MAGNUM
LEXICON
JURIDICUM
JOHAN. CALVINI

Aliàs KAHL Wetterani,

DUOBUS TOMIS DISTRIBUTUM.

JOHANNIS KAHL

Aliàs

CALVINI

Wetterani, J.U.D. & in Academ. Heidelberg. PROFESSORIS,

MAGNUM

LEXICON JURIDICUM:

JURIS nimirùm CÆSAREI fimul, & CANONICI, FEUDALIS item, CIVILIS, CRIMINALIS, THEORETICI ac PRACTICI: & in Schola, & in Foro ufitatarum, ac tum ex ipfo Juris Utriufque CORPORE, tum ex Doctoribus & Gloffis, tam veteribus, quàm recentioribus collectarum vocum PENUS:

Simul & Locorum communium, & Dictionarii vicem fuftinens.

FEUDALE LEXICON; LEGES AC MAGISTRATUS ROMANOS; & cætera huic Operi adjecta vide in complemento, poft finem OPERIS ipfius.

COLLECTUM VERO EST HOC OPUS EX COLLATIS INTER SESE Juridicis, quotquot hactenus ferè prodierunt, & antiquioribus & recentioribus Lexicis.

AUCTUM DEINDE, EXPOLITUM ET EMENDATUM, EX HACTENUS editis accuratiffimis lucubrationibus DD. JAC. CUJACII, BARN. BRISSONII, HUG. DONELLI, FRANC. DUARENI, DION. GOTHOFREDI, JUL. PACII, HERM. VULTEII, JOH. GOEDDÆI, JOH. CORRASII, PET. FABRI, MATTH. WESEMBECII, aliorumque præftantiffimorum Virorum: quorum Catalogum mox poft Præfationes invenies.

CUM PRÆFATIONIBUS CLAR. & EMIN. JURIS-CONSULTORUM DION. GOTHOFREDI, & HERM. VULTEII.

EDITIO POSTREMA, AUCTIOR, & AB INNUMERIS MENDIS EXPURGATA, cui de novo acceffit JUS PUBLICUM, *in quo præcipuæ Voces Doctrinæ Juris Publici Romano-Germanici, breviter enucleantur, & afterifco * diftinguuntur.*

TOMUS PRIMUS.

A—L.

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumpt. FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. XXXIV.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ & CATHOLICÆ MAJESTATIS.

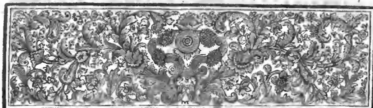
BIBLIOPOLARUM
PRÆFATIO
IN HANC NOVAM EDITIONEM.

QUO tibi, HUMANISSIME LECTOR, magnoperè commendetur præstantissimum hoc peritissimi olim inter Germanos Jurisconsulti JOHANNIS à KAHL sive CALVINI *Lexicon Juridicum*, nostris non eget laudibus. Quanto enim in pretio semper fuerit apud Eruditos, satis superque probant non modò testimonia summorum hac in parte Virorum *Dionysii Gothofredi*, & *Hermanni Vulteii*, in premissis huic operi Prefationibus legenda, sed & plus quàm duodecim Editiones, quæ variis in locis, variisque temporibus in lucem prodierunt. Neque tamen omnium votis hactenus potuerunt facere satis, qui tantæ utilitatis opus sibi comparare cupiunt, utpote in quo accuratam habes notitiam quarumcumque definitionum & vocum Juris Civilis, Canonici & Feudalis &c. Quoniam igitur novam Editionem jamdiu expectari animadvertimus, hanc randem prelo subjicere, officii nostri esse credidimus. At simul nobiscum Eruditos Lectores gaudere volumus novis, quibus aucta & quàm maximè illustrata prodit hec nostra Editio, accessionibus, asterisco * designatis. Has benignè nobis suppeditavit doctus quidam Jurisconsultus Germanus, qui ad augendum Autoris nostri laborem varia hinc inde magnâ cum diligentiâ collegit, atque in ordinem digessit, ad Jus Publicum Romano-Germanicum imprimis pertinentia, quę doctis non modò Germanis non displicitura credimus, sed & exteris quoque, qui gentis illius Leges, Jura & Consuetudines nosse cupiunt. Ne autem credas parvo esse numero hæc additamenta; etenim quod in Editionibus hactenus vulgatis unico Volumine constabat opus, nunc in duos, eosque satis spissæ molis, dispertiri Tomos necesse fuit. Adde & aliam hujus partitionis causam, quòd nimirum olim minutioribus typis impressum erat, nunc verò debilioribus etiam oculis prospectum est; qua in re novum, nec injucundum, Lectoribus accedit commodum. In veteribus ceteroquin Editionibus frequentiora occurrebant typothetarum sphalmata, quæ in istâ diligenter quantùm fieri potuit, emendata fuêre, nova non minori sanè studio vitata: hîc enim precipua versari debet Bibliopolarum cura. Præterea citationes in toto opere admodum frequentes Italico, ut ajunt, charactere distingui curavimus, quod in Editione quâ usi sumus non fuit observatum. Denique nihil à nobis pretermissum arbitramur, quo hæc præ ceteris commendari possit Editio; nec immeritò forsan nostri CALVINI opus simili ferè Celeb. Jurisconsulti *Barnabæ* BRISSONII *de Verborum quæ ad Jus pertinent significatione*, plurimis de causis anteponendum esse dixerimus.

Cæterum id dolemus, quòd, pro more nobis usitato, de Vitâ Autoris nostri nihil omninò curiosis Lectoribus offerre potuerimus; quantacunque nostra fuerit diligentia in iis perquirendis quæ doctissimi hujus Jurisconsulti nomen illustrare potuissent: idque eò magis mirari subit, quòd Germani pre omnibus de memoriâ virorum suę gentis in Republicâ Literariâ illustrium posteritati conservandâ admodum solliciti videantur: inter illos verò non infimum proculdubio locum obtinet CALVINUS noster, quippe qui preclara plurima ingenii sui monumenta reliquit, à *Martino Lipenio* & *Augustino Fontana* in suis Bibl. Juridicis enumerata. Hoc igitur tantùm asserere non dubitamus, patriâ fuisse Wetteranum, claruisse sub finem Sec. XVI. & ineunte sequenti, atque in Academiâ Heidelbergensi Juris Professorem fuisse. Ut ut sit, nostris, *Benigne Lector*, favere conatibus, & laboribus uti velis, rogamus. *Datum* Colon. Allobrogum mense Martio A. 1734.

§ 3 PAULI

PAULI MELISSI FRANCI,
COMITIS PALAT. ET EQ. AUR.
CIVIS ROMANI.

ODA
AD CLARISS. VIRUM JOHAN. CALVINUM Wetteranum, Jurisconſ.

Cum vulgaretur LEXICON perfectiſſimum ab ipſo conſtructum.

CEu magna parvis flumina fontibus
Naſcuntur, auctis lapſibus amnium,
Si prona jungant hinc & illinc
Bracchia, & ora repleta lymphis;
Tandem ipſa vaſtum navigero mare
Tergo ſubintrant, dulciaque invicem
Abſorpta ſalſis æſtuantis
Fluctibus Oceani remiſcent:
Sic è minutis craſſa volumina
Collecta legum principiis, magis
Magiſque & incrementa ſumunt,
Et cumulum numeroſe adaugent;
Immenſa donec regna potentium
In orbe regum fortiter occupent.
Latura tam pravis maliſve,
Quam de bonis licita probiſque
Jus æquitatis. Congeriem prius
JUSTINIANUS *prænimis uberem*
Recidit omnino; ſed ô quam
Multiplicata hodie eſt ſupellex!
Ut ampliatum ſtat pelagus fori
Et grande & ingens! Vix Themis ipſamet
Dehinc profundi poſſe longas
Scire vias, liquido fatetur.
Vere beatum dicere ſe queat,
Si vector anceps naviget in vado,
Portumque tuto lintre tangat,
Poſt nihil ambiguus pericli.
Huic credituris denique ſe freto
CALVINE *nautis ſuppeditas lubens*
Rates, & inſtrumenta, & arma,
Suppetias genus omne, & omne
Genus dolones. LEXICA *plurimis*
Referta rebus, ſunt vice remigum,
Locoque velorum ferentum
Dorſa per & ſcopulos minaces,
Salvâ carinâ, & ſoſpitibus ſalvum
Tranare promptis. Dii, faciles date
Euros & Auſtros: Dii marini,
Quos penes arbitrium & poteſtas
Eſt tranſvolantum: Diique ſoli iſtius,
In quo moramur, rem ſtudioſius
Hanc principalem promovete.
Tuque adeo generoſe Princeps,
Et docte linguas juraque, MAURICI
Sol une terræ Cattidos, approba,
Hujuſque navarchi labores,
Quos tulit aſſidue tot uſque
Vigil per annos, nec dum animi & ſpei
Fractus: diurnis porro etiam dehinc
Curiſque nocturnis paratus
Ingenii applicuiſſe vires,
Inſervientes cum patriæ bono,
Tum vera alumnis & Sophiæ & Deæ,
Cui juſta lanx & juſtus enſis
Vindicat imperii tiaram.
Nam quorſus artes diſcimus optimas,
Linguaſque plures, non ſine Pallade;
Si non eaſdem commodamus
In patriæ decus atque laudem?

MYRTILLETI, Menſe Auguſto
Anno Chriſti, M. DC.

ILLUS-

ILLUSTRISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI, & DOMINO,

DOMINO OTTONI,
HASSIÆ LANDGRAVIO,
COMITI IN KATZENELENBOGEN,
DIETZ, ZIEGENHAIN, ET NIDDA:
Supremo Principalis Abbatiæ Hirsfeldensis Præsuli, &c.

Heroi literatissimo, Domino ac Patrono meo Clementissimo.

ERBORUM in artibus ac disciplinis, præsertim arduis, prior esse cura debet; RERUM posterior, Quantumvis potior, Princeps Illustrissime ac literatissime Domine ac Mœcenas clementissime. VERBA quippe seu voces, sunt RERUM notæ ac indices. Unde & in hisce notis ac signis quicunque vel leviter aberraverit, in ipsis quoque rebus vel negotiis designatis errorem haud ægre conceperit: idque in primis in artibus & facultatibus nobilioribus ac sublimioribus; ubi subjecta, quam tractant, materies ac præceptiones; seu theoriam spectes, seu praxin; propriis potius & peculiaribus, quàm communibus ac vulgaribus explicantur, & inter homines exercentur VOCABULIS: sine quorum idcirco vera & distincta cognitione ad perfectam & distinctam RERUM scientiam penetrare haud licet. Hoc equidem in Jurisprudentia Romana in proparulo apparet: ut quæ magnam sui partem in conveniente verborum, formularum, & clausularum variarum, in plerisque juris articulis, interpretatione, verique sensus enodatione & applicatione, consumitur. Unde si illius disciplinæ ac facultatis Professores solicitam de verbis eorumque proprietate & genuina significatione curam habuere, profecto hi, Fabro quoque teste, Jurisconsulti fuere; Stoicos, proprietatis ac elegantiæ vocabulorum studiosissimos, in eo maxime imitari & æmulati. Cujus etiam rei necessitatem ac utilitatem Justinianus Imperator adeo perpendit, ut peculiarem ac bene longum de significationibus verborum titulum Digestis suis inseruerit. Quin & ante Justinianum multos veterum ac præstantium Jurisconsultorum videmus ea ipsa de causa susceptos in verborum explicatione labores. Ælium certè Gallum, aliosque Clarissimos priscis illis temporibus Jurisperitos, ut & Servium quantumvis Nobilem Patritiúmque virum, de verborum ad jus pertinentium significatione minimè puduit olim accuratè Romanis suis scribere. Ac superiori quoque sæculo, sed imprimis hoc nostro ævo, non defuerunt præstantissimi aliquot Jurisconsulti, qui idem argumentum tractarent; ac non tantùm doctissimos, de verborum ad Jus pertinentium significatione Commentarios, sed utilissima quoque JURIS Lexica in lucem ederent: nimirùm experientia ipsa probè edocti, quàm turpiter isti, qui hujusmodi Commentarios & Lexica spernunt, ex significationis verborum, formularum & clausularum Juridicarum ignorantia sæpiùs impingant, seque ridendos aliis propinent, non minùs quàm rudes illi causidici, qui, Marcellino teste, si Doctorum in circulo, veteris fortè nomen auctoris inciderat, piscis alicujus aut edulii peregrinum vocabulum arbitrabantur. His utique ac similibus facilè evenire potest lepidum istud Auli Gellii libro XX. noct. Attic. capite X. quod de quodam celeberrimi nominis Grammatico scribit; qui interrogatus, quid esset ex Jure manu consertum? respondit; se Grammaticam, non Jus, docere: Atque illuc ire jussit, ut disceret, unde Ennius id didicisset prius: nempe ad Jurisperitos. Atque hoc nostro sanè ævo,

cum Theologi, Medici, Philosophi, separata singuli ac peculiaria Etymologica habeant: non immeritò & Jurisprudentiæ studiosi proprium quoddam ac perfectum sibi deposcunt Lexicon. Etsi verò antehac plura in jure talia prodierint: quæ, si omnia conjungantur, absolutum quoddam hac in parte opus conficiunt: in singulis tamen (cum nemo omnia simul tantis, qui requiruntur, sumptibus sibi comparare, tantisque laboribus evolvere cupiat) non deest, quod meritò desiderant Jurisperitissimi quique. Qua de re (ut & de meo hac in parte proposito ac studio) cùm in adjectis hoc loco & recusis primæ hujus Lexici editionis præfationibus abundè dictum fuerit, plura nunc in specie referre nil attinet: præsertim cùm ea, quæ isthic attigi, deesse, ultrò fateantur præstantissimi quique: à quorum nonnullis monitus, ac, ne ab incepto desisterem, iterùm iterúmque exsuscitatus, quæ in variis variorum de hac materia scriptorum tractatibus, passim dispersa erant, unicum in volumen, quanta licuit dexteritate, conjunxi ac digessi. Et cùm primæ editionis exemplaria cuncta penitus essent distracta, eáque prospero, per DEI benignitatem, successu plurimis Jurisprudentiæ asseclis in omnibus ferè Germaniæ nostræ Academiis perquàm & grata & utilia evenisse, sæpiùs intellexissem, secundis curis priùs edita hactenus, quanta fieri potuit sedulitate, ac divinæ gratiæ benedictione, in Jurisprudentiæ studiosorum commodum sub incudem revocare, expolire, augere, ac perficere conatus sum.

Quemadmodum verò editionem primam, Illustrissime ac literatissime Princeps, Domine ac Patrone Clementissime, Generosissimæ Celsitudinis tuæ, quin & patriæ nostræ Patri, Mauritio, Principi Serenissimo, Heroi fortissimo, religiosissimo, ac prudentissimo Domino ac Mœcenati meo æternùm venerando; quem tot diversæ diversissimarum nationum linguæ, tot artes, tot scientiæ, tot virtutes ad sydera usque extollunt, totique penè orbi admirabilem & amabilem reddunt, humillima mente obtuli ac dedicavi: Ita secundam nunc editionem Illustrissimæ Celsitudini tuæ, tanti nimirùm Herois filio, tantatúmque tanti Patris virtutum ac donorum hęredi atque æmulo solertissimo, veniam priùs demisse deprecans, supplex offero ac dedico. Serena ergo mente ac fronte suscipe quęso, Domine ac Patrone Clementissime, Heros Generosissime, hoc quicquid est operis & operæ: Imprimis verò animum meum Principis ac Patroni sui amantissimum, accipias, meque, meosque, ac studia mea tibi commendatissima habeas, demisè & enixè obsecro. Tandem verò JEHOVAM per Christum oro, ut Illustrissimæ ac Generosissimæ Celsit. T. simúlque omnino Serenissimo Principi Mauritio, Patriæ nostræ Patri Augustissimo, Domino ac Mœcenati meo benignissimo, semper ex alto quàm cumulatissimè benedicat, & sacrosancto Spiritu suo quam potentissimè tueatur ac regat, diutissiméque & mente & corpore utrumque incolumem ac florentem pręstet ac protegat, & ab omni malo custodiat, Amen. Heidelbergæ ex Museo meo.

Illustrissimæ Celsit. V.

Subjectissimus & Addictiss.

JOHAN. CALVIN. aliàs *Kahl*, Wetteranus, Juris in Academia Heidelb. Profess. ordinarius.

DIONY-

DIONYSIUS GOTHOFREDUS
J.C. JOHANNI CALVINO, aliàs *KAHL*,
J.U.D. PROFESSORI ACADEMICO,
Collegæ suo S. P.

UOD de Juris nostri studio tantopere mereri velis, plenissimum nostris Lexicon JURIS *ut offeras, tuum in eo (mi Calvi) votum desideriúmque maximè commendo. Et scis ipse tu quoque, tuus innotescere mihi cœpit ut animus, quantopere factum illud tuum laudaverim; tametsi mihi nec incompertum erat, egregiam in istiusmodi re operam magni nominis viros aliquot nobis non ita pridem præstitisse. Sed apum te more (quod & interdum priores illi fecerunt) flores optimos ex optimis authoribus seligere; plenúmque velut opus ex aliis non plenis facere velle deprehendi. Nec te quorumdam video deterruit ea parte fastus aut animus, qui nihil dignum visu lectuque, nisi quod vel novum sit omnino, vel quod ipsimet fecerint, judicant quique verborum juris Commentarios, Grammaticam profitentis potius hominis, quàm Jurisprudentis opus esse cavillantur.*

At enim sciant isti velim, nostris vel id morbi vitiique plus quam par sit sæpius contingere, JURIS *Lexicis minus diligenter ut evolutis ridendos se præbeant audientibus: non minus quàm rudes illi causidici, qui, Marcellino teste, si Doctorum in circulo, veteris forte nomen auctoris inciderat, piscis alicujus aut edulii peregrinum vocabulum arbitrabantur.*

At tu Servium nostrum sequi vel in eo maluisti, quem, licet nobilem patritiúmque virum, de verborum quæ ad jus pertinent significatione minimè puduit olim Romanis suis scribere: nisi Varronem orbis sui Romani doctissimum, vel Cæsarem Julium minus ob id isti censuerint, quod hic de Analogia, ille de lingua Latina ejusque declinationibus, libros aliquot conscripserit. Piget equidem prætermittere, quod de Carolo Magno legimus, non tantum menses & ventos XII. *propriis nominibus appellasse, cum antea quatuor tantum Cardines venti nominarentur, sed & patrio quoque sermone nempe Theutonico, Grammaticam eum inchoasse. Non est itaque, quod in tam laudabili posteritatis juvandæ proposito, calumniosa tibi verba posthac à quoquam metuas, præsertim cum perutilia de tuo plurima huic quoque Lexico contuleris; nec authorum nomina, quibus usus fuisti, malo more, suppresseris. Scribant meliora potiores. Tantum utique opus quod in te receperis, tot & adeo locis Jurisprudentiæ nostræ profueris, bonos opinor nec invidos ea parte tibi plurimum devinxeris: nec diffido quin literatus ille Princeps, quem tot linguæ, tot artes temporibus nostris, tot & scientiæ exornant, quemque tui Mœcenatem laboris vel operis facere nunc instituisti, tuis studiis votisque naturæ suæ clementer obsecutus annuat, tuosque conatus in posterum bono publico promoveat in melius. Vale.*

Heidelbergæ Augusti 22. Anno 1600.

HER-

HERMANNUS VULTEIUS J.C.

ACADEMIÆ MARPURGENSIS.

ANTECESSOR PRIMARIUS,

HASSIÆ CONSILIARIUS.

LECTORI S.

ETUS est illa, & à multis seculis, dixerim ferme jam inde ab ipsius incunabulis, de perplexitate & difficultate ejus juris, quo utimur, usurpata conquestio. Quæ ut vera sit, minimè equidem justam esse arbitror. Quicquid enim ejus est, id non tam juris ipsius vitio, quàm hominum, qui id tractarunt hactenus, culpa accidit. Nam jus ipsum semper idem est, apud omnes sibi ubique simile, tum etiam cum maxime videtur esse aliud; certe idem non futurum, nisi esset aliud: quam rem mirabiliter conciliant personæ, loca, tempora, atque si quæ ejusmodi incidunt circumstantiæ aliæ, quas cum æstimare non sit nisi viri prudentissimi, & artis Reipubl. rectè gubernandæ peritissimi, quin etiam exercitatissimi, mirum non est in jure constituendo à plerisque quibus ea cura demandatur, impingi incautius. Hic namque labor, hoc opus est, ut ait Ille. Et vero quotusquisque est in tanta hominum multitudine, qui artem istam probe calleat, & ut eam calleat optimè, ad commodum ejus, in qua versatur, Reipubl. probe accommodare noverit? Ita enim fere comparatum est, ut qui artis suæ est scientissimus, idem exercendæ ejus sit imperitissimus. Quod si verò provincia etiam ista obtingat scelerato, incredibile est, quam sit res ista Reipub. periculosa. Unde effrenis illa legum figendarum atque refigendarum libido, qua nihil accidere potest ad vitam bene beateque in communi societate degendam perniciosius. Et quis non videat, mox perplexum fieri, quod erat expeditum; difficile quod per se erat facile? Verumenim verò non tam hic incusandi sunt, qui dant jura, quàm qui reddunt; in illis enim rarius est, ut quid dent cupiditatibus: in his autem eo nihil est frequentius. Qua in re non uno modo peccatur, quorum unus judicum malitiæ, alter eorum, qui causis patrocinia præstant, calumniæ tribuitur, cui utrique ut plurimum accedit juris imperitia. Huic autem, quod mireris, etiam Jurisconsultorum scholæ nonnunquam occasionem præbent. Sunt enim in illis dissensiones infinitæ: traduntur non necessaria plerumque, necessaria omittuntur, aut certe necessaria tam confunduntur, ut pleraque nihil minus habeant, quàm quod ad quæstionem propositam pertineat. Ex quo fit, ut, quid doceant, ipsi plerumque, qui docent, nesciant, discipuli non assequantur: & fiat mirabilis rerum omnium confusio, ut multum intersit ad docendum assumi artis, quam docere debent, peritos, ejusdemque docendæ facultatem habentes, qua in re vix credi potest, quantum peccetur ambitione vel gratia adscitis, in quibus eorum, quæ dixi, neutrum est, præteritis, quibus utrumque suppetit. Hisce accedit commentandi & scribendi cacoethes, ut vel sola librorum mole ars juris prægravata sit, imo facta infinita. Non igitur mirum, jus, quod per se est expeditum, esse perplexum; quod per se est facile, esse difficile; sed hoc omne, ut dixi, non juris vitio, sed hominum culpa accidit, ut non tam de jure, quàm de nobis ipsis conqueri debeamus. Animadverterunt hoc jam pridem viri prudentes, atque in hisce etiam ipsum Reipubl. clavum tenentes, idemque etiamnum hodie animadvertunt multi. Quæsitum est huic malo remedium; an inventum, affirmare non ausim. Cogitavit de eo C. Julius Cæsar; sed patriæ calamitas hujus etiam fundi nostri calamitas fuit: Idem M. Tullium tentasse vero simile est, ejusque rei in monumentis ipsius extant vestigia, sed tam tenuia, ut vix appareant. Id certum est, utrumque de jure in artem redigendo cogitasse, quæ via, meo etiam judicio fuisset expeditissima; Est enim ars sui ipsius docendæ & discendæ methodus certissima. Justinianus noster alia via ingressus centones nobis reliquit ex veterum Jurisconsultorum Commentariis, & Imperatorum rescriptis consutos, in quibus nihil est artificiosum. Quod ad cetera, plerique sunt in ea opinione, juris perplexitati & difficultati per eos non consultum. Quam verum id sit, nunc non disputo. Equidem ingenuè fateor, optare me, superesse nobis Jurisconsultorum illorum Commentarios integros. Quam enim fuerint eruditi, vel ipsi Centones satis arguunt. Quæ postea insecuta est ætas, commentariis jus Justinianeum illustrare conata est: quod an assecuta sit, judicent alii: mihi certe sententia est alia, tametsi operam tum præstitam haud improbem. Hodie sunt, qui disputationibus hanc rem committant, quos multum aberrare arbitror. Et sanè disputationum usus non contemnendus, ipseque sum Juris studiosis autor, ut in illis se diligenter exerceant, sed non nisi

illis,

illis, qui in cognitione Juris, si non omnino bene, at saltem mediocriter profecerunt. Nam eorum, qui à disputationibus studium juris ordiuntur, opera nihil est infelicius, qui dum se celeriter expedire cupiunt, magis impediunt: qua de re disserendi forte nobis erit locus alius. Soli mihi placent, qui ad artem nos revocant, in qua hoc nostro seculo tentatum & laboratum est amplius, quàm ullo ante hac alio. Neque adeo infeliciter cecidit alea. Etsi enim quisque prout à naturæ felicitate, melius etiam à disciplina elegantiori informatus fuit, studium istud hoc vel illo modo instituendum censuit, multa tamen sunt, in quibus omnibus belle conveoit, ut non dubitem, quin si non hæc, at certe posterior ætas perfectura sit propemodum affectum. Cæterum quantum in omni disciplinarum genere intersit ad solidam rerum cognitionem consequendam, verborum, quibus res illæ significantur habere cognitionem, nemo est, qui non intelligat: & si ullius artis Professores alii solicitam de verbis, eorumque proprietate curam habuerunt, certe fuerunt illi Jurisconsulti nostri, ut verè dixerit ille, Latinam linguam amissam vel ex solis Juris-Consultorum libris restaurari posse. Necessitatem rei istius animadvertit Justinianus ipse, ut verborum significationibus peculiarem titulum in Digestis suis tribui voluerit. Et vero commentarii interpretum plerorumque superioris ætatis docent, quam viri illi, tametsi quoad cætera, doctissimi, ex verborum, eorundemque significationis ignorantia etiam in rebus aliquot non obscuris impegerint turpiter. Quod fecit, ut qui illis successerunt, sedulo cogitarint de verborum significationibus, ne idem ipsis, quod illis accideret, rectè animadvertentes primum omnium verborum notitiam esse comparandam, atque ita demum ad res ipsas, quæ verbis denotarentur, discendas, progrediendum esse. Et sanè ita est, ut qui verba callet, dimidium facti habeat. Quam ob causam apud veteres de studiis juris optime meritus est Albericus de Rosate, qui Dictionarium juris composuit. Sed quam imperfectum illud? quam in plerisque locis erroneum? Multo igitur magis in maximo precio habendi sunt nostri seculi Jurisconsulti, qui idem argumentum tractarunt, & non tantum de verborum significatione commentarios doctissimos ediderunt, inter quos merito nomino magnum illum Alciatum, Rebuffum, Brechæum, Fornerium, & nuper admodum diligentissimum virum, Compatrem & Collegam meum honorandum D. Johannem Gœddæum; sed etiam Lexica juris prodiderunt, in quibus sunt Spiegelius, Oldendorpius, Hotomannus, Pratejus, Brederodius, Schardius, & quem omnium maximi in eo genere facio, Barnabas Brissonius, qui omnes tam accuratè ea, quæ ad verborum ac proinde etiam rerum significationem pertinent, tractarunt, ut nihil amplius in eo genere desiderari posse videatur. Atque ita quidem est, si illos omnes conjungas: at habent interdum singuli, quæ cæteri non habeant, & vero sunt apud nonnullos quædam erronea, vitiosa, heterogenea, interdum ridicula, alia etiam ex jure Civili, Canonico, & Feudali, quin etiam ex interpretum Commentariis non satis rectè distincta. Hoc cum à multis jam annis, quibus in hoc studiorum genere versor, in istis Lexicis desiderassem, nec ipse ob negociorum multitudinem, quin & valetudinem non admodum firmam, medicinam ei rei afferre possem, optavi sæpe aliquem esse, qui publici commodi causa hoc, quicquid est, laboris in sese susciperet, & Lexica superiora conjungendo, inutilia resecaret, utilia relinqueret, & quæ deessent aliis, suppleret, ut ita perfectum aliquod verborum opus & ἐπιτόμημα tandem aliquando extaret. Dum vero de eo sum sollicitus, nunciatur mihi Clariss. & Præstantiss. virum D. Johannem Calvinum, J. V. Doctorem, & Academiæ Heidelbergensis Professorem eximium, in eo esse totum, ut ejusmodi Lexicon juris, cujusmodi animo meo conceperam concinnaret. Lætabar virum, quem mihi popularem inde à pueris notum ea facultate probè instructum scirem, id opus moliri, & ne ab incepto desisteret, sed pergeret & in publicum emitteret, sedulo hortatus sum. Id nunc omnibus numeris absolutum, in commodum tuum, Candide Lector, prodit: quod ut commendem tibi, opus non est. Nam & res ipsa est ejusmodi, quæ cum seipsam commendet satis, commendatione opus non habet, & modus tractandi talis, ut alium desiderare non possis. Quod si amplius aliquid requiras, actum ages. Tu verò insigni hoc thesauro utere, fruere, & Calvinum de studiis publicis optimè esse meritum, fatere. Dabit, ut potest, plura, si operam suam tibi gratam esse animadverterit, Vale. Marpurgi è Museo meo Calend. Septembr. Anno, post natum Christum, M. DC.

CATA-

CATALOGUS AUTHORUM, QUORUM in hoc Lexico fit mentio, & ex quibus potissimum est constructum : isque geminus.

A.

Alberieus de Rosate.
Alciatus *Andreas.*
Aldobrandinus *Petrus.*
——— *Silvester.*
Anchoranus *Petrus.*
Antonius Nebrissensis.
Aulus Gellius.
Augustinus, *Antonius.*

B.

Balduinus *Franciscus.*
Bartolus du Saxo Ferrato.
Baysius *Lazarus.*
Bellonus, *Ioannes.*
——— *Nicolaus.*
Blondus *Flavius.*
Brecheus *Iohannes.*
Brederodius, *Petrus Cornelius.*
Brissonius *Barnabas.*
Brodæus *Iohannes.*
Budæus *Gulielmus.*

C.

Caccialopus, *Ioh. Baptista.*
Capella *Martianus.*
Connanus, *Franciscus.*
Contius, *Antonius.*
Corpus Canon. & Civile.
Corrasius *Iohannes.*
Cotta *Caius.*
——— *Carellinnus.*
——— *Fabius.*
——— *Ioannes.*
Crinitus, *Petrus.*
Cujacius, *Iacobus.*
Curtius, *Benedictus.*
——— *Franciscus.*
——— *Iacobus.*
——— *Lancinus.*

D.

Donellus, *Hugo.*
Drosæus, *Iohannes.*
Duarenus, *Franciscus.*
Dumbertus.

E.

Erasmus, *Desiderius.*

F.

Faber, *Petrus.*
Ferrandus *Iohannes.*
Ferretus, *Æmilius.*
——— *Ioh. Baptista.*
Forcatulus, *Stephanus.*
Fornerius.
Fulgosius, *Raphael.*

G.

Goeddæus, *Iohannes.*
Gomesius, *Antonius.*
Gothofredus, *Dionysius.*
Goveanus, *Antonius.*
Gyraldus, *Lilius Gregor.*

H.

Hermippus Callimacus.
Hotomannus, *Franciscus.*

L.

Lampridius, *Benedictus.*
Lipsius, *Iustus.*

M.

Maffæus, *Bernardinus.*
Majoragius, *Marius Antonius.*
Marcellus, *Nonius.*
Medici, *Sebastianus.*
Muretus.
Mynsingerus, *Ioachim.*

O.

Oldeodorpius, *Iohannes.*

P.

Pacius, *Iulius.*
Peckius, *Petrus.*
Picheus, *Petrus.*
Postellus, *Guilielmus.*
Prateius, *Pardulphus.*

Q.

Quintus Curtius.

R.

Ræyardus, *Iacobus.*
Rebuffus, *Petrus.*
Rhodiginus, *Ludovicus Cælius.*
Robertus, *Iohannes.*

S.

Sailerus ex Com. Duareni, *Raphael.*
Scaliger.
Sigonius.
Spiegelius, *Iacobus.*

T.

Tiraquellus, *Andreas.*
Treutlerus, *Hieronymus.*
Turnebus, *Adrianus.*

V.

Victorius.
Vulteius, *Hermannus.*

W.

Wesembecius, *Matth.*

Z.

Zasius, *Ulricus.*
Zuichemus, *Vigilius.*

CATALOGUS ALTER.

Lexicographi Græci.

Julius Pollus.
Suidas.
Lexic. Budæi.
R. Constantini.

Latini.

T. Varro.
Festus Pompeius.
N. Marcellus.
Albericus Rosatius.
B. Brissonius.
F. Hotomannus.
I. Spiegelius.
I. Oldendorpius.

Iuris auctores Græci.

Solon.
Modestinus de excusat.
Justiniani Novell. & Edicta.
Leonis & Justini Constit.
Τὰ βασιλικά.

Latini.

XII. Tabul.
Ulpiani Tituli.
J. Pauli Sententiæ.
Gaii Institutiones.
Volusius Mætianus.
Q. Septimius Tertulian.
Pandectæ IC.
Codices Gregor. Hermo. Theodos. & Justiniani. Institut. Justiniani.

Interpretes Græci.

Basilici.
Theophilus.
C. Harmenopolus.
Eustathii C.P. Antecessor.

Latini.

Iulianus Patricius.
I. Frontinus.
Agg. Urbicus.
Hygenus.
Anianus.
F. Martinus.
Azo.
Accursius.
J. Belvisius.
Speculator.
Cynus.
Dinii.
Bartolus.
Baldos.
Paulus Castrensis.
Ang. Aretinus.
P. Decius.
Jason.
F. Ripa.
A. Alciatus.
F. Duarenus.
Jo. Corrasius.
J. Cujacius.
G. Budæus.
L. Baysius.
A. Augustinus.
Simon Schardius ad leges Rhod. navales & militares.
Petrus Faber.
Berengarius Fernandus.

Ex Iure Pontificio.

Decretales.
Sext. Drecret.
Gratiani Decreta.

Interpretes.

Bernardus.
Abb. Panormit.
J. Andreas.
Felinus Sandeus.
Ang. Clavasius.
G. Benedictus.

Ex Medicis.

Hippocrates.
Galenus.

Ex aliis Classicis scriptoribus

Homerus.
Plato.
Xenophon.
Demosthenes.
Aristoteles.
D. Halicarnassæus.
Diodorus Siculus.
Dio.
Julius Firmicus.
Symmachus.
Hesychius.
Moschopulus.
M. Cicero.
C. Tacitus.
T. Livius.
Suet. Tranquil.
Asc. Pedianus.
M. Fab. Quintil.
Sidon. Apollin.
Cassiodorus.
Vegetius.
Isidorus Etymol.
A. Gellius.
Lib. qui Cæsarum vitæ inscribitur. Et alios prætereà citavimus, quos recensere infiniti esset operis.

LEXI-

LEXICON JURIS CIVILIS ET CANONICI, THEORETICI ET PRACTICI

id est,

DE VERBORUM, quæ AD JUS CIVILE ET CANONICUM, *THEORETICUM & PRACTICUM pertinent, significatione, deque ejus formulis.*

COMMENTARIUS,

Recepto literarum ALPHABETICARUM ORDINE ac more digestus.

A.

Litera, in Græciam è Phœnicia à Cadmo allata fuit, ut Plinius *lib. 7. cap. 56.* historiarum naturalium, de rerum inventoribus loquens, testatur.

Significatio literæ ac voculæ hujus diversissima est.

Notarios veteres, quibus, ut cum Manilio loquar litera, verbum erat, hujus literæ compendio integras plerasque voces strinxisse ex Valerio, Probo, Magnone, & antiquis inscriptionibus liquet. Brisson.

A, litera salutaris à Cicerone in Oratione *pro Milone* non sine causa nuncupatur: quandoquidem apud veteres Romanos, judices, si causa ipsis bona videbatur, reum hujus literæ indicio absolvebant: quippe literam A. notam absolutionis, ut docet Budæus in *lib. 2. ff. de* O. J. ex Asconio in Oratione *pro Milone* (sicut literam C. notam condemnationis, & N. L. non liquet, notam dubitationis in causa judicii perplexa & obscura) in tabella, quam à Prætore accipiebant, singuli absolventes suo ordine adscribebant, Hotom. Spieg. Prat.

A, litera, fuit & Nota in suffragiis & comitiis legum, qua se cives repudiare rogationem significabant. Nam duæ tabulæ dari solebant: in quarum altera V. R. id est, uti rogas: in altera A, id est, antiquo, seu antiqua sequor, nova non placent, scriptum erat. Est enim, ut Fest. scribit *lib. 1.* Antiquare, in morem antiquum seu pristinum reducere, Hotom. A, in comitialibus suffragiorum Tabellis vim Antiquandi, in Judiciariis vim Absolvendi obtinuit, ait Brisson.

A, Augustum significat in inscriptionibus & subscriptionibus constitutionum Cod. Theodos. & Justinia. & *Novell.* Prætei. Erat & litera A, nempe majuscula (ut aliæ per multæ) prænominis nota, ut ex Valerio Probo, Epigrammatisque Urb. Veteris liquidò constat. Si namque punctus huic literæ postponatur, Aulum significat, hoc modo, A. Ofil. Aulus Ofilius, ICtus, *l. 2. de Orig. juris.* Spieg.

A, præpositio, variis loquendi formulis inservit: Interdum congregat, præsertim causam efficientem (cujus subinde nota est) cum causato seu effecto: interdum segregat; idque vel propinquius vel longinquius. Causativè accipitur apud D. Augustinum & Isidorum *c. conjuges & c. conjux, caus. 27. qu. 2.* Quandoque causas ad aliquid faciendum instrumentales seu efficientes administras (hoc est, ministros certos, vel certis officiis & dignitatibus præfectos) designat; idque certis quibusdam nominibus conjuncta; ut à manu, à studiis, à commentariis, à libellis, à rationibus, à secretis, de quibus formulis mox infrà. Sueton. *in Claud.* Super hos Polybium à studiis, Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus. Sumitur etiam pro Ex, apud Gaium, *l. adeo 7. §. quod si uno, ff. de acquir. rer. dom.* A te pro Ex te, Ab his, pro Ex his, Ex horum numero, *l. 34. de usu & usufruct.* Ab hoc legato retinere, pro Ex hoc, *l. 28. de liberat. legat.* Brisson. Pro donec, quandiu Alciat. *lib. 7. Parerg. c. 21.* accipi debet apud Terentium Clementem *l. sed si hoc 62. §. 2. ff. de cond. & demonstr. ibi*, si à liberis non nupserit, i. donec vel quandiu filios habuerit, eos non deseruerit. Sonat etiam idem quod Pro: quo significatu eleganter usurpatur, cum inter partes dissidentes indicamus alterutrius propu-

propugnatores & amicos, ut, qui à reo, vel ab actore esse dicontur; Cicero *in Cluentiana*: Non modo dicendi à reo, sed ne surgendi potestas, &c. i. e. pro reo. Interdum loci propinquitatem denotat, ut à theatro venire, id est, à loco, qui est juxta theatrum. Aliquando ponitur pro Per, teste Alberico, ut in *l. 1. C. ad leg. Fab. de plag.* ibi. A quo, i. e. per quem. Interdum sumitur pro De, ut à Castro Novo. Sic aliquando non indoctos locutos fuisse scribit Thom. Linacer, indicans etiam pro, Versus, præpositione usurpari. Prat.

A & Ab dictiones sunt suapte natura exclusivæ, & separativæ, ut notat gl. in *l. ratio §. si per venditorem*, in fine, *ff. de act. empt.* quod confirmat Bart. Bald. & alii. Hinc & qui rectè proprieque loquuntur, ii dictionibus A & Ab pro dictione Post, quæ & separativa est, sæpe utuntur, ut de priore Pomponius l. 2. §. quod ad Magistratus, de origine juris, & veluti secundum locum à Regibus obtinebat: i. e. ut annotat Zasius post Reges, neque enim is Rex erat. Et Suetonius *in Cæsare*: Plebs statim à funere ad domum Bruti & Cassii cum facibus tetendit. Et Plinius *lib. 25. cap. 5.* Hoc contingere, si à conceptu succus continuus bibatur in passo. Et paulo post: Quarto die à balneo coire eos. A sententia, i. e. post sententiam latam. A morte testatoris, i. e. à die mortis, *lib. 87. de leg. 2.* Brisson. De dictione etiam Ab, est illud in eundem sensum Plauti *in Pœnulo*. Jam ab re divina credo apparebunt domi, & Columellæ *lib. 1. cap. 15.* Post hæc quæ diximus ovillum, & ab hoc caprinum est.

Quandoque A præpositio habet vim immediati, post antecedens quiddam temporis. Sic Pompon. *d. l. 2.* A cæde, pro, continuo post cædem. Paulus A divortio, *in l. pater. 30. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult.* Spieg. à legatis solutis, *l. 76. fin. de leg. 2.* Sunt qui inter hujusmodi dictiones A, & Ab, discrimen faciunt, quantum ad vim excludendi, vel includendi, ut Alberic. in *l. 1. §. æstatem, ff. de aqua quotid.* Tiraq. in *tract. de retraict. lignagier* §. 1. Jour. *glos.* 11.

A & Ab, quandoque significant terminum A quo, sicut vox, Usque, terminum Ad quem. Terminus à quo, sæpius exclusivè significat, de quo Bart. in *l. patronus*, §. 1. *in fin. de legat. 3.* Oldendorp. Sive sit locus, sive tempus, sive ordo, ut: aquam à capite ducere, Ulpian. *l. 1. de Aq. & Aq. quot.* id est ab eo loco, unde oritur aqua, à capite rationem reddere *l.* qui à natura (aliàs at quin natura) *l. 19. §. 1. ff. de N. Ges.* Cicero *Verr. 5.* Pecuniam numeravit ab ærario. Ad Attic. *lib. 14.* A me hoc illi dabis. Sic legare ab aliquo, est mandare heredi ut legatum præstet; obligare ad præstandum legatum. *l. 2. ff. de aur. & arg. leg.* Et hunc terminum quandoque removet & excludit, quandoque includit. Vel ut nostri loquuntur, stant interdum inclusivè, interdum exclusivè. Vide Magon. decis. 8. Rot. Flor. Excludit, ut in *l. scire* 13. (aliàs 15.) §. *aliud* 2. in *S. ff. de excus. tut. l. meminisse*, in pr. & ibi Bart. *ff. de offic. Proconf.* Steph. Daoyz Pampilonensis *vol. 6. tit. A.* Tiraq. *de retract. lig. §. 1. gl. 11. n. 51.* cum seqq. Rota divers. *part. 1. decis. 710. n. 4. & part. 2. decis. 705. n. 2.* Magon. Florent. *decis. 8. n. 7. vers. & maximè si terminus.* Rebuff. in commentario ad tit. *ff. de V. S.* in *l. 125. vers. ab eo pag. m. 482.* Cosm. in pragm. Sanct. *tit. de Collection.* §. *videlicet.* Verb. A. pag. 231. Octavianus Vulpellius de *prapos. Adv. & conjunct. Signif. in dict.* A. n. 6. pag. 2. Steph. Gratian. Marchiæ *decis. 124. n. 4.* Ex discept. for. *c. 161. n. 5.* Aloys. Ricc. *in collect. decis. p. 2. collect.* 389. Scaccia *de Appellat. q. 12. n. 57.* Aug. Barbosa in dict. vol. *c. 1. n. 1.*

A, pro, statim post. A, pro sub primum initium, post initium. Ut si statuto caveatur: à pulso campanæ vesperi nemo per vicos incedat: interdum inclusivè sumitur; ut si statuto caveatur: à pulsu campanæ circa diluculum cuique domo exire licet. Sic *l. 21. C. de nupt.* à caligato milite (nempe annumerato, incluso simul comprehenso) usq; ad protectoris personam. Prat.

A præpositio, privandi quoque vim habet, & significationem verbi, cui juncta est, immutat: sed id apud Græcos, ut in dictione ἀπόλιδες id est extorres, qua utitur Ulpian. *in l. 1. §. hi quibus ff. de legat. 3.* Interdum subauditur à jure hæc præpositio; ut in *l. milites agrum*, in pr. *ff. de re judic.* & in *l. liberto, 31. §. litem. ff. de negot. gest.* Spieg.

Ab aliquo possidere: itinere, actu, ab aliquo uti; ab aliquo aquam ducere, quæ sæpe in edictis Prætorum, aliisque librorum nostrorum locis occurrunt, hoc non significant, quod prima fronte videri cui possit; ab aliquo possidendi, eundi, agendi, ducendi, jus causamque habere, vel etiam ejus voluntate, concessione, permissu possidere, uti, ducere: Sed potius alicujus (inviti aut fraudati) possessionem tenere, per alicujus fundum ire, agere ex ejus prædio aquam ducere. Exempla sunt in *l. 1. ff. de itin.* & passim. Vi ergo à me possidet, qui me vi dejecit, mihique possessionem abstulit, *l. 1. §. si à me, ff. de vi & vi arm. l. 1. ff. uti possid.* Similique modo, clam à me possidet, qui meam possessionem clam & furtivè ingressus est.

Ædificatum etiam ab aliquo habet (quo genere dicendi Afric. in *l. 46. ff. de damno infect.* usus est) qui in alicujus, licet non consentientis, solo ædificium posuit. Sic denique ab aliquo fundum pro hærede possidere, accipimus in *l. 21. ff. de usucap.* Brisson. in lexico. liter. Ab. vide & infrà, A me possidet, & infra, Ab illo utitur.

Ab aliquo possidere, pro possessionem ab aliquo certo nactum esse, alicujus certi hominis possessionem obtinere. Prætor *l. 1. uti possidet.* uti ædes istas nec vi nec clam alter ab altero possidetis. Vi ergo ab aliquo possidere, est vi possessionem illi soli eripuisse, eamque vi obtinere. Hinc Ab aliquo uti re quapiam dicitur, qui illi præcisè rei suæ usum ademit; eumque quo modo retinet. Prætor in *l. 1. de itin. actuque priv.* Quo itinere actuque nec vi, nec clam, nec precariò, ab illo usus es. Nam hoc eo pertinet, ut nominatim notetur is, à quo usum actorem non oportuit: neque satis est, si infinite à quovis alio usus esset. Sic ab aliquo aquam ducere est, non undecunque aquam ducere, sed ex illius, qui præcisè nominatur, fundo deductam habere. Prætor in *l. 1. ff. de aq. quot.* Uti hoc anno

Aquam non vi, non clam ab illo duxisti. Prat.

Ab aliquo solvere. vide infrà, A me solvere.

A bis septem verbis: Proverbium in eos competens, qui à noxa quapiam purgati sunt: propterea quòd antiquitus mos esset, homicidio pollutos, vestes suas bis septem inundationibus immersionibusque lavare. Erasm. citans Suidam. Spiegel.

A capite arcessere. Quum res ab eo repetitur quod est in negotio præcipuum, à capite arcessi dicitur. Vide Cicer. *lib. de Oratore 2.* item *de legib. 1. & in Topicis.* Spieg. vel potius: cum

res

res proposita è primis & originalibus principiis, seu causis, finibus, ac fundamentis deducitur.

A capite ducere, id est ab origine. Caput est enim, è quo rivuli manant. Ulpian. in *l.* 1. *de aqua quot.* Nam superiora, inquit, interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt. Vide infrà, caput aquæ. Spieg.

A capite periculum propulsare, vide agere de capite.

A capite rationem reddendam, ut intelligi debeat, ostendit Paulus jurisconf. & *l. & qui natura, ff. de neg. gest.*

A carceribus. Latini scriptores cum exorsum negotii significare volunt ab ipsis carceribus, dicunt: cum finem, ad metam usque. Sumptum à certaminibus equestribus, ubi cursus initium est à carceribus, id est, repagulis.

A certo herede legare: vide mox infrà, à filio.

A commentariis, qui præsunt commentariis: i. e. qui in commentarium custodias referunt, & veluti diarium custodiarum conficiunt. Hos Ascon. ut & ICtus, vocat commentarienses, non à commentario; carceris loco, ut Accurs. divinare libuit. Spieg.

A cubiculo, pro eo, qui principali cubiculo minister adscriptus est, usurpari video, etiam à non vulgariter eruditis: ut testatur epigraphe, quæ extat apud Ciceronianorum Principem, Petrum Bembum *lib. Epist.* 11.

A cunabulis, id est, à pueritia, sive primæ vitæ rudimentis: vide infrà Cunabula.

A Deo ficti, Qui vehemente ad aliquid natura compositi sunt, hos proverbiali sermone, ad hoc natos, factos, sculptosque dicimus. Spieg.

A Duum viro: pro imperio vel permissu Duumviri. A Duumviro dimitti intelligendus est, qui jussu, permissu, mandatuve Duumviri dimittitur. Ulpian. in *l. si quis* 52. §. 6. *ff. de furt.*

A filio legare, i. e. ita legare, ut legatum nonnisi à filio, si quis natus esset, accipi possit; à substituto non item: ut scil. legatario curæ sit salus filii, cum in ea emolumentum positum intelligat. Nam legata non valent, si is à quo nominatim testamento relicta essent, hæres esse non potuisset. Spiegel.

A filio, liberto, servo, secundo herede, à substituto Legare, Relinquere, legata repetere, Testator dicitur, qui filium libertum, servum, substitutum, damnat aliquid dare vel præstare.

A certo herede legare: certo hæredi, ut legatum aliquod præstet, mandare, sic ut ab illo debeatur solo; Cicer. *in Topic.* Si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum legavit à filio, neque à secundo herede legavit, mortuo filio mulier usumfructum non amittet. Idem *pro Cluent.* Itaque ei testamento legat grandem pecuniam à filio, si quis natus esset: ab secundo herede nil legat. Marc. in *l.* 6. *ff. de aur. & argent.* Seia ab hærede P. Mævio ita legavit. Hotom. Brisson.

A fonte ducere, ea figura dixit M. Tul. de *leg.* 1. qua *de Orator.* 2. A capite arcessere. De quo paulo ante. Visne ergo, inquit, ipsius juris ortum à fonte repetamus? Spieg.

A fronte atque à tergo, pro eo quod est, Diligenter inspicere, & præterita cum præsentibus ac futuris conferre.

A laude abesse: pro, laude carere.

A leone manu asserere: pro eo quod est, leonis possessione & Dominio, sermone in compendium redacto, Plaut. *in Persa.*

A libellis vocantur, qui Principi in libellorum, h. e. ut vulgo, supplicationum negotio subserviunt, qui libellos agant.

A liberis, pro quandiu liberos habebit, *l. sed si* 62. §. 2. *de condit. & dem.* Si à liberis impuberibus non nupserit, i. e. quandiu liberi erunt impuberes. Hotom. Alciat. Parerg. *c.* 21. Brisson.

A linea incipere dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Spieg.

A manu servus, & à manibus scriba, cujus manu ad literas scribendas Principes uti solent: Barbari Ingrossistas nominant. Tranquillus *in Cæsare*: Philomenem à manu servum, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non gravius quàm simplici morte punivit. Idem scribas à manu, *in Nerone*, & alibi, peculiari verbo vocat Amanuenses.

A matre recentes liberi, sunt recens nati & sanguinolenti: vide Gothofr. ad *leg.* 2. *in princ. C. de patrib. qui filios suos distraxer.*

A me possidet, qui possessionem meam injustè nactus est, *l.* 3. *pr. ff. uti possidetis.* Prate. vide sup. ab aliquo possidere.

A me solvere: pro, de mea pecunia dare.

A Titio persolvere, de Titii nummis persolvere. Cic. *ad Attic. lib.* 5. Homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se à me solvere: quod enim Prætori dare consuessent, quod ego non acceperam, se à me quodammodo dare: i. e. de mea pecunia. Idem in Planciana in fine. Sinite me, quod vobis fretus huic sæpe promisi, id à vobis ei persolvere. Plautus. Da sodes à te: post reddidero tibi. Me. Imo cedo abs te. Hotomann. adde Pratei.

Ab aliquo igitur persolvere, solvere, dare, vel repræsentare, numerare, vel suppeditare est, pro aliquo, vel nomine alicujus, vel etiam de nummis alicujus, solvere, &c. Nizol. Spieg. Interdum ab aliquo solvere est pecuniam ab eo exactam solvere. Epist. *ad Attic. c.* 7. Is laborat, ut, tibi quod debet ab Egnatio solvat, i. pecuniam exactam ab Egnatio debitore suo. Pratei.

A. millibus passuum circiter duobus: h. e. intervallo duorum millium passuum. Spieg.

A parte legatarii, h. e. pro legatario, vel in gratiam, & favorem legatarii: quære infrà, Suggestum est. Spieg.

A punctis, qui præerat reditui aquariorum, Corne. Lancilott. citat. Frontin. *lib.* 2. *de aqua duct.* Spiegel. Prat.

A quatuor annis: quære, Intra 4. annos.

A rationibus, ratiociniis præfecti: qui vulgo magistri computorum dicuntur: quo nomine censendos puto, qui nunc apud Principes *Rechenrathe*, *Cammerrathe*, appellantur. Spieg.

A rei condemnatione relaxari, oppon. Ad restitutionem rei condemnari, in *l. item si cum exceptione §. quatenus autem. ff. quod metus causa.*

A Remo ad Tribunal. Dici solitum Roterodamus indicat, ubi quis repente ab infima conditione provehitur ad honesti muneris administrationem.

A se decipi, vide Paulum in *l. nam si ff. de rei vend.*

A secretis sunt, qui ab ore Principis imperia accipiunt diplomatum subscribendorum, edictorumque, quæ in consilio selecto secerni solent. Secretarii veluti scribarum vice funguntur in rescriptis subsignandis, quæ jure & æquitate nituntur: quæque ex bono & æquo postulantibus conceduntur sine scientia Principis. Secretarii vocem, quâ nunc significatione utimur, ceu nuperam, quidam genere devitandam putarunt. Eam Beroald. neutro genere pro repositorio rerum secretarum Latinam agnoscit, & à Latinis scriptoribus usurpatam ostendit comment. 3. in Sueton. Constabit

bit in utraque etiam significatione ab Ecclesiasticis frequentatam, si quis diligenter actiones evolverit Calcedonensis Concilii. Sed & ex ejusdem Synodi actionibus vocabulum, à secretis, ab antiquo huc usque deductum colligitur.

A studiis, cujus opera quis in studiis literarum utitur, utpote viri eruditi.

A subjecta materia, locus diligentissimè observandus, velut princeps inter omnes probandi juris modos. Argumentum autem à subjecta materia sic habet originem in jure civili: verba deserviunt rebus, non autem res verbis. Tantum enim ad hoc verba sunt inventa, ut res significent in hominum commerciis; quare dici rectissimè solet: verborum quidem prior, rerum tamen potior est cognitio. Hinc duci solet talis argumentatio, quam à subjecta materia vocant. Significatio verborum accommodanda est (quoad licet) ad qualitatem subjectæ in negotiis materiæ.

A te peto, marite, si quid libertorum habueris, illis prædia relinquas; vel, si non habueris, tuis, sive meis propinquis, aut etiam nostris libertis. Hisce verbis non datam electionem, sed ordine scripturæ factam substitutionem, Papinianus respondit *in fin. l. cum pater filios, ff. de legat.* 2. Spieg.

A Tormentis, i. violentia & cruciatu, non esse incipiendum, D. Augustus constituit. Accedit item divi Hadriani epistola, cujus meminit Ulpian. *in l.* 1. *de quæst.* Spieg.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere, ut Valer. Prob. testatur, quæ personalis actionis fuit formula, quia persona rei nominatim in agendo notabatur: & stricti judicii, quia simpliciter, ait Cicero, aspere & directo oportere, de certa definitaq; summa dicebatur. Aio vero, antiqui pro affirmo & contendo dicebant, authore Nonio, unde aientia Cicero appellat, quæ Græci forensi & litigioso verbo κατηγορικά. Hotomann.

AB.

Ab aliquando accipitur pro contra, citant Alberic. & Oldendorp. *in l.* 14. *ff. de publ. & vectig.* sed ibi Ad non Ab, legitur in P. Flo. & vulgar. ubi Ad pro contra accipit Accurs. Pratei.

Ab præpositio verbis juncta, quæ auferendi vim habent, mirum quantum auget, ut Abjicere, Abhorrere, plus aliquanto significant, quàm ea à quibus descendunt verba. Connan. 4. *c.* 4. *n.* 1.

Ab etiam pro Ob sumitur, in constitut. Theodos. *l. unic. C. si quis Imperatori maledix.* Equidem pro Ex, illic accipi debere putem, ut indicio est verbum, Processerit, ibidem positum. Sic ab aliqua liberos procreare, pro, Ex aliqua, & cum aliqua *l. imperialis,* 23. *§. his itaque per hanc* 8. *C. de nupt.* Sic ab his, pro ex his, seu ex eorum numero, *l.* 34. *de usu & usufr.* 2. Ab hoc legato recedere pro ex hoc *l.* 28. *de liberat. legat.* Brisson. Quandoque Ab sumitur pro Per; ut in *c. ab eo, in princ. de appell. lib.* 6. Interdum separationem significat Accursio, *l. si ex duobus. in princ. ff. de duobus reis.* Solet in hanc rem citari lex neminem ex iis, ibi, ab initio, de Decurion. *libr.* 10. C. Accursius tamen ibi pro, Post, accipi existimat. Sæpe etiam sumitur pro Sine in *l. si quis servo,* in fine ibi, ab re *C. de furt.*

Ab etiam præpositio cognationum gradus promovet, de quo mox infrà ante Abacti.

Ab, particula in compositione complet nonnunquam significationem dictionis, cum qua componitur, ut absolvo, abnumero; hoc est omnino solvo, numero. Notum est a, ab, abs, ejusdem esse significationis, quod & Bartol. vult *in l. si ex duobus. ff. de duobus reis.* Differre autem in orationis contextu, de quo vide Linacrum *lib. cit.*

Ab actis (*de quibus Novel.* 38.) Actorum scriptores. Hinc ab actis fori, *l. per hanc. C. de advoc. divers. judicior.* Pratei.

Ab actis, quibusdam ætatis nostræ eruditis; sunt ii qui ad tribunal nomine partium producta vel excipiunt, vel transcribunt in acta. Spieg. adde Pratei.

Ab aliquo persolvere vide supr. à me solvere.

Ab aliquo peti, pro eo quod, aliquis petit, ut Alber. indicat. *in l. cum pater. §. ex pactis ff. de pact. dotal.* Item, ab aliquo non exigi, i. ne exigat, *l. ult. §. si pater.* cod. Spiegel.

Ab aliquo possidere; itinere, actu, ab aliquo uti, vide suprà in litera A.

Ab aliquo absolvi; in voce absolvi explicabitur.

Ab Epistolis, qui præest Epistolis apud magnatem, vel Principem, sive ut eas accipiat, sive ut ad illas respondeat. Spieg. Idem fere quod Secretarius.

Ab Exactione tributorum, hoc est ne exactor tributorum constituatur: ait Paul. *in l. ult. de veteran.* Spieg.

Ab hinc centum annis, vetus locutio, quæ (pace quorundam dixerim) non hoc significat, quod vulgari lingua dicere solemus, post centum annos, ut, post homines natos; sed centesimo abhinc anno, vel annus nunc agitur centesimus, Cicero *Verrin.* 3. planissime hoc demonstrat: Quæstor Cn. Papirio consule fuisti ab hinc annos 14. Nam à Pompeio & Crasso Consul. ad Papirii Consulatum totidem anni numerantur. Idem *Verrina* 4. ostendit illum mensem comitialem fuisse, comitiis abhinc triginta diebus habitis, i. e. trigesimo ante die. Huc illud Charisii pertinet, *lib.* 1. Ante annos abhinc decem natus veteres dixerunt, quod est, ante annos decem natus. Hotomann. De hac dictione vide Tiraq. *in tract. de retract. lignagier.* §. 1. *Gl.* 11. Prateius.

Ab hoc, i. posthac, *l.* 2. §. *ab hoc ff. de origin. jur.* Nebriss.

Ab illo utitur, qui alicui rei suæ usum ademit. in edict. Prætoris *l.* 1. *in princ. ff. de itin. actuq; privat.* de quo suprà ex Brisson. in verbo. Ab aliquo possidere.

Ab intestato, i. sine testamento Instit. *de hæred. quæ ab intest. def.* Spieg. Nebriss.

Ab ipsa Messe, Senecæ hoc verbum in eos convenit, qui vel commodis vel spe commodorum detinentur, quo minus semet explicent à negotiis, quasi deserturi agrum, cum instat messis. Quam multi sunt, ait Erasmus, in Principum aulis, quos tædet ejus vitæ, discruciunturque libertatis desiderio. Verum istis ad libertatem adspirantibus reclamat cupiditas. Tam magnas spes relinquam? ab ipsa messe discedam. Spiegel.

Ab omnibus hæredibus qui legaretur, docet Ulpianus *in l. ab omnibus* 104. *in pr. ff. de legat.* 1.

Ab omnib. gradibus exhæredare vide *l.* 1. *in pr. C. de lib. præter.*

Ab originum (vel, ut alii ab Aboriginum) seculo dicimus, cum significamus rem ab extrema usque antiquitate repetitam.

Ab ovo usque ad mala, pro eo quod est, ab initio

initio usq; ad finem. Qui rem altius repetunt quàm oportet, notantur illo versu Horatii;

Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo. Spiegel.

Ab reo vide infrà post Abpatruus.

Ab reo, pro Defensor & Patronus rei, ad Heren. *lib.* 2. Considerandum est, ne aliud accusatoris criminatio contineat, aliud defensoris ratio purget: quod sæpe consulto ab reo faciunt, angustiis causæ coacti. Hotomann.

Coronidis vice esto, quod Latini præpositione Ab gradus generis, seu cognationum, & sursum & deorsum proferre ac promovere soleant. Nam proavi paterni vel materni patrem, matrem, Abavum, Abaviamque appellant: ea voce (quod & Fest. *lib.* 1. tradit) demonstrantes, eos ab avo ab esse, & illum avi avum, hanc aviam esse. Quibus nominibus etiam proaviæ paternæ vel maternæ, patrem vel matrem, designamus, *lib.* 1. §. 4. *ff. de gradib. & adfin.* Theophilus Latini sermonis rationem secutus ἀποπάππον καὶ ἀπομάμμην vocat. Similiter abavi paterni vel materni, fratrem, sororem, Abpatruum Abamitam, abaviæ paternæ, maternæve fratrem, sororem, Abavunculum, Abmaterteram dicimus, *l.* 3. *ff. de gradib. & aff.* §. 6. Instit. *de gradib. cognat.* Paulus *lib.* 4. *sent. tit.* 10. Quos & patruos avunculosque Maximos, amitas, materterasque Maximas appellari traditur in *l. ult. §. avunculus maximus, ff. de gradib.* Ex eodem fonte descendunt etiam Abnepos, Abneptis. Hi sunt pronepotis, proneptis; filius, filia, nepotis neptisve, nepos, neptis, *l.* 1. *§.* 4. *l. ult.* Abnepos *ff. de grad. & affin. §.* Græcè ἀπέγγονος, ἀπέγγονη. Brisson. Lexicon.

Abacti greges, qui aut furto, aut per vim abducti sunt: & abacti magistratu, qui coacti deposuere magistratum, vel imperium. Ex Fest. *lib.* 1. Spiegel. Hotomann. Brissonius abactos magistratus dicit.

Abactor vide *l.* 8. §. 2. *C. de repud.*

Abactores (vide infrà Abigei) sunt pecuariorum animalium fures, quos Ulpian. Abigeos vocat: Julio Paulo verò Abactores sunt, qui unum equum, duas equas, totidemque boves vel capras decem, porcos quinque abegerunt. Cætera vide *lib. sent. ejus quinto tit.* 20. Spiegel. Hotomann. Hoc autem genus hominum in Hispania maximè invenitur. Sed à Jurisconf. potius Abigei dicuntur, de quibus titulus est *lib.* 47. *ff.* in cujus prima lege Ulpian. Qui pecora ex pascuis (ait) vel armentis abigunt, hi propriè dicuntur Abigei. Quod si quis oves aberrantes aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est enim Abigeatus ipsum abigei crimen, quod in Hispania gravius quàm alibi gentium, debere puniri, Hadrianus Cæsar Consuli rescripsit. Abigei, inquit, cum durissimè puniuntur, ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissimè non ubique, sed ubicumque frequentius est id genus maleficii. Nebrisſ.

Abacus Alciat. *lib.* 4. *cap.* 2. Parerg. & Budæ. *in l. quod si servus, §. sed si ff. de in rem verso*, tabula calculatorum, sive logistarum est, & coquorum: quod & Julius Pollux indicat *lib.* 10. *cap.* 24. *& lib.* 6. *cap.* 13. Est etiam scrinii genus super quo vasa argentea reponi solebant: de hoc sensisse mihi videtur Varro *lib.* 8. *de lingua Latina.* Porro non abaces, ut falsò autumant Accurs. Nebricens. & Spiegel. in lexico juris civil. (quamvis vulgati codices ita habeant) sed βάσεις ut in P. Flor. legendum, res ipsa docet, apud Javolenum, *l. hæres meus* 100. §. *fin. ff. de leg.* 3. Pratejus. Apud Vitruvium tectoria abacorum leguntur: Sunt autem qui illic abacos sessiones vel scabella ad sessum habilia, aut podia esse censent: sed horum expositionem explodit Hadrianus Turneb. *lib.* 2. *Adversar. cap.* 3.

Abalienare propriè est alienum facere quod nostrum est. Abalienat etiam, qui alienam rem vendit, Paulo ICto. Spiegel.

Abalienare vetus verbum est civilis juris, hoc est, civium Romanorum proprium, peregrinis hominibus non commune: quo perfecta rei alicujus alienatio significabatur. Itaque Ulpian. *l. abalienatum* 67. *de verb. sign.* Abalienatum, inquit, non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen rectè dicitur. Hotoman. Pratejus. vid. Alienare.

Abalienatio est, ejus rei quæ mancipi est aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt: ut scripsit Cic. *in Top.* Quo ex loco tria notanda: primum cum sex sint acquirendarum rerum modi, quos Ulpian. in institutiunculis enumerat, emancipatio, traditio, usucapio, in jure cessio, adjudicatio, lex: duos tantum solos esse, quibus res à dominio nostro in alienum traducantur, mancipationem scilicet & in jure cessionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigiosus, natura controversus, & hostis antiquis Jurisconsultis additus, suo more cavillatur *in l. abalienationis* 28. *ff. de verb. sign.* Abalienationis verbum, inquit, etiam usucapionem continet: vix est enim, ut non videatur alienare qui patitur usucapi. Quasi verò quis sciens prudens rem suam usucapi patiatur: aut, si forte quis eo animo sit, res ex majore parte judicandæ non sint: aut, si judicandæ non sint, qui patitur usucapi, non pro derelicto rem suam habeat, ac proinde alienare non dicatur, quia verbum hoc certam & alienantis, & ejus in quem alienatio fit, personam complectatur, *l. in omnibus* 55. *ff. de oblig. & action.* tametsi usucapionem tertium esse modum, quo res perfectè abalienantur, constet ex eodem Ulpian. *cap.* 1. & 19. Secundò ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantùm rerum dici, quæ mancipi sunt: non etiam earum, quæ sunt nec mancipi. Sed cum Ulpianus in institutiunculis traditionem dicat propriam esse rerum nec mancipi, quid est, quod Cicero ait, Abalienationem traditione fieri? Subdifficilis hic nodus videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non simpliciter traditionem dixit, sed traditionem nexu: quo verbo mancipationem significari Boetius, non apertè ille quidem, ac nominatim, sed tamen ita significat, ut satis intelligatur. Cum enim nexus formulam ritumque ex Caio Jurisconsulto describit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, abalienationem mancipatione & in jure cessione fieri; traditione autem nuda, h. e. sine nexu & libera fieri non potuisse. Postremò ex eo loco constat, Abalienationem propriam civium Romanorum fuisse, non etiam peregrinorum. Hotoman. Prateius. Usucapio, ficta traditio videtur Prateio: qui enim capere usu patitur, tradere intelligitur, *ex l. fin. de servit.* Adjudicatio & abalienatio lege, traditionis verbo continetur. Pratei.

Abalienatio (ait Spiegel.) est translatio rei in alium, ut dominii, possessionis: & sicut res duplices, corporales & incorporales; sic species abalienationis sunt etiam duplices, quæ explicantur à Boetio *in Top.* Cic. Spieg.

Abalienationis verbo usucapionem contineri, ait Paulus: ut supra. Briss. n. vide alienatio.

Abalienatus dicitur quem quis à se removit. Alienatus, qui alienus est factus. Festus *lib.* 1. Hotom.

Abamita, inquit Caius, est abavi soror, *l.* 3. *ff. de grad. Inst. de grad. cognat.* §. 6. ab aliis autem fere Amita maxima dicitur. Hotomann.

Abannatio ἀπενιαυτισμὸς Græcis, annuum exilium significat propter voluntariam cædem admissam, G. Budæo in annot. *l. aut facta.* 16. *§. eventus, ff. de pœn.* Pratei.

Abarsacoras (ut Holoand. legit. alii Barsatoras, vel Barsotoras) nominatur *in l.* 8. *C. de fidejuss.*

Abasgi, pastores latrociniis dediti. vide N. 142. *cap.* 2. & Gothofr. ibid. *ad l. Si quis.* 11. *verb. pastorum. C. de accusat.*

Abavunculus, est abaviæ frater secundum Isidorum, vide *l.* 3. *in pr. ff. de grad.* §. 6. *inst. eod.* Hotomann. Pratejus.

Abavus est pater proavi, vel proaviæ: Sicut proavus est pater avi vel aviæ. Sic Abavia est mater proavi vel proaviæ: sicut proavia mater est avi vel aviæ. Pratejus.

Abba, vox Syra, patrem significat ætate, honore, cura, ut Græcis πάππας, vide Alciat. *l.* 1. *Cod. de in jus vocand.*

Abbas etiam ἀρχιμανδρίτης dicitur in *Novel.* Justinian. sæpe, & *l. L. reddentes, C. de summ. Trinit.* Monachis & cœnobiis præest: unde & cœnobiarcha meritò appellatur, Alciat. in *d. l.* 1. Porro Abbatis officium explicatur in can. *nullam, caus.* 18. q. 2. & in *Nov.* Justinian. Const. 5. à Budæo Hetærarchus dictus est in forensibus. Prat. Lexic.

* Abbates sunt in Germania nostra vel Principum ordini adscripti, qui dicuntur, *Gefurstete Aebbte*, propterea, quod jura Principum ac Regalia habeant, omnesque actus, jurisdictioni territoriali competentes exercere possint, & in Ord. Cam. comprehenduntur sub verbo *Fursten. massige.* Ut sunt cumprimis Abbas Fuldensis, Abbas Albi-Castrensis, Bremensis, Stabulensis, S. Emerani Ratisbonæ, S. Galli in Helvetiâ, Campidonensis, Murbacensis, Corveensis, & olim Hirsfeldensis etc. Ac hujusmodi Abbates utuntur in literis Titulo *von Gottes Gnaden.* Reliqui Prælatorum ordini accensentur.

Abbas (aliis Archimonachus) continetur appellatione Monachorum, *c. ult. extr. de Simo.*

Abbas feudum conferre posse dicitur, bbr. feud. 1. *tit.* 1. & non conferre, 1. *feud. tit.* 6. *in princ.* Posterioribus seculis Abbates etiam dicti sunt Proceres, seu Primores, aut Barones seculares, quibus Abbatiarum proventus fruendos Rex ad tempus concesserat. Gui. Paradin. *scriptor annal. Burgund. lib.* 2. sub anno 1103. testatur se monumenta vidisse complura perantiqua, in quibus Proceres Galliæ his nominibus uiebantur: Dux & Abbas: Comes & Abbas. Alibi Abbates & Comites: Abbatiæ & comitatus. Prat. in quo plura vide: adde Hotom. *Lexic. feud.*

De forma Abbatis eligendi, vid. *lib.* 1. *C. tit.* 3. *l.* 47. *in princ.* De forma ejus confirmandi, vide *l.* 47. §. 1. & in princ. ibid. vide *l.* 40. in princ. & §. 1. *eod. tit.* Nov. 5. *cap.* 9. Nov. 123. *c.* 34.

Abbatiæ conferendæ sunt non pro ætate, sed merito, *d. l.* 47. in princ.

Abbatissa dicitur ascetriarum, monacharum, sive monialium antistita; quæ à Justin. in Nov. 113. ἡγούμενη appellatur, Præfici autem non debet nisi sit sexagenaria & virgo, *cap. juvenculas* 22. *q.* 1. Pratejus, in quo plura vide. Feudorum conferendorum jus habet. 1. *feud.* 1. *§.* 1.

Abbatissæ vocabulum divus Hieronymus usurpat, non minus hanc sibi licentiam permittens, quàm Virgilius cum secundum regulas, Phœnissam, Didonem dixit. Alciat. *lib.* 2. Parerg. Justinianum defendit à Grammaticorum accusatione, quod Diaconissam dixerit. Hanc Bald. æquiparat Abbati in bonorum administratione, *cap.* 1. *qui feud. dar. poss.* Spieg.

Abbatissæ eligendæ forma, *lib.* 1. Cod. *tit.* 3. *l.* 47. *§.* 2. Nov. 123. 133.

* Abbatissarum in Imperio nostro quædam Principali dignitate sunt condecoratæ, ut Abbatissa Quedlinburgensis, Gernrodensis, Bochoviensis, Andloviensis & aliæ. Quoad locum & voti feriem in Comitiis universalibus omnes Prælatorum ordini sunt adscriptæ, quamvis nonnulli eas cum Principibus virilem sententias dicere velint. (Vid. Paurm. *de Jurisd. Imper. lib.* 2. *cap.* 10. Reincking. *lib.* 1. *class.* 4. *c.* 21. Besold. & Speidel. v. Abbt.)

Abbreviatura (sic enim legendum apud Bart.) instrumentum est Notarii non extensum, *in l. chirographis, in princ.* in verbo secundo, *nota ff. de administr. tutor.* Tametsi à verbo ducatur hæc vox, cujus exemplum apud idoneum autorem reperiri negant: Spiegel.

Abderitium imperium, ubi quis formam tenuem, sed cum libertate conjunctam, anteponit amplis opibus, sed obnoxiis servituti, ut existimat Vadianus. Spieg.

Abdicare, inquit Nonius, est familia abjicere: itidem & Festus: quasi non dicere, i. e. negare filium: quomodo est apud Pacuvium, consanguineam abdicant, i. negant & *l.* 9. *C. de patria potest.* negare filium pro abdicare. Sumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀπειπεῖν, filium autem ἀποκηρύσσειν dicebant. Itaque Quintilianus *lib.* 3. *c.* 6.

Abdicatum interpretatur, qui à familia patris abalienatus est. Græca quidem locutio per præconem id pronunciari solitum indicat. Et Plato *lib. de leg.* 11. perspicuè id ostendit.

Abdicatio: de qua Imp. *in l.* 6. *de patr. potest.* Abdicatio, ait quæ Græco more ad alienandos liberos usurpatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legib. non comprobatur. vide *l.* 2. §. & *cum placuisset. ff. de orig. jur.* Fabius *lib.* 7. *c.* 4. Pratei.

Abdicandi filii causæ erant: Si filius patri obedire nollet, ejus voluntati contumax repugnaret: si eum injuria afficeret, si noctu foris cubaret, si commeßaretur, si lenones pulsasset, si libidini incumberet: adde causas exhæredationum ex Novel. 115. vide *C. lib.* 8. *tit.* 47. *l.* 6. & Gothofr. *in not. ad d. l.* 6. ubi ostendit abdicationem multum differre ab exhæredatione: præsertim cum abdicatio fiat inter vivos; exhæredatio, mortis causa.

Abdicationum formæ duæ sunt: altera criminis perfecti: ut si abdicetur raptor, adulter: altera imperfecti, velut pendentis & adhuc in conditione positi: quales sunt, in quibus abdicatur filius, qui non paret patri. Videtur autem hæc abdicatio in jure apud magistratum fieri solita, qua parentes testificabantur, se iis de causis, quas proferebant, suos liberos, à sua familia removere, neque deinceps in liberorum loco numerare velle. Atq; abdicatum filium pater educare non tenebatur; imo egenum vestibus spoliatum, familiaque ejectum, dimittebat, qui & defuncto

functo patri in hæreditatem non ſuccedebat. Totaq; hæc ratio Græcorum fuit : nam Romani emancipatione utebantur. Suetonius, de Octavio ſcribens, Agrippam ob ingenium ſordidum abdicante, verbo abdicandi pro emancipare & ablegare uſus eſt : quod Plin. *lib.* 7. *c.* 45. oſtendit, cum Agrippæ nominat modo ablegationem, modo abdicationem. Valer. *lib.* 5. *cap.* 7. Abdicationem pro exhæredatione poſuit : Sicut Cicero exhæredationem, pro emancipatione, in Orat. pro domo ſua : vide Pratei. confer. Connan. 2. *comment. jur. civil. cap.* 12. *de patria poteſt. num.* 5. Et Tiraquell. *in tract. de retract. lignagier, gl.* 9.

Abdicatio opponitur adoptioni, ſicut in ea re teſtis eſt Plinius *lib.* 7. *cap.* 45. de Agrippa poſthumo loquens. Abdicationi contraria eſt dedicatio ſive dicatio. Dicat, qui alteri proprium aliquid facit : Abdicat, qui alienat. Pratei.

Non tantum naturales liberi, ſed adoptivi quoque abdicari poterant, ut patet ex Suet. *Auguſto. cap.* 65. & Plinio *lib.* 7. *c.* 45. Briſſon.

Abdicamus filios vivi, h. e. privamus omni jure filii; exhæredamus, h. e. ſubmovemus tantum ab hæreditate poſt mortem. Itaque quiſquis abdicatus eſt, idem eſt & exhæredatus, non contra; Abdicamus ſine lege, exhæredamus lege. Pratei. Differt ergo abdicatio ab exhæredatione, quod illa in vita fieri ſolebat, nimirum cum quis familia ejiciebatur, Alciat. *lib.* 2. Diſpunct. *cap.* 28. hæc verò in teſtamento, vimque ſuam poſt mortem habere ſolebat.

Abdicatio ſcitè à quodam extremum patriæ poteſtatis fulmen appellatur, Briſſon. De hac infrà quoque in voce ἀποκήρυξις. De abdicatione fratrum minorum, not. 1. Clem. *exivi de Paradiſo* extr. *de verb. ſign.*

Abdicatus qui abdicatum recepiſſet, reus læſæ Reip. fiebat. A parentibus autem recipi poterant abdicati; ac poſtea ſi malè ſe gererent, rurſus abdicari. Fiebat enim quandoque ad tempus abdicatio, teſte Seneca. Viciſſim autem & abdicatio quædam ad alienandos parentes, Græcis in uſu fuiſſe videtur, vide Ariſtot. 8. *Ethic.* 14. Hæc Gothof. *in not. ad d. l.* 6. *C. de patr. poteſt.*

Abdicatio autem ad alia quoq; transfertur; ſic generum abdicat qui ſponſam repudiat. Abdicatio hæreditatis *in l.* 6. circa finem. *C. de repud.* pro repudiatione illius ponitur.

Abdicare (ait Nonius de vocabulo improprio) non ſolùm de patris facto poteſt dici, quod eſt familia abjicere, ſed rem quamlibet negare.

Abdicare ſe dicitur Præſes, *l. pen. de offic. Præſid.* qui ante diem munus ſuum deponit. Briſſon.

Abdicare ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratum deponere. Pomp. *in l.* 2. §. 13. *de orig. juris.* Et cum placuiſſet leges quoq; ferri, latum eſt ad populum, uti omnes magiſtratu ſe abdicarent. Dicitur & abdicare ſe; Papinian. *in l. penult. ff. de offic. Præſid.* Moris etiam erat, ut quibus imperium certa de cauſa abrogandum erat, hi dignitati & exiſtimationi ſuæ conſulentes, per ſe & quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſeque privatos redderent; quod in P. Lentulo Prætore factum videmus in tertia Catilinaria, de quo Senatus cenſuit, ut cum ſe Prætura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur. Sed deponere magiſtratum dicebantur, qui eum confecto tempore populo Romano reddebant. Abrogare autem ſuo loco explicabitur. Prateius.

Abdicare Conſulatu, deponere Conſulatum; Cicero *de nat. Deorum.* 2. Augures rem ad Senatum; Senatus ut abdicarent, Conſules abdicaverunt. Et paulo poſt; Conſules ſummum imperium ſtatim deponere, quam id tenere punctum temporis contra religionem.

Abdicare ſe tutela Cicero *ad Atticum Epiſt.* 1. *lib.* 6. Itaque tutela me abdicare cogito. Quod Ulpian. *in Epit. inſtit. tit.* 11. interpretatur : Eſt, dicere ſe nolle eſſe tutorem. Pratei. Briſſon. Abdicat ſe ſtatu ſuo homo liber, qui ſe ipſum vendit, l. 21. *de ſtat. hom.* Briſſon.

Abdicere vindicias in *l.* 2. *§. cum placuiſſet* 24. *verſ. initium ff. de orig. jur.* abjudicare ſignificat, Briſſon. Vel decreto recuſare, ac denegare. Hotomann. cui ibidem opponitur, dicere vindicias, ſeu ut Livius *lib.* 1. *ab urbe condit.* loquitur, Dare vindicias. Briſſon. (Pro abdixiſſe tamen *in d. §.* 24. in veter. lib. Abjudicaſſe legitur, quam lectionem probat Zaſ.)

Cum igitur olim tribus verbis in decretis ſuis uterentur : Do, Dico, Abdico : ſicubi ſecundum aliquem vindiciæ dicerentur, ab altero abdici dicebantur. Sicut dicere, dare, decernere, vindicias ſecundum aliquem, à Pomponio & Livio dicitur magiſtratus, qui cuipiam litis vindiciarum victoriam decernit : ſic abdicere vindicias ab aliquo Pomponius dixit pro abnegare & recuſare : quod ipſum Abdicare quoque ſignificat, de quo paulo ante. Hotomann.

Abdicere amores ſuos. Ovid. 1. *Metamorph.* Briſſon ult. editio. Cæterum huic verbo etiam in augurali ſcie tia locus erat. Abdixiſſe enim aves in auguriis dicebant, quæ triſtis, & ſiniſtri eventus ſignificationem aliquam dederant; ut ex contrario Addixiſſe, vel Admiſiſſe, cum lætum & proſperum aliquid portenderant. Quæ verba in Cicerone & Julio Obſequente aliquoties, in Livio crebrius inveniuntur. Ex quo admiſſivæ aves apud Feſtum *lib.* 1. Briſſon. Cicero 1. *de divinat.* Cumque in quatuor, ait, partes vineam diviſiſſet, treſque partes aves abdixiſſent, quartam partem, quæ erat reliqua, in regiones diſtribuit. Sic igitur aves in auguriis abdicere regionem dicuntur, quam improbant, ac ſequi, tenerique vetant. Hotomann.

Abditamentum, detractionem ac deductionem pretii ſignificat; cujus contrarium eſt additamentum, ab, addere, & abdere i. e. demere; non autem abdicare ſeu abducere, ut Spiegel. & Schard. cum Beroald. malè.

Abditus, i. e. abſconditus. In alienis terrulis opes abditas perſcrutari *l.* 1. *ante fin. C. de theſaur. lib.* 10. Abditus locus, Briſſon. ex tit. D. *ad exhib.*

Abducere eſt à loco ducere, Paul. *in l. Imperator, ff. qui ſine manum. ad libert. perv.* Pratei.

Abducere, ita de honoribus dicimus, quemadmodum de pecoribus abigere. Paul. *in l. Imperator ff. qui ſine manum. ad libert.* Nihil, inquit, intereſt, ipſe abducas & proſtituas, an patiaris proſtitutam eſſe pretio accepto, cum poſſis eximere. Spieg.

Abducere comitem mulieri, Labeo ſic interpretatur, non modo manu à mulieris comitatu detrahere, & removere, verum quoquo modo efficere, ut eam deſerat. Abduxiſſe videtur, ut Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit, ſed qui perfecit, ut comes cum eo non eſſet. Abduxiſſe autem non tantùm is videtur, qui per vim abduxit, verùm is quoque qui perſuaſit comiti, ut eam deſereret. Injuria autem in comite

abducendo duplex est, primum quia pudicitia attentatur; deinde quia abduci tantum res dicuntur à stultis & stupidis; ut in *Eunuchum* Donatus annotavit; Muliæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere. Etiam hoc verbo, inquit, gratificatur Phædriæ, cum dicit Abducere à Thrasone, tanquam à stulto, & mentis experte. Hotomann.

ABDUCERE & auferre secernuntur. *l.* 67. *de fidejuss.* ut & abduci ac auferri, *l.* 57. *de evict.* Brisson.

ABDUCERE puellam dicitur Raptor, *l.* 1. *de rapt. virg.* in *C. Theod.* Abducimus enim invitos, & id quod alienum est: ducimus autem volentes. Brisson. & aliquando per vim abducimus, aliquando sine vi: plerumque autem res animatas; quandoque & inanimatas, ut aquam, *l.* 26. *ff. de damn. infect.* Abducere pignora. Paul. *sentent. tit.* 4. Brisson.

ABDUCERE ancillam dicitur venditor ab emptore: Exactor tributorum à Domino: Abducere Dominus servum à possessore. Abductus ex fundo servus, Abducere capram, equos, vervecem. Brisson. ex ll. D. & C.

AADUCI mulier dicitur à marito, cum divortiom fit. Donatus in illud Teren. *Hecyr.* & filiam abduxit suam. Abduxit, inquit, propriè. Accersi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad divortium.

ABDUCERE furto; item plagio: vide *lib.* 6. *C. tit.* 2. *l.* 10.

AAENA est corrigia freni. *l.* 1. *§. impuberi,* 53. *de SCto Sillan.* ex antiquo vocabulario. Rectius alii *in d. §. impuberi*, legunt habena.

ABERRAT bos, *l.* 1. *§.* 1. *de abig. & pec. l.* 3. *§.* Ner. *de acq. poss.*

ABESSE verbum multifariam in jure accipi, Alciat. *in l. mulieris, de verb. sign.* indicat: & proinde pro re nata, h. e. ex subjecta materia, prudens judex, quæ interpretatio capienda sit, dijudicare debebit. Spieg. Brisson. Cujac. 7. *obs.* 35.

AAESSE res dicitur, non modo quæ in rerum natura non est, cujusve pretium domi o abest, sed etiam ea cujus corpus manet, forma mutata est., ait Ulpian. *l. mulieris* 13. ABESSE res videtur, inquit Paul. si vestimentum scissum reddatur, vel res corrupta reddita est. Item si eam dominus rem, quæ sibi furto aberat, ignorans emerit, &c. Spieg. vide infrà Absens. Paul. *in ff. de verb. sign.* Et ideo, inquit, si corruptæ redditæ sunt, vel transfiguratæ, videri abesse: quoniam plerumque plus est in manus precio, quàm in re. Quo loco non dubito, quin quanquam pro quoniam legendum sit: hoc sensu, quamvis ita rei forma mutata sit, ut recens forma pluris sit, quàm vel ipsius rei corpus, tamen res abest, *l. ult. ff. de usu & habit.* Veluti si ex patera scyphum affabre ac singulari artificio confecerim, ut jam multo pluris sit quàm antea: res tamen abesse judicatur. Patera enim, ut species omnia, ex forma denominatur. Falsum autem alioqui dixisset, cum ait, plerumque plus esse in manus precio, quàm in re. Nam etsi interdum id usu veniat, ut in tabula picta, de qua Paulus disputat; non tamen id plerumque, sed perrarò accidit. Hotomann.

AAESSE, absens, absentia, variè pro re subjecta accipiuntur, vide infrà Absens, Absentia. Abest, qui non est intra urbis continentia: item & is, qui in loco vel urbe est, sed latitat, sive occultat. Jo. Gœddæ, *in illustri ad tit. de verb. sign. comment, ad* §. 1. *l.* 173. *& ad l.* 199. eod. Cujac. 7. *obser.* 35. Absentia vel ad personam refertur, vel ad rem. Quo ad personam; vel animum ejus intuemur, vel corpus, vel utrumque simul. Interdum Absens censetur qui freto interjecto, vel pariete, aut alio modo, separatur, ita ut non videat, vel non audiat, vel neutrum queat. vide Gœd. *dd. loc. ad l.* 13. §. *fin. eod.* & *ad l.* 14. *n.* 5. 6. ac seq. *n.* 15. 16. eod.

AAEST, qui non est eo loco, in quo petitur, dummodo extra continentia urbis sit. Usque ad continentia enim abesse non videtur nisi latitet, *l.* 73. *in fin. l.* 199. *de verb. sign.* Ideo præsens habetur, qui in continentibus ædificiis, hortisque urbi junctis est, *l.* 5. *l.* 6. *ff. de Procur* neq; etiam trans mare absentem desideramus, sed extra urbis continentia. In illis plane edicti de damno infect. verbis: Dum ei qui aberit, prius domum denunciari jubeam. Ulpianus videri eum abesse interpretatur, qui in urbe non est, *l.* 4. *§. Prætor ait, ff. de damn. infect.* vel qui domi non est. Similiter in SCto Damasiano. Abesse is intelligitur, qui à tribunali abest, *l.* 51. *§. SCto ff. de fideicom. libert.* At in contractibus & cum de stipulatione contrahenda agitur, præsentes accipiuntur, qui exaudire se possunt *l.* 1. *§.* 1. *de verb. oblig.* & contra absentes, non qui extra continentia urbis sunt, sed qui inter se præsentes non sunt, ita ut se invicem loquentes exaudire possint. Cum verò de usucapione, in qua alia inter præsentes, alia inter absentes tempora servantur, Absens est, qui in eodem territorio seu provincia non est: Præsens contra, qui in eadem provincia habitat, *l. ult. C. de præscript. long. temp.* Inst. *de usucap. in princ.* (vid. Clariss. Vult. in *comment. Inst. de usucap. num.* 14.) In testamentis absens censetur, qui vel non audit, vel non videt testantem: in judiciis ac denunciationibus absens est, qui in judicio non est, vel domi non est: aut domi quidem, vel in foro, vel in hortis est, sed latitat. In dando Procuratore absentia censetur ea, si dominus Procuratorem constituens, sit extra continentia; nam si fuerit domi, in foro, in hortis, & intra continentia urbis, præsentis Procurator dicetur, *l.* 1. *§. fin. l.* 2. 5. 6. 7. *de Procur.* Goedd. *ad d. l.* 199 *§.* 5. Absenti autem in singula viginti millia passuum singuli dantur dies, Cujac. ad Paul. *sent. tit.* 6. *lib.* 4. §. *testamentum.* Gœd. *ad l.* 3. §. 3. & seqq. & ad *l.* 154. *§.* 2. *de verb. sign.* Porro absens etiam interdum habetur is, qui adest, & contra. Sic miles, qui Romæ militat, pro Reipub. causa absente *numeratur, l. milites, ex quibus caus. major.* Sic absens habetur, qui etsi tempore præsens sit, animo tamen abest. Potest enim quis corpore adesse, ut tamen mente absit, *l.* 25. *ff. de capt.* Itaque furiosus absentis loco est, *l.* 2. §. *penult. ff. de jur.* codic. *l.* 124. *ff. de divers. reg. jur. l.* 17. *§. filiofam. ff. de injur.* Nec tamen ab eo constitutus procurator, quasi ab absente datus intelligetur, cum intellectu careat, *l.* 2. *ff. de Procur.* Pupillus etiam præsens, si tutorem non habet, quod ad possessionem bonorum attinet, pro absente habetur, *l.* 10. *ff. quibus ex caus. in possess. eat.* Sed nec tutor præsens fuisse videtur pupillo contrahente, si somno aut morbo occupatus tacuerit, aut, quid agatur, non attenderit. *l.* 1: *in fin. ff. de auct. tutor.* Hotomano. Pratei. Brisson.

ABESSE non videtor, qui ab hostibus captus est, sed qui à latronibus detinetur, *l.* 199. *in fin. de verb. sign.* ubi omnino vide Gœdd. *n.* 3. & ideo in edicto, *ex quibus caus. major.* ab absente separatur, licet eodem loco habeatur in

specie

specie *l. 6. ff. quib. ex caus. in possess. eat. l. ult. ff. de reb. aut. jud.* Hotomann. Brissonius.

Abesse Reipub. causa *in l. 6. & 7. si quis caut.* item *in l. Julia & Papia*; & in edicto. Ex quib. caus. mai. in integrum restituantur, accipimus eos qui non sui commodi causa, sed coacti absunt, *l. 36. ff. ex quib. caus.* major, quique publici alicujus muneris vel officii, cui præsunt, causa ab urbe profecti, ut puta Proconsules, Præsides, Procuratores Cæsaris, Præfecti, Legati, & eorum comites, in ærarium vel commentarium Principis relati, *l. 32. 35. & 38. §. 1. ex quib. caus. major. l. 41. §. 1. de excusat. tutor.* Missi item, ut milites ducant vel reducant, vel malos homines compescant: milites quoque dum in castra eunt vel redeunt, & qui extra patriam suam publicæ utilitatis causa proficiscuntur, vel militum Medici: & hi quoque qui in urbe militant, Reip. causa abesse intelliguntur, *l. 7. 35. ff. ex quibus caus. major.* Aliter atque de Magistratibus, qui Rom. Reipubl. operam dant, statuendum, ut *d. l. 7.* & Const. *lib. 1. Epit. t. 3.* docent. Enim vero *in c. 7. l. Jul. de adult.* quo eorum demum Absentia excusatur, qui in alia provincia Reipub. caus. absunt, quam in ea, in qua deferuntur. Urbani milites, licet alias vice absentium habeantur, abesse tamen Reipub. causa non intelliguntur, & deferri, ut præsentes possunt, *l. 15. §. 1. ff. de adult.* ut ut sit tum demum milites Reip. causa abesse intelliguntur, cum in expeditione versantur. Non item, si in commeatu agunt, *l. 1. ff. de re milit.* Sed neç qui pro civitate legatione funguntur, Reip. causa abesse dicuntur, *l. 26. §. ult.* D. ex quibus caus. major. Publici enim appellatio ad Popul. Rom. in plerisque causis propriè pertinet: naviculari verò, item negociatores, dum annonæ urbis serviunt, Reip. causa abesse non malè dicuntur, *l. 5. §. negociatores, ff. de jur. immunit.* At qui libera legatione abest, non videtur Reip. causa abesse, cum non publici, sed sui commodi causa absit, *l. 14.* Dig. *de legat.* Legationis causa absens, Reip. causa abesse dicitur, *l. 30. de acq. vel omitt.* Brisson. Servi item Reip. causa abesse non possunt, *l. ult. de reg. jur.* Sed nec qui appellationis persequendæ causa peregrinantur, Reip. causa absunt, *l. 1. 2. ff. eum qui appell.* Omnino enim Reip. causa abesse hi demum intelliguntur, qui ob publicam causam absunt, non qui in privatum compendium peregrinantur, ut apparet *ex l. pen. de excus.* Plenius in SCtis circa fideicommissarias libertates factis, ex justa causa abesse definimus eos, qui non habent injustam causam absentiæ: cum sufficiat, quod non in fraudem libertatis absint, quo magis videantur ex justa causa abesse, Ulpian. *in l. si cum servum, de fideicom. libert.* cæterum non est necesse, ut Reip. causa absint, *l. 1. l. 19. 20. 28. §. ult. l. 29. 30. 36. ff. de fideicom. libert.* Quin etiam alias, qui probabili quacumque ex causa, studiorum puta, absunt, justa ex causa abesse intelliguntur, *l. 7. §. ult. de minor. l. 28. ex quibus caus. major.* Sunt & aliæ absentiarum differentiæ, seu si mavis, adjuncta: ut abesse bona fide, *l. 30. de noxal. l. 19. de damn. infect.* i. e. sine dolo malo & fraude. *l. 1. 4. ex quib. caus. major. l. 4. C. de rest. mil.* cui opponitur: Dolo malo, vel fraudis causa, vel data opera abesse, *l. 14. de reb. auth. jud. l. 5. ex quib. caus. major.* Abesse trans mare, per contumaciam, longèque. Brisson. Prat. *ex ff. & C.*

Hæc de personis: nunc de rebus videamus. Res trifariam alicui abest: primo quoad formæ mutationem, corporisve corruptionem: secundo quoad possessionem, vel surreptionem aut amotam possessionem rei, quæ vi furtove nobis ablata fuit, &c. tertio quoad rei ipsius interitum, seu deperitionem. Formæ mutatione res abest, vel deteriorațione vel specificatione. Deterioratione mutatur, aut per corruptionem, aut per diminutionem. Corruptione, si scindendo, frangendo, rumpendo, arripiendo, convellendo, atterendo, collidendo, contundendo, confricando, radendo, eruendo, distrahendo, manente etiam corpore, forma quæ dat esse rei, figura & dispositio dilaceratur, ut exemplo vestimenti scissi & scyphi collisi, & tabulæ pictura rasæ, indicatur. Nam si quis togam scindat, vel proscindat mediam, aut ejus partem; vel pileo detrahat cacumen, rumpatve: & togæ & pilei formam propè sustulisse, & ne toga sit, ne pileus sit, fecisse videtur: Idem est, si quis scyphos apud se depositos, vel commodato acceptos, aut venditos reddat, exhibeatve vel totaliter, vel aliqua parte collisos, h. e. attritos, contusos, & collidendo ac confricando fractos, rasosque; text. hic & *l. 3. §. 1. ff. commod.* Est enim collisio duorum pluriumve corporum mutua confricatio, & concussio. Diminutione fit formæ mutatio quando citra corruptionem aliquid detrahitur rei. ut si causa integra non restituatur; si solutio, aut numeratio non fiat ea, qua debuit, forma. Quod & in servo vulnerato & eluscato verum est. Item si ex noxali causa in eadem causa sisti promissum sit, & sistatur liber, aliquid formæ ejus, qui sistitur decessisse videtur, ut in eadem formæ causa qua debuit, sisti non dicatur, ut propterea stipulatio committatur. Sicut ergo servus ex noxali causa sisti promissus, in eadem causa sisti non dicitur, si liber, vel statu liber sistatur; ita etiam res ea reddita non videtur, quæ aut corrupta, aut deteriorata, aut collisa, aut diminuta redditur. Specificatione mutatur forma, quando ex aliena materia vel specie, arte & industria humana aliud opus seu species conficitur, priore forma mutata, vel sublata, ut ita artificis opera pereat, destruatur, vel deformetur. Eaque duplex est, una principalis, altera accessoria. Principalis specificatio planè novam fingens formam, novam producit speciem; ut, si ex auri vel argenti massa fiat vas, vel annulus; aut contra ex poculo vel aureo annulo fiat massa, ex vino vel melle mulsum, &c. *§. cum ex aliena*, Instit. *de rer. divis.* Accessoria est, quando quid alterius rei augendæ & ornandæ causa ita adjectum est, ut prioris speciei formam amittat, & ejus, cui accessit, pars formalis vel tota forma esse incipiat; ut si purpura aliena intexta sit chlamydi alterius, vel tabula aliena, meis coloribus picta, amittit hæc purpura, hic color priorem suam rudem formam, & ita jungitur, ut excludi non possit; neq; simpliciter jungitur, sed ita jungitur, ut purpura pars chlamydis formalis, & color totius tabulæ vera forma nunc existat. Per possessionem res nobis abest duplici modo, aut per ipsius rei detentionem, aut rei æstimationem. Per rei detentionem abest, si aut à nobis sine effectu recuperata sit, aut ab alio detineatur, vel possideatur, licet nobis restitui debeat rei possessio. Nam & possessionis ac detentionis commodum nostrum auget patrimonium, inque nostris bonis est, ut si eo commodo excludamur, aliquid habere non videamur, quia res nostra diminuta sit. Itaque si alius rem nostram detineat, vel possideat, nisi restituat, ex nostro quid detraxisse, & quod nostrum ast, habere, atque ita nobis abesse dicetur, in

tan-

tantum, ut & vindicationi & interdicto, aut alia quavis actione, nobis restituere compelli debeat. Si à nobis recuperata sit, tum adhuc abest; si aut à nobis ex ea, qua recuperavimus, causa, rursus jure (factum enim non curamus) avocari possit: aut numerato pretio à nobis ignorantibus sit recepta: Illo casu propterea abest, quia non potest pervenisse ad nos videri, quod sine effectu ad nos pervenit. Neque restitutum censetur, quod non cum omni causa restitutum est. Quoad æstimationem propterea nobis abest, quia æstimatio, quæ patrimonium nostrum minuit, est apud alium. Neque verò suæ rei emptio subsistit, ut nec commodatum, depositum, locatio, permutatio, precarium, nisi possessionis aliudve commodum, emamus, precariò accipiamus, depositum habeamus. Deniq; per Rei deperitionem res abest dupliciter, aut per amissionem actionis *l. 14. in fin.* hic, aut per rei interitum tam naturalem, quàm quemlibet alium, sive eo nomine competat adhuc actio, sive non, *l. 13. in fin.* hic utroq; enim casu patrimonium nostrum diminutum est. Res ergo, quæ periit, si animata fuit, mortua est & per mortem abest; si inanimata, ita obiit casu, ut nusquam extet, quia incendio, naufragio, &c. consumpta est. Sed de his singulis plenius Goed. *ad l. 13. §. 1. n. 2. 7. & ad l. 14. §. 5. ac seq. de verb. sign.* Abesse ergo videntur etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata est. Et ideo si corruptæ redditæ sunt, vel transfiguratæ, videntur abesse, quoniam plerumque pluris est manupretium & ars, quàm materia, *l. 13. §. 1. l. 14. ff. de verb. sign.* Abest & ea res, quæ in humanis rebus non est, *d. l. 13. in fin.* & res quæ casu abfuit, abesse videtur, *l. quæsitum in fin. de legat. 3.* Abest procul dubio servus, qui in fuga est: quanquam *in l. Fab. de plag.* aliud sit abesse, aliud in fuga esse, *l. 2. ad l. Fab.* Abesse furto res dicuntur, quæ nobis subreptæ & subtractæ sunt, *l. 14. ff. de verb. sign. l. 40. ff. de furto.* Martial. *Epigram. lib. 6.*

Sed lis est mihi de tribus capellis;
Vicini queror has abesse furto.

Sæpe legitur in id, quod abest, actionem dari: quod qualem intellectum habeat, explicandum est. Abesse certè nobis videtur, non tantum quod expendimus, sed & id, ad quod obligati sumus, *l. 28. de negot. gest.* Hoc ita si præsens sit, non etiam sub conditione concepta obligatio *l. 29. solut.* Abesse intelligitur pecunia fidejussori, etiam si debitor ab eo creditori delegatus sit, licet is solvendo non fuerit, *l. 26. §. abesse* mandat. Item si fidejussori marito ab uxore creditrice doti data sit pecunia, quam ex causa fidejussionis debebat, abesse ei ea intelligitur, eo quod onera matrimonii sustineat, *l. 47. ff. mand.* Non abest ex diverso ei, qui nihil de suo impendit diminuitve, *l. 25. ff. de admin. tut. l. 14. quod met. caus. l. 4. §. sive autem ff. de manumiss.* Prat. Briss.

Necessaria Absentia, seu causa absentiæ. *l. fin. ubi pup. educ. l. 10. C. quom. & quand. Jud.*

Abesse ex negotio gesto, *l. 31. de reb. cred. l. 24. §. servum, de act. empt.* & abesse ex stipulatione, *l. 49. famil. herciscund.* Brisson.

Abesse dicitur, cum quis factus est propterea pauperior, etiam si nihil emolumenti accesserit hæreditati; satis est enim hæreditatis causa detrimentum aliquod cepisse in rebus suis. Velut si quid publici vectigalis nomine præstiterit venditor hæreditatis, inquit Ulpian. Consequens erit dicere, agnoscere emptorem ejus hoc debere. Connan. 7. *con.* 8. *n.* 9.

Abesse videri potest, qui exaudiri nequit, Ulpian. *in l. 1. de verb. signif.*

Abesse mihi res hactenus videtur, quatenus sum præstaturus, apud Ulpian. *l. plane, 34. §. quod si rem, ff. de legat. 1.*

Abesse desinit res, cum sic redit in potestatem, ut amitti ejus possessio non possit, *l. mulieris 13. de verb. sign.* Prat.

Abesse pecunia dicitur, quæ soluta est, vel soluta fingitur, *l. inter causas, ff. mand.* Spiegel.

Abesse eum propriè dicimus, qui ignoratur ubi sit, & an sit, Paul. *in l. si ait pater, de rit. nupt.* Ulpian. *in l. sciendum ff. ad l. Jul. pecul.* aliud est abesse, aliud in fuga esse. Spiegel.

Abesse ac fugisse quomodo distent, vid. *l. 2. ad leg. Fab. de plag.* Spiegel.

Ab exactione tributorum; vide suprà in vocula Ab.

Ab excoctione ad auram vestimenta recreare, eleganter dixit Haloan. *in l. penult. §. procrearent insuper, ff. de via publ.* Spieg.

Abfuisse supervacuo timore perterritum, apud Callistr. *in l. 2. ff. ex quib. caus. major.* Spiegelius.

Abfuturum, verbum plenissimum est, & ad omne tempus refertur. Venuleius *in l. noviss. de Præt. stip.* Schard.

Abgregare est à grege ducere, authore Festo.

Ab hæredis debitore peti hæreditas non potest, *l. quod si in diem, ff. de petit. hæred.*

Abhorrere, pro alienum esse, apud Ulpian, *in l. si tibi rem. 13. §. Julian, 1. ff. de præscript. verb.* Spiegel.

Abietarius negotiator, pro negotiatore materiario. Sipontin.

Abigeatus à nomine abigeus, ipse abigendi actus sive crimen, de quo Macer *in l. 2. de abig. l. 5. §. qui desertionis, ff. de re militar.* Abigeatus crimen publici judicii non est, quia furtum magis est, *ein Viehediebstal. d. l. 2.* Spiegelius. Hoc crimine olim nobilitatos Iberos fuisse, Servius *in 3. Georgicon* scribit. Placet autem ex *l. 3. §. 1. de abigeis*, lenius (sic enim rectius legi videtur: alii plenius, Gothofr. *ad d. §. 1. l. 3.*) coerceri, qui ex stabulo abigunt pecus domitum, quàm qui ex sylva aut grege. Lenius enim puniendi, quibus non ita patet furandi copia, durius contra, quibus major patet. Justinus de Scythis loquens: nullum scelus apud eos furto gravius est: quippe sine tecto munimentisque pecora & armenta habentibus, ubi quid salvum esset, si furari liceret? Pratei. ex Cujac. 6. *obser.* 8. adde Jul. Clar. *5. sent. § ult. q. 60. vers. 13.*

Abigei, qui (rarius Abigeatores. Briss. edit. ult.) & Abactores à Paulo *lib. 5. sent. tit. 10.* & ab Impp. *in l. 8. C. de repud.* & à Firmico *lib. 6. Matthe. c. 31.* à Græcis verò *ἀπελάται* appellantur; propriè hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis, vel stabulis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, abigendique studium, quasi artem, exercent, equos de gregibus vel boves de armentis abducentes, *l. 1. §. 1. de abig.* Justin. *Nov.* 22. Abigeos autem à furibus quantitate seu numero discerni traditum est. Nam qui ovem unam, suem unum surripuerit, ut fur coërcetur: qui gregem, ut abigeus, *l. 16. quantitas, de pœn.* Idcirco Callist. oves, ait, pro numero abactorum aut furem aut abigeum facere. Nam qui 10. oves vel capras, vel porcos 5. aut 4. equum unum, duas equas, totidemque boves abegerit, abigeus est, *d. l. ult. ff. de abig.* Non tamen sola quantitate, sed ex animo etiam atque studio & arte abigendi, hoc discernitur, ut Cuja.

3. obs.

1. *obs.* 20. ostendit. Nam qui studiosè unum equum aut bovem abduxerit, abigeus est; qui casu, fur, *l.* 2. *de abig.* Goedd. *ad l.* 23. loco etiam eos discernit. qui non ex pascuo, sed stabulo, ut alio loco, non ex armento, abigit, fur est, non abigeus, *l.* 1. §. 1. *de abig.* ubi Goed. *ad t. de Verbor. sign.* Cæterum ut fures tenentur actione civili in duplum, vel quadruplum, quo casu sine inscriptione agitur: sic abactores, cessante actione civili, extra ordinem accusantur: quo casu necessaria est inscriptio, Cujac. Brisson. Pratei. Spiegel. Hotomann.

Abigeus accusari potest cum inscriptione, vel sine ea, C. *lib.* 9. *tit.* 37. *l.* 1. Abigeus tenetur pecorum mortuorum nomine, C. *lib.* 4. *tit.* 7. *l.* 7.

Abigere, est à se expellere, vel crimen abigeatus exercere. Nebriss. Abigere pecus. i. e. expellere agro, *l.* 39. *ad l. Aquil.* Abiguntur greges, armenta, quæ furto aut latrocinio avertuntur, *l. ult.* C. *de condict. ob turp.* sic Abactos boves, Ovid. Abactas furto fues: Plin. *lib.* 8. *c.* 51. Brisson.

Abigere etiam partum venenis & medicamentis expellere & enecare significat. Sic accipitur *in l.* 4. *de extraordin. crim. l.* 8. *ad l. Corn. de sicar. l.* 39. *de pœn.* & apud Cic. *in Cluent.* & Tranquil. *in Domitiano cap. pen.*

Abigere etiam simpliciter pro partum abigere à Marcian. *d. l.* 4. usurpatur, eam quæ data opera abegit, à Præside in exilium dandam. Hotomann.

Abactum ventrem dixit Paul. *lib.* 4. *sent. tit.* 9. fœtum venenis & medicamentis ejectum. Abactos partus, Optatus Afer. Nec longè ab hac significatione est, quod Imp. venenis viscera hominis extinguere appellat, *in l.* 3. C. *de quæst.* Cujusmodi criminis à Juvenale Sat. & Minutio Felice (cujus liber pro octavo Arnobii hodie circumfertur) fit mentio. Brisson. Hotomann. Prateius.

Abigere & arcere differunt. Abigimus, quæ ubi accesserint, expellimus: Arcemus, quæ prohibemus ne accedant. Spiegelius.

Abacti magistratus: vide suprà Abacti.

Abjicere est spernere, ut *in auth. quib. mod. nat. effic. legit.* §. *sit igitur.* Hinc

Abjecta persona, pro contempta, humili, & vili, *l. sed etsi unius*, §. *interdum*, *vers. ut puta si patris persona vilis abjectaque sit. ff. de injur.*

Abjectæ inter fœminas personæ sunt, ancilla ejusque filia, liberta ejusque filia (id abrogatum, Nov. 89.) Scenica ejusque filia, tabernaria, tabernarii, lenonis aut arenarii filia, & ea, quæ mercimonis publicè præfuit, *l. humilem* 7. C. *de incest. nupt. add. l.* 1. C. *de natur. liber.* Non autem ideo quis humilis aut abjectus, quia pauper, *d. l.* 7. *in princ.* & ibi Gothofr. adde Nov. 74. *c.* 6.

Abjicere quodammodo contrarium verbo adjicere, est adjectionem non recipere, *l. Sabinus* 9. *ff. de in diem adject.* Cujac. ad Afric. *tract.* 3. *fol.* 34. Gothofr. ad rubr. *ff. d. t. de in diem adject.* adde *l.* 1. *C. de vend. reb. civit. l. pen.* C. *de om. agr. desert. l.* 2. C. *de locat. præd. civil.* Significat & projicere, & repellere, *l. qui levandæ, ad leg. Rhod. de jact.* ubi primò dicit: Projicit, postea Abjicit, Rebuff. Hinc

Abjecta dicuntur, quæ incendii causa sub dium emittuntur. vide *l. falsus.* §. *qui alienum, ff. de furt.*

Abjicere hastam dicitur, qui causæ diffisus animum abjicit, ac definit contra conari. Spiegel.

Abjicere rem videtur, qui exiguo pretio vendere cogitur, *l. ita ut omnes summas* 36. *ff.* 1. & ibi Gothofr. *ff. mand.* Spiegel. Pratei. adde *l.* 50. *ff. de evict.*

Abjicitur uxor, cum mittitur renuntiatio: conditione tua non utar. Dimittere uxorem, an dicatur Latinè, vide Rhod. *c.* 16. *libr.* 18. Spiegel.

Abjiciens partum, necare videtur, *l.* 4. *de agnosc. liber.* Prat.

Abjectio in jure intelligenda est, cum contestamur, abjectis omnibus, quæ adversarius dixit, uni rationi non responsuros, teste Zasio. Spieg.

Ab incunabilis, vide suprà à cunabilis.

Abire, discedere, vel recedere est, Rebuff. Hinc

Abire ab emptione, i. e. ab emptione discedere, *l. juris gentium* §. *adeo, de pact.* vel mutare emptionem, & ab ea recedere, *d. l. juris gent.* ubi prius dicit, Abiri ab emptione: postea mutari & recedere: *in l.* 1. *ff. quand. lic. ab empt. disced.* dicitur, Abeatur ab emptione, Rebuff. Spieg.

Abire à societate, est discedere & societati renunciare *l. si convenerit*, *ff. pro soc.* ubi prius ponit verbum Abeatur, postea renuncietur: Rebuff.

Abire in creditum, non omnino idem est, quod credere, sed tantum eas res credere, quæ accipientis fiunt: h. e. quæ functionem non in specie, sed in genere recipiunt: veluti pecuniam, frumentum, vinum, & alias res, quarum non corpus redditur, sed quantitas. Ulpian. *in l.* 5. §. 18. *ff. de trib. act.* Hotom. Itaq; Abire in creditum interdum generaliter accipitur pro mutuum contrahere, interdum specialiter *ut l.* 3. §. *is autem de Senatusc. Maced.* Pratei. Abit in creditum, qui fidem alienam sequitur, ait Brisson.

Abire dominium à nobis *in l. non ideo*: Non ideo minus rectè quid nostrum esse vindicamus quod abire à nobis dominium speratur, si conditio libertatis vel legati extiterit, *ff. de rei vend.* pro recedere & auferri, Spiegel. Rebuff. Sic res à nobis abit, à domino abit, *l.* 205. *de reg. jur. l.* 1. *de in diem addic.* Brisson.

Abire magistratu eodem sensu dicitur, quod abdicare se magistratu, deponere, dimittere magistratum, vel administrationem, *l. nec magistratibus* ibi; expectandum est, quoad magistratu abeat. *ff. de injur.* Prat. Rebuff. Oldend. Abire provincia, tutela, cura. Brisson. *ex ff. legibus.*

Abire in desuetudinem, abolescere est. Abit lex in desuetudinem, quando est abolita per contrarium usum vel consuetudinem, ICtus *in l.* 1, §. *de interr. act.*

Abire rem longè, pro eo quod est, infinitatem respicere, pulchro loquendi modo à JCto usurpatum, *in l. à diva* 15. §. *sed si emptor.* 7. *de re jud.* id quod Zasius monuit. Spiegel. Pratei. Rebuff. Abit dies actionis, pro exit. Brisson. ex ff.

Abisse pro obiisse, veteres dixisse scribit Festus *lib.* 1.

Abitio mors antiquis dicebatur. Festus *lib.* 1. Prateius.

Abjudicare rem, est per judicium auferre & alienare, ea forma, qua dicimus abjurare. Bud. in *l. postr. de orig. jur.* Abjudicare & adjudicare differunt. Nam abjudicare est judicio auferre. Cic. *Verr.* 2. Liv. *lib.* 4. idem quod removere & abdicare, ut not. Nebriss. Adjudicare *zusprechen durchs gericht*, idem quod applicare, facit text. & ibi

& ibi not. in *c. venerabilis. in verf. qui vero*, ibi: eidem Epifcopo adjudicavimus. de excep. & in *c. audiris, in verf. adjudicantes de præfcrip.* Oldendorp. Specul. Pratei. Nebriff. Hotomann. Adjudicatur hæreditas, *l. 50. §. fi quis ante. de legat. 1.* Briffon.

ABJURARE verbum judiciarium eft; &, ut Servius *in 8. Æn.* fcribit rem creditam perjurio negare fignificat Cic. 1. *Epift. ad Att.* Me fponforem appellat. Mihi tamen abjurare fatius eft, quàm dependere, quo loco abjurare Cic. dixit, pro, fponfionem factam jurejurando abnegare. Inde Abjuratio, rei creditæ abnegatio, interprete Ifid. *lib. 5. Etym. c. 26.* Briffon. Hotoman. Pratei. Spiegel.

ABJURARE creditum, depofitum. Briffon.

ABJURARE etiam eft juramento renunciare *cap. audita, de reft. fpol. in antiq.*

ABJURARE hærefin quid fit, difces ex *cap. abolend. de hæret.*

ABJURATUM pretium in conft. 4. C. *de veft. holofer. & aurat. lib.* 11. id eft (inquit Accurf. ad eandem) pretium, quod pro ea re dederat, amittit, licet juret fe dediffe: Accurfii fententiam probat idem Odofr. Prateius.

ABLATIVUS cafus aliquando refolvitur in Accufativum, & præpofitionem Propter: ut mandato, i. e. propter mandatum, *l. fi mandato, ff. mandat. l. eiem ferro §. eam rem, de publ.* Aliquando in Accufativum & præpofitionem In, ut quiete, id eft, in quietem, *l. 1. C. de primicer. lib.* 12. Nebriff.

ABLATIVI abfoluti variè ex rebus ipfis, proque materia fubjecta accipiuntur, Alciat. *l. 240. de verbor. fign.* Sæpius in conditionem refolvuntur.

ABLATIVIS, foluto matrimonio, & mortis & divortii cafum comprehendi, Paul. fcribit *d. l.* 240. Pratei.

ABLATIVI abfoluti ea plerunque natura eft, ut conditionem inducat. Not. Dd. & præfertim Alciat. *in l. cum quærebatur*, 240. *ff. de verb. fig.* In quo articulo fciendum eft, ablativos quandoq; in vim feptimi cafus, ut Dio. & Ser. docuerunt, enunciari: tuncq; dubium non eft ad conditionem non referri. Inducitur autem hujus cafus vis fimpliciter in nominibus: ut cum diximus; te autore didici, arbitratu Seij ædificavi, falvo confenfu domini alienavi, & fi quæ fimilia. Quandoque per participium proferuntur, & tunc naturam adjuncti Participii debemus infpicere, præfentis, præteriti, an futuri fit temporis. Quod præfentis eft temporis, conditionem non inducit; ut fi dixerim, Rato manente pacto, pœna folvatur. Item, Filio præcedente, patri permittitur quemlibet in locum nepotis adoprare hic enim non videtur fubeffe conditio. Quod tamen non procedit, cum participium ipfum, licet præfentis temporis, futuros tamen cafus refpicit: ut fi conftitutum fit, ftantibus mafculis fœminas à fucceffione excludi. Illa enim verba, ftantibus mafculis, quoniam ab eo prolata cenfentur, qui jus de ea re ftatuendi habet, & conditionem inducunt & difpofitionem: quia non folum fœminas fub conditione excludunt, fed ipfos mafculos admittunt, Bart. *in l. 2. §. fin. ff. ad Tertull.* Cum participium præteriti eft temporis, obfcurior eft quæftio: quoniam ex actione verbi ad omnia tempora poterit referri, *l. verbum erit*, & ibi Alc. *de verb. fign.* Unde hæc verba foluto matrimonio, generaliter accipi ex materia fubjecta poterunt, five retro folutum fit, five in futurum folvetur; refpectu futuri conditio eft, non autem refpectu præfentis præteritive. Nam & cum fermo Latinus præfens à paffivo verbo nullum habeat, foliti funt veteres in eum fenfum præterito uti: ut apud Verg. Vimque addere victis, i. qui vincebantur, & *in Georgic.* Quam quibus in patriam ventofa per æquora vectis, i. qui vehantur. Sic in *l. 2. §. deinde, ff. de incend. ruin.* dum in eum qui rate nave expugnata, quid rapuiffe dicetur, actio conceditur: illa verba, Nave expugnata, exponuntur, i. e. dum expugnatur, & præfens quoque tempus refpiciunt. Sumuntur quandoque & hujufmodi participia in vim nominis, ut cum dicimus. Velo levato judicavit: refervato domini confenfu alienavit, penum excepto vino legavit: quo cafu dubium non eft, difpofitionem inferri, non conditionem. Cum futuri temporis participium eft, tempus potius quàm conditio inducitur, ut in illo Lucani: Venturo Cæfare Romam, ignavæ liquere manus, i. cum effet venturus. Unde licet Bar. *in l. 1. q. 7. de cond. & demonftr.* eas conditiones, quæ ab ablativis abfolutis inducuntur, expreffas appellet; tamen videtur hujufmodi ablativus principalius ad tempus, quàm ad conditionem referre. Nam & illud in confeffo eft, magis difpofitioni eos accedere, quàm conditio expreffa faciat, fecundum Jafon. *in rubr. ff. fol. matr.* Alciat. *in l. cum quærebatur* 240. *ff. de verb. fign.* & plura de natura horum ablativorum *in l. 1. C. de jur. emphyt. l. ab empt. 58. ff. de pact. in l. 1.* & ibi Bart. & Bald. C. *quando liceat ab empt.*

ABLATIVI abfoluti quandoque nihil important peculiare, fed perfectum fenfum continent, ut *in l. omnes 33. §. executorib. 5. C. de epifc. & cler.* Brederod. *in repertor.*

ABLEGARE pro longè mittere: Spiegel.

ABLOCARE i. e. denuo locare fundum tertio locatum, Zaf. *in §. item Serviana.* Inft. *de act.* Spieg. Prat.

ABMATERTERA, eft abaviæ foror, *l. fexto gradu, ff. de grad.* Spiegel.

ABNEGAMUS, *Abfchlagen*, quod à nobis aut dono aut commodato petitur. Item *verneinen*, quod nobis creditum eft ut depofitum. Sed & quod promifimus, *entfallen.* Spieg. Abnegare, recufare, aut inficiari. Briffon.

ABNEPOS, Abneptis, hi funt, ait Paul. pronepotis, proneptis filius, filia *l. 10. §. 15. ff. de grad.* Hotomann. Pratei.

ABNOCTARE, foris pernoctare, integram noctem abeffe, Marcian. *l. 15. de off. Praf.* Ne, qui provinciam regit, fines ejus excedat, nifi voti folvendi caufa: dum tamen abnoctare ei non liceat. Hotomann.

ABNOCTARE fcitè ufus eft Martian. pro extra provinciam effe, *in l. illud obfervandum, de offic. Præfid.* Sic & *in l. 12. tabular.* trinoctio abnoctaffe ufurpatur. Pompon. fimiliter pernoctare, extra urbem effe interpretatur, *l. urbana 166. §. 1. de verbor. fign.* Spieg.

ABNUTARE fæpè abnuere: Feftus *l. 1.* Abnuit autem, qui figno capitis aliquid negat, quive recufat, aut prohibet; apud claffcos autores. Hinc

ABNUTIVUM, pro negativo & inficiali *in l. 83. in princ. verf. & qui fpondet, ff. de verb. obl.* Qui fpondet, inquit Paul. dolum malum abeffe, abfuturumve effe, non fimplex abnutivum fpondet; fed curaturum fe, ut dolus malè abfit. Quod verbum inventu rarum eft, ufum eo Caprum in *lib.* de orthograph. reperio. Confeffiva vox, ait, fit ex duplici voce abnutiva, ut, Non nolo (oftendendo me non velle) & non nefcio quæ tibi vita fit, & nonnunquam prandeo, & Necnon eft res

est res libera mihi. Sanè lex 12. tabul. quæ prohibuit litigiosam rem dedicari, *l. 3. de litig.* forsitan permisit, mortuum in eam inferri, his verbis: Nec non mortuum inferunto. Quo loco Serv. annotavit duob. illis verbis negativis, quasi permisisse legem magis, quàm prohibuisse, *l. 237. de verb. sign.* cui congruit Philosophorum definitio: (duæ negationes vel privationes unam affirmationem efficiunt.) Interdum duo abnutiva magis negant, & ponuntur (ut Demetr. ait in Sophocl.) *εἰς ἄρνησιν μείζονα* ad majorem negationem) Ulpian. in *l. flum. 24. in pr. vers. quis enim dubitat ff. de damn. infect.* Nemine nihil faciente, ut Lucil. Nil neminem habere, & Cato, Lapideo sunt corde multi, quos non miseret nemini., Cujac. 10. *obs.* 26. Gothofr. *not. in l. 1. circ. fin. C. com. divid.* Fest. etiam Abnutionis vocem usurpat *lib.* 9. In, non semper abnutionem significat, sed interdum etiam pro additamento ponitur. Sic enim hæc postrema verba lego, quibus significat vocem In plerumque incrementum addere verbis, quibus præponitur, ut ex his, quæ illic affert, exemplis, patet. Brisson. Pratei. Hotomann.

Ab officio judicis proficisci, hoc est, impetrare & exercere apud judicem, ut de cautionum formulis ac prætoriis stipulationibus dicitur. Spiegel.

Abolere, est in desuetudinem abire, Isid. *in c. fuerunt, §. paulatim 7. distinct.* vel potius

Abolere, est tollere & infirmare, & delere, in const. Justin. *in l. 1. & pr. C. comm. de legat.* Prateius.

Aboleri accusatio. Aboleri item nomen Rei dicitur, cum accusatio inepta crimenque perimitur, Reique nomen de Reis eximitur, *l. 3. ff. de accus. l. si tamen 11. §. fin. cod. l. 1. §. accusationem ad SCtum Turp.* Sic Aboleri nomen suum petere, idem quod se à judicio absolvi petere, *l. 3. §. ult. de accus.* Suet. in *Aug. c.* 32. Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit: conditione proposita, ut quem quis repetere vellet, par periculum subiret. Brisson. aboletur accusatio, i. perimitur, extinguitur, *d. §. accusationem.*

Abolere delicta prioris matrimonii, abolere testamentum, decretum, memoriam, effigiem, Brisson. *ex ll. ff.* Suet. & Tacit.

Aboletur actio injuriarum dissimulatione: condemnatio per indulgentiam: nomen rei: Reorum crimina, indulgentia: aboletur injuria, turpitudo. Brisson. *ex ll. & C.* & ex Plin. Sueton.

Aboletur accusatio, cum accusationis institutæ persequendæ necessitas accusatori remittitur. Aboletur nomen Rei, cum is de Reis eximitur, abolitione publica vel privata interveniente. *l. 11. §. ult.* Brisson. *edit. ult.*

Abolitio, criminis extinctio, accusationis institutæ extinctio qua reorum numero reus eximitur, & accusationis inscriptionisque memoria abolетur: quæ abolitio & reis delatoribus vel accusationem instituentibus olim dabatur, *l. 4. §. 1. ad Turp. l. 34. §. 1. ff. de ritu nup.* vel ut Oldendorp. tradit; Abolitio est accusationis institutæ peremptio, vel absolutio, cum quis nomen alicujus accusavit, & accusatio, omni inscriptione jam facta, in totum aboletur, remissa necessitate accusandi. Et debet impetrari à Principe, vel judice, ab illo scil. qui aliquam accusationem instituerat, & in ea se inscripserat: talis enim citra infamiam desistere non potest, nisi absolutionem impetraverit. Sed quando talis impetrat, ut desistat, & ut illud, quod per accusationem inchoatum erat, deleatur, rite fit. Ea fit triplici modo: Primò publicè (hanc etiam generalem vocant abolitionem: *in tit. de general. abolition.* C.) ob diem insignem, aut ob publicam gratulationem, vel ob rem prosperè gestam, vel ob lætitiam aliquam, vel honorem domus divinæ; *l. 7. 8. 9. 12.* ad *ad Senatuscon. Turpill. l. 4. §. 1. de bon. lib.* quam Constant. *lib.* 1. *ἐγκλημάτων δημοσίων ἀπόλυσιν*, publicam criminum abolitionem appellat. Eaque vel SCto, vel à Principe dabatur, *l.* 12. ad SCtum Turpill. *l. 2. C.* de gener. abolit. quemadmodum à Constantino ob nativitatem filii Crispini, factum legitur. Et hoc casu, durantibus feriis, accusationes omnium criminum, paucis exceptis, de quibus *in l. antepen. & pen. ff. ad SCtum Turpill.* abolentur, ne quisquam tempore lætitiæ in sordibus sit & luctu. Sed feriis finitis, ultra triginta dies utiles accusatio repeti potest, *l. 1. l. aut privatim. 10. l. 12. & l. 15. §. fin. ff. ad Senatusconsultum Turpill.* Paul. *sentent. lib. 5. tit.* 17. Secundò fit abolitio lege, mortuo scil. reo, vel accusatore, vel justa causa, morbo scil. impedito, quominus accusare posset, *d. l. 10. & 15. §. si propter. l. 3. in fin. ff. de accusat.* Tertiò fit privatim, actore vel reo postulante, *d. l. 10. 2. C. de abol.* accusatore postulante (ait Brisson.) ex eo quod per errorem, temeritatem, calorem, facilitatemve ætatis ad accusationem prosilierit. Est autem postulanda ab ipsismet Præsidibus: & quidem pro tribunali, non de plano, sed causa cognita concedi debet, *d. l. 1. §. abolitio. ad Turpill.* in causæ autem cognitione versatur, an reus adsentiatur abolitioni, an non calumniosè instituta sit actio; nam neque adversario inviro, neque calumniantibus, hoc est indulgendum, *l. fin. ff. ad SC. Turp.* ubi Wesemb. *Paratit. l. 2. 3. C. de abolit.* Porro impetrata abolitione is qui desistit, accusare amplius nequit, nisi ex indulgentia Principis *l. 1. 2. 3. C. eo.* Cujac. ad Jul. Paul. *sent. lib. 5. t.* 17. duplicem facit tantum abolitionem, publicam & privatam; publica fit nullo postulante, autore Principe vel Senatu, ob lætitiam aliquam. Privata fit eo postulante reo ex certis causis, aut postulante accusatore. Brisson. Hotoman. Spieg. Prat. Nebriss.

Abolitio distat ab Amnestia sive oblivionis lege: quod post *ἀμνηστίαν* accusatio institui vel repeti non potest. Post abolit. publicam intra diem 30. etiam ab eodem repeti potest, *l. 1. C. de gener. abolit. l. aut privatim. ff. ad SC. Turp.* Post privatam verò abolitionem ab alio repeti potest reus, ab eodem non potest, *l. 38. de accus. l. 1. C. de abolit.* vid. Cujac. *ad* 5. Paul. *sent.* 17. *in princ.*

Abolitio accusationis non datur fallaciter accusantibus, aut calumniatoribus. *l. 3. in pr. C. de abolit. l. 9. ff. de calum.*

Abolitio ex justis causis fieri debet: ideoque corruptione rei accusati obtenta, nulla est, *l. 2. in med. C. de abol.* adde *l. 8. 9. 10. 12. 14. & seqq.* & Gothofr. *not. ad singulas illas ll. ad SC. Turp.*

Abolitio generalis processus præsentes concernit, non futuros, *l. 1. C. de gen. abol.* Eaque reos liberat quidem, sed notat tamen, h. e. pœnæ gratiam facit, infamiam criminis non tollit, *l. 3.* & ibi Gothofr. *de gener. abol. 7. C. de sent. pass. l. 17. ad Turp.* Contrarium apparet *l. 1. §. 10. in fin. de postul.* Gothofr.

Abolescere, pro evanescere, & in desuetudinem abire. Spiegel.

Abominari, usurpatur generaliter pro detestari, teste Roterod.

Abominari, est omen aversari, veteribus fau-

ſtum aliquid & mali ominis deprecantib. atque averſantibus hæc locutio in uſu fuit. Hinc apud ICtos: Quod ABOMINOR dictum videmus, pro eo quòd Cic. crebrò ſic tulit: Quod Deus omen avertat, deteſtetur, obruat. Scæv. in *l. Lucius* 85. *de hær. inſt.* Si mihi Tit. hæres eſſe noluerit, aut, quod abominor, prius moriatur, &c. Terent. in eandem ſententiam dixit: Quod dii prohibeant. Hotomann. Briſſon. Pratei.

ABOMINATIO à D. Hier. *in Hom.* appellatur ſervitus idolorum. Largius tamen ſumitur in communi uſu loquendi, pro qualibet re turpi, & abominabili. Unde dicitur, Abominatione populi, *c. tua nos extr. de cler. ægro.* Alibi Abominatio dicitur eleemoſyna Deo facta de rapina, ſimonia vel uſura, *c. non eſt putanda*, 1. *q.* 1. *c. ſcriptum eſt*, 14. *q.* 5. Oldend.

ABOMINATUS dicitur, qui ſacris interdictus excommunicatuſve eſt, Alciat. in *l. pecuniam* 36. *ff. ſi cert. pet.* Is Bud. in forenſi dicitur abdicatus à magna matre, *in l. reddentes*, *C. de ſum. Trin.* Ab Eccleſia extorris. Et hoc ſenſu abominationem rectè dicemus excommunicationem. Spieg. Oldendorp. Pratei.

AB omnibus heredibus legatum ita erat: Quiſquis mihi hæres erit, damnas eſto Titio dare centum: interpretatur ab Ulpian. *in l.* 4. §. *fin.* & *l.* 104. *in pr. ff. de legat.* 1. Spiegel.

AB orbita Varro dixit, quod non alienum eſt à via & inſtituto, ſed ex conſuetudine & via. Adrian. Turn. *lib. adverſ.* 12. *c.* 16.

AB Ab originum ſeculo, vide ſup. AB.

ABORSUS & abortus diſtinguuntur à Non. Mar ut ſit aborſus, qui eſt in primis menſib. cum conceptio facta eſt: Abortus, propè tempus pariendi; tunc enim moritur, quod naſcitur. Porro procurare aborſum, homicidii ſpecies eſt, de quo Dd. præſertim Alber. *in l. qui in utero. ff. de ſtat. hom.* Spiegel. adde *can. conſuluiſti*, *cauſ.* 2. *q.* 3. & *c. quod vero non. cum c. ſeqq. cauſ.* 32. *q.* 2. & *c. ſicut. ibi.*

ABORSUS venter (qui & abactus) Paul. *lib.* 4. *ſent. tit.* 9. §. 6. partum facere non videtur, *l.* 2. & ibi Gothofr. C. *de poſthu. hæred.* Et ideo ut *ad d. loc.* Pauli. annot. Cujac. abortu facto finitur miſſio in poſſeſſionem, *l.* 1. *in fin. ff. de ventr. in poſſ. mitt.* Pratei.

ABORTO (*in Novell. Leon.* 31.) pro immaturum fœtum edo, uſurpat Var. *lib.* 4. Collumellæ verò Abortio pro eodem eſt, ut & Abortior deponens. Spieg.

ABORTUS, vel abortum, vel abortio, eadem ſunt: & his omnib. generib. hoc nomen ſubſtantivum variatur, *l.* 30. §. *quod dicitur* 2. *ff. de acq. hær. l.* 38. §. *qui abortionis*, *ff. de pæn.* Dicitur autem fieri, cum mulier antè tempus partum edit, vi ventri illata, apud Ulpian. *in l.* 1. §. *toties. verſ. idem erit.* 4. *de ventr. in poſſ. mitt.* Briſſon. Pratei. Abortum tamen gravidæ mulieris etiam dici quod non ſit tempeſtivè ortum, Sext. Pomp. autor eſt. Spiegel. vid. omnino Gœdd. com. de V. S. *ad l.* 1. *nu.* 32.

ABORTIVUS eſt puer, vel alter fœtus, ante præfinitum tempus natus: & ideo ſic dicitur, quod non oriatur, ſed aboriatur & excidatur, ſecundum Iſid. *lib.* 10. *Etym.* Oldendorp. Hinc Abortivi, qui aborſu nati ſunt. Spiegel.

ABORTIVA oſcitatio, quæ abortum facit. Plin. Oſcitatio quidem in enixu lethalis eſt, ſicut ſternutare à coitu, arbortivum. Cenſetur autem abortivus partus, ſi quis naſcatur quinto aut ſeptimo menſe cum genuina juſta, & legitima non ſit recepta, niſi ſeptimo menſe, & deinceps, *l. ſeptimo menſe*, *ff. de ſtat. hom.* Spiegel.

ABORTIONIS poculum dare, lege poculum. Vid. Gœdd. *n.* 32.

ABORTIONIS voluntariæ pœnam vid. in Nov. Leon. 31. adde *l.* 8. *de ſicar. l.* 39. *de pæn.* Nov. Inſt. 22. 16. §. 1. & Nov. 117.

ABORTUS uxoris non corrumpit mariti teſtamentum, *l.* 2. & ibi Gothofr. *plur. alleg. C. de poſthum. hæred. inſt.*

AB ovo vid. ſuprà in vocula AB.

ABPATRUUS idem qui patruus maximus, h. e. abavi, abaviæ frater, *l.* 3. *ff. de grad.* §. *ſext. grad.* Inſt. *de grad.* Hotoman. Pratei.

AB re, abs re, modo ſine cauſa, fruſtra; modo ſignificat præter, ſive contra utilitatem, aut ſine utilitate, *l. ſi quis ſervo alieno*, *ſub fin. C. de furt. l. conſentaneum*, *C. quomodo & quando jud.* Hujus contrarium eſt, Ere, i. e. ad utilitatem, Spiegel. Oldendorp.

ABREPTA res vi: abreptum mancipium: abrepti parentibus liberi, Briſſon. *ex ff.* & C.

ABROGARE eſt deſtruere, vel delere in totum & infirmare, Feſt. *l.* 1.

ABROGARE etiam publicare, & auferre ſonat. *in Conſtant. conſt. l. ſi quis ad ſe. C. ad l. Jul. de vi publ.* Abrogare interdum eſt addere aliquid. Pratei.

ABROGARE legi & legem dicimus, ſed uſitatius accuſativo jungitur. Modeſt. *de verb. ſign.* Spiegel.

ABROGARE legem idem eſt quod tollere, ſive antiquare, quia à Magiſtratu, qui eam poteſtatem habet, populo interrogato, an velit, jubeatque eam legem tolli, illo annuente antiquatur tolliturque, quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata: unde & lex plerumque dicitur rogatio, ut ſic Abrogare legem, ſit populum rogare, ut ne aliqua lex valeat & omnino tollatur. Neque enim cum lex abrogatur, aliud agitur, quam quod rogatur, quomodo eam abrogari oporteat: ut Balduin. *in ſua Catec.* 1. *part. ſub fin. oſtendit.* Ci. *li.* 2. *de ll.* Eas, inquit, tu leges rogabis, quæ nunquam abrogentur. Liv. *li.* 22. Plebiſcitum primus ego antiquo abrogoque. Eſt itaque abrogare legem idem propè quam derogare: IC. tamen de V. S. inter utrumque verbum nonnihil diſtare facit. Derogatur, inquit, legi, cum pars detrahitur, abrogatur, cum prorſus tollitur. Adde tu abrogari, cum, ut dixi, prioris legis infirmandæ cauſa promulgatur altera ſermonis Latini ignari, vulgati voce decepti, pro eo quod eſſe debet abrogare ſive derogare legem, ipſi revocare dicunt, cum ſit revocare, ut autor eſt Varro *de lingu. Latin.* rurſus in cor vocare, h. e. revocare. Juvenalis de Domitiano, qui legem Juliam jam obliteratam, dormientemque excitaverat, ſic inquit:

Qui tunc leges revocaret amaras
Omnibus atque ipſis Veneri Martique timendas.

Virg. 1. *Æneid.*

Revocato à ſanguine Teucri,

id eſt, revocato, quippe qui jam propemodum extinctus erat Nebriſſ. adde Ræward. *ad leg.* 12. *tab. c.* 1.

ABROGARE, Derogare, Exrogare, Obrogare, diverſam habent ſignificationem ſeparatamque in antiquorum autorum libris. Ci. *lib.* 3. *ep.* 1. ad *Attic.* Octo noſtri Trib. pleb. caput poſuerunt hoc: Si quid in hac ratione ſcriptum eſt, quod per leges plebiſve ſcita, h. e. quæ per leg. Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare ſine fraude ſua non liceat. Abrogatur verò legi, interp. Modeſt. *in l. derogatur* 102. *de verb. ſign.* cum lex prorſus tollitur. Derogatur ei, cum pars detrahitur; Ulpian. *in* Inſt. *t.* 1. Lex aut rogatur, i. fertur, aut abrogatur, i. prior lex tollitur, aut derogatur. i. e. pars primæ

primæ tollitur; aut subrogatur, i. e. adjicitur aliquid primæ legi, aut obrogatur, i. e. mutatur aliquid ex prima lege. Festus autem derogare ait esse detrahere. Exrogare, ex lege vetere aliquid eximere per legem novam. Obrogare, legis prioris infirmandæ causa legem novam ferre. Quemadmodum apud Suet. *Claudius* capita Papiæ Popææ legis abrogasse edicto dicitur. Quint. *declam.* 264. Quoties de jure populi agitur; apud populum, cui mutare, cui obrogare, cui ferre, quas velit, rogationes licet. Brisson. Derogatur autem legi, vel abrogatur, tum expressè, tum tacitè morib. videlicet seu consuetudine: non solum suffragio legislatoris, sed & tacitè consensu omnium per desuetudinem, *l.* 32. *de leg.* Brisson. & Gœdd. *ad l.* 102. *nu.* 2. 3. *de verb. sign.*

Abrogationis variæ sunt causæ, 1. Consuetudo contraria, *in l. de quib. ff. de ll. c. in istis* §. *leges* 4. *dist.* 2. Constitutio contraria, exempla reperies in multis Just. *Nov.* 3. Causæ cessatio, *c. Neophyt.* & ibi *gloss. in verb. causa* 61. *d. l. adigere.* §. *quanti. ff. de jur.* Patron. 4. Loci varietas, *c. fin.* 31. *dist.* 5. Tempus, c. non debet. *de consang. & affin.* 6. Rigor. *gl. in c.* fraternitatis 34. *dist.* 7. in specie, *c. legi* 16. *q.* 1. 8. Majus malum inde sequens, c. verum hoc 14. dist. Pratei. Et fusius de causis Rebuff. *ad l. derogatur* 102. *de verb. sign.* Item enumerantur in *c. ut.* §. *hæc etsi legib.* 4. *dist.*

Abrogatas leges constitutionesve recitari aut ostendi, aut citari vetuit Just. *in l.* 2. *C. de vet. jur. enucl.* Earum tamen necessaria videtur notitia, Isid. *in c. fuerunt* 7. *dist.* Pratei.

Abrogato jure in judicio utens, falsi reus est. Const. *ad Sen. Mag.* §. 19. *col.* 2.

Abrogare nonnunquam ad magistratum, imperium & alia refertur, capiturq; pro adimere, abdicare, abolere, irritum facere, extinguere, *l. nec mandato*, §. 1. *ff. de tut. & curat. dat.* ubi dicit, quod furor non abroget magistratum. Sic abrogare magistratum alicui dicitur qui legem fert ad populum, ut is Magistratu suo spolietur. Cic. *in Cor.* Nec vehementius est ostendere se laturum invito collegæ quàm ipsi collegæ magistratum abrogare, *in l. si quis fundum, in fin.* dicitur: bonis. omnib. abrogatis, C. *ad l. Jul. de vi pub.* Hot. Reb.

Abrogare per Saturam, forma est loquendi in sanctionib. LL. adscribi solita, authore Fest. hoc modo: Neve per Saturam abrogato, aut derogato, i. ut Cujac. 14. *obs.* 7. explicat, ne commistis reb. plurimis abrogato, ne confusè, sed specialiter, explicare, diserte, Cujac.

Abrumpi jura *l.* 32. §. *ult. ff. de hæred. instit.* Brisson.

Abruptum lucrum, cujus meminit Ulpian. *in l.* 1. §. 3. *ff. quar. rer. act. non det.* interpretatur Accurs. ibi Subreptum: cujus sententiam probasse videntur Alberic. & Oldendorp. *in lexic.* applicantes abruptum, i. turpiter acquisitum. Sunt qui interpretentur præceps & præter spem objectum. Tu vide Græcos interpretes in eum Ulpian. locum. Budæus tamen abscissum & præcisum, *καὶ ἀπότομον*, videtur interpretari, *l.* 4. §. 8. *ff. de re milit.* Pratei.

Abropta, dura, præcisa, abscissa can. *de viro* 12. *q.* 2. Pratei.

ABS.

Abs, Præpositio ablativa, idem quod à vel ab, à Græco ducitur *ἀπὸ*. Significat autem retractionem in partem posteriorem, Fest. *lib.* 1. Eadem M. Cic. temporib. in accepti tantùm tabulis usurpatur, cum ejus nomen præscribebatur, unde accepta pecunia in Codic. referebatur hoc modo: Abs T. Pomp. accepi H. S. decem Cal. Maij, Qu. Hort. Qu. Metell. Coss. Cic. *in Orat.* una præpositio est Abs, eaque nunc tantum in accepti tabulis manet: nec his quidem omnium: in reliquo sermone mutata est, Pompon. tamen in facti stipulatione usus ea est *in l. si ita stipulatus* 14. *ff. de verb. obl.* & in nominis emptione, Sal. Jul. *l. multum* 19. *ff. de hæred. vel act. vend.* Pratei. Hotomann. Spiegel.

Abscedere est recedere, in *l. unica, de colon. Palæst. lib.* 11. C.

Abspulsus, ab aliquo pulsus, repulsus, retropulsus. Corn. Front.

Absque & sine habent similem significationem, quæ est negativa, ut absque injuria, *l. omni novat. C. de sacros. eccles.* Est ubi pro præter, & exclusivè ponitur.

Absque prooemiis & affectibus, est nulla verbosa uti prælocutione, remq; ut est, simpliciter proponere, ut imprimis exigunt Tribunalia. Quin & Athenis interdicebat præco dict. in concione, ne vel præfatione, vel effectibus uterentur, rem modo exponerent *ἄνευ προοιμιῶν καὶ παθῶν*. Spiegel.

Absque privativum est, *ut in l. minus.* C. *de acq. poss.* Quandoque exclusivè, quandoq; inclusivè ponitur, ut notat Arch. *de procur. c. qui generaliter in* 6. Interdum præter sign. hæc dictio ut in *c. clericis, de immun. eccl.* in 6. Interdum verò negat, & maximè in positionibus & articulis, Bart. *in l. inter stip. de verb. obl. l. omni nov. C. de sacros. eccl.* ex vocab. antiq. vide suprà post vocabul. Abs.

Abs Re, vide suprà.

Abscedentem usumfructum, h. e. *κεχωρισμένον*, i. e. sejunctum: detractum, interpretatur Theoph. §. *ne autem Inst. de usufr.* Pratei.

Abscisa spes, id est, adempta, *l.* 35. *de evict.* Brisson.

Abscise, vel abscisse, pro eo quod est, fixe & determinatè, *in l. semper* 5. §. 2. *ff. de jur. immun.* Demonstratur variè, inquit Callistrat. nec Abscisse; numerum liberorum ad excusationem municipalium munerum prodesse, ex rescriptis D. Ælii Per. i. e. non præcisè & fixe: quia non est numerus status, qui immunitatem præbeat. Vid. Bud. *in l. qui cum avo*, §. *non omnis*, *ff. de re mil.* Idem valet quod Græcum *ἀποτόμως*. Igitur non abscisse, i. e. non exacte, præcisè, imperfectè, non plenè, non certa & constanti definitione, nec ad unguem. Usurpat hoc verbum sæpissimè Val. Max. pro severè & rigide: metaph. à rupib. & aliis locis præfractis ducta. Spiegel. Briss. Pratei. Hotoman. Oldendorp.

Abstecta & conjuncta contraria sunt, *l. eis quidem qui mil. non poss. lib.* 12. C.

Absens (vide supra abesse) is dicitur, qui non est in eo loco, in quo petitur, *l. absentem* 199. *de verb. sign.* diciturq; quis, pro diversitate subjectæ materiæ & tractationis, variis modis absens, secundum Accurs. *in l. præsens, ff. de Procur.* ut in Judiciis.

Absens dicitur, qui in jure non est, *l.* 4. §. *Prætor. ff. de damn. infect.* qui à tribunali abest, *l. non tantum*, §. *abesse*, *ff. de fideicom. lib.* 1. Item qui extra territorium jus dicentis, *l. hæres absens*, & ibi *gl. ff. de jud.* vide suprà abesse.

Absens est, qui extra provinciam, *l. si* §. *ult. C. de bon. auth. jud.* Similiter qui non est in eadem provincia, absens dicendus, ut *in l. fi. C. de long. temp. præscript.*

Absens etiam is est in legum dispositione, qui longè abest, Alciat. *in l. mulieris* §. *abest. de verb. sign.*

Absens dicitur, qui est extra urbis continentia; etiamsi non sit trans mare, dummodo sit extra civita-

vitatem, *l. colleg.* 173. §. 1. & *l. abseut.* 199. *de verb. sign:*

Absens etiam quibusdam dicitur, qui non facile potest inveniri, quemadmodum præsens, qui facile potest inveniri; citant *l. aut præsente. C. de fidejuss.*

Absens quoque dicitur, qui non est in domo, *l. de pup.* §. *si quis ff. de nov. oper. nunc.* Sic Episcopus dicitur absens, qui non est in domo episcopali, cui forte desideramus quippiam insinuare, ut alios actus penes illum tanquam Episcopum exercere. Et alius quilibet beneficiarius, quando non debitam præstat residentiam in suo beneficio, dicitur absens, gl. *in c. resid. e. absens, de coll.*

Absens in distributionibus quotidianis habendis dicitur, qui non est in eo loco, in quo dantur; licet alibi forsan in Ecclesia esset, *c.* 1. & *per tot. de eler. non resid. in* 6.

Absens quoque habendus est, qui in vigiliis castrisve urbanis militat, *l. si maritus, ff. de adult.*

Absens in materia præscriptionum is dicitur, qui non est in eadem provincia, ceu territorio, §. 1. *Inst. de usucap. l. fin.* Cod. *de long. temp. præscript.*

Absentes in stipulationibus dicuntur, qui se invicem exaudire nequeunt, §. *item verborum*, Inst. *de inut. stip.*

Absentes dicuntur, furiosus, demens, pupillus, adolescens, quanquam corpore præsentes. Juris etiam interpretatione sententia coram illis ferri non censetur, *l. diem proferre*, §. *coram ff. de recept. arb.* Furiosus tamen modo absentis loco est, modo non est, *l.* 2. *de Procur.* Secus *l.* 2. §. 3. *de jur. eod.* Conciliationem vide apud Oldendorp. in sua copia: Sed de his omnib. vide Gothofr. not. *ad l.* 173. & 119. *de verb. signi.* & Cujac. 17. *obs.* 34. adde *l.* 13. §. 1. *ff. eod. l.* 5. & 6. *ff. de Procur.*

Absens esse videtur, qui declinatoriam fori habet, *l. nec non* 28. §. 4. *ex quib. caus. maj.* Item qui non consentit, vel ignorat, non intelligit, quod agitur, licet præsens sit, *d. l.* 2. §. ubi Gothofr. *de jur. eod. l.* 14. *l.* 1. §. 1. *ff. de auth. & consens. tut.*

Absens reus causas absentiæ per Procuratorem reddere potest, *l. absens de Procur.*

Absens defendi non videtur, si actor ultro interpellat, ne quisquam se defensioni offerat, *l. ergò sciendum, ff. ex quib. caus. major.*

Absentem esse, aliud est, quàm haberi pro absente. Bart. *in l. si maritus* 2. §. 1. *de adult.* & quæ absentia prodest, Bart. ibid. & quæ absentia juvet absentem adversus gesta contra eum, Bart. *in l. absentem* 5. *de pœn.*

Absens Reip. causa tandiu absens habetur, donec finitum sit Reip. officium, & donec commodo redire possit, præfixo illo tempore redeundi. Zas. *in* §. *rursus.* Inst. *de act.* Spiegel.

Absens vel ob necessariam causam, vel lucri sui gratia, quatenus sit restituendus, leges eleganter distinguunt, *l. ult. ff. de in integr. restit. l.* 1. C. *ex quib. caus. major. l. quia* C. *de Procur. l. nec non.* & *l. sed & si*, §. 1. *ex quib. caus. major.*

Absens contumax pro præsente habetur, *Nov.* 19. *c.* 9. Ideoque appellare non potest, nec sententiam ejusque effectus retractare, tametsi fidejussores offerat, C. *lib.* 7. *tit.* 65. *l.* 1. & C. *lib.* 3. *tit.* 1. *l.* 13. §. 5. *in fin.*

Absens per contumaciam, si bonam causam habuerit, nihilominus vincet, *l.* 73. *ff. de re jud.*

Absentis causa quandoque potior est quàm præsentis, *d. l.* 13. §. 2. & ibi Gothofr. in verb. & *præsentem reum absenti actori*, C. *de jud.*

Absentiarum genera quinq; constituit Accurs. *l. ult. ff. de in integr. restit.* Prima est probabilis & necessaria, ut in milite, qui Reip. causa abest. Secunda est probabilis tantùm, ut studiorum. Tertia necessaria tantum, ut in relegato. Quarta voluntaria, sive contumacia. Quinta per contumaciam. Bud. tamen tria tantum genera referre videtur in forens. Justam, & causariam probabilem, & liberam. Pratei.

Absides sunt lances rotundæ escariæ: quandoq; & tabulæ sunt *l. cum aurum.* 19. *n.* 6. & ibi Gothofr. *ff. de aur. arg. &c. leg.*

Absimilis, pro dissimilia, C. *lib.* 6. *tit.* 57. *l.* 12.

Absistere, Bud. in forens. est supersedere, quo significatu videtur etiam T. Livi. *lib.* 8. *ab urb. cond.* accepisse. Prat.

Absolvere forense verbum, significat judicio se liberare, apud Jul. *l. si ex duob.* 14. §. 1. *ff. jud. solv.* & Paul. *in l. si in re in fin. pr. ff. de nox. act.* Prat. Absolvere est innocentem judicare, vel pronuntiare. Brisson.

Absolvere judicio, & absolvere se judicio ab aliquo, pro liberare, non vexari molestia judiciali. Sic absolvi ab aliquo liberari ab ea controversia, quam ab aliquo patiebatur, *l.* 14. *ff. jud. solvi.* Javolen. *in l. fullo* 90. *ff. de furt. l. si in re* 19. *de nox. act.* Cic. *pro Comœd.* Judici hic denuntiavit, absolutus est. Cur de fundo decidit, & judicio non absolvitur: Cur tam impernè facit, ut nec Roscium stipulatione alliget, neque à Fannio judicio se absolvat? Absolvi tutores, i. liberari. Absolvi tutelæ, *l.* 3. *de rec. arb.* Absolvi actione, judicio, pœna. Br. ex *ff. ll.*

Absolvere reum non licet, absentibus & non citatis accusatoribus, secùs si per contumaciam absentes sint. *l.* 4. & ibi Gothofr. C. *de accus.* vide Cujac. 20. *obs.* 11.

Absolutus item accusari non potest de eodem crimine, nisi suo dolo absolutus sit (tum enim prima actione conveniri potest) *l.* 25. *ff. de dol. mal.* vel nisi probetur, priorem accusatorem prævaricatum fuisse, *l.* 11. C. *de accus.*

Deinde Absolvere aliquem, est reddito illi pretio dimittere. Utrum quod ligati sint, quibus debetur aliquid, ut putat Donatus, an quod appellandi, flagitandique negotio ac molestia creditores liberentur? Sic

Absolvere creditorem, pro satisfacere ei, cum pecunia soluta dimittere, eleganter dixit Jurisconsultus *in l. & in contraria* 37. *ff. de usuris*, & in contraria, inquit, negotiorum gestorum actione usuræ veniunt, si mutuatus sum pecuniam, ut creditorem tuum absolvam: vulgo expedire dicunt. Eodem sensu usus est quoque Terent. *in Adelph. act.* 2. *Scen.* 4. Æsch. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. Sumptum è Græcorum consuetudine videtur, qui λύειν τὸ ἀπαλλάττειν dicunt. Itaque absolvi dicitur creditor, cum sibi æs creditum solvitur ære. Hot. Prat. Spieg. Old. Hinc absolutio pro liberatione debiti, *lib.* 1. *de accept.* Briss.

Absolvere pro absolutum ostendere & declarare, exponit gl. *in c. ex diligenti. De Simon. c.* 2. *de jurejur. c. audivimus*, 24. *q.* 1. Prat. Oldend.

Absolvere pignus apud Paul. 2. *recept. sent. tit.* 5. accipitur pro eo, quod est luere pignus. Creditor, inquit, si simpliciter sibi pignus depositum distrahere velit, ter antè debitori suo denuntiare debet, ut pignus absolvat ne à se distrahatur. Sunt tamen, qui ibidem Luat legant. Hotoman. Prat.

Absolvere prò reconciliare sumitur *in cap. ad mensam*, §. *pen.* 11. *q.* 3. Old.

Absolvere id, de quo quæritur, est satisfacere

quæ,

quæstioni propositæ, *l. 19. §. 1. de manum. test.* Brisson.

ABSOLUTA causa & ambigua opponitur, *l. 3. §. causa ff. de Carbon. edict.* Absoluta donatio, quæ ita proficiscitur, ut nullo casu revocetur, *l. 3. §. 1. de mort. caus. don.* Brisson.

ABSOLUTI juris est, *l. 12. C. de collat.* & Absolutissimi, *l. 6. C. de bon. præscript. l. 1. ex delict. defunct.* & Absolutissimum est, *l. 1. §. inter ff. uti possidet.* Absolutè respondere, *l. 13. §. ult. C. de ann. leg.* Brisson.

ABSOLUTA, completa, ad finem perducta: sic post absolutum, dimissumque judicium, *l. 3. in fin. C. de fruct.* Brisson.

ABSOLUTA etiam dicuntur lecta, & à partibus approbata: vel absoluta, subscripta: sic exponitur Inst. *de empt.* Astipulatur Imp. Just. *in l. contractus C. de fid. instr.* Spieg. Sacris paternis absolutus, manu paterna liberatus, *l. 1. §. 2. C. de annal. except.*

ABSOLUTE accipitur pro eo quod est in universum, in totum, ut *in c. beneficium, extr. de reg. jur. in 6.* Item Absolutè, id est præcisè, *c. contra Christianos, extr. de haret. in 6.* Aliquando exponitur Absolutè, id est, liberè, ut *in Auth. de mand.* Brinc. *§. sed neque*, Pratei. Oldendorp. Spiegel.

ABSOLUTIO ad cautelam, trita est in foro ecclesiastico: de qua plenè scribit Host. *in summa, tit. de sentent. excom.* & vide hic plenè Alberic. in suo Dictionario in dictione Absolutio. Verum absolutus dolo suo actione prima conveniri potest, *l. cum à te. ff. de dol. mal.* Spiegel.

ABSOLUTIO ad crimen relata pro liberatione à crimine.

ABSOLUTORIA esse omnia judicia Justinian. scribit *§. fin.* de Inst. *de perpet. & tempor. act.*

ABSONANS à juris ratione non est codicillorum usus, Inst. *de codicill. in pr.*

* Absque 1. de hac dictione vide *glos.* & Archid. *in cap* non est nostrum 23. *q.* 5. Doctores *in l. si res ff. de exception. rei jud.* Bertachin. in suo repertorio, verbo absque Alber. in suo diction. eodem verbo Archidiacon. *cap generaliter. n. 3. de Procurat. in 6.* Tiraq. *de retractu lig.* §. 1. *gloss.* 11. *n.* 7. Cened. *pr. & canon. quæst. sing.* 2. Octav. Vulpell. *de præposition. adverbior. & conjunctionum significatione in dict.* absque *pag.* 3. Barbosa *dict. c. 2. n. 1. p. 3.* 2. Hæc dictio est negativa; Et maximè in positionibus & articulis. Br. *in l. inter stipulantem.* 83. *ff. de* V. O. & requirit omnimodam carentiam Vulpell. *d. dict. n.* 1. Barbosa *d. c. 2. n. 2.* Negusant. *in sylva quæst.* 442. *n.* 27. ubi dicit hoc verum esse, quando hæc particula ponitur ad exclusionem alicujus affirmationis & ex se non implicat aliquam affirmationem, secus esse, quando oriatur ex affirmativa. 3. Quando illam præcedit negativa, stat inclusivè, quando verò ponitur simpliciter, & non præcedit negativa, stat exclusivè. Cened. *d. sing.* 2. *n.* 5. Barbosa *d. c. 2. n. 2. p. 3.* Absque eo, *ohne dis* an faciat positionem negativam affirmare. Negat Sichard. *in l. 23. n. 12. C. de probat.* Vida Wehner. *observ. pract. lit. O. verb. ohne das.*

ABSTINERE se administratione, ab omni sorte, abstinere causa; commodo, ornamentis, fideicommisso, legato, divinatione, gestu tutelæ, honoribus, petitione honoris; provincia, urbe, locis interdictis, interrogatione, xeniis, negociatione, venditione, ordine, matrimonio, nuptiis, à privigna & noverca. Brisson. ex A. & C.

ABSTINERE se dicitur filius: sed abstinere pupillus, absolutè. Item Abstineri pupillus ab hæreditate patris, seu paterna, vel Abstinere se hæreditate patris. & tutores pupillum pupillamve abstinere bonis patris, Brisson. *ex ll. ff. & C.*

ABSTENTI voce nostra memoria Ritius Neap. qui regum aliquot vitas per epitomen collegit, & ante eum D. Cypr. pro excommunicato usurparunt. Prat. ICti Ulpian. & Afric. usi sunt pro eo, qui se bonis paternis seu hæreditate abstinuit. Ulpian. in *l. si quis eaut.* Et interea, inquit, pupillus adoleverit, aut mortem obierit, aut etiam abstentus sit hæreditate, Afric. in *l. tutor pupilli*, ad Vellei. Et cum paterna hæreditate abstinere vellet, mandato uxoris defuncti, qui mater pupilli esset, abstento pupillo, solam se hæreditati immiscuisset. Spiegel.

ABSTENTIO, vide Aditio.

ABSTENTUS, qui tutoris authoritate ab adeunda hæreditate revocatus est. Scævola *in l. penult. ff. de aut. tut.* An secundum hæc acta adolescens a bonis patris abstentus sit: respondit, proponi abstentum. Ulpian. *in l. 1. in fin ff. ut in poss. leg.* Si certum sit repudiatam, vel omissam hæreditatem, vel abstentos necessarios hæredes. Hotomanus.

ABSTINENS, suo contentus, qui non rapit aliena. Continens verò dicitur (ut Arist. voluit, teste Jo. Petro Valla) in esca, potuque ac libidine, nec non ira. Spiegel.

ABSTINENTIA opponitur rapacitati. Abstinemus enim ab alienis cum nulli vim inferimus, nil cuipiam eripimus. Est igitur abstinentia in viro innocente: continentia in temperante. Notum Ovidii carmen: *Est virtus placitis abstinuisse bonis.* Spiegel. Scalig. *lib. 2. Poetic.* Abstinentiam bis ponit pro continentia à Venere & libidine.

ABSTINERE generaliter dicitur, quando aliquis se ab aliqua re cohibet, quasi se tenens ab illa re, *l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. de novi oper. nunc.* ibi interim abstinendum est. Sic patronus, qui sibi in testamento liberti legatum adscripsit, abstinere jussus est, *l. si quis legatum, §. si patronus, de fals.* Sic relegati sive in insulam deportati, locis interdictis abstinere debent; *l. relegati, ff. de pæn.* Aliis quoque personis adaptari potest: ut si negotiatione quis abstinere jubeatur, *l. moris. §. sunt autem ff. de pæn.* Et constitutum est, eum cui patria interdictum, etiam ab urbe abstinere debere, *l. relegatorum, §. constitutum, ff. de interd. & rele.* Item & is qui honorib. secundum sententiam suam prohibitus est, si appellaverit, abstinere interim à petitione debet, *l. reus, in fin. ff. de muner. l. 2. in fin. ff. de reg. jur.* Ad alia quoq; pertinet hæc vox, ut exempla sunt *in l. unic. ff. nihil innovand. app. interpos.* Sic abstinere usu instrumenti, *l. 8. in med. C. ad leg. Corn. de fals. lib. 9.*

ABSTINERE honoribus *in l. 1. de his qui non imp. stip. lib.* 10. quemadmodum abstinere alieno, pro abstinere se ab alieno. Spiegel. Sic abstinere hæreditate, & ab hæreditate abstinere.

ABSTINERE dicuntur sui vel necessarii hæredes, Ulpian. *in l. 3. §. Seio, ff. de minor. l. 38. de acquir. hared. l. 6. C. de leg. har.* Abstinere etiam dicitur emancipatus eidem, *l. 2. §. 6. ad Tertyl.* Sed extraneus, puta uxor, *l. Lucius*, 14. *ff. de fideic. li.* Dicuntur tutores abstinere pupillum, h. e. si eis authoribus pupillus se abstineat hæreditate, Pap. *l. cum tutor*, 18. *ff. de tut. & rat. dist.* Scævola, *l. pen. ff. de auct. tut. & l. 44. ff. de re jud.* Hotomann. Pratei.

ABSTINERE se hæreditate, & retinere hæreditatem, contraria sunt; in iisque solis ponuntur qui

qui sui & domestici hæredes appellantur: uti Justinian. docet *sub tit. de hæred. qual. & differ. lib. inst.* 2. at extranei vel adire, vel repudiare dicuntur, unde *tit. lib.* 6. C. *de repud. vel abstin. hæred.* Quomodo enim qui in familia sunt, quæ antiqua consuetudine hæreditatem significat adire, ac non potius retinere dicerentur? Quare Ulpian. *in l. si patronus* 12. *sub fin. ff. de bon. lib.* Adire dixit eum, qui cum aliam in familiam, tanquam in coloniam demigrasset, nunc ad pristinam familiam revocatur; retinere verò, qui in ea familia semper mansit: qui, si nihil attingat, & ab omnibus reb. temperet, abstinere se dicitur: repudiare verò quomodo? cum, velit nolit, hæres sit, qua de causa Necessarius appellatur, ut eo loco Justinian. docet: cum etiam vivo testatore, quamvis nihil minus cogitaret, tamen hæres esset, ut *l. in suis* 2. *de lib. & post.* Hinc illud Pompon. *l. impub.* 2. *ff. de æq. vel omitt. hær.* Impuberibus liberis, inquit, omnimodo abstinendi potestas fit: puberibus autem ita, si se non immiscuerint. Abstinere igitur in suo, est, quod repudiare in extraneo (quæ tamen differentia interdum confunditur. Brisson. *ex ll. ff.*) rursus retinere vel immiscere, quod adire in extraneo: quæ omnia generaliter his continentur verbis, acquirere vel omittere, ut *ex tit. ff. de acquir. vel omit. hæred. lib.* 29. Hotomann.

Abstrahere in servitutem, quod & abripere in servitutem dicitur. Spiegel.

Abstulisse dicitur etiam, qui aliquid judice antore recepit, *l. venditor ex hæred. ff. de hæred. vel act. vend.* Spiegel.

Absumere, subtrahere, consumere, sumptus in aliquid erogare. Quidam ex cohæredib. res aliquas absumpserunt, i. e. subtraxerunt, *l.* 19. & ibi Bald. C. *famil. ercisc. l.* 14. *fin.* C. *de excus. tut.* quod eam in rem absumptum fuerit (h. e. insumptum) reddere cogetur *l.* 4. *in fin. C. de usucap. pro hæred.* domini intentio, in istis nullo temporis longi spatio absumitur. Absumere fructus: species: Absumuntur arbores igne. Non absumitur, quod in corpore patrimonii retinetur. Absumptum non videtur, quod in corpus patrimonii versum, Brisson. *ex ll. ff.* & C.

Absumptio pro consumptione sumitur ab Ulpian. Videndum est, inquit, finito usufructu, an pecunia, quæ data sit, vel cæteræ res, quæ in absumptione sunt, condici possint, *l. hoc Senatusconf. de usufr. ear. rer. quæ usu consum.*

Absurdum, quod omnium mentes aspernerentur ac respuant: Græce ἄτοπον καὶ ἄλογον *l. nam absurdum. ff. de bon. lib.* Spiegel. Prateius.

Absurdum est plus juris habere eos, qui possessionem duntaxat ususfructus, non etiam dominium sunt adepti, Jul. ait. *l.* 3. *ff. si ususfr. pet.* Absurde quid constitui, dici, & absurdius dici. Brisson. *ex ll. ff.*

Absurdum in jure non est relinquendum, *l.* 3. *post pr.* C. *de usur. rei jud. l.* 13. §. 1. C. *de sent. pass. l.* 2. *in princip. ante fin.* C. *de const. pecun.* vide Brisson. *Lexic. edit. ult.*

Abundat flumen, poma, olera, flores, ligna. Brisson. *ex ll. ff.*

Abundans cautela non nocet, *l.* 17. C. *de testam.* Superflua non nocent, ibid. nisi sc. contra naturam actus adhibeantur, vel dolus subesse præsumatur. vid. Gothofr. *ad d. l.* 17. adde *l.* 28. *in pr.* ibi ea quæ superflua sunt, minimè debent intercedere, C. *de testam.*

Abundare ad ea pertinet, quæ frustra adjecta sunt, aut superflua *l.* 94. *de reg. jur.* Quæ abundant, non solent vitiare scripturas. Gothofr. *ad d. l.* 94. & *d. l.* 17. ibi, *cum superflua*, C. *de testam.*

Ex Abundanti, pro frustra & supervacuo, Papiniano familiaris & propria locutio: *l.* 9. *ff. de supell. l.* 20. *de manumiss. l.* 12. §. *si fundum*, *ff. de instr. & instrum.* Brisson.

Abunde patrimonium relinquere, apud Scævol. *in l. ult.* §. *qui divisam. ff. de legat.* 2.

Abundat non quod est superfluum, sed quod est copiosum & cumulatum: Redundat per supervacuum. vide Redundare: Spiegel. Peculiare est illud: Abundat mandati quantitatem, pro Excedit, *l.* 35. *in med. ff. mand.* Brisson. Pareg.

Ab Unguibus incipere, est ordiri à levissimis minimeque ad rem pertinentibus. Unde prudentes judices admonere solent causidicos, ut omissis parergis ac frivolis agatur de causa. Spiegel.

Abusive exponit IC. i. e. per abusionem, impropriè, minus propriè, *in l. fidejussor obligari*, §. *fidejussor.* ibi, nam licet minus propriè debere dicantur naturales debitores, &c. *ff. de fidejuss.* Græcè καταχρηστικῶς dicitur abusivè, & κατάχρησις abusio, & καταχρηστικὸν abusivum, facit *l.* 2. §. testamentum autem propriè illud dicitur, quod jure perfectum est: sed abusivè quoque ea testamenta appellamus, quæ falsa sunt, vel injusta, vel irrita vel rupta, *ff. quemad. test. aper. l. non aliter*, *in fin. de leg.* 3. Ad id pertinet *l. nec servus*, *ff. de pecul. l. item prætor.* ibi: *non propriè, sed per abusionem, de suis & legit. hæred.* Abusivè ergo & propriè opponuntur. Brisson.

Abusionis nomen à plerisque, ut attestatur Insulan. in dubium vocatum est, nunquid rectè significet corruptelam morum. Quantum autem ad observationem Latini sermonis attinet, satis constat, eam vocem minimè esse refutandam; cum Cic. *lib. Rhet.* veterum Abusionem verborum, Græcis κατάχρησιν dictam, posuerit inter exornationes verborum. Apud IC. per abusum verba regulariter non accipiuntur, nisi aliter actus vel periret, vel elusorius redderetur, *l. cum filio. de legat.* 3. Nec verò abusionis vocabulum in significatione vulgari ita nuper usurpatum primo fuisse, patet ex his verbis Aug. *lib.* 1. *de doct. Christ. c.* 4. Nam usus illicitus, non usus, sed abusus, vel abusio est dicenda. Rectè tamen monuisse videtur Insul. pro corruptela aut licentia morum, non dicendum simpliciter Abusionem, sed adjuncto aliquo verbo: uti abusio morum, abusio legum, abusio alienæ bonitatis, & sic de similibus. Spiegel. Respublica Ecclesiastici nominis abusione non est lædenda. *l.* 8. *in fin.* C. *de sacros. eccl.*

Abusiva; Imaginaria venditio abusiva dicitur, & ficta. *l. imaginariæ*, *ff. de reg. jur.*

Abuti veteres dicebant pro eo quod est, utendo consumere, conficere, extinguere. Cato *de re rust.* Limito usque adeo, donec omnem caseum cum melle abusus eris. Cic. *Ver.* 3. Nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est, abusus ero, queterer. Loquitur de legitimis horis accusatori ad dicendum præstitutis, quibus eum Hortensius non tantum uti, sed etiam abuti volebat: i. e. usque ad extremum uti. Idem *lib. de Invent.* 2. Postremo quas ad defensionem rationes reo damus, iisque accusator ad alios ex culpa eximendos abutetur. Hinc apud I C. eæ res in abusu non usu consistere dicuntur, quarum usus, nisi pereant, nullus est, sive quæ utendo consumuntur. Ulpian. *in l.* 5. §. 1. *de usufr. rer. quæ ut.* Si pecuniæ sit ususfruct. legatus, vel aliarum rerum, quæ in usufructu consistunt, videndum, an cæteræ res, quæ in absumptione sunt, conjici possint. Item: Quæ in usufructu pecuniæ diximus, vel cæterarum rerum, quæ sunt in abusu,

ea

ea & in usu dicenda sunt: sic abuti operam Ter, dixit, pro consumere, ut observavit Turneb. 1. *advers. cap. 8. & lib. 22. cap. 5.* Græcia est καταχρῆσθαι. Hinc illud Cic. *in Top.* Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum usufr. legavit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. Usus enim non abusus relictus est. Ubi Boet. Utimur iis quæ nobis utentibus permanent; iis autem abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. Ulpian. *in l. plenum* 12. §. 1. *de usu & hab.* Usuarius horto, pomis, oleribus & floribus, & aqua utetur. non usque ad compendium (i. e. lucrum) sed ad usum: c. non usque ad abusum. Hotomann. Adrian. Turneb. 22. *advers. c.* 5. Connan. 4. *comment. c.* 4. Brisson.

Abuti propriè est ad alium usum re uti, quam in quem ea comparata est, *l. 19. & 34. ff. 1. de usufr.* Nov. Marc.

Abusa, ait, dicuntur utendo consumpta. Plaut. *ubi istbæc, quæ dedi ante? Abusa sunt.* Et inde

Abusus consumptionem, seu absumptionem per usum, significat, *l. 2. §. item si juravero, ff. de jurejur.* Qua de causa ab usu separari solet, qui earum rerum est, quarum substantia post usum salvâ manet: cum abusus contra in iis ponatur, quæ utendo absumuntur, ac pereunt. Itaq; quæ res in consumptione sunt, usuq; tolluntur vel minuuntur, eæ in abusu consistere ab Ulpian. dicuntur. *in l. 1. & 5. §. 1. & ult. & de usufr. ear. rer.* Quo in numero sunt vinum, oleum, frumentum, vestimenta, pecunia etiam numerata, quæ ipso usu assidua permutatione quodammodo extinguitur, *§. constituitur* Inst. *de usufr.* Plane *in l. 12. §. de usu & hab.* Usus & Abusus opponuntur alia ratione, quod usus ad necessitatem referatur; Abusus largiorem licentiam contineat. Abutitur enim qui perdit & dilapidat, *l. 15. §. consuluit, ff. de petit. her.* Brisson. Unde Abuti Pratei. etiam perdere ac dilapidare significat.

Abuti est, re aliqua malè uti propriéque de rebus corporeis dicitur. Ulpian. Mancipior. quoque usufructu legato, non debet abuti, sed secundum conditionem eorum uti, *l. si cum dotem, §. sin autem in sævissimo,* ibi: *sed abutitur dotem, ff. sol. matr.* Rebuff. Spieg. Ubi nota: Abuti dotem; pro dote: ut abuti operam, in prologo *Andriæ* Terent. Brisson. *in lib. parerg.* Abuti verbo, est impropriè loqui, *l. nec servus de pecul.*

Abusum nonnunquam sumi in bonam partem, affirmat Archid. *in c. privilegium* 11. *q.* 3. quem gloss. sequitur in extravag. ad conditorem in *verb.* vel abusum *de verb. sign. in extravag.* Johan. 22. Ideo jus Canon. adjicit aliquid, non simpliciter dicens, abuti: ut abuti nequiter, in *cap. sedes, de rescript.* Perniciosus abusus. c. perniciosus, *de celebr. missar.* vel detestabilis abusus, *cap. si canonici,* in fi. e *de offic. ordin.* in 6. Simpliciter tamen prolatum regulariter sumitur in malam partem, P. Rebuff. Propter Abusum, quem vulgus fecit, necessarium vocis, propria & artificiosa vocis significatio negligenda non est. Gœdd. *ad l. 19. fin. de verb. sign.*

Abuti usufructu contumeliosè, injuriosève, apud Ulpian. *in l. si pendentes, ff. de usufr.* Spiegel.

Abuti fructibus, *in l. ubi adhuc 29, ante finem, C. de jur. dot.* est iis uti frui.

AC.

Ac copulativè accipitur pro atque, ut Ulpian. *in l. si quis 4. de custod. reor. l. nullus. C. de sum. Trinit.* Aliquando ponitur pro Id est, *l. decernimus. in pr. C. de sacros. Eccles.* Aliquando ponitur pro sicut, §. *itaque, vers. ex hoc* Inst. *quibus non est permis. fac.* ibi, quanquam jure civili omnium, qui in potestate parentum sunt, peculia perinda in bonis parentum computentur, ac peculia servorum in bonis domi orum numerantur. Ponitur ergo hic similitudinariè, ut inquit Alberic. quemadmodum etiam ponitur *in l. qua ratione, §. literæ, in pr. de acq. rer. domin.* & in Clem. 1. *de judic. l. quæro 45. locat.* ibi. ac si ita fidejussisset, in fin. prin. Aliquando adjicitur dictionibus tantum, & pro nihilo ponitur, ut *in §. tutores autem.* Instit. *de tutel.* ibi: eam vim ac potestatem; potest tamen ibidem pro, Id est, sumi Alber. Patei. Oldendorp. vel pro etiam Gloss. *in l. 66. princ. ver. ac Titio ff. de leg.* 2.

* Ac etiam de sui natura est ampliativa, ut tenet Card. Seraph. Rotæ Romanæ *decis.* 572. *nu.* 1. Barbosa *de dict. c. 4. num. 1. pag.* 4. A si 1. fictionem importat. *text. in l. si alterius ff. de hered. inst.* tenet. Paul. Montanus *de tut. c.* 37. *n.* 54. Barbosa *de dict. c. 5. n. 1. pag.* 4. 2. Denotat similitudinem sed non per omnia, novissimè Rotæ Romanæ apud Farin. *dec. 58. n. 6. pag.* 1. 3. Pro & si vel quanquam Gib. Regius. *lib. 2. cap.* 20. 4. Denotat diversitatem in facto, sed non in jure. *Joh. And. in c. per tuas super verb. ac si de arbitr.* Guido Papæ *sing.* 309.

Acacius, Patriarch; Constantinopolitanus *in l. 16. post princ. C. de sacros. eccl.* Acacium Amidenum Episcopum Socrates in histor. Eccles. refert conflasse omnia vasa aurea & argentea, propterea quod Deus nec edat, nec bibat. Gothofr. *ad l. 22. ante fin. C. eod.*

Academia Suidæ locus est nemorosus (ubi Plato natus, docebat magna laude) mille ab Athenis passibus distans. Aliud quoque gymnasium erat non ita procul ab illo, in quo Aristoteleici disputabant Lyceum dictum. Inde etiam nunc appellamus Academias Gymnasia, seu scholas insigniores, in quibus majorum disciplinarum studia exercentur. Auth. *habita quidem. C. ne fil. pro patr.* Academiam etiam pro Philosophorum schola poni, scribit Budæus *in prior.* Pratejus.

* Vel Academia est corpus, sive Collegium docentium ac discentium à Cæs. Majestate vel Rege Romanorum, in supremi Numinis honorem, publicamque utilitatem certis juribus ac privilegiis condecoratum.

Potissimum autem Imperator erga Principes, status & immediatas, (non verò mediatas) civitates hâc benignitate utitur, ut ab ipsis Academias erectas confirmet, ac Privilegiis dotet.

Academiæ constant Magistratu & subditis. Ad illum Rector, Cancellarius, & Professores: ad hos Studiosi pertinent. Munus Rectoris est, Scholares præstito juramento, in album seu matriculam recipere, & de negotiis arduis suæ Jurisdictioni subjectorum, indicto consistorio, cognoscere.

Cancellarius Academiæ plerumque est loci Episcopus: Hodiè apud Protestantes ipse Princeps ac Dominus territorialis, qui nonnunquam Vice-Cancellarium constituere solet.

Professorum ordo juxta Facultatum Collegia ferè talis est. Primum locum occupant Theologi, secundum ICti, tertium Medici, quartum Philosophi ac reliqui bonarum artium Magistri.

Eorum præcipua jura ac privilegia sunt, jurisdictio, & potestas conferendi honores ac dignitates Academicas benè merentibus, Bacca-

laureatum putà, Magisterium, Licentiam & Doctoratum.

Studiosorum privilegia concernunt. 1. ipsorum personas, qualia sunt, ne Scholaris ab ullo injuriâ adficiatur, ne represaliibus prematur: 2. res v. g. ne vectigal ab eis exigatur; ne sumptus studiorum in hæreditatem conferantur etc. 3. actiones, quò pertinet privilegium fori, ne coram alio magistratu præter Academicum conveniantur. *De quibus Dd. ad Auth. Habita. Cod. Ne Filius pro patre.*

In Germania nostrâ Academiæ præ cæteris sunt Basileensis, Heidelbergensis, Marpurgensis, Jenensis, Julia Helmstadiana, Francofurtensis, ad Oderam, Wittebergensis, Lipsiensis, Erfurtensis, Giessensis, Grypsvvaldensis, Rintelensis, Rostochiensis, Tubingensis, Altorfiana, Argentinensis, Regiomontana, Chilloniensis, Duisburgensis, Viennensis, Wirceburgensis, Coloniensis, Ingolstadensis, Dillingana, Moguntinensis, etc. (Vid. Besold. *de jure Academ. Gisen. Tr. de vita Academ.* Lansius. *com. de Academ.* Lindeman. *Dissert. de Academ.* D. Conring. *de Antiquit. Academ.* Limn. *de J. P. Dd. ad Auth. Habita.* Cod. *ne filius pro patre.* Cothman. *Responsa Academica.*)

ACADEMIARUM authoritatem ab Imperatoribus concessam, ut Professores hodie cum solemnitate declarentur, quos vocabulo recentiore Doctores appellant à docendo, hinc emanasse colligunt, quod olim Jurisc. publicè respondendi veniam à Principibus peterent, & ex authoritate illorum responderent, *l.* 2. §. *primus* D. Augustinus *de orig. jur.* Academias authoritate Imperatoria vel institutas, vel confirmatas, rectè nuncupavimus legum nutrices. Oldendorp. Pratejus.

ACADEMIÆ autem institutionem, docent Impp. *in l. unic.* C. *de stud. lib. urb. Rom. lib.* 11. & *l.* 1. C. *Theod. eod. tit. quales & qui diligendi sint professores*, Julianus. Imp. *l. magistros* 7. C. *profess. & medic. lib.* 11. Prat.

De ACADEMIARUM in Jurs scientia privilegio, vid. constit. ad Antecess. *§.* 7. *in fin. col.* 9.

ACAMATUS, vid. *l. emptionem.* 7. C. *de rer. permut.*

ACAPNA ligna dicuntur, quæ sunt in fumo, aut ad solem exsiccata, ita ut, cum focis admoventur, non fumigent: dicta à particula privata A, & capnos, quod interpretatur fumus, quasi sine fumo, apud Martialem in distichis lemna, i. e. ligna acapna: & Strab. *lib.* 9. Mellis quoddam genus acapniston appellatur, quod ita purgatum sit, ut non sapiat fumum. Ulpian. *in l. ligni. de legat.* 3. Sed & titiones, inquit Jurisconf. & alia ligna cocta, ne fumum faciant acapna vobis significare. Nebriss. Spiegel.

ACARON vel ACCAON, vid. Gothofr. *in l.* 2. §. 7. *de censib.* & in Novell. 103. in præfation. in fin.

ACCEDERE dicitur, quicquid alii adjungitur & applicatur. Ita corporibus accedunt servitutes. Fundo accedit pars per alluvionem: res ex licitatione: fructus & usuræ ex mora: incremento fœtus: ususfructus proprietati. Accedere obligationi dicitur fidejussor. Brisson. *ex ll. ff.*

ACCEDERE in venditione dicitur, quod venditioni adjicitur, præter id, quod principaliter venit: Accedere quoque pretio legimus. Accedit possessio, quæ alii adjicitur vel jungitur. Simili modo accedere tempora dicuntur. Brisson. *ex ll. ff.*

ACCEDERE ad administrationem, eductionem, emptionem, contractum, hæreditatem, rem gerendam, vectigal conducendum, Brisson. *ex ll. ff.*

ACCEDERE est proximum fieri. Accedere dicitur quod proximum & finitimum est: sic furtum monetæ publicæ ad crimen peculatus accedit, lata negligentia prope fraudem accedit, i. e. dolo proxima est, dolo comparatur. Sic accedere proximè ad ætatem. Brisson. *ex ll. ff.*

ACCEDERE significat adire; sic *in l. si frat.* 3. C. *de jur. deliber.* dicitur accedere successionem. Inde accessus, aditus & increscere; sive augeri atq; adjungi, ut in *§. pen. tit. ult. lib.* 3. *inst.* Inde accessio pro incremento. Item pro consentire, ponitur, cum dicimus, accedere ad pactionem, vel conductionem, pro consentire. *Vertrag und tädingstuck annemen und verwilligen.* Spieg.

ACCEDO tibi, eadem tecum sentio. Accedo te: venio ad te. Flor. Sosipa.

ACCEDERE & Decedere opponuntur, ut accessio & decessio. Brisson. *ex ll. ff.*

ACCEDERE rei emptæ videtur id, sine quo res empta foret inutilis. *l. fistular de contr. empt.* Alber. Spieg.

ACCEDERAT, pro accesserat, ad hæreditatem patris, ait Pomp. *in l. ult. ff. de acq. hæred.* vid. Brisson. *in parerg.*

ACCELERATIO passim in Decreto juris canonici in negotiis pluribus reprobatur. Vid. *c. Deus, caus.* 2. *qu.* 1.

ACCENSI dicebantur, qui in locum mortuorum militum surrogabantur, & ad censum legionum essent adscripti, Festo *lib.* 1. At Varro ministratores magistratuum, ait, ab acciendo dictos, id est, vocando. Nam accensus instar Præconis acciebat jussu Consulis Quirites ad concionem: quod munus nemini, nisi libertis deferebatur, testis Cic. *ad Quint. Fr.* vid. Bud. *in l. fin. ff. de jur. immunit.* Spieg. Prat.

ACCENSUS & Præco in hoc conveniunt, quod ambo consulis alternisve magistratus dicto, ad imperium utrumque præsto essent: at ille, ut ad concionem: hic ut ad comitia Quirites advocaret. Alexand. ab Alex. *Gen. dier. lib.* 2. *c.* 27. Prat. Spieg.

ACCENSI officium docet Cic. *ad Quintum fratrem.* Prat.

ACCENDERE stimulis suis dicitur *in l. eum aliis* 6. *in fin. C. de curat. furiof.* Et accensus affectione *in l.* 1. §. *similique modo C. de Latin. libert.* Eademque significatione dicitur accensus studio veræ laudis *in l. quisquis* 5. §. *sanè si quas* 7. C. *ad leg. Jul. Majest.* Accendere lucernam monumento, *l.* 44. *de manum. test.* Brisson.

ACCEPTA sententia dicitur, quæ rata habita est. Spiegel.

ACCEPTA & data non possunt alias apparere, nisi dies & consul fuerit editus, *l.* 1. §. *editiones* 2. *ff. de edendo.*

ACCEPTARE apud Papin. *in l.* 40. §. 1. *ff. de pact.* est per acceptilationem liberare: eoque propendere ejusdem responsum putem. Acceptare apud eundem dicitur, qui frequenter accipit, qui accipere solet, *l. Sejo.* 10. §. 3. *in fin. de ann. legat.* Prat.

ACCEPTILATIO eadem forma dicitur qua expensilatio apud Gell. *lib.* 14. *c.* 2. Brisson. divisim autem Accepti quoque latio reperitur *in ll. quibusdam.* Brisson.

ACCEPTILATIO, est solutio civilis, i. imaginaria solutio, *§.* 1. Instit. *quibus mod. toll.* fit enim per interrogationem & responsionem: ut Habesne acceptum, quod per stipulationem tibi promisi vel debui? Et tu respondeas, Habeo, accep-

acceptum fero. Ulpian. *in l. pluribus de acceptilat.* vel sic Græcè, ἔχειν λαβὼν ἀνήνεγκα τόνως; ἔχω λαβών. §. *item per Inst. quib. mod. toll. oblig.* Jam acceptilatio facta est, ac si dixisses. Perinde habeo, ac si accepissem abs te, per veram solutionem. Itaque non minus per acceptilationem, quàm per veram solutionem, tollitur obligatio. Acceptilatio est verborum conceptio, qua creditor debitori acceptum fert. Vult. comm. Inst. *quibus mod. oblig. toll.* 5. §. 1. *n.* 4. vid. Cujac. *parat. de acceptilat. in fin. & 5. obs.* 36. Hotoman. 3. *obs.* 18. Per acceptilationem nulla alia tollitur obligatio per sese, quàm quæ fit per stipulationem. Vult. *d.* §. 1. *num.* 5.

Acceptilatio generali nomine significat in tabulas acceptæ pecuniæ relationem: Speciali verò & proprio à Jurisconf. bifariam intelligitur: aut enim vulgaris est, aut Aquiliana. Vulgaris est, quæ una stipulatione constat, cum is qui verbis obligatus est à suo creditore stipulatur sic; Quod tibi debeo, habesne acceptum? *l. an inutilis* 8. §. 2. *de acceptil.* Cum enim creditor & illius nomen expunxisset, & æs acceptum ei retulisset, respondebat, Habeo, acceptumque tuli, neque ad aliam, quam verborum obligationem adhiberi hæc stipulatio poterat: quam ineptum est ab Aquilio proditam existimare. Aquiliana enim acceptilatio mutua & reciproca stipulatione constat, & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata est, eaque sola definitur, à Modestino *in l.* 1. *ff. eod.* Liberatio per mutuam interrogationem, qua utriusque contingit ab eodem nexu absolutio: quod ex formula ipsius planius intelligitur apud Flor. *in l. & uno* 18. *ff. eod.* Hotomann. & Conan. *com. jur. civ.* 4. *cap.* 3. Cæterum hac definitione nexi liberationem: & stipulationis dissolutionem, atque ipsam quoque Aquilianam formulam simul complecti existimat Rævardus *l. nihil tam naturale.* 39. *de reg. jur.* Cum enim Modestinus ait, Acceptilationem esse liberationem, certè & illud quoque dicere videtur, verbor. oblig. cui acceptilatio directo contraria est, ipso jure per acceptilationem eo modo tolli, quo per stipulationem ipso jure obligatio tollitur, *d.* §. 2. & cum addit, per mutuam interrogationem utriusque contingere absolutionem, Aquilianam stipulationem etiam acceptilationis verbo contineri, evidenter indicat: & denique his verbis, Ab eodem nexu, quis est quæso, mortalium, qui non dicat, ad nexi liberationem per æs & libram, acceptilationem quoque à Modest. referri?

Acceptilatio jure civili introducta est; quia nihil aliud quàm ficta solutio. Vide Alciat, *in l.* 1. C. *de transact.* Eam Ulpian. juris gentium affirmat *in l. an inutilis, de acceptilat.* non quia jure gentium fuerit approbata, sed propter pactum, quod in se habet; id enim est jure gentium introductum, *l.* 1. *ff. de pact.* Spieg.

Acceptilatio (ait acutiss. Vult.) natura & origine sua juris civilis est. Ergo non verè, & ex sui natura, sed ex usu hominum frequenti, hodie juris gentium est, quia præsertim pleræque omnes gentes ea hodie utuntur. Vult. d. loc. *nu.* 1. 2. & *ad tit. de verb oblig. ad pr. n.* 9. Duaren. *ad rubr. ff. de verb. obl.*

Acceptilatio valet ut pactum. Julianus Jurisc. Acceptilatio, inquit, non sua natura, sed potestate conventionis valet. Seile.

Acceptilatio & Apocha hoc differunt, quod Acceptilatione, omnimodo liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit, (ideoq; acceptilationi non poterit opponi exceptio pecuniæ non numeratæ. Gothofr. *ad l.* 19. *§.* 1. *de accepr.*) Apocha non alias, quàm si pecunia soluta sit. Ulpian. *in l. si accepto.* 19. *ff. de accept.* Differt à solutione acceptilatio, quod illa sit naturalis datio, hæc autem civilis. Gothofr. *ad l.* 1. *de accept.* Vult. *d. lo.*

Acceptilatio per procuratorem fieri non potest, *l.* 13. *§.* 10. *de accept.* vid. Hotoman. in. 32. *illust. quæst. fol.* 120. Cujac. *ibi in prin.* Sed certis verbis fiebat, *l.* 18. *d. tit. de accept.* sine die & conditione *l.* 4. & 5. *eod.* & merito: quia acceptilatio obligationi præsentem interitum affert. Gothofr. *ad l. actus legitimi.* 77. *verb. accept. de reg. jur.*

Acceptilatio quarum rerum fieri possit, & quarum non: vid. Bred. *in repert. sens. verb. accept.*

Acceptilatio inutilis, an utile habeat pactum, vid. *l. an inutilis.* 8. *in prin.* & ibi Gothofr. *ff. de accept.* vid. omnino Gœd. com. *ad l.* 177. *num.* 1. & 2. *de verb. sign.*

Acceptilatio inutilis est, quæ à natura sua deficit: Deficit, inquam, cum id, quod non verbo, sed re, vel consensu contractum est, verbis acceptum fert. Utilis, cum in sua natura persistit. Ad hoc enim inventa est acceptilatio, ut quæ verbis contracta esset obligatio verbis tolleretur: *l.* 8. §. 3. *de accepr.* Gothofr. *ad eandem l.* 8. *in pr.*

Acceptilatio dolo facta actionem primam extinguit, sed aliam de dolo parit. *l. actione* 4. *C. de transact.*

Acceptilatio donationis causa omnem viam agendi perimit, *l. si donationis.* 2. C. *de accepr.*

Acceptum absolutè dicitur, quicquid ab aliis accipimus, seu dono, seu mutuo, seu alio quovis modo. Spieg.

Accepto liberare, liberari, referre, rogare: item liberare accepto. Brisson.

Acceptum, vel accepto facere, hoc est, confiteri, quod à me aliquid acceperis, vel habes; acceptum habere, Ulpian. *l.* 7. *de accept.* Accepto facere, liberare, *l.* 9. §. 7. *quod met. caus.* Prat.

Acceptum vel accepto ferre, acceptum habere, quod nobis ex stipulatione promissum est, sive, ut vulgo loquimur, habere pro recepto, etiamsi nulla solutio intercesserit, & *l. si acceptolatum de recepr.* Spieg.

Acceptum, seu accepto, fert aut facit creditor debitori, fidejussori, emptor venditori. Accepto fit aut fertur debitori stipulatio sumptus, &c. Accepto fertur sorti & usuris, id est, imputatur. Acceptum latum, & Acceptum factum, pro eodem sunt *l. ult. ff. qua in fraud. cred.* Accepto lata clausula, pecunia, pœna, stipulatio, actus. Brisson. *ex ll ff.*

Habere Acceptum, vel à se acceptum: habere acceptos nummos: Stichum & Pamph. Habere accepta viginti. Brisson. *ex Inst. & ff.*

Acceptum ferre, emancipare, hæreditatem adire, & similia præsentis actus verba significativa sunt, quibus tempus vel conditio adversatur. *l. actus de reg. jur.* Spieg.

Acceptum ferre (metaphora à rationibus tracta) est scribere se ab aliquo accepisse: ad hoc est pulcher text. *in l. tutor.* 56. *administ. tut.* in verb. (precium idem rationibus pupilli accepto tulit) quasi dicat, intulit in rationes precium. Idem, quod sibi ab emptoribus solvendum erat; ac si accepisset: scripsit & contulit in rationes, ac si accepisset, quod non acceperat, sed de suo intulerat. Ita verba illa obscura explicanda ibi sunt.

Scæv.

Scæv. *l.* 89. *ff. de sol.* Titius Mævius dico me accepisse, & habere, & accepto tulisse à Caio Titio reliquum omne, &c. Alfen. *l.* 6. *de manum.* Sed interea dum eum manumitteret, acceptum servo retulisset. Julian. *in l.* 48. *§.* 1. *ff. de jur. dot.* Hanc pecuniam generum petere debere: exactam, acceptam legatis referri. Florent. *l.* 35. *de pig. act.* Primum usuris, quas jam tunc deberi constat. deinde si quid superest, sorti accepto ferendum est. Patet igitur, tribus de causis accepto ferri solitum. Primum, si pecunia sic accepta esset, ut ei, à quo accepta esset, deberetur. Cic. *Verrina* 3. Propter quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expensum tulit. Deinde si non deberetur pecunia, sed tantum qua de causa accepta esset, referretur: ut cum ex legato, vendito, locato, accepta ferebatur. Postremo, cum id, quod debitum erat, recipiebatur, ut cum à creditore, vel usura, vel pars sortis receptæ, accepto ferebatur. Locus enim Florentini, aliique complures, id ostendunt. Ex quo intelligi debet, moris fuisse in tabulis, ut qui suum reciperent, primum debitoris nomen, cui expensum tulerant, expungerent, deinde in alteram paginam acceptum ferrent. Hotom. Plaut. *Cistel.*

Nunc quod reliquum restat, volo persolvere,
Ut expungatur nomen, ne quid debeam.

Acceptum ferre, habere, facere dicitur creditor, & accepto liberare debitorem seu reum: Reus verò seu debitor, acceptum, seu accepto rogare, & accepto liberari, *l.* 15. *§. pen. l.* 9. *de præscr. ver. l.* 2. *§. non tantum de hæred. l.* 9. *sed quod Prætor. ff. quod met. caus.*

Accepto sive acceptum rogare dicitur, qui stipulatur, an id quod promisit, creditor acceptum habeat, ut patet *ex l.* 6. *& l.* 8. §. 1. *&* 3. alibi persæpè *ff. de accept.* Hot.

Accepto liberare, est accepti rogatione liberare: cum ei qui stipulatur, an id quod promisit, acceptum creditor habeat, respondetur, habere, *l.* 8. §. 1. *&* 3. & alibi frequenter. *ff. de accept.* Adde Ulpian. *in l. metum autem præsentem*, §. *fi. ff. quod met. caus.* Hotom.

Accepto liberari, est sic liberari, ut creditor confiteatur, se à debitore accepisse.

Acceptum facere debitum, obligationem, pecuniam, stipulationem: Accepta facere decem, referre in tabulas, idem acceptum facere, aut ferre, accepto facere, aut ferre dotem: iter vel actum, usumfruct. viam, totum vel partem: Stichum. Accepto ferre rationibus, & in sortem, & in usuras. Brisson. *ex H. ff.* & C.

Dicebatur & olim in acceptum referri opus publicum; cum magistratus opus quod locatum erat, tanquam ex lege dicta factum, probare se testabatur, *l.* 7. §. *illud quoque ad leg. Jul. repetund.* Cic. 3. *Ver.* Posteaquam reus factus est, primo negabat opus in acceptum referri posse. Brisson.

Accepto ferri, i. approbari, *l. securitatis.* C. *de suscept. & arcar. l.* 10. *& l. quæ operib.* 2. C. *de operib. pub.*

Accepto ferre, compensare est, *l. quod plerumque C. de alim. pupill. præstand.*

Accepto ferre, in *l. sumptus in pupillo* C. *de administ. tut.* idem est, quod in computationem deducere. Accepto ferre in sortem, dicitur *in l.* 3. C. *de usur.*

Acceptio, pro Acceptilatione, *in l.* 18. *§. ult. ff. de accept.* Brisson.

Acceptores rerum, id est, possessores, in Auth. contra C. *ad S. Trebell.*

Accersit, qui vocat: Arcessit, qui accusat.

Accersi in discrimen capitis, dicitur *in l. accusationis* 17. *in pr. C. de accus.*

Accersitis amicis, id est, convocatis, *l.* 19. *§. propositum*, 1. *de leg.* 3. licet alii codices arcessitis habeant. Sic evocandis & accersendis colonis abstinere oportet; *l.* 7. *in fin. C. ubi caus. fisc.* vid. Brisson. *lib. parerg. sign.* qui ait, Arcessere sæpius reperi pro Accersere, evocare, vocare.

Accessio, adjectionem seu adjunctionem significat, Inst. in §. *fidejussores* Instit. *de fidejuss.* Nec plus in accessione potest esse, quàm in principali re. Sic *l.* 1. *med. C. de præscr. long. temp.* Posterior possessor accessione prioris domini non utitur.

Accessio dicitur, quod rei sive personæ adjungitur, *l.* 1. *§.* 4. *depos.* Personæ, cum mihi aut Titio stipulor: Rei, cum mihi decem aut Titio hominem, Paulus *in l. obligationum fere* 44. §. *accessio.* 4. *ff. de obl. & act.* Accessionem distinguimus in naturalem, quæ à natura proficiscitur, ut alluvio; & in artificialem seu civilem, ut usuræ. Spieg. vid. Vult. *com. inst. de rer. divis.* §. 13. *num.* 1. 2. 3.

Accessio dicitur aliqoid adjacens alteri, vel omne id quod est accessorium & necessarium principali, ut capistrum equo, vel vestis servo. *l.* 1. *§. qua depos. ff. depos.* Si enim servum emeris, vestem in qua traditur, acquiris, etsi de ea mentio non sit facta. Et accessiones civiles, ut usuræ, non veniunt in contractum stricti juris, etiam post litem contestatam, gloss. *in l.* 1. Cod. *de cond. indeb.* gloss. *in l. mora, versic. difficilius. ff. de usur. & in cap. cum venerabilis, de except.*

Accessionum nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tam ex re, qua de agitur, orta sunt, veluti fructus, partus, usura (sic *in l.* 12. C. *de usur.* frumenti vel hordei mutuo dati accessio, id est, usura) tum extrinsecus ei accesserunt, veluti id quod per alluvionem accrevit: ususfructus, qui per *l. consolidationem*, proprietati adjungitur. Unde *tit. l.* 22. *ff. de usur. & fruct. & causa, & omnibus accessionibus.* Propriè autem ea demum continentur, quæ extrinsecus accedunt, cum causæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur, *l. præterea de eci vendic.* Hotoman. Sic accessio pecuniæ, quam usuram nominamus, est pecuniæ fructus. Unde & à Græcis usura à pariendo τόκος nominatur. Donel. *de usur.*

Accessiones igitur etiam appellantur, fructus, partus, & omnis causa rei, & quæcunque ex re procedunt, *l.* 2. *de in diem addict. l.* 50. *ff. ad Trebell. l.* 81. §. *his etiam, de furt. rubr. ff. de usur. & fruct. & caus. & omnib. access.* Proinde Accessionum vocabul. *pag.* 511. §. 5. In Ædilium verò edicto accessiones accipimus, quæcunque emptioni accedunt, & præter precium ab emptore erogantur: *l.* 25. §. *ult. l.* 27. *ff. de ædil. edict. l.* 35. §. *sed nec redhibitoriæ. ff. de negot. gest.* Possessionum etiam accessiones dicuntur, quando auctorum, & eorum, in quos ab his jus transit, possessiones conjunguntur, *l. pen. ff. de divers. & temp. l.* 2. §. *si à furioso ff. pro empto.*

Accidere denique dicitur possessio, quæ alii adjicitur, *l.* 13. *§.* 1. *cum* §§. *seqq. & l.* 14. *de acq. possess. l.* 10. *& l.* 16. *ff. de usucap.* Briss.

Accessionibus possessionum (de quib. in *rubr. ff. de divers. & temp. præscript. & access.*) opponuntur interruptiones. Accessionibus præscriptionum quæritur, an tuum tempus meo accedat. Gothofr. *jam dict. rubr. & ad l.* 14. *in prin. eod.* Accessiones temporum, ait, sunt conjunctiones

tempo-

temporum, quibus duo aut plores separatim eandem rem possident; quod fit præscriptionibus longi temporis acquirendi causa.

Accessio in obligatione, est quoties persona, aut res adjungitur. *l. 44. §. pen. ff. de oblig. act.* Ex quo fidejussores, adpromissores, sponsores, & omnes qui alienæ obligationi accedunt. Accessiones appellantur, *l. 91. §. nunc videamus. ff. de verb. oblig. l. 43. ff. de solut. l. 32. & 71. ff. de fidejuss.* Brisson. Hotoman. & Gothofr. *ad d. §. 4.* Accessiones sunt hic personæ, ait Gothofr. quæ obligationi accedunt, ut adpromissores, mandatores pecuniæ constitutæ rei Nov. 4. παρενθέτας. vocat. 5. Valer. 7. Nec accessio gloriolæ illius Pompæ, sed autor spectatus est.

Accessionis loco dare, est dare, qui fidejubeat; ut accessionis loco promittere, pro alio fidejubere, seu fidem suam obligare. *l. 3. & 34. de fidejuss.* unde accessionis causa, pro fidejussoria in *l. 5. eod. tit.* At accessionis locum obtinere res, sive accessionis loco seu vice cedere, cum Jurisconf. dicunt, significant non principaliter eas per se consistere, sed alias sequi, aliis adplicari, adjungi, & accedere, *l. 4. in princip. de peem. legat. l. 19. §. perveniamus, de aur. & argent. legat.* Accessionem itaque bipartito considerare solemus, ut discreta sit aut concreta, gl. *in §. item ea quæ.* Instit. *de rer. divis.* Discreta ea est, qua id quod nostræ rei adjungitur, seorsim consideramus. Ubi verò nostræ rei aliquid ita cohæret, ut etiam una eademque res esse videatur, concreta accessione rei nostræ adjungitur. Bud. *§. item ea quæ.* Inst. *de rer. divis.* Itaque secundum hanc distinctionem agnus & pullus sunt accessio discreta ovis & gallinæ: terra per alluvionem adjecta, concreta accessio. Brisson.

Accessio interdum dicitur obligatio ipsa, quæ principali adjuncta est: ut, cum fidejusserant, adpromissor datus est. Paul. *in l. 91. §. 3. de verb. oblig.* Utique autem principalis debitor perpetuat obligationem: Accessiones an perpetuent, dubium est. Pomponio perpetuare placet, quid enim facto suo fidejussor suam obligationem illai? Item, Accessionibus quoque suis id est, fidejussoribus perpetuant obligationem. Hotoman. Interdum autem pro disjunctione, quæ in obligatione adjuncta est, usurpatur, ut apud eundem, *in d. l. oblig. 44. §. pen. de oblig. & act.* Adeoque Accessio in obligatione aut personæ aut rei fit, &c.

Accessio accessionis non est: proinde nec usura usus aut fructuum, nec usuræ usurarum. *l. 28. in prin.* & ibi Gothofr. *plur. alleg. C. de usur.*

Accessorium idem est quod accessio, & sequitur naturam sui principalis. Et in accessoriis præstanda sunt, quæ in principali. Gothofr. *ad l. 32. verb. præterea in his causis. ff. de ædilit. edict.*

Accessorium committitur, commisso principali, & non tenet sine principali, *c. præterea. 5. in fin. & c. prudentia 21. extra de offic. jud. deleg.*

Accessorium non sequitur suum principale, ubi in accessorio non est eadem ratio. Gothofr. *ad l. 9. verb. rebus propriis, C. de præd. & aliis rebus minor.* Accessorium cedit principali *l. 19. §. perveniamus de aur. & arg.* Brisson.

Accessorium si venit officio judicis mercenario: tunc sublato principali tollitur & accessorium, *l. 4. C. depos.* Secus, si accessorium venit officio judicis nobili, *l. fin. §. Lucius.* in gloss. *ff. de cond. indeb.* Alias regulariter non tenet accessorium, ubi non tenet principale, cùm saltem non accedat principali, ut in *c. si diligenti. de for. compet.* Fallit tamen interdum, ut in *c. debito de jurejur.* ubi accessorium sc. juramentum de solvendis usuris factum, tenet: principale tamen non. sc. obligatione debitoris ad usuras sublata; quia ad usuras solvendas nulla est obligatio de jure canonico & civili: & tamen juramentum factum de his solvendis est servandum. Sed regula e contrarium intelligitur, quando accessorium & principale regulantur eadem ratione, eodem tempore, non mutato respectu personæ. Sed illa non servantur in promissione & juramento: quia promissio fit parti, sed juramentum Deo, & dixit Ludov. Rom. se consuluisse, quod accessorium etiam pretiosius principali, ipsi tamen accedit, *l. etsi non sunt. §. perveniamus. & l. cum aurum, §. fin. de aur. & arg. legat.* Et facit ad quæstionem; Si lego mulieri vestes, quas ipsi feci, quod etiam in legato veniunt ornamenta aurea, vel argentea vestium. Old.

Accessorio cum principali confuso, accessorium exunguitur. vid. *l. 5. de fidejuss.* Gothofr. *ad l. debitor. 3. in pr. ff. de separat.*

Accidens nihil est aliud quàm circumstantia. Jurisconf. *in l. aut facta. de pæn. enumerat. 7.* Spieg.

Accidens appellatur, quod adesse & abesse potest præter subjecti corruptionem; ut homini adest & inest albedo, & nigredo. Dos matrimonio potest adesse & abesse præter subjecti corruptionem, id est, matrimonii. *l. cum multæ. C. de donat. ante nupt.* Lucrum & damnum sunt accidentia societatis. Evictionis obligatio potest adesse & abesse emptioni & venditioni, contractu remanente integro, *l. pacta conventa de contr. empt.* Legata, donationes, hæreditates, divitiæ, sunt accidentia. Deficiente substantia, deficit accidens, *l. 6. C. de condict. ob caus.*

Accidentali prævalet naturale, *l. 3. ff. de tutel.*

Accidentia quædam naturalia & intrinseca: ut feritas in leone, bonitas in homine, voracitas in lupo: de quibus loquitur Jurisconf *in l. 1. §. ad bestias de postul. §. patronum de rer. divis.* Quædam extrinseca & adventitia, quædam inseparabilia, ut pretium ab emptione; lucrum & damnum à societate, facultas revocandi à precario: quædam separabilia, ut à fundo potest separari fertilitas & sterilitas: ab homine potest abesse & separari, quod sit actor, judex, advocatus, dives, procurator. Doctrina, sapientia, experientia, insignia, & dignitates, possunt adesse & abesse homini citra detrimentum & interitum hominis, Taboëtius *in top. milit. for. & leg. discipl.*

Accidere pro evenire, duntaxat in tertiis personis, sed propriè de malis dicitur, sicut contingere sæpius de bonis.

Accidere præcisè veteres ominis causa dicebant, cum mortem nominare nollent. Cic. *lib. de invent. 3.* Cujus hæres non illo in testamento quisque scriptus erat, si quid pupillo accidisset. Idem in *Anton.* si quid mihi humanitus accidisset: multa autem impendere videbantur præter naturam, præterque fatum. Idem in *Pompeiana*, Qui cum ex vobis quæreret, si in uno Pompeio omnia poneretis, si quid eo factum esset, in quo spem essetis habituri? Græci dicunt εἴτι πάθοι. Hotomann. vid. omnino Gœd. *ad §. 1. l. 162. de verb. sign.*

Accidere humanitus, est mori. Alciat. *de verb. sign.* Spieg. unde

Accidere in materia substitutionum his verbis, si quid filio meo acciderit; hoc significatur, si filius decesserit, ut *in §. præcedent.* Vellei. Pater-

tercul. *lib.* 2. M. Marcellus, fororis Augusti Octaviæ filius, quem homines ita, si quid accidisset Cæsari, successorem potentiæ ejus arbitrabantur. Tranq. *in August.* c. ultim. Julius filiam neptemque, si quid his accidisset vetuit sepulchro suo inferri. Senec. *lib.* 2. *controvers.* vir & uxor juravarunt, ut si quid alteri accidisset, alter moreretur. Eadem est vis verborum, si quid contigerit, *l.* 39. *§. Seium. de leg.* 3. Instit. vel si quid humanum, humanitusve acciderit, vel contigerit. *l.* 26. *ff. depos. l.* 30. §. *Seia liberta*, *& §. ult. ff. de adimen. legat.* §. *mortis causa* Instit. *de donat.* Capitolin. *in Clod.* Alb. Marius dicit hunc animum Severo primum fuisse, ut si quid ei contingeret, Pescennium Nigrum & Clodium Albinum sibi substitueret. Spartia. in Hadria. Multi ad Senatum eum voluisse orationem mittere petiisrum, ut, si quid ei evenisset, Principem Rom. Reip. Senatus daret. Brisson. & ante eum Alciat. *in l. in vulgari*, §. *si quis de verb. sign.* Et ratio verbi esse potest, quod ultimus, qui homini evenire possit casus, sit mors.

Accidere interdum est ad genua alicujus se demittere, & supplicem fieri, ut post Manutium annotavit doctiss. Turn. *lib.* 8. *adv. c. ult.*

Accinctos, succinctos, cinctosque pro hominibus armatis & militiæ studiosis dicimus, atque adeo pro omnibus qui sunt alicujus virtutis & industriæ: quod milites, nisi accingantur, gestandi ensis habeant opportunitatem nullam: Contra qui sunt molles ignavi, & militiæ inhabiles, Discincti nominantur. Persius: Non pudet ad mortem discincti vivere Naccæ, ex Conman. comm. *lib.* 9. *de test. milit. num.* 8. Erat autem istud cingulum ex corio, & bullatum, & inde baltheus dictus Varroni: ex hoc cingulo pendebat ensis.

Accincti artibus magicis. i. instructi, *l.* 4. *in pr. C. de malef. & malefic.*

Accipere & capere propriè differunt. Nam capere est cum effectu accipere: Accipere etiam est, si quis non accepit, ut habeas: ideoque non videtur quis capere, quod erat restituturus, *l.* 71. *de verb. sign.* Capimus nobis: Accipimus etiam alteri. Gothofr. *ad d. l.* 71. Interdum tamen etiam alii capimus, *l. cepisse*, 140. *de verb. sign.* Accipimus, ait Alciat. *in d. l.* 71. de manu alterius: nostra verò autoritate capimus. Et accipimus quandoque rem sine dominio rei, vel sine dominii ad nos translatione, ut rectè Phil. Decius *in l. non videtur* 51. *de reg. jur.* Prat.

Accepisse testamento & eos Ulpian. *in l.* 1. §. *dolo si quis om. caus. test.* dicit, qui tamen his quæ sibi relicta sunt, careant. Sic *in l.* 1. *ff. de his qua ut indign.* acceptum codicillis Papin. dicit, cujus tamen actio denegatur. *l.* 42. *de bon. libert.* accepisse hæreditatem dicitur, qui tamen omisit. Brisson.

Accipere gens est capere species. vid. Gœdd. ad 71. *l. de verb. sign.*

Accipere generalius verbum est, ait, quàm capere, quia quocunque modo nobis quid datur traditurve, etiamsi custodiæ tantum causa, vel ut conductum habeamus, aut detineamus, datum, traditumve sit, accepisse dicamur. Capere verò solummodo est, ita accipere, ut statim accipiens, dominus fiat, aut quasi dominus, aut quasi fiat, vel certè ita, ne res sibi invito avocari possit, h. e. ut suo jure habeat.

Accipere igitur, aut capere est, aut tantum recipere ac suscipere: illud juris, hoc meri facti est. Sicuti etiam habere duobus dicitur modis, nempe jure dominii possidere, aut tenere saltem, illud cum effectu habere dicimur, hoc tantùm habere seu detinere, Gœd. *ad d. l.* 71. §. 3. *l.* 4. Forn. ad eand. leg.

Accipere per se videtur, qui per alium accipit. *l. hac ratio, in fin. ff. de donat. int. vir. & uxor.* Spieg.

Accipitur aliquid honestè, quod honestè peti non potest. *l.* 1. *§.* 5. *in fin. de extraord. cognit.*

Accipere uxorem filiusfamilias potius dicitur, à patre nimirum, quàm uxorem ducere: quippe cum patri committatur puella potius in hujusmodi conditionibus, quàm marito. Hæc Donatus in *Phorm.* Terent. Hotomann.

Accepisse etiam fideicommissum in secundis tabulis & ab altero ex hæredibus *in l.* 11. §. 1. *& l.* 52. *ff. ult.* ad Trebell. dicitur, cui fideicommissum in pupillaribus tabulis datur, & ab altero ex hæred. per fideicommissum hæreditas relicta est. Brisson.

Accepisse quoque libertatem servus dicitur, cui libertas in diem testamento adscripta est *l.* 67. *ult. de leg.* 2. Ac ita accipere legatum libertatemque interpretandum est, *in l.* 13. *de cond. inst. l. ult. de vulg. & pupill. l. pen.* §. *pater de castr. pec.* Pecuniam accepisse dicitur etiam, qui aliquid pro pecunia acceperit, vel obligatione quo liberatus sit, vel cui gratuita pecunia utenda data sit, aut minoris locata res venditave, *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *de calumn.* Quò referenda, ut ex inscriptione apparet, est *l.* 115. *de reg. jur.* in qua hoc præterea additur, non posse videri accepisse eum, qui stipulatus possit exceptione submoveri. Brisson.

Accipiens apud Mar. *in l. unic. ff. delib. dimisso.* sumitur pro accipere & recipere volens. Prat.

Accipere quandoque est admittere & agnoscere: Sic accipere bonorum possessionem; Intestati possessionem; Accipere pro sustinere, ferre, suscipere, ut puta injuriam, moram, sententiam, successorem antè tempus, fidejussorem, reos debendi. Accipere rationes expensi, pro audire eas redditas. Accipere excusationem alicujus pro admittere. Accipit legem venditio: Testamentum autoritatem, i. acquirit, sumit, habet. Accipere sæpius pro intelligere. Igni & aqua accipere aliquem, lautè accipere, pro tractare: Accepta & data, vel expensa. Accepti & expensi ratio. Brisson. *ex variis ff.* & C. *ll.*

Accipere pignori, *l.* 2. *in pr. C. de pignor.*

Accipio, mutuor interdum significat. Spieg.

Accipere injuriam, i. lædi, cui opponitur accipere beneficium, Spieg.

Accipit autem beneficium qui nihil prius contulit ei; recipit, qui jam contulerat. vid. Senec. *de benef.* Spieg.

Accipe, aufer, tolle, verba hæc non abhorrent à donatione, maximè aliquo signo id suadente, veluti ex divitiis dantis, & indigentia accipientis, c. & si quæstio, de Simon. Non enim verisimile est, donum modicum potius factum non esse, *l. sed & si susceperit*, §. 1. *de jud.* cum munificentia in divite laudabilis sit, ejusque honorem augeat, *l. nemini, in fi. de cons.* 12. Spieg.

Accipere & recipere distant in specia apud Ulpian. relata *in l.* 2. §. *mulier. ff. de dote præleg.* Nam recipere eo loco pro excipere sumitur. Prat. vid. infrà recipere.

Accipere etiam actionem, pro excipere, vel suscipere, *in l. ult. ff. si usufr. petat.* Brisson.

Accipi, quoque dicitur judex, arbiter, judex inter duos. Brisson. *ex ll. ff.* & C.

Accipere judicium, est pati à Prætore dari in eam

eam rem judices, de qua movetur controversia. Paul. in *l. 2. §. ff. ex nox. caus.* compellendum putat Vinnius, vel judicio eum sisti permittere: vel judicium accipere. Ulp. *ex edict. Prætor. l. 8. §. 3. ff. de procur.* Procuratorem ad litem suscipiendam datum pro quo consentiente dominus judicatum solvi exposuit, judicium accipere cogam. Paul. *in l. 35. §. 2. ff. de jurejur.* Et Ulp. *in l. 1. in pr. ff. si ex noxal. caus.* ubi tamen Accursius Judicium pro sententia positum interpretatur. Observandum igitur moris fuisse, ut actor, qui judicem à Prætore peteret, formulam ipsam, in quam judicium peteret, certis conceptisque verbis proferret, veluti *C. Aquilius judex esto.* Si pateret Septimium Octavio centom debere, tum Septimius damnetur. Hotom.

Accipere judicium Paulo & Ulp. jam *dd. ll.* & alibi sæpissimè, est litem contestari. Briss. Alias judicium accipere & activè & passivè sumi, h. e. ad eum qui agit, & eum qui convenitur, referri, placuit Ulp. *in l. redhibere 21. §. idem Pompon. de ædilit. edict.* Prat.

Accipi nomen abcujus, apud Livium est in albo describi, & in actis inseri ac recipi, *l. 1. de consul. l. 4. §. qui post. de re mil.* ubi nomen dare est inscribi & recipi. Forcat. *in Necyo. dial.* 98. *n.* 5.

Accipere. Si ex longinquo quis acciendus est, id est, advocandus, *l. 2. in pr. C. de exhib. & transmitt. reis.* Sic magicis artib. usi, &c. manibus Accitis audent ventilare, &c. *l. 6. C. de malef. & mathem.*

Accisæ res, h. e. amputatæ, exhaustæ, debilitatæ: ex luculentiss. Rhen. *annot.* ad Liv. Spieg.

Acclamatio. Qui quæstu æ honore viguerunt, acclamatione solita excipiantur, *l. 1. C. de quæstor. & magistr. officior.* Similiter. justissimos & vigilantissimos judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus potestatem, *l. 3. in pr. C. de offic. Rector. provinc.*

Acclamare licuit Rectoribus provinciarum prodeuntibus, Gothof. *ad jam d. l. 3. verb. proferamus processus.*

Accola non est, ut existimavit Accurs. qui aliquo in loco domicilium constituit, sed qui propè aliquem locum simpliciter habitat. Alciat. *l. 239. de verb. sign.* & propriè juxta flumina suot accolæ. Verg. *in 7. Æneid.*

—— amnisque vadosi
Accola Vulturni.

Hi & Accolentes. Ulp. *in l. 1. §. sunt qui putent. ff. ne quid in flum. publ.* ubi Accurs. legit. Accolarum in Pandect. Foren. accolentium. Prat. Spieg. Accolentes, circumcolentes. Brisson.

Accommodari dicitur, quod propriè ac verè non competit. Goth. *ad l. 1.* Cod. *de inoffic. testam.* vel, Accommodari dicitur, quod ab eo, cui propriè convenit, cujusque gratia comparatom est, ad aliud transfertur, ut puta, quod benignè ex æquo & bono contra summi juris regulas conceditur: adeoque quod ex sententia & mente legis per interpretationem benignè aptatur & tribuitur, *l. 48. ff. de ritu nupt. l. 30. §. d. in fin. de fideicommiss. libert.* Sic accommodari actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur. *l. 2. §. si quis tamen, in fin. ff. si quis eam. l. ult. de transact. l. 2. ut legat. seu fideicom. §. rursus. in fin. & §. item si quis juraverit.* Instit. *de act.* Et ut plurimum ad actiones utiles & in factum, easque, quas Prætor supplendarum legitimarum actionum causa dat, hoc verbom pertinet, *l. 24. de pignor. action. l. 22. de aq. & aq. plu. l. 55. in fin. de don. int. vir. l. 11. de præscr. verb. l. 31. §. si quid ita, de ædil. edi. l. 3.* Cod. *de don. quæ sub mod. l. 7. C. de pact. convent. l. 1. C. de inoffic. testam.* Accommodare etiam significat, interponere & adhibere, ut in const. Gord. Imp. *in l. si qua 7. C. famil. hercisc.* veluti Nomen suum accommodare, *l. 4. §. sive autem, ff. de manumis. l. 5. C. si quis alteri vel sibi.* Et fidem suam accommodare *in l. pen. ff. si quid in fraud. patron.* Et operam suam accommodare, *l. 3. ff. de obl. à parentibus.* In fraudem itaque fisci vel legis fidem suam accommodare dicitur, qui tacitè in fidem suam recipit, clamque & tacitè promittit, se non capienti restituturum hæreditatem, *l. 19. ff. de his, quæ ut indign. l. 3. & l. pen. l. 40. in fin. de jur. fisc.* Briss. Sic Justinianus *in proœm. Inst.* Robur accommodare dixit, pro dare, tribuere, impartiri. Aldob. ibid.

Accommodo est etiam naturam meam verso, & ad tempus rego, quod aulici dicunt temporizase. Spieg.

Accommodare nomen, est nomen alterius, sui loco apponere & velut nomen commodato acceptum contractu inserere, in const. Impp. *l. cum propria, 5. C. si quis alter. vel sibi.* Prat.

Accommodare notionem. Rector provinciæ suam vobis accommodabit notionem *l. 3. C. de liber. exhibend.*

Accommodare dicit Prætor, actiones, interdicta, exceptiones, quas ex æquo bono dat, de quo suprà. Sic accommodatur stipulatio *l. 30. de damn. infect.* Accommodare consensum, & voluntatem, audientiam, cognitionem, ministerium, operam suam, partes, patientiam, præscriptionem, conditionem. Brisson. *ex Inst. ff.* & C.

Accommodare suas partes ad aliquid expediendum, *l. 7. C. famil. ercisc.* Sic: Absurdum, leges suas, partes, legatariis accommodare, &c. i. subvenire *l. scimus jam. 22. §. sin vero creditores. 5. in fin. C. de jur. deliber.*

Accommode, i. valdè commodè, *c. ubi periculum. de elect. in* 6. Nebr.

Accrescere dicitur portio, quæ vel alteri personæ, vel alteri parti accedit: Briss. Accrescit ususfructus proprietati, dominium, portiones, Briss. *ex ff.* & C.

Accrescere dicitur alicui res, cum ei qui jam partem habet, accedit atque adjungitur: veluti cum insula fundo accrescere dicitur, *in l. insula 56. & l. ergo 30. de acquiren. rer. domin.* aut cum ei, qui solus hæres, sed ex parte tantùm institutus est, reliqua pars accedit, *l. interdum 13. §. 1. de hered. instit. §. hereditas inst. eod.* Hinc jus accrescendi apud Jurisconf. celebratur, quo portio deficiens, alteri, qui partem adgnovit, acquiritur, *l. 1. in fin. l. 3. l. 8. l. pen. de usufr. accrescendo.* Hotom. Briss. vid. infrà *jus accrescendi.*

Accrescendi jus est, quo pars vacans cedit & accrescit parti sub uno toto quasi sociæ jam occupatæ. (Hic enim opponuntur pars vacans & occupata.) Personæ autem in toto illo (de cujus acquisitione agitur) pro ratis partibus acquirendis conjunctæ, partes faciunt, conjunctionis istius intuitu. Conjunctio ea vel simplex est, vel mixta: quippe fit 1. aut verbis tantùm, 2. aut re tantum, 3. aut verbis & re simul. Verbis tantùm conjunguntur, cum singulis sua portio est attributa, non intellectu solum, sed etiam corpore: ut Titio & Seio ex æquis partibus hunc fundum do, lego. Re tantum conjuncti sunt, cum duobus una eademque res singulis,

separatim legatur: ut Titio hunc fundum do, lego; Seio hunc fundum do, lego; Mista conjunctio est, quando & re & verbis personæ conjunguntur, iisque & intellectu & corpore partes attribuuntur: ut Titio & Seio hunc fundum do, lego: In conjunctione verbali jus accrescendi locum habet, excepto ususfructu. Eo enim relicto pars ususfr. vacans, vel repudiata non accrescit alteri, sed ad proprietatem redit, fitque proprietatis & partis illius repudiatæ consolidatio. In conjunctione mixta, jus accrescendi locum habet indistinctè in causis omnibus. In conjunctione reali locum non habet. Jus enim accrescendi consistit in partibus, & quidem vacante aliqua earum, vel aliquibus cæteris vero occupatis. Si partes nullæ sunt, vel etiam si partes vacantes nullæ sunt, jus accrescendi nullum est. At in conjunctione reali nullæ partes factæ sunt à testatore; nullæ etiam fiunt à conjunctis vacantes. Aut enim concursum est, aut non. Si concursum, pars est occupata, & jus accrescendi locum habere non potest: quia non pars occupata occupatæ, sed vacans occupatæ accrescit. Si non est concursum, jam nullæ sunt factæ partes: quia in conjunctione reali partes non fiunt, nisi solo concursu, & partis occupatione (à testatore. n. nulli pars aliqua rei relinquitur, sed cuique res tota & solida relicta videtur: singuli ab initio totum habent, concursu partes faciunt) adeoque quot personæ concurrerint, tot erunt partes hæreditatis. Ergo si non concurrunt personæ, non etiam conjunctæ fiunt, adeoque nullam faciunt partem: proindè nec vacantem partem postea relinquere possunt. Et si non concurrunt, cuilibet res data, legata, &c. in solidum data videtur: Si verò concurrunt, partem suam occupant: proindè non vacantem, quæ occupari possit, relinquunt: adeoque jus accrescendi tunc locum nullum habet: Sed potius jus Non decrescendi. Aliquibus enim jus accrescendi duplex est: propriè dictum, de quo supra; & impropriè dictum, quoad Re conjunctos; quod jus non decrescendi vocant. Goed. *ad l.* 142. *n.* 10. *de verb. sign.* qui inter alia quoque inter legatum vindicationis & damnationis distinguit. Quid si plures conjuncti, de jure accrescendi inter se disceptent? Respond. Si omnes conjuncti, unius sunt generis, pars deficiens seu vacans accrescit omnibus: Si non unius generis; tum re & verbis simul conjuncti, præferuntur conjunctis simpliciter. Inter conjunctos simpliciter, conjuncti verbis præferuntur conjunctis re. Quid, si repudians partem suam, habeat substitutum? Resp. Substitutus, tanquam scriptus hæres, semper præfertur legitimo, qualis est is qui jure accrescendi cupit uti: Huic itaque juri tunc non est locus. Valet autem jus accrescendi non in contractibus aliisque negociis inter vivos, sed inter hæredes testamentarios, itemque legitimos bonorum possessores eos, qui agunt querela inofficiosi testamenti; inter legatarios plures: ac dominos, quorum Servo ususfr. legatur, teste Ant. Govea *lib. singulari de jure accrescendi.* Hæc acutiss. Vult. *ad* §. *fin. comment.* Instit. *de don. & ad* 1. de SCto Orphit. in fi. ubi plura vid. De orig. juris accrescendi, de expressa testatoris voluntate, & tacitis conditionibus, conjunctionibus, disjunctionibus, in isto jure, deque aliis vid. insignem comment. Goed. *ad t. de verb. sign. ad l.* 142. *&* 143. *n.* 3. *& ad l.* 25. *circ. fin.* adde Donel. 8. *comment.* 21. *&* 7. *c.* 12. 13. Govea. Forner. Bologn. Anton. Fabr. 6. *conject.* 1. Duaren. *de jure accrescendi* Cujac. 12. *obs.* 13.

Accrescendi jus in emptorem hæreditatis vel rei legatæ non transit. Cujac. 12. *obs.* 13.

Propriè autem Adcrescere dicimus, quod per alluvionem accedit. *l. insula, l. ergo ff. de acquirend. rer. dom.* Itaque alluvioni comparatur jus adcrescendi, *l. si Titio de usufr.* Neque id abs re: nam ut alluvio tacitum latensque est argumentum ita adcrescendi jure, portio deficientis alteri ipso jure adcrescit *d. l. unic.* §. *in his itaque l.* 1. *in fin. l.* 3. *l.* 8. *l.* 11. *ff. de usufr. adcresc.* Hic quando locus sit, disces ex lege, re conjuncti, *ff. de legat.* 3. *& l. triplici. ff. de verbor. signif.* & utrobique. Alb. Bartol. Jas. Alciat. *d. l. re conjuncti.* Azo. *in sum. C. de testam. milit.* & vide F. Ripam *in d. l. re conjuncti* Prat.

Accrescere pro diminui, in jure accipi interdum Alber. indicat. Spieg.

Accumbere aliud est quam sedere, nam qui accumbit, neque stat, neque sedet, neque ambulat, sed medium quiddam facit *l.* 124. *de verb. sign.* Itaque meritò Cic. *lib.* 1. *de nat. deor.* accubationem & sessionem separat: ingressus, ait, cursus, accubatio, inclinatio, sessio, comprehensio. Veteres autem accumbentes cœnabant mulieribus exceptis, quas sedere solitas accepimus, Val. Max. *lib.* 2. *c.* 1. fœminæ cum viris cubantibus cœnitabant. Isid. *lib.* 20. *Etym. c.* 2. Apud veteres Romanos usus non erat accumbendi: unde & considere dicebantur. Postea, ut Varro ait, *de vita pop. Rom.* viri discumbere cœperunt, mulieres sedere, quia turpis visus est in muliere accubitus. Brisson. vid. & Cœlium Rhodig. *lib. antiq. lect.* 14. *c.* 8. Forcat. *in pen. c.* 26.

Accumbere pro jacere *l. hæc verba*, §. *disjunctivorum, de verb. sig.* Nebriss. Spieg. Prat.

Accumulatio, est plurium actionum judicialis adjunctio, ut si ex una causa plures actiones nascantur contra diversos, vel ex pluribus actionibus ex diversa causa contra eundem, vid. Alciat. *in l. edita C. de edend.*

Accusare non à cudo & cuso ut Prisc. putat, sed à causa deductum, conjugata verba ostendunt; Recuso, Excuso, incuso, fictum enim est instar Græci αἰτιάομαι. Hot. Prat.

Accusare, deferre, postulare, reum facere, ferme idem. Briss.

Accusare, propriè est apud judicem, vel alium, & aliquando apud illum quem accusas, ostendere quempiam peccasse. Incusare verò dicitur, qui de moribus queritur expostulatve. Cæterum, quod Servio authore Accusare & Incusare eo differant: quod Incusare propriè fit superiorem arguere: Accusare, parem vel inferiorem: vel quod major accuset minorem, minor incuset majorem: non est perpetuò verum. Interdum alterum pro altero ponitur; nisi quod in judiciis forensibus nemo dicitur incusari. Vid. Alciat. *in l. judicasse reum, de verbor. signific.* ubi declarat, accusare propriè quando dicebatur: & infrà in dictione Cuso. Dicimus autem, Accuso te illi, vel apud illum, vel coram illo, magni sceleris, vel de magno scelere. Spieg. Hotom.

Accusare, etsi generaliter significat aliquem ad causam dicendam urgere *cap. forus* §. *accusator. de verb. sign.* Alciat. *in l. qui accusare. C. de edend.* Unde accusationis nomine, & civilis actio persecutioque venit, *l. judiciorum, in fin. ff. de accus. & inscript. l. vero, ff. solut. matrim.* sicuti contra actio pro accusatione ponitur, *l.* 1.

l. 1. *ff. de crim. stell. tot. tit. C. quando civil. actio prajud. crim.* tamen obtinuit, ut propriè accusare, & accusatio ad criminationes & delationes delictorum referantur: quem admodum *in tit. ff. & C. de Accus. & inscr.* sumuntur. Uvesanb. Hinc

Accusare est agere in criminalibus causis. *l.* 4. *C. de autoritat. præst.* Criminari, *l.* 19. Cod. *de his qui accus. non pos.* Criminis accusationem perferre & instituere, *l.* 15. *C. eod.* Crimen exercere *l.* 7. *C. ad l. Jul. de adult.* Crimen instituere, *l.* 13. *C. de his qui accus. non poss.* Crimen intendere, *l.* 7. *C. eod.* accusationem, vel criminis publici accusationem intendere, *l.* 4. C. *de noxal. act.* In crimen vocare, *l.* 26. *C. ad l. Jul. de adult.* Brisson. Brederod. *in lexic.* in accusationem deducere: querimoniam deferre: item prodere, *l.* 4. C. *pro quib. caus. servi.*

Accusare est judiciis criminalibus publicis, vel extraordinariis experiri, crimenque deferre. Brisson. vel reum criminis per libellum deferre, ad vindictam & pœnam; Gœd. *ad l.* 197. *nu.* 4. *de verb. sign.* est jus accusationis, & causam criminis in judicium deducere, cognitioni judicis subjicere, ut pro crimine digna imponatur pœna reo.

Aliud est Accusare majores seu eos quibus reverentia debetur, aliud verò expostulare, ac verecundè exponere sævitiam eorum intolerabilem. Ulpian. *in l.* 1. §. *quod autem dictum est* C. *de offic. praf. urb.* Spieg.

Accusare jure mariti est, in accusando habere certa specialia, de quibus tractatur *in l. jure mariti* : *& l. quamvis C. ad l. Jul. de adult.* Spieg. Pract.

Accusare falsum; aut inofficiosum testamentum, inofficiosam patris voluntatem. Briss. *ex ll. ff.*

Accusare etiam intelligendus est, qui nomen detulit, *l. eum patronum* 10. §. 1. *de jur. patron.* Prat.

Accusare ex Ulp. *in l. qui cum* §. *accusasse. ff. de bon. libert.* est crimen legitimè objicere, & accusatio legitima criminis objectio, ex eod. Ulp. Quia

Accusare eum dicimus, qui crimina objecit, & causam perorari usque ad sententiam effecit. Cæterum si antè sententiam quievit, vel appellatione interposita desiit, vel advocationem tantùm accusatori præstitit, Accusasse non videtur. Ulp. *in d. l. qui cum* §. *accusasse, ff. de bon. libert.* Prat. Brisson.

Accusatio est maleficii alicujus apud judicem delatio ad vindictam publicam solenniter facta. Duaren. 1. *disp. anniver. c.* 38. vel, ut Hot.

Accusatio est criminis ejus, cujus qui reus legitimè factus est, apud judicem, cujus de ea re notio est, expositio. Dixi, criminis, non delicti, quod illo nomine fraudes, ex quibus Respub. læditur intelligantur: delicto verò, privatæ novæ. Dixi, legitimè. Quod & Paul. scribit *l.* 3. §. 2. *ff. de accus.* si libelli inscriptionum legitimè ordinati non fuerint, rei nomen aboletur. & Ulpian. *l.* 7. Antè accusationem subscriptionem esse necessariam. Itemque ut personas, quibus reum facere non licet, exciperemus, *ut l.* 1. *&* 2. *eod.* Dixi, cujus notio est, ut ordinem judiciorum notaremus, de quo scribit Ulpian. *l.* 7. §. *ult.* & Papinian. *l. ult. ff. eod.* Dixi expositio non Delatio quod deferendi verbum ad id tempus pertineat, eum reus fit, & libellus inscriptionis datur, ut Paul. significat *d. l.* 3. *de accus.* Hoc enim, inquit, lege Julia Publicorum cavetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt. Hotom.

Accusatio tunc dicebatur instituta, autore Asconio, cum interrogatus Reus negaverat se crimen admisisse, & delator subscripserat. Brisson.

Accusatio differt ab Actione. Illa enim propriè est, ex qua imponitur pœna mortis, vel corporis coercitio, vel pœna pecuniaria fisco applicanda: hæc autem est jus persequendi in judicio, quod sibi debetur, Angel. *in rubric.* Instit. *de publ. jud.* Bar. *in l.* 3. *de sepul. viol.* Prat.

Accusatio à maledicentia quid differat, ostendit Cicero in ea *pro Cælio* his verbis: Aliud est, inquit, maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius jactatur, convitium; si facetius, urbanitas nominatur. Hotom. Adde Fran. Bald. Catechesin. *de jur. civil. cap.* 4. circa finem.

Accusatio legitima, hoc est, justa & jure probata, *l. miles*, §. *quæ propter*, *ff. de adult.*

Accusatio deserta, *vid. l.* 4. *C. ad Senatusc. Turpill.*

Accusatio *in l.* 3. *C. quib. res judicat. non noc.* idem est quod causa criminalis, *l.* 9. C. *de accus.* Gothofr. *ad d. l.* 3.

Accusatio capitis, vel capitalis: quæ fit crimine, cujus pœna mors aut exilium est, vel potius, cujus pœna mors est, seu naturalis, seu civilis: cum vita libertas, vel civitas adimitur, Gœd. *l.* 103. *num.* 2. 3. *de verb. sign.*

Accusatio Internecini quid sit, explicat Cujac. *obs.* 1. *c.* 2. Internecini, inquit, judicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, & accusatorem ejus bonorum possessio sequebatur, Cujac.

Accusationem instituere, vid. instituere accusationem. Ad accusationem admitti, & contra Ab ea excludi, repelli. Briss. *ex ff.*

Accusationis formam, *vid. in l. ult. C. de accus.*

Accusationum solemnia, de quib. *in l.* 18. *de accus. & l.* 2. §. *quidam ff. de adult.* fit mentio, ponuntur *in l.* 3. *de accus.* Briss.

Accusativus demonstrat loquentem, & intelligitur in infinitivo ex parte ejus *l. inde. Ner.* §. *fin. ff. ad l. Aquil.* quia extranea persona nunquam subintelligitur, *l. ita stipulatus*, §. *Chrysogonus*, *ff. de verb. oblig.* quod facit ad formam juramenti, de qua loquitur *cap. ut circa. de electione lib.* 6. Alberic.

Accusativus quandoque caret regimine, *l. filiusfamilias*, §. *div.* 2. *de leg.* 1, *ibi* : eos i. eorum.

Accusativus inducit obligationem, ablativus non, per textum, & notata *in l.* 1. *ff. de pactis.*

Accusatoris dicitur, qui aliquem coram judice accusat, & criminalem ei quæstionem movet. Huic interdum præmium debetur, ut si Famosi libelli autorem indicaverit, *l. lex Cornelia in fin. de injur.* reumve impietatis, h. e. hæreseos arguerit, secundum Alb. *in l.* 1. *C. de quibus caus. serv. pro pra. lib. accip.* Spieg. Oldend.

Accusatoris nomen & ad speciem, & ad genus trahi solet. Nam genere quodam omnes, qui sceleris alicujus apud magistratus aliquem insimulant, accusatores appellantur. Quo sensu accusator accipiendus cum neminem dicimus sine accusatore damnandum esse, *cap.* 6. §. 2. *de munere & honor.* Eoque pertinet, quod in Actis Apostolorum legimus Romanis morem non esse hominem ullum ad necem condemnare, priusquam reus præsentes ha-

habuiſſet accuſatores, & locum ſui contra criminationes defendendi obtinuiſſet. Adde illud Ambroſii ad Synagrium. Si leges publicas interrogemus, accuſatorem exigunt. Idque etiam in quadam de Avidio Caſſio, divi Marci Epiſtola expreſſum invenimus, apud Vulcat. Gallican. Adde, inquit Divus Marcus, quod non poſſumus reum facere, quem nullus accuſat. Alio modo accuſator appellatur, qui proprio nomine ſubſcripto accuſationem libello delatam ſuſtinet. Et de hujuſmodi quidem accuſatore accipienda ſunt hæc Conſtantin. verba: ſive accuſator exiſtat. Rævar. *lib.* 4. *var. cap.* 1.

Accusator & delator differunt, *vid. l.* 3. *in fin. C. de malefic. & mathemat.*

Accusator, i. inſimulans, *in l.* 2. *C. de exhib. & transmit. reis.*

Accusatorum temeritas triplex, tribus modis detegitur, ac tribus quoque pœnis ſubjicitur: aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiverſantur. Calumniari, eſt falſa crimina intendere: prævaricari, eſt vera crimina abſcondere: tergiverſari, eſt in univerſum ab accuſatione deſiſtere. Hæc Martianus ad SCtum Turpill. Maffeus.

Acedia, Græcis ἀκηδία, qua deſidia, pigritia, incuria ſignificatur: ut annot. Tiraq. in comment. *l. connub. l.* 9. *num.* 25. Alber. corruptè vocat accidiam, & perperam exponit, tædium honeſti laboris; contraria eſt Induſtriæ, quæ Græcis Philoponia dicitur, teſte Roterod.

Aceo, acorem ſapio. Inde acor & acidus atque aceſco. Hujus præterito uſus eſt Ulpian. *de peric. & commod. rei vend.* in princ. cum ait: ſi vinum venditum acuerit, vel quid aliud vitii ſuſtinuerit: i. factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Spieg.

Acephali, (ut in Nov. 109. *in præfat.* & in Auth. *idem eſt. C. de hæret. & Manich.*) vel, ut alii, Acephalitæ, ita dicti fuerunt, quod, qui factionis eorum autor fuerit, ignoretur; Maia. vel quod Præfectos Eccleſiaſticos non admitterent, vid. Ruſticum Diaconum adverſus Acephalos. Gothofr. *add.* Nov. 109. *in præfat.*

Acephalitæ quoque Severitæ & Julianiſtæ (à Juliano) & Contobabditæ & Angelitæ, ut ait Damaſcenus, vocati ſunt. Acephali quoque dicti ſunt, quod nullos haberent Epiſcopos, nullos presbyteros, nullos conventus. 18. Niceph. *lib.* 45. 49. *& lib.* 17. *cap.* 7. 8. vid. Gothofr. ad dictam Authent.

Acephalitæ capita aliquot Concilii Chalcedonenſis impugnabant, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negantes. Iſid. *Etym.* 8. c. 5. quem refert Gratianus, *c. quidam autem* 24. *q.* 3. Prat.

Aceratum, lutum paleis miſtum, ut lateraiis uſus eſt. Lucil. *l.* 10.

Acerbæ nuptiæ, *in Auth.* quæ intra luctus tempus factæ ſubjacent pœnæ. Sic Plaut. venuſtè acerbam amationem dicit, pro dura & toleratu difficili. Spieg. Acerbus exactor *l.* 33. *de uſur.* Briſſon. Acerbus etiam eſt immaturus.

Acerbitas catenarum, *l.* 1. *C. de cuſtod. reor.* Acerbitas convitii, *l.* 1. *C. de ingrat. liber.* Acerbitas morbi, *l.* 29. *in pr. C. de ſeſt.*

Acerosus panis factus ex farre minùs purgato, nec fordib. à candido ſeparato. Lucil. *lib.* 25.

Acerra Feſto eſt ara, quæ ante mortuum poni ſolebat in qua odores incendebantur.

Acerrima condemnatio, pro graviſſima. C. *de his qui latro. vel al. crimin. reos occult. l.* 2. *circa med.* Spieg.

Acerrima indago, i. diligentiſſima. *l. ubi C. de falſ.* Spieg.

Acerto hærede legare: certo hæredi, ut legatum aliquod præſtet, mandare, ſic ut ab aliquo debeatur ſolo. vid. ſuprà in vocula A, fuſè.

Acervus propriè minutarum rerum congeries eſt, ut frumenti, leguminis, ſalis. Cajus: Qui ædes, inquit, acervum ut frumenti combuſſerit, vinctus verberatus, igni necari jubetur: ſi modo ſciens, prudenſque commiſerit. Acervus lignorum, ſtercoris, pecuniæ. Briſſon. *ex ll. ff.* Venuleius vult, acervum appellatione ſoli non contineri, *l. qui acervus. ff. quod vi, aut clam.* Acervus ſolo non cohæret, ſed terra ſuſtinetur. Briſſon.

Acesco, vid. Acui.

Acetabulum Græcè ὀξυβάφον. Alciat. *in tit. de pond. & menſ.* menſuræ genus, eſtque pars quarta heminæ. Alias idem quod Paraſpis vid. infra Paraſpis. Pro acetabula *in l.* 19. *§.* 9. *ff. de aur. argent. legat.* Vulgo malè legunt tabulas; quæ ſcriptura confirmatur, etiam falſo Horatii quodam loco Epiſt. *l.* 1. *Epiſt.* 15. ubi omnes hactenus conſtanter legerant, Patinas omaſi, non tabulas, vid. Cujac. 10. *obſer.* 17. *pag. ult.* Prat.

Aceti appellatione non continetur: Acetum, quod vini numero paterfamilias habuerit, *l.* 1. *& l.* 9. *§. ſi acetum. ff. de tritico, vino.* Embamma planè Aceti nomine continetur, *d. §.* ſi acetum. Acetum autem procul dubio legato cedet, ſive eſui potuique ſit, ſive extinguendi incendii cauſa paratum ſit. Cujus cauſa id olim in ædibus haberi ſolitum indicant. *l.* 12. *§. acetum ff. de inſtruct. vel inſtrum. & l.* 7. *§. penori. ff. de penu. leg.* Macrob. *lib. Saturn.* 2. Quid aceto frigidius, inquit Macrob. quod culpatum vinum eſt? Solum enim hoc ex omnibus humoribus creſcentem flammam violenter extinguit, dum per frigus ſuum, calorem vincit elementi. Hotomann. Briſſon.

Aceti & vini eadem propè ſubſtantia eſt, ſi modo vinum acuit *l.* 9. *§. ult. de contr. empt.* Briſſon.

Cæterum & Aceti nomine contineri interdum mel illud, quod ex ortu nobilis ſyderis, aut incumbente cœleſti arcu, non ſecutis imbribus, gignitur dono quodam cœleſti, tradit Tur. *lib. adverſ.* 10. *cap.* 5.

Achaia regio Græciæ ampliſſima, Siconiæ & Elidis media: duodecim olim urbibus habitabatur, quas Polybius commemorat. Fuit autem proconſularis provincia, *arg. l. meminiſſe, ff. de offic. Procon.* Quæ & Peloponneſus dicitur: nunc vulgo Morea. Spieg.

ΑΧΑΙΟΣ, id eſt, Achivus. vid. Homer. *Iliad.* *ver.* 482. *& l.* 1. *ff.* 1. *ff. de contrah. empt.*

Achilleæ, quarum mentio fit *in l.* 6. *med. C. de aquaduct.* quid ſint, vide Cedrin. & Alciat. *in ead. l.* 6.

Acicula vid. infrà Acucula.

Acies Vegetio autore *lib.* 3. *cap.* 14. exercitus eſt inſtructus, aliquando tamen accipitur pro prælio ipſo & dimicatione, ut Inſt. *de excuſ. tut. §. filii qui in acie amittuntur*, i. prælio. Sic & in 2. *Tuſc. quæſt.* Non ſentiunt, inquit, viri fortes, in acie vulnera. & ita accepit IC. *in l. bello amiſſi ff. e. tit.* idque clarius conſtat ex verbis Theoph. *d. §. filii*, qui addit, ipſoque in conflictu ceciderint. In acie cadere, aut fugam facere. In acie amiſſi, interempti, filii. Briſſon. *ex ff.*

Acilius Glabrio. *vid. l.* 18. *§.* 1. *ff. de minorib.*

Acinaticium (Hotom. mavult legendum Acinacium, aut acinaticum) *in l.* 9. *in prin. ff. de*

de tritico, vino, ol. leg. vini genus quod ex uvarum folliculis, atque acinis, expresso musto, additaque aqua maceratis conficitur: Græcè δευτέριον, i. secundarium, Latini loram, vel loream appellant. Ulpian. *de vin. trit. leg. l. si quis.* Vinum, inquit, acinacium. *planè vin. A continebitur.* Accurs. acinaticium, pro acinacio legit, interpretaturque esse vinum ad usum comparatum. Quid verò per tale vinum ipse intelligat, non video. Nam si vinum, quod est ad usum comparatum, vinum est, quid ineptius dici potest, quàm appellatione vini vinum contineri. Atqui Jurisconsultus aliud prospiciebat, quod poterat in dubitationem venire; An scil. lora, sive lorea, h. e. vinum illud secundarium, quod ex uvarum acinis expresso musto, atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, cùm præsertim major pars aquæ sit in eo permixta. Nebriss. vide & Forcatulum *in penu. Juris civilis cap.* 8. circa finem. Alciat. prædulce esse ait, *lib.* 1. *præterm.* Cassiod. *lib.* 12. *Variæ epist.* explicat, quomodo vinum istud ex acinis conficiatur, Brisson. in prætermis. Mercurialis 5. *var.* 1. ex Cassiodor. 12. *var.* probat, Acinaticium protropæ seu prodromi genus esse, à Galeno sæpius in usu medicamentorum nominatum. Gothofr. *ad d. l.* 9. *in princ.*

Acinum M. Cato neutro genere usurpat; pro uvæ grano, quem alii acinum masc. genere protulerunt, vid. Val. *cap.* 28.

Acitani, teste Macrobio 1. *Satur.* Hispana gens. Separat autem Plinius Acitanos à Lacetanis, quos alii confundunt cum his perperam. Apud eundem Plinium Acitania legendum est, non Accitana. Cujac. *lib.* 10. *obs. cap.* 35. *in fin.* Gothofr. tamen *in l.* 8. *in princ. ff. de censibus* Jaccetani legendum putat.

'ΑΚΜΗ, id est, ætas 25. annor. sic dicta, quod sit crescendi finis. Gothofr. *ad l.* 77. §. *curatoris* 14. ibi: cum ad statum suum. *ff. de leg.* 2.

Acolythi, seu ἀκόλουθοι, qui & juvenes. *l.* 10. *C. Theod. de Episc. & cleric.* corruptè *in l.* 6. *C. eod.* junguntur clericis, è quorum numero non sunt, *l.* 24. *c. Theod. eod.* ibi: cereos & funalia deferebant. Vetantur cerarium exigere ab heredibus defunctorum, Nov. 59. *c.* 2. Gothof. *ad d. l.* 6. vid. Duar. 1. *de sacr.* 14. unde

Acolythi dicuntur ceroferarii, vel latinè accendentes, à deportandis cereis, si legendum est evangelium, aut sacrificium offerendum, ait textus cap. cleros, *ad fi.* 21. *dist.* Nebr.

Aconitum, est veneni genus celebratissimum (vel ut Plin. *lib.* 27. *c.* 3. herba venenata ac pestifera) dictum ab ἀκόνη, quod est Cos, quoniam, ut inquit Ovid. 7. *Metamorph.* ex cautib. colligitur; ait enim:

Quæ quia nascuntur dura vivacia caute,
Agrestes aconita vocant.——

Meminit etiam idem *Metamorph. l.* 1. Sunt tamen qui aliter deducant. Cotta in memoral. A Græcis παρδαλιαγχές vocatur, i. pardi animalis strangulator. Sed quia ferè ignoratur, quæ sit ea herba, aconitum vulgo pro quocunque veneno accipitur: Marcellus *in l. ejusdem* 3. §. *alio Senatusconsulto* 3. *ad l. Corn. de Sicar.* Si quis, inquit temere cicutam, & Salamandram, & aconitum, pityocampas, & bupreslim dederit. Nebr. de Aconito, vid. & Æginetam, 16. *cap.* 32.

Acor & mucor sunt vitia panis & vini; quum acescit & mucescit. Ulpian. *in l.* 4. *ff. de peric. & commod. rei vend.* periculum acoris & mucoris ad venditorem pertinebit. Proprium autem est inter reliquos liquores vino mucescere, aut in acetum verti, ut ait Plinius *lib.* 10. *c.* 20. Spiegel.

Acquiescere, idem est, quod consentire: ut acquiescere sententiæ, *in l.* 5. *C. de re jud.* & acquiescere rebus judicatis *l.* 6. *C. de excus. tutor.* Adquiesco Celso: distinguentibus, &c. id est, sententiæ eorum acquiesco, vel accedo. Brisson. *ex ll. ff.*

Adquirere, vel acquirere generalius verbum est, comprehendens cretionem, aditionem, immistionem, gestionem pro hærede, existentiam, quæ Græcis ἀνάθεσιν & animi destinationem solam. Gothof. *ad rub. C. de jur. deliber.*

Acquirere in plenum. *l.* 6. *med. C. de bon. quæ liber.*

Acquirere pleno jure *l.* 5. *C. ad Senatusconsul. Tertull.*

Acquirens non semper fit locupletior. vid. Goed. *ad princ. l.* 28. *num.* 14. *de verb. sign.*

Acquisitum id propriè dicitur, cujus dominium translatum est.

Acquirere, h. e. dominium rerum nancisci potest homo, donec vivit *l. si creditores, in fin. ff. de separat. l. fin. in princ. ff. de eo per quem factum erit.*

Acquirere rerum dominium aut possessionem dicimur, cum illa jure aliquo civili, h. e. ea ratione quæ jure civili ad dominii, possessionisve translationem instituta est, nanciscimur. Dominii namque acquirendi sex modi sunt: mancipatio, traditio, usucapio, in jure cessio, adjudicatio, lex. Possessionis autem septem: pro emptore, pro hærede, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo. Plus ergo est acquirere, quàm aut adipisci, aut nancisci: nam qui rem invenit, aut cui pignori data, aut commodata; aut apud quem deposita res aliqua est, aut si ex permutatione alicui res tradita est, cum ipse non satisfaciat, nactus, adeptusque rem aut possessionem rectè dicitur: acquisisse verò nequaquam. Hotom.

Acquisita res dicitur Hostiensi, vel empta, vel quovis titulo lucrativo habita. Spieg.

Acquiri dicitur ei, ad quem commodum pertinet. *l. si extraneus, in fin. de jur. dot.*

Acquirere sibi actionem, persecutionem, exceptionem. Acquiritur actio, possessio, dos mulieri, hæreditas, legatum, obligatio, præscriptio, servitus. Brisson. *ex ll. ff.* & C.

Acquirere & amittere possessionem opponuntur, sicut Acquirere & amittere hæreditatem. Brisson. *ex ll. ff.*

Acquirendi species est liberare quem obligatione, Paulo in *l. species* 12. *ff. de acceptil.*

Acquirere & eum censuit Accurs. qui acquirere nitatur, aut velit, *l.* 1. *ff. de autor. tutor.*

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΙ dicebantur Aristoteli *lib.* 5. *Ethic.* qui jus ad literarum angustias revocabant, summo jure nitentes. Bud. *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Hoc verò qui faciunt & tanquam machina aliqua scriptum legis contorquent ad severitatem & duritiam; meritò ἀκριβοδίκαιοι appellantur, id est, acerbi & maligni juris interpretes; quod nimis callida & malitiosa juris interpretatione utantur, ut ait Tullius Con. *cap.* 11. *de æquit. lib.* 1.

ἈΚΡΙΒΟΔΊΚΑΙΟΝ, jus summum exactius & durius, Aristo. ibidem Prat. Generaliter autem ἀκριβὲς justum vocamus, quod est numeris omnibus absolutum ex Bald. *ad tit. de nupt. in pr.*

Acrimonia est propriè acerbitas: sed secundùm Legistas est pœna quæ infligitur sacrilegis, sicut incarceratio, exilium vel relegatio. *l. placet.* 5. *C. de sacr. Eccl. quæ est canonizata,* 16. *q.* 1. *c. placet.* §. *sub noturum.* ubi de hac dicitur. Oldend.

Acrissimus error quidam legunt in *l. 4. C. de incest. & inutil. nupt.* pro acerrimus, quam lectionem probavit Albe. ut not. Gothofr. *ad d. l. 4.*

Acriter læsus *l. 32. in fin. C. de locat.*

Acrius remedium, *l. 3. C. de patr. potest.*

ΑΚΡΟΔΡΥΑ Gaius *in l. qui venenum. 239. ff. de verb. sign.* scribit apud Græcos omnes arborum species continere: quo tamen loco haud scio, an non baccarum potius aut fructuum legendum sit, cùm inter omnes constet ἀκρόδρυα dici (ut Suidas testatur) πάντας τοὺς τῶν δένδρων καρπούς. Hotom. Ant. Ang. *lib. 4. emend. cap. 4.*

ΑΚΡΟΤΆΤΗ. Ætas 18. annor. ab Arriano in Indicis vocatur ἀκροτάτη ἥβη: ab aliis prima lanugo. Goth. *ad l. 57.* ibi: decem & octo annis. *ff. de re jud.*

Actum, vid. & infrà *Actus*, *& Actum*, post *Actuariæ naves.*

Actum, factum, gestum, & contractum, in jure sæpius idem significant, licet quandoque strictius sumantur, ac subtilis quædam alias inter ea sit differentia. Dem. Gœdd. *ad l. 19. nu. 3. de verb. sign.* Omne ergo negotium, quod fit, vel fieri intenditur, modo conjunctim & actum & gestum & contractum, modo seorsim non nisi actum, vel gestum, vel contractum dicitur, ita quidem, ut à potiori ferè semper denominatio fiat: ait idem *ibid. nu. 7.* Strictè ergo, quædam aguntur, quædam geruntur, quædam contrahuntur. *ibid. nu. 5.* Actum generatim, commune verbum est, quodlibet factum designans, seu re, seu verbis, quid agatur: seu fiat corpore, seu animo & voluntate: seu committendo, seu omittendo, seu consentiendo, seu dissentiendo: ut in stipulatione.

Actum, non formam stipulationis, vel solennitatem, non negotium ipsum; sed factum interrogandi & respondendi, animum voluntatemque agentium significat, *ibi num. 5.* Propriè vero Actum non est ipsa res, non ipsa verba, quibus quid geritur & contrahitur, sed hoc ipsum factum, quo res & negotia fiunt, quo verba proferuntur, quo consentiunt, vel dissentiunt contrahentes. Gestum verò non tam factum est, quàm totius rei compendium, quod expeditur i. totius rei, vel negotii modus & tractatus, sive perficiatur, sive quid imperfectè agatur. Contractum verò neque ipsum factum est, neque totus rei tractatus, sed ipsum quod, quoad formam speciemve, agitur geriturve negotium. Sic in emptione, venditione actum est id, quod partes agitabant, & invicem faciebant. Gestum est quod convenit: contractum est, quia de re ac pretio convenit. h. e. negotium empti venditi inde extitit. Idem in deposito: actum est id, quia res tradebatur, quia aliquid placebat: Gestum est, quod toto hoc tractatu aliquid expediebatur: Contractum est, quia hinc inde negotium factum est, nempe, ut res custodiæ causa esset tradita. Atque in eo potissimum differt gestum ab acto, eoque respectu actum latius est, quàm gestum: quoniam gestum ad ea tantum acta refertur, quæ aliquam rei, vel negotii administrationem habent, sive ea administratio publica sit, sive privata. Ubi itaque agendo nihil administratur, nihil etiam gestum esse dicetur. Gestum non tam negotium & actum, quàm modum agendi, & id totum, quod agendo contrahendoque expeditur, designat, *ibi num. 9. 12. 5.* Denique cum certum sit, actum, contractum, gestum, in idem negotium coincidere & una concurrere posse; inde fit, ut sæpè unum pro altero accipiatur, non quidem propriè, sed καταχρηστικῶς, aut per metonymiam, aut per synecdochen: interdum etiam utroque tropo concurrente, *l. licet 59. infr.* hoc tit. Sic *in l. more ff. de fer. & dilat.*

Actum accipitur tam pro gesto & contracto, quàm quolibet alio facto. Sic *in l. 2. ff. de capit. minut.* Actum pro gesto synecdochicè dictum reperitur, & alias quoque actus pro gestis legimus, Erasmo teste. Sic in *l. omnem ff. de judic. & in l. contraxisse, ff. de act. & oblig.* contractum usurpatum pro omni acto, gesto & contracto, omnique facto, quo obligatio constitui potuit. Sic gestum sæpe pro contractu & acto accipitur, veluti *in l. 1. ff. de pecul. tot. tit. ff. C. institut.* Quod cum eo, qui in alterius potest. *ibid. num. 43. & ad l. 20. num. 5. & 8. de verb. sign.* Laurent. Valla inter acta & gesta hoc differentiæ assignat, quod gesta sint in administratione magistratus & in rebus majoribus, & ad rempublicam vel ad plurimos spectantibus, ut gesta Alex. gesta, Cæsar & similia: Acta verò rerum privatarum. Sed hæc differentia confunditur à Jurecon. meritoque Vallam refutant Alciat. *ad l. 19. & ad l. licet 58. de verb. sign.* & Joh. Brechæ. *ad l. 19. nu. 7. 8. eod. tit.* utrumque sanè tam actum sc. quàm gestum, tum de privatis, tum de publicis negotiis apud Cic. & alios dicitur Gœd. ubi suprà *num. 8.* Gesta & Acta aliud ferè significant apud Ictos, aliud apud Historicos & Grammaticos. Gœd. *ad Rub. num. 14. de verb. sign.*

Acta honestè superior ætas, id est, in reb. honestis transacta. Inter Acta & Gesta licet videatur esse quædam subtilis differentia: attamen καταχρηστικῶς nihil inter Actum & Gestum interest. Gaius *in l. 58. de verb. sign.* de quo enucleatè Gœd. *ad l. 39. nu. 4. 7. 9. & seqq. item nu. 43.*

Acta municipium *l. 19. in pr. C. de testam.*

Acta simulata, veritatis substantiam mutare non possunt *l. 2. C.* plus valere quod agitur, quàm quod, &c.

Acta diurna, quæ per singulos dies fiunt & scribuntur. Old.

Acta Publica sunt, ait Gothofr. *ad l. 2. C. de edend.* quæ confecta sunt apud publicas personas: ut sunt ipsi judices, actuarii, notarii.

Acta publica sunt quæ ad fiscum, vel ad commentaria Principis, vel ad grammatophylacium pertinent. Sed & acta publica pro libris ac tabulis continentib. publica civitatis acta, id est, negotia: quæ & pro legibus, (statuta vulgus appellat) plerumque intelliguntur: id quod apud Plinium Juniorem Catanæus adnotavit. Spieg. Old. Hinc Acta κατ' ἐξοχὴν sæpè (non tamen semper, nec ubique) Acta publica, & commentaria magistratuum denotant. Gœd. *ad d. l. 19. num. 8.* Sic

Acta strictè proprieque dicuntur gesta ab eo, qui rogatus in Reipub. cum potestate imperioque versatus est. Sic Cicero *Philipp. 1.* Acta Cæsaris, & Acta Gracchi, vel etiam Acta dicuntur, quæ per magistratum gesta, in literas publicas relata sunt. Hot. Acta, res quæ in commentariis principalibus relata essent, Cic. *Phil. 2.* & Plin. *5. Epist. ad Valerianum.* Hæc δημόσια γράμματα Æschines vocat. Acta igitur libri, seu tabulæ erant, in quibus scribebantur res gestæ principis, aut populi, aut etiam leges, idque ex Cicer. *1. & 2. Philipp.* & Plin. *lib. 5. Epist.* disces & *l. 2. de Lat. lib.* 10. C. Prat.

Postea consuetudine sermonis factum est, ut literæ omnes de quorumlibet Judicum sententiis perscriptæ, Actorum nomine censerentur. Item quodcunque apud jus dicentem ad causam sive publi-

publicam sive privatam pertinens gestum, ejusque authoritate literis mandatum esset. Imp. *l. 2. C, de eden.* Is, apud quem res agitur, acta publica tam criminalia, quàm civilia exhiberi inspicienda ad investigandam veritatis fidem jubebit. Hinc servum actis intervenientib. nominare suum filium, apud Imp. §. *ult. de adopt.* Et donationes actis intervenientibus insinuari §. 1. *de donat.* i. cujus rei memoria in literas publicas relata sit. Hotom.

ACTA Jurisconf. & Imperatorib. libri erant forensium, sive Judicialium scribarum, in quibus Judicum pronuntiata scribebantur, apud Paulum *l. acta 45. ff. de re jud.* & alibi saepissimè. Haec ὑπομνήματα H. Modest. *l. 13. §. οἱ ὑπομνήματα ff. de excus.* Galli regesta vocant; quasi re gesta; malè & ineptè efferunt registres, etiam ipsi pragmatici & fori rabulae. Pratei.

ACTORUM genera duo constituisse videtur M. Cic. *Philipp.* 2. publica & privata. Publicis leges & similia, quae à Principe gererentur, continebantur: privatis testamenta, aliave privatorum gesta. Prat.

ACTA Judicis semel promulgata perpetuam fidem faciunt, etiam mortuo, vel remoto judice, qui de causa cognovit *l. 6.* & ibi Gothofr. *C. de re jud.*

ACTA circumducere, i. antiquare & delere, Paul. *de re judic.* Acta apud se habita, si partes consentiant, judex potest ea die jubere circumduci, nisi vel negotium, vel lis terminata sit. Oldend.

ACTA & actitata formolarii appellant sua scriptorum volumina: quae si perlegas, intelliges nihil aliud in his esse, quam barbaram vocum congluviem. Sicut enim in judiciis hodie conspurcatis ea, quae semel acta sunt, inani molestia saepe repetunt, actum, (ut dici solet) agentes: ita his verbis talem vesaniam & judicandi abusum, propria confessione imprudentes ostendunt. Quid enim aliud est dicere Acta & actitata, quàm indicare actorum frequentiam & repetitionem? De his est textus in *clem. saepe*, §. *sententiam*, *de verbor. signific.* Old.

ACTA assertoria dicuntur, quae allegant, sed non probant. Zaf. *in* §. *curare. Inst. de actio.*

ACTIONIS significatio latissimè patet; (vide suprà Actum & Acta) comprehendens generaliter omnem viventis operationem, quae passioni opponitur (adeo ut ipsam quoque vitam agere dicamus) & omnino quicquid agi solet: Ergo histrionum quoque & oratorum & fabrorum actionem dicere solemus. Prat. unde illud:

ACTIONES humanae infinitis rerum circumstantiis variantur. Qua significatione frequenter utuntur ICti, teste Oldend.

ACTIO etiam dicitur totum illud, quod agebatur una die in Synodo vel consilio, c. prima actione, 16. q. 3.

ACTIO pia, id est pius actus, Auth. *hoc jus porrectum. C. de sacros. Eccles.* Alb.

ACTIO pro Actus, Ulpian. *l. 3. §. ult. ff. de donat. inter vir.* Nam celeritate conjungendarum inter se actionum unam actionem occultari. Prat. Usus verbi agere (proinde & actionis) varius est, interque multa significat & Tractare: Cicero; cum mecum ageres. Hinc Curtius actionem dictam putat *lib. 1. διακτ. cap. 15.* Namque & agere cum reo dicimur, non agere reum. *L. age cum Geminiano C. de transact.*

ACTIO, in *c. 1. de majorit. & obed.* & ibi notat: itemque *in l. 1. si pars hered. pet.* idem est quod tractatus, vel assensus.

ACTIO varia quidem denotat: sed in jure ac ICtorum scriptis significatio ejus ad eas actiones (vel actus) contrahitur, quae ad jus pertinent: h. e. ad eos ritus, qui à ICtis excogitati sunt: veluti nexum, emancipationem, manumissionem per vindictam, cessionem in jure, testamentum per aes & libram: & si qui fuit generis ejusdem. Porro cum illa omnia certa verborum conceptione fierent, tandem consuetudine loquendi res eò perducta est, ut actio vulgo pro formula & conceptione verborum diceretur. Et cum ea praecipua videretur, qualis adversus civem intenditur, inde factum est, ut Actio plerunque pro querela in judicio adversus aliquem proposita usurpetur. Tunc enim ab agere, quod queri significat, deducitur: nisi fortè queri aliquando plus sit, quàm agere, ut in Orat. *pro Caelio*: A quo quaeram, si prodierit, primum cur statim nihil egerit: deinde si id queri, quàm agere maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipse per se; Agere autem pro queri, aut postulare, Cicero multis locis usurpat, ut *pro Caecinna*: Si te hodie domum tuam redeuntem armati homines aditu prohibuerint, quaero, quid actu us sis? Item: Quid ergo est? impunè feci, nam quid agas mecum, ex jure civili ac praetorio non habes. Item: Quid negligentius majoribus nostris, qui tantae rei praetermiserint actionem? Prat. Hotom. Crebro Actionis significatio restringitur ad usum forensem. Quas enim Graeci δίκας vocabant, eas Romani latinè Actiones, causas, seu judicia dixerunt. vid. Oldend. *in pr. loc. com.* Actionum jur. civ. verè insignium, & Bud. *in annot. priorib.* & j Dicc. Caeterum Actionis cognitio in his versatur, videlicet: Quo autore sit introducta; Ex qua causa; cui detur, & adversus quem: An porrigatur ad haeredes, Quid in ea veniat; Quamdiu concedatur. Quis sit exitus; Quid spectandum sit judici, quid litigatoribus: Anne sint adfinia remedia, quibus uti possimus? Haec qui ignorat, non feliciter actutus est causam. Scire autem nemo potest, nisi qui singulariter actionum circumstantias rectè tenet, quoniam per omnes actiones variantur. Consequitur ergo, stupidissimum esse actorem seu causidicum, qui sine certa actionis cognitione causam perducit ad judicem, tametsi fortassis apparatus non desit verborum, adeoque multarum legum allegatio: quae tamen non magis ad rem accedunt quàm cupressus ad naufragium, apud Horatium. Quod tam verè, quàm eleganter dictum est ab Old. Spieg.

ACTIO debet accipi per emphasin, teste Oldend. non pro qualibet externa actione, *Eine wirckung*: sicut dicimus, cum qui contra jus aliquid facit, nihil agere. Inst. *quib. ex caus. manu. non liceat.* sed pro legitima persecutione, *eine rechtmässige klag oder forderung.*

ACTIONEM in jure nonnunquam naturaliter accipimus pro eo quod facimus. *l. haeredes palam. §. fin. ff. de test.* Uno contextu actionis (inquit Ulpian.) testari oportet.

ACTIONIS verbo in usu forensi, generalissimè sumpto, continetur exceptio *l. 1. de except.* Gothofr. *ad l. 1. C. de poen. jud. qui mal. jud.* Licet secus, si specialiter actio sumatur, *ut l. 8. §. 1. de verb. sign.* vid. Goed. *ad l. 8. circa fin. nu. 2. ac seqq. de verb. sign.*

ACTIONIS quoque verbo continetur & persecutio, *l. 34.* ubi Goth. *de verb. sign. l. 57. in fin.* ei. adde *l. 25. de oblig.* vid. Goed. *d. loc. ad l. 34. n. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 10.* ubi scire tradit, quod persecutio sit & genus & species Actionis, *n. 2. 3.* Itaque Actio & genus & species est: imo quandoque generalissimè, quandoque generatim, interdum speciatim, interdum specialissimè sumitur,

tur, ut ex modo dictis ac dicendis patet. Actionis nomen ad forensia relatum trifariam potissimum sumitur, sicut & verbum Actum & Agere, *l. Labeo 19. de verb. sign.* Primo in genere generaliore omnem sub se persequutionem continet, qua quid eu in jure, seu in judicio postulatur, petiturve. f. *pecuniæ* 178. §. *actionis* 2. *l.* 10. *jam d. tit.* Deinde specialiùs consideratur ut species persecutionis, ac definitur jus persequendi, non in jure, sed in judicio, id quod sibi debetur. §. 1. Inst. *de act.* & tum dividitur in realem ac personalem: Illa petitio, hæc actio in strictissima significatione (quæ tertia est) dicitur *l. actianum* 25. *l.* 28. 37. *ff. de act. & obl.* §. *sic itaque.* ubi Zas. Donel. & Jas. inst. *de act.* Hæc Gœd. *ad l. actionis* 34. *nu.* 2. *de verb. sign.* Imo Actio quandoque & judicium; interdum & exceptionem significat seu continet, aliàs exceptioni plerunque opponitur: nonnunquam & Accusationem criminalem designat: Cui alioquin opponitur. Conf. Gœd. *ad l.* 8. §. *actionis de verb. signif.* & omnino Vult. *in Jurisprud. Rom. lib.* 2. *in tract. de action. & in comment. inst. ad tit. de action.*

ACTIONIS verbum, inquit Ulpian. *in l.* 178. §. 2. *de verb. sign.* & Imp. *in l.* 9. *C. de hered. vel act. vend.* generale est, & speciale. Nam omnis Actio dicitur, sive in personam, sive in rem sit petitio. Itaque cum actio tam varia significet pro re subjecta, ejusque natura, Actionem interpretari convenit.

ACTIO specialius sumpta significat Actionem in persona, personalem persecutionem seu conditionem: Actio verò in Rem speciatim petitio nuncupatur: Ab utraque hac actionis specie segregantur persecutiones, utpotè omnes extraordinariæ petitiones *l. actio*, 28. *de act. & obl.* Gœd. *ad* §. 2. *l.* 178. *de verb. sign.* Sic actio, petitio, persecutio, distinguitur in Aquilianæ acceptilationis formula, *l.* 18. §. 1. *de acceptil.* Hotom. Actio & Persecutio qui conveniant & differant, vid. Gœd. *ad l.* 34. *nu.* 2. 3. *seq. de verb. sign.* Et si Actio propriè est ea persecutio, (ait *ibid. nu.* 7.) quæ judicio peragitur: cum tamen multæ persecutiones se instar actionis habeant, fit, ut persecutiones extraordinariæ etiam Actiones καταχρηστικῶς, appellentur. Actiones sæpè vocantur judicia. Gœd. *ad d. l.* 34. *nu.* 3. ubi vid.

ACTIO pro accusatione Pap. *l.* 1. *de crim. stellio.* Actio stellionatus neque publicis judiciis, neque privatis actionibus continetur, h. e. Hæc accusatio non è legibus publicorum judiciorum est, sed extraordinaria. vid. *l.* 1. §. *pen. sup. verb. actionem de Episc. & cler. l. presbyteri ff. de sepulchro viol. l.* 1. §. *posthumus, & quæ ibi not. ff. de inoffi. test.* Alb. Similiter titulus est *lib.* C. 9. Quando actio civilis criminali præjudicet. Hot.

ACTIO porro, quatenus est persecutio judicialis, est jus persequendi (h. e. legitima facultas, vel autoritas permittens persequi) in judicio id quod sibi debetur, hanc actionis definitionem explicat Forcatulus in Necyomantia dialogo 96. *n.* 1. & Gœd. *ad* §. 3. *l.* 178. & *ad l.* 8. *n.* 3. 4. *de verb. sign.* Sed verbum deberi (id quod sibi debetur) in ista Actionis definitione generatim accipiendum (ut sub ea & in rem actiones comprehendantur) secundum §. 3. *d. l.* 178. ubi dicitur, verbum debuit, omnem omnino actionem comprehendere: qualiscunque etiam persecutio sit, nempe seu realis, seu personalis, &c.

ACTIO Calumniosa *in l.* 12. *C. de inoffic. test.* id est, injusta.

ACTIO agi dicitur *in l.* 23. *ff. de præscrip. verb.* Brisson. *in Parerg.*

ACTIO vivere dicitur. Goth. *ad l.* 3. ibi: vivendi ulterius. Cod. *de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* & add. *l.* 3. ibi: ultra statuti temporis vivendi spacia. Cod. *de temp. appell. per tit.* Instit. *de perpet. & temp. act. l.* 1. *C. de annal. except.* & Cujac. 18. *obs.* 37.

ACTIONUM naturalia privilegia sunt earum formæ & effectus eis à lege attributi. Gothofr. *ad l.* 1. *in prin.* ibi: suis tamen naturalibus privilegiis. *C. de const. pecun.*

ACTIONUM necessitas *l.* 23. *C. de excus. tutor.*

ACTIONIS casus, Aut in isto §. 5. C. *de jurejur. propter cal.* sub actione constitui, *in l.* 21. *cir. me. C. de furt.* est actione teneri.

ACTIO petit pœnam, habet persecutionem pœnæ *l. si pro furia.* §. *furti actio* & §. *conditio ff. de condict. furt.*

ACTIONEM dare, est actorem ad intentandam actionem admittere. vid. Dare actionem, & Bud. *in l.* 2. *de orig. jur.* Spieg. Corras. *lib. Miscel.* 3. *cap.* 18.

ACTIONEM intendere, actionem instruere, actionem dictare, vel formulam actionum instituere, ad partes refertur. Schard.

ACTIONEM remittere, est querelam intermittere. In civili tamen quandoque remissa actione, obligatio manet salva: in criminali autem secus est. censetur enim accusatione remissa, etiam obligatio & tota remitti *l.* 1. §. *usque adeo ff. de injur.* & ibi Bart. Aliud est ergo remitti actionem civilem, aliud criminalem. Quod non contemnendum monet. Old. Spieg.

ACTIONEM hæredi alicujus concedi, & hæreditariam esse, differunt. Actio enim revocatoria, quæ patrono datur, non est hæreditaria, id est, ex bonis liberti: sed propria patroni. *l.* 1. §. *hæc actio. ff. si quid in fraud. patron.*

ACTIONIS frustrandæ causa latitare. *vid. l.* 3. *ff. de jud.* & ubi quis ager. Spieg.

ACTIONIS ratio vid. Factum: idem nostris quod casus species.

ACTIO & interdictum differunt: in hoc possessio; in illa proprietas, seu dominium vertitur, sive in hoc de facto seu possessione: in illa de jure quæritur principaliter. Goth. *ad l.* 2. §. 3. *ff. si ser. vin. & ad l.* 14. §. 3. *de exc. rei jud. per l.* 3. *in fin. ff. uti pos.*

ACTIO non venit appellatione immobilium vel mobilium. *l.* 1. C. *de prætor. pign. vid.* Tiraq. *de retract. lign.* §. 1. *gl.* 6. 7. & §. 32.

ACTIO, Celso *l.* 51. *de obli. & act.* est potestas à Prætore data causam suam apud Judicem agendi: ut ex utriusque oratione quid æquitas rationque juris postulet, statuat: unde actionem vel judicium postulare, pro, Judicem postulare, & facultatem apud eum causam nostram agendi. Hot. quæ definitio formulas actionum prætorias, olim usitatissimas spectare videtur. Nam

ACTIO etiam est formula vel conceptio verborum, quibus judicium à Prætore certa de causa postulatur, vel sic:

ACTIO est formula juris sui recuperatorio judicio persequendi, ab eo, qui legis actionem habet, data. Prat.

ACTIO apud veteres nihil aliud, quàm formulam significabat: quasi quis dicat, rerum privatim agendarum modus & forma ICtorum & pragmaticorum ingeniis excogitata, itaque vulgo legis actiones vocabantur, quoniam earum rerum, de quibus leg. XII. scripta erat, agendarum formam ritumque præscribebant. Pompon. *l.* 2. *de orig.* Ex his, inquit, legibus eodem tempore ferè actiones compositæ sunt, quibus homines inter se discep-

ceptarent : quas actiones ne populus prout vellet institueret, certas solemnesque esse voluerunt, & appellatur hæc pars juris, Legis actiones. Quibus ex verbis apparet, Legis actiones olim id fuisse, quod nunc vulgus Formulam practicæ appellat. Hot. Prat.

Actionis formula, est apta accommodaque facti apud judicem propositio sive expositio. Oldend. haud abs re carpere videtur causidicos, qui neglecta actionis formula, in forum causam deducunt, quam nec semel cum suis circumstantiis recte perpenderint : errori causa prætexta, quod in *tit. C. de formul. & impet.* legerint, sublatas esse actionum solennitates antiquas : putantes propterea incauti, nihil referre, quomodo proponatur factum, nec ulla opus esse actionis investigatione speciali. Multo verò rectius Jas. Inst. *de actio.* post Bart. *in l. edita. C. de edend.* docuit, hodiè etiam actionum dici, & esse formulam, sicut olim fuit, tantumque esse sublatas verborum occupationes, nec *l. si servus navem. ff. de furt.* esse correctam. Nam actionis cognitio & formula in primis investiganda causidicis. Si enim causam exponas judici, nonne aliquid tandem petendum est, atque concludendum? Nemo sanæ mentis negabit. Cæterum petitio vel conclusio libelli, non potest rectè produci, præterquam ex natura & forma actionum. Ergo necessarium est, primo loco diligenter investigare & cognoscere in specie formulam actionis, qua uti volueris. Non dico, ut summo jure tantum, verum, etiam ut ex æquitatis censura eam investiges. In quibus autem actionis cognitio & investigatio versetur, paulò ante dictum est. Oldend. Actio & formula actionum differunt. Illa ad agendi substantiam : hæc ad formam, & quidem verbalem, refertur. Gothofr. *ad l. 1. de formul. & impetr. act.*

Actio an à causa discrepet, sæpè quæri solet: glos. *in verb. actio.* item ibi nota. Instit. *de act.* Et Placent. nihil omnino differre existimavit, *tit. de def. act. circa fin.* Neque enim, ut ipse inquit, quæcunque petitio vel intentio actio est, sed ratio quæ subjicitur petitioni fundandæ intentionis causa : ut si quis dicat, vendico domum; quia dominus sum. Hæc ratio subjecta, est actio. Sed ab hac sententia communiter ferè recessum est, Dd. *d. rubr. de act.* invaluitque Azonis opinio, existimantis causam omnino ab actione secernendam esse glos. *in d. vers. item nota.* Cujus rei rationes multæ ab Accursio recensentur. Utraque tamen opinio sic conciliari potest, si Placentini pronunciatum ad ipsius actionis exercitium referamus. At si efficientem actionis causam respicias, tunc Azonis sententiæ omnes suffragantur. Platean, *d. rub. de act.*

Actiones, orationes apud populum judicesve habitæ. Cic. *lib. de arte Rhet.* 2. Quod si nunc id agant, velle se scire, qui lator sit, qui sint accepturi, se actiones videre & dissuadere velle. Asconius in Cornel. argu. Cicero ipse significat, quatriduo Cornelium defendisse, quas actiones contulisse eum in duas orationes appa et. Sic Verrinæ actiones fortasse non incommodè numerari septem possent, pro, Orationes ad Verris causam pertinentes. Sed ne actionum significatio conturbetur, quæ duæ tantum fuerunt; nunquam, quod sciam, ab antiquis ita nominatæ sunt. Hot.

Actionis acerbitas interdum verbis temperanda est propter reverentiam personarum, quanquam res eadem maneat. Ulpian. *in l. non debet ff. de dol. malo.*

Actio, libellus item est, scriptura, seu formula, quæ reo porrigitur, sive solemni intentione, sive qualiquali petitione concepta sit. Alciat. *in l. edita. C. de edend.*

Actio est item executio obligationis, ut probat Ulpian. in *l. in execution. ff. de verb. oblig.* Spieg.

Actionum, inquit Ulpian. genera sunt duo: in rem, quæ dicitur vindicatio : & in personam, quæ condictio appellatur. In rem actio est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus : & semper adversus eum est, qui rem possidet. In personam actio est, qua cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid vel dandum : & semper adversus eundem locum habet, *l. 25. ff. de obli. & act.* Hoto. Prat. Adde hic ex eodem Ulpiani loco, quod quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum sunt. Ex contractu actio est, quotiens quis sui lucri causa cum aliquo contrahit, veluti emendo, vendendo, locando, conducendo, & cæteris similibus. Ex facto actio est, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipse admisit : veluti si furtum vel injuriam commisit, vel damnum dedit. In factum actio dicitur, qualis est, exempli gr. quæ datur patrono adversus libertum, à quo contra edictum prætoris in jus vocatus est. Omnes autem actiones, aut civiles dicuntur, aut honorariæ, &c. Massæus.

Actionem dividit Ulpian. *in l. pecunia verbum, de verb. sign.* in petitionem, & actionem in specie : ut sit petitio in rem, actio in personam. Apellus vir doctiss. Actionem, inquit, partimur in medium concludendi, narrationem, & petitionem : sive in propositionem minorem, & conclusionem. Dividimus verò in realem & personalem.

Actionum species, quæ propter immensam negotiorum diversitatem variantur, commodis divisionibus, ex quatuor rerum causis, videlicet efficiente, materiali, formali & finali productis, summatim explicantur Instit. *de actio. per totum.* varias Actionum divisiones ac species vid. *in Epito. Pacii disp. 17. thes. 2. & in jurisprud. Romana* Vultej. *l. 2. in tract. de actionib. & in comment.* Inst. *ad tit. de actio.*

Actio ad exhibendum est actio in personam, per quam qui in rem qualicunque actione acturus est, ejus rei sibi in publico potestatem ut experiatur, fieri postulat. *l. 2. & 3. ff. ad exhib.* Hot. Etsi verò sunt, qui eam in rem scriptam esse existiment, tamen hi falluntur, cum ejus actionis verba in rem concepta non legamus : quin eam merè personalem adversus scriptores omnes ex Ulpian. dicimus. *l. 3. §. est autem personalis. ff. ad exhib.* non quod ex quasi contractu, ut Accursius & reliqui crediderunt enascatur, sed potius quia ex quasi delicto. Cum enim ad exhibendum actio non detur, nisi ei cujus interest exhiberi, *l. 3. §. sciendum. & l. si liber homo. ff. ad exhib.* dolosè fecisse videtur, qui admonitus rem noluit ei, cujus intererat, exhibere : de quo dolo coercendo cum agatur, ea actione merito, quicunque ad quem commodum pervenerit, convenietur *l. 3. §. fin. ff. ad exhib.* Corras. *lib. 1. Miscell. cap. 22.*

Actiones adjectitiæ vulgo vocantur, quibus non uno certoque agendi modo, sed variis ex causis experiri possumus : quales sunt actio de peculio, de in rem verso, & quod jussu : sic dictæ, quod sint adjectiones ceu clausulæ agendi ex quibuslibet negociis gestis, cum iis qui sunt in potestate alterius. Neque enim credendum est, actionem de peculio, speciem esse actionis à cæteris distinctam : sed adjectitiam duntaxat qualitatem

tem aliarum actionum. Ideoque Ulpian. mandati depositique nomine Patrem vel dominum de peculio tantùm conveniri dixit *l. 3. §. cui congruit. l. depositi, in pr. ff. de pecul.* Nam alioqui non permitteretur creditori persecutio, *l. pen.* C. quod cum eo cum neque pater, neque dominus ex contractu filii vel servi teneantur, *l. 1. C. ne filius pro patre*: nisi quatenus est in peculio, *l. 1. ff. de pecul.* Corras. §. *actiones autem*, inst. *de act.*

ACTIO ad supplementum vulgo dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipsis in testamento relictum erat, persequuntur, ut id legis repletione suppleatur. *l. omni modo. C. de inoff. test.* introducta à Justiniano, indignum existimante parentum indicia per querelam inofficios. facilè rescindi. Autb. novissima C. *eod.* eaque actio non minore quàm 30. annorum spatio tollitur, neque à testatore ullo pacto prohiberi potest. *l. si quando. §. ult. C. de inoff. test.* Item & non præparata transmittitur. *d. §. ult.* neque propterea expirat, quod aliquis agnoverit, quod sibi testamento relictum est. *d. §. ult.*

ACTIO adilitia competit multis modis, & primo, si res vendita, sit redhibita propter vitium, sive morbum, nec tamen à venditore restituitur pretium emptori cum actionibus, & aliis quæ ædiles inhibent, & in hoc casu est perpetua. Secundo competit, quando convenit, ut, si res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur, ea conventio rata habetur: si de tempore nihil convenerit, in factum actio intra 60. dies accommodatur emptori. Tertio competit, si venditor non vult tradere servum, vel mancipium, vel jumentum cum ornamento, cum quo ostenderat tempore venditionis, pro ipso ornamento: vel ut fiat redhibitio rei principalis propter accessoria, & tunc competit etiam usque ad 60. dies, *ff. eod. tit. l. ædiles, in pr. & §. vendendi.* Quarto verò competit, quando eo loco, qualiter est vulgo, habet quis canem, lupum, ursum, aprum, verrem, pantheram, leonem, &c. vel animal aliquod quod nocere posset, sive sit ligatum, sive solutum, *ff. eod. tit. l. bi enim. & l. seq.* & si homo liber ab illis damnum patiatur, seu perierit, solidi ducenti præstabuntur. Actionum adilitiarum tres in jure civili species ponit. Hot. Redhibitoriam: quanto minoris: & in factum. Conf. Vult. *l. 2. Jurisp. Rom. d. loc.*

ACTIO æstimatoria, sive de æstimato est actio in personam per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipsam incorruptam reddere cogitur, vel ipsius æstimationem, *l. 1. ff. de æstim.* Hot. De hac olim vehementer dubitatum fuit, an ad nominatos, vel ad innominatos contractus redigi deberet: utrum ex vendito actio esset propter æstimationem: an ex locato; quia rem vendendam locasse videretur: an ex conducto quasi vendentis operas dominus rei conduxisset: an mandati? Melius itaque visum est, ex hoc contractu, de cujus nomine ambigebatur quidem, conveniebat tamen aliquam actionem dari, æstimatoriam dandam præscriptis verbis actionem *l. 1. ff. de æstim.* Old. Cum autem negocium civile hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei judiciis dicuntur, in hac præscriptis verbis æstimatoria locum habere. Ulpian. scribit, *l. 1. §. fin. ff. de æstim. act. & vid. infr. Æstimatoria.*

ACTIO albi prætorii, datur in eum, eosve, qui album vi corrupeturt, aut substulerunt; sicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris: ita hodiè affigantur Schedæ citationis publicæ, quæ & edicta nominamus; & alia quæ proscribi, id est, procul scribi debent, pro foribus Ecclesiæ, vel collegii, vel curiæ senatoriæ. Zas. *in §. pœnales.* Inst. *de act.* vid. E,it. Pacii *disp.* 18. *thes.* 15. 16. 17. & Vult. *d. lib.* 2.

ACTIO de albo corrupto (ait Hot.) est, qua quivis de populo agere adversus eum, qui Prætoris edictum corrupit, potest, ut quinquaginta aureorum pœna mulctetur. *l. 7. de jurisd.*

ACTIO ambulatoria. vid. *Ambulatoria voluntas.*

ACTIONES arbitrariæ erant, in quibus non restrictè certum quid postulatur, sed ita tantum, quod æquius melius judici videbitur, qui propterea verius arbiter dicetur; quippe qui totius rei arbitrium ac potestatem habeat. Earum species duæ: una, in qua duplex quodammodo sententia pronunciatur, & prior quidem his ferè verbis; Arbitror debere adversario hac ratione satisfacere: antè secundam porro in litem juratur. Altera, in qua & una sententia profertur, nec in litem juratur, *§. præterea* 27. inst. *de act.* Pr.t. vid. Pac. *d. disp.* 17. *thes.* 2. *n.* 5.

ACTIO arbitraria est, in qua officium judicis exercetur mercenarium actioni inserviens, propter aliquod extrinsecum præter naturam actionis, ut cum judex arbiter procedit contra reum contumacem. Cæterum eorum sententia jampridem explosa est à recentioribus: ut Duar. *de in lit. jur.* 42. Corras. *lib. Miscel.* 4. *c.* 14. & aliis *in d. §. præterea.* Nam arbitrariam actionem Justin. dici putat, quæ ex arbitrario & potestate judicantis pendet, *d. §. præterea*: ut si judex æstimaverit semel suo arbitrio (quod scitè Placen. *in summ. tit. de act.* interlocutorium appellavit) rem restituendam, aut alio modo satisfaciendum actori, obtemperetque reus, absolvatur: sin contra minimè pareat, damnetur; veluti in actione quod met. caus. In actione de dolo, *l. arbitrio, ff. de dolo*: In actione ad exhibendum. In actione rerum amotarum: In actione in factum de publicanis: In rei vendicatione: In confessoria, & negatoria: In Publiciana, Serviana, quasi Serviana, & cæteris omnibus, quæ cum his similitudinem habent, *d. §. præterea*, in quibus priusquam judex negotium diffiniat, benignè antè arbitratur interloquendo: cui arbitrio si paritum non sit, pronunciat diffiniendo. In aliis namque actionibus, bonæ fidei præsertim, nullum antè diffinitivam interponitur arbitrium, sed mox cum de causa liquet, fert definitivam judex. Accurs. Bart. & cæteri *in l. 1. ff. de act. empt.* Itaque ut verus sit omnium & planus sensus, Actionum quædam bonæ fidei sunt, in quibus permittitur judici ex bono & æquo æstimare, quemadmodum actori satisfieri debeat §. *in bonæ fidei, de actio.* Quædam stricti juris sunt: in quibus videlicet judex eam libertatem non habet, & quædam arbitrariæ, in quibus quemadmodum actori satisfieri oporteat, non ex sola actionis natura pendet, sed ex judicis arbitrio: nec tamen libero, qualis est illa in bonæ fidei judicus, libera potestas: sed quasi conditione quadam coarctato: nisi is, cum quo agitur, ad jussum, & judicis interlocutionem, actori satisfaciat; veluti, rem restituat, exhibeat, solvat, vel ex noxali causa servum dedat. *d. §. præterea. de act.* in Instit. Ex quibus jam duo colligere licet: primo errare commentatores, qui in rem actiones & alias ejusdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quod jurisjurandi delatio, ac taxatio quantitatis ex judicis arbitrio pendeat. Nam arbitrium, de quo *in d. §. præterea*, est interlocutio, quam Theophilus *μετίτευσιν* appellat, non illa libera deferendi aut non deferendi facultas, quæ in ipsa condemnatione judici conceditur;

tur : neque enim ab ea jurisjurandi delatione, arbitrariæ actiones denominantur. Secundò patet ex his, quantum arbitraria judicia à strictis & bonæ fidei differant. Nam in strictis, cum judicis potestas formulis adstricta, & tanquam inclusa sit, liberum ei non est antè sententiam quicquam clementius arbitrari, quàm formula ipsa præscribat. In his verò quæ bonæ fidei sunt, quia latissima judicis potestas est, & minimè formulis alligata, potest & neglecto arbitrio, si ita visum ei fuerit, protinus sententiam ferre. Duaren. *de in lit. jurand. num.* 48.

Actiones arbitrariæ sunt (ait Hoto.) in quibus qui judex datus est, non ad certam formulam & summam, ut in strictis judiciis, adstringitur : sed ei permittitur ex bono & æquo secundum cujusque rei, de qua agitur, naturam æstimare, quomodo actori satisfieri oporteat, *§.* 30. *de actio.* Qui ergo in iis disceptatores dantur, arbitri potius, quàm Judices dicuntur : unde & ipsæ nomen invenerunt. Arbitrarium enim Festo est, cum adhuc res apud arbitrum geritur. Hujus arbitrariæ actionis judex (ait Ulp. 2. §. *fin. h. t.*) non quantitati contractus debet servire, sed vel excedere vel minuere quantitatem potest. Et tanta judicis hujus potestas est, ut etiam Reum absolvere possit. *ibi l.* 4. Differt ergo hæc actio à bonæ fidei actione, quod in illa non nominatur summa pecuniæ, sed tantum quod ex fide bona dari oportet, petitur : in hac nominatur quidem, sed tamen arbitrio prudentiæque judicis committitur. Ut ita arbitrariæ nomen generale sit, bonæ fidei actiones complectens : sed distinguendi causa, ut aliàs sæpius commune nomen proprium factum est. Hotom.

Actio atrox. *l.* 22. §. 4. *in pr. C. de furt.*

Actiones beneficiarias scitè appellat Oldquas Dd. vocant conditiones, ex l. non scripta, vel ex moribus : maximè autem clientelarias consuetudines : cui adstipulatur Bartol. testis, & quidem strenuus, *in l.* 1. *ff. de condict. ex l.* Spieg.

Actiones bonæ fidei concisa locutione dicuntur in quarum formulis Prætor adjiciebat Ex bona fide. Cic. *in Top.* in omnibus igitur judiciis, ex quibus Ex fide bona erit additum, primus earum usus est. Item *lib. de offic.* 3. & Scævola summam vim esse dicebat in omnibus iis arbitris, in quibus adderetur Ex fide bona, ib. Quid sibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat, judici dato formulam & summam sibi à Prætore præscriptam, ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei judiciis (ait Imp. *§.* 29. *de actio.*) libera potestas permitti videtur judici ex bono & æquo æstimandi, quantum actori restitui oporteat. Hot. Prat. Ac quidam juris autores certa tantum judicia bonæ fidei esse voluerunt : non quidem, quod Fab. §. *actionum. de act.* putavit, ob eorum frequentiam & utilitatem ; sed necessitatem. Siquidem eorum contractuum adeo necessarius est usus, ut sine his humana societas consistere non possit, ad cujus conservationem referenda sunt omnia, quæcunque tot tantisque juris voluminibus continentur. Duar. *de in lit. jur. n.* 14.

Actiones stricti judicii seu juris (de hisce præter alios, vid. Corras. *lib.* 2. *Miscell. c.* 8.) dicuntur, in quibus præfractè judicium à Prætore definitur, & quasi ad vivum resecatur, ut judici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere liceat. Cicero de iis loquens *in orat. pro Q. Rosc.* Quid est in judicio ; directum, asperum, simplex. Si paterat tantam pecuniam dari oportere. Hic nisi planum facit, tantam pecuniam ad libellam sibi deberi, causam perdit. Judices enim (quippe privati homines) potestatem judicandi nullam, nisi quam à magistratu & qua de re acceperant, habebant : veluti, L. Cassius judex esto. Si apparet aureos xx. Nævio dare oportere Sempronium, cum tantæ pecuniæ condemnato. Poterat L. Cassius de aureis xx. judicium statuere : de uno minus aut amplius, non poterat, non accepta scil. à Prætore potestate. Nam potestates & imperia sunt penes magistratus : judices autem privati (ut diximus) homines erant. Itaque si maximè undeviginti deberentur, quia tamen viginti petita sunt, petitorem judex damnabit. Unde illud vulgatum, ut qui plus peteret, causa caderet. Officium ergo judicis est, constituere simpliciter, debeanturne xx. aurei, an non debeantur : non autem de aureorum numero arbitrari. Tranquillus *Claudio:* Nam & iis, qui apud privatos judices plus petendo formula excidissent, restituit actiones. De strictis judiciis loquitur, in quibus si petitor asse uno plus postulasset, condemnabatur. Hot. vid. Pac. *d. disp.* 17. *thes.* 2. *n.* 5.

Actio κακώσεως apud Athenienses erat, quæ dabatur parentibus adversus contumaces filios & ingratos. Ut *ex Philipp.* 4. Demost. colligitur : quæ doctiss. viro Franc. Connano videtur Latinè appellari posse malæ tractationis, de qua inf. Κάκωσις enim afflictionem & vexationem significat. Connan. *lib.* 8. *cap.* 12.

Actio Calvisiana, est actio in personam, qua patroni utuntur ad ea revocanda, quæ in ipsorum fraudem liberti alienarunt. Hot. Cum hac eadem ferè est, quæ Faviana appellatur, patrono etiam competens ad revocanda, quæ in fraudem ejus à liberto gesta sunt. *l.* 1. *si quid in fraud. patr. l. videamus*, §. *in Faviano ff. de usur.* Advertendum verò & ad hoc, quod Doctores omnes concludunt *in §. item si quis in fraudem. Instr de act.* dari aliam speciem Calvisianæ, quæ dicitur utilis, quæ competit filio arrogato contra recipientem à patre alienante in fraudem suæ partis debitæ à jure, ut in *l. fin. ff. si quid in fraud. patron.* Gomesius *d.* §. *item si quis in fraudem*, *n.* 45. vide inf. actio revocatoria & Pac. *d. disp.* 17. *thes.* 29. & Vult, *lib.* 2. *Jurispr. Rom. d. loc.*

Actio calumniæ quam usus vel certè abusus, Oldend. teste sicut pleraque alia præclara legum sancita sustulit, occurrebat actoris malitiæ. Novel. *de litigios.* §. *ad excludendas*, quoniam neque decernebatur citatio, neque ad executionem perducebatur, nisi cautione ab actore data, quod intra duos menses litem contestaturus, vel omne damnum ei qui conveniretur, restituturus esset in duplum : cautione tamen non transcendente xxxvi. aureos. Probatur *l.* 1. *C. de lit. contest.* Novell. *ne execut.* §. 1. Et hæc quidem cautio initium litis respiciebat. Hodie vix longo tempore pervenitur ad contestationem litis, adeo in præparationibus calumniamur omnes. Spieg. Hac actione litem alteri calumniosè intendens, si damnatus esset, decimam partem ejus quod petierat, adversario solvere cogebatur. Hot.

Actio cautionis judicio sisti conditictia competit ei, qui stipulatus est judicio sisti adversus reum ipsum, vel fidejussorem ejus, qui promisit. *l.* 1. *qui satisd. cog.* Hæc aliàs pœnam persequitur, si est in promissione : aliàs rem ipsam, h. e. id quod interest, *l.* 2, *§. ult. & l. seq. qui satisd. cog.* Actio verò cautionis judicio sisti, in factum prætoria, semper est pœnæ persecutoria, vid. Oldend.

dend. *Claff.* 1. *actio.* 6. Spieg. Cæterùm fi quis non eft admiffus ad cavendum, ficuti jure tenebatur, ideoque tractus in cuftodiam : huic actio in factum conceditur, adverfus eum, qui recufavit accipere legitimam cautionem.

Actio cautionis ufufructuariæ tam multa habet fingularia, ut non fufficiat actorem remittere ad ordinem ftipulationum communem : nec eft fuperflua, ficut Dd. in obfcuram difputationem torquent : imo eft valdè neceffaria, tefte Oldend. & obftat futuræ levitati ufufructuariorum, Spieg. Coguntur enim domino proprietatis cavere, fe boni viri arbitratu ufuros, & reftituturos fe, quicquid fructuum extabit finito ufufructu, & fi fortè hanc cautionem recufaverint, non tradetur eis res, neque concedetur actio, priufquam fatisdederint. *l. fi cujus rei, in prin. ff. de ufufr.*

Actio centumviralis. Quære centumvirale judicium.

Actio certi eft, quæ ex certa & nominata contractus forma nata non fecundùm verba contrahentium, fed fecundum juris ordinationem intenditur, ut apparet *ex l. cum mota. C. de tranfact.* Prat.

Actio chirographaria fecundùm Olden. propriè promiffio eft, debitoris manu vel fcripta, vel fubfcripta. *l. chirographis, ff. de admin. tut. vid.* eundem Act. xxx. Claff. iv. Spieg.

Actionis circularis, five circuli, quem Saltabellum vocant formularii, *in l. 1. §. cum prædium pignori, ff. de pigno. & in l. ufucapio. C. eo. tit.* falfa eft imaginatio, ficut Bart. quoque animadvertit in jam citata *l. ufucapio*, tefte Old. *in cop. ta fua.* Spieg.

Actio civilis eft, quando quis civiliter & non ad pœnam & vindictam agit. Criminalis verò; quando quis de crimine ad pœnam & vindictam in judicio experitur. Sic pro injuria & civiliter & criminaliter agere licet. Civiliter quidem, quando injuriæ æftimatio habetur, quam is qui injuriam accepit irrogari fibi poftulat. §. *pœna.* Inft. *de injur.* Criminaliter verò, quia extraordinaria pœna imponi petitur, eaque vel ad mortem ufque protendi poterit, ut plerique omnes voluerunt. Illud verò in univerfum fciendum eft, civilem actionem, in qua de re familiari agitur non confumere criminalem actionem, nec è contra. *l. unica. C. quando civilis actio crim.* Unde qui in factum actione, propter fuppreffum teftamentum, cum fua intereffet, egit, poterit poftea, imo & quivis alius, cum publicum fit judicium, de falfo, criminaliter accufare. Nec intereft, utrum civilis actio, an accufatio prius proponatur, *d. l. unica.* fed utraque eodem judicio proponi non poteft : & ubi criminale judicium publicum eft, præjudicium ei fit per privatum, ut fcilicet prius cognofcatur de privata civilique actione, fic accipiendum eft, quod refpondit Paulus *l. interdum de pub. jud.* interdum evenire, ut præjudicium publico judicio fiat, ficut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorum, & interdicto unde vi, & de tabulis teftamenti exhibendis : nam in his de re familiari agitur. Bald. *ad tit. de l. Aquil.*

Actio commodati eft perfonalis actio qua id, quod gratis alicui utendum dedimus, reddi nobis poftulamus, ut docet Imp. §. 2. *quib. mod. re contrahatur.* Hotom. Hæc actio (ait Schard.) eft triplex : directa, utilis & contraria. Directa competit ei, qui rem aliquam commodavit, contra commodatarium, ad repetendum ipfam rem, ut ei res & ejus acceffiones reftituantur, facto & expleto ufu, propter quem commodata eft. *ff. commod. l. 1. l. 17. §. ficut.* Actio commodati contraria ei competit, qui commodatum accepit, in eum qui commodavit, & impenfas in rem commodatam factas repetit, idque fecundùm diftinctionem Gaii, *l. in rebus* 18. *§. poffunt. §. commod.* Quod autem contraria competat, Paulus docet *l. in commodato* 17. *§. 1. ff. eod.*

Actio commodati utilis competit, ubi non eft verè commodatum, fed interpretativè. Aut fi is commodavit, qui commodare aut commodatò accipere non poteft. Exempla patent apud Ulp. & Paul. vid. *epitom.* Pacii *difp.* 18. *thef.* 26. 27. 28. & Vult. *lib.* 2. *Jurifpr. Rom. d. loc.*

Actio communi dividundo dicitur, quæ datur iis, qui res, quas vel voluntate, vel fortuna inter fe communes habent, per arbitrum dividi, & fi quid alter alteri debeat, præftari poftulant. Paul. *l. 1. ff. commun. divid.* Hoc judicium ideo neceffarium fuit, quod actio pro focio magis ad perfonales invicem præftationes pertineat, quàm ad communium rerum divifionem. Hot. Conf. Pac. *d. loc. difp.* 19. *thef.* 16. *ac feqq.* & Vult. *lib.* 2. *Jurifp. Rom. d. loc.* Hæc actio de communi dividundo, & ut familiæ herci fcundæ, miftam caufam habet, quod realium exemplo ratione dominii intendatur *l. per hoc judicium ff. commun. divid.* quod pro parte apud unum eft, & fequatur quemlibet rei poffefforem, licet titulo fingulari poffidentem. *l. 1. C. com. divid.* Cum actionibus verò in perfonam participat, quod ex quafi contractu nafcatur hæc obligatio. §. *item fi inter.* Inftit. *de oblig.* quæ ex quafi cont. & quod perfonales habeat præftationes. Ratione quippe fructuum perceptorum, & neceffariarum impenfarum hæc actio competit. *l. 3. ff. commun. divid.* Differt autem ab actione famil. hercifc. quod hæc pro univerfal. dari folet. Communi verò dividundo, pro fingularibus rebus. *d. §. item fi inter aliquos.* Deinde familiæ hercifcundæ datur inter plures cohæredes, quo inter eos res hæreditariæ diftribuantur *l. 1. ff. famil. herc.* Communi dividundo non folum inter cohæredes, fed & alios : ut fi duobus eadem res donata eft, *l.* 2. C. *comm. divid.* vel fi inter quos focietas coita eft : nam fi ea intervenerit, hoc quoque judicium, nedum pro focio datur.

Actio competens *l. 3. C. de aleatoribus l. 12. C. acquir. poff. l. 3. C. de interdict.*

Actio condictitia, actio perfonalis, in qua condicimus. Imper. §. 1. *quib. mod. re contr.* Daturque agenti contra eum propter repetitionem condictitia actio, nam perinde ei condici poteft, si apparet eum dare oportere, ac fi mutuum accepiffet. Ulpian. *l. fi quis* 24. *ff. fi cert. pet.* Sed illa condictitia actione id perfequi debet, per quam certum petitur. Hot. vid. *infr. Condictitia lex.*

Actio conducti, five ex conducto, eft actio in perfonam, per quam is qui vel rem utendam, vel opus faciendum conduxit five recepit, ut vel re farta tecta utatur, vel operis perfecti mercedem confequatur, poftulat. Hot. Competit autem ipfi conductori ex his caufis ferè, ut plura fi re quam conduxit frui ei non liceat, fortè quia poffeffio ei aut totius agri, aut partis non præftatur, aut villa non reficitur, vel ftabulum, vel ubi greges ejus ftare oportent; vel fi quod in lege conductionis convenit, fi hoc non præftatur, ex conducto agetur. Hoc tamen intelligendum eft ita, ut fi culpa locatoris id accidat, quanti intereft conductoris, folvat : fin cafu, cui non poteft refiftere, mercedem pro impedimenti

menti ratione remittat. Connan. *lib.* 7. *c.* 1 t. *n.* 16. & 17. Conf. Pac. *Epit. disp.* 18. *thes. ult.* & Vult. *lib.* 2. *Jurisp. Rom. d. loc.*

Actio confessoria est, cum actor asserit sibi vel prædio suo servitutem deberi. Sic vicissim Negatoria, quando actor asserit, & contendit prædium, vel domum suam, esse liberam ab adversario, & petit adversarium molestantem compelli, & condemnari, ut desistat: & declarari, quod ei nulla servitus ad fundum meum debeatur. Zasius *in §. aque.* Instit. *de actionib.* Itaque actionem confessoriam intendens, sibi servitutem deberi: Negatoriam proponens, sibi libertatem asserit. Et hæc actio confessoria duplex est: directa, illis competens, qui directum habent dominium earum rerum, quibus debetur servitus, adversus illos, qui pariter ejus rei, quæ servitutem sustinet, directò domini sunt: & utilis illi prodita, qui in prædio dominante utile dominium habet, aut saltem jus aliquod in re; verbi gratia, creditori, qui rem pignoris jure possidet, *l. creditori. ff. de novi oper. nunt.* Fructuario, *l.* 1. *ff. si usufruct. petat.* Superficiario, *l.* 1. *§. fi. ff. de superficieb.* Eademque ratione emphyteutæ, vasallo, & aliis id genus. Confessoriam autem actionem Ulpian. aliter accipit *in l. proinde. §.* 1. *ff. ad leg. Aquil.* pro ipsa sc. legis Aquil. persecutione, vel, ut Balduin. *tradit ad §. aquæ.* Instit. *de act.* pro ea actione, quæ interrogatoria vocari solet, nempe quæ ex ejus, qui interrogatus est, responsione, sive confessione dabatur, *l.* 23. *§. ult. & l.* 25. *§.* 1. *ad l. Aquil. l. ult. de interrog. act.* Porro notant Dd. exempla, in quibus confessoria intentatur verbis negativis, & negatoria verbis affirmativis, in c. cum Ecclesia Sutrina *de caus. poss. & propr.* ubi bona, *gl. de his extr. de jud. in c. examinata. & in d. l.* 2. *ff. si servit. vend.* Actio confessoria (ait Hot.) est, per quam rem nostram ab alterius possessione in dominium nostrum vendicamus. Imper. §. 2. Inst. *de act.* vide Pac. *disp.* 17. *th.* 10. & Vult. *d. lib.* 2.

Actio constitutoria, sive de constituta pecunia, seu de constituto est, qua cum eo agitur, qui vel pro se, vel pro alio soluturum se, sine ulla stipulatione constituerit, ut docet Imp. *§.* 8. *& 9. de actio. itemque toto tit. de constit. pecu. ff.* Hot. Conf. Epitom. Pac. *disp.* 18. *th.* 1. *ac seq.* ac Vult. *d. loc.* Est autem aliquanto fortior, quàm nudum pactum, & aliquanto fragilior stipulatione. Spieg.

Actio damni injuria, adversus eum competit, qui damnum injuria dederit, ut quanti plurimi res, vel anno proximo, vel 30. diebus proximis fuerit, tanti damnetur pro casibus, qui ex lege Aquilia cognoscuntur: *tit. de leg. Aquil.* in Inst. & Pand. Dicitur autem actio damni injuria, præcisè, pro damni injuria dati. Itaque apud Cic. legitur *in orat. pro Qu. Rosc.* cum in libris nostris frequenter Injuriæ in secundo casu legatur. Hot. vid. & infr. *Actio leg. Aquil.*

Actio dativa, actio nativa. Differentia hæc dativæ nativæque actionis, teste Alciato, nusquam in jure nostro legitur, sed promiscuè ICti dari nascive actionem dicunt: ex qua forma loquendi hæc differentia communiter à *ff.* tradita originem sumpsit, quam explicare operæ pretium est. Dativæ sunt, inquit Bartol. *in l.* 1. *ff. de actionib.* quæ immediatè à lege conceduntur sine matre, ut *l. juris gentium. ff. de pact.* Nativæ sunt, quæ matrem habent obligationem, *l. licet. §. ex obligatio. ff. de procur.* ut ecce, inquit, Adam fuit homo dativus sine patre & matre à Deo datus, cæteri nativi sunt. Profectò hæc differentia, sive Bartoli primùm fuerit, sive cujusquam, dativa est, h. e. nullo ICto autore edita, sed ab ipso excogitata, vel potius ex ipsius capite nata, ut Pallas ex Jovis capite. Siquidem nullum est discrimen dativæ & nativæ actionis, sed omnes dantur & nascuntur promiscuè. vid. Farcatul. *in Necyom. dial.* 97.

Actio nativa, teste Zasio in princ. *Inst. de act. num.* 8. 9. 10. est, quæ præjacentem habet materiam, eamque sufficientem & efficacem, ut inde actio derivetur, sicut sunt contractus & conventiones legitimæ.

Actio dativa est, quæ materiam quidem præexistentem habet, sed non idoneam ad producendam actionem perfectam, nisi nominatim adjuvetur lege, Prætore, consuetudine, Zas. pluribus dicto loco, & *lib.* 2. *singular. respons. c.* 5.

Actio de arboribus succisis (vide infr. Actio furtim cæsarum) *ex* 12. *tabul.* est actio in personam, per quam qui alienas arbores exciderit, æris 25. damnatur, hanc enim constitutam pœnam fuisse, Plin. *lib.* 17. *c.* 1. testatur. Hinc tit. Arborum furtim cæsarum. *lib.* Pand. 46. & actio arborum furtim cæsarum, quam quidem pecuniariam esse *ex l.* 12. *tabul.* Prat. & similiter affirmat. Cujac. *observ. lib.* 9. *c.* 12. *in princ.* sed addit (ut Gajus ad eam legem annotavit) quod coerceantur etiam tanquam latrones, qui arbores, & maximè vites ceciderint, quod & Servius confirmat in illum Virgilii locum: Atque mala vites incidere falce novellas. Fuerat, inquit, capitale supplicium alienas arbores incidere. Actio legitima est in eos, qui cædunt, scindunt, secant. His enim tribus verbis lex usa est. Cujac. supra alleg. loc. Et appellatione arborum etiam vitem, ederam, arundines, salicta & stirpes contineri, Ulp. scribit *in l.* 3. *ff. eod.* Porro si furtim arbores cæsæ sint, & ex *l. Aquil. & ex l.* 12. *Tabul.* dandam actionem Labeo putat: sed Trebat. ita utramque dandam ait, ut Judex in posteriorem deducat id, quod ex prima consecutus sit, & ex reliquo reum condemnet, *l.* 1. *ff. eod.* Cujac. Hot. Vvesemb. Prat.

Actio dementiæ nihil aliud est, quàm petitio curatoris dandi furioso patri; aut mente capto. Cujac. *obs. 9. c.* 13. quo loco etiam indicat alia in scholis, alia in foro actionibus nomina dari, ut inscripti maleficii in schola, stellionatus est in foro: malæ tractationis in schola, rei noxiæ, vel de moribus in foro: talionis in schola, injuriarum in foro: abdicationis in schola, exhæredationis in foro, &c. Cujac. *d. loc.*

Actio de dote, est actio in personam, quæ divortio facto mulieri ad dotem exigendam adversus maritum datur, & maritum in id tantum, quod facere potest, damnat, *l. maritum* 12. 13. 14. *ff. sol. matr.* Prat.

Actio de dolo, majoribus hoc præstat, quod minoribus restitutio in integrum. Et plerunque datur, ubi ex dicto vel facto alia non nascitur actio. Ulp. *in l. quod venditor ff. de dol. mal.* Spieg.

Actio de dolo competit mihi, quando damnum dolo malo à quovis est mihi datum: vel si quis adversus me versetur dolosè consulendo vel malitiosè negotia mea administrando, nec superest aliqua civilis actio, qua possim experiri; tam directa quàm utilis, seu in factum actio: nulla item directa prætoria. Conna. *lib.* 7. *c.* 15. *n.* 15. Sed non datur, nisi duos aureos excedat. Hæc autem non datur liberis contra parentes. Ratio: quia odiosa est, & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur liberis contra patronos, nec humili adversus eum, qui dignitate excellit, nec plebeio adversus consularem re-

ceptæ authoritatis, nec luxorioso adversus hominem vitæ emendatioris. Datur tamen hæc actio in factum contra prædictos, ut fiat mentio bonæ fidei: & verbis fit temperatis, in conditione libelli, in qua nulla est facienda mentio doli. Hæc probantur, *ff. de dolo l. si oleum.* 5. *fin. cum l. seq.* Old. Prat. Conf. Epitom. Pac. *disp.* 20. *thes.* 6. & Vult. *d. loc.*

Actio de dolo & furto eorum, qui sunt in ministerio cauponum, stabulariorum, vel navem exercent, datur adversus caupones, stabularios, & nautas, in duplum, obligatione ex quasi maleficio descendente, illa scilicet ratione, quod in culpa sint, qui hujusmodi servorum colluviem in suum contubernium asciverint, juxta notata Alciati *in l. servus. C. de pact.* Si quod tamen ejus rei nomine præstiterint, ab eo qui quasi deliquit, recuperandi facultatem habent, argumento *l. si vero.* §. *cum autem ff. de his qui dejec. vel effud.* Est & alia in factum actio, quæ ex jurisdict. Prætoris descendit, contra eosdem prodita, & de Recepto nuncupari consuevit, *l.* 1. *ff. naut. caupo. stabul.* ob id scilicet, quod res susceperint vel receperint, sive ipsi, sive ejus familiares, aut alius quantumlibet extraneus rem surripuerit, aut alias quoquo modo læserit, *d. l.* 1. §. *ult. & ll. seqq.* eaque & rationem habet, ne id genus hominibus cum furibus coeundi ansa præbeatur, *d. l.* 1. §. *post princip.*

Actio de jurejurando, est, per quam is, qui adversarii postulatu deberi sibi pecuniam juravit, ita eum damnari postulat, si planum faciat se illius postulatu jurasse: ut docet Imper. 12. *de action.* Hoto. Hanc & judicati actionem appellant. *l. miles.* §. *judicatum. ff. de re judic.* sive, ut vulgus Doctorum volunt, in factum actionem ex judicato descendentem: DD. *in l. actori, C. eod.* In eum autem datur actio ex juramento descendens, qui jusjurandum detulit, ejusque hæredem, sive quis utili personali experiatur, sive reali, quando ab eo, qui dominus erat, per suum sacramentum avocaverit, *l. sed etsi possessori, ff. eod.* &c.

Actio de moribus. vid. *Judicium de moribus.*

Actio de pastu pecoris ex *leg. 12. Tabul.* instituta est, cum in meo fundo pecus suum depastum est. Nec enim de pauperie noxalis actio sufficiebat: quia pastus pecoris, nec pauperies, nec damnum est. Hotomann. Conceditur autem ei cujus glans depascitur ab alieno pecore immisso, sive id fiat in proprio fundo, sive alieno, adversus eum, qui pecus suum immisit ad depascendum. Nam hæc est prima ratio hujus actionis introducendæ, quod sæpè immitti soleat pecus in alienum fundum non sine damno. Cumque nihil corruptum sit, cessat directa Aquiliæ; & quia factum immittentis intervenit, non habet locum actio de pauperie. Hæc ergo introducta fuit persecutio. Unde consequitur: primum, quod, tametsi in alieno solo nihil corrumpatur, neque contra usum solitum glans consumpta sit à pecore, quando tamen damnum adfertur, & nullo jure fit, utilis Actio Aquiliæ cum hac concurrit. Deinde, quod si pecus suo motu vel lascivia fundum alienum ingrediens, glandem comederit, aut sepes aliudve quid corruperit, sine ullo immittentis facto, & sine culpa pastoris, tunc exercenda est actio de pauperie, *l. ultima C. ad l. Aquil.* Old.

Actio de patre patronovè in jus vocato, est, per quam filius emancipatus aut libertus, qui patrem patronumve sine prætoris venia in jus vocavit, poena 50. aureorum damnatur, *l. pen. ff. de in jus voc.* Hot. Prat.

Actio de peculio est, per quam is, qui cum filiofamilias servovè contraxit, contra patrem, dominumve ita agit, ut quoad profectitium peculium ferre possit, solvere damnetur: uti docet Imper. §. 10. *de action. & tot. tit. de pecul. ff.* Est verò actio perpetua in patrem vel dominum, sed mortuo vel manumisso, alienatove filio vel servo, incipit esse annalis: quod merito factum esse, ait Ulp. *l.* 1. §. 2. quando de peculio actio annalis est. Nam cum morte vel alienatione extinguitur peculium, sufficiebat usque ad annum produci obligationem. Sciendum est autem, non certam quandam actionis speciem hanc esse, quæ per se constet, sed adjectionem, qua principalis actio designatur. Nam si depositi, commodati, mandati, filiusfamilias obligatus sit, datur adversus patrem actio depositi ex peculio, commodati ex peculio, mandati ex peculio, *l.* 5. §. *qui congruus. ff. de pecul. l. deposit. eod. l.* 1. *C. quod cum eo, &c.* Hotom. Prat.

Actio depositi datur contra depositarium, i. eum, apud quem res est deposita, ut rem restituat in die. Contraria depositi actio competit depositario simul & hæredi ejus, in eum, qui deposuit, nomine impendiorum in rem depositam factorum.

Actio depositi ad duplum datur ei, qui in quatuor casibus aliquid deposuit, ex imminente periculo: ut tumultus, ruinæ, naufragii, incendii. Zas. *eod.* §. *seq.*

Actio depositi est duplex, scil. directa, & contraria. Actio depositi directa competit depositori ad repetendum depositum & accessiones ejus, & competit in simplum, nisi fortè res sint incendio, ruina, naufragio deperditæ. Hoc enim casu, qui depositum sic receperit, si inficietur, & de hoc convincatur, in duplum condemnabitur. Sed actio depositi contraria competit ei, penes quem res deposita est, ad petendum impensas, si quas circa rem impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per servum depositum, secundum Placent. Est & actio depositi sequestraria in sequestrum data *l. si in Asia.* 12. §. 2. *ff. eod.* Conf. Pac. *epito. disp.* 18. *thes.* 29. & Vult. *lib.* 2. *Jurisp. Rom.*

Actio de superficie quasi in rem competit ei, qui superficiem habet in alieno solo nomine conducti, ad repetendum superficiem, si possederint. Superficiem autem, vel superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas, vel directum dominium & civili & naturali jure ejus est, cujus & solum; utile verò superficiarii, *l. ultima ff. de superfic.* Porro hæc extraordinaria est, quia interdictum appellatur. *d.* §. *qui superficiem juncta rubr.* Prat.

Actio de tigno juncto dicitur, qua utitur dominus tigni, quod injunctum est prædiis urbanis vel rusticis, adversus eum, qui ipsius tignum ædibus vineisve suis adjunxit: per quam non ipsum tignum sed duplum consequitur, ut docet Ulp. *l.* 1. *ff. de tign. junct.* Hot. Non autem solum datur adversus eum, qui injunxit, sed & qui injunctum habet ut notat gl. *in l. in rem actio.* §. *tignum. ff. de rei vind. & l.* 1. §. *ult. ff. de flum.*

Actio directa (quum actioni contrariæ opponitur) ea formula est, quæ quum certam ob causam inventa atque instituta sit, ad eandem ipsam causam accommodatur: veluti *lex 12. Tab.* pro socio actionem instituit, aut ea ex lege scil. instituta est. Quoniam utriusque socii causa instituta est hæc actio, Directa utrinque nominatur. At in tutela, mandato, & deposito in-

ventâ

venta primum est actio, tantum pupillo in tutorem, mandatori in mandatarium & deponenti in depositarium. Quare quæ his in causis dantur actiones, quia illæ ipsæ sunt maximè, quæ primum institutæ sunt, directæ nominantur. Et quoniam usu rerum postulante intellectum est, vicissim quoque dandas esse tutori in pupillum, mandatario in mandatorem, depositario in deponentem; certis de causis actiones concessæ quoque sunt eædem ipsæ antiquitus institutæ conceptæque formulæ, quas Directas, cum ad sua negotia referuntur, nominamus: sed quia non ad suam causam propriè accommodantur, contrariæ nominantur: quasi dicas, eædem ipsæ actiones, sed ad contrariam partem accommodatæ. Hotomann. Cæterum breviore certioréque doctrina à contrariis directas actiones discerni putat Coraſ. *lib. 6. Miscell. cap. 6.* hoc modo: Directas his dari, qui domini sunt, aut quorum principaliter interesse potest, contractus origine, & prima ipsius radice spectata. Contraria verò his, quorum per accidens tantùm interest, quæ ideo non ex ipso contractu rectà dantur, sed ex quadam æquitate per legis extensionem. Unde directæ actiones ipsius sententia, respectu contrariarum appellatæ, quod rectè & immediatè ex ipso contractu veniant. Contrariæ verò, quia contra primam contractus naturam concedantur, quæ propterea ex nullo propriè contractu nasci, Justinianus dixit, *§. igitur & §. tutores.* de obligationibus quæ ex quasi contractu. Et hanc sententiam veram esse non dubitat, si omnes ad unum actiones contrarias singulatim percurras, quas ex numero tradiderunt nobis Jurisconsulti jamjam à nobis memoratas: commodati, mandati, depositi, tutelæ, negotii gesti, & pignoratitiam. Quibus alias adjicere necesse non est: neque enim sunt aliquæ contrariæ, præter expressas à lege. Bald. in *cap. 1. in fin. quid praecd. deb. investit. in feud.* Coraſ. *lib. 6. Miscellan. cap. 6. actio directa* est (ait Hotom.) cum ejus ipsius, contra quem agitur, non autem alterius nomine intenditur: ut actio noxalis, quia contra dominum non suo, sed servi nomine intenditur, directa non est.

Actio directa interdum opponitur utili. Et tunc directæ actiones dicuntur, tam quæ ex verbis, quàm quæ ex sententia juris civilis vel prætorii per interpretationem constitutæ sunt. Utiles autem seu indirectæ censentur, quæ non ex verbis legum proficiscuntur, neque ex manifesta sententia, sed addititia quadam interpretatione propter similem rationem receptæ sunt in forum. Justus ergo & directus summi juris sensus ex lege facit actiones censeri directas. Addititius autem, & per æquitatem, mediante interpretatione, h. e. per consequentias receptus, efficit utiles: sive ad causam efficientem respicias, ut dictum est, sive ad causam materialem spectes. Oldend. Discrepant tamen hæ duæ in plerisque. Directa nobilior est utili; & illa præsente, hæc mussitat, nec audet sese exhibere, *l. si heres institutus, ff. ad Treb.* Item minore probatione contenta est directa quàm utilis: in illa probamus Titium nobis obligatum, in hac Titium obligatum Seio, qui nobis cessit. Hoc vult Bart. *in l. 2. de actionib.* Et facit *l. si in solutum. C. de action.* Sed debuit distinguere inter directam, mandatam, & eam, quæ mandata non est; nam mandata totidem requirit probationes, quot utilis cessa, *l. qui stipendia. C. de procuratoribus.* Item, inquit idem Bart. directa infamat, non utilis: quod ipse non respuo: cum interpretatione odia & pœna angustanda sint *l. pen. ff. de pœn.* Item directa morte mandantis extinguitur, non utilis, *l. 1. C. de action.* In eo autem conveniunt directa & utilis, quod morte mandataris neutra perimitur, *l. illam. C. de donat.* & alicubi eundem habent effectum: ut *l. fin. ff. de magistrat. conven. & l. 1. C. eod.* Forcatulus in sua Necyom. *dialog. 65. n. 2.* vid. Hod. Instit. *de act. §. 1. & rursus §. actionum autem.* Inst. *eod.* ubi tradit utilem actionem dici nimirum quoniam utilitatis causa introduceretur; quemadmodum ICtus scribit in *l. quia actionum. ff. de præscrips. verb.* quo casu obliquè agi significare videtur Theophil. *§. si quis una.* Inst. *de fideic. hered.* Idque verum esse apparet ex *§. Cæterum de l. Aquil.* Inst. *Adde* Cut. *lunar iv. l. 2. c. 10. in to. 2.*

Actio emphyteutica, Joan. Old. de actione emphyteutica tractaturus, Aperti juris est, inquit, emphyteusim censeri. formulam proprii nominati contractus, quicquid rixentur otiosi homines. Unde propriam habet actionem, quam quid vetat emphyteuticam dici; sicut ex aliis contractibus actionem empti, locati, commodati? teste Bart. *in leg. 1. de condict. ex leg.* Est autem contractus planè colonarius, & (ut crassè dicam) rusticus ideoque frequentior, quàm ipsi perpendunt, & Jurisperiti, qui multa de illo scribunt. vide Colonarius contractus. Spieg.

Actio empti, sive ex empto, est actio in personam, per quam qui rem quampiam emit, venditorem, & quæ lingua nuncupata sunt præstare, & si nominatim nihil convenit, rem tradere, eamque vel emptoris facere, vel evictionis nomine obligari cogit: uti docet Ulpianus *l. 11, ff. de actio. empt.* Hot. Alex. Imper. in *l. ex convent. C. de pactis* & Diocl. & Max. *in l. unic. C. si servus extero se em. mand.* actionem empti vocant eam, quæ datur venditori ad consequendum pretium. Frequentius tamen totus contractus emptio nuncupatur, quia, si diligenter attendamus, utriusque contrahentis voluntas in eo est, ut emat, id est, acquirat & accipiat, hic rem, ille pretium non ut alienet: nec enim rem suam quisquam alienat: ex quo verius fuit totius negotii appellationem desumere. Connan. *lib. 7. c. 6. num. 2.* Conf. Pac. *epit. disput. 18. thes. 37.* & Vult. *lib. 2. Jurisp. Rom. in tract. de action.* suo loco.

Actio ex constituto dicitur ea, cum quis sine stipulatione debitum se soluturum constituit pro se, vel pro alio. Et est aliquando fortior, quàm nudum pactum, & aliquando fragilior stipulatione. Hanc conventionem frequentissimam videmus, inter mercatores, ubi quotidiè mittuntur epistolæ, nuntii, chirographa, quæ in fidem fundantur, & nihil aliud sunt, quàm constitutum. Unde Constituere est.

Actiones ex contractu nascuntur ex pacto conventioneve, sive obligatio ex re nascatur, ut condictio certi, de numerata pecunia, condictio ob causam dati, actio commodati, depositi, pignoratitia: de quibus omnibus suo loco dicemus: sive etiam oriatur obligatio ex verbis, sicut in actione ex stipulatu, quando res certa in stipulationem deducta est: sive etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus condictio odio desidiæ datur in eum, qui cum spe futuræ nominationis scribit se debere, quod ei non est numeratum, numeratione autem non sequuta post biennium non repetit chirographum; *l. in contract. C. de non numerat. pecunia,* sive etiam moriatur obligatio ex consensu;

veluti empti, venditi, locati, conducti, pro socio, mandati, præscriptis verbis, & actio constitutæ pecuniæ. nec non actio in factum de jurejurando. Et de his actionibus in propriis locis secundùm ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam, quæ oriuntur ex contractu, sive re, verbis, literis, aut consensu obligatio oriatur.

Actio exempta, Ulpian. sic erit, inquit, *accipienda, si desiit agere posse, der nimmer zu verher kommen mag.* Quibus id modis eveniat, idem explanat in *l. sed etsi per prætorem.* ex quibus causis major. vide *eximere.* Spieg. ex Oldendorp.

Actio exercitoria dicitur, quando dominus navis, quem patronum nominant, præponit servum, vel filium, vel alium quempiam navi vehendæ: quicquid à vectoribus, id est, qui vehuntur, contrahitur cum præposito navis, ejus rei datur actio exercitoria in dominum, qui nominatur exercitor. Zasius *in* §. *actiones.* Instit. *de actionibus.* Exercitorem autem, inquit Ulpianus, eum dicimus, ad quem obventiones, & redditus omnes perveniunt, sive is dominus navis sit, sive à domino navem per aversionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum: & parvi refert, qui exercet, masculus sit, an mulier, paterfamilias, an servus. Sed si pupillus navem exerceat, exigimus tutoris authoritatem, *l. prima* §. *exercitorem. ff. de exercitor. action.* Differt autem exercitoria ab ea, quod jussu, quia, ut plarique existimant, in exercitoria tacita, in ea verò, quod jussu, expressa voluntas requiritur.

Actio exercitoria (ait Hot.) est actio in personam, qua exercitor navis aut cauponæ, aut stabuli dolum aut furtum, quod in navi, caupona, stabulo, non per ipsum, sed eorum aliquem, quorum opera utitur, factum erit, præstare cogitur, ut patet ex *toto titul. de exercit. in ff.* Hot. Conf. *epit.* Pac. *disp.* 21. *th.* 11. & Vult. *lib.* 2. *Jurisp. Rom. dict. loc.*

Actio ex lege condictitia ei competit, qui damnum passus est ex gravamine sportularum adversus actorem, qui per fraudem plus complexus fuit in libello, in triplum: & adversus executores qui exigunt aliquid ultre debitas sportulas, in quadruplum: §. *triplic.* Inst. *de act.*

Actio ex sponso apud antiquos intendebatur interdum contra improbè aliquid negantes, sicque aut suscipere sponsionem, aut fateri cogebantur; ut antiquitus, si quis uxorem sibi spopondisset, & pater fortè sponso nuntium remisisset, sponsalibus dissolutis jure veteri Latinorum dabatur hac de causa ex sponso actio quod postea lege civili Romanorum est abrogatum, ut libera essent matrimonia: quod Gellius docet ex Sulpicio. Connan. *lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 4. Fiebat autem sponsio plerunque interdictis; qua de re vide Quintil. *lib.* 7. Extat formula sponsionis apud Cic. *in orat. Pro P. Quintio*, & exempla etiam apud eundem: & Livium quoque. Est & alterius generis sponsio: cujus meminit ICtus in *l. rebus de alea lusus* & ego infra, in sua classe. Spieg.

Actio ex stipulatu, est actio, quæ ei competit, qui sibi aliquid incerti dari fierive stipulatus est: veluti quicquid vini hoc anno ex vineis suis colligetur: ut patet ex *tit.* Inst. *de verb. oblig. in princ.* Hot.

Actio ex stipulatu doti exigendæ, est actio in personam, per quam uxor dotem suam soluto matrimonio à marito condicit. Hot. Hæc olim annua, bima, trima die dabatur, hodie verò Justiniani constitutione ad immobilia statim, ad mobilia verò non nisi post annum dari solet, *d. l. uni* §. *cum autem versic. ex actio.* Vide *Epit.* Pac. *disp.* 20. *th.* 35. & Vult. *lib.* 2. *Jurisp. Rom.*

Actio ex testamento competit ei, cui aliquid relictum est in testamento per legatum, vel per fideicommissum adversus eum, à quo legatum vel fideicommissum est, id est, qui dare debet jussu testatoris, sive hæres, sive legatarius, sive fideicommissarius. Nam & illos, nedum heredes, gravare potest testator in ultima voluntate, ut alii dent, vel restituant. Hæc autem actio ex quasi contractu oritur. Heres enim adeundo hæreditatem quasi contrahere videtur. Et licet magno necessitudinis vinculo cum bonæ fidei actionibus conjuncta sit, tamen stricti juris est. Jas. *in* §. *actio. in 2. notabili.* Coras. *lib. Miscell.* 2. *cap.* 7. *num.* 6. Duar. *de in litem jurando. num.* 55.

Actio extraordinaria, *rubric. ff. de interdict. & extraordin. act.*

Actio Faviana, quæ & Fabiana: de qua suprà in Calvisiana, datur patrono ad revocandum alienata per libertum. In hac veniunt fructus tam ante, quàm post litem contestatam percepti *l. videamus.* §. *in Fabiana ff. de usuris.* Illud autem plurimum refert, utrum inter vivos, an donatione causa mortis alienaverit libertus in fraudem patroni. Nam priore casu non præsumitur dolus, nisi probetur puta, si vendiderit, locaverit; posteriore verò, non requirimus (ait Ulp.) utrum dolo malo facta sit, an non sit, scilicet alienatio. Sufficit enim docere mortis causa factam, nec immeritò. Mortis enim causa donationes comparantur legatis: & sicuti in legatis non quærimus, dolo malo factum sit, an non sit, ita nec in mortis causa donationibus: Old. Porro Cujacius *tractat.* 1. ad Africanum dicit actionem Fabianam patrono competere, liberto testato, Calvisianam liberto intestato. Et addit, quod utraque detur patrono adversus eos, quibus libertus bona sua alienavit dolo malo in necem patroni, etiamsi fraudis conscii non sint, vel adversus eos, quibus mortis causa donavit libertus, aut legavit supra semissem bonorum, etiamsi non hoc dolo fecerit malo libertus: nam ut legata ac donationes etiam causa mortis ex constitutione Severi non possunt heredem institutum fraudare Falcidia, ita nec patronum debita portione. Cujac. *supr. d. loco.* vide *infr. actio revocatoria.* Conf. *epit.* Pac. *disp.* 17. *thes.* 29. & Vult. *l.* 2. *Jurisp. Rom.*

Actio familiæ herciscundæ dicitur, quæ datur cohæredibus postulantibus, ut & hereditas dividatur, & si quid alter alteri debeat, præstetur. Nam herciscere familiam, hereditatem dividere significat, familiæ quippe verbo ad res relato significatur hereditas, *l. pronunciatio*, §. 1. *ff. de verborum signific.* Herciscere autem prisco loquendi modo, idem quod dividere significat, *l.* 1. *ff. famil. herciscund.* ejus autem formula in rem est, vis & natura qualis est actionis in personam. Ulp. *l.* 22. §. 3. *ff. familiæ herciscundæ.* Hoc judicium ex duobus constat, rebus & præstationibus. Hot. vid. *epit.* Pac. *disp.* 19. *th.* 11. Quare mixta dicitur actio, §. *quædam.* Inst. *de act.* Etenim cum heredes dominium pro parte hereditatis habeant, in rem agere videntur, *l. actionum genera ff. de act. & obligat.* qui hanc actionem proponit, ut qui rem suam petat, quod ipsius vendicationis proprium est: *l. in rem ff. de rei vendic.* At personalis est, cum ex quasi contractu descendat. Nam adeundo hera-

hereditatem videntur heredes contrahere *l. apud Jul.* §. *ult. quibus ex cauf. in poff. eat.* Præterea habet præstationes, quæ (inquit Labeo) personales actiones sunt, *l. item Labeo. ff. fam. hercifc.* Etenim si sumptus (verbi gratia) bona fide fecerit coheres, hac actione cum usuris ex die moræ potest eos à coheredibus petere, *l. his consequenter*, §. *sumptuum*, *ff. h. tit.* Et si solus hereditarii fundi fructus perceperit, aut rem hereditariam corruperit consumpseritve, eo nomine condemnabitur. §. *si familiæ*, *de off. jud.* Coras. *d.* §. *quadam.* n. 3.

Actio famosa, *l. 1. C. de obseq. patr. præstand.*

Actio finium regundorum competit finibus ad distinguendum, vel ad judicandum. *ff. eod. tit. l. 2.* §. *jud. & l. seq.* & inter eos agitatur, qui agros confines habent, vel prædia. Instit. *de act.* §. *item finium regund.* ubi verba textus benè ponderanda sunt. Nam initio illic regere idem est quod discernere, disterminare, & quasi in rectitudinem & modum agere: ut sic intelligamus, ad discernendos, constituendos agrorum fines, quoties de illis inter confines controversia esset, hanc actionem bono publico proditam. *l. 2. fin. regund.* Deinde hac actione inter eos agi dicit, qui confines agros habent: non vicinos; quare hæc actio habet locum in rusticis prædiis tantùm, *ff. eod. tit. l. 2.* & non in urbanis; quia urbana prædia non sunt confinia, sed vicina; quia parietibus distingui consuevere: sed confinia dicimus, quæ adeo sunt proxima, ut nullus paries in medio interponatur, *ff. eod. titul. l. sed & loci.* §. *in judicio.* cum ibi notat. urbana prædia dicuntur omnia prædia, quæ habent ædificia, etiam si sint in villa. Rustica autem prædia vocantur agri non habentes ædificia. Et si inter te & me, contra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum intervenit, non habet locum hæc actio: quia confinium non intelligitur. Secus si rivus privatus intervenerit, quia finium regundorum agi potest contra dominium rivi. *ff. eod. tit. l. sed & loci* §. *fin. cum l. seq. & ibi notat.* Est autem hæc actio duplex, sive utrinque directa: quia in ea uterque est actor, & uterque reus. Item est mixta, quia est in rem & in personam. Inst. *de action.* §. *quadam actiones. &* §. *item finium regundorum.* Nam in personam cum primis est, *l. 1. ff. finium regund.* cum ex tuo plerunque meum fiat: hoc est, quod tuum erat mihi adjudicetur, *l. 3. ff. illo tit.* & personales habeat præstationes, *l. sed & loci* §. 1. *illo tit.* ex eo, quod fortè impendit in partem agri, vel in agrimensorem, quem adhibuit, quasique ex contractu, aut si mavis ex maleficio oriatur §. *item si inter de oblig. quæ ex qu. delict.* Cum actionibus autem in rem id habet commune, quia ex dominio actoris proficiscitur hæc actio. *l. sed & loci*, §. 1. per quam recipit quod suum est, *l. si irruptione in pr. ff. fin. regund.* unde & proprietatis controversiæ eam cohærere Constantin. rescripsit in *l. 3. C. illo tit. item perpetua est*, *ut C. eod. l. ult. & ff. eod. l. judicium communi divid.* & Instit. *de actionib.* §. *quadam.* Quod tamen non sic intelligitur, ut si vicinus meus ampliores fines ei, cui vendideras ostenderit, non possit ille, qui emit, longo tempore præscribere. Hoc enim falsum est, ut *ff. pro empt. l. secunda.* §. *sed etsi fundum*, *& l. qui fundum*, §. *si fundum.* Sed sic oportet intelligi, secundum Azonem, ut etiam post decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamvis de meis finibus aliquid præscripseris. Nam etsi ab initio sine aliqua præscriptione hoc constaret esse tuum, agere possem, ut commodius termini imponantur agris, ut ita rixarum perimatur occasio, &c. Si quæras, quando incipiat currere præscriptio huic actioni? respondetur: Ab eo tempore, quo incipit, potest hæc actio intentari. Et incipit, posse intentari, cum fines cœperunt turbari, & ex eo nascitur hæc actio, secundum Azon. *in sum. C. eod. tit.* Oldend. Actio fin. reg. (ait Hot.) confinibus conceditur, postulantibus, ut quod cujusque proprium sit, ab arbitro definiatur: & si quid ab alterutro commissum, resarciatur. Ejus formula eadem est, quæ vindicationis: vis autem & natura eadem quæ condictionis. *l. 1. ff. fin. reg.* Conf. *Epir.* Pac. *disp.* 19. *ib.* 20. & Vult. *in Jurisp. Rom. lib. 2. d. loco.*

Actiones forenses, dictæ ab eo, quod insolentes ac temerarios debitores ad judicia agamus; quoniam sine causa recusent solutionem aut satisfactionem. Observandum autem, quod actiones non nisi coram judicibus & arbitris institui solent, non autem coram arbitratorib. Zas. *in* §. *omnium.* Inst. *de act.* Spieg.

Actio funeraria, qua persequimur, ut solvantur sumptus funeris, hoc est, quicquid corporis causa, antequam sepeliretur, consumptum est, *l. funeris. in princip. ff. de sumpt. funer.* Et est privilegiaria, quoniam omnibus creditoribus præfertur, negotium defuncti vel heredis gerens, impensam faciendo eo animo, ut reciperet: ut puta, si quid impensum est in illatione mortui, vel in locum, in quem infertur, parandum, vel in corpus custodiendum. Quia funus aliquanto generalius est, quàm exequiæ. Nam funus tota pompa est sepeliendi: exequiæ tantum viarum est solennitas, dum funus procedit. Rectè ergo actio ista funeraria dicitur, quoniam totam sepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat. Old. Hæc actio funeratitia dicitur, *l. 30. ff. eod.* estque in personam; cum is, qui pro officio suo velut delectus à testatore, vel heres scriptus, vel cognatus defuncti funerandi causa sumptus fecit, eos ab eo, ad quem ea res pertinet, condicit ac recuperat. Hot.

Actio furti jure scripta est pecuniaria, duplo aut quadruplo juxta differentias furti, compensanda. Idem *in* §. *ex malefic. eod.*

Actio furti concepti dicitur, quæ in eum intenditur, apud quem testibus præsentibus furtiva res quæsita & inventa est: quamvis ipse fur non sit: apud Imp. §. 4. *de obligat. quæ ex delicto*, Paul. *lib. 2. sent. tit.* 31.

Actio furti manifesti secundùm Az. locum habet, quando furem tenens, visus vel deprehensus fuerit, sive in publico, sive in privato, vel à domino, vel alio, antequam perveniat ad locum, quo perferre rem destinavit. Si talis deprehendatur, vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurristi ei, licet abjecto furto aufugerit, furti manifesti tenetur, *l. si quis. 1.* §. *sed Celsus. ff. de furtis*; nisi surripientis mutetur status; ut tu mihi surripuisti in servitute, manumissus in furto deprehenderis cum re furtiva: vel si pertuleris, quo destinabas, teneri furti non manifesti. Cum enim deprehenderis cum re furtiva, priusquam eo loci pertuleris, quo destinaveras illo die manere cum furto, tunc fur es manifestus. Hæc omnia dicuntur *ff. de furt.* & de pœnit. 1. *c. vulgaris.* Utrum qui partem acervi frumenti furatur, totius acervi furtum faciat: & datur actio furti manifesti in quadruplum. Inst. *de obl. quæ ex delict.* §. *pœna manifest.* Old.

Actio furti non manifesti competit, quandocunque prædictis modis furtum non manifestum probatur. *ff. eodem tit. l. manifestum.* & Instit. *de oblig. quæ ex delict. nascuntur*, *§. nec manifestum.* Et etiamsi vidisti furtum fieri, te tamen abscondisti, cum furtum faceret, ne te occideret, non est manifestum *ff. eod. tit. l. si quis in servitute*, *§. caterum*, Et datur hæc actio in duplum. Inst. *de oblig. quæ ex delict. nasc. §. pœna præalleg.* Olden. Dicitur autem nec manifestum ad imitationem legis 12. *Tabul.* olim enim Nec pro Non dicebatur. Et quod manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est, autore Caio *in l. nec manifestum ff. eod. tit.* Conf. *epit. Pac. disp. 19. thes. 1. & seqq.* & Vult. *lib. 2. Jurispr. Rom. d. loc.*

Actio furtim cæsarum arborum habet condemnationem adversum eum, qui arbores furtim cædit, inscio & invito domino. Et competit contra ipsum damnum dantem, ad duplum damni dati. In quo casu etiam competit huic actio legis Aquiliæ; ita tamen, ut deducere possit in condemnatione, quod actor consecutus est altera actione: *ut ff. arborum furtim cæsar. l. 1.* Et appellatione arborum etiam vites continentur, *ff. de arbor. cædend. l. 1. §. arboris.* Item continetur hedera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret. *ff.* arborum furtim cæsarum, *l. vitem. & in gl.* Etiam & arundo non malè dicetur arbor, & idem de salicto, quando jam radices immisit, ut eadem *l. vitem. juncta gl.* Old. Quod autem nondum concedit radices, arbor non est: at benè arbor manet, cujus etiam radices vivere desierunt, modo adhuc terra contineatur. Sed & ea adhuc arbor dicitur, quæ subversa radicitus etiam nunc reponi potest. Sunt & stirpes oleæ, arbores: Inst. *in l. rusticis.* vide suprà *Actio de arboribus succisis.*

Actio furti non exhibiti adversus eum datur, qui furtivam rem apud se quæsitam & inventam non exhibuit, ait Imp. §. 4. *de oblig. quæ ex delict.* Old. Hot.

Actio furti oblati competit ei cui res furtiva oblata est, ut apud eum potius, quàm eum qui obtulit, conciperetur: ait Imp. §. 4. *de oblig. quæ ex delict.* Old. Hot.

Actio furti probibiti adversus eum est, qui furtum quærere testibus præsentibus volentem prohibuerit, §. 4. *de oblig. quæ ex delicto.* Old. Verum omnes istæ actionum species in desuetudinem abierunt, cum & prædurum, & magna surripiendi occasio esset, hujusmodi requisitio rei furtivæ in aliena domo, ideoque prohibita: nisi cum matura causæ cognitione, si fortè per famam constaret, rem furtivam apud aliquem esse, §. *conceptum*, Inst. *eod. tit.* Tunc enim permittendum est ex causa præsertim si periculum esset rem furtivam apud possessorem perituram, aut suspectum de fuga: *l. prima. §. hoc autem. ff. de servis fugitiv. l. secunda. C. eod. tit.*

Actio furti ope consilioque facti adversus eum datur, cujus ope consilioque furtum factum est: ait Imperat. §. 9. *de obligat. quæ ex delict.* Ejus formulam Cicero *lib. de natur.* 3. hanc fuisse scribit: Ope consilioque tuo furtum aio factum esse. Hot.

Actiones generales, vid. *Generales actiones.*

Actiones hereditariæ vocantur, quæ ed hæredes, vel contra heredes propagantur & intentantur: item quæ ab heredibus, vel contra heredes initium sumunt.

Actio honoraria à Modestino *l. 25. ff. ad Senatusconsultum Velleianum*, prætoria actio appellatur. Connan. *lib. 6. c. 8.* Hic verò sciendum, quod quædam actiones conceduntur heredibus, & in hæredes: quædam verò heredibus, sed non in heredes: quædam denique neque heredibus, neque in hæredes conceduntur. §. *non autem omnes.* Institut. *de perpet. & tempor. action.* Et colligitur passim ex libris Pandectarum hæc divisio. Heredibus & in hæredes competunt actiones ex contractibus, vel quasi contractibus, civiles & prætoriæ, in rem & in personam; Modo tamen sciamus, heredem teneri in rem actione, non tam quod heres, sed quod possessor rei litigiosæ. Paul. *l. si in rem. ff. de rei vend.* Si in rem (inquit) actum sit, quamvis herea possessoris, si non possideat, absolvatur: tamen si quid ex persona defuncti commissum sit, omni modo in condemnationem veniet. Id quod est valdè notandum propter formam libelli & positionum, sicut appellamus. Nam qui ab herede peteret rem, nec faceret mentionem possessionis ejus, non rectè videretur petere. Heredibus, & non adversus heredes conceduntur actiones, ex maleficiis, vel quasi maleficiis, privatis, aut publicis: Item ex contractibus, in quibus testator dolosè versatus est, cum inde nihil ad heredem pervenerit, *dict. §.* non autem omnes. Est enim (inquit) certissima juris regula, ex maleficiis pœnales actiones in hæredem rei non competere. Exempli gratia; furtum passus, habet actionem furti adversus furem, quam heres ejus in eundem furem rectè potest aut exercere, aut cœptam prosequi. Sed mortuo fure heredem illius, neque dominus rei furtivæ, neque successor convenire potest, nisi aliquid ex furto perceperit, vel dolo malo fecerit quo minus perciperet. Nam est constitutum (inquit) Ulp. turpia lucra ab heredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguantur: *l. in heredem. in princ. ff. de calumniat.* Heredis autem appellatio non ad proximum duntaxat: sed etiam ad ulteriores heredes, omnesque successores pertinet. Ulp. *l. hered.* Paul. *l. sciendum. ff. de verb. sign.* Old. Actiones honorariæ intra certum tempus à prætore promittuntur, *l. 32. §. 1. ad leg. Aquil.*

Actio hypothécaria, quæ & quasi Serviana, & utilis Serviana, interdum Serviana, & Pignoratitia vocatur; est actio in rem, per quam creditores, quibus res aliqua sive mobilis, sive immobilis oppignorata est, rem illam, si fortè in alterius possessionem inciderit, sibi vindicant; uti docet Imp. §. 7. *de actio.* Hot. Prat. Cæterum cum creditor possessori permittit, ut vendat, extinguitur illa actio, quia intendere eam non potest contra possessorem, cui remisit; obstaret enim exceptio; nec contra debitorem, cum rem non possideat. Non videtur autem consensisse, inquit Marcellus, *l. 8. §. 10. quibus mod. pign. vel hypoth.* creditor, si sciente eo debitor vendiderit, cum ideo passus est vænire: quod sciebat ubique pignus sibi durare. Sed si subscripserit in tabulis emptionis, consensisse videbitur, nisi manifestè appareat eum deceptum esse, quod observari oportet. Si tamen admonitus non contradicat, aliud dicendum est, *l. 6. C. de remiss. pign.* Connan. *lib. 4. c. 19. n. 4.* Cont. *epit. Pac. disp. 17. th. 33. ac seqq.* & Vult. *lib. 2. Jurisp. Rom.*

Actionem impertinentem proponere dicuntur, qui sine certa facti & juris seu actionis investigatione, illotis (quod dicitur) manibus ad tractandas causas prosiliunt. Causam tam perniciosi erroris, Oldendorpius disertè indicat, sicut ex commu-

muni voto tenentur omnes juxta *l. eum qui nocentem ff. de injur.* Spieg.

Actiones inanes sunt, quæ vel inopia, vel exceptione debitoris excluduntur, Gothofr. *ad l. 24. ff. mandat.*

Actio incerta, *l. 3. C. de inutil. stip.*

Actio incolumis, *l. 1. C. de comm. rer. alienat.*

Actio inefficax, *l. 1. C. si adversus credit. præsc. l. 2. C. de novat.*

Actio in calumniatores datur contra eos, qui ut aliis falso in judiciis negotium faciant, vel si aliquod est, id non faciant; pecunia vel alia re induci non verentur. Ferr. *in tit. de act.*

Actio incerti in jure dicitur non quod ipsa in sese complectatur incertos articulos, sed propter disjunctivam petitionem, & incerti facti persecutionem, videlicet ut reus aut præstet promissa, aut condemnetur in id quod interest, *l. ob eam causam. ff. de præscript. verb. l. fin. C. de rer. permut.* Prat.

Actio in factum dicitur, qua simpliciter spectatur id, quod quilibet fecit sine certa negotii forma. Unde & plures æquè tenet. Hæc actio nihil medii habet concludendi, quam ipsum factum: ut quia hoc factum est, quia tu hoc fecisti, &c. Hanc actionem in factum Forcatulus *dialog. 97. nu. 4.* in Necyom. dictam putat, quod secundum factum propositum concederetur, eamque generaliorem esse, quàm actionem præscriptis verbis, quæ solum pro conventionibus competat, gloss. *rubr. ff. de præscriptis verbis.* Actio in factum ex variis figuris causarum oritur *l. sancimus. C. de sacrosanct. Eccles.* & pro maleficiis datur, *l. quia ff. de præscriptis verbis. §. final.* Instit. *ad leg. Aquil.* Speculator *in tit. de actio. & petit.* triplicem dicit esse actionem in factum, generalissimam, generalem & specialem. At Jas. *in l. certi condictio. ff. si cert. petat.* tenet, quod sit quadruplex. Conf. *d.* Vult. *lib.* 2.

Actio in factum ex juramento datur, ubi informiter juratum est. Zas. in *tit.* Inst. *de act.*

Actio ingrati, id est, ejus, qui contemnit eum, à quo beneficiis adfectus est, teste Old. civili, atque summo omnium legislatorum consensu proposita est, cujus fit mentio in *l. pen. C. de lib. & eor. lib.* Nascitur autem ex delicto ingrati, bifariam tamen. Aut enim conceditur ob revocandum liberalitatis beneficium. Et tunc quoniam personæ statum respicit, velut præjudicialis, censetur in rem actio. Aut datur ad revocandas res donatas, quibus se accipiens indignum fecit: tunc est in personam condictio ex lege, sicut tractatur in *tit. de revoc. don.* Spieg.

Actio ingrati, excepta Macedonum gente, nusquam data est ut ait Seneca *lib. 3. de benefic.* Hæc quidem Hotom. sed & in liberos homines, apud Persas ingrati actionem datam vult Xenophon, nec dissentit Seneca loco præallegato. Connan. *lib. 2. comment. c. p. 7. circa fin.* meminit hujus actionis ingrati Fabius *lib. 7. c. 5.* & Luc. *in abdicato.*

Actio injuriarum non jus possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis judicio pœnaque mitigat: author. Cicer. *pro A. Cæcin.* Spieg.

Actio inofficiosi testamenti, quæ interdum etiam Accusatio, interdum Querela nominatur, dicitur ea, quæ liberis (vel parentibus, aut fratribus iniquè præteritis, vel exheredatis. Prat.) datur, ut testamenta parentum rescindant, & à judicibus postulent, ut, si violatum officium cognoscant, rescisso testamento, hæreditatem iis quibus naturæ jure debetur, adjudicent, *l. 1. & pass. ff. de inoff. testam.*

Actio in rem, quam vindicationem dicimus, est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus, *l. prima. ff. de rei vind.* Et semper adversus eum est, qui rem possidet, *§. 1.* Inst. *de act.* Et harum actionum alia est directa in rem actio, ut rei vindicatio, actio confessoria & negatoria: alia est actio in rem utilis, quæ sunt actiones de dominio non directæ, sed utiles, quæ ex æquitate dantur quandoque non dominis, ut sunt Publicianæ, quæ ex diversis causis competunt, *d. §. sed ista*, & actio, per quam quæritur, an actor juravit; & actio in rem de superficie: & actio Fabiana, & Pauliana & Calvisiana: & actio in rem, quæ competit inter dominum tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, sed de pignore agitur, sicut Serviana, & quasi Serviana, de quibus vide loco suo. Cæterum in rem actio, sicut legislator utrobique explicat, est, per quam rem nostram petimus, quæ ab alio possidetur: debet quippe dominus esse, qui hac actione experitur, *l. in rem. ff. de rei vendicat.* saltem utilis, velut emphyteuta, vasallus, aut superficiarius. *l. prima. ff. si ager vectigal.* Cum autem adfinia sint dominii, Quasi dominium (quod bonæ fidei possessor habet: quodque Bartol. placuit inter species dominii collocare, *in l. minor. §. fin. ff. de evictio.*) & jus in re specificum (quod creditor habet, cui res pignoris nomine obligata est: aut is, cujus prædio debetur servitus) bonæ fidei quoque possessori, & creditori jus in re habenti, datur in rem actio. Debet item esse possessor, is contra quem agitur (*d. l. actionum, l. 1. C. de alien. judic. mut. caus. fac. cap. examinata de judic.*) Aut dolo desiisse possidere, *l. sin autem. §. sed & is & l. is qui dolo. ff. de rei vend.* Habetur namque dolus pro possessione, *l. qui dolo, ff. de reg. jur.* Quod probatur, quem videlicet dolo, desiisse possidere eo ipso, quod post oblatum libellum non possidet, aut post denunciationem litis factæ alienavit, Bartol. in *l. qui petitorio. ff. de rei vend.* Possessorisque verbum non coarctamus, sed extentè accipimus, ut non tantum naturalem aut civilem possessorem, verum etiam eum, qui detinet, colonum puta, commodatarium, conductorem, & si qui similes sunt, comprehendat, *l. officium, ff. de rei vend.* Et hæc sunt duo actionis in rem extrema dominium videlicet ex parte agentis, & possessio ex persona rei conventi. Habet quoque, ut dici solet, hæc actio duas causas: propinquam, ut dominium vel quasi, aut jus in re: & remotam, hoc est, titulum dominii: veluti si dicat actor, sum dominus, quia emi, quia res mihi donata, testamento relicta, aut in dotem data est. Actio verò in personam est, qua cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, obligati personam non egrediens, *d. l. actionum. & d. §. omnium.* Descenditque ex contractu vel quasi, maleficio vel quasi *l. 1. ff. de act. & obligat.* Nam ex contractu fluit obligatio, *l. ex placito, C. de rer. permut.* ex qua immediatè nascitur actio, *l. licet. §. ea obligatio, ff. de proc.* Dicitur autem in personam, quia obligati personam perpetuò sequitur, à cujus ossibus evelli nunquam aut separari potest. Hincque patet, actionem in personam duas quoque causas habere, propinquam & remotam. Propinqua est obligatio, quæ mox, ut diximus, parit actionem, *d. §. ex obligat.* Re-

mota est contractus, sive maleficium, ex quibus licet actio descendat, *l. 1. ff. de act. & obligat.* non tamen, ut vocant, immediatè, sed alio mediante, nempè obligatione. Has autem causas, propinquas & remotiores, Accurs. & cæteri bellissimè tractant in *l. 1. ff. de eden. & in l. & an eandem ff. de except. rei jud.* Coras. *lib. Miscell. 6. c. 5.*

Actio in personam (ait Hotom.) est, quæ contra eum intenditur, qui ex contractu vel delicto obligatus est, ut aliquid dare, facere, damnetur, *§. 1. de action. instit.* vid. *Actio personalis.*

Actiones in rem scriptæ dicuntur, quæ vi ipsa in personam quidem sunt, simpliciter tamen & absolutè sine ullius personæ notatione scriptæ & conceptæ sunt. Veluti in actione. Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo. Sic omnia interdicta, præter, Unde vi, in rem scripta dicimus; cum dixerit Ulp. *l. prima, §. fin. ff. de interdict.* Interdicta omnia, licet in rem concepta videantur, vi tamen personalia sunt. Excepit autem Jurisconsultus, Unde vi, interdictum, quod ejus verba scripta aut concepta in rem non sint: sed ad personam spectent & referantur. Nam dixit Prætor *l. 1. ff. de vi & vi armat.* Unde vi tu eum dejecisti aut familia tua dejecit, de eo quod tunc ille ibi habuit, tantummodo intra annum, post annum verò de eo, quod ad illum, qui vi dejecit, pervenerit, judicium dabo. Neque absimile est, quod Ulpianus dixit *l. jurisgentium. §. pactorum. ff. de pactis*, pactorum quædam in rem, quædam in personam esse. In rem sunt, quoties generaliter pacifcor, ne rem petam; In personam, quoties ne à persona veluti ne à Lucio Titio peram. Sed desit autoritas, desint civiles rationes: satis ipsum hoc verissimum esse, vel ex verbis ipsis evincitur, &c. Coras. *lib. 1. Miscell. c. 22.* Nam In rem vetus locutio est, quæ ut suo loco docebimus, nihil aliud significat, quàm generaliter, infinitè, & sine certæ alicujus personæ designatione. Itaque personales actiones semper adversus eundem, hoc est, eum qui in iis nominatus est, dantur: at hæ adversus quemvis. vid. *In rem.*

Actio institoria dicitur, qua dominus institorem convenit, vel per institorem convenitur. Eadem item competit, cum dominus filium, vel servum, vel alium liberum hominem præponit certæ negotiationi quæstuariæ; puta emendis & vendendis libris: quia iste, qui præponitur, nominatur institor: atque ideo quod contrahitur secum, datur actio institoria. Zas. *in §. act.* Inst. *de act.* Ideo autem institoria appellatur, quia qui negotiationibus præponuntur, institores vocat, §. *eadem ratione.* Inst. *quod cum eo*, &c. Præpositus autem certæ rei gratia durat, donec removeatur, etiam post mortem ejus, qui præposuit. Quinimo si pupillus heres ei extiterit, qui præposuerat, obligabitur, quandiu præpositus manet. Removendus enim fuit à tutoribus, si nollent opera ejus uti, *l. sed & si pupillus, de inst. act.* & hoc esse receptum propter utilitatem promiscui usus, testatur Paul. *l. si quis mancipiis §. si impubes. ff. illo tit.* Adde Taboet. *in topico militiæ for. & legal. discipl.*

Actio institoria in personam est, qua qui institoris opera utitur, ex contractibus cum eo factis tenetur, *l. prima & toto tit. de instit. actio.* Institor est, qui negotiationi quæstuariæ præfectus est. Hot. Ergo cum quis tabernæ forsitan, aut cuilibet negotiationi servum suum præposuit; tum si quid cum eo, qui præpositus est, istius rei gratia contractum fuerit, dominus in solidum actione institoria tenebitur, *§. 1. quod eum eo*, &c. Hoto. ex Theoph. Conf. *epito. Pact. disp. 21. th. 14.*

Actio integra, *l. 3. §. 5. C. de jur. domin. impetr. l. 28. fin. C. de fidejussoribus.*

Actiones interrogatoriæ olim introductæ erant, quibus alter ab altero ad respondendi necessitatem compelleretur. Sed hodiè ad hoc officium judicis visum est sufficere, *l. ubicunque ff. de interrog. act.* Spieg.

Actio judicii mutandi causa facta continet damnum, quod propter duriorem causam supposiri adversarii passi sumus. Spieg.

Actio judicati. Quære *Judicati actio.*

Actio jurisjurandi est, qua actor petit reum ad præstandum illud condemnari, quod delato per eum sacramento, & per judicem comprobato sibi deberi juravit.

Actio legis tum propriè dicebatur, cum executio facienda erat, quæ in invitos jussu legis fiebat: siquidem usque ad sententiam non tam legis jussu agi videbatur, quàm ipsorum litigantium sponte. Porro legis actionem apud eum dici Alciatus existimat, qui merum & mixtum imperium habet, seu jus exequendi. Siquidem lege agere, apud idoneos autores, quos idem citat, est capitalem sententiam exequi. *Cap. 2. lib 3. Parerg.* Quære, *Lege agere.*

Actiones legis, id est, legitimæ actiones, appellatæ, quod in certas formas redactæ, quibus homines inter se disceptarent. Vid. item, *Legis actio.* Spieg. apud eum dicitur esse legis actio cui lex nominatim tribuit ejus rei cognitionem. Velut si ita lex loquatur, Apud consulem, proconsulem, præsidem, adoptare liceat: id etiam isti poterant facere in aliena provincia, & in causa sua. Conn. *lib. 2. c. 15.*

Actio legis Aquiliæ, aliàs damni, injuriæ dicta. Nam de damnis tractat culpa datis etiam ab eo, qui nocere voluit, ut injuriam accipiamus, non quemadmodum circa injuriarum actionem contumeliam quandam, sed quod non jure factum est, hoc est, contra jus: puta si culpa quis occiderit, vel aliud damnum dederit. Porro dicta Aquilia ab Aquilio Trib. plebis, qui eam à plebe rogavit, *l. 1. ff. ad l. Aquil.* Estque directa & utilis: directa, quæ datur domino, adversus eum, qui corpore suo immediatè, &, ut Ulp. dicit, suis manibus damnum dedit, ut si quis hominem vel pecus quovis telo læserit aut occiderit, adversus eum, qui præcipuè damnum dedit. Utilis verò in eum, qui aliquo medio causam damni præstitit: ut si quis aut impulit corrumpentem, aut pecus fame necavit, aut exagitavit in puteum perniciosum: *l. item si obstetrix. ff. ad l. Aqu.* Inst. *§. ult. eod. tit.* Quod si tam remota fuerit damni dati causa, ut si quis suo corpore non videatur nocuisse, tunc, quia de tali specie non tractat lex Aquilia, dabitur actio in factum, quam ea ratione subsidiariam vocant. Oldend. Conf. *epit. Pac. disp. 19. th. 9.* & Vult. *lib. 2. Jurisp. Rom.*

Actio legis Agrariæ in eum datur, qui terminum ejecerit, locove moverit, ad pœnam quinquaginta aureorum, ex lege Agraria, quam Cajus Cæsar tulit. *ff. de terræ mot.* licet olim Numa pœnam capitalem constituerit in eum, qui lapides finibus movisset: impunè enim occidi poterat: quare sacros, i. e. inviolabiles esse voluit. Mynsing. §. *quadam. Inst. de act.*

Actio liberalis inter præjudiciales numeratur, SCto

SCto introducta, cujus meminit Ulpian. in *l. cognitio. ff. de liber. caus.* tametsi Prætor tam multa adjecit, ut propemodum disputabile videatur, utrum Senatui, an verò Prætori tribuenda sit hæc actio. Quare Justinianus in §. *præjudiciales.* Instit. *de actio.* Ex quibus (inquit) fere una illarum legitimam causam habet, per quam quæritur, an aliquis liber sit. Cæteræ verò ex ipsius Prætoris jurisdictione substantiam capiunt. Quod Accurs. non percipiens, rem planam, ut attestatur Old. involvit. Spieg.

Actio locati, sive ex locato, est actio in personam, per quam qui quempiam vel in prædio colendo, vel in opere faciendo locavit ea, quæ in contrahendo convenerunt, illum ex æquo & bono præstare cogit, *l. 2. & 17. C. locat. l. si merces. 25. ff. eo.* Hot.

Actio malè judicati. Hac, teste Old. meritò judicantium temeritas reprimenda fuit, quomodo nullum in republica genus hominum perniciosius nocere potest, quàm judices, si concredita sibi potestate abutantur: Itaque fuit introducta hæc actio in factum. Competit autem non solum adversus judices, qui malè judicarunt: sed & adversus arbitros, & arbitratores: quoniam in iis est eadem ratio, sive frequentiam arbitrorum spectes, sive functionem judicandi respicias, in qua non minus illos, quàm ordinarios magistratus, sanctè ac diligenter versari oportet.

Actio malæ tractationis, adversus maritum facto divortio dabatur uxori, divortii culpam in illum transferenti. Fab. *lib. 7. cap. 4.* Non dissimiles autem abdicationum actionibus sunt malæ tractationis actiones: nam & ipsæ habent eandem in accusationibus moderationem. Idem *lib. 4. cap. 2.* Sed in scholasticis quoque nonnunquam evenit, ut pro narratione sit propositio; nam quid exponet, quæ Zelotypum malæ tractationis accusat; cum totum crimen uno verbo in qualibet actionis parte posito satis judicetur. Ejusque judicii exemplum extat apud eundem declam. 8. & 18. Hot. ex Conn. *com. l. 8. c. 12. num. 4.* Non poterat tamen uxor de parricidio virum accusare, cui solum actio de moribus permittebatur: in quam non videtur includi posse parricidii crimen. Fab. *ib.* Hodie autem contra stultos maritos & intus & in cute nequam, in uxores obsequentes & honestas crudeliter sævientes datur conditio ex lege. Novel. *de divers. cap. & solut. matrim. constit.* 117. Nam licet maritis ad exemplum propinquorum jus emendandæ uxoris concedatur, non tamen adeo est extendendum, ut domesticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, *l. 1. C. de emen. propinq.* Old. *class. 7. act. 12.*

Actio malè gestæ procurationis in foro, nominatur à Fabio *lib. 7. c. 4.* Hot.

Actio mandati directa in personam est, qua qui mandatum alteri dedit, quanti sua interest, ob id quod alter vel non confecit, vel non tempestivè renunciavit, ab ipso postulat, *l. 22. §. 11. l. 27. §. 2. mand.* Hotom. vide Epitom. *disputat.* Pac. 18. *thes. 32. 33.* & Vult. *dict. lib. 2.* competit mandatori & ejus hæredi, qui alicui mandatum dedit; & contra mandatarium, vel procuratorem post mandatum susceptum; *ff. eod. leg. si verò non remunerandi. §. 1.* Et in quantum interest id factum esse, quod mandavi: puta, mandavi, ut fundum emeres, si mea intererat emi, teneberis post mandatum susceptum: tamen si eundem fundum ego ipse emo, vel alius mihi (neque interest aliud) cessabit hæc actio secundum Azonem, *ff. eod. titul. l. si procuratorem §. mandati actio.* Oldend. Et ita ... eidem actio mandati nulla esse potest, nisi nos ... intersit aliquid factum esse, aut non esse. Cur enim frustra litigem cum eo qui mihi nullum damnum attulit? quanta aut omnino quæ litis æstimatio iniri contra eum poterit, qui nihil nocuit? Connan. *l. 7. c. 14.*

Actio mandati contraria in personam est, qua qui alterius mandatum suscepit, quod in eo conficiendo de suo impendit, ab altero postulat. Hot. Conf. Pac. *de loc. thes. 34.* & Vult. *dict. loc.* competit mandatario, vel procuratori ad expensas adversus mandatorem, quatenus fines non egressus: Si verò aliquid erogaverit utiliter, in eo non habet mandati judicium, sed tantum negotiorum gestorum, secundum Marc. Licet Joann. & Accurs. contra: si verò mandaverim tibi, ut fundum mihi emeres, etiam si nondum pretium solveris, ages mecum mandati, ut suscipiam obligationem, qua teneris venditori. Nam & ego agere possum, ut cedas mihi actionem empti, *ff. eodem tit. l. si mandato meo, 45.* Competit ergo breviter actio mandati directa contra illum, qui mandatum suscepit adimplendum, cum primo cogi non posset, ut susciperet mandatum, in quantum interfuit mandatoris, factum fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatario, qui mandatum suscepit, competit actio mandati contraria ad impensas, si quas fecit ratione mandati suscepti, si fines mandati non excessit. Sed si mandatum excessisset in expensis factis, non repetet ipsas per hujusmodi actionem. Old.

Actiones mixtæ sunt, quæ duplicis generis naturam induunt, idque duplici respectu fit. Nam quædam mistæ sunt, quibus rem simul & pœnam ex quibusdam maleficiis persequimur: ut in actione vi bonorum raptorum, Aquiliæ legis, & quæ datur contra eos, qui relicta sacrosanctis Ecclesiis legati, vel fideicommissi nomine, dare distulerint. *§. ex maleficiis.* Inst. *de action.* Quædam verò mistæ dicuntur, quod in se & actionis in rem & actionis personalis naturam habeant, ac in iis uterque & actor & reus sit. *l. actionis verbo. §. ult. ff. de obl. & act.* tales sunt actio familiæ herciscundæ, communi dividundo, & finium regundorum: quæ etiam duplicia judicia dicuntur: quia uterque in his judiciis duplex jus habet, tam actoris quàm rei. Est & petitio hereditatis mixta, ut Accurs. voluit: sed ea potius realis est, *l. sin autem, §. sed & is. ff. de rei vend. l. sed etsi lege §. petitio. de petit. her.* licet propter personales præstationes mixtarum actionum naturam quodammodo obtineat. Bart. *in d. §. petitio.* Sed id tamen interest inter petitionem hæreditatis & alia judicia: quia tria hæc judicia duplicia sunt: id est, uterque in iis est actor & reus. Petitio hæreditatis est simplex: id est, unus est qui agit, alter qui cum agitur. *l. regulariter. ff. de petit. heredit.* Sunt & aliquot aliæ actiones, quas plerique mixtas crediderunt, aut anomalas, ut quæ sine certa lege ferrentur. Sed verius est eas personales esse, in rem tamen scriptas, quod ex illarum actionum natura satis apparere potest.

Actio de moribus, vid. *Actio malæ tractationis.*

Actio Nativa, vid. suprà *Actio Dativa.*

Actionis naturalis debitores, licet minus propriè debere dicantur: per abusionem tamen intelligi possunt debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt debitum sibi recepisse, autor. Ulp. in *l. fidejuss. §. fidejussor accipi potest. ff. de fidejuss.* Spieg.

Actio

Actio negatoria; quæ & contraria eleganter vocatur ab Ulpian. *in l. sicuti in prin. ff. si servit. vind.* Justin. *tractat. eam in* §. *contra quoque.* Instit. *de act.* vid. suprà *Actio Confessoria.*

Actio negotiorum gestorum locum habet, quando quis negocia aliena gessit sua sponte, citra mandatum ejus, cujus negocia sunt. Et hic quicquid eo nomine gestori vel abest vel abfuturum est, id à Domino repetit: ac vicissim gestor actus sui rationem domino probare. Et si quid, quod vel non oportuit, gesserit, vel ex his negociis retinet, præstare cogitur. *l.* 2. *ff. h. t.* Hot. vid. Vult. *d. lib.* 2.

Actio negotiorum gestorum datur ex quasi contractu: ut si tu gessisti negotia mea sine mandato meo, cùm essem absens; coluisti forte vineam meam: jam nullus intercessit contractus inter te & me, nihilominus teneor tibi actione negot gest. si aliquid expendisti, sumptus fecisti. Et dicitur quasi contractus. Zas. *in* §. *omnium de actio.* Hinc itaque facilè patet, quomodo mandati actio ab actione negotiorum gestorum discernatur: quia actio mandati competit ei, qui jussu alicujus negocia administravit: negociorum verò gestorum ei qui non jussus eadem administravit bona fide *l.* 58. *in pr. mandati.* Duplex verò est negotiorum gestorum actio. Directa scil. & contraria. Directa hic descripta est: contraria verò datur negotiorum gestori adversus dominum, si res utiliter gesta sit, ut præstetur id quod impendit necessariò vel utiliter, non etiam voluptatis causa, item, ut liberetur ab obligatione pro domino negotiorum suscepta; & generaliter ut præstetur ei indemnitas rerum gestarum, *l. si mandatum. ff. de neg. gest. l.* 2. *C. de sent. quæ sine cert. quant. prof.*

Actio noxalis, est actio in personam, per quam is, cujus servus noxam aliquam commisit, aut litis æstimationem sufferre aut ipsum hominem noxæ dedere cogitur: uti docet Imp. *tit. de nox. act.* in princ. Hot.

Actio noxalis de pauperie, est actio in personam, per quam is, cujus quadrupes, quæ cicurum numero sit, alicui damnum dederit, aut litis æstimationem præstare, aut ipsam quadrupedem noxæ dedere cogitur, *l.* 2. *ff. si quadrupes.* ubi obscurius Ulpian. est locutus, quum ait, hanc actionem locum habere, quum feritate commota nocuit quadrupes: & paulò post, Quin contra naturam fera mota, pauperiem dedit. Significat autem eas, ut dixi, quæ cicures sunt, ut equum, bovem, mulum, quæ nonnunquam feritate commota, id est, lascivia quadam ferociunt, ut, si mulam equus olfecerit & tamen contra naturam, id est, præter naturalem mansuetudinem. Cicures enim natura sunt mansuetæ. Verum aliud est, in iis quæ cicures non sunt, sed Bestiæ appellantur eodem loco ab Ulpian. veluti ursi, leones, pantheræ in his enim cessat hæc actio. Hot. Cons. Vult. *d. loc.* Pac. *disp.* 21. *thes.* 29. Notanda itaque hic est differentia inter *l.* Aquiliam noxalem, & de pauperie. Nam si damnum à nobis ipsis detur, locum habet lex Aquilia: si à nostris servis, noxalis: si à nostris quadrupedibus, prodita est *l.* 12. *Tabul.* actio pauperiei: Cujus simile judicium apud Israelitas olim fuisse palam est, Exod. *c.* 21. Et apud Atheniens. nota fuit illa ex lege Solonis *βλάβης δίκη τῶν τετραπόδων*, quam Ulpian. *l.* 2. §. 1. *ff. si quad. paup. fec. dic.* esse definit damnum sine injuria facientis datum. Illud etiam porro hic sciendum est, pauperiei propriè competere, cum quadrupes contra naturam damnum dedit; alioqui enim, si ex consuetudine naturali (ut si fortè bos depascatur obvia gramina, vel porcus glandes) nulla prodita est actio nisi sic, quod jure ipsi domino imputes: tum enim ipse meritò suo facto teneretur. Et siquidem in tuo tuæ quadrupedes mihi damnum dederint, ut quia glandes ex arbore mea in tuum fundum deciderant, & tu ante triduum (quod mihi datur ad glandem colligendam *C. l.* 1. *ff. de gland. leg.*) dolo immisisti tuas quadrupedes, ut glandem meam depascerentur, teneberis mihi utili lege Aquilia *l. ult. C. ad leg. Aquil.* Aut si aliter immissæ id fecerint, in factum competit actio, quatenus tu ex eo pastu locupletior es. *l. qui servandarum.* §. *fin. ff. de præscript. verb.* Quod si in meo damnum mihi dederint tuæ quadrupedes, vel tua, vel tui pastoris culpa immissæ, prodita est actio de pastu pecoris, in qua locus non est deditioni noxæ: quia magis ex delicto domini, quàm ipsius quadrupedis agitur.

Actio oneris aversi in personam erat, & contra nautam intendebatur, in cujus nave onus (id est, sarcina aliqua) interversum ac surreptum esset. Nam avertere pro furari veteribus tritum erat. Alciat. Aversi oneris actionem vocat cum vector rem alienam non advertit & curavit ut debuit, 6. *parerg.* 28. quod ineptum est. Hot.

Actio oneris aversi. Abolita est oneris aversi nomenclatura, re tamen ipsa manente: videlicet ut quicquid de casibus fortuitis convenisset, id per actionem ex locato & conducto exigeretur. vid. infrà Aversione, vel per aversionem emere. Spieg. Cæterum dicitur onus aversum, quod ad se advertit, aut à domino avertit conductor ejus vendendi: qua ex causa modo furti datur, modo oneris aversi actio, utraque ad eundem finem, &, ut Connanus arbitratur ejusdem pœnæ, ut satis futura esset actio furti, nisi juris subtilitas refragaretur, quo nemo in re sua furtum committere potest. Itaque in hac conductionis specie, novo & alieno nomine oneris aversi introducta est actio, ejusdem, cujus actio furti, potestatis. Conn. *l.* 7. *c.* 11.

Actio ordinaria, *l.* 5. *C. si aliena res pignor. dat.*

Actio oratoris dicitur pronunciatio cum gestuum ac vocis moderatione: unde histriones fabularum actores dicuntur, non gestores, teste Roterod. Spieg.

Actio Pauliana à Prætore Paolo instituta est, qua creditores, quorum in fraudem bona sua debitor alienavit bonorum possessione à Prætore impetrata, ea bona perinde ac si nunquam à debitore tradita fuissent, vindicare possunt. Nam præter id agit, ut perinde sint omnia atque si nihil alienatum esset. Cum itaque ex maleficio sit, quod per fraudationem admittitur, non est dubitandum, quin exemplo actionis Fabianæ in personam sit. Et quod Imperator in §. *item si quis* Inst. *de act. in rem* actiones enumerans, hanc tractat, non ideo id fecit, quod eam in rem esse duxit: sed quia, cum de rescissoriis persecutionibus incidisset tractatio, noluit hanc præterire, quod magis omnium hujuscemodi remediorum catalogum in uno loco haberemus. Oldend. vid. infr. *Actio Revocatoria.*

Actio permissa, *l.* 17. *C. de act. empt.*

Actiones perpetuæ dicuntur, quæ olim nullo temporis spacio terminabantur: ejusmodi erant omnes civiles actiones, id est, quæ ex leg. SC. aut constitution. nascuntur, nunc autem in rem actiones, decem aut viginti terminantur annis,

nis, personales verò triginta. §. 1. *de perpet. & temp. act. l. 3. C. de præscr. 30. ann.* Hot. Prat.

ACTIO per quam quæritur, an actor juraverit, secundum quosdam datur ei qui, cum peteret rem suam, delato sibi jurejurando ab adversario, eam suam esse juravit. Ab eo enim rem suam petit actione in factum, qui juravit suam esse. *ff. de jurejur. l. nam postea* §. 1. & §. *fin.* Si verò rem suam sibi traditam postea amisit, & ille qui detulit juramentum eam nactus sit, adversus eum Publiciana competit actio. *ff. de Publiciana actio. l. cum qui* §. *si petenti.* Ubi dicitur: si mihi petenti rem juramentum detuleris, juraveroque rem meam esse; competit mihi Publiciana adversus te. Tamen quoquo modo hoc debeat intelligi; ibi notatur plenè, & solet jusjurandum referri ei qui detulit. *C. de re cred. l. generaliter.* §. *omne igitur,* & §. *sed juramento.* Old.

ACTIO personalis (vid. suprà *act. in rem.*) competit ad dandum, h. e. ad transferendum dominium, Zas. *in* §. *sic itaque discretis.* Instit. *de act.* Estque propriè, qua in personam agimus, ut quis nobis dèt, faciat, restituatve aliquid: sic appellata, quod obligati personam semper spectet, nec adversus alium locum habeat, *l. actionum. vers. in perso. ff. de act. & obl.* sed obligatæ personæ visceribus, perpetuo adhæreat, *l.* 1. §. *si hæres. ff. ad* Treb. *l. ult. de contr. empt.*

ACTIO pignoratitia, est actio ad pignus persequendum instituta. Usurpatur autem propriè de ea, quæ debitori adversus creditorem, cui sua pecunia soluta est, repetendi pignoris causa conceditur: & ita sumitur hoc ipso *ff. titulo.* Impropriè verò pro hypothecaria usurpatur, *l. Titius quib. mod. pign. & l. rem.* 41. *de act.* Hot. Cons. Vult. *d. loc.* & Pac. *disp.* 20. *th.* 21.

ACTIO pignoratitia contraria datur creditori contra debitorem & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipsa re, vel ejus proposito, quia obligavit ei rem alienam, vel alii pignoratam, tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. *ff. de pign. action. l. tutor.* §. *contrariam. juncta l. si quis in pignore.* §. *fin.* & si debitor malitiosè versatus sit obligando æs, vel stannum pro auro vel argento. *ff. eod. tit. l.* 1. §. *si quis in pign.* 2. responso, ut si obligavit servum, per quem damnum datum est, puta furtum, vel aliud hujusmodi, & hoc si scivit, tenetur in solidum, id est, in totum. Secus, si ignoravit: quia tunc liberabitur noxæ deditione, scil. dando servum pro noxa. In his competit hæc actio secundum Azonem & alios. Hæc probantur *ff. eod. tit. l. si servus pignori.* Item si creditor in pignore vel hypotheca fecerit impensas necessarias, hoc est, sine quibus res aut omnino peritura, aut deterior futura erat. Sed & retentione pignoris uti potest, *l. si necessarias. ff. de pig. actio.* Hinc secundum Azonem agit creditor actione pignoratitia, si servos pignoratos artificiis instruxit: Si cœperant imbui, antequam sibi pignorarentur, vel debitoris voluntate creditor eos instruxit. Sed si nihil horum intercessit, si quidem artificiis necessariis eos instruxit, secundum Azonem erit actio contraria. *ff. eod. tit. l. si servus.* Quin etiam si debitor precario rogaverit, aut conduxerit usum pignoris à creditore, tunc conceditur hæc contraria actio creditori adversus debitorem; ut æquè bonum pignus restituat, vel det id quod interest creditoris sine corruptione fuisse restitutum. Old.

ACTIO pignoratitia directa competit debitori post solutionem totius debiti contra creditorem, qua postulat sibi reddi pignus, vel contra ejus tutorem, vel curatorem si pignora acceperunt *ff. eod. tit. l. solutum.* §. *fin.* & habet locum non modo soluto debito, sed & aliter satisfacto, quemadmodum voluit creditor, licet non sit solutum: ut si pignora alia data sunt creditori, ut à primis recedat, vel fidejussores, sive res aliæ, vel precium, vel etiam nuda conventio sine precio vel pacto. Quotiens enim vult creditor recedere à pignore, videtur satisfactum, si ut ipse velit, vel voluit, cautum est, licet in hoc deceptus sit sui facilitate, secundum Azonem. Neque vero solum competit adversus creditorem sine legitima causa pignus retinentem, sed & adversus eum, qui accepto pignore, non numeravit pecuniam, & eum qui dolo vel culpa quacunque damnum dedit in pignore utcunque restituto. *l. si eum venderet.* §. *ult. ff. de pign. act.* Item adversus creditorem, qui pluris vendidit pignus, quàm debitum est. Old. Porro verò hinc facilè colligere est differentiam inter pignoratitiam & hypothecariam. Nam primò pignoratitia propriè datur debitori, ut soluto debito pignus recipiat. At hypothecaria creditor pignus contra quemcunque possessorem persequitur, ut id videlicet teneat, donec ei sit satisfactum, *l. fundus.* §. *in vindicatione. ff. de pignor.* 2. Pignoratitia in personam est, *l. ultim. de distract. pign.* Hypothecaria verò in rem, *l. si eum venditor. ff. de evict. l. pig. ff. de pign.* Atque ita perpetuo rem comitatur etiamsi per mille manus obambulet. Nec possit debitor rem obligatam nisi cum sua causa in alium transferre, *l. si convenerit.* 2. §. *si fundus, ff. de pig. act.* Habet tamen possessor contra quem agitur hypothecaria jus retinendi rem, oblata pecunia creditori, *l. Paul.* §. *fin. quibus mod. pig. sol.* 3. Pignoratitia est bonæ fidei. §. *actionum.* instit. *de actio.* Hypothecaria est stricti juris, *d.* §. *actionum.* 4. Pignoratitia durat triginta annis. *l. sicut.* Cod. *de præscript* 30. *annor.* Hypothecaria non adeo certum & definitum tempus habet. Quandoquidem tertius possessor bonæ fidei titulo subnixus, ei decem annis præscribit. *l.* 1. *C. si advers. credit.* & si vel titulo careat, vel bona fide triginta *l. cum notissimi in princ. C. de præscript.* 30. *annor.* Debitor verò, & ejus hæres non nisi 40. annorum spacio *d. l. cum notissimi.* 5. Porro refert plurimum, an agatur Hypothecaria contra debitorem possidentem, vel ejus hæredem, an adversus alium rei obligatæ possessorem. Illo quippe casu, satis est probare rem nomine pignoris obligatam. Neque enim potest debitor objicere, se dominum non fuisse. *l. rem alienam, ff. de pign. act.* Hoc verò, cum adversus tertium possidentem creditor experitur, rem præterea probare debet, tempore contracti temporis, in bono debitoris fuisse. *l. si superatus l. & quæ nondum* §. 1. *ff. de pignor.*

ACTIO autem pignoratitia utilis secundum Plat. datur ei, qui impignoravit rem alienam sine consensu domini, & postea dominus pignoris est, & tam directa, quàm illa dantur principali & sui hæredibus, & contra hæredes creditoris. Old.

ACTIONES pœnæ persequendæ gratia introductæ sunt ex maleficiis vel quasi maleficiis, cum præter id quod nobis adest, exigimus aliquid, vindictæ vel affectionis causa. Nam quicquid ex bonis nostris non est, pœna sit oportet. Pap. *l. servus ff. de ser. expor.* Old.

ACTIONES pœnariæ dicuntur à Fabio, quæ à nostris vulgo pœnales, quibus pœnam commissam

ſam perſequimur: ut furti, rapinæ, legis Aquiliæ. Fab. *lib.* 7. *cap.* 4. Sed etiam in formulis, cum pœnariæ ſunt actiones, nos ita cauſam partimur, an commiſſa ſit pœna, an exigi debeat. Hot. Prat.

Actiones populares dicimus, quæ ſuum jus populo tuentur: inquit Paul. in *l.* 1. *ff. de pop. actio.* Inter Privatas autem, Publicas, & Populares, hoc intereſt, quod privatæ actiones ſunt, quæ rei privatæ ſunt, & ei ſoli, cujus intereſt, conceduntur. Populares verò, non quod privatim alicujus, ſed quod publicè intereſt, perſequuntur, ac proinde cuivis de populo conceduntur; veluti de albo prætoris corrupto, de ſepulchro violato. Publicæ verò accuſationes ſunt, quæ lege aliqua certa publicorum judiciorum conſtitutæ ſunt: ut ejus criminis, de quo lex lata eſt, à certo Prætore quæſtio exerceatur. Illæ à Prætore urbano, hæ à Quæſtore certo exercebantur. *l. non diſtinguemus.* 32. *ff. de liberali. ff. de recept. arbitr.* ubi Paulus ait, populares actiones majores judices habere debere. Illæ pecuniariam, hæ capitis pœnam imponebant: illæ infamiam non pariunt, hæ pariunt omnino. Conf. Pac. *diſputat.* 28. *theſ.* 7. *ac ſeqq.* & Vult. *d. loc.* Popularium autem aliæ rem publicam directo propriè, ac per ſe; aliæ conjunctim ſpectant, propriè, ut actio de albo corrupto. *l. ſi quis id quod* 7. *ff. de juriſd.* itaque ſi plures petant, Prætor magis idoneum deliget. *l. ſi plures* 2. *de pop. act.* proinde nemo eam in bonis ſuis habere dicitur. Conjunctim, ut ſepulchri violati; in quibus is, cujus maximè intereſt, præfertur, ac propterea conſtituere procuratorem poteſt. *l.* 3. *eod. l.* 3. *de ſepulch. viol.* Hot. Prat.

Actiones poſſeſſoriæ, quæ ex bonorum poſſeſſione conceſſa proficiſcuntur: ſicut dicimus hæreditarias actiones, *l. pen. §. ſed nunquid. ff. de bon. libert.* Spieg.

Actiones præjudiciales dicuntur, quæ veniunt ex præjudicato, id eſt, antè judicato: ſic dictæ, quod majores & digniores cauſæ faciunt ſilere, & præeunt, id eſt, præjudicant minoribus. His agit pater erga filium, dominus contra ſervum, patronus contra libertum, & è diverſo ſuper dominio aut libertate, Zaſ. *in §. præjudiciales.* Præjudicium, ut docet Fabius *l.* 5. *cap.* 2. aliquando ſignificat defenſionem, non modo ex ſententia prius data, ſed & in futurum danda: ut cum petentem patris hereditatem, nego eſſe filium. Sicque præjudicia accipi poſſe pro cauſis, de quibus prius judicandum eſt, cenſet Balduinus in §. *præjudiciales.* inſtit. *de action.* quod earum definitio vel finem allatura ſit negotio, vel certam datura formam. Alii præjudiciales dictas exiſtimant, vel quòd in iis magnum præjudicium vertatur, vel quod aliis aptæ ſint præjudicare cauſis, vel quod per illas impediri videatur, ne præjudicium feratur. Verùm illorum ſomniis exploſis, Rævardus *cap.* 12. de præjudiciis, Præjudiciales inde potius dictas putat, quod prius ad quas pertinent cauſis per judicem datum expediantur, vide eum dicto loco, & infrà in verbo præjudicium. Hotoman. Conf. Vult. *dict. loc.* & Paci. *diſputat.* 18. *theſ.* 20. *ac ſeqq.*

Actiones poſſeſſionis jus exequuntur regulariter ex interdictis, quibus aut adipiſci volumus poſſeſſionem antea non habitam, aut retinere, quam adverſarius impugnat: aut recuperare, quam contra jus amiſſam intendimus. *§. ſequens.* Inſt. *de interdic.* Old.

Actio præſcriptis verbis, quæ ex conventionibus innominatis datur, tum videlicet, cum cauſa ſubeſt, (nam ex ſimplici nudaque conventione actionem non naſci conſtat. *l. juriſgentium, in princip. & §.* 1. *ff. de pact. l. ſolent. ff. de præſcrip. verb.*) præſcriptis verbis, & nonnunquam in factum, dicitur. Etenim Prætor, à quo olim actiones impetrabantur, ut Cicer. *pro Cæcinna*, certas actionum formulas, ad quas privatæ lites accommodarentur, de iis tantum cauſis expreſſerat, quæ ad tuendam communis vitæ ſocietatem præ cæteris neceſſariæ videbantur. Cicero *pro Roſcio Comœdo.* de reliquis certam agendi formulam non conſcripſerat, nec ſanè de omnibus poterat, ob variam emergentem quotidiè de novo negotiorum multitudinem, *l.* 4. *l. quia actio. ff. de præſcript. verb.* Unde (cum de contractus nomine ambigeretur, actionem tamen dari ex geſto negotio, æquum erat) generalem actionem ex præſcriptis verbis, & negotio geſto, lex civilis inſtituit, *l.* 1. *ff. de æſtimato. actio. l.* 1. 2. 3. & 4. & *l. quoties ff. de præſcrip.* verbis extra ordinem ſic contrahentibus utilitatis cauſa ſubveniens. quam ideo præſcriptis verbis vocavit, & in factum, quod demonſtrato per ſimplicem rei geſtæ narrationem facto, perinde utiliter ageretur, ac ſi proprium & ſpeciale actionis nomen propoſitum fuiſſet. Quoniam verò à jure civili inſtituta fuit, civilis paſſim appellatur. Ubi tamen novus aliquis caſus emergit, quo nullam actionem, nec quidem incertam, civilis lex prodidit, & tamen actionem dari æquum eſt, Prætor (qui jus civile ut Pap. ait ſubſequitur, *l. ſcio. ff. de teſt.*) ſupplens in eo quod legi deeſt, actionem in factum utilem tribuit. *l. quia actionum*, & *l. quoties ff. de præſcript.* verbis, eademque æquitate prodita fuit in factum exceptio, quoties videlicet alia deficeret, & nihilominus æquum eſſet, actionem ab actore propoſitam impugnari. Præſcriptis autem verbis actio, nunc incerti, nunc incerta vocatur, ideo, quod nec certum habeat nomen, nec ex certa definitaque conventione deſcendat, nec item certa ſit ei à Prætore data formula, ſed narrativè tantum proponatur, *d. §.* 1. *de except.* Sanè & hæc exceptio à Prætore accommodatur, ubi civilis in factum deficit, ſicuti de actione jam diximus, *d. l. quoties.* Corraſ. §. *actionum.* Inſtitut. *de action.* ut tamen actionem præſcriptis verbis & in factum minimè confundas, ſcire oportet, quod actiones in factum generaliſſima appellatione ſumantur pro perſecutione ex quantumlibet variis cauſarum tam civilium, quàm criminalium figuris. Actiones verò præſcriptis verbis aliquanto arctius referuntur ad varias duntaxat negociorum civilium figuras, quæ cum innominatæ ſint, habent tamen nonnihil cognationis & ſimilitudinis cum nominatis contractibus. Ubicunque ergo in delictis, vel quaſi delictis, dubitatur, quænam competat actio, ibi ſemper in factum agitur, non præſcriptis verbis; ubi verò de alicujus contractus actione ambigitur, & æquitas ſuadet actionem dari, tum vel præſcriptis verbis, vel in factum agi poteſt. Sunt ergo actiones præſcriptis verbis ex contractibus innominatis perſecutiones, ut is, cum quo contraximus, fidem ſuam liberet, ſicut verba quibus conventio inita eſt, exigunt. Præſcribere enim hoc loco ſignificat ſtatuere, ordinare variis pactionibus, quod fieri placuerit contrahentibus, cum non eſt alia hujuſmodi conventionum forma ac exitus, niſi ut ſerventur ſecundum tenorem & præſcriptum verborum: Mynſing. §. *actionum.* Inſtit. *de act.* Conf. Pac. *diſp.* 20. *th.* 27. & Vult. *d. loc.*

Ac-

Actio præteritarum operarum est, quæ datur patrono vel hæredi extraneo exigenti æstimationem operarum seu fabrilium, seu officialium operarum, *l. 4. ff. de oper. lib.* Cæterum non habetur præteriti temporis ulla ratio, nisi post moram liberti. Mora verò deprehenditur, si interpellatus à patrono recuset, *l. 22. ff. eod. tit.* vid. Connan. *lib. 2. cap. 8 num. 12.*

Actiones prætorias, qui dici putant omnes quas Prætor daret, lapsi sunt. Prætor enim, cujus auctoritas, quantum ad constituenda judicia attinebat, ad summum perducta est fastigium, scil. ante susceptam Imperatorum monarchiam, & civiles, & suas actiones dabat, vel negabat. vide *infr. Judicia ordinaria, & prætoriæ actiones.* Spieg.

Actio prima, actio secunda, rectè dicitur pro instantia prima, instantia secunda. vid. Oldend. *in copia.*

Actiones privatas, reliquas omnes intelligimus, exceptis popularibus & publicis. Oldend.

Actio protutelæ introducta est à Prætore in favorem adulti, qui sub tutela quidem non fuit, esse tamen potuisset, quo tempore administrarentur negotia ejus à protutore, adversus eum, qui subiit negotium tutoris falso putans se tutorem, cum non esset; aut contra, ignorans se tutorem, cùm revera esset, *d. l. 1. §. quarto.* Pro tutore autem negotia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis, sive se putet tutorem, sive sciat non esse, fingat tamen, *l. 1. in princ. & §. 1. ff. de eo qui pro tutor. vel curat. neg. gess.* Hæc verò duplex est, directa, de qua jam dictum est: & contraria, quæ persecutio est, de impensis in rem pupilli vel adolescentis utiliter & ex officio boni viri factis, *l. 1. ff. de contrar. tutel. & utili actio.* de quo infr. in actione tutelæ. Adde Taboetium *in topico militiæ for. & leg. discip.*

Actiones proprietatis causam continent, quæcunque ad rem familiarem exigendam seu vindicandam jure dominii accommodantur, sive in rem, sive in personam. Item, quæ propter respublicas institui solent. Oldend.

Actiones quasi proprietatis causam complectuntur, quæ de rebus sacris vel religiosis proponuntur, scil. gratia prohibendi aut restituendi. Harum enim proprietas nullius est, *§. nullius.* Instit. *de rerum divisio. l. 2. §. quædam, ff. eod. tit.* Old.

Actio pro socio in personam est: & ea qui non fortuna, sed voluntate res communes habent, dirempta communione, quod ex dolo culpave inter se debent, postulare possunt, *l. 31. 32.* pro socio. Hotom. Hæc ex utraque parte directa est. Competit ab usufructu, quem solus alter sociorum percipit, vel si dolum commisit in rebus communibus. Nam locum habet, quando duo ineunt contractum societatis, ita ut tam lucrum, quàm damnum inter eos commune sit. Et si aliquis sociorum malè & dolosè versetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. vid. Vult. *dd. loc.* Pac. *disp. 18. th. 38.*

Actio Publiciana, ut singulariter monuit Oldend. duritiem & summum jus vendicationis attemperat: adeoque, ut absque hujus beneficio illa inutilis sit. Proinde non mediocriter errant, qui Publicianam longo intervallo separant à rei vendicatione. Spieg. Est autem actio Publiciana dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit, *§. sed iste quidem.* Instit. *de actio.* Estque duplex, & altera alteri ex adverso respondet. Prior ei conceditur, qui cum rem alienam justa ex causa, bonaque fide aliquandiu possedisset, postea illam casu amisit, nam si is qui nunc possidet, dominus non est, Prætor æquius esse censet, eum, qui justa ex causa illam acquisivit, quam eum qui casu eam nactus est, obtinere. Itaque permittit ei rem illam ita petere, quasi jam usu cepisset, seu cœptam usucapionem complevisset. Etenim dicet actor, Aio hanc rem ex jure Quiritium meam esse, quasi à me usucaptam. Nam si de tempore possessor opponat, juvabitur actor, qui ex justa causa rem à non domino bona fide accepit. *l. eum qui. §. fin. ff. de publ.* Ut non minus bona fides, quàm verum dominium actori quodammodo præstare credatur, *l. bona fides. ff. de regula jur.* Posterior autem adverso casu datur, cum quis aut Reipub. causa absens, aut apud hostes, per subjectas sibi personas rem alienam usucepit: & is cujus res usucapta est, neminem in civitate nan[c]isci potuit absentis defensorem, adversus quem agendo usucapionem interrumperet. nam Prætor ei permittit, ita rem suam petere, quasi usucapta non fuisset. Hotom. Prat. Et hæc quidem in rem, vulgo Rescissoria dicitur: qua absens reversus, usucapione Prætoris aditi auxilio rescissa, rem vindicabit tanquam suam, & perinde ac si nunquam usucapta fuisset. Hæc etiam utilis dicitur, *l. 3. C. de restit. mil. l. ultim.* Cod. *quib. ex caus. major.* Nam revera res amissa est per usucapionem, & ideo directa non competit quæ solis dominis datur. Cæterum beneficio Prætoris, hi in quorum absentia res usucapta est, pro dominis habentur. Siquidem nemo videtur re exclusus, quem Prætor in integrum restituturum se pollicetur *l. nemo videtur, ff. de restit. in integr.* Conf. *Epit.* Pac. *disp. 17. th. 15.* & Vult. *d. lib. 2.*

Actio Quanto minoris est, qua emptor petit, ut venditor solvat id, quanto minoris res valuerit, cum emeret eam. *l. 2. C. de ædil. act.* Ejus interpretes duas species fecere: alteram quanto minoris res esset empta, civilem; alteram detractione ultimæ dictionis quanti minoris esset, prætoriam appellantes, earumque quatuor differentias constituentes. Sed Cynus *d. l. 2.* & Fulgos. *d. l. Julianus*, aliique numero quidem pauciores, rationibus non tamen inferiores, rectè existimarunt, hoc discrimen duplicis generis actionum, Quanto minoris, non esse recipiendum, non enim putant hæc re ipsa differre, Quanti res est, & quanto minoris empturus quis esset. Nemo enim pluris emit, quàm revera valere existimat: quia non præsumitur quisquam suum jactare. *l. eum de indebito, de probat.* Et inter hæc verba, Quanti ea res erit, & quanto minoris eam rem esse apparet; nihil interest, sed in utraque clausula æstimationem rei veram fieri placuit. *l. inter hæc verba: de verb. & rer. sign.* & æstimatoria hæc actio passim vocatur, & multum urget adversus distinctionem illam duplicis generis quod ipsi Jurisconsulti his verbis, Quanti res est, & quanti venierit, promiscuè aliquando uno loco & in una facti specie utantur, de qua re latius Budæus *d. l.* Julianus in princ. ubi validissimè ab ipso distinctio illa duplicis generis Actionum Quanto minoris expugnatur. Adde Tab. in *suo topico mil. for. & legal. discip.* Schard.

Actio querelæ inofficiosi, de qua voce pluribus infr. in suo ordine, locum habet duntaxat, cum nullum aliud fuerit remedium, quo liberi ad bona defuncti parentis venire possint *§. jam autem.* Instit. *de inoff. testam.* unde vocatur ultimum adjutorium, *l. maximum vitium.* Cod. *de liber.*

liber. prater. & vulgo querelam subsidiariam dicunt, in *l. Pap.* §. *quis impubes. ff. de inoff. testam.* Conf. *Vult. d. loc.* Rectè autem diminuitur judicium esse rescissorium, quia rescindit obstaculum (ut Olden. ait) exercendæ petitionis hæreditatis. Spieg. Vide supra *Actio inofficiosi testamenti.*

ACTIO quod jussu dicitur, quæ adversus eum datur, cujus servus, ipsius jussu cum aliquo contraxit, ut ipse in solidum quanti ea res est damnetur, nam qui cum servo jussu domini contrahit, non servi, sed ipsius domini fidem sequi videtur. *l.* 1. *& passim, ff. quod jussu,* ideoque cum ipso domino actionem habebit. Hotom. Prat. Jussus ergo longè alia ratio est quàm mandati: nec enim is, nisi in servum cadit. Sic non servus à creditore mandato domini, sed ipse dominus per servum accipere existimatur: secus est in mandato, quod eorum fit causa, qui non sunt in nostra potestate. Conna. *lib.* 6. *cap.* 8. ad Senatusconf. Vell. vid. Vult. *d. loc.*

ACTIO quod metus causa, in personam est: qua is à quo per vim vel metum res extorta est, quadruplum ab eo, qui rem extortam possidet, consequitur: Ergo datur ei, qui probabili vel justo metu coactus rem suam vendidit, tradidit, vel promisit, adversus eum, qui metum intulit, & in eum ad quem res pervenit: sed intra annum erit quadrupli propter contumaciam nolentis rem restituere jussu judicis ante litem contest. post annum verò simpli. Ejus natura tacitè continetur, ut qui judicis jussu ipsam rem restituat actori, absolvatur. Imper. Insti. *de act.* §. *item actio.* Prat. Oportet autem metum justum fuisse, *l.* 5. *ff. quod met. caus.* ut qui minimè vanus sit, sed qui vel constantissimum hominem percellere potest, cum vel mortis vel corporis cruciatum contineat. *l. interpositas. C. de transact.* Et ideo præceptum Principis, vel Judicis, qui alioqui sævire solitus est, justum metum inducit, *l.* 2. *C. de his qui per met. jud. non appell.* Facta autem per metum actionis jure rescinduntur. Nonnunquam metus officio judicis retractari solet: quod contingit quando uxor mariti, vel filius patris sui minas metuens aliquid præter suam voluntatem fecerit. Neque enim sola patris vel mariti præsentia sufficit, sed minas accessisse necessarium est. Jason. *in* §. *quadrupli, nu.* 61. *de act.* vid. Vult. *d. loc.*

ACTIO rationibus distrahendis competit pupillo vel adolescenti, adversus quendam tutorem, qui ex bonis pupilli aliquid abstulit dolo, vel etiam sine dolo, nec id retulit in rationes. Nec enim sufficere arbitrati sunt legumlatores, introductam esse actionem tutelæ, ut à tutoribus redderetur ratio, ni quoque liceret adulto impugnare rationem editam, & repetere res ablatas. Distrahere namque rationes in hoc judicio dicitur pro eo, quod est accusare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abstulit, nec proinde retulit in rationes. Ulp. dispunctionem vocat ipsam rationis cancellaturam, in *l. cum plures ff. de bon. auth. judic. poss.* Meminit hujus judicii Quint. *lib.* 7. *c.* 4.

ACTIO realis est ex dominio, quasi dominio, vel jure in re specifico: personalis ex obligatione. Spieg. vid. s. *Actio in rem & actiones in rem,* & infrà *Actiones rei persecutoria.*

ACTIO receptitia, eleganti quadam loquendi forma dicta est à recipiendo, h. e. accipiendo: qua olim tenebantur argentarii, aut alii quivis debitores, qui se pecuniam, licet non antè debitam soluturos constituerant, *l.* 2. *C. de constit. pec.* sic dicta, quod omnem omnino obligationem in se reus sic constituens reciperet. Corras. §. *in personam.* Inst. *de act.* in eam actionem (quod ampla fuit, & latè patuit) venerat, quicquid promittebatur deliberatius & circa stipulationem rerum sive fungibilium, sive non fungibilium. Zas. *in* §. *in personam.* Institut. *de actio.* Hæc actio & rei uxoriæ, omnino sunt sublatæ. vid. *l.* 1. *C. de recept. act. & l. unica in princ. C. de rei uxo. act.* Spieg. Cæterum cum hæc actio alio modo constringeretur, h. e. tantum in iis rebus, quarum mutuum esse potest, locum haberet, & plerunque anno uno finiretur: & dubitaretur, an, quod in diem vel sub conditione debetur, rectè constitueretur: Justinianus statuit, constitutum, ad exemplum stipulationis, & in omni rerum genere locum habere posse, & perpetuam actionem parere: & omnino purè constitui posse, quod in diem, vel sub conditione debitum est. Bald.

ACTIO redhibitoria, Lege, *Redhibitoria actio.* Hæc semestris est, quod mancipiorum vitia, si quæ sint, tanto tempore cognosci possunt, & incuria emptorum augeri, ut postea nequeant sine magna venditoris fraude redhiberi, Connan. *lib.* 3. *c.* 11. *n.* 8.

ACTIONES rei persecutoriæ sunt, quibus id petimus, quod ex patrimonio nobis abest. Paul. *l. in honorariis. ff. de act. & oblig.* §. *sequens.* Instit. *de actio.* Prat.

ACTIO rei uxoriæ, erat olim actio in rem, per quam uxor dotem suam soluto matrimonio repetebat. Dos enim (ut scribit Boetius) licet matrimonio constante in bonis viri sit, est tamen in uxoris jure, & post divortium velut res uxoria peti potest. Et Imp. *l. pen. C. de jur. dot.* Dos & ab initio uxoris fuit, & naturaliter in ejus permanet dominio. Non enim quod legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel confusa est: hæc ille. Dabatur autem hæc rei uxoriæ actio non solum uxori, sed & marito ad exactionem dotis, quam semel præstari placuit, qualiacunque verba fuerint, sive scripta, sive non, etiamsi in pollicitatione rerum dotalium stipulatio minimè fuerit subsecuta. Dotis enim promissio speciem ejus contractus gerit, qui dicitur Do, ut facias; do dotem, ut contrahas matrimonium: igitur subsecuto matrimonio potest ad dotem maritus agere, etiam nudo pacto promissam, quandoquidem ex parte sua causam implevit pactionis. Et hæc actio dicebatur rei uxoriæ. Sed postea Justinianus sancivit, ut in hujusmodi dotis constitutione intelligeretur stipulatio adjecta, sive ea intervenisset, sive nulla, aut inutilis, ut patet ex *l. unica C. de rei uxor. act.* Credo, ut etiam ante matrimonium contractum non esset pœnitentiæ locus, neque revocari aut imminui posset semel dicta dos, ut si promisissem tibi decem pro dote Caiæ, non liceat mihi discedere à conventis, si modo eam duxeris in uxorem. Conn. *lib.* 5. *c.* 3. *n.* 1.

ACTIO rerum amotarum propter honorem matrimonii introducta est, quum lex atrocem & turpem actionem furti concedi nollet *l.* 1. *&* 2. *ff. de actio. rer. amot. & l. ult.* §. *ult.* Cod. *eod.* Conf. Vult. *d. loc.* vid. infr. *Amovere.*

ACTIO rescissoria, est in rem actio, quam Prætor ei, cujus rem adversarius, dum ex justa causa abesset, usu cepit, rescissa pro imperio & pro nihilo habita usucapione, concedit: ut eam rem nihilo minus, quàm si usucapta non esset, vindicet, ut docet Imp. §. 5. *de actio.* unde intelligitur,

gitur, finem huic actioni non hunc esse propositum, ut usucapionem rescindat: ipsum enim Prætorem id pro imperio causa cognita facere: sed ut res à possessore vindicetur, ut patet & ex *l.* 21. & *l.* 22. *ff. ex quib. caus. major.* Hotom. Ad. de Taboet. *in topico suo militiæ for. & legal. discip.* vid. sup. *Actio Publiciana, circa fin.*

Actio restitutoria dicitur, quæ in veterem debitorem, pro quo mulier intercesserat, ea muliere liberata restituitur, *l. quamvis*, 8. §. 6. & 7. *ff. ad Velleian. l.* 8. *C. eod.* Hotom. Non enim creditorum odio, sed mulierum gratia introductum est SC. Velleian. *l.* 14. *ff.* ad SC. Velleian. Et cum mulieris persona subtrahatur creditori propter Senatusconf. integra causa pristina restituenda est. *l. aliquando, l. quamvis, ff. hoc tit.* de quo latius Connan. *libr.* 6. *cap.* 8. *num.* 10.

Actio revocandæ donationis dicitur, qua utitur is, qui rem quampiam donavit, adversus eum cui donavit, si eum ingratum probaverit. Rem enim donatam per hanc actionem recuperat, *l. ult. C. de revoc. donat.* & §. 2. *de donat.* Hoto. Fit autem ingrati actionis mentio *l. penult. C. de libert. & eorum liber.* Condictio autem tractatur in *l. ult. C. de revoc. donat.*

Actio revocatoria contra eos competit, in quos res & bona debitoris alienata sunt titulo oneroso, si isti possessores fraudem debitoris sciverunt, id est, participes fraudis fuerunt. Zas. *in* §. *item si quis.* Inst. *de act.* Sunt autem tres actiones Revocatoriæ, à tribus autoribus introductæ: Paulina, quam nonnulli rectius Paulinam dici putant: Faviana, quam malunt Fabianam appellari, & Calvisiana. Errant enim, qui actionem in factum addunt pro quarta specie rerum incorporalium: quandoquidem istæ actiones tam corporales, quàm incorporales res complectuntur. Verum quia propriè ex facto alienantis in fraudem dici non possunt, cum propter hoc factum etiam dentur adversus alios, juxta *l. actionum genera*, §. *actionum autem. ff. de oblig. & action.* igitur rectè generali ista appellatione actiones in factum vocantur sæpè à Jureconf. Old. Ut autem Revocatoria competat, tria concurrere necesse est: primo ut res aliena sit; secundo, ut in fraudem creditorum, tertio, ut bonis à creditoribus possessis res alienatæ sint. *l. Fulcinius, ff. ex quibus caus. in possess.*

Actio sequestraria à sequestro vocatur apud Pomp. in *l. si in Asia* §. *cum in sequestro. ff. deposit.* item Ulp. in *l. si quis adfirmaverit* §. *Labeo. ff. de dolo malo.* Spieg. Estque species Actionis depositi, quæ scil. contra sequestrum datur, & cum sequestro rectè agitur depositi sequestraria actione. Hotom.

Actionem Servianam plerique à servando dictam putant, inter quos & Zas. est, §. *item Serviana.* Inst. *de act.* Ast non à servando, alioqui servatoria diceretur: sed à Servio Prætore, qui primum eam edicto suo proposuit, alii rectius appellatam existimarunt. Corras. *d.* §. *item Servianæ*, & datur pro reb. coloni vel inquilini tacitè obligatis, ei qui ædes, vel horreum, vel diversorium, vel aream, in civitate, aut prædium rusticum extra civitatem locaverit. Porro inter Servianam & Salvianum interdictum hoc interest, quia judicium Servianæ actionis in rem est, & ita petitorium, *l. si cum venditor. ff. de evict.* utpotè quod adversus possessores rerum invectarum competat, *l.* 1. Cod. *de prec. & Sal. interd.* Licet enim creditor nudam possessionem avocet, *d. l.* si cum venditor, quæstio tamen proprietatis etiam vertitur, siquidem oporteat, illum non modo rem sibi obligatam probare, sed præterea eam in bonis debitoris fuisse tempore obligationis contractæ *l. & quæ nondum* §. 1. *ff. de pignor.* Interdictum verò Salvianum possessorium est, adipiscendæ (§. *sequens, in fin. de interd.*) videlicet, possessionis rerum coloni domini rei locatæ tacitè obligatarum. *l.* 1. & 2. *ff. de Sal. interd.* Cum scilicet inter creditorem & debitorem de pignoris possessione certatur, *l.* 1. *C. de precario*, quum tamen Serviana adversus alios quoque possessores detur. Quasi Serviana, quæ datur creditoribus ad pignorum persecutionem, d. §. item Serviana. hæc eadem est cum hypothecaria, & in nihilo differt ab illa, ut declarat Bart. in *l. fin. ff. de Sal. interd.* rectè dicens, ibi glossam esse corruptam, in quantum dicit, quod aliud est in Hypothecaria, & aliud in quasi Serviana, non enim debebat dicere in quasi Serviana, sed in Serviana. Quasi autem Serviana dicta est primum ad differentiam Servianæ. Deinde quia hypothecaria actio propter expressam conventionem & consensum, inter debitorem & creditorem, magis ex jure civili constare videtur, quàm ex autoritate prætoris. Verum tamen, quia Servius ei formam dedit, & primus edicto suo in forum produxit: ideo illi nuncupata fuit hoc temperamento Quasi Serviana. Old. Nonnunquam tamen & Jurisconsulti Servianam appellant hypothecariam, *l.* 3. §. 1. *ff. ad exhib. l. si debitor. ff. de pig. act. l.* 1. §. *cum prædium. l. si superatus. l. si ab eo ff. de pign.*

Actio Serviana (ait Hot.) est, qua dominus prædii ejus rei quam ei colonus pro mercedibus oppignoravit, possessionem ab eo qui ipsam tenet, vindicat. Hoto. vide Vult. *d. loc.* Pac. *disput.* 17. *th.* 33. ac seqq.

Actio Servi corrupti, competit domino in duplum super damno illi facto, sive rerum ablatarum, sive contumaciæ in dominum, sive diminutione existimationis, qua minoris existimatur dominus propter servum nequam. Zas. *in* §. *omnes.* Instit. *de actio.* refertur autem hæc actio ad tempus servi corrupti, vel recepti, non ad præsens: venitque in hoc judicium æstimatio rerum quas secum abstulit, quia omnino damnum multiplicatur. *l. in hoc judicium ff. de serv. corrupto.* Competit in eum cujus consilio servus alienus fugit aut contumax contra dominum factus est, aut luxuriosè vivere cœpit, aut quolibet modo deterior evasit. In qua actione etiam rerum quas fugiendo servus abstulit, æstimatio deducitur. §. 21. *de action.* Hotom. Differt autem ab actione legis Aquiliæ, quia etiam hæc adversus confitentem in duplo est, Aquilia autem inficiantem dumtaxat coercet. Conf. Vult. *d. loc.*

Actio servitutis confessoria & negatoria. vid. Actio confessoria.

Actiones stricti juris sic appellatæ sunt, quia in iis nihil venit, nec quicquam judex potest, nisi quatenus nominatim à partibus conventum est, tametsi id judex fortè æquum statuit. Quodcunque enim palam verbis expressum non est, omissum intelligi debet. *l. quicquid astringendæ, l. si ita stipulatus.* §. *Chrysogonus. ff. de verb. oblig.* Hoc enim jus perquam durum, exactum ac strictum est, ut vocibus tantum ac literis superstitiosè spectatis, maximè ab æquitate discedatur. Corras. *lib. Miscel.* 8. *cap.* 8. *n.* 13.

Actio subsidiaria dicitur ea, quæ contra magistratus instituta est, qui aut omnino à tutoribus vel

vel curatoribus satisdari non curaverunt, aut non idonei passi sunt caveri. Continet itaque hæc actio ultimum præsidium : quia tunc demum exercetur, ubi non est indemnitati pupilli satisfactum excussis bonis tutoris, itemque fidejussoris ejus, nec non collegarum, qui etiam periculum propter consortium administrationis subeunt. Nomen autem ex eo reperit. Nam quemadmodum Subsidiarii propriè dicebantur Triarii, qui dum primus & secundus ordo pugnabant, ut ait Festus, subsidebant, eodem modo primo loco tutores, tum eorum fidejussores postremo quasi res ad Triarios pupillo redierit, magistratus conveniuntur. Hotom. Adde quod subsidiaria non saltem dicitur ea, quæ pupillis contra magistratus datur, sed & his, qui nulla actione ordinaria cum adversario in judicio experiri possunt. Ita ergo proprissimè in factum actio subsidiaria dicitur, quæ aliis actionibus deficientibus, tanquam postremus comes aliis succedens per leges surrogatur. Peckius *l. 3. §. ex hoc edicto. nn. 5. naut. caup. stab.* Actio enim subsidiaria à subsidio nomen habet, quod scilicet his qui nulla actione ordinaria experiri cum adversario in judicio possunt, subveniat : Sicque etiam actio de dolo subsidiaria dicitur, quia tum demum competit, ubi nullum aliud auxilium superest.

Actio tributoria, est actio in personam, qua is cujus servus in merce peculiari, sciente domino, negociatus, contraxit, in tributum vocatur, id est, ut mercedes æqualiter creditoribus distribuat. Ergo in dominum datur quo sciente una cum servo in merce peculiari contractum est, nisi res æquabiliter inter creditores partitus sit; nimirum ut alia tributio fiat. *l. 1. & pass. ff. de tribut. actio.* Hotom. Cæterum duo necessaria esse videntur ad actionem tributoriam : primum mercem esse, ut sit negotiatio : nam non nisi ejus peculii fit contributio, in quo servus est negociatus. Et oportet quidem mercem esse peculiarem : nam si propriè domini esset, magis competeret institoria *l. 1. ff. de tribut. act.*

Actio tutelæ. In tutelæ judicio (ait Fabius *lib. 7. c. 4.*) solet quæri, an alia de re, quàm de calculis, cognosci oporteat : an fides præstari debeat tantum, non etiam consilium & eventus. Hotom. Conf. Pac. *Epit. disp. 20. thes. 5.* ac seqq. & Vult. *d. loco.*

Actio tutelæ directa est, quæ competit adulto, qui sub administratione tutoris impuberem ætatem transegit adversus quondam tutorem cujuslibet generis. *l. 3. §. 1. ff. de administr. & peric. tutor.* ut administrationis suæ, omniumque rerum gestarum rationem reddat ex eo die, quo per denunciationem, vel quomodocunque cognoverit se tutorem esse. *l. quidam decedent. §. ult. & seq. ff. de admin. tut.*

Actio tutelæ contraria est, quæ non solum tutori, verum etiam ei, qui pro tutore negotia gessit, competit, adversus quondam pupillum, nunc adultum, vel adolescentem legitimæ ætatis factum, cujus tutelam vel curam administravit, etiamsi ipsi, quorum tutela est administrata, noluerint tutores vel curatores convenire, puta cum nihil eis absit. Hæc verò actio contra pupillos ideo introducta est. Nam si nullam haberent tutores de administratione actionem contra pupillum, essent ad tutelam cogendi homines pignoribus aut vinculis : & ideo ut facilius ad administrationem eorum accedant, & promptius aliquid de suo pro pupillis impendant, dum sciunt se ad omne suis actionibus recepturos, datur illis judicium tutelæ contrarium, de quo tractatus extat, de contraria tutelæ & utili actione. Utilis autem hæc appellatur, quia ut Imperator inquit, utilitatis causa hujusmodi actiones inventæ sunt.

Actio vectigalis, est actio in rem, qua utitur is, qui vectigalem fundum conduxit, adversus possessorem, & eos, à quibus eum fundum conduxit, *l. 1. ff. si ager vectig.* Ulp. *l. 15. §. 13. ff. de damn. infect.* Si de vectigalibus ædibus non caveatur, decernendum est, ut eodem jure esset, quo foret is, qui non caverat, post quod decretum vectigali actione uti poterit. Hotom.

Actio venditi, sive ex vendito, est actio in personam, per quam qui rem vendidit, precium, ejusque post rei traditionem, quamvis precariam, usuras, itemque sumptus in rem factos, & quod inter contrahendum pactum sit, postulat : uti docet Ulp. *l. 13. §. 17. ff. de empt.* Hotom. Veniunt ergo in hoc judicium cum primis quatuor; precium nimirum quanti res vænit, usuræ quoque tardius illati pretii, *l. Julian. §. ex vendito. ff. de act. empt.* pœna conventa, si ad diem pecunia soluta non esset, *dict. leg. Julian. §. idem Papinian.* vel non sit factum, quod ab emptore venditori fieri convenit, *l. prædia ff. eod. tit.* ac denique sumptus, qui à venditore in re distracta facti sunt. *dict. l. Julian. §. præterea. ff. eod.*

Actio viæ rejectæ dicitur, cum vicinus sub prætextu refectionis, vel sine ædificatione, temerè ac citra ullam necessitatem efficit, ut per agrum vicini eundum & jumentis agendum sit publicè contra morem & usum veterem, tantum fundi sui dilatandi gratia. Rejicere enim hic est *umbvverffen*, ut cum dirigitur via in alterius agrum. Old.

Actio vi bonorum raptorum est, per quam ab eo qui rem eripuit, quadruplum intra annum exigitur, in quo simplum inest : post annum simplum duntaxat : ait Imperator, sub *tit. vi bon. rapt. in princ.* Hoto. vid. Pac. *disp. 19. thes. 7.* & Vult. *d. loc.*

Actio utilis dicitur, quæ non incipit currere creditoribus, nisi quando eis est experiundi potestas : h. e. nisi postquam bona debitoris non alienata, vendita sunt, & debitores nec dum soluti. Vid. Ferr. in §. *item quis eod. tit.*

Actio utilis ex contractu, datur juranti : in qua medium concludendi est contractus. Zas. in §. *item si quis post. eod. tit.* Sciendum item quod Actio utilis, quæ opponitur directæ actioni dicitur ea, quæ nec ex verbis legis, nec ex mente legis competit, imo legislator non cogitavit de eis, sed posteriores Jureconsulti moti æquitate, & rationis pietate, extendunt etiam ad causas non nominatas in lege. Idem in §. *præjudiciales eo.* Est tamen, ubi utilis tollit directam actionem : ut in *l. in causa, in fin. ff. de procur.* Spieg.

Actor variè accipitur quandoque pro eo, qui causas in judicio agit; & pro advocato. Actores in theatris, qui fabulas agunt. Cicero *in Bruto.* Et actori, summo causarum magistro. quandoque pro eo qui pecuniis exigendis præest, *l. pure, §. actoris ff. de dol. mal.* quandoque pro servo dispensatore, *l. Sticho. 40. §. 3. ff. de statu lib.* Prate.

Actor & is est, secundum cujus intentionem data & concepta erat actio. Gothof. ad *l. 6. ff. si ingen.* esse dicetur : ut is, qui primus ad judicium provocat. Vult. ad pr. *tit. de actio.* Instit. & *ad §. 2. n. ult. ibid.* ubi & aliud Actorem esse docet,

cet, aliud Actoris partes obtinere, contra Cujacium.

ACTOR fugitivus in *l. 13. §. 2. C. de judic.* id est, contumax. Gothofr. *ibid.*

ACTOREM frustrando efficere; hoc est, litem calumniosè deferre. Afric. in *l. fi. ff. de procur.*

ACTOR in causis forensibus generali vocabulo, is est, qui agit, & vocat alium in jus (*der klæger*) quippiam ab ipso petens in judicio. Hinc Actio, officium ipsum jus persequendi. Dicitur & fabularum actor: ut & Actio fabulæ, h. e. ipsa per gestus repræsentatio. Actor item pro eo, quem vulgus vocat, Directorem, sive superintendentem, apud Paul. in *l. ult. de offic. præsid.* Ulp. *ad fi. l. 1. ff. de serv. corrupt.* Actorem quoque appellant Jurisconf. petitorem: Reum verò possessorem, ut in *l. Carbonianum. §. ibidem. Julia. ff. de Carb. edict.*

ACTOR servus dicitur, idem qui dispensator, nimirum qui pecuniæ domini tum exigendæ tum dispensandæ præest. Hinc apud Ulp. Actor pro servo præstantissimo & optimo, in *l. legato. 37. ff. de legat. & fideicom.* vid. *dispensator.* Plautus Atrienses appellat, Hotom. Hi actores nunc à faciendo factores nuncupantur.

ACTOR publicus servum publicum significat, C. Tacito *lib. 2.* Mancipari singulos Actori publico jubet. Hotom.

ACTOR dicitur, qui & Syndicus. Hinc qui à municipiis collegiis aliisque corporibus, actionum instituendarum causa constituebantur, Actores à nostris appellantur.

ACTOR municipii, corporis aut collegii is est, qui agit facitve quod communiter agi fierive oportet; quique municipium defendit, is actor, syndicus & defensor appellatur. Prat.

ACTOR dicitur is, quem tutor, vel curator ad agendum, quasi procuratorem auctore Prætore constituit. Ergo curator ad patrimonii totius: Actor ad litium tantum administrationem instituitor. Ille à Magistratu deligitur: hic à tutore, vel curatore proditur, à Magistratu confirmatur. Tutor curatoris adjuncti sibi periculum non præstat, actoris verò præstat. §. *ult. de curat.* ubi copiosius. Hotom. Sunt qui dicant, actorem ad litium pupillarium administrationem tantum institui: cum tamen, ubi diffusa sunt negotia, aut ubi tutoris ætas, dignitas, postulat, actor etiam constitui possit; atque ideo ad extrajudicialia, *d. l. unic.* Est & Actor qui procuratore sive in rem suam, sive non, constitutus est, *l. si actor. & l. seq. ff. de Procur.* Prat.

ACTOR in tribus istis judiciis, familiæ herciscundæ, communi dividundo, & finium regundorum, intelligitur is, qui ad judicium provocat. Sin uterque provocent, sorte res discerni debet. *l. 13. & 14. ff. de jud. l. 2. §. 3. & l. 44. §. 3. famil. hercisc. l. 11. in fin. de Jurisd. l. 10. finium reg. l. 37. in fi. de oblig. & act.*

ACTRIX, *l. 41. C. de liberal. caus.*

ACTUARIOLUM erat, quod decem remis agebatur, Ciceroni *lib. 16. ad Attic.* Prat.

ACTUARII, aut notarii nudis verbis credendum non est, *l. 40. de testam. mil.* Gothof. ad *l. 2. C. de eden.*

ACTUARIUS pro servo publico, Tranquillus in Julio: Quam orationem non immeritò Augustus existimat magis ab actuariis exceptam, malè subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Hot.

ACTUARIUS de quo meminere Impp. in *l. actuarii, & l. pen. C. de erog. mil. annon. & l. actuarios. C. de num. & actuar.* & Nov. 108. & alibi. Græcis ὑπομνηματοφύλαξ, ὑπομνηματογράφος est actorum scriptor sive custos, quique ratiocinia pertractat. Horum quidam ærarii comitum, *l. 3. de divers. offic.* alii Palatinorum numerorum rationes tractant. *d. l. actuarii.* Alii præfecti prætorio: alii scholæ, de quibus. d. Novell. 108. Prat.

ACTUARIUS dicitur, qui acta actionesque calamo præpropere describit, & descripta recitat. Itaque Actuarius tamquam Notarius est. Quinimo Old. (ut refert Spieg.) Actuarios Scribas esse ait, quos Notarios contractuum dicimus. Hi verò erant servi publici, quibus ea de causa Scribarum & Notariorum munus mandabatur, non quòd existimarent illud libero homine indignum esse, sed quod Romanorum jure non licuit, per liberas personas acquirere, sed per eos tantùm, qui sunt in nostra potestate, sic tamen, ut nec filiifamilias aliis quàm patribus, nec servi nisi dominis suis possent acquirere: ex Connani *comment. lib. 2. c. 2.* Dicuntur autem actuarii, ut actores, ab actis, quibus scribendis dabant operam. Cæterum hoc munere se vis interdixit Arcadius, *l. generali. C. de tab. lib. 10.*

ACTUARII limites de quibus Hygin. *lib. 1. de limit. constit.* Actuarius, inquit, limes, qui primus actus est ab eo quintus quisque, quem si numeres, à primo erit sextus, quoniam quinque centurias sex limites cludant: & paulo post. Actuarii extra maximos latitudinem habent pedum duodecim, Prat.

ACTUARIÆ naves, i. quæ remis aguntur, non modo velis.

ACTUM, vide supra *Acta.*

ACTUM est, Donatus in Andr. in summa rerum desperatione ponitur, Actum est, Ilicet. Hæc res secundum jus civile dicitur, in qua cavetur, ne quis rem actam apud judices reperat. Sic ipse in Phormione: Actum, ajunt, ne agas. Idem in Adelph. Actum est, dicitur in ea re, de qua jam lata sit sententia. Hotom.

ACTUM administrare dixit Ulp. in *l. 1. §. si servus. ff. si is qui test. lib.* Prat.

ACTUM agere, id est, rem administrare, quod & actum gerere dixit Ulp. Prat.

ACTUM est mens contrahentium ac voluntas, Gothof. ad *leg. 34. de reg. jur. per l. 219. de verb. sign. l. ult. C. quæ res pign.*

ACTUM opponitur dicto, Gothofr. ad *d. l. 34.*

ACTUM: pura puta Latina sunt isthæc. Nihil acti erit, *l. 137. §. 1. de verb. obl.* Quid acti sit, *l. 21. & 26. de reb. dub. l. 41. de verb. obl.* Quod acti sit, *l. 57. ff. de oblig. & actio.* Briss. in *parerg.*

ACTUS, generale verbum est, ait Ulp. sive verbis, sive re quid agatur: ut in stipulatione, vel numeratione. Gestus rem significat sine verbis factam. *l. 19. de verb. sign.* Hotom. Et actus generaliter intelligitur pro omni eo quod agitur, sive verbis agatur, ut stipulatio, §. 1. Instit. *de verb. oblig. l. 1. ff. eod.* (unde in stipulationibus, cum quæritur, quid actum sit, verba stipulationis spectanda sunt, quæ si obscura vel ambigua sint, contra stipulatorem sunt interpretanda. *l. stipulatio ista. §. in stipulationibus, juncta l. eum qui calendis. & l. sequitur, in fin. de verb. oblig.*) sive secundo re agatur, ut in numeratione, §. 1. Instit. *quibus mod. re contrah. oblig.* Et generaliter etiam sæpè de quocunque actu accipimus actum, ut cum dicitur, quod Actus agentium non operentur ultra illorum intentionem. *l. non omnis, ff. de reb. cred.*

ACTUS interdum pro facto accipitur, ut *l.* Pati-

lus. *ff. rem* ratam haberi. Paulus respondit, non tantum verbis ratam haberi posse, sed etiam actu.

ACTUS omnes in genera duo distribuere Impp. *l. actus. C. de feriis*, in publicos & privatos. Prat.

ACTUS conditionalis, ad effectum necessarius, esse definitur, qui aliter quàm conditionaliter geri nequit: id est, nisi sub tali conditione geratur, ad præstitutum effectum perveniri non potest. Ex Salomonio. Spieg.

ACTUS extranei non pertinentes ad id, quod jam uno contextu peragitur.

ACTUS forensis qui in judicio versari consuevit.

ACTUS legitimi dicuntur omnes, quacunque juris scripti parte inventi, & de hac materia vide Dyn. in *l. actus, de reg. jur. in* 6. Nebriss.

ACTUS legitimi ait *l.* 77. *de reg. jur.* qui recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem: nonnunquam tamen actus suprà scripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehensa vitium adferunt &c.

ACTUS mentalis, vid. Gothof. *ad l.* 16. *C. de test.*

ACTUS plures respicientes unum finem, dicuntur unum negotium: ut arare, serere, & si quæ similia. *l. si pupilli. §. fi. ff. de neg. gest.* Spieg.

ACTUS voluntarius dicitur, qui diversimodè geri potest: & ex contrario qui non nisi uno modo geri potest, dicitur necessarius, ex Bart. doctrina Spieg.

ACTUS necessarii sunt victus necessarii vel potionis obligatio, vel medicamentis datio, vel impositio, quibus relictis ipsa sanitas testatoris periclitetur, *l.* 28. *in pr.* & ibi Gotho. *C. de testam.*

ACTUS necessarius testamento alienus, usurpatus, testamenti consequentiam non vitiat. Gothof. ibid.

ACTUS in servitutum materia ab agendo dictus, est jus agendi jumentum vel vehiculum. Instit. *de servit. præd.* vel est servitus prædialis, quæ jus, armentum, gregemvè per prædium alienum agendi, complectitur. A via autem & itinere hoc differt, quod iter est proprium hominum, actos pecudum, via vehiculorum, unde sequitur, ut itinere actus, actu via latior atque amplior sit: homo enim transire per angustiorem aditum, quàm grex aut armentum, potest: & rursus grex per spacium angustius, quàm vehiculum. Quare qui actum habet, habet & iter: qui viam, actum & iter. at hoc non reciprocatur: tametsi quandoque is qui vehem ducit, jumentum agit. Vide *l.* 1. in princ. & ibi Gothof. *de servitut. rusticor. prædior.* Frequenter agendi verbo via quæque continetur, veluti si quis eundi agendi servitutem promittat, hæc enim formula & pecoris conjuncti vehicularis actum complectitur. Itaque illud Servii in quartum Æneidos, intelligendum est: via, inquit, est actus dimidius, qua potest ire vehiculum. Nam actus duo carpenta capit propter euntium & redeuntium occursum. Atqui Varro in libris *de ling. lat.* viam octo pedes latam esse dicit, Actum verò quatuor duntaxat, quod Cajus confirmat, in *l.* 8. *de servit. rustic.* Præterea Justinianus sub *tit. de servit. rustic. præd.* Et iter, inquit, & actum in se via continet. Usum ergo & loquendi consuetudinem Servius respexit: sed in definitionibus ac differentiis proprietas verborum explicanda est. Hotom. & Jacobus Rævardus ad *l.* 12. *tab. cap.* 14. Duar. *lib.* 1. *anniversf. disp. cap.* 31.

ACTUS, iter, & via, non tantum forma sua inter se differunt, sed etiam spacio, in quo exercentur. Spacium autem cujuslibet, vel est definitum, vel non est definitum. Si non est definitum, jam tantum spacium in isto fundo itineri determinandum est, in quo commodè quis ire possit, tantum actui, quo quis commodè possit agere jumentum; tantum viæ, in quo commodè possit vehiculum vehi. Vult. *comment.* Instit. ad princ. *tit. de servit. nu.* 21. 22. ubi vide.

ACTUS etiam administrationem, seu dispensationem pecuniæ sonat. Scævolæ *l.* 40. §. 3. *ff. de statu lib.* Stichus servus meus actor, si rationem omnem actus sui hæredi meo reddiderit, liber esto. Prat. Hot.

ACTUS in Geometria, minor pars jugeri. Fest. *lib.* 1.

ACTUS in agris spatium est Senecæ *lib.* 5. *Epist.* 38. Horum quidam sunt minimi, alii duplicati, alii quadrati, auctore Boetio *lib.* 2. *Geomet.* Actus minimus quatuor pedibus latitudine & 120. longitudine protenditur. Boet. *Epist.* 38. Varroni *lib.* 4. *ling. lat.* vid. Anton. Augu. *lib.* 2. *Emendat. c. ult.* Prat.

ACTUS masc. gen. reperitur quidem, sed in carmine: ut apud Lucan. Licet in gentes abrupent actus. Cæterum actus, qui à præsenti executione nomen habent, & legis fictione vel interpretatione inducti sunt, velati emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris, neque diem, neque conditionem accipiunt: quoniam dies vel conditio nomini ipsius actus executionique repugnat, vid. *l. actus de reg. jur.* Spieg.

ACUCULA (aliis Acicula) capitis, id est acus crinalis, 1. & 2. *C.* Theodos. *de repud.* Gothof. *ad l.* 8. §. 4. *C. de repud.*

ACOR. ACUI, præteritum ab acesco. Acuisse vinum dicitur, & coacuisse, quod in acetum versum est, acoremque contraxit. Ulp. *in l. in venditionibus 9. ff. de contrab. empt.* Si vinum, inquit Ulp. acuerit: factum fuerit acidum, acorem contraxerit. Hinc vitium illud Acor dicitur. Ulp. *in l. si quis 4. §. pen. ff. de peric. & comm. rei vend.* & sæpe apud Columel. Briss. Prat.

ACULEOS translatè, pro severitate pœnæ sumi, in constitutionibus ab Alberic. indicatur: & habetur *l.* 1. *C. de summ. trin.* ibi aculeos nostræ indignationis. Aliquando Aculeos, i. motus primos, *c. si* Paulus 35. *qu. in princ.* Spieg. Alber.

ACUMITENSE monasterium in *l.* 8. §. 6. *de summ. trin.* quidam legunt pro Cumitense, vide Cujac. 12. *obs.* 26. & Gothof. ad *d. l.* 8. §. 6.

ACUS Festo *lib.* 1. varia significat. Ulpian. in *l. argumento, 25. §. ornamentum, ff. de aur. & arg.* est instrumentum, quo crines distinguuntur ornatus gratia; atque ideo inter muliebria ornamenta recenset. Sic Isidorus *lib.* 19. *Etymol. c.* 30. ex Hieronym. *in c.* 3. Esaiæ, acus esse ait, quibus in fœminis ornandorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & sparsi dissipentur capilli. Ex quo Acus crinalis appellatur ab Apuleio *lib.* 8. de Asino aureo. Briss. De hac dictione Acus, vide latius Tiraquell. *in l. connub.* 3. *gloss.* 1. *part.* 3. *n.* 27.

ACUS, eris, palæ frumenti, Acus, aci, piscis genus.

A. D. apud Priscos notæ erant, ante diem significantes. Quod imperiti scriptores cum ignorarent, pro a. d. scripserunt ad. Rectè igitur illud esse animadvertendum, monuit Paul. Manut. quod, ubi apud Cic. in impressis libris legitur, ad 4. Kalend. Ad 6. Id. Ad 3. Non. & similia, in vetustioribus libris legi, A. D. Prat.

AD præpositio composita cum dictionibus à cons-

consonante incipientibus, mutat d. in consonantem eam, quæ mox sequitur: id quod omnes, qui de orthographia scribunt, annotavere: ut accurro, quod ex ad & curro componitur; affligo, ex ad & fligo. In Pandectis tamen, quas Florentini ex præda Pisana in archivo adservant, semper reperiuntur præpositiones integræ: quod & antiquos observasse, ex numismatis & monumentis literarum marmoribus incusis, etiam hodiè videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum ratione, accresco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, ascribo, assentio, assiduus, astringo, & hujusmodi, sed adcresco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo, adscribo, adsideo, adsiduus, adstringo, h. e. à præpositione integra. Hæc namque omnia & similia, tametsi non mutant sensum, retinenda est tamen antiquorum librorum majestas, in libris maximè legum: qui quò sunt vetustiores, eò habentur majoris autoritatis. Multis grammaticis hoc interest inter Ad, & in, ut in theatrum ire, sit theatrum intrare: ad theatrum verò ire, in locum theatro proximum ire. Ad præpositio locum & personam sonit, Festo *lib.* 1. Eandem & intentionis notam esse ex Cælio docet Gellius noct. Attic. *lib.* 7. *cap.* 7. Proximitatem quandoque sonat Proculo *l. quidam Hyberus* 13. *ff. de servit.* Ad parietem, i. juxta parietem. Interdum pro adversus, vel contra accipitur *l. commissa. ff. de publ. & vectig.* ibi, *ad haredem.* Auth. de non alienan. *§. ut autem.* Interdum significat Post. Tullius *ad Attic. lib.* 12. Nescio, utrum illuc nunc veniam, an ad decem annos. Item, ad annos sexcentos ea majora viderentur, quàm nostra. Sic apud Paul. in *l. milites, ff. de testam. militari.* Ubi Accurs. id annotat. licet Bartolus ibidem sumi pro juxta censuerit, nisi dicat, ibi fortè pro Ante sumi, ut sæpè apud M. Ci. Brisson. Conditionis quoque nota est, *l. quibus diebus §. fin. ff. de condit. & demon.* Bartol. tamen & Bald. ibidem modum significare aiunt, & ex recentioribus quidam vid. Alberic. ibid. Nonnunquam includit, *l. fi. ff. de senat. l. fi. ff. de advoc. divers. judic.* Nonnunquam Ad excludit. *l. rem. ff. de action. empt. §. per venditionem.* Auth. *quamvis. C. de procur.* Interdum ponitur pro Ob vel propter *l. quam utiliter.* & ibi gloss. *in verb. ad honores ff. de neg. gest. l.* 1. *C. de superind. lib.* 10. ibi, ad solas literas, i. propter solas literas. Aliquando pro Aa, ut ad herades pro ab heredibus, secundum unam lecturam in *auth. de defens. civit. §.* 1. Ponitur etiam pro Præter, *cap. cupientes. §. adhac. de elect. lib.* 6. ibi Archid. Aliquando pro Super ponitur. *can. habet.* 2. *q.* 5. Interdum etiam sonat Pro, ut Javoleno in *l. cum hi* 12. *ff. de muner. & honor.* & Scævolæ, *l.* 3. *ff. de vacat. & excusat. mun.* & Ciceroni *Verr.* 5. Qui, inquit, ad statuam pecuniam contulerunt. Et in proœmio decretalium, §. fanè, ibi, ad communem utilitatem, id est, pro communi utilitate. Interdum pro Apud sumi liquet in *lib. ff. in l. sed si hoc §.* 1. *ibi, ad eum subsideret ff. de cond. & demonstr. l. uxorem §. sorori.* ibi, *ad haredes. ff. de legat.* 3. *l. unic. in fin. §. apud eum, à quo.* Cicero Epist. ad Brutum: Messalam laudem, præsertim ad Brutum? Idem *lib.* 10. *ad Atticum*: Cum, inquit, ad me benè manè Dionysius fuit. Livius *lib.* 10. Cæterum non plus annorum ad hostes erat. Et Plin. *lib.* 7. *Epist.* cum ait: Ego quoque ad me habeo decretum provinciæ. Brisson. in parerg. Aliquando pro Usque sumitur. *l. mariti. §. quinquennium. ff. de adult.* ad eum diem, i. usque ad eum diem. Ad, nota impletionis & absolutionis nota est apud Marcellum *l. non putabam,* & ibi Bart. *ff. de cond. & dem.* Aliquando designat annum, *l. fratris* alias firmo, alias Firmio, *ff. quan. dies leg. ced.* Denotat & nonnunquam adhærentiam *l. meminisse. ff. de offic. Proc. & leg.* ibi, usque ad eventum successoris. Prat. Alb. Ad diem dare, i. e. die dicta. Brisson.

Ad delectum non respondere, i. detrectare munus militiæ: de qua phrasi elegamer Duar. *lib.* 1. *disp. c.* 4. Ad aliquid pro Aliquatenus, non omnino seu plenè. Briss. ex aliquot. *ff. ll.*

Ad manum, pro In promptu, Africanus *l. tutor.* 19. §. *cum haberes. ff. ad Velleian.* Prat.

Ad modum exilii, pro ad finem exilii, dixit Jurisconf. in *l. cui necessitas.* de liberali causa. Duar. *lib.* 1. *disp. c.* 12.

Ad urbem magistratus dicebantur, qui cum potestate provinciali aut nuper è provincia revertissent, aut nondum in provinciam profecti essent, sed extra urbem manerent. Franc. Hotom: *in* 3. *Verrinam.*

Ad agnatos & gentiles, proverbium est è jure sumptum, cum aliquem mente captum esse significamus, propter *leg.* 12. *tab.* Si furiosus existet, agnatorum gentiliumque in eo, pecuniaque ejus potestas esto. Varro *lib.* 1. *de re rust.* de vitibus loquens: quorum si alterutrum deest, & nihilominus vult colere, mente est captus atque ad agnatos & gentiles est deducendus. Colum. *lib.* 1. Portius quidem Cato censebat in emendo agro inspiciendoque præcipuè duo esse considerande, salubritatem cœli, & ubertatem loci: quorum si alterutrum deesset, & nihilominus vellet incolere, mente esse captum usque ad agnatos & gentiles deducendum. Hoto. [illegible] Lexic.

Ad bestias dari, bifariam usurpamus: primum de damnatis, qui lacerandi bestiis objiciuntur. *l. quod ad statum,* 12. *ff. de pœn. leg.* 1. *ff. de veter. l.* 8. *ff. de falsis.* Itaque ad bestias damnati crebrò dicuntur. Tum præterea de iis qui operas suas, ut cum bestiis pugnent, locare consueverant: quos Cic. *in Sextiana Bestiarios* appellat. Sic accipienda *lex* 1. *ff. de adil. edict. lex* 3. *§. lege Jul. ff. de test. l.* 4. *ff. de accus. lex* 1. *§. qui operas. ff. ad Tert.*

Ad Sabinum, ad Ferocem, ad Scævolam subintellige notas vel commentarios.

Ad venandum canes, pro venaticis canibus, dixit Ter. Ad lecticam homines, pro lecticariis Catullus Lygdamus ad cyathos, pro pincernas Propert. doctiss. Turneb. *lib. advers.* 23. *c.* 6.

Ad ferrum damnari dicebantur, qui gladio plecti, quique capite truncari debebant, *l. ejus* 8. *ff. de testam.* Ferrum pro gladio sæpè dixere M. Cic. & Virgilius, idque translatitiè, ut ait M. Fab. *lib.* 8. *c.* 6. Sic ad gladium dixit Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 18. Prat.

Ad summam rem publicam dixit Ulp. *in l.* 1. *§. si is qui navem. ff. de exercitor. pro reipub. utilitate.* Prat.

Ad arma & rixam procedere pati Prætor non debet, quos potest in sua jurisdictione componere, *l. si cujus, §. sed si inter. al. est l. aquissimum. ff. de usuf.* Spieg.

Ad Calend. Janu. atque item de cæteris, qui ejusmodi loquendi figura existimant semper tempus reddi incertum, eos errare judicat. Eras. in de conscrib. Epistol. Spieg.

Ad constitutum diem venire, significat quod vulgus diceret, venire ad præfixum diem sive terminum. Spieg.

Adactum jusjurandum dicebatur id, quod non vernaculum esset, sed peregrinum, & aliunde adscitum, ut si quis Christianus Judaico more juret, vel quod non spontaneum, sed coactum sit: vel quod sponte susceptum, nemine cogente, si Suidæ credimus, & Etymologico. Prat.

Adæquatio est æquabilis divisio hereditatis inter fratres, ante quam divisionem leges vetabant, quicquam alienari, nisi post annos 40. & ei qui se læsum contendebat, succurrebatur. Lombard. *lib.* 2. *tit.* 29. Sic tamen ut omni tempore sortes stare debeant, & adæquatio percurrat. Item *l.* Longobardorum *tit.* 48. *de quadragint. annis poss. frat.* & Aleman. *tit.* 89. *ult. frat. post mort. pat.* hinc libro feud. 2. *tit.* 58. *§.* 3. Scilicet ut æquatio percurrat usque ad 40. annos: Prat. ex Hot. feud. Lex.

Adærare ab ære deductum est; quare sine aspiratione scribi debet, in *l. septem.* 13. *C. de erog. mil. an lit.* 12. *ut legitur in edit.* Haloand. Est autem adærare ære æstimare: Ac, ut Taurel. de mil. ex casu exponit, ad precium species ac annonas militares redigere, *An gelts wert anschlagen.* Est autem hujus legis sensus, exponente Budæo, species, quæ militibus Stellaturæ caussa penduntur à provincialibus, si pecunia permutentur æstimari tanti debere, quantum est fori precium. Accurs. hic adæratas species perperam intelligit, quique sequuntur eum, ad ærarium delatas, pro ære æstimatas. Simili modo in *l. unic. C. de collat. donat. lib.* 10. adærationem interpretatur æris præstationem. Olden. Adæratio, æstimatio specierum in ære. Briss.

Adærata prædia ab eo dicta sunt, quod à frumentaria, aut vinaria, speciariaque præstatione, ad ærariam redacta sunt. Sic & adæratas possessiones & adærationem legimus apud Cæsares: & ærarias annonas ab ære, ut ærarios milites dictos, Taurell. *d. loc.* Adærata, ad æris precium redacta, *l. unic. C. de collat. donat.* ait Briss.

Adaggeratio, id est, πρόχωσις. Gothof. ad *l.* 7. *§.* 1. *ff. de acquir. rer. domin.*

Adam Hebræorum lingua hominem sonat, ut Psalm. 94.

Adam novissimus, interpretatur Christus, Clement. *unic. de summ. Trinit. & fid.* ex Paul. Apostol. Rom. *c.* 5.

Adamas species est ad vectigal pertinens. Marc. in *l. interdum* 16. *§. species* 7. *ff. de publican.*

Adamantius præfectus urbi: quidam legunt Amantius: vide epigraph. *l.* 12. *& text. in l.* 13. *C. de adif. pr.*

Adaquare, pro irrigare, ut & apud Palladium, verbum est, Rhodigino teste, vulgò non frequens.

Adauctæ si sunt facultates, privilegium paupertatis cessat, *l.* 17. *§.* 2. *de excusat.*

Adavus, adavia in quinto gradu sunt. §. 5. inst. *de grad.*

Ad bestias damnari, vid. suprà in voce *Ad.*

Adcrescere vid. accrescere.

Addicere est aliquid alicui adjudicare. Briss. item auctionem facere, h. e. bona sua proscribere, & licitantib. objicere & rem venalem ei, qui plus cæteris obtulerit, tradere. Quod ἀπάρτιον προχρᾶσθαι, ἀποκηρύττειν τὰ πατρῷα, κηρύττειν τὰ ὄντα, Græcè dicitur. Plinius, Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum civitatis addictas, Scauri ædilitas Romam transtulit. addictas, h. e. publicè venditas. Item Quintilianus, omnes facultates in precia collegi, rus, servulos, & omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi.

Addicere, pro dicere, ac dicendo approbare, vel dare.

Addici judex dicitur, pro dari à Prætore, & certæ controversiæ disceptandæ attribui, apud Papin. *l. cum furiosus* 39. Paul. in *l. judex* 46. & Pomp. *l. si in judiciis*, 80. *ff. de judic.* Itaque legitur in Florentinis libris: cum in aliis, Additus pro Addictus legatur. Item ut apud Paul. *l. debitor* 59. *in fin. ff.* ad Treb. & *l.* 4. *in fi. ff. de eo quod certo loc.* Hot. Addicitur & Arbiter. Briss.

Addicere & adjudicare pignus quid differant, vid. Gothofr. ad *l. à Divo* §. 3. *de re judic.*

Addicere, ait Gothof. ad *l.* 36. *de verb. sign.* nil aliud est, quàm vel secundum præsentem judicare, vel ei potestatem facere actionis movendæ 16. Gell. 2.

Addicere litem in 12. tab. pro, secundum aliquem judicare, 17. Gell. 2. post meridiem præsenti litem addicito.

Addicere etiam pro destinare vel devovere ponitur. Virgilius.

—— *huic me quacunque fuisset*, — *Addixi.*

Addicere se libidini, avaritiæ, intemperantiæ, dicuntur ii, qui virtuti extremum vale dixerunt, & his se vitiis certo quodam meditatóque proposito semel dediderunt, nulla unquam resipiscendi spe & voluntate. Hotom.

Addicere etiam damnare est, addicere pœnæ aut servituti. Festus.

Addicere supplicio, id est, damnare, *l.* 29. *C. de appell.*

Addicere metallo, *l.* 2. *C. de sepulchr. violat.*

Unde addictus morti, h. e. destinatus, devotus, obnoxius, & condemnatus. Cicero de duobus Pythagoricis loquens, cum is (inquit) qui morti addictus esset, paucos dies commendandorum suorum gratia postulasset.

Addicti etiam vocati sunt homines obærati ac nexi, vid. mox Infrà *addicti.*

Addicere verbum est summum è tribus Prætoris: hoc est ex illis tribus, quibus universum Prætoris imperium ac potestas continebatur. Do, Dico, Addico. primum dandi judicis significat potestatem, secundum juris dicendi, & ferendæ sententiæ, tertium judicati faciendi & exequendi: nam addicendo jus faciebat: veluti cum in cessionibus addicebat, cum in vindiciis, cum in bonorum possessionibus: item cum aliquem suis creditoribus in servitutem addicebat, aut furiosum atque amentem caussa cognita decernebat. Hot.

Addicere in bonorum cessionibus. vid. *cessio.* Hot.

Addicere bona. Prætor tum dicitur, cum aut secundo decreto bonorum possessionem largitur, h. e. possidere jubet: aut cum ejus bona, qui judicatum facere non potest, petitori attribuit.

Addicere dementem & insanum rationibus necessariis, Cicero in Paradoxis translatè dixit, consuetudinem Prætoris exprimens, qui *legis* 12. *tabul.* imperio furiosos & dementes, eorumque familiam, i. e. fortunas omnes, agnatis gentilibusque addicebat. Ego verò (inquit, de Clodio amico suo sentiens) te non stultum, ut sæpè, non improbum, ut semper, sed dementem & insanum rationibus addicam necessariis.

Addicere proprium quidem erat Prætoris, rem alicui, ut ejus fiat pro potestate attribuentis. Sed postea traductum est hoc verbum in magistros auctionum (vid. Anth. Aug. *lib.* 2. *emend. c.* 3.) à quibus in eos, qui rem, nisi precium intra diem certum augeatur, emptori attribuunt, postea derivatum est. Hinc *tit. lib. Pand.* xviii. De in diem addictione: quum venditor ea

con-

conditione rem emptori addicit, si intra certum tempus nulla ad precium fiat adjectio: ut enim in auctionibus publicis primo emptori venditur quidem res, deinde si nullus supervenerit, qui precium augeat addicitur, aut secundo, si non accesserit tertius: sic nulla allata conditione meliore, res est primi emptoris, cui addicta est.

Addicere ergo est, auctione constituta rem penes eum collocare, qui pluris licitatus fuerit. Gothofr. *ad rubr. ff. de in diem addict.* vel, auctionem facere: h. e. bona sua proscribere, & licitantibus objicere, & rem venalem ei, qui plus cæteris obtulerit tradere, de quo supra plenius.

Addicere in diem, est rem penes emptorem collocare, hac lege, nisi quis intra certum diem meliorem conditionem attulerit. Cujac. *ad l.* 18. *ff. de in diem addict.* Gothofr.

Addicere in publicum, pro Publicare. Addicere opus aliquod pro, locare faciendum.

Addicere sententiam, pro Vendere.

Addicere nummo, proverbiale est, pro eo quod est minimo vendere, seu quod vulgo dicunt, fragmento panis vendere, quod donationis est instar, cum obtentu venditionis rem donantes, invidiam donationis vitamus: aut pudori accipientis consulimus, ut Budæus attestatur. Est autem fucus, quo legibus imponitur prohibentibus donationes, *l. si quis conduxerit. ff. locati. l. si quis autem conduxit, ad fin. de acquir. possess.* Spieg.

Addici bona libertatis causa in jure legimus multis locis: ut *l. ult. C. de testam. manum. l. 2. & 4. ff. de fideicomm.* lib. & apud Imp. De eo cui libert. Hoc autem sic intelligendum est, ut cui hæres non extat, ejus bona cuivis, qui se æs alienum soluturum caveat, libertatum conservandatum causa attribuantur: ut etiam servorum manumittendorum, si consentiant, patronus efficiatur: Quod si Fiscus vacantem hæreditatem occupet, libertates præstet, quod jus à D. Marco institutum traditur *l. 6. & ult. C. de test. manu.* Hotom. in prætern.

Addici judex pro dari à Prætore, & certæ controversiæ disceptandæ attribui, apud Papinianum. *l. cum furiosus.* 39. Paulus in *l. Judex* 46. & Pompon. *l. si in judicis* 80. *ff. de judic.* Itaque legitur in Florentinis libris, cum in aliis Additus, pro Addictus legatur. Item ut apud Paulum, *l. debitor.* 59. *in fin. ff.* ad Trebell. *& l.* 4. *in fin. ff. de eo quod certo loco.* Hot. Addicitur & arbiter. Brisson.

Addicti dicebantur apud veteres qui pecuniæ damnati, quod judicatum facere non possent, nexi in servitutem creditoribus addicebantur. Ut ille Veturius, de quo scribit Val. Max. *lib.* 6. *cap.* 1. Quint. *lib.* 5. aliud est servum esse, aliud servire, qualis esse in addictis quæstio solet. Qui servus est, si manumittatur, fit libertinus: non item addictus. Et *lib.* 7. Servus cum manumittitur, fit libertinus: addictus, recepta libertate, est ingenuus. Servus invito domino libertatem non consequetur: addictus solvendo citra domini voluntatem consequetur. Ad servum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi, quæ nemo habet nisi liber, prænomen, nomen, cognomen, tribum: habet hæc addictus. Cicero *pro Flacco*: Iste cum judicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Hotom.

Addicti etiam vocati sunt homines obærati & nexi, qui lege 12. tab. ob æs alienum creditoribus in temporariam servitutem addicebantur, Hos autem ἀγωγίμους καὶ κατακεκριμένους Græci dixerunt; eosque creditori ducere domum, & in eos & vitæ & necis habere potestatem, in solvendo non essent, à Prætore permittebatur, cujus quidem hæc erant verba, do, dico, addico. Verum cum tandem addictorum lex ipsa durissima videretur, eam mos publicus repudiavit, & à Diocletiano sublata est, postea condita sanctione, ut testatur *l. ob æs alienum.* in C. Justinian. *sub tit. de actio. & oblig.*

Addicti quoque dicuntur ultimo supplicio damnati, *l. addictos. C. de episc. audient.* vid. supra. Addicere etiam damnare est.

Addictio dominii, subsidium emptionis est, *l. 3. §. 2. de jur. dominii*, Gothofr. *ad l. 3. C. si in caus. judicat. pignus.* &c.

Addictio in diem. Lex ipsa venditionis, in diem addictio vocatur, *t. tit. de in diem addict.* quam ita concipi solitam constat: Ille fundus centum esto tibi emptus, nisi si quis intra Calend. Jul. proximas meliorem conditionem fecerit, quo res à domino abeat. *l. 1. ff. de in diem addict.* 1. 3. *ff. quib. mod. pign.* Brisson.

Addictiones προσκυρώσεις adjectiones ὑπερθέματα Græci vocant: hæ ad precium, illæ ad rem referuntur. Gothofr. *ad rub. ff. de in diem addict.*

Addictionis nomine apud M. Cicer. 2. *Verr.* possessio significatur. Prat.

Addictio item est modus acquirendi dominii Jure Civili, quo dominium bonorum defuncti, qui solvendo non erat, transfertur in eum, qui cavet se debita defuncti exsoluturum esse in solidum Constitutione Divi Marci introductus, potissimum ad libertates à defuncto datas conservandas: per consequens tamen etiam propter defunctum, ne scil. cum ipsius dedecore bona post mortem vendantur, nec ipsius nomine distrahantur, sed ejus, cui bona addicta sunt. Vult. *comment.* Inst. §. 3. *num.* 6. & 4. *de eo, cui libert. caus. bona addict.* vide supra *Addici bona.*

Addiscere cupiebat Pompon. ætatis anno 78. *l.* 20. *de fideicommiss. hered.*

Additamentum est, quod pristinis modis postea accessit, *l. quoties. §. constat ff. de admin. tut.* Sic additamenta usurarum, *l.* 23. *C. de usur.* Est & lucrum nuptiale, *l. inter §. cum de pactis dot.* Canonistæ dotalitium vocant, *c. ex parte, de for. compet.* Tholosstes Agensamentum vocant, Coras. 3. *Miscel. c.* 1. *n.* 5.

Additio, pro adjectione, non facit perpetuò rem novam: sicut nec detractio.

Additionales vulgo vocant novos articulos prioribus addendos. vid. Specul. *de depos. §.* 4.

Additus judex, i. datus actioni & appropriatus: sicque legendum est ex Pand. Floren. in *l. eum furiosus l. judex l. si in judiciis. ff. de judic. l. quod si Ephes. ff. de eo quod cert. loc. l. si qua l. filii, C. famil. hereisc. l. debitor. §. fin. ad Trebell. §.* 1. Instit. *de off. jud.* non aditus, vel addictus. Addebatur autem actioni judex hoc modo: L. Titius judex esto. Si patet primum secundo 100. ex testimento dare oportere; tum primus damnetur, idque ex Cicer. intelligi potest in 4. *Act. in Verrem.* Prat. vid. supra, *Addici judex.*

Adducere, i. manus injicere, *l. Imperator ff. quæ sine lib. manu.*

Adducere ad effectum, *l.* 8. *C. de execut. rei jud.*

Adduci i. moveri, *l. quidam, §. fin. de fideicomm. libert.*

Ad-

Adduci declaratur interdum per verbum venire: ut res in crimen adducta est, h.e. in crimen sive criminationem venit. Interdum per verbum redigere: ut, In angustiam res adducta est.

Adduci in judicium, apud Cic. *pro Cluentio.* Spieg.

Ademptio legatorum dicitur, cum testator ea legata, quæ alicui attribuerat, adimit: vel his verbis, non do, non lego: vel aliis, mutatam testatoris voluntatem significantibus, *l. 1. & pass. ff. de adim. & transf. leg.* Hotom.

Ademptio legatorum firma est, sive eodem testamento, sive codicillis fiat: & sive verbis contrariis sive non contrariis, sed aliis quibuscunque. Instit. *de adempt. legat. in princ.*

Ademptio legatorum an & quatenus vitiet legata. vide *l. 10. ff. de reb. dub.*

Adempta hereditas filio esse dicitur, quando non instituitur, *l. sicut certi. C. de test. milit.* Spieg.

Ademptio civitatis est; cum quis sua civitate expulsus, in exilium agitur.

Adeo Festo *lib. 1.* duas habet significationes, nam cum prima acuta effertur, idem significat quod accedo: & in hoc significatu varius ejus verbi usus est: vide inferius paulo, Adire. Cum autem tertia acuitur, idem est, quod usque eo, Festo *lib. 1,* quo significatu accipitur apud Ulpian. *l. jurisgentium, §. adeo. ff. de pact. l. adeo. ff. de jurisdict.* Accipitur & pro, non solum, ut *l. nedum, §. si Titius.* Inst. *de rer. divis.* Prat.

Adeptus possessionem non videtur is, qui ita nactus est, ut eam retinere non possit. Jabolen. *leg. 72. de acq. poss.*

Adespota & hermæa dicuntur omnia ista, quæ dominum, assertoremque nullum habent, sed ejus domini sunt in cujus territorio inventa fuere. Gothofr. ad §. *nullius 7.* instit. *de rer. divis.* Galli communiter espavas vocant, ex Connan. 3. *cap.* 4.

Adesse ea non videri, quæ casu adsunt, rectè ex Pauli sententia colligit Bart. *l. quæsitum* 78. §. *fin. de legat.* 3. Prat. vid. *Abesse.*

Adesse dicitur, quod custodiæ causa adest. *l.* 20. §. 8. *de instru. & instrum. leg.* Brederod.

Adesse, i. autoritatem interponere. Gothofr. *ad l. 4. C. de autor. præstand.*

Adesse causæ suæ, vel etiam alienæ: judicio; ad judicium; die cognitionis; in locum inhonestum auditorio; causæ agendæ, & ad agendam causam. Briss. *ex ll. ff.* & C.

Adesse, pro præesse, quidam accipi existimant in *l. 2. C. de stat. & imag.* Prat.

Adesse nolle, S. C. verba, non utique exigunt ut latitet, sed & si contemnat venire: hoc est, non solum latitans, sed & venire contemnens, adesse nolle dicitur, *l. si eum* 28. §. 1. *ff. de fideic. lib.* Prat.

Adesse trifariam accipitur. Adest, qui præsens est, cui contrarium Abesse. Secundò adest, qui auxilio est, favetque: sic adsunt propriè Advocati, Patroni & Amici, teste Donato in Phor. Tertiò significat advenire. Huc ades ô formose puer: i. huc veni. Spieg.

Adesse pro advocationem præbere, causam alicujus patrocinio suo defendere, in *leg. 6. ff. de postulando. leg. 1. §. advocatos ff. de var. & extraordinariis.* Dicuntur etiam adsistere, qui advocationem præbent. *leg. 54. ff. de rei vend.*

Adfatus divini, *leg. 6, circa fin. C. de natur. liber.* vid. *Affatus.*

Adfectare est pronum animum ad faciendum habere, Festo *lib.* 1. Prat.

Adfectatas tutelas eas dici putat Ant. Aug. *lib. sing.* ad Modestin. quæ in numerum earum, propter quas quis excusatur, non veniunt. Cod. *qui mun. tutel. l. & qui non sunt. de tutor. & curat. dat.* &c. Affectare nuptias. vide *Affectare, Affectatio.*

Adfectio domestica, vide *l. 1. C. de neg. gest.*

Adfectio non delinquendi, *l. 4. C. de acquir. & retin. possess.*

Adfectione maritali nullâ major est, Gothof. ad *d. l. 13. C. de neg. gest.* vid. *Affectio.*

Adfectione patris diligere aliquem, *leg. 8. C. de oblig. & act.*

Adfectione accendi. *l. 1. §. 10. C. de Latin. libert. tollend.*

Adfectus, cogitatio, consilium non puniuntur, nisi sequatur effectus, *l. 1. §. 2. in fin. ff. quod quisque jur. leg. 68. ff. de furt. l. 18. §. 8, ff. de pœn. l. 53. in fin. & l. 225. in fin. de verb. sign.* fallit tamen in *l, 66. de furt. l. 1. ff. de extraord. crim.* vid. *Affectus.*

Ad ferrum damnari, vid. suprà in voce *Ad.*

Adfiliare, vid. *Ecclesia.*

Adfine, quod cum re ipsa aliquam habet similitudinem, aliquam adfinitatem: plura exempla ex jure nostro collegit diligenter Apellus *cap. 7. method.* Spieg.

Adfinis appellatione uxor quoque venit, *l. 5. C. de hæred. instit.*

Adfinitas, appellatione familiæ venit, aliis deficientibus. *l. 5. C. de verb. sign.*

Adfinitas dicitur durare dissoluto quoque matrimonio. Nam gener & nurus dicuntur dissoluto matrimonio. Gothofr. ad *d. l. 5. C. de verb. sign.*

Adfinitas est civile vinculum, ex nuptiis sponsalibusve descendens. Civile rectè adjectum est. Legitimè enim contrahi non potest inter legibus vetitos §. *adfinitatis.* Instit. *de nupt.* vinculum aptè dicimus, adfines enim jungi scribit Paul. *leg.* aut affinitate *ff. de procur.* Ex sponsalib. optima ratione additur. Nam & inter sponsos adfinitatem esse Neratio placuit leg. quod Servius. *ff. de condit. caus. dat.* Quod civile vinculum appellamus, Azo. *in sum. C. de nupt. regularitatem,* Ang. Clavisius in *summ. in verb. Matrimonium 15. imped.* proximitatem vocarunt. Adfinitas καταχρηστικῶς in *leg. quod Servius ff. de cond. caus. dat.* sumitur pro quadam necessitudine & *leg. non ideo ff. de hered. instit.* Prat. vid. *Affinitas.*

Adfines in agris sunt vicini, qui confines agros possident. *l. penult. ff. fin. regund.* Quod Fest. *lib. 1. not.* Adfines etiam sunt viro uxoris cognati, & uxori cognati viri: dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit: quorum nomina ferè hæc sunt. Socer, Socrus, Gener, Nurus, Noverca, Privignus, & alii ulteriores, quibus, Pro, præpositio solet accedere. *leg. 4. §. adfines. ff de grad.*

Adfinitatis itaque contrahendæ causa fit ex nuptiis: quanquam & sponsalibus contrahatur. *l. 8. ff. de condict. caus. da.* Quinimo & ex servilibus contuberniis contingit. *l. 34. §. 1. in fin. ff. de ritu nupt.* Briss.

Adfirmatores appellantur, qui idoneos esse tutores in jure adfirmant: quos fidejussorum vicem sustinere ait, *l. 4. in fin. ff de fidejussor. tutor.* His similes sunt, quos vulgo Certificatores vocamus. Briss.

Adgnasci, est agnatum fieri, *l. qui in adoptionem. de adopt.* Propriè de filiis & suis hæredibus dicitur. Adgnasci dicuntur filii, qui post testa-

testamentum nascuntur, & in potestatem nostram subiguntur. *l. 3. l. 6. §. primo. ff. de injust. rupt. leg. filiusfamil. de testament. milit.* Agnasci & succedere, differre constat ex *leg. si quis §. 1. de injust. rupt. testam.* Briss. Adgnascitur suus haeres, quinque modis. vid. Vult. *comment.* Instit. *quib. mod. testam. infir. ad §. 1. num. 2. ac seqq.* Hodie unica adgnatio, seu unicus adgnascendi modus, qui scilicet fit per adoptionem, usitatus est. *ibid. n. 6.*

ADGNATI autore Caio sunt, qui per virilis sexus personas cognatione juncti sunt, quasi à patre cognati: velut frater eodem patre natus; fratris filius, neposve ex eo: item patruus, patrui filius, neposve ex eo *l. 7. ff. de legit. tutor.* Quae lex etsi ex Caij *lib.* 1. Inst. transcripta, inscriptione id ipsum testante, dicatur; in eo tamen Instit. Caii *lib.* qui hodiè circumfertur, *sub tit. de intestator. hareditatibus*, paulo aliis verbis Adgnati definiuntur esse per virilem sexum defuncto propinquitate conjuncti; quales esse ibidem ait consanguineos fratres, sive ex eadem matre, sive ex diversis genitos: Item patruum. i. fratrem patris & fratres patrueles, id est, de singulis germanis natos; inter foeminas verò solam sororem consanguineam adgnatam, & germano suo defuncto ab intestato ei adgnationis jure succedere; reliquas verò foeminas, hoc est, amitam patris sororem, vel fratris filiam, masculis propinquis adgnationis jure non succedere. Paulus Adgnatos definit, cognatos per patrem ex eadem familia; & inter agnatos, & cognatos hoc interesse tradit, quod inter genus & speciem. Cognatio, cognatus sunt genus; agnatio, agnatus species. Nam qui est adgnatus, & cognatus est; non utique autem omnis, qui cognatus est, & adgnatus est; alterum enim civile, alterum naturale nomen est. Hodie tamen, adgnatorum & cognatorum differentia sublata est, Auth. post fratres, Cod. *de legit. hered.* A proximis autem quid differant agnati, vid. *l. 5.* Cod. *eod.* Ulpian. porro in *leg. 2. ff. de suis & legit.* adgnatos definit, cognatos virilis sexus ab eodem ortos. Idem, in Instit. Fragmentis *tit.* 11. adgnatos ait esse à patre cognatos, virilis sexus per virilem sexum descendentes, ejusdem familiae. Brisson. Alc. *l. 3. parerg. c. pen.* agnatos putat dici quasi adnatos, & sic juxta nos natos. Sicut Plin. adnata membra dixit, quae propè alia suboriuntur, ut in digitis videmus. Filius igitur patri suo non adnatus, sed natus est: quod si filiorum, non contemplatione patris, sed inter se mentio est, tunc adnati sunt: quia omnes juxta ac propè eodemque gradu geniti sunt; unde lex ait: proximiores ex agnatis sui dicuntur. *l. Jurisconf. §. 1. ff. de grad.* Agnati verò Ravardo *lib. Vari. 5. c. 1.* inde nomen habere videntur, quod jure civili non in domo nati sint patrisfamilias (in ea enim liberi, qui sunt in potestate, duntaxat nascuntur) sed quod familiae adnascantur. Et est quidem agnationis nomen civile, ut familiae, gentis, & generis: cognationis autem sanguinis nomen est, & naturale, quod interdum in nomen agnationis transit. Cognati dicuntur, quasi simul nati, quasi ex uno nati, quasi commune nascendi initium habentes *l. 1. in princip. unde cognat.* Et idcirco agnati, inquit Modestin. & cognati in hoc differunt, ut in cognatis etiam agnati contineantur, in agnatis non utique & cognati, v. gr. patris frater, id est, patruus, agnatus, & cognatus: matris frater, id est avunculus, cognatus est, agnatus non est. *l. 5.* unde legit. Ideo patruus cognatus est & agnatus: quia non sanguinis solum, sed etiam generis ratione inter fratris sui, h. e. mei patris, familiares mecum numerantur. Avunculus autem non agnatus est, sed cognatus duntaxat: quia mihi non generis, sed sanguinis tantum ratione conjunctus est. Et hoc inde potissimum, quod foeminae, consideratione quadam generis, gentisque civilis, propriam nullam ducant familiam. Per in manus enim conventionem una cum marito familia, una domo concluduntur,

ADGNATORUM appellatione continentur & fratres consanguinei, Gothofr. *ad rubr. C. de legit. hared.* Agnati dicuntur, vel nativitate, vel adoptione. Nam qui adoptabatur iisdem fiebat agnatus, quibus pater ejus adoptivus fuerat & legitimam eorum haereditatem habebat, vel ipsi ejus. *l. 2. §. 2. de suis & legi.* Nativitate verò agnati fiunt duobus modis uno, qui per virilis sexus cognationem vivo patri familias conjunguntur: altero, qui patre mortuo nati sunt, quos appellant communi nomine posthumos suos. Filius, qui vivo patre natus est, agnatus dici non potest, in recta enim linea versatur, cum agnati ex latere domum duntaxat attingant, *leg. 7. si. tab. testam.* ideoque gnatus vel filius dicebatur, non agnatus. At posthumus suus, filius dici non potest, nullus enim est filius sine patre, ut nec pater sine filio. Quia tamen patrefamilias mortuo, ejus familia omnino non extinguitur, ideo qui filius esse non poterat, agnatus efficitur, *leg. 3. de injust. rupt.* & patri (hoc est, paternae familiae) agnasci dicitur. Illud igitur quaesitum est, an hic agnatus, appellari proximus, & cum suis heredibus numerari possit. Et posse quidem respondit Pompon. his verbis: Filii patri agnatus, proximus est, *l. 12. de suis & legit.* Et hoc nimirum illud est, quod hunc in modum Cicer. scribit *de Oratore lib. 1.* Num quis eo testamento quod paterfamilias antè fecit, quam ei filius natus est, hereditatem petit? Nemo, quia constat agnascendo rumpi testamentum. Recentiores quidam, cum haec non considerarent, addere huic Pomponii responso negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt. Non rectè, vult enim Pompon. filium patri agnatum, hoc est, post patris mortem natum, testamentum rumpere, & heredem patris proximum esse. Nec alio sensu proximiores ex agnatis sui dicuntur; *leg. 10. ff. de gradibus.* sui haeredes agnascuntur, *leg. 3. §. fin. de liberis agnasc.* Siquidem ex agnatis omnibus nulli sunt iis agnatis proximiores, qui patri agnasci dicuntur, h. e. posthumis suis. Nec est, quòd quis objiciat, quam ut liberi repudient bonorum possessionem sui haeredes, eandem illos quasi legitimos habere incipere, & per consequens rectè inter agnatos, etiam suos heredes posse numerari, idque Ulpian. sibi voluisse *leg. 2.* in princ. unde legit. Illius enim responsi sententia est, liberos duplici jure ad parentum intestatorum hereditates admitti, nimirum vel suo & legitimo jure simul, vel legitimo solo. Proindè si à suo jure recesserint, quod fieri repudiando solet, superest illis jus legitimum: quo jure praeserri rursus caeteris legitimis, hoc est, agnatis, iis repudiata successione consueverunt, non suo quidem, hoc est, proprio, sive innato jure, sed jure legitimo. *leg. ult.* in princ. *de bon. dam.* liberi igitur, sui heredes sunt, & legitimi simul, non agnati; agnati autem legitimi sunt, non sui,

sui, iis exceptis, qui patti agnasci dicuntur. Sui enim aut nascuntur, aut agnascuntur: adde infrà verbum, Agnata.

ADGNATI, cum de furiosis agitur, curatorum loco multotiens ponuntur. Brisson.

ADGNATA, Agnati, infr. suo loco.

ADGNATIO est cognatio civilis, quæ per mares contingit. *l.* 4. §. *cognationibus de gradibus*, vel est ipsa per mares consanguinitas, & conjunctio ut sup. Accipitur & pro ipsa nativitate. Prat.

ADGNATIO est suorum, *l.* 1. *l.* 8. *posthumorum. ff. de injust. rupt. test.* Agnata etiam dicuntur ea, quæ ex mancipiis vel pecoribus nascuntur ac vel gregi vel servitio accedunt, *l.* Paulus. §. 1. *ff. de pig. l. uxorem.* §. *fororis. ff. de leg.* 3. *l. eum qui* §. *non solum ff. de furt.* Hinc agnum, pecori ovillo agnatum dictum putat Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* vid. Briss. *ult. edit.*

ADGNOSCERE (vid. infr. Agnoscere) præter vulgarem significatum, est admittere, recipere, teneri, præstare. Hinc

ADGNOSCERE periculum, sumptus, onus, onera nostris significat, de periculo, sumptuque teneri, periculum præstare, onus subire, de oneribus teneri, eaque præstare.

ADGNOSCERE usurarum onus Paulus dixit. *l. quæro. ff. locat.* pro usuras in se recipere, & earum nomine teneri. Sic vectigal agnoscere. Ulp. dixit, *l.* 2. *§. sequitur. ff. de hæred. vel actio. vend.* hoc est, in se recipere, & præstare.

ADGNOSCERE legatum Modestino: *l. nihil* 12. *ff. eodem*, est illud accipere, probando defuncti judicium. Prat.

ADGNOSCERE hæreditatem, bonorum possessionem, pro admittere & acceptare, & constituere ad se pertinere, crebrò in Pandect. legitur. Et agnoscere bona, eodem sensu. Sic agnoscere liberos dicimus, quos ut filios nostros admittimus, *l.* 1. *& toto tit. de agnosc. lib.* Sueton. in August. *cap.* 85. Ex nepte Julia, ait, post damnationem editum infantem adgnosci alique vetuit. Brisson. Adgnoscere partum, filium, nepotem. Brisson.

ADGNOSCERE judicium defuncti, est amplecti & comprobare voluntatem, *l.* 8. §. *si conditione*, *& l.* 12. *ff. de inoffic. test.* Adgnoscere autem ut à querela inofficiosi repellatur, videtur, qui qualequale judicium defuncti comprobavit, *l. ultim. ff. de inoff.* Itaque non tantum, qui in testamento adscripsent post mortem patris consentire se: sed & qui alias voluntatem probaverit: veluti si ex testamento legatum petenti advocationem præbuerit, procurationemve susceperit, vel quod sibi ex testamento conditionis implendæ causa ab hærede, vel legatario datum fuerit; sciens ceperit, legatumve ex testamento sibi non adscriptum petierit, agnovisse erit existimandus, *l.* 3. *§. si conditions. l.* 12. *l. pen. & l. ult.* §. *eod. in fine.* Sed etsi hæreditatem ab hæredibus scriptis evicerit, vel res singulas, sciens eos hæredes esse, aut conduxerit prædia: aliudve quid simile fecerit, vel solverit hæredi, quod testator debebat, vel ab alio sibi legatam rem, quam ille ex testamento consecutus erat, acceperit, videbitur adgnovisse *leg.* 23. §. *pen. l. pen.* §. *ultim. ff. eod.* Adgnovisse etiam debitor, ancillam suam pignori obligatam manumittere rogatus, defuncti creditoris voluntatem videtur, si ab hærede conventus usus est exceptione, vel aliàs voluntatem suam ostendit, *l.* 45. *ff. de fideic. liber.* Brisson. vide infr. *Agnovisse.*

ADGNOSCERE tutelam dicitur, qui administrationem suscipit, pupillique negotia gerit, sive etiam consensit sive attigit, non etiam si monuit solum, *l. si filiusfamilias ff. de tutela.* Adgnoscere videtur, & qui conventus excipit, vel aliàs voluntatem suam ostendit. *leg.* 45. *ff. de fideicom. lib.* Prat.

ADGNITI natales in S. C. intelliguntur de ingenuis, *l.* 3. *ff. si ingen. esse dic.* Prat.

ADGNOSCERE sententiam, est acquiescere sententiæ. Briss. *ex ll. ff.*

AUGNOSCERE servum signa: id est, recognoscere. Briss. *ex ll. ff.*

ADGNOSCERE bonam fidem. Ulpian. *l. quoties* 9. §. *denique. ff. de adm. tuto.* pro, bona fide, & justam litem instituere, & in ea bona fide versari. Prat.

ADGREDI, provocare, in *l.* 1. §. *arietes*, *si quadru. pauper.* Brisson. vide infr. *Aggredi.*

ADGRESSORES dicuntur Prædones Ulpiano, *l. quo naufragium* §. *non tantum. ff. de incen. ruin.* Prat.

ADGRESSURA est prædonum latronumve impetus. Alex. Imp. qui eam casibus fortuitis connumerat, *l. qua fortuitis. C. de pig.*

ADGRESSUS prædonum, impetus, insultus, rapina, & prædatio, adgressura, eidem, *l. ex facto.* 17. *§. si quis autem ff.* ad S. C. Trebell. Prat. Briss.

ADHÆC, pro Præter hæc *cap. verum §. adhac.* 36. *dist. c. cupientes.* §. *adhac de elect. lib.* 6. Aliquando exponitur pro circa hæc ut per Archidiaconum *cap. uno circ. finem. de relig. domib. l.* 16. Aliquando adverbialiter & continuativè ponitur, *l.* 1. *§. Adhac*, Cod. *de annal. except. §. adhac, de pace juramen. firm. in feud.* Alb.

ADHÆRENS alicui, unus spiritus est cum eo, *c. damnamus. de sum. trin.* Alb.

ADHÆRENTES qui dicantur, vide ornatissimè per Felinum in *rub. de treug. & pac. in* 5. *col. vers.* 5. *declaratio.* & an adhærens utatur eodem jure, quo suus principalis, vide pulchrè per Jo. Andr. Barbat. *consilio* 38. per totum: maximè in *col. pen. in fin.* in 1. *volum.* & Adhærens an veniat cum adhærentibus, vid. eundem Barb. *in consil.* 11. *in* 12. *&* 16. *col. in* 2. *volum.* Alb.

ADHÆRENS, connexum, contiguum & accessorium, quomodo differant explicat Albet. in *l. qua religiosis ff. de rei vendic.*

ADHÆRENS causæ pro suo interesse non censetur nova persona, sed est adminiculum ad eandem causam: ita ait Joan. Bapt. Ferretus *conf.* 385. *n.* 8. *lib.* 2. Jean. Fr. Decian.

ADHIBERE, h. e. præstare, dare, apponere, adjungere, facit *l. qui venenum*, ibi: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum, ejus cui adhibitum esset, naturam mutet de *verb. sign.* Sic Adhibere diligentiam, Adhibere moram, *l. illud. ff. de per. & comm.* Adhibere procuratorem debet minor, si conveniat debitorem ut ei solvatur pecunia: i. afferre, adducere, adjungere, *l. ait prætor*, §. 1. *ff. ne minoribus.* Rebuff.

ADHIBERE pro accipere, admittere, *l. fin.* §. *hac actione*, *ff. naut. caupon. stabular.* ibi: culpæ scilicet suæ imputaturus, qui tales adhibuerit. Rebuff.

ADHIBERE etiam testes dicitur, qui adsumit, admittitve apud Arcad. *l.* 1. *§.* 1. *de testib.* Prat.

ADHIBERE heredem fratri, id est, adjicere *l.* 85. Inst. Briss.

ADHIBERE postulantem est Advocatum causæ suæ præficere, Ulpiano *l. observare* 9. §. 4. *de offic. procons.*

ADHI-

Adhibere metum, inferre, incutere metum.

Adhibere vim, est vim afferre, sive cogere. Adhibere dolum, *l. 6. com. utriusque judic.* Adhibere fraudem, calumniam, est uti in negotiis agendis dolo, fraude, calumnia: siquidem hujus verbi significatio ferè per verbum utor declarari potest. Spieg.

Adhibere ad satisdandum, est fidejussorem dare, Paul. *l. de die* §. 1. *ff. qui satisd. cog.* Prat.

Adhibere qui stipuletur, i. cujus nomen stipulationi inseratur vel adjiciatur. Briss. *ex ll. ff.*

Adhibere, pro convocare, citareve. Ulpia. *l. nam ita, de adopt.* Adhibitis etiam qui contradicerent, id est, qui læderentur confirmatione adoptionis. Spieg.

Adhibere ad actum aliquem, sive in jus vocare, Ulp. *l. nam ita divus. ff. de adopt.* quo sensu utitur sæpe M. Cicero. Prat.

Adhibere, reiterare interpretatus est Damasus Pontifex *c. per illicitam* 1. *q.* 7. atque ita accipi debet in *c. venium* 1. *q.* 1. Prat. Ad honorem Prætoris venire. Vide in *l. jus autem civile, de just. & jur.* item Oldend. *in restaur. polit.* Spieg.

Adhuc, i. usque in præsentem diem, vel huc usque, *l. post rem, de transact.* ibi: quia adhuc lis subesse possit, transactio fieri potest.

Adhuc nondum pro nondum, Brisson. *in parerg.*

Adiacentes, i. confines, in Auth. *de sanct. episc.* §. *si autem.*

Adiacentia possessionum quæ sint, vide *not. l. 2. C. de bon. vacant. lib.* 10. *libertinorum.* §. *chartis, de leg.* 3. Interdum in singulari adhærentiam significat, ut attestatur Alber.

Adiacentia, quæ alicui rei mobili, puta domui fundove, cohærent. Sic adjacens prædium, quasi juxta jacens & adhærens, *leg.* 1. §. *ex incendio*, ibi, proinde si ex adjacentibus prædiis. *ff. de incend. ruin. naufr. l. si finita*, §. *sed etsi plures, ff. de dam. infect.*

Adjectamentum, *l.* 242. *ff. de verb. sig.* Briss. *in pareg.*

Adjecisse pro vendidisse interpretantur apud Paul. *in l.* 2. §. *tueor. ff. pro emptor.* Spieg.

Adjectio, pretii additamentum, i. cum quia rei venditæ intra præstitutam diem precium, vel pecunia, vel qua alia ratione, adauget, *l.* 10. & 11. §. *fin. de in diem addict. l.* 41. *de rei vind.* quæ usurpatur non solum in privatis venditionibus, sed & publicis, quæ fiunt sub hasta, alüsque solennibus adhibitis. Hanc Gall. appellant *Enchere*, i. precii rei sub hasta vendendæ & addicendæ augmentum. Hinc *tit. C. lib.* 10. de fide & jure hastæ fiscalis, & de adjectionibus: Sic enim eo in loco legendum Vet. lib. confirmant. Græci adjectiones ὑπερθεματισμοὺς vocant. vid. infrà, *Adjicere interdum.*

Adjectio dominii, acquisitio ejus est, quæ sola legis autoritate defenditur.

Adjectio bonorum, ubi propriè non est hæreditas, sed sola principis autoritate quis pro hærede habetur, §. 1. & *in rubr. de eo cui liber. causa bona addic.* Sic

Adjectio pignorum in causam judicati captorum, cum domini consensu, non expectato judicis præcepto, venduntur *l. à divo Pio*, §. *si pignora. ff. de re jud.* Corraf. *l. servitutes.* 4. *num.* 6. *ff. de servit.*

Adjectione familiarum, cujus meminit Tacitus *lib.* 17. facultatem accipi concessam extraneis, ut se in familias Romanorum insererent, & adjicerent, hoc est, ut iis qui vellent, concederetur civitas Romana, dum in alicujus civis nomen gentemque transirent, tradit Connan. *lib.* 2. *cap.* 7.

Adjectiones Justin. Inst. §. *fin. de success. liber.* accipere videtur pro modis Rom. civitatis, familiarumque Romanarum jus assequendi, si Alciato credimus: qui tamen non negat, eo loco Accursii interpretationem probabilem esse, vid. *c.* 17. *lib.* 1. Prat. Spieg.

Adjectus, vide mox infrà.

Adjiciales cœnæ: Lege septem viri.

Adjectus Alteri stipulari non possum, ita ut alteri illi ex stipulatione mea acquiratur obligatio, sed ut alteri illi solvatur, hoc stipulari possum. Is verò in cujus personam solutio confertur, vulgo Adjectus dicitur: Et huic solvi debet, non hæredi ipsius: quia Adjectio illa est personalissima. vid. Vult. *comment.* Inst. *de inutil. stipul.* §. 3. *n.* 2. 3. 4. & seqq. itaque adjicitur hoc significatu is cujus persona non acquirendæ obligationis, sed solutionis tantum gratia stipulatione comprehenditur. Brisson.

Adjectus fundus intelligitur quando melior allata est conditio, *l. quod autem, de in diem addictio.*

Adigere, vid. mox infrà.

Adjicere in die est rem penes emptorem collocare, hac lege, nisi quis intra diem certam meliorem conditionem attulerit, Cujac. *d. tract.* 3. *ad African. fol. eod.*

Adjicere est pacisci de adminiculis, & accessionibus, & ut Justinianus loquitur, pedisequis emptionis salva & integra emptionis substantia. Cujac. 14. *observ.* 18. Gothofr. *ad l.* 72. *in pr. de in diem addict.*

Adjicere pro consentire, notat. Spieg.

Adjicere est quasi juxta addere: verbum enim Adjicio idem est, quod adjungo, addo. Sic Adjici dicitur qui alicui cohæres adjungitur, *l.* 7. *ff. famil. ercisc. l.* 89. *ff. de hered. inst.* unde adjectus hæres, pro cohærede, in eundemque sensum adjungendi & adhibendi verbis IC. utuntur *l.* 6. *l.* 85. & *l.* 14. *in fin. ff. de jur. codic.* Brisson. Adde Cujac. *tract.* 3. *ad African. fol.* 34.

Adjicere interdum valet meliorem conditionem adferre, auctarium adjicere, & omnino addere aliquid ad pretium, plurisque licitari. *l.* 7. *ff. de in diem addiction.* Inde Adjectiones pro incrementis & additamentis pretii, licitationibusque quibus aliquid ad prius pretium adjicitur. *l.* 4. *l.* 10. *l.* 11. §. *pen. l. ult. l.* 15. *ff. de in diem addiction.* Sic adjectiones admittere *in l.* 21. *in fin. ff. ad municip.* quas vulgo dicimus *Encheras*, recipere: notavit Ant. August. *lib.* 2. *Emend. c.* 3. Adjectus dicitur, qui obligationi solutionis gratia adjicitur *l.* 53. *ff. de solut.* veluti si sibi aut Titio dari quis stipuletur. Nam Titii persona in hoc tantum comprehenditur, ut ei rectè solvatur, *l.* 56. §. *qui sibi ff. de ver. obl.*

Adiisse videtur tacitè, qui petit tempus ad liberandum: nisi repudiet: olim secus fuit, *l.* 19. *C. de jur. deliberand. l.* 69. *de acquir. hæredit.* Gothof. *ad l.* 23. §. 14. ibi: si non recusaverit, *C. de jure deliber.* vide Adeo, Adire.

Adiuia injustitia Instit. *de injur. in princ.*

Adimendi verba, qualitatem, & modos vide in *tit. de adimend. legat.* Quando lex adimit libertatem, pro non scripta habenda est, Terentio Clementi *l. unic. ff. de adempt. libert.* vid. Pertinere.

Adimi nihil potest, quod non antea datum est. vide Alciat. 3. *præsumpt.* 42. Gothofr. *ad l.* 3. *C. de codicill.*

Adimplere verbum rarissimum, quo Imp. usus est Instit. *de contrab. empt.* §. *ita tamen* & *in l.* 8. §. 1. *C. de codicill.* Idem quod impleo. Spieg.

Adimplere creditorem est solvere creditori, vid. *l.* 4. *C. de conven. fisc. debitor. lib.* 10. Gothofr. *ad l.* 43. §. 1. ibi, curatorem implere *ff. de administr. & peric. tut.*

Ad instantiam : istæ actiones sonant, quasi diceretur, ad petitionem seu preces alicujus : & hoc facit maximè pro instrumentis & actis judicii, in quibus dicitur, ad instantiam talis promisit, vid. Fel. *in c.* cum M. Ferra. *col.* 2. *v. no.* 2. *de const.*

Ad instar etiam apud Jurisconsultos legimus, Alb. Servius dici negat ad instar. Beroaldus item apud Apuleium monuit non simpliciter dicere Instar. Ulp. ait, Publiciana ad instar proprietatis, non ad instar possessionis respicit, *l. sed & si res ff. de public. in rem act.* vide Instar. Spieg.

Adipisci judicium sive jus, est jus obtinere. Prat.

Adipisci dominium. *l.* 8. *C. de bon. autorit. jud. possid.*

Adire judicem, arbitrum, magistratum vel pro tribunali, vel per libellum : i. accedere. Brisson. Prætorem, vel ad Prætorem in jus adire. Brisson. ex Cic. & *l.* 6. *de feri.* Hinc aditio Prætoris. Briss.

Adire hæreditatem, est amplecti & agnoscere seu admittere hæreditatem, accedere ad hæreditatem, & ut Græci dicunt *προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ.*

Adire bona, idem ferè *l.* 1. *C. de testa. mil.* Recta via, solenniter, adire hæreditatem, i. ad successionem accedere *l.* 3. *C. de jur. deliberan.* & alibi. Etiam subire hereditatem dicit Paulus, *l.* 181. *de reg. jur.* Briss. Adire hæreditatis institutionem, nomen, testamentum. vid. Cuja. 7. *obs.* 18. & Gothofr. *ad l.* 1. *C. de test. milit.*

Adire autèm hæreditatem censetur, qui declarat se heredem fore : quod fit aut verbis & nuda contestatione aut re ipsa, & facto aliquo, quo se bona mortui apprehendere testatur : nempe si filiusfam. se immisceat bonis paternis : vel extraneus in defuncti bonis, se tanquam dominum gerat, i. e. ea faciat, quæ dominus quisque in rebus suis facere solet, *l. pro herede*, *l. gerit. l. aditio l. per procurator. de acquirend. hered.* Gœd. *de verb. sig.* & Briss. lex.

Adire videtur, qui adversus testamentum patris movet querelam falsi *l.* 14. *ff. de bonor. possess.* Gothofr. *ad l.* 3. *C. de repud. vel abstinend. hered.* vid. supr. *Adiisse.*

Adire, pro immiscere, *l.* 1. *C. si tut. vel cura.*

Adire hereditatem ac pro herede (id est) pro domino se gerere, fere idem. Aditionem tamen à gestione pro hærede, à parte distinguit I. C. *in l. si qui mihi* §. *sed quid ff. de acquir. hered.* & *in l. eum qui. ff. eod. titul.* ut annotat Goveanus *lib.* 1. *variar. lect. c.* 25. Propriè autem adire & cernere hereditatem, item pro herede gerere, dicuntur alieni seu extranei heredes, qui aliàs heredes non sunt : at sui & necessarii dicuntur se immiscere. Ideoque hæc separantur. *l.* 3. *fin. l.* 4. *Quib. ex caus. in poss. eat. l.* 7. §. *restitutus. de min.* Extraneus enim alio ad alienam familiam adibat : At filiusfam. non alio ibat, sed permanebat neque aliud quippiam novi cœptabat, nisi quod, quas res antea non omnes attigerat, earum se liberæ administrationi tum immiscebat. Hot. *vid. infrà* Aditio.

Adire hereditatem & bonorum possessionem petere, Paul. æquiparat, *l. is qui de leg. præstan.* etsi Aditio hereditatis; quia illi è civili jure origo, perpetua est. *l. licet, C. de jur. delib.* Bonorum verò possessio, quia à Prætore causam habet, temporaria est. Nam Prætoris officium angustiore clauditur tempore. Hinc filius sine patris jussu potest agnoscere bonorum possessionem : adire autem hereditatem non potest, nisi scrutata patris voluntate, cum facile peti possit, non exclusa spatio temporis. Hæc est germana ratio diversitatis inter aditionem hereditatis, & bonorum possessionem. Prat.

Aditio, mox infrà.

Ad irritum revocare. *l.* 7. *C. de restit.*

Adites vocitantur atrici à I. C. atque liminarchæ fœminis excubantes, fœminæ dicuntur atricæ. Plautus : similiter tum atrica clementer non sota est, inquit, munere occupavit. De his atricis hæc Maro : Armiger antè fuit : fidusque ad limina custos. Servius 9. *Æneid.* interpretatur, Æditus fuit, ingenti honore, illic enim & epulabantur, & Deos colebant; census autem omnis illic servabatur : quod & Plautus docet *in Asina.* in qua inducit Sauream servum Atriensem in tota familia plurimum posse. Hi Principis limen curabant : ad limina quemadmodum ad pedes : à memoria, à libellis, à pugione, vocitantur à Luciano *lib.* 2. *de Asino aureo.* Joh. Baptist. *in comment. epist.* Sidon. Apollin. ad Agric. *lib.* 1.

Aditio hereditatis, est species obligationis, *l.* 5. *C. de her. act.*

Aditio quandoque simpliciter ponitur pro aditione hereditatis. Brisson. *ex ll. ff.* Theophilo hereditatem acquirere, in extraneo dicitur aditio : in necessariis immistio. Et hæreditatem non admittere in extraneo dicitur repudiatio : in necessario, abstentio. Hujus Aditionis, seu adeundæ hæreditatis via, duplex in jure est : una antiquior, ut scilicet Institutus secum deliberet, an heres esse velit, idque certo temporis spatio, & interim dicebatur cernere, nempe an expediat hereditatem adire, nec ne : quæ via tantum patebat extraneis. Altera recentior & amplior, omniumque heredum, seu extranei sint seu necessarii, communis, ut videlicet instituti deliberatione omissa statim sine periculo adeant hæreditatem, inventario scilicet legitimè facto. Vult. *in comment.* Instit. *de hæred. qual.* §. 6. *num.* 5. 6.

Aditionis dies qui dicantur, vid. Gothofr. *not. ad l.* 2. ibi : *spatium centum dierum. C. qui admitti ad bonor. possess.*

Aditus domus, est anterior pars, sive introitus, *l. si cujus*, §. *sed si. ff. de usufr.*

Aditum alicui præstare, & redimere, i. accessum, transeundi jus. Aditus ad sepulchra, i. eorum adeundorum jus. Ergo Aditus ab itinere, & via separatur. Briss. *ex ll. ff.*

Aditus judicialis, *l.* 15. *C. de judic.*

Aditus judex, ut aditus Præses provinciæ non malè legitur in *l.* 7. & 16. *C. famil. ercisc.* Hot. *in prætermiss.*

Aditus per obreptionem *leg.* 5. *C. quomod. & quand. jud.*

Adjudicare est rei dominium judicio attribuere (id quod in actionibus mixtam causam habentibus Judici permittitur) seu judicio peracto, rem controversam actori addicere, notat Alciat. de verb. significat. *zuerkennen, zusprechen* : cui contrarium est abjudicare, *aberkennen, absprechen.* Sic rem huic adjudicare,

& ab

& ab illo abjudicare. Hot. Prat. Adjudicare bona fisco, *l. 39. de jur. fis.* Briss. Porro adjudicare pignus, addicere, & in solutum dare, quo distent, ex veritate textuum excutit acutè, &, ut solet, fideliter Zas. in *l. a divo. ff. de re jud.* Spieg. *l. 21. de annu. leg.* præses provinciæ adjudicat ea Reip. *l.* judicio attribuit, assignat, propria esse decernit. Hotomann.

ADJUDICARE causam alicui, est secundum aliquem judicare. Hot.

AOJUDICATID est modus acquirendi dominiū earum rerum, quas defunctua habuit, & quæ adjudicatæ sunt: ac propriè habet locum in judiciis divisoriis. Ulpian. *l. 2. ff. fin. reg.* Judici, inquit, *fin. regund.* permittitur, ut ibi noo possit dirimere finea, adjudicatione controversiam dirimat. Spieg. Vult. *ad fin. §. de success. sublat. & ad §. quadam actiones. 18. n. 17. de actio. comment.* Inst.

ADJUDICATIO necessaria, emptio voluntaria. Paul. in *l. si pignori. ff. famil. hercisc.* Adjectiones Prætor tuetur, *l. inter. §. si famil. ercisc.* ibid.

ADJUDICATIO, i. condemnatio. *l. licet si plures, ubi glos. ff. de procur.* Joan. Fr. Dec.

ADJUNGERE se consortiis ancillarum. *l. 8. C. de serv. fugit.* Adjungere tutores curatoribus: Adjunctiones fundo applicare. Brisson. Ex C. & Jul. Paul.

ADJUNCTUM cedit subjecto, tanquam digniori, aut continenti, sine quo consistere nequit. Secus est ergo, si subjectum vile sit, Adjunctum verò pretiosum. Ita tabula vilis cedit picturæ pretiosæ; charta vilis scripturæ. Vult. *comment.* Inst. *ad §. 13. & omnino 23. de rer. divis.*

ADJUTOR idem est quod Actor. §. *fin.* Instit. *de curat. l. soler. ff. de tutelis.*

ADJUTOR tutelæ dicitur, quem (ut scribit Pompon.) solet Prætor permittere tutoribus constituere iis, qui non possunt sufficere administrationi tutelæ; ita tamen, ut cum periculo suo eum constituant, *leg. soler.* 13. *ff. de tutelis.* Prat. Brisson.

ADJUTOR pro scriniario ponitur, *l. nulli. C. de num & act. lib.* 12.

ADJUTOR Cornulariorum (alii Cornicülariorum) vacationem munerum gravium habet, *l. ult. ff. de jure immunit.* Cornularii qui sint, vid. infrà suo loc. erant & adjutores Quæstoris.

ADJUTDRES Quæstoris. βοηθοὶ ἤτοι σκρινιάριοι, de quibus N. 26. ministri quæstoris, quos sibi ex scriniis memoriæ, libellorum & epistolarum, eligit propositis sacrosanctis Evangeliis. Officium quæstoris dicuntur Nov. 120. vid. Nov. integram de adjutoribus. Prat.

ADJUTDRES Notitia Romani Imperii numerat inter officia Præfecti urbi *l. per hanc C. de advoc. diverf. jud.*

ADJUTORES olim officiis, levandi laboris causa, dabantur, qui his vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis, opem ferrent. *l. 10. C. de numerat. lib. 12. l. 3. C. de divers. offic. lib.* 12. & in Notitia Imperii Romani persæpè Adjutores sacræ memoriæ, *l. 13. l. 14. eod. tit.* Adjutores magistri officiorum, *l. 5. C. de princip. agen. in reb. lib.* 12. Adjutor urbani officii apud Symmach. *lib. 1. epist.* 22. & Adjutor primicerii, Tribunorum Notariorum in Notitia, quæ subjecta est Novellæ 8. Brisson. *in prætermiss.*

ADJUTORES Ducum, *l. decima octava* §. 5. *C. de re milit. lib.* 12.

ADJDTORIUM divinum, flebile, ultimum, ex *ll. C.* Adjutorium quis præstare dicatur, Canonistæ indicant, in *c. ult. extr. de homicid.* Spieg.

ADJUTRIX legio prima. Adjutrix cognomentum legionis Romanæ. Spieg. Ejus meminerunt Impp. in *l. ultima. C. de apparitoribus Præfect. Prat. & l. ult. C. de castrens. pecul. lib.* 12. in qua, Adjutrice nostræ Reipubl. pro Adjutrice nostra, vulgo perperam legitur. Brisson. *in prætermiss.*

ADJDVÆ qui erant discæs ex Notitia Imperii Rom.

ADJUVARE auxilio: exceptione: replicatione: rescripto. Lex adjuvanda interpretatione. Adjuta negotia. Briss. *ex ll.* & C.

ADJUVARE, pro adminiculari, apud Paul. in *legitima. ff. de pac. in usib. feud. denotat.* opem ferre, & auxiliari. Est autem adjovare, ut Nonius inquit, cum voluptate intueri, delectari, accendi, & de rebus novis, magnis, insolitis, & inusitatis dicitur. Drosæus *in methodo jur.*

ADJUVAVERIT pro adjuverit, in *l. 15. §. 1. ff. de manumiss. test.* Briss. *in parerg.*

AD libertatem vindicta manumittendo, perducere, *l. filius. ff. de dolo malo.* Spieg.

ADLECTOS etiam dici putat Varro *lib. 5. de ling. Lat.* qui in collegatum locum suppositi sunt. Prat. vid. infr. *Allectr.*

AD limina servus, pro Atriensi. Bud.

AD manus nummos non habere, venustè dixit Africanus in *l. tutor. ff.* ad SC. Vellejan. pro eo quod & non minus elegans est, pecuniam ad manum non esse, vulgo aiunt, in promptu non esse Spieg.

AD manum servus is dicitur, cujus manu ad literas scribendas Princeps aut quivis alius utitur; estque idem qui & à manu & Amanuensis dicitur. Spieg. At hæc duo differre doctissimus Turnebus annotavit *lib. adverf. 5. cap.* 11. ubi amanuenses servi sunt à manu, qui excipiunt & scribunt. At servi ad manum alii sunt, ut apud *Cic. lib. 3. de orat.* & apud Livi. Inde ad manum cantari histrionibus cœptum. Nam ad maoum significat, quod præsto est, quod in promptu, quod paratum est.

ADMENSUM vinum ridiculè interpretantur pro vino ad mensam vendito: tametsi Holoand. annotat, alias deesse hæc verba, in *l. si per emptionem. ff. de peric. & commod. rei vend.* Est autem admensum vinum, idem quod simplex mensum.

ADMENSUM opus. Admetiri oleum metretis: vinum amphoris: triticum modiis. Admetiendi dies. Briss. *ex ll. ff.*

ADMETIRI, verbum passiva significatione ponitur in *l. 35. §. penult. ff. de contr. empt. & l. 36. ff. locat.* Briss. *in parerg.*

ADMINICULUM, adjumentum. Propriè dicitur sustentaculum sive fulcimentum rei alicujus, vel sine quo res non subsistit, *l. instrumenta, C. de prob.* Spieg. Prat.

ADMINICULUM æquitatis, adminiculum alienum, appellationis, provocationis, *ex ll.* C.

ADMINICULA, vid. *d. l. instrumenta. & l. 2. §. 1. de const. pec. l. 1. si usufr. per.*

ADMINISTER, i. magnus & præcipuus minister, vox Cic. familiaris. Ad enim habet vim intendendi.

ADMINISTRARE, idem est qood gubernare; gubernationem habere vel gerere, tutelæ vel curæ officium sustinere, *l. 2. C. si ex plurib. tut. vel cur.* Sic

ADMINISTRARE tutelam, *l. 10.* Cod. *de arbitr. tutel.* Et administrare curam, *l. 2. 4. C. de*

hered. tut. vel cur. l. 14. C. de administr. tut.

Administrandi, sui patrimonii liberam potestatem habere, vid. *l. 2. C. de his quib. ut indig.*

Administratio libera quae sit, vid. in *l. filiusfam. ff. de donat.* administrationem rerum liberam, qualem dominus habet, procuratori commissam, barbari altam & bassam vocant. Ex Old. Spieg.

Administrare actum, actiones, annonam, argentariam, bona paterna, res pupilli. Brisson. *ex ff.*

Administrare alteri, pro distribuere & impartiri: sic heres fideicommissum administrat. Briss. *ex ll. ff.* & C.

Administrare dicitur, qui quid alii restituit. *l. si par.* 10. *ff. de inoff. test. l. 3. ff. ad l. Falc.* Prat.

Administrare tacitum fideicommissum, est incapaci accommodare tacitè fidem de restituendo. Gothofr. *ad l. 3. C. ad l. Falc.*

Administrationis appellatione apud Canonist. continentur tantum ecclesiastica officia, nimirum, exemplo tutoris, qui administrator in jure nostro appellatur; diciturque habere officium, *l. alienam. C. de procur.* Spieg.

Administratio est gubernatio rerum, tutela vel cura, *l. 5. C. de magist. conven. l. 11. C. arbitr. tut.*

Administrationem transferre ad curatores.

Administrationem peragere.

in Administratione tenere aliq.

Administrationis periculo conveniri, *l. 3. C. de in lit. dand. tutor.* & alibi.

Administrationis periculo non subjicitur curator in litem. Gothofr. *ad d. l. 3.*

Administrator is est, qui rerum publicarum, seu temporalium curam gerit: at magistratus, qui jurisdictionem exercet. Azo. *C. de administ. reip. lib.* 10. *in rubr.*

Administrator piarum actionum, *l. 46. §. 3. C. de episc. & cler.*

Administratores in jure nostro dicuntur majores magistratus: quod illi solam meri imperii administrationem habeant, quae eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio agit, ut attestatur Accursius in *rubric. de administr. reipublic. lib.* 11. C. Quod & juramenti formula probatur, qua jurant magistratus, occasione traditae administrationis fidem se Caesari servaturos. in auth. Jurisjur. quod praest. Spieg.

Administratores civitatis, curatores dicuntur, *l. praeses. C. de transact. per l. 3. ff. de admin. rer. ad civit. pertin.* Hi sunt, qui civitatis negotia gerunt & administrant quorum officium explicatur, *ff. de admin. rer. ad civitat. & C. eod. tit. lib.* 11. Prat.

Admissio pro permissu: quemadmodum admittere, pro fieri sinere, nonnunquam usurpatur. Spieg.

Admissionum officium in *l. 2. C. de privil. eorum qui in sacr. pal. lib. 12. C.* quod sub dispositione Magistri officiorum ponitur in Notitia Imperii Rom. Admissionales dicebantur, qui Principem adoraturos admittebant, in *l. ult. C. de divers. offic. lib.* 12. Lamprid. *in Alexan.* Salutabatur verò quasi unus de Senatoribus patente velo, admissionalibus remotis, aut solis his, qui ministri ad fores fuerant; cum antea salutare Principem non liceret; hodie Camerarii vocantur. Admissionum etiam magistrum legimus apud Vopiscum *in Aureliano.* Briss. *in praetermiss.*

Admissio bonorum possessionis, *l. ult. C. unde legit.*

Admissarii equi apud Columel. *lib. 6. cap.* 27. & Plin. *lib. 28. cap.* 15. sunt ad initum electi. Et

Admissura apud eundem Columel. *eod. c.* & Plinius *lib. 20. c.* 12. Nec, inquit Columella, admissurae tempora servantur. Brisson. Prat.

Admittere bona, id est, agnoscere. Admittere ingredi volentem, pro suscipere, recipere. Admittere socium, id est, assumere. Admittere excusationem, i. probare, accipere. Admittere custodem, querelam, i. e. ferre, tolerare. Admittitur accusator, vel accusatio, sententia, i. recipitur, Admittere etiam dicitur qui facit, ut quis admittatur: sic scriptus heres hereditatem omittendo exheredatum in possessionem admittit. Delicta admittunt actiones: actio usuras: conditio poenam: hoc admittit ratio, & hanc opinionem animus. Verba ita admittunt, id est, concedunt, requirunt. Brisson. *ex ll. ff.* & C. Admittenda sententia, i. approbanda. Brisson.

Admittere bonorum possessionem, pro adgnoscere & accipere, in *l. septima. C. de jur. deliber. l. 4. C. unde legiti.* Sic admittere hereditatem, *d. l. 4. & l. 14. §. 1. C. de legit. hered.*

Admittere, est & missum in possessionem recipere. *l. 17. de damn. infect. l. 3. prin. ne vis fiat. l. is cui 5. §. missus, ut in poss. leg.* Briss.

Admittere dicimus sola animi destinatione, *l. 6. C. de jur. delib.* Gothofr. *ad l. 4. C. unde legit.*

Admittere est aut marem foeminae, aut mari foeminam admovere ad initum. Spieg. Prat.

Admittere in equas asinum dixit Ulp. in *l. 53. §. si quis asinum. de furt.* ut & Varro apud Non. in verbo, Equimelium. Briss.

Admittere equum, pro conscendere accipiunt, ut apud Cic. *in secundo de finib.* Nam etiam cum P. Decius se devoveret, & equo admisso in mediam aciem Latinorum irrueret, &c. ut Budaeus interpretatur. Sed Majoragius *l. 11. c. 7.* eum lapsum existimat: eo namque loco equum admissum, non pro conscenso, sed pro concitato & celeri accipi debere, satis demonstrat Val. Max. sic vocem interpretatus, *l. 5. c. 6.* de eo P. Decio scribens: Caput, inquit, suum pro Reip. salute devovit, ac protinus concitato equo in hostium agmen patriae salutem, sibi mortem quaerens irrupit. Concitato equo, ut vides, dixit pro eo, quod Cic. habet Admisso. Quin ipsemet Cic. rem totam aperit, dum *lib. 3. de Nat. Deor.* loquitur in haec verba: Rebantur enim fore, ut exercitus Imperatorem equo incitato se in hostem immittentem persequeretur, id quod evenit, &c. Ovid. 1. *Metamorph.*

——— uique monebat
Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.

Admissum passum pro celeri, quasi se ipsum Apollo ad cursum acrius concitasset, dictum esse perspicis.

Admittere scelus dicitur, qui id perpetrat & committit, *l. divus, ff. de offic. praesid.* M. Cic. *pro Rabir.* Rabirius inquit, fraudem capitalem admisit. Ul. in *l. 1. in princ. ff. de off. praef. urb.* Prat.

Admittere homicidium. Admittere etiam simpliciter pro delinquere, *l. spurii in princ. de decur.* Spieg.

Ad-

Admissum pro delicto, crimine. Admissor, & admittens pro delinquente. Sic pro modo mensura, qualitate admissi. Duplex admissum. In admisso deprehensus. Briss. ex *ll. ff.* & C.

Admittere vim, pro facere vim, vim inferre. Admitti vim alicui, pro pati vim. Ulp. *in l. item si cum. ff. quod met. caus.* Spiegel.

Admodum, i. valde, penult. correpta. Aliquando profertur accentu acuto, & tunc exponitur ad modum, i. necessitatem. *l. item si fundum. in fin. ff. de usufruct.* Alber.

Admonere, in memoriam adducere *l. qui venenum, ff. de verb. significat.* Interdum Admonere est monere, commonefacere. Admonester. Unde meritò admonentur magistratus diligenter custodire fugitivos, ne evadant, *l. 1. §. pen. ff. de serv. fugit.*

Admonemus propriè de re, quæ nondum in mentem venit ei, qui admonetur, Unde apparet, interpretes non admodum rectè pro corrigere, exponere, apud Paul. *in §. sciendum est autem. de off. præfect. vigil. tum alibi.* Spieg.

Admonere periculi, *l. 1. C. ut caus. post pubert.*

Admonere plerumque castigare, & corripere, & percutere sonat. Corripere quidem significat in Imp. Commodi constitutione apud Modest. *l. alimenta. §. 1. ff. de agnosc. lib. juncta l. 1. de jure patro.* Telo admonere. Vergil. *lib.* 10. & flagello, Columell. *lib. 2. cap. 2.* dicere: quod & Nonius adnotavit. Hoc ita Græci exprimunt νουθετεῖν ut apud Pla. in *l.* νόμων, νουθετεῖν πληγαῖς. Hinc

Admonitio fustium pro castigatione & coërcitione Callistrato *l. veluti, ff. de pœnis Græcis* νουθέτημα Tu vide, quæ de hoc scripta reliquerit I. Pollux *lib. 9. Onomast.* Prat. Brisson.

Admonitio protelatur, *§. fin. l. 2. ubi quis ager.* Spieg.

Admonitio in *l. 4. §. 2. C. de in jus voc.* idem est quod citatio.

Admovere probationi apud Ulpian. *l. 1. in prin. ff. de quæst.* est reum argumentis compellere. Prat.

Admota id est, adhibita, *l. damni infecti. ff. de dam. infect.* Alberic.

Adnasci, vide supr. *Adgnasci.*

Adnepos, Adneptis, Græci ἀπέγγονον, ἀπεγγόνην dicunt. Hi sunt abnepotis, vel abneptis filius filia, pronepotis vel proneptis nepos, neptis, §. 5. Inst. *de gradib. l. 1. §. 5. & l. ult. §. adnepos. ff. de gradib. & adfin.* Sic in inscriptione antiqua, L. Aurelius Verus Antoninus Nervæ adnepos appellatur. A Nerva enim Traianum, à Traiano Hadrianum, ab Hadriano Antoninum Pium, à Pio Verum adoptatum, ex historiis notum est. Briss.

Ad Nomen respondere, est comparere, ac præsto esse, cum nomen recitatur, Livius *lib. 7. ab urbe condita.* Acerbitas in delectu non damno modo civium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina non respondissent, partim in vincula ductis invisa erat. Prat.

Ad Nos pertinere intelligitur, quod competit nobis jure vel dominii, vel possessionis, vel curæ, sive administrationis. *arg. l. prima, §. quod ais. de officio præfect. urb.* Spieg.

Adnotari dicitur, qui absens in reos refertur: nam in gravioribus criminibus Magistratus, qui absentem in reos recipiebat, edicta proponebat, quibus illi denuntiabat fore, ut nisi intra annum adesset, ejus bona confiscarentur: uti Martian. docet. *l. 1. & 2. de requir. vel absent.* Hotomann. Hinc

Adnotare quoque est, cum præses notat; qua quemque damnatum pœna dignum censeat, idque ad Imperatorem rescribit, *l. 1. ff. quando appel. l. 6. §. præsides ff. de interdict. & releg. l. 1. §. 1. ff. nihil innovand.* Plinius *lib. epist.* 10. Fuerunt similis amentiæ, quos, quia Romani cives erant, adnotavi in urbem remittendos. Prat. Hotom. vide infr. *Annotare.*

Adnotare aliquando accipitur pro reprehendere, ut apud Paulum. *l. debitor. 82. §. servo. ff. de legat. secundo.* Aliquando ponitur pro notare, *l. cum mater. ff. de inoffic. testament.* Prat. Nebriss.

Adnotatio, illa in reos relatio, *l. 4. ff. de requir. vel absent.* Aliquando adnotatio est scriptura facta propria manu principis, *l. 1. C. de precib. Imper. offer.* Briss. Spieg. Alber. vel, Adnotatio est rescriptum Principis paucis adhibitis factum. *l. jubemus. C. de sacros. eccles.*

Adnotatio, Principis ad preces rescriptum, idque ex Valent. Imperat. Novella edocemur, *tit. de homicid. casu fact. versic. merito ergo.* Adnotationis hoc sensu frequens mentio est in *C.* Justin. in *l. non aliter. 9. C. de palat. sacr. larg. lib. 12. l. 5. C. de emendat. propinq.* Prat. vide Annotatio.

Adnotatio fit ad libellum breviter adnotato nomine principis Gothofr. ad *l. 6. C. si contra jus vel util. publ.*

Adnotatio quandoque est actus, qui sine testibus expeditur, *l. instrumenta, & ibi gl. C. de probat.* Brisson. Spieg. vide infrà *Annotatio.*

Adnotatus censibus, in *l. quisquis 16. C. de episc. & cler.* idem qui Adscriptitius. Nam in *l. si quis. 20. C. eod. censibus adscriptus appellatur.* Hotom.

Adnumerare, vid. *Annumerare.*

Adnutivum vet. gl. κατανευστικὸν, pro affirmatione sumitur. Cui opponitur Abnutivum, de quo suo loco.

Adolesco Festo *lib.* 1. est ætate progredi, & crescere Nonio, quo sensu usus est Ulpian. *l. 3. §. si duo impuberes.* de Carboniano edict. *ff.* Prat.

Adolescens dicitur, qui pubertatem egressus, *l. Aurelio. §. 1. ff. de liber. lega.* Adulescens sæpè legitur in Pandect. Florent.

Adolescentes sunt puberes tutela liberati. Brisson.

Adolescens & pupillus æquiparantur furioso, quia non rectè intelligunt, *l. diem proferre. §. eoram. ff. de recept.* Spieg.

Adolescens à nostris dicitur, qui inter annum decimum quartum & vicesimum quintum ætatem agit. Nam antè decimum quartum pupillus appellatur. Hinc titulus rem popilli, vel adolescentis salvam fore, *lib. ff. 46.* vid. *ætatis grad.* Hotom.

Adolescens & juvenis Caio idem *l. patri. ff. de minor.* Spieg.

Adolescens, i. adultus, *l. 1. C. qui muner. tutel. l. 2. de excus. tut. l. 1. C. quando ex fact. tutor. l. 1. C. de adm. tut.*

Adolescentes, qui moribus & solertia præditi sunt, tametsi legitimam ætatem nondum expleverint, anno tamen vigesimo possunt impetrare veniam administrandarum rerum. *lib. 2. in prin. C. de his qui ven. ætat. impetr.* Alioqui prætor opem pollicetur eis, ceu minoris annis 25. Et ideo in hanc usque ætatem ado-

adolescentes curatorum auxilio reguntur: nec antè rei suæ administratio eis committi debebit, quanquam benè rem suam gubernantibus, teste Ulp. *l.* 1. *de minorib.*

Adolescentiam, quæ pubertas est, Jurisconsulto placuit à 14. anno sumere initium, vigesimo quinto perfici, *l. non aliter*, §. 1. *ff. de leg.* 3. *cum simil.* Prat.

Adoptare est quem in filium adsciscere. Sed & ad alios pertinet, qui adsciscuntur: unde adoptare administros dixit Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* Prat.

Adoptio, vide infrà *Adrogatio & Arrogatio.*

Adoptio generatim definita, est legitima alicujus in locom filii electio. Vult. *comment.* Inst. *ad pr. t. de adopt. & ad t. de acquis. per arrogat. n.* 3.

Adoptio (ait Theoph.) est actus legitimus, naturam imitans, ad eorum qui liberos non habent, solatium inventus, §. 1. Instit. *de adopt.* Rectè ait, Naturam imitans. Adoptio enim in his personis locum habet, in quib. natura locum habere potest, *l.* 16. *de adopt.* potest ergo quis filium habere, adoptando sc. quem non generavit: qui tamen omnino generare nequit, is & adoptare nequit.

Adoptionis origo antiquissima est. Non solum enim apud veteres Romanos in usu erat, ut ex A. Gell. *lib.* 5. *cap.* 19. liquidò constat, sed & apud Græcos, ut ex Plutarcho in Theseo liquet. Quo loco Theseum ab Ægeo in filiom acceptum refert, Quam rem, inquit, Athenienses Θέσιν appellabant. Apud Judæos eam fuisse proditum est. Adoptionis causam esse tradunt Impp. in *l.* 3. Cod. *de adopt.* liberorum orbitatem, id est (inquiunt) quod liberos quis non haberet. Prat. Vigl. *in* §. *adoptivi liberi.* Instit. *de exhered. lib.* Quo ad modum adoptandi & effecta:

Adoptio (ait Hot.) est actus legitimus, per quem extraneus in alienam familiam jusque filiifam. suscipitur. Dixi, Actus legitimus, Papinian. imitatus in *l.* 77. *ff. de regul. jur.* quia non moribus, sed lege XII. Tabularum institutus est. Dixi, Extraneus, eum significans, qui suus non est: sive planè sit extraneus, sive etiam agnatus. Dixi, in jus filiifamilias, quia nullius alterius cognationis jus quæri per adoptionem potest. Est ergo adoptare idem, quod optione facta deligere, atque in familiam suam ascíscere. Olim enim adoptivi omnes transibant in familiam, ut ex pluribus nominibus adoptatorum cognoscitur. Moribus enim hoc inductum fuisse apud Romanos, testatur Appian. Dion. autem lege, & de T. Pomponio Attico legimus in Epistolis Cicer. qui post adoptionem vocatus est Q. Cecilius, Q. F. Pomponian. Attic. Moris enim erat, ut is qui adoptaretur, prænomen, & nomen, & cognomen sumeret familiæ adoptantis, proprium nomen in (anus) plerunque derivans, unde Octavius post adoptionem Octavianus dictus est: & P. Cornel. Scipio Æmilian. ut Dion. autor est. Sunt etiam, qui putent, à Marcellis Marcellinos hac ratione dictos fuisse, à Juliis Julianos, à Domitiis Domitianos, à Servilio Servilianos, autore Macrobio. Id quod latiùs explicat accuratissimus Paul. Manut. in *ultim. epistol. lib.* 1. *famil. epist. Cic.* Hinc adoptare, pro nominare, non inscitè Horatius usurpavit.

Adoptio (ait Gothofr. ad *l.* 1. *C. de adopt.*) est legis actio. Constabat solemnitate, *l.* 4. *C. de adopt. l.* 5. *C. de suis & legit.* inde à Theophil. νόμιμος πρᾶξις: non tamen refertur inter actus legitimos, *l.* 77. *de reg. jur.* Gothof.

Adoptio (Gothis Adfiliatio) fiebat olim per æs & libram, venditione imaginaria, Gœd. ad *l.* 159. *num.* 2. *de verb. signif.* adde Cujac. 7. *obs.* 33.

Adoptati à parente, in cujus potestate sunt, tertia mancipatione in jure cedebantur, & ab adoptante vindicabantur apud eum, penes quem legis actio est. Arrogati, cum sui juris sint, in alienam sese potestatem tradebant: ejusque rei ipsimet autores fiebant. Hot.

Adoptionis solennitas (de qua in *l.* 4. *C. de adoptionibus l.* 13. *C. de probat.*) hodiè apud nos abolita est. Nec quenquam movere debet, quod imaginem quandam adoptionis observamus in iis, quos loco filiorum alimus, atque etiam affectu quodam prosequimur, & filios appellamus. Nam Romani quoque idem faciebant, non tamen ea reputabatur solennis adoptio, ut apparet ex *l. quidam cum filium. ff. de verb. obl.* Prat.

Adoptati ex tribus manibus. Sic enim legendum, ut rectè censet Alciatus. in *l. penultima.* §. *qua autem de aliis. C. de adoptionibus*, quod de patris naturalis manu in fiduciarii manum traderentur: qui deinde in manum & potestatem adoptivi parentis dabat. Unde in *l. sequent.* per tres mancipationes adoptionem fieri legimus, quas Imperator Justinianus antiquavit. Spiegel. Cæterum Alciat. sententiam refellit omnium codicum fides, & veterem lectionem retinendam esse, legendumque ex tribus maribus, censet Cannan. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 13. licet qui ex tribus maribus adoptati dicantur, certi nihil adferri possit. Schar. Porro differentia quædam adoptatorum hoc loco notanda. Adoptantur sæpius, qui natura prius filii non fuerunt, & Translati dicuntur: interdum qui fuerunt, sed exierunt, & tunc Redditi appellantur. Ita distinguitur in *l. filio ff. de lib. & posth.* quæ differentia varios habet effectus juris, ut in suis locis videre est. Sch.

Adoptionis species duæ sunt: fit enim aut per Prætorem, seu Magistratus authoritate, aut per populum, seu rogatione lata. Illa adoptio dicitur (seu adoptio specialis) hæc arrogatio. Idem ergo nomen hic & genus est, & species sui ipsius, *l.* 1. *&* 2. *de adopt.* Adoptio eorum est, qui in aliena potestate sunt, & à patris naturalis in adoptivi familiam transferuntur. Eaque apud Prætorem vel Proconsulem vel quemlibet alium magistratum, apud quem legis actio esset, fiebat parente naturali filium mancipante, eo, quo Justi. in *l. ult. C. de adopt.* perstringit, ritu. Adrogatio verò est, cum aliquis patrem non habens, in potestatem se adoptivi patris dabat. Et inde Adrogatio, secundum Caij opinionem, quæ in *l.* 2. *ff. de adopt. & lib.* 1. Inst. *tit.* 5. conscripta est, quod & ille, qui adoptabat, rogaretur, utrum eum, quem adoptaturus erat, justum sibi filium esse vellet, & ille qui adoptabatur, rogaretur, utrum id fieri pateretur. Gell. verò inde dictam Adrogationem *lib.* 5. *Noct. Att. c.* 19: tradit, quod non nisi rogatione ad populum lata fieret, in hæc verba; Velitis jubeatis Quirites, uti Valerius L. Titio tam jure legeque filius fiat, quàm si ex eo patre matreque familias ejus natus esset, &c. Constat planè apud populum Adrogationes olim factas non Gellii modo, sed & Ulp. testimonio in Instit. *tit.* 8. Ratio verò adhibendi populi, quantum ex Cic. colligo, illa fuit, quod jure à majoribus prodito libertatem nemo civis amittere sine populi autoritate poterat. Verum

trans-

translato populi in Principem imperio, principali exinde autoritate Adrogationes fieri coepere, *l.* 2. *ff. de adopt. l.* 6. *C. eod. §.* 1. Inst. eod. Brisson.

Adoptivis liberis opponuntur naturales ac veri. Adoptiva soror, mater, familia, cognatio. Filius est in adoptione, habetur in adoptionem. Adoptare autem & in filii & in nepotis locum licet: & in nepotis quidem locum, etsi filium non habeat adoptans. Vult. *comment.* Inst. *ad §.* 3. *n.* 12. *de adopt.* Briss. *ex* Inst. *& ff.*

Adoptatio idem quod adoptio, sed in usu rarissimum. Spieg.

Adoptatitius ex filio adoptato natus. Festo *lib.* 1. Hot. De tota adoptionis doctrina accuratè Vult. *comment.* Inst. *tit. de adoption.* Adoptione ex una parte acquiritur., & ex altera dissolvitur patria potestas, ait Vulteius *d. loco ad* §. 1. *n.* 1. *& ad §.* 3. *n.* 1. *& ad tit. quib. mod. jus patr. pot. sol.* §. 6. *n.* 1. quod tamen distinctione limitatur, *dict.* §. 1, *&* 6. Et cum adoptio sit modus acquirendae potestatis patriae: hinc ii, qui in potestate liberos habere non possunt, adoptare non possunt ut peregrini, foeminae, qui ipsimet sunt in potestate, ut servi, item furiosi: tutor vel curator fidei suae commissos. Deinde cum adoptio naturam imitetur: hic qui per naturam filium habere nequit, adoptare nequit, ut infans, impubes, castratus, si scilicet à natura talis sit, ut generare nequeat. Idem *ibid. d.* §. 3. *n.* 2. 3. *& seqq.* Adoptans annis minimum 10. major sit eo quem adoptat. *ibi. n.* 10. Servus si adoptetur, libertatem consequitur, non Jus aut nomen filii, *ibid. num.* 14.

Adoptione, i. arrogatione imprimis, testamentum irritatur. vid. Vult. *d. loc. ad tit. quib. mod. test. infir.* §. 4. *n.* 5. Adoptivi ex effectu habentur pro consanguineis: unde & adoptivi quandoque dicuntur consanguinei, *ibid. ad tit. de legit. agnat. success. §.* 1. *num.* 2.

Adorare Principem, ejusve purpuram, est venerari, salutare, ad Principis genua accidere, genua flectere, i. manu labris adjuncta, & tacta deinde purpura Principis, vel genu complexo, &c. *l. unic. de Comit. & Trib. scol. lib.* 12. C. Sic Ammian. Marcell. *lib.* 21. Verum cum primitus visus, ait, adorandae purpurae datam sibi copiam advertisset. Sic adorare Principis aeternitatem. *l.* 2. *de fabric. lib.* 11. *C. Apud Herodot.* Spartiatae negant legitimum esse apud sese adorare hominem, id est, sese abjicere ad pedes.

Adorare, juxta Alber. impropriè dicitur adorari Princeps, *C. de Fabric. lib.* 11. & cum salutatur. *l. sancimus. C. de Consulib. lib.* 12. Sed ex verbis Laur. Val. *c.* 11. *lib. Elegant.* 5. satis colligimus, Adorare id esse propriè, quod humiliare se, & reverentiam facere, vulgo dicimus: h. e. vel flectendo genua, vel procumbendo seu prosternendo corpus, venerari. *zu fuss fallen, oder ehren mit zu fuss fallen*, quemadmodum Reges, Principes, & praestantes viros debito honore prosequentes, vel genua flectendo, vel corpus prosternendo veneramur. Sed Jacob fratrem suum Esau septies adorabat in terra, hoc est; septies prosternendo se coram illo in terram. Monuit doctissimus quidam, Adorare, cum pro Dei cultu accipitur, expressius reddi posse à nostris per *einen Gottesdienst thun, oder Gott verehren*, quàm per *anbeten*. Plus enim tum significat adorare, quàm in formam precantis procidere, quod *anbeten* videtur propriè significare. Oldend.

Adorationis vetus hic est non apud Rom. modo, sed & apud alias plerasque gentes ritus fuit, ut dextra manu labris admota, & ad osculum relata, capite submisso, corpus dextrorsum circumagerent. Quod in adoratione civili (sic enim vocare liceat) nescio quomodo nuper tandem à nobis simiolis receptum est. Plinius *lib.* 28. *cap.* 2. In adorando dextram ad osculum referimus, totum corpus circumagimus: quod in laevum fecisse Galli religiosius credunt. Priscus venerationis apud Israelitas gestus erat in faciem procidere. Sic David in faciem procidebat, & ter adorabat Jonathanem. Arrian. *lib.* 4. hanc venerationem à Cyro institutam scribit, ut testatur Joachim. Camerar. *in Lex.*

Adoratio pro prosternatione corporis exhibita reverentia ponitur interdum, uti Regibus & summis Principibus in Orientalibus regionibus solet fieri: nostris enim tantum genua flectuntur. Hier. Apol. 1. *in Ruff.* Qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere: quod Jobus elementis se fecisse negat: Hebraei deosculationem pro veneratione ponunt. Adoraturi autem plerunque ad solis exortum faciem convertere solebant. Antiqui interdum adorare posuerunt pro agere, ut Festus testatur *lib.* 1. Ita ergo hanc legis 12. tabul. apud eundem particulam restitues: Si adorat furtum, quod nec manifestum est, duplionem luito. Unde & legati Adoratores dicuntur: quia mandata populi agebant. Fest. Prat. Usus in eadem significatione verbo Adorare videtur in Octavio Minutius Felix: At enim, inquit, nos exeqoias adoramus eadem tranquillitate, qua vivimus. h. e. exequias facimus, celebramus. Raevard. ad *ll.* 12. *tab. c.* 26.

Adoratos imbres Seneca dixit, populo optatos & salutatos, annotat Turneb. 3. *advers. cap.* 8. Pet. Pithaeus *advers. subs. lib.* 1. *cap.* 7.

Adplumbatum appellatur, quod plumbo vinctum, & alii junctum connexumque est, *l.* 23. *§. item quaecunque. ff. de rei vind. l.* 17. §. *castella. ff. de act. empt. l.* 2. *ff. de sepul. viol.* Contrarium huic verbum, Replumbatum, legitur in *l.* 19. *& l.* 32. §. 1. *ff. de aur. argent.* Briss.

Adplumbatura & Ferruminatio sic differunt, quod haec per eandem materiam facit confusionem: illa non idem efficit, sed conjungit & connectit tantum: ait Paul. in *l. in rem.* 23. *§.* 4. *ff. de rei vind.* Hot. Prat.

Adposcere, i. adstipulari, ut apud Terent. Talenta dotis adposcunt duo. Connan. *lib.* 6. *c.* 6.

Adprobare saepe pro Probare. Briss. *vid. Aprob.*

Adprobatus fidejussor apud Caium in *l. si vera. ff. qui satisd. cog.* Spieg.

Adpromissor est, qui pro alio fidem suam obstringit, seque obligat. 5. *§. satis de verbor. obl.* quasi insuper ac praeter alium promittens. Briss. Differt fidejussor, & adpromissor, seu indemnitatis promissor, qui sc. idem promittit, quod alter jam promiserat, non tamen eo animo, ut correus fiat, sed sponsor sit. 1. Adpromissor est fidejussor quidam specialis, peculiaria quaedam habens, quae in alios fidejussores cadunt. Potest enim sine mandato rei principalis à stipulatore assumi: quod in aliis secus. 2. Adpromissor conditionalis potius creditor est, quàm purè obligatus tenetur enim si nihil, aut non totum à reo acceptum sit, & olim uti potuit beneficio ordinis ex natura conventionis. 3. Adpromissor indemnitatem in se recipiens, ab aliis fidejussoribus eo differt quod alii absolutè alieno nomine obligantur; hic verò quasi permixtim, quia etsi alienam obligationem suscipit, eique accedit suo tamen ac pro-

prio nomine obligatur conditione eveniente. 4. Per litis contestationem fidejussoris, reus principalis non liberatur: Adpromissor verò indemnitatis cum suo nomine obstrictus sit, litis contestatione rerum etiam invitum, quasi per delegationem & novationem liberat in ea parte, qua conditio tunc extitit, vel lis suscepta fuit. Haec Goed. ad *l.* 150. *n.* 2. 3. 4. 5. *de verb. sig.* alios alleg. Dissentire videtur Vult. *in com.* Inst. *de fidejuss. ad p. nu.* 4. 5. cui adpromissor & fidejussor idem sunt: expromissor verò ab utroque diversus. adde Duaren. & Forn. ad *l.* 116. *de verb. oblig.*

ADPROMISSOR Hot. quoque *l. si vero sol. matr.* idem est quod fidejussor. Duar. *l.* 5. *§. satis acceptio. de verb. obl.* non dubium esse ait, quin adpromissor pro fidejussore accipiatur: sed & Cic. eum, qui pro alio se obligat, nusquam fidejussorem, sed sponsorem potius, aut adpromissorem vocat, ut in orat. pro Roscio Amer. Notandum autem, adpromissorem seu fidejussorem verbis tantum & stipulatione obligari, *l. blanditus. C. de fidejussor.* Nam inter absentes per epistolam aut nuntium ea obligatio non rectè contrahitur, *l.* 1. *de verborum obligat.* Prat.

ADPULSERIT, vide *l.* 1. §. Trebatius *de aq. quotid.* Bris. *in parerg.* pro appulerit.

ADQUIRERE, vide *acquirere.*

AD REFECTIONEM, *l.* 58. §. 2. *ff. locat.*

AD REM FACERE, *l.* 4. *C. de arbitr. tutel.*

ADRESPONSUS, ἀντιρησιμος, responsa dans vice magistri militum. Nov. 25. *c.* 1. *in fin.* Gothof. ad Nov. 24. *c.* 4.

AD RESPONSUM apud Impp. in *l. scriniis, in notit. de palat. sac. larg. lib.* 12. *C.* & in Nov. Just. Imp. Κα. πάντα την. & *in edict.* 13. *c.* 2. ejusdem dicitur, qui deputatus est à magistro militum, ut quod opus sit à competenti judice in milites fieri responsum, i. ministerium ei exhibeat: & solet iste deputari à magistro militum, eo sub quo provincia illa est, autore innominato interprete ad Julian. Patricium, *const.* 17. *c.* 62. Prat.

ADRIANI constitutio de interdicta conductione alienarum rerum curialibus, *l.* 30. & ibi Gothof. *C. de locat.*

ADROGATIO & Adoptatio differunt, ut species & genus: vel ut species duae sibi oppositae. Adoptio enim modo genus est modo species. Vide *inf. Arrogatio*, & *supr. Adoptio.* & Cujac. 9. *observ.* 37.

ADROGANDUM se dare, praebere. Briss. ex ff.

ADSCISCERE ait Paul. & Festus, est Adjungere, vel adsumere i. sic Adsciscere sibi suum heredem. Adsciscitur socius, id est, assumitur. Briss. ex *ll. ff.*

ADSCISCERE mortem, quasi dicat, attrahere, *l.* 2. *C. qui testam. fac. poss.* vide infra *Asciscere.*

ADSCRIBERE etiam est adjungere: ut eleganter *lib.* 3. *de natur. Deor.* Cic. hinc cives & coloni adscriptitii. Spieg.

ADSCRIBI in civitatem, est fieri civem, ap. Cicer. *pro Arch. Poet.*

ADSCRIBERE aliquid codicillis vel testamentis. Adscribere legatum: legata testamento: quantitates fundis legatis: se tutorem: tutorem filio: Adscribere testamentis conditiones. Bris. ex *ll. ff.* & C.

ADSCRIBERE sibi in testamento dicuntur, qui alieno in testamento sibi aliquid quasi à testatore attributum vel sua, vel eorum, quos in sua potestate aut parte habent, manu adscribunt. Unde *tit. de his qui sibi in test. adscr. l.* 15. *ff. ad l. Corn. de fals.* Hot. Bris.

ADSCRIBI, id est, imputari. Sic Adscribi damnum: periculum collegae. Triss. ex *ll. ff.* & C.

ADSCRIPTUS servus coloniae, Adscriptus libertati, Brisson. ex *ll. ff.*

ADSCRIPTUM servum pro adsignato dixit Paul. in *l.* 54. §. *ult. ff. locat.* juncta *l.* 32. *ff. de pig.* Adscripti etiam, Festo autore, dicebantur, qui nomina in colonias dedissent, ut essent coloni, quomodo adscriptos colonos interpretor apud Liv. *lib.* 4. Et ad eorum similitudinem ab Impp. Adscriptitii appellantur colonis addicti atque assignati, sic ut inde se movere non possint, & possessionibus ipsis accedant, omniaque bona dominis praediorum acquirant, *l.* 6. *l.* 20. *l.* 22. *l. ultim. C. de agr. & cens.* quorum conditio adscriptitia dicitur, *l. ult. C. de transaction. l.* 11. *C. com. utr. jud.* Justin. adscriptitium ἐναπόγραφον vocat. Nov. Constan, 22. Briss.

ADSCRIPTITII sunt quasi servi, dominum habent, ad quem eorum peculium pertinet: cui etiam reddi solent: Inspecto fisco & aliis, liberi bonorum possessores. vid. Cujac. *ad tit. C. de agric.* Gothof. *ad l.* 24. *C. de episc. audient.*

ADSCRIPTITII glebae, ICtis appellantur, qui cum agro una serviebant domino, & cum fundis mancipabantur alienabanturque, ut tradit post alios Torne. adverb. 15. *cap.* 16. Connan. *lib.* 2. *cap.* 10.

ADSCRIPTITII veluti quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adscribebantur: hos & adcensos dicebant, quod ad legionum censum essent adscripti, autore Festo *lib.* 1. varia adscriptitiorum genera recensente.

ADSECTARI dicitur, qui tacitus frequenter sequitur: Ulp. in *l. item apud* 15. §. *aliud* 22. *ff. de injur.* Adsectari verbum ad injuriam referri potest: quod accipiendum est, si contra bonos mores hoc fiat, *d. l.* 15. §. 23. Unde non ineptè Festus dicit: Adsectata foemina, vel in bonam partem dicitur, velut honorata: vel in malam, quasi ad extremum periculum adducta. Prat. vid. Assectari.

ADSECTARI differt ab appellare. Appellat enim, qui sermone pudicitiam attentat: adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur, *d. §.* 22.

ADSECLAE qui, vid. Gothofr. ad *l.* 16. §. 3. *C. de episc. & cler.*

ADSENSUS, *l.* 20. *C. de nup.* i. consensus. Adsensus commodatus.

ADSENSUM nubendi commodare, *l.* 11. §. 1. *C. de op. libert.* vide *Assensus.*

ADSEQUI, donatum *l.* 16. *C. de jur. delib.* pro consequi vid. *Assequi.*

ADSERERE arbores, in *l.* 7. §. *ult. de usufr.* Graecis est ἐμφυτεύειν, i. forare medullam arboris sterilis, & in eam foecundae calamum immittere: insitionis species pro genere. Qua forma adserere prolem Papin. dixit, pro adoptare, sicut scilicet in foratione surculum truncus adoptat. Cujac. *obser. lib.* 11. *c.* 36. *in fin.*

ADSERERE se in libertatem, pro vindicare, liberum se proclamare, & libertatem velut prehendere manu & vindicare, Ulp. *l. non solum.* §. *si. ff. de injur.* Adserere ingenuitati, vel se in ingenuitatem potius, *l.* 2. *ff si ingen. esse dicet.* His contrarium est, in servitutem adserere, i. pro servo ex libertate in servitutem vindicare. Commune enim hoc nomen fuisse, tam à servitute in libertatem, quàm à libertate in servitutem trahentium. Priscia. *lib. ult. notat.* Adserere in servitutem, Liv. *lib.* 3. & Tranq. *in Tiber. c.* 2. *dixere.* Et Livi. Adsertorem vocat eum, qui alium in ser-

servitutem petebat. Brisson. vid. i. *Asserere*. Veteres in liberali causa manu adserere dicebant, cum in libertatem injusta servitute oppressos vindicabant: quæ Comicis familiaris est locutio: sed unde ducta non satis liquet. Varro *lib. 5. de ling. latin.* Manum in libertatem adserere, exponit, Manum prehendere, vel manu prehendere Fest. *lib. 1.* Adserere manum, est Admovere. Brisson.

ADSERTOR, libertatis (præsertim alienæ Brisson.) vindex, Paul. *lib. 5. sent. 1. & 33. in fin.* & Donato in *Terent.* Prat.

ADSERTOR ideo admittebatur, quia is, cujus status vocabatur in dubium, videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adsertorem tantum: ne alioqui videretur servus egisse in dominum. vide *l. 1. 2. 3. 4. C. Theodo. de liberal. caus.* Paul. *5. sent. 1. §. ult.* Mart. adde Quint. *5. c. 2.* & 48. *eclo.* 20. περὶ δουλογραφίων: Et Suet. *in Domit.* Gothofr. *d. loc.* vid. inf. *Assertor*, *Asserere*.

ADSERTOR in hoc differt à procuratore, quod adsertor sub periculo causam agit & satis præstat judicio sisti, & res salvas fore, quas tenet is, qui servus dicitur, *l. 1. & 2. C. Th. de liberal. caus.* Et si defecerit in causa (quod non debet. *l. 2. C. de adser. toll.*) tenetur pœnali actione. Ista omnia cessant in procuratore. Gothofr. *ad l. 1. in pr. C. de adsert. toll.*

ADSERTOR hodie in causa libertatis non est necessarius. Nam ipse aut per se causam agit, cui sit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem petatur: non si è servitute in libertatem, *l. C. de adser. toll.* quia servus esse præsumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. Goth. *ad l. 1. C. de adsert. toll.*

ADSERTIO est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Goth. *ad rubr. C. eod.*

ADSERTIO, liberalis causæ judicium & adsertoriæ lites, quibus in libertatem quis ex servitute ab alio vocabatur, *l. 1. C. eod.* & apud M. Fab. *lib. 5. c. 2.* de secunda adsertione verba facientem. Prat. Briss.

ADSERTIONES profusoriæ sunt eæ, quæ dicis causa, non strenua opera instituuntur. Goth. *ad l. 1. in pr. C. de adsert. toll.*

ADSESSORES sunt, qui à magistratibus præsidibusve in consilium adhibebantur, ab eo dicti, quod juri dicundo adsiderent; vel, quibus hi mandaverunt suam jurisdictionem, delati ad ærarium, vel in commentarium Principis inter eos, qui salaria ferunt de publico, *l. 1. & penul. ff. de offic. adsessor.* iidem Comites dici cœpti sunt, *l. diem functo. ff. eod.* & Consiliarii, *l. pen. ff. eod. & l. 3. & d. l. in Consiliariis.* Adsessores dicti sunt, sublatis ordinariis judiciis Jurisperiti, qui tum in publicis, tum in privatis judiciis, coloniis, municipiis non modo Romæ, verum etiam in provinciis ab iis, qui judicium exercerent, in consilium publico constituto salario adhibebantur. Hotom. in prætermiss. Omne adsessorum officium in his fere causis consistere Paul. scribit *l. 1. ff. eod.* in cognitionibus, postulationibus libellis edictis decretis, epistolis Adsessorem συγκάθεδρον appellat Modest. *l. ἐμόνον ff. de excus.* Olden. & Prat. Forcatul. *dial.* 62. Necyo. *n.* 2. Et notandum, Adsessores, non judices, sed judicum, h. e. præsidum Consiliarios fuisse, *l. 1. & l. velut. C. de assess. l. consiliariis. de off. assess.* De assessorib. Lampr. *in Alex.* & late Goveanus *lib. 2. de jurisd.* Græci πάρεδρους vocant.

ADSESSORIA, libri erant de iis rebus scripti; quas agi viderant Jurisconsulti, cum Adsessores essent: hi à Puteolano scripti, *l. nam & nocere. 12 ff. de pact.* eodem sensu accipitur Adsessorium in *l. lex. 5. §. hac lege, ff. de injur.* Prat. Brisson.

ADSESSURA, Adsessoris munus & functio. *l. fin. ff. de proxenet.* Prat. Briss.

ADSESTRIX dicitur ab Africano eadem ratione, qua ab Ammiano 29. ambestrix. Gothofr. *ad l. 16. C. de evict.*

ADSEVERATIO falsa. *l. 9. C. de acquir. vel amitt. poss.*

ADSIDERE officio assessoris fungi. Briss. *ex ff.*

ADSIDUUS, Severus, *l. 5. in pr. ff. de pœn.*

ADSIGNARE instrumento, & signa in tabulis instrumentisve apponere, i. subsignare, Paul. in *l. §. ita stipulatus 126. §. Chrysogonus 2.* ibique. Gothofr. *de verb. oblig. l. inter 20. ff. de autorit. tut.* Hinc Cornutus apud Persium: Adsigna Marce tabellas. Adsignare, est obsignare tabulas, & cum alio subscribere, ait Briss.

ADSIGNATÆ dicuntur annulo signatæ. Brisson. quibus signa sigillave adposita sunt. Ulp. in *l. 1. §. fi. ff. naut. caup. stabul.* Prat.

ADSIGNATA pecunia, Varroni *lib. 4. de ling. lat.* attributa dicitur.

ADSIGNATUS ager dicebatur, qui coloniæ militibusve datus, adscriptusve erat, *l. item si verberatum, ff. de rei vend. l. Lucius. de evict.* Hygen. *de limit. constit.* & vid. Aggen. Urbicum *de limit. agror.*

ADSIGNARE ingenuitatem: parentes: certam partem unicuique coheredum: generaliter vel specialiter alicui assignare uncias: prædia Adsignati fortunæ curiali. Briss. *ex ll. ff.* & C.

ADSIGNARE libertum nihil aliud est, quàm jus patronatus ad plures pertinens, uni propriè ac peculiariter attribuere, in eumque solum contrahere. Hotom.

ADSIGNARE libertum, h. e. testificari, cujus ex liberis libertum eum esse velit, *l. adsignare 107. de verb. signif.* Briss. Ex SCto Ruffino Claudianis temporibus facto, patronus inter plures liberos, potestati ipsius subjectos (hodie etiam emancipatos, juxta Vult.) potest libertos quasi dividere, & uni liberorum plures, vel omnes, vel pauciores, quam cæteris adsignare. *l. 1. de assig. liber.* Qua assignatione declarabatur simul etiam, quinam ex liberis, patronus liberti, vel libertorum, esse deberet, *l. 107. de verb. sig.* ubi & bona liberti non directo quidem, sed in consequentiam una cum liberto ad eum, cui is adsignatus erat, transibant. Patronus autem non adsignabat libertos, nisi liberis suis, & his nonnisi in potestate ipsius patroni constitutis (hodiè etiam emancipatis) & non nisi ex justis nuptiis procreatis, aut certè inde nascituris: non etiam adoptivis. Assignatio ista fiebat quocunque modo, ut nulla solennitate verborum, aut voluntatis declarandæ opus esset. Sed & quocunque actu alio, quam testamentario fieri poterat: ergo & sine testamento inter vivos, & in testamento, aliisque ultimis voluntatibus: sæpius tamen in testamento vel codicillis; rarius inter vivos per epistolam, vel nuntium. Adsignatio verò ista peculiari jure fit, ut ita nec legatum propriè; nec fideicommissum, nec donatio, nec commodatum, sed peculiaris quædam exercendæ libertatis paternæ ratio videri possit, *l. 1. 3. 6. 7. 8. 10. & ult. de assig. liber.* Hæc Vult. *in comment. Inst. de assig. liber. §. 1. & 2.* & Gœd. *in accurat. comm. ad tit. de verb. sign. in l. 107.*

ADSIGNATOR, *ff. lib. 38. tit. 4. l. 3.*

AD-

AD SIMILITUDINEM absentis haberi, *l. qui mittuntur, in fin. ff. ex quib. caus. major.*

ADSIMULARE, pro assimulare dixisse antiquos, Diomedes tradit: Ciceronisque & Virgilii testimoniis confirmat. Briss. Sic in *l.* 23. §. 2. *C. mandat.* legitur adsimulare donationem: & in *l.* 24. *C. de neg. gest.* dolosa adsimulatio.

ADSISTERE, est præsentem & juxta esse, patrocinari & communicari tanquam advocatus inter patronos causarum, & in eorum ordine censeri, *l. ult. C. de advoc. divers. jud.* Idem quod Ciceroni, adesse. Ulp. in *l.* 54. *ff. de rei vin.* Nec propterea quis si postea cognoverit rem ad se pertinere, quod alii eam vindicanti suam esse, adsistebat, dominium amisit. Hot. Sic adsistere defensioni causarum pupillarium, in *l.* 1. *C. ut caus. post pubert. adsit tutor.* Adsistere reo, causæ, negotiis. Adsistit veritas allegationi, precibus Briss. *ex ll. ff.* & C.

ut ADSOLET fieri, *l.* 5. *in princ. C. de secund. nupt.* vel simpliciter; ut adsolet Briss. *ex ff.* Adsolet pro consuetum est. Liv. 1. *urb. cond.*

ADSPERSUS servili macula, vid. infr. *Adspersores l.* 9. *C. de lib. caus.*

ADSPIRARE ad honores, magistratum, judicium, hereditatem, legitimam, successionem, tutelam, curam. Briss. *ex ll. ff.* & C.

ADSPIRARE ad secundas nuptias, *l.* 6. *C. in quibus causis pign.*

ADSPIRATIONEM in vocib. natura adspiratis sæpe omiserunt veteres, teste Fabio 1. *orat.* Inst. 9. Ita postumus, pro posthumus, passim: ominis pro hominis, *l.* 70. *de contra empt.* Umanis, pro humanis, *l.* 10. §. 2. *de vulg. & pup. substit.* Abeo, pro habeo, *l.* 7. §. 1. *de contrah. empt.* Ero pro hero. *l.* 11. §. *legis.* Ad *l. Aquil.* Erum, pro herum, apud Cujac. 11. *obs.* 21. Vult. *comment.* Inst. *de exhered. lib. ad* §. 1. *num.* 2.

ADSTIPULARI dicitur stipulanti stipulari, ut si petenti tibi decem à Mævio, ego eadem stipulor tibi dari: in quo quia mens est utriusque nostrum eadem, & idem quod tu, tibi cupio & volo, ideo factum esse arbitror, ut adstipulari pro adsentire dicamus. Cicero *in Academ.* Falsum esse dicunt Stoici, & eorum adstipulator Antiochus. Sic enim eum locum Festus Pompei. interpretatur. Sed videtur aliquid sub hoc verbo latere significationis, quod plus valeat, quàm adsentiendi verbo contineatur: ut non qui adsentit solum, sed qui consensus aliorum & voluntates stipulatur alicui, & quasi suffragia corrogat, adstipulari dicatur: quod faciebat Antiochus, qui non solum Stoicorum sectam sectabatur & probabat, sed multis rationibus & argumentis alios omnes conabatur in eandem adducere sententiam, &c. Est itaque adstipulator, non qui accedit stipulatori, sed qui ei adstipulatur, & adposcit aliquid. Conn. *lib.* 6. *c.* 6. quo verbo Terent. utitur, Connan. *d. loc. num.* 3.

ADSTIPULATOR, qui stipulatori accedit, & idem stipulatur eodem modo quod adpromissor, ut pacta & conventa sint firmiora, magisque cauta & rata. Erant verò in foro Romano circum argentarias homines, qui adstipulandi quæstum exercebant, præstoque erant stipulatoribus & paciscentibus. Adstipulator in antiquo Lexico προσεπερωτητὴς exponitur, i. qui præter stipulatorem interrogat atque stipulatur. Turn. 16. *advers. c.* 8. Prat. Adstipulator, i. consentiens, assecla §. *praced.*

ADSTRINGERE se solennibus inscriptionibus, *l.* 10. *C. de his qui accus. non poss.* Actionibus: muneribus; Adstringere necessitate, fidem. Adstringi fideicommisso: muneribus: precibus: periculo. Periculum te non adstringit. Adstringi etiam pro compelli. Briss. *ex ll. ff.* & C. vide infr. *Adstringere.*

ADSTRUERE veritatem, *l.* 24. *C. de prob.*

ADSTRUERE, i. adfirmare, *l.* 20. *C. de testam.*

AD SUBSELLIA, i. apud Judices.

AD SUMMAM rempublicam, interpretantur summam reipublicæ utilitatem, in *l. si is qui navem, ff. de exercit. action.* Spieg.

ADSUMPTA ad vitam, id est, utilia victus causa, Varr. *lib.* 7. *de ling. lat.*

ADSUMERE arbitrum, socium, i. adsciscere. Assumitur miles, curator, tutor, obstetrices. Adsumi in collegium, consilium. Adsumptio, pro demonstratione addita nomini. Brisson. *ex ll. ff.* & C.

ADSUMPTIO est professio, & adseveratio, & contestatio quædam. *l. adsumptio.* 6. *ad municipal.* ut sit sensus: Is qui contestatur se esse civem, cum revera non sit. Oldend. Prat.

AD TEMPUS duobus modis sumitur. Uno modo ad conditionem temporis, necessitatem & opportunitatem. Altero ad spatium temporis. Spieg.

ADTENTARE annonam, est vexare, & quid in eam moliri, quale solent Dardanarii. Ulp. *l. annon.* 6. *de extraord. crimin.* Prat. vid. infr. *Attentare.*

ADTENTARE imperium, adgredi, & quid adversus id moliri. Varro *lib.* 4. *de ling. lat.*

ADTENTARE pudicitiam, est id facere, ut quæ pudica est, impudica fiat. Paulus in *l. attentari.* 10. *ff. de injuriis.*

ADTENTARI sententia dicitur, à qua appellatur. Ulpian. Prat.

ADTESTATIONES Pontificiis sunt testium depositiones, & dicta, *c. ex tenore ff. de testib. in antiq.* Porro qui concipiantur, disces ex *c. cum causam. extr. eod.* vid. inf. *Attestationes.*

ADTINGERE hæreditatem, est adire. Ulp. *l. sed & si §. si quis. ff. de petit. hered.* & eidem, attingere bona, *l.* 1. §. *fi. ff. de separat.* vid. inf. *Attingere.*

ADTRITA vestis. Adtriti negotiationibus, Brisson.

•ADVENA, aliunde adveniens: qui in aliena civitate moratur: qui alicubi temporaneam moram agit: ut Advena mercator. *l.* 1. §. 19. *l. hæres absens. de judic. l. omnes peregrini. C. commun. de success.* Spieg. Prat. Advena (ait Gœd. *ad* §. 4. *l.* 239. *de verbor. sign.*) est colonus vel inquilinus oppidi vel agri adventitius, qui domicilium sedemque eo loco sibi non constituit: Græcis ἄποικος, q. qui sine lare domicilioque in eo loco sit. Servio omnes terræ habitatores, aut indigenæ sunt, aut advenæ, aut convenæ. Indigenæ, sunt inde genii: Advenæ de uno loco venientes: convenæ de diversis. Quod quidam existimant advenam eundem esse, qui & incola dicitur, non subsistit. Spieg.

ADVENTITIUM, alibi natum. *Varro lib.* 9.

ADVENTITIUS casus, τὸ συμβὰν, Scævola *ff. lib.* 40. *tit.* 9. *l.* 6.

ADVENTITIA dicuntur, quæ fortuito & aliunde, quàm ex usitata consuetudine, manarunt. Hottom.

ADVENTITIA bona sunt, quæ filiofamil. non per patrem, sed extrinsecus obveniunt: quæ non ex recta successione, puta patris & avi paterni, sed ex legatis, aut aliter casu aliquo adveniunt, ut puta non jure agnationis, sed ab extraneis, vel insperato: vel quæ non ex substantia ejus, in

in cujus potestate filius est, acquiruntur, sed ex liberalitate fortunæ, vel propriis filii laboribus &c. In his pater usumfructum & liberalem administrationem habet. Spieg.

ADVENTITIUM peculium: ab extraneis cognatisve profectum: ut sunt maternæ maternive generis hereditates, amicorum legata, lucra nuptialia, *l.* 6. & 8. *C. de bon. quæ liber.* Briss. vide infr. *Peculium.*

ADVENTITIO jure in *l.* 36. *in princ. fin. C. de inoffic. testam.* id est, aliunde quàm ex paternis bonis. Gothofr. *ibid.*

ADVENTITIA dos dicitur, quæ à quovis alio, quàm à parente qui in potestate sponsam habet, data est. Brisson.

ADVENTITIA probatio, *l.* 32. *in med. C. de prob.*

ADVENTITIA necessitas intelligitur, ubicunque repente advenit aliquid peragendum, quod ad publicam utilitatem spectat. vid. Alciat. enarrantem. *l. placet. C. de sacrosf. eccles.* Spieg.

ADVENTITIA pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. Hotom.

ADVERSA, Adversarius, Adversaria mox infrà.

ADVERSUS, participium præteritum, ab Advertor, de quo infr.

ADVERSUS vel adversum, præpositio, plerunque idem quod contra: sæpius etiam idem quod erga: quandoque idem quod secundum.

ADVERSUS edictum, vel legem fecisse propriè dicitur, qui vetante lege vel edicto prætoris, &c. fecit. *l.* 102. *ff. de diverf. reg. jur. l. ult. ff. ne quid in loco pub.* Qui item non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quæ non facit, *l.* 121. *ff. de regulis juris.* Et ita adversus sententiam arbitri fit, si ab eo, à quo arbiter peti vetuit, vel à fidejussore ejus, petat, *l.* 32. *ff. de recept. arbitr.* & adversus dictum promissumve facere videntur, qui quod adseverant, non præstant. *l.* 17. *§. ult. ff. de adil. edict.*

ADVERSUS, pro secundum, Ulp. *t.* 20. Qui ex dedititiorum numero est; nec quasi peregrinus testari potest, quoniam nullius certæ civitatis fit, ut adversus leges civitatis suæ testetur. Item tit. 28. Bonorum possessio datur, aut contra tabulas testamenti, aut adversus tabulas intestati, quod paulò post interpretatur secundum tabulas. & Cajus *l.* 3. *ff. de usurpat. & usucap.* Naturaliter interrumpitur possessio, quum quis de possessione vi dejicitur, vel alicui res eripitur: quo casu non adversus eum tantum, qui eripit, interrumpitur possessio: sed adversus omnes, i. ipsius commodo, sed omnium. Hotom. Brisson. & Cujac. *tit.* 20. fragmentorum Ulpiani, quorum exinde sententiam comprobavit Gilbert. Regius *cap.* 20. *lib.* 2. Enantiophanon Prat. in suo Lex. Sed id gloss. Joanni Roberto *lib.* 2. receptarum lectionum juris civilis, *c.* 23. omnino absonum videtur, minimeque illis, quos citant, locis conveniens: cum hanc particulam, Adversus, constet propria etiam usitataque significatione idem significare quod Erga. Ut ita in *d. l.* 5. Adversus eum, & adversus omnes, significet, Erga eum, ut illi prosit, & erga omnes, cum omnibus æquè proficiat.

ADVERSUS, pro Erga. Terentius *in Andria:* Id adversum te gratum fuisse habeo gratiam. Cicer. 3. *de Natur. Deor.* pietas adversus Deos, i. erga Deos, *lib.* 12. *Epist. ad Attic.* blandus adversus eum; 1. *offic.* Officia adversus eos servanda, i. Erga eos.

ADVERSUS hostem, q. ex opposito, ex altera parte opposita, contra hostem. Unde

ADVERSA in Dialecticis, quæ è regione & immediatè contraria sunt.

ADVERSUS, a, um, i. contrarius, a, um, aliquando fere idem quod contrarius simul & perniciosus.

ADVERSA pars, est noster adversarius, seu adversaria, aut etiam multi in eadem causa nobis adversarii, authent. in *isto. §.* 2. *C. de jurejur. l.* 1. *C. si advers. dot.* Spieg.

ADVERSA voluntas, i. contraria. Adversa utilitati, *l.* 22. *pr. C. de administ. tut.* id est, contraria.

ADVERSA fortuna, tempestas, necessitas: Adversus casus, eventus, medicamentum. Brisson. *ex ll. ff.* & C.

ADVERSARUM rerum nomine continetur morbus, damnum, carcer, exilium & similia. Spieg.

ADVERSA valetudo: cui contrarium, bona, secunda, prospera. Adversa valetudo, *l.* 9. Cod. *qui testam. fac. poss.* sumitur pro furore.

ADVERSA vulnera, quæ in pectore fronteque accepta sunt; & laudi dantur. Aversa, quæ in tergo; & probro dantur ex Valla. Spieg.

ADVERSABILE, quod adversum est & contrarium homini. Aversabile verò, quod aversari debemus, & hostiliter cavere. Spieg.

ADVERSARIA dici potest mulier, quæ adversus nos judicio contendit. Spieg. *l.* 14. *C. de praecur.* Briss. ex Cicer.

ADVERSARIA valetudo, i. adversa. *l.* 23. *mandat.* Brisson.

ADVERSARIA dicuntur tabulæ ad quotidianum usum paratæ, in quibus cursim & negligenter ea scribimus, quæ post accuratius in certas & perpetuo mansuras tabulas ordine ac dispositè perscribimus: deductaque ex eo appellatio videtur, quod ibi statui soleant, ubi nobis assiduè obversentur: quasi adversus nos posita. Cic. *pro Q. Rosc.* Non habere se hoc nomen in codicem accepti & expensi relatum confitetur, sed in adversariis patere contendit Hotom. Demosthenes videtur appellare ὑπομνήματα quasi memorialia, ne scilicet res aliqua excidat: ut docthis. Turneb. annotavit *lib.* 2. *adverf. c.* 11. Duar. *lib.* 1. *disp. c.* 13. Budæus *in l. talis socer. ff. de jur. dot.* Alciat. *lib.* 2. *dispunct. cap.* 29.

ADVERSARIUS propriè dicitur, qui adversus nos stat vel litigat in judicio: alio nomine dicitur pars diversa vel adversa: sed hoc est generalius, quia & de fœmina, & de multis simul, dici potest. Spiegel. vid. infr. *Adversa pars.*

ADVERSARIUM producere quid sit apud Ulp. *l.* 1. *ff. de edend. explicat.* Alciat. *lib.* 2. *dispunct.* & rursus *lib.* 8. *cap.* 7. *pater.* sed Duaren. *lib.* 1. *disputat. cap.* 13. ejus sententia refutata, ostendit adversarium intelligi eum, unde, petitur, id est, reum.

ADVERSATIVA particula, servans naturam suam, adversatur in jure, & in facto. *l. hoc amplius. §. de his. ff. de damn. infect.* Spieg.

ADVERTERE pro animadvertere, animum advertere: in jure significat recipere, & retinere. Cic. *in Verrem*: cum piratarum navem cepit, omnem prædam ad se advertit, id est, inquit Asconius, apud se retinuit. ita ut advertere sit adversum se attrahere & adducere. Atque inde adversione emere dicitur ex Connani sententia, qui rem, qualis qualis est, emit: & bonitatem ejus sibi suoque periculo recipit. *l.* 2. §. *ult. de contrah. empt.* de quo latius per eum *lib.* 7. *c.* 10.

ADVIVERE. *l.* 30. *in princ. ff. de adimend. leg.*

ADV-

Adulandi studium, *l.* 1. *&* 2. *C. de stat. & imag.* Adulamur serviliter, Valla inquit, etiam gestu, quod nobiscum commune est canibus. Assentari verò ad gratiam loqui est: eoque assentatio non tribuitur mutis animantibus. Spieg.

Adulationis causa dicta verba (quæ interpretes Cutialia vocant, ut testatur Alciat. *cap.* 12. *lib.* 2. *parerg.* quod scilicet soleant aulici, & qui in Principum comitatu sunt, aliud sentire, aliud loqui) nullam obligationem inducere traditum est; idem & de verbis jactatoris dicunt. *l. divus. de. mili. test.* Spieg. Adulatio enim in ficto ac simulato vultu gestuque corporis consistit. Fr. Phil. *lib.* 2.

Adulationes fictæ *l.* 1. *C. de donat. inter vir. & uxor.*

Adulescens, vide suprà adolescens. Adulescere pro Adolesc. Brisson. *parerg.*

Adulta ætas *l.* 15. *C. de excusatian. tutor. l.* 6. *C. ad leg. Cornel. de sicar.*

Adulterare omne omnino quod sincerum est, corrumpere significat. Itaque non tantum mulierem adulterare, sed & rationes & monetam adulterare in jure legimus. Inde adulteratores monetæ, *l.* 16. §. *ult. ff. de pœn. Adulterinæ statera. l.* 6. §. *ult. ff. de* extrajudicialibus criminibus. Sic adulterina doctrina in *proœm. ff. incip. omnem.* §. 7. vide infr. *adulterina.*

Adulterare novercam. Adulterata uxor viri lenocinio. Briss. *ex ll. ff.*

Adulterari rationes, Ulpiano est conturbari, vel falso describi, *l.* 1. *in fin. de serv. corrupt.* Sic adulterare judicium, pro corrumpere dixit Cic. Prat.

Adulter solidorum, id est monetarius falsus. *l.* 2. Cod. *de falf. monet.*

Adulter est sacrilegus nuptiarum, *l.* 30. §. 1. Cod. *ad leg. Jul. de adult.*

Adulter dicitur, non qui uxori fidem semel aut secundo fallit. Nov. 117. *cap.* 9. sed qui cum alterius uxore rem habet. Goth. ad *d. Nov.* 117. *cap.* 8.

Adultera & Adulter quomodo differant, vide Cujac. 20. *observat.* 15.

Adulter & Adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum se conferunt. Festus *lib.* 1. Adulterum definit. *l. fugitivus* 224. *de verb. signif.* eum qui alienam matrem familias corrumpit; quod non sola animi propositione, sed cum aliquo actu sit. Prat.

Adulter manifestus dicitur is qui inter amplexus repertus est, ut definit alicubi Bart. allegatus à Bud. in §. *furtorum autem.* Inst. *de obl. quæ ex delict. nasc.*

Adulterium (crimen publicum) est accessus ad alterius thorum: Dictum ergo adulterium, quasi ad alterius thorum. vel potius quasi adalterium: quod ille ad Alteram (quæ sua uxor non est) vel hæc ad Alterum (non suum maritum) se conferat: vel quasi adalterium, propter partum ex altero conceptum; quod alterius partus substituatur: quod ex adulterio conceptus ab uno ad alterius hæreditatem nascatur. Conf. Gœd. *ad prin. l.* 101. *num.* 8. *de verb. sign.*

Adulterium (Gœdd. *ibid. num.* 1. & 10. princ.) est stuprum in nuptam commissum, vel alterius matrifamilias (id est, uxori) honestè viventi illatum, per ibid. allegata.

Adulterium ergo est species stupri generatim videlicet accepti: ut Gœd. *ibid. num.* 2. 3. 9. probat: aliquando tamen ponitur pro stupro, ut & vicissim. Lex enim Julia de adultero stuprum & dulterium promiscuè usurpabat, verbaque ista confundebat. *ibid. num.* 1. 3. Vult. *comment.* Instit. *ad princ. tit. de nupt. num.* 18. *& ad* §. 7. *num.* 4. *de publ. judic.* Forma tamen & effectu adulterium omnino differt à stupro. 1. Adulterium propriè in nuptam (maritatam aut sponsam) committitur: committens sit maritus (uxoratus) sive solutus (non uxoratus) dummodo illa sit vel uxor vel sponsa. Vult. *d. nu.* 4. Gœd. *d. loc. num.* 1. & sparsim. In nuptam, aio: eam scilicet, quæ honesta sit, non autem in meretricem; etiamsi nupta sit meretrix: quippe stuprum est privatio honestatis ac pudicitiæ: ergò ubi pudicitia non est integra, ibi stuprum non committitur: privatio enim præsupponit habitum. Gœdd. *ibid. num.* 9. Cujac. 3. *observ.* 18. Secus est in meretrica nupta, quæ castè jamdiu vivit cum marito. Gœd. §. 1. *num.* 5. *l.* 46. *de verb. sign.* Cujac. *dict. observ.* 18. Stuprum verò in virginem aut viduam committitur: imo & in puerum. Vult. *dict.* §. 4. *num.* 5. Gœdd. *num.* 1. *l. inter stuprum*, 101. *de verb. sign.* Secunda differentia: adulterium fœdius & turpius est stupro in solutam (non sanguine junctam) commisso. Adulterium, fœdissima nequitia dicitur *l.* 20. Cod. *ad legem Jul. de adult.* In adulterio non modo turpitudo stupri est, sed & violatio thori, qui quasi jurejurando confirmatus est, quin & scelerata feminis commixtio ac improba partus substitutio, denique societatis alioqui sanctæ & indissolubilis dissolutio. Gœdd. *num.* 4. 8. Hinc multæ & extremæ contra adulteras maledictiones apud Mosen *Numer.* 5. Tertia exinde differentia est in pœna. Adulterium natura probrosum ac turpe, & apud omnes humaniores gentes detestabile est, gravique semper apud omnes pœna affectum: quippe pugnans cum ipsa natura matrimonii. Gœdd. *d. loc. num.* 8. *& ad leg.* 42. *num.* 2. 6. *de verb. signif.* Tiraquell. *in l.* 13. *connubiali.* Adulterii ergo pœna ex legibus ordinaria, Romæ semper fuit capitis & sanguinis, etiam ex lege Julia; sed ex moribus pravis & extra ordinem quandoque pœna relegationis vel deportationis: proinde Jurisconsultorum in ff. responsa magis errores & morum consuetudinem, quàm ipsas leges & constitutiones sapiunt. Gœdd. *d. l.* 101. *num.* 4. Tiraq. *d. l.* 13. *num.* 20. 21. Conf. aliquatenus dissentient. Vult. *d.* §. 4. *num.* 6. Cujac. 6. *observ.* 11. *&* 19. *observ.* 39. Gothofr. *ad l.* 3. *C. de accus.* Damhud. *prax. crimin. cap.* 86. Anton. Fabr. 2. *conjectur. cap.* 20. Nov. 134. *cap.* 10. Auth. *sed hodie* Cod. *ad legem Jul. de adult.* fœminis pœnam capitis remisit, fustigationem & in monasterium detrusionem induxit: Quæ hodiè non servantur, præter capitis pœnam; vir qui adulterium commisit, si uxorem habuerit, amittit dotem & donationem propter nuptias, vel quartam debitam indotatis uxoribus; cætera bona liberis & parentibus ejus servantur usque ad tertium gradum, post tertium gradum fisco vindicantur. Mitius punitur mulier, quasi infirmior, quæ adulterium commisit: quanquam inter se conjuges exæquentur in pœnis ob causam injusti repudii, Nov. 127. *cap. ult.* coercentur etiam. *Nov.* 134. gravissimè adulter & adultera, si fortè gratia judicis, vel qua alia ratione evaserint pœnam capitalem, & postea inter se nuptias contraxerint. Hoc enim est palam fateri adulterium, & *l. Julia* etiam comprehensum fuit. *l. miles.* §. *licet. ff. de adult. l. commissum.* C. eod. Schard. Stupri verò pœna ex *l. Julia* est ademptio tertiæ partis bonorum. Gœdd. *d. l.* 101. *num.* 5. *pr.*

Adulterium porro jure civili ex fœmina æstimatur,

timatur, non ex mare. Mas solutus cum alterius uxore rem habens, adulter est: & contra mas uxoratus cum fœmina soluta rem habens, adulterium non committit, nec ut adulter punitur: ille verò punitur. Ratio, quia is qui cum alterius uxore consuescit, liberos in alienam familiam propagat, eamque contaminat: qui verò cum soluta rem habet, alienam familiam non commaculat. Vult. *d.* §. 4. *nu.* 5. *fin.* Theologis ex Matth. 5. *verf.* 27. & *c.* 19. *verf.* 9. Sicut Canonistis mas uxoratus etiam cum soluta fœmina rem habens adulterium committit, quia & hic conjugalis fides & unitas duorum in carne una perfidè violatur: quæ adulterio substantialia ipsis videntur & sufficientia. vide Gœdd. *d. num.* 10. *l.* 101.

Adulterium καταχρηστικῶς etiam virginis ac viduæ corruptio dicitur: vide *can. nema* 32. *q.* 4. Schard.

Adulterium metaphoricè ad alia quoque transfertur: ut cum dicimus adulteria naturæ pro operibus non verè naturalibus: adulteria mercis, pro fraude: adulteria arborum, pro insitionibus. Schard.

Adulterini liberi ab omni successione & paterna & materna excluduntur, adeo ut ne alimentis quidem digni censeantur. Nov. 89. §. *fin.* Canones tamen & Dd. alimenta ipsis præstari volunt. Vult. *comment.* Instit. *ad princ. de hered. ab intest. num.* 27. 28. 29.

Adulterina res dicitur, quæ non est legitima, sed supposititia; unde filii adulterini dicti, ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ literæ apud Apul. *lib.* 4. *de asino aureo*: & adulterina clavis apud Salustium: & adulterina signa vocat Festus Pomp. quæ sunt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus, quo signa exprimuntur, adulterinus dici potest, ut *lib.* 48. *ff. tit. ad leg. Cornel. de falsis legibus l. Cornelia*, ubi Modestinus ait, Qui signum adulterinum fecerit, vel exculpserit. Aphricanus quoque in *eod. tit. l. si quis.* Quod si testamentum, inquit, adulterinum non esset. In eodem quoque 48. *lib. tit. ad legem peculatus, l. sacrilegii* Ulp. ait: Non videntur adulterinam monetam exercuisse. Nebriss.

Adulterini nummi, Gothof. vid. supr. *Adulterare.*

Advocare, generaliter significat convocare. Advocare concionem, Varr. *lib.* 5. *de ling. latin.* aliquoties, propriè autem ad jus pertinet: & significat homines vel patrocinii, vel consilii, vel testimonii causa convocare: ut infrà in vocibus, *Advocatus*, *Advocatio* patebit.

Advocat apud Pompon. *l. si procurator.* 18. *ff. rem rat. hab.* Accurs. exponit, Advocatis ministrat: alii Advocatos jurisperitos consulit: alii pro teste de vi moribus facienda deducendo accipi putant, Accurs. ibi Avocat legi posse censet, scilicet à suis negotiis. Utraque lectio ac sensus ferri potest. Pandectæ tamen Florentinæ, & vulgati codices habent advocat: quod de convocatione advocatorum, testium, & similium, victoriæ causa, intelligendum putem. Prat.

Advocatia, & Advocatio, mox infrà.

Advocati olim dicebantur, quicunque amico præsentiam suam commodabant. Brisson. Ascon. Verr. 2. advocatum in judicio dicit eum esse, qui vel jus suggerit, vel præsentiam suam amico commodat, etenim moris erat in judiciis tum privatis, tum publicis, amicos omnes advocare, quorum autoritate moveri posse judices putabantur: ut in ea *pro Quint.* Hinc Ulpian. *in l.* 1. §. *advocatos. ff. de extraord. criminum*, advocatos scribit accipiendos omnes omnino qui agendis causis quoquo studio operantur.

Advocati vel patrocinii, vel consilii, vel testimonii causa, convocabantur. Testimonii causa convocatos, vulgo Advocatos dici, patet ex oratione pro Cæcinna, ubi Advocati dicuntur ii, qui in rem præsentem deducebantur, ut de vi moribus facienda testes essent. Plautus *in Pœnulo* certis advocatis præsentibus (id est, testibus) deprehendit pecuniam apud lenonem. Advocati tamen erant juris non imperiti, testes verò quilibet. Hotom.

Advocatus generatim acceptus patronum quoque significat. Unde advocati, patroni, causidici, oratores item Rhetores & togati, hodie sæpè pro eodem sunt: eorumque munus causidicina Ammiano dicitur. Gothofr. *ad rubr. C. de advoc. divers. jud.* Propriè tamen Advocatus à patrono differt: hic causam agit; ille in consilium advocatur. Gothofr. *d. loc.* Asconius *d. loc.* patronum definit eum, qui orator est, ac verba facit. Procurator causæ idem & advocatus esse potest: interea differunt tamen. Advocati suscipiunt personas: Procuratores negocia. Advocati sunt juris periti; qui consilio suo adsunt actori vel reo: Procuratores sæpè juris parum gnari. Illi quasi tutores sunt; hi curatores: proinde advocato meo sum susceptus aut cliens; procuratori sum mandator vel dominus. Ideoque munus advocatorum peragitur extra locum judicii: procuratorum non nisi in judicio: Illi causam instruunt; hi perorant: illi magis agunt calamo; hi ore. Illud igitur difficilius est: hoc facilius: illud munus est honorabile: hoc vile. Vult. *comment.* Instit. *ad princ. tit. de actio. num.* 28. 30.

Advocatus in foro inutilis, vulgo causidicus dicebatur, ex Quintil. Spieg.

Advocatorum militia in quibus consistat. *l.* 34. Cod. *de advocat. divers. judic.* vide infr. *Militare advocatos.*

Advocatus malus formularius, est perniciosus: qui patiatur intra 10. annos litem contestari cum tutore aut curatore, ut est apud Speculatorem abominabile exemplum de Uberto *in tit. de except.* §. *viso*, *quando exceptiones. verf. item nota secundum.* Ubert. Spieg.

De Advocatorum honorariis, vide *l.* 1. §. 12. *ff. de extraordin. cognition.*

Advocati Cæsarienses in jure nostro sunt celebres: nam ad eos Justinian. consultus multas scripsit constitutiones, inter quas est illa, quæ statuit sobolem ex muliere quinquagenaria susceptam nihilominus haberi legitimam. *l. si major. C. de legit. hered.* Item illa qua reprobavit pactum de hæreditate viventis initum sine ejus consensu, de cujus successione agebatur, *l. ult. C. de pact.* Postremò & illa, qua cavit, scripturas, quæ testantur in stipulationibus aliquos fuisse præsentes, omnino sequendas, nisi aliunde constet fuisse absentes toto illo die, quo instrumentum est confectum. §. *item verborum.* Instit. *de inutil. stipul.* Fuit autem Cæsarea Metropolis Cappadociæ, ut infr. in *Cæsarea.*

De Advocatis diversorum judiciorum, h. e. de privilegiis, munere, mercede, advocatorum, qui in diversis judiciis suis operam suam hominibus navant, *tit. C.* vid. *per totum.*

Advocati munus nemo subibit prius, quàm per statuta quinquennii tempora legum cognitioni noscatur inhæsisse. Anch.

Advocatus fisci intervenit pro fisco in aula apud comitem thesaurorum sacrarum largitionum: in provinciis apud Procuratorem Cæsaris: & in urbe apud Præfectum ærarii. vide Cujac. & Gothofr. *ad l. 4. C. de advoc. fisci.*

Advocatus fisci dictus est, qui ab Imperatore delectus, pro eo postulaturus est, quotiescunque de fisci interesse agetur. Quæ autem sint ejus officia, ac quibus potiatur privilegiis, sub titulo, C. *de advocato fisci*, demonstratur. Dumbert.

Advocati fisci sunt patroni ærarii, *l. penult. C. de advoc. divers. judicum.*

Advocatus in feudis, idem quod Commissarius apud Practicos, cui præfectura & munus aliquod ac præsertim causarum disceptandarum publicè mandatum est. Prat. ex Hot. *lex. feud.*

Advocatia est negocii alicujus publici procuratio, à superiore mandata, ut *lib. feud.* 2. *tit.* 27. §. 15. Quicunque advocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractaverit. Advocatia etiam dicitur tutela & defensio sacerdotalis alicujus collegii, veluti Abbatiæ & Monachorum: quibus prædia & vectigalia quædam attributa sunt, quorum potentem aliquem, vel Comitem, vel alium Nobilem, sibi defensorem ac patronum cooptabant. Prat. ex Hot. *Lex. feud.* ubi plura vide.

* Item sumitur pro jure protectionis seu clientelæ, Germ. *Schutz und Schirmsgerechtigkeit.* & est jus clientes contra vim majorem & violentiam aliorum defendendi, jure vel conventione constitutum: sive est jus in clientelam susceptos, eorumque bona contra vim & injuriam de jure & facto, defendendi, sub annuo plerumque honorario, jure constitutum, vel conventione, aliisque modis introductum. Distinguitur Advocatia 1. in *Ecclesiasticam*, quæ *Erbcasten vogthei* dicitur, & *secularem*: 2. in *simplicem* seu nudam, & *conditionatam*. Aliorum, etiam extraneorum Protectioni ac clientelæ sese submittere possunt. 1. omnes, qui absolutam & à nullo dependentem potestatem habent. 2. Reges, Electores, Duces aliique Principes ac Status, ac inter eos Civitates, immediatè Imperatorem recognoscentes, etiam non adhibitâ Superioris auctoritate. 3. Nobiles immediati, cum subditis suis ac bonis. Non verò civitates municipales aut Status mediati ac subditi inscio domino. *per R. J. de anno* 1541. §. *und damit Aurea Bull. tit.* 16. *denn hierdurch dem Landesherren eingriff beschihet*, nam ea ratione Domino fit injuria. Undè vulgò dicitur, *Schutz und schirm der unterthanen gebühret allein dem Erbherren, der uber die unterthanen alle bothmaßigkeit hat.* Protectio subditorum spectat tantùm Dominum, cui est in subditos omnis potestas, nisi hoc jus alicui ex præscriptione vel privilegio competat. *R. J. de anno* 1555. §. *Es soll auch*: aut urgentissima aliqua causa subsit, ut si dominus subditos suos protegere negligat. Protectores possunt constitui omnes qui nominatim non reperiuntur prohibiti. Generaliter autem omnes illi, qui sunt Principes vel Principum jura obtinent. Receptio namque in clientelam publici juris portio esse censetur, quod armis aliquem defendere permittit. Potest & superior Protectorem eligere, qui inferioris est conditionis; neque enim Majestatem amittit, qui in alterius clientelam se confert. Etiam fœminam, si in regimine alicujus imperii existat. Nec prohibentur Ecclesiasticæ personæ, v. g. Episcopi, Prælati, Abbates, aliorum protectionem suscipere, cùm & illi hodiè Regalibus gaudeant, ac potestate seculari utantur. Cæterùm in protectionem suscipiendi non sunt malefici, criminosi, & atrocium scelerum turpitudine contaminati, ut sunt perduelles, Lacsæ Majestatis rei, Latrones publici, homicidæ voluntarii, Prædones, Piratæ, Assassini, Sortilegi, Templorum violatores, proditores Patriæ, Transfugæ, Cingari, Banniti, & similes farinæ homines. *Forma* Protectionis conventionalis, veluti confœderatio quædam in mutuâ pactione consistit. Adquiritur Advocatia variis titulis, lege, consuetudine, pacto, contractu, ultimâ voluntate, præscriptione, fundatione, ac dotatione. v. g. Monasterii, jure territorii, etc. *Finis* Advocatiæ seu juris protectitii, principalis est salus & communis Reipub. tranquillitas, ne dum potentiores tenuium fortunis inhiant, pacis turbandæ occasio præstetur: *Medius* autem *finis* est ipsa tutelæ executio, seu defensionis præstatio. Obligatur autem Protector requisitus defendere suos clientes, horum tamen sumptibus, licet certum quid *ein gewis schirmgeld* annuatim ei præstetur, unà cum terris, pagis ac omnibus bonis, contra omnem injustum invasorem, semper tamen excepto Imperatore, & seipso, si sc. lis sit inter clientes & Patronum. Protectio autem nullam omninò in clientes tribuit jurisdictionem: *Schutz und schirm gibt keine obrigkeit.* Protectio nullam dat jurisdictionem, nec quempiam jurisdictione eximit, licet quandoque *de facto* aliud fiat. Non tamen Clientes sine justâ causa patrocinium semel susceptum excutere queunt, nisi ubi pacto renuntiatio reservata fuit. Cùm verò potentioris protectio vulgo periculosa esse credatur, ea non nisi extremâ necessitate urgente eligenda & quidem sub certis cautelis. 1. Ut patrocinium sit gratuitum. 2. Literæ protectoriæ cautè concipiantur. 3. Reversales petantur. 4. ad tempus certum patrocinium restringatur. 5. fortalitia protectori non tradantur. (Vid. Hopingk *dissert. de jure protect.* Mart. Mager. *Tract. absol. de Advocat. armatâ.* Knipschild. *de jur. civit. Imper. lib.* 2. c. 24. Comitial. Ratisp. *par.* 4. *caus. diminut.* 6. Besol. de fœder. c. 5. & Thes. 12. v. *Schutz und schirm.* D. Mylbr. *de Princip. & Stat. Imper. c.* 18.)

Advocatio est ipsa advocati actio, postulatio ac patrocinium. Prat.

Advocationem præbere, præstare, suscipere, causam agere, postulare, allegare, fere idem sonant. Prat.

Advocatio passim in jure pro ipsis advocatis accipitur. *l.* 1. *de quæstione tali* 30. *de transact.* & alibi. Plerumque pro ordine ipso advocatorum, *l. cum advocatio & l. jubemus. C. de advoc. divers. jud.* & alibi passim.

Advocationes postulare, est advocatos à prætore petere *l. ait prætor.* 23. *ff. ex quib. caus. major.* Prætor enim advocatos dare solebat *l.* 1, *ff. de postul.*

Advocatione litem instruere apud Hermogenia. *l. falsi* 20. *ff. de fals. & l.* 1. *ff. eod.* est falsam litem intendere, ad hoc instructos advocatos instituere. Prat.

Advocationes infidæ, quæ litis clientisve secreta pandunt. *l. aut facta*, 16. *ff. de pæn.* Prat.

Advocatione ac foro interdicere, prohibere est ab officio advocandi: quod genus pœnæ est. Foro tamen plus est, quàm advocationibus interdicere. Siquidem huic omnino forensibus negotiis accommodare se, non permittitur. Ulp. *in l. moris. de pæn.* Papinian. auctor est, Imperato-

rem Titum Antonium rescripsisse, eum cui advocationibus in quinquennium interdictum esset, post quinquennium pro omnibus postulare non prohiberi, *l. Imperator. ff. de postul.* Prat.

ADYTA, penetralia: quæ raro adiri ac penetrari solent.

Æ.

Æ syllabam antiqui Græca consuetudine per Ai scribebant, ut aulai, musai, Fest. *lib.* 1. quale sæpè visitur in decretis antiqu. veter. urb. Prat.

ÆDERE vide infrà *Edere.*

ÆDES ab aditu dictas putat Varro *lib.* 4. *ling. lat.* quod plano pede adibant. Festus verò dici existimat, quia sit unius aditus, sive quia in eis ævum degatur: definitque, domicilium esse in aditu positum. Alii autem ædes dictas putant, quod ædito loco ponerentur.

ÆDES significat quicquid habitabile est: unde deorum ædem vocarunt, quam dii quasi inhabitant. Et eadem ratione ædes sunt hominum.

ÆDES (quæ & urbana prædia sæpius dicuntur) ex fundamento, pariete, tecto, ceu partibus integralibus constant: vel saltem, solo & superficie. Est autem superficies, omne quod supra terram est: quapropter in prædiis urbanis parietes & tecta, in rusticis arbores, herbæ, frutices, superficiei adscribuntur. Alciat. Unde superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt: quarum proprietas & civili & naturali jure ejus est, cujus & solum. Cæterum; ædium quàm domus latiorem appellationem plerique senserunt. *l.* 1. §. *deinde ff. de don.*

ÆDES enim pro omni specie artificii capi, etiamsi nulla adsint tecta: at domum non dici, quæ adhuc contecta non sit: Sed Alciat. lege citata, promiscuè hæc accipi magis sentit. Spieg.

ÆDIUM, itemque ÆDIFICII, appellatio, tam ad rusticas, quàm ad urbanas habitationes pertinent, *l.* 180. *de verb. sign. l.* 41. §. *sed si quis. de leg.* 1. Exinde in eo 12. *tab. cap.* quo de incendiariis agitur & interdicto de cloacis, Ædium appellatione omnes species Ædificii contineri traditur *l.* 14. *ff. de incen. rui. l.* 1. *in princ.* §. *deinde ait, ff. de cloacis.* Sed & in interdicto, uti possidetis, verba Prætoris, uti eas ædes, ad omnes res soli, quæ possideri possunt, interpretatione trahuntur. *l.* 1. *in princ.* & §. *ult. ff. uti possidetis.* In usu tamen urbana ædificia Ædes, rustica villæ appellantur, *l.* 221. *ff. de verb. sign.* Quamquam & in sensu villas omnes ædes appellari Varro *lib.* 4. *ling. lat.* scribit. Ædes autem duobus constant, area seu solo & superficie. *l.* 23. *ff. de usucap. l.* 49. *ff. de rei vindic. l.* 39. *ff. de legat.* 2. Unde qui fundum excepto ædificio legat, non de superficie tantùm, sed & de solo cogitasse intelligitur, sine quo ædificium stare non potest. *l.* 81. §. *qui fundum. ff. de legat.* 1.

ÆDIUM sunt, quæ perpetui usus causa sunt, vel parata sunt, licet quandoque tollantur. Stratura itaque loci alicujus ex tabulis facta, quæ æstate tollerentur, & hyeme ponerentur, ædium est, *l.* 242. §. *ff. de verb. sign.* Prothyrum quoque, quod in ædibus fieri solet, ædium est, *l. pen. ff. de verb. sign.* & ut plumbum quod pro regulis ponitur, aliter atque de eo dicendum sit, quod hypethri tegendi causa ponatur, vel ornatus ædium causa paratum sit, non quo ædes perficiantur. *d. l.* 242.

ÆDIBUS distractis vel legatis ea esse ædium solemus dicere, quæ quasi pars ædium vel propter ædes habentur, perpetuique usus causa in ædificiis sunt: qualia sunt quæ enumerantur *in l.* 15. §. *ult. l.* 14. *l.* 15 *l.* 17. *in princ.* & §. *quæ tabula.* & §. Labeo cum seq. & *l.* 1.. *ff de actio*

ÆDIUM quoque pars habentur ea omnia, quæ iis connexa, juncta, vincta, fixaque sunt. *l.* 41. §. *penult. ff de leg.* 1. *l.* 52. §. *sed si bibliothecam. ff. de leg.* 3. *l.* 59. *ff. de rei vind.* Dun.

ÆDIUM genera duo facit Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* sacras & publicas. Prat.

ÆDICULA non est parva domus, ut vulgo accipiunt: sed modo cellulam in ædibus significat; modo sacellum, i. ædis sacræ appendicem *ein neben-Capell*, vel templum parvum, quod ex Livio Budæus demonstrat. Nam ædes, is, in numero singulari semper accipit pro templo: unde semper adjungitur illi, cui tanquam Deo sacrata est atque dedicata; ut ædes Jovis, ædes Castoris, ædes Concordiæ. Dicitur quoque ædes sacra. Ædes, dium, in numero multitudinis significat domum privatam, caretque numero singulari. Ant. Nebriss.

ÆDIFACERE, pro ædificare. *l* 60. §. *mandavi. ff. locat.* 1. *l.* 10. §. *ult. sol. matr.* Briss. *in parerg.*

ÆDIFICARE verbum, est propriè ædes facere, verum tamen ponitur, & refertur interdum ad quodvis aliud genus constructionis, veluti navem ædificare, dicit 1. *C. in l. auferentur.* §. *quod à Præsid. ff. de jur. fisc.* Ad hæc insulam, i. domum ædificare, in *l. si autem.* §. *pen. ff. de rei vind. l. si ego. in fin. ff de pub.*

ÆDIFICARE, in edicto de mortuo inferendo, intelligitur non solum qui novum opus molitur; verum is quoque, qui vult reficere. Ædificare autem videtur prohibere, & qui prohibet eam materiam convehi, quæ ædificationi necessaria sit, *l.* 1. §. *ædificare.* 9. *ff. de mor. infer.* Briss. Alb.

ÆDIFICARE prohibitus, videtur prohibitus possidere, *l. permisceri* §. *eum qui, ff. de acquir. possess.* Alb.

ÆDIFICARE, in genere, naturalis est libertatis (hinc jure naturali licet cuique in infinitum ædificare vel tollere) sed modus ædificandi rectè per servitutem jure civili, quandoque constringitur, quandoque ampliatur. Vult. *in comment.* Instit. *ad* §. 2. *num.* 29. & 37. *tit. de actio.* Corras. *ad l.* 1. *de servit.* & 3. *miscell.* 24. Cujac. *tract.* 9 ad Afric. *in l. si priusquam de oper. novi nunciat.*

ÆDIFICARE in mari cuique liberum est (sic tamen ne usus maris impediatur; nec alius damnum inde sentiat.) Ast in ripa fluminis ædificare, non est cuique liberum. Vult. *d. comment.* §. 1. *num.* 4. 5. *de rer. divis.*

ÆDIFICANS in solo alieno, non fit dominus ædificii, sed is cujus est solum. Vult. *jam d. tit. ad princ. num.* 16.

ÆDIFICATIO, i. opus ædificatum, *l. omnes. C. de ope. publ.* Alb.

ÆDIFICATIONEM depropere, *l.* 1. *C. de novi oper. nunciat.*

ÆDIFICII appellatio aut superficiem significat, aut solum, cui ædificium superpositum est, Jul. *l. si fundum,* §. *qui fundum, de leg.* 1. Prat. vide sup. *ædes.*

ÆDIFICIUM deformatum, *l.* 22. *vers. sed & C. de admin. tut.*

ÆDIFICIA subruere, *l.* 17. *C. de oper. pub.*

ÆDIFICII perfectio formam perfectam, quæ una cum fine existat, requirit. Ædificium ergo perfectum est, quod jam verè in usu esse potest, licet actu ipso nondum sit. Gœd. ad

§. 1. *l.* 139. *& ad* §. 1. *nu.* 10. *l.* 5. *de verb. sign.*

ÆDILES duo primitus ex plebe creabantur, à Patribus, qui ædibus præessent, (unde & nomen eos habuisse apparet) & incendiis arcendis intervenirent, *l.* 1. *de offic. præf.* Vigil. Liv. *lib.* 3. *ab urb. cond.* His deinde duo alii ex Patrum numero (ut hi scilicet [patres] aliquando pluris haberentur) additi: & Ædiles Curules (pro Currules, Briss. *parerg.*) dicti sunt. Tandem verò Julius Cæsar duos insuper alios adjecit, qui frumento præessent: qui à Cerere Cereales nuncupati sunt, Pompon. *l.* 2. §. *deinde de orig. jur.* Fenestel. *c.* 13. Dion. *lib.* 43. *fin.* Ita sex tandem in urbe ædiles juxta Dionem & Pomponium fuere; duo Patritii, quatuor plebeii. Brisson. Erant verò & Ædiles in municipiis. *l. qui insulam.* §. 1. *ff. locat.* Brisson. 3. *select. antiquit.* Hi merum imperium habebant, ita ut flagris cæderent. *l.* 12. *ff. de decur.* Atque hi interdum quinquennales fuisse videntur, quibus nempe lustralis is honos esset. Nam ut colonis agros suos in lustrum locabant, sic & interdum in lustrum continuabant magistratum. Sed & alimentarii fuisse videntur ædiles in mancipiis, qui alimenta providebant (ut suspicatur Tur. *ad lib.* 11. *c.* 10.) alimentariis pueris; ut in hoc titul. ædil. Q. alim. Communiter ergo tandem duo ædilium genera (Plut. in vita Marii) Romæ fuere, Curulium & Cerealium. Curulium, regis insignibus utentium & purpura ornatorum, officium erat sacras privatasque ædes procurare, totam urbem, & inter alia imprimis vias publicas tueri, incendiis arcendis intervenire, curam habere, ut cloacæ & aquæductus, & quæque publica ædificia munda & integra essent, ludos publicos exhibere, loca in theatro assignare (ut de Serrano & Scribonio legitur) & reliqua multa. ver. omnino. *l. penult. ff. de via publ.* & Cicero *Verrin.* 7. Aldobrand. *§. prætorum.* in verbis proponebant, Instit. *de jur. natural. gent.* Cerealium verò ædilium officium erat frumento annonæque præesse: procurare copiam annonæ forensis, cibariorum, mensurarum, & similium, curam habere, ne qua fraus fiat.

ÆDILIS à curatore rei frumentariæ differt: hic si ex curationis causa condemnetur, compensatione uti non potest, *l.* 20. *de compensationibus.* ædilis verò, quam curator annonam redegerit, in ea præbenda ipso operam navat, & si annonam fraudavit, compensatione adversus fiscum uti potest, *l.* 53. *de jud.* Præterea curatori pecunia datur; ædili annona, non pecunia, vid. Cujac. 2. *obs.* 23. *in fin.* Gothofr. *ad l.* 17. *de compens.*

ÆDILES Papinianus *in l.* 3. *de via publ.* ἀστυνόμους: Dio verò ubique ἀγορανόμους vocat.

ÆDILES verò inter minimos magistratus habebantur. Quare adolescentibus ferè ad hoc officium designatis, primus erat gradus ad majores honores, teste Cic. *de legib. lib.* 2. Ideoque non numeratur inter magistratus in *l.* 2. *ff. de in jus vocan.* Impunè enim vocabantur in jus *l. lectos.* Et *l. seq. ff. de peric. & comm. rei vend.* Oldend.

ÆDILES Curules eo dicti videntur, quod sellis curulibus (curvos pedes habentibus) ex Liv. *lib.* 7. *patet &* ex 7. Verrin. Cic. Fenestel. *c.* 3. vel sellis consularibus (solio eburneo altius elato, quasi curru sedentes, ut nonnulli) uterentur, jus dicturi. ædiles enim de paucis quibusdam & privatis singulorum causis jura dixerunt, Vult. *comment.* Instit. *ad* §. 8. *nu.* 5. *de jur. natur.* ubi vid. Cujac. 8. *obs.* 38. Gœd. *ad l.* 17. *§.* 18. *de verb sign.*

ÆDILES ergo Curules edicta proponebant, *d.* §. *prætorum.* inst. *de jur. natur.* Hinc

ÆDILITIUM edictum, quo emptori succurrebatur adversus eum qui servum aut animal, seu jumentum vitiosum vel morbosum pro integro sanoque vendidisset, Liv. & Cicer. 3. *offic.* Gell. 4. *c.* 2. (Hoc edictum non pertinebat ad venditiones fiscales, nec ad res ærarii populi Rom. Gœd. d. loc.) Hinc

ÆDILITIÆ actiones quæ ex eo Ædilium edicto oriuntur; quales sunt Redhibitoria, & Æstimatoria, quanti minoris, & actio quod adversus dictum promissumve sit. tit. de Ædilitiis actionibus. *C. l.* 23. §. *hæ actiones. l.* 44. §. 1. *& §. ult. l.* 47. *ff. de ædilitio edicto.*

ÆDILITIUM edictum dicitur, quod ædilibus curulibus curæ fuit, ut venditionibus omnes fraudes amoveantur ex triplici causa. Ex reticentia: (si venditor vitium ignotum emptori reticuerit) ex evicto promissove (ut dixerit abesse aliquid, quod non abest; vel adesse, quod non adest, *l.* 37. *de dol.*) quod non caveatur emptori, id est, non repromittantur emptori ea, quæ in rebus venalitiis edictum ædilium curulium repromitti jubet: veluti, fugitivum non esse, rectè sanum esse, hodie esse, rectè bibere posse, habere licere, duplæ stipulatione. Cujac. & Gothofr. ad *rubr. ff. de ædil. edict.* adde 19. *eclog. c.* 1.

ÆDILITIUM edictum datur in unum è multis, cujus major pars venditione fuit, aut nulla parte minor, *l.* 44. §. 1. *de ædil. edict.* Datur item in ignorantem, qui scire debuit, *l.* 1. §. 2. *eod.* Gothof. *ad rubr. ff. de ædilit. edict.*

ÆDILITIÆ stipulationes dicuntur, quæ ab ædilibus ex ipsorum officio aut jurisdictione decernuntur iis in rebus, quarum ipsi jurisdictionem habent. *l. stipulationum* 5. *ff. de verb oblig. & l. si venditor. ff. de ædil. edict.* Hot. ex Duar. *d. l.* 5.

ÆDILITAS, officium ac dignitas ædilium. vide *ædulitas.*

ÆDILITAS, curiæ dignitas dici ac definiri videtur à Constantino Imp. *l.* 2. *si serv. aut lib. ad decur. aspira. lib.* 10. *C.*

ÆDITIMUS, ædis intimus. Fest. *lib.* 1. vid. Gell. *lib.* 12. *c.* 10. Plin. *lib.* 32. *cap.* 2. Festi etymologiam damnat Cic. *in Topicis*, dum agit de postliminio.

ÆDITUI sunt, qui ædes tuentur, qui ædes sacras curant, custodiunt, & observant: Hanc definitionem probat Theophilus, *§. tutor.* Inst. *de tutel.* Ulpian. in *l.* 3. *§. si tabula ff. de tab. exhib.* ibi: tabularum custodiam æditiuus suscepit. Nam in æde sacra res controversæ deponi solebant, *l.* 1. §. *si pecunia. & §. seq. ff. depos.* Hodie obsignatio & depositio fit apud acta, & causarum tabularios, quos Galli Gretarios vocant, idque per *d.* §. *si tabula.* Hi autem iidem sunt, quos Hierophylaces, quasi sacrorum custodes, appellat Scævola in *l. annua. ff. de ann. lega.* Hierophylaci enim eo loci legendum est, ut alibi advertit etiam Zas. Aldobr. *d.* §. *tutores.* Instit. *de tutel.*

ÆDULITAS *in l.* 17. *ff. de compens.* sumitur pro ædilitate: promiscuè enim veteres scripsisse inveniuntur. Tertul. *in Apol.* Philosophi tyrannidem affectant: Christiani verò nec ædulitatem. Sic enim habent libri veteres. Cujac. *in observat. lib.* 14. Prat.

ÆGER animus: Ægrotum corpus. Donat. Ægrotus animus apud Terent. aliquoties.

ÆGRA mulier, pro tristi, difficili, irata *in l. ult. si quis aliq. test. prob.* Sed ut fieri assolet, offensam ægræ mulieris, maritali sermone placaverat. Spieg.

ÆGRE ferre, vitiosè scribitur conjunctim, cum sint duæ dictiones pro eo quod est molestè ferre. Spieg.

ÆGRITUDO corporis. *l. 3. C. qui testam. fac. poss.* aliàs ægritudo magis animi esse videtur secundum quosdam.

ÆGRITUDO occasio mortalis, *l. 5. §. 1. de tempor. & repar. app.*

ÆGROTUS, ægrotatio, vide *Æger*, & miserabilium personarum.

ÆGYPTUS (quæ Mizraim sacris Scripturis: & Chus, Ariæ Montano) duplex est: superior, olim Thebais: hodiè Sahid Joanni Leoni: inferior, quæ & Delta antiquitus, postea Augustamnica, vel *αὐγουσταμνική* dicta est: vide Herod. 2. & Goth. *ad edic. Just. 13. c. propterea. 1. in fin. pr. verb. duab. Ægyptis.*

ÆLIANUM jus. Sextus Ælius alias actiones composuit, & librum populo dedit, qui appellatur jus Ælianum. Pompon. *l. Necessarium. §. augescente. ff. de orig. jur.* Old. Prat.

ÆLIA Sentia lex, vid. inf. *Lex Ælia.*

ÆNAUTÆ, *ἀειναῦται*, quasi dicat, semper nautæ: Magistratus quidam apud Milesios, inquit Hesychius. Plutarch. *in qq. Græcanicis*, ait apud Milesios ita vocatos fuisse quosdam ex potentioribus, qui conscensis navibus consilia de maximis rebus agitabant procul à terra: deinde cum ratam habuissent aliquam sententiam, revertebantur.

AINIΓMA apud Imp. Justin. *Const. nov. 95. §. τοῦτο ad fin.* interpretatur Accurs. Speculum: Alciatus ex Gellio pro quæstione obscura, & involuta accipi putat *lib. 4. parerg. 19.* quod & verum est. Prat. Spieg.

ÆNUM, vas quod supra focum pendet, in quo aqua ad potandum calefit, *l. 18. §. asinam ff. de instr. vel instr.* idem miliarium dicitur. Ulp. in *leg. cum aurum, §. si cui. ff. de aur. & argen. leg.* Ænum lateribus circumstructum in *l. 38. §. ultim. ff. de act. empt.* craterem significat, quo aqua ex fistulis ducta excipitur. Vide Athenæum *lib. 3. cap. 10.* & Julium Pollucem, *de vasculis calefactoriis. lib. 10. cap. 10.* Briss. Prat. vide infr. *Abenum.*

ÆQUA lance, & æquis passibus, dici proverbiali figura de his, quæ similia sunt, in quibus par ratio & æquitas, Alc. monuit: Cum ultro citroque sic observatur proportio, ut alteri nihil adsit cum dispendio alterius.

ÆQUA lance ad hereditatem venire, *l. 4. circ. fin. C. de verb. sign.* Æqua lance in successionibus vocari, *l. 4. circ. fin.* Cod. *de lib. præter.* Æqua lance dividere hereditatem *l. 23. circa fin. C. de leg. 7. §. 1. C. ad SC. Tertull.*

ÆQUA lance servari, *l. non tantum. 20. ff. de re jud.* proverbiali loquendi genere, pro pariter æquabiliterque, ut apud Græcos *ἴσῳ ζυγῷ*: Martius, inquit, in quantum facere potest condemnandus est: quòd & in persona mulieris æqua lance servari æquitatis suggerit ratio. Sic Imper. *in leg. cum quis 10. in fin. C. de natur. lib.* Quapropter, inquit, sancimus, in hujusmodi casibus omnes liberos sive ante dotalia instrumenta editi sint, sive postea, una eademque lance trutinari. Hot.

ÆQUABILE jus apud Cic. 2. *offic.* accipiendum, non quod æquet omnes; sic enim non possent alii aliis esse potentiores, aut ditiores: sed quod justitiam inter homines, & æqualitatem quandam proportionabilem, æquitatemque conservet: hoc est, quod pari studio defendat tenues & potentes, summos, & infimos, & neutris patiatur ab altero suum sumi. Aristoteles *ἀναλογικὸν ἢ κατ᾽ ἀναλογίαν δίκαιον* appellat. Spieg. Prat.

ÆQUALE idem est quod par. 2. idem quod æquum 3. idem quod conveniens, & aptum locis, temporibus, personis. Old. Sic æquale jus in *leg. 2. C. de pign.*

ÆQUALIS, substantivum, pro pari. Ulpian. ut si quis major vel æqualis subjiciat se jurisdictioni alterius. Spieg. Oldendorp.

ÆQUALIS conversatio, pro pari consuetudine victus. Spieg.

ÆQUALITER, ad juris censuram, non autem ad facti paritatem referre oportet. Æqualiter ad nos pertinere, apud Caium *l. ult. de usufr.* Spieg. Æqualiter habere, *l. 1. §. 6. C. de com. serv. manum.*

ÆQUILIBRITAS, Æquilibrium, id est, *ἰσονομία*. Cic. *in lib. de natura deor.* cum de atomis illis Democriti agit, Confugis, inquit, ad æquilibritatem: tametsi in quibusdam vulgatis codicibus æqualitatem perperam scriptum sit. Unde & Sex. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam exposuit, id est, *πρὸς τὴν ἰσονομίαν*, habita injuriarum ratione, ut ipsam videlicet talionem quasi ad amussim & libellam æquiparent atque expendant. Crinit. *lib. 4. de hon. disc. c. 9.* Prat.

ÆQUIS pensionibus, item iniquis pensionibus, i. e. inæqualibus, *in leg. 3. ff. de an. leg.* Spieg. vide infr. Æquum.

ÆQUITAS & ÆQUUM modo genus est, juris scilicet, & æquitatis juri oppositæ: modo species æqui generatim sumpti, nempè species *ἀντιδιαιρουμένας* opposita juri severiori ac thetico. vid. Vult. *lectiss. comment.* Instit. *de just. & jur. §. 1. & 2. n. 2.*

ÆQUITAS generatim sumpta, est moderatrix & norma juris & æquitatis speciatim acceptæ: pendet enim à principiis practicis, à prudentia practica & conscientiæ dictamine: quæ tum rigorem, tum lenitatem moderantur, pro rerum, factorum, circumstantiarum qualitate. Conf. Vult. *d. tit. de just. & jur.*

ÆQUITAS est rationabilis modus, continens in se convenientiam & rigorem. Differt ergo à jure: quia jus est decisio, quæ fit secundum juris regulas: æquitas verò est quædam convenientia: quoddam temperamentum recedens ex causa à communibus regulis juris. Bart. *l. 1. ff. de legib.* Abb. *in c. ex parte, de transf. in cap. 2. de re jud.* ubi æquitas (ait) est ordinata justitia, temperata dulcedine misericordiæ, *cap.* ut constituerunt, *50. dist.* Joh. Bapt. Cast. Alb.

ÆQUITAS (propriè sumpta, juri rigido opposita) aliàs æquum & bonum nuncupatur, aliàs æquum & justum, aliàs æquum bonum, sine copula ET. Hæc aliis quoque variis appellationibus in jure nominatur. I. Æquitas aliquando significantius dicitur *Vimiteit*, h. est, convenientia: & *Vmenic*, conveniens. Quoniam in societate humana proportionem suppeditat aptam personis, rebus, loco, tempori. II. Bona fides accipitur pro æquitate; cui opponuntur apices Juris, *l. si fidejussor. §. quædam tamen, ff. mandat.* De bona enim fide agitur (inquit Ulpianus) cui non congruit de apicibus Juris disputare. III. Naturalis justitia, jus naturæ, nihil aliud est quàm æquitas. IV. Verum jus, germana justitia, pro æquitate, opponitur commentitio juri

ſeu imaginario. Cicero ; ſed nos (ait) veri juris, germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus. Umbra & imagine utimur. Eas ipſas utinam ſequeremur. V. Religio, pro æquitate, *l. quæſitum, ff. de teſtibus.* VI. Æquitatem ſignificant Juriſconſulti, cum ſcribunt *ἐν πλάτει*, hoc eſt, ſolutius aliquid, & ultra præſcriptum accipi oportere. VII. Simplicitas pro æquitate : opponitur perplexitati, & ſcrupuloſæ ſubtilitati. VIII. Arbitratus boni viri nihil eſt aliud, quàm cenſura ſeu ars boni & æqui à juſtitia deſcendens. *l. 1. ff. uſufructuarius quemadm. cave.* IX. Æqua lance (ex æquitate, ſine *προσωποληψίᾳ*) ſervare cuique jus ſuum, pro exercere artem boni & æqui. Id autem tunc fit, cum ultro citroque ſic obſervatur proportio, ut alteri nihil accedat cum diſpendio alterius, *l. non tantum de re jud.* X. Humanitas, humanitatis ratio, benignitas, pro æqoitate. Spieg. Old. Prat. XI. Auguſti juris remiſſio ; humanior & benignior juris interpretatio. Prat. Æquitas ex jure multum remittit. Exempla ſunt prætorum edicta. Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (ut ex multis unum videamus) quàm laxare ſcripti juris rigorem ?

ÆQUITAS Ariſtoteli definitur mitigatio legis ſcriptæ ob aliquam circumſtantiam, ut potè rerum, perſonarum, locorum ac temporum, nihil aliud eſt, quàm voluntas ſyncera, ſeu arbitratus viri boni, minimèque verſipellis ſic tribuens unicuique ſuum ; ut interim nemo lædatur, ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus in *l. bona fides §. incurrit. ff. depoſ.* Old. Prat.

ÆQUITATIS cauſa efficiens eſt Deus, qui naturam humani generis ſic condidit, ut omnia quidem de futuris negotiis certo natura perſcribere non poſſet ullo modo, tamen notitiam quandam nobis inſculpſit, ut poſſimus certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies, quandocunque incidentes, exigantur arte quadam boni & æqui, hoc eſt, perpenſis atque collatis certa ratione circumſtantiis.

ÆQUITATIS cauſa materialis eſt jus naturæ, jus civile, boni mores. Nam ex his fuit pulchra quædam ac Reip. ſalutaris mixtura, per judicium animi incorruptum. Materia verò, circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominum negotia ; ſcil. cum incidunt. Tunc enim pro re nata jus rectè applicabitur ſecundum circumſtantias, quæ ad cauſam pertinent. Oldend.

ÆQUITATIS cauſa formalis eſt, ut conferantur diligenter facta jam incidentia cum circumſtantiis ſuis (pertinentibus, inquam, ad formulas juris) non aliter, quàm ædificia probari ſolent, adhibita principalioribus eorum partibus norma.

ÆQUITATIS cauſa finalis, ſeu effectus eſt, ut ſervetur æqualitas humanarum rerum, quæ maximè inter ſe ſunt diſſimiles : utque conſervetur Reipubl. ſalus, quæ in rectis judiciis ut plurimum conſiſtit : & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum hujus vitæ momentum ad gloriam Chriſti. Old. Prat.

ÆQUITATIS genera duo ſunt. Quædam enim eſt naturalis, quæ ex naturali ratione mentibus hominum infixa eſt : ut Deum colere, neminem lædere, ſuum cuique tribuere, fidem alteri datam ſervare. Civilis altera cujus commeminit Ulpian. *l. 1. in princ. ff. ſi is qui teſta. lib.* de utroque genere loquens : eſtque probabilis quædam ratio, non omnibus hominibus naturaliter cognita, ſed paucis tantum, qui prudentia, uſu, doctrina, præditi didicerunt, quæ ad ſocietatis humanæ conſervationem ſunt neceſſaria. De priori genere loquitur M. Cicer. *lib. 1. de leg.* de legis orig. loquens. Prat. Briſſon. Vult. *d. loc. n. 4. 2.* ubi vide.

ÆQUITAS civilis & naturalis interdum colliduntur : ac civilis naturali prædominatur : ut in uſucapionibus, Vult. *comment.* Inſt. *de uſucap. n. 2.*

ÆQUITAS pleriſque duplex eſt, ſcripta & non ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri. Altero, ut diligenter conſideremus, quo ordine Juriſconſulti, & Imperatores Romani obſervarint æquitatem in deſcribendis, ponendiſque legibus & præjudiciis humanorum negotiorum : & ſi quando caſus eveniat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat ullas differentes circumſtantias, quæ mutationem juris deſiderent ; ut tunc ſecundum illas judicemus, certi, quod æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exercetur æquitas in his facti ſpeciebus, quæ nunc eveniunt, nec habent præjudicium in legibus ſcriptis ex omni parte reſpondens, ut nos ſecundum circumſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi juris, judicemus, quid diffiniri oporteat. Enim verò hic propriè eſt uſus æquitatis omnium maximè neceſſarius Reipubl. Quamobrem meritò non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus, non quaſi liceat ſine ſcripti juris obſervatione illam æſtimare ; ſed quod aliquanto longius à ſcriptis theſibus recedit, ſicut jus civile à jure naturali diſtinguitur in *leg. jus civile eſt. de juſt. & jur.* Old. Prat.

Diviſionem ÆQUITATIS in ſcriptam & non ſcriptam improbat Vult. in *com.* Inſt. *de juſt. & jur. ad §. 1. & 2. num. 3.* Scripta non æquitas in jus tranſit ; Jus ſcriptum verba habet, quæ ſcribi poſſunt : æquitas mentem ac ſenſum verborum, qui ſcribi non poteſt, ibid.

ÆQUITAS & clementia differunt, æquitas enim ſemper eſt legis voluntati conjunctiſſima, ſequitur eam quocunque tendant, ſive ad humanitatem, ſive ad acerbitatem : Clementia verò ſolius Principis eſt, aut eorum magiſtratuum, qui parem habent cum Principe in judicando poteſtatem : Connan. *lib. 1. c. 11. n. 9.*

ÆQUITAS à conſuetudine differt in hoc : quòd illa ſit jus natum & naturale : hæc jus conſtitutum & receptum. Prat.

ÆQUITATI opponitur ſummum jus. De quo ſuo loco. Æquitas non tantum ſummo juri, ſed juri quoque opponitur : ſicut & æquum juſto quandoque opponitur. Vult. *com.* Inſtit. *de juſt. & jur. §. 12.* Jus ſtrictum, generale, theticum in theſi, in genere verba legis, & apices verborum, ſectatur (ex verbis legis *κατὰ τὸ ῥητὸν*, ſumptis inducitur) æquitas, mentem, ſententiam, *διάνοιαν*, ſenſum, medullam, rationem, animam & ſpiritum legis ſeu juris ſcripti, nempè ad qualitatem ac circumſtantias rerum, caſuum, factorum, perſonarum, temporum, locorum, &c. collati, & accommodati, ſectatur. Conſ. Vult. *ibid.* Aliud autem eſt mens legis, aliud affectio privata hominis, aliud ratio, aliud affectus : aliud ſententia & interpretatio benigna ex ratione deprompta : aliud eadem ex affectu profecta. Æquitas privatæ vel utilitatis vel affectionis in publicam proferri & extendi non debet. Æquitas verò non ficta, & imaginaria eſto. Aliàs enim æquitatis prætextu ſæpius in jure erratur. Quod ſedulò cavendum. Gœdd. *ad §. 1. n. 1. 2. 3. l. 6. de verborum ſign.* Porro Jus finitum eſt : æquitas ob factorum, caſuum circumſtantiarum mirè

varian-

variantium infinitatem, infinita est, certisque ideo regulis definiri nequit: Sed viri boni ac magistratus sinceri arbitrio, (quod etiam infinitum) permittenda est. Vult. *d. com. ad tit. de actio.* §. 7. *num.* 6. Æquitas legis jure potior est: ideoque illam judex unicè ante oculos habere debet.

ÆQUITATEM ita ante oculos habere debet Judex, teste Ulp. *in leg. quod si* 4. *ff. de eo quod certo loco*, ut ipsa exigente à solennibus verbisque nudis & apicibus Juris rigidioris, recedere possit. *l. pen. ff. de in integr. restit.* Prat.

ÆQUITAS Juris & morum norma. Sicut enim per normam judicantur structuræ ædium & aliarum rerum vitia: sic æquitas de jure scripto, & omnibus humanis functionibus ac moribus rectè dijudicat. Itaque Magistratus adtemperabit cognitiones suas bono & æquo, h. e. conscientiæ sinceræ præscripto, & omnino divinis ac naturalibus legibus: Contra quas quidquid judicatur, non potest non iniquum esse. Old. Prat.

ÆQUUM, vide suprà ÆQUITAS. §. 1. 2. 3. 4.

ÆQUUM dicitur, quod usquequaque par & simile est, proprieque in eo magistratu dicitur, qui non variè jus dicit: ut potentibus aliter, tenuibus verò & infimæ sortis hominibus aliter: sed pariter æquabiliterque omnibus. Æquum bonum pro Jus benigum, quasi proverbii figura dictum puto, nam bonum benignum esse, & Jovem optimum dici, quasi beneficentissimum, nemo nescit. Hinc illa formula Æquum bonum, & æquius melius, in arbitrio rei uxoriæ, ut ipse in *offic.* scribit. Sic *in Bruto*: Deinde æquum bonum, testamentum, sententias voluntatesque tutatus est. Cic. *in Brut.* Crassus multa contra scriptum pro æquo & bono dixit. Et *pro Cacin.* Ex æquo & bono, non ex callido versutoque jure rem judicari oportet. Hot.

ÆQUUM verò supra, Æquitas §. 1. 2. 3. 4.

ÆQUUM bonum impetrare, Cic. *Philipp.* 2. id est, Jus suum obtinere, rem suam recipere.

ÆQUINOCTIUM autumnale, *l.* 1. §. 8. *ff. ne quid in flum. publ.*

ÆQUIPARO, *l.* 100. *de reg. jur.* Briss. *in parerg.*

ÆQUIVOCATIO, hoc est, vocis ipsius finitio, quæque ad eandem pertinet; cujus certè neglectus peperit nobis in jure civili commentarios, ut rectè monuit Apellus. Spieg.

AER communis est. §. 1. Inst. *de rer. divis.*

AER liber, *l.* 11. *C. de ædific. privat.*

AER & usus aeris, est publica res jure gentium, hoc est, omnium omnino hominum communis, ac liber Aër natura cuilibet patet. Vult. in *comment.* Inst. *ad prin. tit. de rer. divis. n.* 12. 14. *l.* 11. *C. de ædific. privat.*

ÆRAMEN species quædam ex ære confecta, *l.* 12. *C. de oper. pub.* Sic enim legendum, & codex Theodosianus, & res ipsa docet, non ornamenta; quæ lex extat, *lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 37. *C. Th.* Prat.

ÆRARIA ratio, ut doctissimus Turneb. *lib.* 8. *adversarior. c.* 14. arbitratur, est cum in assium numerum summa redigitur, ut verbi gratia si centum millia æris deberi dicant: eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant, nemo enim est, qui non in magnam summam in argento, quàm in minuto ære habere malit.

ÆRARII, ut ex M. Fabio *l.* 2. *c. ult.* liquet, sunt monetæ excusores. At ærarii nomine Græcis ὀφλόντες & ἐξημιωμένοι, qui & in ærarios relati dicebantur, ut Athenis ἐγγεγραμμένοι, ἐν ἀκροπόλει. Prat.

ÆRARII Tribuni à tribuendo ære appellati sunt. Fest. *lib.* 1. vid. Budæ. *in priorib.*

ÆRARII Quæstores, mulctarum receptores dici ex Tacito *lib.* 13. *constat.* Censuit, inquit, Piso designatus consul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent.

ÆRARII milites ab ære dicti sunt, quod stipendia facerent. Varroni *lib.* 4. *ling. Lat.*

ÆRARIUM populus Romanus in æde Saturni habebat. Festo *lib.* 1. Ærarium locus erat, ubi poplicæ, id est, publicæ pecuniæ reponebantur, Marciano Jurisconsf. pro Principis fisco accipitur, ut ex ipsius verbis conjicere licet, *l.* 1. §. *ex illa. ff. de leg. Corn. de fals. & l. edicto ff. de jure fisc.* Prat. Cæterum propriè ærarium est populi & Reipub. Fiscus verò Principis. Id ex verbis Plinii *ad Traian.* facilè cognoscitur. At fortasse (inquit) non eadem severitate fiscum, qua ærarium cohibes.

ÆRARIUM & fiscus pro eodem. Marcian. *l.* 1. *de fals.* Hot.

ÆRARIUM duplex Principes habuisse, liquet ex *leg. unic. de Quæst. & mag. off. lib.* 2. *C.* & Nov. Valent. *de* 30. *ann. præsc. l. unic.* §. *candem.* Ærarium privatum, scilicet rerum privatarum Principis, curæ erat comiti rerum privatarum, ut ex 6. Basilic. & Theodorit. *lib.* 3. *c.* 12. *de quib. l. fin. C. de palat. sac. larg. l.* 2. Est & ærarium sacrum, sive sacrarum largitionum, id est, thesaurorum, *d. l. unic. C. de quæstor.* Prat.

ÆRARIUM sanctius antiquis dicebatur prorsus intactum, unde pecuniam promi non liceret. Cic. *lib.* 7. *ad Attic. Epist.* 19. Adtulit mandata ad Consules, ut Romam venirent, & pecuniam de sanctiore ærario proferrent. & Liv. *lib.* 7. *belli Punici.* Prat.

ÆRATA porta Varroni eo dicta, quod ære tecta fuisset, *lib.* 4. *ling. Lat.* Prat.

ÆRATUM etiam dic obæratum, ære alieno obrutum, ut est apud M. Cic. *lib.* 1. *Epist.* 1. *ad Attic. Epist. incip.* Quæris. Tribuni, inquit, non tam ærarii, ut appellantur, quàm ærati. Prat.

SUBÆRATA, quæ aurea & argentea videntur, sed æris in se plurimum habent. Sic ærosum lapidem, *Plin.* 34. *c.* 1. & aurum ærosum *lib.* 33. *c.* 5. dixit, cui inesset æris vena. Malè igitur Alciat. *ad d. l. creditor*, pro ærosa, ἱερὸν reposuit *lib.* 2. *Dispunc. cap.* 25. Unde Cyprum insulam ærosam adpellasse veteres, Festus *lib.* 1. scribit, quod in ea plurimum æris nascatur. Prat. Adde Corr. *lib.* 1. *Miscel. c.* 9. *n.* 4. Fortacul. *in Necyom.* dial. 6. erasam legendum censet, id est, jussu Præsidis sublatam, id est, quæ alioqui quidem bona erat, & qua respublica communiter utebatur, sed erasa erat, id est, non justi ponderis, ideo quod rasa esset in circulo; ita *in l. quicunque ad leg. Cornel. de fic.*

ÆREA tabula. Briss. *ex ff.*

ÆRE diruti milites appellati sunt, quibus propter ignorantiam stipendium subtrahebatur, ut tradit Petr. Crinitus de honesta discipl. *lib.* 18. *c.* 6. Varr. *in lib. de vit. patr.* stipendium, inquit, appellatum est, quod æs militi semestre aut annuum dabatur: cui verò datum non sit, is propter ignominiam ære dirutus erat: quod & Nonius Marcell. in *lib. de doctor.* indagine notavit.

ÆRIS alieni loco in ineundæ legis Falcidiæ ratione quænam habeantur, ex *l.* 36. & 39. *ad leg. Falcid.* petendum est. Briss.

ÆRI alieno parere, *in l.* 5. non passim. *In fin. de reb. cor.* est æs alienum exsolvere. Briss. *in parerg.*

ÆROSA pecunia, dicitur ære mista, *l. creditor. 120. de solut.*

ÆRUGO Horatio sordes avaritiæ, studiumque pecuniæ & æris, significat. Eam enim sic vocat, quasi animi hominum rubiginem, & æruginem ducant ex aviditate nummorum & sordibus avaritiæ, ut loculi reddi solent æruginosi, Turneb. *lib. 19. adverſ. cap. 9.*

ÆRUSCARE est æra (pecunias) undique colligere. Spieg. ex Fest. *lib.* 1.

ÆS genus est metalli, & præsertim coloris rubri, distincti tamen ab auro, argento, plumbo, ferro, ac reliquis metallis. Plerunque tamen pro auro accipimus: Item pro argento, h. e. argentea moneta; quod primitus olim omnis pecunia fuerit ærea: unde & æs pro pecunia sumitur: quia prius Æs tantum in usu fuit. Isid. 16. *origin.* 17. Cujac. 33. *obſ.* 7. Domin. Gœdd. *l.* 159. *n.* 2. 3. *de verb. ſign.* Cato. Fundum æribus suis emptum possidebant. Servius Tull. 6. Romanorum rex primus post urbem conditam æs signare cœpit (ut Plinius tradit) repetita vetere signandi consuetudine ab Jano gemino, Rege primo Italiæ introducta, qui una nummi parte sui capitis effigiem, altera navim, qua advectus in Italiam Saturnus fuerat, exprimi voluit. Signatum est etiam æs nota pecudis (unde pecunia dicta est) nec non suis, aut bovis signo (ut Plutarchus scribit) eo quod, cum nummorum usus apud Rom. frequens non esset, pecudibus & jumentis sontes plecterentur. Anch.

ÆS tandem omne nummorum, pecuniæque genua significare cœpit. (Quod hinc manasse ex Plinio, *lib. 18. c. 3. & lib. 36. c. 3.* dicimus, quod veteres æreis nummis ovium, boumque effigie à Servio Tullio signatis uterentur.) Prat. Inde

Æs alienum habere (ut Seneca *lib. 5. de benefic.* 14. scribit) dicitur, & qui aureos debet, & qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedæmonios fuit, vel aliud quidlibet, quod usum numeratæ pecuniæ præstet. Brisson.

Æs circumforaneum, Oldend. inquit, est pecunia ad usuras accepta: id est, æs fœneratitium. vid. Cic. *ad Atticum.*

Æs alienum quodvis debitum, quod aliis debemus: Æs suum quod alii nobis debent, *l.* 213. §. *æs alienum, de verb. ſignific. l. ſubſignatum*, §. *bona. eod.* Prat.

Æs alienum meum, hoc est, quod ego contraxi, opponi. Æa alienum dissolvere, vel exonerare.

Æs nostrum, quod nobis debetur. In ære nostro esse, pro in bonis nostris esse. Cicero etiam de amicis dixit. In ære nullo esse, pro nihil debere, ex Oldend. Spieg.

Æs pro assibus accipi ab antiquis, ait Varro *lib. 8. ling. lat.* unde & mille æris legasse, dicebant; quo sensu accipiendum verbum æs putem *in l. Aquil.* & Ulp. *l. ſi ſervus.* §. *hujus legis. ff. eod.* pro pecunia, aut nummis. Asses qui sint, vid. infra As.

Æs etiam nummos aureos, Ulp. *cenſet. l. etiam* 159. & ibi Gœdd. *ff. de verb. ſig.* Prat. Æs inaurari dicitur argenteo vivo, inductis ad id bracteis auri, eo autem in primis criniato, accensoque sale, aceto, & alumine restincto, deinde exarenato, ut splendore deprehendatur, an satis recoctum sit, ut autor est Plin. *lib. 23. c. 2. in fin.* quem allegat Corras. *l. ſi id quod. 22. ff. de verb. obl.*

Æs cum auro semel mistum deduci non posse, nostra putavit ætas. *l. idem Pomp.* §. *ſed ſi plumbum. ff. de rei vindicat.* & ideo communicabatur, ut ibi scribitur. Hodiè autem cum aurifices aqua, quam Alciatus Chrysulcam vocat, æs ab auro separent, non communicaretur, sed diduceretur, & suum cuique redderetur, ut plumbum cum argento mistum. *dict.* §. *ſed ſi plumbum*, vel æs cum argento, *l. ſecut.* §. *ſi ex ære. ff. de acquir. rer. dom.* ubi Accurs. putavit. *d.* §. *ſed ſi plumbum*, refragari non intelligens olim aurum ab ære fuisse inseparabile, non argentum ab ære, nec plumbum etiam. Forcat. in Necyom. *dial.* 38. *n.* 3.

ÆSTAS nunc secunda est ex 4. anni partibus: olim tamen erat anni pars dimidia. Tunc enim annus in duas tantum partes dividebatur, teste Ulpian. *in l.* 1. §. *hoc autem interdictum. ff. de aq. quotid.* Æstatem incipere peritiores tradidere ab æquinoctio vernali, & finiri æquinoctio autumnali: & ita senis mensibus æstas dividitur atque hyems. adde & *l.* 1. §. 8. *ff. ne quid in flum. pub.* Spieg.

ÆSTAS prior in prætoris edicto, autore eodem: ex comparatione duarum æstatum accipitur. Prat.

ÆSTATIUM pro Æstatum *l.* 1. §. *æstatem de aq. quot.*

ÆSTIMARE est ære taxare, & adpretiare; unde & vendere quandoque sonat; ut liquet *ex l. plerunque ff. de jur. dot.* & ex Varr. *lib.* 5. Unde æstimare litem (vulgo taxare expensas) est tanti reum damnare, quanti interest, *l. ſi inter.* §. *ſi res. ff. de pignor.* & apud Cicero. *in Cluent.* Prat.

ÆSTIMARE litem capitis, id est, criminaliter intendere actionem, non rei persecutoriam. &, ut vulgus loquitur, conclusiones capitales concipere, teste Budæo.

ÆSTIMARE quandoque pro existimare ponitur, Cicer. *in paradoxis*: Quæ servitus est, si hæc libertas æstimari potest? Ea ratione liberi s dicitur inæstimabilis, quia magna quædam res est, & difficilis ad judicandum, quis libertate dignus sit. Æstimata pœna antiquis dicta fuit ab ære, qui eam æstimaverunt, ovem decussis, bovem centussis, hoc est, decem vel centum assibus. Festo *lib.* 1. Hot.

ÆSTIMATIO, emptionis locum obtinet, *l.* 5. & 10. C. eod.

ÆSTIMATIO, quasi emptio est, Goth. *ad l.* 1. §. 9. *C. de rei uxor. act.* Æstimatio venditioni similis est, *leg.* 7. §. 1. Digest. *de pub.* Imo emptio est, *l.* 12. §. 5. Digest. *de jur. dot.* Gothofr. *ad l. 6. ib.* maritus in æstimatione. Cod. *ſolut. matrimon.* Æstimatione res quasi venditur. Vult. *com.* Instit. *ad* §. 16. *tit. de actio. n.* 75.

ÆSTIMATIO, id est; judicatio *dict. l.* 6. Æstimationis dispendium, id est, infamia, *l. 2. C. de pœn. jud. qui mal.*

ÆSTIMATIO consideratio est, & perpensio; Existimatio, judicium & arbitratus. Existimatio ab æstimatione proficiscitur. Rebus enim æstimatis, id est perpensis & excussis, postea judicamus & arbitramur. Bud. *in l. paulo poſt de Teſtibus.* vid. Ratus est. Spieg. Æstimatio vel arithmetica vel geometrica. vid. Gœdd. ad *prin. l.* 131. *num.* 12. *ac ſeqq.*

ÆSTIMAS, æstimationes dixere antiqui. Prat.

ÆSTIMATORIA actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio significatur, quà de æstimato proponitur, idque dubitationis tollendæ causa veluti cum res æstimata vendenda datur. Interdum æstimatoria accipitur quanto minoris, ut explicant Gaius *l. ſi quid.* 18. Et Paul. *l. bovem.* §. *aliquanto, ff. de ædil.*

ædil. edict. Prat. vid. *Actio æstimatoria.*

ÆSTIVA supellex à Propertio dicitur de poculis; Utrique æstiva supellex; Et Methymnæi graia fæstiva meri. Nominatur & æstiva cœna à Tertul. sed alio modo & sensu, cum de Empedocle loquitur in *lib. de anima.* Turneb. *lib. advers.* 18. *c.* 5.

ÆTAS generale nomen est, non solum ad personas, sed ad res, temporaque pertinens, ut ex subjectis apparebit.

ÆTAS enim in personis ea est, quæ infantiam, pueritiam, pubertatem, juventutem, senectutem, continet. Ætas etiam significat amplitudinem, *l. domus.* 58. *ff. de leg.* 1. ubi falso in vulgaris C. legitur quantitatibus. Sic ætas pro longo tempore accipitur *in l. si quando. C. de oper. pub.*

ÆTAS quoque sylvarum & arborum apud Aggenum urbicum in *comment. ad* L. Front. *in capit. de controvers.*

ÆTAS etiam vinorum apud Plinium & alios reperitur.

ÆTATEM etiam temporis dixit Ulp. *l. si non fortem* 26. *§. libertus, ff. de condic. indeb.* pro opportunitate; quæ Gallis dicitur *saison du temps.* Prat. Briss.

ÆTATUM gradus, quod ad personas attinet, varii varios constituerunt. Servius Tull. popul. Rom. Rex, ut refert Gellius *lib.* 10. *c.* 28. ætatem in tres gradus divisit: pueritiam, juventutem, & senectutem. Pueros minores annis 17. existimavit, atque inde anno 17. quos idoneos jam esse reipubl. arbitraretur, militiæ adscripsit, eosque ad annum 46. juniores, supra eum annum seniores appellavit. Serv. Tull. divisionem sequitur Ulpian. noster, *l. cum ii,* 8. *§. modus. ff. de transact.* Prat. Alias ex ICtorum responsis & Impp. constitutionibus. Infantis igitur ætas in septimum usque annum porrigitur. Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur. Finita ætate pupillari, incipit pubes. In puberem ætatem incurrit prætextati ætas, cujus comminit Ulpian. *l. deinde §. fin. ff de lib. exhib.* & Gellius *lib.* 1. *c.* 27. *in fin.* Nam usque ad annum 17. pueri ingenui prætexta induebantur, post quod tempus illam togam virili mutabant. Puberem ætatem excipit Justa ætas, quæ 25. anno inchoatur, *l.* 2. *in princ. ff. de vac. muner.* & hæc modo appellatur Justa. *dict. l.* 2. (tametsi sciam justam ætatem plerinque pro pubere accipi in specie apud Neratium ex Servio relata, *l. quod Servius. ff. de cordi. causa da.*) modo legitima, modo perfecta, è diverso ætas minor dicitur imperfecta, *l. fin. C. in quib. caus. in integr. restit.* modo robusta, *l. si maritus* 15. *§. lex. ff. de adult.* ex contrario infirma, quæ puerorum, senumque est, *l. civitatibus* 122. *ff. de leg.* 1. Anno 25. virilem vigorem impleri, Ulpian. tradit, *l.* 1. *ff. de minorib.* Scio Julium Pollucem *lib.* 2. *Onomastic.* septem ætates ex Hippocrate commemorasse. Prat. Briss.

ÆTAS apud Roman. duplex erat: Seniorum & Juniorum. Seniores erant post annum ætatis 45. Juniores post ætatem militarem usque ad 45. annum. Hoc ex Dion. Halic. lib. 4. Hotom.

ÆTATEM in gradus quinque putat Varro esse divisam, & horum unumquemque rursum præter extremum, in annos quindecim. Itaque primo gradu usque ad annum 14. pueros dictos, quod sint puri, id est, impuberes. Secundo ad 30. annum adolescentes, ab adolescendo sic nominatos. In tertio gradu, qui erat usque ad 45. annum, juvenes appellatos, eo quod Rempubl. in re militari possent juvare. In quarto usque ad 60. annum seniores vocitatos, quod tunc primum senescere corpus incipiat. Inde usque ad finem vitæ uniuscujusque quintum gradum factum, in quo qui esset, senex appellatur, quod ea ætate corpus senio laboret. Hæc Censorinus *lib. de die nat. c.* 14. Jurisconsulti autem gradus quidem ætatis totidem fecerunt, sed ita, ut mentis potius & judicii, quàm corporis, incrementique rationem ducerent, mihique Hippocratis potius, quàm Varronis secuti divisionem videntur. Nam is, ut eodem loco Cens. scribit, primum gradum anno septimo terminat, quod eodem modo Jurisconsulti faciunt, qui ætatem illam omnem infantium appellant *leg. si infanti.* 18. *C. de jur. delib.* ex qua interpretanda est lex si infantis 55. *ff. de usufruct.* secundum autem ad annum decimum quartum producunt: quo anno pueritia terminatur à Jurisconsultis & pubertas incipit. *l. ult. C. quando tut. esse desin. l.* 2. *C. arbitr. tut. l.* 3. *C. de test. tut. l.* 1. Cod. *de Carbon.* tertium autem ad duodetrigesimum extendunt, ut bis septem anni huic ætati attribuantur; & adolescentia totum id tempus appelletur, quo exacto media sive constans ætas esse incipiat. Jurisconsulti verò, qui, ut modo diximus, non tam corporis quàm animi ingeniique incrementum considerant, hos 14. annos in tres dividunt partes, nam quatuor primos, ad usque decimum octavum, i. e. usque ad plenam pubertatem perducunt. §. *ult. quibus manum. licet, l. arrogato* 40. *ff. de adoption.* Cicero ineuntem adolescentiam appellat in Catone: eo namque anno causas agere licebat, *l.* 1. *ff. de postul.* quippe cum anno ante prætexta deposita virilem togam sumere solerent, & in forum ad causas audiendas descendere. Ab anno verò 18. septem continuos, nimirum ad usque 25. adolescentiæ, non tam, ut dixi, corporis, quàm ingenii & judicii attribuunt, nam adolescentes per illud tempus, Forum & judicia frequentabant, rerumque maximarum spectatores erant: cum interea ætas illa non satis matura & constans videretur, *l.* 1. *ff. de minoribus.* Reliquum tempus ætati constanti tribuunt, quia tunc virilis vigor completur: ut ait Ulpian. *in d. l.* 1. *de minoribus.* Itaque ætas illa modo Robusta, modo Justa, modo Legitima nominatur, *l.* 15. *§. lex Julia. ff. de adul. l.* 2. *§.* 1. *ff. de vacat. mun. l. ult. C. de his qui ven. ætat.* Marcellus autem *in l. non aliter* 69. *ff. de legat. tertio.* Juventutem illam appellat: Existimari, inquit, possit Juvenis, is, qui adolescentis excessit ætatem, quoad incipiat inter Seniores numerari. Itaque constantem ætatem Romani ad annum ætatis 50. quod senectutis initium est, producunt. Hoc enim anno senectutis initium esse, ab antiquis factum, Cic. *in Catone* testatur. In libro verò *de amicitia* ita loquitur, ut similiter adolescentiam ab anno ferè decimo octavo incipiat: pueritiæ verò non modo annos quatuordecim attribuat, verum reliquos usque fere ad adolescentiam, quam ætatem ineuntem adolescentiam superius appellavit. Xenophon autem ætatem quatuor in partes distribuit: alios enim appellat παῖδας, alios ἐφήβους, alios τελείους ἄνδρας, alios τοὺς ὑπὲρ στρατιωτικὰ ἔτη γεγονότας. Pueritiam autem usque ad annum decimum sextum perducit. Adolescentiam verò decennem facit h. e. usque ad annum vigesimum septimum: unde virilem ætatem exorditur, quam per vigintiquinque annos producit: h. e. usque ad annum 52. à quo senectutem incipit: Hotom. Adde verò hìc Brechæum *in l. pueri. ff. de verb. sig.* ubi eleganter ætates distinguit ex Galeni sententia.

ÆTATUM verò mutationes καθ' ἑβδομάδα fieri, Solonis elegiæ apud Clementem Alex. Στρωμάτ. λόγῳ sexto declarant.

ÆTATIBUS juventus connumeratur, ea incipit ab adolescentia finita, duratque ad senium. *l. non aliter. 69. ff. de leg. 3.* porro adolescentia durat ad 25. an. *l. de ætate. ff. de mi.*

ÆTATEM senectutis ab anno 48. inchoare docet Cic. *in Catone.* Prat.

ÆTAS naturalis. vide NATURALIS ætas.

ÆTAS prima i. e. infantia. *l. 8. §. 3. C. de bon. quæ liber.* quæ & impuberitas, ibi Ætas secunda; quæ sequitur infantiam, Goth. *ad d. §. 3.* ÆTAS legitima, i. e. virilis *l. 1. C. si quis ignorans rem minoris*, vid. legitima ætas. ÆTAS adultorum legitima, est 25. annus. Gothof. ad *l. 1. C. quando tut. vel curat. esse.*

ÆTAS perfecta: justa, matura, variè accipitur, ut res ipsa, de qua agitur, fert. *l. cum filio. §. ult. ff. de cond. & dem. l. ex his.* Cod. *quando dies leg. ced. l. ult.* Cod. *de his qui ven. ætat. impet.* Aldobr. *de fiduc. tut. inst. §. ult.*

ÆTAS perfecta, in dubio intelligitur ætas 25. annorum, naturaliter impleta, non beneficio Principis aut fictione indulta, *l. 50. in fin. de leg. 3. l. ult. de cond. & demonstr.* Gothofr. *ad l. 4. C. de his qui ven. ætat.*

ÆTAS perfecta, i. e. major. *l. 3. in pr. C. si major factus alienation.*

ÆTATIS suæ fieri intelligimus eos, qui 25. annum attigerunt, si non contraria testatoris voluntas arguetur, *l. 27. de neg. gest. l. 50. de leg. 3.* Briss.

ÆTAS militaris, pro robusta & apta ad militiam ex thesauro Rhenani. Spieg.

ÆTATIS flexus dicitur, cum ætas vergere incepit & inclinari.

ÆTATIS lubrico captus, *l. verum §. si locupleti. de minor.* Spieg.

ÆTATIS venia impetrata dicitur, cum à Principe ætatis gratia fit adolescenti ad consequendam rerum suarum administrationem, *l. 10. C. de appell. & tot. tit. C. de iis, qui ven. æt. imp.* Prat. Brisson.

ÆTATIS igitur veniam impetrare, est jus curatores depellendi, & res suas administrandi potestatem obtinere. Prat. Solus autem Princeps, post legem Regiam, & post populum, veniam ætatis confert: magistratus verò causam tantum examinant morum, ætatis, ac veniæ petitæ, eamque ad Principem referunt. Ipsa autem veniæ concessio nec imperii nec jurisdict. est: Gœdd. *ad l. 21. n. 19. 20. de verb. sign.*

ÆTERNA autoritas, verba legis Atiniæ à Gellio commemorantur, Quod subreptum erit, ejus rei æterna autoritas esto, id est, Alciato exponente, æternum tempus ad usucapiendum. Spieg.

ÆTERNA deportatio, *l. 6. §. 1. C. unde vi.* ÆTERNA rei memoria *l. 29. circ. med. C. de testam.*

ÆTERNA lex Bud. *in l. 2. de leg. annot.* quod Theologi legem naturæ vocant, Ciceronem & Summam legem, & alibi æternam legem vocare. Spieg.

ÆTERNUS paries. Cum *in l. Ædium*, Paulus inquit, ita scriptum esset: Paries oneri ferendo, uti nunc est, ita sit: satis apertè significari, in perpetuum parietem esse debere: Non autem his verbis in perpetuum, hoc dicitur, ut idem paries æternus esset (quod ne fieri quidem posset) sed uti ejusdem modi paries in perpetuum esset, qui onus sustineret, *l. cum debere. ff. de servit. urb. præd.* Fr. Philelphus respondit cuidam Cremensi Jurisconsulto, quod inter æternum, sempiternum, ac perpetuum nullam omnino prisci perdoctique Latini differentiam esse voluerunt. Aliis contra perpetuum est, cui & principium datur & finis. Sempiternum verò, quod ex semper & æternum componatur, id volunt intelligi, quod principium quidem habet, ac finem nequaquam habiturum sit. *l. mercatores. C. de commerc. & mercat.* Sed æternum nihil aliud esse, quàm Deum, cujus nec principium fuerit, nec item finis futurus sit. Æternum, cujus nullus omnino finis: perpetuum, cujus finis esse potest, nimirum ipsi destinatus. Vult. *comment. de societat. §. 4. n. 3.*

ÆTERNUM, 8. Æneidos pro magno atque adeo immenso posuit Maro.

Tum pater æterno fatur devinctus amore:

Et Curtius *lib. 4.* ferè eodem modo. Ablue corpus illuvie æternisque sordibus squalidum. Turneb. *adversariorum l. 13. c. 8.*

ÆTERNIS tenebris, vinculisque mandare, Ciceroni, vulgo ad perpetuos carceres damnare. Spieg.

AITIA, ratio, causa, crimen, ob quod quis meritò in jus vocari possit.

ÆVITAS in XII. Tab. senium sonat, Gell. interprete *l. 20. c. 1. verba legis* XII. hæc sunt: Si in jus vocat, si morbus, ævitasve, vitium extiterit, qui in jus vocassit, jumentum dato: si nollet, arceram ne sternito. Hanc autem legem explicavi *lib. 4.* veteris Jurispr. 50. Prat. Æviternus, id est, æternus.

ÆVUM verò more Græcorum Poëtarum subinde vita appellatur. Nam & apud Homer. & Sophoclem αἰὼν ita usurpatur. Et eorum imitatione Lucretius: Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo: Multaque præterea perdit cum expellitur ævo: Turneb. *lib. 20. advers. cap. 22.*

A F.

AFFATUS, Principium decreta, adloquendo cognoscendoque concessa. *l. nos reddentes. C. de Summ. Trin. & l. sacri. 6. C. de divers. rescri. & l. 3. C. de episcop. aud.* Non possunt autem ita appellari aut definiri tardè concessa rescripta, ut quidam autumant, nec hoc probat *dict. lex. 3.* ibi, tardiores. Nam ejus constitutionis is sensus, ut non expectata Principis jussione, aut rescripto, non cunctetur judex in instantiis persequendis raptoribus virginum, sacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus, quæ fortassis tardius adseruntur, & interea illi effugerent, non sine magno reip. incommodo. Alioquio definitum esset generalius definitione. Nam & *in d. l.* nos reddentes, plenos affatus legimus. Prat.

AFFATUS divinos, sacros, Augustos, vocant sua rescripta Impp. Briss. vid. Adfatus.

AFFECTA propriè ea dicuntur, quæ non ad finem ipsum, sed proximè finem progressa deductave sunt. Affectam fidem, pro læsæ apud Tacit. Spieg.

AFFECTARE, vitium sonat, quod extra modum verborum, vel cultum, vel novitatem quærit. Hoc suffricatur Tubero, qui alioqui vir habitus est juris publ. & privati doctissimus, atque ideo teste Pomp. *l. 2. de orig. jur.* parum ejus libri grati habentur. Spieg. vid. *Adfectare.*

AFFECTATIO est æmulatio sive appetentia rei in malum sonans, quam Græci κακοζηλίαν appellant. Eras.

AFFECTIO est nimius animi motus, & opponitur rationi. Ejus interdum ratio habetur *l. cum servus. ff. Mandati.* Leviores animi seu corporis

poris affectiones, quidam Αὐθίκως, appellant: infixas vixque mobiles ἕξεις, habitus. Ut ira affectio est. Iracundia habitus. vid. Philipp. *in Epit. Philos. moral.* & *Motus animi.* Spieg.

Affectionem debet maritus rebus uxoris suæ, *leg.* 2. Cod. *qui dar. tutor. vel curat. poss.* vide supra *Adfectio.*

Affectione paterna aliquem habere, *leg.* 34. *C. de inoff. testa.*

Affectatus error, *l.* 4. *C. de incest. & inutilib. nupt.*

Affectum beneficium appellant Pontificii id ad quod ex præsentatione jus habemus; gloss. *in verb. Affectum. in cap. si capitulo. de concess. præbend. libro sexto.* Prat.

Affectus, pro liberis, *in l.* 26. *de decurio. l.* 12. *C. Th. Capitol.* in Gordianis: Affectus unicè dilexit: filium & nepotem ultra morem filiam & neptem religioso: Vulcat. Gall. in Avid. Cass. Nec tamen Antonius graviter est iratus, nec in ejus liberos aut affectus sæviit. Eodem modo in Clod. Alb. Ne aut ad ipsum Albinum, aut ad ejus affectus pervenit. Rufinus in translat. Joseph. *lib.* 1. *antiq. Jud. c.* 12. Ipse autem matre cum aliis, quos ex Massaide liberaverat, affectibus suis in Samariam translata. Ex quibus locis apparet, Affectus dici de liberis, uxoribus, parentibus. Donatus *in* 2. *Æneid.* de sponsa hoc verbum usurpavit. Briss. vid. *Adfectus.*

Affidati non propriè vasalli sunt, sed quasi vasalli. Sic enim dicuntur, qui in alicujus fidem & tutelam recepti sunt. Neap. *const. l.* 3. *tit.* 7. ut in terris, inquit, domini nostri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos habere. Item Quod si affidatos susceperit, vel etiam commendatos, bona sua omnia publicentur. Prat.

Affines Modestino, *l.* 4. *de grad.* dicti sunt ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius finem accedit, i. utriusque cognationis fines in unum locum quasi conferuntur. vid. Cujacii notas posteriores. Instit. *tit. de nupt. num.* 17. *comment. eod. num.* 50. *princ.*

Affines sunt, & qui aliorum cognatam habent in matrimonio, & quorum propinquam alter uxorem duxit: ut affinitatem pingui quadam Minerva dicere possimus alteram Accedentem, hoc est, eorum qui aliorum cognatam duxerunt: alteram stantem, hoc est, eorum qui alterius conjugis cognati sunt. Hotom.

Affinis culpæ, consors & conscius delicti, Spieg. Salustius Affines vocat qui finitimos & conjunctos possident agros: prout annotavit doctiss. Turneb. *lib.* 2. *adversariorum* 3. *c.* 15.

Affinia, confinia Paul. *l.* 12. *ff. fin. reg.* Non enim termini, qui singulos fundos separabant, observari debent, sed demonstratio adfinium novos fines inter fundos constituere. Hotom.

Affinitas (vid. supr. adfinitas) est necessitudo ex nuptiis contracta. Hæc inter maritum duntaxat est & cognatos uxoris, item inter uxorem & cognatos mariti, non etiam inter cognatos mariti & uxoris. Hæc Vult. *comment.* Inst. *de nupt. n.* 50. 51. Uxor non est affinis, sed causa affinitatis. Interdum tamen, Alberico teste, uxor affinis dicitur: ut ita impropriè quoque & abusivè inter sponsos & inter conjuges affinitas sit, i. necessitudo, propinquitas, communio. Nerat. *l. quod Servius* 8. *de condict. causa dat.* Non magis id recepi possit, qui quod sponsa sponso dotis nomine dederit, donec maneat inter eos affinitas: i. propinquitas illa, vel potius spes proximæ communionis. Nam sponsa sponso propinquavit, ad cujusque fines eo animo accessit, ut primo quoque tempore in familiam se sui sponsi penitus immergat. Verùm hoc planius intelligitur ex *l. non ideo*, 5. *C. de hæred. instit.* ubi de testamento quæritur, in quo quæ uxor erat, affinis appellatur. Gordianus enim impropriè positum affinis verbum significat: Non ideo minus, inquit, uxor tua jure heres videtur instituta, quod non uxor, sed Affinis testamento nominata est. Hot.

Affinitas fit matrimonio: necessitudo propriè officiis, consanguinitas & cognatio ex sanguine, stirpe, & genere eodem. Gentilitas ex familia hominum ingenuorum ejusdem nominis.

Affinitate cognationeve defunctum contingere, apud Ulp. *in leg. si verò.* §. *hac autem, de his qui dejecer.* Nomina adfinitatis quære apud Rhodiginum. Spieg.

Affinitatis gradus Herennius Modestinus negat esse, *leg. non facile*, §. *affines. de grad.* videri tamen non ineleganter possunt alii supra, veluti socer, vitricus, socrus, noverca. Item prosocer, & apud Julium Cap. in vita Gordianorum absocer (nec impedit quicquam, quo minus & adsocer & trisocer dicas) Alii infra: ut gener, privignus, nurus, privigna. Item progener & pronurus, & si quid aliud tale. Quidam ex latere. Nam fratris uxor me levirum, sororem meam, glorem: nos illam Fratriam vocamus. Sororis virum Justinus è Trogo generum dixit: plerique Sororium appellant. Sophocles in Oedipo, uxoris fratrem vocavit generum, sic congener, connurus, consocer apud Soet. in vita Claudii, & apud Ulpian. *in tractat. donationum inter conjuges. l. cum hic* §. *pen.* Cæterum appellationes hæ juris civilis sunt, sicut & ipsum affinitatis nomen: & ideo, ex stupro non solent contingere, nisi καταχρηστικῶς. Sed reverentia quadam naturæ illud inductum est, ut non minus à propinquis ejus, quam stupro quis cognovisset, abstineretur, quàm ejus, quæ jure in matrimonium convenisset, Jacob Curtius conjectur. *lib.* 3. *c.* 7.

Affinitatis autem causa cessante, ipsa quoque cessat affinitas. Unde licet quis non possit esse testis uxoris fratris viventis, tamen secus, si vidua est; quia affinitas est soluta. Spieg. Quoad matrimonium contrahendum, affinitas quantumvis aliàs morte dissoluta, non intelligitur soluta. Vult. *d. num.* 51. & *ad* §. 9. *ac seqq. eod. tit.*

Affinitas non tribuit jus succedendi; juribus volgatis.

Affinitati pro affinitate, *in l.* 39. *de injur.* Brisson. *parerg.*

Affirmatores, vide *Adfirmatores.*

Affixa; dicuntur Paul. *l.* 18. §. *fin.* & Pomponio *l.* 21. de fundo instructo quæcunque infixa ædibus inædificataque sunt; quæ *l.* 26. illigata ædibus dixit Javolenus. De his meminit & Ulp. *l. fund. de actio. empt.*

Affligere damno, pro afficere. *l.* 2. *C. ad L. Aquil.*

Affligere virgis aut loris, *l.* 1. *C. de emend. serv.* Affligi dispendio, valetudine, infamia, verberibus, tormentis. Briss. ex *ll. ff. & C.*

Afflictus, id est oppressus adversis rebus. Nihil ocius hoc verbo, Afflictio non est addenda afflicto. vid. gloss. *in l. divus. ff. de offic. præsid.* Spieg.

Affluere in exercitium, in Impp. constitutione *l.* 1. *C. de metall. & meta. lib.* 11. est inseri corpori metallariorum, quod res ipsa docet, & verb. confluxerint. Prat.

ΑΦΗΛΙΞ cujus meminit Modestinus *l. ἀφήλιξ.* 2. *ff.*

2. *ff. de exc.* Est pubes, minor tamen 25. annorum. Prat.

ΑΦΗΣΙΝ sive ἄφεσιν, vocationem vertit Antonius August. *ad l. ἄφεσιν. ff. de excus.* Prat.

ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΣ in Græca constit. *leg. μηδεὶς δε-μοτας. & Epide. lib.* 12. *C. exarmatio*, sive armorum detractio. vetatur ea constitutione præses provinciæ occasione prætextuque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere. Prat.

ΑΦΟΠΛΙΖΕΣΘΑΙ in Novella Justiniani const. 8. sunt, interprete Juliano patritio, qui privatis hominibus arma habere non concedunt. Prat.

ΑΦΟΣΙΩΣΕΩΣ χάριν, dicis causa, perfunctoriè Modestin. *l.* 13. *ff. de excus. tutor.* Alii tamen aliter eum locum arbitratu suo converterunt. Hot.

Africa urbs quæ sit, vid. Gothof. *ad l.* 2. *§.* 1. *C. de offic. præf. prætor. Afric.*

Africa à Justiniano devicta, cum antea sub Vandalis 95. annis captiva fuisset. *l.* 1. *in princ. C. jam d. t.*

De Africæ diœcesεos statu, item tit. C.

Africanæ res *leg.* 3. *§. quamvis de administrat. tutor.* Briss.

Africum frumentum apud Celsum, *l. si is qui §.* 1. *ff. manda.* pro optimo accipi quidam putant. Equidem pro cariore, quam deberetur, sumi existimem, idque vecturæ ratione, cujus rei causa mandati illic agit fidejussor.

A G.

Agalacta pascua nuncuparunt veteres Medici, lacti minus accommoda: nam herbis, lactis aliquo modo naturam immutari, traditum est. Adi Cœlium *c.* 8. *l.* 28. Spieg.

Agapes, pauperum convivia. Gratiano in *cap. si quis despicit.* 42. *distinct.* qua voce etiam Christianorum convivia significari apud Tertul. & Cypr. refert Alciat. *lib.* 1. Prætermiss. ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν, quod libentissimè recipere significat, apud Plutarchum in Numa, & Æschinem, & nutrire apud Aristotelem. l. 2. Oecon. Hinc ἀγάπη, charitas convivia, quæ pauperibus dari solebant: quo significatu usus est in eum sensum Judas Apostolus in Epist. sua: οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν: in libris sacror. concil. τὰς ἀγάπας ποιεῖν, id est, convivia facere. Unde illum Canonem decerpsit Gratianus, ubi fortè ἀγάπης neutro genere legit. malim tamen illic legi ἀγάπας, ut Apostolus Judas indicat. Prat.

ἈΓΆΠΗ Græca vox charitatem seu dilectionem significat: item Eleemosynam, eo quod ex charitate proficiscatur, ut explicavit Rhenanus, indicans priscos Christianos vocasse conviviola sua communia, Agapas. Spieg.

Agaso, qui jumenta curat, ducit: ab agendo, i. ducendo equos vel mulos. *l. cum quæreretur. §.* 1. *& ult. si quadr. paup. fec. dic.*

ΑΓΕΛΑΙΟΙ, equi majores. Goth. *ad l. ult. §.* 21. *ff. de vacat. & excus. mun.*

Agatur fiat, sine copula, cujus *in l.* 1. *§.* 1. *ff.* Quod cujusque univers. nom. Per quem (inquit) tanquam in rempub. quod communiter agi fieri oporteat, agatur fiat. Spieg. vid. inf. *Agere.*

Agendi secum potestatem non facere; h. e. id efficere, ne secum agatur, forte dum judicem corrumpit, vel alia versutia. Paul. in *l. sed etsi per Prætorem ff. ex quib. caus. major.* Sed & ad eos (inquit) pertinet, qui conventi frustrantur: & qualibet tergiversatione & solertia efficiunt, ne cum ipsis agi possit. Spieg. vid. infr. *agere.*

Agens rerum Paul. *l. si de offic. Præsid.* si actor rerum agentis, inquit, corruptus esse dicetur; veluti qui nunc vulgo dicitur esse dispensator. Spieg.

Agens pro actore, *l. ante omnia. ff. de probat.* vid. *actor.*

Agentes in rebus, de quib. extat *tit. lib.* 12. *C.* (ut explicat Turneb. *tom.* 2. Adv. *lib.* 13. *c.* 10.) erant in militia Palatina & velut armata, i. e. in reb. & actu reipub. quod per provincias speciebus annonariis, quæ fisco aut urbibus præstabantur ex canone aut indictione, convehendis importandisque præessent, ut canoni Rom. canoni Alexan. frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis quæ in Palatio erant comitatu. Itaque Hieronymus eos interpretatur σιτοφόρους, frumentarios & veredarios. Etsi autem erant in Palatinis officiis (ut indicat Ambrosius, in epist. ad Marcell. his verbis: Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diversorum comitum) tamen munus eorum etiam in provinciis erat, cum & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præessent, & in provincia eandem rem curarent. Quin & à Palatinis in Th. C. distinguuntur his verbis: Quicunque igitur inter agentes in rebus vel inter Palatinos militiæ sacramenta fortiti sunt. Qui de his plura cognoscere cupit legat Cujac. commentarium *in C. tit. de agent. in rebus.* In perveteri Lexico agentes in rebus legitur exponi μαγιστριανοὶ rectè, quia sc. magistro officiorum attribuebantur executores ex schola agentium in rebus ut testatur Marianus Scotus μαγιστριανὸς: hoc vocabulum Suidas explicat καστρήσιος i. e. castrenses. Agentium in rebus genera hæc sive gradus sub illa rub. memorantur, ut alii sint tribuni scholarum, alii primiceru, senatores, ducenarii, biarchi, circitores, equites, & tyrones, &c. Atque hi post continuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboribus exacti, fiunt Principes agentium in rebus, de quibus extat *tit. l.* 12. *C. Cassiodorus l.* 12. Cur agentium, inquit, in rebus miles officii, post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit.

Agens libellos non pro magistro libellorum supplicum, sed pro præfecto prætorio, accipiendum putem *in l. rescriptum in princ. de distract. pig.* Nam temporibus Alexand. Severi, de quo d. lex. rescriptum loquitur. Papinian. erat Præfectus Prætorio auctor est Spartianus in Alex. Prat.

Agensamentum, vid. Additamentum.

Agere, verbum latissimè patet. Est enim agere quodlibet humanum factum expedire, sive id fiat operando, sive consilio, & facto ipso, sive volutando, sive impellendo, sive consentiendo, & quolibet alio modo. Gœd. ad *l.* 19. *n.* 8. *de verb. sign.* Agere tritissima significatione est facere & gerere: inter hæc tamen subtilis quædam est differentia. Actum enim generaliter dicitur, sive verbis, ut stipulatione; sive re, ut numeratione: gestum, rem sine verbis factam significat Ulp. ex Labeone, *l. Labeo* 19. *ff. de verb. sign.* Prat. Brisson. potest quis facere (ait Hot. ex Varro.) & non agere, ut Poëta facit fabulam; & non agit: contra actor agit, & non facit: & sic à Poëta fabula fit, & non agitur: ab actore agitur, & non fit; contra Imperator, qui dicitur res gerere: in eo neque agit, neque facit, sed gerit, i. e. sustinet translatum ab his qui onera gerunt, ac sustinent.

Agere causam dicimur, non gerere *die sach oder den rechtshandel fuhren.* Interdum tamen hæc

hæc tria in eadem oratione ponuntur, ut apud eundem Ulpianum *l. 2. ff. de curat. bon. dan. l. 1. ff. de off. Procur.* Cæs. Prat. Briss. vid. sup. *Actum*, *Acta*, *Actio*.

AGERE actum, *l. 41. §. ab heredib. de fideic. libert.* quod & gerere actum *in l. 99. in fin. de verb. sig. l. ult. ff. de publ. l. ult. ne quis libert. invit. lib. 11. C.* Briss.

AGERE curam reprimendæ improbitatis, id est, curam gerere, apud Ulp. *l. 3. ff. naut. caup. stab.*

AGERE cum populo, est rogare quid populum, quod suffragio suo vel jubeat, vel vetet. Unde rogatio, pro lege, Agere cum populo, hoc est, populum ad concilium, vel comitia vocare: comitia habere, Festus. Agere verò cum Patribus, est, ad Senatum referre. Bud. in annot. ad *l. Juliam de Amb.*

AGERE ad populum, h. e. concionem habere.

AGERE suum negotium dicitur, qui sic in propriis rebus est occupatus, ut nihil curet aliena.

AGERE pœnitentiam dicitur quem facti pœnitet. Paul. *in l. fi. in l. §. colonus ff. locati.*

AGERE, etiam est ducere, Ulp. *l. 1. §. 1. ff. de rivis*, unde ait primum aqua ex flumine agi possit, & eodem sensu, Agere ratem edixit Prætor *in l. unic. ff. ut in flu. pub. nau. lic.* & agere jumenta, id est, ad abitum cogere *l. 7. ff. de servit. rust. l. 235.* & ibi Goedd. *ad princ. de verb. sign.* Prat.

AGERE animam, agere diem extremum vitæ, h. e. morti jam operam dare, ad exitum hujus vitæ agonem inire, seu certamen: opposita: Agere in humanis rebus, Agere vitam; Agere ætatem; Agere annum decimum *l. 1. C. de inoff. test.* ex Old. Copia Spieg.

AGERE ferias, id est feriari. Agere diem festum, pro celebrare, observare, vel, ut vulgus loquitur, facere festum.

AGERE quoque dicitur, qui alicubi degit aut moratur.

AGERE in adulta ætate, id est, pubescere *l. 15. C. de excus. tutor.*

AGERE mensuram, apud *l. Frontin.* & Ulp. est ad mensuram reducere. Prat.

AGERE etiam tractare est, *l. non intelligitur, §. 1. vers. quando autem l. 1. §. 1. ibi, agunt. ff. de pact.* id est, tractant. Prat.

AGERE item pro administrare, ut agere Rempub. *l. 35. §. 3.* Ex quibus caus. Hot. sic in *l. si plures. De cur. bon. dan. & in l. pro biennio. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. C.* Prat. Sic agere tutelam, i. e. administrare *auth. ad hæc C. quando mulier tutel. officio fungi.*

AGERE consulem, est, consulatum administrare, consulis personam gerere.

AGERE *l. 2. de officio judicis.* Alexand. accipitur pro esse.

AGERE etiam jurgari est (ait Festus) vel jure experiri, idque aliquando extra judicium, plerumque verò in judicio. Sic agere, vel experiri, intra parietes, i. inter amicos disceptandam rem permittere citra judicium & extra cancellos forenses, sicut prudentes viri solent optare: contra stolidi ad judiciariam properant molestiam. Old. Tandem verò hæc vox planè translata est in forum ac judicia, ubi significat litigare, judicio contendere, judicio experiri vel persequi. Estque Agere commune Actoris & Rei. Actor agendo, Reus excipiendo causam agit. Ferret. proinde sic agere etiam is videtur, qui excipit seu exceptione utitur. Nam reus in exceptione actor est. *l. 1. de exc.* & Actionis appellatione continetur etiam exceptio. *l. 1. §. ait prætor de dolo.* vid. Goedd. ad §. 1. n. 1. 2. 3. *l. 8. de verb. sig.* vid. & sup. *Actio*.

AGIT autem quis (sive sit actor, sive reus) vel ipse per se, vel alium : seu extra judicium, seu in judicio. Vult. *comment.* Inst. per quos agere pos. *num.* 2.

AGERE actionem, *l. 5. §. 1. de rei vind.* & alibi sæpè, est in judicio proponere. Prat. Agere hypothecariam actionem, pro hypothecaria, in *l. 57. de legat.* 1. Briss. in parerg.

AGERE causam dicuntur oratores (& litigatores ipsi, quorum res est) apud Varron. *lib. 5. de ling. lat.* id est, judicio contendere.

AGERE eadem de re videtur, ut Ulp. *ait l. de eadem, de rei vindic.* & is qui non eadem actione agit, qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur, de eadem tamen re; ut puta si quis mandati acturus cum ei adversarius sistendi causa promisisset propter eandem rem agat negot. gest. vel condicat, de eadem re agit.

AGERE forum, est jura reddere, & causas audire.

AGERE lege, est jus, quod lege aliqua proditum, constitutumve est, persequi. Sic Ulp. *in l. Barbarius, de offic. Prætor.* Nemo, ait, alieno nomine lege agere potest, h. e. merum imperium, & gladii potestatem exercere, teste Old. in copia. Vid. & infr. *Lege agere.*

AGERE summo Jure, est præfracto strictoque Jure, id judicio contendere. Prat.

AGERE suo jure est rigorem potestatis, sequi ad unguem, Opponitur: Jure suo cedere: Quod virorum est bonorum, ubi causa desiderat. Oldend.

AGERE surdis testimoniis. Quære, *Surda testimonia.*

AGERE tabellis obsignatis, est quempiam refutare testimonio suarum literarum, scriptorumve; quod refutandi genus, aut cui vix contradici possit, videtur esse potissimum. Spieg.

AGERE in simplum dicitur, cum rem nostram, vel nobis debitam, vel denique pœnam aliquam, sine ulla re, absolutè persequimur. In duplum verò, triplum aut quadruplum tunc experimur, cum præter rem debitam exigimus aliquid ultra, quod æstimationem ejus rei duplo, triplo, aut quadruplo excedat. vid. Justin. *in §. in duplum. §. tripli. & §. quadrupli.* Inst. *de act.* Spieg.

AGERE ex sponsu apud Cic. *pro Quintio*, in interdicto de vi, ex illa sponsione, quæ apud Judices fiebat, liticulam intendere. Agere enim ex sponsu dicitur is, qui vicit, de re aliqua pignore certans quod in genere actionem præscriptis verbis dari Ulp. in *l. si gratuitam, §. si quis de præscr. verb.* scribit, ludi tamen causa sponsionem facere licere, Martiano placuit, *l. pen. de aleat.* ergo eo nomine ex sponso agi posse constat. Planè si quid jocandi causa dictum sit, ex sponsu agi non posse, Varro *lib. 5.* scripsit. Prat.

AGERE videtur qui damni infecti, vel legatorum sibi satis dari desiderat *l. 20.* Digest. *rem ratam habeti.* Briss.

AGERE crimen, i. accusare: aliis exequi, *l. 3.* Digest. *expil. hæredit.*

AGERE reum, id est accusare & postulare apud Valer. *lib. 6. c. 3. & lib. 8. cap. 1.* Brisson. Peragere reum, id est, condemnare.

AGERE quid evitandi criminis, *l. 15. §. 1. de adult.* Briss. in parerg.

AGERE furti, hoc est, actionem furti intendere, quod est de furto apud Judicem accusare. Sic agere falsi (& de falso *l. 30. ff. de inof. test.*) In his & similib. subauditur ablat. crimine vel actione.

Agi de capite: in capitis discrimen venire. Agi de bonis; vel bona alicujus aguntur. Prat.

Agitare vid. inf. suo loco.

Ager ICtis est prædium rusticum, quod sine ædificio est: cum ædificium accedit, Fundus dicitur. Alber. Spieg. Locus sine ædificio, in urbe area; ruri autem ager dicitur: & ager cum ædificio, fundus dicitur, *l. fundi de verb. sign.* Prat. Ager (ait Gœdd. ad *l. 27. n. 6. 8. 12. de verb. sign.*) plerisque linguæ latinæ autorib. (ICtis raro) generatim sumitur continetque & arvum, arbustum, vinetum, plantarium, pomaria, oliveta, salicta, loca venatoria, aucupatoria, piscinam, villam, vivaria, alvearia, Valla 6. *elegantiar. c. 41.* imo (non unum aliquem agrum,) sed universum territorium (χώραν, urbi circumjectum) sub quo & flumina, lacus, saltus, nemora, montes, ac similia adeoque omne quod circa quamlibet urbem, civitatem, oppidum, coloniam, municipium est, sive horti sint, sive ædificia, sive prata, sive pagi, sive viæ publicæ, & si quæ sunt alia; vulgo territorium, seu comitatum, quidam districtum vocant. Ex hoc sensu apud Livium sæpe legitur. Bredeo ex Plinio ager has continet species, villam, pratum, sylvam, vineam, campum, pluriumque civium fundos &c. Similiter Conn. *lib. 4. c. 5.* ager olim latinis fuit quilibet rusticus locus, in quo seri, plantari, aut ædificari potest, ubi postquam aliquid actum est, nomen mutat, & aliud sibi proprium accipit à re cui destinatur, ut ager proscissus ad serendas segetes, arvum dicitur, plantatus autem & consitus, plantis, vitibus, arboribus, plantarium, arbustum, vinetum nominatur; ædificatus verò villa. Hoc significatu ager, teste Spieg. plur. num. caret (ICtis autem vocem propriè strictèque sumentibus ager definitur locus ruri sine ædificio, sive villa. Briss. vel omnis locus ad culturam aptus, modo sit sine villa, i. e. ædificio rustico (Gœdd. *ibi n. 10. 12.*) Si villa sit in fundo, prædium erit; villa est pars fundi, non pars agri; fundus habens ædificium seu villam, ager amplius dici non potest. (*ibi n. 8. pr.*) locus ergo in ista ICtorum definitione, est genus agri; ipse verò locus pars fundi; Fundus, sicut & prædium, constat interdum ædificio simul, & prato, & agris; nec obstat, quod ager interdum pro arbitrio scilicet ac destinatione ipsius domini ita dividentis, in plures fundos partiales dividitur; quia ager interdum synecdochicè pro toto, fundus pro parte ejus sumitur; cum aliàs ager sit pars vel species fundi; non obstat, inquam; quia ager quandoque totum etiam tractum seu territorium significat, ut suprà, & quia singulæ vineæ, singula arva & arbusta &c. per se ac seorsim considerata vel distincta, singuli agri, vel etiam singuli fundi, esse possunt: at domini destinatione ac voluntate hi omnes agri ac fundi simul, unum fundum conficient, nec amplius tunc singuli, & ita multi, iiq; integri dicentur, sed partes simul junctæ pro indiviso erunt, h. e. singuli isti loci, singulique agri, antea, seorsim ita considerati, jam conjuncti erunt, unius fundi vel prædii tanquam unius integri cum antea singuli agri essent singula integra. de quo vid. Gœdd. *ibi. n. 12.*

Ager (ait Varro *lib. 4. ling. lat.*) ab agendo nomen accepit: quasi in quam terram homines quid agebant, & unde vicissim quid agebant fructus causa. Quint. *lib. 1. Instit. orat. c. 6.* hanc etymologiam carpit: aitque, agrum ex voce Græca duci. Ergo saltem vox Græca, ἀγρὸς est ab ἄγειν, ab agendo, arando, vertendo: quia semper aliquid in agro fructus capiendi causa fit & agitur, vel certè agi potest. Gœdd. *d. loc. num. 7. & ad l. 115. n. 8. de verb. sign.* ex Isidori orig. *lib. 15. cap. 13.* Ager igitur est locus in rure, qui agitatur & colitur; sive compascuus sit, sive arvus, sive floridus, sive consitus. Consitus habet arbores, Arvum aratro proscinditur, compascuus habet gramina, Floridus servatur apibus & voluptati. Spieg.

Ager, fundus, prædium, possessio, differunt; ut scitè Gœdd. ad *l. 115. de verb. sign.* Fundus (ait) id omne significat, quicquid solo, seu terra tenetur: seu ager, seu villa, seu prædium, seu ædificium, seu stabulum, seu area, seu insula sit. Ager est species universi fundi, tanquam totius integri, quatenus scil. ad usum hominis comparatur, h. e. quatenus eo fine fundus habetur ut homo arando ac serendo eo utatur, fruatur, utque ex eo fruges, & quæ humano usui necessaria & utilia capiat, ac rursus serat. Ager itaque semper ad usum hominis comparatur: fundus autem non semper ad usum hominis, Ager colitur & fructuum causa habetur. Fundus autem est quælibet soli species, etiam inculta & nulli usui destinata, in qua aliquid fundari potest. Fundus villam & agrum continet: ager verò neutiquam. Livius *in fin. l. 10. decad. 3.* Possessiones similiter non hominis tantum, sed & armentorum, jumentorum, pecoris causa comparamus, sicut & fundum. Possessio hic est species fundi ac prædii, & ita ipsum rei corpus significat, non autem jus corporis vel possessoris, ut alias. Possessio (ait ICtus) ab agro distat proprietate juris. Possessio est fundus, in quo dominium possessionis, jus & usum possessionis) non autem dominium proprietatis habemus. Ager est fundus, in quo dominium proprietatis habemus. Quicquid rerum immobilium apprehendimus, (ait ICtus) cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec retinere potest, hoc possessionem appellamus. Possessio est usus loci: ager proprietas loci, h. e. ager dominium proprietatis ejus loci designat. Prædium est totum, quod pro arbitrio possidentium pluribus quinque constat fundis: nam fundus in prædio est, sicuti locus in fundo. Hinc interdum unicus fundus, prædium est, si scil. dominus partes sibi in prædio non discernat: ut suprà de fundo & agro dictum. Hæc Gœdd. ad *d. l. 115.* vid. infr. *Fundus.*

Ager appellatione tecti venit, *l. 12. C. de his quib. ut indign.*

Ager assignatus dicebatur, qui inter veteranos certis limitibus dividebatur; qui etiam Limitati nomen sumpsit, *l. in agris de acquir. rer. domin.* vid. Alciat. *in prætermissis.* Spieg.

Ager Adrianus, qui limitibus maritimis Gallicis finitur.

Ager Alluvius quem paulatim fluvius in agrum reddit.

Ager Arcifinius Frontino in *lib. de agror. qual.* ab arcendis hostibus appellatus. Alii dictum putant, quod certis linearum mensuris non continetur, sed arcentur fines ejus objectu fluminum, montium, arborum. vide infr. Ager occupatorius.

Ager Asculanus variis limitibus intercisivis adsignatus.

Ager Auximalis limitibus Gracchanis per centurias adsignatus; Anconitanus eadem lege continetur. Albensis idem ut Asculanus. Reliqua Agrorum nomina & significatus petenda censeo ex libro de agrorum conditionibus variorum auctorum. Quædam etiam recenset Varro *lib. 4. de ling. lat.* Prat.

Ager Colonus videtur is propriè dici, qui ad arandum accommodatus est, & alio nomine Arvum vocatur. Spieg.

Ager

Ager deletus vi fluminis, *l.* 11. §. *ult. ff. de aq. & aq. pluv. arcend.*

Ager incultus, *l.* 7. Cod. *de bon. proscr.* Ager siticns. *l.* 6. *C. de servit.*

Ager farrarius, qui fruges producit. Nam far apud veteres de omnibus frugib. dicebatur. *l. defuncta. §. pen. ff. de usuf.* Spieg.

Ager limitatus à limitibus dicitur; limites in agris limitatis sunt qui populo iter præbent ex *l. Sempronia*, Cornelia, & Julia; & ideo in modum agri non cedunt, *l.* 1. *§.* 1. *de pericul.*

Ager limitatus est per extremitates mensura comprehensus, qui civitati totus assignatus est per universitatem. vid. Goth. ad *l.* 16. *de acquir. rer. domin.* vid infr. *Agri limitrophi.*

Ager limitatus suos statutos terminos habet: ideoque incrementum ex alluvione, aut insula non habet. *l.* 1. *§.* 6. *de flum.*

Ager limitatus Festo *lib.* 20. in centurias dimensus. Is enim decumanis & cardinibus dabatur, ut ait Frontinus libel. de agrorum qual. & ita accipiendus est apud Florent. *l. in agris.* 16. *ff. de acquir. rer. domin.* & Ulpian. *l.* 1. *§. simili* 4. *ff. de fluminib.* Prat. Adde hic Alciat. *lib.* 1. *prætermiss.* & Parergon. 1. c. 38. vid. supra *Ager Assignatus*, & infr. *Ager subsecivus.*

Ager metatus Horatio dicitur divisus & assignatus. Nam in agrorum divisione & assignatione modum metiebantur, quod est metari, sed & metis & limitibus solebant centurias & agrorum formas includere, unde & metationem hac in re his verbis nominat Siculus Flaccus: Et quamvis una res sit forma, alii dicunt perticam, alii centuriationem, alii metationem, alii limitationem, alii cancellationem, alii typon, quod, ut suprà diximus, una res forma. Et Maro in diris:

Pertica quæ nostros metata est impia agellos.

Hæc doctissimus Turneb. *lib. advers.* 13. *c.* 1. Tres autem fuere species agrorum, ut docet Julius Fron. *in libell. de qual. agror.* una agri divisi & assignati, altera ejus, qui una mensura totus comprehenditur, tertia Arcifinii, qui nulla mensura continetu aut designatur. Ager ergo, inquit, divisus & assignatus est: colonarum hic habet conditiones duas, unam, qua plerunque limitibus continetur, alteram, qua per proximos possessionum rigores assignatus est, sicut in Campania Suessæ. Ager est mensura comprehensus, cujus modus universus civitati est assignatus, sicut in Lusitania Salmatensibus: Tributarius solus per universitatem populus est definitus, &c.

Ager occupatorius Siculo Flacco dicitur, qui & arcifinalis, seu arcifinius, sic dictus, quod in tempore occupatus sit à victore populo, territis inde fugatisque hostibus, quia non solum tantum occupabat unusquisque, quantum colere præsenti tempore poterat, sed quantum in spe colendi habuerat, ambiebat. Plat.

Ager Quæstorius dictus est, qui ex hostibus captus per Quæstores pop. Rom. limitibus actis divisus, est venditus. Flaccus.

Ager Quæstorius dicitur, quem populus Roman. devictis pulsisque hostibus possedit, mandavitque Quæstoribus, ut eum venundarent. Hygenus. Hot.

Ager purus opponitur monumento, *l.* 9. *C. de relig. & sump. fun.* ut in veteri inscriptione monumenti urb. Rom. Est autem ager purus, qui neque sacer neque sanctus, neque religiosus est: sed ab omnibus hujusmodi nominibus vacare videtur. *l.* 2. §. 4. *ff. eod. tit.* Huic monumento tutelæ nomine cedunt agri puri jugera 10. & taberna quæ proximè eum locum est, Cujac. *obs. lib.* 10. *c.* 37.

Ager restibilis, qui restituitur, ac reseritur quotquot annis; Varroni *lib.* 4. *de ling. Lat.* Prat.

Ager subsecivus dicitur, qui assignari propter incommoditatem non poterat, Spieg. Cæterum Forcatul. *Dial.* 18. Necyoman. ex Jul. Front. in lib. de limitibus exploratius scribit, agrum, qui manu captus esset more majorum, tripertitum fuisse. aut enim, inquit, assignabatur, aut veniebat, aut in publicum remanebat. Assignatus ager est ager divisus veteranis militibus, & emeritis, in præmium laboris bellici, ut aliquando possent quiescere, ut *l. si captivus §. expulsis, de captivis ff.* ubi ostenditur, quod ager captus manu ab hostibus publicabatur, & mox dividebatur per centurias, h. e. cuilibet militum centuriæ certa jugera assignabantur, & hoc est quod rest. involutè dixit, ager limitatus est, in centurias dimensus. Talis ager assignatus, non subjiciebatur præscriptioni, *l. agros, de fundis limitroph.* 11. Cod. nec etiam alluvioni. *l.* 1. *§. si insula & §. seq. ff. de flum.* quippe cum agri limitati formâ neutiquam mutari possit. Ager vænibat. h. e. sub hasta publicè vendebatur plus licitantibus. d. *l. in agris in fin.* Postremo in publicum, inquit, remanebat: & hic erat ager qui subsecivus appellabatur, nam quoties expletis centuriis militum, agri portio supererat, quæ per mensorem commodè dividi non poterat, vænibat in publicum. Quod autem idem videtur d. l. in agris, posuisse quartum genus agrorum manu captorum, cum dixit: Trebatius ait, agrum, qui hostibus devictis, ea conditione concessus est, ut in civitatem veniret, ab eodem Frontino explanatur: Est, inquit, ager similis subsecivo, nec assignatus, sed extraclusus dictus, qui Reipub. pop. Rom. aut ipsius Coloniæ, cujus finibus circumdatur, aut locis sacris, aut religiosis, atque ad popul. Rom. pertinentibus jure subsecivorum, in ejus qui assignare potuit, remanet potestate. Subseciva autem loca ab relictis & extraclusis in hoc distant, quod illa sint loca non assignata quæ centuriæ modum explere nequiverunt, hæc vacuæ centuriæ, quæ in adsignationem non ceciderunt, quæ omnia Domitianum veteribus possessoribus concessisse, Siculus, Urbicus & Suetonius scribunt. Cujac. *obs. lib.* 10. *cap.* 2. *circa fin.*

Ager tutelatus, unde ligna in reparationem publicorum, vel mœnium, vel balneorum distrahebantur. Vide Aggenium Urbicum de Limitibus agrorum. Spieg.

Agri vectigales hac occasione & origine cœperunt. Romani quondam agros populi alicujus bello ab ipsis subacti, in suum patrimonium seu ærarium redigebant; ac pro certo vectigali possessoribus locabant, qui haberent jus possessionis, h. e. perpetuum utendi fruendi jus: quod rectè dominium possessionis dicimus; vulgo utile dominium. Unde tales agri possessiones vocantur; ac possessiones istæ agris, h. e. proprietati opponuntur. Suntque (agri isti) res, nec mancipi. Quibusdam tamen urbibus, provinciis, jus Italicum dabatur, h. e. ea gratia fiebat, ut Prædia seu agros haberent. Mancipi, seu à vectigali libera. Gœdd. ad *l.* 17. *n.* 1. 2. *verb. sign.* Ager autem vectigalis postea stipendiarius quoque & tributarius (quia stipendium ac tributum daret, primò quidem spontaneum, tandem verò necessarium) dictus fuit. Gœdd. *ibi n.* 9. adde *ibi n.* 13. 14. 15. de stipendii ac tributi significatione, origine, differentia. Agri verò municipiorum tandem &

ipsi imitatione Romana vectigales esse dici cœperunt : *ibid. nu.* 17. vectigales agri ante Zenonem non fuerunt emphyteuses, seu emphyteuticarii, *ibid. n.* 19. vid. infr. *vectigales agri.*

Agri, Agrum, vid. infr. suo ordine ac loco.

Agrimensores mox infr. suo loco.

Aggeres consecrati i. sepulchra. Goth. ad *l.* 5. *C. de sepulch. viol.*

Aggeres, sunt lapidum terræque coacervatio, fixis palis, undis cohibendis opposita, in *l. pen. de extraord. crim. l.* 1. *in fin. ff. de aq. & aq. pluv.* Hi valla appellabantur ab Honor. & Theodos. Impp. in *l. unic. C. de Nili agger. non rump.* Significare etiam aggerem viam lapidibus stratam, Isidorus scribit *lib.* 15. *Etym. cap. ult.* Servius autem *lib.* 12. *Æneid.* putat pro muris accipi. Equidem in eo Vergilii loco pro munimentis murorum sumi putem. Vergilii verba hæc sunt

Qui intra portas, atque ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum.

Nec movet, quod ait Varro, moris eos contineri. Nam quæ cohærent, eodem jure censenda sunt. *l. quæ religiosis. ff. de rei vendic.* Prat, Brisson.

Aggeres per periphrasim Cic. vocat moles oppositas fluctibus *l.* 1. Cod. *de Nili agger. non rump.* vid. Bart. *C. de immun. nem. conced. lib.* 10. ubi docet quorum impensis fieri debeant.

* Aggratiandi jus, Germanicè *die begnadigung der maleficanten*, est justa pœnæ per remissionem, vel alterationem ab absolutâ potestate, gratuitò facta derogatio, vel contraventio. Causa *efficiens* juris aggratiandi est summa potestas seu majestas; & est illud jus è numero Regalium. In Imperio nostro jus hoc non tantùm Imperatori, sed & Electoribus, Principibus tam Ecclesiasticis quàm Politicis, Comitibus itidem, ac Civitatibus Imperialibus, vigore superioritatis ac Regalium, in territoriis suis competit. Gratia autem pœnæ reo danda est, si vera subfuerit caussa : quidquid enim justi fuerit in jure aggratiandi, id ex justitia & veritate causæ moventis dependet. Princeps igitur ex merâ gratiâ absque causâ, damnato reo pœnam remittere citra culpam non potest. Caussæ ad remissionem pœnæ impellentes præcipuè sunt. 1. furor & insania. 2. nimii amoris violentia. 3. ætas infantilis. 4. somnus, 5. fatuitas. 6. mandatum superioris domini. 7. factum absolutè coactum. 8. insignè meritum in Rempublicam. Causæ mitigandi pœnam sunt. 1. Amicitia. 2. Conatus non subsecuto effectu. 3. Confessio delicti spontanea. 4. Culpa sine dolo. 5. Diuturnitas temporis. 6. Ebrietas, 7. Imprudentia, 8. Ignorantia, 9. Intercessio, 10. gravis ira, 11. Multitudo liberorum. 12. Meritum & eximia virtus. 13. Nobilitas & dignitas. 14. Officium. 15. Paupertas, 16. Peccatum occultum. 17. Probitas vitæ ante actæ. 18. Rusticitas. 19. Senectus summa, 20. Sexus, 21. Insigne artificium. 22. Utilitas publica. *Materia* juris aggratiandi est *Delictum*. Sunt autem delicta quædam, quæ exercitium juris hujus planè excludunt, ut 1. Homicidium dolosum. 2, Parricidium, 3. Assassinium. 4. Blasphemia in Deum, 5. Idololatria. 6. Magia. 7. Sodomia. 8. Incestus in lineâ rectâ. 9. Adulterium duplicatum etc. *Forma* juris aggratiandi est Clementia Principis vel Superioris, per quam juri ordinario in remittendâ vel alterandâ pœnâ derogatur. Aggratiatio fit tribus modis. 1. pœnam remittendo. 2. mitigando, 3. alterando. Remissio pœnæ tria includit, 1. dispensationem de lege, ejusque sanctione pœnali, 2, condonationem culpæ. 3. gratuitam ablationem pœnæ. *Finis* exercitii juris aggratiandi est *æquitas*, cùm nempè in æstimatione delicti, perpensis probè circumstantiis, id quod æquum ac benignum eligitur, & pro ratione pœna vel remittitur vel alteratur. *Effectus* hujus juris est. 1. abolitio criminis. 2. restitutio honoris, famæ & pristinorum jurium. (Vid. D. Clasen. *Tr. de jure aggratiandi.* Suarz. *Dissert. de jure aggrat.* Zepper. & D. Cortrejus, *discurs. simil.* Carpzov. *Pract. Crimi. quæst.* 150. Kinschot. *tr. de remiss. homicid.* Tiraq. *de pœn. temperand. causis*, Knipschild. *de jur. civit. Imper. L.* 2. *c.* 27.)

Aggredimur è longinquo, adorimur ex insidiis è proximo, Donat.

Aggressura, vid. *Adgressura.*

Agi, vid. supra *Agere.*

Agilem actio facit : Strenuum Metus : Fortem animus : Robustum corpus : Corne. Front.

Agitare est incitare ad currendum. *l.* 1. *C. de cursu public. lib.* 12. sic & accipiendum putem in *l. eos, qui de spectac. lib.* 11. *C.* sive currum equis adhibitis ducere.

Agitare etiam quærere significat *l.* 1. §. *veteres de acquir. possess. l. quod pariter. de reb. dub.* Prat.

Agitare pro agere, litigare. *Paul. l.* 73. *ff. de fidejuss.*

Agitare tractare, *l. idque* 45. *ff. de actio. empt.* Prat.

Agitare fœnus, id est, credere, *l.* 2. *C. si cert. petat.* Agitare rem jure appellationis *l.* 1. *C. de relationibus.*

Agitare facilè, bellissima locutione dicuntur divites, quibus facilè nulloque negotio omnia ad vitam degendam suppeditant, sic dii quibus nihil deest ῥεῖα ζώοντες à Poetis Græcis, id est, facilè viventes, dicuntur. Turneb. *lib. advers.* 20. *c.* 23.

Agitatores sunt curruum in sacris certaminibus rectores, Ulp. in *l.* 4. *ff. de his qui not. infa.* vel sunt aurigæ, qui ludis Circensibus, cursu certamine sese exercebant, quorum species quatuor, Russati, Abbati, Prasini, Veneti. Et circus quidem locus erat, ubi ludicra celebrantur certamina. vid. Bartol. Marlianum in *Topograph. antiq. Rom.* & Corra. 4. *Miscel.* 24. *n.* 17.

Agmen ut notos significatus prætermittam, significat numerum præfinitum in Justin. (nisi nos fallat inscriptio) constitutione *l. pen. C. de advoc. divers. judicum.* Prat.

Agmen judiciale *l.* 9. *C. de recept. arbitr.*

Agminales dicuntur, quod agmen exercitus sequantur, contrahant impedimenta. Goth. ad *l.* 18. §. 21. *ff. de vacat. & excus. mun.* Expletum agmen. Briss. *ex C.*

Agmina militaria dicuntur numeri & societates militum.

Agmen aquæ in Claudii Imp. constitutione, pro multitudine aquæ, *l. præses.* 6. *C. de ser. & aqua.* Prat.

Agna rusticis Beticæ provinciæ mensuræ genus, aliis actum. Autores sunt Theodosius & Neuterius : & hunc duplicatum putem ex Columell. *lib.* 5. *cap.* 16. Prat.

Agnata dicuntur, non quæ alicundè nata sunt : ea enim Enata dicuntur; sed quæ ad alia i. contra, sive juxta alia quædam, nata sunt. Itaque filius patri nasci dicitur, quum ad patrem cognatio refertur : agnasci verò, quum ad agnatos & propinquos. Nasci filius dicitur vivo patri : agnasci mortuo, quia cognatio posthumi non ad patrem, sed ad propinquos refertur. Ulp. *l.* 3. *ff. de*

ff. de injust. rupt. Posthumi per virilem sexum descendentes ad similitudinem filiorum nominatim exheredandi sunt: ne testamentum agnascendo rumpant. Et in fin. licet autem posthumus præteritus agnoscendo rum, at. Itaque Papinian. *l. 7. si tab. test. null.* nepotem avo sine dubio non esse agnatum affirmat. Hotom. Adde quod solemus juxta nata adnata, non agnata vocare *Plin. lib. 16. c. 44.* Viscum autem in quercu robore, ilice, pyro sylvestri, nec aliis arboribus agnasci. Idem *lib. 27. cap. 11.* Caule longo, hirsuto adnatis multis cubitabilibus. Aul. Gell. dentes quoque & in septem primis mensibus, & septenos utraque parte gigni, & geminos adnasci annis fere bis septenis.

Agnati, Agnatio, Agnasci. vid. suprà *Adgnasci. Adgnati.*

Agnati, quoad successionem, sunt vel sui agnati, vel agnati tantum. Sui agnati, sunt agnati descendentes, i. qui defuncto sunt in linea descendenti. atque olim in ipsius potestate, & quidem gradu proximo. Ita nemo suus est heres, quin sit agnatus; non vicissim: siquidem multi agnati sunt, qui tamen sui non sunt. Agnati tantum, sunt transversi seu collaterales: sed postea per legem Voconiam agnatorum ordo cœpit esse duplex, ita ut alii esse t consanguinei, alii agnati tantum; & ut, cum olim post suos vocarentur ad successionem agnati, post legem Voconiam vocarentur post suos agnati illi, quorum hæc erat qualitas, ut dicerentur consanguinei, atque si hi non essent, tum demum vocarentur agnati cæteri, quisque tamen suo ordine. *l. 1.* post suos & *l. 2. ff. de suis & legit.* Hinc consanguinitas, dicitur esse species agnationis, in §. *vulgo* inf. *de success. cognator.* Omnes consanguinei ex lege Voconia sunt agnati; non etiam omnes agnati sunt consanguinei. Consanguinitas duntaxat est inter fratres & sorores; agnatio etiam est inter ulteriores. Jure igitur consanguinitatis succedunt mares & fœminæ, hoc est, fratres & sorores; at in jure agnationis succedunt duntaxat mares, non etiam fœminæ. Distinguendum est inter agnatum esse, & inter habere jus agnationis, quemadmodum titulo superiori distinctum est inter eum qui est suus, & eum, qui jus suitatis habet. Hæc Vult. *comment.* Instit. *ad princ. tit. de legit. agnat. succes.* n. 6. 7. 8. 9. Differunt etiam & opponuntur sibi, Agnationis jure ad successionem venire, & proximitatis jure venire. Vult. *ibid. ad §. ult. fin. de success. cognator.* Agnatus intra longissimum, hoc est, decimum gradum proximus, remotiorem excludit. Vult. *ibid. ad §. 2. n. 1. 2. 3. de legit. agn. success.*

Agnati eorumque distinctio, ordo, successio; vid. omnino Vult. *comment.* Instit. *tit. de nupt. ad princ. n. 42. 37. & ad tit. de legit. agnat. success. & tit. de success. cognat. & tit. de grad. cogn.*

Agnatio & gens differunt. Gens latius patet quàm agnatio: primò quia agnatio propriè est eorum, qui in ejusdem patrisfamilias familia sunt, vel in suam potestatem sola morte patris pervenerunt, non etiam eorum, qui emancipati: at gens nihilominus eorum manet & gentiles vocantur; quamvis emancipati sint. Deinde quia agnatio patrem, avum, proavum, atavum, propriè non excedit: gens eorum omnium est, qui ab uno Principe familiarum descendunt, quamvis sit atavus, tritavus, tritavi tritavus &c. Connan. *lib. 2. c. 11.* Balduin. *ad l. 12. tab. c. 30.* Tertiò agnatio propriè est singularum familiarum, *l. pronunciatio. §. 1. inf. h. t. §. 1. 3. Insti. de leg. agnat. tut.* Gens plurium familiarum ab eodem principio provenientium collectio: Et autore Carolo Sigon. *in lib. 4.* Livii, Gens ad nomen, familia ad cognomen refertur. Goed. ad *l. 53. n. 4. circ. med. de verb. sign.*

Agnaticon jus vide epigraph. Novell. 128. quæ inscripta est de æqualitate agnatici juris.

Agnomen cognominis genus est, quod ob insignem rem aliquam nomini additur. Vox agnomen legit apud Cic. *lib. de invent.* Itemque in §. 29. Instit. *de legat.* alibi legi egat Antonius Augustinus 3. emen at. 8. legitur quoque in *l. 4.* ubi Gothofr. *C. de test.*

ἈΓΝΩΜΈΝΩΣ, indevotè, Gothofr. ad *Nov. 1. in præfat. §. 1.*

Agnorum appellatione continentur, qui minores agniculis sunt *l. 60. de legat. 3.*

Agnorum quantulo loco sint, ex usu cujusque loci accipiendum putat Marcian. *l. legatis eod.* Nam in quibusdam locis ovium numero videntur, cum ad tonsuram venerint: & hoc significatu Græcis dicitur ἀγνός. Briss. Prat.

ἉΓΝΟΣ Græcis purum castumque sonat Festo; sed & agnum, ovis fœtum, eo quod sit hostia pura immolationi apta. Unde & Christus Salvator noster rectè agnus dictus est in variis novi Testamenti locis. Prat. Varro tamen de *ling. lat.* Agnum putat ab eo dictum, quod sit perori agnatus. Hinc pelles agninæ *l. vestis, de aur. & arg. legat.* Pelles, inquit, caprinæ & agninæ. Nebriss.

ἌΓΝΟΣ fruticis genus apibus gratissimum, à Gaza redditur Vitex, apud Aristot. *lib. 2. anim.* Hinc ἀγνοφόρω apud Modestin. in *l. 34. §. 1. de l. 2.* ferens agnos: sic enim legendum dudum admonui ad *d. §. 1.* in Pand. Revillian. & *lib. 3. c. 4.* Jurispr. Med. non ἀμνοφόρος, ut in vulg. C. nec ἀγνοφόρω, ut in P. Flor. Prat.

Agnitio, Agnoscere plus est, quàm cognoscere; illud specialius, hoc generalius est.

Agnitio Dei plus est, quàm cognitio Dei. Hæc plurium, illa pauciorum. Pater agnoscit filium, cum eum ad se adsciscit & pro suo habet: Quæ liberorum Agnitio jure consulto est τῶν παίδων ἀνάληψις. Hinc intelligitur, quid sit agnoscere aliquem discipulum suum, *einen darfur halten.* Agnoscere erratum suum, est confiteri, *auf sich nehmen.* Homines in densis tenebris, quas peccatum invexit, versantes aliquo modo Deum cognoverunt, sed non agnoverunt, id est non coluerunt, nec gloria affecerunt. Præstantissimus Gochlenius *in observat. Latinæ ling.*

Agnovisse videtur testamentum, qui quale Judicium defuncti comprobavit, *l. 32. ff. de inoff. testa.* vid. *Agnoscere.*

ἈΓΩΓΙΚᾺ 1. Græca constit. *l. 4. de discuss. lib. 10. C.* sive ἀγωγαὶ in *Nov.* 128. dicebantur quæ agebantur, ducebantur ad principem cui significationi judicium est verbum ἀγωγιμαῖα utrobique positum, quo transmissibilia significantur. Prat.

Agonothetæ dicuntur qui certamen constituunt & designant, certaminibusque præsident. Jul. Poll. *lib. 3. c. 30.* sunt ἀγῶνων θετῆρες *l. ult. §. mastigophori. ff. de muner. & honor. l. ult. de expens. ludor. in C. Th. Tertullia. in lib. ad martyr.* Bonum agonem subituræ estis in quo Agonothetes Deus vivus est. Solebant enim veteres aliquem sibi constituere, qui certaminibus, ludisque sive scenicis sive gladiatoriis præsideret. Idque ad Principem in urbe, aut eo retusante, ad magistratus delatum, ex Suet. in *August. c.* 45: x

45. & in Caligula c. 18. intelleximus. Verum ut Suidas tradit ἀγωνοθέται propriè est οἱ τῶν ϑυμελικῶν. οἱ δὲ γυμνικῶν ἀθλοθέται; & ut Nicand. apud Hesych. le. ut. ἀθλοθέτης ὁ μόνα γυμνικὰ, ἀγωνοθέτης δὲ ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάματα διατιθέμενος. unde ἀγωνοθεσία ipsum constituendi desig andique certaminis munus appellatur, l. 20. §. *Neratius. ff. famil ercisc. l. 109.* deducitur in Cod. Th. Briss. Sed & Agonothetæ dicebantur, qui sacris certaminibus præerant; erantque Decemviri, ut Jul. Pollux scribit. Et præmia quæ his jam emeritis distribuebantur, dicebantur Agonothetica, sive ea quæ ipsi agonothetæ athletis adjudicabant, Alciat. in *l. jubemus. C. de fund. patrimon. lib.* 11. Pyrrhus *de mil. offic.* Spieg.

'ΑΓΩΝΟΘΕΤΕΙΝ certaminibus ludisque præesse, ea constituere & designare, apud Modest. in *l. Scepticia* 10. *ff. de pollic.* Prat.

AGONOTHETICI fundi mentio fit in *l. fin. C. de fund. patrim. lib.* 11. qui sumptibus deputati erant, ut *l. pen. C. de diver. prap.* Prat. Alberi. Agonophori alibi dicuntur, Cujac. *l. ult. C. de fund. patrim.*

AGONOTHETICUM jus *l.* 14. *C. de fund. patrim.*

ΑΓΟΡΑΙΑ dicuntur forensia & publica instrumenta, *Novell.* 49. 52. 73. 117. 142. diversa ab ἰδιοχείροις quorum fit mentio in *l.* 11. *C. qui potior. in pig* Gothofr. *ad l.* 20. *C. de fid. instrum.*

'ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΑΣ, Anton. August. *lib.* ad Modestin. singulari, interpretatur ædilitias curas, eos secutus, qui forum rerum venalium ædilibus subjiciunt.

'ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΙ differunt ab αἰσυμνηταῖς. Ulp. in orat. contra Timocr. ἐπὶ δὲ ἀγορανόμος, ὁ ἐπιμελὴς τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς αἰσυμνήτης δὲ ὁ ἐπὶ τοῦ ἄγειν καθαρὰν τὴν πόλιν ἐγκεχειρισμένος. vid. Cujac. ad *l.* 1. *de excusat.* Gothofr. ad *l.* 1. *in prin. ff. de via publica.*

'ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΙ, literarum imperiti. *l.* 6. *in fin. de excus. tut.* quibus opponuntur γράμματα εἰδότες, 35. Eclog. 3. *c.* 10. Gothofr. ad *l.* 21. *in princ. C. de testam.*

'ΑΓΡΑΦΟΝ, non scriptum §. 3. *inst. de jur. natur.*

AGRARIUM, quod ad agros pertinet, ut lex Agraria, & Agrarii homines, id est, fautores legis Agrariæ. Sic

AGRARIA facultas, item Agraria res, apud Cic. Spieg.

AGRARIA lex, vid. *lex Agraria.* Agrariæ viæ, quæ in agris sunt, in agros ducunt. Briss.

AGRESTES homines dicuntur, quicunque civilioris vitæ ignari sunt, nec melioribus inventis volunt acquiescere. Connan. *lib.* 9. *cap.* 5. Agrestia loca. *l.* 4. *C. de malef. & mathemat.*

AGRI limitrophi dicebantur, quorum videl. possessores annonam inde provenientem ad castra militum ducerent, qui in imperii limitibus excubabant adversus barbaros; à limitaneis videlicet limitib. τρέφω, nutrio, sic dicti. Drosæus in *meth. jur.*

AGRI plagam, quæ est in regione illa. vid. Scævolam in *l. uxorem, de legat.* 3. Spieg. vid. sup. *Ager.*

AGRICOLÆ, qui & agricultores & agriculatores dicuntur, quasi agros colentes. Est autem nomen generale ad omnes agricolas. Specialia verò nomina sunt illa, quod Agricolarum quidam sunt adscriptitii, quidam censiti, alii perpetui, alii coloni conditionales, alii inquilini, alii originarii, alii simpliciter coloni nuncupantur: de quibus omnibus suo loco. Old.

AGRIMENSORES qui fines regunt, limites dirigunt; ut liquet ex constitutione Theodos. & Valen. Impp. *l. præcipimus, de sepulc.* & apud Impp. Constant. *l.* 3. *C. fin. regun.* Hi mensores Ulpiano dicuntur. *l. si irruptione. ff. eod.* Hi etiam agrorum modum præstituunt. Prat. Frontin. (ut negotium de controversiis agrorum, quæ per mensores dirimuntur, intelligatur) aliam controversiam facit de fine, aliam de loco, aliam de modo. De fine controversia est intra quinque pedes: de loco ultra quinque pedes: cum locus quidam in confinio vel in mediis agris, quam ad partem pertineat, quæritur. Finis usucapi non potest: locus usucapi potest, utraque controversia est de latitudine. *l. ult. ff. de pign. act.* & dirimitur arte mensoria. De modo quæstiones nascuntur lere, ut Urbicus ait, in agris divisis, & adsignatis, quod in ære sine forma agrorum modus cuique militi adsignatus comprehensus est, quæ forma obligat vicinos inter se, quia publica est. Quas possessionum suarum formas privatim quidem faciunt, eas nec ipsos vicinis, nec ipsis vicinos obligare. Siculus ait, non magis scilicet, quàm rationes privatas, quia res est voluntaria. Et de eo ære, *l. qui tabulam. ff. ad l. Julian. pecul.* Longè alia est conditio agrorum, qui occupatorii & Arcifinii dicuntur. Nam horum (ut Siculus ait) nullum est æs, nulla forma, quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat: quod non ex mensuris actis miles modum accepit, sed quod aut excoluit, aut in spe colendi occupavit. At signatorum est certus modus, qui ære continetur: nec is tamen æqualis semper: qui non omnibus æqualiter (ut Siculus ait) sed secundum militiam, i. e. secundum merita militiæ, datus est modus. Hygenus: Erat præmium terra & pro emerito habebatur. Et adsignabantur agri omnes territorii unius, i. e. agrorum unius populi universitas; & inde Modest. ait in *l.* 7. *ff. fin. regun.* De modo agrorum Arbitros cognoscere: Agrorum, adsignatorum scilicet, quorum certus modus formis & ære continetur. Et is, inquit, qui majorem locum in territorio habere dicitur, i. e. qui plus possidet, quàm ære continetur, cæteris, qui locum minorem possident, integrum locum adsignare compellitur: controversia scil. modi revocata ad æs sive publicam formam, quæ vicinos obligat inter se. Compellitur autem per arbitrum sive Mensorem. Alias memorat Frontinus controversias. De positione terminorum, De rigore, De proprietate, De possessione, De alluvione, De jure territorii, De subsecivis, De locis publicis. De locis relictis & extraclus. De locis sacris & relig. De aqua pluv. De itinerib. De positione terminorum, ut quum terminus quidam malè positus dicitur, vel quod cæteros terminos recta non spectet, vel quod fortè terminus comportionalis non conveniat rationi maximorum limitum. Et de terminorum positione, restitutione, redintegratione, declaratione, etiam arbitri dantur vel eliguntur. *l.* 8. *ff. fin. reg. l. inter. ff. de recep. qui arb. recep.* Cætera vid. in Cujac. 10. *obser.* 2.

ΑΓΡΙΟΡΝΙΘΕΣ feræ gallinæ: Ἀγριοχῆνες, feri anseres, Goth. ad *l.* 5. §. 6. *de acquir. rer. domin.*

AGRIPPA. Scævola in *l. pater de leg.* 3. Julius Agrippa primipilaris, testamento suo cavit. Quorum in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant, qui partus difficillimus, ægrissimusque habetur, eos Agrippas appellari, ab ægritudine & pedibus, autor est Gellius *noct. Attic. lib.* 16. *cap.* 16. Spieg.

AGRIP-

AGRIPPINENSIS colonia, civitas est Germaniæ inferioris, sive Galliæ Belgicæ, autor Ptolomæus. Celsus in *l. fin. de censib.* In Germania, inquit, inferiori Agrippinenses juris Italici sunt. Tacitus tradit, eos puduisse Germanicæ originis, patriamque ejurasse, non Ubios, sed Agrippinenses sese vocantes. Ejus rei causam indicat Rhenanus lib. German. rer. primo. vid. Imperatoris nomen, & colonia Germaniæ. Spieg.

'ΑΓΡΩΣΤΙΣ, id est, verbena, Goth. *ad l.* 27. §. 14. *ad leg. Aquil.*

AGRUM non præscindere pati, *l. si cujus*, §. *denique*, *de usufr.*

AGRUM ambedit flumen. *l.* 38. *de acq. rer. domin.* Briss. in pererg.

A H.

AHENUM, Paul. in *l. cum de lanianis* §. *ahenum. ff. de instruct.* nec multum refert, ait, inter cacabos, & ahenum, quod supra focum pendet. His aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur. Quod si ahenum instrumento continetur, urcei quoque, quibus aqua in ahenum funditur. Adjectivum pro æreo, poëticum est apud Ovid. 1. *metam.*

Tertia post illum successit ahenea proles.

Gellius *lib.* 2. *c.* 3. Ahenum dicimus, per h, interpositam inter a, & e, non aeneum, ut sonus sit viridior, vegetiorque. Spieg. v. *Ænum*, supra.

A I.

AIO & Nego contraria sunt. Nam aio propriè fateri significat; Donatus in And. indicat. Aiunt, de ea re dici quam nolumus esse falsam. Quod locum non habet apud Jurisconf. in *l.* 1. *de ædil. ed. & l. ædiles aiunt.* Spieg.

AIAT, apud Ulpian. §. *cum vero de legat.* Quia iniquum esse aiat ad separari à se. Spieg.

AIO verbum, veteris juris erat, quo actiones personales intendebantur, significat dedico, adfirmo, Nomio. Hinc nata illa forensis formula: A. T. M. D. O. id est, Aio te mihi dare oportere, ut Valerius Probus scribit. Prat.

'ΑΙΤΙ'Α, accusatio, criminatio, apud Classicos rerum Græcarum scriptores: ἐν αἰτίᾳ γίνομαι, dixit Plut. *in Camillo*, quod & Jul. Pollux *lib.* 8. ostendit ex Platone, atque esse verbum judiciale sive forense. Prat.

Αἰτήματα Geometris sunt petitiones, in *lib. de generibus lineamentorum.* Bud. in *l.* 1. *ff. de just. & jur.* Prat.

Αἱμοῤῥαγία τῆς ὑστέρας i. immodica purgatio. de qua vid. Actuarium 1. medic. æ 22. Gothof. ad *l.* 15. *ff de ædil. edict.*

Αἰχρολογία, calumnia. Goth. in Epigr. Nov. 77.

'Αἰτωρ, adjutor Suidæ, Goth. ad *l.* 13. §. 1. *ff de tutel.*

Αἵρεσις, conditio. Goth. ad *l.* 6. §. 2. *ff. de excus. & ad rub. C. de fals. caus. adject.*

A K.

'ΑΚΑΚΙ'Α simplicitas, Goth. ad *l.* 1. *C. si quis imperat. maledix.*

'Ακρόδρυα apud Græcos omnes arborum species appellari scribitur, in *l.* 236. *in fin. de verb. sig.* quod & Moschopulus in libell. cui titulus est συλλογὴ 'Αττικῶν ὀνομάτων, scribit & Suidas quoque 'Ακρόδρυα πάντας τ' ἀνδρῶν καρπὸς dici tradit. Brisson.

'Ακροτάτη, Ætas 18. ann. ab Arriano in Indic. vocatur ἀκροτάτη ἀκμή. Ab aliis prima lanugo. Goth. ad *l.* 57. *ff. de judic.*

A L.

ALÆ præter notissimos significatus sunt exercitus militum aut equitum ordines Gellio *lib.* 16. *c.* 4. Sic quoque accipiendæ sunt in *l.* 2. *de iis qui not. infa.* Alarum præfectus apud Paul. 5. *sent.* 38. & Sueto. in Tiberio c. 30. Alas, ut Gellius *d. loc.* scribit, equitum ordines inde appellarunt, quod circum legiones dextra sinistraque tanquam alæ in avium corporibus locarentur. Sed & ut Veget. *lib.* 2. *cap.* 1. Equitum alæ ait, dicuntur ab eo, quod ad similitudinem alarum ab utraque parte protegant acies. Alas etiam funditorum dixit Valerius *lib.* 2. *cap.* 2. Briss.

ALABA atramentum Phavorino.

ALABARCHES, magister est scripturæ, quæ fiebat pascendi pecoris causa. Cujac. 8. *obs.* 37. Goth. *ad l.* 9. *C. de vectig.*

ALABARCHIA Cujacio, jam d. loc. interprete, est vectigal, quod pro transductione pecorum inferebatur: cui interpretationi mirum ad modum favet *l.* 9. *C. de vectigal.* Idem Cujac. adjicit, Arabarchiæ vocabulum pro Alabarchia usurpari, ἀργύλιον, εὐγάλιον, φρογύλιον, φλαγγίλιον, Gothof. *ad d. cit. leg.* 9.

ALABASTER, vas unguentarium, Baifio *l. argumento.* 25. §. *ornamenta.* 10. *de aur. arg. mund.* ubi sic legendum putat, pro quo in Pand. Flor. est Lavatio, viscus, ut & ipsemet refert.

ALABASTRUS, in *d. l. argumento.* §. 10. secundum veram lectionem est genus marmoris perlucidi & coloribus distincti, ex quo fiebant vasa unguentaria. Dicitur autem Alabastrus & Alabastrum in neutro genere, teste Martial. Et Alabaster. Cic. *Acad.* 2. Quibus etiam alabaster plenus unguenti putrescere videtur. Cotta *in memor.*

ALACER, præsente animo est, ac sensibus non turbatus, non refragantibus. Aliud ergo est lætus, aliud alacer.

Ἄλαγες mansiones Goth. ad *l.* 18. §. *de vacat. muner.*

ALANICUS dictus est Justinian. ab Alanis populis devictis. Hos Ptolomæus in parte Scythiæ collocare videtur, Capitolinus in parte Daciæ, Josephus inter Tanaim & Mæotidem, Plin. & Marcellinus in Sarmatia Europæa. Hi cum Vandalis juncti erant, nec minus efferæ naturæ. Lucanus *lib.* 8. vocat duros æterni Martis Alanos ex Balduino ad Inst. procem. Schard.

ALBA ficus. vid. Gothofr. ad *l.* 205. *de verb. sign.* Varias fici species enarrantem.

ALBARIUM; calx liquefacta, qua muri exalbantur Alciato ad *l.* 1. *C. de excus. artif.* ex Plinio.

ALBARIUM opus, apud Vitruvium id est, tectorium, quod ex calce pura fit.

ALBEI, pro alvei, apud Cassiod. Brisson. pererg.

ALBENA genus quoddam uvarum. Goth. ad *d. l.* 205.

ALBERGARIÆ: canonistis census sunt seu pactiones, quæ debentur pro comestionib. de hoc gl. in *c. præter de jur. patr.* Spieg.

* Est autem ALBERGARIÆ jus (*atz, atzungs gerechtigkeit.* item *gastung, nachtseld*) onus ordinarium, quod incolæ alicujus loci dominis, vel aliis cum familiis & comitibus advenientibus debent, in hospitio, esculentis & poculentis præstandis consistens. Albergaria à *Forma* dividitur in *limitatam & illimitatam*, *gemessene und ungemessene atz*, à *subjecto* dominante, in *Eccle-*

fiasticam quae ratione visitationis à visitatis dari solita, & procuratio dicitur: & *secularem* quam Principes vel ejus legati aut Missi exercent. Acquiritur jus Albergariae. 1. superioritate. 2. praescriptione. 3. conventione seu pacto. Competit non solùm Imperatori, sed & Principibus ac statibus Imperii vi juris superioritatis territorialis. Non verò iis, qui summum simplicem jurisdictionem, jus advocatiae seu protectionis, aut jus feudalitatis in loco habent. Debent albergariam subditi vel laici vel Ecclesiastici, quâ domini, juxta proportionem Geometricam, cum modestia, sine flagitio, noxa & injuria, secundum pactorum limites utantur. Amittitur aut finitur jus albergariae, praes ri tione, renunciatione, exemtione etc. (vide Mart. Mager *de advoc. armata. cap.* 10. Klock *de contributione cap.* 1. *n.* 190. & *cap.* 17. *n.* 243. & 245. *vol.* 1. *conf. c.* 10. Bef Id. Sp ei l. Wehn. Riidmg. *in observat. verb.* Azung. D. Tobor. *de metat. cap.* 4. Fr. Binder. *Dissert. inaug. de jure albergar.* (*par.* 3 *exerc. var. jur. publ.* 3.)

ALBI Corrupti edictum, ejusque formulae, vid. *l.* 7. *in pr. de jurisd.*

ALBINA mulier, *l.* 11. *§.* 2. *ad SC. Tertull.*

ALBINI, quos Graeci κονιάτας vocant in Constantini Imp. ad Maximum constitutione. *l.* 1. Cod *de excus. artif. lib.* 10. sunt Albarii, qui albario muros illinunt. Hot. Prat.

* ALBINAGIUM vel jus Albinagii seu peregrinitatis, Ger. *das frembdlings-recht*, Gallicè *le droict d' Aubeine*, est jus, quo Rex Galliae extraneis seu Albinis deficientibus liberis, ex generali illius Regni consuetudine succedit, nisi illi fuerint à Rege Regnicolae facti. Jus hoc Albenae vel Albinatus ad similitudinem antiquae Romanae Latinitatis introductum videtur, & in Italia, ac Sicilia etiam obtinet, sublatum autem Friderici II. Imp. constitutione; *Auth. omnes peregrini. Cod. comm. de success.* Competit illud jus in signum superioritatis soli Regi, exclusis dominis, merum imperium habentibus. Non obtinet 1. in liberis peregrinorum in Regno natis, & quidem ex uxore in ipso Regno assumpta & non peregrina, sc praeterea, si in Regno residerant, 2. in bonis peregrini, qui extra Regnum residet, 3. qui natus est in Franciâ jure civitatis, quod *naturalitatis* vocant, *wenn er naturalisiret wird, und fur der enden gebohren gehalten wird*, non privatur, etsi in Civitate quadam confoederatâ extra Regnum habitet, nisi relegatus sit. Peregrinus tamen, ubi jus Albinagii viget, donatione vel contractu inter vivos de bonis suis disponere potest, dummodo id in fraudem fisci non fiat, (Vid. Mager *de Advoc. armat. cap.* 15. *n.* 135. & *seqq.* Christinae. *Decis. Cur. Belg. vol* 5. *decis* 228. Bacquet *Tr. de jure Albinagii.* Speidel. *h. voc.* Springsfeld. *de Apanag. cap.* 7 *n.* 98. & *seqq.*)

ALBUJERUS, genus uvarum. Gothof. ad *l.* 205. *ff. de verb. sign.*

ALBULA ficus Gothofr. ibid.

ALBUM natura tale est, Candidum studio. Albos capillos dicimus, candidum ingenium, pectus, id est, sincerum.

ALBUM alba tabula, in qua atramento inscribebatur, quod ex Ciceronis 2. *de orat.* liquet, nempe non literas (ut Theophil. in §. *poenales*, Inst. *de actio.* perperam scribit) sed tabulas ipsas albas fuisse, quod etiam suspicari libet ex Plaut. Persa, ubi Parasitum de quadruplatoribus sic loquentem facit. Si id fiat, ne isti faxim nusquam appareant. Qui hic albo pariete aliena oppugnant bona.

ALBUM, parietem fuisse dealbatum, Accurs. existimat: sed ejus sententiam plerique improbandam putarunt: cum actione de albo corrupto, is qui que teneatur, qui album sustulit. *l. si quis id quod ff. de jurisd. om. jud.* murum autem vel parietem tolli non posse, constat. Accursio videtur suffragari citatus Plauti locus; & Suidas expressè scribit λεύκωμα, h. e. album parietem, fuisse gypso inunctum ad inscriptionem civilium rerum aptum, sed id ad ea potius, quae prout res incideret ad tempus, quàm ad ea quae jurisdictionis perpetuae causâ in albo proponebantur, videtur referendum. Raevardus pro tribunal. *lib. sing. c.* 4.

ALBUM igitur erat matricula Praetoris: vel tabula dealbata (non albis literis notata ut Theophil. vult.) in qua Praetores publicè indicabant, quo edicto essent acturi, Duar. 1. *disp.* 13. Cujac. 8. *obs.* 15. Goth. ad *l.* 1. §. 1. *de Edendo.* Ut enim Pontifices (velut mox) res gestas, sic praetores edicta sua, actionesque & interdicta, in album referebant (sicut Graeci leges suas in λεύκωμα,) tabulamque illam ex ligno, charta, vel quacunque materia factam in publico proponebant, ut omnibus innotesceret, quemadmodum anno quisque suo jus dicturus esset. Moris autem erat, ut album illud (in quo praeter propositas perscriptasque habebat actiones suas) penderet, sic tamen, ut de plano legi posset. Hot. Vult. *ad §.* 1. *n.* 3. *ac seqq. comm.* Instit. *de act.* Ut autem edicta quaedam perpetua erant, i. e. annua; quaedam pauciorum dierum, proposita prout res incidebat: Sic album vel erat perpetuae jurisd. causa propositum, vel propositum prout res incidebat. Vult. *ibid.*

Ad ALBUM producere, in *l.* 1. *ff. de edend.* non significat tumultuariè rationes confectas in mundum redigere, ut Accurs. putavit, sed digito demonstrare ex albo Praetorio, qua actione quis usurus sit. Goth. ad *l.* 1. *C. de edend.*

ALBI appellatio ad alia quoque transfertur. Nam illa quoque tabula, in qua Decurionum nomina secundum cujusque ordinem scribuntur. Album appellatur, hinc *tit. lib.* 50. *ff.* de albo Decurionum scribendo, nempe quo ordine Decuriones scribi debeant: quod & curiae album dicitur in *l.* 45. *C. eod. tit.* & *in Nov. const.* 19. Cujacio matricula decurionum. Eodemque modo album Apostolorum Tertul. lis contra Marcio. album Senatorum dixit Tacit. *lib.* 4. quod Dio. *l.* 35. λεύκωμα τῆς βουλευτῶν. Et album judicum Tranq. *in Claudio c.* 16. & *in Domitiano c.* 8. & Seneca *lib.* 3. *de benefic. cap.* 7. pro tabellis in quibus illorum nomina descripta, qui earum erant decuriarum, quae uno quoque tempore judicabant. Et album Citharoedorum idem Tranquill. in Nero, *c.* 20. Cic. quoque *lib.* 1. *de orator.* Pontificem maximum res omnes singulorum annorum mandatas literis, extulisse in album, propofuisseque tabulam domi. De quo etiam Liv. *lib.* 1. *ab urbe condita.* Omnia, quae ad sacra, ceremoniasque deorum pertinerent ex commentariis Regis in album relata in publico proponere à Numa jussum scribit. Idem etiam *lib.* 9. Cneum Flavium fastos in albo circa forum proposuisse refert. Brisson. Adde hic Corras. *lib.* 4. *Miscel. c.* 6. Ita studiosi hodiè libro Rectoris, seu matriculae universitatis inscripti, rectè dicuntur in album Universitatis relati. Vult. *d. loc. n.* 6. Sic λεύκωμα τῆς πολιτῶν. I. Pollux *lib.* 8. Caeterum Quintilianus album pro Praetorio jure

jure usurpavit; dum dixit: ad album & rubricas se transtulerunt, ut annotavit doctiss. Turneb. *lib.* 4. *adverf. c.* 5.

ALBUM corrumpere, est quovis modo turbare, mutare, radere, tollere. Brisson. Vulg. Albo adscribi: contra Ab albo eximi. Briss. ex *ll. ff. & C.*

ALBAS sententias Asinius Pollio apud Senecam, Albutii sententias vocat, quæ apertæ erant, faciles non obscuræ, non tenebricosæ: quod, quæ alba sunt, nihil atrum, nihil caliginosum habeant. Turneb. *lib.* 6. *adverf. c.* 4.

ALCHELUCIA, est species quædam ad vectigal pertinens, *l.* 16. §. 7. *ff. de public.*

ALDERICUS ICtus in Italia ju. civile professus est circiter 1190. ejus plerunque Accurs. in glossis mentionem ppossuit. Hotom.

ALDUS, Alc. enarrans *l. lecta de reb. credit.* obiter monuit, in *l. Longobardica* servum significare, & inde Castaldum servum, cui casæ seu domus cura est demandata: sicque generaliter omnes œconomos dici. *l. pen. ff. de testib. l. cum unus: in princ. ff. de alim. legat.* Spieg.

ALEA, taxillus quo fortunæ periculo ludimus, sic enim accipitur in edicto Prætoris. *l.* 1. *in princ. ff. de aleato.* & pro ludo accipitur in *l. fin.* §. 1. *quar. rer. act. non.*

ALEAM ludere pro ludere taxillis. vel alio fortunæ ludo dixit Paulus, *l.* 26. *ff. de injuriis.* Prat.

ALEÆ lusus legib. vetitus fuit, quod. & Horat. docet. *lib.* 3. *Carm.*

ALEÆ nomen, ait Gothof. ad *rubr. C. de aleator.* omnem fortunæ ludum complectitur non solum talorum aut tesserarum ex pyxide, id est fritillo vel phimo, quem pyxidem appellari opinor illo versu Juvenalis 13. Partos gladio vel pyxide nummos, vid. Cujac. ad *d. rubr. C.* Hinc fit, ut alea pro fortuna, & periculi cujusvis dubitatione sumatur, ut jacere aleam dicitur is, qui se fortunæ periculoque committit. Unde Titus Livius, In dubiam imperii, servitiique aleam imus. Item emere aleam, qui incertæ rei futuræ spem emit: velut captum piscium vel avium.

ALEÆ emptio dicitur à nostris, cum incertus eventus emitur: veluti cum piscator jactum retis vendit, vel auceps pantheram. Pompo. in *l. nec emptio* 8. *ff. de contr. empt.* Aliquando & sine re venditio, intelligitur: veluti cum quasi alea emitur quod fit, cum captura piscium, vel avium, vel missilium emitur, quia spei emptio. Ulp. in *l. nam hoc.* 2. *ff. de hered. vel act. vend.* incertum rei venire dicit. Hotom.

ALEATORES sunt, qui ludum aleæq; artem quandam exercent, vel qui sese quocunque ludendi genere varietati fortunæ committunt, & pecunias & tempus, aliquando etiam vitam, amittentes. Hoc rectè coerceri vult lex in repub. quia nulla est major occasio depravandi animi, quàm ludus passim immodicus ad perniciem omnium rerum. *l. fin. C. de religios.* Prat.

ALEATORUM nomen infame est, Gothofr. *ad l.* 1. *C. de aleato.*

ALEATORES, differunt à tesserariis quantum fures à latronibus, Gothofr. ibi. De aleatoribus edicti formulam vid. in *l.* 1. *in prin. ff. de aleato.*

ALEATOR, quantò in arte est melior, tantò est nequior. Seneca, Gothofr. ad *l.* 2. *C. de aleat.*

ALEMANNIA. In extravagantibus civilibus de Pace Constantiæ fit mentio Alemanniæ dictionis. Alemanorum agri nomen vetus, supra Brigantium & Lacum Acronium. *Algoua* vernacula lingua pro eo quod integrius antea *Das Almangouu* h. e. Alemannorum ager, sive c. nvallis, composito nomine, teste etiam Uladislao: ex scholiis Vadiani in *comment.* ad P. Melam.

ALERE, est propriè victu temporali vitam sustentare. Sic mater tenetur naturali jure alere filium triennio, ut abinde cura alimentorum ad patrem magis spectare videatur, *l. nec filium negare. C. de patr. pot.* Spieg. adde *tit. C. de alend. liber. ac patr.*

ALERE, id est, necessitatibus succurrere *l.* 1. *C. eod.*

ALEXANDER Tartagnus ICtus Imolensis fuit; Patavii, Ferrariæ, & Bononiæ, annos prope triginta Jus civile interpretatus est: relictisque libris compluribus, homo quinquagenarius anno 1475. mortem obiit. Hotom.

ALEXANDRIA urbs Ægypti clarissima, fertilissima, ac splendidissima, non longè à Nili ostio: ab Alexandro Macedone condita, cujus meminit Strabo, Pompon. Mela, Justinus, Egesippus, Diodorus, Plinius, Josephus, Imp. Leo & Athen. Anch.

ALEXANDRIA sedes fuit Præfecti Augustalis, Goth. ad *rub. C. de offic. præfect. August.*

ALEXANDRIAM vocat Ammianus 22. verticem omnium civitatum. Inter cætera Alexandrinos aër laudatur ab eodem. Nullo, inquit, penè die incolentes hanc civitatem, solem serenum non vident. adde 5. Plin. 10. Goth. *ad edict.* Justin. 13. *c.* 13.

ALEXANDRINI Principales *l.* 6. *C. de decur.* qui & summates Alexandriæ *l.* 57. *eod.* Goth. ad *l.* 41. *C. de liberal. caus.*

ALGIDUM oppidum erat trans montes Tusculanos. 15000. p ssuum ab urbe Roma, nunc urbis tantum vestigia extant.

ALIAS, adverbium, variè pro re accipi apud ICtos solet. Plerunque tamen significat alio, vel potius in alium locum, *l. adeo.* §. *quod si, ff. de acq. rer. domin.* Sumitur & pro: liquando. *l.* 19. §. *unde videndum. de arbitr.* Item pro alioquin apud Scævolam in *l. divortio, in pr. de neg. gest.* Alias exceptionis notam esse, liquet ex *l. qui testamento.* 20. §. *mulier. de test.* nam ibi alias, id est in aliis actibus. Sumitur & pro aliter, & extra eos casus. *l. alias. de jurejur.* Sonat etiam modo, si geminatè, aut tripliciter aut quadrupliciter efferatur aut scribatur, quale est apud Callistratum in *l.* 3. §. *ejusdem testibus.* Cic. *in Verrem*: Alias revocabat: alias decernebat. Est ubi geminetur, tripleturve, accipitur tamen pro aliter, *l. cum hi.* §. *modus. de transact.* Alias temporis, puta præteriti, significativa est, vel significat aliquando, vel antea. *l. pen.* §. *fi. ff. de inoffic. testam. l. divus.* 6. *de custod. reor.* vide Bart. in *l.* 1. *verb. quinto quæro de dictione. ff. de condit. & demonstr.* quinque significationum hujus adverbii genera colligentem. Prat.

ALIBI, alio in loco: inibi, in eo loco: necubi, ne quo in loco: sicubi, si quo in loco: nuncubi, num quo in loco: utrubi, utro in loco, ex Alciat. Spieg.

ALIBI, & alio in loco, & in re alia significat.

ALICULÆ recensentur ab Ulp. inter pueriles vestes, in *l.* 23. §. 2. *ff. de aur. & arg.* quidam tamen ibi legendum putant, Caligulæ. Hotom. legendum putat

ALLICULÆ, ut manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus autem minus honestæ apud Romanos erant, ut patet ex Gel. *lib.*

lib. 7. *c.* 12. nam, ut ait Hesych. ἀλλιξ χιτὼν χειρόδοτος: Alix, inquit, tunica chirodota. i. manicata. Hoc enim verbo Scipio Africanus apud Gellium utitur. Hoto. Cujac. Aliculas togas breves interpretatur, & has pueriles, ex Martial.

Alicunde, & ad locum, & ad rem, & ad hominem refertur.

Alienare (vid. & Abalienare) est alienum facere, ex nomine alienus deductum. Quod enim alienum non fit, alienari non dicitur: ut negativè ab Etymologia vocabuli arguamus. *l.* 2. *§. mutui datio, ff. si cert. pet.* Estque verbum mediæ novæque jurisprudentiæ.

Alienare generatim nihil aliud est, quàm rem, vel jus quoddam, aut possessionem ejus, è suo patrimonio seu bonis dimittere, Gœdd. ad *l.* 28. *n.* 3. *de verb. signif.*

Alienatio igitur generatim est translatio ejus, quod cujusque est, ita ut sibi absit, alteri verò adsit: fitque non solum per traditionem veram aut fictam, sed etiam per quemlibet alium actum, quo jus vel res nobis abit & alteri accedit; ut puta si pro derelicto res habeatur, vel in publicum deferendi causa projiciatur. Quod adeo verum, ut hæredis quoque institutio, quam aditio sequi solet, alienatio sit. Gœd. *d. loc.* n. 45. Nonnullis alienatio definitur juris dominiique à nobis translatio. Senecæ 5. *de benef. cap.* 10. rei suæ, jurisque sui in alium translatio. Prat. Brisson.

Alienandi & Alienationis verbum in genere latissimam significationem habet: primò Alienatio continet usucapionem, Gœdd. *d. loc. nu.* 3. *prin. num.* 9. 10. Usucapio (ait) propriè ac sine tropo est modus seu species alienationis, contra quam alii sentiunt. Unde statutum vel lex prohibens alienationem, locum habet in usucapione. (pupillus pati non potest usucapi, Gœdd. *d. loc. n.* 18.) Aliud verò est omittere possessionem, & aliud pati usucapi: prius est ejus, qui non habuit illam: posterius ejus, qui in bonis habet *d.* n. 10. Secundò Alienat & is, qui non utendo patitur usumfr. vel quamlibet aliam servitutem, extingui: vel qui amittit servitutem: aliquid enim rerum suarum, vel ejus quod in bonis erat, amittit. Nam & servitutes patrimonium nostrum augent, & in dominio sunt. *d.* n. 3. *& n.* 11. Aliud verò est aliquid amittere & à se transferre, & aliud aliquid omittere, nihilque de suo in alium transferre: qui occasione acquirendi aliquid, non utitur, cum possit, non intelligitur alienare: ut mox infrà Gœdd. *ibid. n.* 12. Quin etiam heredis institutio, est alienatio, ut paulò ante. Gœdd. *ibid. n.* 5. ubi plura vide: item legare & fidei committere est alienare: (alienationis voce venit & legatum & fideic.) similiter usus alicujus, & ususfructus, vel cujuslibet alterius servitutis constitutio, alienatio est, *ibid. n.* 6. Proinde Emphyteuseos ac feudi constitutio, est species alienationis, cum ususfructus illarum rerum, & jus possessionis in accipientem ejusque heredes transeat: *ibid. n.* 7. Hypothecæ constitutio ac pignoris datio, alienationis nomine continentur: cum ibi jus in re alteri constituatur, & pignoris datio possessionem transferat in creditorem, *nu.* 8. Tertiò prohibitus alienare rem, transigere non poterit super ea; quia transactio, alienationis appellatione venit. *l.* 1. §. *& si transigi. ff. si quid in fraud. patr.* & ita expressè Bald. in *l.* 1. *C. si advers. transact.* quod tamen verum est secundum Bartol. si res tradatur; secus si per transactionem retineatur. Prat. Quartò, qui rem alienare prohibeatur, eam alteri promittere non potest. *l. fin. C. de Eunuch.* quia solvere & promittere, quo ad hoc, æquiparantur, in *l. fin. C. ad l. Falcid.* Et prohibita alienatione prohibetur omne illud, per quod pervenitur ad eam. *l. oratio. ff. de spons.* sed per promissionem, ad alienationem pervenitur, ideo prohibita censetur, nam promissa servanda sunt. *l. unica* Cod. *de suffrag.* Hodiè tamen promissio non continet alienationem. Pratei. Quintò, Prohibitus alienare rem, eam obligare non potest, nec specialiter, *c. nulli, de rebus Ecclesiæ non alienan.* nec etiam generaliter. Barbat. *consil.* 36. *col.* 10. *in* 2. *vol.* De quo tamen vid. Neguz. in *tract. suo de pign. in* 3. *memb.* 2. *part. princ. num.* 73. *cum seq.* Sextò, verbo alienationis etiam venditio continetur, sive alienatio prohibita fuerit à lege, sive à testatore. Septimò, Alienatione prohibita, prohibetur & locatio ad longum tempus seu in perpetuum. Et quod de locatione perpetua dicitur, idem etiam de emphyteusi dicendum. nam prohibitus alienare, prohibetur dare in emphyteusim, *d. l. fi. C. de jur. emphyt.* Octavò. Cessio est utilis dominii translatio. Bald. in *c.* 1. per quos fiat investitura. Nec agere potest, qui prohibetur alienare. Absurdum enim putat Jureconsult. ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere in *l. ait Prætor*, §. 1. *ff. de jure delib.* ubi vid. gloss. & Dd. limitantes; quia agendo posset per sententiam rem amittere *l. Julianus. ff. de cond. indeb.* Nonò, alienationis nomine venit divisio. Quia divisio emptionis vicem obtinet *l.* 1. *commun. utri. jud.* ex eaque dominium transfertur. x. Repudiatio alienatio est. *l. pupillorum*, & ibi Bald. *C. de repud. hered.* Qui jam quæsitum repudiat, alienat. *l.* 5. *§.* 4. *de reb. eor. qui sub tut.* Ideo non potest resignare officium in fraudem fisci is, qui deliquit, quia alienare videtur. Barbat. *cons.* 11. *vers. capio primum. in* 1. *vol.* xi. Habens rem pro derelicto dicitur alienare. Bart. *in l.* 1. *ff. si ex nox. cau. agat.* quod intellige, quando cum fraude fit, aliàs contra. Alex. ibidem & præsumitur fraus ex connexitate & proximitate actus habendi pro derelicto & occupandi per alium arg. *l. si ventri. ff. de priv. cred. c. officii. de elect.* Et si conjunctus vel amicus occupat. arg. *l. data. C. de donat.* Prat. xii. Permutatio dici potest alienatio. *d. c. nulli. de reb. eccles. non alien.* & Inst. *quibus alien. lic. vel non in princ.* Bald. *in auth. res quæ C. com. de l. col. ult.* cum regulariter nomine alienationis veniat omnis tractatus per quem dominium transfertur, aut transferri potest. *l. fin.* & ibi Bart. & alii, *C. de rebus alien. non alien.* nisi cessaret ratio: vel appareret de contraria mente. *l fin. de præd. curial. lib.* 10. *C: gloss. & ff.* §. 1. *de probib. feud. alien.* per Fed. xiii. Nomine alienationis comprehenditur ultima voluntas, adeoque omnis actus, per quem dominium transfertur. *l.* 1. *C. de fund. dot. l. si quis.* §. *certum. C. de secund. nupt.* xiv. Qui non potest alienare, non potest alienationi consentire. *l. fin. ff. de jur. dot.* quando nimirum per illum consensum compleretur & perficeretur alienatio. *l. sicut.* §. *alienationis. ff. quib. mod. pig.* Ex his ergo apparet, quod

Alienatio generali significatione omnem prorsus translationem rerum, vel manumissionem (alienat qui manumittit, Gothofr. *ad l.* 9. *C. de usuf. & habit.*) ususfructus donationem, hypothecam, pignoris nexum, servitutis impositionem, emphyteusis contractum, continet, ex Justinian. constit. *l. fin. C. de reb. alien. non alien.*

His

His addit idem Imp. *Nov.* 7. venditionem, donationem, & permutationem. Illis quoque adjici potest transactio, ex sententia Impp. in *l. non solum C. de prad. minor.* Prat. Et in summa id omne alienationem vocamus, quo quid ex unius patrimonio ita in alterius transfertur, ut illud minuatur, hoc augeatur, sive res sit, sive possessio, sive jus. Gœdd. *d. loc. nu.* 8. propriè tamen alienatio est secundum plerosque, cum transfertur dominium, seu directum imprimis, seu utile: impropriè & largè, cum non dominium transfertur, sed aliquod jus rei, vel possessio sola. Rebuff. Prat.

ALIENATIO seu Translatio dominii per traditionem potissimum fit, unde qui rem vendit, is antequam eam tradat, nullum jus dominii transfert, nec alienasse videtur. Etenim alienatum non videtur, quod adhuc in dominio seu bonis venditoris manet, venditum tamen rectè dicitur. *l.* 67. *ff. de verb. sign.* Itaque Emphyteuta, aut vasallus vendens rem emphyteuticam, aut feudalem, sine consensu domini, non tamen eam tradens, ea non privatur, quia non dicitur alienasse, licet vendita dicatur: nec debetur ex illa venditione laudemium. *l. fin. C. de jur. emphyt.* Briss. Prat. Rebuff. Spieg.

ALIENANDI facultas non ex voluntate & arbitrio hominis pendet, sed ex voluntate legis & ex dispositione juris (quod arbitrium hominis moderatur) æstimanda est. Hinc dominus rei quandoque alienandi potestatem non habet: & contra non dominus eam habet: de quo eleganter Vult. *comment.* Instit. *ad princ. tit. quib. alien. lic. num.* 2. 3. 4. Hinc

ALIENATIO, quibusdam distinguitur aut Voluntaria seu spontanea, quæ conventione partium fit, aut necessaria, quam jus infert. Prat. Vulteio *d. loc. ad* §. 14. *n.* 3. *de legat.* Spontanea est, quam quis sponte suscipit: Necessaria, quam necessitate coactus.

ALIENATIO item alia expressa, ut venditio, donatio, emphyteusis perpetua: alia tacita, ut usucapio. Rebuff.

ALIENARE alieno juri applicare. *l.* 3. §. 1. *C. communia de legat.* Item minuere, amittere *l.* 1. §. *quid si, ff. quid in fraud. patr.* puto hunc diminuisse de patri. Sic minuere pro alienare. Ulp. in *l. fin. ff. de leg.* Prat.

ALIENARE licet res sacras propter redemptionem captivorum. Nam animæ hominum præferendæ sunt inanimatis. Novel. de non alien. aut permut. §. *iisdem pœnis. constit.* 6. ex Haloandri versione. Prat.

ALIENARE intelligitur, qui alienam rem vendidit, *l.* 8. §. 2. *de alienat. jud. mutan. caus.*

ALIENANDI verbo propriè venditionem significari ait Cujac. *inst. de locat.* ubi pro venditione Zenonem alienationem dixisse scribit. Prat.

ALIENATIO intelligitur, si extraneo herede instituto, testator decesserit, *l.* 69. §. *fratre. ff. de legat.* 2. vel si extraneo fundus legetur, *l.* 114. §. *pen. de legat.* 1. Briss.

ALIUD autem revera est Alienatio ipsa (sequitur enim obligationem, ut effectus) aliud obligatio, seu titulus & causa Alienationis: cujusmodi est emptio, venditio, permutatio, do ut des, do ut facias, &c. Nam etsi alicui quid emptionis venditionisve causa, vel ex quolibet alio contractu debetur, id tamen ante traditionem, vel antequam ea fiant, quæ ritè fieri oportet, non censetur in emptorem alienatum; quia nondum cœpit debitori abesse, & creditori adesse. Neque enim nocet vel quidquam transfert traditio, quæ saltem modus alienandi est; nisi ea adsit qualitas, quæ eam ritè factam approbet. Alienatio, seu traditio sequi debet contractum, tanquam obligationis effectus. Gœdd. ad *l.* 67. *nu.* 1. 2. 3. *de verb. sign.*

Non ALIENAT, qui nihil acquirit: vel qui possessionem tantum omittit. Non alienat, quoad fraudandos creditores, qui occasione acquirendi non utitur.

ALIENATIO non dicitur, si non acquiras id, quod acquirere potuisti, sed noluisti: quamvis enim alius id ipsum postea occupet vel acquirat, tu tamen id non alienasti: quia nunquam habuisti. Nec obstat, quod ob factum tuum (ob tuam repudiationem) alius id acquisivit. Nam si id quod alterius patrimonio propter factum nostrum accedit, nihil ex nostris bonis detrahit, nec patrimonium nostrum seu possessiones nostras minuit; quia scilicet nunquam in bonis habuimus, alienatum non dicitur; neque actus ille inter alienationis species numerabitur. Unde qui occasione acquirendi quidpiam, cum potest, non utitur, non intelligitur alienare. Aliud enim est aliquid amittere, & à se transferre: aliud verò quid omittere: illud est juris vel rei, vel possessionis acquisitæ; hoc ejus, quod nunquam nostrum fuit. Qui itaque omittit jus vel rem, vel possessionem sibi delatam, quam acquirere potuisset: h. e. acquirendi occasione non utitur, alienasse non dicetur, cum nihil de suo in alium transferat. Sic qui occasione fœnerandi non utitur, qui non fœneratur cum possit, non censetur hoc lucrum alienasse: ut nec qui legatum vel donationem oblatam aut legatam repudiat, nec qui aliquid custodiæ causa deponit. Depositum non est alienatio, cum omnino nihil, quod nostrum sit, & nostrum patrimonium augeat, transferatur, siquidem neque possessio neque usus transit; tantum res ut rectè custodiatur, & nobis salva maneat, agitur. Idem de mandato similibusque negotiis dicere licet. Et nemo propter alterius interesse, commodum vel damnum, tenetur acquirere, vel lucrum oblatum acceptare. Non ergo quælibet translatio rei, vel juris aut possessionis, est alienatio, sed qua quid ejus quod cujusque est, h. e. quod acquisitum & in bonis habetur, ita ad alium transit, ut huic absit, illi adsit, & plerunque illius, cui decedit patrimonium minuat, hujus cui accedit, augeat: non tamen semper. Non enim opus est, ut semper acquirens locupletior fiat: alioqui emptio venditio, & si quis alius onerosus contractus, alienatio non esset; siquidem ob pretii, maximè justam æstimationem excedentis absentiam, patrimonium emptoris per rem emptam locupletius non esset factum: quod absurdum est per *l.* 2. *C. de rescind. vend. d. l. fin.* §. *venditæ.* Inst. *de rer. divis.* Gœdd. *ibid. num. ac seqq. num.* 19. 21.

ALIENATIONIS prohibitione, seu prohibita rei alienatione, prohibitus omnis censetur actus quo res illa à nobis ad alium transire possit, nisi prohibitionis causa, & disponentium intentio seu mens resque subjecta aliud suadeat. Mynf. *cent.* 28. *num.* 27. Gœd. *ibid. num.* 15. 16. 17. ubi vid.

ALIENATIONE interdicta, voluntaria tantum interdicta intelligitur, non etiam ea, quæ causam juris habet necessariam, *l.* 1. *ff. de fund. dotal.* Briss.

ALIENARE non videtur, qui retinet apud se, per se, vel per interpositam personam *l.* 10. *C. de distract. pignor.*

ALIENATIO sæpè manet in pendenti, post futuris committenda fortunæ casibus. *Nov. de his qui nupt. iter. §. quoniam verò alienationes. constit.* 22. *eod. interprete.* Prat.

ALIENATUS Festo *lib.* 1. dicitur qui alienus factus est.

ALIENA negotia dicuntur, quorum exitus commodum aut incommodum aliis affert Connan. 7. *comment.* 10. *num.* 4.

ALIENA malignitas, aliena temeritas: alieni juris ager: alienum damnum: alienum tempus, alienus à vi: alienus à Romanis legibus: *in ff. & C.* sparsim leguntur.

ALIENUM est, quod commune est, Instit. *vi bon. rapt.* in princip. Alieno facto nemo onerandus, *l. in causa: de procur.* Alienis nominibus accusationem præsumere. *l.* 8. *C. de calum.*

ALIENI appellantur, qui amici, affines aut propinqui non sunt: Extraneos vulgus vocat. Spieg.

ALIENI facti promissor dicitur, qui temerè antequam rem compertam & exploratam haberet, promisit. Spieg.

ALIENUM est, scil. ab usu forensi & utilitate humanæ societatis, Opponitur clausulæ in legib. frequentissimæ, Hoc jure utimur.

ALIENUS, id est suppositititius, *l.* 4. *C. de hered. instit.*

ALIENIGENI Barbari. *l.* 2. *C. quæ res exportar. non debeant.*

ALIENIGENAM, cùm pro in alieno territorio nato, tum pro alterius jurisdictioni subjecto recipiunt interpretes, *l.* 1. *C. de eman. lib.* Valer. Max. alienigena exempla, pro externis dixit. Spieg.

ALIENO nomine litem vel inferentes, vel suscipientes, sunt tutor, curator, procurator, defensor, excusator, actor, quem & Syndicum dicimus. Spieg.

ALIENO nomine possidere dicitur, qui ab alio causam habet, *l. est species, & ubi gloss. ff. pro suo.* ex Alber. Spieg.

ALIENUM æs, non loci est, sed universarum facultatum, ut ait Ulp. *l. si fideicommissum. §. tractatum est ff. ubi quis ager.* Spieg.

ALIENUS posthumus, qui non est testatori futurus suus hæres, Instit. *de leg. §. posthumo.* Quære *posthumi.* Spieg.

ALII indefinitè significat aliquos ejusdem generis, de quo agitur, non autem omnes.

ALII ulli, *l. argentarius. ff. de ed.* Neque alios ullos, ait, absimiles rationes edere cogit. Spieg.

ALIT, pro alius: Briss. *in parerg.*

ALIMENTORUM appellatione cibaria, & vestiarium, & habitatio continentur: quia sine his ali corpus non potest; cætera quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud testatorem sensisse probetur, non continentur, *l.* 6. *& l.* 7. *l.* 17. *l. ult. ff. de aliment. legat. l.* 8. *§. qui transigit. ff. de transact.* Angustior verò est diariorum vel cibariorum appellatio: his enim legatis neque habitatio, neque vestiarium, neque calcearium debetur, quoniam de cibo tantum testator senserit. *l.* 21. *ff. de alim. leg.* (cibaria non sunt genus, sed una quædam species Alimenti.) Nec diaria aliud quàm diurna cibaria sonant. Briss.

ALIMENTA si fuerint legata, dici potest etiam aquam legato inesse, si in ea regione fuerint legata, ubi venundari aqua solet, ut Ulp. *de aliment. & cibar. legat.* ait Masseus.

ALIMENTORUM appellatione veniunt expensæ educationis, mysteriorum & studiorum, *l.* 2. *C. de alim. pupill. præstand.*

ALIMENTA sunt causæ necessariæ, *l.* 1. *C. de oper. libert.*

ALIMENTA subsidium vitæ. *l.* 5. *C. de patr. potest.*

ALIMENTA alio nomine exhibitiones quandoque dicuntur: Ita enim & exhibere interdum significat alere. sic Mancipiorum exhibitio. Familiam, uxorem propriis sumptibus exhibuit. vid. Gœdd. ad *l.* 22. *num.* 10. *de verb. sign.*

ALIMENTUM & victus planè idem significant. Utrumque ergo distribui potest in Nutrimentum & corporis cultum. Si quis de alimentis transigat, nec de vestimentis, nec de habitatione transegisse videtur. Generalis de victu seu alimentis transactio (ait Gœdd. ad *l.* 44. *num.* 7. *de verb. sign.*) non porrigitur ad habitationem & vestiaria. Posito enim genere simpliciter, & indefinitè, non quælibet ponitur species, sed ea præcipuè, de qua principaliter ibi agitur, vel pro qua generis nomen facilius & crebrius ponitur: ut alimenti nomen pro cibariis: plura Gœdd. ibidem.

ALIMENTA propriè à cibariis differunt (ut genus ac species) illorum nomine ea omnia continentur, sine quibus corpus ali nequit, horum verò tantum, ea quæ ad cibum pertinent. Hotom. Prat.

ALIMENTARII dicuntur, ut legatarii & donatarii, quibus alimenta relicta sunt, *l.* 8. *§. eadem, de transact. l. pen. §.* 1. *ad leg. Falcid.* ut alimentariæ puellæ apud Capitolinum in Ant. Pio, quibus alimenta de publico præstabantur.

ALIMODI, pro alius modi, Festo *lib.* 1.

ALIMONIA, alimoniæ. Et alimonia alimoniorum in *l.* 73. *de jur. dot. l.* 4. *de liber. agnos.* & apud Varr. *lib.* 1. *de re rust. c.* 8. in partu & alimonia & *lib.* 3. *cap.* 16. mellis alimonia. Briss. in parerg.

ALIO jure esse, *l.* 4. *C. de in lit. jur.*

ALIORUM adverbio usus est Cato apud Festum: significat autem versus alium locum. Apud Terent. *in Eunuch. act.* 1. *scen.* 2. Aliorsum sumitur pro, in aliam partem. Prat.

ALIOQUI conjunctio pro, quod si non, vel præter hoc, conditionaliter efficit dispositionem, non autem orationem. *l. si finita. §. ex hoc de damn. infect.* cum simil. apud Alb. vid. Bart. *in l.* 1. *C. de condit. & demonst.* Spieg.

ALIOQUIN non rarò pro, in aliis, usurpatur. Spieg.

ALIPTÆ apud Cic. dicuntur, quorum officium ex unctore & medico conflatum & commixtum erat, vel potius, qui medicorum unctores erant, qui iatroliptæ dicebantur, ut Cels. vocat. De his *Turn.* 16. *adversf. c.* 15.

ALIQUALIS & aliqualiter non Latinè dicuntur, sed aliquantus, aliquantum. vid. Vall.

ALIQUANTULUM silentium. *l.* 6. *C. ad SCtum Turpill.*

ALIQUANTUM ad modum refertur: aliquot, sive aliquam multi, ad numerum, aliquantisper ad tempus, sed cum significatione brevitatis, quemadmodum & tantisper. vide Vallam.

AD ALIQUEM solutionem facere, id est, solvere alicui 25. *C. de admin. tut. vel curat.*

ALIQUID jus, *l.* 19. *de damn. infect. l.* 30. *de noxal.* Aliquid mancipium, *l.* 36. *de bon. libert.* Aliquid impendium, *l.* 63. *§. si sub. ad Trebell.* Aliquod emolumentum, *l.* 12. *§. funus de religios.* Briss. in parerg. pro, Aliquod.

ALIQUIS incertam personam significat, habet-

que vim pluralem, quamvis singulariter proferatur, non enim est aliquis, nisi de multis, *l. si verò plures. §. ait Prætor. de his qui dejec. l. si servius, de servitut. urb. præd.*

Aliquo loci *l. 1. de serv. export.* Brisson. *parerg.*

Aliquo sequius, vel aliquo secius apud Ulp. *in lib. de offic. proconf.* veteres glossæ exponunt ποσῶς τοχαλέτερον aliquantum tardius. ule. Prat.

Aliquorum res dicitur, etiamsi non sint communes, sed alia unius, alia alterius, *l. littus §. fin. ff. de verb. sign.*

Alibi pro alibi ponitur, *in l. 64. de cond. & demonst. l. 2. de cadav. punit.* Quo significatu eadem voce utuntur Varro *lib. 1. de re rustic. c. 44.* & Tertull. *in lib. de spectac.* Briss. *in parerg.*

Aliud pro alio petere §. 35. inst. *de action.*

Alius exclusionis nota *l. si fundum 81. §. si liberius. ff. de leg. 1.* Alciat. *respons.* 566. Aliquando pro quidam accipitur. *l. alius in princ. C. de curat. furios.* Quandoque sumitur pro diverso à superioribus, ut in *l. unic. C. ut actio.* & ab hæred. & contra hered. & sic excludit. Est & casus ubi includere videtur, nempe in decreto Pontificum, in *c. 1. de prab. in 6.* Adde quod alius alia, aliud, dictiones sunt similium repetitivæ, *l. quidam relegatus, ff. de reb. dub.* Corrasius *ad l. si divortio. ff. de ver. obli.* Prat. Alia causa, id est diversa. In alium locum, id est, alterius. Briss. ex *l. 156. de reg. jur.*

Aliter atque, sæpe pro contra quam. Brisson.

Aliuta (Festus *lib. 1.*) Antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλως vel ἄλλως transferentes. Hinc illud in *l. Numæ Pomp.* Si quis aliuta faxit, ipsius Jovi sacer esto. Prat.

Allaudium Fundus proprius ad possessorem pleno jure pertinens, à nemine nisi à solo Deo recognoscendus, cujus nomine nullum laudativum (vulgo laudemium vocant) præstandum est. Alciat. *l. 1. parerg. c. 45.* Equidem unico l. scribendum putem, ut verbum compositum ex a privativa particula, & laudum sive laudatione, ut si id prædium, cujus nullus autor est, nisi Deus. Est enim laudare (vel Nonio teste) nominare, quod & Budæus docuit ad Modestinum. *l. Herennius 63. de hered. instit.* In usib. Feudorum au in o immutatum est (Nam & Galli o pro au sæpissimè pronunciant) & allodium (pro Alaudium) ll. duplici dixerunt, qui feudorum libros composuerunt, *c. 1. de Allodiis*: in usibus feud. ubi Allodium illud appellat I. Belvisiu, jus proprium & à nemine nisi à solo Deo recognitum. Prat. vide inf. *Allodium & Alode.*

Allecti dicebantur, qui propter inopiam, ex equestri ordine in Senatorum numerum sunt assumpti. Bud. in annotat. ad *l. ult. de Senator.* Ulp. *in tract. de Decurionibus* scribit spurios posse in ordinem allegi, h. e. numero addi. Quid sit allectio in *l. cives ff. de incolis.* Accursius non intellexit. Spieg. Antiquus Glossematum scriptor Allectos interpretatur esse Logographos, eos significans, qui suscipiendis tributis fiscalibus allegerentur. De allectis vide *l. 1. C. de præpos. labor. & l. 3. C. seq. tit.* Inde *l. 11. eod. allegationis officium.* Cujac. *obs. lib. 11. c. 27. in fin.* vide suprà *Addicti.*

Allegare est, citare librum §. *fin.* Instit. *per quos ager. poss.*

Allegare est postulare, & jus suum apud judicem exponere *l. 1. §. removet. de postul.* Prat.

Allegare se ex servitute in ingenuitatem, pro allegere, & affirmare se ingenuum esse. *l. 28. §. 1. de lib. caus.* Hotom. Prat.

Allegatio in *l. 60. de rit. nupt.* sumitur pro excusatione, quæsita quidpiam citando, aut allegando. Prat.

Allegationes non competentes, id est, falsæ, *l. 1. C. si tutor. vel curat. falſ. alleg.*

Allegationem sumi, pro allegatione juris, productione jurium, Albericus exemplis demonstrat. Minor omissam allegationem, per integrum restitutionis auxilium repetere potest. Paul. in *l. minor. 4. ff. de minor.* Spieg.

Allego, as, ex ad, & lego, as, penultima producta, est ad aliquem locum mitto. Unde Jurisconsulti consueverunt allegare leges; i. e. citare testes ad id, de quo disputant, comprobandum. Nebr.

Allego, gis, penult. brevi, pro eo quod coopto, h. e. in ordinem vel collegium adscisco: compositum ex ad, & lego, gis. Ulp. *de Decurion. l. generaliter.* Allegi, inquit, id est, per electionem in ordinem assumi.

Allegi in curiam, in collegium, in ordinem. Briss. *ex ll. ff.*

Allegoria (inversio Fabio 8. c. 6. à plerisque annumerata tropis) est, quum aliud loquimur, aliud intelligi volumus: quam non temerè apud Jureconsultos reperies: cùm enim perpetua & remota sit translatio, apud eos in usu esse nequit, qui ex verbis mentem sensuum conjiciunt, *l. Labeo §. fi. de sup. leg.* Spieg.

Alligare pecuniam dicitur qui stipulatur & restipulatur. Varro *lib. 4. de ling. lat.* vel potius qui obligat. Hinc alligatus sponsu, qui stipulatione obstrictus est, idque translatitiè. Nam alligare est ad aliquid ligare. Ulpian. *l. 1. §. 1. si mensam. ff. de mort. inferend.* Prat.

Alligati etiam dicuntur crimini obnoxii, criminis affines, ut apud Terentium alligare se furti, & Cic. *ad Q. Fratrem.* Sed idem Nerius judex edidit alligatos Cn. Lentulum Vacciam, & C. Cornelium. Alligatos etiam Isidorus explicat ita. Testes sunt à quibus quæritur veritas in judicio, quos quisque ante judicium sibi placitis alligat, ne cui postea sit liberum aut dissimulare, aut subtrahere se, & alligati appellantur. Turneb. *advers. lib. 20. c. 5.*

Alligare se hereditati. *l. 78. de acquir. hered.* Briss.

Ἀλληλέγγυοι, duo sunt rei, qui vice mutua fidejusser nt. Hinc Basilius Porphyrogenneta, cum pro his, qui lapsi essent facultatibus, tributorum nomine locupletes conveniri jussisset, novam illam exactionem ἀλληλέγγυον vocavit, autore Zonara & Cedreno. Prat.

Ἀλληλοκληρονομία Græcis est pactum mutuæ successionis inter conjuges, vel, ut Gothofr. *ad l. 19. C. de pact.* est conventio inter duos facta de mutua successione: quod Gallis est entr'advertissement, ex Balduino *tit. de bon. possess.*

Allodium & feudum contraria verba sunt, à Gothis derivata, quibus Ortensius in libris de feudis frequenter utitur. Allodium enim vulgo appellant, quod ab omni clientela liberum ac solutum est, vel cujus causa possessor nemini fidem atque obsequium debet, & (ut nostri loquuntur) quod ita alicujus proprium est, ut à nemine alio nisi à Deo recognoscatur. Hotom. vide suprà *Allaudium*, & infrà *Alode.*

Alluere est juxta fluere, ita ut aspergantur fluxu aquæ, ea, quæ alluuntur. Cic. *de leg.* Fluvius divisus latera insulæ alluit. & *in Oratore*: ita jactantur fluctibus, ut nunquam alluantur.

Insula verò, quæ undique alluitur flumine circumlui dicitur. Unde alluvionum & circumluvionum jura apud eundem Ciceronem; &c. Conna. *lib.* 3. *c.* 5. *n.* 1. & vide infra. *Eluere*, &c.

Allusio solam verbi vocem, non etiam rei veritatem respicit. Alciat. *l. taberne de verb. sig.* Igitur probabilem potius, quàm necessariam probationem parturire potest: veluti possessio, à sedibus, quasi positio, *l.* 1. *de acquir. possess.* bona ex eo, quod beant, h. e. prosunt *l. bonorum appellatio. de verb. sign. stipendium à stipe. l. ager. eod. tit.* Tugurium à tegendo, quasi tegularium. *l. tugurii*, *de verb. sign.* pignus a pugno *l. plebs.* ibidem. Testamentum quasi testatio mentis. Instit. *de testam. in princ.* quædam item nomina habent variam allusionem, ut de furto in *l.* 1. *ff. de furt.* Prat. Confundunt interpretes nostri, & pro eodem ferè omnes ponunt Etymologiam & allusionem: cum tamen inter se longè lateque distent. Allusio ad substantiam & veritatem rei, propriumque ejus significatum (id quod Etymologia facit) nullo modo respicit, sed ad vocis tantum similitudinem refertur. Quanquam si pressius Latinæ linguæ proprietatem inspectare velimus, neutrum significet allusio. Nam propriè & significanter alludere dicimus, cum unum proloquimur, alio latenter sententiam referentes, ut cum Æneæ ludos narrans Virg. lusit ad Augusti victoriam, qua contra Antonium potitus erat, inquiens:

Actiaque Iliacis celebramus littora ludis.

Quando autem ab allusione argumentum ducere liceat, sæpè disputatum est, tandemque conclusum argumentationem bonam esse, cum & ea frequenter utantur Jurisconsult. ut cum dixerunt, mutuum appellari, quasi de meo tuum. *l.* 2. §. *appellata*, *ff. de re. cred.* Joan. Coras. Miscell. *lib.* 3. *c.* 22.

Alluvio (accessionis naturalis species. Vult. *comment.* Inst. *de rer. divis.* §. 13. *n.* 23.) est appulsus fluminis ad ripam quo paulatim alicujus fundo aliquid accadit latenter, id est, ut accessisse aliquid, animadverti nequeat: id quod Justinianus dicit, esse incrementum latens; quod tamen effectus potius est alluvionis, quàm ut sit alluvio ipsa. Quod per alluvionem agro tuo flumen adjecit, ait ICtus, id jure gentium tibi acquiritur. Quod si vis fluminis partem aliquam ex tuo prædio detraxerit, & meo prædio adjecerit, hoc incrementum cum non sit latens, sed protinus in ipsos oculos incurrens, palam esse ait Cajus, eam partem tuam manere. Vult. ibi, *ad* §. 14. *nu.* 12. Aliud enim inundatio est, qua ager uno impetu evidenter (non latenter) occupatur; & aliud alluvio. Latens incrementum, est ita occultè ac lentè progrediens, ut nemo intelligere possit, quoniam quoque temporis momento adjiciatur. §. *præterea.* Inst. *de rer. divis.* Alluvio quandoque etiam vocatur recessus subsidentis fluminis. *l. ergo* §. *alluvio de acquir. rer. domin.* Hotomann.

Alluvionem ac Circumluvionem Cicero 1. *de Orat.* separat. De quo verbo nihil me aliud quicquam legere memini præterquam apud Festum Pomp. *lib.* 3. qui circumluvionem jus esse prædiorum scribit. Briss. Hinc alluvius ager, quem paulatim fluvius in agrum reddit: id est, qui ex alluvione factus est: ut est in libro variorum auct. de limitibus. Hotom.

Alluvione fit incerta possessio. Nam quod adjectum est, quandoque ad priorem dominum redit, ut scribit I. Frontinus *lib. de limitibus agror.* ex Impp. constitutione, Prat.

Alluvione accedere, accrescere: alluvionum accessio, alluvionis jus. Briss. *ex ll. ff.*

Alluviones sunt vel fluminum, vel maris, vel pluviæ, aut dimersiones, aut translationes locorum. Eluviones sunt fossæ pluvia factæ, vide Per alluvionem. Spieg.

Alma Festo libro primo Sancta, sive pulchra, vel alens, ab alendo scilicet, pro pulchra aut clara & inclyta accipi puttem in *l. unica*, *negot. ne milit. lib.* 12. *C.* ut apud Virgil. Ser. teste, Almus dies. *Ecl.* 8. Spieg.

Alode, vel Alodum per unum l. vel per geminum, item Alodium, vel Allodium dicitur proprium cujusque liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium census censendo: vel prædium mancipi: vel quod jure Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. Cicero *de arusp. respons.* Multæ sunt domus in hac urbe, atque haud scio an penè cunctæ, jure optimo, sed tamen jure privato, jure hereditario, jure autoritatis, jure mancipii, nexi jure. Feudista *lib.* 2. *tit.* 26. §. 2. Agnatis feudum; filia verò allodium esse asserentibus. 2. *feud.* 17. de paterno allodio: sic in nostro solo & allodio. In lege Salica est tit. de allodiis. In lege Baioar. propriam allodem vendere: Alicui alodem relinquere. In l. Anglorum est titulus de alodibus. In Chron. Adonis, Alodo roborata fidei firmitas. Rerum igitur duo genera barbarici Scriptores constituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonii jure sic tenebantur, ut eo nomine nulla neque gratia, neque merces, neque opera deberetur, & feuda, quæ beneficio alterius sic tenebantur, ut eorum nomine, gratia & opera quædam deberetur. Galli (contrarium Germani) Allodia vel Allodes eos demum fundos vocant, pro quibus census, sive pensiuncula solvitur. Unde fundi liberi allodii, fiefs de franc alleud, quorum nemo donator agnoscitur: pro quibus nemini gratia debetur, & qui eo nomine immunes sunt: quos more Romano dicebant, Optimo jure possideri.

Alaudium Budæo à laudando: aliis ab α privativo, & lodes, quasi sine lode, i. vasallo, sicut amens, quasi sine mente. Utrumque rejicit Hotom. *in lexic. feud.* in voce *Alode*: ubi vide.

Alogistes, vide Elogii munus. Spieg.

Alter, ad utrumque sexum refertur. *l.* 3. §. *alterius*, *de neg. gest. in princ.* Propriè tamen de duobus intelligitur. *l. qui duos*, *ff. de reb. dub.* & similibus locis. Unde adnotarunt latius sumi, in *l.* 2. *ff. de relig. & sumpt. l. si reus*, *de duob. reis.* Spieg.

Altera die, id est, postridie, Alterum diem, id est, biduum, vel secundum diem. Briss. *ex ff.*

Altera pars, pro contraria 2. *q.* 3. §. *aptandum.* vid. Albericum.

Alteri, pro alterius sicut uni, pro unius. Briss. *parerg.*

Alterius, pro alterius jus. Briss. *parerg.*

Altercatio, jurgatio. Fest. *lib.* 1. quæ non solum inter veteres prudentes erat cum de re aliqua controverterent, ut est in *l. cum quidam. C. de necess. serv.* sed etiam inter causidicos, & advocatos, de quibus Quintil. *lib.* 6. *cap.* 5. Prat.

Altercatio igitur verbum juris est, & significat M. Fabio disputationes, quæ in foro fiunt à causidicis. Prat.

Alternans testis, qui subinde variat, & nunc unum, nunc aliud dicit, qui & vacillans, h. e. parum sibi consentiens, dicitur. Ex Bud. Spieg.

Alternatio propriè est per vices successio, ut Festus scribit. ICti autem pro disjunctione usurpant: cum dicitur illud aut illud. *l. 7. §. quod autem. ff. de injur. l. 2. §. 2. ff. quod cert. loc.* ubi Ulp. loquitur de rerum alternatione, locorum alternationi mixta. Usurpatur etiam impropriè pro complexione, & ambarum rerum conjunctione. Ulp. *l. 9. de ser. corrupt.* Qui cum extraneo agit, sive receperit, sive corruperit, agere potest; qui cum socio, sine alternatione. Hoc est, Extraneus utroque casu tenetur: socius, hoc uno duntaxat, si corrupit. Hotom.

Alternativa seu disjunctiva promissio est, cum duo vel plura sub disjunctione promittuntur, cujus natura haec est, ut utrumque sit in obligatione, quamvis solutione unius à debitore facta, tollatur tota obligatio. Est autem distinguendum, an alternativa promissio sit de loco, ubi solvendum est, an de re, quæ solvenda est: in Alternativa promissione electionem esse promissoris, tritum quidem axioma, sed non semper verum, non est verum de omni. Verum illud est in re solvenda, sed in loco quo solvendum, falsum; quia si in debitoris arbitrium solutio quoad locum conferretur, jam semper alium eligeret locum, atque ita in potestate ipsius esset, debere vel non debere, quod est absurdum.

Alternativæ, seu disjunctivæ orationis veritas, uno contenta est: ad ejus veritatem sufficit unam ejus partem esse veram. Si plura alternativè seu disjunctim adscripta sint, unum impleri sufficit, ut contentioni satisfactum videatur, Gœdd. *ad §. 1. n. 6. l. 28. & ad l. 53. n. 2. & 9. de verb. sign.* ubi limitationes vide.

Alterni dies, Alternis diebus, in *l. 1. de aqua* coti, & aliis in locis. Est autem elegantius quàm Alternatis. Sic Alternis vicibus, quàm alternatis vicibus, citius dicendum. Alternis absolutè, ac seorsum positum, est poeticum. Spieg.

Alternis diebus ususfructus legatus. *l. unica. ff. quan. dies usufruct. leg.* Spieg.

Alternis annis uti frui. vid. Julian. *l. quoties. ff. de usufr.* Spieg.

Alternis annis duobus simul legetur, an singulis alternis annis, multum refert, judicante Papiano *ad fin. l. 2. ff. quib. mod. ususfruct. amit.* Spieg.

Alternum amicitiæ fœdus, est mutuum fœdus, & ita inter cætera significata alternum accipi observavit Turneb. *lib. advers. 3. cap. 13.* sic Poeta dixit:

Vix hostem alterni si congrediamur habemus,

id est, secundus quisque.

Alterum tantum, id est, aliud tantundem, tantundem amplius. Julianus *l. 13. ff. de lib. & posthu.* Ita enim secundum voluntatem testantis filius altero tanto amplius habebit, quàm uxor: item uxor altero tantò amplius, quàm filia. Paul. *l. 9. §. 5. ff. de pub.* Quod illicitè publicè privatimque exactum, est cum altero tanto passis injuriam exolvitur. Plautus etiam Tribus tantis dixit. *in Trinummo.* Tantum aliud, *eod. sensu l. 7. de jur. fisc.*

De **Alterutro** edictum, cujus fit mentio in *l. ult. C. Theod. de testam.* vide Edictum de alterutro.

Altius & verius ad rem respicere, *l. 21. post princ. C. de furt.* Altum, & quod sursum, & quòd deorsum.

Altius tollere, servitus est prædiis inhærens, *§. prædiorum.* Instit. *de servit.* quæ tam urbanorum quàm rusticorum prædiorum est. Prat.

Altius tollendi jus duplici ratione competere potest, jure scilicet naturali, & jure servitutis. Jure naturali licet unicuique ædificare tollereque etiam in infinitum. *l. altius. C. de servit. & ibi l. cujus. ff. de serv. urb. præd.*, modo tamen forma & status antiquorum ædificiorum custodiatur, *l. qui luminibus, de serv. urb. præd.* & legitimum spatium à vicina insula intermittatur, *l. fin. finium regund. l.* Impp. *de serv. urban.* Isto modo actio de jure altius tollendi non erit confessoria, sed negatoria. Sed interdum licet altius tollere jure servitutis, id tunc evenit cum certa forma ædificiorum præstituta, supra quam altius tollere non licet. Si jam vicinus mihi concesserit jus altius tollendi, servitus erit: nam vicinus cogitur pati. Et isto casu actio erit confessoria, per quam mihi servitutem deberi intendo, & altius tollere potero, supra veterem formam, & non habita ratione definiti à lege spatii, non quidem jure libertatis, sed impositæ servitutis, *l. 1. de serv. urb. præd. l. qui luminibus. ff. eod.* de hoc latiùs Corras. *lib. 3. Miscell. c. 24. & l. 1. ff. de ser.* Conn. *lib. 4. c. 10. n. 10.* Vide & omnino Old. *Class. 3. action. 4.* & Vult. *comment.* Inst. *de actio. ad §. æque 2. nu. 29. ac seqq.* Cæterum altiùs non tollere & prospectui non officere differunt. *l. ædificia de servit. urban. altius. C. de servit.* Corras. *ad rubr. de servit. num. 27.* in verb. ne luminibus officiatur.

Alvarotus ICtus Patavii natus, leges ibidem publicè interpretatus est, nonnullisque commentariis relictis, propè septuagenarius circiter annum 1473. vita excessit. Hot. in *prætermiss.*

Alveus fluminis, est vallis, sive fossa, seu conceptaculum, & locus, per quem fluvius labitur, dum intra ripas notas currit. Nam cum evagatur, alveum transcendit. *ff. de acquir. rer. domin. l. Adeo.* Aliàs alveus est apum receptaculum, in quo mellificant, ut in *eod. tit. l. naturalem, & §. apium. 14.* Instit. *de rer. division.* Antea quàm apes, inquit, in alveo à nobis concludantur. Nebr. Est & alveus tabula, in qua tesseris, sive taxillis luditur, ut apud Plin. transtulit alveum cum tesseris lusorium, quo sensu Alveolum pro tabula lusoria dixit Festus *lib. 1.* Prat. Usurpatur etiam pro navigio rudi & quocunque modo confecto, ut apud Livium *lib. 1.* ut docet Gyraldus de navigiis: quorum sententia confirmatur auctoritate Propertii dicentis:

Aut quidnam fracta gaudes Neptune carina?
Portabat sanctos alveus ista viros.

Alveoli autem Juvenali sunt lances & paropsides, cum inquit,

Cujus & alveolos & lanam pignorat Atreus.

de quo Turneb. *lib. advers. 24. cap. 4.*

Alveo priore derelicto, si fluvius alium sibi facit; ager, quem circumit, prioris domini manet *l. 1. C. de alluvion.*

Alumnus & alumna, dicuntur, qui, quæve ab aliquo alitur, *l. codicillis, §. qui Sempronian. de usu & usufruct. leg. ead. l.* Inst. *quib. ex caus. man. non licet. l. 1. C. de pact. convent. & l. 1. C. quæ res pig. oblig.* ubi Accursio non constat satis, quo sensu accipi illic debeat, an de eo, qui alitus est, aut de eo, qui alit, quo etiam significatu accipi putat Nonius à L. Valla reprehensus, aut de filio concubinæ. Sanè per translationem eos accipimus, quos victu, disciplina aut moribus alimus. Exempla lectoribus sæpius fiunt obvia. Prat. usque adeo autem antiquitas alumnis tribuit, ut alumnos pro filiis usurparet, ut Nonius Marcellus declarat, & *lib.*

6. Æneidos; quod & indicat lex, si quis alumnum. *C. de incest. nupt.* ibi: *loco filiæ.*

Alytarcha, vel Alytarches, ut ait Etymolog. ὁ τὸν ἐν τῷ ἀλυμπιακῷ ἀγῶνι ὑπουργιῶν ἄρχων. Cujac. 1, *obs.* 13. ex Phavorino ostendit, Alytarcham sacerdotem in Syria fuisse, sic dictum, quod ludis, qui fiunt, in honorem deorum, τοῖς ἀλύταις, id est, mastigophoris præsit.

Alytarchia, sacerdotium ipsum: munus ad editionem ludorum pertinens in Syria. *l.* 1. *C. de offic. com. orient.* quam Cujac. d. loco bellè emendavit.

A M.

Am, Festo *lib.* 1. loquelaris propositio, significat circum.

Amandare Ciceroni est id, quod generaliter dicitur reparare aut summovere, vid. *in l.* 3. *C. de apostat.*

Amanuenses servi sunt à manu, qui excipiunt & scribunt. Prat. vid. suprà A manu.

Amare plus est quàm diligere, Ciceroni ad Brutum de Amicitia, & ad Dolabellam. Tantum ad pristinum accessi amorem, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse.

Amarum quid in creditoribus consequi, *l.* 2. *C. de prat. pignor.*

Amasia, est metropolis Helenoponti. Gothofr. *ad Nov.* 28. *cap.* 2. Hinc

Amasini populi, Gothofr. ad *leg.* 11. *C. de agric. & censit.*

Amata dicitur omnis virgo, quæ à Pontifice Maximo capitur, ut Vestalis fiat: quoniam quæ primum capta est, hoc fuisse nomine refert Gellius *lib.* 1. *cap.* 12. Hot. Prat.

Amator, qui meretricibus se devovit, venereosque amplexus amat, qui adulteriis, stuprisque gaudet: Sic accipitur in *leg.* 1. *§. is quoque de serv. corrupt.* Hinc Cicero *lib.* 3. *Tuscul.* Aliud est inquit, amatorem esse, aliud amicum. Prat. Amator ad tempus; amicus perpetuò amat: amator fingere potest; amans & amicus verè amat. Donat.

Amatorium poculum est venenum pharmacumve ad alliciendum amorem accommodatum. Tranqoillus amatorium medicamentum appellat *in Calig. c.* 1. Amatorium nullo alio adjuncto vocant Quintil. *lib.* 7. *instit. c.* 3. & 8. & *declamat.* 385. & Plin. *lib.* 25. *cap. ult. & lib.* 27. *cap.* 8. Plutarch. *in salubr. precept.* φίλτρα καὶ γοητείας vocat, ut & Constantinus *lib. ult. Epit.* Horatius in Epodis modo amoris, modo desiderii poculum vocat. Cui contraria odii potio fingitur à Quintiliano *declamatio.* 14. Briss.

Ἀμαξάριος, vel caruchatius *l.* 13. *in princ. ff. locat.*

Ambactus servus, i. circumactus: περίφερτος, qui huc & illuc discursat, ut operas locet, Gothofr. *ad l.* 38. *de acquir. rer. domin.* vocatur & mercenarius. Ambacti verò, de quibus Cæsar *com.* 6. erant apud Gallos, qui se nobilibus in servitutem dicarant, quod circum illos acti essent. Turneb. *advers. lib.* 14. *cap.* 12. testatur inveniri in lexico quodam Græco, Ambactus, δοῦλος μισθωτὸς ὁ ἴδιος. Connan. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 6.

Ambage ablativum à verbo Ambio profectum, Varroni *lib.* 6. *de ling. lat.* Plinius absque veterum exemplo, pro multiplici errore & ambiguitate usurpat. Nam apud veteres has duas voces tantum legi, ambages & ambagibus, sunt qui annotaverunt, Spieg. Ambages, verba frustratoria.

Ambages voce usus est Justin. in *l fin.* §. *tales usque. C. de furt. l.* 14. §. 1. *C. de compensat. l.* 4. §. 6. *C. de recept. arbitr.*

Ambagibus veteribus ruptis, id est, misso veteri ordine. Gothofr. ad *l.* 4. *C. de interdict.*

Ambarrales hostiæ, quæ pro arris à duobus fratribus sacrificabantur.

Ambarralis hostia, quæ circum arva ducitur, Gothofr. ad *l.* 38. §. 1. *de acquir. rer. domin.*

Ambubbiales hostiæ, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur. Pompei.

Ambasiatores pro legatis vulgo dicuntur, & barbarè. Bal. in *l. si cui. vers. planè l. non ver. ff. quib. ex cau. major* 25. existimat hos privatam suam utilitatem procurare posse in legatione. Spieg.

Ambedo est circumedo. Plaut. uxoris suæ dotem ambedit. Gothofr. *ad d.* §. 1.

Ambestrix Ammian. 29.

Ambigere, inter alia & litigare seu convertere est. Terent. *Heaut.* Vicini nostri hic ambigunt de finibus, Cicer. *Verrin.* 4. Illius hereditatis, de qua ambigebatur. Spieg. Porro verbum ambigo à circumagendo dictum videtur. Id enim syllaba Am, apud veteres significabat; ut apud Catonem (ut ferunt) Amterminum. Unde amplector, & ambio. Id enim verius puto, quàm ut ab eo deductum credas, quod ambas in partes agatur: ut Festus putat. Ambigi non potest, id est, quæri, dubitari. Briss. Rectè ac distinctè loquentibus, is dubitat, qui nescit & animo hæret, incertus, quid dicat, sentiat, aut faciat. Ambigit autem, qui dubium vult videri, & controversiam facit. Vel ambiguum est, ubi opinionum conflictus, & jura videntur varia, *c.* 1. *de judic.* Unde Terent. in Ἑαυτ ὀντιμ. Simus & Crito vicini nostri hic ambigunt de finibus, me cœpere arbitrum. Denique is disputat, qui propè desperat: is ambigit, qui bona cum spe contendit. Certum est tamen, hanc differentiam sæpè confundi. Curtius *lib.* 3. *conjectaral. cap.* 22. At Fortunatianus, inter Ambiguum & obscurum illud interesse docet: quod in ambiguo plura apparent, ac se ostendunt, quorum quid potius accipiendum sit, ignoratur: in obscuro autem, aut nihil, aut parum, quid attendatur, apparet. Sed ubi parum est, quod apparet, obscurum est ambiguo simile, velut si quis excipiatur aliquo trivio, ubi densitate nebulæ nihil viarum quod est, elucescat; ergo à pergendo prius obscuritate tenetur. At ubi aliquantulum rarescere nebulæ cœperint, videtur aliquid, quod utrum via sit, incertum est: & hoc est obscurum, ambiguo simile. Dilucescente autem cœlo, quantum satis est, jam omnium viarum deductio clara est; sed qua sit pergendum, non obscuritate, sed ambiguitate dubitatur. Quære *obscurum*, Spieg. vide etiam Gellium *lib.* 11. *c.* 12. Alcia. in *l. Nepos Proculo. de verb. sign.*

Ambigua res quæ sit, notatur extr. *c. petitio. de procur.* Alber.

Ambiguitas (quæ Fabio 3. *Inst. Orat.* ἀμφιβολία dicitur) est res dubia & incerta: Quando dubitamus, utrum hoc vel illo sensu accipi debeat; ut colligitur ex *l.* 21. *de reb. dub.* Prat.

Ambigua testatoris voluntas. Ambigui juris: Ambiguitatem antiqui juris decidere. Ambiguum chirographum. Ambiguum pactum. In ambiguum venire: Ambiguitates ridiculosæ: sparsim in *ff. & C. leguntur.* Ambiguitates & ambages interdum *in ff. & C.* conjunguntur.

Am-

Ambiguitas nonnullis distinguitur esse aut Nominis, (quæ minus doctè Æquivocatio dicitur) aut Rei. Aliis distinguitur esse, aut juris, aut facti, aut personæ, *not.* 13. *distinct. c. fin.* secundum Joan. Andr. in procœmio Clemen. super verbo, Ambiguitatis: Nebriss. Old. Rebuff. Alber. Fabius 7. *c.* 10. innumeras penè Ambiguitatis species recenset. At juxta Fortunatian. quinque illa modis fit. Primo per discretum & indiscretum, ut Meretrices, si ancillas habuerint, publicæ sunt. Meretrices habent ancillas. Quæstio est quæ debeant publicari, meretrices, an ancillæ earum, an utræque? Secundò per homonymiam, ut, Legavit testamento discum suo amico, hæres offert vas vitreum, illa petit argentum. Tertio per distinctionem, ut, Quidam duos amicos habebat, alterum nomine Milesium, alterum Lesium; testamento ita cavit: Amicus meus hæres esto Melesi. Contendunt de hereditate Lesius & Milesius. Quarto per abundantiam, ut Meretrix, aurata veste ne utatur; si usa fuerit, publicetur. Meretrix aurea veste usa est. Quæstio est, quæ debeat publicari: ipsa, an vestis ejus? Tolle, ne utatur, legemqne ita pone: Meretrix aurata veste si usa fuerit, publicetur, incipiet publicatio ad meretrices pertinere. Quinto per deficientiam: ut testamento ita cavit. Ab hærede meo dari volo amico meo decem vasa argentea, quæ elegerit. Quæstio est, quis debeat eligere. Ex Fortunatiano. Spieg. Schard.

Ambiguum, sive obscurum, quib. modis perspicuum fiat, ex Rhet. Cicer. docet Salom. in *l. omnes populi. ff. de just. & jur.* Spieg.

In **Ambiguo** sermone non utrumque dicimus, sed id duntaxat, quod volumus. Unde colligitur, qui ambiguum loquitur, unum dicere, & id solum, quod sentit: quamvis ambiguum plura significet. Unde regula est: Quod in ambiguis, ejus qui scripsit, sententiam spectemus.

Ambigua intentione, vel oratione si quis usus sit, id quod utilius ei est, accipiendum est: Ulpian. ait, *l. si quis intentione, ff. de judic.* Spieg.

Ambigua oratio in actionibus, exceptionibus, &c. ita accipi debet, quo res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat, *l. quoties.* 2. *ff. de rebus dubiis.*

Ambiguum dicitur Festo *lib.* 1. quod in ambas agi partes potest. Prat.

In **Ambigui** sermonis interpretatione non solis inhærendum est verbis & ei quod disertè dictum, sed illi etiam, quod actum est; vel moribus ejus regionis observatur. Secundò si neque ex his quæ dicta, neque ex iis, quæ acta gestaque sunt, atque adeo etiam nec ex moribus regionis appareat, quis is cujus verba sunt ambigua voluerit, tandem ad conjecturam jure inventam & roboratam deveniendum, & id, quod minus incommodum & iniquum, h. e. minus contra honestatem, pietatem, rationem, verecundiam, dignitatem & existimationem, utilitatem & æquitatem publicam & privatam esse deprehenditur, admittendum. Hæc Gœdd. ad *l.* 125. *num.* 1. *de verb. sign.* Aliàs obscuritas & ambiguitas promissionis nocere debet illi, qui re integra apertius dicere potuisset: Sic tamen, ut in obscuris semper quod minimum (minus damnosum, difficile, probrosum, iniquum) est, sequamur. vide ibidem totam *n.* 1. 2. 3.

Ambiguitas impersonalis verbi in stipulatione per præcedentem interrogationem declaratur: ut promittendi reus videatur ἀπὸ κοινοῦ, id est, ad rogatum, respondisse. Unde Alciato valet hæc stipulatio; Promittis mihi centum? Promittuntur: tametsi frequentius traditum est, non valere. Lege *cap.* 18. secundi *parerg.* Alciat. Spieg.

Ambitio est ipsa ambientis actio. Festo *lib.* 1. Est autem ambire, ut notam significationem prætervolitem, honores, & magistratum quærere, qui enim eos Romæ quærebant populum ambire, id est, circumire solebant candidati, ut Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* scribit.

Ambitio in magistratu, est vitiosa emerendi favoris aut vanæ laudis cupiditas sine largitione pecuniaria. Old.

Ambitio, ait Hotom. plerumque studium conciliandæ gratiæ significat.

Ambitio in *l. ordo. C. de exec. rei jud. ut & Verr.* 1. *& epi.* 1. Cic. *ad Q. frat.* gratiam, favorem, ἐράσμια significat. Prat. Hot.

Ambitiosa, sunt ad gratiam composita, *ἀσπασμά*. Gothofr. ad *Nov.* 13. *cap.* 2.

Ambitiosa decreta Jurisconsultis per gratiam favoremque expressa, elicita & concessa. *l. ambitiosa.* 4. *de decr. ab ord. facien. l.* 3. *de minor. l. servo. §. cum Prætor. ad Trebell.* Prat.

Ambitiosa diligentia pro nimis anxia, & inusitata, & in nullo remissa. Ulp. *l. si benè collocatæ, de usuris.* Prat. Non ambitiosa diligentia (ait Brisson.) quæ nil fuci & ostentationis habet.

Ambitiosæ amicitiæ, quæ plurimum ostentationis, nihil aut parum rei habent, cujusmodi nunc sunt inter aulicos. Spieg.

Ambitiose jubere, remittere. Briss. Gothofr. id est, gratiosè & favorabiliter: & eodem sensu ambitiosè factam transactionem dixere Impp. Prat.

Ambitus, iter quod circumeundo teritur. nam Ambitus est circuitus. ab eo duodecim tabularum interpretes ambitum parietis circuitum esse describunt. Hæc Varro *lib.* 4. Festus autem sic: Ambitus propriè dicitur circuitus ædificiorum, patens in latitudinem pedes duos & semissem: in longitudinem idem quod ædificium, ut ita Ambitus ex Festo propriè sit inter vicinorum ædificia locus duorum pedum ac semipedis, ad circumeundi facultatem relictus. Quod & Cicero *in Topicis* sensisse videtur. Hinc

Ambitus honoris dici cœptus est (inquit Festus) à circumeundo supplicandoque. Est igitur ambire, supplicare. Ambibant autem Romani aut captantes populi suffragia, aut judicum implorantes misericordiam: Indeque tam hi qui favorem & gratiam judicum, quàm illi qui magistratum captabant, appellari solent ambitiosi, Rævardus *lib.* 5. *var. c.* 6.

Ambitus ab ambitione distat, quod ambitus in actu est, ambitio verò in animo. Ambitione peccat, qui præter modum cupit honores: & dicitur Ambitiosus. Ambitum verò committit, qui largitionibus magistratum consequitur.

Ambitus in jure est crimen adfectati honoris. Quomodo accipitur *ff. & C.* Sæpius n. qui vera virtutis via ad honorem aspirare non potest, ambitione contendit, quæ multos mortales falsos fieri coëgit, quam ob causam & quia ambitione peccat, qui præter modum cupit honores, meritò latæ sunt leges ad ambitum puniendum: qualis est *lex Julia de ambitu* à Julio Cæsare lata, & *lex Calphurnia*, à C. Calphurnio Pisone suo consulatu lata, quib. præter alias pœnas pecuniaria etiam pœna adjecta est. Unde qui in municipio contra hanc legem magistratum, aut sacer-

sacerdotium petebat, cum infamia in 100. aureis per SC. puniebantur. Et per legem Juliam judiciariam, aureos 100. reus, vel accusator dominum judicis ingressus, fisco inferre jubebatur, quia & in legem ambitus committebat. Sed quod Accursius scrupulum injicit, quasi lex ambitus vetuerit honores & magistratus peti, falsum id esse dignosci potest: cum legem ambitus eos tantum tenuisse constet, qui per pecuniam aut malis artibus invadere magistratus, & ad pop. Rom. honores obrepere conati essent, ut docet Alexander ab Alexandro, appareteque ex *lib. Q. Cic. ad M. fratrem*, qui inscribitur de petitione consulatus. Prehensationes verò & blandam petitionum rationem minimè unquam lex illa sustulit. Hodie etiam hoc sensu accipi debet *c.* 1. ad *l. Jul. de ambitu.* Nam in municipiis & civitatibus cæteris, excepta urbe Roma, sententia ejus legis etiam nunc viget, & utilis interpretatio esse potest, quod & doctè annotavit Ant. Vacca. Lex Julia de ambitu à Cæsare Augusto appellata est, tametsi ex Cicerone pro Muræna & Plutar. in vita Catonis satis constet eam legem ante Augusti tempora in usu fuisse; sed ab Augusto repetita, nomen ipsius adsumpsit. Est autem ambitus suffragiorum pecunia data corruptio. Ambire verò est honores & magistratus quærere; quod per se erat licitum, sed non is modus quærendi, qui fiebat per pecuniam, corrumpendo privatim suffragia probabatur. Hic modus lege Julia de ambitu coercetur, qui Ambitum ponit in vitio. Ideoque ea lege tenebantur, qui pop. Rom. suffragia in magistratu dando coemebant. Primitus enim à populo magistratus solenni more petebantur, ac tribuum suffragiis mandabantur. Sed cum ad curam Principis magistratuum creatio nunc pertineat, non ad favorem populi: quippe omni belli & pacis jure à populo in Principem, i. e. Imperatorem translato; rectè scripsit Modest. hanc legem hodie in urbe cessare, *l. unica, in pr. ff. eo.* Ad exemplum tamen legis Juliæ SCto quodam factum est, ut ambitus crimen in municipiis illis, in quibus duumviri & Sacerdotes Provinciarum creantur decreto populi vel Curiæ, item Episcopi, & Presbyteri, committi intelligatur, *l.* 1. §. 1. *ff. eo.* itemque ut is ambitum committat, qui novum vectigal instituerit, *d. l.* 1. §. 3. & similiter, si quis reus vel accusator domum judicis cognoscentis de criminali causa, ingrediatur, aucupandæ vel colligendæ gratiæ causa, *d. l.* 1. *in fin.* quemadmodum & quarto illo casu, de quo est constitutio Arcadii & Honorii in *l. unica. C. eod.* Committitur hoc crimen ab administratoribus officiorum qui antequam rationes administrationis suæ reddiderint, eadem officia repetunt & continuant, quos casus expressit Cujac. *in para. C. eo. & 6. observ.* 34. quibus ex jure Canonico accedit tertius, qui peculiari nomine Simonia dicitur à Simone Mago, cui Petrus maledixit, quod ab Apostolis Spiritus S. gratiam pecunia emere voluisset, *c. quidam* 24. *qu.* 3. quod sicut ambitus civile, ita ipsum est crimen Ecclesiasticum. Pœna ambitus est deportatio. *l. si quis* 38. *in fin. ff. de pæn.* interdum pecuniaria aureorum centum, *l. unica. ff. eod.* gravior etiam, si publica vis accessisset. Vult. *comment.* Instit. *de pub. judic. §. num.* 23. *& seq.*

Ambos fecisse dicimus, si duo simul & conjunctim aliquid fecerint, ut, ambo sibi sepulchrum constituerint: h. e. unum sepulchrum commune, vide infr. *uterque.* Spieg.

Ambrices regulæ, sive (ut quidam legunt) tegulæ sunt, quæ transversæ, asseribus, & tegulis interponuntur. Cæterum doctiss. Turneb. *lib.* 14. *advers. c.* 12. Regulas legendum censet, non tegulas, idque Francorum lingua comprobat, quæ articulo addito tabellas quibus lacunaria texuntur, aut ædes obducuntur lambrices vocat, quod cum sit, lambricari pro ambricari dicit.

Ambubaiæ, Josephus Scaliger in Copam notat, vocem esse Syriacam, qua αὐλητρὶς & Syrisca intelligitur. Ambubaiæ vox non significat eos, qui circum Baias sunt, vide Gothofr. ad *l.* 38. *ff. de acquir. rer. domin.*

Ambulacra Festo sunt ambulationes. Prat.

Ambulare aliud est quàm ire, Briss. Ambulare incipiunt infantes, inambulant ætate pleni. Corn. Front.

Ambulare dicitur is, qui spatia facit, & in sua vestigia reflectit. It, qui porro & ulterius pergit. Quo fit ut in definitione itineris hæc separentur, *l.* 1. *de servit. ru. l. præd.* Briss.

Ambulare cum telo. Ambulare per legitimum tramitem. Sparsim in C. Ambulare æquis passibus, id est, ejusdem juris esse. *l.* 20. *vers. simplices. C. de donat. ante nupt.*

Ambulare sæpe à ICtis ad ipsas res ἀσωμάτους transfertur. Cujtius *lib.* 3. *conjectural. c.* 28. Transfertur enim ad ea, quæ in jure consistunt, & incorporalia sunt. Nam ambulat bonorum possessio, *l.* 2. *§. fi. de bon. possess. secund. tab.* id est, comes est; & ambulare dicuntur actiones, *l. tutelas ff. de cap. minut.* & possessio ambulare dicitur, *l.* 28. §. *perinde. ff. de hered. pet.* id est, transire in aliquos. Prat. Ambulare dicitur obligatio cum *cap. l.* 7. *de cap. minut.* Briss. Hotom.

Ambulare quoque dicitur stipulatio, *l. sed & si §. operas. ff. de usufruct.* & Ambulat emptio, i. e. transit, *l. sed ubi.* 15. *ff. de minor.*

Ambulare igitur à corporis progressu ad animum porrigitur, accipiturque pro, non in uno statu permanere, & mutari. Unde dici solet ambulatoria testatoris voluntas, quæ subinde in varias progreditur sententias, & mutatur usque ad mortem. *l.* 4. *ff. de adim. legat.* Prat. Sic ambulat, quod per multos transit, currit. Briss.

Ambulatoria actio, h. e. variabilis à persona in personam. Justinia. *l. fin. in princ.* Ambulatoria furti actio. *l. ult. C. de furt.*

Ambulatoria potestas. Erit ergo potestas legis ambulatoria, h. e. mutabilis ad permittendam alienationem. Paul. *l. erit ergo, de fund. dotal.* Prat.

Ambulatoria res Jurisconsultis dicitur ea, quæ non subsistit in uno aliquo, sed longius profertur. Bald. *in comment. super. tit. de condit.*

Ambulatoriam conditionem Papin. in *l. servus.* 34. *de stat. liber.* appellat eam, quæ non in unius tantùm, sed etiam in plurium heredum persona rectè impleri potest. Prat. Hot.

Ambularis cursus in *l.* 22. *C. de curs. public. lib.* 2. quidam legunt Clabularis. vide Cujac. ad *d. l.* 22.

Ambustum, id est, circumustum, Festo *lib.* 17. Gothofr. ad *l.* 38. *de acquir. rer. domin.*

Amentes insigniæ proceritatis homines censeri, adeo vulgatum est, ut Erasmus in diverbium abiisse referat, Amens qui longus. Philonides certè Melitensis prægrandi corpore, insulsus & indoctus est habitus, Coral. 3. *Miscell. c.* 18. *n.* 14.

Ety-

Etymol. c. 9. scribunt. Briss. *in prætermiss.*

Ἄμέσως, protinus, Gothof. ad l. 7. *ff. de testam. tutel.*

Ἀμεταμέλητα, dona Dei. Gothofr. *ad Nov.* 81. c. 2.

AMETHYSTI in *l. cum aurum.* 17. §. *gemmæ.* 17. *de aur. argent.* Gemmæ sunt purpureæ, permixto violaceo colore, leniter quasdam flammulas fundentes. Causa autem nominis hujus est, quod sit in purpura illius quiddam non ex toto igneum, sed vini coloris habens, ut Plin. *lib.* 37. *cap.* 9. & Isidor. *lib.* 16. Etymol. *cap.* 9. scribunt. Brisson. *in prætermiss.*

AMFITAPA vide infrà *Amphitapa.*

AMFRACTUM, autore Varron, *lib.* 6. *ling. lat.* ab origine flexum duplici; dictum ab ambitu & frangendo, ab eo leges jubent in directo pedum octo esse, in amfracto, id est, flexu, sedecim, vide infr. *Amfractus.*

AMICA misericordiæ voluntas est. Gothofr. ad *l.* 2. *C. de infant. expos.*

AMICA concubina, pellex, idem significant Massurio apud Paul. *l.* 144. *de verb. sign.* significant autem eam, quæ cum uxor non sit, cum aliquo vivit. Hanc Græci *ἑταίραν* appellant. Prat.

AMICA nomen generale est, omnem fœminam amantem comprehendens, seu lege ac moribus approbantibus, seu improbantibus, amet. Itaque amicæ nomen etiam in bonam partem sumitur, Et in genere, Amica genus est sponsæ, conjugis, concubinæ, pellicis, focariæ, meretricis. Gœdd. ad *l.* 144. *n.* 3. *de verb. sign.*

AMICABILIS affectio, compositio, conventio, transactio: Sparsim in *C. & ff.*

AMICALIS affectio, *l.* 10. *§. si quis ff. mandat. & in epist. pandect. præposita.*

AMICUS animi est: Amator corporis. Donat.

AMICUS verus non est ex levi notitia vel sodalitio compotationis, confabulationis, hortationis, furti, fœnoris. Sed mutua virtute ac fide conciliatus: cui tantundem credis, quantum tibi, ait Senec. *lib.* 1. *Epist.* 3. Amici veri inter quos arctissima pietas & charitas: summa familiaritatis honestæ notitia: cum alter alterum pietatis propè amore & affectione complectitur, vide *l.* 223. *§. amicos*, & ibi Gœdd. *de verb. sign.* Inter leves ergo ac sceleratos homines non est amicitia: quia pietate caret, & quia fide: Inter turpes, & in re turpi, frustra fidem quærimus; frustra constantem æquitatem & justitiam inter iniquos & injustos. Amicus autem & consanguineus pari ferè jure censentur, vid. Gœdd. *d. loc.* Generalius accipi videtur amicus in *l. tutor. C. de neg. gest.* Prat.

AMICUM ferentarium Varro interpretatur, qui inanis, & sine fructu sit. Plautus tamen eum dixisse videtur, qui auxilio & subsidio futurus sit, ut annotavit Turneb. *lib.* 23. *adversf. c.* 16. Hoc obiter nota, Jurisconsultos ab Imperatore vocari amicos, quomodo & Rex Francorum omnes suos consiliarios appellat fideles & amicos. Connan. 1. *ep.* 6. *n.* 7.

AMICTUM, id est, circumjectum; vide Cujac. 10. *observ.* 17. Gothofr. *ad l.* 23. §. 1. *de aur. argent. mundo.*

AMINEUM vinum, idem quod Falernum (id est, optimum) nam Aminei fuerant, ubi nunc Falernum est: inquit Macrob. *lib. Satur.* 3. *c. ult.* Ejus mentio fit in *l. ult. §.* 1. *ff. de trit. vin. & ol.* ubi tamen Alciat. *ἀμιναῖον* reponit: à quo vehementer dissentio.

AMINEUM autem sine diphthongo legendum esse, ex Ausonii versu Beroaldus in Columellam demonstrat: Solus qui Chium miscet & Amineum. Hctom. Servius autem in illud Georgic. 11.

Sunt etiam Aminea vites firmissima vina.

Amineum vinum dictum est quasi sine minio: nam album est. Quod verò Amimæum, Cæcubum & Falernum synonyma sint, testatur Galenus in 6. Decameridon in *lib. de vinis. lib.* de Euchymia. Nebriss.

AMISISSE rem videtur, qui adversus nullum ejus persequendæ actionem habet. *l.* 14. *in fi. de verb. sign.* Amittere rem non videntur, quibus ea propria non fuit *l.* 83. *de divers. regul.* Non eo tamen minus periculo eorum amitti potest: in damnis autem ex *l. Aquilia* æstimandis amisisse dicimur, quod aut consequi non potuimus, aut erogare cogimur. *l.* 33. *ff. ad leg. Aquil.* In edicto verò vi bonorum raptorum, Amissa dicuntur & ea, quæ corrupta alicui relinquuntur, scissa fortè vel fracta. *l.* 4. §. *loquitur. ff. vi bonor. rapt.* Alibi traditur, amissum non intelligi, quod alteri ablatum non sit. *l.* 20. *ff. ex quib. caus. major.* Briss.

AMISSUM, id est, non quæsitom. *l.* 21. ubi Gothofr. *C. de adminis. tut. l.* 7. *C. de arbitr. tutel.*

AMISSIO, quia in sese est privatio, non admittit probationem, nisi per quod contigerit aliquod factum, ostendatur, vide Old. *Action.* 8. *Class.* 1. Spieg.

AMISSIO ammæ, ordinis, dignitatis, Briss. *ex ff. & C.*

AMISSIONE civitatis, fit capitis deminutio, ut in aquæ & ignis interdictione, *l. amissione de capite minutis.* Prat.

AMISSUS vir in *l.* 2. *C. quando mulier. tutel.* id est, mortuus.

AMITTERE mox infrà.

AMITA patris soror appellatur. Cajus *lib.* 2. Instit. *tit.* 8. Amita magna est avi paterni soror, *l.* 1. §. 4. *l. ult.* §. 5. *ff. de gradib.* Amita major est proavi soror; patris vel matris Amita magna: & ut Festus *lib.* 11. scribit, avi & aviæ amita, quæ & proamita appellatur. *l.* 1. *§ ult. l. ult. §.* 7. *ff. de gradib.* Amita maxima, abavi soror. patris vel matris amita major. *d. l. ult. §.* 6. quæ abamita dicitur in *l.* 3. *& in l. ult. §.* 7. *cod. tit.* Atavi verò soror proprio nomine caret. *d.* §. 7.

AMITINI, Amitinæ, qui quæve ex fratre aut sorore propagantur, *l.* 1. *§.* 4. *& l. ult.* §. *eodem gradu. ff. de gradib. l.* 5. *C. commun. de success.* & ut Nonius Marcell. definit, fratrom maris & fœminæ filii, vel ut Paul. *lib.* 4. *Sent. tit.* 11. Amitæ filius, filia. Possent tamen & hi confusis appellationibus inter se consobrini appellari. Igitur non malè *Dona.* in Terent. cum, inquit, de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini: cum ex fratribus patrueles dicuntur. Prat. Brisson.

Ἄμοιροι dicuntur innuptæ & connubii expertes, ut testatur Tiraq. *comment. in* 3. *leg. connub. gloss.* 1. *part.* 3.

AMITTERE rem non videntur, quibus propria non fuit, *l. non videntur* 83. *ff. de divers. reg. jur.* Prat. vide Gœd. *ad l.* 14. *num.* 26. *de verb. sign.*

AMITTO, generaliter significat jacturam quamlibet facio, perdo aliquid: unde possessionem amittere dicimus, & res quomodolibet corruptas. Ulp. *in l.* 4. §. *loquitur. ff. vi bonor. rapt.* Old.

AMITTIMUS nolentes & inviti: dimittimus ac per-

perdimus volentes: sed id plerunque, non semper: amittere enim aliquoties pro dimittere in Cic. invenias, ait doctiss. Goclen. *in observ. lat. ling.* Imo amittere tam in volentem, quàm in nolentem cadit. Nam & id amitti dicitur, quod acceptilando remittitur; item quod usu capitur. Quin & non utendo quid amittimus, ait Gœdd. *ad l. 14. in fin. de verb. sign.*

AMITTERE differt ab omittere, ut genus à specie, Goth. *ad l. unic. C. quando non petent.*

AMITTERE furto. *l. 1. C. de re judic.* Amittere actionem, causam, civitatem, dignitatem, factum, custodiam, filium, virum, parentem, jus, litem, virilitatem, rem. Briss. *ex ff. & C.*

AMIRALDUS pro littorum curatore, sive maris præfecto, nescio cujus linguæ verbum est, inquit Erasmus. Spieg.

AMNESTIA, oblivio injuriarum est, quasi lex oblivionis: ubi cavetur, ne de injuriis, damnisque ultro citroque illatis, jus civiliter, vel criminaliter reddatur, ab Atheniensibus inducta. Alciat. *in l. qui in potestate. C. de in jus voc.* Spieg.

* AMNESTIA (à Græco ἀμνησία) est lex sive decretum, quo oblivio illatarum injuriarum ac damnorum ultro citroque datorum, inter partes discordantes solemniter constituitur. origo ejus communiter Atheniensibus adscribitur, inventore Thrasybulo *Cornel. Nepos in Thrasybulo.* Est vel universalis seu generalis, illimitata ac perpetua, *general-pardon*, vel particularis ac certo modo restricta. Regulariter autem solet esse universalis sine exceptione & conditione, qualis est quæ per instrumentum pacis Osnabrug. 1648. in Imperium est inducta, vid. *Instrum. Pac. Germ. art. 2.* quæ continet perpetuam oblivionem omnium eorum, quæ ab initio motuum Germanicorum quocunque modo locoque ab una vel altera parte ultrò citroque hostiliter facta sunt, ita, ut nec eorum, nec ullius alterius rei causa vel prætextu alter alteri posthac quidquam hostilitatis aut inimicitiæ, molestiæ vel impedimenti, quoad personas, statum, bona, vel securitatem per se vel per alios, clam aut palàm directè vel indirectè, specie juris aut facti in Imperio aut usquam extra illud inferat, vel inferri faciat, aut patiatur, sed omnea & singulæ hinc indè, tam antè bellum, quàm in illo, verbis, scriptis, aut factis illatæ injuriæ, violentiæ, hostilitates, damna, expensæ, absque omni personarum rerumque respectu ita penitus abolitæ sunt, ut quicquid eo nomine alter adversus alterum prætendere posset, perpetuâ sit oblivione sepultum. Fundamentum Amnestiæ est salus Reipublicæ, ob quam potestas civilis jus quoddam supereminens habet in omnia, quæ singulorum sunt, quod velut suprema civitatis domina & omnium constitutionum regula, cui etiam jua proprietatis rerum subordinatum, ex debito civium, qui omnia sua Reipub. quoties opus habet, debent. (vid. D. Böcler. *Dissert. de Amnestia.* Berneg. *Orat. de eadem materia.* Burgold. *not. Imper. p. 1. diss. 17.* Mevius. *discus. levamen. inop. debit. cap. 1.*)

AMNIS rapidus, *l. 1. C. de alluvion.*

AMOENITAS loci, *l. 7. C. de bon. proscriptor.* Aliis Amenitas per e. Briss. *parerg.* Amœnæ deambulationes. Briss. *ex ff.*

AMOMUM *in l. ult. §. species. ff. de publican.* Genus est fruticis odorati in Syria & Arabia nascentis, flore albo veluti violæ, foliis similibus Brioniæ. vide Diosc. *lib. 1. c. 14.* Plinium *lib. 12. c. 12.* Isidor. *lib. 17. Etymol. c. 8.* Briss. *in prætermiss.*

AMOR est, qui debetur fratribus, conjugibus, liberis, familiaribus. Charitas Deo, patriæ, parentibus. Cicero *in partitio. Orato.* Apud eundem tamen est, Frater charissimus & amantissimus: Eidemque chari sunt etiam propinqui, familiares, liberi, *in offic.* Goclenius.

AMOR est furor vehemens, quem retinere philosophiæ est perfecta monentis, & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refrænantis. §. *novimus in auth. quib. mod. natur. fil. col. 6.*

* AMORTIZATIO bonorum est remissio juris introducta, ne Nobiles, Vasalli & cæteri ob hujusmodi alienationes pauperiores facti, servitia & debita minus idoneè Principi impendant & solvant. Sive est licentia retinendi bona immobilia per manum mortuam. Cum primis autem ea in Gallià, Italià & Hispanià usum habet, eaque occursum fuit Principum legibus & Constitutionibus, quæ Ecclesiis rerum immobilium adquisitionem & possessionem interdixêre. Dividitur in generalem & specialem. Hæc singula prædia & possessiones, quarum à Principe petitur amortizatio, innuatim ac singulatim exprimit. Ista nullam facit specialem rerum amortizatarum designationem omnium, sed venit sub generali appellatione eorum, quæ ex bonis temporalibus manus mortua, sive *corpus possidet.* *Subjectum* amortizationis est Summus Princeps, qui solus jus hoc morticinii dare potest & concedere hominibus manus mortuæ facultatem immobilia retinendi, & in perpetuum possidendi. *Subjectum passivum* est manus mortua. Cum enim ea numquam mutetur, sed per subrogationem personarum eundem semper statum, expers vicissitudinis, obtineat, ideoque dominos juribus & obventionibus suis privet, meritò licentiam impetrare à Principe debet, quod in singularibus personis, qui certa vitæ spatia habent, non requiritur. *Objectum* amortizationis sunt omnia bona immobilia, tam feudalia, quàm allodialia. *Forma* in eo consistit, quòd quoties manus mortua bona cupit amortizari, Principem adire, & literas amortizationis ab eo impetrare debeat, quæ expressè ejusmodi prædia contineant, sumptus autem manus mortua ferre debet, si ipsa velit prædia adquirere. Habet enim Princeps propter factam indulgentiam jus exigendæ pecuniæ, quæ communiter est tertia pars æstimationis possessionum. Solus autem Princeps hoc jure utitur, ut possit cogere homines manus mortuæ, possessiones à se emancipare, & in manum vivam capacemq; transferre, non verò eo gaudent inferiores domini quamvis prædia ab iis moveantur. *Effectus* amortizationis est, quod his observatis, ex jure illo morticinii manus mortuæ, videlicet Collegia, Ecclesiæ, Confraternitates, Xenodochia, Capitula, Civitates etc. habeant jus bona immobilia adquirendi, & adquisita in perpetuum possidendi. Pertinent huc nonnullarum Civitatum Imperialium statuta, quibus cavetur: *das die Weltliche erbe in die geistliche hand nicht kommen, noch verbleiben sollen, sondern in jahr und tag zu verkauffen seyen*, quòd mundanæ hæreditates in manum Ecclesiasticam nec venire, nec manere debent, sed vendendæ sunt. (Vid. Choppin. & Paquet, *Tract. de domanio Franciæ Christ. vol. 1. decis. Belgic.* 101. *& seq.* Speidel. *voce amortizatio bonorum. Exerc. Var. jur. publ. 7. art. 1.*)

AMOVERE aliud est quàm rapere. Nam amoveri aliquid etiam sine vi potest: Rapi autem sine vi non potest *l. 3. §. non solum. ff. de incend. rui.*

rui. Cæterum amovere, contrectare, subtrahere; subripere (& quandoque furto subtrahere) est *l. 2. ff. ad leg. Carn. de falf. l. 3. §. si quis dolo malo. de tab. exhib. l. 27. & l. 53. ff. de furt.* Et tamen lenius ac mitius est amovendi, quàm furandi verbum, ut colligitur ex *l. & idea. §. si familia. ff. rer. amot.* Itaque ICti quibus in personis notare furti infamiam noluerunt, in iis hoc verbum usurparunt, tristitiam rei lenitate verbi mitigantes: velut in suis hæredibus, quasi non ex familia rem auferant, *l. si servum 71. §. Prætor. ff. de acqu. hered.* & in servis domini testamento manumissis. *l. Titia, 59. §. 1. ff. de man. test.* Hot. Igitur quod sui heredes, servi, uxores, amici (viri honorati) intercipiendi animo celaverint, interverterint, consumpserint, ejus rei non furtum fecisse eos, sed amovisse dicimus, lenitate vocabuli rei turpitudinem mitigantes. *l. 71. §. Prætor ait cum seqq. ff. de acquir. hered.* Hinc amotarum rerum actio inter conjuges, prodita earum rerum nomine, quas divortii consilio alteruter surripuerit, *tot. tit. rer. amot. l. 52. ff. de re judicata. l. 9. in fin. ff. de jure dot.* Hæc autem actio conditionis furnvæ vicem sustinet, turpitudine & atrocitate facti, verbi lenitate temperata: Briss. vid. *Actio. rerum amot.*

Amovere, inquit Donatus, propriè est sixum de loco movere, denique est non auferre, sed removere.

Amovere non videtur, qui non callido nec maligno animo rem reposuit, ne is quidem qui in re erravit, dum putat rem non esse hereditariam. *d. l. si servum 71. §. 5. de acquir. hered.*

Amotas res dicimus, non solùm eas, quas mulier amovit, cum divortii consilium iniisset, sed etiam eas, quas mulier nupta amovit, si eas, cum discederet, celaverit. *l. si concubina §. 1. ff. rer. amot.*

Amphibologia, nota figura, de qua Dd. sub rubr. de reb. dubiis plerique attigere. Si verbi amphibologia incideret inter actorem & reum, tunc, utroque aut altero eorum postulante, vel etiam si judex animadvertat veritatem non satis constare, nullo pacto interim procedet sub incerto, propter quod meritò totus corruit processus. *cap. 2. de libell. oblat.* vid. Bart. *in l. si rem. ff. de rei vindic.* Spieg.

Amphidamas. *l. 16. §. 8. ff. de pœn.*

Ἀμφίππος, desultor, qui duos equos absque ephippiis agitans, ex altero in alterum mira pernicitate desiliebat. Gothofr. *ad l. 20. ff. de præscript. verb.*

Ἀμφιθαλεῖς consanguinei. Cujac. *6. obs. 7.* Gothofr. *ad l. 1. ibi: fratrem, sororem. ff. de l. Pompeia. de parricid.*

Amphitapa, vestis villosa: *in l. vestis §. vestimenta. ff. de aur. & arg. leg.* est genus vestis utrinque villos habens, Nonius *tit. de gener. vestim.* & Baifius *in lib. de re vest. c. 14.* Isidorus tapetia ex utraque parte villosa interpretatur. *lib. 19. c. 26.* idque etiam sentit *l. Pollux lib. 10. c. 9.* Onomast. quia ea ἀμφιτάπητας, & ἀμφιτάπητα vocat Briss. n. Varro *in Mævia*: alterum benè acceptum dormire sub amphitapa benè molli. Lucil. *in 3. Satyr.* psilæ atque amphitapæ villis ingentibus molles, & si aliud quid deliciarum. Et ita castigandum est in Pandectis impressis, in quibus mendosè legitur, Amphitapha; ut etiam docet Marcell. Cotta *in Memoralib.*

Amphora Græcis, Latinis Quadranta *l. Festo lib. 15.* est vas cujusvis materiæ, duarum urnarum capax, figura cubi, rei cuivis continendæ, *ex l. 206. de verb. sign.* aliis tantum est vas vinarium. Quantum autem capiat vini, docet his verbis Volusius Mætianus, juris auctor. Quadrantal, quod nunc plarique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios 8. sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. Cyathos 570. In eo quod ait urnas duas, convenit cum Columella *lib. 20. c. 12.* in eo, quod scribit sextarios 48, consentit cum Festo, Prat. *lib. 2.* emendat. August. *c. 11.* Cæterum quæ in Capitolio asservabatur, majoris capacitatis erat; ac proinde Historiarum scriptores Maximini incomparabilem bibendi, edendique vim expressuri, amphoram vini Capitolini uno die illum persiccasse, carnia verò libras 40. & nonnunquam 60. devorasse memorant. Corraf. *l. stipulationum quædam 73. de verb. oblig.*

Amphorarium vinum (quod in amphoris diffusum est, sic dictum ad differentiam doliaris vini. Briss.) apud Proculum, *l. fin. ff. de tritico & vin. leg.*

Amphoteroplon, fœnus nauticum est, cum fœnerator & commeatus & remeatus periculum suscepit: hujus meminit *l. 1. ff. de nautic. fœn.* Heteroplon verò, cum commeatus tantum. Budæ. *in annot. ad l. nihil interest, de naut. fœnor.* Spieg. Hoc etiam annotavit idem Budæus *lib. 1. de asse.* eo loco, ubi docet ex Demosthene, πρὸς φορμὴ à usuram nauticam non fuisse menstruam, sed una in omne tempus navigationis & negociationis constitutione taxatam. Goth. *ad l. 122. §. 1.* ibi & quas Brentesio emptures esset. *de verb. oblig.*

Amplecti hereditatem *l. 9. qui admitt. l. 3. C. de impuber. & aliis substit.* est agnoscere, comprobare, acceptare. Briss.

Amplecti bonam fidem. *l. 1. C. si major factus alienation.* Amplecti jus successionis ab intestato, *l. 2. Cod. si amissa sit causa testam.*

Ampliare verbum forense significat interloqui, cum de re aliqua non liquet, cujus quidem sententiæ nota hæc erat, N. L. i. non liquet. formulæ, Non liquet, reliquiæ extant apud Ulp. *l. 13. §. arbiter. in fin. de recept. arb. & apud Gell. l. 14. c. 3. Noct. Attic.*

Ampliare ætatem *l. 16. ff. de don. inter vir. & uxor.* Ampliare modum patrimonii. Amplianda est Respub. in C.

Ampliare hominem & primos cœtus, pro ampliare causam, Auctor Rhet. *ad Herenn. lib. 4.* Aut istum nefarium hominem ampliaveritis.

Ampliati rei, sunt, quorum damnatio differtur: aut quia coram sistendi testes sunt, & cum illis committendi: aut quis nondum planè liquet de crimine, aut de pœnæ modo. Bud. *in annot.* Spieg. Prat.

Ampliatio, sententia illa interlocutoria. Et in hoc à Comperendinatione differt, quod Ampliatione certum numerum actionum non habebat: Comperendinatio verò, iteratam actionem in tertium diem, hoc est, perendinum, quod Græci μεταύριον dicunt, quasi post crastinum. Bud. ibid. Spieg. Vel in hoc differt, quod illa libera est, & in judicium potestate posita hæc necessaria, & legis vi atque imperio instituta: illa sæpius fieri poterat, hæc semel tantum: illa in id tempus, quod Judicibus placebat, alteram actionem differebat, hæc in perendinum diem duntaxat. Prima differentia patet ex *Verrina 3.* ubi Cic. ait, Antea vel judicari primo poterat, vel amplius pronunciari. Item, etiamsi lex ampliandi potestatem faciat, tamen ista turpe sibi existiment, non primo judicare. Item, cùm hæc omnia tanta contentione, tantis copiis agerentur, tamen tanta vis istius injuriæ, tanta il-

isto improbitas putabatur, ut de Philodamo Amplius pronunciaretur. Necessariam autem comperendinationem fuisse, illud ejusdem declarat: Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus, antea vel judicari primo poterat, vel Amplius pronunciari. Secunda differentia cognoscitur ex eo, quod Valer. *lib.* 6. causam C. Cottæ repetundarum accusati septies ampliatam scribit. Et Cic. *in lib. de claris orator.* causam quorundam publicanorum tribus ampliationibus prolatam. In comperendinatione autem numerum duarum actionum præstitutum fuisse, locus quem ex Verrina tertia protuli, apertè ostendit. Tertiam differentiam partim verbi notatio quam Pedianus etiam declarat, partim locus Ciceronis *in Bruto* demonstrat. Unum, inquit, quasi comperendinatus medium diem fuisse. Ex quo intelligitur, plures in ampliatione interponi potuisse; in comperendinatione nequaquam. Hotom. Sunt tamen quibus hac in re Asconii expositio non satisfaciat, & huc labuntur ut putent, ampliationem fuisse in judiciis, cum parum judicibus liquebat; comperendinationem lege Servilia in judicium repetundarum introductam, ut etiamsi prima actione judici liqueret reum damnandum esse, tamen ei condemnare non liceret. vide Turneb. *Advers. lib.* 1. *c.* 3.

AMPLIOR summa, id est, major. Inst. & C.

AMPLISSIMUS ordo, Senatorius intelligitur utpotè omnium summus atque dignissimus, *l.* 2. *§.* 1. *l. si decipiendi. ff. ad Senatusconsultum Velleian.*

AMPLISSIMI ordinis decreta consultaque vocantur SCta. *l.* 2. *de his quæ ut indign. l.* 15. *ex quib. caus. infam. l.* 2. *C. ad Macedonian.* Ex hoc Amplissimorum titulo Consules honorantur, *l.* 50. *ff. de condit. & dem. l.* 1. §. *pen. ff. de appellat.* Briss.

AMPLISSIMAM etiam potestatem, & amplissimos judices, in constitutionibus legimus, *l.* 29. Cod. *de appell. l.* 3. *C. quando provoc. non est nec.* quo elogio Præfecti Prætorio ornantur in *l. ult. §. penult. C. de temporib. appellat.* Briss.

AMPLIUS pronuntiabant Prætores quæsitoresve, cum eo, quod sibi de causa non liqueret, judicium proferebant. Donat. ad illud Terent. *in Eunuch.* Liquet mihi dejerare: liquet, ait, verbum est juris, quo utebantur judices, cum Amplius pronuntiabant, gravitate causæ commoti. Inde ampliatam causam in Cicerone, Valerio, Livio, Senec. aliisque autoribus crebrò legimus. Briss.

AMPLIUS quandoque pro plus; vel plusquam; quandoque pro hoc plus, hoc amplius. Briss. *ult. ed.* Sic Amplius quàm mihi debes, decem dare spondes? *l. servus. de leg.* 1. Sic Julius Cæs. ex hominum millibus amplius triginta. Amplius horis 6. pugnabatur. Sic amplius obsidum vellent. Uno die amplius viginti urbes incenduntur. Gœdd. *ad l.* 82. *num.* 1. *de verb. sign.*

Vox AMPLIUS, amplificat, extendit, addit & includit quiddam ulterius; id quod in stipulationem deductum auget. Gœdd. ibid. Vis voculæ Amplius extensiva in stipulationem eum quoque casum producit, ut, quod per se non est in conventionis lege, pro eo habeatur, ac si esset; idque propter utilitatem, ac majorem securitatem. Gœdd. ibid.

AMPLIUS non peti, cautio veteribus sic dicta, pro Non petitum iri: sic dari, fieri, pro datum & factum iri, &c. Plenè autem ita cautio illa concipitur, non petiturum eum, cujus de ea re actio, petitio, persecutio esset; & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertineret, *l. procurator* 23. *ff. rem. rat. hab.* Cic. eleganter *in Bruto* ea est usus: At verò ego tibi, Brute, non solvam nisi prius cavero amplius eo nomine, neminem cujus petitio sit, petiturum.

AMPLIUS etiam sumitur pro expressius *in SCto Macedoniano*, *l.* 1. *ff. de Senatusc. Maced.* Est etiam temporis nota, & significat longiori tempore, in *l. si quando C. de testib.* Prat.

AMPLIUS verbum ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur, sicut ex contrario minus solutum videtur, etiamsi nihil esset exactum, Paul. *l. verbum.* 82. *de verb. sign.*

AMPLIUS verbum insinuare solet digressionem ad similes negotiorum circumstantias, *l. qui balneum.* §. 1. *ff. qui pot. in pign. hab.* Prat.

AMPLIUS sui debiti. *in l.* 61. *in fin. de cond. indeb.* & Amplius legi concessæ portionis *in l.* 62. *§.* 1. *de condit. & demonstr.* Briss. *in parerg.* Amplius obsidum *C.* Cæs. 6. *de bell. Gall.*

AMPLIUS & minus comparativa quamvis sint, tamen ex subjecto argumento vim comparationis quandoque amittunt; poniturque amplius pro toto, minus pro nihilo. Exempla producit Alciat. in *comment. de verb. sign.* Spieg.

AMPULLARIUS ampullarum artifex. Est autem ampulla vas olearium, quo in balneis ad unctiones uti solebant, ut & strigilibus ibi se defricabant, destringebantque. Turn. *lib. advers.* 4. *c.* 1.

AMURCA sanies sive succus est ille aqueus atque niger, qui ex oliva simul cum oleo exprimitur, atque subsidit. Jam oliva ex quinque substantiis constat, osse, nucleo, sansa, oleo, amurca. Vir. 1. *Georg.* Profuit interdum nigra profundere amurca: quam Servius interpretatur olei sordes, sed non exponit eas, cum sint duplices. Nam, ut dixi, quod subsidit oleo ex olivatum expressione, dicitur amurca. Quod verò post oleum in dolia conditum, quasi secundum purgamentum, Fraces appellantur. Ulp. *in l. qui penum. de penu legat.* Aust. ait, etiam quæ esui potuique non sunt, contineri legato, oleum, garum, amurca, legendum fortè muria, pro amurca, quæ non esitatur. Nebriss.

AMPUTATUM jus proprietatis, *l.* 13. *C. de pæn.* Brisson.

A N.

AN, pro Vel. Briss. *ex ll. ff.*

AN, particula duplicem interrogationem denotat etiam semel posita: secunda, subaudita cum negatione. *§. cum ex aliena.* Instit. *de rer. divis. §. fere.* Instit. *quib. mod. test. infirm. l. an ususfructus. ff. de usufruct.* & simil. nec paucis.

A'N, sæpius abundat in periodo; vel bis ponitur, ac semel redundat. Briss. *in parerg.* plura profert exempla.

ANABAPTISMA, piaculare crimen, *l.* 2. *C. ne sanct. baptism. iteret.*

Ἀναβλυτὰ ὕδατα, aquæ salientes, Gothofr. *ad l.* 79. *§.* 2. *de verb. sign. & ad l.* 15. *ff. de act. empt.*

Ἀνακαλυπτήρια, munera sunt, quæ sponsi & sponsæ amici invicem contribuunt. Gothofr. *ad l.* 9. *§.* 3. *de jur. dot. & ad rubr. C. de sponsal. & arrhis sponsal.*

Ἀνάκαμψις propriè est renovatio, id est, redemptio, & restauratio feudi, pro qua eo anno, quo se hæres vasalli in fidem & clientelam domini commendavit, reditum integrum dominus fert, vel certa ei pecunia numeratur. Cujac. *in præf. lib.* 1. *feud.* Prat. Ea verò, quæ illic præstantur, ὑποδεκτικὰ (susceptiva) à Leone in Novellis dicuntur, quod quasi præstentur suscipiendi & admittendi novi possessoris causa. vid. ὑποδεκτικά.

Ἀνακίβαρις, Constantinus, Leonis Imperatoris filius,

lius, cognomento Porphyrogenneta, libros Basilicon repurgavit, tuuique autor ἀνακαθάρσεως, id est, Basilicon repetitæ prælectionis. Gothofr. ad proœm. *Novel.* Leon. *in princ.*

'Anacephalæosis, rerum præcipuarum summaria repetitio, vulgo recapitulatio, vel, ut vertit M. Fabius *lib.* 6. *c.* 1. enumeratio. Hac utuntur causarum actores, & advocati in perorationibus. Prat.

Ἀναχωρηταὶ qui sint, docet Justin. *Novel. const.* 5. §. ἐναντίον. in contemplatione & perfectione degentes vitam, remotum habentes hospitium. Hi sunt, qui in solitudinem secedunt, quos hodie Eremitas vocamus. Sunt autem diversi à Monachis ac horetæ; seu hesychastæ, de quibus in *d. Nov.* 5. obiter fit mentio, & inde Cedrino ἡσυχαστήρια diversa à monasteriis. Cujac. *in exposit. Nov.* Justin. 5. *de Monachis*, circa med.

Ἀνάκρισις, *l. divus.* 6. *ff. de cust. reor. & in Actis Apost. c.* 25. *in fin.* est veritatis indagatio, testium interrogatio, & quæstio de aliquo facto habita, id est, facta informatio; præsertim si tormentis quæratur. Apud Justin. *Nov.* 142. εἰ δὲ τοῦ τυχόντος. vers. ἀλλὰ μετὰ ἀνάκρισιν, inquirendi status cognitio est, interprete Haloan. cujus versionem videntur probare Agylæus & Alc. *lib.* 1. *parerg. c.* 9. vid. Bud. *in d. l. divus.* Prat.

Ἀνακρίνειν id prorsus est, quod Latini quærere; & quæstionem habere; quod etiam inquirere dicunt. Prat.

Ἀνάκλασις, reverberatio, repercussio. Ulpian. Qui deprimit ædificium, potest luminibus officere, si fortè κατ' ἀνάκλασιν lumen in eas ædes devolvatur, *l. si arborem, de servit. urb. præd.*

Anademata recensentur inter capitum ornamenta muliebria à Paul. *l. quamvis* 26. *de aur. argent. mund.* Alc. *lib.* 2. *præterm. legit* ἀναδέματα. Pandectarum Florent. text. confirmant Hesych. & Jul. Pollux *lib.* 5. *c.* 6. unde putem, ἀναδήματα aurea capitis ornamenta fuisse. Prat. Phavorin. ἀναδήματα idem quod στεφανώματα usurpat & Lucret. *lib.* 4.

Et bene parta patrum fiunt anademata mitra.

Ferrant. *lib.* 1. *explicat. c.* 36. idem, ἀνάδημα, quod apud nos redimiculum: nam id valet ἀναδεῖν, quod redimio.

Ἀναδεσμὴ, autore Polluce *d. loc.* corona sive redimiculum est, ἀπὸ τοῦ ἀναδεσμεῖν, quod religare sonat. Prat.

Ἀναδεσμοὺς titulos antiquitus vocabant; de quibus Varro *lib.* 6. *de ling. lat.* & Sextus Pompeius. Prat.

Anagraphe, descriptio, ut Cic. vel ut vulgus, inventarium, repertorium, in *l.* 15. *in prin. de bon. author. jud. poss.* Spieg. & Ant. August. *lib.* 4. *emend. c.* 3.

Analectæ servi dicebantur: qui reliquias cœnæ, aut ea, quæ ceciderant de mensa, colligere solebant, quæ analecta dicebantur. Turneb. *lib. advers.* 24. *c.* 33.

Analogia est similium similis declinatio, quam quidam Latinè proportionem vocant ut annotavit Gell. *lib. c.* 28.

Analogistæ tutores sunt, qui non tenentur reddere rationem tutelæ administratæ: ab ἀνὰ & λόγος, ratio, ut ἀνὰ tollat rationem. *l. quidam decedens de admin. tut.* Nebr. Sunt qui ἀλόγιστοι legunt hoc loco, ut indicat Alciat. tametsi magis probat, ut ἀναλόγιστοι legamus. Spieg. vid. infra *Anelogistus.*

Analogos, vide Elogii munus.

Ἀνάλυσις, Latinè resolutio est; quæ capita rerum ordine conspicuo discutit, & inveniendis disciplinis accommodatur, suas capiens theses à catholicis, universalibus, & perpetuis axiomatibus. Taboet. *in suo topico leg. & civ. tom.* 2.

Ἀνάφανσις, existentia, Gothofredus ad *rubr. C. de jur. deliberandi.*

Ἀναψηλάφησις, id est, supplicatio Principi oblata à sententia Præfecti Prætor. Gothofr. *ad l.* 1. *C. de sent. Præf. Prætor.*

Ἀναρχία majus malum quàm tyrannis. Quid autem sit ἀναρχία, declarat Cicero in oratione post reditum ad Quirites: Ego, in qua civitate nihil valeret Senatus, omnis esset impunitas, nulla judicia, vis & ferrum in foro versarentur, cum privati se parietum præsidio, non legum tuerentur, & Remp. nullam esse putavi.

Ἀναργυρία, inquit Harmenop. est exceptio non numeratæ pecuniæ: cum quis sua manu scripsit ac confessus est, se accepisse argentum vel pecunias, & aut omnino non accepit, quæ accepisse scriptura confessus est; aut partem quidem accepit, sed non tantum pecuniæ, quantum suis literis se accepisse agnovit. *de except. non numer. pecun.*

Ἄναρθρος φωνὴ, inarticulata vox, *l.* 7. §. *secundo. de supellect. leg.*

Anastasiana tempora, *l.* 23. §. 3. *C. mandat.*

Anastasius author præscriptionis quadraginta annorum, *l.* 1. 2. 4. 5. 6. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* Gothofr. *ad tit. C. cod.*

Anastasia vide, precor, optime lector, quam etymologiam de hac dictione Albericus afferat, quoniam simillimas illi, quibus abundat volumen ejus, intactas relinquam. Spieg.

Anathemata per *ε* dicti sunt homines sacri, quorum capita diis inferis dicata sunt: quemadmodum etiam Latini veteres, Sacrum, in malum sensum usurpabant. Unde Anathematizare, id est, execrari seipsum, ac Diis manibus, ut Ethnici loquuntur, devovere. D. Erasmus in Lucam annotans, indicat dici etiam Anathemata, ea dona, quæ dicata Diis suspenduntur in parietibus & columnis templi, cujusmodi nunc visuntur potissimum juxta monumenta divorum, statuæ argenteæ, equi aurei, pocula gemmata. D. Hieron. admonet, Anathema verbum esse proprium Judæis, quo extremam detestationem significare soleant. At ex usu Scripturæ & Ecclesiastico, Anathema est præcisio à Christi corpore: vel separatio à Deo. Et, fieri anathema, præscindi ab eodem. Quæ autoritas ecclesiæ, hoc est, summis ejus hierarchis, rectoribus & pastoribus in contumaces, & suis jussionibus ac moderationibus rebelles competit, Auth. *de eccl. tit. in princ.*

Anathematizo, pro anathemate percello, detestor, à Deo separo, in Const. Novel. *tit. de interdict. colleg. hæred.* §. 2. Spieg.

Anatocismus singulorum annorum fœnoris renovatio, ut usuræ usurarum debeantur, quod Justinus vetuit, *l. fin. C. de usur. & l. fin. C. de usur. rei judic.* Ant. August. *lib.* 2. Emend. *c.* 11. Budæum sequutus in *l. nihil de naut. fœnor.* Prat. Cæterum Hotomannus *lib.* 1. *c.* 3. de usuris existimat, non usuras & accessionis accessionem, edicto translatitio Cic. permissam fuisse exigere, sed usuras in sortem reponere, quasique ut coalescerent, facere: id quod licitum fuisse ostendit lex tutor. qui repertorium, §. *si quas usuras* lex, qui negotiationem. §. *ex duobus*, & §. *quæsitum. ff. de adm. tut. l. & idemque.* §. 1. *ff. mandati.*

Ana-

ANATOCISMUS (ait Gothofr. *ad leg.* 3. *C. de usur. rei judic.*) est cum usuræ in sortem vel stipulatione, vel sententia rediguntur.

ANCEPS perjurium, Ulp. eleganter dixit pro incerto & periculoso, in *l.* 4. *de in lit. jur.* Prat.

ANCHORA, Græcis ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, ἢ ἱερὰ dicta, potissimum navis præsidium est. Unde nautæ maximam & validissimam anchoram, sacram vocant, quam non mittunt, nisi cum extremo periculo laborant. Unde natum est proverbium, Sacram solvere anchoram pro eo, quod est, ad ultimum confugere præsidium. Falsò autem in vulg. codicibus *in l.* 1. *§. primo*, *ff. exerc.* legitur Anchora, cum in Pandect. Flor. legatur cura; rectè. Prat. Est & altera Anchora, quâ etiam sereno cœlo, & ubi ob recessum maris fluctuumque demisso velo quiescendum est, utuntur.

* ANCHORAGII jus, quod & exituræ aut portulaniæ vocant, est jus jacendi anchoras in alterius littoribus, cùm illas absque consensu & concessione Principis alienis littoribus injicere non licet. Refertur à nonnullis ad jurisdictionem littoralem, seu *Strand gerechtigkeit*, quamvis etiam ex jure Alvei deduci possit. pro usu enim fundi alvei, seu pro tutâ navium statione certum vectigal, quod *pecunia anchoraria* dicitur, exsolvi solet, quod vectigal adfinitatem habet cum eo, quod *Standgeld* appellatur. (vide Marquard. *de jure commerc. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 85. & *cap.* 4. *n.* 6. Stypman. *de jure maris. part.* 5. *c.* 2. *n.* 14. & *seqq.* Dn. Strauch. *de imperio maris c.* 7.)

ANCILLA, mulier serva. Modest. *de leg.* 3. Servis legatis, etiam ancillas quidam deberi rectè putant: quasi commune nomen utrumque sexum contineat. Ancillis verò legatis, masculos non deberi nemo dubitat. Spieg. Briss.

ANCILLA devirginata, servus stupratus, apud Paul. *in l. fin. de offic. præsid.*

ANCILLÆ non ideo comparabantur olim, ut paterent, sed ut opera earum uterentur, *l. Ancillarum de petit. hered.*

ANCILLARUM divisio ab officio in sarcinatricem, & textricem, *l.* 27. *in princ. ff. de peculio.* Erant & ornatrices, lanificæ, focariæ, villicæ, Brissonius. Ancilla privata, dotalis: subtracta, id est furtiva, in *C. urbana ancilla.*

ANCILLAS comprimere, *l.* 25. *C. ad l. Jul. de adult.*

ANCONES vasa sunt cubitalia. Paul. in *l. tabernæ. de fun. instru.* ἀγκὼν Græcè, cubitus est Latinè. Nebr. Rhenanus Anconem familiare telum priscorum Francorum, *ein Frankischer back*, eleganter describit *lib.* 1. *Rerum Germanicarum.* Spieg.

ANCHONES etiam dicuntur, ut scribunt Vitr. Strabo & reliqui, non solùm in promontoriis, sed etiam in parietibus. & in hominibus quædam cubito conflexa aut in humeros, ut etiam docet Plin. *natur. hist. lib.* 2. *c.* 46. Licet mendosi codices pro cubito legant subito: ut etiam animadvertit Hermolaus. Et Anchus dicitur, qui duncum brachium habet, ut porrigi non possit: & propterea vasa facta ad hanc similitudinem Jureconsf. Ancones appellavit. Cotta *in Memorab.* Adde Turneb. *adv. lib.* 2. *c.* 22. & rursum *lib.* 18. *c.* 23. ubi ancones calices sunt non rotundi, sed in cubitum flexi & angulum habentes; unde & illis nomen inditum. Briss.

ANDROGYNUS (ostenti species quædam) aliàs Hermaphroditus, utriusque sexus homo. Qui nisi in utroque æquipolleat, ejus sexus æstimatur, in quo prævalet. Gœdd. ad *l.* 38. *num.* 9. *de verbo sig.* vide infr. *Hermaphroditus.*

Ἀνδροκτασία homicidium Cujac. 6. *obs.* 21.

Ἀνδροληψία in lege Draconis recitata a Demost. ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκρ. est hominis homicidæ prehensio, & ἀνδρολήψιον, jus prehendendi apud I. Pollucem *lib.* 8. *c.* περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων, quod jus etiam creditori concessum putant. Prat

Ἀνδρομανεῖς Euripides mulieres Laconicas appellat, quod impudica corporum suorum nuditate, multos ad furorem turpis amoris & libidinis adigerent.

Ἀνδρομανία, stuprum. *Novel.* 41. Gothofr. *ad tit. ff. de adult.*

ἀνεπιτρόπευτος legit Haloander. in *l. octava circa finem.* Cod. *de novat.* ἀναζήτητος. Cujac. ἀνεπιτρόπευτοι. Cont. vid. Goth. *d. l.* 8.

ANECLOGISTUS, ἀνεκλόγιστος rationibus reddendis liber ac solutus. Ulp. *l.* 5. §. 5. *ff. de admin. tut.* Quidam decedens filiis suis dederat tutores: & adjecerat, eosque anecclogistos esse volo. Et ait Julian. tutores nisi bonam fidem in administratione præstiterint, damnari debere: quamvis testamento comprehensum sit, ut anecclogisti essent. Iidem plerunque dicuntur ἀνυπεύθυνοι. Hotom. Vidé suprà *Anelogistæ.*

Ἀνεξέταστος, rationibus reddendis sive subducendis solutus. *l.* 23. *§. secundo. ff. de peculio legato.* Alibi autem ἀνεκλόγιστοι appellantur, & ab aliis ἀνυπεύθυνοι vide §. *præcedent.* Hotoman.

Ἀνεψιοί, ἀνεψιὸν plerique consobrinum interpretantur, perperam, si locum spectas, cui adhibetur ea interpretatio. Nam & pro consobrino veteres dixerunt. Aliàs verò ἀνεψιὸς refertur ad patruum, avunculum, amitam, materteram, ἐξανεψιὸς, ad patruum magnum & cæteros, μεγάλ ἀνεψιὸς, ad propatruum, proavunculum, proamitam, promaterteram. Ἐξανεψίου nomine usus est Menander, sed alio sensu, pro his scilicet, qui postea dicti sunt πατραδέλφοι. Cujac. *lib.* 6. *observat. c.* 6. *sub tit.* quam malè plerique utantur libris Græcorum Juris auctorum.

ANFRACTUS flexum viæ significat, verbumque erat *XII. tab. leg.* 8. *de servit. rustic. leg.* 6. *in fin. quemadm. servit. amitt.* Varr. *lib.* 6. *de ling. Lat.* Anfractum est ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu & frangendo. Ab eo jubent leges viam in directo pedum octo esse, in Anfracto 16. id est, in flexu. Briss. & Rævard. *ad l. XII. Tab. c.* 14 vid. sup *Amfractum.*

ANGARIARE, ἀγγαρεύειν, id est, cogere. *Matt.* 27. *Luc.* 23. angariaverunt Simonem Cyrenæum, ut tolleret crucem Domini. Ulp *de privil. Veteran.* naves eorum angariari posse. Est autem angariare (ut & angarus) verbum Persicum, Suida & Hesychio teste. Hinc

ANGARIA, ἀγγαρεία pen. producta propriè est servitus coacta: velut si quis cogitur plus solvere publicanis quàm liceat, angaria est. Sunt autem angariæ Alciato munera, quæ in operis personarum versantur: sicut parangariæ, in quibus etiam aliquid impensæ fit. Itaque (ut idem ait) omnia munera, quæ à militibus fiunt, etiam non vilia, secundum Vegetium, ut sunt vigiliæ, stationes, & gestationes in usum belli, & similia, dici possunt angariæ, seu parangariæ, eo, quod necessitate urgente hæc munera subeuntur. Angarias vocant provincialibus, militibusque impositum onerum vehendorum bajulandorum necessitatem, ait Briss. Plures angariæ descriptiones vide paulò post.

ANGARUS: ἄγγαρος, vox est Persica, ait Accursius, significatq; nuntium; unde Græci translata voce ad quosvis alios, angaros appellabant bajulos,

baiulos; & onera fubeuntes. Et ita nonnulli hodie rufticos etiam langaros vocant, Alciato tefte. Angarus ergo eft operarius, baiulus. Significat verò & eos, qui regias epiftolas, alter alteri fuccedendo, ferunt. Hos vulgus Gallorum poftas, quafi pofitas curforum ftationes appellat, Budæo tefte, quæ certis nimirum locis difpofitæ funt. Hinc

Angaria, operæ publicæ ob negotium aliquod obortum, cui celeriter providendum eft, impofitæ. Sic *l.* 11. *C. de facrof. eccl.* neminem ab angariis, vel parangariis, vel plauftris, vel quolibet munere excufari præcipimus. Hot. Ant. Auguftino *Novell. lib. fing. ad Madeft.* Angaria funt equorum præftationes ad curfum publicum. Quo fenfu accipitur *l.* 2. *de quibus mu. vel præftat. lib.* 16. *C.* Suidas definit ἀγγαρείαν ἀνάγκην ἀκούσιον, ἢ ὅτι φόρτων ἀγωγὴν ἀναγκαίαν. Vera quidem eft Suidæ definitio, fed generalior. Ait ἀνάγκην rectè; nam munera exhibere compellimur nifi vacationis. Cujac. *in l. Nullus fabricenfium.* Cod. *de fabric. lib.* 11. inquit, Angariæ funt jumentorum vel plauftrorum præftationes. Separatur aliquando à navibus, quanquam & naves ipfæ angariari dicantur, quæ onerum vehendorum neceffitate aftringuntur. Briffon. Separantur & quandoque ab operis, licet & has angariarum appellatio contineat. Separantur & plauftra *in l.* 2. *C. de quib. mun.* quæ tamen non eft dubium angariarum appellatione contineri, ut in formula ceffionis in oratorium collatæ apud Marculphum: Nullas functiones, vel exactiones, neque caballorum partus aut paraveredos, aut carrarum angarias. Differentiam autem inter angarias & parangarias vide apud eundem Cujac. *in proœm. tit. C. de curf. publ. angariis & parangariis. lib.* 12. Et definit ibi, quod fit angaria, qua curfus eft publicus; parangaria (in obliquum) i. e. alio verfum, & dicit utrumque onus à provincialibus exigi in transvectione armorum, ut ibi latiùs per eum. Prat.

Angariarum & parangariarum præftatio inter vectigalia, quæ regalia dicuntur, recenfentur, *lib. feud.* 2. *tit.* 56. quod ea Regis aut Imperatoris jura propria fint: cum olim eo nomine fignificarentur munera, onerum vehendorum provincialibus impofita. Unde Angariari naves dicebantur, quibus onerum transmittendorum neceffitas injungebatur. *l. penul. de privil. veteran.* Hotom. *Lexic. feud.*

Angariarum præftatio, nempe equorum feu jumentorum, ait Prat.

Angarios & Parangarios (ait Bud.) Galli poftas vocant, quafi pofitos collocatofque certis in locis, & femper in procinctu excubantes. Erat enim apud Perfas ἀγγαρήϊον δρόμημα, curfus pernicifsimus equitum, ut fcribit Herodot. Anch.

* Angariæ & parangariæ etiam definiuntur: quod fint munera, quæ extra ordinem propter repentinum aliquem cafum, publicæ neceffitatis causâ aliquid provehendi indicuntur & in armorum *l. ult. C. de fabricens. lib.* 11. & aliarum rerum transvectione confiftere dicuntur, *l.* 1. *C. de quib. muner. nemini lic. fe excus. lib.* 10. quæ non folùm equorum aliorumque jumentorum, fed etiam plauftrorum naviumque præftatione expediuntur. Sive funt operarum præftationes, quæ fubditis propter repentinum aliquod negotium à Principe, vigore jurifdictionis territorialis indicuntur, & equis, jumentis, plauftris, manibus & navibus abfolvuntur, *da mann der Obrigkeit mit wagen, pferden vorspannen und andern frohnen mus.* quum magiftratui plauftris, equis præftandum & aliis expediendum eft. Ad angarias igitur duo requiruntur, 1. ut aliquid causâ publicæ neceffitatis vel utilitatis expediendum fit, 2. ut expeditio illa repentino motu, & quafi extra ordinem fiat, cùm ordinaria munera, aliàs Principi & Reipublicæ deputata non fufficiant, quod fit, v. g. quando Imperator aut Princeps Reipubl. causâ, vel ipfe iter facit, vel Legatos ablegat. Intelliguntur igitur fub angariis & parangariis, etiam hodiè, non qualefcumque operæ, quæ pro libitu & arbitrio ad voluptates, aut etiam quaslibet utilitates privatas exiguntur, fed illæ tantùm, quæ propter neceffitatem vel utilitatem publicam provinciæ requiruntur. Differunt angariæ ab operis ac fervitiis rufticorum: illæ enim funt Regalia & Jura fuperioritatis, hæc verò, *die Frohndienfte*, conventionis vel præfcriptionis, competunt. Sunt autem angariæ munera non perfonalia, fed patrimonialia, quæ rebus, id eft poffeffionibus, propriè cohærent, *l.* 11. *ff. de vac. & excufat. mun. l. ult. l.* 21. *de muneribus & honoribus*, *l.* 11. *C. de SS. Ecclef.* Et extenduntur indifferenter ad omnia fubditorum bona, non fola rufticorum cenfitica. Regulariter enim omnes & finguli, qui territorio Principis fubfunt, & in eo prædia poffident, illis fubjiciuntur, ut nec forenfes, nec aliàs ob ætatem, vel militiam, vel aliter privilegiati, aut in dignitate conftituti, excufentur, maximè quando ad expeditionem ipfius Principis indicuntur, *l. ult. l.* 22. *de muner. l.* 10. *de vacat. muner. l.* 2. *& l. fin. C. de navib. non excus.* Circa Vafallos tamen hodie ratione fervitiorum feudalium aliter conftitutum. Angariæ regulariter fumptibus fubditorum præftandæ; non verò extra territorium domini, nifi ab antiquo aliter obfervatum fuerit. Pacta enim & confuetudines in his fimilibusque juribus ac oneribus cum primis refpiciendæ. (vide. G. Frantzke *lib.* 2. *var. refol. n.* 38. *& feqq.* Sixt. *de Regal. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 10. *& feqq.* Bocer. *de Regal. c.* 3. *n.* 240. *& feqq.* Balthas. *de operis fubditor. cap.* 3. D. Tabor *in armamentario, cap.* 3. §. 4. D. Myler. *de Prin. & ftat. Imp. cap.* 27. D. Strauch. *de Imperio maris. cap.* 6. *ubi de navium angariis.* D. Schilt. *Differt. de angar. & parangar.*)

Angeli mentes funt incorporeæ, quæ fi quo modo apparent, affumptitiam fpeciem exhibent oculis. Dicuntur viri; non quod ullus fexus fit in angelis, fed quod ea fpecie fe fe oftendunt.

Angelus Ubaldus Jurifconfultus, Perufii natus, Baldi frater, Patavii jus civile docuit, magnaque de eo volumina fcripfit. Floruit circiter annum 1409. Hotom. *in prætermiff.*

Angiportus, vel angiportum (Terentio, Fefto & Nonio) eft legitimum fpatium, duorum fc. pedum cum femipede; relictum inter infulas feu portus, ac reliquæ domui contiguas, ut per id merces importentur & exportentur (fpatium illud quoque ambitus dicitur; quia ambit totam infulam) quod fpatium fervitutis jure relinquitur, ut iter in portum præbeat, non etiam Actum. Gœd. *ad l.* 59 *n.* 6. *de verb. fig.* vid. Cujac. 1. *obf.* 4. Fefto *lib.* 1. angiportus eft iter compendiarium in oppido: eo quod fit anguftus portus, id eft, aditus in portum, hoc eft, in infulam. Idem penè probat Varro 5. *ling. Latin.* Perperam ergo gloffa, angiportum effe parvam & anguftam civitatis portam, aut certè parvum portum. Gœd. *d. loc.* Aliis Angiportus arctam feu anguftam viam fignificat.

Angues aquarum funt; ferpentes terrarum, juxta nonnullos.

ANGUILLARIUS lacus, apud Proclum, pro anguillarum alumno, in *l. Rutilia Polla. de contrah. empt.* Tradunt anguillas lacustres insuaviores esse marinis, & plus alimenti. Anguillæ tamen omnes fluviatiles sunt; sed in mare etiam descendunt: quas ad tricenos quoque pedes longas in Gange amne reperiri, Plinius & Solinus scribunt; quod & à Mattario Fo. observatum est. Spieg.

ANGULARIUS pro angularis *in l. Rutil. 69. de contrah. empt.* & alibi quoque Brisson. *in parerg.* Accursius interpretatur, qui multos habet angulos. Sunt qui quadratum, vel triangulum significari eo putent. Rejicienda est alia lectio, Angullarum habens, vel autore Accursio. Equidem angularium locum dici eum, qui ex lapidibus quadratis circumdatur, putem. Lapides autem quadrati sunt, quos cæsos vulgo vocamus, & ad normam respondentes. Prat.

ANGUSTARE aditum, *l. 19. ff. locat.* Brisson.

ANGUSTE scribere, est verbis proximis, & quasi constrictis compressisque scribere. Spieg.

ANGUSTIÆ pluraliter tantum, dicuntur loca seu viæ, quæ vix transiri queant, *l. 2. si quis. caut.* Spieg. Brisson. Angustiæ verborum, Angustiæ ferales, *in C.*

ANGUSTICLAVIUM, dictum est, ut & laticlavium, quod esset tunica angusti clavi, de qua Ovi. *lib. 4. Trist.* Se enim in equestri ordine substitisse dicit Ovi. & Suet. patrem suum nondum adeptum fuisse latum clavum significat. Doctiss. Turneb. *lib. 1. adversf. cap. 2.* Equestris autem ordinis clavus erat angustus, ut latus clavus Senatorii, prout idem annotat *lib. 12. adversf. c. 6.*

ANGUSTUS locus, Pomponio *in l. si iam angusti. de servit.* iter magis quàm viam recipit. apud eundem in *l. pen. de usu & habit.* legimus angustum legatarium, pro eo, qui est re tenui atque modica: vel cui non totius rei, sed arctus usus relictus est. Spieg. Briss.

ANIMA, pro vita, apud Justin. §. *sunt præterea.* Instit. *de publ. jud. l. 22. C. de episc. & cler.* Spieg.

ANIMADVERSIO gravior, item major, pro punitione & castigatione infamiæ, ut ex Ulp. verbis patet *in §. 1. l. 1. de off. pr. f. urb.* & Venulei *in l. si quod de off. proconf.* Spieg. Extraordinaria animadversio, id est, pœna, *tit. de furt. ff.*

ANIMADVERSIONEM severissimam, *in l. nemo. C. de sum. Trin.* ultimum supplicium interpretantur. Spieg.

ANIMADVERSIO, pro jure gladii: quæ & animadversio capitis, Briss. *ex ll. ff.*

ANIMADVERSIO prætoria; prout quæque res erit, animadvertam, sic intelligenda est, ut plenior sit Prætoris animadversio: id est, ut quicquid eum moverit, vel in persona ejus qui agit injuriarum actione, vel ejus, adversus quem agitur, vel etiam in re ipsa, id est, qualitate injuriæ, non audiat eum, qui agit. Ulp. *in l. item apud Labeonem, §. quod ait Prætor. ff. de injur.* Spieg.

ANIMADVERSIO etiam sumitur pro censura ecclesiastica, Archid. *in c. fin. de except. in 6.* Prat.

ANIMADVERTERE, pro considerare, colligere, *in l. 1. de his qui sui vel alien.* Quamvis propriè intelligimus aliquid argumentis, animadvertimus sensibus præsenti animo utentib. Id Asc. monuit. Significat & animi iram exercere, punire, *l. 14. C. de testib.* Ulp. *de injur. l. item apud.* Hinc Animadversio sæpè pro pœna, vel pro punitione, *ff. de furt. l. meminisse.* Extraordinaria, inquit, animadversione coercendum. Observanda tamen differentia; quod punire, est quorumcumque sive jure sive injuria: animadvertere ejus est, qui in alterum habet potestatem ordine ac rite puniendi, *l. 3. ff de jurisd. om. jud.* Spieg. ex Old. Prat.

ANIMADVERTERE in aliquem, in caput alicujus. Animadverti, etiam absolutè, ultimo supplicio affici, capite plecti. Briss. *ex ff.*

ANIMADVERSUS, apud Paulum, pro eo, qui supplicio affectus est. Corpora animadversorum quibuslibet petentibus ad sepulturam danda. Sunt tamen, qui annotarunt id videri dictum licenter, *in l. fin. de cadaveribus punitorum.* Spieg. Prat.

ANIMÆQUUS, est moderatus & tolerans, & minimè querelus in adversis. Bud. in annot. priorib.

ANIMALES res, mobiles, & contra, res moventes, non animales. Animales res & anima carentes opponuntur, *l. 1. de rei vindic.* Briss.

ANIMAL est, quod se movet, Celso *l. moventium. 93. ff. de verborum significationibus.* Unde optima ratione quærebat Galenus, *εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρὸς*, id est, an animal sit, quod in utero est: quod legibus Solonis & Lycurgi comprobat Gœdd. *ad l. 153. de verb. sign.* Nondum animal est (ait, scilicet re ipsa, actu ipso, sed spe & potentia) qui in utero est. Ergo si in lucem edatur (si nascatur) vivus partus, tum demum re ipsa, & actu ipso animal est. Et tamen, qui in utero est, quoties de commodo ejus agitur, pro jam nato habetur, licet nondum sit actu animal. Si nascatur, medio interim tempore, antequam nascatur, omnia sunt in præcedenti, &c. Gœdd. *ibid.*

ANIMALIA gregalia sunt, quæ gregatim pascuntur, & Græcis ἀγελαῖα dicuntur: de his Aristoteles *l. 8. & 9. de historia animalium.* vide Majoragium, 1. *Miscellan.* 3.

ANIMICIDA, *l. 5. §. 2. l. 6. §. 4. C. de sum. Trin.*

ANIMUS. Sapimus animo, fruimur & vivimus anima, sine animo anima est debilis. Non. Marcell. Animus cupit & appetit: mens cogitat & comminiscitur.

ANIMUS, pro affectu, voluntate, proposito, sententia. Animus utriusque consentit, id est, affectus voluntas: aut finis seu scopus, vel propositum. Hoc animo, id est, hac mente, sententia, voluntate. Briss.

ANIMUS item affectum, voluntatem, mentem, cogitationem possidendi significat *l. 1. §. sed furiosus. l. 3. §. Neratius de acquirend. possess.* Animo itaque possidet, qui affectum possidendi habet, quique ea mente & cogitatione est, ut possidere velit. *d. l. 3. in pr. §. Neratius.* Animo possidere desinit, qui affectionem & voluntatem possidendi dimittit, *d. l. 3. §. in amittenda.* Veluti si quis possessione exclusus, timore conterritus, accedere nolit, quod vim majorem vereatur, quodque suspicetur se repelli posse ab eo, qui in possessione est, *d. l. 3. §. si quis nunciet. & l. 7. & l. 25. §. ult. de acquir. poss.* Itaque possessio & facti & animi esse dicitur, *l. 1. ff. si quis testa. liber.* quia scilicet factum naturale desiderat & animum possessoris. Necesse est enim ad acquirendam possessionem, eam animo & opinione domini adprehendi. Animum revertendi desiisse habere animalia, quæ ex consuetudine abire & redire solent, intelliguntur, cum consuetudinem revertendi dimiserint. *l. 5. §. in jus autem de acquir. rer. dom. l. 8. §. pen. famil. ercisc.* Brisson.

ANIMO domini possidere *ad leg. 21. med. C. de furtis.*

ANIMUS, id est, quod in animo est, nec adparet, declaratur variis modis: Consuetudine testatoris & regionis, ex præmissis & sequentibus, tum exquirenda est dignitas legatarii, charitas, sive di-

dilectio, necessitudo. Hæc collegi *ex l. si servus plurium. §. fi. ff. de leg.* 1. quib. addit ibid. Accurs. scripturæ vicinitatem. Prat.

ANIMUS occidendi an ex genere armorum præsumatur, vid. Goedd. *ad l. 41. n. 13. 14 de verb. sign.* ubi id arbitrio judicis committitur.

ANIMI defectus, est defectus judicii, vel ob ætatem vel casum al quem, seu naturalem, seu fortuitum. Eo defectu laborant infantes impuberes ob ætatem: furiosi, prodigi, ob casum aliquem, vide. Vult. *com. Inst. ad* §. 1. *num.* 1. 2. 3. 4. 5. Quibus non est permiss. facer. testam.

ANIMOSIOR emptor, *in l. ita ut*, 36. §. 1. *ff. mandat.* qui cupiditate rei habendæ plus pretii offert, quam res sit. Prateius, Briss.

ANNALES, memoria publica monumenta vetustatis. Spieg. Sic autem olim dicebantur libri, in quibus unius anni gesta atque acta conscripta erant; sicuti semestres dicti sunt, in quibus sex mensium rescripta, vel constitutiones descriptæ fuerunt, quo verbo utitur Tripho. *in l. pactum. ff. de pact.* Schar. ex Aldobrandino, sub *tit. de excusat. tutor.* §. *filii, in verb. in semestrib.*

ANNALES actiones, quod plerunque intra annum exerceri possunt. vide Inst. *de perpet. & temporal. action.* Spieg. Sic Annale decretum legatum, annalis rescissio, in C.

ANNALIS exceptio. Varro ait tempora duorum temporum esse: unum annale, quod sol circuitu suo finit, alterum menstruum, quod luna circumiens comprehendit. Imo annus non is solus est, quem nunc communis omnium usus appellat, sed singulorum, seu luminum, seu stellarum, eo menso omni cœli circuitu, à certo loco in eundem locum reditus, annus suus est. Sic mensis lunæ annus est intra quem luna cœli ambitum lustrat, duodecim verò menses annus solis, quos lustrando Zodiacum efficit diebus trecentis sexaginta quatuor, & quadrante, seu sex horis. Secundùm autem hujusmodi annum annalis exceptio Italici contractus, ex privilegio quodam Italiæ orta est. Sicut apparet ex circumstantiis ejus constitutionis, quam nos de ea habemus, hoc videtur olim Italiæ concessum, ut qui cum quopiam in Italia contraxisset, illum intra annum non posset convenire, aut cogere ad præstandum id de quo inter illum convenerat. Sed præter quod illud privilegium plerisque grave erat, etiam calumnia quadam id reddebant iniquius, cùm interpretarentur annum in eo privilegio computandum, exclusis diebus feriatis, utpotè quibus convenire aliquem non licebat, quare sublata est ea exceptio.

ANNARIÆ Leges, Festo interprete dicebantur ab antiquis, ex quibus præfiniebantur anni magistratuum capiendorum. Eas Cicero *Philipp.* 5. Annales vocat, ac perspicuè Festi interpretationem comprobat. Meminit & Cic. *lib.* 2. *de orat.* Brisson.

* ANNATÆ, quando in demortui Episcopi, aut cœnobiarchæ locum novus substituitur successor, is Pontifici fructus anni integri ejus beneficii, in quod successit, solvere tenetur, quod vectigal *Annatam* appellarunt, non quod anniversarium, aut annuus canon, sed quod unius & primi anni sit. Annatæ primitus, prout res incidit, indictæ fuere, postea exigendi eas causa vel prætextus fuit, passagium, seu expeditio in terram sanctam, indeque in genere militia adversus Turcam. Et quidem concordatis Germanicæ Nationis ac Capitulationibus Imperialibus, firmatæ, sæpè tamen contra eas querimoniæ exortæ: vid. Capitul. *Ferdin. III. artic. und als*

uber 18. (Vid. N. de Clemang. *de Annat. non solvend.* Galesius, Campegius *Tr. de Annatis.* Klock. *de ærar. lib.* 2. *c.* 83. *n.* 54. Limn. *ad capit. Carol. V. verb. Annaten.* D. Strauch. *Dissert. exoter.* 5. §. 17. *& seq.*)

ANNI centum meta temporis humanæ vitæ, teste Caio in fine. *leg. an usufr. ff. de usufr.* Spieg. vide i. f. *Annus*.

ANNI plurimi sunt triginta vel quadraginta *ff. de divers. temp. præscript. l. si quisquam.* Spieg.

ANNICULUS fit aliquis die incepta, non exacta: idque civili, non naturali (quam Prætor sequitur) computatione. Civiliter annum non computamus à momento in momentum, sed à die ad diem. Civiliter ac populariter postremus anni dies inceptus, habetur pro completo. Naturaliter verò numeramus non à die ad diem, sed à momento in momentum. Naturaliter ergo dies inceptus non habetur pro completo: quia postremum hic etiam idque exactum, requiritur momentum. Goeddæus ad prin. *l.* 132. *de verb. signif.*

ANNICULUS quis dicitur, statim ac illuxit ultimus anni dies, etiamsi nondum est completus: Rursus toto illo die anniculus est, usque ad primum sequentis diei momentum, quo incipiente, demum & ipse incipit esse major anniculo, non ante, etiamsi aliquot horis anni naturalis cursum excedit. Ut natus hora sexta diei Calend. Januar. anno elapso, cum primum vidit pridiè earundem Calendarum sextam noctis horam, hoc est, ipsas nascentes Calendas, dicitur esse anniculus, & toto die Calendarum usque ad sextam noctis sequentis, similiter anniculus appellatur, quamvis post meridiem illius diei incipiat major esse, si velimus ad naturalis cursus rationem ista perpendere. At communis consuetudo loquendi aliud usurpat, quæ toto illo die anniculum eum appellat, quia ætates hominum non horis, sed diebus, & mensibus, annisve definit, &c. Connanus *lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 3. Paulus *de verbor. signif. l. anniculus.* Anniculus, ait, amittitur, qui extremo die anni moritur. Et infrà Anniculus, inquit, non statim ut natus est, sed trecentesima quinta die incipiente, planè non exacta dicitur.

ANNICULUS dicitur tam de animatis, quàm de inanimatis, quæ sunt unius anni; ut anniculus puer, anniculus agnus, anniculum vinum.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus, id est, annua, unoquoque anno vertente *l.* 21. §. 6. *de annu. leg.* Hoto. Prat.

ANNONA ab anno: quasi annua alimonia: denotat enim id, quod in annum provisum est ad alimoniam; seu est proventus unius anni, non frumenti solum, sed etiam aliarum rerum, id quod lectio bonorum authorum probat. Ita Cicero & Suetonius annonam macelli (& in macello) cariorem, dixerunt. Turnebus 22. *advers. trigesimo secundo.* Annonæ nomine res omnes, quæ ad victum pertinent, complectimur. Briss. Annonæ sunt, quibus vitam nostram toleramus, ait Gothofr. ad *rubric. C. de annon.*

ANNONA propriè rei frumentariæ est: sed interdum promiscuè pro quovis alimentorum genere sumitur: ut patet *ex l.* 3. *de leg. Jul. de annon.*

ANNONÆ quoque dicebantur, quas prædiorum provincialium domini, conductoresque, tuendi exercitus causa quotannis præbebant: uti patet ex *tit. C. de annon. & tribut.* Unde intelligitur, annonas in speciebus constitisse, hoc est, oleo, sale, pane, carne, frumento, vino, fœno,

fœno, palea. &c. Tributa verò in corporibus, h. e. equis, jumentis, vestibus, pecunia. vid. Cujac. *d. l.*

ANNONÆ in C. sunt *triticea*, quæ militaribus palatinisque officiis ex eorum, qui possessiones tenebant, collatione, erogabantur. *l. 1. & toto tit. de annon. & tribut. & tit. de annon. & capit. administ.* Brisson. Et ita annonas civiles passim in C. accipimus, quæ & panes civiles dicuntur, *in l. fin. §. præterea.* Cod. *de jure dotium. & Novel.* 88. Briss. (Annonæ autem civiles comparantur rebus immobilibus. Gothofr. *ad leg. 6. §. 1.* Cod. *de secundis nuptiis.*) Quia annona potissimum frumenti est: hinc interdum panis capitur pro annona, & vicissim contra. Anchoranus. Vegetius annonarias expensas vocat eas frugum pabulique species, quas provinciales militibus expendunt. Spieg.

ANNONA arctior, *l. 17. de compen.* victus strictus: qualis est tempore caritatis: cum scilicet est incendium annonæ, ut Fabius loquitur, id est, cum ingravescit caritas. Annonam arctiorem præbet qui de ea frumenti quantitate subducit, quam viritim populo præberi oportet. Rob. 3. *sent. ult.* Gothofr. *ad l. 17. ff. de compensat.*

ANNONAM incendere dixit M. Varro, & annonam macelli excandefacere, usitato Romanis more loquendi, cum magnam caritatem annonæ eloqui studerent. Prat.

ANNONÆ consularium: præfecti prætorio: in scrinio libellorum: annonæ in scholis exceptorum sparsim in C.

ANNONÆ præfectus, seu curator, est rei frumentariæ præpositus: qui ob annonæ caritatem à magistratibus extra ordinem frumento seu frumentationi præficiebatur. Briss. Rævard. Is & Sitocomus dictus est, & comes horreorum. Olim is fuisse videtur, qui & Ædilis Cerealis dicebatur. Briss. cujus officium, providere, ut annona justo vendatur pretio. vide sup. *Ædiles.*

ANNONARIUS, a, um, quod ad annonam pertinet, ut annonaria provisio, & lex annonaria, quam Clodius, summè popularis, tulit: nimirum ut frumentum, quod antea senis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur. Item annonariæ expensæ de quibus suprà. Annonaria collatio, id est, annonæ præstatio, *l. 1. C. de præscript. 30. annor.* Prat.

ANNONARIA præfectura, *l. 1. de offic. præfect. urb.* quæ & annonaria potestas dicitur, *l. 22. C. Th. de pistorib.* Brisson. Annonarius titulus, Annonarium officium. in C.

ANNONARII qui à rusticis esculenta emunt, ut deinde vendant, nomine venalitiorum comprehenduntur, teste Alciat. *in l. mercis. de verb. sign.*

ANNOTARE (vide Adnotare suprà) est notare requirendum reum. Hoc autem edictis propositis fiebat, quibus reus adesse jubebatur, vel literis ad magistratus loci, in quo consistebat reus, missis, ut ei innotescere posset, se esse requirendum, annotatum. *l. 1. §. 1. & l. 4. de requi. vel absent.* Interim verò bona obsignabantur, quæ intra annum recipiebat: post annum, si neque responderet, neque haberet, qui se defenderet, tunc in fiscum bona cogebantur, *l. ult. eod.* Briss. Duar. 1. *disput. c.* 8. Id autem genus loquendi non à juris authoribus tantum, sed ab aliis quoque usurpatur, ut Plin. *lib.* 10. *epist.*

ANNOTAT Præses requirendum reum, cum in acta refert eum, cujus absentis nomen defertur, requirendum, ut adsit, & sui copiam faciat: ut ne inaudita causa damnetur, *l. 1. §. 1. de requiren.* & ita Adnotati dicuntur Requirendi, *l. 4. §. reus. C. de re mil.* Briss.

ANNOTARE alio sensu, *in l. 1. ff. quando appellandum sit.* Præses dicitur, qui notat in tabulis sibi videri quem deportandum, idque Imperatori scribit. Et sic adnotatus *in l. 1. §. 1. ff. nihil innov. appell. pend.* dicitur is, quem deportandum Præses adnotavit, vel de quo deportando Principi scripsit. Brisson. vide *Adnotare.*

ANNOTARE insulas, *in l. 1. §. his quib. ff. de legat. lib.* 3. pro adsignare. Brisson. & Duar. *lib. 1. disp. c.* 8.

ANNOTATIO quandoque rescriptum Principis significat, propria ejus manu subscriptum. Et ita à rescripto pragmaticaque jussione annotatio separatur, *l. unica. C. de monopol.* Brisson.

ANNOTATIO alias brevem seu privatam scripturam sine testib. factam significat, qua quis sibi debitorem adscribit. *l. 5. & l. 7. C. de probat. l. ult. C. de conven. fisci debitor. lib.* 10. Briss. vide s. in voce *Adnotare plura.*

ANNOTINUM, & quod ad annonam pertinet, ut annotinæ naves, quibus annona comportatur, & quod est unius anni, dicitur.

ANNUA bina præstare, est annuatim duplex quid præstare: vel singulis annis duo redituum nomine, *l. cum quis 37. de legat.* 3.

ANNUA bima, trima die, debere, vel promittere: h. e. tempore anius, duorum, trium annor. *l. si legatum. de annu. legat.* Si legatum, inquit Jurisconsult. sit relictum annua, bima, trima die, triginta forte, dena per singulos debentur annos, licet non fuerit adjectum, æquis pensionibus. Et probat ibi Ulpian. idem jus esse, si testator decem, trima die legaverit. Non solum autem annua, bima, trima die, dicere solebant veteres, sed etiam annuo, biennio, triennio. Sic olim dos dicebatur præstanda, annua bima, trima die, id est, tribus pensionibus.

ANNUA die, i. e. in annum, vel ab illinc anno, *l. talis. 30. de leg. 1. l. 1. de dot. præleg.* Prat.

ANNUA stipulatio, num vera sit, Bart. differit *in l. si servus communis. §. cum servum. ff. de stipulat. serv.* Annuæ verò pensionis materiam Guid. Pap. non inutiliter tractat in quæstionib. Spieg.

ANNUA exceptio, *in l. 1. in fin. ff. quand. de pecu. act.* qua dominus de peculio conventus, post annum quam servus alienatus manumissusve est, defenditur. Briss.

ANNUI reditus, pecunia parentis empti, quorum commoda & alienare & heredibus transmittere possunt filii, reputantur eis in legitimam, *l. omnimodo §. imputari. C. de inoffic. test.* Spieg.

ANNUUM dicitur, quod alimentorum causa in singulos annos præstatur: vel salarium certum in annos singulos alimentorum causa, *l. 22. de pact. dotal. 15. & 29. §. penult. l. fin. de donation. inter virum & uxorem l. 1. C. quand. dies legat. ced. & toto tit. de annuis legatis.* Sueto. *in Tiber.* Peculio, inquit, concesso à patre, præbitisque annuis fraudavit. Juven. *Satyr.* 5. Tortoribus annua præstant. Connan. *lib. 8. c. 11. nu.* 6. Annua ergo sunt annua cibaria. Hot.

ANULI (plerisque Annuli) circuli parvi sunt. Anuli verò quidam signandi causa habebantur, qui & signatorii appellantur. Alii ornatus causa habebantur, *l. 25. §. ornamenta. & l. 1. penult. ff. de bon. damnat.* Cæterum Anulos aureos solis ingenuis ferre licuit: quemadmodum Isidor, *lib. 20. Etymologiar.* scribit. Proinde liberti, ut ingenuitatis munia, salvo patronorum jure, consequerentur, jus aureorum anulorum à Principe

cipe impetrare solebant. Anulis autem aureis donati in Equestrem Ordinem transcribebantur; teste Suetonio & Asinio Pollione. Brisson. Græci veteres anulum gerebant in digito manus sinistræ, qui minimo proximus est. Gell. *lib.* 10. *c.* 10.

ANULI leves, *in l. divus.* 6. *de bon. dam.* qui non excedunt rem quinque aureorum.

ANULOS argenteos & aureos servi non gestabant, sed ferreos: testamenta quoque & tabulas anulis signatoriis non obsignabant: sed literas negotiationis, & merces, vinum, cistas, lagenas, penum, obsonia, &c. ne à conservis raperentur. Gœdd. *ad l.* 74. *n.* 2. *fin.* Anuli signatorii, seu servorum, seu ingenuorum; non habentur numero ornamentorum. *ibid. n.* 2. 3.

ANNUS dicitur tempus à bruma ad brumam; dum sol redit. Festus putat à Græco annum venire, quem illi ἔνος dicunt, unde & τριενίον trienium vocant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latin.* ab anulo dici vult. Veteribus enim unico N. scribebatur: deinde Anus circulum significat: unde Anulus diminutivum. Prateius. Quidam auspicantur eum à Natali Christi, quidam à Kalendis Januar. quidam à die Paschæ; quidam à festo Annuntiationis. Atque ex hac re sæpe numero captio nascitur parum attentis, quam varietatem expediret tolli è rebus mortalium, ut rectè sentit Erasmus. Lege Alciatum *in l. bissextus. de verborum significationibus.* Spieg. Priscis olim temporibus non unus omnibus annus fuit; nam ut Plin. 7. *Naturalis hist.* 48. ait, Annum alii æstate unum determinabant, & alterum hyeme: alii quadripartitis temporibus; sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere. Quidam Lunæ senio, ut Ægyptii. Itaque apud eos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur. Id quod & post eum recensuit D. Augustinus *lib. de Civitate Dei decimo quinto*, *capite duodecimo*, & ante utrunque Diodorus libro primo Bibliotheces. Xenophon quoque si is fuit, in libris, qui ejus titulo de æquivocis circumferuntur, Ægyptii, ait, utuntur anno quandoque menstruo, sæpe bimestri, non raro trimestri, nonnunquam solari: quæ varietas etiam ex nostris, qui ab eis literas habuerunt, sapientes fecit aberrare. Iberis annus quadrimestris ut plurimum est, rarissimè solaris. Contra Chaldæi, cum in antiquitate disciplinarum suarum utantur menstruo, in cæteris semper solarem se intelligere fatentur. Plutarchus in Numa Pompilio, Quidam, inquit, ex Barbaris trium, ex Græcia autem Arcades quatuor, Acarnanes sex mensium anno usi sunt. Ægyptiis menstruus annus fuit, deinde mensium quatuor, ut aiunt: quare qui vel nuperrimè eam regionem incoluerint, vetustissimi videntur esse; annorumque incredibili multitudine in familiarum deductionibus different: quippe qui menses in numerum annorum collocent. Romanis quoque ab initio annum fuisse decem mensium multis conjecturis probat, duosque à Numa fuisse additos, scilicet Januarium & Februarium.

ANNUS apud Romanos variè observabatur, usque ad tempora Caii Julii Cæsaris, qui omnem rationem temporum vagam adhuc atque incertam ordine definivit, Suetonio & Plinio autoribus. Nam annum in trecentos sexaginta quinque dies extendit. Julianus *in l. si ita vulneratus.* §. *primo ff. ad legem Aquiliam.* Respexit autem Cæsar ad cursum Solis, qui totidem diebus & quadrante cursum suum conficit. Et ne huic dierum numero ad annum constituendum quadrans deesset, voluit, ut quarto semper anno Sacerdotes, seu Pontifices, qui mensibus & diebus fastis & nefastis præerant, unum intercalarent seu interponerent diem, videlicet eodem tempore, quo antea totus mensis intercalari solebat, hoc est, ante quinque ultimos dies mensis Februarii, idque bissextum appellari jussit. Conf. Gœdd. *ad l.* 98. *n.* 2. 3. *& seqq.*

ANNUS vel naturalis est, vel civilis, seu legalis: alius naturalis, alius civiliter numeratur. Naturaliter, cum à momento ad momentum computamus; *l. anniculus.* 132. de verborum significationibus: Et hic in nuptiis exigitur, *Nov.* 74. & 100. In pupillis & minoribus, *l. ult. C. quando tut. de fin. l.* 3. §. *minorem. de minor.* In præscriptionibus temporalium actionum, *l.* 6. *de oblig. & act.* In Carboniana possessione, *l.* 1. *C. de Carb. edict.* Civiliter verò, cum à die ad diem computatio fit: sic, ut qui ad extremum anni diem pervenerit annum absolvisse videatur, *l.* 134. *de verb. sig.* atque hic exigitur in muneribus & honoribus, si damnum à jure datum sit: testamenti factione, *l.* 5. *de test.* In manumissione ex *l. Ælia Sentia. l.* 1. *de manu.* In usucapione, *l.* 5. *&* 7. *de usurp.* In *l. Papia. l. anniculis* 134. *de verb sig.* Pr. vide omnino suprà: Anniculus fit aliquis. In his & similibus dies inceptus pro completo habetur. Secus est in iis, quæ facti ac naturæ solius sunt, in quibus à momento in momentum ætas vel tempus computatur: in his enim ultimum etiam diei momentum præteriisse oportet. Gœdd. *ad l.* 98. *nu.* 8. *de verb. sig. & ad pr. l.* 217. *n.* 4. *eod.* vide mox infrà Annus bissextilis.

ANNUS deinde vel continuus, vel utilis in jure distinguitur. Continuus, qui vulgo & naturaliter annus appellatur; vel qui constat ex trecentis sexaginta quinque diebus continuis: In eo dies ad momentum reputantur, nullis agendi obstaculis interim exceptis: ut in usucapione. *l. namque* §. 1. *de usuc.* Spieg. Annum verò utilem dicimus, qui constat ex 365 diebus utilibus: & ita in annalibus actionibus, quæ annua præscriptione excluduntur, semper annum accipimus: Cujac. *de diverf. temp. præscr. c.* 20.

ANNUS utilis trifariam dicitur: primo si actor habet experiundi potestatem: item, si reus præstet sui conveniendi facultatem: & tertio, si judicis copia adsit, *l.* 1. *de diverf. tempor. præscript.* Spieg. Annum verò in jure utilem fere accipimus; i. e. ex iis diebus constitutum, quibus experiundi potestas fuerit. Quod & Goveanus notat *lib.* 1. *variar. lectio.* Briss. Si cui legetur, cum 14. annorum erit, is capiet, cum 14. annos impleverit (erit, pro impleverit) 49. *de legat.* 1. Hoc sermone, post annum, biennium significatur, *l.* 17. *in fin. de manum. test.* Si cui his verbis libertas relicta sit; Duodecimo anno liber esto, is in principio anni duodecimi liber erit. Duodecimus enim annus est, cum quantumlibet ex duodecimo anno venerit, aut præterierit, & qui duodecimo anno liber esse jubetur, omnibus duodecim anni partibus liber esse jubetur, *l.* 41. *de man. test.* Briss.

ANNUM inchoatum seu cœptum sæpius pro completo seu pleno accipimus: nisi verborum conceptio, aut loquentis voluntas aliud suadeat. Brisson. Etenim favoris ratio supplet tempus, quod alioquin natura nondum completum est. Vide paulò ante §. *Annus vel naturalis.* & Gœdd. *ad l.* 98. *nu.* 8. *& ad l.* 217. *n.* 4. *de verb. sign.* Annus cœptus pro completo non ha-

betur, *l. non putabam. ff. de condit. & demonst. l. 3. §. minorem de minoribus l. 6. C. quand. di. leg. ced.* Spieg.

Annus extremus, extrema pars anni, quæ apud nos est Decembri mense, cum duodecimus apud antiquos esset Februarius. Ideo eo mense Terminalia festa celebrabantur, quod is dies extremus esset anni: Vide Ovid. *lib. Fastor.* 2.

Annus litium Servius in illud Æneid. 2. Si omnes uno ordine habetis Achivos. Idque audire sat est: jam dudum sumite pœnas. Uno ordine, inquit, id est, uno reatu. Dicebantur autem in ordinem causæ, propter multitudinem, vel tumultum festinantium, cum erat annus litium. Juvenalis:

Exspectandus erit qui lites inchoet annus.

Hotoman.

Annus bissextilis, nunc quartus quisque annus dicitur: quia duobus continuis diebu bis dicimus, sexto, Kalendas Martias, duos dies pro uno computantes: ut sit bissextum, quasi bis sextum. Spieg. Bissextilis alio nomine Intercalaris, quia unus dies intercalatur seu interseritur. Et hic quoque annus, ut alius quivis, modo civiliter consideratur (in rebus seu causis civilibus in quibus non à momento in momentum, sed civiliter, & ἐν πλάτει tempus computamus) modo naturaliter à momento in momentum. Bissextus (in quo biduum pro uno die reputatur) inceptus civiliter pro completo habetur: & ita posteriore bissexto natus, priore bissexto Calendarum, civiliter annum complet: at in naturali computatione anni, posterior quoque bissextus completus esse debet, cum sit pars prioris: nec sextus Calendarum (qui bissextus seu geminus est in anno bissextili) præteriisse censetur, antequam totum illud biduum præterierit. Gœdd. *ad d. l. 98. nu. 9.* adde *ibid. n.* 1. 3. vid. infr. *Bissextus.* & supr. *Annus vel naturalis est.*

Anni quibusdam distinguuntur usuales, vel ceremoniales vel legitimi. Tiraq. *in tract. du retract. lignagier*, §. 1. *gloss.* 10.

Annus quinquagesimus olim apud Hebræos ex lege Mosaica, vocabatur Jubilæus: quo tempore unusquisque ad possessiones, & libertatem, familiamque suam, quam ob necessitatem alienasset, nec posset solvere, gratis admittebatur. *Num.* 25. Old.

Anni pars major, quæ sextum septimumque mensem egreditur. Secus est in interdicto Utrubi: ubi major anni pars non ad numerum dierum mensiumve, quibus ipse annus constat, sed ad longius tempus possessionis refertur: qui majore, quam adversarius, anni parte possederit, vincit: qui minore vincitur. Gœdd. *ad l.* 156. *nu.* 2. & 3. *de verb. sign.*

Annum in fuga fecerat, pro consumpserat, *l.* 14. §. *fi. de statu lib.* Briss. *in parerg.*

Annuere, quo sæpius ICti utuntur, ut *in l.* 1. §. *si quis ita, de verb. oblig.* est cum nutu, h. e. capitis signo, aliquid affirmamus: unde & annuere, pro concedere usurpatum. Sic annuere votis, *l.* 5. Cod. *de adopt.* Virgil. *lib.* 10. Annuit his Juno, & mentem lætata retorsit. Corras. *d.* §. *si quis ita*

Annutivum, vide suprà *Adnut.*

Annumerare aliis, inter alios, i. e. in numerum referre. Id adnumeravit culpæ imperitiæ, i. adscribitur, imputatur. Briss.

Anomalam, h. e. irregularem & innominatam exceptionem, interpretes appellant, quæ nec peremptoria, nec dilatoria sit. Quanquam hoc non esse verum Zasius studiosè observans proprietatem sermonis veterum ICtorum, alicubi tradidit: quia non invenitur ejusmodi exceptio. Spieg.

Ἀνοβατεύτως, *in l. fi. C. de novat.* i. e. *sine novatione.* Cujac. Instit. *quib. mod. toll. abl. in fin.* & 19. *observ.* 36. *in fin.* Contius legit ἀνανεώτως, Gothofr. *in d. l. fin.* ἄνευ καινότητος, Hal. ἀνανεώτως.

Anquirere, veteris juris verbum, quærere, & informationem facere significat. *Liv.* 4. *Bell. Punic.* seu legibus seu moribus mallet, anquireret. Prat.

Anquirere, Festo est circumquærere.

Anquirere pecunia & capite, veteres dicebant, pro multam irrogare, vel ad populum ferre de mulcta vel capite alicujus, ut eam populus aut jubeat, aut antiquet. Livius *lib.* 8. Capite anquisitum ob rem bello malè gestam, &c. idem *lib.* 26. Cum Tribun. pleb. bis pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret. Idem *lib.* 6. Sunt qui Duumviros, qui de perduellione anquirerent, creatos. Hotom.

Anquisitiones intelligimus, cum diligenti pervestigatione aliquid circumquærimus, quod & Val. Flaccus probavit. Hinc etiam annus deductus est ab ipso temporis circuitu, ut ea Capitone Atteio refert Macrobius: quoniam *An*, pro *Circum* veteres posuerunt: unde Anterminos, circum terminos, & Anfanctum, & Ambire, pro circumire: quæ Grammaticorum commentariis pervulgata atque detrita sunt, ut annotavit Pet. Crinitus *lib.* 1. *c.* 14. *de honest. discipl.*

Ansa est, qua quippiam prenditur ac tenetur. Paulus *in l. in rem actio.* §. 2. *de rei vendic.* Veluti, inquit, si quis statuæ suæ brachium aut pedem alienum adjecerit, aut scypho ansam, vel fundum. Hæc vox per metaphoram varias adagiorum formas præbuit, Plaut. *in Persa*: An non vides hanc ansam quærere; i. e. captare occasionem rescindendæ irritandæque pactionis. Cic. *in Lælio*: Quo plures det sibi tanquam ansas ad reprehendendum. Ansis vasa tenentur. Et Aræ primo ansæ dictæ sunt, quod teneantur à sacrificantibus: Varro author. Epictetus *in Enchiridio sua* scripsit, Unicuique rei binas esse ansas; alteram, qua teneri possit: alteram qua non possit. Cætera apud Chiliad. Eras. Spieg.

Anserum alii feri, alii non, §. 16. Instit. *de rer. divis.*

Ansitaria, expunge peregrinam dictionem, & repone, Amphitapa, *in l. vestis. de aur. & arg. leg.* intelligeque vestes utrinque villosas. Sic enim corrigit, Alciato teste, Marinus Brixiensis. Quod ait Ulp. Ansitaria quid velit, ingenuè fateor me planè nescire. Baysius inquit, in de Re vestiar. putatque, ut Marinus reposuit legendum, Amphitapa. Sed quid si stragulam institoriam legamus, quod *in parerg.* Alciat. annotavit, quibus in officinis institores se induunt. Spieg.

Ansulæ vocantur lingulæ sive ligulæ coriaceæ, quibus adfibulatur ipse calceus, ne solea moveatur indecenter. Auth. Jo. Bapt. *in comment. Epist.* Sidon. Apollin. *ad Lamprid. lib.* 8.

Antapocha, ait Gothofr. *ad l.* 1. *de fid. instr.* creditori utilis est ad probandas annuas & menstruas præstationes, & impediendas insidias præscriptionis: de qua vide *l.* 19. *C. de fid. inst.* vel

Antapocha est instrumentum solutionis, censuale probans debitum in futurum. Molin. *de usur. q.* 20. *n.* 208. Vel sic, est professio pecuniæ solutæ, quæ datur creditori à debitore. Antapochæ vicem sustinet, exemplar apochæ subscriptæ datum creditori. Gothofr. *ad d. l.* 19.

An-

Antapocha ἀντάποχή seu antapocha, propriè chirographus, quo debitor fatetur debitum creditori, aut quo quis se obligat. Quandoque etiam antapocha significat confessionem, quam debitor creditori facit in præstationibus annuis oppido necessariam propter præscriptionem.

Antapocha. Apocha est professio solutæ pecuniæ; Antapocha est exemplum apochæ subscriptum à debitore creditori datum, & hanc esse veram definitionem antapochæ, probat *l. plures. de fid. instr.* si modo, ut auctores sunt libri scripti, deleantur hæc verba (vel antapocham suscipere) quam Jacob. Cujac. & Fulgos. sequuntur, notat Ant. Cont. *ad d. l. plures.* Apocha debitor probat se solvisse, ut creditoris actionem excludat. Antapocha creditor probat sibi reditus, pensiones, usuras, solutas fuisse, ut præscriptionem temporis summoveat, vel ut repellat colonum sese in libertatem asserentem. Apocha securitas etiam dicitur, & ἀμεριμνία, & ἀποδείξις sæpissimè in Novellis & in libris βασιλικῶν. Petron. Arbiter *in Satyrico*: Redde mihi apodixim defunctoriam, i. e. remissionem senilis ætatis. Cassiod. XI. Merito testimonium solutionis securitas dicitur, de quo non solum animus, sed substantia communitur. Dicitur & Recauta in *Nov.* 130. ubi Græci vertunt ἀπογραφήματα non minus malè quàm delegatores μίσθωτάς. August. de cura pro mortuis, ubi esset, recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, indicavit. Posteriores dixere Evacuatoriam in formulis Marculphi ab evacuanda obligatione, ut quandoque Græci ἀκυρωτικήν.

Antapochæ formula esse hæc potest: Ego Lucius Tit. fateor C. Seio, tot illi die illa tot solvisse annui reditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel possessionem illam: vel tot usurarum nomine ob creditam mihi pecuniam. Cujac. & Gothofr. *ad d. l.* 19. *C. de fid. instrum.*

Ἀντάλλαγμα accipitur pro permutatione. Significat etiam rem quæ more veterum in permutationem datur. Alc. *l. Labeo.* 19. *ff. de verb. sign.* Prat.

Ἀντανάκλασις apud Ulp. *l. si arborem* 17. *de serv. urb. præd. ff refractio luminis.* A. August. *lib.* 4. *Emend. c.* 16. significat reverberationem. Prat. & apud Cic. *lib.* 2. *epist. ad Attic.*

Ante idem significat, quod præ. & in conspectu esse, ut quod dicimus ante pedes, ante oculos positum, ut sua natura non quidquid præcedit, quantumvis longo intervallo, sed quod proximè præcedit, dicatur ante esse. Cic. *ad Attic.* Crucior, cum eum, quem ante me diligo, video, i. e. nullum alium plus me quàm illum diligo. Connan. *lib.* 6. *c.* 3.

Ante diem apud veteres idem significat, quod ipso die: quasi dicerent ante diei exitum: nam in die præstituenda tota dies continetur. Cæsar *lib.* 1. *de bell. civ.* Polliceri se in provinciam iturum, neque ante quem diem iturus, sit definire, id est, quo die, vel antè cujus diei exitum. Prat.

Ante factum testamentum, *l.* 21. §. 3. *C. de testam.*

Ante secula. *l.* 6. §. 1. *C. de sum. Trin.*

Ante particulam ad initium referri, scribit Alciat. *l. anniculus.* 132. §. *ante. ff. de verb. sign.*

Ante etiam exclusivè significat, *l. qui ante* 13. *ff. de verborum obligat.*

Ante, inclusionis nota est Ulpian. *d. l. qui ante. l. cum stipulatus.* 113. *ff. de verb. oblig.* Prat.

Ante diem decimum Kalend. formula, decimus dies significatur Ant. August. *lib.* 4. *Emend. c.* 6. Jacobo Cujacio, acutissimi ingenii viro, *in l. qui ante.* 13. *ff. de verb. oblig.* Prat.

Ante judicium acceptum est, ante litem contestatam ex verbis & sententia Pauli: *l. amplius* 15. *ff. rem rat. hab.* eodem & sensu accipitur apud Labeon. *in l. qui concubinam* 29. §. 3. *ff. de legat.* 3. idque per Constantini constitutionem *l.* 2. *ibi statim. C. ubi in rem actio.* Non igitur ante judicium acceptum *in d.* §. 3. *incip. si hæres*, sumitur pro sententia, ut autumat Accurt. ibid. & ante sententiam ut credidit Alberic. Nec moveor Pomponii responso, *l. si rem, quam*, §. *fin. ff. de evict.* Nam hic quocunque tempore, ut causæ adsit denunciari potest, illic ut judicium in se susciperet. Vel apud Labeonem res evicta erat, apud Pomponium nondum. Scio Bartol. *in d.* §. *si hæres.* hanc ἀντινομίαν diluisse, ut apud Pomponium sit titulus onerosus, puta emptionis, apud Labeonem titulus lucrativus. Tu rem expende. Prat.

Ante Kalendas stipulatus similis ei est qui Kalendis stipulatur, *l. qui* 13. *ff. de verb. obligat.* Bartol. & Alc. *in l.* 2. *creditum. ff. si cert. petat.* multa & varia de hac voce, *ante*, dixere, quorum verba huc non transcribo: ab iis pete. Prat.

Ante omnia, id est, ante, quàm ad alia procedatur. *l. ante.* 23. *ff. de prob. & l. pen. ff. de alim. & cibar. legat.* Azo in Summa *C. quand. civil. act. crim. præjud.* Prat.

Ante, Post, Mox, & cætera id genus, certam ferè temporis formam non recipiunt, teste Oldendorp. Spieg. Adde præterea quod hæ dictiones antè & post, sunt earundem virium & naturæ, seque mutuo respiciunt, ut latè docuit Tiraq. *in rep. l. si unquam, in verbo & postea, nu.* 14. *nam & quamvis. C. de revoc. don.*

Ante calendas, & post calendas, idem posse significare, Alciatus demonstrat. *in Comment. ad l. anniculus, de verb. sign.* Spieg.

Ante decimum diem Calend. significat undecimam, si de futuro loquar. post decimum diem significat undecimam, si de præterito agatur, auctor Alciat. *in d. l. anniculus.* Spieg.

Ante diem 3. Non. annotante Manutio, veteres dicebant, id est, die tertio ante Nonas. Nam cum dicitur, 3. Non. concisa locutio est: quæ integra esset, si diceres, 3. die ante Non. qua non admodum utebantur antiqui, sed ejus loco, Ante diem 3. Non. Spieg.

Ante diem tertium pro nudiustertius accipi videtur compendiosa locutione, quasi dicas, ante diem tertium finitum. Hinc Gellius Ciceronem natum esse ait ante diem tertium Non. Januar. *lib.* 15. *c.* 28. qui, ut ipse de se scribit, natus fuit 3. Non. Januar. Duaren. *l. qui ante Kalend.* 13. *ff. de verb. obl.*

Ante id tempus significare, quod præcedit actum, post verò id tempus, quod subsequitur, Doctores concludunt. Quæ sententia in actu momentaneo expeditum intellectum habet. Sed & in actu tractum habente idem est: ut cum dico rem factam ante bellum intelligitur cœptum. Vide Alciat. *in l.* 2. *ff. si cert. pet.* Spieg.

Ante cœnam: in cœnarum conviviis lautissimis primi ferculorum missus ante cœnam dicebantur. qui & iterabantur interdum: secunda fercula, ipsumque velut solidum cœnæ, cœna. Turneb. *lib.* 17. *adver. c.* 10.

Antæ, populi Istri fluminis accolæ contigerunt Sclavinis, quos in Romanas provincias incurrentes Justinianus per Childibium ducem repulit, &

post aliquot annos duce Germano sororis suæ filio, ad internecionem fere delevit, ut meritò ab eis nomen Antici vendicaverit. Quapropter Haloander noster (quem fata ante diem nobis præripuere, non sine, ut candidè fatetur Alc. insigni studiosorum jactura) rectè in tit. Justiniani, pro Attico Anticus restituit: in quo bis erratum vulgo esse idem Alciat. ostendit *c. 3. lib. Parerg.* 5. Flavii cognomentum. de qoo *infr. in littera* I. Haloander non agnoscit. Spieg.

ANTE, Alias ante causam cœptam. *l. 3. §. judicio tutelæ. ff. de contrar. tut.* Alias ante causam finitam. *l. in insulam. §. fructus. ff. sol. matr. l. 2. in fin.* & ibi Bart. *ff. si cert. pet. cum tit. de testibus.*

ANTE aditam hæreditatem, sic accipere debemus: antequam vel ab uno adeatur hæreditas. Nam ubi vel unus adiit, competit libertas. Paul. *l. cum hæres. ff. de statu lib.* Oldend.

ANTECEDENA instrumentum. *l. 23. C. de donat.* Antecedentes creditores in ordine pignorum *l. 7. C. de act. oblig.* Antecedentis temporis *l. 58. §. Testamento. ff. de admin. tut.*

ANTECESSORES sunt juris Doctores, Magistri & Professores: quod & Hesych. his verbis docet: ἀντικένσωρ ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς, ubi tamen corruptè Anticensores vocat. Horum fit mentio in Const. omnem procem. Pandect. *& l. 2. §. quæ omnia de vet. jur. enucl.* Hoc titulo cohonestati fuere Theophilus Institutionum Justiniani Paraphrastes, & Julianus Patritius Novellarum Græcarum ejusdem Principis fidus interpres.

ANTECESSORES etiam Tranquillo in Vitellio dicuntur præcursores, Gallis *Avantcoureurs*, ut & apud Mauricium. Horum dicit esse ante agmen ire, loca castris metandis idonea deligere, & vias, quibus duci commodè exercitus possit videre. Vide & apud A. Hirtium *in lib. de bell. Afr.* Prat. Alciat. *lib. 3. dispunct. c. 12.* de interpretatione hujus verbi dubitat. sed eam verissimam esse neutiquam ambigendum, ut ii scil. antecessores dicantur, qui publicè jura profitentur, id quod manifestè probatur ex inscriptione procemii *ff.* in quo Imperator præcipit formam, modum & methodum docendi. Nam scribitur epist. illa Theophilo, Dorotheo, Theodoro, Isidoro, Anatolio, Thallælæo, & Cratino antecessoribus. Sed omnem dubitationem submovent verba ejus epistolæ, paulò post principium, ibi: Sed cum vos, & omnes postea Professores legitima scientia constitutos, etiam hoc oportuerat scire, quid & in quibus temporibus tradi studiosis necessarium credamus, ut ex hoc optimi atque eruditissimi efficiantur: ideoque præsentem divinam rationem ad vos præcipuè faciendam existimavimus, quatenus tam prudentia vestra, quàm cæteri antecessores, qui eandem artem in omne ævum exercere maluerint, nostris regulis observatis, inclytam viam eruditionis legitimæ possint ambulare. Idem etiam deprehendi potest ex verbis Justiniani *in l. 2. C. de vet. jur. enucl. ibi.* Et Dorotheum virum illustrem & facundissimum antecessorem, quem in Berytiensium splendidissima civitate leges discipulis tradentem, propter ejus optimam opinionem & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus. Et paulò post: Nec non & Cratinum virum illustrem, & Comitem sacrarum largitionum, & optimum antecessorem hujus almæ urbis constitutum. Nam in urbe Constantinopolitana, & in oppido prædicto Berythiensium jura publicè docebantur, ut legitur *in §. hæc autem tria, in proœm. ff.* nec dissentio ab accuratissimo Haloandro, eos dictos esse à præeundo discipulos, & quasi porrecta manu in penetralia juris deducendo. Id enim significare verbum Græcum, à quo deducitur illa dictio Græca, paredri, clarissimum est. Est ergo translativè formatum, & per metaphoram à præeundo, in quo significatu diximus paulò ante Magistrum accipi eum, quem ut exemplum sequimur in re aliqua. Cæterum vir doctissimus Hadr. Turneb. *lib. 8. adv. c. 19.* antecessores homines legum peritos & juris dici existimat, etiam si non sint Professores ab honore, quo aliis qui jus non didicere antecedant, sic Apostolorum Principes, Tertull. Antecessores vocat, ut *lib. 5.* adversus Marcionem, quum Paulus sciret se non in vacuum cucurrisse, quum dexteras ei darent antecessores, & *lib. 1.* tunc primum cum antecessoribus Apostolorum conferebat. Balduinus in proœm. Institut. existimat hanc vocem effictam imitatione Græcorum, apud quos ἀρχηγεῖν per metaphoram significat præeundo & docendo deducere discipulum in alicujus artis penetralia, quasi dicas προδιδάσκειν, &c.

ANTECESSOR prior Magistratus, cui alter succedit: qui alibi Decessor dicitur, Ciceroni semper Prior. Paulus *l. 55. ff. de jud.* Edictum quod ab antecessore datum est, in numero trium edictorum connumerari debet planè, licet omnis ab antecessore numerus finitus sit, solet successor unum edictum dare. Hotomann.

ANTEFERRI, clausulæ cujus mentio fit *in c. quodam de præb. in 6. & c. autoritate de concess. præb.* eod. lib. vim explicat Felin. *in c. causam & c. de rescrip. in antiq.* Prat.

ANTEPILANI, Livio dicti hastati & Principes in legione, quod essent ante triarios, qui Pilani vocabantur, ut Varro *de ling. Lat.* docet: quem refert & sequitur doctiss. Turneb. *lib. 11. advers. cap. 27.*

ANTESTARI quid sit demonstrat Acron his verbis in Serm. Horat. *lib. 1. Sat. 9.* Denunciantes litem antestatos habebant, quibus præsentibus conveniebat, ita ut aurem illis tertio vellerent. Solebant enim testium aures tenere, & ita dicere: Memento quod tu mihi in illa causa testis eris, quod est Antestari. Aliter, olim qui antestabantur, auriculam contingebant. Ideoque Poëta ait:

Libenter auriculam obtulit.

Aliter: Antestari, i. e. teste uti quod judicii causa volo manum injicere, nam hæc erat consuetudo, si quis vadato non paruisset, ei adversarius aliquem de præsentibus antestabatur, i. e. tangebat ejus aurem, & dicebat, licetne antestari? si respondisset ille, licet; tunc injiciebat vadatus manum in eum, qui non paruisset, & ducebat in judicium: aliter si injecisset manum, injuriarum poterat accusari. Hæc Acron & Porphyrius ferè in eandem sententiam. Horat. eo loco:

Et quo tu turpissime? magna
Exclamat voce, & licet antestari? ego verò
Oppono auriculam, rapit in jus.

Plautus *in Curcul.*

Licet antestari? M. non licet.

Ph. Jupiter te malè disperdat miles, intestatus vivito: Hotom. *in prætermiss.* Et sic quidem aliud mihi in effectu significare videtur antestari, quàm testibus uti, vel, ut Plautus ait, testes facere, quando actor in reum manus injicere volebat. Plaut. *in Curcul.*

Ne facias testes, neque equidem tibi debeo quicquam.

Quin & Caius cum de illis ageret, qui neque sequun-

quuntur, neque ducuntur, in reum manus injici solere, tum manibus teneri scribens, indicare visus est: Solutum, inquit, non intelligimus eum, qui licet vinculis liberatus sit, manibus tamen tenetur, *l.* 48. *de verb. sign.* Quod si antestatus non esset actor, & manum injecisset, injuriarum, ut existimat Acron, reus constitui poterat. Hinc illud Plauti *in Curcul.*

Hoccine pacto indemnatum, atque intestatum me arripi?

Nec immerito, qui enim non reluctantem trahit, aut rapit, inferre videtur. Proinde ne sine justa causa sic in adversarios sævirent actores, lege constitutum reor Decemvirali, ut qui sine antestatione in reum manus injecisset, injuriarum posset conveniri. Nec verò hujus antestationis solemnitas in tantum ab aliorum testimoniorum jure discedebat, quin ut à testimoniis reliquis, sic ab antestatione servi repellerentur, Plaut. *in Curcul.*

Servon antestari?

Ph. Vid. C. Hem, ut scias me liberum esse.

Porro ut quis in jus raperetur, non semper opus antestatione fuit: nam si reus improbus esset, & intestabilis, ut sunt lenones, fures, & id genus alii, sine antestatione ad Prætorem rapiebatur: id quod doctissimus Præceptor meus Hopperus in eruditissimo suo de juris arte *lib.* 3. annotavit. Utilius siquidem erat, plagiarios, & fures privata manu, civiumque concursu ad Prætorem sine antestatione rapi, quàm sub prætextu securitatis tranquillitatisque publicæ, tergiversatione, rapinis, plagiis, aut furtis indulgere. Quod cùm ita sit, mirum nemini profectò videri debet, in improbos hujusmodi homines manus etiam sine antestatione injici consuevisse. Sic Lyconidem adolescentem aulæ quadrilibris furem suspicans Euclio, in jus rapere visus est voluisse, apud Plaut. *in Aulul.* Nisi referes. L. Quid tibi ego referam? E. quod surripuisti meum. Jam equidem ad Prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam di am. Nam quod nullam hic superstitum optaverit præsentiam Euclio, quod nullum viatoris imploraverit auxilium, hinc potest probabiliter argui, communi jure, in eum, quem furem esse non dubitabat, adolescentem manus injicere Euclionem potuisse. Similiter *in Persa*, cum in Dorpalum lenonem manus injiceret Saturio Parasitus, interrogatus à Lenone, anne antestaretur, respondit:

Tuane ego causa carnifex
Cuiquam mortali libero aures atteram,
Qui hic commercaris cives homines liberos?

Rursus *in Rudente*, cum Labrax leno à Pleusidippo in jus vocaretur, sic eum interrogabat Pleusidippus:

Rapier hinc obtorto collo mavis, an trahi?
Utrumvis opta, dum licet.

Cumque se neutrum velle leno respondisset, subjecit statim Pleusidippus:

Abi sane ad litus curriculo Trachalio,
Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi.
Quos mecum duxi, qui hunc ad carnificem trahant,
Ego hunc scelestum in jus rapiam exulem.
Age ambula in jus. L. quid ego deliqui?

Et paulo post: Obsecro subveni mi Charmides,
Rapior obtorto collo. Ch. quis me nominat?
L. Viden' me, ut rapior? Ch. Video, & inspecto lubens.
L. Non subvenire mihi audes? Ch. Quis homo te rapit?
L. Adolescens Pleusidippus.

Cæterum si honestior esset persona, quàm ut eam rapi conveniret (erant enim qui in jus vocati, duci, aut rapi, ne medio quidem antestationis poterant, ut ex Epigraphe *l.* 48. *de verb. signif.* colligimus) diem ei dicebat, eumque promissa pœna, quam multam Plautus appellat, datisve, in prædia possideret, vadibus vel pignore dimittebat. Plaut. *in Capt.*

His diem dicam, irrogabo multam.

Nam quod lege cautum fuisse diximus, in jus vocati, ut irent, Prætor illud edicto sic est interpretatus:

In jus vocati ut eant, aut satis vel cautum dent. Quod enim certos præsessionum haberet dies, quibus postulationibus, quibus etiam cognitionibus vacaret. *lib.* 1. *Variorum* demonstrabimus. Manus in adversarium injiciendi opportunitate actores fraudari diutius Prætori iniquum videbatur. Proinde concessit agere volentibus adversarios suos vadari, h. e. in jus vocare, ut in pœnam stipulantibus actoribus promitterent, aut satis vel cautum aliquo modo darent, prædisve possiderent, manus injectionem paterentur, & medio antestationis, vel ad Prætorem, si is postulationibus operam daret, ducerentur: vel si aliis negotiis occupatus esset Prætor, in carcere proxima postulationum die in jure sistendi causa adservarentur. Plaut. *in Persa.* Vadatur hic me. P. Utinam vades Desint, in carcere ut sis. Quod etiam de his, qui neque sequuntur, neque ducuntur, Caius annotasse visus est, *d. l.* 48. *de ver. sign.* Ac ne eum, inquit, intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis servatur. Per publicum enim carcerem sive custodiam intelligi, illud Plauti *in Amphyt.* liquidò demonstrat. Ita peregre adveniens, hospitio publicitus accipiar. Rævard. *c.* 5. *ad leg.* XII. *Tab.* & ante eum Jac. Cujac. *lib.* 7. *Observ. cap.* 16.

ANTESTATUS is erat, qui testato, id est, testibus adhibitis convenie batur: sicut denunciatus dicitur, cui fit denonciatio, *leg. venditor de re judic.* Eadem ratione apud Cajum *lib.* 1. *Instit. tit.* 6. pater fiduciarius Antestatus dictus est olim. Nec verò Antestati dicuntur superstites, sive testes, & Antestatorum non attrectatur auris, sed testium. Lex Baiuvaria: Testis, inquit, per aurem trahi debet. Prat.

ANTESTATO opponitur intestatus, i. e. testato non conventus apud Plaut. *in Curcul.* 15. Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi? Prat. Vid. Cujac. 7. *obs.* 16. Goth. *ad l.* 64. *de verb. sign.*

ANTEVERTERE supplicium, *leg.* 2. *C. qui testam. fac. poss.*

Ἀντιγράφεται τὰ γράμματα, comparatorem literarum. Gothof. *ad novel.* 49. *cap.* 2. §. 2. *verb. jusjurandum præbere.*

ANTHEMIUS Mathematicus, cujus meminit Goth. *ad l.* 12. §. 1. *C. de ædific. privat.*

Ἀθήναις Respublica æstimatur ὡς ὁ μακρόχρονος ἄνθρωπος. 7. Plin. 48. Goth. *ad l.* 56. *de usufr.*

ANTIADES & paristhmia Græcis dicuntur, quæ sunt Latinis tonsillæ, & sunt inflammationes circa eas partes, quæ mela, i. e. poma, à recentioribus verò amygdalæ appellantur. Celsus *lib.* 7. *c.* 12. Tonsillas, quæ post inflammationem induruerunt, Græci ἀντιάδας appellant. Idem *lib.* 1. *c.* 5. Tonsillas, & *lib.* 2. *c.* 1. Glandulas vocat Galenus *lib.* 6. Decameridos Hortulanum, inquit, à vulva, & antiadibus, & paristhmiis suffocationem patientem. Idem verò *lib.* 10. *de medic. simplici*, paristhmia, sive faucib. vulvæ & antiadib. Ulp. *l. quæritur.* 14. §. *si quis* 8. *de ædil. edict.* Et si quis

si quis habeat antiades, & si antiades sunt, quas existimo, i. e. inveteratas, & quæ jam discuti non possunt, utrobique mendum est: Antiachæ pro Antiades. Accursius faucium tumores exponit, non tamen dicit, quos tumores; quod verò subdit, ut scrofulæ, omnino falsum est, cum scrofulæ sint apud juniores medicos, quæ ab antiquis dicuntur Chærades Græcè, Latinis Strumæ. Nebriss. vide & Rhodig. *lib.* 4. *c.* 2. & Paul. Æginetam *lib.* 6. *c.* 50.

ANTIAS nomen est, tam morbo quàm particulæ accommodatum: unde Plin. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Ab Aristot. *in* 1. *de hist. anim.* παρίσθμια *vocantur*. Prat.

Ἀντιβίβλιον, libellus responsionis, Goth. *ad Nov.* 53. *c.* 3. §. 2. *verb.* qui appellatur responsionis.

Ἀντιμένδαξος, navigii genus. vide Gothof. *ad Edict. Just.* 13. *cap.* 15. *post princ.*

ANTICIPARE supremum judicium consiliis, *l.* 8. *in pr. C. de inoff. donat.*

ANTICIPATA res lite, id est, contestata, *l.* 2. *c. de vect.* Anticipati tractandi. Suet. *in Claud. cap.* 21.

ANTICUS cur Justinianus dictus, vide *Ante populi.*

ANTICATEGORIA, recriminatio dicitur, sive mutua accusatio. Et fit, aut cum litigatores idem crimen invicem tentant, aut aliud atque aliud. Budæ.

Ἀντίχρησις quid sit, docuit Alciat. *lib.* 2. *dispunct. cap.* 3. & ex eo Spieg. post utrumque Cujac. *lib.* 3. *obs.* 35. Appellant autem Jurisconsulti ἀντίχρησιν, cum convenit, ut pecunia debitor utatur, fruatur, & creditor loco usurarum percipiat fructus pignoris, eoque interea similiter utatur, fruatur. Papin. *leg.* 1. *§. pacta, de pignor.* meminit cujusdam pacti, quo placuit, ut creditor fructus hypothecarum usuris compensaret fini legitimæ usuræ, talemque conventionem utilem esse ait. Modestinus quoque mentionem facit similis conventionis; ut creditor pignus in pecuniæ suæ compensationem certo tempore possideat, & fructum capiat, *leg.* 39. *de pignorat. act.* Denique Paulus meminit pignoris, quod in usu creditoris est, voluntate debitoris, *l.* 9. §. *ult. de suppel. leg.* Sed & in rescriptis Principum legimus, interdum possessionem ea lege creditori obligari, ut fructus in vicem usurarum consequatur. Item pecuniam ea pactione mutuo dari, ut vice usurarum creditor domum debitoris inhabitaret, *l. si ea lege*, *l. si ea pactione. C. de usur.* Martianus scribens de formula hypothecaria, duobus locis hanc pignoris conventionem appellat ἀντίχρησιν, *l.* 11. *§.* 1. *de pign. leg. si pecuniam, de pign. act.* & pignus nihilominus dici posse ait, & hypothecariam actionem competere, & soluto debito pignoratitiam actionem, videturque ἀντίχρησιν, etiam describere, cum ait ita dici, ubi creditor retinet possessionem donec illi pecunia solvatur, & in usuras interea fructus percipit. Non est absurdum, ut usura alterius rei sit & generis, quàm sors ipsa. Sed multò erit justior ratio ἀντιχρήσεως, si ad modum & (ut Papinianus loquitur) finem legitimæ usuræ revocetur. Quid enim alioqui si cum centum aureos mihi mutuo dederis, fundum pignori acceperis, qui quotannis solebat fructum viginti aureorum reddere? Certè injusta esset ἀντίχρησις, & in fraudem legitimæ usuræ contracta videri posset. Quanquam propter incertum fructum leges patiantur, ut si fortè fructus excedant modum usurarum, nihilominus creditor eos habeat, tanquam periculi precium, cum etsi minus fructuum nasceretur, eo tamen contentus esse deberet, *l. si ea lege. C. de usur.* Illud etiam notandum *ex Novel.* 32. 33. & 34. si nobis res sit cum agricola possessionum ejus, aut ovium, aut mancipiorum ἀντίχρησιν, facere non licere. Etiam illud Justinianus adjungit, solid. 8. duntaxat partem modii in singulos modios & in singulos unam siliquam quotannis ab agricolis usurarum nomine accipere licere. Bald. *in tract. de pig. & hypot. c.* 16. Differt autem ἀντίχρησις ab usuris hoc modo: Pacto constituitur ἀντίχρησις, usuræ stipulatione. Item Antichresis perimitur nuda oblatione sortis, usuræ non item, *l. ex prædiis. C. de usuris.* Ἀντίχρησιν, similiter ab agricola pacisci non licet, usuras stipulari licet. Cujac. *in expos.* Just. *d. Nov.* 32. post pr. Adde Balduinum *commen. tit. de pig. & hypoth. c. de antichresi.* 16.

ANTIDORUM, doni redditio est, ab ἀντὶ, re, & δῶρον, donum. Ulp. *de pet. hæredit. sed & si.* Planè si antidora acceperunt, dicendum est, eatenus locupletiores factos quatenus acceperunt. Observandum autem ab ἀντὶ Græca voce, quod est contra, vice versa, pleraque produci, ut antidorum, anticategoria, antichresis, antipelargia, antiferna, antipeponthos, antipocha, antigraphe. Eleganter autem diffinit genus quoddam esse permutationis. Et remunerandi obligationem censet naturalem. Spieg.

Ἀντιδιαστολὴ Græci dicunt, quod nos replicare, sicut & ἀντιπαραγραφὴ, quam Latini Replicam.

ANTIDOTUM, medicamentum est, quo nos contra venenum præmunimus. Paul. *ff. de penu. leg. l. non omne.* Quæ, inquit, in numero antidotorum non est. Item *de contrah. empt. l. quod sæpe,* Antidota, inquit, & alia quædam salubria medicamina.

ANTIFERNA, bona sunt, quæ à marito vicissim loco dotis adferuntur in matrimonium; nam φερνὴ dotem significat: unde & Parapherna vocantur bona, quæ mulier ultra dotem sibi habet. Spieg. His autem proxima sunt θεώρετρα & ὑπόβολα, de quibus Constantinus Harmenop. scribit, unde & Hypobolica instrumenta apud Sid. Apoll. *lib.* 7. *Epist.* quanquam sunt, qui legant Hyperbolica: alii quidam paraphernica, omnino malè. Cujac. *not. ad tit.* Ulp. *de dotib. tit.* 6. Et in *lib.* 5. *observ. & emend. c.* 4. idem Cujacius inquit, his verbis: Donatio propter nuptias, est dos mariti, atque ideo quæ donatur propter nuptias, ἀντίφερνα, i. e. tanquam ex altera parte doti respondentia vocantur, *l. ult. C. de don. ante nupt. vel pro nupt.* Ea in dotem à muliere plerumque redigebantur, *l. generaliter. §. hoc observari. C. de sec. nupt.*

ANTIGRAPHÆOS Bud. vocat, quos Galli Contrarotulatores dicunt. Hoc vocabulum Cæs. Maximilianus, & pleraque alia quæ ministros Principis indicant, è Gallico in Germanicum transtulit *Contralier*, *Grafier*, *Quartier*, *Forier*, *Mantzier*, *Drapetzier*, *Guardier*, atque iis similia. Spieg.

ANTINOMIA, legum contrarietas ab ἀντὶ contra, & νόμος, lex. *C. de vet. jure enucl. l. Deo auctore*: nulla, inquit Justin. in omnibus prædicti codicis membris antinomia. Et paulo post, per suum vitium antinomias induxerunt. Nebriss. Zasius in dissolvendis antinomiis apud Jurisconsult. per Budæum haud temerè observatis, multum operæ impendit. Sed veritas est, multas leges scriptas, sibi implicabiliter esse invicem contrarias, teste Oldendorp. qui rectè tradit, tunc postremam sequi nos oportere, memores semper mutationum, quas circumstantiarum diversitas exigit. Exemplo sunt novissimi juris constitutiones.

ANTINOMIAM veteres magis appellabant conflictum duarum legum quæ non natura, sed casu

aliquo

aliquo pugnabant propter aliquam circumſtantiam : ut cum duæ theſes in una Hypotheſi confligunt. Tales Antinomiæ non poſſunt non ſæpe incidere. Sed Juſtinianus Antinomiam vocat leges natura ſua pugnantes & omnino contrarias : quæ certè ferri nullo modo debent. Ergo eas tolli jubet. Balduin.

ANTIOCHENI, *l. 2. C. de paſcuis publ. & privat.*

ANTIOCHIA reſtaurata à Juſtiniano Theopolis nomen aſſumpſit. Vide Cedrenum 2. anno Imperii Juſtiniani. Cujac. 8. *obſ. n.* 21. *& ad Novel.* 7. *in fin.* Gothofr. *ad l.* 6. §. 4. *C. de ſumma Trinit.*

ANTIOCHIA metropolis eſt Syriæ, *l.* 37. *ff. de reb. auct. jud.* Gothofr. *ad l.* 1. *C. de offic. com. orient.*

Ἀντιπαπιανὸς, quid ſit, vide Gothofr. *ad rub. ff. de reb. credit.*

ANTIPEGMATA ſunt valvarum ornamenta affixa antis. Turneb. 8. *adverſ.* 9. Gothofr. *ad l.* 14. *§.* 25. *de inſtruct. vel inſtrum. leg.*

Ἀντιπελαργία, dicitur, quaſi Ciconiaria lex, qua liberi parentes alere jubentur. πελαργὸς enim Græcè Ciconia dicitur. Hæ enim parentes ſuos ſenio confectos alunt, ac volatu imbecilles alis ſuis ſubvehunt. Hinc verbum ἀντιπελαργεῖν, quod eſt promerentibus gratiam in tempore referre. Bud. *in annot. ad l.* 1. *de juſt. & jur.*

Ἀντιπεπονθὸς, talio dicitur, quod genus juris (de quo infrà latius) Ariſtoteles improbat, nec legitimo juri, nec ei, quod in civilitate verſatur, convenire ait Bud. *in l. jus civil. eod. tit.* Spieg.

Ἀντίφερνα ſunt, quæ dantur uxori dotis nomine propter dotem : *l. ult.* Cod. *de don. propter nupt.* Gothofr. *ad l.* 9. §. *de jur. dot.* Vide ſuprà *Antiferna.*

Ἀντιφωνητὴς, Reſponſor : Ἀντιφώνησις, conſtitutum, Gothofr. *ad Nov.* 4. *c.* 2. *verb.* mandatoribus & ſponſoribus.

ANTIPOCHA, vide *Apocha.*

ANTIQUA Emphyteuſis eſt, quæ habet originem ab aliquo adſcendente. Gothofr. *ad rubr. c. de jur. emphyt. & ad l.* 3. *C. eod.*

ANTIQUA actio, ex *lege* XII. *Tab.* deſcendens, *l.* 23. *§. tignum. ff. de rei vindicat.*

ANTIQUA obligatio. i. e. priſtina *l.* 21. *§. ſi metu ff. quod met. cauſ.*

ANTIQUARE, Feſto eſt morem priſtinum reducere. Antiquare legem eſt ipſam abrogare, improbare, tollere Ciceroni 3. *de legibus.* Vos item, ut audio, legem antiquaſtis, ſive tabellas. Livius *lib.* 3. Profertur tempus ferendæ legis, quam ſi ſubjecta invidiæ eſſet, antiquari apparebat & *l.* 15. *C. de ſacroſ. eccl. & l. fin. C. de edict. div. Hadr. toll.* Moris enim erat Romæ, cum rogatam legem improbarent, & repudiabant, in tabula ſcribere A literam, qua notula ſignificabatur Antiquo. Prat. Cæterum populus Romanus propriè antiquabat legem, quæ non perferebatur. Quo ſenſu antiquatam fuiſſe Tribunitiam rogationem de Veios commigrando, ſcripſit *lib.* 5. Livius. Quæ autem ſemel perlata iterum tollebatur, illa abrogari dicebatur. Lex inquit Ulp. aut rogatur, i. e. fertur, aut abrogatur, i. e. prior lex tollitur, Schard. ex Rævardo *ad ll.* XII. *Tab. c.* 1. &c.

ANTIQUARIA ars apud D. Hieronymum *Epiſt. ad Florentinum.* Vet. Gloſſarium Antiquarium καλλιγράφων interpretatur.

ANTIQUATUR autem lex, non ſolum quæ nimia vetuſtate conſeneſcit, ſed & quæ recens & nuper nata, aut non obſervatur, aut ſanè non ad longum tempus. Velut lex feratur, ut omnes nomina ſua quotannis deferant apud magiſtratum, id ſemel atque iterum & tertio aut etiam ſæpius factum, ſi poſt omittatur, deſuetudine lex illa antiquabitur & voluntate omnium obſoleſcet, atque tempus ipſum tandem afferet, ut impunitum ſit ei non parere. Connan. *lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 9.

ANTIQUARIUS qui verbia ab uſu remotis utitur, quive vetuſtiſſimos auctores ſcrutatur. Suet. *in Aug. c.* 68. Juven. *Satyr.* 6.

Ignotóſque mihi tenet antiquaria verſus. Prat.

ANTIQUARII etiam erant qui bibliothecæ codices componebant, vel pro vetuſtate reparabant, ut docent Impp. *Conſtit. l.* 2. *in pr. C. Theod. de ſtud. lib. urb. Rom. lib.* 14. *C. T.* quo etiam ſenſu accipiuntur *in l. hac parte* 10. *C. de prox. ſacr. ſcrin.* Prat. Cujac. autem inquit, Antiquarii ſunt librarii ſive ſcriptores librorum, *l.* 2. *C. Theod. de ſtud. lib. urb. Rom.* Sidon. Apollinaris, *epiſt.* 16. *lib.* 9. licet antiquarium moraretur inſiccabilis geli pagina. Auſon. *in Epiſt. ad Probum* P. F. P. oblata per antiquarios mora. Cujac. *in l. hac parte. C. de prox. ſacr. ſcrin.* &c. *lib.* 12. vide autem & Turneb. *lib. adverſ.* 18. *c.* 28. Auguſtin. *de verb. Dom. Serm.* 44. Quemadmodum qui videt literas in codice optimè ſcripto, & non novit legere, laudat quidem antiquarii manum, admirans apicum pulchritudinem.

ANTIQUIOR dicitur charior, & potior Paulo *l. poſtliminium.* 19. §. *transfuga. in fin. ff. de capt. & poſtl.* quo etiam ſenſu ſæpiſſimè invenitur apud claſſicos rerum ſcriptores. Cic. Antiquiorem (inquit) Deiotaro fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſſiones ſuas. Pratei. Hotom.

ANTIQUUM jus apud juris auctores variè accipi, ſpectarique liquet ex ſubjectis. Nam interdum pro jure gentium, quod cum humano genere natura prodidit Gaio *l.* 1. *ff. de acq. rer. do. §. ſingulorum.* Inſt. *de rer. div.* Antiquum jus etiam dicitur, quod *ex leg.* XII. *Tab.* deſcendit *l. in rem.* 24. *§. tignum. ff. de rei vind.* quæ antiquæ leges adpellantur, ſive antiqua lex Ulpiano *l.* 2. §. 1. *ff. de noxa.* & D. Antonino Imp. *l.* 1. *C. de except.* Dicitur & antiqua prudentia. *l. pen. in fin. C. de Conſt. pec.* At *in l. Gallus,* 29. *§. ſi ejus, ff. de lib. & poſth.* antiquum jus accipitur pro eo, quod legem Velleiam præceſſit : Briſſ. id quod de jure à Gallo inducto accipit Accurſius ad Gallum, quod & Bartol. & Bald. & Jaſon probant. Idem videtur ſenſiſſe Alciat. *ibid.* & res ipſa docet. Apud Ulp. verò *in l.* 1. §. *ſi nemo & l.* 2. §. *ſi mater. ff. ad S. C. Tertyll.* accipitur pro eo jure, quod Senatuſconſulta Tertyllianum & Orphitianum præceſſit. Sed. an hoc *de* XII. *Tabul.* intelligendum eſt ? an de poſteriore ? & de XII. Tabulis accipiendum putem cum Accurſio *ad d.* §. *ſi nemo.* Apud Celſum *in l. pater.* 29. *in fin. ff. de leg.* 2. Sunt qui putent accipiendum pro eo jure, quod eſt ante Legem Juliam & Papiam : quo etiam modo ſumendum aiunt in Epit. Ulpiani *tit.* 17. & 18. In Papiniani reſponſo *l. Seia. §. fin. ff. de don. cauſ. mort.* ſignificat id jus quod Severi conſtitutionem præceſſit. Accurſ. jus alimentorum interpretatur. Prat. Briſſ.

ANTIQUUM jus *in l. liberos. C. de collat.* quod anteceſſit conſtitutionem Anaſtaſii. Antiquum jus *in l. unic. C. und. vir. & ux.* intelligitur Accurſio interprete *d. l. unic. ff. eod.* Equidem de lege Romuli accipiendum putem. Hic enim ita lege cavit : Filia, uti patri, ita defuncto viro, hæres eſto. Halyc. *lib.* 2. Prat.

ANTIQUITAS ultra hominum memoriam comparatur servituti constitutæ. *l.* 1. *C. de servit.* Post tempus, quod memoriam excedit, non est opus allegare *tit.* 1. *c.* 1. *de præscr. in* 6. *ubi gl. in verb. nihil.* Prat.

ANTIQUUM jus querelam inofficiosi significat: *l.* 1. *in fi. ff. quis à pat. man. fit.* Cujac. jus antiquum intelligendum putat respectu constitutionis novæ, de qua *in l. ult. C. Theod. de legit. hered.* Brisson.

ANTIQUITATIS nihil ignorandum est. Inst. *de testa.* §. 1. cum hoc pugnat, quod ait Imperator, veteris juris prolixitatem scire, non est necessarium, *l. unica.* §. *& hoc locum. C. de cadue. tollend.* Conciliatio: ut quod vel tollitur, vel reformatur, non sit incognitum, oportet ea in parte antiquitatem nosse, *d. l. unic.* §. *& eum triplici.* Ad declarationem vel confirmationem juris antiquitas utiliter investigatur, *l. ideo quis & l. sequ. ff. de legi.* alioquin ad definitionem causarum antiquitas juris abrogati nullo modo est allegandа, *l. unic. in pr. C. de lat. li. tol.* Prat.

EX ANTIQUITATE temporis, cujus initium non apparet, introducitur consuetudo, quæ habet vim legis, & constituti, *l.* 1. §. *fin. & l.* 2. *in princ. ff. de aqa. plu. arcen. l. hoc jure.* §. *ductus ff. de aqu. quotid. & æstiv.* Talis antiquitas non minorem habet vim in suo genere, quàm jussus Imperatoris, ut ait Andr. de Isernia *tit. quæ sint regal. in usib. feu.* Prat. Antoninus & Severus quoties in libris legitur, mendum est insigne, pro eo quod esse debuit: Antoninus & Verus, tum ex codicibus illis vetustis Florentinorum, tum etiam ex ipsa temporum historia.

ANTIQUITAS Romanorum intelligenda est de tempore, quod Constantinum Principem antecessit. Enimverò quæ in novissimis libris C. leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent. A recentioribus namque Græcorum moribus sumpta sunt: & ob id magna ex parte non intelliguntur. Old.

ANTIQUITATEM accipere oportet, ab introductione XII. *Tab.* ad tempora usque Jurisconsultorum, qui universum jus quotidie in melius reformarunt. *l.* 2. §. *deinde ex his legib. &* §. *post originem ff. de orig. jur.* Novel. *de his qui nupt. iter.* §. *atque hoc primum.* Const. 22. Old.

ANTISTES à Justiniano in §. *nos autem.* Instit. de Atiliano tutore, dicitur Episcopus, quod primus illius diœcesis Sacerdos sit. Sunt enim apud antiquos Antistites primarii cujusque templi Sacerdotes, & ita accipiendi sunt in *l. si quenquam*, & in *l. decernimus. C. de Episc. & Cleric.* Alibi autem sacræ legis antistitem appellarunt Arcadius & Honorius Impp. sacræ legis primarium doctorem, sicuti Diocletianus liberalium studiorum antistites appellavit *in l.* 1. Cod. *de decret. decur. lib.* 10. ex Aldobrand. *d.* §. *nos autem.* Adde Gellium *lib.* 13. *c.* 19. Antistes Sapientiæ apud Plin. *lib.* 7. *c.* 1.

ANTISTIUS Labeo institutus à Trebatio, de quo vide *l.* 2. §. *post hoc. ff. de orig. jur.* Fit ejus mentio apud Suet. *in Aug. c.* 54. Agell. *l.* 13. *c.* 10. & 12. Ejus libris, qui post mortem editi sunt, Posteriorum nomen inditum, idem Agellius scribit. Commentarios quoque *in leges* XII. *Tab.* scripsit, ut idem testatur Agellius *lib.* 1. *c.* 12. Citatur & à Plutarch. ἐν αἰτίοις, ubi tamen Ἀντίστιος λάκων, perperam pro Ἀντίστιος λαβεὼν, vulgo scribitur. Labeo etiam *lib.* 1. Prætoris urbani citatur *in leg.* 19. D. de V. S. Hunc ob præfractam in sententiis in Senatu dicendis libertatem, qua ne Augusto quidem ipsi cedebat, insaniæ nota Horatius Imperatori suo blandiens, aspergit *Satyr.* 3. *lib.* 1. *Serm.* ad quem locum vetus interpres, Marcus ait: Antistius Labeo, jurisperitus memoratæ libertatis, multa liberè contra Cæsarem dixisse & fecisse dicitur; ab eo latas leges contumaciter reprehendens: Quare in gratiam Augusti eum sic carpit, & insanum nominat, qua in re quàm fuerit Atteio Capitoni suo dispar, Tacit. *lib.* 1. docet. Brisson.

ANTONINUS à Senatu Pius est cognominatus, inquit Julius Capitolinus, vel quod socerum fessa jam ætate manu præsente Senatu levaverit, vel quod eos quos per malam valetudinem Hadrianus occidi jusserat, reservavit. Hic quum annos 24. imperasset, morbo periit, anno ætatis suæ 70. & quasi adolescens desideratus est. Ejus que singulari virtute & incredibili quadam pietate factum est, ut ad quamplurimos Imperii successores, nullo licet sanguinis vinculo junctos, nomen Antonini velut hereditarium transiret. Quo nomine etiam Imperatores quosdam prænominis cognominisque loco usos esse ex diversis antiquitatum monumentis constat. Siquidem post obitum Antonini Pii fuisse nomen Antoninorum tam amabile, testis est Ælius Lampridius, ut qui eo nomine non uteretur, mereri non videretur Imperium. Unde etiam nonnulli & Severum, & Pertinacem, & Julianum Antoninorum prænominibus honorandos putant. Unde postea duos Gordianos patrem & filium Antoninos etiam cognominatos falsò traditum est. Non enim Antonini, sed Antonii, ut ex numismatibus constat, dicebantur Gordiani. Sed aliud est, inquit Lampridius, cum prænomen adsciscitur, aliud cum ipsum nomen imponitur. Nam Pius verum nomen Antonini habuit, cognomen Pii Marcus verum nomen Verissimi habuit, sed hoc sublato atque abolito, non prænomen Antonini, sed nomen accepit. Commodum autem Marcus Antoninum appellavit, atque ita publicum edidit in diem natalis sui. Jam Caracallam Bassianum, Antoninum appellatum satis constat, vel somnii causa, quod Severus viderat, cum sibi Antoninum successorem prædictum sensisset. Anno demum 13. Antoninum dixit, quando ei Imperatoriam dicitur addidisse potestatem. Hæc Lampridius: adjiciens insuper, Getam & Diadumenianum Antoninos etiam appellatos fuisse. Ræverd. *lib.* 3. *c.* 10. *variorum.*

Ἀντιδωνητὴς, *Nov.* 4. Justiniani dicitur, quem nos constitutæ pecuniæ reum nominamus.

Ἀντωμοσία propriè dicebatur jusjurandum rei, sicuti actoris διωμοσία. Isocrates tamen περὶ τοῦ ζεύγους, etiam de actore dixit ἀντώμοσα, & Isæus orator de actore & reo vicissim jurantibus ait, μελλόντων ἡμῶν ἀντόμνυσθαι. Bald. *ad tit. de pœn. temer. litig.*

ANTRUM dixit Hieronymus caveam basternarum, Gothofr. *ad l.* 12. §. 4. *C. de ædif. privat.*

ANULI, vide suprà Annum, sive ut κατ' ἐτυμολογίαν scribit Varro, annuli, circuli sunt parvi, quorum quidam signandi causa habebantur, *l.* 74. *de verb. sign. l. argumento.* §. *ornamenta de aur. & arg. leg.* De his intelligitur *l. ad testium.* §. *si ab ipso. &* §. *signum, de testa. l. si unus. C. eod.* & alibi. Hinc & Trogus Pompeius *lib.* 43. apud Justin. patrem suum scribit sub C. Cæsare anuli curam habuisse, & Horat. *lib.* 2. *serm. Sat.* 2. Mecœnatem sub Augusto. Nam Principes habebant annulum, quo epistolæ rescriptaque eorum obsignabantur. Alii ornatus gratia, *d.* §. *ornamenta.* & alibi sæpe. Prat.

ANULI leves Ulpiano dicti sunt, qui non excedunt rem quinque aureorum, *l. divus* 6. *ff. de bon. damnat.*

Anulos aureos ferre solis ingenuis licuisse scribit Isidorus *lib.* 20. *Etymologiarum.* Proinde liberti jus anulorum aureorum impetrabant à Principe, ut ingenuitatis munia consequerentur. *l. sed si* 10. *§. patronum. ff. de in jus voc. l. eum ex oratione.* 44. *de excusat. leg.* 1. *& tit. ff. de jur. aur. an. l.* 1. *&* 2. *C. eod* Hoc jus Modestin. *lib.* 14. *de exc.* δίκαιον χρυσῶν δακτυλίων appellavit. Vid. Bud. *l. fin. de Senat.* Porro veteres Græcos anulum habuisse in digito manus sinistræ, qui minimo proximus est, Gell. *lib.* 10. *cap.* 10. scriptum reliquit. Prat. Briss.

Ἀνυπεύθυνος & ἀνεύθυνος, magistratus dictus, qui di endæ causæ aut immunis est, aut quovis modo eximitur, Bud. *l. ult. de senator.*

A P.

* Apanagium, (*Abfindung, Furstlicher unterhalt, Furstlich Deputat*) est adsignatio alimoniæ provisionalis Principibus postgenitis facta. Dividitur 1. in *proprium* & *improprium*, vel in *legale* & *conventionale*. Illud format lex primogeniturae : hoc conventio fraterna & familiæ. 2. in *personale* & *reale*. Illud est quod personam non egreditur & cum persona interit : Hoc, quod hereditarium, atque in heredes transiens est. Apanagii *subjectum* sunt Principes ultra vel postgeniti, Gallis *Cadets* Appennez, Germanis abdicati, *Abgefanderte*, *Abgefundene nicht regierende Herren.* Causa *impulsiva* apanagii est æquitas & obligatio naturalis, quæ exigit ut ex bonis paternis alimenta post genitis præstentur. Causa *efficiens* est vel remota vel proxima : illa est jus primogenii : hæc lex, consuetudo, vel conventio. *Materia* est, Domanium. Constituitur autem plerumque in pecunia, interdum in provinciis ac feudis. *Forma* est provisio, adsignatio quippe apanagii fit non per modum divisionis, sed provisionis, nec apanagium pars est hereditatis. *Objectum* est congrua sustentatio vel alimonia, *eine Standsgemasse unterhaltung.* *Finis* est splendoris ac dignitatis familiæ Principis conservatio. *Effectus* sunt. 1. Principum familiæ honesta sustentatio. 2. Principatuum unio, Majestas ac splendor. 3. fratrum concordia. 4. Salus publica. (Vid. D. Myleri *Apanalogia & tract. de Princip. Imp. cap.* 22. Springsfeld. *tr. de Apanagio. Exercit. var. jur. publ. p.* 3. *exercit.* 10. D. Dieterich *in not. ad Aur. Bull.*) Vid. etiam *infrà Amanagium.*

Ἀπαραίτητος, inexcusabilis. Gothofr. ad *Novell.* 8. *c.* 10. §. 2.

Apamæa, Apameæ Bithyniæ colonia fuit Romanorum, de qua in *l.* 1. §. 10. *de censib. l. ult. C. de div. præd.* Plin. *l.* 5. *c. ult.* inquit: Intus in Bithynia Colonia Apamea. Cujac. 1. *observ.* 18.

Ἀπαργυρισμός Idem quod adæratio, quæ est taxatio precii. Cujac. *in l. lege repetita. C. de erog. militar. annon. lib.* 12.

Ἐν ἀπαργυρισμῷ λαμβάνειν, non est simpliciter per concussionem exigere pecuniam, sed precium pro annonis, *l.* 7. Cod. *de exact. milit. annon.* Gothofr. *ad Nov.* 130. *c.* 4.

Ἀπαρτί τις κτῆσις, fœnea possessio, Gothof. *ad l.* 17. *§.* 1. *in fi.* Cod. *de sacros. eccles.*

Ape, apud antiquos dicebatur, prohibe, compesce Festo *libr.* 1. Prat.

Ἀπενιαυτισμός annuum exilium, pœna erat cædis involuntariæ apud Græcos, cum interim ab aliquo locuplete homine cædis perpetratæ expiamentum quæreret, qui eam commiserat. Quod si quem ex consanguineis ejus, qui interemptus erat, exorare & placare semel potuisset, nulla erat cædis involuntariæ pœna, ut scribit Demosthenes κατὰ Ναυσιμάχου. Eaque venia & misericordia propriè dicebatur αἴδεσις, quam etiam humaniores quique facile tribuebant. ex Bald. ad Inst. *de leg. Aquil. §. ut vim.*

Aper, porcus sylvestris, animal propter convivia natum, juxta Satyrogr. Tripho. usufructuarium, inquit, venari in saltibus vel montibus possessionis, probè dicitur : nec aprum aut cervum, quem ceperit, proprium Domini capit, sed fructus aut jure civili aut gentium, suos facit *l.* 62. *de usufruct.* Spieg.

Aperire viam est ad veterem altitudinem, latitudinemque restituere, Ulp. 1. *in prin. ff. de via publ. & itin. public.* Briss.

Aperire parietem dicitur, qui fenestram, vel januam in eo facit, Paulo & Scævolæ. *l. pen. & ult. §. fin. ff. de servit. urb. præd.* Sic aperire partem cœnaculi eodem sensu dixit Alfenus *l. habitatores, ff. loc.* Prat. Briss.

Aperire refugia *in l. si cujus* 13. §. *sed si ædium. ff. de usufr.* Aperire puteum, *l. fluminum.* 24. §. *fin. ff. de dam. infect.* est fodere puteum. Prat. Briss.

Aperiri feudum alicui dicitur, cum ei lege defertur : velut domino, cui id ob vasalli mortem aut culpam committitur, i. e. ad eum tevertitur. *lib.* 1. *tit.* 18. *§.* 2. *lib.* 2. *tit.* 15. *& tit.* 26. *§.* 1.

Aperiri etiam agnato feudum dicitur cum ob vasalli crimen in non dominum commissum agnato lege defertur, *lib.* 2. *tit.* 31. Pratei.

Aperire, in publicum proferre, *l.* 4. *C. quemadm. testam. aper.*

Aperire, id est, publicare, insinuare. Gothofr. *ad l.* 23. *princ. C. de testam.*

Aperire sulcum *l. qui duo* 29. *ff. de servit. rustic. præd.*

Aperire Nonio est erigere, & ostendere. Prat.

Aperire scelus, furtum, conjurationem, adulterium : pro detegere, patefacere. Spieg.

Aperire tabulas ille videtur, qui naturaliter aperit sive signatæ sint, sive non sint ligatæ, sed tantum naturaliter clausæ : Et ita in edicto, quo Prætor aperiri testamenti tabulas vetat ante quæstionem de familia habitam hoc verbum accipimus. *l.* 3. §. quod ad causam cum sequentibus §§. *ff. de senatusconf. Sillanian.* Si in duobus exemplaribus scriptum sit testamentum alterutro patefacto apertæ sunt tabulæ : sed & si sua natura patefactæ sint, apertè videbuntur *l.* 10. *ff. quemadmodum test. aperiant.* Quod si quis testamentum fecerit & exemplum, exemplo aperto nondum apertum est testamentum. Aliter atque si authenticum patefactum sit. *l. ult. ff. eodem.* Sic apertura tabularum *in l.* 31. §. 1. *ff. de excusationibus, l.* 3. §. *ult. ff. de heredibus instituendis l. ult. ff. de mortis causa donationibus, l.* 21. *l.* 31. *ff. de conditio. & dem. l.* 58. §. *testamento. de administ. tut.* Et apertura codicillorum *in l.* 86. *§.* 1. *ff. de legat. lib.* 1. *l. ult. de legat. lib.* 2. Briss.

Aperire in *rubr. C. quemadm. testam. aper.* non tantum est tabulas testamenti patefacere naturaliter, ut in Senatusconf. Silaniano, sed etiam civiliter, i. e. secundum leges & mores civitatis, in qua fit apertura testamenti. Gothofr. *ad l.* 2. *C. eod.*

Aperturam pro apertione, vel ipso aperiendi actu, usurpavit Jurisconf. *in l.* 3. *ad Silan.* quum inquit ; Omnis enim apertura prohibita est. Apud Vitru-

Vitruvium quasi os quoddam in ædificiis intelligitur. Spieg.

* Apertum, seu jus aperturæ, *die oeffnung*, *oeffnungs gerechtigkeit*, est jus Regale, quo alicui alterius civitas, castrum, aut fortalitium, belli pacisve tempore, ad securitatem, hospitium, vel transitum apertum esse debet. Distinguitur in *aperturam superiorem*, *die ober oeffnungs gerechtigkeit*, quæ Domino territoriali competit, & *inferiorem* quæ & alii de consuetudine aut pacto simul competere potest. item in *aperturam limitatam*, v. g. ad tempus belli vel pacis & illimitatam, quæ semper debetur, & dicitur *ewige oeffnung*. Competit apertura, 1. in consequentiam Jurisdictionis seu superioritatis territorialis. 2. nonnunquam jure clientelari. 3. pacti, confœderationis, amicitiæ, vicinitatis & urbanitatis ratione. 4. jure servitutis. 5. jure dominii & proprietatis & vi præscriptionis. 7. jure feudi ac investituræ. *Forma* aperturæ cum primis dependet ab usu, consuetudine, pacto etc. Cui inhærendum, nec ea extendenda, v. g. à tempore belli & necessitatis ad tempus pacis. Verba quæ jus aperturæ important, ferè hæc esse solent. *das genante schlos und statt solle uns offen sein vvider jedermänniglich zu unsern kriegen und nöthen, vvo vvir das bedurffen, niemand ausgeschlossen &c.* quod dicta arx & urbs debeat nobis patere contra unumquemque ad nostra bella & necessitates, ubicunque nobis opus est, nemine excepto &c. (Vid. Klock. vol. 1. *cons.* 10. *n.* 302. *& seqq. & tr. de contribut. c.* 7. *n.* 116. Besold. & Speidel. v. *öffung*. Bidenbach. *quæst. nobil.* 22. Waidech *Ehrenreit. part.* 2. *cap.* 24. Joh. Wurmser *de feud. improp. class.* 3. *sect.* 20. Ahas. Fritschii *Exercit. de jure aperturæ. part.* 3. *var. exercit. jur. publ.* v.)

Apertum jus Cicerone & Quintiliano autoribus, i. e. quod clarum & indubium est. Varium autem quod in opinione Jureconsultorum vagatur, quod & controversum appellant: a contrarietate opinionum. Veluti à varietate varium: & interpretes dubium, licet ineptius dicunt, de quo latius Salomon in §. *responsa prudentum.* Institut. *de jur. nat.* Spieg.

Ἄφιστρος extorris. Gothofr. *ad l.* 66. *§.* 1. *de donat. int. vir. & uxor.*

Ἀφῆλιξ, quo Modestinus utitur in *l. Spadonem. ff. de excusat. tut.* puberem significat, sed minorem 25. annis, cui non tutor, sed curator datur, ut Suidas & Phavorinus docent: quod etiam tradit Constant. Harmen. *lib.* 1. *tit.* περὶ ἀνήβων καὶ ἀφηλίκων.

Ἀφοπλίζειν exarmare, Gothofr. *ad Nov.* 128. *c.* 21. De Aphoplistis vide *Nov.* 8. *c.* 13.

Ἀφοσιοῦσθαι vel ὁσίας ἕνεκα ποιεῖν τι, hoc est ad verbum, pietatis & sanctitatis causa facere aliquid, Latini perfunctoriè, aut defunctoriè, & levi brachio dicunt, non verè, neque ex animo, ut ex B daeo annotat Connanus *lib.* 7. *cap.* 3. *nu.* 3. usus est his verbis Modestinus *leg.* 2. *qui petant tutores. & in leg. scire oportet.*

Aphthæ, medicis sunt oris ulcera, quibus præcipuè infestantur infantes. Unde Aphtiphum volunt dici, qui ejusmodi vexetur affectione: & ob id apud Ulp. *in l. item Offilius. de Æd. edict.* hanc vocem esse reponendam, qua Juris. linguæ lo.utionisque pravitatem attigerit. Atypum autem Budæus legit, quod magis probandum, suffragante Noric. textu, & non satis expedito plectro linguæ utentem, ab etymologia vocabuli intelligit. Scholiolum verò, præposterè loquentem exponit. Porro Rhodiginus si divinare permittitur, inquit, malim Athyrophanam, vel Athyrotum substituere, quibus festinata nimis in loquendo celeritas significatur. Spieg.

Apices juris, hoc est, subtilitates, summum jus, stricta juris ratio, quæ bona fide agenti non conveniunt; ut eximiæ æquitatis cultor, Ulpia. dixit in §. *quædam.* 4. *si fidejussor.* Mandati. Hinc dubio procul emanavit vulgatum illud, Disputantem in re liquida non esse audiendum. de quo latius disserit Bart. *in leg. confessus, ff. de custod. reor.* Spieg. Prat.

Apices Augusti, *leg.* 6. §. 4. *C. de advoc. divers. judicum.*

Apices sacri, *l.* 3. *post princ. C. ubi Senator. vel clariss. l.* 5. Cod. *de emanc. libert.*

Ἀπήνη ἀργυρᾶ, carruca argentaria, Gothofr. *N.* 25. *cap.* 5. *§.* 1.

Ἀπείθεια, qua voce Justinianus utitur in *Novella* 97. morositas est quædam, qua quis contumaciter resistit rogantibus, & sibi persuaderi non permittit: vitium credulitati contrarium de quo *l. cap.* 8. *lib.* 4. *Parerg.* Alciat. Spieg. Adde Gellium *lib.* 19. *cap.* 12.

Apisci, pro adipisci. Ulp. *l.* 40. *ff. de donat. int. vir.* Quod adipiscendæ dignitatis gratia ab uxore in maritum collatum est, &c. Ulp. *l.* 25. §. 3. *ff. de hæred. petit.* Quod si ab initio quidem justam causam habuit adipiscendæ possessionis. Paulus *l.* 1. *§.* 2. *ff. de acq. & amitt. possess.* Apiscimur autem possessionem non solum per nosmetipsos, ut *l.* 3. verùm etiam per alios, veluti per Procuratorem, secundum D. Severi constitutionem, *§. Ex his itaque pen.* Instit. Per quas personas cuique acquiritur. Et apiscimur possessionem corpore & animo. Hermogenianus *l.* 15. *ff. de Carb. edict.* Hæc bonorum possessio, si satisdatum sit, non tantum ad possessionem apiscendam, sed ad res etiam persequendas prodest. Hotom.

Apium natura fera est, *§.* 14. *Instit. de rer. divis.*

Applicationis jus, Turnebus *Adversariorum lib.* 24. *cap.* 33. ab Atheniensibus ortum esse arbitratur, apud quos peregrini se alicui opulento civi in clientelam dabant, dicabantque, quod in Palliata Comœdia imitatus est Terentius, cum *in Eunucho* scripsit, Una est domus, Thais patri Se commendavit in clientelam & fidem: Nobis dedit se; id Athenienses appellabant νέμειν προστάτην, qui autem ad Patronum se non applicaret, in judicium vocabatur, quod dicebatur ἀπροστασίου δίκη. Apud Romanos autem patronos habebant clientes, liberti, municipia coloniæ, provinciæ: etiam qui civitate ab aliquo donati fuerant, eum à quo donati fuerant, patronum habebant, & ejus nomen gerebant. Succedebant ab intestato patroni libertis, si suos hæredes non haberent: sed etsi testamento facto decessisset libertus, nihilque patrono reliquisset, aut minus quàm dimidiam partem bonorum reliquisset, contra tabulas testamenti, ut ait Ulpianus, dimidiæ partis bonorum possessionem ei Prætor dabat. Idem etiam jus valere volebant in iis patronis, ad quos se peregrini applicabant, qui tamen propriè patroni non erant, sed tanquam patroni. Idem in iis, qui civitate aliquos donaverant. Cic. in *Verrem:* Cajus Sulpitius Olympus fuit: Is mortuus est C. Sacerdota Prætore, nescio, an antequam Verres Præturam petere cœperit. Fecit hæredem M. Octavium Ligurem, Ligur hæreditatem adiit: possedit Sacerdote prætore sine ulla con-

tro-

troversia. Posteaquam Verres Magistratum iniit, ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitii patroni filio sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Apud Ulpianum dimidiæ partis bonorum petitio datur patrono: apud Ciceronem sextæ. Quo ex Ciceronis loco satis apparet, non item ut in bonis libertorum, sit in eorum, qui ab aliquo civitate donati fuerant, de successione constitutum & receptum jus fuisse: quod idem de jure applicationis existimandum arbitratur: Meminit & idem Cicero *lib. 1. de oratore*: Quid, quod idem in Centumvirali judicio certatum esse accipimus? qui Romam in exilium venisset, cui Romæ exulare jus esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoque esset mortuus, nonne in ea causa jus applicationis, obscurum sanè & ignotum, patefactum id judicio, atque illustratum est à patrono: Applicationis etiam meminisse videtur Terentius *in sua Andria*, cum ait, Tum ille egens fortè applicat primum ad Chrysidis patrem se. Vide infrà *jus Applicationis*.

Ἀποκήρυξις, abdicatio. Imp. *leg.* 6. Cod. *de patr. pot.* Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur. Hinc ἀποκήρυκτος, ὁ ἐπὶ ἁμαρτήμασιν ἐκβληθεὶς πατρίας τῆς οἰκίας: id est, qui ob peccata è patris familia ejectus est. Vide *Abdicatio*, Hot. Formas ejus describit Quintilianus *libr.* 7. de hac latius, vide Connanum. *lib.* 2. *cap.* 13.

Apocha, Ἀποχὴ vel apocha, schedula est, qua fatemur nobis de pecunia satisfactum. Vulgo Quitantiam vocant, Germanicè *eine Quittung*, inter acceptilationem autem & apocham hoc interest, quod acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit: per apocham non aliàs, quàm si pecunia soluta sit. Nolo itaque juvenes latere ἀποχὴν Græcè, receptionem esse Latinè, & chirographum significare, & confessionem, quam debitor, qui fidem suam de receptis exolvit, à creditore accipit. Vulgo schedula dicitur, quam creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut rem, quam illi debebat, recepit. Ancir. Apochæ enim vocantur ἀποδείξεις τῶν χρεῶν, ut *Novella* 46. 49. Haloander interpretatur malè, probationes. Sed tamen paulò post rectè, ἄλλας ἀποδείξεις, alias probationes. At Imper. Justinian. *in Novella* 72. propriè ἀποδείξεις vocat professiones solutæ pecuniæ, quod & vetus interpres intellexit, qui interpretatur: De suscepta. Sic enim solet appellare apochas. Cujac. *ad d. Nov. Justin.* 72. de tutoribus. Sunt autem apochæ duplices, aliæ particulares, aliæ plenariæ. Plenariæ sunt totius debiti apochæ generales. Eodem sensu forsitan plenaria dicitur in edicto de Alexan. Georgius plenariam munitionem dixit epist. 4. Idem Cujac. *in exposit. Nov. Just.* 128. *de exactio. pub. tribut.*

Apochryphum Alberic. profligatæ barbariei secutus autores, Apocrisum dici putavit, ab ἀπὸ, id est de, & κρύφω, secretum: unde liber apocryphus, secretus, occultus, quia ejus autor ignoratur. Melius interpretantur Erasm. *in Scholiis epist.* B. Hieronymi ad Lætam, de Instit. filiæ, & Vives in *cap.* 23. D. Augustin. *de civitat. Dei lib.* 15. ubi ait, Sicut multa sub nominibus aliorum Prophetarum, & recentiora sub nominibus Apostolorum ab hæreticis proferuntur, quæ omnia sub nomine Apocryphorum authoritate Canonica diligenti examinatione remota sunt.

Apocrisiarii, non Apochrysarii, nec Apochrysiarii, quamvis perinde barbarum, ut hæc esse videantur: attamen illud rectius ab ἀποκρίνομαι quod respondeo significat, dicitur. Est autem Apocrisiarius, ut quidam putat, Responsalis & legatus Episcopi, inde dictus, quod aliquando pro Episcopo respondere cogatur. Usi sunt hac voce Pontifices. Item Justin. loca indicat Alberic. Canonum interpretes Papæ nuncios intelligunt Apocrisiariorum nomine, ut & apud mediæ ætatis annales reperitur. Melius Oldendorp. qui ait: Apocrisiarii dicebantur velut locum tenentes Episcoporum, ut res Ecclesiæ gubernarent, negotia singulorum audirent, referrentque ad Episcopos, ut *Novel. Quom. oport. Episc.* §. *si verò non Metropolitanus*, & §. *propterea sancimus*. Spieg.

Ἀποκρισιάριος, ad responsum interpretatur Justinian. *Novel.* 25.

Apodectæ, dicebantur Athenis, qui collationibus & vectigalibus præerant, quorum judicio, quicquid controversiæ erat, in publicis collationibus decernebatur, Alex. Neap. *Gen. dier. lib.* 3. *cap.* 13.

Ἀπόδειξις in Novell. & Basilicn. est apocha, cujus commeminit Eustathius περὶ χρονικῶν διαστημάτων, titul. περὶ λιμένων. M. Fabius *lib* 5. *cap.* 10. ἀπόδειξιν definit evidentem probationem. Pratei.

Ἀποδυτήριον Epiphanio *lib.* 2. *Panar.* pars balnei, ubi constituebantur capsarii. Cujac. *lib.* 5. *obs. c.* 8.

Apogoni, vide *Epogoni*.

Apographa est annotatio bonorum, indexque eorum quæ reperta sunt, & inventarium vocant & repertorium, ut *in comment. ling. Græc.* Budæus testatur. Spieg. Prat.

Apographum dicitur exemplum libri, vel tabulæ: Latinè descriptum vel exscriptum.

Ἄποικος, domo profugus, colonus adveniens, *l.* 239. §. 4. *de verb. signific.*

Ἀποικικὸν δίκαιον differt à ἀλλοτρίῳ, Gothofr. *ad l.* 53. *in prin. ff. eod.*

Ἀποκαταστατικὴ & restitutoria actio quæ dicatur, vide Gothof. *ad l.* 8. §. 14. *ad S. C. Vellei.*

Ἀποκίνδυνον, terrestre creditum, Gothof. *ad l.* 22. §. 1. ibi: *pecuniam nauticam, de verb. oblig.*

Ἀποκήρυξις. vide paulò ante.

Ἀποκρισιάριος, vide suprà Apocrisiarii.

Apolecti, id est, delecti, eximii, selecti, hoc est, sanctius concilium, quod ex delectis constat viris, *des heimlichsten Raths.*

Apolides, ita insularii dicuntur à Jurisc. viles servi, ac pessimi, sine civitate, & in insulas deportati, & in publicum opus aut in metallum dati. Canonica decreta, servos colendis agris destinatos, nuncupantium Originarios, tum Ascriptitios. Sed Originarii dicuntur propriè, qui ex Ascriptitiis nati sunt in ipso solo sive fundo, ut C. *de Agr. & cens. l. colonos. li.* 11. & ejusmodi sine gleba, quam coluerunt, vendi nequeunt. Ascriptitii verò sunt, qui per 30. annos fuerunt in solo. Spieg.

Apolis, extorris, sive exul, ab ἀπόλλυμι, deperdo: sive ab α privativa particula, & πόλις civitas. Mart. *de Pœn.* Quidam, inquit, apolides sunt, id est, sine civitate. Ulp. quoque *de leg.* 3. *in l.* 1. Nec testamenti, ait, faciendi jus habent, cum sint apolides. Nebr. Deportatos intelligens, quia deperdunt omnia civitatis Romanæ jura, hoc est, ea omnia; quæ juris civilis sunt; quanquam retineant ea quæ sunt Jurisgentium. Schar. Vide etiam Duarenum *lib.* 1. *disp. c.* 9.

Ἀπόφασις, sententia, dictum, responsio. Ulp. *l.* 1. §.

I. ff. de appell. ἐναλλὰξ τῆς θαλασσίας ... liceat is, qui volent, adversus responsum appellare. Loquitur de rescripto Principis, quiab judice quopiam de aliquo negotio consultus, responderat. Apud Dialecticos autem plerumque pro Negatione ponitur. Hot.

Ἄπορον, id est, perplexum, Gellius *lib.* 9. *c.* 15. verus, inexplicabile: & alibi ἀπερίληπτα hujusmodi argumenta vocavit. Fabius *lib.* 3. *c.* 8. dubium, & de quo non liquet. Et igitur controversia parum consistens. Hujus exemplum extat apud Marcianum, *l. si ita* 19. *ff. de condit.* instit. *l. qui quadraginta. ad leg. Falcid.* apud Africanum. ubi hoc verbo utitur: Dixi τὸν ἄπορον hanc quæstionem esse, qui tractatus apud Dialecticos τοῦ ψευδομένου dicatur. vide A. August. *lib.* 4. *Emend. c.* 16. Fratr.

Ἀποσφραγίσματα, Græcis dicuntur annuli signatorii, quod signa cujusque in eis sculpta erant, *l. ad testium* §. *signum, ff. de testam.* Connan. *lib.* 9. *c.* 2. *num.* 4.

Ἀποστασία à fide religioneque defectio, fidei factæ proditio, ut ex Imperat. constitutione elicitur, *l. hi qui* 3. Cod. *de apostat.* Frat.

Ἀποστάσιον repudium interpretatur Eustathius in eo, qui περὶ χρειῶν ἀναγνωσμάτων inscribitur libro, titulo ... Pratejus.

Apostata nomen est detestabile, & Græce nescientibus atrocius, quàm Latine desertor, transfuga, & rebellis. Is autem propriè Apostata dicitur, qui cum fidem Catholicam semel amplexus est, postea ab ea recedit, verbique Dei Doctrinam ut stultam deridet, infectaturque, sicut Iulianus Imperator fecisse perhibetur, unde & hoc nomen sibi fortius est. Sicut & Adrianus Imperator, qui cum Christo templa condere inchoasset, (ut Lampridius testis est) præfecti sacrorum suasione ab incœpto destitit, ne hoc medio omnes futuri essent aliquando Christiani, & ideo cætera etiam templa deferrentur. Itaque mutato animi proposito acerrimè tandem Hadrianus Christianorum veritatem insectatus est. Veteres Christiani eos infami vocabulo Apostatas vocabant, qui ad Paganismum vel Iudaismum defecissent. Nec minus veri Apostatæ sunt, quorum tota vita pugnat cum Christo, ac toti mundo servit, & à baptismi professione discrepat. Itaque per translationem eos apostatas vocamus, qui abscedunt ab eo, quod tuendum susceperant: ut militem apostatam, qui ab imperatore suo defecit ad hostem: & discipulum apostatam, qui recedit à placitis sui Doctoris, ut not. Bart. Quæ sit autem eorum pœna, ponitur *in l.* 1. 2. 3. *l. Apostatarum. C. de apostat. in c. pen. & fin. extr. eod. tit.* Cum autem infames sint apostatæ, ad omnia quæcumque beneficia redduntur inhabiles: neque accusare, aut testimonium ferre possunt. *l. apostatarum.* Cod. *de apostat.*

Ἀποστῆναι Græcis dicitur uxor, quæ divortium cum marito fecit. vide Erasmum Roterod. in de Ratione concionandi libro. Spieg.

Apostoli, legati cum mandatis missi, cujusmodi XII. Dominus noster misit ad prædicandum Evangelium regni, cum potestate sanandi morbos, ejiciendique dæmonia. Iustin. secundum horum canones (quos Haloander adjunxit Novel. constitut. & quidem ut ipse indicat, non temere) subinde profitetur se leges condidisse; prohibens ne quis à communione arceatur præter Apostolicorum Canonum tenorem, quorum cognitio necessaria est juris studioso. Spieg.

Apostoli, dimissoriæ sunt literæ, ab ἀποστέλλω, quod est remitto. Unde Apostole, est remissio. T. Livius Apostolos fregit in senatu. Tit. Iu is est, de Dimissoriis, qui dicuntur Apostoli. Modest. quoque de verb. sig. Dimissoriæ, i. qui literæ dicuntur, quæ vulgo Apostoli, quod acta causæ à primo judice ad secundum demittantur, ut de causa instrui possit. Et hæc in Appellationibus; ubi si appellationi defertur, Apostoli dimissorij dicuntur; si non, Refutatorij. Quod si dubitetur, an deferendum sit, nihilominus dari debent: quod obsequii testimonium præstent adversus superiorem judicem: ideo à quibusdam Reverentiales appellantur. Alc. *de ver. sig.* itaque Apostoli, literæ sunt testimoniales, testificantes sc. de facta appellatione. Et hi sunt varii Conventionales scil. quando pars admittit appellationem: Dimissorij, per quos apparet, quod judex detulit appellationi: Refutatorij, per quos apparet, quod judex non defert appellationi: Reverentiales seu reverendi, scilicet quando ob reverentiam superioris defertur appellationi: Testimoniales, de quibus jam dictum. Solent etiam Acta judiciaria nonnunquam loco Apostolorum designari. Nam satis est appellanti, quod testimonium habeat qualecunque, videlicet provocationem interpositam, & judici insinuatam fuisse. Unde Notarius quoque (si utcunque judex tamen voluerit) potest Apostolos testimoniales dare.

Apostolicam Ecclesiam verè illam dicimus, quæ non solum successionem continuatam ab Apostolis habet, sed & doctrinæ consanguinitatem continet, eamque, quam Apostoli tradiderunt, doctrinam retinet. Tertull. *de præscript.*

Apostoli, ait Briss. libelli sunt dimissorii, seu literæ, quæ ab eo, à quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, dantur, testandæ appellationis causa: quæ & dimissoriæ literæ dicuntur, quod per eas causa ad eum, qui appellatus est, dimittitur, *l.* 106. *de verb. signif. l. t. de libell. dimiss. l.* 9. *de jur. fisc. Paul.* 5. *sentent.* 34. Dicuntur & libelli appellatorij *l.* 1. *fin. l.* 5. §. *ultim. de appel.* & à Cassiod. 4. *hist. tripar.* 34. de quib. & *l.* 3. 7. & 13. de app. accipiendæ sunt. Ita porro concipiebantur, ut haberent scriptum, & à quo dati essent, & cui, id est, qui appellaret, & adversus quem, & à qua sententia. Brissonius.

Apotelesmata, mathematicorum responsa dicuntur: quo titulo Ptolemæi liber quadripertitus ἀποτελεσμάτων inscriptus est. Alc. *de verb. sign.*

Apotheca repositorium, reconditorium, id est, locus rebus quibusvis ad tempus condendis idoneus, quæ & librorum erat, *l.* 2. §. 17. *de fund. instr.* & χρημάτων καὶ οἴνων Iulio Polluci *lib.* 10. *cap.* 1. *Onomast. est* & cella vinaria, *l. videamus* §. *qui vinum locat. l.* 21. §. *certè, eod. l.* 1. *C. de verb. sign.* Plin. *lib.* 14. *cap.* 14. A qua tamen in hoc differre videtur: ut sit Apotheca majus quoddam repositorium, Cella verò minus. ad usum scilicet quotidianum. Olei quoque erat apotheca. Columel. *libro* 1. *cap.* 6. *rei rust. l.* Cod. *de verbor. significat.* Prat. Brissonius.

Apothecarii inter inhonoratas personas censentur, *l. si cohortalis.* C. *de cohortal. lib.* 12. Spieg.

Appanagium, Francicum vocabulum. Sumi solet pro ea bonorum parte, quæ Regis Franciæ liberis natu minoribus solet concedi, postquam natu maximus mortuo patre regnum adeptus est. Ejus autem jus & conditio hæc est, ut

ut directum dominium Rex ea in parte retineat, & si posteri virilis sexus deficiat, ad Regem redeant. Dictum autem est quasi Abbannagium, B. in P. mutato, quasi quis partem exclusoriam dicat: non à pane quotidiano, ut volunt pragmatici. Prat. vid. suprà Apanagium.

Apparere, Probatum esse & liquere probationibus sonat, §. *si itaque discretis.* Instit. *de actio.* Si apparet eum dare oportere, quem locum ita vertit Theophilus, εἰ φαίνεται ἀντίδικον τὸν ἀρνούμενον χρεωστεῖ μοὶ δοῦναι. Apparet igitur non pro intendere ibidem accipi, ut malè Ol. explicuit. Prat.

Apparere Budæo in Forensib. officii, & obsequii exhibendi gratia præsto esse, quod & ante docuit ad Virgil. vers. *lib.* 12. *Æneid.* Servius,

Hæ Jovis ad solium, sævique in limine Regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus ægris.

Cicero *pro Cluent.* Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid cæteri quos apparere video, volunt? Festus *libro* 12. Navalis, inquit, scriba, qui in nave apparebat. Pratejus. Hinc

Apparitio, officium, actus apparendi, quandoque sumitur pro ipsis apparitoribus. Ulp. *l. fi.* §. *fin. ff. quod met. caus.* quo etiam sensu accipitur *in l.* 1. C. *de locat. præd. civ. lib.* 11. ubi subaudiendum, interveniente, ex *d.* §. *fin. ff. quod met.* causa: idque etiam rectè sentit Odofr. *ad d. l.* 1. qui eam optimè omnium explicat. Apparitio igitur, ibi pro apparitoribus sumitur non pro judice, ut Accursius & Joan. de Platea ibidem: aut pro discussione, ut Oldendorpius falsò putarunt. Apparitio etiam sumitur pro officio, sive ordine, *l.* 2. Cod. *de appar. proconf.* Pratejus.

Apparitor magisteriæ potestatis, l. 33. *C. de appell.*

Apparitor cohortalis, *l.* 12. *pr.* C. *de cohortal.*

Apparitor urbanæ sedis, *l.* 2. C. *de appar. præf. urb.*

Apparitor orbanæ præfecturæ, *leg.* 1. C. *de appar. præf. Anno.*

Apparitores sunt Magistratuum ministri, qui eorum jussa exequuntur, ut colliges ex l. 1. ad inscriptionem & ἐπιγραφῇ relata de exec. & exac. *l.* 12. C. Apparitorum numero scribas, viatores, lictores & præcones contineri ex eo, quem ex M. Ciceronis Cluentiana superius adduximus loco edocemur. Porro eos varios fuisse constat *ex lib.* 12. C. *tit.* 52. 53. 54. 55. 56. 58. 59. 60. Prat.

Apparitores ex eo nomen invenisse videntur, quod magistratui appareant. Hot.

Apparitores dicuntur, qui apparent, & præsto sunt, obsequunturque Magistratib. Virg. 9. *Æneid.*

Quam ipsi cupiant regi apparere Latino.

Gell. *lib.* 2. Posteaquam lictor, qui illi apparebat, intellexit, Cic. *lib.* 3. *de legib.* Leges, inquit, sunt quas apparitores nostri volunt. Hier. *ad Salvinam*: Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus & apparitorum caterva. Ulp. *lib.* 21. *tit. de evict. l. si pignora.* Si pignora, inquit, veniant per apparitores. Nebriss.

Apparitura autem, ipsum ministerium, & officium, ut Tranquillus scribit *in lib. de Grammaticis.* Vid. Old. *in classe* 1. *act.* 4. *in princ.* Prat.

Apparo, media correpta, pro intendo usurpatur. Unde apparitores dictos quidam putant. Frequens est in jure nostro, ut nomen Actionis vel Exceptionis; per conjunctivam hujus verbi, & particulam Si; denotetur: ut apud Justin. *in* §. *si itaque.* Inst. *de action.* & Pomponium *in l. penult. de condict. caus. dat. caus. non secut.* Spieg.

Appellare dicitur inferior superiorem, vel par parem, quum ad eum, ut alloquatur accedit. Ulp. ex prædicto *in l.* 1. *ff. ex quib. caus. major.* Quumve Magistratus de ea re appellatus esset. Et Asconius in illum *Verrinæ* 3. *locum*, ubi Veteres hæredem quendam hominem privatum appellasse dicitur: Appellat, inquit, injuriosum verbum in persona Prætoris: Appellatio enim est inferioris ad potiorem. Hot. Hinc

Appellare, verbum juris, cum is qui à magistrato aliquo injuriam passus est, vel parem vel superiorem magistratum adit, & ut illud decretum rescindat, petit: veluti cum Prætor contra Prætoris, aut Consul contra Consulis, aut Censor contra Censoris, aut Tribuni pl. contra cujusvis magistratus decretum appellantur. Hinc Appellare, ab inferioris judicis sententia ad superiorem provocare. Ulpia. *l.* 1. *ff. de appel.* Appellandi usus quàm sit frequens, quamque necessarius, nemo est, qui nesciat, quippe cum iniquitatem judicantium, vel imperitiam recorrigat, licet nonnunquam bene latas sententias, &c. Hotom.

Appellare, id est, provocare, *l.* 3. 6. C. *de excus. tut. l.* 1. 2. Cod. *de appell.* Provocationem interponere, *l.* 1. C. *sen. rescind. leg.* 15. C. *de excus. tut.*

Appellare generale verbum est: Appellare Magistratum, est ipsum adire agendi causa in edicto Prætoris, *l.* 1. *ff. ex quib. caus. major.* Hoc, inquit Accursius, non fuit expositum ab Ulpiano, quod tamen ab eo factum putem, sed à Triboniano omissum, ut & alia multa. Appellare item ab inferiore judice ad superiorem provocare, *l.* 1. *ff. de appel. & tot. tit.* C. *& ff. eo.* Appellare etiam est judicio convenire, *l. qui appellat.* 29. *ff. de jud. & l. fidejuss.* 16. §. *fin. ff. de fidejuss.* Prat.

Appellare, significare nominat. Cicero, P. Scipionem qui primus Africanus appellatus est. Prat.

Appellare, id est, querelam deferre, *l.* 3. C. *quom. & quand. jud. sent.* Provocationis auxilium flagitare, *l.* 15. C. *de excus. tut.* Appellationem interponere, *l.* 1. C. *de appel.*

Appellare, pro alloqui & verba cum aliquo facere, ut debitor antea, quam vocetur ad judicem appellandus est, ut solvat. Cicer. *pro Cluentio*: appellat hilari vultu hominem Balbus, ut blandissimè potest. Hoc sensu rectè dices: appellatus debitor, bona conscientia urgetur apud judicem ad solutionem. Est autem appellare debitorem denunciare in jodicio vel extra judicium, ut solvat Senec. *l.* 5. *de beneficiis.* Fœnerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse: Martial. *lib.* 7. *ad Baccharam.*

Appellat rigida tristis me voce Secundus;
Audis. sed nescis, Bacchara, quid sit opus.

Cicero *in Epist. ad Attic.* Tulliola tibi diem dat, sponsorem appellat, id est, te convenit ex promissione, & me ut fidejussorem in jus vocat. Itaque debitorem appellans non tenetur injuriarum, nisi, ut Ulp. ait, injuriæ faciendæ causa fecerit, ut si cum Titius statim à Seio pecuniam mutuam esset accepturus eum conveniam, tanquam mihi debeat mille, ita ut terream Sejum, tunc utique teneor. Hac significatione verbi, appello, utitur: qui ait, qui prior appellat,

prior agat, *l. qui prior. ff. de jud.* id est, si duo se invicem creditores dicant, ille qui prior in jus vocavit, & litem instituit, prior auditur agendo : si modo actiones æquè principales sunt, *Authen. & consequenter. C. de sentent.* Forcat. *in Necyomant. Dial.* 58. *n.* 5.

Appallare est auxilij gratia quempiam implorare. Cic. Vos, vos appello, fortissimi viri. Pra. Sic Tribuni appellantur more, & instituto, & exemplo, cum eorum intercessio postulatur, si quid iniquè à Prætore, verbi gratia, decidatur, aut cum auxilii causa appellantor, id verò non fit more in causis, qoia qui id facit, de sua causa cognosci non vult, qui autem auxilii causa tribunos appellat in litibus, is se æquo judicio certare non posse clamabat. Turneb. *lib.* 18. *adverſ. cap.* 22. Prat.

Appellare debitorem, eleganter & propriè pro eo quod crebrius dicitur, interpellare, id est, ab eo id quod debet reposcere. Iulianus *inl.* 16. *in fi. de fidei.* & Col. *lib.* 1. *c.* 7. Prat. Hot.

Appallara aliud est quàm adsectari : appellat enim qui sermone pudicitiam attentat : adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur : adsidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam *l.* 15. §. 17. *de injur.* Hotomann.

Appallare ex adverso, hoc est, nomina per antiphrasin imponere, ut bellum, quod minimè bellum, vel bonum sit. Prat.

Appellare item est blanda oratione alterius pudicitiam attentare. Hoc enim non est convicium facere, sed adversus bonos mores attentare. Ulp. *in l. item apud Labeonem* 15. §. *appellare. ff. de injur.* Prat.

Appellatio est triplex, videlicet, quædam à sententia definitiva, de qua tractatur *ff. & C. de appel.* quædam ab interlocutoria sententia: quam require *in l.* 2. *ff. de appel. recip. vel non.* Quædam denique ab actibus extrajudicialibus, cujus fit mentio *in l.* 1. §. *solens. ff. quan. appellan. sit.* Sunt qui duo tantum genera constituunt, judicialem puta & extrajudicialem, quibus accedo. Sunt etiam qui eam in duo genera distribuant : in expressam, & tacitam. Expressa est, quæ voce aut scriptis fit, *l.* 1. *&* 2. *ff. de appell.* Tacita, quæ neque voce, neque scriptia fit, sed facto : cujus meminit text. *in c. dilecti filii, de appel. in antiq.* Est & alia divisio. Nam quædam appellatur generalis, & hæc rejicitur *c.* 2. *extr. eo.* & specialis, *gloſ. in d. c.* 2. Prat.

Appellatio, definitore Hermogeniano *l. præfecti.* 17. *ff. de minor.* est iniquitatis sententiæ querela. Hæc definitio, ut brevis, ita vera est. Bartolus verò ita definit *in l.* 1. *ff. de appellat.* ut sit jus, quo interim prima sententia extinguitur, & interim causæ cognitio ad superiorem judicem devolvitur. Hanc rectius quàm Bart. definiisse visus plerisque fuit Iulius Pontifex *in c. placuit.* 1. 2. *q.* 6. ut sit à minore judice ad superiorem provocatio. Hermogeniani & Iulii definitiones ut rectæ aptæque sunt, ita omibus probatæ. Prat.

Appallationum formulæ explicitæ cum ex jure civili, tum Pontificio.

Appellationem recipere & admittere, quæ duo idem sonant. *l. ei cujus* 5. *ff. de appell. l. si quis* 6. *hi autem* 6. *ff. de injust.* significant autem Pontificiis adpellationi deferri, *c. an sit. de adp. in antiq.* Huic contrarium est repudiare. *l. appellatione.* 3. *C. eod.* Prat.

Appellationis causas reddere & agere *l.* 1. *&* 2. *ff. an per alium cauſ. l.* 1. *ff. si pend. adpel.* & alibi sæpe *in tit. ff. de appel.* est placitare causas adpellationis. Prosequi appellationem, & provocationem exercere pro eodem dicuntur *l.* 2. §. *legatis. ff. de judic. l.* 3. *ff. de adpel. rer.* Ex appellatione cognosci, & pronunciari dicitur, quando appellationis causa cognoscitur & pronunciatur, *l. non ob.* 25. *ff. pro soc. l. creditor.* 102. §. 1. *ff. de solut. l. licet*, C. *loc.* Sic ex appellatione sententiam dicere *l. minor.* 18. §. *idem* Imp. *de min.* Et ad appellationem judicare, *l. non ff. putabam, ff. de cond. & dem.* Prat. ex Briss.

Appellationes injustæ pronunciantur, cum dicitur malè & temere appellatum. *l. negotiorum ff. de appel.* Porro superiori judici satis est pronunciare justam vel injustam, ex Dioc. & Max. Const. *l. eos, in fin. princ.* C. *de appel.* Old. Prat.

Appellationom librum, qui in ordine quadragesimus nonus est, Iustinianus Imperator totum sibi, quasi à se excogitatum adscribit in confirmatione Digestotum §. *septimus autem* 8.

Appellationum tempora quatuor esse, à quodam antecessore Tolosæ accepi. Primum intra quod appellare oporteat : Et intra decem dies appellandum Iustinianus constituit. *Nov.* 23. §. 1. Idque à recitatione Sententiæ. Secundum tempus intra quod petendi sunt Apostoli, de quo *l. judicibus.* C. *appell.* Tertium est tempus inducendæ, & ut pragmatici Galli loquuntur, relevandæ appellationis, cujus meminit *l.* 2. *&* 3. *C. de temp. & repar. appel.* Quartum tempus terminandæ, §. *sancimus, de appel. constit.* 93. Prat.

Appallationum tempora, *l. qui suspectum.* 20. *de appel.* cum similibus, sunt, quæ ad appellationem interponendam, exercendam & explicandam legibus moribusve constituta sunt. Prat.

Appellationem non oportet ad compares judices referri, sed à minori judicio in majus tribunal ascendere. *Nov. de appel.* §. *illo videlicet observando.* const. 23. cujus epitome tantum in Græca editione Scrimgeri extat. Prat.

Appallatio & retractatio differunt, *l.* 31. *de appellat.*

Appallatio importuna *l.* 6. C. *quor. appell. non recip.* Callida, *l. ult.* C. eod. Moratoria, *l.* 1. *C. Theo. eod.* Superstitiosa, *l.* 42. *Cod. Theod. de appel. leg.* 6. C. *quando provocat. non est necess.* Gothofr. *ad l.* 6. *Cod. quor. appel. non recip.*

Appellationis interpositæ solennia, *l.* 13. *C. de appell. l.* 3. *C. de sent. ex brevic. recit.*

Appillationis beneficium *l. ult.* C. *quor. appel. non recip.*

Appellationis beneficium, *l. ult.* C. *quor. appel. non recip.*

Appallatio fuit inventa ad præsidium innocentiæ : non autem ut defenderetur malitia appellantis, *c. suggestum &c. ad nostram, de appell.* Valde enim necessarium erat, multis remediis subvenire subditis, adversus iniquam sententiam Magistratuum, ne premeretur innocentia, & tandem gravaminibus ad intolerabilem productis, accideret passim contemptus & rerum omnium confusio. Et propterea, si perpendas totius Iuris divini & humani sanctiones, semper observatur æqualis quædam inter magistratus & subditos relatio. Omnes subditi obtemperare debent magistratibus. Et ex diverso, Magistratus honesta semper debent præcipere. Sicut enim magistratuum est, rectè imperare : ita subditorum est, humiliter obsequi. Itaque vi hujus relationis cũ multa sint introducta adversus cõtumaciam subditorum coercendi remedia, vicissim certè oportebat subditos tueri adversus insolentiam Magistratuum. Nullum quippe hominum

genus

genus est, quod non egeat competente medela: quoniam omnis homo mendax. Primum igitur adversus iniquam sententiam judicis remedium est appellatio. Old.

Appellatio oonnunquam à Jureconsultis dicitur provocatio. Nam adversus iniquitatem vel imperitiam inferiorum judi um appellamus & provocamus superiores Magistratus. *l.* 1. *in princ. ff. de appel. juncto* §. *si quis.* Old.

Appellationum auditoria, *l.* 39. *in princ. C. de appel.*

Appellatorium juvamen, *l.* 5. §. 4. *in fin. C. de tempor. & repar. appel.*

Appellatorius libellus, *l.* 6. §. 6. *de appel.*

Appellativum nomen, naturaliter commune est multorum, ut Priscian. lib. 2. Hoc quàm proprium, magis attendi videtur alicui, ut colligunt Doctores *l. Thais.* §. *Stichus servus, ff. de fideicomm. libert.* ex Alberico. Spieg.

Appellatus Modestino est, quem judicem ad quem vulgo vocant. Proinde labuntur, qui litigatorem alterum vocant appellantem, alterum appellatum; quia judex supe ior est appellatus non adversarius. Imo contra eum provocatur, ut *in d. l.* 1. Spieg.

Appellere propriè navigia ad litos, ripam, portum, *l. riparum,* 5. *ff. de rer. divis.* Sed & pecora ad aquam appellere, *l. unic.* §. *fin. ff. ut in flu. publ. l.* 1. §. *Trebatius, ff. de aqu. quotid. & æstiu. l.* 2. *ff. de rivis.* Ex quo pecoris ad aquam appulsus. Prat. ex Briss.

Appendere mutuo, pro dare mutuo.

Appendices institutionis, sunt institutionis tabulæ, *l.* 35. *de acquir. hæred.* Prat.

Appendicius, a, um, quod ab alio pendet, Hieronym. *ad Furiam*: pudicitia sine continib. & appendiciis suis continentia & parcitate. Ulp. *de acquir. hær. l. si quis.* Sunt, ait, appendiciæ præcedentis institutionis. Nebriss.

Appendix propriè ædificium quod alteri adjungitur, & quasi appenditur.

Appia via. Hæc sic nominata fuit ab Appio, qui eam munivit, ut autor est Livius *in* 9. 1. *Decad.* Estque præcipua viarum ducens Brundusium, in qua erant conditoria sepulchraque Ramanorum, vide Pompon. *in l.* 2. *de orig. juris.* §. *fuit autem in primis.*

Appius Claudius, non ille decemvir, sed centum amplius annis posterior, omnia omnium actionum tempora, & omnes observationum solemnitates proposuit, & in unum librum per ordinem redegit: vide Old. *in* §. *postea cum Appius, in poster. l. ff. de orig. jur.* Spieg.

Appius Claudius vindicias filiæ suæ abdixit, *l.* 2. §. 24. *eod.*

Applicitum, pro juncto, apud Scævolam, cum ait, Domum meam cum horto applicito. *l. uxorem*, §. 1. *de leg.* 3. ut apud Plin. *lib.* 2. *Epist.* Applicitum est cubiculo hypocaustum perexiguum. Spieg. Prat.

Applicari ad munera, *l.* 2. *ff. de jur. immun.*

Applicitus morbo, *l.* 7. *ff. ad Trebell.* Briss. *in pareg.*

Applicationis jus fuisse videtur, ut qui peregrinus sese in civis alicujus Romani quasi patroni fidem & clientelam ita dedisset, si is intestato mortuus esset, ejus hæreditatem patronus obtineret. Cicer. *lib. de Orator.* 1. Quid, quod item in Centumvirali judicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium venisset, qui Romæ exulare jus esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoque e esset mortuus, nonne in ea causa jus applicationis obscurum sanè & ignotum, patefactum in judicio, atque illustratum est à patrono? Vide inf. in verb. *jus applicationis.* Hotom. vide suprà post dictionem, *Apium natura.*

Applumbare argentum, est plumbo addito curare, ut argentum argento, vel massa massæ cohæreat, cujus mentio fit in *l. in rem actio. de rei vind.* Spieg. vide *Adplumbatum, Adplumbatura.*

Apponere autoritatem, pro interponere & adcommodare, *l.* 189. *de divers. reg. jur.* Briss.

Apponere sibi prævaricatorem, est curare per te tium se adornandum, ut colluderet scilicet. Bud. *in annot. prior.*

Ἀφόσιωσις δίκη apud Græcos dicebatur, quæ intendebatur in eum, qui in jus vocatus non erat: quod judicium nullius momenti fuisse constat: Quare Plato qocque *lib.* 8. *de leg.* admonet non esse negligendas leges de in jus vocando.

Apprehendere, pro capere personam apud Ulp. *ad leg. Aquil. l.* 3. Sin autem, ait, cum posset apprehendere, maluit occidere: magis est, ut injuria fecisse videatur. Spieg. Prat.

Apprehensio, id est, captura personæ, non est passim concedenda propter magnam jacturam nominis & famæ, juxta *l.* 3. *ff. tutores, ff. de suspect. tut.* Spieg. Prat.

Apprehensio assimilatur traditioni, *l. pen. de usucap. pro leg. l. qua ratione,* §. *hoc autem amplius de acquir. rer. dom.* cum simil. per Apellum indicatis: *c.* 3. Mer. Spieg.

Approbare dicitur, qui non improbat. Prat.

Approbatum semel, reprobari non potest. *l.* 13. *ff.* 10. *ad leg. Iul. de adult.*

Approbare opus, sive probare, est ut vulgus loquitur, rectè & probè consummatum præbere. Id autem redemtoris est, non locatoris. Paulus *de locat.* Si in lege locationis comprehensum est, ut arbitratu domini opus approbetur, perinde habetur, ac si viri boni arbitratu comprehensum est. Ex Bud. Porro approbare, & non contradicere, idem sunt. Bart. *in l. ne in arbitris. C. de arbitr.*

Appromissor est, qui quod suo nomine promisit, idem pro altero quoque promittit. Festus, vid. *Adpromissor.*

Appulsus pecoris inter servitutes, jus ad aquam appellendi *l.* 5. *de serv. rust. præd.*

Aprarius adjectivum ab aper, ut retia apraria, Paul. *lib.* 21. *tit.* 5. *l.* 22. *ff.* Prat.

Apronianum S. C. *l.* 26. *ad S. C. Tertul. l.* 1. *liber. municip.* Brisson.

Aprilis olim anni initium, Gothof. *ad l* 7. §. 4. *C. de advoc. divers. judic.*

Ἀφύλακτος quasi neglectus, 1. Harme. ult. Goth. *ad rubr. C. de infant. expos.*

Apsides lances sunt rotundæ, quæ & parapsides dicuntur; sunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ. Ut apud Horatium.

tabulas cænabat omasi,

Vilis & agnina.

sed & in Jurisconsulto parapsidas tabulas, trullas aliqui legunt, alii acetabula.

Apta persona, pro conveniente alicui rei, & idonea. *l.* 1. *ad fi. de consit.* Spieg.

Apud Iulianum Marcellum scribere vel notare cum legis, notas significari accipe, quas is ad Iulianum scripsit. Cujus rei exempla, quia frequentia sunt, non adfero. At cum apud Alfenum, vel Melam Servium scribere legis, referri Servii sententiam scito. *l.* 66. §. *item scriptum. ff. pro soc. l.* 77. *in fi. ff. de verb. sign. l.* 3. §. *Servius ff. de penu leg.* Nam plurima Servii Sul. sui auditores,

auditores, quæ ab eo auditione acceperant, in scriptis suis retulere. *l. 12. in prin. & §. sed an instrumenti. ff. de instr. vel inst. l. 22. ff. de neg. gest. l. 25. de testam. l. 1. §. sed & apud. ff. de aq. & aq. pluv. l. 7. ff. de dote releg.* Apud & Penes differunt. Apud aliquem est, quod ab eo qualitercunque tenetur: Penes eum est; quod quodammodo ab eo possidetur, *l. 63. de verb. sign.* Sed hæc differentia ut plurimum confunditur, *l. 1. & 3. §. si penes. de tabul. exhib. l. 15. §. pen. de precar. l. 23. fin. usucap.* Briss.

Apud aliquem obligari. id est aliqui. *l. 16. de fidei.* Hotom.

Apud, mutuam loci & personæ conjunctionem significat, ut cum dicimus; Cœno apud amicum. Apud & penes in hoc differunt: alterum personam cum loco significat, alterum personam & dominium ac potestatem: quo proximè accedit, quod Ulpianus *l. penes. 63. de verb. signific.* dicit, penes amplius esse quàm apud. Ridicula est ergo L. Vallæ reprehensio. Prat.

Apud patriam restitui. *l. unic. C. ubi petant tutor.*

Apud ærarium pendere. Qui apud veteres fisci debitores erant, interim dum eorum bona venirent, cognoscereturque; quantum ex eorum bonis redigi posset, apud ærarium pendere dicebantur Alciat. 10. *parerg. c. 23.* Spieg.

Apulensis Colonia, *l. 1. §. 9. ff. de censib.*

A Q.

Aqua, inquit Festus, à qua juvamur.

Aquam Isidorus 13. *orig.* 12. scribit cæteris elementis imperare, ut quæ cœlum temperet, terram fœcundet, aërem incorporet: ea pisces nutriri, fruges, arbores, & herbas: Eam potum cuique animanti tribuere. Idem scribit Augustin. *lib. 5. de genesi ad litteram.* Hinc Thales dicebat, aquam esse, à qua nata sunt omnia. Lactantius 1. *Inst.* 6. & Fulgent. 1. *meteorolog.* refert, Neptunum, Deum maris cum tridente pingi, ut intelligamus aquam cœlo, aëri, ceu nubibus & terræ mixtam esse. Et Tertul. *lib. de baptismo*, aquam commendat, ut antiquam substantiam, & Dei sedem, ceu vectaculum, quin aquis primum præceptum fuisse refert, ut animas proferrent, vid. eundem ibidem de aquæ laudibus, & Senecam 3. *nat. q. 3. cap. 19. & seq.* Gothof. *ad l. 4. ff. de rivis.*

Aqua ubi venundari solet, alimentorum appellatione continetur. *l. 1. ff. de alim. leg.* Spieg.

Aqua Claudia, cujus Pomponius meminit *l. 2. de orig. jur.* vide *Claudia aqua.*

Aquam caducam vocabant ex lacubus abundantem. Sic ferunt Nervam edixisse: Caducam neminem volo ducere, nisi qui meo beneficio aut priorum Principum habent. Porro qui aquam à Principe impetrarat, debebat epistolam adferre ad curatores aquarum, deinde ad Cæsaris Procuratorem, qui calicem ejus moduli, qui fuerat impetratus, adhibitis liberatorib. signabat, ad lineamque aliorum collocabat, deinde animadvertebat, ne alii castello, quam epistola Principis juberetur, fistula subjiceretur: Castellum autem Ulpianus scribit vocari receptaculum, quod publicam aquam suscipiebat. Bald. *ad Inst. de servit.* cui subscribere videtur Majoragius Miscel. *lib. 3. c. 8.* ex Frontino de aquæductibus.

Aqua quotidiana (ut Ulp. *in l. 1. §. 2. & 3. de aqua quotidiana & æstiva* ait:) non est illa, quæ quotidie ducitur, sed ea, qua quis quotidie possit uti, si vellet: quanquam quotidianam interdum hyeme ducere non expediat, & si posset duci. Duo autem sunt genera aquarum: est quotidiana & æstiva. Quotidiana ab æstiva differt usu non jure. Quotidiana aqua est, quæ duci quotidie solet, ut æstivo tempore, vel hyberno; etiamsi aliquando ducta non est. Ea quoque dicitur quotidiana, cujus servitus intermissione temporis divisa est. Æstiva ea est, qua æstate sola uti expedit: sicut dicimus vestimenta æstiva, saltus æstivos, castra æstiva, quib. interdum etiam hyeme, præsertim autem æstate utamur. Ego probandum puto ex proposito utentis, & ex natura locorum aquam æstivam ab aqua quotidiana discerni. Nam si sit ea aqua, quæ perpetuo duci possit, ego tamen æstate ea sola utar, dicendum est, hanc aquam esse æstivam: rursus si ea sit aqua, quæ non nisi æstate duci possit, æstiva dicetur: & si ea sint loca, quæ natura non adimant aquam, nisi æstate, dicendum erit, rectè æstivam dici. Hæc Ulp. *in d. §. 2. & 3.* Fit præterea in jure civili mentio Aquæ Pluviæ, Diurnæ, Nocturnæ, &c.

Aqua pluvia est, quæ de cœlo cadit & imbre excrescit, sive per se hæc aqua cœlestis noceat, ut Tubero ait, sive cum alia mixta sit, *l. 1. §. 1. & toto tit. ff. de aq. & aqu. plu. arc.* Cic. *in Topic.* aquam imbri collecta definit, quæ manu noceat. Imbrib. autem conceptæ viva aqua opponitur *in l. 1. §. hoc interdictum ff. de fonte. l. 11. ff. quod vi aut clam.* Aqua pluvia nocet vel opere facto, vel natura, *l. 1. §. 2. de aq. & aqu. pluv. arc.* Nam, ut ait *in Topic.* Cic. genus est aqua pluvia nocens. Ejus generis formæ duæ, Loci vitio, & manu nocens. Diurna aqua est, quæ interdiu ducitur: nocturna quæ noctu tantum, *l. 10. ff. quemadmod. serv. amitt. l. 17. ff. de aq. & aq. pluv.* Briss.

Aquam coercere, est continere sic, ne defluat vel dilabatur; dummodo non permittatur cui novas venas quærere vel aperire: hic enim innovat aliquid, præterquam præcedenti anno usus est, *l. 1. §. coercere, ff. de fonte.*

Aquam vicini alio derivare non licet, *l. 2. ubi* Goth. *C. de leg. Aquil.* adde *l. 27. §. 32. ff. eod.*

Aquæ controversia pro impetu aquæ, *l. 24. §. sed & si de dam. infect.* Briss.

Aquæ caput, illud est, unde aqua nascitur. Si ex fonte nascatur, ipse fons: si ex flumine vel lacu: prima incilia, vel principia fossarum, quibus aquæ ex flumine, vel ex lacu in primum rivum compelli solent. Planè si aqua sudoribus manando in aliquem primum locum effluere, atque ibi apparere incipit ejus hoc caput dicemus, ubi primum emergit, *l. 1. §. caput aquæ, ff. de aq. quotid. & æstiv.*

Sunt & frigidæ & calidæ aquæ, *l. 1. §. idem Labeo scribit. ff. de aqua quotidiana, l. 3. §. 1. ff. de aq. & aq. plu. l. 3. §. hoc interdictum, ff. de rivis*, ubi aquæ calidæ rivos Hierapoli civitate Phrygiæ esse traditur: quod & Vitru. *l. 8. c. 3.* testatur. Ad eundem modum, ait. Hierapoli effervet aquæ calidæ multitudo, ex qua circum hortos & vineas fossis ductis immittitur. Hanc ut puto civitatem Xiphilin. in Traiano intelligit, cum Hierapoleos in Asia mentionē facit. Briss.

Sunt & aquæ perennes quæ perpetuò fluunt, & ab illis separantur, quæ arescunt, *l. 1. §. loquitur, ff. de aqua quotid.* Aquæ salientes, quæ ex tubulis & fistulis erumpunt, *l. 79. in fi. ff. de verb. sign. l. 12. §. fistulæ, ff. de instruct. vel instr. legat. l. 2. ff. de supell. leg.* Et apud Sueton. *in August.* Et ita salientes accipe in l. 15. *ff. de act. empt.* Saliebant verò aquæ, vel cantharis vel rostris personarum, ut apparet *ex l. 41. §. item*

hoc

hoc prohibetur, *ff. de legat.* 1. *l.* 17. §. *castella ff. de act. empt.* Briss.

Aquæ ductus servitus Rusticorum prædiorum, jus est aquam ducendi per fundum alienum, *l.* 1. *ff. de servit. rustic. l.* 10. *ff. si servit. vindic. l. unic.* §. *hoc interdictum. ff. de rivis.* §. 1. Inst. *de servit. prædior.* Ducitur verò aqua fistulis rivo, tubulis, item per lapidem stratum, ut *l.* 17. *ff. de servit. urban. l.* 78. *ff. de contrah. emp. l.* 11. §. *ult. ff. comm. præd. l.* 38. §. *ult. de act. emp. l.* 17. §. 1. *ff. de aq. plu.* ut Vitruv. *lib.*8. *c.*7. & Pallad. *li.* 9. *c.*11. scribunt. Vulgo autem fistulis aqua ducebatur: lapide verò strato ita demum, si convenerat. Tollebatur verò & trahebatur aqua nonnunqoam per rotas, *l.* 40. *in fin. de contrah. empt. l.* 2. *ff. de comm. præd.* Dividebatur aqua mensuris: digitis videlicet, unciis, & modulis. *l.* 5. *ff. de aqua quotid. l.* 2. & *l.* 3. *de aquæ duct.* C. Theod. & apud Frontin. *in lib. de aqua duct.* Aquarij sulci in agris aquæ è *litis* educendæ causa fiebant, qui ὅλκες Græcè appellantur, *l.* 1. §. *sed & si quis arare*, & *l.* 24. *ff. de aq. & aqu. pl.* Columel. *lib.*2. *c.*8. & Fest. Pompon. *lib.*5. Briss.

Aquagium, *in l.* 3. §. *pen. ff. de aqu. quotid. l.* 9. *ff. quemadm. serv. amit. l.*15. *ff. de servitut. rustic.* quasi aquæ agivum, i. e. ductus aquæ, ut Festus *lib.*1. interpretatur: aliàs aquæ iter vocatur, *l.* 21. *ff. de serv. rustic. l.* 19. §. *iter. ff. comm. divid. l. ult. ff. de aqua quotid. l.*40. §. *in lege ff. de contrah. empt.* Briss.

Aquæ agmen, *l.* 6. C. *de servit. & aqua.*

Aquæ mola, *l.* 10. *med.* C. *de aquæduct.*

Aquæ haustus servitus rusticorum prædiorum. §. *inter rusticorum.* 3. Inst. *de servit. præd. l.* 1. §. 1. *ff. de servit. præd. rust.* est jus hauriendi aquam, & portandi per agrum, fundum alterius, ratione servitutis. Differtque ab aquæductu, qui fit in fistulis & meatibus subterraneis. Sed aquæ haustus fit per animalia portando. Ut *l. si prius.* §. 1. & 2. *ff. de aq. plu. arcend.* Ubi dicitur, quod non debet ille cui debetur servitus æquæductus lapidibus seu fistulis ordinare, quia usus domini plus incommodatur, *ff. de contrah. empt. l. si aquæduct.* Hotoman.

Aquæ ductus (vide t. tit. C. *de aquæduct. l.* 11.) vel aquæ haustus ex fonte constitui potest: Ex puteo aquæ haustus, non aquæductus, nec omnis habet aquam vivam, omnis autem fons habet aquam vivam. Et qui puteus aquam vivam habet, eleganter jugis puteus à Cicerone dicitur, & aqua, quam continet, similiter jugis. Iugis autem, quæ perennis, viva, naturalis est, opponitur à Salustio pluviæ *in Iugurthina.* Senec. 3. *Nat. Quæst.* Non cœlestem esse nec collectivum humorem, sed quod dici solet, vivam aquam, & dicitur viva eodem sensu, quo Virgilio vivum saxum, vivum flumen, vivus lacus & viva terra, i. naturalis. Hac verò aqua sola usos veteres in sacrificiis quidam putant, qui refelluntur à Festo, dum muries definitor ea esse, quæ fit ex sale sordido in pilo pinsato & in ollam fictilem conjecto, & cætera, cui virgines Vestales aquam jugem, vel quamlibet, præterquam quæ per fistulas venit, addant. Ex quo loco emendandus est aliter Varronis locus apud Nonium Marcellum hoc sanè modo: Commentaria (inquit Varro) veteris Fabii pictoris legi, Muries fit ex sale, quod sal sordidum tunsum & in ollam rudem fictilem conjectum est. Cuiac. *observ. lib.* 11. *c.* 3. *in fin.*

Aquæ & ignis interdictio gravissima apud veteres Romanos pœna erat, quæ adimebat necessarium duorum Elementorum usum, cum civitate, nihilque præter libertatem relinquebat, §. 2. Inst. *de cap. demin.* In cujus locum postea successit deportatio seu exilium. Constat itaque, veterem fuisse consuetudinem, ut qui exilio mulctandus esset, ei nulla exilii mentione facta, aqua, & igni, interdiceretur. Cum enim usus earum rerum eriperetur ei, quibus carere vita non potest, re & veritate irrogabatur et exiliom: verbo non irrogabatur. Hotom. Apud Athenienses aqua & igni interdici appellabatur, εἴργεσθαι τῶν νομίμων. Hic

Aqua & igni interdicti in libris nostris accipiendi sunt deportati, *l.* 1. §. *si quibus. ff. de leg.* 3. *l. ult. ff. de legat. l.* 2. *ff. de pæn. l.*3. *ff. ad leg. Jul. pecul. l.* 5. *ff. de cap. min. l.* 59. §. *si hæres. ff. de hæred. inst. l.* 10. *in fin. ff. ad leg. Jul de vi publ. l.* 13. *ff. de bon. poss. l.* 29. §. *& quid si tantum. ff. de lib. & posth. l.* 24. *C. de don. inter vir. l.* 1. *C. de reund.* Briss. Cæterum olim aquæ & ignis sacramento etiam matrimonii fœdera sanciebantur. Causa enim nascendi duplex est, ignis & aqua: Mas ignis, quod ibi semen: Fœmina aqua, quod fœtus ab ejus humore fit. Goth. *ad l.* 66. §. 1. *de don. inter vir.* Et sic materiam corporis in humore, animæ in calore esse, ac utreque fœtus animantium omnium corporari atque animari ad vitam, author est Lactantius. Alterum enim quasi masculinum elementum est, alterum quasi fœmininum. Alterum agens, alterum patibile: meminit hujus Scævola *in l. pen. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Plutarch. in problem. Connan. *lib.* 8. *c.* 3. Forcat. *in l. pen. c.*14. & rursus in dialogo qui inscribitur Cupido Iurisperitus cap. 10. num. 8. idem etiam approbat Cuiac. *observ. lib.* 11. *c.* 2. dum dicit, quod in d. l. pen. rectè scriptum sit: priusquam uxor aqua & igni acciperetur. Sic Nonius apud Nonium, Sequere me, puriter volo facias, igni atque volo hanc accipere. Sic Varro apud Servium, Mariti aqua & igni uxores accipiebant. Et eodem respicit versus ille Valerii Flacci 8.

ignem Pollux undamque jugalem
Prætulit.

Accipere autem & ducere uxorem idem est, ut Servius *lib. de dot.* declarat. Promittit se daturum in sponsalibus contrahendis, se accepturum ducturumve sponsus. Cuiac. suprà alleg. loco.

Aqua profluens separatur à fluminibus, §. *& quidem de rer. divis.* Videturque tantum à flumine differre, quantum pars à toto. Flumen enim est, quod integrum fluminis usum præbet, velut navigandi, piscandi, lavandi. Aqua profluens est pars ejus quamtumvis tenuis, quæ non integrum fluminis usum præstat, sed potandi & abluendi tantum. Ex quibus intelligi debet, aquam profluentem nihil aliud esse, quàm aquam fluminis. Cic. *de offic.* Ex quo sunt illa communia, Non prohibere aquam profluentem: pati ignem ab igne capere: ubi tamen aqua profluens legendom videtur. Hot. Prat.

Aqualiculus, ὑποκοίλιον est, ab aqualus, quod alvum significat. Persius *Sat.* 2. Nugaris cum tibi Calve, Pinguis aqualiculus propenso sesquipede extat.

Aquarii appellantur aquarum custodes, quos Græci ὑδροφύλακας vocant, *l. pen. de aquæduct. lib.* 11. C. Et apud Frontin. *in l. de aquæduct.* Ita possunt Aquarii servi accipi *in l.* 12. §. *idem respondit*, *ff. de instruct. vel instrum.* & apud Firmicum *lib.* 4. *Mathes. es. cap.* 6. Briss. Sunt & aquarii impudicarum mulierum sordidi assectæ: quam significationem vir doctissimus

Turnabus

Turnebus inde promanasse putat, *lib.* 14. *adverſ. c.* 12. quod aquarii dicebantur, qui aquam in ædes portabant, qua plurima egent ad balneum ſeque eluendas mulieres & hac occaſione amorum internunciis ſolebant eis uti, hinc Juvenalis: Veniat conductus Aquarius, &c. Prat.

AQUATIONEM pro irrigatione Palladius uſurpat; annotavit & Rhodiginus.

AQUÆLICIUM dicitur, cum aqua pluvia remediis quibuſdam elicitur, Feſto *lib.* 1. & Tertul. *lib.* 3. *adverſ.* Prat.

AQUILEX, qui ſcientiam deducendæ aquæ habet. vel qui Marcello autore, aquam colligit. Apud Juriſconſ. *l. fi. de jure immun.* Aquilices inter eos, qui immunes habentur, numerat: tametſi fuerint, qui vel erraſſe Juriſconſultos affirmarint, vel aquilegem ſcribendum. Sed nihil obſtat. Alciat. ait, ab eo qui aquilex nominandi caſu dicitur, & aquilicem, & aquilegem deduci. Sicut & major unicuique videri debet Columellæ, Juriſconſultique autoritas, Nonii Marcelli teſtimonio: qui ignoraſſe videtur, qui ſint elices. Hujus dictionis explicationem j. pete. Spieg.

AQUILIA lex, plebiſcitum eſt de damno injuria dato, *l.* 1. *& tot. tit. ff. ad leg. Aquil. &* Inſt. *de leg. Aquil.* Briſſon.

AQUILIÆ legis & ſervi corrupti actionis differentia, *l.* 5. §. 2. *ff. de ſerv. corrupt.*

AQUILIÆ legis & noxalis actionis differentia. *l.* 2. *in prin. de noxal. act.*

AQUILIANA ſtipulatio, quia à Gallo Aquilio introducta eſt: qua omnes in univerſum obligationes, quibus ultro citroque obſtringimur, in ſtipulationem, & verborum obligationem perducuntur, ut ſic acceptilatione ſopiri queant. *l. & uno. §. ejus rei. ff. de accept. l. ſi donationis. C. eodem. §. eſt autem* Inſtit. *quib. mod. toll. oblig.* Spieg.

AQUILIANA ſtipulatio, ut Ulp. de tranſactionibus ait, omnimodo omnes præcedentes obligationes novat, & perimit: ipſa perimitur, per acceptilationem: & hoc jure utimur, ideoque etiam legata ſub conditione relicta in ſtipulationem Aquilianam deducuntur. Maffeus.

AQUILIUS Gallus IC. Ciceroni familiaris, à quo formula inventa eſt inſtituendorum poſthumorum nepotum, quæ in *l.* 29. *de lib. & poſth.* exponitur. Ab eo Aquiliana ſtipulatio, ut ſupr. Cujus verba referuntur *in l.* 18. §. 1. *de acceptil. §. præterea.* Inſt. *quib. mod. toll. obl.* Meminit *l.* 3. 4. 15. 32. *&* 46. *C. de tranſact. l.* 2. 4. 5. *&* 9. §. *qui per fallaciam. l.* 15. *ff. eod. tit. l.* 39. *ff. de dol.* Briſſon.

AQUILINUS ſervi nomen, *l.* 19. §. *ult. ff. de fideicomm. libert.* Briſſ.

AQUIMINALE Paulus apertè pro vaſe aquario uſurpat, *in l.* 3. *in prin. ff. de ſupel.* Et paulò poſt. Nam & pelves argenteas, & aquiminalia argentea & menſas, &c. Hotom. Cujac. tamen *obſerv. lib.* 10. *c.* 12. non aquiminale, ſed aquimanile ſcribendum cenſet. Græci χέρνιβον vocant, eo quod vel ex eis aqua manet, vel effundatur in pelves, vel quod aquam poſcere ſolerent ante cibum his verbis: Aquam manibus. Plautus *truculento*, Date aquam manibus, apponite menſam. Fabius pictor apud Nonium. Aquam manibus pedibuſque dato, polubrum ſiniſtra manu teneto, dextra vaſum cum aqua. Caper Grammaticus. Veteres manibus pedibuſque aquam dixerunt. Ariſtophanes Grammaticus οὕτω δὲ ἔθος λέγειν, ὕδωρ κατὰ χειρὸς πρὸ τοῦ εἰσαχθῆναι τὴν τράπεζαν. Μετὰ δὲ τὸ δειπνῆσαι, Ἀπονίψασθαι φασὶν αὐτοί. Et inde veteres gloſſæ, quæ χέρνιβον aquimanile vocant Aquamanus. Cujac. *ſupr. alleg. loc.*

AQUIMINARIUM ſive (ut malumus) aquimanarium. Pomponius in *l.* 21. *ff. de arg. aur. leg.* in argento eſcario ponit, Urceolum in potorio, quum & hic aquæmanalis dicatur apud Nonium. Sed ratio diſcriminis eſt, quod hoc potaturo, illo manibus cœnaturo aqua miniſtretur, & hoc idem de aquiminario proditum eſt *l.* 19. §. *ſi cui eſcarium, in quo §. adnotari dignum*, verba illa adulterina eſſe, i. ad eſum & potum (nam quæ ad potum, ſane eſcario non cedunt) aut ſanè legendum: Item ad eſum & potum, *ex l.* 32. §. *quidam. eod. tit.* Sed mirum aquiminaria ſimul & pelves & trullas argenteas argento adnumerari, *d. l.* 19. quæ ſupellectili, *in l.* 3. *ff. de ſupel. leg.* & rurſus culcitras & cervicalia veſti. *l.* 25. quæ etiam ſupellectili. *d. l.* 3. Nam imperia ſive impelia cervicalia ſunt, & ſimiliter tegmina ſubſelliorum & tapeta, quæ inſterni aut injici ſolent veſti *d. l.* 25. quæ ſupellectili. *l.* 5. *ff. de ſupellect. leg.* Hæc certè pugnant invicem, niſi aquiminaria in hoc tit. vaſa eſcaria ſunt, & trullæ potoria, ut conſtat ex *l.* 36. & pelves item, eſcaria. Nam etſi fictilia aut vitrea quæ ſunt, ſupellectili adnumerentur, non tamen argentea propter ſeculi ſeveritatem, nondum admittentis in ſupellectilem eſcaria aut potoria argentea vaſa. Et trulla quoque ſimpliciter dicitur eſſe in ſupellectili *d. l.* 3. non trulla argentea, pelves autem & aquiminalia argentea, quæ dicuntur eſſe in ſupellectili *d. l.* 3. vaſa ſunt aquaria, quæ eſui & potui non ſerviunt, quæ ſeverior illa ætas non reſpuebat. Cujac. *obſ. lib.* 10. *c.* 17. *circa med.*

AQUITANIA, *l.* 11. *ff. de cuſtod. & exhib. reor. l.* 2. *C. de municip. & origin.*

A R.

ARA ſalutis, *l.* 3. *in princ. C. de his qui ad eccleſ. confug.*

ARABARCHES, erat Alexandriæ magiſtratus, qui Judæis præerat Alexandrinis, quem & quidam Alabarchen vocant: unde in Epigr. 2. ſcribitur ὡς ἀλαβάρχης χαμμαρτοῦ γίγονεν. De hoc meminit Joſeph. *lib.* 22. *c.* 5. belli Judaici, his verbis: Primi inter Alexandrinos Judæos, tam opibus quàm genere, & tum Alabarchiæ magiſtratum gerentis. Alio loco, videl. *lib.* 19. *c.* 4. Ethnarcham appellat. Ergo ejuſdem gentis Princeps fuit Alabarches, & Ethnarcha, & credibile eſt Alexandrinorum quodam idiomate, r literam in l emollitam. Vide Turneb. *adverſ. lib.* 27. *c.* 25. Prat.

ARABARCHES, præfectus officio publicanorum, vide Alciat. *lib.* 1. *prætermiſſ.* Arabarchiæ vocabulum exſtat in *conſtit. C. de vectig. commiſſ.* quæ ſic habet: Uſurpationem totius licentiæ ſubmovemus circa vectigal Arabarchiæ per Ægyptum, atque Auguſtaneam conſtitutum; nihilque ſuper transductione animalium vendicari permittimus. Quæ verba indicant, Arabarchen, præfectum fuiſſe exigendo vectigali de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptum devehebantur: ut ſit illud officii publicanorum. Sunt qui ſimpliciter mollem accipiunt, ſed reclamante Alciato, qui eos domandos exiſtimat. Spieg. Anto. Auguſt. lib. ſingulari ad Modeſt. dubitat, an ea conſtitutio ad Arabiæ Sacerdotem pertinere dicenda ſit. Schard.

ARABIA provincia, *l.* 9. *de extraord. crim. l.* 10. §. 1. *in fi. C. de diverſ. offic. & apparitor. judic.*

ARABICUS onyx, *l.* 16. §. 7. *circ. fin. ff. de donat.*

ARA-

Arabicum gummi, Gothof. *ad eund.* §. 7.

Aræ gramineæ Maroni *lib.* 12. sunt cespiticiæ, quales in castris excitabantur, ut & tribunalia, quanquam & è cespite subitas sibi etiam alias aggerabant aras, & cespitem pro ara habebant. Turneb *lib.* 11. *adverf. c.* 1.

Aratores dicebantur, à quibus aliquis ager decumanus, qui proprius non erat, sed publicus Romani populi censebatur, ac decumarum conditione & pensatione agricolis erat attributus, colebatur, agrique quos colebant arationes nuncupabantur. Sed & omnis ager vectigalis & decumanus, qui arabatur, frumentariusque erat, sic vocabatur. Cicero *in Verrem*: Pulsos aratores esse dico, agros vectigales vexatos. Et *in Rullum*: Illi Capuam receptaculum aratorum esse volunt. Nam ager Campanus, cum publicus populi Romani esset, qui Capuæ eum colebant, & decumas pensitabant, aratores erant. Turneb, *adverf. lib.* 1. *c.* 6. Prat.

Aratores servi, aratorii boves, aratorium instrumentum, puta vomeres & aratra à creditoribus, executoribus sententiarum, aut exactoribus tributorum capi non possunt, idque propter utilitatem agriculturæ, *l.* 8. *C. quæ res pignor.* Auth. *agricultores. C. eod.* Gothofr. *ad l.* 7. *C. eod. tit.*

Aratrum inducere moris fuit Romanis, cum urbem aliquam evertissent, ut eam funditus delerent. Hinc probare & colligere solent Jurisconsulti, tum urbem aliquam esse desiisse, ac interiisse, cum in ea aratrum circumductum est. Modest. *in l.* 21. *ff. quib. mod usufruct.* Si ususfructus, inquit, civitati legetur, & aratrum in ea inducatur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago: ideoque quasi morte desinit habere usumfructum. Horat. *lib.* 1. *car.*

(Iræ)
—altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.

Et Cicero *Phil.* 2. Ut vexillum videres, & aratrum circumduceres. Hot. Prat.

Aratrum pati civitatem, id est, excidium: sed & est amittere jus civitatis, illudque ob delictum quasi morte desinere habere; ut passa est Mediolanum Insubriæ anno salutis 1163. Propriè pœna est conjurationis atque inobedientiæ. Spieg.

Arbiter vetustè dicebatur, pro teste. Unde illud, Remotis Arbitris, id est, sine teste & in solitudine. Prat.

Arbiter judicem datum addictumque à Prætore plerunque significat. *l.* 14. *ff. depos.* conjuncta cum *l.* 7. *ff. de neg. gest. l.* 1. *ff. de pact. dot. l.* 6. *C. de reb. cred. l.* 2. *C. de sent. & interloc. l.* 5. *C. de distr. pig.* A judice tamen separatur *in l.* 7. *ff. ad leg. Jul. repet. l.* 15. *ff. de re jud.* §. *omnium. Instit. de act.* Et apud Gell. *lib.* 20. *c.* 1. Quin hoc controversum fuisse apud veteres Consultos Cic. *in Murena* scribit, judicem an arbitrum dici oporteret: Quorum verborum illa ex eodem Cicer. *pro Rosc. Comœdo* differentia colligi potest, quod qui bonæ fidei judiciis vel arbitrariis dabatur, Arbiter: qui strictis, judex dicebatur. Quod Festi interpretatio comprobat, qui arbitrum inde dici ait, quod totius rei habeat facultatem & arbitrium. Nam in arbitriis cum & hoc actionum natura clausulæ, Ex bona fide, vel Quantum æquius melius sit dari, verba indulgerent, solutius æquitatem sequi permittebatur: contra quam in strictis judiciis, quibus addictus judex in angustissimam formulam, à qua discedere vel latum unguem non poterat, concludebatur. Nam judex à Prætore datus facti tantum, non autem juris notionem habebat, sed eo sibi à Prætore dato constringebatur: nec plus vel minus adjudicare poterat. De arbitro autem longè aliter scribit Paulus *in l. qualem. ff. de arbit.* qualem ait sententiam dicat arbiter, ad Prætorem non pertinere Labeo ait, dummodo dicat, quod ipsi videtur. & ideo si sic fuit in arbitrum compromissum, ut certam sententiam dicat nullum esse arbitrium, cum tamen Ulpian. *l. si convenerit. ff. de re jud.* si convenerit, ait, inter litigatores, quid pronuncietur, non abs re erit, judicem ejusmodi sententiam proferre. Hoc discrimen Seneca *lib.* 3. *de benef. c.* 7. perspicuè declarat. Quæcumque, ait, in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam Judici. Ideo melior videtur conditio causæ, si ad judicem quàm ad arbitrum mittatur: quia illum formula includit & certos, quos non excedit, terminos ponit: hunc libera & nullis adstricta vinculis religio: & detrahere aliquid potest, & adjicere, & sententiam suam, non prout lex & justitia suadet, sed prout humanitas & misericordia impulit, regere: hæc ille. Inde observare possumus, Arbitros in his potissimum judiciis nominari, quæ ex bona fide descendunt. Veluti, Arbiter familiæ erciscundæ, *l.* 1. *ff. de collat. dot. l.* 20. *l.* 44. §. *usumfructum. l.* 47. *l.* 52. §. *arbiter. ff. fam. ercisc. l.* 5. *l.* 15. *l.* 17. *C. eod. tit. l.* 2. *C. de inoffic. don.* & apud Cic. *pro Cæcinna.* Qui & Arbiter dividendæ hæreditatis appellatur in *l.* 18. *C. famil. ercisc. l.* 78. *ff. de hæredib. inst. l.* 11. & *l. ult. ff. de distract. pign. l.* 13. *C. de probat.* Et arbiter dividendis bonis datus. *l.* 3. *C. communi. divid.* Et arbiter divisionis in *l.* 26. §. 1. *ff. de pact. dot. l.* 77. §. *pater plurib. ff. de leg.* 2. *lib.* 2. & *l.* 8. *C. de collat.* Quo alludens auctor, Queruli exprome ait, thesaurum: divisio celebretur, quoniam præsto est arbiter. Briss. ex Hoto. §. *si: itaque disceres.* Instit. *de act.*

Arbiter, id est, calculator, *l.* 5. *C. de distract. pignor.*

Arbiter silentiosius quis dicatur, vide Goth. *ad rubr. C. de offic. præfect. vigil.*

Arbiter actionis quod metus causa. *l.* 14. §. *hoc autem, ff. quod met. caus.* Datur & in his causis Arbiter, quæ arbitratu viri boni æstimandæ ac definiendæ sunt. *l.* 12. *ff. de leg. lib.* 3. Veluti ad determinandam viam latitudinemque actus, vel itineris statuendam. *l.* 13. §. *si totus.* & §. *latitudo. ff. de servit. rustic.* Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controversia. *l.* 11. *in fi. ff. de servit. urban.* Ad fidejussores item probandos, *l.* 9. *ff. qui satisd. cog. l. ult. ff. à quib. appel. non lic. l.* 7. §. *non solum. ff. de minorib.* quos fidejussorum vires æstimare Imp. ait *in l.* 6. *C. de advoc. diverf. judic.* Briss.

Arbiter & de alimentis patroni datur arbitraturus, quantum sit in facultatibus, *l.* 5. §. *ult. ff. de lib. adgn.* Nec non inter fructuarium & dominum de refectione ædium, & ut sarta tecta habeantur, Arbiter datur. *l.* 7. §. *quoniam igitur ff. de usufr.* Arbitrum dat Prætor, cujus interventu tribuantur merces. *l.* 7. *ff. de tribut.* Sed & cum magistratus in possessionem fideicommissi servandi ventrisve causa miserunt, Arbitrum dat, ad definiendum, quantum deminui oporteat, distrahendaque ea, quæ mora deteriora futura sunt. *l.* 1. §. *pen. ff. de vent. in possess. l.* 27. *ff. de reb. auct.*

auct. jud. Præterea ad executionem judicati, Arbiter datur. *l.* 15. §. *si super. cum aliis* §§. *ff. de re jud. l. ult. ff. de judic.* ut & ad restituendum fideicommissum. *l. pen. ff. de confess.* Quin etiam in revocatoria actione arbiter intervenit. *l.* 8. *ff. quæ in frau. cred.* Postremo & in controversia finium de modo agrorum Arbiter, vel ex conventione litigatorum, vel Prætoris datione sumebatur. *l.* 7. *ff. fin. regun. l.* 48. *ff. de recept. qui arbitr.* Terent. *Heaut.* Vicini nostri hic ambigunt de finibus: Me cepere arbitrum. Cicer. *lib.* 1. *Offic.* nec noster quidem probandus si verum est, Q. Fabium Labeonem, seu quem alium (nihil enim præter auditum habeo) Arbitrum Nolanis & Neapolitanis de finibus à Senatu datum. Idem *lib.* 1. *de legib.* Nec Mamilia lege singuli, sed ex 12. tres arbitri fines regemus, & *in Topic.* Si in urbe de finibus controversia est, quia fines agrorum magis esse videntur quàm urbis, finibus regendis arbitrum adigere non possis. Ubi Boet. Arbitros finium regundorum ait esse qui finalia litigia discernunt, ut cum est orta de finibus contentio eorum dirimatur arbitrio. Suet. etiam *in Otha. c.* 4. Cuidam, ait, de parte finium cum vicino litiganti adhibitus Arbiter totum agrum redemit. Inde eleganter Tertull. *in lib. de Pallio*, amnem finium Arbitrum dixit, qui agros disterminat. Briss.

Arbiter aquæ pluviæ arcendæ. *l.* 24. *ff. de aq. & aq. pluv.* Et apud Cic. *Topic.* in loco a conjugatis. Briss.

Arbiter non cogetur sententiam dicere de liberali causa *l. non distinguemus* §. *de liberali ff. de arbitr.* nec sacerdotio obveniente, *ibid.* §. *sacerdotio.* neque de causis publicis cujus rei argumento erit, quod de iis quæ ad solutionem pecuniæ, & operarum præbitionem pertinent, sententiam dicere debet, Javoleno *l. non ex omnibus, ff. eod.* quod & Solon lege caverat apud Demosth. κῶ μοδ'. ἐὰν τισι περὶ συμβολαίων ἰδίων πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητῶσι, ἢ βούλωνται διαιτητὴν ἑλέσθαι. Prat.

Arbiter non cogetur sententiam dicere, si pœna commissa sit. *l. non distinguemus.* §. 1. *de arbitr.* si dies fuerint, quibus judex non cogetur sententiam dicere: si juret sibi de causa nondum liquere, *l. Pomponius.* §. *fin. eod.* si inimicitiæ capitales inter arbitrum & litigatores intercesserint: si ætas aut valetudo contingat: si occupatio negociorum propriorum, vel profectio urgens, aut munus aliquod Reipub. causa, vel alia incommoditas incidat: si judicii sui nomine, quod publicum vel privatum habet, impediatur, *l. licet & l. seq. de recept. arbit.* si unus ex litigatoribus bonis suis cedat, *l. item si eod.* Denique si de negocio transactum est, *d. l. non distinguemus.* §. *item non est.* Prat.

Arbiter à magistratu non cogitur, ut hanc vel illam dicat sententiam, sed statuet liberè, ac dicet quod sibi videbitur, l. qualem in pr. eod. Arbitrium enim non valet, in quo libera pronunciandi facultas futura non est, *l. item si unus*, §. *inde Pomponius*, 3. *ff. eod.*

Arbiter tum maximè dabatur, cum non nisi re litigiosa oculis subjecta, ita explicari posset, *l. certa generi, in fin. de serv. rust. præd.* Prat.

Arbiter ex eadem causa facit litem suam, qua judex. *l. si quis.* Cod. *de pact.*

Arbiter, cujus sordes aut turpitudo manifesta est, potest recusari, *l. sed in servum* §. *fin. ff. eod. tit.*

Arbiter excusatur à cognitione, si eum infamarunt litigatores: vel si ad alium arbitrum judicium venierint. *d.* §. *fi. & l. seq.* Prat.

Arbiter sententiam interlocutoriam potest mutare, definitivam verò non potest, *l. qualem* §. *unde videndum, & l. seq. de arbit.*

Arbiter communi dividundo, *l. is qui.* 31. *ff. comm. divid. l.* 31. *ff. de usufru. leg. l.* 4. *ff. de serv. leg. l.* 6. §. *si fundus. l.* 26. *ff. commu. divid. l.* 3. §. 1. *ff. de oper. nov. nunc.* Et apud Paul. *lib.* 1. *sent. tit.* 18. & Isidor. *lib.* 5. *Etymol. c.* 25. Briss.

Arbiter dotis recuperandæ, *l.* 48. *ff. de solut.* & arbiter qui de dote cognoscit, *l.* 1. *ff. de pact. dot.* Quo referenda sunt hæc Tertulliani verba *lib.* 2. *ad uxor.* Sustinent quarum dotes objectione nominis mercedem silentii faciant, scilicet apud arbitrum speculatorem litigaturi. Nam olim rei uxoriæ actio bonæ fidei judiciis adnumerabatur. §. *fuerat. Inst. de act. l.* 8. *ff. de cap. min.* Cic. 3. *Offic.* Briss.

Arbiter pro socio *l.* 38. *ff. pro socio.* & apud Cic. *pro Quintio & pro Rosc. Comœd.* Arbiter tutelæ *l. ult.* §. *ult. ff. de appel. l. ult. ff. rem pupilli sal. fore.* Cod. *arbitrium tutelæ*: ex quo titulo satis perspicuum est, arbitrium in bonæ fidei contractibus & judicium perinde dici solere, ut ex Ciceronis loco & illud satis constat, quod in pro socio actione judex, qui sedeat, sedeat & arbiter, idemque sit judicium & arbitrium. Id quod tamen in judicandi tantum officio accipiendum, non etiam in aliis rebus quas suprà inter judicem & arbitrum interesse ostendimus. Hot. §. *actionum autem.* Inst. *de act.*

Arbiter à Prætore de rationibus excutiendis inter hæredem & servum datur, *l. si quis* 5. *de manum.* Nihil autem aliud significat, quàm virum bonum à Prætore delectum, cujus arbitrio rationes computentur, *l.* 47. §. *Sticho. de fideic. libert.* quæ significatio ad omnia arbitrorum genera producitur. Prat.

Arbiter & in his causis datur, quæ arbitratu boni viri æstimandæ definiendæque sunt *l.* 12. *de leg.* 3. Veluti ad determinandam viam, latitudinemque actus vel itineris statuendam, *l. certa. de servit. rust.* Item si inter vicinos de altitudine ædificiorum sit controversia, *l. qui luminibus de serv. urb.* Ad fidejussores probandos, *l. arbitro. qui satisd. cog.* Prat.

Arbiter quoque Falcidiæ, ad ineundam bonorum quantitatem, cum legi Falcidiæ locus esse dicebatur *l.* 12. *ff. ad l. Falc. l.* 1. §. *cum lex. ff. si cui plus quam per l. Fal. l.* 2. *C. de usur. legat.* Arbiter & a Prætore de rationibus excutiendis inter hæredem & servum redditur computationis ineundæ, rationumque examinandarum & dispungendarum causa. *l.* 5. *in fi. ff. de manum. l.* 37. *ff. de fideic. lib. l.* 1. §. *si servus. ff. si quis test. lib. l.* 53. *ff. de jud. l. pen. ff. de lib. caus. l.* 50. *ff. de cond. & dem.* nihil aliud autem significat, quàm virum bonum à Prætore electum, cujus arbitrio rationes computentur *l.* 47. §. *si Sticho. ff. de fideic. libert.* Bisson. Compromisso igitur litigatorum Prætor arbitros perinde atque judices dare solebat: cogere tamen nullum poterat arbitrium recipere; cæterum ubi quis semel recepisset cogi poterat, *l.* 3. §. 1. *ff. de recept. arbit.* In hoc itaque verum est quod dicitur *l.* 1. *ff. de arbit.* Compromissum ad similitudinem judiciorum redigi sicut & in aliis quibusdam: Nam sicuti judex datus acceptusque intra certum tempus litem controversiamque dirimere jubebatur. *l.* 2. *& l. si judex. ff. de judic.* & postquam semel sententiam dixisset judex esse desinebat. *l. judex ff. de re jud.* ejusque sententiam, is qui eum der-

derag

derat exequi tenebatur, *l. à divo Pio. ff. de re jud.* Sic & in arbitris idem constitutum esse constat. Nam si arbiter, ut diximus, arbitrium recepisset, sententia fidem imponere controversiæ jubebatur. *l. Pomponius ait* §. 2. *ff. de arbitr.* & dicta sententia arbiter esse desinebat. *d. l. qualem in fi. ff. de arbit.* ejusque sententiā æque prætores exequebantur. *d. l. à divo Pio.* Et hinc; nimirum ob tantam similitudinem judicis & arbitri, arbiter judex interdum appellari solet, *ut l.* 5. §. *si sortem. ff. de verb. obl. l. si minor.* §. 1. *ff. de min.* Arbitrorum autem duo esse genera scribit Proculus *in l. societatem.* §. 1. *ff. pro soc.* Sunt enim propriè arbitri, quorum arbitrio sive illud æquum sive iniquum fuerit parere debemus, nimirum si ex compromisso ad arbitrium itum est. Alii autem non propriè arbitri dicuntur, ad quos sine ullo compromisso adigimur, quorum arbitratum non quasi judicis, sed quasi viri boni opinionem existimationemque postulamus; ab arbitrando, i. e. existimando dicti. Cæterum recentiores juris commentatores arbitros in tres species distinxere, quas quia hodie frequentes sunt, obiter exponam quoque. Sunt igitur alii arbitri juris, alii compromissarii, alii arbitratores. Arbitri juris sunt illi, qui sunt electi, quando evenit, ut pars dicat suspectum judicem, cui causa commissa est: quia tunc arbitri eliguntur, qui de hac suspicione cognoscant, ut not. *in l. fi. C. de judiciis*, ubi Bart. subdit, quod ab istis arbitris datur appellatio, & plus subdit, quod arbitri, qui ex forma statuti eliguntur, cum sapiant naturam delegatorum, ab eorum sententia datur appellatio. Contrarium tamen tenuit Bart. 1. constitut. Unde Can. *in c. suspicionis, extr. de offic. & potest. judic. deleg.* & quod isti arbitri juris dicantur delegati, habetur in c. ab *arbit. de offic. deleg. lib.* 6. Et tradit Corn. *cons.* 54. incip. Videtur prima facie dicendum, 2. vol. & habetur *in l. fi.* & ibi declarat Ias. *C. de judic.* & prius Felin. *in c. de sent. & re judic.* Secunda arbitrorum species est illorum, qui à partibus eliguntur, ac coram eis non servato ordine judiciali proceditur, cum assumantur de jure & de facto, & de his loquitur lex, si societatem, §. *arbitrorum. ff. pro soc.* Alibi Bald. appellat, quasi negotiorum gestores partium, Bald. *in l. fi. in 3. q. C. de contrah. empt.* Item alibi, Bar. *ut in l. fi. ff. de var. & extraor. cogn.* appellat quasi proxenetas: & isti propriè arbitratores appellantur: licet alii eos quoque transactores dicant. Tertia species arbitrorum est, qui compromissarii appellantur, in quos fit à partib. compromissum, & isti tenentur ordinem judiciorum servare, *l.* 1. *ff. de recept. arb.* Et coram iis sunt proponendæ actiones ad instar judicum, & de his loquitur text. *in* §. *omnium*, *Inst. de act.* de quorum conformitate & differentia; vide per Ang. *d.* §. *omnium.*

Arbitrium scribitur sæpe in P. Flor. *de recept.* licet veteres Grammatici contendant arbitrium esse dicendum non arbiterium, & sic in scriptione Romana. M. Larcius L. F. Pomptina arbiterio Larciæ. Fortunatæ uxoris.

Arbitralis sentētia, *l.* 4. §. 5. *C. de recept. arbit.*

Arbitraria actio quæ sit, vide suprà *actio arbitraria*: quibus tamen hoc adjice, quod cum arbiter judex sit, qui totius rei arbitrium & facultatem habet, sicut & Donatus & Festus scribunt, consentaneum est, ut arbitrariæ actiones dicantur, in quibus non restrictè certum quiddam postulatur, sed id tantum quod æquius & melius arbitro videbitur. Itaque certum & arbitrarium tanquam adversa opponi, apud Plautum videmus, cum in Pænulo sic scribit: Nunc pol, ego perii certo haud arbitrario. Consulto hoc factum est, mihi ut insidiæ fierent. Quo in loco allusisse Poetam ad actiones arbitrarias, facile sane crediderim. Cicero autem in ea *pro Quinto Roscio* rem apertè omnem his exponit verbis: Pecunia tibi dabatur certa, quæ nunc petitur per judicem, in qua legitimæ partis sponsio facta est. Hic tu si amplius H. S. nummo petiit, quam tibi debitum est, causam perdidisti, propterea quod aliud est judicium, aliud est arbitrium. Iudicium est pecuniæ certæ, Arbitrium incertæ. Ad judicium hoc modo venimus, ut totam litem obtineamus, aut amittamus: Ad Arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum postulavimus, consequamur. Ejus rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in judicio? directum, asperum, simplex. Si pareret, H. S. 1000. dari op. hic, nisi planum facit H. S. 1ccc. ad libellam sibi deberi, causam perdit. Quid est in arbitrio? mite, moderatum, quantum æquius & melius sit dari. Ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superque habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. Itaque alter causæ confidit, alter diffidit. Quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia de his ipsis H. S. 1ccc. de tuarum tabularum fide compromissum feceris, arbitrumve sumpseris. Quantum æquius & melius sit dari, promittive, si peteres? Hæc Cicero, quæ tamen à me longe aliter, quàm ut vulgo leguntur, commemorata sunt. Verum utrocunque modo legantur, perspicuè demonstrant actionem omnem, qua non certum quid, sed quantum ex æquo & bono judici videbitur, postulatur arbitrariam esse. Quapropter arbitrarium Festus definit, id quod apud Arbitrum agitur. Cum autem in bonæ fidei actionibus & Arbitros pro judicibus dicamus, & summam exactionis ipsorum potestati permittamus, sequitur etiam, ut illæ actiones verè & propriè Arbitrariæ dici possint. Quoniam tamen suum jam ac proprium nomen ex formula judicii adeptæ sunt, docendi causa, & ut suo quoque res nomine appelletur, generale hoc nomen ad alteram speciem accommodavimus. Hotom. *Instit. de act.*

Arbitrariarum actionum divisionem vid. *in* §. 31. *Inst. de act.*

Arbitraria autem ex stipulatu actio fit cum alio, quàm in quem sibi dari quis stipulatus fuerat loco, agitur, *l.* 2. *l.* 4. §. 1. *l.* 7. & *l. ult. ff. quod certo loco.* Tum enim arbitrio judicis tanti lis æstimatur, quanti vel actoris, vel rei intersit eam pecuniam loco constituto solvi: plenissimumque hic est officium judicis, quod quantitati contractus non subservit, sed vel augere, vel minuere condemnationem, propter loci utilitatem potest, cum ejus æstimationis tota ratio arbitrio ejus committatur, *l.* 2. §. *ult. l.* 8. *ff. quod cert. loc.* Sic & actio *quod met. caus.* Arbitraria appellatur, *l.* 14. §. *hæc autem. ff. quod met. caus. d.* §. *præterea*, quod arbitrio judicis, qui ex ea actione cognoscit, restitutio comprehenditur. Is enim rei restituendæ facultatem usque ad sententiam reo tribuit. Quod nisi restitutio fiat in quadruplum condemnatio sequitur. Et generaliter quæcunque alia stricta judicia ita redduntur, ut rei restitutio, deductio, exhibitio, officio judicis committatur, ea

arbitraria dicuntur, *l. 9. ff. de dol. d. §. præterea.* & ibi Theophil. Adigere arbitrum veteres dicebant, pro agere ad arbitrum, i. e. cogere ad arbitrum sumendum, Cic. 3. *Offic.* Arbitrum illum adegit, quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona. Idem *Topic.* finib. regundis arbitrum adigere dixit. Et *pro Rosc. Comœdo.* arbitrum pro socio adigere. Arbitri etiam dicuntur, qui ex compromisso adeuntur, *l. 76. ff. pro soc.* quorum arbitrio metu pœnæ statur. t. t. *de recept. & qui arbiter recept. ff. & tit. de arb. C. compromissarii judices* appellantur *in l. pen. ff. de judic.* & à Paulo *lib. 5. sent. tit. 5.* Græci hos αἱρετοὺς δικαστὰς dicunt. Constant. *lib. 1. tit. 4.* αἱρετὸς δικαστής ἐστιν ὁ δικαστοῦ τάξιν ἀναδεξάμενος καὶ ἐπαγγειλάμενος ψῆφον τεμεῖν τὸ φιλονεικούμενον. Briss.

Arbitrarium porro dicere solemus, quod neque lege, neque constitutione ulla definitum, alterius arbitrio relictum est, *l. fin. C. de contrah. empt.* quasi ex alterius arbitrio dependens *l. 1. ff. de jure delib.* Coras. *Miscell. lib. 4. c. 12. num. 6.* ad quem sensum dicimus

Arbitrarium, ait Festus, est cum res adhuc apud arbitrum geritur

Arbitrariam conditionem, (quam commentatores parum aptè potestativam dicunt) quæ non ex forma pendet, sed ex mera alicujus voluntate, gloss. *in l. 1. & ibi doctores ff. de cond. & dem.* Corras. *prædlleg. loc. & §. præterea. n.2.* Inst. *de act.*

Arbitrarium pœna dicitur, quæ non lege statuta est, sed judicis arbitrio relicta, *l. aliud est fraus, l. si qua. pœn. ff. de verbor. sign.* Corras.

Arbitrari, statuere, judicare : veluti arbitrari inscitum, pronunciare indiscitum, atque imperitum. Plaut. *Merc.* Annos natus 60. qui erit, si quem scribimus, seu maritum sive hercle adeo cœlibem scortarier, cum eo nos hic lege agemus : inscitum arbitrabimur. Hotom.

Arbitrari in patiendi significatione pro æstimari. Ulp. *l. 12. §. 3. de relig.* sumptus funeris arbitrantur pro facultatibus, vel dignitate defuncti, i. e. arbitrio boni viri definiuntur, & æstimantur. Eodem modo usurpatur *in l. 27. §. si quis litigatorum. ff. de recept. qui arbit.* Hot. Briss. *in parerg.*

Arbitratoris nomen apud idoneos autores Latinitatis negant reperiri, nec esse necesse constitui differentiam aliquam inter arbitrum & arbitratorem, quod hic appellari queat sequester pacis, aut arbiter honorarius. Cæterum ita tamen arbiter ab arbitratore vulgo distinguitur. Quia arbiter est, qui quasi vir bonus inter aliquos sub pœna eligitur, ut finem sua sententia controversiis imponat, *l. 3. §. 1. & l. Pomponius ait, §. recepisse autem, & l. litigatorum. §. arbitrum, ff. de recep. arb.* Arbitrator est, qui sine pœna ad hoc eligitur, ut totis animi viribus exploret jus controvertentium & æqua compositione definiat, *l. societatem mecum. ff. pro soc.* Old. De differentia arbitri & arbitratoris, vide & Goth. ad *l. 76. in fi. ff. pro socio.*

Arbitratu boni viri usurum fruiturum se fructuarius, ut adsolet, cavens hoc significat non deteriorem se causam ususfructus facturum : cæteraque facturum, quæ in re sua faceret. Denique ita usurum, quemadmodum bonus paterfam. uti debet. *l. 1. §. recte, ff. usufruct. quemadm. cau. l. 6. in fi. ff. de usu. & hab. l. 12. d. tit. usufruct. quemadm. caveat.* Briss.

Arbitratu rem terminare, sententiam dicere, vel ferre, arbitratum esse : judicare item arbiter dicitur. Scævola *in l. inter Statilianum, & l. de his rebus, ff. de recept.*

Arbitratus proprius *l. 13. C. de operib. publ.*

Arbitratus boni viri, nihil aliud quàm æquitatem significat, ut ostendit Old. in trat. quem de jur. & æquit. edidit. ex Ulp. verbis, *l. 1. ff. ususfr. quemadm. caveat.* Spieg. Arbitri aut à judicibus flagitantur, aut sponte eliguntur, *l. 7. C. de feriis.*

Arbitri veterib. IC. dicuntur & recepti ab eo, quod arbitrium recipiant, tit. *de recept. ff.* vel ut Iustin. ait, quia ex recepto, h. e. ex compromisso causas dirimendas suscipiunt, *l. 12. C. de judiciis.* Sunt & arbitri electi, qui ex judicis jussu, executore negotii imminente à litigatorib. eliguntur, *l. pen. C. de. pact. l. pen. & ult. C. de arb. l. ult. §. ult. C. apud quem in integr. restit.* Est etiam arbitratorum aliud genus, in quorum arbitratum quid confertur, *l. 76. & 77. ff. pro soc.* Briss.

Arbitri sententiæ stare, nihil aliud esse Proculus ait, quàm id agere (quatum in ipso sit) ut arbitri sententiæ pareatur, *l. 23. §. 2. ff. de arbitr.* Spieg.

Arbitri esse non possunt, pupillus, furiosus, surdus, aut mutus, *l. sed si in servum in pr. ff. de recep. arbit.* Nec judex potest arbitrium recipere ejus rei, de qua judex est, *d. l. sed si in servum, §. si quis judex. ff. eod.*

Arbitrii appellatione non continetur cujuslibet pravus adfectus, sed arbitratus boni viri, *l. in proposita autem, ff. pro soc. l. hæc venditio, ff. de contrab. empt.* Est autem incorruptum animi judicium, quod arbitrium boni viri dicitur. Siquidem hæc vox, Arbitrio, vel arbitratu boni viri, semper denotat debere abesse calumniam, & agi rem sincetè ex æquo & bono. Old. in copia. Spieg.

Arbitrii voce etiam libera voluntas denotatur, ut *l. si servus ff. de noxal. act.* ubi Prætor actori permittit arbitrium, utrum jurejurando rem decidere velit, i. e. liberam voluntatem & delectum. Hot. *§. præterea. Inst. de act.* Cæterum in *d. §. præterea*, arbitrium aliud est, videlicet jussus, interlocutio, & quasi admonitio judicis, in actionibus arbitrariis, in quibus quamvis causa probata & liquida esset, non tamen prius sententia definitiva ferebatur, quàm jussus reus non pareret, ut docet Hotom. prædict. loc. Corras. *ibid. & in Miscell. lib. 4. c. 12.* & ante hos eleganter Fr. Duar. *de in lit. jurand. n.42. & seqq.*

Arbitrium duplex est, strictum & boni viri *l. 75. & ll. seqq. ff. pro socio.*

Arbitrium non ipsa est sententia, h. e. judicium arbitri, ut magni nominis interpretes volunt, sed sententiæ dicendæ facultas. unde sic rubricam conceptam habemus, de Receptis arbitris, & qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant. Unde quidam recte finit his verbis : Arbitrium est facultas dicendæ inter controvertentes sententiæ, privato consensu, non autem publica auctoritate tributa. Arbitrium item pro ipsa sententia & toto cognitionis exercitio promiscuè ponitur, ut *in l. Pomponius ait, & in l. qualem autem.* jam citata rubrica. Nec laudum, tametsi id quoque magno errore receptum est, dici potest. Spieg. Ut autem arbitri & judices differunt, ita etiam judicia & arbitria, ut Cic. *pro Rosc. Comœdo* exponit. Arbitria etiam ea judicia dicuntur, quæ in bonum & æquum concipi

cipi, & ex bona fide reddi solebant; quare huc repetas, quæ suprà de judicum & arbitrorum differentia dicta sunt.

Arbitrium tutelæ, id est, de actione tutelæ, Gothof. *ad rubr. C. arbitrium tutelæ*.

Arbitrium judiciale, *l. 7. C. unde vi*.

Arbitrium aquæ pluviæ arcendæ, *l. 23. §. ult. ff. de aq. & aq. pl.* Arbitrium rei uxoriæ apud Cic. 3. *Offic.* Sic & in *l. 2. C. de usur. legat.* Arbitrii verbum accipitur. Briss.

Arbitrium communi dividundo, *l. 11. §. 1. ff. de aq. & aq. pluv.* Vitruv. *lib. 2. c. 8.* Itaque cum arbitria communium parietum sumuntur, non æstimant eos quanti facti sunt. Briss.

Arbitrium familiæ herciscundæ, *l. 47. ff. famil. hercisc. l. 17. C. eod. tit.*

Arbitrium pro socio, Cic. *pro Quintio*: Qua in re ita diligens erat, quasi hi magna fide societatem gererent. Arbitrio pro socio condemnari solerent. Idem *pro Rosc. Comœd.* Quæ cum ita sint, cur non ad arbitrium pro socio adegeris Q. Roscium quæro. Briss.

Arbitrii formularia verba, *l. 4. §. 6. C. de recept. arbit.*

Arbitrio voluntatis suæ abesse, *l. 10. C. quom. & quand. judic. senten.*

Arbitrium suum dictare, *l. 23. in pr. C. de testam.*

Arbitrium judicis, arbitrium boni viri, religio judicantis; Papin. *in l. quæsitum, D. de testib.* Omnia enim ista ex constante illa & perpetua voluntate boni & æqui velut ex uno procedunt, & eodem tendunt, scil. ad dirimendas celeriter controversias litigantium. Ex Copia Old. Spieg.

Arbitrium etiam officium arbitri circa ea quæ in judicio versantur formulaque minimè continentur, significat, *l. 31. §. culpam. ff. de adil. ed. l. 24. §. pen. & ult. ff. sol. matr. l. 80. in fin. ff. de furt. l. 3. l. 8. & l. ult. ff. quod cert. loc. l. 1. ff. de usur. l. 38. §. 1. ff. de act. empt. l. 14. §. quatenus, ff. quod met. caus. l. 9. ff. de dolo.* Sic *in l. 3. §. ibid. ff. ad exhib.* per arbitrium, ait Ulp. sibi hac actione commissum judex exceptiones æstimat. Hinc arbitrariæ actiones, *l. 3. §. in his, de usur. l. 1. C. ubi conveniat qui cert. loc.* i. e. ut Justin. interpretatur, ex arbitrio pendentes, §. *præterea, Inst. de act.* & ut Gaius, quæ in arbitrium judicis referuntur, *l. 5. ff. quod cert. loc.* In his enim arbitrio judicis committitur, quemadmodum auctori res, vel restituatur, vel solvatur, vel exhibeatur. Idque fiebat propter formulæ verba, neque ea res arbitrio judicis restituatur, dedatur, exhibeatur, quibus arbitrium judici commissum intelligebatur. Briss.

Arbitrium solvitur morte alterius litigatoris, vel etiam arbitri, scilicet, quantum ad instantiam pertinet, etiamsi conclusum fuerit in causa. Nisi heredum vel successorum in compromisso utrinque sit facta mentio, *l. diem, §. 1. l. sed & interpellatur, §. fin. de recept. arbitr.* Prat.

Arbitrium, præter communem significationem, videtur usurpari solitum in funeribus pro mercede libitinariorum, vespillonum, pollinctorum, eorum denique omnium, qui funera curabant. Prat.

Arbitrium recipere, *l. 3. §. 1. & §. ait Prætor. l. 9. §. si quis judex*, & aliàs passim *in tit. ff. de recept. & qui arbi. recep.* quod & suscipere arbitrium dicunt, *l. 4. & l. 13. §. pen. ff. eod. tit.* & compromissi arbitrium recipere, *in l. 21. §. Papinianus, eod. tit.* Recepisse autem arbitrium videtur, qui judicis partes suscepit, finemque se sua sententia controversiis impositurum pollicitus est, *l. 11. §. pen. eod. tit.* Briss.

Arbitrium etiam arbitratum significat. Sed enim arbitrium aliud est liberum & solutum, quod in mera voluntate positum est, & arbitrium plenum voluntatis dicitur, *l. 7. §. 1. ff. de reb dubus l. 2. §. quanquam, ff. de legat. lib. 2. l. 28. ff. de adopt.* & hoc significatur his verbis. Si volueris. Si libuerit. Aliud est arbitrium viri boni, quod his verbis exprimi intelligitur: Si arbitratus fueris, si justum putaveris, si comprobaveris, si tibi videbitur. *ius δοκιμάσῃς*, *l. 75. ff. de leg. lib. 3. l. 41. §. soror. & l. 46. ff. de fideic. libert. l. 3. ff. de an. leg.* Briss.

Arbitrium & judicium duabus potissimum reb. essentialiter distant: prior est, quia arbitrium incipit à consensu partium & dat notionem quandam, *l. diem proferre, §. stari autem, l. non distinguemus §. de officio, ff. de recep. l. inter, §. si Stichum, de verb. oblig.* Altera, qua discernas arbitrium à judicio, est, quia arbitrium exigit pœnam, *l. litigatores §. arbitrium. & §. fin. de arbitr. l. 1. C. eod.* Judicium autem non æquè, quoniam habet juris dicendi autoritatem ordinariam, vel mandatum, cum potestate coercendi, *l. 1. 2. 3. de jurisd.* Prat.

Arbitrium servus olim recipere non poterat, neque solus neque cum alio, *l. Pedius*, de recept. planè si liber factus sententiam dicat, valet partibus consentientibus, *l. sed si 9. ff. eod.*

Ubicunque autem in arbitrium sive judicis, sive alterius quid confertur, pro arbitrio boni viri hoc habendum, & quasi viro bono commissum accipiendum est, *l. 17. §. Prætor ait, ff. de injur. l. 30. ff. de oper. lib. l. 6. pro soc. l. 1. ff. de leg. lib. 2. l. 43. de leg. lib. 3. l. 69. §. gener. ff. de jur. dot. l. 3. C. de dot. promiss.* (debet tamen Judex sive arbiter arbitrium suum juxta leges regulare, Ceph. *cons.* 164. *n.* 12. Crav. *cons.* 190. *n.* 1. (Idque in conditionibus bonæ fidei judiciis adscriptis maximè locum habet, *l. 22. §. ult. ff. de divers. reg. jur. l. 77. & l. 78. ff. pro soc.* Ita quod operum faciendorum lege comprehendi solebat, ut arbitrio alicujus opus fieret approbareturve, ad boni viri arbitratum referebatur, *l. 24. ff. loca.* Eadem est vis verbi arbitratus, *l. 51. ff. sol. matr. l. 16. §. ait Prætor. ff. de procur.* Verba autem hæc, Arbitratu illius fieri (quæ plerumque conventionibus adjiciebantur, *l. 43. ff. de verb. oblig. l. ult. C. de contrab. empt.*) jus significant & in servum non cadunt, *l. 68. ff. de verb. signif.* Briss. Et ratio est, quare non cadant: quoniam servus judicantis personam obire non potest, *l. Pedius, §. 1. ff. de recept. arbitr.* Ac quod ad jus civile attinet, servi pro nullis habentur, *l. quod attinet, de reg. jur.* Vel quod lex in judicio adesse servos prohibet, *l. servus, C. de jud. & ibi gl. l. vix. ff. eo.* Sed an Monachi, qui cum servorum conditione solent conferri, arbitrium ferre, aut judices esse possint? Innoc. in c. cum olim, extra de privil. negat posse. Est pulchra gloss. *in d. l. Pedius §. 1. de arbitr.* Multa quidem præclarè & subtiliter de arbitris & arbitriis scripsit Uld. Zasius *in l. si quis arbitratu, ff. de verb. obl.* Bræcheus *in l. illa verba, ff. de verb. & rer. sign.*

Arbor generale nomen est, & ejus appellatione continentur vites, *l. 1. §. 3. ff. de arbor. cædend. l. 3. §. 1. ff. arbor. furtim cæsar.* hederæ item, arundines, & salictum, *d. l. 3. §. 1. & 2.*

Arbor quoque rectè dicitur, quæ subversa à radicibus, etiam nonc reponi potest: aut ita translata est, ut reponi possit, *d. l. 3. §. 6.* Stirps

quoque oleæ arbor rectè dicitur, *ibid.* §. 7.

ARBORIS numero non habetur, quod adeo tenerum est, ut herbæ loco sit, *l.* 4. *ff. eod.*

ARBOR cædua dicitur, quæ excisa repullulat, sive ab eodem stipite, sive ex stirpibus; ut salix, arundo, cornus, fraxinus, esculus, quercus, laurus, alnus, betula, sambucus, populus, multæque id genus species. Alciat. *de verb. sign.*

ARBORES cæduæ (ait Goth. *ad l.* 7. §. 12. *sol. matr.*) id est, ad hoc destinatæ, ut excidantur, per *l.* 9. & 106. *de usufr.*

ARBOR pro malo navis *in l.* 3. & *l.* 6. *ff. de leg. Rhod.* & apud Paul. *lib.* 2. *sentent. tit.* 7. quæ significatio & in Lexico B. Germani his verbis annotata est. Arbor navis ἱστὸς νηός, Isid. *lib.* 19. *Etym. c.* 2. Malus est arbor navis, qua vela sustinentur. Briss.

ARBOR vento dejecta, non jam arboris nomen, sed ligni magis obtinet, *l. ligni de leg.* 3. Arborem partimur in radicem, truncum & ramos, dividimus vero laurum, cedrum, quercum, &c. Spieg. Prat.

ARBOR nulla propriè dicitur, quæ radicem non conceperit, *l.* 3. *§.* 1. *ff. Arbor. furt. cæs.* Briss.

ARBORES cremiales, ad cremandum deservientes, *holz zu verbrennen.* Inde Cremium dicitur *angebrennte speiss*, ad differentiam arborum, quæ structuris ædificiorum aptæ, majoris sunt æstimationis, *l. fructus* 7. *§. si fundum viro*, *ff. sol. mat.* Old. At alii non cremiales, sed germinales arbores legendum censent, idque haud dubiè melius. Nam germinales dicuntur, quæ succisæ à radice vel stirpe, tenue germen emittere incipiunt, *l. divortio*, §. *si fundum*, *ff. sol. matr.* Quidam legunt gemmales arbores, ut interpres *can. nunquam*, *de consec. dist.* 5. quia gemma est in arbore oculus, qui se primo vere trudit, ex qua germen efficitur, sumpta similitudine à gemma annuli. Forcat. *c.* 19. *in Cupidine Jurisper. n.* 7. vide Ant. August. *lib.* 3. *c.* 7.

ARBORES gremiales, ait Goth. ad *d. § si fundum viro* 12. dicuntur, quod rustici gremio ad comburendum eas deferunt: Græci id lignum φρύγανον: ligna gremia, i. e. tenuia, 12. Columell. 19. Alii germinales vocant, ut suprà: quas Plin. congerminantes vocat, quæ ad hoc sunt depurata, ut ex eis germina vel surculi colligantur: aut pedamenta ad sustinendas vites: quo etiam genere sunt salicta, arundineta, populi & id genus aliæ.

ARBORUM furtim cæsarum actionis, & legis Aquiliæ actionis collatio, *l.* 5. §. 1. *ff. arbor. furtim cæsar.*

ARBORIS occasio vicino nocere non debet, *l.* 1. *C. de interdict.*

ARBORES furtim cæsæ videntur, quæ ignorante domino, celandique ejus causa cæduntur, licet earum arborum furtum non fiat, *l.* 7. *ff. de arb. furt. cæs.* Prat.

ARBORES evulsæ, vel vi ventorum dejectæ, *l. arboribus*, *ff. de usufruct.* Spieg.

ARBORES radicitus erutæ, *l.* 26. *ff. de acq. rer. dom.* Briss.

ARBORES frugiferæ *in l.* 13. §. *fructuarius*, *ff. de usufr.* & fructiferæ, apud Paul. *lib.* 5. *Sentent. tit.* 20. Sunt enim & non frugiferæ, veluti cupressi *l.* 16. §. 1. *ff. quod vi aut clam.* Arbores pomiferæ, *l.* 45. *§. pen. ff. de jur. fisci.* Arbores terminales apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 22. quæ pro terminis & finibus observantur, quales olim habebantur Arbores antemissæ & peregrinæ, quæ & finales appellantur. vide Sicul. Flacc. Hygen. & alios auctores de limitibus. Brisson. De his arboribus Terminalibus latius Majoragius *lib.* 4. *Miscell. c.* 7. quem vide.

ARBORES fœlices Cato dixit, quæ fructum ferunt. Infœlices quæ non ferunt, de qua re Cælius *lib.* 10. *cap.* 7. *lect. antiquar.* Brodæus *lib.* 4. *Miscel. c.* 6. Turneb. *lib.* 4. *c.* 3. per infœlicem arborem intelligit stipitem & furcam, de qua fontes suspenduntur, neque enim ulla arbor, aut ullum lignum infœlicius est, & ita istud Livianum intelligendum, I lictor, colliga manus infœlici arbori suspendito.

ARBORUM grandium appellatione, quæ intelligendæ sint, pete ex Alciat. *comment. ad l. sylva cædua. de verb. sign.*

ARBUSTUM, locus est, quo certo ordine arbores vitium causa plantantur, quæ sunt populus, ulmus, attinia, cornus. Hoc & arboretum aliqui vocant, ut tradit Aulus Gellius, & apud nos Felin. *in cap. Rodulphus* 17. *col. de rescript.* Cotta in memorab. Hinc

ARBUSTARE verbum, id est, agrum arboribus vitiferis conserere. Arbustorum autem rationem videbis apud Plinium *lib.* 17. *c.* 23. Columel. *lib. de arbor. c.* 16.

ARCA, pro monumento, vel loculo, in quo mortui conduntur in terra, *in l. is qui intulit*, *ff. de relig.* Item eodem significatu Arcula, *in l. divi fratres*, *eod. tit.* Sed Arculam ipsam, si res exigat, in locum commodiorem licere transferre; non est denegandum, autor. Mar. Spieg. Adde quod arcam habere dicebatur, qui bene nummatus erat: cui nihil nummorum erat, is arcam non habere dicebatur, sed multò ille pecuniosior, cui arcæ plures, hinc Catullus de paupere, cui neque servulus neque arca, & Cicero quodam loco, condidito arcæ nostræ, doctissimus Turneb. *lib.* 6. *adversf. c.* 1.

ARCA camerata, i. e. arcuata & conformata. Ulp. *in l. sed addes* §. *inquilinus*, 1. *ff. locati.* Vid. in hunc locum Bud. quam inde dictam ait *Varro lib.* 4. *ling. lat.* quod arceantur fures ab ea clausa, quod & Festus probat *lib.* 1. Arcæ etiam mentio fit in *l. securitates*, *C. de suscept. præpos. & arca.* Prat.

ARCA lapidea, Cajus *in l. is qui intulit*, adversus eum, inquit, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulit, utilem actionem in factum proconsul dat: quia non propriè, vel in sepulchrum, vel in locum alterius intulisse dici potest. Sed & Plinius de Viris illustribus pro loculo lapideo usurpavit, absumptus est, inquiens, positus apud Libyssam in arca lapidea. Spieg.

ARCALIA, pro fisci quodam jure particulari. Reliqua (inquit Theodosius) tam arcalium quàm utriusque ærarii, usque ad incipientem primam inductionem, jubemus ad indulgentiam pertinere, id est, remitti. Spieg.

ARCA in qua nummi conduntur & reponuntur. Sic in arca deposuisse pecuniam servum proponit, *l.* 52. §. *plane*, *ff. de pecul.* Pecunia quæ in arca est, *l.* 30. *ff. de leg.* 1. Sic Virgil.

Ludite securi quibus est as semper in arca.

Et Mart. Epigr. 43. *lib.* 5.

Callidus effracta nummos fur auferet arca.

ARCA communis, *l.* 1. *C. de crim. expil. hered.*

ARCA eminentissimæ præfecturæ, *l.* 6. *C. de exactor. tribut.*

ARCÆ ratiocinia, *l.* 13. *C. de susceptor. præpos. & arcar.*

ARCA ærata in *d.* §. *si inquilinus*, *l. sed addes*, *ff. loca.*

ARCA fiscalis *in l.* 4. *de numerar. lib.* 11. In quam tribu-

tributa inferebantur, ut Justinian. *in Novel.* ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἀνώνων, non procul ab initio, significat. Est autem corruptum & depravatum hoc verbum *in l.* 11. *C. de suscept. lib.* 10. in qua, mercedis discussionem, pro arcæ discussionem vitiosè legi, cum ex scriptis codicibus, tum verò *ex l.* 26. *eod. tit. in C. Th.* patet, Brisson. *in prætermissis.*

ARCAS argenteas primus habuisse fertur Heliogabalus, si quid Lampridio credimus.

ARCA frumentaria, & olearia *l.* 1. *ff. de mu. & honor. l.* 2. *de curat.* Kalend. *lib.* 12. C. Th. Prat.

ARCA vinaria *in l. securitates, C. de suscept. præpos. & arc. lib.* & apud Symmach. *lib. epist.* 1. *epist.* 28. & 33. Prat.

ARCA quæstoria apud eundem *Epist. lib.* 1. *epist.* 19. Prat.

ARCARIUS, Arcarii sunt præpositi his suscipiendis, quæ in arcam Præfecti Prætorio inferuntur, Goth. *ad l.* 1. §. 8. *vers. in scrinio arcæ C. de offic. præfect. prætor. Afric.* & ad *Nov.* 147. *c.* 2. *pr.* Sive qui præsunt arcæ rerum publicarum: sive arcarii sunt, qui pecuniam publicam adservant. Quomodo accipitur *C. in tit. de susceptorib. præpositis, & arcariis, & l. Thais in fi. ff. de fideicomm. libert.* Ubi Scævola, Stichum (inquit) rationibus redditis manumitti volo. Stichus Arcarius probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit, &c. Archarius etiam, media cum aspirationis nota, præfectus & moderator dicitur. Unde D. Paulus, Salutat vos Erastus archarius civitatis. Anchor.

ARCARII, & Atriarii à Jureconsultis inter servorum species numerantur, *d. l. Thais*, 41. *§. Stichum* 17. Eum autem Arcarium servum dicimus, cui arcæ, in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est: Idem qui actor aut dispensator. Hotom. Servorum autem species refert Alex. Neapol. *c.* 25. *tertii Genial. dier.* & Pyrr. *lib.* 2. *de Quæst. magist.* Spieg.

ARCARIOS Justinianus *in Nov.* 147. eos vocat, qui indulgentiis tributorum exigendis recipiendisque præpositi sunt, quæ in arcam Præfec. Prætorio (quæ eadem & mensa dicitur) inferuntur, ut in *tit. de suscept. & arcar.* Alias arcarii sunt dispensatores, servi vel œconomi, ut suprà dictum. *l. Thais*, §. *ult. ff. de fid. lib.* Et peritè vetus interpres epistolæ ad Romanos, œconomum, arcarium, vide Goth. *ad d. Nov.* 147. *c.* 2. in pr. Macar. homil. 16. ὁ τῶν ἀρχαρίων τῶν φιλανθρώπων τὰ παρὰ πάντων ματα, retinuit Latinam vocem, Cujac. *in expositior. dict. Nov.* Justin. *de indulg. reliq. tribut.*

ARCANUS homo, qui quæ audit, tacet & continet optimè. Substantivè arcanum dicitur secretum, cujus occultatio juris naturalis est, quod nulla civili constitutione tolli potest. Alciat. citat B. Thomam in enarratione *l. bona fides ff. depos.* Spieg.

ARCEI, lege, Biarchi.

ARCERA in 12. Tabulis apud Gellium *lib.* 20. *c.* 1. est Plaustrum undique tectum, & munitum, quasi arca quædam magna vestimentis instrata qua nimis ægri, aut senes cubantes portari solebant: quam definitionem probat N. Marcellus, hanc ex tabulis factam scribit T. *Varro lib.* 4. *ling. Lat.* verba legis sunt supra in verb. *Ævitas.* Prat. Adde Corraf. *lib.* 3. *Miscell. c.* 20. *num.* 3. & Rævardum *ad ll.* 12. *Tab. cap.* 5. & Fr. Balduin. *in comment. super l.* 12. *c.* 41.

ARCERE aquam, est curare, ne influat, *l.* 2. *§. Idem Labeo ff. de aq. & aq. plu.* Fest. *lib.* 1. Arcere ait, est continere. Unde arcus in ædificiis dictus qui seipsum continet. Cic. *Topic.* Si in urbe fines non reguntur, nec in urbe aqua arceatur. Cujus interpres Boeth. Arcet, ait, aquam, qui eam per sua spacia meare non patitur. Idem Cicero *in Murena*: ille tenet & scit, ut hostium copiæ, tu ut aquæ pluviæ arceantur. Coercere verò aquam Ulpian. ad edictum Prætoris interpretatur continere, sic ne diffluat, neve dilabatur, *l. unic.* §. *pen. ff. de fonte*, Brisson. Aliam hujus verbi notionem adducit Turn. *lib.* 10. *advers. c.* 15.

ARCERE ab exactione, *l.* 10. *C. de jur. delib. à professione*, *l.* 5. *C. de postulando.* Honore *l.* 8. *ff. de interd. & releg.* Itinere, *l.* 1. *ff. de mortuo inferendo.* Omni commodo, *l.* 4. *ff. ad SC. Trebel.* Possessione *l.* 1. §. *si quis*, *ff. ne vis fiat*, &c. Brisson.

ARCESSERE pro Accersere veteres sæpissimè usurparunt. Nam Arcessitis amicis Florentinæ scribitur *in l.* 39. §. *propositum*, *ff. de leg.* 3. Ubi alii codices Accersitis habent. Atque ita, quantum memoria repeto, in manuscriptis veterum auctorum codicibus, quos quidem mihi videre antehac contigit, Arcessere pro evocare scriptum, ubicunque id occurrit, reperi: licet Grammaticorum distinctioni hanc scripturam repugnare, non ignorem, qui Accersere in ea significatione dicendum contendunt. Unde *in l.* 7. *C. ubi caus. fisca.* quo loci typis impressi libri, Accersendis, veteres mei Arcessendis scriptum habent. Itidemque apud Cicer. *pro A. Cluentio*; primi qui ex Venetorum officina prodiere codices, Arcessit sine causa puerum, ut ut recentiores Accersit ediderunt. Briss. *lib. sing. parerg.*

ARCESSERE significat ad vocandum ire vel vocare, apud Ulp. *l.* 2. §. *legatis*, *ff. ubi qui ager.* Interdum accusare significat & ablativo jungitur cum genitivo, Cicer. *pro Cælio*: Ipse alterum iterum ambitus crimine arcesserit. Spieg. Aliquem capitis arcessere. Cic.

* ARCHICANCELLARIATUS Imperii est officium Augustum, solis Electoribus Ecclesiasticis competens, cujus vi leges & alia, sacra rescripta signantur, custodiuntur, aliaque muneri huic adnexa expediuntur. Sunt autem tres Archicancellariatus, qui tribus Archiepiscopis, Moguntino per Germaniam, Coloniensi per Italiam, Trevirensi per Galliam & Arelatense regnum competunt. Dignitates hæ solis Ecclesiasticis personis indè fortè cessere, quod præter devotionem, quâ in Ordinem Clericorum majores ferebantur, etiam de ejus eruditione optimè sperarent simplicia, & indocta illa secula, & indè eidem quoque has ipsas deferebant prærogativas, quæ, tanquam Ecclesiæ datæ, hactenus ad Laicos transire non valuerunt. Archicancellarius per Germaniam primus est, quia Germania sola est, quæ dignitatem summi Imperii, Aquilæque sibi habet. Originem hujus officii referunt ad Ottonem I. Imperatorem, à quo Wilhelmus Archiepiscopus Moguntinus, Imperatoris filius hanc obtinuit sedi suæ prærogativam, ut perpetuis deinceps temporibus, non alii, quàm Moguntino cederet. Illius Officio Germani & qui Germanico jure ac civitate donati fuêre, adscripti sunt. Cui consequens est, apud eundem Archivum Imperii publicum Matriculamque Imperii adservari: Consilium cum Cancellariâ, quod in Aula Imperatoris habetur, eidem juramento obstringi & ab eo visitari. Ei soli Imperialium decretorum signaturam competere. Cameræ Imperiali præesse; quod officium per suum

ſuum ſubſtitutum Præfectum der Verwalter, peragi curat, Protonotarios, Notarios etc. præficiendo, reditus & ſportulas recipiendo, & ex iis ſalaria ſolvendo. Archicancellariatui per Italiam, Sicilia etiam & cæteræ provinciæ ſubjiciebantur, ejus autem officium ſe olim præcipuè exercebat, cum Imperator trans Alpes abiret Coronæ recipiendæ, & pacandæ Italiæ. Cum verò moderni Imperatores, de Italico itinere, nihil amplius ſoliciti ſint, & in iis Italiæ reliquiis, quæ adhuc ad Imperium ſpectant, rariora Archicancellariatus hujus exercitia ſint, Archivum ſuum hodiè Colonienſis apud Moguntinum adſervare dicitur. Trevirenſis Archiepiſcopus Archicancellariatus eſt per Galliam & Regnum Arelatenſe, quod ex ſententiâ nonnullorum, complectitur Delphinatum, Sabaudiæ Ducatum, Comitatum Burgundiæ & tractum Helvetiorum. Pertinuit olim etiam Gallia tota ad Imperii corpus, à quo tamen poſtea ſeceſſit. Re igitur mutatâ veteris ſaltim dignitatis juriſque emblemata retinemus. Durare verò hunc Archicancellariatum adhuc in iis Regni Arelatenſis locis, quæ Imperio relicta ſunt, inter quæ Burgundia numeratur, quidam volunt. (Vid. Chreg. *velitat. de offic. Imper.* Goldaſt. *in dedic. tom. mic. Conſt. Imper.* Paurm. *de jurisd. Imper. lib.* 2. *c.* 3. Ruland. *de comm. part. p.* 2. *lib.* 5. *c.* 4. Limnæ. *de J. P. lib.* 3. *c.* 4. 5. & 6. Sinold. *vol.* 1. *Diſp.* 7. *th.* 23. Blum. *de proceſſ. Camer.* Mallinckrot. *Tr. de Archicancellar. Imperii.*)

ARCHANTICUS, *l.* 7. *C. de jur. & facti ignor.*

ARCHEGETES Græce ἀρχηγέτης, Princeps, Gothofr. *ad Nov.* 30. *c.* 5. Vide infrà *Archigerontes.*

ARCHEOTÆ, *l.* 18. §. 10. *ff. de vacat. & excuſ. mun.* ſunt Archivorum cuſtodes.

ARCHEION propriè domus Principis. Prat.

ARCHIA ſunt tabularia publica, & ut Suidas exponit, ἔνθα οἱ δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται, καὶ χαρτοφυλάκεια. In his publica inſtrumenta deponuntur & adſervantur, *l.* 9. *nonnunquam*, *ff. de pæn.* ut & Juſtinian. *Novell. Conſt.* 15. ſignificat his verbis: ὥστε ἐν ταῖς πόλεσιν οἴκημά τι δημόσιον ἀφορισθῆναι, ἀλλ' ὃ προσῆκον ἐστὶ τοὺς ἐκδίκους, τὰ ὑπομνήματα κατατίθεσθαι, προβαλλομένου τινὸς κατὰ χώραν, ὃς τὴν τούτων ἕξει φυλακήν, ὥστε ἀδιάφθορα μένειν αὐτὰ καὶ θᾶττον εὑρίσκεσθαι παρὰ τῶν ἐπιζητούντων, καὶ εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον. Inde archinotæ cuſtodes archiorum. *l. ult.* §. *hi quoque*, *ff. de muner. & honor.* Admonet autem hic locus, ut Vopiſci verba emendemus, quæ ſunt apud eum auctorem Taciti vita. Sic vulgo ſcripta ſunt, Librum per annos ſingulos decies ſcribi publicitus in Elvicis archis, ubi Civicis archiis legendum credo, ut civitatum tabularia ſignificentur. Briſſ.

ARCHIATER. ἀρχίατρος, h. e. Latinè archiater, vel archiatrus, dicitur Medicorum Princeps, ἀρχὸς enim Principem, ἰατρὸς Medicum ſignificat. Itaque, Æſculapius dictus eſt Archiater, tanquam Præſes Deuſque Medicorum eſſet. Et per tranſlationem D. Hieronymo dictus eſt Archiater ſalvator noſter, qui languentium animarum præſentiſſimus eſſet opitulator. Quem igitur vulgo Protomedicum Regis appellamus, is Archiater dicitur, h. e. Medicus Principis. Quo ſenſu accipitur, C. de Comitibus & Archiat. Ubi legimus privilegiis Imperatoriis Archiatros decorari, ideo fortaſſe, quod (ut Caſſianus ait) ſint ſalutis Magiſtri. Anchor.

ARCHICAPELLANUS. lege *capella.*

ARCHICUBERNUS, id eſt, Claſſis Præfectus, omnium Gubernatorum primus. Goth. *ad l.* 46. *in pr. ad SC. Trebel.*

ARCHIDIACONUS. Dicitur Archidiaconus, quaſi Princeps, vel primus Diaconorum. Archidiaconus enim dignitatem habere dicitur, cum teneat vicem Epiſcopi & habeat jure communi juriſdictionem. Quod licet immutarit conſuetudo (quia nulla fortè in Eccleſia utatur juriſdictione Archidiaconus) ſi tamen prærogativis in Choro & Capitulo fungatur, in dignitate nihilominus dicitur eſſe Archidiaconus. De ejus autem officio tractatur Decret. *in tit. de offic. Arch. item* 25. *diſtinct. perlectis*, 94. *diſt. c. ſi quis.* De ejus officio vide & Gothofr. ad *Nov.* 12. *cap.* 3. *circ. fin.*

ARCHIDUCIS appellationem primùm Bruno frater Ottonis Imperat. ejus nominis primus inſolenter aſſumpſit, teſte Æmilio Veronen. *lib. Franc. hiſt.* 3. Id poſtea Carinthiancrum Principes uſurparunt: quibus extinctis, ad Auſtriacos ſimul cum ditione tranſiit, quod & hodie obtinent. Spieg.

* ARCHIEPISCOPUS, Græco vocabulo ſummus Epiſcoporum indigitatur, id eſt Primas & Princeps Epiſcoporum, qui tenet vicem Apoſtolicam, & præſidet tam Metropolitanis, quàm cæteris Epiſcopis. Archiepiſcopi ſeu Metropolitani, *Ertzbischoffe* dicuntur, qui univerſæ alicujus provinciæ, plures civitates frequentiores cum eorum Epiſcopis complectentis, inſpectionem habent. Archiepiſcopi Imperii hodie numerantur ſeptem. Moguntinus, Trevirenſis & Colonienſis, Electores, Magdeburgenſis, Saliſburgenſis, Bremenſis, Veſuntinus. Magdeburgenſis autem & Bremenſis per Inſtrumentum pacis Osnabrugo Monaſter. mutationem accepere. Electio Archiepiſcopi de jure ſpectat ad capitulum, niſi conſuetudo ad ſuffraganeos id negotium devolvat. Electionem ſequitur præſentatio, acceptatio, confirmatio, conſecratio, Pallii impetratio & Cæſarea Inveſtitura, quæ illis dignitatem ſecularem tribuit. Antequam verò Archiepiſcopus Imperii ab Imperatore vel inveſtituram, vel ad minimum indulgentiam ab eo obtinuerit, Titulus Principis ei ab Imperatore non tribuitur. (Vid. Paurm. *lib.* 2. *de juriſd. Imp. cap.* 7. *n.* 109. & *ſeqq.* Laur. Ohm. *de jure Epiſcopali concl.* 13. Gebhard. *de Juriſd. Eccleſ. pag.* 175. & *ſeqq.* Reincking *de Regim. ſecul. & Eccleſ. L.* 1. *c.* 1.)

ARCHIEPISCOPI nomen in Apoſtolicis literis non extat, quemadmodum nec Hypodiaconi, nec Archidiaconi. Extant autem in Pontificum & Eccleſiaſticorum libris, nec non apud Impp. in *l. jubemus. in pr. C. de ſacr. eccleſ. l.* 25. §. 2. *C. de epiſc. & Cler. l.* 13. *C. de epiſc. audient. Auth. ſi vero C. de judic. & Nov. de Eccl. diverſ. cap.* §. jubemus igitur, tum alibi Archiepiſcoporum appellatione contineri & Patriarchas, Alberic. annotat. Spieg. Immo Cujac. *in expoſit. Nov. Juſtin.* 11. *prope fin.* dicit, Archiepiſcopum & Patriarcham idem eſſe.

* ARCHIDUCIS Auſtriæ inter omnes Imperii Principes, *die Ertzhertzöge in Oeſterreich*, primum obtinet locum, illique cæteris Ducibus dignitatem majorem habent. Unde & Archiduces, quaſi primi duces appellantur. Quod nomen nulli alii in Germaniâ, quàm Domui Auſtriacæ tribuitur. Ac licet non defuerint Duces, qui Ducatus ſuos in Archiducatus erigere cupiverint, ab Impp. tamen id numquam obtinuere. Archiducum Auſtriæ ſuæ factæ ſunt lineæ, prima quippe *Ferdinandi*, quæ propriè *Auſtriaca*, altera *Burgundica*, quæ à Carolo V. Imperatore deducta. Archiduces Auſtriæ tot ac tantas habent præ-

prærogativas ac privilegia quibus partim Electoribus pares sunt, partim eos superant, habent enim inter alia jus Comites ac Barones creandi. Felicissima per aliquot secula hactenus fuit Aurea Archiducalis familia, quippe, quæ tot Regnis ac provinciis aucta, intra trecentos circiter annos, Imperatores Imperio dedit 15. (Vid. Sixtin. *de Regal. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 38. Limnæ. *ad Capitulat. Carol. V. p.* 66. *& de J. P. lib.* 5. *c.* 2. Besold. & Speidel. *verb. Ertzhertzog.*

Ἀρχιερεῦς, vel ἱερεῖς primarii, Goth. *ad Nov. Leon.* 86.

ARCHIEROSINA *l.* 112. *de Decurionibus*, *l.* 31. *de erog. milit. ann. in C. Theod.* Briss.

ARCHIEUNUCHUS, id est, cubiculariorum Regis Princeps.

ARCHIGERONTES *in l.* 5. *C. de episc. aud.* Alciatus interpretatur qui procurant negotia aulæ principalis, legemque ita restituit, Archigerontes diœcetæque ἐργαστικῶν ταμείων non nisi Christiani dirigantur, i. qui quæ ad victum Principis Palatinorumque pertinent, coemunt. Hæc ille, nunquam autem ἀρχιγέροντας pro ea re usurpari audivi. Suspicarer igitur levissima mutatione adhibita locum sic corrigendum, Archigerontes & diœcetæ ergasticorum non nisi Christiani, &c. Est autem ἀρχηγὸς ab ἀρχηγετέω deducto verbo, qui principatum tenet fabrorum: ut in opificiis publicis & regis, qui & ἀρχιτέκτων appellatur. Nam Ergasticos meo judicio nominat operas, quæ in publicis operibus conductæ ab aliquo quasi Principe & Magistro gubernantur. ἀρχιγέροντες verò seniorum Principes declarat: quod verbum ad hujusce legis sententiam quemadmodum accommodari debeat, non dispicio. Hot.

ARCHIGUBERNUS ex ἀρχὸς & κυβερνήτης juncto nomine princeps gobernator, omnium gubernatorum primus, Javolen. *l.* 46. *ff. ad SC. Treb.* Sejus Saturninus archigubernus, testamento reliquit hæredem Valerium Maximum trierarcham, Hot. Nomen hoc compositum ex Græco & Latino, quod perquam rarum est: aliquando fieri solet, ut Quint. *lib.* 1. ostendit Jaboleng. *in lib.* 36. *ff. tit.* ad SC. Treb. *l. ejus.* Saturnus, inquit, archigubernus ex classe Britannica, &c. Nebr.

ARCHIMAGIRUS dicitur princeps coquorum, poeta Satyrus, ut palam est, utitur hac voce. Lampridius in Heliogabalo magirum cocum vocat. Cæterum similitudinariè probè vasatum & imis ventris benè præparatum, & quod præfato honestarum aurium honore dictum sit, divisorem, h. e. emasculatorem, qui ut Plautinis verbis utar & Ciceronianis, Helium divideret & subagitaret. Lampridius sic inquit: Nupsit & coiit ut & pronubam haberet, clamaretque, præcide magire, &c. Joan. Bapt. *in comm. epist.* Sidon. Apoll. *ad Dominicum*, *lib.* 2.

ARCHIMANDRITA, agminis, sive gregis princeps; μάνδρα apud Græcos spelunca seu cubile est: multaque alia significat. At Justin. *lib.* 1. C. pro Pontifice accipit. Reverendissimi inquit, Archimandritæ. Idem *coll.* 1. *de Monach.* Deo ait, amabiles episcopi & Archimandritæ. Utrobique pro pastore Nebriss. Sunt itaque Archimandritæ, Abbates, quod μάνδρα Græcè, ut diximus, speluncam significat Latinè, vel gregem. Nam Monachi olim in eremis, ἐν ταῖς μάνδραις, id est, speluncis, & cavis montium habitabant. Vel à grege pascendo sic dicti. Alciatus *in l. ult. C. de sum. trin. & fid. cath.* Spieg. Cæterum Accursii sententiam contra Alciatum sequitur Ferrandus Adduensis *lib.* 2. *explicationum c.* 36. nimirum quod hac dictione intelligantur ovium principes. *l. ult. C. de sum. trin.*

ARCHIMEDORUS. Goth. Artemidorus. Hal. *l.* 23. *C. de transact.*

ARCHIMIMUS, mimorum princeps. Sunt autem mimi, qui in scena gestus actusque eorum, quos irridere volunt, soli imitantur: tum etiam mores, qui Ethologi nominantur, & Ethopœi: unde & Ethopœia, apud Quint. poemata item lasciviciaia in turpitudinem, à μιμέομαι, quod est imitor. Julian. de Operis libert. *l. patronus*, §. 1. Nam si quis, inquit, archimimum, vel pantomimum. Pantomimi, rerum omnium sunt imitatores, Archimimi præcipui, & seu mimorum principes. Spieg.

Ἀρχιφερεκῖται vox est hybrida, Græca, partim Hebræa: eorum munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarum sectiones, quas Hebræi *Parsiioth* & *Perakim* appellant, & ad eas accommodare subdistinctiones tractatuum majorum Talmudis, quas iidem Judæi *Perakim* vocant. Nam quod nostris libris 50. Pandectarum, hoc Talmudicis 60. tractatus majores; quod tituli hoc Perakim. Igitur Ἀρχιφερεκῖται, quasi paratitularii, quibusque ad unguem noti Talmudis tituli. Vide Goth. *ad Nov.* 146. *c.* 1. §. 1. *circa fin.*

ARCHISYNAGOGUS Judæorum, Goth. *ad l.* 8. *C. de Judæis*, &c.

ARCHITECTUS est structorum princeps, qui ædificiorum rationem comminisci & instruere didicit, ac graphicè, h. e. lineamentorum doctus & umbratili pictura eas formas describere, *l. fin. ff. de jur. immun.* In omni enim opere magnifico tres personæ considerantur, dominus, qui liberaliter impendit: structor seu officinator, qui fabrili subtilitate consarcinavit: architectus, qui venustam proportionem invenit. Architectorum fit mentio *in l.* 7. §. 3. *ff. si mensor fals. mod. l.* 12. §. 1. *C. de prox. sacr. scrin.* Prat.

ARCHIVA, grammatophylacia, sive chartophylacia, quæ Latinè tabularia, ac tablina dicuntur. Ulpian. *de pœnis*, *l. moris.* Quo loco, inquit, publicè instrumenta deponantur, archivo fortè, vel grammatophylacio. Rostra, forum erat ante curiam Hostiliam Romæ, à rostris navium appellatum: ubi pulpitum erat concionantium, his rostris ornatum, ibique legum tabulæ affigebantur, omnibus conspicuæ: autor Salomon. *in comment. ad titul. de origin. jur.* Bud. ait, Archum ex Græco factum est. Archivum autem etiam magistratuum ædes significat & regiam & palatium, & judiciale forum, ex quo factum ut, Archium, & interposita u, ut Archivum significat chartophylacium, Spieg. Adde Ræyard. *in comment. de reg. jur. l. Scævola* 93.

* ARCHIVUM seu archium est locus seu scrinium, in quo scripturæ, monumenta, acta Principis aut civitatis reponi solent, ut ibi reserventur sub custodia archiotæ. Distinguitur à nonnullis Archivum in *publicum* & *privatum*. Illud dicitur Regum, Principum ac civitatum Imperialium grammatophylacium: Hoc privatarum universitatum vel Collegiorum est. Jus archivi seu Cancellariæ competit illis, qui superioritatem & Regalia habent, sive sint Principes, sive Comites, sive Civitates. Habent & civitates municipales archivum, de jure scilicet Romano, secus de jure ac moribus Imperii. Eodem Civitates Hanseaticæ & Nobilitas immediata Imperii, si ut corpus consideretur, gaudent. 2. in *statarium & viatorium*. Illud est, quod in Palatio Principis vel alio certo loco perpetuo haberi solet: hoc, quod in Comitatu Principis

circumfertur. 3. In *commune gemeinschaffts archiv, oder Cantzley*, & particulare ac separatum, *absonderlich eigen archiv*. 4. In *secretum geheim archiv*, & *vulgare*. In Imperio nostro Archivum præcipuè dividi potest in *Archivum Imperatoris & Imperii*. Illud dicitur, quod Imperator in Aulâ sua habet; hoc, Imperii scilicet, quod Præfectum habet Electorem Moguntinum, Imperii Archicancellarium. Archivum Imperii iterum duplex videtur statui posse, unum continens Acta publica Imperii, quæ in Comitiis, Deputationibus, Visitationibus, & aliis Imperii Conventibus peraguntur, ut & Matriculam Imperii: quod Archivum in aula sua Moguntinus custodit. Alterum est in Camera Imperiali, in quo non solùm omnia Acta judicialia, sed etiam Privilegia plurium Principum deponuntur & adservantur. Civitatum Imperialium Archivum duplex constituitur, unum *generale*, quod est commune omnibus civitatibus Imperii, in quo omnia inter civitates conscripta deponuntur. Alterum *speciale*, quod quæque Civitas Imperii solùm pro se habet. Ad Archivi constitutionem requiritur 1. ut illud sit plenum & perfectum, i. e. ut in eo omnis generis documenta & literaria monumenta, quorum memoria aliquando publicè aut privatim utilis esse potest, reponantur. 2. ut fidelis ac peritus Archivi custos, seu Archivarius constituatur, *Nov.* 15. *c.* 5. §. 2. 3. ut in loco satis tuto custodiatur. Archiotæ seu Archivarii Officium in his præcipuè consistit. 1. Domini ac subditorum leges, consuetudines, Regalia, privilegia, & quælibet alicujus momenti documenta, in certas cellulas redigere, ac sedulò inter se ordine discernere. 2. Ex his ita in suos quasi alveolos digestis Extractum (ut vocant) secundum locos communes confectum semper ad manus habere. 3. Fidelem ac taciturum esse. 4. ad vitandam suspicionem neminem in Archivum introducere, aut ingredi patiatur. *Finis* Archivorum est, ut in iis literaria monumenta adserventur, ut ex iis, hoc vel illud ita gestum esse, probari, & lis orta facilius definiri possit. *Effectus* Archivi præcipuus est, probatio ac fides rei gestæ publica, de qua sequentes Conclusiones tenendæ. I. Scripturæ ex Archivo publico prolatæ etiamsi non sint publicæ, regulariter integram fidem faciunt, pleneque probant, *Auth. hæc, ubi Dd. C. de fide instr.* II. Vis Archivi etiam extra territorium se extendit: seu scriptura ex Archivo producta pro producente non solum contra subditos, sed etiam contra tertios probat. III. Scripturæ ex Archivo productæ nullam aliam extrinsecam probationem, vel sigilli recognitionem requirunt. Ut autem dicatur publicum Archivum, & ex eo capi possint scripturæ, quæ plenam mereantur fidem, plura requiruntur. 1. Ut Magistratus vel Archivista ei præsit, qui habeat curam & custodiam loci, Cameræ & Archivi. 2. Quod Archivista sit deputatus, creatus ac positus à Superiore. 3. Quod scripturæ ponantur inter authenticas scripturas. 4. Quod eidem archivo sit data per consuetudinem potestas fidei & probationis. 5. Quod ille officialis, quando ex eo loco scripturæ extraduntur fidem faciat subscriptione, ex eo loco esse captas & extractas. Regulariter autem unicum hoc requisitum sufficere videtur, quòd Archivum in loco publico & non suspecto benè custoditum habeatur ab illo, qui jus Archivi habet, nisi consuetudo & observantia loci plura requirat, ut ita locus publicus per se publicam scripturam faciat. (Vid. Rutg. Ruland. *de Commiss. lib.* 5. *cap.* 3. & 4. Wenner. *obs. verb. Registratur.* D. Myller. *de Princ. & stat. Imp. cap.* 47. Ahas. Fritschius *de jure Arch. & Cancell.*

ARCHONTES, ἄρχοντες, annui magistratus apud Athenienses: quorum ex nominibus, item ut Romæ ex Consulum, anni numerabantur. Cicer. *libr. de Fato.* Græcum nomen retinuit: Morietur Epicurus, quum duo & septuaginta annos vixerit, archonte Pitharato. Plinius tamen Magistratum Latinè dixit *lib.* 33. Nonaginta annis ante Praxibulum Atheniensium magistratum. Hadrianus autem pro quovis magistratu posuit in *l.* 48. *ff. de jud.* τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ, μήτε εἰσιέναι δίκας ἰδίας, μήτε δικάζοντας, μήτε φεύγοντας. Magistratus quo anno magistratum gerunt, neque propriam agere causam sive agendo, sive defendendo, &c. Ergo τοὺς ἄρχοντας dixit pro ἐν ἀρχῇ γενομένους. Hotom. propriè ἄρχων ducem belli significat, ut ait Hesychius & Julius Pollux, qui *lib.* 1. ἄρχοντας totius exercitus Imperatores esse scribit: Id quod Thucydides ostendit his verbis, καὶ νομίσατε τρία εἶναι τὸ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ αἰσχύνεσθαι, καὶ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι. Vide Ferrandum Adduensem *lib.* 2. *explicat. cap.* 40.

ARCHON autem ἐπώνυμος apud Athenienses dicebatur, cui incumbebat cura dandorum pupillis tutorum, quos propriè appellabant τοὺς τῶν ὀρφανῶν ἐπιτρόπους, ut differrent à viduarum defensoribus. Schard. ex Bald. *ad tit. de Instit. de tutelis.*

ARCHOENOCHUS, pincernarum, sive ut D. Hier. sub finem, qu. in Genes. interpretatur, vinariorum princeps.

ARCHIFINIUS ager dicitur, qui nulla mensura continetur, finitus, secundum antiquam observationem fluminibus, fossis, montibus, viis, arboribus, ante immissis aquarum divergiis, & si qua loca quæ ante à possessore potuerunt obtineri. Nam ager Arcifinius, ut ait Varro, ab arcendis hostibus est appellatus. Quare & occupatorius ager dicitur, eo quod in tempore occupatus est à victore populo, territis exinde fugatisque hostibus. Quod & Sic. Flacc. tradit, qui occupatorios Arcifinales vocat, & arcendo vicinos hanc appellationem finxisse quemque tradit, dum non tantum terræ occuparet, quantum colere posset, sed quantum spe colendi reservaret. Isidorus verò aliam hujus verbi notationem profert, *lib.* 16. *Etymol. cap.* 13. Briss.

ARCTARI tempore, id est, servando servari non posse, *l.* 5. *C. de tutor. vel curat.* qui satis non dedit.

ARCUARII *in l.* 6. *in medio, ff. de jur. immun.* sunt arcuum opifices, Goth. *ad d. l.* 6.

ARCULÆ in Pauli responso *l. argen.* 53. *ff. de leg.* 3. deminutivum ARCÆ Fest. & Varroni de qua suprà. Porro arculas argenteas primus fertur habuisse Heliogabalus, si quid Lampridio credimus, Prat. Divos fratres edicto admonuisse, Martianus ait, ne sepulturæ traditum, h. e. terra conditum corpus inquietetur: viderique terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo sit, ut non alibi transferatur, *c.* 29. *de relig. & sum. fun.* Quo in loco per arculam intellexit Accursius casam, in qua ultra montes magni homines imponuntur sub terra. Ridiculum. Addidit enim Martianus, arculam in commodiorem locum transferri posse. Unde etiam in epitaphio AN. Crestinæ sic legimus. NE QUIS NOS INQUIETET EX ARCA NOSTRA. NEQUE AB ANTE ALIAM PONAT, AUT COMMUTET. Certè Martiani temporibus eam sepeliendi rationem in usu fuisse suspicor, cujus Cassiodorus *Variar. lib.* 3. memi-

meminit. Tunc enim non terra solum condi solebat, sed etiam in arca lapidea supra terram posita corpus perpetuae sepulturae tradendum, plerunque recondebatur. Eoque sensu accepisse arcam lapideam visus est etiam Cajus, cum ita scribit: Adversus eos, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erat conditus, mortuum intulit, utilem actionem in factum Proconf. dat, *l. is qui 7. in fin. de relig. & sumpt. fun.* Et Seneca *Epist. lib.* 13. In ipsa inquit, Scipionis Africani villa jacens haec tibi scribo, adoratis manibus ejus & arca, quam sepulchrum esse tanti viri suspicor. Deque ejusmodi arcis illud Frontini etiam accipiendum videtur, de diversis mensuris agrorum *lib.* 1. in campis verò statuerunt terminos quadratos cursorios, & interjectis locis arcas & monumenta, vel alia testimonia. Et haec de arcis. Plinius etiam scribit *Nat. hist. lib.* 7. *c.* 54. sepultum intelligi quoquo modo conditum, humatum verò, humo contectum, Raevar. *lib.* 2. *cap.* 4.

Arcus, Nonio Marcel. interprete, omnis suspensus fornix dicitur. Arcus autem ducendae aquae causa olim fiebant, ut ostendit *l. supra iter.* 11. *in pr. ff. de aq. & aq. pluvia.* Plin. *lib.* 10. *Epist.* Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus. Frontinus quoque *lib.* 1. *de aquae ductibus urbis Romae*, aquas per multa passuum millia arcuato opere duci tradit. Brisson.

Ardere dicitur domus *l.* 40. §. 1. *ff. de cond. indeb.* Et res. Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 6. Briss.

Area, locus in urbe sive aedificio Florentino, *l. fundi.* 211. *§. locus ff. de verb. sig.* Festo locus vacuus, quasi exaruerit, & non possit quidquam generare. Varro autem arcam vocat, ubi frumenta secta teranitur, & arescant, Graecis ἅλωνα Gallis *place* dicitur. Prat. Alciatus *in l. fundi ff. de verborum significat.* quibus adhaerens etymo tradit aream rusticam esse, & *urbanam* tantum in urbe dici, at hunc redarguit Forcat. *dial.* 16. *Necyomantiae*, cum Jurisconsulti toties pro urbano loco, in quo domus aedificetur, posuerint, *l. si in area, ff. de condict. indeb.* Horatius:

Ponendaeque domo quaerenda est area primum.

Area etiam Jurisconf. significat solum, cui aedificium imponitur. Sic in aliena area aedificare, *l.* 27. *§. idem est & l.* 37. *ff. de rei vind. l.* 10. *de doli mali except.* Et quod, depositis aedibus, manet, unde aedificii pars est Paulo *l. servitutes* 20. *§. si sublatum, ff. de servit. urb. & l. qui res* 98. *§. aream, ff. de solut. l. domo, ff. de pign. act. l.* 44. *si area, de leg.* 1. *l.* 34. §. *ult. l.* 71. *ff. de usufruct. l.* 79. *§. ult. de leg.* 3. Briss. Prat.

Aream quoque appellabant, in quam collecta omni ex tecto pluvia descendebat: quo etiam modo accipitur *in l.* 2. *& l. servitutes*, §. *si servitus, & §. qui in area, ff. de servit. urb.* In rusticis verò praediis locus erat terendis frugibus, leguminibus aptus, *l. Mela.* §. *fi. ff. de alim. leg. l. fin.* §. *fin. C. de servit. & aq.* quo etiam sensu accipitur apud Varronem loco superius adducto. Prat. ex Briss.

Arelata urbs est Strabo *lib.* 31. in quam pater Tiberii Caesaris colonias deduxit, teste Suetonio *in Tiberio.* In eadem Constantinus magnus Synodum convocavit, Euseb. 10. *hist. Eccl.* 5. Goth. *ad l.* 13. *in princ. ff. de instit. act.* Hinc

Arelatensis, Plin. *lib.* 33. Pompeius Paulini equitis Arelatensis filius, Scaevola *l. codicillis, ff. de usufr.* Ad Rempublicam, inquit, Arelatensem pertinere. Nebriss.

Arena, pro loco, ubi certamina praebebantur, quia spargi arena solebat. Ulp. *l.* 4. *ff. de accusat.* Sed & calumnia notatis jus accusandi ademptum est: item his qui cum bestiis depugnandi causa in arenam intromissi sunt. Trypho. *l. ult. ff. de fugit.* Si in arenam fugitivus servus se dederit, ne isto quidem periculo discriminis vitae tantum sibi irrogato. Hotom. Vetranius *lib. singulari de jure liberorum cap.* 11. interpretatur amphiteatri caveam. Hinc

Arenarius, qui in arenam pugnandi causa descendit, ibique publicè pugnavit *l. ha demum, ff. de op. libert. & l. ob carmen*, §. *si ea. ff. de testibus.* Ii etiam cum feris bestiis pugnabant, unde & bestiarii quibusdam dicti sunt, *l.* 1. *ff. de aedil. edict.* Prat. Adde Corrasium *lib.* 4. *Miscell. cap.* 24. *n.* 9.

Arenga est concors verborum sententia quae ponitur post salutationem in privilegiis arduorum negotiorum. Old.

Arescusa in editione Pand. Flor. Ancillae nomen. *l. Arescusa, ff. stat. hom. l. Titius & l. idque* 45. §. *ult. ff. de act. empt.* Attamen alibi in eadem editione

Arethusa scribitur, *l. ubi.* 75. §. *illud, ff. de verb. oblig. l.* 3. §. *pen. de statu lib. l.* 1. *de oper. servor. l.* 25. §. *ult. ff. quando dies legat.* Brisson.

Aretalogus non tam videtur à virtute dici, quae ἀρετὴ vocatur, quàm ab ἀρεσκὴ, id est, gratus & placens, qui narrationes & fabellas, acroamataque auribus auditorum grata loquitur: proinde & nugatores eo etiam nomine & garruli censentur. Turneb. *lib.* 10. *adverf. cap.* 12.

Areseusa nomen celebre est foeminarum in libris digestorum. In libris recentioribus mendosè legitur Arethusa. Neque ignoro Arethusam Nympham esse, & fontem ejusdem nominis in Sicilia; de utraque Virgil. *in Bucolicis & in* 4. *Georgic. libro.* Sed quod ad juris rationem attinet, nihil refert, Areseusam dicas, an Arethusam, nos puritatem lectionis defendimus, quod Grammatici proprium est officium. Briss.

Aresta, vox Graeca, ἀρεστὰ à Gallico Senatu usurpata, qua sententiae Curiae supremae significantur, Bud. *l. fin. ff. de Senator.*

* Argentariae Argentariarum *bergwercks* nomine, comprehenduntur, non tantum auri & argenti, sed omnes metalli fodinae, cujuscumque generis vel materiae fuerint, ut cuprum, stannum, plumbum, item aluminis & vitrioli fodinae. Venae itidem pretiosorum lapidum, gemmarum, marmorum, aliaque mineralia pretiosa, item *die steinkohlen*, non verò lapidicinae, cretifodinae, calicisfodinae, quarum tamen ratione cujusque loci consuetudo attendenda. Metalla & mineralia, (quae *des landes schatz* dicuntur) omne jus circa illa refeeruntur ad Regalia fisci ita ut in ejus qui hoc Regale (*das bergwercks Regal*) habet, potestate sit, velit ne alteri, v. g. Vasallo in fundo Feudali, sub decimarum onere fructuum perceptionem ex metallis fodinis permittere. Quamvis autem metalli fodinae Electoribus specialiter per Aur. Bullam *tit.* 9. sit concessae, postea tamen ea, ut alia Regalia, ad Principes, Comites & civitates, mediante investiturâ pervenere. Jus quaerendi metalla sive in proprio, sive in alieno dependet à Principe, cujus permissu ob publicam fisci & totius provinciae utilitatem in alieno horto vel agro, dummodo Dominus arando ac serendo non impediatur, vel ei satisfaciat, mineralia quaerere, ac venam metallicam inventam in

in eo persequi (*einschlagen oder schurffen*) licitum est. Concedere autem solent Principes specialiter fodinas (*bergwercke bauen*) seu partes fodinarum (*kuckus*) etiam privatis, ita ut decima, seu canon metallicus iis solvatur, iisdemque excocti argenti emptio præ aliis competat, *der zehend und silber kauff* (vide Sixtin. *de Regal. lib.* 2. *cap.* 16. Carpzov. *ad L. Regiam. cap.* 3. *sect.* 10. Klock *de ærar. lib.* 2. Heig. *p.* 1. *q.* 13. & *q.* 38. Speidel. *V. bergwerck.* D. Struv. *Synt. feud. c.* 6. §. 26. Guidol. Volter. *tr. de mineralibus.* Bern. Casina *tr. de miner.*)

Argentarii, cives Romani, qui tum Romæ, tum in provinciis rei numariæ negotiationem exercebant: unde & Numularii & Mensarii nominantur. Erant autem in foro stantes, ibique tabernas ac mensas suas positas habentes, apud quos etiam fœnebres pecuniæ deponebantur, quas per partes erogabant & collocabant; quarum probatio scripturis, probationibusque continebatur, *l.* 4. *princ. l. quædam*, *l. argentarius*, *de edend.* &c. Porro ad eos duabus de causis pecuniæ deferebantur, quemadmodum ex Ulpiano intelligimus *in l.* 24. §. 2. *ff. de reb. auct. jud.* aut enim deponebantur sine fœnore, propter fidem publicam duntaxat: i. e. ut tutiore loco quàm privatis in ædibus asservarentur; nam in æde Castoris recondebantur. Plautus *in Curcul.* Sub veteribus ibi sunt, qui dant, quique accipiunt fœnore. Pone ædem Castoris ibi sunt, quibus credas malè. Juvenalis, Quanto capitis discrimine constant incrementa domus, ærata multus in arca Numus, & advigilem ponendi Castora numi. Aut sub usuris ipsis pecuniæ credebantur, quas deinde fœnori collocabant. Hinc argentariorum rationem Donatus Terentii interpres significans: Tunc, inquit, in foro & de mensæ scriptura, magis quàm ex arca domoque, vel cista pecunia numerabatur. De qua consuetudine quum Syngrapham interpretabimur, dicendi erit locus. Prat. Hinc constat quamobrem Ulp. *l.* 10. *ff. de edend.* scribat, Argentariorum officium atque ministerium publicam habere causam: & hanc principalem eorum operam esse, ut actus sui rationes diligenter conficiant, & *l.* 4. Argentarios singulorum rationes conficere. Unde Circumforaneum æs Cicero appellat, *epist.* 1. *lib. ad Attic.* 11. Livius *lib.* 26. Annibal, inquit, vocato Præcone tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum tunc essent, jussit vænire, id est, eas quæ tum erant: nam aliæ postea sunt additæ. Has à Tarqui. rege in foro positas Dionys. Halyc. *lib.* 3. docet his verbis: τὴν τε ἀγορὰν ἐν ᾗ δικάζουσι, καὶ ἐκκλησιάζουσι, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦσι πολιτικὰς πράξεις, ἐκεῖνος ἐκόσμησεν, τοῖς γαστείοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις κόσμοις περιλαβὼν, id est, Forum in quo jus dicitur, & conciones fiunt, aliaque ad Rempub. pertinentia transiguntur, illæ tabernis, & aliis ornamentis circumdatum exornavit. De his tabernis Ulp. loquens *in l.* 32. *ff. de cont. empt.* Qui tabernas, inquit, argentarias, vel cæteras, quæ in solo publico sunt, vendit, non solum, sed jus vendit: quum istæ tabernæ publicæ sint, quarum usus ad privatos pertinet. Ad eas autem tabernas, auctiones fieri solitas patet *ex l.* 18. *ff. de hæred. petit. l.* 88. *ff. de solution.* & iis quæ in Orat. *pro Cæcinna* explicavimus. Hotom.

Argentarius, non tam argenti opifex est, quàm is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias sub fide publica permutat. Cicero in ea quam *ad Augustum Cæs.* scripsit epistola, indicat illi ipsi avum fuisse argentarium. Atque hi vulgo Campsores appellantur. Marcellus *de Statu liber. l. Stichus.* Aut argentariæ, inquit, Mensæ exercitores. Item *ff. de edend. l. Prætor.* Nebriss. Sciendum tamen, quod argentarii, nummularii, mensarii, campsores, trapezitæ, collybistæ, fere idem significant: nisi quod argentarii majores negociatores erant, qui non in permutando tantum, ut cæteri, tabernam exercebant, sed qui etiam nummos fœnori collocabant, non suos tantum, sed etiam aliorum. Unde argentariam facere, vel exercere dicebantur, *l. Argentarius*, §. 1. *ff. de edend.* & *ll.* jam à Nebriss. citatis. Hi quoque præerant auctionibus, hoc est, venditionibus, quæ in publico solenniter fiebant rerum non ad esum, sed supellectilem, vel alios usus pertinentium. Contractus quoque apud eos celebrari, eorum calendariis inscribebantur, quos idcirco edere postulantibus cogebantur, *l.* 4. *l.* 6. 9. §. 1. & *l.* 10. *ff. de edendo.* Quod enim argentariorum olim fuerat, hoc hodie Notariorum est officium publicum in contractibus describendis extra judicium. Dicti aliàs Collectarii. *in l. quisquis. C. si cert. pet.* Alciat. *lib.* 4. *Dispunct. cap.* 22. Spieg.

Argentarius Coactor, *in l.* 40. §. *ult. ff. de statu lib.* & Argentariæ coactiones apud Tranquillum *in Vespasiano cap.* 1. Argentariæ officium *l. pen. ff. de eden.* Argentariæ societas *l.* 52. §. *cum duo. ff. pro socio.* Inde Argentariam facere, exercere, administrare. *l.* 4. *ff. de eden. l.* 19. §. 1. *ff. de jud.* Plin *in lib. de viris illustribus.* Idem primò dubitavit, honores peteret, an argentariam faceret. Briss.

Argentariorum Nomina.

Argentariis varia indita fuere nomina: vocabantur enim à Justin. *Nov.* 136. & *Edi.* 9. Ἀργυροπρᾶται, à Suida ἀργυραμοιβοὶ & Collectarii ab eodem *in l. quisquis. C. si cert. petat.* & Argenti distractores. *l. Justiniano. l. fin. C. de pign.* & *l. penult. in fin. C. de constit. pecun.* & Juliano Patritio *ad Nov.* 4. §. *sin autem*, & Argenti venditores à Theodosio & Valenti. *l. si cohortalis.* 12. *de cohort. lib.* 12. C. & ab eisdem Trapezitæ vocantur ibidem, & argentariæ mensæ exercitores in edicto Prætoris, *l.* 4. *ff. eod.* Appellantur & mensarii, & mensularii, *l. emptor.* §. *Lucius. ff. de pact.* & κολλυβισταὶ, à Julio Polluce *lib.* 7. *cap.* 3. alibi & cermatistæ: & coactores à Scævola. *l. Sticho.* 40. §. *fin. ff. de stat. lib.* Ab eodem numularii, *d. l. emptor.* §. *Lucius, ff. de act. empt.* Briss. Vocantur etiam ἀργυρογνώμονες, quod pecuniam spectent, an proba sit, an legitima & locabilis, & cujus pretii, quos Justinianus distractorum argenti nomine intellexit. Distrahere enim vendere est, & hi quasi vendunt pecuniam, cum pro ejus spectatione & permutatione aliquid lucelli accipiant. Conn. *lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 5.

Argentarium, est argenteæ supellectilis instrumentum ἀργυροθήκη. *l.* 19. *ff. de aur. argent. leg.*

Argenti aurive appellatione tam factum quàm infectum continetur. *l.* 78. §. *illud. ff. de leg.* 3. Proinde cum aurum, vel argentum legatur, & vasa aurea argenteave & omne omnino sive factum sive infectum argentum, non tamen signatam pecuniam legato contineri placet, *l.* 19. *in princ.* & §. *ult. l.* 27. §. 1. *ff. de auro argent.* Nec enim illa Ciceronis *in Topic*, ratiocinatio probanda est, qua argento omni legato non posse pecuniam numeratam, quæ argenti nomen retinet, non contineri concludit. Factum porro argentum Q. Mutius definiebat, Vas argenteum videri esse,

esse. Ulpian. rectè ita definiri posse ait, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. *l. 27. in princ. & §. ult. ff. de aur. arg.* Itaque à signato factum separatur, Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 11.* Libentius donabo argentum factum quàm signatum. Argentum autem factum Isid. *lib. 16. c. 17.* definit, quod est in vasis & signis. Proinde argento auroque facto & gemmas aureis annulis inclusas & cymbia argentea crustis aureis illigata & aurea emblemata, quae in lapidibus apsidibusque argenteis sint, & repluminari possit, adnumerari, si ea argenti numero testator habuit, Paulus scribit in *l. 32. ff. de aur. arg. facta.* Denique auro vel argento id continetur, ex quo auro vel argento aliquid effectum est, sive id suae, sive alterius visionis causa paratum est, *d. l. 27. §. cui legatum*, & quod non in supellectilis nomen cadat, *l. 9. §. argento.* Facti autem auri complures sunt species, prout & variis usibus subservit. Est argentum escarium potorium, viatorium, balneare. escario argento legato, quod & escale appellatur in *l. 8. ff. de supell. leg.* id debetur, quod ad epulandum testator in ministerio habuit, id est, ad esum & potum, *d. l. 19. §. si ui escearium.* Omnia itaque vasa propter escam parata, quae non cocinatorii instrumenti sint, legato cedent: sed & ea in quibus & potabat & edebat testator, continebantur, *l. 32. §. quidam, eod. tit.* In argento potorio non id tantum est in quo bibi posset, sed & quod ad praeparationem bibendi comparatum est, *l. 21. ff. de aur. arg.* Viatorium verò argentum & balneare dicimus, quo in itinere & in balneo quis uti consuevit, *l. ult. in princ. & §. 1. eod. tit.* Briss.

ARGENTIFODINAE, *l. 1. ff. quod cujusque universit. l. 3. §. ult. ff. de reb. corp. l. 13. §. proinde, ff. de usuf l. divortio. §. si quis in fundo ff. solut. matr.* Briss.

ARGENTO facto contineri vasa argentea, veluti parrasides, tabulas, trullas, pelves, & his similia, scriptum legitur apud Pomp. in *l. etsi non sunt, §. 1. tit. de aur. arg. leg.* Sed hic locus etiam caecis mendosus potest videri: licet Mafeius Vegius, vir alioquin eruditus, in libello suo *de verb. sing.* non animadverterit. Puto legendum paropsides, matulas, trullas, & reliqua. Paropsis Graeca dictio, à πάρα & ὄψον, id est, ad cibum: est enim propriè juris genus: autores Pollux & Eustathius. Sed pro obsoniorum lance ac vase ponit & à Jurisconsulto, ut etiam apud Juvenal. *Satyr. 3.* Quam molta magnaque paropside coenat. Et ideo legimus in lugubri Evangelio: Qui mecum manum in paropside intingit, is me traditurus est, Matt. 25. Sed Marc. 15. catinus vocatur. Martial. Quae portat gaudens ancilla paropside rubra. Idem, Sic implet gabatas paropsidesque. Tranquil. refert Galbam ordinario dispensatori breviarium rationum offerenti, paropsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Matulas autem non tabulas legi debere conjicio: quia praeterquam quod de tabulis intelligere esset absurdum, nec conveniret praeced. Hoc etiam apparet ex illo Varronis de Vita Patrum: Dum, inquit, postularet trulleum matellionem, pelvim. Quid autem sit matula, scripsi infrà in dictione Matula. Cotta *in Memoral.*

Infecti ARGENTI appellatio, ait Ulpian. rudem materiam continet, id est, non factam, *l. 19. §. infecti, eod.* Infectum enim argentum est rude & in opera nulla conjectum argentum, quemadmodum Arnob. *lib. 6. adversf. gent.* loquitur, & in massa argentea constitutum, ut in *l. ult. C. de depos. & l. 19. ff. de furt.* Hoc & grave aliàs appellatur, ut Serv. *in 6. Aeneid.* & Isid. *lib. 16. cap. 17.* scribunt. Caeterum & factum argentum si fractum vel collisum sit, infecto continetur. Nam factum argentum id videtur quo commodè uti possimus, *l. 27. §. cui aurum, ff. eod. tit.* Est & aliud argenti genus quod signatum appellatur: quod scilic. aliqua forma est expressum veluti Philippi & numismata, *l. 27. §. cui legatum, ff. de auro arg.* Quae tria genera Livius *lib. 34.* ita perspicuè cumulat. Secundo die, ait, aurum argentumque factum infectumque & signatum: Infecti argenti fuit pondo decem & octo millia. Facti vasa multa omnis generis. Signati argenti 84000. fuere Atticorum. Argenti planè appellatione supellex argentea, non venit, nisi argenti numero à testatore habita est, *l. 19. §.* Idem Celsus: & *§. argenta eod.* Itaque argentum accipimus id omne quod ita ex argento est, ut neque supellectilis instrumento cedat, neque proprio alicui & speciali generi adscribi possit: quod vulgo *Busetum* appellamus. Sic in *l. 4. ff. de leg. lib. 1. l. 2. ff. de leg. lib. 2. l. 22. ff. de manumiss. test. l. 1. l. 3. §. 1. & §. ult. de supellect. leg.* Argentum mensale vocat Vopiscus *in Claudio.* Briss.

ARGENTUM purum putum quid esset in foedere inter P. R. & Carthaginens. facto ubi scriptum invenitur, ut Carthaginens. quotannis P. R. darent certum pondus argenti puri puti, quaesitum fuit ab Alpheno IC. Servii Sulpitii discipulo rerumque antiquarum non incurioso, is in 34. vol. Digestorum, Conjectaneorum autem 2. ut refert Aul. Gellius, respondit, purum putum, valde purum sicut novum novitium dicimus, & proprium propritium: augere atque interdere volentes, novi atque proprii significationem. Hoc ubi legimus mirabamur, inquit Gellius, eandem affinitatem visam esse Alpheno puri & puti, quae sit novi & novitii. Nam si esset puritium, tum sanè videretur dici quasi novitium. His ergo assentimus, qui putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba brevi pronunciant, non longa, uti existimasse Alphenus videtur, qui à puto id esse factum scripsit. Putare autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re, ac non necessaria, aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere, & quod esset utile, & sine vitio videretur relinquere. Sic namque arbores & vites, & sic etiam rationes putari dictae. Verbum autem ipsum puto, quod declarandae sententiae nostrae causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuraque, ut decisis amputatisque falsis opinionibus, quod videatur esse verum & integrum, & incorruptum retineamus. Argentum ergo in Carthag. foedere putum esse dictum, quasi exputatum, excoctumque omnique aliena materia carens, omnibusque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. Proinde scribit Livius per initia *lib. 2. de bello Macedonico.* Carthagin. eo anno argentum in stipendium impositum, primum Romam advexisse; id quia probum non esset, quaestores renunciaverant, experientibusque pars quarta decocta erat. Pecunia Romae mutua sumpta, intertrimentum argenti suppleverunt. De hoc Carthaginens. foedere cum Romanis, leg. *Liv. ad fin. 2. belli Punici.* Ubi refert pacem datam cum hoc, ut praestarent decem millia talentum argenti, descripta pensionibus aequis, in annos 50. solverent. Scriptum est autem purum putum non in Carthaginensium solum foedere, sed cum in mul-

tis aliis veterum libris, tum etiam in Qu. Ennii Tragœdia, quæ inscribitur Alex. & in Sat. M. Varronis, quæ inscripta est, δὶς παῖδες οἱ γέροντες, id est, bis pueri senes, & apud Plaut. *in Pseud.* Purus, inquit, potus est ipsus. Et Iuvenal. secundum veram lectionem, pauca licet portes argenti vascula puti: licet nonnulli purum legendum contendant, secuti Gellium, qui in puro primam corripit, ut superius retuli. M. etiam Varro *de lingua Latina*, Disputatio, inquit, & computatio a putando dictæ, quod valet purum facere: ideo antiqui purum putum appellarunt. Et putator, qui arbores puras facit. Refert & Festus Pomp. quod antiqui putum pro puro dicebant: Unde putatæ vites, quod decisis impedimentis remanerent: & purum aurum putum dici solet, id est, purgatum, de quo quoque Nav. Marcel. *in libr. de propr. serm.* Putus inquit, à putando dictus, hinc putari arbores dicuntur. Columell. *lib* 2. Neque arent, neque vitem aut arborem putent. Auctoritatem verò hanc Alpheni, quam refert Gel. equidem ausim affirmare hodie in Pandectis nostris non reperiri, ab iis forte resecatam, qui Digestorum libros in breviarium redegerunt. Tamen conjecturæ locus est in hac re, puto Alphenum de hoc sensisse in tractatu suo, quem nunc habemus *in tit locati*, *in l. in nave Saufhei.* cujus l. posteaquam mentio facta est, obiter mendam corrigamus: Veluti eum argentum, inquit, pusillatum, (sunt qoi pastillatum) ut informe argentum, & in massam aurifici datum fuisse intelligamus. Nam ut scripsit Pomp Pastilli massæ sunt cujuslibet materiæ. Unde pastilli medicinales. Iac. *Serm.* 1. pastillos Ruffinus olet. Quidam etiam pustulatum agentum hic legi debere contendunt, pro purgatissimo excoctoque, de quo Suet. *in Neronis vita.* Exegitque ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum. Et dum subdit, aut aurum anuli, ut locutio sit præcedenti similis, interponenda est dictio, ut, aut aurum ut anuli. Et paulo post. Quod si separatis tabulis, erronibus, aut in alia culpa clausum castigandum. Cotta *in memor.*

ARGENTUM pusulatum, *in l.* 31. *ff. loca.* ut in P. Florent. scriptum est. Nam apud Tranquil. *in Nerone*, & Martial. *lib.* 7. *Epig.* pustolatum scribitur. Briss. Budæus etiam *in d. l.* 31. legit pustulatum, & accipit pro purgatissimo. Sic Suet. *in Nero.* Exegit ingenti fastidio, & acerbitate, nummum asperum, & argentum pustulatum, aurum, obryzum. Alciatus *lib. paregr. c.* 4. Pustulatum legit *in d. l.* 31. *& apud. Martial. lib.* 7. Quamvis non ignoret vulgarem lectionem pustulati esse: Quam & veriorem putat Forcat. *dial.* 6. *Necyom. n.* 7. Existimans argentum pustulatum, quod aurifices in modum pustularum & acinorum efformaverunt & cælaverunt. Forcatulus dicto loco.

ARGENTUM muliebre, *l.* 12. §. *ult. ff. de instruct. vel instru.* Briss.

ARGENTUM sublimatum, nusquam apud Antiquos reperiri, traditum est. Planè venenum est; quod semihora & minori spatio exedendo interficit. Nam omnia intrinseca, & præsertum præcordia, velut ignis urit, ut attestatur Ant. Musa. Ferrar. Spieg.

Ἀργυρολόγοι argenti sunt exactores. Hegend. *in tit. C. de suscept.* Spieg.

ARGENTUM vivum, cujus vim naturæ consulti maximam esse perhibent, atque ejus genera quatuor. Græci ὑδράργυρον, quasi aqueum argentum argentum vocant à Romanis ex motu vivum argentum. Hermol. Barbar. hoc minerale & naturale existimat. Hydragyrum arte factum: tamen apud autores tam Græcos quàm Latinos nomina confundi inveniuntur. Spieg.

ARGUERE, accusare reum, postulare, indicare, convincere, significat. *l.* 197. *ff. de verb. sign. l.* 37. *ff. ad l. Iul. de adult. l.* 3. *si existipulatu. ff. ad S. C. Sillan. l.* 24. §. *ult. ff. de lib. caus. l.* 8. *ff. de praes. ver. l.* 2. *ff. de leg. Iul. repet.* inde jocus Plautin. *in pseudolo.* Ecquid argutus est. eh. malorum facinorum sæpissime. Luditur in verbo argutus, quod & argutum hominem & convictum facinorum, ut Priscianus *lib.* 10. interpretatur, significare potest. Sic & arguere testamentum de inofficioso, *l. pen.* §. *si heres ff. de inoff. testam.* & arguere testamentum falsum. *l.* 18. *ff. de accusat.* accusare est. Briss.

ARGUERE fraudem tutoris. *l.* 4. *C. de suspect. tut.*

ARGUERE solito more. *l.* 3. *C. si ex fals. instrum.*

ARGUERE prævaricationis, *l.* 11. *C. de accusat.*

ARGUERE reum, est ipsum primo judici deferre: deinde probationes in eum inducere: tum receptis testimoniis, & facto (ut vocant) processu, eum accusare, id est, ad causam dicendam cogere introductis advocatis. Alciat. *in l. qui accusare*, Cod. *de edend.*

ARGUAMUS, id est, argumentis probemus, *in l. licet.* §. *possumus*, *ff. naut. caup. stab.* Alberic.

ARGUI id est, accusari & postulari, *l.* 2. *ff. de leg. Iul. repetund.* Sic argui crimine, *l.* 43. §. *ult. ff. ad leg. Corn. de sicariis.* Briss.

ARGUIMUS autem, hoc est, probabiliter colligimus & demonstramus in jure nostro trifariam, lege, ratione, exemplo. Methodum arguendi Bart. tradidit singulari tractatu: Clariss. item vir Cl. Cantiuncula Iurisconf. eloquentissimus, in explanatione legalium Topicorum tyrunculorum Iuris disciplinæ studium plurimum adjuvit. Spieg.

ARGUMENTATIO ab argumentis differt: quod argumenta ea sunt, quibus causa probatur: argumentatio verò elocutio, qua argumenta ipsa verbis explicantur: autor Fortunat. Spieg.

ARGUMENTUM dictum est, quasi arguto ac subtili quodam artificio elicitum, ut probat text. *in l. totius. de verb. sign.* Glossæ sunt *in l. tutela. C. de in integ. restit. in l. desiderium*, *C. deposit. in l. si voluntare, C. de rescind. vendit.* Spieg.

ARGUMENTUM definit M. Gicero *in partit. Orator.* probabila inventum ad faciendam fidem: in topicis verò, rationem, quæ dubiæ rei facit fidem: quam definitionem probat & explicat M. Fabius *lib.* 5. *cap.* 10. his verbis: Ergo cum sit argumentum ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmat, quo sensu accipitur apud Paulum, *l. qui filium* 74. *in fin. ff. ad SCtum Trebell. l. fin. ff. de Publician.* Ciceronis definitionem in partitione, confirmat Isidor. *lib. Etymol. in cap. forus de verb. sign.* existimans duci ab argutè & inventum: Bald. *in l. conventicula*, *C. de Episc. & cler.* Prat.

ARGUMENTUM in procem. *Instit.* §. *cumque*, vertit Theophilus ἔλεγχον, i. e. evidentem demonstrationem & evidentiam.

ARGUMENTUM pro præjudicio accipitur apud Ulpianum, *l.* 1. §. *iidem Cornelio*, *ff. de quæstion.* Prat.

ARGUMENTUM pro probabili vel non necessaria præsumptione, aut suspicione, ut apud Africanum

canum *in l. non omnes*, §. *à barbaris, de re milit.* Quo loco elegans est; Oldendorpio teste, exemplum comparandæ præteritæ vitæ ad præsentem: & contra. Spieg.

ARGUMENTUM præstitisse, *l.* 11. §. *mulier, ff. ad leg. Iul. de adult.*

ARGUMENTA proferre, *l.* 74. §. *ult. ff. ad SC. Trebel.*

ARGUMENTA rei, de qua agitur, dicere, id est, indicia, signa, notas, *l.* 3. *ff. ad exhib.* Briss.

ARGUMENTA indiciave exquisita esse non debent. Marciano *l. divus* 6. *ad fin. ff. de cust. & exhib. reor.* ex variis causis, colligatur, Bald. *in l. conventicula. C. de sacros. eccles.* Prat.

ARGUMENTA liquida, id est, probationes, *l.* 2. *C. de in lit. jur.*

ARGUMENTA rerum apertissima, *l.* 3. §. 4. *ff. de suspect.*

ARGUMENTIS convinci, *l.* 2. *C. quor. appellat. non recip.*

ARGUS & arga, *l.* 1. Lang. de conviciis, ignavum & inertem significat, à Græco ἀργὸς Paul. Diac. 6. c. 8. Memineris, ut me inertem & inutilem dixeris vulgari verbo Arga vocaveris. Didymus de Demosthene ἀκίνητος ὢν περὶ τὰς συνουσίας, ἐλέγετο ἀργός. Sic apud Luci n. ἀργὸς εἰς ἅπαντα, nulli rei vacans. Et apud Plat. *in epist.* ἀργὸν ἐᾶν, otiosum relinquere. Ἀργὸς tamen nonnunquam velocem & avidum significat. Hinc ἀργοὶ κύνες à Poetis dicuntur non tam albi, quàm alacres aut veloces: sicque videtur hic Epimenidis versiculus intelligendus:

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.

ut γαστέρες ἀργαὶ sit dictum pro γαστέρες μάργαι, id est, ventres avidi & veloces: vel etiam cum lex carminis hoc μάργαι non pateretur, illud substituerit, quod idem sonare vellet: nec enim quid in ventris pigritia magnopere reprehendendum sit video. Prat.

Ἀργίας actio: Vide *Lenitudo.*

ARGUTO pectine dixit Theod sius Imp. *in l. temperent. Cod. de vestib. holoser. li.* 11. imitatione Virgilii, qui ita dixit *lib.* 1. *Georg.*

Arguto conjunx percurrit pectine telas.

Et Apulejus *lib.* 2. *asin. aur.* Et pectinis arguti dente tenui discriminatur. Briss. Prat.

Ἀργυραμοιβός, vide suprà argentariis varia; & infra *Distractores argenti.*

Ἀργυρῖται, qui pro coronis præmiove argenteo vicerant, *l. commodis, ff. de re jud.* & apud Plutarch. Unde ἀργυρίτης ἀγὼν illa concertatio. Apud Suidam tamen ἀργυρῖται sunt οἱ ἀργυρίῳ εὐπορεῦντες id est, quibus abunde est pecunia.

ARIANI ab Ario, *l.* 6. *in princ. C. de heret. & Manich.* De Arianis vide Epiphanium, 2. *tom.* 2. *hæres.* 69.

ARICIA. Si Ariciæ non nupserit, *l.* 64 *ff. de cond. & demonst.*

ARIDI fructus *l. ult. ff. de jure fisci. Nov. Iustin.* 32. §. ξηροὶ καρποὶ qui & ξηροὶ dicuntur, sunt velut frumentum & hordeum Accursio auth. ad hæc, *C. de usur.*

ARIOLI, quorum mentio fit *in l.* 5. 7. *C. de malefic. & mathem.* similes sunt impostoribus, qui mathematicorum liberali nomine adumbrantes suas ineptias profitentur se fata cujusque nosse & natalitias syderum observationes. Gothof. *ad l.* 10. *in princ. C. de Episc. audien.*

ARISTO, *l.* 23. *de solutionib.*

ARISTOCRATIA est paucorum Optimatum Principatus, qui administrat omnia ad utilitatem publicam, qualis fuit Romæ, cum Senatus summa autoritate civitatis statum gubernabat, nihilque præter populi dignitatem, aut domi, aut foris spectabat. Quo tempore factæ fuerunt leges & Senatusconsulta. Hæc quando corrumpitur, relicta scilicet administratione ad utilitatem potentium, contemptis tenuioribus, tum fit Oligarchia; qualis fuit tempore Syllæ. Quære *Democratici.* Spieg.

Ἀριθμητὴς i. e. argentarius, numerator pecuniæ Goth. *ad Nov.* 73. *c.* 7. §. 1. *in verb. quod si adnumeratorem habueris.*

ARMA, quod ad interdictum de vi attinet, sunt omnia tela, hoc est fustes & lapides, & non solum gladii, hastæ, frameæ, id est, romphææ, Ulp. *l.* 3. §. *armis. ff. de vi & vi armat.* His addit Gajus in *l. armorum* 41. *ff. de verb. sign.* scuta & galeas. Adjicit & Paulus in *l. qui commeatus.* §. *arma, ff. de verb. signific.* loricam. M. Cicer. *pro Cicinna* Glebas. Armis etiam connumerat Festus *lib.* 1. pugionem & sicam. Prat. Hinc rectè Alciat. explodit Angeli sententiam, impropriè arma dici existimantis, quæ solum defensionis causa parantur: quod id procul à Gaji ICti mente absit. Denotat item scripta, seu instrumenta, atque quæcunque alia documenta, juxta *l. qui vulgare illud*: Non sunt sumenda arma ex domo adversarii, *l. qui accusare, & l. ult. C. de edend.* Spieg.

ARMORUM appellatione quid contineatur *in Novell. Iustin.* 85 περὶ τῶν ὅπλων ipse explicat his verbis: κωλύομεν γὰρ τοὺς ἰδιώτας ἐργάζεσθαι, ἢ ὠνεῖσθαι τόξα καὶ βέλη, σπάθας τε καὶ ξίφη (ἅπερ καλεῖν εἰώθασι σπαθομέλια) καὶ τὰς λεγομένας ζάβας, ἤτοι λωρίκια, καὶ κοντοὺς καὶ τὰς λόγχας, καὶ μονοκόπια, καὶ τζικούριν, ἤτοι μοναβέλια καὶ ἀσπίδας καὶ σκουτάρια, καὶ περικεφαλαίας, ἤτοι κασσίδας. Vide Goth. *in eadem Novell.* 85. Prat.

ARMA ab arcendis hostibus dici putat Varro: Festus verò ab armis, id est, humeris dependentia. Utrumque etymon recipi potest, illud ab effectu, hoc à voce. Sed etymon Varronis latius est. Nam lapides arma sunt, & tamen ab humeris non pendent, arcent tamen hostes. Prat. Colligere arma jubet validisque incumbere remis, imitatione Græcorum à Marone dictum est, qui armamenta velaque ὅπλα etiam vocant. Schard. ex Turneb. *advers. lib.* 19. *c.* 29.

ARMA postliminio reverti negantur, quod turpiter amittuntur, *l.* 1. *de captiv. & postlim. rev.* Etenim semper apud veteres infame fuit arma amittere. Spieg.

* ARMANDIÆ jus est potestas Regalis fabricas armorum bellicorum aut armamenta bellica habendi, *zeughauser anzurichten.* 2. *Feud.* 56. *tit. quæ sint Regal. Novell.* 85. *cap.* 1. in Imperio nostro, vigore Jurisdictionis territorialis, Principes ac status Imperii, hoc jure gaudere, ipsa experientia testatur, & faciunt huc R. J. de anno 1555. §. *und demnach ein kriegsvolck* 81. & R. J. de Anno 1570. §. *sintemal aus bewegenden ursachen.* Est enim jus armandiæ pars juris bellici statibus Imperii competentis. *Pacificat. Osnabrug. artic.* 8. §. *gaudeat.* Ex eodem armandiæ jure profluit jus prohibendi, ne arma exteris vendantur; item jus arma subditis imponendi, jus muniendi urbes & arces etc. jus collectandi subditos, ad armenta publica *in instruenda, artillerey* Munition, *und proviant anzuschaffen.* (Vid. D. Tabor *in armament. cap.* 1. §. 3. Sixtin. *de Regal. lib.* 2. *c.* 1. *n.* 5. Andr. Knichen *Encycloped. cap.* 16. Knipschild. *de jur. civit. Imperial. lib.* 2. *c.* 22. *n.* 56. *& seqq.*

ARMAMENTA dicuntur, teste Sipontino, quæ ad instruendum aliquid pertinent. Ulp. *l.* 3. *de rei vind.*

vind. Armamenta navis, ait, ſingula erunt vindicanda. Io navibus autem armamenta ſunt non ſolum arma, ſed remi, vela, antennæ, rudentes, clavus & alia ejuſmodi. Spieg. adde Peckium, *l. 1. ad edictum. §. magiſtrum navis, n. 5. tit. de exerc. actio.*

Armorum cuſtos is erat, qui militib. arma committebat, *l. qui commeatus, §. fin. de verb. ſign.* Habebat autem vacationem munerum gravium, *l. fin. in fin. ff. de jur. immun.*

Armari navis dicitur, quæ armamentis neceſſariis inſtruitur, *l. 34. de reb. aut. jud. poſſ. & l. 5. qui potior. in pign.* Cui contrarium eſt exarmare, armamentis ſpoliare, *l. 2. §. 1. ad legem Rhod. de jact.* ibique Budæus. Prat.

Armari dicuntur leges & jura quæ gladio ultore facinoroſos puniri jubent, *l. 31. C. de adult. & in proœm. Inſt. in princ.* Sed ea figura dictum accipe, qua quod uni rei proprium eſt, alteri tribuimus, cujus uſus maximus eſt apud Latinos. Poëta *lib. 6. Æneid.*

Vngere tela manu ferrûque armare veneno. Prat.

Armarium, & armamentarium, ab eadem origine eſſe, id eſt, ab armis, Varro autor eſt. Valla ſcribit, armarium eſſe, ubi reponuntur libri, cæteraque hujuſmodi: armamentarium, ubi reponuntur armamenta & arma. Eſt igitur armamentarium, quod vulgo *Zeughaus* vocamus, ubi machinæ bellicæ, tela, ſagittæ, aliaque ejuſmodi generis arma reponuntur. Eſtque armamentarium privatum, eſt etiam publicum. Spieg.

Armarium Adrianus Turnebus *lib. adverſ. 7. cap. 23.* interpretatur Promptuarium, è quo promitur cibus. Plaut. *in captivis*: Cellas refregit omnes intus, recluſitque armarium. Armarii mentionem facit *lex. 3. §. 2. ff. de ſupel. leg. & §. 25. Inſt. de rer. diviſ.*

Armarium Pompon. eorum numero adſcribit, quæ ex plurib. inter ſe cohærentib. conſtat, *l. 30. ff. de uſucap.* Briſſ.

Armatos accipere debemus non tantum eos, qui tela habuerunt: Sed etiam aliud quid quod nocere poteſt. Paul. *l. armatos. 9. ff. de vi public.* Armatos eos appellat Cicero *pro A. Cecinna* ſcutis, telis, globis, ſaxis & fuſtibus paratos ornatoſve. Briſſ. Prat.

Armatos milites, lex Caligatos appellat: forte nunc *Küriſſer*, *in auth. quib. mod. nat. effic. legit. l. à caligato. C. de nup.* vide infrà, *Miles caligatus*: Imperitum vulgus armigerum appellat, ſed hoc vocabulum denotat eum, qui in prælio gerit tela domini ſui, ut ſcutum, arcum, lanceam, & cætera ejuſmodi. Valla. Spieg. Prat.

Armatam legib. h. e. ut eleganter Cantiuncula explanat, judiciorum atque legum præſidio velut armatam & inſtructam eſſe majeſtatem Imperatoriam, ſapienter cenſuit Iuſtinianus *in proœm. Inſtitut.* Old. ceu graviter dictum ab eo recipit alicubi: tametſi quidam, ſi diis placet, Accurſianorum patronus adſerat, quod nemo adhuc conjicere potuerit, quid ſit legib. armare, quid armis decorare.

Armata militia, *l. 4. C. qui dare tut. vel curat. poſſ.*

Armatæ militiæ miles curator eſſe non poteſt, Gothof. *ad d. l. 4. per §. 14. Inſtit. de excuſ. l. 8. de excuſ. tutor. procurat. l. 31. C. de locat. l. 1'. C. de legat*

Armatæ militiæ ſacramenta habere *l. 3. C. de agric. & mancip.*

Ἀρματωλ τις vide Gothof. *ad l. 3. C. qui manumit. non poſſ.*

Arma magis quàm jura milites ſcire exiſtimantur, *l. 22. in pr. C. de jur. deliber.*

Armenia duplex eſt, prima & ſecunda, *l. 5. C. de offic. magiſtr. mil.* Prima vocatur minor: Leuco-Syria Græcis, Ararat Hebræis: hodie Anaduole, ſi credimus Gyravæ: Pegian, ſi fides adhibenda Caſtaldo. Secunda vocatur major. Hebræis Aram, teſte Aria Montano: hodie Turcomania dicitur Mercatori & Gyravæ. vide Goth. *ad d. l. 5.*

Armenta, Varro ab arando dicta tradit, quod principalis eorum is uſus eſſet, *arg. l. ſervis. de leg. 3.* Spieg.

Armentum quaſi aramentum: ad quod boves maximè parabantur, ut inde eligerent ad arandum, Pomp. *de verb. ſignif. l. boves.* Boves, inquit, armentorum magis quàm jumentorum nomine appellantur. Nebriſſ. Alii id genus pecoris, intelligunt, quod eſt idoneum ad opus armorum, hoc eſt, quorumvis inſtrumentorum. Et eò reſpexiſſe videtur Virg. *Æneid. 3.*

Bello armantur equi: bello hæc armenta minantur.

Armento legato, etiam boves contineri convenit, non etiam greges ovium & caprarum, ait Modeſtin. *in l. 81. §. 3. ff. de leg. 3.* Armenta enim dicuntur propriè majorum animalium, veluti boum, non etiam minorum, quæ gregis appellatione veniunt, *l. 12. §. ſed ſi boum. ff. de uſu & habit.* Inter armentum & gregem quid interſit, latè explicat Valla *lib. Eleg. 4.* Spieg.

Armentorum greges, *l. 7. C. de bon. proſcriptor.*

Armillas, Feſtus ait *lib. 1.* ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas exiſtimat, quod antiqui humeros cum brachiis, armos vocabant. Apud Ulpian. verò *in l. argu. 25. §. ornamenta, ff. de auro & arg. leg.* pro eo ornamento accipi putem, quo brachia ornantur. Galli appellant, *mancherons & bracelets.* Ornamentis igitur legatis armillæ debentur. Prat. de his meminit Plin. *natur. hiſt. lib. 33. cap. 3.* Divus Hieronym. *in Eſaiam*: Illa, inquiens, auferet Dominus, ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas. Cotta *in Memorab.* in verbo *Viriola.*

Armiluſtrum circus maximus erat. Armiluſtrium armorum luſtratio. Turneb. *lib. 22. adverſ. c. 16.*

Armis dejicere, & cum armis dejicere differunt: Nam cum armis dejicit, qui arma habet, etiam ſi iis forte uſus non ſit: ſicuti Ulpianus reſpondit. *l. 3. §. qui armati, ff. de vi & vi arm.* qui armati venerunt, etiamſi non armis uſi ſunt ad dejiciendum. ſi dejecerunt, armata vis facta videtur. Sufficit enim terror armorum, ut videantur armis dejeciſſe. Armis verò dejicere, i. e. dejicere armis adhibitis, eorûque uſu interveniente, ex Balduin. *ad tit. de interd.*

Arnoldistæ, auth. Gazaros, *C. de hæret. & Manich.*

Aroma Indicum ſpecies eſt ad vectigal pertinens, *l. 16. §. 7. ff. de publican.*

Aromata in plurali (nam aroma non dicitur) quarundam herbarum fructus, odoris & ſaporis admodum grati, quibus utimur vel ad excalefaciendum ventriculum, vel ad appetentiam provocandam, ut ſunt zinziber, piper, ſaccharum, & hujuſcemodi, quas vulgus Species vocat. Ulpian. *l. pen. ff. de uſufr. ear. rer. quæ uſu conſum.* Silanæ, inquit, alicui legatus ſit uſusfructus, vel odorum vel aramatum. Spieg.

Arpagones, *l. 12. §. 21. ff. de inſtruct. & inſtrum. legat.*

Arra dicitur, quod emptionis nomine datur, ut evidentius probari poſſit convenisse de pretio,

l. 35. ff. de contrah. empt. l. 6. & l. ult. ff. de leg. commiss. l. 2. §. is qui vina. ff. de act. empt. l. 5. §. item si institor. ff. de institor. l. 16. Cod. de fide instrum. Institut. de empt. & vendit. in princ. Arræ institutæ videntur in auctionibus, cum æris aliquantulum daretur, quod plaustra gravis æris eo vehi incommodum fuisset. Dicitur autem Arra auctore Isid. *lib. 10. Etymol. cap. ultim.* à re pro qua datur, vel quod alii magis placet, à Græco verbo, ἐῤῥαγὶς, quod firmum significat. Veteres Arrabonem dicebant, ut Varro *lib. 4. de Ling. Lat.* notat, & Plauti Terentiique testimoniis comprobari potest. Nec verò in argumentum contractæ modo emptionis, sed & sponsaliorum Arræ dantur, quæ sponsalitiæ appellantur, *l. 38. ff. de ritu nupt. l. 16. Cod. de Episc. aud. l. ult. C. de Episc. & Cleric. l. 1. C. si nupt. ex rescript. pet. l. 3. C. de sponsalib.* Dictæ autem sunt arræ sponsalitiæ munuscula, quæ sponsis quasi coemptionis futuræ prærogativa dabantur, quæ tum restituebantur, cum sine culpa ejus qui dedisset, nuptiæ impediebantur. Is enim qui dederat, si nolebat matrimonium contrahere amittebat, qui acceperat, duplum: atque adeo, si tantum in stipulationem deductum esset, quadruplum reddere cogebatur. Prat. Porro dantur à sponso sponsæ, non contra: quanquam in ea re Accurs. hæret. Hesych. Μνῆστρα, ait, ὃ δίδ τῷ γάμῳ ἀῤῥαβῶνα. Animadvertendum autem Arrhas à veteribus dici annulos, aut res hujusmodi aliæ modicæ quantitatis, quæ in hoc dantur, ut veluti argumentum sint matrimonii contracti. Nam si quis amplissimas possessiones, aut magnam pecuniæ vim donet sponsæ, & quadruplum stipuletur, credendum non est hanc stipulationem valere. Duar. *l. Titia. in princ. ff. de verb. oblig.* Arræ nomine Anulum plerumque datum fuisse ostendunt, *A. l. 2. §. is qui vina, & l. 5. §. item institor, ff. de institor.* Plin. *lib. 31. c. 1.* Argumento est consuetudo vulgi ad sponsiones etiam annulo exiliente: tracta ab eo tempore quo nondum erat arra velocior. Briss. Hinc

Arræ Proxeneticæ dicuntur, quæ Proxenetis dantur, sponsæ deferendæ, & quas Proxenetæ ipsi Sponsarum nomine accipiunt. Sic Arræ sponsalitiæ dicuntur Justiniano, quæ sponsis ipsis dantur. Proxeneticæ, quas pro eis Proxenetæ, i. e. pater, mater, tutor, aut alii amici, qui in ea re fidem suam interponunt, &c. Connan. *lib. 8. c. 2. num. 1. &c.*

Arra, simpliciter pignus est apud idoneos auctores, nec enim solum datur in argumentum contractæ emptionis, vel matrimonii, sed pro qualibet promissa re datur, ut compleatur: Divus Hieronymus inter pignus, quod Græci ἐνέχυρον vocant, & arrhabonem hoc interesse vult, ut illud sit in mutuo, hæc in contractu emptionis & venditionis, quo firma sit obligatio. Apud Jurisconf. arrha & arrhabo propriè illud est, quod datur pro emptionibus confirmandis. Nam, quemadmodum Ulpian. ait, sine pretio venditio nulla est, neque pretii numeratio, sed conventio facit emptionem. Nebriss.

Arrabo, pro obside veteribus accipiebatur, ut ex M. Catonis verbis constat apud A. Gellium *lib. 17. c. 2.* Sic & apud Terent. in *Heaut. act. 3. scen. 3.* reliquit filiam adolescentulam, Ea relicta huic arraboni est illo argento. Prat.

Ἀῤῥαβὼν ἦ, ut tradunt Græci Grammatici ἐστὶ ἡ ἐπὶ ταῖς ὠναῖς παρὰ τῶν ὠνουμένων διδομένη προκαταβολὴ ὑπὲρ ἀσφαλείας, id est, ea pretii pars, quæ ab emptoribus firmandi contractus gratia repræsentatur. Connan. *lib. 8. c. 2.* Sed cur in sponsalibus contrahendis ab sponso arræ dentur sponsæ, undeque ea res habeat originem pauci noverunt. Consuetudo fuit apud majores nostros, ut sponsus & sponsa inituri fœdus matrimonii, se mutuo coemerent: facta igitur pretii conventione, & sponsa emebat sponsum dotis pretio. Id quod Plautus expressit, dicens Imperium accepi, dote libertatem vendidi; & Juven. Veniunt an dote sagittæ, Libertas emitur. E contrario sponsus emebat sponsam. Unde est illud Virgilianum *ex 1. Georgic.* Teque sibi generum Thetis emat omnibus undis. Sed quia utrumque pretium futurum erat in potestate viri, accipit ille dotem, quia emptus est ab sponsa; illa verò tantum accipit arras, quod est quasi quoddam emptionis signum, &c. Nebriss.

Arrale seu arrabonicum pactum est, quod datione arrarum sumpsit effectum, *l. 3. & ibi* Gothofr. *C. de act. vend. & empt.*

Aresti varia appellatio; supremorum enim tribunalium sententiæ, vulgo aresta appellantur, fortè à Græco verb. ἄῤῥητον, quod significat incorruptum inviolatumque, quod in illis supremis curiis sententiæ incorruptæ & justissimæ exeant, aut certè exire deberent, quæ inviolatæ manent, nullaque provocatione seu appellatione infringi, aut suspendi possunt, *l. 1. ff. à quibus appell. non licet.* Credit enim Princeps, eos qui ob singularem industriam, explorata eorum fide ac gravitate ad hujus officii magnitudinem assumuntur, non aliter judicaturos esse pro sapientia & luce dignitatis suæ, quam ipse foret judicaturus, *l. 1. C. de offic. præf. prat.* ideoque arestum ejusmodi prætextu iniquitatis damnari non potest, *l. si quis*, ubi id not. Cyn. & Salic. *C. de precib. Imper. offer.* Budæus verò *ad l. fin. ff. de Senat.* & Budæum secutus Franc. Conn. *lib. 1. comment. Juris civilis, cap. l. ult. num. 9.* ἀρεστὸν Græcè, Latinè placitum & decretum dici existimat, sicut in regiis diplomatibus post declaratas breviter rationes, quibus adductus est Princeps, ut quid jubeat, vetet, aut permittat, postrema hæc tanquam rationum omnium clausula subjicitur: Et quia tale est nostrum placitum. Quibus verbis voluntatem pro justo imperio & ratione habendam esse, non censet Princeps, sed vult intelligi rem illam se de suorum Procerum consilio statuisse. Quamobrem placere Principi putavit Ulpianus, quod ratione & consilio ab eo factum esset. Nam civilibus legibus, & ut ait Dion. scripto jure solutus est; cæterum naturali lege tam est adstrictus, quàm quivis nostrum, aut etiam multò magis. Prior explicatio magis placet multis. Nam ut Rebuffus *in Constitutiones Regias Tom. 2. tit. ut contract. test. sent.* & alii omnes ac Gallic. concip. *verb. gloss.* 2. ait, Placitum non magis convenit Parlamentis supremisque Curiis, quàm inferioribus, quia etiam sententiæ inferiorum judicum Aresta, id est, placita dici possent, nisi per Antonomasiam dicas. Sed ita (inquit) de omnibus rebus dici posset, quod citatio, liti contestatio, & omnia, quæ Parlamentis & Curiis conveniunt, per Antonomasiam de Parlamentis intelligerentur. Alio modo Arrestum, prout nec Græca, nec Latina, sed merè Gallica vox est, significat impedimentum, sive interdictum, ne res aut persona loco, aut statu suo moveatur. Estque arrestatio, injectio manuum, cum alicui à Magistratu interdicitur, ne excedat ex eo loco, in quo inventus est, nisi rebus cum eo compositis, qui de illo apud judicem questus est, Pyrrhus ad Consuet. Aurel. *Rubr. de execut. instr.* cap

cap. 12. Lagus *in sua Methodo cap. de execut. rei jud.* vel etiam cum res alicujus, quacunque ex causa pro securitate nostra, authoritate publica detinetur, ita, ut nobis invitis ex loco illo negotio nondum sopito auferri non possit. Qua ratione sunt, qui arrestare idem esse dixerunt, quod gradum sistere: quia postquam arrestum factum est, ibi sistendum est. Idem Pyrrhus *d. loc. tit. de execut. ex locato, cap.* 7. *vers. habes casum.* Porro autem, Cardinalis *ad Clement.* 1. *de haret.* existimat arrestationem absque manuum injectione fieri: prehensionem verò sine manuum injectione fieri non posse, quod etiam verum esse asserit Molinæus *ad consuet. Parisien. tit.* 2. *gloss.* 1. ad verbum *arrester, num.* 3. *vers. & dicendum*: quia sicut plus est rem aliquam prehendere, quàm impedire, ita plus est personam capere, quàm impedire, vel interdicere, seu ut vulgo dicunt arrestare. Eodem etiam loco, *nu.* 11. *& sequent.* latiùs explicat, quid arrestum cum sequestratione, & missione in possessionem bonorum commune habeat, & quatenus ab utraque distinguantur, quod & Paulum Parisium quoque *consil.* 107. *num.* 72. *lib.* 3. fecisse video, quæ omnia nos hoc uno loco referre, non existimamus esse necessarium. Peckius *de jure sistendi lib.* 1. *cap.* 1.

Arrianus Severus præfectus ærarii, *l.* 42. *in pr. ff. de jur. fisci.*

Arripare, vide plumbum in ripa.

Arripere decurionatum, *l.* 1. *C. ad leg. Visellium.*

Arrius Menander libros quatuor militarium, seu de re militari scripserat, ex quibus aliquot in Pandectis capita sumpta sunt. Citatur is ab Æmilio Macro *in l.* 1. *ff. de veter. & milit. & l.* 14. *ff. de pœnis*, & à Marciano *l.* 13. *§. ejus. ff. de re milit.* Brisson.

Arrius Honoratus, *l.* 37. *§.* 1. *ff. ad Senatusconf. Trebell.*

Arrogantia, pro temeritate violatæ legis apud Zenonem Imp. *in l. unic. C. de privat. car.* Vide infrà *injustitia.* Spieg.

Arrogantia nefandissimorum hominum omnibus modis est compescenda, *l.* 1. *C. jam d. t.*

Arrogare, & arrogatio, vide suprà *adoptare, adrogare, adoptio, adrogatio.*

Arrogare ad vicem naturalis sobolis, *l.* 2. *in princ. C. de adopt.*

Arrogare aliàs est ascribere sibi, & vindicare. Unde dicitur arrogans, quasi omnia sibi ascribens. Inde arrogantia, i. e. temeritas & impudentia, superbia, de qua 46. *dist. in pr.* Differunt tamen, quia superbia est inanis gloria de eo, quod quis habet, ut sunt Philosophi, Legistæ, & alii sufficientes in arte sua. Sed arrogantia est inanis gloria de eo, quod quis non habet, ut cum quis credit ea se scire, quæ tamen nescit. Arrogantiam opprimi jubet Zeno Imp. *l. unic. C. de priv. car.* Prat.

Arrogatio & adoptio differunt, quod arrogato patrefam. liberi qui in ejus potestate erant, nepotes apud arrogatorem efficiuntur, simulque cum patre suo in ejusdem recidunt potestatem, ut ait Modest. Quod non similiter, inquit, in adoptione contingit. Nam nepotes ex eo in avi naturalis retinentur potestate. Connan. *lib.* 2. 15. *num.* 12.

Arrogationis formam & differentiam inter eam & adoptionem, tractat Cajus *in l.* 2. *tit. de adoption.* quæ quoniam scitè & A. Gell. *Noctium Atticar. lib.* 5. exponit subjiciam. Quum in alienam familiam, inquit, inque liberorum locum extranei sumuntur, id aut per Prætorem fit, aut per populum: quod per Prætorem fit, adoptio dicitur, quod per populum arrogatio. Adoptantur autem cum à parente, in cujus potestate sunt, tertia mancipatione in jure ceduntur: atque ab eo qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur. Arrogantur hi, qui cum sui juris sint, in alienam sese potestatem tradunt, ejusque rei ipsi auctores fiunt. Sed arrogationes non temerè, nec inexploratè committuntur; nam comitia arbitris Pontificibus præbent, quæ Curiata appellantur. Ætas quoque ejus qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea sit, bonaque ejus qui arrogatur, ne insidiosè appetita sint, considerantur, jusque jurandum à Qu. Mutio Pontifice maximo conceptum dicitur, quod in arrogando juraretur. Sed arrogari non potest, nisi jam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus, per populi arrogationem fit: ejus rogationis verba sunt hæc: Velitis, jubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius sibi fiat, quàm si ex eo patre matreque familias ejus natus esset, utique ei vitæ necisque in eum potestas fiet, uti pariendo filio est. Hæc ita uti dixi, ita vos Quirites rogo. Præterea hoc etiam adscribendum putavi, pupillos arrogari non posse, nisi rescripto Principis, *l. generalis. ff. de adop. & instit. eod. in prin.* causaque cognita & servata forma tradita per Jureconf. *in l. si paterfam. §. ult. & in l. nec ei permittitur, & ll. sequentib. ff. de adopt.* & præsertim ratione secundum Gell. quoniam tutoribus in eos tantam esse auctoritatem potestatemque fas non erat, ut caput liberum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subjiciant. Cotta *in Memorabilibus*: vide *Adoptio* suprà.

Ἀρρωστία apud Paulum *l. quantum, ff. de ædil. edict.* vitium est adversam valetudinem significans & ægrotationem. Prat.

Ars à Græcis *τέχνη*, à Latinis recta ratio faciendi, sciendi, intelligendi, & retinendi aliquid, arctis constans quibusdam præceptis. Ars est quidam dolus bonus & malus, astutia quædam & experientia, quæ nos impedit falli, sed magis alios fallere docet, ut ars militaris, de qua Virgil. 2. *Æneid.*

Dolis instructus & arte Pelasga.

Artem esse earum rerum, quæ sciuntur, ait M. Fabius *lib.* 2. *cap.* 17. aliam ex Cleante definitionem subjiciens, ut sit potestas viam & ordinem efficiens. Prat.

Ars liberalis, apud Ulp. *in l.* 4. *ff. de decret. ab ordin. fac.* est, quæ solius ingenii, non manuum ministerio peragitur. Liberalia studia quæ accipiantur, docet Ulpian. *l.* 1. *ff. de extraord. cogn.* Prat.

Artibus liberalibus olim solitum fuit & mulieres instituere, *l. qui filium, in pr. ubi pupill. educ. deb.*

Ars Geometriæ publicè utilis est. Ars autem mathematica damnabilis est & interdicta omnino *l.* 2. Cod. *de malefic. & mathematic.*

Ars forensis, ars nautica sive navalis, ars fabrilis, histrionica & mimica. Taboetius *in topico militiæ for. & legal. discip.*

Ars, inquit Servius, *τῶν μέσων* est: unde sine epitheto malè ponitur: ut bonas artes, malasque artes dicamus. Exempla in malam partem vocis acceptæ, habes *in l.* 1. *C. de his qui ad statu. confug. l. omnes de præscript. trigint. ann.* Spieg.

Artes ludicras Seneca *lib.* 13. *Epist.* interpretatur, quæ ad voluptatem oculorum aut aurium tendunt. Artem itaque ludicram saltatores, gef-

gesticulatores, mimi, pantomimi, histriones & alii id genus, non item athletæ designatoresque facere intelliguntur, *l.* 1. 3. & 4. *ff. de his qui not. infam. l.* 14. *ff. de pœn. l.* 42. *l.* 44. *ff. de ritu nupt. l.* 4. *ff. de accusatio.* Prat. Val. *lib.* 8, *cap.* 10. constat Æsopum Rosciumque ludicræ artis peritissimos, id est, gesticulatoriæ artis, & *cap.* 7. ejusdem libri. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem commendavit. Plaut. *Aulular.* Continuo meum corartem cœpit facere ludicram, id est, exilire & palpitare ac moveri cœpit. Quintil. *lib.* 3. *cap.* 6. Qui artem ludicram exercuerit, in 14. primis ordinibus ne sedeat. Briss.

Ars quinque designat. Primò virtutem: ideo videtur deduci à Graja voce ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est, à virtute. Secundò habitum operativum. Tertiò rectam rationem. Quartò ordinem topicum. Quintò disciplinam usu, traditione, & ratione stabilitam. Taboetius in topico militiæ for. & legal. discip. Macer artem ludicram, i. e. artem ludionum, ac Comœdorum vocat, *l. quædam ff. de pœnis.* Hotom.

Arta mulier. *l.* 14. §. 7. *ff. de ædil. edict.*

Artare & propagare tempus, opponuntur, *l.* 2. *ff. de re judicata.* Briss.

Artaxata provincia, cujus fit mentio *in l.* 4. C. *de commerc. & mercator.*

ἀρταβῶν, meminit Iust. *Edicta* 13. ἴσω, ait, ὡς κτλ τριῶν ἀρταβῶν. ὑπὲρ ἑκάστου νομίσματος ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ σοῦ θρόνου τὸ λεῖπον τῇ ἐμβολῇ. Existimo autem de Ægyptia Artaba ea verba accipienda: fuit enim mensura hoc nomine apud Ægyptios modios quinque capiens, auctore B. Hieronymo *lib.* 2. *Comment. in Esai. c.* 5. Quod & Aristophanis interpres in Acharnensibus testatur. Ἀχάνη, inquiens, μέτρον ἐστὶ περσικόν, ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ' Αἰγυπτίοις. Fuit & mensuræ Persicæ medimnum Atticum, & præterea tres chœnicas capientis idem nomen, ut Herodot. *lib.* 1. & Pollux *lib.* 4. *Onomast.* c. 23. & Suidas *in verb.* ἀρτάβη tradunt. Briss. *in prætermiss.*

Arte fabrica peritum servum dixit Paul. *in l.* 19. *in fin. ff. de instr. vel instr.* pro fabricandi perito. Briss.

Artem operamve pollicitus apud Ulp. *l. cum duobus* 52. §. *si in coeunda. ff. pro socio.*

Artem interdum pro dolo accipi annotavit Forcat. *dialog.* 28. *Necyom.* ut apud Virg. Multa prior arte Camillam circuit: & arte Pelasga & *l.* 1. *C. de suffrag.* Scbard.

Artemidorus legit Hal. *in l.* 23. *C. de transact.* alii archimedorus.

Artemidora, vide *l.* 14. *C. ut in possess. legator.*

Artemon, trochleæ genus tractorium est, quod ἐπάγων Græci vocant: quo fune ductorio, per orbiculos trajecto, & acto in gyrum, facili ductu importantur onera, vel exportantur. Alex. ab Alex. *Genial. dier. lib.* 1. *c.* 25. Est & Artemon velum additium, dirigendæ navis causa ad auræ flatum, ab ἀρτᾶν deductum, quod suspendere significat, & assuere. Unde & ἀρτημα stem pro loro parvo accipitur, cui crumena assuitur. Est & hac similitudine trochlea, Græcè ἐπάγοντα, qua ingentis oneris lapides tolluntur. Nomen quoque machinarii fabri. Alciat. *de verb. sign.* vide Majoragium *Miscell. lib.* 2. *c.* 10.

Artemo, ὁ ἀρτέμων, (ait Prat.) magis adjectamentum, quàm pars navis est. Javoleno, *l. malum* 242. *de verb. sign.* quem Alciatus explicans, ait, artemonem velum esse adscititium, quo navis dirigitur, eoque sensu in actis Apost. à B. Luca acceptum refert 27. καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμωνα τῇ πνεούσῃ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. Baifius *in lib. de re naut.* majus velum interpretatur atque ἀκάτιον minus velum appellari.

Arteria & vena inter se differunt. Est enim arteria conceptaculum spiritus naturalis misti confusique cum sanguine, in quo plus spiritus inest, minus sanguinis. Vena verò est conceptaculum sanguinis, quod & ἀγγῶν Medici vocant, misti confusique cum sanguine, in quo plus sanguinis est, minus spiritus. Gellius *lib.* 18. *c.* 10.

Articuleiani Senatusconsulti sententia exponitur *in l.* 51. §. *sed & articuleiano*, *ff. de fideicommiss. libert.* Puto id Articuleio Pæto consule factum, qui unà cum Traiano consulatum gessit. Briss.

Articulata vox, *l.* 10. *circa med. C. qui test. fac. poss. vel non.*

Articulate loqui, *l.* 29. *pr. C. de testam.*

Articulatus libellus cujus formulam antiquitas ignoravit, idem qui positionalis. Nam articulus communi loquendi more appellatur, quasi membrum alicujus facti seu casus diminutissimum, videlicet, cum singulæ orationis sententiæ, intervallis quibusdam distinguuntur. Positio autem, quæ Græcis thesis dicitur, est alicujus particularis rei ad causam pertinentis assertio, autore Bartolo, *l.* 2. §. *quod observari*, Cod. *de jurejurand. propt. cal. dand.* Proinde si uno prorsus orationis contextu, factum judici ex scripto, proponas, libellus est: Sin autem singulas partes, & circumstantias brevissimis pronunciatis complectaris, fit libellus positionalis (ut dicunt) articulatus. Oldend.

Articulorum & positionum usus est, ut his breviter & distinctè prolatis ab actore sub jurejurando, respondeat eodem quoque modo reus ad singula. Quod si non facit reus articuli in contumaciam pro confessatis accipiuntur, *per text. in cap.* 2. *de confessis in* 6. & *ibid. gl. fin.* Gail. 3. *obs.* 80. *n.* 1. *pr.* Confitetur enim is qui contumax est interpretativè, ut tradit *gl. in c.* nullus in verbo confitetur ext. de præsumpt.

Articuli solum ea continere debent, quæ ad institutam actionem necessariò requiruntur, & quibus probatis constet, intentionem actoris jure locum habere, ac reum conventum esse damnandum: Hoc autem quo pacto fieri oporteat, non aliter intelligi potest, quàm si naturam cujusque actionis compertam habemus. Prat.

Articulus est sigillata locutio, vel per membra distincta oratio & ab artu dicitur, id est, membro, *cap. accusatus, de hæret. lib.* 6. Hæc Baldus. Artus autem, inquit Sipontinus, partes sunt corporis inter juncturas connexæ, dictæ quod inter se arctentur, unde minores partes per diminutionem articulos vocamus, quales sunt digitorum.

Articuli calumniosi sunt, cum sub diverso loquendi schemate habent aliquid, ad quod si in speciem respondeas, aut negaturus sis quod prius confessus es: aut contra confessurus, quod paulo ante negasti, non sine discrimine perjurii. Quomodo id fiat, ostendit eleganter Oldendorp. *de formula libel.* Spieg.

Articulus *in l.* 5. *C. quorum appel. non recip.* id est, interlocutio. Goth. *ad d. l.* 5.

Articulus juris probabilis *l.* 22. §. 15. *C. de jur. delib.*

Articulorum quidam sunt impertinentes, qui nihil ad rem faciunt, probati non relevant, *gl. c. fin. de confes. lib.* 6. alii sunt captiosi, quos sive neges, sive confitearis tuum detegent perjurium, atque

atque ita te decipiunt & captant, *l. in duobus* 38. *§. fin. & l. qui jurasse, §. si pater. ff. de jurejur.* Alii sunt multiplices, alii sunt juris, alii impossibiles, alii super crimine: Quibus omnibus respondere reum cogendum non esse, glos. *in d. cap. fin.* scribit per illum text. & alios quos citat. Prat.

ARTICULUM interpretatur Accurs. *l. ab executione. C. quor. appel. non recip. sententiam definitivam*: cujus interpretationem probat Albert. Bart. accipi pro interlocutoria. Equidem illic pro capite & membro sententiæ sumi adfirmare ausim. Nam ab uno sententiæ articulo & capite appellari potest. Bart. & Alber. *in l. appellanti, ff. de appell. per illum text.* Guid. Pap. *decis.* 436. *q.* 66.

ARTICULUS non tantum pro particula id est, præpositione conjunctioneve ponitur, sed & pro verbo quolibet. Sic verbum Est articulus vocatur *in l. scribit, §. item scribit. de aur. & arg. legat.* & Quisquis, *l. hac articulo, de hæred. instit. & Tunc l. 4. de cond. & demonstrat.* Quin etiam pro clausula, & oratione sumitur *in l. ita tamen, §. qui suspectam. ff. ad Trebellian.* Prat. ea Brisson.

AATICULUS etiam sumitur in Arcadii & Honorii *constitut. fin. C. commu. rer. privat.* (alius est sub tit. Comi. sacr. pal.) pro statim, in ipso temporis momento, ut rectè ibidem interpretatus est Accurs. Sic etiam accipitur apud Terentium *in Adelph.* vide ut in ipso articulo compressit eam. Prat.

ARTICULUS quoque sumitur pro themate factique specie proposita (casum vulgo appellant) *in l. non possunt 12. ff. de legit.* Prat.

ARTICULUS pro eo quod vulgo dicimus, punctum, *in l. 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrimon. in l. 5. §. 1. ff. de præscript. verb. l. 9. ff. de stat. homin.* Equidem non pro puncto, sed pro particula & membro Periodi, totius alicujus propositi, in illis legibus accipiendum putem, ut *in l. 6. §. sub hac. Cod. de bon. quæ liber.* quo sensu etiam eam vocem accipiunt Pragmatic. Galli, cum probanda legibus, moribus, instrumentis in articulos dixerunt. & hoc sensu accipitur *in c. præsentiam. §. testes. de testib. in 6. & c. veniens, 2. eod. tit. in antiq.* & utrobique gl. pro membro illo probando accipit. Prat.

ARTIFICES Festo *lib.* 1. dicti, quod per artus scientiam suam exerceant, sive quod aptè opera inter se arctent: qua ex causa etiam artes appellatæ sunt. Prat.

ARTIFICES sunt, qui rem à se in aliam formam elaboratam vendunt: quales sunt cerdones, fabri, pelliones, sutores, textores, sarcinatores, fullones, bractearii. Vide Alc. *in l. 207. de verb. sign.*

ARTIFICIUM in servis ab officio separatur. *l. si ex legatis. §. 1. de legat.* 3. & alibi. Sic operæ, quæ in artificio sunt, ab iis quæ in officio distant. *l. si non sortem. §. libertus. de condict. indebit.* Prat. Briss.

ARTIFICIUM quidam *in l. textoribus. & l. legatis. ff. de legat. 3.* accipi putant pro scientia cujusque artis. Equidem pro artis exercitio accipiendum putem. Prat.

ARTIFICES, *l. 12. §. 8. in princip. C. de ædific. privat.*

ARTIFEX artium, ait Imper. Constant. *in l. 1. C. de excus. artific.* ab universis muneribus vacare præcipimus.

ARTIFICES servi, qui aliquod artificium callent, & in aliquo artificio versantur, *l. ult. ff. de oper. ser. l. 32. & l. 33. ff. de rei vind. l. 25. ff. de pignor. act. l. 3. §. 1. C. commun. de legat. l. unic. §. eunuchi. C. de comm. ser. man. l. 12. §. idem respondit. ff. de instr. vel instrum.* Opponuntur his Mediastini *in d. l. ult.* qui nullam certam artem exercent, sed in mediis ædibus præsto, & ad obsequia quæque parati stant. Briss.

ARTIFICIALES Operæ. Lege, Operarum duplex est species.

ARTIFICIIS instruere servos, *l. 25. ff. de pig. act. l. 3. C. comm. de lega. l. unic. §. Eunuchi, C. de serv. comm. manum. l. 12. §. idem respondit, ff. de instr. vel instrum.*

ARTIFICIS nomine videtur contineri ludi literarii magister, ex his Pauli verbis: Duo societatem coierunt, ut Grammaticam docerent, & quos ex eo artificio quæstus fecissent, commune eorum esset, *l. duo 71. ff. pro socio.* Spieg.

AATIFICIUM, pro commento, fraude & machinatione, *l. 15. §. ult. ff. de excus. leg. ult. ff. de suspect. tutor.* Briss.

ARTITUS, bonis artibus instructus. Festo *lib.* 1. à vetere critico explanatur, ut scribit Turn. *advers. lib. 24. cap. 31.* πάντεχνος, δαίδαλος. Prat.

ARTOPTA, vas quoddam fuisse videtur quo panis torrebatur, tria enim erant panis genera, ex coquendi ratione: Furnaceus, qui in furno coquebatur, Clibanites vel testuaceus, qui in testu aut clibano, Artoptitius qui in artopta assabatur: Et hunc à testuaceo & furnaceo differre auctor etiam est Athenæus. Turneb. *adv. lib. 14. c. 5.*

ARTUS tabescentes atro sanguine, *l. 1. C. de emend. servor.*

ARUSPICES intelligendi sunt, qui à victimis in ara inspiciendis, ut futura prædicerent, nuncupabantur. Potissimum tamen jecoris, unde à Græcis ἡπατοσκόποι & σπλαγχνοσκόποι vocantur. Considerabant tamen etiam cor, sed omnium maximè, ut dixi, jecur. Dicuntur etiam Latinè Arioli. Turneb. *adv. lib. 19. c. 20.* Horum pœna, mors, igne, aut gladio, *l. 3. & l. nemo C. de malef. & mathem.* Sunt enim divinatores. Sunt, qui cum h scribendum putent. Prat.

ARVALES fratres dicti Sacerdotes, quos Romulus primus instituit: seque inter illos duodecim fratrem appellavit, ut arva fruges ferrent. Quorum insigne erat infula alba, & corona spicea. Dicti ab arvo. Est autem arvum ager aratus, nondum satus, ut ait Festus: Spieg. Dicuntur etiam Arvales sodales, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικασταί, ut glossæ interpretantur ex libris de officio Proconsulis. Sacri enim erant termini, idcirco rectè terminorum finiumque jurgiis finiendis Sacerdotes interveniunt fratres arvales. Cujac. *observ. lib. 11. cap. 34.* propè finem. Adde Gellium *lib. 6. cap. 7.*

AAUNDINEA ficus, vide Gothofr. *ad l. 205. de verb. sign.*

Ἀρύταινα, matula, vide Cujac. 10. *in obser. 17. pag. ult.*

A S.

As. Varro *lib.* 1. de lingua Latina assem ab ære dictum esse putat. As enim, & libra, & pondo idem significant. Sumitur tamen etiam pro integra quacunque re. Veteres enim volentes aliquid dividere in partes æquales, ut hæreditatem: & quidvis simile id assem appellaverunt, & partes uncias. Ex asse hæres dicitur, qui solus est hæres. Spieg.

As pro solido accipitur, cum de divisione hære-

reditatis fundive agitur: cum de pondere, etiam solidum significat. i. e. libram & pondo: cum de pecunia numerata, æris nummus est, Prat.

As in duodecim uncias dividitur, *l.* 13. §. *ult. ff. de heredibus insti.* §. *hereditas*, Instit. cod. Habent autem & hæ partes propria nomina ab uncia usque ad assem, puta hæc: Sextans, Quadrans, Triens, quincunx, Semis, Septunx, Bes, Dodrans, Dextans, Deunx. As, *l.* 50. §. *ult. ff. de heredib. instit.* Uncia etiam in semunciam, & hæc in Sicilium subdividitur, *l.* 8. §. *si quis impuberi, ff. de inof. test. l.* 21. §. *filium, ff. de annu. leg.* Et apud Plin. *lib.* 13. *cap.* 15. Inde autem Sicilicum, ut Fest. *in lib.* 17. scribit, quod semunciam fecet. Obiter autem hic admoneho emendandos Frontini de aquæ ductibus codices, in quibus perperam semiuncia pro semuncia scriptum est. Uncia & semis sescuncia appellatur, *l.* 8. §. *si quis impuberi, ff. de inoffic. test. l.* 42. *ff. de vulg. & pupil. subst. & l. ult. ff. de conjung. cum emancip. lib.* 5. *ff. de leg. præstand. l. ult. C. de liber. præterit.* Briss.

As principium & unum sonat Varroni *lib.* 8. unde rectè ait, assem simplicem esse. Prat.

As & Assarius idem Charisio & Clem. Alex. in 5. *ζῶα ἢ ἀσσάρια*, Varro *lib.* 7. *ling. Lat.* Prat.

Assaria pro obolis posita legimus: nam & assem pro re minima usurparunt priores, testimonio Cic. & Plauti. Unde ad assem reddere, apud Plinium Cecilium, etiamsi aliter doctissimo interpreti est visum, Spieg. Auson. de asse ita alicubi scribit:

Bis senas partes qui continet æquiparesʼ as.
Tertia defuerit si portio, quid reliquum? bes.

Assem, libram, & pondo, idem significare, Accursius rectè admonuit; sed tamen assis appellatio, sæpius pro hæreditate accipitur, aliquando & nummum significat apud Latinos. Volusius Metianus (cujus nuper prodiit libellus, de assis distributione, notis & vocabulis) dicit assem in duodecim partes duodecimas dividi, easque singulas uncias vocari. De etymologiis autem horum vocabulorum scribit M. Varro *de lingua Latina* 4. Alexander Neapolit. *lib.* 1. *Gen. dier.* Budæus omnium exactissimè opere pulcherrimo, ut ei tractationi peculiariter dicato: Quanquam à pristinis vocabulis nunc propè desuevimus, partis vocabulo utentes, unà cum numerali nomine veluti, Institoo Titium in duabus tertiis, Caium in tertia tertiæ: quod est perinde, ac si unum in besse, alium in triente instituam. Ex Comment. Vigilianis ad titul. *de hæred. institur. lib.* 2. Spieg. Ad assem vendere, qua formula Modestinus usus est *l.* 9. *quibus modis pign. vel hypothec. sol.* quidam interpretantur esse in solutum dare: sed magis placet Connano *lib.* 4. *c. ult.* istis duobus creditoribus datum in assem fundum i. e. pro quota cujusque debiti, sed ita, ut non solidum cuique, sed pars tantum aliqua solveretur, reducto ad æstimationem assis debito. Porro qoid in assem vendere sit, dubitatum est apud Alciatum *Parerg. lib.* 2. *cap.* 33. & putat non idem esse, quod in solidum vendere, alioquin battalogiæ vitio Jurisc. laboraret, cum infrà dicat in solidum singulis; quare secundum eum in assem venditionem appellare convenit, in solutum dationem factam per æs & libram. Verùm Forcatulus in *Neeyomantia dialog.* 13. ostendit idem esse, in assem & in solidum, neque battologiam esse, cum aliud sit in solidum vendere duobus simul, aliud singulis in solidum dedisse pignori. Plura apud eundem. Ex asse scriptus hæres; i. e. ex toto, &c.

Assis aotem appellatione solida hæreditas venit: cujus rei exempla crebriora sunt tritioraque, quàm ut adscribi debeant. Martial. nobis versus sufficeret ex *lib.* 7. *epigr.*

Heredem Fabius Labienum ex asse relinquit.
Nec hæreditatem modo, & patrimonium, sed & omne quodlibet solidum & integrum assis nomine ejusque partibus notabant, *l.* 76. *ff. pro soc.* Hinc pretii bessem dixit Ulpian. *in l.* 12. §. *contrario, ff. mandati*: In assem satisfacere, i. e. in solidum *l.* 1. *ff. de separatio.* Ex asse possidere, aut pro parte, *in l. penult. ff. qui satisd. cog.* Ex asse vel ex parte legatum debere *l.* 1. §. *si cui, ff. ut legatorum.* In assem satisdare, *l.* 5. §. *si ex duobus, ff. ut in poss. leg.* In assem vindicare. *l.* 40. *in fin. ff. de leg. lib.* 3. In assem vendere, *l.* 9. *ff. quibus mod. pign. sol.* Ex asse debere, *l.* 1. §. *si quis legatum, ff. ut legat. nom. caus.* In assem impendium reddere, Plin. *Epist.* 13. *lib.* 1. Sic & in assem dari instituique actio dicitur, *l. ult. ff. de donation. l.* 11. §. 1. *ff. de interrogation. in jur. fac.* Ex asse etiam auferri hæreditas dicitur, quæ tota aufertur, *l.* 2. *C. de his quæ ut indign.* Fundum denique assis partibus veteres dividebant, ut apparet *l.* 39. §. *si à me bessem. ff. de evict. l.* 8. *ff. de rei vindic.* Usuras etiam per assis partes distinguebant, ut alias docebimus. Briss. Hinc ea usura, quæ summa esset, nimirum quum ex centum denariis singulis mensibus singuli denarii solvuntur, As appellata, propterea que quasi ad assis rationem illius partes, id est, alias usuræ minores appellationem sumpsere. Hotom. *lib.* 1. *de usur. c.* 7.

Ἀσαφῶς, apud Ulp. *in l. mutum, ff. de ædil. edict.* id est, obtusè, obscurè, incerto & dubiè. Prat.

Ascendentes IC. vocant parentes majoresque nostros à quibus geniti & procreati sumus; ut contra descendentes eos, qui ex nobis progniti sunt, *l. ult. ff. de rit. nupt. l. ult.* §. *sunt & ex laterib. ff. de gradibus & ad fin.* Constan. *l.* 4. *Epist. c.* 6. Briss.

Ascetriæ puellæ Deo dicatæ, ut in *Nov.* 123. *κεφ.* 5. Sunt, qui dicant Ascetrias psaltere, Prat. Ascetriæ separantur à Canonicis, ut Ascetria à monasteriis. Canonicæ sunt monachæ, ut constat ex 2. *Nicenæ c.* 20. *& epist.* Basilii, *περὶ θεολόγων κανονικῶν ἐν βίῳ κανονικῷ.* Cujac. *in expo. Nov. Just.* 59. *de sumpt. fun.*

Ascia ne polito, &c. *verba leg.* XII. *Tabul.* quæ explicat Oldend. in Scholiis, Spieg. Erat autem Ascia instrumenti genus, non solum poliendis lignis, sed etiam construendis coonectendisque aptum, quo in calcis maceratione veteres etiam usos esse testatur Vitruvius de architect. *lib.* 7. *c.* 11. ex Rævardo *ad ll.* XII. *Tabul. c.* 15.

Asciscere, vide suprà Adsciscere pro approbare, decernere. *ut in ll.* XII. *Tab.* cum Senatus populusque ascivetit. *leg. cap.* 6. & illud Oldend.

Ἀσκητήριον locus est meditationis & solitarium, in quo Theologiæ studiosi animo vacuo ac libero olim se exercebant. Basilio *in l. omnia* 33. Cod. *de Episc. & cler.* accipitur pro cœnobio. Prat. Spiegelio est locus, in quo moniales servantur, & ad pietatis studia exercentur, *Ἀσκῶ*, Græcis exerceo: & *τηρῶ*, servo, custodio significat. Hinc Ascetria, pro Nonna, apud Justinianum in *constitut. ult. de sanctiss. episc.* tum alibi pro qua voce supposuerunt, qui eam non intellexerunt, Assistria commentitio assistendo ægrotis sic dictam: ut & in *tit. C. de ep.sc. & cler.*

Allisteriis, pro Asceteriis legendum putarunt. Spieg. vide fusius apud Hotom.

Asclepiades, *l. 34. ff. de jur. fisc. l. 2. C. si cert. pet.*

Ascodrogitæ *in l. 10. & l. 11. C. de hæretic.* Sic enim illic legendum censeo. Hæretici fuere, qui utrem inflatum in sua Ecclesia positum ac coopertum veneratione prosequebantur, & circa eum lascivientes more bacchantium discurrebant, auctore Philastrio Brixiensi Episcopo in hæreseon Catalogo. Brisson.

Asia, provincia quæ pro consulari Imperio regebatur, *l. 6. ff. de custod. & exhib. reorum l. ult. ff. de censib. l. 2. §. ab his, ff. de origine juris.* Conflabat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia. Hinc

Asiani, *l. 4. §. quadam, ff. de offic. Proconf.* & apud Quint. *lib. 8. c. 1. & lib. 12. c. 1. pro Asiaticis.* Briss.

Ἄσημον, est argentum non signatum. Moschopulus περὶ σχέδων, ἄσημον ἀργύριον, τὸ μὴ κεχαραγμένον. Sed & veteres glossæ argentum interpretantur ἄσημον. Cujac. *observ. lib. 9. c. 1. post princ.*

Ἄσημος, *in leg. mutum, ff. de ædil. edict.* id est, sine significatione.

Ἀσελγεία eo sensu apud Græcos accipitur quo lascivia apud Ulp. *l. lege 4. §. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* pro quadam protervitate ludicra, aut joculari. Prateius.

Asiana diœcesis *l. 5. in pr. C. de temp. appel. l. 5. C. de metallar. unic. C. ut nemo ad suum patrocin. l. 6. C. de fund. patrim.*

Asiarches, Ἀσιάρχης, Asiæ Sacerdos & Præses: de Sacerdote Juris accipiendus est. vide de hoc, & aliis Sacerdotiis immunitatem à tutelis, præstantibus, Ant. Aug. *lib. sing.* ad Modestinum.

Asiarchiam apud Modestin. *l. ἐὰν δύο. ff. de excus.* interpretatur Ant. Aug. *lib. ad eund. sing.* de Asiæ Sacerdotio, quod & videtur dicere ibid. Modestinus. De hoc Sacerdotio Asiæ loquitur & Papin. *l. in honorib. ff. de vaca. & excus. mun.* Prat.

Asinarii Christiani sunt vocati, ut & Judæi quod hi falsò dicerentur aureum asini caput in templi sacrario adorare, quoniam Mose duce, asinorum beneficio, aquas Judæi invenissent. Crinitus *de honesta discipl. c. 9. lib. 1.*

Asinastra ficus, vide Gothof. *ad l. 205. de verb. sign.*

Asini machinarii, quia machinis frumentariis & molis, quibus frumenta pinsebantur, adhiberi solebant, *l. 17. §. 1. de instruct. & instr. leg. & l. 12. §. & molas eod. tit.* Veran. *lib. singul. de jure libertor. c. 29.* Forcat. *in penu jur. civil. c. 6.*

Asinianus, *l. 2. §. 3. ff. de judic.*

Asinusca uva, vid. Goth. *ad l. 105. de verb. sign.*

Ἄσωτος Theophilo §. *furiosi*, Instit. *de curat. & §. item prodigus*, Inst. *quib. non est permiss. fac. test.* est prodigus. Hinc

Ἀσώτως ζῆν, luxuriosè vivere, non malè vertisse eundem *in §. in duplum.* Inst. *de act.* scribit Ant. Aug. *lib. 3. cap. 11.* Prat.

Ἀσφάλεια *in l. sancimus, C. de verb. signif.* nudam promissionem significat, ut & cautio, Imperator in *d. l.* sancimus: idque per translationem. Ἀσφαλειῶν in proprio significatu genera recenset Jul. Pollux *lib. 1. c. 8.* significat & securitatem. Prat.

Aspargo apud Callistrat. *in l. 4. §. cum autem, ff. ad leg. Rhod. de jact.* significat vitium ex pluvia undave contractum. Græcis ἀσβόλωμα. Si vicenum, ait, merces duorum fuerunt, & alterius aspargine decem esse cœperunt. Et paulò post: Adhuc nunquid & si aspargine propter jactum res deteriores factæ sunt. Alii libri aspergine. In vetustis autem plerisque Conspargo & Aspargo legitur. Hotom. Prat.

Ἀσπαστικά, salutatoria, Gothofr. *ad Nov. 30. c. 3.*

Aspectus lucis *l. 23. C. de pœn.*

Aspectus publicus. *l. 2. C. de ædific. privat.*

Aspergere existimationi maculam *l. 17. C. quib. ex caus. infam. irrog.*

Aspergillum, novum quidem, sed non inelegans vocabulum videtur: significat instrumentum, quo nos sacris aquis solemus aspergere, quarum antiquissimum usum Alber. Campensis *c. 6. lib. 1. Eccles. Hierar.* astruit.

Aspergo, vide paulò ante Aspargo.

Aspernanter habere, *l. 6. §. 3. C. de postul.*

Aspernari, pro non agnoscere, recusare, apud Ulp. *in princ. l. 1. quod quisque juris.* Spieg.

Aspersores aquæ qui sint *in l. athletas*, de iis qui not. infam. nonnihil dubitationis habet. Et divinaci quadam conjectura, vera tamen Accurs. eos esse interpretatur, qui in stadio depositi, quo celerius & acrius in equestri certamine refocillati equi currerent, velociusque metam attingerent, equis frigidam aquam suffundebant & aspergebant: cui interpretationi consentit Erasm. in expositione ejus parœmiæ, Frigidam aquam suffundere. Ante quem in eam Alexand. Neap. *in genial. dier. 3.* concesserat. Huic etiam ego album calculum adjicio. Vives Aspersores aquæ eos confirmat, qui in cavea, ubi feræ inclusæ erant, priusquam in theatrum prodirent, feris aquam multis ex causis spargebant, ut ne invicem pugnarent, sese excuterent, politæ in spectaculum prodirent, nitidæque emergerent. Nam hic interpretatio *d. l. athletas*, repugnat: Quæ non feris, sed equis aquam in certaminibus sacris veteres aspersisse refert. Coras. *Miscell. l. 4. c. 24.* vide sup. *Adspersus.*

Aspirare vide sup. *Adspirare.*

Aspis duo significat, juxta etymologicon. Primum animal ex genere reptilium, propterea quod circulos corpore suo efficiat, & non celeriter sese extendat in longitudinem. Secundum hanc similitudinem & scutum significat. Sic enim illud vibrat & contorquet miles, qui præliatur. Hoc autem nomen ἀπὸ τοῦ ἀσπῶ καὶ σπίζω, quæ verba extendere & producere significant. A quo verbo σπίζω rejectione ω, fit σπὶς longum, quòd trahatur & extendatur. Hinc præposito α privativo fit ἀσπὶς, quod absit longitudo & adsit figura circularis. Id verò primum non magnopere compertum, inquit Cœlius Rhodiginus, qui aspidis ictu percussus evaserit. Quo argumento, ut significaretur Principatus quædam invicta vis, Ægypti Regum mos fuit pervetus, diademata serpentis ejus imagine distincta gestare. Diosæus *in methodo juris.*

Assasini, homicidæ, qui pecuniæ nomine homines jugulant & necant, *c. 1. de homicid. lib. 6.* Prat.

Asscribere vide *adscribere.*

Asscribi in civitatem, est recipi in civem.

Asscribi verò numinibus, est canonizari.

Asscriptitii genus agricolarum affine originariis, de quibus suo loco; dicti, quod per scripturam

turam se terræ seu agriculationi adstringebant, promittentes ibi stare, colere, & non discedere: & recens admittebantur, cum cæteris agricolis, ut una essent ejusdem conditionis. Et (ni fallor) nos adscriptios rusticos, sive colonos, *Meyer* vocamus, & villam, *ein Meyerhoff*. Spieg.

Asscriptitii cives nuncupantur extraordinarii, & haud ita pridem in jus civitatis admissi: Cicero *pro Archia*. Venit (inquit) Heracliam, quæ cum esset civitas æquissimo jure ac fœdere, adscribere in eam civitatem voluit. h. e. civis fieri voluit. *Burger vverden*; vide copiosius adscribere.

Asscriptor, idem significat quod Subscriptor. Est autem subscriptor, ut ait Pedianus causidicus, qui causam adjuvare poterat. Spieg.

Assecla (vid. Adsecla) dicitur ab assectando, qui officii causa deducit.

Assectari prætextatum, aut prætextatam, est pudori pueri ingenui, aut puellæ suggillare. Justinian. *in instit. de injur.* §. 1. Sive quis an, matremfamilias, aut prætextatum, prætextatamve assectatus fuerit. Adi Ulp. *in l. item apud Labeonem, §. appellare, de injuriis.* Cætera apud Budaicas annotat. Spieg. At Oldendorpius id rectius explicare videtur. Assectari, inquiens, esse comitatum præstare, non tantum foris, sed & domi per urbem, quasi aliquem præeuntem sectari, vel officii, vel amicitiæ, vel alicujus commodi gratia, uti puer herum, filius patrem, cliens patronum, amator puellam. Assectatio verò in re amatoria principium esse solet ad stuprum; ita Oldend. adde Ferret. *in l.* 4. *Institut. tit.* 21. *vide* adsectari.

Assentari, ut *lib.* 2. Convi. apud Philelph. ait Muzanus, in verbis est: sed blandiri in verbis & rebus, cum aut dicimus aut facimus quidquam præter animi sententiam, placendi studio, id quod fraude carere non potest.

Assensu probari, *l.* 2. *C. de relation.*

Assequi, adipisci: & quod vulgus lucrari appellat, *Erlangen, Eroberen.* Impp. *C. de jure delib.* Nec emere nec donatum assequi, nec damnosam quisque hæreditatem adire compellitur. Spieg. vide *adsequi.*

Asserere in servitutem, est ex libero servum facere. Spieg.

Asserere manu, sunt juris verba. A quibus etiam assertores dicuntur, vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis: vide Donatum super illud Comici, Nam ego illam liberali assero causa manu. Spieg. vid. *adserere.*

Asserere, i. e. probare, *l.* 1. *C. ut caus. post pubertat. adsit tut.*

Assertor. Non licebat olim servo de libertate agere, nisi per assertorem, qui vindex erat alienæ libertatis. Primo autem assertore aut victo, aut causam deserente, liberum erat alteri causam agere liberalem, sicuti & Paul. *lib.* 5. *sentent. significat.* Unde & secunda assertio apud Quintil. Justinianus non putavit esse necessarium talem alienæ libertatis sive vindicem, sive procuratorem. Sanè Instit. *lib.* 4. *tit.* 10. scribit, non licuisse olim pro alio agere, nisi pro populo pro libertate, pro tutela. Sed ut pro libertate ageretur non nisi per alium agi poterat. Jam verò minimè hoc est necesse: Balduinus, vid. *Adsertor.*

Asserere manum est admovere: quod ea quoque quæ in terram dimittuntur, seri dicuntur. Unde etiam Seræ appellantur, quia foribus admotæ opponuntur, defixæ postibus, quemadmodum ea quæ terræ inferuntur: Festus *lib.* 1. Significat autem eam consuetudinem, qua veteres utebantur, cum rem quampiam vindicabant & manu prehendebant: Plaut. *Rudent.* de piscibus loquens, Siquidem cepi, mei sunt: habeo pro meis: Nec manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat. Hotoman.

Asseres dicti, quod parieti lapidibusve assideant, Fest. *lib.* 1. Prat.

Assessores. vid. sup. *Adsessores*: dicti sunt, sublatis ordinariis judiciis, Jurisperiti, qui tum in publicis, tum in privatis judiciis, coloniis, municipiis, non modo Romæ, verum etiam in provinciis ab iis, qui judicium exercerent, in consilium publico constituto salario adhibebantur: Eorumque officium in his ferè causis constabat: cognitionum, postulationum, libellorum, edictorum, decretorum, epistolarum, *leg.* 1. & passim, *de offic. assess.* Eos Paul. *in l. penult.* Consiliarios appellat. Lampridius in Alexan. Severo, Assessoribus salaria constituit: quamvis sæpe dixerit, eos esse promovendos, qui per se rempublicam gerere possent, non per assessores, addens militares habere suas administrationes, habere literatos, & ideo unumquemque id agere debere, quod nosset. Hotom. *in prætermiss.* vide suprà in verb. *Adsessores.*

Assessuræ verbo usus est Ulp. *in l.* 3. *de proxen.* Spieg.

Asseverare quomodo distet à profiteri, vide *in l. non nudis C. de probat.*

Asseveratio consensus *l.* 1. *C. de collus. deteg.*

Assiduæ aditiones, *l.* 12. *in princ. C. qui pot. in pig.*

Assiduæ mulierum adulationes, pro blandimentis continuis apud Justin. *in l. assiduis, C. qui pot. in pign. hab.*

Assidui fidejussores dicebantur locupletes: quam teste Budæo, Galli Burgesiacam cautionem nunc appellant. Spieg.

Assiduus pro locuplete & facile munus faciente accipitur, dictus ab assibus i. e. ære dando, cum tempora Reipublicæ exigerent, aut assiduitate muneris publici. vide *Adsiduus.* Hot. Prat. Adde Franc. Balduin. *comment. in leg.* 12. *Tab.* 44.

Assiduus quidam per d. scribunt, quasi sit à sedendo figuratum: sed errant. Nam cum à Servio Tullio populus in quinque classes esset divisus, ut tributum, prout quisque possideret, inferret. ditiores, qui asses dabant, Assidui dicti sunt: & quoniam soli negotiis publicis frequentes aderant, eos, qui frequentes assunt, assiduos ab assibus dixerunt. Charis. *lib.* 1. & Rævard. *ad leges* 12. *Tabul. c.* 9. Prat. Hot.

Assignare nihil aliud est, quàm jus patronatus ad plures pertinens, uni propriè ac peculiariter attribuere, in eumque solum contrahere. Hotom.

Assilire pro vim afferre, adoriri, oppugnare, *lib. feud.* 1. *tit.* 5. §. 1. *& eod. lib.* 17. Si scienter seniores assilierint. Prat.

Assimulo, pro comparo, non assimilo dicimus: quod pauci animadvertunt. Nam assimilare, teste Insulano, tollitur è classe Latinarum vocum, non impediente quicquam spurio illo sophistarum loquendi more, quo dicere solent, istud assimilatur illi. Spieg.

Assisi dicuntur beneficiarii, qui tamen canonici non sunt, serviuntque Ecclesiæ *c. pen. de cler. non resid. in antiq.* Sic autem dicuntur quasi assidui. Eosdem & Mansionarios vocari adnotat ibidem Bernardus.

ASSISTERE, pro præsentem & juxta esse. vid. *Adsistere.*

ASSOLET pro consuetum est. vid. *Adsolet.*

ASSUMERE, vid. *Adsumere.*

ASTANDA, Regum in Perside nuntios Angaros nuncupatos à doctis obse[r]vatum est, atque illarum gentium esse vocabulum Herodoto videtur. Sicuti astandæ fere notionis ejusdem, hoc est, grammatophori, sive tabellarii, qui certis itinerum spatiis permutarentur. Plutarchus in libro de Alexandri fortuna scribit, Darium Persarum Regem fuisse quandoque Regis astandam. Spieg.

ASTALIUM, ab astu, idem quod felonia. Hinc Astalium facere, i. e. frustrari & decipere, *& in l. 6.* Lang. *de malef. & publ. crim.* Prat.

ASTIPULATOR, vide *Adstipulator.*

Ἀστράγαλοι sunt tali seu taxilli ex ossiculis carne nudatis, diversi à tesseris, quæ κύβοι. Gothof. *ad l. 16. §. 8. ff. de pœn.* Plura de Astr galis vide apud Cælium Rhodigin. 20. *antiq.* 27.

ASTRINGERE fidem pro alio, *l. 1. C. de fidejussor.* vide supr. *Adstringere.*

ASTRUERE, vide *Adstruere.*

ASTROLOGUS *in l. 15. §. si quis. D. de injur.*

ASTU apud Poetas, Fest. *lib.* 1. astutiam significat: cujus origo ex Græco ab oppido ἄστυ ducitur, in quo qui conversati assidue sunt, cauti atque acuti esse videbantur. Eodem verbo in eundem sensum usus est vetus interpres in *auth. de testib. §. si vero astu*, ubi Accursius interpretatur dolum, vel malitiam, pro quo in Græcis est ἐξεπίτηδες. Adjectivè usurpavit Plautus *in Pœnulo*: mea soror ista stupida est sine animo asto, id est, doloso & callido, itaque usurpatur, *l. 4. de furt. l. 15. qual. quis seder. deb. l. 3. de hom. lib. ho. l. 1. de damn. injur.* Prat. Hinc

ASTUTIA, *l. 3. C. de temp. appell.* Et

ASTUTE, in rescripto Impp. *l. 2. C. de leg.* i. e. dolosè & malitiosè.

ASTUTUS in Justiniani Constitutione, *l. in fin. C. mandat.* pro doloso, callido, accipitur.

Ἀστὸς ab ἄστυ urbe ductus, civem significat apud Solonem in elegiis.

Αὐτοὶ δὲ φθείρειν μεγάλην πόλιν ἀφραδίῃσιν
Ἀστοὶ βούλονται χρήμασι πειθόμενοι.

Cæterum Athenas astu appellatas quoque constat. Hinc astici ludi, qui & Attici, ut annotat Turneb. *lib. advers.* 14. *c.* 17.

Ἀστυνόμος, curator civitatis. Ulp. in Demost. Ἀστυνόμος, ὁ ἐπὶ τοῦ εἶναι καθαρὰν τὴν πόλιν ἀσχολούμενος ὁ παρ᾽ ἡμῖν πατήρ. Cujac. fin. 12. *obs.* 30.

Ἀστυνομικοὶ Ædiles, apud Papinianum *l. 1. ff. de via pub.* Differunt autem ab ἀγορανόμοις. Goth. *ibid. in princ.* Quod sit eorum officium, explicatur, *in d. l. 1.*

ASSULTUS, ob quem quis feudo privatur (*c. unic. §. similiter, quib. mod. feud. amit. in usib. feud.*) est impetus in personam vel locum, sive hoc pedibus fiat, vel equo aut machinis, vel alia quacunque re assiliatur. Vide Baronem à Tautenberg. *in tit. 5. lib. feud.* Spieg. Prat.

ASSUMPTIO, vide supra, *Adsumptio.*

ASSURA assiduitas est & diligentia in nutriendo, curando, habendo. Nam Assæ, nutrices dicuntur, quod fere semper assunt iis, quos nutriunt, ex Turneb. *advers. lib. 24. c. 22.*

ASSURGERE, pro honorem præbere, ferè adjungitur dativo, de quo vide Vall. *lib.* 5. Trebatius Jurisconsultus fretus Cæsaris benevolentia, adeunte quondam Cæsarem cum plurimis honorificentissimisque decretis Senatu, sedentem eum pro æde Veneris genitricis admonuit, ut P. C. assurgeret: quod ille ita ægrè tulit, ut subirato vultu Trebatium respexerit. Quam tamen despecti Senatus contumeliam autores inter præcipuas Cæsarianæ necis causas commemorant. Spieg.

ASSURIUS sermo, pro Assyrius, *l. 1. §. ult. de verb. oblig.*

ASYLIA, ab asylo dicta, dicitur pro eo jure libertatis & veniæ, quod quis apud aras consequitur: quam immunitatem ecclesiæ vocant. Vide Bud. *in annot. prior.* Spieg.

ASYLUM ἀπὸ τοῦ α καὶ σύρειν, quod est trahere, quasi asyrum, misericordiæ templum, unde neminem per vim extrahi fas erat. Ferr. *Inst. de his qui sunt sui vel alie. jur. §. qui ad ædem.* Meminit Ulpianus *in l. quid sit, §. apud Labeonem, ff. de ædil. ed.* Virg. *lib. 8. Æneid.* Halicarnass. *lib.* 2. Cadmum dum Thebas conderet, primum ferunt Asylum instituisse: quo perfugientes sive servi, sive liberi, ab omni pœna tuti essent, indeque per vim extrahi non possent. Alii tamen prognatos Herculis primos Asylum Atheois aperuisse dicunt: cum enim Hercules è terris commigrasset, nepotes ejus, eos forte timentes, quos avus vexaverat, Athenis Asylum collocarunt. Unde neminem per vim extrahi fas esset, ut Servius *in 2. & 8. Æneid.* tradidit, eum Statii locum citans 2. *Theb. lib.* Fama est defessoa acie post busta paterni Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes. Sic sacrasse loco commune animantibus ægris Confugium. Horum exemplo Romulus, & alii multi Asylum aperuere. Romulus, ut quàm ocyssimè urbem conditam civibus repleret ampliaretque, sacrum quendam locum inter collem & Capitolium aperuit, ad quem quisquis, quamlibet scelestus, confugiens, non tantum ab omni pœna tutus esset, verum etiam civitate donaretur. Authores sunt hujus rei locupletissimi Livius *in 1. ab urb. cond.* Dionys. Halicarnas. 2. *Antiquit. Roman.* Plutarch. *in Romulo* & Strabo *lib. Geographie.* 5. commeminitque Virg. *in 8. Æneid.* inquiens; Huic lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum Rettulit, & gelida monstrat sub rupe lupercal. Et Ovid. 4. *Fastor.* Romulus ut saxo lucum circumdedit alto, Quilibet huc, inquit, confuge, tutus eris. Cum verò hæ Asylorum impunitates mali faciendi ansam iniquis hominibus præstarent: Tiberium Cæsarem, ne impunita essent crimina, eas abrogasse legimus: quem tamen Junoni Samiæ & Æsculapii delubro, veterem immunitatis morem restituisse, prodit Historia. Justa certè Asylorum authoritas ea quondam fuit, ut magis affectis injuria, & potentiorum formidine oppressis, quàm sceleratis hominibus serviret. Nam & Thesei sepulchrum apud Athenienses, quemadmodum Plutarchus *in Theseo* scribit, servis, atque humilioribus fortuna hominibus & potentiorum opes formidantibus, Asylum constitutum est: nec delictis voluntariis, veteres refugium esse aras putaverunt. Coras. Miscel. *lib. 5. c.* 23. Ferrand. Adduens. *lib. 2. explic. c. 4. circa fin.*

ASYLI etiam dicuntur à Græcis, homines à violentia tuti, ut sunt sacrosancti, quos attingere sine periculo non licet, nec prehendere: quales erant Tribuni Plebis apud Romanos, & Caduceatores, ut attestatur Plutarch. in problematis & Julius Pollux, Asyli (inquiens) erant caduceatores, & licebat eis tutò, quò vellent, ire.

* ASYLUM, Germanicè *Freyhung*, est locus inviolabilis, & consecrationis lege tutus, ad quem confugientes sine summo piaculo avelli ac abdu-

abduci non possunt. Asylis à Gentili antiquitate varia loca consecrata fuêre, ut luci, fana, aræ, sepulchra, ædes Æsculapii, Riphæi montes, signa in castris, statuæ, imagines Cæsarum, Regum Palatia, & cum primis Deorum Templa. Jus constituendi asyla dependet ab auctoritate Principis. *t. t. C. de his qui ad Eccles. confug.* In Imperio asyla Imperator aperit; quod jus constituendi inter majora Majestatis jura recensetur. Possunt etiam Principes ac status Imperii in suis territoriis, alicui Civitati privilegium asyli concedere, ut subditus, delinquens, in eâ securam permanendi stationem habeat. Asyli jure & securitate gaudent delinquentes ex casu fortuito, imprudentiâ, errore, & sine dolo malo seu proæresi, adeoque innocentes, ut hi serventur ab omni violentiâ & injuriâ, & contra insequentes protegantur. Ab eâ autem excluduntur cujusvis atrocis facinoris rei dolosi, & qui ex proæresi, malo proposito & consilio delinquunt, ut sunt homicidæ dolosi, assassini, auxiliatores, mandatarii, virginum raptores, adulteri, sacrilegi, latrones publici, grassatores, depopulatores, agrorum proditores, templorum violatores, hæretici, blasphematores, criminis læsæ Majestatis rei, perduelles, seditiosi, fabricatores falsæ monetæ, qui in Ecclesiâ aut asylo deliquêre etc. *Forma* ac modus recipiendi confugas ad asylum dependet ex fundatione & privilegio cujusque asyli, cui quilibet confuga se conformare tenetur. Jure civili & Canonico ita constitutum est. 1. Oeconomus seu defensor Ecclesiæ curam habeat, ut singulorum ad Ecclesias fugientium personas & causam, cur securitatem petant, inquirat, & causam cognoscat. 2. Judicem loci ubi delictum commissum, ad petitionem instruat. 3. ut non permittat, ut Judex secularis confugæ causas in Ecclesia, Cœmiterio, aut ipso asylo agat. 4. arma refugus ad Asylum non inferat. 5. caveat, ne exclamet, ne seditiones moveat, sed ab omni tumultu, atque impetu penitus abstineat. 6. Profugus, permanendi securitatem, & ibi capiendi libertatem habeat. *Finis* asylorum est, ut refugia & tuta hospitia præstent miseris, qui humana fragilitate, vel casu in aliquod crimen incurrerunt. *Effectus* est ut profugi in asyla recepti & immunitate digni judicati contra vim & injuriam securitatem habeant, adeò, ut ob loci reverentiam, & sanctitatem inde evelli & abduci nequeant. (Vide Rittersh. *tr. de asylis*. Leibfried. *Diss. de asylis*. P. Sarp. *de asylis*. Mart. Mager *de advocatia armata. c.* 15. Knipschild. *de Civit. Imper. lib.* 2. *c.*23. D. Myler *Tract. de asylis.*)

Ασυνάπτως adverbium, quo quid disjunctum significamus, falso reposuit Alciat. *lib.* 9. *Parerg. c.* 18. in Scævolæ responso, *l. si sic*, 133. *de verb. oblig.* Deridetque ridiculus Doctores, qui pro illo verbo Græco legunt ibidem. Si actum est, quib. connumeratur Accursius, cum tamen in Florentina editione, eaque fideliore, rectiore, atque receptiore ita legatur. quod & Anton. Aug. *lib.* 1. *cap. ult. Emend.* probat; ita igitur Scævola: Aut si sic volumus factam ita stipulationem. Neque per te, neque per hæredem tuum fieri, ut ad unam vim primam teneat: si vim fecerit amplius exheredis committi non poterit: ergo si auctum sit, &c. Ita legunt ibidem Bart. Iacob. Butrig. Alber. Iacob. Arena & alii rectè. Alciatus in suum errorem traxit Oldend. & Spieg. Prat.

Ἀσύστατος Alciat. *lib.* 1. *Parerg. c.* 8. dicitur status non consistens: atque; plerosque ita legere in Africani responso, *l. qui quadraginta.* 88. *ff. ad l. Falc. alias verò* τὸ ψευδόμενον. Subjicit utramque lectionem posse defendi. Equidem, à Florentina lectione discedere non ausim, quæ τὸ ψευδόμενον habet. Florentinam sequitur & probat Ant. Aug. *lib.* 4. *emend. c.*16. Prat.

A T.

At, Festo differentiam rerum significat, ut cum dicimus, Scipio est bellator, at M. Cato orator: & eodem etiam sensu accipitur *in §. manet. Instit. de societ. & l.* 1. *de adpar. proconf. & legat. lib.* 12. *C.* licet quidam ibi putent pro Postquam accipi: quum potius sit ibi adversandi nota. Prat.

Atbius Capito, maximæ authoritatis ICtus; qui & Consul fuit, *l.* 2. *post hoc quoque. ff. de orig. Iur.* Ejus consulatus fit mentio *in l.* 29. *ff. de ritu nupt.* Vide plura apud Briss.

Atavia est abavi, vel abaviæ mater, *l. Iurisconsultus*, *§. quinto gradu*, *ff. de gradib.*

Atavus, est abavi, vel abaviæ pater, proavi vel proaviæ avus, avi aviæque proavus, matris vel patris abavus, *l. ult. §. quinto gradu*, *ff. de grad. & adfin.* Atnepos, atneptis, vel ut in D. Flor. variè, Adnepos, adneptis, hi sunt abnepotis vel abneptis filius, filia, pronepotis vel proneptis, nepos, neptis, nepotis vel neptis pronepos, proneptis, filii vel filiæ. Abnepos, abneptis, *l. ult. ff. de grad. & adfin.* Briss.

Ἀτελής, immunis à quo nihil exigitur, ut docet Pollux lib. 9. ἀπὸ τῆς τὴν θάλατταν μετρεῖν. Id & de hominibus & de portu dicitur, autore eodem. Exempla extant tit. *de vacat. muner. ff. & C. lib.* 10. Prat.

Ἀτέλεια sive Ἀτελεία, tributorum immunitas, vacatio munerum.

Ater sanguis, *l.* 1. *C. de emend. servor.*

Athanasius in Apologiis, synodicis, & apud Epiphanium Papa appellatur, Goth. *ad l.* 7. *in pr. C. de sum. Trin.*

Athenæ, *l.* 14. *fin. regund.*

Athenoclas, *l.* 27. *C. de evict.*

Athleta interpretatur pugil sive certator; quia ἆθλος est certamen, & ἆθλον ipsum certaminis præmium. Res quidem honorifica: non quemadmodum eorum, qui artem ludicram exercent, infamis, Iuvenal. Levibus athletis & vasa novissima donat. Nebr.

Atilia lex jubebat mulieribus pupillisve non habentibus tutores, dari à Prætore & majore parte Tribunorum plebis, quos tutores Atilianos appellabant, Ulpian. in *Instit. tit.* 11. Iustin. *Inst. de Atilian. tut.* Brisson.

Atilia lege cavebatur, ut ne res furtiva usucaperetur, nisi in potestatem ejus, cui subrepta esset, reversa fuisset, *l.* 4. *§. quod autem l.* 33. *de usucap. l.* 215. *de verb. signif.* Plebiscitum autem fuit, Gellio auctore, *lib.* 18. *c.* 7. Briss.

Athletæ, qui virtutis gratia palæstra exercentur, *l.* 4. *ff. de his qui not. infa. l.* 6. *§. Ulpian. ff. de excus. tut. l. ult. §. si fænerator. ff. quod met. caus. l.* 5. *C. quæ res pign. & d. §. Ulp. l.* 11. *ff. de re jud. l.* 5. *ff. de naut. fænor.* Brisson.

Athletæ, ait Modest. *in d. §.* Ulpianus, qui sacris certaminibus coronati sunt, habet tutelæ excusationem.

Athletarum nomine Gymnicus omnis intelligitur. Hi autem sunt παλαισταὶ id est luctatores, δρόμοι, cursores: πύκται, pugiles. δισκοβόλοι, qui discum in sublime jactabant. Athletæ quibus ludis

ludis exercerentur, docet Paul. *l. 2. ff. aleator.* cujus rei commeminit & Simonides, cujus verba vertit Alc.

Isthmia Philonis, Diophon & Pythia vicit,
Et cursu & jaculo, saltibus, urbe, palo. Prat.

Coronati autem dicebantur Athletæ, quia in istis certaminibus præmium erat sola corona, quemadmodum tradit Iul. Pollux *lib. 3.* Plin. *lib. 16. c. 4.* Herodot. *in Vrania*, Gell. *lib. 3. c. 15.* Ferrand. Adriens. *lib. 2. explicationum. c. 16.*

Atnepos & Atneptis, vide *Adnepos & Adneptis.*

Atornati dicuntur procuratores apud acta constituti, *in c. unic. de stat. regul. lib. 6. §. porro, ubi gl.* Prat.

Atque similitudinis nota est apud Tryphonium, *leg. si pater. 76. ff. de jur. dot.* quo significatu subaud. vox, perinde: & alibi sæpe, *ut l. 4. ff. de pact.* Prat.

Atque, sive, ut in P. F. atquin & adquin, accipitur pro, sed, sed enim *in l. 7. §. servus. de dol. mal.* item pro sed certe, *l. Barbarius, de offic. prætor.* & alibi sæpe.

Atque ita, formula, significat, quod aliàs dicitur per consequens, *l. 26, de negot. gest.* Prat.

Atque etiam pro deinde, subinde accipitur, *in leg. filia, 20. C. de inof. testam.* nisi malis, pro statim, ibidem poni, ut apud Virg.

Atque illum prono rapit alveus amni.

Explicandi quoque notam esse apud Ulp. *l. 1. ff. de admi. tut. in princ.* quidam autumant: Quod Accurs. & Alberic. docent. Illic Auxesin quandam potius significare putem, quale sæpe apud Ciceronem visitur, cum verbo leviori gravius, expressius & significantius addimus. Prat.

Atque sumitur pro quàm apud Pomponium, *l. qui re. 76. de furt.* ut apud Persium. Qui tu impunitior exis, atque hic, & Suetonius *in Iulio Cæsare*: velut, inquit, gravius atque ipse sensisset. Prat.

Atramento sutorio absolutum, dixit Cicero, ut existimat Turneb. *lib. advers. 6. cap. 1.* Qui fœdissimis sordibus & maculis judicum, qui ignominioso judicio & turpi eum liberassent quem gravissimis sententiis condemnare debuerant. Nam sutorium atramentum, quo ligulæ solearum & corium calceorum denigratur, nigerrimas ducit maculas. Itaque Atramentum sutorium, maculosum & infame judicium vocavit. Schad.

Atra ficus, vide Gothof. *ad l. 207. de verb. sign.*

Ἀτραπὸν, Latini semitam vocant, unde puto Gallos attrapare deduxisse, quod significat fugientem capere & assequi, quia fugitivi soleant non recta neque regia, sed obliquis & latentibus semitis evadere. Connan. *lib. 4. cap. 11. n. 1.*

Atridæ, Agamemnon & Atrei filii, qui Græcorum Principes fuerunt in expeditione Troiana. Ulp. *in l. si uxor. 13. §. 1. ff. ad l. Iul. de adult.* indicat ceu vulgo jactatum, auctore Sext. Cæcil. illud Homeri, ἦ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων, Ἀτρεῖδαι, id est interprete Erasmo: Num soli hominum Atridis affectus amorque uxorum est? Hinc & Maro Homerum secutus li. *Æn. 9.* Conjuge prærepta, nec solos tangit Atridas iste dolor. Vide Bud. *in poster. annot.* citato titulo. Alc. *lib. 2. prætermiss.* eod. & Roterod. *in Param.* Atridæ non soli amant uxores. Spieg.

Atriensis erat is, cui cura credebatur atrii, quæ quidem pars prima domus est, mediam aream continens, in quam ex omni tecto collecta pluvia descendit, & in qua prisci (ut refert Cato) ostio aperto epulabantur: ubi etiam pecunias & cætera pretiosiora servabant. Servosque, quibus tanquam honoratioribus earum rerum custodiam committebant: Atrienses, & Atriarios appellabant. De quibus meminit & Alph. in l. in lege censoria *de verb. signif.* & Ulp. *in l. 1. de exercito, ff. naut. caup. stab. & in l. sed si quid, in prin. ff. de usufr.* ubi Accurs. exponit Atriensem id est, ut lavent Atria. Divus tamen Hieron. Atria, inquit, non sunt quidem domus, sed aliqua habent fundamenta: & de atriis intramus domum, tradit Vitruv. vol. 6. atria proxima januis in urbem debere collocari: & ideo dixit Papin. *Sylvar. 1.*

Hic mecum dum fervent agmine postes
Atriaque.

Dictum autem Varro *de Lat. ling.* lib. atrium putat, ab Atriatibus populis Ethruriæ, qui primi id genus ædificii instituisse traduntur: vel quia à terra oriatur, quasi aterium: vel quod atrum ex fumo esset propter culinam, quia ex fumo culinæ nigresceret: in atrio enim tria erant habitacula: Vestibulum, locus sportularum (qui & ipse Sportula dicebatur, ubi ponebantur quæ dono mittenda eo die confluxerant) & culina. T. Cotta. Turneb. *lib. 18. advers. c. 28.* se in antiquo libro invenisse exponi Atriensem διαιτάριον, διαιτάρχην: sed & atrium esse μεσαύλιον, αὐλῶν.

Atrienses autem domini negotia *procurabant*, res venales distrahebant, debita exigebant, & in alios servos non parum juris usurpabant: ab atrio dicti, in quo sportulæ, cibaria ve distribuebantur. Alc. *de verb. sign.* Spieg.

Atriliеium eam atrii partem significat, in qua olim licia etiam texebantur, autor est Ascon. Pedian. Spieg.

Atrium quid sit & unde dicatur, Fest. indicat. Tu autem vide, quæ in d. *Servorum species*, infra relata sunt.

Ἀθροισθῆναι, i. e. refici, redigi. Goth. *ad l. 88. de verb. sign.*

Atrocia facinora dicuntur, homicidia, adulteria, & omnia capitalia crimina per gl. sing. *in l. ad ea, ff. de reg. jur.* Spieg.

Atrocem injuriam, quasi contumeliosiorem & majorem accipimus, Ulp. ait, *de injur.* Idem *in l. 2. in fin.* Aut ut adspectu, inquit, atrox injuria æstimetur. Quot modis illa fiat, à Iustiniano petendum est, *§. atrox injuria* Inst. eod. æstimatur enim à facto loco, & persona, *d. §. atrox.* itemque à tempore, *l. Prætor. de injur.* Spieg. de atroci injuria vide latius Ræward. *lib. 1. Varr. c. 9.*

Atrocitatem facinoris habere, dicuntur flagitia majora, cujusmodi sunt, quæ ad publicorum judiciorum vindictam pertinent. Spieg.

Atroctus consilium, *l. 9. C. de malef. & mathem.*

Atrociores fures, quoniam noctu furtum committunt vi privata adjunctum: metu enim relicto pallio diffugiunt viatores, tametsi verisimile sit expoliatores à Iureconf. eos potius esse dictos, teste Alc. Spieg.

Atrociter verberandi jus habere, Venul. *de off. Proconf. l. si quid erit.*

Ἀτροφία est morbus, cum corpus non alitur, eàmque ob causam summa in eo macies exoritur, Gothofr. ad *l. 1. §. 7. de ædil. edict.*

Atrox contrarium miti: ut sententia atrox, tametsi justè dicta sit. Vide glos. super verb. atrocitate, *in §. maxima capitis Instit. de cap. dimin.* Spieg.

Atrox

Atrox prosona quæ vel majora flagitia habet, *die etwas mehr auff der Hauben hat*, juxta vulgatum dictum: vel quæ sævitiam præ se fert, apud Paulum, *in l. 3. ff. de off. præf. vigil.* Spieg.

Atrox sententia, non quia injusta sit, aut crudelis, sed quia seorsum, conside ato tantum effectu atrox videtur. Instit. *de capit. diminut.* §. 1. Et hoc modo intelligendus est Iustin. *in l.* 2. §. 7. *C. de veter. jur. enucl.* Schard. ex Aldobrandino, *d.* §. 1. Sic eodem modo Imperator dixit atrocitatem verborum *l. si manumiss. Cod. de obseq. patron. præst.* & atrociter verberare, *l. C. in l. si quid erit, ff. de offic. Proconf. & leg.*

Atrox vis dicitur, qua quis de fundo vi dejicitur, Ulp. *in l.* 1. §. 1. *verf. ad solam. ff. de vi & vi arm.*

Atrox actio, *l.* 22. §. 4. *C. de furt.*

Atrox injuria, *l.* 2. *&* 3. *ff. de feriis*, *l.* 7. *& ult. ff. de injur. l.* 4. *C. de Decur.* Ea fit aut persona, aut tempore, aut ipsa, *d. l.* 7. §. *ult. & l.* 8. *& l.* 9. *ff. de inju.* §. *atrox.* Instit. eod. Briss.

Atrusca ficus, vide Gothofr. *ad l.* 105. *de verb. oblig.*

Attalarici constitutio apud Cassiod. *lib.* 9. convenit cum *l.* 1. *C. de sport.* Goth. ad eandē *l.* 2.

Attalica ficus, vide Gothofr. *ad l.* 205. *de verb. sign.* varias fici species enarrantem.

Attamen, una dictio, notæ significationis, *in l.* 2 *de offic. assess.*

Attæ appellantur, ut Festus attestatur, qui propter vitium crurium aut pedum plantis insistunt, & attingunt magis terram, quàm ambulant. Nos *schurpffer oder lurischer* appellamus. Spieg. Prat.

Attaius Capito, vide supra *Atejus.*

Attellanus, na, num, ab Attella urbe Campaniæ, de qua Silius *lib.* 11. *Punicorum*: Iamque Attella suas, jamque & Calatia adegit. Inde Attellani ludi, & Attellanæ comœdiæ. Iuvenalis: Urbicua ex odio risum movet Attellanæ Gestibus autonoes. Scævol. *tit. de legat.* 3. *l. patronus.* Fundum, inquit, in regione Attellana legavit.

Attendere, verbum est, non plenum, sed nudum: animum enim subaudiendum est, significatque advertere Arcadius *l. fin. de testibus.* Mandatis cavetur, ut Præsides attendant, ne patroni in causa, cui patrocinium præstiterunt, testimonium dicant. Spieg.

Attentari pudicitia dicitur, cum id agitur, ut ex pudico impudicus fiat, *l. attentari, ff. de injur.* Observandum autem, aliud esse attentare, aliud adsectari. Attentat enim, qui sermone pudicitiam attentat: Adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur. Assidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. Ulp. *in l. item apud Labeonem, ff. de injur.* Spieg. vid. suprà *Adtentare.*

Attentare verbum, communi inspecto & usu loquendi, duas habet significationes: Primò, quod attentare significat inchoare delictum, & non perficere: & ita accipitur *in l. si quis non dicam. C. de episc. & cles.* Quo significatu delictum esse sentit Vestrius *in pract. lib.* 6. *c. ult. n.* 2. Secundò attentare, est lite & appellatione pendente innovare, *l. unic. ff. in l. novari: & tot. tit. ut lite pend. in antiq.* Sexto & Clement. Franc. Hercul. in *tract. de Attentatis, c.* 1. *n.* 12.

Attentata, interpretum, non autem Iureconsultorum est vocabulum.

Attentius moneas, & inducas, quid hæc sibi velint verba in Principis rescripto, latè explicat Arch. in c. *si pauper clericus, de præbend. lib.* 6. Spieg.

Attestari, propriè est, absenti denunciare. Cur autem magis absenti, quàm præsenti denunciamus, scitè Alc. exp nit *in l. subsignatum de verb. sig.* vid. supr. *Adtestationes.*

Attestationes dicta testium sunt, vel testimonia, ordine juris scripto deducta.

Attestatio in *l.* 3. §. 1. *C. de jur. dom. impetr.* est denuntiatio.

Attia, l. 17. *in pr. l.* 20. §. 1. *ff. de annu. legat.* & passim. Hinc

Attianus *l.* 32. *ff. de vulg. & pupil.*

Attilianus tutor dicebatur, qui impuberi nullum tutorem vel patris testamento, vel lege accepisset, Attilia lege ab eo Prætore, qui verbo jus diceret, dari solebat, *l.* 2. *ff. de orig. jur.*

Atimoi apud Græcos dicebantur, qui apud Latinos improbi intestabilesque.

Attinere pro curare, barbarum est, ut alicubi Accurs. interpretatur. Impersonaliter verò legitur pro pertinet, decet, convenit, *l. quod attinet. ff. de reg. jur.* Spieg.

Attingere, id est, contrectare, *l.* 11. *circa fin. C. unde vi.* vide suprà *Adtingere.*

Attingi vinculis patriæ potestatis, *l.* 4. *C. de pact. conv.* Brisson.

Attingi suspicione aut conscientia, *l.* 1. §. *si quis. ff. de SCto Silan.* Brisson.

Attingere bona hæres dicitur, qui iis se immiscet, & ea adprehendit, *l.* 1. §. *ult. ff. de separationibus.*

Attingere rem quis dicatur, vide de petit. hæredit. *l. sed etsi*, §. *si quis se sus.* Spieg. Dupliciter autem accipi videtur: Nam & attingit hæreditatem, qui hæreditarium quid consumit, aut expendit; & attingit hæreditatem, qui animo agnoscit successionem, *l. gerit, de acquir. hæred.* Attinguntur autem propriè corpora, allegato verò §. *si quis re.* minus propriè sumi videtur. Matthesius in *notis ad Iurisconf. respons. d. l. sed etsi.*

Attrita, vide supr. *Adtrita.*

Attributæ pecuniæ, vel, ut alii scribunt, adtributæ, veteribus dicebantur adsignatæ. Varro *lib.* 4. *de ling. Lat.* quas nunc Assignationes dicimus. Et tributum à tribubus dictum: quod ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis proportione census exigebatur. Ab ea attributa, quæ assignata erat, dicta est. Spieg.

Atypus est, qui in lingua explanatam vocum impressionem non habet, ut qui lingua sunt paulo crassiore: nam τύπος formam significat, quæ imprimitur: ut ἄτυπος dicatur, cum ea forma malè alicui rei imprimitur. Hotoman. Ulp. tria vitia linguæ expressit in *l. Ofilius. de ædilit. edict.* & aliud præterea, quod Atypi nomine vocavit: quod quid sit, Bud. se nondum invenisse ingenuè fatetur. Existimat tamen ab etymologia vocabuli, eos esse Atypos dictos, qui non satis exposito plectro linguæ uterentur, quasi aërem non ferientes: vel quasi non satis verba exprimentes, conformantesve. Hos, ni fallor, *gaxer*, vulgo vocant nostri Germani. Bapt. Egnat. c. 9. Racemat. *in fi.* Aphthiphum legendum existimat; vocemque interpretatur, qui aphthis, h. e. ulceribus oris laborarent. Sunt autem Aphthæ, ex sententia Celsi Medici, maligna ulcera serpentia, ignea præsertim in ore pueris nascentia. Spieg.

A V.

Avaritia, ex ære nomen est sortita. Interpretes existimant, eam propriè esse in retinendo, ut cupiditatem in acquirendo, sed falluntur. Nam incitata semel vanis indiciis avaritia, ad alia acquirenda se accingit subinde: quod nondum sit consecuta tantum, quantum satis sit, ut voti fiat compos, ut ait Vives *lib. 3. de anima.* Porro ne quis avaritiam exerceret in sacrosanctis Iudiciis, ubi latissima est Oldend. teste, extorquendæ pecuniæ occasio, prætextu sportularum constituta est actio condictitia de sportulis. Cujus meminit Iust. *in §. tripli & quadrupli Instit. de action.*

Avaritia præceps, *l. 3. C. de naut. fænor.*

Avaritiæ cupido, *l. 3. §. 3. C. commun. de legat.*

Avarus appellatur cœcus & ambitiosus, *cap. quorundam, de elect. lib. 6.* quia excæcatur ejus animus, ut agenda non videat, & à prohibitis non declinet. *c. virum, & c. sicut. bi dist. 7.* & differentia inter avarum, largum & prodigum habetur de consuet. ex par. Spieg. Quod si lucri sui causa stuprum inferat quis: alter cupiditate incensus, hic intemperans, ille avarus potius nominabitur. Conan. *lib. 1. c. 2. nu. 9.*

Avarum his verbis definit Horat. *lib. 2. Saty. 3.*

quid avarus?
Stultus & insanus.

Avaritiam πάσης πονηρίας ἀφορμήν τε, καὶ πέρας εἶναι, docet Imp. Iustin. *Nov. 8. §. ἵνα,* & Apostol. 1. *ad Timoth.* πάντων τῶν κακῶν ῥίζαν appellat. Prat.

Avarus, quod æris avidus: junctumque esse vocabulum, Gell. *lib. 10. c. 5.* refert. Prat.

Auc. apud Valerium Probum, notam esse auctoris, auctoritatisve scribit A. Alciat. *lib. 2. c. 9. Parerg.*

Aucta Festo *lib. 1.* sæpe aucta. Prat.

Auctio ab augendi adjiciendique negotio appellatur. Aug. *lib. 2. Emen. cap. 3.* est pretii in subhastationibus adjectio, quam Galli *encbere* vocant: sic accipitur *in l. si tempora 4. & l. seq. de fid. & jur. hast. fisc. lib.* 10. Cod. Prat. Curt. Conjecturalium *lib. 2. c. 9.* Auctio autem publica & sectio Varroni dicitur: ratio verò ejus non ita omnibus obvia. Nam quod Grammatici ajunt atque etiam ipse Asconius, sectionem atque sectionem atque sectorem inde dici, quod spem lucri sectentur, qui ex his emunt, non probatur quibuslibet. Nam si hoc esset, sectationem, non sectionem, dici oportuisset. Ant. Contius *lib. 1. disput. civilium* admonet veterem debitorum in partes sectionem, seu quis malit deterius verbum, secationem in bonorum venditionem mutatam: idque ex Tertull. probat. Sanè & Varro & Livius ei testimonium perhibent. Nam Livius *anno Urbis* 429. L. Papyrio & C. Poëtelio Visolo Coss. refert primum ligari nexos desiisse, Consulesque ob insignem cujusdam fœneratoris crudelitatem tulisse ad populum, ne quis, nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nervo teneretur, pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset, ita nexos fuisse solutos, cautumque imposterum, ne necterentur, &c. Ut ergo veteri illa sectione diversi creditores membra debitoris & nexi lacerabant & secabant: ita hac bonorum emptores ut carnifices ad reliquias vitæ lacerandas & distrahendas conveniebant, ut ait Cicero *pro Quint.* Sed hanc bonorum sectionem seu venditionem, quam etiam Iustin. ad acquirendi per universitatem modos retulit, sublatam retro olim fuisse unà cum ordinariis judiciis, ait idem Iustin. *Instit. de success. sublat.* quæ fiebant per bonorum venditiones.

Auctionis forma apud veteres ea fuit, ut à minima quantitate ad majorem licitantes pervenirent, *l. 35. de min.* Gothofr. *ad Nov. 120. cap. 6. §. 2.* ibi, *ut qui plus præbet.*

Auctionis diem obire, est ad auctionis diem adesse, Cic. *pro Rosc. Amer. & lib.* 10. 13. *Epist. famil.* Secundum autem Galliæ consuetudinem, ut annotat Budæus in for. quarto trinundino auctionem futuram inclamatam oportet, & in justos dies præscriptam, antequam ultima licitatio committatur, quam protinus sequitur addictio. Singulis auctionum diebus apparitor debiti quantitatem, ob quam pignora capta sunt, palam significat & denunciat: omnes commonet, ut ea licitentur, pretium ab unoquoque oblatum describit: postremò ubi jam nullum pluris licitari cernit, promulgat eam primam auctionem esse: secundam in octavum ab hinc diem vel moribus laxiorem rejicit, nisi divini cultus feriæ id prohibeant, atque tunc proximo profesto die sequens auctio celebratur.

Auctionariæ tabulæ, quibus significabatur alicujus fortunas hasta posita distrahi, votique subjici Præconis, auctionisque die constituto. Harũ verò meminit Cicero *in Catilin. & de lege Agraria* idem *ad Q. Fratrem: & ad Atticum lib.* 12. Harum verò tabularum proferendarum non una fuit ratio. Iustinianus *Novella* 120. Ære alieno oppressæ, inquit, venerabilis domus dispensatores per 20. dies scriptum aliquod in publico civitatis loco proponunto, & eo modo rem immobilem emere volentes provocanto, ut qui plus præbiturus est, cæteris præferatur. Altera vis hujus programmatis Impp. Dioclet. & Max. lege sancita est, *l. si eo tempore, Cod. de remiss. pign.* ex Rabirio Iunio.

Auctionem constituere Cicero dixit decernere auctione, hastaque posita res distrahi & vendi. ex Rabirio Iunio de hastarum origine.

Auctionalia apud Ulp. *l. 1. §. officio. ff. de tut. & rat. dist.* tabulæ, & instrumenta sunt auctionis, ut ex M. Cicer. *in Catilinam* liquet. Prat. Auctionalia, Basilica interpretantur ἀργυρατικοῖς λόγοις. Quod verò ita beneficio argentarii gerebatur, id solebat jussu contrahentium, eorumve, ad quos res ea pertinebat, iis præscribere diligenter, ut Gajus ait *in l. argentarius, ff. de edend.* Cujac. *obser. lib. 10. c. 14. fol.* 138.

Auctionis formulas varias recitat G. Budæus in forensibus: puta has: Auctio bonorum proscripta, i. e. subhastatio. Auctionis clausula, i. e. decreto adjudicatio. Auctionis institor, subhastationum persecutor. Auctionis diem denuntiare, dici putat Budæus ad diem decreti citare: addictioni decretali diem præstituere dicendum verius & propriè magis putem, *l. si tempora, & l. seq. C. de fide instrum. lib.* 10. Prat.

Auctionarios intercessores opponentes se subhastationi dici idem putat. Tu rem expende. Prat.

Auctor is dicitur, à quo quis auctoritatem, id est, jus dominii in rem quampiam accepit. Cicero *Verrin.* 7. Tum illi intellexerunt, se id, quod à malo auctore emissent diutius obtinere non posse; id est ab eo, qui vendendi auctoritatem nullam habebat. Item *pro Cecinna*: P. Cesennius auctor fundi. Plaut. *Curcul.* Nec nobis auctor ullus est, nec vosmet estis ulli. De-

clinatum

clinatum autem videtur verbum ab auctionibus in quibus ei, qui plurimum auget, res addicitur, & ex ea auctione atque adjectione sua auctoritatem sibi io rem emptam comparat : nam ab augendo deductum Grammatici veteres testantur : & nota illa ostendit, quæ est apud Valerium Probum, qua veteres utebantur Auc. quæ auctor significat ; ut io antiquis monimentis sic scriptum esse plerique testantur. Quum ergo auctor is propriè diceretur, cui propter summam auctionem & licitationem res addicta esset, & Auctoritas jus ex ea auctione quæsitum ; translatum postea fuisse vocabulum putamus ad eos qui rem quoquo modo abalienarent ; ut quum quæreretur ex eo, qui rem acceperat, unde sibi jus in eam comparasset, suum illum quasi auctorem mominaret, qui sibi suam auctoritatem tradidisset ; unde sensim in eos quoque, quorum sententiam & consilium sequimur, quasi jus quoddam ita sentiendi certum & constitutum haberent, consuetudine sermonis translatum est : nam (verbi gratia) quum institutum est, ut legum, quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent, id est, Senatusconf. prius aliquid decerneretur, postea illud idem à populo juberetur, ea lex hanc vim habebat, ut quasi in evictionibus, possessionumque controversiis possessor suum auctorem, à quo jus suum adeptus est, laudet, ita populus consilii sui auctorem ac suasorem Senatum laudare posset. Quod si quis vel εὐθύνας, vel αὐτὸς vocabula nobis objiciat, indeque propter litterarum similitudinem auctoritatem dictam putet, is Dionis verba audiat, qui libro lv. sic scribit : ἐβουλεύοντο μὲν, καὶ ἡ γνώμη συνεγράφετο · οὐ μέντοι καὶ τέλος τι ὡς κεκυρωμένη ἐλάμβανεν, ἀλλὰ αὐκτώριτας ἐγίγνετο, ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ, τοιοῦτον γάρ τι ἡ δύναμις τοῦ ὀνόματος τούτου δηλοῖ, ἑλληνίσαι γὰρ αὐτὸ καθάπαξ ἀδύνατόν ἐστι, id est, Consultabant autem Senatores (absente Cæsare scilicet) & eorum sententia scribebatur : non tamen quasi rata effectum habebat : sed erat auctoritas, ut eorum sententia nota esset. Tale enim quiddam vis hujus verbi declarat : quod ono verbo Græco exprimi noo potest. Paulus *l. si fundo* 53. *de evictionibus.* Si cum posset emptor auctori denuntiare, non denuntiasset, ideoque victus fuisset, Modestinus *l. Herennius* 63. *eod.* Seia fundum à Titio emerat, & quæstione mota fisci nomioe auctorem laudaverat. Hotoman. *in commentar. jur.* Quod attinet ad orthograpbiam & originem vocis, Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est. Balduin. *ad tit. de auctor. tut.* à Budæo se audivisse scribit proficisci à Græco verbo αὐτὸς, quo veteres ratam alicujus potestatem significabant, cui nemo possit refragari. Sic Livius scribit, mortuo Romulo, plebi quidem summam fuisse à Patrib. concessam auctoritatem, penes Patres tamen remansisse auctoritatem : ut sit verbum confirmationis, qua niti dicimus, quod actum gestumve est. Sic Constantinus Imperator *l. 9. de diversis officiis*, auctoritates appellat eas litteras, quas ipsi Magistratus dant iis, quos militiæ suæ assignant : quasi ipsi Magistratus auctores sint soli, nec Priocipem ratum probatumque habere necesse sit : auctoritas enim dicitur opinio & judicium ejus, qui supremam habet in aliqua re potestatem. Sic Cœlius in epistola ad Ciceronem, Auctoritates perscriptas Senatus vocat, quæ Senatus auctoritate facta fuerant & probata : & Leo Imperator ultima constitutione de fabricensibus, auctoritates amplissimæ sedis vocat litteras Præfecti Prætorio. Connan. *lib. 4. cap. 3. num. 1.*

AUCTOR secundus, *l. 4. ff. de evict.* Illud quæritur, an is qui mancipium vendidit, debeat fidejussorem ob evictionem dare, quem vulgo auctorem secundum vocant. Hotom.

AUCTOR seditionis, *in l 3. §. item qui seditionis, ff. ad l. Corn. de sicar. l. 38. §. auctores. ff. de pœnis*, dicitur, qui seditionem primus ciet, inducit & persuadet. Prat. ex Briss.

AUCTOR dicitur fieri tutor, cum probat, quod actum est, *l. etiamsi 3. ff. de auct. tut.* Hinc auctor io rem suam. §. *si inter.* Institut. *de auct. tut.* Prat.

AUCTOR legis dicebatur, qui cum ea dignitate præditus esset, ut ejus oratione commoveri populus posset ab iis, qui leges ferebant, deligebatur ; qui eas suaderet. Ita Pompeius ejus legis quam tulit Lentulus de Cicerone revocando, frequenter à Cicerone auctor appellatur, in ea, quam post reditum habuit, oratione. Prat. ex Hotom.

AUCTOR, i. e. venditor. Gothof. *ad l. 1. C. de peric. rei vend. per l. 2. in fin. l. 5. l. 16. fin. ff. eod. l. 37. de act. empt. l. 4. §. 27. & 31. de dolo malo except. §. 3. vers. quicquam*, Inst. de empt.

AUCTORAMENTUM sumitur pro obligatione nexuque ac veluti stipendio, pretiove ejus, qui sit auctoratus, i. e. obligatus. Sic apud Paterculum. In ea jugulati civis Rep. constitueretur auctoramentum, id est, constitueretur merces & præmium ei, qui proscriptum trucidaret. Iterum auctoramentoque funebri ad conservatoris quondam Reip. tantique Cos. irritando necem. Hic auctoramentum funebre propositum præmium funestum significat ei, qui Ciceronem jugularet. Merces igitur in ipsis mercenariis est auctoramentum servitutis. Quoniam mercenarii ad tempus serviunt, ut auctoramentum, id est, mercedem servituos præmium consequantur. Hinc auctoratus, auctorameoto obligatus, & mercede conductus dicitur. Spieg.

AUCTORAMENTUM, non significat ipsam exauctorationem, actumve auctorandi, sed ipsam obligationem. Cic. 1. *Offic.* Illiberales autem & sordidi quæstus mercenariorum omniom, quorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces, auctoramentum servitutis. Eodem sensu accipitur apud Sueton. *in Tiber.* c. 7. Auctoramentum centenum millium, pro mercede dici constat. Prat.

AUCTORARA obligare est, vel, ut Turneb. tradit *lib. adverf. 2. c. 20.* Præmium mercedemque sibi quærere. Ut Paterculus de Perpenna Sertorii interfectore. Sibi turpissimam mortem pessimo auctoravit facinore, i. e. mortem veluti mercedem sibi quæsivit & accersivit ot debitam. Huic contrarium Exaoctorare, de quo infrà suo loco. Prat.

AUCTORARI, aoctorem fieri, auctoritatemque adcommodare & interponere significat, *l. 4. ff. de auctor. tut. l. 9. ff. quod fals. tut.* Auctorem autem fieri, hoc est, dicere, probare se id, quod agitur, *l. 3. ff. de auct. tut.* Nec enim præsentia corporis sufficit ad aoctoritatem, si tutor vel somno vel morbo oppressus taceat, vel invitus retineatur, *l. 1. §. ult. eod. tit.* nec multum interest, absuerit tutor cum negotium contraheretur, an præsens ignoraverit, quale esset, quod contraheretor, *l. 14. ff. eod. tit.* atque ita Prætorum tutorumque auctoritatem

O 2 accipimus

accipimus *tit. de auct. tut. ff.* & *l.* 8. *ff. de transact.* Brisson.

AUCTORATUS dicitur propriè gladiator, qui mercedem accipit, ut depugnet in ludo, & ut uratur flammis, virgis secetur, & ferro necetur, ut ait Acron. *Sat.* 7. *lib.* 2. *Sermon.* Horatii: Quid refert uri virgis; ferroque necari? Auctoratus eas. Prat. Itaque in Lexico Latino-Græco, ædis Beati Germani Auctoratus definitur αὐθαιρέτως εἰς δοῦλον ἑαυτὸν δοὺς καὶ μονόμαχος. Sic apud Quintilianum declam. 302. quæ inscribitur, Auctoratus ad sepeliendum patrem. Quidam, ait, ut patrem sepeliret, auctoravit se. Liv. *l.* 7. Eo verò pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est: & inde auctoramentum gladiatorum à Sueton. dicitur *in Tib.* & Quint. *declam.* 9. Brisson.

AUCTOREM laudare, id est, nominare, & ut Galli dicunt, *garandum* appellare, *l.* 6. *§. si tibi iter. ff. de action. empt. l.* 2. *C. de in lit. dand. tut. l.* 63. §. 1. *ff. de evictio. l.* 7. *C. eod. tit.* Cic. 3. *de Orat.* Gellius *l.* 2. *c.* 6. Festus *lib.* 10. Ex quibus hoc verbum in formulis & actionibus civilibus usitatum constat. Dicunt nostri sæpius auctori denuntiare. Auctor ipse defugere dicitur, vel auctoritatem defugere, cum defensionem causæ suscipere recusat: quod vulgo dicimus, *defaillir de garend*, *l.* 139. *ff. de verb. oblig. l.* 39. *in fin. ff. de evict.* Terent. *Eunuch.* Nunquam defugiam auctoritatem. Plaut. *Pæn.* Si auctoritatem postea defugeris, ubi dissolutus tu fies, ego pendeam. Brisson.

AUCTOR liberalitatis, *l.* 3. *C. de donat. quæ sub modo.*

AUCTOR suasionis iniquus, *l.* 20. *C. de furt.*

AUCTOR juris scientiæ summus est Salvius Julianus, teste Imper. Justiniano *in l.* 15. *C. de usufr. & habit.*

AUCTOREM rerum Tacitus historiæ scriptorem vocavit, dum ita scribit matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna Actorum scriptura reperio, ullo insigni officio functam. At Sallustio est rerum administrator gestorque, ut Imperator, qui bella gerit: dum ita scribit. Tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum. Nam Imperatorum majorem esse gloriam intelligit, quàm historiæ scriptorum. Annotavit id doctissimus Turneb. *lib. advers. cap.* 25.

AUCTORES dicuntur, à quibus jus in nos transiit, *l.* 136. *in fin. ff. de divers. reg.* ab augendo quod nos re auxerint. Itaque auctores plerunque venditores appellantur, *l.* 4. §. *ultim.* 52. §. *ultim. ff. de action. empt. l.* 28. *l.* 51. *l.* 64. *ff. de evictionibus*, & *l.* 3. *ff. de divers. tempor. l.* 15. *ff. de minorib. l.* 4. §. 1. *de appell. l.* 198. §. *penult. ff. de divers. reg. jur. l.* 1. *in fin. ff. de flumin. l.* 21. *ff. de liber. caus. l. ult. ff. de administr. rer.* Sicut autem vendendi verbum in 12. tab. ad omnem alienationem pertinet, ut scribit Pomponius *in l.* 29. *de stat. lib.* Ita & auctor dicitur omnis, à quo jus in nos transit, *l. an vitium. ff. de divers. temp. præscript.* Et hi sunt primi auctores. Secundi verò auctores dicebantur, qui pro evictione fidejubebant *l.* 4. *ff. de evict.* qui βεβαιωταὶ à Justiniano vocantur. *Nov.* 8. & venditionis confirmatores à Juliano Patritio. Vide Anton. August. *lib.* 3. *c.* 6.

AUCTORES etiam pro prudentibus & consultis, Jurisque civilis præceptoribus ponuntur, *l.* 4. §. *Labeo. ff. de doli except. l. secunda* §. *post originem. ff. de orig. jur. l.* 1. *§. ultimo. ff. de usufr. accresc. l.* 13. *C. de usufruct.* Cic. *lib.* 1. *de orat.* Atque illum cum differendo par esse non posset, ad auctores confugisse, & id quod ipse diceret, & in P. Mutii fratris sui libris, & in Sext. Ælii Commentariis scriptum protulisse. Brisson.

AUCTORES quoque fuisse Senatui aliquid censendi, dicebantur Impp. cum in eorum sententiam, quam oratione in Senatu habita & recitata, expresserant, aliquid decernebatur. Sic Antoninus, oratione in Senatu habita, auctor fuisse Senatui censendi. *l.* 32. *ff. de don. int. vir. & ux.* dicitur. Brisson.

AUCTORES juris dicebantur Jurisconsulti, quibus permissum erat, ut ait Imperator, jura condere. Ulpianus ex divorum fratrum rescripto *in l.* 17. *de jure patronatus.* Et Proculum sanè non levem juris auctorem in hac opinione fuisse. Et paulò post: Plurium etiam juris auctorum. Martianus ex rescripto divi Pii: An mora facta intelligatur, neque constitutione ulla, neque juris auctorum quæstione decidi posse. Hotom.

DICUNTUR & Juris auctores *in l.* 35. *ff. de act. empt. l.* 32. *ff. de usur. l.* 1. *C. de verb. sign. l.* 3. *C. de repud. l.* 15. *C. de usufr.* Sic Gellius *lib.* 2. *c.* 10. Servius Sulpitius juris civilis auctor. Et Agge. Urbic. *in comment. Frontin.* Cassius Longinus juris auctor. Inde prudentibus auctoritas tribuitur, *l.* 24. *ff. de hered. instit. l.* 7. *ff. de just. & jur. l.* 2. *§. his legibus.* & §. *ita in civitate. ff. de orig. jur.* & apud Cic. *Top.* Briss.

AUCTORES etiam dicebantur, qui mulieribus propter sexus infirmitatem dabantur, sine quibus nec ullam quidem rem privatam agere poterant, ut ait Livi. *lib.* 40.

AUCTORITAS, Titulus, id est, quo quid possidemus. Itaque Scævola in *l. ult. de pignor. act.* quod principio instrumentum emptionis appellavit, paulò post instrumentum auctoritatis nominat. Hot.

AUCTORITAS, ab auctore deducitur: cujus dictionis in jure quinque significationes, & quidem nondum in vulgus proditas, Alciatus scribit reperisse se. Et prima est, ut jus rei suæ vendicandæ qualibet usucapione rejecta significet. Unde in l. Atinia dicebatur; Quod surreptum erit, ejus rei perpetua auctoritas esto, *& in lege* 12. *Tab.* Adversus hostem perpetua auctoritas: & si quæ similia ab eodem declarata. Alia significatio est, ut actionem pro re evicta significet, ut apud Venulejum. *l. fin. de evict.* Tertia; cum pro jure accipitur, quod quia ab auctore i. e. venditore consecutus est, §. *fin. de pignor. act.* Quarta pro judicis edicto reperitur, *l.* 1. *C. si cert. per.* ibi auctoritatemque debitoris adfigere, *& in l.* 9. Cod. *de aquæduct.* Quinta pro mandato & jussu judicis ponitur *in Nov. Val. tit.* 7. *de indul. reliq.* quo sensu accipitur auctor apud Paulum *l. juste. ff. de acquiren. poss.* Justè possidet qui auctore Prætore possidet, i. e. ut Accurs. interpretatur, decreto rite interposito. Spieg. Prat.

AUCTORITATES magistratuum pro literis & edictis, quæ publicis locis proponuntur, aliquid imperantes, vetantesve, *l.* 1. *si cert. pet. Chir. in C. Th. l. ult. Cod. de fabric. l.* 11. *l.* 10. *de aquæduct. lib.* 11. *l. ult. de cens. civ. non adscrib. in C. Th. Nov. Valen. de indulg. deb.* Sed & in Cassiodoro aliquotiens, & in Beatorum passionibus ut vocant, hoc verbum accipitur. Briss.

AUCTORITAS pro jure dominii in 12. tab. Auctoritatem actionem pro evictione Venuleius interpretatur: *in l. ult. ff. de evict.* ut paulo ante: quam Græci βεβαιώσεως δίκην, vocant, ut

Pol-

Pollux *lib.* 8. scribit, Plaut. *in Trinu. act.* 1. *Scen. ult.* Sic exquiratur usque ab stirpe auctoritas. Sic apud Paul. *lib.* 2. *sens. tit.* 17. Venditor, si ejus rei, quam vendiderit, dominus non sit auctoritatis, manet obnoxius. Et *eod. tit.* Res empta emancipatione, & venditione perfecta, si evincatur auctoritatis venditor duplo tenus obligatur. Senec. *lib.* 4. *natur. quæst.* Ergo si mihi parum credis, Possidonius tibi auctoritatem promittet. Hinc instrumenta auctoritatis, quibus origo rerum, & probatio juris nostri continetur, quæ vulgo titulos adquisitionum appellamus, *l. ult. ff. de pign. actio.* Et apud Senec. *lib.* 4. *controver.* 22. *controvers.* quæ emptionis tabulæ primum, eædem post auctoritatis tabellæ appellantur. Instrumenta ad probationem originis prædiorum appellat, *l.* 24. *de fideicom.* Tertul. *in lib. de præscript. advers. hæret.* Habeo origines firmas ex ipsis auctoribus, quorum res fuit. Brisson.

Auctoritas, probatio voluntatis interpositio, & accommodatio, actus adprobatio, *t. t. ff. & C. de auct. tut.* & Inst. eo quam Theophilus αὐθεντίαν appellat, & αὐθεντεῖν auctorare. In cujus præstatione præsentiam non sufficere, sed liberum animum esse oportere. Ulp. *in l.* 1. §. *fi. ff. eod.* scribit, & nullam esse differentiam, eam intervenire, aut perperam fuisse adhibitam, idem tradit, *l.* 2. *ff. eod.* Prat.

Auctoritas, ait Hot. firmamentum, robur, firmitas, &, ut ita loquar, validitas. Scævol. *l. ult. de aqu. & aq. plu.*

Auctoritas juris apud Ulp. *l.* 4. §. 1. *de in lit. jur.* & Modest. *in l.* 20. *ff. qui & à quibus*, & Papinianum *l.* 36. *de statu lib.* est vis & potestas legum, & præeminentia, & pondus, sicut eo sensu sæpissimè accipiunt Cic. & Livius. Prat.

Auctoritas Senatus quid sit, docet Dion. *lib.* 55. ἀλλά, inquit, αὐκτώριτας, ἐγίγνετο ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῆς ᾖ. Porro βούλημα τοῦτο perscribi solitum. M. Cic. *lib.* 5. *de orat. ad Qu. fratrem* docet. Et eundem, inquit, (id quod in auctoritatibus perscriptis extat) scribendo adfuisse. Sic accipitur apud eundem Tullium auctoritas ordinis, *lib.* 3. *de orat. in pr.* Prat.

Auctoritas *in* 12. *Tab.* & in lege Ativia accipitur pro usucapione: quo significatu usus est & Scævola *l. ultima. ff. de aqu. & aqu. plu.* qua in re fallitur Bart. *ad dict.* §. *ultim.* qui auctoritatem jurisdictionem interpretari videtur. Verba *legis XII. Tabul.* hæc sunt: Usus & Auctoritas fundi biennium esto; ex M. Cicer. *in Topic.* & pro *A. Cecin.* Item alio capite: Adversus hostem æterna auctoritas esto: ex Cic. *lib.* 1. *offic.* Et alio c. Rei furtivæ æterna auctoritas esto: ex §. *furtivæ* Instit. *de usur.* Atiniæ legis verba refert Gell. *l.* 17. *c.* 7. In lege utraque. Just. §. furtivæ auctoritatem usucapionem interpretatur. Accipienda igitur non est eorum interpretatio, qui in Scævolæ responso auctoritatem, firmamentum, robur, firmitatem, validitatem interpretatur. Alii verò interpretationi significationive propius accedunt, auctoritatem apud Scævolam pro jure dominii accipientes, cum tamen junctis legum capitulis, puta *l.* 1. §. *fin. ff. de aqu. & aq. pluv.* auctoritas pro usucapione accipiatur: quod & Bud. rectè annotavit ad leg. Herennius *de evict.* ex M. Cicerone *de Harusp. respons.* Prat.

Auctoritas legis pro ipsius beneficio accipitur apud Ulp. *in l. fin.* §. *ait lex. in fin. de divort.* ut patet ex §. *seq. ibid.* Prat.

Auctoritas etiam perscribi dicebatur in Senatusconsultis, cùm ob id, quod Senatusconsulto quis intercessisset, eorum, qui scribendo adfuerant, nomina conscribebantur, ut ex Cælii epistolis, & ex ipso Cicerone in principio *lib.* 3. *de orat.* & epistolis ad Lentulum apparet. Vide Dionem *lib.* 55. Briss.

Auctoritate sua distrahere bona, *l.* 6. §. *qui judicati, ff. de re jud.* Dividere. *l.* 4. *C. qui bon. ced. poss. &c.* Briss.

Aucupatio (ut notissimam significationem prætermittam) in rescripto Constantini *in l.* 1. *C. de formul. & impet.* est verborum juxta literæ rigorem (ut vulgo loquuntur) expositio. Unde & Cicero verborum aucupium rectè dixit. Sic Varro *lib.* 4. *ling. lat.* Scientiam ad opinionem aucupari dixit, quale nostris temporibus vidimus. Prat.

Aucupiorum & venationum reditus. Vide Ulp. *l. si fundi. ff. de usufruct.* Spieg.

Audaciam ab avidè, id est, cupidè agendo dictam ait Fest. *lib.* 1. qua quis facinus nullo periculi aut pudoris metu perterritus molitur, *c.* 2. *de cens.* Prat.

Audaciam pro audacibus, *in l. pen. C. de sepulc.*

Audacia, pro fidentia, protervitate. Ulp. *de public. & vectig.* Quantæ audaciæ, quantæque temeritatis sint publicanorum factiones, nemo est qui nesciat. Albericus judicat in bonam accipi partem Audere verbum. Volunt nomen Audax, quod non tantum ad hominem, sed ad factum refertur, pro forti & strenuo accipi. Vide Erasm. *in Chiliad.* Fortes fortuna adjuvat. Spieg.

Audacia furoris, *l.* 7. *C. unde vi. l.* 3. *de aquæd.* in C. Theod. Optat. Afer. *lib.* 5. O rabidam furoris audaciam. Vigilius *lib.* 1. *contr. Eutych.* Illud etiam solita furoris audacia reprehendere solet. Briss.

Audaciorem spe fieri hoc est, confidentiorem, proterviorem, apud IC. *in l.* 1. *in princ. Si is qui test. liber esse juss. fuer.* Spieg.

Audacissimus quisque. Ulp. *l.* 1. §. *sed etsi ff. de Carbon. ed.* Nam si aliter observetur, inventa erit ratio, quemadmodum audacissimus quisque, eo majore injuria impuberem adficiat, &c.

Audaces objicere manus, *l.* 2. *post princ. C. de his qui latro. vel aliis.*

Audacter, id est, confidenter, in malam partem: quod mali plerunque faciunt, & tamen à multis justam causam tueri creduntur. Spieg.

Audenter, apud Ulp. *in fin. l.* 1. *si pars hered. pet.* pro temere, impudenter, & liberius quàm par est. Prat.

Audiani hæretici. *l.* 5. *pr. C. de hæret.*

Audiens dicto, Alphenus *in l. arbiter ex compromisso, de arbitr.* Alter ex litigatoribus dicto audiens non fuerat, hoc est, non obtemperaverat. Spieg.

Audientia, etsi est nomen Latinum (Cicero namque *de senect.* audientiam sibi facere dixit) tamen Canonistæ, ut pleraque alia, ineptè loquuntur, audientia causarum, audientia literarum. Spieg.

Audientia Episcopalis, est Episcopi forum & judicium, *l.* 9. *& t. t. Cod. de episc. aud.* Accurs. *C. eod.* interpretatur jurisdictionem Episcopi; cujus sententiam probat Azo. *in sum. C. eod.* Prat.

Audientia. Audire verbum, varii usus est, & elegantis. Frequenter autem accipitur pro eo quod est, Pareo præcipienti. Discrimen autem

inter audio & auscultο exprimitur in versu Pacuvii aut Nonii exposito *lib. 1. de divin.* Magis audiendum quàm auscultandum censeo. Audientiæ vocabulo Plautus est usus *in Pæn.* & Cic. *de senect.* Vulgo ineptè utuntur hac voce, cum hominem multæ autoritatis, ac gratiæ, aut celebris existimationis, dicunt esse magnæ audientiæ. Nec ignoro, nostros usurpasse *d. tit.* audientiam, pro jurisdictione, sed ut rudes temporum. Spieg.

Audientia episcopalis, ait Gothofr. *ad rubr. C. de episc. audient.* non est jurisdictio, ut vult Accursius: non est diœcesis, ut vult Haloand. quia ut foro, ita ut apparitione ac executione carent episcopi. Audientia, judicium est atque notio, quæ episcopo in clericos & monachos competit.

Audientiam direptorum negotiorum præbere, *l. 7. C. de ordin. cognit.*

Audientia prima legum *l. prima, C. de nud. jur. Quir. toll.*

Audientiam impertiri debet Judex, *l. 1. C. ne liceat potentior. crim.*

Audire, Judex, Præfectus urbi, Præses, dicitur qui cognoscit. Sic

Audire causam, id est, nosse, *l. 1.* ubi Gothofr. *C. de lit. contest. l. 6. §. 3. C. de appell. l. 26. eod.*

Audire causam ex integro, *l. 2. C. si ex fals. instrum.*

Auditor contradictarum hodie insigni officio clarus, quod versatur circa rescripta, constituendosque judices extra Romanam curiam: ut & quos auditores nunc vocant Sacri Palatii, quibus Pontifex Maximus causarum cognitionem demandat.

Auditor in variis Civilis & Pontificii juris articulis sumitur variè. Quandoque pro discipulis, qui jus civile discunt, & Præceptores audiunt. *l. 2. §. post hunc versum, sed plurimum à suis, ff. de orig. jur.* Prat.

Auditorem pro lectore accipi, apud M. Ter. Varronem *lib. 5. ling. lat.* ipso statim initio rectè quidam putant. Dicitur item is, cui articulus causæ committitur, *cap. super quæstionum. §. porro, ad fin. de offic. deleg.* Sed & is, cui causæ terminus committitur, & decisio delegatur, Clem. *auditor. de rescr.* Prat.

Auditorem veteres pro eo solum accipiebant, qui auretenus adesset, donec tandem etiam pro quolibet discipulo usurparunt, *l. 2. §. pen. de orig. jur. l. cum scriptum, de dot. rel.* Unde

Auditores in Curia Romana vocantur auditores Sacri Palatii. Auditores Sacri Palatii referunt inter se & pronuntiant. Innocent. *ca. quoniam. de probat. in Auth.* Cardinales verò auditores Papæ referunt: nisi eis commissa fuerit definitio. Prat. Porro hi auditores Magistri quoque appellantur, quasi ad eam legum peritiam deducti, ut magisterio fungi possint, seu magis, quia doctoratus insignia assecuti sunt. Galli enim plerosque doctores magistros appellant, & appellationem hanc Curia Romana servavit, dum Gallia Romam reversa esset. Aldobrandinus *in proœm. Institut. in verbo Magistro.*

Auditorium appellatur locus, ubi causæ audiuntur, aguntur, cognoscuntur & finiuntur, *l. 1. ff. an per alium caus. l. 4. fin. de lib. caus. l. 1. fin. ne de stat. def.* Atque etiam de Scholis publicis intelligi potest, *ut in l. penult. de offic. assessor. & l. contra. §. is qui, de re jud.* Porro auditorium propriè ad Imperatores, Consistorium ad Romanum Pontificem interpretes pertinere existimant: licet nostro jure constet, id haud perpetuum esse. Pro ludo literario quoque dici cœpit, *l. 1. Cod. de stud. liber. lib. 11. Authent. habita in fin. C. ne filius pro patre.* Vide, *Secretarium.*

Auditorium locus est, ubi artium ministræ Philosophia legesque docentur, *l. unic. C. de stud. lib. urb. Rom. lib. 11.* quidam vocant ludum literarium. Curtius *Conjecturalium lib. 2. cap. 43.* Prat.

Auditorium Principis vocatur, ubi Princeps quid cognoscit, definit, decernit, edicit, *l. 19. §. 1. & §. seq. ff. de minorib. l. 22. ff. ad Trebell.* Hoc sacrum Consistorium in recentioribus Imperatorum constitutionibus, *l. ult. §. in his, C. de temp. appellat. l. 35. C. de appellat.* Et auditorium sacrum, *l. 2. ff. de pactis & transact.* in C. Th. & alibi appellatur. Brisson.

Auditorium Præfecti Prætorio, *l. 40. ff. si cert. petat.* Auditorium magistratuum, *l. penult. ff. de offic. adsess. l. 78. §. penult. ff. de jur. dot.* Auditorium recipere, *l. 41. in fin. ff. de recept. qui arbitr.* Briss.

Auditorium commune, *l. 37. C. de appell.*
Auditorium appellationum, *l. 39. C. eod.*

Ave, sive Have, vel Habe (b pro u, ut sæpe in P. Flor. ut est literarum mutua ἐναλλαγὴ, vel Fabio auctore) K. N. B. id est, ave charissime nobis, salutandi formula, qua utebantur Imperatores ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, & inscriptionibus suarum constitutionum, qualem videmus in inscriptione *l. falsæ*, 8. C. Th. *de fals. mon.* & alibi sæpe; & in C. Justinianeo ejusmodi salutares inscriptiones visuntur: quæ quidam depravarunt, & corruperunt. Prat.

Avena apud Ulpia. *in l. si servus servum, §. inquit lex, ff. ad l. Aquil.* frumenti vitium est, quod sole maximo, cœlique humore accidit. Aliquando etiam seminis imbecillitate, cum diutius terra retentum est, priusquam erumpat, de qua Plin. multa, & Virgil.

Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.
Et de his verbis similibus intellexit Ulp. *in l. ex conducto, §. 1. ff. locati*, qui locus aliter malè declaratur. Nebriss. Expectata seges vanis elusit avenis, id est, vanis elusit culmis & stipulis frugem non habentibus. Divus enim Ambrosius ita exponit *in lib. de pœnitentia*, quem citat Turnebus *lib. adversar. 19. cap. 29.* Sed sunt certa quædam vitiosæ avenæ genera, ut bromos & ægylops, de quibus Herm. Barbarus in Plinianis castigationibus *lib. 22. c. 25.* Budæ. *in l. ex conducto, §. si vis, ff. locati.*

Aversa charta, id est, episthographo, *l. chartas, ff. de bo. poss. secundum tab.* Est enim ὀπισθόγραφος, à tergo scriptus. Plin. *lib. 3. epist. 5.* Theod. Hermenopolites ad *l. notionem, ff. de verb. sign.* ὀπισθόγραφον λύσιν appellat apocham à tergo scriptam. Cujac. *lib. 8. observat. cap. 15.* Prat.

Aversaria sunt scripturæ sine ordine confectæ, tametsi ea adversaria adpellet Alc. *l. 1. C. de edend. n. 14. in fin.* Cujac. *loco praalleg.* Vide sup. *Adversaria.*

Aversione, vel per aversionem emere, conducere, vel locare, locutio est à solis Jurisconsultis usurpari solita, cæteris autem omnibus Latinæ linguæ authoribus inusitata, ut vir doctissimus Franciscus Connanus *lib. 7. commentar. juris civilis, cap. 10. num. 6. tradit.* Quid verò sit vel per aversionem conducere, vel emere, & pletisque quæsitum & hæsitatum est. Accursius, quem

quem & posteriores nonnulli sequuntur, aversionem esse periculi à se repulsionem, & in locatorem rejectionem arbitratur. Sed cum antiqui Codices fere omnes Adversione scriptum habeant, alia interpretatio aliis meritò quærenda visa est. Alciatus igitur *parergon juris lib. 6. capit. 28. & lib. 7. cap.* 11. per adversionem navem conduci existimat, aliud nihil esse, quàm si adverti conductor voluerit, quot amphorarum navis capax esset: Antonius autem Goveanus *lib. 2. variar. lect. juris civilis: cap.* 14. putat aversione id fieri, quod negligenter, neque satis consideratè quis facit, quasi oculos avertens ab eo, quod agit: cujus sententiam reprobat Jacob. Rævard. *lib. 2. var. cap.* 7. subscribens Antonii August. aliorumque eruditorum sententiæ: quorum ille *lib. 3. emendat. cap.* 6. ex sententia Lælii Taurelli tradit, aversione vendi aut locari rem, cum numerus, mensura, aut pondus dictum non est, aut quid aliud his simile, *l. ultim. in fin. ff. ad l. Rhod. de jact. l. opus 36. ff. locati*, cum similibus. Cæterum Francisc. Connan. loco præalleg. tunc adversione rem emi putat, cum ut est, emitur, statimque perficitur emptio: cum emptor nec deliberandi tempus, nec probandi postulaverit: neque ipsi venditor vitia rei præstare cogitur: quia bonitatem ejus, aut vitiositatem suo periculo suscepit emptor, & ad se advertit, id est, ut ipse interpretator, adversum se attraxit, & bonitatem ejus in se recepit. Igitur si res empta pereat, emptoris incommodo est, quoniam absoluta fuit emptio. Veruntamen si dolus venditoris accesserit, & vel morius causam dederit, vel detrimenti, æquum est ipsum præstare. Sic ejusdem sententia navis conducta dicitor, si conducentis periculo conducta sit. Igitur si nihil omnino portatum sit, vel quia noluit condoctor, vel qoia aut tempestate, aot naufragio, aut vetustate non potuit, locatori nihilominus ob susceptum omne periculum, nisi si quid specialiter exemptum sit, integram mercedem exolvere cogitor. Cujus sententiam seqoitur Petrus Peckius *de exercit. action. l.* 1. §. *per aversionem, & l. ult. §. ult. ff. ad leg. Rhod. de jactu.*

AVERSIONE væníre dicitur Briss. quod confusè & universaliter, sive pretio in semel dicto non in singulas res constituto vænit, ut Gajus loquitur *in l. 35. §. in his, cum §. seq. ff. de contrahend. empt.* vulgo id *en gros & en blot.* Sic *in l. 4. §. 1. ff. de pericul. & commod. rei vend.* aversione vinum vænisse accipit cum omne, quantumcunque fuit, uno pretio vænit non in singulas amphoras, vel metretas, certo pretio constituto. Sic & *in l. 62. in fin. ff. de contrahend. empt.* Aversione locatum opus, id est, uno pretio non in singulas operas, ut Javolen. loquitur, *l. 51. §. ult. ff. locat.* Unde *in l. 36. ff. eodem titulo.* Aversione locatum opus ei opponitur, quod ita conductum est, ut in pedes mensurasqoe præstetur. Aversione locata insula, *l. 35. ff. locat.* id est, uno pretio tota, ut *in l. 58. eod. titul.* Hæc etiam adversa facit Paulus *in l. ultim. §. ultim. ff. de leg. Rhod.* Aversione navem conductam, & pro numero impositarum amphorarum mercedem constitutam. Eodem modo accipit & *in l. 1. §. exercitorem, ff. de institor.* Brisson. eandem sententiam amplectitur Hotom. aversione rem vænire tradens, quum res multæ simul atque acervatim uno pretio venduntur. multas autem intelligit, sive illæ plurium sint generum, sive unius: sed oumero, aut pondere, aut mensura dividantur. Asconius hac in re vocem SEMEL usurpat; Sectores, inquit, spem lucri sui sequuti, bona condemnatorum semel auctionabantur: ac postea singulas quasque res populo venditabant. Putatque Hotoman. non ab Avertendo deductum vocabulum, sed ab Averrendo: quasi quum omnia simul uno tempore tanquam per everriculum everruntur: unde Universa dicuntur propriè, quæ unum in locum sunt conversa. Exemplum ejusmodi emptionis perspicuum est in auctionibus, de quibus dicit: quum res non singulatim & ordine divenduntur: sed universæ uno pretio simul atque acervatim auferuntur. Ulpianus *l. 4. §. 1. ff. de pericul. & commod.* Si aversione vinum vænit, custodia tantum præstanda est. Et *§. sequ.* Vino autem per aversionem vendito, finis custodiæ est avehendi tempus: id est, non ad mensuram: ut ipse idem locutus est *in l. 1. §. 1. eodem titulo.* Modestin. *l. 62. §. 2. ff. de contrab. empt.* Res in aversione empta si non dolo venditoris factum sit, ad periculum emptoris pertinebit. Ulpianus *l. 1. §. 7. de exercitor. action.* Exercitorem eum dicimus, ad quem obventiones & reditus omnes perveniunt, sive is dominus navis sit, sive à domino navem per aversionem conduxit, id est, non in certam partem, ut certum onerum numerum imponeret, sed universè, quod apertissimè Paulus docet *in l. ultim. in fin. ff. de leg. Rhod.* Si conduxisti navem amphorarum duo millium, & ibi amphoras portasti, pro duobos millibus amphorarum pretium debes. Paulus. Imo si aversione navis conducta est, pro duobus millibus debetur merces: si pro numero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portasti. Perspicuè Paulus eum, qui per aversionem conducit ei, qui ad certum onerum numerum conducit, opposuit Florentinus *in l. 36. locati.* Opus, quod aversione locatum est, donec approbetur, conductoris periculo est (sic putat legendum Hotomanus, non PERICULUM.) quod verò ita conductum sit, ut in pedes mensurasque præstetur, eatenus conductoris periculo est, quatenus admensum non sit. Hæc cum ita sint, haud scit, an ADVERSIONE potius, quàm AVERSIONE legendum sit, quomodo in Florentinis libris ubique legitur, & AFUISSE, pro Adfuisse, aut Abfuisse: nam & Fab. *lib.* 12. veterum plerosque aversa pro abversa dixisse testatur: & quamvis quæ ad nos advertimus, ab alio averramus, ut non magis interesse videatur: emptor tamen & conductor adversione rem accipere dicentur, oon aversione: ut non incommodè dici posse videatur, quum de venditore aut locatore loquimur, aversione: quum de emptore & conductore, Adversione scribendum, & pronunciandum esse. Hæc Hotomannus. Nec admodum ab his dissentire videtur Jacobus Cujacius in notis ad Institut. *lib.* 3, de emptione & venditione: ea tamen sententiæ suæ ratione reddita, quæ Goveani opinioni congruit: existimans aversione vænire, quod uno pretio vænit, quod scilicet quasi aversi quodammodo, negotium ita contrahamus, re omni (pondus, numerum, mensuram intellige) neque perspecta, neque explorata bene. Idem *libro observat.* 3. *cap.* 2. Aversioni numerum opponit: & rursus *libro observation.* 8. *capite* 15. ex libro 53. *βασιλικῶν*, per aversionem Græcos interpretari tradit *ἐν ὁμάδι*, id est, in universo, & *in l. 4. §. si aversione, ff. de pericul. & commod. rei venditæ*, *κύβῳ*, id est, alea: ratione nominis reddita: quæ prius assignata est.

AVERSIONE vendere, Pomponius confusè

vendere dixit *in l. 36. ff. de ædil. edict.* Hotomann.

Aversionis actio : de qua vide supr. *Actio oneris aversi.*

Aversum & Adversum differunt : Nam adversum nuncupatur, quod ad nos versum est, aversum quod nobis est retro. Unde adversa vulnera, quæ à fronte : aversa quæ à tergo. Ex quo factum est, ut aversus nos & adversus, idem sit quod penes & apud nos. Terent. Id mihi gratum fuisse, adversum te habeo gratiam. Et Cic. Est enim pietas justitia adversus Deos, id est, erga Deos. Contra quod alienum est, & quasi abest à nobis, aversum appellatur : & avertere, à se abjicere, abalienare : advertere, recipere & retinere. Cic. *in Verr.* Cum piratarum navem cepit, omnem prædam ad se advertit, id est, (inquit Ascon.) apud se retinuit, &c. Connan. *lib. 7. c. 10. n. 6.*

Avertere mercem, *in l. 7. §. penultim. de trib. act.* & Avertere peculium, *l. 21. de pecul.*

Averta, *in l. quoniam. de curs. pub. lib. 12. C.* quid sit ex Græco interprete Budæus *in l. eos, ff. de falſ.* docet : *ἀορτα, ποτὲ τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ἐπιφέρονται κὶ τῶ νώτω ἵππω ἢ αὐτὸ ἐξήμοντα λωρῶν. καλῶνται δ' ἄορτα ὅτι τῶ ἀπαιωρεῖσθαι.* Averta ex eo, quod adversa sit : *ὑπομάσχαλον*, i. e. (ut ait Bud.) lora latiora, quæ per terga equi jugalis excurrunt, sub alis succincta. Spieg. ex Bud. Prat.

Avertere, surripere. *l. 7. §. pen. de trib.* Item amovere, intercipere, alio transferre, *l. 1. §. præterea, si is qui testam. lib. 3. §. sed etsi de crim. stell.* Prat. Sic

Avertere onus, Tertul. *lib. 5.* adversus Marcion. Si nullum omnino onus avertisti, vel adulterasti. Unde oneris aversi actio, *in l. 31. ff. locati.* Briss.

Avertere hereditatem, pro auferre, seu eripere, capitur. Cic. *lib. 13. epist. fam. epist. 29.* & alibi.

Aves allectatrices, quæ alias sui generis alliciunt, & simulando ducunt incautas in retia : de his Aristotel. *lib. 9. de historia animalium.*

Avibus legatis, & anseres, & gallinæ, & phasiani, & aviaria debentur, *l. 66. de legat. 3.* Brisson.

Auferre, *tot. tit. ff. & C. de iis quæ ut indig. & in l. aufertur, ff. de jure fisci*, est vendicare, idque per *l. portiones 21. ff. de iis, qua ut indign. aufer.* Auferendi causas pete ex dictis tractatibus : latissimam enim tractationem exigunt. Prat. & auferre, summovere, ac id sine vi fieri posse Ulpianus scribit *l. quo naufragium, §. non solum autem, ff. de incend. ruin. naufrag.*

Auferre est quid amovere, sed sine vi. Auferre item pro è manibus rapere, & pro furari accipitur. Vide *l. 3. & ibi not. ff. de incend. ruin. naufr. §. non solum autem.* Sic auferre furto rem, *l. 3. C. de furt.* Et ita auferre clam rem commodatam, *l. 59. ff. d. tit.* Spieg. Briss.

Auferre dies est dierum dilationem impetrare.

Auferre rem furto, *l. 3. C. de furt.*

Auferre successionem, *l. 4. C. de hered. instit.*

Auferre, & abducere differunt. Auferri namque dicuntur res mobiles, quæ anima carent, Abduci animales, *l. 67. ff. de fidejuss. l. 17. ff. de evict.* Auferre tamen aprum dixit Proculus in *l. 55. ff. de acquir. rer. dom.*

Augere dignitatem, *l. 8. C. de oper. libert.*

Augere spectat ad quantitatem, ampliare ad pretium. *C. de sacros. eccles. l. jubemus nulli, de jure fisci, l. non intelligitur. §. divi.* Augere hereditatem, gregem, & pecorum partus, *in l. fin. l. sed etsi D. de petit. hered. l. ancillarum, D. eod.* Prat.

Augmenta dicuntur, quæ rei accedunt, *l. item veniunt, §. item non solum ff. de hered. petit.* Prat.

Augmentum pro accessione, *anfall*, opponitur deminutioni, *abgang*, juxta vulgatum illud : Hereditas & augmentum recipit & deminutionem. Primum ex fructibus, deinde ex pretiis rerum hereditariarum exactis, vel quæ exigi potuerunt, *l. item veniunt, §. item non solum, & §. fructus, l. si quo tempore, ff. de petit. hered.* Spieg.

Augmentum facere, *l. 4. C. de fid. & jur. hast.* adde *l. 3. 4. 5. C. de locat. præd. civil.*

Augmen, Lucret. *l. 3.* pro mole & magnitudine dixit hoc versu :

—— Et tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.

Turneb. *lib. 20. adverſ. c. 13.*

Porro verò Augmentum est alicujus præexistentis superveniens accessio, ut sit pars ejus, secundum Alb. Brun. *in tract. de augmento & diminut.*

Augures, ab avium garritu dicti sunt. Porro trifariam augurari avibus ac futura prædicere solebant. Primum volatu, deinde cantu, tertio gustatu observato. Nam cum pulli gallinacei ex cavea deprompti, porrectam escam non gustarent, pernicies portendebatur. A Sacerdotibus autem augures constituebantur, viri illustres, ut fuerunt Marcellus, Cicero, & alii similes. Dicti autem sunt augures ab avib. & gerendo. Fest. *lib. 1.* Prat.

Augures similes sunt impostoribus, qui Mathematicorum liberali nomine adumbrantes suas ineptias, profitentur se fata cujusque nosse, & natalitias syderum observationes. Gothofr. *ad l. 10. C. de episc. audient.*

Augurari pro divinari usurpamus. Cic. *de divin. lib. 1.* Chalchas (ait) ex passerum numero, belli Troiani annos auguratus est. Item, inaugurari, pro cooptari atque consecrari in aliquem ordinem, à quo rursus contrario modo secludi, rectè nuncupamus exaugurari. Adi Gellium *lib. 5. cap. 3.* Prat.

Augures, maleficorum appellatione contineri sanxit Constantius, eos consuli prohibens, *l. nemo, 5. C. de malef. & mathem.* idque sublata Romuli lege, jubentis, Ne quid inaugurato fieret. Prat.

Auguria interpretativa quæ, & quæ oblativa, vide apud Turneb. *adverſ. lib. 5. c. 7.*

Augustus, Festo *lib. 1.* locus sanctus ab avium gestu, id est, quia ab avibus significatus est, sic dictus : sive ab avium gustatu, quia aves pastæ id ratum fecere. Prat.

Augusti cognomentum unde descenderit ; quave de causa Cæsari inditum fuerit, ex Dione *lib. 43.* disces : cujus verba ex G. Xylandri versione hæc sunt. Sed posteaquam ea, quæ pollicitus fuit, reipsa perfecit, ibi demum Augustus à Senatu populoque appellatus est. Etenim cum statuissent peculiari quodam cognomento insignire, ac alii alia referrent, ac probarent : Cæsar quamvis Romuli nomen vehementer adpetebat, tamen cum sentiret, hinc se suspectum adfectati regni fieri, eo amisso, Augustus quasi hominis natura amplior ipse cognominatus est. Augusta enim ea, quæ honore dignissima ac sancti-

ſanctiſſima ſunt, dicuntur: ideoque σεβαστὸν Græci Auguſtum interpretati ſunt, quaſi venerandum dicas. Prat. Idem teſtatur Tranquill. *in Auguſto*: poſtea C. Cæſaris, inquit, & deinde Auguſti nomen aſſumpſit: alterum teſtamento majoris avunculi; alterum Munatii Planc. ſententia cum quibuſdam cenſentibus Romulum appellari oportere, quaſi & ipſum conditorem urbis, prævaluiſſet ut Auguſtus potius vocaretur, non tantum novo, ſed etiam ampliore cognomine, quod loca quæque religioſa, & in quibus augurato quid conſecratur, Auguſta dicantur. Unde & Cicero *de Natura Deorum*, ſimulachra Deorum majeſtatis plena, & ſimilitudinem divinitatis habentia, Auguſta vocat. Cum Deorum, inquit, auguſta & ſancta ſimulachra veneremur. Sunt & qui ab Auguriis Auguſti nomen Octavio prius impoſitum dicant, cum Auguſtum, quod augurio conſecratum eſt, dicatur. Unde templa auguſta, hoc eſt, augurio condita, dixit Ovid. *in* 1. *Faſt.* Sancta vocant Auguſta patres: Auguſta vocantur templa Sacerdotum rite dicata manu. Et Auguſta mœnia, dixit Virgil. 7. *Æneid.* pro augurio conſecratis: Centum oratores Auguſta ad mœnia Regis Ire jubet. Et quoniam non niſi in Auguſto loco Senatus haberi poterat, templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant virgines. Priori tamen alluſioni adſtipulari videtur Egeſippus *V. belli Judaici*, Auguſti apud Romanos nomen Imperii eſſe ſcribens, quod augeat ſuos, non quod alienos opprimat. Coraſius *Miſcellaneorum lib.* 3. *cap.* 22. Et qui primus apud nos interpretatus eſt Auguſtum, *ein Mehrer*, qood vulgo receptum eſt, putavit deductam vocem ab augendo, Spiegel. Et eidem interpretationi ſubſcribere videtur Ovid. *libr.* 1. *Faſtorum*, cum inquit,

Augeat imperium noſtri ducis augeat annos.

AUGUSTALES, ut Vegetius *lib.* 2. *rei milit.* ſcribit, erant, qui primos ordines in bello ducebant, quod ab Auguſto ad id munus eſſent adjuncti, *l. quinque ſummates. de Decurion.* Verius tamen hac lege dignitas eſt, quæ inter magiſtratus municipales erat. Alciat. *C. de Dec. l. præallegata. lib.* 10. Strabo auctor eſt, devicta Cleopatra, in certam adminiſtrationem Ægyptum redactam, & ad eam mitti ſolitos moderatione & prudentia dignos viros ſub præfecti titulo, is eſt præfectus Auguſtalis, qui vicem regis obtinet, teſte Alciato. Vide *l. unic. de offic. præfect. Auguſtal.*

AUGUSTALES variè accipi conſtat. Nam quidam erat præfectus Auguſtalis, qui Ægypti præfectus erat, cui præfectura & imperium ad ſimilitudinem proconſulis conceſſum erat, *l.* 1. *de offic. præfect. Auguſt.* Quando & à quo ſit conſtitutus, Strabo *lib.* 7. quave de cauſa, Tacit. *lib.* 2. *annal.* docent. Hujus meminit Anthemius *l.* 3. *C. de canon. larg.* Prat.

AUGUSTALES item ſunt omnes Cæſarei miniſtri ad palatium Principis. Auguſtale namque eſt ipſum Principis Prætorium: & Auguſtales Prætoriani, cuſtodes Palatini ſunt, qui & Comitatenſes dicti: & Cæſariani & Curiales, id eſt, aulici, quos Curtiſanos vulgus appellat. Ex Pyrr. Spieg.

AUGUSTALIA Auguſti feriæ ſunt. Prat.

AUGUSTALIS majeſtas, *l.* 3. *C. ubi & apud quem cogn. in integr.*

AUGUSTALIS vicarius, *l.* 2. *C. de his qui per met. jud.*

AUGUSTALIS flamen, cui Sacerdotes auguſtales ſubjecti erant. Sacerdotium enim auguſtalium ſodalium inſtitutum refert Tacitus, & notat doctiſſimus Turneb. *lib.* 3. *adverſ. c.* 3. Latius id tamen explicat, & melius Vertranius *de jure liberorum, c.* 37. ubi Sacerdotes Auguſtales vocatos tradit, qui ad urbis ſimilitudinem in civitatibus ab Imperatoribus indigitatis decreti erant per Decuriones, ſicut Fauſtus inter primos Auguſtales Decurionum decreto cooptatus ſit Mediolani. Hos in provinciis Principes Sacerdotum ſacri interpretes dixerunt, & Protoflamines Gratianus *diſtinct.* 21. appellatos refert.

AUGUSTI Imp. lib. ab ipſo de vita ſua conſcriptus, citatur ab Ulpian. *l. ff. de cadav. punit.* Hot.

AUGUSTI dicuntur, qui nunc regnant, & à Senatu Imperatoris nomine honeſtati ſunt: At Cæſares, qui ab ipſo Auguſto electi ſunt ad regendam provinciam aliquam, cum Cæſaris honore tantum, donec Auguſtus vivit, poſt ejus mortem ſucceſſuri in imperio. Alciatus *in l.* 2. *C. de excuſ. artif. lib.* 10. Quare Imperatores appellantur Auguſti. Vide etiam *l. & ſi excepta, C. de malefic. & mathem.* Aliis propriè eſt Auguſtus, cui ſumma in rebus gerendis auctoritas obtigit: Cæſar verò, qui jam quidem adminiſtrat, ſed ad Auguſti nutum, teſte Alex. Neapolitano, nemo ambigit, quin à Divo Julio & Octavio, reliqui Imperatores, Cæſares Auguſti dicti, cognominatique ſint: partim, quod deſiderio illorum poſt funera tenerentur, partim, quod ipſi quoque ad præclara facinora obeunda invitarentur. Sed & mulieres Auguſtas dictas, præter hiſtoriam Ulp. indicat, quum *in l. Princeps, ff. de legibus* ait: Auguſta licet legibus ſoluta non eſt. Spieg.

AUGUSTUM privilegium, *l. unic.* §. 14. *C. de caduc. toll.*

AUGUSTUM remedium, *l.* 27. *C. de donat. inter vir. & uxor.*

AUGUSTI apices, *l.* 6. *§.* 4. *C. de advoc. de diverſ. judic.*

AUGUSTI duo quando primum regnarint, docet Julius Capitolinus in Marco Antonino philoſopho; Marcum ſcilicet philoſophum & Verum Commodum fratrem. Tres etiam poſtea ſimul regnaſſe ſcribit Ammianus Marcellinus. In hoc tamen, inquit, negotio Valentinianus morem antiquitus inſtitutum ſupergreſſus, non Cæſares, ſed Auguſtos Germanum nuncupavit, & filium benevole ſatis. Prat.

AUGUSTA, auguſti uxor, *l. Princeps,* 31. *ff. de legib. l. ſi Auguſta, ff. de leg.* 2. *l. fiſcus, in fin. ff. de jure fiſci. l.* 6. *§. ult. ff. de pæn. l.* 3. *C. ubi Senator. l. ult. C. de quadr. præſcript. l. cum heredes. C. qui teſtam. fac. poſſ.* & alibi ſæpiſſimè. auguſta etiam auguſti ſoror, *l. fin. C. Th. de luſtr. collat.* Briſſ. Prat.

* AUGUSTA, ſeu Imperatrix *die Keyſerin*, ad exemplum auguſti Cæſaris ita dicitur, i. e. veneranda ac reverenda; cum veneratione ac illuſtri dignitatis ſplendore omnes Principum in orbe præcellat fœminas. Habet auguſta ſuum Archi-Cancellarium, qui eſt Abbas Fuldenſis, cujus præcipuum munus eſt, ut quoties Imperatricem coronari, aut in veſte Imperiali ſeu Regiâ ſedere contigerit, ipſe coronam quoties illa à capite Imperatricis deponenda, tenendi & deponendi fungatur officio. auguſta gaudet privilegiis Principis, mariti ſui, *l.* 31. *de legib.* illis ſcilicet, quæ Princeps uxori Imperatrici ſalvo jure Imperii tribuere poteſt, & quæ auguſtæ conveniunt. Neque enim per hæc privilegia verè ſit Princeps, aut Imperii & poteſtatis conſors, ac propterea Majeſtas ei, propriè non compe-

tit,

tit. Inter privilegia specialiora Augustæ sunt. I. Jus primariarum precum (secundum nonnullos.) 2. Testamenti factio sine solemnitatibus juris. Idem est in testamento ei oblato. 3. Donatio ab ea facta libera est ab insinuatione. 4. Ejus Domanium privilegiis fisci fruitur. 5. Ejus bona ab omnibus oneribus sunt exempta.6. Utitur beneficio *L. benè à Zenone. C. de quadrienni præscript.* (Vid. Limnæ. *de jure publico lib. 2. c. 14.* Mallincrot *de Archicancell. Imperii c. ult.* Differtat. Ah. *Fritsch. de Augusta Romana.*)

Augusta domus, domus est Principis privata, ad ejus rem privatam pertinens, ut conjicere est ex inscript. tit. de privileg. dom. Aug. *lib. 11. C. eadem dici a dicitur in l. absit. C. eod.* Prat.

Augustam fortunam, Augustum ipsum interpretari possumus, *l. ult. in princ. C. de judic.* Prat.

Augustalis etiam sextumvir, judex municipalis erat, à Decurioribus factus, ut *ex l. quinque, 57. & l. si quos 59. de Decur. lib. 10. C. junctis epitaphiis*, quæ Mediolani extant, FAUSTUS VI. VIR AUGUSTALIS QUI INTER PRIMOS AUGUSTALES A DECURIONIBUS AUGUSTALIS FACTUS EST. Prat.

Augustana colonia *in l. 1. §. 1. ff. de censib.* ubi Haloand. legit Augustiana.

Avia mater est parentum. Sicut avus pater parentum. Deduciturque a Græco vocabulo, quod apud eos πάππος, (quibusdam literis immutatis) vel quod (ut alii volunt, ab alia Græca voce) αὖος, magnum significat, quasi sit magnus pater. Sunt etiam qui putant Avum dictum esse, quia ad duos attineat, quasi ad duum, vel quia ad patrem sit additus. Et pater avi nostri proavus dicitur, & proavi abavus, abavi atavus, atavi tritavus. Et hi omnes sunt in linea ascendenti. In linea verò descendentium numerantur filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos. Cæteri verò velut patruus, avunculus, frater, soror, &c. in linea collateralium. Anchoran.

Avia negotia nepotis administrat, *l. Nesennius, ff. de neg. gest.*

Avia mea, socrus magna uxoris meæ est. Modest. *l. non facile, §. gradus, de grad. & ad fin. ff.*

Aviaria apud Paul. *l. avibus, ff. de leg. 3.* caveæ quibus aves concludimus. Prat.

Aviaria autem primus instituit M. Lælius Strabo Brundusii eques, carceresque fecit avibus, quibus natura cœlum assignaverat, ut autem ea salubria sint, suffiri debent odoribus ex Virgilii præcepto, qui fieri admonet, his verbis:

Hic jam galbaneos suadebo incendere odores.

Ex Forcatuli aviario. c. 13.

Aviaticus, nepos, *lib. feud. 3. tit. 1. §. 3.* si verò filios non habuerit, & aviaticum ex filio masculo reliquerit. Fictum nomen ab avus, vel avius, quo nomine sæpius in legibus barbaricis pro avus utuntur. Prat.

Avibus legatis, anseres, phasiani, gallinæ, & aviaria debebantur. An autem phasianarii, & pastores anserum, voluntatis quæstio est. Hæc Iul. Paulus *lib. 3. sentent. tit. de legat.* unde exscripta est *d. l. avibus* à Triboniano immutata. Prat. Vide autem Forcatulum in suo aviario juris civilis, *cap. 1.* ubi vult aves esse volucres pennis præditas, nec apes avium nomine censeri. Est autem avium summa divisio hæc, quod quædam sunt feræ penitus, ut aquila, grus, turdus, graculus, quædam feræ, sed mansuefactæ, ut pavi, columbæ: tertio quædam natura domesticæ, ut anseres, gallinæ. Hæc divisio notatur ab Accursio velut integra *in §. cervos. Inst. de rer. divis. l. 5. §. fin. ff. de acquir. rerum domin.* Forcatul. *in d. Aviario. c. 3.*

Avidi à non videndo nominati sunt, propter nimiam cupiditatem: ut Verrius Flaccus existimavit, quod A littera privandi vim obtineat, sicuti amentes dicimus, qui mentem non habent. Crinitus *de honesta disciplin. lib. 2. c. 16.*

Aviditas conductorum, *l. 4. C. vectig. nova instit. non poss.*

Avidius Cassius *l. 60. ff. de pact.*

Avita reverentia, *l. 10. in fin. pr. C. de adopt.*

Aula appellatione tecti venit, *l. 12. Cod. de his quibus ut indignis.*

Aulæum, Ulp. *l. sed & si quid. de usufructu*, velut aulæi, inquit, vel alterius apparatus. Sed & apud Ciceronem *pro Cœlio*, in singulari legitur. Nam usitatius in plurali & neutro genere Aulæa legitur: tapeta sunt, quibus parietes & aulæ ornatus causa teguntur. Servius verò stragula versicoloria esse putat, explicans hunc Virgilii locum:

Aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda.

Sic dicta, quod in Attali Regis aula primò inventa sint. Nonius verò genus vestis peregrinæ esse censuit, esseque ait tanquam paludamentum habitus militaris. Prat.

Aulæum scenicum Maro appellat ludos scenicos & theatrales, quod in ludis scenicis aulæum tendi solebat. Cicer. *pro Cœlio*: Deinde scabella concrepant, aulæum tollitur. Turn. *5. advers. c. 4.*

Aulicus, qui aulæ sectator est assiduus.

Aulazanus, *l. 3. C. de condition. insert.*

Aulus Cascelius, T. Quinti Mutii Volusii auditor: Qui quæstoria dignitate contentus, consulatum aspernatus est, cum ei ab Augusto offerretur. Is librum unum Benedictorum scripsit. Auctor est Pomp. *in l. 2. §. pen. ff. de orig. jur.* Brisson.

Avocare concionem, inquit Turn. *advers. lib. 16. c. 21.* est concionem à magistratu, qui eam advocavit, abducere: quod, ut apud Gellium est, jus erat aliquibus Magistratibus facere. A. Tribuno avocare concionem, Livius scribit nefas fuisse. Prat.

Avocare, pro avertere, retrahere, apud Callistr. *§. fin. de testib.* Testes, inquit, non temere evocandi sunt per longum iter, & multò minus milites avocandi sunt à signis vel muneribus, perhibendi testimonii causa. Spieg.

Avocari alicui, pro ab aliquo, Ulp. *l. 36. de noxal. act.* Nec oberit, quod Serviana potest ei homo avocari. Hot. sic avocatur scriptis hereditas, pro à scriptis heredibus, *l. fin. de his quæ in test. delent.* Prat.

Avolare & Revolare, *l. 6. §. Pavonum, ff. de acquir rer. domin. §. Pavonum. Inst. de divis. rerum.*

Aura communis, *l. 23. C. de pœn.*

Aurea pecunia, *in l. tres fratres. ff. de pact.*

Aurea Barba: apud Persium doctiss. Turneb. *lib. 1. advers. c. 20.* putat significari Iovis ac Neptuni insignia & ornamenta. Meminit ejus & Suetonius *in Caligula.* Horatio autem mediocritas aurea est, quod ea hominibus charissima, optatissima, & pretiosissima esse debeat, & tanti æstimanda, quanti aurum, idem Turneb. *lib. 9. advers. cap. 27.*

cap. 27.

* Aurea Bulla (Germ. *die guldene Bull*) synecdochicè ab adpenso aureo sigillo ita dicta, est sanctio Imperii ab Imperatore Carolo IV. anno 1356. pro parte anteriore Norinbergæ, pro parte reliqua Metis Ordinum Imperii consensu atque autoritate promulgata, certas leges, electionem cumprimis atque coronationem Imperatoris, Electorum jura, aliaque acta Imperii gravissima, in se continens. Multis ea mactatur Elogiis, dicitur enim 1. Lex fundamentalis, *darauff als auf einer grundfest das recht ruhet.* cui tanquam fundamento jus innititur. 2. nervus firmissimus pacis publicæ. 3. firmamentum, propugnaculum, murusque tranquillitatis & pacis in Imperio. 4. Firmissima Romani Imperii petra, super qua etiamnum majestas & pax ejusdem tutò quiescit. 5. Unicum ac adamantinum vinculum, quo tenue hoc & exangue Imperii corpusculum, quod vix ossibus hæret constringitur, quoque salus & dignitas Imperii continetur. 6. Verissimum Imperii nostri Palladium. 7. Vinculum concordiæ inter Electores. 8. Lex nobilissima. 9. Salutaris Imperii & Imperatoris sanctio. Sanctè custoditur Aurea Bulla, quæ Autographum unum est, Francofurti ad Moenum in pergameno conscripta. Sigillum aureum continet, Carolum IV. throno insidentem, in manu dextra sceptrum, in sinistra globum cum cruce habentem, à latere dextro assidet aquila cum clypeo, à sinistro Leo cum clypeo hac inscriptione: *Carolus IV. divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus & Bohemiæ Rex*: in altero latere sigilli videtur castrum cum duabus turribus & porta, cum his verbis: *Aurea Roma.* In circumferentia legitur: *Roma caput mundi regit Orbis frana rotundi.* Aurea Bulla ita sancita est, ut Lex æterna & perpetuò duratura esset. *A. B. tit. 1. pr. tit. 7. in fin. tit. 8. §. adiicientes. tit. 9. pr.* Hinc Imperatores jurejurando sese ad ejus observationem adstringunt. Quæ tamen immutabilitas civiliter intelligenda, rebus nempe eodem modo se habentibus. Hinc ob necessitatem salutis publicæ penitus abrogari potest. Deinde hæc perpetuitas obligationis de substantiâ actus, non de circumstantiis, quæ liberè consensu Ordinum variari possunt, intelligenda est. (Vid Gerl. Buxtorff. Arumeum cum notis Myleri. Canin. D. Dieterich. Limnæum. D. Crusium, D. Strauch. commentatores *ad Auream Bullam.* D. Strauch. *Dissert. Exoter. 4. thes. 14.* Ah. Fritschi. *Elect. jur. publ. part. 1. cap. de Electoratu octavo.*

Aureæ vestis IC. in vulgatissima *l. vestis, de aur. & arg. leg.* nullam facit mentionem: nec est quod mireris. Nam ad ea potius debet adaptari jus, quæ frequenter, quàm quæ perrarò eveniunt. Neque enim tam frequens erat usus panni aurei temporibus illis, quàm est hodie, quo hipporoxotæ nostrates, nec nisi profusis utuntur, ait Baysius. Spieg.

Aurelia lex. vide infrà, *Lex.*

Aures propitiæ opponuntur hebetibus quas habere dicuntur, qui non curant quæ audienda sunt, audire. Ulpian. *in l. si extraneus, de jur. dot.* Nequaquam enim judex propriis auribus audiet mulierem dicentem, cur patrem, &c. Spieg.

Aures apertæ, *l. 10. fin. C. qui testam. fac. poss.*

Aures acutæ Calphurnio dicuntur pro acribus & judicii intelligentis: sicut contra obesæ judicii nullius, aut obtusi & hebetis. Turneb. *lib. advers. 21. c. 3.*

Aurem tangens, totum corpus tetigisse videtur, *l. vulgaris. de furt.* Prat.

Aures personæ exprobratio fuere barbariæ Sic Xenop. ἀναβάσεως ε. narrat quidem se vidisse aures Apollonidis, quæ ambæ essent, quales Lydorum, perforatæ. & Cic. dixit *in epist. ad Quint. frat.* in auribus omnium gentium ac nationum positam virtutem. Ioachim. Camer. Erat & auris perforata signum perpetuæ servitutis, ut apparet *ex 21. cap. Exod. in Mose*, ubi sic legitur: Quod si servo dominus uxorem dederat, finito sexennio manumittebatur quidem, sed uxor ejus, & ex ea nati liberi erant domini: Quod si amore captus uxoris & liberorum suorum nolebat à domino discedere, offerebat eum dominus diis, id est, judicibus. eique ad postem applicato, subula aurem perforabat, ut ei perpetuò serviret, &c. Connan. *lib. 2. c. 1. n. 7.* &c.

Aureorum anulorum jus. Vide suprà *Anulus.*

Aureorum genera duo constituit Bud. *lib. 5. de ass.* & Alciat. *lib. 2. dispunct. c. 9.*

Aureos quadringentos Pamphilæ dari volo, ita ut infrà scriptum est à Pulio actore, aureos tot & in castris quos habeo tot, & in numerato quos habeo tot. Exponit Ulp. *in princ. l. quidam testam. ff. de leg. 1.* Spieg.

Aurelius Antonius Imper. qui ad appellationem ex Germania judicavit, ut memoriæ tradidit Paulus *in l. non putabam de cond. & demonstr.* is est, qui virtute & eruditione insignis, Philosophi cognomentum tulit. Bella gessit in Germania contra Marcomannos: quorum loca hodie tenent Moravi & Silesii. Spieg.

Aurelius Arcadius Charasius, magister libellorum, librum singularem *de off. Præfect. Prætor.* scripserat. Item lib. singularem *de muner. & honor.* Item lib. sing. *de testib.* è quibus aliquot in Pandectas capita translata sunt. IS. Heren. Modest. citat *in leg. ultim. §. mixta. ff. de honor.*

Aurei nummi etiam æs dicuntur, 59. *de verb. sing.*

Aureis quinis valet argenti libra, *l. unic. de argent. pret. lib. 10. C.* Prat.

Aureus antiquus centenos nummos seu sestertios valuit. Tacit. *lib. 27. de Othone*: ut per speciem convivii, quoties Galba apud Othonem epularetur, Cohorti excubias agenti viritim centenos nummos divideret. At Suetonius de eodem: Quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim dividebat, quod Plutarch. dixit χρυσοῦν ἑκάςῳ διανέμων. Ita sestertiis decem aureus æstimabatur, h. e. mille sestertiis nummis. At Iustin. mille sestertiis unicum aureum tribuit, & eum sui temporis, qui tertia parte ponderis ab antiquo recesserat. Valuit enim aureus veterum duos nostros Coronatos, & unum dimidiatum, id est, quinque libras æris nostri, similis fere Anglico nobili. Atqui Iustiniani temporibus fuit aureus, subsesculus fuit ad antiquum, & tertia parte minor qui in Codice Iustiniani solidus vocatur par fere Angeloto Anglorum. Itaque in lege Papia Centenarius appellabatur, qui mille aureis antiquis censebatur: id est, aureis Iustiniani mille trecentis triginta tribus, & aurei antiqui triente, nostratibus autem coronatis bis mille & quingentis. Conn. *lib. 2. c. 9. n. 2.*

Aureus centum continet sestertios, ut ex Dionis verbis intelligitur *ex lib. 55.* quæ sic convertimus: Quum Augusti domus in palatio conflagrasset, multique multa illi conferrent, nihil accepit, nisi tantum à populis aureum, à privatis verò

verò drachmam. Aureum enim ego quoque nummum, qui drachmas 25. valet, more nostro appello. Et Græcorum quidam, quorum libros, quod Attico dicendi genere scripti sunt, legimus, sic ipsum vocarunt. Hæc Dio. cum igitur drachma denario Romano apertissimè à Plut. *in Camilli vita* æstimetur, apparet Dionem aureum pro 100. sestertiis usurpasse: cum scilicet in 25. denariis tot sint sestertii: quod ex Taciti & Tranquilli duobus collatis inter se locis facile intellectu est. Nam quod hic Othonem scribit excubanti cohorti dividere solitum, quoties cœna Principem acciperet, viritim unum aureum: Tacitus idem commemorans centenos sestertios nominat. Adrianus Turn. *lib.* 5. *advers. cap.* 1. Quæ quum ita sint, crederem equidem locum illum apud Imp. §. 3. *de successs. lib.* qui & me & alios complures exercuit, levi commutatione sic sanari posse, ut hæ duæ voces, CENTUM & MILLE locum inter se commutarent: id est, altera in alterius locum succederent. Nam si hoc modo legatur, ut mox subjiciam, omnia quadrabunt: Siquidem libertus & liberta minores centenariis sint, id est, minus mille aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, ut pro 100. sestertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat, patronus, &c. Quum enim 100. sestertii aureum efficiant, centum quoque sestertiorum millia, mille aureos conficiant necesse est. Atque huic errato simile aliud est *in l.* 1. *si ager vectigal.* in vocibus Iamdiu, & Quamdiu quod tamen Haloander emendavit. Hoc præterea probatur ex eo, quod scribit Ulp. *in l.* 1. §. 5. *ff. de var. & extraord.* licitum advocatorum honorarium pro singulis causis usque ad 100. aureos fuisse. Nam Corn. Tacitus *lib.* 11. scribens *de Claud. Cæsare*, qui pecuniis pro advocationibus capiendis modum imposuit, ait eum statuisse modum usque ad dena sestertium, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sic enim lego in secundo casu, ut subaudiatur millia: sicut in omnibus antiquis auctoribus. Quapropter cum audimus libertum, qui patronum sine venia in jus vocarit, 50. aureis mulctari, *l.* 15. *& l.* 24. *& l.* 25. *ff. de in jus voc.* perinde accipiendum est, ac si dictum esset, H. S. quinque millibus, ut cum is, qui edictum corruperit, quingentis aureis mulctari dicitur apud Ulp. *l.* 7. *ff. de jurisd.* continuò intelligimus, H. S. quinquaginta millia: quæ sanè summa permagna est: continet enim scutatos Gallicanæ pecuniæ 1250. ut mihi Haloand. lectio probabilior esse videatur, qui non QUINGENTORUM, sed QUINQUAGINTA posuit; præsertim quum hujus quoque varietatis nos optimus Accursius admoneat. Quinquaginta enim scutatos Gallicos centenos vicenos quinos efficiunt. Huc accedit, quod idem Ulp. eadem in lege scribit, eos qui inopia laborant corporalem pœnam subire. Hermogenian. autem *in l.* 10. *ff. de accusat.* eos esse pauperes constituit, qui minus 50. in bonis habent. Verum ut ad rem redeamus: cum scribit Cajus *in l.* 25. *ff. de Senatuscons. Silanian.* præmium accusatori servorum constitutum esse in singulos servos quinos aureos, & qui manumissi erunt, denos: similiter intelligendum est, illi quidem, quingentos sestertios, id est, scutatos duodecim & semissem: huic verò mille, id est, scutatos vicenos quinos. & apud Venulejum *in l.* 6. §. 2. *de repetund.* sancitum esse, ne magistratus plus doni muneris in anno accipiant, quàm quod sit aureorum centum: sic accipiendum est, ac si scriptum esset, H. S. decem millium: id est, scutatorum 250. Hotom.

AUREUM & solidum (ait Briss. idem valere intelligimus ex collatione *l.* 5. §. *Prætor ait. ff. de his qui dejecer.* §. *item is. Instit. de obl. quæ ex quasi delict. l.* 47. *de manum. testam. l.* 8. *fin. l.* 9. *de inoffic. test. l.* 32. *de minor. l.* 2. *C. de fideic. libert. l. fin. de in jus voc.* §. *fin.* Instit. *de pœn. temer. litig.*

AUREUS, qui in jure solidus dicitur, est septuagesima secunda pars libræ seu marcæ auri, continens quatuor scrupulos auri: practicis in jure nostro ejus qualitatis ac bonitatis, cujus est aureus Ungaricus. Vult. comment. Instit. *de Atil. tutor. ad pr. nu.* 9. Gœdd. *ad l.* 232. *de verb. sing.* Gail. 2. *obs.* 39. *num.* 2.

AURICHALCUM: inquit Sext. Pomp. quidam putant compositum ex ære & auro, sive quod colorem habeat aureum. Orichalcum sanè dicitur, quod in montosis locis invenitur: mons etenim Græcè ὄρος appellatur. Marcian. *l.* 4. *ff. de contr. empt.* Quemadmodum si vas aurichalcum pro auro vendidisset ignorans, tenetur, ut aurum, quod vendidit, præstet. Serv. *Æneid.* 12. Apud majores orichalcum pretiosius metallis omnibus fuit. Namque sicut Lucretius ait, Cum primum homines sylvas incendissent, nullarum adhuc rerum periti; terra casu fertilis omnium ex incendii calore desudavit metalla: inter quæ orichalcum pretiosius visum est, quod & splendorem auri, & æris duritiem possideret. Nam primum de auro securis facta displicuit causa mollitiei: simili ratione & argenti contemptus est usus: mox orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum: unde etiam secula ita dicuntur fuisse divisa. Orichalcum autem pretiosum etiam Plautus docet, qui ait *in Milite glorioso*: Ego istos amores orichalco contra comparem. Hot. Orichalchum aliquibus quasi As aureum. Briss.

Αὔριον crastinum & posterum diem significat: hinc Thesaurus quasi θεὶς εἰς αὔριον, id est, positus in crastinum aut futurum: Et θησαυριστικὰ τῆς τροφῆς animalia quæ naturæ instinctu provident sibi alimenta in futurum, ut vulpes & formicæ, &c. Connan. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 3.

Αὐτοφυέως ἢ αὐτογνώμων id est, suæ sponte, ut dicit Celsus, &c. Connan. *lib.* 10. *c.* 2. *num.* 4.

AUREUS funis apud Lucretium nominatus, aurea catena Homerica esse videtur: Plato autem in Theæteto aureum apud Homerum funem interpretatur solem esse. Turneb. *lib. advers.* 5. *cap.* 25.

AURIFODINA apud Gajum *l.* 1. *ff. quod cujusque univers. nom.* locus ubi aurum foditur, sicut Argentifodina, ubi argentum. Pratejus.

AURUM Festo *lib.* 1. dictum, quia præcipuè custoditur. Græcè enim τηρεῖν custodire dicitur. Unde & Thesaurus Hippocrat. Medicus de nomine inventoris id dictum putat, quem vocitatum ait Aurum, sive, ut alii legunt, Aurium. Quidam à similitudine auroræ coloris nomen traxisse existimant. Nonnulli, quia mentes hominum avertat: alii à Sabinis translatum putant, quod illi Ausum dicebant. Prat.

AURI facti infectique appellatione quid contineatur, vide legem Quintus, *l. Pediculis & l. cum aurum, de aur. arg. leg.*

AURI sacram famem imitatione Virgilii dixere Leo & Anthemius Imperatores, *l.* 29. *C. de episc. & cler.* pro execranda. Sic enim *lib.* 3. *Æneid.*

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Pratejus.

AURUM

Aurum Tholosanum, proverbium Gellio *lib.* 3. *c.* 9. de hominibus calamitosis. Hinc dictum, quod cum Qu. Cepio Cos. oppidum Tholosanum diripuisset, multumque auri in ejus oppidi templis fuisset, quisquis ex ea ratione aurum attigit, misero execrabilique exitu periit. Prat.

Aurum coronarium, definitore Gellio *lib.* 5. *c.* 6. coronæ aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Bapt. verò Egnatius in adnot. ad Capitol. esse, quod civitates & oppida novis Imperatoribus offerebant sub coronarum specie. Equidem ab Imperatorum definitione discedere non ausim. Ajunt igitur, aurum coronarium esse id, quod offertur à curiarum ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus prosperè gestis, *l. quæ diversarum. C. Theo. de aur. coron.* Hoc autem non nisi ab admonitis, & ex consuetudine præstabatur, *d. l. quæ diversarum. & l. seq. C. Theod. eod.* Hanc solam Iustinianus in Codicem sui nominis transcribi jussit, quæ *lib.* 10. *C. eod. tit.* Aurum coronarium voluntatis, munus voluntarium divus Iulianus rescripsit. Hujus etiam meminit lex penult. *C. de Iudæis*: & ibi vide Græcos interpretes. Prat. Vide & Vetranium de jure liberorum, *cap.* 10. Furcatulum *in Cupidine Jurisperita*, *c.* 20. *nu.* 1.

Aurum coronarium quid, docet Serv. in illum *Æneid.* 8. locum: Ipse sedens niveo candentis limine Phœbi, Dona recognoscit populorum, aptatque superbis postibus. Aurum, inquit, coronarium dicitur, quod hodie à victis gentibus datur. Imponebant autem hoc Imperatores propter concessam vitam. Ideo dixit Donat. nam si hoc non esset, spolia diceret. Hæc Servius. Cic. *in Pison.* mitto aurum coronarium, quod lex & decerni & accipi vetat, nisi decreto triumpho. Et *in Rullum*: Quod ad quemque pervenerit ex præda, ex manubiis, ex auro coronario. Patet autem ex *C. Theod. lib.* 12. *tit.* 13. postremis temporibus moris fuisse, ut ex universi imperii curiis, & Satrapiis, vel sponte, vel indulgentiarum lætitia, vel ob res prosperè gestas aurum coronarium mitteretur Imperatori. Hotom.

Aurum comicum, Plauto, lupinos esse putat Antonius Muretus, quibus marceratis pascuntur boves: eumque sequitur doctiss. Turn. *lib.* 1. *advers. c.* 10.

Aurum glebale, quod pro possessionibus penditur: hujus fit mentio *in l.* 2. *C. de Prætor. & bon. prat. lib.* 12. *C.* Vide infrà in verb. *Glebalis prestatio.*

Aurum lustrale, quod quarto anno pendebatur, ut ait Zonaras: idem onus negotiatorum, & mercatorum erat: ob idque aurum negotiatorium adpellabatur à Lampridio *in Alexand.* Hujus fit mentio *C. de lustralis auri conlatione.* ubi sunt duæ tantum leges Græcæ, à quibus χρυσαργύρον appellatur: fit etiam in varils legibus, *Cod. Theod. de lustra. canlat.* appellatur quoque functio auratia *in l. singul. Cod. Theod. eod.* à negotiatoribus, (ut jam dixi) pendebatur, ut ait à negotiatoribus *C. Theod. eod. & l. seq.* Prat.

Aurum oblatitium, quod non canonis, vel indictionis, sed oblationis genere quodam à senatoribus pendebatur, ut ex Symmachi & Synesii epistolis didici. Prat.

Aurum publicum, quod ærario publico infertur. Hujus commeminere Honorius & Theodosius Impp. *in l. unic. de aur. publ. prosecut.*

lib. 10. *C.* Prat.

Auri sui appellatione non contineri, quod in credito est, argumento est, quod Ulp. *scribit in l. Quintus, §. argento. de aur. arg. leg.* Prat.

Auri massam 72. solidis sive aureis æstimat *l. quotiescunque. C. de susc. prap. & arc. lib.* 10. ἄσπρ (inquit Zonar.) τοῖς νῦν ἡ λίτρας ἀποδιδόμενα σταθμιοῦται, &c. Prat.

Aurum pusulatum, vide suprà *argentum pusulatum.*

Aurum negotiatorium, dictum à negotiatoribus, quod illi Principibus penderent. Spieg.

Aurum obrizum, id est, defæcatissimum, ac multoties excoctum. Quanto enim magis igni excoquitur, tanto magis nitescit: hujus fit mentio *in l. fin. C. de veter. numismat. potest. lib.* 11. *l. unica de abligat. vor. lib.* dicit r, inquit Budæus, Græcis τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, in e. multipliciter excoctum: Forcat. *dial.* 6. *Necyom. n.* 5. Obryzum verò & nunc non habetur propter Principum (ut quidam Italorum eruditiss. ait) ignaviam, & immanem quandam avaritiam. Idem queritur, Venetos etiam quorum moneta probatissima erat, Scutos (ita enim appellatur impuri auri moneta) cudere cœpisse; & omnes Italiæ Principes sequutos esse. Obryziatum in re medica rarissimum fuisse, monuit festivè, innuens, melancholicos donatos, per vim aurearum monetarum, melancholico humore potius privari; quàm auri pulvere deglutito: demirans item de quibusdam Medicis, qui, ut vires animales ægris augeant, & cor (ut dicunt) confortent, & exhilarent, aureas monetas inter capones decoqui jubent, ex quibus nihil aliud absumitur, quàm multarum manuum sudor, quæ ipsas tractarunt, inhærens, itaque arbitratur potius, aurum perniciosam naturam habere, ut cætera metalla. Quia nihil aliud est aurum, quàm argentum vivum, purum, condensatum, purissimam sulphuris puri partem actu recipiens. Quam ob rem aurum in honore habetur: quia gaudemus possidentes, adeo stolidi effecti, ut rubram terram existimemus, & albam. Nam argentum & aurum nihil aliud sunt, quàm terra rubra, & alba. Argentum enim, est vivum argentum purum, condensatum, sulphur potentia mixtum habens, quod ex hoc deprehenditur, quia si tractetur, sulphuris odorem spirat: non est autem actu, alioqui auri colorem habuisset. Optandum est magis, quàm sperandum, ut nostrorum fere temporum conditio, ut monetæ in puram metallorum perfectionem revertantur: ut sub diversis Imperatoribus factum esse, Annales testantur. Aurum à Gallis *Or*; ab Hispanis *Ora*, à nobis *Gold* nuncupatur: Argentum Galli *Argent*, Hispani *Plata*, nos *Silber* vocamus. Quia verò & frequens est in jure nostro & auri & argenti mentio, præter singularem titulum, hæc non omnino inutiliter, ut puto, nostram farraginem retexendo, accesserunt. Spieg. Hinc

Aurum illicitum est, quod Alchymistæ faciunt ex ære, vel argentum illicitum dici potest, cum fixum reddunt Mercurium ut eorum nugis habetur, h. e. argentum vivum, *l sacrilegii pœnam. §. fi. ff. ad leg. Iul. peccul. ex dial.* 6. *Necyom.* Forcat.

Aurum largitionale, *l.* 13. *C. de suscept. prae pos.*

Aurum in massa constitutum, *l.* 12. *C. de posit.*

Aurarius susceptor, *in l.* 1. *C. de apachis*

German. Bunn. *de Process. cameral. Tit.*)

Ausus protervus, *l.* 14. §. 1. *de sacros. eccles.*

Ausus temerarius, Auth. *agricultores. C. quæ res pig.*

Auv, vide paulò post.

Authenticon; Græca vox est, authorato. Hinc lex authentica, & decretum authenticum, quod multorum authoritate comprobatum est. Cur verò authentici nomine constitutionum Iustiniani volumen citetur, cum tamen nusquàm appareat, hunc titulum ab ipso legislatore præfixum esse, declarat eleganter Alciatus *c.* 46. *lib.* 2. *parerg.* Haloander acerrimi judicii vir, authenticas, h. e. ut ait; breves illas sententias ex Novellis Iustiniani constitutionibus excerptas, in recognoscendo Codice loco movit summa ratione, ut est legere apud eum. Alciatus observavit authentici vocabulum, pro re certæ fidei poni, non solùm apud Iulianum Paulumque Iurisconsultos, sed etiam apud Ciceronem *Epist. ad Att. lib.* 9. & 10. Tametsi Gaza libello de Mensibus, hanc vocem apud veteres hoc sensu non reperiri scribat. Spieg.

Authenticæ rationes plerumque sunt necessariæ actori ad instruenda ea, quæ postea emergunt ad notitiam ejus spectantia: & necessarium est, cautionem ab eo super hoc cohæredibus præstari, author Ulp. *l. Pomponius scribit. ff. famil. ercisc.* Spieg.

Authenticæ tabulæ sunt primariæ, unde tanquam ex fonte exemplaria sunt. Ulpian. *in fin. leg.* 4. *ff. famil. ercisfund.* Heredem enim, ait, exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipsum tenere, aut in ædem deponere. Spiegelius.

Authentica habitatio est cœnatio, in qua paterfamilias habitare solet. Iulian. ad Novell. 130. *c.* 9. *n.* 541. pars principalis ædium, *l.* 2. *C. de metat.* primaria habitatio, *l.* 6. §. 5. *de offi. præsid.* adde Nov. 134. cap. 1. Nov. 17. cap. 10. Goth fr. ad Novell. 120. *cap.* 9.

Aothenticum, αὐθεντικὸν est, quod vulgo originale dicimus, Paul. *lib.* 5. *sentent. tit.* 12. quæ in Pandect. *lib.* 22. *tit.* 4. *l.* 2. *de fide instrum.* à juris civilis compositoribus relata fuit. Eodem sensu accipitur apud Ulpianum *l. fin. ff. de testam. quemadm. aper.* ἀπὸ τοῦ αὐθεντικοῦ. Exemplum testamenti ab Authentico distinguitur: nam quod inde describitur, dicitur exemplum, dict. *l.* 2. & *dict. l. final.* Pragmatici Copiam adpellant. Prat. Briss.

Authentica vulgus interpretum, & pragmaticorum, vocat, quæ τὰς ΝΕΑΡΑΣ, & Novellas constitutiones, & ipse Iustinianus ejusque interpres Iulianus Patritius, & interpretes Græci veteres appellant: Unde autem eam appellationem traxerint, docere nititur Alciatus *libro* 2. *parerg. capite* 46. Prat.

Autocrator, id est, Imperator. Dion. lib. 33. plurib. verbis explicat, quomodo Iulio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος, quæ & ad successores pertinet, sicuti & Cæsaris nomen.

Αὐτεξούσιος ἢ αὐτογνώμων, i. sui juris & suæ spontis ac potestatis: ut suus hæres, id est, voluntarius & suæ potestatis. Connan. *lib.* 10. *cap.* 2.

Aot non solum disjunctivæ, sed & subdisjunctivæ orationis est, *l. hæc verba*, 124. *ff. de verb. sign. cum dic.* Quod dedi, aut donavi, quod & Iustinian. probat. *l. penult. C. eod. tit.* ut interdicto, Quod vi aut clam. Hinc qui sibi aut filio, aut cuilibet extraneo stipulatur; manifestè filii extraneive personam complectitur; ut Iulianus ait, *l. eum qui*, 56. §. *qui sibi. de verb. oblig.* Ita comprehensum, adfectum interpretantur Bart. Bald. Alex. Alciat. ad d. §. *qui sibi* & rectè. Prat.

* Avocatio causarum est litis pendentis apud judicem inferiorem, ad superiorem revocatio. Est vel *expressa*, cum superior verbo Avocamus aut simili causam ad se revocat: Vel *tacita* cum vel superior ipse cœpit cognoscere, vel litem alteri delegat. Potestas avocandi vel Iure Majestatis competit, vel Magistratus. Iure Majestatis avocant Reges, optimates, liber populus. Hi enim cùm omnium lites audire coram nequeant, judicia constituunt Magistratibus, supremam tamen arbitrandi libertatem sibi retinent; ut quoties paulò major incumbat quæstio, legitimo tramite devoluta ad se redeat. In Imperio avocandi potestas etiam Principibus & statibus Imperii competit, qui si justa & legitima causa subsit; causas coram judice inferiore pendentes, vel motu proprio, vel ad partus instantiam ad Consilium aulicum *Zur Furstl. Cantzley, der hofrath*, vel ad dicasterium provinciale remittere solet. Imperator autem causas à Camera Imperiali avocare nequit, *dann dem Cammer gericht sein starcker lauff gelassen Werden soll.* nam Camerali Judicio cursus validus permitti debet. Ord. Cam. *part.* 2. *tit.* 31. nisi gravis causa & in publica utilitate fundata subsit. Excitare tamen industriam; & Cameralibus calcar addere non prohibetur. Principes imperii causam pendentem apud Dicasterium quoddam omnium commune cæteris invitis avocare non possunt, cum jurisdictio omnibus sit communis. Ubi autem Dicasterium non est commune, avocatio locum habet, nec concurrentia jurisdictionis, quæ est inter Dominum territorii & Dicasterium eam impedit, siquidem non plena & omnimoda, sed specialis duntaxat constituta ei concessa est jurisdictio. Jure Magistratus avocatio fit ab iis, qui status quidem Imperii non sunt, plena tamen Jurisdictione oppida aut pagos gubernant; verbi gratia mediati Comites, Barones, Nobiles, Oppidanei Magistratus, ab his, quos ipsi constituunt judices, aut quibus suas vices demandant. Causæ omnes, Ecclesiasticæ & Civiles, mixti merive Imperii avocari aliquando possunt, nisi retineantur pactis, aut suo jure quiescant, ut causæ feudales. Causa ob quam avocatio fit debet esse justa, secundum cujusque civitatis jura; ut si intersit publicæ rei: si vehemens & notabilis sit suspicio contra judicem inferiorem; si per discordiam judicum sententia ferri nequeat: si judex litem protrahat, aut negligenter officio fungatur, &c. Aliàs ad avocationem superior proclivis esse non debet, ne detrimentum capiat vel impediatur à majore minorum jurisdictio. *Effectus* avocationis est, quod ea causam omnem unà cum personis & oneribus, ab inferiore judice liberet, & ad superiorem avocantem transferat. (Vid. Didac. Covarruv. *pract. quæst. tom.* 2. *c.* 9. Rebuff. *Tr. de avocat.* D. Alexand. Dissert. *de avocat. causar.* (*p.* 1. *var. Exerc. jur. publ. append.*) D. Myler. *de Princip. & stat. Imp. cap.* 15.

Aot, etiam ponitur pro sive, in Forma Divi Pii apud Callistrat. *l. debitoribus*, 31. *ff. de re judic.* & tametsi Accurs. & eum sequutus Albericus, pro sicut, ibi accipiendum existiment:

tutor autor fuit, valet autoritas ejus, cum approbare dicit id, quod agitur: hoc est enim autorem fieri. Et Pomponius de aut. tut. *leg.* 4. Et si pluribus datis tutoribus, unius autoritas sufficiat: tamen si tutor autor erit, &c. Spieg.

AUTORITAS tutoris, non est existimatio aut dignitas ejus, sed consilium & interventus ipsius, in negotiis ad pupillum spectantibus. Nec autoritas propriè idem est quod consensus, vel ratihabitio. Differunt enim haec. Consensus propriè tum est, si ad negotium seu actum nondum sit perventum, sed agatur de negotio suscipiendo: Autoritas in ipso negotio seu actu interponitur: ideoque praesentiam & corporis & animi requirit: Animi, inquam, non tantum consentientis, sed etiam intelligentis id quod agitur. Ratihabitio autem est consensus, qui negotium peractum subsequitur. Ergo autorem esse hic non est simpliciter consentire, sed simul etiam corpore animoque praesentem, consilio, interventu & autoritate sua, legibus peculiariter concessa, probare id quo agitur. Secus est de Curatore, qui non semper in negotiis minorum gerendis praesens intervenire, & autoritatem suam interponere tenetur. Vide omnino Vult. *comment. Instit. de autorit. tut. ad princ. num.* 1. *& seqq. & ad §. fin.*

AUTOR injuriae publicae, qui vindicat injuriam publicam. Spieg.

AUTORARE aliquem est illum sibi obnoxium facere, atque obligare: quoniam autores dicuntur, qui habent potestatem aliquid faciendi, & sine quorum autoritate non potest aliquid fieri. Unde *tit. est apud Iurisconf. de leg. vel* Autorando milite. Hinc & autoramentum, ipsa obligatio. Ulp. *de autor. & con. ut. leg.* & si plurib. Si tutor, inquit autoretur, cui administratio tutelae concessa non sit: pro obligetur. Inde exautorare, pro eo quod est ab obligatione solvere. Nebriss.

AUTORARE militem, lege Exautorare.

AUTOREM & testem producere dicimus, quem cum cujus suasu autoritateve aliquid factum est, aut unde rumor ortus est, indicamus. Vide Rhenanum in ludum Senecae. Spieg.

AUTORITAS, pro veneratione ac dignitate quadam, cui credendum sit. Pompon. *l.* 2. Et ut obiter sciamus. *ff. de orig. jur.* Primus, ait, divus Augustus, ut major juris autoritas haberetur, *l. septimo mense. ff. de statu homin.*

AUTORITAS, pro decreto, permissu. Ibid. Pomp. ut ex autoritate ejus, inquit, responderent. *l. juste possidet. ff. de acquir. poss.*

AUTORITAS, est nomen unum ex his, quae dominium rerum perficiunt, inquit Budaeus. Illud Ciceronis, Iure autoritatis, significat jure usucapionis, quam praescriptionem vocant, quaesito ab autore, cujus causam sequitur, qui ab eo rem quovis modo legitimo & civili possidet. Spieg.

AUTORITAS est duplex: Necessaria & probabilis. Necessaria ejus est, qui habet statuendi potestatem vel generalem, ut Caesaris: vel specialem sicut alterius magistratus. Probabilis autoritas est eorum, qui studiorum assiduitate meruerunt professoris titulo insigniri, juxta *l.* 1. *Cod. de profess.* qui in urbe Constant. Haec nullam fidem mereri debet, nisi quatenus lege aut ratione comprobata fuerit. Tunc enim admittetur, inquit Oldend. non quia Doctoris, sed quia juris sit sententia. de quo latius in vocabulo, *Opinio.* Spieg.

AUTORITAS doctissimorum virorum extra professionem suam non recipitur in jure; *l. in tantum, §. fin. & l. seq. ff. de divis. rer.* Oldend. Iurisconsultorum autem tanta est autoritas, quanta Imperatorum juris ratione, *ff. Constit.* 1. *cumque hac materia.* Idem Spieg.

AUTORITATE summorum Philosophorum, in sua professione fidem merentur, ideoque possunt allegari, *l. septimo mense ff. de statu hominum, l. proponebatur, in fi. ff. de judiciis; Inst. de empt. & vend. §. item precium.*

AUTORITAS, fama, & fides ex virtute quaesita. Pomponius, nullam, inquit, obligationem ea scriptura recipit, sed ad authoritatem meam conservandam poteris (si velis) facere. Item, ad autoritatem scribentis hoc quoque pertinet. & infrà: Sed ad autoritatem defuncti conservandam pertinet, ut ubi jusserit, ibi sint, leg. *Qu. Mucius, ff. de annot. legat.* Spieg.

AUTORITAS aeterna. Vide suprà *Aeterna autoritas.*

AUTORITATEM interponere, apud Ciceronem pro approbare, & confirmare: ut decretum interponere, apud Livium, Ius eo die se non dicturum neque decretum interpositurum.

AUTORITAS testatoris Pomponio teste, *ff. de annui. legat.* neque omnino spernenda, neque omnimodo observanda est. Spieg.

AUTORITATEM praestare est, cum quis dicat se approbare id quod agitur, h. e. autorem fieri. Praestare autoritatem potest quilibet tutor in rebus minoris, ad quem spectat periculum administrationis. Et sic autoritas videtur idem quod consensus legitimorum tutorum & curatorum. Et differentiam inter autoritatem & potestatem, vide per Hostien. *in summ. de sac. unct. §. refert autem.* Item de autoritate doctorum sanctorum habetur *dist.* 15. *c. ult. & gloss. in c. Sicut veterum, dist.* 9. ubi dicitur, quod inter istos tres, Augustinum, Hieronymum & Gregorium, Augustino magis credendum est in disputationibus, Hieronymo in historiis & translationibus, & Gregorio in moralibus. Quia non omnes in omnibus, sed certi per certa &c. *C. de veter. jur. enucl. l.* 1. *vers. Quia non.* Olden.

AUTOPHOROS Graeci vocant non solum fures manifestos, sed etiam omnes, qui in aliquo crimine deprehenduntur, non ἀπὸ τοῦ φώρου ut plerique censent, sed à verbo φωρῶ, quod deprehendo significat, ut Phavorinus & Budaeus notant. Quod etiam Coelius Rhodiginus *lib.* 10. *c.* 6. sentire videtur. Quare Thucyd. *lib.* 7. αὐτοφώρους appellavit eos, qui manifesto deprehenderentur ad tyrannidem aspirare. Horum fit mentio *l.* 3. *ff. de furt. Instit. de obl. quae ex delict. nasc. §. Furtorum*: Ferrandus Adduensis *lib.* 1. *Explicationum. c.* 43.

AUTUMNUS. *l.* 7. *C. de feriis.*

AVUNCULUS matris meae frater est, ut ait Paulus *l. Iurisconf. §. tertio gradu, ff. de gradib.* quod & Modest. *in l. inter* 5. *ff. unde legit.* & Festus *lib.* 1. probant. Traxit autem appellationem ab eo, quod aeque tertius à me, ut avus est, sed non ejusdem juris; ideoque vocabuli facta est diminutio: sive avunculus appellatur, quod aut locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium. Hot. Prat. Alii dictum putant quasi minorem avum Curtius *lib.* 2. *Can. c.* 47.

AVUNCULUS maximus, is est abaviae frater, patris vel matris avunculus major. Avunculus major, is est proaviae frater, patris vel matris avunculus magnus. Avunculus magnus, hic est aviae frater. Paul. *l. Iurisconsultus* 7. *ff. de grad. ad fin.* Prat.

Avus patris, vel matris pater, *l. fin.* §. *secundo gradu*, *ff. de gradib.* dictus à Græca voce πάππος mutatis aliquot literis. Alii avum dictum putant, quia ad duos adtineat quasi adduum. Prat.

Avus meus, uxoris meæ socer magnus est, illa illi pronurus. Modestin. *in l. non facile*, *ff. eod. tit.*

Auxaria secreta nemoris dicta sunt eo, quod ibi frequentant aves, secundum Isidor. 17. *etymol. c.* 6. Inde venit impensatio auxaria. *C. de fun. patri. l.* 2. *lib.* 11. Prat.

Auxenon *l.* 23. *C. de solut. & liberat.*

Auxilium ferimus armis, manu, clamoribus, objectu corporis, plorando. Ulp. *auctor est l.* 1. *de S. C. Sill.* §. *hoc autem Senatusconsultum.* Notum est, auxilio novo indigere, quæ de novo emergunt, *l. d. ætate*, *ff. ex caus. ff. de interrog. actio.* Prat.

Auxilium juris, est suffragium, & beneficium juris, prout dicitur, contra hæc prodita sunt juris auxilia, vide de hoc *ff. ad Sex. l. cum dominus.* Frustra auxilium legis invocat, qui committit in legem, *ff. de mino. l. auxilium*, *de usucap.* quia frustra, *l. filio. ff. de rit. nupt.* Prat.

Auxilia appellabantur ex fœderatis, amicisque populis in exercitu conscriptæ cohortes reg. 2. §. *exercitum*, *ff. de iis qui not. infam.* Sueton. *in Tiber. cap.* 16. Per 15. legiones ait, totidemque auxiliorum copiam: Et Tacitus *lib.* 5. Legatus cum quatuor millibus legionariorum & delectis auxiliis missus. Prat. ex Briss.

Auxilio restitutionis iuvari, *l.* 39. §. *eo*, *ff. de admin. & peric. l.* 6. *C. quibus non objicit*, *l.* 1. *C. de fidejussorib.* Briss.

Auxilium appellationis, *l.* 16. *C. de senten. & interloc. omn. jud.* In integrum restitutionis *l.* 3. *C. de tutor. vel cur.* qui satis non dedit, *l.* 8. *C. de bon. quæ liber.* Exceptionis, *l.* 3. *C. de bon. autor. jud. possid.*

Auxilium repudii necessitatis est, *l.* 8. §. 2. *C. de repudio.*

Auxilium ferre, præbere, *l.* 12. *C. de his quibus ut indign.*

Auxilium fert Prætor. Briss.

Auxiliares dicuntur in bello socii Romanorum, exterarum nationum: dicti ex Græco vocabulo αὔξησις, quod nos dicimus rerum crescentium auctionem. Festus *lib.* 1. Prat. Brisson.

Auxilla, olla parvula Festo.

Auximalis ager: limitibus Gratchanis per centurias assignatus. *tit. de limitibus.* Varro auctor post Hygenum. Prat.

A X.

Axamenta carmina erant, quæ à Saliis componebantur in honorem singulorum Deorum, ut Iovialii versus, , Iunonii, Minervii. Vetus Lexicon interpretatur versus in honorem Herculis: qui in ejus sacris canebantur. Turneb. *lib.* 22. *advers. c.* 24.

Axare veteribus nominare sonat, Festo *lib.* 1.

Axa adglomerati, oniversi stantes, id est, (ut ait Turnebus) cohortibus aut legionibus. Prat.

Axiliosi factiosi olim dicebantur, cum plures una quid agerent, facerentque. Prat.

Ἀξίωμα, Budæus ait, dicitur majestas & dignitas Magistratus. Dicitur etiam pronunciatum, sententia, Donato auctore. Connan. *lib.* 1. *c.* 16.

Axiomata vocat communi decreto ratas ac confirmatas opiniones & regulas. Plinius placita vocasse videtur. Utitur etiam hoc vocabulo Aristoteles, tum frequenter *in Topicis*, tum frequentissimè in posterioribus resolutoriis, pro ea propositione maximè, quæ sua evidentia nititur: id quod & ratio vocabuli Græci indicat: ἄξιος enim dignus significat: unde ἀξίωμα derivatur.

Axis quem Græci ἄξονα dicunt, plures habet significationes. Nam & pars cœli septentrionalis est. Proclus tamen in sphæra ita, Linacro interprete, Axis, inquit, mundi vocatur dimetiens ipsius, circa quem volvitur. Item ut ait Tusanus in Procli Sphæram, mundi Linea dimetiens apud Aristotelem de mundo. Est &, auctore Festo, stipes, teres, circa quem rota vertitur. Significat & tabulam sectilem, & tabulam ligneam, in qua leges scribebantur; tabulas illas ἄξονας appellavit Solon apud Plutarch. De iis atque adeo de Solone intelligendus est Horatius *in Arte Poët.*

legesque incidere ligno.

Paulo ante Solonem sapientiam appellaverat:

fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, &c. Prat.

Axit pro egerit, ut faxit pro fecerit, veteres dixisse, Festus auctor est: unde axies mulieres, sive dii, dicebantur, una agentes. Prat.

Axylon, regio, lignis ac spinis carens, fimo bubulo pro lignis utens. Livius *lib.* 38.

A Z.

Azo Iurisconsultus, Bononiæ, ubi primum interpretari publicè jus civile cœpit, natus: cum propter æmulorum invidiam ad Montis Pessulani scholam inde profectus esset, ibique aliquandiu magna cum laude docuisset, tandem in patriam revocatus, magnam & docendo & scribendo nomini suo gloriam famamque conciliavit. Scripsit Codicis summam, quæ totius juris civilis epitomen quandam complectitur: itemque magnos apparatos super Digesto vete I. Objit ibidem anno à Christo nato 1200. Eius & in scholis & foro maxima est autoritas. Hotom. *in prætermiss.*

Azonis opinio maxima habetur: quia ipse fuit vas electionis, id est, fons legum: si credimus Baldo enarranti *l. contractus*, *C. de fid. instrum.*

B A.

B Litera Græcorum Latinorumque secunda. Hujus neque vocem neque sonum esse, Plato in Theæreto scribit. M. Fabius *lib.* 1. *Instit. Orat. c.* 4. in aliarum locum datam: hinc ex duello bellum factum ait. B. & V. mutua est enallage in Pand. Flor. ut Favius pro Fabius, & in aliis vocibus. Prat.

Babylonicum in Lexico Latino-Græco B. Germani Parisiensis vertitur ψιλὴ πολύμιτος. Nam ut Plin. *lib.* 8. *cap.* 48. docet, colores diversos picturæ inserere Babylon instituit. Briss.

Babylonicæ pelles apud Martianum *in l. interdum*, *ult.* §. *species* 7. *ff. de publicant.* sunt quæ è Babylone advehuntur, aut illic parantur. Plaut. *in Sticho.* cum Babylonica peristromata consutaque tapetia advexit. Prat. Brisson.

Babylonicarum vestium meminit Ulp. *in l. argumento sunt* 25. §. 3. *de aur. & arg. legat.* secundum veram lectionem. Item Martian. *d. loc.* Sentit autem Ulpianus, tametsi vestes Babylonicæ

ticæ vestimentorum appellatione contineantur: tamen stragulæ Babylonicæ, quæ equis insterni solent, non veniunt appellatione vestis, quandoquidem in alium usum paratæ videntur. Colores diversos picturæ intexere, Babylon maximè celebravit, & inde nomen Babylonis imposuit. Plin. *lib.* 8. *c.* 48. Baifius *in libro de Vasculis*. Spieg. Sed & ex Atticorum consuetudine Babylonios interdum Barbaros appellatos, id est, Medos & Persas, adnotavit Turneb. *lib. adversf.* 20. *c.* 31. Vide & ea, quæ infrà de barbaricariis notata sunt.

Bacalarii, teste Rhenano, à Bacillo nominati sunt, quia primi studii autoritatem, quæ per exhibitionem baculi concedebatur, jam consecuti fuissent: ut velut quaddam mancipationis signum in hujusmodi aliquod studium, baculi traditio. Vulgus Bacalarios, eruditi Baccalaureos vocant. Sunt qui putant, quos hodie jure civili, Bacealaureos nuncupamus, à Iustiniano Græco vocabulo λύτας appellatos, in proœmio Pand. §. *sed quia solitum est*. Spieg.

Bacca non à Baccho deducitur, sed primogenium est, & significat modo fructus arborum minutiores, modo gemmas & lapillos. Propriè tamen fructus sunt minutiores diversarum arborum, ut lauri, olivæ, myrti, & similium. Vide Ruellium *c.* 2. *lib.* 1. *de natur. stirp.* Spieg. Prat.

Baccar, vas vinarium simile Baccioni. *Fest. lib.* 1. Pratejus.

Baccalaureos magistrorum nomine contineri ait Alciatus *l. cui præcipua*, 57. *ff. de verb. sign.* ex sententia Iurisconf. Pauli, qui illius legis autor est, à Bacca Laurea nomen sumpsisse videntur. Prat.

Bacchari idem quod furere: sic Ulpianus circa fana servum Bacchari dixit, quasi Bacchi numine afflatum, & Baccharum more lymphaticè vaticinantem, *l.* 1. §. idem Vivianus, *ff. de ædil. edict.* παρὰ τὸ βακχεῖν, quod in Bacchanalibus clamores ab ebriis tollebantur, quasi Bacchi spiritu afflatis. Cicero *de claris Orat.* Quod eos quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere & bacchari arbitraretur. Hotom.

Bacchæ verò appellatæ, quæ per furorem sacra Liberi patris celebrabant. Idem Mœnades quoque dictæ & Bacchus ipse Mœnoles, quasi totius furens, ut scribit Clemens Eusebio citante *cap.* 5. *de præpar. Evang.* Unde Bacchata mulier servili amore, pro vehementius impotentiusque agitata, correpta & planè furenti similis, apud Iustin. §. *fin. Instit. de success. sublat.* Spieg. Sic virginibus Bacchata Laconis Taygeta, canit Maro, de quo Turneb. *lib. adversf.* 25. *c.* 10.

Baccha etiam aliquando pro furiosa, insana planè usurpatur. Sic Plaut. *in Amphitr.* Bacchæ bacchanti si velit adversarier, ex insano insaniorem facies.

Badaios. Vide Gothofr. *not. ad l. Lysitania*, 8. *in pr. ff. de censib.*

Bævius Marcellus, & Bœbius Maryllus, vid. *l.* 30. *ff. de pact. dot.*

Bætica, vide *in l.* 1. *in princ.* & ibi Gothofr. *de abigeis.*

Bagoi vocantur à Persis, qui Latinis Spadones dicuntur, ut testis est Plin. *lib.* 13. *natur. hist. c.* 4. quib. vinculo quodam strictiore ἀρθρα seu meatus penis ita contortus convellitur, ut semen extra ferri nequeat: unde ἀπὸ τοῦ σπᾶν h. e. à convellendo spado dictus. Brechæus *in l.* 133. *ff. de verb. & rer. sign.*

Baios equos vocamus eos fere, qui palmati sunt, quoniam spadices, h. e. cum fructu suo ramus culos Græci βαΐα vocant, ferunt. Sic dictà à colore. vide infra *Palmati equi.*

Baiulare, ut ait Nonius, est ferre: sed id suo corpore accipiendum est, ut ex Plauti *Asinaria* didici: Ego bajulabo; tu, ut decet dominum, ante me ito inanis. Prat. Eodem sensu accipit Cajus *in l. ferri, de verb. obl.* Ferri propriè dicimus, ait, quæ quis suo corpore bajulat. A bajulis tractum est verbum. Spieg.

Baiuli [quos Græci βασταζοντας vocant] appellantur qui onera mercedis gratia propriis humeris portant, à Baiis oppido Campaniæ fertiliss. & amœniss. in quo propter confluentium advenarum multitudinem, ob aquas calidas in ejus agro existentes, & ad voluptatem & ad curandos varios morbos commodiss. magna erat hujusmodi hominum gerulorum copia. Spieg. ad de Gellium *lib.* 5. *c.* 3.

Balaam ariolus, de ejus asina loquente vide cap. nos si competenter. *caus.* 2. *q.* 7.

Balaithanæ sive belabitenæ, vide *l. cum propitia, ult. C. de offic. magistr. milit.* & Nov. 31. c. 1. §. 3. & utrobique Goth. not.

Βαλανεῖον Græci, quod nos balneum, appellant. παρὰ τὸ τὰς βαλάνας αἴρειν, id est, à succidendis balanis. Sic etiam Latini balineum vocant, Plin. *lib.* 10. *Epist. in* Epistola ad Trajanum de theatro Nicæno: Claudianopolitani quoque, inquit, in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quàm ædificant. Balineum igitur dicebant balneum, imitatione Græci vocabuli βαλανεῖον, ab ipsis balanis. Brechæus, *l. Carbonum* 167. *ff. de verb. & rer. sign.*

Βαλανεῖα σκεύη Iul. Polluci *lib. cap.* 17. ἐμβάδες, πύελ⊕, κρωσσός, ἀρύταινα, ἀπόβαλλ⊕, καταχυτλον, id est, balnearia vasa, pelvis, labrumve, urna, fons manu factus, cyathus, fistula, aspergillum. Briss.

Βαλάντιον & βαλλάντιον, vide infrà.

Βαλαντιοτόμοι, i. e. cingulorum incisores. Nov. 13. c. 4. *in princ.* & ibi Gothof.

Balantium pondus est: vide infra phollis.

Balanus genus est glandis, de quo secundum aliquos Martialis intellexit illo carmine: Hoc ex unguento constat & ex balano: & Ulp. Iurisconsult. *in l. carbonum appellatione ff. de verb. sign.* licet apud eum mendosi codices pro balanis legant bellariis, Βάλαν⊕ (ait Goth. *ad leg.* 55. §. 1. *de leg.* 3.) generale nomen est, omnia continens, quæ apud nos glandis vocabulo comprehenduntur, de quib. vide Diosc. *cap.* 154. Acron verò scribit Balanum esse herbam unguentariam, & ab Horatio pro unguento myrobalano positam. Balania etiam vocatur id genus alvi subducendæ, quod clysteris loco subducitur, à specie glandis, ut ait Pollux: ex adipe & nitro conficiebatur parte plurima. Item balanus nomen est urbis in Epiro, ut refert Strabo: hinc fit balanatus adjectivum, quo usus est Persius, Tum cum maxillis, balanatum gausape pectis. Sunt tamen qui balaustia legendum asserant in illo loco Iureconsf. quæ Celsus *lib.* 5. capitula Punici mali vocat, & durescunt in lignean duritiem, de quib. etiam meminit Plinius. Sed prior lectio gratior est, & secundum prædicta corrigenda sunt verba ejusdem ICti *in l. ligni appellat. in pr. tit. de leg.* 3. *Cotta in memoralib.* Cæterum ut Plin. *lib.* 13. *c.* 4. ait Balanus palmarum fructus est, qui dactylus dicitur.

Nam hic populari sermone à nobis Balanus dicitur. Hotom. & Alciat. *in Commentar. ad l. carbonum. ff. de verb. signific.* vide etiam Tiraq. *in l. 1. connub. gl. 1. parte 1.*

Balani, de quibus *in l. 55. §. 1. in fin. ff. de leg. 3. & l. 167. de verb. signific.* Sunt palmarum nuclei, authore Suida. Brisson.

Balanus omnem glandem significat: præcipuè autem hoc nomine dactyli appellantur, & si quæ sunt alia quæ nucleos intus habent: unde etiam nucem muscatam plerique balanum μυρεψικὴν vocant. Gœdd. *ad l. 167. n. 1. de verb. sign.*

Palmæ fœminæ fructus, βάλανοι dicuntur, Iulio Polluc. lib. 1. c. 12. ex & Xenoph. & Herodoto. Hi non veniunt appellatione lignorum *d. l. carbonum.* Latissimam esse τοῦ βαλάνου significationem quidam ajunt. Marcello longiores fructus significant: fructum quercus: Epigrammatis: Plinio pomum, Theophastro *lib. 1. hist. plantar.* arbusculam. Prat.

Balisc, alias Gad. Palæstinorum, vel Pyrgos. Gothof. *ad §. 7. l. 8. ff. de censibus.*

Baltitenæ populi, vid supr. *Balabithenæ.*

Balbus, de quo *in l. 10. in fin.* ubi Goth. *de ædil. edict.* qui literas aut syllabas pronunciando exterit, eximit, aut prætermittit, ut ex Aristotel. docet Budæus ad Ulpian. *in d. l. 10.* Eum quoque qui obscurè loquitur, eo nomine contineri putem, ex Nov. Marcell. qui balbe interpretatur obscurè. Prat.

Balbus, ait Spieg. est qui lingua hæsitat: cujus lingua hæret, ita ut ægrè loqui possit.

Balbus Lucilius, antiquus Iurisconsultus, frater Balbi, qui in libris de natur. disput. *l. 2. §. 42.* & ibi Goth. *ff. de orig. Iuris.*

Balbutians lingua, *l. 15. ante fi. C. de testam.*

Baldus Iurisconsultus, patre nobili ac Medico, Perusii natus: vir acerrimi & promptissimi ingenii: Angeli Perusini frater, Bartoli Discipulus, juris disciplinam tam avidè arripuit, ut anno ætatis 17. publicè de ea disputare cœperit. Postea Bononiam ubi Bartolus docebat, ad jus interpretandum evocatus, magnam sibi gloriam & docendo & scribendo conciliavit. Memorabile est, quod quidam tradunt, tantam aliquando inter utrumque altercationem publicè exortam esse, propter varietatem lectionis §. *ultimi l. si creditor, ff. de distract. pign.* ut Pisas communi consilio miserint, qui exemplar librorum, qui nunc Florentini nominantur, inspicerent: utrum Nullam venditionem, ut Bartolus: an Ullam, ut Baldus contendebat, scriptum haberent. Invitatus post Baldus Papiam à Iohanne Galea, Mediolani Duce, jus civile istic profitebatur: post magnos in ea disciplina illustranda labores susceptos, tandem Papiæ (vel Ticini), relictis duobus filiis sua arte eruditis, anno 1040. vel ut alii, 1412. decessit. Hotoman. Demortuus in labio inferiore à rabiosa canicula, quam habebat in delitiis, ut quidam referunt. Prat.

Balineum, ait Varro *lib. 4. Ling. Lat.* veterib. locus ubi urnæ poni solebant. Prat.

Balneum veteribus (hodie balneum) & balineæ sic differunt, quod illud privatum, hæ publicæ. Varro *de Ling. Lat.* 8. Item reprehendunt analogias, quod dicantur multitudinis nomine publicæ balneæ, non balinea: Contra quod privati dicunt unum balineum, quod plura balineas dicant: quibus responderi potest, non esse reprehendenda, quod ita in usum venerunt. Itaque video usurpari balineum *in l. si cujus. 13. in fi. ff. de usufr. l. ult. §. 1. ff. de aur. & arg. leg.*

Balineas autem *in l. patronus 35. §. 3. & l. prædiis 91. §. 4. ff. de legat.* 3. Hotom.

Balia, seu balivatus, pro provincia, vocabula sunt omnino peregrina. Unde vides in quam vocum spurcitiem degenerarint Interpp. paulo recedentes à puritate Latini sermonis veterum Iurisconsultorum. Spieg.

Balivi, ut ait glossema ad *c. 1. §. potestas verò de pœn. in clem.* vulgare provincialium, *c. dilectio, de sentent. excom. in l. 6.* in Francia dicuntur præpositi. Hi de causis capitalibus & civilib. cognoscunt, ut apud Gallos notissimum est. Albericus scribit, vulgare esse Gallorum, hocque nomine justitiarios & locorum rectores judices temporales & seculares contineri: quod optimè probat *c. quoniam, de immun. Ecclesf. lib. 6.* Prat. Connan. *lib. 4. c. 15.* circa fin. Præsides provinciarum vocat Ballivos. Nos *Landvoegte* appellamus, ait Spieg.

Ballista nomen proprium viri, *l. 37. in pr. ad SC. Trebell.*

Ballista, alias à βάλλω, i. e. jacio, machina est, quæ sive saxa jacit, sive sagittas: quæ saxa, major ballista appellari potest: quæ verò sagittas, minor: Plaut. *in Amphit.* Manus est ballista mihi, cubitus catapulta mihi est.

Balista genus tormenti bellici. 2. Veget. 10. cujus descriptionem vide apud Ammianum paulò post princip. & 10. Vitruv. 16. Gothof. *ad l. 7. de jur. immun.*

Ballistarium, locus, unde mittebantur Ballistæ, vel ubi sitæ erant. Turneb. *lib adversf. 15. c. 6.* & ballistarii, de quibus *in l. 6. de jur. immun.* qui balista utuntur. De his, maximè sagittas torquentibus, mentio fit in jure Pontificio. ex Prat.

Ballistarii Græco more apud Tarruntenum Paternum in *l. ult. ff. de jur. immun.* pro ballistarum artificibus. In quodam enim Lexico ædis B. Germani Paris. legitur ballistra, & vertitur σφενδόνη, μάγγανον. In Nov. tamen 85. §. αὐτὸ δὲ τοῦτο, legitur βαλλιστρίων τάγμα i. e. ballistariorum ordines: sicque reddit Iulianus Patritius. Briss. Hotom. Prat.

Ballistra vocabulo pro σφενδόνη, Leo Imper. *in lib. de bellico apparatu*, non semel utitur. Brisson. *in lib. parerg.*

Βαλλάντια Synes. *in Epist.* Euthalium quendam Βαλλαντᾶ vocat, i. e. saccularium: qui cum in multa solvenda unum sacculum ostentasset, in quo erant aurei nummi, & huic simillimum alium occultaret, in quo erant æerei, numerata & appensa pecunia aurea & suo reddita sacculo, mox clam alterum pro altero supposuit & tradidit. Cujac. *10. obs. 27. pag. 1. in fin.*

Βαλλάντιον glossis est sacculus vel sacellus. Cujac. *ibid.*

Βάλκα, Scapha, βάλκα & κοντελας dicitur. Harmenop. 2. tit. 11. Goth. *l. 4. in pr. in verb. Scapham. ff. de leg.* Rhod.

Balluca aurum est nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græcè Chrysammos dictum, quasi ab eo quod fit aurum imperfectum. Neque est verbum Latinum, quod Accursius putavit, sed Hispanum: scribit Plin. *lib. 33. natur. hist.* Hispani, inquit, aurum quod minutum est, balucam vocant, Iustin. lib. 11. *Cod. in tit.* qui est de metallariis: Octonos, inquit, scrupulos in baluca. Et *l. ob metallum, d. tit.* Cujus legis hic sensus est: Quod si metallarii conduxerunt à Principe auri fodinam aliquot auri libris, puta centum, id debere esse purgatum, quod solvendum est. Quod si volueint solvere

solvere in baluca, debere pendere pro singulis libris quatuor denas uncias, h. e. pro intertrimento & spurcitia duas ultra duodecim. Est operæ pretium audire somniantem Accursium: Baluca, inquit, vas lucens, quasi in eo vase aurei illi vectigales Principi deferrentur. Sed quia hæc interpretatio illi non placebat, adjecit aliam non minus ridiculam: vel balluca inquit, quasi bajulans lucem, h. e. auri splendorem, &c. Nebriss.

Balluca est χρύσαμμον, ut Tribonianus exposuit, quæ nuper eff ssa est è terra. Sic & ad 2. Græci. 56. βασιλικῶν tit. 11. ἐκ συντελεία τοῦ χρυσάμμου δίδωσι. Pollux τὴν χρυσῖτιν ψάμμον vocat. Cujac. *l. 1. C. de metallar. & metallis, lib. 11.*

Balnearii fures, qui ex balneo quid surripiunt & furantur, maximè eorum, qui in balneis lavant, *l. 1. ff. de furib. balnear. &*

Balnearium furtum, *l. fi. ff. eod.* & apud Tertul. *lib. de idololat.* Balnearii autem fures cur acerbius cæteris puniantur, explicat Arist. *in probl. c. 29.* Spieg. Adde Alciat. *lib. 2. parerg. c. 38.* Forcat. *in Necyom. dial. 28. num. 5.*

Balnearium seu balneatorum instrumentum, quo etiam balneatorem contineri Martianus scribit *l. item pictoris. 17. §. instrumentum. ff. de instruct. instrumentoque legat.* Spieg.

Balnearia argentum quo mulier in balneo uti consuevit. *l. 32. & l. ult. de aur. & arg.* Brisson.

Balnearum instrumenta Iulio Polluci *lib. 10. c. 17.* sunt balnei vasa, pelvis, labrumve, urna, fons manu factus, cyathus, situla, aspergillum. Prat.

Balneas, legatæ domus esse portionem, si per domum intrinsecus adhibeantur, vide Paulum *l. prædiis, de legat. 3.* Spieg.

Balneator, qui balnea præbet, balneatum Præfectus. *l. 4. §. ait Prætor. ff. de iis qui not. infam.* Spieg. *l. 30. §. ædilis, ff. locati.* Balneator etiam servus qui balnei usibus deservit *l. 17 in fi. ff. de instr. vel instru leg. 15. §. 1. ff. de usufruct.* Briss.

De Balneatorum artificio & pactionibus prohibitis, vid. *tit. 59. C. lib. 4.*

Balneatorium, quod balneis usui est & accommodatum. Martianus *l. item pictoris l. 17. ff. de instr. vel inst.*

Balneum, quidam balineum, quod non abhorret à ratione, cum Græci βαλανεῖον vocent. Enimverò in monumentis antiquis, Balineum potius, quàm Balneum reperitur. Prat.

Balnea & balneas, ut cæteri latini auctores, ita & Iurisconsulti promiscuè dicunt, *l. 50. ff. ad leg. Aquil. l. 35. § ultim. & l. 91. §. pen. ff. de leg. 3. l. 7 in fin. ff. de instr. vel instrum. legat. l. 30. §. ædilis, ff. locat.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 3.* Aliorum auctorum exempla Nonius suppeditat. In Pandect. Flor. fere semper balineum scribitur, *l. 3. in fin. ff. de offic. præfect. vigil. l. 13. in fin. ff de usufruct. l. 14. ff. de impens. in reb. dot. l. 58. in fin. ff. locat. l. ult. §. 1. ff. de auro argent. l. 12. quib. mod. usufruct. amit. l. 5. §. ultim. ff. commod.* Dixi Fere, propter *l. 9. ff. qui potior. in pign. & l. 55. §. lignis, de leg. 3.* A Græcis Thermæ appellantur. *l. 1. §. 1. de mun. & honor. l. 5 & honor. l. 5. & 6. Cod. de aquæduct. lib. 11.* Dicuntur & balnearia, *l. 12. in pr. ff. de servit. urban.* & apud Senecam *lib. 3. natur. quæst.* Ibid. in lib. *de Tranq. vitæ* Iam inter balnearia, inquit, & thermas Bibliotheca quoque ut necessarium domus ornamentum, expolitur. Briss.

Balnea concamerata, vide *l. 1. C. de ædific. privatis.*

Balnea quædam publica erant. Ulpian. *l. 2. §. si quis in mari, ff. ne quid in loco public. & l. injuriarum, §. si quis ff. de injur.* & vocabantur à veteribus balneæ. Erant & privata; *l. si cujus. 13. in fin. ff. de usufruct.* Dicebanturque singulari nomine Balneum, vide paulo sup. Balineum. Quæ tamen interdum à privatis hominib. publicè præbebantur, *l. patronus, 35. de leg. 3.* Old. Brith.

Balneorum partes formamque Vitruv. *lib. 5. cap. 10.* ita describit: Aena supra hypocaustum tria sunt componenda, unum caldarium, alterum tepidarium, tertium frigidarium, & ita collocanda, uti ex tepidario in caldarium, quantum aquæ calidæ exierit influat; de frigidario in tepidarium ad eundem modum. Idem subjicit, Laconicum sudationesque tepidario conjungendas. Plinius apertius singula *lib. 5. Epist. ad Apollinar.* exponit. Cujus rei & ex libris nostris probatio peti potest. Tepidarii quidem certè meminit *l. 19. ff. de servit. urb.* Hypocausti verò & Sphæristerii, quod balneis adjungi solitum, Plinius quoque epistola jam allegata indicat & meminisse *l. 16. ff. mandat.* & diætarum hypocaustarum lex *55. § lignis, ff de leg. 3.* & fornacis ac fistularum *l. 50. §. ult. ff locat.* & tubulorum *l. 13. ff. de servit. urb.* Ex hypocausto autem per tubulos cuniculosque & fornaces vapor trahebatur: unde balnearii vapores *l. 3. § hoc interdictum, ff. de rivis. & in l. 8. §. ult. ff si servit. vindic.* De tubulis & fornacibus balneorum, mentio habetur *in l. 13. ff de servit. urb. & l. 58. in fin. ff. locat. Brisson.*

Balsamus, vid. caus. 1. q. 1. c. cap. dictum est. &c. quibusdam, &c. placuit, &c. statuimus.

Baltheus. (alius Balteus) Varroni dicitur cingulum è corio bullatum, quo equites accingebantur, quod erat equestris ordinis insigne, nec ante acceptum cingulum milites habebantur. Istud etiam cingulum tum præstari solitum erat, cum cui jus equestris aut militaris dignitatis tribueretur; quod planum fit ex Dione *in Trajano.* Quum Suræ traderet tribunatum militiæ prætorianum, quo pro militiæ dignitate accingendus erat, nudum porexit, ac talem, inquit, ensem, accipe, quem pro me ita strinxeris, si justè imperavero; quod si perperam per me fieri cognoris, in perniciem meam utaris velim, &c. Conan. *lib. 9. c. 5. nu 8.*

Baltheus. Baltheus & Baltheum in singulari, in plurali neutrum tantum, militare cingulum, vel zona bullis ornata dicitur. Dictum quasi bullatum cingulum, quod Græci ζωστῆρα appellant. Varro Baltheum inter arma adscripsit. Qui gladiatores (inquit) baltheum cingulum è corio habebant. Hæc fere omnia ex Baysio, quæ minus rectè assecutus est Accursius *lib. 11. C. tit. nulli licere in fellis*, &c.

Bambalio pater Antonii uxoris, propter hæsitantiam linguæ per summam contumeliam dicitur, à βαμβαλίζειν, quod est tremere, dentibus crepitare, & labiis balbutire. Turneb. *lib. advers. 17. c. 10.*

Bamma ferme idem quod embamma, est acetum factitium, vide *l. 9. in fin. de contrahend. empt.* Cuiac 2. *observ. 4. & 15. observ. 7. in fin.* adde Goth. *not. ad §. 1. l. 9. ff. de tritic. vino vel oleo legat.*

Bamma Pratejo est tinctura, ut & embammá ἐμβάπτειν, intingere.

Bammeis apud Pollucem *lib. 1. c. 5.* est quæstuarium opificium.

Banna bannorum, seu proclamationes sponsi & sponsæ in Ecclesiis fieri solitæ, *c. 27 in prin. extr. de sponsal. c. ult. in princ. qui matrimon.*

ac-

accusat. cap. ult. de clandest. desponsat. Vide Gothofr. *ad Nov. Leon* 89. in med. ibi: sacræ benedictionis testimonio.

Bannalis mola, nova & barbara servitutis species est, qua hodie passim rustici coguntur una mola, quam bannalem vocamus, unoque suo uti ad quæstum domini, qui forsassis præest jurisdictioni ejus pagi. Balduinus *ad tit. de servit. Instit. similiter &.*

Bannalia flumina, quæ jure eruditi præscripta vocant, sunt, quæ dominis beneficiariis confinium prædiorum, aut permissione Principis, aut longi temporis præscriptione, aut consuetudine, aut alio justo titulo quæsita sunt; cujusmodi hodie pœne omnia flumina esse censentur factaque privata, quæ natura publica erant. Nam Martiani (ut videtur) respo so invitati potentiores, cum pluribus annis in flumine soli piscati sunt, cæteros eodem jure uti prohibent. *l. si quisquam ff. de diversis & temporalibus præscriptionibus.* Quanquam, ut inquit Papin. præscriptio longæ possessionis, ad loca juris gentium publica obtinenda, concedi non soleat. *l. præscriptio, ff. de usucap. & usurpat.* Putat Ulpianus, si quis prohibeatur ante ædes meas, vel Prætorium meum piscari, injuriarum agi posse *l. injuriarum,* §. *fin. ff. de injuriis & famosis libellis.* Si quis tamen se obstrinxerit, ut certo loco piscationem exerceat, lex pactionis servanda est. Cæterum flumina bannalia potentiores ita tuentur, ut si quis interturbet, interdicto Uti possidetis (quod Galli querimoniam *Saisine* & novitatis appellant) agant & experiantur.

Bannum exilii species, quæ ab antiquis dicebabatur proscriptio. Hinc Banniti dicebantur, qui carebant jure togæ, quibus aqua & igni interdictum erat. Nebriss. Spieg.

Bannum, Neotericum & nuper inventum vocabulum est, inquit Old. sed res antiquissima. Est autem Bannum, eodem definiente, quo omnia humanitatis jura, vicissitudinesque officiorum, & commercia interdicuntur rebellibus. Ideoque soli Cæsari, qui generalem ubique jurisdictionem habet, jure bannom interdicere licet. Cæteri Magistratus non banno, sed relegationibus aliisque pœnis utuntur. Sumptus est autem banni usus juxta ipsum ab instituto Romanorum. Romani enim Draconis Atheniensis durissimam legem imitati sunt, similitudine quadam: quia igni & aqua interdicere solebant, quod ei nihil esset reliquum, cui hæc elementa denegantur. Spieg. Sic *C. de episc. & cleric.* in constitutione Friderici II. Imperat. Banno subjaceant imperiali; intelligens proscriptionem, quæ exilii species est, & æquiparatur deportationi: rursus excommunicatio habet similitudinem cum banno, *gl. in* §. *relegari,* Inst. *quib. mod. jus pat. potest. solu.* Doctores in *l. 1. de hered. instit.* Sublata autem *deportatione* cum provinciarum numerus sub Imperio Romano in augustum redigeretur, perventum est ad proscriptionem, quam dicimus bannum, seu excommunicationem Imperialem, cujus meminit Fridericus II. *in constitutio. de statut. & consuetu.* §. *item nulla potestas.* Et cum primum hæc novissima proscriptionis pœna introduceretur, observata fuit, ut idem novè tradit Oldend. differentia inter censuram & bannum, hoc modo: Censura Imperialis, *die Keyserliche acht*, intra annum habebat hanc appellationem: quia Imperium censet, utrum in eam sit declarandus, an non. nostra enim lingua *achten*, significat judicare, existimare, reputare. Adimebat autem securitatem & pacem publicatis personis & rebus. Bannum verò, *der Bann*, id efficiebat, ut sic bannitus apprehendi quidem posset in quolibet judicio, sed non passim occidi, post annum verò ista censura & proscriptio iterabatur, confirmata gravioribus pœnis, inde dicta est, *die Oberacht*, quasi aggravatio excommunicationis & censuræ Imperialis. Cæterum bannum in legibus Longobardorum solidorum 60. vel totidem ictuum pœnam significat, & id quidem constanter, nisi si legis ipsius verbis aliter definitur. Bannum autem, & ab eo Bannire verbum, eadem omnino significatione, qua à Francis hodie usurpatur, in eis quoque legibus accipi judicant c. 1. tit. 67. legis Ripuarior. *tit.* 17. legis Frision. tit. 40. *lib. 4. leg. Franc.* Quibus in locis cum ad bellum à Principe vocati banniti dicantur, & Heribannum vectigal pœnæ caussa, quod ab eo exigitur, qui Heribanno, id est, domini, ut tum quidem loquebantur, sive Principis vocationi parere contempserint (*cap.* 71. 72. *lib.* 4. *leg. Franc. & lib.* 3. *Longobar. tit. de Heribanno*) non temere quis dixerit, voces quippe Francicas *Ban & Arrierebau* ab eis deducta, ventum cum banni bannitique verbum commune & generale sit) nam quos propria quadam appellatione bannitos dicimus, illi Forbannitos vocant,) hæc autem Francica *ban & arriereban*, ita conjunctim de illa tantum ad bellum vocatione usurpare soleant, tentari ex adverso non incommodè potest, videri potius à Bando deducta, in Bannum vulgarem magis vocem desciviise. Bandum autem signum est ipsius Docis & Imperatoris, à quo & Bandophoros dictos, Procopius scribit *lib. 4. Belli VVandalici.* Paul. Monachus *lib* 1. *histor. Longobard. cap.* 13. Tato Rodulphi (is erat Herulorum ex) vexillum, quod Bandum appellant, ejusque galeam, quam in bello gestare consueverat, abstulit. Βανδὶν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ σημεῖον ἐν τῷ πολέμῳ. Quæ interpretatio rectior & verior videtur illa, quam Stephanus περὶ πόλεων tradit, ubi de Allabanda loquitur, Romanos scilicet, Βανδὶν victoriam dicere: Sed facilis est exterorum hominum in aliena lingua vel exaudienda vel exprimenda, aurium, linguæ, animi denique lapsus. Quanquam sanè utrumque simul ferri potest. Bandi etiam verbo pro signo militari usus est pluries, quisquis auctor est ejus libri, qui περὶ στρατηγικῶν καταστάσεων καὶ ἐπιτηδευμάτων, Justianiani Imperat. nomine editus est. Verum ne cui novum & insolens videatur, quod diximus, quasi banni verbo sive Francico, sive Longobardico, verisimilius multo sit nostros, quàm Græco aut Latino usos, profecto *Bandes & Bandieres* à bando potius dici, nemo opinor sanus negaverit. Est & de Heribanno Francorum, Gregorii locus, *libro* 15. *histor. cap.* 26. Chilpericus (inquit) rex de pauperibus & junioribus Ecclesiæ vel Basilicæ Bannos jussit exigi, pro eo quod in exercitium non ambulassent. Non enim erat consuetudo, ut hi exolverent ullam publicam functionem. *Ban & Arrieban* utrumque Heribannum est. Pithæos adversariorium libro 2. cap. 12. nostri tradunt Banni sententiam non excedere bannientis territorium. Et hoc usque adeo verum est Zasio adstipulante, ut etiam de moribus Germaniæ Præses provinciæ non audeat capere aliquem in civitate suæ provinciæ. Observandum autem Italos habere communi sermone quædam vocabula, quæ licet Latina non sint, videtur tamen originem ab antiqua aliqua & recondita historia sumpsisse: ut cum eum qui in exilium missus est, Bannitum vocant. Si quidem

dem apud Græcos, qui homicidium non sponte commisisset, is amissis bonis, patria per annum exulabat, donec à tali crimine expiatus, deinde reverteretur: id exilium ἀπενιαυτισμὸς, quasi Abannatio dicitur, cujus exemplum profert ex Homero Alciatus in Parergis, qui annotavit ibidem, ab hac abannatione videri posse Bannitos dictos. Spieg.

* Bannum Imperii, sive Proscriptio Imperialis, *des Heil. Rom. Reichs acht oder bann, Keysers und des reichs ungnade*) est judicialis censura, quâ violatoribus pacis publicæ aquâ & igni interdicitur, ita ut à nemine in clientelam, fidem aut amicitiam recipi, ab omnibus verò tam in personâ quàm rebus impunè offendi possint. Sive est pœna, quâ tam immediatè quàm mediatè Imperio subjecti, quocunque modo constitutionem pacis publicæ transgredientes, aut aliud quid in Imperio detrimentum committentes, ab Imperatore, aliove illam potestatem habente omnibus Imperii juribus ac beneficiis indigni judicantur, ac bonis privati à quovis impunè offendi possunt.

Vetus distinctio est in *Acht und Oberacht.* illud nihil aliud est, quàm *primum decretum Imperiale*, quo alicui sub pœnâ banni injungitur, ut mandato Imperiali pareat: Posterius est *secundum decretum*, quo contumax in ostensam pœnam banni, ipso jure & facto incidisse, denuo declaratur. Hoc proscribendi jus soli Cæsari, vel Regi Romanorum, & Cameræ Imperiali competit, in omnes Imperii subjectos, tam seculares, quàm Ecclesiasticos, qui ratione dignitatis, Regalium & feudorum Imperialium immediatè Cæsari & Imperio subjecti, vel pacem publicam turbant, vel adversus Imperium contumaces sunt. *R. J. de anno* 1559. *R. J. de anno* 1548. *tit. die Pæn der Friedbrecher. Ord. Cam. P.* 2. *tit.* 9. *§. und ob sich zutrutze §. so jemands & O. C. P.* 3. *tit.* 43. *& P.* 2. *tit.* 8. Si quis ob crimen fractæ pacis publicæ in quod juxta Instrum. Pacis *art.* 17. §. 7. is etiam incurrit, qui jus suum vi & armis prosequitur, vel aliud delictum, quo totius Imperii status publica impeditur aut violatur, banno vel proscriptione Imperiali dignus fiat, pro tali non est habendus, nisi prius per sententiam declaratoriam legitimè fuerit denunciatus, licet delictum sit notorium. *R. J. de anno* 1548. *§. und ob jemands & R. J. de anno* 1521. *tit. Pæn aller fried brecher, §. und ab jemands.* Forma autem sententiæ hæc ferè esse solet: *nach dem beklagte aus ursachen dem land friden zuvider gehandlet, derhalben denunceieren und erklaren wir dieselbige als offenbahre Aechter in der Keyser. Mtj. und des Heil. Reichs acht. setzen sie aus dem frieden in den unfrieden und erlauben ihr leib, haab und guter jedermanniglich.* Postquam accusati ob rationes constitutionem pacis transgrediuntur, ideo denunciamus & declaramus eos publicos Proscriptos in Imper. Maj. & sanct. Imper. proscriptione. Commutamus pacem cum dissidio, & cujusque juris facimus eorum corpus, facultates & fundos. Cæterùm sententiam declaratoriam præcedere debet legitimus processus, *R. J. de anno* 1521. *tit. Wie auf die acht R. J. de anno* 1548. *tit. die Pæn der friedbrecher.* etiam in notoriis. *Capitul. Ferd III. art.* 30. De modo procedendi in causa Banni *in Instrum. Pac. art.* 8. *§.* 3. ita cautum: *In proximis Comitiis de modo ex ordine in declarando uno vel altero statu in bannum Imperii, præter eum, qui alias in Constitutionibus Imperii descriptus est, tenendo, ex communi statuum consensu agatur & statuatur;* quam Constitutionem adhuc expectamus, mi nimirum autem tute à statibus, ut declaratio Banni in posterum semper fiat in Comitiis universalibus, consensu omnium statuum. *Vid. Act. comit. Ratisbon*

Aliàs condemnationis modus differt ratione personarum Ecclesiasticarum & secularium. Adversus *seculares* sub dio; adversus Ecclesiasticos in ipso consistorio; judice pro tribunali sedente sententia pronunciatur. Nec hisce ordinaria banni pœna infligitur. Sed Regalia ac feuda Imperii adimuntur; cum Imperatori non competat amplius jurisdictio in personas ipsas Clericorum; sed in feuda duntaxat ac Regalia, cum quibus investiti sunt.

Effectus banni varii sunt. 1. Bannitus cujusque ludibrio et prædæ exponitur. 2. feuda ac bona sua amittit. 3. omnia jura ante & post bannum quæsita perdit. 4. infamis redditur. 5. damnato aqua & igni interdicitur, ita ut à nemine recipi possit. 6. In banno ultra annum & diem persistentes censurâ etiam Ecclesiastica notantur. 7. In bannum declaratis sacris interdicitur. *Vid. dd. Recess. Imp. & Ord. Cam. p.* 2. *t.* 9. *&* 10. *& p.* 3. *tit* 48. Et hisce fiunt quod bannitus nec Testamentum facere, nec ab intestato succedere, nec testis esse, nec in judicio consistere possit.

Durat Bannum interrogatum tamdiu, donec per sententiam absolutoriam ad banniti supplex petitum ritè iterum relaxetur, & bannitus in eum statum, quem ante bannum habebat, ab eo, à quo bannitus est restituatur. *Ord. Cam. p.* 2. *tit* 18. quæ restitutio fit vel per modum gratiæ vel justitiæ.

Est autem Bannum aliquod *speciale* vel *particulare*, quod à Principibus ac statibus Imperii ob crimen commissum, vel etiam ob contumaciam irrogatur, cujus effectus est privatio jurium ac beneficiorum, quæ quis à Domino territoriali habet. (Vid Gail. de *Pac. Publica. Wehn. obs. prac. verb. Acht. D. Strauch. Dissert. Exoter.* 6. *thes* 17. *&* 18. *Dn. Struv. in Thes. Crimin. Dis.* 15.

BANNUM componere jure Longobardico, est super mulcta pacisci. Vide Albericum *in l. bodie, ff. de pœn. Spieg.*

BANNUS sive bannum duo significat: edictum, qua lie vasalli, equis armisque instructi, ad comitatum adesse debeant: & sanctionem, hoc est, mulctam edicto non parentis. Capit. Carol. Si hoc non impleverit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit, bannum solvat. Et alibi: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum solvat, quanta mancipia vendit; & si non habet pretium, semetipsum donet, usque dum ipsos bannos solvat. Prat.

Unde HERIBANNUM duo quoque significat: Generaliter mulctam omnem quæ domino debetur, quasi ab Her & Bannus; Specialiter eam quæ pro militiæ desertione penditur, quasi ab Hœre, quod exercitum significat, Legis Franc. *lib.* 4. *cap.* 71. Quicunque liber homo, id hostem

hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribaonum, id est, solidos 60. persolvat: aut si non habuerit, unde illam summam persolvat, semet ipsum pro uvadio in servitum Principis tradat; donec per tempora bannus sit persolutus. Et qui propter heribannum se in servitium tradidit, si moriatur, hæredes ejus de ipso banno obnoxij non fiant. Prat. Hinc

Bannitus interdum evocatus, leg. Franc. 3. *cap.* 64. Quicunque nostros habens honores, in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, &c. Legis Franc. *lib.* 4. *cap.* 72. ut non per aliquam occasionem, neque pro Vuadia, nec de sacra, nec de vuarda, nec pro Heribergare, nec pro alio banno herbannum apponet ei suam tertiam. Item: Ipse heribannus non exactetur, neque in terris, neque in mancipiis, sed in auro atque argento, &c. Unde nonoulli Francogallicum verbum corruptum putant Arrierreban. Usurpatur etiam pro pœna respondentis ad exercitum ab Hoerr vel Heere quod exercitum significat, & bannus, multa. Unde Herislitium pœna desertæ sive detractatæ militiæ. Leg. Fraoc. *lib.* 4. *c.* 72. de quo infrà suo loco. Prat.

Bannitus, quod excommunicatum Alciat. *lib. de sing.* certam *cap.* 32. vocari scribit, quasi abannitus, qui in annuum exilium actus est. Hic æquiparatur, ut Accursius *in* §. *relegati*, *Instit. quib. mod. jus patr. pot.* aut. derelicto, relegato, deportatove. De hoc Bart. *quæst.* 1. *incip. Lucana*, pernegat: hujus sententiam videtur probare Angelus *in d.* §. *relegati*. Tu utrumque consule, Bannitos ex crimine & delicto intelligi, Alciatus respons. 454. *nu.* 1. ex sententia Bart. *l. in omne delictum*, *ff. de re milit.* Bannitus à rege excommunicatus dicitur cap. 1. *in fin. princ.* hic finit lex. *deinde de consue. in usib. feud.* Prat. Corras. *lib.* 1. *Miscel. c.* 24. proscriptos vocat.

Bannitorum receptatores non puniuntur, quando propter timorem, & non sponte bannitos recipiunt hospitio. Bald. *in l. in delictis*, *ff. de nox.* sequitur Ang. in malef. in verb. dicto maleficio semper astitit; ad fin. Socin. *consil.* 262. in causa magn. *col. ult. lib.* 2. Hippolytus cons. 25. *ultra ea. col.* 5. Et hæc adde *ad l.* 1. *&* 2. *ff. de recept.* & ad ea quæ latè tradit Florianus in disput. sua, inquisitus *in* 2. *dub.* Cotta *in Memor.* Clarus 3. *sent.* §. *testamentum* q. 19. differentiam facit inter bannitos simpliciter, & bannitos ad mortem, eorumque bona.

Bapheus, tinctor: & Baphe, tinctura; utrumque à βάπτω ductum quod est tingo, colore inficio: Justin. *lib.* 11. *Cod. tit. de muril.* Baphei. (alii Baphii) inquit, per quos & privata nostra substantia tenuatur, & species gynæcii confectæ corrumpuntur. Idem *in tit.* de vest. olob. purpur. Ad Baphia, ait, Phœnices. Spieg. βαφεῖς autem tingendæ purpuræ Imperatorum præerant. Porro de procuratore Baphii meminit Eusеb. *lib.* 6. *c.* 32.

Baphia, taberna est tinctoria βαφῶν. Hinc Lamp. *in Alex.* Purpura Alexandrina, vulgo Probiana dicitur, idcirco, quod Aurel. Probus præpositus baphiis, id genus muricis reperisset. Apud Phœnices autem tingebatur pretiosissima purpura quorum tincturam Suidas appellavit oxon. ... Hinc Oxobapta in l. C. *qua res alien. non poss.* Corruptè ergo ibi dipapta legitur. Alc. *C. de vest. olob.* l. *ult. lib.* 11. Spieg.

Baphia, (ait Briss.) sunt officinæ infectorum; qui vestibus purpura & cocco tingendis operam dabant. *l.* 2. *& leg. pen. Cod. de murileg. lib.* 11. *l. ult. C. de vestib. olob. lib.* 11. quæ excepta ex *l. ult. C. Theod. de murileg.* Hujusmodi multa Baphia & in Orientis & Occidentis partibus Imperatores habebant quæ sub dispositione comitum sacrarum largitionum in Notitia Imperii Romani ponuntur. Præponebantur autem Baphiis procuratores, ut eadem notitia ostendit. Lamprid. *in Alex.* Ita ut Alexandrina purpura hodie dicatur, quæ vulgo Probiana dicitur, eo quod Aurelius Probus Baphiis præpositus, id genus Muricis reperisset. Briss.

Βαφὴ infectura, tinctura: de qua Jul. Pollux. *li.* 1. *c.* 4. & *lib.* 7. *c.* 30.

Bapte: vide infrà Sericobaptæ.

Baptisma vel Baptismus, βαπτισμὸς Græcè: Latinè Immersio seu lotio. Baptismus quidem per aquam confertur, ut res invisibilis per visibile illud lementum operatione Spiritus sancti conferatur. Sicut enim aqua corpus visibiliter purgat exterius, ita quoque baptismus spiritualis latentem animam. Unde D. Augustin. ait: Unde ista tanta virtus aquæ ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Pagani sive gentiles circa fontes templa sua facere solebant, vel saltem ibi semper aquam habebant, per cujus aspersionem purificari credebant, sic quodammodo figuraliter ad baptismum tendentes. Non tamen ab eodem sumpsimus consuetudinem baptismi, imo à tribus, quæ in veteri testamento fuerunt, scilicet à cataclysmo (id est, diluvio) à mari rubro, & à Jordane quæ baptismi figura fuerunt. Baptismum igitur Dominus instituit. Et ipse Dominus baptizatus est tum in Jordane à Johanne, Matth. 3. tum in sua passione. Unde inquit, baptismo habeo baptizari, quo coarctor, usque dum perficiatur. Luc. 12. Illud sciendum, baptismum reiterari nefas esse: unde & titulus est Codicis: ne Sanctum baptisma iteretur. Anchor. Secundus baptismus, non purificatio, sed incestus est, *l.* 1. & ibi Goth. jam. *d. tit.*

Baptisterium dicitur lavacrum, quod ex spoliario ingrediebatur conversim, & è regione frigidarii baptisterium erat. Plin. Cæcil. cujus in contrariis parietibus duo baptisteria, veluti ejecta sinuantur abunde capacia. Vitru. Cæterum Bapto verbum Græcum, tingo significat. Baphia loca, ubi lanæ tinguntur, Servius appellat, Diaphum purpura bis tincta, & consequenter prætexta, nobilior Ciceroni Servioque. Johan. Bapt. comment. in Epist. Sidon. Apollin. ad Domitium *lib.* 11.

Baptizare è Græcorum verborum numero est, quæ modica inflexione facta olim sunt conversa in Latinitatem, *l. C. ne sanct. bapt. iter*, Utuntur Impp. vocabulo rebaptizare. Spieg.

Baratrum, carcer apud Athenienses.

Baraam expilare, in Placit. Feud. *de pac. tenen.* §. *si quis altum ceperit.* Plena barba. Gothofr. *ad l.* 18. *princ. C. de test. milit.*

Barbaræ nationes, quæ alio jure utuntur, quàm Romanorum Principum Constitutionibus, *l. nulli Cod. de episc. & cleric.* §. *quod si testator.* Spieg.

Barbarus primò dictus est Græcis, omnis qui non Græca, sed quacunque aliena loqueretur lingua; quod ipsis graviter loqui videretur. Tan-

Tandem viri sunt & Latinis Barbari, qui aliena utentur lingua, vel ipsis non intellecta vel inconcinnè duriterque prolata. Nunc quisquis loquitur peregrina, & nobis incognita lingua, aut moribus est inconditis & horridis, is est nobis barbarus: ita quibus tantum cognita est lingua Germanica, iis omnes aliæ linguæ sunt barbaræ, quod ipsi vocant *welsch*. Et hi jam diu satis, non tamen frustra ab Italis vocati sunt Barbari: quod Latinam linguam graviter & inconcinnè loquerentur. Dei tamen dono, & clarorum diligentia virorum, nunc barbariem exuerunt, & utraque lingua cum Italis certare possunt. Sed quantum linguæ barbariem ademerunt, tantum eandem moribus adiecerunt, per mercatores & milites peregrè allatam. Inde est luxus in vestiendo, & vescendo, CHRISTI contemptus in maledicendo, & insania in potando: quod Volzius Exabbas queritur in suis Observ. Adde Gellium *lib.* 5. *c.* 20.

BARBARÆ gentes, initio omnes præter Græcos dicebantur, (Paul. Apost. *Rom.* 1. Græcis & barbaris) etiam Romani ipsi jam Domini; post Latini, & Itali ea sunt nota exempti, donatis provinciis omnibus civitate, & in Senatum ex illis compluribus etiam adscriptis, qui fuerunt Senatores, ut attestatur Lud. Vives, tametsi Romam nunquam viderunt. Cæterum Barbarici nomine illi soli sunt notati, qui sub Romano imperio essent, eique parebant, *l.* 26. *C. de episc. & clerte.* *l.* 2. *C. quæ res vendi non possunt*, *l.* 6. §. *ult. ff. de bon. dam.* Sic Rhenus noster duas dicebatur habere ripas, hanc citeriorem, illam ulteriorem, Barbaram: cujus meminit Jure consulti. *in l. Lucius. de Evict.* & Claudian. O quoties doluit Rhenus qua barbarus ibat, Quod te non geminus frueretur judice ripis. Spieg.

BARBARICARII vel Barbaricarii vocabantur, qui argento vel auro, vel ære, callidas & bucculas tegebant, & decorabant ut apud eos est *l.* 1. *de fabri. in C. Theod. l.* 7. *fi. Cod. de palat. sacr. larg.* Sic. acpe in *l.* 1. *p. de excus. artif. lib.* 10 *C.* & in Notit. Quo loco de .. [illegible] sacr. largit. in partib. occidentis agit. Est hoc vocabulum corruptum *in l.* 2. *de propo t. argent. in reb. lib.* 12. *C.* & *in l.* 1. *de privilegiis schol. cod. lib.* ut & in Notitia. Bud. Donato *Æn.* 11. Barbaricarii dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas, & animalium, & aliarum specierum imitatione subtilitate veritatem. Palæmon in glossis: Barbarica ornamenta ex auro. Cujac. *in l.* 1 *C. de excus. artific. libro* 10. Hi ipsi dicuntur & Phrygiones, quod Phryges acu pingere primi instituerint, ut annotat Turneb. *lib* 5. *advers. c.* 25. Nec novum est Phrygas dici barbaros, ut apud Horatium, Græcia barbariæ lento collisa duello, id est, Phrygiæ: & apud eundem, Sonante mixtum tibiis carmen lyra, hac Lydium, illis barbarum, id est, Phrygium: & apud Maronem, Barbarico postes auro spoliisque superbi, id est Phrygio. Phryges enim opibus & auro abundabant, opinioque Græcorum erat, eos opulentos fuisse, ut & Persas. Itaque ut barbarus ætate Demosthenis dicebatur Persarum rex: sic barbaros, qui de bello Troiano scripsere, aut tragœdias illius argumenti attigerunt, Phryges intellexerunt: quanquam Latius barbari nomen pateat. Turneb. *lib.* 9. *advers. c.* 18.

BARBARICUM Fello *lib.* 2. appellatur clamor exercitus, videlicet, quod eo genere barbari utерentur. Imperatores verò *in l.* 2. *C. de comm. merc. & mercat.* Barbaricum sumunt pro barbarorum solo, loco & terra. Sic & apud Ammianum Marcellinum *lib.* 18. visus in barbarico miles per Hortarii regna transibat intacta. Eutrop. *lib.* 9. *de* Deciis, patre & filio. Uterque ait, in barbarico, id est barbarorum solo, interfecti sunt. Idem lib. 7. Albis in Barbarico longe ultra Rhenum est. Prat. Briss. Alc. *ad l. finiis. De palatin. sacr. largit.*

BARBARICA lex appellatur Romana Alciato *lib.* 6. *pareg. cap.* 12. ex Plauto.

BARBARICA feritas *l.* 20. *pr. C. de postlim. reversis.*

BARBARICUS ritus in mensis, pro Romano, & frugali, cur à Plauto dictus, ostendit eleganter Alciat. *lib. parerg.* 6. *cap.* 26. Spieg. Vide & Majoragium *lib.* 3. *Miscell. cap.* 12, ubi explicat, quid sit Barbaricum.

BARBAROS in Impp. Constitutionibus accipimus, quicunque Rom. Imperio non parebant. *l.* 26. *C. de episc. & cler.* Sic & in *l. pen in fin. ff. de bon. damnat.*

BARBATI, apud Romanos joco proverbiali, dicti homines priscis ac simplicibus moribus rusticanæque veritatis: quod illic serò receptum sit, radere barbam. Eo spectat illud Juvenalis, Facile est barbaro imponere Regi. Quod de veterum horrida, non pexa barba accipiendum est. Hæc ceu molliter curata, per deminutionem Barbula, & hi qui eam gerunt, Barbatuli, appellati sunt. Cic. *in Orat. pro M. Cælio.* Spieg.

BARCAM Isid. *lib.* 19. appellat, quam quidam ab oneribus gerendis dictam putant, βαλλὶν vocari scribit Harmenopulus *lib.* 2. *tit. a.* ἀπὸ ναυτικῶν a Paulo *lib.* 2. *sent. tit.* 7. §. *levandæ*, Scapha nominatur Prat. vide etiam Cujac. *lib.* 2. *recept. sent.* Julii Pauli, *tit.* 7. §. *levandæ*, & Gothofr. *ad l.* 4. *princ. d. l. Rhod.*

BARDUS Nonio, vi proprià, & ingenio tardus. Nam, inquit, Græci bardos, tardos dicebant. Hom. Iliad.

ἀλλ᾽ ὅτι ἵπποι

βάρδιςοι θέειν.

Festo stultus, a tarditate ingenii dicitur. Huic opponit Zas. in Epitom. feud. [illegible] *de feud. success.* strenuum, virumque bellicosum. Prat.

BARO priscis Latinis pro bardo & stupido, τὸ βάρος pondus, moles, gravitas. Aliàs Barones sunt, qui inter nobiles opibus ac potentia antecellunt: idem qui Persis Satrapæ. Optimates, in appendice Aymonii *lib.* 5. *c.* 51. 52. 53. Otto Frising. *lib.* 7. *c.* 25. equites Capitanei, Vasalli regii, Sigebert. *Chronic. A.* 1160. Flau. Blond. *lib.* 5. *decade* 2. Lombard. *lib.* 1. *tit* 14. Hector. Boeth. *histor. Scot. lib.* 11, sub vassallis autem regis Capitanei ac Proceres omnes, Duces, Comites, Marchiones, continentur in feudis. Unde apud Othonem Frising *lib. Frid.* 2. *cap.* 12. & 16. Marchio in Baronum numerum refertur. Gallis in lege Salica Baro passim pro mare seu viro, ut & Lombard. *lib.* 1. *tit.* 9. Jure Gallico jam Baro est, qui in suo territorio summæ, mediæ, & infimæ coercitionis, item nundinarum jus habet: ut deportandi, decollandi, suspendendi, cremandi, &c. Jo. Butilerius *in summa rurali.* Prat.

BARO ἀπὸ τοῦ βαρῶ, dictum putant Alber. & And. Alciat. *de sing. certamine cap.* 32. βαρύτης enim gravitatem significat. Baronis vulgare nomen esse, proque genere so, insignique homine accipi is Plin idem *lib* 5. *parerg. c.* 16. Hunc ita defin. Bald. *in c. inactuit. de elect.* ut si quisquis me

mixtum mistumque imperium in aliqua castro oppidove concessione Principis habet.

Baros, inquit Erasm. Græcè nonnunquam fastum significat, & Latinè graves viros dicimus eximios magnæque autoritatis, unde suspicor & vulgo nunc dici Barones, qui generis ac virtutum autoritate cæteris præeminent. Spieg.

* Barones in specie dicuntur, qui præeminentiam ultra Nobiles simplices habent, seu qui de Baronatu investiti sunt, quamvis etiam sine territorio creari soleant.

Appellantur 1. simpliciter *Freyen A. B. pr.* 2. 2. *Freyherren*, *Consti. Impp. passim*. 3. Semper *Freyen*, ut Limburg & Westerburg. 4. *Freyherren des Reichs*. 5. simpliciter Herren, ut Barones Russi, & Schonburgici. 6. *Edle Herren*, ut Comites Mansfeldenses, Lippenses etc. Quocunque tamen nomine appellentur, nobilitate ac dignitate pares æstimantur. Et omnes generali vocabulo *Herren*, comprehenduntur. Ita in subscriptionibus Recessuum Imperii *Von der Graven und Herren Wegen*. Baronum quidam mediatè, quidam immediatè Imperio sunt subjecti; quidam de Baronatu ab Imperio sunt investiti, quidam verò non nisi à Principibus feudalia vel allodialia bona possidet. *R. J. de anno* 1524. §. *Wie Wol auch*. In quo superioritas Principum, quibus tales Barones subsunt consirmatur, & additur, eos non aliter etiam ad eas dignitates ab Imperatore admissos, quàm cum expressa reservatione juris. Principibus illis competente. Sic videmus hodie multos Barones, qui neque ad Comitia, neque ad Conventus circulorum *Reichs und Creystage* vocantur, sed sunt partim Landsassii, partim permanent plerumque sub corpore *der loblichen freyen Reichs-ritterschafft*, ratio, quod non habeant bona, *die einen gevvissen anschlag in der matricul*, sed eorum bona tantùm dicuntur *adeliche oder Ritterguter*. Moribus Germaniæ Comitibus Barones ferè æquiparantur, ac inter eos exiguum censetur esse discrimen, nisi quod Baro de Comitatu non sit investitus. In Constitutionibus Imperii Comitibus æquiparantur 1. quoad leges vestiarias. 2. in privilegio Austregarum. 3. in munere judicis ac Præsidum Cameræ. 4. in jure suffragii comitialis. 5. in titulaturâ. Illustres enim appellantur. 6. in jure territorii ac Regalium. Vid. Ref. Pol. *de anno* 1548. *tit.* 13. *O. C. P.* 2. *tit.* 3. *& seqq. P.* 1. *t. pr.* sunt & Barones, qui quibusdam Comitibus præferuntur. v. g. Barones Russi, Limburgi, Waldburgici.

Cæterum jus creandi Barones est de Reservatis Imperialibus, quod jus tamen Archiducibus Austriæ ex privilegio competit.

Vid. Paurm. *de jurisd. Imp. lib.* 2. *c.* 11. Chiten. *syllog. rer. quot. thes.* 26. Reinckin. *de Regim. secul. L.* 2. *class.* 4. *c.* 15. Besold. *Dissert. de Comit. & Baron.* Speidel. *verb. Freyherr*. Limn. *de J. P. lib.* 4. *c.* 5. *Burgold. Limn. enucl. L.* 2. *c.* 16.

Barrones, quam probam esse putavit dictionem apud Cic. *de Fini.* 2. interpres doctiss. inquit, quasi nasci quosdam homines, & sola corporis mole graves, ut sunt barri, id est, elephantes: quorum vox Barritus dicitur. Qui elenchum illius comment. addidit, Barones, ait, per simplex r, dicuntur Potentes & Principes: citatque Cic. *ad Attic. li.* 5. *Epist.* Sed fortè non minus fallitur, quàm ii qui putant, Ciceronem in eodem opere Francorum meminisse. Id errati primus omnium Rhenanus restituit. Nam & hic lectio corrupta videtur, pro Brrones enim reponendum Varrones, haud vulgariter eruditi quidam monuerunt. Insulanus tamen, ceu probum Baronis verbum, agnoscit apud Cic. receptum, & ait, eminentem atque majorem aliquam potestatem significare: Italosque nomen Baroncelli inde, suo more, tanquam minorem Baronem finxisse. Alciatus Verones, inquit, seu imitatione Dorica Barones, accepi populos Hispaniæ esse: sic à fluvio, cujus Mart. quoque meminit, dictos: qui solebant Principibus apparere, & excubias facere: quos & verisimile est eligi solitos prægrandi corpore, quamvis mente stolida essent: quod hujus militiæ proprium est. Hæc ille. Sed an rectè Baronis voce significetur, qui Germanicè *Freyherr* dicitur, adhuc quærendum esse puto. Constat autem consensu interpretum Pontificii juris, Barones Comitibus præponendos, in Epigrapha *c. grandi de supp. negl. prel. lib.* 6. Cæterum in Placitus Feudalib. Barones numerantur, inter Valuasores, & Vasallos, vocabula illota, ut ait Prætor noster Zas. Sed teste Barone à Tautenberg, nostris, h. e. Germaniæ morib. Comiti Baro prorsus æquiparatur, nullumque est inter eos vel dignitatis, vel præeminentiæ discrimen: nisi quod de Comitatu non sit investitus Baro: qui tamen in omnibus rebus suscipiendis, honoribusque administrandis, haudquaquam Comite censetur inferior. Baro item mulier fuit Philosophiæ dedita, ut scribit Suidas: quem P. Manutius allegat. Ex eo Philosophos, qui stolidiores essent, non Philosophos, quod eo nomine viderentur indigni, sed Barones vocabant: ut quasi mulierculæ per contemptum appellarentur. Cic. *ult. Epist. lib.* 9. *Fam.* Ille Baro te putabat quæsiturum, num unum cœlum esset, an innumerabiles; Sic enim ille hunc locum emendavit. Quamvis Eras. inter eas voces Baronem commemorat, quæ videntur una cum barbarico imperio invasisse. Spieg.

Bariselli, *feymer* vulgo, apud Sicambros seu Vvestualos, umbram præ se ferunt Quæstorum, Triumviralium parricidii capitalium. Zas. *in l.* 2. *de orig. jur.* Bald. *in usib. Feud. in tit. de prob. feud. alien.* §. *preterea* 2. Barisellos nominat singulares judices, sine certo triqunali judicantes. Spieg.

Bases quarum meminit Jabol. *in l. hæres meus*, 100. §. *pen. ff. de leg.* 3. dicuntur orbiculi illi, quibus vasa in mensis collocantur, ne toralia polluantur. Quamvis apud Jureconsult. verba mendosè circumferantur. Sunt & alii majores, ut sessiones statuarum, columnarum, sive fabricarum, quæ à fundo consurgunt, & suppositæ fabricæ sustinent pondus. Et de his intellexit Pomp. *in l. penult. ff. de verb. sign.* Cotta *in Memorabilibus*. Spieg. Sunt & sustentacula seu fulcra cujusque rei imæ partes. Alciat. *lib.* 4. *parerg. cap.* 2. pedamenta, Prat. Translatè ad viros præcedentes refertur.

Basilica Ἀπὸ τοῦ βασιλέως dici putat Festus *lib.* 2, sunt autem locus publicus, in quo judicia exercebantur, Fabio *lib.* 12. venaliaque proponuntur Alciat. *lib.* 1. *praetermiss.* ex Vitruv. *& l. pediculis*, §. 3. *de aur. & arg. leg.* & vero, quia ab Rege ducantur, domum regiam, palatiumque significant eidem in rubric. C. *de sacros. eccles.* quam significationem templis convenire ibidem scribit: quia est Regis æterni palatium. Archidiac. *cap. non oportet* 2. 42. *distinct.* Venalitiarios tabernas in Basilicis habuisse patet *ex l.* 32. §. 3. *de auro & arg.* librorum etiam tabernæ in iis erant, teste Asconio. Hot.

Basilica etiam libri, sunt, quibus continentur

tur leges ab Imperatoribus promulgatæ, vel compositæ, qui libri hodie extant Græcè scripti, quibus lux magna juri nostro civili adfertur. Prat. Hi libri ad illustrandum & interpretandum valde conducunt: non ad emendandum & interpolandum jura nostra, non ad decidendum: quia autoritate publica, quæ sola jus facit, in hoc Occidentali Imperio, carent. Vigli. Zuich. *in præfat.* ad Theoph. Goedd. *ad rubr. de V. Sig. n.* 31.

Basilica Ulpiano & aliud designat: Sacram rem, vel religiosam, inquit Ulpian. vel usibus publicis, in perpetuum relictam, ut forum, aut Basilicam, ut hominem liberum, inutiliter stipulor, quamvis res sacra, prophana fieri, aut usibus publicis relicta, in privatos usus reverti, & ex libero servus fieri possit, *l. inter stipulantem. §. sacram, ff. de verb. oblig.* In cujus interpretatione admonui, Basilicam apud Ulpianum non significare locum ipsum, in quem Christiani conveniunt, Deo dicatum (quamvis in ea significatione dictio hujusmodi apud Hieronymum, & alios Ecclesiasticos scriptores, nonnunquam legatur. *c. perlectis, §. ad Episcopum 25. distinct.* à quibus & illud scriptum invenio, quod cum Gothi urbem Romam irrupissent, illos in primis securos, inviolatosque sinebant, qui in Apostolorum Basilicas confugissent.) Etenim fuit Ulpia: ut alibi scripsi, religionis Christianæ infectator crudelissimus, ut verisimile non sit, dicata Christo, ejusque discipulis templa, tantæ apud eum dignitatis fuisse. Sciendum itaque Basilicam propriè significare locum, in quo negotiationes privatæ, consilia & judicia exercebantur: dicta Basilica, quasi Regia. Græci enim Βασιλικὴν, regiam appellant. Debent quippe (ut Vitruvius Architectus in quinto tradit) Basilicæ adjunctæ esse foro. Et quam calidissimis partibus, ut per hyemen, sine molestia tempestatum, possent se in eas negotiatores conferre. Iudicia autem peragi solita in Basilicis, indicat Quintilianus 12. Trachali oratoris vocem, cum in Basilica Julia diceret auditam laudatamque fuisse, ex quatuor tribunalibus. Et Plinius *in Epistolis*, Descenderem, inquit, in Basilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debeam. Sanè Basilicam principio locum fuisse constat, quo sub tectum, & ante vestibulum ædium Principes ad jus dicendum conveniebant, cui dignitatis gratia, tribunal postea additum est, tanquam plus inesset authoritatis, quod judicia publica ante domos darentur. Ac deinde, quo Basilica laxior esset, primariis tectis non sufficientibus, porticus intrinsecus hinc atque hinc additæ sunt. Quatuor porro Basilicas Romæ fuisse legimus. Primam Basilicam Romæ Cato Censorinus magna mole construxit, ut Plin. *de viris illust. cap.* 47. testatur, quæ Porcia appellata est. Secunda dicta est Opimia (in qua cœnaculum erat) quòd in ea seniores assiderent. Hujus meminit Varro *lib. 4. de lingua latina.* Tertia fuit Pauli, quæ 1000. & 500. talentis taxata, mox Fulviæ consecrata fuit, quam columnis è Phrygibus mirabilem inter magnifica loca Plinius *lib. natur. histor.* 36. *c.* 15. Papiniusque ad nomen alludens eleganter Regiam dixit, cum *in 1. Sylv.* ait:

Illinc belligeri sublimis Regia Pauli.

Aliam denique Juliam, Centumviralibus caussis dicatam, Iulius Cæsar construxit, cui construendæ tradit in quinto Vitruvius, se præfuisse. Vide *Plin. lib. 5. epist.* Suet. *in Caligul.* Varro 4. *de ling. lat.* & Victorem. Brisf.

Basilicas vias nostrates interpretantur prætorias, & consulares, hoc est publicas magnasque, *l. 2. §. Viarum ff. ne quid in loc. publ.* Nam quod magnum est, Basilicum dicitur. Et Græci Βασιλικῶς, pro magnificè, proverbiali figura dicunt. Grandioremque & excellentiorem brachii venam Physici Basilicam dicunt; tres esse venas in brachiis tradentes: Basilicam, cephalicam, & nigram, seu, quod in medio harum sit, mediam, communemve, quæ in furore & delirio Scindi solet. Joan. Corrasius *lib. 6. Miscellaneorum, cap.* 18. Fuere & aliæ Romæ Basilicæ, ut Basilica Pauli Æmilii; Ulpia. aliàs Traiani, Sempronia, Argentaria, Thermarum, ut ex Victore, Onufrio, aliisque constat. De quibus *Plin. lib. de vir. illustr. & lib. 5. Epist.* Suet. Victor. Varro *lib. 4. de ling. lat.* Prat.

Βασιλικῶν. Βασιλικῶν libros vulgo ἑξηκοντάβιβλα nuncuparunt, quod sint 60. divisi in τεύχη, sex, non quatuor, ut plerique putant. Auctor eorum est Leo philosophus; ut Harmenopulus scribit, & Theodorus Balsamo in versib. Heroicis apertè testatur. Sed adjungit Leoni Phocium, quod eodem tempore hic canonibus, ille legibus digerendis operam impenderet. Basilius Macedo cum filiis Constantino & Leone Philosopho edidē at jam ante πρόχειρον distinctum titulis sexaginta. Eum consequutus Leo filius promulgavit Βασιλικῶν libros 60. eodemque tempore Phocius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκάνονα (quo titulo & alii quidam libri ante eum fuerant) distinctum titulis 14. quem & προκανόνα appellatum reor, quia præponatur is Phocii liber Canonibus, quod Balsamo in præfatione ad Phocium significat his verbis: πρὸ τῶν κανόνων συγκεφαλαιωθέντα, qui multò post Phocium in eum, & in Canones omnes commentaria scripsit jussu Manuelis Imperatoris, vir Iuris & legum peritissimus, ut Nicetas scribit in Isacio Angelo. Cujac. *observ. lib. 6. c.* 9.

Βασίλισσα, sensu dicitur, quo Augusta, quæ Regis, Imperatorisve uxorem significat.

Basilinda Iulio Pollu. *lib. 9. Onomast.* lusus, quo per sortem fit rex & minister, & ille huic laboriosum quid imperat. Vide *l. fi. C. de Alea. lib. 2. parerg.* in verb. Lusum aleæ. Alcia. Prat.

Basiliscus Festo *lib.* 2. serpentis genus, vel quod in ab capite album habeat instar diadematis, vel quod reliqua serpentum genera vim ejus fugiant. Prat.

Basiliscus etiam tyrannus fuit sub Imperatore Zenone: de quo accipiendum putant *l. decernimus* 16. *C. de sacros. eccles.* Hujus meminit Suidas: & vide de eo Nicephorum, Procopium, & Zonaram. Prat. Meminit & Basilisci hujus Cujac. *observ. lib.* 3. *c.* 19. Vid. omnino Gothofr. *nota ad d. l.* 16. pr. & med.

Bastaga, munus ferendi res necessarias ad exercitum. Goth. ad *l. 3. C. de cohort.* vel munus sive onus fiscalium rerum jumentis portandarum in Valentii. & Valentis ad Festum *constit. l. de cohortalib. lib. 12. C.* & in Leonis Imp. *lib. de bellico adpar.* Bastagam autem privatam sub dispositione Comitis largitionum privatarum divinæ domus: Præpositos verò bastagarum sub dispositione Comitis sacrarum largitionum Notitia collocat. Corruptum verbum, quibusdam videtur: Nam βάσταγμα Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ βαστάζειν. Hot. Brisf.

BASTAGARII, quibus id oneris incumbit *l.* 4. *&* 8. *de murileg. libri* 11. *C.* Hi vecturæ rerum ad ærarium pertinentium serviunt, quam jumentis faciunt. Spieg. Briss.

BASTAGARIOS etiam dici putat Alciat. *rubr. de murileg. lib.* 11. *C. qui necessaria militibus* portabant. Opinatur idem fuisse eos, qui vestes ad tincturam ferebant, referebantque. Vide & Conn. *lib.* 4. *cap.* 15. *n.* 3.

BASTARDI ex stupro maris ac virginis vel viduæ honestè aliàs viventis nati. Vult. *comm. Inst. de patr. pot. ad princ. n.* 10.

BASTARDI vulgo à Germanico *Boes art*, id est, degeneris ingenii. Et ideo pater non omnino certus est, quasi tamen quodammodo certus est; qua de causa ei etiam omnino ab intestato non succeditur, & ex testamento jus liberi non semper solidum accipiunt. Cujac. *in exposit.* Nov. *Iust.* 18. *fol.* 44. fere in princ.

BASTERNÆ, transennæ, protecta in ædibus spaciandi gratia: item vehicula, rhedæ, lecticæ. Cujac. 13. *obser.* 30. Gothofr. *ad* 3. *l.* 12. *§.* 4. *med. C. de ædific. privat.* ubi basternia leguntur.

BATIOLA, vasis genus Nonio: qua voce usum Plautum scribit: ex quo didici eam auream fuisse.

BATILUM è ferro ducitur, quo prunas, & cinerem è foco tollere solemus, ut aliò transferamus. Horat.

Prunæque Batilum.

BATTOLOGIA iterationis vitium est, nomen habens à Poëta Batto, cujus meminit Favorinus apud Gell. *lib.* 3. *cap.* 18. qui dum simulacra & statuas versibus & hymnis celebraret, eandem sæpius cantilenam recinere solebat: Inde verbum βαττολογεῖν, id est, multa, & ea quidem inania loquor, eademque sæpius repeto: quod quidem verbum adeo fuit vulgo usurpatum ut D. Matthæus eo sit usus, c. 6. ubi Christus ità loquitur. προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί: Orantes autem ne battologizetis, sicut Ethnici. Et huc alludens Ovid. *lib.* 2. *Metam.* Battum quempiam eadem facit iterantem:

Sub illis

Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis.

Cujus βαττολογισμὸν ridiculè imitatus Mercurius,

Et me mihi perfide prodis,

Me mihi prodis, ait:

Quin & ipsum Ovidium eodem vitio laborasse contendit, probatque Scaurus apud Senecam *controversiar. lib.* 5. *in* 28. *controvers.* Quo etiam loco scribit Seneca ipse, Montanum Votronum declamatorem egregium, hoc vitium habuisse, ut sententias suas repetendo corrumperet, dum non esset contentus, unam rem semel bene dicere, ut de eo testatur Tiraq. *in* 9. *l. connub. gl.* 1. *parte* 9. *n.* 26.

BAUCALIUM Alciato *lib.* 1. *prætermiss.* vas vinarium.

BAUCALIS est, quo utimur æstate refrigerandis in aqua cyathis, Alciat. *lib. prætermiss.* 1. Nicarchus in Epigram.

Μὴ κάμνε, μὴ φύσα μάτην τὸν καινὸν ὕδωρ.
Εἰς τὸ θέρος χαλκῶν βαύκαλιν ἠγόρασας.

BAUCISMUS, inquit Pollux à saltatore Bauco, commessatoria saltatio nomen sortita, molliscula illa quidem, & delicatos membrorum flexus habens. Camerar.

BAXEA calceus philosophicus, philosophica crepida. Turneb. *lib.* 7. *advers. cap.* 20.

B E.

BEARE Ulp. ait, est prodesse. *l. bonorum appellatio §. naturaliter de verb. sign.* Spieg. & beatum facere. Prat.

BEATE vivere, honestè, interpretatur Cicero, cum virtute vivere. Spieg.

BEATI dicuntur divites: qui cæteris prodesse possunt, & debent. Dicuntur item simili ratione fœlices. *Alc. de verb. sig.* Etenim beatum volunt eum, qui extra aleam sit fortunæ, quique sortem suam nolit commutatam. Quod rectè dubitat Insulanicus Huttenus, an cuiquam mortalium contigerit unquam: imo nec illi L. Syllæ, qui proprio cognomento dictus est Felix. Vera beatitudo est æterna & cœlestis illa, propter quam manifestandam, verbum caro factum est. Spieg.

BEATUS, inquit Varro *lib.* 4. is qui multa bona possidet, & is opulentus ab ope, cui eæ opimæ. Hinc Ulpianus bona dicta scribit quod beent, id est beatos faciant. Hot.

BEATISSIMOS Patriarchas & episcopos in Constit. subinde compellat Iustinian. Nec caret mos ita compellandi exemplo vetusto, vel D. Hieron. testimonio.

BEBIUS Marcellinus. Intelligitur Bæbius Marcellus, de quo *in l. Bæbius ff. de pact. dot.* esse ille, quem Dio scribit sub Severo capite damnatum. Cujac. *observ. lib.* 7. *cap.* 2.

BEGARDI & Beguinæ, viri & mulieres infideles, quæ cum nulli promittant obedientiam, neque propriis renuncient, neque profiteantur aliquam regulam approbatam, religiosæ nequaquam existunt: quanquam habitum, qui Beguinarum dicitur, deferant, & adhæreant religiosis aliquibus, ad quos specialiter trahitur affectio earundem. de quibus habetur *in clem.* 1. *de religios. domibus, & in clem. ad nostram de hæret.* Io. Bello, Etymolog.

BELLARIA à G. Budæo in Forensib. quæ vulgo Species dicuntur, Gallis *espices*. Græcis ἐπαίσματα ex Aristot. τοπικῶν. 6. Est & alia bellariorum notissima significatio. suntque cibi melle, & saccharo conditi, quæ mensæ secundæ appellantur Alciato, quod & ante Gellius docuerat *lib.* 13. *c.* 11. Prat.

BELISARIO duce Iustiniani Africa fuit à Vandalis recuperata, *l.* 2. *§.* 13. ubi Gothofr. *C. de offic. Præf. Prætor.*

BELLE dubitare, apud Terentium Clementem *in l. cum ab uno. de leg.* 2. Spieg. vide infrà *Belle.*

BELLE quæri potest, *l.* 2. §. *ult. ff. de suis & legit. l.* 4. §. *ult.* quibus modis pignus

BELLE tractari potest, *l.* 2. *tractari, ff. ad S. C. Tertyll.* Briss.

BELLE desinit *l.* 5. §. *& belle, ff. de oper. nov. nunc.* Briss.

BELLE dictum *l.* 3. §. *Aristo. ff. de Rivis. Briss.*

BELLISSIME putabant *l.* 20. *ff. de fideic. libert.*

BELLISSIME quæritur, l. 1. *§. bellissime, ff. ut legat. no. cau. l.* 7. §. *bellissime, ff. quod vi aut clam.* Briss.

BELLISSIME scribere, apud Ulp. *l.* 1. *quod leg.*

BELLISSIMA repletio. *l.* 15. §. 4. *C. de test. manum.*

BEL-

Bellissime scribere, apud Ulp. *l. 1. quod leg.*

Bellisима repletio. *l. 15. §. 4. C. de testam. manum.*

Bellica captivitas. Olim in bello capti per hoc servabantur, fiebantque sapientium servi *§. servi autem. Inst. de jure pers.*

Bellum bifariam accipitur, & pro pugna ipsa, ut apud Salustium, in eo bello trecenti milites desiderati. Hermog. leg. ex hoc jure in princ. *ff. de justitia & jure.* Ulp. *in l. bello amissi. & l. ult. de excusat. mun.* Et pro eo tempore, quo in militia sumus. ita accipitur Instit. *de excus. tut. §. filii autem. l. 3. §. 1. ff. de incend. ruin. naufr. & l. in bello, ff. de captiv. & postlim. revers.* Aldobr. *d. §. filii autem.* Instit. Bellum verò ita rectè definierimus, ut sit legitima defensio adversus offensionem imminentem, vel praecedentem. ex publica vel privata causa, ubi enim nulla est laesio injusta, ibi nulla potest ce.seri defensio, quae bellum justificet. Oldend. Porro etiam Bellum dicitur, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hostium causa, *c. justum. 23. quaest. 3.*

Bellum justum habetur, quod denunciatum ante & indictum est. Verius autem est solum indicendi belli arbitrium esse apud Principem: id est, Christianorum Imperatorem, aut Regem, si absoluta illa potestate cuncta metiamur, modo ea in commodum reipub. utatur. Qua de re eleganter tractat sacri Imperii Baronum per Germaniam doctiss. perilluſt eque ornamentum Fridericus à Tautenberg. *tit. 6. lib. 3. feud.* Quamvis & maximè justum bellum habeat suas calamitates: quarum meminit Augustinus de Civitate Dei, & Erasm. *in Chil.* Spieg.

Bellum justum est, quod ex edicto geritur de rebus suis repetundis, aut hostium propulsandorum causa. Prat. vel justum, quod propter defensionem suam vel suorum, quatenus exigit hostium temeritas, suscipitur, *l. ut vim ff. de just. & jur.* At dices: ea est definitio defensionis, non belli. Certè si defensionem à bello separabis, seditionem efficies, non bellum. Etiam cum Imperator indicit; Etiamsi totus orbis in unum conflatus indicat; Nam Imperator non magis potest bello laedere, quàm alicui rem suam vel vitam sine causa eripere. Rixentur ergo de bello commentatores in sempiternum, non justificabunt unquam, nisi ex defensione legitima. Hotomann.

Bellorum septem genera. Primum bellum Romanorum contra infideles. De haeret. *c. excommunicamus.* 2. Secundum est judiciale, quod fit autoritate judicis habentis merum imperium. De sententia excom. *c. dilectio: lib. 6. ff. de rei vend. l. qui restituere.* Tertium est praesumptuosum, quod faciunt inobedientes judici. *de poe. dist. 6. ad fin.* Quartum est licitum, quod fit autoritate juris, quo ad illum, cui conceditur. *de rest. spol. cap. olim de sent. excomm. cap. si verò. Cod. unde vi, l. 1.* Quintum temerarium contra illos, qui se juste defendunt. Sextum voluntarium, quo moderni Principes utuntur. *c. noli. 24. qu. 1.* Septimum est justum & necessarium, quod fit se & sua defendendo. Et in justo bello morientes salvi fiunt, caeteris paribus. *23. q. 5.* omnium vestrum, &c. fi homicidium, & ea caus. q. 8. omni timore. Quique pro Republica ceciderunt, ii perpetuum per gloriam vivere intelliguntur *§. 1. fin. Inst. de exeus. tut. vel curat.* Sed qui sine jussu Principis bellum ducit, tenetur *lege Iul. majest. ff. ad l. Iul. majest. l. 3. & in Auth. de armis. col. 6. & in Auth. mandatis Princ. col. 3.* Necessitate tamen imminente sufficit licentia magistri officiorum, secundum Host. *C. de Fab. l. fin. lib. 11.* De bello vide Archi. *in Rosario 23. q. 2. cap. justum.* ubi ponit haec septem genera. Spieg.

Bellum justum ideo videri non debet, quod triduo prius indictum sit, aut etiam si placet, decennio, nisi sincera conscientia suscipiatur pro tuendis bonis adversus malos, ac legitima & necessaria ratione ab iis, quibus Deus commisit gladium. Oldendorp. Doctores a gut magis, quàm utiliter disputant de bello, in *l. ut vim. de justit. & jur.* ac aliis locis. Spieg.

Bellum autem injustum dicitur quinque modis; primo ratione rei, ut si non est de repetendis rebus, vel pro defensione patriae, *cap. 1. 23. q. 2.* Secundo ratione causae, ut si voluntariè, non necessariò inferatur. Tertio ex animo, quando scilicet fieret ad vindictam. Quarto si non fit authoritate Principis. Quinto ratione personae, puta in persona ecclesiastica, cui non licet sanguinem effundere vide Jas. *l. ex hoc jur. ff. de just. & jure.* & Dec. *l. ut vim. ff. de just. & jur.* Hostiens. *& al. in rub. de treug. & pac. & 23. q. 1. & 2.* per totum.

Bellum etiam hoc tempus dicitur, quo cessatur à praeliis, aut intercedunt induciae. Sola pax finit bellum: Induciae dirimunt congressus. Praelium autem est conflictus bellicus. Induciarum tempore bellum manet, licet pugna cesset, Gell. *lib. 1. cap. 25.* Verùm tempore belli cum praescriptiones cessant, donec finiatur tumultus, *l. ab host. Cod. quibus non obiicit. long. temp. praescript.* Idem sentiunt Jurisperiti de magna peste. Bart. *in l. naturaliter. ff. de usucap. per l. ult. Cod. de fund. limitroph. lib. 11.* Spieg.

Bellum recuperatorium, quod scilicet ob recuperationem rerum ablatarum infertur, quo res ab hostibus occupatas repetimus: Defensorium verò, quod videl. necessariae defensionis gratia, non intervallo, sed ex continenti suscipitur; quo nos, & nostra tuemur. Verùm hoc non propriè belli nomen meretur, sed potius defensionis censetur facultas, cuilibet omni jure ipsoque rationis ductu permissa. quandoquidem vim atque injuriam propulsare, jus gentium permittit, *l. ut vim. ff. de just. & jur.* cum simil. notatis per dictum Baronem loco allegato: Bellum offensivum, bellum defensivum, ut vulgo loquuntur, in Barbarorum schola nata sunt vocabula. Spieg.

Belle, id est, eleganter & prudenter Nonio ex Plauto, & M. Cicerone: sic in variis Digestorum locis legendum censet Augustin. *lib. emend. 1. c. 9.* Locos eos referam. Primus est apud Ulpianum *in l. si debitor, 4. §. fin. ibi*, belle quaeritur *ff. quib. mod. pign. vel hyp. solu.* Secundum est apud eundem *in l. caeterum in princ. ibi*, non belle inquilinum *ff. de usu, & habit.* Tertius est apud eundem *in l. de pupillo. §. 9.* in ipso statim initio, *ff. de oper. nov. nunc.* Quartus *in l. 2. §. unde, ff. de suis & leg. ibi*; unde belle. Quintus *in l. 2. § tractari*, in ipso principio *ff. ad Senatusconf. Tertul.* In quibus locis falsò legitur in vulgaris Codicibus pro belle, velle: cum in illis Florentiae legatur belle. Prat.

Bellum à duello factum. Varro *lib. 6. ling. Lat.* existimat: quod & Alberico probatur. A beluis duci Festus *lib. 2.* putat, quod perpetua sit dissensio beluarum, utrumque etymon ve um esse potest. Bellum definire videtur N. Marcell.s, ut sit

fit pugna : hocque differre ait à prælio : quod prælia sunt partes, bellum verò ipsa congressio & pugna. Alii à Græcis deductum volunt, qui βέλος telum vocant, quasi quod telis geratur. Conan. *lib. 9. c. 5. nu. 1.*

Bellum adfectum Ciceroni *in Oratione*, quam habuit de provinc. consular. id est, pene confectum. Bellum, inquit, adfectum videmus, & verè (ut ita dicam) pene confectum, quod A. Gellius *lib. 15. cap. 5. Noct. Attic.* probat. Prat.

Bellicæ captivitatis ea vis fuit, ut servitutem induceret, quod Florentinus, & Marcianus ajunt. *l. 4. & 5. ff. de stat. hom.* & Iustin. probat. *Instit. de jure pers. §. servi.* Bellicæ hujus captivitatis supersunt reliquiæ quædam. Nam bello captus, capientis homo est : eo jure hodie utimur, quod exactissimè observant tempestatis nostræ milites. Cujus rei tractationem in aliud tempus rejicimus. Prat.

Bellum civile, factio, rebellio, captivum & servum non facit. Goth. *ad leg. 4. C. de ingenuis manumiss.*

* Bellum (respectu Imperii nostri) est concertatio publica, quam Imperator aut Status, contra hostes suos per vim militarem hostilemque ritè exercent.

Dispescitur in *universale & particulare*; illud Imperator adversus suos Imperiique hostes gerit : Hoc jure superioritatis Principes ac Status Imperii aut cum exteris aut inter se gerunt.

Bellum ab Imperatore nomine Imperii non aliter decernendum, quàm prævio Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum suffragio & consensu. *Instrum. pac. artic. 8. §. gaudean.*

Tenenda autem hic sunt sequentia 1. Militem nomine Imperatoris & Statuum conscribi. 2. eum esse in servitio Imperatoris & Imperii, & totum corpus appellari *die Reichs armee.* 3. Imperatorem aliquando à Statibus rogari, ut belli dux sit, si verò vel impeditur, aut aliquid videatur, Status Imperii ut plurimum Imperatori committere, ut ipse denominet Germanum, qui ducere debeat exercitum. 4. Ducem exercitus Imperii juramento obstringi Imperatori ac Statibus. 5. Duci adjungi Imperii vel Statuum nomine Consiliarios, *Reichs kriegs raethe.* 6. Addi etiam quandoque alios, ut commissarium lustrationis, ærarii militaris Præfectum, quibus à Statibus Imperii instructiones præscribuntur. 7. Totum exercitum juramentum præstare Imperio. 8. Articulos militares ab Imperio eis præscribi. 9. Stipendium ab Imperatore & Statibus constitui. 10. Exercitum pro defensione Imperii conscriptum extra illud deduci non debere, nisi prævio Statuum consensu. 11. Hospitationes militum fieri debere comitiali suffragio omnium ordinum. 12. Bellum geri nomine Imperatoris & Imperii, regulariter, nisi Statibus aliud visum fuerit. 13. Nova munimenta intra Statuum ditiones extrui aut firmari comitiali Ordinum consensu. 14. Judicium militare banno muniri nomine Imperatoris & Imperii. 15. Bello adquisita Imperio adcrescere. 16. Rationes tam accepti quàm expensi reddendas esse Imperii Statibus ab Imperatore deputatis. 17. Directionem belli Imperatori, non nisi Statibus consentientibus competere. 18. In stabilienda pace cum Imperatore status Imperii concurrere consilio & suffragio Comitiali ac libero. *Vid. Recess. Imperii passim. Capitulatio Ferdin. III. & Leopoldi. Instrum. Pac. Osnabrug. artic. 8. §. gaudeant, & acta comitialia Ratisbonæ novissima.*

Quod Principes ac Status Imperii attinet eis concessum est Regale belli, sive bellum geratur defensivè sive offensivè, modò utrunque justâ de causâ. *R. I. de anno* 1555. *§. nach dem aber. R. I. de anno* 1541. *§. und damit. Instrumento pacis artic. 8. §. gaudeant.*

Justa belli movendi causa censetur, defensio contra vim injustam. 2. subditos refractarios in ordinem redigere. 3. In alterius Status auxilium arma sumere.

In bello offensivo ante omnia Imperatoris præsentia, auctoritas & consensus requiritur. *keyserl. Landfried* de anno 1408. *§. Wo sich aber. R. I. de anno* 1555. *§. Wo sich aber.* Quod si aliter arma suscipiantur, crimen fractæ pacis publicæ committitur. Ideo in Camerâ Imperiali vel aulâ Cæsaris, mandata avocatoria contra eum decernuntur sub pœna banni ac confiscationis bonorum, ut milites dimittat, quæ missa plerumque per Fecialem *eines keyserl. Herolds* insinuantur, licet non raro hodie à potentioribus Statibus armatis spernantur.

Vid. *Mager. de Advoc. armat. c. 11. n. 254. & seqq. Lima. de J. P. lib. 4. c. 8. n. 250. & seqq. & ad Capitul. Carol. artic. 11. pag.* 185. Knipschild. *de jure Civit. Imper. lib. 2. c. 22.* Maul *de pac. publ. tit. de bell. indic.* Sinold. *vol. 1. D. 10.* Bocer *de bello.* Et secundum Jus Gent. H. Grot. *de jure belli ac pacis Gentil. simil. tract.*

Bellicarum coronarum genera hæc sunt Gellio & Plinio auctoribus, ovalis, navalis, muralis, obsidionalis, castrensis, civilis, triumphalis, de quibus infrà in voc. *Corona.*

Bellonarios glossæ interpretantur θεοφορουμένους. Martialis vocat Bellonæ turbam entheatam *lib. 12.* & de eisdem *lib. 11.* Alba nimis sævis lacerantur brachia cultris, Quum furit ad Phrygios enthea turba modos. Eosdem etiam Bellonarios appellavit Acro *in 2. Satyr.* Horatii : Bellonarij, inquit, lacertos humerosque concidunt. Cujac. *observ. lib. 11. c. 34.* circa finem. Erat secta quædam religionis. Prat.

Βέλος. Eo nomine, inquit Cajus, vulgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur; sed non minus omne significatur, quod mittitur manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι, admonet nos Xenophon, nam ita scribit, καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. Et tela simul ferebantur, hastæ, sagittæ, fundæ, tum plurimi lapides. Hæc *in l. si calvitur, 233. ff. de ver. sign.* Hot.

Belua, sive si mavis bellua, immanis fera. Hinc dictam quidam putant, quod sine lumine, id est, mente feratur. Equidem à bellando duci putem, quod perpetuò feræ inter sese pugnent. quod μεταφρενῶς accipiunt de eo, qui sciens falsum jurat apud Augustin. c. *homines, 22. q. 2.* Spieg.

Bene *in l. 1. ff si cert. petat.* accipi putat Alber. pro decens est, ita habent vulgati Codices in Pand. tamen Florent. aptius legitur è re. Prat.

Bene collocare pecuniam, id est, tuto, seu bonis nominibus, *l. 1. ff. de admin. & peric. tut.*

Bene est, pro commodum est seu bona ratione, Ulp. usurpat exemplo Ciceronis *l. 1. de reb. cred.*

Bene beatè, *l. fin. ff. de nund.* Briss. *parerg.*

Bene emere apud Ciceronem est carè emere : Sic & Martialis : Adeo benè emit, inquit, imo non solvit, Turneb. *lib. 3. advers. cap. 12.*

BENE ferre ætatem Cicero dixit quod nondum maturuit, neque vetustatem sentit. Turneb. *lib. 9. adverſ. c. 4.*

BENE gerere rationes, eſt ita rectè, ut nulli querelæ poſtea locus relictus ſit, ita ſe explicat Scævola *in l. teſtamento*; *18. ff. de fideci. liberr.* Prat.

BENE credere *l. 12. §. hoc amplius, ff. mandati*, id eſt, abſque ullo periculo & damni metu. Huic contrarium eſt malè credere, apud Plaut. *Pænul. Act. 3. ſcen. 2.* Briſſ.

BENE mane. Cicc.

BENE proſpexit apud Iuſtinianum, § *conſtitutio. Inſtit. de uſucap.* id eſt, rectè prudenterque. Prat.

BENE fit, quod bona fide fit, Accurſio *Leum, qui juravit, §. inpopularib. ff. de jurejur.* Spieg.

BENE natum apud veterem Novellar. interpretem in conſtit. interpretatur Accurſ. ingenuum, eum qui ſervus non eſt, *in auth. ſed hodie. C. de don. inter vir. & uxor.* in conſt. Nov. 22. §. *quod autem prius*, & rectè pro eo in Græco ἐυγενέστω, Prat.

BENE agier inter bonos, vetere Iuriſconſultorum formula M. Ciceroni frequentiſſima, ſignificari quidam ajunt bonos ex fide præſtare quæ apertè lingua nuncupata non ſunt, quò propendet Pauli reſponſum, *l. quia tantundem. ff. de neg. geſt.* Prat.

BENE fit, communis vox, qua in præfabantur: vid. Eraſm. interpretantem καλῶς ἔχει. Spieg.

BENEDICERE eſt, laudare, & gratias agere, bene precari, quod in dandi accuſandique caſu effertur ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ. Significat enim in ordinem cooptare, & probare, & conſecrare, & ordinare, *cap. 1. de ſupplen. neg. prælat.* Hujus benedictionis effectum tradit Panorm. *in d. cap. 1. verſ. quæro an alium, & verſ. præced* Accipitur etiam pro conſecratione, & confirmatione nuptiarum, de qua in can. ſenatum. 32. *diſt.* Qua in re ita cavit Leo Imp. Nov. [illegible] Spieg.

BENEDICTIONIS quoque appellatione hæredis inſtitutio continebatur Veteri Teſtamento, cujus rei exemplum eſt *in cap. 27. Geneſis*, & in Iacobi benedictione, quod & adnotavit Bald. in *proœm. Decretalium.* Prat.

BENEFICIUM, id eſt, benefactum, officium benignè præſtitum. Interdum non meritum & benefactum denotat, ſed factum, occaſionem, medium, cauſam: imo & delictum. Sic ea res abeſt beneficio furis, *in l. 46. de furt.* Damnum illius beneficio contigit. *l. 40. §. 1. de damn. infect.*

BENEFICIO illius ea pars acceſſit, *l. 7. fin. commun. divid.* id eſt, propter alteram acceſſit, vel occaſione illius. Briſſ. vel culpa illius. Hot.

BENEFICENTIA Victorio in M. Ciceronem eſt animi virtus, & quædam bonitas naturæ qua opibus ſuis, alios juvare, & beneficia in homines conferre delectamur. Alii eam definiunt, ut ſit exterior charitatis, ſive amicitiæ actus. Quidam hoc modo. Eſt liberalitas, ceu cognatio juſtitiæ, quæ communicat res non debitas jure præſertim civili, quas tamen aliquo modo jure naturæ communicare debemus. Hæ omnes definitiones eodem pertinent, poſtrema tamen cæteris explicatior; ad quam referendi vulgatiſſima juris regula. Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, benignè præſtandum eſt, *l. 2. in princ. ff. de ſol. matrim.* quæ tamen cum Bartoli *ad dict. l. 2.* diſtinctione recipienda eſt; vide ibid. Iaſ. *4. notab.* qui ἀτυμίαν diluit. Eandem regulam caſibus interpretatur Andr. Alciatus *ad dict. l. 2. verſ. niſi hoc ei.* &c. Spieg.

BENEFICIARII Feſto ſunt milites, qui vacationem habent munerum graviorum (munificea cenſa, qui non vacant, ſed munus Reip. faciunt. Feſtus *lib. 2.*) ut menſores, veterinarii, fabri, & alii, qui enumerantur *l. ult. ff. de jur. im.* Sed *in Nov.* Iuſtin. 13. putem ſignificari exploratores & indices, quos pro hujus miniſterii præmio habeat Prætor plebis immunes. Tertullian. *de fuga in perſecutione*, In matricibus, inquit, beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios & laneos & furea balnearum & aleones continentur: ubi ſane beneficiarios & curioſos non accipiam pro his, qui curam habent curſus publici, ut docui *in l. 3. de can. largit. tit. & tit. de curioſis*: ſed ut hoc loco pro delatoribus, à quibus & delatoria curioſitas dicitur *l. 6. ff. de jur. & fact. ignor.* Cæſari, Plinio, Agathio aliter benefi iarii ſunt corporis cuſtodes ſive protectores & buccellarii. Cujac. *in expoſ. Nov. Iuſtin. 13. in fin.*

BENEFICIARIÆ actiones ſunt, quas conditiones ex lege interpretes appellant, de quibus latiſſimè Bart. *in l. 1. ff de condict. ex leg.* Prat.

BENEFICII verbo plura ſignificantur. Accipitur enim pro privilegio à Principe alicui indulto *l. 3. ff. de conſt. prin. l. ex facto. 43. ff. de vulg. & pup. & l. ſi cui 38. ff ex quib. cauſ. major.* & latiſſimè interpretandum ait Iavolenus *dict. l. 3.* & ipſemet Princeps interpretari debet. Hujus concedendi cauſæ & rationes multæ ſunt: Ætas, ſexus, ratione Iuſtæ, ut reipubl. cauſa abſentibus, certa conditio de quib. paulo inferius ediſſeremus.

BENEFICIUM ergo eſt jus præcipuum, quod certæ perſonæ ratione ætatis, ſexus, conditionis, peculiariter attributum eſt. Prat. Sumitur etiam pro largitione aliqua, quæ civibus tantum Rom. concedi ſolebat ob res præclarè geſtas, ut ex orat. *pro Archia Poeta* M. Ciceronis liquidò conſtat. Et in beneficiis, inquit, ad ærarium delatus eſt. Hotoman. Ea largitio fere ex ærario fiebat ei, quem dux militiæ tribunuſve commendaſſet. Hotom.

BENEFICIO alicujus, pro opera alicujus Ulp. *l. ex damni. 40. §. 1. ff. de damn. infect. l. communi. 7. §. 8. ff. comm. divid. l. inter omnes 46. ff. de furtis.* Hotom.

BENEFICIUM etiam accipitur quandoque pro officio ac liberalitate gratuita, pro gratia exhibita, & merito, benefactoque in alium collato. Papinianus. Nec videntur hæc (sic) inter ſe contraria eſſe, cum beneficio affici hominem, intereſt hominis. Iavolenus. Beneficium (inquit) quod à divina Principis indulgentia proficiſcitur, quam pleniſſimè interpretari debemus. Bonifacius, Decet conceſſum (ait) à Principe beneficium eſſe manſurum, adeo ut non ceſſet, licet quædam cauſæ concedendi privilegii deſſent: *ut l. 2. §. fi. l. 3. de donat. l. intus, §. ſervus, de quaſt. l. ult. de decur. l. 2. 3. rerum amot.* Secus, ſi cauſa finalis ceſſaverit, *arg. qui autem de oblig. & act. l. Papinia. §. ſed nec de inoff. teſt.* Et mox: indultum à jure beneficium nemini eſt auferendum, nempe ſine legitima cauſa & cognitione. Pariter Paulus IC. & Gregor. Ponuf. Adjuvari nos, non decipi beneficio oportet. Pleni ſunt profectò hujus generis exemplorum libri. At verò licet tot poſſint eſſe beneficii appellationes, quot ſunt munera, & gratiæ à legiſlatoribus exhibitæ, tamen contracta eſt hujus vocabuli ſignificatio: Nam in probatis beneficium pro feudo plerunque uſurparunt, in

facris verò, & spiritualibus, pro Sacerdotio. Idque frequentius usitatiusque, adeo quidem, ut jam vulgus nostrum per antonomasiam quandam, beneficii nomine Sacerdotia tantummodo intelligat. Cujusmodi beneficium sic videtur posse non malè definiri, ut jus sit percipiendi fructus, ex bonis Deo dicatis provenientes, clerico, propter divinum officium, competens. Hæc fere omnia ex paraphrasi D. Io. Corasii in universam Sacerdotii materiam, accepimus, cujus secundum caput videre proserit ad exponendam beneficii definitionem.

Beneficium sæpe commodum & emolumentum significat. Sic beneficium bonorum possessionis, quod & commodum dicitur *in l. 5. de bonor. poss. contr. tabul.* Brisson.

Beneficium. Seneca definiente, est benevola actio [vel potius datio] tribuens gaudium capientibus, capiensque tribuendo in id, quod facit pronè & sponte sua parata, *c. 6. lib. 1. de beneficiis.* Extat hæc definitio *in cap. Obertus, in usib. feud. tit. in quib. caus. feud. amit.* Est autem duplex beneficium, publicum & privatum. Longè præstantissimum est publicum, videlicet eorum, qui aut constituunt, aut defendunt, aut retinent respub. Privatum, cum videlicet privatim operæ aut facultates communicantur. Vide elegantem §. *ficut. in l. in commodato, ff. commodati.* & post Iovian. Pontanum nostrum Philippum de beneficientia *lib. 2. Philosoph.* moralis. Sunt autem eodem tradente *cap. 18. lib. 3.* qui ita distinguant, quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det. Alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare, Officium esse, filii, uxoris, & earum personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem jubet. Ministerium esse servi, quem conditio sua eo loco posuit, ut nihil eorum, quæ præstat, imputet superiori. Spieg.

Beneficium & hæreditas quandoque opponuntur, ut feudum & allodium. Prat.

Beneficium militare, *l. 3. & l. 10. ff. de test milit.* Briss.

Beneficium militare, vulgo Feudum à fidelitate nuncupant. Vide infra *Feudum.* Prat.

Beneficium, id est, restitutio in integrum, *l. 2. C. de prædiis & al. reb. min.*

Beneficialis causa dicitur, sive agatur de dignitate vel personatu, officio, præbenda, vel beneficio. Archi. *in c. si gratiose. &c. si propter, de electio. lib. 6.* Beneficium hic accipe spirituale. Prat.

Beneficiarios fundus & beneficiarium prædium dicuntur Budæo in forensibus eodem sensu.

Beneficiarios ex eo dictos censuit Vegetius *lib. 2.* quod Tribunorum beneficio promoverentur.

Beneficiarius, qui beneficium accipit, Unde & à veteribus Beneficiarii dicti sunt illi, quos Imperator suo beneficio promovisset in militia, Cæsar. *Com. lib. 2.* Petrejus verò non deserit sese, armat familiam; cum hac, & Prætoria cohorte, certamen init, barbarisque equitibus paucis beneficiariis suis. Prat.

Beneficiarii olim opponebantur municipibus. Nam municipes dicebantur, auctore Festo *lib. 2.* qui non vacabant, sed munus Reip. faciebant. Contra Beneficiarii appellabantur, qui vacabant muneris officio. Quales sunt qui enumerantur *in l. ult. ff. de jure immun.* Cum autem liberalitate quadam concedi cœpissent bona, quæ feuda dicimus, translatum fuit hoc vocabulum ad hujusmodi concessiones aliquanto commodius; quàm barbara vox Feudatarius, aut Vasallus. Vassus.

Beneficiare pro infeudare, feudum alicui tribuere. Sigeber. *in Chron. Anni* 1007. Hinc beneficiatus, id est, beneficiarius, feudi beneficio affectus, *2. feud. 55. §. 1.* Otto Frisin. *lib. Frid. 2. c. 12.* beneficiatos habet, Cæsar. *1. & 3. bell. civ.* beneficiarios.

Beneficium Ecclesiasticum, id est, canonicatus vel præbenda. *c. ex multis. §. constitutus, 1. qu. 3.* & alibi sæpissime. Beneficii quoque appellatione dignitates contineri scribit Io. Andr. *c. si propter tua. de rescript. lib. 6.* per illum text. Hæc autem Beneficia feuda non sunt. V. Cujac. *tit. 1. lib. 3. feud.*

Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione Canonica obtineri, *cap. 1. de reg. jur. lib. 6. ext. cap. si quis deinceps, 16. q. 7. vide* Dinum ad *c. 1.* Prat.

Beneficium seu privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona, *cap. privilegium.* ubi gl. Din. & Alb. *de reg. jur. lib. 6. l. privilegia quædam, & leg. in omnibus causis 68. ff. eod. tit.* Prat.

Beneficia personalia fine die & consule non valent, *l. si qua. de diu. rer.* Cujar. *in l. 1. de decurionib. lib. 10.*

Beneficii cessionis bonorum ea vis est, ut qui bonis cesserit, judicatus in carcerem non trahatur. atque ita Alexand. Imp. rescripsit, *l. Cod. qui bon. ced. possunt.* Habet aliud beneficium; quia in id quod facere potest tantum, condemnandus est, §. *si. Inst. de act.* ubi vide Fabrum, & Ang. & est textus *in l. 4. ff. de cessio. bonorum.* Prat.

Beneficio *Novellæ 4. De fidejussorib.* prius conveniendus est debitor, sive reus principalis, quàm fidejussor: idque Iustin. concessit *Novell. constit. 4. §. 1.* Vetere enim jure potestatem fuisse creditori, reo relicto, eligendi fidejussores; Anton. Imp. rescripsit *l. jure nostro, 5. C. de fidejuss.* Est & aliud

Beneficium Novellæ Iustiniã. δι' ἀλληλεγγύων, inductum: quo qui rei promittendi fuerint, ut alter pro altero invicem fidejubeat, siquidem additum non fuerit, ut unusquisque ea his in solidum teneatur, pro portione sua tantum obligatus est, atque pro ea tantum excutiendus. Sed an hoc verè beneficium, ceu privilegium dici possit alibi dicemus. Prat.

Beneficium hypothecarum mulierib. concessum primum dotib. insunt hypothecæ beneficio, *l. unica §. & ut plenius. C. de rei uxor. act.* Secundo dotis nomine creditoribus, etiam anterioribus præfertur mulier, *l. fi. C. qui pot. in pign. hab.* Prat.

Beneficio legis præfertur posterior creditor, cujus pecunia prædium comparatum est, *l. licet. 7. C. eo.*

Beneficium S. C. Macedoniani actionem denegat ei, quæ filio familias mutuam pecuniam dedisset, parentibus vel invitis vel insciis, etiam post mortem patris, *l. 1. ff. ad Senatusconsf. Maced.* Spieg. V. inf. *rursus.*

Beneficium constitutionum principalium *l. 18. ff. de stipul. servorum l. 2. C. de denat. causa mort.* Briss.

Beneficium S. C. Velleiani negat actiones in mulieres, qui pro aliis intercesserint, *l. 1. ff. ad S. C. Vellejan.* V. Cujac. *tract. 4. ad Afric.* §. *cum haberet*, V. S. C. Vellejs.

Beneficium restitutionis, in duo capita quidam distribuunt, quorum primum explicatur ex capite minoris ætatis, D. & C. de minor. 25. ann.

25. ann. alterum ex absentia, de quo *tit. ff. ex quib. caus. malo.* His potest addi metus causa, cujus rei nomine revocatoriam competere, Accur. rectè scripsit ad Ulp. *l.* 1. §. *qua onerandæ, ff. quar. rer. act. non det.* cujus sententiam probat ibidem Bartolus noster. Spieg.

Beneficio ob liberorum numerum excusatur quis à tutela curave apud Modestin. *l.* 2. §. 1. *ff. de excus.* & rescripto Severi & Antonini *l.* 1. *C. qui nu. lib.* à muneribus civilibus excusationem præstat Ulpian. *l.* 2. §. 1. *ff. de vac. mun.* & Constantinus in eandem rem constituit, *l. fin. C. de iis qui nu. lib.* 10. Iis quoque, qui multos liberos procreassent, à Cæsare præmia multa proposita fuisse scribit Dio *lib.* 43. Prat.

Beneficium cedendarum actionum est, per quod postulare possunt fidejussores, & alii, qui obligati sunt in una obligatione, sibi credi, in alia contra fidejussores, & alios, quibus sunt obligati: alioquin nisi cedatur eis, possunt recusare solutiones, *ff. de solut. l. Stichum aut Pamphilum.* §. *pen.* ubi Bart. hoc notat. De hoc vide in Spec. *tit. de renu.* §. *finitis, ver. postremo dicendum.* De beneficiis & aliis require, ibid. §. *parum autem ver. & notat.* Cedendarum autem actionum beneficio, de quo *in l. fidejussorib.* ubi Paul. Castr. *ff. de fidejussorib.* petimus, ut creditor suas nobis cedat actiones: eoque cogendus est. Prat.

Beneficium epistolæ divi Adriani (de quo mentio in §. *si plures. Insti. de fidejuss.* etiam *in l. inter fidejussores, ff. eod. tit.*) est, si unus è multis fidejussorib. de toto debito conveniatur, rectè excipiet pro rata parte duntaxat solvenda, quod accipiendum est, si cæteri litis contestatæ tempore solvendo sint, dict. §. *si plures.* non igitur fit debiti divisio ipso jure, sed epistolæ divi Hadriani beneficio, *d. l. inter.* Prat.

Beneficium quadrimestre iis competit, qui in actione personali ad solutionem condemnati sunt, ut ad ipsam solutionem quatuor mensium habeant dilationem, etiamsi à judice brevius tempus statutum esset. *l.* 4. §. *si quis condemnatus, ff. de re judic.* Spieg.

Beneficium restitutionis in integrum duplex est. Alterum minorib. 25. annis, alterum majoribus ex clausula, [Si qua justa mihi causa videbitur] competit. Spieg.

Benemerita, quando sint specificè exprimenda in instrumento concessionis remuneratoriæ, petendum est ab interpretibus usuum feud.

Benevolus, Erasmus alicubi scribit, sicut benevolentia nihil aliud sonat Latinis, quàm amor: benevolus nihil aliud est, quàm amicus: & bene velle, nihil quàm amare. ita malevolentia sonat odium, malevolus inimicum, malè velle, odisse. Iustin. *tit. de nuptiis C. lib.* 5. Imperialis benevolentiæ proprium hoc esse judicat, ut Dei benevolentiam imitetur, qui quotidianis hominum peccatis semper ignoscere dignatur, & pœnitentiam suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Spieg.

Benevolentia, dicitur studium, favor, amor, humanitas, benignitas; sic accipitur in constitutione Iustiniani leg. Imper. in princ. *C. de imper. &* §. *sciendum.* Inst. *de hære. qual. & diff.* Prat. Briss.

Benignitas, ut notissimam significationem omittam, æquitatis epitheton, inhumanitatis rigori contrarium est Modestino *l. nulla* 25. *ff. de legib.* Prat.

Benignam interpretationem I. C. vocant, quod non interclusa sit verborum angustiis & angulis literarum, nec restrictè ducta, sed, ut nostri dicunt, largo modo: Cicero laxamentum legis vocat pro Cluentio, *vid. l.* 5. §. 1. *C. de necessariis servis,* & §. 3. *ibid. l.* 1. *C. de postlim. revers.* Sic æquitas dicitur benigna & liberalis, quod plus præstet ipsa, quàm legis verbis concedatur. Conan. *lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 3.

Benignum æquum, bonum significat apud Ulpianum *l. si fuerit,* 5. *ff. de leg* 3. quod & Accurs. adnotavit ibid.

Benigne apud Clementem V. Pontif. accipitur pro humanè. *c. Romani* §. *& quod Ecclesia de jure jur. in Clem.* Apud Horatium adverbium est blande recusantis, perinde ac si diceret; excusatum me habeas. Turneb. *lib. adverf.* 5. *cap.* 13.

Benignior sententia, æquior, mitior, humanior, moderatior.

Benignitas, æquitas, humanitas, Φιλανθρωπία.

Benignitas æquitatis, *l.* 25. *de ll.*

Benignitatis temperamentum, *l.* 11. *de pæn.* Briss.

Bergenæ vel Bargenæ, sunt Vespillones, fossarii. vide Gothof. *ad l.* 4. *princ. Cod. de sacros. eccles.* Barbari funerum elatores. Glossæ veteres Barginna. Cujac. *in Nov.* 43. Prat. quære inf. in voce *Vespilliones.*

Berones Budæo *in l. in nave.* 31. *ff. loca prioribus adnot.* dicuntur sacci, quasi perones, à Pera dicti. Sic putat legendum apud Alfenum *dict. l. in nave,* cum in Pandectis Florentinis legatur *berones* rectè. Forcatulus in aviario juris civilis *c.* 15. *nu* 3. Berones *in d. l. in nave* cuppas esse, non saccos, tradit, rejecta Budæi sententia. Idque videtur velle dictio alius. *l.* 3. *C. de ser. fugit.* De beronibus loquitur Plin. *lib.* 36. *c.* 14. ubi Hermolaus Peronibus ab re legendum putat. vid. infr. *Ero, Erones,* & Gothofr. *ad d. l.* 31. *ff. loca. circ. med.*

Berus, βῆρος, al. malè berrus, honestiorum & Palatinorum vestis sericea fuit; ac βήρους Zonaras & Balsamon vertunt σηρικὰ ὑφάσματα. φέρειν τὰς βήρους (Evagrio βήρους) in Concilio Gangrensi. Hujus vestium generis meminit Vopiscus *in Carino:* beri Canusini, ait. Hinc vestes holoberæ, holosericæ. Prat. Cujac. *ad l.* 4. *C. de vest. holoser.*

Beryllus, sive (ut in editione Flor. est, ubi V. pro B. more veterum sæpe ponitur) Veryllus, gemma est in India nascens, quæ à gentis suæ lingua nomen habet, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore, cujus meminit Marcianus *l. interdum* 16. §. *species ff. de publica.* De hac Plin. *lib.* 37. *c.* 5. Isidor. *lib.* 16. *Etymolog. cap.* 7. Briss. Solin. *Polyhist. c.* 53.

Berytus Βηρυτός, Berytus, urbs est Syriæ Phœnicis, post Sidonem, & haud procul ab Lyci amnis ostiis, omnium ejus litoris nundinario mercimonio clarissima (ut testatur Vadianus) & Iustiniani temporibus legum studiis celeberrima. Unde Impp. Theodosius & Valent. AA. eam urbem Metropolitano nomine ac dignitate exornarunt. Briss. Hodie vulgo Barutum vocant. Hujus autem meminit Eustachius, qui (ut à Volaterrano citatur) etymi rationem hanc assignat, quod verum ex authoritate Helladii linguæ Phœnicum robur significat, quasi urbs in loco inexpugnabili, ac robusto sita. Item Dio ysius.

Καὶ Τύρον ἀγλαΐην Βηρυτοῦ τ' ἐπήρατον οὖδας,
Βύβλον τ' ἀγχίαλον καὶ Σιδῶν' ἀνθεμόεσσαν;

Νήχρμεν

Ναρμάνλου χαρίεντ@ ἐφ, ὕδασι βοςρίωνοιο,
Καὶ τρίπολιν λιπαρὴν ὀρθωσίδα τερματόεντα
Ἀνδάνλοιό κεῖται ἐν ἠόνεσι θαλάσσης.

Anch. vid. Goth. *ad l.* 8. §. 3. *de censib.*

BERYTIENSIS colonia Augusti beneficiis gratiosa, & (ut divus Hadrianus in quadam oratione ait) Augustiana Colonia dicta, autor Ulp. *l.* 1. *de censib.* Spieg.

BERYTII *l.* 1. *C. de municip. l.* 1. *C. qui ætate.*

Βήσαλον (Theoph. tit. de rerum divis. tigni appellatione continetur) Besalum apud Charisium, testam, seu laterem notat, *l.* 1. *de tig. junc.* in glossis laterculum. Cujac. 9. *observ.* 26. aliis pessulum malè. In Basilicis *ad leg.* 19. §. 1. *de serv. urb. præd.* ex figlino opere, ἐκ βησάλων est Græcè. Prat. vid. infr. post Biremes.

BES, veteribus des, Varroni *lib.* 5. *Ling.* dempo triente. Festo *lib.* 2. quod bis triens sit Bessis unciæ octo sunt. Assis partem esse Volusius Mætianus libro distributi assis docet, notam ejus indicans. Prat.

BESSEM precii, pro octava pretii parte, dixit Ulpianus *l. si vero* 12. §. *contrario, ff. mandat.* Veteres enim Romani omne totum in oncias 12. dividebant. Hinc & ex

BESSE socium eleganter dixit Proculus *l. societatem,* 76. *ff. pro socio.* Prat.

BESSIUM usurarum mentio fit *in l. eos* 26. §. *super usurarum. C. de usuris.* Sunt autem usuræ besses, cum acceptis centum, post annum octo præstantur, aut menstrui denarii singuli, si sors 150. sit, ut rectè scribit Anton. Augustin. *lib.* 2. *cap.* 10. *Emendationum.* Prat. Adde Brechæum *l. usura. ff. de verb. & rer. signif.* & Gothofr. ad *d. l.* 26. §. 1. *lin.* 9. & 8. & *ad l.* 1. *C. de usur. pupill.*

BESTIÆ dicuntur, quæ natura feræ sunt. Ulpia 1. *l.* §. *in bestiis. ff. si quadrup. paup. fec. dic.* veluti ursi, leones, Pantheræ. Gaio *l.* 2. *ff. ad legem Aquiliam.* Bestias, inquit Ulp. *l.* 1. §. *bestias ff. de postul.* accipere debemus ex feritate magis, quàm ex animalis genere. Bestiarum numero Elephantos, & camelos contineri, ideoque nec mancipi esse, idem ait in Epitom. *tit.* 19. *in prin.* Ac certè natura eorum fera est. Quia tamen collo dorsove domantur, & jumentorum operam præstant, ideo *in l. Aquil.* quadrupedum appellatione continentur, *d. l.* 2. Brisson. Quadrupedes pecudum numero sunt: canes, ac bestiæ imprimis, pecudes non sunt. *dict. l.* 2. Μεταφορικῶς bestia dicitur homo, qui non facit, quæ hominem, rationalem creaturam, decent, ut adnotat Accursius ad novel. ὡσεὶ μονοκέρων, ex Boetio *in lib. de Consolat.* Spieg. Prat.

BESTIARUM aliæ marinæ, aliæ terrestres. *l.* 44. *ff. de aquir. poss.* per BESTIAS Cicero θηρία, id est, venenata animalia videtur magis notare. Prat.

BESTIARII dicebantur, qui ludis publicis in amphitheatro cum bestiis pugnabant, Ciceroni *pro Sextio & in Vatinium.* & Senecæ *lib.* 2. *de benef. cap.* 19. & *Epistol.* 1. *lib.* 10. & Tertulliano *in Apologet. cap.* 42. Spieg. vide infr. ad bestias dari.

BESTIIS dari, *l. unica*, *ad l. Fab. in C. Th.*

BESTIIS objici apud Modestinum *l. pen. ff. ad leg.* Pompeii de parricid. durius, severiusque est. Qui verò bestiis objiciebantur, ad stipitem adligabantur, ut ex Fl. Vopisco in Aureliano & ex passionibus martyrum, liquidò constat Mnesteus (inquit) postea surrectus ad stipitem, bestiis objectus est. Briss.

BESTIIS subjici dixit Marcianus *l.* 3. §. *pen. ff. ad leg. Corn. de sicar.* eodem fere sensu. Hæc legis Cor. de sicar. & veneficiis erat, auctore eodem. Et ita Bestiarum damnationem accipe *in l.* 6. *ff. ad l. Iul. pec.* Hoc autem supplicio plerumque Christianos sub impiis Imperatoribus affectos historiæ loquuntur, ut Euseb. *lib.* 8. *histor. Eccles.*

ad BESTIAS datum pœnæ servum fieri censuit Macer. leg. quod ad statum 12. *ff. de pœn.* hac pœna puniebatur, qui nummos aureos ruserat. Ulp. *l. quicunque, ff. de fal.* De hoc pœnæ genere Gellius *lib.* 5. *c.* 14. Dio ita damnatos τοὺς τοῖς θηρίοις ἐν κυναγίοις ἐκδιδομένους dicit *lib.* 58.

ad BESTIAS damnari dicebantur, qui in hoc damnabantur, ut bestiis subjicerentur, *l.* 6. *ff. ad leg. Iul. pecul. l.* 8. *in fin. ff. de testam. l.* 25. §. *si quis plane. ff. de adquir. hæred. l.* 31. *f. de pœn.* §. *pœnæ.* Instit. *quib. modis pat. pat.* & apud Tertul. *libr.* 1. *ad Scapul.* B. Hieronym. *in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis*, Ignatius, commovente persecutionem Trajano, damnatus ad Bestias, Romæ vinctus mittitur, quod Sophronius vertit θηριομαχῆσαι κελευσθείς. Vide & Gellium *lib.* 5. *cap.* 14. Hoc autem supplicium Prudentius sic explicat:

Sanguinis humani spectacula publicus edit
Consessus, legesque, jubens, venale parari
Suppliciū, quo membra hominum discerpta cruentis
Morsibus oblectent hilarem de funere plebem.

Inde ab bestias dari *in l.* 12. *ff. de pœn. l.* 8. *ff. ad leg. Corn. de fals. & l.* 1. *ff. de veter.* Dio ita damnatos τοὺς τοῖς θηρίοις ἐν κυναγίοις ἐκδιδομένους, dicit, *lib.* 58. Et ad Bestias pronunciari apud Tertul. *in lib. de resurrectio. carn.* Briss.

ad BESTIAS etiam dari dicebantur, qui circa damnationē cum bestiis depugnandi causa in arenam intromittebantur. l. 11. §. 1. & §. *ult. ff. de leg. Corn. de sicar. l.* 4. *ff. de accus. l.* 1. *ff. de adil. edict. l.* 3. §. *lege Iulian. ff. de testib.* & hos bestiarios Latini appellant: quo verbo Seneca utitur *lib.* 2. *de benefic. cap.* 19. & *Epist.* 1. *lib.* 10. & Tertull. *in Apologet.* c. 42. Erant etiam qui operas suas, ut cum bestiis pugnarent locabant, *l.* 1. §. *qui operas, ff. ad Tertyl.* Briss. vide omnino Gothof. *ad l.* 4. *med. C. de accus.*

B I.

BIARCHI in Leonis Imp. constitutione *l.* 3. *C. de agent. in rebus & l. ult. Cod. de off. præfect. præt. Afric.* officiales quidam ex schola agentium in rebus. Briss. officiales victui præfecti, qui in rebus militant. Horum meminit Hieron. ad Pammachium advers. Io. Hierosol. Erant ex schola agentium in rebus. Vide Alciatum *in d. leg.* 3. & supr. Agentes in rebus.

BIARCHUS autem dicitur is, qui præest vitæ curandæ aut victui. Deducitur à vocabulo βίος quod vitam & victum significat: appellatur communiter vivendarius; Drosæus *in Methodo juris.*

BIARCHIA, eorum munus, in Constantini Imp. rescripto, *l.* 1. *C. de offic. mag. offic.* Brisson.

BIBLIOTHECÆ adpellatione tria denotari, nempe & armaria & loca, quibus libri collati sunt, & ipsos libros significari, Nerva apud Ulpianum scribit *l. librorum* 52. §. *sed si bibliothecam, ff. de legat.* 3. idque pro rei conceptione accipiendum idem Nerva ait. Ejus sententiam probat Festus *lib.* 2. adjiciens id & Græcis & Latinis receptum. Ex Nervæ sententia bibliothecam pro libris eorumve numero apud Labeonem, leg. Labeo 50. *ff. de contrahend. empt.* accipiendam putem. Apud Ulpianum verò *leg. quæsitum*, §. *instructo, ff. instr. instrum. leg.* armaria significat. Prat.

BIBLIOTHECARIUS dicitur, qui librorum curam gerit, quique bibliothecæ præest: sic accipiendum existimem

existimem in cap. Adrianus 63. distinct. tametsi glossema ibidem & Alberic. Archidiaconum sequutus, Cancellarium interpretentur. Prat.

Biblius, a, um, Biblo oppido quoque Phoenices, de quo Strabo, Plinius, Mela. Et in eadem provincia, Palæbiblos, id est, antiqua biblos. Bibliorum meminit Iezechiel Propheta c. 26. & 27. Iustin. *lib.* 10. *C. tit. qui est de municipibus & originariis.* Cum te Biblium origine, incolam autem Berytium esse proponas. Utraque enim Syriæ Phoenices, est civitas, & altera alteri finituma. Nebr.

βίβλος, liber, ἀπὸ τοῦ βίου ἐκβάλλεσθαι, quod in ipsum hominum vitæ rejiciantur, Aut ἀπὸ τοῦ βιοῦ, vivo; quod libris homines immortales efficiantur.

Bicessis à duobus decussibus dicitur Varroni *li.* 4. *Linguæ lat.*

Bicipitem, quod incomparatum est, posse dici Varro apud Nonium aperuit, in spem (inquit) adducebat non plus soluturos, quàm vellem iniquius equestri ordini judicia tradidit, ac bicipitem civitatem fecit discordiarum civilium fontem. Pr.

Biclinium, locus ubi duo lecti erant. Plaut. *in Bacchidibus*:

Animadvertite Mnesioche, & tu Pistoclero jam facite,

In Biclinio cum anima sua uterque accubitum eatis.

Verbum junctum esse scribit Fab. *lib.* 1. *cap.* 5.

Bideali, Alciat. *lib.* 7. *parerg. c.* 22. sunt gymnasiorum custodes ex Lucilio. Prat.

Bidens apud Ulpianum *l. instrumento. ff. de instruct. instrum. l. instrumentum fossorium rusticum*, Græcis σμινύη. Polluci lib. 1. Onomast. c. 12. περὶ ὀργάνων γεωργικῶν ὀνομάτων. Bidentes oves, ait Higinus apud Gellium *lib.* 16. *c.* 6. ut alias ἐτυμολογίας omittam, hinc ductas putat, quod duos dentes altiores haberent. Prat. Bidentes, vasa utilia culturæ, *in l.* 8. *ff. de instruct. vel instr.* Solum vineæ bidente pastinari, frangere, versare. Briss.

Bidental Festo *lib.* 2. dicebant quoddam templum, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur. Prat.

Biduum, & alterum diem pro eodem, *l.* 1. *quan. appellan. sit.* Briss.

Biduum quandoque pro die uno, quandoque pro duobus interpretari solent: pro uno die computatur *l.* 3. §. *minorem*; *de minor.* & ideo ei, qui natus est bissexto, priore vel posteriore die nil refert: nam id biduum pro uno habetur. V. Inf. *bissextum* (Supputatur autem Biduum in dinumeratione annorum & mensium) pro duobus verò in enumeratione dierum. Brechæus *l. cum bissextus, ff. de verb. & rer. signif. V.* Cujac. *de diversi. temp. præscript. c.* 4.

Biduum hac formula, *illud facito in dieb.* Intelligi Iavolenus scribit *l. inter* 217. §. 1. *ff. de verb. signif.* Ex quo textu collegi, dies, numero multitudinis non adjecto, biduum significare. Reliqua de biduo pete ab Eusthatio lib. περὶ χρονικῶν διαστημάτων tit. περὶ δύο ἡμερῶν. Prat.

Biennales metæ, *l.* 17. *C. de admin. tutor.*

Bifurcium terminum adpellant, Sarmatæ, qui tres petras circa se habens trifinium demonstrat, *in lib. de limit. auct. variorum.* Illius nota est z. Prat.

Bigamus dicitur, qui diversis temporibus; & successivè duas legitimas habuit uxores. Hostien. *cap. aperiat. per illum text.* 31. *quæst.* 1. *cap. si quis. & c. cognoscamus*, 34. *dist.* interpretatione, qui corruptam, vel viduam duxit: *canseratim.* 32. *distinct.* vel qui pollicitam virgi. nitatem violavit, *c. quotquot* 26. quæst. 1. ubi etiam proprius & primus significatus apertè declaratur. De Bigamis extat titulus *lib.* 1. *Decretalium tit.* 21. ubi vide Panorm. & Felin. & alios Pontificios. Vt. Goth. *ad rub. C. de secund. nupt. & ad c.* 1. *N.* 123.

Bigamia, dicitur irregularitas ex defectu proveniens Sacramenti. Canonist.

Bigamia, variè contrahitur. Primò quando quis duas habuit uxores, quas cognovit. Secundò quando diversis temporibus habuit duas, vel plures, unam de facto, aliam de jure. Tertiò quando plures habet eodem tempore, & eas cognovit. Quartò quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita: secus si virgo mansisset. Quintò quando contrahit cum corrupta à quocunque sive scienter, sive ignoranter, & eam cognoscit. Sextò quando cognovit uxorem scienter vel ignoranter, postquam ab alio corrupta est. Septimò quando quis in sacro ordine constitutus, vel post factam professionem religionis de facto contrahit cum corrupta. Prat. De hoc vide etiam quid annotavit Tiraqu. *in l.* 1. *connub. gl.* 1. *part.* 1. *n.* 45.

Bigatos nummos à notis bigatum dictos dictos putat Zas. *in catal. leg. antiq.* V. Plin. *lib.* 3. *c.* 31.

Bigenera animalia dicuntur, ex diverso genere nata, ut leopardus, ex leone & panthera; ticursus, ex apro & scropha domestica: mulus, ex equa & asino: hinnus, ex equo & asina. Spieg. Fest. *lib.* 2.

Bilamyæ apud Vitalem de limitib. agrorum.

Bilinguem bestiam Plautus serpentem dicit. Et notat verbum Latinum Fallaciloquentiam Virgil. Tyriosque bilingues. Cam.

Bilis. V. Gothof. *ad l.* 2. *de ædil. edict.*

Bima die, id est, duobus annis Ulpiano *l.* 3. *ff. de ann. leg.* sic eodem sensu

Bimam æstimationem, id est, in biennium sive pro biennio, Pomp. dixit *leg. si usufruct.* 6. *ff. de usufr. legat.*

Bimus dicitur, qui annorum duorum ætatem habet. Hinc nuces bimas Cato *cap.* 17. *Rei rustic.* dixit. Hinc

Bimatus ætas annorum duorum, pro quo Græcis διετία dicitur, καὶ διετής, annos duos natus: ut in Evang. Matt. de Herode pueros bimulos necari jubente c. 2. καὶ ἀποστείλας, ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω. Prat.

Bini, idem significat quod duo Sic in Prætoris verbis apud Iul. *in fin. l.* 1. *de his qui not. infam.* Quive suo nomine; non jussu ejus in cujus potestate est, ejusve nomine; quem; quamve in potestate habet, bina sponsalia, binasque nuptias eodem tempore constitutas habuerit. Spieg.

Bina sponsalia constituere; est unam duobus spondere, ut utriusque fit uxor, & sic quod vulgo dici solet, una filia duos generos facere. §. *si quis alien. nom. l. quid ergo si non*; *ff. de his qui not. infam.* ubi Bal. monuit, ut leges quæ de binis sponsalibus loquuntur, diligenter notemus. Nam ex his argumentum sumit, quod non possit quis eligi ad multas Ecclesias. Ætiologiam addit: nam electum fieri sponsum Ecclesiæ. Nunc ò Balde, unius hemeris imponuntur tres aut quatuor episcopatus, cum aliquot abbatiis annexis. Id quo colore excuses, quamvis acutissimi ingenii cognomen tuleris; haud scio,

ſcio, ſi quam unquam inveneris. Spieg.

BINIONES apud Hegeſippum *lib.* 5. auri majoris formæ duplicisque æſtimationis, ut formas binarias in Alexandro dixit Lampridius. Turneb. *lib.* 18. *cap.* 30. *adverſar.*

BINOCTIUM Tacit. 3. Gothofr. *ad leg.* 166. §. 1. *de verb. ſign.* Ultra binoctium, id eſt, ultra duas noctes.

BINOMIUS Feſto *lib.* 2. cui geminum eſt nomen, ut Numa Pompilius.

BINUBA, Gothofr. *ad c.* 13. *fin. n.* 123.

BINUBUM rectè appellat vetus interpres §. *quia vero hactenus; de nuptiis*, *in Novell.* qui ad ſecundas nuptias convolavit. Nam in Græco ita eſt; ὁ δὲ τελευτῆς τῦ δευτερογαμήσαντος γονέως; &c. V. Goth. *ad c.* 42. *N.* 22. *& c.* 28. *ibid.*

BIREMES naves à Romanis dictas ait L. Baiſius *in libell. de re navali*, quæ binis remis agebantur, vel ut alii, binis remorum ordinibus.

Βήσαλον appellatione tigni contineri ait Theophilus *in tit. de rer. diviſ.* id peſſulum interpretantur, male. Eſt enim idem prorſus quod teſta, (*l.* 1. *ff. de tig. junc.*) ſive later. ut in Baſilicis *ad l. ſiſtulam ff. de ſervit. urban. præd.* ex figlino opere λιτε βησάλων. & in gloſſis laterculum, βήσαλον ἡ ςραττια: & pud Chariſium beſalia. Cujacius *Obſervat. lib.* 9. *c.* 26. fere ſub fin. Vid. ſupr. poſt Berytienſis.

BIS de duobus actibus dicitur *l. ſervus. C. ad l. Iul. de vi.* itaque in legibus, teſtamentis, pactis, & ſtipulationibus, ſic eodem ſenſu ponitur apud Paulum *l. veluti in fi. ff. de eden. & Ulp. l. cum plures, in fin. ff. de reb. cred. jud. poſſid.* Prat. Bis duorum actuum eſt proprie non plurium, ſicut vox iterum. Interdum tamen Bis factum etiam frequenter multum, ac ſæpe factum accipitur. Vide Zaſ. *in leg ſæpe*, *ff. de re jud.* Spieg.

BIS ACTIO EADEM DE RE NE ESTO.

Hoc inquit Fabius *lib.* 7. *c.* 7. ex jure obſcuro eſt, quæri enim ſolet, an hoc Bis ad actionem referatur. Ad hanc legem pertinet vulgatiſſima antiqui juris regula, cujus meminit Gajus 57. *ff. de diverſ. reg. juris antiq.* Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur. Bis edita ra- *l.* 7. §. *ult. de eden.* Briſſo.

Bis credere quid ſit, explicat Martianus leg. ...tor 12. *ff. qui pot. in pignor.* his verb. Si ...bis, id eſt, ante ſecundum, & poſt eum ...derit, in priore pecunia potior eſt ſecundo, ...teriore tertius eſt. Prat.

...PELLIO, idem, opinor, qui verſipellis, ...veterator, planus, πολύτροπος. Marcell. ... §. 5. ubi omnino V. Gothofr. *ho. ff. de ...tion b.* Num ergo & biſpellionem, aut alias, ...em dederit hominem, idem ſit? Ulpianus *l.* ...1. *ff. de evict.* Si ita quis ſtipulanti ſpondeat, ...um eſſe, furem non eſſe, biſpeltionem non ..., & cætera, inutilis ſtipulatio quibuſdam vi...tur, ubi tamen VISPELLIONEM errore in Florentinis libris pervulgato legitur. Item ut apud Metianum *in l.* 7. *ff. ad Senatuſc. Trebell.* Quid enim ſi morbo adplicitus, Alexandriam juſſus fuit adire? vel nomen Viſpellionis teſtatoris ferre? BISPELLIONIS enim legendum utrobique arbitrantur: quo nomine hominem duarum pellium ſignificari conſtat. Ejus autem appellationis origo in Arcadum fabula poſita eſt, quam Plin. *lib.* 8. *c.* 28. exponit. In certos homines ſtagnum quoddam tranantes illos in lupos transfigurari tradunt, & poſt annos novem eo in habitu confectos, idem ſtagnum remeantes, priſtinum habitum recipere, unde Verſipelles dicti, & apud Fabium, Eandem recipere, veſtem. Ad hanc fabulam alluſit ſine dubio Perſius Satyra 5. his verſibus:

Sin tu quum fueris noſtræ paulo ante farinæ,
Pelliculam veterem retines, & fronte politus,
Aſtutam rapido ſervas ſub pectore vulpem:
Quæ dederas ſupra repeto, funemque reduco.

Biſpellionem igitur ſervum eundem dici puto, qui & Verſipellis: id eſt, perfidiſſum, fallacem, fraudulentum. Alii tamen VESPERTILIONEM: alio etiam alii modo legendum putant: quorum omnium conjecturis, ſi Bipellio legeretur, ſcripturam Florentini codicis anteponeremus. Nam quod quidem ad Veſpillonis nomen attinet, cum & Libitinarios, & Veſpillones, & Pollinctores, liberos homines fuiſſe conſtet, aut certè ſervos publicos, difficile eſt eorum ſequi ſententiam, qui in iſtis omnibus Pandectarum locis vocem illam reponendam exiſtimaverunt. Hotom.

BISEXTUM: (alias biſſextum) *in leg. cum biſſextum ff. de verb. ſig. & l.* 3. §. *minorem* ubi Bart. *ff. de minoribus*, idem ſignificat qui quarto quoque anno intercalatur, Biſextus, inquit Iſidor. *lib.* 6. *cap.* 17. eſt poſt 4. annos unus dies adjectus. Creſcit enim per ſingulos menſes quarta pars aſſis, id eſt, duodecim horarum. At ubi quarto anno aſſem compleverit, biſſextilem annum facit. Briſſ. Id biduum pro uno haberi, poſterioremque diem Kalendarum intercalari Ulpianus ſcribit *de* §. *minorem*: quod & Pontifex probat *c. quæſivit*, §. 2. *de verb. ſignif.* vide Alciat. *ad d. leg. cum biſextum*, quo in genere quæ ſubſequuntur non ineptè ex Oldend. adjeci.

BISEXTUS (al. biſſextus) quaſi bis ſextus dicitur, vel quia bis ſexies ductus, Aſſem facit: quod eſt unus dies. Briſſon. vel quia duobus continuis diebus bis dicimus 6. Cal. Mart. duos dies pro uno computantes, *l.* §. *minorem.* Romani enim ex diſtributione Numæ Pompilii, ad Lunæ curſum, ſicut Græci, annum computant, intercalantes totum menſem more Græcorum teſte Macrobio *lib.* 1. *Saturnal. cap.* 13. Hinc Cato & Quint. Mutius IC. rectè appellarunt addititium menſem *d. leg. cum biſextum.* quoniam intercalabant eum, hoc eſt vocato populo Pontifices interponebant, ut annus ad curſum Lunæ quadraret. Deinde verò confuſis intercalationibus vitio Pontificum, qui aliàs ſuperſtitione, aliàs gratia, quo magis proferrent, vel imminuerent publicanis annorum dies, adeo turbabantur tempora, ut neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarum autumno competerent. Tranquillus *in Julio Cæſare cap.* 40. Quapropter Iulius Cæſar converſus ad ordinandum Reipublicæ ſtatum, non jam ex curſu Lunæ, quæ paulo minus menſe in Zodiaci circuitione conſumit: ſed ad rationem ſolis, qui 365. diebus & quadrante curſum ſuum conficiens, ad ſignum, à quo digreſſus fuit revertitur, totidem diebus annum conſtare voluit. Vide Dionem *lib.* 43. de hoc diſſerentem. Et ne quadrans deficiens errorem ſupputandi temporis ingereret, ſtatuit, ut quarto quoque anno Pontifices unum diem intercalarent eodem tempore, quo antea menſis intercalari ſolebat, hoc eſt, ante quinque ultimos dies Februarii; idque biſextum appellavit, quia intercalato die, bis ſexto Kalendas Martii dicitur. Hæc Oldend. ex G. Budæo *ad d. leg.*

leg. cum bisextum, 98. quem consule. Prat. V. supr. *Annus bissextilis*. V. Gothofr. *notat ad leg. 2. princip. de divers. temp. præscript.* Alias vulgi sermone tritum est de infausto Bissexti nomine proverbium, à Paganis, quorum animos superstitio occupat, facile ortum: ut videre est apud Ammianum Marcellinum, qui *lib.* 26. de Valentiniano ad Imperii culmen evecto loquens, Nec videri, ait, die secundo, nec prodire in medium voluit, Bissextum vitans Februarii Mensis tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanæ fuisse cognorat infaustum. Briss.

Bissellium, ubi duo sedent, appellat F. Marius. Prat.

Bissus, lini species in India nascens: jam verò & Ægypto ex arbore lanificium quoddam fit, ex quo vestem factam lineam magis diaeris, quàm laneam. Sola enim crassitudine à linea differre autor est Pollux. A bysso tenuissimo, & pretioso lino byssina vestis, ut à Croco crocatula dicta, pene ut aurum fulgens. Spieg. V. inf. *Byssinum*.

Βιθυνιαρχία apud Modestinum *l. ἐὰν δὲ §. ἔθνος ff. de excus.* Bithyniæ Sacerdotium, sive præfectura dicitur Ant. Augusti interprete lib. sing. ad eundem. Est autem Bithynia provincia Asiæ minoris, Solino, & Servio. Hanc memoraot Honorius, & Theodos. *l. 2. C. de immun. ne conced. lib.* 10. Cod.

Βιοκωλύται apud Instinianum N. 8. τὸ δὲ ὄν τοῖς, & N. 145. dicuntur Iuliano Patritio in epito. interprete, Officiales quidam, qui vim ac deprædationes arcent, qui violentias prohibent, Prat. Briss. Fuit quondam specialis qoidam dux Βιοκωλύτης, qui imperium habuit in Phrygia utraque & Pisidia & Lycaonia & Lydia, quæ provinciæ erant Asianæ diœcefeos. Cujac. *in expositio. N. Iustin.* 8. *sub fin.*

Bivira à Hieronymo vocitantur, quæ bis nubunt, alii multinubas vocant.

B L.

Blachernæ, novum palatium Constaotinopolitanum. *l.* 18. *C. de sacros. eccles. N.* 159. *præfat. post pr.* Hinc Blachernense suburbium.

Bladum Accursio *in l. triticum* 94. *ff. de verb. obli.* generale nomen est ad omne quod in area teritur. cujus sententiam probat Bar. *in l.* 1. *§. de eo opere. ff. de aq. pluv. arcend.* Hac voce usus est Romanus Pontifex in cap. *ex multiplici*, *de decimis*, *in antiq.* legumina hac voce non contineri liquidò constat. Unde si lege municipali vetantur blada provincia exportari, legumina exportans non multabitur, neque tenetur. Sanè in eo genere regionis consuetudo loquendi inspicienda est, & statuentium mens. Prat.

Blada pro frumentis, inter ea vocabula, quæ usu quodam, sed nimium quam corrupto, ex Italica lingua sunt desumpta, habenturque vulgo pro Latinis, ut Allodium, cujus verbi mentio fit in *c.* 1. *de allodiis*, *in usibus feud.* vide suprà Alaudium: appreciari, pro æstimare: Mediare, pro componere aut pacificare: Appropriare, pro vindicare: Campus, pro exercitu: Liga, pro fœdere: Treuga, pro induciis: Manutenere, pro tueri, ac sustentare: Saisare, vel Sachisare, pro extorquere, aut per vim auferre: Importat, pro interest, seu refert: Fortalitium, pro arce, seu munitionib. Succursus pro suppetiis, aut supplemento: Contentare, pro eo quod sit contentum reddere: Assecurare, & contutare, pro eo quod sit sibi tutò ac diligenter pro-

videre, sive munire: Basse pro humiliter, summisse, aut in imo: Partialitas, pro factione, aut studio partium: quorum aliquot crebro apud interpretes occurrunt, purè loquuturo omnino vitanda. Monuit id eruditissimus Insulanus. Spieg. & Old.

Blæsos. vide infra *Blesus*. Blæsus I. C. *leg.* 31. *de usu & usuf.* Bris.

Blandiri pro decipi, falli, posuit Ulp. *l.* 3. §. *si parens in fin. ff. de administ. tut.* Eodem & sensu Alexander *l. blanditus*, 12. *C. de fidejuss.* Dicimur & blandiri vitiis nostris, dum ea eacusamus aut attenuamus, Philepb. *lib.* 2. *conviv. serm.* Spiegel. blandiuntur sibi, decipiunt se *d. l.* 3. §. 2. *fin.* Blandiri sibi dicuntur, qui in sua causa sibi aliquid vani persuadent, *l.* 3. §. 1. *in fin. ff. de administ. & peric. l.* 12. *C. de fidejussorib.* Brisson.

Blanoitias potentum & potestatem æquiparat Accursius *l. unic. C. si in gl.* in verb. *pignora*. Spieg.

Blasphemare, βλασφημεῖν est coovitiis incessere, obtrectare, impiè de Deo loqui, & creaturæ adscribere quod Deo coovenit, vel ab eo removere, quod illi convenit, ut Ambrosius ait. Verbum est Demostheni & Platoni familiare. Unde βλασφημεῖν dicuntur, qui per caput Dei aliave membra jurant N. Constit. *n.* ἐπειδή δὲ τινὲς, &c. si quis per capillum. 22. qu. 1. ubi de pœna blasphemiæ.

Blasphematur verbum Domini, vel cum contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium. Hieron. in Epist. Pauli *ad Titum*, & cap. cum cap. 33. q. 5. Blasphemare ad homines quoque referri posse existimat Bart. *in l. item apud. §. ait Prætor. ff. de injur.* quo significari ait, optare malum in futuro. Pratejus.

Βλασφημία, ejusmodi infamatio. Porro quæ blasphemia devitanda sit, docet his verbis Tertullianus Iurisconf. *in lib. de idololatria*. Si quis nostrum ad justam blasphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut injuria, aut contumelia, aliave materia digna querelæ, in qua nomen meritò percutitur, ut meritò irascatur & Dominus.

Blaterara Festo *lib.* 2. est stultè, & percupidè loqui: quod à Græco βλὰξ originem ducit, qua voce fatui, & stolidi significantur. Sed & camelos cum voces edunt, blaterare dicimus. Briss. Blaterones Gellio locutulei, linguaces.

Blaterara etiam Nonio est per mendacia istuc te, ex Afranio *in Augure*. Quid est istuc te blaterare, atque obloqui?

Blatire apud Tertullianum Iurisconf. *in lib. de pallio*. vetus verbum quo inaniter, & inconditè loqui significavit, quod & Marcellus docuit. Prat.

Blatta purpuræ genus, quæ in lana est *l.* 1. *C. quæ ven. non possunt*: & apud Cassiodor. *lib.* 1. *Variarum Epist.* Cum blatta quam singulis annis nostro cubiculo dare consuevisti venire festina. Lamprid. *in Heliogab.* Paraverat (inquit) igitur funes, blatta & serico & cocco intortos. Quo loco Baptista Egnatius adnotat blattam esse purpuram ex Indico conchylio factam. Sic, quod Eutropius dicit *in Nerone*, retibus aureis piscabatur, quæ Blatteis funibus extrahebat. Suetooius, ita piscatus est reti aurato, purpura coccoque funibus nexis. Coon. *lib.* 7. *cap.* 7. Spieg. Hotom.

Blattea tunica Greg. Turon. 2. *hist. c.* 38. Briss.

49. *de verb. sign.* Et sic bona propriè non sunt, quæ plus incommodi quàm commodi habent. *l.* 83 *ff. eod.* Briss.

Bona intelliguntur cujusque, quæ deducto ære alieno supersunt, ut ait Paul. *in leg. subsignatum. de verb. sign.* Idque ex sermonis proprietate, nam ex mente disponentis, aliter quandoque accipitur, cum alias aliquid absurdum induceretur, *lege si quis servum.* §. *fin, de leg.* 2. Afric. Bonorum appellatio, inquit, sicut hæreditatis, universitatem quandam, ac jus successionis, & non singulas res demonstrat. eod. tit. Vide inf. in verbo *Bonorum.* Hotom.

Bona, Festo *lib.* 2. id est. Substantia rerum, dicta sunt, quod bonis, digna sunt; quod & Græcorum Senario probari videtur. Ἐσθλῷ γὰρ ἀνδρὶ ἐσθλὰ καὶ διδόασιν. Prat. Varias significationes Bonorum tradit Gœddæ. *ad leg.* 39. §. 1. *& ad leg.* 49. *nn,* 2. 3. 11. *& leg.* 165. *n.* 2. *& d. l.* 49. *n.* 6. 12. 13. 14. 15. 17. *de verb. sign.*

Bona ἀκληρονόμητα, quorum nullus hæres est legitimus in leg. 1. *C. de bon. vac. lib.* 10. & fisci rationibus vindicantur *d. l.* 1. idque ex lege Iulia *l. quidam.* 96. §. *quoties ff. de legat.* 1. Cujac. *l. penult. de præpos. sac. cubic. lib.* 12. & idem in *l. quamvis, ff. de usurpat.*

Bona adespota Græco verbo dici putat Budæus in Forensibus vacantia, & quæ Galli appellant *Espaves.* Prat.

Bona adventitia dicuntur, quæ alia ex re caussave quam patris filiisfamilias quæruntur; ut rectè colligit Accursius *in l. cum oportet. in princ. C. de bon. quæ lib.* per illum tex. Strictius igitur accepit Alciat. *ad leg. quod* dicitur 130. *ff. de verb. signific.* existimans illud adventitium dici, quod filius propter merita sua acquisivit. Ea ineptissimè ita definiebat quidam, quæ accessione quadam, & præter spem nobis contingunt: quæ definitio etiam profectitiis *congruit. vid. inf. Peculium.* Prat.

Bona caduca in jure dicuntur, quæ deficiente eo, cui jure civili debebantur, in alium ceciderunt: veluti cum lex ei dotem adimit, qui contra ejus interdictum uxorem in provincia sua ducit, eamque fisco attribuit. Caduca dos dicitur à Paulo *leg. si quis* 38. *ff. de rit. nupt.* Quemadmodum Caduca glans, in *lege* XII t. Tabul. dicebatur, quæ deficiente eo, qui legat, ex arbore decidit *leg. silva.* 30. *de verb. signific.* Hinc ille Crassi jocus *in lib. de orat.* 3. Nostra est, inquam, omnis ista prudentiæ doctrinæque possessio, in quam homines quasi caducam atque vacuam, abundantes otio, nobis occupatis involaverunt. Hinc ille alter Ciceronis *in C. Antonium Philipp.* x. Quem nisi via Caducæ hæreditates retardassent, volasse eum, non iter fecisse diceres. Caducas hæreditates facere dixit pro jacentes, quæ ipsi absenti relictæ, nec dum ab eo aditæ atque acquisitæ fuerant. Facete, inquam, locutus est, non verè aut propriè. Nam caducum autore Ulpian. propriè dicitur, quod quis sibi testamento relictum, ita ut jure civili capere possit, aliqua ex causa non ceperit, quasi ab eo ceciderit: veluti, si legatarius post mortem testatoris ante tabulas apertas decesserit. Hæc ille *cap. instit.* 17. Iustinianus autem *l.* 1. *C. de caduc. tollend.* tribus modis ea quæ testamento relicta sunt, deficere demonstrat: Si quid pro non scripto habeatur, si in causa caduci: aut si quid caducum sit. Pro non scripto ducitur, quod ab initio defecit. Ut cum mortuo legatum hæreditasve defertur. In causa caduci est, quod post testamentum ante testatoris mortem deficit: veluti si legatarius testatore vivo moriatur: caducum est, quod mortuo testatore ante tabulas apertas deficit: veluti si tum legatarius moriatur. Atque hæc quidem subtiliter à Iurisconsultis ita disputantur. Cum alioqui caduca omnia dicantur, quæ illis exciderunt, quibus jure civili debebantur. Veluti cum lex Papia Poppæa jubet, ut quæ ad orbos ex testamentis perveniunt, eorum pars decima fisco attribueretur, pars illa caduca dicitur. Unde illud Iuvenal. da uxore, quæ marito liberos ex adulterio pariebat.

Iura parentis habes; propter me scriberis hæres,

Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.

Hotoman. *vid. infr.* cadere in casum, & caducum nomen.

Bona civitatis abusivè publica dicta fuisse scribit Ulp. *leg. bona* 15. *& leg. sequ. ff. de verb. sign.* Prat.

Bona commissa esse Reip. aut in commissum cadere ob Vectigalia non soluta *l. commissa, ff. de public.* sicuti dicimus pœnam commissam, hoc est in pœnam partem incidisse *l.* 4. §. *Cato. l.* 5. §. *ult. ff. de verb. oblig.*

Bona civium publicare, est illa in publicum à privata possessione redigere. Spieg.

Bona de Ecclesiæ mensa tunc facta dicuntur, quando per officiales ad hoc potestatem habentes sunt descripta; in *l.* 1. aliarum possessionum de mensa. vel sunt declarata esse de mensa. ita Bart. *l. fin. D. de bon. vacant. lib.* 10. Cujus sententiam probant Ioannes de Platea & Ang. *ad l. fin.* Sed de mensa sunt quæ Archiepiscopus, vel alius Prælatus, ad manus suas tenuit, & in proprium usum excepit, vel expendit nec aliis infeudavit, idque Pontifex Celestinus decrevit *cap. ut super, de reb. eccles. alien.* Prat.

Bona deficere dici quidam autumant, non solum cum nulla extant: Sed etiam si aliqua extarent, quæ in remotis assent collocata. Prat.

Bona fide, hoc est, citra ullum figmentum facere dicebant antiqui, cum fieri aliquid non perfunctoriè; nec translativè, i.e. vulgariter, sed accuratè & enixe & toto opere intelligi volebant. Ex Bud. *in Annotat. ad leg. emptorem, de act. empt.* Spieg.

Itaque Bona fide possidere dicitur, qui ignorat rem alienam esse, *leg.* 3. *ff. ad leg. Fab. de plagiar.* & è contrario mala fide possidet, qui conscius ad se pertinere possidet. Quod Constantin. *lib.* 1. *Epit. tit.* 3. ostendit: καλῇ πίστει, ait, κατέχει, ὅστις οὐκ οἶδεν ὅτι ἀλλότριον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀπατώμενος, ἢ νομίζων δικαίως κατέχειν αὐτό, ὁ κακῇ πίστει τοὐναντίον εἶναι γινώσκων τὸ πρᾶγμα.

Generaliter autem, qui à quolibet rem emit, quam putat ipsius esse, bona fide emit: At qui sine tutoris auctoritate à pupillo emit: vel eo auctore, quem scit tutorem non esse, non videtur bona fide emere, *l.* 27. *ff. de contrah. empt.* Aliter atque si deceptus falso tutore auctore emerit. *l.* 15. §. *qui à pupillo. ff. de Publicia.* Bona fide plane emere non videtur, qui sciens ab eo emit, quem Prætor ut suspectum hæredem deminuere vetuit, *leg.* 7. §. *qui sciens, ff. pro emptore.* Atqui à Procuratore licet minoris distrahente, quam res vendi potuisset, emit; mala fide emere non videtur, nisi fraudem participaverit. *d. l.* 7. §. *penult.* Qui contra denunciationem à domino factam emit bona fide non emit. *leg.* 17. *C. de rei vendic.* In Senatus cons. *de petit. hæred.* bonæ fidei possessor accipitur, qui se hæredem existimans hæreditatem possedit; Malæ vero

gò fidei possessionis, qui sciens ad se non pertinere, possedit. Ex quo autem scivit quis, à se hæreditatem peti, ex eo tempore incepit malæ fidei possessor esse, sive ei denunciatum est, sive sine denunciatione rescivit. *l.* 22. §. *petitam. ff. de petit. hæred.* Itaque statim post motam hæreditatis controversiam in mala fide possessor constituitur. Enimverò bona fide possidet, qui auctore Prætore vel judice comparavit, *leg.* 180. *ff. de divers. reg. l.* 11. *de acq. possess.* Et, ut paucis complectar, bonæ fidei emptor esse videtur, qui aut ignoravit eam rem alienam esse: aut eum qui vendidit, jus putavit vendendi habere, puta Procuratorem aut Tutorem esse, *l.* 116. *ff. de verbor. sign.* Cæterum bona fide non possidet, qui existimat non licere sibi per leges usucapere, *l.* 32. §. 1. *ff. de usucapionibus.* Sed nec bonæ fidei possessor videtur, qui tacitum fideicommissum in fraudem legis suscepit, *l.* 18. *ff. de his quæ ut indign.* Ac ne ille quidem vel ante illatam controversiam bonæ fidei possessor habetur, qui inultam defuncti necem omiserit, *leg.* 1. Cod. *de his quæ ut indign.* nisi si deceptus ignorantia facti fuerit. *l.* 17. *ff. eod. tit.* Malæ fidei item possessor est, qui ab hærede post motam controversiam quæstionis illatæ non ignarus comparavit. *l,* 2. *C. de pet. hær.* Bonæ fidei certè possessor esse quis desinit, ex quo cognovit rem alienam esse. *l.* 48. *ff. de acquiren. rer. dom.* Omnes possessores post litem contestatam malæ fidei esse intelliguntur, *l.* 28. §. *etiam ff. de pet. hæred. l.* 45. *ff. de rei vind.* Eodem autem sensu quo possideri & emi res bona fide interpretati sumus, etiam bona fide servire nobis servi vel liberi homines dicuntur, quos alienos vel liberos ignoramus, *l.* 19. *l.* 23. *ff. de acquir. rer. dom. l.* 19. *ff. de pact.* & aliàs sæpè. Dicimus porro & bonæ fidei emptorem, & bona fide emptorem, ut *in l.* 7. *in fin. ff. de Publicia. l.* 8. *ff. pro empto. l.* 13. §. *ult. ff. de minorib. l.* 1. §. *cum prædium ff. de pignoribus l.* 4. §. *auctoris ff. de doli except.* Ut & bona fide possessorem, *l.* 9. §. *sed non uti. ff. de acqu. rer. dom. l.* 2. *C. si major. fact. alien. l.* 18. *ff. de petit. hæred. l.* 11. *l.* 12. *l.* 3. *ff. de noxalib.* & bona fide dominum *in l.* 12. *in fin. ff. de liber caus.* Briss.

Bona fides, est sincera conscientia, unumquemque certo excusans de ignorantia rei alienæ, quam vel tradit alii, vel accipit ab alio. Nemo sanè conscientiam suam, velut mille testes, fallere potest, utcunque adversario, vel judici imponat. Eadem ratione mala fides, est læsa conscientia, quæ accusat & convincit aliquem, non ignorare rem alienam esse, quam per fraudem vel tradit, vel accipit. Quare bona fides dolo fraudique adversatur, *l.* 3. *in fin ff. pro socio,* & contractus bonæ fidei dict. §. *Actionum autem.* Instit. *de action. l. consensum. ff. de action. & oblig.* Spieg. Corrasius. *lib.* 4. *Miscel. c.* 2. *n.* 14.

Bona fides, pro æquitate accipitur *in l. fidejussor.* §. *quædam ff. mandati & in d. l. consensum. & similib.* Spieg.

Bona fides & integra fides dicitur *l.* 1. *C. de suffrag. & sinceræ l.* 2. §. *si prop. pub. pens.* & inde *l.* 10. *C. de dist. pig.* bona fide, sinceriter. Hæc in contractibus bonæ fidei maximè exigitur *l.* 5. *C. de rescind. vend.* Exigitur & in strictis, sed in iis maximè Cujac. *obser. lib.* 8. *c.* 10.

Bona fides alias contraria est fraudi, dolo, astutiis, malitiæ, *l.* 3. *in fin. ff. pro. soc. l.* 58. *ff. de divers. reg.* Itaque bona fide, est citra fraudem, sine dolo, sine captione cujusquam. Eaque ut plurimum opponuntur inter se, Bona fide: & Dolo malo, vel per fraudem, *l.* 25. *ff. loca. l.* 22. *ff. de manu. test. l.* 2. *ff. de separatis.* 12. §. 1. *de liber. causa. l.* 9. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 27. *ff. ad Velleian.* Unde *in l.* 68. *ff. de contrah. empt.* Proculus bonam fidem præstare, interpretatur, ut dolus malus absit. Bona fide, & non in fraudem alicujus, *l.* 34. *ff. de Procuratorib.* Bona fide id est sincerè, candidè, apertè. Hotom. vel citra calumniam, & non tergiversandi animo *l.* 7. §. *plane ff. de pet. hæred.* Ex bona fide rationes reddere, sine fallaci aliqua dissimulatione, *l.* 45. §. *Procurator ff. de Procuratoribus. Modest. in l.* 6. §. *ult. ff. de excus. tut.* μὴ συκοφαντία, ἀλλ᾽ ἐκ καλῆς πίστεως. Briss n.

Bona fides aliàs æquum & bonum significat, *l.* 3. §. 1. *ff. de act. empt. l.* 45. §. 1. *ff. loca.* Hinc bonæ fidei judicia seu contractus: *l.* 5. *ff. de in lit. jur. ff. quod cert. loc. l.* 3. §. *in hac. ff. de commod. l.* 36. *ff. de pecul. l.* 3. §. *in his quoque, l.* 32. §. *in bonæ ff. de usur. l.* 57. *ff. oblig. & actio. l.* 22. *ff. de donation. l.* 6. *ff. quod cum eo. l.* 3. §. *quia adsidua. ff. de ædil. edict. l.* 84. §. *qui servum. & l.* 108. *cum quid de leg.* 1. Et judicia bonæ fidei. *l. ult. ff. de fidejussoribus tut.* quæ scilicet ex bona fide oriuntur atque descendunt. *l.* 57. *ff. de contrah. empt. l.* 2. *ff. de Procurat.* Paul. *lib.* 2. *Sentent. tit.* 17. *l.* 7. §. *sed & si non ignoramus. C. de rei uxor. actio.* quæ in æquum & bonum concepta sunt. *l.* 8. *ff. de cap. min.* In his enim judiciis alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bona fide, id est, ex æquo & bono præstare oportet. *l.* 2. *& l.* 5. *ff. de oblig. & actio.* liberaque potestas permittitur judici ex bono & æquo æstimandi quantum actor præstetur: cujus tantumdem in illis judiciis officium valet, quantum in stipulatione nominatim ejus rei facta interrogatio. §. *in bonæ. Instit. de act. l.* 7. *ff. de neg. gest.* Hanc potestatem nanciscebatur judex, cum in formula à Prætore additum erat EX FIDE BONA VEL QUANTUM ÆQOIUS MELIUS, quod inseri solitum formulis. Cicer. *lib.* 3. *Officior.* declarat, cum sine lege vindicari dolum ait judiciis, quibus ex fide bona agitur, reliquorum autem judicio hæc verba maximè excellere, in arbitrio Rei uxoriæ, MELIUS ÆQUIUS, in fiducia, UT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET. Quorum postremorum verborum etiam *lib.* 7. *Epistolarum ad Treb.* meminit. Plenius verò eodem loco illa refert, UT INTER BONOS BENE AGIER OPORTET, ET SINE FRAUDATIONE. Idem *in orat. pro Rosc. Com.* Arbitrum ita sumi solitum in bonæ fidei judiciis ostendit, QUANTUM ÆQUIUS, ET MELIUS SIT DARI. Et *in* 3. *officior.* QUOD DARE FACERE OPORTERET EX FIDE BONA, ut & Valer. *lib.* 8. *tit.* 2. indicat. Hac ratione bonæ fidei adjectione temperandam actionem dixit Ulpianus *in l.* 12. *ff. de dolo.* Sic verbum ex bona fide *in l.* 54. *ff. loca. & leg.* 51. *ff. de ædil. edict. l.* 31. *in fin. ff. depos. l.* 1. *ff. de æstimat.* accipiendum est. Sic & illud ejusdem Cicer. *lib.* 6. *Epist. ad Atticum* accipiendum est. Ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν, ex Qu. Mucii P. R. edicto Asiatico exceptionem, extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari non oporteat ex fide bona. Proinde abesse à bonæ fidei judiciis quàm maximè dolus malitiaque omnino debet, etiam si convenerit ne dolus præstetur. Nam hujusmodi conventio bonæ fidei contraria

traria est *l.* 24. *ff. de diverf. reg. jur.* Doli quoque exceptio præstatioque & bona fides his judiciis inest. *l.* 21. *ff. folut. matrim. l.* 84. §. *qui fervum, ff. de leg. lib.* 1. *l.* 152. *in fi. ff. de diverf. reg.* Sed & pacti exceptio his inest *; l.* 3. *ff. de refcind. vend.* In his judiciis semper ad æquum & bonum interpretatio redigitur. Non recipiunt itaque eam præstationem, quæ contra bonos mores desiderantur *l.* 5. *ff. de ufur.* Sed nec conventionem aliquam iniquam admittunt. *l.* 11. §. *ult. ff. de actio. empt.* Bonæ fidei ratione fructus in his judiciis præstantur, *l.* 21. *ff. de hered. vend.* Quæ moris sunt & consuetudinis in his judiciis veniunt, *l.* 31. §. *quia affidua, ff. de ædil. edict.* Consensu maximè hæc judicia sustinentur, *l.* 17. *de diverf. reg. jur.* Brisson.

Bona fides legem contractus servari exposcit, *leg.* 13. *ff. comm. præd. l.* 2. *in fin. ff. de ad civis.* Bona fides exigit, ut quod convenit fiat. *l.* 21. *ff. locat.* nec quicquam magis congruit, quàm id præstari, quod inter contrahentes actum est *l.* 21. *ff. de action. empt.* Ex bona fide est eum, cum quo negotium geritur, non decipi, *l.* 51. *ff. de ædil. edict.* Contra bonam fidem est usuras desiderare temporis ante moram ab eo qui beneficium in re aliena suscipienda præstitit. *l.* 24. *in fin. ff. depof.* Bona fides exigit, ut arbitrium tale præstetur, quale viro bono convenit, *l.* 24. *ff. loca.* Fides bona non patitur, ut qui suum negotium quasi meum gessit, me obliget. *l.* 6. §. *fed fi quis ita, ff. de neg. geft.* Brisson. vid. infra *Bona fidei.* & *Bonam fidem.*

Bona gratia dissolvere matrimonium, M. Marcus Vetranius, Maurus *de jure liberorum lib. fingular. cap.* 5. Capta, inquit, uxore maritus degens in civitate, post tempus legitimum licentiam habuit ad alias migrare nuptias, ait Julianus, ita tamen ut dissolutum matrimonium bona gratia, id est, communi consensu tam viri, quàm mulieris, & unanimi voluntate videatur, dum sibi unusquisque jus suum habeat immunitum. Brisf.

Bona gratia dissolvi olim matrimonium dicebatur, quod nullius ex conjugibus culpa, & sine animi sui ira & offensa, sed vel consensu mutuo, vel justa aliqua & rationabili ex causa solvebatur, *l.* 32. §. *fi divortium, ff. de don. inter virum. l.* 14. *ff. qui & à quibus,* ut eveniebat, cum propter Sacerdotium, vel sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commodè retineri matrimonium non poterat: vel cum marito capto ab hostibus, & quinquennio à tempore captivitatis elapso, mulier ad alias noptias migrabat. His enim causis matrimonium bona fide dissolvi intelligebatur. *l.* 60. & *l.* 61. & *l.* 63. *ff. de donat. int. vir. l.* 6. *ff. de divor.* Iustinian. *Novell. Conftit.* 22. διαλύεται δὲ ἐν ζῶσι συμβαλόντων γάμος, τὰ μὲν μὴ προφάσει εὐλόγου, οἱ δὲ ἐς bona gratia καλοῦσιν. Idem *Novell.* 127. Καὶ Bona gratia διαλυθῆναι συμβαίη τὸν γάμον. Iustinus similiter *Novell.* 2. Brisson.

Bona gratia, Appellatio est certæ speciei solutionis matrimonii, cujus Iustin. meminit in nobili illa Constitutione, cui verior titulus. De his qui nuptias iterant. Vulgo de nuptiis allegatur. Plauto locutio familiaris est. Bonam gratiam haberenck, pro eo quod dicimus *Zu gutem Danck annehmen.* Spieg.

Bona hæreditaria partimur, non dividimus. Spieg.

Bona in ipsis possessionibus, Fortunas in fructibus eorum vocamus. Pedianus.

Bona lex, à mala, nulla alia, nisi naturæ nomma dividi potest. Arist. *lib. Politicorum* 3. Qui legem, ait, civitati dominari volunt, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui verò hominem volunt dominari, hi beluam præficiunt. Legem accipi vult, pro naturali ratione divinitus indita, ex qua ducatur certa vivendi forma. Per hominem intelligit solam authoritatem humanam, qua sic placeat, sic receptum sit. Spieg.

Bona memoria, Vide *Memoria.*

Bona nomina, nonnunquam mala fieri, si nunquam interpelles, ait Alphius fœnerator apud Columellam. Ille nomina, Jureconsultorum more, debitores vocat: & interpellare, subinde creditum reposcere. Spieg.

Bona nostra dicere nondum possumus, quæ nondum competunt. Ut scribit Paulus *l. fubftitutio, ff. de æq. rer. dom.* Prat.

Bona pars, pro magna parte: quod tamen non est perpetuum. Nam interdum pro ea, quæ alioquin non videtur contemnenda, accipitur. Id ante monuit Insulanus. Spieg.

Bona paterna, quæ à patre profecta sunt, & communia inter fratres præsumuntur, *leg. fivè poffidetis, C. de probat. arg. leg. fi neceffarias, §. pen. de pig. act.* Spieg.

Bona prædia uno nomine dicuntur, bona satisdationibus obnoxia Pediano. Prat.

Bona rapta sic accipiemus, etiam si una res ex bonis rapta sit, Ulp. *l. Prætor.* 2. *bona rapta.* & §. *vel enjus vi. bono. rapt.* & *deturba.* Prat.

Bona sequestrata, hoc est, consensu partium vel judicis decreto apud sequestrem deposita, nec ab actore, nec à reo possidentur. *l. libertus ff. de ftat. hom.* Spieg.

Bona vacantia dicuntur, eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cujus hæres nullus est *leg.* 1. *C. de bon. vacant.* hæc autem olim quidem publicabantur, aut fisco caducis legibus deferebantur. Cujac. *in fragm.* Ulp. *cap. Inftit.* 18. significat. nunc verò confiscantur, & quadriennii tempus iis nunciandis præscribitur, *leg. intra quatuor.* 10. *ff. de diverf. temp.* & *l. quamvis,* 18. *ff. de ufuc.* Vacantia autem dici, quæ & caduca, patet ex *l. ult. C. Theod. de bon. vacant.* & *l.* 2. *cum aliis complur. tit. feq.* Hot.

Bonæ fidei verbum variè sumitur. Interdum enim bonam fidem in animi scientia ponimus, cum videlicet quis rem eam, quam possidet, suam esse existimat. Sic *in l.* 136. *ff. de diverf. reg. jur. l.* 24. *ff. de ufucapionibus* & aliis innumerabilibus locis, Brisson. Cæterum bona fides, quæ requiritur in eo, qui usucapturus est, debet justa opinione niti, ut bona causa fuerit, cur putarit rem suam esse, nec putaret modo, sed etiam crederet. Ideoque non satis est bona opinione esse, nisi fides adsit; hoc est, rei tanquam exploratæ & comprobatæ fiducia. Quare qui fundum meum me absente occupat, existimans vacantem & relictum, quia scit alienum, id, est suum non esse, dicitur in mala fide esse; etiamsi non mala mente, malove animo id faciat, quamobrem non capiet usu, quantumvis longo: Connanus *lib.* 3. *cap.* 13. Varias autem significationes hujus verbi eruditè exposuit Duarenus ad titulum de in litem jurando, in verbis. Et in bonæ fidei judiciis, vid. sup. Bona fides alias, & notandum est, ut plurimum Bonæ nomen Fidei anteponi, interdum tamen etiam fidem bonam, I Cti converso ordina

dine scripturæ dicunt, *ut l.* 6. §. *si quis ita. ff. de negot. gest. l.* 3. §. *nonnunquam. ff. de usur. l.* 31. *ff. deposit. l.* 6. *ff. de cust.* & *exhib. l.* 2. §. *ult. ff. de admin. rer.* Sic contra fidem bonam vendere *l.* 3. *ff. de ext. cognit.*

Bonæ fidei non convenit abnegare id, quod acceperis *l.* 11. *ff. deposit.* Ut nec pacto stari, quod alteri captiosum sit *l.* 7. *ff. de rescind. vend.* Adversus bonam fidem mandatum est, si meretrici pecuniam credi mandes; *l.* 12. *§. si adolescens. ff. manda.* Bona denique fides, quæ in his contrahentibus exigitur, æquitatem summam desiderat, *l.* 31. *ff. depos.* Briss.

Bonæ fidei actiones, non quod ulla sit actio malæ fidei, quoniam in omnibus negotiis exigitur bona fides *C. de act. & oblig.* sed ideo dictæ sunt, quod judex in cognitione potest habere rationem earum quoque rerum, quarum inter contrahentes nulla mentio facta est, §. *in bonæ fidei.* Instit. *de act. Iulia in l. consensu, in fin. ff. de act. & oblig.* Spieg.

Bonæ fidei contractus. Vide *Contractus bonæ fidei.*

Bonæ fidei contraria est mala fides. *l.* 1. *C. de rescin. vend.* Idem valet quod dolus malus. *l.* 1. *C. de long. temp. prascr.* Hoc sensu bona fides in omnibus contractibus desideratur. *l.* 4. *C. de oblig. & act.* Abesse enim ab omnibus contractibus fraus & dolus debet. Mala autem fide significat astutè, callido consilio, malatiosè, dolosè. Sic in *leg.* 5. §. *ult ff. de auct. tut.* non mala fide, sed simpliciter: quo loci etiam non bona fide emere tutorem Ulp. scribit, qui rem pupilli per interpositam personam emit. Bonam fidem agnoscere *in l.* 9. §. *sicut, ff. de adm. tut.* bonam fidem præstare, *l.* 18. *ff. de neg. gest.* Briss.

Bonæ fidei emptor Modestino *l. bonæ fidei* 109. *ff. de verb. sign.* esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse, aut putavit eum qui vendidit jus vendendi habere, puta Procuratorem aut tutorem esse. Prat. Briss. Hot.

Bonæ fidei emptor definitur *in l. bonæ fidei, de verb. signif. l. qui à quolibet, de contrab. empt. l. ult. pro emptore.* Ergo is malæ fidei emptor est, qui scit rem alienam esse, aut eum, qui vendit, jus vendendi non habere, & ut breve id faciam, quisquis contra legum interdicta mercatur. Si quis igitur à luxurioso & dissoluto adolescente, & protinus meretrici daturo sciens emerit, malæ fidei emptor est. Nec enim ab ea emere debuit, & in societate quodammodo facti turpis versari. Nam turpis est venditionis causa, & quasi tacito jure alienatio ea interdicta est. Cujac. *in leg. si quis cum sciret. ff. pro emptore*, Corras. *lib.* 2. *Miscellan. cap.* 8. *n.* 7.

Bonæ fidei homo, cui res totò creditur, vel qui rem sibi creditam fideliter servat: vel qui promissis stat. Hotom.

Bonæ fidei homo, qui non habet in se dolum. *l.* 3. *C. de perie. & com. rei vend.*

Bonæ fidei autem judicia à Iustin. enumerantur *in* §. *actiones, Insti. de act. l.* 2. *C. de rer. permut. l. ult. C. de petit. hær.* quibus adversantur stricta judicia, vel stricti juris actiones. Brisson.

Bonæ fidei possessor esse videtur, qui rem possidet non suam, quam tamen suam esse putat: & eum qui vendidit, jus vendendi habuisse, puta procuratorem, ac tutorem fuisse. Contra verò, malæ fidei possessorem esse dicimus; qui nec rem suam possidet, & eam scit suam non esse. Itaque bonæ fidei possessor usucapit, malæ non item.

Bonæ literæ sunt, quarum finis ad quæstum non pertinet; & quæ vitam ad philosophiam muniunt. Nam sine eis juris civilis cognitio, tanquam firmissimo præsidio destituta, consistere nequit. His certè debemus veteres Iuriconf. de quibus extat Laurentii Vallæ judicium, & Budæi. Spieg.

Bonam fidem agnoscere, eleganter dictum à I. C. *in l. quoties tutor.* §. *sicut autem. de adm. tut.*

Bonam fidem præstare, nihil est aliud, quàm sine dolo & fraude versari. Bona fides enim, ut suo relatum est loco, contraria dolo & fraudi est *l.* 4. *in fin. ff. pro socio.* Inde dicitur, homo bonæ fidei, qui nihil dolo facit, *l.* 3. *junct. gl. C. de peric. & commod. rei vend.* Spieg.

Boni censenturii, Vives inquit, *lib. de anima* 3. qui piè sunt officio suo perfuncti, erga Deum, patriam, parentes, principem, herum, amicos, liberos, necessarios, propinquos, familiares, socios, cives, peregrinos: quæ officiorum ratio in humano genere patet latissimè: quando, ut rectè est à M. Tullio scriptum, nulla vitæ para seu publica, seu privata, carere potest officio. Habentur pro viris bonis, qui quam plurimis profuerunt, prosunt, proderunt. nam qui nobis aut iis quos habemus benevolentia conjunctos, prosunt, eum rite fungi suo officio ducimus, & bonum esse virum. Spieg.

Boni consulere cum genitivo. Ulpian. *in leg. generaliter, de Decurionibus.* Ut qui clementiorem sententiam passus est, ob id quod ad tempus relegatur: boni consulere debeat humanitatis sententiæ; nec Decurionatum accipiat. Per genitivum, quasi Græco more dixit: id est, existimare, clementer secum à judicibus actum esse in animadversione criminis. Vide Budæum *in Annotat. posterior.* Boni ducere, apud Tertul. subinde reperire est. Vide Annot. Rhenani *in lib.* 5. *adversus Marcio.* Spieg.

Boni æqui notitia Iurisconsultum significat verum & utilem. *l.* 1. *in prin. de just. & jur. ff.* Prat.

Boni & æqui ars, est collectio politicorum præceptorum, ad judicandas incidentium negotiorum circumstantias, ut justum in his ab injusto rectè discernatur. *leg.* 1. *in prin. ff. de just. & jure.* Horum autem præceptorum capita sunt hæc: Honestè vivere: alterum non lædere: jus suum cuique tribuere. Ulp. *justitia.* §. 1. *ff. eod. tit.*

Boni magistratus patrum nomine censentur. Et hoc verissimum est, inquit Old. de Magistratu patriæ naturalis soli, cujus filii quoque videmur. Unde Ulp. *l.* 1. §. & *generaliter, ff. de ventr. in possess. mit.* Qui etsi, inquit, non tantum parenti, cujus esse dicitur, verum etiam reipub. nascitur. Et Pomponius inter jurisgentium exempla refert, ut parentibus & patriæ pareamus, *in l. veluti, ff. de just. & jur.* Spieg.

Boni rhetoris quæ partes sint *in casu in integr. restit.* indicat Marcellus *in fin. l. pen. ff. eod. tit.* Spieg.

Boni Viri appellatio in jure nostro emphasin habet. Nam is bonus vir dicitur, qui nullius fraudis conscius, verum honestatis judicium in qualibet re sequitur. Unde Iudex brevius definiri non potest, quàm ut bonum virum esse dicas. Prat.

Boni

Boni Viri appellatione judicem contineri ex Venuleio liquet. *leg. continuus.* §. *cum ita, ff. de verb. oblig.* ex eodem *l. vir bonus ff. judic. sol.* & *l.* 58. §. 1. *ff. locat.* Spieg. V. *inf. bonus vir.*

Boni viri arbitratu alimenta relicta pro modo legatæ dotis intelligi, scribit Pap. *l. cum vivis fin. ff. de alim. & cib. leg.* Prat.

Boni viri arbitratu est rejecto animi judicio absque pravis adfectibus ex bono & æquo aliquid decernere, observata ratione, ne quis lædatur, *l. si libertus ita juraverit, ff. de oper. liber. leg. si quis arbitratu. ff. de verb. obl. l. non cogendum in prin. ff. de Procurator.*

Boni viri arbitratu veteres dicebant cum neutrius eorum, quorum res agebatur, sed ejus cujus nihil in ea re intererat probatio erat. Prat. Vide infrà *in* §. *Bonus vir non tantum.*

Boni viri arbitratu frui. *l. si fundi. in princ. ff. de usufructu.*

Boni viri arba rbitrio legatum accipi, quod in alterius arbitrium collocatum est Ulp. scribit *leg.* 1. *ff. de leg.* 2. Prat.

Boni Viri arbitratum pro propositione patrimonii accipiendum ait. *l.* 5. *de ann. leg.*

Boni igitur viri arbitratum ad æquitatem reducendum, & ex æquo & bono regulandum constat. *d. l. si libertus juraverit*, & ita accipi debet *in leg. unic. ff. de rip. muni. V.* infra *Bonus vir.*

Boni Viri officium est, exemplo Sexti Ælii, in publicum edere, quod publicè profuturum crediderit. §. *augescente civitate*, *l.* 2. *de Orig. jur.* Spieg.

Bonis cedere. Bonis cedere verbum juris est, significat bona sua creditoribus, improbè æs alienum à nobis contendentibus permittere. Galli autem vocant *faire banqueroute.* Id autem plerunque evenit in fraudem creditorum. Improbi enim debitores decipiendo plerunque contrahunt debita, tandemque cum vident se à creditoribus in vincula dejiciendos, dicere solent se non habere, unde solvant, & sua (quæ clam & dolo transtulerunt, occultaruntque) illis permittere. Ita debita creditoribus persolventes postmodum multò ditiores quàm antea unquam efficiuntur. Ast cum grave sit fallere fidem (quæ justitiæ fundamentum est, ut ait Cicero) & actum fuerit de humano commercio, si nulla fidei habeatur ratio, & si non aliquid, quod pertimescant improbi debitores *lex* 12. Tabul. capitis pœnam in debitores pecuniarios vel ex confessione sua, vel aliis legitimis probationibus convictos per actorem, & condemnatos per judicem, qui intra tempus ad solvendum non satisfecissent, constituit. Quæ pœna (ut ait Sextus Cæcilius jureconsultus) eo consilio denunciata est, ne unquam ad eam perveniretur. Vincti itaque plures fuerunt, quia vinculorum pœnam mali homines contemnunt. Nemo autem fuisse dissectus legitur, eo quod hæc pœnæ sævitia contemni impune non potuit: ut quoque scribit Rivalius. Anchoran.

Bonis cedebatur non jure tantum, sed etiam extra jus per nuncium & per Epistolam, *cap. ult. de cess. bonor.* Erat enim moris, ut rei qui solvendo non essent, Legis Iuliæ de bonis cedendis beneficium implorarent, eoque impetrato omnibus suis bonis alienum in re professi creditoribus cederent bonorum, sive (ut est apud Varronem) bonam copiam ejurantes *l.* 4. *C. qui bon. cedere poss.* Eoque pertinet illud Senecæ *de benef. lib.* 6. Si quis patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec ex hôc æs alienum profitebor, aut candidatus aut reus. Et tum quidem observari etiam solebat, ut creditores solo venditionis remedio indemnitati suæ consulerent. Si quidem bona dividere non poterant propria auctoritate, nec etiam jure dominii detinere, *d. cap.* 4. Extra jus bonis ad eum modum cedebatur, quam sic *Apolog.* 2. descripsit Apulejus: Pater ejus pluribus creditoribus defæneratus malvit retinere pecuniam quàm pudorem. Nam cum undique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obviis teneretur., Flax, inquit, negat se posse dissolvere annulos aureos, & omnia dignitatis insignia abjicit, cum creditoribus depaciscitur. Hæc Apuleius, satis indicans in omni bonorum cessione, verbum, hoc est nudam voluntis professionem sufficere, &c. Rævardus *leg. cujus effectus ff. de reg. jur.* &c.

Bonis conditionibus servum venditum, ut accipiendum sit, ostendit Iurisconsultus *in leg. conditioni. de ædil. edict.*

Bonis interdicere quid sit, vide infrà *Bonorum interdictio.* Spieg.

Bonis publicatis non veniunt jura & actiones, & sic nomina debitorum, quando statutum utitur verbo possessivo, puta bona sua, qui jura personalia non possidentur: ita sing. Bald. *in l.* 1. *circa princ. de statu hominum.* & pro sing. notat. Ang. Aret. in maleficiis in verb. *& ejus bona publicamus. in* 2. *colum. vers. quæro quis judicium possit*, &c. Et in pulchro casu sequitur D. Alex. *cons.* 31. *visa titulo. quæstio. col. penult. vers. confirmo per ea lib.* 1. *& cons.* 45. habita super his. *col.* 3. *versic. primo enim considero. eod. lib.* Quid autem in donatione omnium bonorum præsentium & futurorum, an veniant nomina debitorum; Bald. sing. consuluit quod non *in cons.* 232. super infra scriptis dubiis *in* 2. *dub. in* 2. *lib.* quod alibi se non legisse testatur, & approbat Ias. *in l. stipulatio hac modo concepta, in ult. verbis ff. de verb. oblig.* ubi refert se per hoc consuluisse, quod in donatione omnium bonorum mobilium & immobilium, ubicunque existentium, non veniant nomina debitoram, de quo infrà latius in verbo, *Nomina.* Et ulterius dicit in proposito Bald. *in c.* 1. §. *sciendum est, versic. extra quæris in tit. de feudi cogn.* quod ea quæ non sunt corporalia, sed incorporalia, non dicuntur propriè mobilia, nec immobilia, quod dictum latè reassumit D. Alex. *cons.* 25. viso themate & statutis. *col. ult. vers. & quod ea. lib.* 1. Cotta *in memoral.*

Bonis viris præsentibus *l. si pater.* §. *quadam. ff. de fideic. libert.*

In Bonis esse, aliud est quàm ex bonis. Nam in bonis id esse dicitur, quod dominii nostri vel quasi dominii est: Ex bonis verò, quicquid ex substantia nostra, vel in possessione nostra (*ut in* §. *seqq.*) est, etiam si commodatum tantum, vel depositum, vel pignoratum sit. *l.* 2. §. *in hac. ff. vi bonor. raptor.* Brisson.

In Bonis autem habere olim dicebantur, qui pleno jure, id est, ex jure Quiritium domini facti non erant; puta quibus neque mancipata res, neque in jure cessa, nec statuto ad usucapionem tempore ab his possessa erat, ut Ulp. *in Instit. tit.* 1. *& tit.* 19. *& tit.* 22. explicat: & Theoph.

in Instit. tit. ex quibus caus. manumitt. lic. qui eleganter ficto vocabulo hos Bonitarios dominos appellat. Latius autem & generalius dicimus, In Bonis nostris esse, quod in patrimonio nostro aliqua ratione est. *leg.* 1. *ff. de rer. diviso. l.* 25. *§. non solum. ff. quæ in fraudem credit.* Ita res per vim alienata in bonis esse dicitur ejus, qui vim passus est. *leg.* 9. *§. licet. ff. quod met. caus.* & servus domino non defendente ductus, in bonis ejus esse qui duxit *l.* 1. *§. ult. ff. si ex nox. causa.* In bonis etiam venditoris res vendita esse, antequam ab eo emptori tradita sit, *l.* 8. *§. si debitor. quibus mod. pign. §. cum autem.* Instit. *de empt. & vend.* In bonis autem nostris computantur non solum quæ dominii nostri sunt, sed & quæ bona fide à nobis possidentur, vel superficiaria sunt. Æquè si quid in actionibus, persecutionibus, petitionibusque est, bonis adnumeratur, *l.* 49. *ff. de verb. signific. l. ult. ff. de usufruct. leg.* Princeps itaque bona concedendo, videtur obligationes concedere. *l.* 21. *ff. de verb. sign.* Et actiones quidem sive legitimæ, sive honorariæ, sive civiles, sive pœnales, in bonis ponuntur; exceptis popularibus & injuriarum actionibus, quæ, nisi demum lite contestata, in bonis esse non creduntur. *l.* 32. *ff. ad leg. Falcid. leg.* 28. *ff. de injur. leg.* 12. *ff. de verb. signific. leg. penult. ff. de popularibus actio.* Lite planè contestata cum & ad hæredes transmittuntur, & propriè ejus fiunt qui instituit, bonis adgregantur. Dos etiam in bonis mariti esse dicitur constante matrimonio. *leg.* 21. *§. Idem respondit. ff. ad municipal. leg.* 7. *§. si res. & l.* 75. *ff. de jure dot.* Denique jam in bonis nostris habere intelligimur, quotiens possidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperandam eam actionem habemus, *l.* 52. *& ibi* Gothofr. notat. *ff. de acquirend. rer. domin.* Substitutio quæ nondum competit, hæreditas item non adita, extra bona sunt. *l.* 42. *ff. de acquiren. rer. dom. leg.* 63. *ff. ad leg. Falcid.* In bonis etiam nostris non est, quod evincitur. *leg.* 151. *ff. de divers. rer. jur.* Servitutes nec in bonis sunt, nec extra bona, *leg.* 1. *ff. de usufruct. leg.* Briss. & Corasius *lib.* 5. *Miscell. cap.* 14. *num.* 8. *V. §. seq.* 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

In Bonis etiam esse dicitur, qui in eorum possessionem missus *est. l. pen. ff. ut leg. nom.* Sic & apud Cic. *lib.* 13. *Epist. ad Attic.* Ejus frater Catinæ nuper mortuus est: nullam omnino arbitramur de ea hæreditate controversiam eum habiturum. Et est hodie in bonis, id est, bona tenet ac possidet. Briss.

In Bonis vim passi dicitur esse res, quæ vi alienata fuit, *leg. metum,* 9. *§. licet ff. quod met. caus.* Prat.

In Bonis ejus qui ducit, servus non defendente domino ductus *l.* 2. *§. fin. ff. si ex nox. caus. ag.* Prat. Æs denique alienum in bonis non est. *V. §. sequ.* 7. 8. Quod & significat Quintil. *in Declamatio.* 273. Bona, inquiens, sunt, ut opinor, ea quæ detractis alienis deprehensa sunt. Finge alium creditorem fuisse ejus, quem deprehendisti. Non dubium est, quin quamvis ad te bona pertinerent adulteri, recepturus tamen suum creditor fuerit. Concludamus ergo naturaliter id bonorum cujusque esse intelligi, quod æri alieno superest. *l.* 11. *ff. de jure fisci.* Civiliter bona universitatem successionis significant, quia in jus demortui succeditur, suscipiturque ejus rei commodum & incommodum *l.* 3. *ff. de bon. possess. l.* 14. *§. ult. ff. ad Trebellian.* Ut cum bonorum possessionem dicimus, idem hic valet bonorum appellatio, quod & hæreditatis, jusque successionis, & universitatem rerum, non etiam singulas res demonstrat, *l.* 208. *ff. de verb. sign.* Est enim juris magis, quàm corporis possessio. *l.* 3. *§.* 1. *de bonor. possess.* Eaque de causa bonorum possessio juris nomen dicitur, sicut & hæreditatis. *l.* 119. *ff. de verb. signif.* Brisso. *V. §. seq.* 7. 8.

Bonitas, ut docet Alc. *in l.* 3. *de reb. cred.* quædam qualitas est, quæ rem ipsam non immutat: unde à substantia non parum differt. *l. ubi autem ff. de verb. obl.* Spieg. Estque vel intrinseca, vel extrinseca. Prat.

Bono genere natus, id est, bona familia, vel ut vulgus dicit, bona domo. Spieg.

Bonorum appellatione hæres comprehensæ videntur, quarum proprietas ad hæredem pertinet. Ulp. *l. is cui. l.* 5. *§. bonorum. ff. ut in poss. leg. vel fid.*

Bonorum appellatione nomina continentur. *l. bonorum* 49. Hoc tamen cum Bartoli distinctione recipiendum putem in *l. Princeps. ff. de verb. sign.* Ubi vide Alber. & Alc. Prat. V. supr. *Bonis publicatis.*

Bonorum apppellatione venit emphyteusis, ita sing. Spec. *in tit. de loca. §. nunc aliqua. in pen. char. vers.* 156. quæritur utrum filius & in sing. q. consuluit Bald. *cons.* 284. præmissis verbis cujusdam statuti, *in* 1. *lib.* item veniunt bona feudalia, secundum Andr. de Iser. *sing. in c.* 1. *ad fi. de capitaneo, qui cur. vend.* scripsi de utroque infrà in verbo. Emphyteusis. Cotta *in memoral.*

Bonorum appellatio valde generalis est: attamen fructus non continet Paulo, *l. si quis bonorum* 23. *ff. de leg.* 1. Nisi mora intercesserit. Prat.

Bonorum appellatione & prædia, & mancipia, & supellex, & Kalendarium continentur. *l.* 37. *ff. de usufr. leg.* non filii, aut liberi homines, *l.* 6. *C. qua res pignori.* Bonorum appellatio aut naturalis est, aut civilis. Naturaliter ex eo bona dicuntur, quod beent, id est, beatos faciant, *l.* 49. *ff. de verbor. signif.* Unde & beatos Latini appellant divites atque locupletes. Plaut. *in Pœnulo,* Bonam ego quam beatam esse primo dici mavolo. Seneca *lib.* 3. *controversia.* Insolens malum est beata uxor, cum immensum pondus auri orba attulerit, cum pecunia arcas nostras oneraverit, quid aliud quem beatæ serviemus? Idem *lib.* 3. *Epist.* de Sabino divite homine: Nunquam, ait, vidi hominem beatum indecentius. Secundum hæc bona propriè dici non possunt, quæ plus incommodi, quàm commodi habent *l.* 38. *ff. de verbor. signif.* Proinde bona intelliguntur cujusque, quæ subducto ære alieno supersunt, *l.* 39. *§.* 1. *ff. de verbor. signif. l.* 72. *ff. de jure dot. l.* 2. *§.* 1. *ff. de collatio. bon. V. sup. §.* 7. 8. Eaque ratione bona ab hæreditate separantur. *l.* 82. *ff. de leg.* 3. *l.* 16. *§.* 1. *ad Treb.* Multumque interest, hæreditatis, an bonorum usufructus legetur. Usufructu enim bonorum legato, æs alienum ex omnibus rebus deducendum est, *l.* 69. *ff. ad l. Falcid. l. ult. ff. de usuf. leg.* V. Gothofr. *not. ad l.* 8. *§.* 4. *pr. Cod. de bonis quæ lib. & ad l.* 39. *§.* 1. *de verb. sign.* At hæreditatis appellatio etiam onera continet. Bonorum etiam parte legata funeris impensa manumissorumque pretium, aliter atque si hæreditatis pars legata sit, ex medio deducitur, *l.* 8. *§. ult. cum l. seq. ff. de leg. lib.* 2. *l.* 104. *§. ult. ff. de leg. lib.* 1. Brisson.

Ad-

Adde quod hac naturali bonorum significatione factum est, ut tria eorum genera ponerentur, quibus comprehenditur, quicquid commoditatem aliquam affert hominibus. Sunt enim quædam bona animi, iis proposita philosophis, quorum est de moribus disputatio: alia sunt corporis, quæ medicos spectant & physicos: alia fortunæ, in quibus tanquam in sua materia, quam tractet, versatur ista juris civilis cognitio, propterea quod in his præcipuum justitiæ munus constitutum in est; suntque civiliter bona, quas etiam fortunas nominamus, quandoque fortunam numero singulari, quasi in unius fortunæ posita arbitrio. Scævola *de statu liberis. leg. Sticho, ad finem.* Cum pene totam fortunam in nominibus haberet. Et Livius *tertia decade*, Castra plena omnis fortunæ publicæ privatæque reliquit. Græcis ὄνα dicitur, Unde Latini substantiam verterunt, Ulpian. *de injuriis*, *l. lex Cornel.* pro modo sobstantiæ accusatæ personæ, æstimatione judicis pretium constituitur. Quo verbo Quintilianus usus est: Tull. facultates dixisset. Atque hæc est bonorum civilis appellatio, ex qua Iuvenalis dicit Vetulæ vesica beatæ, id est, divitiæ. Connanus *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 9. In edicto, quo in bonorum possessionem legatarios Prætor mittit, bonorum appellatione non eæ tantum res, quarum proprietas ad hæredes pertinet, continentur, sed & agri vectigales, & quæ pignori data sunt, & quæ bona fide possidentur, *l.* 3. §. *bonorum*, *ff. ut in poss. leg.* Planè in his verbis Prætoris, Si dolo malo ejus qui liber esse jussus erit, post mortem domini ante aditam hæreditatem in bonis, quæ ejus fuerunt, qui eum liberum esse jusserit, factum esse dicetur, quo minus ex his bonis ad hæredem perveniet, plenius bonorum causam pro utilitate omni accipimus, ut & pignoratæ res & commodatæ & alienæ bona fide possessæ comprehendantur. *l.* 1. *in pr.* & §. *hæc actio. ff. si quis test. lib.* Briss.

Bonorum emptor olim dicebatur, qui cum debitoris damnati bona auctione vendenda essent, solus ea omnia bona per aversionem coemebat: ut, si facultas ferret, in solidum omnibus satisfaceret: dein si quid reliqui esset, sibi haberet: quod si diffidebat ne paria facere posset, tum antequam emeret, cum creditoribus decidebat: itaque ad emotionem accedebat. §. 1. *de success. subla. l. imperatores* 60. *ff. de pact. l.* 4. *Cod. de bon. auct. judic. l. Aufidius*, 20. *ff. quib. ex caus. in poss.* Hotom. in eum omnes debitores damnati actiones, pro hoc & contra hunc, competentes, transferebantur. Ergo erat bonorarius successor erat. Theolph. *d. t. de succ. sublat.* Brisson.

Bonorum interdictio per Prætorem fit moribus, aliqua lege fieri dicitur, sed cœpit à moribus primum, deinde translata est *in* 12. *tab. l.* 1. *D. de cur. fur.* M. Tullius *in Catone Majore*, Ut quemadmodum, inquit, nostro more rem malè gerentibus patriis bonis interdici solet. Fit autem his verbis. Quando tua bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico. Citatur Paul. autor *lib. sent. sive Factorum* 3. Antea legebatur, habita quæ pro avitaque. Sic *in l. privilegio. C. de decurion.* Ubi pro assuetus, veteres libri habent, habitus, est, avitus, rectissimè. Hic enim est legis sensus: Avo decurione, patre milite, vel patre decurione, avo milite, natum, curiam utrobique sequi potius, quàm militiam. Sic Cic. *de Senect.* Arbitror te audire, Scipio hospes tuus habitus Masinissa. Scriptum est enim antiquo more, habitus, pro avitus: quod nec Gaza, qui πατρῷος vertit, nec cæteri interpretes, intellexerunt. Sic Valerius *lib.* 6. libere dicta, aut facta, de eodem Scipione loquens, recens, inquit, ipsius victoria Numantinâ, & patris Macedonica, devictæ Carthaginis spolia habita, ac duorum regum Syphacis & Persei ante triumphales currus catenæ, cervices totius tunc fori clauserunt. Sic Tullii est inscripta oratio *pro Cluentio*, Habito, id est, Avito, ut Florent. est scriptum in *l. Cicero. ff. de pœnis.* Habitus enim, si penult. corripias, nomen Romanorum non est. Cujac. *repet. sent. Iul. Paul. lib.* 3. *tit.* 4. §. *moribus per Prætorem.*

Bonorum possessio, & possessio bonorum longe lateque distant. Nam illa sonat significatque jus: ut ex definitione ipsius liquidò constat, quam inferius paulo subjiciam. Hæc verò facti est. Ita Bald. & Angel. *Instit. de bon. poss. in princ.* adducunt pro hac *l.* 1. §. *adipiscimur*, & §. *si vir. ff. de acquir. possess.* Est alia & differentia, quod illa ad bonorum universitatem, id est universi Iuris successionem pertinet, atque in perpetuum decernitur, ut infrà patet. Hæc causa rei servandæ: atque ita tempus constituitur, ut apparet ex verbis Callistrati *l. quamvis*, 13. *ff. ut in possess.* Vid. Gothofr. *not. ad l.* 1. 2. 3. *de bonor. poss.* Converso tamen ordine possessionem bonorum (quæ juris est,) dixit Macer. *l.* 4. *ff. de offic. ejus cui mandat. est jurisd.* Ac subtilem hunc verborum ordinem & structuram non observavit Paulus *leg. in honorariis*, 35. *ff. de oblig. actio.* Illæ, inquit, rei persecutionem continent, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest: ut cum agimus cum bonorum possessore debitoris nostri. Bonorum autem possessio, quæ C. Harmenopulo διακατοχὴ dicitur à Iurisconsultis simpliciter nunquam Possessio appellatur, *leg. scriptus*, *ff. de Carbon. edict.* & *leg. cum pater*, §. *Titio. ff. de leg.* 2. In Marci tamen responso, *d. l.* 4. *offic. ejus cui mandat.* de ea quæ facti est, accipiendum putem. Nam eam facto ipso decernit judex, ut eam accipiat hæres. Scio Alciatum differentiam hujus ordinis improbare, *l.* 1. *in fin. C. qui admitt.* Prat.

Bonorum possessio, pro jure ipso hæreditario accipitur, quod cum Prætoris decreto acquiritur: ut tametsi res ipsas hæreditarias possideamus, bonorum tamen possessionem, id est, jus ipsum, à judice impetrare nobis necessarium sit, nihilque ab ea hæreditate differt, nisi quod solo animo hæreditas aditur bonorum possessio ut acquisita videatur, jus dicentis officium requirit. Vide Gothofr. *ad leg.* 138. *de verb. signif.* Nec est duntaxat jus persequendi, retinendique patrimonii, sed & rei cujusque, cum is moritur, cujus fuit, *l.* 3. *de bonor. possess.* Vide Alciatum *lib.* 4. *Paradox.* & suprà, *Aditio hæreditatis.* Spieg. A quo magistratu detur bonorum possessio, vide Cujac. *observat. lib.* 4. & 15.

Bonorum possessionem definit Ulp. *l.* 3. §. *bono-*

§. *bonorum possess.* jus prosequendi retinendique patrimonii, sive rei, quæ cujusque cum moritur fuerit, eaque in re similis est hæreditati: quia utraque & commoda & incommoda complectitur: eademque vis est utriusque. Hotom. Alciatus hanc definitionem explicat *in rubr. C. qui admit. à C.* Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 3. *διακατοχὴ* appellatur. Prat.

BONORUM possessio hoc tempore appellari potest Ceremonia illa, quam ex statutis adhibent succedentes ab intestato, vel ex testamento, dum testamenta post mortem recitantur publicè apud magistratum, dum bona immobilia adsignat tu hæredi, & describuntur in publicis monumentis. Vide Bart. *l.* 2. *C. de testam.* Ad bonorum possessionem item pertinent ordinationes stat ta iæ, scilicet, ne quis hæres admittatur, nisi probatione prius saltem per duo testes audita, gradu cognationis proximo, & si quæ sunt similes. Prat. De hac materia vide omnino Herm. Vultei. *comment. Instit. ad tit. de bonorum possess. & de success. cogn. ad princ. num.* 2. *& de hered. quæ ab intestat. ad prin. nu.* 9. *& de hered. qualitate ad princ. num.* 4. Adde Dn. Ioh. Goedd. *ad l.* 24. *num.* 14. 15. 16. *de verbor. signific.*

BONORUM possessionis introducendæ causa fuit, ut jus civile percipiendarum hæreditatum angustissimis finibus per legem XII. Tabularum constitutum, Prætor ex æquo, & bono dilataret, scilicet, hoc agens, ne quis sine successore moreretur, qui saltem hæredis loco esset bonorum possessor. §. *adhuc autem. Instit. de bonorum possess.* §. 1. *Institut. quibus ex caus. manu. non licet, & l. quia D. interrog. in jur. faciend.* quæ ratio dilatandæ successionis tantum apud veteres valuit, ut Prætor non solum emendandi, ac supplendi, verum etiam confirmandi seu adjuvandi juris civilis gratia, concederet bonorum possessionem etiam illis, qui vel ex testamento, vel ab intestato, legitimè succedere poterant, cœpitque paulatim decretum successionis apud judicem à quibuslibet hæred. peti, sicut & hodie in multis locis observari videmus. *Institut. de bon. possess. in princ. leg. ult. C. qui admitti ad bon. possess.* ubi vide Alciat.

BONORUM possessiones etiam hodie in multis casibus prosunt ut tradit gloss. magistr. *in leg. certum est.* Cod. *unde legit.* inter quos nota, quod licet quis sit exclusus à jure adeundi spacio 30. annorum, quod ignoranti currit, quia est continuum, ut leg. 3. *in fin. Cod. de præscript.* 30. *annorum*: tamen si à die scientiæ dantur centum dies, si est de transversalibus, vel si est de liberis, habet annum de jure prætorio, ad petendam bonorum possessionem. *l.* 1. §. *largius, ff. de success. edict. & l.* 2. *& l. penult.* §. *ultim. ff. quis ord. in bon. poss. serv.* ita *singul. declara.* Bald. *in rubr. C. qui adm. in* 6. *qu.* qui in hac materia melius & singularius loquutus est, quàm aliquis alius, secundum Paul. de Castr. *in l. ult. in ult. colum. in princ. C. unde leg. & in l. quandiu, C. qui adm.* ubi etiam reputat sing. & perpetua memoria dignum & hac caut. instruit agnatos, qui per ignorantiam exclusi sunt. Bar. Cæpol. *caut.* 243. nota auream. Cotta *in memor.*

BONORUM possessio etiam elapso termino peti potest, & talis petitio producit effectum, ut quis videatur gerere se pro hærede, & efficiatur hæres de jure civili, quod perpetuum est, ita sing. Bald. *in l. puberem, circa fin. C. de jur. del.* & pro sing. caut. commendat Bart. Veronens. pro eo qui esset exclusus de jure prætorio, *caut.* 259. quæ incip. Bald. singulariter, junctis his quæ in simili scripsi instr. in verb. *Iuris adeundi.* Cotta.

BONORUM possessio, & hæreditas adeo affinia sunt, ut sæpe confundatur appellationis discrimen, *l.* 3. §. 1. *de bonorum possess. leg. hereditatis, de verbor. signific. leg. ult. Cod. qui admitti.* Cæterum ubi agitur de acquirend. hæred. & ratione succedendi, non parum interesse videtur inter hæredem, & bonorum possessorem: Primum nemo invitus fit bonorum possessor *d. l.* 3. §. *invito*, quia videlicet suorum & necessariorum omnia sive qualitates non nisi ad hæredes pertinent. Rursus bonorum possessionem potest filius agnoscere, etiam inscio patre, *l.* 1. *C. qui admitti.* At hæreditatem adire nequit, nisi eo prius jubente *l. si quis mihi bona*, §. *jussum. de acquir. hered.* Præterea hæreditas solo animo aditur *l. pro herede. ff. de acq. hered.* At bonorum possessionem saltem hoc jure à Prætore peti debebant. Nam ut Prætoris edictum proximo deferat bonorum possessionem, non tamen omnino acquirit. Ad hæc per procuratorem peti potest bonorum possessio *l.* 2. *ff. acquirere. ff. de bonorum possess.* At non hæreditas adiri. *l. Paulus. ff. de acquir. hered.* postremo hæreditatis adeundæ tempus est 30. annorum, & id quidem continuum, quod etiam ignoranti currit, *l. licet. C. de jure deliberan.* Agnoscendæ verò bonorum possessionis tempus est utile, liberis quidem unius anni, cognatis verò centum dierum, nec currit ignoranti, Bald. *Instit. de bonorum possess.* Dare bonorum possessionem est Iurisdictionis sive imperii mixti, *l. imperium ff. de jurisdic. omnium judic.* Dat eam Prætor in urbe, Præses in provincia, non Duumviri. *l. ea qua ff. ad municipalem.* A præfecto urbi bonorum possessionis datæ exemplum est apud Valerium *lib.* 7. *cap. de testamentis, quæ rescissa sunt.* Refert enim exhæredato patri à filio in adoptionem dato G. Calpurnium Præfect. urbis rescisso filii testamento ab intestato bonorum possessionem dedisse, quod certè non eo quidem apud me novum est, quia ob exhæredationem patris rescissum fuerit testamentum filii in adoptionem dati; quandoquidem & is filius vicissim, si exhæredatus fuisset, de inofficioso testamento patris jure experiri potuisset: sed quia præfectum urbi ait bonorum possessionem dedisse. Hoc enim juris actoritate caret. Cujac. *obs. li.* 4. *cap.* 15.

Porro variæ sunt divisiones possessionis bonorum, quas obiter subjiciemus. Nam initio alia est contra tabulas, alia secundum tabulas.

BONORUM verò possessio contra tabulas appellatur, quæ contra testamentum, contra dignum, contra voluntatem defuncti competit: qualis est quæ filio emancipato patronoque præterito datur. *leg.* 6. §. 1. *ff. de bonor. poss. l.* 19. *ff. de contr. tab.* Hæc Græcis Iureconsultis *διακατοχὴ κατὰ διαθήκης* dicitur, tam in Basilicis quàm in vetustis glossariis. Brisson. Alia secundum tabulas, & secundum voluntatem, quam Prætor omnibus jure scriptis hæredibus pollicetur. *ff. sunt autem. Instit. de bonorum possess. ff. leg.* 6. §. 1. Et hæc facto in scriptis testamento competunt: Aut si sine scriptis testamentum conditum est, secundum nuncupationem, vel contra nuncupationem bonorum possessio datur. *l. ult. Cod. de bonorum possess. sec. tab. l.* 1. *C. de bonorum possess. contra tabul. libe. ti. l. ult. Cod. de codic.* Aliæ etiam ab intestato jus habentibus legitimum

legitimum, vel etiam non habentibus propter capitis deminutionem dantur: quae enumerantur *in* §. 1. *cum sequ.* §. *Inst. de honor. possess. & lib.* 38. *Pandect.* Brisson.

Bonorum possessio contra tabul. quamvis reducat rem funditus ad causam intestati in suo, tamen in emancipato hoc indistinctè non procederet. Istam differentiam considerat sing. solus Bald. *in l. ultim. in penult. col. versicul.* juxta hoc quaeritur. Cod. unde leg. & pro sing. commendat eam Jason. *in l.* 2. *col.* 13. *vers. ad primam C. de contra tab.* & est memoria dignum, pro declaratione jurium quae dicunt, quod bonorum possessio contra tabulas competens filio praeterito non impedit haereditatem adiri de jure civili. nam intelliguntur procedere in emancipato tantum: secus in suo, per praedicta: quod bene nota.

Bonorum possessio secundum tabulas est ordinaria ex testamento. Et dicitur esse ex testamento secundum Azon. non quia juvatur ex voluntate defuncti, sed quia non habet locum, nisi existente testamento; & datur scriptis haeredibus, & eis deficientibus vocantur substituti. Et inde substitutis deficientibus vocantur substituti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantum, non ex exemplo. Item si fiat quaestio de tabulis, debet probari cujuscunque intentio per septem testes, & non per duos tantum, secundum Azon. licet quidam dixerint contrarium. Si autem testator non facit testamentum in scriptis, sed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum possessio secundum nuncupationem testamenti. Old.

Bonorum possessio contra tabulas quam Praetor liberis pollicetur secundum Specul. *in tractatu de libell. tit. de testam.* §. *sequitur videre.* ubi dicit: Est & alia bonorum possessio contra tabulas, quae datur filio vel nepoti praeterito contra testamentum patris vel avi, qui filium vel nepotem in testamento suo, vel vita praeterit, & talium in tabulis, si filio vel nepoti legavit, ipse tamen legatum non agnovit, & secundum Azonem *in summ. eod. tit.* Defertur liberis naturalibus & legitimis tantum, puta adoptivis. Item natis & nascituris. Item emancipatis praecipuè, & his qui erant in potestate defuncti, & datur ex illis, ex quibus potuit aut haereditas, aut bonorum possessio peti de jure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione non habet locum haec bonorum possessio; nisi instituantur ab eo haeredes, & alius eis committat edictum. Item, alia est bonorum possessio contra tabulas secundum Specul. ibidem, quae datur patri vel matri, avo vel patruo, si sint praeteriti ea testamento filii vel nepotis emancipati gratis & sine pecunia, cum quo non est factum pactum, ne pater vel avus inquietaret sui judicia, nec receptum est ab eo, quantum suis est, qui etiam nec miles, nec in militia decessit. Vide latius eum ibi. Oldend.

Secundo bonorum possessio est ordinaria, aut extraordinaria.

Bonorum possessiones extraordinariae sunt duae ex testamento scilicet secundum tabulas, & contra tabulas. Et quatuor ab intestato, scilic. bonorum possessio, unde liberi: bonorum possessio, unde cognati: bonorum possessio, unde agnati: & bonorum possessio, unde vir & uxor, quarum descriptiones subjicientur. Olden. Et hanc intellige *in l.* 3. §. *ult. de Carb. edicto.*

Bonorum possessio extraordinaria dicitur duobus modis, vel quia non est stabilita certa parte edicti, sc. ex testamento tantum, vel ab intestato tantum, sed ut vaga, quandoque ex testamento, quandoque ab intestato defertur, & competit tantum his, qui vocantur ex novis legibus. Ut ecce mater aliis in testamento institutis, postea in puerperio decessit, & filium, quem gestabat in utero, praeterit. Praesumitur enim filius hic institutus & habet bonorum possessionem secundum tabulas, & septimam partem extraordinariam. Cujus bonum est exemplum secundum legem Corneliam, tam ex testamento, quam ab intestato, quae fingit eum, qui moritur in captivitate, decessisse ipsa hora captivitatis. Et ideo quilibet potest ei nova lege Cornelia ex testamento, & ab intestato succedere. Ut *Instit. de bonor. possess.* §. *Sunt etiam.* Dicitur autem extraordinaria possessio, quia jus non tribuit, ut Carboniano, & quae datur ventri, & quae datur gratia litis agnoscendae. Unde & extraordinaria datur sine causae cognitione, quae in ordinariis, quia omne jus tribuit quantum est.

Tertia bonorum possessionis divisio est, quia

Bonorum possessio quaedam est edictalis, *l.* 30. §. 1. *ff. de adquir. haredit. l.* 1. §. 1. *ff. si tabulae test. nu. ext.* quae edicto defertur. Quaedam verò est quae decreto petitur, quae cognitionem pro tribunali, decretumque desiderat & exposcit *l.* 2. §. *dies.* cum sequentib. *ff. quis ordo in bonorum possession. l.* 2. §. *si quis ex liberis. ff. ad Tertyllian.* quae decretalis dicitur. *l.* 1. §. *decretalis. ff. de success. edict.* Edictalis bonorum possessio quocunque die peti & de plano dari potest. Decretalis non nisi de tribunali, ac diebus iis quibus Praetor pro tribunali sedet. Decreta enim tribunal exigunt. Edictalis ordinaria est: Decretalis non item, *leg. filium* §. *si quis contra. ff. de leg. praest. l.* 3. §. *ult. ff. de Carbon. edict.* Gothofr. *ad* §. 8. *leg.* 3. *de bonorum possessione.* Hotoman. Cujac. *Not. ad librum* 3. *Instit. de bonorum possessionibus*, super verbo, *dies utiles.* Forcatulus tamen *in sua Necyomantia dialogo* 11. cum aliis existimat, unam esse bonorum possessionem quae semel edictalis sit, cum Praetor eam ex edicto suo refert. *leg.* 1. §. *sed etsi. ff. si tabul. testament. null. ex tab. leg. cum quidam.* §. *idemque. ff. de acquirend. haredit.* Eadem verò bonorum possessio decretalis mox vocetur, cum Praetor decretum interposuit, *ut l. fin. C. qui admit. l.* 1. §. *decretalis, de success. edict.* plura apud eundem.

Quarta bonorum possessionis divisio esse potest, quia

Bonorum possessio aut datur cum re, aut sine re. Ulp. *d. tit.* 28. Cum re, inquit, Si is, qui accepit, cum effectu, bona retineat. Sine re cum alius jure Civili evincere haereditatem possit, velut si suus haeres intestato sit. Brisson. Est etiam aliud bonorum possessionis genus quod intestati bonorum possessio Ulpiano nominatur. *d. tit.* 28. quam per septem gradus dari ibidem scribit, quos recenset. Primus est Unde Liberi: & hanc ordinariam vocat Ulp. *d.* §. *missum.* Haec bonorum possessio quibus competat, quaeve sit ejus potestas, explicatur *ff. si tab. test. nulle extab. Cod. unde liberi*, & §. *Sunt autem* Instit. *de bonorum possessionibus.* Secundus gradus Unde Legitimi: de quo *ff. & Cod. Unde legitimi.* & Tertius Unde Cognati. Reliquos vide in dict. §. *sunt autem. libro* 38. *ff. & Cod.* Brisson. Visis ergo bonorum possessionis divisionibus nonnullas ejus species obiter explicabimus: inter quas prima est Carboniana bonorum possessio, qua

qua impubes bonorum corporalium possessionem adipiscitur, non secus ac si ei nulla controversia statu mota esset. *toto tit. de Carbonian. edict.* *&c.* Puberi non datur bonorum possessio Carboniana *leg. 3. §. puberi, ff. de Carbonian. edict.* At si duobus impuberibus fiat controversia, & unus pubuerit, alter non pubuerit, propter impuberem puberis controversia differtur, *dicta lege tertia §. ibidem Iulianus.* Quod hæc sententia non ita observari ostendit, cum ab initio puberi simul & impuberi sit controversia: nec enim propter impuberem puberis controversia differtur. Igitur duobus impuberibus datur Carboniana, & quamdiu vel unus impubes est, in alterius persona Carboniana pubertate non finitur. At si puberi & impuberi controversia fiat, impuberi Carboniana datur, non etiam puberi, propter impuberis fratris personam. Cujac. *recept. sentent.* Iul. Paul. *lib. 3. tit. 1.*

Bonorum possessio Carboniana, & quæ datur ventris nomine, an habeat locum in bonis feudalibus, desiit dubitari: qua Bald. singulariter tenuit quod sic. *in cap. 1. col. 4. versic. quæra nunquid.* an agnatus vel filius, & ideo mortuo patre, si infanti moveatur quæstio de statu, debet talis quæstio differri & interim mitti in possessionem feudorum, per Carbonianum edictum: & eodem modo mulier ventris nomine, & hoc dictum Baldi sequitur Alex. *in l. 1. ad fin. C. de Carbon. edict.* ubi etiam Dec. *in* t. *col. & pro sing.* Jas. *in præludiis feudorum, colum.* 13. *versic. an autem vasallus. & in rubr. C. de Carbon. edict. in ult. versic.* & est memoria dictorum pro extensione illorum titulorum. *scil. ff. & C. de Carbon. edict.* & de ventre in possessionem mittendo. & sequitur Curtius in tractatu feudali, *in tertia parte, in 7. q.* ubi Alvarot. citat & tract. etiam Felinus in *d. c. 1. in ult. cap. vers. item quærit.* Bald. Cotta.

Bonorum possessio ex edicto D. Adriani tollendo, datur alicui volenti succedere in bonis alicujus ex testamento, in quo institutus, vel inscriptus est, ex eo quod ostendit testamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte sui abrasum. *leg. fin. Cod. de edict. D. Adrian. tollend.* Et datur volenti succedere ab intestato secundum Rof. quod probat secunda pars rubr. quæ dicit, quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur, sed ratio Rof. dicit contrar. in sum. Hoc tamen notandum secundum Specul. *de bonorum possessione*, quod bonorum possessiones olim fuerunt utiles, sed hodie sunt inutiles, præterquam in quinque casibus. Primus, quando vivo testatore posthumus præteritus decessit, quasi videatur testamentum ruptum juris scrupulositate nimiaque subtilitate, cum nihilominus hæres scriptus ex isto testamento petit bonorum possessionem, ut *in l. posthumus ff. de injust. rupto & irrit. testam.* secundus est *in leg. filios, eo. tit.* tertius. *Instit. quib. modis. testa. infir. §. 2.* quartus *in lege ut scriptus hæres. ff. de bon. possess. secund. tab.* quintus *in leg. Æquissimum §. 2. eod. tit. & leg. filiis, C. de inoff. testam.* Prat.

Bonorum possessio ex successorio edicto his datur, qui hæredes quidem non sunt, sed hæredis loco constituuntur Prætoris beneficio. Ulp. *dict. tit. 28. §. hi quibus*: Et vide *C. & ff. de success. edict.* in Successorio edicto cessante aut deficiente primo gradu, sequens admittitur *l.* 1. *C. eodem.* Prat.

Bonorum possessio litis ordinandæ gratia dicitur, quæ in hoc accipitur, ut instrui & ordinari judicium possit, *leg. Papinian. 8. in princ. ff. de inoffic. testam.* Contrarium tamen sentit Goveanus *Variar. lect. lib. 2. cap.* 6. ubi existimat, eam bonorum possessionem emancipatis liberis necessariam fuisse, qui à parentibus exhæredes scripti erant.

Bonorum possessio nomine ventris datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quibus secundum dignitatem suam sibi & familiæ suæ alimenta constituuntur, *l. 1. ff. de vent. in poss. mit.* Prat.

Bonorum possessionis ordinem explicat Modestinus *l. 1. ff. quis ordo in bon. poss. serv.* Prat.

Bonorum possessio septima, ex pluribus bonorum possessionibus, quæ aliàs erant in usu, redacta est ad sex ordinarias *§. decima Institut. de bonorum possession.* est tamen addita septima, quam Iustinianus hic appellat Extraordinariam, quæ ita appellatur, non ea ratione, qua Carboniana bonorum possessio: vel ventris nomine, quod scilicet non tribuat jus: nam imo jus tribuit ut reliquæ ordinariæ, sed quia est vaga, & non stabilita certa parte edicti, ut notat hic glos. *super verba & extraord. & gloss. in l. fin. C. unde legit.* Doctiss. Iurisconf. Nic Bell. *cap. 15. lib. 1. Supputat.* unde excerpsi hæc: Juvenes, inquit, cum difficultate percipiunt, quænam sit hæc bonorum possessio, & quomodo, & quando competat. Spieg. De bonorum possessione. unde decem personæ. Corrasius *lib. 6. Miscell. c. 9.*

Bonorum possessor, licet propriè hæres non est, tamen cum omnino hæredi surrogatus sit, quælibet dispositio de hærede verba faciens, eum quoque comprehendet. *leg. in conditionibus, §. si patronus. de condition. & demonstr.* Spieg.

Bonorum possessores hæredis loco sunt *l. 117. ff. de divers. reg.* & in omnibus vice hæredum habentur, *l. 2. ff. de bon. possess.* eosque Prætor hæredum loco constituit, *l. ff. de contr. tab.* cui astipulatur Ulp. *lib. 2. de bon. poss.* Vetus glossarium, bonorum possessores sunt, qui alicui succedunt jure prætorio.

Bonorum possessori etiam assimilatur is, cui libertatis conservandæ causa bona addicuntur, *l. 4. §. is autem, ff. de fideic. liber.*

Bonorum possessor, cui ad exemplum hæredis bona defuncti jure prætorio decernuntur: aliud possessor bonorum, qui rem aliquam possidet, *arg. l. 1. C. quor. bon. ex Apell.* Quamvis Alciatus monoit alicubi, vulgarem hanc Doctorum differentiam à veritate abesse. Spieg. Quemadmodum jure civili hæredes: sic jure prætorio bonorum possessores appellantur possessores hæreditatis, *l. 3. §. 1. de bon. possess.* Rævardus *l. Prætor bonorum. ff. de reg. jur.*

Bonum in sacris litteris tripliciter intelligitur. Primum pro eo quod est conditum & ordinatum à Deo. Hujusmodi sunt omnia quæ vocantur bona naturæ. Nam omnes creaturæ destinatæ sunt ad aliquem usum & conservationem naturæ. Secundo bonum significat ἀδιάφορον, id est, concessum lege Dei. Ita bonum intelligitur, cum inquit Apost. Bonum est homini non comedere carnem. Hic bonum opponitur prohibito. Tertio bonum significat actiones virtutis, quas Deus præcipit, seu veros cultus Dei, & quidem præceptos à Deo, ut apud Prophetam: Hoc est bonum ambulare coram Deo, & timere Deum. Hæc quod multum lucis inferant partim ante dictis, partim & dicendis, in hac editione

editione lubuit adscribere. Spieg.

Bonum in philosophia generaliter significat, quod conveniens naturæ. Et est duplex, Bonum naturale, & bonum morale. Naturale, est res conveniens ad conservationem naturæ, seu nata ad bonum usum, ut cibus, potus, bona valetudo, opes, imperia. Sic appellatio boni continet res dubias. Morale, quod est in actionibus conveniens naturæ, judicio mentis. Hoc modo appellatio boni intellecta, tantum significat honestum, tale bonum sola virtus est: cui opponitur vitium seu turpitudo, quæ teste Philippo vocatur malum in genere morum, seu malum culpæ. Deinde bonum utile est res naturæ conveniens ad corporis conservationem, quæ est expetenda propter aliud, scilicet usus causa: ut bona valetudo, vita, opes, &c. Bonum suave est cognatum utili: significat enim id quod ideo expetitur, quia affert sensus aut animo jucundos motus. Hæc duo, scilicet utile & suave, vocantur ἀδιάφορα, quod attinet ad genus morum. Quamquam igitur non sunt bona moraliter, tamen sunt natura res bonæ ad usus aliquos expetendos natæ. Oppositum est malum pœnæ, ut vulgo loquuntur. Spieg.

Bonum accepisse videtur Accursius eam æquitatem, quæ ex ancipiti hinc atque inde inclinantis animi motu prævalet, & scriptis mandari potest, qualis est usucapionis materia: & apud Ciceronem Ius quod Iupiter sanxit, ut omnia, quæ reipublicæ salutaria essent, legitima & justa haberentur. Ut

Bonum etiam id significet, quod in quacunque civitate utile est, tametsi non semper cum æquitate concordet: videturque Græcè δίκαιον, dictum, ut Grammatici attestantur, παρὰ τὸ δίχα εἶναι, quod ex duabus partibus secernat, quid prævalere debeat. ex Alciat. Spieg.

Bonum item, est juris ipsius temperatio, atque emendatio: quæ fit ex prudentia Iudicia accommodantis se actione causæ, & flectentis legem ad causam, non causam ad legem. Hoc bonum solet etiam bonum & æquum nominari: ut ostendit exemplis Lud. Vives, vir immortalitate dignus, in planè divinis Commentariis quibus illustravit Civitatem Dei, apud D. August. Cicero æquum bonum, *in Bruto* sine copula dixit. Spieg.

Bonum pro commodo. Juxta illud Cassii Jureconsulti dictum apud Ciceronem, Cui bono fuerit, eum fecisse credendum. Declarat hoc eleganter Alciat. *cap. 16. secundi parerg.* Spieg.

Bonum & æquum Arist. *lib. 5. Ethicorum* tanquam differentia ponit. Sic Accurs. aliud bonum esse censet, aliud æquum, narrans Iurisconsulti hæc verba *in l. 1. de just. & jur.* nec satis explicat, Budæo teste, qui ea de re latè disserit, traditque: cum æquum & bonum dicimus, absolutè bonitatem æquitatemque significari, & juris medullam germanamque justitiam, censendo assequi, non cujusvis sit jurisperiti. Spieg. Planè æquum & bonum, seu æquum bonum (interdum enim sine copula legitur) exactam quandam probitatem significat, secundum quam locis, personis, rebus & temporibus convenienter aptatam nulloque scripto perpenso arbitramur, & statuimus *l. si & me. D. de reb. cred. leg. si quid venditor. ff. de edil. edict. l. in iis. ff. de cond. & demonst. l. consensu. ff. de act. & oblig.* Huic opponitur strictum jus, h. e. callida & superstitiosa verborum & præscripti legis interpretatio, quam si neglecto bono & æquo, sequeremur, ex summo illo jure, summam crucem & injuriam faceremus. Tumque potissimum ad bonum & æquum recurrimus; cum scripti & voluntatis est quæstio: frequentissima sanè inter Jurisc. ut inde non minima juris pars pendere videatur, quemadmodum Quintil. *lib. 7. Orat. Instit.* scriptum reliquit. Corrasius *lib. 2. Miscell. cap. 18.* Idem *in §. in bonæ fidei; in verbis ex bono & æquo. Instit. de action.*

Bonum ac æquum impetrare, est Budæo exponente, jus suum obtinere, rem suam recipere: idque exemplis demonstrat *in Annot. prior.* Spieg.

Bonum significat utile: unde bonum publicum pro utilitate publica *in l. 1. ff. de usucapionibus.* Proinde solemnem illam veterum præfationem, quod bonum faustum, felixque sit. Ovid. *lib. 1. Fast.* hoc modo concipit, utile sit faustumque precor. Brisson. Bonum autem & æquum in libris nostris conjungi solent; *l. 1. & l. pen. de just. & jure, l. 33. ff. de oblig. & action. l. 65. §. quod ob rem. & l. 66. ff. de condict. indeb. l. 2. §. si quis tamen. in fin. ff si quis cautionibus, l. 15. §. 1. ff. de minoribus 32. ff. si certum petat.* & aliàs sæpe. Sic nec melius, nec æquius, *in l. pen. §. ult. ff. solut. matrim. l. 82. in fin. ff. de solutionibus.* Ridiculi autem sunt, qui bonum ab æquo separant. Hæc enim indivulsa in jure civili hærent, in quo quidquid utile est, idem æquum habetur, propterea quod ad civium utilitatem omne jus referendum est; ut & ipsa juris civilis à Cic. *in Topic.* tradita definitio docet; *& in Philipp. 11.* Iovem ipsum jus hoc sanxisse, ait, ut omnia quæ reipub. salutaria essent, legitima & justa haberentur: quinimo æquitatem ab utilitate posse sejungi expressè negat; *lib. 3. de fin.* Itaque Horat. utilitatem justi & æqui matrem scitè appellavit: usque adeo autem amicè conspirant, ut in ea quæ invicem connecti solent copula, modo hoc, modo illud nomen sine justa alterius indignatione & querela principatum orationis teneant. Brisson. Vide tamen & Corrasium *lib. 2. Miscel. c. 18. nu. 3.*

Quo Bonum est, pro quæ utilitas est, Jureconsultis propria locutio *l. 13. in fin. ff. ad Vell. l. 13. §. denique ff. de usufr. leg. 3. §. si quis ex liberis. & l. 10. §. liberi, ff de conj. tab. l. 93. ff. de solutionib.* Sic & Cassianum illud tritissimum, Cui bono. Priscian. *lib. ult.* interpretatur cujus gratia, cujus commodo, ad quod bonum: Refertur à Cicerone *in Orat. pro Milo. & in Orat. pro Rosc. Amer. & 2. in Anton. oratio.*

Bonum nomen debitum, facile; idoneum; quod exigi non difficulter possit. Hotoman.

Bonum nomen facere, h. e. idoneum; & solvendo reputare eum, quem quis admisit sibi debitorem delegari. *leg. inter causas, §. ubesse; 2.* & ibi Gothofr. *notat. ff. mandat.* Spieg.

Bonum & frugi servum intelligunt Iurisconsulti apud quos frequens est hæc locutio, utilem & necessarium. Beroal.

Bonus vir, Judex & definitur & appellatur; *vid. l. 58. §. 1. locat. 18. judicat. sol.* atque eo sensu accipi debet *d. l. vir bonus.* cum aliis legibus suprà citatis.

Bonus vir non tantum Judex, sed & quivis alius vir justus, æquus innocens & prudens consideratusque paterfam. accipiendus est, *l. 3. §. tametsi ff. de arbitr. l. penult. ff. de usufr. quemadmod. cau. l. 16. in fin. ff. de usu & habit. l. 47. §. si Sticho, de fideicomm. libert. l. 58. §. 1. ff. locat. l. ult. Cod. de aliment. pup. præst.*

præst. l. 45. *ff. de procuratoribus. l.* 5. §. 1. *ff. ut leg. seu fideicomiss.* Horat. *li.* 1. *Epist.*

Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat:
Quo multæ, magnæque secantur judice causæ,
Quo responsore, & quo causæ teste tenentur.

Quilibet itaque minimè astutus & fallax, sed integræ vitæ & existimationis, idoneusque & diligens paterfamil. vir bonus appellatur, pro eodemque, virum bonum & bonum patrem famil. nostri auctores dicunt *l.* 9. §. *sed si lapidicinas. l.* 17. *§. ult. & leg.* 19. §. *sed & si vestimentorum, ff. de usufruct. leg.* 20. *§.* 1. *ff. de oper. libert. l.* 13. *ff. de ann. legat.* Judicemque viri boni & innocentis officio fungi debere dicunt, *leg.* 4. *ff. famil. secund.* Unde ad Judicem, id est, ad virum bonum in *leg.* 137. §. *cum ita, ff. de verb. obligat.* Et ita arbitratus viri boni in libris nostris intelligendus est, qui omnibus fere stipulationibus comprehendi solebat. *leg.* 17. *& leg.* 12. *ff. de judic. sol. leg.* 21. *§. sive autem. ff. de oper. nov. nunciat. l.* 51. *ff. solut. matrimon. & leg.* 12. §. *& cujus ff. de damno infecto. & leg.* 4. *Cod. de restitut. milit.* & aliàs ubicunque hoc verbum occurrit. Brisson.

Bonum etiam virum interpretamur eum, qui alteri facit, quod sibi fieri vellet, ex sententia Ulp. *leg.* 1. *in med. ff. de solut.* quod & lex divina jubet Matth 7. πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ προφῆται. Spieg.

Bonus vir, & arbitratus boni viri in jure Civili & πολιτικοῖς, sic intelligendus est; Bonus vir est, qui ductu naturæ, infallibile judicium conscientiæ sequitur, semotis affectibus alterutrius partis. Nam arbitratus boni viri utique definiendus est, ut deserviat foro, hoc est, respectu controversiæ, quam bene ac rectè dijudicet. Alioquin si bonum virum definias absolutè, scilicetè qui honestè vivat, alterum non lædat, jus suum cuique tribuat, bona quidem; sed generalior, & ab usu forensi remotior erit definitio. Sic boni viri mentionem facit Labeo secundum supra dictam rationem in *l. insulam uno precio.* §. 1. *ff. locati.* Et Iustinianus ipse tali modo definit arbitratum Judicis, qui certè bonus vir & dici & esse debet. Novell. 17. *Mandata Principis.* §. Ἔτι δὲ. Prat.

Bonus vir dicitur vir ad definiendam rem aliquam perplexam & dubiam incertamque aut naturæ beneficio commendatione, aut etiam negotiationis longo usu experimentoque peritus & idoneus. Quique examinandarum & discutiendarum accepti, expensique rationum peritus est: Is etiam vir bonus rationibus audiendis dici potest, &c. de quo vide latius Ravardum *leg. generaliter probandum est. ff. de regul. jur.*

Bonus sanè Martinus in auxilio, sed carus in precio. Apophthegma priscorum Francorum. vide Capella.

Borboriani, sive ut aliis placet, Borboritæ, vel Borboriani, in *l. Arriani, & l. cognovimus, & l. pen. C. de hæret.* sunt hæretici exorti temporib. Adriani Imperat. circa annum Christi 129. qui (ut ait Philastrius in Catalogo hæreticorum) vitiis implicati, seculi, & malis concupiscentiis servientes judicium non sperarunt futurum, sed potius carnalem seculi concupiscentiam fundarunt. Briss.

Bostra in Leonis constit. *l.* 4. *C. de natur. lib.* (sic enim ibidem non nostræ, sed bostræ legendum) civitas Arabiæ Marcellino *lib.* 14. de ea vide Strabonem *lib.* 16. Prat. V. Gothof. *ad* §. 1. *c.* 2. *Nov.* 89. *& c.* 2. *post. princ. Nov.* 102. Meminit etiam supra dictæ constit. Leonis Cujac. *Not. instit. de nuptiis in fin.*

Botontini sunt Fausto & Valerio autoribus, *in lib. de limitib.* monticelli de terra, quorum etiam meminit Hygenus *lib. de limit. const.* Prat.

Botrus græca vox. Nam & Græcis βότρυς dicitur, significatque uvam, racemum: quo sensu accipitur in can. cum omne *§. illud verò. de consecrat. dist.* 2. Prat. Botrus expressus significat uvarum grana, *d.* §. *illud verò. eod. tit.* Prat.

Boves aratorii, Quibus utimur ad agrorum culturam. Hos mactari & immolari vetuit Solon, ut docui *lib.* 2. *veter. Jurisp. ad ll. Sol.* alioquin capitale erat. vide Ælian. *lib.* 5. *variæ historiæ*; & Plin. *lib.* 8. *c.* 45. Hos pignori capi vetuit Constantinus *l. executores, C. quæ res pign. oblig. poss.* Sanxit & Constantinus, ne boves aratorii etiam deficientibus iis, qui cursui publico destinati sunt ab iis, qui iter faciunt, abstrahantur *l.* 1. *C. Th. de cursu publico*; quod & ad vecturam bellicorum impedimentorum & tormentorum æneorum produci potest. Boves aratorios instrumenta fundi esse F. Aretinus respondit *cons.* 158. *incip. longa est. n.* 18. Prat. Cujac. 4. *obser.* 20. Gothofr. *ad l.* 7. *circ. med. C. quæ res pign.* Erat autem Bos olim etiam numisma Atticum bovis nota percussum, didrachmum alio nomine dictum. Ab eo numismate notum est apud Græcos proverbium βοῦς ἐπὶ γλώττης βέβηκεν. Bos super linguam situs est vel firmatus: contra eos usurpatum, qui aut pecuniæ autoramento loquendi libertatem perdiderunt, aut mulctæ irrogandæ metu, quæ dicenda sunt, reticent. Brechæus *l. armorum, ff. de verb. & rer. signific.*

Boves jumentorum appellatione non contineri verius est: sed pecoris appellatione continebantur, *l.* 38. §. *jumentorum & seqq. ff. de ædilit. edict.* Briss.

Boves magis armentorum, quàm jumentorum genere adpellantur. Pomp. *l. Boves* 89. *ff. de verb. sign. & ibi* Gœdd. quod & Ulp. probat *l. Ædiles* 38. §. *jumentorum, ff. de ædil. edict.* Prat.

Boves qui laboris causa habentur, armenti genere continentur; qui pascendi & saginandi gratia, gregis potius genere. Gœdd. *d. loc. nu.* 3.

Boves cerebrosi, dicuntur contumaces, ut homines, à perverso cerebro, qui à nemine persuaderi possunt. Colu. *lib.* 2. Prat.

Bos cornupetens, vitiosus, *l. bovem. ff. de ædil. edict.*

Βουλὴ, Polluce *lib.* 8. Onomast. auctore ἐν ᾗ ἕδρα συνεδρ' ἐγ... ἦσαν οἱ βουλευταί. Porro usu peritorum effectum fuit, ut pro Senatu acciperetur, idque Antonius lib. sing. ad Modestinum adnotavit. V. Gothof. *ad rubr. C. de appell. & ad epigraph. l.* 6. *C. de usucap. pro empto. & ad l.* 10. *med. de pollicitato*, ubi pro curia sumitur, V. inf. *Bulla.* Hinc

Βουλευταὶ apud Modestinum *l.* καὶ οἱ μὴ 12. *ff. de tuto. & curat. dat. ab.* sunt decuriones, Ant. Aug. ibidem interprete. cujus versionem probant I. Cujac. *ad l.* 1. *ff. de excus. &* G. Bud. *ad l. solent. D. de offic. Proconf. & leg.* Prat. V. Gothofr. *ad epigram. N.* 38. & inf. *Bulent.*

Βοώτης, bubulcus, vide Gellium de hac dictione differentem §. *lib.* 2, *cap.* 21. Prat.

B R

B R.

Βραβεῖον, brabium (sic enim dici scribique debere Erasmus adnotavit) victoriæ præmium. Brabrum, coronam æternitatis appellat Tertul. *in lib. ad Martyres.* An id debeatur domino equi prius id attingentis, excusso tamen jam inletsore, Bartol. declarat *in l. 1. §. item adquirimus vers. extra, gloss. ff. de acqu. poss.* Et deberi βραβεῖον, argumento est quod dicit Paulus *l. 1. §. per eum ff. de poss.* & Ulp. *l. 1. §. quæsitum ff. de aq. quot. & æstiva.* Sed Pauli Castrensis diversum ajentis sententiam veriorem putem. Vide tamen Panorm. *in cap. Joseph.* & ibi *in add. de verb. signif. in antiq.* Hinc

Βραβευταὶ, gymnicis certaminibus præerant. Agonothetæ scenicis. Briss.

Βραβευταὶ qui fuerunt patet ex I. Poulluce *lib. 3. Onom. c. 30.* cujus hæc verba sunt : τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστᾶσι βραβευταὶ, ὡς καὶ βραβεῖα ὁ πλάτων καλεῖ. Hoc certaminis præmium victoribus decrevisse. Beat. Rhenan. *in adnot. ad Tertul.* docet Ulp. noster, *l. 4. ff. de iis qui not. infa.* certaminum designatores, βραβευτὰς appellari scribit. Moschopolus ἐν συλλογῇ ἀττικῶν ὀνομάτων, βραβεῖς καὶ βραβευταὶ, οἱ διαιτηταὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ τὰ ἆθλα διδόντες, ἀφ' οὗ βραβεύειν τὸ ἆθλον. Brisson.

Bracarii *in l. unica de excus. artif. lib. 10. C.* artificum genus in Basilicis βρακάριοι. Accursius dictum putat à longis brachiis Theutonicorum, vel Torculariorum : quæ interpretatio non congruit, ut ex serie constitutionis liquet. al. Bracharii.

Brachium statuæ addere, adjicere ; coadunare, *l. 23. §. si quis, & §. ac in his, ff. de rei vin. l. 14. ff. de aur. arg. l. 7. ff. ad* adpellat. Briss.

Branca lupi in termino, sive petra naturali arborem peregrinam significare, ait Latinus V. P. Togatus. Est autem branca, pars ima pedis abscissi, ut ex eodem Latino constat.

Branca ursi, eodem auctore, in termino, sive petra naturali lucum significat.

Bractearii *in d. l. unic.* & ibi Cujac. *C. de excus. artif. lib. 10.* Græcis πεταλουργοὶ dicuntur, qui aurum malleis tusum, & ad quamvis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt, idque Budæus in prioribus in Pandect. adnotat. Julius Firmicus eos bracteatores *lib. 8. c. 19.* adpellat. Briss.

Βρεντήσιον, Brentisium, pro Brundusio poni apud Scævolam leg. qui Romæ. §. *Callimachus ff. de verb. oblig.* Alciat. & I. Cujacius ajunt. Porro Brundusium, Stephano, urbs Calabriæ ad mare Adriaticum sita. Brundusium quidam Poëtæ brevitatis causa Brendam dixerunt, Festo *lib. 2.* Cuja. *d. §. 1. Callimach.* in quo Brentesium legitur.

Βρεφοτροφεῖον, *in l. illud 16. & l. sancimus 18. C. de sacrosanct. eccles.* locus, domusve, ubi infantes recentesque partus expositi, aut egentibus parentibus nati, alebantur. Βρέφος enim infantem fœtumque recens editum significat apud classicos rerum scriptores. παρὰ τὸ φέρβειν. τὸ τρέφειν, ἢ μετάδιον. Prat.

Breve Festo *lib. 2.* à Græco descendit, quod est βραχύ.

Breve tempus *in l. cum antiquitas. vers. si tamen. C. de testam.* horam, vel etiam minus, accipere debemus, pro rei necessitate, aliquando triginta dies sonat *in l. in contractibus §. 1. juncto §. 2. Cod. de non num. pec.* & ibi hoc adnotat Accursius. Quandoque ponitur pro paucis dieb. *ca. cum Bertholdus de sent. & re jud.* Interdum accipitur pro anno, *gloss. in cap. præterea, extra. de ætat. & quant.* Prat.

Breve tempus etiam pro vita hominis accipitur in *cap. quid ergo 11. qu. 3.* Nam & homo brevi tempore vivit. Prat.

Breve testatum, dicitur scriptum quod summam rei continet, testium aliquando nedum tabellionis subscriptione confirmatum ; cujus exemplum extat *in cap. 1. vers. si enim,* quid sit investitura in ulib. feud. De hoc vide Baldum *ibi. v. 1. feud. 2. & 2.*

Breviariæ rationes. *l. ult. ff. de pecul. legat.* Briss.

Brevis, Breves & Brevia passim in jure nostro reperias, quæ ita definiuntur a Zonara in Concilio Carthaginensi βρέβιον, ἡ ἐπιτομὴ λέγεται, καὶ σύντομος γραφὴ i. compendiaria scriptura, Ammian. Alexiad. 6. βρέβια ταῦτα ἃ συνωνύμως οἶδε καλεῖν ἐν οἷς ἀναχαράττεται τὰ ἑκάστῳ τεμένει κείμενα. Eo sensu accipiuntur *in l. inter 5. C. de canon. fisci debit. lib. 10. & l. excellentia C. de erog. mil. ann.* Scio Budæum *ad tit. de off. præfect. Prætoria*, interpretari commentariolos summam rerum continentes, & a Gallis appellari *Borderelles*, Brevium meminit Constantinus Imp. *l. 1. C. de exact. trib. lib. 10.* Lampr. *in Alex.* Notarium qui falsum causæ brevem in consilio Imperatorum retulisset, &c. Prat.

Brevis, Breves, Brevia, Brevicula, chartulæ sunt, sive libelli breves. Ann. Alexiade 6. καὶ τὰ βιβλία εἰς μέσον τηνικαῦτα προὐτίθετο βρέβια ταῦτα ἃ συνωνύμως οἶδε καλεῖν ἐν οἷς ἀναχαράττεται τὰ ἑκάστῳ τεμένει ὄντα κείμενα. V. Gothof. *ad rubr. Cod. de quadrimest. brevib. ad §. 4. cap. 2. Novell. 105. C. de probat.* Eandem vocem Julianus retinuit in epistolis Græcis ad commune Judæorum. τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν φυλαττόμενα, & paulo post πυρὶ παραδοὺς τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ἐν τοῖς σκρινίοις ἀποκείμενα. Et est frequens in libris Basilicῶν, cum rationes, volumina, vel corpora rationum significamur, quæ quidem per se sola finem non faciunt, *l. instrumenta, leg. exemplo. l. hodie. de probat.* & ideo non potest fiscus ex breviariis confiscati rationib. quemquam convenire quasi confiscati debitorē, & hoc lex inter chartulas & ad l. 5. *Cod. de conven. fisci debit. lib. 10.* constituit. Ailas verò brevitas Chirographi non minuit fidem, *l. si aliquem C. de donat.* Cujac. *l. inter chartulas. C. de conven. fisci debit. l. 10.* Briss.

Breves, quadrimestria *in l. 1. C. de apoch. public. lib. 10. & l. pen. C. de anna. larg. tit. eo. lib.* qui de singulis pensionibus a Chartulariis conficiebantur. Cassiod. *Epist. lib. 12.* Expensarum fidelem notitiā quaternis mensibus comprehensam ad scrinia nostra dirigere maturabis, ut totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas elucescat. Prat.

Breves quadrimenstrui sunt, qui de singulis pensionibus conficiuntur à Chartulariis, & ad officium Palatinum aut Præfect. Prætorio transmittuntur, *l. 1. C. de apochis publicis & descript. curial. lib. 10.* Constat enim tribus pensionibus anni cujusque indictiones solvi, *l. ult. C. de anna & tribut. lib. eod. l. 15. & 16. eod. tit.* Cassiodor. sæpe, ut trina, inquit, illatione devotus possessor suam compleat functionem. Et inde singularum pensionum breves quadrimenstrui sunt. Idem Cassiod. *Epist. lib. 12.* Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus comprehensam, ad scrinia nostra dirigere maturabis, ut totius erroris caligine detersa, rationibus publicis veritas elucescat. quæ Cassiodori verba Accursius usurpavit *in l. 1.* Majorianus Novell. *de jud. rei.* Quadrimenstruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio. Cujac. *in proœmio d. tit. de apoch. publ. & descr. curial. lib. 10. vid. l. ult. §. 2. C. de offic. mag. offic.*

Breves Nominatorii sive Notarii *l. 3. de indulg. deb. in C. Th.* Briss.

Breviariæ rationes apud Scævolam, *l. ult. ff. de pecul. l.* ubi Goth. not. dicuntur in epitomen & compendium contractæ. Sueton. *in Galba. c. 12.* breviarium rationum dixit. Briss.

Breviarium, opus concisum, Græcè fœminino genere ἐπιτομή : tum etiam libellum eum non inele-

ganter accipimus, quem ærarii Principis statum generalem appellant, quo Princeps statuit, quam summam ministerio omni aulico expensam ferri placeat. Prat. Breviarium rationum & imperii. Brif. ex Suet.

Breviatores in Novell. ... dicuntur brevium scriptores. Aldricus apud Accursium ibidem interpretatur rectè, qui breviationes scribunt. vid. *Nov.* 105. *c.* 2. §. 4. ubi Gothofr. not.

Breviatores etiam sunt officiales in curia Romana, qui rescripta ejusdem curiæ & scribunt & dictant. Prat.

Breviloqua substitutio, vide *Substitutio Breviloqua.*

Brevi manu dixit Ulpian. *l. licet.* 43. §. *quaties. ff. de jur. dot.* quod ita interpretatur quidam, per compendium circuitu vitato. Circuitu vitato, ajunt, rectè. Brevi manu acceptionis exemplum ponit Ulp. *l. singularia. ff. si cert. pet.* & *l.* 3. §. *fin. ff. de donat. int. vir. & uxo.* Diversum dixisse videtur Javolen. *l. pecuniam* 79. *ff. de solut.* dum ait manu longa possessionem traditam.

Breves tabellæ exiguæ appellantur, in quibus & nomina debitorum & privata quæque negotia adnotantur. *l. ult. de conven. fisc. debit. lib.* 10. *C. l.* 1. *de excus. artific. eod. lib. C. l.* 1. *de actio. tribut. eod. l.* 1. *de apoch. public. eo. l. pen. in fin. C. de cano. largit. tit. eod.* Lamprid. *in Alex.* Notarium, qui falsum causæ brevem in consilio imperatorio retulisset, &c. Briff.

Breves causæ Baldo *in auth. nisi breves, C. de sentent. ex brevic. recit.* dicuntur, quæ inter homines parvæ conditionis agitari solent. Prat.

Brevia, numero unius, dixit vetus interpres *in Nov. de nupt. §. secundum occasionem*, pro libello; ut rectè interpretatur Aldricus ibidem apud Accurs. pro quo in Novella Græca est βραχία. Prat.

Breviculum, quasi parvum breve, brevem scripturam interpretatur Alberic. quod verbum à brevi ductum putat Alciat. *lib.* 1. *dispun. c.* 21. Qua voce motus Bud. *in l. ult. ff. de Senatu.* legendum autumat. *lib.* 7. *C. Justin. tit.* 44. *de sententiis ex breviculo recitandis.* Cum ex *C. Theod. lib.* 4. *tit.* 15. *ex tit.* & *l.* 1. *tit. C. Theod.* eo periculo legendum facile credat Alciat. ubi supra. Cæterum Alciatum redarguit Ferrandus Adduensis *lib.* 2. *explicationum c.* 13. atque ostendit breviculum legendum, non periculum, cum sub toto isto titulo nihil aliud tractetur, quàm de sententiis ex libello recitandis: ut breviculum sit nomen diminutum à brevi, ut rectè Alb. putat, quæ dictio pro libello accipitur, *l. ult. de conven. fisc. debit. lib.* 10. vide Gothofr. *ad rubr. C. de sent. ex brevic.*

Brevissimi loculi, repositoria, in quibus monialia magnum patrimonium æquantia servantur, annotavit Rhenan. *in lib. Tertull. de habitu muliebri.* Spieg.

Britannia præses. *l.* 2. §. *prius, ff. de vulg. & pupill. substit.*

Britannica classis *l.* 46. *ff. ad SC. Trebell.* Briff.

Brocardicum, vocabulum est barbarum, in nostro eleganti Jure civili: relinquendum igitur barbaris.

Brocardica materia dicitur, quæ est contrariarum opinionum rationibus involuta. Alciat. *l. quicquid. de verb. oblig.*

Broncitatem dentium Latini stridorem dixerunt, annotante Camerario. Quibusdam tamen brocitatem hanc esse placet.

Bruchus, βροῦχος, genus vermis è locustarum genere, herbas, & rorum frondes erodens. Hujus meminit Hieronymus *in Malach. c.* 3. & *c. revertimini* 16. *q.* 1.

Brutiani dicebantur, qui coacti erant servilia exhibere pro eo, quod bello secundo Punico post cladem Cannensem ad Hannibalem defecissent. Alex. *Genial. dier. lib.* 2. *c.* 27. Fest. *lib.* 2. Gellius *lib.* 10. *c.* 3. Et præter hos Crinitus *de honesta discipl. c.* 7. *lib.* 2.

Brutum dicitur, quod longissimè à sensu absit; quo sensu passim in jure civili & Pontificio reperitur. Brutum obtusum & hebes significat. Marcello.

Brutum etiam gravem antiqui dixere Festo *lib.* 2. Prat.

Brutus Juris auctor. *l.* 2. §. *post hos. ff. de orig. jur.* & apud Cic. *lib.* 7. *epist. famil.* citatur *in l.* 68. *ff. de usufr. l.* 13. *ff. de in diem addict. l.* 4. *ff. de capit. l.* 3. §. Neratius *ff. de acquir. possess.* Briff.

B V.

Bu, Βῦ, quamvis per se se nihil significat, magnis tamen & amplis rebus præponi solebat Festo *lib.* 1.

Bua & Pappa Varroni puerorum potus & cibus.

Buralina pro Babylonica falso ab Oldend. & Spieg. legitur in *l. argumenta sunt* 25. *ff. de aur. & arg. leg.* Babylonica Florentiæ legitur quam lectionem confirmat ibidem Baysius: Babylonicarum pellium meminit Marcian. *l. fin.* §. *species. ff. de publican. & vectig.* Prat.

Buainare Festo *lib.* 2. est menstruo mulierum inquinari, ex Lucilio. Prat.

Bubeum sive Bubleum, Festo *eod. lib.* vini quoddam genus est.

Bubile, locus ubi boves stabulantur, sicuti equile, ubi equi, Col. *lib.* 1. *rei rust. c.* 6.

Bubrestis, bubrostis, vide infrà. *Duprestis.*

Bubulcus Varroni *lib.* 4. *Ling.* est quasi temo inter boves. Bubulcum accipi posse rectè scribit Paulus, *l. cum de lanionis* 18. §. *de bubulco. ff. de instr. instru. lega.* & eum qui bobus arat, & qui boves aratores pascit. Prat. Brisson.

Buum, pro boum. *l.* 55. §. 6. *de leg.* 3. Briff. *parerg.*

Buccellarii, in constitutione Leonis & Anthemii Impp. *l. fi. C. ad leg. Jul. de vi pub.* Suidæ sunt ἀλλογραικοί, Gallogræci: is etiam βουκελλαρίων χώραν γαλλογραικίας esse ait. Erant & Alciato *lib.* 2. *dispunct. cap.* 2. equites in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem præerat: aliique juniores, alii seniores erant. Existimarique posse scribit eos milites, postquam missionem accepissent, latrocinari & rapto vivere. Sed fortasse gentis virium hoc fuit. Unde eos latrones interpretatur Albericus. Sed tu hic adde quæ Turneb. *lib.* 24. *adversf. c.* 16. ex Mauritii nescio cujus macrocolis tradit: scribentis buccellarios esse armatos Zabis (sic ille armaturam loricarum prope talarium appellat) & manicis ferris, contatos quosdam & sagittarios; & hos in magno honore fuisse, quod in agmine ante Imperatorem exercitus equitarent, & post sequerentur. Ac fuisse equites illos Gallogræcos, locus Suidæ hic allegatus innuere videtur. vide Cujac. 2. *feud.* 7. 8. & omnino Gothof. *not. ad l.* 10. *princ. C. ad leg. Jul. de vi pub.* Cujac. & Gothofr. *ad* §. 3. *princ. l.* 46. *C. de Episc. & Cler.*

Buccellas dari dixit Tertullian. Jurisconf. *lib. de monogamia*, pro panibus quos ministri Ecclesiæ mulieribus dabant domum perferendos. Hinc

Buccellatum, genus panis bis cocti, *in l.* 1. ubi

ubi Gothofr. *C. de erog. milit. ann. l.* 12. Ammian. Marcell. *lib.* 18. frumentum ad usus diuturnitatem excoctum id appellari scribit, quo milites pasci in castris solebant. Spartianus *in Pescennio.* Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato jubens milites, & omnes contentos esse. Paulinus & Theraf. *in Epist. Augu.* 36. De buccellato Christianae expeditionis, in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi mittimus. Unde non ineptè Buccellatum expeditionalem annonam interpretantur, à Graecis ἄνωμοι, καὶ ξηρὸς ἄρτος, & παξιμάδιον dicitur. Briss.

Bucceta interdum idem quod boum bucculorumque grex, interdum autem bucceta pro pascua, ubi boves multi versantur, & pro armento bucceta capitur. Io Bapt. *comment. in Epist.* Sidon. Apoll. *ad Domitium lib.* 2.

Buccina Festo *lib.* 2. quam nos adpellamus Graeci buchianum à similitudine soni dicunt: est cornu recurvum, quod more tubae inflatur; Ovid.

cava buccina sumitur illi
Tortilis in latum. Hinc

Buccinator apud Tarruntinum Paternum *l. fin. ff. de jur. immun.* qui buccina canit in exercitu, aut praeconis publicis, aut cum in militem animadvertitur, ut ex Vegetio *lib.* 2. *c.* 22. liquet. Brisson.

Buccinum, in Pand. Flor. genus conchyliorum est, quibus purpureus color inducitur, Ulp. *de leg. tert. l. si cui.* Purpurae adpellatione omnis generis Purpuram contineri puto, sed coccum non continebitur. Buccinum autem & Ianthinum continebitur. Nebriss. vide omnino Gothofr. *ad d. leg.* 3. §. *si cui.* 70. *de legat.* 3.

Buccones homines sunt tardi. alii interpretantur esse ἀφρόνιτες. Turneb. *lib* 17. *adverf. c.* 21. hos Camerar. ut & bucculentos, à bucca, id est, ore, dictos putat. sicut à Labiis Labiones.

Bucerum pecus, de bubus dici Festus scribit.

Bucculæ apud Tarruntinum Paternum, *l. fi. ff. de jur. immun.* & in Valentin. & Val. & Gratian. *constitut. l.* 1. *C. Theodos. de Fabric.* quid sint nondum planè constat: buccarum tegumentum interpretantur quidam. Alii instrumentum esse, in quo fuccula indiitur, catapultis exercendis parata aniumant. Hotoman. in lexico aedis beati Germani buccula vertitur ἀγκυρωτὴ. Bucculam Turneb. *lib.* 9. *adverf. c.* 16. per diminutionem à Bucca dictam putat. Atque inde Buccularios dictos, qui galeas faciunt, & ex ea galearum parte, quae Buccula dicitur imposito nomine, Buccularum structores, in Pand. Flor. *l. fi. de jur. immun.* Briss.

Bufo, rana terrestris venenata, Virgil. 1. *Georg.*

Inventusque cavis bufo, & quae plurima terra
Monstra ferunt.

Bufones *in c. unico de vita & honest. cler.* interpretatur Joannes Andreae histriones, vulgareque Tuscorum esse ait. Prat.

Buleutas in civitatibus Graeciae & Asiae, Senatores, & Decuriones Spieg. fuisse existimat, confusa utriusque dictionis proprietate: Rectius autem Anton. August. *lib. sing. ad Modestin.* Decuriones βουλευτὰς esse tradit. Sic enim Iustinian. cum duas constitutiones de eadem re Graecè & Latinè scripsisset, altera Decuriones, altera βουλευτὰς appellat, *l.* 2. §. *caetera. Cod. de vet. jur. enucl.* & Plin. ad Traianum de buleutis Bythyniae scribit, cui Traianus de Decu ionibus rescribit: Senatores verò a Modestino συγκλητικοὶ dicuntur, *c.* 15. *de excusat. leg.* Spadonem de excusat. Subscribit sententiae Augustini Cujac. *l.* 8. *ff. de excus.* differentiam inter Decuriones & Senatores eruens ex *l.* 15. *ff. eod. tit.* & *l.* ἢ εἰ μὴ βουλευτὰ, de tutor. & curat. datis, conjuncto §. 1. *d. l.* 15. Non tamen Antonius inficiandum arbitratur Curiam & Senatorum & [Decurionum fuisse. Cum enim Decuriones, ut Pomponius ait, *l. pupillus*, §. *Decuriones, de verb. sign.* ex eo dicti sint, quod initio cum coloniae deducerentur, decima pars colonorum consilii publici gratia conscribi solita sit, & nihil Decuriones in colonis aut municipiis à Senatoribus Romanis differrent, *Novell.* 38. mirandum non est, si in simili re similibus nominibus uterentur. Sed & eadem ratione sunt ex Graecis, qui βουλευτὰς Senatores adpellent, & τὴν βουλὴν Senatum. Augustin. praeallegato loco.

Bulga, nota etiamnum aulicis vox; quam Festus indicat fuisse Gallorum, qui folliculos aut crumenas, aut sacculos scorteos, hoc est, è pellibus factos, olim appellabant Bulgas. Spiegel.

Bulgarus, Italiae Jurisconf. circa annum 1190.

Bulla, Quas vulgus Bullas, semidocti Supplicationes, docti supplices libellos vocant, quae & Breves dicuntur, forsan rectè appellare possemus Diplomata; quamquam nec illud omiserim, literas apostolicas plumbeo signo munitas, in quibus Romanorum Pontificum decreta continentur, non ineptè bullas appellari, quando βουλὴ, id est, bule, Graecis dicitur & consilium, & locus in quo consultatur. Sed nos more nostro mutata e in a, Bulla dicimus: ut fit à musice musica, ac vocabulum per duplex ll. perperam scribentes minus elegans reddimus. Bulla enim gemino ll. est propriè tumor ille inanis, qui visitur in aquis, momento temporis enascens simul & evanescens. Ex quo proverbialiter apud Varr. dicitur homo bulla. Anch.

Bulla aurea Festo, insigne erat puerorum praetextatorum, quae dependebat eis à pectore, ut significaret eam aetatem alterius consilio regendam; dicta autem à Graeco sermone βουλὴ, quod consilium dicitur Latinè: vel quia eam corporis partem contingat, id est, pectus; in quo naturale manet consilium. Haec ille; quod autem esset insigne puerorum, Plutarchi testimonio in Romulo probatur, φορεῖν δ, inquit, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παλαμίωνι βούλλαν ἀπὸ τοῦ χρήματος τε. Bullae aureae meminere alio sensu Pontifices Clemen. *unic. in fi. de jurejurand. & cap. praesentium*, §. *test. de testib. lib.* 6. Prat. vide infr. *Praetexta toga.*

* Bulla Brabantina *die Brabandische Bull*, est privilegium aureo sigillo roboratum Ducibus Brabantiae à Carolo IV. concessum, de non evocandis subditis Brabantiae.

Privilegium hoc per Imperatores confirmatum, auctum & amplificatum, ac hodienum in viridi observantiâ habitum. Hujus autem Privilegii extensionem & abusum Status Imperii saepius impugnarunt, ut patet ex R. J. de anno 1582. *R. J. de anno* 1594. *R. J. de anno* 1598. *R. J. e anno* 1603. 1641. *Instrumento Pac. Germania artic.* 9. abusus Bullae Brabantinae, & inde nata onera denuò prohibita sunt. *Vid. instrumentum Pacis Gall. artic.* 10. §. 15.

(Vid. *Limnae. de J. P. lib* 5. *c.* 2. *n.* 20.

Burgold. *ad Instrum. Pacis p. 3. disc. 12. §. 2.*

Bullari verbum barbarum, quo tamen Accursiani utuntur, pro eo quod Imp. Constantinus *in l. si quis in metallum. Cod. de pœnis*, translatè, nec omnino ineleganter dixit, in facie scribere, in fronte pœnæ genus imprimere. Prat. Bulla item pro diplomate, vox est barbara.

Bunas judicat, proverbio dicitur, ubi lis in longum profertur, nec unquam explicatur: qui mos nunc est, teste Erasmo, perditissimis advocatis nostri temporis: ut subinde novam reperiant causam producendæ litis, quo plus nummorum extorqueant à litigatoribus. Spieg.

Buprestis, sive, ut in Pand. Flor. Bubrestis, aliis Bubrostis apud Marcianum, *leg. 3. §. alio SC. ff. ad leg. Corn. de sicar.* animal venenatum, rarum in Italia, scarabeo longi pedi simillimum bovem inter herbas fallit maximè, unde & nomen habet, ἀπὸ τὸ πρήθειν τοὺς βοῦς. De oratumque tacto felle, ita inflammat ut rumpat. Paulus Ægineta *lib. 5.* ex Dioscoride *lib. 2.* Plinius *lib. 3. cap. 4.* Cotta *in Memoral.*

Bura Varoni quid sit, ex ejus verbis disces, *lib. 4. Ling. Lat.*

Bura, quasi βοὸς οὐρά à bubus, alii à curvo curvum vocant. Est autem temo ille longus aratri, qui inter boves protensus est: à Marone vocatur buris: Turneb. *lib. advers. 22. cap. 29.*

Burdo, partus est ex equo & asina: sicut è diverso mulus ex asino & equa. Ulpianus *de lega. 3. in l. item legato in princip.* ubi ait: item jumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones: item mancipia al a, &c. Nebriss. Spieg. Hinc Cujacius *observ. libr. 11. c. 16.* approbat versionem eorum, qui *in dict. leg. item legata*, Burdonea interpretantur mulos: eodem namque sensu ad leg. qui duos, *eod. tit.* ita Græci scribunt: τῷ λεγάτῳ τῶν βορδώνων καὶ οἱ μῦλοι περιέχονται. Et Hieronymus in translatione secundi Regum ut tollam onus duorum burdonum. Et ejusdem esse mannos opinor, cum vulgo & glossæ antiquæ, & Acro & Porphyrio mannos, burdos, appellari dicant. Paulinus ad Senecam, Macro & viliore asellis burico sedentem. Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulinæ utrumque nomen copulavit his verbis: Ferventes buricos mannos. Et idem in Ecclesiasten *cap. 10.* Dignitate (inquit) perflati vias publicas manibus terant, quos vulgo buricoa appellant. Imitatus est Horatianum illud, Appiam mannis terit, sed mannibus dixit, pro mannis, eadem licentia, quâ Lucanus fastibua pro fastis. Cæterum longè aliter hodie legitur illo Hieronymi loco, nempe hoc modo, Dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgo lubricos appellant, quibus verbis nihil est depravatius. Cujac. *sup. d. loca.* Gothofr. *ad leg. 49. princ. de leg. 3.*

Burggraviatus. Burggravii antiquitus præsidii seu arcis alicnjus Imperii simulque agri adiacentis Præsides & Præfecti erant. Burg enim plerumque castrum cum quadam congregatione repræsentante quadam universitatis speciem, denotat. Gravii & Graviones dicebantur Germanis Principes, juris dicendi potestate prædicti.

In Imperio celebriores Burggraviatus sunt quatuor, *Magdeburgicus, Norimbergensis, Bambergensis & Reineccensis.*

Magdeburgicus anno 1315. ad Electores Saxoniæ Anhaltinos, postea anno 1420. ad Landgravios Thuringiæ, & post adElectoremSaxon. pervenit. Licet autē anno 1579. Elector Sax. multum de jure suo, quod in Archi Episcopatu illo poterat exercere, remiserit, titulum tamen Burggravii cum insigniia, & eo pertinentibua aliquot locis *Gammern, Ranis, Elbenau, Gottau* reservavit.

Norimbergensis Burggraviatus titulus ad Electorem & Marchiones Brandenburgenses pertinet. Fridericus autem Burggravius à Sigismundo I. Imperatore Marchio creatus castrum suum in *Nuremberg* civibus vendidit, quod postea dirutum fuit.

Stromburgum hodie est ditionis Palatinæ, castrum inter Simeram & *Creutzenach*, Præfecturam maximam annexam habens.

De Reinecensi dicitur, ejus Dominatum jure hereditario Comitibus Ysenburgicis adcrevisse.

Sunt & alii Burggravii qui tamen prioribus dignitate & potestatis excellentia pares non sunt, ut Burggravii de Thona & Gellnhusani (vide Besold. *de Comit. & Baron. c. 11. Nolden de statu Nobil.* Limnæ. *de I. P. L. 434 n. 80. & seqq.* D. Strauch. *Exerc. exot. 11. §. 7.* Killinger *de Ganerb. castr.*)

Burgi, quorum mentio in constit. Paul. Orosius *lib. 7.* Crebra, inquit, per limitem habitacula constituta, Burgoa vulgo vocant. Hinc *in tit. C. de fund. rei privatæ.* Eum qui collegio, vel curiæ, vel burgis cæterisque corporibus serviverit. Andr. Altham. à Græco pyrgo vocabulum deductum putat. Colligitque haud absurdè ab hac voce, eos qui in castellis, munitionibus & turritis mœnis habitant, *Burger*, quod cives significat, quasi dicas Pyrgios: & *Burggraf*, appellatum Præfectum atque Comitem arcis & castri. constans autem est opinio, à Burgis, Burgundiones Germaniæ populos esse dictos. At Rhenanus noster vetustius nomen arbitratur, quàm quod primum Cæsaris, Tyberiique ætate natum sit: à Burgüs, h. e. castellis limitum. Quam opinionem secutus Orosius, innumeros qui subscriberent, reperit. Horum veteres sedes priusquam per Germaniam in Sequanos commigrarent, quicquid de illis cum proditu dignum, tum circa statum eorum, plerosque etiam magni nominis viros latuisse, res ipsa manifestat, primus omnium idem Rhenanus Herculeo planè labore monstravit, aperuitque simul viam studiosis rerum indagandæ, patefaciendæque vetustatis, cujus inter primos, quos eruditio summa commendat, nostra ætate celebris viri memoria posteris præcipuè celebranda sacro sanctaque habenda est. Spieg. Sed non est illud omittendum, quæ dicuntur castra, *in l. 4. C. de offi. jud. milit. & l. cura. de offic. magn. offic.* Burgos appellari *in §. in Sardinia. l. 2. C. de offic. Praef. Prat. Afr.* Vegetius *libr. 4.* Castellum parvum Burgum vocant. Paulus in Valentin. Crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, leg. *penult. C. de fund. rei privat.* Sunt igitur & Burgi sive castra, clusuaria in limitib. Cujac. *observ. lib. 3. c. 14. in fin.* Pith. *lib. adver. 1. c. 14.* Gothofr. *ad l. 2. §. 4. circ. med. C. de offic. Praef. Prat. Afric.* & ad *l. 4. C. de offic. magist. offic.* Hinc

Burgarii de quibus *lib. 7. C. Th.* nondum typis excuso à Burgis.

Burgundiones, quod Burgis expulsi à Romanis adpellati sunt. Prat. vide *Burgi.*

Burici. vide supra *Burdo.*

Burrhus, homo dicitur, qui pransus cibo & potione rubet. Spieg. Camerarius autem annotat, quosdam Burrhos dici voluisse, quibus buccæ ruberent. deducta verò vox videtur à Græca πυῤῥὸς & πυῤῥίον, quarum utraque rufum significat. vide infr. *Byrrhi.*

Bus-

Busta facientem, pro combustore defunctorum corporum, sed perperam, Albericus intellexit. Nec enim I C. eo loco quem citat, busta, sed justa facientem dixit. Vide Servium *Æn.* 11. & Oldend. explicantem hæc verba *ll.* 12. *tab.* Rogum bustumve novum. Spieg.

Bustorum Religio *l.* 5. *de sepulch. viol. in C. Theod.* vide apud Festum Busti explicationem. Briss.

Bustum in XII. tabul. Græcis τύμβον monumentum & sepulcbrum videtur interpretari Cic. *lib.* 2. *de legibus*: cui videtur consentire Festus Pompejus *lib.* 2. Bustum, ait propriè dicitur locus, in quo mortuus est combustus & sepultus. diciturque bustum quasi benè ustum; ubi verò combustus quis tantummodo, alibi verò est sepultus, is locus ab urendo, ustrina vocatur, sed modo bustum, eo quod sepelitur, sepulchrum vocamus. Hæc Festus. verba legis XII. tabul. hæc sunt: Herum. Bustumve Ne Usucapito. hanc ex Solonis legibus accepisse Decemviros constat ex M. Cicero. *lib.* 2. *de legib.* Lex Solonis hæc est: Ηρίον ὁ τύμβον μὴ χρῆσ λαμβάνειν. utramque legem explicui *lib.* 2. & 4. *Veteris Iurisprudentiæ*. Porro autem Græcam vocem τύμβον uiu retinuere Galli. Nam & sepulchri operculum Tumbam *Tombe* vocant: sepulchrum ipsum *Tombeau*. Eo sensu quo apud M. Ciceronem 2. *de legibus*, sumit Imp. Iulianus: *l. pergit.* 5. *C. de sepul. viol.* Quidam etiam legunt *in l.* 2. *in fin. ff. de in jus vocan.* In Pandectis tamen Florentinis est justa rectius.

Bustuariæ mœchæ apud Martialem dicuntur vulgaria & dioboiaria scortilla, inter busta atque monumenta pene in propatulo prostantia. Turneb. *lib. advers.* 13. *c.* 19.

Buttæ, buticellæ. vide Gotb. *not. ad l.* 206. *princ. de verb. sign.* Cujac. 9. *obs.* 26.

Βοῦτις interpretantur Basilica, fe: ias novo vocabulo, quo etiam Hetrusci hodie utuntur. Nicetas dixit βουτζία, & interpretatur οἴνου δοχεῖα. Veteres etiam glossæ doga s exponunt πιθάρια, quod quidem d gatum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δοχαὶ vel δοχεῖα sunt, quæ capacitati alicui parata sunt, & capacitates ipsæ, vel mensuræ ut in Aureliano Vopisci. Facta est ratio dogæ cuparum, navium. Doga non vas, sed capacitatem significat. Cupas autem βοῦτας μεγάλας exponunt veteres glossæ, easdemque vocari à quibusdam gaulos. Idem buttarum & buticellarum nomen in veteri instrumento apochæ sive plenariæ securitatis legi, quod ligni membrana scriptum extat in bibliotheca Regia, scriptum fuit Ravennæ Imp. Dn. Iustiniano, PP. Aug. anno 38. P. C. Basilii, anno 23. Id. Iul. Indict. 12. & eo Germanus V. S. subdiaconus tutor, Stephani H. P. profitetur se à Germana Cl. F. accepisse, quod pro tertia portione hæreditatis ex testamento, quod collicti ei competebat in rebus mobilibus & immobilibus, quarum notitia professioni subjicitur, & inter cætera mobilia numerantur buttæ & buticellæ granariæ. Cujac. *observ. lib.* 9. *c.* 26. *in princ.* Goth. *ad d. l.* 206.

B Y.

Byrrhi *in l.* 1. *ad finem. C. Th. de habi. quo uti opor. int. urb.* & apud Vopisc. *in Carino*. tegmen capitis servorum erat *ex d. l.* 1. Imperatorum constitutio omnibus, præterquam militum servis, Byrrhis uti permittit & cucullis. Cujus exceptionis hanc ego rationem ultro refero, quod milites quoque domini Byrrhis passim uterentur. Nam Burros, seu Byrros, fuisse arbitror vestis genus aliquantum vilioris & pilis hirsutæ, qualem etiam Endromidem Martialis describit. Paulus monachus Cyprianum byrro indutum fuisse refert; cum ad supplicium duceretur. Pontius Cypriani ipsius Diaconus, qui ejus agonem sanè quam eleganter descripsit, in actis lacernum byrrum appellat. Sic memini veterem Persii Flacci interpretem lacernam byrrum interpretari, & adjicere, pallium esse fimbriatum, quo soli quondam milites uterentur. Ausonius *Drepanio*:

At nos illepidum, rudem libellum;
Burras, quisquilias, ineptiasque.

In versibus quoque nondum (quod sciam) editis, qui in veteri libro Eucheriæ tribuuntur, ita scriptum reperi;

Nobilis horribili jungatur purpura burræ,
Nectatur plumbo fulgida gemma gravi.

Burræ appellationem nos hodieque aliqua ex parte retinere videmur. Bureau. Beri honestiorum & Palatinorum vestes erant, sericæ, ut à viris doctissimis notatum est. Unde ego Beros Atrebaticos & Canusinos à Capitolino dictos arbitror in Carino, non Byrros: ut & a Valerio Martiale *lib.* 1. *epigrammatum*, dum ait:

Nec desint tibi Bera Glaniana,
Pitheus *in subsecivis*.

Byiacium, Africæ campus, Bysacenus campus apud Plin. *lib.* 18. *cap.* 15.

Byssicum opus apud Martia. *l. fin.* §. *species. ff. de publican.* pro aliquo ex bysso confecto. Prat.

Byssum lini genus apud Indos candidissimi, & mollissimi. Isid. *lib.* 19. *Etymol. c.* 27. & Iulius Pollux *lib.* 7. *c.* 17. scribunt. Hujus verba subjiciam, καὶ μὴν τὰ βύσσινα ἐξ ἡ βύσσος λίνου τι εἶδος παρ' Ἰνδοῖς. Byssum plerique interpretantur linum tenue, rufum, coloremque auri imitans, & splendorem atque fulgorem: reperitur & in pinna marina mollissimæ lanuginis tenuissimæque & delicatissimæ. Turneb. *lib.* 19. *adversf. c.* 25. Prat. Aretas in Apocal. Ioan. interpretatur corticem arboris Indicæ in linum redactum. Briss. *ult. edit.*

Byssinam vestem, cujus meminit Apulejus *lib.* 11. *de Asino aureo*. Iudæis sacerdotibus familiarem fuisse Joseph. *l.* 6. *Belli Iudaici* ostendit. Prat.

Byssinum opus *in l. ultim.* §. *species. ff. de publican.* Cæterum byssum lini genus esse apud Indos candidissimi & mollissimi, Pollux *lib.* 3. & *Onomast. c.* 17. & Isidor. *lib.* 19. *Etymol. c.* 17. scribunt in Ægypto quoque byssum quàm maximè natum ex c. 27. Ezechielis, Hieronymique commentariis intelligimus. Plin. *li.* 19. *c.* 5. etiam circa Elim in Achaja genitum significat his verbis: Ergo huic lino principatus toto in orbe. Proximus byssino, mulierum maxime deliciis circa Elim in Achaja genito. Quaternis denariis scrupula ejus permutata quondam, ut auri; reperio. Briss. vide *sup. Bissus*.

Bythini apud Persas, erant qui cum a dorare voluerunt, summa montium conscendere solliti, & sine templis Iovem Papim salutare: Brechæus *in l. taberna. ff. de verb. & rer. sig.*

Byzacena provincia *l.* 2. *ff. de offic. Praet. Afric. l.* 12. *C. Theod. de diverf. offic.* & apparet ex *l.* 33. *de susceptoribus prapos. in eod.* Cod. Briss.

C.

C Litera condemnationis nota erat, quæ in publicis judiciis dabatur à Prætore in tabella scripta,

ſcripta, idque Aſconius *in* 3. *Verrin.* ſignificat: Et Quintil *lib.* 1. *c.* 7. *ait*, C. litera Gajus notatur, id eſt, Gajus condemnatur, ideoque rectè triſtem eam appellavit M. Cicero *pro Milone*: Quod niſi vidiſſet, poſſe abſolvi eum qui fateretur, neque quæri unquam juſſiſſet, nec nobis tam ſalutarem hanc in judicando literam, quam illam triſtem dediſſet. Hot. Prat.

C nota erat prænominum, ut C. Caſſii, C. Caligulæ.

C litera inverſa apud Voluſium Mætianum *in libell. de aſſ. diſtribut.* nota eſt Siliciqui.

C ſcripta, G. pronunciatur interdum, ut in Cneo videmus. Sic

C in G mutatur, Fabio teſte *lib.* 1. *cap.* 19. & Pratejo in cenſuet. Marchiæ, tit. *des donations & dîmes*. §. 30. Marchiani enim dicunt *logies*, quod vetus interpres *Novell.* adpellat lucra nuptialia. Nam C. & G. mutua eſt ἐναλλαγὴ. & O pro V. ſæpe veteres pronunciaſſe conſtat. C in G mutari ſignificavit Varro *lib.* 4. in verbo Gladius, qui à clado ducitur. Prat.

C pro Q. in antiquis libris ſcribi cœptum, refert Petrus Victorius *in primum epiſt. ad Atticum*: docetque earum literarum uſum ſæpe confundi. Unde ex ſterculino ſterquilinum factum eſt: Veterem tamen orthographiam Pand. Florentinæ retinuerunt, *in l. ſi quando* 17. §. *ſi. ff. ſi ſervit. vindic.* & *l. fundi* §. *fundo. ff. de act. empt.* quo ſcribendi genere uſos fuiſſe M. Catonem, & Terentium, Petrus Victorius admonuit.

Cccı ɔɔɔ ∞ centum millium notam eſſe, idem docet. Prateius.

C litera, Gajus idemque Cajus, notatur: quæ inverſa, mulierem declarat; quia tam Cajas eſſe vocitatas, quàm Cajos, etiam ex nuptialibus ſacris apparet. Fab. *lib.* 1. *c.* 7. Hot.

Cabala, divinæ legis interpretatio, quam Moſes ab ipſo Deo accepit, idemeſt apud Hebræos, quod apud nos ſcientia ſecretior; ob eam ſcilicet rationem, quòd illam doctrinam non per literarum monumenta, ſed ordinariis revelationum ſucceſſionibus alter ab altero quaſi hæreditario jure ſuſciperet. Crinit. *de honeſta diſciplina lib.* 25. *c.* 3.

Caballos pro equis dixit Pomponius in *l. ſi ita* 15. *in princ. ff. de inſtruct. & inſtru. leg.* quo etiam ſenſu uſus eſt Lucilius *lib.* 2. apud N. Marcellum.

Succuſſatori teiri, tardique caballi.

Caballus in eo ab equo diſtat, quod caballus fere nunquam ſine deriſione dicitur, equus verò ſemper de apto & probato. Pomponius *in l. ſi ita*. Caballos, ait, qui in piſtrinis eſſent: tanquam dicat, malos. Nebriſſ. Hinc

Caballatio in conſtitutionibus, munus alendi equos publicos, à caballis dicta. Feſtum autorem habet. Alciat. Unde adparet, & exemplaria in hoc variare. Adi Rhodiginum *cap.* 24. *lib.* 21. Spieg. vide & *l.* 14. *C. de erogat. milit. annon. in C. Theod.*

Caballarii, Iulio Firmico authore dicuntur, qui ſub equi cœleſtis ſydere naſcuntur. Prat.

Cabo, Figato, Trajectus, Septa dictus. qui eſt contra Hiſpaniam hodie nuncupari Cabo Figato refert Pinetus. Vide Gothofr. *l.* 2. §. 2. *C. de præfect. urb.*

Cabus frumentaria menſura. Hinc

Cabæsi, dicuntur, qui expleri nequeunt. Prat. Spieg.

Cacabus, olla grandior, ſive illa ex argilla, ſtanno, argento, vel alia quacumque re metallica. Pomp. *de aur. & arg. legat. l.* & *ſi.* certè ait, ſi cacabos argenteos habebat, vel militarium argenteum. i. vas ad coquendum milium. Nebriſſ. cacabos & patinas inter culinaria vaſa adſcribit. Paul. *in l. cum de lanionis ff. de fund. inſtru. l. Pollux. lib.* 10. *c.* 24. *Onom.* Sunt & alia ejus generis vaſa apud Latinos, aula, ſine olla, ad pultem & olera coquenda, vel quod proverbio manifeſtum ſit, celebrata Catullo, iſta olera olla legit. Annumerantur & iſta, lebes, ahenum, tripus, patella, frixorium, craticula, mortarium, & paſtillum.

Cacabus, vas, in quo pulmentarium coquitur, ut Paulus definit *l. cum de lanionis* §. *aſinam. ff. de inſtru. inſtrum. legat.* quo etiam ſignificatu uſus eſt ejuſdem collega Ulpia. *l. cum aurum.* 19. §. *ſi cui eſcarium. ff. de aur. argent. legat.* Varro *lib.* 4. *ling.* dicit, cacabum vas fictile, in quo cibus coquebatur, quem à cibo ductum ait. Pauli definitio ut ſpecialior, ita verior ſemper mihi viſa fuit. Prat. Hot.

Κακία, *in l.* 2. *ff. qui pet. tut.* vitium non malitiam ſignificat. Cicer. *lib.* 3. *de fin.* & 4. *Tuſcul. quæſt.* Prat.

Cacula Feſto *lib.* 3. ſervus militis, ex Plauto, dictum ait à Græco, κάλον, quod fuſtibus clavisque ligneis ad tutelam dominorum armari ſoliti eſſent: Plaut. Video caculam militarem me futurum. Hinc

Caculatum, id eſt ſervitium. Prat.

Κακοήθεια, apud Paul. *in l. & quanium, ff. de ædil. edict.* vitium eſt malignitatem, & malam conſuetudinem ſignificans. Ulcera mammarum Dioſcoridi *lib.* 3. *cap.* 16. & ad animum transferri poteſt. Prat.

Cadaver, eſt corpus nondum ſepultum, quod caret honore ſepulturæ. Serv. *in* 8. *Æn.* Briſſ. vel corpus quodcumque mortuum. Servus Sulpicius tranſlatè cadaver oppidorum dixit. Spieg.

Cadaver à cadendo ductum rectè putat Tertullianus *lib. de reſurrect. carnis.* De cadaveribus extat *tit. lib.* 48. *ff. de cadav. punitorum*, quæ ab Ulpiano, Martiano, & Paulo Juriſconſ. appellantur corpora. *ff. eod. l.* 1. 2. & 3.

Cadaver ventilare dicitur, *in l.* 1. §. *ſed & qui* 5. *C. de latina libert. tollend.* Cadaver proſequi *l.* 2. *ff. de in jus voc.* Cadavera ſpoliare dicitur *in l.* 3. §. *adverſus. ff. de ſepulch. viol.*

Cadaverum præſegmina ad exitiales hominum fortunas ſæpius petuntur, vide Gothofr. *ad rubr. C. de ſepulch. viol.*

Cadaver inferens in poſſeſſionem vacuam, vel lapidem, invito vel ignorante domino, non facit locum religioſum: ſecus ſi voluntate. Vide *l. ſi nec dum* 10. *C. de religioſ. & ſumpt. funer.* §. *Religioſum locum. Inſtit. de rer. diviſ.*

Cadere verbum variè μεταφορικῶς accipitur. Dicimus namque cadere pro Republica, h. e. occidi (præſertim in acie, Briſſ.) mori. §. *filii autem Inſtit. de excuſ. tut.* Cadere commodè, pro contingere, evenire. Cadere in ſuſpicionem, in deliberationem pro incidere, venire, Cic. Oldend. Sic quoque dicimus cadere corpus in terram poſt mortem *vid. l.* 3. ibi: poſtquam in terram cecidit. *C. de poſthum. hæred. inſtit.* Tertull. *lib.* 5. *adverſus Marcionem.* Sic

Cadere in commiſſum dicuntur ea, quæ fiſco com-

committuntur, Briff. Sic in commiſſum cadere, apud Martianum *l. fin. in princ. ff. de publ.* dicitur is, cujus dominium fiſco acquiritur ob crimen *l. commiſſa. ff. eod.* porro quando de crimine accipere debeas, diſces *ex d. l. ff. & l. cotem. ff. eod.* Prat. Sic

Cadere cauſa, antiquis dicebatur pro eo, quod nunc dicimus, cauſam litemque perdere, apud Papin. *l. Stichum* 95. §. *penult. ff. de ſolut. & leg. Titio centum* §. *fi. ff. de condit. & demonſt.* & Paulum *l. in fraudem* 45. §. *neque inſtrumenta. ff. de jur. fiſc.* Ita explicat Juſtin. Imper. *in* §. *ſi quis agens. Inſtit. de act.* Si quis agens (inquit) intentione ſua plus complexus fuerit, quàm ad eum pertinebat, cauſa cadebat; id eſt, rem amittebat. *Si maritus*, inquit Papin. *in d.* §. *ſua vitio ſuo cauſa ceciderit*, *neque ſolvendo ſit*, &c. Et Paulus *in d.* §. *neque inſtrumenta.* De quo cavere compellitur, ut ſi uſus is contra interdictum fuerit, cauſa cadat. Sic Cicero *lib. de Orat.* 1. Hypſæus maxima voce à Prætore contendebat, ut ei, quem defenderet, cauſa cadere liceret. Hoto. Porro modos quibus cauſa cadimus, recenſet & declarat idem Imperator *d.* §. *ſi quis. verſ. plus autem.* (Sunt autem hi: tempus, locus, cauſa.) Et Paulus *lib.* 1. *ſent. recept. tit.* 10. ubi pro re, ſumma; pro cauſa qualitatem dixit: ubi Avianus, cauſa cadere, ait, eſt cauſam perdere. Sic eodem ſenſu, diverſo tamen ab iſtis modo, Autor quoque ad Herennium *lib.* 1. ſcribit, eum cauſa cadere, qui non, quemadmodum oportet, egerit. Teſtatur etiam Quintil. *lib.* 7. *c.* 4. Si ab actore uno verbo erratum ſit, tota eum cauſa cecidiſſe videri. Sic

Cadere dominio, eadem forma dictum eſt, quia cadere cauſa, & cadere actione. Ferret. *tit. de vi bon. rapt.* Similiter

Cadere formula, dixere veteres: quod eveniebat, cum quis non, ut oportuerat, actionem inſtituiſſet. In omnibus fere cauſis (ait Fabius) in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſunt quæſtiones; an hunc, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore agere liceat. Sueton. *in Claudio*: Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiem lenitatemque multarum ex æquo & bono moderatus eſt. Nam & iis qui apud privatos judices formula excidiſſent, reſtituit actiones. Sic Quintil. *declamat.* 350. & Seneca *Epiſt.* 49. Quid aliud agitis, cum eum quem interrogatis, ſcientes in fraudem impellitis, quàm ut formula ceciſſe videatur? Briſſ. Quo ex loco patet, cadere formula, in ſtricti tantum judicii actionibus uſurpari ſolitum; cauſa verò cadere, in omnibus. Porro tametſi juris formulas amputari juſſerit Conſtantinus Imperator, *l. unic. C. de formul. & impetr. ſubl.* quotidianus tamen forenſis uſus in exceptionibus revocaſſe videtur, non formulas quidem, ſed hæc excipiendi genera, an huic, aut apud hunc, & dicuntur Fines non recipiendi, à practicis. Prat.

Cadat, verbum, in legibus, conſtitutionibus, edictis, ſententiis intelligitur non ipſo jure, ita rectè explicat Accurſ. *in l.* 2. *ſ. quod ſi actor. C. de jurejur. prop. calum. dand.* quod probat *Nov.* 124. §. εἰ δὲ, ἐπειδὰν κῇ ψῆφον αὐτὸ ὁ ὢν ἐπάγει τὴν ἐκτίσιν τῆς ἀγωγῆς ὁ δὲ ἐναγόμενος καταδίκην ὑπομείνῃ. Accurſii etiam ſententiam probat Bernard. *c. fi.* §. *pœna. ext. de juram. calum.* vide tamen Felin. *in c. ex tenore. extr. de reſcript.* Prat. Sic

Cadere à poſſeſſione dicitur *in l.* 2. *C. de prætor. pign.* Et cadere poſſeſſionibus *in l. unic. poſt princ. C. de uſucap. transformand.*

Cadere in caſum in Conſtantini Imp. conſtitutione *l. pen. C. de delator. lib.* 10. dicuntur bona alicujus ob delictum, quando quis ſine hærede deceſſit.

Hoc cadit in alienam ſpeciem: in ſpeciem donationis: aleæ. in cauſam pignoris: in legatum: ſervitutem: quæſtionem Fideicommiſſ. in rationem legis Falcid. Non cadit in infantes, in ſervum obligatio. Verba in eum cadunt. Briſſ. *ex ll. ff.*

Cadere in poteſtatem, pro redigi. §. 1. *Inſtit. quib. mod. jus patr. poteſt. ſolvit.* Oldend.

Cadere in edictum, h. e. in pœnam edicti, *l.* 20. *ff. de lib. cauſa.*

Cadere animos, vultus, verba: pro frangi, perire, debilitari. Oldend. Prat.

Cadens de cœlo aqua, pluvia appellatur. Ulpian. *l.* 1. §. 1. *ff. de aq. & aqu. plu.* Prat.

Καδίσκος, ſive καδδίσκος, ſuffragiorum urna, ſeu amphora. Fuerunt autem duo apud veteres cadiſci, in quos calculos mittebant judices: alterum θανάτου, ſive καταδικαζόμενον, & hunc adpellabant κύριον, id quem condemnationis; alterum ἄκυρον, in quem abſolutionis calculos projiciebant. Hæc καδίσκος ἰδίως, id eſt, miſericordiæ, vocabatur, in quem οἱ σώζοντες mittebantur: altera θανάτου, hoc eſt, mortis erat, priore loco ſita. Vide I. Pollu. *lib.* 8. *Onomaſt.* περὶ δικαστῶν δίκης, & Budæ. *in comment. lingua Græcæ.* Oldend.

Caducum dicitur, non quod cecidit, ſed quod facile caſurum eſt ruinamque minatur. Unde & paries caducus, & glans caduca. Alciat. *de verb. ſign.* Briſſonio tamen caduca glans, quæ ex arbore cecidit. vide infra, *glans caduca.*

Caduca auſpicia Feſto *lib.* 3. dicebant veteres, cum aliquid in templo excidit, veluti virga in manu.

Caducum aperta voce appellari conſtituit Juſtin. *l. unic.* §. *& cum triplici, C. de cad. toll.* quod relictum erat, mortuo teſtatore deficiebat. Adde Forcat. *obſerv. in dial.* 87. *in Necyom.*

Caduca aqua *l. Frontino lib.* 2. *de aquaduct.* quæ vel ex lacu abundat, aut ex caſtellis effluit, aut ex manationibus fiſtularum. Varro 3. *de ruſt. c.* 5. Prat. Briſſon.

Caduca olim apud *lib.* 12.*c.*49.

Caducas hæreditates Cicero dixit 10. *in Anton. Philippica*: Caduca, ait Iſidor. *Etymol. c.* 25. inde dicuntur, quia eis hæredes ceciderunt.

Caduca dos dicebatur, quæ illico matrimonio contracto in fiſcum cogebatur. *l.* 38. §. *pen. & l.* 61. *de ritu nupt. l. manifeſtum.* 9. *C. de nupt.* Briſſon.

Caducum. Nomen certè hoc jampridem in libris veterum legum, & ore Juriſconſ. peculiari quadam ſignificatione fuit: ut cum glandem caducam, vel aquam caducam vocabant. Et apud Cic. *lib.* 3. *de orat.* Craſſus vocat poſſeſſionem caducam, & vacuam. Sed in lege Papia, propria quadam & ſingularis hujus verbi vis atque notio eſt, quam quidem Ulpia. noſter *in fragm. tit.* 7. ita deſcribit, ut alius interpres nunc quærendus non ſit. Quod quis (inquit) ſibi teſtamento relictum, ita ut jure civili capere poſſit, aliqua ex cauſa deinde non ceperit, caducum adpellatur, veluti ceciderit ab eo: v. g. Si cœlibi vel Latino Juniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit, vel Latinus jus Quiritum conſecutus fuerit: aut ſi ex parte hæres ſcriptus vel legatarius ante apertas tabulas deceſſerit, vel peregrinus factus ſit. His verbis Ulpian. totam hanc de caducis legem Papiam breviter perſtringit, Juſtinia. verò *leg. una. de caduc. tollend.* antiquæ locutionis ſignificationem & proprietatem

prietatem diligentius expenit : Ait. veteres ea, quæ testamēto relicta ab initio nō cōsistebant, veluti quæ legabantur ei, qui jam tum in rebus humanis non erat, dixisse pro non scriptis haberi. Quæ post testamentum factum, vivo adhuc testatore deficerent, veluti quia legatarius, vel hæres inter ea moreretur, ea in causa caduci esse. Caduca verò specialiter appellata esse, quæ jam mortuo testatore primum deficiebant, veluti si post jus mortem legatarius vel hæres moreretur ante aditam hæreditatem, sed quæ in causa caduci alioquin esse dicebantur, poterant etiam dici caduca, & æquè ad hanc legem Papiam pertinent, non tamen ea quæ pro non scriptis habentur. Certè in hac lege propriè caducum appellatur, quod quia communi quidem jure civili capere potuisset, sed ex aliqua singulari causa per legem Papiam capere prohibetur : & eo veluti excidit, quod recidit ad fiscum : Est & alia generalior in hoc argumento significatio hujus verbi; quum omnia bona vacantia, quæ in fiscum recidunt, appellantur caduca *leg. de iis quæ in testamen. delent. leg. 9. ad SCtum Silani, leg. 20. de petit. hæred.* Unde in lexico Latino Græco ædis B. Germani Parisiensis, caducum definitur τὸ χωρῶν εἰς τὸν φίσκον. Certe & lege Iulia bona vacantia ad fiscum pertinere & legibus caducariis (sic enim etiam appellantur) bona ad fiscum deferri, legimus in Pand. *l. 96. §.1. de leg. 1. l. 4. de fideicom. libert.* Apud Cassiodorum rex Theodoricus, qui in Italia imperabat paulo ante tempora nostri Justiniani : Caduca (inquit) bona fisco nostro competere, legum cauta decreverunt. Caduca ille etiam vocat bona vacantia, cum quis mortuus esset sine hæredibus, vel testamentariis, vel legitimis. In Codice Justiniani & Theodosii sæpe etiam legimus vacantia pro caducis, & caduca pro vacantibus. Balduin.

Caducaria lex, apud Ulpianum *tit. 28. Epitom.* vide infrà, *lex.*

Caduca hæreditas, eadem ratione dicitur, qua caducum legatum, quod ad fiscum defertur vel ad substitutum. Quoniam verò jucundum erat substituto, legatum caducum accipere, quasi rem minimè separatam : ideo Juvenalis, Dulce dixit legatum, quasi scilicet lucrum abruptum. Oldend.

Cadocum ex lege Papia legatum erat relictum sub conditione, qua deficiente, vel vivo, vel mortuo testatore, cadebat, & redibat, vel ad testatorem vivum, vel ad substitutum eo mortuo. Unde titulus est in C. Justin. *de tollend. cad.* Old.

Caduca olim legata erant, quæ post mortem testatoris ante apertas Testamenti tabulas mortuo legatario deficiebant : quasi caduca verò aut in causa caduci erant ea, quæ vivis testatorib. deficiebant, vel quod legatarii præmorerentur, vel quod conditio, sub qua relicta essent, vivo adhuc testatore deficeret, *l. un. C. de caduc. tol. §. Quinctius. epist. de confirm. ff.* Briss. vid. omnino Cujac. *paratit. C. de caduc. tol.* & Herm. Vult. *cōment. Instit. quib. mod. testā. infirm. ad §. 4. n. 9.* succinctè ac distinctè.

Caducum generalius etiam appellabatur, quod quis ab initio capere non potuerat ex testamento. Balduin. *tit. de ademptione legatorum.* Sic caducum legatum dicitur quod à legatario cadit in fiscum, id est, quod legatarius capere non potest. Gothof. *ad rub. C. de caduc. tollend.*

Caducarii : Caducariorum librarii in castris, *l. ult. de jur. immun.* qui rationes conscribunt eorum, quæ per mortem militum in legionem cadunt. Gothof. *ad l. 2. verb. insinuare debebis. C. de hæred. decurion.*

Caduceatores Fest. *lib. 1.* dicuntur legati pacem petentes, à caduceo, quem manu gestabant : utuntur hodie spintere, quæ armilla dicitur Eulæo. *l. sanctum. ff. de rer. divis.*

Caduceos Græci Cerycia dicunt apud Martial. Sanctum, 8. *de rer. divis. in fin.* Est autem κηρύκειον, ut Pollux auctor est *lib. 8.* τὸ τῶν πρεσβέων φόρημα τῶν πρεσβέων.

Caduceum & hastam simul mittere, est permittere, ut pro arbitrio quis vel bellum ineat, vel pacem amplexetur. Caduceum verò esse pacis insigne caduceatorum nomen demonstrat. Spieg. Adde Gell. *lib. 10. c. 17.*

Cadus apud Ulpianum *l. sed si, 15. §. proprietatis, 6. ff. de usufr.* vas vinarium (alias metretes genus vasis decem congiorum capax, ait Hotoman.) Polluci *lib. 10. c. 20.* urnas tres capit. Palamon apud Ant. August. *lib. 2. Emend. c. 11.* amphoram Atticā appellari scribit Alc. *lib. 4. disp. cap. 21.* dicit cadum congiorū decē capacē ex Dioscoride *lib. 5.* In cuppis (ait Ulp. *in d. §. proprietatis, 6.*) in cadis ac amphoris.

Cadus vocabulum Græcum est, ἀπὸ τοῦ χάδειν, quod capacem esse significat : quamvis Plinius eo utatur, sed non nisi, ut aptè doctissimus Georgius Agricola monuit, ubi vel Græca transfert, vel de Græcis vinis loquitur. Extat & apud Proculum *l. pen. de vino leg.* illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffusa servamus, legatos esse. Spieg.

Cæca vestigia pro insidioso, latenti & occulto malo. Verg. apud Nonium

Cæca regens filo vestigia, &c. Oldend.

Cæcam diem, & cæca testimonia vocant IC. quæ scripto perhibentur absentibus. Cujus rei exempla pete *ex l. ad personas, ff. de jurejur. & alibi.* Nam cæca sunt, non tantum quæ non vident, sed & quæ non videntur, & absunt. Vide Erasmum, exponentem parœmiam, *Cæca dies.*

Cæcum definire videtur Ulpianus *l. 1. §. secundo loco, vers. casum. ff. de postul.* utrisque luminibus orbatum. adde *l. unic. C. qui morb.* Briss.

Cæcum etiam pro improvido dixisse veteres, Nonius ait.

Cæcus μεταφορικῶς est, qui supernæ contemplationis lucem ignorat, qui præsentis vitæ tenebris præsens, dum lucem venturam nequaquam diligendo conspicit, quo gressus operis dirigat, nescit, *c. hinc etenim. 49. distinct.*

Cæcus tametsi à postulando repellatur. *d. vers. casum.* judicandi tamen officio fungi eum idem Ulpianus credit, *l. 6. de jud.* sed hoc accipiendum putat Bartolus, si, postquam judex jam aliquid dictaverat, cæcitas supervenerit. Testamentum tamen facere non potest. *§. cæcus autem. Instit. quibus non est permiss. fac. testam.* nisi per observationem Divi Justini, quæ extat *in l. hac consultissima 8. C. Qui testamenta facere possint vel non d. §. cæcus. Instit. ibid.*

Cæcus paries, qui fenestras non habet, cujus meminit Paulus, *in l. eos 4. ff. de servit.* si lectionem C. Harmenopuli sequamur, qui pro pariete communi, ut est in Pandect. Flo. egit τυφλὸν τοῖχον. Sed Florentinam probo : quod & ipsa res docet. Non tamen eo inficias, parietem, qui fenestras non habet, cæcum dici, quo sensu ita scribit Virgil. *lib. Æneid.*

Ut quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter,
Mille viis habuisse dolum. Sic

Cæcum cubiculum, quod fenestram non habet, dixit Varro *lib. 8. ling. Lat.* Prat.

Cæcultare Festo *lib. 3.* cæcos imitari.

Cæcum vallum Festo *lib. eod.* dicitur, in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occuluntur : qua analogia cæca testimonia, id est, occulta dici putem.

Cæcitas, morbus est partis corporis. Ulpia. *l. 1. §. sed sciendum. ff. de ædil. edict.*

Cæcum

CÆCUM animal appellat Hieronymus *in Malach. c. ult. 49. dist.* indoctum, rectè. Nam & hoc ad animum transtulit M. Cicer. *pro Sext. Rosc.* Prat.

CÆCUS fluctus Græcis κῦμα τυφλὸν, apud Sisennam in Nonio, subito, inquit, mare inhorrescere, cæcosque fluctus in se provolvere cœpit. Est autem cæcus fluctus, occultè malus & latens, & cujus non sentitur nec apparet causa: ut cum venti quiescunt; quod plerumque fit ante ventos exortos. Hinc Virgilius *in Prognostico.*

Continuo ventis surgentibus, aut freta Ponti
Incipiunt agitata tumescere, &c.

CÆCILIUS legit Hal. *in l. 1. in prin. C. de commun. serv. manumiss.* alii Ælius. vide Cujac. 7. *observ.* 25. ubi de variis ICtorum appellationibus tractat. Gothofr. *ad d. l. 1.*

CÆCILIUS dicitur *in l. 26. §. 2. ff. de fideicomm. libert.* Cæcilius Iuventianus, *l. de minore. 10. in princ. ff. de quæst.* Cæcilius Proculus, *l. 1. ff. de option. vel elect. legat.* Cæcilius Petinus, *l. 3. in prin. ff. de suspect. tut.*

CÆDERE à cædendo dictum putat Fest. *lib.* 3. Pratei. Cædere arbores ex fundo: arundinetum: carbonem: lapidem: sylvam. Cædantur subcta: marmor. Briss. *ex ll. ff.*

CÆDERE virgis: loris: fustibus: pugnis. Cædi flagellis à magistratu. Briss. *ex ll. ff. & C.*

CÆDERE secundum Paulum *in l. cædere, in pr. ff. arbor. furt. cæsarum*, est non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa, & vulnerare aut ferire ex parte. *l. 5. & 7. §. etiamsi. ff. d. tit. arb. furt. cæs.* non etiam secare. Ictibus enim (teste Cujac. *obser. lib. 9. c, 12. circa med.*) cædimus, ferris secamus, non cædimus.

CÆDERE pignora ait Hotoman. *in comm. verbor. jur.* pro vendere & auctione distrahere. Cic. *in proœm. lib. 3. de Orat.* An tu cum omnem authoritatem universi ordinis pro pignore putaris, eamque in conspectu Pop. Rom. concideris, me his pignoribus existimas posse terreri? non tibi illa sunt cædenda; si Crassum vis coercere, hæc tibi est excidenda lingua, qua vel evulsa, spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Idem Cædere pro consumere, à veteribus usurpatum, ibidem docet. Cædere autem frondem apud Catonem explicat Adrianus Turneb. *lib. 13. adversarior. c. 2.* eam colligere: quod cum faciebant, eam stringebant, & ferramento plerunque velut deradebant. Hinc Plautus, quia fronte saginabatur pecus, per translationem dixit, Esse, Effercite vos, saginam cædite. Prat.

CÆDEM, ait Festus *lib.* 3. putant ex Græco dici, quod apud illos κτείνειν interficere significat.

CÆDEM mandare, vide *l. minorib. 6. C. de his quibus ut indign.*

CÆDES crimen grave est, *l. 1. C. de his. qui accus. non poss.*

CÆDIS autores, *l. 7. C. de his quib. ut indig. hæredit.* &c.

CÆDIS autori vis inferendæ imputatur *l. 6.* & ibi Gothof. *C. ad leg. Jul. de vi publ.*

CÆDITITIÆ tabernæ in via Appia, à domini nomine vocari cœptæ sunt. Prat.

CÆDUA sylva, ut inquit Cajus, *l. sylva de verb. sign.* est, quæ in hoc habetur, ut cædatur: vel quod illius arbores licitum est scindere, sive lignorum, sive materiæ causa. Nam sylva nunquam dicitur nisi de arboribus. Plin. Cæcil. *in epist.* Cæduæ, inquit sylvæ cum monte ipso descendunt, &c. Nebriss. Servius eam esse quæ succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur. Si diffinitionem Servii ex scripto accipias, nulla erit sylva non cædua, nisi quæ nunquam cæsa est: si ex sententia, aliud videtur velle, sylvam succisam, dum renascitur, cæduam appellari. Dicitur autem nasci, quousque ad perfectam suam magnitudinem pervenerit, quam fere 50. annis consequitur. Sed quandiu sylva ex opinione Servii dici possit cædua, dubitari potest. Nam videtur eo usque nascentem videri sylvam, dum ad summum suæ altitudinis pervenerit, in quo regionis tamen mos observandus est; nam apud nos, quæ 30. sunt ann. nemora, pro non cæduis habentur. Connan. *lib. 4. c. 1. n. 5. & 6.*

CÆDUÆ arbores *in l. fructus, §. si fundum. ff. sol. mat.* eodem sensu accipiuntur. Prat.

CÆDUA arundo. Briss. *ex ff.*

CÆLARE, vel ut in Flor. Pand. celare sine diphthongo, significat insculpere *l. cum aurum 19. §. infecti, 4. de aur. & arg. leg.* Prat.

CÆLATA vasa *l. 6. de rei vind.*

CÆLATI verbo contineri, quod cælari cœpit *d. §. infecti.* quod ad multa produci posse, variis juris civilis articulis constat. Pr.

CÆLATURA, sculptura, sculpturæ opificium, Paulo *l. ex argento. ff. de condict. furt.* Prat. sine diphthongo tamen scribendum.

CÆLATURA poculorum *l. 13. ff. de condict. furtiva.* Briss.

CÆLEBS Festo *lib.* 3. dictus quod dignam cœlo vitam agat. Cui convenit Isidori etymon: Celebs, inquit hic, quasi cœlo beatus, quod & Divus Hieronymus probat. Cælebs est, qui uxorem non habet, quæve non virum. Dicitur autem cælebs tam qui caruit semper uxore, quàm qui nunc caret. Not. *rubr. C. de infirm. pœn. cælibatus.* Hinc

CÆLIBATUS, vita sine viro, aut uxore, ἀγαμία. Hujus pœnæ legibus Papia & Popea inductæ infirmantur ab Impp. *l. 1. & 2. C. de infirm. pœn. cælib.* Prat.

CÆLIBES, quasi cælites, quod onere gravissimo vacent, Fabio *lib. 1. c. 6.* Prat.

CÆLUM (alii rectius cœlum κοῖλον) variè accipi constat. Quandoque significat Dei domicilium. N. Marcello ex Virgilio; & ita definitisse videtur Christus Servator noster apud Evangelistam Math. *cap.* 5. his verbis: μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Prat.

CÆLOS igitur loca supera meritò appellat Varro *lib. 4. Analog.* Cælum dictum putat Ael. Gallus quod est cælatum, Varro autem à Chao. Hinc cavum & hinc cælum. Prat.

CÆLUM duobus modis dici Varro ibidem scribit: propriè tamen est pars ejus summa, ubi stellæ, & id quod Pacuvius demonstrat, cum dicit: Hoc vide circum, supraque, quod complexu terram continet. Prat.

CÆLUM etiam pro aëre dixerunt veteres, N. Marcellus, & Jurisconsulti *l. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. fin. §. penult. ff. quod vi aut clam, l. si apes. ff. de furt. l. 1. ff. de servit. urb. præd. l. si cujus, 13. §. si tamen, ff. de usufruct.* Eodem sensu accipe apud Ciceronem *lib. 2. de Nat. Deor.* ubi de cœlo crasso loquitur. Sic apud Virgil. *lib. 1. Georgic.*

variam cœli prædicere morem.

CÆLI, inquit Servius, id est, aëris.

CÆLUM pro aëre etiam posuit Ulp. *l. 1. §. ff. de cloacis.* Prat.

CÆLUM propriè, ut definit Justinus Philosophus *in lib. exposit. fidei, quæst.* 5. est

summa

summa pars totius mundi, & in qu. agent. q. 63.

Cæli in divina scriptura aut sunt, qui per se & essentia cœli sunt, velut primum cœlum; aut aëris spatia. Hinc

Cælestia auguria vocabant antiqui Festo *tit.* 3. cum fulminat, aut tonat. Sie

Cælestia mandata præcepta Decalogi rectè adpellabimus: Ante enim quam Dominus eloqueretur, tonavit Exodi 19. ἐγένετο δὲ τῇ ἡμέρᾳ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὄρθρον, ἐγίνοντο φωναὶ, ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι γνοφώδεις ἐπ᾽ ὄρους Σινᾶ.

Cælest oraculum *in l. jubemus nulla* 10. *C. de sacrosanct. eccl.* Sumitur pro indulgentia Principis viva voce concessa, Alciato ibidem. Ideo autem cœleste diaere Impp. quasi è cœlo dimanent Principis mandata, ut innuit Justin. *in Novellis* sæpissimè.

Cælestis aqua, pluvia dicitur, *l.* 1. *ff.* 1. *ff. de aq. & aq. pluv. l.* 28. *ff. de servit. urb. præd.* & apud Columel. *lib.* 12. *c.* 16. & Pallad. *lib.* 1. *tit.* 16. cadit enim de cœlo. Prat. Briss.

Cælicolas dici cœpti sunt, qui cœlum quasi Deum colunt, Azoni *in sum. C. de Judæis.* De his *l.* 2. *& l. cœlicolarum, C. eod. & l.* 75. *C. Theod.* Prat.

Cælitos impetrare, *in l.* 2. *C. de Castrens. & minist. lib.* 12. id est, à Principe, ut rectè interpretatur Accursius: cujus sententiam probat Joan. Platæus, & novissimè I. Cujac. *ibid.* Prat.

Cælestis Deæ meminit Ammianus Marcellinus *lib.* 22.

Cælestus Salinensis in Africa summo honore cultus. cujus meminit Ulp. *in instit. tit.* 22. Capitolin. *in Pertinace.* Deinde Proconsul Africæ factus est, in quo multas seditiones perpessus dicitur, vaticinationibus earum, quæ de templo cœlesti emergunt. Idem *in Macrino*: Vates Cœlestis apud Carthaginem, quæ repleta Deo solebat vera canere sub Anton. Pio. &c. Salvia. Massil. *lib.* 6. *de vero Dei judicio.* Habent quippe intra muros patrios intestinum scelus, Cœlestem illum scilicet Afrorum dæmonium. Ea quibus duobus postremis locis adductus crediderim Cœlestem potius, quàm Cœlestum eum appellatum, eumque Saturni patrem significari, qui Cœlius à Macrobio *lib.* 1. *c. c.* 8. vocatur. Briss.

Cælius Sabinus, ICtus, Cassio Longino successit, plurimumque temporibus Vespasiani potuit. *l.* 2. §. *ult. ff. de orig. jur.* Ejus librum quem de edicto Ædilium Curulium composuerat, citat Agellius *lib.* 4. *c.* 2. Briss.

Cæmenta, vel ut in Pand. Flor. Cementa, apud Ulp. *l. redemptores. ff. de rei vind.* sunt lapides rudes & informes, quibus utuntur ad farturæ operum Budæo *l. sicuti* §. *competit. ff. de serv. vind. & l. qui domum. ff. locati.* vide Vitruv. *lib.* 2. *c.* 8. Hinc

Cæmentitia fundamenta dixit Javolenus *l. qui domum. ff.* loca, quæ cæmentis inferciuntur, &

Cæmentitios rivus apud Ulpianum ex Servio & Labeone, *l.* 3. §. *Servius, ff. de rivis.* Prat.

Cæmentum dicitur à cædendo, nec est, quod vulgus putat, ædificii fundamentum, sed sunt lapides, ut ait Nonius, quibus ædificia consurgunt, citatque Sisennam *in* 4. *histor.* Formidine, inquit, oppressis quod humilem cæmentis justum oppidi murum sciebat. Vitruv. *lib.* 1. Saxa quadrata, sive silex, sive cæmentum, sive coctus later. Ulp. *tit. de rivis. l. Servius.* Si rivum cæmentitium velit facere, audiendum esse, hic pro lapidibus quadratis posuit. Nebriss.

Cæmentarius, qui cæmento construit ædificium. Spieg.

Cænon, sicut cœlum, per œ alicubi in Pandectis. Briss. *in lib.* περὶ ῥ...

Cæra prima testamenti est institutio. Alc. *lib.* 4. *parerg. c.* 6. vel Horatii testimonio *Sat. lib.* 2.

Sic tamen ut limis rapias, quid prima secundo Cera notet versu.

Nam veteribus institutio caput & fundamentum testamenti erat. §. *ante heredis Inst. de legat.* sed hoc emendasse se Justinian. ait *d.* §. *ante heredis.* vide *Cera.*

Cæremoniæ sunt externi in sacris ritus moresque. *c. non est.* §. *his itaque, & ibi gl.* 6. *& distinct.* 16. *quæst.* 7. *can. in nova. &* Exod. 12. *c.* 45. *distinct. c. qui syncera.* & vide liturgiam Jacobi fratris Domini, & Dionys. *Cælest. Hierarch. c.* 7. Augustinus *epist.* 59. *ad Paulinum.* Cæremoniarum causa unde dicta sit, docet Festus *lib.* 3.

Cæreum, adjectivum ex cæra aliquando factum: ut Cærea candela ad differentiam ejus, quæ fit ex sevo seu alio pingui, ut cærea mella, apud Sedulium,

Cerea gemmati flavescunt mella canistris.

Cæreus verò substantivum, funale significat, à funiculis cæreis, quos in Saturnalibus solebant humiliores potentioribus præferre, cum candelis pauperes, locupletes cæreis uterentur. Martial. Hic tibi nocturnos præstabit cæreus ignes, nam aras Saturniaa prisci ea colebant accensis luminibus: inde mos per Saturnalia cæreos cœpit. Quidam cæreos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti putant, nisi quod sub Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem, & bonarum artium scientiam sumus evocati. Propterea lege Publicia cautum fuit, ut solis ditioribus cæreí mittarentur, Veteres autem (ut etiam ætate nostra nobiliores consueverunt) reponebant ad domus usum in penore, quæ ad medicamenta erant necessaria, ut laser, & similia, item cærea: & de his potuit sentire IC. quod etiam penoris nomine veniant. Cotta.

Cærites tabulæ, quæ essent, ea subjectis Gellii verbis *lib.* 6. *c.* 13. disces: Primos autem municipes sine suffragii jure Cærites esse factos accepimus, concessumque illis ut civitatis Romanæ honorem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis custoditisque. Hinc

Cærites tabulæ adpellatæ vice versa, in quas Censores referri jubebant, quos notæ causa suffragiis privabant. Pedianus *in divinat.* Qui plebejus erat, in Cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriæ suæ scilicet ad hoc ut civis esset, sed tantummodo ut pro capite suo tributi nomine æra penderet. Prat. ex Hotom.

Καιριαὶ horæ, id est temporales ac vulgares, Alc. *l.* 2. §. *cujusque de verb. sing.* Prat.

Cæsa sunt arbores cæsæ, carbones, & similia ait *l. fundi* 17. §. 6. *de action. empti & l. in rutis* 241. ubi Gothofr. *de verb. sign.* In rutis cæsis ait l. ea sunt quæ terra non tenentur, quæque opere structili tectoriove non continentur. Ruta cæsa ea sunt, quæ neque ædium, neque fundi sunt, ait *l. in vendendo.* 66. *in fin. de contrah. empt.* adde *l. Celsus* 5. §. 2. ubi Goth. *ff. ad exhibend.*

Cæsum est, quod à terra scissum ac separatum;

tum: ut arbores, arundines, carbones, titiones, &c. Hæc quamdiu ædibus juncta non sunt, nec terræ infixa nec confecta, ideo ut ædibus habitationique perpetuò serviant, vendita non censentur ædibus venditis. Terræ infixa, instructa, intecta, injecta, membra ædium videntur. Hinc structile opus ac tectorium ædibus cedunt, seu accedunt. Gœdd. *ad d. l. in rutis.*

Caesaris lapis finalis erat, & Tiburtinus dicebatur, ut aiebat Dolabella *lib. de limitib.* Prat. Schrad.

Cæsar, inquit Festus *lib.* 3. quod est Iuliorum cognomen, à cæsarie dictus est, quod scilicet cum cæsarie natus est. Prat.

Cæsaris nomen Imperatoribus Roman. inductum, à cæso matris utero dixit Accurs. *in præfat. Instit.* in dictione *Imperator.* & in hoc à quibusdam sciolis damnatur, cum tamen ante glossatorem hoc scripserit Servius, interpres Virgilii, & magni nominis Grammaticus, & quamvis ignoraverit Accurs. Cæsaris nomen ante Imperatores primum inditum Scipioni Africano, ab elephanto in prælio occiso, qui lingua Maurorum cæsa dicitur: vel quia mortua matre, cæso ventre sit natus: vel cum magnis crinibus sit utero matris effusus: vel quod oculos cæsios habuerit, ut scribunt Plin. Solin. & alii: non tamen tantopere redarguendus fuit, cum inter ipsos Grammaticos super hoc sit controversia. Neque etiam verum est, quod ipsi scribunt, Iulium Cæsarem dictatorem primum ita appellatum à cæso elephanto: quia hoc falsum esse apparet ex his, quæ ex Plinio & Sulino superius retuli, & aliàs scripsit Phil. Beroald. eorum Præceptor in suis contra Servium Annotat. Cotta.

Cæsares, ait Vives, consuevit Romanus sermo cognominare eos, qui vel cæso matris utero, vel cum cæsarie nascerentur, vel oculis essent cæsiis. Addunt quidam ab Elephanto in Africa cæso, quem indigenæ Cæsarem vocant cognomen hoc primum avo Dictatoris contigisse. Sed qui hæc tradunt ignorare videntur, quod non sola illius progenies ex Iuliis hoc cognomen habuit, sed & alii, & ante eum multi, & cum eo gentiles ipsius plerique. Spieg. Briss. in lex. L. Ælium Verum, primum eo nomine appellatum tradit, motus authoritate Spartiani, qui in vita ejus sic scribit: Huic naturalis pater fuit L. Ælius Verus, qui ab Hadriano adoptatus, primus Cæsar est dictus.

Cæsares omnes in universum Imperatores appellati sunt. Hoc tamen nomen Imperatoribus designatis & futuris Imperii successoribus tribui solebat. Unde ab Augusto Cæsar interdum separatur, *ut in l. & si excepta.* ibi: *in comitatu meo vel Cæsaris. C. de malefic. & mathemat.* & apud Spartianum, Capitol. & Lampridium, & sæpe in inscriptionibus constit. C. Sic potest accipi *in l. fiscus.* §. *fin. ff. de jure fisci.* Briss.

Cæsares ideo divos appellatos credidit antiquitas, quod post mortem inter divos referrentur. Alciatus verò *in l. ad instructiones. C. de sacros. eccles.* divos ideo dici, quod Imperium à Deo sit constitutum: cujus sententia verior est. οὐ γὰρ (ait Apostolus Rom. 13.) *ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ*: quod & Iustinian. fatetur *in Novell. 6. in princ. μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις δῶρα Θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας, ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία.*

Cæsariani, & Cæsarienses dicuntur officiales procuratoris Cæsaris, qui & Catholiciani dicuntur, *l. prohibitum, & leg. defensionis. C. de jur. fisc. lib. 10. & l. penult. §. fin. C. de bonis proscr.* Goth. *ad Novel.* 1. *cap.* 4. §. 2. verb. *Imperiali.* Cæsarianos in actu duntaxat constitutos Constantinus Imper. rescripsit *l.* 1. Cod. Theod. *de Cæsarianis lib.* 10. Unde eos, executores, nuncios; fiscales interpretatur Alciat. *l. fin. C. de pact.*

Cæsariana prædia, ad Cæsarem pertinentia, *l. ult. ff. de offic. procur. Cæsar.*

Cæsariana metalla. *l.* 6. §. *ult. ff. ad legem Iul. pecul.* Briss.

Cæsariensis advocatio, *in d. l. fi.* & Cæsariana advocatio, *l.* 12. *in prin. C. legit. hered.*

Advocati Cæsarienses sunt ipsius Cæsaris, Accursio interprete: Alciat. verò ibidem advocatos Cæsareæ civitatis, quæ Cappadociæ metropolis est, interpretatur, rectè. Prat.

Cæso, Caesones, vel Cæsi, appellantur exsecti ex matris utero, Festo *lib.* 3. & hujusmodi matrem filium habere scribit Ulp. *l. etiam ca,* 141. *ff. de verb. sign.* Vide tamen ibidem Alciatum. Pratejus. Confer. Gœdd. *ad* §. 2. *l.* 132. jam d. tit.

Cæsarea, vel Cæsaria, vel Cæsariensis civitas, ut nuncupatur *in l.* 2. §. *sancimus itaque* 1. *in fin. C. de offic. Præfect. urbi*, erat metropolis Palæstinæ prima Colonia Vespasiani *Novel.* 103. *in præfat. l. ult. C. de censibus*, à qua Cæsariensis advocatio: adde *l. penult. C. de fidejuss.* Procopium *lib.* 6. *de ædific.* Iustinian. & Gothofr. *ad dict.* §. ubi plura istius urbis nomina hodie istis locis recepta.

Cæsarienses quondam supra 20000. Iudæorum apud se habitantium una die trucidarunt, 2. Ioseph. 19. Gothofr. *ad præfat. d. Nov.* 103.

Cæsariensis colonia in Palæstina *l.* 1. *de censibus.* Fuit & Cæsarea Cappadociæ, caput gentis: & Cæsariensis civitas Mauritaniæ provinciæ, *l.* 2. §. 1. *C. de offic. Præf. Prat. Afr.* Brisson. *ult. edit.*

Cæsidia Longina, *vide l.* 17. *in princ. ff. de jur. patron.*

Cæsus acriter *vide leg. ne cui liceat.* 32. *in fin. locat.* Sic jure cæsus quis esse dicitur *in l. si ut allegas. l.* 4. *C. ad l. Corn. de sicar.*

Caetera, cæterum: aliis cetera, ceterum. Brissonius in parerg. Cætera cognitionis, *in l.* 40. *de minoribus*, Cætera venditionis *in l.* 5. §. *si pupillus, in fin. ff. de rebus eorum.* Briss. *lib. parerg.*

Cætera absolutè, pro quantum ad cætera, ponitur.

Cæterorum & reliquorum appellatione etiam omnia continentur, *leg. cæterorum ff. de verborum significationib.* Dictio, Et cætera, inducit repetitionem omnium dictorum in præcedenti, *ut in l. Gallus. §. idem credendum*: Ubi est doctrina Bar. *ff. de lib. & posth. & in c. misericordes, de reg. jur. in 6.*

Cætera. Verbum cætera in jure & apud Notarios includit ea quæ sunt de natura contractus & dispositionis. *vide l.* 5. §. 7. *ff. de reb. eorum.* Gothofr. *ad l. si duo patroni.* 13. §. *si quis juraverit.* 3. *ff. de jure jur.* & eundem Gothofr. *ad l. magis puto,* 5. §. *eadem ratione.* 7. *de rebus eorum quæ sunt sub.*

Cætero-quin pro cætero-qui, vid. *in l.* 35. §. *verum. ff. de hæred. instit. l.* 29. *ff. de jur. fisc.* Briss. *parerg.*

Caia. Seia, *vide l.* 35. *in prin. ff. de pact.* & passim.

Cain fratricidæ & patriarchæ impiorum, fit mentio *in* 9. *constit.* N. jus jurand. quod præstari solet. Quidam signum illud, quod illi dominus imposuit.

Genes. 4. tremorem intelligunt, quos constit. sequitur. Tu, si placet, vide B. Chrysosto. homil. 19. in Genes. & Ambros. in c. ult. lib. 2. de Cain, & Abel.

CAINI hæretici Cain & Iudam honorabant: autor D. August. Iudæ quoque meminit hæc consit. in fin. quum ait: Habeboque partem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorem Cain. Spieg.

CAINANOS hæreticos dictos putat Isidorus lib. 8. c. 5. Etymolog. quod Cain fratricidam adorassent. & c. quidam 23. q. 3. quod & ante dixerat Tertullianus Iurisconſ. in lib. de præscr. adversus hæreticos. Magnificant enim, ait, Cain quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ in ipso operata sit. Pratei.

CAJUS. Sejus pronepos meus hæres mihi esto ex semisse bonorum meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cum omnibus quæ ibi sunt: quæ omnia scias ad portionem hæreditatis quam tibi dedi, non pertinere. Vide Paul. de leg. 2. Cajus Sejus. Spieg. vid. l. Lucius Titius cum duos. de legat. 1.

CAIUS, Caja, nomina in matrimoniis, quæ per coemptionem fierent, usitata: ubi tu Cajus, & ego Caja. quibus verbis, ut Plutarchus scribit, quasi paciscitur sibi commune cum viro dominium & par imperium domi: ac si diceret, ubi tu es familiæ Princeps ac Dominus, ecce ego adsum, familiæ Princeps ac Domina. Quod Cicero facere exagitans in Murenianis: Quia, inquit, alicujus libris exempli causa id nomen invenerunt, putantur omnes mulieres, quæ coemptionem facarent, Cajas vocari. Hotoman. Valerius Max. cæterum, inquit, Caja usu super omnes celebrata est: fertur enim Cajam Cæciliam, Tarquinii Prisci Regis uxorem, optimam lanificam fuisse: & ideo institutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Cajam esse se dicerent. Hotoman. & Corasius lib. Miscellaneor. 5. c. 14. n. 4. Prat.

CAIUS, Plutarchus in problematis Romanis quærit, cur sponsam ad sponsum deducentes juberent illam hæc verba proferi, ubi tu Cajus, ego Caja. Forma sermonis, ut monet Erasmus, sumpta videtur à ICtis, qui pro cujusvis nominibus ponunt C. Sejum & L. Titium. quemadmodum Philosophi Dionem ac Theonem. vide Vigilium in §. nominatim. Inst. de exhæred. liber. Spieg.

CALAMISTRI Varroni lib. 4. ling. Lat. quod his calefactis in cinere capillus ornatur: pertinere potest ad ea, quæ recenset Ulpian. l. argumento. §. ornamentorum. ff. de aur. & argent. mund. Prat.

CALAMITAS, grando, quod calamos comminuat, hoc est culmos ac segetes, Donato interprete, in Eunuch. Terent. Act. 1. Scen. 1. Budæus leg. ex conducto. §. 1. ff. locat. Connanus lib. 7. c. 11. num. 13. Accursius à cadendo dictam putat. Translato vocabulo miseriam & ærumnam significare certum est, sive improbitatem, si ad culpam alicujus referas, sic Terentius Nostri fundi calamitas, inquit. Sic lib. 3. in Verr. Et ager hujusmodi, calamitatibus obnoxius.

CALAMITOSA tempestas apud Ulp. d. l. ex conducto. §. 1. eodem sensu. Prat.

CALAMITAS etiam damnum significat μιτασιχμῶν apud Pompon. l. fin. ff. de adminiſt. tut. & Paulum l. si arbitro. ff. qui satisd. cogant.

CALAMITATEM fortuitam dixit Ulpia. l. 2. §. pen. ff. si quis caut. Prat.

CALAMITAS, etiam flatus mutatio. §. è contrario. Inſtit. de ingenuis.

CALAMITAS est infelicitas vel miseria, quæ evacuatur omni bono: vel est pœna, & labor immensus.

CALAMITAS, id est mors, in l. ex liberis. 17. in f. c. de usufr. & habit. generaliter verò pro quolibet adverso casu & detrimento, pro quolibet clade & jactura, calamitatis nomen usurpatur. l. ult. c. de usufr. Hinc in l. 10. ff. qui satis. cog. Si medio tempore fidejussoribus calamitas insignis acciderit. Et in l. 2. §. cum tamen ff. si quis caut. si aliqua fortuita calamitas locum evertit.

CALAMITAS belli quod introducit, lenitas pacis sopire debet, l. & nomen 1. in princ. c. de caduc. toll.

CALAMITAS matris non debet nocere ei qui in ventre est. Inſtit. de ingenuis, in princ. l. & servorum. 5. §. ingenui. 2. ff. de statu hom.

CALAMITAS matris non nocet filio ante conceptο, licet postea nato, l. si ante 4. C. de pœn.

CALAMITOSI apud Callistratum, l. observandum ff. de offic. præsid. rei delati, ærumnosi, malis calamitatib. prægravati. Nonio. Prat.

CALAMUS apud Martianum in l. ult. §. species, ff. de publicanis. quid significet, dubitari consuevit, & ideo sunt qui putant, Callais posse reponi, qui inter lapides pretiosos à Plinio enumeratur, sapphiro similis, quæ lectio satis placet, quia convenit aliis rebus ibi per IC. enumeratis. Si tamen nihil velles immutare, calamus etiam accipi potest hoc loco pro arbore aromatica (quæ etiam in usu erat ad murrhina conficienda, à calami ejus similitudine, quo utimur ad scribendum) simulans gustu cassiam, de qua etiam in eodem loco meminit Iurisconsultus. De calamo D. Hieronymus in Exod. Sume tibi aromata calami ducentos quinquaginta siclos, cassiæ quingentos siclos, pondere Sanctuarii. Nascitur in India, ut scribit Plinius. Refert etiam idem Plinius in pen. lib. calamum lapidem pretiosum esse, unum ex generibus aetitis. Hocque magis videtur convenire verbis Iureconſ. Hic multæ aliæ mendæ possent castigari, in d. leg. ultim, quas ideo omitto, quia de eis latè Philip. Beroal. in comment. Tranquill. Cotta in memoral.

CALAMUM (ait Briss.) in d. l. ult. de publican. odoratum & aromaticum accipe, qui in India, Arabia, Syria, gignitur multis modis geniculatus fulvus, fragrans spiritus suavitate, qui cum frangitur, in multas partes fit fissilis. Plin. lib. 12. c. 22. Briss.

CALANTICA (aliis calantica) idem quod mitra, est tegmen muliebre, quod capiti innectitur. M. Tull. in Clodium. Tunc cum vincirentur pedes fasciis, quum calanticam capiti accommodares, ex Nonio Ulpia. in l. 25. §. 10. ff. de aur. arg. Ornamentorum hæc, vittæ, mitræ, semimitræ, calantica; Florentini tamen calautica. Hotom. calautica est verbum Latinum, Græcè autem κρήδεμνον appellatur. Homer. in 15. Odyſſ. canit. Inonem, sive Leucotheam deam credidem non Ulyssi naufrago accommodasse, ad evadendum maris periculum, Ausonius Poeta in Periocha Homerica, quod ille credemnon dixit, calanticam interpretatur. Verba Ausonii sunt hæc: Inocalanticam capiti suo demptam natanti accommodat, cujus ille sustentatu ad Phæacum littus evasit. Cotta in Memoralibus. Lexicon quod extat in æde Beati Germani referente Pratejo, definit ἄγρ ζών. Briss. De calauticis Servius Honoratus sic inquit. Mitræ fœminarum sunt, quas calauticas dicunt. Is de detrahere Lucillio, id est, calauticam de trahere apud Nonium in verbo depeculassere. Cujac. obs. lib 10. c. 17. circa finem.

peculassere. Cujac. *obs. lib.* 10. *c.* 17. circa finem.

Calari Gellio *lib.* 1. *c.* 27. est convocari ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Prat.

Calassis Festo *lib.* 3. tunicæ genus, quod Græci καλάσιριν vocant. Alii dicunt nodum esse tunicæ muliebris, quæ connexa circa cervicem tunicæ submittitur.

Calata comitia L. Fenestellæ *lib.* 2. *c.* 7. dicta, quod per lictorem curiatim calari, id est, vocari solerent.

Calata comitia apud antiquos esse ait Labeo apud Gellium *lib.* 15. *c.* 27. quæ pro collegio Pontificum, aut Regis Sacrorum aut Flaminum inaugurandorum causa fierent. Ea autem in duo genera dividebantur, curiata videlicet & centuriata. Curiata per lictorem curiatim calari (convocari) solebant. Centuriata per cornicinem. Brisson. de quibus Dionysius Halycarnasseus & Livius in primo ab urb. cond. scripserunt, &c. Nebriss. Calata comitia dicebantur, cum in comitium populus vocaretur, id est, in eum locum, in quo solebat convenire, quod Gellius in hunc modum exponit: His, inquit, comitiis, quæ calata appellari diximus, in concione populi & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Connan. *lib.* 9. *cap.* 1. *num.* 4. Erat & olim testamenti genus, quod Calatis comitiis adpellatur Justiniano Imperatori, *Instit. de test. ordin. princ.* Hoc qui fieret, docet Græcus interpres Theophilus: cujus verba studiosissimo cuique obvia sunt. Καλεῖν autem verbum Græcum esse, constat; quod convocare sonat Gellio *d. c.* 27.

Calatio Varroni *lib.* 4. de Curia Calabra loquenti.

Calatores, Festo *lib.* 3. quod semper vocari possent ob necessitatem servitutis. Prat.

Κάλαθοι Græcum esse verbum, Festus *lib.* 3. & Servius *ecloga* 3. Vergilii annotant; pro quo Latini qualos & quasillos dixerunt. Qualos instrumentum fundi cogendi causa paratum Ulpianus scribit, *l. in instrumento*, 8. §. *cogendi. ff. de instruct. & instrum.* ubi eos esse vindemiatores ait. Vas vimineum Porphyrioni, quod & Ovid. *lib.* 4. *Fastorum* probat.

Hæc implet calathos lenso de vimine nexos. Prat.

Calathos Gynæcei vasis connumerat Julius Pollux *lib.* 10. *cap.* 29. Si quis horum formam videre velit, Marcellinum consulat. Prat.

Calbeos, armillas dicebant antiqui, quib. triumphantes utebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur. Fest. *lib.* 3. Prat.

Calcaria, æ, locus, in quo calx coquitur: calcarius, qui coquit. Cato *de re rustic. c.* 16. Calcaria fornax, 17. Plin. 9. In calcariam vel sulphurariam olim nocentes quodque solebant damnari, *l.* 8. §. 10. ubi Gothofr. *de pœn.*

Calcaria, ait Nebriss. est fornax, ubi calx ex coctis lapidibus conficitur. Unde Plin. *in hist. nat.* scribit: Olivas cinere ex calcariis lætari. Imperator *in tit. de pœn. l. aut damnum*, pro fodina posuit lapidum, ex quibus igni resolutis calx ipsa conficitur: nam de damnatis ad metallum loquitur: sunt autem in genere metalli. Nam quod Accursius dicit calcariam esse opus calcandi terram, etiam pueri intelligunt esse perinane. Neb.

Calcare uvam *l.* 25. *de act. empt.* id est, pede premere. Sic calcatas uvas, Varro dixit & Ovid. *lib.* 2. *metamorphos.* Stabat & autumnus, calcatis sordibus uvis. Brisson.

Calcearium, vel (ut in Pand. Flor. est) calciarium *l.* 8. §. 14. *de transact. leg. diariis* 21. *de alim.* legat. non calceum unum, sed quantum calceorum usui satis erat significat: id quod pro personæ conditione accipi debet: quod & Ulpiani verba utrobique indicant. Sic etiam debet accipi apud Suetonium in Vespasiano *cap.* 8. Calcearios vero, qui ab Ostia & Puteolis Romam pedibus per vicos commeant, petentes constitui sibi aliquid Calciarii nomine, quasi parum esset sine responso abegisse, jussit post hæc excalceatos cursitare. Hotoman. Briss. Prat.

Calcearium (sicut vestiarium) pro eo quod ad pedum tegumenta subministranda, seu ad calceatum, alicui relictum est, Briss. *alt. edition.*

Calcaribus deauratis Clerici uti non debent. *c. Clerici officia. ext. de vit. & honest. Cleric.*

Calceatus, vel calciatus, apud Paulum *in l.* 3. §. *sciendum. ff. de offic. Præfect. vigil.* quo sensu accipi debeat, non liquet Prateio. Hoc à Græcis interpretibus petendum censet, cum hujus interpretatio ab Accursio, Bartolo, Baldo, & reliquis ejusmodi interpretibus prætermissa sit. Cæterum sciendum est, varia fuisse calceorum genera; de quibus Pollux & Volaterranus *in Philologia lib.* 27. Erant enim calcei lintei quos pedulia adpellatos esse docet Cornelius Fronto. Similiter quoque calcei lunati, quos patritiis in usu apud Romanos fuisse Plutarchus refert *problemate* 75. Erant & calcei mullei alutati, de quibus M. Cato *lib.* 7. *Originum*: Qui magistratum cepissent, calceos mulleos alutatos, cæteri perones. De quibus latius Majoragius *lib.* 3. *Miscellan. cap.* 9. Proinde quod ait Paulus, calceatum debere præfectum vigilum coerrare, *l.* 3. §. 3. *de offic. Præfect. vig.* illud ad perones, non autem ad mulleolos trahendum videtur: tum quod Magistratus iste Curulis non sit (qui Curulis Magistratus solus inter Magistratus reliquos uti mulleis solet, ut ex Catone probatum est) tum etiam quod intempesta nocte per nives, per glaciem & imbres Præfectus vigilum coerraret: siquidem mulleoli ex alutis, hoc est mollioribus pellibus facti lunulatique, Præfecto vigilum coerranti nulla ratione conveniebant. Quamvis interim dubium non sit, quin inter Magistratuum & civium privatorum perones fuerit nonnihil discriminis. Rævardus lib. Varro l. 1. *c.* 8.

Pro Calceato seu calciato *in d.* §. *sciendum.* Hotoman. legi putat Falciatum: id est, falcibus muralibus (de quibus Cæsar & alii meminere) qui diruendis ædibus inflammatis parantur, instructum. Tacit. *lib.* 19. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alii falces, scalasque convectant.

Calcedone; sive Chalcedone, nomen urbis est, vide *l. nemini* 24. *C. de episcop. audient.*

Calcem pro fine terminoque alicujus officii dixere. Honor. & Theodos. *l. Palatinos. C. de Palat. sacr. largit. lib.* 2. Pratejus.

Calcem coquere, *l.* 12. *de usuf.* Ex quo lapidum genere calx optima coquatur, docet Plin. *lib.* 36. *c.* 13. Briss.

Calcis coctores, coctio, excoctio. Briss. *ex ff. & C.*

Calces ejicere apud Alfenum *in l.* 5. *ff. si quadrup. paup.* idem quod Sillio calces elidere, λακτίζειν calcitrare, ut equi calcitrosi solent. Agaso, inquit, cum in tabernam equum deduceret, mulam equus olfecit, mula calcem rejecit, & crus Agasoni fregit.

CALCAS Festo *lib.* 3. ampullæ plumbeæ.

CALCE petere vel percutere equus *l.* 1. §. 2. *& l.* 1. §. *& generaliter. ff. si quadrupes.*

CALCIS coquendæ jus computatur inter rusticorum prædiorum servitutes. §. *inter rusticorum.* 2. *Instit. de servit. prædior.*

CALCIS ictu aliquem interficiens an liberetur, *vide l. eum qui.* 5. *C. ad leg. Cornel. de sicar.*

CALCITRO, ait Gellius *lib.* 4. *cap.* 2. ex Labeone, dicitur vitiosus equus, qui calce percutit, aut petit, Ulp. interprete *in l.* 1. §. 1. *& 2. ff. si quadr. paup. fecisse dic.*

CALCITROSUS, calce petere aut percutere solitus, eodem sensu dixit Ulpian. *d. l.* 1. §. 1. Constantin. eum vertit λακτιστὴν, post Theoph. Inst. *si quadrup. in princ.* Brit.

CALCULARE, h. e. ad calculum vocare, vel rationem facere cum aliquo. Quod calculum ponere dicimus. Old.

CALCULATORES, à calculis, id est, minutis lapillis dictos, putat Isidorus, qui rationibus conficiendis adhiberentur. Ant. Aug. *l.* ψηφιστὰ, *ff. de excus.* quo sensu accipitur *in l. ut jurisjurandi:* § *dabitur. ff. de oper. liber. & l. oratione. C. de profess. & medic. lib.* 10. à Græcis ψηφισταὶ, *d. l.* ψηφιστὰ Prat.

CALCULONES, id est calculatores, apud August. Hi numerandi quoque & computandi artem docebant. Brisson.

CALCULATOR dicitur & tabularius, Gothofr. *ad l.* 7. §. 4. *ff si mensor falsi mod. dix. per l.* 16. *ff. de variis & extraord. cogn.* Modestino ψηφιστὴς Brisson.

CALCULATORES qui suas operas in rationibus subducendis locabant. Ulp. *l.* 7. §. 2. *ff. de oper. lib.* Nam hujus quoque est ministerium, si forte vel librarius, vel nomenclator vel calculator sit. Modest. *l. Spadonem,* 15. §. *neque librarius.* 5. *ff. de excus* μηδὲ λιβραρίους, μηδὲ ταβουλαρίους, ὡς ψηφιστὰς λέγομεν, ἔχειν ἀλειτουργησίαν: id est, Neque librarios, neque calculatores, quos Diapsephistas vocamus, habere immunitatem. Item *in l.* 4. *de prof. & med. lib.* 10. *C. & l.* 1. §. 2. *de var. & extraord.* Hotomon.

CALCULOS variè pro re accipi in jure nostro solet, quandoque pro calculis, & computatione, *l. unic. Cod. de error. calcul. l. si sponsus.* §. *si quis rogatus, in fin. de don. inter vir. & uxor. & l. quod privilegium. ff. Depos.* ita explicat & Macer. *l.* 1. §. 1. *ff. quæ sent. sine appell.* Azo. *in summ. C. de error. calcul.* quandoque pro causæ cognitione & enumeratione, *l. rem non novam Cod. de judic.* quandoque pro prima sententia diffinitiva, *l. si actor. C. de appellat.* Gothofr. *ad d. l. rem non novam,* in princ. verb. judicialem calculum, adde *c. si inter.* 3. *caus.* 6. *qu.* 5. quandoque pro tabella judicis seu pro sententia & suffragio, quod per lapillos significatur. Spieg. Judicialem calculum accipere: deteriorem calculum reportare. Briss. *ex ll. ff. & C.*

CALCULOS publicos, publicas rationes, & fiscum interpretamur in Zenonis constit. *l. unic. C. ut omnes jud. tam civil.* Calculum pro re pecuniaria ac nummaria accipi quidam (ut Brisson.) putant *in l. Sabinus. ff. de dolo.* Equidem pro computatione accipiendum putem, cujus rei nomine defunctus calculator tenebatur, quia dolosè computasset: ut lex titulo suo congruat. Pratejus.

CALCULUS translatitiè pro tabella judicis & sententia accipitur. *l si actor. C. de appell. l.* 4. *C. de auct. præs. l. rem non novam, in pr. C. de judic. & c. per tuas, extr.* de appel ψῆφος eodem sensu Græcis dicitur, *l.* ψήφους χρή. *ff. de excus.* Azo *in summa de error. calc. Cod.* dicit accipi *in dict. l. rem.* non pro cognitione causæ, quod plerique probant. Equidem pro sententia accipiendum putem cum Anton. Augustin. Hinc calculos æquare, dixit Bud. pro distribuere sententias in numerum parem.

CALCULUM pro puncto posuit G. Budæus in Forensibus. Hinc ponere calculum, id est, ad punctum advertere, quo significatu accipitur *leg. furti, in fin. ff. de iis qui not. infam.* ut res ipsa docet, non autem computationem ibi significat, ut Accurs. autumat. Prat.

CALCULUM etiam pro expensarum articulo G. Budæus in Forensibus dixit.

CALCULIS seu lapillis ferebant antiquitus judices sententias, albis scilicet absolventes, nigris condemnantes. Inde dictum est: Calculum addere. *Loben mit stimmen.* Oldend.

CALCULUM reducere, hoc est mutare sententiam: *Eins anderen zu rath vverden.* Oldend.

CALCULUM proponere, seu porrigere, h. e. censendi potestatem facere, & in consilium mittere, cum processus in eo statu est, ut judicari possit. Bud. *in l.* 2. *ff de orig. jur. Den rechten zulassen, Urtheyl zu sprechen,* id est, quod vulgo dicimus *zu recht setzen.* Id in judicio fit per litis contestationem. Oldend.

CALCULI error potest retractari post decennium vel vicennium, *l calculi. ff. de administ. rer. ad civitat.*

CALDA pro calida, *in l.* 19. §. *illud nobis, ff. locat.* Briss Ibid. Iexi.

CALDARIA cella Vitruvio *lib.* 5. *c.* 10. locus est sub hypocausto. Bud. *l. si quis mihi, ff. mandat.* &

CALDARIUM ahenum, ex quo aqua calida hauriatur iisdem utoribus, Prat.

CALDICÆ ficii meminit Gothofr. *in l. qui fundum* 205. verb. nuces & ficus, *ff. de verb. sign.*

CALEFACTIONES thermarum, *l.* 1. *ff. de mun. & honorib. balnei publici l. ult.* §. 1. *ff. eod.* Briss.

CALENDARIORUM & Iluariorum corpora dicta arbitror in veteri inscriptione, quæ ab Appiano inter cæteras relata est. Habebant enim civitates, & ut privati, Calendaria sua ex quibus qui fœnori collocabant, Kalendarii & curatores Kalendarii: qui relegebant, Idus ii, ut opinor, dicebantur. Interdum autem etiam in lege solebat adjici, ut Idibus demum solveretur. Exemplum est apud Catonem, in lege oleæ pendentis. Ponderibus modisque domini datum iri (sic legendum) primæ cetulas duas, dies argento ex Kal. Novemb. Mens. 10. Oleæ legendæ faciundæque, quæ locata est. Et si emptor locarit, Idibus solvito. Cujus rei æquitas manifesta est. Proferam & aliud exemplum non satis vulgo notum: Vectigalia P. R. mense Martio Redemptoribus & Publicanis locari solita, Macrob. *lib.* 1. *Saturnal.* tradit, & verum est; solebant & eodem mense privati agros suos colonis locare: sed non fuit idem omnino solutioni præstitutus dies. Nam horum fere pensiones Kalen. Martiis inferri à colonis debebant. At vectigalium locationes in Idus Martias conferebantur, ut exinde redemptor frui inciperet, & proximis quibusque Idibus Martiis conductionis precium solveret. Itaque Cæsar cum insulæ Cretæ cotorias locaret, legem ita dixerat: NE QUIS PRÆTER REDEMPTOREM POST IDUS MARTIAS COTEM EX INSULA CRETA FODITO, NEVE EXIMITO, NEVE AVEHITO. Sic enim apud Alfenum Varum (qui Cæsaris Dictatoris & Augusti temporibus vixisse videtur) avehendi verbum reponendum restituendumque arbitror, in quo tota propositæ quæstionis dubitatio pendeat. Quod bona nostrorum venia παρέργως dixisse

liceat

liceat. Pithoeus *lib. advers.* 2. *c.* 4. vide omnino Cujac. *ad Affric. tract.* 8. *fol.* 150. *&* 151. Gothofr. *ad l.* 41. *princ. de reb. cred.*

Calendarium liber erat fœnebris pecuniæ creditæ, hoc est liber rationum; non quarumcunque, sed earum, quæ ad fœnus pertinebant, & in quo debitorum nomina scribebantur. Dictum quod primo cujusque mensis die, hoc est, Calendis, pecuniæ dabantur fœnori & exigebantur cum usura. Nebriss. & Alciatus *lib.* 2. *parerg. c.* 23. *l. lecta, l. pen. ff. si cert. pet.* Scævola *de fen. instru. leg. nepoti.* Legaverat, uti, prædia, ut structa sunt cum vino, grano, calendario. Item *Aphr. de leg.* 3. *l. qui filium*: Certa prædia nepoti per fideicommissum dederat excepto calendario. Adde leg. nomen eod. tit. Nebriss. Accedit Bud. Calendaria, inquiens, dicebantur tabulæ ab observatione singulorum mensium: ut Diaria à singulorum dierum ratione observata, cujus exempla sunt tam apud IC. quam apud alios. Quoniam verò fœneratores diligentius faciebant hujusmodi tabulas, ideo factum est, ut Calendarium in jure pro negotiatione nominum faciendorum accipiatur. Hinc Calendarii Curatio. Arcad. *leg. ult.* § 2. *de muneribus.* Calendarii quoque curatio, ait, & quæstura in aliqua civitate, inter honores non habetur, sed personale munus est. Vide omnino Gothofr. *not. ad* §. 2. *l.* 18. *de muner.* Africanus: Itaque ipsæ pecuniæ, si adhuc Calendario, id est, nominibus faciendis destinatæ essent, fideicommisso cedere solent. Spieg. Paulo secus Hotom. Calendarium est, qui antiquis codex accepti & expensi vocabatur, quod veteribus moris erat pecuniam Calendis credere, & usuras exigere. Horat. *Epod.* 2.

Omnem relegit idibus pecuniam.
Quæris Calendis ponere.

Idem 1. *Serm. Sat.* 3.

Odisti & fugis, ut Drusonem debitor æris,
Qui, nisi cum tristes misero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos vide, unde extricat.

Affric. *l. pen. ff. de reb cred.* Ejus qui in provincia Stichum servum Calendario præposuerat, ubi omnino vide de Calendario Cujac. & Gothofr. *dd. locis.* Hotoman.

* Calendarium vocamus tabulas, in quibus menses, hebdomadæ, dies & feriæ certo ordine designantur.

Dividitur hodiè in vetus, seu Julianum & *novum* sive Gregorianum, *den alten und neuen Calender.* Posteriore utuntur Catholici & hodie indiscriminatim omnes Status Imperii sive sint catholici sive Augu. Conf. Priore utebantur olim plerique Aug. Conf. Status.

Cùm verò Pontifex Gregorius XIII. anno 1581. novum Calendarium condiderit, ac publico diplomate in toto Orbe Christiano recipiendum mandaverit, Protestantes tamen illud recipere noluerunt, 1. quod judicarent, non solùm difficultates & confusiones in judiciis, literis contractuum & obligationum aliisque negotiis civilibus, verùm etiam in celebratione Feriarum secuturas. 2. quod introductio Calendarii non cùm communi consilio ac consensu Imperii facta fuerit, cùm tamen feriarum constituendarum & mutandi vel restituendi Calendarii potestas sit Majestatis, *l.* 4. *C. de feriis.* 3. quòd Jurisdictio papalis contra A. C. Principes ac Status per pacem religiosam suspensa fuerit. 4. quod novum Calendarium mendis gravissimis laboraverit.

Cùm verò duplicis calendarii usus varia incommoda, & ingentes turbas in Germania excitaverit, & adhuc excitet, sæpius deliberatum fuit de utroque Calendario concordando. *Vid. R. I. de anno* 1654. §. *ob auch Wohl.* Tentata quidem hactenus res fuit, sed effectu caruit, spretis variorum auctorum consiliis, quod tamen obtinuit nuper in Comitiis Ratisponæ, in quibus Calendarium Gregorii etiam ab omnibus Statibus August. Conf. fuit receptum, quos etiam sequuti sunt Cantones Helvetii Refor. Religioni addicti.

(Vid. Stephan. *de jurisd. l.* 3. *p.* 1. *c.* 3. Reinck. *de Reg. sec. & Eccles. lib.* 3. *class.* 1. *c.* 2. Limnæ. *de I. P. l.* 1. *c.* 13. *n.* 27. *& seqq.* Thuan. *lib. histor.* 76. Ahasv. Fritschi. *Elect. jur. publ. cap. de Calendario novo.*)

Calendis, intra Calendas, ante Calendas stipulari, idem esse venustè demonstrat Alciat. 2. *parerg. cap.* 23. quod est adversus Gellium, quia intra Calendas, non in Calendis, ut ille docuit, sed in Calendas significat. Nec est dubium, præpositionem In accusativo casui appositam, usque significare. Qui ergo in calendas promittit, usque ad Calendas, & consequenter etiam ante Calendas promisisse videtur. Exempla habes *in l. qui ante*; *l. praeced. de verb. oblig.* Spieg.

Calendæ Januariæ, Apriles, Majæ, Septembres, Novembres, Briss. *ex ll. ff. & C.* Calendæ Juniæ & Martiæ olim solvendis pensionibus solenes. Vult. *comment. Inst. de loeat. eond. ad princ. nu.* 27.

Calendæ primæ, secundæ, tertiæ, quintæ; dici putantur à Jureconsultis pro uno, duobus, tribus, & quinque mensibus. Celsus *l. liber.* 59. §. *si ita, de hered. Instit.* Titius, si intra tertias Calendas navis ex Asia venerit, hæres esto, Ulpian. *in l.* 1. §. *si quis de verb. oblig.* Hotom. Si quis ita interrogatus. Intra Calendas quintas dabis: responderit. Dabo Idibus: non obligatur: non enim sic respondit, ut interrogatus est, verba hæc; Alciatus inquit, majores nostri hactenus de quinque diebus ante calendas ejus mensis, de quo ageretur interpretati sunt: existimantes, opinor, idem esse promittis intra quintas Calendas, vel quinto Calendas; cui sententiæ ratio Latini sermonis repugnat. Quapropter ea appellatione potius de quinque mensibus est accipiendum. Qui modus loquendi ex fœneratorum consuetudine ortus videri potest *l. lecta. ff. si cert. pet.* qui solebant in singulas calendas mutuum dare. Spieg. Video tamen Catonem in re rustica primas Calend. dicere, pro primo die cujusque mensis, ait Hotom. Qui ante Calendas proximas stipulatur, similis est ei qui calendis stipulatur, *l.* 13. *de verb. oblig.* Briss.

Calendarum Martiarum, ex quibus olim ut plurimum locationes fundorum ac prædiorum incipiebant, pensionesque inferebantur, fit mentio *in l.* 58. *ff. de usufruct. l.* 19. *de exactionibus in C. Th.* constat autem, eum diem festum mulieribus fuisse: eoque munera iis mitti solita, *ut ex l.* 31. §. *si vir uxori ff. de donat. inter vir. & uxor.* colligitur, quod & Budæus notavit, cui addo Martial. *lib.* 5. *Epigramm.* carmen, quo Martias Kalend. Saturnalia fœminarum appellat. idem & Acron *in Odam* 8. *lib.* 3. *Od.* Horat. & Solinus *c.* 2. significant (vide suprà Calendariorum) Briss. Senec. *lib.* 13. *Epist.* Divitem illum putas, quia in omnibus provinciis arant, quia magnus ei Kalendarii liber volvitur. Hoc autem nomen ex eo descendit, quod in Kalendas, veteres fœnerari solerent. Et ideo Kalendarum nomine libris suis præposito, quæ deinde nomina fecissent, subscribere solebant. Unde Martial. *lib.* 8. *Epigr.*

Superba densis area palleat nummis,
Centum explicentur paginæ Kalendarum.

Ovid. *lib.* 2. *de Remed. amor.*

Qui puteal Janúque timent, celerésque Kalendas,
Torqueat hunc æris mutua summa sui.

Ubi celeres Kalendas vocat, quod voto & desiderio debitorum celerius redeant, & usurarum incrementum adferant. Briss. Hinc

CALENDARIUM exercere, i. e. ejus generis negotiationem exercere, ne pecunias colloces, ac fœneres usuris in singulas Calendas, i. e. in singulos menses ad exactionem constitutos, Donell. *de usuris l.* 31. §. 1. & *l.* 39. §. *legaverat. ff. de legat.* 3. In Calendarium conversa pecunia dicitur, quæ nominibus & fœnore occupata est, *l.* 39. §. *negligentia ff. de adm. tut.* Kalendario destinatæ pecuniæ, *l. c. nominibus faciendis*, *l.* 62. *ff. de leg.* 3. Briss.

Cæterum cum quis Kalendarium alicui præstari vult, non nomina duntaxat debitorum, sed & pecuniam, si qua ab his exacta eidem Kalendario destinata fuerit *d. l.* 62. Briss.

CALENUS, dispensator *l.* 21. *in princ. ff. de stat. liber.*

CALERE Judicia, est exerceri idque magna diligentia, apud M. Ciceronem. Prat.

CALSTANUS homo, *l Lucius* 78. *§. heredum*, 12. *ad SC. Treb.*

CALICATA ædificia, calce polita, Festo *lib.* 3.

CALIDA aqua *l.* 3. §. *hoc interdum. ff. de rivis. l.* 1. §. *Idem Labeo*, *ff. de aq. quotid. l.* 3. §. 1. *ff. de aq. & aq. pluv.*

CALIENORUM operimentum capitis significat, à Græco, καλύπτειν duci videtur. Usurpatur & ab Arnobio, fasciculæ, claves, caliendra, fomites, talaria: & à Flacco, altum saganæ caliendrum, apud quem sunt qui appositiatiam comam interpretentur, ut annotavit Adrianus Turneb. *lib.* 7. *advers. c.* 20.

CALIGA, militare calciamentum, ex qua C. Cæsar, Germanici filius, cognomen puer induit, ut Tacitus *lib.* 1. & Sueton. scribunt & vide Sabell. ad Sueton. *in Caligula.* Erat autem gregariorum militum calciamentum, Anton. August. *lib. sing.* ad Modest num, ὑ μόνῳ. *in princ. de excus.* Cornel. Tac. *d. lib.* 1. Jam infamis in castris genitu, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant: quia plerunque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum (caligis manipulari habitu) induebatur. Hotoman. Brisson.

CALIGATA militia, *in d. l. ὑ μόνῳ.* Et

CALIGATI milites viliores & obscuriores significantur: quod & ea serie contextus Ulpian. *leg.* 2. *in princ. ff. de iis qui not. infam. & leg. à caligato. C. de nupt. liquido constat*, vid. Briss. *lib.* 2. *select. Antiquitat.* Porro in *d. leg. à caligato.* pro prorectoris, legendum affirmare ausim præfecti cohortis, per seriem *d. l.* 2. Caligatos, viliores & obscuriores interpretatur Novella, *quibus mod. nat. effic. leg.* §. *quisquis.* (quæ Græcè non extat) ex versione interpretis veteris. Sic accipi potest *in leg. omne.* 6. §. *exploratores. ff. de re milit. & leg. de militibus* §. 9. *ff. de custod. & exhib. re.* Prat.

CALIGATUS dicitur à caliga, hoc est, tibiali sive ocrea; quod erat crurum armatura; unde Cajus Cæsar Caligula cognominatus est, quod manipulari habitu inter milites educatus esset, ut Suetonius *in ejus vita cap.* 9. refert. De milite igitur caligato, hoc est gregario, manipulari, sive infimæ conditionis, dixit Juvenalis, cum duo crura habeas, offendere tot caligatos. Quintil. *in declamationibus*: Parere caligatum tribuno lex jubet. Et paulò post: Commendem tibi ordinem caligati militis. Ulp. *in tit. de iis qui not. infam. &c. item de custodia & exhib. reo. l. de militibus*, *& de re milit. l. omne delictum.* Nebriss. Caligatus quoque qui metu hostium languorem simulavit, in pari causa eis est. Venuleius, *l.* 9. *ff. de custod. & exhib.* Itautem aut exercitum accipit, etiam jus animadvertendi in milites caligatos habet. Hotom.

CALIGÆ, in materia odiosa, vestis appellatione non comprehenduntur, secundum decisionem Tholosanæ Capellæ. Proinde si alia vestimenta clerici capti congruant ordini clericali, nihil oberunt ei caligæ bipartitæ, aut diversorum colorum, quominus ad judicem ecclesiasticum remittatur. Spieg.

CALIGATUM pro caliga, h. e. tegumento tibiarum militari indutum, simpliciter Jurisconsultus accipit *in l.* 3. *de offic. præfect. vig.* Apud priscos Romanos caligæ clavis ferreis subfigebantur, cujusmodi hodie Græci milites *die stradioten*, (ipse in Veneta expeditione vidi) gestant, & alii de Turcis quoque tradunt. Spieg.

CALIM Festo *lib.* 3. antiqui dicebant pro clam ut nis, pro nobis, sam pro suam, im pro eum. Hæc Festus. Sed & am pro eam legimus *in Pand. Flor.*

CALIPTRA, auctore eodem, vestimenti genus, quo capita operiebant veteres. Pratejus. al. Calyptra, à καλύπτω, rectius.

CALIX diatretus apud Ulpian. *l. si servus* 27. §. *si calicem. ff. ad legem Aquil.* non est fractus, ut alii malè exponunt, sed perforatus ac pertusus (ait Brisson.) tornatilis, torno factus. Budæo vas est, quo bibimus; quod & Julii Pollucis testimonio probatur *lib.* 6. *c.* 6. & Varronis *lib.* 4. *ling.* Hujus hæc verba sunt, Calix à Caldo, quod in eo calida plus adponebatur, & calidum in eo bibebant, quod & Festus probat *lib.* 3. Calicem non tantum pro vase, sed & pro ea tantum vasis parte, quæ humoris capax est, probatissimos auctores dixisse refert L. Bayfius in libello de vasculis. Prat.

CALIX etiam Pratejo, pro vino in eo contento Synecdochicè, ac porro μετωνυμικῶς, pro potu sacrosanctissimi sanguinis Christi, Servatoris nostri, accipitur.

CALLAINUS pro lapide pretioso apud Marcianum *l. interdum*, §. *species. ff. de publican.* in Pand. Flor. Tu τὰ βασιλικὰ consule. Nam ibi quidam Callinum legunt. Prat.

CALLIDA appellatio: callidæ artes: vide *l. ult. C. quor. appellat. non recip.*

CALLIDA machinatio, *l. ult.* §. *& hæc quidem. C. de jus. deliber.*

CALLIDITATE, vel per calliditatem condemnari, dicitur in *leg.* 3. *C. si in causa judicati.*

CALLIDITATE & dolo circumvenire. *l.* 2. *ff. de Proxenet.* Brisson.

CALLIDITAS contrahentium odiosa, amputanda est. *l.* 3. *in princ. C. de plus pet.*

CALLIDITAS *in l.* 1. §. *dolum ff. de dol. mal.* fallacia & machinatio, dolus malus, fraus: quam justitiæ contrariam M. Cic. scribit *lib.* 1. *offic.* Astutiam exeogitatam videtur adpellare. Zeno *l. unic. C. ut omn. jud. tam civil. quàm criminal.* Eodem sensu videtur accepisse Ulpia. *l.* 1. *in princ. ff. si quis omiss. cau. testam.* Eam tacendo fieri scribit Accurs. *in d.* §. *dolum.* Equidem etiam facto verbis subsecuto committi putem *l.* 1. & *l.* 6. & *l. fin. ff. si quis omiss. caus. testam.* Prat.

CALLIDITAS tacendo, fallacia dicendo admittitur,

titur, *l. 1. Auth. de testib.* & infrà *Fallacia*. Spieg.

Callidum commentū callido commento videris accusationis instigator fuisse. ait Papin. *in l. ob hac verba 20. ff. de his, qui not. infam.* Callidum commentum tutoris dicitur ejus qui subjecto nomine alterius, rem pupilli, fraude ac dolo sibi comparavit. *l. 9. de reb. eor.* Briss.

Callidum consilium. Ulp. *in l. sed & alias l. eum qui ff. de publ. in rem act.* sic Cicero *ad Atticum*, callidius inire consilium.

Callidus machinator *in l. cum antiquitas. 28. in fin. Cod. de testam.* dicitur, cujus usu animus concaluit. M. Ciceroni vafer, astutus. Callidos, Cic. *2. de Nat. Deor.* se vocare ait, quorum tanquam manus opere, sic animus usu concalluit. Donat. *in Adelph.* Terent. *act. 3. sc. 3.* callidum eum dici ait, qui callum sibi, usu artis, induxerit.

Callidus rerum judex pro prudenti & intelligenti rerum æstimatore. Spieg.

Callimachus nomen viri, cujus sæpe in jure fit mentio, ut in *l. cum quis decedens, 37. §. Titia honestissima, 3. ff. de legat. 3. l. 122. in princip. de verb. obligat. leg. emptionem, 7. Cod. de rer. permutat.*

Callinicum, *vide l. mercatores 4. post princ. C. de commerc. & mercator.*

Callis est iter angustum ferarum inter montes, callo pecudum perduratum, ait Goth. *ad l. paries est 157. §. 1. de verb. sign.* vid. mox *Callium*.

Callistratus Jurisconsultus, Consiliarius Alexandri Imp. Lampridio teste. Ejus fit mentio *in l. si eum pater, 17. ad SC. Vellei.* & ubique. Scripsit multos libros: Inter alios tres lib. Institutionum, Duos libros Quæstionum & de jure fisci & populi, lib. Quatuor, &c.

Callistus libertus: vide *l. alimenta, 16. §. Basilice, 2. ff. de aur. argent.*

Callitas C. sive ut Hal. legit, Calvitas, *per l. 233. in princ. de verb. sign.* vide *l. si fidejussor, 29. in omnib. 5. in fin. mandat.*

Callium nomine saltus intelliguntur, ubi pecora pascere solent. Nam in saltibus sunt calles, à callo pedis pecudum appellati: Turneb. *advers. lib. 3. cap. 9. & cap. 22.* vide & paulo ante dictionem *Callis*.

Calon, , cujus meminit Ulp. *in leg. sed & si quid 15. in pr. ff. de usufr.* significat lignum, quo etiam nomine servi, militum castra sequentes appellati sunt, quia militib. ligna subministrent, vel quia clavas ligneas gerunt: vel ut innuit Porphyr. à caladis, quia eo die cibaria accipiebant; vel secundum Acronem, à calendo, id est, vocando, quia ad ministeria vocentur. Horat.

Hunc perminxerunt calones atque caballi.

De his sæpe Cæsar *in 2. li. belli Gallici, & in 1. libelli civilis* & Liv. ubique. Hinc etiam calones dicti sunt calcei ex ligno, quibus humiliores etiam hodie utuntur. Ex his apparet, an rectè in hujus vocabuli interpretatione senserit Accurs. *in d. l. sed & si quid, in princ.* suprà allegata. Licet in Codicibus impressis Calum legatur. Nisi forte in illo Jurisconsulti loco Quallum lege malimus (qualem habet editio Contii Parisiens. Anno 1562.) de cujus significatione scripsi inferius in d. vinito. In illa etiam *l.* dum fit mentio de librario, sunt intelligenda de servo qui in partiendis pensis præficitur, de quo meminit Cato. Mihi tamen magis placet, ut intelligamus de illo, qui libros transscribit, de quo sæpe Cicero. Horum enim artificium dignius erat: & ideo apud Ulpian. in prædicto loco videtur abuti proprietate, & hoc magis convenit exemplis Jureconsulti, &c. Cotta *in memoral.*

Calopodium vide *l. chartularii, 25. §. sunt autem, 3. Cod. de sacrosanct. eccles.*

Calor & irati animi impetum, & quemlibet effervescentem motum, inconsultamque mentis commotionem significat apud Paulum *l. 3. ff. de divort. l. quicquid, ff. de divers. reg. jur. antiq.* Marcianum *l. 1. §. quæri. ff. ad Turpill. leg. lex. §. fin. ff. ad leg. Jul. rep. l. 2. C. de abol.* & sæpissime. *l. 9. ff. de publican. l. 2.* & ibi Gothofr. in verb. *Quodam calore fuerit pejeratum. C. de reb. cred. l. 4. C. de auct. præst. l. ult. §. filius C. de bonis matern. l. 5.* ibique Gothofr. *C. de injur. l. 19. C. de inoffic. testam. l. 22. in fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* Briss. Prat.

Calor coarctandus, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum expectat patrimonium, *leg. cum non solum, 8. §. 5. in fin. C. de bon. quæ lib. &c.*

Calor inconsultus calumniæ vitio caret, ait Marcian. *in l. 1. §. quæri possit 5. ff. ad SC. Turpill.* Sic

Calor iracundiæ excusat ab accusatione instituta. *l. abolitio. 2. C. de abolition.*

Calpar, verbum antiquum, dolium significat N. Marcello. Varro. Quia inquit, ante, quàm nomen dolii prolatum, cum etiam id genus vasorum calpar diceretur, onde calpar adpellatur. Calpar vinum novum, quod ex dolio demitur sacrificii causa, antequam gustetur Festo *lib. 3.* qui subjicit, calpar fictilis vasis genus esse. Prat.

Calphurniæ, ceu improbissimæ fœminæ, fit mentio *in l. 1. de postul.* tametsi, ut Alciatus indicat antiquorum codicum lectio in ejus nomine vacillat: unde ipse arbitratur de C. Affrania intelligendum, *cap. 37. lib. 1. Parerg.* Spieg.

Calphurnianæ fisci meminit Gothofr. *in l. qui fundum 205. verb. fiscos. ff. de verb. sign.*

Calpurnius dicitur *in l. qui pœnæ, 8. §. 2. ff. de manumiss. l. si mandat. 1. 59. in princip. mandati* sic Calpurnius Celerianus, *l. 1. §. divus Hadrianus, 22. ff. de quæstio* Calpurnius Crito, *l. quæsitum 15. in prin. ff. qui & à quib. manum.* Calpurnius Flaccus, *l. in integrum, 12. ff. de minor. l. 8. de vent. in possess. mittend. l. 34. §. 2. de fideicomm. liber.* Calpurnius Longinus, *l. 3. ante fin. ff. de his quæ in testam. delent.* Calpurnius Rufus, *l. meminisse. 10. §. 1. ff. de offic. Proconsul.*

Calvisiana actio adpellatur, quæ patrono datur ad revocanda ea, quæ in fraudem ejus libertus alienavit, *l. 16. §. idem scribit. ff. de petit. hered. l. 1. §. si pluribus l. 2. & l. 3. §. si intestatus & l. ult. ff. si quid in fraudem patron. l. 2. ff. si à parent. quis manum. l. 16. §. 1. ff. de jur. patron.* Briss.

Calvitas, calliditas, deceptio, fraus, *in 28. §. in omnibus. ff. mand.* Goedd. *ad l. 233. num. 1. de verb. sign.*

Calvitiano SCto impar matrimonium improbabatur jubebaturque non proficere ad capiendas hæreditates. Ulpian. *tit. 17. Regul.* Briss.

Calvitianum Senatusconsultum, vide Gothofr. *l. 3. SCtum C. de indict. viduitat.*

Calvitur, inquit Marcellus, est frustratur: tractum à calvis mimis, quod sunt omnibus frustratui. Plaut. *in Casina*: Nam ubi domi sola sum, sopor manus calvitur. Pacuvius *in Hed.* Sentio pater te vocis calvi similitudine, sed quid conspicio? nam lactans calvitur ætas. Complura Nonius exempla protulit, ex quib. Caii responsum facile intelligatur *in l. 233. de verb. sign.* si calvitur, & moretur, & frustretur: ut si

calvitur, verba sunt legis 12. tab. quam interpretatur; cætera sua, id est glossæ & interpretationis. Hotom.

CALUMNIA est malitiosa & mendax infamatio Nonio: eaque est Marciani sententia. *l.* 1. §. 1. *ff. ad SC. Turpill.* Est & callida & malitiosa juris interpretatio, auctore M. Cic. *lib.* 1. *officiorum*, cujusmodi interpretes plerosque nostra tempestate vidimus. Calumnia est etiam, cum quis ex certa scientia, & dolo injustè agit aut excipit, *Azo in summa. C. de juramen. prop. calumn. dand.* sic accipitur *in l.* 1. §. *per calumniam. ff. si mulier vent. nomin. in possess. calum.* & *l.* 2. *pr. C. de jure jur. prop. calum. dand.* jurare enim ea constitutione jubentur & actor & reus, ne calumniandi animo litem aut intendant, aut excipiant. Utinam eo jure uteremur. Sed ea constitutio & causarum patronos, & reliquos pragmaticos tenet, cujusmodi permultos nostra tulit ætas. Significat & calumnia calliditatem apud M. Tull. *lib.* 2. *Republ.* ut Marcellus refert: Ut Carneadi respondeatis, qui sæpe optimas causas ingenii calumnia ludificari solet. Calumnia etiam pro accusatione accipi videtur in Arcadii & Honorii constitutione, *l. sancimus*, *C. de pœn.* sed quæ calumniosè instituta esset, ut ibid. Accurs. docuit. Nam præsumitur calumniosè, quis propinquum accusare, qui cùm dicit in propinquum deliquisse, *d. l. sancimus*, ex verbis & sentent. si accipiendam calumniam putem *in l.* 2. *Cod. de censibus lib.* 11. quamvis quidam autument, pro pœna ibid. accipi. ex Prat.

CALUMNIA quoque pro delicto accipitur, hoc est pro eo actu, quem calumniandi causa quis facit, *l. auxilium. ff. de mino.* & *c. calumniam. ext. de pœnis*, ut Albericus existimat. Ego verò pro injustè instituta actione, vel objecta exceptione accipiendam ibi calumniam putem: quod verba temere litigantium, ibidem posita indicant Sine calumnia. *l.* 37. *de minor.* id est, citra calumniæ periculum seu metum. Briss.

CALUMNIA submovere, *l.* 22. *C. de pœn.* id est, calumniæ accusatione liberare. Briss.

CALUMNIA non in criminalibus tantum, sed in civilibus quoque causis intervenit. Briss.

CALUMNIAE crimen, *l. ult. de calumniat.* In hoc incidit, qui calumniatur. Calumniari est actione experiri, vel exceptione uti temere, scienter ac dolosè, adversus innocentem, ideo ut eum vexes, vel aliquid extorqueas. Ideoque seu civilis seu criminalis actio & causa sit. Quo utroque casu pœnas contra calumniatorem jura nostra posuerunt multas, quas refert Menoc. *lib.* 2. *de arb. jud. quæst.* 3. *casu* 322. & Vvesemb. *in par. de calum. nu.* 1. Hæc Vult. *in comment. Inst. de actio. ad* §. 19. *n.* 32. 36. Calumniatorem, cavillatorem esse, calumniari, & ipsa calumnia, fit pluribus modis: ut falsa crimina intendendo, vexandi hominis gratia actionem, petitionemque inferendo: solutionem indebiti, decipiendi ergo admittendo: jus callidè ac perversè interpretando: bis idem exigendo: latebras & effugia injiciendi moram quærendo, latitando, fugiendo, remorando; Calvitur ergo qui istorum quid facit. Eum, qui iterum petit, quod jam solutum est, calumniam committere, cavillari, frustrari constat *ex l.* 28. §. *in omnibus*, *ff. mandati.* Hæc Gœdd. *ad princ. l. si calvitur* 233. *n.* 2. 3.

CALUMNIAE species tractat eleganter Marcellus *in l.* 1. *in princ. ad SC. Turpill.* Oldend.

CALUMNIAM ferre apud Cicer. *in Epist. ad Cæli.* est calumniosum quid & astutum dolosumque excogitare & afferre: item & obtinere fortassis, ut annotat Turneb. *lib. advers.* 5. *c. ult.* Calumniam tulit accusator, qui judicio publico victus, ac per calumniam accusationem instituisse judicatus erat. Briss.

Per CALUMNIAM in possessionem ventris nomine missa videtur, quæ sciens prudensque se prægnantem non esse, vel ex alio concepisse, in possessionem venire voluit. *l.* 1. §. *per calumniam ff. si mulier vent. nom. l.* 15. & 16. *de his qui not. infam. l.* 3. §. *unde Marcellus*, *de jure jur. l.* 12. *de mort. caus. donat. l.* 3. §. *ult. ne vis fiat ei qui in possess. miss.* Brisson.

Per CALUMNIAM petere dicitur, qui vexandi alicujus gratia petit, leg. postquam, 43. *ff. de hered. petit. l.* 29. §. *fen. de liberal. caus.* Briss.

Per CALUMNIAM vel calumniosè satis petere, vel per calumniam desiderare, ut cautio interponatur; dicitur qui nullo jure, sed vexandi adversarii causa cautionem postulat. *l.* 3. §. 1. *ff. ut in poss. leg. l.* 1. §. *fin.* & *leg. Paulus.* 8. *ff. de Prætor. stipulat.* Prat. ex Briss.

CALUMNIAE actio olim absolutis reis adversus improbos litigatores, eosque qui temere petierant, dabatur eosque decima parte litis mulctabat. Briss. *ex* §. *hæc autem*, ubi Theophil. Græcus interpres Instit. *de pœn. temere litigant.* Sed hæc in desuetudinem abiit.

CALUMNIAE causa facere, id est, per calumniam. Briss. *ex ff.*

CALUMNIARUM redemptor, *l.* 1. *C. de his qui potentior.* Briss.

CALUMNIAS commovere, *l.* 3. *C. de Advoc. fisc.*

De CALUMNIA jurare, est jure jurando promittere se non vexandi animo aliquid facere, *l. qui bona*, 13. §. *qui damni. ff. de damn. infect. l.* 3. *C. quemadm. testam. aper. l. cum plures. ff. de reb. auct. judic. pos.* & alibi sæpe, & *C. de jurejur. prop. calumn. dand.* Prat.

CALUMNIAE pœnam & adversus calumniatores procedendi modos explicat Bart. *l.* 1. *C. de calumniat.* & *l.* 1. *ad SC. Turpill.* Olim autem calumniatorum & delatorum fronti stigmata inusta & scripta fuisse, ex Plinii panegyrico notum est, cujus verba sunt: Neque ut antea exsanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant, sed spectent paria damno præmia. vide Turneb. *lib. advers.* 8. *c.* 22. vide suprà, *Calumniæ crimen.*

CALUMNIARI verbum generale est omnem ingenii malitiam complectens. Cicer. *de repub.* 2. Ut Carneadi respondeatis, qui sæpe optimas causas ingenii calumnia ludificari solet. Propriè autem ad fraudes reorum contrahitur, h. e. tam actorum quàm defensorum, & tam publicorum quàm privatorum judiciorum. Unde juramentum calumniæ, quod litigatores, cum judicium acciperent, interponebant. Hotom.

CALUMNIARI est per mores & frustrationes negotium differre, vel per fraudem alios litibus vexare. Quod & cavillari dicitur: utrumque ab antiquo verbo Calvo, h. e. decipio: quo usi post Plautum Gellius & Cajus *in l. si calvitur. de verb. sign.* licet vulgo legatur, calumnietur. Tracta est autem à calvis metaphora, qui eos frustrantur à quibus per capillos prehendi videntur. ex Spieg.

CALUMNIARI quoque est falsa crimina intendere l. 1. § *calumniari. ff. ad SC. Turpill.* à verbo antiquo Calvor, quo usi sunt Decemviri

in l.

in l. 12. tabul. cujus verba hæc sunt : si calui- tur pedemque struit, manum endo jacito, quam legem Cajus explicat *l. si calvitur, ff. de verb. sign.* & Festus *lib.* 18. Alciatus interpretatur ibid. id est, frustratur ; metaphora a calvis ducta : quod & Nonius probat. Unde Gajus *in d. l. si calvitur*, ductos existimat. Prat. Briss.

Calumniator non est, qui de re dubia litigat, *l. 5. §. 1. Cod. de fruct.*

Calumniator, falsi criminis accusator, à caluendo, id est frustrando & decipiendo ductus. Briss.

Calumniatores, qui per fraudem & frustrationem alios vexarent, litibus præsertim, *l.* 233. *de verbor. significat.* qui & calumniosi *in l. 3. ad Turpill.* Calumniator etiam est, qui non debitum petit, *l. penult. ff. ne quis eum, qui in jus voc.* & qui temere alicui controversiam movet, *l. cui necessitas, 39. §. 1. de lib. caus.* sic calumnia in ca*p*. calumniam, de pœnis accipienda est. Briss.

Calumniantes interdum accipiendi sunt lata illa significatione, quam docet Cajus, ut non eos modo intelligamus ; qui falsa crimina intendunt, sed omnes qui aliis improbè facessunt negotium. Theophilus vertit Sy... Baldum. in *proœm. Inst. & in gl. l. 1. verbo Calumniati. ff. ad Turpill.*

Calumniator ita demum notatur, si fuerit calumniæ causa damnatus. Neque enim sufficit calumniatum, Ulp. *in l. Athletas. ff. de his qui not. infam.*

Calumniatrix *l. 1. §. sed & si, de ventr. in poss. mitt.* Briss.

Calumniosus est, qui sciens prudensque negotium alicui per fraudem comparat. Paulus *lib. 1. recept. sent. tit.* 5. is pro qualitate admissi puniendus est Paulo ibid. Prat. ex Hotom. & Brisson.

Calumniosa crimina quæ falsò delata sunt, & data opera, Ulp. *in l. illicitas. de offic. Præsid.* Neve, ait, defensores eorum calumniosis criminibus infectentur innocentes.

Calumniosa accusatio *l. 14. §. si patris. ff. de bon. libert. advocatio l. 82. ult. ff. de legat.* Briss.

Calumniosa potestas adversarii apud Cajum *in l. si idem §. 2. de jurisdict. omn. jud.* intelligenda, quum reconvenit, quem adversarius, qui per moras & frustrationes (*mit umbziehen und verlengeren*) negotium differt, reconveniendo, vel per fraudem primum actorem litibus vexare. Nam calumniari in jure Civili est fere rem morari, teste Hegendorphino.

Calumniosissimum caput, *l. 8. C. de calumniat.*

Calumniose, id est, per calumniam *l. 8. ff. de stipul. Prat. l. 3. ff. ad SC. Turpil.* Briss.

Calvum. Moris erat servis, simul atque manumissi essent, demere capillos, & capiti calvo pileum imponere, ut eo quasi symbolo tempestatem servitutis viderentur effugisse, ut naufragio liberati solent. Nonius. Plautus *in Amphitryone* : ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum. Gothofr. *ad l. 1. §. sed & qui domini* 5. *C. de Latin. libert. tollend.*

Calx. Vox hæc veterum testimonio, sive cæmentum significet, sive pedis partem extremam, fœminini generis est : ut quorundam Grammaticorum juniorum distinctio locum non habeat. Calcarius, qui calcem coquit, & calcatorium, locus ubi calx coquitur, qui calcaria quoque dicitur : teste Ulpiano *in l. ait dominum. §. in calcariam. ff. de pœn.* Calx verò pro extrema pedis parte à calcando. Unde calcaneum & calcar, & calc.us, qui è corio fit animantis : & calcearium, quo pes tegitur, apud Ulpian. *l. diariis. de aliment. leg.* Calx pro fine per metaphoram, *in l. palatinos. C. de pal. sacr. larg. lib.* 12. ut apud Ciceronem *de senectute*. Spieg.

Camala Nigro nomen urbis. Gothofr. *ad leg. in Lysitania. 8. §. 6. ff. de censib.*

Camara, & camuri boves, à curvatione ex Græco καμπὴ, camara dicitur fornix, arcus, testudo Budæo *l. sed addes. ff. locat.* Camaræ quoque, navium sunt nomina apud Arrianum & Strabonem. Prat.

Cambio elegans & antiquum verbum, quod Alciatus annotavit *li. 1.* παρέργ. *c.* 45. idem fere significat quod permuto. Unde Camsor Latinè dictus. Nostri verò vocem Cambii inde deducunt, quod eodem, admonente Latina non est. Id autem ea voce intelligunt, quod & κόλλυβον Græci, id est, ut Pollux *lib. 7. Onomast. c.* 40. ait ἀργυρίου ἀλλαγήν. Unde Lagium alii dicunt, deductionem videlicet quandam, quam sibi Trapezitæ retinent, vel ob mercedem suam, vel quia sua tantum interfit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potius retinere ob monetæ varietatem. Spieg. Hinc eodem significatu

Cambium & cambii literæ, pro quibus ita præsumitur, ut executio cōcedi possit. Alciat. *respons.* 333. Harum usus frequens est inter Lugdunenses negotiatores. Oldendi

Cambium etiam aliud permutationis genus est, scil. rei ad rem, ut *c. si quis fecerit. quo temp. mil. invest. in usib. feud.* verbum Jurisconf. veteribus incognitum, sed interpretum & vulgi usu receptissimum, & vide P. Rebuffum in tractatu de chirographi recognitione. Prat. Charisius apud Priscianum *lib. 10. c.* 2. eòque uit. cambio ἀμείβομαι quod permuto est, posuit, & ejus præteritum campsi, quod ἀπὸ τοῦ κάμπτω ἔκαμψα, Græco esse videtur. Unde & campso quoque apud Ennium *lib.* 10. Leucatem campsant, i. permutant. Unde item campsores vulgo collybistas atque trapezitas sive mensarios, aut etiam numularios vocamus. De quibus apud Alc. *lib. 1. parerg. c.* 46. Hoc autem cambii verbo, pro permutatione usæ sunt consuetudines feudorum *in c. 1. §. si quis dominus. tit. quo temp. mil. & in cap. 1. §. cum autem, tit. de contr. invest.* quo in loco Bald. *col.* 1. dicit, hoc tantum interesse inter cambium & permutationem, quod hæc propriè est speciei ad speciem : illud autem speciei quoque ad genus, puta frumentum & tunc (inquit) est contractus innominatus. Tiraq. *in tract. de retract. lignagier.* §. 30. *gl.* 1.

Camela apud Ovid. *in Fastis*, quoddam poculum est, quo in sacris uti solebant.

Dum licet, apposita veluti cratere camela,
Lac mundum poteś, purpureamque sapam.

Camelarii. *l. ult. §. camelasia, ff. de muneribus & honorib.* Quibus camelorum curatio mandatur.

Camelasia, camelorum curatio & præfectura : nisi forte Camelaria legendum sit, à camelariis, ut argentaria, sagaria, ab argentariis & sagariis. Camelarii namque, qui camelorum curam habent, dicuntur ; quorum duo sunt genera : alterum Bactrianum, quod unum tantum habet tuber, alterum Arabicum, quod duo tubera in dorso habet : eosdem & dromedarios ob velocitatem cursus vocant. Nebriss. Arcad. *l. ult. §. 1. ff. de mun. & hon.* Camelasia quoque similiter personale

personale munus est (camelorum publicè alendorum) nam ratione habita & alimentorum & camelorum, certa pecunia camelaris dari debet ut solo corporis ministerio obligentur. Brisson. Budæus tamen Camelasia, καμηλασία legendum putat. Hotom. Adde Cujac. *observ. lib.* 9. *c.* 9. *in princ.* Goth. *ad d. l.* 1. §. 2. *de muner.*

Cameli inter pecudes ac bestias quasi mixti sunt. Nam & jumentorum operam præstant, & natura eorum fera est *l.* 2. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* Eos, ut ait Plin. *lib.* 8. *cap.* 18. inter armenta pascit oriens, omnesque jumentorum in iis terria dorso funguntur. Briss.

Cameli, de quibus multa Plinius, jumentorum operam præstant, *l.* 2. §. 1. *ad leg. Aquil.* Camelum usurpant quidam literis nil mutatis, genere tantum diverso, pro anchorario fune; ut illud Evangelium, camelum facilius est per foramen acus intrare, quàm divitem in regna cœlorum. Sed doctissim. Grammatici malunt scribere Gamilos. Spieg.

Camela pia, cujus meminit Paul. *in l.* 24. *ff. de jur. patron.*

Cameliae, virgines sunt apud Fest. mutatione ▸ in c. γαμήλιοι θεοί. Turneb. *lib. advers.* 3. *c.* 11.

Camera feudistis est locus, in quem thesaurus recolligitur: Caveæ verò, in qua frumentum, vinum, oleum, & hujusmodi cætera, reservantur. Zas. quæ res in feud. dar. poss. Albericus tamen utrumque pro eodem poni scribit *cap.* 1. *de notis feudor.* quod videtur probari *d. c.* 1. Old.

Camera, etiam Principis ærarium, in quod mulctæ inferuntur, significat, *cap.* 1. §. *si quis verò de pace ten. & jur. in usib. feudor.* Scrinium videtur interpretari Accursius *in rubr. de proxim. sacr. scrin. lib.* 12. *C.*

Camera etiam vulgato Gallorum usu pars ædium, in qua privata agimus, quo significatu accipitur *in c. qua fronte. extr. de appell.*

Camara, fornix, sive arcus ædificium sustinent, tectumque devexum & incurvatum. Prat.

Camera pro conclavi, in quo pecunia servatur. Unde Feudum de Camera *lib.* 2. *tit.* 1. §. 2. *& tit.* 5. §. 2. pro stipendio quod vasallo datur à domino. Sic in testamento Caroli Magni apud Eginharthum: Incipit descriptio ac divisio, quam fecit de thesauris suis, atque pecunia, quæ illa die in Camera ejus inventa est. Anton. Florent. *parte hist.* 2. in extremo anno 1204. Petr. Arragoniensis Rex obtulit regnum suum Innocentio Papæ. illudque sibi ac successorib. suis constituit censuale, ut annuatim de Camera ipsius Reges 250. Massemutinæ Apostolicæ sedi redderentur. Feudum de Camera & sodatam esse arbitror *ex lib. feud.* 2. *tit.* 10. *in fi.* Petr. de Vineis *lib. epist. c.* 38. Nec non feudorum nostrorum & de Cameris feudatariorum in ipsa collecta subsidiis computatis. Prat.

Camera Imperialis, sive judicium Cameræ (*das keyserliche cammergericht*) est supremum Imperatoris ac Imperii tribunal, quo apud Imperii judices seu Adsessores legitima rei controversiæ inter litigantes disceptatio instituitur.

Institutum est hoc judicium à Maximil. I. communi Ordinum consensu, anno 1495. ejus locus primum fuit Francofurtum ad Mœnum, postea Spira Nemetum, tandem propter bellum Gallicum translatum fuit Wetzlariam.

Judicem, qui dicitur *der cammer Richter* ei dat Imperator, vel in ejus absentiâ Rex Rom. peritum Juris Imperii, in Germaniâ natum, dignitate non infra Comitem vel Baronem.

Adsessorum numerus hactenus nunquam certus, sed pro diversitate temporum, vel major vel minor fuit. Olim sedecim fuere, postea quadraginta & unus adsignati. *R. J. de anno* 1570. In Instrumento Pacis *art.* 2. *§.* 10. novissimè cautum ut præter judicem & 4. Præsides quorum duo Aug. Conf. addicti, numerus Adsessorum ad 50. augeri debeat, ita ut Catholici, comparatis duobus Adsessoribus ab Imperatore immediatè præsentandis 26. A. C. Status 24. Adsessores præsentare possint, atque ex singulis circulis mixtæ religionis non tantum duos Catholicos, sed etiam A. C. addictos eligere fas sit. *Vid. Rec. Imp. Ratisbon. de anno* 1654. *demnach auch* 169. sed hæc Constitutio in hunc usque diem executioni non est mandata & Adsessorum numerus 20. non excedit.

Jurisdictionem accipit Camera ab Imperatore & Statibus, non ut singulis sed universis. *R. I. anno* 1541. *und damit O. C. anno* 1495. *pr. & fin. It. de anno* 1507. 1517. 1521. 1523. 1527. 1531. *demnach setzen Wir.* 1555. 1566. *§. dieweil aber O. C. p.* 3. *tit.* 53. & quidem non *mandatam* sed *propriam* & ordinariam; cum jurisdictio in ea communi Imperatoris & Statuum Imperii placito vi Ordinationis Imperii sit delata.

Jurisdictioni Camerali omnes personæ & causæ, Statuum ac subditorum Imperii, vel in prima vel in secunda instantiâ subjiciuntur. *O. C. p.* 2. *tit.* 27. nisi quæ personæ ab ea sunt exemptæ, & causæ quædam peculiariter exceptæ.

Inter personas exemptas sunt Archidux Austriæ, Duces Burgundiæ & Lotharingiæ, Helvetiorum Cantones, qui plenam exemptionem & libertatem obtinuere. *Vid. Instrum. pacis artic.* 6. Jac. Burckhardum in *Disquisitione exemptionis Imperii cap.* 3. *versu Titulum.*

Ea adæquata vel æqualis est jurisdictioni Imperatoris. Cameri enim Imperatorem repræsentat. Unde Jurisdictio Cameræ & Imperatoris est concurrens, & regulariter eandem rem controversam, cujus disceptatio Cameræ est concessa, Judicium Aulicum quoque disceptare potest.

Præterea constitutum, ne jurisdictio Cameralis, seu ejusdem exercitium, 1. per jussum, ut videlicet causa accipiatur. 2. prohibitionem, ne causa recipiatur. 3. mandatum, ut accepta cesset. 4. inhibitionem, ne in eadem ulterius procedatur. 5. restitutionem, vel 6. supplicationem contra sententiam in Camera latam. 7. avocationem causarum ibidem pendentium, aliamve suspensionem ullo modo, præterquam remedia in Constitutionibus Imperii concessis præpediatur, sed eidem jurisdictioni cursus rectus minimeque impeditus relinquatur *O. C. p.* 2. *tit. penult. R. I. de anno* 1654. *§. ebenmessig.* 166.

Ob eandem rationem nec Imp. causas in Judicio Camerali pendentes ad se avocare, neque Cameræ inhibere, ne in causa procedat, potest: siquidem & ipse per modum contractus in Ordinationem Cameræ consensit. *O. C. præfat. pr.* ideoque ad ejus observantiam obligatur. Imperator tamen ac Status unanimi consensu causam in Camerâ pendentem retrahere possunt.

Sic

Sic Cæsar & Status Cameræ injungant, ut aliquam causam celeriter expediat. (Vid. Limn. *de I. P. L. 9. c. 2.* Paurm. *de jurisd. Imp. Lib. 2. c. 6.* Blum. *de Process. Camer.* Gerhard. *Discurs. de Iudicio Aulic. & Camerali.* Strauch. *exerc. exoter. ult.* Roding. *Pandect. Camer. noviss.*

CAMERARIUS *d. §. 2. eo tamen proviso, de elect. vid.* Card. Zab.

CAMERATA arca, arcuata & confornicata, vehiculum contectum: *ein Senfte oder ein bangend Vuagelein*, qualia sunt hodie corio tecta Budæo, quibus matronæ gestari solent & valetudinarii. Ulp. *in l. sed addes. §. si inquilinus, 5. ff. locat.* Pand. tamen Flor. pro camerata habent æratam; quod rectius putem, & menti Ulp. consentaneum.

CAMILLUS Festo *lib. 3.* propriè appellatur puer ingenuus. Sed Turneb. *advers. lib. 10. cap. 20.* fuisse scribit sacerdotum ministros. Camillæ nomen unde sit deductum, vid. apud Turneb. *lib. 14. cap. 13.* Prat.

CAMINO Græco vocabulo usus IC. *in l. si arborem. de servit. urb. præd.* Notum autem, fornacem nobis significare. Spieg. vide & infrà. *Heliocaminus.*

CAMPAGUS Regius, caliga fuit & ex rubricatis pellibus purpurea sub posterioribus Impp. ut Luitprand. scribit *lib. 3. de rebus per Europam gest. c. 9.* Quod & ex Zonaræ & Nicetæ pluribus locis probari potest. Seu, ut vult Capitolin. & Pollio, calceamentum regium. In veteribus sanè notis ad Iuliani Patricii Novellas campacos scriptum est, non campagos. Ut autem Impp. soli purpureis, ita consules aureis, patricii sericeis caligis in publico utebantur. Id ego duobus Cassiodori locis breviter conficiam, qui in excusis exemplaribus valde corrupti sunt; sed emendatiores hic adscribam. Sic igitur *lib. 16. in formula Consulatus scripsit*: Pinge vastos humeros vario colore palmatæ, validam manum victoriali scipione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis egredere, sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende. Apud eundem *lib. 7.* in codicillis patriciatus ad Tolum, Athalaricus de avo suo Theodorico ab Imp. Constantinopolitano patricio facto ita loquitur. Huic illa dives Græcia, quæ multum gloriosissimo domino avo nostro debuit, gratificata persolvit, velavit humeros fortes chlamydum vestis, pinxit suras sericis calceus iste Romanus, & dignanter visus est accipere, quod se cognoscebat accipere per honorem. Ita planè habet vetus liber. Pithoeus *adv. lib. 1. c. 16.* vide & Cujac. & Goth. *in Nov. 126. in præfat.*

CAMPANA, notum instrumentum.

CAMPANI, qui Campaniam Italiæ regionem habitant, sic dictam quod campestris sit. Ulpian. *in leg. metum autem 9. §. sed quod Prætor 3. ver. sed ex facto ff. quod met. caus.* Cum Campani, ait, metu cuidam illato, extorsissent cautionem pollicitationis, &c. de his idem Ulp. *l. 1. ff. ad munic.* qui Campaniam non regionem, sed civitatem appellasse videtur, de qua Plin. *lib. 3. c. 5.* Et Campani vini meminit idem *l. ubi, 75. ff. de verb. oblig.* & Campanus ager, qui circa Capuam est Hygeno *lib. de limit. constit.* Prat.

CAMPANUS nobilis ICtus, citatur *in l. 47. de oper. libert. & l. 34. ff. de fideicom. libert.* Briss.

CAMPE significat bruchum, sive erucam: à flexura, quæ Græcia dicitur καμπὴ. Quæ verò sint Pityocampæ, docet Plin. *in 23. lib.* Usus sæpe contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, quas Pityocampas vocant, salamandras, & contra venenata mordentia. Idem *lib. 29.* de cantharidibus scribens inquit, vis earum adurere corpus; cristas obducere, eadem pytiocampis picea nascentibus. Hæc admonent nos, mendosa esse verba Marcelli *in l. 3. §. adjectio. tit. ad l. Corn. de sicar.* etiam animadvertit Philip. Beroaldus, licet quidam alii subtraxerint. proinde castiga pityocampas, ubi invenies pitnocarpas. Columell. *lib. 12.* Bestiolas ait, quæ à nobis appellantur erucæ, Græcis campæ nominantur. Idem *in lib. de hortorum cultu* refert, has bestiolas occidere homines, & si mulier quæ in menstruis est solutis crinibus & nudo pede circum areolas horti ducatur; moriuntur. Carmen Columel. est hoc:

Volvitur ad terram à distorto corpore campe.

De his vermiculis meminit & Pallad. *in lib. 11 rei rust.* Campes (inquiens) nonnulli ficulneo cinere prosequuntur.

CAMPI Martii (qui priusquam Marti consecraretur, Tyberinus autore Gell. dicebatur: sicut Tyberis Martius, ut testis est Papinius *lib. 2. sylu.*) meminit ICtus *in l. sed & Celsus. de contrah. empt. l. non solum autem. 4. Instit. de legat. l. enim servus, 39. §. item. 9. de legat. 1.*

CAMPIO *in lib. feud.* certator pro alio datus in duello, à campo dictus, qui circus erat decertantibus definitus, ut docet Hotom. *disp. ult.* Sic lege Langob. *tit. 113.* Nullus campio præsumat; quum ad pugnandum contra alium vadit, herbas, quæ ad maleficium pertinent, se super habere. Prat.

CAMPUS est ampla planities, sive in urbe, sivè extra urbem, & regio campestris quæ montes non habet. Campus jaculatorius. *l. 9. §. ult. ff. ad leg. Aquil.* Briss.

CAMPSOR, argentarius (collectarius, ut loquitur Cic. *lib. de Orator. & l. quisquis 16. C. si cert. pet.*) vide Alciat. *4. dispunct. 22* Cujac. *10. obser. 14.* ex Donato & Acrone nummularios, coactores, collectarios, facit minores argentariis, & majores ministris ac mercenariis: per eos namque pecunias cogebant: & quas acceptant, per partes occupabant fœnori, vel qua alia ratione erogabant. Gothof. *ad d. l. 16. verb. collectarius.*

CAMPSORES & Banchari, sanè barbara à Iurisperitis usurpata nomina, quæ Iure consulti nostri agnoscunt. Spieg.

CAMUM, de quo meminit Ulp. *in l. si quis vinum tit. de vino, tritico, oleoque leg.* Camum potio est, quæ fit ex hordeo & aliis frugibus; secundum Dioscoridem vocatur fucca: Arabes verò foca, & est cerevisiæ species, ut etiam scribit Simon Genuensis. Chamus in alio significatu pro freni genere etiam accipitur, ita dictus, quia brevis sit. χάμος enim brevis dicitur de quo D. Hiero. David. *Psal. 31.* In chamo & freno maxillas eorum constringe. Nisi potius fuerint septuaginta duo interpretes, quorum Psalterium per horas cantatur, ut quidam contendunt. Et de Camo in hac significatione pro specie cerevisiæ, non meminisse me legere apud Latinos, præterquam in hoc loco Ulp. proinde observatione dignum. Cotta *in Memor.* Cujac. *observ. lib. 11. c. 30.* Camum lotam esse dicit. Namque Cælius Apitius ita videtur scripsisse *lib 3.* Camum vel defrutum imitatur, quod Romani lotam vocant; Et id forsitan quod Diosc. Curmi. Zytho enim proximè jungitur. Hieron. Mercul. *5. var. 1.* puta camum esse potionis genus ex variis rebus commixtæ, perinde ac cerevisiæ, non absimilis Sabajæ potioni, quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Ammian. 26. Adde Alc. *1. prætermiss.* Gothofr. *ad l. 9. verb.* Nec Camum in princ. *C. de tritic. vin. leg.*

CANA Festo *lib. 3.* Græcis idem est quod Latinis

tina Canistra. Quid sit, vide supra, Calathi. Canum, Festo [illegible]. Cujac. 11. *obs.* 26. Gothof. *ad prin. l.* 15. *de usufr.*

Canabis herba est, Plin. *lib.* 19. *c.* 9. ex cujus cortice funes torquentur: quo etiam sensu capitur apud Ulp. *l.* 1. §. *non autem*, *vers. igitur. ff. de exercitor. act.* In Pandect. Florent. appellatur Cannaba. Gellius cannabum dixit *lib.* 17. *c.* 3. Prat.

Canabis tam pro ipsa herba, quàm pro semine sumitur. Spieg. Plin. *d. loc.* Utilissima, inquit, funibus canabis; seritur à Favonio, & paulo post: Ipsa canabis vellitur post vindemiam, ac decorticata purgatur. Differt à lino, candore & tenuitate. Persius *satir.* 5.

Tu mare transilias, tibi torto canabe fulto.

Palladius canabum dixit: Hoc, inquit, tempore canabum feris. Hinc canabinus adjectivum, quod ex canabe conficitur. Col. *lib.* 7. Canabinisque funibus cornua juvencorum ligato.

Canabula apud Hygenum *in lib. de limitibus constit.* termini genus est, cujus formam eleganter expressit.

Canalis apud Ulp. *l. funes* 15. *ff. de act. empt.* est lignum cavatum ad cannae, unde ducitur, n. demta, similitudinem, quo aqua confluit in viis. *Ein Kanel Kannel oder Kaen.* Old. Prat.

Canalicolae forenses homines pauperes, dicti quod circa canales fori consisterent. Fest. auctor est *lib.* 3.

Canales instrumento contineri, & ad aquas salientes necessarios Ulp. scribit *l. quaesitum* 9. *canales*, & §. *fistula*, *ff. de fun. instrum. leg.* Prat.

Cancellare, est scripta transversis veluti cancellis, seu lineis cancellatim ductis expungere, illinere, delere. Ulp. de his quae in testam. delen. l. cancellaverat quis testamentum vel induxerat, & ibid. *l. proxima*: Si omnem scripturam cancellasset. Item de probationibus: si chirographum cancellatum fuerit. Cancellatae tabulae: cautiones: chirographum, testamentum, &c. *l.* 82. §. *ult. ff. de furtis. l.* 1. §. *si haeres, ff. si tab. test. l.* 24. *ff. de probat. l. ult. C. de edict. D. Had.* Briss. Porro quid distent cancellare, inducere, ac circumducere, docet Accurs. *in l. si quis libertatem, ff. de haereditat. petit.* quam differentiam probat Bart. *l.* 1. §. 1. *ff. de his qua in testam. del.* Hinc

Cancellarius: cujus officium est rescripta vel responsa Imperatoris, & mandata inspicere, & malè scripta cancellare: bene verò scripta signaculo suo obsigillare. Quamvis quidam Cancellarii nomen non putant reperiri apud probatos autores: nisi quod Flor. Vopiscus scribit, à Carino Imperatore factum esse Praefectum urbis, unum ex Cancellariis suis. At Oldendorpio haec vox adeò probatur, ut ad Cancellarium Hassiae in epistola de ea sic scripserit:

Cancellarii nomen non satis videri festivum, ad designandam tanti muneris defunctionem, multi nostro seculo, & quidem non indocti Praeceptores tradiderunt, quippe quod cancellandi opera, quae haud dubiè istam appellationem genuit, vulgaris propemodum existimari soleat. Proinde censent, rectiùs appellandum esse nomophylacem, seu legis praesidium, juris asylum: morum institutorumque aram: aequi boni columen: oculum Principis emissititium: aut alio id genus sublimiore verbo. Equidem libenter fatebor, non ista solum, sed & clariora deberi huic excelso muneri encomia, ex quo non minima publicae salutis ratio dependet: quod item id authoritatis esse oportet, cui omnes magistratus honorum suorum fasces submittere non indignentur. Verum tamen id mihi vicissim omnes donabunt boni viri, hoc tempore nullam omnino reperiri vocem & ne quidem inter eas, quas recensui, qua significantius exprimi possit magistratus iste salutaris, quàm ut cancellariatus appelletur, ab expungendi functione. Id autem quacunque ratione initio acciderit, nihil moror: cum sit appositissima significatio, ut pote per quam hac potestate omnes omnium Principum Cancellarii suarum partium admoneantur maximè. Si quidem in Repub. nostra si quis diligenter rationem ineat nullo magis opus est munere, quàm Cancellarii, scil. qui verso stylo multa cancellet ea iis, quae parum prudenter introducta sunt, & ita quidem recepta, ut non à quolibet homine sine piaculo mutari posse videantur. I[illegible] eo potiss. genere discerni potest sublime Cancellarii munus, ab aliis vulgaribus utique non contemnendis bonorum virorum consiliis. Old.

Cancellarius *in l.* 3. & *l. nemo. C. de assessor. & domest.* actuarius est seu scriba: inde ducto nomine, quod ejus officium, id est, cellula, in qua scribere consuevit, cancellis munita sit. Cum enim officium ipsius libellis sive chartulis sit refertum, ac frequentes habeat interventores, cancellis munitus à chartarum amittendarum periculo abest: id quod ex inscriptione marmori insculpta, quae Romae extat, T. Aproniani V. G. urbi Praefecti, conjicere quoque licet. Hot. Eum Notarium rectè interpretatus est Accurs. *in d. l.* 3. *C. de assess.* Erant enim Cancellarii tunc temporis, qui preces suppplicesque libellos, omniaque scripta, quibus Princeps subscribere nolebat, cancellabant. id est, ductis cancellatim lineis vitiabant & inducebant, fortasse è Notariorum numero. Turn. *lib.* 11. *advers. c.* 25. è Vopisco. Secus Hot. *in Lexic.* In Gallia autem eo celsitudinis ac dignitatis evectum translatumve esse constat, ut Praefecti Praetorio instar sit, & Nomophylax censeatur, ut scribit Bud. in priorib. ad Pand. adnot. altius ejus dignitatis originem repetens. Tu illum consulito.

Cancellarii partes hae sunt, & munus: videat (inquit Bud.) ut nulla Principis constitutio, nulla sanctio, nullum diploma, nullum rescriptum, nulli codicilli regii, non è Rep. atque etiam è dignitate Reip. principalique exeant; cujus censurae aut stylo acta sua eximi nonquam voluit Principum majestas. Is principis praesentis vicarius & eo peregre profecto, Interrex quodam modo censendus est. Hunc igitur rerum omnium cognitione, omni doctrinarum virtutumque genere instructissimum & ornatissimum, & ut uno verbo dicam, [illegible] absolvisse, ingenioque ad omnia versatili, omnia in numerato habere eum oportere, necessariò fatendum est. quid? quod res ipsa docet, id Resp. exigit. Licet autem & Oldend. & Bud. speciosè de officio Cancellarii dicant, à vero tamen ipsorum sententia abesse videtur. Cancellarios à cancellando, i. e. actis cancellatim lineis perducendo, dictos existimantium. Nam ut à cancellis potius dicantur, vel haec una maximè ratio suadere potest, quod eorum fere temporum scriptores à cancellis, & cancellos agere dicunt, cancellarium significantes Cassiod. *lib.* 2. *Inst.* Divinarum & humanarum script. de Marcellino Illyriciano. cujus hodieque deflorata extant: Is (inquit) adhuc patricii Iustiniani fertur egisse cancellos. Sed meliore conditione devotus à tempore Theodosii Principis usque ad fores Imperii triumphalis Augusti Iustiniani opus suum, Domino juvante, perduxit. Idem *lib.* 12. *var. for.* Sic enim propriè nostros cancellos agitis, si laesorum impia claustra solvatis. Erricus monach. *lib.* 6. *de vit. Germani:*

Vo-

Volusianus erat praecelso nomine quidam,
Urbis patritio tori dilectus & urbi,
Atque à cancellis prisco de more minister.

Cancellarii ego erant (ait Briss. ult. edit.) qui cancellos Principis agebant. A cancellis enim nomen traxerunt, ut ex Cassiod. liquet. Brisson. Sed rem totam belle & accuratè conficiet Cassiodori P. P. locus *ex lib.* 11. *var.* in Cancellariatus codicillis: Hoc igitur (inquit) laudabile praejudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam à 12. indictione, cancellorum tibi decus attribuit, ut consistorii nostri secreta fideli integritate custodias. Per te praesentandus accedat: per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat: jussa nostra sine studio venalitatis expedias: omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam. Actus enim tui judi is opinio est: Et sicut penetrale domus, de fo ibus potest congruenter intelligi; sic mens Praesulis, de te probatur agnosci. Nec injuria. Quia talem unusquisque ad responsa sua videtur eligere, qualem se cunctis decrevit aestimari. Et paulo post: Respice quo nomine nuncuperis, latere non potest, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestras januas. Et quamvis studiose claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus. Si intus egrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Adscripsi locum latius, cum quod Cancellariorum, de quibus agimus, conditionem plenè contineat, tum quod in vulgatis libris ad finem corruptus sit. Pithoeus *advers. lib.* 2. *c.* 12. Adde Adrian. Turneb. *adversf. lib.* 11. *c.* 25. Ex Cassiod. patet (ait Briss. ult. edit. Lexic.) Cancellarium intra cancellos undique conspicuum stetisse. Unde munus dignitasque ejus cancellorum officium vocatur à Cassiod. *epist.* 27. *lib.* 12. Cancellarium Princeps ad responsa sua eligebat ejus fidei secreta consistorii commissa: per eum ad Principis aures supplicum desideria perlata; per eum accedebat, qui Principi praesentandus erat: ille jussa Principis expediebat. Brisl. ex Cassiod.

Cancellarii *in l.* 5. §. 2. *C. de temp. appellat.* viri epistolares nuncupantur. Gothof. *ad d. §.* 2. adde *l.* 2. *§.* 8. *C. de offic. praefect. Praetor. Afric.* & Gothof. *ad l nullus* 8. *C. de assessor.* Cancellarii, ait, à secretis judicum, dabant operam scribendis & expediendis epistolis, jussionibus, edictis, relationibus, responsis ac sententiis, in loco quodam, ut Consistorio proximo reticulis sive cancellis clauso, ut hodie quoque fit in Curiis. Per eosdem fiebat ad judices admissio: erantque judicibus quod Principibus Tribuni ac Notarii; & aliàs viri quoque epistolares dicebantur, *d. l.* 5. *§.* 2. *addè l.* 6. 11. 12. *& rubr. Cod. de assessor.* Cancellarii judicum, consiliariis domesticisque adjunguntur, *l.* 3. *§.* 8. *de assessor. l.* 1. *§. pro annonis. C. de offic. Praef. Prat. Afric.* Briss.

Cancellarius (ait Hotoman. *in comment. verb. jur.*) idem qui servus publicus, sive Tabellio & Actuarius: is enim commune omnium Actuariorum nomen fecit suum.

Cancellaria quid sit, pluribus docet Bud. in Forensib. officinam & conventum appellans, & juris aequitatisque promptuarium, & oraculum, justitiam ipsam, summi juris emendatricem. Porro à Cancello ducitur

Cancellatio, quam dividendi & adsignandi agri formam esse Siculus Flaccus scribit libro de condit. agrorum. Prat.

Cancellus aedium, num. sing. apud Ulp. *in l. nam & si* 9. *§.* 1. *ff. quod vi aut clam.* Petronius etiam arbiter eodem numero et voce usus est, existimans cancellum murum esse coenaculorum seu quorumlibet aedificiorum ora ab injuria ipsius ibi incidentia defendentem. Prat. Cancelli septa sunt ex rectis, obliquis, transve sis lignis contexta & compacta; plagulis seu foraminibus invicem distincta. Fenestratas januas vocat Cassiodorus *epist. lib.* 11. Briss n.

Cancelli per diminutionem dicti, olim cancri dicebamur. Fest. *lib.* 3. Prat.

Cancelli, ligna sunt inter se modicis intervallis in transversum connexa, quibus tribunalia, scenae, & fenestrae muniri consueverunt. Cic. *in Verr.* Circumdari cancellis videtur in sua provincia. Idem 1. *de Orat.* forensibus cancellis circumscriptam sententiam. Utrumque per translationem. Sed propriè Sidonius *lib.* 1. de turba satellitum Theodorici regis, Exclusa, inquit, velis, inclusa cancellis. *Canti. c.* 2. Hieron. interprete: Respiciens, inquit, per cancellos, id est, per foramina cancellorum. Nebriss. Hujusmodi quoque fenestrae Clatratae dicuntur. Ulp. *de leg.* 1. *l cetera*, 41. §. *item hoc. item de fund. instr. l. quaesitum.* Cancellos quoque instrumento contineri puto. Oldend.

Cancelli in aedibus, septa sunt ex rectis, obliquis, transversis lignis, contexta & compacta. plagulis seu foraminibus invicem distincta. *l.* 41. *§. item hoc. ff. de leg.* 1. *l.* 12. §. *fistula*, *ff. de instru. vel instrum.* Fenestratas Cassiod. *epist.* 6. *lib.* 11. appellat. Briss.

Cancellos per translationem appellat G. Budaeus in forensib. locum ubi Advocati stantes causas agunt. Galli vocant *Barreau.* Stantes dixi. Nam dum causas agunt, stare debent, judex verò sedere. Idque Valentinianus & Valens constituerunt, *l. quisquis.* 6. *in fin. C. de postul.* Prat.

Candela accensa utuntur in auctionibus, ut tamdiu liceri, pretiumque augere possis, quamdiu durat, & donec una cum lumine consumpta fuerit, & tunc meliorem conditionem adferenti addicatur res: argumento ab electione petito cujus formae & solemnitatis comminit Pontifex in decretali epistola. c. cum veteri, de electione in antiq. Prat.

Candelabra supellectili adnumerantur, ideoque ea supellectili legata, deberi Paul. *scribit l.* 3. *in princ. ff. de supell. leg.* Dicta autem sunt Festo *lib.* 3. quod in eis candelae figantur. Prat. Brisson.

Candelabro sigillum inclusum vindicari non posse, sed ut excludatur, ad exhibendum agi. id. in Paul. *ait*, *l. gemma*, *ff. ad exhib.* Sed &

Candelabro vendito, sigillum ei inclusum servandum non esse, putem ex sententia Soloni in legis, quam explicui *lib.* 2. *Jurispr.* veteris Legis verba haec sunt apud Diogenem Laertium: δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. Hoc ad candelabrum produci posse, argumento est, quod Paulus idem jus constituat in utroque, nempe annulo & candelabro, *d. l. gemma.* Prat.

Candidati sunt, qui nondum sunt assecuti honorem, sed ambiunt, & spes est eos assecuturos esse. Spieg.

Candidati Romae dicebantur, qui Consulatum, ut ait L. Fenestella *lib.* 2. *c.* 7. vel alium Magistratum, ut aliis placet, petebant: dicti, quod vestibus candidis induti essent, & translatitiè aliarum rerum petitores dici coepti sunt. Hinc Candidatos restitutionis dixit Tertul. *lib.* 2. *adversus Marcionem.* Prat.

Candidatos Principis appellat Ulp. *l. uni. ff. de offic.* Quaestoris, qui libris solis principalibus

bus in Senatu legendis vacabant. tamen L. Fenestel. epistolis legendis vacasse in eandem rem scribit *lib.* 2. *c.* 3. Unde *lib. Jurisprud. Media.* 1. *cap.* 3. literis pro libris legendum admonui. Nam & a classicis rerum scriptoribus didici Impp. cum extra urbem in expeditione essent, solitos fuisse ad Senatum litteras mittere. Sed Florentinam lectionem confirmat, quod iis verbis in *Augusto* Suet. Tranquillus, Etiam, inquit, totos libros in Senatu recitavit. Prat. & Aldobrand. in procem. Inst. in verbo Exquæstori per candidatos orationes Principum in Senatu recitabantur. Briss.

CANDIDATI quæstores. Lamp. *in Alex.* Quæstores candidatos ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post Quæsturam Præturam acciperent, & inde provincias regerent. Quibus ex verbis candidatos suspicatur dictos Hotoman. ea re, quod hic ingressus erat, & quasi primordium gerendorum honorum & sententiæ in Senatu dicendæ: ut & Ulp. eod. loco scribit Dio *lib.* 54. τῶν δ' αὐτῶν ἢ ὅτι τινὰ τὰ βουλευέσθαι αὐτοῖς μέλλειν, οἷον ἀποδέχεσθαι, τὸ ἢ ἐν βιβλίῳ τῷ ταμίᾳ ἀναγνῶναι ἔθος, τὰ τι ἐπεταγμένα ὑ κατηριθμήσατο. Prat.

CANDIDATI vide *l. his quidem.* 5. *fin. C. qui militar. poss. vel non.*

CANDIDUS est *in l. ea lege* 8. *C. de ver. permut.*

CANELLA herbæ nomen. Gothofr. *ad l. interdum* 16. *§. species.* 7. *in prin. verb. cinamomum, ff. de publicanis.*

CANI, pluraliter tantum, capilli albi in capitibus senum. Hos interdum venire ante tempus, Alber. citans vulgatum Bochii versiculum indicat. *Intempestivi funduntur vertice cani.*

CANITIES, pro ipsa senectute in §. *si vero aliqui. Auth. de quæstore:* Hac censuit Impp. caniciei deferendum, nimirum quod gloria senum habeatur, vide Alber. Spieg.

CANITIES frondium, vide Gothofr. *ad l.* 2. *Cod. qua res venire non possunt.*

CANIS pecudum numero non continetur. Gajo. *l.* 2. *§.* 2. *ff. ad l. Aquil.* sed nec inter feras bestias, ut ex Gajo colligere potes. Canis impudicus dicitur Episcopus, qui nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, ut dicit Aug. *c. qui nec regiminis.* 2. *q.* 7. Prat.

CANIS apud Festum pro collari seu vinculo sive tormenti genere hodie frequenti, quod collo reorum injicitur ignominiæ aut pœnæ causa, ut significatur *l. leg. Iul.* 7. *ubi:* aut quid in collum injecerit, ut torqueatur: ibique Gothofr. *ad leg. Jul. de vi publ.* Et huc allusisse videri potest Plautus *in Casina:* Deos quæso tu, ut quidem hodie canem & forcam feras. Prat.

CANEM non licet retinere qua vulgo iter fit. *l. hi enim.* §. *deinde ajunt ædiles.* Alber. Spieg. Si quis igitur canem irritavit & effecit ut aliquem morderet, quamvis eum non tenuit, Proculus respondit Aquiliæ actionem esse, vide *l. item Mela* 11. §. 5. *ad l. Aq.*

CANINAM facundiam apud Saluft. & Hieron. de grege moratorum (non oratorum, ut depravate legitur apud Cic. *actio.* 1. *in Verr.*) seu rabularum intelligi quidam annotarunt. Hinc Prudentius:

Inde canina foro latrat facundia toto. Prat.

CANNABUM, 3. Pall. 5. κάνναβις alii canabum, Isidor. 16. *orig.* 27. alii canaba, ut *in l.* 1. *§. igitur præpositio.* 12. & ibi Gothofr. *ff. de exercitor. act. vide* & supr. in voce *canabis.*

CANON Græcè, Regula Latinè, *c. canon. dist.* 3. canonibus solvere, legibus solvere, gratiam canonis facere, gratiam legis facere, pro dispensare, *vom Gesatz ledigen.* Bud. *in l. Princeps ff. de ll.* Oldend.

CANON etiam dicitur omnis Ecclesiastica constitutio. Panormit. & alii Pontificii *in c.* 1. *de constit. in antiqu.* Sic accipi debet *in l. privilegia. C. de sacros. eccles.* & ubi vide Bart. & Bald. disputantes, legibus, an canonibus standum. Vide Schard. *in dist.* Bart. Prat.

CANON publicus in constitutionibus Imperatoriis anniversariam pensitationem, functionem, collationem, & præstationem significat, quæ à provincialibus quotannis populo vel Romano, vel Alexandrino gratis, & sine pretio ullo mittebatur; qui speciebus his constabat, frumento, vino, carne, oleo, &c. *vide l. fin. C. collat. fund. patrimon. lib.* 11. *l.* 2. *C. de præd.* Tamia. *eod. lib. l. fin. C. de divers. præd. eod. lib. l.* 1. *c. de indict. lib.* 10. *text. qui canonem desinis l. unic. C. de collat. donat. eod. lib.* 3. *Cod. quæ res vend. non poss.* Briss. Prat.

CANON varii generis est, idque ex subjectis liquidò constabit. Erat igitur

CANON aurarius, *l. privata.* 10. *C. de excus. mun. lib* 10. Erat

CANON delegationis, *d. l. privata,* & *l.* 13. *de extraord. sive sord. mun. in C. Th.*

CANON emphyteuticus, *l. fin.* §. *necessitatem. C. de jure emphyt.* Auth. *qui rem C. de sacros. eccl.*

CANON frumentarius urbis Romæ, *tub. de can. fru. urb. Rom. lib.* 11. Lamprid. *in Heliog.* Iusserat, inquit, & canonem popul. Romani unius anni meretricibus, lenonibus, & exoletis intramuranis dari, extramuranis alio promisso; cum eo tempore juxta provisionem Severi, & Traiani septem annorum canon frumentarius Romæ esset. Spartianus *in Severo:* rei frumentariæ, quam minimam reppererat, ita consuluit ut excedens ipse vita septem annorum canonem relinqueret. Briss.

CANON anniversarius, *vide l.* 17. *C. de Iudæis & cælicolis.*

CANON civilis *l. si quis* 5. *med. C. de divers. præd. urb.*

CANON telonei, quod ratione mensæ publicanorum penditur cujus meminit Cassiod. *li.* 5. *var. ad Ampelium.* Telonei quin etiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi. Prat.

CANON glebæ apud Sidonium Apollin. *lib.* 6. *epist.* ad Papam Censorium, qui ratione glebæ præstatur. Quem si domesticis fidei deputata humanitate foveatis, i. e. ut debitum glebæ canonem non petatis, tantum lucelli præstitum sibi, &c. Prat.

CANON largitionum titulorum 4. *rubr. C. de canone largit, tit. lib.* 10. est qui ex more infertur thesauris, vel ærario privato. *l.* 1. *C. eod.*

CANON sacratissimæ urbis *l.* 35. *C. de navicul. in C. Theod. l.* 5. *de canon. frument. in C. Theod.* Briss.

CANON metallicus, *l.* 1. *C. de metal. lib.* 11.

CANON vestium, *l.* 1. *C. de milit. veste, lib.* 12.

CANON urbanus. *l. naviculario. C. Theod. de navicula* est & urbicarius, *l.* 2. *Cod. de can. frum. urb. Rom. lib.* Est & alius in edicto 13. Iustinian. Prat. Briss.

CANON fundorum: privatorum vel emphyteuticorum: naulititulorum omnium: fuarius: senatorius. Briss. *ex C. & Nov.*

CANON patrimonialis, *l. quinque* 7. *princ. C. de omni agro deserto.*

CANON rei privatæ, *l. sciant,* 3. *C. de his quæ ex publica collatione illata sunt. lib.* 10.

Canon etiam sumitur pro pacto, sicut & contra, *ut in l. 3. C. de obseq. patrono. praestand. & in Nov.* 120.

Canon, Asconius Paedianus tributorum genera facit tria, canonem, ut in portoriis & vectigalibus: oblationem, ut in vini distractione: indictionem, quae vulgo dicitur talea, Latine item collatio seu collecta, ut apud Ciceronem. Is verò tria haec pensitationum genera his verbis complexus est: Sic enim, inquit, de Sicilia loquens, quando illa frumentum, quod deberet ad diem non dedit: eece canonem, Quando id, quod opus esse putaret, non ultro pollicita est; ecce oblationem. Quando id, quod imperaretur, recusavit: ecce indictionem. Haec ille. Caeterum, taleam numariam sunt, qui ex Titi Livii *lib.* 8. clarigationem appellari putant. Hujusmodi autem tributis quum Childericus quartus Francorum rex, libidinosus, & omnis generis luxui addictus, populum aliquandiu vexasset, quo fastum & pellices maxime foveret, tandem ob insolentiam expellitur, anno à Christo 461. regni verò sui 3. pretium stultitiae ferens. Erant & canones chronici, in quib. temporum ratio tractabatur. Apud Spart ita legimus: Rei frumentariae, quam minimam repererat, ita consuluit, ut excedens ipse vita 7. annorum canonem relinqueret. In Heliog. canon dicitur fructuarius, pro alimentis in tot annos paratis. Omnino videtur canon id frumentum, quod in usum cadit annuum, vel quod annis constituitur singulis. Haec fere omnia Cod. Rhodig. & Bud.

Canones qui exigebant, Canonicarii appellantur in Novel. περὶ ἀνθυπάτου καππαδοκίας, & in Nov. περὶ τῆς δημοσίων ἀνισώσ, apud Cassiod. *lib.* 11. *& lib.* 12. *var.* Briss. *in praetermiss.*

Canonia, ut Panorm. definit, c. cum M. Ferrariens. extra de constit. in antiq. est jus spirituale, proveniens eo ipso, quod aliquis recipitur in canonicum. & ibi quid distet à praebenda, vide infra. Praebenda. Canonia est nomen tituli & juris. vide Innoc. *in d.* 7. *c.* cum M. Ferrariens. Prat.

Canonica indictio, *l.* 1. *C. de prox. sacr. scrin. lib.* 11.

Canonica institutio in c. beneficium, *de reg. jur. lib.* 6. est legitima collatio beneficii, secundum ecclesiasticorum decretorum regulas, ut ex gl. Dino & Alberico liquet. Eodem sensu.

Canonica praescriptio & canonice procedere dicimus passim in jure Pontificio. Prat.

Canonica monitio, quando citatio intervenit cum tribus monitionibus, vel una pro omnibus peremptoria, *c. constitutionem de sent. excom. lib.* 6.

Canonica portio, est quae à canone deputatur ecclesiae parochiali de relictis à parochiano. vide text. & Doct. *in c. nostra. ext. de sepult.* Prat.

Canonica pensitatio. *in l.* 2. *C. de luc. advocat. lic.* 12. Canonica indictio, vestis praebitio. Briss. *ex C. & Nov.*

Canonica illatio, cujus meminere Impp. Honor. & Theod. *in l. placet. C. de sacros. eccles.* est ordinaria functio, ordinarium munus, quod habet certam praestationem lege impositam, ad cujus solutionem ecclesia tenetur.

Canonica vestis. *l.* 2. *de distract. pign. quae trib. caus. ten.* Brisson.

Canonicarii sunt horum annuorum canonum exactores, in *Nov. Justin.* 30. *& Nov.* 163. Nov. major de indulg. reliq. & apud Cassiod. *epist.* 12. *lib.* 10. *var.*

Canonicae, *Nov.* 59. sunt Monachae. ut constat ex 2. Nicenae, c. 20. & epist. Basilii πρὸς Θεόδωραν κανονικὴν περὶ βίου κανονικοῦ. Gothofr. *ad d. Nov.* 59. *c.* 2.

Canonicae epistolae dividuntur in συστατικὰς & εἰρηνικὰς. Gothof. *ad Nov.* 6. *c.* 3. verb. *Probabilia.*

Canonicatus appellatur titulus regularis Sacerdotii in ecclesia: unde Canonici dicuntur. Et differt à praebenda, quae reditus habet annuos ex tali titulo. Itaque qui utrumque habet, is cononicus praebendarius dicitur. 7. *dist. c. sanct. canonum.* Spiegel.

* Canonicatus, Canonicus, Est autem Canonicatus. (Canonicat) jus potentiale percipendi proventus Ecclesiasticos. Praebenda autem est jus jam existens percipiendorum fructuum, hoc est jus percipiendi certos ab. Ecclesiâ reditus ob sacrum ministerium. Unde Canonia sine praebendâ potest: haec verò sine illâ consistere non potest.

Conceduntur praebendae per collationem & institutionem, Collatio est libera praebendae concessio. Institutio est praebendalis juris ad praesentationem Patroni facta translatio. Distribui solent praebendae liberis provisionalibus literatis & illiteratis, & usibus hodiernis ferè res patrimoniales effectae sunt.

Canonicatum autem certâ pecuniae summâ redimere, atque adquirere non licet, cum talis acquisitio Simoniaca videatur. Praebendarum autem resignationes in terris Protestantium recepta etiam pecuniâ sunt licitae, & earum finis cum tempore & Religionis reformatione variavit.

In non paucis Ecclesiis Cathedralibus, *bien hoben Dombstifftern* requiritur, ut qui Cononicatum adquirere contendit, suos Nobiles Avos duobus testibus juratis itidem nobilibus doceat. Reipub. autem interesse, propter illustres & nobiles familias, hos ordines in Gemarnia custodiri, volunt.

Statum Canonicorum Evangelicorum propriè Ecclesiasticum non esse, non nulli volunt; multi eum planè improbata damnant, Constitutiones tamen Imperii, ac Instrumentum Pacis Osnabr. cum tollerant: Canonici autem *die Bombherren*, vel in literis operam navare vel in Politico aliquo Statu Ecclesiae ac proximo servire, vitamque honestam ac inculpatam agere debent.

(Vid Himmel. *Tr. de Canonicis* Dn. Fr. Lenz *Tract. nondum edit von geistlichen Stifftern* Dedezenn. *consil von thumbherren* Lampad. *de Rep. Germ.* Brunner *de Collat. bonon c.* 4. Carpzou. *Jurispr. Consit. lib.* 2. *def.* 312.

Canonicarii etiam sunt Palatini, qui mittuntur in proviocias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales, & mittuntur vel à Comite domorum, aut praeposito sacri cubiculi *Nov.* 30. vel à comite privatarum, ut est in formula Comitivae privatarum Cassiodori, Canonicarios dirigis. Scriniarii dicuntur *Nov.* 134. 147. De his Nov. Majorani de indul. rei. Cujac. *in expos. Nov. Justinian.* 128. c. 6. & Jul. ibidem numer. 547.

Canonicarii autoritate terribiles sunt, & in provincialium viscera & damna saeviunt Gothofr. *ad d. Nov.* 128. *c.* 6.

Canonicariorum venalis improbitas.

Canonicarii quomodo differant à vindicibus, vide Gothof. *ad Nov.* 134. *c.* 2.

Canonici tituli: canonicae species. Briss. *ex C. Th.*

Canonici equi, *l.* 3. *C. Theod. de equorum collat.* disces qui *sint, ex l.* 1. 2. *&* 3. *eod. tit. C. Th.* Prat.

Canonici & rituales libri, sunt Decreta prisco rum Sacerdotum, quibus doctrina juris Pontificii constare debet. Tusanus. vide & Fest. in verbo *Rituales.* Spieg.

* Canonicum Jus (*das Geistliche Recht, Pabstliche Recht*) est, quod autoritatem suam à Pontifice habet, & constat Decreto & Decretalibus.

* Illud in provinciis Principum ac Statuum Evangelicorum usurpatur ac docetur , non ut à Pontifice Romano profectum , sed ut jus proprium libero consensu receptum *in vim consuetudinis* , iisque in rebus , quæ *rationi ac pietati* conveniunt , nec divino juri adversantur.

Deinde usurpatur quatenus non pugnat cum constitutionibus Imperii , ac Statutis provincialibus. Tenendæ autem sunt sequentes Regulæ.

1. In rebus spiritualibus & conscientiam concernentibus, vel quando agitur peccato vitam de attendendum est potius jus Canonicum quam Civile , utpote in materiâ usurarum , juramenti , præscriptionis &c.

2. Quando aliquid est dubium de jure civili, & clarum de jure Canonico , Standum est huic juri etiam in civili foro.

3. Quando Jus Canonicum in materia civili pugnat expresse cum jure civili , tunc in terris Ecclesiæ servatur jus Canonicum , in terris verò Imperii jus civile.

4. In materiâ feudali præfertur jus civile Canonico.

5 In causis præsertim forensibus non præsumitur Jus Canonicum à civili discrepare

(Vid Steph. *de jurisd. Lib.* 3. *P.* 1. *c.* 3. Limn. de J. P. *L.* 8. *capit.* 8. *n* 57. Reink. *de Regim. sec. & Eccl. L.* 2. *cl.* 2. *c.* 7. *n.* 5. Carpzov. *Jurispr. Eccles. L.* 2. *def.* 152. Fr. Valens *de concordiâ Juris Pontif. cum Cæsar*)

CANONICUS Sacerdotes , qui in templis præsertim cathedralibus anni tempore sacris operam darent , hos Græcè *κανονικοὺς* , hoc est , Regulares vocant , ut qui rite instituti cæteris vivendi normam præberent. Hi verè canonicatum adepti , suffragium seu , ut dicunt , vocem non habent in Capitulo , nisi post decimum septimum annum. Anchor.

CANONIS adeptio , *vide l. ult. C. de fund. patrim.*

CANONIZARE , ad regulam examare. *Κανὼν* enim Latine regula dicitur. Unde canonibus solvere , pro dispensare : quod & , ut docet Budæus , Gratiam canonis legisque facere , dici potest. Spieg.

CANOPUS , urbis nomen. vid. Gothofr. ad *edict. Imperat. Iustin.* 13. *c.* 1. verb. excepto oppido Menelaita.

CANTERIA , vel ; ut alii , cauteria , ad pictoris instrumentum pertinet , *l.* 17. *de inst.* Gothofr. *ad l.* 6. 161. aut colore. C. de divers. rescript. Bred. in Lexic.

CANTABRARII , *l.* 2. *C. Th. de collegiat.* cantabris vexillorum genere , cujus Tertullianus *in apologetico* meminit his verbis. Sypara vexillorum & cantabrorum , sic enim legunt libri. veter. vide Turneb. *advers. lib.* 15. *c.* 16.

CANTHARI apud Ulp. *l. cætera* 41. §. *item hoc. ff. de legat.* 1. sunt ludicræ quædam effigies & figuriæ , variè ad arbitrium effictæ , per quas ex rostris aquæ saliunt. Ausonius *in epist.* Edillii. 17. Harum verticularum variis coagmentis simulantur , species mille formarum , elephantus bellua, aut aper bestia , aut ager volans , & mirmilo in armis subsidens , venator & latrans canis , Quin & turris , & cantharus , & alia hujusmodi innumerabilium figurarum , quæ alii alio , scientius variegant. Hinc optima ratione cantharos , personas , ex quarum rostris aqua salire solet appellat idem Ulp. l. fundi §. castella. ff. de act. empt. Julius verò Pollux lib. 6. onomast. c. 16. poculi speciem : *κάνθαρον* esse scribit. In libello quoque supplicii quatuor Martyrum corona orum hæc verba leguntur : Tunc Sempronianus , Claudius , Castorius , & Nicostratus cœperunt in nomine CHRISTI cavare conchas & pegas , & lectos cum sigillis & cantharis , cum magna tenuitate artis. Briss. prætermiss. Prat.

CANTHARIDES inter venenata animalia enumerantur à Martiano *l.* 3. §. *alio SC. ff. ad l. Cornel.* Quibus & Magnetem à Nereide peremptum Poetæ fabulantur Ovid. in Ibin.

Cantharidum succos , dante parente , bibas.

Unde & cantharidis venena dixit Tertullianus *IC. in lib. advers. Marcionem* Utriusque sententiam probat Plin. 29. *c.* 4. *ad fi. his verbis :* Cantharidas diximus. Sed & in his magna quæstio : quoniam ipsæ venena sunt· potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Sunt autem cantharides vermes terreni virides, auri colore superlucentes, in summitate ramorum fraxini aut aut olivæ nascentes. Translatitiè pro venenata potione ex cantharidibus confecta sumitur *in d.* §. *alio SC. & à M.* Cicer. *ad Portium lib.* 9. *epist.* Cajus Carbo , accusante L. Crasso , cantharidas sumpsisse dicitur. Briss. Prat. V. Æginetam 3. *de re medic.* 30. Gothofr. *not. ad d.* §. *alio.* 3.

CANTHARIS , scarabæi quædam species oblongioris , maculas rubras traversarias habens. Hispani in Bœtica mea Cubiculas vocant , aliis in locis Abadejos : in quo falluntur tempestatis nostræ. Medici , pro cantharidibus utentes quibusdam vermiculis ad muscarum similitudinem. Plin. *lib.* 18. Est , inquit , cantharis dictus scarabæus parvus. Galenus præterea de medicina simplici : Cantharidum, inquit , sive scarabeorum. Nam cantharus est scarabeus , cantharis verò scarabei habens effigiem. Marcell. *ad l. Corn. de sic. venef. l. ejusdem.* 3 . §. *alio.* 3. ut quod quis , ait , lustramenti causa dederit cantharidas. Nebriss. Cantharides sunt vermiculi minutorum scarabeorum forma : ex quo & nomen traxere : quorum noxiam & maleficam vim Dioscor. *lib.* 2. *&* 6. Plin. *lib.* 11. *c.* 36. *& lib.* 29. *cap.* 4. explicant. Briss. *ult. edit.*

CANTHAROS non figlini modo nomen est à figulo ductum artifice , sed & navigii species Quin apud Antiphanem , *κοσμάριον* , id est , ornamentulum muliebre Cantharus dicitur.

CANTHARUS etiam vas erat , quo utebantur in sacris Liberi patris , habens ansas , atque ut ait Acron. , patulum erat , Virgil. in Bucol.

Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.

Plin. *lib.* 33. Cantharus potasse exemplo Liberi patris traditur. Est præterea cantharus illud aquæ conceptaculum , unde salientes aquæ erumpunt. Ulpian. *de leg.* 1. *l. cætera* §. *item hoc.* Canthari, ait , per quos aquæ saliunt. Nebriss. not. text. & Alc. hanc dictionem in syllaba aspiratione privant. Et Alciato dubium est , quid hoc loco sibi velint canthari ; nisi accipias pro vasis aquarum , quibus epistomia adduntur , unde aqua exit : ideoque salientes dicti Latinis authoribus. Idem indicat, Græce legi posse *κατάῤῥοος* . ut generaliter intelligatur omne instrumentum , unde aqua defluit. Spieg. Alciat. *lib.* 1. *parerg. c.* 20.

CANTHERIUS Festo *lib.* 3. equus , cui testiculi amputati sunt.

CANTANDUM est in ecclesia devotione cordis : neque theatrales cantus sunt exercendi , c. cantantes. *distinct.* 92. *c.* non mediocriter. *distin.* 5. *c. sedulo distin.* 38. *c. quia caus.* 12. *q.* 1. *c. unic. de vit. & honest. Cleric.*

CANTOR dictus est , quia vocem modulatur in cantu. Hujus duo genera dicuntur in arte Musica : Præcentor , & Succentor. Præcentor est,

qui

qui vocem præmittit in cantu: Succentor, qui voce subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur qui consonat, & concinit *c. clericos.* 21. *distinct.* Io. Bello.

CANTABRUM, prolabarum vexilli appellatio, ut Minutius Felix. Signa ipsa, & cantabra, & vexilla castrorum, & inde signiferi & cantabrarii, *l.* 2. *C. Th. de Collegiatis.* Quibus adjunguntur Vitutiarii, & Nemesiaci, & Collegiati. Et collegiati forsitan eo loco, qui Tertulliani libro de spectaculis agonum collegiarii ministri. At *lib.* 11. *C. tit.* 1. *nul. lic. in fre. equestr. fel.* Cujac. *observ. lib.* 11. *c.* 20. *post princ.*

CAPANIANUS fundus, vide *l. quæsitum est.* 78. §. *peto.* 3. *ff. de legat.* 3.

CAPANNA. Rustici Capannam vocant, quod unum tantum capiat. Gothofr. *ad l. tuguris* 180. *verb. à tecto. ff. de verb. sign.*

CAPACITAS. De solidi capacitate vide Ulp. *tit.* 16. Capacitas legatarii, ad capiendum quid ex testamento. Capacitatis privilegium. Capacitati alicui parata vasa. Briss. *ff. & C.*

CAPAX, ut notam vulgo significationem prætervolitem, habilem significat, ut apertè colligitur ex Ulpiano *l.* 1. §. *autem, in fin. ff. de exercitor.* Hujus verba hæc sunt: Ut ecce sunt naves, quæ Brundesium à Cassiopa, vel à Dyrrachio vectores trajiciunt, ad onera inhabiles. Adjicit: item quædam fluvij capaces, ad mare non sufficientes. Sed ea significatio ad factum refertur. Sed & inhabilitas illa ad jus pertinet. Nam capax dicitur ille, cui relinqui jure potest, quicumve testamenti factio (ut loquuntur interpretes) passiva est, quive ex testamento capere quid potest. Inde capacitas legatarii *l.* 55. §. 1. *ff. de leg.* 3. & solidi capacitas, rub. apud Ulp. *tit.* 17. *Regul.* Prat. Briss.

CAPAX, id est, susceptibilis alicujus rei. Capax consilii, doli, culpæ, obligationis, solutionis, furandi, injuriæ faciendæ. Capaces auditus. Naves fluvii capaces. Briss. *ex ff.*

CAPEDO, vas vinarium L. Baifio *ad l. cum aurum.* 19. §. *argento. ff. de aur. & argen. legat.* Vide apud eundem Baifium, qui Plutarchum citat. Prat.

CAPELLA. Ioh. Camers scribit in commentario in Tabulam Cebetis, quod qui nostro seculo capellam pro ædicula sacellove usurpant, nedum non ineptè, sed ne frivolè quidem loqui existimandi sunt, quod ea voce præter cæteras Clemens secundus usus fuerit, cujus verba referuntur *in c. non fuit. extra de jur. patron.* De capellis tota ferme causa 16. decretorum scripta est, tit. *item* 37. *lib.* 3. *decret.* de capellis Monachorum & aliorum religiosorum inscriptus extat. Testatur itidem, veterum plures capellæ nomen in hac significatione usurpasse. Noster autem Rhenanus novè tradit, & quidem bellè, Capellæ vocem Francis veteribus deberi, qui in Galliis regnum constituerunt, & Germanica lingua sunt usi. Occasionem novæ vocis ex annotatione codicis cujusdam pervetusti hanc fuisse narrat: Divus Martinus Ludovico Regi, illi (barbara pronunciatione Clodoveus nominatur) qui fidem Christianam ex Francis primus suscepit, à Remigio tinctus, adeo observatus fuit, ot pleraque bella ope ejus divi ex voto confecerit, quorum minimum non est illud adversum Visigothos gestum &c. Unde factum est, ut quibusvis postea sacellis id nomen tribueretur. In actis concilii Triburiensis recentius habiti, citante Gratiano, legimus: sicubi à Nortmannis & Sclavis, ab Ungaris & malis Christianis, seu qualicunque modo Ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata missas celebrari (*de consecr. dist.* 1. *c. concedimus*) ubi interpres. Forte capellæ non erant, inquit, olim Ecclesiæ, cum antiquitus dicerentur capellæ tuguria caprarum pellibus tecta. Audis perbellam etymologiam. Ab illa sua capella Reges Francorum sacrificium privatum, cum his nunc militiæ, quod frequenter admodum eveniebat, nunc peregre versantibus, tunc ob ardua subinde negotia non liceret semper interesse publicis Missis, Capellanum nominabant, & Archicapellanum, vel quod Principis esset Capellanus, vel quod cæteris præesset, nihil Grammaticorum præceptionem curantes, qua Græca cum Latinis componi prohibent, ne dicam cum barbaris. Archicapellanorum officium fuit etiam, tabulas atque Imperiales annotationes recognoscere, quas omnes Latinè perscribi mos erat: & est penes Rhenanum exemplum literarum Ludovici regis, qui Caroli magni pronepos fuit, sic subscriptum: Ernustus Cancellarius ad vicem Theotmari Archicapellani recognovit. Et alterum Othonis primi Augusti cum hac subscriptione. Vvilligisus Cancellarius vice Roberti Archicapellani notavi. Dignitas enim esse cœperat. Et hunc titulum sub posterioribus Cæsaribus diu Archiepiscopi Electores retinuerunt, donec ab officio in Archicancellarium mutatus est. Et habet nunc hunc titulum Abbas Fuldensis, ut sit Archicapellanus Augustæ.

CAPELLÆ Bernhardo juris Pontificii glossulario, *cap. concedimus de consecr. dist.* dicuntur Oratoria non consecrata. Papias dictum putat capellam quasi capiens λαὸν, id est, populum, vel laudem. De capellis *vide d. c. concedimus, &* 16. *q.* 2. *per totum, &c. pervenit. & seq. ead. caus. quæst.* 1. *& ext. de capell. monach.* & ibi Doct. Prat.

CAPENATI piscatores, *vide l.* 4. *ff. de divis. rer.*

CAPERE aliud est quàm accipere. Capere cum effectu accipitur; nempe de eo qui sic accepit, ut habeat: accipere, si quis non accepit, ut habeat; & sic accipere potes illud quod non tuum sit accipiendo. Ideoque non videtur quis capere, quod est restituturus *l.* 71. *de verb. sig. l.* 52. *de reg. jur.* Sed huic reclamat Iavolenus *in l. cum ei. ff. de legat.* 2. Cum ei, ait, qui partem capiebat, legatum esset, ut alii restitueret, placuit solidum capere posse. Accursius *in l. cum ei,* hanc ἀντινομίαν diluens, scribit, *in d. l. cum ei.* propriè accipi. Nam qui tantum erogat, quantum accepit, capere quid non videtur Paulo, *l. civitatib.* 122. *in fin. de leg.* 1. καταχρηστικῶς etiam accipitur apud Pomponium, *l.* 1. §. 1. *de fidejuss. tutor.* ubi Accurs. interpretatur, accipit vel aufert: cujus interpretationem probat Alciatus *d. l. aliud.* ibi forte legi potest, rapit; nam IC. statim subjicit, Non equidem crimine caret. Prat.

CAPERE est ita accipere, ot accipiens statim dominus aut quasi fiat, vel certè, ita, ut ne res ipsi invito avocari possit. Gœdd. *ad pr. l.* 71. *n.* 3. *de verb. sign.*

CAPERE etiam accipitur pro capi facere; & jubere, *in l. cum episcopus de offic. ord. lib.* 6. & ita explicat ibi Io. And. Nam, ut idem ait, Episcopus ipse non debet aliquem tenere, aut prehendere. Sunt qui dicant capere, poni, pro sua auctoritate propria capere: quorum sententiam probat Alc. *ad d. l. aliud.* Prat.

CAPERE planè videtur quis, quamvis alii acquirat. *l. cepisse* 140. *de verb. sign.* Sic

CAPERE ex testamento, vel capere legatum, hæreditatem, fideicommissum, est sibi acquirere. *l.* 23. §. *fi. de adil. edict. l. ult. de leg.* 1. *l. in* fraus-

fraudem. 10. *de his, quæ ut indign. l. in tempus* 62. *de hered. inst. l.* 11. *ff. de vulgar. l. si Titio.* 7. *de leg.* 2. Briss.

Capere ex testamento nihil videtur, qui tantum erogat, quantum accepit. *l.* 122. *in fin. de leg.* 1. Briss.

Capere ex testamento non posse apud Ulp. *d. l. cum autem.* 23. *§. fin. ff. de ædil. edict.* is dicitur, cui testamenti factio passiva (ut Dd. loquuntur) non est, & cui aliquid relinqui non potest ut sibi quærat. Eodem sensu accipitur *d. l. fi. de leg.* 1. *& d. l. in fraudem* 10. *ff. de iis quæ ut indign. & d. l. in tempus. ff. de hered. inst. & d. l. si Titio ff. de leg.* 2. Capere id est, capacem & habilem esse ad quærendum. *l. si is qui* 11. *ff. de vulg. qui non militabas. §. fin. de hered. inst. l.* 3. *ff. de jur. fisc.* Prat.

Capere etiam usu acquirere ac suum facere significat, *l.* 48. *§.* 1. *ff. de adqu. rer. dom. l.* 21. *l.* 23. *ff. de usucap. l.* 2. *§. cum Stichum ff. pro empto. l.* 12. *ff. de dam. infect.* Ita dominium capere *in l.* 15. *§. Iulianus.* Et in suum dominium capere, *l.* 5. *ff. eod. tit.* Ita tempore capere, & possessione capere, IC. dicunt, *l.* 10. *§.* 1. *l.* 13. *§.* 1. *ff. de usuc. l.* 3. *in fi. ff. de adqu. poss.* Hinc dominii capio *in l.* 18. *ff. de dam. infect.* & usucapio, id est, dominii acquisitio per usum seu possessionem. Et mortis causa capio, quo nomine ea liberalitas, quæ morte alicujus obvenit, nec proprium nomen habet, significatur, *tit. de mort. caus. donat. & capio.* Quidquid enim propter mortem alicujus capitur, mortis causa capi dicitur, exceptis his capiendi figuris, quæ proprio nomine appellantur. *l.* 8. *l.* 18. *& l.* 21. *& l.* 31. *de mortis caus. don. l.* 54. *de cond. & idem.* usucapere ergo nihil est aliud, quàm usu adquirere, & usu suum facere. *l.* 82. *§.* 1. *ff. de leg. lib.* 1. Dicitur & pignoris capio, sed alio atque usucapio sensu. *l.* 15. *§. super ff. de re jud. l.* 1. 2. *C. de exec. rei jud. l.* 11. *C. de pign. & hypothec. l. ult. de distrah. pign. in C. Th.* Briss. Capere simpliciter pro usucapere. Gœdd. *ad princ. l.* 71. *n.* 6. *de verb. sig. ex aliquot ll. ff.*

Capere solidum non posse dicuntur, qui totius quæ relinquitur hæreditatis inhabiles sunt ac incapaces, *l.* 72. *& l.* 78. *ff. de hered. inst. l.* 6. *ff. de vulg. & pup.* Briss. Prat.

Capere ad certum modum dixit C. Scævola *in l. qui testamentum.* 27. *de probat.* Briss.

Capere verbum, ad effectum adquisitionis, magis refertur, quàm accipere. Nam plerunque accepisse dicitur, qui tamen adhuc non acquisivit. *l. naturalis §.* 1. *de præsc. verb.* Quamvis etiam capere dicimus eum qui rapit vel simpliciter aufert, *l.* 1. *de fidejuss. tutor.* Spieg.

Capere extero jure, *vide l. à patre.* 10. *C. de collat.*

Capere testimonia, *l.* 19. *ante fin. C. de testib.*

Capere ex testamento hæreditatem, legatum, libertatem, solidum, pignus, fructus, fideicommissum, dolum, conditionem, honorem, dignitatem, dominium, possessionem, aquam, intellectum, &c. Briss. *ex ff. & C. & Nov.*

Caperlata possessio, cujusdam fundi possessionis nomen esse, Accursius interpretatur, *in l. Aurelio* 20. *in pr. de lib. le.* quod & A. August. *lib.* 3. *emend. c.* 7. probat. adde Cujac. 7. *observ.* 16. Ale. *lib.* 6. *cap.* 23. *parerg.* cum prolatis reposuit (Prolatorum autem nomine intelligit res, quas paterfam. ex urbe rus advehit) alii caprelatum, alii capellatum. Sed Accurs. lectio est verissima. Prat. adde Gothofr. *ad d. l. Aurelio.* 20. *in princ.*

Capessere honorem. *l.* 1. *C. si servu. vel liber ad dign. aspir. lib.* 11. pro ire ad capiendum, vel aspirare ad honorem, Plautus dixit *in Bacchid.* & alibi sæpe Virgil. pro perferre accipit. Plautus pro immittere, & recipere. Prat.

Capessendi conditio sit omnibus æqua, quod quisque meretur, ait *l.* 1. *C. de infirmand. pæn. Cœlibat.*

Capi interdum significat fraudari & decipi. *l.* 21. *ff. ex quib. caus. major. l.* 3. *§. ergo. l.* 12. *§. ex facto & §. sciendum ff. de minorib.* Inde verba illa edicti Prætorii. at si quis dolo malo captus fraudatusque est, *l.* 36. *ff. de pecul. l.* 1. *§. filium fam. ff. depos.* Cic. 3. *offic.* Nam quanti verba illa, utinam propter te pidemus toam captos fraudatusve sim. Non capitur, qui jus publicum sequitur, *l.* 116. *§.* 1. *ff. de divers. reg. jur.* Non capitur minor emendo rem sibi pene necessariam licet mortalem *l.* 11. *§. sciendum. ff. de minor.* Inde captio, pro fraudatione, deceptione damno, & fallacia accipitur. *l.* 1. *ff. de in integ. rest. l.* 44. *ff. ad l. Aqu. l.* 1. *de minor. l. pen. in ff de vacat. mu. l.* 3. *ff. de coll. bon. l.* 22. *§. sicut ff. mand. l.* 14. *in fin. ff. de probat. l.* 200. *ff. de divers. reg. jur. l.* 66. *§.* 1. *ff. ad Trebell.* Et captiosum, fallax atque damnosum, *l.* 41. *ff. de usucap. l.* 14. *§. aliquando, ff. quod met. caus.* unde captiosa & lucrosa contrariè referuntur, in *l.* 6 *§. si quid cum pupillo ff. quæ in fraud. cred.* Briss. Captiosa liberalitas: captiosum pactũ, *in ff.* vide *Captio, captiosa.*

Capi dicuntur virgines Vestales, Flamines, Diales, Pontifices, Augures, cum in Sacerdotium legebantur. Ulp. *Inst. tit.* 10. Ambros. *lib.* 5. *epist.* Vix septem Vestales capiuntur puellæ. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia Pontificis manu prehensa ab eo parente, in cujus potestate est, veluti bello capta abducitur, Gell. *lib.* 1. *c.* 12. Hotoman.

Capi quoque dicebatur arbiter, qui à litigatoribus sumebatur. Plautus *Truculento*: Ibo domum ego: tecum bellator arbitrum æquum ceperim. Terent. *Heaut.* Vicini nostri ambigunt de finibus. Me cepere arbitrum. Briss. Generum, arbitrum, capere, id est, eligere. Arbiter, judex captus, id est, sumptus. Briss.

Cepisse non videtur, qui per exceptionem à petitione removetur. *l.* 13. *ff. de divers. reg. jur.* In edicto de calumniatoribus & aliàs quoque pecuniam cepisse videtur, qui obligatione liberatus est, *l.* 2. *ff. de calumniatorib.* Quo referenda est *l.* 114. *ff. de divers. reg. jur.* ut ex inscriptione apparet. Eodem modo Paulus *in l.* 22. *§. ult. ff. ad l. Falc.* eum cui liberatio legata est, quamvis solvendo non esset, capere videri ait, eo quod liberetur. Quin etiam, si donaturus mihi mortis causa debitorem suum creditori meo delegaverit, tantam pecuniam capere videbor, quanta à creditore fuero liberatus, *l.* 18. *§.* 1. *ff. de donat. caus. mort.* Brisson.

Capere feras pisces, volucres, id est, prehendere Animalia cœlo, terra, mari capta. Unde captus piscium, avium; nempe captarum. Briss. *ex ff.*

Capi ab hostibus *l.* 11. *ff. unde legit.* Et à piratis *l.* 19. *§. à piratis. ff. de capt.*

Capi ex hostibus dicuntur, quæ eripiuntur hostibus. Brisson. Capta ab hostibus loca, id est, erepta, occupata. Captus luminibus, i. e. orbatus, privatus. Mente captus, qui mentis compos non est. Capere pignus: ita res pignori capiuntur. Capere fructus & alimẽta ex prædiis, id est, percipere. Sic captos fructus, id est perceptos, *l.* 2. *& 4. de usur.* capere conditiones, i.e. recipere, admittere. Ita hoc capit illam interpretationẽ: nõ capit restitutionẽ, id est, admittit.

Ca-

Capit dolum, qui capax est doli. Captu carere, id est, intellectu, capere dignitatem honoris, id est, sustinere, Capit aestimari, dici, intelligi, id est, contingit. Briss. ex ll. ff. & C.

CAPERE, species est; accipere, genus. Quomodocunque aliquid nobis datum, traditumve sit, seu custodiae tantum causa, vel ut conductum habeamus, aut detineamus, accepisse dicitur: capere verò sic, ut mox domini, vel quasi domini fiamus. Goedd. d. loc.

CAPIENDI jus in l. 27. ff. de probat. l. 3. ff. de jur. fisc. l. 12. §. item divi fratres, ff. eod. & apud Iuvenal. sat. 1. Si capiendi jus nullum uxori, id est, testamento consequendi. Non capienti reddere, id est, ei qui jus capiendi non habet. l. 42. de jur. fis. Briss.

CAPILLI Indici, vid. l. interdum 16. §. species. 7. in fin. ff. de publican.

CAPILLOS demere, Moris erat servis, simulatque manumissi essent, capillos demere, & capiti calvo pileum imponere, &c. Gothof. ad l. unic. §. 5. in pr. ibi: pilrati antecedunt. C. de Latin. libert. toll.

CAPIO est acquisitio cum eo scilicet effectu, ut capione fias dominus rei, nec eam captam restituere tenearis. Vult. commen. Inst. de usucapi n. 3.

CAPIO, pro captio, saepe dicitur, ut in rubr. ff. de mort. caus. donat. & captionibus. Hal. legit captionibus. Sic dominii capio longa possessione capio, & capio simpliciter; quae singula idem sunt quod usucapio. Sic pignoris capio, Gell. lib. 7. cap. 10. Hotoman. Brisson. ex ff.

CAPIO mortis est, quicquid mortis alicujus occasione percipitur l. 8. 12. 18. l. 21. l. 30. ff. de mort. caus. donat. Capio mortis causa est acquisitio, & differt à mortis causa donatione. Gothof. ad rub. ff. de mort. caus. donat. & capt.

CAPITA, personae. Ulp. in l. 195. ff. de verb. sign. Et cum paterfam. moritur, quotquot ei capita subjecta fuerint, singulas familias incipiunt habere. Hotom. vide infrà caput.

CAPITA officii, in l. 2. C. de proxim. sac. scrin. lib. 12. Sic appellabantur primates officii, & qui in officio primos gradus tenebant. Quemadmodum in ordine castrensi milites quidam capita scholarum vocabantur, ut ex Ammia. Marcellino lib. 25. liquet. Et Vegetius etiam denis militibus praepositos, caput contubernii vocatos scribit lib. 2. c. 8. & c. 13. Brisson.

CAPITA etiam, gregis, armenti, pecorum, boum, caprarum; pro singulis corporibus, l. 1. §. ult. l. 2. l. 3. ff. de rei vendic. l. 76. & l. 77. de usufr. l. 13. ff. de pign. l. 10. §. si servi. de jur. dot. Brisson.

CAPITA deminuta, capiuntur pro capitatione, pro tributo videlicet, quod pro singulis capitib. exigebatur. Pacatus in panegyr. Quid memorem capita deminuta, & vitam aere taxatam? Alc. in l. unic. C. de colon. Thracensib. Prat. vid. capitatio.

CAPITA nundinatitia appellat Tertul. in lib. de velandis virginib. petulantiam, impudentiam ostentatitiae virginitatis. Utinam talibus carerent urbes pleraeque, ubi πολλαὶ ἐωτὰς ἀφθαλμοῖς se prostituunt, ut ait Aristophan. in nubibus. Prat.

CAPITA pro foeno, paleis, & jumentorum pabulis poni solebant, l. quae Graeca est. C. de annon. & tribut. lib. 10. & in tit. de annon. & capit. & alibi saepe. Ubi annonae sunt ea, quae Rectoribus pro victu suo: Capita verò ea, quae iisdem pro pabulo jumentorum praestabantur. ἀννῶναι ἢ κάπιτα. in N. Iustin. 8. 24. 25. & edict. 23. vid. infrà, Capituli functionem. Marcell. lib. 22. Pabula, inquit, jumentorum, quae vulgo dicitant capita. Cassiod. lib. 7. epist. var. Ad equos capitum definitum. Capita autem in d. tit. cum efferrur, quidam mendosum existimant & capitibus, alii verò capitatione reponunt; nec animadvertunt ea forma dictum, quae significatu, quarta nominum declinatione, & Scribatu l. 1. de muner. & honor. tametsi capitibus sustineri potest. Prat. Briss. ult. edit.

IN CAPITA dividere, id est, in utiles, & ut Iustinianus Nov. 18. interpretatur, κατὰ τὸ ἀριθμὸν ἀνδρῶν, virium, pro enumero singulorum; sic videlicet, ut aequales partes quisque ferat, & tot fiant partes, quot personae sunt. §. pen. Inst. tit. de hered. quae ab intestat. §. hoc etiam, Inst. legit. agnat. success. l. 2. §. 1. ff. de suis & legit. Seu ut Ulp. tit. 27. reg. Adgnatorum haereditates dividuntur in capita: veluti sit fratris filius, & alterius fratris duo pluresve liberi: quotquot sunt ab utraque parte personae tot fiunt portiones, ut singuli singulas capiant. Cui opponitur in stirpes dividere, l. pen. C. de legit. haered. & apud Gajum lib. 2. Instit. tit. 8. & Paul. lib. 3. sent. tit. 2. pro stirpibus, non pro utilibus portionibus, ut in l. 2. C. de suis & legit. Briss.

CAPITA etiam erant ipsi ordines succedendi. Sic primum caput erat unde liberi: secundum unde agnati: tertium, unde cognati, &c. Bald. in tit. de legit. agnator. success.

CAPITAL à capite ducitur, ut ait Varro lib. 4. de ling. Lat. estque secundum ipsum, texta fasciola, qua capitulum in capite colligarent, quod Sacerdotulae in capite etiam nunc solent habere. At Festus lib. 3. linteum fuisse quoddam, quo in sacrificiis uterentur, tradit.

CAPITAL alia significatione facinus capitale, & capitis poena luendum significat, autore Fest. Sic Capital admittere, l. 6. §. si quis, & §. qui sit. ff. de re mil. Plaut. in Menaech. Nunquam aedepol fugiet, tametsi capital fecerit. & in Mercatore. Mulier alienata est abs te. Ch. Eutyche capital facis. Eu. Qui? Ch. quia aequalem & sodalem civem liberum enecas. Eu. Ne dii sirint. Ch. demisisti gladium in gulam, jam cad.m. Quibus addi poterit illud Lucilii apud Non. Facite deridemur, scimus capital esse irasciet. Eadem forma puto veteres dixisse, virginal, foeminal, puteal, & sic deinceps. Sic enim alibi scribit Pruden. Intactum ab omni crimine virginal. Et Apulejus in apolog. 1. Sic enim, inquit, foemina nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit. Et idcirco iis assentiri nequeo, qui pro capitale dictum per apocopen Capital existimant. Ravard. lib. var. 3. c. 19. Sic Arrius in l. 6. §. 4. ff. de re milit. Si quis commilitonem vulneravit, si quidem lapide, militia rejicitur, si gladio, capital admittit. Callistrat. l. ult. ff. de term. mot. Alia quoque leg. Agr. quam divus Nerva tulit, cavetur, ut si servus servave insciente domino dolo malo fecerit, ei capital (id est, capitale) esset. Cic. de leg. lib. 2. Quique non paruerit capital esto. Hotoman.

CAPITALE crimen Bart. in l. 2. de publ. jud. interprete, dicitur, sive sit mors naturalis, sive civilis. Quaerit deinde, utrum in dubio crimen capitale sit, si pro crimine duae imponantur poenae alternativae? Respondet capitale. Prat. Capitali crimine damnari, postulari. Capitalium criminum, maleficiorum, rei, Capitalis judicii rei. Briss. ex ll. ff. & C.

CAPITALE periculum, leg. 1. §. hoc etiam &

7. *C. de offic. Præfect. Prætor. Afr.* Briff.

Capitale supplicium. *l.* 4. *C. quæ res venir. non possunt.*

Capitalem diem dicere reo. Schard.

Capitales homines dicimus quoque flagitiosos & facinorosos, se qui in necem ac perniciem bonorum graviter incumbunt: vel qui facinora capite vindicanda admiserunt, *l.* 2. *de publi. e. jud.* quique ob admissa delicta mortis pœna digni sunt. Cicero *Philipp.* 5. Idem *in C. Verrem. act.* 4. hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam his qui ab isto aliquid mercabantur, fœnori dabat. Hinc & capitale odium, qood caput & vitam alterius petit. Sic capitalis morbus & capitale vitium. Quod Lauren. Valla *lib.* 4. eleganter adnotavit. Spieg. Prat.

Capitales inimicitiæ sunt, cum quis odio capitali ab aliquo diffidet. *l.* 13. *ff. de procuratorib.* §. *inimicitiæ. Instit. excus. tut.* Brisson. Moris autem erat apud Romanos, ut siquæ graves inter eos inciderent simultates, amicitias solenni modo renunciarent, & inimicitias testibus præsentibus profiterentur. Quæ inimicitiæ sic denunciatæ capitales dicebantur, eo quod sanguinem spirarent ex professo, juxta Arnobii illud *adversus gentes*, *lib.* 1. Assumerent ex corporibus causas, quibus feræ fierent: & immanes simultates atque inimicitias gererent. De hoc more loculenter Rævardus *lib.* 5. *variorum cap.* 15. Quæ verò sint capitales inimicitiæ censendæ judicis discretioni relinquitur. Sunt enim aliqui casus expressi à legibus & à Doctoribus communi consensu comprobati. At erunt quamplurimi, in quibus pro conditione personarum, locorum, & facti æstimabit æquus judex capitales, vel non. Aldobrand. §. *item si propterea de excus. tut.*

Capitales minæ *l.* 7. *C. de his, quæ ut ind.* Brisson.

Capitales Triumviri Romæ erant, ad quos capitalium causarum animadversio spectabat carcerisque custodia: ut cum animadverti oporteret, interventu eorum fieret; autor Pomp. *in l.* 2. *§. deinde cum esset. de orig. jur.* Quæ verò ratio fuerit olim in facinorosos animadvertendi, Bud. refert in prior. adnot.

Capitalia judicia ea dicuntur, ex quibus pœna mors aut exilium est, hoc est, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas caput de civitate eximitur, ita definit Paulus *in l.* 2. *de public. jud.* De iisdem loquitur Ulpian. *l. servum.* 33. §. *public. de Proc.* Non capitalia autem sunt, in quibus aut in corpus aliqua coercitio, aut pœna pecuniaria, pœna est, *d. l.* 2. Prat. Brisson.

Capitalis accusatio, *l.* 1. §. *incidit.* Ad SC. Turpill. Briss. Rei capitalis accusare, rerum capitalium condemnari. Brisson. ex Ciceron. *& ff.*

Capitalis adversarius & hostis est, qui vel mortem, vel existimationem alterius petit. Aldobrand. *& item si propter. de excusat. tut.*

Capitalis animadversio, *l.* 5. *C. de jurisdict. l.* 1. *C. de crimin. pecul.* Brisson.

Capitalis causa *l.* 6. §. 3. *C. de apell. l.* 2. §. 1. *ff. de jure fisc. l.* 13. *ff. de statu hominum.* Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 5. Brisson.

Capitalis pœna quæ sit, disces ex Callistrato pœnarum capitalium gradus distribuente, *l. capitalium, ff. de pœn.* Primus est, mors, cui variè addicuntur rei, *d. leg. capitalium*, secundus metalli coercitio: tertius deportatio, *d. l. capitalium*: Vide Alber. Rosa. & Felin. *in cap. qualiter & quando lo.* 2. *extr. de accus.* Prat.

Capitalis pœna appellatur, ait Briss. per quam à civitate caput eximitur vel morte, vel deportatione. Capitalis enim pœna est, quæ mortem vel amissionem civitatis continet, *l.* 103. *de verb. sign.* Capitalia judicia, ex quibus pœna mors, aut exilium est, h. e. aquæ & ignis interdictio. Et sic in edicto Prætoris, quo rei capitalis damnatis bonorum possessio denegatur. Rei capitalis damnatus, Africano interprete, intelligitur is, cui pœna mors vel aquæ & ignis interdictio sit, vel, ut Ulp. ait, ex qua causa damnato vel mors vel etiam exilium, aut civitatis amissio, vel servitus contingit, *leg.* 13. *D. de bon. poss. l.* 2. *ff. de pœn. sic & in* l. 4. *ff. si quis cautio.* & in ea parte edicti, à qua bonorum possessione liberti patronus repellitur, qui eum capitis accusaverit. Capitis accusasse existimaturis, qui tali judicio appetit, cujus pœna aut ultimum supplicium habet, aut exilium, quod sit vice deportationis, ubi civitas amittitur. *leg.* 14. §. *iis demum. Dig. de bon. liber. l.* 10. *ff. de jur. patro.* Et ita *in l.* 13. §. *pen. de fideicom. libert. l.* 10. *§. si liberta, ff. de in jus voc. l.* 5. §. *si quis à liberti, ff. de lib. adgn. & l.* 22. *de his quæ ut indign. l. ult. ff. de bon. lib.* hæc verba interpretanda sunt. Capitis ergo pœna est bestiis objici, vel alias similes pœnas pati, vel animadverti. *l.* 11. *§. ult. ff. de pœn.* Capitalem quoque fraudem admisisse in edicto Ædilium Curulium accipimus eum, qui tale aliquid admiserit, propter quod capite puniendus sit, *l.* 1. *& l.* 23. §. *excipitur. ff. de ædil. edict.* Eodemque modo capitalem sententiam *in l.* 22. *§.* 1. *ff. de leg. lib.* 3. interpretor. *& l.* 16. *C. de pœn.* Et ita judicia capitis & famæ Cic. *lib.* 9. *Epist. ad Frat.* separantur. Latinè tamen loquentibus omnis causa existimationis capitalis dicitur, *l.* 103. *ff. de verb. sign.* ut ex oration. Cicer. *pro Quintio* apparet. Et ita capitali crimine damnatum accipere possumus *in l.* 1. §. *removet, ff. de postul.* qui eo crimine damnatus sit, cujus pœna existimationem minuit. Briss. & Corrasius Miscell. *lib.* 3. *c.* 17. *nu.* 13. Conf. omnino Gœddæ. *ad l.* 103. *n.* 4. *de verb. sign.*

Capitalis quæstio *l.* 6. *C. de quæst.*

Capitalis fraus *l.* 1. §. *in causa, ff. de quæst. l.* 23. §. *excipitur. ff. de Ædil. edict.*

Capitalis sententia *l.* 22. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 16. *Cod. de pœnis.* Briss.

Capitales actiones, *leg.* 5. *si ex noxal.* Brisson. *vid. infr. Capite, Capitis, Caput.*

Capitaneus adquirere solet ex spoliis hostium, vel in ipsa bellorum occupatione, *l.* 36. §. 1. *C. de donationibus.*

Capitatio, tributum quod in singula venalium quadrupedum capita pendebatur. *l. sacros.* 8. *C. de sacros. eccles. l. quisquis* 15. *C. de episc. & cler.* Hot. vide infrà *Capitis tributum*, & supr. *Capita deminuta. Capitis census, Capitatio* nuncupatur. Briss.

Capitatio (ait Briss.) est species tributi; cujus meminere *l. ult.* §. *pen. ff. de muner. & honor. l.* 8. *C. de sacros. eccl. l.* 11. *& l.* 16. *C. de episc. & cler. l. ult. de annon. & tribut. lib.* 10. *C. l.* 2. *immunit. conced. in C. Theo. leg.* 1. *de colon. fugitiv. eod.* Hoc autem verbum dupliciter accipi animadverti. Interdum enim capitis tributum significat, *ut in l. unic. de capitation. civ. lib.* 11. *C. l. unde colon. Thraecensib. l.* 1. *ne rusticani ad ullum obseq. eo. lib.* Quo etiam sensu capita pro tributo capitum dicta invenio in Panegyrico Flaviensium Constantino Imp. dicto, in quo ita est: Septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum. Sequitur paulo post: Certè & tum li-

beri

liberi parentes suos cariores habent, & mariti conjuges non gravare tuentur; & parentes adulterorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. Quæ verba perspicuè probant, collatum pro singulis personarum Capitibus id tributum fuisse, de cujus remissione Constantino gratias agunt. Quanquam si quis jugorum vel capitum relevationem illic intelligi magis probet, non valde refragabor; eodem enim sensu capita relevata Imp. dicunt *in l. 6. de collat. donat. in c. Theo.* in qua illam, de qua egimus capitationem, humanam vocant. Briss.

CAPITATIO alia humana est, alia animalium *l. ult. C. de conlat. donat. in C. Theod.* Illam capitationem sola rusticana plebs extra muros posita pensitabat, *l. 1. C. ut rusticani ad nu. absq. lib. 11.* plebs verò urbana minime in censib. pro capitatione sua conveniebatur, sed ab ea immunis habebatur *l. 1. C. de capitation. civ. eximen. lib. 11.* Et hæc rusticanorum capitatione, cum ante per singulos viros, per binas verò mulieres capitis norma censeretur, Impp. voluerunt, ut binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis, unius pendendi capitis munus, injungeretur. *l. 10. C. de agric. & cens.* Hinc capitatio plebeja. *l. 16. de cnr. l. 2. C. de Protostasia.* capitatio prædii. *l. 9. C. de act. empt.* Capitationis onus & sarcina. *l. 33. de Episc. Ecclesiæ & cler.* Brisson.

CAPITATIO annonariam pro mensura agrorum functionem indictamque possessionibus pro jugorum & capitum, quibus coluntur, & arantur, numero collationem designat. *leg. 9. C. de act. empt. leg. 1. de impon. lucrat. descriptio. in C. Thea. l. 4. de indulg. debit. in eod. C. leg. ult. sine censu, vel reliqui. eod. l. 15. de annon. & tribut. in eod. C. l. ult. de patrocin.* Vicor. eod. Salvianus Massil. *lib. 5. de præsente Dei judic.* Ut cum possessio ab his abscesserit, Capitatio non discedat: Hujus verò appellationis ratio ea mihi reddi posse videtur, quod jumenta Capita vocarentur, apud Ammian. Marcellin. quorum jugo uno quantum arari terræ poterat, id sub jugationis appellatione in descriptionem veniebat, tributariæque functioni subjiciebatur. Inde Capita & Juga, Capitationem & jugationem in eadem oratione, tanquam parem vim habeant, poni videas, *l. 9. de agric. & censit. lib. 10. C. l. 6. de extraord. muner. in C. Theod. lib. 11. de exaction. l. 6. de conlation. don. l. 1. & 2. de protostas. in eod. C.* sæpius tamen sub disjunctione sociantur Juga aut capita. Jugorum seu capitum. Imo dicitur & junctim jugorum capitatio *in l. 1. de immun. concess. in C. Th. & ζυγοκέφαλον* à Justin. *Nov. 17.* ἀναγκαίως quod Julianus Patricius vertit jugera, vel, ut alii legunt, juga. Eam certe collationem pro numero jugorum, vel capitum, quæ quisque possidebat, factam dilucide ostendit *l. ult. C. de immun. nem. conce. lib. 10.* Briss.

CAPITATIO personalis erat, & capiti sive personæ magis, quam rebus aut facultatibus imponebatur, & ab iis etiam, qui nullum censum haberent, nulla prædia possiderent, exigebantur: sicut olim Romæ capite censi fuerant. Prat.

CAPITATIO, major minorve, *l. 9. C. de act. empt.* Pro Capitationibus in rub. *C. de annon. & cap.* Hal. legit. Capitu.

CAPITA deminutus dicitur, qui civitate motus est, & ex alia familia in aliam adoptatus: & qui liber alteri mancipio datus est: & qui in hostium potestatem venit: & cui aqua & igni interdictum est. Festus *lib. 4.* Hot. Briss.

CAPITE minutus dicitur, qui vel libertatis vel civitatis vel familiæ jure privatus est, *l. 1. de cap. min.*

CAPUT ergo statum significat. Briss. Et hinc Capita minui dicuntur, qui statum mutant, non qui honorem aut dignitatem. §. *Quibus autem. Instit. de cap. dimin.* Proinde servus cum manumittitur, capite non minuitur, quia servus nullum jus statumque habet. *l. 3. §. ult. cum l. seq. ff. de capit. minut.* Briss. De Capite deminutis edicti formulam vide *in l. 2. §. 1. ff. de cap. diminut.*

CAPITA & fortunis cavere est, quod vulgus forensium obligare se, sua bona, & corpus, dicit. Brechæ. *in l. licet, de verb. signif.*

PRO CAPITE dare servus dicitur, quum pro libertate dat, *l. 5. §. ult. ff. de pecul. 10. ff. pro empto.* conjuncta *l. 4. §. de illo ff. de usucap.* vel ut alias dicitur ob pactionem, & in pactionem, libert. *l. 9. ff. pro empto.* Sic Plautus compluries loquitur, ut in *Persa, act. 1. scen. 1.* Ut des mihi nummos sexcentos, quos pro capite pendam. Idem *Pseudolo act. 1. scen. 2.* Tu autem qui pro capite argentum mihi jamjamque sæpe numeras: Eaque pacisci modo scis: sed quæ pacta es, non scis solvere. Idem *Pænulo act. 3. sen. 1.* Cum argentum pro capite debemus, nostrum dedimus, non tuum, liberos nos esse oportet. Et in *Rudente act. 3. scen. 2.* Doctè atque astutè ego illi pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber, ac me emittat manu. Seneca *Epist. lib. 1. tit. 11.* Eripe te hac servitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exuere conantur: peculium suum, quod comparaverant capite fraudato, pro capite numerant. Briss. Ergo pro capite datur, quod domino datur, ut servum manumittat. Servus ancillam, quam subripuerat, dat domino pro capite suo, id est, pro libertate sua, *l. 10. pro empto.* Sed & pro capite datur, quod nutrici ad educendum, vel ad servos à prædonibus redimendos datur, *leg. 28. §. 1. de don. int. vir. Cic. 3. offic.* Si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris. Senec. *2. de benefic.* Pecuniam pro capite dependam, id est, pro redemptionis precio. Sic. & Tertul. *in l. de fuga in persecut.* Sanguine empti, sanguine numerati, nullum nummum pro capite debemus, quia caput nostrum Christus est. Briss.

CAPITIA *in l. 27. ff. de aur. & argent. legat.* muliebria ornamenta. Nonius Marcellus, Capitia, ait, capitum tegmina: Nonium Isid. *lib. 19. Etymol. c. 30.* sequitur Briss. *in ult. edit.* Lexic. negat esse capitis ornamenta. Varro enim *4. ling. Lat.* Capitium, ait ab eo quod capit, seu indutu comprehendit pectus, (vid. infrà Capitium.) Varro de vita populi Romani: Nec ad orbitam matrumsam. instituti, quod eæ pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant. Hæc & capitula appellari ibidem traditur.

CAPITIS minutio triplex est. Aut enim est maxima aut media, aut minima. Maxima, que & summa & extrema est, quæ status omnes, puta & libertatem, & civitatem, & familiam adimit. Media est, quæ duos tantum postremos, civitatem puta & familiam, non autem libertatem adimit. Minima, quæ familiæ jus tantum, non autem libertatem nec civitatem adimit *l. fi. ff. de cap. minut.* Toto tit. Inst. eod. Hot. Jureconsulti autem magna capitis deminutione plerumque

etiam

etiam mediam comprehendunt, *l. 1. §. si filius, ff. de suis & legit. l. 1. §. capitis, ff. ad Tertull. l. 11. de usufr. legat.* Itaque & Boethio Depertaio maxima capitis deminutio est, *l. 5. ff. de extraor. cogn.* quæ aliis media est §. *minor. sive media. Institut. de cap diminut.* Quin etiam Ulpianus *in d. l. 1. §. si filius*, duas tantum capitis minutiones ponit, magnam scilicet & minorem Briss.

Capitis accusationem Cujac. in tractatu quinto ad Africanum post princ. definit, esse eam, cujus pœna est mors, vel magna capitis deminutio, *l. eum patronum. de jur. patron.* Hoto. plura vide suprà in Capitalis pœna Conf. omnino Goeddæ. *ad l. 103. nu. 1. 2. de verb. sign.*

* Capitis accusare: capitis crimine damnari; & capite damnari, luere, plecti, puniri. Capitis pœna affici, plecti, vindicari. Capitis reus, postulatus, punitus, reus factus. Capitis accusatio, judicium, periculum Briss. ex Cicero. *ff. & C.*

Capitis tributum quod in singulas personas confertur, *l. 3. & ult. de censib. l. 10. C. de agric.* Aliqui censum capitum vocant. Et hic. Census solo Capitum nomine interdum etiam designatur. Ita trium capitum remedium seu revelatio, apud Sidoni. Appollinar. Brisson. vid. suprà *Capitatio.*

Capitium de quo Ulpia. meminit *in l. vestis §. muliebria. ff. de aur. & arg. leg.* est tegmen capitis, à capite nominatum; vel secundum aliquos à capio, quod capiat, id est, comprehendat pectus, vid. suprà Capitia. Varro *de vita patr.* Tunicas; nec capitia, nec strophia. Hotoman.

Capitolium ex eo dictum ait. D. Halycarnassæus, quod caput illic inventum est, ideoque caput Italiæ est. Ibi varia fuisse auditoria constituta docentium constat. *l. unic. C. de stud. liber. urb. Rom. lib. 11.* Templum erat Jovis in clivo Tarpeio ascensu (ut puta) difficile. Hinc conditiones conceptæ quæ in faciendo consistunt, vel non faciendo, *l. si jam. 11. & l. Mariana 7. ff. de conditione & demonstratione.* Antea tempore legum Decemviralium Ara Tarpeia adpellabatur ait l. Qui Falsum Testimonium Dixerit Saxo Tarpeio Dejicitor. Quod pœnæ genus jure optimo abrogatum est, imo & vetitum *l. si diutino. §. fin. de pœn.* Prat.

Capitolii etiam fit mentio *in l. 6. pr. ff. de hæred. instit. & l. 12. §. 6. in prin. C. de ædific. privat.*

Capito, verbum qui accipi debeat in rubric. *C. de annat. & capitul. & l. 1. ff. eodem tit.* quam lectionem mendosam quidam autumant, & capitibus, alii capitatione reponant, non animadvertentes, Capitu, eadem ratione qua significatu quarta nominum declinatione, & scribatu. *l. 1. ff. de muneribus & honoribus*, efferri. Non tamen nego, quin & capitibus legi possit, & significat jumentorum pabula, ut suprà docui in verbo, capita. Prat. dubitat.

Capitulariam & Temonariam functionem conjungunt Impp. *in l. 14. C. Th. de extraord. mun.* ut & capituli & temonis necessitatem, *l. 13. C. Justin. eod. tit.* in quâ tamen passim capitalis atque temonis necessitatem perperam scribitur. Brisson. Capitulum & Capitularium, pro temonaria functione, quæ in sordidis muneribus ponitur. Briss.

Capitularii, capitum hexactores, Symmacho. 12. *Epist.* qui & Cepalæotæ dici cœpti sunt, *l. fin. C. Th. de patroc. vicor. qui & liturgi, d. l. fin. & de Capitulariis l. 2. Cod. de privil. cor. qui in sac. palat. milit.* Prat. sunt & Capitularii seu & Capitulares Magistratus publici, qui in civitate capitulata leges statuunt, aut emendant, & de capitalibus causis cum judice regio pari jure quærunt. *l. Neratius. ff. de verb. & rei. signific.* Brechæus. vid. inf. *Capituli functionem.*

Capitulares libri statutorum capitula eorum continentes *gl. in auth. cassa. C. de sacros. Eccles.*

* Capitulatio Cæsarea *die keyserliche obligation, keyserliche Wahl articul oder geding, Wahl-capitulation* Capitulation est Lex fundamentalis, qua per modum conventionis Imperium in Rege Romanorum & Imperatorem designatum, à Collegio Electorali certis conditionibus transfertur: *Capitul. Carol. V. pr.* ibi. *geding. und pact Weise vereiniget, vertragen, angenommen und zugesagt.* Sive est Regula potestati Cæsareæ & administrationis Imperii, electo Regi Romanorum ab Electoribus præscripta, & ab eodem mediante juramento recepta. Jus capitulandi, ut vocant, seu Capitulationem præscribendi, est Electoralis Collegii proprium, in Instrumento tamen Pacis Germaniæ *artic. 8. §. Gaudeant.* cautum legitur: in Comitiis de Electione Romanorum Regum, ac certâ constântique Cæsareâ Capitulatione concipiendi ex communi Statuum consensu agi ac statui debere. Actum quidem in nuperrimis Comitiis Ratisbon, per aliquot annos de hoc puncto, ac monita varia à Principibus ac Statibus in medium prolatis quo successu, dies futurus docebit.

Capitulatione Majestas Imperatoris non quidem tolli, sed ejus imperium quadantenus minui, ac coarctari videtur, quatenus scilicet ea conventio aliquam Majestatis partem impingit.

Capitulatio Cæsarea non tantum est vinculum juris naturæ, sed & juris civilis, ac obligatur eâ Imperator non tantum de honestate, sed etiam de necessitate, undè solemnis clausula Capitulationis. *solches alles und jedes besonder haben Wir geredet, versprochen und gesagt. stett, vest und unverbrochen zu halten und deme treulich nach zu kommen* &c. hæc omnia & quæcunque in specie locuti sumus, promisimus & diximus constanter, fortiter & indubitabiliter acturos & fideliter executuros esse &c.

Capitulenses apud Paulum *l. fin. ff. de censibus*, populi sunt Italiæ à Capitulo oppido, cujus commeminit Plin. *lib. 3. cap. 5.* Illis tributum capitis remissum fuit. *d. l. fin.* Prat.

Capitulum *in l. 28. §. 5. C. de administ. tut.* id est, lex.

Capitulum non solum parvum caput sonat, ut est apud Terentium, quod notat Panorm. in c. capitulum, extr. de rescript. sed & ponitur, ut distinguunt unam materiam ab alia, & sic dicuntur capitula Decretalium. Nam quælibet Decretalis per se Capitulum dicitur, quo sensu accipitur *in c. quod in dubiis, &c. inter alia de sentent. excomm.* Quandoque ponitur pro loco, ubi Canonici congregantur, qua significatione accipi ait Panorm. *in c. causis de electionib.* Sed verius est & rei magis congruum, ut accipiatur pro ipso canonicorum collegio, pro ipsis canonicis congregatis. Sic accipitur *in dict. c. capitulum.* Prat. Ande Brechæum *l. Neratius, ff. de verb. & rer. sign.*

Capitulum Festo *lib. 3.* vestimenti genus, quo caput tenebatur. Pratej.

Capitulum interdum significat temonariam functionem *l. 15. & l. 18. C. Theod. de extraord. sive sordid. mun.* Sic accipi & legi debet *in l. maximarum 12. C. de excusatione mun.* Eadem functio Capitularia appellatur. *l. 14. C. Theod. de extraordinariis, sive sordid. muner.*

Ita

Ita Capituli functionem accipe *in l.* 15. & *l.* 18. *cod. tit. in C. Th.* in Lexico quoque B. Germani tributum capitulare invenitur, & Graecè redditur ... Atque inde Capitularii qui & Temonarii *in l.* 2. *C. de privil. cor. qui in sacr. pal. lib.* 12. Et Capitularii horreorum ac tabernariorum apud Cassiod. *lib.* 10. *Variar. Epist.* ad Senatores & populum. Ex quibus perspicuum fit emendandum esse Symmachum, apud quem *lib.* 2. *Epistol.* 302. Capitulani pro Capitularii scribit. Briss. Illud videndum, quae sit vis ac potestas eorum verborum, quae in quibusdam impressis libris subjiciuntur fini *l.* 1. *C. de offic. Praef. Praet. Afr.* in hunc modum. Pro annonis & capitu Praefecti Praetorio per totam Africam auri libras centum, & quae sequuntur. quae quia huic loco non conveniunt, & prolixiora sunt quàm ut huc adscribi debeant, à me omittentur. Videndum item quis sit sensus Rubricae De annonis & capitu administrantium *lib.* 2. *C.* & *l. un. eod. tit.* cujus verba in veteribus codicib. ita uti rescripta sunt. Equidem diu multumque haesitavi (fatendum est enim) qui esset hujus verbi intellectus. Quod cum mendosum esse semper suspicatus essem, ad extremum id ita esse cum *ex l.* 6. *de erogatio. milit. anna. li.* 12. *C.* in qua annonas & capita milites ex horreis consequi Impp. constituunt, tum ex Novel. Iustinianeis intellexi: in quibus non semel ... scriptum offendi in Novell. 8. Novell. 24. & Novell. 25. & edicto 13. ex quibus rectoribus provinciarum in annonas & capita certam summam praestitam apparet. Quo fit, ut in superioribus locis credam legendum esse, Pro annonis & capitib. Praefecti Praetorio, &c. & De annonis & capitibus administrantium: ut Annonarum nomine ea significentur, quae ipsis rectoribus pro victu suo, Capitum verò ea, quae pro pabulo jumentorum eis praestabantur. Constat enim foenum & palea m, & quae ad pabula necessaria erant, administrantibus praebita fuisse: Idque Trebellius Pollio *in Claudio*, & Vopiscus *in Aureliano* indicant. Adjuvat nostram sententiam Marcellinus, *qui lib.* 21. ita scribit: *Interrogatus ex arte quid haberet compendii, respondit vicenas annonas, totidemque pabula jumentorum, quae vocantur capita.* Unde Impp. *in l.* 8. *de erog. milit. anna. li.* 12. *C.* foenum militibus justis capitibus praestandum statuunt. Sic mihi videor obscurissimorum verborum significationem in densissimis tenebris, quibus nemo dum lucem aliquam praetulit, divino beneficio adsecutus. Br.

* Capitulum *Dam Capitul* est Collegium Canonicorum cathedralium Ecclesiarum, & est velut Senatus quidam Ecclesiae.

Defuncto Episcopo, in tota Dioecesi omnem habet Jurisdictionem, ita ut omnia quae ad notionem & imperium pertinent, aequè ac Episcopus expedire, & Regalia aliaque jura exercere possit. Unde dicitur *Capitulum idem posse quod Episcopus.*

Capitulum idem sede vacante aequè ac Episcopus privilegio Austregarum fruitur: Et feuda Imperii Principalem dignitatem tribuentia apud capitulum permanent. Unde Capitulares *des Stiffts erbherren* dicuntur, quorum ratione capitulum ad Comitia aliosque conventus Imperiales vocatur, *Vid. Inst. Pac. art.* 5. & 6. Archiepiscoporum autem Electorum Capitula ad actum Electionis Imperatoriae non admittuntur, cum eligendi facultas non competat ut Ecclesiasticis, sed ut Principibus Imperii.

Licet Ecclesiastici Principes Germaniae immediatè Imperio subjecti sint, eorum tamen Capitula non sunt Status Imperii, neque immediatè Imperio subjecta & ideo in causis civilibus non coram judicibus privilegiatis, vel in casibus specialibus, immediatè ad Forum Camerae spectantibus in Judicio Camerae, sed coram Metropolitanis sive Episcopis suis, tanquam ordinariis judicibus, conveniri debent. Capitulum autem in capitulares, tanquam par in parem, nullam jurisdictionem habere dicitur.

Si Catholicus Episcopus mutet Religionem, capitulo integrum est aliam personam, ei Religioni addictam eligere, aut postulare, *Instr. Pac. Osnabr. art.* 5. §. 3. *vers. si igitur Catholicus.*

Capitulis libera electio & postulatio est relicta in Instrumento Pacis, cum administratione, & Jurium Episcopalium exercitio, *Instr. Pac. art.* V. §. 4.

Quot Capitulares aut Canonici die Jan. 1624. usquam, vel Aug. Conf. vel catholici fuere, totidem illic ex utraque Religione semper manere debent. *Instr. Pac. d. art.* §. 7.

(Vid. Gail. 1. O. 30. Besold. & Speidel. *verb. capitul.* Parm. *Tr. de Offic. ac potestate capitul. sede vac.*)

Cappadocia duplex est, *l.* 10. *C. de aedif. privat.* Ejus & mentio fit *in l.* 3. *in C. de Palatin. sacrar. largit. l.* 6. §. 14. *ff. de excus.* & alibi.

Capsa, urbis nomen *l.* 2. §. 1. *C. de offic. Praef. Praet. Afric.*

Capsa, cujus mentionem facit Paulus *in l.* 3. *ff. de supell. leg.* Cista, quod in res repositas, reconditasve capiat. Hinc

Capsarii, qui me cede, servanda in balneis vestimenta suscipiunt, ita definit Paul. *l.* 3. §. *fin. ff. de offic. Praefect. vig.* quam definitionem probat Epiph. *lib* 2 in haec verba: ...

Capsarii etiam dicuntur Ulpiano, qui pueris in scholam euntibus libros portant *l. si collectaneus.* 13. *ff. de manumiss. vindict.* quo sensu accipitur apud Sueton. *in Nerone cap.* 36. Constat, ait, quosdam cum paedagogis, & capsariis, uno prandio pariter necatos. Eodem pertinet quod ait Juven. *Sat.* 10.

Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angusta vernula capsae.

Nebr. Prat.

Capsarii etiam in quam significationem ferri debeant apud Tarruntinum Paterum *l. fi. ff. de jure immun.* noodum mihi planè constat: superioribus duabus non convenitur; neque enim in his tributa censenda est munerum graviorum vacatio: neque pro capsarum artificibus accipi ibidem potest, ut quidam Lexicographi autumant; Nam illic subjecisset C. & artificibus. Tu consule ... in eum Paterni locum, Prat. Briss. Capsarios *in d. l. fin.* putat esse capsarum opifices.

Capsellae sunt, in quibus fructus componuntur, *l.* 12. §. 1. *ff. de instruct. & instrum. legat.* Briss.

Capsoldum Saliceto, & Alciato *l. privilegia. C. de sacras. eccl.* quod de solido, id est, integro carpatur Collybus: ... rectius appellatur detrimentumque pecuniae significat. Aristophanis interpres, ... esse ait; alii dicunt pecuniam esse, quae Nummulario datur pro pecunia commutanda. Prat.

Captare à capio ductum constat. Est autem venari & aucupari lucrum, Gothofr. *ad l. captatoriae* 64. *de leg.* 1.

Cap-

CAPTARE quæstum ex alieno damno.

CAPTARE impunitatem. Briss. *ex ll. ff. & C.*

CAPTARE propriè dicitur, qui dolis & illecebris quibusdam, lucrum alterius gratia aucupatur. Unde Martialis Ruffum captatorem incessens, ait:

Dum me captares, mittebas munera nobis,
Postquam cepisti, das mihi Rufe nihil.

Corrasius *Miscell. lib. 5. cap. 13.* Hinc

CAPTARE aliquem à veterib. dicebantur, qui simulato obsequio munusculisve ejus suprema judicia aucupabantur. Plin. *lib. 2. Epist.* Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum ceperat, Medicos hortari, rogare quomodo spiritum homini. Idem *lib. 4. Epist.* Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Martial. *lib. 6. Epigramm.*

Scis te captari: scis hunc, qui captat, avarum:
Et scis quid captet, quid, Mariane, velit:
Tu tamen hunc tabulis heredem, stulte, supremis
Scribis: & esse tuo vis, furiose, loco.
Munera magna quidem misit: sed misit in hamo.
Et piscatorem piscis amare potest?

Eodemque sensu Captare testamentum Latini auctores dicunt, Sen. *lib 6. de benefic.* An ut Arruntium & Aterium & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas habere eadem, quæ designatores, & libitinarios vota? Quintil. *Declam. ult.* Neque avia captare ejus testamentum fas putavit, cui destinaverat suum. Plin. *lib. 20. c. 14.* Et paulò ante Iulium Vindicem adsertorem illum à Nerone libertatis captatione testamenti sic lenocinatum. Erant verò Romæ qui senes orbos ac locupletes obsequio demereri studebant, ut ex eorum testamentis aliquid ferrent, quique etiam palam consignatis tabulis eos hæredes faciebant, quod ad eandem liberalitatem jamjam morituros provocarent. Cujusmodi captatoria officica ridet Lucianus in Dialogis mortuorum his verbis: ἐπὶ δὴ μοι, αἰτ, καὶ φορὸς τοῦ ... διαδοχὴν ἐς τὸ φανερὸν ἐν αἷς ... καταλιπόντα τὰ μὴ πάντα, ὡς κἀκεῖνος ζηλώσῃ καὶ τὰ αὐτὰ πράξῃ. Briss.

CAPTARE emolumenta negociationibus, vide *l. 1. C. de com. merc. & mercator.*

CAPTARE etiam hæreditatem vel legatum nostri dicunt. *l. 1. ff. si quis aliquem test. probi. l. 25. Cod. de transactionibus.* pro eo, quod est artificiosè eniti, & structis technis, ut eam etiam præter defuncti voluntatem comparemus, *d.ll.* 1. Briss.

CAPTARE verba dicuntur apud Paulum *in l. pen. ff. ad exhibendum*, cum torquentur in aliam significationem, quàm intellexerit is qui ea pronunciavit, ut ait Augusti. *lib. 4. emendat. cap. 5.* Prat.

CAPTANDÆ mortis votum, in jure nostro dicitur, ardens illud desiderium, quo flagrant iniqui homines, ex alterius morte lucrum sperantes, ut illius vitæ insidias parent. *l. de fideicommiss. C. de transact.* Coras. *5. Miscell. cap. 13. nu. 5.*

CAPTATORIÆ non sunt eæ scripturæ, quæ affectionibus mutuis expressæ elicitæque sunt. *l. 71. de hæred. institut.* Unde in Nov. Valent. *tit. 4.* de Leonio & conjuge, qui se testamento in eodem codice scripto vicissim hæredes instituerant, sic ajunt: Quoniam nec captatorium dici potest, cum duorum fuerit similis affectus & simplex religio testamenta condentium. Briss.

CAPTATORIÆ institutiones, ait Alciat. *lib. 2. parerg. c. 31.* sunt, quæ ex hac causa fiunt, ut ab aliquo instituatur quis vel legatum aut lucrum consequatur: vel cum, ut ait Paulus in *leg. captatorias, de hæred. institut.* conditio confertur ad Secretum alienæ voluntatis, id est, quæ sub ea conditione fiunt, quæ ex alterius testamento pendet. Alciati sententiam probat Anton. Aug. *lib. 4. emend. cap. 15.* Captatoriæ autem institutiones improbatæ sunt per SCtum Liboṇianum, illasque nullius esse momenti D. Philippus scripsit, *leg. captatorias 11. C. de testament. milit.* quod & in captiosis scripturis Gajus respondit, *l. captatoria, 64. de leg. 1.* Quæ & ad eas institutiones, legata, & hujusmodi cæteras liberalitates subdolosorum blanditiis expressas, eadem æquitatis ratione produci potest. Planè quæ ex mutuis affectionibus dimanarunt judicia, non improbavit Senatus, *dict. l. captatorias & l. sequ. & l. Clemens. de hæred. instit. & Nov. Valent. tit. 4. de Leonio.* Sed & in piis causis captatoriæ institutioni locum esse, Bartolus in *l. captatorias, ff. de hær. instit.* tradit, *per c. cum tibi. extr. de test.* Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem convertit, non videtur discedere intestatus: ubi de captatoria nullum verbum, sed de voluntate in alterius dispositione commissa: quod legitimo modo intelligendum est. Tu vide ibi Bernar. glossulariun & alios interpretes. Const. Harmenop. *li. 5. cap. 8.* hanc captatoriam institutionem χάριν ἀμοιβαίαν vocat. Prat. Briss. definit, eam quæ alienæ libertatis exprimendæ elicitædæque causa fit. Unde Captatores, qui id faciunt. Generatim hæreditatem & is captare dicitur, qui de ea sibi conservanda solicitè laborat, eamque affectat. Bris. *ult. edit.*

CAPTATORIA institutio interdum & ea dicitur, quæ mutuæ institutionis captandæ, & quasi aucupandæ causa facta est. Cujusmodi est hæc *in l. 20. in fin. ff. de condit. instit.* Titius si me hæredem instituet, hæres esto: aut hæc, Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitaverit, ex ea parte hæres esto *l. 1. ff. de his quæ pro non script.* Quare si de institutione jam facta testator loquatur, non erit captotoria: veluti si dicat, Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte Mævius hæres esto: illa institutio captatoria non est, quia in præteritum, non in futurum institutio collata est, ait Paulus *in l. 71. & 29. ff. de hæred. instit.* Papin. *in l. 70. eod.* Captatorias institutiones, inquit, non eas Senatus improbavit, quæ mutuis affectionibus judicia provocaverunt: sed quarum conditio confertur ad secretum alienæ voluntatis. Hot. Adde Connanum *lib. 10. cap. 6. nu. 5.* Corras. *lib. Miscell. 5. c. 13.* Adde Forcatulum *in cupid. Iurisperit. c. 6. nu. 3.* Alciat. *2. parerg. 31.* Anton. August. *4. emendat. 15.* Cujac. *16. obser. 11.* Mynf. *1. observ. 8.* Gothofr. *ad l. 11. & 12. c. de testam. militis.*

CAPTIO apud Ulp. *in l. si verò plures ff. de his dejecer.* Interdum tamen, quo sine captione actoris fiat, oportebit Prætorem, &c. Hinc captiosus, pro fraudulento & fallace: à captione. Hac voce Cic. utitur. Sed & captiosa ab aliis usurpari, Alciat. refert. Spieg.

CAPTIO pignorum *in l. 2. C. de capien. pignor.* alii legunt Capio. vid. supr. *Capio.*

CAPTIO, id est, deceptio, *leg. si fundo. ff. de actio empt.* Hanc in contractibus, insidias verò extra eos fieri receptum est. *l. 1. ff. de minoribus.* Captio item pro captatione honorum, *l. magistratus, ff. de mun. & honor.* cum simil. Sed & pro captura usurpatur, Alberico indicante.

CAPTIOSA ignorantia, quæ damnum infert: contraria est lucrosa, *l. quod autem 6. §. si quid, ff. quæ in fraud. cred.* Prat.

CAPTIOSI articuli dicuntur, qui ita concepti

ti sunt, sive confitearis, sive neges, semper tibi incommodo cessurum sit, exemplo *l. qui jurasse. §. si pater. ff. de jurejur.* His autem articulis reus conventus, non tenetur respondere, quoniam nemini laqueus est injiciendus, 27. q. 1. *de viduis.* 2. Spieg. imo tenetur respondere de jure hodierno in Cam. Imp. recepto, attestante And. Gaill. 1. *obs.* 82. *nu.* 11.

CAPTIOSA conditio dicitur, cum sub ea pignus in solutum daretur. Martianus *l.* 16. *§. ult. de pignorib.*

CAPTIOSAM libertatem, interpretatio prudentium fregit, per SCtum Libonianum. *l. cum Aquilina ff. de transact. l. captorias.* 11. *C. de testam. mill.* vid. sup. *captatoria Institutiones.*

CAPTIOIUM, damnosum, *l. si rem.* 41. *ff. de usuc.* In eundem sensum dicitur captiosus metus, *l. item si* 14. *§. aliquando. ff. quod metus caus.* Prat.

CAPTIVITAS bellica, olim in bello capti per hoc servabantur, fiebantque capientium servi. §. *servi autem eo* Instit. *de jur. pers.* Et quanquam hodie sit abolita servitus talis, qualis olim apud gentes fuit, tamen aliquam ejus imaginem etiam nunc in bellica captivitate observant tenacissime: videlicet ut captus censeatur sub discrimine honoris & famæ, quasi proprius homo victoris: nec nisi manumissus redit ad libertem, Oldendorp. Spieg.

CAPTIVITAS falsa *l.* 1. *C. de collus. deteg.*

CAPTIVITATIS casu amittere quem *l.* 12. *C. de postlim. revers.*

CAPTIVUS à capio dictus, significat eum, qui bello captus est *l.* 4. *juncta l.* 5. *§. captivus ff. de captivis & post liminio revers.* & §. *servi.* Institut. *de jure personarum,* quo sensu accipitur apud Gell. *lib.* 7. *cap.* 18. Vergil, *lib.* 19. *Æneid.*

Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, cativosque dabit, suaque omnibus arma.

Sic quoque sumitur in divorum Severi & Antonini rescripto, *l.* 1. *C. de post liminio revers.* Hinc in eundem sensum Captivitas *l. fi. C. eod. & d. §. servi.* Prat. Captivum intellige civem Romanum ab hostibus captum, qui beneficio legis Corneliæ fingitur aut nunquam fuisse captus, si redeat: aut si apud hostes moriatur, eodem quo captus est momento decessisse. §. *si ab hostib. captus* 6. Instit. *Quibus modis Ius patr: potest. solv.* Connan. *lib.* 9. *c.* 4. *n.* 7.

CAPTUS luminibus, *in l. unic. C. qui morbo,* dicitur oculo utroque orbatus, Prat. Briss.

CAPTUM piscium, avium, missilium emere *l.* 8. *de contr. empt.* Bris.

CAPTUS Festo *lib.* 3. dicitur locus ad legitimè sacrificandum constitutus: ut suprà de Vestali lecta, in verho, *Capi*, diximus. Prat.

CAPTUS mente, in adversa corporis valetudine *in l.* 17. *Qui testam. fac. poss. l.* 2. *C. de cur. furio. i.* e. Qui compos mentis non est. Briss.

CAPUA, urbs Campaniæ, olim nobilis, quæ Hannibalem fatigatum victoriis, luxu atque otio perdidit. Cicero eam superborum quondam domum fuisse. Ejus in exemplis mentio fit à Juriconf. Nihil fere hodie præter umbram nominis retinet, Falco nominata. Spieg.

CAPUT propriè dicitur, quodcunque in recensione numerum efficit: quod dialectici individuum sive speciem infimam appellant; id est, quod ab aliis ejusdem speciei numero tantum discrepat. Hinc quæ in codicibus acepti & expensi nomina dicuntur, capita etiam appellantur: Et in armentis ac gregibus quod bestiæ sunt, tot capita numerantur. *l.* 1. *§. ult. & l.* 3. *ff. de rei vindic. l.* 13. *ff. de pignoribus.* Unde in locum demortuorum alia substituere, apud Ulp. *l.* 8. & *l.* 70. *ff. de usufruct.* quo eodem modo Ulpian. *in l. pronunciatum* 195. *ff. de verbor. signif.* ita scripsit. Et cum paterfamil. moritur, quotquot capita ei subjecta fuerint, singulas familias incipiunt habere. Hinc Tributum capitis dicitur à nostris, quod in singulas personas imperatur, *l.* 3. & *ult. ff. de censibus.* Hinc Censa dicuntur civium capita, quum à Censoribus in lustris condendis, eorum nomina in tabulas publicas relata sunt. Hinc apud Papinianum *l.* 11. §. 2. *ff. de bonorum possess.* qui sese arrogandum dat, cum capite fortunas quoque suas in aliam domum ac familiam transferre dicitur, id est, cum sua persona, ut vulgus loquitur. Hinc divisio in capita, id est, in viriles. *l.* 2. *§.* 1. *de suis & leg.* §. *nostra. Institut. de hered.* quæ ab intest. quod Justin. κ. τ̄ [illegible] ἀριθμὸν interpretatur, scilic. ut æquales partes quisque ferat: cui opponitur ea quæ in stirpes dicitur, de qua sub in explicabimus. Hinc quum Ordinis alicujus quoddam jus est proprium, ac præcipuum, si quis ex illo ordine moveatur, in quo caput, sive numerum obtinebat, capite minutus dicetur: i. e. jure illo quod illius Ordinis erat proprium, privatus ac deminutus: quomodo fortunis diminutus Latinè dicitur, qui iis privatus ac spoliatus est. Hinc capitis deminutio apud Jurisconsultos. Nam in eo tractatu Caput, sine dubio jus significat, ex eo alicui quæsitum, quod caput sine locum in ordine aliquo, cujus erat illud jus obtinet. Qua de causa Paulus *in l.* 3. *in fin. ff. de cap. minut.* servum capite minui negat: quia nullum, inquit, jus habet. Exempli causa, liberis hominibus qui nondum tamen tribum obtinent, facultas est (quæ & libertas appellatur) quidlibet faciendi; quare qui in eum Ordinem (sic enim Cicero loquitur) cooptatur, caput jam habere dicitur, unde servus qui pro libertate precium persolvit, precium pro capite solvere dicitur apud Plautum & IC. frequentissimè, id est, ut liceat illi caput in Ordinem libertorum habere, qui si postea libertate mulctetur, capite, i. e. jure libertorum minutus dicetur *l. ult. ff. de cap. min.* Eadem est ratio in civib. quorū est jus multiplex, proprium ac singulare, ut nexorum, hæreditatum, usucapionum. Nam si quis civitate privetur, veluti per aquæ & ignis interdictionem, capite, i. e. jure civitatis diminutus dicetur. *d. l. ult.* & apud Justin. §. 1. *de cap. dimin.* Eadem præterea eorum ratio, qui in aliqua familia caput obtinent. Familiam autem duobus modis intelligimus: primum universam aliquam agnitionem ut Tulliorum, deinde, cujusque patrisfam. domum, ut M. Tullii *ex l.* 195. §. 1. *ff. de verb. sig.* Nam iis quidem, qui ejusdem gentis sive agnitionis sunt, ut omnibus Tulliis, jura certa competunt: veluti legitimarum hæreditatum, tutellarum &c. item ut iis qui filiifam. sunt, veluti jura sui. Quod si vel paterfam. aliquis, ut Clodius, arrogandum se dederit: vel filiusfam. emancipetur: capite, i. e. eo jure quod ille in gente & agnatione Clodiorum, hic in patris familia obtinebat, minuetur, eoque neque Clodius Gentilis dicetur, ut ait Cicero *in Top.* neque tutelas habebit legitimas, quæ agnatis debentur. *leg.* 6. *ff. de cap. minut.* & apud Justin. §. *ultim. de legit agnat. tut.* neque emancipatus sui hæredis jus obtinebit: ut ait idem *in* §. 4. *de exhær. lib.* ut dubium nemini esse possit, quin si consuedo tulisset, etiam Senatores qui Senatu moventur, & Equites quibus equus publicus adimitur, & vero etiam servuli, qui manumissione vel alienatione de familia tolluntur, capite minuti rec-

tè dicerentur: jus enim in ordine suo eorum unusquisque, quamvis exiguum, obtinebat. Itaque Paulus *d. l.* 3. Servile caput appellat, id est, partem unam servilis familiæ: quomodo bovem, aut ovem, unum in grege caput, id est, partem unam gregis dicimus. Verùm ut aliis in rebus innumeris, communis appellatio ad certas species restringitur, ac revocatur: sic in hoc tractatu capitis appellatio ad eos tres ordines hominum, scilicet liberorum, civium, & familiarum contracta est. Hotoman.

Caput liberum pro homine libero veteres dicebant. Hinc illa definitio servi *in l. 1. ff. de tut.* Tutela est vis ac potestas in capite libero: & apud Gellium *lib. 5. c. 19.* Tutoribus in pupillos tantam esse auctoritatem fas non est, ut caput liberum fidei suæ commissum, alienæ ditioni subjiciant. Hinc caput liberum facere, pro manumittere, apud Plautum *in Mercat.* Liberum caput tibi faciam paucos menses. Prat. Caput in aliis quoque locutionibus pro persona ponitur. Sic obligationes cum capite ambulant. *l. 7. §. 1. Dig. de cap. diminut. l. 2. ff. de publ. jud.* Caput de civitate eximere. Noxa caput sequitur. Fortunas suas cum capite in alienam familiam transferre. *l. 11. §. ult. ff. de bon. sec. tab.* Briss.

Caput ex Græco ductum Festus *lib. 3.* scriptum reliquit: quod illi interdum κάρα dicunt, idque per apocopen pro κάρηνον. Sophocles παῖς κάρα Θάνου Varia, & multiplex est hujus verbi acceptio. Primum quidem caput, quia principale hominis membrum, & rationis sedes est, à Platone *in Timæo* divinissimum appellatur, ideoque φιλοκέφαλος, pro toto homine ponitur. & sic pro persona apud Paulum. *l. 2. ff. de publ. jud. l. 3. ff. de cap. minut. l. 7. vers. ex novis, in fin. ff. eod.* & Papinianum *l. penult. §. testam ff. de bonor. possess.* secundum tabulas. Eodem sensu κεφαλὴ Græcis, ut apud Lucianum· ὅτι σοὶ κεφαλὴν τῶν κάτωθεν ἤγαγε, id est, quodnam caput ex inferis deduxissin. Sic etiã accipitur in eo, quod vulgo traditur, Noxam caput sequi *l. 2. ff. si ex noxali causa agatur l. rem mihi. ff. commodati. l. 1. in fin. ff. de privat. delict.* quod explicat Paulus *l. quod dicitur ff. de furt.* idque etiam expressit Pindarus *Olymp. Ode 1.*

αἰτήσαι λόγχᾳ

Θαμινὰ κατηγόρως. Prat.

Caput anni pro initio accipi adnotat Accurs. *l. 1. C. quando dies legat. ced.* Bartolus *tractat. de insula, §. quod frequenter. nu. 5. per dictam l. 1.* ubi falso citatur *l. 1. Cod. de adimend. legat.* pro quando dies legati cedat. Prat.

Caput montis appellat, Bartolus ubi suprà partem superiorem elevatum est. Caput rei etiam vocat, per quam in illam rem ingredimur. Prat.

Caput provinciæ dicitur, civitas honorabilior. Bart. *dict. §. quod frequenter accidit per l. inter claras. in prin. C. de summa Trinit.* Prat. Caput gentis, populi, regionis, urbium. Caput Achaiæ, Mediæ. Brisf. ex variis autor.

Caput conturbernii apud Vegetium *lib. 2. cap. 8.* de his militibus præpositos significat.

In Caput alicujus interrogari. Arcadius *l. de minore, §. potest, ff. de quæstionib.* dixit, pro in personam. Eodem modo in caput alicujus torqueri, & testimonium dicere, quæstionem habere, Cic. & Ulp. *l. 1. §. servum: ff. eodem, & leg. qui eum 14. §. is demum, ff. de bon. lib.* pro in personam, Prat. Briss.

Caput pro liberatione, redemptione ac servitute prædonum. Cicero *lib. de offic. 3.* ut si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris, nulla fraus est, ne si juratus quidem id non feceris. Hot.

Caput testamenti, vulgo articulus. Hinc generale *caput. l. 32. de usu & usufr.* quo cavebatur, ut legata & libertates ab hæredib. præstarentur. Sic proprio capite *l. 40. de statu lib.* Caput codicillorum, *leg. 33. §. ult. de usu & usufr. leg.* Briss. ult. edit.

Capita legum. Caput primum, quintum, septimum, trigesimum, legis Aquiliæ, Juliæ, Corneliæ. Sic & Capitulum legis, eodem sensu, Ulp. & Paul. Capita edicti. Capita edictorum. Caput mandatorum, & ex mandatis. Rescriptis, &c. Caput sententiæ Briss. *ex ff.* Ciceron. & aliis autoribus.

Caput initium seu originem ac summam cujusque rei sæpius significat, ut in ea formula, à capite rationem reddere, id est, ab ipso actus gesti initio leg. ad quin. *19. §. 1. ff. de negot. gestis.* Originem aquæ primam sonat leg. aquam. *16. ff. quemadmod. servit. amitt. l. servitus 9. ff. de servit. rustic.* quod & Ulpianus his verbis *l. 1. §. caput. ff. de aqua quotidiana & æstiv.* explicat; Caput aquæ illud est, unde aqua nascitur. Caput fluviorum, pro ortu Virgil. *4. Georg.* Brisson. Connanus *lib. 4. cap. 9.* num. 7. Vitruvius *lib. 7. cap. 1.* Tum deprimendus est puteus in eo loco, & si erit caput aquæ inventum, plures sunt circa fodiendi. Siculus Flaccus *libro de conditione agror.* Quidam, ait, enim rivi ab origine, id est, à capite, donec in mare defluant, fines possessionibus præstant. Et in inscriptione Roman. Tito Vespasiano posita: Aquas à divo Vespasiano patre suo urbi restitutas cum à capite aquarum à solo vetustate dilapsæ essent, nova forma reducendas sua impensa curavit. Vide & Plin. *lib. 10. Epist. ad Trajan.* Sæpissimè hoc verbo in eundem sensum utitur I. Frontinus *lib. 1. de aquæductib.* Prat. ex Briss.

Caput rationum eam rationum partem, quæ ad instruendum aliquem pertinet, significat, velut summa, *l. argentarius, §. 1. ff. de edendo.* Accursius ibi, à capite, id est, cum die & consule, quæ sunt in capite, interpretatur. quod ineptum est. Bart. adpellat particulam illam sejunctam, quæ ad rem pertinet, & qua de agitur, quod & verissimum est. vulgo capitulum vocatur: quo sensu sæpe κεφάλαιον apud Græcos reperias. Sic eodem sensu caput mandatorum dixit Marcianus *l. divus, 6. ff. de custodia reorum*, & caput Edicti Varro *lib. 5. Lingu. Lat.* Prat.

Caput, usuris oppositum, sortem principalem significat, *leg. un. ad fin. C. Theod. de usur. rei jud.* & apud Livium *lib. 6. ab V. C.* Ambros. *cap. 5. de Tobia*; Offertur pecunia creditori. Vix, inquit, exolvis usuram: Caput debes: Et *cap. 17.* Nammus datur, & fœnus appellatur: Sors dicitur: Caput vocatur. Brissonius.

Caput etiam pro persona sæpissimè posuit Plautus primum quidem in Persa, ut des mihi nummos sexcentos, quos pro capite pendam. Idem in *Pseudolo, Actu. 1.* Tu autem, qui pro capite argentum mihi jam jamque sæpe numeras. Seneca *Epistol. 1. lib. 11.* Eripe te hac servitute, quam extremæ quoque conditionis mancipia, & in his sordibus nata exuere conantur, peculium suum, quod comparaverunt capite fraudato, pro capite numerant.

Carbasea, species est ad vectigal pertinens, *l. 6. §. 7. ff. de publican. & vectig.*

Carbo, non tantum pruna extincta, sed dicitur etiam, cum est ignitus, *l. servitutes ff. de servit. leg. fundum. de act. emp.* Quæ carbonum

num appellatione veniant, docent Jurisconf. *in l. carbonum, ff. de verb. signi. in l. ligni. & l. pali, de leg.* 3. Carbone notare, id est damnare: cui contrarium est, Creta notare. De quo Erasm. *in Chiliad.* carbonariam substantive, est negotium carbonarium exercere. Spieg.

Carbonum appellatione ligna ad cibos coquendos, consiciendosque non contineri. Ulp. *an, l. ligni.* 55. §. *si lignum ff. de legat.* 3. *repetita in l. carbonum* 167. *ff. de verb. signif.* Sed nec titiones, nec alia ligna cocta, ne fumum faciant, quæ veteres ἄκαπνα vocabant, carboni annumeranda ibidem scribit idem, Quid igitur est Carbo? rum dicitur, cum pruna extincta est. Græcis ἄνθραξ. Hujus meminere Papin *l.* 4. *§. modum, ff. de servitut.* & Ulp. *l. fundi.* 17. §. *si tota. ff. de act. empt.* Briss. Prat. vide Gœddæ. *ad l.* 167. *de verb. sign.*

Carbonis præbitio olim in sordidis muneribus numerabatur, *l.* 15. *& l.* 18. *de extraor. muner. in C. Th.* ex quibus emendanda *est l.* 13. *de excus. mun. lib.* 10. clausula in hunc modum. carbonis quoque (nisi eum quem moneta solenniter vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum) ab hujusmodi viris præbitio desistat, *l.* 167. *de verb. sig.* quæ excepta est *ex l.* 53. *in fin. ff. de leg.* 3. Briss.

Carbonibus olim desossis veteres quidam populi agrorum fines distinguebant, propterea quod res nulla durabilior, magisque perpetua sit quam Carbones sub terra defossi. Bald. *tit. de officio judicis*, &c.

Ex edicto Carboniano datur Carboniana bonorum possessio decretalis contra tabulas, vel intestati, & nonnunquam secundum tabulas, impuberibus liberis, quibus fit controversia status, id est, qui negantur esse liberi, & quibus etiam fit controversia bonorum paternorum. Datur interim iis bonorum possessio ista perinde, ac si nulla eis controversia fieret, dilata utraque controversia in tempus pubertatis, Pubertate sinnur, & ideo à Græcis dicitur ἡ μέχρι τῆς ἥβης διακατοχή. Et vis Carbonianæ possessionis hæc est, ut solus possideat, nisi adversarius etiam ex liberis sit, ut alatur interim, ut exerceat actiones, ut res persequatur à possessoribus alia, qui hæreditatis vel status controversiam non faciunt, ut si consecratur, videlicet si adversario satis dederit, Cujac. *tractat* 4. *ad Afric. fol.* 64. *circa medi.*

Carboniana bonorum possessio datur, si pupillo fiat quæstio de hæreditate paterna, & de statu. Si de alterutro tantum quæratur, Carbonianæ, non est, sed quæstio status differtur in tempus pubertatis ex constitutionibus, non ex edicto: Quæstio autem hæreditatis statim explicanda est, *l.* 1. §. *si quis filium, l.* 3. §. *quamvis, de Carb. edict.* Cujac. *d. tract.* 4. *ad Afric. fol.* 65. *post princ.* Carbonianum edictum datur soli nato, & non nascituro: in quo differt ab edicto de venire in possessionem mittendo, quod subvenit nascituro. Prat.

Carbonianum. Titulus est de Carboniano edicto, cujus ipsius edicti auctor (quantum assequor) fuit Cneus Carbo, homo summa authoritate in republica, & partes Marianas secutus Hoc autem edictum invenit, ut consuleretur impuberi, sive masculo, sive fœminæ, dummodo ex viтili sexu descendat, cui de statu moveretur quæstio. Et si eo edicto seu decreto bonorum corporalium possessionem adipiscitur, non secus ac si rei nulla status controversia mota esset. Veluti an filius, hujus vel illius sit, ut quando negatur, bona, quæ petit, patris fuisse. Illud sciendum iis demum generaliter Carbonianum competere, quibus contra tabulas bonorum possessio competit, iis vero non competere, qui repelluntur à contra tabulas bonorum possessione. Anch. Hinc Carbonianus bonorum possessor, *l.* 3. §. *Jussum, ff. de Carbon. Edict.* Briss.

Carcer, ait Servius *lib.* 1. & 5. *Æneidos*, est undecunque exire prohibemur: sic dictus Varroni quasi à coercendo, vel quasi arcer; ab arcendo, quod Ulpianus probat *l. aut damnum* 8. §. *solent. ff. de pœn.* Carcer, ait, ad ad continendos homines haberi debet. Carcerem etiam pro palæstra interpretatur Tertul. *lib. ad Martyres*, Bartolus tam in tractat. de carceribus Carcer, ait est locus securus, & horribilis, repertus non ad pœnam, sed ad deinq entium vel debitorum custodiam. Prat. Briss.

Carcer, bifariam intelligitur: publicus & privatus. Publicus carcer est, quam magistratus habet ad continendos homines non ad puniendos, & in hunc sensum accipitur *in l.* 1. *& tot. tit. C. de custodia reor. & l. carceri. ff. eod.* Privatus carcer est, quem habent nulla potestate legitima prædiii, vim illicitam exercentes privatim. Et talis, sub pœna ultimi supplicii interdictus est omnibus, *in l. unic. in c. de priv. carcerib. & l. succurritur. ff. ex quib. causis. major.* tam in urbe, quàm in viсis, *l.* 23. *C. de episc. audient.* Porro qui videantur incidere *in l. uni C. de privat. carcer.* docet eleganti distinctione Bart. *l. capite.* 5. *ff. de adulter.* quem omnino vide. Verum esse eum, qui in carcere clausus est, non videri neque vinctum, neque in vinculis esse, nisi corpori ejus vincula sint adhibita, dicit Ulp. *in l. verum est. ff. de verbor. signific.* Oldend. Prat. Adde Brechæum *l. verum est, in titul. de verbor. & verum significat.* ubi carcere clausus non dicitur esse in vinculis neque vinctus.

Carceris quoque alia divisio est. Nam alius ad custodiam, alius ad pœnam. De primo *C. tot. tit. de custod. reor. & l.* 8. *ff. eodem. & dicto.* §. *solent.* De secundo quidam textum esse aiunt *in l.* 2. *C. de exactione tributorum l.* 10. Equidem de loco custodiæ causa facto accipiendum putem, quod & docemur eadem leg. secunda, ibi, & in usu hominum instituta custodia. Nec moveor eo textu dicente, Carcer pœnalium, Carcer est hominum noxiorum, ad eos, scilicet custodiendos. Pontificiis tamen Carcerem pœnæ esse liquet, *cap. quamvis. de pœnis lib.* 6. *& Clementina* 1. §. *duro de hæreticis.* Prat.

Carcer. Carceris, locus, in quo servantur noxii, vel undecunque quis exire prohibetur, quasi coarcer, à coarcendo, ut docet Varro; quod vincti in eo custodiri prohibentur exire. Atque hoc sensu in singulari accipitur. Carceres verò numero plurali, sunt currentium equorum repagula, vel funes, qui equis, ad metam currere volentibus, opponuntur. Cicero tamen utrunque indifferenter posuit. Hinc autem μεταχειρισμὸς Carceres pro principio, metam pro fine ponimus. Carceris autem genera veteribus tria fuisse invenio: unum quo immodesti, pœrumque exculti compellerentur, ut noctu à doctis condoce fierent, bonarumque artium Professoribus, quæ ad bonos mores, & vitæ modum pertinerent. Alterum, quo alieno ære implicati, & qui carceris tædio ab inita via petulantia abstenendi sunt, detinerentur. Tertium, quo immanibus præsignes flagitiis, cœlo & ho-

& hominum cœtu indigni, vitiis nec non vitæ turpitudine defamatissimi, ac prope diem plectendi, tenebrisque & pædori addicendi, intruduntur. Itaque Cicero meritò carcerem scribit in Lucium Catilinam, vindicem nefariorum, ac manifestorum scelerum majores nostros esse voluisse. Et Titus Livius *lib.* 1. Ancum Marcium refert, ingenti incremento rebus auctis (quum in tanta multitudine hominum, discrimine recte an perperam facti, confuso, clandestina facinora fierent) carcerem ad terrorem increscentis audaciæ, media urbe imminentem foro ædificasse. Verum Carcer jure civili pœnæ loco non est, sed custodiæ. Est tamen jure Pontificio duplex: alter custodiæ, alter pœnæ. Anchoran. Hodie in praxi tres species carceris ponuntur: prima in qua delinquentes arcte custodiuntur, secunda est, quando apparitoribus conceduntur domi custodiendi, quæ custodia honestiorib. & Nobilibus divitibus concedi solet, tertia quando civitas pro carcere datur, vel *la suite du conseil*. Apud Messenios Carcer, Thesaurus nomine, locus sub terra, fuit quadrato saxo, tam immanis ac sævos, ut neque ventum neque auram acciperet: quales hodie multi sunt: Romani barathrum dixere, quod non minus quosdam torquere soleat quam infernus. gl. in servo, ff. de pœnis, Appius decemvir carcerem, quem constituit, domicilium plebis nuncupavit, quòd plebs ibi custodiri soleat: Nobiles autem & divites, ut dixi apud apparitores; & liberas custodias appellabant: cum viri magnæ æstimationis non in vincula conjecti essent, sed domi apud cives custodiebantur. Cælius Rhodigin. *lib.* 9. *cap.* 34. *text. in leg. miles agrum.* §. *ejus fugam, ff. de re milit.* ubi ait: ejus fugam, qui cum sub custodia vel in carcere esset, discessit, in numero desertorum non computandam. Et hic carcer dicitur interdum custodia militaris *l. sed etsi quis* §. *illud. ff. si quis cautionibus.* Rebuff. Vide infrà in verbo, *Custodia*, & verbo, *Vincula*, & verbo *Commentariensis*, ubi plura de hac re.

CARCERALIA claustra, *l.* 24. *c. de pœn.*

CARCERALIS custodia *l.* 19. *C. de testib.*

In CARCEREM detrahi, *l.* 1. *C. qui bonis ceder. poss.*

CARCERUM septa, *l.* 1. *C. de custod. reor.*

In CARCEREM conjici, detrudi, impingi, impactus, recipi. Briss. ex ll. ff.

In CARCERE contineri, *l.* 8. *§. solent, ff. de pœnis.* Esse, *l.* 6. *ff. de interd. & relegatis.* Briss.

CARCERATICUM in comment. *ad tit. de verbor. signific.* Alciatus accipit pro illa mercede, quæ datur carceris custodibus: vel quam militibus, qui custodiæ carcerum præsunt, humanitatis causa magistratus largiuntur. Verum Haloandri nostri editio id verbi haud agnoscit *in §. pannicularia. l. divus. ff. de bonis damnat.* sed genuinum, nempe Charisticon, quod gratiam alicui datur. Est enim dictum à Charitibus, i. e. Gratiis. Utramque lectionem rejicit Pand. Floren. editio, & pro eo legit Chartiaticum. idque rectissime. Unde infrà Chartiaticum. Suidas, ut Alciatus refert χαρτῶν, seu χαριστήριον interpretatur, munusculum, quod illi rependimus, à quo majora nos accepimus. Vide Charisticon. Spieg.

Κόρδαξ, saltatio obscœna, & comica. Bud. in l. athletas, de his qui not. infam. Spieg.

CARDAMOMUM apud Marcianum *l. fin. §. species, ff. de public. & vectigal.* fruticos genus amomo simile, semine oblongo, quod in Arabia Comagena & Armenia nascitur: vide Plin. *lib.* 12. *cap.* 14. qui hujus genera recenset, & Isidor. *lib.* 17. *cap.* 9. & Dioscor. *lib.* 1. Briss. Prat.

CARDINALES in Pontificio jure dictos opinatur Alciat. exemplo civilium magistratuum. In libr. Officiorum Theodosii Cardinales appellantur Præfecti Prætorio Asianæ diœcesios, & Præfectus Aphricæ, quod majores cæteris essent. Nam, teste Sipontino, Cardinalis, & Cardineus, præcipuum significat.

CARDINALES existimat Duarenus *l. sacr.* 13. olim fuisse Presbyteros, non quosvis, sed qui in majore Ecclesia, quam cathedralem dicimus rem divinam cum episcopo suo facerent. Vide Gothofr. *ad l.* 8. *C. de episc. & Cler.*

CARDINALES à cardine dicti sunt, quia sicut cardine regitur ostium, ita ecclesia bono eorum consilio, not. in cap. sacrosancta *ad fin.* 21. *distinctio.* & Archidiac. in capit. *ubi periculum.* §. *hoc sacro. de elect. lib.* 6. ubi explicat eorum officium. Cardinalem pro episcopo interpretatur gloss. *in cap. relatio.* 21. *qu.* 1. Majorem autem dignitatem non habent, quam episcopus, Bartol. *l.* 1. *si quis. versicul. simile videmus, ff. de apell.* Prat.

CARDINALATUS quo jure inductus, & de eorum præstentia. A. Barbatius tractatu de Cardinalium præstentia docet. Cardinales etiam olim Consiliarii appellabantur Romano in sermone post consilia. *capitul. Ecclesiasticis* 12. *quæstione* 2. Pratej.

CARDINEM vocat Hygenus lib. de limitibus constit. limitem à meridiano ad Septentrionem. Prat.

CARDO rei in eo vertitur, pro eo quod est, ex hoc tota res pendet. Cardo causæ, perinde est, ac si dicas, Ius, per hoc, vel illud pono: ac si ex dilemmate arguatur, an fateatur, vel neget pars adversa: Atque hic litium cardo, aut summam totius litis constituere, ex Budæo *in leg.* 2. *de origine jur.* Spiegelius.

CAREAT viribus, formula, vim latæ sententiæ habet *c. penult. de despons. imput. capit. ad hæc. de rescrip. in antiquit.* Vide Felinum *capit.* ex tenore, & c. Rodulphus, *eodem tit.* Prat.

CARENA alias Carentena dicitur, à carentia hominum vel cibariorum. Nam per quadraginta dies jejunant in pane, & aqua, & includuntur in aliquo secreto loco, juxta Ecclesiam, ubi non habent consortium hominum, ut not. Bernard. in cap. accepisti de sponsa duor. & est vulgare Italicorum. Adde *cap. accusasti de accusat. & simile* not. gloss. in *cap.* 2. *de spons.* Oldend.

CARERE ædibus, laribus, fundò ac mancipiis; operis; re sua, debito, crimine falsi, impetratis. Briss. *ex ff.*

CARENDUM habere, *l.* 38. *ff. de rei vindic.*

CARERE crimine, i. e. vacare scelere, immunem ab eo esse. l. *un. C. ut Tutor.* Prat. Briss.

CARENDI nomen, triste Cicero appellat. 1. *Tuscul.* quo loco declarat etiam quid significet.

CARERE fraude, culpa pro eo quod est, non deliquisse. *l.* 36. *ff. de fideicomm. libert.* Spieg. Briss.

CARERE lanam, apud Varronem pro purgare, ac ita deducere, ut careat spurcitia. Prat.

CAREUM *in l.* 5. *ff. de penu. legat.* semen accipio, ait Briss. cujus radix cocta pastinacæ modo esui erat: ut Dioscorides *lib.* 3. *c.* 66. tradit. Aliter. Hot. Careum, inquit, frutex peregrinus. gentis suæ nomine appellatus, culinis principalis laudatissimus ex sua gente, id est, Caria, ut Plin.

Plin. *lib.* 19. *c.* 8. testatur. Ergo non Carreum à Carris, ut Alciatus putat, neque Cæreum, neque Carinon legendum Hot. vid. infrà *Carreum.*

CAREUM est genus aromatis myropolis cognitum, nobis vero incognitum, quippe quod peregrinum sit, &c. Ubi Galenum ad Paternianum, *cap. de Careo.* Utitur eo quoque Apitius *de re coquinaria.* Paulus *lib.* 33. *ff. tit. de penu. leg. l. non omne.* Sed quod quidam negaverunt piper ligusticum careum, & laser, cujusmodi in penu non esse improbatum est. Nebr.

CARICÆ apud Proculum inter dulcia numerantur, *leg. fin. §. cui dulcia ff. de trit. vin. & oleo leg.* ficus siccas significant ex Plin. Harum singularum nucibus, 20. foliis Rutæ, granis aliquot juniperi, aceto, & grano salis mistarum ea vis est, ut pestem avertant. Prat. Briss. ult. edit. Lexic. c. 5. negat caricas esse ficus siccas, sed arborem ex ficuum genere in Syria. Sunt etiam Caricæ sive Cariotæ palmarum fructus praedulces, qui in clientum officio & feudorum consuetudine, non parvum usum antiquitus præstitere: nam fructum palmæ cliens patrono offerebat, in recognitionem annuam, quam faciebat ipso anni limine, i. e. Calendis Januariis, quibus & magistratus inire moris erat. *leg. Publicus. ff. de condition. & demonstrat.* Martialis *in Xeniis.*

Aurea porrigitur Jani cariota Calendis.
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

Et idem alibi de phiale Ruffi loquens, quam tam tenuem esse dicit, quam erat Bractea, qua cliens cariotam inaurabat.

Hoc linitur sputo Jani cariota Calendis,
Quam fert cum parvo sordibus esse cliens.

Forcat. *in penu Juris civil. cap.* 17.

CARINA *in l. Minicius, ff. de rei vind.* pars ea navis est, quam alvum aut ventrem appellant. Connan. *li.* 3. *c.* 6. *n.* 2. Est infima pars navis. Briss. ex Festo.

CARINA, infima trabs, qua navis fundatur, Pompon. *in fin. l. quod in rerum natura, de leg.* 1. Etsi navem legavero, & specialiter eam adscripsero, eamque partes totam refecero, carina eadem manente, nihilominus recte à legatario vindicabitur. Spieg.

CARINARIOS Turneb. *adversar. lib.* 14. *cap.* 5. eos esse putat, qui cerino colore pannum inficiunt. Nam cera Dorice κηρὸς dicitur, quæ aliis Græcorum linguis κηρὶς vocatur. Hæc Turneb. loco præalleg.

CARINANTES, Festo *lib.* 3. probra objectantes, à carina dicti, quæ infima pars navis est, sic illi sortis infimæ. Prat.

CARITAS pro amicitia, *l.* 19. *ff. de castr. penul. l.* 10. *ff. de rebus dub.* Briss.

CARIVARIUS, De Carivario & Coribantum saltatione in viduæ nuptiis ad contumeliam secundarum nuptiarum, vide P. Gregor. 38. *syntagm. c.* 4.

CARGILIANI hæredes, vide *l.* 9. §. 5. *in princ. ff. de jur. & facti ignorant.*

CARMINA magica. *l.* 7. *C. de malefic. & mathem.*

CARNALIS pubertas, cum animali pubertate convenit. vide Gothofr. *ad l.* 3. *C. quando tut. esse des.*

CARNIFICIS loco habebatur, auctore eodem, qui se, ut moreretur, vulnerasset. Prat.

CARNIFICIS, hoc est, ejus, qui in reos animadvertit, & ejus item, qui reos in carcere custodit, officium vitandum esse dicit Aristot. *lib. Polit.* 6. quod hujusmodi homines improbi esse soleant. Censoria lege cavebatur, ut nemo carnifex civis Romanus esset. Spieg.

CARNIFICUM officium probrosum & turpe est: ideoque tale officium gerentes civiliter famosos & ignominia notatos esse, ait Goed. *in l.* 42. *n.* 10. *de verb. & rer. signific.*

CANIFEX est manus legum Gothofr. *ad Nov.* 69. *c.* 3. *in princ.*

CANIFEX populi Rom. non modo civis Rom. non erat, sed ne in urbe quidem domicilium habebat. Cic. *pro C. Rabir. perduell.* Sed moreretur prius acerbissima morte millies Gracchus, quam in ejus concione canifex consisteret, quem non modo foro, sed etiam cœlo hoc ac spiritu censoriæ leges, ac urbis domicilo carere voluerunt. Prat Hotoman. ex Plauti *pseudulo* colligit eum extra portam Metiam domicilium habuisse.

CAROTIUM dictio est barbara, significat currum illum, in quo constituebatur vexillum publicum, cum in aciem eundum erat: & hoc expressit apud nos Accurs. *in l. omnis definitio. ff. de reg. jur.* dum inquit: Sed stet firmus regulæ, velut Bononiensis carrorio, licet aliqui capiantur de ejus custodibus. Et hæc gl. in hoc sing. est secundum D. Alexan. *cons.* 72. *incip. Inspecto diligenter, col.* 4. *versic. & istam opinionem, in* 1. *lib.* Et Andre. Sicul. *in tractat. de præst. Cardin. in* 1. *quæst. primæ partis, in* 5. *colum. versic. opinion.* Hocque currus genus post Gothos deletos potissimum reipub. Mediol. in usu fuit, ut in nostris annalibus in multis locis relatum est. Putoque à carro dictum de quo Cæsar: Inter carros impedimentaque prælium commiserunt. Et Aul. Hirtius: Pompejus, inquit, ea die per viarum augustias, carra complura, multosque lanistas retraxit. Cotta *in memor.*

CARPASSUM. apud Martianum *l. fin. §. species. ff. de publican.* planta est, ex qua succus medicamentis utilis exprimitur, cujus meminit Galen. *lib.* 1. *de compos.* & ὀπὸν καρπάσου. Diosc. *lib.* 6. *c.* 14. vocat Paulus Ægineta Carpesiam Prat.

CARPENTARII, *in l.* 6. *ff. de jur. immun. & l. unic. C. de excus. artif.* in Basil. σαγματοποιοὶ, in legionibus habebantur Briss. Carpentarios immunitate donatos, non carpentorum structores esse putat, præterquam *in l.* 31. *de curs. public. in C. Theo.* Sed eos, qui σάγματα, id est, strata, centunculos, sellas clitellas camelorum & jumentorum, conficiunt. Carpentis invehi solitos custodes, vel prosecutores specierum, quæ transmittebantur, docet *l.* 18. *eod. tit.* Briss.

CARPENTARIUS speciale nomen esse Isidor. scribit *l.* 19. *cap.* 19. Hotomannus carpentorum artificem dici tradit. Utitur. & hoc verbo Vopisc. in Aureliano. & Jul. Firmic. *lib.* 2. *cap.* 10.

CARPENTUM carri genus est, in quo mulieres primum apud Romanos gestebantur postea tamē factum, ut ex Livio *lib.* 1. *ab urbe: & in* 2. *de bello Macedonico* dicimus, ut bello etiam carpentorum usus esset. Carpentum non à carro, ut quidam putant, deductum est sed à Carmente Evandri matre, quasi carmentum. Unde *in* 1. *Fast. Ovid.*

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant.
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.

Coras. *lib. Miscel.* 3. *c.* 20. *num* 19. Carpenti quoque fit mentio in *Nov.* 70. *c.* 1. quod Gothofr. *ibid.* vertit ἀπήνη.

Καρπισμοὶ, apud Clement. Alexand. *lib.* 5. *στρωμάτων*, id est manuum, porrectiones. καρπὸς enim cavum manuum, & volam significat eidem, & Aristot. *lib.* 1. *de animal.* 1. junctura καρπὸς ἀρθρωτικός, καὶ βραχίων. Prat.

Καρπιστὴς, adsertor, & καρπιστεία, adsertio vocatur, ut testatur Torneb. *advers. lib.* 13. *c.* 27. Prat.

CAPOCRATIANI, *l. Arrianis. C. de hæret.* hæretici dicti à Carpocrate, qui dixit Christum hominem fuisse tantum, & de utroque sexu, atque ita & ex Josephi semine carnaliter instar reli-

reliquorum hominum progenitum, *c. quidam autem* 24. q. 3. vide Philastrium Brixiensem Episcopum in hæresecon catalogo & Isidor. *lib.* 8. *Etymol. c.* 5. Prat.

Carpusculum, sive, ut alii regunt, Carpisculum, definitore, Fl. Vopisco in Aureliano, calceamenti genus est. Hanc etiam vocem reperi in Epigrammate lapidi antiquissimo insculpto, quod Viennæ Allobr. ad divi Mauritii ædem extat, ait Prat.

Carreum & Classer, quid significent apud Paul. in l. non omne, ff. de pen. legat. revocatur in dubium inter quosdam. Classer apud Latinos equidem non meminit me legisse: sed Lasser succus est lasserpitii, magnificus in usu & medicamentis, de quo Plin. & ita legendum esse in d. l. non omne, aliqui putant. Alii vero legi posse Carynon, quod quidem oleum est è nucibus juglandibus confectum, alopeciis utile, tarditatique aurium infusum, cæterum sapore gravi. Vnde nostris esculentis non ita admiscetur, sed in lucernis funiculum nutrit ardentem: sicut & illud, quod ex lini semine exprimitur; ad alendum tamen, in usu apud aliquos etiam hodie est, non solum in medicamentis: hujus meminit Plin. *lib.* 23. *cap.* 5. sive mavis carynium, ut aliqui contendunt. Plin. *in* 6. *cap. lib.* 19. Ab his, inquit, proximum dicetur auctoritate clarissimum lasserpitium, quod Græci σίλφιον vocant, in Cyrenaica provincia repertum, cujus succus vocatur Lasser. Magnificum in usu medicamentisque, & ad pondus argentei denarii pensum, multis jam annis in ea terra non invenitur, quoniam poblicani, qui pascua conducunt majus ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Unus omnino caulis nostra repertus memoria; Neroni Principi missus est. In reliquis de natura & genere lasserpitii, lege Plin. quæ omnia de verbo ad verbum sibi adscribit Sipontinus Pontifex in suis in Martial. Commentariis *ad fi.* 26. *Epig.* Lasser itaque, ut dixi, à Græcis Silphion dicitur, Hæc inter herbas primam obtinet gloriam. Unde Ampeliotæ quæ Aphricæ gens est, Delphis silphii caulem sacratum suspenderunt: auctor Alexandridis Hujus herbæ meminit pluribus verbis Aristoph. interpres in Plutos ubi Poëta sic: Τὸν πλοῦτον ἢ αὐτὸν, καὶ τὸ βάττου σίλφιον, ipsumque Plutum, ipsumque Bartusilphion. Nygat sycophanta se quieturum, etiamsi Plutus ipse, qui divitiarum Deus ipse est, vel lasserpitium, quod pretiosissimum est, sibi detur. Hinc nata parœmia apud Græcos βάττου σίλφιον, ut per Roterodam. *chil.* 2. *adag.* 114. Hujus etiam vocabuli, Lasser meminit Martial. *in l. ult.* §. *species*, *ff. de public.* & Catul. Lasser piciferis jacet Cyrenis. Aliqui codices Cæreum habent, in d. l. non omne. quod quidem adjectivum est, ex cæra aliquando factum: ut cærea candela, ad differentiam ejus, quæ fit ex sevo, seu alio pingui: ut cærea mella, apud Sedulium: cærea gemmatis flavescunt mella canistris. Cæreus vero substantivum, funale significat, à funiculis cæreis, quem in Saturnalib. solebant humiliorib. potentiores præferre, cum candelis pauperes, locupletes cæreis uterentur. Martial. Hic tibi nocturnos præstabit cæreus ignes. Nam aras Saturnias prisci excolebant accensis luminibus: inde mos per Saturnalia missitandis cœpit. Quidam cæreos non ob aliud inter Saturnalia munera mitti putant, nisi quod sub Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem, & bonarum artium scientiam sumus evocati. Propterea lege Publicia cautum fuit, ut solidis ditioribus cærei missitarentur. Veteres autem (ut etiam ætate nostra nobiliores consueverunt) reponebant ad domus usum in penore, quæ ad medicamenta erant necessaria, ut lasser & similia: item cærea: & de his potuit sentire IC. quo etiam à penoris nomine veniant. Vel si nihil placet mutare, possumus dicere (ut etiam placet Alciato nostro) carreum dictum à carris, unde advehitur: quo in loco fieri nundinas, scribit Plin. *in* 12. *lib. cap.* 18. quibus commercia odoratarum arborum exercebantur, quæ nudinæ postea agi cœperunt apud Characem. Carræ autem, de quibus hic Plin. loquitur, non hæ sunt, quæ in Mespotamia Crassi clade nobiles dicuntur, sed oppidum in ipso rubri æquoris littore, ut Mela Pompon. & Stephanus scribit; sicuti nec per Characem quiddam oppidum illud intelligunt, quod in Persia est inter Tigrim & Eulæum fluvios: sed potius illud, quod itidem in Parthia est, cujus quodam in loco Ptolemæus meminerit. Igitur Carreum potuit Jureconsultus appellasse, odoris illud genus, quod à Carris veniebat. Quod si tibi gratum non est, potes elisa copula legere, Aut ligustrum carreum, aut carreum lasser. Quamvis, sint, qui assarum, cujus prædicti *l. c.* 13. Pl. meminit, legant, non lasser: quod non reprobo, sed nec addito. Cares etiam populi sunt insulani, quos Strab. Mela, Plin. Ptolemæus. Asiæ contribuunt: eos Minos navali prælio vicit, de quibus Virg. Hinc Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos. Meminit & Valerius Max. *in* 1. Quid autem sit Lygusticum, in hoc loco IC. haud facile reperies, & ideo arbitror dictionem eradendam esse, & ejus loco lingustrum reponendum. Quid id sit, ostendit Plin. 12. *lib. cap.* 35. hujusmodi verbis: Cyprus in Ægypto est arbor, ziziphi foliis, semine coriandri, flore candido, odorato, coquitur hoc in oleo, premiturque postea, quod Cyprus vocatur, pretium, ei in libras quinque: optimum habetur è Canopia, in ripis Nili natat secundum Ascalonæ Judææ: tertium Cypro insula odoris suavitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia Lingustrum vocatur. Hæc Plin. cui non dissidet Dioscorides, qui ubi de odoribus mentionem facit, inter eos illud numerat. Sunt tamen, qui è lingustro literam n elidant. Cotta *in memor.* vid. supra *Careum*.

Carruca. Briss. (carrucha) parvum carrum significat, quatuor rotas habentem. Habuerunt autem veteres carrucas in delitiis, unde disputat Scævola, an sub mundi muliebris, & omnis ornamenti legato, carruca dormitoria cum mulis, qua uxor semper sit usa, contineatur, *l. uxori.* 2. *ff. de aur. & arg. leg.* Spartianus Alex. Severum Imperatorem Senatoribus omnibus Romæ permisisse refert, ut carrucas argenteas haberent, dignitatis Romanæ interesse existimans, ut iis tantæ urbis Senatores vectarentur. Neronem præterea Cæsarem legimus, nunquam minus mille carrucis iter fecisse, longo semper agmine impedimentorum præcedente Corras. *lib. Miscell.* 3. *c.* 20. Cotta *in memor.* Carrucæ mentio etiam fit, *l. si cujus*, *in fi. ff. de usufr. l. commodato*, §. *pen. ff. com. l.* 28. §. *si ex decem. ff. de dop. int. vir. & ux.* & apud Paulum *lib.* 3. *sent. tit.* 6. §. *pen.* Plin. *lib.* 33. *c.* 1.

Carrucis stabulum vacans, *in fin. l. si cujus*, *de usufr.* Spieg.

Carrucariæ mulæ, *in l.* 38. §. *quæsitum ff. de ædil. edict.* sunt, quæ ideo habentur, ut jungantur ad car-

carrucam vel rhedam. Gothofr. *ad d. §. quaestum* 8.

CARRUCHA, *in l.* 13. *§. ult. ff. de usufructu*, Carrucha aurea, dormitoria, unde

CARRUCHARIUS in l. item quaeritur, in princ. *ff. loca.* qui & cisiarius dicitur, qui carrucham agit. Briss.

CARRULI *l. cum duobus*, 52. §. *si quis ex sociis, ff. pro socio*, qui quid vehunt, ut ex eo textu liquet. Prat. Briss.

CARRUM, sive carrus & carruca, plaustra sunt oneraria, hoc est, comparata ad ferendum tantum onera. Caesar *in primo comment.* Jumentorum, inquit, & carrorum quam maximum numerum coemere. In comment. quoque Hispan. per viarum angustias carra complura. Martial.

O jucunda Covino solitudo,

Carruca magis essedoque gratum.

Consultus *lib.* 39. *tit. de donat. l. si id.* vel grex, vel carrum, vel carruca. Nebriss.

CARTHAGO, IC. Modest. *in l.* 21. *ff. quib. mod. usufr. amitt.* Si ususfructus, ait, civitati legetur, & aratrum in ea ducatur, ut passa est Carthago: civitas esse desinit, ideoque quasi morte definit habere usumfructum. Mirum autem posteris seculis reflorere eam principum Romanorum beneficentia potuisse, quae sic diruta, sic disjecta vastaque fuit, ut omnis muralis lapis in pulverem comminutus sit. Spieg.

CARTHAGO, ut scribit Sextus Ruffus prima fuit proconsularis provincia: & cum simpliciter proconsularis provincia dicitur, haec intelligitur. Gothofred. *ad Novell.* 30. *cap.* 5. *in princ.* Dicitur etiam sedes praetorianae praefecturae per Affricam à Justiniano constitutae, *in l. prima, ff. de offic. Praefect. Praetor. Affr.* Cujus egregium elogium extat apud Salvianum Episcopum *lib.* 7. *de Gubernatione Dei.* Vida Briss.

Καρφὸς Plutarc. l. *de sera numinis vindict.* adpellat, quod festucam, foenum aridum, & lignum quodvis tenue & siccum significat, bucbetam lingua nostra vel brindellam vocamus. Coonan. *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 3.

CASA vocem, à cavatione ductam putat Festus lib. 3. quae lectum pastorale Statio appellatur. Vergil. *in Alexide*:

Atque humiles habitare casas, & figere cervos.

Et apud Scaevol. *l. uxorem* 41. §. *felicissimo. ff. de leg.* pro domuncula videntur posuisse Justiniao. §. *littorum.* Instit. *de rer. divis.* & Pompon. *l. pen. ff. de usufr.* Prat.

CASAE nomen paulo generalius tugurio. Tugurium species casae. Tugurium rustica tantum casa est: Casa etiam urbana esse potest. Tugurium non est clausum parietibus solidis, ac regulis lateritiis ordine dispositis: nec à furibus, sed à pluviis, aestu ac frigore tuetur. Casa parietibus ac tegulis clausa esse potest. Goedd. *ad l.* 180. *de verb. sign.*

CASAE literarum, quae fuerint, ex lib. varior. auctor. de limitibus disces, & quid casale, & casales, quorum verba, huc transcribere nimis longum esset.

CASAM aedificare in area custodiae causa, earum rerum quae in area sunt: in littore ponere, qua se recipiant. Briss.

CASARIA Festo quae casam custodit. Prat.

CASCUM Festo *lib.* 3. id est, antiquum, quod Varro probat *lib.* 6. *Ling.* ex Ennio Manilius:

Quam primum Casci populi genuere Latini.

Cascum dixisse Cascam non mirabile est, quoniam canoras conficiebant nuptias. Prat.

CASEARIAM tabernam sive (ut in Pand. Flor. est) Casiariam, dixit Aristo. apud Ulp. *l. sicut* §. *Aristo. ff. si servit. vendic.* in qua Casei fumigari solent, *ut d.* §. *Aristo.* lectio indicat. Moris enim fuit in plerisque Italiae locis colorandi siccandique casei gratia fumum aut ex culmis, aut malignis viridibusque lignis facere. Vide Columellam *lib.* 7. *c.* 8. & Plin. *lib.* 21. *c.* 12. ubi de caseorum diversitate loquitur. Fallo igitur Haloander tasoriam utrobique reposuit *in d.* §. *Aristot.* Nam tamen rejicienda est Accursii interpretatio, Casearıam, in qua fiunt casei, adpellantis: tametsi ad Aristonis locum minime pertineat. Sed & Casearıam tabernam, locum, ubi casei vaeneunt, recte quis appellat. Prat. vid. Briss. 3. *lect. antiq.*

CASELLAE, sunt granaria in quibus fructus componuntur, *ff. de judic. l.* 1. Sic accipi potest. *in c.* capsellas. 12. q. Dicitur quasi cellula granorum Oldend.

CASTIO, vel Cassito frequentativum a Caso, frequentativo verbi à Cado, Paul. *de servit. urb. praed. l. servitutes, §. si servitus stillicidii imposita sit, non licet domino servientis areae ibi adificare, ubi cassitate coepit stillicidium.* Festo Casabundus, crebro cadens est. Oldend. Prat.

CASSITO, guttatim & saepius cado Briss.

CASSARI dicuntur sententia, quae tenet gl. in c. accedens, 2. §. *cum igitur*, in verb. *cassavimus*, extr. ut lit. non contest. Cassamus, verbum etiam est cassarum denuntiamus: quo sensu accipi, ait Bernardus glossularius *in d. c. accedens*, 2. sed inepte, alioquin frustra ibidem statim subjecisset Pontifex, uno cassas denuntiavimus. Non tamen nego, quin & Cassare cassum denuntiare significet, *in c. cum dilectus, ad fin. & ibi gl. extr. de elect. & cle. potest.* Quod autem ea, quae ipso jure nulla sunt, infirmari debeant, & cassari liquido constat ex Novell. 7. §. ἐπειδὴ, ibi, ἀλλὰ ἐς τὸ γενόμενον ἄκυρον, &c. & adnotat Accurs. *in* §. *& eleganter. in verb. si in hoc ipso. ff. de dolo.* Prat.

CASSASDRENSES populi. *l.* 8. *§.* 8. *ff. de censib.*

CASSATA lex, *l.* 14. *C. de contrah. empt.*

CASSATIO aliquando ad factionem refertur, *gl. in c. proposuit, ext. de concess. praeb.* & an ad actum nullum. Fel. *c. ex parte, de testib.* Prat.

CASSIANI, Sabiniani Proculiani dicti sunt, qui Cassii, Sabini, & Proculi sectam instituto nemque secuti sunt: de quibus quae Pomponius scribit *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* ad summam haec sunt: Fuit Qu. Tubero publici privatique juris doctissimus: ejus duo fuere discipuli. Atejus Capito, & Antistius Labeo: quorum alter magistri praeceptis adhaerescens alter ingenii fiducia pleraque innovans, dissidium quoddam in juris civilis disciplinam invexeruut: nam cum Atejo Massurius Sabinus, Labeoni Nerva pater successisset, acceptam à magistris discordiam vehementer auxerunt: quam postea eorum discipuli, Sabini quidem Cassius, Nervae autem Proculus eo perduxerunt, ut duae jam familiae contrariae ex eorum nominibus appellare ac propagatae sint: nam qui Cassium sequebantur, Cassiani: qui Proculum, Proculiani dici coepere; post secuti sunt Cassium quidem Coelius Sabinus, Proculum vero Pegasus: unde Sabinianorum & Pegasianorum nomina. Quorum dissensionibus ac praeceptionibus contrariis imbuti postea IC. Javolenus, Neratius, Julianus, & caeteri, quorum ea scriptis composita sunt ii, quibus nunc utimur, Pandectarum libri mirificas concertationes, ut Justinian. testatur, in hanc

legum disciplinam importarunt. Hot. Vide A. August. *lib.* 1. *Emend. c.* 5. & *lib.* 3. *c.* 4.

Cassianus furor, *l. ultima.* Cod. *ad l. Jul. majest.* Motus io lege Dei, titulo 15. Concitatus ab Avidio Cassio, qui avidus Imperii, duorum fratrum temporibus res novas in Oriente molitus est, ut in ejus vite Vulcat. Gallican. & Capitolin in M. Antonino narrant. Brisson.

Cassianus fondus, *l. vigesima septima, §. ultimo, ff. de instruct. & instrument. legat.* sicut & Cassianus furor. *l.* 7. *C. ad leg. Jul. majest.*

Cassia Turiana, alias Thymiana, species ad vectigal pertinens, *in l.* 16. §. 7. *ff. de publican.*

Cassia via à Cassio strata, Festo *libr.* 3. & vide infrà *Via* Prat.

Cassiopa civitas & promontorium est Epiri, Strabone, Ptolomæo Plinio atque aliis auctoribus. Ulpian. *de exercit. act. l.* 1. Sunt inquit, naves, quæ à Brundusio, vel à Cassiopa, vel à Dyrachio vectores trajiciunt. Nebr.

Cassitare, cujus mentio fit *in l.* 20. §. 4. *de serv. urb. præd.* vide paulo ante in verbo *Casito.*

Castaldia, gubernatio dicitur, qua domini res gubernantur Castaldi, gubernatores, vel vicedomini. Zas. *de feud. degenerant.* Itaque erat Castaldio non absimilis Procuratori, & actori possessionum domini, cujus fit mentio *in l. ult, C.* quod cum eo qui in aliena potest, secundum Alvarot, & glos. erat velut œconomus quidam, cui res dominica gubernanda committebatur, instar œconomi ecclesiastici. *arg. l. jubemus nulli, C. de sacros. Eccl.* Old. Prat

Castaldum *in l. Lomb. l.* 1. *de acq. acto. re. gl. in c. unic.* §. *si vero de feud. guar. in usib. feud.* interpretatur eum, cui res domini committuntur: quam interpretationem probat Jacob. Belvis. ibid. Eo etiam nomine Procuratores contineri liquet, indicante Alberico. Eodem sensu sumitur Castaldio, *d.* Belvisio §. *si vero.* Prat.

Castaldiæ feudum, quod datur Castaldo castri, *ut in c.* 1. *de feud. guard. & casta in usib. feud.* & ibi gl. *in verb. castaldi.* Io. Bello, Etymol.

Caste vivere dicitur mulier, quæ legitimè nubit. *Nov.* 6. §. ἐπειδὴ, quod & Bart. noster rectè docuit *l. fin. vers. sed quia, C. de jedi. vid. tol. au. Imp. d.* §. ἐπειδὴ, ὅτι δὴ ἐπὶ τ̃ σωφρόνων γάμων εἰ καὶ δευτέρως κεκοσμημένοις. Hoc ad eum tractatum pertinet, quo disseritur; An legatum mulieris, si caste vixerit, præstari debeat: quod Bart. placet *d. l. fin.* Paulo Castrensi displicuit. Tu expende §. ἐπειδὴ, Prat.

Castellani Andreæ Isern. dicuntur hodie, qui antea dicebantur Castaldi, idque ex consuetudine utentium, & usu loquentium. Porro in Gallia Castellanos appellamus castrorum sive castellorum Præfectos, & judices: sed & subalternos & inferiores judices, ut subindicat Budæus in forensibus. Castellanus etiam dicitur castri dominus, sive possessor. Alber, ex Hostiens. *c. ad audientiam, de præscript.* & vide paulo inferius de hac voce. Prat.

Castellum, ut notissiam significationem prætermittam, accipere debemus aquæ receptaculum, quod aquam publicam suscipit; Ulpiano *l.* 1. §. *ait Prætor. ff. de aqua quotid. & æst.* & Labeoni *l. fistulas.* 78. *ff. de contrahenda emptione.* Id veteribus dividiculum appellabatur, Festo *lib.* 4. Quod nunc, inquit, castellum est, ex quo à rivo communi aquam quisque ducit. Hesych. κάστελλος, ait, ὅρμα τόπος ἄνω καὶ κάτω φερόντος, καὶ μερίζοντος τὸ ὕδωρ. Sic accipi debet apud Paulum *l. fistulam,* 19. *ff. de servit. urbanor. prædior.* & Ulpianum *l.* 2. *ff. commun præd.* & *l. cætera,* §. *item hoc prohibetur. ff. de leg.* 1. & 3. *de aquæductu. lib.* 11. *C. de castellis*, hæc I. Frontinus de aquæ ductu. Est fere nunc in usu ait, cum plures quinariæ impetratæ, ne in viis sæpius convulneretur una fistula, excipiatur in castellum: ex quo singuli suum modum recipiant. Ex castello fistullis quisque aquam in suum feudum divisam ducebat. Briss. & Vitruv *lib.* 8. *c.* 7. Aggrippa, ait Pii n. 36. *c.* 15. *ad fin.* castella 130. fecit. Porro castella ut plurimum plumbea erant, ut *ex l. si venditor,* 38. §. *firmus, & l. fundi.* §. *castella. ff. de action. empt.* Hæc conceptacola appellant Impp. *in l.* 2. *C. Th. de aquæductu.* Scio G. Budæum in prioribus adnotat. *ad d.* §. *castella.* permulta ex classicis rerum scriptoribus prodisse; cujus verba huc non transfero, utpote quæ cuivis studioso sint obvia. Prat. Cæterum

Castellum etiam invenitur in alio significatu magis noto, locumque denotat mœnibus clausum, munitumque. Sueton. Scæva, inquit, excusso oculo, transfixus femore, & humero centum & viginti ictibus secuto persomto, custodiam commissi castelli obtinuit. Corasius *Miscellaneor l.* 6. *c.* 10. Hinc

Castellani appellantur hujus loci incolæ; quemadmodum ab oppido opidani nomen sortiti sunt, & à vico vicini, Castellani milites, *l.* 2. *de fund. limitro. lib.* 10. C. Hodie autem quædam prava consuetudo involevit apud nonnullos, appellantes arcium prælectos & custodes, castellanos, quod tamen nunquam apud idoneos auctores memini me legisse, licet interpretes nostri hanc consuetudinem amplectantur, & in pulchra quæstione consuluit Cor. *consil.* 206. *viso. in* 6. *col. in* 3. *lib.* & de his nominibus plura D. Felin *in c. Rodulph. col.* 15. *vers. cæterum, de rescript* Cotta. vide & Prat. *in Lexic.* Castellanos arcium præfectos interpretantem. Brissonio quoque castellani erant, qui præerant castello.

Castellense municipium quid sit. Festus & Valerios *in l. de limitibus* docuerant, sed id injuria temporum periit. Prat.

Castigare est non solum fustibus punire & emendare, *l.* 3. *infra,* 1. *ff. de officio præf. vig.* & *l. si duo* §. *fin. ff. de jurejur.* sed & flagellis, per *l. sed sicut. ff. de usufruct.* Sed & ad alia pœnarum genera pertinet, ut disces *ex cap. quia plerique, de off. ordin. lib.* 6. & *cap. si clericos, ad sent. excom. eod. lib.* & *utrobique gl.* & *Dd.* Prat.

Castigare etiam est vindicare, punite, coercere. Ut castigare delicta. Ipse autem magistratus castigabat: ut præses, præfectus urbi & vigilium, proconsul. Briss. *ex ff.*

Castigatio levis quomodo accipienda sit apud Ulp. *l. sed & si quemcunque,* §. *fin. ff. ad leg. Aquil.* repetita *in l. item quæritur.* §. *item Julianus. ff. loc.* Bald. docere nititur, *ad d.* §. *final.* appellatque moderatam: quod latè explicat, Prat.

Castigatione competenti corrigere, vide *l.* 1. *C. de SC. Claudiand. tollend.*

Castigatio verborum, fustium, flagellorum Briss. *ex ff.*

Castigationem modicam apud Ulpianum, *in l. magistratibus, ff. de jurisdict.* varii variè interpretantur. Accursius ibidem appellat coërcitionem, sine qua jurisdictio esse non potest, quod Bart. improbat, dicitque eam expediri officio judicis nobili, esseque meri imperii. Baldus autem scribit ibidem eam habere locum in levibus delictis, quæ corpus non tangant

gant. Alciatus *in l. imperium. num.* 144. *ff. de jurisdict.* Modica, inquit, castigatio debet intelligi de ea, quæ venit accessorie ad jurisdictionem, & quæ jurisdictionis est, vel ait, debet intelligi de aliqua coërcitione, quæ corpus non lædat, & hæc Baldo consentit. Prat.

CASTIGATIO modica, *l.* 12. *ff. de jurisd. l.* 23. *§. quoniam, ff. de usufruct.* & ejusmodi castigatio Docenti, item Fructuariis, concessa illis locis dicitur. Briss.

CASTITAS violata, *l. un. C. si quis eam cujus tutor fuer.*

CASTRA dicta sunt quasi casta: vel quod illic castraretur libido. Nam nunquam his intererat mulier. Briss.

CASTRO his Romani, *l.* 31. *C. de testam.* vid. *castrum.*

CASTRARE apud Martian. *l.* 3. *§. item qui auctor, ff. ad leg. Cornel. de sicar.* est virilia seu genitalia amputare, & excindere, *l. lege Cornelia. in fin. ff. ad leg. Jul. de vi prin.* & *l. servus servum, ff. ad leg. Aquil.* Plin. *lib.* 18. *c.* 32. & *lib.* 6. *c.* 26. Aldobrand. *Inst. de adopt. §. sed & illud.*

CASTRARE, id est, virilitatem excidere, Spadonemque seu Eunuchum facere, *l. prima.* C. *de Eunuch.* Sic castrare homines libidinis vel promercii causa: castrare puerum, servum. Briss. ex ff.

CASTRATI dicuntur, quib. virilia excisa sunt, & ut ait Theophilus §. *sed & illud.* Instit. *de adopt.* ἐφ᾽ ὧν γίνεται ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων, Horum meminit Ulpianus *l. sed est quæsitum. ff. de liber. & posthum. l. si serva* 39. *§. fin. ff. de jure dot.* Atque hi vel sunt Ectomiæ, qui exsecti vel Thlibiæ, qui collisi, vel Thlasiæ, qui attriti. *d. l. spadonum, & l.* 4. *de sicar.* vide infra verbum *Spado.* Solebant enim olim mangones pueros castrare, quo pretiosiores facerent, *l. si servus.* 27. *§. & si puerum. ad l. Aquil.* quod & ex N. Fabio *lib.* 5. *c.* 12. *Inst. Orat.* apertissime indicat his verbis: Mancipiorum negotiatores formæ puerorum, virilitate excisa, lenocinantur, & post paulo. Libidem juvet ipsum effœminati sexus mendacium: nunquam tamen hoc continget malis moribus regnum, ut si qua pretiosiora fecit, fecerit & bona. Porro homines castrari Senatusconsulti & divi Hadriani edicto vetitum est, *l. lege* 4. *§. ult. & l. is qui servum, ff. ad l. Corn. de sicar.* Briss. Prat. Eadem quoque pœna tenetur medicus castrans & chirurgus, etiamsi ipse castratus consenserit. Imo consentientem eadem pœna plecti vult, *l. leg. Cornelia, ff. eod.* ubi etiam bona castrati vult publicari fisco: etiamsi pretiosiorem eum reddiderit, nihilominus injuriarum tenetur castrans, *l. si servus servum §. sed etsi puerum, ff. ad leg. Aquil. gl. in c. legentes.* 23. *quæstione* 5. quia hi castrati virilitatem amittunt. *l. lege Cornelia. §. planè, ff. de sicar.* Publicè autem interest integros habere homines, qui civitatem liberis hominibus legitimè repleant, *l.* 1. *ff. sol. matr.* Rebuff.

CASTRATI servi cæteris pretiosiores habebantur. Briss.

CASTRATI proprie dicuntur, quibus penis ipse cum testiculis est excisus. Unde videtur castratio translata ad arbores, cum interraduntur & diraduntur; Collumell. *in* 4. Hoc potest interradi, & diradi: quod opus rustici castrationem vocant Pli. deputationem, Cato interputationem appellat. Connan. *lib.* 2. *c.* 15. *nu.* 9. Castrare quoque ad animum refertur. Et per translationem castratam Remp. dixit Cicero *lib.* 3. *de Oratore.*

CASTRATI à nuptiis arcentur, nec adoptare possunt: secus est in spadonibus. Gœddæ. *in l.* 128. *num.* 1. 2. 3. 4. 5. *de verb. & rer. signific.*

CASTRATUS posthumum instituere non potest, l. sed est quæsitum ff. de hæred. instit. quia certum est, hunc generare non posse, cum facto hominis prorsus impotens factus sit: & in certis amplius locus non est conjecturis: *l. continuus. §. cum ita, ff. de verb. oblig.*

CASTRENSE (ait Gothofr. *ad l.* 12. *C. qui test. fac. poss.*) quod Græci, ἰδιόκτητον, est, quod in castris acquiritur, vel proficiscenti ad militiam datur, vide *l.* 4. *C. famil. l.* 4. & 11. *ff. de castrens. pecul.* Paul. 3. *sent.* 4. §. 3. Quinam eo privilegio utantur. vide *d. l.* 12. *C. qui testam. fac. poss.*

CASTRENSE & paganicum opponuntur, *l.* 1. *C. de test. milit.*

CASTRENSES ministri appellantur, ut ex Lampridio in Alex. colliges. De quibus Tertull. in hæc verba scribit. Est & alia militia regiarum familiarum. Nam & Castrenses adpellantur, &c.

CASTRENSIS ordo is veteribus erat, ut miles Centurionis, Centurio Tribuni, Tribunus Legati, Legatus Consulis, Magister equitum Dictatoris pareret imperio. Bud. *d. l.* 2. *de ori. jur.* ex T. Livio *lib.* 8. Oldend. Prat.

CASTRENSIANI sunt ministeriani aulici, vel ministri palatii, ut colligitur ex rubric. *de castrens. & minister. libro* 12. C. qui *sacro Imperat.* ministerio deputati sunt, *l.* 4. *Cod. eodem.* Prat. Briss.

CASTRENSIANI & ministeriani (ut D. VVesemb. in œconomia juris ostendit) pars regiæ familiæ est, servitiis & ministeriis Principis interioribus, in aula & castris devota, ut prægustatores, pincernæ, & mensæ cubitoque Principis inservientes. VVesemb.

CASTRENSE jugerum, quadratum habet perticas 288. pedes autem quadratos, 28. 800. id est, per latus unum perticas 18. quæ in quatuor latera faciunt perticas 72. ex Festo & Valerio *lib. de limitib.* Briss. Prat.

CASTRENSIS peculii, castrensiumque bonorum esse intelligitur, quidquid in militia quæsitum, vel occasione militiæ obvenit. Castrense peculium, ut Macer definit, *l. Castrense* 11. *ff. de castrens. pecul.* quod à parentibus, vel cognatis in militia agenti donatum est, vel quod ipse filius familias in militia adquisivit, quod nisi militaret, acquisiturus non fuisset. Macri sententiam probat Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 4. nisi quod pro agenti Paulus posuit, proficiscenti: quod tamen secundum Alex. Imp. distinctionem accipiendum est, *l.* 4. *C. fam. ercisc.* & vide Bart. *l.* 1. §. *nec castrense ff. de collat.* Castrensis quoque peculii esse dicitur, quod à Palatinis conscio Principe & in ejus prope conspectu quæritur, ut divus Constantinus rescripsit, *l. unica. C. de castrens. om. palat. pecul.* Prat. Briss.

CASTRENSE æs alienum, in castris contractum: ex quo & castrenses creditores, *l.* 1. *§. si filii familias, ff. de separat.* & vide infrà, Peculium. Briss.

CASTRENSIA bona, in castris acquisita. Briss. *ex ff.*

CASTRENSIS sacri palatii sub dispositione sua habebat pædagogia, ministeriales quoque dominicos, & curam Palatinorum, appellabaturque spectabilis vir. Briss. Hujus meminere Honorius, & Theod. *l. unic. qui à prabit. tiro. exc. C. Theo. & l.* 38. *C. Th. de decur.* Briss. Prat.

Cas-

Castensi corona donabantur, qui primus hostium castra propugnando introisset, cui insigne erat ex auro vallum. Festus *lib.* 3. *& Gel.* 5. c. 6. Prat.

Castrorum præpositio. Eorum fit mentio *in l. 7. C. ubi causæ fisc. vel divin.*. Et castrorum præpositurae. *l. 1. C. de offic. quæstor.*

Castrum numero unius, notissimæ est significationis. Castra vero numero multitudinis locum significant, ubi milites tentoria figunt: à castri similitudine, quod fossa valloque, quasi muro circundari solet: quo sensu accipitur apud Modestin. *l. 3. §. emansor. ff. de re milit.* Porro horum generum multa erant: quædam erant prætoria, de quibus Tacit. *lib.* 1. *Annal. de* Tiberio loquens: Dispersus per urbem cohortes in una castra conduxit Tiberius. Alia erant urbana, *l. si maritus* 15. *§. legis. ff. ad legem Juli. de adult.* Alia vigilum sive vigilum, *d. §. legis.* Prat.

Castrum à villa discernit Bart. in *l. 1. §. sive autem. ff. de ope. novi nunt.*

Castum & perjurum, Cicero contraria esse notat *pro Quin. Roscio Comœd.* Spieg.

Casulæ, *vide l. 92. pr. de legat. 3.*

Casus, ait Festus, dicimus ea, quæ fortuito hominibus accidunt. Sic casum adversamque fortunam hominis liberi spectare, neque civile, neque naturale est *l. 38. §. sacram. ff. de ver. sig.* Briss.

Casus à Jurisconsultis dici consuevit, pro controversia, quæ nata est, quasi quæ acciderit, & casu contigerit. Cicero verò causam appellat, *ut Verrin.* 3. Tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit. Item, nusquam enim scribis, neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas. Hinc Seneca in prologo declamat. Declamat autem Cicero, non quales controversias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur: quas Theseis vocabant, Controversias nos dicimus. Cicero Causas vocabant. Hot. Casus pro iis, quæ ex facto contingunt. Casus omnes qui quandoque inciderint. In iis casibus deficit lex. Casus omissus SCto, Casus etiam pro quolibet eventu. In primum vel secundum casum substituere, in casum divortii, mortis. Nullo casu revocari Brisson. *ex ll. ff. & C.*

Casum in jure varie accipi constat. Quandoque facti species proposita, quoque in disputationem incidit, sic accipitur apud Julianum, *l. neque leges, ff. de legibus*, quodve casu accidit. Casum, id est, negligentiam explicuit Gajus *l. qui ædes. ff. de incen. ruin. & naufr.* Casus quod inopinato evenit, aut contingit *§. ch sauros. Inst. de rer divis.* ubi Accursius ita definit: casus, inquit, est innopinatus rei eventus ex diversis causis proveniens ob aliud Prat. Briss.

Casum fortuitum deffinisse videtur Ulp. quem nullum consilium humanum prævidere potest, *l. 2. §. si eo tempore ff. de admin. rer. ad civ. perti.* Cui humana infirmitate resisti non potest *l. 1. §. is quoque, ff. de oblig. & act.* quod divorum Principum rescripto juvatur, *l. in judicio 38. C. loca*, Cui resisti & adversus quem caveri non potest. *l. 8. ff. com. l. 4. C. de perie. tut.* Fatum plerunque jurisconsulti appellant, & damnum fatale, ut *in l. 1, §. si magistratus, ff. de magistr. conven.* Suntque ejus generis mors, latronum hostiumve incursus, piratarum insidiæ, naufragium, incendium, fuga servorum. Gajus *l. in rebus, 18. ff. commod. rem explicans.* His adjicias vim aquarum, insolitam ventorum vehementiam, ruinam, labem, effracturam, rapinam, tumultus, *l. contractus. 24. ff. de divers. reg. jur. antiq.* & alibi sæpe, & hi adpellantur casus majores Adpellatur & hujusmodi casus vis major: vide infrà, *Vis major.* Exempla sæpius in jure civili reperias. Casum & fortonam pro iisdem adpellat Ulpianus *l. 1. §. si magistratus, ff. de magistratibus conveniendis.* Underecte casum dixit Festus *lib.* 3. quod fortuito hominibus accidit. Diversa est casus acceptio apud Marcellum, *l. quia in eum, 16. ff. ad legem Aquil.* quia in eum (ait,) casum res devenit, à quo incipere non potest, & apud Scævol. *l. Gallus, §. ille casus, ff. de liber. & posth.* Prat. & Briss.

Casum pro amissione dixit vetus interpres Nov. 22. §. *mitioris*: quæ etenim amittuntur, cadere dicuntur, pro quo Justio. ipse ἀνδρομένων ἱππικῶν dixerat. Prat.

Casus militiæ *Novel.* 35. *&* 53. est id, quod mortuo milite, qui in aliqua schola inter statutos relatus est, heredes ejus, vel liberi, aut uxor, ex communi scholæ placito à Principe capiunt, ut indicat *l. ult. C. de pignor.* Ubi & scholæ placitum dicitur, *& l. omnimodo, §. ult. de inofficios. testamen.* ibi, vel mortuo militante certa pecunia ad hæredes ejus perveniat. Nec enim ad heredes militia transit, quæ personæ cohæret, sed casus militiæ. Igitur & *in Nov.* 97. casus militiæ fieri dicitur mortuo milite: vide Julian. Antessorem sub tit. de casu militis. Frustra ergo disputat Lælius Taurellus, quæ sint militiæ ex casu, ex dicta *Nov.* 53. cum nullæ unquam militiæ talem appellationem habuerint. & Justinia. in ea Novella non dicat, τὰς ἐκ τοῦ κάτω καλυμμάτων στρατείας, sed τὰς ἐκ τοῦ καλυμμάτων κάτω στρατείας. Plura vide apud Cojac. dictam Nov. exponentem. Prat.

Casus humani sunt mors, *in l. 5. C. de commerc. & mercator.*

Casus incerti sunt, qui certam quantitatem, certamve rem non habent. Gotho. *ad l. unic.* ibi: revera inducitur damnum, *C. de sent.* quæ pro eo quod interest profer.

Casus fortuitus intelligitur inopinatus, non ex consuetudine eveniens, Gothofr. *ad l. 78. §. 3. ff. de contrab. empt.* Hic evenire potest etiam diligentissimo patrisfamilias, *l. 11. §. si locupleti. 5. ff. de minorib.* Ideoque à nemine præstatur *d. §. si locupleti. l. 52. §. damna quæ imprudentib. ff. pro socio. l. 1. §. 11. ff. de magistr. conven. l. 2. §. si eo tempore, ff. de administr. rer. ad civitat.* Nisi tamen aliter convenerit, *l. 39. ff. mandat. & l. 78. §. 3. ff. de contrab. empt.*

Casus pro quolibet eventu. Sic in primum vel secundum casum substituisse. *l. 8. C. de Inst.* Nonnullos casus existere. Bris.

Casus pro iis etiam, quæ ex facto contingunt, dicuntur. Sic casus omnes, qui quandoque acciderint. Talis casus terminatus est. Briss. *ex ff.*

Casus patris à senatu remorti. Casus gregis animalium. Sed & ager casum pati dicitur, *l. 12. de usur*, casus captivitatis, evictionis incendii Briss. *ex ff. & C.* Huc refer fugas servorum qui custodiri non solent: & si latrones captas sine fraude custodis abegerint mortes animalium. Tales casus nullo bonæ fidei judicio præstantur: nec tutoribus aut curatoribus imputantur. Briss. si scilicet sint verè fortoiti.

Casus facultatis parentibus nō nocet, *l. 135. de verbor. signif.* Godd. *ad §. 2. l. 132. eod.* supremus morta-

libus

lis ut casus est mors, quæ omnia consumit. Gœd. *ad* §. 1. *n.* 3. *l.* 162. *de verb. sign.*

Casus supremus est mors: hac enim omnes humani casus relinquit, & contingentia fati finiuntur, & quasi in fascem recolliguntur. Gœd. *ad* §. 1. *nn.* 31. 162. *de verb. signif.*

Casualis conditio, quæ ab incerto eventu pendet, Brisson. *ex ll. C.*

Casus majores hos esse dicimus, quibus resisti non possit, ut Paulus inquit, Balduin *tit. quib. mod. re contrahitur*, &c.

Casus repentinos esse aiunt, si mulier enitens jam moriatur. *l. si mater C. de inoff. test.*

Casus fortuitus in solo mutuo ex natura contractus, præstatur: in aliis non ex natura contractus sed alia de causa, vide omnino Vult. *commen. Instit. de action.* §. 16. *n.* 75.

Casum pro casu, hoc est, vocabulorum forma, qua in aliam cadunt effigiem, etiam in jure nostro poni, demonstrat Albericus: quam rectè, ipse viderit. Constat autem, I. C. figurate uti composito pro simplici *l. verbum reddendi. de verb. signif.* & contra simplici pro composito: *gl. fin. rubr. solut. matr ubi* Bart. & Ias. Quod & attestatur Appellus. Tempus, item pro tempore, *l. verbum erit.* Numero plurali pro singulari, *l. non est sine libertis*: & è contra singulari pro plurali, *l. in usu juris de verb. sign.* Spieg.

Casu majore, cum negligentia perdere, *in l. veluti ff. de eden.*

Casarium interdum, pro eventurum.

Catabolenses in rubr. C. Th. de Pisto. & Catabol. *l.* 14. *tit.* 4. *& eod. titul. l.* 9. quo sensu accipi debeat, nondum plane satis constat, nisi dicamus eos fuisse, qui panes exercitui præstaret, ἀπὸ τοῦ καταβάλλειν vel καταβάλλειν; id est, solvere. Bud. in poster. adnot. Catabolenses alio sensu accepisse Cassiodorum subjecta ejus verba *lib.* 3. *variar. epist.* ad Fest. V. I. Patritium declarant. Atque ideo magnitudini tuæ præsenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatem urbem per Catabolenses vestra ordinatione dirigantur. Eodem sensu accipiendi sunt apud eundem *lib.* 4. *Variar.* ad Godescalcum Sajonem, ubi pro Catabulnensis, legendum Catabolensis, rectè censuit B. Bris. Prat.

Καταβολὴ, constitutio & solutio & præstatio, verbum juris est. Hinc καταβολαὶ τῶν φόρων, redituum præstationes dicuntur Aristot. 2. œconom. & sæpe *in Nov.* Iustin 128. §. *εἰ* πως *& aliis* §§. Prat.

Catachresis: vulgo eam peculiarem tropum faciunt, & definiunt figuram, qua proprio nomine omisso aliud vicinum assumitur, ut ita à Metaphora differat; quod ea sit, quoties nomine proprio deficiente, aliud vicinum substituitur. Alcia. *lib.* 4. *de verb. sign.* Usus tamen & experientia docuit κατάχρησιν omnium troporum esse communem affectionem. Gœd. *in l.* 58. *n.* 2. *de verb. sign.*

Cataclita apud Tertull. sunt accubita, quibus ad accumbendum utebantur, ea molli pluma implebantur, ut ex Heliogabali vita notum. Torneb. *lib.* 7. *advers. c.* 20.

Cataclysmus, diluvium apud Tertul. *lib.* 4. *contra Marcionem.*

Reddidit ergo Deus gratis peccata paterna,
In cataclysmo enecans pariter cum prole parentes, &c.

Catadromus apud Labeonem *in l. si servus*, 54. *ff. de act. empt.* quibusdam significat descensum ex grue machina. Horomano est colluviarium, i. e. declivis ;locus per quem sordes defluunt: quasi dicas decursorium. Verior semper mihi visa explicatio eorum, qui funem extentum ex edito loco in inferiorem demissum existimant, quod & Labeonis verba significant, *d. l. si servus*, 54. Verissima igitur est hujus loci lectio vel invito G. Budæo ad Labeonem, tametsi non simnescius, locum significare, in quo decurri soleat. Suet. *in Nerone c.* 11. Prat. ex Briss.

Catadromus, interpretatur decursus, ait Nebriss. Nam κατατρέχω, est decurro. Decursio autem per catadromum non sine periculo erat. quod I C. significat, de act. empt. l. si servus tuus. Eum, inquit, fuisse servum, qui per catadromum descendere, aut in cloacam demitti solitus esset. Alexandro Neapolitano est & catadromus, in quo agitabantur equites præcipiti cursu ἀπὸ τοῦ δρόμου per quem servus currendo, vel in cloacam se dimittendo nimirum vitæ periculum adibat, *Ge. dier. libr.* 3. *capite* 13. Alciato probabile videtur, catadromum nomen sumpsisse γεράνων, id est, gruum machinam qua architecti saxa ingentia sublevant: de qua apud Vitruvium. Attamen catadromi vocabulum, de quo miranda cecinit, id est, vaticinatus est Accursius, Latine decursorium ad Verbum transferri, potest, Budæo teste in Annotat. priorib. Spiegelius. Dromos enim cursum significat. Tranquill. *in Nerone*; Nobilissimus eques Romanus elephanto supersedens, per catadromum decurrit, id est, per stadium, in quo equites decurrere solebant imaginario prælio, ut sæpe fit. Hujusmodi autem homines qui per catadromum deccurrebant, etiam funambulos Latini, Græci Schœnobatas appellant. Briss.

Catalogi vox ridicule apud Albericum exponitur. Hac significatur nobis oratio, sive sermo, alicujus rei ordinem ac dispositionem continens.

Catamidiari significat omnibus deridendo exponi, à verb. Græco μωκᾶν, quod ridere significat. Connan. *l.* 9. *cap.* 4. *n.* 11.

Catamiti pueri meritorii sunt. Catamitum pro Ganymede dictum fuisse etiam Fest. testatur. Hoc nomine eum nominat Arnobius κατ' ἀντονομασίαν. Prudentius de Iove, Compresso immundo miserum afficiens catamitum. Id Poëta optimè nominat, scilicet Rapri Ganymedis honores. Hic est ille sensus perversus, hæc illa cupiditas ignominiosa, hoc illud desiderium impurum, de quo Romanis loquitur D. Apostolus, ἡ ἀντιμισθία τῆς πλάνης. Nonne etiam ipsum ἀπὸ τοῦ μισθοῦ. per ablationem literæ factum videtur. Nam Latinè Concubinus dicitur: Georg. Fab. *in comment. ad poetas Christianos*, copiosè Majoragius. *lib.* 2. *Miscell. c.* 3.

Cataphryges apud Isidor. 8. *Etymol.* hæreticorum genus, quibus nomen à Phrygia provincia inditum ait. Hi adferebant, adventum Spiritus sancti non in Apostolos, sed in se traditum Prat.

Κατάπλουν, Ἐπιδημίας, Græci vocant, qua parte primo appellere in Provinciam Proconss. moris erat.

Κατάπλους, portus ad quem plurimum appelli solet. Ulp. *l.* 4. *§.* 4. *ff. de off procons.* Ingressum etiam hoc eum observare oportet, ut per eam partem provinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est: & quas Græcia Ἐπιδημίας appellat, sive κατάπλουν observare, in quam primum civitatem veniat, vel aplicet: magni enim facient provinciales, servari sibi consuetudinem istam, & hujusmodi prærogativas Hot. Sic apud Martialem cataplus est navigario & appulsus. Cum tibi Niliacus portet crystalla cataplus, Torneb. *lib. advers.* 10. *c.* 23.

Κατὰ πόδας, iisdem vestigiis subsequendis, quasi dicas

dicas, ad pedes, eorumque vestigia. Vide Alciat. l. 1. *parerg.* c. 6. Justin. *de compos. ff.* §. 17. Nisi tantum si velit eas in Graecam vocem transformare sub eodem ordine, eaque consequentia, sub qua & voces Romanae positae sunt: hoc quod Graeci κατὰ πόδα dicunt, haec ille. Cicero autem ad verbum hoc appellat. Xenoph. de Venatione, θηρατέος ὁ κατὰ πόδας ὥσπερ ὁ λαγώς: vanandus, non iisdem vestigiis insequendus, ut lepus. Plato *lib. de legib.* 11. ἑξῆς κιβδηλείας δὲ ἐπιτηδεύμασιν ἕπεται κατὰ πόδα καπηλείας ἐπιτηδεύματα: hoc est, Post praecepta de adulteratione, proxime sequitur, ut de cauponatione, praecipiamus. Hotom.

CATARACTA est vehemens aquae decursio, qualis Avienis, Rheni, & quorundam torrentium conspicitur, cum de altis montibus in planum fluvii praecipitantur. Prosper contra ingratos. Candida sunt, & scripta manent, quae de cataractis Aeterni fontis fluxere undante meatu. Aquae ubi è cataractis; aut è charadris colliguntur, is locus μεσάγκεια dicuntur, De hujusmodi cataractis meminit Plin. *l.* 6. *c.* 9. de Nilo flumine.

CATARACTAE item dicuntur portae ex funibus aut catenis pendentes, quae attolli & demitti possunt, cujusmodi in portis urbium videmus, ad hostium irruptionem accomodatas: harum Livius in posteriorib. libris aliquoties meminit. Germanicis vulgo dicuntur *Schoßgatter*, alibi autem *Schiesporten*. Sunt & in aedibus cataractae, quibus apertis, quae in superiore loco sunt, dejicimus, aut effundimus deorsum, quae Germanice dicuntur *Kandel*: Ad harum cataractarum similitudinem in coelo cataractae dicuntur in sacris: ut ibi, Rupti sunt omnes fontes abyssi magnae, & cataractae coeli apertae sunt, hoc est, fenestrae aërii coeli, sicut interpretatur Rhodig. *lib.* 22. *c.* 24. Sic & Esai. *c.* 24. cataractae de excelso nominantur. In bonam vero partem Malach. 3. de salutari & larga pluvia: & 2. *Reg. c.* 7. Quacunque vero significatione cataractae accipiantur, dictae sunt à verbo Graeco καταῤῥάττω, quod inter caetera significat cum impetu decido.

CATASTA, locus ubi servi venales exponebantur δέον τοῦ καταστῆναι. Erat & catasta machina lignea longa, & magna compedis forma, qua servi vincti tenebantur Plin. *lib. nat. hist.* 35. *c.* 18. Interdum etiam tortorum instrumentum.

CATASTRUM videtur appellare Bartol. in *l. forma §. si eum ego ff. de censib.* librum, quo tributa & census aestimari solent. in §. si cum veniam, d. l. forma, ipsam aestimationem Alciat. *reg.* 1. *praesumpt.* 10. & *l. in suis, ff. de lib. & post* aestimum (alii extimum) vocat. Ulp. *d. §. cum ergo professionem in §. si cum veniam causam addictam.* Prat.

Καθαίρεσις genus est poenarum ecclesiasticarum. Duo enim sunt genera poenarum ecclesiasticarum, nempe ἀφορισμὸς, qua puniuntur plebei & monachi, & καθαίρεσις, i. regradatio, sive de ordine motio, quae episcoporum & clericorum est propria, & *ita Nov.* 42. regradantur episcopi quidam haeretici, qui negabant in Jesu Christo Domino & Servatore nostro duas naturas distinctè confitendas esse: divinam enim humanam absorbuisse: & fit illius *Novellae* mentio ab historicis multis & in actis quintae synodi Constantinopolitanae, quae eosdem episcopos reprobavit & condemnavit. Cui. *in expos. de Nov. Just.* 41.

CATECHISMUS, sive catechesis, institutio, à verb. κατηχέω, tum sacris literis, tum & in primitiva ecclesia valde usitato. Utitur enim eo scriptura *Luc.* 1. *Act.* 18. & 2. *Rom.* 2. 2. *Cor.* 14. *Gal.* 6. Et in decreto aliquoties invenitur: c. ante baptismum. c. catechismi de consec. dist. 4. ubi decernitur à Sacerdotibus uniuscujusque ecclesia fieri posse catechismos. Significat autem aliquando simplicem narrationem, sed tamen crebrius inculcatam ut *Actorum*, 21. ut sciant, nihil eorum esse verum, quae de te κατήχηνται audiverunt. Aliquando autem pleniorem institutionem, praesertim in elementis religionis Christianae, & quidem talem, quae fiat viva voce, atque adeo subinde reposcente praeceptore, aut doctore ab auditore ea, quae antea illi tradiderat. Venit autem a κατὰ & ἠχεῖ quasi dicas personare, aut circumsonare quod talem institutionem necesse sit, summa fide & assiduitate tradere. Cicero id pulchre Latina voce initio officiorum expressisse videtur, cum ait: utile esse tuas aures talibus vocibus undique circumsonare. Caelius Rhodig. *lib.* 10. *c.* 1. κατηχεῖν interpretatur imbuere, & ἠχεῖν sonare. Et hinc libri, qui elementa Christianismi continent. Catechismi plerunque appellari consuevere: Nam sic in Clementis Alexandrini paedagog. *lib.* 2. pulcherrimae sapientiae, quae ea proverbiis Salomonis dicitur, principia doctrinae vocantur κατήχησις. i. talis institutio, quae per auditum juventuti inculcatur. Talis etiam fuit libellus Ioannis Hierosolymitani episcopi, quem Xistus Bertulejus in comment. suis ad praefationem Lactantii in Bibliotheca Augustana repositum servari scribit. Est igitur Catechismus elementaris institutio Christianae religionis, viva voce tradita, ita ut subinde concionator reposcat dictata ab auditore: catechizare verbo Latinè utitur Tertull. *lib. de corona militis.* Idque vetus versio semel tantum expressit, *Gal.* 5. κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Qui catechizatur verbo, communicet catechizanti in omnibus bonis. Hinc

CATECHISTAE, qui mox baptizandis fidei arcana, mysteriaque voce viva referarent, eosque docerent. Caelius Rhodig. *li.* 10. *c.* 1. *lect. antiq.* Siquidem olim (ut annotavit Erasmus in praefatione divi Lucae) qui baptismatis erant candidati, iis tradebantur fidei Christianae mysteria, sed viva voce, sine scripto, quemadmodum priscis illis Theologis mos erat, apud Aegyptios, & apud Gallos Druidibus. Id autem erat initiari mysteriis. Spieg. Sic

Κατηχούμενοι, qui eo modo religionis initiis & elementis imbuebantur. Venantius Fortunatus *lib.* 10. de divo Martino:

Denique cum extincta catechumenus ore jaceret,
Se super extendens, effugat arma necis.

Et rursus de Tetradio,

Tetradius pariter catechumenus esse meretur.

Hi κατηχούμενοι vocabantur & νεοκατηχοὶ, ipsa verò Clemens γαλακτοφάγους. Homeri vocabulo νηπίους [illegible] Paulina phrasi appellat respiciens ad illud 1. *Cor. c.* 3. ubi σαρκικοὺς καὶ νηπίους infantes fidei, caeterum πνευματικοὺς τελείους appellat eos, qui progressiones notabiles in sapientia Christi fecerunt: horum cibum βρῶμα, illorum γάλα nominans. Catechumeni autem dicebantur, Budaeo autore, non tantum adhuc religionis elementis imbuerentur, sed & quod nondum ad sacra spectanda introducerentur, verum mysteriis viva voce percipiendis occuparentur, vid. Connan. *lib.* 8. *comment. juris civilis*, *c.* 5. Catechumenos *in Novel.* 37. interpretatur Gothofr. leviter initiatos Christo. In *l.* 2. *autem. C. de Christian. mancip.* interpretatur, auditores baptismo designatos. Lucas in principio historiae suae ait, decrevi rem totam ab ipsis quasi incunabilis tibi diligenter explicare, ô Theophile, ut perfectè pleneque erudiri possis

in

iis, ἀλλ' ἐν κατηχήσει. Docebantur autem primum catechumeni ea Apostolorum placita, quorum primum est, Credo in Deum Patrem omnipotentem. &c. Dein jurabant magno jurejurando in nomen Christi, qui ἐξορκισμὸς, vocatur, *cap. 2. de consecrat. dist.* 4. Idque ut rectius intelligatur, sciendum est, quatuor olim ordines in ecclesia primitiva fuisse, primum catechumenorum, secundum energumenorum, tertium desertorum, & postremum pœnitentium, quibus quidem in Ecclesia sacris precibus, cantionibus, & concionibus adesse licebat, sed cum iis finitis Sacerdos consecrationis mysterium ordiretur, tunc Diaconus ter (ut Rhenanus ad Volzium Exabbatem scribit) exerta voce clamabat; Ite catechumeni, Missa est. Idque apud Latinos imitatione Græcorum à quibus mysteria religionis accepta sunt, observatum: qui abeundi verbo utebantur, ubi Latini Missam, pro dimissione usurpabant. Qua de re fusius inferius, in dictione Missæ vocabulum. Porro hunc clamandi morem recte declarat Germanus Archiepiscopus ille Constantinopolitanus in historia Ecclesiastica, sive mystica theoria, cujus verba Rhenan. in alia quadam ad eundem Volzium epist. scripta, sic vertit Latinè: Catechumeni egrediuntur tanquam non initiati sacro baptismate, & mysteriis Christi. Leo Tuscus interpres Liturgiæ Chrysostomicæ, utpote in Græcia olim versatus, rectius Erasmo (cui, ut arbitror, Leonina versio incognita fuit) percepit dimissionem catechumenorum verba diaconi eos abire jubentis, μήτις τῶν κατηχουμένων, hoc est, nullus catechumenorum (subauditur) remaneat. Et tertiam exclamationem, ὅσοι πιστοὶ, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν. id est. Quotquot estis fideles, etiam atque etiam in pace Dominum rogemus. Nam catechumeni jam exierant, & preces pro illis etiam ab illis ipsis erant antea factæ. Spieg.

Catena, vinculum ferreum, in constitut. Gratiani & Val. & *Theod. l. fi. C. de abol. l. 1. C. de custod. reor. & l. 23. C. de pœn.* ad incorporea tamen referri constat: unde Legum catenas dixit M. Cic. *in Sextiana*: in d. tamen *l. fin.* ad omne vinculorum genus, catenæ verbum pertinere eorundem Impp. sententia significatur. Notandum tamen obiter, catenas singularias apud Plautum in Truculento vocari, quæ sunt singularum librarum Catenæ, quibus noxii, vel alii vinciri & alligari solebant. Sane eos quoque, qui militari custodia attinebantur, catenis alligatos fuisse: docet Senec. *Epist.* 5. Briss. ex Prat.

Cathedra notioris significationis est, quam ut huc referri debeat. Quia verò judices & Doctores solent in cathedra sedentes docere ac judicare, idque adeo receptum est, ut lege fiant irritæ sententiæ à non sedente judice latæ: ideo etiam in sacris mentio fit cathedræ in figurata quadem significatione, *ut Psalm.* 1. Beatus vir, qui in cathedra pestilentiæ non sedit, &c. Sedere namque proverbio dicebatur, qui malam docebat doctrinam, quæ velut morbus quidam per hominum pectora pervadit: ut tradit Polyd. Virgil. *adagior. sacror.* 233. Idque rectè: nam & Christus ipse Matth. 23. Scribas & Pharisæos audiendos esse scribit, cum sedent in cathedra Mosis, id est doctrinam ejus tradunt ac legunt, non cum sedent in cathedra pestilentiæ aut derisorum: Et sic hanc vocem accipiendam esse tradit Hilar. *Psal.* 138. inquiens: Cum igitur doctrina Pharisæorum ob id probabilis esse docetur, quia ipsi in Mosis cathedra sederunt, doctrina necessario significatur in cathedra. Ex hoc more est, quod episcopis postea in ecclesia cathedræ sunt attributæ, & quod tempus functionis, sessionis spatium est dictum, ut, Hic aut ille episcopus sedit tot annis, &c. Adde Brechæum *l. Neratius. ff. de verbor. & rer. signif. num.* 21.

Cathedralis Ecclesia, alias dicitur major. Gothofr. *ad l. 8. C. de episc. & cler.*

Cathedram collocare, *in c. luminoso* 18. *q.* 2. est judicia exercere, ut ibi explicare videtur glossa, vel (ut alii Albericus Rosatius) jurisdictionem exercere: & explicare, quod ibi significare visus est Pontifex, si vel particula explicationis nota sit. Prat.

Cathedratici appellatione in c. conquerente, de offic. ord. in antiq. continetur, quod clerici episcopo suo annuatim cathedralis honoris causa pendunt: quod & synodaticum quibusdam adpellatur. Ejus autem nomine duos solidos pendi, eadem decretali expressum est, d. c. conquerente: quod & decretum fuisse Gratianus refert. *c. placuit.* 10. *q.* 3. Estque subjectionis, vel obedientiæ symbolum: verti autem debent in templi restitutionem, vel (ut cum aliis loquar) in ecclesiæ reparationem, *d. c. placuit.* Prat.

Catervam, extra militiam rectius nostri pro turba, seu conventu hominum, quàm societatem interpretarentur. Spiegel.

Cathetos apud Zenon. Imper. *in l. 12. §. 5. Cod. de ædific. privil.* Gajum, & Theod. *in l. de limitib.* Græcum verbum, quo normalis linea Censorino apud Bud. in prioribus significatur. Prat.

* Catholici Religionis intuitu dividuntur Imperii Status in *Catholicos & Protestantes*, sub quibus etiam *Reformati* hodie continentur. *Instrum.* Pacis art. 7.

Catholici alio nomine vocantur *Pontificii & Papistæ*, quòd Papæ Romani vestigia sequantur; In Constitutionibus autem Imperii *Catholisch, non Papisten oder Pabstliche* vocantur, quemadmodum Evangelici non Lutherani, sed Protestantes, item. A. C. addicti, *der Augspurgischen Confession ver Wandte oder zugethane appellantur.*

(Vid. Speidel. *v. Catholisch. Limnæus Ennel. lib. 1. c. 5. §.* 18.)

Catholica Ecclesia, id est universalis.

Extra hujus Ecclesiæ communionem nullam esse salutem, Scriptura pronunciat. In formula juramenti Magistratuum Novel. jusjuran. quod præst. sol. extat hæc clausula: Et quod cum sanctissima Dei Catholica & Apostolica Ecclesia communionem habeo. Et ita dici Catholicam Ecclesiam testatur Irenæus *l. 1. contra Valent. c.* 3. cum inquit: Ecclesia in universum mundum disseminata, fidem ab Apostolis acceptam diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, & similiter credit, videlicet quasi unam animam habens, & unum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus additionis una atque eadem est. Ibidem paulo post: Et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt, neque hæ, quæ in Celtis sunt, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ,

hæ, quæ in Ægypto, neque hæ, quæ in Libya, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol creatura Dei in universo mundo unus & idem est: sic & lumen prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines. Cujus verba, quasi de verbo ad verbum repetit Epiphanius contra hæreses *lib.* 1. *tom.* 2. Quid verò Catholicum sit habendum, & quis Catholici nomine censendus, Vincentius Lyrinensis tradit, In ipsa (inquens) catholica Ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est, Hoc enim verè & propriè catholicum est. Hoc ita demum fit, si universalitatem, antiquitatem & consensionem sequamur. Si tale quid emergat, ubi istorum nihil reperitur, hoc repudiat, scilicet Ecclesia; &c. Hinc & sic postea definit catholicum, Quid stabilis in fide permanet, & quidquid universaliter antiquitus Catholicam Ecclesiam tenuisse cognoverit, id solum tenendum credendumque decernit. Quid vero in illo consensu sit quoque spectandum, docet etiam idem auctor, dicens: Eorum dumtaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione catholica sancte, sapienter, constanter viventes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi propter Christum feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, ut quidquid vel omnes, vel plures uno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseveranter, veluti quodam consentiente sibi Magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur, &c. Schard.

Catholica fides, *in rub. C. de sum. Trin.* est, quæ semper ubique apud omnes, tempore, loco, multitudine, antiquitate, universitate, & consensu, novitati, parti, & paucorum errantium dissensioni antistat. vide Lirinensem adversus profan. novat. Gothofr. *ad d. rubr. C. de sum. Trin.*

Catholicum aliqui existimant esse idem quod Christianum. seu pium, dicentes, Ille est homo catholicus. Cæterum Catholicus idem est quod universalis, communis. Insulanus id recte monuit. Sic enim in prima Rubr. C. catholica fides, pro universali accipitur: vel quia hæretici singularibus opinionibus innitantur, vel quia fides Christi ab Apostolis per universum orbem fuit divulgata. Juxta illud; In omnem terram exivit sonus eorum, &c. Spieg.

Catholicanos docet Alciat. dictos apparitores Præfect. Prætor. Orientis: quoniam is propter amplissimam jurisdictionem, catholicus, i. universalis diceretur: quem titulum etiam Antiochenos episcopos usurpasse, auctores aliqui prodiderunt.

Catholica fides, quære *fides Catholica.*

Catholicani in constit. Arcad. & Honor. *l. penult.* §. *fi. C. de bon. præscript.* qui & Cæsariani dicebantur, officiales catholici, & ταξεῶται ratiociniorum: indicio est *d.* §. *ult.* & Procuratores Cæsaris, *in l. prohibitum.* §. *de jur. fisc. lib.* 10. *C. Paratitlarius. l.* 4. *C. de episc.* & *cler.* Prat.

Catholicum adpellabant Cæsaris Procuratorem, quod totius provinciæ fiscalem procurationem gerebat, ut ex multis Basilic. lib. liquido constat. & ad l. prohibitum. οἱ δὲ ἤ οἱ ἐφφικιαλεῖς τῷ καθολικῷ ἐπιχωριοῦντι, ἀδελφιαῖς ἢ νόμῳ & *ad l.* 2. *C. de jure fisci.* οἱ μὴ καθολικὸς οὐ τοι- βιβαῖοι idem & λαγοθέτης dici cœpit C. Harmenopulo. Prat.

Κατηγορία Theoph. criminationem, sive judicium & accusationem interpretatur. Et apud Latinos frequens est in hac significatione verbum crimins, ut apud Cic. Quærat. non solum, quemadmodum nostro crimini, verum etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. Sic Ulp. ait: Accusatorem cavere debere, perseveraturos se in crimine usque ad sententiam. Balduin. *tit. de suspect. tutor. vel curat* &c.

Catillus Paulo *l. cum de lanionis* 18. §. *cum de villico. ff. de fund. instruct.* dicitur superior pars molæ. F. Marius Grapaldus inferiorem esse autumat, auctorem nullum aut rationem adducens: à Paulo igitur, cui nec quisquam alius dissentit, facile non discedas. Old. Prat. Adde Forcat. *in penu juris civilis*, *cap.* 6.

Catinum à capiendo dictum, vasa, ubi pulsem, vel jurulenti quid ponebant, adpellari solita. Varro lib. 4. ling. Lat. scribit, Siculosque dixisse κάτινον, ubi assa ponebant, Prat.

Cato Jurisconsultus multos reliquit libros, *l.* 2. §. 38. *de orig. juris*, & quidem de juris disciplina egregios, 13. Cell. 18. commentariorum juris civilis à Catone compositorum, meminit Festus in dictione Mundus. Ab eo Catone forte regula Catoniana dicitur. Gothofr. *ad l.* 4. §. 1. *ff. de verborum obligat.* & Briss.

Κατοχὴν Græcis, Latinis possessionem dictam ait Paulus *l.* 1. *ff. de acquir. possess.* quæ quid sit, vide infra *Possessio.* Cur autem ita Græcis appellata sit, docet A. Alciat. *lib.* 11. *cap.* 1. *Parerg.* Ductum verbum illud putat ad Paulum d. l. 1. ἀπὸ τοῦ κατέχειν, id est, detinere, & tenere. Prat.

Catoniana regula definitur apud Cels. *l.* 1. *ff. de regul. Caton.* Hanc Catonis regulam in quibusdam falsam idem ait *d. l.* 1. velut in specie apud eum relata. Ad quæ autem pertineat, aut non, Catonis regula; explicatur eod. tit. & tractatu. & *l. cætera.* 41. §. 1. *ff. de legat.* 1. & *l. si aptio.* 13. *ff. de opt. leg.* & alibi sæpe. Eadem Catoniana sententia appellatur Meciano *l. Julianus*, *§.* 1. *de cond. & demonst.* Cætera interpretibus discutienda relinquamus: neque enim ad institutum nostrum pertinent. Prat. & Briss.

Catoniana regula est, M. Catonis sententia sive axioma ex plurimarum legum mente notatum atque observatum: Quod legatum si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile fores: id legatum quandocumque postea is decesserit, non valere, *l.* 1. & passim de regul. Caton. cujus hæc ratio atque æquitas videtur esse: quia cum testatoris certam mentem atque voluntatem esse oporteat, cum præsentis temporis conditionem spectasse, deque ea statuisse judicamus: non autem, incerto futuri temporis eventui rem commisisse; quippe cum alioqui testamenta non ex testatorum mente, quæ in iis dominari debet, sed ex fortuna & casu penderent. Hotom. *obser. lib.* 11. *c.* 3.

Catullus Julianus. Ejus fit mentio *in l.* 8. §. *ff. mandat.*

Caudicæ, vel Caudetæ Festo *lib.* 3. dicebantur cistellæ ex junco, ad similitudinem caudæ equinæ factæ Prat.

Caudex antiquis dici solebat (ut ait A. Senec. *lib. de brevitate vitæ*) plurium tabularum contextus. Hinc codices, vide infrà *Codex.* Prat.

Caudica eidem Senecæ ibidem, vel caudicaria

cariæ Festo *l.* 3. naves erant ex tabulis crassioribus factæ: harum etiam commeminit Aulus Gellius *lib.* 20. *capit.* 15. *Noct. Attic.* Prateius.

CAUDICARII *in l.* 2. *C. Theod. de pistor. & catabol. & l.* 1. *C. Th. de Canon. frum, urb. Rom. & l.* 9. *C. de suar. pecua. & suscept.* frumentariorum urbis Romæ genus erat: quorum ea functio erat, ut pistoribus frumentum venundare cogerentur ut Valentus & Valens Imperatores constituerunt, *d. l.* 1. Hi corpus habebant, *d. l.* 2. *& patronos*, *d. l.* 1. De iis etiam accipiendum putem *l.* 1. *in fin. de condit. in pub. horr. l.* 10. *C.* Briss. Prat.

CAUDICARII Brissonio ult. edit. sunt Amnici navicularii, appellati à navibus Tiberinis, seu iis, quæ in fluviis usui erant, quas caudicarias, vel codicarias nominabant. de Senec. brevitat. vitæ. plurium tabularium contextus caudex antiquis dicebatur: Unde publicæ tabulæ codices dicuntur: Et naves, quæ ex antiqua consuetudine per Tiberim commeatus subvehunt, caudicariæ vocantur. Briss.

CAVEA *l.* 13. §. *si quis me*, *ff. de injur.* theatrum denotat, in quo spectatores sedebant. Servio *ad lib.* 4. *Æneid.* Virg. concessum populi denotat. Briss.

CAVEA Varroni à cavo docta apud Ulpian. *in l. injuriarum.* 13. §. *si quis me. ff. de injur.* significat aream in medio theatri, in qua equitum subsellia constituta erant, dicta, quod veris tecta caveæ similitudinem haberet: quo sensu accipitur in Amphitryone. Ut cunquisitores, ait, singuli in subsellia eant per totam caveam, spectatoribus merito Græcis *θεατρίαν*. Ea publica erat adeo, ut si quis me in ea sedere prohibeat, injuriarum in eum agere possim, prout scribit Ulp. *in d.* §. *si quis me.* Prat.

CAVENA, vel (ut est apud Ardizonem) caneva, pro cella: unde feudum de cavena *in lib.* 2. *tit.* 1. §. 2. *& tit.* 2. §. 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriusve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque verisimilius est pro cella sive cellario dictam *lib.* 1. *feudor* 2. *titul.* 10. *in fin.* Feudum soldatæ significatur esse feudum decamera vel cavena: quia plerunque, inquit, in solidorum donatione consistit: quandoque autem in vino & annona. Dd. duce Alvarotto, definiunt, cavenam esse locum, in quo frumentum, vinum, oleum, & hujusmodi cætera servantur. Prat.

CAVERE, juris civilis verbum est præcipuum ac proprium: idque generale: in varias enim & multiplices acceptiones fertur, & formulas: singula excutiemus. Primo prospicere sibi & consulere sonat apud Scævolam *l.* 3. *ff. de transactionibus*, & Labeonem *l. si mercedem in fin. ff. de action. empti.* Sic cavere sibi censetur creditor, qui curat sibi pignus dari, apud Paulum *l. si convenerit.* 18. §. *si quis. ff. de pign.* Generaliter definitum est, nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quenquam alteri cavere, id est, prospicere & promittere posse, Qu. Mutius ait *l. quo tutela.* 73. *ff. de divers. reg. jur.* Prat. Brechæus autem *l. cautum. ff. de verb. sig.* affirmat, cavere idem esse, quod stipulari satisdationem: quod Græci *συγγράφεσθαι* dicunt, & cautionem seu stipulationem *συγγραφὴν*, Dicimus enim, cavere alicui, id est, satisdare.

CAVERE solennem veterum pronunciationem fuisse. Festus scribit: ut parum cavisse dicerent, quos capitis condemnabant. Briss.

CAVERE intelligitur, sive personis, sive rebus, l. 6. §. si damni, ff. commun. divid. Briss.

CAVET etiam, qui consilium dat, quo sensu accipitur apud M. Ciceron. *in Topicis* cujus hæc verba sunt: Etenim cum tu mihi meisque multa sæpe cavisses, &c. atque ita accipi debere indicio sunt, quæ ibidem præcedunt. Hinc ICti cavere dicuntur, cum clientibus suis, & his, à quibus consuluntur, consilium dant, & remedium monstrant, ne in aliquos captionum laqueos incidant. Ovidius *lib.* 1. *Amor.* in eodémque verbo scite ludit.

Illo sæpe loco capitur consultus amore,
Quique aliis cavit, non cavet ille sibi.

In eo autem genere recte eum cavere. Plautus existimat in Epidico, qui jura & leges tenet. Cicero *lib.* 7. *epist.* 6. *ad Trebatium.*: Tu qui cæteris cavere didicisti in Britannia, nec ab essedario deciperis caveto. Hinc Jurisconsultus cautor formularum. Cic. 1. *de Orat.* Hanc tamen cavendi formam sibi præcipiunt atro circulo notati, exleges: & auritæ beluæ. Sibi igitur prospiciant, qui responsa conquirunt, at hodie utrique concutiunt.

CAVERE etiam pro disponere, ordinareve aliquoties accipitur, *l. epistola. ff. de pact.* Epistola (inquit IC.) qua quis cohæredem sibi aliquem cavit. Reperitur in hoc significatu ad Plinium sæpe: Aldobrand. *de legit. patron. tutel.* ibi de hac tutela cavetur.

CAVERE, id est, pacisci. *l.* 9. *C. de pact.*

CAVERE boni viri arbitratu perceptum iri usumfructum, hoc est, non deteriorem causam usufructus promittere facere, & non aliter uti quàm bonus vir arbitrabitur, *l.* 1. *Usufructuarius quemadmodum caveat. ff.* §. *cavere.* Oldendorp. Prat.

CAVERE capite, est capitis periculo se obstringere, & alium sibi eodem vinculo obligare. Budæus *in poster. adnot. d. l. si sciente*, ex Plin. *lib.* 34. *c.* 7. Capiteque tutelarios cavere pro eo, instituti publici fuit. Prat.

CAVERE cautionem dixit Hermogenian. *l. tutores.* 6. *ff. rem rat. haber.* pro quo Terent. Varro; Cavere cautione, *lib. ling.* 4. atque ita apud Hermogenian. *d. l.* 6. legi posset: sed cavere cautionem figuratè dixit. nam hoc loco cavere, promittere per stipulationem sonat. Prat.

CAVERE dotem pro promittere *Leg. tit. de dote cauta. C. li.* 5. Old. Prat.

CAVERE duplam, *in leg. quod si nolit.* §. *quia assidua. ff. de ædil. action.* vide infra *Dupla.* Prat. Briss.

CAVERE idoneè dicimus, satisdato, aut pignoribus captis, sed etsi promittendi fides nobis habeatur sine satisdatione: ita explicat. Ulp. noster. *l.* 4. §. *addict. ff. de fideicommiss. liber.* Gothofr. *ad l.* 3. *C. de verb. sign.* pro quo Modestin. *in l. Septitia.* 10. *ff. de pollic.* ἀσφαλίζεσθαι ἀξίαχρεων, dixit in eundem sensum ἀσφαλίζεσθαι enim cavere & tutum facere sonat. Sic accipi (ut supra) debet *in l. sed & hæ.* §. *defendere. ff. de procur. & l. fideicommissa.* §. *si hæres. ff. de legat.* 3. Prat.

CAVERE multimoda observatione. *l.* 2. §. 1. *C. de episc. & cler.*

CAVERE lege apud Papin. *l. si venditor.* 6. §. *si quid emptor. ff. de servis export.* est pacto nominatim aliquid exprimere & promittere. Prat.

CAVERE obsidibus, apud Cæsar. *lib.* 7. *de bello Gallico*, non procul ab initio. Et quoniam (inquit) in præsentia obsidibus cavere, &c. qua formula obsides dare & exigere significari, sed sub diversa significatione. Gulielmus Bu-

dæus existimat, *d. l. si sciente: eod. tit.* Sic

CAVERE prædibus & prædiis quasi personis & rebus, formula vetere dixit Ulp. *in l. si quis putans, 6. §. si damni. C. comm. dividund.* pro cavere fidejussoribus & pignoribus. Briss. Cavebatur, prædibus & prædiis populo, ut Titi Livii testimonio liquet: Si quibus (ait) argentum in præsentia deesset, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibusque ac prædiis cavendum populo censerent. Hæc Livius *lib.* 22. Prat. Vide infrà *Cautio pro tabulis. fin.*

CAVERE perpetuo edicto. *l.* 11. *C. de collat.*

CAVERE satisdato apud Pompon. *l. is. cui*, 31. *ff. ad leg. Falcid.* id est, cum satisdatione, ut explicare videtur divus Antoninus *l.* 2. *C. de usur. legat.* & Ulpian. *l. nisi*, 11. *ff. de rei vidic.* Prat.

CAVERE est etiam cautionem extorquere, in l. cum postulassem. 44. §. *fin. ff. de damn. infect.* Sic apud Ciceronem *in Bruto* in hæc verba: At verò, inquam, tibi ego, Brute, non solvam, nisi prius à te cavero, &c. Prat.

CAVERE etiam dicitur, qui fidejubet, ut ex Pauli verbis liquet, l. *cum pro quo. ff. de in jus voc.* & *l. Lucius*, 46. §. *Paulus.* 4. *ff. de admin. tut.* & apud Terent. Varronem *lib. ling. lat.* 5. Prat.

CAVERE sibi stipulatione. Briss. *ex ff.*

CAVERE dicimur per stipulationem, si inter præsentes actum est Paulo. *l. Titia*, 134. §. *pen. ff. de verb. oblig.* & *l.* 1. *C. de contrah. stip.* quo sensu accipi debet apud Celsum *l. tres, fratres, ff. de pact.* quo loco Accursius interpretatur, caverunt, h. e. promiserunt: quod per stipulationem intelligendum est *d. §. penult.* Cavet igitur, qui interrogatus promittit, *d. l.* 1. & *d. §. pen.* Prat.

CAVERE creditor dicitur, qui apocha emissa debitorem se liberare profitetur. *l.* 89. *ff. de solut.* Briss.

CAVET & debitor, qui se chirographo obligat. Briss. *ex ff.* & creditor, qui de pignore sibi prospicit. Briss.

CAVERE tamen nudè promittere significare, non autem fidejussionis dationem eo verbo contineri, Justinianus constituit *l.* 3. *C. de verb. sign.* Sanè si lex vel testator, contrahensve satisdationem aut fidejussionem adjecerit, tum aut dandum satis aut fidejussores adhibendos liquet. Cavere igitur nuda promissione accipi debere, ait Mela apud Ulpian. *l.* 2. §. *sed si dubitetur. ff. de judic.* Prat.

CAVET quoque qui confitetur, Accursio leg. maritus. 52. *ff. soluta matr.* cujus explicationem probat Albericus. Quod si secundum tractat. *C. de dot. caut. non nume.* (ut par est) accipias, est scripto non acceptam dotem promittere. *l.* 1. *C. eod.* Prat.

CAVERE & satisdare sic distinguunt ICti, ut, qui datis fidejussoribus ac sponsoribus, promittit, satisdare dicatur: qui verò sine fidejussoribus, cavere. Ulp. *l.* 1. §. 6. *ff. de jud.* Prat. ex Hotom.

CAVERE etiam est sibi prospicere, & se contra fraudis ac perfidiæ periculum munire. Prat. Jurisconsulti cavent clientibus suis, & iis, à quibus consuluntur, cum ipsis consilium dant, & remedium monstrant, ne in aliquos captionum laqueos incidant. Briss.

CAVERE chirographo, literis suis, instrumento, se quid facturum. Briss. *ex ff.*

CAVERE interdum repromittere est, ut cavere stipulatione: sic cautum intelligitur sola repromissione, sine satisdatione, vel pignoribus. Cautum & satisdatum, cautio & satisdatio separantur. Briss. *ex ff.* & *C.*

CAVERE de dolo & culpa, de indemnitate, de evictione, de rato, de pariete reficiendo. Briss. *ex ff.*

CAVERE simplici, quanti ea res sit cavere duplam. Briss. *ex ff.*

CAVET lex, cavit prætor, cavetur, lege, constitutione, vel epistola oratione, vel rescripto Principis, cavetur edicto, Senatusconsulto, capite legis, mandatis principalibus, sententiis auctorum: cavere codicilis. Briss. *ex ff.* & *C.*

CAVERE supremis judiciis, *l.* 1. *C. de collat.* i. e. ultima voluntate.

CAVERE est nominatim exprimere, vel expressim quid statuere, ut apud Paul. *l.* 1. *ff. de leg. Rhod. de jact.* & *alibi* sæpe. Sunt qui putent verbum

CAVERE apud Ulpian. *leg. si ut certò*, §. *quinimo. ff. commod.* & Paulum *l. in commodato* 17. §. 3. *ff. commod.* significat chirographo se obligare. Quod verbum affirmare ausim: cum literis obligemur, ut Inst. *de liter. oblig.* & *alibi.* Hinc natæ veteribus juris auctoribus formulæ:

CAVERE ab aliquo apud Ulp. *l. si sciente. ff. ad leg.* Pomp. *de parric. Ab sese cavere*, apud M. Cic. *in* 3. *Verrin.* Epiciatem conveniunt, demonstrant id quod sciebat, &c. ab sese caveat, quemadmodum velit (h. e. Budæo ad d. l. si sciente, interprete) arbitrio suo ab se cautionem exigat. Prat.

CAVERE testamento, pro providere, ne quid præter voluntatem fiat. Oldend.

CAVERI solet creditori, vel personis, vel rebus, vel utrisque, Personæ, quibus cavetur, dicuntur fidejussores: Res, quibus cavetur, dicuntur pignora. Vult. in comment. Instit. *Quib. alienar. licet vel non* §. 1. *n.* 3.

CAVILLARI variè accipi, ex subjectis liquet. Tertull. *in lib. de corona milit.* pro cavere, à quo ducitur. Aut (inquit) omnibus modis cavillandum, ne quid adversus Deum committatur. Cavillari etiam (ut Ulpian. ex Juliano refert. *l. natura*, 177. *ff. de verbor. signific.*) est ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputationem ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducere, Alios hujus verbi significatus recenset Andreas Alciat. *in d. l. natura*, quandoque enim significat calumniosè agere. Cavillari est irridere, ut ex Festo *lib.* 3. constat Cavillari etiam dicitor, qui falsa, ut suam sententiam tueatur, prodit sciens: Cavillari Alciato *l. si calvitur. ff. de verb. sign.* sonat decipere. Prat. Adde Brechæum *l. natura ff. de verb. sign. in princ.* vide suprà *Calvitur, calumnia, calumniari.*

CAVILLARI, ac sophistice interpretari legem, *in l.* 12. §. 3. *C. de ædific. privat.* est σοφίζεσθαι τὸν νόμον Gothofr. *ad d.* §. 3.

CAVILLARI *in l.* 1. *ff. de regul. Catonia.* sumitur pro scienter falsum dicere, ita Accurs. *in d. l.* 1.

CAVILLARI etiam fraudare & frustrari sonat, *l. si calvitur. ff. de verb. sign.* Sic accipi debet *in l.* 2. §. *tractare, ff. ad Senatusconf. Tertyll.* Hinc

CAVILLATIO, inquit Valla *lib.* 6. *c.* 4. est tecta & insidiosa, multisque ac longis frequenter ambagib. utens, & quæ vix ab acutis deprehenditur. Gœd. *l.* 177. *n.* 4. *de verb. sign.*

CAVILLATIO, frustratio, deceptio. Hanc ex Juliano definit Ulp. *in dict. l. natura*, his verbis: Natura cavillationis, quam Græci σωρίτην appellant, hæc est ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea quæ evidenter falsa sunt perducatur. Reperitur *in l. ea est natura ff. de divers. reg. jur. antiq.* unde autem dicta sit cavillatio, ex Gaio disces *dict. l. si calvitur*,

caluitur. 232. *ff. de verb. sign.* cujus hæc verba sunt : Si caluitur, & moretur, & frustretur : inde & calumniatores appellati sunt ; quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus : inde & cavillatio dicta est. Sic accipi potest *in l. Titia*, 85. *ff. de cond. & demonst.* Prat. Vide Vide suprà. *Calumnia.*

Cavillatio. Brisson. in parerg. est captiosa raticionatio. *l.* 65. *ff. de regul. jur. l.* 85. *de condit. & demonstr.* vel est argumeotum sophisticum, *σόφισμα*, Briss.

Cavilliatio in decretali Pontificis Honorii epist. *c. penult. de judic. in antiq.* significat fraudem, & fraudem, & frustrationem, & id, quod Galli vocant *Surprise*, qua sæpissime utuntur pragmatici vafri, & impostores. Prat.

Cavillatio, jocosa calumniatio Festo *lib.* 3. & cavillari, jocari est. Ulpian. *de verb. sign. l. natura cavillationis.* Item de regul. jor. Ea, inquit, est natura cavillationis, quam Græci *σώφισμα* vocant. Nebriss.

Caula, teste Servio (ut refert Baptista in comment. epistolæ Sidonii Apollin. ad Eutropium) est munimentum & septum ovium. Græcum est nomen : addita c. illi enim *αὐλὰς* vocant animalium receptacula. Secus Pompon. autumat, ita scribens : Caulæ à cavo dictæ : antiquitus enim ante usum tectorum oves in antris ducebant. Lucius similiter Apollinaris posuit caulam patrio casu pro caprili, & ovili. Inquit autem : Insurgit speluncæ, qua margines montanæ desinunt, turris ardua, caula firma, solidis cratibus, ovili stabulatione commoda : turrim nuncupavit Apulejus firmam caulæ, h. e. firmamentis atque munimentis, quibus utimur ad caulam obarmandam & fulciendam, stabilitam fuisse h. e. craticis longuriis, fistucato, acerato, & id genus reliquis rusticanis instrumentis. Posses intelligere quoque firmam caulæ nuncupari munitam colle naturali situs editi facie, Servio subscribente in lib. Georgicôn secundo, in ejusce carminis interpretamento : Quin & caudicibus sectis : Antiquos caulem dixisse, pro eo quod Neoterici dicunt collem, quemadmodum aulam pro olla aurum pro orum, aurichalcum pro orichalcum, plaustrum pro plostrum, & id genus plurima, palam est. Et posses intelligere firmam caulæ fultam pedibus arborum durioribus & dorabilioribus, sive caule, h. e. robore, sarmento sirpaceo ad ovile instrumentum dexterrimo.

Caoma, *καῦμα* calor sive incendium. Ulp. *de leg.* 1. *cum res* : Si fundus, ait caumate perierit ; Atque alibi. Prædia, ait, quæ caumate perierunt. Atque adhuc alibi : Si caumate aliove casu pars fundi perierit : quibus in locis casma pro caumate legitur. Chasma namque per chaspiratum aliud significat : h. e. cœli hiatum sive recessum. Autores sunt, Aristoteles in Meteorol. Plin. *in l. nat. hist.* Seneca *in* 1. *natur. quæst.* Servius *l.* 9. *Æneid.* Briss.

Caopo, is accipiendus est apud Ulp. *l.* 1. §. *caupones ff. naut. caup. stab.* qui cauponam exercet. Græcis *κάπηλος*, eduliorum & vini venditor : Sed & ejus institorem ea adpellatione contineri idem Ulp. *ait. d.* §. *caupones.* Hoc speciali significatu accepisse visus est Martialis hoc pentrametro :

Non potes, ut caperes, vendere caupo merum. Prat.

Caupo, à verbo cauponor, dicitur, tabernarius, h. e. esculentorum, poculentorumque etiam venditor, sed proprie, qui vinum vendit : sic caupona mulier vendens vinum, & locus in quo vinum venditur. Hinc Ulpin. *in l.* 1. §. *qui sint igitur naut. caupon. stab. ff.* caupones (inquit) & stabularios æque eos accipimus, qui cauponam vel stabulum exercent, institoresve eorum. Cajus *in l. naturæ. eod. tit. ff.* caupo, ait, mercedem accipit, ut vi tores in caupona manere patiatur. Cauponationis autem nomen latius patere apud Græcos ex Platone deprehendi potest, ubi, de legibus tractans, docet cauponationem omnem in civitate non nocendi gratia, sed contra omnino naturaliter adinventam esse libro sive dialogo 11. Anchoran.

Caopona locus ubi vinum & edulia venduntur, vulgo taberna : sic accipitur *in l. nautæ* ; §. suprà citata. Eam veteribus coponam à copiis dictam Festus lib. 3. putat. Quædam exemplaria habent à cupis . quæ lectio verior videtur. Cupæ enim vasa vinaria sunt Ulpiano, *l.* 3. *ff. de trit. vino.* Prat. Adde Peckium comment. l. aut Prætor. §. caupones in tit. naut. caup. stab. vel à copiis, quod illic & ad victum necessaria parentur, & distrahantur. Briss. ex Fest. *lib.* 3.

Caupona taberna apud Paulum *l.* 13. *ff. de instruct. vel instrum. legat.* vide infrà *Taberna*, Cauponiæ artes Briss. ex Justino.

Cauponæ negationis nomen esse idem ait, *d. l.* 13.

Cauponium instrumentum, lenocinium. Briss. ex ff.

Caussa (sic enim non causa, scribendum censet Marcus Fabius *lib.* 1. *c.* 7. adjiciens Marcum Ciceronem & Virgilium scripsisse) verbum *πολύσημον* est. Primum enim significat negotium, contractum & obligationem, *l. certi condictio.* 9. *in prin. ff. si cert. petat. l. obligari.* §. *pupillus. ff. de auctoritat. tutor. l. uno* 18. *ff. de acceptilat. & l.* 9. §. 1. *ff. de tribut.* pro contractu sumitur *in* §. *unde in iis causis* Instit. *de auctoritat. tutor.* Nec ad contractus tantum, sed & ad omnes obligationes etiam ex delicto descendentes pertinet. (Ergo contractu latius patet) Sic accipitur apud Gajum *l. creditorum. ff. de verbor. signif.* ergo & ad quasi contractus ; ut ibidem notat Andreas Alciatus. Prat. ex Brissonio. Id autem discriminis inter causam & negotium credit esse Quintil. *lib.* 3. quod causam *ὑπόθεσιν*, negotium *πρᾶγμα* intelligamus, i. Thema seu propositum & circustantias.

Caussa etiam verbo lis significatur Paulo *lib.* 5. *sentent. tit.* 10. good & Justin. *in* §. *si quis agens.* Instit. *de action.* expressit, explicans causa cadere, litem perdere, rem amittere. Sic sumitur *in leg. prima.* Cod. *de rebus credit.* quam tamen Græcam esse quidam referunt : eodem verbo in eandem significationem utuntur pragmatici Galli. Hanc appellant Græci *δίκην* quo verbo in eum significatum utitur sæpissime Marcus Cicero & Seneca *in prolog.* 30. *declamat.* Prat.

Causa omnis ad acquirendum, conservandum & amittendum pertinet. Gœdd. *l.* 23. *n.* 3. *de verb. sign.*

Causam agere, litem persequi : causas orare : causam conficere apud aliquem. Hinc causæ conjectio *in l.* 1. *de reg. jur.* Briss.

Caosam à lite separasse, distinxisseve videntur Imperatores *in l. causas.* 16. *C. de transact.* & Pontifices in c. forus extr. *de verb sign. in antiq.* de quo Albericus *in d. l. causas.* Causam à lite etiam separat Arcadius *l.* 1. §. *adhiberi ff. de testi.* ex quo putem causam à lite ita distingui, ut illa generale verbum sit, quo & capitalia & civilia contineantur : litis vero appellatione civiles

tantum actiones comprehendantur: cui rei etiam indicio est *l. litis ff. de verb. sign.* Hinc disputatur, an causa & actio eadem sint, ab Accursio *in* §. 1. *Inst. de action.* & ibidem ab Ang. & Jasone & aliis. Causam generale verbum esse tradit Bartol. *d. l. causas*. Causa tamen *in d. l. causas*; sumitur pro hypothesi; vel negotio, ex quo lis nata est. Prat.

Causam pro re ponit Ulpian. *in leg. juris gentium. §. sed & si in alium. & §. sed cum nulla. ff. de pactis*, quod autem dicimus rem accipi dandam, tradendam faciendamve per *d. §. sed & si in alium.* Sic accipitur ob rem datam, id est, ob causam, in tit. *ff. de condict. caus. dat. & C. eod. & tit. de condict. ob turp. caus. & tit. de condict. sine causa.* Prat. Briss.

Causa etiam sumi solet pro titulo debiti, actionis, dominii possessionis, *l. privilegia*, 16. *ff. de privil. cred. l.* 3. §. *ex plurimis. ff. de adqu. poss.* Hinc causas onerosas & lucrativas dicimus Prat. Briss.

Causa significat jus & conditionem rei, veluti ne usucapta sit, item foetum & partum, & partus partum & foetus foetum, omnem denique rei utilitatem. Itaque intelligendus est titulus, de fructibus & omni causa. Unde illud Pauli *in l. cum fundus*, 31. *ff. si cert. petat.* Cum fundus petitus est, post judicium acceptum causa omnis restituenda est, id est, omne quod habiturus esset actor, si litis contestandæ tempore solutus fuisset. Item *in l. praterea*, 20. *ff. de rei vind.* Nec enim sufficit corpus ipsum restitui, sed opus est, ut & causa rei restituatur: i. e. ut omne habeat petitor, quod habiturus foret, si eo tempore, quo judicium accipiebatur, restitutus illi homo fuisset. Sic accipitur *in l. Julianus* 9. *§. quantum. ff. ad exhib.* §. 4. *de off. jud. l.* 2. *l.* 3. *l.* 8. *ff. de usur. l.* 4. §. *unde* 6. *l.* 1. *§. hanc actionem ff. depos. l.* 7. *C. ad exhib.* Quare cum dicimus servitutes omnes causas habere perpetuas, *l. foramen*. 28. *ff. de servit. urb.* sic intelligendum est: earum jus atque conditionem hanc esse oportere, ut iis perpetuo assidueque uti liceat. Hot. Briss.

Causam pro conditione posuit M. Cicero *de lege Agrar.* Soluta, ait, in meliore causa sunt, quam obligata. Causa quoque pro qualitate & conditione usurpatur *in l.* 1. *ff. si ex noxal. caus. & in l.* 35. *ff. de verb. oblig.*

Causa, id est, proprietas. African. *l.* 24. *in fin. ff. de præscript. verb.*

Causa bonorum, emolumentum omne, quod ex re aliqua in re percipitur. Ulpian. *l.* 1. §. 5. *ff. si is qui testam. lib. & in l.* 52. §. 1. *de verb. oblig.* Hotom.

Causarum homine, *in rubr. ff. de usur. & fruct.* intellige tum ipsas causas, ex quibus ipsæ accessiones debentur, tum modum ipsarum accessionum. Quod is, qui ex administratione rerum civilium convenitur, usuras debeat, causa est. *l.* 17. §. 7. *de usur. & fruct.* Gothofr. *ad rubr. ff. eod.*

Causa sæpe vacat elegantiæ gratia, ut causa facti pro facto ipso, causa pignoris pro pignore, causa ordinis, juris ac voluntatis testatoris, possessionis, testamenti, dotis, pecuniæ, proprietatis, bonorum, usufructus, obligationum, conditionis, novationis, legati, edicti, pro ipso edicto, legato. Briss. *ex ll. ff. & C.*

Causa, forma, modus, ratio. Paul. *l.* 44. *ff. de obligat. & action.* Obligationum fere quatuor causæ sunt: aut enim dies in his est, aut conditio & cætera, id est, Obligationum concipiendarum forma est quadruplex. Idem *l.* 85. *de verb. oblig.* In executione obligationis sciendum est, quatuor causas esse: id est, executionis formam ac rationem esse quadruplicem. Hot.

Causa, *in l. ff. de oblig. & act.* quasi pro negotio usurpatur: ubi Cajus scribit, obligationes nasci aut ex contractu, aut ex maleficio, aut ex variis causarum figuris: quod sic intelligo. Ex jure quodam à puro contractu, puroque maleficio secreto, per seque ac proprie constaute ex variis causis, quæ neque contractus, neque maleficia sunt, sed illorum affines. Hot.

Causa est ratio legandi, præteritum aliquid præsupponens, *l.* 12. *in fin. de cond. & demonstr.* Differtque à conditione, demonstratione, modo. Goth. *ad rubr. C. de fals. caus. adject.*

Causæ favorabiles sunt quatuor: scilicet de libertate, matrimonio, dote, & testamento. cap. duob. de re jud. & de causa notat Panorm. *in Clem. dudum. de sepult. super verb. causis*, & Joanes Andr. *in c. cum dilect. de accus.* Old. Prat.

Causæ omnium rerum sunt quatuor: Efficiens, à quo fit: Materia, ex qua fit: Forma, per quam est: Finis, propter quem fit: Briss. Prat.

Causæ verbum plerunque per eclipsin supprimi scribit Anton. Aug. *lib.* 2. *emen. c.* 1. apud Alfenum *l. cum quæreretur.* §. *ult. ff. de legat.* 3. ut topiarium enim. Exempla reliqua sæpius fient obvia, quàm ut dici scribique debeant. Briss. Prat.

Causæ appellatione comprehenditur omne commodum, omnisque utilitas, quæ ex re percipi potest: ita videtur explicare Ulpian. *in l. Julianus*, 9. *§. penult. & fin. ff. ad exhib. & l.* 5. *ff. si usufruct. petat.* eo itaque verbo partum contineri ait. Sic accipitur *in tit. ff. de usur. & fructib. & causis.* Cajus igitur rectè exponit causam, id omne quod habiturus esset actor, si quo tempore judicium accipiebatur, res restituta fuisset, *l. praterea.* 20. *ff. de rei vendic.* Quasi dicas, id omne, quod in causam venit ut sit causa pro eo quod judicio continetur, *leg. cum fundus. ff. si cert. petat. l.* 2. *ff. de usur.* quam expositionem probat Paulus ad condictionem producens, *in leg. cum fundus*, 31. *ff. si cert. pet.* Rectè quoque foetum & partum causam appellat Papinian. *in l. equis. ff. de usur.* Causa igitur à fructibus separatur à Justiniano §. 8. *si ad exhibendum.* Inst. *de off. jud.* & ante ab Ulp. *Julianus*, 17. §. *Julianus. ff. de rei vind.* sed ab usuris separatur. Briss. Prat.

Causæ appellatione apud Paulum *leg. obligationum.* 44. *ff. de obligation. & action.* formam quandam, & speciem contineri aiunt quidam *in l. in executione* 85. *ff. de verb. oblig.* ut obligatio in diem sub conditione, modo & accessione. Briss. Prat.

Causa etiam, ut M. Cicero *lib. de Fato.* diffinit, est, quæ id efficit, cujus est causa, ut vulnus mortis, cruditas morbi. &c. Sic accipienda est apud Ulpian. *l.* 1. *in princ. ff. deposit.* Incendium, tumultus, ruina, naufragium, causæ sunt deponendi, *dict. leg.* 1. Hinc causa efficiens, formalis & finalis, de quibus infr. Unde non immerito. Donat. in 2. *Æneid.* causam esse dicit, propter quam quid fit. Sic accipi debet *in l. cum antiquitas.* 28. *C. de test* μεταφορικῶς pro dilatione sumi potest. Nam causæ ibi enumeratæ dilationem pariunt. Briss.

Causam pro ratione sumi interpretatur Alberic. & Decius apud Paul. *l.* 1. *ff. de diversf. regul. jur.* legentes ibi, conjunctionem, cum Pand. Florent. habeant conjectionem. Conjectionem

nem causæ, controversiæ argumentum, & summam interpretari videtur F. Duaren. *lib. disput. c.* 46. Conjicere enim est summatim exponere, quod placet Briss. Prat.

Causam pro querela poni apud Justinian. *l. si quis filium* 34. *C. de inoff. testam.* quidam aiunt, quod & Accursius ibidem putat. Causam tamen à quærela separate videtur Imperator. Sed de hoc alibi Briss. Prat.

Causa plus petere, & plus re petere, eo nomine differunt, quod qui plus re petit, petat aliquod omnino indebitum. Sed qui nititur obligatione generis, vel disjunctiva, sicut quælibet species obligatione generis, hic petit plus causa. Neque enim quod simpliciter petit, simpliciter debetur. Sed potest debitor aliam rem eligere, quam præstet. Balduin. *ad tit. de action.*

Causam dicere idem est, quod Græci tum κρίνεσθαι tum εὐθύνας dicunt, h. e. judicium subire, & culpam, fraudesque judiciorum suorum, actorumque præstare, Bud. *in l. ult. ff. de Senator.*

Causa efficiens est ejus, ex quo res ipsa fluit: ut jus civile, tutelæ: testator, testamentariæ: lex legitimæ: & magistratus, dativæ: jus gentium emptionis, locationis, mutui, commodati, depositi, &c. Jus civile, stipulationis, contractus emphyteutici, &c. Ex. Apello. Spieg.

Causa extraordinaria. Quære, Extraordinarius reus.

Causa & factum interdum pro eodem usurpantur, *l. plurimum. ff. de jur. & fact. ignor. l. si ex plagis.* §. *in clivo. ad leg. Aquil.*

Causa jus respicit, Occasio factum Causa dominii, quæ proxima sit, item quæ remota gloss. explicat *in l. possidere.* §. *veteres. ff. de acquir. poss.*

Causa magna. Quære, *Magna causa.*

Causa mediante. Novum enim non est, quod cum aliquid absolute non liceat, mediante tamen causa recte fieri possit: Sic libera persona, quod alias absurdum fuerit, vendicatur, *l.* 1. §. 1. *ff. de rei vindic.* Lege Vendicare liberam personam. Spieg.

Causa solvendi matrimonii bona gratia, quatuor sunt videlicet, Debilitas monachismus, servitus & captivitas. Cujac. *in exposit. Novell. Instit.* 12. *fol.* 49. *circa med.*

Causa obligationis, contractus, delictum, & quasi Spieg.

Causam obtinere, est causam vincere.

Causa propria. Quære, *Propria causa.*

Causam publicam sustinere, est in oculis conspectuque omnium exponere. Spieg.

Causam recipere, est eam suscipere defendendam. Spieg.

Causam Rhetores esse maximam propositionem definiunt, à qua argumentum deducitur: sic à Paulo accipi *in l.* 1. *de regul. jur.* censet Alciat *c.* 1. *lib.* 5. *pareg.* Spieg.

Causa fontica. Vide *Sonticus morbus.*

Causa superior, quæ jure communi fundata est: vel jus apparentius: cujus contrarium est causa inferior. Vide Bud. *in l. posterior. de orig. jur.*

Causa verbum generale est, quod comprehendit principium negotii, cum proponitur, & cum quis deliberat, & proponit ut litiget. Cum verò discutitur, judicium est: quod accipitur non solum cum ipsum factum discutitur, sed etiam tractantur ea, quæ præparatoria dicimus ipsius discussionis. At ubi judicatum fuerit, dicitur facta justitia: quia tum jus unicuique est redditum. Alciat. lib. 2. dispunct. *cap.* 24. Ulpiano, causa factum est, unde obligatio oritur, quod Rhetores αἴτιον vocant Idem *leg.* 9. *ff. si cert. pet.* Utraque translativè, dicitur omnis actio, quam in senatu, vel in foro habemus. Et causidici, patroni, qui in causis judiciisque versantur, ubi lites & controversiæ, id est, causæ judiciales aguntur. Præterea causa dicitur id, ex quo vel per quod, vel à quo, vel propter quod aliquid fit: differtque hoc à ratione, quod causa est impulsus ipse aliquid agendum: ratio vero, ordo gerendorum ea causa venientium. Vide *Lis.* Spieg.

Causarum tria genera esse, notum est: Demonstrativum, Deliberativum (quod & Concionale appellatur) & Judiciale. Ex iis tamen Propriè causa dicitur, quæ judicialis est. Unde causam pro lite & controversia ponimus. Quamvis nonulli distinguunt, ut controversiam, seu litem dici velint, postquam contestatum est: causam autem & ante & post contest. it.

Causæ definitionem, quam refert *gl. in rubr. ff. de cond. & dem.* Bart improbat: qui ait, causam esse quid præteritum, vel instans, quo quis impellitur ad aliquid disponendum. Spieg.

Causa *in tit. de condict. caus. dat. caus. non secuta* (Sic enim legendum, teste Old. ut infra in voce, Datum exponemus) pro ratione futuræ rei accipitur, propter quam datum est. Facit huc, quod in verbo, Ob rem datur, relatum est. Spieg.

Causa, speciali significatione pro ea ratione finali accipitur, quæ movet aliquem ad faciendum, aut etiam non faciendum. Omnia etiam denominanda sunt à fine, ob quem fiunt: sic accipitur *in l. aut facta* §. *causa, ff. de pæn.* Causa est ratio quædam secundum justitiam commutativam efficax, ut obligationem pariat: scilicet quia ab uno ad alium transfertur aliquid. Eo modo accipitur causa *in l. juris gentium, ff. de pact. & in tit. ff. de condict. caus. dat. caus. non secut.*

Causa cognita à Prætore quid est? Respondeo, ut justitiam eorum quæ proponuntur, examinet. Quid est justitia causarum propositarum? An veræ sint? in facto & in jure, quorum nomine petentibus *subveniatur.* Modestin. *in* 3. *ff. de in integr. rest.* Old.

Causa cognita, pro examinare justitiam causæ hoc est, an veritas subsit. Old.

Causa cognitio, est deliberatio judicis, ex assertione actoris & contradictione adversarii solenniter facta: ad investigandam veritatem causarum: in quibus jus est depositum: *d. l.* 3. *ff. de in integr. rest. juncta l. si plagit.* §. *in clivo. ff. ad leg. Aquil.* Valde autem allucinatus est Bart. *in d. l.* 3. distinguens justitiam à veritate causarum: motus verbis Modestini, scilicet inquientis; ut justitiam earum causarum examinet, an veræ sint. Nam justitiæ & æquitatis cognitio nihil aliud est, quam nosse veritatem facti & circumstantiarum *d.* §. *in clivo.* Itaque hæc verba Modestini, An veræ Sint, declarant præcedentia, adeoque definiunt. Old. vide infrà, *Cognitio. Cognoscere.*

Causam inauditam Plin. Junior. *lib.* 6. *epist.* 6. *ad Arrian.* ait speciosam ac spatiosam esse, & quæ longiorem habeat tractatum, quam quæ cum patientia judicis dicta est. Apulejus *lib.* 10. ut inquit, rite & more majorum judicio reddito, & utrinque secus allegationibus examinatis, civiliter sententia promeretur, ne ad instar barbaricæ feritatis & tyrannicæ potentiæ damnaretur aliquis inauditus. Ea magna verò urgentéque ratione damnatur inauditus, si concurrant ea, quæ habentur in l. si quis filio. §. hi autem. ff. de injust. testam. Primo, si crimen sit atrox & notorium. Secundo, si moram res commode non

non patiatur, quia timetur ne eripiatur reus, dum amplius inquiritur. Tertio si judex summum habeat imperium, qui superiorem præter Principem nullum agnoscat, ut Præses, Proconsul. Quarto, si reo non aliam ob causam infensus sit, quam detestatione facinoris, nec sub prætextu facinoris privatas inimicitias vindicet pœnam festinando *d. §. hi autem, & l. fi. C. de malefic.* Denique & punito reo, præses certiorem Principem faciat: ut ibi dicitur: adeo suspecta est causa inaudita. Forc. *dial.* 81. *Necyoman.*

Causam inauditam Titus Livius, Tullius & alii, indictam vocant. Unde indicta causa damnari, i. per contumaciam, ut nunc loquimur, ita Bud. *in l. 2. ff. de orig. jur.* bonus certe Grammaticus, sed qui nimium aliquando sibi placuit accommodando antiqua verba moribus præsentibus: nam causa indicta sive inaudita nunquam quis jure damnatur, *l. 1. ff. de requ. reis.* per contumaciam autem aliquis justissimè condemnatur. *l. absentem.* §. 1. *ff. de pœn.* Præterea & qui præsens in judicio erit, indicta causa damnabitur, si allegationes ejus Prætor non audiat, ut dixit Forcat. in exemplo Apulei, & est text. *in l. minor autem.* §. 10. *ff. de minor.* 25. *ann.* ubi si Princeps sentiam dixerit in minorem, solet, sed raro, restituere, si minor causam non dictam alleget, vel ab advocatis se proditum queratur. Forcat. *ibi. n.* 3. vide mox infrà *Causa indicta & causa inaudita.*

Causæ appellatione quæstionem contineri putant quidam apud Marcell. *l. pen. §. Priscianus. ff. de iis, quæ in testam. delent.* Nec forte ineptè. Nam ibi dubitabitur, num inductis hæredum nominibus, libertates & legata deberentur: hac de re quærebatur, & controversum erat inter quosdam advocatos apud Imperatorem. Prat.

Causam apud Marcellum *in l. rerum* 30. *in fin. ff. de usurpat. & usucap.* Bartol. qualitatem, alii naturam interpretantur: conditionem dicerem, quæ omnia eodem pertinent. Prat.

Causam pro gratia & favore dixisse videtur Martian. *l. qui exceptionem* 40. *ff. de cond. indeb.* quod verba ibidem subjecta ostendunt. Prat.

Causam id est, hæreditatem explicat Imperator *in §. igitur in pupillari. Inst. de pupill. substit.* Prat.

Causam in libris decretorum accipit Gratian. pro eo, quod ἀϕορμὴν Græci, Latini argumentum, ex quo eliciuntur quæstiones, unde de rebus disputatur: ἀϕορμὴν quam causam vocant, prætexit hinc quæstiones discutiendas eliciens, ut colligi potest *ex distinct.* 101. *in princ. prima causa. q.* 1. Prat.

Causa bona *in l. petitor. in fin. ff. de lib. legat.* qua litigando adversarium justè & legitimè vincimus. Hinc contraria est mala causa *d. l. petitor.* Prat.

Causam bonorum, utilitatem interpretatur Ulpian. *in l. 1. §. hac actio. vers. plenius ff. quis testa. li.* & sic accipitur apud eundem Ulp. *l. in conventionalibus.* 52. *§. fi. ff. de verb. obl.* Prat.

Causa caduci apud Justin. *in l. unic. C. de cad. toll.* dicitur, cum quod sub conditione relictum erat, deficiebat, vel is, cui, relictum erat, vivo testatore moriebatur, vide suprà *Caducum.* Prat.

Causa capitis apud Ciceron. dicitur ea, quæ privata est, sed infamiæ periculum habet. Ut cum *pro Quintio. orat.* ait se caput ejus famam fortunasque defendere, *pro Qu. Roscio* tamen, privata demum judicia summæ existimationis, dicit prope esse capitis. Et apud ICtos Modestin. *l. licet de verb. sign.* ait: Licet capitalis, Latine loquentibus omnis causa existimationis videatur: tamen appellatio capitalis mortis vel amissionis civitatis intelligenda est. Fr. Balduin. *in catechesi jur. civil. c.* 5.

Causa conditionis apud Papinian. *l. pupilli*, 96. *§. fin. ff. de solut.* est ipsum indebitum, ob quod condictioni, id est repetitioni locus foret. Prat.

Causa conventionis consistit vel in dando, vel in faciendo, vel in utroque simul. Vult. *in comment. Instit. de oblig. n.* 35.

Causam dotis apud Pompon. *l. 1. ff. solut. matrim.* variè interpretatur Accursius, nempe actionem, dotem, conditionem habitudinemve, titulum contractumve judicium, vel instantiam, & matrimonium, singulas acceptiones probat Bartolus, Alciat. exponit causam, hoc est, subjectam, & materiam, quasdam expositiones Accursii sequi visus, & ante eum Bald. Briss. secundam explicationem sequitur. Equidem singulas posse ferri ego putem. Idem dicas *in l. 1. ff. de jur. dot.* Prat.

Causam edicti, id est, edictum ipsum, apud Ulp. *l. si pater* 5. *ff. unde liber.* Equidem causam ibidem accipiendum putem id, quod impulit Prætorem ad ita edicendum. Prat.

Causa facti, *in l. tutor*, 10. *ff. de tutor. & curat. dat.* ab iis, non factum ipsum significat, ut quidam autumant; sed id cujus causa quid fit. Causa dati tutoris in locum alterius erat absentia: factum ipsum datio tutoris in specie, *d. l. tutor.* Prat. Briss. causa facti illic est factum ipsum.

Causa fideicommissi in Papiniani responsis; *l. 3. §. nonnunquam ff. de usur. significat.* quibusdam (ut Brissonio) fideicommissum. Equidem pro conditione, & jure fideicommissi accipi debere putem. Tibi hoc ipsum cogitandum relinquo. Prat.

Causæ fiscales sunt, in quibus agitur de bonis, pœnis aut juribus fisco delatis Gothofredus *ad rubric. C. ubi caus. fiscal.*

Causa fiscalis, vel divinæ domus. Causa fiscalis: id est, causa ærarii Cæsaris, vel divinæ domus, hoc est, patrimonii Imperatoris; fiscus enim aliquando ponitur pro sacculo, in quo pecuniæ publicæ reponuntur: unde fiscum aliquando pro ærario, maxime tamen Imperatoris, accipimus: à quo fiscalis. Sic intelligi debet trigesimus sextus titulus libri tertii Codicis: Per hæc alioquin clarius atque explicatius satis Anchoran.

Causam usufructus apud Paulum *in l. si servi.* 10. *ff. usufruct.* quemadmodum cave. Briss. exponit ipsum usumfruct. equidem pro lite, quæ hujus nomine mota est, accipi putem, quod & subjecta ibi verba ostendunt. Prat.

Causa minima Accursio *in §. illud etiam. in gl. in verb. minimis. in Auth. de appell. & int. qua temp.* dicitur, quæ minor est 10. librarum auri. Dicerem, quæ non excedit decem aoreos. Causa etiam minima appellatur duorum, quinquaginta, centum aureorum. Accurs. *in §. si tibi de mandat. Princ. in Auth.* Prat.

Causæ modicæ, Gothof. *ad l. 2. Cod. si ex plurib. tutor. vel curat. sint*, quæ non excedunt centum aureos.

Causæ majores, *in c. 1. de translat. episc.* dicuntur, quæ reservatæ sunt sedi Apostolicæ, suntque meri imperii. Panorm. *in d. c. 1. not.* 4. Prat.

Causa momentaria, i. possessionis. Goth. *ad l. 10. C. de judic.*

Causarum quædam est causa causans, quædam causa

causa causata, Bald. *in l.* 1. *C. per quas person.* Tu eum videto. Item quædam est remota, quædam propinqua, vide *gl. in l. possidere. §. veteres. ff. de adquirend. poss.* Item quædam est impulsiva. quædam finalis. Bart. in extravag. ad reprimendum. Item quædam civilis, quædam criminalis, quædam mixta, eruas. extr. de Procur. Prat.

Causarum, inquit M. Tull. *ex Chrysipp. in libr. de Fato.* aliæ sunt perfectæ & principales: aliæ adjuvantes, & proximæ. Prat.

Causa perpetua apud Paulum *in l. foramen*, 28. *ff. de servit. urban.* in servitutibus dicitur, quod continetur his uti posses, ut aqua quæ cœlo decidit: quod accipe non de usu actuali, qui perpetuus esse nequit, & intermissionem necessario flagitat, sed de jure & aptitudine, *per l.* 1. *§. quod autem. ff. de aq. quot. & æstiv.* Causa perpetua naturalis etiam dicitur, *in d. l. foramen.* Prat. Briss.

Causa pignoris, pro pignore, *in l.* 18. *§. si fundus de pign. l.* 4. *ff. de separ. l.* 65. *de evict.* Briss.

Causarum quædam publica, quædam privata: ita distribuit Hom. Odyss. 2. quod ad jus nostrum pertinet.

Πρῆξις δ', ἢ ἰδίη ἢ δήμιος, &c.

Causaria missio, quæ præpter valetudinem laboribus militiæ solvit, *l.* 3. *§. si missionum. ff. de his qui nat. infam.* vel, ut Macer definit; Causaria missio est, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur. *l.* 13. *§. missionum. ff. de re milit. l.* 26. *ff. de milit. test. l.* 1. *C. de excus. veter.* Unde causarii milites apud Liv. *lib.* 7. & apud Spartian *in Hadrian.* valetudinis scilicet causa missi. Veteres sic loquebantur, Quibus morbus causa est, ut apud Cicer. *lib.* 2. *Rhet. ad Heren.* & apud Livius sæpe. Briss.

Causarii dicuntur, qui propter valetudinem aut senectam missi. Causa enim Latinis vitium est, Græcis αἰτία. Sic causariæ animi partes, id est, vitiosæ. Prat.

Causidici sordidi, qui adhibebantur ad moram faciendam, dum meliores advocati recrearentur. Vide Pedian. Spieg.

Causidicari, est jura allegare, & in jure disceptare. Vide Bud. Spiegel.

Causidici in const. Valentiniani & Valentis. *l. quisquis*, 6. *C. de postul.* sunt Advocati, causarum patroni, qui & togati dicuntur, qui in foro causas dicunt. Sic & *in l. C. Th. de decurion.*

Causidicina, causidiciorum munia, apud Ammianum *lib.* 30. ut refert Jacob. Cujac. *lib.* 4. *observat. c.* 40.

Causa cadere in duodecim tabulis, est rem amittere, Justino *in §. si quis agens. Institution. de actionibus.* Causa cadere à debitore creditor dicitur, qui adversus eum expertus succubuit, *l.* 95. *§. pen. ff. solut.* Brisson. Cadendi autem causa modos recenset, & explicat Paulus *lib.* 1. *sentent. tit.* 10. Rei autem appellatione apud Justinianum lis significatur: vide infr. Res Hujus formulæ commeminit Marcus Cicero *lib.* 1. *de Oratore.* Verba Tullii frequentius fient obvia, quàm quod referri debeant. Prates Apud Veteres tamen, ut observavit Torneb. causa cadere plus petere erat: ut qui apud Ciceronem plus petit, quam lex in 12. tab. permittebat. Cicero, cum Hipseus maxima voce pluribus verbis à Marco Crasso Prætore contenderet, ut ei quem defendebat, causa cadere liceret, id est, ut plus ei liceret petere, quam in 12. tab. lege permissum erat: Rursum: Cn. autem Octavius homo consularis non minus longa occasione recusaret: ne adversarius caderet, id est, ne adversario plus petere liceret, quam quod esset in actione. Hæc Torneb. *advers. lib.* 23. *c.* 34.

In Causa impositum dixit Alfenus *in l. si ex plagis.* 52. *§. in clivo. ff. ad leg. Aquil.* pro eo quod vulgus factum ipsum interpretatur. Accursius ibid. Jus, ait, in causa positum, hoc est, ut is teneatur, qui causam mortis præbuit, Prat.

Causam dicere, est litigare. Causam agere dicitur orator & advocatus. Varr. *lib.* 4. *ling.*

Ob Causam dari dicitur, quod datum ob aliquem finem est, qui proper donationem illam sequatur. Vult. *in comment. Institut. de actionib.* §. 16. *n.* 27.

Causam in vinculis dicere, apud Papinian. *l.* 2. *ff. de custod. reor.* significat, ut carceratus suas defensiones proponat, dum criminis quæstio peragitur. Prat. ex Bud. Spieg.

In eadem Causa esse, formula frequens ICtis, qua significatur idem juris esse in utraque specie, utriusque eandem esse conditionem. Prat.

Causarum figuræ *in l.* 1. *in princ. ff. de oblig. & actio.* variè explicantur ab Accursio. *in d. l.* 1. Bart. obligationes ex quasi contractu interpretatur, cujus sententiam, quidam ex novissimis Lexicographis probare videtur, Tacit. auctore. Alii pro negotio quovis accipiunt. Prat.

Causa juris apud Papin. *l. cum pater.* 77. *§. fidei tuæ. ff. de leg.* 2. ut quibusdam (Brissonio quoque) placet, significat dispositionem & voluntatem juris, & testatoris. Equidem causam à voluntate separari putem, & causam ibidem sumi pro occasione ad ita fideicommittendum. Prat.

Causa legati apud Julianum in leg. quæsitum, 9. §. *duobus*, *ff. de leg.* 1. jus ipsum legati significat. Brissonio legatum ipsum.

Causa novationis *in l.* 4. *in fin. de usur.* significat jus, conditionem, & naturam novationis. Prat. Brissonio novationem.

Causa obligationum *in l. quamvis* 40. *ff. ad SCtum Treb.* Accursio significat ipsas obligationes, ut & Brissonio. Ego conventio em & contractum obligationum causam esse putem. Sic accipitur *in l. ex Prætorio. ff. de divers. regul. jur.* Prat.

Causa ordinis *in l. ex consensu*, *§. fin. ff. de appel.* pro ipsomet ordine ponitur, ut Brissonio placet. Prat.

Causa pecuniæ, *in l. Publia. §. fin. ff. depositi.* pro pecunia ipsa, vel pro obligatione ipsa, quibusdam accipi videtur. Prat.

Causa perpetua. Vide infrà, *Causam perpetuam habere.*

Causa justa sæpissime jure civili & Pontificio, quæ juris autores judicesve movet, vel quæ jus tribuit, quave dominium acquiritur. Ad primum referuntur bellum, litigium, peregrinatio, paupertas, temporis qualitas. Ad alterum emptio, permutatio, donatio: utrumque significatum negotia, & res aperient: pro secundo est text. *l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. domin.* Prat.

Causa principalis, id est, propriatatis, *l.* 1. *C. Th. unde vi.* quæ & negotium principale. *l.* 7. *in fin. C. ad l. Jul. de vi.* Cassiod. 4. *var.* Si in causa momentaria, vel principali justitiam adesse cognoscet. Vide Cujac. 5. *observ.* 19. *in fin.* Gothofr. *ad l.* 10. *C. de judic.*

Causam possessionis *in l.* 1. *C.* per quas personas nobis acquir. in varias significationes tulere varii. Accursius ibidem significare ait dominium, vel usucapiendi conditionem. Quod & Baldus,

Baldus refert. Bart. *ad d. l. 1.* pro possessione ipsa accepisse visus est : quae acceptio juvari videtur Pauli responso *l. 1. §. per Procuratorem. ff. de acquirenda possessione.* Hanc expositionem probant quidam ex recentioribus, ut Brissonius. Baldus tamen rejicit, subjiciens Nicolaum Maturellium pro reipsa quae possideri potest, sumere. Bartoli sententia juvatur etiam ex divi Severi constitutione, *l. 1. C. de acquirenda possessione* : quae explicatur à Justiniano *in §. ex his itaque* Instit. *per quas personas* : ex quo explicabis *l. 1. C. per quas personas.* Prat.

Causam tamen possessionis emptionem esse didici ex Juliano *l. non solum. 33. §. quod vulgo ff. de usurp. & usucap.* Titulus itaque (ut sic loquar) est possessionis causa. vide infrà *possessionis causa.* Possessionis igitur causam pro re & negotio interpretabimur.

Causa possessionis *in c. 1. & tot. tit. extr. de caus. possess. & propriet.* est ipsa lis, quae de possessione ventilatur coram judice : eodem sensu accipitur ibidem Causa proprietatis. Prat.

Causam propriam eam esse Ulpian. *ait in l. 1. §. in propria. 8. ff. quod appell. sit.* cujus emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. Hotô.

Causa proprietatis, *in l. etiam si, 6. C. de donat. inter. vir. & uxor.* id est, dominium.

Causam testamenti conditionis adpellare videtur Ulp. *l. prima, §. hac interdictum. ff. de tabul. exhibend.* Apud Papin. *in l. tutores, 39. §. hares. ff. de administr. tut.* pro jure, conditione, & specie testamenti accipiendum id verbum putem. Sic accipiendum crediderim *in l. 1. princ. ff. si quis omissa causa testamentum*, licet ibi accipi posset, de his, quae testamento caura sunt : & ibidem paulò post : Causa pro conditione accipi debet, Prat.

Causa lucrativa est, ex qua accipienti nihil abest, veluti in legato & donato, *l. 5. ff. de usucap.* Onerosa propter quam quid accipienti abest, ut in empto, vendito, locato, conducto, permutato & similibus.

Causa indicta damnati (vide suprà *causam inauditam*) dicuntur, qui causa non cognita condemnati sunt, Budæo *in l. 2. ff. de cust. reor.* ut est apud Curtium *lib.* 8. eo quoque sensu dixit Marcianus *l. 1. in pr. ff. de requir. reis.* Prat.

Causa inaudita damnati, quod & æquitas & Senatus apud Tacit. *lib.* 18. & Pontifex maximus *cap. 1. extr. de caus. possess. & propriet. vetant.* Vide quae hac de re scripsi ad leges Draconis *lib. 1. Veter. Jurisprudentiæ.* Prat. Vide suprà *causam inauditam.*

Causam subscribere, in M. Ciceronis *Cluentiana* significat sententiæ causam adsignare. Budæus *ad l. fin. ff. de privat. delict.* interpretatur. Video (ait) igitur, Judices, animadvertisse censores in judices quosdam, illius consilii Juliani, cum istam ipsam causam subscriberent. Prat.

Causam mortis præstare, *in l. Aquil.* nihil aliud est, quam occidere, ait Ulp. *in l. 9. & 48. ff. ad leg. Aquil.* Hotom.

Cum Causa sua res transferri dicitur, id est, cum suo onere, vel quo jure, quaque conditione est, *l. 67. ff. de contrah. empt. l. 12. C. de distract. pign. l. unic. C. rem alien. gerent.* Cum sua causa suisque vitiis, *in l. 13. §. 1. ff. de acq. poss. l. 1. §. qui autem ff. de vi & vi armat.* Brisson.

Causam, conditionem, demonstrationem, ipsa verborum conceptio distinguit, *l. 12. 17. de condit. & demonstr. & l. 75. §. 1. de legat. 1. l. 2. §. fin. de donat.* Briss.

In Causam descendere apud M. Cicer. *lib. 1. epist. ad Attic. c. 1.* est Budæo interprete liti se adjungere. Prat.

Causæ formulas varias Budæum conflasse, ac congessisse in forensibus scio, quas prudens prætereo. Utpote quæ de suo majore ex parte excogitatæ confictæve essent. Prat.

Causari, est rei gestæ causam sine excusationem afferre. Quintil. Ne causanti pupillo sic tutor irascatur. Virgil. *in Bucol.*

Causando nostros in longum ducis amores.

Causari, N. Marcello est dicere & defendere se. Causari tempestatem dixit. Ulp. noster, pro eo, quod dicimus, excusationem ob tempestatis obicem adferre, *l. 2. ff. si quis. caution.* Eodem sensu accipitur *l. generaliter, 24. §. planè si forte. ff. de fideicommiss.* Prat.

Cautela, à Cautus, hæc vox omnino barbara non est, ut quidam existimaverunt : utitur ea Ammian. Marcell. *lib.* 14. tametsi elegantius captionem dicamus, teste Alciato. Cautelas juris summa ratione improbat Budæus. Illis namque imputandum est, quod sanctissimum olim juris studium videmus ab antiquo illo utroque degenerasse. Spieg. Prat.

Cautela pro Cautione legitur *in l. 15. §. ult. de Procuratorib. l. 14. ff. depos. l. 21. ff. de judic. l. 6. de pign. act.* Quod tamen verbum Triboniani magis quàm Jurisconsultorum phrasim sapit & vereor, ne ab illo, secundum jus potestatis suæ, eæ quibus id verbum comprehenditur clausulæ sint insertæ. Sic enim ille loquitur, ut apparet *ex §. si vero aliqua. Instit. de satisdationibus.* Briss.

Cautela, id est, tacita hypotheca, *Authent. sacramentum. C. quan. muli. tutel. offic.*

Cautela est creditorum ut in omnem eventum fidejussores accipiant. Vult. *in comment. Instit. de fidejussor. §. 5. n. 5.*

Cautela litis, i. e. cautio judicio sisti, *l. 28. §. 3. C. de admin. tut.*

Cautela, id est, obligatio, *l. 8. C. de novat.*

Cauteria instrumenta sunt inustoria, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur, & de his intellexit Jureconf. *in l. pictores, ff. de fund. instruct.* quamvis apud eum cautoria mendosè legatur. Cauteriis etiam utuntur in remediis Medici, quibus morbi alioquin insanabiles inuruntur. Hinc illud notum divi Hieron. Proverbium. Putridæ carnes ferro curantur & cauterio. Inde cauteriata conscientia à Paulo Apostolo, in Epist. 1. *ad Timoth. c. 4. v. 2.* dicitur, quasi cauterio notata : qualem in his cernimus, quos hypocritas nominamus. Cauteres etiam à Palladio nominantur, eosque habendos esse in instrumento rustico præcipit. Cauteriis igitur utuntur pictores, ad inurendam picturam : quæ Encaustice appellatur ; *καυστὸν* enim Græci ustum nuncupant. Plin *lib. natur. histor.* 35. c. 23. ubi etiam quærit, quis primus pingere ac picturam inurere excogitaverit, &c. 35. & de hac pictura intellexit Ovid. illo hemistichio, Tabulasque coloribus uris. Opus quoque ita pictum, Encaustum dicitur. Martial. *Epigr. & Epigr.* 125.

Encaustus Phaethon tabula tibi pictus in hac est.

Plin. Figulinum opus encausto pinxit. Hoc autem genus picturæ primus Nicia in usu habuit, hinc vulgus, atramentum librarium hodie Encaustum appellat.

Cauteria apud Marcianum *l. item pictoris, 17. ff. de instru. instrument. legat.* dicta sunt pictoris instrumenta,

menta, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur, maxime in ea pictura quæ ἐγκαυστικὴ adpellatur. ἐγκαυστικὴ enim pingendi ratio est, quæ inustaria dicitur. Pratej. Turneb. *lib. advers.* 8. *c.* 9. Cauteria esse scribit, quibus pict. res olim ceris pingentes picturam tabularum inurerent: vel quibus Encaustica pictura ad colores ceris inurendos utebantur. Briss.

Cauti dicuntur, qui vident, ne à recto dilabantur, neve ab aliis decipiantur. Itaque duplex dolus habetur & bonus qui cautorum est, quo fraudem malasque artes repellant; & malus, per quem ad iniqua, captiosaque, qui perverso sunt ingenio, impelluntur. Prior prudentiæ comes, sequitur justitiam: posterior subdolorum est, atque fallacium, fraudis satelles, ad suas tantum utilitates omnia referens, id est omnem civilis societatis conservandæ rationem evertens. Ex Pontano. Spieg. Vide infrà *Cautus*, *Canta*.

Cautionis appellatione nuda repromissio significatur. *l.* 3. *C. de verb. sign. l.* 49. *ff. sol. matrim. l.* 5. §. *si codicem ff. commod. l.* 134. §. *idem respondit. ff. de verb. oblig.* Hoc, nisi adjunctum verbum vel rei conditio ac qualitas aliud postulet. Nam cum dicitur cavendum idonee vel recte, vel satisdato, vel cum satisdatione fidejussoribus vel pignoribus cavendum est. *l.* 1. *ff. caveri.* & §. *jubet. ff. de coll. bon. l.* 35. §. *defendere ff. de Procurator. l.* 11. §. *si hæres rogatus. ff. de legat. lib.* 3. *l.* 31. *ff. ad l. Falcid. l.* 2. *C. de usur. legat. l.* 11. *ff. de rei vindic. l.* 2. & *l.* 3. *C. de magistr. convent.* Itaque in constitutione divi Marci, qua libertorum bona addici jubentur ei, qui idonee creditoribus caverit de solido cuique solvendo. *l.* 2. *ff. de fideic. liber.* Inst. *de eo cui liber. causa bona add. in pr.* Idonee ait Ulp. est utique satisdato vel pignoribus datis. Sed etsi ei promittenti fides habita sit sine satisdatione, idonee cautum videbitur *l.* 4. *ff. addici. ff. de fideic. lib.* Briss. Duo igitur cautionum sunt genera, quæ pro eo, quod debemus creditoribus nostris, idonee caveri solet. Nam aut reis cavetur, id est, fidejussoribus, aut pignorib. *l.* 1. §. *jubet. de collat. bon. l.* 4. §. *additis. de fideic. libert.* interdum utriusque simul. Vult. *comment. Inst. de fidejuss. ad princ. num.* 1. & *ad tit. quib. alien. lic.* §. 1. *num.* 3. Fidejussores appellamus appromissores, qui pro eo, qui aliquid debet, idem promittunt, & fide sua esse jubent verbis, eoque modo pro aliena obligatione se reos faciunt. *Inst. de fidejuss.* Pignus autem res omnis est pro debito obligata. §. *item Serviana. Instit. de act. Don. de pign. & hypothec.*

Atque ita idoneam cautionem interpretabimur *in l.* 50. *ff. de man. test. in* & *in l.* 4. §. 1. *ff. de adm. rer. ad civit.* & *l.* 1. §. *penult. ff. quor. leg.* proinde si mandato adjectum sit, ut idonea cautio à debitore exigatur, non videbitur conditioni paritum si neque fidejussor, neque pignora accepta sint. *l.* 59. §. *ult. ff. mandat.* Briss.

Cautionis nomine, vel ἀσφαλείας non esse fidejussoris dationem interpretandam, sancit Justinian. *in l.* 3. *C. de verb. sign.* nisi specialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit, nisi enim vel generaliter de satisdatione vel fidejussione specialiter sit nominatum cautione vel ἀσφαλεία minime fidejussionem, sed nudam promissionem significari. Hæc Justinianus *d. l. sancimus*, 3. *C. de verb. sign.* cui addas, nisi aliud res tulerit, exegeritve: quod & Baldus Perusinus rectissime animadvertit *d. l.* quem videas. Prat.

Cautionis tamen verbo promissionem contineri putat Alcia. *l. qui pecunia. n.* 34. *ff. si cert. petat.* Eo etiam verbo simplicem confessionem significari idem ibidem scribit, quod & Albericus docet citans *l. Lucius, ff. de manum. test.* Equidem putem pro promissione rem pupilli salvam fore accipi. Prat.

Cautionis vocabulo *in l.* 3. *C. de non numer. pecun.* quidam intelligunt instrumentum privatum vel publicum, in quo sit mentio receptæ pecuniæ, non tamen numeratæ. Goth. *ad d. l.* 3.

Cautio, *in l.* 19. *C. ad l. Falcid.* id est, ὁμολογία. confessio, vide Gothofr. *not. ad l.* 25. *de probat.* & *ad l.* 19. adde *Nov.* 1.

Cautio *in l.* 11. *C. de testib.* id est, consideratio. Non debitores tantum, sed & creditores Cavere dicuntur, deberi sibi vel se accepisse, *l.* 5. §. *ultim. l.* 89. & 94. *de solut.* Unde & Cautio eam denotat scripturam, quæ solutionis probandæ causa debitori à creditore datur. Sic cautiones soluti vectigalis. Cautio exoluti fideicommissi data ab hæ ede fideicommissariis, *l.* 15. *de probat.* quam ibidem Emissam manum vocat. Briss. vide §. *seq. circa fin.*

Cautio *in l. ita autem.* §. *Julianus*, (aliàs est lex, *in vulg. eod. in l. quidam decedens*) *de admin. tutor.* significat formulam & verborum conceptionem, G. Budæo interprete *in l. sciente. ad l. Pompejam de parricid.* vel jussum testatoris. Prat.

Cautio, quæ Græcis ἀσφάλεια dicitur, vulgo securitas, quo sensu accipitur apud Pomponium *l. plus cautionis.* 25. *ff. de diversis regul. jur. antiq.* Plus ait cautionis est in re, quam in persona, ubi Accursius & P. Decius interpretantur cautionem, securitatem. Hanc Justinianus *Novell. constit.* 17. §. ἵνα δὲ adpellat ἀσφάλειαν, vetus interpres vertit cautelam, hoc verbo usi sunt Ulp. *l. si defunctus*, 15. *in fin. ff. de Procurator.* & *l. si debitori, ff. de judic.* Gajus *l. si plures*, 14. *ff. depositi*, & Pomponius *l. quamvis* 6. *ff. de pignor. action.* Verum cautelam pro cautione à Triboniano, & Collegis repositam quidam existimant (ita Briss. in Lexico) quod & mihi verisimile semper visum est. Veterum enim juris auctorum scripta immutasse, & truncasse eos constat, ut docui in libris Mediæ Jurisprudentiæ. Prat.

Cautio generaliter omnis scriptura appellatur, qua cui prospicitur, sive obligationis, sive liberationis probandæ causa emittatur pro chirographo, *l.* 40. *si cert. pet. l. penult.* §. *ult. ad l. Falcid. l.* 27. *depos. l.* 15. §. *quod dicitur* & *l.* 20. *ff. de pign. l.* 47. *de pact. l.* 10. §. *ult. de edend.* Briss.

Cautio, scriptura qua se debitor creditori debere caver. *l.* 40. *de reb. cred.* Briss.

Cautio, pro tabulis in quibus contractum negotium præscriptum est, Paulus *in l. lecta*, 40. *ff. si cert. pet.* Lecta est in auditorio Papiniani cautio hujusmodi: Lucius Titius, &c. Cicero *Verrina* 111. Etenim qua stultitia fuissem, si quam diem qui istum excipiendum redemerunt, in cautione viderunt, cum ita caverent, si post kal. Januar. in consilium iretur: in eam diem ego, cum potuissem vitare, incidissem. Item pro Domo. Sed uno tempore cautiones fiebant pecuniarum, &c. Seneca *libro de Benef.* VII. Video illhic diplomata & syngraphas & cautiones vana habendi simulachra. Hinc Ulp. *in l.* 5. §. 6. *ff. commod.*

commod. Si tibi codicem commodavero, & in eo chirographum: debitorem tuum cavere jusseris, &c. Et *in l. in commod.* 17. *§.* 3. *ff. eod. l.* 4. *ff. quæ res pign. oblig. poss. l.* 3. *ff. famil. ercisc. l.* 2. *C. de non numer. pecun. l. pen. §. ult. ff. ad l. Falc.* Cavetur ergo creditoribus illo modo: cavetur prætereà pignoribus, ut *l. ult. §. si legatarius, ff. quor. legat. l.* 18. *§. pen. ff. de pign. act.* Cavetur etiam prædibus & prædiis, i. e. fidejussoribus & hypothecis, ut apud Ciceronem *Verrina* III. Prædibus & prædiis populo cautum est. Et apud Livium *lib. XXII.* Animadvertendum est autem, eum cui fidejussores dantur, dici proprie Cavere. Unde illud Ciceronis in Bruto, At vero tibi ego Brute noo solvam, nisi prius à te cavero, amplius eo nomine neminem petiturum. Ulpianus *l. si rem.* 9. *§.* 3. *ff. de pign. act.* Satisfactum autem accipimus, quemadmodum voluit creditor: sive aliis pignoribus sibi caveri voluit, &c. Sic Cajus *l.* 1. *ff. qui satisd. cog.* Satisdare dicimur adversario nostro, qui pro eo quod à nobis petit, ita cavit, ut eum hoc nomine securum faciamus. Atque hæc quidem propria significatio est.

Caotionis verbo instrumenta, tabulas, syngraphas, & chirographa contineri subjecta legum capita demonstrant, *l. si qua sunt,* 5. *ff. fam. ercisc. l. lecta.* 40. *ff si cert. pet, l. penult. §. fin. ff. ad l. Falc. l. Lucius.* 27. *ff. depos. l. cum convenit.* 20. *ff. de pignor.* & alibi sæpissime, ut *in l. empta.* 47. *§. Lucius de pact.* Sic χάμμα, Lucæ 16. Chartulam liberationis, ineptis Quetantiam sonat. Erasmus vertit cautiooem. Prat.

Cautionem emittere, *l.* 7. *C. de præd. & aliis reb. minor.*

Cautionem cavere. *l.* 6. *ff. cui ratum habet.*

Cautinnem exponere, pro chirographum conscribere, chirographo cavere *l.* 25. *§. ult. ff. de probat. l.* 8. *C. de non numer. pec.* & cautionem interponere *l.* 2. *c. ea. tit.* Briss.

Cautionam exigere, desiderare, offerre, dare, interponere, præstare remittere. Briss.

In Cautionem per erroren deducere. *l.* 15. *C. de fidejuss. & mandat.*

Cautiones, id est, instrumenta cautionum, *l.* 28. *§.* 4. *C. de administr. tut. vel. curat.* Briss.

Cautionis appellatione instrumentum significari apud Scævolam *in d. l. emptor.* in princ. censuit ibidem Accursius. Equidem pro nuda permissione accipiendum putem, ut latè docui *lib.* 1. *Enucleationum*, πιθανῶς *c.* 1. Prat.

Cautionam apud Marcellum *l. Titius*, 24. *ff. de pecun. constit.* Epistolam, significare liquet. Briss.

Cautiona actionem intelligi quidam putant *in l.* 1. *§. si quis purganti. ff. de cloacis*, Tu, verumne sit quod dicunt, expende. Prat.

Caotionam pro dilatione accipit Accursius *in §. si verò causam in auth. de litig. const.* 112. sed ineptè. Inciderat Accursius in depravata exemplaria & *cautione* pro *vocatione* legerat. nam in ea constitutione Græcè à Justinian. scripta ita est, μιᾶς ἰνδίςης κλήσεως, & Prat.

Cautio in Constitutione Honorii, & Arcadii *in l. quoniam* 13. *C. Theod. de fide test.* transcripta in leg. quoniam liberi. 10. *C. de testibus*, accipitur pro providentia, vel provisione, ut interpretatur ibidem Accursius, & id recte. Prat.

Cautionem exponere, vel cautelam. *l.* 43 *§. ult. de adm. tut. l. ult. §.* 1. *C. ead. tit. l.* 2. *C. de conven. fisc. debit. §. fin. autem.* Instit. *satisdat. l. ult. C. de leg.* Brisson.

Caotionam extorquere apud Ulp. *l. idem si cum exceptione §. pro eo autem, ff. quod met. caus.* est compelli à judice, ut caveatur satisdatione, aut pignorib. vide ibi interpp, Prat.

Cautio arrogatorum, qua arrogator stipulatur servo publico quod restituat arrogato, quæ ab eo habuit, vel eis, ad quos perventura sint, & quod dabit ei quartam partem de bonis suis, si eum sine causa mancipaverit seu exhæredaverit. Oldend.

Caotio qua cavetur ei, cui restitutio fieri debet, per hanc rogatus restituere bona alicujus, si sine liberis decesserit, quidquid post mortem de hæreditate extabit, cogitur cavere illi, cui debet fieri restitutio, quod servabit ei quartam partem. Oldend. Adde Brechæum *l. cautum. ff. de verb. sign.*

Cautio Burgensis, ut Galli dicunt, id est sufficiens, competens, *l.* 21 *ff. de judic. Gothof. ad l.* 3. *C. de verb. signif.*

Cautio creditæ pecuniæ dicitur nonnunquam, planioris intelligentiæ causa, *l.* 14. *ff. de minor. l.* 29. *ff. de oblig. & act.* Briss.

Cautio de damno infecto est, quæ præstatur, cum tua domus ruinosa ruinam minatur domui meæ: vel etiam præstatur secundum quosdam, cum timeo, ut ne aliquis mihi insidietur, quia possum agere, ut mihi præstet cautionem ne me offendat. Oldendorpius.

Caotio debita *in l.* 1. *C. de tut. illud. persan.* Prat.

Cautio de dolo, qua dolus abesse promittitur. Hujus cautionis meminit Pomponius *l.* 5. *in princ. ff. de verbor. oblig. & leg. novissima. ff. judic. solvi.* Divus Ambros. *lib.* 3. *cap.* 10. *de officior.* honestatis formulam vocat. Prat.

Caotio de dolo erat (ut opinor) Aquiliana illa formula tantopere à Cicerone celebrata: quam everriculum malitiarum omnium appellat: nam actionis nomine formulam Cicero significat. Locum autem habebat, cum petita judicio res esset, verereturque petitor, ne quid dolo malo possessor interea committeret: itaque apud Judicem postulabat ab eo, ut sibi repromitteret, se nihil in ea re dolo malo facturum: hoc modo, Spondes ab ea re, qua de agitur, dolum malum abesse, abfuturum esse? Hotom.

Cautio dotalis, *l. ult. §. filiæ, de legat. lib.* 2. Et cautio pollicitationis *l.* 9. *§. ex facto. ff. quod met. caus.* & Cautio de solvendo interposita *l.* 11. *ff. de exceptio.* Cautio depositionia, *l. ult. §.* 1. *ff. ut legat. seu fideic.* sed & Cautio solutæ pecuniæ in *l.* 2. *C. qui accus. poss.* pro apocha. Et cautiones soluti vectigalis, *l.* 32. *§.* 1. *ff. de administ. tut.* Briss.

Cautio de evictione dicitur, quando securitas præstanda vel præstita emptori à venditore fit ea conditione, ut si ab eo evincatur, venditor ei restituat æstimationem rei in duplum vel in simplum, prout inter eos prius conventum est Old.

Cautio fœneratitia apud Justinianum *in l. sancimus*, 25. *C. de administr.* qua fenus aliqund promittitur. Textum illum expende. Prat.

Cautio quæ propter leg. Falcidiam interponitur, fidejussorum habet præstationem *l.* 3. *§.* 1. *ff. si cui plus quam per leg. Falc.* Prætoriæ quoque cautionales stipulationes, personas desiderant pro se intervenientium, *l.* 7. *ff. de Prætor. stipulat.* Briss. Exprimitur etiam nonnunquam cautionis genus. Sic Cavere per fidejussores *in l.* 25. *§. ult. ff. de recept. qui arbitra.* Cavere pignoribus, *ult. §. si legatarius, ff. quor. leg.*

Alioquin

Alioquin cautum intelligitur sola repromissione absque satisdatione vel pignoribus. Si cautum & satisdatum, cautio & satisdatio sæpissime separantur, *l. 1. ff. de ripa mun. l. 5. & l. penult. ff. de pet. her. l. 57. ff. de rei vindic.* Nuda cautio adversa fit satisdationi *in l. 2. §. sed utrum, ff. de judic.* & Cautionem nudam promissionem interpretatur *l 63. §. id quod facere. ff. pro soc.* Cui si jurisjurandi religio accesserit, Juratoria cautio appellatur, *l. unic. eod. ut omnes jud. l. penult. de dignitatibus, lib. 10. C. l. ult. de princip. ag. in rebus eod. l. penult. C. de testib. l. 12. de proxim. sac. scrin. lib. 12. l. 1. §. super peculio. C. de adsert. toll.* Græcè *ἐξωμοσία.* & *ὁμοσία in Nov. 53.* Constant. *lib. 1. epit. tit. 5.* τὴν μεθ' ὅρκου ... vocat Briss. Quando sufficiat repromissio, quando pignus, aut fidejussio, patet *ex l. liberationis & l. satisdationis de verb. sign.* vide omnino Gœdd. *ad has ll.*

Cautio fidejussoria est, quando intervenit fidejussor principali obligationi, & dicitur satisdatio & hæ numero sunt multæ, ut de lite prosequenda, judicio sisti, judicatum solvi, & de rato.

Cautio fidei propriæ interventu dicitur, quæ fit per fidem præstitam sine solennitate juramenti. Old.

Cautio qua hæres cavet ipsi legatario, cum hæres dat fidejussores legatario de legato præstando. Old.

Cautio idonea requirit fidejussores, vel pignora. *l. si mandato Titii. §. ult. ubi* est casus, *ff. de mandat.* & in sing. quæstione consuluit Bald. *cons.* 162. casus super quo. *in 3. col. in 2. lib.* Fallit tamen, ubi essemus in aliqua materia, in qua non requireretur alia cautio: quia licet dictum sit idonea cautio, non tamen requiruntur fidejussores, ratione subjectæ materiæ, ita sing. D. Ant. de Butr. *in c. ult. de rest. spol. refert*, & simpliciter sequitur D. Alex. *consil.* 35. viso processu *col. 4. vertic. circa tertiam lib. 4. & Dec. in c. qua fronte. in ult. ver. de appell.* & est mirabilis limitatio, secundum Dom. Jas. *in l. 3. in 2. col. vers. 1. mirabiliter, C. de verb. signif.* ubi tamen dicit, quod sibi non placeat: & eam reprobat Jo. Sadol. *in 1. ff. qui satisd. cog.* Et licet ipsi non dicant, eam reprobat D. Alex. *in l. divortio. §. pen. in 2. col. in 5. fal. ff. sol. matr. ubi* dicit, quod D. Anton. in hoc locutus est sine lege. Cotta.

Cautio indemnitatis, quæ pro indemnitate præstatur apud Papin. *l. liberto. 31. §. 1. ff. de negot. gest.* & alibi Prat. Briss.

Cautio judicialis, quæ à mero jodicis officio proficiscitur, ita diffinit Pomponius, *l. 5. ff. de verb. oblig.* Alciatus ibidem videtur aliter deffinisse, ut sit, quæ coram magistratibus interponitur, Prat. Adde Ferretum de divisione stipullationum. Vid. infrà *Cautiones judiciales.*

Cautio judiciaria à Prætore fuit introducta, hac forma: Qui non possideret immobilia bona, is cogebatur satisdare, hoc est fidejussoribus idoneis cavere, se permansurum in judicio usque in finem litis. Quæ cautio, judicio sisti, vocatur. Old.

Cautionis judiciariæ causa materialis (objectiva) est malitia seu levitas hominum, qui sæpe ludere solent, ac perperam deserere sacrosanctam judicii censuram, simul etiam adversarium frustrari. Itaque ex delicto proficiscitur. Nam suadebat publica utilitas, ut aliquo cautionis veluti repagulo constricti, adessent rei conventi. Old.

Cautionem judicatum solvi petit actor à reo convento, nec hodie potest exigi, quam ab eo qui alieno nomioe causam defendit: nam olim qui conveniebatur suo vel alieno nomine, is ex legitima causa suspicionis cavebat judicatum solvi l. qui proprio nomine in princ. *& §. in aliam. C. de Proc. Instit de satisd. l. si vero, & l. 1. C. eod. tit.* Spieg.

Cautiones judiciales ideo dici putant Dd. sed falso, quasi jure civili essent introductæ: Prætorias verò, quod à Prætore traxissent originem. Quo, teste Oldend. nihil absurdius. Nam judiciales recensentur, veluti Species Prætoriarum *in l. 1. in pr. ff. de prat. stip.* Erroris causam ipse se demonstrat. Spieg.

Cautio judicio sisti, vocatur, si quis non possideat immobilia bona, ut is cogatur satisdare, hoc est, fidejussoribus idoneis cavere, se permansurum in judicio usque in finem litis. Vide Sistere. Spieg.

Cautio judicio sisti, pro personarum qualitate aliter atque aliter usurpari solet ad ipsam personam refertur conventam, quod judicium non sit subterfugitura, sed in eo permansura, donec sententia judicis finem acceperit, vel lis alias terminata fuerit Vult. *in comm. ad Instit. de satisd. num.* 16.

Cautionem juratoriam alias adjuratoriam (cujus forensis usus frequentissimus est) diffinit Justinianus §. sed hodie. Instit. de satisdat. promissionem sine fidejussoribus solo interposito jurejurando, fore, ut reus in judicio usque ad litis exitum permaneat. Græcis appellatur *ἐξωμοσία* ut refert Theophilus, vel (ut ex Justiniano liquet Nov. 53. οἱ δὲ καὶ τινες) *ὁμοσία*, ait enim n. οἱ δὲ καὶ τινες ὀμωμόσαντο &c. quod ita vertit Julianus Patritius. Si qui jurati promiserint. Judici hæc esse nomina scribit Julius Pollux *lib. 8. Onomast. c. 1.* περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων. in hæc verba, *ὁμοσία* δὲ ὁ παρ' ἑκατέρων ὅρκος, ἐξωμοσία δὲ ... Juratoriæ cautionis meminit Leo Imp. *l. unic. C. ut omnes judic. & l. 12. C. de prox. sacr. & Zeno. l. pen. de dignit. lib. 12. C. qua quis suæ* fidei committitur, ut idem ait, qui *in l. fin. C. de princ. agen. in rebus lib.* 12. Adjutoriam cautionem adpellat. Ee cautione juratoria accipienda est *l. penult. C. de test.* jubens sacramento committi. Prat.

Cautionis Juratoriæ tria sunt capita. Primum est quod quis juret, se fidejussores habere non posse. Secundum, quod arbitrio viri boni re usufructuaria sit usurus. Et tertium, quod, finito usufructu, rem usufructuariam sit restituturus, argumento glossæ *in l. 1. in verbo fidejussorib. ff. qui satisdare cogantur. & in l. 1. §. super peculio C. de assertione tollenda.* Vult. *in Comment. Instit de usufr. §. 2. n. 7.*

Cautio judicatum solvi est, quæ datur pro litis æstimatione in casum, quo ea res judicetur, vel non defendatur, cujus esse solennes stipulationes, ait Justinian. Institut. de Satisdationibus. Hujus autem cautionis clausulæ sunt tres; atque ita quasi tres stipulationes: Una de judicato solvendo: Altera de re defendenda: Tertia de dolo malo *l. judicatum 6. ff. Judicat. solvi.* Quæ tres clausulæ una illa apellatione, judicatum solvi, continentur Clausula enim de judicato solvendo inter eas est præcipua, adeo, ut ea sublata evanescant etiam cæteræ: ut propter quam cæteræ interponantur, nempe

ut res judicari possit, ut ostendit Cujac. *lib.* 10. *c.* 20. *per l. si acceptum* 29. *ff. de acceptil.* & *l. cum quaerebatur.* 13. §. *pen. ff. Judic. sol.* in quo e. cautionis formulam ex legibus addidit, eamque refert. Vultej. *in Comment. Inst. de Satisdat.* n. 38.

Cautio qua legatarius cavet haeredi, est illa qua legatarius satisdat haeredi, ut si Falcidia locum habebeat, quod amplius nomine legati receperit, quam ratio legis Falcidiae patitur, id haere di restituat. Old.

Cautio minor, *in l.* 8. *C. de novat.* in quibusdam manuscriptis Codicibus legitur junior, quam lectionem probat Cujac. 19. *observat* 39. confirmatque ex lege 56. *ff. de adminiftr. tut.* vide Gothofr. *ad l.* 8. *C. de novat.*

Cautio Mutiana est, qua legatarius, cui quid sub conditione non faciendi legatum est, id se nunquam facturum promisit, à Q. Mutio Jurisconsult. Instituta. Cum enim de illius conditionis eventu nunquam ante legatarii mortem constare posset: ac propterea ipse testatoris beneficio per totum vitae suae tempus carere cogeretur: necessario Q. Mutius eam cautionem in usum induxit. Quo verbo quamvis nuda promissio vulgo contineatur, *l.* 1. *ff. qui satisdar. cog.* videtur tamen etiam satisdatio in hoc genere intelligenda esse: partim quia *in l. hoc genus.* 106. & *leg. cum hac*, 67. *ff. de condit. & demonst.* satidatio diserte appellatur: partim quia in legatis gravioribus, probabile est fidejussionem interpositam fuisse. Itaque Justinianus Novell. XXII. ubi copiosè de hac Mutiana cautione loquitur, interdum etiam jusjurandum & hypothecam exquirit. Illius autem ea vis est, ut stipulatione commissa qui contra fecerit, vel rem cum fructibus, vel quanti ea res est, restituat *l. cum sub. hac*, 67. *l. haeres*, 79. §. 2. *ff. eod.* Etsi autem de legatis à Mutio concepta sit, ad haereditates tamen transferri potest. Itaque Ulpianus, *in l.* 7. *ff. eod.* Mutianae, inquit, cautionis utilitas consistit in conditionibus, quae in non faciendo sunt conceptae: ut puta, si in Capitolium non adscenderit: Si Stichum non manumiserit: nec solum in legatis placuit, verum in haereditatibus quoque idem remedium admissum est. Hot. Huic cautioni locus non sit, docet Papinianus *l. avia.* 77. §. 1. *ff. eod.* De hac Justin. *in nov.* 22. §. τῷ ἢ ἰουςῆ, & alibi saepe, vide de hac cautione Bart. & alios in *leg. Mutianae*, *ff. de condit. & demonstr.*

Cautionem moratoriam apud Papinianum l. cum possessor. §. fin. ff. de censibus, eo sensu accipiendam putem, quo moratoria praescriptio apud Diocletianum, & Maximian *in l.* 2. *C. de precibus Imp. offerend.* Galli Literas Quinquennales vocant, aut anni dilationem, quas in tributis & censibus admitti vetat *d.* §. *fin.* De his Quiquennalibus vide Cinum, Baldum & alios *in d. l.* 2. *incip. quoties* Guid. Papam. *in quaest.* 97. & 109. Prat.

Cautio non numeratae pecuniae dicitur chirographum debitoris, quo sibi creditam pecuniam scribit, quae tamen numerata non fuit, *l.* 1. *de caut. & non numerat, pecun. C. Greg.* & *l.* 1. 3. 4. 8. *C. de non nu. pec.* Huc pertinet titulus *C. de dot. caut. & non num. pecun.* Prat.

Cautionem nudam accipere debemus *in l.* 2. §. *sed si dubitetur*, *ff. de judic.* simplicem promissionem per *l. fancimus.* C. de *verbor. signif.* quaeve sine satisfatione fit, *de* §. *sed si dubitetur.* Quando autem huic locus sit, glossa *in l. pen. ff. de haereditat. pet.* & Alciat. *in l. si quis stipulatus sit Stichum in fin. ff. de verbor. oblig. docent.* Prat.

Cautio nuda & idonea inter se differunt, vide Gothofr. *ad l.* 3. *C. de verb. signif.*

Cautio nudo pacto, cum quis tantum fidei de me habet, ut nuda promissione sit contentus. Prat.

Cautio de opere moliendo, quam praestat ille quandoque, cui nunciatur opus novum, scilicet, quod ipsum opus demolitur, si constiterit eum injuste aedificasse Old.

Cautio pignoris in duobus consistit. Uno ut creditori eam rem liceat tenere, donec pecunia solvatur: sic enim fiet, ut dum habebit, quod pro eo retineat, & cui incumbat, certus sit sibi creditum perire non posse. Altero ut etiam ad extremum pignus distrahere liceat, unde ei satisfiat, neque enim rem in solutum retinere potest, alioquin non daretur pignoris loco, sed solutionis. Vult. *in comment. Instit de act.* §. 6. *n.* 22.

Cautiones Praetoriae. Omnes cautiones quoniam aliquam formam à Praetore acceperunt, uno nomine appellantur Praetoriae. Old. Unde Ulpianus *in l. in Conventionalibus*, in princ. *ff. de verb. oblig.* enim verò, inquit, Praetoriae stipulationes legem accipiunt ex mente Praetoris, quis eas proposuit. Et generaliter quicquid in judiciis tractabatur, Praetorium dictum est. Vide *Praetoris cognitio.* Spieg.

Cautio de rato, est cum defensor alterius promittit dominum ratum habiturum id, quod suo nomine egerit: ne si forte judicio vinceretur, reversus dominus rem, qua de actum est, suam esse peteret. *l. servum*, 33. *in fin. ff. de procurat.* Hotoman.

Cautio rati danda est, cum de mandato dubitatur, C. de Procur. *l.* 1. & dicitur illa securitas, quae requiritur à Procuratore actoris pro domino, cujus nomine agit, quod ratum habebit omne illud, quod in judicio per illum factum fuerit. Unde cavere de rato, vel satisdare est Procuratorem actoris promittere, velle perseverare usque ad finem litis. Old.

Cautionem rem ratam haberi, petunt mutuo à sese actor à defensore rei, & reus à postulatore actoris, scilicet cum non satis constat de mandato. Nam hoc casu qui alieno nomine infert alicui litem, vel suscepit, is debet cavere dominum rem ratam habiturum, hoc est comprobaturum ea quae Procurator fecerit: nec reclamaturum expresse, vel tacite. *§. sin autem per Procuratorem Instit. de Satisdat. l. Paulus respondit. Rem. rat. habere* Spieg.

Cautio rem ratam haberi, vel de rato est ea, qua de Procuratore actoris stipulatur reus ante litem contestatam, itemque actor vel Procurator ejus nonnunquam de defensore rei, quod is, cujus nomine actionem suscipit, & de cujus mandato non constat, ratam habiturus sit litem, & omne quod per eum gestum fuerit, cujus stipulationis forma fuit ejusmodi. Quod nomine Lucii Titii à me fundus ille petitur, amplius eo nomine neminem petiturum, cujus actio, petitio, persecutio sit, & ratum Titium Lucium habiturum, haeredemque ejus, aut eum, ad quem ea res, de qua agitur, pertinebit, quodcunque mecum, agetur, aut quanti ea res erit, tantam pecuniam dare spondes? Quam formulam prodidit Cujacius *in parat. ff. rem ratam haberi.* Vultej. *in Comment. Inst. de satisdat. num.* 17.

Cautio salvo pudore. Lege, Pudor.

Cautio subrepta aut corrupta, ad fin. *l. Argentarius, ff. de*

ff. e Edend. Cautio extorta, intercepta, Briss. *ex ff.*

Cautio solita apud Ulp. *l. divus Pius 5. ff. de pet. hared.* est cum petita hæreditate, aut satisdare debes possessor de ea re conservenda: aut eô non satisdante, in petitorem satisdantem transfertur possessio, ut alteri probandi onus incumbat: neutro satisdante, potior est possessor: quod optime confirmat lex de bonis. §. *ult. ff. de Carbon. edict.* Prat.

Cautio de solvendo interposita: *l. 11. de exercep.* Sic

Cautiones soluti vectigalis, *l. 32. §. 1. ff. de administr. & pericl.*

Cautiones solutæ pecuniæ, *in l. 5. C. de his qui accus. poss. pro Apocha.* Briss.

Cautionem pignori dare *l. 20. de pign.*

Cautionis onus, vinculum. Briss. *ex ff.*

Cautio usufructuaria sit datis fidejussoribus vel pignoribus *l. 4. ubi gloss. C. h. t.* Prout vero usufructus duplex est, verus nimirum, & quasi, ita cautio usufructuaria duplex est. Prior est ex edicto Prætoris, & pertinet ad usumfructum verum. Hujus cautionis duo sunt capita. Unum est de utendo fruendo re, boni arbitratu. Alterum est de eadem re, quæ in usumfructum data erat, in specifie restituenda, & quidem si non meliore, saltem non deteriore, *l. 1. §. cautio & §. habet. ff. usufructuarius quemadmodum caveat.* Posterior est ex Senatusconsulto, quæ pertinet ad usumfrum quasi. Vult. *in Comment. Instit. de usufruct. §. 2. n. 4.*

Cautio de usufructu, in qua de duobus cavetur, scilicet, quod usufructuarius re non malè utatur, & quod etiam usufructu finito restituat, quod ex reipsa superextat. Old.

Cautionis usufructuariæ, vel de usufructu, formam, vide *in l. 1. in pr. & §. 3. de usufr. quemadm. caveat.*

Cautionum genera recenset Speculator variis in locis, quos in indice reperies in verbo, Cautio. ea huc transferre vanissimi esset operis, studiosissimo enim cuique obvia sunt. Prat.

Cautum, ut refert Paulus *l. habere 188. de verb. signif.* intelligitur, sive personis, sive rebus cautum sit, hoc est, fidejussoribus vel pignoribus datis. Sed hoc responsum pugnare videtur cum *l. sancimus. C. eod.* Hanc *ἀντινομίαν* non satis conciliat A. Alciat *in d. l. habere, §. cautum.* Tu rem exactius perspice. Prat.

Cautum intelligitur sola repromissione absque satisdatione, vel pignoribus. Cau um & satisdatum, cautio & satisdatio sæpissime separantur *l. 1. ff. de ripa mun. l. 5. & l. pen. ff. de petit. hæred. l. 57. ff. de rei vind.* Briss. Gœddæ. *in comment. de verb. signif. ad l. 188. §. 1.*

Cautum esse. Cautum habere, postulare, promitti. Briss. *ex ff.*

Cautionales stipulationes instar actionum habere dixit Ulpian. *in l. 1. ff. de Prætor. stipul.* intercedunt autem, ut sit nova actio. Hujus generis sunt damni infecti stipulatio, rem pupilli salvam fore, ac nonnunquam de rato stipulatio, dicunturque cautionales, quod tantum cautionales sint, non etiam judiciales. Duarenus *l. 5. §. 1. ff. de verb. oblig.*

Cautor formularum vocatur Jureconsultus ab Anton. lib. Cicer. *1. de orator.* Briss.

Cautus dicitur, is, qui sibi & aliis cavere consulereque potest, ne quid in Civitatis leges moresque peccetur. At verò Ulpian. cautum esse dicit tum, cum sive rebus, id est, pignoribus, sive personis, id est, legitimis atque idoneis fidejussoribus, cautum est. Brechæus *l. cautum ff. de verb. & rer. signif.* n. 7.

Cauta quantitas, Dos cauta. Cautum honorarium, cauta chirographa, cauti nummi sub chirographo dati. Briss. *ex ff. & C.*

C E.

Cecteria, Theodosio & Neuterio auctoribus, dicitur fovea rotunda. Prat.

Cectoria lacunam esse subjunctis eorundem verbis ex lib. de limitibus. V. Casa, quæ per V, nomen habet fines grandes habens, super se finem mittit, ut in colle cum meridiano requiras, qui terminus constitutus: & ipsa pedatura pergens per limitem orientalem, qui venit in sextaneum & pertransit, ibidem facit quadrifinium, quem locum subter significabimus: ab austro lapides natívos, quod est exsoluti cectoriales in Epitecticum adsignavimus, & in ipso lapide decisa est, & flumen transit, & lacunam, quæ est subter viam, & per lacunam limes excurrens finalis, qui ex ipso loco mittit usque ad terminum & in longitudine LXX. hoc est, Cectoria ecclesiæ ejus similiter pedatura accepit templum eorum vivos, hæc fecerunt: aquam proximam invenies in fundo supra scripto. Hactenus Theodosius, & Neuterius, quod diligentissimè consideres velim Prat.

Cectoriales lapides qui sint, ex superioribus facile poteris discere. Prat.

Cedens censetur extranei loco, *l. si cum emptore, in princip. ff de pact. l. 2. §. cum quis debitori, ff. de hæred. vel actionibus vendit.* Spieg. Prat.

Cedere, verbi, latissima significatio est. Cedere, abire è loco, Hinc cedere foro, & cedere urbi, apud Jurisconſ. & M. Ciceronem. Prat.

Cedere Nonio Marcello, secundum consuetudidem significat arbire superatum & victori locum dare. Briss. Ita cedere & contendere opponuntur *l. 1. de edend.*

Cedere, succedere vel obtingere sonat, ut apud Virgilium *lib. 12. Æneidos:*

Cesserit Ausonio si fors victoria Turno.

Cesserit: id est, pro voto & optato evenerit.

Cedere, etiam obsequi Nonio significat. Prat.

Cedere pro solvere Ulpianum dixisse putant quidam *in l. non solum 53. §. si mihi ff. de usurp. & usuc.* equidem pro jus possessionis transferre apud eundem accipi crediderim. Prat.

Cedere etiam est constituere apud Paulum *l. fin. ff. commun. præd. in princ.* de servitute loquentem. Prat.

Cedere quoque renunciare significat in Clement unic. de renunt. quod verum videri potest, si vera sit regula vulgo prodita, Leges debent intelligi secundum titulos, sub quibus positæ collocatæve sunt: quæ regula colligitur ex l. Imperator. in fi. de in diem addict. Eodem etiam sensu sumitur cedere in c. quam periculosum 7. *quæstio.* 1. nisi dicas ibi pro jus suum transferre accipi. Cedere autem sive pro constituere; sive renunciare accipias, *μεταφορικῶς* intelligas oportet. qui enim servitutem constituunt, rebusve suis renunciant, easve abdicant, jure suo abire creduntur. Prat. Sic ergo Cedere, est jure suo abire, jus suum in alium transferre, ut mox infrà.

Cedere verbi significatus reliquos ex subjectis formulis accipe. Prat.

Cedere actionibus, pro præstare dixere Gajus *l. patri 27. §. 1. ff. de minoribus.* Paulus *l. ut*

ut tantum, 14. *§. penult. ff. de servit.* Ulp. *in l. quod si 3. §. idem Labeo. in fin. ff. de in rem vers.* & passim alibi: in quibus locis pro actionibus vulgata exemplaria habent actiones. Sed lectio Florentina ut rei aptior, ita venustior semper visa fuit. Pratej. Cedere actionibus, interdicto, est mandare & præstare actionem. Briss. *ex ff.*

Inter CEDERE actiones & mandare, differentiam quandam subesse refert Accursius *l. 1. C. de oblig. & actio.* Bartolus ibidem existimavit (quod ad cedentem, vel mandantem adtinet) nullam esse, sed repectu ejus, cui creditur, esse. Equidem hoc discriminis subesse putem: cessione actiones transferri, (idque Justinianus constituit. *l. fin. in princ. C. de jur. dot.*) mandato non item, *l. 3. C. de novat.* Prat.

CEDERE actum, aquæ ductum, viam, jus eundi, agendi. Cessa aquæ servitus, cessæ actiones, cesso jure uti, cessus in jure servus. Hinc cessio aquæ, itineris, actionum, nominum. Brisson. *ex ll. ff.*

CEDERE bonis est proteri voluntate se deferre bona sua creditoribus, hoc colligitur, *l. in omni 6. & l. 1. & tot. tit. C. qui bonis cedere posunt.* Professionem definitioni Azonis in summa C. eod. tit. addidi. eam enim solam sufficere Theodosius dixit d. l. in omni. Hoc autem beneficinm concessit lex Julia. *quod* tit. 18. *lib. 4. C. Tbe. edocemur*, & Diocletiani & Maximiani constitutione *l. 4. C. qui bonis ced.* possunt. Prat.

CEDI bonis & in jure & extra jus potest *l. fi. de cession. bon.* Cedere bonis suis cognato donationis causa, *l. 42. de mort. caus. don.* Brisson.

CEDERE commodo *l. 17. C. de legat.* 2.

CEDERE diem, significat deberi pecuniam, licet nondum exigi possit. Herm. Vultej. *comment. Inst. de oblig. & §. fi. num.* 25. *& de verb. oblig. ad §.* 2. *num.* 4. Dies cedere dicitur, ait, cum obligatio contracta est, & ex ea debetur, quod in obligationem deductum. Venire diem est aliquid amplius, nempe eum venisse diem, quo quod non tantum debetur, sed & cum effectu peti, & exigi potest. Cedere obligationem debitum: venire, petitionem & exactionem, respicit, & Gœdd. *ad l. 213. princ.* 1. & 2. Cedere diem (ait) est adesse diem, scil. obligationis, seu juris: adesse diem, quo incipit obligatio, vel quo jus ad aliquem pertinet [imo jam incepisse & labi spacium quo quid debetur] natam esse obligationem & actionem. Venire diem, & eum diem adesse & jam extitisse, quo pecunia solvi debeat, & si non solvatur, peti possit, & quo ex ea obligatione, vel de jure isto, actionem instituere, & judicium suscipere liceat. Non enim satis est, cessisse, i. e. incepisse obligationem, nisi & venerit dies, i. e. actionis exercitium & judicium de illa suspici queat. Briss. ult. edit. Lexic. Venit dies [ait] cum peti potest: Cessit, cum obligatio nata est, licet exactio in diem, qui nondum venit, differatur. Sic cedit dies fidejussoribus usurarum: solvendæ pecuniæ. Briss. *ex ll. ff.*

CEDIT dies legatorum, ex quo ea debentur, & ad hæredem transmittuntur. Cedere semel, seu simul, vel per tempora usufructus. Hinc cessio diei, Briss. ult. edit. *ex ll. ff.*

CEDERE diem Juriconsulti dicunt, cum certi temporis pars effluit: veluti cum quis Kal. Januar. die stipulatus est, sibi proximis Kalend. dari: vel cum in locatione dies operi faciundo præstituta est Kalend. Febr. triduo quatriduóve exacto recte tres quatuorve dies cessisse dicentur, qua de causa Ulp. *in l. 213. de verb. sign.* Cedere diem, inquit, significat incipere deberi pecuniam. Similiter si quis ita sit hæres institutus, Cernito in diebus centum, quibus scierit poteritque: quot dies effluerint, ex quo scierit atque poterit, tot illi dies cedere recte dicentur: at quibus nescierit, non dicentur: neque enim illi computantur. Sic in libris nostris dies legatorum cedere dicuntur, cum pars aliqua legitimi temporis, quo illa legatariis quæsita sunt, effluxit: sub tit. Quando dies legat, ced. Positum igitur illud sit, quod ex superioribus constat, diem tum dici cedere, cum præstituti alicujus temporis pars effluxit. Ubi vero præstitutum tempus nullum est, dici nullo modo posse. Quodcum ita sit, vehementer equidem mirari me fateor, sentopere usque adhuc celebratam illam subtilitatem fuisse, quam *in d. l. cedere*, sub Ulpiani nomine legimus: quæ mihi sane frigida atque insulsa videtur: neque ex Ulpiani ingenio, sed ex Triboniani potius audacia, emanasse: Ubi pure quis stipulatus fuerit, inquit, & cessit & venit dies. Quod si pro CESSIT, legerimus ABIIT, nihil obtusius dici posset: cum tamen eadem utriusque vis ac significatio sit. Quod autem sequitur UBI in diem quis stipulatus est, cessit dies, sed nondum venit: quam acutum hoc videtur? & tamen pro CESSIT legendum potius esset, CEDIT. Neque enim omnes adhuc cesserunt: sed quotidie abeunt. Illud autem postremum, UBI sub in conditione, neque cessit, neque venit dies, ec. quonam, quæso argumento dictum est? cum abire dies non possit, ubi nulla est, nam in puris & conditionalibus, quæ potest ratio abeuntium dierum subduci, cum dies nulla sit? [an non hoc esset, sine numeris Arithmeticam facere?] at in stipulationibus in diem, dierum numerus computatur: & recte dicitur: Unus & alter, item. Tertius aut quartus dies abiit; quanquam etiam in his ipsis diem quæ venit, cum ea quæ cedit comparare, & in ea re argutum videri velle, nunquam mihi Ulpiani eruditione dignum visum est. [Dissentit & negat hoc Gœdd. *in illustri comment. ad tit. de verb. sign. ad leg.* cedere, 213. *princ. n. 2. circ. princ.*] Quare ut istas Triboniani ineptias omittamus, & ad pensum nostrum revertamur: CEDERE operæ eadem significatione dicuntur, qua cedere legata, præcisa enim utrobique locutio est: quæ plena sic effertur, Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Unde illud Ulpiani *l. si quis 13. ff. de oper. lib.* Judicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint. Præterire autem non possunt, antequam incipiant cedere: & incipiunt, postquam fuerint indictæ. Et *l. quoties. 24. ff. eod.* Operæ in stipulationem deductæ, ex die stipulationis cedunt: at eæ quas patronus à liberto postulat, confestim non cedunt, sed postquam indictæ sunt, id est, quia stipulationes operarum tacite ac vi ipsa præstitutum tempus habent, atque in diem conceptæ sunt, diebus tribus quatuorve sine præstatione operarum elapsis recte dicemus, tot dies adversus liberum à stipulatione facta cessisse. Quæ verò operæ sine stipulatione debentur, earum dies non ante indictionem cedunt, quippe cum tempus earum præstandarum non ante indictionem præstitutum fuerit. Hotom. Vide infrà *Cedere incipiunt.*

CEDERE dies legatorum dicitur, cum pars aliqua legitimi tēporis, quo illa legatariis quæsita sunt, effluxi

l. 3.

l. 3. *& tot. tit. ff. quam, di. leg. ced.* Sic accipitur *in l. penult. & fin. C. eod. tit.* quod ita explicat Theophilus *in §. peculium. Inst. de legat.* προχωρεῖ δὲ τὰ λεγάτα. [illegible] τῶν, à morte testatoris [illegible]. Sic etiam Cedere dies bonorum possessionis dicitur cum præscriptione ejus temporis excludimur à commodo & petitione bonorum possessionis *l. 2. ff. quis ordo in possess. serv.* Briss. Prat.

Cedere foro apud Ulpianum *l. si hominem. 7. §. quoties ff. depos.* dicebantur argentarii, ut ibidem refert Budæus in prioribus, cum Tabernis, id est, mensis suis cedentes: quæ in foro Romano erant, alio habitatum migrabant. Vulgus id vocat, facere Banquam ruptam. Id autem eleganter expressit Juven. *Satyra* 11.

Hi plerumque gradus, conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis consumitur. inde ubi paulum
Nescio quid superest: & pallet fœnoris auctor,
Qui vetere solum, Bajas, & ad Ostia currunt:
Cedere namque foro jam non est deterius, quam
Æsquilias à ferventi migrare Saburra.

Cedere foro debitores dicuntur, qui solum vertunt, qui judicio provocati latitant, qui ne per Procuratorem quidem, ad jus fori respondent. Rævardus *l. cujus effectus. ff. de reg. jur.*

Cessionem fori ad alios debitores Julianus in l. fin. ff. de curat. bon. dand. produxisse videtur. Prat. Adde Turneb. *lib. advers.* 16. *cap.* 5.

Cedere haustum & cedere iter dixit Ulp. *l. 3. ff. de servit. rustic.* pro constituere & transferre jus aquæ hauriendæ & eundi, ut *l. per fundum in princ. ff. eod.* & servitutem cedere eodem sensu dixit Paulus *l. nemo 39. ff. de servit. urb. & sæpius, l. fin. ff. comm. præd.* Prat.

Cedere hæreditatem pro competere, vel debitam aut quæsitam esse, dici putavit Servius in illud. 3. *Æneid.*

Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.

Cedere in fructum in modum agri, in numerum. Briss. *ex ff.* Prat.

Cedere in jure dicebantur, qui dominium rei suæ in alium transferebant, à quo ipsi abibant: ex epit. Ulp. *tit.* 19. cujus hæc sunt verba: In jure cessio fit per tres personas, in jure cedentis, vindicantis, & addicentis. In jure cedit Dominus, vindicatis cui creditur: addicit. Prætor. Hoc inter acquirendi modos recensuit idem Ulp. cujus rei formam explicat Boetius in *Topic.* Ciceronis, his verbis. Apud magistratum is cui res in jure cedebatur; eam tenens ita vindicabat: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic vindicarat, Prætor interrogabat eum, qui cedebat, an contra vindicaret: negante eo, aut tacente, tunc ei qui vindicarat, rem addicebat. Hæc ille. Hotoman. opinatur, sumptum hoc fuisse ex vindiciarum consuetudine, in quibus alter virgula quasi hasta pellebat, alter vero cedebat. Hinc Cedere etiam dicimur in rebus corporalibus, cum earum jus in alium transferimus: veluti cum actiones aut servitutes cedi passim in jure nostro legimus. Sic ususfructus & hæreditas, & tutela legitima, & libertas &c. ut scribit Ulp. suprà dicto loco Prat.

Cedere hypotheca, i. e. decedere *l. 5. C. de pact. pign.* Briss.

Cedere incipiunt operæ, postquam fuerunt indictæ, h. e. deberi, *l. si quis 13. §. judicium. ff. de oper. lib.* Sic accipitur *in l. hæ operæ* 23. (ubi dies operarum cedere dicuntur, quod de operis libertorum accipe.) & *l. interdum 34. ff. eo.* Diversum est in operis in stipulationem deductis. *l. quoties, ff. eod.* Briss. Vide paulo ante. *§. Cedere diem, circ. fin.* Operæ, quas quis stipulatus est, ex die interpositæ stipulationis cedunt. Briss.

Cedere intercessioni, est cedere provocationi, id est, non procedere ultra, & admittere oppositionem. Et sublata intercessione dicimus, quod nunc, non obstante oppositione, vocant, Budæus *in l. 2. de origine juris.* Spieg. Prat. Old.

Cedere instrumento, pro contineri Cedere penui, contineri penu. Cedere legato, tapeta, vestis. Cedere in fructum, in modum agri, in numerum Briss. *ex ff.* Id cedit pro pacto, pro petitione, solutione, loco prædæ, loco solutionis, & in locum solutionis, Cedere commodo, lucro, usuris, & in vicem usurarum. Briss. *ex ff. & C. Cedit* solo ædificium, & quidquid solo inædificatur, & inseritur: item frumenta sata. & superficies, Literæ chartis & membranis cedunt, at tabula picturæ. Briss. *ex ff. & C.* Ceduntur ergo servitutes & jura, *l. 38. de serv. urb. l. 3. 10. 11. l. 14. de serv. rust. l. 2. §. ult. de aq. & aq. plu. l. 23. de liber. caus. l. 63. de usufruct. l. 15. comm. præd. l. 10. de evict. l. 66. de jur. dot.* Briss.

Cedere legibus apud M. Ciceronem *in Miloniana*, est parere condemnationi, pœnæ secundum leges latæ. Verba Ciceronis hæc sunt: Sive Milo morte patriam liberare voluisset, non dubitaturum fortem virum, quin cum suo periculo salutem reipublicæ attulisset, cederet æquo animo legibus. Id quod ad causas civiles produxit, & judicatum facere interpretatus est Old. Prat.

Cedere loco Prædæ, loco solutionis: in locum solutionis. Briss. *ex ff.*

Cedere nomina, est debita transferre, *ex l. Julianus, ff. de petit. hered.* vide infrà, *Cessio nominum.* Prat.

Cedere operæ incipiunt postquam fuerint indictæ, *l. 13. §. judicium, & l. 34. ff. de oper. liber.* Sic Cedere dies operarum leg. 23. *§. vir. ff. eod. tit.* Quod de operis Libertorum accipiendum est. Alia enim causa est operarum quas quis stipulatus est: quæ ex die interpositæ stipulationis cedunt. *l. 24. ff. eod. tit.* Brisson.

Cedere possessionem vel usumfructum, vel jus, est alteri possessionem, vel usum vel jus tradere, transferre; idem *in tit. de leg. 2. l. & similiter.* Si usumfructum, inquit, mortis causa cessero, & *in tit. de acquir. possess.* sæpe Nebrissensis. Brisson.

Cedere solo ædificium *l. 11. C. de rei vindic. l. 5. C. de ædif. privat.* Omne quod inædificatur, *l. 7. §. cum in suo ff. de acquiren. rer. dom. §. quod in suo.* Instit. *de rerum divis.* Solo cedere solent ea quæ inædificantur aut inseruntur, *§. litera.* Instit. *eod. tit.* Frumenta quæ sata, sunt, solo cedere intelliguntur, *l. 9. ff. de acquir. rer. dom. §. adeo autem.* Inst. *de division. rer.* Semper superficies solo cedit, *l. 3. §. Labeo. ff. uti. possidet.* Literæ chartis, membranisque cedunt, at tabula picturæ cedit *d. l. 9. §. 1. & §. non ut §. litera,* Instit. *de divis. rer.* Briss.

Cerede tempora dicuntur apud Paulum *l. 1. ff. de jur. & fact. ignor.* & Gajum *in l. annus, 6. ff. de calum.* & Ulpianum *l. 4. ff. de adulteriis* quæ currunt, & computantur. Prat. Tempus post mortem cessit, *leg. 1. de oper. pub* id est computatur; currit. Briss. Cedere annus & numerari

dicitur, pro eodem. Sic cedit dies vocationis: reperendi rei: quinquaginta dies tutorib. Briss. *ex ll. ff.*

CEDERE tutela in Instit. Ulp. *tit.* 11. *abire, à tutela*, & ipsam deponere apud acta, & in alium ejus administrationem transferre. Porro illud legitimis licere, testamento datis tutoribus non item, idem Ulp. ait. Hinc

CEDERE testibus, est testibus convinci.

CEDERE vita, ultro ad mortem accedere, sibi mortem consciscere. Cedere legibus, ultro exilium acceptare, ne leges violare videatur, si in urbe post commissum facinus manserit. Sic cedere fortunæ est succumbere. Bud. *in l. si hominum.* §. *quoties ff. depositi.* Spieg.

CEDERE usufructu, id est, delinquere usumfru. Briss. *ex ff.* quod vulgo deguerpire dicimus.

Cedit pro pacto, Petitione, Solutione, Briss. *ex ff.*

Κειμήλια, Theophil. *in* §. *sacras*, Instit. *de rer divis.* interpretatur res sacras & donaria rite ad ministerium Dei dedicata: cujusmodi sunt vasa, vestes & similia pretio magno habita, ut est *in l. Sancimus. C. de sacros. eccles.* Sunt qui putent κειμήλιον numero unius munus multitudinis verò, mobilia pretiosa significare. Prat.

CEIMELIARCHÆ, vel κειμηλιάρχοι, *in l. fin. C. de bon. aut. jud. poss.* qui Ceimeliis curandis præsunt. Prætejus.

CEIMELIARCHION ædem sacram interpretatur Inst. *l. litibus C. de agric.* vel potius locum in Ecclesia, ubi κειμήλια reponuntur, *per d. l. fin.* Hujus meminit Alciat. *lib.* 9. *parerg. c.* 7. Prat.

CELARE, pro reticere. Celare veritatem, conditionem, Briss. ex *ff.* servus se à domino celat, occultat. Briss.

CELARE, pro abscondere notæ significationis est, falsi speciem esse, & ad legem Corneliam de falsis, pertinere Paulus ait *l. qui testamentum* 2. *ff. de fals. & l. instrumentorum.* §. *Paulus ff. eod.* ubi Bartolus boc adnotat. Prat.

CELARE dicitur etiam is, qui res amovit, ut colligitur *ex leg. si concubina*, §. *res amotas, ff. rer. amot.* Prat.

CÆLARE per æ diphthongum, vide suprà Cælare. Prat.

CELARE fugitivum *in leg.* 1. *ff. de fugit.* ut diffinit Accursius, est quod vegelis ignorare eum, ad quem pertinet alicujus commodi sui causa. Sed addes dolo malo *per l. doli, in princ. ff. de servo corrupto.* Prat.

CELARE venditorem, sic accipiendum rectè putat Ulp. *l.* 1. §. 1. *ff. de serv. corrup.* non solùm si non admonuit, sed & si negavit servitutem deberi. Prat.

CELATIM pro occulte & abscondite posuit Sisenna in historiis, referente Gellio *lib.* 12. *c.* 15.

Κελέαια, inter vasa, quæ dulcedines & confectiones, & sapores ad commedendum continent, posuit I. Pollux *lib.* 6. *Onomast. cap.* 12. Prat.

CELEBERRIMUS argentarius apud Hermogenianum *l. si res pupillaris.* 50. *ff. de admin. tut.* dicitur populi judicio & testimonio divitiis clarissimus, & famigeratissimus. Prat.

CELEBRARE collegium, festos dies, memoriam. Briss. *ex ff. Cicero.* Livio.

CELEBRARE creationem tutorum *l.* 28. §. 2. *C. de administr. tut.*

CELEBRARE divisionem *in l. unic. de iis, qui se def. lib.* 10. *C.* est in populi frequentia rem dividere. Prat.

CELEBRARE donationes, *leg.* 3. *C. si major factus alienat.*

CELEBRARE spectacula, certamina, ludos, contractus, venditionem, solutionem, nuptias &c. edere, debito ritu, solemnitate, vel actu peragere, edere, perficere, Briss. *ex ff. & Cod. Tac.* Claudiano.

CELEBRARE venditionem, est vendere *l.* 1. *C. de comm. rerum alienat.*

CELEBRIS civitatis appellatione apud Ulpianum *in l. si in aliam.* (sic incipit in Pandect. Florent. in vulg. si in aliquam.) *ff. de offic. Proconf.* continetur ea, quæ ab hominibus frequentatur. Prat.

CELEBRITAS nuptiarum, *l.* 22. *C. de nupt.*

CELEBS dicitur, qui non vult contrahere matrimonium. Et hic secundum Azonem forte orbus dicebatur, quia sine matrimonio & sine liberis erat. Et illi olim non poterant causa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, ut patet *C. de infirmandis pœnis celibatus, & orbitatis.* Dicitur autem celebs, quasi cœlo beatus, quia talis est secundum Isidor. qualia sunt lumina in cœlo, quæ absque connubiis sunt Old.

CELERES sub Romulo & regibus erant equites. Plin. 33. *cap.* 2. Brisson.

CELERES, quorum commeminit Pomponius, *l.* 2. §. *quod ad Magistratus, &* §. *populo. ff. de orig. jur.* dicebantur equites veteribus *d.* §. *quod ad Magistratus*, quod & Festus lib. 3. & L. Fenestella *lib.* 2. *cap.* 2. probant. Eos Romuli comites videtur appellasse Plutarchus in eo. Delecti enim erant ad ejus corporis custodiam, ut idem & D. Halycarnassæus referunt, à celeritate & velocitate dicti, ut iidem & Fenestella scripserunt: in quorum sententiam pedibus ivit Zasius *in d.* §. *quod ad Magistratus.* Tametsi à Celere Remi interfectore dictos putet Festus *l.* 3. quod & Ovidium confirmasse *in li. Fastorum* scribit Fenestella. Trecentos eos fuisse Halicarnassæus, & Festus prodiderunt. Unde Galli Celeres vocare possunt, quos adpellant, *Le Corps de garde du Roy.* Græcis Σωματοφύλακες dicti Veteribus Græcis etiam λοιπυργοὶ dicebantur, ἀμύντορ ἐπαιρέτας. Prat. Erant Celeres in exercitu propugnatores protectoresque, ac multa in certaminibus corrigebant, primi pugnam capessentes, ultimi prælio excedentes; ubi campus esset equestri pugnæ idoneus, equites, & ubi asper in hujusque equis locus esset, pedites: Corrasius *lib.* 1. *Miscell. cap.* 10.

CELERIS momenti est reformatio, *l.* 14. *C. de agris.* Gothofr. *ad l. unic. C. si de momentan.* possess.

CELERISSIMUS pro celerrimus dicitur à Cajo Mario apud Priscianum, & ab Ennio apud Charisium. vide Cujac. 15. *observ.* 13. *in fin.*

CELERITAS, id est velocitas actionum, id est, actorum, apud Ulp. *l.* 3. §. *sed si debitorem. ff. de donatio.* inter virum & uxorem, in eum sensum, ut unum statim sequatur aliud. Prat.

CELERITATEM tamen desiderare apud eundem in l. 1? ff. de dam. infect. significat negocium diebus omnibus, etiam festis absque ulla dilatione excutere. Est igitur celeritas dilationi contraria *d. l.* 1. Hinc

CELERITER pro statim, illico, & sine ulla dilatione *in l. ne quis. ff. de custod, reor.* Et eodem sensu

CELERITER restituere, *in l.* 6. *C. arbitr. tutel.*

CELERUM Tribunus; equitibus præerat, quasi secundus à Rege. Brisson.

CELERRIME in Justiani constitutione leg. si quis. *C. deposit.* Quod tamen dicunt leges celeriter arbitrio judicis relinqui, inque ejus esse potestate, sententia Ulpiani exprimitur *l.* 1. *in fin.*

fin. C. de jure delib. Ex verbo Celerrime colligit Bartolus depositi causam summariam esse in *d. l. si quis.* Pratej.

CELERRIMUS finis, hoc est non moratorius, & absque ulla dilatione *in l. 1. §. fin. C. de veter. jur. enucl.* quæ constitutio ad confirmationem Digestorum pertinet, ut docet ejus ἐπιγραφὴ Prat.

Κελευστὴς, qui sociis navalibus imperat, I. Polluce interprete, qui à Plauto hortator dicitur. Hinc κέλευσμα, hortamentum, exhortatio nautica, Bud. *in l. 1. §. qui sunt, ff. naut. caup. stab.* Prat.

CELLA etiam, & Cellarium à reponendis, celandisque rebus esculentis & poculentis dicitur, eo quod ibi celemus, quæ occulta esse volumus, & significat locum, ubi quid conditur, repositorium Græcis ἀποθήκη in qua res esculentæ, & poculentæ reponi solent. Ex variis epithetis adjectis varias significationes sumit. Cella mellaria & penaria, Cic. *de senect. Cella* olei & vini; *l. 4. §. 1. de pen. leg.* olearia & vinaria, *leg. 10. in fin de usu & hab.* Adde Forcat. *in pen. jur. civ. c. 24. de Cella.*

CELLA olei & vini: illa olearia, hæc vinaria. Brisson.

CELLA in Insulis & horreis. In ea cella libertus habitavit, &c. Bris. *ex ll. Digest.* cella proma, & promptuaria, in Tertull. & Plaut. Bris.

CELLAM penuariam dixit Ulpian. *in l. 3. ff. de penu. leg.* At contra Caper, cella (inquit) penaria non penuaria dicendum. Et veteres glossæ penaria cella, & promptuarium, ταμεῖον. Cujac. *obs. lib. 10. c. 26.* post. princ. significat autem repositorium esculentorum ac poculentorum: & cella, in qua frumenta legumina habentur. *l. 3. §. sunt autem. de penu leg.* Bris.

CELLARIUS, qui cellæ penuariæ præpositus est, sic accippi debet in leg. nominatim, 24. *ff. de manumiss. test.* Sic forte accipitur in leg. hac sanctione. 12. *de divers. offic. lib. 12. C. Ab his* præberi solebat cibus, & potio Prat.

CELLARIA numero multitudinis aliter sumi videntur *in l. fin. c. Theodos. de offic. omn. jud.* quo loco annonis comparantur & adjunguntur, eodem sensu sumitur, apud Sulpitium Sever. *lib. 2. histor. sacræ.* Quadraginti (inquit) & aliquanto amplius Occidentales Episcopi Ariminum convenere: quibus omnibus annonas, & Cellaria dare Imperator præcipit. Unde &

CELLARIENSES species *in l. penult. C. Theodos. de indulg. debito.* Bris. Prat.

CELLARITÆ apud Cassiodor. *in lib. variar. epistolarum.*

CELLARIUS *in c. dilecto de præb. in antiq.* tametsi Alberic. Cellararium legit malit) administrator quidam rerum ecclesiasticarum Cœlius tamen Rhodiginus existimat eam vocem barbaram, & poni pro Cellario: idque *lib. 14. cap. 8.* tradit Prat.

CELLARIUS (aliis Cellararius) ab Ulpiano *in l. quæsitum 12. §. si in aliqua. ff. de instruct. & instrum.* interpretatur servus ideo præpositus, ut rationes salvæ sint. Qua de re nusquam me legisse memini: & cum in antiquis libris Cellarios legatur, haud scio, an ita rectius eo loco reponeretur: is servus intelligatur; de quo Plautus & Collumella mentionem faciunt; quique præpositus erat, ut cellæ rationes salvæ essent, de quo etiam legitur apud Cajum *in l. nominatim. 24. ff. de manum. testam. & l. uxorem. 41. §. 1. ff. de leg. 3.* Hot. Callarios Paulus *3. sent. tit. ult.* in urbanis ministeriis numerat ait Brisson. ult. ed.

CELLARII dicti, qui penui asservando præessent. *In C. Theod.* sed

CELLARIUM neutro genere, pro collatione provincialium accipitur: cum eo nomine, ut attestatur Alciatus, Comites vel Præsides provinciæ, ut cellam suam instruant, annonamque suam augeant, aliquid extorquent; eadem ratione vox deducta, qua Cerarium apud Cic. *in Verr.* cum prætextu ceræ, vel sigilli aliquid corraditur Spieg.

CELLARIUM, locus à reponendis, celandisque esculentis, poculentisque, dictus Juricons. *d. l. 3. l. 41. §. 1.* Cellarium, ait junctum eidem diætæ, Spieg.

CELLÆ promæ pro sepulchris ponuntur à Tertulliano *in lib. de resurrectione carnis.* Nam ait: cum legimus, Populus meus introire in cellas promas, quantulum, donec ira mea prætereat: Sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt: qui in finibus seculi sub ultima ira per Antichristi vim excesserint. Prat.

CELLA etiam interprete Pontifice, *in c. privilegium de verb. signif.* 6. dicuntur loca secreta, & solitaria, quæ ab hominum convictu separata sunt, ad contemplandum, & Deo vacandum. De his accipi debere *c. qui vere.* 16. *qu.* 1. recte putat *gl. in d. c. privilegium.* Prat. Hinc

CALLULA *in c. cellulas. &c. seq.* 18. *q.* 2. *l. unic. in prin. C. de studiis liberal. urbis Romæ.*

CALLULARII aliqui legunt *in leg. 12. de instruct.* Cujac. *in leg. fin. C. de divers. offic. & 3. sent. Paul. tit. 6.* Cellararium omnino probat; & eundem esse cum cellario affirmat. Prat.

CELSI duo Jureconsulti recitantur à Pomponio *in l. 2. §. fin. ff. de orig. Jur.* Celso patri suo cessit Celsus filius in juris civilis Professione, *d. §. fi.* De altero Spartianus in Adriano ita scribit. Cum judicaret, in consilio habuit, non amicos suos, aut comites solum, sed jureconsultos, & precipue Julium Celsum, Salvium Julianum, &c. Celsum aiunt filium consulem fuisse, Pomponius *d. l. 2. §. fin.* & Ulp. *l. 20. ff. de pet. hæred.* patris responsum extat *l. pater. 29. ff. de leg. 2.* Celsi filii *in t. ff. de rescin. vend.* Extant & alia utriusque responsa passim in ff. Pratej.

CELSIORES; Doctores legum dicti sunt *in l. 2. Cod. de offic. divers. jud.* ut ubi interpretatur Accursius alibi honoratos appellat constitutio *l. 3. C. eod.* Eorum enim judicio judices provehuntur, *d. l. 2.* Juris igitur peritorum judicio & examine judices futuri probandi sunt. Illi meritò patres appellantur; cum à judicibus fratres vocari veteantur, *d. l. 2.* Prat.

CELSUS, ut ait Festus, ex Græco κέλης deducitur: quo vocabulo denotatur, qui singulari equo vehitur. Celsos etiam judices dixit Marcellinus *lib. 28.* Et judicibus celsis, itidemque minoribus. Hinc illud:

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes:

Sic dicti quod aliis fuerint ditiones & potentiores. Significat autem ὑψηλός sublimem, excellentemve. Prat.

COELIBAS vocati sunt quasi cœlites, quod dignam cœlo vitam ducant. Cœlibatus, quo verbo Hieronymus utitur, appellatur status hominis absque copula uxoria vitam agentis. Adde quod dicimus thorum cœlibem & vitam cœlibem, actam in cœlibatu. Joan Bapt. *comment in Epist.* Sidon. Appolli, ad Desiderat. *lib. 2.* vide suprà *Celebs dicitur.*

CEMENTA, & alias cæmenta in ff. scribitur: Unde Cementitia fundamenta *in l. 57. ff. locat.*

 &

& Cementitius rivus, *l. 3. §. 1. ff. de rivis.* Briss.

Cena, Cenaculum, in Pand. Florent.

Coenacula loca sunt altiora domus, ad quæ scalis aut cochleis ascenditur. Hæc autem incolebant tenuiores & inquilini. Inde Cœnacularius Ulpiano *in leg. solitum. ff. de pignor.* act. Videtur, inquit, tacite & cum domino ædium hoc convenisse, ut non pactio cœnacularii proficiat domino, sed sua propria. Cœnaeulariam item facere dicebantur, qui domos totas conductas, per singula cœnacula inquilinis locabant, ut inde quæstum facerent pluris in summam locando, quomodo Budæo teste accipitur *in l. si vero ff. de his qui dejec.* Ita enim cœnaculariam facere, ut argentariam & furnariam: apud Ulp. exercere cœnaculariam legimus Spieg.

Cenacularius, qui cœnaculum conduxit. Cenaculariam facit, qui cœnacula locare solet. Briss. plura in cœnacula.

Cenotaphion, Κενοτάφιον, ut Florentin diffinit *l. monumentum, 42. ff. de relig.* est monumentum memoriæ causa factum, in quod neque corpus, neque reliquiæ illatæ sunt, quam diffinitionem probat Suidas his verbis Κενοτάφιον inquit τινὰ ἤτοι διεστρωμένα εἰς τοὺς νεκροὺς μὴ ὁ ἔχοντα νεκρὸν, adeo ut tumulum inanem recte adpellaverit *lib. 3. Æneid.* Vergilius:

—manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacbrymis, sacraverat aras.

Suetonius *in Claudio cap.* 1. honorarium tumulum vocavit, Differentiam subesse inter sepulchrum, & cenotaphium idem Florentinus scribit d. l. monumentum. In sepulchrum, corpus, aut reliquiæ illatæ sunt, in cenotaphium non item: quod & Lampridius in Alexandro significavit, Cenotaphium, inquit, in Gallia, Romæ supulchrum amplissimum meruit. Prat. & Briss.

Cenotaphium religiosum esse Virgilii testimonio Marciano placuit *l. in tantum §. fin. ff. de rer. div.* Virgilii locum suprà retulimus. Sed divos fratres contra rescripsisse Ulpianus refert *l. sed contra, ff. de rer. divis.* Dein. Ulp. de religiosis. &c. *l. vel quæ.* Si cenotaphium, inquit, sit, venire dicendum est, & infrà *in l. monumentum,* Monumentum, Inquit, memoriæ causa factum, quod Græce cenotaphium dicitur: & tunc scribitur, per e simplex. Nam per e simplex vacuum sepulchrum denotat, per æ diphtongum novum sepulchrum, quale fuit illud, in quo Salvator noster fuit sepultus, de quo in Evangelio. Sed per œ diphthongum cœnataphium significat commune multorum sepulchrum, quod Græcè Polyandron quoque dicitur. Taphos namque sepulchrum interpretatur; Cenos autem sine diphthongo, vacuus, Cœnum per œ diphthongum significat commune. Nebr. Alciat. *lib. Parerg.* 10. *c.* 12. Cenotaphium ob geminas aras sacrum fuisse conjectat, quia & aræ sacræ dicuntur à Poeta, non tumulus; cum nemo privatus sacrum facere possit *l. in tantum. §. sacra. ff. de rer. divis.* Forcat. *dialog.* 1. *Necyomantiæ.* Cenotaphii quoque meminit Flavius Vopisc. *in Floriano*: Horum statuæ fuerunt interamnæ duæ pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum cenotaphia constituta sunt. Xenoph. lib. 6. ἀναβάσεως κεφ. ὡς δὲ μὴ εὑρίσκον κενοτάφιον ἐποίουν αὐτοῖς μέγα Briss.

Censere Budæus *in l. 1. ante fin. de just. & jur* pro æstimari, in precio esse, laudari interpretatur Sicque intelligendum putat. I. C. cum dicit, feras bestias istius juris peritia censeri, i. e. admirationi nobis esse. Nam & Cicero *pro Archia Poeta* (ut cum Budæus vir doctiss. allegat) dicendi facultatem ex Poetarum lectione censeri dicebat. Et hæc quidem sententia Budæi Spiegelio placuit; sed & si verbum censeri capiatur in ea significatione, quomodo isti loco conguet; Absurdum enim videtur dicere cætera animalia à jurisperitia, vel propter jurisperitiam precium ac æstimationem mereri ac laudari. In ea fere significatione usus est hoc verbo Claudianus loquens de Serena Regina:

Nec laude virorum
Censeri contenta fuit, nisi matribus æque
Vinceret.

Quod tamen verbum ibi potius ad judicium quam ad laudem referendum videtur. Quare aptius Theophilus, qui locum istum ita vertit ὑπάρχει γὰρ οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν τοῖς τιμαῖς τοῦτον τὸν νόμον ἀναγεγραμμένα. Quasi dictum sit, non homines, sed cætera quoque animalia ascribi, & referri, sive recenseri inter ea quæ hanc legem observant, ejusque motu impelluntur. Nam apud Latinos per translationem censeri dicuntur, quæ in aliquem ordinem & numerum rediguntur, & in eum quasi censum ascribuntur. Balduin. ibid. Ferrand. Adduens. *explic. lib.* 1. *c.* 3. rejecta Budæi interpretatione existimat censeri exponendum pro regi, gubernari. Nam huic expositioni conveniunt Instit. Theoph. & pulchre hac elocutione usus est Modest. *in l. liberi, si quid in fraudem patr.* Liberi patroni, quanquam & ipsi in plerisque causis manumissoris jure censentur, tamen libertum paternum literis suis assignare non poterunt & Alex. 3. *in c. recolentes, de statu monach.* Si enim relictis originalibus ordinis institutis ad communia volueritis aliorum monasteriorum jura divertere, oportebit vos communi jure censeri, quia dignum est, ut qui similem cum aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam. Et Cœlestin. 3. *in c. cum in tua. de deci.* Et non debeat una eademque Ecclesia diverso jure censeri. Quod genus dicendi passim reperias in jure Pontif. talem elocutionem continet *c. unic. de feu. non hab. prop. natu. feu.* licet propriam feudi naturam non habeat, jure tamen feudi censebitur, ut ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Porro censeri, pro ascribi, numerari, ut superius ex Balduino notavimus, usurpari novum non est: Sic Juven *Satyr.* 8.

Stemata quid faciunt, quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri?—

Ejusque elocutionis multa quoque exempla reperiuntur in jure Pontificio, ut exempli gratia, in c. in quibusdam de Decimis. In quibusdam regionibus quædam permistæ sunt gentes, quæ secundum suos ritus decimas de more non solvunt, quamvis censeantur nomine Christiano, & *in c. præterea quoniam de jur. patron.* seu quocunque alio nomine censeantur. Usus est & Livius *lib.* 7. Plebs contra fremit, quid se vivere, quid in parte civium, censeri, si quod duorum hominum virtute L. Sextii ac C. Licinii virtute partum sit, id obtinere universi non possint. Vide etiam Forcat. *in Aviario c. 2. nu.* 1. Ubi censeri accipit pro eo, quod est, in eodem numero esse, & similiter uti ductu juris naturalis bruta ipsa, atque duci solent homines, *l. liberi, ff. de assig. liber.*

Habet autem censendi verbum multas & varias significationes, ut proditum est à Latinæ linguæ architectis. Quippe Censere nonnunquam jubere est. Cic. *libr.* 1. *Offic.* Semper cum Græcis Latina conjunxi, neque id in Philosophia solum,

lum sed & in dicendi exercitatione : idem tibi ∢ inquit censeo faciendum, id est, jubeo. Est etiam censere, deliberare, & sententiam suam dicere. Unde dicebant, Senatus censuit, populus decrevit, &c. Bud. *in annot. ad leg. poster. de arg. jur.* scripsit, Censere id esse quod in nc opinati dicunt, ἐνέχειν ψῆφον, & προσθεῖναι ψῆφον, censendi potestatem facere & calculum proponere apud Demosthr. Censere praeterea idem est quod succensere apud Marcellum & Varronem in captivo praelio. Ne vobis, inquit censeam, si ad me referretis. Censere item est τιμᾶν ἢ τιμᾶν, mulctare, corrigere, & nota afficere, Brechaeus *l. censere. ff. de verb. & rer. sign.*

CENSERE Javoleno *in l. censeri, de verb. sig.* est constituere, & praecipere. Unde etiam dicere solemus, Censeo, ut hoc facias, & Senatu aliquid censuisse. Unde Censoris nomen videtur esse tractum. Pro arbitrari quoque ponitur. Unde Censores dicti, ad quorum censionem, id est, arbitrium censeretur populus. Hinc & Censiti, quorum res est destinata certa quadam sententia, & per eam in classem suam redacti. Qui etiam Opicensi, id est, opidibus censiti dicebantur : & Capitecensi qui nullo aut parvo aere censebantur. In C. Justin *lib. 11. tit. est de agric. & censit.* Et infra *in quib. caus. colon. cap. cens. dom. accus. poss.* Pomp. *de acq. rer. dom. l. etga.* Censitorum, inquit, vice fungitur. Sed & operari significat, quod vulgo vocant, hoc est, sententiam suam, explicata ratione approbare audientibus, teste Bud. *in l. ult. de Senator.* Proprie tamen est, sententiam suam exponere, vel decernere, statuere & constituere, quod est praecipere Nam Senatus quod jussu populi censuerat, omnino observandum erat, annotavit Alc. *de verb. sign.* Et ce seri praedia dicuntur, quae censum praebent. Est & censeri, in censum conscribi, *ut C. in quib. caus. pign. tacit. contrah. l.* Spieg. & censebantur, qui censum profitebantur Briss.

CENSERE territorium, pro impetrare censum territorio. *l. 1. C. in quib. caus. jur. pig. & l. omne territorium, de cens. lib. 10.* Spieg.

Verbum CENSERE, etsi in varias fertur significationes, ut Festus *lib. 3.* scribit, quandoque (inquit) significat putare (quod & Nonius probat, idque exemplis, Cassius *histor. lib. 6.* Censuit sese Regem Porsennam occidere.) Nunc ait idem Festus, suadere: Nunc decernere. Saepius tamen decernere, constituere, praecipere, jubere significat; quae tamen parum invicem differunt. Nam qui decernit, is & constituit & jubet, qui jubet, & praecipit utique etiam decernit. Cum nihil nisi animo & voluntate decretum statuamus & praecipiamus. Goedd. *in l. 111. n. 2. de verb. signif.* Censere etiam pro consulere in S. C. quod Imperatoris Hadriani est, *l. item 20. §. pridie. ff. de petit hered.* positum ait, interpretaturque Ulp. *l. sed & si §. consuluit. ff. eod.* Censert etiam pro in pretio haberi, & auctoritate valere dixit Papin. *l. ult. ff. de suis & legit.* (Brisson.) vel (ut expressius loquar) eandem vim habere. Prat.

CENSERI est constituere & praecipere; alii legunt censere, sed eodem res redit; cum id quod a me censeri dico, me constituere jubere, judicare, deliberando decernere affirmem Goed. *l. 111. n. 2. de verb. sign.*

CENSERI privilegio dixit Ulp. *l. 1. §. qui ex duobus ff. ad municip.* pro munerum functione eximi, non inepte tamen interpretaberis privilegio dignari, & decorari. Aldobr. *inst. de jure natur. gent. & civili. §. 1.* Censeatur privilegio, pro nitatur, aut fulciatur, Ulpianum dixisse existimat. Aliter hoc verbo usus est Papin. *in l. ult. ff. de suis & legit.* Privatorum enim cautiones legum auctoritate non censeri, id est, autoritatem non assequi, ut & Cicero *pro Archia.* Quod ex his studiis haec quoque censetur ratio & facultas, &c. Prat.

CENSERE etiam apud Ulpianum *l. aetatem. 3. ff. de censibus*, est capita (id est personas) & jugera & bona describere, quo sensu accipi debet *in l. omne territorium de censib. lib. 22. C.* quae explicatio ex Luca Evangeliographo c. 2. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Quia in re diligenter personae, & inspiciendae sunt, ne praegraventur, *per l. 11. C. de censitaribus in C. Theod.* Censendi hoc sensu formam expressit d. l. omne territorium Prat.

CENSI, Alciat. *lib. 1. Parerg. c. 14.* dicuntur, qui speciali privilegio in foederatis, vel Latinae conditionis populis cives Romani erant. Prat.

CENSIO, inquit Festus *lib. 3.* aestimatio, sive (malis) descriptio aestimatoria. Prat.

CENSIONEM bubulam Plaut. festive vocavit verbera lori bubuli, cujus censura in servos animadvertitur: ut de eo testatur Turneb. *adv. lib. 24. c. 23.*

CENSIO hastaria, auctore eodem, dicebatur, cum militi multae nomine ob delictum militare indicebatur, ut hastas daret. Prat.

CENSIONEM facere dicebatur Censor, cum multam equiti irrogabat. Prat.

CENSIONEM pro censu dixit Aelius Spartianus in Pescennio Nigro. Vos, ait, terra vestra levari censitione vultis, ego verò etiam aerem vestrum censere vellem. Ubi censere pro censum ex aere exigere, & aeri imponere accipi putem. Prat.

CENSITI, Agricolae & coloni, revera & jure ipso iidem sunt. Sed origine & constituendi modo differunt, unde diversa sibi nomina invenerunt. Agricolae dicuntur ea ratione, quia agrum colunt, & in eam rem adscripti glebae atque addicti sunt: Unde adscriptitii nominantur. Qua vero ratione pensionem pendunt annuam coloni appellantur, proprie tamen ii qui parte fructuum aliquota colunt agros, similes partiariis colonis. Sin id precio, & pecuniae pensione faciunt, aut parte fructuum certa & constituta, censiti nuncupantur, similes conductoribus alienarum aedium aut villarum, qui mercede habitant in alieno. Hinc est, quod inquilini quandoque vocentur. Sunt enim inquilini, non, ut Festus, qui eundem colunt locum & focum, sed qui in privato & conducto habitant, sive in urbe, sive in agro, ut scribit Valla, Suet. in Neron. Connan. *lib. 3. c. 10. nu. 3.*

CENSITI Agricolae, ait Prate. *sub. rubric. C. de agric. & cens.* dicti sunt, qui agrorum quos colebant dominis sic addicti erant, ut ne suum quidem peculium in potestate haberent, utpotis censum dominis pensitarent, actionem cum iis nullam, nisi ex super exactionis causa, haberent: vendi denique cum ipsis agris possent. Qua de causa, etsi non omnino servi, certe quasi servi numerabantur, dicebanturque, Adscriptitii, quasi agris illis adscripti & obnoxii. Prat.

CENSI-

CENSITI dicunutur censibus adscripti, adnotati; obnoxii, à quibus census axigitur, sic accipitur in tit. de agric. & censit. libr. 11. C. Idem tributarii dicuntur, *in l. servos, 6. C. eod. & l. 2. C. si vag. mancip. per.* Dicuntur & capite censiti à Juliano Patritio in Nov. Prat.

CENSITI etiam, qui in suis conscripti locis, libris censualibus detinentur, *l. 4. C. de agric.* Briss.

CENSITORUM nomen depravatum est *in l. 6. de censuum adscripi. in C. Th.* in qua censorum & peræquatorum officia, pro, censitorum cum vitio scriptum est. Quod mendum etiam sequentis rubric. inscriptio prodit, quæ de censitoribus & peræquatoribus inscribitur. Briss.

CENSITOR est qui censum git, & percipit præstationem tributorum coloni, & pignoris jure vendit prædium, si census non solvitur, *ut ff. de cens. l. forma, §. illa, & l. eum possessor. §. eum pro pecunia, ff. eod.* Sic accipitur *in rubr. C. de censib. & censit. li. 11.* Hinc illud *in l. ergo, §. alluvio. de acquir. rer domin.* Flumina censitorum vice funguntur, ut ex privato in publicum addicant, & ex publico in privatum. Prat. Oldend.

CENSITOR. Censitores *in tit. de censib. & censit. lib. 11. C.* dicuntur censuum impositores. In tit. verò *de censib. ff. censitores* intelliguntur ii, qui recipiunt præsentationes collectorum colloni *l. forma, §. illam æquitatem & l. eum possessor. §. pro pecunia. ff. eod. tit.* Anch.

CENSITUS. In tit. *de agricolis & censitis. lib. 11. C.* censiti dicuntur, quorum agis census impositus, est, ut interpretatur Hegendorphinus in exegesi. Et de iis nonnihil singulariter (licet de colonis quidem omnibus) tractatur eod. tit. Ne Respub. sua pensitatione defraudetur. Anch.

CENSORES, à censendo dicti, quod vitam, moresque nostros examinant, & de iis inquirunt: census item rationem ducunt, professionem curant, & pro meritis hos de albo eximunt, illos deligunt. Hinc & præfecti dicti morum, magistri veteris disciplinæ, & severitatis. Horum vestigia nostris temporib. æmulantur, quos vulgo Heroldos vocamus, si tamen vere utantur suo munere: qui & fœcialium officio funguntur, dum bella solennibus verbis incidunt, vide Alciat. *de magist,* & Zasium *in l. 2. ff. de orig. jur.* Præterea sunt Censores, à censu æris, hoc est, pecuniæ, dicti, quia censum tollunt. Sunt & judices: Nam censura judicium est. Spieg.

CENSORES. Festo *lib. 3.* dicuntur; quod quisque rem suam tanti æstimare solitus sit, quantum illi censuerint. Hos census agendi gratia constitutos Pomponius scribit *l. 2. §. post deinde ff. de orig. jur.* quod & L. Fenestella probat. *c. 17.* ubi forte pro habendo legendum est agendo Eos rerum, & bonorum æstimatores prout quisque civis profiteretur, interpretatur Zasius ad *d. l. 2. §. post. deinde.* Ii non tantum rerum, sed & morum æstimatores erant; & disciplinæ magistri, ut ex M. Ciceronis *Orat. pro Cluent.* liquet. Hos regendis moribus civitatis quinto quoque anno creari solitos scribit Asconius in Ciceronis divinat. Senatu etiam motis notas adscribendi, & inurendi jus fuisse ait T. Livius *decad. 4. lib. 9.* Censorum officia, numerum, tempus posuit Cic. *lib. 3 de leg.* Prat.

CENSORIÆ animadversiones apud M. Tull. *in Cluen.* & censoriæ notæ, passim, & censoria severitas apud Gell. *lib. 4. c. 20.* & censoria subscriptio apud Cic. *in Cluent.* & censoria judicia passim apud M. Cic, Censoria virgula apud M. Fab. *l. 1. c. 2.* Prat

CENSORES, ut vult Varro *lib. de ling. Lat. 4.* dicuntur ad quorum censionem id est, arbitrium censeretur populus: A Livio *lib. 4.* dicti, quod censui præessent. Atque duo primum creati sunt, Papirius & Sempronius, anno 310, ut scribit Liv. *lib. 10. & 55.* Hæc de iis refert Cic. *lib. 3. de legib.* Censores populi civitates, suboles, familias, pecuniasque censento: urbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor: populique partes in tribus distribuunto: exin pecunias, civitates, ordines partiuntor: Equitum peditumque prolem describunto: Cœlibes esse prohibento: Mores populi regunto: bini sunto: magistratum quinquennalem habento: eaque potestas semper esto. Zonaras *lib. 2.* creatos propterea vult Censores, quia consules rebus omnibus propter earum multitudinem sufficere non poterant. Consules enim omnem, illam quæ tum Censoribus attributa est, præfecturam ad illud usque tempus gesserant. Eorum autem officium erat, ut scribit Liv. *lib. 40.* legere Senatum, recensere equites, agere censum, lustrum condere. In omnibus precationibus hæc verba nuncupabant: Ut ea res mihi Collegæque meo bene & feliciter eveniat.. Censori autem defuncto nunquam aliquis sufficitur. Auctor idem Liv. *li. 4. 5. 6. 9.* & Plutarch. *in vitis,* Liv. item *lib. 29.* curam publicarum tabularum Censorum propriam fuisse scribit, & jus sartorum rectorum exigendorum: quod idem Pedianus in vers. 3. confirmat. Censores etiam apud Livium *lib. 39.* pro iis sumuntur, qui per provincias à Censoribus dimissi civium Romanorum in exercitibus, quantus ubique esset, referrent numerum. Prat.

CENSORES bis literis scribi solitos ex Gell. constat, Cens. Prat.

CENSORES autem quanquam initio bonorum essent æstimatores: posteriore tamen tempore cœperunt etiam magistri morum esse, multo majore fructu, quam cum pecunias corraderent. Plutarchus in Æmilio Censura, inquit, maximæ omnium magistratuum reverentiæ est, plurimæque potestatis, cum aliis rebus, tum ad morum emendationem. Nam Senatores à senatu removere potest: equitibus equos adimere, ex plebeis ærarios facere, notare infamia, censum agere, lustrum condere. Erant autem duo Censores, qui quinto quoque anno creabantur. Hoc tempore nullus in Repub. magistratus magis desiderari videtur, quam Censoris, cujus tamen ne umbra quidem extat. Old.

CENSORIÆ tabulæ. Harum fusissimè meminit Varro *lib. 5. de ling. Lat.* Prat.

CENSORIA lex *l. 203. de verb. sign.* lex in publicorum locationibus dicta. Briss.

CENSORUM potissimum erat notare eos, qui cœlibatui, & orbitati studerent, sæpe mulctam indicabant his, qui inutiles nuptias contra legum vetita contraxissent. Camillum & Posthumium censores æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutem cœlibes pervenerant, in ærarium deferre jussi, iterumque puniri dignos judicasse, si quo modo de tam justa constitutione queri sint ausi, scribit Valer. Max. *l. 2. c. 4.* eamque pœnam hos censore appellasse stipem testatur: Ite, inquiunt, & nodosam exolvite stipem, utilem posteritati numerosæ. Gœd. *l. 131. n. 1. de verb. sign.*

CENSORUM, præter id officium quoque fuit tributorum rationem habere, eaque locare. Gœdd. *l. 203. n. 1. de verb. sign.*

CENSUALIS dicitur is qui censoribus assistit, præsto est famulatur, inservit.

CEN-

CENSURA, Censoris munus & dignitas, Gell. d. c. 20. sic accipitur apud. Plin. *lib.* 14. *cap.* 4. Catonum, ait, ille primus triumpho, & censura super cætera insignis, &c. Liv. *lib.* 4. *V.* C.alios magistratus annuos esse, quinquennalem censuram gravem esse. Sumitur pro severitate, correctione, decreto & lege. Plin. *in Panegyr.* Nam vita Principis, censura est, eaque perpetua ad eam dirigimur, & hanc convertimur. Pro decreto accipitur: in Decret. Pontificis epist. *c.* 1. *in fin. extra qui cler. vel voventes, & in c. de cætero, de testi. in antiq.* Prat.

CENSURA Senatusconsulti, *l.* 23. *§.* 1. *C. ad legem Julian. de adult.*

CENSURÆ vigor. *l.* 3. *C. de offic. rector. provin.*

CENSURÆ appellatione continetur excommunicatio, *cap.* 2. *de exceptionib. lib.* 6: sed & interdictum, & suspensio, ut explicat Pontifex, *cap. quærenti, extra de verb. signif* cujus rei causam glossematarius ibidem adnotat, Censuram generale nomen esse, ubi explicatur quid sit Censura ecclesiastica. Prat.

CENSURAM primo quinquennem fuisse, scribit Liv. *lib.* 4. *&* 9. deinde Man. Æmilium dictatorem legem tulisse, ut censura, quæ antea quinquennalis fuerat, annua & semestris esset. Prat.

CENSUS, us, ut in literis humanioribus, ita quoque in jure nostro non una in significatione accipitur. Nomine census quicquid fortunarum quis habet, continetur. Unde Juvenali. satyr. 3.

Protinus ad censum; de moribus ultima fiet Quæstio.

Sumi etiam solet pro toto cujusque patrimonio, ut census equestris vel Senatorius, & pro ipsa descriptione patrimonii; quod denumeramentum vulgo appellant, Galli, *Denombrement,* ut cum quis in censum referre vel deferre bona sua dicitur. Igitur Latium antiquum primum donatum fuit jure civitatis Romanæ, deinde Italia jure Latino, ubi civitates liberæ erant, non tributariæ. Inde deductæ sunt Coloniæ in provincias quasdam vel remunerandorum veteranorum gratia expulsis ingratis colonis, vel ob in frequentiam locorum, quæ civitates legibus Romanis utebantur, ut municipia contra suis legibus & moribus. Deinde cœperunt quædam provinciæ devinctæ esse jure Coloniarum, censeri honoris tantum causa. Aliæ etiam jure Italico donatæ sunt, i. e, factæ immunes à tributis, sicut ipsa Italia. Seiler. ex lecturis Duaren. nondum impressis *tit.* 15. *li.* 50. Pand. *de censib.* Olim quidem census erat recognitio civium per capita, & quantum quisque habet in bonis, quod quinto quoque anno fiebat à Censoribus, teste Pomponio Læto de magistrat. Rom. *c.* 21. Itaque census id quoque dici cœpit, quod numerata pecunia Principi per capita solvitur, sive per focos. Census etiam esse id, quo agri censuales esse declarantur, Gallicè dicimus, *cens & servis.* Hujusmodi census persecutio inhæret in toto, & in qualibet parte fundi censualis. Item, census est præstatio tributi, annave pensio, quæ de rerum immobilium proventis datur, quomodo accipitur *C. in tit.* sine censu & reliq. fund. comparari non posse, & not. 1. q. 3. quæsitum, Et hæc in quo differat à tributo ponit Bart. *in l.* 1. *de publ. & vect.* & Jo. And. In quo autem à pensione, notat gl. in Clem. 1. *de suppl. neglig. prel.* in verb. *Pensiones* Censum autem primus omnium Servius Tull. rex instituit, rem (veluti Livius ait) saluberrimam futuro imperio, ex quo belli, pacisque munia non viritim, ut ante, sed pro possessione pecuniarum, cives obirent. Anchor.

CENSUS, in rubr. *C. sine censu vel reliq.* fundum, est tributum, vectigal, publica pensatio, onus agrorum, non personarum, Gothofr. *ad d rubr. per l.* 3. Cod. *de annon. & tribut. l.* 7. *ff. de public.* Briff.

CENSUS est, personarum rerumque descriptio. Sic sumitur apud Ponpon. *l.* 2. *§. post deinde. ff. de orig. jur.* Personarum quidem cum cives singuli in sua tribu, classe, centuria, nomina sua, uxorum, liberorum, libertorum, servorumque suorum, item cujusque ætatem & quam urbis regionem habitarent, profiterentur. Bonorum vero cum iidem patresfamilias prædia sua cum urbana, tum rustica, servorum, pecudumque numerum, fundorum instrumenta, suppellectilem, pecuniæ denique numerum profitebantur, quod & Dionys. Ha year nass. *lib.* 4. & T. Livius *lib.* 117. *&* 39. scribunt. Prat.

CENSUS quoque dictus est tributum, quod prædiis provincialibus imponebatur, & fisco pendebatur, *l.* 2. *C. sine cens. vel reliqu.* Qui comparat, censum rei comparatæ agnoscat, neque liceat alicui rem sive censu vel comparare, vel vendere. Prat.

CENSUS quoque nomine, substantia, bona, fortunæque comprehenduntur, Cic. *in orat. pro Q. Roscio.* Quem tu, ait, si ex censu spectas, civis Romanus est, Ulp. *l. cogi.* 6. *in princ. ff. ad S. C.* Treb. Justiniano *l. de creationib. C. de episcop. audient.* Prat. Census *l.* 7. *§.* 6. *de curat. furios.* pro bonis accipitur.

CENSUM pro pecunia distracta accipit gl. *in c.* 1. *de in integr. rest.* pro pensione tamen, quæ proventibus solvitur accipi ibidem verius putem, quod & Angelus Clavasius in summa, in verbo Census, ait; sicque accipi debere scribit *in c. quæsitum,* 1. q. 3. sic sumi solet *tot. tit.* extra de censibus, unde nec immerito, sed μεταφορικῶς reditum: sive proventum appellant interpretes censum, tametsi à Do. malè usurpatum putet Old. Prat.

CENSUM ita definit Theophilus *in §. fin. Inst. de libertinis* [illegible]. Est igitur census tabula, sive charta, in qua Romani scribebant suas facultates, ut belli tempore pro modo patrimonii sui unusquisque conferret: quo sensu accipiunt apud Q. M. Scævolam, *l. quæ quisque,* 64. *ff. de acq. rer dom.* Marcellum *l. census,* 10. *ff. de probationib.* & alibi sæpe, & Cassiod. *l.* 1. *var. epist pe.* cujus hæc verba sunt: Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est. Prat.

CENSUS exiguus *in l.* 22. §. 14. ubi Gothofr. *C. de jur. deliber.* id est exigua æstimatio.

CENSUS crimen apud Hermogenian. *in l. vix. certis ff. de judi.* accipere debemus fraudati census crimen *per l.* 1. *C. de quæstionibus,* atque ita explicat. Accurs. *in d. l. vix certis.* Prat. Brif.

CENSUS novus dici potest, qui in fundatione ipsius ecclesiæ impositus non est gl. *in cap. significavit de cens. in antiq.* Census novi fit mentio *in l.* 3. *C. ne rei domin. vel templor.* Prat.

CENSUS passivus apud Tertull. *in lib. de Monogamia,* significat infinitum, vagum, & liberum censum, ut apud eum interpretatur B. Rhenanus. Prat.

CENSUS lustralis ab Ulpiano *in Institut.* dicitur

tur à lustri spatio, ut si quinquennalis census diceretur, quo lustrabantur cives quinto quoque anno: sic appllatus ad discrimen census equestris, Senatorii aut ejus census qui in provinciis agebatur. Turn. *lib. adverf.* 7. *c.* 21.

CENSUI censendo legem dicere, apud Liv. explicat Turneb. *adverf. lib.* 16. *c.* 21. pro censu agendo æstimandisque civium fortunis & facultatibus: Legem censui censendo dicturos esse, ut præter commune omnium civium jusjurandum hæc adjurarent: id est, hæc jurarent, aut præterea jurarent. Prat.

CENSUI censendo agri proprie adpellantur, qui & emi, & venire jure civili possunt. Festo *lib.* 3. cujus rei exemplum extat apud M. Cic. *in Orat. pro l. Flac.* Illud ait, quæro, sint ne ista prædia censui censendo? habebant jus civile? sint, nec ne sint mancipi? subsignari apud ærarium, apud censorem possunt? in qua tribu denique ista prædia censuisti? Et apud eundem in ead. Censum 30. millia pecuniæ numeratæ, & Censum mancipia legimus. Prat. ex Hot.

CENSUM agere, peculiare verbum est historicis pro recensere vel capita vel patrimonia profiteri, vel adnotat Zas. *l.* 2. §. *post. deinde. ff. de orig. jur.* T. Liv. *lib.* 4. scribit Papyrium & Sempron. censui agendo à populo præfectos. Old. Gell. *lib.* 4. *c.* 22.

CENSUM administrare, *l.* 23. *C. de testam.*

In CENSU suo habere, *l.* 7. *C. qui bon cedere poss.*

CENSUM profiteri: hinc professiones censuum.

In CENSUM deducere, deferre, referre. Briss. *ex ll. ff.* Cic. Gellio.

CENSU manumitti olim dicebantur, qui lustrali censu Romæ jussu dominorum inter cives Romanos censum profitebantur, ut auctor est Ulp. noster *in epit. tit.* 1. Sic etiam legendum adfirmare ausim apud Gajum *li.* 1. *Inst. tit.* 1. cujus hæc verba sunt: Cives Romani sunt, qui his tribus modis, id est, testamento aut censu, aut ante Consulem, fuerint manumissi, ubi pro Censu legitur in quibusdam exemplaribus in Ecclesia. Prat.

A CENSU dicuntur Censuarii *in l. si quis intra* 7. *C. de bonis proscr.* qui censum pendere debent, qui censib. obnoxii sunt: pro qua voce Censuarii *in C. Th. ead. tit.* legitur: Casarii, unde in quibusdam exemplaribus manuscriptis C. Justin. legitur: sed Casarii verior omnib. lectio est. Prat. Censuarii in Gallia vocantur, qui in singula jugera ejus agri quem colunt censum annuum nobis pendunt. Connan. *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 3.

CENSUALES, qui dicuntur Tabelliones & Scribæ, & Librarii censualia ministerii, sunt, qui operam suam accomodant magistro census in urbe, & acta Senatus conficiunt: sic accipi debent, *in l.* 2. & 4. *C. de prim. ag. in reb. lib.* 12. & *in rub. de Tab.* scribis, logographis & censualib. *lib.* 11. *C.* Sic & apud Capitolinum in Gordianis. S. Cum tacitum, inquit, fieret, ita ut non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent: & apud Symmachum in epist. Argenti, ait. publici ratio, quod censualibus editores munerum contulerunt, & *in Nov.* 7. Censualis adparitio, pro magistri census adparitoribus, qui elogia intimant, sic sumitur in Justiniani constitutione l. consulta, A de testam. Briss. Prat.

CENSUALES *in Novell.* 17. *cap.* 8, §. 1. Græci vocant τ̄ δημοσίων ὑπογραφῶν φύλακας, Gothofr. *ad d.* §. quibus censuale negotium mandatur. Briss.

CENSUALIS contractus est, cum quis jus quod in re habet sive directum, sive utile dominium, alienat prorsus in alium, pro certa pecunia, puta pro centum & praeterea constituto annuo censu. Sed per emphiteuticarum contractum non transfertur omne jus in emphiteuticam. *l.* 1. *C. de jure emphyt.* ubi vide Oldend. Prat. Vulte. *in Comment. Instit. de locat. & conduct. c.* 1. *n.* 12.

Legati ad CENSUS accipiendos, apud Hermogenianum *l.* 1. *ff. de muneribus & honoribus*, (ubi in editione Florentina lege scribatus pro scribitus) pro censualibus, de quibus supra in *Novell.* 17. ἐν ᾧ ὡς ubi *ἀπογραφέας* eos appelat Justinianus, Julianus & vetus interpres verterunt Censuales: vide Accursium, in §. *coges*, *in Authen. de man.* Princ. Prat.

CENSUALES equi *in l. comperimus* 19. *C. de cursu public. lib.* 12. sed verius est, ut ibidem legas Cursualium, h. e. cursui destinatorum, ut docet Ἑρμηνεία & rubr. illius tractatus, cui rei etiam indicio est, quod his verbis scribit Cassiod. *lib.* 5. *Variar. epist. ad ad Mammillam.* Qui supra, inquit, evictionum numerum Cursuales equos usupare præsumunt, vide eundem Cassiod *lib.* 4. *variar. epist. ad Godiscalcum.* Prat. Briss.

CENSUALIS forma quæ sit, adparet *ex l.* 4. *ff. de censibus* ut agri nomen, civitatis & pagi, referantur in censum.

CENSUALIA munera, *l.* 2. *C. de privil. eorum qui in sacr. palat. milit. lib.* 12. Prat. Brisson.

CENSUALE officium *in l. testamenta.* 18. *C. de testam. exponit* Alex. Imol. ibid. Censuum magistrum: cujus expositio juvatur nova Justiniani constitutione. 44. §. ἵνα δὲ ὅμως, Prat.

CENSUALE ministerium, *l.* 2. *C. tabul. scrib. lib.* 10.

CENSUALIS adparitio: vid. suprà *Censuales qui dicuntur.*

CENSUALIS professio *in l. censualis.* 7. *C. de donat. & l. omnes.* 3. *sine cens. vel reliq. C. Th.* Briss.

CENSUALES paginæ *l. fin. C. Theod. sine cens. vel reliqu.* Briss.

CENSUALES libri, *l.* 4. *de agric. & censit. lib* 11. *C. qui sint,* ex eo loco disces apertè. Prat.

CENSURA est pas consularis potestatis, & à Consulibus ad Censores transiit. Cujac. *ad l.* 2. *de orig. jur.*

CENTENA, ordo est, dignitatis, & gradus promotionis in schola agentium in rebus, & eorum qui in sacro palatio militabant: Centenæ dignitas Briss. vide *l.* 1. *de Cæsarianis. C. Th.* & l. 11. *C. Th. de murileg. l.* 5. *C. Theod. de decurionib.* & alibi passim in eo C. Hinc

CENTENARII dicebantur, qui eum dignitatis gradum in schola tenebant *l.* 1. *C. de lucris advoc. lib.* 12. *l. C. de ag. in reb. ea. lib.* & *l.* 1. *de exact. trib. lib.* 10. *C.* & alibi passim. Porro qui centuriones veteribus dicebantur, eos suis temporib. Centenarios, dici solitos refert Veget. *lib.* 2. *c.* 13. Briss. Prat.

CENTENARIA in l. 1. *C. de offic. magistr. offic.*

CENTENARIÆ cœnæ Festo *lib.* 3. dicebantur in quibus lege Licinia non plus centussibus, præter terra nata, impendebatur, id est, centum assibus, qui erant breves nummi ex ære. Prat.

CENTENARIÆ cœnæ dictæ, à centenis Sestertiis. Tertullianus in Apologia contra gentiles, qui parciores erant: de qua re latius Crinitus *de honesta disciplina lib.* 14. *c.* 6.

CENTENA pondo, inquit idem, dicebant antiqui referentes ad libras. Prat.

CENTENARII dicuntur à nostris, qui centum millia

millia. H. S. in bonis habent, ut scribit Imperator. §. 2. *de success. lib.* qui, ut ait Asconius, more veterum censi dicebantur. Vult. *in Instit. de successione libertorum in prin. n.* 5. De centenariis Ulp. frequenter *in l.* 16. *ff. de jur. patro. & sub. tit. ad legem Falcid.* qua de causa Suidas, κεντηνάριον, inquit, νομισμάτων ἑκατόν, Quod autem apud Imperatorem §. *sequ.* legitur Centum milia H.-S. centenis aureis comprehendi, falsum est; non enim centeni, sed milleni aurei sive solidi centum sestertium millia conficiunt; quapropter aut hallucinatum esse Tribonianum, aut locum corruptum in Instit. Comment. docuimus. Vide Aureus. Hot. Centenarii Liv. *lib.* 1. in classium constitutione, dicuntur, qui centum millibus æris censi erant, Centenariis, auri *l.* 12. *c. de curs. publ.* Briss.

Centanarius est, qui olim census dicebatur, unde centenarium est, C. mille sestertiorum, vel ex definitione Justiniani centum aureorum quantitas. Cujac. in Notis *ad lib.* 3. *Inst. de success. libertorum.*

Cantanarii Procuratores à numero pecuniarum eis commissarum dicti sunt: horum munus erat, exigere fiscales pecunias, non tamen nisi ex brevi debitorum à tabulario confecto. Cujac. *ad l.* 1. *de act. Tribut. C.*

Centasima, Centesima usura ideo sic dicta est, quod quolibet mense centesimum nummum mereat, id est, duodenos asses annuos, in qua est opinione Bud. in innot. ad Pand. Alii verò credunt, ideo dici centesimam, quod centesimo mense sortem æquaret (Briss. cujus menstrua quantitas centesima sortis principalis pars est. Briss.) Quæ opinio fuit Accursii, & quorundam qui hunc secuti sunt. Eaque opinio recidit in eandem cum priore. Utputa in centum aureos in singulos menses, unus aureus, id est, centesima pars, usura centesima est: Eadem centesimo mense æquat sortem: Cum enim centum mensibus unoquoque mense unus aureus præstitus fuerit, efficietur ad extremum summa centum aureorum, quæ principalis sors fuerat, vide Briss. 4. *select. antiq.* Quod autem dicimus centesimam esse partem sortis in singulos menses, ac *non* in singulos annos, referri debet ad moram, & rationem veterum in fœnerandis pecuniis, & promittendis constituendisque usuris, sicut à Bud. annotatum est in annot. ad Pand. Usuras enim in singulos menses stipulari solebant, non in singulos annos, ut indicat *l. lecta, si cert. pet.* Horat. *lib.* 1. *serm. sat.* 3.

Paulum deliquit amicus
Odisti & fugis, ut Drusonem debitor æris,
Qui, nisi cum tristes misero venere Calendæ, &c.

Ex quo Calendarium dictum est liber rationum à Calendis &c. Centesimæ autem duorum generum erant. Aliquæ enim perpetuo fœnore ducebantur, & duodenos quotannis nummos merebant. Alteræ centesimæ cum renovatione fœnoris anniversaria ducebantur, quas usuras usurarum appellant. Utrarumque meminit Cic. & harum maxime in quadam *ad Attic. epist. lib.* 5. sub verbo Græco anatocismo. Interim (inquit) cum in edicto translatitio centesimas me observaturum haberem cum anatocismo anniversario, ille ex syngrapha postulat sibi jus dici. Illarum vero meminit Plin. *ad Trajanum*, his verbis, pecuniæ publicæ vereor ne otiosè jaceant, nam & prædiorum comparandorum aut nulla, aut rarissima occasio est: nec inveniuntur, qui velint debere reipublicæ præsertim duobus assibus, quanti à privatis mutuantur. Duodenos nummos appellat duodenos asses. Est ergo ex fœneratorum consuetudine is loquendi modus IC. centesimis Calendis dare spondes: Item, dictio, Calendaria, qua solet IC. uti cum fœneratorum rationes describit & qua etiam utimur appellantes libros rationum, calendaria. Et eo modo loquendi, centesimis calendis dare spondes? ea ratione stipulationes concipiebantur, quod calendis fœnora exigebantur. Centesimæ autem calendæ, octo annos, & menses quatuor complectuntur, ut Alciatus singulariter monuit, *c.* 23. *parerg.* Non tamen hinc id genus usuræ appellatum centesima, dictum est, quod centesimo mense expleret sortem (tametsi id quoque verum esset) sed quod pro centum librarum sorte singulis mensibus libram unam usuram pareret, hoc est, duodecim libras singulis annis, Judicem interim viri docti de iis, quibus non omnes una convenere, & adstipulati sunt. Anchor.

Centisima apud Catonem in capite de oleæ pendentis lege, centesimæ est accessio: quam in redigenda pecunia coactores exigunt. Hæc sunt verba Catonis. Qui oleam emerit amplius, quam quanti emerit, omnis pecuniæ centesima accedit Cic. *pro Rabirio*: Utrum accessionem decimæ, ut facere nostri coactores soleant centesima, an decessionem de summa fecerit. Prat.

Centesimus lapis pro centesimo miliario accipitur *in l. propter litem*, 21. *§. licet. ff. de excus. & §. qui autem excusare*, *Inst. eod. tit.* atque ita videtur explicare Ulp. *l.* 1. *ff. de offic. præf. urb.* & Theod. *ad §. qui autem excusare.* Prat.

Centesimæ Kalendæ apud Paulum *in l. centesimis* 46. *ff. de verb. oblig.* dicuntur centesimus mensis And. Alciat. & Jacob. Cujacio interpretibus *in d. l. centesimis* quidam centum annos interpretabantur quod reprehendit idem Alciat. *lib.* 2. *parerg. cap.* 23. Prat.

Centesimare apud Julium Capitolinum in Opil. Macrinum, militare verbum esse ait Egnatius ad illum. Milites enim ubi quid gravius admisissent, sæpe decimus quisque, interdum centesimus extremo supplicio adficiebatur. Verbum hoc centesimare Macrini proprium scribit Capitolinus, cum se dementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decumatione, aut vicesimatione. Prat.

Centgravii in antiquis Germanorum legibus centenarii dicuntur. Cujac. *lib.* 1. *tit.* 1. *de Feudis.*

Centies aureorum, præcisa locutione pro centies centena milia aureorum. Celsul. *l.* 88. *de verb. signif.* Tantum quisque pecuniæ relinquit, quantum ex bonis ejus refici potest. sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæterisque similibus rebus habet. Paul. *l.* 97. *ff. de legat. & fid. li.* 32. Pone, inquit, in condito centies aureorum esse, quæ in usum sumi solerent. Sic decies sestertium pro decies centena millia H-S. ut in Verrinas demonstravimus Hot.

Centies centena millia significat, ut millies *in l.* 4. *§.* 1. *de statu lib.* Millies centena millia, quemadmodum Ant. Aug. lib. 2. emend. c. 6. notavit. Sic quod Martial. *li.* 5. *epig.* ait, de Apicio, cum bis tricenties ventri dedisset, superessetque sibi centies duntaxat cogitaret; venenum bibisse, hoc idem Dio. *lib.* 57. refe-

rens ait, *Ϭιακόσιαι ϗ πεντήκοντα μυριάδες* ei superfuisse. Nam 25. myriades valent decies: quas si 10. multiplicatis, habebis 250. myriades, pro eo quod Latini centies vocant Briss.

Centiens pro centies in Pand. Florent. sæpe reperimus: quo in genere scire oportere admonuit Aug. *lib.* 2. c. 6. Emend. veteres inter E. & S. posuisse N. ut mollius proferret. Hinc sæpe in P. Fl. thensaurum, & vicensimum, &c. legimus. Prat.

Centisium milliarium pro centesimum legitur *in l.* 42. *ff. de excus.*

Centonarii, de quibus *in l.* 1. & 2. *C. Theod. de centonariis, & dendrophoris.* Prat. Briss.

Centones, vela sunt ex pilis caprarum, sive panni crassiores ex lana diversorum colorum consuta. Meminit eorum Ulp. *l. quæsitum*, 12. §. *si domus*, *ff. de fund. instr.* Alex. Neap. *lib. genial. dierum.* Dixere autem, inquit, centones ex villis grossioribus sagula intexta villioribus pannis, quibus domorum tecta tabulata, aut ligneæ machinæ militares, adversus incendia, si ignis major vis ingruat, muniuntur. Vide in Chiliad. Erasmicis, *Farcire centones*. Old. Prat.

Centones, secundum Hot. fasciculi sunt ex pannis aut linteis sordidis compacti, quibus ædium instrumenta deterguntur. apud Ulp. *in d. §. si domus*, positum videtur pro iis, qui perticis impositi aceto immerguntur ad incendium extinguendum.

Centones instrumento domus contineri, scribit ulp. *in l. quæsitum est*, §. *si domus*, *ff. de fund. instruct.* cujus verba ita castigatda sunt: dicunturque stragula quædam grossiora villis passim pendentibus, quibus lecti vilissimarum personarum sternuntur. Conficiuntur ex pannis diversorum colorum in unum consutis, coagmentatisque, ex his tabernacula, omnisque castrensis supellex pluvioso tempore velatur, à villorum multitudine nomen assumpsit. Cato *li.* 1. *de re rust.* centonem posuit pro instrumento rustico: hoc est, pro interiore vestimento, quod super subucula superindui solet, bombyce inserta. Tres, inquit, centones pueris, sex culcitras, novem stragula. In hoc significatu etiam legimus apud Macrob. *Saturnal. lib.* 1. c. 5. cujus facetissimam fabulam subscripsi. Tremellius Scropha cognominatus est eventu tali: Tremellius cum familia atque libertis in villa erat; Servi ejus, cum de vicino scropha erraret, surreptam conficiunt: vicinus advocatis custodibus, omnia circumvenit, ne qua hæc efferri possit: isque ad dominum appellat, restitui sibi pecudem Tremellius, qui ex villico rem comperisset, scrophæ cadaver sub centionibus collocat, super quos uxor cubabat: quæstionem vicino permittit, cum ventum est ad cubiculum, verba jurationis concipit: nullam esse in villa sua scropham, nisi illa, inquit, quæ in centonibus jacet, lectulum monstrat. Et facetissima juratio Tremellio Scrophæ nomen dedit. Centones docet Cato fieri ex vestimentis familiæ veteribus, cum ait: Quotiensecunque tunicam aut saga familiæ dabis, prius veterem accipito, unde centones fiant. Eodem modo Cento apud Juvenal. accipitur pro vestitu famuiari, crasso & sordido, sic scribentem:

Intravit calidum veteri centone lupanar.

Cento etiam secundum aliquos accipitur pro velo laneo, quod lana aut tomento consertum sit, ut ictus nullos patiatur: cujus usus in re militari apud veteres fuit frequentissimus, ad incendium quoque arcendum. Hinc præcipit Veget. *lib.* 4. Turres & vineas, quæ machinæ sunt militares, centonibus etiam aut crudis coriis extrinsecus operiendas communiendasve, ne immisso igne concrementur. Cæsar quoque *comment. bel. civ. Pompejani.* 2. refert in oppugnatione Massiliæ turrim latericiam à suis structam fuisse, cui centones insuper injecerunt, ne aut tela tormentis missa tabulationem perstringerent, aut saxa ex catapultis latericium discuterent. Idem Cæsar paula post, in musculi structura, quæ & ipsa machina oppugnatoria est, ait: Coria inducta fuisse, eaque centonibus contecta, ne igni, aut lapidibus corrumperentur. Idem *belli Pompejani lib.* 3. refert, omnes fere milites aut ex centonibus, aut ex coriis tunicas aut tegmenta fecisse, quibus tela vitarent. Cento præterea opusculum est, structum ex variis diversisque carminibus, cujus structura ita solidatur, ut docet Ausonius Poëta, videl. ut coëant aut cæsi duo versus: aut unus & sequens cum medio, nam duos junctim locare ineptum est: ita ipse centonem formavit nuptialem, consutum ex filis Maroniani poëmatis, unde Homerocentones, & Virgiliocentones, quales fecit Proba Falconia, tales fecisse sese refert D. Hieron. in prologo veteris Testamenti, signate volens opuscula contexta ex Homeri Virgiliique carminibus, transducta accommodataque ad sensum conditoris. Venit autem à *κέντρον* verbo Græco, id *ἀπὸ τοῦ κεντρίζειν*, quod inferere est deducitur r literæ abjectione, hac ratione etiam Digestorum libros Centones appellamus. Propterea damnandus est Sipontinus, qui in suis Commentariis à centum deduci centonem existimaverit. Cotta.

Centum anni, finis vitæ longævi hominis *l. an ususfructus*, *ff. de usufr.* Vide infra, *Vita.* Ravard. *l. semper. ff. de reg. jur.* Festus auctor est.

Centum, quæ in arca habeo apud Ulp. *l.* 1. §. *adeo. ff. de dot. prælegata*, ad rei veritatem pertinent, eamque spectant, atque ideo si nihil sit; nihil debebitur. Prat.

Centumviri, judices quidam erant, Ovid. teste *lib.* 3. *de Pont.*

Utque fui solitus, sedissem forsitan unus
De centum judex in tua verba viris.

Non autem magistratus, quos commemorat Paulus *in l. qui repudiantis*, 17. *ff. de inoff. testa.* & Justin. *l. fin. C. de lib. prater.* nec ex turba selectorum, ut refert ex Seneca Cujac. *obser. lib.* 21. c. 31. de quibus autem rebus ii cognoscerent, ex proximo sequentibus videre est.

Centumvirale Judicium.

Erant olim dies conventus, quibus hastam centumviralem sic videntur coegisse decemviri, ut jus haberent centum viros convocandi. Idque auctor ad Pison. expressit eleganter his versib.

Seu trepidos ad jura decem citat hasta virorum,
Et firmare jubet centeno judice causam.

Et hoc nimirum illud etiam est, quod scripsit Plin. *epist. li.* 6. consiliis quatuor conscribi solere Centum viros. Plinii verba sunt hæc: Fœmina splendidè nata, nupta Prætorio viro exhæredata ab octuagenario patre, intra undecim dies, quam illo novercam ei captus amore induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant judices centum & octoginta (tot enim quatuor consiliis conscribuntur) ingens utrinque advocatorum & numerosa subsellia præstantium corona, latissimum judicium, multiplici circulo ambibat. Ex quo loco probari

probari liquido poteſt ; centum viros ſic à decem viris olim cogi ſolitos, ut ab iis conſcriberentur quatuor conſiliis, conſcriptique & ſimul congregati, in conſilia 4. diſtribuerentur : De quibus conſiliis ſentire viſus eſt Suetonius, ſic *in Domitiano* ſcribens : Ambitioſas centum virorum ſententias reſcidit : recuperatores, ne ſe perſuaſoriis aſſertionibus accommodarent, identidem admonuit, nummarios, judices cum ſuo quemque conſilio notavit. Haud dubiè per judices nummarios centum viros intelligens, deque centum virorum conſiliis quatuor plane ſentiens, Poſtquam autem centumviri in quatuor conſilia diſtributi eſſent ; tunc eos in Baſilica Julia una cum decem viris quatuor adſcendiſſe diverſa tribunalia, ex Quintiliano conſtat, qui ſic *lib.* 12. *Inſtit. orat. c.* 5. ſcribit : Certe eum in Baſilica Julia diceret primo tribunali, quatuor autem judicia, ut moris eſt, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent, & auditum, & intellectum, & quod agentibus cæteris contumelioſum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. Ex quo loco probari etiam poteſt, hæc quatuor judicia in uno eodemque loco ſic olim exerceri conſueviſſe, ut qui in primo tribunali diceret, facile à reliquis exaudiretur. De una enim eademque cauſa, quatuor hæc centum virorum tribunalia, ſimul uno tempore cognoſcebant, & judicabant in uno loco. Idque ex Valer. Max. tam eſt perſpicuum, ut nullis amplioribus opus habeat argumentis. Sic enim de milite quodam *l.* 7. *c.* 7. ſcribit, Cum improbiſſimis enim hæredibus de paternis bonis apud centum viros contendit, omnibuſque non ſolum conſiliis, ſed etiam ſententiis ſuperior diſceſſit, idque etiam illud eſt, quod de diviſis tribunalibus variiſque judicum ſententiis Papinianus ſcribit, *l.* 76. *de leg.* Nec alia referri poteſt, quod ſic apud Cottam ſcripſit Ovid. *li.* 3. *de Ponto.* Utque fui ſolitus, ſediſſem forſitan unus. De centum judex in tua verba viris. Hinc etiam eſt, quod centum virale judicium fuerit olim appellatum judicium quadruplex. Plin. *Epiſt. li.* 4. Proxime cum apud centum viros in quadruplici judicio dixiſſem, ſubit recordatio egiſſe me juvenem æque in quadruplici. Ecce non ait in quatuor judiciis ſe Plinius dixiſſe, ſed in judicio quadruplici, hoc eſt, in eo judicio quod ex quatuor conſiliis, ex quatuor diverſis tribunalibus conſtabat. Erat etiam Prætor, qui centum viralibus præſidebat, cujus meminit idem Plinius *epiſt. lib.* 5. ſic Rufo ſuo ſcribens : Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui centum viralibus præſidebat, deliberaturus, an ſequeretur exemplum onoputum, nobis ocium dedit. Hunc Prætorem fuiſſe prætorem urbanum, ex eo eſt evidentiſſimum, quod urbanus Prætor apud centum viros faceret poſtulantibus litigandi poteſtatem, ut ex Valerio dilucide probatum eſt ſuo loco. Non eſt veriſimile alium Prætorem feciſſe poſtulantibus hujuſmodi poteſtatem, quam eum qui judiciis centumviralibus præſidebat. Cæterum in præſidendo, illud etiam obſervaſſe viſus eſt Prætor, ut medius ſederet inter judicum conſilia quatuor. Sic, ni fallor, ut à dextra parte duo poſita eſſent diverſa tribunalia ; & totidem à parte ſiniſtra. Eoque non dubium eſt, quin reſpexerit Quintilianus, cum partes centum virales in duas haſtas diviſas eſſe ſcriberet. Inſt. orat. *lib.* 5. *c.* 2. Illud enim ſic eſſe videtur intelligendum, ut haſtæ in omnibus judiciis centumviralibus, duæ, h. e. una centumviralis, & altera prætoria ſive decemviralis, ponerentur. Huc etiam viſus eſt Marcellus reſpexiſſe, cum ita ſcriberet : Si pars judicantium, de inofficioſo teſtamento, contra teſtamentum, pars ſecundum id ſententiam dederit, quod interdum fieri ſolet, humanius erit ſequi ejus partis ſententiam, quæ ſecundum teſtamentum pronunciavit, *leg.* 10. *de inoffic. teſtamento.* Sic enim hic Marcelli locus accipiendus eſt : Si pars una centumviralium (h. e. duo conſilia) contra teſtamentum, & altera pars (h. e. duo alia conſilia) ſecundum teſtamentum pronunciaverint, quia pares ſententiæ ſunt, quid faciendum eſſet, dubitabatur ; tandem fuiſſe videtur definitum ſequendam eſſe ejus partis ſententiam, quæ ſecundum teſtamentum pronunciavit. Certe qui ita ſic *epiſt. lib.* 11. Seneca ſcribit : Reus ſententiis paribus abſolvitur, & ſemper quicquid dubium eſt, humanitas inclinat in melius. Porro hæc duo conſilia centumviralia, quibus ſecundum teſtamentum pronunciatur, viſus eſt conſilia duplicia Quintil. appellaſſe. Sic enim *lib.* 11. *c.* 1. ſcribit : Succurret etiam ſi apud alios judices agetur, ut in ſecunda aſſertione, aut in centumviralibus judiciis duplicibus parte victa. Per duplicia enim judicia duo illa centum virorum conſilia intelligit Fabius, quibus altera pars victa eſt, nondum re controverſa, ad alia duo conſilia conſlata Ea profecto ratione, qua ſic *Æneid. lib.* 1. ſcripſit. Virgil

Et duplices tendens ad ſidera palmas
Talia voce refert.

Admonet enim Servius Duplices pro duas, in hoc loco ſecundum morem antiquum poſitum eſſe. Et hinc etiam intelligimus, quo ſenſu ad præjudicia partes traxerit centumviralium idem Quintilianus *in d. cap.* 2. Quandoquidem enim tertio modo præjudicium dicatur, cum de eadem cauſa pronunciatum eſt, certe abſurdum non eſt, ad hanc præjudicii ſpeciem cauſas trahere centumvirales, de iis enim quatuor judiciis diverſis ſolet pronunciari. Cæterum ſi formam judiciorum centumviralium conſideres, magis eam ad publicorum, quam ad privatorum judiciorum ordinem intelliges inclinare. Eaque ratione à privatis judiciis cauſas centumvirales viſus eſt Plin. diſtinxiſſe *epiſt. lib.* 6. Interveniis, inquit, acribus illis, & erectis frequens neceſſitas computandi, ac pene calculos tabulamque poſcendi, ut repente in privati judicii formam, centumvirale vertatur, & Quintil. *lib.* 5. *cap.* 10. proprium eſt, inquit illud cauſæ, quod Amphictyones judicant, ut alia apud centum viros, alia apud judicem privatum in iiſdem quæſtionib. ratio ſit. Nec id etiam ignoraſſe viſus eſt Juſtinianus, cum ita ſcribit : Magnitudo & auctoritas centum viralis judicii non patiebatur per alios tramites viam hæreditatis petitionis infringi. *c. fin. C. de petit. hæred.* per magnitudinem haud dubie magnificam intelligens centumviralis judicii formam. Ad quam formam referri etiam debet, quod ſic Cic. *pro Cecinna* ſcribit : Ornate & copioſe L. Craſſus eloquentiſſimus, paulo antequam nos in forum venimus, judicio centum virali hanc ſententiam defendit : & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo, Q. Mutius diceret. Nec alio referendum eſt, quod ad hunc modum Quintil. ſcribit *li.* 4. *c.* 1. Quibuſdam in judiciis maximeque capitalibus, ut apud centum viros, ipſi judices exigunt ſolicitas & accuratas actiones, contemnique ſe, niſi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt, nec doceri tantum, ſed etiam delectari volunt. De quibus

autem] rebus centumviri judicaverint, optime explicat Cic. *de orat. lib.* 1. Nam volitare, inquit, in foro, hærere in jure, ac Prætorum in tribunalibus judicia. privata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate & jure certetur, jactare se in caussis centumviralibus, in quibus usucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluvionum, circumluvionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut ratorum, cæterarumque rerum innumerabilium jura versentur, cum omnino quid suum, quid alienum, quare denique civis an peregrinus, servus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudentiæ. Hactenus Cic. De inoffic. testamento, deque aliis hæreditariis controversiis centum viros cognovisse, præter Ciceron. & Justitian. testatur etiam expresse Scævol. *l.* 13. *&* 17. *de inoffic. testam.* Eoque non dubium est, quin respexerit D. Hieron. cum sic scriberet *epist. lib.* 2. Liberatus & mundus à periculo & hæreditariæ vel centum virales caussæ de Barathro erutæ, quod hic forum negligens se ad ecclesiam transtulit. Hunc enim locum sic arbitror intelligendum esse, quasi sic scripsisset Hieron. Hæreditariæ vel aliæ centumvirales causæ. Certe quia sit scriptum apud Julium Paulum reperi sentent. *lib.* 5. *tit.* 16. Judex tutelaris, itemque centumviri, si aliter de rebus hæreditatis, vel de fide generis instrui non possunt, poterunt de servis hæreditariis habere quæstionem. Accedit huc etiam quod sic lib. 7. c. 5. Quintilianus scribit: Sed nonnumquam etiam reus hic totius summam constituet, si exhæredatum à se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quod is meretricem amaverit: Nam omnis hæc quæstio, an huic delicto pater debuerit ignoscere, & centumviri tribuere debeant veniam. Idem Quintilianus sic etiam *lib.* 3. *cap.* 12. scribit: Ut cum apud centumviros, post alia quæritur, uter dignior hæreditate sit. Et hæc quidem hactenus de judiciis centumviralibus. Nihil aliud nunc reliquum est, quam ut veteri sententiarum pronunciatione pauca dicamus. Rævar. *pro tribun. lib. sing. cap.* 20. His modo dictis consentit etiam Cujac. *obs. lib.* 10. *cap.* 20. circ. med. dum inquit: Querela inofficiosi testamenti sive (quod idem est) petitio hæreditatis de inofficioso, centumvirale judicium dicitur in libris nostris, & hastæ judicium. Vale. Max. duob. locis & quadruplex vel duplex judicium Plin. & Quintiliano. Nam (ut iidem declarant) dividebantur centum viri in consilia & tribunalia modo duo, modo quartuor. Et hoc est, quod proponitur *in l. quum filius, ff. de legat.* 2. divisis tribunalibus actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eveniebat, ut duobus consiliis (constabat unum quodque pari judicium numero) vinceret actor, & totidem vinceretur, & vero ita sententiis paribus ejus partis si duplex judicium centumvirale fuerit, vel earum partium si quadruplex, sententia prævalet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait, *l. si pars, ff. de inofficioso testamento*, quæ partem judicantium dicit, ut partes centumviralium, Quintil. *lib.* 5. Hæc Cujac. in suprà allegato loco.

Centumvirale judicium pro inoffic. testam. querela & petitione hæreditatis accipitur *in l. Titia* 13. *de inoffic. testam. & in l. Prætor.* 30. *de lib. leg. & l. fin. C. de petit. hæredit.* Usucapiones quoque, tutelæ, gentilitates, agnationes, alluviones, circumluviones, nexus, mancipia, parietes, lumina stillicidiaque ad centumviralia judicia pertinere ex M. Cic. *lib.* 1. *de orat.* liquet. Centumviros autem, hasta in foro posita, judicasse constat: qua de causa hastæ præfuisse dicuntur. Centumviralia igitur judicia, Festo. *lib.* 3. quæ centumviri judicabant, à quibus ita dici scribit Prat. & Brisson.

Centomvirale judicium centum quinque virorum erat. *l. Titium.* §. 1. *ff. de inoffic. testam.* His hasta erigebatur, ut scirent judicandi tempus. Sicuti nostro seculo Scultetus vulgo, solenni baculo, veluti hastula, manibus prætento, judicii autoritatem asserere solet. Zasius *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* dictum est à centumviris) non autem à Senatoribus, qui Romæ centum erant rempublicamque curabant, non dantes operam judicandis controversiis privatorum. Nam cum esset Romæ 35. tribus quæ & curiæ sunt vocatæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad judicandum, qui centumviri appellati sunt. Et licet quinque amplius quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumviri dicti sunt. Bud. Sic septuaginta interpretes dicti sunt, quum tamen duo & septuaginta essent; teste D. August. *lib. de civit. Dei* 18. *cap.* 43. Vid. Bud. *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* Fest. *lib.* 3. & Old. *Class.* 5. *act.* 5. Spieg.

Centuria, inquit Festus d. lib. 3. in agris significat ducenta jugera, de qua ita Varro *lib.* 4. *lin. Lat.* Centuria primo à centum jugeribus dicta, post duplicata idem nomen retinuit, ut tribus multiplicatæ idem nomen tenent. Hujus etiam idem *in lib. de re rust.* meminit: & Siculus Flaccus *in libro de condit. agr.* Centuriis, ait, quarum mentionem nunc facimus, vocabulum datum est ex eo, cum antiqui Romanorum agrum ex hoste captum victori populo per bina jugera partiti sunt, centenis hominibus ducenta jugera dederunt, & ex hoc facto centuria justa adpellata est. Sic sumitur *in l. omnes* 10. *C. Theod. de anno & tributis, & in Novella* Justiniani 128. *in princ.* In hoc significatu centuriarum modum docet Hygenus *lib.* 3. *de limit. constit.* earundem inscriptiones Siculum Flaccus *lib. de cond. agror.* Hinc ex eodem sensu.

Centuriatio apud Siculum Flaccum divisionis forma.

Centuria verò in re militari, auctore Festo *lib.* 3. centum homines significat: Sicut in agris ducenta jugera Prat. Briss.

Centurio apud Marcum *l. milites agrum.* §. *interveniens, ff. de re milit. & in rub. C. Theod. de centur.* qui centum hominibus, ac præsertim militibus præerat, idque ex Evangelio Matthæi manifestissimum, à quo ἑκατόνταρχος, dicitur ἔχων ὑπ' ἐμαυτοῦ στρατιώτας, Prat. *l.* 6. §. *fin. de re milit.* præfectus centuriæ dicitur. Briss.

Centuriona, primorum ordinum, sunt centurio primipili, primus Princeps, primus hastatus, quorum major erat dignitas in legione. Turneb. *lib.* 3. *adversar. cap.* 3.

Centurionis nomen dicitur Tac. quasi cedo alteram, sæpius frangenti & poscenti alteram. Vite enim cædebatur miles à Centurione, & vitem qui tenebat Centurioni se castigare volenti, militiam mutabat. Cujac. *Obser. lib.* 21. *c.* 19.

Centorionum insigne erat vitis, quam manu gestabant, ut ex Plinio didici *lib.* 14. *c.* 1. in fin. cujus rei & commeminit Alex. ab Alex. *Genialium dier. lib.* 6. *c.* 8. & Maced. §. *interveniens* ibi, qui

qui vitem tenuit, id est, centurionis munere functus, habebant & corpus, quod deferere non licebat, *l. unic. C. Theo. de Centur.* Prat. Hinc

CENTURIATA Comitia Festo lib. 3. quia Pop. Rom. per centum turmas (quidam pro turmis Centurias legunt) divisus erat. Ascon Centuriata comitia dicuntur, cum ab omne sexu & ætate fertur suffragium: quod per centenas turmas divisus erat populus Romanus. Prat.

CENTURIATA lex, vide infra *Lex.* Prat.

CENTURIATUS ager in ducena jugera definitus. Festo *lib.* 3. quia Romulus centenis civibus ducenta jugera tribuit. Briss.

CENTURIATUM etiam exercitum dixit Varro *l.* 5. *ling. Lat.* Prat.

CENTURIO primipili dicitur, qui & primipilarius Ant. August. ad Modest. *de excuf. tut.* Prat.

CENTURIPINI sunt homines maritimi mediterranei. Cujac. *ad l. 9. de annon. & trib. C. ex Cicerone.*

CENTYRIONEM pro centurione posuit editio Florentina, *in leg. inter sacerum*, §. *convenit*, *ff. de pact. dot. & leg. centyria* ff. de vulgat. idque more veterum, qui & y pro u, usi sunt. Sed & υλαιν hac figura u, videmus est sæpe in Diogene Laertio *in lib. de decret.* quæ est forma u Latinorum. Nam & veteres Syllam, & Sullam dixerunt. Prat.

CENTUSSIS ait Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* quo majus æris vocabulum non est. Bud. in Forensi. hoc verbo asses centum asses significari scribit. Prat.

CERA notissimo significatu (significat enim, quod melle ex favis expresso superest) sumitur *in c. unic. de offic. custod. in antiq.* Prat.

CERA etiam pro epistolis & pugillaribus sæpissime veteribus accipitur. Juvenalis:

Nonne libet media ceras implere capaces?

Hinc profectæ formulæ, cera prima, secunda, ima. Sueton. *in Cæsare*: Q. Pædium (inquit) ex quadrante hæredem instituit, reliquos in ima cera, hoc est, in extrema parte testamenti, Hinc cera prima est testamenti initium, ut scribit Alc. *lib.* 4. *parerg. c.* 6. veteribus enim institutio hæredis caput & fundamentum testamenti erat. Sed hoc emendasse se Justinianus ait, §. *an heredis.* Hinc

CERATÆ tabulæ pro codicillis, & pugillaribus ponuntur, ut adnotat Viglius in §. nihil autem. *Inst. de testam. ordin.* Veteres enim ceratis tabulis usos scribit Ant. August. *lib. fin. ad Modest. l. si duas*, §. *si vero*, *ff. de excus.* Prat. Hinc &

CERÆ, pistoris instrumento adnumerantur, *l.* 17. *de instruct.* Unde ceræ pictorum, apud Varr. Vitruv. Sen. Plin. Polloc. Briss.

CERÆ pro tabulis ceratis: in quibus testamenta conscribi solebant. unde ceras pro tabulas testamenti usurpavit juvenalis, Ultimas ceras pro supremis tabulis dixit Martialis. Codicis extrema cera, Cic. 3. Verrin. Ceratæ codicilli, l. 52. de legat. 3. Cerata tabells, Cic. 1. *Verrin.* Briss. ult. edit. Lexici.

CERÆ tabellæ, ut ait Alexand. ab Alexand. *lib.* 2. *cap.* 30. *Gen. dier.* ceræ illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquam mandabantur, aliquando duplices, plerunque triplices, aut quintuplices colore diversæ, & paulo post: In triplicibus epistolas, in quintuplicibus honores & magistratus, in duplicibus si quid esset arcanum & subticendum, interioresque animi notas magis adnotabant. Prat.

CERAMIUM, amphora Attica. Ant. Aug. *lib.* 2. *cap.* 11. capit autem urnas tres. Prat.

CERATES in ponderibus oboli pars media est, habens siliquam & semis, sicut in ea re testis est Isidor. *lib.* 16. *c.* 24. *etym.* Prat.

Κεράτιον; nummi genus, quod sex obolos seu solles valebat, cujus mentio fit in Novelli Justiniani constitutio. 59. §. ἀλλὰ Julianus Patritius vertit siliquas, & Leonis Novell. 83. in fin. Harmenop. in legib. agra ... [illegible]

Id pro nummi ceratesoboli pars media est, habens siliquam & semis, auctore *Isid. lib.* 16. *c.* 24. Briss.

Κερατισμὸς, ad[illegible] Græci, quod Cassiod. siliquaticum. Est autem id quod in nundinis exigitur ob venditionem [illegible]ponendam. Prat.

CERAUNIUM *in l. fi.* §. *species*, *ff de publ. & vect.* gemmæ genus, ab eo nomen habens, quod non alibi quam in loco ictui fulminis proximo inveniatur. Fœminino genere dicit Plin. libr. 37. cap. 9. idque candidum esse ait Lampr. *in Heliog.* Paraverat (inquit) in ceraunciis, & hyacinthis, & in Smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret. Ceraunia coruscare dicit Tertull. *lib. de habitu mulieb.* non procul ab initio: habet enim intus stellam corruscantem, ut ait Zeno. Hujus vocabuli meminit & Isid. *l.* 16. *etym. c.* 13. Briss. Prat.

CERCINA, insula in mari Africo, *l.* 2. *de arig. jur.* Briss.

CERCORI Naves fuit grandes in Asia & celeres, quibus merces vehuntur. Gell. *lib.* 10. *c.* 25.

CERDO servi nomen, *l.* 42. *de oper. lib.* Briss. Cerdo, qui & Lucrio dicitur: Est artifex sordidus, qui artes illiberales quæstus gratia exercet, quales sunt veteramentarii [ut Suet. appellat] consutores. Old. Prat.

CEREALES à Cerere dicti, constituti ædiles duo, qui frumento præessent, quorum creandorum auctor fuit Ca. Jul. Cæsar, ut Pomp. de orig. jur. Maffeus, vid. suprà in verb. *Ædiles.* Briss.

CERIBROS: boves, contumaces, ut homines, à perverso cerebro qui toti suo consilio hærent, & iracundiæ obtemperant, & à nemine persuaderi possunt. Colum. *lib.* 2. Old. Prat.

CERELLIUS Vitalis: ejus meminit *l.* 8. §. 5. *in princip. ff. si servi. vindic.*

CERAVISIA conficitur ex hordeo & aliis rebus calidis: apud Germanos notissimum potionis genus. Itali ea non utuntur, quin eam capitali odio sic prosequuntur, ut è doliis & cellis vinariis gravi indicta pœna proscripserint. Non continetur vini nomine. Menoch. *præsumpt. lib.* 4. *præsumption.* 152. *num.* 10.

CERIX est conchyliorum genus. Cujac. *ad leg.* 9. *de murileg. C.*

CERNO à creando dictum putat Var. *lib.* 5. *ling. Lat.* ab eo quod cum quid creatum est, tunc denique videri ait. Cernere in varios ferri significatus scribit Non. pro videre accipitur apud Publ. Virgil. *lib.* 3. *Æneid.*

Cernimus adstantes nec quicquam lumine terveo.

Sic sumitur *in c. nisi cum*, *vers. nec putes*, *extr. de renuntiat. in antiq.* Prat.

CERNERE, iterum disponere. Lucilius *sat. lib.* 5.

Postquam præsidium castris educere crevit.

CERNERE, dimittere, unde vitam cernere dixit Var. *in didasc.* Prat.

CERNERE est judicare, Pacuvius in armorum judicio. Et æquum inquit, & rectum est quod postulas, jurati cernant. Prat.

CERNERE sonat etiam eodem auctore, audire Prat.

CERNERE etiam Var. *lib.* 6. *ling. Lat.* significat constituere. Unde dicebant veteres cernere hæreditatem, i. e. se hæredem constituere: & certito in testamento,

testamento, i. facito videant te esse hæredem, ut Var. interpretatur Prat. adde Forcat. *obs. in dial.* 87. *Necyom.*

Cernere, &c. pro hærede se gerere, hoc differunt, quod qui cernit, verba cretionis pronunciat, quæ retulit Ulp. *c. Inst.* 22. cum me Mævius hæredem instituerit, eam hæreditatem adeo cernoque. Qui se pro hærede gerit, re tantum ipsa hæredem se esse declarat: ut si auctionem faciat, servus cibaria mandet. Itaque Paul. *in l.* 9. *de acq. hæred.* Pupillus, inquit, si fari possit, cum tutoris authoritate hæreditatem potest acquirere. Si fari possit, id est, si verba cretionis pronunciare possit. Cernere autem hæreditatem Græcis dicitur προσέρχεσθαι τῇ κληρονομίᾳ, ut in Lexic. quod est in æde B. Germani ad Lutetiam Parisiorum legitur. Prat.

Cernere hæreditatem, *in l.* 1. *Cod. Gregor. de part. potest.* frequens Cic. & aliis bonis autoribus locutio. Varr. *lib.* 7. *de ling. Lat.* illud Plauti interpretans: Hanc mihi amicam esse crevi, id est, constitui. Itaque hæredes apud veteres cum constituit se hæredem esse, dicitur cernere, & cum hoc fecerit, crevisse. At idem auctor. *lib.* 5. *de ling. Lat.* Verbum Cernito, quod in testamentis adscribi solebat, sic interpretatur, Facito videant te hæredem esse. Itaque, ait, in Cretione jubent adhibere testes. Cretio autem, ut ait Ulpia. eo quo dixi loco definit, erat certorum dierum spatium quod dabatur hæredi instituto ad deliberandum, utrum expediret ei hæreditatem adire necne. Isid. *lib.* 5. *etym. c.* 24. Cretio, ait, est certus numerus dierum, in quo institutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum est illi ultra capiendæ hæreditatis jus. Cretio appellatur quasi decretio: cernere enim decernere & constituere significat. Nam ita dicitur: Ille hæres mihi esto, cernitoque in ra dies tot, sic accipito cretionem *in l.* 17. *de jur. de lib. & in tit. de cretion. lib.* 4. *C. Th. & in l.* 1. & 2. de bonis maternis, in eod. C. Briss. Adde Franc. Bald. *Catechef. jur. civil. c.* 3. *de rebus.*

Cernere *in l. fin. in fin. C. de Judæis*, ponitur pro intelligere & scire μεταφορικῶς, quorum verborum frequens est usus in eandem rem in pœnis scilicet irrogandis. Prat.

Cernere est verba cretionis dicere, ad hunc modum: Cum me Mævius Hæredem Instituerit, Eam Hæreditatem Adeo Cernoq. Cujac. *in Not. ad Tit. Ulp. tit.* 22.

Cernuus dicitur Curvus, procumbens, in slivam procidous & pronus, quasi quod terram cernat. Virg. *lib.* 10. *Æneid.*

Ejectoque incumbit cernuus armo.

Lucilius, modo sursum, modo deorsum tanquam collum cernui. Cernuum cespitatorem, equum Maro vocat, si Servio credimus, qui alio nomine suffusus appellatur. Jo. Bapt. comment. in epist. Sidon. Apollin. *ad Eutropium lib.* 1. Turn. autem *adv. lib.* 17. *cap.* 23. affirmat, quod cernuus calceamenti genus apud Fest. addit tamen, quod in eo vix pelluceat hujus vocis vestigium: ita ut de eo fortasse contra Grammatic. sententiam verum illum Lucilii accipere liceat, Cernuus exemplo plantas convestit honestas: nonnulli cernuum soccum interpretantur, sine solo ligularum. Cernuare erat labente vestigio in pronum, ire, & sæpe etiam labi: quo genere lusus censualibus uti solebant per pelles unctas currentes, in Lexico antiquo cernuus & cernulus exponitur petaurista, & cernere πεταυρίζειν. Turn. loco sup. alleg.

Cerostrarii sunt Græcis Acolyti, *c. Cleros*, non procul a fine 21. *dist. & c. si quid post*, §. *deservientes*, 33. *dist.* utrobique eorum officium explicat. Prat.

Certa die, vide, *Dies certa*.

Certa inquisitio, qua specialiter expressa solemnia continentur, libellorum, ubi Bart. de accus. Spieg.

Certa institutio hæredis dicitur, cum testator nominatim, vel indubitato signo eum expressit, *l. jubemus*, *C. de testa. l. quoties*, §. *si quis nomen*, *de hæred. instit.* Et exhæredatio certa quæ nominatim facta est, *l.* 2. *de lib. & posth.* Spieg.

Certa pecunia dicitur, cujus qualitas cum quantitate expressa est, velut HS-HS. decem millia, aut pecunia, quæ in illa arca est.

Idem enim valet, ac si diceret, qualis quantaque in illa arca est, *l.* 7. §. *pen. & leg. ult. de contr. empt.* Incerta verò, cujus nec qualitas nec quantitates expressa est: veluti, aureos dare spondes? vel, nummorum decem millia dabis? Prat.

Certa mulier de mariti morte dicitur, quæ certo nuncio intellexit eum periisse. *Auth. hodie*, *C. de repudiis*, *c. in præsentia*, *de sponsal.* Spieg.

Certam legem in rem afferre, quod vulgus dicit, Allegare legem in propriis terminis. Ad Heren. *lib.* 1. Hic certa lex in rem nulla affertur, & tamen multæ afferuntur, è quibus ratiocinatio nascitur. Hotom.

Certa pars, scilicet, quæ pro diviso possidetur. Opponitur enim ei, quæ pro indiviso est *l.* 1. §. *hoc interdictum*, *ff. uti possid.* Alciatus autem *in l. locus*, *ff. de acquir. poss.* ait ex Bartolo, Oldrado, Jocabo Rain. & Alber. certam partem indiviso possideri, cum tertiam puta partem bujus fundi habeo, etsi nesciam, quantus sit totius fundi modus. Verius tamen est, partem, quæ pro indiviso possidetur incertam esse: cum magis intellectu quam corpore partes habeat, nec oculis demonstrari possit, *leg. servus communis. ff. de commod.* Alter certam & incertam partem accipimus in eo, quod dicimus, partem incertam possideri non posse, *l.* 3. §. *incertam. ff. de acqui. poss.* sed id subtilitate mera dictum est, *l. si fur.* §. *fin. ff. de acquir. poss.* Prat. vid. infr. *Certum autem est id.*

Certa pecunia, certi nummi, sunt qui in arca sunt, vel quos in arca habet quis. Briss.

Certa stipulatio dicitur, cum ex ipsa pronunciatione apparet, quid, quale, quantum sit, quod stipulamur: incerta ubi hæc tria non concurrunt. Certæ exempla sunt, Aurei 10. fundus Tusc. homo Stichus: Nam quis Stichum stipulatur aut fundum Tusculanum, satis perspicuum est ex pronunciatione, qualis quantaque res sit, tamensi nec qualitas rei nec quantitas aliter exprimatur, *leg.* ubi autem non apparet. *ff. de verb. obl.*

Certa & arbitraria inter se opponuntur. Plaut. *Amphitr.* Hoc quidem profecto certum est, non arbitrarium. Et Pænulo. Nunc pol, ego quidem perii certo, aut arbitrario. Cujac. *ad Africa. tract.* 3. *fol.* 28. *circ. med.*

Certa & solennes actiones, certis formulis comprehensæ, adstrictæque *l.* 2. §. *deinde ex his*, *ff. de orig. jur.*

Certa onera dicuntur alimenta aliquo certo loco præstanda, vel tributa, *l. si fideicommissum. ff. de judic.* Prat.

Certa verba in §. *procurator. Inst.* de iis per quos agere poss. id est, præscripta, concepta, & solemnia : & ut Theophil. ibidem vertit ῥητὰ hoc est, formalia : & certa forma concepta. Certa verba dixit M. Cic. *lib. 2. de natur. Deor.* pro solitis, & solennibus. Prat. Briss.

Certare *in l. quod certatum C. de posthum. hæredib. instit. & l. cum quidam. C. de legat.* est inter se contendere & controvertere, & invicem de re aliqua disputare. Sic sumitur apud Virg. *Ecloga 5.*

Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.

Prat. Certabatur, id est controvertebatur. Briss.

Certare cum usuris, fructibus prædiorum, dicuntur, quorum vectigalia vix usuris solvendis paria esse possunt. Cic. *in ora. 2. in l. Catilinam.* Neque enim isti, qui possessiones habent, alia ratione ulla salvi esse possunt, quod si maturius facere voluissent, neque (id, quod est stultissimum) certare cum usuris, fructibus prædiorum. Convenerant enim com fœneratoribus, ut eorum prædiorum, quæ pignori pro sorte & usuris acceperant, fructus pro usuris colligerent. Prat. Hot. Cujusmodi pacti mentio fit *in l. 1. §. pac. ff. de pig. & l.* Cujus Seius, *ff. de pign. act.* Eveniebat autem, ut quoniam usuræ, sive simplices, sive in sortem redactæ longe majores essent, quam ut eas prædiorum fructus æquare possent, Catilinarii semper in annum elapsum debitores manerent : Ob eamque causam ex sequentis anni fructibus sumendum esset, unde fructus usuris pares esse possent, quasique cum iis comparari atque contendere. Quod ideo stultissimum affirmat, quoniam ad extremum omnes sequentium annorum fructus prioribus annis debebantur. Itaque proprietas ipsa ære alieno onusta creditoribus addicebatur. Vendi igitur prædia & possessiones oportebat, ot in specie illa nobili, de qua Ulpianus scribit *in l. magis puto. ff. de reb. eor.* &c. Ubi usurarum modus, carendum esse ære alieno suadet, ideoque vendere, quam obligare satius erat. Quod tamen Catilinarii, quoniam amore possessionum tenebantur, facere nolebant. Hot. *de usuris lib. 1. c. 2.* circa finem.

Certamen (de quo infra) *in l. liberto, §. Lucius, ff. de annu. legat.* significat ludos & spectacula & conflictus. Sic sumitur in *l. 3. C. de spectat. lib. 11.* Prat.

Certamen etiam μεταφορικῶς, sumitur pro jodicio contradicto, in quo confligunt litigatores *in §. si vero altera in auth. de nupt. constit.* 22. ita vertit ibi vetus interpres, pro quo Justinianus dixerat τῶν ἀγώνων. Prat. Et hinc Certamina judiciaria, *in l. 9. in prin. C. præscr. 30. vel 40.* Certamina cognitionalia, *l. 8. §. 3. eod. tit. & l. 37. C. de appell.* Hinc quoque certamen provocationis, *l. 6. C. de his quib. ut indig.*

Certamen, pro ludo, in quo est contentio : ubi etiam victori ab Agonotheta præmium proponitur. Scævola. *de annu. leg. l. liberto.* Certamina, inquit, sub nomine ipsius celebrarentur, i. e. ludi. Nebriss. Sic *eod. tit. l. pen.* apud Marcellum aientem, cum erat pecunia certa reipublicæ Sardianorum relicta per quadriennium certaminis Chrysantiani. Quære, *Sardiani.* Spieg.

Certamen Chrysantianum, ab aureo flore, præmio victoris nuncupatum ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, i. e. ab auro, & ἄνθους flore. Hujus ludi meminit Jurisc. *in leg. penult. ff. de ann. leg.* Bud. certaminum, ludorum & agonum antiquorum quædam nomina explicat, non modo lucem infercitam *ad l. athletas. ff. de his qui. not. infam.* sed & alia multa & Pandectarum & Cod. Justin. Alex. item Neap. *c. 8. lib. 3.* Quibus adde Volturium *c. 12. lib. 12. de re militari*, & Rhodigin. *c. 30. lib. 13.* Spieg.

Certamina Sacra. *l. 4. ff. de his qui not. infam.* Briss.

Certaminum genera quartuor fuisse apud Græcos, quib. ἀγῶνες dicebantur, scribit Bud. *in prioribus adnot. in Pande.* Nemæa, Pythia Isthmia, Olympia, quæ & sacra certamina appellantur eod. auctore. Hæc explicat Alex. ab Alex. *lib. 5. c. 8.* ad cognitionem multarum legum *ff. & C. De iis.* Cæl. Rhodigin. *lib. 13. cap. 30.* De sacris certaminibus loquitur Pollux *lib. 3. cap. 30.* Prat.

Certamen publicum apud Ulp. *l. qua actione, §. si quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* dicitur, Accursio interprete, quod publicæ lætitiæ gratia fieret, vel quod populo exhiberetur. Prat.

Certamen Circense *in l. eos qui, de spectac. lib. 11. C.* accipiunt Græci interpretes pro equestri conflictu. vid. infra in verb. *Circenses* Chrysanthionum *l. 24. ff. de annuis legatis.* Prat. Briss.

Certationem pro cognitione extrema accipi putant quidam in legibus quas refert M. Cic. *lib. 3. de legib.* Multæ pœnæ certatio. esto. Prat.

Certæ & solemnes actiones, certis formulis comprehensæ & adstrictæ, *l. 2. §. deinde, ff. de origine Juris.* Briss.

Certiorare pro certiorem facere, non semel dixit Ulpian. *l. si fidejussor, 29. ff. mandati l. 3. §. 8. ff. de minorib. l. 1. §. quid ergo. ff. si quis omiss. caus. l. 22. §. petitum. ff. de petit. hæred. l. 21. §. in testamentis. ff. qui testam. fac. poss. l. 3. §. is qui nescit. ff. de liber. homin. exhib. l. 5. §. si servum, de condict. caus. dat. l. 4. ff. de interrogat. in jur. fac. l. 34. ff. de jurejurand. & l. 1. ff. de actio. empt. l. 1. in fin. ff. de eo, qui pro tutor.* sed id verbum à Triboniano pro venustiori alio repositum putem. Prat.

Certifico. Pro hoc verbo, ceu reprobato, plerique ponunt, certum aut certiorem facere, seu reddere : licet etiam eum certiorem facere dicimur, qui alioquin nihil certi à nobis habuerit : atque sic obtineat frequentior usus scribendi, tamen aliter à Cicer. positum, *lib. 9. epist. fam.* Insulanus observavit. Spieg.

Certioro, as, verbo hoc Jurisconsf. utuntur : quod apud eos qui pure loquuntur, in usu non est. Ulpian. de eo qui pro tut. *l. 1.* Sed necessarios, inquit, pupilli non certioravit. Idem quoque *lib. 7. tit. mandati, l si fidejussor.* Cum certiorare, ait, non fecit. Certioratus, *l. 3. de homin. liber. l. 1. §. 1. si* quis omiss. caus. certiorari *l. 21. §. in testamentis, ff. qui testam. fac. poss.* Certifico verò, & certificatio nusquam quod meminerim, legitur, nisi in tit. de excus. Honores, inquit, & immunitates certificavit scibens. Item de pign. & hypoth. *l. eum tabernam*, quæ est Scævolæ *lib. 20. ff.* non certificationem inquit, sed suppositionem à me accipere. Nebr. Verùm Alciato videtur verbum certiorare, pro eo quod est, certiorem facere, eadem ratione dedoctum, qua & veteres meliorare dixerunt. unde L. Columel. meliorascere, Spieg.

Certis annis præstitum, non modo pluribus longoque tempore dicitur, sed etiam quod triennio præstitum est. Cætera huc pertinentia, vide apud Alciat. *in l. si certis annis. C. de pact.* Spieg.

Certis oneribus destinatum patrimonium, apud Ulp. *l. si fideicommissum. §. quid tamen, ff. de judiciis.* Spieg.

Certi limites cum finibus adjectum est, qui duo

vicini proximi sunt. *l. forma, de censib.* Spieg.

Certi anni in constitutione Impp. *l. si certis annis. C. de pactis* dicuntur Accursio ibidem pauciores tribus. Bart. & Bald. longum tempus interpretantur. Alciatus in Bartoli & Baldi sententiam pedibus it, tametsi alioquin pro triennio accipi credat. Accursii sententia juvari videtur *l. 1. C. de fideicomm. & cap. 1. de præscript. in antiq.* Ni dicas utrobique jure speciali triennium præstitutum, quod magis est. Nam *in l. 1. C. de fideicomm. alimentorum. in d. c. 1. de præscript.* fidei Christianæ favor versatur Prat.

Certi status esse *l. 2. §. si quis, ff. unde legitimi.*

Certiorem confessionem falsæ videtur opposuisse Ulpian. *l. 1. §. si quis ultro, ff. de quæstionib.* licet quidam putent ibidem pro verisimili accipiendam: verius tamen est; ut pro veris argumentis confirmata sumatur. Prat.

Certo fini tradere, i. tollere, *l. 7. circa med. C. de dot. promiss.*

Certo certius, pro verissimo, proverbiali voce Jurisconsulti usurpant. *in l. testamento, 2. de testa. l. ait Prætor. §. si non mulier.* quæ in frau. cred. stipulatio, §. *fiunt autem de verb. obl.* Spieg.

Certum quid sit, Sex. Pedius docet *l. 3. si cert. petat.* Videtur autem à cernendo dictum. Ab eo deinde & certare factum, quo magis nunc utimur, ut lactare, spectare, & multis aliis. Nam veteres cernendi verbum, non raro usurpant: quale est illud Ennii, quod refert Cicero, Ferro non auro cernamus. Curt. *lib. 1. εἰκαςῶν. c. 12.* Vide Jas. *in l. certum, ff. si cert. pet.* & Fel. in *c. 1. de summ. Trinit.*

Certum variè apud Juricons. accipi pro re, apud Alciatum in rerum summis observavi, aientem eam vocem, nunc latius, nunc angustius secundum subjectam materiam declarari, id refert *in l. certum, ff. si cert. pet.* Prat.

Certum est, cujus certitudo reperiri potest, vel ex libello conventionis, vel instrumento obligationis, vel parte aliqua actorum, *l. 5. in fi. l. 59. ff. de re jud.* Goth. *ad l. 3. C. de sentent. quæ sine cert. quant. profert.*

Certum quoque est, non modo quod nominatim expressum est, sed & quod aliunde per certi relationem potest colligi, Goth. *ad l. 1. C. eod. tit.*

In stipulationum tractatu, Certum accipitur quod ea ipsa pronunciatione, quid, quale, quantumque sit, apparet: veluti aurei decem, fundus Tusculanus *l. 74. ff. de verb. sign.* Itaque hæ stipulationes, in quas hujusmodi res deductæ sunt, Certae appellantur; contra, ubi non apparet, quale quantumque est in stipulatione, incerta est stipulatio. *l. 75. eod. tit.* Denique certa est stipulatio, in quam certa quantitas deducitur, sive principaliter, sive pœnæ nomine. At ubi in stipulationem id quod interest venit, incerta. Proinde si pœnam stipulatus fuero, Si mihi pecuniam non credidisses, certa est stipulatio. Si ita stipulatus fuero; pecuniam te mihi crediturum spondes? Incerta est stipulatio: quia id venit in stipulationem, quod mea interest, *l. 68. de verb. oblig.* Si decem mihi aut Titio, utrum ego velim, stipulatus sum, ex eo quod mihi dandum est, Certi stipulatio est; ea eo quod illi solvendum est, Incerti. At verò Certum, in actione si certum petetur, pro certa pecunia numerata accipimus, de quo latius Rævar. l. quatenus cujusque interest. *ff. de reg. jur.* De ea enim hæc actio comparata est, *l. 1. ff. de condict. triti. l. 1. ff. de interrogat. in jur. fac.* Inde actio certæ pecuniæ apud Senec. *lib. 3. de benefic. c. 7.* & certa pecunia credita. Quintil. *lib. 4. c. 2.* Satis est dixisse. Certam pecuniam creditam peto ex stipulatione. Et alio ejusdem capitis loco. Nam quid in plerisque judiciis privatis de re certa credita, locato & conducto, interdictis habere loci potest? Et *lib. 8. c. 3.* Te non pudeat certam creditam pecuniam perioris postulare. Cicero *pro Rosc. Com.* Adnumerasse sese negat, expensum tulisse non dicit, quum tabulas non recitat: Reliquum est, ut stipulatum se dicat. Præterea enim quemadmodum certam pecuniam petere possit, non reperio, *& in l. ult. §. Lucius ff. de condict. indeb. & l. 7. §. ult. de contrah. empt.* Briss.

Certum Alciato in l. certum, ff. si cert. pet. propria significatione id sonat, quod liquido apparet & oculato sensu deprehenditur, à cernendo ducto verbo. Prat.

Certum autem est id demum, quod in oculos cadit, & demonstrari cernique potest. Sic certus locus, qui pro diviso possidetur, *in l. 1. ff. de evict. l. 6. ff. de servit. l. 4. ff. pro empto. l. 8. ff. de rei vind.* Et ita certa pars, & pro indiviso opponuntur *d. l. 1. & l. 25. ff. quib. mod. ususfruct. amitt. & l. 1. §. hoc interdictum. ff. uti possid. l. 35. ff. de servit. urb.* Pars enim pro indiviso incerta est, cum oculis demonstrari non possit, nec certis regionibus descripta sit, intellectuque & animo non divisione corporum secernatur, *l. 5. ff. de stipul. serv. l. 66. §. 1. ff. de legat. lib. 2. l. 5. §. si duobus, ff. commod.* Briss. Incerta pars est, quæ quanta sit, ignoratur, v. g. Quicquid Titius possidet. Itaque & pro indiviso pars, certa dicetur, si de modo ejus constet. *l. 26. de acquir. poss. l. 76. §. 1. de rei vind. l. 11. §. si cum esset de interrog. in jur. faci.* Hæc idem Brisson. Numerata pecunia, & res quæ pondere, numero, mensura, constant, incerta sunt corpora, nisi certo loci ambitu concludantur. Nam si quis vinum simpliciter, vel pondus argenti, nummosve generaliter legaverit, incertam rem legat: quia in nullo certo corpore, sed in quantitate hæc consistunt, quæ nullis certis finibus circumscribitur. At si quis vinum quod in hac apotheca est, decem quæ in hæc arca sunt, leget vel promittat: tunc certum corpus intelligitur legatum vel promissum. Brisson.

Certum per naturam dupliciter aliquid dicitur, ex causa scilicet, & re ipsa. Ex causa pota, si mater uterum gerat: quoniam non concepti, nasci non possunt. Ea notitia, quæ ex caussa nascitur, si unus tantum conceptus, certum est per rerum naturam unum esse nasciturum, atque hæc notitia de futuris est l. sed & si restituatur. *in fin. ff. de judic. l. antiqui. ff. si pars here. petat.* Reipsa vero certum est, quid nunc agat rex: licet mihi ignotum sit. Ferret. *tit. de verb. oblig.*

Certum etiam illud dicitur, quod tempore stipulationis in aliquo certo loco est, veluti vinum, oleum, triticum quod in horreo est, dare spondes? incertum ergo est quod nondum natum est *l. ubi autem, 75. §. illud dubitationem, ff. de verbor. oblig.* Prat.

Certum etiam dicitur, quod clarum manifestumque est, Alcia, *in dict. l. certum.* Sic accipitur *in cap. de capitulis 10. distinct.* Quandoque accipitur pro eo, quod dicimus verum constare. *l. si filius, ff. de ritu nupt.* Sunt tamen qui certum ibidem pro verisimili accipiant. Prat. Adde Forcat. *observ. in 42. dialog. Necyomantia.*

Certum est (quod ad certi condictionem attinet)

attinet) cujus species vel quantitas, quæ in obligatione versatu, aut nomine suo, aut ea demonstratione, quæ nominis vice fungatur, qualis, quantaque sit, citra omnem ambiguitatem ostenditur. *l. 6. & 9. ff. de reb. credit.* Briss. Nam & Pedius *lib. 1. de stipulationibus*, nihil referre ait, proprio nomine res appelletur, an digito ostendatur, an vocabulis quibusdam demonstretur, quatenus mutua vice res funguntur, quæ tantundem præstant. *l. certum. ff. si cert. petat. & cer. cond.* Old.

Certum quoque dicitur, quod licet incertum nunc est, tamen dubium non est, posse certificari. *arg. l. quidam relegatus de reb. dub.* Unde Bartolus docet, & certum dici posse, quod licet incertum appareat, signo tamen indubitabili potest esse certum. Signum autem indubitabile illud intelligendum, quando fallere non potest. Spieg.

Certum corpus *in l. sed & si 10. ff. de acceptilat.* & alibi, paulò generalius sumptum est, quod specie certa continetur. Briss. Certum corpus tamen proprie IC. appellant, quod dialectici Individuum: Incertum verò, quod illi genus qua quæ de causa inter se opponuntur, *in l. 1. §. non solum. ff. ad leg. Falcid.* Hot.

Certus homo, veluti Stichus, Dama, Pamphilus, dicitur ad differentiam hominis in genere promissi legative, *l. 63. §. quod vero ff. de furt. l. 13. l. 47. §. ult. de leg. 1. l. Neratius, ff. de condit. indeb.* Huic opponitur homò incertus. *l. haredes, 25. §. si incerto, ff. famil. ercisc.* Prat. Briss.

Certum jus in constitutione Alex. Imp. *l. 2. C. de solut.* sumitur pro claro & aperto. Certum jus, hoc est, expressa & aperta, *l. cautum.* Prat.

Certum jus vero apud Pomponium *l. 2. in princ. de orig. jur.* dicitur scriptum, ut colligitur *ex §. ex actis, d. l. 2.* Prat.

Certum jus ac finitum, quod descriptum est & legib. continetur, ait Briss. item quod longo usu in mores perductum. Briss.

Certus locus *in l. locus, ff. de acquir. poss. & l. 4. ff. pro empto.* dicitur, qui pro diviso possidetur, quæ interpretatio comprobatur, *l. 1. ff. de evict. & l. Pomponius. 8. ff. de rei vind.* Alciatus ad *d. l. locus*, certum locum ita diffinit, qui certis finibus sit comprehensus, quæ diffinitio juvatur *d. l. Pomponius* 8. Incertus autem, cujus qualitas aut quantitas non apparet, *l. cum post, 69. §. gener. ff. de jur. dot. veluti*, qui pro indiviso dicitur. Prat.

Certus pater Cic. *pro Sext. Rosc. Amer.* si tibi fortuna non dedit, ut certo patre nascereris. Certa mater. *l. 5. ff. de in jus vocando*, ubi mater semper certa esse dicitur. Briss. Certus accusationis *l. 14. de bon. poss.* Briss. ex Cic. *& ll. ff.*

Certum vel incertum contractum Accursius fere intelligit de certo vel incerto, quod in contractum, vel obligatonem deductum. quemadmodum & alibi certa, vel incerta stipulatio (*l. stipulationum quædam. de verb. oblig.*) dicitur, vel stipulatio certi incertive. *l. si pœnam. l. liber. homo*, *§. ult. de verb. oblig. l. 4. de usuris.* Cum certi contractus (meo judicio) potius illi dici possint, qui nominati appellantur, scilicet quod certum ac proprium nomen contractus habeant. *l. jurisgentium. de pactis.* Incerti autem qui vulgo innominati dicuntur, eo quod proprio non appellentur nomine. Non enim illis locis, de eo quod in obligationem deductum est, sed de ipsa caussa, contractu vel obligatione Jurisconsulti loqui videntur. Sed & actio præscriptis verbis, vel in factum, incertum judicium, vel incerti civilis actio vel condictio dicitur. *l. si convenerit. comm. div. l. pen. depositi. l. 6. 16. de præscript. verb. l. 19. in fin. de precario. l. 9. 22. in fin. C. de donat. h. e.* (ut ego arbitror) incerti contractus, vel negotii actio, judicium vel condictio, tunc enim locum habent, cum incertum est, quo nomine contractum negotium proprie appellandum sit. Idem in condictione incerti. Nam & illa tunc datur, cum nominatæ illæ, & specialiter introductæ condictiones, proprie locum non habent: sed negotium subjectum ad similitudinem illarum ita accedit, ut conditionem dari æquum sit. *l. 22. in fi. l. 49. §. 1. de condict. indeb. l. 12. in fi. de cond. fur. l. 5. & 8. de act. empti. §. incertam.* Dicitur tamen quandoque & incerti agi, cum ob quantitatem non expressim ad interesse tantum datur actio, sed de eo illis legibus non agitur. *l. ult. si quis in jus voc. non ierit. l. 68. de verb. oblig. l. 2. de præt. stip.* Langebecius *in annot. novissi. aliquot. legum c. 36.*

Certus dicitur is, qui ab integræ fidei aliquo admonitus est, *l. si quis ita, 16. ff. de testam. tutel.*

Certus libertus *l. 28. ff. de alimentis vel cibar.* Percussor, *l. 6. de Senatusconsulto Syll.* modus, *l. 3. C. de postulando*: Procurator. *l. 2. ff. de Procur. &c.* Briss.

Certus hæres, ut adire possit, dicitur, qui probabiliter vehementi quadam opinione, credit sibi delatam hæreditatem, *l. Pannonius Avitus. §. 1. de acquir. hared.* exitusque ostendit eum rectè sensisse. *gl. l. si quis extraneus, in fin. eod. tit.* Spieg.

Certus homo dicitur, cujus qualitas definita est nam de quantitate non laboratur; qualitas autem aut nomine ostenditur: aut demonstratione, aut natione, nomine, ut Pamphilus, Davus; demonstratione, ut si digito notemus: veluti cum dicimus, Hunc hominem meum esse aio. vel natione: ut Syrus, aut Phryx, aut Lydus: vel loco, ut frumentum, quod in illo horreo est: vestis, quæ in illa arca est. aut alia quadam nota, ut filius Arescusæ. *l. Quintus, 10. ff. de aur. arg. l. plane, 34. §. 2. l. cum res, 47. §. 1. l. sed si. 51. l. si servus, 108. §. qui quinque, ff. de leg. 1.* Contra verò incertus homo dicitur, cujus qualitas definita non est: veluti cum in genere testator scripsit, Hominem illi do, lego *l. ubi autem, 75. ff. de verb. oblig. & l. cum incertus 13. ff. de leg. 1. l. haredes, 25. §. si incerto. ff. famil. ercisc.* neque enim qualis significetur, intelligitur.

Certum temporis Ulp. dixit *in l. 8. §. unde si quis. ff. de inoff. test.*

Certum vinum aut frumentum dicitur, cujus & qualitas & quantitas apparet: Incertum, cum aut neutra, aut alterutra tantum definita est: veluti si quis dicat, vini amphoras centum, vel etiam: vini Campani amphoras centum: Incertum dicit, propterea quod quantitatem tantum exprimit, qualitatem prætermittit. Campani enim vini multa genera sunt. Quod si adjiciat, Optimi: tum qualitatem expresserit, sed si Boni diceret, nequaquam. bono enim aliud est melius. Quin etiam

Certum dicit, qui vinum quod in apotheca est, & triticum quod in horreo est dicit; hoc enim idem est ac si diceret, quale quantumque in illa apotheca, aut illo horreo est: quæ omnia traduntur *in l. stipulationum, 74. & l. seq.*

triticum;

triticum, 94. *ff. de verb. oblig.*

Centum facere, id est nominare, denunciare, *l.* 17. ubi Goth. *de evictien.*

Cervisia vel cervisia vini appellatione non continetur nisi forte paterfam. aliud senserit, &c. vini numero ejusmodi potum habuerit, *l.* 9. *ff. de trit. vino.* Briss.

Cervi praeter notam significationem apud veteres dicuntur servi & fugitivi, à celeritate, ut ex Sexto Pompejo docet Petrus Crinitus *de honesta discipl. lib.* 19. *c.* 8. Sunt & furcae lignave cornuta ad similitudinem cervorum cornuum apud Liv. *lib.* 44. & Caesarem *lib.* 6. *de bello Gallica*: cum inquit, post eas aggerem & vallum 12. pedum extruxit, huic loricam pinnasque adjecit grandibus cervis.

Cervices numero tantum plurali veteres dixisse, ait Varro 7. *&* 9. *ling. lat.* Servius *in* 2. *Æneid.* Cervix ait, numero singular. Collum significat: numero plurali superbiam: quod discrimen non servatur. Briss.

Cervical, veluti Cervicis sustentaculum quod Galli vulgo *aureilles & caussinet.* Ejus meminit Plin. *lib.* 20. *c. item* 20. *& lib.* 28. *c.* 4. Juvenalis *Sat.* 6. & Martialis *lib.* 14. *Epigram.* 146. & quisquis is est, qui Ezechielem traduxit, cap. 13. ubi inquit, his qui faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ac capiendas animas. Et iterum non multo post: Disrumpam cervicalia vestra super quae vos colligitis animas. Graeci id vocant προσκεφάλαιον, qua voce usus est D. Marcus c. 5. ubi interpres vertit, Cervical. Idem autem esse Cervical, & Pulvinum, ex eo patet, quod dicemus infra in pulvillo, & ea d. c. 3. Ezechielis. De hoc autem est illud Martialis Apophor. *lib.* 14. *Epigr.* 146.

Tinge caput nardi folia; cervical olebit:
Perdidit unguentum cum coma, pluma tenet.

Ut annotavit Tiraquell. *in leg. connub.* 3. *glossa* t. *parte* 3.

Cervicalia, vestis nomine contineri Ulpianus scribit *in l.* 25. §. t. *ff. de auro argent.* quod si ad muliebrem mundum ea pertinent, significari putatem eo nomine quae Graeci ἀναγκύλια nominant, quae Jul. Pollux in mundo muliebri recenset. sin virilia sunt, ea dici putarem, quae frigoris vitandi causa cervici circumdantur. Hot. Adde quae suprà dicuntur in dictione *Aquiminarium.*

Cervicem erigere adversus aliquem, est Imp. Constantio, in eum cui gratitudo debetur, irreverentem esse. Sic cervicem adversus patronum erigere, dicitur inofficiosus, & irreverens libertus *l.* 2. *C. de libert. & liber. eor.* Notum, durae cervicis hominem dici, quasi indomabilem, more ferocium boum, quique cervice erecta & rigida contumaciam quandam prae se ferat, tanquam nemini cervicem inclinare volens *hartnaekig*, cap. nisi cum pridem. §. *propter militiam. de renuntiat.* Spieg. Prat.

Cervicosus ponitur pro duro & inexorabili.

Cervisa, cervisia, vel cervisium, potio est ex hordeo sive tritico, sive ex pane concinnata, & est fere quam sacrae literae ex Hebraeo sermone interpretantur siceram, & idem quod Zithum. Sicera verò, Hieronym. ait, est omnis potio, quae potest inebriare, praeter vinum. Ulpian. *lib.* 33. *ff. de tritico & vino legata. l. si quis*: nec camum, inquit, nec cervisa continebitur. Et paulo ante: certe Zithum, quod in quibusdam provinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur. Strabo lib. 27. in descriptione Ægypti scribit, commune illis populis esse poculum, & fieri modis variis. Appellatur autem à Graecis Zithum, ab interprete e Cervisium. Nebriss. Ulpia. *de trit. & vin. l. si quis.* Certè Cervisium, quod ex tritico, vel ex hordeo, vel ex pane conficitur, Graecè ζῦθος. Plinius: ex iisdem fiunt & potus zythum in Ægypto, Celia & ceria in Hispania, cervisia & plura genera in Gallia. Quo loco melius, quidam Cerevisiam legunt, teste Steph. Rober. Est locus *iis* *e.* 25. *lib.* 22. porro idem Ulpian. *citata l.* simili modo, inquit, nec curmi, nec cervisia continebitur: subaudi, vini appellatione. Spieg.

Cerycia sunt insignia quae legati Graecorum ferre solebant, ne quis eos violaret. Sic sumitur *in l. sanctum, ff. de rer. divis.* quod & l. Pollux *lib.* 8. *Onomastic.* his verbis docet: κηρύκειον φέρμα ἦν τ πρεσβεων. Non igitur ornamento tantum erant, ut putat Alexander *Genial. dierum lib.* 4. sed & tuitioni *d. l. sanctum.* Prat. Hicque obiter admonendi sumus, sinceriorem esse hanc ejus loci lectionem, quam sit illa Alexandri Neapolitani, qui legendum putat *inferiora*, intelligens opinor, ramum oleae lana obvolutum: sed eum non convenisse nisi supplici vel deprecatrici legationi, ostendit ipsius vocis significatio, & c. Baldui §. *sancta quoque res. Institut. de rer. divis.*

Cespitem vellere de bustis *l.* 6. *de sep. viol. in C. Theo.* Tumulis enim terrae cespes aggerebatur, Tacit. *lib.* 1. Cespes est terra cum propria herba evulsa. Servi. *in* t. *Eclog.* Virg. Vel, ut Festus, terra cum herba in modum lateris caesa. Briss.

Cessa aquae servitus. Vide suprà *Cedere. actum.*

Cessare proprie est moram facere, vel desinere, desistere, aliquando negligentem esse, tardum esse.

Cessat tutor, qui tutelam non gerit, neque administrat, *l.* 1. §. t. *& l.* 17. *ff. de dam. & peric. l.* 4. §. 1. *ff. rem pupilli salu.*

Cessante patre, id est, non agente. *l.* 7. *de injur.*

Cessante emptore, id est, non appellante. *l.* 4. §. t. *de adpellat.*

Cessante Procuratore, id est, non respondente. *l.* 5. *ut in poss. leg.* Briss.

Cessat stipulatio, cujus effectus aliquo intervallo differtur & intermittitur, *l.* 1. *uti legator.* Briss.

Cessare, pro frustrari & moram facere solutionis, *l. ante penult. ff. de legib. lib.* t. *l.* 41. *§.* t. *ff. de usur. l.* 15. *ff. de alim. leg. l.* 38. *ff. de minor.* Ulpia. ad interpretationem rescripti Imper. Anton. quo in propria quoque haeredis bona legatarii mitti jubentur, si post sex menses, quam Praetor aditus est, in solutione cessatum fuerit. Cessatum non videri ait, si pupillus tutorem non habeat, nec curatorem furiosus, vel adolescens cum frustratio his personis indefensis nocere non debeat *l.* 5. §. *Imperator, & §. cessatum. ff. ut in poss. leg.* Briss.

Cessare partem dixit Javolenus *l. Mevio* 41. *ff. de leg.* 2. pro deficere, & cessantium, id est deficientium, partes eodem sensu Paulus *l. divus* 7. *ff. si cui plus, quam per leg. Falcid.* Sic Romanus Pont.

Cessante causa, cessat effectus, id est, deficiente, & sublata. c. cum cessante, extra de appell. & vide A. Tiraqu. *tract. cessante causa.* Prat.

Cessat pars, quae caduca est, quae deficit. Cessat pecunia, quae otiosa est & pupillo vacat. Briss. *ex ff.*

Cessare

Cessare & Locum habere, seu Locus esse, opponuntur, *l.* 1. §. 1. *ff. si quadru. l.* 10. §. 1. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 3. *ff. de donat.* &c.

Cessare est locum non habere, vel deficere.

Cessat actio, cautio, collatio, commissum, crimen, dolus, voluntas, mens Senatusconsulti, ratio, quæstio querela, judicium, lex, jus legis Falcid. jus accrescendi. Briss. *ex ll. ff. & C.*

Cessantem quoque demonstrationem apud Papinianum accipere debemus, pro deficiente probatione, *l. cum ex pluribus* 97. *ff. de solut.* Prat.

Cessare edictum dixit Ulpianus *l. quod si* 3. *ff. nequis eum, qui in jus voc.* pro eo, quod est locum non habere, & ad eum casum non pertinere. Prat.

Cessare libertatem. Et

Cessare addictionem apud Ulp. *l. ergo.* 4. §. *si in fraudem. & §. si bona. ff. de fideicomm. libert.* accipi oportet, h. e. non valere, & ei actui locum non esse. Prat. Hic cessant partes Judicum, Prætoris. Briss. *ex ff.*

Cessare, pro ociosum & inutile esse, sæpius occurrit etiam apud ICtos nostros. Quod interpretes barbare exponunt, modo pro nullum esse, modo pro non competere. Scævola eleganter dixit *in l. divortio facto. neg. gest.* Præterire denique aliquid temporis debebit, quo cessasse videatur. Item cessare dicuntur, quæ non sunt extincta, & quæ redire possunt. Sic dicimus, cessare obligationem, sed non esse extinctam. Vide Zasium *in tract. substit. c.* 3. *& gl. si. l. propter. ff. solut. matr.* Spieg.

Cessare improprie pro nunquam fuisse. Papin. *l.* 97. *ff. de solut.* quam ex pluribus caulis debitor pecuniam solvit, utriusque demonstratione cessante, i. sine ulla demonstratione. Hotom.

Cessare suo periculo, non negligentem esse, *l.* 1. *de admin. tut.*

Cessatio, id est, mora, intermissio, *l.* 17. *ff. de usuris, l.* 1. *ff. de ope. publ.* Cessationum solitæ vices. Briss. *ex ff. & C.*

Cessatio, interdum contumaciæ imputatur. *l. is cui.* §. *cessatum ff. ut in possess. leg.* Alber.

Cessatio ab administratione, cessatio aliena, collationum, curatorum, legati, officii, tributorum, tutorum, &c. Brisson. *ex ff. & C.*

Cessicia tutela, quæ in jure cessa est, & translata: Ut & cessicia libertas, quæ vindicta datur.

Cessicius tutor, cui in jure tutela cessa est Ulp. *in Epitome*, à verbo cedere ducitur. Prat. Briss.

Cessim ire *in l. si ex plagis* §. *in clivo. ff. ad leg. Aquil.* est retro ire seu redire, ex interpretatione Alpheni ejus legis auctoris quod & Accurs. recte intellexit. Eo dicendi genere usus est Justin. *lib.* 2. Aut si hoc parum trium extat vos commisso prælio, ite cessim, inhibere remos, & à bello discedite. Prat. Briss.

Cessim, pro locum dare regrediendo, & retrocedendo Jurisc. *ad l. Aquil.* Interim superius plaustrum cessim ire cœpit. Spieg.

Cessio in jure communis alienatio est & mancipi rerum, & nec mancipi: quæ fit per tres personas, in jure cedentis, vindicantis, addicentis. Ulp. *tit.* 19. Hot. Briss.

Cessio, inquit Theoph. est legatorum, quæ nondum percepta sunt, ad hæredes transmissio, §. 20. *Instit. de legat.* Hotom.

Cessio proprie est juris & actionis translatio: nam per cessionem jura & actiones in eum cui cessit, transferuntur, quia sicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria est traditio, quantum ad dominii translationem: ita ad translationem rei incorporalis; scilicet juris, & actionis utimur cessione, quæ reputatur pro traditione. Nebriss.

Cessio secundum Isidor. *lib.* 6. *Etymol.* est rei concessio, sicut & illud Ruth. 4. cedo juri propinquitatis. Nam cedere dicimur quasi concedere, utpote ea quæ propria sunt, nam aliena non concedimus, sed restituimus. Nebr.

Cedere etiam dicitur qui contra veritatem alteri consensit: ut apud Cicer. Cessit auctoritate viri, id est, potius paruit. Nebr.

Cessio est utilis dominii translatio, & sic consequenter alienatio, Bal. *in c.* 1. *per quos fiat invest.* Rebuff.

Cessio non est exactio: unde si uxor relicta sit usufructuaria, donec dotem exegerit, si uxor cesserit actionem super dote, non perdit legatum usufructus, quia non videtur exegisse eum, ut dixi, cessio non sit exactio. Bart. in auth. hoc locum. in si C. secundo nupſ. mu. secus ubi cessionarius exegerit. Alexander *in l. amplius, in fin. ff. de rem rat. hab.* Rebuff.

Cessio, in judicio tali forma contingebat: Accipiens rem, adito magistratu, Hanc ergo rem, inquiebat, ex jure Quiritum meam esse aio. Deinde judex ex hujusmodi vindicatione interrogabat cedentem: an contra vindicaret? Quo negante, aut tacente, rem vindicanti addixit; eaque vocabatur legis actio. Boer.

Cessionis bonorum beneficium introduxit lex Julia. Beneficium est, quia etiamsi qui cedunt bonis, bonorum venditionem patiantur. *l. debitores. C. ex quibus causis inf. irrog. l.* 3. *& l.* 5. *ff. de cess. bon. l.* 2. *&* 4. *qui bon. ced. poss.* tamen infames ex ea causa non fiunt: quia non invitis illis venditio fit: Non tamen caret hæc res suggillatione aliqua Nov. 4. propterea quod decoquunt creditoribus, cujus generis homines Adrianus in amphitheatro catamidiari jubebat, ut plerisque locis hodie fit in foro: & Bœotiis fuisse eandem legem Nicolaus apud Scobæum auctor est *c.* 42. Lex Roscia cum cavisset, ut equites in 14. Ordinibus sederent, exceperat decoctores Et hanc omnem contumeliam pati, cedendo bonis decoctores cogebantur metu carceris & vinculorum & verberum: quæ supplicia proposita erant iis qui creditoribus suis satis non facerent. *l.* 1. *& ult. C. qui bon. ced. poss. l.* 1. *C. Theod. eod. tit.* Verùm eos qui non suo, sed fortunæ vitio decoxerunt Nov. 135. Justin. liberat tam supplicii quam cessionis necessitate, dummodo jurent se pares non esse solvendo, id est, si ejurent bonam copiam. Quod congruit antiquo juri. Quum enim *ex* 12. *tab.* olim debitores creditoribus necterentur & addicerentur, id antiqua lege sublatum fuit relata à M. Varrone, & liberati sunt, qui bonam copiam ejurassent, ne essent nexi, sicut *d. Nov.* 135. qui ejurant bonam copiam, id est, se non esse solvendo, liberantur carcere cruciatuque omni corporis, immo & cessionis ignominia. Sed creditoribus pro extremo subsidio datur jus quantum potuerint bonorum debitoris conquirendi & vindicandi, & conveniendi etiam debitores debitoris in Cujac. in expositio. *d. Nov. Just.* 135. Vide Vvesem. *in parat. tit. de cessione bonorum.* Vide & suprà, *Bonorum cessio.*

Cessio bonorum miserabile auxilium *l.* 8. *C. qui bonis ced. possunt.*

Cessio flebile adjutorium, *l.* 7. *C. eod.*

Cessionarius dicitur ille, in quem transfusa est obligatio: vel nomen, & debet certiorare debitorem, quod

quod nomen ejus in ipsum transfusum sit, ipsum notificando, vel ostendendo instrumentum, & legendo, & copiam, si velit habere, dando, ut *l. nomen, quæ res pign. oblig. poss.* C. alias alteri solvere posset debitum, non credens se obligatum cessionario. *C. de obl. & act.* per Bart. Prat.

Cessionarium, cui ex justa causa cessio fit, posse vocari creditorem Dd. asserunt *in l. 1. ff. si cert. pet.* & plenè Reb. *in schol. privil.* 77.

Cessionis bonorum effectus hic est maximus, quod qui voluerit cedere bonis, in non possit detrudi in carcerem, aut si ductus fuerit, debeat dimitti. *l. 1. C. qui bon. ced. poss.*

Cessionis bonorum & dationis bonorum in solutum differentia ponitur *in l. 4. C. qui bon. ced. poss.* facta enim cessione bonorum, non possunt creditores bona propria autoritate tenere jure dominii: secus si data fuerint bona in solutum. Est & illa differentia, quod cessio bonorum quodammodo est injuriosa *Novell.* 3. 4. & 135. licet ipso quidem jura nullam irroget infamiam *l. 11. C. ex quib. caus. inf. irrog. l. ult. C. qui bon. ced. poss.* datio bonorum in solutum, injuriosa non est, sed benignior, ac per eam perinde ac cessione bonorum vitabitur carcer. Cujac. *ad Novell.* 4.

Cessum dare *in l. 43. ff. de ædil. edict.* interpretatur Gothofr. ibidem, calce percutere.

Cassus, a, um. Vide *cedere actum.*

Cesoratim, i. succinctè, breviter per Cesuræ commata, partes, & interordinia libelli. Cesuratum vas appellatur cessim orificiatum Joa. Bapt. *comment. in Epist.* Sidon. Apollin. ad Claudianum *lib.* 4.

Κίςοι significat sponsæ zonam nuptialem. Old.

Ceteroquin, alioquin. Ulpian. *l. 29. ff. de jure fisc.* Sed enim hæc pœna magis est, ut adversus ipsum locum habeat, qui delatorem redemit: ceteroquin adversus hæredem ejus transire non debet. Idem *l. 35. §. 3. ff. de hæred. inst.* intelligendum erit rerum Italicarum significatione, eas contineri, quas perpetuo quis ibi habuerit, atque ita disposuit, ut perpetuo haberet. Ceteroquin si tempore, quo transtulit in alium locum, &c. Hotom.

Ceterorum, & reliquorum appellatione omnes continentur: veluti si cui optio servi legata sit, cæteri Sempronio: illo non optante, omnes ad Sempronium pertinentes: Briss. M. Terent. Clemens *in l. cum opt. cap. 17. ff. de opt. leg.* & Marcellus apud Ulpianum *l. ceterorum ff. de verb. signif.* Ideoque inclusionis notam esse constat. Ecludit etiam pleruuque veluti apud Ulpianum *l. non solum. §. quæritur. ff. de Procurator.* Singulari quoque numero apud eundem *l. 2. ff. de iis quæ in test. delen.* excludit compendiose in Tabellionum tabulis instrumentisve interjecta his notis, &c. hæc vox comprehendit omnia, quæ sunt de natura contractus, vel rei, super qua adponitur, Bart. *in l. Gallus, §. idem credendum. ff. de lib. & posth.* Hujus locutionis vim latissime explicant Jasoo, & Alciatus ibidem, quos consulas velim. Prat.

Inter Cæteros (ἀρίςοις) & Nominatim exhæredari, opponuntur apud Ulp. *tit. 25. Regul. & l. 4. §. 1. C. de liber. præter. & Instit. de exhæred. liber.* Briss.

Cetera cognitionis dixit Scævola *l. intra utile, 39. ff. de minorib.* pro omnibus, quæ ad causæ restitutionis in integrum cognitionem pertinerent. Sic eodem sensu dixit idem, Cetera negotii. Sic

Cætera venditionis dixit Ulpian. *l. magis puto, 5. §. si pupillus, ff. de rebus eorum*, pro omnibus, quæ venditorem facere præstare oportet, & omnia judicii, *l. in causæ. ff. de Procurat.* Prat.

Cæterum adversandi nota est, & accipitur pro sed, in Constit. Alex. Imp. *l. 1. C. si advers. rem jud.* Prat.

De Cætero, *in l. 8. C. de advoc. div.* judicum, id est, in posterum, Goth. *in d. l. 8.* Briss.

De Cætero pecore, *l. 38. §. jumentorum, ff. de ædilit. edicto.* In cætero jure. De cætera parte, *l. 34. ff. de bon. libert.* Briss.

Vox Cæterum plerunque absurdi nota est, & significat Alioquin, *in l. 8. §. 1. de minorib. l. 5. §. 1. ff. de alienat. jud. mut. l. 15. §. posteaquam, ff. de damn. infect. l. 12. §. 1. in fin. de pact. dot. l. 15. §. 1. ff. quod vi aut clam. l. 15. §. sed si empt. ff. de re jud. l. 17. §. si jussu, ff. de injur. l. 63. §. hac ita, ff. de furtis, l. 2. §. idem Nerva. ff. ne quid in loco publico, l. 3. §. hoc autem, ff. de liber. exhib. l. 5. §. maxime, ff. de Carb. edict. l. 32. in fin. ff. de recept. qui arbitr. l. 49. ff. famil. ercisc. l. 5. §. meminisse. ff. de oper. nov. nunt.* Sic & apud Tertull. *in lib. 2. advers. Marcio.* illo loco. Cæterum non esset anima nec spiritus. Et *lib. 2. ad uxor.* Sanctificatur enim infidelis vir à fideli uxore, & infidelis uxor à fideli viro. Cæterum immundi essent filii vestri. Hoc, ne leve videatur, Accursium valde torsit in interpretatione *5. ff. de judic. sol.* quæ hujus vocis vi percepta non obscurum sensum habet. Contra etiam Alioquin pro cæterum ponitur, *in l. 91. ff. de legat. 3. l. 1. C. de pact. convent. l. 42. de acquir. hæred.* Notavit Goveanus *lib. 1. var. lect. c. 1.* Briss.

C H.

Chalare verbum à Græco χαλᾶν deducitur, atque hoc verbum hodie nautis familiare est, qui chalare velum dicunt. Chalare enim laxare & dimittere est. Hinc etiam chalatorii funes sunt, quibus antenna & attolitur & demittur. Ut annotavit Turneb. *advers. lib. 24. c. 15.*

Chalcedo urbs. Ejus fit mentio *in l. 5. in fin. C. de temp. appell. l. 11. in fin. C. de comm. de succ. l. 18. C. de quæst.* & alibi passim.

Χαλκεῖς eaculores, Goth. *ad l. 6. ff. de jur. immun.*

Chaldæi, i. Assyriorum magi ex gentis vocabulo dicuntur, qui diuturna observatione siderum scientiam se putant effecisse; ut prædici posset, quod cui eventurum, & ea quo quisque fato natus esset: quorum professio ab Imperatoribus damnatur, quum aiunt: Caldæi ac magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas, quam ultore gladio vindicandam constituerunt: ut liquet *ex l. nemo, C. de malefic. & mathem.* Spieg. Secundum interpretationem Beati Hieron. *in c. 2. Dan.* dicuntur γενεθλιαλόγοι, qui futura ex nativitatib. prædicunt, quo censu accipi debet apud Spartianum, cujus hæc verba sunt, vel vates, vel Chaldæos consuluisset, quod & Plotarchus in Galba adnotavit. Prat. Hi. & Arioli & Planetarii dicebantur, ut annotavit Petrus Crinitus *de honesta disciplina lib. 8. cap. 9.*

Χαμαιδιδάσκαλοι i quasi pedanei magistri, qui primas literas docent de plano, nec cathedram habent. Goth. *ad l. 13. §. 10. de excus.*

Χαμόθεν apud H. Modestin *l. εἰδέναι. §. χαὶ ἡ μία, ff. de excus.* Ant. August. lib. singulari ad Modest. suppliciter, Jacob. Cujac. de plano, vertit A. Augustini sententia potior visa est. Nec moveor

veor Græcorum interpretatione, qui interpretantur χαμάθεν ἐξ ἐπιπέδου, h. e. de plano, qua de re fusius disputo *lib.* 1. *Enucleat.* Prat. Non tamen eo inficias, quin

Χαμαιδικασταὶ pedaneos judices significent. Qui nulli tribunali præerant, nec tribunali sedentes, de plano cognoscebant ac judicabant. Horum commeminit Justin. Constit 60. §. χαμαὶ. & vide Alciat. *lib.* 1. *parerg. c.* 41. Prat. Briss.

Charistia, pro annona gravi, seu difficili, male sumitur. Est enim in hac significatione Italici verius, quàm Latini sermonis. χαριστία quidem Græcis sonat gratiam, seu decentiam, nobis *Anmuht.* Sic gratiosus dicitur, *ein anmuhtiger Mensch.* Nec gratiosus Princeps, ut Barbaris in ore est, beneficum hoc est, *ein gnadigen Fursten* significat. Fateor hoc Grammaticis esse relinquendum: sed huc impegerunt, ut in sexcentis ejusmodi magni utriusque Juris Interpretes, quos hujus ergo nullis contumeliis insectandos, Alciat. alicubi rectissimè censuit Spieg.

Charisticon, pro remuneratione apud Callistratum *in l. divus Adrian. de bon. damn.* Sed debent ad ea servari, quæ jure Præsidum solent errogari: ut putá Charisticon quibusdam officialibus, &c.

Character figura, vel signum, vel forma expressa, literarum præcipue. Ulp. *de testam. l. ad testium.* Dum tamen, inquit, habuerit χαρακτῆρα. Cic. *ad Brut. in Oratore*: In omni re difficilimum est formam, quæ character Græcè dicitur, exponere. Characterem habet annulus, qui formam aliquam gemmæ insculptam habet. Briss. Sed & styli genus character ab auctoribus dicitur. Nebriss.

Χαρχαδών urbe, Tharsis Hebræis, vide Goth. *ad l.* 8. §. 11. *ff. de cens.*

Charidemus, ejus fit mentio *in l.* 5. *ff. de pollicitat.*

Χαρωνιτὰς dicitur libertus Orcinus, à Charonte inferiorum portitore. Balduin. *tit. de sing. reb. per fideicomm.*

Charuca Vide suprà *Carruca.*

Chartæ à membranis separantur, *l.* 9. §. 1. *de aequir. rer. dom.* §. *literæ, Inst. de rer. divis.* Inscitè ergo aliqui chartis membranas cedere confundunt, & chartarum apellatione membranas comprehensas aiunt. Nam longe alia chartarum, quam membranarum materia fuit. Membranæ ex pellibus coriove animalium. Pergami primom paratæ, hodieque originis suæ nomen tenent. At chartas, quarum usu olim maxime humanitas vitæ constabat & memoria, ex papyro (fruticis id in Ægypto genus.) confectas fuisse docet Ulp. *in l.* 52. §. *chartis.* Et apertius Plin. *lib.* 13. *cap* 11. Qui & confecturam chartarum, & confecturæ rationem *ibid. c.* 12. exponit.

Chartæ autem vel puræ erant vel scriptæ, *d. l.* 52. §. *quod autem, & l.* 76. *de legat.* 3. Hinc chartacei codices, *l.* 42. *de leg.* 2. Et chartea suppellex vatum, apud Ausonium Briss.

Chartulæ confiscatæ, *l.* 5. *C. de conven. fisc. debit lib.* 10. Briss. ult. edit.

Charta, est pagina scriptioni apta, ex quacunque materia illa sit, sive ex plumbo, sive ex cortice, sive ex linteis, sive ex papyro, sive ex corio, sive ex cera, sive ex lapidibus, quæ dicitur Membrana. Ulpian. *d. l.* 3. *l. librorum.* Librorum, inquit, appellatione omnia volumina continentur, sive in charta, sive in membrana sint, sive in quavis materia. Neque enim membranæ excluditur à chartæ appellatione, cum charta membrana appellatur. Idem quoque ibi: Si quis, inquit, chartas legaverit puras, membranæ non continebuntur, quasi dicat, nisi addatur charta membrana. Spieg.

Chartæ appellatio & ad novam chartam refertur & ad deleritiam, *l.* 4. *ff. de bon. possess. secun. tab.* Chartis autem legatis neque libri jam facti, neque cœpti scribi, neque membranæ, neque cæteræ ad scribendum materiæ debentur, *l.* 52. §. *quod tamen, & l.* 76. *ff de ll. lib.* 3. Briss.

Charta differt à papyro. Papyrus enim est materia, unde chartæ præparantur: ubi vero expolita est, chartæ nomen accipit. Vigilius *in* §. *nihil autem. Instit. de testam. ordin.* Prat.

Chartas epistolares penoris esse ait Servius apud Ulpian. *l.* 3. §. *pen. ff. de pen. legat.* & his continentur chartæ ad ratiunculam paratæ, *d.* §. *pen.* Prat.

Chartarum genera, & quo fierent modo, explicat. Plin. *lib.* 13. c. 12. Sed Adrian. Turneb. *tom.* 1. *lib. advers.* 7. *c.* 2. hunc Plinii locum eruditè emendat. Quo melius ergo quilibet hanc Tornebi emendationem cognoscere posset, totum ejus caput de chartis scriptum, de verbo ad verbum hic inserendum esse putavi, cujus tenor talis est. De Chartis, quæ è papyro fiebant disserens Plinius, primam dicit olim fuisse hieraticam, è qua religiosi tantum sacrique libri scriberentur, eamque ab adulatione Augusti nomen accepisse: secundam Livianam ab ejus conjuge, ut in tertium locum descenderit hieratice, quæ olim prima erat. Hic nescio, quid inquinatum esse, libidine emendatorum in bonos scriptores semper grassante, fideliusque existimo, quod in antiquis exemplaribus reperi, quæ ablutione Augusti nomen acceperit. Augusta enim & regia charta, candidior erat, quam hieratica, & ut Liviana. Nam hieratica subcolorata erat, ut scribit Isid. abluendo igitur candorem chartæ acquirebant. Erat & Amphiteatrica & Memphitica, cujus Lucanus meminit, Conficitur bibula Memphitis charta papyro: erat & Saitica, ab oppido Sai & Teneotitica à loco quodam Alexandriæ: & Fanniana, ab interpolatore nomens babens: sed & Corneliana, à Cornelio Gallo, qui Ægypto præfuerat, nomen adepta est. Erat & Emporeutica (sic enim in Plinio emandanda arbitror) ea mercatorum usui serviebat, & involucris & integumentis mercium dicabatur, scripturæ inutilis. Texuntur, inquit, Plin. omnes tabulæ madentes Nili aqua (putarem tamen hic emendandum pro voce madentes, madente) Quis huic emandationi auctor? non solum libri veteres, sed etiam Romana editio, nam in tabula chartæ ponebantur, in qua turpida Nili aqua glutinabantur: hodieque quæ è concerpto comminutoque linteo chartæ conficiuntur, earum plagulæ ope glutini cohærescunt, proinde mox etiam lego, cum primo supina tabulæ scheda allinitur, & resegminibus utrinque amputatis: cujus emendationis, quammultos veteres libros testes laudare possumus qui etiam uno consensu, transversa, deinde crates peragit, ostendunt. Illud etiam sic emendo, lituræ metum afferebat ex aversis, & alias indecoro visu per translucida, pellucebat enim ob tenuitatem illa charta, & si quid in aversa scriptum fuisset, metus erat lituræ. Nihilo secius quod mox sequitur, in pristinam restitui integritatem posse reor, igitur secundo contrario statumina facta sunt, è primo subtemina. Chartam, inquit Claudius, duplicavit, & tanquam

bil cem fecit, ejusque tanquam flamen fecit, è secundo papyri libro, è primo corio subtemen. Lego etiam infrà, sed omnia secunda, lentiginosæ autem masculæ oculis in charta, deprehenduntur, fungosæ temæ litera fundente se: sed pro fundo in veteribus libris junco lego, nam & ante, extremum papyri scirpo simile dixit, id est, junco. Hæc ille. Adde Isidorum *lib.* 6. *c.* 10.

CHARTAM deleticiam, cujus meminit *d. l.* 4. Græci vocant παλίμψηστον, Cic. *lib.* 7. *Epistolar. epist.* 18. Nam, quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam, sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc scribere. Hujus & commeminit Martialis:

Esse puta ceras, quamvis membrana vocetur, Delebis, quoties scripta novare voles. Prat.

Χαρτοφυλάκιον *in c.* 1. *extra de probat.* dicitur scriniam, ubi chartæ reponuntur. Vide Suidam, Corras. *lib.* 1. *Miscell. cap.* 18. vide suprà *Archiva.*

Χαρτοπράται, Chartopratæ *in tit. de Colleg. & Chartoprat.* & Numul. *lib.* 11. *Cod.* sunt chartarum, quæ ex provinciis in urbem transmittuntur, susceptores & venditores. In basilicis tit. τῶν συγμάτων ἢ χαλκοπρατῶν, τερσοο χαρτοπρατῶν. Corras. præallegato loco. Prat.

Χαρτοπρατία, Chartarum venditio, *l. unica, C. de colleg. & chartopratis lib.* 11. Prat.

CHARTARUM species. Chartæ epistolares, chartæ ad ratiunculam vel ad logiarium paratæ *l.* 3. §. *ult. de penu. leg.* Alias chartarum differentias. Plin. *lib.* 13. *c.* 12. exequitur, & Isidor. *lib.* 6. *Etym. c.* 10. Et post hos eleganter Turneb. *lib. adverf.* 7. *cap.* 2. Hinc Chartularii quorum variæ species in Impp. Constitutionibus, prout ea officia erant, quibus adjungebantur ac deserviebant. Quidam Numerariis operam præbebant, *l.* 10. *C. de numer. act.* Chartularii etiam magistri equitum ac peditum memorantur *in l.* 5. *de diverf. offic. & appar. in C. Theod.* Sed imprimis quosdam de cohortalibus officiis largitionales titulos, retractasse ait. *l.* 3. *de cano. largitio. lib.* 10. *C.* Justinianus denique *Nov.* 8. chartularios tres τῶ θείω κοιτῶνι τὰς συμβόλας ὑπηρετοῦντας ponit. Briss. ult. edit. plures species *V.* §. *seq.* 2. 3. 4. 5.

CHARTACEI Codices, *l.* 42. *ff. de legat.* 2. & chartacea supellex vatum, apud Auson.

CHARTA opisthographa, ab ὄπισθεν, 1. retro, & γράφω. quod est scriptura. Charta itaque quæ etiam in tergo scripta fuisset, opisthographa fuit appellata, & qui tam à facie, quam à tergo exarabant, in opisthographo scripsisse dicebantur, & libelli qui utraque pagina, & adversa, & aversa scripti fuerunt inversis literis, & lituris pleni, opisthographi dicuntur. Andr. Alcia. *dispunct. lib.* 2. *c. ult.* opisthographo adversaria, seu tabulas tumultuariè conlectas dici putat, sed male. Corr. *lib. Misc. c.* 18.

CHARTULARII *in rub. de num. oct. chartul.* 12. *C. & l. nulli,* 10. *in fi. C. eod. & l.* 3. *de cano. largit. tit. lib.* 10. *C.* dicuntur, qui de cohortalibus officiis uniuscujusque provinciæ largitionales titulos retractabant, i. qui chartas & codices earum expensionum tractabant, quæ privato Principis ærario illatæ, magna ex parte in largitiones insumebantur. De iis accipi debet *l.* 1. §. *illi quoque, de præpos. ag. in reb. lib.* 12. *C.* Hos Commentarienses dictos scribit auctor Etymologici. Chartulariorum frequens mentio fit in notitia *Novellæ* 8. Porro Zonaras posterioribus temporibus chartularium τὸν τ βασιλικῶν ἱπποκομῶν ὑπηρετοῦντα adpellatum *tom.* 3. *Annal.* in Leone Isauro scribit. Ac eum, qui huic muneri præficiebatur, πρωτοστάτορα vocatum scribit, Briss. Prat.

CHARTULARIUS est, ait Gothofr. *ad l.* 10. *C. ubi eaus. fiscal.* qui chartis inseruit, easque tractat.

CHARTULARIOS & tractatores pro iisdem dici notat Cujac. ad *l.* 3. *C. de canon. largit. tit.* Munus eorum dicitur chartularum ministerium. Briss. *ex C. Theod.*

CHARTULARIUS cubiculi, quem Græci τὸν ἐπὶ κοιτῶνος vocabant constitutiones subscribebat, ut not. constit. Manuelis, cujus commeminit J. Cujac. *l.* 2. *C. de pet. bon. sub lib.* 10. Prat.

CHARTIATICUM in *l. divus, ff. de bonis damnat.* quod pro chartis officialibus præstabatur. Ministris enim Magistratuum chartas præbitas fuisse, ex Frontini lib. 2. de aquæduct. patet. Briss. Chartiaticum legitur in Pandect. Flor. Sic & emendati vulgati codices veteres in quibusdam veterum carciaticum: quod, addita aspiratione & reposito elementulo, t, pro c, facillime emendasset A. Alciat. *lib.* 1. *parerg. c.* 40. si mentem Callistrati intellexisset: qua ignorata, varias lectiones excogitavit, & modo carceraticum, modo χαρτιατικόν legit. Florentinum lectionem confirmant Zonaræ verba subjecta: ὑπαιτιᾶσθαι ᾗ ἢ ὑπὲρ χαρτιατικοῦ ἔτι τῷ νομίσματι δύο κερατια. Prat. Vide & Gothofr. *ad. d. l. divus, 6. de bonis damnat.*

CHASMA Χάσμα quo verbo terræ hiatum significavimus: eo usus est Ulp. *l. eum res,* 47. §. *fi. ff. de legat.* 1. *l.* 4. §. 1. *ff. de censib. l.* 10. *ff. de peric. & com. l.* 11. §. *si locuplets, ff. de minoribus,* & alii Jurisconf. in Pandect. Sæpe χασματίας adpellat Aristot. li. 2. de mundo; ὅ ᾗ σεισμῶν οἱ μὲν συσσείεις πιούντες εἰς τὰ κοῖλα χασματίας λέγονται. De hoc terræ hiatu loquitur Plin. *lib.* 2. *c.* 82. Seneca *lib.* 1. *nat. quæst.* Chasma vocat, cum aliquod cœli spatium desedit, & flammam dehiscens, velut in abdito ostentat. Serv. *in* 9. *Æneid.* Chasma interpretatur diruptionem & cœli recessum. Prat. De cœli hiatu Plin. *lib.* 2. *c.* 26. De terræ hiatu Seneca 6. *natur. quæst.* Chasma vastum hiatum significat, qui terra dehiscente contingit. Cujusmodi casu agri interdum, absorbentur. Terræ motus quoque artic. 2. de mundo χασματίαι dicuntur. Chasma subita aeris diruptio ac recessus, Servio *ad* 9. *Æneid.* Briss.

Χειρέμβολον Ulp. *in l.* 1. *ff. naut. cap. stab.* Quanquam ipse vel navicularius, vel magister id faciat, quod Græci χειρέμβολον appellant. Significat hæc vox manus immissionem, ut Alciat. in parerg. refert qui arbitratur σχειρέμβολον à Jurisconsultis hic dici signum, quod magister in prora sedens dat, cum nautis imperat, ut aliquid faciant, seu aliquem recipiant, vel non recipiant. Verum cum hæc vox ab ipso nusquam lecta sit, admonet amplius quærendum, Spieg.

Χειροτονηταί, nominatores, Goth. *ad l.* 5. *C. de hæred. decur.*

CHELINIÆ *in l. fi.* §. *species, ff. de publican.* gemmam esse Indicæ testudinis oculo similem putem, ex Plin. *lib.* 37. *cap.* 10. Prat. Briss. Chelonia.

Χέρσον quid sit, vide Gothofr. *ad l.* 66. §. 1. *ff. de donat. inter vir. & uxor. & ad l.* 3. *in princ. ff. de supell. legat.*

Χέρσος, terra squalida, inculta, Gothofr. *ad Novell.* 64. *c.* 2.

Χέρσυδρα propriè terræ ruina, sive fissura, quam aqua pluvia, torrens, aut terræ motus efficit. Spieg.

CHIA ficus, vide Gothofr. *ad l.* 205. *de verb. sign.*

Χιλιάρχον

χιλίαρχον mille millitum ducem Ulp. *in l.* 1. §. 1. *ff. de test. milit.* rectè appellat. Prat. Chiliarchæ Millenarii, qui mille præsunt militibus. Isidor. 9. c. 3. Chiliarchæ, Millenarii, plebis distributionem sibi usurpabant, *l.* 20. *de pagan. & sacrif. in C. Th.* Briss.

Chilones, & Cylones, ac Cillones, qui dicantur, & quo pacto inter se differant, Sextus Pompejus ex Verrianis commentariis sic tefert: Chilones enim, inquit, ejusmodi homines appellati, qui majoribus labris sunt. hoc est qui Labeones aut Labieni à nostris dici possunt. T. autem Lucretius labiosos nominat. Unde illud.

Simula, Sylena Satyr est labrosa philema.

Cilones vero sine ulla aspiratione, idem Pompejus eos appellat, qui fronte prominentiori sunt, & quasi extante: nam Cillones duplici ll. aliud omnino significat: etsi ridicule quidam in hoc aberrare videantur. Cum enim Crispum Sallustium, Cicero in gregem Cillonum, sacrilegorum atque impudicorum connumeret, nihil aliud intellexit quam cinædum hominem ac turpiter ceventem. Quoniam cillere apud veteres motitare, atque agitare est: quod & Servius atque Higinus testantur: unde Cillones dicti, qui pudore vendito ceventes se effœminant. Nam & Lenæus Pompeji libertus, cum Satyras contra eundem Sallust. scriberet, non modo illum Popinonem ac Lurconem satyrice appellavit, sed etiam λαίσαυρον, quasi meretriculam & scortum, ut annotavit Petr. Crinit. *lib.* 7. *c.* 9.

Chirographitum, privata scriptura, seu cautio, manu alicujus subscripta vel subnotata. Briss, Artemid. 1. *de somniis*, *cap.* 44. χειρόχειρα ait χεῖρας dici. Domestica cautione & chirographo obligare se ad præstandum quid Chirographum inductum, id est, cancellatum, Briss. *ex ff. & C.*

Chirographarii creditores, ad differentiam Hypothecariorum, de quibus *in l.* 1. §. *sciendum. ff. de separat.* sic dicti sunt, qui solo chirographo debitoris nituntur. Chirographarius debitor solo chirographo obligatus. Chirographarium debitum. Briss. *ex ll. & C.*

Chirographum, χειρόγραφον, privata cautio manu alicujus, vel scripta, vel subscripta. Itaque generale nomen est, ad omnes ejusmodi cautiones pertinens, *l. penult. ff. de testam.* & sæpe apud Cic. & alios veteres. Fecit autem consuetudo, ut chirographum proprie appelletur συμβόλαιον γραμματεῖον, ut ait Hesych. id est, cautio ad contractus pertinens: & proprie libellus quo quis pecuniam se debere scripsit. Itaque Asconius *in Verrinam* 3. Inter syngraphas & cætera chirographa hoc interest, quod in cæteris tantum, quæ gesta sunt, scribi solent: in syngraphis etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integre numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solent, more institutoque Græcorum & cæteræ tabulæ ab una parte servari solent: syngraphæ, signatæ utriusque manu, utrique parti servandæ traduntur, Hæc ille, & vide Rævar. *l. quatenus, ff. de reg. jur.* Hinc

Chirographum inane, inane factum per solutionem. solutione: quum id quod debitum, persolutum. Ulpia. *l.* 18. *ff. de solut.* Solutione chirographo inani facto, & pignoribus liberatis nihilominus creditor, ut instrumenta ad eum contractum pertinentia ab alio quam debitore exhibeantur, agere potest. Idem *l.* 41. *ff. ad leg. Aquil.* Veruntamen in hærede vel legatario diversum; quibus testamenta, pene chirographa sunt: id est, cautiones debitarum pecuniarum, loquitur de eo, qui testamentum delevarit. Idem *l.* 5. §. 6. *ff. commod.* Si tibi codicem commodavero, & in eo chirographum debitorem tuum cavere feceris, &c. ubi tamen Chirographo legendum potius arbitrarer. Hotoman.

Chirographum inane etiam dici potest, quod sine causa factum est. Prat.

Chirographum ἰδιόχειρον vocat Leo, *l. scripturas*, 11. *C. qui pot. in pign.* pro signo ipso testis accipitur, *l. pen. ff. de testam.* Prat.

Chirographarius creditor dicitur, qui sibi chirographo cavit. Paulus 38. §. 1. *ff. de privil. cred.* Respublica creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponuntur autem iis, qui hypothecarii dicuntur, *l. cum. tibi* 10. *C. qui pot. in pign. & l.* 4. *&* 6. *C. de privil. credit.* Hinc.

Chirographarius debitor, qui sua manu cautionem creditori dedit, *in l. unic. Ca. etiam ob Chirogr. pec. l. pen. C. de novat.* Et

Chirographaria pecunia, quæ sine pignore per chirographum solum debetur, tit. *C. etiam ob Chirograph. pecun.* Hotom. Adde Franc. Balduin. *catechesin. jur. civil. c.* 4.

Chirographo legato, venditove, non solum corpus, seu ipsas tabulas, sed & debitum, & nomen actionesque, quarum probatio tabulis continetur, legata, venditave intelligi, recte scribit Ulpianus *l. servum filii. §. cum qui chirographum, ff. de leg.* 1. Prat. Briss.

Chirographaria instrumenta, *l. fin. C. si cert. petat.* tabulæ quibus continentur hujusmodi cautiones. Prat.

Chirographaria actio dicitur, quæ ex chirographo nascitur. Prat.

Chirographariæ usuræ dicuntur, cum pignus contractum est in sortem dumtaxat, Gothofr. *ad l.* 4. *C. de usuris.*

Chironomi mimi, qui taciti veluti præscriptis motibus & nutibus cum manuum gesticulatione saltabant: unde &

Chironomia, salutatio gesticulatrix dicta. Corras. *Miscell. lib.* 4. *c.* 24. *n.* 14.

Chirurgus Medicus vulnerarius, à manuum operatione ita vocatus: quem non raro Medicum absolute Juricoss. appellant.

Chirurgia ipsa ars, quæ à Græcis chirurgice dicta est, Clericis interdicta c. sententiam, extr. Ne Cleric. vel mon. Spieg.

χλαῖνα Latinis læna, militaris vestis genus, Baifio ex Plutarcho in Numa: καὶ γὰρ ἱερέων οἱ βασιλεῖς χλαίνας. Prat.

Chlamys, inter puerilia vestimenta recensetur ab Ulpiano, in vulgatissima *l. vestis de aur. & arg. leg.* Et sic Varro de liberis educandis apud Nonium: ut puellæ, inquit, habeant potius in vestitu chlamydas: Suidas autor est, Numam primum Romanorum Regem chlamyde usum esse, cum legationem Isautorum excepisset, rationemque eorum habitus percepisset. Vide Basium *in d. l. vestis, latè* disputantem. Old. Prat.

Chlamys etiam militaris est habitus. Briss.

Choenix, quæ & major libra apud Athenienses vocabatur fuit mensura tritici, quantum quisque uno die comederet, sextarium Gaza vertit; pendebat eorum drachmas 150. h. e. 7. & 20. uncias Græcas, nostra autem mensura sesquilibram. Ejus Chœnicas dimidium, drachmarum 75. libra, seu libella dicebatur, cujus fit mentio *in l. judices. Cod. de episc. aud.* qua jubent Impp. Honorius & Theodosius duas libellas,

 id est,

id est, Choenicem victualis substantiae, custoditis praestari, quod etiam olim fieri solitum, ostendit Pythagorae symbolum, Choenici ne insideas. Cujus explicationem pete ex Chil. Erasmi, &c. 17. *lib.* 1. *parerg.* Alciat. Hac voce Libra, seu libella. Paulus utitur *in l. fratris urbanis, de leg.* 3. quum, ait, quod maxime ex libellis, familiae item cibariis deprehendi poterit. Accursius pro albis panibus inscite exponit. Old Prat.

Χόες. anniversaria sacrificia. Vide Gothofr. *ad l.* 1. *C. de religiof.*

Χωριτᾶι, rustici. Vide Duar. 1. *de benefic.* 6. Goth. *ad l.* 42. §. 9. *C. de episc. & cler.*

CHOMATA, χώματα, quid sint, interpretatur Ulpianus de *extraord. crimin. l. saccularii.* Chomata, inquit, sunt aggeres qui solent aquam Niliacam continere, χῶμα autem Graece dicitur agger, terra adgesta, tumulus terrae, vel lapidum Oldend. Est autem agger (ut inquit Servius illud Virg. 10. *Aeneid.* Atque ipsis praelia miscent aggeribus) terra illa, quae facto vallo propius ponitur. Unde tit. est apud jurisconsultos de aggeribus Nili non rumpendis. Illi aggeres propriè dicuntur χώματα Graece. Nebriss. Vid. infra Commata

CHOMATUM Logographi, *lib. de patrocin. Vicor. in C. Theod.* Brissonius.

CHORAGROS Graecum est verbum, Theodosio & Neuterio auctoribus *in lib. de limitib.* quo vilia significatur, ὑπὸ τ̃ χώρας, & ἀγρῷ. Prat.

CHORAULES dicitur, qui tripudii fistulatos modulos flaticulorum moderationibus effert. Ptolemaeus ultimus auletes Choraules. Fuit Choraulistria foemina Propertio. Dictio fusanea à choro veniens & αὐλὸς hoc est, tibia, tibiis idoneum clamum & tiblalem vocant auleticon Joan. Bapt. *comment. in epist.* Sidon. Appollin. *ad Agricolam. lib.* 1.

Χωρεπίσκοπος in Graeca constit. *C. de episc. & cleric.* &c. Chorepiscopi 78. dist. dicitur, qui ab urbis episcopo certo vico, vel pago praeficitur, unde à Papia regionarius vocatur. Fuere hujusmodi multi, ecclesia nascente; postea sublati, idque Damasus Pontifex significavit *in epistolis dict. c.* Chorepiscopi, sic enim ibidem scribendum, non Chorepiscopi. Prat.

Χωρὶς τ̃ οἰκείου ψήφου, sine quoquo suffragio. Vide Gothofr. *ad rubr. Nov.* 8.

CHORTALE, à chorte, quod in chorte nutritum.

CHORUS, pro congregatione. Id & Alciat. adnotavit. Celsus: Si chorus. inquit, aut familia legatur, perinde est, quasi singuli homines legati sunt, *l. si chorus* 79. *ff. de legat.* 2. Si ridere libet, Accursium super hac voce videas, quae est ei musicum instrumentum. Spieg. Chorus pluribus ejusdem generis servis constabat. Servio 1. *Georg.* propriè est certorum cantus ac saltatio. Senec. *Epist.* 84. Multorum vocibus chorus constat. Briss.

CHORUM apud Africanum, *l. eum ejusdem*, 34. *ff. de aedil. edict.* & Celsum *d. l. si chorus*, 79. & in comoediis Aristophanis, maximè in Pluto, accipere debemus Coetum sive multitudinem canentium. Nam multorum vocibus & concentu constat. Sic eodem sensu

CHORUM clericorum psallentium dicimus. Chorus μετωπὸς ἐκ locum significat, qui psallentes continet, in Decretalib. Pontificum Epistolis, *cap. dilectus, extra de praebend. & dignit. in antiq.* Prat.

Χρήματα διαπόντια, trajectitiae pecuniae, sunt quae trans mare vehuntur, non quae in eo loco consumuntur, 7. *Eccl. ex lib.* 53. *tit.* 5. *c.* 1. Goth. *ad l.* 23. *ff. de obl. & act.*

Χρημάτων appellatione Jurisconsultis tam mobilia, seque moventia, quam immobilia continentur, pro rebus haereditariis accepisse visus est Solon apud Demosth. in ea quae κτ̃ στεφάνου ὑπὲρ διαμάρτυρος est, oratione, κρατεῖν τ̃ χρημάτων. Hujus quidem verbi significatio ita est latissima, ut pecuniae Latinis, ut docent passim Jurisconss. peculium, *ff de verb. signific.* l. 158. *& l.* 222. ἐπὶ τ̃ χρημάτων, J. Pollux *lib.* 3. *c.* 10. *& l.* 9. *Arist. l.* 4 Ethic. ait. χρήματα λέγομεν πάντα, ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται. & Socrat. apud Xenoph. lib. 1. Oecon. conjungit χρήματα ἢ κτήματα. Significans ea omnia, quae ad vitam tuendam conducunt, & quibus probe uti possumus. Nam & id χρῆσθαι significat. Bald. *tit. de action.* §. *item Serviana.* Prat. Vide Connan. *lib.* 4. *c.* 3. *nu.* 12. χρήματα autem sunt οὐσία, κτήματα, βοσκήματα, census denique & facultates opes, bona, & fortunae, id est, τὰ ὑπάρχοντα. τὰ ὄντα παρὰ τὸ χρῆσιμα εἶναι, ut docet Xenoph. in princ. Oecon. Caeterum pecuniae vocabulo, exactiore quidem & proprio significato continentur ea omnia, quae pondere, numero, mensurave constant, ut ex Paulo Jurecons. docemur *in l.* 2. §. *fin. ff. de reb. cred. si cert. petat. l. talis. ff. de legat.* 1. *l. cum stipulamur, de verb. signif. l. quisquis, de leg.* 3. *l. in illa stipulatione per te* §. *item in stipulatione, ff. de verb. oblig.* Brechaeus *l. pecuniae, in tit. de verb. & rer. signif.*

Χρηματισμὸν praenomen interpretatur Theophilus in §. *si quis in nomine* Instit. *de legat.* qua de re consule Auton. August. *lib.* 3. *Emendat. c.* 8. Alias χρηματισμὸς, pro responso judicum jus reddentium Athen. de Dionys. τὰς ἢ χρηματισμοὺς ἐποιεῖτο τοῖς ἀδελφοῖς ἀντιπαρθέμενος κλίνην τῷ σώματος. Postulationibus adeundum respondebat, area intermedia. Prat.

Χρῖσμα unctionem significat, quod conficitur ex oleo & Balsamo c. unico, §. *ad exhibendum autem*, extra. de sacra unctio. quo verbo usus est B. Joannes *epist.* 1. *c.* 2. ἢ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε, &c. Prat.

Χρῆσις, id est, usus. Ulpian. sed si χρῆσις, ait, sit relicta, an usus sit, videndum, *l. habitatio*, §. 1. *ff. de usu & habitat.* Significat tamen & utilitatem, ut etiam usus Latinis, ex quo utile & utilitas dicuntur. Et apud illos χρῆστης tam creditor quam debitor appellatur, praesertim foeneratitius: ut ego quidem conjicio. Propterea quod à creditore utilitatem ex mutuo capit debitor, & à debitore ex usuris creditor. Connan. *lib.* 4. *c.* 5. *n.* 5.

Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων. Hoc carmine Homeri lib. 6. Iliad παροιμιακῶς usus est Justinian. *in proem.* Digest. incip. *omnem* in fine pro permutatione inaequalem significat, quod & M. Cic. *lib.* 6. *epist. ad Attic. epist.* 1. indicat his verbis: Habes ad omnia, non ut postulasti, χρύσεα χαλκείων, sed paria paribus respondemus, & Gellius *lib.* 2. *c.* 23. satis apertè ostendit, disparitatem notans. Prat.

CHRYSAMOS Graecè dicitur quam, ut ait Plinius, Hispani balucam appellant, de qua satis multa scripsimus in verbo balluca, dicta à chrysos sive chrysion, quod est aurum. Justiniani codicis *lib.* 11. *tit. de metallariis.* Octonos, inquit, scrupulos in baluca, quae Graece chrysamos dicitur, Accursius non minus in chrysami delirat interpretatione, quam supra fecerat in baluca: chrysamos, inquit, Graecè, Latinè utilitas, ut sit Chrysamos, id est, in utilitate publi-

publica: cum tantum distet chrysamos à eresmos, quod interpretatur utilitas, quantum Thais ab Hermione. Illud namque pery, hoc per eta scribitur. Nebrissens.

CHRYSANTIANUM certamen, vide suprà *certamen chrysantianum.*

Χρυσίον, pecunia numerata, Goth. *ad Nov.* 22. *c.* 44. circa med. ibi: *si verò aurum fuerit.*

CHRYSOGONUS legunt quidam *in l.* 126. §. 2. *in princ. ff. de verb. oblig.* quidam autem Chrusogonus: Est autem servi nomen. Brisson.

Χρυσόπαστον, dicitur id, quod auro intertextum est, *in Nov.* 59. *c.* 6. ubi Gothofr.

CHRISTIANORUM appellatione Episcopos contineri *in l. Christianos, C. de Episc. aud. & l. fin. C. de postli. reverf.* Azo & Accursius *in d. l. christianos* scripsere. Nisi dicas pro cœtu Christi fidelium accipi, quibus pro captivorum redemptione hoc officium pietatis incumbit. Prior tamen interpretatio potior visa est, juvatur *Novella.* Justiniani constit. 131. *§. εἰ δὲ καὶ τις.* Prat.

CHRISTIANORUM duo sunt genera: est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, & deditum contemplationi & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit: ut sunt Clerici, id est, sorte electi: cleros enim Græce, Latine sors. Aliud verò est genus Christianorum, ut sunt laici: laos enim Græcè est, populus Latinè, *c. duo sunt genera* 12. *quæst.* 1. Joan. Bello. *Etymol.*

CHRISTIANOS rectè utitur ad persequendum jus suum scriptis legibus, quia lex creatura & ordinatio Dei, id est, conservatio civilis justitiæ. Nam politicus status est Dei opus, etiamsi personæ sint impiæ, & abutantur tali ordinatione, Paul. Rom. 13. Non est potestas, nisi à Deo. Et Psalm. 81. Ego dixi dii estis, h. e. gerentes officia divina, quæ sunt, conservare justitiam, & judicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos. Christiani autem dicuntur à CHRISTO, *l.* 1. *C. de summa Trinit.* Old. Prat.

CHRESTUM & Chrestianos, non Christum aut Christianos, veteres gentiles, veri nominis ignoratione dixisse non dubito. Id me unus Tertulliani locus in Apologetico docuit. Si nominis (inquit) odium est, quis nominis reatus? quæ accusatio vocabulorum? nisi si aut barbarum sonat aliqua vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum. Sed & cum perperam Christianus (sic ex sequentibus scribendum arbitror, ut & apud Tacit. *lib.* 15.) pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia apud vos) de suavitate vel benignitate compositum est. Oditur itaque in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. Hactenus Tertulliani verba, ex quibus sane, quod proposui, confectum credo: χρηστὸς enim suavem, facilem & benignum significat. Pithaeus *lib. adverf.* 2. *c.* 3.

CHRISTIANUS actiones sibi competentes, velut instrumenta exigendi debiti, exercere potest secundum juris præscriptum modo semper amat concordiam bona fide. Old. Prat.

CHRISTI nomen, inquit Augustinus, à chrismate dictum est. χρίσμα autem Græcè Latinè unctio nuncupantur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra Diabolum fecit. *Tract.* 33. *in Jo.*

CHRONICA, orum, dicuntur ea, quæ de temporibus scribuntur. Porro Chronicis libris & sua fides adhibenda est, qua de re extat commendata Felini commentatio *in c.* 2. *de rescript.*

Χρυσοφορὸς quid sit, vide Goth. *ad l.* 28. *ff. ad leg. Cornel. de falsis.*

CHRYSOLITHI *in l.* 21. §. *pen. ff. de aur. arg.* Auro similis gemma est, cum marino colore affinitatem quandam habens, quam Æthiopia gignit. Auctores sunt Plin. *lib. ult. c.* 9. Isidorus *lib.* 16. *c.* 14. Briss.

CHRYSOCOLLA, auri ferruminatio, Gothofr. *ad l.* 27. *in prin. ff. de acquir. rer. dom.*

CHRYSOMA, vas in quo aurum infundebatur, unde & nomen sumpsit, ἀπὸ τοῦ χρυσίου, id est, ab auro. Alias Balluca vocatur. Plautus in Bacchid. Opus est chrysochrysale Alciatus *in leg. balluca, C. de metallariis, lib.* 11. Spieg.

CHRYSULCA aqua, vulgo; A qua fortis, cujus vi aurum, à quocunque metallo deduci scribit Alciat. *lib.* 3. *parerg. c.* 11. cujusmodi ars Ulpiani temporibus inventa non erat, ut ea ejusdem responso colligit idem Alciat. quod extat leg. idem Ponpon. 5. §. 1. *verf. sed si deduct. ff. de rei vindic.* Prat.

C I.

CIBARIORUM appellatione neque habitationem neque calcearium, neque vestiarium contineri Ulp. rectè scribit. *l. diariis,* 21. *ff. de alim. & cl.* ideoque de cibo tantum accipienda putat, & vide infrà *cibus.* Eam quoque significationem videtur indicasse Varro *lib.* 4. *ling. lat.* Prat. Itaque cibaria & vestiaria separantur, *l.* 4. *in princ. & §. ult. l.* 9. *§. ult. l.* 12. 13. 15. *§. ult. l.* 18. *§. ab hæredibus, & §. fin. ff. de alim. vel cibar.* Briss.

CIBARIA sunt species victus seu alimenti. Victus species sunt Nutrimentum, & cultus corporis. Sub nutrimento cibaria sunt; sub cultu, amictus, & quæ corpus ambiunt, ac foris tuentur. Gœdd. *ad l.* 44. *n.* 5. 6. 7. *& ad l.* 43. *de verb. sign.*

CIBARIA mandare quid sit, non ex facile dixeris, nisi observaveris servi actoris sive dispensatoris officium fuisse reliquis servis inusitata quædam per canonem certum stipendia, certosque frumenti modios in singulos menses præstare: eumque morem ex Salviano, Terentio, Donato & Plauto evidentissime demonstravimus variorum lib. 5. Ræward. non vult hæres esse; *ff. de reg. jur.*

CIBARIUS panis, qualis est pastorum & rusticorum. Cibaria namque minus delicata esse arbitrantur quidam, quamvis cibus etiam delicatis, autore Donato, præbeatur. Cibi verò appellatione, potum quoque contineri, dubium non est. Adi Archid. *c. quibusdam, de consect. dist.* 2. Spieg.

Animalium etiam pabula, CIBARIA vocantur. Cibaria jumentorum, pecudum. Briss. *ex ff.*

CIBARIUM, substantivè, non significat locum, ubi reponuntur cibi, sed ipsum cibum, ut, cibaria præstet eis. Itaque pro alimento accipiendum est Apud Afranium, *in l. mortuo, ff. de statu lib.* Adjectivè autem cibarium dicitur, quod ad cibum pertinet. Hinc cibarius panis, id est, panis nigrior, à quo furfur excretum non est: sicut similagineus albicantissimus, qui ex solo flore constat. Cicero *lib.* 1. *Tuscul.* Cui cum (inquit) peregrinanti in Ægyptum, comitibus non securis cibarius in capsa panis datus esset, nihil visum illo pane jucundius. Item cibarium vinum, hoc est, vinum ignobile: potus meus vinum cibarium Sic translativè cibarius homo dicitur sordidus, & plebejus, id quod frequens bonorum authorum docebit lectio, Anchora.

Cibaria familiæ, manciopiorum, nautarum, jumentorum, pecudum. Briss. *ex ff.*

Cibillam à cibo doci recte censet Varro *lib. 4. ling. lat.* eamque escatiam dici: prius erat quadrata, postea rotunda facta, quo fit, ut apud Festum cibillinæ non cillibinæ legendum affirmare ausim, quæ omnia confirmant Ulpiani interpretationem d. l. diariis, ut non immerito cibaria à vestiariis separarint Scævola, *l. Gajo. 13. ff. de alim. & cibar. leg.* & Paulus *l. Lucius 12. ff. eodem.* In alimentis diversum Modestino *placuit*, *l. 4. ff. eod.* Prat.

Cibilla, est mensa escaria, à cibo dicta. Cylibantum verò, mensa vinaria à populo cylice, calice dicta, M. Varr. auctore. Spieg.

Ciboria, in poculorum nomenclatura refertur. Quæ & Scythia nuncupari posse, nonnuli putarunt, quod angustiora in imo sint. Spieg.

Cibum à victu sic separat Donatus, ut ibus sit, qui etiam delicatis præbetur. Victus verò in parvis aridisque alimoniis sit constitutus. Constat *Gen.* 1. quod nullum cibi genus permissum est præter fruges terræ, & arborum fœtus. Atque hic pastus erat homini cum cæteris animantibus communis, nec interim de vino ulla mentio. Spieg.

Cicatricem in notæ appellatione contineri ait Ulp. *l. 1. §. fin. ff. de fugit.* quod & videtur observasse Bald. (cujus loco Bartolum citant Lexicographi) *in l. si quis metallum. Cod. de pæn.* eam igitur evidentem recte appellat idem Ulp. *l. quæritur. §. fin. ff. de adil. edict.* remanet enim vulnere sanato. Prat.

Cicatricum aut deformitatum nulla fit æstimatio, *l. ult. ff. de his, qui dejecer. vel effuder.* Briss.

Cicuta: hæc herba est venenosa, quæ crescit usque ad duo cubita, semine tantum & foliis in usu est, ad refrigerandum: secundum Plin. In alio tamen significatu usus est Vergil. *Bucol.* 2. in carmine:

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula ——

Volens describere spatium inter cannarum nodos: ut Servius interpretatur.

Cicutæ mentio fit *in l. 3. §. 3. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Vide Ægínetam, 5. *de re medica. c.* 41. Cotta.

Cicatrix, h. e signum, quod ex vulnere remanet, ad agnoscendum hominem fidem facit. Vide Bart. *in l. si quis in metallum*, C. *de pœnis*, & *de Fabricens. lib.* 11. Spieg.

Cidaris, Persis, & Armeniis Regibus insigne erat, cærulea scil. fascia, albo distincta; vel tiara, amictusque purpureus, quadrangulati figura. Interdum Candys. Alex. de Alex. *Gen. dier. lib. 1. cap.* 28. Spieg.

Cidonium malum, idem est quod cotoneum. Hinc vinum cidonium, ex ejus mali succo confectum, Ulpian. *de vin. & trit. leg. l. si quis* Cidonia, inquit, si qua alia fiunt vina, quæ non ex vinea fiunt. Nebriss. Spieg.

Ciere dicitur, qui nominat. Prat.

Cihiamellus, filiquam silvaticam dicit Theodosio & Neuterio auctoribus in lib. de Limitib. Prat.

Cilicia veli instrumenta esse Cassius apud Ulpianum, *l. quæsitum*, 12. *§. si domus*, *ff. de fund. instruct.* texta de pilis in castrorum, nautarumque usum, scribit Asconius, sic & accipienda sunt *in l. fundi*, *§. qua tabula*, *ff. de act. empt.* Sic dicta, quod in Cilicia (sic autem legendum, ut & Flor. *l. 1. in fin. ff. de censib.*) eorum usus ortus esset. De his accipiendum Vergilii versum *lib. 3. Georg.* Servius admonuit:

Nec minus interea barbas incanaque menta,
Cimphii tondent hirci setasque comantis
Usum in castrorum & miseris velamina nautis. Prat.

Ciliciæ provinciæ duæ, *l. 5. in princ. C. de tempor. & reparat. appell.* Vide Gothofr. *ad rubr. C. de offic. comitum Orient.*

Ciliciæ termini à Cilicio Saturnino Centurione legionis 27. dicti in lib. de limitib. variorum auctor Prat.

Cilicium vestimentum è pilis hircorum & caprarum textum, *cap. qui sanctus de pœnit. distinct. 1. de pœn. distinct. 3. c.* Ahab. Rex, quod pœnitentium erat dd. cc. Sic autem vertit B. Hieronymus, ut refert Gratianus. Idem B. Hieronymus *in Esaiam*: Cilicina tunica habitus fuit prophetantis populi delicta plangentis, pro quo 70. interpretes σάκκον ex Hebræo dixere. Prat.

Cilicium propriè dicitur textum ex lana caprina, ad usum maxime tentoriorum sive castrorum. Unde Cilicina saga fiebant ad pluvias arcendas. Ex° c. 26. Facies, inquit, & saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi. Vegetius quoque *lib. 4. de re militari*, saga cilicina prætendi præcipit, ad excludendos impetus & sagittarum. Ulpian. de fundo instructo, *l. instrumenta.* Vela, inquit, cilicina instrumenta esse Cassius ait, quæ ideo parantur, ne ædificia vento laborent. Nebriss.

Cilo, Græcis est ἀγριόφυλλος Latinis chilo est labeo. Caper Cilo est angusto capite, cui hoc contigit in partu: Chilo dicitur modum labiorum excedens. In plerisque subscriptionibus Constitutionum Codicis scribitur, consul Fabius Chilo, male, & *in l. 1. ff. de off. præfect. urb. l. ult. ff. de offic. Pr. vig.* rectius Fabius Cilo, ut in veteri inscriptione A. φίλων αἰλίου ... ἔπαρχον Ῥώμης, & aliis plerisque Cujac. *obs. lib. 10. c.* 26.

Κειμήλια. Theophilus in §. *sacræ. Instit de rer. divis.* interpretatur, res sacras, & donaria rite ad ministerium Dei dedicata. Cujusmodi vasa & vestes sunt, & familia pretio magno habita, ut est *in l. sancimus Cod. de sacrosanct. eccles.* Sunt qui putent κειμήλια numero unius muneris, multitudinis vero mobilia pretiosa significare.

Cimeliarcha vel κειμηλιάρχης *in l. fin. C. de bon. auct. jud. poss.* qui Cemelia curandis præsunt.

Cimeliarchion ædem sacram interpretatur Justin. *l. limitibus*, *C. de agricol. & censit.* lib. 11. vel potius locum in ecclesia, obi κειμήλια reponuntur, *per d. l. fin.* Hujus meminit. Alciat. *lib. 9. parerg. c.* 7.

Cincia lex de donis & muneribus à M. Cincio lata, ut Cic. 2. *de orator.* scribit, suadente Fabio Maximo, quemadmodum Cato testatur apud eundem Cicer. in libro sui nominis. Ea cavebatur, ne quis ob causam orandam donum munusve acciperet: unde & muneralis lex appellata est, authore Festo l. 11. Ad eam Paul. librum singularem scripserat, ut index Pisanus testatur, ex coque sumpta est lex 28. ff. de legib. Meminit ejus Tacitus, *lib. 14. & 15.* Arnob. *lib. 2. adversus gent.* Briss.

Cingere arborem, vestiri pro deglabrare: ut ait Paulus *in l. eadem. 5. ff. arb. furt. cæs.* qua significatione usurpat hoc verbum Ulp. *in l. furtim. 7. §. 2. vod.* ut enim stringere (teste Cujac. *observ. li. 9. c. 12. post prin.*) pro distringere, ita cingere pro discingere, ...

περιζωννύειν, accipimus: quod arbores necare, si fiat in orbem Plinius scribit 17. c. 24. Idque est proprie cingere in orbem decorticare. Sive autem quis suis manibus cingit, sive dum imperat servo arbores cingi, subsecari, cædi, idem est, Alfenus *in l. 29. ff. locat.* Redemptor sylvam ne cædito, neve cingito, neve deurito. Hotom.

CINGERE præterea notissimæ significationis est, & à quo significatu ducitur participiale nomen Cinctus. Cinctus in alia militia, *l. 38. §. 1. de testam. mil.* Cingi jussus miles, *l. 43. eodem.* Et omnes, ait Servius, *in lib. 8. Æneid.* qui militant, cincti sunt. Vide Briss. *Select. Antiquit.* Unde cingulum militiæ, *l. 18. de Palatin. sacrar. largit. & l. ult. de postulan. in C. Theod.* Briss.

CINCTUS, a, um, quo usus est Marcellus *in l. Titius, 25. ff. de milit. testam.* quod de eo milite accipiendum putem, qui tribunatui, aut muneri alicui præficitur, *dict. l. 25. in prin.* Sed & ad alios qui alicui alii administrationi præsunt, veluti in constitutione Theodosii & Valentiniani Impp. *l. 2. C. ut dignit. ord. serv. lib. 12.* quo loco pro cunctis, legendum cinctis, ut & res ipsa docet, & vetera exemplaria admonent. Quia verò milites nullam gestandi ensis habent opportunitatem, nisi accingantur, ideo accinctos succinctos cinctosque pro hominib. armatis & militiæ studiosis dicimus, atque adeo pro omnibus, qui sunt alicujus virtutis & industriæ. Connan. *li. 9. c. 5. num. 8.* Moris fuit antiquis, ut togati cives Romani essent in militia; sed prælium inituri, præcingerentur. Inde Testamenta in procinctu quemadmodum Plutarch. in Coriolano testatur: sed eo more sublato, cingulum mansit perpetuo. Unde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur, plerunque discingebantur, qua pœna usum Marcellum Livius *lib. 7.* testatur: Augustum vero, Sueton. Hotom.

CINCTUM limum appellari ait Hygenus *lib. de limit. agror.* purpuram transversam. Prat.

CINCTI Senatores *in l. 3. circa med. ff. si pars hæred. pet.* Cujac. tamen teste ibidem Gothofr. Cincios legendum contendit: à quibus Cincia locus Romæ dicitur, ubi Ciniorum monumentum fuit, teste Festo.

CINCTUTI, pro viris militaribus & quasi ad militiam accinctis dicuntur. Contra discincti ad pugnam imbecilles atque imparati accipiuntur. Spieg. Turneb. *lib. advers. 9. 31.* per civitates Cethegos intelligit veteres. Nam veteres cinctu uti loco tunicæ solebant, qui ætate Horatii exoleverat, eratque vestis infra pectus corpus comprehendens similis subligaculo, Græce ζῶμα & ζώσμα. ut autem cinctus erat virorum, sic cincticulus puerorum.

CINGULUM translatitie sumi pro administratione in jure ne quisquam omnium addubitat, quin & pro dignitate ipsa, *l. 2. C. ut dignit. ord. ser. lib. 12. & l. omnes, C. de Meta. & Epide. eo. lib.* Sed & pro dignitatis titulo accipi solet, *l. fin. C. de præpos. sac. cubic. lib. 12.* Prat.

CINGULI honor, *l. 14. de privil. cor. in C. Th. Sacramenta, l. 2.* Quid probare deb. in eod. C. Briss.

CINGULUM insignia armatæ & Palatinæ militiæ, Vide plura in Lexic. Briss.

CINGULUM depositum administrationem positam & finitam interpretari oportet, *in l. 2. C. ubi* de ratiocin. agi oportet. Prat.

CINGULI præscriptionem, exceptionem fori declinatoriam ob privilegium, accipere debemus, *l. fin. de adpa. mag. milit. lib. C.* Prat.

CINGULO privare, pœna quædam est argum. Auth. adhæc *C. de judic.* Et significat privare dignitate & administratione. Cingulum enim pro administratione sumitur, ut paulo ante, *l. 2. C. ut dignit. ord.* Gothofr. *ad Nov. 8. c. 6. in princ.*

CINGULO exuti, *l. 1. C. ne rei dominicæ vel temp.* Spoliandus l. 3. *C. de domest. & protect.* Briss.

CINGULORUM incisores, Græci ζωναρίων τέμνοι *in Nov. 13. c. 4.* ubi Gothofr. in princ.

CINGULUM. Nemo est in politioribus literis versatus, qui, quid significet cingulum, ignoret. Cingulum hominis cinctorium dicitur Græcis ζώνη. Alias cinctura, à cingendo dicta; unde & vulgare nomen prodiit, *une ceinture.* Cingulum verò mulierum erat (inquit Varro) *une trousseoire*, Vergilius *de Penthesilea*:

Aurea subnectens exerta cingula mamma.

Latiore significatione ponitur cingulum, pro eo quod dicimus, *un colier de levrier.* Unde Varro, *de re rustica, cap. 9. 12.* Cingulum circa collum ex corio firmo cum claviculis capitatis. Item, pro eo, quod appellamus *une cengle de cheval.* pro qua significatione legatur, cingula, æ, qua cinguntur jumenta, de remed. am. Ovid.

Et nova velocem cingula lædat equum.

CINGULUM etiam pro annulo quandoque ponitur, quod digitum circuit. Quo fit, ut cingulum titulum dignitatis interpretatur, ut in Nov. *ut omnes obed. judic. provin. §. arripiat. & C. de Præposit. sac. cub. l. ult. eod. lib.* nec non etiam administrationem: ut in Nov. ut liceat matri & aviæ, *§. quia vero quidam & C. ut dignitat. ordo servet. l. 2. lib. 12. leg. omnes, de Met. & Epid.* Anchora.

CINIFLONES sunt, quibus mulieres comas sibi exornant. vide Gothofr. *ad l. 49. in princ. & l. 65. §. 3. ff. de leg. 3.*

CINNA: ICtus ex Servii Sulpitii auditoribus unus; ejus fit mentio *in l. 6. ff. de ritu nupt. l. 2. §. his enim, ff. de orig. juris, l. 4. ff. de condit. & demonstr.*

CINNAMOMUM in leg. ult. *§. species, ff. de publican.* Nascitur in Indiæ & Æthiopiæ regionibus, frutice brevi, duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimis virgulis, cortice in modum cannæ rotundo & gracili: ut Discor. *lib. 1.* & Plin. *lib. 12. c. 19.* & Isidor. *lib. 17. cap. 7.* scribunt. Rarissimum suo tempore fuisse hoc fruticis genus, scribit Galenus, nec alibi conditum, quam in scriniis Imperatorum. Sunt tamen qui existiment nihil aliud esse, quam quod Galli *fine canelle* vocant. Vide Garchiam ab Orto. Prat. Briss.

CIPPUS columna dicitur, quæ cum in scriptione ad conservandam alicujus rei memoriam erigi solet, Græcis στήλη: cujusmodi etiam in defunctorum monumentis erigi consuevere, de quo accipiendus est Horatius *lib. 1. Sermon. Satyra 8.*

Mille pedes in fonte trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne sequerentur.

Pontificis verò truncum significat, aut lignum inornatum perforatum in modum capsæ: in quo pecuniæ oblatæ, donatæve ecclesia reponebantur, Clemen. exivi, §. quocirca quæstus, *de verbo. sign.* ubi gloss. Prat.

CIRCA plerunque locum denotat: Et significat circumcirca vel juxta, secundum; propter Circà lacum pedes decem *l. 69. de contrah. empt.* Circa latus Principis agere. Circa patrem esse; *l. 14. §. si patris, ff. de bonis libert.* Familiæ circa patremfamilias est, *l. 3. in princ. §. circa; ff. de penu. leg.* Brisson. Dictio, circa, &

locis, & personis, & rebus eleganter aptatur. Circa portam & muros dispositi. Circa cœnam, i. Circa tempus cœnæ. Sæpe significat In, vel Quoad. Circa adjudicationes res expediri non potest, *l. 42. de Procur.* Circa Advocatos patientem esse oportet, circa causam dissentire, circa commodatum aliud dicendum, circa compromissum datus judex. Sæpe etiam significat De, vel Quoad. circa filium tractata quæstio. circa inscriptionom errare. circa legem Falcidiam, notandum, id est, in ratione legis Falcidiæ; circa nepotes electio data. circa omne negotium suum probe se gerere; circa pupillum rescripsit, id est, De, vel Quoad pupillum; circa uxorem probare quid, id est, in uxore. Sic novo circa Prinipem exemplo. Sueton. *in Claud.* Hæc Briss. *ex ll. ff. & C.* circa, id est, contra, *l. 2. C. de liber. & eor. liber. in princ.* circa aliquem negligenter vel dolosè versari, *l. 12. C. de acquir. possess.*

Circeiensis, e, nomen possessivum gentile. Circei, orum, oppidum, Italiæ in Latio veteri; atque promontorium ejusdem nominis, quondam insula, ut inquit Plin. auctoritate Homeri, vasto mari circumdata. His Circe venefica illa decantatissima regnasse dicitur, quo tempore Ulysses orbem pererrabat. Hinc Plin. de Ostreis, candidiora inquit Circeiensibus. Livius: Circeiensium quidam cogniti & coloni à Velitris. Paul. *de jur. & fact. ign. leg.* regula est. Ad opus, inquit, aquæ ductus Reipub. Circeiensium Nebr. Vide etiam Rævard. *Varior. lib. 3. c. 13.*

Circense certamen, *l. 2. C. de spect. & Scenic.* accipiunt Græci interpretea pro equestri conflictu: vide suprà *Certamen Circense.*

Circenses quasi Circuenses dictos putat Cassiod. *lib. 3. variar.* ad Faustum, propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ nec dum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur. Certaminis Curulis genus erat, quod commemorat Alexander Neapol. *lib. 5. Genial. dier. c. 8.* de horum solenniis Gellius *lib. 3. c. 10.* Hinc.

Circenses equi apud Hermogenian. *lib. 1. ff. de muner. & honor.* & Circenses ludi *in l. civitatibus, ff. de legat. 1.* Prat.

Circiter ad tempus solum pertinere, Prisc. existimavit, contra Valla (quod verius est, nec latuit etiam interpretes nostros) ad numerum frequentius refertur. Adi Card. *de Offic. ord. 6.* & Specul. *de disput. & alleg. §. 4.* Spieg.

Circites apud Festum, circuli ex ære facti, & circites anni apud Varronem, à bruma ad brumam. Hotom.

Circitores circuitores antiquis, Ulpiano *in l. quicunque. 5. in princ. de institor.* dicuntur quibus lintearii, vel vestiarii dant vestem circumferendam & distrahendam; in re vero militari appellantur Vegetio *lib. 3. cap. 8. de re milit.* qui vigilias circumibant, & si qua emersisset culpa, renunciabant. Tribuni, inquit, eligunt, qui vigilias circumeunt, ut renuntient, si qua emerserit culpa, quos circitores appellant: nunc militiæ factus est gradus, Briss.

Circitores à Triumviris, aut à Præfecto vigilum constituti urbem noctu circumibant, ad extinguenda incendia, & arcendos fures. Hos Veget. circuitores appellat Sed & Variè apud Ulp. *in l. quicunque, de institor. act.* & Modestinum *in l. si duos de excus. tut.* capiuntur. Horum meminit & Pyrrhus *de milit. off.* Spieg.

Circitores etiam ex scholis agentium in reb. fuere. Hinc circitoria dignitas, *in l. 2. de filiis militum appar. in C. Theo.* Brisson.

Circulatores Paulo *l. ult. ff. de extraord. crimin.* qui serpentes proponunt, & circumferunt. Hoc verbo utuntur M. Cic. *in Epistol.* & Seneca *lib. benef. 6. cap. 2.* & Asin. Pollio *in Epist. ad* Cicer. *lib. 10. Epist.* illos Græci vocant ἀγύρτας ϗ ὀχλαγωγὺς ϗ [illegible]. Prat.

Circulatores, circumforanei sunt, qui publice offucias quasdam & præstigias faciunt, ut videantur devorare gladios, araneos, & serpentes. Nebr.

* Circuli Imperii.

Circulus Imperii *Reichs-Creis* est magna regio, ex provinciarum diversarum vicinarum conjunctione constituta, sub se plures Status & Ordines Imperii comprehendens. Imperii autem corpus in circulos dividere placuit, 1. ut esset, unde Senatus Imperii, qui summâ auctoritate jus dicebat, suppleretur *R. J. de anno 1512. §. und ob iemand & §. seq.* 2. ut Paci publicæ ac defensioni mutuæ Principum consuleretur, ac leges Imperii latæque sententiæ executioni demandarentur. 3. ut essent communia consilia, quibus crebræ de finibus & juribus inter Status exortæ controversiæ finirentur.

Primitùs Imperium à Maximil. I. *Imp.* anno 1500. Statuum adsensu in sex Circulos divisum fuit, Francicum sc. Bavarii, Suevicum, Rhenanum. Westphalicum & Saxonicum, *Ord. Regim. Aug. anno 1500. vit. Wie zwantzig personen §. fin.*

Postea illis accessère, duo Austriacus & Burgundicus, atque ita octo facti sunt Circuli, quibus jus esset, Cameræ Adsessores præsentare. Denique adhuc duo additi, Electorius Rhenanus & inferior Saxonicus, & sic provinciæ Germaniæ in decem Circulos, distributæ. *Vid. R. J. de anno 1512. §. darauff haben R. J. de anno 1522. tit. hernach folgen die zehen creyse & R. J. de anno 1572. §. die weil dann.*

Cæterum decem horum Circulorum collocatio varia est ac differens, si ordo scripturæ spectetur. *Vid. R. J. de anno 1559. 1512. 1570. 1567. O. C. p. 1. t. 2.*

Cuique Circulo competit in regione suâ cura & defensio pacis publicæ executio, justitiæ, cura monetæ, contributio ejusque moderatio, inquisitio de Vectigalibus, inquisitio ad redintegrationem Matricullæ Imperii, cura annonæ, & alia consimilia.

Ad Politiam Circuli pertinet distributio officiorum & functionum, quæ partim pacem, partim bellum respicit: item leges vel statuta Circularia, ordo in Conventibus, ærarium &c.

Habet 1. Circulus unum vel duos Directores vel *Ausschreibender Furst* est Elelector Moguntinus. In Circulo Rhenensi, Episcopus Warmatiensis, & Landgravius Hassiæ Darmstadiensis, hujus autem Directorium ad Palatinum ratione Principatus *Sinmern* rediit In *Suevico* Episcopus Constantiensis, & Dux Wurtembergicus. In *Westphalico*, Archiepiscopus Coloniensis, tanquam Administrator Episcopatus Monasteriensis, & Dux Juliacensis in *Saxonico superiore*, Elector. Saxoniæ. In Saxonico inferiore, Archiepiscopus, vel Administrator Magdeburgensis, & Dux Brunsvico Luneburgensis, Hodiè tamen in Circulo hoc Directorium inter Magdeburgensem & Bremensem alternatur, salvo Ducum Brunsvicensium Condirectoni jure. *vid. Instr. Pac. art. 10.* In Circulo Bavarico Archiepiscopus Salisburgensis & Dux Bavariæ.

1. In *Franconico* Episcopus Bambergensis & Marchius Bandeburgicus.

11. Cir-

II. Circulus habet Ducem, five Præfectum, *einen Creys Obriften* quem fibi eligit, quemque pro re natâ officio fuo dimittit. *R. J. de anno 1555. §. dann foll es.*

In Ducem Circuli. 1. eligi poteft, vel ejus dem, Circuli Princeps, etiam *ein auffchreibender Furft*, Comes, Barro, aut eminentioris dignitatis Status. 2. aut aliâ perfona idonea, etiam Ecclefiaftica, licet ejufdem non fit Circuli *R. J. de anno 1555. §. und damit & feq. §.*

Circulorum Duces operam fuam gratis & fine falario impendere debent; extraneus autem mercede conducendus, fi aliter nolit fubire officium. *R. J. de anno 1555. §. und auff den fall.*

Dux Circuli per fubftitutum officium fuum exercere poteft. Extraneus autem fua induftria. R. J. de anno 1555. §. *und da ein Churfurft*

Dux Circuli, fi Principis dignitate præfulgeat, promittit ea, quæ officii fui funt *bey Furftlichen vvurden und vvahren vvorten zu halten* (principis dignitate & veris verbis ad ftandum:) fi verò talis non fit, præftat circulo juramentum Uterque autem inter cætera promittit, *das er keinen ftand geift oder vveltlichen vor dem andern anfetzen fondern fich gegen allem gleichmaffig halten, auch des Creyfes hulffe, nicht in eigenen, fondern des creyfes und bey allen ftanden gemeinen fachen, darzu fie von dem creis bevvilligt und erftattet, gebrauchen vvolle* (quod nullum Statum Ecclefiafticum aut civilem alteri præponere fed erga omnes eadem ratione fe gerere, etiam circuli fubfidia non in privatis, fed circuli, aut omnibus Statibus communibus rebus, quibus illud à cirvilo conceffum & affixum, uti velit d. *Rec §. und da ein Churfurft*

Officium Ducis Circularis inter alia eft

1. *Ein fleiffiges aufmercken zu haben, ob und vvo fich ein kriegs emporung, mufterplatz und andere rottierungen in dem creys ereignen vvollen 2. darauff. nach gelegen heit der vorftehenden beforglicher gefahrlig. Keit unverlangt die ihme zugeordnete ane inem gelegenen ort zufamen erfordern. 3. berahtfchlagen vvie Starck die hulffe vorzunemmen 4. die hulffe vonte dem Städ zu erfordern. 5. dem Creis vorftehen der befchvverlig. Keit zu entfchutten 6. gegen den Land-fried brecheren und adern. die Keyferliche ges prochene Acht urtheil, und andere pœn und Straffe fo fie ordenlicher vveife darein gefallen zu fein, mit recht erkennet und erklaret vverden, zu exequieren.* (fedula attentio habendi, an & ubi belli fufcitatio, armorum locus exercendorum & aliæ conjurationes in circulo apparere videantur 2. Infuper juxta anfam imminentis periculi, non pofcendo fibi affignatos in opportunum locum fimul compellare 3. confulere quantum auxilium fufcipiendum. 4. auxilium (fubfidium) à quovis Statu depofcere, 5. circulo præeffe ut grave onus excutiatur 6. contra pacis publicæ transgreffores & alios Imperialis profcriptionis lata judicia, aliafque pœnas, fi legitimo modo eas incurriffe, jure judicantur & declarâtur, exequi. *Rec. Imp. de anno 1555. §. und nach dem*

III. Duci Circuli adjunguntur alii Status ejufdem Circuli, Principes Comites &c. dicti *zugeordnete* inter quos unus *nachgeordnezter* dicitur. Hujus partes funt ut fi quando Dux officium fuum vel facere negligat vel aliàs impediatur, ejufdem fubeat munus. *R. Imp. de anno 1555. §. vvo fich nun R. I. de anno 1570. §. fintemahl.* Eorum enim cum Duce fere par eft conditio. Numerus autem Adjuntorum non eft lege determinatus, fed ftatuum arbitrio ut lectus.

(*Vid.* Matt. Zeiller. *Tr. de decem Imperii Circulis. Splidel. von creis Limnæus de I. P. l. 1. c. 7. §. 6. & feqq. D. Mull. Tr. de Convent. & Circuli*).

Circum fe habere fervos cultus fui caufa, *l. 60. §. 1. de leg. 3.*

Circumambolare, *l. 3. de acquir. poffeff.* Briff.

Circumcelliones, *l. 52. de heret. in C. Theod.* genus hominum (ut Auguftin. *lib. de heref.* c. 69. ait) agrefte funt & famofiffimæ audaciæ, non folum in alios immania facinora perpetrando, fed nec fibi eadem infania & feritate parcendo. Nam per mortes varias, maximè præcipitiorum, & aquarum, & ignium, fe ipfos necare confueverunt: & in ipfum furorem alios feducunt, ut fe ipfos occidant: quod fi facere alii contemnunt, mortem illis minantur, dicentes, hoc modo illos Martyres fieri. Confent. Ifidor. *lib. 8. Origin. c. 4.* Hos Philaftrius circuitores vocat in catalogo hærefeon. Brifion.

Circumcidere eft præputium excidere & exfecare. Circumfectum pro circumcifo dixit Suet. *in Domitian.* Non folos autem Judæos, fed & Ægyptios, Æthiopes Arabes, Phœnices, circumcifione erga fuos fuiffe ufos, teftatur D. Ambrof. *Epift. 77. & lib.* 2. de Abrahamo c. 11. Briff.

Circumciduntur rami, i. circumputantur; item arbores, Plinio Circumcidere corticem. Colum. *lib.* 3. Briff.

Circumcidere apud Modeftin. *d. l. circumcidere, ff. ad legem Corn. de ficar.* & apud Paul. *lib. 5. fent. t.* 22. fignificat circum, vel per circuitum, per circulum incidere & amputare, quod & fummus Nomothetheta Deus æternus juffer. Genef. c. 17. formam ibidem ducens, *καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν.* Quam rem Paulus Apoftolus *Gal.* 5. Lucas *Actor.* 15. Tertul. *lib. adverf. Judæos, & lib. 5. adverfus Marcionem* explicant, & extra. de Baptifm. & ejus effect. *cap.* 1. Prat.

Circumcirca, non id quod Accurfius exiftimavit, fed omni ex parte fignificat Spieg.

Circumcisores monetæ funt, qui forficulis nummos circumcidunt. Goth. *ad rubr. C. de falf. monet.*

Circumcolentes, id eft, accolæ, *l. 1. de flum. public.* Briff.

Circumducere per tranflationem pro delere & abrogare. Budæus exempla Jurifcoff. producit. Eft autem decipere, dolifque petere, ut *in l. eum prælatis. ff. de Jud.* Spieg.

Circumducere inducere, delere. Hinc circumduci caufa dicitur *in l. fi præfes. C. quom. & quand. jud.* cum ob id, quia deferta eft, cujus nomen ex caufarum albo eximitur. Circumduci, eft cancellari, obliterari, aboleri. Sic circumducitur caufa, Edictum, Acta. Alias circumduci eft circumveneri, quo fenfu circumductam religionem dixit Paul. 5. *fent.* 5. Briff.

Circumducere eft fraude obrepere, & obtegere Tertullano lib. de pœnitent. in med. Prat.

Circumducere edictum, eft inducere, tollere, ad nihilum ponere. *l. & poft edictum, ff. de judic. & l. acta, ff. de re jud.* Sic *in l. 27. §. 1. ff. de liber. cauf. l. 6. C. quom. & quando jud.* Prat.

Circumduci cognitionem apud Ulp. *l. divi fratres, 27. §. 1. ff. de liber. cauf.* cancellari interpretatur Accurfius recte. Galli pragmatici dicunt *metre au neant.* Prat. Sic eodem fenfu

Circumferri pro circuiri apud Plautum eft purgari & luftrari, propterea quod qui luftrant, eum quem luftrant, fæpe aliquid circumferentes circumeunt. Unde & luftrare circuire eft. *Turn. lib. adverf. 4. cap. 15.*

Cir-

Circumfluens amnis insulam facit, *l. ergo, ff. de acq. rer. dom.* Prat. Circumfluit amnis agrum. Briss.

Circumforaneos medicos, qui ad fora properarent, vertit Ant. Aug. *l. 16. sing. ad H. Modestinum*, l. ἐὰν δύο, ibi περιοδευταὶ ff. de excus. M. Ciceronem in Cluentiana imitatus. Pharmacopola, ait circumforaneus qui properaret, cui pharmaca multa restarent, &c. περιοδευταὶ circuitores verterat interpres vetus, cujus sententiam probat I. Cujac. *ad d. l. ἐὰν δύο*, atque circumforaneorum appellatione utilitatem, significari. Equidem A. Augustinum recte vertisse putem, quod & citato M. Ciceronis exemplo comprobatur. Circumforaneos dictos putat Isidorus, quod in modum rotæ circumferantur. Prat.

Circumire ædes sacras. Opera publica, *l. 7. §. 1. ff. de offic.* Proconf. Vigilias, *l. 12. §. ult. ff. de re milit.* Briss.

Circumlinium sive Circumluvium jus prædiorum, inquit Festus. Hot. Circumluviones dixit Cic. *lib. 8. de orat.*

Circumluvio, inquit Festus, est jus quoddam prædiorum: ubi fortasse, Prædiatorium legi debet. Est autem circumlovio, cum parte aliqua divisum flumen, agrum alicujus ita ambit, ut inferius unitum illum in insulæ formam redigat, *l. adeo, 7. §. quod si, de acquir. rer. dom.* Hot.

Circumscribere plerunque fallere significat, ut apud Græcos περιγράφειν. Paulus *l. exceptiones 7. §. 1. de except.* Si quis fidejusserit pro minore 25. annis circumscripto. Plerunque autem in minoribus hoc verbum usurpatur. Cicero *lib. offic. 3.* Circumscriptio adolescentum lege Lætoria vindicata est, Pro Cluent. Cum omnis ab his fraus omnes insidiæ, circumscriptionesque adolescentium nascerentur. Sic *in l. 10. §. 1. & l. 17. ff. de minorib. l. 17. ff. de dolo.* Hotom. Circumscribere vectigalia. i. fraudare, Briss. ex Quintilian. Circumscriptus judex, cujus religio circumventa est. *l. 33. de re jud.* Circumscripta mater, Circumscriptus ponderibus minoribus. Circumscriptores, qui aliquid abstulerunt, ait Seneca *controvers. 3. lib. 6. &* ibid. Circumscriptio semper crimen sub specie legis involvit. Quod apparet in illa, legitimum est: quod latet insidiosum: Semper circumscriptio per jus ad injuriam venit. Briss.

Circumscribere, est causam fraudibus cavillationibusque in judicio exenare, ut obtineas & vincas adversarium. Ambrosius in Luc. ca. 4. utitur diabolus testimoniis scripturarum, non ut doceat, sed ut circumscribat & fallat. Idem ad Constantinum; nec quisquam aut viduam spernat, aut circumscribat pupillum; & ibidem: Quid circumscribitur frater; fraudatur mercenarius? Inde circumscriptio. Idem Ambros. ad Irenæum: Omnia plena fraudis, plena circumscriptionis: Et circumscriptor, oris Juvenalis: Pupillum in jura vocantem, circumscriptorem. Nebriss. Spieg.

Circumscribere Senatum dixit Tullius, pro privare auctoritate, ut eleganter adnotavit Beat. Rhenanus ad Tertul. *in lib. de patientia.* Prat.

Circumscribere etiam abrogare, & obliterare, frequens hoc significatu verbum Jurisconf. & classicis auctoribus. Cicero *in finibus*. Circumscriptis igitur iis sententiis, quas modo posui, &c. Prat.

Circumscriptio, Græcis κατασοφισμὸς, est, cum quis scripto quidem legis paret & satisfacit, sed non etiam menti: cujus duo exempla ponit Cujac. 13. *obs.* 24.

Circumscriptorem colubrum, h. e. deceptorem appellat Tertullianus, Prat.

Circumpscriptus dicitur, qui dolo alterius, vel ætatis infirmitate decipitur, *l. item exigit, 16. ff. de dol. mal. l. si ex causa 9. §. 1. ff. de minor. l. 39. §. est & casus, ff. de procur. l. 7. §. 1. ff. de except.* Sic circumscriptus Judex; minor pupillus, Actor. Briss. *ex ff.* Porro autem is circumscriptus non videtur, qui jure communi est usus: idque Zeno Imperator constituit, *l. fin. C. de in integr. restit.* Prat.

Circumspectio Circumspectius. Briss. *ex ff.*

Circumstantia alicujus loci intelligitur per 30. pedes, ut dicit Bart. *in l. item apud Labeonem, §. convitium, ff. de injur.* Old. Prat.

Circumstantiæ, quæ in jure variant omnia, ut æquitas inde colligatur, septem sunt: Causa, quare aliquid factum sit. Persona, quis, & cum quo fecerit. Locus, ubi factum sit. Tempus quando factum sit. Quantitas, magnum ne, an exile sit. Qualitas, quomodo factum sit. Eventus, an metu, vi, errore, dolo, culpa, casu fortuito factum sit. Claudius Saturn. *in l. aut facta, ff. de pæn.* Secundum istas enim circumstantiatum species æquitas jubet summum vel intendi, vel remitti. Old. Prat.

Circumstantiæ sæpius profusum sermonem restringunt. Gœddæ.

Circumstantias dictas quidam putant, quæ in unaquaque controversia quæri solent: & quasi quæstionem circumstant. Has diligenter attendendas suadet I. Chrysost *Homil. 10. in Matt. & 23. qu. 8. c. occidit.* Circumstantiam videtur definire Angelus Clavasius in dictione Circumstantia, quæ circumstat actum, quasi extrinsecus extra actus substantiam consideratum. Prat. Old. verò sic definit:

Circumstantiæ sunt notæ rerum & personarum communes & externæ, ex quibus æstimatur juris definitio, non solum in pœnis delictorum, verum etiam in omnibus contractibus & humanarum functionum negotiis. Old. Prat.

Circumvenire legem & interpretationem legis, est in earum fraudem aliquid facere. *Circumvenire* sententiam legis Circumvenitur oratio, voluntas defuncti. Circumventus à latronibus. Circumventi minores. Cicum in hoc venta est mulier (soror, mater) *l. 12. §. mulier, de jure dot.* Briss. *ex ll. ff. &*

Circumventio naturalis non habet pœnam fraudis: ut si fiat patre, præceptore, magistratu, ob emendationem: nisi fiat excessus, Gœdd. *ad princip. l. 131. n. 3. de verb. sign.*

Circumvenire eodem sensu quo circumscribere, h. e. decipere, accipitur, *l. in causa 56. §. pen. ff. de minor. idque l. 1. §. dolum, ff. de dolo malo.* Sunt etiam qui putent, circumvenire quem posse sine dolo. Prat. unde illi proprie circumventi dicuntur, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur. Cæsar in commentario Hispaniensi: cum undique se circumveniri animadvertisset. Ambros. in illud Evang. Reddite quæ sunt Dei, Deo. Nec interest est apud Deum, utrum ut aut circumventione res alienas occupet.

Circumventus, à latronibus, magna crudelitate, non sine calliditate, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Circus proprie significat omnem in gyrum ambitum, à circumeundo, ut vult Servius. Apud Macrum, *l. 3. ff. de operibus publ.* locus erat muris septus, in quo curialia munera celebrabantur. Vergil. *lib. 5. Æneid.*

Mediaque in valle theatri
Circus erat, &c.

Hinc

Hinc in inscriptione quadam (Cujacio attestante *obs. lib.* 10. *c.* 35. *sub fin.*) dicitur Trajanus commoda tribuum etiam locorum adjectione amplificasse, quod proprie *ad l. patronus, ff. de leg. l.* 3. pertinere videtur. Et de illa locorum adjectione Plinius in *Panegyrico*: populo, inquit, locorum 5000. adjecisti. Intelligit autem circi loca. Hæc Cujac *d. lib. obser.* 10. Fuerunt tres circi Romæ: circus maximus, inter Palatium & Aventinum: circus Flaminius, qui & Apollinaris: & circus Neronis, in Vaticano. Circus, ἱππόδρομος, locus curriculis equorum constitutus. Unde circenses equi, ludi, certamina. Circenses etiam absolute, id est, ludi Circenses, Briss. *ex ff. & C.* Dici autem circum à circuitu putat Cassiod. *lib.* 3. *Epist. ad Faustum.* A Circe dictum putat Tertull. *lib. de spectacul.* Prat.

CIRTENSIUM Respub. *l.* 9. *§. si quis jus ignorans, ff. de juris & fact. ignor.* Cirtenses autem dicti a CIRTA, oppido Numidiæ, quæ posterioribus temporibus Constantina denominata est Aurel. Victore teste. Brisson.

CIS pro INTRA nonnunquam usurpatur, ut videre est apud Plautum *in Mostel.* ubi Cis paucas tempestates, pro intra breve tempus positum est: Ut & *in Trucul.* cis paucos dies. Sed & cis pellam in Amphytr. dixit, pro repellam, quod qui repellitur, citra regredi cogitur, non ultra progredi permittitur. Simile est illud Nevii sed quasi amnis cis rapit. Turneb. *advers. lib.* 19. *c.* 13.

CISIARIUS, à cisio, quod vehiculi genus est, cujusmodi nunc Hungari utuntur, trijugi dictus, est ipsius cisii auriga & moderator. Ulpian. *l. item quæritur*, 13. *ff. locat.* Sic cisiarius, dum cæteros transire contendit cisium evertit. Sic à Beroal. citatur hic locus in C. Philip. Cicero & Haloander consentit. Itaque Glossæ nomine, id est, Carrucarius in contextum irrepsit, Spieg. Cisii meminit & Cic. *pro Sexto Roscio*: *Decem horis* nocturnis sex & quinquaginta millia passuum Cisiis pervolavit. Cisium genus vehiculi biroti. Cisiarius, id est, carrucarius, vel palustrarius. Briss.

CISTA, h. e. capsa, Græcis Κίστα vasis genus ad vestes reponendas, idque Ulp. expressit *l.* 1. *§. si cista, ff. depositi*, quod & Julii Pollucis testimonio comprobatur lib. 7. c. 19. ἐκ δὲ τῆς κατατιθέντα τὰς ἐσθῆτας ταυτας χόλοι μὲν καθ' ὅμηρον κιβώτιον καὶ κίστη. Cistam etiam commemorat idem *lib.* 10. *c.* 6. Notandum autem obiter, cistas apud Cic. in illa phrasi, cistas desjicere, sumi pro vasis, in quæ populus per pontes transiens, tabellas sui suffragii mittebat. Prat.

CISTERNA inde dicitur Festo *lib.* 3. quod sit cis, i. e. infra terram. Nam cisterna non habet perpetuam causam, nec vivam aquam, sed locus est ad colligendam aquam pluviam aptus, imbribusque concipitur, *l.* 1. *hoc interdictum, ff. de fon.* Old Prat.

CISTERNAM quoque aquæ, & vini dixit Ulpian. *l. vulgaris*, 21. *§. sed si de navi. ff. de furtis pro* loco effosso ad vini aquæve custodiam: Prat. Briss.

CITOPHORI sunt numismatum species, de quibus meminit Liv. *lib.* 7. *belli Macedonici*, & Cic. *ad Attic. lib.* 11. his verbis: Ego in cistophoto in Asia habeo ad sextertium bis & vicies, & reliqua, & Festus Pomp. dum inquit: Euboicum talentum numero Græco septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro 4000. denariorum. Forte ita appellati, quia in eis imprimeretur imagino alicujus cistam ferentis: veluti & nos Ambrosinos vocamus id nummi genus, in quo D. Ambrosius impressus est. Et de his secundum aliquos intellexit Papia. IC. *in leg. Publia. §. Titius, ff. depositi*, licet ejus verba in plerisque libris mendosa circumferantur. Sed hæc lectio Alciato displicet *dispun.* 1. *cap.* 18. asserenti, quos Throphimati, legendum esse. Proinde glossator noster ibi ingenue fassus est, se non intelligere. Legitur etiam apud Suidam cistophorus pro cistiphero, & cistarum bajulo. Cistas prætarea in sacris Ceretis, teste Macrob. habuerunt antiqui, quas portabant sacerdotes, nominatæ à Græcis κανηφόροι, quasi dicas cistipheras sive cistilatrices, Græci enim dicunt κανᾶ, quæ nos canistra: & per diminutionem canistella. Et de his sacrificalib. cistis inquit Catul.

Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,
Orgia qui frustra cupiunt audire prophani. & Tib.
Et levis occultis conscia cista sacris.

Meminit & Plin. *in* 36. *lib. cap.* 5. ubi etiam Hermol. Barbarus. Propterea non esset forte malum referre ad nummos, in quib. signata erat figura sacerdotis Ceteris cum cista, & inde cistophoros appellatos. Ego tamen magis probarem in loco illo Jureconf. cistophororum ut sit genitivus pluralis; quia in singulari non multum convenit cum præcedentibus: vel cistophoros. Et ideo non absurde Jul. Pollux in expositione Homerici carminis, quod apud nos retulit Paul. *in l.* 1. *ff. de contrah. empt.* putavit, boves apud Poetam ibi intelligi posse pro nummis, in quibus bonis effigies impressa conspiciebatur: quæ tamen expositio, judicio meo, non potest convenire carm. ibi per Sabinum primo loco relatis. Et ultra Pollucem hoc etiam colligi potest ex his, quæ in Publicola scribit Plut. & in 36. *naturalis hist.* Plin. quos opportunè retuli infrà in d. *Peculium.* Cotta.

CISTOPNORI. Sunt qui *in l. Pub. §. Titius ff. depositi*, cistophoros putent reponendos, ubi mendosè legantur modo Costrophinati. Cistophorum fuisse legimus quatuor millium & quingentorum denarium, sicut & Rhodium talentum dici opinantur cistophorum ab insigni ferentis cistam sicut coronati modo vocantur nummi, à coronæ imagine. Ex *c.* 2. *lib.* 10. *lect. antiq.* Rhodigni. Spieg. Adrianus Tornebus *lib.* 3. *adv. c.* 5. ex Festo tradit parum abfuisse, quin denarius Romanus duplo superaret æstimationem cistophori Asianorum nummi, sic appellati, quod in eo cistiferi essent sculpti, qui sacrorum mysticorum cistis inclusorum arcava, ut in Cybelæ mysteriis, Bacchi orgiis, Cereris initiis. Quatuor enim denarii septem cistophoros cum semisse valebant.

CISTIGEROS Martialis eos homines appellat, qui & pro contemptissimis & despicatissimis habebantur, his verbis, Dum non vis nisi lato Gellia clavo nubere, nupsisti Gellia cistigero.

CITA hæreditas in libris Legum Romanarum dicebatur divisa. ut ex Festo *lib.* 5. & Servio Grammatico liquet, & vide infrà *Erctum.* Pr a.

CITARE, ut quidam bene admonuere, est per præconem seu voce. Præconis vocare, *l.* 7. *ff. de in integ. rest. l.* 73. *ff. de judic. l.* 10. *ff. de publ. judic. l.* 20. *ff. de testib.* Livius *lib.* 1. Patres in curiam per præconem ad Tarquinium citari jussit. Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 4. Præco lecto nomine Salinatoris, citandum id sibi esset, necne, hæsitavit. Quintil. *lib.* 6. *c.* 5. In publicis certe judiciis vox illa præconis præter patronos, ipsum, qui egerit, citat. Sueton. *in Tiber. cap.* 2. Citatum pro tribunali voce præconis convitiatorem rapi jussit,

Com-

Comprobatur & ex Plutarcho, qui quod Latini citare, hoc ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, dixit in Gracchi vita. Sed tamen & edicto citatus quis dicitur, *l. 15. §. divus, ff. de jure fisci, l. 1. §. scientes, C. de adsert. toll.*

CITARE, edicto. Citare in testimonium, Briss.

CITARE libello apud Plaut. *in Gurgilio.* Briss. Vide Duaren. *lib. 1. disput. annivers. c. 7.*

CITARE prava, & minuritionem, ut legit apud Cic. *in lib. de orat.* Turn. *lib. 1. c. 2.* Græcis sunt [illegible] & μινυρίζειν, ut illud sit contentionis vocis, hoc remissionis. Prat.

CITARE testes. Cic. Reus lege citari dicitur apud Cic. Ter citatus reus, *l. 10. de publ. judic.* à Cio fit Cito, id est, frequenter vocito, unde dicimus aliquos voce præconis citatos, id est, frequenter vocatos. Briss.

CITATIO in jus vocatio, vel invitatio. Est autem Juris naturalis & necessaria ad processum judicii, nisi præsens forte fortuna in judicio adversarius, ad commotionem judicis volens suscipiat judicium, & respondeat. Si verò allegat, se non esse citatum, tunc non potest cogi, ut respondeat invitus, sed est vocandus solemniter in aliud tempus. Ita docet Bart. *in l. 1. ff. de in jus voc.* probatus ab aliis. Old. teste Spieg.

CITATIONUM genera duo excogitarunt interpretes quædam enim verbalis est, qua præco vel voce, vel edicto quem vocat in jus Realis, quæ fit, cum persona prehenditur & in jus ducitur, trahiturve, & in carceres conjicitur, quæ personæ prehensio & captio, [illegible] appellatur, Pollux *lib. 8. c. περὶ δικαστῶν ὀνομάτων* Utriusque generis commeminere Accursius & Bartolus & alii *in l. consentaneum. C. quom. & quand. judex.* Sane species quasdam commemorat Bartolus *in tract.* quibus casibus citatio non valet Prat.

CITATIONUM alia genera constituit Jo. Imbertus in lib. forensium Institutionum. Unum privatum, quod personæ, domicilione fieri solet. Alterum quod publice fit per compita sono tubæ, quod ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι appellavit Plutarchus in Gracchi vita, vel edictis compitatim, vel Ecclesiæ valuis affixis. Clem. 1. *de judic.* Prat.

CITATIO fit vel denuntiatione, vel prehensione: illo modo fit verbis in citatione expressis. *l. etsi is, 21. ff. de in jus voc.* Ulpianus eam vocat verecundam, *in l. dies 4. §. prætor ait, ff. de damn. infect.* & opponit ei, quæ fit extractione è domo sua id est, manus injectione, quam prehensionem vocat: & violenta est. Vult. *in commem. Instit. de act. in prin. n. 60.*

CITATIO, quam ita diffinire videtur A. Alciatus *rubr. Cod. de in jus voc.* ut sit actionum instituendarum principium, quæ diffinitio comprobatur §. *omnium, I. fin. de pœn. temer. litig.* Sed & aliter diffiniri potest, ut sit in jus vocatio, per l. 1. *ff de in jus voc.* Nam, cum quis de aliquo conqueritur, & querimonia sua coram judice est deposita, judex emisso citationis edicto, ad ejus instantiam vocat, vel invitat illum ad se, in quem agere desiderat, qui conquestus est. Sed enim si in edicto judex, vel prætor adjiciat hanc clausulam. Si in die præscripto non veneris, quasi contumax condemnaberis, vel reputaberis; tunc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodie autem sufficit, quod dicatur: Citamus talem peremptoriè. Est est quadruplex modus citandi, secundum Guil. de Mont. Laur. Primus, per nuncium literis citatoriis. Secundus per præconem. Tertius per edictum valuis ecclesiæ affixum, vel per compita. *Clementin. 1. de judiciis.* Quartus fit ex juris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitionem judicis, cap. consuluit, de offic. deleg. Item citationis sunt tres actus: primus est præceptum de in jus vocando, cum judex jubet nuntio, ut citetur reus. Secundus de usciato, cum nuncius denunciat citato, ut veniat. Tertius, cum nuntius refert judici se saltem in tali loco citasse. Additur etiam quartus, scilicet comparitio citati: & quando citatus tenetur comparere, & si non comparet, mulctetur, not. per doct. *in c. præterea, de dilat.* & de illis actibus vide *c. fin. de feriis.* Et nota, quod citatio est de jure naturali, ut in Clem. pastoralis, de re judic. Citatus ad locum morbusum, seu ubi aer est pestilens, vel corruptus, non tenetur ire, cum saluti hominum sit ratio adhibenda, *l. recusare, §. si quis alio, ff. ad Trebell.* & ibi per Bartolum & Dd. nec citatus peremptoriè potest dici contumax ante libelli obligationem, *l. si finita, §. si plures, ff. de damn. infect.* Porro citationis scopus hic est, ut citatus judicio sistat, inque judicium veniat. Alciat. *in rubr. C. de in jus voc.* Old. Prat.

CITATIONIS sex sunt requisita: In citatione enim omnino exprimendum est nomen ejus, qui citationem petit & impetravit: Nomen judicis, à quo petita & decreta est: Nomen ejus, qui citatur: ad quam causam, citetur (quod fit vel sententia libelli, vel libello citationi incluso) Locus, ad quem citatur: & denique dies, quo citatus comparere debet. Vult. *in commen. Instit. in prin. n. 59.*

CITATIOR aqua, id. est, rapidior (Briss.) apud Ulpianum *l. 1. §. 2. ff. de aqua & aquæ pluv. arc.* vehementiori æquiparatur. In vulgaribus exemplaribus est citior, quam rapidiorem interpretantur Albericus, Old. & Spieg. Prat.

CITARE in testimonium Venulejo. *in l. testimonium. 20. ff de testib.* provocare ad judicem dicendi ferendi ve testimonii causa.

CITARI post edictum peremptorium reus dicitur, cum ipso die cognitionis, quæ ante ei dicta fuit in foro ac tribunali, per præconem evocatur, ut præsens sit, ac appareat, *arg. l. 7. ff. de in integ. rest.* vide Duaren. 1. *disp.* 7. Goth. *ad l. 73. ff. de judic.*

CITO in veteri interpretatione Nov. mandata Princip. §. *sed & suscipientes*, exponit Accursius, h. e. triginta dies. Cicero *in Bruto* pro fortasse usurpasse videtur: Sed neque verbis aptiorem cito alium dixerim. Τάχα enim Græcis, quod cito est, plerumque fortasse valet. Prat.

CITHARA cum psalterio male concordat, proverbium, cujus fit mentio cap. diversis fallaciis, extra *de cler. conjug.* quo significatur, vitam activam seu laicalem male concordare cum vita clericali seu contemplativa. Cithara enim, cum instrumentum sit habens plures chordas, & valde clamosum, vitam denotat multis motibus & occupationibus deditam. Psalterium verò vitam clericalem seu contemplativam, quia sonum tenuem vel exilem habet. Vide Abbat. *in d. c. diversis fallaciis, num. 5.* Prat. Citharœdica vestis *l. 127. de verb. sign.* Citharœdicus habitus, Sueton. *in Nero. c. 25.* Briss.

CITRA in varios ferri significatus subjecta demonstrant. Accipitur aliquando pro fine, *l. fin. ff. de public. judic. l. ut sit, 31. ff.* pro socio, & alibi sæpe eadem significatione. Prat. Olim eis dixisse veteres docet Connan. *lib. 6. c. nu. 13.*

CITRA, exceptionis, restrictionisve notam esse,

esse, censent Accursio duce, Bart. Bald. & alii *in l. transfgere. C. de transact.* & Alciat *lib. 5. parad. c. 9.* Idem tamen Alciat *in jam d. transigere*, eam vocem Citra pro fine accipiendam putat: cujus expositionem probat Briss. *lib. 3. de verb. sing.* An utraque interpretatio ferri possit, expende diligentissime. Sumitur etiam pro præter, *leg. ult. ff. de calumn.* ibi. & citra pretii æstimationem Quandoque sumitur quibusdam privativè, seu negativè, *l. si filia*, §. *Papinianus* (alias est lex incipiens, *si uni.*) *ff. famil. ercisc.* Significat etiam adversativè, & accipitur pro contra, *leg. servus, ff. de novat.* Verius tamen est, ut ibidem sumatur pro fine. Prat. Citra appellationem, causæ cognitionem, consilium, decretum, pactum, mandatum, id est, absque, fine. Briss.

Citra beneficium, bonorum possessionem, conventionem, delegationem. Briss.

Citra bellum, distinctionem, corporis donationem, Falcidiæ rationem, falsi accusationem. Citra fraudem, periculum, pœnam, metum Senatusconsulti. Citra temporis finem, ordinem Citra Prætorem, querelam, veniam. Citra verbera. Citra conscientiam. Briss. *ex ff. & C.*

Citariora die, *l. 4. de pecun. constit. l. 15. de pact. dotal.*

Citra, præpositivæ particulæ, opponitur, ultra, *in l. si filia. ff. famil. ercisc.* vim privationis habet, & interdum negationis. Pro fine & aliter etiam accipi, sicut apud idoneos autores indicat Alberic. locis citatis. Nobis sat erit, Ulpianum adducere, qui *in l. 2. de his qui not. infam.* Non tamen ait, si citra indignationem Principis successor ei datus sit. Interpretes autem annotant eam plerumque exclusivam esse. Unde si quid, quod rescripto jubetur fieri citra Calend. Martias, in ipsis calendis est factum, non valere constat. Annotatum est & pro ante usurpari, *in c. dilecto, extra de test.* quemadmodum Suet. *in Augusto, tit. de spectaculis*, dixit, Citra spectaculorum, dies, h. e. ante dies dicatos, ex more, spectaculis. Vide Bero. ibi. Spieg.

Citreæ mensæ, id est, ex citri materia, celebrantur apud auctores, & fuerunt in tanto pretio, ut cum aliquando viri objecissent fœminis nimios sumptus, quos in coemendis margaritis faciebant: & vos, inquiunt, mensis citreis utimini. Sed cum apud omnes constet, citrum arborem & mala citrea esse, quæ postea cœpta sunt cognominari mala rancia, quorum materia neque firma, neque odorata, neque quicquam habent, quod laudabile sit, suspicor aliquid erroris subesse circa has arbores jam inde ex antiquitate contractum, ut citrum videlicet pro cedro accipiatur, h. e. *alerze*, cum præsertim arbor illa sylvestris sit, copioseque proveniat in monte Atlante. Unde Martialis de mensa citrea dixit: Accipe fœlices Atlantia munera sylvas: & alibi: cum possint Libycas sustinuisse trabes. Paul. *de action. empt. & vendit. leg. si sterilis.* Veluti si mensas quasi citreas emat, quæ non sint. Petro. Arbiter: Ecce Afris eruta terris citrea mensa, greges servorum astrumque renidens. Vide & apud Cic. 6. *action. in Verrem.* Nebriss.

Cives omnes liberi dicuntur, qui in Imperio Rom. communione civilium rerum, bello & pace, sunt participes. Zas. *in l. 2. ff. de orig. jur.*

Cives boni dicuntur, qui reipublicæ studiosi sunt, etiamsi improbi sunt homines, nam bonus civis, & bonus homo, eodem modo non dicuntur: ut docet Aristot. *libro Polit. 3.* Qui verò boni viri dicantur, quorum frequens fit à Jurisconss. mentio, ex Cicerone petendum est. Spieg.

Cives Origo, Manumissio, Allectio, vel Adoptio, facit. Briss. *ex l. 7. C. de incolis, lib. 10.* Vide infrà §. 13. & 14. & post Civicum munus ac civitatis.

Cives Romani erant, quibus jus civitatis concessum fuerat. Vide Alciat. *c. 21. lib. 2. dispunct.* de horum privilegiis. *cap. 14. lib. 1. parerg.* Sunt autem Romani cives omnes effecti, qui in orbe Romano sunt, constitutione divi Adriani, leg. qui in orbe, de statu homin. Colliguntque propterea Jurisperiti, jus patriæ potestatis, quod Civium tantùm Romanorum erat, ad omnes Christianos pertinere. Vide *Libertorum.* Spieg.

Cives Romani alii sunt patresfamiliarum, alii filiifamiliarum, aliæ matresfamiliarum, aliæ filiæfamilliarum, Ulpianus *in l. 4. ff. de his qui sui vel alieni juris sunt.*

Civicum munus pro civili accipitur *in l. 4. C. de fabricens. lib. 11.* ubi falso legitur, civi commanere pro civico munere. Prat.

Civica bellum, *l. unica, C. de cad. tot.* Alberic.

Civilia esse pro pertinere ad officium civis, vel civilis moris. esse, apud Imp. Alexand. *C. de furt. l.* civile est, quod à te adversarius tuus exigit, ut rei quam apud te fuisse fateris, exhibeas venditorem: nam à transeunte & ignoto te emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem. Spieg.

Civile id propriè dici nemo ambigit, quod civium, aut civitatis est. hinc studia instituta que civilia, h. e. ad civium societatem, civitatisque statum pertinentia: quo sensu mores civiles, civiliterque quid fieri à Cicerone dictum, *lib. 1. Offic.* Cum autem civitatis status tuendi ratio id imprimis exposcat, ne quid contra ea, quæ publicæ utilitatis sint, fiat: quod ejuscemodi esset, id civile inde vocari invaluit: contra quod adversus utilitatem publicam fieret, civilique societati exitiosum foret, incivile dictum est. Hinc frequentes illæ in jure voces; ut Alexand. *in l. civile, C. de furtis*: Civile quid eum facere, qui ab eo, qui rem suam possideat, aut authorem exhibeat à quo eam habet, exigit: quia si hoc solum transeunte, cujus nomen ignoretur, emptam fuisse sufficeret dici, intervertendarum propriarum cujusque rerum occasio moxima præberetur, quod civitati perniciosum esset. Civiliter itaque facit, qui contra nititur, suam nempe publicamque utilitatem simul tuetur. Incivilem autem rem à Severo, *l. incivilem, C. de furt.* facere dictus est, qui rem eam furto mihi oblatam à fure emptam retinet, nec prius restituere vult, quam pretium illi fuerit à me persolutum: cum publice utile sit, alienarum rerum interceptoribus præcludi viam, qua rerum ablatarum pretium consequantur: & pecunia inde refecta facilius effugiant. Quod fiet, si cum ab aliis, quam notis & spectatæ fidei hominibus emere nemini tutum erit, caute quisque ita negociari cogatur. Item & Medici, ægri infirmitatem consulto protrahentis, aut etiam augentis, quo ægri loculos exhauriat, quidve aliud corradat, incivile factum dicitur, ut exemplo id in civitate haud dubie perniciosum esse constat, *leg. medicus, ff. de var.* & extraord. cog. Joh. Rob. *lib. sens. 3. c. 11.*

Civile negotium, h. e. legitimum (ex quo civilis obligatio nascitur Briss.) jure civili receptum, *l. unica, in princ. de extra. cogit.* Albericus.

Civilis dies incipit à media nocte ; in sequentemque mediam noctem finit. *l. mare, de Fer.* Spieg. Prat.

Civilis interruptio. Lege *Interruptio.*

Civilis possessio est, quæ sola animi destinatione & solennitate quadam constat, etiamsi corpus non intervenit. Vide paulo post.

Civilis soboles, *Auth. licet patri. C. de natur. liber. & matrib.*

Civilitas quasi civilis mos, qui & urbanitas dicitur. Sic annotante interprete, civile pro urbano & elegante, *in l. civile, c. de furt.* Spieg.

Cives Romani sunt Ulpiano *in Epitom. tit.* 1. liberti qui vindicta, censu aut testamento, nullo jure impediente, manumissi sint, quod & Justinianus probat, *Instit. de libertinis, §. fin.* Prat.

Civilis actio, vel potius Civilis incerti actio, h. e. præscriptis verbis, Ulpiano *l. solet. ff. de præscript. verb.* Prat. Briss.

Civilis actio non tantum prætoriæ (ut mox infrà) sed & criminali opponitur, & ita civile negotium, criminali. Sic & civilis disceptatio, petitio. Civile judicium, Briss. *ex ff. & C.*

Civilia quandoque naturali opponuntur. Ita civilis cogitatio naturali adversatur, *l. 4. §. cognationis. de grad.* Eo sensu matrem civilem dixit Paulus 4. *sent.* 10.

Civilis ratio & naturalis separantur, Instit. *de nupt. l. 8. de cap. minut.*

Civilis ratio naturalia jura corrumpere nequit.

Civiles & forenses artes. Briss.

Civica arma. Civica munera seu onera, pro eodem. Briss. *ex ff. & Cod.*

Civilia officia, onera. Civilia bella, quæ cives cum civibus gerunt.

Civiles dissensiones Briss. *ex ff. & C.*

Civiles annonæ, *l. 1. §. 7. in fin. C. de rei uxor. actio. l. 12. C. de hered. instit. l. 6. §. 1. in princ. C. de sec. nupt.*

Civiles honores. *l. 11. C. de liberal. caus.*

Civiles magistratus, *l. fin. §. 1. C. de nupt.*

Civiles in Theodosii & Valentiniani constitution. *l. 2. C. de petit. bonor. subl. li.* 10. h. e. ad publicum pertinentes, vel etiam ad civitatem & Rempublicam : cujusmodi sunt opera publica, *l. si aliquando, C. de operib. public.* Prat.

Civile pro justo, æquo, legitimo, ordinario, accipi solet, *l. civile C. de furt. & l. cum in fundo.* 78. *§. sed & si non sit, ff. de jure dot.* E diverso Incivile, inhonestum, illicitum, iniquum, & contra juris ordinem, l. incivile, *C. de rei vind. & alibi sæpe.* Prat. Briss.

Civile auxilium, *l. 16. fi. C. de judic. l. 3. in fin. C. de infant. expo.*

Civile bellum, *l. 1. in prin. C. de Latin. libert. tollend.*

Civile jus nulla alia ratione differt ab eo, quod gentium dicitur, quam quod unum civium suorum, alterum omnium commune est hominum, utrumque eorum utilitatem, quib. imperat spectans, & eo vim omnem institutorum suorum dirigens tanquam ad suum finem. Atque etiam utriusque origo eadem, licet jus gentium sit paulo antiquius. Ut refert Tullius pro P. Sestio his verbis : Quis vestrum judices ignorat ita naturam rerum tulisse, ut quodam tempore homines, &c. Connan. *lib. 1. c. 7. n. 1.*

Civile jus, *in l. 9. C. de inoff. test.* id est, commune.

Civile Jus, est jus proprium cujusque civitatis, *l. 6. l. 9. ff. de justit. & jur.* Et ut Paul. ait, quod omnibus aut pluribus in quaque civitate utile est, *l. pen. ff. eod. tit.* vel, ut Cic. *in Topic.* æquitas constituta his, qui ejusdem civitatis sunt ad suum obtinendum. Paulo plenius id definit Ulpian. *in l. 6. ff. de justit. & jur.* Secundum quæ jus id quod Romana civitas ex legibus, senatusconsultis, plebiscitis, Principum constitutionibus, Prætorum Ædiliumque edictis, ac prudentium responsis usa est, Civile appellatur, *l. 7. & l. 9. ff. de just. & jur. §. jus autem. Institut. de jur. natur.* quasi proprium civitatis Romanæ, *l. 1. ff. de acquir. rer.* dom. Hoc tamen commune juris civilis nomen suum fecit ac proprium ea pars juris, quæ ex prudentium interpretatione legibus adhibita constabat ; quæque sine scripto in sola prudentium auctoritate consistebat, *l. 2. §. his legibus, & §. deinde cum esset ff. de orig. jur. l. 74. ff. de hered. Instit.* Appellatum est etiam jus Civile Papirianum, quod à Sex. Papirio in ordinem compositum fuit, *d. l. 2. in pr. de orig. jur. l. 144. ff. de verb. sign.* & apud Macrob. *lib. 3. c. 2.* Notat & Ascon. *in 4. Verrin.* Jus civile à Cicer. pro privato jure usurpatum. Interdum juris civilis appellatione lex 12. tab. demonstratur, ut *in l. 1. ff. de tut. Inst. t. de usucap. in princip. l. ult.* de bonis eorum, qui sibi ante sent. conjuncta *l. 220. ff. de verb. sign. l. 10. C. de jure delib.* Plerunque verò jus civile à prætorio separatur : Et ita videre est hæc verba, civili & Prætorio jure, sibi opponi, *l. 17. ff. de castr. pec. §. sed istæ, Instit. de act. & Instit. de oblig. §. 1. li. 1. §. ult. l. 1. §. 1. ff. de constit. pecun. l. 23. ff. de testam. l. 5. C. de pactis, l. 14. ff. de testib.* Ideoque & civiles actiones, id est legitimas, seu ex legitimis & civilibus causis descendentes accipimus, ad differentiam earum, quas Prætor ex sua jurisdictione datas & comparatas habet, *§. sed iste Instit. de act. leg. ult. ff. de constit. pecu. l. 15. ff. de præscript. verb.* Ita civiles actiones alicubi honorariis opponuntur, & civiles quoque obligationes ab honorariis distinguimus, easque civiles appellamus, quæ aut legibus constitutæ, aut certo jure civili comprobatæ sunt, *§. 1. instit. de oblig. l. 5. de præscript. verbis.* Briss.

Civilia verba, quæ & directa in jure appellantur, verba sunt formularum civilium, h. e. quæ ad jus civile accommodatæ olim à ICtis fuerunt : ex eo nimirum, quæ hæc pars juris proprie nonnunquam jus civile appellatur ut docet *lex 2. de orig. jur.* sive quod vernaculum esset, neque ab exterarum gentium institutis sumptum : sive quod soli cives iis legis actionibus ac formulis uti possent Papin. *l. 7. de vulg. & pupil.* Verbis civilibus substitutionem post. quartum decimum annum ætatis frustra fieri convenit. Ulp. *cap. Just.* 25. Fideicommissum est quod non civilibus verbis, sed precative relinquitur. Hoc est, non iis formulis, quæ ad hæredum institutionem accommodatæ sunt, sed precationis Hotom.

Civilia verba etiam legitima & imperativa appellantur, Papin. *in d. l. 7.* Briss.

Civilis possessio, justa & legitima possessio, quam quis animo rei ut suæ possidendæ sine vitio nactus est : quæ opinione domini tenetur, & in jure consistit, ad usucapionemque proficit, *l. 2. §. 1. ff. pro herede, l. 24. ff. de acquir. possess.*

possess. l. 3. §. ult. ff. ad exhib. l. 10. C. de acquir. possess. Quam qui habent, civiliter possidere dicuntur, *l. 7. in prin. ff. ad exhib. l. 1. §. dejicitur, ff. de vi & vi arm.* id est, ex jure civili, ut *in l. 38. §. hæc quoque stipulatio, ff. de verb. oblig.* Briss.

Civilis sapientia pro Juris civilis scientia, *l. 1. ff. de extraord. cognit.* sic Cicero *de claris oratoribus.* Civiles artes & Forenses Eloquentiam & Juris civilis appellat. Briss.

Civiliter, secundum jus civile, ejusque præcepta & sanctiones, in genere.

Civiliter (in specie,) & jure prætorio opponuntur, ut suprà.

Civiliter sæpius idem quod civili judicio; & tunc ad pecuniariam persecutionem refertur. Unde

Civiliter agere, & criminaliter, opponuntur. Sic Civiliter excercentur incendia, movetur actio, disceptatio. Briss. *ex ll. ff. & C.*

Civiliter modo, *l. 9. prin. de servitut.* ubi alii legunt, Civili tamen modo) id est, cum aliquo temperamento. Briss.

Civiliter, eo modo, eaque formula, quam J. C. excogitarunt & tradiderunt Hinc Pompon. *in l. pen. ff. de solut.* scribit, verborum obligationem civiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac substantiam: id est, consensum & pactum, spectans, sed modum ac formam adventitiam, quum Ulp. *in l. 8. in fin. ff. de accept.* aperte dicat, Acceptilationem esse jurisgentium: quatenus scilicet, pactum conventum, i. e. substantiam ipsius actus consideramus, ut acceptilationis materia sit jurisgentium, forma vero juris civilis. Hot. Prat.

Civiliter annum non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus. Nam naturaliter ultimus dies integer, anno accedere deberet, & præterea quadrans, hoc est, sex horæ. Ex Alciat. Spieg.

Civiliter interdum significat civili jure, ut cum dicimus, civiliter possidere, civiliter quem obligari, *l. 1. §. hæc actio, ff. si mens. fals. mod. dix. l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. oblig.* Exempla frequentiora sunt, quam quod referri debeant. Aliquando sonat recte, legitime, & ex juris civilia regulis, *l. filius, 28. §. si quis eo, in fin. ff. de lib. & post. & l. 2. in fin. ff. de acquir. poss.* Quandoque significat, civili modo, secundum juris civilis rationem, *l. anniculus, 134. ff. de verb. sign.* quam interpretationem probat. Alciat. & ante eum Alber. Rosatius ibid. Non tamen improbandam putem expositionem Accursii, *d. l. 134.* explicantis civiliter, i. e. secundum consuetudinem civium, & loquelam, *per l. anniculus, 132 ff. eod. tit.* Prat. Briss.

Civiliter agit, qui quod sua privatim interest, persequitur. Criminaliter, qui publicam vindictam criminis exsequitur. *l. unic. C. quan. civi. act. crim. præjud. & l. fin C. de fals.* Civiliter criminali persecutioni opponitur, *l. fi. ff. de furt. & l. constitutionib. 37. ff. de inju. l. 28. §. qui ob inimicitias, ff. de pœn.* Prat. Nam ad maleficia judicanda, quibus magnopere publica tranquillitas turbatur, variæ sunt pœnæ legibus & jure civili constitutæ, de quib. *sub. tit. de pœnis*, & alibi. Et; quia accusatio, ad eam rem valde est necessaria, ut testatur Cic. *in ora. pro Roscio Amer.* permissum est, non solum ei, cui nocitum fuerit: sed interdum etiam cuivis è populo nocentem hominem deserre & accusare. *§. 1. Instit. de publ. jud.* Estque hujus accusationis finis & scopus, & Reip. quam Leges violando non mediocriter offendit, pœnas debitas persolvat, non ut accusatori quicquam præstet *l. licitatio, §. quod illicite, ff. de publ. & vect.* Quisquid autem ita accusatur, criminaliter dicitur conveniri. Nec quicquam referre puto, corporalisve sit, an pecuniaria pœna, qua ejus audacia coerceatur, not. *in l. 3. de sepulc. viol. d. §. in sum.* Sed cum hac criminis executione, Reip. tantum consulatur, non etiam accusatori graviter fortassis læso: proditæ sunt privatæ quoque & forensea actiones, quæ ad privatum ipsius agentis commodum intendantur: ut Furti actio vi bonorum raptorum, *l. Aquiliæ*, injuriarum & similes, quæ civiles, non criminales dicuntur, propterea quod humanius, atque civem decet, tunc agatur, *l. 1. ff. de incend. ruin. nauf. l. ult. de priv. deli. l. ult. de furt. l. ult. C. de injur. & Quan. civ. act. crim. præjud.* Dicuntur etiam pecuniariæ hujusmodi causæ, quod agens ac pecuniarium propriumque commodum principaliter respiciat, *l. 1. ff. de testib. l. interrog. C. de quæst. l. properandum, C. de jud.* In criminali autem judicio hoc potissimum spectatur, ut admissum publicæ utilitatis causa in exemplum vindicetur, tametsi ejus rei gratia plerumque pecuniaria sequatur condemnatio, *d. §. quod illicite*, Duar. *lib. 1. anniverf. disput. c. 35.*

Civiliter ac Naturaliter opponuntur. Ita civiliter resolvitur obligatio, velut Acceptilatione, & confusione: Nam naturaliter vero solutione, aut interitu rei promissæ Ita naturaliter seu corporaliter acquiritur possessio: civiliter & juris ministerio, verbis, sine facto corporali, stipulatio. Ita civiliter turpia, & natura turpia opponuntur, *l. 42. de verb. signifi.* Briss.

Civiliter acquiri dicuntur, quæ juris ministerio verbis, sine aliquo corporali facto acquiruntur, *l. ea quæ, 53. ff. de acq. rer. dom.* & eodem sensu etiam civiliter resolvi dicitur obligatio apud Pompon. *l. pen. ff. de solut.* Prat. ex Briss.

Civis meus, tuus, dicitur pro concive, quem barbari vocant compatriotam.

Civis Rom. cur D. Paulus Apost. appellatus sit, *not. 10. dist. c. Si in auditorium, c. fundamenta §. ult. de elect. lib. 6.* Spieg.

Civis dictus est, quod in unum coeat cœtum, & sub legibus vivat politicis, ut ex M. Cic. constat. Oldend. Prat.

Civium appellatione an veniant oppidani, vel comitatenses, est notab. decis. Bald. *in Auth. & omnino, in pen. col. ver. sed hic dubitatur, C. ne ux. pro mar.* de qua latè scribit D. Felin. *in c. Rodolph. in 9. col. vers. faciunt etiam, extr. de rescript.* cum his quæ referam inf. in verb. *Represaliæ.* Sed quid de spuriis? Bald. sing. consuluit, eos in statutis non comprehendi: quia proprie cives non sunt. Ita in pulchra quæstione statut Mediol. concludit Bald. *cons. 267.* ad evidentiam præmitto., *in ult. col. in 1. lib.* quod consilium repetitum invenio *in ult. lib. consil. 457.* Nunquid autem habitatores Venetiarum sint cives, vel insulani, est sing. cons. Bald. *n. 437.* quidam emerunt, in 1. lib. cum his, quæ scripsi infra in verbo *Venetiæ.* Cotta.

Civium appellatione alias continentur in privilegiis, & similibus actibus civitatis, & suburbiorum incolæ, Alciat. *l. urbis. 2. ff. de verb. sig. ibi.* & ante eum Alex. Imol. *rubr. ff. solut. matr.* Pi.

Civitas est multitudo seu unitas civium, in hoc collecta, ut jure societatis vivat optimo, *c. si civitas. de sent. excom. lib. 6.* Zas. *l 2 ff. d. orig. jur.* Cic. *in Somn. Scip.* In civitate, & ubivis

locorum, necessario requiritur, in primis verbum Dei: deinde magistratus, qui administret Rempublicam id quod gentes quoque, quamvis Christum servatorem nostrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo cognoverunt. Ideoque inter exempla juris publici referuntur sacerdotes, & magistratus, *in l. 1. §. 1. ff. de just. & jure.* Prat. Hac ratione

Civitas appellari sæpe solet ἐκκλησία, hoc est cœtus, vel congregatio, non qualiscunque, sed Conciliata in unam societatem communionemque, fidei, & sacramentorum, unde Apost. ad Cor. Ecclesiæ Dei, inquit, quæ est Corinthi. Et *Coloss.* 1. pro corpore ipsius ait, quod est Ecclesia. Oldend. Prat.

Civitas etiam usurpatur pro mæniis duntaxat, & ædificiis: Sicut & ecclesiæ significatio ad paucos ordines redigitur, adeoque ad templum materiale, *in tit. C. de sacros. eccl. & de his, qui ad eccl. confug. in rub.* Old. Prat. Proprie vero Urbs muros & ædificia denotat: Civitas habitatores & incolas, vel ipsam societatem civium, aut jus civitatis ac civium: vel constitutionem & ordinem populi ac civium. Briff. ex Cic. Serv. Marc.

Civitas quandoque non pro loco, sed pro civibus accipitur, ut cum quis civitati, vel civib. aliquid mandat, *l. si quando. C. de bon. vac. lib.* 10. Alc. *de verb. in fige. in l.* 2.

Civitas in tribus consistit: In sapientia eorum qui Remp. administrant: in militum fortitudine: in cæterorum civium temperentia. Hisque perfecte constituta censetur civitas, quod cuique parti sua virtus attribuatur. Attamen quæ superest Justitia, non illa otiosa est aut inutilis, sed per omnes alias diffusa implicat eas arctissimo æquitatis & concordiæ vinculo, facitque ut sibi illæ consentiant: quæ consensio justitia vocatur: Connan. *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 8.

Civitas sine legibus, est corpus sine anima, ut ait Cic. Quocirca eleganter Arist. *in Ethicis.* Ideo, inquit, non concedimus, ut homo imperet, sed ratio. Nam homo hoc sibi tribuit, & fit tyrannus. Ex Pompon. *l. 2. ff. de orig. jur.* animadvertere licet, pop. Rom. 20. vix annis potuisse sine certo jure vivere, quin leges à Græcis peterentur. Cætera Old. in citatam legem scribens Spieg.

Civitatis appellatione non veniunt suburbia, sed id solum, quod murorum ambitu terminatur, text. est arguendo à speciali in c. si civitas, de sententia excomm. *lib.* 6. & hoc, nisi dispositio reddatur elusoria, quia tunc veniunt etiam suburbia, d. c. civitas, ubi est text. sing. & melior de jure, ad hoc ut late attestatur Jas. *in l. cum quidam in fin. ff. de lib. & posth.* & ideo decidit sing. Bald. *in c. significavit, in ult. col. versi. pone, episcopus de rescr.* Quod si episcopus excommunicavit omnes leprosos stantes in civitate, nisi recedant de civitate infra octo dies, & aliquis exivit & reclusit se in quodam hospitali posito in suburbiis, talis non evitat excommunicationem: quia sicut propter salutem animarum interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia, ne sententia excommunicationis sit elusoria, *d. c. si civitas.* Eodem modo propter salutem corporis, ne dictum circumveniatur. Et hoc dictum Bald. pro sing. citat Felin. *in c. Rodulph. col. 3. vers. limit. duppliciter, de rescript.* ubi late tractat, quando appellatione civitatis veniant suburbia, Cotta.

Civitatis appellatio alias accipitur pro jure civium ac libertate, qua cives utuntur. Unde dicebantur olim civitate Romana donari, *das burgerrechtempfahen*, quorũ exempla commemorat multa Cic. *pro L. Corn. Balb.* Ubi & comprahenduntur horti, *arg. ff. de procur. l. præsens.* Item civitatis nomine non comprehenduntur diœceses, nec è contrario. c. Rodulphus, *& ibi gl. ext. de rescript.* Vocatur autem proprie civitas, quæ habet episcopum, ut 80. *dist. in illis, & c. seq.* Civitas quoque potest appellari, quæ Episcopum non habet. Alciat. *in c. perniciosam, de offic. jud. ord.* Old. Prat. Sunt autem civitatis partes novem. Una est agricolæ, qui circa alimenta versantur. Secunda opifices, qui versantur circa artes aut necessarias, aut ad delicias & voluptates, aut ad ornatum pertinentes. Tertia cauponaria, ementium vendentiumque, mercatoria & numularia. Quarta mercenarii. Quinta propulsarores belli. Sexta, hi qui jus dicunt atque decernunt. Septima opulenti atque divites, qui onera Reip. substinere valent, de quib. Justin. *inst. de his qui vel sui, vel alieni juris sunt, §. dominor.* Octava publicis magistratibus fungentes. Nona consultores, & jus in controversiis assignantes. Respublica illius multitudinis ordinatio est atque gubernatio, Drosæus *meth. jur.*

Civitatis sex Socr. *l. sancivit*, ut nec parva sit civitas, nec magna, sed una & sufficiens. Quamobrem Cic. eleganter adventitiam illam ociosorum hominum multitudinem, appellat fecem civitatis, ut quæ nulli prosit, multos autem moneret: monuit & id Oldend.

Civitatem appello quemcunque populum iisdem legibus & moribus gubernatum, Connan. *lib.* 1. *c.* 7. *nu.* 1. Idem ibidem civitatem Aristoteli dictam fuisse refert gentium virorumque in vita perfecta, seque ipsa contenta communionem. Adde Old. *in l. 2. ff. de orig. jur.* Spieg.

Roma sola, urbs dicebatur: Civitates reliquæ populo R. subjectæ privatorum loco sunt. Proprie ergo ea vocantur sola publica bona quæ populi sunt Romani: Abusivè tamen reliquarum etiam civitatum ac municipiorum bona & negotia, ipsius civitatis aut municipii jure communia, inter publica habentur, & iisdem gaudent privilegiis, quibus illa. Gœd. *ad l.* 15. *nu.* 4. 5. 6. *& leg.* 17. *nu.* 15. 17. *& seq. de verb. sign.* & Vult. *comment. Instit. de rer. divis. ad prin. nu.* 17.

Civitates fœderatæ. Vide Fœderati. a.b.

* Civitates Imperiales (*Reichs Stette*, *Freye Reichs Stette*) dicunt quæ Imperio - Germanico & Imperatori immediatæ subjectæ, in Catalogo Statuum Imperii inscriptæ, secundum matriculam certam Imperio Summam contribuunt & in comitiis sessionem ac votum obtinent,

Vulgô Civitates Imperiales dividuntur in liberas Imperii civitates *Freye Reichs Stette* & simpliciter Imperiales, *Reichs Stette* Illæ dicuntur, vel quod nihil ex Aquila Romanâ in insigniis habeant & quæ olim sub Episcopis fuere; vel quod præ aliis majoribus privilegiis ac prærogativis gaudeant, & semper Imperatorem immediatè recognovêre: hæ verò, quæ integram Aquilam, vel partem ejus in Insigniis habent, aut quæ aliis quondam subjectæ, Sed postea exemtæ fuere. Realis tamen differentia eas esse non videtur, quòd in Constitutionibus Imperii, Civitates, Imperii liberæ *Freye und Reichs Stette* promisivè ponantur.

Præterea

* Præterea ratione Religionis, civitates Imperiales distinguuntur in puras & mixtas. Illæ dicuntur, in quibus una est Religio, Catholica vel Evangelica: Mixtæ in quibus utriusque Religionis exercitium publicum viget. *Vid. Instrum. Pac. Germ. art. V.*

Sunt Civitates Imperiales Status Imperii; habent Jus Commitiorum, jura Principum, superioritatem territorialem, jura factorum. Regalia, aliaque Statibus & Ordinibus Imperii reliquis competentia sublimia jura ac privilegia; Unde in territoriis ditionibus & districtibus suis tantùm posse dicuntur, quantum Imperator in Imperio, exemplo aliorum Principum ac Statuum Imperii.

Statum autem Imperii non repræsentant singuli cives, nec major pars civium, sed ipsa tota civitas Imperialis, sive tota universitas, quæ etiam illos ipsos complectitur, qui in Senatu sunt, ita ut ne ipse quidem Consul per se sit Status civitatis, sed totus Senatus, universitatem repræsentans.

Cives civitatum Imperialium Imperatori immediatè sunt subjecti, eidem homagium præstant, in Magistratum eliguntur, quæ omnia in aliorum Statuum subjectis secus se habent.

Regimen Civitatum Imperialium est vel *Aristocraticum*, quando Senatus omnem potestatem omneque Imperium; vel *Democraticum* vel *mixtum*, quando simul penes plebem aliqua potestatis eminentia residet.

Civitatum Imperialium sexagnita trium nomina sequentia sunt *Aach*, *Augspurg*, *Aleu*, *Biberach*, *Bopffingen*, *Bremen*, *Buchaw am Federsee*, *Buchhorn*, *Colmar*, *Collen*, *Dinck absspuhl*, *Dortmund*, *Eslingen*, *Franckfurt*, *Frideberg*, *Gelnhausen*, *Schwabisch Gemins*, *Gengenbach*, *Giengen*, *Geslar*, *Hagenau*, *Schwabisch Hall*, *Heilbrun*, *Hemrard*, *Isny*, *Kauffbeuren*, *Keyserberg*, *Krempten*, *Landau*, *Leutkirch*, *Lindau*, *Lubeck*, *Memmingen*, *Millhausen*, *Munster in St. Georgent thall*, *Nordhausen*, *Nordlingen*, *Nuremberg*, *Ober-Ehrnheim*, *Ostenburg*, *Pfullendorff*, *Ravensburg*, *Regenspurg*, *Reutlingen*, *Rosheim*, *Rottenburg an der Tauber*, *Rotweil*, *Schlestatt*, *Schweinfurt*, *Speyer*, *Strasburg*, *Turckheim*, *Uberlingen*, *Ulm*, *Wangen*, *Weissenburg am Wasgau*, *Weinssenburg im Nordgau*, *Well die Stadt*, *Wetzlar*, *Wimpfen*, *Winsheim*, *Wormbs*, *Zell am Hammersbach.*

(Vid. Knipschil *de jur*, *ac privileg. civit. Imperial* Besold. *de jure Civit. Imperial.* Dapp. *de Civit. Imperial Limn de J. P. lib. 7. c.* 1. Mager. *de Advoc. arm. c. 6. n. 140. & seqq.* Paurm. *de jurisd. Imper. lib. 2. c. ult.* Kloch. *de contrib. c.* 5. Corpus Privil. Cæsar. part. IV.

Civitates Provinciales municipales ac mediatæ *Land Fursten oder Erb-steti* dicuntur, quæ immediatè Principibus aliisque territoriorum Dominis subjecta sunt.

Harum civitatum jura ac privilegia sunt diversa.

Distinguuntur autem vulgò Civitates mediatæ in provinciales *merè* tales, in quas salvâ Universali Imperatoris superioritate, immediato alicui Imperii civi omnis jurisditio superior concessa est; & in eas, quæ sunt *mixti* generis (alias pactitiæ dictæ) quæ quidem Principibus, in quorum territoriis sitæ sunt, non simpliciter subsunt, sed certis pactis & conditionibus, multis privilegiis, Regalibus & lite tatis axiomatibus gaudentes; quorum tamen diversum, ac à reliquis provincialibus civitatibus separatum Statum & conditionem Principes agnoscere nolunt.

(Vide Reincking. *de Reg. Secul. lib. 1. clas.* 20. Stephan. *de jurisd. lib. 2. p. 2. c. 1.* Bruning. *de var. univers. speeieb.* Balthas. Coring Zahn *ichnograph. municipalis*)

Jus civitatis constituendæ vel pagis ae vicis jus civitatis indulgendæ *Stadt recht zu geben*) inter Reservata Imperatoris, *die Keyserliche hebeiten*, *und* reservantem referuntur, & inferioribus ab Imperatore minimè competit. Si igitur in exstructione civitatis Imperatoris consensus & auctoritas non intervenerit, ea civitas non est, nec civitatis jura ac privilegia obtinet.

Nihil autem refert; an tacitus vel expressus Imperatoris consensus in condenda civitate interveniat. Princeps enim vel solo verbo Civitatem facit, eo ipso quod ei scribit ut Civitati.

Si Civitas alio transferenda, Imperatoris consensu & privilegio opus est.

Requiritur autem & Principis, in cujus territorio civitas nova exstruitur, præter Cæsaris auctoritatem consensus.

(Besold. *de jur. majest. c.* 7. Hagen *Illit. jur. publ. l. 3. c. 4.* Stamler. *de Reserv.* §. 61. Finpschilet. *de jure & privil. Civit. Imperii l. 1. c. 6.*)

CLABULA vehiculi genus, quo utebantur in transitu militum legatorum, armorum. Hinc

CLABULA (olim Taleæ) quæ de tenero ramo ex utraque parte æquabiliter praecidebantur. Varroni 1. *de re rust. c.* 40. Nonio scissiones vel præsegmina lignorum. Briss.

CLABULARIS cursus in Leonis constitut. *l. cursum*, 22. *de cursu publ. lib.* 12. *C. ut cursus vehicularis*, genus quoddam fuit, ad cujus procurationem eligi viros idoneos, qui & Evectiones commeantium exictissima cura inspicerent, & Animalibus alimenta, quæ fiscus suggerebat, ministrarent. Briss. Vulgata exemplaria habent ambularem, quæ lectio juvari potest *leg. judicib. 9. C. eod.* Sunt qui malint caballarem apud Luitprandum in sui temporis historia. Quænam lectionum verior sit, judicent peritiores. Clabularis cursus, est genus quoddam cursus vehicularis. Briss.

CLADEM quidam à calamis comminuendis dictam existimant: atque ideo pro calamitate accipiunt; *in l. 1. C. de jur. emphyt.* quasi clam data sit, ut Papias scribit. Prat.

CLAM, Priscian. *li.* 14. Clam, inquit, magis adverbium est, cum nec localem habeat significationem, quam plerumque præpositiones possident, & qualitatem demonstret, quæ in adverbiis inveniri solet: & diminuatur, quod nulla præpositio habet, ut clanculum: & possit etiam absque casu proferri, ut, bona aperte facit, mala autem clam, &c. Clam, denotat latenter ac furtive. Opponuntur autem clàm & palàm. Briss.

CLAM à clavibus dici putat Festus *lib.* 3. quod his quæ celare volumus, claudimus. Prat.

CLAM facere eum putat Arist. apud Ulp. *in l. 3. §. fin. ff. quod vi aut clam.* qui facit celandi animo eum, quem prohibiturum intelligeret; aut existimat aut existimare debet se prohibitum iri. Ser. etiam apud Venul. *l. 4. ff. eod. tit.* putat eum

CLAM facere, qui existimare debet sibi controversiam futuram; aut etiam (Ulp. ait *l. 5. ff. eod.*) qui aliter fecit, quam denunciavit, vel decepto facit eo, ad quem pertinet non facere, vel consulto tum denunciat adversario, cum eum scit non posse prohibere, vel tam sero pronunciet, ut abire

abire (*in Pand. Flor. ubire*) prohibiturus prius, quam fiat, non possit. Clam quoque fecisse videtur, qui post denunciationem in certum diem & horam fecit, *d. leg.* 5. §. 1. Prat.

Clam facere censetur is, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit se opus facturum, quia existimavit eum controversiam facturum, si resciret, aut certe id existimare debuit, ne melioris conditionis sint stulti, quam periti: Aut si denunciavit quidem, se opus facturum, sed aliter fecit, quam denunciavit vel consulto tunc denunciavit adversario, cum eum sciret, non posse prohibere. Vel tam sero denunciat, ut obviare prohibiturus prius, quam fiat, non possit, aut denique si alio modo decepit eum, ad quem pertimuit, opus non fieri. Debebat enim diem & horam denunciatione complecti & ubi, & quod opus facturus esset. Neque quidem perfuforie, aut obscure dicere, aut denunciare, neque tam artare adversarium, ut intra diem occurrere ad prohibendum non posset. Et si forte non sit, cui denunciet, neque dolo malo factum, ne sit, amicis, aut procuratori, aut ad domum denunciandum est. *l.* 3. *§. ult. l. servus etiam l. & qui aliter, in princ. & §.* 1. *ff. quod vi aut clam, & ff. de acq. vel amit. poss. l. clam possidere.* Ulp. Clam possidere, inquit, eum dicimus, qui furtive ingressus est possessionem, eo ignorante, quem sibi controversiam facturum suspicabatur, & ne faceret, timebat. Pomp. ibi Old.

Clam possideret hæres ejus, qui precariam possessionem tenebat si in ea manserit auctore Paulo *lib.* 5. *sentent. tit. ult.*

In interdicto, quod vi aut clam, clam videtur facere, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit, Si modo timuit ejus controversiam, aut debuit timere, *l.* 3. *§. ult. ff. quod vi aut clam,* Clam enim facit, qui existimare debet sibi controversiam futuram, *l.* 4. *ff. eod. tit.* Alias Ulp. definit, clam factum videri, quod quis cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit, *l.* 73. §. *vi factum, ff. de diverf. reg. jur.* Briss.

Clam ab aliquo possidere accipimus in interdicto, Uti possid. l. 1. ff. uti possid. *& l. pen. ff. pro suo.* Briss. Prat. Eodem modo

Clam ab aliquo ducere aquam, dixit Ulp. *l.* 1. *ff. de aqua quotid. & æstiva.* Prat. Briss.

Clam uti eum definit Ulp. *l.* 3. *in prin. &* §. 1. *ff. de itinere actuque* privato qui prohibitus utitur, vel qui, prohibito eo, cui id jus utendo conservabat, utitur. Prat. Briss.

Clam etiam pro, in obscuro, poni videtur *in l.* 1. *in princ. ff. de furtis.* Prat.

Clam ferre sententiam, est notam in urnam mittere: Palam vero, est ore pronunciare. Lege Ciceronem *de Legibus* 3. Ternas autem notas singulis judicibus dabat is, qui causæ præerat: scilicet, A. C. N. L. de quib. suprà monuimus. Spieg.

Clamare quomodo præstetur auxilium J. C. ostendit *l.* 1. §. *excusatur ad Senat. Consult. Sil.*

Clandestinus, na, um, à clam particula derivatur, notamque habet significationem, neque ob aliam causam hoc in loco posuimus, nisi quod vulgo accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc est, accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longam, & juxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quod vero penultima sit longa probatur carmine Manilii *in primo Astronomicon* dicentis: Et clandestinis surgentia fraudibus arma. Silius quoque Italicus *in libris Punicorum*: Ceu clandestino traheretur fœdere bellum. Nebriss.

Clandestinam electionem adpellat. Bernard. *in c. quia propter, §. fi. in gl. fin. electionib. in antiq.* quæ singulariter fit & occulte per occulta conventicula. Prat.

Clandestinum factum vitio magis personali, quam reali adscribi, putat observare Alber. Rosatius *in l. quare,* (in Pandect. *Flor. incipit, quam rem*) *ff. de usurp. & usuc.* Spieg. Prat.

Clandestinæ artes, *l.* 23. *in princ. C. mandat. vel contra.*

Clandestina fraus, *in l.* 27. *C. de donat.* & clandestinæ insidiæ, *in l.* 9. *C. de his quib. ut indign.*

Clandestina desponsatio, clandestinum conjugium, & clandestinum matrimonium, quæ occulto contrahuntur per cap. 2. de clandest. desponf. Prat.

Clandestinam possessionem interpretari debemus *in l. si de eo. §. ult. ff. de acq. poss.* injustam. *per l.* 7. *§. inter prædones. ff. commun. divid.* & à quibus causis non possit separari, docet Sal. Julian. *d. l. si de eo, §. fin.* Prat.

Clara persona in libris juris civilis intelligitur Senatoris, vel uxoris ejus, ita explicat Gajus, *l. curator,* 5. *ff. de curat fur.* Clarissimi igitur viri Senatores accipiendi sunt, vel Senatorio honore donati, *l. deferre, ff. de adulteriis, l. speciosus, ff. de verb. sign.* 18. *ff. de jur. fisc. l.* 52. *§.* 1. *ff. de jud. l.* 34. *de leg.* 3. *l.* 16. *§.* 1. *de* his quæ ut indign. *l.* 12. *de publ. jud.* & Nov. *18.* & alibi sæpissime Proconsules etiam clarissimi viri adpellabantur, *l.* 1. *C. si ex falsis instrum.* Provinciarum quoque præsides, & rectores, *l. raptores, C. de Episc. & Cler.* & magistri census, *l. fi. C. de jur. emphyt.* Silentiarii sacri palatii, *l. ult. C. de excus. tut.* Principes agentium in rebus, *l. ult. C. de decur. lib.* 10. Prætor urbanus *l.* 1. *de reb. cor. & Advocati. l.* 1. *C. de Advoc. diverf. jud.* quod de rabulis minimo accipiendum est. Briss. Prat.

Clara quoque dignitas sic accipienda est *l. fin. C. quod met. caus.* Clarissimi autem viri his notis VV. CC. significabantur. Prat. Clarissima dignitas, claritas vocatur. *l.* 10. *C. de nup.* Briss.

Clarigationem accipere debemus apud Tit. Liv. *lib.* 8. pro eo quod *ἡ ἐγχειρισμὸν* Imperator Justinian. *in Novel.* 52. vocat, vetus interpres Pignerationes vertit, Bartol. *in tractatib.* Repræsalias adpellat: cujus rei causa tractatum fecit, de quibus *in cap. unic. de injuriis lib.* 6. Alias clarigatio erat cum feciales res repetitum mittebantur. Hanc enim Plin. *li.* 22. *c.* 2. Clarigatum exponit, res raptas clare repetitum. Prat. & Turneb. *adverf. lib.* 21. *c.* 1. Adde Brechæum *l. facere, tit. de verb. & rer. signif.*

Clarissimarum fœminarum nomine Senatorum filiæ, nisi quæ viros clariss. sortitæ sunt, non habentur: tamdiu igitur clarissima fœmina erit quamdiu Senatori nupta est, vel clarissimo: aut separata ab eo, alii inferioris dignitas non nupsit, *l.* 8. *ff. de Senatorib. l.* 22. *§.* 1. *ad municip.* Hot.

Clarissimarum personarum appellatione fœminæ nuptæ clarissimis personis continentur; non item filiæ Senatorum, nisi quæ viros clarissimos sortitæ sunt. Briss.

Clarius face meridiana, *C. de probat. l. sciant cuncti,* ut apud Cic. clariora luce consilia, invect. *in Catil.* 3. & clariora sole, *lib.* 1. *de Fin.* Spieg.

Clarisimorum nomen generale est & speciale: eoque intelliguntur plerumque tres Senatorum Ordines, illustres, spectabiles & clarissimi, ut *l. 2. C. quando mulier.* Vide Gothofr. *ad rubr. C. de tut. vel. curat.* Illustr. vel clarissimarum.

Clarisimatus dignitatem non fuisse inferiorem spectabilitate putem, leg. peculiari, *5. C. de* proximis sacrorum scriniorum, *lib.* 12. tamesi quidam contra scripserit. Prat.

Clarisimos tamen à Spectabilibus distinguit, *l. unica, C. de annonis, & capit.* Itemque ab illustribus, *l. 1. C. ubi Senat. vel claris.* Prat. Inter clarissimos nominantur comites & tribuni *in Novel.* 71. ut in ejusdem expos. per Cujac, videre licet.

Clarisimatus, dignitatis vocabulum, de quo Alciatus cap. 4. *lib. Dispunctiou.* 3. Porro quibus clarissimatus dignitas collata erat, coosidendi, ingrediendique secretarium licentia contribuebatur, *l. peculiari, de prox. sacr. scrin. lib.* 12. *C.* Prat. & Spieg.

Clarissimæ mulieres appellantur clarissimis nuptæ, *l. fœminæ.* Sed & Senatorum filiæ ibidem, ff. de Senatorib. Vide *C. de tutor. & curat.* clarissimarum personarum. Spieg. Posterius supra negavit Hot.

Claritas generis, personarum, & claritas pro clarissimatu Briss. *ex C.* & Plinio.

Classici *in l. unica. C. de classie. lib.* 10. & *C. Theod. eod. l. unic.* milites sunt deputati navibus amnicis purgandorum fluminum, & aliarum necessitatum gratia Hinc.

Classis Seleucena Orontis *d. l. unic.* Prat.

Classici *In tit. de Classicis.* Classici dicuntur homines destinati ad classes, id est, naves ducendas. Classici etiam dicuntur apud bonos auctores non omnes, qui in classibus sunt, sed primæ tantum classis homines, qui centum millia æris aut amplius censi erant: quod apparet ex Livio *de Servio Tul.* loquente. Unde per metaphoram, classici testes dicuntur Festo *lib.* 3. ac Bud. *in l. ult. de gignor. act.* qui signandis testamentis adhibebantur, hoc est, primæ classis homines, quasi primæ auctoritatis, & idonei veritatis sponsores. Porro classici appellantur praecones, qui tuba vel cornu, jussu magistratuum, ex arce, vel circum muros, populum ad comitium vocabant, dicti à calando, id est, vocando, sive à clangore. Anchor. Adde Francisc. Bald. *in Catechesi juris civilis, cap.* 3.

Classis, quam Græci τὸ ναυτικὸν vocant quidem, sed barbare, Armatam, jus postliminii habet: de quo tractat Marcel. *in l. 2. de capt. & postlim. reverf.* Ulp. *in l. omnia de bonor. poss. ex testam. milit.* Item navarchos, inquit, & trierarchos classium, jure militari posse testari, nulla dubitatio est. Spieg.

Clathri, vel Clathra, cancelli & oppositiones ostiorum, vel Acrone admonente super illud Horatii de arte poetica. Objectos caveæ valuit si frangere clathros. Hinc clethrare, quod est, clathris munire & claudere. Clathratam autem fenestram Plaut in mil. glor. vocat. quæ clathris, hoc est, lignis transversis, occluditur. Carras. *lib. 3. Miscellan. c. 14. nu.* 6.

Clavarius officii nomen est, quo adpellatus est Suetonii pater, ab eo, qood præfectus fuerit donativo Imperatori inter milites distribuendo. Tacitus. Seditiosæ, ait, militum voces Clavarium terrebant Prat.

Clavarium apud Tacitum nomen donativi cujosdam esse videtur. Turn. *lib. Adversar.* 4. *c.* 7. putat esse donativum velut in clavos caligarum militarium. Nam militum caligæ clavis suffixæ erant.

Clavatæ auro vestes Vopiscus *in Aureliano.* Cocco clavsta mantilia. Lamp. *in Alex. Severo.* Clavus Sosipatro impurpurata vestis. Briss.

Clavatæ vestes, de quibus sentire videtur Ulp. *in leg. cum aurum §. 1. versic. idem Pompon. de auro & argento legat.* suot, quæ clavos aureos, nos Flores appellamus, habent, ut docet Scholium Bapt. Egnatii in Vopiscum *in Aureliano.* Baisius autem vir doctissimus, id quod res est; aperte monstrat, Ulpianum ut diversa clavos aureos, & insitas picturas accepisse, *in l. vestis. ff. eod.* & vide inf. *Vestis.* Oldend.

Claudeo & Claudo veteres dixere pro claudico, ut annotat Prisc. Quin & vult quidam illud Terent. *in Eunuc.* Nunc ubi meam benignitatem sensisti in te claudier? sic legi: Nunc ubi meam benignitatem sensisti in te claudere; id est, deficere & claudicare: ea forma qua Cæcilianum illud *in Epiclero*: An ubi vos sitis, ibi consilium claudeat? Et illud Salustii *in oratione Marci tribuni pleb.* Itaque verborum satis dictum est: neque etiam ignorantia res claudit, sed occupavit nescio quæ vos torpedo. Malim tamen eo in Terentii loco legi claudier, ut sit deponens verbi claudo, pro claudico. Prat.

Claudia lex, vide infr. *Lex.*

Claudianum Senatusconsultum, vid. infra Senatusconsultum Claudianum.

Claudia apud Appium Claudium (cujus fit mentio *in l. 2. ff. de orig. jur.*) omnium primum ex agro Luculiano arcuato opere deduxisse aquam, à Frontino traditur: qui novem solum aquas suo tempore in urbem fluxisse sic commemorat. Nunc autem in urbem influunt Appia, Anio vetus, Martia, Tepula, Julia, Virgo, Alsietina, quæ eadem vocatur Augusta, Claudia, Anio novus, quæ autem fuerint istæ aquæ, & unde, quotque passuum millibus, vel sub terram, vel arcubus ducerentur, pluribus verbis ipsemet recenset Spieg. Vide omnino Briss. Lexic. edit. ult.

Claudio Hieronymiado clarissimo viro ab Umbrio primo, *l. quæsitum, ff. de fund. instr.*

Claudius Imperator Divus appellatur, *l. 2. §. post deinde. ff. de orig. jur.* Post mortem consecratus est, Divusque appellatus Briss.

Claudius Tryphoninus, Notas ad Scævolæ ffa scripserat, ut ostendit *l. 58. ff. de administr. & peric.* ex quibus Tribonianus descripsit integra capita. Idem disputationum libros unum & viginti scripserat, è quibus complura Pandectarum capita sumpta. Hunc Imperatorum Severi & Antonini temporibus vixisse, colligitur ex eo quod *l. 39. ff. de pœnis*, ait, Ab Imperatoribus nostris rescriptum est. Briss.

Claudius. Venulej. Saturnin. J. C. stipulationum libros 19. de actionibus libros 10. Disputationum libros 7. de interdictis libros 6. de officio Proconsulis libros 4. publicorum, seu de publicis judiciis libros 3. de pœnis paganorum librum singularem. Ex quibus complura Pandectarum capita sumpta sunt Claudii Saturnini prætoris mentionem facit *l. 6. §. ult. ff. mandat.* Eum Aotonini Pii temporibus vixisse, argumento est, quod Marcianus *l. 1. §. eam rem, ff. quæ res pign.* ait. D. Pius Claudio Saturnino rescripsit. Erant utique qui ab hoc Venulejo Claudium Saturninum divellunt. Briss.

Clauuus, à J. C. inter morbosos numeratur, *l. item claudus*, *ff. de ædil. edict.* De claudo, quare sit salacior cæteris, causam reddit Aristor. in Problem. Spieg.

Clavas, magis domus portio, quam instrumentum sunt, *l. 12. §. fistulæ, de instruct.*

Clavibus traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claves apud horrea traditæ sint, *l. 74. de contrah. empt.* Briss.

Clavi, apud Ulp. *l. cum aurum. 19. §. 1. & l. vestis. 23. §. 1. ff. de aur. & arg. leg.* in vestib. dicuntur, (ut ex Varrone refert Stephanus) nodi & globuli purpurei, aureive in modum clavi texti in vestibus Senatorum: *μεταφορικῶς* pro dignitate Senatoria accipi solent Prat.

Clavi quibusdam sunt retinacula in vestibus, gemmæ vitreæ instar habentia, quibus tanquam clavis pars vestis alteri parti conjuncta retinetur, quos similitudine gemmarum *Boutons* Galli appellant. Ulp. *l. 19. §. 1. ff. de auro & argento.*

Clavi aurei & porpurei pars sunt vestimentorum. At potius existimem, secutus in hoc Cujacium 12. *obser.* 39. ornamenta quædam fuisse vestium, clavorum speciem præbentia: quorum tamen alii, ut insiti, consuebantur vestimento, hinc illud Varronis *lib. 8. de ling. lat.* Nam si quis tunicam in usu ita consuit, ut altera plagula sit angustis clavis, altera latis: utraque pars in suo genere caret analogia. Alii verò non consuebantur, & indistincte vestimento continebantur, quasi pars, *l. 19. §. plane, l. 23. §. 1. ff. de aur. & arg. leg.* Sanè quibus honoris causa utebantur Senatores, vel tribuni, vel equites, non erant consuti vesti, sed supra eam demissi in pectus usque, alii arctius, alii latius: ut rectè Horat dixerit. *Satyr. lib. 1. Sat. 6.*

latum demisit pectore clavum.

Et Acro in illum locum:

Prætextam & latum clavum, prunæque batillum.

Latum clavum, purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum: Græci τὸν κολοβίωνα vocant. Hinc latius clavus, Græci πλατύσημος, de quo videtur illud Horatii *Satyr. lib. 1. Satyr. 6.*

Sumere depositum clavum gerique tribunum?

& laticlavii, qui latum clavum gestabant: qui fere erant Senatores, vel tribuni militum quidam majoris dignitatis. Et angustus clavus, Græcis στενόσημος à quo angusticlavii equites dicebantur, à clavi quo utebantur qualitate, ut & Tribuni quidam minoris dignitatis. Patrem enim suum Tribunum angusticlavium, (non augusticlavium, ut habent vulg. cod.) fuisse Othoniano bello Suetonius scribit *in Othone Sylvio.* De hoc etiam illud Papinii *Sylvar. lib. 4.* ex castigatione Turnebi.

Hic parvus inter pignora curiæ
Contentus arcto lumine purpuræ
Crescit.

Neque verò videtur prætermittendum, quod scribit Festus in voce Picta, tunicam palmatam à latitudine clavorum esse dictam, quæ nunc, inquit ille, à genere picturæ appellatur. Quibus verbis significat, clavos illos in tunicis acu fuisse depictos, in alia significatione sumitur clavus *in l. qui clavum, de ædil. edict. &* Plin. *lib. 20. c. 20.* & Plin. junior *lib. 1. Epist. 51.* & aliter quoque *in l. qui naufragium §. S. C. ff. de incen. ruin. naufrag.* & alibi sæpe apud alios autores, ut annotavit Tiraq. *in 3. l. connub. gloss. parte 3.*

Clavi alii ex auro, alii ex purpura vestib. insuebantur. Clavi alii lati erant, quo Senatores utebantur; alii angusti, quo equites.

Clavicarii, sive Clavicularii *in l. unic. C. de excus. artif. lib. 10. sunt*, Clavium artifices, Gallis dicuntur *Serreurier.* Clavicularii etiam dicuntur commentariensium ministri, & carcerum custodes. Briss. janitores carceribus præpositi, à clavibus gerendis: qui etiam Clavicarii. Græci interpretes *ad l. carceri. 8. ff. de custodia reorum, ὁ δεσμοφύλαξ, ὃν λέγουσι νῦν καὶ κλαβικάριον* Hujus comminit Jul. Firmicus *lib. 3. Matheseos, cap. 6.* Pratej.

Clavi trabales apud Horatium sunt grandes clavi, quibus trabes configuntur, *Turneb. lib. advers. 9. c. 14.*

Clavis. Nota est lippis atque tonsoribus (ut ita dicam) clavis significatio. Quam ob causam, hanc prætermittendam esse ducimus. Est autem *lib. 12. C. tit. de prætorib. & honor. præt.* &c. in quo de clavi fit mentio, cum tamen nihil dicatur in toto contextu, nisi me fallant juris Codices recens cum elegantibus typis impressi. Tamen Alciatus ad dictum titulum de Prætorib. & honor. Præt. &c. Clavem (inquit) dari credendum est Prætoribus, quoniam ea signum liberæ potestatis, & dominii in rebus acquitis: quod utique nec nostri IC. prætermisere.

Clausos Ulpianus pro vinctis accipit. Si modo ita vincti sint, ut omni modo erumpere non possint, *l. si quis in gravi. §. subvenitur, ff. ad Sila.* Old. Prat.

Claustrum improprie est cœnobium, sive monasterium: ut impura sunt, quantum ad latinitatem attinet, Canonistarum fere omnia. Sed ICtis id est, quo aliquid clauditur, atque quælibet clausura, *l. fundi, ff. de act. empt. l. librorum, in fin. de leg. 3.* Claustri quoque meminit. *l. 2. & 3. C. de custod. reor. &c. l. 24. C. de pœn.* Spieg.

Claustri appellatione significatur id, quo quid clauditur, *l. fundo, de emp. l. librorum, in fin. eod.* Sic portarum claustra recte dixit Vergil. *lib. 7. Æneid.* Prat.

Claostra armariorum ac locorum *l. 52. de leg. 3.*

Clausulas adpellant Consulti juris Civilis & Pontificii, edictorum, stipulationum, testamentorum, rescriptorumque particulas, *l. quadam, 9. ff. de edend. l. 3. ff. quod met. caus. l. judicatum 6. & l. cum quærebatur, 13. ff. judicatum solu. l. sed etiam 31. ff. de leg. 1.* &c. causam quæ, de rescript. Prat.

Clausula de cujuslibet orationis parte, capite, scriptura dicitur. Briss.

CLAUSULARUM GENERA ET FORMÆ EX JURE CIVILI.

Claosola, De dolo, *in l. & per jusjurandum, §. cum qui, ff. de acceptilationib. l. 19. ff. rat. rem hab. l. 6. jud. solu.* sive doli clausola, *l. 4. §. in stipulatione, ff. de dol. except. l. 17. & 19. ff. jud. sol. l. 22. in fin. de re jud. l. doli, 119. ff. de verb. oblig.* Clausulam de dolo adpellant eam stipulationis partem, qua dolum malum abesse, abfuturumque esse, vel si quid in ea re dolo malo factum sit, comprehenditur, vel ita, Cui rei dolus malus aberit, *l. ex ea parte,*

parte 121. *ff. de verb. obl. l. hæc verba* 69. *ff. de verb. sign.* Prat. ex Briff.

CLAUSULAM dolt olim usitatissimam in omni contractuum, arbitriorum, & judiciorum genere locum habuisse, & adhuc habere, ex ll. notum est: Hujus usus in eo spectatur, ut ea quoque comprehendat, quæ in præsentia expressa non sunt, vel non occorrerunt, & ad incertos casus l. stipulationes, ff. de ver. oblig. extendatur. Goedd. *in l.* 69. *nu.* 2.

CLAUSULA, Ob rem non defensam, dicitur, quia in judicatum solvi stipulatione re non defensa, quanti ea res erit, promittitur *l.* 3. §. *fin. ff. judic. solu. l.* 13. & 17. *eod. l.* 15. *ff. de Procur.* Eadem, De re defendenda vocatur, *l. judicatum*, 6. *ff. jud. sol.* ubi etiam ponitur Clausula, De re judicata. Scio interpretes alia fere innumera clausularum genera efformasse, inque eam rem libros edidisse qui extant Prat.

CLAUSULA codicillaris dicitur, quæ in testamentaria scriptura subjungitur, ut si minus testamenti, saltem codillorum vim atque autoritatem obtineat. Clausula codicillaris, inquit, Vult. *in comment. Inst. de codicil. nu.* 3. ex consuetudine testamentis solet adjici à Notariis, ut, si testamentum non valeat jure testamenti, valeat saltem jure codicillorum: quæ ita nota, ut vulgus Notariorum ex consuetudine & stylo magis illam apponere consueverit, quam ex testatoris scientia, ut ejus usus ejus abusus potius sit. Vult *in comment. Inst. de testam. ordin.* §. 2. *n.* 37. Atque ejus duæ fuerunt formæ: prior hæc, ut si ju e testamenti non valeat, jure codicilli valeat, *l. ult. C. de codicill. l. si jure*, 11. *C. de testam. manu. l. coheredi* 41. §. 2. *de vulg. subst.* Altera sic, ἐπὶ πάσης ἰξουσίας quacunque ratione poterit, quoquo modo poterit, *l. ex ea scriptura*, 26. *ff. de testam. l.* 3. *ff. de milit. testam. l. Lucius*, 89. §. *ult. ff. de leg.* 2. Quin & rogatio legitimorum heredum sine ulla scriptura, pro clausula codicillari valet, *l. ex testamento*, *C. de fideic. l. generaliter*, 24. §. *ex testam. ff. de fideic. libert.* Prat. Vid. infra *Codicilli.*

EX JURE PONTIFICIO.

CLAUSULA, Anteferri, quod operetur collige, *ex cap. tibi qui. d. rescript. in* 6. & *cap. quamvis*, *eod. tit.*

CLAUSULAM, Quidam alii, ad plures quam tres aut quatuor trahi non posse, decretali epistola cautum est, eum in multis. de resc. *lib.* 6. & ibi vide Joan. And. Prat.

CLAUSULA, Nisi pro alio scripserimus, qui accipienda in rescriptis ad beneficia docet *gl. in c. duobus. super eo. tit. lib.*6. ubi vide Doctores. Prat.

* Clausulæ *bis auff einen ledigen anfall* (*usque ad innuptos*) hujus eam esse vim ut filia tantum ab iis in successione hereditatis reountiatio excludatur, in quorum gratiam renunciavit, eorumque heredibus masculis, quocunque gradu etiam descendentibus Dn. Stryrk. in tract. de successione ab intestato. *diss.* 8. *cap.* 10. §. 93. & 4.

Et sic filiæ reservatio ad existentiam & defectum masculorum saltem restringuitur, minimè verò ad fœminas à masculis descendentes extenditur.

CLAUSULAS varias commemorat Spec. *tit. de rescr. prasen.* §. *ratione formæ*. Prat.

CLAUSULÆ prægnantes juris interpretib. hæ sunt, Plenitudo potestatis. Motus proprius, Certa scientia de quib. suis locis. Earum ea vis est, ut in contrarium nemo audiatur, quod semper præsumatur justitia, excludatur omnis ignorantia, & error & defectus solennitatum in rescriptis. Observandum, has clausulas Principum sententiis interjici non debere: quod hic justitia nulli cedat, ut quæ in Principum sententiis prælucere debeat, *l. fin. C. de legib.* & *l. omnium. C. de testam.* Prat.

CLAUSURAS vel Clusuras Impp. appellant custodes limitum, & ut Suidas interpretatur χωρώματα τῶν διαβάσεων, angustias aditaum, quas regionem aperiunt. quas posterionb. seculis vulgus etiam Clusas vocavit. Briff. ult. edit. Memini *l.* 2. 9. *in Sat. dimin. C. de off. Præto. Afr. l.* 4. *C. de offic. mag. offic. l. ult. C. de offic. mag. milit.* cujus emendatio Jac. Cujac. debetur. qui de hoc verbo loca quædam auctorum notat *lib.* 3. *obs. c.* 24. Quibus addam videri apud Luitprandum duob. locis hoc verbum corruptum Sic enim *lib.* 1. *c.* 2. legitur; Quibusdam namque difficilimis separata à nobis erat interpositionibus, quas Clusas nominat vulgus. Et. *lib.* 5. *c.* 8. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiam transire permitterent, nisi qui prius, quis esset, diligenti investigatione inquirerent Quibus in locis, secundum Suidæ interpretationem, clusurarum rectius legeretur, nisi vitio temporum concisum fuisse hoc verbum dicamus Briff. Vide & inf. *Clusuræ*.

CLAVULAREM cursum scripti codices habent in l. pen. C. de cursu pub. lib. 12. ubi vulgo impressi, Ambularem. De cujus lectionis fide cum dubitarem, in mentum venit etiam apud Ammian. Marcellinum hoc verbum me legendo notasse. Sic enim apud eum *lib.* 20. scriptum est, Julianus contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, clavularis cursus potestate permissa. Nec tamen rectum esse hoc verbum præstare ausim, cum unde profectum sit ignorem. Ac forte, qui Caballarem cursum in Clavularem transisse contendat, non fallatur. Nam & Caballicationes, & Caballicatas apud Luitprandum *in hist. suor. tempor.* leigmus, & καβαλλικεύειν ἀντὶ τοῦ ἱππεύειν, Actuar. *in lib.* περὶ συνθέσεως φαρμάκων. Italicam linguam secutus dixit. Sed hæc doctioribus dijudicanda relinquere satius fuerit. Briff.

CLAVULARIS cursus erat, ut refert Turneb. 6. *adv.* 34. quoddam cursus publici genus, quod fuisse putat, eum cursus plublicus militibus caligatis concedebatur: caligæ enim erant eorum clavulis confixæ. Prat.

CLAVUS Sosipatro impurpurata vestis.

CLAVUS, est genus morbi in similitudinem tuberculi, coloris albi, rotunda specie, fitque ut plurimum in plantis, digitisque pedum maxime. Celsus *lib.* 5. *de* clavo, ejusque curatione multa ponit: Clavus, inquit, nonnunquam etiam alibi, sed in pedib. maxime nascitur, sed præcipue ex contuso, à Græcis helos dicitur, ut apud Galen. *lib.* 10. & 11. de medicina simplici. Hoc morbo periit Silius Italicus, ut autor est Plin. Cæcilius *in epistolis*. Nebr. Ulp. *de ædil. edi. l. qui clavum*, 7. *lib.* 12. Qui clavum itaque habet, morbosus est, de hoc Celsus *li.* 5. à Græcis ἧλον dicitur Old.

CLAZOMENII sunt populi, *l.* 4. §. *penult. ff. de legatis.*

CLEMENS Patronus: ejus mentio fit *in l.* 81. *ff. de hæredib. instit.*

CLEMENTIA, quæ liberum arbitrium habet non sub formula, sed ex æquo & bono judicat, autor Seneca. Spieg.

CLEMENTIA solius est Principis, aut eorum magistratuum, qui parem habent cum Principe in judicando potestatem, ut olim Senatus Romanus, ut refert

refert ex autoritate Plinii Secundi *lib. 4. epistolarum*, Fr. Connan. *lib.* 1. *c.* 11. *n.* 2. Sic Clementia Imperatoria *in l.* 23. §. 5. *C. de nupt.* Ut & clementia Principalis *in l.* 1. *l.* 2. §. 3. *l.* 3. *C. de his qui ven. ætat. impetr.* Sic Clementissima sanctio, *in d. l.* 23. §. 1. *de nuptiis.*

Clepsydræ, Madimulæ vitteæ turbinacea figura fistulatæ, collo perquam angusto, unde foraminum fistulatim, guttatimque delabebatur aqua, metiens horas & momenta tradita oratori causam peroranti, quod Epigrammaticus innuit ita canens: Sed tu clepsydras ingenti voce petisti Quatuor. Jo. Baptist. comm. in epist. Sidon. Apoll. ad Domicium lib. 11.

Κλῆρος adpellatione significatur hæreditas in legib. Solonis, quas explicui *lib.* 2. Veteris Jurisprudentiæ. κλῆρος etiam fortem accipere debemus cap. cleros. 21. *dist.* In Novella tamen Martiani, quæ extat in C. Justin. *l. generali*, 13. *de sacros. eccles.* sumitur pro collegio, & corpore clericorum. Sic etiam accipiendum putem *in d. can. cleros.* Prat. Hinc

Κληρονόμοι hæredes à fortibus dicti, quod veteres maxime folti fint uti in hæreditate dividunda fortibus. Bald. *tit. de legat.*

Clerici, quo generali verbo significantur omnes, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, ut Constant. Imp. *l.* 2. *C. Th. de episc. & cler. diffinit*, cujus diffinitionem probat Isidorus *lib.* 7. *Etym. c.* 12. *& d. can. cleros*, aiens Clericos nuncupari omnes, qui in Ecclesia Christi deserviunt, eorum ordines gradatim recenset: Ostiarius, Psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus, de quibus etiam fit mentio *in l. presbyteros*, 6. *C. de episc. & cler.* Porro hæc Clericorum genera constituta fuisse initio nascentis ecclesiæ ex Epistola S. Ignatii ad Antiochenses liquet: cujus hæc verba sunt, ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλώρους τοὺς κοπιῶντας, ἐξορκιστὰς, ὁμολογητάς. Prat.

Clericus. Clerici appellantur, qui Christianæ religionis sacris initiantur, etiam ab ipsa usque nascentis ecclesiæ infantia inquit Alciat. *lib.* 5. *Parerg.* qui vel divino cultui ministeria religionis impendunt: ut Ostiarii, psalmistæ, lectores, acoluthi, diaconi, subdiaconi, presbyteri, &c. Brisson. Dicti clerici, à Græco κλῆρος, id est, fors. Solebant enim per fortem deligi *c. cleros*, 21. *dist.* Quæ electio Pontificum jure non est approbata: *cap. fin. de sortileg.* quod certo scilicet indicio promoveri debeamus. *Authent. ut clerici, qui recedunt*, &c. Sed quid de vestibus, gemmis, & annulis, quos hodie deferunt Ecclesiastici? Certe Ludovicus Pius Imp. Aug. 24. rex, anno Christi 830. regni verò sui 16. synodum habuit, in qua vanitates vestium, luxuique gemmarum, & auri & argenti nimia pompa ecclesiasticis interdicta sunt, ut scribit auctor Chronic. de regibus Francorum. Idque merito quidem factum est. Etenim non vestis tenera (ut est apud D. Hieronymum) clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intentio, humanæ proprietatis retinentissima, quoque peccatorum proluvium prætextu nullo exemptum purgatumque erat. Cælius Rhodig. *l. antiq. li.* 7. *cap.* 13.

Clibanos, thoracem, quo pectus tegitur, significat, aut ferreum pectoris tegumen, Briss. Leo Imperator in lib. de bellico adparatu, *cap.* 6. Armabant autem, inquit, Joan. Checo interprete, catafractum equitem undique, tum ipsum, tum equum etiam loricis, id est, galeis, clibanis, id est, thoracibus, parameriis, id est, machæris; & alibi, & passim apud classicos auctores reperitur hoc verbum; A quo

Clibanarii dicti sunt. Sunt autem equites catafracti, qui tota specie ferrea sic contegebantur, ut tanquam panis, sic ipsis Clibano undique obtecti obductique viderentur; quos Claudianus periphrasticos ita describit *lib.* 9. *de consulatu.* Honor.

Ut chalybe indutos equites, & in ære latentes
Vidit cornipedes, quanam de gente, rogabas,
Ferrati venere viri: qua terra metallo
Nascentes informat equos? Nunc Lemnius auctor.
Addidit hinnitum ferro.

Hos etiam commemorant Impp. *in l. annonas* 9. *C. Theod. de annon. Civit.* & Notitiis Imperii, & Vegetius *lib.* 3. *cap.* 6. & Lampridius *in Alexandro.* Briss. Prat.

Clientes passim in libris Digestorum, & Codicis Justiniani, liberi homines dicebantur, qui se in alicujus potentioris ductum adplicarent, ut ejus patrocinio defenderentur in capite & fortunis, vicissimque ipsi patronos suos omni observantia colerent, atque obsequio. Prat. Unde etiam à colendo clientes dictos putat Conan. *lib.* 2. *c.* 7. *num.* 1. quem vide ibi latius & Rævardum *ad l. in testamentis*, *ff. de reg. jur.* Hæc comprobantur *ex l. non dubito.* 7. *ff. de cap. & postlim.* & Plutarch. in Romulo ἱκέτας ἢ τις inquit, δυνατὸς ἀπὸ τῶν πολλῶν, δύο πάντως ὑπολαβών, ὅπερ ἐστὶ προστάτας, ὥσπερ κλίνοντας ὑπὲρ ἐστὶ πελάτας: ut merito Suscepti dici cœperint Servio in 6. Æneï. Salvianus lib. 5. de gubernat. Dei, Quærunt auxilia & patrocinia malorum. Nihil susceptis tribuunt, sed sibi.

Clientes libertis comparasse videtur Ulp. *l. si vero*, 5. §. 1. *ff. de iis qui dejec. vel effud.* Prat.

Clientes suscepti qui sint, vide apud Servium *lib.* 6. *Æn.* Salvian. *lib.* 5. *de gubern. Dei*, Gotbofr. *ad l.* 132. *in princ. de verbor. obligat.*

Clientes etiam sunt, quorum causam patrocinio nostro tuendam suscipimus: unde suscepti, & eorum advocati. Brissonius.

Clientem, nunc vasallum vel fidelem vocamus, quasi colentem dominum, ut ab eo defenderetur, & qui vicissim dignitatem domini tutaretur propter beneficium, vide infra Vasallum. Oldend.

Clientela, est obsequium ipsum, quod homagium vocant, & servitium pro beneficio præstandum. Moris enim fuit apud antiquos, ut provinciales & socii populi Romani, in clientelam sese darent, vel toti Senatui, vel certis Proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant privatim: ut docet G. Bud. *in priorib. adnot. ad Pand.* Quæ necessitudo id ferabat, ut clientes perpetua patronorum protectione defenderentur, ac ipsi vicissim eos omni obsequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti scintillis quibusdam, cœpit initum beneficiariæ consuetudinis, quæ aucta est multum, propter continuum bellorum molestiam Old. Accipitur etiam pro patrocinio & protectione, *l.* 1. *C. ut nemo ad suum patron. lib.* 11. Jo. Basil. vocatur ὑπεροχεία, *l.* 2. *C. eod.* Prat.

Clientes nostros, ait Proculus *l.* 7. *ff. de capt. & postlim. reverf.* intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque viribus nobis pares fint. Romulus plebeji ordinis hominibus à Patribus discretis, ne qua inter eos dissensionum materia relinqueretur, unicuique ex

ea plebe permisit quemcunque ex patribus vellent, patronum cooptare. Hæc aut rem inter eos jura constituit. Patroni quidem, ut quæ clientes jura & legitima ignorarent, eos docerent; quod significat Horat. *Epist. lib.* 2. Romæ dulce fuit & solenne reclusa Mane domo vigilare, clienti promere jura. Eorum absentium æquè ac præsentium, neque secus quam parentes liberorum curam gererent: causas & privatæ & publicæ rei susciperent: denique tum privatim tum publice eorum commodis & rationibus consulerent. Vicissim autem, ut clientes ad collocandas patronorum filias dotem, si opus esset, conferrent, patronos aut ipsorum liberos ab hostibus captos redimerent: mulctat, si quæ deberentur, eorum nomine persolverent: si qui sumptus publice faciendi sint, partem contribuerent. Utrisque autem hanc legem imposuit, ut neque inter se accusare, neque testimonio aut suffragio se lædere, neque inimicitias iis exercere liceret. Hotcm. ex Dionys. Halicarnass. *lib.* 1. De clientibus etiam edisserit Gellius *lib.* 5. *c.* 13.

Clipei appellatione continetur & scutum, & ejus imago, *l. si vera* 5. *§. si id quod positum*, *ff. de iis qui dejecer. vel effud.* Porro unde clipei nomen habuerint, docet Plin. *li.* 35. *c.* 3. cujus verba utpote obvia cuivis studiosissimo huc transcribere minime placuit. Cæterum *in d. §. si id quod positum*, imaginem pictam significat: Eaque hujus verbi significatio à Cornelio Fronto, & à Sosipatre adnotata est: cujus ego ex bonis autoribus alia prompta exempla subjeci. Tacit. *in Domit. c. ult.* Scalas etiam inferri clipeosque & imagines ejus coram detrahi, & ibidem solo adfigi juberet. Plin. *lib.* 35. *c.* 3. Scutis enim, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines. Clypeum porro, inquit Pompejus, ob rotunditatem veteres corium bovis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabiis foret descriptum, Tarquinio Romanum Imperium regente. Subdit autem inde Clypei formam fuisse prope rotundam: unde & Clypeodes gemma apud priscos nobilis, etsi de forma quidam dissentiunt. Dictum verò à cluendo Clypeum, multis video persuasum, quod apud veteres pugnare significat: alii à cælatura ipsa affirmant, i. ἀπὸ τοῦ γλύφειν, quod in Clypeis imagines forent. Cajus certe Plinius, vir in bonis disciplinis acri judicio, ab ipsis imaginib. dictum refert, qualib. in Trojano bello pugnatum sit: non autem à cluendo, ut perversa subtilitas Grammaticorum voluit. A Clypeis verò deductum est verbum Clypeare, pro eo quod est Clypeo se protegere, ut apud Poetam Pacuvium lectum est. De quo & Varr. Terent. ad Marc. Ciceronem retulit. Pacuvianum esse verbum Clypeare: qua figura & à Cinna dictum est Galeare. Ita enim Pacuvius in Hermione fabula. Crinit. *li.* 6. *c.* 3. *de honest. discip.* Liv. *lib.* 48. Et duodecim Clypea ærata ab Ædilib. curulib. P. Claudio & Ser. Sulpitio, Galbæ sunt posita Trebell. Poll. in Claudio. Illi Clypeus aureus, vel ut Grammatici loquuntur, Clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana Curia collocatum est. Briss. Beda de Orthog. Clypeus, masculinum, scutum significat: Clypeum in neutro, imaginem; sed autoritas variat: Etsi autem Clypei appellatione continetur scutum, tamen animadvertenda sunt verba Livii *lib.* 8. cum inquit, Clypeis antea Romani sunt usi, deinde postquam facti sunt stipendiarii, scuta pro Clypeis, fecere, ubi aperte Clypeus à scuto distinguitur. Sed & *lib.* 1. primæ Classi imperatum esse scribit Clypeum cum galea, secundæ pro clypeo scutum, ubi Dionys. Halicarn. pro Clypeo *ἀσπίδα* Græce scribit, pro scuto *θυρεόν*. Igitur Clypeus rotundus erat, ut Virgilio autore intelligi potest, qui prægrandem Cyclopis oculum comparat Clypeo Argolico, oculi autem figura rotunda est. Scutum formæ oblongæ, majusque Clypeo, Maro, Scutis protecti corpora longis. Hinc & *θυρεὸν* Græci vocant, quod referat similitudinem forium, quæ longiores quam latiores esse solent. Turn. *li.* 11. *advers. c.* 27. Alc. *lib. Parerg.* 5. *c.* 13. Bartoli tractatum de insignib. ludens, novitium inventum esse putat, insignia in antiquitatis nobilitatisque testimonium cylpeis inserere Cæterum manifesto errore. Nam Zenodotus prodidit, Adrastum Argivorum regem oraculo monitum, ut Apro & Leoni filias in matrimonium locaret: is Polynici Thebano, & Tydeo Calydonio eas despondit: quia in Clypeo alter apri, alter Leonis habebat effigiem. Diodor. Siculus *lib.* 5. meminit Gallos braccatos in scutis animalium æreas formas paulo eminentiores tulisse antiquitus, tum ornatus, tum defensionis gratia. Quintil. *lib.* 6. *c.* 4. de imagine Galli in scuto Cimbrico loquitur, Forcatul. *in Cupidine Jurisperit. cap. ult.*

Κλητεύειν, id est, antestari & testimonium denuntiare, Bud. dicit esse, in annotat. ex Julio Polluc. *lib.* 8. Quo loco existimat ipse Bud. in publicis tantum judiciis licuisse testimonium denuntiare, hoc est, invitum evocari ad remotum & longinquum tribunal. Brechæus

Clisoria quidam legunt *in l.* 4. *Cod. de offic. magistr. offic.* ubi alii Clausuræ, alii clusuriæ: Vide ibid. Gothofred. & Cujac. *observat.* 24. Vide & supra *Clausuras*; ac infra *Clusuræ*.

Clivia, ut ait Festus *lib.* 3. auspicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant, omnia enim difficilia Clivia vocabant. Prat. Unde

Clivi, loca ardua eidem. Si sumitur apud Alfenum lex: *si ex plagis*, *§. in clivo*, *ff. ad leg. Aquil. & l. servitutes*, *§. si domo*, *ff. de servit. urb.* Capitolinus clivus *in d. §. in clivo.* ut Alexander ab Alexand. *lib.* 2. *c.* 18. *Genial. dierum* scribit, ex quo ad æqua urbis ex Capitolio descensus patuit. Cneus Manlius Tribunus pleb. cum per tumultum ageret, & Clivum Capitolinum obsideret. Briss. ex Dionys. Halicarnass. *lib* 6. Clivi igitur sumuntur pro loco celso, & sublimi, ut colligitur *ex d. §. si domo.* non autem pro fossis terræ, ut falso autumarunt Alber. & Old. Prat.

Clivosa dicuntur loca in sublime surgentia; & opponuntur planis, *l.* 2. *§. deteriorem*, *ff. ne quid in loc. pub.* Clivus enim montis latus est. Unde Declivis; ex monte descendens: Acclivis ad montem ascendens. Ulp. *l. Prætor.* Ne quid in loco. Via cum plana fuerit, sic clivosa fiat. Spieg. Prat.

Cloaca. Cloaca locus est cavus, per quem colluvies quædam fluit *l.* 1. *§. cloaca*, *ff. de cloacis.* Et hujus appellatione, & tubus & fistula continentur, *d. l.* 1. *§. cloaca*, *ff. eod.* Dicta cloaca (ut inquit Festus) à verbo cloacare, id est, inquinare, sive etiam à colluendo, quasi colluaca. Victorin. *lib. de Orthograph.* non cloaca, ait, sed cluaca, quasi Conluaca. Briss. Est verò duplex, privata scilicet, & publica. Publicæ cloacæ dicebanturveluti illæ, quæ Romæ erant profusis sumptibus, & magna mole, ingentique altitudine depressæ structuræ, per quas septem amnes defluebant,

defluebant, secum rapientes omnia purgamenta urbis, ad quas servus demissus, vix sine noxa per catadromum currere, vel ad cloacas descendere poterat, ut scribit Alexander ab Alex. *Genial. dierum lib.* 3. *c.* 14. De cloacis urbis Romæ ita Cassiod. *lib.* 3. *Variar. ad Argolicum*: Proinde, inquit, illustris sublimitas tua spectabilem virum Johannem nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanæ civitatis cloacas. Inde Cloacarius dicebatur, qui cloacæ curam habet, & Cloacarium, quod rei publicæ ob cloacarum purgationem impenditur. Est ergo in Pand. *lib.* 43. *tit.* 23. de cloacis tit. qui inter Prætoris interdicta numeratur, quo Prætor curat, ut cloacæ purgentur, & reficiantur, cum utrunque & ad salubritatem civitatum, & ad tutelam pertineat, nam & cælum pestilens & ruinas minantur cloacarum immunditiæ, item si non reficiantur, *l.* 1. §. 1. *eod. tit. ff.* Anchor.

Cloacæ immittendæ jus *l.* 7 *de servit. ff.* In cloacam dimitti solitus servus *l.* 54. §. *fin. de act. empt.* Briss.

Cloacale flumen dixit Cato apud Festum *lib.* 3. pro cloacarum omnium conluvie. Prat.

Cloacam ducere & cloacam immittere, Jurisconsulti dicunt *l.* 1. *ff. hoc amplius de cloa. l.* 2. §. *Si quis cloacam, ne quid in loc. publ. l.* 7. *de servit.* Liv. *lib.* 5. *ad fin.* Ea causa est, ut Veteres cloacæ primo per publicum ductæ, nunc privata subeant tecta. Idem *lib.* 1. Aquas cloacis è fastigio in Tiberim ductis siccat Briss.

Cloacarium tributum, quod cloacarum purgandarum causa inferebatur. *l. si pendentes*, 27. §. *si quid Cloacarii.*, *ff. de usufr.* & *leg. cum servus*, 39. §. *hæres*, *ff. de leg.* 1. ad Cloacarum autem purgationem olim hit qui diu pœna functi arant, usus Trajani Epistola ad Plin. *lib.* 10. *Epistolarum* ostendit. Brissonius

Cloacina Dea quæ Cloacis præerat, eam in Cloaca repertam consecrarat Tacius. Hanc tamen alii Cluacinam dictam volunt, quasi colluacinam. Cluere enim veteribus, tanquam colluere & purgare erat.

Cludere, pro claudere, & clusum pro clausum, in Pand. Flor. sæpius reperies, quod & Barn. Briss. *lib. singulari Pareig.* indicat, & Goedd. *in comment. tit. de verb. signif. l.* 183. *n.* 2. ait, antiquo more cluditur, pro clauditur, dici. Hinc clusus carcere *in l. verum est.* 216. *ff. de verb. sign.* Cludere verbo usus est Nigidius apud Gellium *lib.* 11. *c.* 14. verbū vetus esse Anton. Aug. *lib.* 1. *Emend. c.* 2. admonuit, quo & usus est Ulp. *l. taberna*, *ff. de verb. sign.* & Hygenus *lib. de limitib. constitut.* Anguli centurias cludunt. Prat. Hinc

Clusares anguli eidem in eodem loco.

Clusarium iatua, ipse explicat quid sit. Prat.

Clusuræ *in l.* 2. §. *in Sardinia* & *l. curæ*, *C. de offic. mag. officiorum* (sic enim utrobique non clausuræ legendum) sive, ut vult Suidas, Clisuræ, sunt autem, τὰ ὀχυρώματα τῆς διαβάσεως. Clusuras tamen dixit Cassiod. *lib.* 2. *Variar.* ad Faustum Præfectum Præt. & vide Procopium *de ædificiis Justiniani lib.* 3. Prat. Imperatores Romani habuerunt in limitibus τὰ ὀχυρώματα, quæ ipsi Clusuras adpellant: Posteriorum temporum scriptores, ut Luitprandus, Ado, Sigebertus, cæterique ejus fere ordinis, Clausas, Clusas, & interpositiones vocant. Id primum ab Hadriano institutum videtur, de quo Ælius Spartianus sic scribit: Per ea tempera, & alias frequenter, in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in modum muralis sæpis funditus jactis atque connexis barbaros separavit. Hæ propugnaculis quibusdam munitæ fuerunt, quæ castra & castella dicuntur, unde & castellanus miles alicubi nuncupatur. Herodianus *lib.* 6. στρατόπεδα ἢ τὰ φρούρια appellat. & Paulo ante τὰ ἐπικείμενα στρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. Dicuntur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dictos Paulus Monachus, Luitprandus Diaconus, & Isidorus Episcopus tradiderunt. Pitheus *lib.* 1. *advers. c.* 14. De clusuris, vide & suprà in voce *Clausuras.*

Clypeus, vide supra in voce *Clipei.*

Κλυτὴρ, sive cluster, propter adfinitatem u, antiqua figura u, ita scribi solitum u sæpe apud Laertium, lavamen sonat. Apud Ulpianum tamen *l. item si obstetrix.* §. 1. *ff. ad legem Aquiliam*, accipitur pro instrumento, quod ad proluenda ventris incrementa sedi inseritur, quoque intestinorum lavamentum alvo injicitur. In Pandectis tamen Florent. legitur cristere. Prat. Clyster est instrumentum quo medicamentum injicitur: Quod Galeni temporibus, suisse vesicam, cui cornea, vel alterius materiæ fistula, recta, & fracta ad finem annexa erat, ex multis ejus auctoria locis colligi ferunt. Ejus usum homines ab Ibi Ægyptia volucri didicisse, idem Galen. in introductor. seu Medico, & Plin. *lib.* 8. *c.* 27. tradunt. Briss. Adde quod aliud est enema, quam clyster vel clysterium: Illud id quod injicitur: hoc instrumentum, quod injicit, per translationem sic dictum à clysterio quod Græci foramen vocant in navi, per quod emittitur sentina, Turneb. *lib.* 3. *advers. cap.* 5. Vide *Clyster.*

C O.

Coacervare summas majores & minores, *l.* 36. *ff. mandati.*

Coacervatio summarum *leg.* 11. *de jur.* Briss.

Coacta conjugia, tam legibus Cæsareis, quam Pontificum Constitut. improbata sunt, quæ liberis citra eorum assensum à parentibus vel rata habentur, vel imperantur à magistratu.

Coacta voluntas stricta juris ratione est voluntas, *l. si mulier ff. pen. quod met. cau.* Spieg. Prat.

Coarctare, astringere est: contrarium dilatare. Imp. sancto censuit, coarctandos, vel ut alii legunt, coartandos juveniles calores, in l. cum non solum, §. *filiis autem*, *C.* de bon. quæ lib. Coartata via. Coartabitur tua pars. Briss. *ex ff.* An vero coarctandi verbi, etiam major veniat animadversio, Hostiensis edisserit. Alber. id non negat arg. *leg. si quid ff. de offic. Proconf.* Certè verbi proprietas repugnare videtur. Spieg.

Coacti homines accipi debent ad hoc coacti, ut damnum daretur, secundum Ulp. *in l.* 2. §. 4. *vi bonor. rapt.* Spieg. Pratej.

Coactis hominibus vim facere, *l. si criminis*, 4. *C. ad leg. Jul. de vi public.*

Coactilia, J. C. ut Bap. Egnat. in annotat, apud Spartianum monuit, numero multitudinis dici videntur pelles, seu lora, quibus involvuntur, alliganturve vestimenta, quæ omnia instrumenti viatorii sunt. Horum autem Ulp. *in l. vestis*, *de aur.* & *arg. leg.* in hæc verba meminit: Argumento etiam sunt nationes quædam, veluti Sarmatarum, quæ pellibus tegantur. Aristot. etiam coactilia vesti cedere ait, & tegumenta subselliorum huic legato cedere: quæ tegumenta Paulus *de supell. leg.* cathedralia videtur adpellasse. Sed & ipse Paulus eadem parte

(puta

te (puta l. de taperis) coctiliorum videtur meminisse, cum haec addat verba; Sed dicendum est potius instrumenti viatorii ea esse, sicut pelles; quibus involvuntur vestimenta, loraque, quibus hae pelles constringi solent. A cogendo autem, id est, adstringendo, coarctandoque, coactilia dixere: Hactenus Baptista. Ita Spiegelius. Quem Pratejus in subscriptis reprehendit.

Coactile, coactilia apud Ulp. l. argumento. 25. §. Arist. ff. de aur & arg. legat. vesti cedunt & erant ex villis crassioribus, & ex coactis facta vestimenta vel tegumenta. Gallis dicuntur *phelitra* Plin. *lib.* 8. *cap.* 48. Lanae (inquit) & per se se coactam vestem faciunt. Sic enim legi vult Cujac. Ex hoc genere sunt Petasi, & *καυνάκαι*, & gasbinae, vel molliora alia quaedam, quae ex lanis xylinis, caprinis, ovillis conficiuntur, cujusmodi sunt Thoracomachi, qui tunicas superinducuntur. Quod & libelli de reb. bellic. ad Theod. testimonio juvatur. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam pectoris humani conficitur, de mollibus lanis numeris sollicitudo solertiae magistra composuit. Falsa igitur est B. Egnatii interpretatio in Spartianum in Pertinace, existimantis dici pelles, seu lora, quibus alligantur vestimenta, in quem errorem prolapsi sunt Oldendorp. & Spiegelius cujus quidem nos praemonuerat Lazarius Baifius *ad d. §. Aristo*. Neque coctilitiam, vel coactiliariam, sed coctilitiam legendum putat apud Spartianum in Pertinace, testimonio Ulpiani fretus, *leg. ligni. in fin. ff. de legat. 3.* de ligno cocto disputantis. Pratejus.

Coactilia phelitris Gallorum similia: erant ex lanis per se coactis (ex subactis. Caesar) facta vestimenta vel tegumenta. Hinc taberna coactilia, quam in Liguria pater Pertinacis exercuit, teste Capitolino. Briss.

Coactores sunt qui modico precio mala nomina comparant. *Die verlehrne schulden an sich bringen*. Qua de re aliquanto latius differit Alciat. in Parerg. lib. 1. c. 24. ubi ex Acrone docet, Coactores esse argentariorum; qui ceu divites, summam rerum possident; mercenarios: qui & Collectarii dicuntur. Spieg. Briss.

Coactores olim in auctionibus dicebantur quasi quaestores quidam, qui ab iis quibus singulae res in auctione attributae fuerant, (pecunias cogebant, seu) precium exigebant: quasi collectores, quia pecunias cogebant, id est, colligebant. Scaevola *in l. 40. §. 5. de statulib.* Argentarius coactor, cum pene totam fortunam in nominibus haberet, servis actoribus libertatem ita dedit. Horat. *lib. Serm.* 1. Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim si praeco parvas, aut, ut fuit ipse coactor mercedes sequerer. ubi Acron, Praecones dicebantur, qui stabant ad hastam: nunciabant enim precia oblatata. Coactores autem erant mercenarii eorum, qui habebant argentariam. Sunt autem Argentarii, qui habent summam rerum venalium. Argentarium dicimus eum, qui habet summam divitiarum, à quo accipiunt forani. Coactor, qui exigit nummos à circumforanis. Aliter, Coactores dicuntur argentarii in auctionibus, qui pecunias cogunt. ipsi sunt convectarii, qui & collectarii nominantur. Haec Acron. de his quoque Cluentianae locus quem subjiciam intelligendus est. Quidam ex amicis Sassiae recordatus est, se nuper in auctione quadam vidisse in rebus minutis aduncam & ex omni parte dentatam tortuosam & venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur, ne multa, perquiritur à coactoribus, invenitur ea serrula

ad Stratonem pervenisse. Alii verò in ea prae, posthumo coactores appellantur, ut in Commentariis exposuimus. Hot.

Coactio ipsum colligendi munus Suetonio, de Vespasiani patre. Coactiones (ait) argentarias factitavit. Briss. Sumitur etiam pro compulsione, quae voluntati contraria est. Hujus genera duo sunt:

Coactio absoluta, cui resisti non possit, ut cum quis vi trahitur: compellaturve, ut quid faciat: quo casu omnimodo excusatur, de hac accipiendos est can. presbyteros. 50. *dist. c. constat. 1. qu. 1.* Prat. Et.

Coactio conditionalis, quae metum cruciatus, vel aliquid grave minatur, quae si excusat à tanto, non tamen à toto. c. sacris & cap. cum dilectus extra quod metus caus. Prat.

* Coadjutor est, qui vivente adhuc Episcopo Episcopatui, tanquam Parastata, vel ab ipso Episcopo, sive per ejusdem superiores, sive etiam certis in casibus à Capitulo adjungitur.

Causa adjunctionis est varia, v. g. Invetitudo senectus, propter quam Officio administrationis qui praeesse nequit, negligentia, Impotentia animi &c., in genere, quando Ecclesiae urgens necessitas, aut evidens utilitas postulaverit, Praelato dari Coadjutorem.

Papa dat Coadjutorem Episcopo, & aliis Praelatis superioribus. Episcopus autem dat Coadjutores illis, quibus beneficia confert, aut instituit.

Coadjutoria non inducit quidem vocationem, sed hunc tamen effectum habet, quod eveniente vacatione per mortem non possit Coadjutori alter praeferri in beneficio. Et hodiè ambitur Coadjutura tantummodo ob successionem in Episcopatum.

Coadjutor Episcopi Caeteris Capitoraribus, ut cunque antiquioribus praefertur, velut futurus successor in Episcopatu.

Si Coadjutor propter nimiam senectutem vel infirmitatem datur, in Spiritualibus & temporalibus generalem ac liberam potestatem haberè censetur; quam nomine Ecclesiae exercet.

Coadjutor moderatum accipit salarium ex redditibus & obventionibus Praelatorum in Dioecesi.

Adsimulantur hisce Coadjutoribus in terris Statuum Aug. Confess. *substituti*, qui consensu Ecclesiae parochis adjunguntur, si ob grandaevam aetatem ad Ecclesiasticam functionem minùs sint idonei.

Substitutus autem à Patrono praesentari debet Episcopo, ut ab eo confirmetur, qui communiter spem successionis in Pastoratu habet.

(Vid. Weber. *de introduct. Episcopali §. 43. & seqq.* Speidel. *v. Coadjutor. Del. ad tit. X. de Cleric. egrot.* De substitutis Carpzov. *Jurisprud. Eccles. Lib. 1. def. 115. & seq.*)

Coaluisse vinum. Briss. *ex ff.*

Coadunatae summae. Paulus Cumulum, inquit, debiti & ad plures summas referimus: si uni forte multae summae centum aureorum debentur, alii vero una summa aureorum 50. Nam in hunc casum spectabimus summas plures, quia illae excedunt in unam summam coadunatae. Spieg.

Coadunare, conjungere, unum è pluribus facere Ulp. *in l. 9. in fin. ff. de pact.* Prat. Hoc. *l. 4. princ. C. de sum. Trin. l. 7. C. de assessor. l. 8. C. qui bon. ced.*

Coaestimare, est simul & cum alia causa aestimare, ut cum variis ex causis mea interest, quid factum esse vel non factum. Hujus significationis exemplum ponit Celsus *in l. inficiando 67. §. 1. ff. de furt.* Prat.

Coalere apud Venulejum *l. fin. ff. quod vi aut clam*

clam, non est radices emittere, ut Alber indicat, sed cohærre, concrescere. Impp. *in l. per omnes. C. de defens. civit.* Non sinant crimina impunita coalere. Spieg.

Coalescere dicuntur arbores, plantæ, crustave agri, & vites quæ in fundom radices immiunt, & quasi unitatem cum terra faciunt, *l. idem Ponpon.* 5. *§. pen. ff. de rei vind. l. qua ratione* 9. *ff. de acq. rer. dom. l. hoc amplius, §. Alfenus ff. de damn. infect. l. fin. ff. quod vi, aut clam.* Si semina cum terra coalescere dixit Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* Concham coalescere dixit Ulp. *l. cum aurum*, §. *fin. ff. de aur. & arg. legat.* pro concrescere. Prat. Briss.

Coalluere (ut est in vulg. Codicib. *in l. ergo.* 30. *ff. de acq. rer. dom.*) significat per alluvionem aliquid augere Nebrissensi, quem probant Old. & Spieg. quo tamen loco Accursius dro coalluendo, legit alluvio. in Pand. Floren. legitur colluendo, rectius; quo verbo utuntur & classici rerum scriptores. Prat.

Coangustare legem. Cic. *de legibus* 3. Atque hæc lex, inquit, dilatata, in ordinem cunctum coangustari etiam potest. Spieg. Sic coangustare aditum ædium *in l.* 19. §. *si inquilinus. ff. locat.* Et coangustatum interpretatione *in l.* 120. *ff. de verb. sign.* Lex coangustatur interpretatione. Aqua coangustatur. Briss. *ex ll. ff.*

Coarctare. Vide sup. post *Coacta.*

Coartata via. Briss. *ex ff.*

Coartari *l.* 2. *ff. de oper.* liber. coartabitur tua pars. Briss.

Coccina vestimenta dicuntur ea, quæ infecsecta sunt cocco, id est frutice illo fullonio, cui adhærent grana, quibus fit collor ille lanarum præcipuus, cujus copia summa in ea parte Hispaniæ, quæ Tudertania adpellatur. Vide Strab. *lib.* 3. Sunt, ut Baifius *leg. vestis ff. aur. & arg.* testatur, qui putant cocco abundare Germaniam, esseqoe id, quod cramesinum vulgo dicimus. Ulp. *in l. si cui lana de leg.* 3. non placet, coccum contineri purpuræ adpellatione, Quid verò debeat promittens optimum explicat J. C. in *leg. si quis venditor.* §. 1. *ff. de adil. edict.* Old. Prat.

Coccum, quod proprio nomine appellaretur, qoin versicoloribus cederet, nemo dubitavit: quin minus porro cotainum aut, hysginum, aut melinum suo nomine, quam coccum purpurave designatur; ita memoriæ scriptum reliquit Paul. *in leg. quæsitum.* 78. *§. illud fortassis. de leg.* 3. cujus verba in dubium revocantur. Propterea hæc adnotare, ab re visum non est: nam Accursiusne verbum quidem, & puto verba hæc sic castiganda. Quin minus porro crocinum, aut œnanthinum, aut melinum, suo nomine, & reliqua. Crocinus enim adjectivum, idem est quod croceus, & luteum colorem significat. *Safran*, croceus autem color est, qui vulgu gialdus appellatur. Idem color etiam flammeus dicitur. Plin. 21. *lib. c.* 8. Lutei coloris video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Crocinum præpterea unguentum est, & ex croco trito, & vino, præcipue dulci, confectum: quo Romani non solum ad usum corporis, sed etiam pulpita spargebant. Propertius.

Pulpita solennes non oluere crocos.

Possemus etiam legere coccinum, ut veniat à cocco. Coccum enim rubens gramen est in maxima laude, vulgo granum dicitur laudatissimum, nascitur circa Emeritam Lusitaniæ civitatem, ut in 9. tradit Plin. Coccinus vero penul. correpta color est purpureus, quo panni inficiebantur, de quo Divus Hieron. inquit: Filiæ Israël flete super, Saul, qui vestiebat vos coccino. Hic color exuberantiam quandam aut splendorem roboris ostendit: qui & spadicus, & phœniceus, & roseus vocatur. De vestibus coccineis meminit Martial.

Coccino famosæ donas & janthina mœcha;
Vis dare quæ meruit munera? mitte togam.

Oenanthe etiam inter colorum genera numeratur à Plin. à flore ejusdem nominis, ex uva lambruscæ vitis, simulque colligitur, cum optime olet, siccaturque in umbra substrato linteo, atque in cados conditur, dicta est autem à Græcis nominibus: nam οἶνος dicitur vinum, & τὸ ἄνθος flos, quasi vini flos, o in œ diphthongum Latinam conversa. Tamen D. Hyeronym. contra Ioninianum accepit pro quodam oduramenti, genere, cum dixit: Amomum Cyphi, œnanthe, muscus, & peregrini muris pellicula, & ideo œnanthinum unguentum appellatur, quod ex œnanthe, id est, flore lambruscæ fit compositum. Si tamen magis placeret communis lectio, Insignum, deme adversativam aut, & intelligas de coccino insigni, id est, excellenti Vergil. *Georg.* 3.

Nec mihi displaceat maculis insignis, & albo.
Idem *Æneid.* 4.
—— Ostroque insignis & auro
Stat sonipes ——

Livius lib. 1. ab urbe condita: Flaminem Jovis assiduum sacerdotem creavit, insignique veste & curruli regia sella adornavit. Ulpian. *in l.* 1. *de censib.* Imperator noster ob egregiam in Rempub. imperiumque Romanum insignem fidem, Italicum jus dedit. Sunt tamen qui Hysginum, legant; is color est hiacyntho similis, inde apud Lucianum & Suidam ὑσγινοβαφὴς, id est, vestis hysgino tincta, de quo etiam scripsi infra in verb. Purpuræ, Melinus autem color in floribus luteum significat. Id ex Dioscoride & Plinio evidentissimum esse scribit Hermolaus Barbarus. Melinum etiam pro candido accipitur à Melo insula, teste Plin. Vitruv. Plutarch. & cæteris denotatque pigmentum, candidum, quod ibi fiebat laudatissimum. Plaut. *in Mostel.* Neque cerussam, neque melinum oportet attingere. Quidam autem melinum colorem volunt esse medium inter album & fuscum, qui dicitur gilvus. Fit autem, ut alii sentiunt, ex struteo. Cutoneum enim per excellentiam μῆλον, hoc est, melum vocamus: à quo fit melinum. Cotta.

Coccum *in l.* 70. *§. pen. & §. ult. & l.* 78. §. *coccum. ff. de leg. lib.* 3. Plin. *lib.* 22. *cap.* 2. Atque ut sileamus ait: Galatiæ, Africæ, Lusitaniæ granis coccum Imperatoriis dicatum paludamentis, herbis transalpina Gallia Tyrium atque conchylium tingit. Isginum porro cujus Plinius meminit, etiam in purpureis numeratur, *in d. l.* 78. §. *coccum. de leg.* 3. Briss. in prætermissis & in ult. edit. Lexici.

Coccum purpuræ adpellatione non contineri scribit Ulp. *l. si cui lana. §. purpuræ. ff. de leg.* 3. Significat autem, id quod vulgo vocamus granum, ut recte putat. L. Baifius *in libel. de coloribus. cap.* 8. de quo & Plinius *lib.* 21. *cap.* 8. Prat.

Coccum, est granum, quod in quisquilia invenitur frutice, grana Hispani appellant, unde purpura adulteratur. Plin. *lib.* 9. *cap.* 41. de tingenda purpura loquens: Coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Hispaniæ in laude est. Idem *lib.* 16. c. 8. Quercus dotes ilex solo provocat cocco. Granum hoc, primoque ceu scapus fruticis parvæ æquifoliæ ilicis, cusculium vocant;

vocant: pensionem alteram tribui pauperibus Hispaniæ donat. Ulp. *de legat. 3. l. si. cui.* Purpura, inquit & coccum quia nihil nativi coloris sunt, contineri arbitror. Quod Accursius exponens, nescio quas nugas affert: Coccum, inquit, bis tinctum in constructione tabernaculi, erat quidem pannus serriceus duorum colorum, & videtur extra viridis, & intra ruber. Nebriss.

Cocinatorium instrumentum pro coquinaria sumi constat *in l. cui aurum. 19. §. si cui escarium, ff. de aur. & arg. leg.* Nam C. & Q. sæpe confundi liquet ex P. Victorii explicationib. ad M. Sic. Prat. eodem sensu cocinatoria vasa, *l. 6. ff. de penu. leg.* Brisson.

Cocorum nomina ea fuerunt veteribus, Anthrax, Congrio, Macherio. Jul. Scaliger 1. Poet. Gothofr.

Coctiatoria vasa apud Paulum *in l. 6. ff. de pen. leg.* legi videtur pro cocinatoria, id est, Coquinatoria. Vasa autem Coquinatoria eadem esse palam est, quæ Plinius Coquinaria. nominat *in lib. 33. c. 11.* à verbo coquinari, quo Plautus est usus: Meam conjecturam vulgata lectio confirmat, in qua legimus concinnatoria: & Accursii glossa, qui si legisset Concinnatoria, nunquam ita interpretatus esset, idest, deputata ad coquendum. Sed omnem Ulpianus dubitationem adimit, apud quem *in l. 19. §. 5. ff. de aur. & arg.* sic planè legitur. Hot.

Coctilitiam tabernam, Lazarus Baifius eam intelligit, in qua coquebantur ligna, ne fumum facerent: quorum meminit Ulp. *in l. ligni appellatio. de leg. 3. de verb. sign.* his verbis: Sed & titiones, & alia ligna cocta, ne fumum faciant. A. Martiali autem ligna acapna. dicuntur. Spieg. Vide suprà Coactilitiam.

Cocula, vasa ænea, coctionibus apta.

Cocus, vilissimum antiquis mancipium & æstimatione & usu in precio esse, & quod ministerium fuerat, ars haberi cœpta, luxuriæ peregrinæ origine primum invecta in urbem, Cn. Manlio Volsone de Asiaticis triumphante. Joan. Andr. sentit cocum qui cibos delicatiores parat, & officium habere, & artem. citat. text. *in c. ne tales. de consecr. dist.* 5. Bald. & Roman. coco Imperatoris dignitatem tribuunt. Vide item glo. super hac voce *in l. legatis servis. §. si ex officio. ff. de leg.* 3. Spieg.

Cocymelium malum seu pomum: vide Gothofr. *ad l. 20. ibi: pomum recepit. ff. de verb. sign.*

Codex dicitur in arboribus & fruticibus id, quod a radice crassius supra terram assurgit, ex quo tabulas, antiqui faciebant, hisque cera illitis stylo scribebant, postea solis earum corticibus, tenuioribusque tunicis nulla cera adhibita, pro membranis usi sunt, unde nomen libri, cujus eadem origo est, quæ codicis, ab arborum corporibus & interioribus earum corticulis utrumque; has enim materias prima hominum ætas habuit ad scriptionem literarum. Inde Codex accepti & expensi dicitur Ciceroni liber domesticarum rationum, quod instar esset tabularum, quo etiam modo fiebant memoriales libelli. Suet. in Julio, &c. Conna. *lib. 9. cap. 6. n. 1.* Codex rationum. In Codice cavere. In Codice scriptum chirographum. Briss. ex ff.

Codices, ut Varr. *lib. 3. de vita pop. Rom.* apud Nonium scribit, antiqui plures tabulas conjunctas dicebant. A quo in Tiberi naves codicarias appellabant. Seneca *lib. de Brev. vita.* Hoc quoque, ait, quærentibus remittamus, quis Romanis primus persuasit navem conscendere. Claudius is fuit, Caudex ob hoc ipsum appellatus, quia plurium tabularum contextus, caudex apud antiquos vocabatur. Unde tabulæ Codices dicuntur. Sic sumuntur *in l. 3. §. 1. ff. de tab. exhib. & l. libror. 52. ff. de leg. lib. 3.* Prat. & Briss.

Codices etiam pro testamentaria scriptura dixere Justinianus §. *sed & unum. Inst. de testam. ordin.* & Juvenalis,

—— Nam codice sævo
Heredes vetat esse suos. Prat.

Codex noxiarum artium. De eo vide Ammianum 28. paulo post princip.

Codices item appellat Leo Imperator *l. 3. de argent. in reb. lib. 11. C.* tabulas continentes notitiam dignitatum & administrationum civilium, vel militarium & mandatorum principalium, & promotionum, & consuetudinum, quod & Martianus docet, Erant & Codices argentariorum, scripturæ, quibus eorum rationes continerentur, *l. quadam 9. §. pen. ff. de eden.* Erant & nummulariorum. Erant & rationum, unde Horatius:

Cum venit ad dubium grandi cum Codice nomen.

Et Propertius:

Me miserum! his aliquis rationem scribit avari,
Et ponit curas inter Ephemerides.

Gœdd. in comment. *tit. de verb. signif. l. 6. num.* 2. Fiebant autem ex membranis, chartis, ebore, aliave materia, ut constat *ex d. l. librorum.* Hinc constitutionum Imperatoriarum volumina Codices appellati sunt. Porro ante Justinianum tres erant: Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus: quos commemorat Justinianus *l. un. C. de no. C. fac. & l. unic. C. de Justin. C. confirm.* & Isidorus *lib. 5. Etymol.* Gregoriani Codicis commeminit B. August. *lib. 2. de adul. conjug.* Prat. Hinc

Codicilli κηρώματα, qui cerati erant, d. l. librorum, in eundem sensum, sed multo quam illi brevioribus & paucioribus conficiebantur: ob eam causam, ut facile quo cuique commodum esset circumferri, & in sinu gestari possent. In Jure tamen nostro frequentius accipiuntur, ut à Theophilo diffiniuntur, κωδίκιλλος ἐστὶν ἀδιάθετος θελήματος τελευταίου ἀναπλήρωσις: scil. pro scriptura, qua defunctus leviter, ac sine solemnitate voluntatem suam testatus est, de eo quod post mortem suam fieri cupit. Quo sensu accipiuntur *D. C. & Inst. de codicilis.* Theophili diffinitionem probat Harmenopulus *lib. 5. t. 7.* Prat.

Codicillus, alias accipitur pro diplomate, seu literis principalibus, *ut in l. administrantes* in princ. *ff. de excus. tut. l judices. Cod. de dignit. lib. 12.* Suet. *in Claud. cap.* 29. Suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos: unde Lampridius, codicillarem potestatem appellavit! Nominat Imperiales codicillos Justin. *§. filiusfamilias. Inst. de pat. potest.* alias pro parvis literis, à privato ad amicum scriptis. Sulpit. *ad Cic.* Puer Acidini mihi obviam venit cum codicillis. Old. Vulte. *in comment. Inst. de codicill. num* 1.

Codicillus intelligitur pro sententia voluntatis ultimæ, quam sine justa testamenti solennitate permissum est, ob impedimenti necessitatem, scribere. Semper enim leges, quoad possunt, voluere accommodari usibus hominum, & præsertim ultimis voluntatibus latissimè propugandis impensè favent, ut unusquisque pro re nata habeat occasionem non admodum difficilem testandæ voluntatis nunquam rediturae. Codicillorum autem usum primus introduxit L. Lentulus *Inst. de codicil.* Old. Prat.

Codicilli olim non aliter subsistebant, quam si testamento essent confirmati, aut sequente aut, etiam antecedente. Post obtinuit quoque, ut sine testamentis facti codicilli in hoc, ut fideicommissum ex iis peti posset, subsisterent. *l. 3. in princ. l. 5. de jure codicill.* Goedd. *in comment. tit. de verb. sign. ad l.* 123. n. 1.

Codicilli sunt testati vel intestati voluntas minus solennis. Eorum alii sunt fideicommissarii, alii directi. fideicommissarii sunt in quibus scriptor verbis utens prætariis suam de rebus omnibus, quæ testamento comprehendi solent, hæredi suo petitionem exposuit. Directi, in quibus directis civilibusque verbis scriptoris voluntas de legatis dumaxat alicui relinquendis exposita est. Prat. ex Hotom.

Codicillos, & scriptis & sine scriptis fieri constat *ex l. ult. C. de bonis lib.* Codicillos Justinian. *in Novel. constit.* 81. appellat *κώδικιλλα.* Balduin. *tit. quibus mod. jus, pat. pot. solvat.*

Codicilli semper plurativo numero proferuntur: sicut pugillares, & liberi: ut scribit Cajus *in l. non est*, 148. *ff. de verb. sign.* in singulari tamen codicillus ponitur à Diocletiano leg. non codicillum 14. & à Justino *l. cum antiquitas* 28. *C. de testam. item l. ult. C. fam. ercis.* Prat. Briss.

Codicillorum vero utilitas non est obscura. Nam si quis oblitus fuerit, nescio, cujus rei in testamento non descriptæ, vel si vereatur, ne per oblivionem aliquid prætereat, is potest ante vel post testamentum scribere codicillos. Idque est, quod Paul. in l. conficiuntur. *in princ. ff. de jur. codic. tradit.* codicillos confici quatuor modis, quos ibidem declarat. Aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommissum testamento facto, aut sine testamento. Cll. Prat. Gœddæ. *in Comment. tit. de verb. sign. l.* 123. *§.* 1.

Codicillorum appellatione veniunt literæ emissæ coram quinque testibus, confirmandi testamenti rupti causa, *l.* 1. *Cod. de codicil* Non autem venit testamentum imperfectum: nisi testator pro codicillis valere jussit. Gothofr. *ad l.* 8. §. 1. *C. cod.*

Codicilli & testamenta differunt, quod codicilli etiam plures relinqui possunt, & omnes rati ac firmi, nisi quatenus essent contrarii. Testamenta autem plura nemo ita relinquere poterit. Semper enim posteriori rumpitur prius, etiamsi utrumque maxime conveniat. Nempe testamenta plenam continent dispositionem bonorum & universitatis. Codicilli autem plerumque sunt rerum singualrium. Balduinus *tit. de codicillis* Vulte. *in Comment. Instit. de Codic. §. fin. nu.* 1.

Codicillos confirmatos in *l. sed. etiam* 31. *ff. de leg.* 1. *l. uxorem.* 41. §. *codicillis ff. de leg.* 3. accipere debemus testamento confirmatos, *l.* 43. *ff. de man. testa l.* 18. *ff. de ann. legat.* in hunc modum:

Codicillos, quos postea fecero, valere volo. *l.* 6. §. *licet. & l.* 8. *§. ult. ff. de jur. cod.* vel ita: Si quos codicillos reliquero, valere volo. l. ult. de fideicomm. libert. Vel sic: Si quid tabulis vel alio quo genere ad hoc testamentum pertinens reliquero, valere volo *l.* 18. *ff. de jur. codicill.* Sic etiam intelligendi sunt codicilli ad testamentum facti, *l. cum hi.* 8. §. *hac oratio ff. de transact. & l. post. legatum.* §. *principale. ff. de his, quæ ut indig.* & Codicilli ad testamentum pertinentes, nempe testamento superadditi in Alex. constitutione *l.* 1. *C. de codicil.* Prat. Briss.

Codicilli & testamenta diversa sunt, *l. si idem Cod. de codic.* Ideoque codicillis factis, non autem testamento, intestato quis decessisse dici merito poterit. *l.* 4. *C. eod.* Prat.

Codicillos ad certam personam scribere. Codicilli ad omnes hæredes scripti. Codicilli Clarissimatus honorarii, prætorii, proconsulares, perfectissimatus, imaginarii. Briss. *ex ff. & Codic.*

Codicillaris clausulæ vi, legata conservari, rupto prætertione posthumi testamento constat, *leg. si quis eum*, §. *sed & si ff. de jur. codic.* Bart. post Dinum *in l.* 1. *ff. eo. vers. quinto quæro*, atque ita respondit F. Aretinus *consil.* 93. *numer.* 5. Prat.

Codicillaris quoque clausula inducit novam conditionem similem respectu venientium ab intestato. Alc. *l.* 3. *ff. de leg.* 1. ergo si venientes jure intestati restituere debent, *gl. in leg.* eam, quam Cod. de fideicom. igitur & vi clausulæ codicillaris conservantur fideicommissa, *d. §. sed & si. G.* Benedict. *in cap. Rainutius.* verb. in eodem testamento relinquens. *nu.* 242. *de testa.* quæ sententia vera est, tametsi quidam advocati contra senserint. Prat.

Codicillus. Varias habet codicillus significationes. Codicillos & pupillares pro eodem ponit Catull. Briss. Accipitur codicillus pro literis brevibus, hoc est, epistolis, ut sunt, quæ à privato ad amicum scribuntur. Accipitur alias pro diplomate, seu literis principalibus ut in leg. admistrantes in prin. ff. de excus. tut. vide supra Codicillus alias, Hæc est etiam vulgata codicillorum notio præter quam, eos etiam apud Catonem observavimus pro arborum putaminibus accipi. Vi (ait) codicillos oleaginos in acervo sub dio motos facito. Codicillus vero IC. est scriptura, vel litera, in qua testator suam figurat, voluntatem, & nulla indigens solennitate, sed solum testatoris voluntate, qualicunque pronunciatione, expressa. §. *codicillos. Inst. de codicil.* Codicillum ergo ex Theophilo *in §.* 1. *de cod Instit.* 2. dicere possumus, eorum, quæ in testamento testatoris voluntati desunt, supplementum. Hujus enim beneficio subvenitur voluntatibus defunctorum, ob deficientem verborum legalium solemnitatem, solenniumve necessitatem. Declarat autem Justin. *Inst. eod. tit.* qua ratione, & à quo codicillus, seu codicilli (sic enim numero plurali frequentius vocantur) cœperint, idem monuit, & quidem non vulgariter, nos hodie magis uti codicilis, quam testamentis. Imo confudere usum codicillorum & testamenti absque ulla necessitate, prætextu clausulæ. Si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum. Quod utique contra mentem juris fit, pessimo errore (ut inquit Spieg.) Necessitati enim (ait) deservire debet illa clausula, non temeritati. Nec sunt confundendæ hujusmodi formulæ. Cujac. *in tractatu Suo* 2. *ad Africa. fol.* 16. *sub fi.* Codicillum definit esse intestati voluntatem vel testamenti sequelam minus solennem, ut ibi videre est per eum.

Coelebs, *ἄγαμος*, qui uxorem nunquam habuit, ut loquitur Mitio Terentianus Aldephis. Festus Ponpejus cœlibem dictum existimat, quod dignam cœlo vitam agant. Cic. Sic cœlibes *l.* 1. *C. de infirma ad pœn.* Unde cœlibatus, *in d. Rub.* Brisson.

Coelibatus pœnam: scilicet ut cœlibes nihil ex civium Romanorum Testamentis caperent. &c. refert Gœddæ. *in Comment. tit. de verbor. sign. l.* 130. *n.* 1. *& alibi.*

Coecus non potest adhiberi testis in testamen-

mento. Vult. *comm. Inst. de testam. ad §. 2. & seqq. n.* 14. Coecus testari potest, sed certo modo. Vult. *ibid. tit. Quibus non est permiss. fac. test.* §. 4. n. 6. Vide *Cæcus.*

Coeliaci dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis alvini dicuntur. Nam cœlia Græcè, Latinè interpretatur alvus. Consistit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcia pyloros dicitur. Ex Cornel. Celso *lib* 4. IC. *in tit. de adil. edict.* Nebriss.

Coelicolæ *In tit. de Jud. & cœlicol.* Cœlicolæ dicuntur Christiani. Atque illic Justinianus Imperator jubet, ac imperat, ut Judæi in contractibus leges Christianorum sequantur, coram judicibus Christianis litigent, &c. Verum Dagobertus 11. rex (ut legitur in Chronicis de Regibus Francorum) Judæos omnes, qui Christianismum profiteri nollent, Francia expulit, anno à Christo 619. Anch.

Coelicolæ quoque dici cœpti sunt, qui cœlum quasi Deum colunt, Azo *in summa, C. de Juda.* De his *l.* 2. *l. calicolarum, C. eo. tit. & l.* 75. *C. Th. eo.* Prat.

Coelitus impetrare, *in l.* 2. *C. de castrens.* id est, a Principe, ut recte interpretatur Accursius: cujus sententiam probat Jo. Plat. & Cujac. ibid. Prat.

Cœlestia auguria vocabant antiqui, Festo *lib.* 3. cum fulminat aut tonat. Sic

Coelestia mandata, præcepta Decalogi recte appellabimus. A te enim quum Dominus eloqueretur, tonuit. Exodi 19 ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὄρθρον, ἐγίνοντο φωναὶ, ἀστραπαὶ, ἢ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινά. Pratejus.

Coelesti oraculum *in l. Jubemus* 10. *C. de sacros. Eccles.* sumitur pro indulgentia Principis viva voce concessa, Alciato ibidem. Ideo autem cœleste dixere Impp. quasi è cœlo dimanent Principis mandata, ut innuit Justinian. *in Novel.* sæpissime. Prat.

Coelestis aqua, pluvia dicitur, *l.* 1. §. 1. *ff. de aq. & aq. pluv.* cadit enim de cœlo. Prat.

Coelum varie accipi constat. Quandoque significat Dei domicilium N. Marcello ex Vergilio. Et ita definisse videtur Christus Servator noster apud Evang. Matth. c. 5. his verbis: μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. Prat.

Coelos loca supera appellat Varr. *lib.* 4. Analog. Cœlum dictum putat Ael. Gallus, quod est cælatum. Varro autem à Chao: Hinc cavum, & hinc cœlum.

Coelum etiam pro aere dixerunt Veteres Non. Marcello, & IC. *l.* 1. *ff. de acquir. rer dom. l.* 1. §. 1. *ff. de eloac. l. fin.* §. *pen. ff quod vi aut clam. l. si apes. ff. de furt. l.* 1. *ff. de servit. urb. præd. l. si cujus* 13. §. *si tamen. ff. de usufr.* Eodem sensu accipere apud Cic. *lib.* 2. *de Nat. Deor. ubi* de cœlo crasso loquitur. Sic apud Vergil. *lib.* 1. *Georgic.*

Variumq cœli prædicere morem.

Coeli, inquit Servius, id est, aeris.

Coelum, ut d sunt Justinus Philosophus Martyr. *in lib. exposit. fidei. qu.* 5. & in q. à gent. quæst. 63. propriè est summa pars totius mundi.

Coeli in divina scriptura aut sunt, qui per se & essentia cœli sunt, veluti primum cœlum, aut aeris spatia.

Coelum duobus modis dici refert. M. Varro *lib.* 4. *de Ling. Lat.* Nam in primis cœlum dicitur cœli pars summa, ubi stellæ & aeris plaga, tenero terram complexu continens. Et quidem Ælius non tam Cœlum à cælando, quam cælare à cœlo, deductum esse putat. Cœlum alii ita vocatum censent, quod sit cælatum impressumque variis signis, & distinctum sculptumque. Hinc præclari illi versus Varronis:

Mundus domus est maxima rerum,
Quam quinque altitonæ fragmine Zonæ
Cingunt, per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus, altus in obliquo aëre, Lunæ.
Bigas acceptat.

Alius cœlum dicitur ut κοῖλον. Cæterum ubi scribitur à Varrone, Ego magis puto à chao cavum, quæ scriptura mirificæ mihi probatur; in antiquis libris reperio à chao covum, ut librarius fortasse cohum scribere voluerit. Nam, ut ait Festus, Cohum Poetæ cœlum vocaverunt. Itidem in antiquissimo lib. Cl. Herrici Memmii ita scriptum reperi, cous est, quo cœlum continetur. Unde Ennius. Vix solum complere coum terroribus cœli. Hæc Turneb. *adversar. lib.* 20. *c.* 29.

Coodonophori, i tintinnabula gestantes, Latinè dicuntur anteambulones, & ferales præcones, ut annotavit Bræchæus leg. cum in testamento. *in tit. de verb. & rer. sign. num.* 10.

Coemiterium, Latinè dicitur Dormitorium, locus ubi mortuorum corpora conduntur. Sic dictum, quod hæc mors corpo is temporaria sit, simulque omnes resurrecturi. Non inscitè à quibusdam dictum est Sepulchretum: quo & Catullus utitur. Promptum è Thesauro linguæ Latinæ Steph. Roberti Spieg. Vel

Coemiterium dictum à κοιμῶμαι quod est dormio, non cimiterium quemadmodum vulgus nunc loquitur. Conditoria vero, sive sepulchreta mortuorum in nostra religione dicuntur Cœmiteria, id est, dormitoria, quoniam propter spem resurrectionis, mortuos consuevit dormientes appellare, & eosdem dormire in domino. Nebriss. Erant igitur juris Pontificii interpretes Geminianus. Abbas & alii, qui inde sic dicta existimant, quod cinis in eis mortuorum tegatur. Majoragius *lib.* 2. *Miscel. cap.* 19. De Etymologia hujus dictionis vide latius Brechæum *l. Taberna. ff. de verbor. & rer. sign.*

Coemptio, solennis matrimonium contrahendorum ritus erat, cujus Cicero *lib.* 1. *de Orat. & in oratio. pro Flacco & pro Murena* meminit, & Serv. in 2. *Georg. & in* 8. *Æneid.* & Isidor. *lib.* 5. *c.* 24. Boethius *in Topica*, Coemptio, ait, certis solemnitatibus peragebatur, & sese in coemendo (sic enim lego) invicem interrogabant, vir ita: an sibi mulier materfam. esse vellet: illa respondebat velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamil. esse vellet: ille respondebat velle: itaque mulier viri conveniebat in manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. Et erat mulier materfam. viro, loco filiæ. Quamobrem & suorum hæredum loco habebatur, ut Ulp. *in Instit. tit.* 22. tradit. & in jus, manum, potestatemque viri cum capite fortunas suas transferebat, ut Cic. *in Topic.* ostendit. Coemptor vero apud Ulpian. *in Instit. tit.* 11. fiduciarius pater dicitur; quoniam cum parte naturali una emit. Bris. Ad de Conna. *lib.* 18. *c.* 3. *nu.* 2.

Coemptio etiam ad adoptiones pertinebat, ut colligitur ex Epit. Ulp. *tit.* 11. §. *qui liberi.* Unde &

Coemptor pater qui pater naturalis dictus est dict. §. *qui liberum.* Prat.

Coenacula cœperunt, cum deventum est ad altitudinem ædificiorum, quæ olim contignationis nnius: unde pars superior Cœnaculum dici cœpit: ad quam scalis ascendebatur, hinc dictum quod illic veteres cœnabant.

Hujus meminit Paulus *l. 3. §. fin. ff. de offic. præfect. vigil. l. 1. §. si filiusfam. ff. de iis qui deje. vel effud.* Varro *de ling. Lat. lib. 4.* ubi, cubabant, inquit, cubiculum: ubi cœnabant, cœnaculum vocitabant: posteaquam in superiore domus parte cœnitare cœperunt, superior domus universa, Cœnaculum dicta. Unde Cœnacularius dicitur, in cœnaculo habitans. *l. salutum §. salutam in fin. ff. de pign. act.* Sic apud Plautum vocatur pauper histrio inquiens, In superiore qui habito cœnaculo, se enim pauperculum dicit, qui habitet in superiore domus cœnaculo ad tegulas, non inferiore in prima contignatione, sed in suprema. Et cœnaculariam exercere is dicitur, qui domos totas conductas, per singula cœnacula inquilinis locat, quæstum inde faciens pluris in summam locando. *leg. si vera. §. sed si quis, ff. de his, qui dejecer, vel effud.* Old.

Coenacula autem tenues homines conducere ac incolere solebant, unde Juvenalis, Rarus venit in cœnacula miles: quippe ad homines egentes, in quorum ædibus expilari nil possit. Ulpian. *l. 1. §. 5. ff. de his qui effud. vel dejec.* Si filius fam. cœnaculum conductum habuit, & inde dejectum vel effusum quid sit, &c. Idem §. 8. Si plures in eodem cœnaculo habitent. & *ex l. 5. apparet*, in cœnaculis cubicula fuisse, exhedras, conclavia, cæteraque habitationi necessaria. Hotom.

Coenatio vero potentiorum Budæo erat cœnandi locus, quum ad cœnaculum scalis ascenderetur, vel cochleis. Vitruv. *lib. 6.* Cum enim aucto, inquit, mirum in modum Romano populo, necesse fuisset in cœnaculis habitari (nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantum contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deventum, & ædium frequentiam, Bud. *l. si cujus. ff. de usufruct.* Oldend.

Coenatoria Q. Mutius appellat Pallia, quæ domi noctu, id est, sub cœnæ tempus sumebant, Unde Martial.

Pugnorum reus, ebriæque noctis
Cœnatoria mittat advocato.

Et quamvis essent ista pallia viris & fœminis promiscua, ut ex Tacito Basius docet; & ex Ulp. *l. vestis. ff. de aur. & argen. legat. & l. vestis. ff. de verborum signific.* non tamen ita communia, quin distincta essent sua viris, sua mulieribus pallia. Cœterum quosdam Senatores muliebribus usas cœnatoriis, noctu & domi, non ita valde mirabitur, quisquis sciet Caligulam Imperatorem, non modo virili, sed ne humano quidem habitu palam usum fuisse, ut scribit Suetonius: Sæpe depictas gemmatasque indutus penulas, inquit, manuleatus & armillatus in publicum processit, nonnunquam socco muliebri, &c. Conna. *lib. 6. cap. 5. num. 2.*

Coena recta, hoc est legitimum convivium: Sportulæ loco erat apud antiquos liberaliores: sordidi tantum sportulam præbebant, teste Budæo. Spieg.

Coena terrestris Plauto in captivis dicitur: ex oleribus & heluellis constans, quia ex terra nascuntur: Erat autem pauperum & plebejorum Turneb. *lib. 1. adversar. c. 22.*

Coena viatica apud eundem est cœna adventitia. Nam peregre redeuntes solebant convivio excipere amici. Salvus, inquit, cum peregre advenis, cœna detur.

Coenobia unde dicantur, & quamobrem monasteria sic appellantur, Justin. ostendit *Nov. 123. de eccles. divers. cap. §. tertium, 56.* In omnibus monasteriis, inquit, quæ cœnobia dicuntur, jubemus in uno domo omnes habitare, & simul alii, & una domo omnes seorsim dormire. Est etiam vitæ fortunarumque communitas, sive societas, verbumque esse Romanum Aul. Gell. scriptum reliquit. Prat.

Coepisse dicitur quis, si fundamenta jecit, vel locum purgavit, sed & si locus illi petenti destinatus est, *l. 1. §. cœpisse ff. de pollicit.* Prat.

Coeptus annus, id est, inchoatus: opponitur pleno & consummato, impleto. Cœpta lis. Cœptus magistratus, opus, judicium. Briss. *ex ff. & C.*

Coeppe pro quippe. Briss.

Coercendis. Calepinus multas videtur adferre significationes verbi coerceo, es, sed quæ fere in idem recidunt, Primum enim coercere significat restringere. Cicer. *in Lælia.* Quam serpentem multiplici lapsu & erratico, ferro amputans, coercet ars agricolarum. Item refrenare, continere: ut quando dicimus coercere aquam, hoc est, continere sic, ne defluat, vel dilabatur, *leg. pen. ff. de fonte.* Lactantius *lib. 3.* Illud satis est ad coercendum furiosi hominis errorem. Item colligere sive simul stringere. Ovid. *lib. 1. Met.*

Vitta coercebat positos sine lege capillos.

Item compellere. Cic. *lib. 3. ad Herrennium.* Prudentiæ partibus utemur in dicendo, si commoda pro incommodis conferemus, quum alterum sequi, alterum vitare coercemur. Item punire, castigare. Quomodo accipi videtur. *ff. & C. in tit. ad l. Jul. de adulter. coerc. & stupro* Hinc coercio, vel coerctio, sive coercitio (vox Liviana, & veterum Jurisconsf. in exemplaribus vetustioribus, quæ Haloander secutus est) dicitur castigatio, punitio. Modica quidem coercio dicitur castigatio, quam simplex jurisdictio ab imperio mutuatur, cujus solius est omnis coercio. Quare, quicquid coercionis est, supra modicam castigationem, meri imperii est; de hoc fusius Salomon. *in l. 1. si quis jus dic.* Anchora.

Coercere tum de pecuniaria, tum de corporali pœna usurpatur: nam & coercere pignoribus dicitur *in l. 4. §. 1. ff. de damno infect. & lib. de Orat.* Pignoribus ablatis Crassum instituit coercere. At in *lib. de leg. 3.* Magistratus civem nec obedientem mulcta, vinculis, verberibus coercendo. Sic *in l. 6. ff. de pœn. l. nemo 7. ff. de reg. jur.* Prat.

Coercere pecuniaria multa, & corporali animadversione, morte, exilio, vinculis, verberibus & pignoribus captis, Brisson. Coercere ministeria deprehensa, fraudem, licentiam.

Coerceri maleficia constitutionibus publice: animadversione, pœna, mulctis, verberibus: variis æstimationibus: exilio, interdictione rei certæ. Brisf. *ex ff. & C.* Coercentur custodia volucres, bestiæ, feræ, id est, continentur. *l. 3. de acquir. rer. dom.* Briss.

Coercere arbores, est ramos constringere, & circumcidere, ne ejus umbra vicino prædio noceret, *l. 1. §. deinde, ff. de arboribus cædend.* Prat. Hinc

Coercitio, animadversio pecuniaria, sive in corpus punitio, & castigatio. Hujus varia genera sunt, quædam enim capitalis, *leg. hæc stipulatio. 200. ff. de verbor. sign.* quæ ad corporis punitionem pertinet, & habet publicam exercitionem. Quædam vero est modica apud Paulum *leg. fin. ff. de offic. ejus, cui mand.* ad mistum imperium pertinens, quæ & ipsa pecuniaria est, pignoris capione judicibus concessa, ne jurisdictio inutilis esset. Est & levis coercitio apud Ulp. *l. Prætor.*

tor. 7. §. *praterea, ff. de in jur.* & *l. non solum.* §. *quanquam. ff. eod.* qua significatur levis pulsatio, & emendatio, ut ipse Ulp. interpretatur *in d.* §. *praterea.* Pr. Coercitio morum, servorum Brisson. *ex ff.*

Coerrare calciatus dicitur Præfectus Vigilum apud Paulum *l.* 3. §. *sciendum. ff. de offic. Præfect. vigil.* cum huc illuc vicatim divagatur, idque cum aliquo comitatu & noctu. Florentina lectio, quæ Calciatum, habet, defendi potest adversus conjecturam legentis Falciatum ex M. Cicer. *lib.* 1. *de Natura deorum*, cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calceolis. Calcei indumentum pedum erant, quos noctu induebant diligentius citiusve coerrandi causa. Prat.

Cæterorum & reliquorum appellatione, etiam omnes continentur, Connanus *lib.* 6. *c.* 7. *n.* 4. Prat. Vide suprà. *Ceteri.*

Coetu, concursu *l.* 5. *ff. ad l. Jul. de vi. pub.* Cœtus & concursus dicitur non convenientium, aut transeuntium, sed convocatorum, quasi ad ducem suum concurrentium, ubi divisa est in partes civitas, Senec. 8. *controvers.* 3. Briss.

Coetus in lege xii. Tab. & apud Martia. leg. qui cœtum. ff. de sicar. accipitur pro hominum conventu, & congregatione à coeundo, Isidor. *lib.* 6. *c.* 18. *Etymol.* auctore Virgil. *primo Æneid.* Et cœtu cinxere polum. Unde in decret. *distin.* 15. Qui cœtum fecerit, ut inquit Seneca *in declam.* capitale est, id est, dignus morte. Nebriss. Ulpianus turbæ comparans *l. Prator.* §. 1. *ff. vi bonorum rapt.* hominum multitudinem diffinit adjiciens decem aut quindecim homines cœtum, ut & turbam, facere. vide Bart. *d.* §. 1. Prat.

Coetus solemnes, Vide *l.* 1. *C. de præposit. sacr. cubic.*

Coetus multitudinis magnæ nomen est coeuntis ex consensu quodam. Briss.

Cogere in ordinem, id est, ut vulgo loquimur, inquit Budæus *ad l. divus. ff. de offic. præsid.* suo statu & conditione continere. Huic opponitur, Eximere numero Budæo. Old. Prat.

Cogere homines pro conscribere, colligere, congregare, apud Ulpia. *in l.* 2. §. *dolo ff vi bon. rapt.* Oldend. Cogere turbam, Coactis hominibus. Cogi judices. Cogi numerus dicitur. Briss.

Cogere metu. Coactus metu. Coactus per vim. Briss. ex *C.* & *ff.*

Cogere radices pro concipere, *in l.* 3. *ff. arbor. furt. cæs.* Briss.

Cogere fructus, i. colligere. Coacti fructus. Cogendis fructibus. Cogendorum fructuum caussa. Briss. *ex ff.* Coactis vindemiis.

Cogitur aqua, id est, colligitur.

Coguntur ad fiscum bona, quæ fisco vindicantur. Briss.

Cogi in ærarium, in fiscum. Coacta in publicum. Briss. *ex ff.* & *Codic.*

Coguntur duo in eundum semissem, *l.* 142. *de verb. sign.*

Cogere aliquid ex mercedibus suis, *leg.* 3. §. *si servum de statu liber.*

Cogi fructuarium posse, recte colere, *leg. si fundi in princ. ff. de usufruct.* Spieg.

Cogitare, non est, ut Alberic. adnotat, quasi simul agitare, sed dubitare, & veluti in mora esse consilii explicandi. Nonius. Cogitare, est dubitare. Deliberare, confirmare, Spieg.

Cogitare de nuptiis *l.* 7. *C. de repud.*

Cogitatio defunctæ. Cogitatione mortalitatis donare. Cogitationis pœnam nemo patitur. Sola cogitatio furti faciendi furem non facit Briss. *ex ff.* Non enim satis est, si quis ejus mentis sit, ut data occasione id commissurus sit, sed requiritur, ut mentis concepta in effectum producat, alias in delicti pœnam non cadit Gœddæ. *in comment. tit. de verbor. sign. l.* 225. *num.* 1.

Cogitatione domini possidere, *in l.* 21. *circa med. C. de furt.* est animo ac oppinione domini. Gothofr. *ibid. in l.* 21.

Cogitationes innoxiæ dicuntur, quæ malæ eventuque contrario cadunt, easque putant neque criminosas, neque culpæ affines esse. Etenim non semper eventus rei spectandus, sed consultatio est. Spieg.

Cognationis nomen ait Paul. à Græca voce dictum videtur. Συγγενεῖς enim illi vocant, quos nos Cognatos appellamus. Agnati sunt per patrem, cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas conjunguntur, cognati tantum nominantur. Inter agnatos igitur & cognatos hoc interest, quod inter genus & speciem. nam qui est agnatus, & cognatus est. non utique autem qui cognatus est, agnatus est. Alterum enim civile, alterum naturale nomen est, *l.* 10. §. 1. *ff. de grad.* & *adfin. Paulus lib.* 4. *Sent. cap.* 8. Hot.

Cognati, ait Modestinus, ab eo dici putantur, quod quasi una commmuniterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint, *l.* 4. §. 1. *ff. de grad. adfin.* Hotom. Briss.

Cognati, inquit Ulp. appellati sunt, quasi ex uno nati, aut, ut Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint, *l.* 1. *ff. unde cognati.* Hot. Briss.

Cognatio est jus quoddam inter certas personas, quæ natura vel legis fictione inter se cognatæ sunt institum, ejus enim duæ sunt species, Naturalis & civilis, 17. §. 1. *ff. de adopt.* Illam specialiter cognationem, hanc agnationem appellamus.

Cognatio in genere est necessitudo hominum (quam personarum conjunctionem vocat Alex. Imp. & sanguinis necessitudem Gordianus,) quos ab eodem stipite communi descendentes sanguis conjunxit, natura vel legis fictione. Vult. *in commem. Instit. de Nuptiis.* n. 38.

Cognatio autem specialiter est naturalis per fœminas conjunctio. Specialiter etiam cognati dicuntur qui per fœminas conjunguntur. *l. ult.* §. 1. *de gradibus.* Brisso. Naturalis cognatio est communio sanguinis, quam habent ii inter se, qui ex eodem progenitore orti, quasi rivuli ex eodem fonte deducti dimanarunt. Civilis autem, quæ per adoptionem contrahitur, non sanguinis, sed juris communio est, *l.* 4. §. 1. *ff. de gradibus*, quæ sic fortasse non incommode definiri poterit, ut dicatur esse communio ejusdem juris, quod habent ii inter se, qui naturaliter cognati sunt, per adoptionem contracta, sed quoniam ea non vera, sed ficta; & adumbrata cognatio est, idcirco definiri neque à nobis solet, neque vero satis absolute potest. Hoto.

Cognati proprie dicuntur, quasi cum aliquo nati *l.* 1. *ff. unde cognat.* quare non immerito dubitatur, an nepos post avi mortem conceptus, avo cognatus esset. Julianus tamen *in l.* 8. *ff. de suis* & *legit.* Nam quod in consuetudine, inquit, nepotes cognati appellantur, etiam eorum post quorum mortem concepti sunt, non propriè, sed per abusionem, vel potius ἀναφορικῶς accidit: i. relatione ad vitam avi facta. Nam quod Alciatus *lib. disput.* primo disputat,

his posterioribus verbis Julianum dixisse; Generis verbum per abusionem dici de specie, videamus ne sacris caute dictum sit quum ad argumentum quod ex definitione vocabuli sumi posset, Julianus hæc referat: neque horum verborum additio faciat, ut genus in specie *κατ' ἀναφορὰν* ponatur, sed vere per abusionem id dicatur, concinnius tamen per relationem ad avi vitæ tempus factam. Et eadem ratione Ulpian. *in l. 7. ff. de senat. dispnt.* eum qui posteaquam pater senatu motus est concipitur, senatoris filium non esse. Hotom.

Cognatio generale nomen est, & omne vinculum significat, quod vel naturaliter ex jure sanguinis, vel adoptione contingit. Inter agnationem vero & cognationem hoc interesse traditur, quod inter genus & speciem, cum illa per virilis tantum sexus personas, hæc ex quacunque naturali conjunctione contingat. *l. penult. ff. unde legit.* Ex eo cognationes legitimæ, quæ agnatorum jus habent, *l. 12. §. ultim. ff. de ritu. nupt.* Et hæc cognatio civilis naturali conjuncta est. Civilis verò per se sine naturali cognatione, per adoptionem constituitur *l. 4. §. 1. ff. de gradibus.* Quibus enim agnascitur in adoptionem datus, his & cognatus *fit. l. 1. §. cognationem. ff. unde cognat. l. 4. §. pen. ff. de gradibus.* Brisson.

Cognatus creditor præfertur extraneo licitanti, Gœddæ. *in comment. tit. de verb. sign. l. 51. n. 1.*

Cognatus in adoptionibus eorum tantum cognationem in adoptiva familia nancisceτur, quibus fit agnatus *l. 1. §. cognationem* Unde cognati.

Cognatus ei qui adoptatur nemo fit ex ea familia, in quam per adoptionem venit, præter patrem, eosve quibus adgnascitur. *l. 4. §. in adoptionem de gradib.*

Cognatus non est, qui post mortem meam nascitur, in cujus cognatione ego vivens fueram. Vult. *in comment. Inst. de hæred. quæ ab int.* §. 8. n. 2.

Cognationis substantiam bifariam apud Romanos intelligi tradit Modestinus *leg. non facile §. cognationis. ff. de grad. & adfinibus.* Quædam enim jure civili, quædam naturali connectuntur: nonnunquam utroque jure concurrente & civili & naturali copulatur cognatio. Singula hæc genera explicat Modestinus *in d. §. cognationis*, cujus verba huc transcribere vanissimi esset operis. Ad civilem cognationem pertinet & Spiritualis, qua de extat titulus, De cognatione spirituali *in Antiq. & 6. Decretalium*, quibus locis explicatur ejus vis, ejusque contrahendæ genera. vid. mox infra. Cognatio autem, quæ civilis, sive legitima Modestino dicta est, legalis Pontifici dicitur, *cap. unic. de cogna. leg. in Antiq.* Prat.

Cognatio servilis juri quidem civili incognita, naturali tamen benenota. Vulte. *in comment. Instit. de Servi. cogn.* n. 4.

Cognationem etiam inter vulgo quæsitos consistere Gajus *l. 2. ff. und. cognat.* Seo & inter servos, quæ Servilis dicitur *leg. adoptivus. ff. de ritu nupt. & Institut. de servi. cogn.* Pratejus. Briss.

Cognationis jure succedere, *l. 5. C. unde legit.*

Naturalis Cognatiô ad legitimæ differentiam dicitur. Briss.

Cognationi legatum cognatis deberi scribit Ulp. *l. si cognatis 19. ff. de reb. dubiis.* Prat.

Cognatio multifariam dividitur, ut colligitur *ex l. cognationum, ff. de var. & extr. cog.* juxta Theophilum dividitur in tria: in parentes, in liberos, & in propinquos, qui ex transverso veniunt. Et parentes quidem sunt, qui nos genuerunt: veluti pater, mater, avus, avia, & qui sup. hos sunt. Liberi vero, qui ex nobis gignuntur: veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui infra hos sunt. Ex transverso propinqui sunt, qui neque nos genuerunt, neque ò nobis gignuntur, sed stirpam suam & radicem nobiscum habent communem: veluti frater, soror, patruus, vel avunculus, amita, vel matertera, consobrinus, consobrina, & qui ex his descendunt. Spieg. idem etiam sentit Cujac. *in expositio. & Justin.* 118. dum inquit: cognatio triplex est, ut ait *Nov.* 89. Dividitur enim in parentes & liberos; qui in recta linea constituuntur, & eos qui sunt ex transverso sive à latere in agnatos, & cognatos. Sed & parentes ipsi ac liberi dividi possunt in agnatos; nam pater filiofam, est agnatus, filio emancipato cognatus: mater quæ convenit in manum viri, filio est cognata, non agnata: nepos ex filiofam. avo est agnatus, nepos ex filiofam. cognatus: filius suus patri agnatus, filius emancipatus, cognatus. Cujac. in suprà adducto loco.

Cognatio spiritualis, est propinquitas, vel attinentia personarum, quæ provenit ex sacramenti datione, vel ad sacramentum requirendum attestatione vel attentione. Unde ex cognatione spirituali, quæ in baptismo contrahitur, novem propinquitates nascuntur. Prima filiatio inter sacerdotem baptizantem, & baptizatum. Secunda, compaternitas inter Sacerdotem & patrem baptizati. Tertia commaternitas inter eundem & matrem baptizati. Quarta inter filios sacerdotis & baptizatum, scilicet, fraternitas, 30. quæstio. 1. homines & quæstio. 5. ita diligere. Quinta filiatio inter baptizatum & suscipientem ex baptismo. Sexta, filiatio inter eundem & uxorem suscipientis. Septima fraternitas inter baptizatum, & filios suscipientis. Octava, compaternitas inter suscipientem & patrem suscepti. Nona, commaternitas inter eundem & matrem pueri 30. *quæstio* 3. per totum. Spieg. Prat.

Cognita rei veritate *l. 10. ff. de judic.* Briss.

Cognitam stupro dicunt, cum qua stuprum commissum est. Catullus unis senibus cognitas fœminas vocat, quæ unũ expertæ virum fuerant. Briss.

Cognitionis verbum, in Principum rescriptis stricto poni, Jason. docuit *in leg. cum prolatis. ff. de re judic.* proindeque excludi sententiam in eis: cæterum à lege prolatum, includit eam. Albericus adnotavit judicem exequendo cognoscere. Spieg.

Cognitionis nomen quia generale est, ad ea plerunque judicia refertur, quæ extra ordinem habentur. Connan. *lib. 1. c. 16. n. 4.*

Cognitiones sunt causarum ut cum dicimus, Senatus Romani cognitionem, certæ legi non fuisse obnoxiam. Id monuit Rhenanus noster in Senecæ ludum. Spieg. adde Rævard. *l. ubi lex duorum. ff. de reg. jur.*

Cognitio appellationis, de liberali causa, de suspectis tutoribus Falsi. Mutandi Procuratoris. Suspecti tutoris. Briss. ex ff.

Cognitio causæ quandoque pro ejus exercitatione ponitur, citra tamen diffinitionis fastigium. Dicuntur & illæ causæ cognitionis esse, quæ non juris ordinarii sunt, sed cognitioni Principis reservantur: quam ille per auditores suos extra ordinem absque ullis processuum ambagibus confestim definit. ex Alc. *parerg.* Spieg.

Co-

Cognitio ipsius feudi, pertinet ad dominum & pares Curiæ. Sed ea quæ incidunt circa feudum, judicari possunt apud ordinarium: *cap. 1. apud quem vel quos cont. & c. 1. de contro. inter dom. & alium.*, & ex parte, de for. compet. Spieg.

Cognitio Prætoria, Præsidii, Senatus, Religio judicis, Officium judicis *l. 1. ff. de rei vindic. l. 2. ff. si usufruct. petat.* Ubi requiritur cognitio: ibi de modo, de causa, & de persona quærendum, ut intelligas, quid revera sit cognitio, & quantum absint à cognitione, qui scripta tantum legunt, *l. cum hi quibus §. vult. igitur oratio ff. de transact.* Old. Vide latius Brechæum *l. notionem, in tit. de verb. & rer. sign.* Prat.

Cognitio Passim in libris C. pro negotii examine, discussione & quæstione *l. 1. ff. de officio assess. l. cognitio. 4. ff. de offic. ejus cui mandat. est jurisdict.* & alibi sæpe. Prat.

Cognitionum genera passim hæc in jure reperias. Prætoria *l. 1. §. per hanc ff. de rei vind.* Extraordinaria *ff. de extraor. cognit.* quæ recensentur *in l. 1. ff. eod.* Est & alia cognitionum divisio à Callistrato tradita. *l. pen. ff. eod.* de honoribus sive muneribus, de re pecuniaria, aut de existimatione, aut de capitali crimine. Est & cognitio judiciaria, *vide l. 18. C. de nupt. l. 10. C. unde vi.* Item planaria, quæ fit de plano citra tribunal. Gothofr. *ad l. 4. Cod. de dilation.* Porro ubi causæ cognitio est. ubi Prætor, ibi tribunal desideratur, *l. 2. §. dies. ff. si quis ordo in bon. poss. & l. ubicunque, ff. de divers. reg. jur.* quam explicant P. Decius & novissime P. Faber, idque erudiussime, Pratejus. Quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt *l. 9. de offic. procons. l. 71. de reg. jur.* vid. infrà *Causa cognita*, post Cognoscere dicitur.

Cognitio, notio, Jurisdictio pro eodem sæpe accipiuntur. Inter notionem & cognitionem tantum interest, quantum inter genus & speciem. Gœddæ. in comment. tit. *de verb. signif. l. 99. nu. 3. & 7.* Notio est quælibet causæ cognitio, sive ea jure magistratus expediatur, sive absque jurisdictione, i. e. sine magistratus jure. Cognitio, ea saltem causarum notio est, quæ jure Magistratus & vi Jurisdictionis exercetur. Itaque omnes, qui cognitionem habent, etiam notionem: at non contra. ibid.

Cognitio pro instantia (ut nunc vocant) accipitur apud Papianum *leg. pen. ff. de suspect. tutor.* ut Bart. docet. Oldend. Prat.

Cognitionem pro accusatione poni putat Alberic. *in l. si ea, quæ C. qui accus. non pos.* Equidem pro negotii examine, discussione, & quæstione accipi putem. Prat.

Cognitionum summariarum exempla varia collegit Jac. Rebuff.

Cognitionaliter, hoc est, adhibita causæ cognitione, utraque parte præsente & audita; *in l. fin. Cod. de legib.* Græcis Κατὰ διάγνωσιν, ut μονομερῶς, una tantum parte præsente. Prat. Sic

Cognitionaliter approbare, *in l. 10. C. de revoc. donat.* Et cognitionaliter audire, *in l. 3. C. de quæst.*

Cognitionalis sententia. *l. 1. C. de sent. Præf. Præt. l. 13. C. de sent. & interloc. omn. jud.* Sic

Cognitionalia certamina, *l. 8. §. 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor. l. 37. C. de appell.*

Cognitio etiam sumitur pro susceptione causæ alienæ, & defensione, *l. nemo. 6. C. de Cognit. & Procurat.* Prat.

Cognitio ut suscipi, ita finiri, solvi, circumduci, & induci dicitur. Briss.

Cognitor, quem ita Festus *lib. 3.* diffinit, qui litem alterius suscipit coram ab eo, cui datus est, quod probat Anianus C. Theodos. interpres, tit. de cognit. & procurat. his verbis; Cognitoris est, cui sine mandato causam agendam præsens, præsente judice, litigator injungit. Hunc à Procuratore separat Paulus *lib. 1. Sent. tit. 2. & 3. & tit. C. Th. de cogn. & procurat.* tametsi utrumque illis ministrum adpellent divi Principes *l. ult. C. Th. eod.* Pratej. Hinc cognitura apud Suetonium *in Vitellio*, pro procuratione; Turneb. *lib. adv. 5. cap. 1.*

Cognitor olim erat, qui præsentis alterius causam tuebatur ut suam. Briss. ex jam *d. lib. 3.* Festi & ex Asconio in Divination.

Cognitor apud acta constituitur à litigatore præsente, apud judicem præsentem, estque familiarissimus defensor. Oldend.

Cognitorem apud Prudentium accipere debemus, (pro quæsitore, ait Brisson.) pro judice qui de negotio, causave disceptat, eamve cognoscit. Hic tum cognitor pronunciavit, Claudatur infans carcere. Eodem sensu accipitur cognoscens *in l. 1. §. calumniatoribus. ff. ad S. C. Turpill. l.* Prat. Licet ea tantum inter Procuratores judiciales & cognitores à Budeo *in l. moris, ff. de pœnis*, exinde ex Alciato *lib. 2. parerg. c. 5.* tradita fuerit distinctio, qua Procuratores dictos volunt, qui absentium causam ex mandato susciperent: cognitores autem eos, qui sine mandato præsentium causam tuerentur, idque Festi Pompeji, Asconiique auctoritate comprobare existiment, quod Festus hunc cognitorem esse dicat, qui alterius litem suscipit coram ab eo cui datus est: Procuratorem autem eum, qui absentis nomine auctor sit. Sic autem Ascon. *in divin in Verrem.* Qui defendit alterum in Judicio inquit, aut patronus dicitur, si orator est: aut Advocatus, si aut jus suggerit, aut præsentiam suam commodat amico: aut procurator, si negotium suscipit: aut cognitor, si præsentis causam novit, & sic tuetur ut suam. Sic tamen Judico, non actu rem eos attigisse. Quamvis enim & hoc quoque diversos primum cognitores à Procuratoribus fuisse agnoscamus, quod Procuratores absentium omnino nomine litem exequerentur, tametsi absentes vocati in judicio numquam adfuissent: Cognitores autem non aliter fierent, quam si dominus in judicio præsens constituisset illum qui postea absentis quoque causam exequeretur: Altera tamen fuerat præcipua magis differentia, qua, cum Procuratores & litem contestarentur, & eam quoque peragerent, id suo ipsi nomine agerent: qua ratione eos pene dominos, & alieni juris vicarios Ciceronem *in oratione pro Cæcinna* vocasse diximus. Eodemque spectat, quod dictum est à Festo, eos auctores factos, & ab Asconio eos negocium suscepisse, non autem simpliciter novisse, aut persecutos fuisse, aut fovisse, cum cognitores non suo, sed mandantis nomine litem exequerentur. Ac ut fuerit illud primum inter eos discrimen, quo à præsente magis cognitor, quam Procurator constituebatur, tandem ejus rei nulla haberi cœpit ratio, ut levioris, cum Authore Modestino literæ scriptæ, ab eoque adprobatæ, quibus significet illum à se Procuratorem constitutum, idem operentur, ac si præsens Procuratorem constituisset. *leg. si Procuratorem. ff. de Procuratoribus* ut & Paulus Sent. *lib. 1. tit. de curat. & cognitor.* procurationem mandari posse ait, & à præsente & absente, & apud acta, aliove loco quasi quod id loco

fiat,

fiat, nihil interfit, & tamen idem cognitorum à Procuratoribus diſtinctionem ſervat. Non ergo iſtam, ſed illam alteram præcipuam exiſtimamus differentiam, fuiſſe idque ex illo Ciceronis loco patet. Quo refert (*in oratia. pra Q. Roſcio Comœdo*) objectum Roſcio fuiſſe à Fannio, quod in ea lite, quam adverſus Q. Flavium ob interfectum Panurgum moviſſet, is Fannium cognitorem dediſſet, qui vadimonia inde obiiſſet, ac demum poſt litem cum Fannio cognitore conteſtatam, ſine eo de damno & injuria cum Flavio deciſiſſet. Ac paulo poſt ſubjicit, neminem alteri petere poſſe, niſi qui cognitor ſit factus, cum tamen altoqui | conſtet, tam ipſam partem, quam ejus Procuratorem, rectè per ſe litigare: ut ſupra dictum eſt. Joh. Rob. *lib. ſent. 2. c. 1.*

COGNITOR ordinarius, *l. 5. C. de legat.*

COGNINOR facer, id eſt Principis delegatus. vice Principia auditurus, cui audientia vice Principia, ſacris apicib. mittendis mandata' eſt: vel judex vice numinis Imperatorii auditurus. Goth. *ad l. 3. §. 1. ibi. cognitori noſtro. C. ubi Senatores vel Clariſſ.*

COGNITOR pro quæſitore, *l. 1. §. calumniatorib. ad Turpill.* Briſſ.

COGNITOR annonarius, privatarum litium, ſacri auditorii, id eſt qui in ſacro auditorio cognoſcit. Briſſ.

COGNITIONEM cauſæ Juſtiniaus vocat, cauſæ dictionem, *Novell. de Prætoribus. §. Quoniam igitur nar amnia. Conſtit.* 13. Cauſæ quæ ſummam deſiderant celeritatem, ſine ſcriptis expediri debent Nov. Ut præſid. abſque ulla datio. *§. Secundum veteres. Conſtit.* 8. Nam homines propter minibus cauſas, magnis fatigari diſpendiis non oportet: ut forſan totius litis æſtimatio, ad ſumptus judiciales non ſufficiat. *Nov. de appellationibus. §. illud etiam in tertio cap. Conſtit.* 23. Viles enim perſonæ ex non ſcripto perficere poſſunt id, in quo alioquin ſcripturæ ſollennitas exigitur. Nov. de liberis, quomodo eos oporteat. *§. Quiſquis autem in abjecta. Conſtit.* 74. Inter viles & obſcuros viros reputantur milites armati, & agricolæ. Ibid. Ac vult Juſtinianus omnes controverſias præciſis ambagibus ad finem decurrere. *Nov. de litigioſ. & de cautione. §. Porro eum omnes controverſias. Conſtit.* 112. Old.

COGNITIONIS ſuumariæ exemplum longe pulcherimum eſt *in l. 3. §. cauſa cognit. & §. ſeq. ff. de Carb. edict.* Quo ex loco noſtri magiſtratus argui poſſunt perniciosiſſimi erroris, quod pro tribunalibus hodie obmuteſcunt plane, tantum admittentes cauſidicorum blaterationes aut volumina. Nam Ulp. ibi. Hoc enim, inquit, diligentiſſime Prætori examinandum eſt, an expediat pupillo repræſentari cognitionem, an potius differri in tempus pubertatis, & maxime inquiri hoc à cognatis, matre tutoribuſque pupilli debet. Audis? inquirere debet, diligentiſſime examinandum eſt. Old.

COGNITIO appellationis, cuſtodiarum, falſi, tutoris ſuſpecti, cognitionis ſacræ examen.

COGNITIO ad Principem remiſſa.

COGNONEM dicitur, quod nomini additur, ut refert A. Auguſtinus *lib. 3. c.* 8. ſic accipi debet *l. ſi in nomine C. de teſta & §. ſi quis in homine. Inſt. de leg.* & ita Cognomen à Nomine & Prænomine ſeparatur *in l. 1. ff. de lib. & poſthum.* Briſſ.

COGNOMEN, ait Gothofr. *add. l.* ſi in nomine erat, quod nomini conjungebantur, ut agnationis nomen.

COGNOTIONUM genera duo conſtituit Auguſtinua ibidem ex M. Varrone *lib. 2. de re Ruſtica*, unum familiæ: ut Annii, Tauri, Statilii & adſignificant. Alterum cognominis genus eſt, quod ob aliquam rem additur, & hoc (ut ait Theophilus *ad d. §. ſi quis in nomine*) ἀπὸ ψόγου ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται. ut in Pompejo Magni nomen. in T. Manilio Torquati, apud Cic. 2. *de fin.* in Craſſo Divitis, idem *ad Attic* Prat.

COGNOMINES (Feſto *lib.* 3.) qui ejuſdem ſunt nominis.

COGNOMINATA donatio, vide *l. 25. C. de donatio.*

COGNOACERE ſimpliciter dicitur judex, qui de cauſa quærit, & diſceptat, litigatoreſque audit, idque pro tribunali, *l. 1. ff. de conſtitutio, princ. l. quod ſi Epheſi §. interdum, ff. de eo. quod cert. loc.* Suetonius *in Claud.* Cognoſcens quondam in Auguſti foro, victuſque nidore prandii, quod in Maxima æde Martis Saliis adparabatur. deſerto tribunali aſcendit ad Sacerdotes. Briſſ. Prat.

COGNOSCERE eſt rem cauſamque cognoſcere: quod vel à magiſtratibus & Principibus pro tribunali, vel à judicibus datis, de plano fit. Briſſ. ult. edit.

COGNOSCERE ex interdicto in reſcripto Valeriani, & Gallieni *l. 2. C. de interdict.* aſt quærere de cauſa, & examinare eam in cauſa interdicti. Prat.

COGNOSCERE quoque tutelæ apud Ulp. *l. 2. ff. ubi pupill. educ. deb.* pro eo accipitur, quod eſt de actione tutelæ diſceptare, & in ea actione litigantes audire, Prat.

COGNOACERE ad juriſdictionem pertinet, ſignificans negotium excutere, examinare, & de eo jus dicere *l. 3. §. cognoſcit. ff. de offic. Præfect. Vigil. l. 2. ff.* de re judica. Prat.

Si COGNOSCERE de appellationibus ponitur *in l. 6, in princ. C. de apell.* & cognoſcere ſuper appellatione. *d. l. 6. §. 2.* Judex de dote cognoſcit: & de damno dato de inofficioſo cogniturus. Judex, qui ex hac actione cognoſcit. Officio judicis familiæ erciſcundæ cognoſcentis.

COGNOSCERE cauſam: & ſuper cauſa, ſuper re aliqua, ſuper negotio. Briſſ. *ex ff. & C.*

COGNOACERE videtur poſuiſſe vetus interpretes in §. interdicimus, in authen. de non alien. pro recipere, pro quo Juſtinia. Imp. γνῶναι, dixerat, quæ interpretatio recipi poſſe videtur ex iis, quæ in eodem §. dicuntur. Prat.

COGNOACERE dicitur etiam, qui ſtuprat aut comprimit mulierem. Sic ſumitur toto titulo de eo, qui cognov. conſan. uxor. extra. quo ſenſu eodem verb. uſus ad Papinianus *l. mulierem 14. ff. de iis quæ ut indig.* Prat.

CAUAA cognita, hoc ſignificat re cognita, examinata & ex utraque parte audita, & vocatis his, quorum intereſt, & qui contradicere poſſunt. Nam cauſæ cognitio tunc intervenit, cum de negotio, præſente utraque parte, & audita, vocatave diſceptatur *l. 13. §. 1. ff. de minorib. l. ult. C. de legibus, l. 9. §. ubi, decretum ff. de aſſ. præſid. l. 73. de diverſ. reg. jur. l. unic. C. ſi adverſ. dot.* Unde *in l. 3. C. de quæſtio* cum cognitionaliter audiſſet, i. e. utraque parte præſente & audita cognoviſſet. *l. ult. §. illud C. de temp. appel.* Briſſ. Cauſa legib. cognita, *l. 1. de his qui ſui.*

Ubicunque autem cauſæ cognitio eſt, ubi Prætor plerumque & tribunal deſideratur. *l. 2. §. dies. ff. ſi quis ordo in bon. poſſ. l. 126. ff. de diverſ. reg. l. 3. §. ſi in cauſa ff. de bon. poſſ.* Nam, ut Impp. aiunt, cognitio cauſæ non interpellatione planaria, ſed confidente magis judice colligitur *l. 4. C. de dilatio.* Illud etiam obobſervare poſſumus, in his quæ cauſa cognita fiunt, fere ſemper Prætorem intervenire *l. 8. §. vult igitur. ff. de tranſact. l. 3. de reſtit. in integ.*

nteg. l. 13. §. 1. *l.* 44. & *l.* 45. *de minor. l.* 22. *in fi ff. de re jud. lib.* 2. §. *sed si dubitatur. l.* 28. §. *sed & si dies ff. de jud. l.* 9. §. *ult. de arbit. l.* 15. *ff. de bo. auct. jud. l.* 27. §. *hac autem ff de Procuratoribus.*

COGNOSCERE instrumenta non solum est relegere, quod scripturæ proprium est, verum etiam recognoscere, hoc est, sigilla inspicere, & veritatem agnoscere & descripta seu copias (ut vulgo aiunt) conferre cum suis originalibus, male descripta emendare, Gœddæ. *in commen. tit. de verb. sig. l.* 56. *n.* 1.

COGNOSCERE instrumenta, est relegere, recognoscere *l.* 56. *ff. de ver. sig.* quæ, ut ex inscriptione apparet, pertinet ad quæstionem *l.* 15. *ff. de reb. auct. jud.* Briss. vid. sup. Cognitionum genera.

COGNOSCERE vice sacra qui vere dicendi sint, *vide in l.* 16. *C. Theod. de appel.*

COGNOSCERE subtiliter, & decernere, sunt diversa *l.* 1. *C. ut in possess. legator.*

COHÆRARIUS is est accipiendus, qui quasi vicarius magistratui adhæreat, quique fiduciariam habet operam, quasi adjunctus, ceu legatus consuli adhæret. Oldend.

COHÆRERE, ejusdem fere significationis, cujus est Adhæreo. Sic solo ædificia, non autem acervum hærere dicimus, *l. quia acervus ff. quod vi aut clam.* Spieg.

COHÆRET personæ conditio, insula alveo, jurisdictioni imperium, matrimonio dos, monumento locus, solo fructus, & superficies. Brisson. *ex ff. & C.*

COHÆREDIS adpellatione fideicommissarium contineri constat; *l. pater filium* §. *si de leg.* 3. *l. Lucius*, 93. §. *si. ff. eo. tit.* Prat.

COHÆRES, qui hæres institutus est una cum alio. Ulp. Si ego, ait, ex parte me dicam hæredem, cohæres autem meus possideat hæreditatem *l.* 1. *Si pars hæred. pet.* Notandum autem, quod cum cohærede non contrahimus, sed incidimus in eum. *l. Hæredes.* §. *si unus ff. famil. ercisc.* Oldend.

COHIBENTIA quid in legunt *in l.* 6. *C. quor. appellat. non recip.* ubi alii *Connivenita.*

COHORS. Varroni varie pro re spectatur *lib.* 4. *ling. Lat.* In villa enim cohors dicitur, quod ex plurib. tecta conjungitur. In re militari, quod ex manipulis copulatur, & in hoc significatu quot milit. constet apud Roma. & Græcos, docet Alex. ab Alex. *li.* 6. *c.* 13. *Genial. dier.* recensens cohortium genera, ab eo petenda censeo. nam id ad institutum nostrum non pertinet, & vide eundem *lib.* 1. *c.* 5. *Genialium dierum* & alibi. De cohortibus vide l. Cujac. *in lib. Observationum.* Prat.

COHORS magistratuum. Cohortes vigilum. Urbanæ. Brisl. *ex ff.*

COHORS, alia milliaria, quæ M. D. pedites, equites verò 132. habet: alia quingentaria, quæ ex D. L. peditibus, equitib. verò 66. constabat. Alex. *Gen. dier. lib.* 1. *c.* 5. Spieg.

COHORS à cohortando, quod cohortari se ad pugnam soleat. multitudo certa militum. *Eine Schaar, Ein bestimpte zahl Kriegs volcks.* Spieg.

COHORS Prætoria hæc erat apud antiquos, quæ consuli aut Prætori in provincia præsto semper erat, quasique latus ejus cingebat: cujus cohortis Præfectus prætorius dicebatur. Budæ. in annot. prior meminit ejus IC. *in l.* 2. *de offic. Præfect. vigil.* tum aliis locis fit mentio hujus dictionis. Spieg.

COHORS Prætoria, cujus mentio *fit in Nov.* 24. *c.* 1. *med.* 100. cohortalibus constabat, Gothofr *ad d. c.* 1. *ibi*; utatur ex centum cohortalibus.

COHORTALIS, i. e. vilis, Gothofr. *ad l.* 8. *C. de advoc. divers. judicior.*

COHORTALES dicti, quod in domestica militia alicujus cohortia sint, teste Alciat. Meminit & horum Justin. *in Aut. de defensorib. civit.* §. *deinde.* Accursiani qui putabant tit. de Coartalib. *lib.* 12. recte inscriptum, volunt ex eo dictos quod coartati sint curiæ, cum ex locis ejusdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quasi cohorti obnoxios, teste Budæo in Annot. poster. ubi indicat cohortales à cohorte sic dictos, ut Curiales à curia, & tribules à tribu, & de aliis quoque cohortem dici, probat exemplis. Qui autem hic cohortales, & *in l. si cohortalis*, cohortalini dicuntur, iidem sunt, ut opinatur, cum iis qui apparitores in multis superiorib. titulis appellantur. Sp.

COHORTALES, cohortibus ascripti, cohorti obnoxii. Briss.

COHORTALES *in l.* 3. *C. de hæred. decur.* & *l.* 3. *C. de can. largi. lib.* 10. & *de cohortal. lib.* 12. *C.* sunt apparitores & officiales perpetui Præsidium provinciarum quibus mansionum equorum cura plerumque mandabatur, ut Patritius definit. vide Thalelæum lib. 45. Basilicōn Græci ταξεῶτας appellant. Hinc cohortalium conditio, *l.* 2. *C. de advo. div. judicum* Et

COHORTALIUM corpus, *l.* 2. *C. defens. civit.* Prat. Sic

COHORTALIS vita, *in l.* 11. §. 1. *C. de advoc. divers. judiciorum.*

COHORTALE officium *l.* 33. *C. de appellat. l.* 7. *C. de princip. agen. in rebus.*

COHORTALINI, *vide l.* 12. *C. de hæret. & Manich. l.* 11. & *l.* 12 §. 2 *C. de cohortalib. lib.* 12.

COHORTALINA *in C. Th.* Brisson.

COHORTALINORUM militia. Brisson.

COHORTALIUM nomine intelligendos arbitratur Fr. Connan. omnes, qui tanquam accessiones & adminicula quædam sunt cæterarum dignitatum. Cohortales autem militiæ aut certè pleræque earum serviendi necessitate astringebant non ipsos cohortales modo, sed etiam eorum liberos, ut notatur in tractatu, qui est Fabricensibus & Murilegulis, qui de numero erant cohortalium, similes iis, qui curiales dicuntur, & quos adscriptitios colonos vocamus. Quod verum fuisse non puto, in omnibus aliis cohortalibus, sed eam necessitatem durasse tanto tempore, quanto se obligaverant ad serviendum, ut Bastagarii. Connanus *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 2.

Κοινὸν, *in l. si de vi.* 37. *de jud. ff.* & *l. quo casu.* 5. *ff. de vi publ.* & *l.* 1. *ff. de adpell.* & *l. ἐὰν δὲ* 6. *ff. de excus.* interpretatur A. Aug. ad *d. l.* 6. commune, & universitatem, Gallis adpellatur *une communauté*, à quibus retinetur nomen illud *Commune.* Prat.

Κοινωνία, forense verbum est J. Polluci *lib.* 9. *Onomastic.* societas, & Communio. Prat.

Κοινοπραξία apud Justinianum Institution. de action. in prin. (sic enim veteres lib. & Theophilus ibidem legunt, tametsi & verbo κοινωνίας utatur idem Theophilus) Latine Societas dicitur, κοινοπραξία, seu κοινοπραγία Græcis totorum bonorum societas. κοινωνίας adpellat C. Harmenopulus *lib.* 3. *c.* 10. & 11. Συνίσταται δὲ [inquit idem] κοινωνία πράγματι, ῥήματι, καὶ δι' ἀγγέλου Prat. Briss.

Κοινωνικὰ χρήματα dixit Demosthenes apud Pollucem, eadem inter forensia recensentem eodem loco. Prat.

Κοινόβιον, vitæ fortunarumque communitas sive societas, verbumque Romanum A. Gellius *li.* 1. *cap.* 9. *in fin.* scriptum reliquit. Justinianus pro loco in

quo monachi habitant accepit *in Nov. 5. §. ...*, quo verbum retinuit vetus interpres. Julianus vertit Monasteria. eodem verbo in eundem sensum utitur Pontifex. *c. cum dilectus. extra de consues.* Prat. Vide suprà *Cœnobia.* Hinc Cœnobitæ *l. 9. de pæn. in C. Th.* Briss.

COINQUINO Joan. Jovian. Pontanus indicat priscæ ætatis autores non coinquinare, sed conquinare dixisse, sicuti convenire & conferre: ac temporum ruditate effectum esse, ut pro eo quod erat conquino, dictum sit coinquino. Spieg.

COIRE, i. e. unum convenire. Collegium, vel corpus, coire dicitur Collegis quibus coeundi jus est. Coire inter se, est matrimonio, vel in matrimonium, coire. Coito matrimonio Bris. *ex ll. ff.* *Coitus*, id est, conjunctio, vel concubitus Briss.

COIRE apud Priscos verbum criminosum erat. lege enim Cornelia constituta erat accusatio adversus eos, qui accusationes condemnationesve coierant. Verba legis extant in Orat. Cicer. pro Aulo Cluent. Pœna legis Corneliæ teneri jubentur, qui in accusationem innocentium coierint *l. 1. in princ. ad l. Corn. de falsis.* Spieg. Adde Connanum *lib. 7. c. 13. n. 8.*

COIRE in bonam partem, *per tot. tit. ff. pro socio.*

COIRE in accusationem alicujus *in l. ult. ff. de concussion.* pro subscribere alicujus accusationi, ut Bud. exponit. Cæterum coitio in malam etiam partem accipitur, pro conjuratione, & conspiratione. Spig.

COIRE in matrimonium, hoc est, convenire. & consentire. *l. in testamento, 31. ff. de cond. & demonstr.* Et

COIRE uxori *in l. causis 12. C. de repud.* est coire cum uxore.

COIRE societas dicitur, id est contrahi. Brisson.

COIRE societatem, *l. 1. & 4. ff. pro socio*, est contrahere.

COIRE societatem ad obligationem innocentium, ad occisionem innocentium, Coire societatem, quo annona carior fiat. Si coiri societas, id est, contrahi. Brisson *ex ff.*

COIRE negotiationem *l. cum. duob. 52. §. quidam. ff. pro soc.* Prat.

COIRE in alienam litem dicuntur, qui de commodo litis communicando paciscuntur sic, ut quicquid ex condemnatione in rem unius redactum fuerit inter eos communicetur, *l. ex Senatusconsulto. ff. de priva.* Briss. Prat.

COIRE adversus aliquem, pro conspirare, *l. 1. ff. naut. caup. stab.* Prat.

COIRE pro consentire, & in unam sententiam decurrere, ut in *tit. ff. de quibus rebus ad eund. judicatur.* Et sæpe alibi in materia societatis. Oldend.

COIRE cum furibus *l. 1. in princ. ff. naut. caup. stab.*

COITUM facere, *l. 5. §. 1. C. de sponsalib. & arrus sponsalit.*

COLERE fide dominica is dicitur, qui periculo domini collit: Ut fidejussor appellatur, qui obligationem alienam fide sua esse jussit, hoc est periculo suo, ut si reus solvendo non sit, id à se præstare teneatur. Connan. *lib. 2. c. 10. n. 2.*

COLERE fundum qui promisit, quid eo nomine præstandum sit, explicat Jurisc. *in l. cum quæreretur. §. prædiis. de leg. 3.* Spieg.

COLERE fundum, & ornare, & tueri, & custodire, diversa & separata sunt. *l. cum quæreretur. 60. §. prædiis D. de leg. 3.* Prat.

COLERE prædia, concordiam, parentes. Colere terram. Briss. ex Plinio. *ff. & Cod.*

COLERE nummis dicitur, qui singulis annis præstat pecuniam pro fructibus: hoc est, ut ea persoluta omnes fructus percipiat, *Ein Mayer.* Paulus: Constat: inquit, colonum, qui nummis collit, cum eo, qui fructus stantes furto surripuerit, acturum furti *l. si apes de furt.* Spieg.

COLESEUM, vocem nihili apud Alberic. expunge, reponeque Colossus, quæ moles est par turrib. Spieg.

COLLACTANEUS, qui ejusdem mammis est nutritus apud Martianum, *de manumiss. vind. l. si collactaneus. & l. 30. §. Titia. ff. de adimendis legat. §. justa autem. Inst. quib. ex caus. manumitt. non lic.* Græcè vocatur σύντροφος. Spieg. Hunc eundem & antiqui collacteum dixerunt, ut Juvenalis, Quid dicam notæ collactea mammæ?

COLLAPSA villa. Collapsum balneum. Brisson. *ex C. & ff.*

COLLARE est vinculi sive tormenti genus hodie frequens, quod collo reorum injicitur ignominiæ aut pœnæ causa, idque significatur *l. 7. ff. ad l. Jul. de vi publica* his verbis: Aut quid in colum injecerit, ut torqueatur. Pœna est servilis, vel ut ita dixerim] canina. Nam hoc genere canes vinciri solent. Prat. Qua de causa hoc etiam genus vinculi auctore Festo, interdum canis appellatur, & forsitan Plautus in Casina hoc sensu dixit: deos quæso, tu ut quidem hodie canem & furcam feras. Nisi verius est animal significari, cujus æque ac gestatio furcæ fuerit ignominiosa, ut in historia Friderici ab Ottone conscripta legimus. veterem consuetudinem pro lege esse apud Suevos & Francos, incendiarium aut prædonem, si nobilis sit, antequam morte plectatur, ignominiæ causa canem ferre de comitatu in proximum comitatum, quod ita Guntherus exprimit Ligurini *lib. 5.*

Quippe vetus mos est ibi, si quis rege remoto
Sanguine vel flamma vel seditionis aperta.
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante gravem quam fuso sanguine pœnam.
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per jura canem confinia ferre:
Sin alius, sellam. ——

Et ne his quoque locis canem accipiamus pro vinculo, sed magis pro animali, facit quod sequitur apud eundem.

—— *cujus dispendia pœna*
Ille Palatinæ custos celleberimus aulæ
Non potuit vitare comes, cunctisque videndus
Portabis scapulis passus plus mille latrantem.

At verò verbis illis *l. 7.* non collare aut catulum tantum significari puto, sed quidquid pœnæ causa collo Romani civis injicitur, ut de sporta fabulo Plena suppeditat exemplum Cujac. *obs. lib. 11. c. 22. in princ.*

COLLARE vinculi genus, quo collum adstringitur, Briss.

COLLARIA, æ, vinculum quo constringuntur colla malefactorum apud Plautum in captivis. Nonius neutro genere profert collare ad infamiam magis & pœnam, quam custodiam pertinens. Vide Alciat. *in l. verum est. de verb. sign.* Vide viculorum genera. Spieg.

COLLATÆ nuptiæ dicuntur, quæ de facto celebratæ sunt, quantum ad ipsorum vocum, quæque ductione factæ sunt: ut conferre signa, conferre capita dicimus, i. e. conjungere, & quasi

si

ſi in unum adducere. Tunc enim nuptiæ conferuntur, cum mulier domum viri adducitur, & in unum eundemque larem conjunguntur. Connanus *lib. 8. c. 2. n. 2.* Duaren. conferuntur nuptiæ (inquit) id eſt, differuntur. Sic enim accipitur hoc verbum apud Jureconſultos. *l. cum ſolvendæ. de diſtract. pign.*

Collaterales dicuntur, qui ſe adtingunt, vel ſibi attinent tranſverſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam aſcendentem vel deſcendentem, ut conſanguinei, vel conſimiles, hoc verbo ſæpe uſus eſt Jo. Andreas in declaratione arboris adfinitat. Gajus ex tranſverſo, ſive à latere vocat *l. 1. ff. de gradib. & adfinib.* Dicuntur etiam collaterales generaliter, omnes æqualiter, quaſi lateribus conſidentes. Old. Prat.

Collatarales ſunt conjuncti à latere, vel ex latere venientes, *l. 9. in priu. & §. 1. C. de natural. lib. & matrib.*

Collateralium ordo incip. à gradu ſecundo. Vuite. *in comment. Inſt. de gradib. cogn. num.* 4.

Collatio eſt bonorum inter fratres ſororeſque facta ſucceſſionis cauſa contributio Briſſ.

Collatio bonorum (de qua tractatus duo ſunt in libris noſtris) eſt contributio certæ partis bonorum inter fratres, propter paternæ ſucceſſionis rationem à Prætore inſtituta; nam cum Prætor contra jus civile emancipatos una cum ſuis ad paternam hæreditatem admiſiſſet, ſui autem bona omnia a ſe quæſita confuſa cum hæreditate paterna haberent: emancipati verò, quæ extra familiam quæſierant ſeorſim ſibi aſſervarent: iniquum videbatur ſuos conferre, emancipatos autem nihil conferre, ſed auferre tantem; quare Prætor edixit, ut emancipati volentes ad participandam patris hæreditatem accedere, tantam partem ſuis bonis conferrent, quantam ex hæreditate auferrent: non ſinguli, ſed omnes ſimul, quippe cum omnes emancipati unius locum obtinerent. Itaque ſi duo ſint ſui, duo emancipati, quamvis emancipati ſinguli ex hæreditate quadrantem auferant, tamen ex ſuis bonis non ſinguli, ſed ambo quandrantem conferent. Conferuntur autem antiquo jure Adventitia & Profectitia, hodie ex Juſtin. conſtitutione, Profectitia tantum *l. ult. C. de collat.* Emancipati inter ſe nihil conferunt. nam cum alter alteri nihil auferat, non ipſorum cauſa ſimpliciter, ſed propter ſuorum rationem & reſpectum, Prætor collationem inſtauit *l. ſi emancipati. C. eo. l. 1. & paſſ. ff. eo.* Hotom. Collatio etiam fieri dicitur a vectorib. navis levandæ gratia: quæ & contributio dicitur. Briſſ. Collatio etiam tributorum, vectigalium aliarùmque functionum dicitur. *l. ult. §. patrimoniorum. de munerib.* & alibi. Sic collationes prædiorum *l. 14. §. 1. de munor.* Briſſ. Jaſon vim hujus vocis in jure noſtro variè uſurpatam pulchre oſtendit, in rub. *C. de colla.* Generaliter autem accipitur collatio, *ut in tit. de collat. bonor. ff.* pro communicatione & quaſi in commune latione. In jure autem canonico collatio accipitur pro gratuita quadam beneficii vacantis aſſignatione, ab habente poteſtatem domino clerico legitime facta Non. n. fieri debet precibus, præmio, pretio, obſequiis aliáque humana gratia *c. Moſes 8. q. 1.* Alioquin Simonia contraheretur, qua collatio ipſo Jure nulla redditur. c. ordinationes. Pan. *c. cum clerici, de pact.* Debet item fieri pure collatio, non ſub conditione, *c. 2. de elect. in 6.* Præter hæc, fieri debet de patroni conſenſu, ſi beneficium ſit patronatum. *c. illud. de jur. patro. c. decernimus. 16. q. 7.* Et quia clancularia collatio ſuſpicione non caret, c. 7. §. 1. ut eccle. benefi. ita ut licet mero jure defendatur. *l. non minorem. C. de tranſact.* aliis tamen accedentibus adminiculis infirmari poſſit. Panor. c. 1. *de clandeſt. deſponſ.* Tutius eſt in occulto conferre beneficium. *c. quia propter, §. ſi. de elect.* ſed coram teſtibus, licet alioqui ſtetur omnino literis authentico ſigillo annotatis, ut ſcribit, & plura alia Jo. Corraſ. in paraphraſi ſua, in materiam benefic. Anch.

Collatio, id eſt, traditio *l. 1. §. 1. C. de ſuffrag.*

Collatio annonaria, *l. 1. C. de præſcr. 30. annor.*

Collatio auri, *l. 5. C. de extraor. tributor.*

Collatin operatum, *l. 7. de oper. publ.*

Collatio muniendarum viarum, *l. 6. C. de pignor.*

Collationis onus, *l. 19. circ. fin. C. de de collat.*

Collatio ad cognoſcendas commodiſſima. Veriſſima enim omnium Philoſophorum diffinitio eſt, nullum eſſe commodiorem modum ad cognoſcendas rerum differentias, & ex his proinde res ipſas, quam ſi invicem conferantur. Sic enim quæ juxta ſe ponuntur (ut dici ſolet magis elucеſcunt. Sæpe item quæ prima fronte diverſa cuipiam, aut inter ſe pugnare videntur, ea ſi conſeras per ſingulan cauſarum circumſtantias, aut nulla erit in effectu diverſitas, aut talis, quæ concilliari poteſt. *l. Cum unus in pr. ff. de alim. & ciba. lega.* Quamobrem prudentiſſimi legiſlatores, cum de gravioribus rebus dubitaſſent, in utram ſtatuendæ viderentur ſententiam, ſemper ad conferendi formulam confugere ſolebant. Unde Novellis Juſtiniani conſtitutionibus etiam collationis nomen inditum reor, quod veteres ibi leges conferat, & eas aliqua ex parte mutuet. Old.

Collatores, qui conferunt tributa alias dicuntur tributarii, Gothof. *ad l. 2. §. 11. C. de offic. præf. urb.* vide Novel. 12. 8. *de collatoribus, collat, 9.* Joan. Bello. Etymol.

Collecta apud Frider. Imp. in Auth. item nulla *C. de epiſc. & cler.* & apud Cicer. *li. 2. de Oratore*, videntur eſſe pecunia quæ exigatur: poſſet & eo nomine cenſeri collatio, quæ à convivis in cœnam aut prandium confertur, ſive pecuniaria, ſive penuaria. ſit. Turneb. *lib. 3. adverſ. c. 6.*

Collectarius in conſtitutione Honorii & Theod. l. pen. C. ſi cert. pet. & apud M. Cicero. in lib. de Orator. accipiendus eſt Suidæ *ἀργυραμοιϐὸς, ὁ τὸ κέρμα ἀντὶ ἀργύρου. ἀλλασόμενος & τραπεζίτης.* Coactor argentarius, numularius, menſarius Briſſ. Alcia. lib. 4. Diſpunct. c. 22. vertit argentarium, & campſorem; recte. Rejicienda igitur eſt Accurſii & Alber. interpretatio exiſtimantium collectarium eum dici, qui eundem mecum petit honorem, ſed nec ita in locis ab eis citatis legitur, ut putant. Prat. Fuiſſe Romæ Collectariorum corpus, vendendis ſolidis, quos plerunque publicus uſus depoſcebat, obnoxium, quibus arca vinaria ſtatutum pretium ſubminiſtrabat. Symmach. *Epiſtola 42. lib. 10.*

Collectarii, in jure coactores dicuntur, qui in auctionibus reliqua publicanorum ſolent emere, quæ illi vel ob graviores curas, vel ob debitorum pro-

procrastinationem nequierunt exigere *l. quisquis C. si cert. pet.*

COLLECRARIOS. Cujac. 10. *obs.* 14. ex Donato & Acrone minores facit argentariis, & majores ministris & mercenariis; per eos namque pecunias cogebant: & quas acceperant per partes occupabant fœnori, vel qua alia ratione erogabant. Gothof. *ad l.* 16. *C. si cert. pet.* Vide *Argentarii.*

COLLECTUM per Satyram, pro non servato ordine, dicitur proverbiali schemate: à Satyra lance, ex variis ferculis nullo ordine collatis composita. Spieg.

* Collectæ *Steuer*, *schatzung*, *anlage* sont onus patrimoniale, necessitate vel utilitate publicâ postulante subditis impositum.

Distinguuntur 1. in ordinarias & extraordinarias. 2. in universales & speciales seu particulares.

Ordinariæ sunt, quæ à lege certam, sive quotannis, sive casu determinato emergente recurentem ac Statutam habent præstationem. Extraordinariæ, quæ extra ordinem ob casum necessitatis imponuntur.

Universales ac ordinariæ sunt 1. Collectæ Imperiales, *die Reichs Steurea*, quæ scil. à Cæsare ex consensu Statuum Imperii, necessitate exigente, ad pacem & tranquillitatem in Imperio conservandam Statibus ea conditione imponuntur, ut hanc collectam à subditis suis exigere possint & porrò in certa loca ab Imperatore designata, *in die leg stadte, als Augspurg, Nuremberg, Franckfurt, Strasburg, Leipzig.* (in urbes in quibus pecunia deponitur ut Augustam Vindelicorum, Norimbergam, Francofurtum, Argentoratum, Lipsiam) mittant. *R. J. de anno* 1547. 48. 57. 66. Collationes autem Statuum fiunt *nach dem anschlag des Romer Zugs, darinn ein jeder Stand ein gewisse anzahl volck zu ros und fus zu halten verpflicht ist* (secundum ordinem Romanæ expeditionis in quo quisque Status certum numerum equitum & peditum præbere tenetur) 2. Contributio Statuum, *zu unter haltung des Cammer gerichts* (*ad sustentationem camerali judicii*)

Ad extraordinarias verò referũtur Collectæ Turcicæ *Turcken steuren* Istæ enim non habent perpetuam obligationem, sed casu emergente, antequam eæ introducantur in Comitiis Statuum Imperii consensus est exquirendus.

Speciales collectæ sunt vel *Circulares creis steuren* quæ ita dicuntur vel ab objecto, quod propter negotia Circularia v. g. ad salaria officialium *der creis beamten*, vel aliarum rerum Circularium usum, Statuum Circularium consensu indicantur; vel à subjecto passivo, cum auctoritate Imperatoris à Ducibus & Adjunctis Circulis pro utilitate Imperii impenantur.

Imperator autem mediantibus Ducibus circulorum eas imponit, quotiescunque necessitas efflagitare videtur. R. J. de anno 1555. §. *ferner als* 79.

Vel *Provinciales*, vulgo *land steuren* quas Principes & Status Imperii pro utilitate Provinciæ & territorii sui, vigore Regalium ab Imperatore, vel præscriptionis jure obtentorum subditis suis indicunt quarum hodie variæ species habentur.

Cæterum Collecta Imperii in duplici sunt differentiâ. Constitutione Maximis. 1. introductus denarius communis, *der gemeiner pfenning*, quem quilibet Imperii civis, mediatus & immediatus Cæsari solvebat, & dicebatur *Capitatio*, dum ea viritim in singula personarum capita à Fiscali numerata: inducitur: Successu autem temporis alter modus placcit, ut cuilibet Statui certus numerus *der Romer monat* juxta quantitatem in Matriculâ definitam adsignetur. Modus impenendi collectus Statibus Imperii hodiernus hic est: Quando Collectæ Imperiales, vulgo *Romer monat* Monat. ab Imperatore petuntur primum regulariter

Circuli inter se separatim consultant, ad quos Imperator aliquando suos Commissarios mittit. Hinc Comitia universalia sequuntur, nisi fortè periculum summum sit in mora. In iis Status deliberant, an collectæ dari debeant: Cum placuit (*Instrum. Pac. art.* 8. t. *gaudeant*) per majora vota (quamvis majoritas in hâc re à Statibus nondum fuerit cognita) collectas solvere, earumque quantum determinatum est, in tot menses quot Statibus placuere solvere, solvuntur. Adsignantur autem solutioni certi termini intra quos in civitatibus *denen leg stetten* (*civitatibus in quibus deponitur pecunia*) pecunia deponitur: Civitas quantitatem dat, mittitque schedulam dantum & morosorum Fiscali Cæsareo, qui per monitoria & mandata sine clausula contra morosos in pœnam dupli procedit: *Vid. Recess. Imp. de anno* 1566. §. *dargegen & de anno* 1570. §. *es soll*

Permissum autem est Statibus Imperii collectas Imperriales per modum sub collectionis subditorum exigera equidem in subsidium *ihrer Cammer guter* (*eorum cameralia bona*) *R. J. de* anno 1544. 1557. 1566. 1703. 1507. 1582.

Unde hæc subcollectatio eis nona vertute superioritatis ac Regalium, sed Imperatoris atque Imperii auctoritate ac concessione speciali competit, ac propterea subditis exigendi necessitas prius in conventibus Provincialibus proponi ac probari debet, *R. J. de anno* 1530. *§. und dieweil R. J. de anno* 1544. 1548. 1551. *& sim.* quamvis id ubique hodiè non adeò attendi soleat.

Cæterum ab Imperii Collectis sive Turcicis nullus Statuum immunis est, R. J. 1544. & 1549. Et ipse Imperator de suis bonis contribuit. Ipse etiam aliis immmunitatem tribuere non potest. Immunes autem sunt 1. Nobiles immediati 2. Civitates Hansiaticæ. Utrique tamen per eam tractationem à Cæsare & Statibus ad eas commoveri solent 3. Dux Sabaudiæ. 4. Comites & Barones, qui aliis Principibus subjet. 5. Appanagiati.

Est & species quædam collationis, quæ collecta maritagii dicitur, Germanicè *Fraulen Steuer*, quæ subditis pro elocandâ ac dotanda Filia Principis imponitur.

Hæc non jure, sed consuetudine non tamen universali totius Germaniæ nititur, & cum ad ista minime extendi debet.

(Vid. Bocer & Thomat. *Tract. de collect.* Casp. Kloc. *differt de contri.* & ejusdem Tr. absolutiss. de *eadem materih.* Neumeur. Tr. *von Steuren und anlagen* Rovestrunck. *de contribut.* sprenger *in Fonte jur. publ.* & *Differtt. de Tributis C. P. var. exerc. jur. publ.* 6.)

COLLEGÆ primum dicuntur, magistratus, qui ejusdem sunt potestatis *l.* 173. *ff. de verb. sig.* ab eo quod una lecti sunt, ut Varro *lib.* 5. *de ling. Lat.* scribit. Collega magistratus municipalis. Collegæ Præsidum *l.* 7. *de custod. & exib.* Sed & contutores concuratoresque Collegæ appellantur. *l.* 14. & *l.* 46. §. *eum testamento. ff. de admin. tut. l.* 2. *C. eo. tit. l.* 5. *ff. de suspect. tutorib. l.* 3. *C. de probat. l.* 7. *ff. rem pup. sal. for. l.* 4. *C. de magistrat. conveniend.* Et qui eadem legatione funguntur. *l.* 2. *C. de legationib. lib.* 10. Quinimo & cohæredes, collegæ dicuntur *l.* 101. *ff. de solutio.* nec non hi quoque qui ex eodem

eodem collegio sunt *l. 41. §. ult. & l. 42. & l. ult. ff. de excus. tut. l. ult. C. de hered. decur.* qui ab Impp. collegiati appellantur *l. pen. C. de commerc. in leg. unic. de collegiat. lib. 11. C. l. 9. C. de sacr. eccles.* Quibus tamen postremis duobus in locis propriam quandam significationem hoc verbum habet : quam Isidorum assecutum esse præstare non ausim . qui *lib. 9. Etymo. cap. 4.* Collegiatos idcirco dictos ait , quod eorum collegio custodiisque deputarentur , qui facinus aliquod commiserant : fuisseque hoc sordidissimum genus hominum patre incerto progenitum. Et ideo maximis oneribus in municipiis subjiciebantur , ut ea multis Theodosiani Codicis locis liquet. Briss. Prætores etiam collegæ Consulum , non quod sint pari imperio (majus enim est imperium consulis & superior magistratus *l. 4. ff. de receptis* : sive major Festo est Consul) sed quod iisdem auspiciis creentur , & inter se quasi collegæ auspicia turbare aut retinere possint , & quod ita togentur Prætores , ut collegæ Consulum sint , quodque quasi participato magistratu se invicem collegas soleant appellare Plin. *in panegyric.* Consul pleraque ad Prætores remittebat , atque ita ut collegas vocaret. M. Tullius 9. *ad Attic.* Prætores ita rogantur , ut collegæ consulum sint. Neque tamen hoc sensu Sabinus scripsit , collegam à magistratu tutorem dari posse , *l. ubi. ff. de tut. & cur. da.* alioquin posset à Prætore Consul dari , quod est falsum. Sed collegam accepit pro eo , qui pari imperio esset. *l. collegarum. ff. de verb. sig.* Cujac. *in exposit. No. Justin.* ante fin.

Collegia , quæ & sodalitates dicuntur sive conventus certorum hominum artem aliquam certam factitantium : ut pistorum , navicularioram , item eorum qui vectigalia , aurifodinas , argentifodinas , cæterave hujusmodi munia exercent. *l. 1. ff. quod cujusque univers. l. 1. & pass. ff. de colleg.* Ea collegia à Rege Numa instituta esse scribit Plutarch. in ejus vita. Valer. lib. 1. & Plin. *lib. 34. c. 1.* deque iis Cicero in ea pro domo , & in Sextiana mentionem facit. Hotom.

Collegii servus *l. 25. §. 1. ff. de acquir. vel omittend.* Ejusdem collegii esse. Brisson.

Collegium autem à colligendo dictum tradit glos. *in cap. 1. extr. de usu.* in verb. collegium. Unde collegas dicimus eos. qui simul habitant, quasi una se colligant , *gl. in l. 1. ff. quod cujusque univers.* quæ etiam M. Varronis sententia est ; quam etiam approbat Gœddæ. *in comment. tit. de verb. & rer. sign.* 85. *n.* 2. eam tamen non satis probat Alciat. qui ab eligendo collegas dictos , quasi in idem munus coelectos, mavult , & qui ejusdem sunt potestatis , ut scribit Ulpian. *in l. collegarum. ff. de verb. sign.* quos συνάρχοντας Græci adpellant , Brechæus *l. Neratius in tit. de verb. & rerum sign. in princ.*

Collegium sive Corpus , dicitur societas quædam hominum ita contracta , ut ex plurib. personis veluti una persona & unum corpus fiat , *l. 1. Quod cujusque universitat.* Nam quæ collegii vel corporis alicujus sunt , singulorum hominum non sunt , ex quib. id coalescit ne pro parte quidem *in l. tantum. §. universitatis. ff. de rer. divis.* Et ideo non agunt communi dividund. aut pro socio inter se earum rerum nomine quæ collegii sunt , nec eas partiri ac dividere possunt, nisi collegio dissoluto *l. 3. ff. de colleg. & corporibus.* Res enim hujusmodi communes sunt eis, non ut singulis , sed ut universis. Collegium personam quandam esse imaginamur ex plurib. personis conflatam. l. Mortuo. ff. de fidejussor. Quæ à multitudine collegarum differat. Itaque mortuis quibusdam collegis & aliis in eorum locum substitutis idem collegium semper manet , *l. proponebatur , ff. de judiciis* & ob delictum collegii non temere plectuntur singuli , sed collegium ipsum potius. Notatur *in auth. facta. §. ult. ff. de pœnis , leg.* Si usufruct. *ff. quib. mod. usufruct. amittat.* Sed animadvertendum est , omnia hujusmodi corpora collegiáque veterib. suspecta fuisse propter conjurationem in corpus, & alia quædam incommoda. Unde fit , ut nullum collegium jure Romano licitum sit , nisi specialiter permissum fuerit , *l. 3. ff. de Colleg. & corpor. & l. 1. tit. quod cujusque universitat. l. 2. ff. de extraord. crim.* Proinde qui illicitum collegium usurpaverint , puniuntur extra ordinem ad exemplum scil. *l. Juliæ de vi publica. l. 2. ff. de colleg. & corpor.* Notandum est igitur ex hac dictione Collegia , Corpora , & Sodalitia alia esse licita , quæ mandatis , constitutionib. & Senatusconsultis permittuntur. qualia sunt Collegia in Academiis literatorum hominum & companiæ seu sodalitia negotiatorum & artificum. Alia esse illicita sodalitia , de quibus lex Licinia & aliæ perlatæ fuerunt. Ut videre est in Orationibus Ciceronis de ambitu , pro Silla , pro Plancio , pro Murena. Præterea notandum est , collegas & sodales legem sibi & pactionem quam volunt posse ferre , modo legi publicæ contraria , non sit , & sodalitium sit permissum , quod ea lege Solonis translatum est in Romanos. Deinde norandum est collegium illicitum extra ordinē coerceri; quinimo ea pœna punitur, qua crimen læse majestatis *l. 2. ff. de colleg. & corpor.* quod est argumento publicas accusationes concurrere cum accusationib. extraordinariis , *l. hac verba ad legem Juliam , de adult. & stupr. l. sepulchri , tit. de sepulchro viol.* Seilerus ea Lecturis Duareni nondum impressis. *tit. 22. l. 47. Pand. de colleg. & corp.*

Collegium , corpus , universitas , conventus , idem sæpe significant , Innoc. *c. 1. de elect.*

Collegium per duos , imo per unum etiam , conservari ac retineri potest , constitui non potest quia alia est ratio constitutionis , alia conservationis , Gœddæus in comment. *tit. de verb. & rer. signific. l. 85. n. 2.*

Collegium faciunt. *l. 83. ff. de verb. sign.* Collegium, ut scribit Neratius Priscus *tit. de verb. sig. l. Neratius.* à tribus fieri potest ; quum plures videantur in collegio contineri. Sed cum duo tantum sint Consules , atque alter alterum Collegam appellat , nonne dicemus collegium Consulum ; quando quidem collegium & collega conjugata sunt. Videtur dicendum nequaquam eos collegas vocari posse , qui pari , duorum videlicet numero habentur , cum collegium non pauciores tribus constituant. Sed duo Consules, qui pari potestate sunt præditi , & simul lecti, Collegæ vocari possunt : quoniam modo ad corpus, modo ad munus & officium refertur : quando ad corpus , pauciores trib. collegium non constituunt : quando ad munus & officium tunc ii rectè Collegæ , qui pari in imperando potestate funguntur , etiamsi pauciores tribus sint. Gœddæ. *in comment. tit. de verb. & rer. sign. l. 173. n. 1. & 2.* Collegia Romæ certa erant , quorum corpus Senatusconsultis , vel constitutionibus principalibus confirmatum. Collegium Senatorum , Decurionum , Ordinum Brisson. *ex ff. & C.* Numa Pompilius instituit collegium tibicinum,

tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum, fabrorum, & figulorum. Erit itaque collegium illorum, qui sunt ejusdem ordinis & professionis, ut Papinian. de excusation. l. qui in collegio pistorum sunt, à tutela excusantur. Item D. de colleg. illicitis sæpe. Nebriss. Collegia autem vel licita sunt, vel illicita. Licita collegia quib. coeundi jus permissum: seu quæ vel legib. vel Senatuscons. vel principalibus constitutionibus comprobata sunt, veluti fabrorum, pistorum, naviculariorum, publicanorum, & aliorum id genus. *l. 1. & l. 3. ff. de colleg. l. 1. ff. quod cujusque universit. l. ult. de excus. tut. l. 19. C. de pæn.* illicita verò seu reprobata, quæ sine legis, Senatus, Principisve auctoritate constituta sunt. *l. 1. in fin. ff. de offic. præf. urb.* Vide, quæ de hac re *lib. 1. Selectar. Antiq.* dixit Briss.

Collegium celebrare, usurpare: in collegio recipi, à collegio recedere, dissolvi collegia ICti dicunt. *Briss.*

* Collegium est legitima trium pluriumque personarum ejusdem conditionis & potestatis consociatio ut ex pluribus personis veluti una persona & unum corpus fiat.

Sunt vel *licita*, vel *illicita*. Licita sunt quæ singulari, concessione à legitimo Magistratu concessa & adprobata: illicita quæ superioris auctoritate carent.

Collegia minimè pro cujusque lubitu, sed ex legibus poblicis habere licet: & sic jus permittendi & instituendi Collegia mercatorum vel adprobatorum artificum, sive opificum; *zunfften und zehen zu vergunnen und zuzulassen*, illis Privilegia conferendi, & Statuta ipsorum confirmandi penes eum est, qui Superioritatem & Regalia habet. *Ref. Polit de anno* 1548. *tit.* 36. *& seq.*

Collegia constant vel ex mercatoribus vel opificibus, à quibus differunt

Collegia illa, quæ in civitatibus Imperialibus & aliis in usu sunt *die alte zunfften*, quæ ipsam Reipub. gubernationem & Statum concernunt. Collegia hæc varia habent jura. 1. Jurisdictionem, in omnibus illis causis, quæ ad artem vel professionem eorum pertinent. 2. Habent communem bursam, seu arcam *Ampts lade* 3. Commune Sigillum *Ampts siegel.* 4. Locum ubi convenire & collegiales tractatus negotiorum communium exercere solent, *zunffi hauser, zunffi stuben.* 5. Possunt Statuta condere de his, in quibus habent jurisdictionem inter sese, ratione artis suæ, & quoad ea quæ ad Collegiatos pertinent, quatenus jus superioris non tangunt. *l. fin. c. de jtris. omnium judicum.*

Quamvis autem hujusmodi statuta, utpote à lege communi confirmata, superioris confirmatione non egeant, de consuetudine tamen non subsistunt, nisi Soperioris confirmatio accesserit; ne scilicet illicita, iniqua, absurda, & Monopolium redolentia Statuta condantur, & cum damno Reip. ac civium exerceantur. *Refor. Polit. de anno* 1548. *tit.* 37. §. 4.

Inter invalida, Statuta Opificum sunt Statutum quo molitores, opiliones, tympanistæ, balneatores, tibicines, telonæ & similes, horumque liberi à Collegio excluduntur. *Ref. Pol. de anne* 1548. *tit.* 37.

2. Ne in collegium recipiantur; qui viduam lictoris in uxorem duxit.

3. Quo ordinarii Magistratus jurisdictioni in cognitione & punitione delictorum præjodicatur,

4. Quo excluditur à Collegio, qui cum carnifice edit & bibit, vel alio modo conversantur.

5. Quo excluditur is, qui uxorem ducit eam, quam ante benedictionem sacerdotalem carnaliter cognovit.

6. Quod removet à Collegio ad tempus relegatum ob delictum quod infamia non sequitur.

7. Quo excluditur, qui alibi domicilium habuit, *der anderswo feur und rauch gehalten*

8. Quo plus temporis ad discendum æque opus est, in aliorum incommodum injungitur.

9. Quo Monapolica pravitas exercetur, & annonæ gravitas caulatur.

10. Quod honestatem publicam lædit, ac bonis moribus contrarium est. Valida autem sunt statuta 1. ut nemo nisi legitimè natus in Collegium recipiatur, 2. ut testimonium vitæ honestæ proferatur. 3. ut doceatur, qoem per legitimum temporis spatium opificium didicisse. 4. Ne quis extra opificium oxorem ducat, *das einer in das handwerck freyen musse*, qnod tamen civiliter accipiendum, 5. Ne quis simul in duobus Collegiis sit, ad evitandam confusionem aliaque inde emergentia incommoda. 6. Quo quis prohibetur plures discipulos habere, *das ein Meister nicht zu vil lehrjungen halten darf* Collegiorum Opificum finis est, ut ordo inter artifices servetur, artes & opificia ad utilitatem publicam ritè & rectè exerceantur, & confusiones artificum evitentur.

Effectus est obligatio, quæ tenet Collegiatos *die zunfft beuder und handwercks genossen* quod negotia & causas, quæ opificia concernunt, non verò quoad modum procedendi in judicio. Cujusque enim judicii stilus servari debet. Sic in causis mercantilibus stylus mercatorum attendendus.

Hujusmodi Statutorum interpretatio, & contra eadem dispensatio est penes Superiorem, qui clausulam reservatoriam confirmationi Statutorum vetere solet, qua sibi expressim reservat potestatem ea ex urgentibus causis mutandi, tollendi aut annullandi.

(Vid. M. Stephan. *de jurisd. L. 2. P. 6. c. 6.* Besold. *de jure Colleg.* Knipschild *de jur civit. Imperial. lib. 5. c. 2.* Marquard. *de jure commerc. lib. 3. c. 1.* Mevius *ad Jus Lubec. lib. 4. c. 13. art. 3. & in Decis. pass.* Heasr. Fritschius. *in tract. de colleg. opificum.*

Collegatarii sunt, quibus conjunctim legatum est *l. 10. ff. de usufr. accr. l. 34. §. si duobus. de leg. lib. 1. §. si eadem res. instit. de leg.* Briss.

Collegiatos appellarunt Divi Principes. *l. pen. C. de commer. & mercat. l. un. de collegia. li. 11. C.* hos fuisse ex corporatis annotat Cujac. *d. l. unic.* Erant certis civitatum collegiis ascripti, & vide *C. Th. tit. 7. lib. 14.* Prat.

Collegiati artifices, ut Alc. *cap. fin. lib. 1. Parerg.* scribit, dicuntur, quod in collegia seu decanias distincti essent. Hi ut alicui muneri diligentius deservirent, varia privilegia consequebantur: erantque ex ipsius urbis fæce, ut idem testatur, interque eos maxime illi numerosi, quos in Novellis Justi. Lecticarios, seu Decanos appellat: ad hos cura libitinæ pertinebat, id est, exequias, sepulturamque defunctorum procurandi, pheretra lecticasve ferendi. Varius autem eorum fuit numerus, donec Justinianus mille & centum ergasteria, solom illis attribuit: quæ ad majorem Ecclesiam pertinuerent, immunitateque fruerentur. *l. 4. l. qui sub prætextu. C. de Sacrosan. eccles.* Cæteros verò munifices esse jussit, neque hoc nomine excusari. Vide quæ idem adnotavit *c. 26. lib. 2.* jam dicti operis Spieg. Plura de collegiatis vide apud Cujacium *observ. lib. 11. c. 20.* & quære suprà in dictione *Cantabrum.*

Collegiatos operas prosecutionibus equorum præbuisse, eóque prosecutionum onere adstrictos fuisse significat *lex. 1. C. Th. ne operæ à collat. exig.* In descriptione urbis Constantinopolitanæ, cujus incertus est autor, singulis in regionibus collegiati ponuntur, qui ex diversis corporibus ordinati incendiorum casibus subvenire consueverant. Brisso.

Colles intelliguntur homines inferioris vitæ. *C. de sum trini. l. fin. in prin.* super verb. collis. Oldend.

Collibertus, sive conlibertus, ab eodem patrono libertate donatus, qui cum alio est libertus, *l. cum pater. §. vola. ff. de legat. 3. & leg. ult. ff. ut lega. no. cau. l. 38. §. quindecim. de legat. lib. 3.* & alibi sæpissime. Prat.

Colligare Machinam. *l. 8. l. 5. C. sed interdum ff. commod.*

Colligatum verbis, l. contractum. Eo genere quo quid contractum est, dissolvi. Brisson. *ex ff.*

Colligere Hæreditatem, i. adire, subire, amplecti; naufragia, plebem. Brisson.

Colligi unum locum. Pecunia ex bonis, ex computatione. Aqua in fossa: ex rescripto: ex Scto Briss. *ex ff. & C.*

Collisio est duorum pluriúmve corporum mutua confricalio & concussio. Gœddæ. *in commen. tit. de ver. & rer. sig. l. 14. n. 7.*

Collisum argentum facto non contineri: sed infecto, & fracto comparari Ulpianus recte putat. *ff. de aur. & arg. leg. l. Quintus. 2. §. cui aurum* Prat.

Collocare sive (ut sæpe in Flore P. & classicis scriptorib. reperias) conlocare, est addicere ei, qui licitatione vicerit, *leg. quod autem. 11. ff. de in di. adject.* Gothof. *ad l. 35. ff. de minorib. & ad d. l. 11. in prin.* De hujus verbi significatione propria vide, Varronem *li. 4. ling. Lat.* ubi de verbo locare agit. Prat.

Collocare fœnore. Collocare pecunias in nomina, in mercem, in prædia, nominibus idoneis, penes aliquem. Collocare se nuptiis, collocare nuptui, & nuptum, & in matrimonium. Collocat filio meo filiam suam in matrimonio. Hinc Collocatio filiæ. Cicer. Collocatur fundus, id est, ad licitationem deducitur. Briss. *ex ff. & C.*

Collocare nominibus. dixit Proculus, *l. si ita, 86. ff. de leg. 3.* pro deponere penes aliquem velut mutuo, qui hujus pecuniæ causa obligabitur, sortisque reddendæ fœnus, usurásve pensurus. *l. uxori. 24. ff. de usufr. legat.* Eodem sensu dicunt Jurisconsulti. Collocare in nomina, & Collocare, *ἐκθεῖναι*: quam significationem probasse videtur Trajanus Plinio scribens *lib. 10.* Non aliud remedium dispicio, quam ut quantitas usurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. De genere collocandarum pecuniarum loquitur M. Cicero *lib. 3. Offic.* Prat.

Collocari, id est locari, *in l. 4. C. de vectigal.*

Collocare in tutissima custodia, *l. 24. C. de administ. tut. vel curat.* Collocata civitas, id est sita. *l. 1. de censib.*

Collocare nuptam pronubis adscribitur: earum enim officium erat novam nuptam in lecto collocare: unde Catullus scripsit:

Vos unis senibus bonæ:

Cognita bene fœminæ, collocate puellam. Et Terent.

Deinde illam in lecto illæ collocant.

Collocare nuptias proprie dixit Imp. Gordia. *leg. 1. C. de indi. vidui. toll.* ex notatione M. Varr. *lib. 4. ling. Lat.* Sic Cicero *lib. 3. de orator.* Detulit ille coronam ad collocandas nuptias. Vide Gothofredum *ad l. 9. ff. de sponsalibus.*

Collocare etiam sumitur Pontificiis pro instituere, & beneficium conferre, *c. ad decorem. extr. de institution.* & vide infrà *institutio.* Prat.

Collo domantur quadrupedes. Ulpia. *tit. 10. Regul.* Brisson.

Colloquium eorum, qui in domum aliquam convenire soliti sunt ad tractandum de adulterio. Varr. *lib. 5. de ling. Lat.* Hinc colloquium, cum conveniunt in unum locum loquendi causa. Brisson.

Colluctatio est conflictus, *in l. quæstione. 3. si in colluctatione. ff. ad l. Aquil.* Jo. Belo. *Etymol.*

Colludere. i. e. lusoriè agere, & dicuntur, qui quod in specie ex animo facere videntur; id simulate & fictè agunt inter se, aliorum sensibus illudentes: hinc qui lusorie & non ex animo causam agunt, ac translatitiè accusandi munere defunguntur, alii sponte litè cedentes colludere dicuntur & prævaricari. *l. & eleganter 7. §. dolo. ff. de dol. mal. l. nisi 3. ff. de adult. l. 1. §. prævaricatorem ff. ad SCtum Turpil.* Prat. Colludit cum reo actor, cum procuratore venditoris emptor, cum tutore amicus. Colludente tutore circumscribitur pupillus. Briss. *ex afris.*

Colludere etiam ex aliis causis dicimus, atque ideo ad civiles causas pertinet hoc verbum *leg. sed addes. 19. ff. lac.* Prat.

Colludium quid sit, vide *in l. 7. C. de bon. proscript.*

In Collum quid injicere, ut torqueatur. *l. 7. ff. ad l. Jul.* est vinculi genus quo collum adstringebatur. Brisson.

Collusorie agere eodem sensu dixit Ulp. *l. si servus 50. §. 1. ff. de legat.* tamen Pandectæ Floren. habent lusoriè Prat.

Collusio, sive conlusio, est latens & fraudulenta conventio, per quam alter in judicio superari se permittit, qua interveniente aliquando delicta remanent impunita, vel etiam committuntur, *l. 1. & 2. & tot. tit. ff. de collus. deteg. l. si suspecta. ff. de inoff. testam.* & alibi sæpissimè, & secundum Azon. *in summa. C. de collu. deteg.* fit per Procuratorem & Advocatum causarum, qui se in lite superari patiuntur. Sed & per principales personas in similib. tam in civili causa, quam in spirituali, c. audivimus: extra de collus. deteg. in civilibus autem secundum Azon. fit impune, nisi in hoc casu, puta si me agente cum alio, tanquam ipse esset servus meus, vel libertus, passus sum eum pronuntiari ingenuum, confitendo contra me in judicio eum ingenuum esse, & hoc ideo, ne per tales ita degentes inquinaretur amplissimus ordo Senatorum, &c. Old. Prat.

Collusisse Procurator dicitur, qui passus est vincere adversarium, ut absolveretur. Briss.

Collusim, *in l. 8. §. 1. mandat.* alii habent collusio.

Collusor, *l. 2. C. de collus. dete.* qui collusoriè agit, aliàs qui una cum alio ludit.

Colluere Colluvies. Brisso. *ex ff.*

Collybum verbum Græcum Polluci *lib. 3. cap. 9.* interpretanti *ἀργυρίου ἀλλαγήν.* Budæus *ad l. ult. ff. de pig. act.* significatius vim verbi exprimi his verbis, Collybus est id detrimentum pecuniæ, quod in ratiociniis emptionem auri adpellant; & vulgo Cambium dicitur, cum pecunia ad exteras nationis exportanda est, & apud numularios aliis nummis commutanda, ut si argentea moneta, aurea mutetur, aut genera quædam pecuniæ abrogata, & antiquata; aut quovis modo repudiabilia in una provincia alio quo genere permutanda sint rato, & recepto; & promulgato in ea provincia. Id enim quod ex pecunia apud numularium decedit, & velut perit, Collybus adpellatur. Hæc ille Cicero *in Verron. act. 5.* Ea omni pecunia, quam aratoribus solvere debuistis, certis nominibus deductiones fieri solebant, primùm pro spectatione & collybo:

Prat. Hinc Collystistæ dicti sunt nummularii. Prat.

Collyria in instrumento Medici esse ait *l.* 18. *§. in instrumento. ff. de instruct.* quæ vox originem suam in Latio non servat. Nam ab ea, unde prodit, gente, κολλύρια dicta Suidas testis est qui ἰατρικὰ φάρμακα ita appellari scribit. Nec dubium est, Gorræo duce atque auspice, hoc Medicamenti genus figura tereti compositum fuisse. Certam namque habuisse formam ex eo colligitur, quod pleraque medicamenta Collyrii forma fingenda esse veteres rei medicæ auctores præcipiunt. Atque adeo Oribasius *Collect. medic. li.* 10. *c.* 23. Collyriis figuram tribuit caudæ muris similem. Unde conjectura capi potest, hoc Medicamenti genus oblongum & rotundum fuisse, indéque nomen traxisse; ac κολλύριον ἀπὸ κομμένης οὐρᾶς appellatum, quod esset instar murilatæ caudæ. Briss.

Collirium κολλύριον παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῖν, i. quod fluxum impediat, ac sistat: medicamentum est ad oculos pertinens: Bissonio etiam ad alias corporis partes: *Imp. §.* 25. *de rer. divis.* aut ex suis & alienis medicamentis emplastrum aut aut collyrium. De Collyriis. Corn. Celsus copiose *li.* 6. *c.* 6. Paulus *in l.* 18. §. 10. *de inst. vel inst.* in instrumento medici esse collyria & emplastra, & cætera ejus generis Cassius scribit. Hotom.

Collobia *in l.* 1. *C. Th. de habit. quo uti oport.* vestimenti genus, dicta putat Isidorus *lib. Etymol.* 19. *c.* 22. quod oblonga essent, & sine manicis. Dissimilia forte non erant ei vestimenti generi, quod Galli vocant *Reistre.* Cujacius *obs. li.* 12. Colobia hoc in loco interpretatur latos clavos superjectos interiori vesti. Prat. Alii Colobum, & plurali Coloba. legunt. Brisson.

Colobium sive Colobium honestioris vestis genus fuisse Impp. constitutio indicat, quæ est de habitu, quo intra urbem Romam licet esse. Servius quoque Colobiis antiquos usos, servos autem neque colobia, neque calceos habuisse scribit. Memini & in Epistola quadam Pii Ro. Episcopi ad Justum Viennensem, quæ Aviti versibus subjecta est, Episcopalis colobii mentionem fieri: Quod cum sine manicis fuisse Isidorus testetur, fortasse & illa tunica pectoralis, de qua Maras Christiani nominis Diaconus sub Gallo tortus est, colobii formam habuit. Pitheus *lib. adverb.* 1. *c.* 16. Colobiis ac penulis uti in urbe Senatores jubebantur, non veste militari. *l.* 1. *C. Th. de hab.* quo *uti opor.* in urb. Alex. Lampridio autore, Cujac. 12. *obs.* 39. Vide & Gothof. *ad l.* 42. *ff. de don. inter vir. & uxor.*

Colonarium jus (vetere interprete diffinitore *in §. lex itaque in auth. de non alienan. aut permut. const.* 7.) est veluti si quis domum valentem centum solidos, & præstantem pensionem solidos decem accipiat ab ecclesia, & det pro ea solidos centum seu amplius, aut certe minus, & quasi jam de propria aggravat se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres, iste appellatur κανονικὸν, &c. Old. interdum autem colonarium jus dicitur conditio coloni: alias merces emphyteutica, quoniam emphyteusis ex longa conductitione constat. Idem Old.

Colonarium jus quomodo differat ab emphyteusi, vide *ad l.* 24. §. 1. *C. de sacros. Eccles.*

Colonaria conditio, vide *l.* 3. *C. de infantib. expos.*

Colonarius contractus quis dicatur, vide Gothof. *ad rub. C. de jure emphyt.* & paulo post in verbo *Colonarius contractus.*

Colonatus perpetuus, vide *l. un. C. de mendicant. validis.*

Coloniæ proprie colonorum deductione fiebant. Quibusdam tamen civitatibus licet in eas nulli coloni deducti essent, Coloniæ jus Imperatores dabant; idque diversimodè. Briss.

Coloniæ à municipiis differunt. Nam Coloniæ sunt, quæ ex urbe Roma originem habent: municipis vero sunt civitates à Pop. Rom. in societatem suorum munerum ac honorum receptæ, suo interim jure utentes. Gœddæ. *in tit de verb. & rer. signif. l.* 18. *num.* 7.

Coloniæ inde dictas putat Siculus Flaccus *in lib. de condit. agror.* quod in municipia miserint colonos. Quod & Aggenus Urbicus probat, atque appellatas ab agrorum nova dedicatione culturæ: unde non immerito.

Coloniam pro prædio quod sub colono possideatur, ab eóve colatur dixere Jurisconsulti. Paulus *in l. si in lege §. colonus ff. de loca.* Scævola *in l. Sejæ.* 20. *§. prædia ff. de instr. instrumentóque legat.* Erant autem Coloniæ, cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adscribebantur, vel veteribus colonis novi addebantur. Hæ duorum erant generum, quædam Latinæ, quædam Italicæ. Latinis juris erat civitatis & suffragii & magistratus capiendi, si in sua colonia magistratum gessissent. Idem jus coloniis transpadanis dedit, quamvis colonis in iis non collocasset Pompejus. Strabo. Proinde scribit *ad Atticum* Cicero: Quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallis. Italicis autem coloniis jus civitatis & suffragii nullum erat, sed qui in colonias illas deducebantur, jus civitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant, nec tributum aut stipendium pendebat. Itaque extra Italiam, coloniæ juris Italici immunes erant, cum provinciarum solum tributarium, & stipendiarium esset. Tandem tamen paulo ante Strabonis ætatem tota Italia civitate donata est: & denique Antonini Imperatoris tempore, quicunque ex orbe Romano esset, ut Jurisconsulti scribunt. Municipia urbes erant jure civitatis Rom. donatæ, in quas si coloni deducerentur, in coloniæ conditionem transibant, & cum ante sui juris essent, legem à deductore coloniæ accipiebant. Hinc veretur Cicero, ne Rullus municipia Campaniæ colonis occupet. Eodem modo coloniæ in jus municipii transibant, vel beneficio Senatus vel ejus qui coloniam deducebat, ut ex legis verbis, quæ recitavi, apparet. Puteolis coloniam fuisse scribit Livius scribit & Paterculus: paulo ante consulatum Ciceronis in municipii conditionem mutati fuerant, ut ex his verbis orationis secundæ in Rullum apparet: Puteolos verò, qui nunc in sua potestate sunt, suo jure, libertatéque utuntur, totos novo populo atque adventitiis copiis occupabunt. pro Cælio: Nam quod est objectum municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præsent. Puteolani majores honores habuerunt. Itaque quod tantopere se hæsitare Asconius confitetur, quid sit quod coloniam Placentiam Cicero *in Pisonem* municipium appellarit, hinc nullo negotio solvi diluique potest. Turneb. *lib. Advers.* 1. *c.* 11. vide & Cujac. 11. *obs.* 35. Prat. Cæterum quæ fora quæ conciliabula, quæ præfecturæ fuerint, vide infrà suis locis.

Colonam pro loco agricolationis accipi apud Paulum, *leg. quæro. §. ult. ff. locat.* falsò putat Oldend. cum pro persona sumi liquido constet ex ipso

ipso contextu, idque Bartolus sentit recte: falsissime igitur ibidem legit Coloniam J. Spieg. loco agricolationis. Prat.

Coloni proprie dicuntur, qui agrum certa pecunia conductum colunt, autore Columel. *li.* 1. Unde in jure appellantur nummis colentes, *l. si apes. ff. de furt. l. si merces §. vis major. ff. locat.*

Coloni, de quibus extat rubr. *Cod. de agric. cens. & col.* liberi homines erant, qui ea conditione agros colebant, ut & certam eorum nomine pensionem præstarent, neque unquam ab aliis discederent; adeo ut terra ipsorum quodammodo domina videretur, quin etiam triginta annorum possessione jus illud ab agrorum dominis acquirebatur, quod *ex tit. ff. & Cod. de agric.* & præsertim *ex leg.* 19. intelligitur. Prat.

Colonus quandoque speciatim servum proprium, per quem prædia coluntur, denotat: alias quemlibet qui fundum colendum fruendúmque conduxit. Et ut prædii urbani conductor, inquilinus, ita rustici Colonus dicitur. Unde Colonus & inquilinus separantur, *l. 24. §. si domus ff. locati.* Briss.

Colonus & Locator opponuntur.

Colonica lex, quæ colonis dabatur, Varroni: vel qua colonia erat deducta, Frontino. Briss.

Colonici decuriones, id est, coloniarum decuriones. Sueto. in Augusto. Briss.

Coloni seu rustici, proprii juris vulgo dicuntur *Freibauren*, quorum multi cives sunt coloni in oppidis. Fuisse autem & olim tales colonos, aut non per omnia dissimiles, qui proprio colerent jure, liquet *ex l. hi plures. §. sine quib. C. de Agricol. & censit.* Item *ex tit. Novel. ut null. mutu. agricol. Et null. credent. agricol.* Observavit Oldend. Spieg. vide supra in dictione *Censiti.*

Coloni interdum pro conductoribus prædiorum ad fiscum pertinentium accipiuntur in constit. Alex *l. coloni. 8. C. de excus. tut.* Prat. *Fidem*

Coloni Cæsaris adpellantur *l. fin. ff. de offic. Procur. Cæsar. l. pen. §. colonos. ff. de jur. immun.* Et.

Coloni prædiorum fisci, *leg. ult. §. 1. ff. de municip.*

Coloni etiam dicebantur, qui in Colonias deducebantur. Unde colonus à municipe, & colonia à municipio prorsus separatur *l. libertus. §. error. ff. ad municip. l. ejus, qui 27. §. 1. ff. eod.* Paul. *lib. 4. Sent. tit.* 6. & hujus differentiæ commeminere Gel. *li.* 16. *c.* 13. & Alex ab Alex. *li.* 4. *c.* 10. vide suprà *Coloniam.* Prat.

Coloni differunt ab emphyteuticariis. Nam finita emphyteusi culpa emphyteutæ, ipse emphyteuta ἐμπονήματα, seu meliorationes admittit: sin minus, non amittit, ejúsque hæredibus eo nomine actio competit. Clarus *lib. 4. §. emphyteusis qu.* 45. Wurmbser. 1. *pract.* 34. *obs.* 2. Gothof. *ad l. 2. ibi*: nomine meliorationis. *C. de jur. emphyt.*

Coloni olim generaliter dicebantur omnes usquam habitantes; ut aqud Virgilium;

Tyrii tenuere coloni.

Nunc vero colonos generatim vulgo referimus solum ad culturam agrorum, prædiique rustici conductorem & cultorem significat: ut enim ædium inquilinus, ita agrorum colonus dicitur. Ita hos separat Marcian. *l. res pignoris, 17. ff. de acq. poss.* in libro tamen Codicis 11. coloni terræ adscriptos significant. Prat. Old. Briss.

Colonorum varia genera constituit Azo. Sed ea verius dignosces *ex lib.* 11. *C.* Horum igitur alii vocantur coloni conditionales, alii coloni inquilini, alii originarii, alii partiarii, alii coloni simpliciter nuncupati. Prat.

Coloni conditionales dicuntur, quasi ex sua conditione prædium vel agrum colere debentes, & secundum Jo. de Plat. sic constituuntur, quod primo in scriptis: vel sine scriptis perpetuo jure colonos se esse in fundo promittunt, ut postea per 20. annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos esse adscriptitios conditionales, tamen secundum Joannem male putant, quia Colonus temporis transcursu potest liberari, adscriptitius vero minime, *ut Cod. de agric. & censit. leg. cum scimus, lib.* 11. require suprà *Adscriptitius.* Prat.

Coloni dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris *ut C. de prædi. & omnib. reb. lib. 11. l. 7. C. ubi caus. fiscal. l. 5. C. de agric. & mancip. l. 11. C. de præd. tamiac. lib.* 11. Oldend.

Coloni Illyrici, alias Illyriciani, de Illyrico, id est, Sclavonia dicuntur, & habetur *in l. cum quærebatur C. unde vi. ubi* dicitur: inter Illyricianam advocationem *gloss.* t. inter advocatos de Illyrico *C. de colo. Illyrici. lib. 11. l. unica.* Old. Prat.

Colonus originarius secundum Joannem dicitur coloni conditionalis filius, ex eo quod originaliter conditioni colonariæ subjectus est: nec refert, secundum Joannem, sive in solo fuerit natus: sive extra solum: quia tanquam originarius ad terram illam reducendus est, quam pater suscepit colendam. vide *l. originarius. C. de agri. & censit. lib.* 11. Oldend. Prat.

Coloni originales. vide *l. 1. C. de agric. & mancip.*

Coloni patrimoniales, vide *l. 7. C. ubi caus. fiscal. l. 13. C. qui dar. tuto. l. 1. C. de fugitiv. colon.*

Coloni Saltuenses, *l. 1. C. jam. d. t.*

Coloni Palæstini sunt liberi: tamen terram dimittere non possunt. Prat.

Coloni autem quidam partiarii vocantur, qui fructus cum domino dividunt, ad differentiam eorum, qui nummis colunt, quique ad pecuniam numeratam conduxerunt, *l. 25. §. vis major. ff. locat. l. 26. ff. de furt. & sunt*

Coloni partiarii secundum quosdam illi, qui terram colunt non pacta pecunia, sed pro parte dimidia, vel tertia, secundum sterilitatem terrarum, & secundum Joannem nullum jus habent statim fructibus à solo separatis. Et ille dicitur propriè partiarius, qui conducit rem rusticam pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro socio. Old. Prat.

Colonus partiarius μορτίτης Justiniano dicitur in lib. legum rusticarum *titul.* 2. quem libellum epitomæ suæ subjicit C. Harmenopulus. Prat.

Colonus simpliciter secundum Joannem dicitur, qui sub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit: & competit contra eum præscriptis verbis, sive in factum. Nam secundum eum non esset locatio sine pecunia, *ff. depos. l. 1. §. si quis servum.*

Nota vero differentiam inter colonos & inquilinos. Primùm enim, colonus in agro, inquilinus in ædib. regulariter & speciali significatione intelligitur. *l. Re pignoris. ff. de acquir. possess. l. ult. ff. de vi & vi armat. Appian. lib. 2. bell. civil.* Deinde ea, quæ in prædia urbana sunt illata pignori esse creduntur, etiam ignorantes

domino. In. rusticis verò prædiis non aliter obligantur, quam si sciente domino fuerint illatæ res coloni. Quo sensu conciliantur *l. Eo jure utimur. ff. In quibus caus. pig. vel hypoth. tacit. contrah.* Et *l. certi juris. C. de locat. & conduct.* Denique, si inquilinus conductam domum, vel ejus partem rursus aliis locaverit, quod fieri potest, nisi aliud convenerit. *l. nemo prohibetur. C. locat.* tunc res sequentis conductoris domino sunt obligatæ. *l. solutum. §. solutam. ff. de pignorat. act.* Sin autem colonus locaverit alii fundum conductum, res posterioris conductoris domino non obligantur, nec competit Serviana. sed fructus in causa pignoris manent *l. si in lege. §. Si colonus ff. locat.* Oldendorp.

Colonos liber, *l. 1. C. de præd. tamiacis lib. 11.*

Colonus superficiarius est, qui aream conducit ea conditione, ut sibi liceat in ea ædificare, & domum tollere cum voluerit. Old. Prat.

Colonarius contractus, quo hodie apud rusticos nostros nihil est frequentius, cum quis ut liceat sibi habere semper agrum, obligat se ac heredes suos, ad certam pecuniam vel speciem, vel utrunque quotannis solvendum. Certa nihil aliud est, Old. inquit, quam Emphyteusis, non illa quidem in Codice descripta, sed quam exemplo illius politia velut utilem recepit. Fit autem mentio hujusmodi contractus in Nov. de non alien. aut permut. rebus, probatque Bartol. dictum: Quod multæ conventiones de colendis agris appellentur quidem diversis nominibus, res tamen sit eadem *in l. si finita. §. si de vectigalib. ff. de dam. infect. & l. C. de jur. emph.* Spieg.

Colonia Germaniæ, cujus meminimus in dictione Agrippinenses, inter clarissimas Imperii nostri urbes, ab Oldendorpio recte annumeratur.

Colophonem causæ ponere, est dissentiendi inter partes finem facere, & ultimum calculum, ac totius rei definitivum adjicere. κολοφὼν vertex est, & finis capitis. Budæus *in l. ultim. de Senator.* Sic Colophonem addere, est ultimum & potentissimum suffragium addere, quasique ultimam manum imponere, post quam nihil ultra hæsitandum sit. Spieg.

Color (id est, ornamentum orationis) non est respiciendus, sed veritas. Qua de re non ineleganter Speculator pluribus agit *tit. de advoc. §. 6. cum seq.* Spieg.

Coloratum beneficium, *in l. jubemus. 2. §. scientes C. de sacrosanct. eccles.* dicitur quod colore & prætextu aliquo defenditur, veluti officio aut studio aliquo, & *ἐπ' ἀντιδόσει*, id est remunerandi gratia, *ut Nov.* 120. Perperam autem in vulgatis codibus collocati legitur pro colorati. Prat.

Colorata donatio, *l. 23. in prin. C. mandat.*

Color adipiscendæ possessionis. *l. 3. C. qui legitim. person. stand. in judic.*

Color juris. *l. 9. C. de calumniator.*

Color naturalis ac nativus. Colorum temperandorum vasa. Colore honestatis quid velari. Ris isto colore agitur, defenditur Briss. *ex ff. & C.*

Color, ut & titulus quæsitus, *in l. Sulpitius, ff. de donat. inter vir. & uxor.* pro vitiosa, fraudulenta, nec sincera donatione intelligendus est: nec interpretes ignorarunt. Colorem quæsitum, usquam in malam sonare partem, pro prætextu scil. apud Mart. *l. 2. de inoffic. testam.* Igitur color quæsitus dicitur, cum id quod verè agimus, simulatione aliqua obtegimus, sive fraudandæ legis gratia, sive alia ex causa id fiat: solentque hoc loquendi modo Jurisconsulti plerumque uti metaphora, ut Alc. opinatur, à rhetoribus accepta, qui verborum coloribus veritatem plerunque offuscant. Spieg.

Colorem abigeatus quærere, *l. prima, §. 4. ff. de abigeis.*

Columbarum fera est natura, licet ex consuetudine avolare & revolare soleant. *Inst. de rer. divis. leg. 3. de acqu. rer. dom.*

Columbaria, latibula columbarum, in quibus nidificant, singula paria à quibus [illegible] separat Varro Brillon.

Columbarium Ulp. *in l. Pompon. scribit. ff. fam. ercisc.* Idem Pomp. inquit, & columbas, quæ emitti solent de columbario, venire in familiæ ercifcundæ judicium. Columbarium & columbaria, propriè est locus, ubi habitant columbæ agrestes: nam domesticarum peristeriones vocamus. Est & columbarium, loculamentum in peristerotrophio, singulis columbarum paribus præparatum. Spieg.

Colum nivarium, vas quo veteres injecta nive vinum colabant, id est, transmittebant: partim ut alsius biberent, partim etiam ut liquidius. Pompon. *l. 21. ff. de aur. & arg.* In argento potorio etim id quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti colum nivarium, & urceoli. Martialis de colo nivario, in Apophor. Setinos, moneo, nostra nive frange trientes. Pauperiore mero tingere lina potes, ut de sacco nivario, Attenuare nives norunt & lintea nostm. Frigidior colo non salit unda tuo. Hot. vide & Alciat. *lib. 8. parerg. c. 4.* Prat.

Constat veteres voluptatis causa Nivem adservasse, qua in summis æstivis caloribus vina diluerent: inde Seneca luxuriam sui seculi carpens *lib. 4. Nat. q. c. 13.* ait, non sorbere solum nivem, sed etiam esse consueverunt, & frusta ejus in scyphos suos dejicere, ne inter ipsam bibendi moram torpescant.

Colum pro Costum legi puto apud Pomponium *in d. l. 21. §. 1. ff. de aur. arg. leg.* Vide Costum. Hot.

Columnas inde dici scribit Festus *lib. 3.* quod culmina substineant, sic accipit eas Ulpianus *in l. sicut. 8. §. 1. ff. si servi. vindic.* Vitruvius autem *lib. 4. cap. 2.* quod columen. id est summum fastigii percurrens, tignum sustineant. Prat.

Columnæ ædium *l. 21. ff. de legat. 3.* Columnæ ædibus detractæ subductæ ab ædibus separatæ *l. 41. §. 1. & §. item hoc prohibetur; ff. de l.* 1. Columna tolli, transportari, reponi, frangi. Columnam restituere, quæ onus vicinarum ædium ferebat. Columnas structiles super parietem imponere quæ tectum porticus sustineant. Briss. *ex ff. & C.*

Columnarii in epistolis Cælii apud Ciceronem, sunt homines vilissimi, obærati & decoctores, qui sæpe ad columnam Mœniam in jus vocabantur, quam intelligit Cicero *pro Sestio* scribens, æris alieni in freto ad columnam adhærescere. Turneb. *l. 12. advers. c. 17.* vide Cujac. *1. obser. 13. & 11. obser.* 8. Prat. Alciat. *li. 4. Parerg. in ca.* 18. apud Ciceronem perperam Herculeo freto legendum putat, voluit enim Cicero, propter æris alieni magnitudinem quod contraxerat gurges ac vorago patrimonii, cuique solvendo ne plurium exhaustæ fortunæ essent satis, non solum ut olim ad

Principum

Principum columnas, veluti perfugium quoddam adversus creditores, verum etiam ad Clodii tribunatum, in ejusque fidem hostem confugisse. De iisdem columnis ac debitorum perfugio loquitur Ulp. *Eumqui ff. de privil. cred.* Pertinet huc etiam illa tribunorum plebis historia, cujus meminit Valer. *lib.* 6. *c.* 4.

COMAGENA *in l.* 23. *ff. de aur. & arg.* unguenti genus: quod quale sit, ex Plinii verbis à me subjectis facile intelligi potest: Sic autem ille *libro* 10. *ca.* 23. de anseribus tractans scribit. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur. Adipem eorum in vase æreo cum cinnamo nive multa obrutum ac gelido rigore maceratum ad usum præclari medicaminis, quod ex gente dicitur Comagenom. Iidem *li.* 29. *c.* 3. Fit ex adipe anserum: alioquin celeberrimi usus est ad hoc Comagene Syriæ parte cum cinnamo, cassia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis nive vasis odore jucundissimo, utilissimum ad perfrictiones, convulsiones, cæcos ac subitos dolores, unguentúmque pariter & medicamentum est. Briss. Adde Forcatulum *in suo Aviario. cav.* 5.

COMATI pueri Comatæ puellæ, comis ornati. Antea enim pueri formosuli suam comam vitta nectebant, ut compositi suis amatoribus magis placerent Briss.

COMATINÆ dicuntur duplomata sive codicilli, aut tractoriæ, aut συνθήματα, quæ dantur cursu publico utentibus, ut J. Cujacius scribit *l. continuis. §. cum ita ff. de verb. obli.* Prat.

COMBINATIONIS verbo alio sensu usus est Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acquir. possessionibus quo verbo actionum concursum, & conjunctionem petitorii, & possessorii significavit, non, ut Alciat. putat, ἀξιώματα, & quod duobus verbis Planudes, uno dixit expressitve Bart. ait ille:

Hæc brevitas sensus facit conjungere binos.

Bartolus conjunctionem duorum, Combinationem appellavit. Porro petitorii & possessorii Combinationes semptem recensuit, & explicat Bartolus quo in genere videndos Berengarii Fernandi & Joan. Corasii commentarios in d. §. nihil commune, relinquo. Prat.

COMBUSTA domus, insula, Brisso *ex ff.*

COMEDERE beneficia, per translationem, & beneficiorum oblivisci, Old. Prat.

* Comes (*ein Grav*) hodiè ille dicitur, qui de Comitatu à Principe investitus: aut alio titulo dignitatem Comitis etiam sine terra vel feudo nactus fuit.

Comitatus (*gravschaft*) est territorium vel districtus, cui Comes cum illustri dignitate ac potestate præest.

Comitum autem genera in Imperio varia sunt. 1. Quidam in Ordinem & Scamnum Principum sunt evecti qui dicuntor *gefurstete oder furstenmassige graven*, ut Hutsburgensecus Tirolenses, Hennebergenses, Mompelgardenses, Goerzenses. 2. Quidam immediatè ab Imperatore de Comitatu sunt investiti, & tanquam Status & Proceres Imperum ad Comitia vocantur. qoi vocantur *Reichs graven*, & hi iisdem fere juribus. Regalibus, ac Privilegiis, quibus Principes, fruuntur, ita tamen, ut non omnes & singuli, sed totus Comitum ordo, qui hodie quadruplex est, Wetteraticorum Franconicorum, Westplalicorum & Suevicorū, per quatuor Scamna divisus, quatuor suffragia in Comitiis ferat. Quidam Imperii Comites sunt, ac ab Imperio cum comitatu investiti, simul tamen respectu certorum bonorum, quæ à Principibus Imperii in feudum recognoscunt, eorum Vasalli sunt, quæ tamen recognitio feudalis ipsorum Statum ac dignitatem non minuit. 4. Quidam simpliciter, tam quod personam quam bona Principibus ac Statibus Imperii subjecti sunt & dicuntur Landsussii, quales in Austria quam plurimi. 5. Quidam simplici tantum Comitis titulo gaudent, nihil terræ possident *sans terre & domas .e.* codicillares *seu titulares* appellantur, quorum nusmorus in Imperio maximus.

Præterea sunt Imperii Comites, quod non simpliciter *grans* sed *alte graven* dicuntur, ut Comites Salmenses, Ottenburgenses. 2. qui Quartuorviri Imperii *vier graven des Reichs*, appellantur, ut comites Schatzburgici.

(Vid. Conring. *Dissert. de Ducibus & comit.* Besoldus. *Discurs. de Comit. & Baron. & par.* 4. *conf.* 195. Kenick. *de Reg. secul. L.* 1. *clas.* 4. *cap.* 14. Limn. *Lib.* 4. *c.* 4. D. Myler. *Archontolog.* Sprenger. *Juris pr. publica.*

Comites Palatini. (*Pfaltz grave*) hodie dicunt. Princeps, qui de tali terrâ est investitus, quæ Palatinatus (*Pfalk grauschaft*) dicitur,

Habebant olim Impp. Germanici sua Palatia non in uno Germaniæ loco sed in multis provinciis & urbibus. In his absente Imperature. Judex relinquebatur, dictus *ein Richter des Keysers oder Koniglieben hoffes* qui nomine Cæsaris judicaret, qui fuit Comes Palatinus dictus; quæ dignitas fuit olim temporaria & Cæsaris vicaria, hodie autem, ut Ducatis, Comitiva, propria ac hereditaria est facta.

Inter Comites autem Palatinos in Germania, is qui ad Rhenom fuit, & hodie, in Imperio præter Electorem Palatinum, Principes Palatini sunt Neoburgicus Sul. 2. pacensis, Simmerensis, Bipontinus, Birckenfeldensis & Luberecensis. Sunt & alii, qui Comites Palatini dicuntur, cum verò nec Principes sunt, nec de Palatinatu, *einer Pfaltz grauschafft* investiti appellantur *Keyserliche hoff Pfaltz graven*, quos Imperatores ac Pontifices creare solent, concedendo eis potestatem creandi Doctores, Licentiatos, Magistros, Notarios, Poetas, 3. Item jus nobilitandi, legitimandi, veniam ætatis concedendi, & quæ alia solent esse privilegia, non tantum literatis sed & illiteratis concedendi solita.

(Vid. Freher de origin Palat. Autor *de Vicariatu.* Myl *Archontologia.* Speidel & Besold. Vas Pfaltz Graven.

Aharv. Fribschi *Dissert. ad unic. C. de Palatin. par.* 1. *var. exerc. jur. publ.* 13. Mund. *de privil. Com. Palat*)

Comitia Imperii Universalia.

Comitia in genere sunt Imperii gratia instituti conventus.

Distinguuntur in *universalia & particularia.*

Comitia Imperii *universalia allgemeine Reichs versamlungen* sunt conventus Cæsaris atque Ordinum Imperii, ab Imperatore cum Electorum consensu, ad communem utilitatem Imperii indicti.

Particularia Comitia sunt conventus partis Ordinum Inperii; qualia sunt Electorum, Deputatorum Imperii, Circulorum, Visitatorum Cameræ &c.

Comitia universalia indicit Imperator, requisito Electorum consensu indicendi impulsiva est necessitas, salus atque utilitas imperii. Indicuntur singulis Imperii Statibus transmisso speciali edicto.

Locus Comitiorum hodie ordinarius non est, exemptam

exceptâ primâ Curiâ, sed ab arbitrio Imperatoris & Electorum dependet, *Capitul. Leopoldi. artic.* 17.

Instituenda sunt in Germaniâ, loco aliquo commodo, quales hactenus fuêre civitates Imperiales, Ratisbonæ, Augusta, Francofurtum. &c.

Ad comitia vocantur Status Imperum, qui sessionem ac votum habent, *die Reichs stände sind, und stimm und stand auff Reichstagen haben.*

Comparent Status aut *in personâ*, aut *per Legator*, quando scilicet legitimè impediti fuerint.

Status in personâ comparentes, si Imperator aut ejus Commissarius præsens est, ad eum se conferre consueverunt, præterea Cancellarium Moguntini Electoris, & Vice Marechallum Imperii Pappenhennium, certiorem sui adventus reddunt, ut si ad consilium vocandum sit, *Wenn zu raht angesagt Wird*, aurum ratio habeatur.

Legati Statuum mandatum suum Cancellario Moguntino insinuant, & ut ad acta Imperii referatur, petunt simulque adventum suum Vice Mareschallo Imperii aperiunt.

Comitiorum Præses est vel ipse Imperator, vel ejusdem Commissarius, qui vel Rex Romanorum, vel alius Princeps, Ecclesiasticus vel Politicus, Comes &c.

Forma Comitiorum potissimùm consisti in propotitione & consultatione.

Proponendi jus soli Imperatori est reservatum.

Propositionis antecedentia sunt. 1. Intimatio seu citatio, quâ Vice Mareschallus Status eorumque Legatos convocare solet, ut certu die ac horâ, ab Imperatore præstituta in Curia compareant. 2. Statuum comparitio. 3. Missæ celebriatiô, & Spiritus. Sancti invocatio pro felici Comitiorum successu. 4. ad Curiam itio & successionis cuique debitæ occupatio.

Sessionibus occupatis, ex Principibus aut Consiliariis Imperatoris unus, cui hoc demandatum est, consurgens è sede sua, Cæsaris nomine gratias agit Statibus, quod citationi Cæsariæ obedientes comparere voluerint.

Postea Propositio Cæsaria à Secretario Imperii descripta publicè prælegitur.

Finitâ lectione, Electores, atque Statuum legati consurgunt, & paululum colloquunti, vel per Electorem Moguntinum, ejusve Cancellarium vel per alium Electorem Imperatori repondent.

His ita peractis de solio surgens Imperator, eadem qua ingressus est pompâ, ad palatium suum revertitur, & Status in sua diversoria discedunt.

Ad consultationem certa die præstitutâ, à Cancellariâ Electoris Moguntini schedula concipitur, quâ Vice Mareschallus Imperii monetur Electoribus, Principibus ac Statibus denunciare, ut ad diem crastinum horâ octavâ antemeridiana in Curia compareant.

Comparent Status in Curiam tres classes divisi. Prima est Electorum: secunda Principum, tam Ecclesiasticorum quàm Secularium Prælatorum. Abbatum, Comitum & Baronum Imperii. Tertia Civitatum Imperialium.

Ordo vocandi in Consilio Electorum hic est: Moguntinus primùm à Trevirensi, postea à Colonienfi, tertio à Bavaro, quartò à Saxone, quinto à Brandeburgensi, & sexto à Palatino votum requirit & ipse denique à Saxone rogatus suam sententiam aperit. Emergente casu, quo semel votis omnium exploratis negotium terminari nequit, votaque adeo sunt consonantia, ut inde certum quid concludi nequeat, secunda vel tertia vice de novo vota exquiruntur donec certum quid vel ab omnibus, vel à majori parte adprobetur.

Secunda Principum Classis in duo scamma distinguitur. In primo sedent Ecclesiastici Principes. Archiduces Austriæ & Dux Burgundiæ: in altero reliqui Principes ac Status seculares.

Directorium in hoc Senatu alternative habet Austriacus & Salisburgensis.

Vota exequi & Vice-Marechallus Imperii. Principes Ecclesiastici ac Politici, Magister Ordinis Teutonici, Abbates & Abbatissæ Principali dignitate pollentes, virilium sententias dicunt. At Prælati omnes duo tantùm vota ac scamma habent. Comitibus quoque & Baronibus in quatuor Scamma Wetteravicum, Suevicum, Franconicum & Westphalicum divisis quatuor vota collegialia competunt.

Tertia Classis est Civitatum Imperialium, quæ duo scamna obtinent, Rhenanum & Suevicum In illo consident Legati Civitatum Imperialium tractatus Rhenani, Wetteraviæ, Alsatiæ, Saxoniæ & Turingiæ. Inter hos primus est Legatus Civitatis Coloniensis. In scamno Suevico primum locum occupat Legatus Civitatis Ratisbonensis.

Directorium Collegii regulariter competit Civitati, in quâm habentur Comitiâ.

In exequendis votis hic ordo servatur. 1. Legatus Coloniensis in scamno Rhenano interpellat. 2. ad Suevicum, deflectit, & Ratisponensis votum postulat, 3. iterum ad Rhenanum redit. 4. ad Suevicum, adque ita continuata variatione. Denique Director ultimo suum subjungit votum.

Quamvis autem Civitatum singuli hoc in Senatu suam sententiam dicant, respectu tamen totius Imperii corporis, quod in Comitiis præsens est, jus duorum suffragiorum tantùm obtinent.

Causæ & negotia, de quibus in Comitiis deliberari solent, vel ad Statum Imperii conservandum vel redintegrandum pertinent Illius generis sunt Consultationes de pace tam Ecclesiastica quam profana observandâ, de justitia in Camerâ Imperiali & de Judicio Aulico æqualiter administrandâ, de collectis Turcicis, de Moneta, de Matricula Imperii redintegrandâ, de moderatione &c. Hujus verò generis sunt, de Recuperatione provinciarum ab Imperio avulsarum &c.

Postquam negotii unius vel alterius conclusio in Electorali Senatu facta est, eandem Senatui Principum in communi buleuterio, per modum Re- & Correlationis exponunt. Eam si Principum Senatas adprobaverit, res plana est: si non nova oritur consultatio: quâ finitâ refertur in Communi buleuterio Electoribus quid Principum Senatui videas. Et hoc casu, Electores, an cedendum sit nec ne, inter se consilia ineunt, indicantes postea Principum collegia, in quibus sibi cum eo conveniat, in quibusve à priore se sententia recedendum non ducant, sperantes fore, ut Principes non in idem sint consensuri. Quòd si consentiant aut dissentiant, Civitatum Legati ad commune buleuterium vocantur, ubi in præsentia utriusque Collegii, in quo consentiant vel dissentiant, illis significatur, roganturque, ut & ipsi sententiam suam aperiant, qui id per Directorii syndicum expediunt, vel

vel Electoribus, vel Principibus accedentes, vel neutrius Collegii Sententiam amplectentes.

Statuum sive concors sive discors sententia per Deputatos Imperatori vel ejus Commissariis refertur.

Si Imperator Statuum sententiæ accepit, res confecta est, si secus, tamdiu replicando, triplicando, duplicando & ita deinceps, disceptatio instituitur, donec, si possibile est, unanimis surgat conclusio. Si verò causæ quædam inexpeditæ maneant, vel ad futura Comitia generalia, vel Conventum Deputatorum, aut Circulorum remittuntur, quæ remissiones testantibus Imperii Recessibus hactenus frequentissimæ fuere. Neque enim Imperator solus, aut soli Imperii Status absque Imperatore Decreta aut Leges Imperii sancire possunt. *v. Instrum. Pac. Osnabr. art. VIII. §. gaudedeant.*

Regulariter autem in Comitiis standum est majoritati votorum, exceptis causis Religionis, & in quibus Status tanquam unum corpus considerari nequeunt, ut etiam Catholicis & A, C, addictis in duas partes euntibus. *Vid. Instrum, Pac. Osnabr. art. 5. §. 19. Capitul. Leopold. art. 21. R. J. anno 1654. §. estau Mannk. des Reichs stande und, und stimm und stand auff Reichstagen haben.*

Quando ad consultandum proposita negotia expedita sunt, vel omnia vel aliqua, tunc finiuntur, Comitia, & id quod conclusum, à Moguntino in formam Recessus, qui dicitur, *grund feste des Romisch Reichs*, redigitur ac publicè Deputatis Imperatoris & Statuum prælegitur, posteaque subscribitur.

Durant Comitia eo usque quo usque utilitas Reip. suadet; moderna Ratisbonensia insolito more, in nonum annum protracta adhuc durare videmus.

Peractis Comitiis liberum est Statibus, quando ipsis visum, recedere, quamvis eorum nonnulli adhuc durantibus iis abire soleant, ut nuperrimè factum, quo tamen casu, regulariter scientia ac licentia Imperatoris præcedere solet.

(Vid. Onuphr. Panvin. *Tr. de comitiis* Acat. *Wenn zu rabt angesagt* Wird, sirum Tr. de Comitiis. Bertram *Dissert. de comit.* Sinold. *de SRR. v. 1. §. 10.* Ahasv. Fritschius. *in Disc. de eadem materia.* Limn. *de J. P. Lib. 9. c. 1. & Limn. Enucl. Lib. 4. c. 72. Auctor Comitior. Ratisbon.* Dn. Herden. *Reichs abscheid*)

Comitia porticularia sunt. 1. Conventus Electorum vide infra p. 239.

Comitas Phœnices, Syriæ Augustæ, Eufratensis, Arabiæ, Thebaidos, Pentapoleos, Libyæ Pentapoleos, utriusque Armeniæ, utriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ primæ & secundæ, Daciæ, Pannoniæ, Ægypti, Pamphyliæ, Isauriæ, Lycaoniæ & Pisidiæ, Brisson. in prætermissis.

Comitia, i. e. Comitum dignitas & honor. Briss.

Comitivæ honor vicinus fuit Illustribus, Spectabilésque anteibat. Cassiodor. Epistola duodecima. *lib.* 6. Briss.

Erant autem diversi Comitivarum gradus. Nam & primi ordinis, & secundi, & tertii Comites, Comitivasque invenimus, *l. 1. C. de advoc. divers. jud. l. 6. C. de Principibus agent. in reb. lib. 12. l. 1. C. de Comitibus & tribun. scholat. li. 12. l. ult. C. de numer. lib. 12. l. 9.* de suariis urbi Hom. *in C. Theod.* & apud Cassiod. *in libris Variar.* non rarò. Ex quo mendum elnam, quod Vegetii impressos omnes codices occupavit, in quibus *lib. 2. c. 9.* ita paulò scriptum est: Proprius autem judex erat præfectus legionis, habens communem primi ordinis dignitatem. Cum tamen legendum sit, Comitivam primi ordinis, ut scripti codices & Modesti Epitome docent. Briss.

Comitatenses legiones *in l. 7. C. de Palatin. sacrar. largi. libro 12.* quæ comitatui Principis concessæ sunt; quæ sub dispositione Magistrorum militum in Notitia Imperii Roman. ponuntur. Sic & Comitatenses numeros *in l. 14. C. de ve milit. & vexillatio.* Comitatenses accipere oportet, *in l. 1. de bovis milit. in C. Theo.* & in notitia supra dicta aliquoties Briss.

Comitas apud veteres authores ii dicebantur, qui cum potestate erant, id est, quibus Imperii pars mandata erat. Cic. *in Lælio.* De Scipione dicam libentius; quanta illi fuerit gravitas, quanta in oratione majestas, ut facile ducem pop. Rom. non comitem diceres. Prat.

Comitem (ait Ulpian. *l. item apud Labeonem 15. §. comitem. ff. de injuriis*) accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur. Labeo apud Ulpianum ita diffiniebat eum, qui frequentandi cujusque causa ut sequeretur destinetus in publico privatove abductus fuerit. Pædagogos inter comites esse idem Labeo ait apud Ulpianum *d. ff. comitem.* Prat. Vide in libris Pandectarum, seu Digest.

Comitas appellari cœpti sunt, qui Proconsules, Præsides, Procuratores Cæsaris, in provincias euntes comitabantur, vel Senatus, vel ipsorum magistratuum voluntate ac judicio, publicorum negotiorum adjutores atque administri: quales erant quæstores, legati, scribæ, accensi. Comites Præsidum & Proconsulum, Procuratorúmve Cæsaris à muneribus vel honoribus & tutelis. vacant *l. Senatusconsulto. ff. de off. præsid. l. administrantes. ff. de excusat. tut. l. diem functo. 4. ff. de offic. adses.* Suetonius *in Julio c.* 42, Sanxit (ait) ne quis Senatoris filius, nisi contubernalis, aut Comes magistratus peregre proficisceretur. Hotom. Prat.

Comitas Proconsulum erant duplices, munerum scilicet & *tutelarum*, *l. legato ff. de vac. muner.* Horum autem comitum alios dabat Princeps vel Senatus legatis, alios vero ipsi legati eligebant, de prioribus agitur *in l. abesse. ff. ex quibus caus. major.* ubi reip. causa abesse videntur Comites legati Cæsaris, qui in ærarium & in commentarium Principis relati sunt, nam Princeps scribebat in suo commentario veluti diario & libro rationum, Talem Præsidem præfeci Mysiæ, talesque ei dedi Comites, & ex ærario tot salarii nomine assignavi, nimirum Comites ex publico salarium capiebant. *l. fi. ff. de off. ass.* & fiscus sive ærarium habebat commentarium, in quo nomina Comitum describerentur: cui qui præerat dicebatur Commentariensis. l. in fraudem. §. *quoties, ff. de jure fisci.* De posterioribus Comitibus à legato electis agitur in l. solet §. sicut. ff. de off. Proconf. & apud Ciceronem *in epistol. ad Q. Fratrem*, qui tum Asiæ præerat. Atque, inquit: inter eos, quos tibi Comites & adjutores dedit ipsa Respublica, his finibus præstabis q os ante præscripsi: quos vero aut ex domesticis conjunctionibus, aut ex necessariis apparitoribus tecum esse voluisti, qui quasi ex cohorte Prætoris appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta præstanda nobis sunt, hoc Tullianum confirmatur, *l. 1. ff. ad l. Jul. repet.* ibi, vel cum ex cohorte. Prætores autem tanquam Præsides gubernasse ani

quitua

quitus provincias certissimum est *l.* 5. §. *constituti ff. de orig. jur. l. eum qui ff. de jurisd. omn. jud.* Forcat. *in dial.* 62. *Necyomant.*

Comitibus annumerat Cic. *actione* 4. *in Verr.* Præfectos, scribas, præcones, medicos. Justinianus verò sub *tit. de off. adsess.* Consiliarios, & adsessores Legatorum & Proconsulum. Plin. *lib.* 9. de Comite Proconsulis loquitur. Prat. Briss.

Comitum nomine Jurisperiti provincialium magistratuum adsessores appellati sunt: quos magistratus arbitratu suo delectos, secum abducebant *l. non solum* 10. §. *qui primum*, 5. *ff. de excusat. l.* 13. §. 1. *ff. de vacat. & immun.* Prat.

Comitum in Constitutionibus Impp. recentiorum variæ, pro administrationum varietate, appellationes & species extant. Summa tamen eorum divisio in duo genera potest distribui. Quidam enim in Palatio militabant, circa latus principis agentes, & circa ipsum Imperatorem occupati. Alii per provincias constituti erant. Briss.

Comes rerum privatarum *in l.* 3. *C. de bonis vac. lib.* 10. *& l. ult. C. de petit. bonor. subl.* eodem lib. *& Novell.* 7. *Valent.* gubernator erat privatæ substantiæ Principis, idque per curam Rationalium. ita videtur diffiniisse Cassiodor. *lib.* 6. *in Formulis.* Interpretes lib. 6. τῶν βασιλικῶν ita diffiniunt τὸν κόμητα τῆς ἰδικῆς οὐσίας, τουτέστι τὸν φροντίζοντα τῶν πραγμάτων τῶν ἀφωρισμένων εἰς τὰς ἰδίας χρείας τοῦ βασιλέως. Strabo autem de eo Sic scribit: ἄλλος ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι. Unde videntur Comites rerum privatarum fuisse, qui vacantia bona fisci nomine occupabant.

Comes sacrarum largitionum, cujus frequens mentio fit in ἐπιγραφαῖς variarum constitutionum C. Justin. & Theod. Sed & in ipsis is erat, qui thesauris sacris, i. e. imperatoriis & augustalibus pecuniis præerat, vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat, ut docet Cassiod. *lib.* 9. de Comitiva sacrarum largitionum. Hujus nulla fuit inter privatos jurisdictio, sed tantum pecuniæ fisci qui liberalitati Principis suppeteret, cura erat demandata. Connanus *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 6. sub hujus dispositione erant Comites largitionum per provincias constituti: item Comites Commerciorum, metallorum vestiariorum, Comites quoque & rationales summarum per provincias sparsi, nec non Procuratores baphiorum, &c. Brisson.

Comitem sacri patrimonii *in tit. de officio Comit. sacr. patrim. C.* accipere debemus eum, qui patrimonium sacrum Principis curat, cuique id ideo creditum erat pro sublevandis patrimoniorum fortunis, ut Cassi. *lib.* 6. *in formulis* scribit Briss. Pr.

Comes sacri Consistorii, qui intimo Principis consilio assistebat, *in* §. 1. *Cod. de no. C. fac. & de advoc. diverf. judic.* ubi inter spectabiles ponitur, idem & Consistorianus dicitur *l.* 13. *Cod. de excus. mun. lib.* 10. *rub. de comitibus consistorian. l. ult. de discussor. l.* 2. *C. de Comitibus consistor. lib.* 12. cum Proconsulibus æquant Anthemius, & Honorius *l.* 1. *C. eod.* idem primi omnis dicebatur, ut ex Cassiodoro colligitur *lib.* 6. *Variar.* Non sum tamen nescius, quia & commitiva primi ordinis magistro scrinii deputata fuerit, ut idem Cassiodorus ibidem scribit: sed aliis, ut ex variis titulis *l.* 12. *C. pacet.* Unde & Comitiva Consistoriana in l. quicunque C. de Procurat. Quid sit Comitiva, quidve sit Consistorium, vide infr. suis locis Prat.

Comes sacri Palatii *l. unic. C. de comit. & archi. sacr. pala. lib.* 12. hujus commeminit Cassiod. lib. 6. Varia. n. formula Archiatrorum Briss.

Comes militum *in l.* 1. *C. de off. Vicar. & l. nemi.* 6. *C. de adsesso.* Porro Comites rei militaris in patribus Orientis duo erant per Ægyptum unus, per Isauriam alter. Prat.

Comes domorum olim dicebatur is, sub cujus jurisdictione erant plurimi coloni ac inquilini multarum domorum ac possessionum, quæ in Pontica diœcesi & Cappadocia propriè erant patrimonii Principis, homines puta tamiaci, possessionesque tamiacæ, item servi & equitia ejusdem juris, conditionis, neminis, *l. ult. C. ubi caus. fisc.* At *Novella* 30. comite domorum sublato, transfundit hanc rerum tamiacarum & βασιλικῶν jurisdictionem omnem in Proconsulem Cappadociæ simul ac cobortem omnem comitianam; ita tamen ut seorsim id fiat. Prat.

Comites scholarum *in l.* 3. *C. de offi. mag. off.* extat & titulus *de comit. & tribun. sholar. lib.* 12. *C.* ii sunt, ad quos scholarum agentium in rebus gubernatio pertinet, & sunt ornati comitiva primi ordinis. Atque hic titulus honorarius est inventus à Constant. Imp. dum singulos quosque honore aliquo cumulare cupiebat maximè, secundi etiam ordinis & tertii Comitibus creatis. Euseb. 4. *de Constant. vita.* Hac verò dignitate, ut idem eo. lib. tradit, ornati Præpositi & Tribuni scholarum hæc beneficia habent, ut intersint Imperatoris epulis, & ut adorent purpuram ejus, quod pro summo beneficio habetur. Prat.

Comes patrimonii Italiæ. Hujus fit mentio *Nov.* 104. Alias Comes largitionum Italicarum dicitur. Prat.

Comes commerciorum *leg. uni. de ann. & cap. C. l.* 2. *C. quæ res vend. non pos. l. ult. C. de commerc.* qui negotiationes curabat, commerciisve præerat, cuive licebat comparare sericum à barbaris, *d. l.* 2. Connan. *lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 1. Prat.

Comes domesticorum vir illustris *l. restituendæ* 6. *C. de advoc. diverf. jud. l. neminem.* 64. *C. de decurio. lib.* 10. *l. uni. C. Th. qui à præbit. tyron.* duos ponit Notitia Imp. unum equitum d. l. neminem, & alterum peditum. Vide Ammia. Marcel. *lib.* 20. *&* 31. Unde comitiva domesticorum apud Cassiod. *lib.* 2. *variar. epist.* ad Symmachum & ad Senatum urbis. Briss.

Comes Siliquatariorum apud Cassiod. *lib.* 2. Variar. qui ponderibus specierum illatarum præerat, sed & mensuris, ne quid culpæ admitteretur. Briss. Prat.

Comes sacræ vestis in *l. unica. C. Th. qui à præbit. tyronum.* Comes vestiarii in Notitia appellatur. Briss.

Comes sacri stabuli, dicitur equorum Præfectus & Rector, qui & equorum præstationi præerat, *l.* 29. *C. Th. de ann. & trib. l.* 3. *de equo coll. C. Th.* qui canonici equi dicebantur. Hunc Gallis dici *Ecuier.* putat l. Cujacius in comment. ad leg. unic. de Comitib. scholar. lib. 12. C. negatque eam adpellationem ad Conestabilem pertinere, aitque vocem mere Francicam, atque in Notitiis officiorum Constantinop. dici κεφαλὴ τῶν μεγατέρων φράζων. Contra videtur sensisse B. Briss. *lib.* 3. *de verb. sign.* ex Ammoino Monach. *lib.* 3. *cap.* 70. cujus hæc verba sunt: Lendegisilus regalium Præpositus equorum, quem vulgo Conestabilam vocant. Rhegino monachus *lib.* 2. *Annal.*

Eodem

Eodem anno Burchardum Comitem stabuli sui (quod corrupte Constabulum adpellamus) cum classe misit Corsicam. Eam dignitatem fuisse in pretio ex A. Marcelino liquet de Valentiniano loquente, qui Valentem fratrem stabulo cum tribunatus dignitate præfecit. Briss. Prat.

Comes fœderatorum apud Zonaram *Tomo* 3. *Annal.* in Tiberio Briss.

Comes excubitorum apud eundem in Justino Curopat.

Comes Archiatrorum qui medicis aulicis præerat. *leg. unic. qui à prœbit. tiro. C. Th. de cujus dignitate* scribit Cassiod. *lib.* 6. *Variar.* eam illiusque munus & officium explicans. Briss. Prat.

Comes ærarii *d. l. unic. & d. l. fi. C. de suscept. lib.* 10. Præpositus erat thesaurorum.

Comes dispositionum *in d. l. unic.*

Comes metallorum in inscriptione *l.* 1. *Cod. de metallariis*, sub quo erant Procuratores metallorum, *de quibus l.* 4. *Cod. eod.* cum. fuisse in Illyrico constat ex Notitia Imperii, quoniam ibi frequens erat metallorum commercium, ut indicant *l.* 7. & 8. *C. Th. eod.* Prat.

Comites auri, comites formarum riparum & alvei, Tiberis portuum: quos omnes recenset Cassiodorus, & extant varii tituli *lib.* 1. & 12. *C.* Briss. Prat.

Comites, matronarum. Moris fuisse: ut sine Comite materfamilias, aut matrona non prodiret in publicum & idcirco non levem injuriam eisdem fieri ab iis, qui Comites earum abducunt, testatur Ulp. *l.* 15. §. 11. & 12. & *l.* 10. & 9. de injuriis. Ad quem morem respexisse visus est Plautus *in Amphitruone*, ubi Alcumenam sic alloquentem facit. Valeas tibi, habeant res tuas, reddas meas: Jubes ire mihi comites; J. V. Senentes; Al. Si non jubes, Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero, Hieronym. ad Demetriadem Virginem: graves fœminæ & maximæ viquæ ac Virgines tibi comites eligantur, quarum probata est conversatio, sermo moderatus, sancta verecundia. Et paulo post: Mores enim & studia dominarum plerunque ex ancillarum & comitum morib. judicantur. Ræyard. *Varior. lib.* 4. *c.* 17.

Comites in libris Feudorum, dicuntur judices ordinarii, qui in pace & ocio jus reddunt, itemque Præfecti urbium. Itaque *libr. feud.* 2. *tit.* 27. §. 2. qui judex dictus est, idem continuò post Comes appellatur. Comes eandem hæreditatem regiæ ditioni affiget. & §. 4. Si comes hæreditatem regiæ potestati consiget. Sic legis Franc. *lib.* 11. de advocatione ad comites *c.* 6. Monemus vestram fidelitatem, ut memores sitis fidei nobis promissæ, in pace & justitia facienda, &c. Consueverunt autem singuli singula territoria ex hac comminandi, i. e. in jus vocandi potestate, comitatus suos appellare. Dicuntur etiam comites alicujus regionis præfecti, Greg. Turon. *lib.* 4. Nam semper Britanni sub Francorum potestate post obitum Regis Clodovei fuerunt, & Comites non Reges adpellati sunt, Alber. Krantz *in Vandal. lib.* 1. *cap.* 28. Equidem arbitror qui, cum Senatus Remp. administraret, rexere provincias, Proconsules: & sub augustis inde Imperatoribus, provinciarum Præsides inde dicerentur, aut Præfecti Prætorio: hos postea sub Imperatoribus, Imperio jam delinante, Comites dictos. Erat, inquit, Comitatus Imperatoris Mediolani. Quid vult insinuare aliud, nisi quia publicum Imperatoris consilium ibi quieverat. Comites ergo in provinciis habebantur, qui in quaque provincia publicum fovebant consilium. Ætate autem nostra longe aliud præfert Comitis nomen; inferiorem scilicet nobilitatis gradum, sub Duce, supra Barones. Hæc ille. Comites præterea duodecim circa Caroli Magni tempora sub uno Duce fuerunt, de quibus vide in verbo Duces: quod tamen neque ubique, neque perpetuò observatum est. Prat.

Comites vice sacra judicasse ostendit *l.* 1. *ff. de his qui per met. jud. in C. Theod.* Briss.

Comites per provincias constituti *l.* 3. *C. de off. Præsid.* quales erant Comites Illyrici, Hispaniarum, Tingitaniæ, Italiæ, Argentoratensis, litoris Saxonici. Et Comes Orientis, qui V. C. & S. P. vocatur, *l.* 3. *C. de advoc. divers. Jud. l.* 3. *Cod. de cano. largit. tit. lib.* 10. *l. un. de classic. lib.* 11. *l.* 29. & *l. trigesima secunda C. de appell. l. secunda in fin. C. de advoc. divers. jud. l. ult. C. de modo mult.* Cui suberant Palæstini utraque Phœnicia, Syria utraque, Cilicia utraque, Cyprus, Osrhoena, Mesopotamia, Isauria, Arabia, Item Comes Africæ apud August. epist. 70. & in Notitia. Occidentis sub cujus dispositione erant Præpositi limitum oræ Africanæ. Comites etiam tres sunt Justinianei, Pacatianæ videl. Phrygiæ, Galatiæ primæ, & Isauriæ, *Nov. Constit.* 8. & *Nov.* 24. & *Nov.* 27. Idem Justinianus Comitem Armeniæ substulit. *l. ult. C. de off. magist. milit.* Briss.

Comitum ut varia sunt genera, ita varii sunt Ordines: genera supra recensuimus, Ordines ponit Euseb. *lib.* 4. *de* Constantini vita. *Κομήτων δ' οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου* &c. Prat.

Comitum sub Imperatoribus variæ species & nomina, pro varietate administrationum. Summa tamen genera duo videntur. Quidam in palatio militabant, circa latus Principis agentes: Alii per provincias constituti erant Briss.

Comes morum Theodos. & Valentin. Impp. dicitur, qui de causis civilibus, & criminalibus coloni, & inquilini domorum Principis cognoscebat. *l. fi. C. ubi caus. fisca.* Prat.

Comes horreorum, cujus & mentio est *in l. unic. C. de pistoribus lib.* 11. pistrini Principis curator fuit, habuitque mancipia quædam purgendis horreis ascripta, coquendoque pani Principis, Oldend. Prat.

Comes Palatinus dicitur, qui curam gerebat præcipuam, ut remissorum Notariorum & Judicum negligentiam argueret, & à Provincialibus tributa exigeret, consueta deposceret: sed præcipuè jussus est, ut judicibus, & eorum officialibus præcepio immineret & superesset. Old.

Comes Palatinus spurios legitimat. Alciatus post alios in rubr. ff. de lib. & posthumis. sed & arrogationi auctoritatem interponere eum posse docet Viglius §. *adoptivi. Instit. de exhæred. liberor.* Prat.

Comitum Palatinorum officia diversa, quæ Palatino aliquo creato, etiamsi nominatim non exprimantur, eo ipso tamen, quod quis Palatinus creatus est, ipsi commissa esse intelliguntur, sed jus legitimandi nullus habet Palatinus, nisi expressè hoc ab Imperatore acceperit, atque illa etiam potestas strictè interpretanda est secundum tenorem privilegii. Vultej *in commens Inst. de nuptiis,* §. *fin. nu.* 9.

Comes thesaurorum: ejus fit mentio *in l. fin. Cod. ut dignit. ord. serv. lib.* 12. & *l. secunda. Cod. de Palatin sacr. larg. eod.* Meminit & Comitis thesaurorum: per Thracias, Amm. Marcellin *lib.* 29. Briss.

Comitium, locus est, in quem populus suffragiorum causa conveniebat. Pro actu ipso, plura-

liter tantum, comitia veteres dicebant. Differt autem Comitium, & Concilium. Etenim dum comitia calabantur, i. e. convocabantur, totus populus per cornicinem adesse jubebatur. Concilium autem est, quum à magistratibus judicii causa congregatur. Vigl. *in tit. Instit. de Test. ord.* Comitiorum genera quatuor Romæ erant, ædilitia, prætoria, tribunitia, & consularia. quibus postea addita censoria, & quæstoria. Alex. de Alexand. *lib.* 4. *Genial. dier. cap.* 3. Spieg. Brissonius quatuor etiam genera recitat, Calata, Centuriata, Tributa, Curiata.

COMITIORUM rationem universam accurate tradidit doctissimus vir Bap. Egnat. hactenus & ignoratam, & involutam errore. Sic enim de se ait: Nos vero primi (ut opinor) centuriatis comitiis leges quoque ferri: nos tributis plebejos magistratus, demandari: nos, quid tributa à curiatis dissent, quæ alii magno errore eadem esse putarunt; nos curiatis comitiis & legibus rem militarem tandem, & auspicia procurata reteximus. Spieg.

Κωμίτας in Novell. 38. §. *κωμῶν.* vertit Haloander comitianos, quam versionem reprobat J. Cujac. *in l. unic.* non licere hab. metroco C. mavultque verrere vicanos, quod rectius putem. Nam dicitur ἀπὸ τῆς κώμης. Prat.

COMITIANI dicuntur comitum officiales, ut idem Cujacius scripsit *ad d. l. unicam.* Prat.

COMITATENSES dicuntur, quicunque de comitatu sunt: quos tamen omnes Palatinos dictos arbitror, ut ostendi videtur ex Constantini Imperatoris de castrensi omnium palat. pecul. Connan. *lib.* 4. *c.* 15. *nu.* 4.

COMITATENSES milites leg. ultim §. pro limitaneis. *C. de offic. Præfect. præto. Afri.* qui Comitatui concessi sunt, ut aiunt Arcadius & Honorius *l. nemo miles. de re milit. lib.* 12. *C. Comitatenses legiones.* vide infra *Legiones.* & supra *Comitatenses legiones.* Prat.

COMITATENSES largitiones *l. scriniis.* 7. *Cod. de palat. sacr. larg. lib.* 12.

COMITATIVA, comitum dignitas appellatur, *l. per singulas.* 30. *C. de discus. lib.* 10. *& leg. curiales* 47. *de Decur. eod. lib.* & passim apud Cassiod. *lib.* 6. *&* 7. *variar.*

COMITATIVARUM gradus, primi ordinis comitativam commemorat *l.* 6. *C. de princ. ag. in reb. lib.* 12. *alios* Cassiod. *in lib. variar.* Prat.

COMITER conservare majestatem, hoc fœderibus comprehendi solebat, ut intelligitur is populus superior, cujus majestas comiter servari jubebatur, l. non dubito. 7. *ff. de capt. & postli. rever.* ubi falso in vulgat. lib. legitur communiter. meminit M. Cicero *in orat. pro Cornel. Barbo.* Primum, ait, verbi genus hoc conservandi, imperantis est, non precantis: deinde com alterius populi majestas conservari jubetur, de altero siletur, certe ille populus in superiori conditione, causaque ponitur. Prat.

COMITER, ut vult Varro *lib.* 6. *de ling. Lat.* hilare ac lubenter, cujus origo Græcè κῶμος: inde Latinè, commissatio dicta, à Græcis, ut quidam volunt, comœdia. Prat.

CONITER, alias hilarè & lubenter. Briss.

Κώμην Aristoteles vocat ex multis familiis, quæ primò constituta est homioum societate, non quotidiani, sed diuturni usus causa Posteriores Latini pagum vocaverunt verbo Græco. Nam lingua Dorica παγαὶ fontes adpellantur. Ejosdem enim vicinitatis homines eodem modo utebantur. Connanus.

COMITATUS, pro aula Mediolani tunc erat Imperatoris comitatus, id, est, aula. Briss.

COMITATUS, sacer. *l. milites.* 13. §. *ignominiosa. ff. de re milit.* ubi est Imperator Comitatus (ut scribit Andr. Alciat. *leg. pupillus* 239. *§. territorium. ff. de verb. sign.*) propriè de Imperatoria aula dicitur, sed quia tempore Caroli magni, regnantibusque Berengariis & Otthonibus, ad singulas civitates regendas aliquis comes mittebatur, cœpit jurisdictio, territorium, & districtus (quoniam illi comes præerat) Comitatus dici: etiam pro comitiis dixit Varro *lib.* 4. *ling. Latin.* Pratejus.

COMITIA, à simul itando dicta, conventus sunt populi ad eligendos magistratus At conf. censetur, cum populi pars convenit. unde comitia Consularia. Prætoria, Tribunitia, Ædilitia, & denique omnium magistratuum creandorum, nuncupabantur istæ populi coitiones. Cæterum tres differentiæ comitiorum fuerant. Nam quædam calata, quædam curiata, quædam centuriata vocabantur. Calata comitia pro collegio Pontificis habebantur, inaugurandi Regis vel Flaminis causa: alioquin semper in foro. Curiata ex curiis, hoc est, tribubus constabant. Erant autem Romæ tribus initio tres: tandem cœperunt esse triginta quinque, manente tamen nomine, ut de centuriis agrorum dicit Collomella *lib.* 6. Ex his enim pro conditione census & ætatis, per lictorem convocabantur. Centuriata denique comitia erant, cum per singulas centurias calculus unus pro soffragio ferebatur. Sic enim cives ob multitudinem centenario numero distribuebantur in creandis Consulibus. Old.

COMITIA in urbe Roma celebrari non poterant; nefas quippe erat, intra urbem procinctum habere civem exercitum. Gœd. in comment. *tit. de verb. & rer. sign. l.* 2. *n.* 21.

COMITIORUM genera Gellius *lib.* 15. *cap.* 27. & Alexand. ab Alexand. *in lib. Genial. dier.* variis locis posuere & Varro *de ling. Latin.* Prat.

COMITIALES dies Festo *lib.* 3. appellabant, cum io comitio conveniebant, à coeundo, id est simul veniendo. Prat.

COMITIALIS morbus apud Javolenom *in l. qui tertiana,* 53. *ff. de edilit. edict. & Ulp. l.* 1. *ff. de auct. tut.* dicitur, quod in comitiis, ut aliis hominum cœtibus eo correpti maximè infestarentur, & frequenter detegerentur. Græcis Ἐπιληψία, quæ teste Galeno 3. *de laborantibus locis*, est intervallata mentis & sensoum cum læsione convulsio. Alio nomine sacer morbus appellatur propter sui magnitudinem Hippocrates *in* 6. *Epidem. sect.* 6. *aphorism.* 9. *μεγάλην νόσον*, nominat; dicitur & Herculeus morbus, quod ei familiaris, vel quod magnus. Idem caducus à crebro lapsu, & quod ejusmodi ætatem maxime infestet. Fuchs. 3. *sect.* 1. *c.* 12. Idem à Plaoto in captivis & Plin. 10. *c.* 23. & lib. 28. c. 3. morbus, qui insputator, appellatur, non quod sputo curetur, ut quidam putant, sed qood si epilepticus occurrit, vel morbus ipse nominatur, abominandi morbi indicio sputom emittatur. Mercur. 5. *Variar.* 11. Plato 11. *de legib.* emptum hominem Sacro morbo laborantem intra annum redhiberi voluit, phthisicum & alios intra sex menses vel ideo quod reliqui morbi sex mensibus dignoscuntur, epilepsia vix intra annum recte à vulgaribus discerni possit. Mercurial 4. *Variar.* 7. notat; quod Clemens Alexan. 7. *Stromatum* scripserit; hircinas

hircinas carnes epilepticis auxilliari: cum ex Plutarcho *in probl.* constet, captas cæteris animalibus comitiali morbo tentari ob meatuum angustiam, quam arguit vocis earum tenuitas vide Gothofr. *ad dict. l. qui sertiam 53. de adil. edict.*

Comitialis morbus inde dicitur, quod cuilibet è populo morbus hujusmodi superveniens, comitia dirimeret. Briss.

Comitiana cohors vide *Novell. 27. c. 1.* Ut & Comitiana apparitio, Gothofr. *in not. ad jam. d. c. 1.*

Comitianum officium *in l. 2. C. de offic. militar. jud.* interpretatur ibidem Gothofr. Comites militum.

Commaculare se consortiis aliquorum, *in l. 6. circ. fin. C. de incest. & inutil. nupt.*

Commagena, vide supra *Comagena.*

Commana duplex: una in Polemoniaca: alia quæ & Chrusa dicitur. Gothofr. *ad N. 31. c. 1. §. 1.*

Commanere in eadem provincia *l. 36. §. 2. C. de inoffi. testam.*

Commata falsum apud Ulp. *l. in Ægypto* 10. *de extraor. Crim.* cum chomata verbo Græco legi debeat, ut & Florent. Pand. quod & erudite indicat Budæus in eum locum. Chomata diffinit Ulpianus ibidem, aggeres, qui aquam Niloticam continere solent χῶμα enim aggerem, humum aggestam, & obstructionem significat, ut & lexicographus Græcus docet, adjiciens & ripam eo verbo significari. Honor. & Theod. In pp. vetterant in eandem rem vallum, *l. unic. C. Theod. de Nili aggeribus non rumpen. & l. un. C. eod. sed & aggeres, ut in rub. C. eod.* Quod autem subjicit Bud. eod. loco ad fin. recte legi Commata, hoc est, aquarum emissaria, & incilia, falsum est, frustra enim adjecisset Ulp. *in d. l. in Ægypto*, diacopi, verbum etiam Græcum, quo significantur meatus intercisi, per quos effluebat Nili aqua in arva remotiora, duobus enim verbis idem exprimeret. præter contrave morem. Prat.

Commeare vias, & per vias, per itinera. Hinc commeatus ac remeatus viæ publicæ. Briss. *ex ff.*

Commeare, est animo redeundi abire. Ulp. *l. 1. in fin. princ. ff. de iis, qui dejec, vel effud.* Publicè enim utile est, ait, sine metu & periculo per itinera commeari. Old. Prat.

Commeatalis miles dicitur, qui una commeatum accipit, vel qui in stipendii partem accipit alimenta ex commeatu. i. e. ex alimento publico. *C. de offic. Præfect. Præt. Aphric leg. in nomine. 2. §. Et unumquemque ducem 9.* ubi Gothofr. Nollom audeant duces, vel tribuni commeatalem de ipsis dimittere ne, dum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquant provincias, & infrà: Non de commeatibus militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere. Commeatus enim in priori significatione accipitur pro cibariis atque alimentis exercitus, &c. Nebriss. & Ferret. *de testam. ordinand.*

Commeatum variè pro re accipi constat ex subjectis.

Commeatus militum, vel commeata, ait Gothofr. *ad jam d. loc.* sunt cibaria & alimenta exercitus: Alias commeatus significat tempus quo quis ire & redire possit, *l. 1. ff. de re milit.* & alibi sæpe, *ut l. 2. §. fin. ff. ad municipal.* & apud classicos autores. Sic accipitur apud Paulum leg. qui commeatus. *9. ff. de re milit.* Prat. Briss.

Commeatum etiam interpretatur J. Cujacius abeundi licentiam. Sicque accipi ait in Constantini constit. *l. 1. C. de commea. lib. 12.* recte. Atque hujus licentiæ extat formula apud Livium *lib. 30.* Si quis vestrum suos invisere vult, commeatum do: primo vere adsitis edico. Prat. Hinc

Commeatum petere apud Varronem *lib. 5. ling. Lat.*

Commeatum accipere eodem sensu quibusdam *l. miles. 34. ff. ex quib. caus. maj.*

Commeatum dare. Commeatus dari dicitur, ait Fest. in voce Remeare, id est, tempus quo ire, & redire commode possit. Quo nomine plerumque facultas militibus ad tempus recedendi concessa atque indulta significatur, id est, *ἐξόδους τῆς ἀφεθείσης*. Sic commeatu abesse miles. *l. 35. §. ult. ff. ex quib. caus. major.* Briss.

Milites signis castrisque discedere non nisi accepto commeatu potuerunt. Quibus autem commeatus dabatur, his certum temporis Spatium, intra quod abessent, præstituebatur. Ad quem illis præfinitum diem occurrere necesse habebant. Sed nec magistratibus urbe Roma excedere, aut certe longius excurrere, & peregre proficisci, nisi commeatu indulto, licebat. Briss.

Commeatum impetrare, hoc est, licentiam morandi, ubi voluerit, *l. filii 22. §. pen. ff. ad municip.* Prat.

Commeatus etiam accipitur pro spatio ad eundum, & agendum in via publica. l. 2. §. deinde. ff. ne quid in loc. pub. At *in §. hoc interdictum.* 14. *d. l.* 2. sumitur pro ipso jure eundi, agendive. Prat.

Commeatus autem *in l. fin. C. de commea. lib. 13.* interpretatur. τὰ γράμματα τῆς ἀφέσεως, ut & interpretatur Gregorius Nazianzenus his verbis: *δότε μοι τὸ γράμμα τῆς ἀφέσεως, ὥσπερ τοῖς στρατιωτικοῖς οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ βουλόμενοι μετὰ δόξης ὑπεξιέναι.* Prat.

Commeatum & remeatum dixit Marc. *l. relegati. 4. ff. de pœn.*

Commeatus. Commeatus aliquando accipitur pro licentia, sive quod dicitur salvo conductu, quem dat Imperator militi Præpositus inferiori, eundi, quod valit, ad præscriptum diem reversurus. Unde peculiaris titulus, De commeatu *lib. 12. C. Martianus leg. relegati. ff. de pœn.* Nemo potest (inquit) commeatum, remeatumve dare exuli, nisi Imperator, ex aliqua causa. Item Modest. *in d. l. desertorem. ff. de re militari.* Si ad diem (inquit) commeatus quis non veniar, perinde in eum statuendum est, ac si remansisset, vel deservisset pro numero temporis, facta prius copia docendi, num forte casibus quibusdam detentus sit, propter quos venia dignus videatur. Inde est, quod Plin. *lib. 10. Epist. 24.* à Trajano commeatum 30. dierum petit, ut in municipium, in quo Principum statuas ponere destinabat, excurrere ei liceret. Quod ei Trajan. Epist. 25. indulget. Atque is est commeatus, quem se Præfectum ærarii accepisse *Epist. 4. lib. 3.* narrat. Sic Cic. *ad Heren.* Ille qui ad diem commeatus non venit, quod eum aquæ interclusissent. Aliquando accipitur pro cibariis ad alimoniam exercitus, & reipublicæ, aut multitudinis alicujus, vel etiam privatim. Cicero, *pro lege Manil.* Jam commeatu & privato & publico prohibebamur. Salust. *in bello Cat.* Sic vincimus, omnia nobis tuta erunt, commeatus abunde. Aliquando accipitur commeatus pro transitu multitudinis. Unde Apulejus, *lib. 6.* Sed cuneatim stipato commeatu, difficultates transabiremus Anchora.

Commemoratio, necessitudinis, *l. 34. Cod. ad legem Juliam de adult.* & Commemoratio re-

fidui *in l. 2. C. de hered. instituend.* in chirographo pecuniarum, necessitudinis. Briss. *ex ff.*

COMMENDAM diffinit *gloss. in verb. Commendare*, in cap. *nemo deinceps de elect. lib. 6.* ecclesiæ custodiam alicui commissam. cui diffinitioni necessario adjicienda putem hæc in tempus gratia evidentis necessitatis & utilitatis. idque docuit text. *in d. c. nemo deinceps.* ubi describit Joannes Andreas.

COMMENDARUM genera duo esse: nam (ait) quædam est in titulum, quædam in custodiam. Prat.

Commendæ, Commenda, Commendatura, militiæ sacræ *Commenthurey*, *commenthur* est beneficium, quod Magister Ordinis militi sacro & emerito, propter exantlatos in militia labores & pericula confert.

Et primo quidem loco & Magister Ordinis Teutonici seu S. Johannis vulgo *der Teutschmeister* qui est super omnes Commendatores & in ordinem receptos, ad quem etiam omnes provincias, *die Land commenthur* in necessitatibus & negotiis arduis reccurrunt. Ille velut Rector & Princeps quidam hujus militiæ sacræ exercet omne imperium, Jurisdictionem ac potestatem, non solum in milites hosce sactos, sed etiam Domos ac prædia sibi Subjecta. Ut etiam Ordinis autoritas conservaretur, hic Magister solebat Domibus ad militiam suam pertinentibus, præficerere alios qui Commendatores *Commenthur* vocant, quia illis prædiorum tuitio ac præcipua cura incumbit.

Est autem inter Commendatores differentia, quidam simpliciter vocantur, quidam *land commenthur* ac quidam *haus commenthur* qui curat Jurisdictionalia, audit causas rusticorum, minores decidit, majores vero remittit.

Commendator simplex est, qui gaudet Commendâ prout potest, adhibito decenti moderamine, *denner mus rechnung thun, hat sein gevvisses* deputat (nam debet rationem reddere habet suum certum deputatum) Deputat und Regalia.

Commendator provincialis est, qui curat omnes Commendas ejus provinciæ, cui præest; visitat eas, rationes exigit. &c. & hic gaudet majori prærogativâ & commodo, ac est etiam ex Capitularibus, qui Magistrum eligunt.

Commendatores Ordinis Teutonici in Templariorum sive Hospitalariorum militum sunt surrogati, & Ecclesiasticæ personæ esse censentur. Profitentur tria vota Regularis Religionis, castitatem paupertatem & obedientiam, habentque certam Regulam D. Augustini, occasionemque Dominicam certo numero, sc. vicibus 150. repetitam, pro Canonicis horis pronunciant. Religioni S. Johannis sunt dicati Milites Cruciferi, tenentur etiam sacra peragere & officium dicere, matrimonium absque consensu Magistri contrahere prohibentur, bonis Ecclesiasticis quæstio.

Autor.

Commendæ esse censentur *Cv. Instr. pac. art. v.* fruuntur, &c.

Corpus Magisterii Teutonici consistit in Bonis Cameræ& octo Præfecturis vulgo *balleyen* quales sunt *die Balley von Francken, Westpfalen und Lothringen*

Sunt etiam Ballivi sive Cammendatores, qui Prælatis adnumerantur, *die Land commenthur der balley Coblentz der balley Elsas und. der balley Burgund.* Reliqui Commendatores non Immediati, sed Principibus, in quorum territorio domicilia. Et possessiones habent, subsunt, quales sunt. *die commenthur der balley Thuringen*

(Vid. Bullæ. consist. 10. Joach Steph. *de Jurisd. lib. 4. c. 10.* Besold. & Speidel, *v. Commenda.* Keink *de Regim sec. l. 1. cl. 4. c. 21. & Cl. V. c. 10. n. 24. & seq.* Sprenger *Jurisprud. publ. p. 391.*)

COMMENDAM titulum esse canonicum, scribit eadem gl. Prat.

COMMENDARE (ut Papinianus ait (nihil aliud est, quam deponere, *l. Lucius 24. ff. deposit.* quod Ulp. probat *lib. 30. ad edict. & in leg. commendare 186. §. ff. de verb. signif.* Sic accipitur apud Paulum *l. Publia. in princ. ff. deposit.* & alibi sæpe, & Goedd. *in comment. tit. de verb. & rer. signif. l. 186. nu. 1.* item mandare. Hinc is qui rogatur, ut rem meam ad te ferat, eamque apud te deponat meo nomine, si hoc non fecerit, aut non probe fecerit, mandari mihi adversus eum actio erit. Ibid. *n. 2.* Unde

COMMENDARE corpus dicit Ulp. *leg. & si quis §. impensa. ff. de relig. & sump. fun.* pro temporis causa deponere: donec justæ sepulturæ corpus tradatur. Nam Paulus *leg. si quis enim eod. tit. ff.* ostendit, plerumque corpora temporis causâ deponi. Quod & nos docuit libellus Severo Imp. datus. Oppressus necessitate corpora eorum fictili sarcophago commendaverim, donec is locus, quem emeram, ædificaretur. Rejicienda igitur est F. Duareni lectio existimans in dict. *§. impensa.* legi posse condendum, pro commendandum. Prat. Ade Brechæum leg. commendare, *in tit. de verb. & rer. signif.*

COMMENDARE æquitatem petitionis, *l. 4. de obseq. patr. præstan.*

COMMENDARE voluntatem, *l. 16. C. de fideicom.*

COMMENDARE penes aliquem i. e. deponere, *l. 6. & 9. C. deposit.*

COMMENDARE censendus est Roman. Pont. Sacerdotia, cum administratorem generalem alicujus opolenti templi aliquem constituit, censeturque is liberam habere procurationem. Sed & commendat etiam, qui custodiam mandat, ut idem adnotavit, enarrans *d. l. commendare* Oldend. Prat.

COMMENDATARIUS, dicuntur minister. *leg. Lucius 24. ff. deposit.* Prat.

COMMENDATITIÆ literæ sunt dimissoriæ, quibus clericus dimittitur & absolvitur à potestate sui Episcopi, in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius testimonium. Oldend. Prat.

COMMENDANDI verbo relinqui libertatem non videri Diocletianus & Maximianus rescripserunt, *l. ex verbo Co. de fideic. libert.* Prat.

Ex verbo COMMENDO testamento vel codicillis fideicommissa libertas relicta non videtur *l. 12. de fideic. libert.* Briss.

COMMENDARE etiam ad homines refertur apud Ulp. *l. si vero non 12. §. cum quidam. & ff. mand. significas* quasi eorum committere fidei, ut apud Terent. *in Eunuch. Act. 4. Scen. 2.*

Ego me tua commendo, & committo fidei.

Id dicit more & instituto Atheniensium, apud quos qui cives non erant, sed inquilini, patronum aliquem

aliquem sibi optabant, quod προςάτην νέμειν dicebant, qui autem patronum non habebat, in jus eo nomine vocabatur, appellabaturque istud judicium ἀπροστασίου δίκη. Turneb. *adverf. lib.* 12. *c.* 10. Hinc

Commendare, si cum dativo jungatur, significat committere. si vero accusativo, cum Apud, vel ablativo, cum In significat, laudare, ut *in leg. si vero non remunerandi.* §. *cum quidam.* ff. *mandati.* Significat quoque deponere leg. commendare *ff. de verb. sign.* Oldend.

Commendati & recommendati dicebantur, non iidem qui vasalli, sed tantum, qui se in alicujus potentioris fidem & tutelam receperant, qui & affidati dicuntur, Neapol. const. *lib.* 3. *tit.* 7. ut in terris, inquit, domanii nostri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos babere. Prat.

Commendatitiæ, literæ, *leg. pen. ff. de acquir. rer. dominio.* & apud Macrob. *lib.* 2. *c.* 4. Accipe, ait, commendatitias: quia illic neminem nosti. Prat. ex Briss.

Commentarienses, carcerum præfecti, vel custodes. Briss. apud antiquos dicebantur, qui in commentarium custodias referebant, & librum custodiarum singulis quibusque diebus conficiebant, ut apud nos memoriæ tradidit Ulp. *in l. Divus Adr. ff.* de bonis damn. nam ita apud eum scribendum est: non ut in quibusdam vulgatis codicib. commentanenses. Adpellari etiam possunt, hi, ad quos receptarum personarum cust odia observatioque pertinebat: ut inquit Imperat. *in l. pen. C. de cust. reor.* nomen sortiti, secundum Accurs. qui comitari debent eum quem custodiunt; vel quia Commentarium locus erat, ubi captivi retinebantur. Tamen magis placet, quod in Commentarios nomina eorum, qui carcere continebantur, referrent. Briss.

Commentarienses etiam adpellari cœpti sunt, quorum manu acta subnotabantur, quoties apud fiscum agitur, *leg. in fraudem* 45. §. *quoties. ff. de jur. fisc.* Erant & in legionibus commentarienses, ut ex Imperii notitia adparet. Prat.

Commentariensis gradum repetere. *l.* 1. *C. ad leg. Jul. de amb.* Nomen est ordinis & promotionis in militia; ot nunc dicitur Princeps, vel Commentariensis aut Cornicularius. Briss.

Commentarius Principis seu commentarium apud Modestin. *in leg. abesse* 32. *ff. ex quib. caus. major.* accipitur, ut vult. Hotomannus pro libro, & ephemetide Principis, in quo eorum omnium nomina perscribit, quibus aliqua Reip. procuratio commissa est. Prat.

Commentarii dicuntur libri, in quibus res non late, neque diffusè, sed sub quodam compendio verborum, & quasi per capita explicantur: ut de commentariis Numæ apud Liv. *lib.* 1. & ideo Cic. *in Bruto*: Non est (inquit) oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulo plenius. Senec. *Declam* 3. sine commentario nunquam dixit Sever. Cassius, nec hoc commentario contentus erat, in quo nudæ res ponuntur. Cœlius ad Cicer. scribens. *Epist. fam. lib.* 18. Commentarium rerum urbanarum primum dedi. Sic Trajan. ad Plin. dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi, ubi interpres. Nos diurnalem & rationalem (subaudi librum) in quem Princeps acta sua refert, interpretandum ducimus. In alia significatione magis nota, commentaria etiam interpretum dicuntur: ut Servii, Donati, & aliorum, & de commentariensibus meminit etiam Bald. *consil.* 229. 1. *dub. in ult. dub. in* 1. *lib.* Cons.

Commentarius, liber est, quem sibi quisque privatim facere consuevit, quasi quoddam memoriæ promptuarium eorum quæ agimus: id est, diarium & ephemeris actionum nostrarum, Registrum vulgo vocatum. Bud. *in d. l.* abesse atque inde Commentarii Cæsaris dicti, in quibus res in Gallia & bello civili gestæ, non late & plene enarrantur, sed veluti perstringuntur.

Commentationes, à comminiscendo dictæ fallaciamque confingendo, teste Donato Alc. ut eleganter, ita vero posteriorum juris interpretum nimis longas illas futilesque ac parum sibi constantes lucubrationes alicubi commentationes vocat: & quidem proprie, easdemque libere agnoscit, plus detrimenti juri nostro attulisse, quam auxilii: ut de doctoribus, inquiens, dici possit, quod proverbio trito de Medicis traditur: Me multitudo perdit medentium. Spieg.

Commenta, pro scriptis apud Ciceronē *in Bruto.*

Commentitium, idem quod fictitium. Cicero primo de orat. Ut si in illa commentitia Platonis civitate res ageretur.

Commentitium jus. Paulus *in leg. si pœna, ff. de pæn. vocat.* quod figmento, non re ipsa subsistit, id est, novum & recens excogitatum, hoc est, non translatum, non aliunde sumptum, nulloque exemplo institutum, sed veluti fictitium. Accursius à Commentis jurisprudentum esse dixit, ignorans significationem ejus vocis, teste Bud. *in poster. Annotat.*

Commentum, fictio est, à comminiscor. Papianus. Soceri inquit, cum nurum adulterii accusaturum se libellis præsidariis testatus fuisset, maluit ab accusatione desistere, & lucrum ex dote magis petere. Quæritur, in hujusmodi commentum ejus admitti existimes? Item Marcellus de jure fisci. leg. res quæ. Dignum fuisse puniri pro tam turpi, tamque invidioso commento. Item Ulp. *de reb. eor. qui sub. tut. l. quamvis.* Tam calliduum commentum in exemplum coercere debeat. Nebr.

Commentarium, pro protocollo, seu rotula tabellionum accipi posse, & referre in commentaria, pro protocollare, demonstrat Insulanus ex Cicerone. Spieg.

Commentum dicitur fictio rei, quæ non est. Varroni *lib.* 5. *ling. Latin.* Sic accipiendum putem *in l. ob hæc verba. ff. de iis, qui not. infam. & l.* 2. *Cod. de rebus alien. non alien.* & alibi sæpe. Prat. Unde non inepte

Commentum pro fraude posuit Pontifex maximus *cap. pervenit.* 1. *juncta ibi gl. extra de testib. cogen.* Prat.

Commentum est fraudulenta machinatio, & callida subtilisque astutia. Briss.

Commentitiam venditionem *in l. C. si advers. vend.* interpretatur Accurs. commentitie compositam, cum pupillum lædunt hoc est (ut significantius rem aperiam) ficte colloreque quæsito. Prat.

Commentiri. Briss. *ex ff.*

Commercium est promiscuus mercandi invicem usus: vel ut definit Ulp. *in epist. tit.* 19. est vendendi emendique invicem jus. Prat. vel commercium est mutua illa rerum communicatio, quæ per contractus, conventionesque explicatur. Briss.

Commercium apud Hermogenianum, *l. ex hoc jure, ff. de just. & jur.* putat Accursius pro permutatione accipi; quod & Baldus probat Alciatus contra sentit, existimatque eo verbo omnes

nes contractus, etiam innominatos contineri. Non it tamen inficias, quin expositio Accursii defendi possit.

Commercium verbum generis est ad omnes contractus pertinens, in quibus merx, unde ductum est. Secundum Accurs. *in d. l. ex hoc jure* : cui us sententia juvatur. *l. quod si minor* 24. §. 1. *ff. de minor.* Sic etiam accipitur rubr. *C. de commerc. & mercat.* Prat. Itaque nobis esse commercium alicujus rei dicimus, quam contrahendo acquirere possumus. Ferret. *tit. de legatis.*

Commercium earum rerum non esse dicitur, quæ usibus hominum dominioque subjici, & in obligationem deduci, alienarique & adquiri non possunt. *l.* 34. §. *ult. de leg. lib.* 1. *l.* 6. & *l.* 34. §. *omnium ff. de contr. empt.* & *l.* 1. §. 1. *ff. quæ res pign. l. ult. ff. de act. empt.* quod ex *l.* 83. §. *sacram. de verb. oblig.* & ex §. 2. *Inst. de inut. stip.* colligi potest, ubi Theoph. κομμέρκιον, ait, ἐστιν ὃ τις δύναται πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία. Briss.

Commercium non habere alicujus rei dicitur, qui ejus habendæ capax non est, *l.* 34. *ff. de verbor. obligation. d.* §. 2. *innutil. stipul.* cui possidendi jus non est, *l.* 40. *ff. de leg. lib.* 1. *l.* 49. §. *penult. de leg. lib.* 3. Commercio redempta; id est, precio dato hostibus vendentibus, & jure commercii, *ut l.* 10. *l.* 11. *l.* 12. *l.* 13. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. *C. de postli. revers. l.* 6. *ff. eod. tit.* Briss.

Commerciorum comes, (cujus mentio fit *in leg. unic. Cod. de annon. & capit. l.* 2. *C. quæ res venir. non poss. l.* 6. *Cod. de commerc. & mercat.*) est, qui curat, ne commercia illicita exerceantur, cuique soli à barbaris comparandi serici, in usum Principis jus ac potestas est: & sine quo cum barbaris ultra fines constitutos negociari non licet, Gothofr. *ad d. l. unic. C. de annon. & cap. per. d. l.* 2.

Commillitium apud Tryph. *leg. de hereditate.* 19. *ff. de cast. pecul.* interpretatur Alciat. *lib.* 4. *Disp. c.* 17. militum commercium, & facultatem ipsam, ceu jus, quo unà militant. F. Hotom. in Commentariis juris societatem interpretatur militiæ, quam inter se milites habent. Hotomanni sent. probat Prat. sed ante eum, Budæus commilitium exposuerat societatem militarem, & contubernalem amicitam: idque secutus erat Corralius *lib.* 2. *Miscellan.* c. 4. commilitium enim intelligimus cum simul militare cœperunt, *d. l. de hereditate.* Hujus verbi meminit quoque Vellejus Paterculus, Ovidius, & Tacitus. Prat.

Comminationes sunt minæ judicis quæ vim rei judicatæ non habent, ut patet per titulum *C. commina. epist.* 10. Bell. Etym.

Comminatio judicis vim stipulationis non habet, *l.* 1. 4. 6, *Cod. comminat. epist. l.* 7. *C. de sent.* Symmachus *in epist.* Sententia sub comminatione deprompta effectu atque executione vacuatur, Gothofr. *ad d. l.* 1.

Comminisci, ait Varro dictum à con, & mente, cum finguntur in mente, quæ non sunt. Sic accipi debet. *l.* 1. *in fin. princ. ff. de eo, per quem fact. erit.* Prat.

Comminus in Honor. & Theodos. constitut. *l.* 3. *Cod. de fruct. li. exp.* accipi debet pro in præsentia, ubi Comminus pro tota die falso interpretatur Accursius. Quo verò significatu accipere iidem Impp. eodem accepit & Justinianus *l. si imperialis. C. de nuptiis.* Prat.

Comminus pro è propinquo sumitur apud Tertullianum de carne Christi. Accedant, ait, comminus ad congressum. Unde & pro statim, vel ad manus accipitur vel præsenti pecunia, *l. si quasi ff. de pignor. act.* Prat.

Comminus respondere, id est, coram. Briss.

Comminus, continuo, sive intermissione. Venulej. *l.* 137. *ff. de verb. obl.* Continuus actus stipulantis & promittentis esse debet, ut tamen aliquod monumentum naturæ intervenire possit, & comminus respondere stipulanti oportet. Idem *l.* 3. *de pignorib.* Pompon. *l.* 3. *ff. de pign. act.* Si quasi recepturus à debitore tuo comminus pecuniam reddidisti ei pignus. Vergil. *lib.* 1. *Georg.*

Quid dicam jacto qui semine comminus arva
Insequitur? —— Hotoman.

Commiscere partes, Briss. *ex ff.*

Commissa dicuntur, inquit Asconius, quæ contra testatoris voluntatem facta, aut non facta ab hærede, mulcta aliqua pœnaque plectuntur. Caussa commissi est tum, si quis hostib. aut barbaris arma vendit, ferrum, cotem, *leg. cotem. ff. de vectig. & commiss. l.* 1. *C. de commerc. & merc.* tum, si quis aliquid contra præscriptam legem vendiderit, etiamsi non hostibus. *leg. si quis Cod. de vectig.* Commissum autem Græcis τὸ κλεψιτελώνημα, Prat.

Commissa res hac significatione elegantius dicitur, quod publicanorum & vectigalium est proprium, quia non soluto vectigali merces dicuntur cecidisse in commissum vel commissæ publicanis, i. e. ipso jure eorum factæ Connan. *lib.* 4. *c.* 18. *n.* 8.

Commissa dicuntur in jure, In commissum cadere, quæ fisco propterea debentur, quia quid factum aut non factum est. Veluti si quis apud publicanos professus non est. *l. ult. & pass. ff. de publ.* Ulp. *l. commissa.* 14. *eod.* Quod commissum est, inquit, statim desinit ejus esse, qui crimen contraxit: dominium que rei vectigali acquiritur. Connan. *lib.* 7. *c.* 9. *nu.* 4. Hinc

Commissa pœna dicitur quæ debetur *l.* 4. §. *Cato, & sequ. & pass. ff. de verb. obli.* item sub *tit. de recept. arb.* & apud Quintil. *lib.* 7. *ca.* 5. Cic. *Verrina* 5. & *in Cluent. leg. Lucius ff. de act. empt.* Hinc

Commissa condemnatio à Justiniano dicitur. §. *sed hæc quidem. Inst. de act.* cum ejus condemnatio incurritur, ut vulgo dicimus, Hotom.

Commissa hæreditas ea dicitur, in qua id commissum est, quamobrem alteri debeatur. Jussus hæres fuerat in foro statuas ponere: nisi poneret Veneri Erycinæ, mulctandus est: mortuo testatore non posuit, commissa mulcta dicitur, & hæreditas quoniam id commissum est, quamobrem ei auferatur. Hot.

Commissa stipulatio, cum id quod per eam promissum est, debetur passim sub *tit. de verb. oblig.* ac cum effectum sortitur, nempe quoniam casus contigit, quo promissio dari debeat executioni. Hotom. Item

Commissa obligatio, *l.* 1. §. *ult. ff. de stipul. servorum.* Item

Commissa devotio capitis à Cicerone in ea pro Domo: cum se voti reum fateretur, & caput devotum deberet. Hotom. Sic commissam hæreditatem palæstræ Cicero dixit accusationis lib. 2. quem alii quartum faciunt, cum eam in eum casum incidisse significaret, quo ad palæstram pertineret, nempe quòd hæres Heraclius cum testamento damnatus esset in palæstra statuas ponere, non tamen eas à palæstritis posuisse diceretur Hot. §. *sed hæc quidem Inst. de actio.*

Commissarius dicitur cui aliquid gerendum

com-

committitur, ut dicit Jacob. Arena *in tract. de commissariis* & facit *l. 1. ff. de off. præsid.*

COMMISSÆ hypothecæ dicuntur, M. Ciceroni *in epist. ad famil.* quæ creditoris factæ sunt. Prat.

Commissio Cæsarea (*Keyserliche Commission*) dicitur, quâ Cæsar causam vel negotium iis delegare solet, ut Commissarii Cæsarii *die Keyserliche* Commissarii *oder deren* subdelegati, primi concordiam inter Partes tenent *das man vor erst die partheyen auf eine gewisse zeit unde wahlstatt fuhrfordern, und dieselbe alsdann nach bester muglichkeit zur gute erinnern und disponieren* (quod 1. partes ad certum tempus & locum electum convocentur, & tum illæ potiori ratione ad æquitatem moneantur & disponantur) quà dissoluta verò, viâ juris procedat.

Distinguitur in *ordinariam & extraordinariam Instr. Pacis Osn. art. V.* §. 17.

Fiunt Commissiones Cæsareæ vel ad *Concordiam* vel ad *Justitiam.*

In iis si causa inter Catholicos & Augustanæ Confessionis Status versatur, juxta Instrumentum Pacis Osnabr. *artic. V. §.* 19. paritas Religionis observari debet.

Executio sententiarum per Commissarios latarum immediatè ad Cæsarem vel Cameram spectant, nisi Imperator Commissariis non solùm potestatem ad informandum, cognoscendum & decidendum, sed etiam ad exequendum dederit. Novissimè placuit ut Commissarii extraordinarii in in causis Catholicos & A. C. Status concernentibus res quidem à se gestas referant, & vota subjungant, instar tamen sententiæ nihil definiant.

Quod verò in Rescripto, vel *in der keyserlich.* commission non est scriptum vel expressum, pro omisso habetur.

Cum Status nonounquàm Commissionibus Cæsareis gravati fuerint, cautum est Capitulatione Leopoldina ne id in posterum fiat.

C. Vid Speidel *verb. Commission* Ruland. *de Commissar & Commission.* Blum *de Proc. Cameral.*

COMMMISSORIA lex appellatur Pactum, quo venditio committitur, ac resolvitur: quoties videlicet placuit, ut si intra diem pretium solutom non esset, res inempta fieret, *l. 1. & toto tit. ff. de le commiss.* quæ etiam Commissoria simpliciter appellatur. Briss.

COMMISSUM factum, pro homicidio posuisse videntur Imperatores, *leg. is qui cum telo C. ad leg. Cornel. de sicar.* Prat.

COMMISSUM judicium dicebatur, lite contestata, nimirum cum judices dati, susceptumque judicium à litigatoribus esset, prætera judex per narrationem negotii caosam audire cœpisset: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum, pro eo quod vulgo apertum atque inceptum, eleganter ponimus Cic. *in orat. pro Sext. Rosc.* Longo (inquit) intervallo judicium hoc primum committitur. Hot. §. 1. *Inst. de act.* Sic

COMMISSORIA lex. in emptionib. est, cum res ea conditione venit, ut non soluto dicta die precio, res sit inempta, in pignorib. autem, ut nisi definito tempore solvatur debitum, pignus sit creditoris, quod tamen in pignoribus reprobatum. tot. tit. C. de pact. pign. & leg. commissoria, &c. Connan. *lib. 4. c.* 18. *nu.* 8. Vide *l. Æmil. ff. de min. &c. & t. t. ff. de leg. commissoria.*

COMMISSUM appellatur, quob ob vectigal non solutum, vel omissam apud publicanos professionem fisco vindicatur, seu cujus commissum vectigali acquiritur, ut loquitur *l. 14. ff. de publ.* Briss.

COMMISSUM est delictum non solutæ pensitationis, dictum à Committo. Nam Committere inter alia significata, pro delinquere, & in pejorem partem aliquid facere accipitur. Unde Cicero: Non committas, inquit, ut dicendum sit: non putaram. Et Triphoninus in l. auxilium in fin. ff. de minoribus Et non sit, ait, ætatis excusatio adversus præcepta legum ei, qui dum leges invocat; contra eas committit. Itaque qui non soluto vectigali, Rempublicam sua pensitatione defraudat, multum sane delinquit, & merito res, quarum nomine aliquid solvendum erat, amittit. Ideo in commissum, vel in causam commissi dicuntur incidere, *l. commissa ff. de public. & vectigal.* Old.

COMMITTERE verbum quam variam significationem habeat, multa exempla nos docent. & ostendit Curt. *lib.* 2. *εἰκαςῶν* c. 48.

COMMITTERE enim inter alia pro initiare à Romanis, nunquam usurpatum fuisse Nonius Marcellus autor est, proferens Virgil. vers.

Et tuba commissot medio canit aggere ludos.

Rævard. *in l. omnibus obligationibus ff. de reg. jur.*

COMMITTERE ait Fest. lib. 3. proprie est simul mittere. Nunc eo utimur & pro facere, aut pro delinquere, aut pro incipere, Prat. Sic

COMMITTERE furtum, injuriam, stuprum, adulterium, plagium, crimen peculatus, &c. Briss. *ex C. & ff.*

COMMITTERE, vulgo confiscare dicitur. Paul. *de negot. gest.* Si periculum erat, ne prædia in publicum committerentur. in l. Herennius, de evict. Spieg.

COMMITTIMUS, inquit Donatus, quæ cum magno periculo volumus esse servata. Cujus *in l. ult. ff. quod quisque jur.* in pœnam ipsius edicti committere dixit. Spieg.

COMMITTERE in legem, stipulationem, testamentum dicuntur. qui adversus, legem, stipulationem, vel testamentum quid faciunt, *l. non solum*, §. *illud ff. de lib. leg.* Veteres etiam lege committere dicebant. M. Fabius *lib. 7. c.* 2. Prat.

COMMITTERE in legem venditionis, est quid facere, quo contraveniatur pacto venditioni adjecto. sic accipias *in l. fi. ff. de leg. commiss.* Eodem fere sensu Impp. in legem committere dixerunt, id est, in placita principum. *l. non. dubium, C. de ll. & constit.*

COMMITTERE in Pro socio actione, apud Paulum *l. actiones.* §. *Labeo, ff. pro socio.* Prat.

COMMITTERE etiam edictum dicitur, qui ei locum facit. Sic accipitur in l. 3. *§. si quis ex liberis, ff. de honor. poss. contr. tab.* & alibi sæpissime, ut in *leg.* 8. §. *in adoptionem & l.* 10. §. *exhæredari ff. eod. l.* 126. *ff. de leg. et. t. l.* 95. *ff. de solutionibus.* Et sic Cælius Calcagninus *lib.* 13. *epistol.* ad Barbulejum IC. placuit committi edictum. Illic loci esse nil aliud quam vigere edictum ac pollere, adversus voluntatem testatoris, & edictum ab eo committi, quod uti beneficio edicti possit Curt. *lib.* 2. *εἰκαςῶν.* Eodem sensu.

COMMITTERE stipulationem dixit Papinia *l. Stichum.* 95. *ff. de solut.* Prat.

COMMITTI stipulatio dicitur, cujus conditio existit, vel cum adversus eam factum quid esse dicitur, *leg. stipulatio ista.* 38. §. *quæsitum ff. de verb. obl. &* alibi sæpissime. vide paulo ante.

COMMITTI etiam pœna dicitur cum incurritur, *l. 4. ff. de verb. oblig.* §. *Cuo.* Hot.

§. sed hæc quidem Inst. de act.

COMMITTI etiam merces & prædia dicuntur, quæ in publicum cadunt. *l. vir uxori.* 17. §. *mulier. ff. ad S. C. Vellejan.* & vide supra §. *Committere etiam.* 2.

COMMITTI fisco ea dicuntur, quæ ob aliquas causas fisco, acquiruntur, unde *tit. ff. lib.* 39. & *Cic. lib.* 4. *de vectig. & commiss.* Prat.

COMMITTERE quoque animalia dicimur, ut inter se confligant, *l.* 1. §. *cum arietes. ff. si qua pauper fec. dic.* Budæ. & Old. committere hic pro irritare seu provocare accipiunt. Sic apud Roma. gladiatorum paria commissa leguntur: Græcè id vocant συμβάλλειν, sicut commissiones συμβολάς. Sed majorum animalium commissionem eleganter describit Virg. *Æn.* 12. & *Georg. lib.* 3.

COMMODA præmiorum pro pecunia, quæ propter coronas præstari solet, idque athletis, qui victores fuerunt in sacris certaminibus, *l. commodis*, 40. *ff. de re jud.* Prat.

COMMODA ex tribu pro liberalitatibus & emolumentis, quæ à tribu obveniunt *l. patronus. ff. de leg.* 3. Prat.

COMMODA Primipili *in l. pater.* 23. *ff. de adim, leg.* & Commoda Primipilatus *in l.* 1. *C. de Primipil. lib.* 12. dicuntur salaria, quæ ei præstantur. Græcis dicuntur τὰ λόγῳ παραμυθίας παρεχόμενα. Eodem sensu

COMMODA veteranorum dixit Suet. *in Nerone c.* 12. Prat.

COMMODA jure militari dicebantur, vel munera, vel præmia, vel agri denique qui dabantur militibus. Ovid. Romule militibus scisti dare commoda solus. Et iterum: Hæc mihi si dederis commoda, miles ero Turn. *lib.* 5. *adverf. c.* 5.

COMMODA sacra sunt, quæ ex sacris certaminibus proveniunt, nonnulli ἰσελαστικὰ vocant: Cujac. *in expos. Nov. Justi.* 53. fo. 75.

COMMODA & incommoda hæreditaria. *l.* 1. *ff. de bon possess.* & apud Ulp. *tit.* 26. *Regular.*

COMMODARE in edicto Prætoris *in l.* 1. *ff. commod. juncta l.* 2. *ff. si cert. pet.* est rem utendam dare, ut eadem restituatur, finito usu, in quem data fuit. Prat.

COMMODARE alicui nubendi adsensum, vide *l.* 11. §. 1. *Cod. de oper. libertor.*

COMMODARE voluntatem. *l.* 2. *C. si adverf. donat.*

COMMODARE notionem *l.* 3. *C. de noxal. act.*

COMMODARE pro mutuo dare posuisse videntur Impp. *in l.* 2. *C. de iis, qui ex pub. ratio. mut. pecun. lib.* 10. nisi accipientem dicas eandem speciem, idemve aurum redditurum. Satior & potior visa est prior interpretatio, ut primus articulus illius *l.* 2. & rubrica docent. Prat.

COMMODARE etiam dixerunt Valentinian. & Valens Impp. *l. fundi* 4. *de fund. patrim. lib.* 11. *C. pro* ἐμφυτευτικῷ cedere, jureque dominii tradere. Prat.

COMMODARE, est alicujus rei usum ad tempus concedere. Commodare argentum & triticum, impropriè dicimus, pro eo quod est mutuo dare. Nam propriè commodamus vestes, libros, vasa, equos, & similia, quæ eadem redduntur. Mutuo autem damus ea, pro quibus redduntur ejusdem generis: ut nummos, frumentum, vinum, oleum, & fere cætera, quæ numero, pondere, vel mensura dari solent, ut est ICrum sententia, *in §.* 1. & 3. *Instit. quibus mod. re contrab. oblig.* Spieg.

COMMODATI actio directa dicitur, quæ commodanti datur; contraria, quæ commodatario adversus commodantem competit, *l.* 18. §. *possunt. ff. comm.*

COMMODATARIUS & mutuum accipiens in quibus differant, vide §. 2. *Instit. quib. mod. re contrab. oblig.*

COMMODATUM mutuo simillimum est ac proprie idem omnino, si contrahentium animum voluntatemque consideremus, quæ non alia est in mutuante quam in commodante. Sed diversitas naturæ rerum in quib. versatur uterque contractus, diversum jus in ipsis constituit. Mutuum namque earum rerum est, quæ quod pondere constant, numero vel mensura, functionem recipiunt in genere suo, adeo ut nihil intersit creditoris, suum illud ipsum quod dedit, recipiat, an tantumdem. Cæterarum autem rerum, quibus integris uti licet & commoditatem aliquam nobis elicere, alia ratio instituta est, ut iis frueretur sane debitor, tum eas ipsas nobis restitueret. Connan. *lib.* 7. *c.* 3. *n.* 1.

COMMODATUM. Commodatum contractus est jurisgentium, nominatus, bonæ fidei, quo res aliena nobis utenda sine mercede datur ad certum tempus. Hujus definitionis verba singula sunt nobis hîc ordine explicanda. Commodatum igitur (ut à capite incipiamus) jurisgentium contractum esse diximus, ex hoc enim jure omnes pene contractus introducti sunt, *§. jus autem gentium, de jur. nat. gent. & civ. Inst.* 1. Diximus & (contractum nominatum esse) ex Ulp. *in l. jurisgent. in princ. de pact. ff. transit* enim in aliud quam conventionis nomen *l.* 1. *in fin. de pactis. ff. Addidimus* (bonæ fidei) ex mente Ulp. *in l.* 3. *§. in hac act. commod. ff.* §. *bonæ fidei. Inst.* de act. Addidimus & (quo res aliena nobis utenda datur) nam res quæ commodatur, non ita datur, ut ejus, cui commodatur, fiat: quo fit, ut qui commodatum accipit, re obligetur, deque ea ipsa re restituenda teneatur; §. *item is quib. mod. re contrab. obl. Inst.* 3. Adjunximus etiam (sine mercede) commodata enim res tunc proprie intelligitur, si nulla mercede accepta vel constituta, res utenda data sit, alioqui mercede interveniente, videtur locatio vel contractus innominatus, *l. si ut certo. §. nunc videndum ff. commod. d.* §. *item is.* Commodatum enim gratuitum esse debet. *d.* §. *item is. in fin.* Adjunximus postremo (ad certum tempus) neque enim in perpetuum commodari res potest, cum restitui debeat. Modum autem finemque commodati præscribere ejus est, qui beneficium tribuit, cum vero id fecit, id est, postquam commodavit, tunc finem præscribere, & retroagere, atque intempestive usum commodatæ rei auferre non potest, Anchoran. Adde Bræchæū. *l. Labeo. in tit. de verb. & rer. signific.*

COMMODATUM, ait. Prat. contractus est, quo rem aliquam ita gratis concedimus, ut de ea restituenda is qui acceperit, teneatur, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de obl. & act.* Inter commodatum autem & utendum datum, Labeo quidem ait, tantum interesse, quantum inter genus speciem: commodari enim rem mobilem, non etiam soli, utendam dari etiam soli, Sed, inquit Ulpianus, ut apparet, proprie commodata res dicitur, & quæ soli est: idque & Cassius existimat. Vivianus quoque *l.* 1. *ff. commod.* habitationem commodari posse ait Prat. ex Hotom.

COMMODUM notissimæ significationis fertur. Commodum bonorum possessionis *in l. sed. & si.* 5. *ff. de bonor. poss. contr. tab.* dixit Julianus, quod Paulus appellavit beneficium *l.* 4. §. *fin. ff. eod. tit.* Prat.

Hæc

Hæc verba: Cum Commodum Erit, ita interpretatur Sulpicius apud *Labeonem, avus. 79. ff. de jur. dot.* cum primum sine turpitudine, & infamia dari possit. Proculus, cum sine incommodo poterit, *l. nepos 125. ff. de verb. signif.* Apud Paulum *l. si dies 21. ff.* quando dies leg. ced. significare videtur Accursio utilitatem. B. Brissonio voluntatem, id est, si voluerit. Equidem accipi eo sensu putem, quo commode apud Varronem *lib. 6. ling. Latin.* cujus hæc verba sunt: igitur de originibus verborum multa qui dixerit commode, potius boni consulendum, &c. pro apte, & rectè, & legitime, legibus moribusve consentientibus. Solpitii sane, & Proculi interpretationes tametsi diversæ, recipiendæ tamen sunt. Verba enim pro re accipienda inter omnes convenit. Prat.

Commodum Falcidiæ, quartæ loco est apud Hermogenianum. *l. si hæres 9. ff. ad leg. Falcid.* Sic

Commodum SCti apud Ulp. *l. 5. §. si quis rogatus ad fin. ff. de donat. int. vir. & uxor.* Prat.

Commodum possessionis consistit & in percipiendis fructibus rei possessæ, & in evitando possessionis onere. Unde dici solet: cum obscura sunt utriusque jura, pro possidente judicandum est, *§. retinendæ. Inst. de interdict.* Spieg.

Commodum hæreditatis. *l. 15. C. de fideic. l. un. C. de his qui ant. apert. tab.* Sic commodum hæreditarium *l. 18. in fin. C. ad leg. Falc.*

Commodum repræsentationis *l. 1. §. si quis, ff. ad leg. Falc. l. 1. in princ. & §. idem quæris. ff. de dote præl.* Quod ex præsentatione commodum sentit mulier. *l. 2. ff. eod. tit.*

Commodum detentionis, *l. 8. §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

Commodus Imp. Aurelius nomine, M. Antonini filius, Antoninus & ipse dictus, sæpe memoratur in libris nostris: extantque constit. ejus in jure civili complures. Imperavit ann. 13. qualis autem futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur à parente, attritos jam barbaros ne permitteret vires recipere: respondit, ab incolumi, quamvis paulatim negocia perfici posse, a mortuo nihil. Sævior omnibus libidine atque avaritia, crudelitate, nulli fidus, magisque in eos atrox, quos amplissimis honotib. domisque ingentib. exculerat. In tantum depravatus, ut gladiatoriis armis sæpissime in amphitheatro dimicaverit. Huic Martia generis libertini, forma tamen meretriciisque artibus pollens, cum animum ejus penitus devinxisset, egresso è balneo, veneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso validissimo palæstrita compressis faucibus expiravit, anno vitæ 32. Hotoman. ex Pompeji Festi epitome.

Commonefacere, idem quod admonere. *l. consentaneum, C. quom. & quan. jud.*

Commonitorium, *in l. 2. C. Th. si cert. pet. & in l. unic. C. de suffrag.* adnotationem & scripturam conventionis significat. Commonitorium etiam Suidas interpretatur ὑπόμνησιν προστακτικὴν ἀποστελλομένην εἰς χώρας. Cujusmodi commonitorii formula proponitur apud Cassiod. *lib. 7. var.* & ita apud Aug. epi. 129. & 158. hoc verbum accipiendum est. Vicen. Lirin. *in lib. adver. profan. novatio.* Me verò sublevandæ recordationis, vel potius oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse suffecerit. Symmachus etiam Monitorium pro eodem usurpare videtur. Briss. Cujac. in exposit. *Nov. Just.* 8. commonitoria interpretatur σύμβολα. vide & Gothofr. *ad d. l. un. §. 3. C. de suffrag.* Commonitorii quoque fit mentio *in l. 33. in princ. C. de episc. & cler. l. 19. §. 1. C. de numerar. actuar.* Commonitorium sacrum vide *l. 26. §. 2. C. de episc. audient.* Commonitorium publicum, *l. 2. C. de publ. lætit. vel consul. nunciat.*

Commorientes *in l. cum hic status §. si ambo, de donat. inter vir. & uxor.* iidem sunt, qui simul aut pariter mortui, *in l. quod de pariter, de reb. dub.* appellantur, ut testatur inscriptio veteris cujusdam fabulæ Plauti, Commorientes, translata ex Græca Diphili συναποθνήσκοντες. Et eod. mod. Florus 2. Brutus (inquit) in acie cum Arunte filio Superbi commortuus est. Cujac. *in tract. 4. ad Afric. fol. 65. in princ.*

Commotio pro excitatione Principis, cum quis adversus mandata facit apud Cassiod. *lib. 7. var.* in formu. commonitorii. Prat.

Commovere limites. & terminos, loco movere est. Sic in l. Mamilia. Qui termini hac lege statuti erunt, ne quis quem eorum ejicicito, neve commoveto sciens dolo malo. Si quis adversus ea fecerit, in singulos terminos, quos ejecerit, locove moverit H, H S. 25. dare damnas esto. Tertul. *in lib. de præscr. advers. hæret.* Qua potestate Apelles limites meos commoves? Briss.

Commundata mulier, *l. 25. §. ornamenta. de aur. argent.*

Commune dicitur quod omnes ligat. Inde lex commune præceptum appellatur *in l. 1. ff. de ll.* Hinc & commune jus, quod dupliciter accipi notandum est. Aut enim respectu proprii juris, quod quæque civitas sibi constituit, Commune jus dicitur, & jus gentium significat, quo omnes populi utuntur, quod omnibus inter se gentibus commune est. *l. 1. §. ult. l. 9. ff. de justit. & jur.* Quod & idcirco κοινὸν νόμιμον ab Arist. appellatur. Aut commune jus respectu singularis dicimus, eoque jus publicum significamus, quo omnes ejusdem civitatis cives reguntur æquabiliter in omnes descriptum. *l. 21. & l. 26. & l. 35. ff. de milit. test. l. 8. ff. de condit. & demonstr. l. 7. ff. injust. rupt.* Et ita Constant. *l. 1. tit. 6.* κοινὰς νομοθεσίας, τουτέστι τὰς κοινὰς καὶ χρησίμους παντὶ τῷ σχήματι interpretatur. Hoc modo communi juri privilegium opponitur *in l. 15. ff. de vulg. & pup.* & jure communi & militari, vel proprio, adversa sunt *in l. 8. §. si miles. ff. de jure codicill. & in tit. de test. milit. ff. & C.* passim, & apud Paul. *lib. 3. sent. tit. 4.* Communi etiam jure, & creditoris jure, vendere separantur *in l. 59. §. creditor. ff. mand.* Communi enim jure vendere, est cæterorum venditorum more, qui de evictione tenentur, vendere. Jure vero creditoris, est sine evictionis præstatione promissioneque vendere, Briss.

Commune est, quod omnes vulgo probarunt, hujusmodi, ut majoribus natu assurgatur, ut supplicum misereatur. Connan. *lib. 1. c. 15. num. 6.*

Communia quædam naturali jure sunt omnium, quædam universitatis, quædam nullius, pleraque singulorum, quæ variis ex causis cuique adquiruntur, *l. quadã. ff. de rer. divis. prin. Instit. eod.* Prat.

Communium nomine Martianus publica intelligit, quæ tamen Justinianus distinxit. Nam quidquid commune est, publicum item est: nec interest, quod ad usum attinet, inter commune & publicum jure gentium, quia utriusque usus communis est omnium gentium: Sed communium proprietas nullius est, fitque accipientis. Publicorum autem proprietas est aut universitatis aut singulorum. Connan. *lib. 3. c. 2. n. 2.* Interdum in jure etiam nostro commune

pro

pro Republ. accipitur, ut *l. si de vi, ff. de judiciis.* idque ad imitationem Græcorum, qui sæpius in neutro genere τὸ κοινὸν dicunt pro Republ. ut Herodotus in Erato: ἐς τὸ κοινὸν τῶν σαμίων ἰδόντα: placuitque hæc Græcanica phrasis Tullio, qui, ut eam exprimeret, dixit commune Maliadum pro Repub. Maliadum Balduin.

COMMUNIA proprie omnium esse dicuntur, quæ in commune (naturali præsertim jure) omnibus patent, omibusque exposita sunt: qualia sunt, aer, aqua profluens, & mare littora maris, & lapilli, & gemmæ cæteraque quæ in litore invenimus. *l. 2. & l. 3. ff. de rer. divis. Inst. eod. in princ.* Quæ à publicis quid distent, ex littorum & riparum comparatione intelligitur: Quod, publicorum licet usus publicus sit, in dominio tamen ea sunt populi alicujus civitatisve, nec occupanti conceduntur, ut bene antiquus interpretes Joannes sensit *l. 14. ff. de acquir. rer. dom.* Briss.

COMMUNE à Publico differt. Commune enim proprie dicitur illud, quod occupanti conceditur, ut mare, maris littora, *l. quædam. ff. de rer. divis.* Publicum verò est, cum usus publice multis competit, sed occupari non potest, ut sunt portus, flumina & reliqua de quibus *ff. in tit. ne quid. in loc. publ. & ne quid in flumin. publ.* Negotium facessere videtur, quod *in d. l. quædam*, aqua fluminum communis vocatur, cum constet flumina esse publica. *§. flumina. Inst. de rer. divis.* Præterea *in §. & quidem Instit. eod.* littora communia sunt. at in *§. littorum*, publica nuncupantur. Verùm enimverò scitu dignum est, commune à publico perinde differre atque à nobis præscriptum est. Sed illud prætermittendum non est, nihil esse publicum, quod & commune nihil habeat: nihilque esse commune, quod non aliquid publicum habeat, ut veluti paria invicem faciant. Ut ecce, flumen publicum est, sed usus fluminis æque communis est, ut maris. *l. pen. ff. de fluminibus.* Utar ergo libere aqua fluminis, sed non ut aliquid ædificare molirive possim, & scire *in l. quædam. ff. de rer. divis.* dictum est, aquam profluentem esse communem, quasi innuat, aliter in alveo & ripis judicandum fore, quia eorum proprietas non fiet occupantis. Forcatul. *in dialog. 84. Necyom.* Vide Vvesemb. *in §. flumina. Inst. de rer. divis.* eleganter hæc explicantem.

COMMUNE est, quod ad plures pertinet. *l. 46. ff. de rit. nupt.* Communia autem quædam sunt pro diviso, quorum secretæ ac distinctæ partes sunt, oculisque cerni ac demonstrari possunt; Quædam pro indiviso, quæ nullis dum factis partib. communiter possidentur, non divisione corporum, sed juris intellectu. *l. 94. ff. de solut. l. 25. an. fin. ff. de verb. sign. l. 8. & l. 29. ff. de adquir. rer. dom. l. 8. ff. de rei vindic. l. pen. ff. pro soc. l. 7. C. com. utr. jud.* In oratione Severi de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt sine decreto non alienandis, hæc verba, Si communis res erit, sic accipere debemus, si pro indiviso communis erit, Cæterum si pro diviso communis sit, cessante oratione; decreto locus erit, *l. 1. & l. 5. §. ult. ff. de rebus eorum.* Briss.

COMMUNIA vestimenta sunt, quibus promiscue utitur mulier cum viro, Ulp. *l. vestis. 23. §. communia. ff. de aur. & arg. leg.* Prat.

COMMUNIA prædia accipere debemus, ait Ulp. *l. magis puto. §. fin. ff. de reb. eor.* si pro indiviso communia sint. Prat.

COMMUNIA ex successiona bona. *l. 8. C. fam. ercisc.* communia acta, *l. 2. C. de edendo.*

COMMUNE adjutorium. *l. 37. C. de appell.*

COMMUNE, placitum, *l. 27. C. de pign. & hypothec.*

In COMMUNE conferrre, *l. 21. C. de collation.*

COMMUNE, ædificium, *l. 9. §. generaliter. ff. de reb. auth. jud. poss.*

COMMUNE officium, prædium, sepulchrum, opus &c. Briss. *ex ff. & C.*

COMMUNI jure vendere, *l. 1. C. de pactis pignor.*

COMMUNITER gestum à societate differt, quoniam etiam agi communiter citra societatem potest, *l. 31. & l. 32. & l. 33. ff. pro soc.* Communis enim res vel cum societate est: veluti inter eos, qui pariter eandem rem emerunt, vel sine societate inter eos quibus eadem res testamento legata est. *l. 2. ff. comun. divid.* Prat. ex Briss.

COMMUNIS usus loquendi, proprietate potentior est. *l. anniculus. l. in usu. de verb. sign.* Tametsi quod ox prudentum consuetudine obtinuit, non dubitandum propter eorum autoritatem, proprie dici. Vide *Usus vulgatus.* Spieg.

COMMUNICANTUR, pro conferuntur, seu, ut vulgo dicunt, communes fiunt, apud Paul. *in l. 1. ff. pro soc.* In societate omnium bonorum omnes res, quæ coeuntium sunt, continuo communicantur. Spieg.

COMMUNICATIO rerum fungibilium, quia nihil aliud est, quàm relatio. ideo Zasius (quem illustris Baro à Tautenbergo alicubi commendat, ob veterem & bene fundatam peritiam, ac etiam antiè diligent is censuram amplectitur) genus unum, & genera tria in rebus fungibilibus esse dixit. Quod Appellus candidissimus commendat, ceu admodum verè & probè dictum, si ad diversitatem retuleris catagoriarum. Spieg.

COMMUNIO rerum, h. e. ut res ita unius sint, sicut alterius, post Arist. improbatur, & à Jurecoss. statuentibus legitimam rerum & dominiorum divisionem, ut unusquisque suum habeat, sitque sua sorte contentus. Si quidem naturale judicium facile sentit; fieri non posse, ut homines insatiabili quadam cupiditate corrupti, fruantur communiter omnib. rebus. Fac. *l. ex hoc jure. ff. de just. & jur.* Vide Old. *in divin. tab. Præcept. 7.* Spieg.

COMMUNIS servus sic omnium est, non quasi singulorum totus: sed pro partibus utique indivisis: ut intellectu magis partes habeant quam corpore. *l. 5. ff. de stipul. servo.*

COMMUNIS hæreditas, ager, fundus, paries, locus, rivus, arbor, lapis, &c. Briss. *ex ff. & C.*

COMMUNINIS opinio habet autoritatem, non tam quia multorum est, quàm quod ratione nititur: alioqui fugienda est Quære *Opinio communis.*

COMMUNIS prudentia. Lege *Prudentia communis*

COMMUNES sunt stipulationes, veluti Rem pupillo salvam fore. Pompon. *in l. stipulationem §. communes. ff. de verb. obl.* Prat.

COMMUNIS sensus ea ferè complectitur, quæ juri naturali asscribuntur: id est: Budæo interprete, quæ natura docuisse nos creditur. Spieg.

COMMUNIS usus est, in cujus observantiam omnes consentiunt, unde tam cito convalescere nequit, h. e. citra decennium. Is quam varie accipiatur, docent Juris interpretes. Spieg.

COMMUNIS res dicitur, quæ ad plures pertinet. *l. 46. ff. de rit. num.*

COMMUNIS libertus, qui plurium est, *l. 23. ff. de in jus vocando.*

COMMUNIS debitor, *l. 6. C. de bon. aut. jud. possid. l. 7. §. 2. C. de præscript. 30. vel 40. annor.*

COMMUNIS administratio, *l. 2. C. de admin. tut.*

COMMUNIS donatio *l. 34. in. pr. C. de donation.*

Co-

COMMUNIS utilitas, *l. 6. C. de postli. reverf. l. 17. C. si cert. petat.*

COMMUNIO alia est publica & naturalis. Cujus fit mentio *in l. 2. ff. de rer. divis. & 10 §. & quidem. Instit. eod. tit.* Ubi quædam naturali jure communia sunt omnium. Talis publica & naturalis communio in paucis admodum rebus vix potest retineri, nec admittit judicium divisionis, quia in simplicitate naturali manet. Old. Prat.

COMMUNIO alia est privata & civilis, umbram quandam referens naturalis illius communionis. Hæc admittit divisionem de rebus, privatis, & dominio nostro subjectis, etiam universitatis. Imo, requirit necessario judicium divisorium, quoniam communio etiam inter paucos parit discordiam. l. in re communi *ff. de serv. urb. præd. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2.* Unde satis admonemur, quam non fuerit possibile, absolutam illam & simplicem retinere communionem omnium rerum, ut nonnulli phanatici somniant. Old Prat.

COMMUNIONEM ad res alicujus, vindicare, *l. 13. §. 1. C. arb. tut.*

Ad COMMUNIONEM revocari, vide *l. 13. C. famil. ercisc.*

COMMUNIONEM rerum omnium pugnare cum naturali, divinoque jure, Exodi c. 20. ΚΛΕΨΕΙΣ, h. e. FURTUM NON FACIES, nobis ostenditur. Nam si omnes res nobis secundum naturam essent communes, h. e. ita unius, sicut alterius, non posset committi furtum contra naturam: quia concederentur jure occupanti, ut etiam nunc habemus quasdam res communes, quæ furtum non admittunt. quoniam furtum committitur duntaxat in rebus alienis vel alieni juris clam domino, *l. 1. ff. de fur.* Statuitur igitur legitima rerum & dominiorum divisio, idque jure gentium l. ex hoc jure, *ff. de justit. & jur.* ut unusquisque suum habeat, sitque sua sorte contentus, quod Aristoteles eleganter ac omnes Romani IC. probant, rejecta Platonis falsissima opinione. Old. Prat.

COMMUNI dividundo actio mistam causam habens, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut id dividatur, *§. quædam. Instit. de act.* nec solum redditur in rebus communibus jure societatis, id est, inter eos, qui pariter eandem rem emerunt: sed & sine societate, velut inter eos, quibus eadem res testamento legata est, *l. 2. ff. commun. divid.* Atque in hoc judicium nihil pervenit ultra divisionem ipsarum rerum, quæ communes sint: & si quid in his damni datum factumve est, sive quid eo nomine aut abest alicui sociorum, aut ad eum pervenit ex re communi, *l. 3. ff. eod.* Prat.

COMMUNI dividundo judicium est, quod inter eos redditur, qui rem quam ex alia atque hæreditaria causa communem habent, dividi, simulque quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet, dari fieri postulant ex quo intelligitur, præcipuam hujusce judicii causam esse divisionem: aut potius suæ cujusque partis demonstrationem, qua ex parte realis potius, quam personalis hæc actio est, quippe qua non dari nobis quod alterius est, sed quod nostrũ est demonstrari petimus, ut vero qua ex parte petimus. Quicquid ex bona fide te mihi dare facere oportet, eatenus personalis actio est, non ad divisionem, sed ad præstationem pertinens, *l. 2. & 3. ff. commun. divid.* Hotom.

COMMUNI dividundo actio inter eos redditur, inter quos aliquid nullo tractatu habito commune est *§. quædam Instit. de action. l. 31. l. 32. ff. pro socio.*

COMMUNI dividundo judicii & pro socio actionis differentia *l. 1. ff. commun. divid.*

COMMUNI dividundo & negotiorum gestorum actionis differentia. *l. 6. §. 2. ff. eod. tit.*

COMPACTUM in constitutione divorum Severi & Antonini *l. 3. C. de execut. rei judic.* structam collatio in unum consilio machinationem sonat. Livius *lib. 6. urb. cond.* Ut multo (nis) verisimilius sit compacto eam rem, & communi fraude patriciorum actam. Sic parasitus apud Plautum conqueritur: Nemo ridet, scivi exemplo rem de compacto geri. & post: Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro Olearii. Plaut. *in Capt. act. 3. scen. 1.* Compactum à cum & pacisci, estque conventio, ut quis fraudetur. Prat.

COMPARARE idem quod emere, *l. cum ipse tutor. & l. invitum. C. de contrah. empt. l. 3. C. de autorit. præst.* Joan. Bell. *etymol.*

COMPARARE præjudicium, vide *l. 6. C. de liberal. caus.*

COMPARARE sinceriter. *l. 10. C. de distract. pignor.*

COMPARARE à plagiario, *l. 10. C. ad legem Fabiam de plagiar.*

COMPARATIONIS verbo coemptio significatur *in l. 1. C. ut nemini lic. in coempt. lib. 10. & l. 1. & fin. C. de quibus mun. eod. lib. 57.* Συνωνῶν, adpellatur Συνωνὴ *l. 2. C. ut nemini lic. in coempt.* Prat.

COMPARATIONEM etiam *l. 1. ff. privil. cred.* vel (ut est in Pand. Flor.) *l. cum bona 16. ff. de rebus auctorit. jud. poss.* accipere debemus, æquiparationem. Sed & comparationem pro præparatione & formatione positam adnotat B. Rhenanus à Tertulliano in lib. adversus Valentinianos. Prat.

COMPARATIO possessionis, *l. 3. C. arbitr. tutel.*

COMPARATIO alias accipitur strictius, cum aliquod factum; quod per seipsum non sit probandum, ex eo cujus id causa factum est, defenditur. Ut ecce Si impuberi moveatur controversia status: periculosum est, eam statim repræsentari plena cognitione. Et rursus: multo periculosius esse potest, differri in tempus pubertatis, l. 3. §. duæ autem. ff. de Carbon. 2. edict. item: Impunitum relinqui facinus, iniquum est. At longe iniquius fuerit, innocentem ob quaslibet suspiciones damnari *l. absentem in princ. ff. de pæn.* Ejusmodi comparationes sunt frequentes in jure, in quibus id, quod minimum habet iniquitatis, eligendum est *l. quoties nihil. ff. de reg. jur.* Qua ratione David maluit non facere, quod juraverat, quam juramentum suum, fuso hominis sanguine, adimplere, *1. Reg. 25. & c. quod David. 22. quæ 4.* Ex his comparationibus natum est proverbium Lupum auribus tenere, quoties nullus sine periculo patet exitus. Oldend. Vide suprà *Collatio.*

COMPARATIO alias laxius aliquanto in juris disciplina, est unius rei ad alteram, secundum majus aut minus, aut secundum æqualitatem facta collatio. Ea autem est tripartita: aut enim majorum ad minora, aut minorum ad majora, aut parium inter se fit comparatio. Oldend.

COMPARATIO literarum, optimum subsidium indagandæ veritatis, quoties neque testes, neque tabellio produci possunt, ut veritatem scripturæ, cujus controversia vertitur, attestentur fit autem, cum ex aliqua scriptura, seu instrumento minime gentium suspecto character literarum agnoscitur, utrum omnibus numeris sit similitudo inter utrumque, an non. Spieg.

COMPARATOR, vide *l. 1. C. de capien. & distrahen. pignor.* Et comparator iniquus, *in l. 2. C. ne rei dominic. vel templor.*

COMPARATIVUM nomen naturam suam servat & positivo confertur, & de eadem specie intelligitur. Quapropter cum lex verberantem mulcta 10. aureorum afficeret, vulnerantem majore, arbitrio judicis responsum est, non posse judicem

judicem aliam, quam pecuniariam pœnam pro vulnere indicere. Comparativum enim, Majore, ratione mulctæ collationem falcit, *l. ubi de verb. oblig.* ex Alciat. Spieg.

COMPARATIVUM, & superlativum haud perpetuo naturam suam servare, demonstrant Dd. *in l. cum pater.* §. *libertis* §. *rogo de leg. 2.* Albe. civitatis locis indicat, & Comparativum assumere vim Positivi, & vicissim, hunc naturam Comparativi, Old. *l. quod Nerva* ubi Zasios *ff. depositi* ut apud Vergil.

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Nec immerito: nam Comparativo significationem Positivi inesse adnotat Alciat. *l. ubi autem in pr. ff. de verb. oblig.* Prat.

COMPASCENDI Jus, servitus realis rustica. Ejus mentio fit in *l. fi.* §. 1. *ff. si servitus. vind.*

COMPASCUUS ager (ut ait M. Cicer. *in Topicis*) in quo jus est compascendi. Compascere (inquit illic Boetius) est simul cum vicino pascere. Sic & Festus hoc in genere scripsit, Compascuus ager, relictus ad pascendum communiter viciois. Isid. autem *l. 15. etym. c. 13.* tradit appellari agrum, qui à divisoribus agrorum relictus est ad pascendum communiter vicinis. Scævola *in l. pen. ff. si serv. vindic.* Plures saltum communem, ut jus compascendi haberent, mercati sunt; Et paulo post: Ao pars illorum fuodorum aliquid juris secum hujus compascui traxerit. Prat.

COMPASCUA Siculo Flacco *in lib. de condit. agror.* genus sunt quasi subsecivorum, sive loca, io quibus proximi quique vicini, id est, qui ea contingunt pascua, jus pascendi habent. Prat.

COMPEDES vinculum est, quo pedes irretiri solent. Dicitur compeditus homo & comneditus absolutè, sed pœnæ. *Inst. de in jur.* & §. *ult. de oblig. quæ ex delict. nasc.* Old. Prat.

COMPEDITUM adpellat Theophil. eum, qui in vinculis est, qui vilissimo comparatur. Prat.

COMPELLERE, id est, cogere, sive Jure & legibus: sive vi & armis. Sic compellere adversarium ad onera petitoris, *l. 24. ff. de rei vind.* Adolescentes ad petendos sibi curatores, *l. 7.* §. *sed hodie, ff. de minor.* Ad maleficia, *l. 13. ff. de leg. 3.* Ad restitutionem, *l. 10. C. de distr. pign.* Servos ad pudicitiam *l. 2. ff. de his qui sui vel al. jur.* &c.

COMPELLI. i. cogi. *l. 23. ff. de recept. qui arb. l. ult. ff. de rei vind. l. 57. ff. de contrah. empt.* Sic compelli ad administrationem, *l. 1. C. in quib. caus.* Ad cautionem vel satisdationem præstandam. *l. 1. §. sed & ff. ut legat.* Ad conducendum *l. 9.* §. 1. *ff. de public.* Ad judicium accipiendum, *l. 45. ff. de Procur.* Ad restitutionem, *l. 10. C. dist. pig.* Ad solutionem: *l. 104. ff. de solut. l. 2. C. quando fiscus, l. 1. C. de fide instru.* &c. Brill.

COMPENDIUM quod cum compenditur, una fit. Varro. Sensus est, res quod una cum alio penditur, est compendium. Hot.

COMPENDIUM est breve & utile. Host. *in c. si extr. de dol. & contum. in antiq.* Prat.

COMPENDIUM temporis *l. debere,* §. *fin. ff. de cast. pecul. l. 16. ff. de legat. edict. l. 72. ff. de judic.* Et

COMPENDIUM itineris, dixit Modestin. *l. eundem. 10. ff. de leg.*

COMPENDIUM iniquum, *l. fi. C. de usucap. pro empt.* Occultum, *l. 4. C. de crim. stellion. Pecuniar. l. SC. ad l. Cornel. de fals.*

COMPENDIUM edictorum pro peremptorio edicto posuit Ulp. *l. nonnunquam, in fi. ff. de judic.* Prat.

COMPENDII etiam verbo lucrum significari existimant interpres, *l. duo societatem, 71.* §. *duo. ff. pro socio, l. 3. ff. de calum. l. Julian. ff. si quis omissa causa test. l. 3.* §. *eleganter, ff. de SC. Silla l. 32. in fi. ff. de leg. lib. 1. & alibi sæpe* io Pande. *l. judices. C. de ann. & trib. lib. 10. l. cum virum, 16. C. de fideic.* In citat. §. *duob. IC.* lucrum à compendio separat. Est igitur id, quod quærimus parsimonia. In aliis autem locis *συνοψισμοῦ*, pro lucro accipi putem. Quod verbum à vetere æris pensandi ritu derivant Festus *lib. 4.* & Varro *lib. 4. ling. lat.* Huic opponitur dispendium *l. actione, 65.* §. *item qui ff. pro socio.* Prat.

COMPENDIARIA, pro brevi itinere ponitur *in l. 4. ff. de itin. actûque privato:* ubi Via eleganter supprimitur, ut & apud Nonium Varro. Hoc, inquit, dico compendiaria sine ulla sollicitudine, ac molestia dicendi, posse perveniri ad eandem voluptatem. Prat.

COMPENDIOSA jactura. vide *l. unic. circa fin. C. de usucap. transform.*

COMPENDIOSA lex, *l. 4. C. de bon. matern.*

COMPENDIOSA sanctio, *l. 1.* §. 1. *C. de annal. except.*

COMPENDIOSA, hæc dictio significat substitutionem, quæ sub conditione mortis alia multa complectitur tempora, seu longum tempus quod dicitur post puberem ætatem. Et dicitur ideo compendiosa, quia sub verborum compendio plura complectitur tempora & quandoque plures substitutiones facit *l. Mævius* §. *duorum* ibi orationis compendio. *ff. de leg. 2. & l. precibus. C. de impub. & aliis substit.* Et hoc prout adaptatur illud significatum, quia potest ad alia adaptari, ut aliter significet, prout verbum cui adaptaretur, significare dictat Old. de hoc vide latius Forcat. *dial. 24. Necyom.*

COMPENSARE dicuntur contrahentes, cum debitum & creditum inter se contribuunt, *tot. tit. de compens.* Prat. Hinc

COMPENSARE dolum dolo *l. 57.* §. *ult. ff. de contr. empt.* Lucrum & commodum cum damno *l. 42. ff. de act. empt. l. 23.* §. *ult. ff. pro soc.* Fructus usuris *l. 65. ff. de rei vind. l. 1.* §. *pacto. ff. de pig.* Br.

COMPENSATIO, Compenso verbum, id est, quasi simul pondero, retribuo. Valer. Max. Tarditatemque supplicii gravitate compensat. Inde Zas. in §. 3. *bonæ fidei. Instit. de act.* Compensatio est contributio debiti ad debitum, hinc inde in vim solutionis comparatio. v. g. Titius debet mihi decem, & ego ei quinque aureos. Si ego 10. aureos à Titio peto, quinque quos ei debeo, compensare coget, & sic potero alios 5 aureos exigere. Habetque locum compensatio in omnibus actionibus, sive in rem sive in personam sint, excepta depositi actione, cum aliquid compensationis nomine opponi iniquum credit Imperator, ne sob prætextu compensationis, depositarum rerum quis exactione fraudetur, *d.* §. *in bonæ fidei, l. si depos.* Sed & in delictis locum habet compensatio, paria enim delicta, ut inquit Papin. *in l. viro. ff. solut. matr.* mutua pensatione dissolvuntur. Hoc autem nomine compensatio necessaria est, quia nostra interest potius non solvere, quàm solutum repetere. *l. 3. ff. eod.*

COMPENSATIO differt à deductione: illa enim ipso jure fit, hæc vi exceptionis, *l. 15. ff. rerum. rem.* vide Cujac. 8. *observ. 3. in fi. & 15. observ. 12.* Gothofr. *ad l. 24. C. famil. ercisc.*

COMPENSATIO quandoque etiam sumitur pro deductione & retentione *l. in restituenda, C.*

de

de hered. petit. l. fructus. 7. §. ob donationes. & l. rei judicata, 15. §. 1. *ff. solut. matrim.* Hanc retentionem adpellant Ulp. *in instit. tit. 6. de dotibus* & Justinianus *l. unic. §. taceat. C. de rei uxor. act.* Prat.

Compensatio (ita definitur à Modestino IC. *in l. 1. ff. de compensat*) est debiti & crediti invicem inter se, (scil. contrahentes) contributio i. per æris sui computationem, ab ære alieno liberatio: liquidi autem ad liquidum fit compensatio *l. fin. C. de compensat* Joan. Bello. *etym.* Sed & compensatio. damni. *l. 57. ff. de donat. int. vir.* Donationis, *l. 7. §. si vir. ff. eo. tit.* Negligentiæ, *l. 10. ff. de compensat.* Pretii, *l. 3. Comm. divid.* Briss.

Comperendinati rei dicuntur, qui in criminalib. è custodia dimissi fide sua, suæ ipsius custodiæ commissi, ut aut urbem carceris loco justi habeant, aut aliquam privatam domum, ut interdum fit ex personarum dignitate, & genere causarum, Bud. *in l. poster. de orig. jur. ff. idem in Forensibus.* Old. Prat.

Comperendinatio, est utriusque litigatoris invicem sibi denuntio in perendinum diem. Bud. *in d. l. fi.* ex Asconio Old. Asconius autem ita definit, quod sit utriusque partis recitatio i. e. (ut interpretatur Turneb. *lib. 1. c. 3.*) dum partes iterum à præcone citantur, ut adsint, qui priore actione citati fuerant.

Comperendinatio ab Ampliatione differt hoc modo, quod lege comperendinationis numerus actionum duarum præstitutus esset: Ampliationis nullus esset certus numerus præterea in ampliatione judicari primo poterat; In comperendinatione non nisi post secundam actionem. Hotom. *in Verrin. 3.* vide suprà *Ampliatio.*

Comperendinus dies erat, ut interpretatur Rævardus *lib. sing.* protribunalium c. 9. dies in jus vocationi dicendoque vadimonio distinatus.

Comperendinatio diffinitur in quodam lexico τριήμερος ὑπέρθεσις, id est, trium dierum dilatio. Brisl. unde non immeritò

Comperendinatam rem, judicium in tertium diem constitutum Festus *lib. 16.* definierit. Prat. Briss.

Comperendinatores, qui novam subinde causam comminiscuntur, quo negotium proferant. Spieg.

Comperto matrem suam intestato decessisse, *in l. 86. §. fin. ff. de acq. hered.* id est, cum comperisset. Briss. *in lib. parerg.*.

Comperto errore, comperta conditione, opinione, voluntate defuncti. Briss. *ex ff. & C.*

Compertus stupri, furti, sacrilegii: qui in stupro, furto, sacrilegio deprehensus. Compertum esse & exploratum esse, idem est, quod scire per investigationem. Spieg.

Compescere, coercere, & reprimere significat. Sic compescere contumeliam. *l. 6. C. de injur.* Audaciam, *l. 12. ff. de publica.* malos homines, *l. 35. §. quæsitum. ff. ex quib. caus.* Briss.

Competens Judex, id est, congruus & ad quem cognitio pertinet. *l. pen. ff. de jurisd. om. jud. l. 2. ff. si quis in jus voc. l. 28. ff. de re judic. l.* sed & eæ. *ff. de Procur.* & aliis innumerabilibus locis; ex quibus unum dumtaxat insuper adnotabo, in quo competens appellationi judex dicitur. Is est *in l. pen. ff. judic. sol.* usuræ, quæ competierint, *in l. 47. §. Lucius, ff. de pact. & l. 31. ff. de usur. l. 59. §. 1. ff. de re jud. l. 3. C. de sent. qua sine cert. quant. & l. 78. heredum. ff. ad Trebell.* Sic & *in l. 40. in fin. ff. si cert. pet.* Paul. ait, quod competit usurarum nomine. Ideoque eodem loco, solutioni cōpetentem mensium numerum dixit. Competentes usuras Imp. *in l. 1. C. si major. fact. alien.* & omne quod usurarum nomine competebat. Paul. *l. 11. ff. de usur.* Briss.

Competens cautela, *in l. 21. ff. de jud.* id est, idonea Briss.

Competens pœna congrua, & secundum delictum inflicta, *l. 3. C. de lucr. advoc.* Prat.

Competens allegatio, vide *l. 2. C. de accusat.*

Competens defensio, *l. 20. C. de excusat. tut.*

Competens portio, *l. 5. C. de legatis. l. 2. C. ad SC. Trebell.*

Competens tribunal apud quod jus fuit de ea re cognosci, *l. sed & hæ. §. 1. ff. de Procurat.* Eodem sensu

Competens forum *ex rubric. de for. compet.*

Competentes usuræ, *in l. 1. C. si major. fact. alien.* congruæ, & legitimæ legeque definitæ. Prat.

Competenter, pro eo quod est, idoneè, *c. gravis. de restitut. spolia.* in antiq. sic accipitur apud Ulp. *solut. matr. l. si cum dotem. §. eo autem tempore.* Quatenus, inquit, & filio & patri competenter consulatur. Old. Prat. Sic competenter convenire *l. 4. C. quand. ex fact. tut.*

Competit verbum Jurisconsultis frequens, & familiare. Inde competit iter per urbem, stillicidii rigor. Briss.

Competere libertates dicuntur quæ ex testamento, aliave causa contingunt. *l. Papinianus, in fi. ff. de inoffic. testam. l. 7. ff. de petit. hæred.* Briss. Et

Competit actio, quæ lege data est vel ex contractu descendit. Sic competit interdictum, exactio. Briss. Competere dicitur, quidquid ad nos pertinet, nobis quæritur, conceditur, indulgetur. Briss.

Competere certi condictionem dicimus. *l. cert. condict. ff. si cert. pet.* Prat.

Competitorem apud Ulp. *l. generaliter. §. spurios, ff. de decur.* eum accipimus, qui cum aliquo eundem magistratum, officium, & honorem petit. Prat. Competitio *in C. Th.* sæpe. Briss.

Compilans, autore Fest. *lib. 3.* est cogere & in unum condere. Compilare jura & leges, & in volumen redigere: quod fecere Tribonianus & collegæ. Prat.

Compilare est facto impetu in quempiam grassari: quod proprie latronum est. aliquando accipitur pro eo, quod est aliorum scripta & inventa furari. Paul. ad *l. Jul. peenl. l. sacrilegi.* Sunt, inquit, sacrilegi, qui publica sacra compilaverint. Nebr.

Compilatores sunt improbi spoliatores, no pilum (telum intellige) quidem relinquentes in spoliatorum corpore. Tametsi alii à pilis, i. e. villis dictos putent: quibus, ut Alciatus notavit, syllaba repugnat. Turneb. *lib. 3. adversar. c. 10.* à Græco Æolico πιλητὴς, quod furem significat, deductum censet, qui φιλητὴς, ab Hesiodo vocatur, sed Æolum est aspiratas in tenues mutare. Transfertus & ad alios: ut haud injuria dixeris etiam compilatores, qui vel nomina, vel testimonia bonorum autorum induxerint. Quemadmodum Festo, Compilare hæreditatem, est fraudare, diripere. Neque tamen recte dixeris, Compilavit libros aut pecunias, probe autem juxta Roterod. Compilavit scrinia mea. Compilant servi dominis, *heimlich abtragen.* Usum verbi hujus interpres non percepit. Spieg.

Compilatorem eum appellat Isid. *lib. 10.* qui aliena dicta suis permiscet. Prat.

Compingere apud Ulpianum *l. qui res §. aream. ff. de solut.* est componere & conjungere, quo sensu accipitur & apud Virgilium in Bucol.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula —— Prat.

Compingere est res diversas in unum coagmentare atque conglutinare. Unde est illud Job. c. 10. Hieronymo interprete. Ossibus & nervis compegisti me. Celsus *lib. 6.* Tenuissimis minutissimisque officulis caput compiogeret. Sic compingere navem tabulis, Paul. *de solut. l. qui res.* Si navem, inquit, eisdem tabolis compegerit & l. inter stipulantem 83. §. *sacram. ff. de verb. oblig.* Nam & si navem quam spopondit, dominus dissolvit, & iisdem tabulis compegerit. Briss.

Compitum, Albericus (inquit) locus est, ubi plures viæ concurrant, melius Servius Virgilianus interpres: Compita (ait) id est quadrivia, quæ Compita appellantur ab eo, quod multæ viæ in unam confluunt. Quia verò in compitis laribus sacrum anniversarium fiebat. Compitalia dicta, dies ei sacrificio statur. Quod & ante monuit doctissimus vir Sigismundus Gecler. Spieg. Compiti fit mentio *in l. 12. §. 3. C. de aedific. privat.* & apud Gothofr. *in rub. C. de sponsal. & arr. sponsal. in princ.* Varro *lib. 5. de ling. Lat.* ad M. Tullium Ciceronem, Compitalia (inquit) dies attributus laribus, ot alibi, ideo ubi viæ competunt, tom in compitis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Quid est, quod ait Varro, ut alibi? Hoc enim obscurum esse video. Sic vero interpretor ut significet Compitalia dicta à compitis sive compitorum viis, in quibus Compitalibus sacrificabatur, quod & Macrobius ad ludos refert. Ut alibi, scilicet, sacrificetur, id est quamvis, & alibi quam in compitis Compitalibus sacrificetur, nempe in foco M. Cato de re rust. Rem divinam nisi Compitalibus in compito aut in foco ne faciat. Martial. *lib. 5.* Curt. *lib. 1. ...... cap. 9.*

Complanata domus, id est, destructa, & solo æquata. Spieg. Complanare locum, *l. 3. ff. de aqua & aqu. pluvia.* Briss.

Complectitur pro comprehenditur, ponitur apud Scævolam in l. 133. de verb. oblig. Nam sicut & ipsius hæredis caput, ita ipsius vis, vel sæpius facta complectitur: Ulp. *in l. 3. §. sed illud. ff. de appellat.* Et quorundam, ait, nomina libellis sint complexa. Sic *in l. 30. §. in furiosi. ff. de fideic. libertat.* Decretum interponetur, quod ipsum complectatur, id est, contineatur, & comprehendatur. Briss. *in lib. pareg.*

Complere annos ætatis, tempus pœnæ ætatem puberem, possessionem, totum diem, præscriptionem Completa ætas, conditio. Completo tempore, id est impleto Briss. *ex ff. & C.*

Complere promissum, i. e. præstare quod promiseris. Spieg.

Completus annos pubertatis intelligitur non qui ad supremum usque momentum pervenit, sed qui attigerit ultimum diem. Connan. *lib. 9. c. 4. n. 9.*

Complexus *in l. triplici. ff. de verb. sign.* est comprehensio cum una clausula complectitur, veluti & nomina & res, qua de re vide infra conjunctio. Prat.

Complurium adpellatione quatuor complurésve contineri liquet ex *l. is qui complures. ff. de leg. 2.* Prat.

Compluriens pro sæpe apud Catonem poni scribit Festus *lib. 6.* Prat.

Complures qui dicantur vide Bart. *in l. 1. C. si rector provinciæ.* Old. Complures liberti. Complura rescripta. Compluribus placuit. Briss.

Compluvium, ut ait Festus *lib. 9.* quo de diversis tectis aqua pluvia in eundem locum confluit. In Vitruvio compluvium est ea pars tecti in cavædio quæ pluviam dejicit, ut cum iisdem rationibus trabes & compluvia collocantur Turn. *Lib. 10. advers. c. 17.* Varro *l. 4. de ling. Lat.* Impluvium quo impluebat, Compluvium quo compluebat, utrumqoe à plovis, ut illud sit superior pars, hoc inferior. Prat.

Componere, est multas res apta quadam cohærentia, & velut harmonia simul ponere, conjungere, & de rebus suis disponere *in l. 2. C. de exhib. reis.* Sic dicimus componi carmina, leges, ædificia, orationes. Unde pulchra admodum metaphora, componere censemur lites, pro concordare, ad bonas conditiones pacisci, quo sensu accipitur compositio, *c. 2. de testib. lib. 6.* & Composito, adverbialiter, hoc est ex pacto cuivis oppositum est. Non ex composito Briss. Prat.

Componere, in unum jungere, jungendo conficere, dirigendo conficere.

Componere, etiam significat, instituere, ut in *l. 2. §. postea ne diutius, ff. de orig. jur.* quo loco compositas actiones pro institotis quibusdam agendi formis accipere debemus. Prat. Ergo actiones jure civili inductæ sunt, pro Bartolo contra Zasium docui *lib. 1. enucleat.* Prat.

Componere ultimam voluntatem & testamenmentum *in l. 26. C. de testam. l. 17. C. de testa. milit.* compositi codicilli. compositum decretum, matrimonium. Composita lite, id est, sopita. Briss. componere stipulationes, id est, concipere. Componere verba, Libellos accusatorios, sarcinulas, fenum in villa, edictum, actionem, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Componere æque propriè significat in unum redigere ab aliis facta, ut *l. 2. ff. de orig. jur.* ibi. Sed quod leges sine ordine latas in unum composuit: primo invenire & facere, ut eodem loco Pomponius usus est, cum inquit, componere genera agendi & Cic. *ad Att.* commentarium Consulatus mei Græcè compositum misi ad te. Aldob. in procem. inst. ibi, tam à nobis promulgatis quam compositis.

Compositio verborum, *l. 4. C. de posth. hæred. instit.* compositio criminis, *l. 6. ad Turpil.* Briss.

Compositio est conventio quædam per reum cum Præside facta ex causa lite pendente, de dubio criminis statu, de solvendo fisco, certam pecuniariam summam ad effectum redimendi vexationes litis. Probantur hæc omnia in l. ab accusatione, l. desistit, & *l. seq. ff. ad SC. Turpil.* §. *quia vero. Auth. de defens. civit. c. fin. de transact.*

Compositor anni est, qui componit annum, & statuit, qui dies sacri & profani sint, Victor, *var. lect. c. 6.* vide & Cic. *lib. 2. de legib.* Prat.

Compos mentis, id est competentis animi, vel animi sani: vel potius, qui est in potestate mentis, cui (ut ait Cicero) regnum ict us animi à natura tributum est. Compoti contrarium est, qui animum non habet in sua potestate, sed fertur affectuum arbitrio *l. 4. C. de curat. furios.* Spieg.

Comprædes Fest. *lib. 3.* ejusdem rei populo sponsores. Prat. Briss.

Comprensnsa, i. e. comperta *in l. 16. C. de don. int. vir. & uxor.*

Comprehensum instrumento pactum, *l. is. ff. de pact.* Comprehensum SCto, testamento, tabulis, decreto, pacto, verbis, edicto. Briss. *ex ff. & C.*

Comprobare, i. e. probare, *l. 10. C. arbit. tut.*

Compromittere in arbitrium dicuntur, qui arbitri sententiæ statutos se hinc inde sub pœna promittunt. *l. sed si 9. ff. de arbitr.* Briss. Prat. Hinc

Compromissum est simultanea illa partium pro-

promisso, qua sua sponte ad alicujus boni viri arbitrium suam remittunt controversiam. Quod frequentissime sit addita per stipulationem pœna, si ejus arbitrio paritum non sit, tametsi quandoque sine adjectione pœnæ fiat, *l. diem proferre.* §. *fin. ff. de recept. arb.* Gorras. *lib.* 4. *Miscell. c.* 18.

Compromissum plenum *in l. qui tamen.* §. *plenum, ff. de arb.* adpellatur, quod de rebus controversiisque compositum est, quod & habet doli mentionem, *l. ita tamen in fi. ff. eod.* Prat.

Compromissum ad similitudinem judiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet, *l.* 1. *ff. de recept. arb.* Vocantur enim litigatores in jus, offertur libellus, dantur dilationes, recipiuntur testes, instrumenta, dicitur sententia in compromisso, sicut in judicio. Old. quod de iis accipi oportet, quando ex compromisso ad arbitrum itum est, *l. societatem* §. *arbitrorum, ff. pro socio.* Prat.

Compromissi diem proferre. Hæc clausula nullam aliam dat arbitro facultatem, quam diem prorogandi. Et ideo conditionem primi compromissi neque minuere neque mutare potest *l. Labeo ait,* §. *hæc autem clausula, ff. eo. tit.* Diem autem arbiter proferre, vel præsens, vel per nuncium, vel per epist. potest, *l. diem proferre in princ. ff. eo. tit.* Prolato die, cautio primi compromissi non absimilis iterum præstanda est, *d. l. Labeo ait,* §. *fin. & l. seq.* Arbiter ita sumptus ex compromisso, ut & diem inferre (in Pand. Flor. proferre) possit, h. e. retro ferre, breviorem statuendo ad disceptationem finiendam, hoc quidem facere potest invitis seu contradicentibus litigatoribus: proferre autem non potest, nisi consentiant. *l. arbiter ita ff. de recept. arb.* Licet non valeat sententia arbitri, potest tamen prolatio dici valere, *l. Labeo in pr. ff. eod. tit.* prorogatio dici non fit conventione partium in compromisso, nisi sequatur jussus arbitri. *l. non distinguemus,* §. *dies compromissi ff. eod. tit.* Old. Prat.

Compromissum solvitur, si ex pluribus actorib. vel reis unus ante sententiam moriatur, si causa est individua: sin autem dividua, recurrendum est ad distinctionem, *l. quid tamen in prin. de arb. & gl. &* Bart. *in l. diem proferre.* §. 1. *ff. eod.* Prat.

Compromissi generalitas non pertinet ad ea, de quibus actum, sed de quibus disceptatum est, *d.* §. *plenum.* Prat.

Ex Compromisso non nascitur exceptio, sed pœnæ petitio, *l.* 2. *ff. de recep. arb.* Si in compromisso fuerit adjecta pœna, non est opus stipulatione, aut fidejussorib. Si stipulatio vel cautio fidejussoria intervenerit, non est necessaria pœna ad producendam actionem. Bart. *in l. diem proferre.* §. *fi. ff. eod. tit.* Ex compromisso per pactum nudum confecto, adjecta pœna, competit certi condictio, sive certa sit summa, sive incerta in id, quod interest. *arg. l. fi. ff. si quis in jus voc. non ierit.* Ex compromisso per stipulationem confecto cum pœna nascitur actio ex stipulatu, si incerta fuerit summa: vel certi condictio si certa fuerit. *Inst. de verb. obl. in pr. &* §. *fi.* Ubi sine pœna simpliciter sententiæ stari, per stipulationem promissum est, ibi competit incerti actio, hoc est, ex stipulatio. Cum in compromisso neque pœna, neque stipulatio fuerit subjecta, tunc si litigatores subscripserint sententiæ, hoc est, expressè in eam consenserint, vel tacitè, id est, intra decem dies non contradixerint: & actio in factum nascitur & exceptio pacti, *l. ne in arbitris,* §. *si quis autem. & l. pen. C. de recept. arbitr.* Old. Prat.

In Compromissis pœna utrum sit certa, an incerta, ut puta quanti ea res erit, nihil interest *l. non autem, ff. eo tit.* non distinguitur item, minor an major sit pœna, quam res, de qua agitur, *l. non distinguemus, in princ. ff. eod. tit.* pœna compromissa accipitur non solum nummaria, verum etiam alia res vice pœnæ promissa, leg. litigatores ierunt, §. 1. *ff. eo tit.* Item si res apud arbitrum depositæ sunt, vel quantitas certa, eo pacto, ut ei daret, qui vicisset, vel ut eam daret, si non pareretur sententiæ. Item si ambo debitores paciscantur, ne petat, quod sibi debetur, qui sententiæ non paruerit, *l. litigatores ierunt.* §. *quid ergo, &* §. *interdum. ff. eod tit.* Old. Prat.

Compromittara cum aliquo, *l.* 29. *& l.* 32. §. *si rei, ff. de recept. arbitr.* Briss.

In Compromissis stipulatio sub hac conditione tacita committitur: si sine dolo malo stipulantis factum sit, *l. ita demum in princ. ff. de recept. arbiter. junct. l. conditiones extrinsecus, ff. de condit. & demonstr.* Old. Prat.

In Compromesso dies solet consensu partium exprimi, intra quem causa definiatur, *l. Pomponius,* §. *fin. ff. de arb.* Quod si compromissum sine die confectum est, necesse est arbitro diem statuere partibus consentientibus, & ita causam disceptare, *l. sed compromissum ff. eod. tit.*

In Compromisso si adjiciatur: Si quid dolo in ea re factum sit: ex stipulatu conveniri qui dolo fecit, potest. Quod si hujusmodi clausula adscripta non est, tunc de dolo actio, vel exceptio locum habebit, *d. l. ita demum.* Old. Prat.

Si Compromittat mulier alieno nomine, non erit pœna compromissa propter intercessionem, *l. non distinguemus,* §. *si mulier, ff. de recept. arb.* Old. Prat.

Compromissarius judex, ex compromisso sumptus, *l. cum lege, ff. de arb. l. pen. C. de pact. l. fin. C. de testib. per l. pen. ff. de jud.* vel ad quem ex compromisso itum est. *d. l. societatem. l.* 76. vel (ut Suidas definit) *ὁ συναιρετὸς δύο μερῶν μεταξὺ ληφθεὶς διαιτητής.* Briss. Prat.

Compromitti porro potest in duos vel plures, ut alterius vel cujuslibet sententia valeat, *l. sed si ita, l. non distinguemus,* §. *cum in plures, ff. de recept. arb.* compromitti in plures potest, ut unus ex iis eligatur qui pronunciet, *l. item si unus,* §. *item si plures, ff. eod.* Compromitti in duos non potest sic, ut si dissentirent, tertium adsumant, nisi nominetur tertius, *d. l. item si unus,* §. *si in duos.* In numero impari rectius compromittitur, quia si dissentiant; major pars invenitur, cujus judicio stabitur: ibid. §. *principaliter tamen.* Usitatum est in duos compromitti, & si dissentiant, magistratus cogit eos tertiam personam eligere, cujus autoritati pareatur, etiamsi neutri accedat in pronunciatione; ibid. Si in plures fuerit compromissum sufficit majoris partis consensus, si modo adsint, ibid. §. fin. Nam ex pluribus arbitris non potest unus sententiam dicere absentibus aliis; *l. item si unus* §. *item si plures. eod. tit.* Prat.

Compromitti potest de crimine civiliter, *l. quid ergo,* §. *ex compromisso, ff. de his qui notant. infam.* De famoso aut publico delicto criminaliter ad arbitrum iri non potest, *l. non distinguemus,* §. *Julianus, de recept. arb.* Prat.

Intra Compromissi diem vocatus qui non adest, legitima impeditus causa, valetudinis vel

absentiæ Reip. causa, adversus pœnæ petitionem tutius est, si admittat denuo compromitti. *l. qui tamen*, §. *si quis ex litigatoribus*, *ff. de recept. arb.* In eum locum jubendi sunt litigatores adesse, de quo actum, vel ubi compromissum est, ibid. §. si arbiter. Vocatus in locum inhonestum non tenetur comparere, ibid. §. *sed in aliquem*. Prat.

Compulsor *in l. 3. de luc. advoc. lib.* 12. C. Græcis ἐξκτλευτὴς dictus, in constitutione Græca Anastasii Imp. *l. fin. C. de exact. tribut. lib.* 10. qui provinciales cogebat ad pensitationes solvendas, ut colligitur ex *d. l. 3. & fin.* Cassiod. *lib. 1. var. epist.* 2. Quia non jam compulsorem ad te mittimus, sed ultorem si aliqua credideris ludificatione tardandam. Prat.

Compulsoriales litteræ dicuntur à compellendo. Judex enim appellationis, quoniam superior est, compellere solet ad hoc inferiorem judicem, à quo appellatum est, ut acta edat cum refutatoriis, *l. à Proconsulibus. C. de appell. l. unic. ff. de libell. dimiss.* Old. Prat.

Computare tempus, annum, diem, rationes, fructus, sumptus. Computantur menses, fructus, computatæ rationes, computatio toto damno, Computatur scientia, cessatio, commodum, damnum. Computari fructibus, in fructum, in bonis, in Falcidiam, in sortem, Briss. *ex ff. & C.*

Computare in summa debiti, *l. 6. C. de pign.* Computatio temporis, patrimonii, dierum, rationum, sortis, usurarum. Computatio ab his facienda, facta, Computatio Falcidiæ initur. In computationem Falcidiæ cadere, venire. Briss. *ex ll. ff. & C.*

Computatur *in §. item tria. in fin. Instit. de excus. tut.* pro ὡνει accepit ibid. Theophilus, quasi dicas, accipitur, intelligitur, censenda est tutela plurium liberorum una existimanda est, ἱκέδῃ (ut ait Theophilus) ὡς μία νομίζεται non tamen inficias eo, quin pro connumerari accipi possit. Prat.

Computare pro purum facere, accipere videtur. T. Varr. *lib. 5. ling. Lat.* Prat.

Computatio in Gordiani Imp. constit. *l. instan C. de jur. fisc. lib.* 10. Accurs. pro rationum traditione poni credit, ubi Alber. pro traditione legit redditione. Bart. 1. Platæus & Odofredus ibid. pro rationum subductione, & ad calculum revocatione accipiunt, & verius; quam Galli vocant *Compte*, & verbum computatio non ad eum qui reddit, sed eum, qui eas subducit & (ut vulgo loquimur) Computum facit, referri debere res ipsa

Computatio dupli, *l. 10. C. de usur.*

Computatio patrimonii, *l. 22. §. 9. C. de jur. deliberandi.* docet. Prat.

Con, particula, nunquam præponitur verbis, quæ composita sunt ex præpositione in. Nemo, teste Joviano Pontano, unquam dicit Coinvenio, coinhæreo, coinhabito coindoleo, coinsero, aut aliud hujusmodi Quamvis coinquino dixerint, Extat apud Imp. *in fin. memorabilis l. si quenquam, C. de episc. & cler.* Quære, *conquino.* Spieg.

Conatum accipere debemus, ad quid faciendum tentationem, periculum visum, & experientiam, Græcis πεῖραν, Gallis *effort à faire quelque chose*, qui tamen effectum non habuit. Sica accipi debet *in l. 1. in fi. ff. quod quisque jur.* Disputatum est variis juris articulis, an conatus puniendus esset. Regulariter definitur, non puniri. Ex causis diversum jus receptum scio, quo in genere librum scripsit Felinus Sandæus, quem subjecit tit. de appellat. Eam rem ab eo petas velim, adhibito judicio, Prato.

Conatus puniri oportet in his, quæ facile trahuntur ad perniciosa exempla. Nam à corrumpente jam (quantum ipse potuit) perfecta res est, §. *sed & si credas. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. l. si quis servo, C. de furt. & serv. corrupt.* Alioqui in aliis delictis, quæ externum factum requirunt, quid obest simplex conatus? *l. 1. ff. quod quisque jur.* Oldend.

Concamerare, est ad fornicis morem ædificare, *l. 32. ff. de legat.* 1. Hinc arca concamerata, *in l. 19. §. 5. ff. locat.* Gothofr. *ad l. 1. C. de ædific. privat.*

Concameratio, vel (ut in Pand. Flor.) concamaratio *in l. si cui ædes, 31. ff. de legat.* 3. structuræ genus, arcuato opere constans Budæo ex Vitruvio *lib. 6. c. ult.* Prat.

Concedere generale verbum esse, vimque secundum naturam contractus, cui adjungitur, accipere scribit Bald. *ad l. non ambigitur. in fin. ff. de ll. cui* rei contestem habet Prat.

Concedere pro dare accipi apud Scævolam *l. uxorem*, §. 1. *ff. de leg.* 3. itaque ab eodem apertissime explicatur. ibid. & à Baldo *d. l.* non ambigitur quo verbo dominii translatio significatur ex sententia ejusdem Baldi existimantis hoc ita, si causa subesset, ut in legato domus; causa enim (ait) apta erat ad dominii translationem: alioquin committere significat, eo quoque verbo dominii translatio significatur, cum usufructuarius rem, in qua utendi fruendi jus habet, alteri fruendam concedit, *l. arbitoribus*, §. *usufructuarius*, *ff. de usufruct.* Prat.

Concedere pro remittere dixerunt Impp. *l. omnium C. de vectig. & commiss. & l. 2. §. 9. C. de jurejur. propr. calumn. dan.* Prat.

Concedere in fatum, pro mori accipitur *in l. 3. C. de jur. delib. & in l. 4. & 5. C. si pendent. appellat.* Prat.

Concedere natura idem significat, *l. 2. C. ad SCtum Tertyll.*

Concedere est exercitium duntaxat permittere, sic videtur accipi *in l. 2. ff. de jurisdict. Nachgeben.* Oldend.

Concedere, pro permittere, temporarium est, cedere, perpetuum, *gl. in verb. portionibus, l. ad eum, ff. de donation.* Olden. Prat. Concedere servitutem; Interdictum, administrationem peculii servo, aquæductum, iter aquæ, dilationem, rem fruendam alii, id est, permittere. Conceditur illi ductus aquæ, &c. id est, datur, præstatur Conceditur pœna, id est, remittitur, concessa vectigalia, id est, remissa, Briss. *ex ff. & C.*

Concha apud Ulp. l. cum aurum, 19. §. *pen. ff. de aur. & arg. leg.* non est Margaritæ species, ut putat ibid. Accurs. sed belluæ marinæ genus, quæ margaritas parit, ut docet Plin. *lib. 9. c.* 15. 16. 35. Conchamque celerrime crescere ait eod. lib. c. 36. Plinii verba non refero, utpote quæ obvia studiosissimo cuique sint. Prat. Concha apud mare rubrum & crescit & coalescit. Briss.

Conchæ etiam aliud significant Marciano *l. item pictoris, ff. de fund. instruct.* Accipitur enim ibidem pro vasculo pictorio, & testa conchæ Prat. Ideoque supellectili annumerantur: Paul. 3. *sentent. ult.*

Conchylii & conchæ eandem esse materiam, sed temperamento differre scribit Plin. *lib. 9. c.* 36. Ex conchylii humore quid tingi Cassiodorus censuit *lib. 1. variar. epist.* 2. ad Theo. nem. Prat. Vide infra post dictionem *concessio ad vitam.*

ΚΟΓΧΥΛΙΑΣ

Κοτυλιαι, lapidem eſſe docet J. Pollux *Onomaſt. lib. 7. c. 29.*

Conchylia à murice ſeparat *l. ſi quis. C. de murileg.* Sunt tamen qui dicunt muricem, & conchylium idem eſſe, ſed muricem. Latinum, κογχύλιον Græcum eſſe. Hinc.

Conchyliatus, conchyliis tinctus. Inter conchylista autem & purpurea hoc intereſt, quod purpureum inficitur purpuræ flore, & buccini ſucco, certo quodam temperamento: in conchyliatis non miſcetur buccinum, ut Plin. ſcribit. In conchyliata veſte cætera eadem ſine buccino prætereaque ejus temperatura, & quæ pro indiviſo humani potus eacremento remedia & medicamina adduntur: ſic enim legi vult Turneb. Prat.

Conchylilegulos, qui conchylia legunt, paſſim reperias, quos κογχυλευτὰς Juſtinian. *in Novellis* vocat.

Canchylium *in l. 6. C. de diverſ. reſcript. l. 4. C. de veſtib. olober.* piſcis genus, ex cujus inciſa concha colligitur ſuccus tingendis veſtibus olim expetitus. Ea eo enim inficiebatur purpura Latine Murex dicitur. Vide Plin. *lib. 9. c. 35.* & Caſſiod. *lib. 1. var. epiſt. 2.* & Iſid. *lib. 19. Etymol. c. 28.* Legebantur verò in littore Tyri, Phœniciæ metropolis, præcipue hujuſmodi piſces etiam eſus non ingrati. Unde Guillielmus Tyrenſis Pontif. *lib. 3. Belli ſacri c. 1.* de Tyro agens: Hæc ait, & tritici & conchylii & pretioſi muricis inventrix, egregio purpuram colore primo inſignivit. Unde & præcipua inter eas etiam hodie urbis trahens nuncupationem, Tyria dicitur Briſſ.

Conceptionem à formulis ſeparat Paulus noſter *in lib. Sententiarum l. actio, 47. ff. de negot. geſt.* & pro inſtitutione, & compoſitione & eapreſſione poſuiſſe videtur. Prat.

Conceptæ in bonum & æquum actiones, apud Gajum *l. eas, ff. de capit. minut.* ſunt, quæ ex bona fide deſcendunt, quæve bonæ ſunt fidei, cujuſmodi eſt actio de dote. Prat. Briſſ.

Conceptio formularum non obſervatur, apud Paul. *in l. actio. ff. de neg. geſt.* Spieg.

Conceptio dicitur formula apud Paulum, *l. libellorum in pr. ff. de accuſ.* & Cic. *lib. 2. de inven.* Et omnis conceptio privatorum judiciorum concipitur. Sic ſtipulatio dicitur conceptio verborum, *l. ſtipulationum. 5. §. 1. ff. de verb. oblig.* Prat.

Conceptio formularum, libellorum, precum, ſtipulationis, verborum, Jurisjurandi, obligationis, inſtrumenti, Briſſ. *ex ff. & C.* conceptio filii, partus: conceptionis tempus. Briſſ. *ex ff.*

Conceptio juramenti, inquit Juriſconſult. *in l. jusjurandum, de jurejur.* ſi de qualitate ejus fuerit inter partes dubitatum, in arbitrio judicantis eſt. Et paulo infrà: Ideo ſi quid tale inciderit, officio judicis conceptio hujuſmodi jurisjurandi terminetur. Hæc verba interpres eaplicat. Sed Budæus in prior. Annotat ea Accurſium neutrubi intellexiſſe indicat. Spieg.

Conceptæ in rem ſtipulationes dicuntur, quæ nullius certæ perſonæ factum comprehendunt, ſed ſcriptæ, *l. 5. ff. uſufr. quemadm. cau. l. 10. ff. ut legat. nom.* Concepta pœna nomine actio quæ ex delicto naſcitur *in l. 9. §. ult. ff. de reb. auct. jud.* Briſſ.

Concepta ſtipulatio in bonum, in diem, in factum, in perſonam, Jure, ſine vitio, ſub conditione, ſpecialiter Briſſ. *ex ff. & C.*

Concepti actio. Concepti actio tunc datur, conceptumque furtum dicitur, cum apud aliquem teſtib. præſentib. furtiva res quæſita & inventa eſt. Nam in eum propria actio conſtituta eſt, (Briſſ.) quamvis fur non ſit, quæ appellatur concepti. §. conceptum, de oblig. quæ ex delict. naſc. Inſt. Cæterum hæc actio in deſuetudinem abiit; cum enim requiſitio rei furtivæ hodie ſecundum veterum obſervationem non fiat, merito ea conſequentia etiam præfata actio ab uſu communi receſſit, cum manifeſtum ſit, quod omnes, qui rem furtivam ſuſceperint, & celaverint, furti nec manifeſti obnoaii ſint §. *ſed hæ. act. de oblig. quæ ex delict. naſc.* Inſt. Anch. Paul. *lib. 2. ſent. tit. 31.*

Concepta in dolum actio dicitur in factum *l. hujus actionis 9. quod falſ. tut. auct.* Eodem ſenſu accipitur apud Jul. Paul. *lib. 5. Sentent. 7.* Prat.

Conceptum furtum, vid. paulo ante, *Concepti actio.* Furtum per lancem & licium conceptum, nihil aliud eſſe ſuſpicor, quam illud furtum, quòd conceptum ſimpliciter à prudentibus viris eſt appellatum. Lance, inquit Feſtus, & licio, apud antiquos dicebatur, quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat, propter matrum familiæ aut virginum præſentiam. Unde manifeſtum ſatis eſt, lancemque liciumque nihil aut adjeciſſe, aut ſubſtantiæ concepti furti detraaiſſe, ſed nudam duntaxat furti inveſtigandi rationem denotaſſe. Moris enim Decemvirorum temporibus fuiſſe videtur, ut ſi quis in alicujus ædib. furtum vellet quærere, illud faceret nudus, licio cinctus, & lancem ante oculos tenens, juratuſque Deos legum cuſtodes, ſeſe reperiendi ſpe furtum quærere. Et tunc quidem alter ille, apud quem furtum quærebatur, domum ſuam ei, qui furtum quærebat aperire, & in obſignatis & non obſignatis locis liberam furti inquirendi poteſtatem facere cogebatur. Quem morem primum à Græcis uſupatum, deinde in Romanam Rempub. olim invectum fuiſſe, ſi quis forte ſatis ſibi non perſuaſerit, inveniet Platonis *de legib.* librum duodecimum, in quo id ita perſpicuè traditur, ut omnem auctor divinus cum Feſto, Gellio aliiſque Latinis auctoribus collatus, dubitationis mihi ſcrupulum penitùs exemerit. Igitur ſi conceptum furtum aliud nullum dici poſſit, quam furtum quæſitum & inventum auctore Paulo *Sent. lib. 2. tit. 31.* & Juſtin. *in §. conceptum. Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcuntur* conſequi rectè videtur, aliud quoque nullum dici poſſe furtum per lancem & licium conceptum, quam furtum, per lancem & licium quæſitum & inventum. Et quia nulla temporibus Decemvirorum furta quæri ſine lance & licio in domo aliena poterant, ideo quoque nulla fuiſſe iiſdem temporib. videntur concepta furta, quæ non per lancem & licium concepta dicerentur. At poſtea quam furtorum quæſtiones, h. e. inquiſitiones, cum lance & licio evanuiſſent, ut eſt apud Gell. *lib. 16. c. 10.* tunc furta, quæ per lancem & licium concepta dicebantur, appellari concepta ſimpliciter cœperunt. Et ita quidem amplius nihil in effectu furti nomine per lancem & licium concepti Decemviri ſunt complexi, quandoquod Prætores & ICti. per furtum conceptum intelleaerunt. Idque mirum in modum confirmat idem Gell. Ræward. *in ll. 12. tabul. lib. ſing. de furt. c. 26.*

Conceptæ feriæ Varroni *lib. 5. ling.* indictæ, & lege, aut à Principe præſcriptæ. Prat.

Conceptis verbis jurare, id eſt, dictatis à deferente juramentum. Bud. *l. jusjurandum. ff. de jurejur.*

Idem appellatur, præire verba jusjurandi Prat.

Conceptis verbis pejerare, est inexpiabili perjuriosè se contaminare. Bud. *in l. jusjurandum* & ad pecunias, *ff. eod.* Vide infra *concipere certis verbis.*

Conceptos vulgo: ex justis nuptiis concipere. Conceptus partus in adulterio. Briss. ex D.

Concessisse venditioni pro consensisse & acquievisse, legitur *in l. 14. in fi. ff. de divers. tempor. præscript.* Briss. *in lib. parerg.*

Concessio libellaria. Vide. *Libellaria concessio.*

Concessio, id est remissio, *in l. 3. C. de bonis libertorum.*

Concessio ad vitam facta, dicitur perpetua. Verum ea intelligenda in rebus maximi momenti. In his autem, quæ ad minima pertinent, non æque. Brechæus *l. Neratius, ff. de verb. & rer. sing.*

Concessione generali non continentur ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus c. in generali. *de reg. jur. lib. 6.* ubi vide gl. & Dynum. Prat.

Concessum dicitur sicut legatum, donatum, quod deductis omnibus expensis reliquum est, *l. non amplius, ff. de leg. 1.* Prat.

Concidere testamentum, id est, incidere, *l. 1. §. sed consulto. ff. de his quæ in testamento delentur, l. 55. ff. de leg. 3.* Concisum lignum. Briss.

Conciliabulum à municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, castello, separatur apud Paul. *lib. 4. sent. tit. 6. ut in l. Manilia.* Quæ colonia hac lege deducta, quodve municipium, præfectura, forum, conciliabulum, constitutum erit. Apud Livium etiam fora & conciliabula non semel disjunguntur *lib. 4. & lib. 25. & lib. 39.* Frontin. in *lib. de limitib. agror.* Sed ut ad hoc revertamus, hoc conciliabulum fuisse fertur: postea in municipii jus relatum Et aliàs. Sunt autem loca publica coloniarum, ubi prius fuere conciliabula, & postea sunt in municipii jus relata. Conciliabula porro Festus *lib. 3.* interpretatur loca, ubi in Concilium convenitur Isid. *lib. 15. etymol. c. 2.* Pagi apta sunt ædificiis loca inter agros habitantibus. Hæc & conciliabula appellata, à conventu & societate multorum in unum. Gellius. *lib. 1. c. 7.* orationem Gracchi circum conciliabula dictam citat. Relinquitur, igitur, Conciliabula conventum hominum in agris esse, qui nec municipii, nec coloniæ, nec præfecturæ jure censeatur. Briss. Vide etiam Turneb. *lib. advers. c. 11.*

Conciliari, significat amore conjungi, amare nuptias, matrimonium contrahere, in oratione Antonini *l. 3. ff. de dona. int. vir. & uxor.* Sed & contractis nuptiis, si dissenserint vir. & uxor, & postea in mutuam gratiam redierint, conciliari veteribus dicebantur, idque mulierum plerunque opera fiebat. Prat. Unde

Conciliatio mutui per consumptionem dicitur, quum res vere ad accipientem translata, ab eo statim in necessitatem suam vertitur, vel ex intervallo consumitur. Proinde quæ Doctores de natura cooperante & non cooperante mutuò civili congerunt, mera somnia sunt.

Conciliatrix Festo *lib. 3.* dicebatur, quæ viris conciliat uxores, & uxoribus viros Prat.

Conciliatus, aliquando pro empto accipitur, ut apud Terent. *in Eunucho.* Prodi male conciliate, pro, magno empte, Omnis enim conventio, Conciliatio appellatur, ut docet Donat. Sp.

Concilium, quod Græci σύνοδον appellant, est legitima virorum ex diversis locis & provinciis idoneorum, propter id quod in Repub. passim controvertitur, nomine totius Reipub. ab eo cujus interest, vocata congregatio modis quibus oportet, ac convenit hoc ipsum, de quo controvertitur, decisura, vel de ipso saltem consultura. Particulas hujus definitionis pulchrè declarat. Frid. Nausea *lib. 1. rer. concil.* Spieg.

Concilium veteres dicebant de plebis parte aliqua, quæ in foro ad concionem conveniebat. Hinc concilium edicere intelligitur, qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, ut ait Lælius Felix apud Gell. *lib. 15. c. 27.* Concilium autem advocare seu convocare dicitur Trib. pleb. qui concionem ad plebem habiturus esset; Cic. *in Vatin.* Num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium advocares, &c. Quo autem tempore cœperint concilia, quæve & quanta sit eorum autoritas, docetur *c. 1. & 2. dist. 15.* eorum (conciliorum) canones pro legibus haberi jussit Justin. *Nov. 131.* Prat.

Concilium præbere Paulus dixit, quemadmodum Cicero dare Senatum. ad Q. Frat. Tyriis est Senatus datus frequens. Ejus autem erat concilium vel Senatum præbere, qui ipsum dimittere poterat: Is autem erat, qui concillio præerat: Connan. *lib. 2. c. 4. n. 3.*

Concilium, conventus populi, non à consilio, sive à consensu, ut Festus existimat: sed à concalando, h. e. convocando populum in unum locum Spieg.

Concilii nomen tractum est ex more Romano: tempore enim quo agebantur causæ, conveniebant omnes in unum, & communi intentione tractabant: unde & concilium à communi intentione dictum est, quasi concilium, *d. in l.* litteram transeunte: vel concilium dictum est à communi intentione, eo quod in unum dirigant omnem mentis intuitum. Cilia etenim oculorum sunt: Unde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in unum *c. canones, 15. dist.* Joan. Bell. Etymol.

* Concilium est cœtus piorum ac sapientum virorum, summæ potestatis Imperio congregatorum de rebus ad fidem & mores Ecclesiæ pertinentibus consultantium.

Sive est legitimus piorum doctorumque hominum conventus, in quo judicio scripturæ adhibito, collatisque inter se & examinatis rationum momentis aut de articulis fidei controversis, aut de ceremoniis & ritibus sive disciplinâ Ecclesiasticæ unanimi omnium consensu certi quid Concluditur veritatis stabiliendæ & tranquillitatis Ecclesiasticæ firmandæ gratia.

Dividuntur in *Oecumenica* seu *universalia* & *particularia.*

Illa sic appellantur, non quod omnes ac singulas particulares Ecclesias complexa fuerint. sed quod eorum decreta à singulis Ecclesiis particularibus adprobata ac recepta sint.

Talia sunt quatuor, *Nicænum anno* 315. *Constantinopolitanum anno* 380. *Ephesinum. anno* 431. *& Calcedonense anno* 451.

Concilia *particularia* sunt *vel latiora* vel *angustiora.* Illa quæ *Diœcesana Concilia* vel Nationalia. Hæc quæ *Provincionalia.*

Auctoritas & jus convocandi Concilia vel Principis curam & officium pertinet, qui non solùm interesse, sed etiam præesse Conciliis debet.

R. J. de

R. J. de anno 1526. §. *und erstlich R. J. de anno* 1529. §. *Wo aber R. J. de anno* 1548. §. *damit dann R. J. de anno* 1557. §. *Wir sind auch.*

In terris Statuum Imperii Aug. Confessio. vigore Superioritatis territorialis, convocatio Synodorum est penes Principes, quæ tum Theologorum fieri solet.

Et sunt Synodi vel *particulares* certi alicujus districtus, vel *universales* totius ditionis, Principatus, Comitatus &c.

Ad Conciliorum congregationem cuivis liber & securus patere debet aditus non solùm veniendi & recedendi, sed etiam dubia sua ad conscientiæ suæ exonerationem & fidei confirmationem proponendi. R. J. de anno 1551. §. *Wir sind auch*

In concillus omnium desideria ac vota audienda, & ad veritatem & concordiam fidei Christianæ expendenda. *R. J. de anno* 1530. *in fin. pr.*

Conciliorum usus ab antiquo fuit duplex. 1. sinceræ doctrinæ confirmatio. falsæque destructio. 2. disciplinæ Ecclesiasticæ emendatio.

Indecidendis fidei controversiis non votorum pluralitas, aut Pontificis prætensa infallibilitas, sed verbi divini auctoritas ac veritas attendenda, semotisque opinionum præconceptarum adfectionibus tantummodo ad gloriam Dei & concordiam Ecclesiæ respiciendum. est Finis Coucilrorum est, ut errores & Schimata exorta eradicentur & membra Ecclesiæ ad piam fidei concordiam recencentur.

Concinnare, est rem effictis mendaciis, omnibus lenocinus perpolire, sicut is, qui unguentis delibutus, madenti coma & capillo composito conspicitur. Hinc Vitilitigator appellatur. Græce πρακτὴρ δικῶν, quasi sectator litium. Vide, *Redemptor causarum.* Concinnare quandoque veteres usurpababant pro facere Plaut. *in captiv.* qui me infanum dictis concinnat suis. Est item concinnare, apte componere. Hinc Concinnatorius, a, um, res ad concinnandum apta. Paul. *de peu. leg. l. instrumentum*, Vasa, inquit, concinnatoria instrumento non continentur. Quod ante Nebriss. monuit. Spieg. Old. Adde Forcar. *in penu Juris civilis. in e. d. vasis penuariis.*

Concinnatores litium (alia exemplaria habent causarum (quorum Ulp. meminit *de offi. proconf.* Alexander Neapolitanus *lib.* 4. *Gen. dier. c.* 15. interpretatur eos, qui novas lites simulatis captionibus, & cavillis improbis in longum ducere moliuntur, cum eis jure agere non liceret. Corasius *Miscellan. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 2. idque ante eum docuerat. Spieg. concinnatores criminum. Sidon. Apollin. *epist.* 12. *lib.* 3. Briss.

Concio legitima dicebatur apud Roman. quæ fixa stataque erat: atque hæc ter in mense fiebat. Bud. *in l. ult. de Senat.* Spieg.

Concionem habere, vide, *Cum populo agere.* Hotom.

Concio non tantum locum & suggestum, unde verba facimus: sed etiam cœtum populi, & orationem, quæ habetur ad populum, significat. Connan. *lib.* 1. *c.* 2. *nu.* 6.

Concipere jusjurandum, quid sit, ex verbis Taciti intelligere possumus, *lib.* 1. Referuntur illa à Budæo *in Annotation. prior. & l. jusjurandum de jurejur.* vide paulo post, *Concipere est ad certam form.* &c. Spieg.

Concipere actionem in bonum Papinian. *in l. pen. de sep. viol.* Dixi eum recte ea actionem experiri, quæ in bonum & æquum concepta est, id est, Budæo exponente, qua actione qui experitur, ita intendere petitionem potest, ut non ultra petat, quam quod præstari & æquum & bonum est, vide supra conceptæ in bonum. Observandum autem, quod Scævola concipiendi verbum, tota lege Gallus, pro formare usurpavit, nec à proprio significatu recessit. Unde sunt, qui parum probant, quod gloss. concipi, pro intelligi, & Dynus pro elici, sive comprehendi interpretentur. Spieg.

Concitare hostem, est hostes ex amicis facere: *in l.* 4. *tamen ff. ad leg. Jul. majest.* nihil aliud est, quàm inire factionem, aut factionis instrumentum suscipere vel dare. vid. Gothofr. *d. l.* 3. *interpretantem.* Concitare milites, *l.* 1. *eod.* Briss.

Concitatores populi, *l.* 39. §. *actores ff. de pæn.* & apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 23. Seditionum. *l.* 16. *ff. de appellat.*

Concipere edictum, testamentum, pænam. Concipiuntur libelli pacta in personam vel in rem. Verba, concepta super ea re conventio, in diem solutio. Male conceptum instrumentum *l.* 8. *ff. de stat. hom.* Briss.

Conclave locus in domo secretior. Gothofr. *ad l.* 28. *ff. de servit. præd. urb.* Conclavia, ait Fest. *cuncta* loca dicuntur, quæ una clave clauduntur. vide Gotofr. *ad l.* 21. §. 7. *ff. de furt.* Ideo posuimus hoc in loco, quia in proferendo accentu plerique omnes peccant: cum enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horat. 2. *serm.*

Currere per totum pavidi conclave

Clavis namque primam producit. Terent. *in Eunuch.* Dum apparatur, virgo in conclavi sedet. Conclave carceris. Brisson. *ex C. Th.* Ulp. *de ventr. in spic. l. in* quo, inquit, conclavi mulier paritura erit. Item Neratius, *de damn. infect. l. quod Cornelius.* Conclave, inquit; binarum ædium. Nebriss.

Concipere, est ad certam formulam exprimere, Bud. *in l. jusjurandum*, 34. *ff. de jurejur.* sicque accipiendum putat, *in l. quicquid ff. de verb. oblig.* Equidem verbum concipere, significare ibidem, putem aliquid animo adprehendere, tum mente concepta exprimere, certis verbis comprehendere. Unde concipere jusjurandum, est certam jurisjurandi formulam præscribere, *lege* 34. §. *si de qualitat. &* §. *penult. ff. de jurejurand.* Cicer. *de offic.* 3. Quod ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur jure nostro, id non facere perjurium est. Idem *pro Cluent.* Africanus quod esset censor, & in equitum censu C. Licinius. Sacerdos prodiisset, clara voce dixit se scire, illum verbis conceptis pejerasse. Vide Turneb. *lib. advers.* 3. *c.* 10. Hinc Concipere stipulationem, apud Ulp. *in l.* 61. *l.* 71. *l.* 115. *ff. de verb. obl. & l.* 99. stipulatori liberum fuit verba latè concipere. Hinc concipere vadimonium, apud Cic. *lib. ad Qu. Fratr.* 2. Trebatium, inquit, quod ad se miserim, persalsè & humaniter etiam gratias mihi agit: negat enim in tanta multitudine eorum, qui una essent, quenquam fuisse, qui vadimonium concipere posset Prat. ex Hotom. Hinc.

Concipere libellos appellatorios, apud Ulpian. *l.* 1. *in fin. ff. de appell.* Hot.

Conclamare *l.* 11. *C. commun. de success.*

Concluditur anno actio. Briss. ex C.

Concordium, genere neutrali, legitur *in l. si*

liberis 27. *ff. de pact. dotal. pro concordia.* Briss. *in parerg.*

Concordare cum hærede. Concordante uxore. concordans, & alibi, bene concordatum matrimonium. Briss. *ex ff. & C.*

* Concordata Nationis Germanicæ. Concordata Principum, seu Germanicæ nationis sunt pacta Inter Imperatorem Fridericum III. & Nicolaum V. anno 1447. initá quibus cautum est, ut electio Episcoporum penes Collegia Canonicorum absolutè remaneat:

Confirmatio autem ad Pontificem spectet; investitura autem feudalis, quoad bona & Regalia ab Imperio dependentia, Imperatori omni jure competeret.

Hæc concordata adeò in Imperio recepta, ut non solùm in omnibus Capitulationibus Imperialibus; sed & in ordinatione Consilii aulici eorum mentio fiat. *vid. Capitul. Carl. V. artic.* 16. *& Capitul. Leopoldina. R. J. O. tit.* 6.

(Vid. Goldast. *tom.* 21. *de stat. & rescript. Imperial. pag.* 207. Limm. *ad Capitul. Carol. V. artib. & p.* 395. Mantiss. VI. Discur. Ahasv. Fritschi *de jure primariar. precum. in Appendice*)

Concordia Ancillæ nomen in *l.* 40. *ff. de fideicomm. libert.*

Concordia fratrum. *l.* 11. *C. de transact.* Maritalis, *l.* 5. *Cod. de Instit.* Briss.

Concratitius paries dicitur paries confectus ex crate legnea, qui debilis erat, & formidolosus, & ideo Vitruvi. *in* 2. desiderabat, cratitios parietes nunquam inventos esse: quantum enim celeritate & loci laxamento prosunt, tanto majori & communi sunt calamitati: quod ad incendia, uti faces sunt parati: de his tractat. Ulpia. *in l. cum duobus §. item Mela scribit. ff. pro socio.* quamvis apud eum congratitium mendose scriptum sit: & hæc etiam hodie apud rusticos in usu sunt. vulgus graditiam appellat. Hincque mendam in Pandectis factam puto Cotta.

Concratitius paries, ait Prat. idem qui intergerinus, id est, paries cratitius, sive ex asseribus in modum cratis textus inter duos communis. Vide *Intergerinus.*

Concubatus legitur *in l.* 3. *ff. de concubin.* pro concubinatu. Briss. *in lib. parerg.*

Concumbere cum uxore. In concubitu patroni esse. Briss. *ex ff.*

In Concubinatu esse cum aliquo. In concubinatum se dare. Briss. *ex ff.*

Concubina est mulier, quæ consuetudinis, non matrimonii causa retinetur, *arg. l.* 34. *ff. de adult.* Prat. Aliter Briss.

Concubina est, quæ, cum uxor non sit, cum aliquo tamen vivit, & sine nuptiis in domo est, *l.* 144 *ff. de verb. sign. tot. tit. de concubin. l.* 56. *de ritu nupt.* &c.

Concubina dicebatur ea, quam quis non mariti animo, sed concubitus tantum causa, sine stupri tamen crimine, flagitiove, domi habebat. Dixi, non mariti animo, quia concubinam ex sola animi destinatione æstimandum esse. Paulus scribit *in l.* 4. *ff. de concubin.* quin & Papinian. *in l. donationes*, 13. *ff. de donat.* respondit, si quæratur, an maritalis honor & affectio intercesserit, personis comparatis vitæ conjunctione, perpendendum esse: neque enim tabulas facere matrimonium & apud eundem in l. cum tabulis 16. *ff. de his quæ ut indig.* mentio fit Cassiani viri clarissimi, qui mulierem ingenuam pleno honore dilexerat, cujus tamen filia ex eo concubinatu suscepta, vulgo quæsita dicitur. Neque satis fuisset dicere Sine Nuptiis: nam in mulieris honestæ liberæ consuetudine, quamvis nuptiæ celebratæ non fuerint, tamen non concubinatus, sed nuptiæ intelligendæ sunt, ut ait Paul. *l. in libera.* 24. *ff. de ritu nupt.* Dixi, sine stupri crimine: quoniam Ulp. *in l.* 1. *ff. de concubin.* scribit: eas demum sine metu criminis in concubinatum haberi posse, in quas stuprum non committitur, veluti si ingenuam mulierem honesto loco natam, & quæ corpore quæstum non fecisset, sine testatione in concubinam duxisset: tunc enim stuprum non committitur. *d. l.* 3. *de concub.* Dixi, Sine Flagitio ut illud significarem quod Ulp. *in l.* 2. *scribit*: Nefariam esse conjunctionem, quæ patris concubina fuit, in filii aut nepotis concubinatum sese tradat, aut ex contrario: quippe cum genus quoddam incestus esse hoc videatur. Apparet. ergo legib. permissum concubinatum fuisse, ac proinde impune concubinam habere licuisse, d. l. 3. ff. de concub. Et *l. cum tabulis.* 16. *ff. de his quæ ut indig.* ubi Papinia. ait, in ea, quæ se in alterius quam patroni concubinatum dabat, stuprum non committi, quin & Massurius *in l.* 144. *ff. de verb. sign.* scribit, eam quæ cum uxor non sit, cum aliquo tamen vivit, vero nomine amicam, paulo honestiore concubinam appellari. Tametsi Marcellus scribat, eam quæ se in alterius quam patroni concubinatum dedit, matris familias honestatem non retinere *l. probrum*, 41. *ff. de rit. nupt.* Sed quæri video, an & mariti concubinam habere possent: quod vulgò ab omnibus negatur propter *l.* 1. *C. de concubi.* ubi Constantin. Imperator id vetat. At ego ejus ipsius legis argumento adducor, ut credam ante Constantinum id licuisse. Cur n. id tum ille prohibuisset, nisi quia licebat? Verum ut ea de re paulo fusius explicemus. Primum omnium exemplum ejus rei habemus apud Ciceronem *in lib. de Orat.* 1. ubi loquitur de eo, qui uxorem in Hispania reliquerat Romæque alteram duxerat, neque nuntium priori miserat: quia si judicaretur certis quibusdam verbis, non novis nuptiis fieri cum superiore divortium, in concubinæ locum eam duxisse videbatur: quæ dubitatio tamen posterioribus legib. *sublata est, ex l. nullum* 7. *ff. de divor. & l. eum qui C. de adult.* Sed utcunque sit, apparet olim ei, qui uxorem habebat, licuisse alteram mulierem in concubinam ducere. Tametsi Constantini lege id postea vetitum sit: & vero etiam Justiniani. *l. ult. C. commun. de manum.* apud quem locum illum: Hominibus enim uxores habentibus, concubinas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt: de lege Imperatoris Constantini intelligendum censeo: quod & interpreti Accursio placuisse video. Quid? quod Marcianus *in l.* 3. *ff. de concub.* scribit, adulterium per concubinam non committi: qua de re dubitari non poterat, nisi in eo, qui uxorem haberet. Itaque sic infert: nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est: Itaque stipulatione pœnæ caveri de ea re videmus *in l.* 121. §. 1. *de verbo. obl.* Mulier ab eo, cujus in matrimonium conveniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ, tempore matrimonii, consuetudinem repetiisset. Objicitur lex ult. *in fi. ff. de divort.* ubi scribit Ulpia. patronum, qui libertam suam in matrimonio habebat, si concubinam adhibeat, renunciasse matrimonio videri. Quid tum postea; quasi verò

vero eo ipſo quod concubina adducatur , cum uxore divortium fiat. Quid ergo eſt ; Dico Ulp. diſputationem ſuis finibus coercendam eſſe ; loquitur enim de patrono, qui trantiſper in matrimonio libertam habere judicatur , quandio alienum ab ea animum non oſtenderit. Ubicunque , inquit , vel tenuis intellectus videri poteſt , nolentis nuptiam , dicendum eſt divortium eſſe factum. Ex quo intelligitur , in libertatum divortio , neque verborum formulam , neque ſeptem teſtium conteſtationem requiri , ſed leviſſimam duntaxat abalienati animi ſignificationem ſufficere : velutì ſi quam aliam appetierit , vel concubinam adhibuerit. Movet me Paulus *lib. ſent.* 2. his verbis : Eo tempore , quo quis uxorem habet , concubinam habere non poteſt. Concubina igitur ab uxore ſolo delicto ſeparatur. Sed videamus , ne quid operis novi nobis aut Annianus , aut alius aliquis eo in loco molitus ſit : & poſterior ſententia demonſtret , eum ſine negatione legendum eſſe. Quid enim vox IGITUR ſignificat ? aut quis ſenſus eo ex loco idoneus poteſt elici , ſive SOLO DELICTO , ſive SOLO DELECTU legemus ? At hoc modo ſenſus erit aptiſſimus. Qui uxorem habet , poteſt & concubinam adjungere : uxorem vero non poteſt. Quid igitur intereſt , inter uxorem & concubinam adjungere ? Quid , inquam intereſt , utrum uxorem aliquis , an concubinam adjungat ? Nihil omnino , inquit, præter hoc unum , quod in uxore adjungenda delictum eſt : in concubina vero , neqoaquam . Quod ergo ait , CONCUBINA IGITOR ſic intelligatur ; Adjuncta igitur concubina ab uxore adjuncta ſolo delicto ſeparatur. Alioqui falſum eſſet delictum eſſe , ſi quis concubinam habeat ; uti ſuperius docuimus. Quod ſi cui SOLO DELECTU legendam placet , non repugnabo , & ſenſum hunc aptiſſimum oſtendam ; quod ſolus delectus ſive animi deſtinatio diſcernit uvoris adjunctionem ab adjunctione concubinæ ; nam ut ex *l.* 4. dictum eſt , concubina ſola animi deſtinatione æſtimatur. Verum hæc quidem hactenus. Nunc illud adjiciamus , concubinarum alias libertas , alias ingenuas , alias ſervas fuiſſe. Libertæ autem invitis ſuis patronis in concubinatum aliis ſe dare non poterant , l. 1. de concubin. Quod ſi qua in patroni ſui concubinatu erat, quæſitum eſt an alteri dare ſe in matrimonium prohibeatur ; nam initium dictæ legis 1. ita ſcriptum eſt , ut pugnare inter ſe videatur ; adeo ut quidam priorem partem adulterinam eſſe diſputent : ego vero ex lege ultima ff. de divort. vocem , Alteri , non de extraneo , ſed de altero patrono intelligendam puto. Quod autem ad ingenuatum concubinatum attinet , quatuor tantum caſibus eum permitti reperio : ſi ea obſcuro loco nata ſit , ſi corpore quæſtum ſecerit , ſi teſtatio ea de re interpoſita ſit , ſi mulier adulterii crimine damnata ſit , *l.* 1. & 3. de concubin. Ancillæ autem utrum concubinæ fuerint , quæri poteſt : cum ſatis conſtet , ancillarum omnium uſum ſuis dominis licitum permiſſumque fuiſſe , ſed tamen & ancillas concubinas fuiſſe video *in l. pen. ff. de reb. auct. jud. l. denique* 8. *ff. de pign. & leg. ult. C. communia de manum.* Sequitur , ut aliquot inter uxorem & concubinam differentias exponamus. Primo igitur hæc eſto : Quod uxor juſtorum liberorum quærendorum cauſa , &, ut ait Demoſthenes , τῶ παιδοποιεῖσθαι γνησίως : concubina vero , voluptatis aut cultus corporis duntaxat , aſciſcitur. Nam corporis cultum in iis pono , quæ vel quinquagenariæ , vel ſexagenariæ ſunt : quas haberi concubinas poſſe patet *ex l.* 1. *ff. de concubinir.* Ex quo ipſo ſecúnda differentia intelligitur. Quod in uxore ex lege Papia Poppæa ſpectatur ætas , in concubina , modo annis 12. ſit major , non ſpectatur. Tertiam differentiam Paulus in leg. ult. demonſtrat : ubi ait , Provincialem magiſtratum poſſe ex ſua provincia concubinam habere : cum in uxore aliud ſit juris *l. ſi quis officium.* 38. *de ritu nupt.* Quarta differentia eſt , quod cum donationes in uxorem non valeant , *l.* 1. & paſſim , *de don. int. vir.* eæ tamen , quæ in concubinam collatæ ſunt , revocari non poſſunt : nec ſi matrimonium inter eoſdem fuerit contractum, ad irritum recidit , quod ante jure valeat , *l. donationes.* 31. *ff. de donat. l. ſi prædia* 58. *de donat. inter. vir.* Quinta etiam apparet ex eo , quod uxor forum domiciliumque mariti ſequitur , leg. exigere. ff. de judic. concubina verò nequaquam. *leg. de jure* 37. *in fin. ff. ad municipal.* Hotomannus.

CONCUBINATUS ſemimatrimonium vocatur in *l. ſi qua illuſtris. C. ad Senatuſc. Orph.* Is tandem ab Impp. permiſſus magis, quam probatus , *tot. tit. C. de concubin.* Novella verò Leonis Imp. 91. prorſus damnatus : quod comfirmavit jus pontificium , ait Dn. Herm. Vulte. *in comment. Inſt. de patri. poteſt. ad prin. n.* 10. Omnis concubinatus omni juri ſemper aliquatenus inviſus ; ideoque honore ac dignitate vera caruit ; nec honeſtè vivere cenſetur , quæ in concubinatu hæret. *l.* 1. *princ. & l.* 3. *de concubin.* Concubinatus ergo , etſi à jure civili toleratur ; honeſtus tamen ac legitimus coitus non eſt. Et concubina non eſt honoris , multo minus dignitatis nomen. Hæc & alia eleganter. D. Joſh. Gœdd. *ad l.* 144. *per tot. & ad §.* 1. *nu.* 4. *l.* 56. *& §.* 1. *n.* 4. *l.* 146. *de verbor. ſignificat.*

CONCUBINA , vide *Pellicem.* Hot.

CONCOBINATUS , non eſt conjunctio juſta ; ut matrimonium ; nec concubina eſt juſta uxor. Ex concubinatu nati liberi non ſunt , juſti & in poteſtate patris. Denique eſt in concubinatu vitium aliquod , & liberi ex eo ſuſcepti degeneres ſunt , *l. ult. C. de nat. lib.* 1. nothi & obliqui. Statius , obliquumque à patre genus ; ubi Lactantius ; Quia fuerat , inquit , patris mei nothus. Obliquum ergo dicit ex concubina progenitum ; ut Lucanus. Obliquum maculat qui ſanguine regnum ; Cujac. *in expoſit. Nov. Juſti* 18. *in princ. fol.* 44.

CONCULCATIO vide *Periſſologia.*

CONCOPISCENTIA , eſt tam bonarum quam malarum rerum appetitus. Spieg.

CONCORATORES , qui ſimul curam adminiſtrant. *l.* 19. *ff. de admin. tut. l.* 3. *§. quari poteſt. ff. de ſuſpect. tut. §.* 1. *Inſtit. de ſatiſdat. tut.* Eademque loquendi figura Contutor. *l.* 5. *ff. de ſuſpect. tut. l.* 14. *l.* 24. *§.* 1. *l.* 32. *§. ult. l.* 54. *ff. de admin. tut.* Et confidejuſſ. *l.* 10. *ff. de fidejuſſor.* Et conreus. *in l.* 3. *§. nunc de effectu. ff. de liber. leg.* Briſſ.

CONCURRERE dicuntur collegatarii , cum eadem res iis in ſolidum legata fuit , *l.* 1. *§. interdum. in fin.* Cum primum itaque non inveniet alter eum qui ſibi concurrat , ſolus utetur in totum. Prat.

CONCORRENS quantitas , *in l. cum alter. ff. de compenſ.* dicitur , quæ utrinque æqua eſt , ut probari poteſt *ex l.* 12. *ff. eod.* Prat.

CONCURRUNT & perſonæ & res ; Concurrit fratri. Duo concurrunt in eundem ſervum , in pignus. Concurrunt actiones , Summæ , impenſæ , pecuniæ ,

pecuniæ, quantitates, obligationes, possessiones, privilegia. Omnia in unum concurrunt: concurrit quæstio status disceptationis: concurrentia delicta. Briss. *ex ff. & C.*

Concursu partes fieri dicuntur in legatis, cum testator duobus pluribúsve legatariis rem eandem ita ligavit, ut iis non distinctè ac separatim partes certas attribueret, sed potius rem solidam relinquere videretur, *l. conjunctim.* 80. *ff. de legat.* 3. Verum cum utrinque uterque ad rei, puta fundi, alicujus possessionem acquirendam accedit, ubi ad medium pervenerunt, & concurrerunt: quo in loco obvii inter se facti sunt, ibi partis quisque suæ fines constituunt, ut Sallustii verbis utar: qui in Jugurthino similem quandam finium inter Carthaginenses & Cirenenses rationem institutam scribit. Hi legatarii, re conjuncti dicuntur alii, quorum partes ab initio factæ sunt, verbis conjuncti. *l. re conjuncti* 89. *ff. de legat.* 3. *l. triplici. ff. de verb. signific.* Hotom. Connan. *lib. animadv.* t. *ad leg. re conjuncti.* concursu partes fieri existimat, non quod ea conflictu actionum utroque totum vindicante inter eos res scindatur, sed quod nisi alter partem suam petat is, qui petiit partem, & accepit, totum habeat, *l. plene §. si conjunctim. ff. de legat.* 3. ubi partes concursu facere dicuntur ii, quorum alteri in primis tabulis, alteri in secundis eadem res legatur, quos simul petere non posse constat.

Concursu dominium quærere, vide *l. 7. C. de legat.*

Concursus, sæpius de personis, quam de rebus inanimatis dicitur. Exemplum prioris extat *in l. idemque. ff. qui pot. in pig. hab.* posterioris *in §. fin. Instit. si quad. paup. fec. dic.* Spieg.

Concurrentes summæ, *l. 11. ff. de compens. l. 4. C. eo. tit. l. 56. & l. 34. §. qui in vita. ff. de lega. lib. 2. l. 58. §. nummut. ff. ad Trebell.* adde *l. 53. ff. de legat.* 1. Brisson.

Concussio dicitur, quasi commotio totius animi ob aliquam imminentem violentiam. Porro concutio, à con, & quatio, mutatis in compositione literis, significat propriè, totum moveo inciendo terrorem. Alber. Concussio est crimen, inquit, cum quid officialis à subditis per metum extorquet, aut non facit justitiam, nisi pecunia recepta: vel aliquid ultra salarium debitum extorquet: vel cum quis accusat, vel ab accusatione desistit propter pecuniam. Sane, quod contra leg. Jul. repet. turpiter datum est judici, cujus & manus & oculos innocentes esse oportet, nulla usucapione adquiritur illi, vel hæredibus ejus. Idem dicendum est de venditionibus aut locationibus, pluris, minorísve eo nomine factis: quoniam irritæ sunt, nec ullo tempore confirmantur: *l. quod contra. ff. ad l. Jul. repet. l. bonæ fidei, in princ. de acquir. rer. dom.* Quare autem leges tam vehementer execrentur corruptum animi judicium in magistratibus, eleganter tractat Justin. *in authen. ut jud. sine quoque suffrag. §. consideravimus.* Spieg.

Concussio sordida, *l. 1. §. qui autem, in fin. ff. de calumniat.* Alberic.

Concussionis rei sunt, pœnæque legis Corneliæ teneri jubentur, qui in accusationem innocentium coierint. *l. 2. de concuss.* Verba autem eodem in loco, scilicet, Quive ob denuntiandum, vel non denunciandum testimonium acceperint, ab Accursio intellecta non esse, minus mirum est, cum etiam à paucis percipiantur. Ita Budæus explicat. Spieg.

Concutere dicitur, qui percellit ac perturbat aliquem injecto terrore, & terrorem Cicero ait esse metum concutientem, *lib. 3. Tuscul. quæst.*

Concutere, ait Prat. est terrore potestatis aliquid ab aliquo extorquere, sic accipitur *in leg. illicita. 5. §. illicita. ff. de off. præsid. & l. 4. C. ad l. Jul. repetun.* Et apud Paul. *lib. 5. sent. tit.* 25. Concutere, est terrore potestatis perterre facere. Briss. Ferrando Diac. Concutere est aperte facere violentiam. Briss.

Concussus paries, *l. 18. §. Sabini. ff. de damno. infecto.* Concussum terræ motu ædificium. *l. 59. ff. locari.* Briss.

Concussionis crimen, quoties aliquid terrore potestatis illicitè extorquetur & aufertur: ut cum quis judicii, aut magistratus, alicujúsve potestatis, quam habet, alióve tenore pecuniam alicui extorquet, *l. 1. & 2. ff. de concuss. c. militare*, 23. *qu.* t. Sed & qui ad aliud quid, puta ad contrahendas nuptias. *l.* t. *C. quæ præd. dig. ad* emendum, vendendum, cedendum, *l. principalibus* ubi Dd. *ff. si cert. pet. l. pen. C. de his. quæ vi met. caus. totum. C. de contr. jud.* jure aut terrore potestatis invitum cogit, concutere videtur, ut & tum, cum ultra constitutum salarium imperiosè aliquid exigitur. Jas. in *§. quadrupli. n. 3. Inst. de act. c. quoniam dist. 8. c. militari* 23. *qu.* 2. Spec. *de execu. §.* t. n. 5. *& de recus. §. fin. num.* 18. Item quod per evidentem calumniam specie transactionis extorquetur, in concussionem cadit, *l. 1. §. ult. ff. de calumniat.* Prat. Wesemb. Briss.

Condemnatus certam quantitatem, *l. fidejussor. 45. ff. de fide jussor.* certam pecuniam, *l. post mortem. ff. quand. ex fact. tut.* quibus locis eleganter per [illegible] supprimitur, in, vel ad, quæ vulgatis codicibus interjecerunt, qui elegans hoc dicendi genus non norunt. Vocum autem multarum [illegible] videas in Pandectarum, seu Digestorum libris. Prat. Briss.

Condemnare pro condemnationem adversus aliquem obtinere, & (ut ICti loquuntur) judicatum debitorem facere; *l. 2. ff. de admin. tut. l. furti. 6. §. mandati. ff. de iis, qui not. infam. Cic. pro Rosc. Com.* hunc per judicem condemnabis. Idem *pro Cæcinn.* Non solum egeris, verum etiam condemnaris licet. Sueton. *in Tiber. cap.* 8. Fannium Cepionem reum majestatis fecit & condemnavit. Briss. Pertinet hoc verbum non minus ad decem aureos, quam ad deditionem novæ. Eodem sensu.

Condemnationem facere dixit Gordianus, *l. quamvis 8. C. de pignor.* Prat. & Briss.

Condemnationem formari, vide *l. 11. C. de furt.*

Condemnationem sustinere, *l. 2. C. de accus.*

In Condemnationem deducere *l. 3. C. de in litem jurand.*

Condemnari pluris, minoris, dupli, quindecim, centum, peculii, & certa pecunia, fructibus, & de fructibus pluribus summis, æstimatione partis *ex ff. & C.*

Condemnari summæ, pro in summam, accipere debemus apud Pompon. *l. sed hæc ita. 22. ff. de re judic.* & condemnari pecuniæ: dixit Paulus *l. si ita 39. ff. de oper. libert.* Prat. Damnare summæ, & damnari, summæ. Briss.

Condemnare sponsionis, apud M. Ciceron. *in Orat. pro Cecinna* pro, eo, quod dicimus ob sponsionem factam. Prat. Briss.

Condem-

Condemnare sponsionis, apud M. Ciceron. *in Orat. pro Cecinna*, pro eo, quod dicimus ob sponsionem factam. Prat. Briss.

Condemnare reliquo, *l. 1. ff. arb. furt. caes.* Prat. Briss. condemnare quadruplo. Briss. *ex ff.*

Condemnare secundum juris formam, *l. 3. Cod. familiae ercifcundae.*

Condemnari in quadruplum, in fructus, in usuras, in unam summam & quantitatem: condemnationem pati: condemnatione plecti: condemnatu pro condemnatione, ut stipulatu pro stipulatione.

Condemnator, pro eo, qui reum peregit. Tacit. *lib.* 4. Briss. *ex ff. & C.*

In his verbis edicti Praetorii, quod sub *tit. de re jud. l.* exponitur.

Condemnatus Ut Pacuniam Solvat, condemnatum accipere debemus eum, qui rite condemnatus est, ut sententia valeat. Caeterum si qua ratione sententia nullius momenti sit condemnationis nomen non tenet, *l. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.* Alias quoque traditur damnatum quem ita videri, si damnatio teneat, *l. 2. §. ult. ff. de poen.* Briss. Prat.

Condere Jura §. *responsa. Instit. de jure naturali.* Unde conditores juris, *l. 23. C. de Procurat.* conditores legum, *l. 8. Cod. de pact.* Briss.

Condere testamentum, lustrum, civitates, regna, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Condicere, est simul dicere, ut fit in pactionibus, Pompo. *l. 66. ff. de contrab. empt.* In vendendo fundo quaedam, etiamsi non condicantur, praestanda sunt. Hinc Festus *lib.* 3. condictum interpretatur, simul dictum. Ergo condicere, est diem locumque communi consensu constituere, quo quid fiat. Briss. Hinc

Condicare alicui coenam, Cicero & Suetonius dixerunt, non pro invitare ad coenam, quemadmodum vulgò placere video: sed pro indicere coenam, & denuntiare se affuturum. (Condicere etiam Festo *lib.* 3. est dicendo denuntiare: ut & Imperatori *in §. appellamus. Insti. de action.* Condicere prisca lingua est denunciare) Crassus (inquit Cicero *ad Lentulum* scribens) ut quasi testata Pop. Roman. esset nostra gratia, penè à meis laribus in provinciam est profectus Nam cum mihi condixisset, coenavit apud me in generi Crassipedis hortis. Suetonius *in Tiberio*, Sext. Claudio libidinoso ac prodigo seni coenam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret. Sed in libris Jurisconsultorum: Condictio est (ut ibidem Festus scribit) in diem certum ejus rei, qua de agitur, denunciatio. Moris enim fuisse, ut judicio à Praetore constituto diem ex suo commodo litigatores sumerent, quo in judicium venirent, vetera illa demonstrant apud Plautum in Curculione, & Gellium *lib.* 16. *cap.* 3. Si status condictúsve dies cum hoste. Sed molto planius locus ille in Oration. pro Comoedo, rem omnem explicat. Quid enim factum est? venisti domum ultro Roscii: quod temere commisisses in judicium, ut denuntiares, rogasti, ut ignosceret, te ad futurum negasti: deberi tibi ex societate nihil clamitasti: quo in loco Denuntiare dixit Cicero, quod Justinianus hoc loco Condicere. Sed hoc nemo neque planiùs, neque elegantiùs exponit Asconio, qui *Verrina* 3. sic scribit: Comperendinatio est, ab utrisque litigatoribus, invicem sibi denuntiatio in perendinum diem: namque cum in rem aliquam agerent litigatores, & poena se sacramenti peterent, poscebant judicem: qui dabatur post tertium diem (sic enim legendum puto, non trigesimum) quo dato, deinde inter se in perendinum diem, ut ad judicium venirent, renuntiabant. Haec Asconius. Eodémque notae illae pertinent, apud Valerium Probum I. D. T. S. P. diem tertium, sive perendinum: quam formulam in Muraeniana Cicero exagitat. Eodem etiam illud Macrobii *lib. 1. cap.* 16. pertinet. Comperendini dies dicuntur, quibus vadimonium licet dicere: Stati, qui judicii causa cum peregrino instituuntur. Hot.

Condictus dies fere idem est, quod status, i. e. destinatus, defixus, & statutus per commune dictum. Nam condictum, in commune dictum, vel simul dictum, dicitur, quasi decretum & constitutum. Spieg.

Condictus dies in 12. tab. est judicii causa constitutus. ex 1. Offic. Cic.

Condicare accipitur pro repetere, *l. 4. §. res pignori. ff. si cert. pet.* & alibi saepissimè. Hinc

Condictio, qua actionem in personam καταχρηστικῶς significari scribit Imp. Justinian. *d. §. appellamus.* Propriè tamen significat denunciationem in diem certum ejus rei, quae agitur. Festo *lib.* 3. Prat.

Condictio, nomen est generis, quo personales omnem actiones comprehenduntur, proprie tamen ad eam refertur actionem, quae ex mutui contractu nascitur: ut condictio definiri possis actio, per quam rem à nobis mutuo datam postulamus, ut docet Imp. *tit. quib. mod. re contrab. in pr.* Hotom. Actio in personam condictio dicitur, & condictitia actio, & condictitia simpliciter. Briss. ex ff. C. J. Dicitur & actio condictionis, *l. 1. C. de condict. in d. l. 2. C. de cond. ob caus.* condicere cautionem, dotem, liberationem, per condictionem agere, petere, condictione repetere, per condictionem petitus homo, aut fundus: condictitia experiri. Briss. *ex ll. ff. & C.*

Condictio semper est dicta actio in personam. *l. actionum, 25. ff. de oblig. & act.* sicut & nunc eam significationem retinet. Hoc tantum interest, quod solennis olim observabatur. quae nostris quoque temporibus est convenientissima, per *leg. quidam ff. de ser. urb.* Theoph. *in §. adpellamus. Instit. de except.* demptis verborum formulis: ut, cùm quis personaliter esset obligatus, tum is solebat admoneri, denuntiato die, quo aut solvendum, aut judicio sistendum illi esset. Commeminere & hujus rei Accur. Angel. & Jas. *d. §. adpellamus.* Hodie vero haec curiosa solennitas non adhibetur, rem tamen ipsam imitari debemus, non solum praecepto humano, sed etiam divino. Old. Prat.

Condictio, & vindicatio, ad rei recuperationem pertinent, Gajo *in l. si pignore. §. cum furti ff. de furt.* Old.

Condictio quaedam est certi, quaedam incerti. Briss.

Condictio certi, quae competit ex omni causa, & omni obligatione, ex qua aliquid certum petitur: sive ex certo contractu, sive ex incerto, sive ex lege Aquil. agatur, sive suo nomine, sive haereditario obligetur. Ulp. *l. certi. ff. si cert. pet. vide l. 24. ff. eodem l. 28. §. exceptio. de jurejur. l. 17. in fin. de exercitor. l. 17. §. penul. ff. rer. amotar. Institut. quib. mod. re contrab. oblig. & Instit. de verb. oblig. in prin.* Unde manifestum est, quod ita condictio concurrit cum actione mandati, depositi, & caeteris, ubi quid certum petitur. Et ideo secundum diversitatem causarum, nunc re, nunc verbis, nunc litteris, nunc consensu

sensu cotrahitur ; nunc etiam ex contractu ; nunc ex quasi contractu, nunc ex delicto competit : imputata tamen pecunia sola illa competit. Old. Certi condictionem in generalem & specialem quidam deducunt, ut scribit Accurs. *in l. 1. ff. si cert. pet.* quam divisionem probat Bart. *d. l. certi*, aliis unam tantum esse aientibus : quinam verius dixerint, ipse dispice.

Condictio certi est stricta. Condictio triticaria arbitraria, Cujac. *tract. 2. ad Afric. fol.* 27. fere sub fin.

Condictio incerti est, per quam incertum petitur, quam commemorat Paulus *in l. si tibi. 8. ff. de act. empt.* Hac conditione liberationes, cautiones, jura prædiorum, & ea, quorum incerta æstimatio est condicontur, *l. 2. §. aliud ff. de donat. l. 3. ff. de condict. sine causa. l. 5. & l. 8. ff. de action. empt. l. 46. §. 1. ff. de jure dot. l. 12. ff. de novat. de l. 22. in fin. l. 40. pen. ff. de condict. indeb. l. 35. ff. de servit. urb. l. 16. §. Pompon. ff. de minor. l. 5. §. 1. ff. de usufruct. cat. rer. l. 12. in fin. ff. de condict. furt. l. unica, C. de error. calc. l. 3. Cod. de postul.* Briss.

Condictiones in jure nostro variæ, memorantur. Quædam enim appellatur.

Condictio ex lege, quæ alias condictitia ex lege nominatur. *§. tripli. & §. seq. Instit. de act.* Ea proprium actioni, quam dat, nomen non tribuit. Briss. & hæc secundum Azon. *cod. tit.* locum habet, quoties ex nova lege descendit obligatio, nec in eadem lege cautum est, quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate causarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto nascitur, & sic non statuitur, vel cavetur, qua actione agatur. vide l. 1. ff. de condict. ex lege. Hinc Condictio ex lege Iulia, *l. dotalem, l. si vero. cum l. sequ. solut. matr.* Et Condictio *ex lege Cincia. l. 21. ff. de don.* Oldend. Prat.

Condictio furtiva competit domino rei contra furem, ejusque successores ad ipsam rem persequendam, vel æstimationem ejus, quanti plurimi fuerat, postquam ablata fuit, eo quod fur semper est, & fuit in mora. Vid. *tit. ff. de cond. furt.* Old. Prat.

Condictiones naturales, id est, quas æquitatis naturalis ratione Jurisconsulti introduxerunt, quatuor fere sunt : Indebiti, ob rem dati, sine causa de bene depensis, ad imitationem condictionis ex mutuo. Cujac. *ad Afric. tract. 2.* in princ.

Condictio indebiti competit ei, qui per errorem indebitam pecuniam solvit alicui, credens se ei teneri, cum non teneatur : vel cum à Procuratore suo soluta esset, ipso ignorante. Est ergo condictio indebiti, quæ ad repetendum indebitum solutum vel promissum competit: Briss. vel secundum Azonem in summa. eodem tit. postquam soluta indebita repetuntur, sive per ignorantiam facti etiam non probabilem, ut qua erravit quis in facto suo, sive per ignorantiam juris, talia indebita solvantur, quia ignorantia juris non debet alicui nocere in damno vitando. ut ff. de jur. & facti ignor. *l. juris ignorantia. vide tot. tit: de condict. indeb. C. & ff.* Old.

Condictio liberationis, *l. 1. Cod. de error. calc.* competit ei, qui, quod omnino non debuit, promisit. Old.

Condictio ob causam datorum, secundum Azon. *cod. tit.* competit & locum habet ubicumque duo contractus innominati interveniunt ; scilicet, do ut des, facio ut facias. In illo autem contractu innominato, scilicet, do ut des, datur actio de dolo. Et prout alii dicunt tunc competit ad rem petendam, quæ ob causam honestam, ut potè in causam futuram vel præteritam data est, causa non secuta. Potest enim condici causa non secuta, si poenituerit dantem, re integra. Si vero dedisti decem, ut Bononiam irem, & aliquid quod erogavi ad profectionem, exprimam, habes condictionem, ita tamen, ut præstetur mihi indemnitas. Quia autem ex obligatione, quæ re contrahitur, & non consensu, perficitur hæc condictio, minima est, quia res ad aliquem profecta sine consensu utriusque contra eundem assensum petitur & repetitur. Old. Adpellatur autem condictio causa dati (sic enim, non Data, legendum Paulus docet *l. 5. vers. in hac. ff. de prascript. verb.*) qua datum causa ea non sequuta, repetitur ; toto tit. *ff. de cond. caus. dat. caus. non sec. & C. de cond. ob caus. dat.*

Condictio ob causam, ad repetendum id, quod ob rem datum est, causa non sequuta, datur. Briss.

Condictio ob causam. Hanc conditionem parit res apud alium constituta, sive ab initio, sive jam, sive postea pervenit ad eum ex justa causa, postea ad instantiam redit. Ut chirographum apud creditorem debitor post debiti solutionem recipit. Sed hanc conditionem ob causam putant quidam ex contractu provenire, quia non competit, nisi alii contractus præcedant. Alii ex quasi contractu credunt dascendere, ad similitudinem conditionis indebiti, quia, qui ob causam condicitactori, primum contractum dissolvit. Old.

Condictio causa dati, causa non secuta, actio est in personam, per quam repetuntur, scil. causa data, i. e. sub causa, ut est scriptum l. pen. hoc tit. quod Græci [illegible], si ea causa secuta non sit. Causa do, quod do, ut Romam eas. Causa non sequitur, si non Romam. eas. Eadem dicitur condictio ob causam, vel condictio ob rem dati, re non secuta, similis condictioni ex mutuo, vel potius condictio ex pro mutuo. Quid enim aliud est, quod ob rem datur, quàm prorogatio sive datio in antecessum? Omnia autem prorogatio promutuum. Prat.

Condictio Dati Ob Turpem Causam est, per quam repetimus datum ob turpem causam, ait Briss. vel per quam repetimus ea quæ dedimus alteri, causa non sequuta, ob quam data sunt, si turpitudo tantum ex parte accipientis versetur. Alioquin si ex parte dantis & accipientis, repeti non potest, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. *c. in pari. de reg. jur. li. 6.* & secundum Azonem *cod. tit.* ponitur exemplum : Ego dedi tibi, ut sacrilegium non faceres ; ab hoc enim debuisti abstinere, nullo tibi dato. Et ideo etiam causa secuta possum petere, quod tibi dedi. Vide. *ff. de cond. ob turp. caus.* Old. Prat.

Condictio sine causa est, qua, quod sine causa datum est, vel alias ad aliquem sine causa pervenit, aut denique sine causa apud aliquem esse incipit, condicitur Briss. Accompetit, quando aliquid primo ex justa causa est apud alterum, sed postea per aliquem effectum esse non debet. Verbi gratia, Mutuasti mihi centum, feci tibi instrumentum, quo confessus me tibi teneri, solvo tibi, modo instrumentum obligatorium est apud te sine causa, per quam repetam ipsum. Competit ergo condictio sine causa, finita causa, ex qua res ad aliquem pervenit ex contractu, qui jam finitus est, unde videtur descendere, nec inde quod expiravit, adhuc causam subsistendi habere. Item, si sine causa penes te res est, quam

quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet, ubicumque sine causa aliquid, quod apud te est, mea interest, me habere: qua de re extat *ti. de cond. sine caus.* Old.

Condictio Triticiaria, sive Triticiana, arbitraria est, quia æstimat in ea judex rem arbitrio suo, quæ petitur, habita ratione loci & temporis. Datur ergo ejus rei, quæ petitur, æstimandæ causa. Porro æstimationem recipiunt res omnes præter pecuniam numeratam: nam æstimat res cæteras, non æstimatur, aut saltem non indiget æstimatore, cum sit ejus æstimatio constans & certa: ea re pecunia numerata in condictionem triticiariam non cadit: cæteræ res omnes cadunt, quæ pondere vel mensura constant, mobiles vel immobiles, corporales vel incorporales, & fundi; sive proprietas debeatur forte ex testamento, vel ex stipulatione, sive emphyteusis, & res etiam sua, ex causis, quibus rem suam dominus condicere potest, quod variis enumeratis generibus rerum Ulpian. exequitur, *l. 3. ff. ea. propterea* quod dubitari poterat, an tot res complecteretur condictio, quæ nomen à tritico habet. Sed inditum est nomen tale casu quodam, ut annotat Cujac. *in Para tit.* ex Stephano, quia in antiqua formula hujusce condictionis, quones scilicet sua cuique actioni constituta erat formula, tritici fiebat mentio: propterea quod qui hanc actionem sibi dari prius postulaverat, forte ei res erat de æstimando tritico, Triticiariæ autem condictionis & condictionis certi, longe alia ratio est, licet descendat utraque ex eadem causa, nam per illam omnes res certæ, vel incertæ petuntur: per hanc condictionem certi, id est, si certum petetur, non res incorporales sive incertæ: hæc enim actio est stricta, id est, servit in ea judex scripturæ contractus, & petitioni actoris, sui arbitrarii impos. Prat.

Condictio ex scriptura. *Instit. de liter. oblig. & l. 14. C. de non num. pecu.* est actio in personam, per quam is, qui se pecuniam alicui debere scripsit, sive ea numerata sit, sive non sit, solvere cogitur: dum tamen, si data non sit pecunia, actio post biennium intendatur: nam antea non numeratæ pecuniæ exceptione excludi. Prat. ex Hotom.

Condictionis actionem dixit Antoninus *l. 1. C. de condict. indebiti.* Et condictionis jus, idem *l. 1. C. de condict. ob caus.*

Condita appellabant species & copias publiblicas in horreis servandi causa repositas & reconditas, *leg. sicut. 4. C. de erog. mil. annon. lib. 12. l. 1. & tota titul. C. de condit. in public. horr.* Capitolin. *in Gordianis*: Cujus viri tanta in Republica dispositio fuit, ut nulla esset unquam civitas limitanea potior, & quæ posset exercitum populi Romani ac Principem ferre, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo, & paleis, condita non haberet, Symmach. *lib. 1. Epist.* 19. Cum clementia vestra meminisset carrucæ faciendæ impendium de sacro ærario esse decretum: censuit, ut ejus argentum publicis conditis redderetur. Idem *Epistol.* 34. de frumento & oleo annonario agens. Cujus rei V. C. præfect. annonæ partium suarum diligens executor. Prætorianæ amplissimæ præfecturæ, ut ipse asserit, dudum fecit judicium missis de more brevibus, quæ angustias patefacerent conditorum. Marcellin. *lib.* 29. A provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari messes, & condita hostium, virtutis nostrorum horrea esse, fiducia memorans speciosa. Briss.

Condictitia actio, qua quid repetitur, *l. qui se. 7. ff. de condi. caus. dat caus. non seq.* & alibi sæpe Condictitia simpliciter; *l. si duo. 13. §. Julianus. ff. de jurejur.* Atque nihil aliud est quàm condictio. Prat.

Condictitia pro condictione furtiva ponitur *in l. 13. §. idem Julianus de jurejur.* Briss. ult. edit.

Condictitia experiri *l. 55. ff de donat int. vir.*

Per Condictionem agere, petere, repetere, reddi, repeti. Petitus homo, fundus. Briss. *ex ff. & C.*

Condictitia lex, quæ ab Imperatore nominatur. §. *tripli.* Instit. de actionib. eadem est cum condictione ex lege. Nam quoties ex constitutionibus actio datur, neque tamen nomen actioni imponitur, generaliter condictionem ex lege nominamus. *l. unica. ff. de condi. ex lege.* Interdum autem præcisè dicitur, nomine actionis non adjecto, *l. si duo. §. item Julianus, ff. de jurejur.* Interdum nomine adjecto, *l. si quis certum. ff. si certum. petat.* Ideoque pro condictione Theophil. ubique condictitiam vertere consuevit. Quid autem sit ex lege condictio, sive condictitia actio, *ex l. unica. ff. de condict. ex lege*, intelligi potest. Hotom. vide suprà *Condictio. ex lege.*

Conditio, sive (*ut in Pandect. Florent.*) Condicio varie à variis diffinitur. Conditio, ait Accursius *in rub. ff. de cond. & demonstr.* est suspensio, cujus de futuro effectus, vel confirmatio pendet: quam diffinitionem Azo in Summ. *Cod. de condit. insert. probat*: apud quem consummatio pro confirmatio legitur Bart. *l. 1. ff. de cond. & demonst.* rejicit eam definitionem, datque aliam in hæc verba: Conditio est quidem futurus eventus, in quem dispositio suspenditur. Conditio autem tunc vim suspendendi habet, cum in futurum tempus confertur; quæ in præsens tempus, aut etiam in præteritum non suspendit aut moratur obligationem, *l. conditio in præteritum. ff. de verb. obligat. leg.* si ita stipulatus fuero. *ff. eod.* Alciat. *leg. debitori Cod. de pact.* ait esse qualitatem, qua quid condi, id est, fieri: actum est. Hotomann. Conditio, inquit, est lex negotio adposita, unde eventus pendet. Equidem Bartoli definitionem veram putem, *leg. unica, §. sin autem aliquid sub condit. Cod. de caduc. toll.* juncta leg. cum ad præsens. 37. *ff. si certum petat.* Eventui subjicit *d. §. sin autem* aliquid & potestativas & fortuitas, & mixtas. Lex vero in facto, *ff. de condit. & demonstrat*, in eventu ponit, quæ obringunt, id est, fortuitæ sunt. Ideoque ita diffinire tentabam: Conditio est lex adposita hominum actibus, eas suspendens. Prat. Conditio est modus, qui suspendit actum, donec eo existente confirmetur. Vultej. *in Instit. de hered. Instit.* §. 3. *nu.* 6.

Conditionum variæ sunt divisiones. Justinian. *d. l. unica. §. sin. autem aliquid* diducit in casuales, potestativas & mixtas, quarum eventus ex fortuna, hominum voluntate, vel utique pendet. Prat.

Conditio alia certa est, alia incerta. Certa conditio est, quæ omnimodo extitura est: veluti si intra Calendas digito cœlum non tetigero l. in illa stipulatione de verb. oblig. Item, sive navis ex Asia venerit, sive non venerit, *leg. necessario. 8. §. 1. ff. de peric. & commod.* Incerta conditio est, an ampleatur, incertum est: ut si navis ex Asia venerit. Dubium est enim, utrum ventura sit navis, an non. Prat.

CONDITIONUM (ait Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 4.) duo sunt genera : aut enim possibilis est, aut impossibilis, Possibilis est, quæ per rerum naturam admitti potest;impossibilis non potest. Quarum altera ex eventu expectatur, altera submovetur, vide Vigilium §. *Impossibilis. Instit. de hered. Instit.* Prat.

CONDITIONES vel in præsens, vel in præteritum, vel in futurum conferuntur. Sed eæ demum postestatem conditionum obtinent, id est, in eventum aliquem negotium suspendunt, quæ in futurum conferuntur, *l. eum ad præsens*, *& l. itaque ff. de reb. cred.* Quæ conferuntur in futurum, aliæ in casum & eventum incertum, aliæ in arbitrium conferuntur. Illas casuales, has potestativas adpellat Justin. *d. §. fin. autem aliquid.* Quæ in arbitrio nostro sitæ sunt, promiscuas vocat Paulus *l. si jam facta.* §. 1. *ff. de cond. & demonstr.* Prat. & Briss.

CONDITIONES quæ sunt in arbitrio, *l.* 1. *§. qui sub condition. e. ff. si quis omn. caus. l.* 1. *§. sciendum , ff. de suis & leg.* quæ sunt in potestate nostra, *l. ult. ff. de cond. Inst. l.* 77. *de cond. & demonstr l.* 4. *de hered. instit.* videntur etiam appellari promiscuæ *in l.* 11. §. 1. *de cond. & demonst.* & in arbitrium collatæ. Casuales ex fortuito casu pendent, ICti in casu consistentes : in eventum collatas, quæ non sunt in potestate, vacant. Briss. ult. edit.

CONDITIONES vel sunt in dando, vel faciendo. Briss. *per l*, 6. §. *ult. ff. de statu.* l. 33. §. 1. *ff. de fideicommiss. libert. l.* 8. *ff. si quis commissa.*

CONDITIONES facti esse dicuntur, quæ in facto consistunt, & in faciendo versantur, ad differentiam earum, quæ in dando consistunt, *si cui puro.* §. 1. *ff. ad Trebell. l. servus , ff. de solut.* Quædam vero conditiones juris sunt, id est, ex jure veniunt. *l. multum* 21. *ff. de cond. & demonstr.* Prat.

CONDITIONES facti alias opponuntur conditionibus juris, id est, quæ ex jure veniunt, *l.* 21. *ff. de condit. & demonstr.* Briss.

CONDITIONUM insuper alia voluntaria, alia casualis, illa quæ voluntatis est, totam obligationem suspendit, usque dum perficiatur. Quæ verò casualis est, aut necessaria, obligationis tantummodo effectum prorogat, vis obligationis atque adeo ipsa obligatio statim perficitur, &c. Connan. *lib.* 4. *c.* 17. *n.* 7.

CONDITIO dicitur, cum quid in casum incertum qui potest tendere adesse , & ad non esse, confertur. Fert. *instit. de verb. oblig.* Spieg.

CONDITIO aliquando significat qualitatem & statum personarum , *l. hæres , l.* 34. *in pr. eod. sed & si ff. de acquir. hæred.* Briss.

CONDITIO habetur pro impleta, quoties per eum, cujus interest impleri, stat quo minus impleatur, *l.* 161. *ff. de reg. jur.* Gothofred. *ad l.* 1. *C. de instit. substit.* vide & populo post, *Conditio pro impleta.*

Ex CONDITIONE , in conditionem, sub conditione, passim.

CONDITIO quoque pro conjunctione sponsaliorum, & nuptiarum, pro eo quod vulgo dicimus *Parti*, *in l. ult. ff. de sponsal. l.* 19. *& l.* 36. *ff. de ritu nuptiarum. l. ult. ff. de proxenetic. l.* 65. *ff. de judic. l.* 18. *C. de nuptiis*, Sueton. *in Julio c.* 28. Octavianii sororis suæ neptem, quæ Marcello nupta erat, conditione ei detulit. Idem *in Augusto cap.* 69. Dimissam Scriboniam, quæ liberius doluisset nimiam potentiam pellicis, conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamil. & adultæ ætatis virgines nudarent. Sic & apud eundem auctorem *in Claudio cap.* 26. *& in Galba c.* 5. accipiendum est. Festus *lib.* 3. Conventa, ait, conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis & earum conditione habebatur. Sic Seneca *libro. controver.* 3. Conditionem nuptiarum illi inventam, cum alio nullo modo posset. Utitur hoc quoque verbo in hoc significatu Plaut. *in Trucul. & Aulul.* Et Liv. *lib. ab urb. cond.* 3. Et Plin. *lib.* 1. *epist.* ad Junium Mauritium. Itaque & renunciatione sponsaliorum hæc verba probata esse, Cajus scribit, CONDITIONE TUA NON UTOR, *l.* 2. *ff. de sponsalibus.* Briss.

CONDITIO etiam est pactio certam legem in se continens. Unde Tullius conditiones & pactiones conjungit, 1. *Off. & 5. Verrin.* sub hac conditione stat locatio , *l.* 25. *ff. locat.* Briss. ult. edit.

CONDITIO pactionem & conventionem significat, & quod Græci dicunt *συνθήκην.* Cic. *Topic.* Si quæratur , à natura ne sit jus, an ab alia quasi conditione & pactione hominum. Nam & lex *κοινὴ συνθήκη πόλεως*, à Demosth. definitur, *l.* 2. *ff. de legibus.* Atque inde forte qui pactiones & instrumenta conscribebant, conditionales sunt appellati. Briss. vide infra paulo post in verb. *Conditionales vocantur.*

CONDITIO quoque pro causa ponitur. Melior conditio, *l.* 2. *ac seqq. de in diem addict.* In eadem sunt cōditione.*l.* 20. §. *licet. ff. de hæred. pet.* Briss.

CONDITIO, i. e. oblata facultas eligendi. Teren. *Heautont.* Harum duarum conditionum utram malis, vide. Hotomannus.

CONDITIO etiam opinionem seu electionem denotat. Deferre conditionem, id est optionem & ferre conditionem, cui contrarium, Repudiare eam. Briss.

CONDITIO in jure pro MODO capitur, quod fere in multis conveniant , *l.* 1. *C. de iis qua sub mod.* pro modo autem capitur, cum sæpe, tum evidenter *in l. debitors, C. de pact. l. quoniam C. de rer. permut.* tamen modus fit per UT, conditio per SI, & in multis non parum discrepant, ut liquet *in gl. rub. ff. de cond. & demonst.* Nunc adde superioribus, fit placet, *l. si post.* §. *iisdem, ff. quand. dies leg. ced.* ubi conditionem pro modo accipit Ulp. nisi nos decipit Accurs. Iisdem autem dieb. i. e. iisdem conditionibus, inquit, hæredi præstabitur legatum, quib. legatario præstabatur. Conditionibus, i. e. Modis, ait glossa : quia cum hic agatur de hærede legatarii, ad quem legatum cum iisdem conditionibus devenit, non possunt esse veræ conditiones, sed modi, quia conditiones ad hæredes non transmittuntur , d. l. si post §. *sed si sub. ff. eo. leg. unica §. fin autem. Cod. de caduc. toll.* Forcat. *in suo Aviario c.* 8. Conditio & modus differunt. *l.* 41. *ff. de contraht. empt.* Vide & Gothofr. *ad rub. C. de falf. caus. adject.*

CONDITIO adjici, poni, præconi, apponi, adscribi dicitur & injici. *l.* 34. §. 1. *ff. de adq. hæred. l.* 12. *ff. de man. test. l.* 6. *& l.* 96. *ff. de legat. lib.* 1. Et dari. *l.* 35. §. 1. *ff. de acquir. hæred.* & inseri , *l.* 11. *ff. de legat. lib.* 2. pendere etiam, & suspendi, & existere, & impleri, & evenire conditionē dicimus. Et econtrario, deficere & extingui *l.* 2. §. *si quis servum ff. de hæred. instit.* Briss.

CONDITIO à demonstratione hoc differt, quod demonstratio plerumquè factam rem ostendit, conditio futuram , l. si nominatim. ff. eod. Spieg. & ut plenius dicamus : Conditio in liberam legatarii voluntatem, aut in eventum rei futuræ incertum confertur : ut, Si hoc feceris, Si navis ex Asia venerit, &c. Demonstratio autem factam rem ostendit, non quemadmodum conditio futuram, ut, Fundum Tusculanum, quem Sejus mihi dedit, do, lego. *l. Stichum* 6. *ff. de*

de legat. 1. Wesemb. Placet etiam de hac differentia adscribere, quæ doctissimus Cujacius doctissimè lib. 2. observat. cap. 39. scripsit. Multum à Demonstratione Conditio distat: Demonstratio in præsens, Conditio in futurum tempus confertur. Hæc omnimodo existat necesse est, ut legatum debeatur, illa, etiamsi vera non sit, attamen debetur. Et ideo non frustra quæritur *in l. 6. ff. de legat.* 1. utrum hæc verba, Stichum, qui meus erit, cum moriar, demonstrationem an conditionem faciant. Labeo autem ea pro demonstratione accipit, *l. 5. §. 1. ff. de legat. 1. l. nuper. §. ult. ff. de legat.* 3. Trebatius contra pro Conditione: nec putat quicquam interesse, ita legetur, Qui meus erit: an, Si meus erit. Ideòque si tempore mortis in totum aut pro parte servus alienus fuerit, ex sententia Labeonis totus debetur, ex sententia Trebatii non debetur, nisi quatenus eo tempore defuncti fuerit. Obtinuit autem sententia Trebatii, ut in illa *l. 5. & l. nuper. traditur.* Cujac. *d. loc.*

Conditio libertatis levissima, ea intelligenda est, quæ ad libertatem perducit, quamvis natura gravior & durior sit: *l. in facta ff. eo.* Spieg.

Conditio mancipiorum, servitutis, i. e. status, fortuna, *l. ult. ff. si de adil. edict.* Variè autem usurpatur. Est enim conditio idem quod modus, ratio, lex, pactio, pactum, fortuna, status, locus, jus, causa. Spieg. Pro meliore conditione haberi debet, quicquid ad utilitatem venditoris pertinet. Connan. *lib. 7. c. 9. n.* 8.

Conditionem jurisjurandi deferre, pro jurandi facultatem. *Ulp. in l. 3. ff. de jurejur.* Ait Prætor: Si is, cum quo agetur, conditione delata juraverit. Hotom.

Conditionem hanc, Si cœlum digito tetigeris impossibilem, negativam Commentatores appellant, in leg. in illa, de verb. oblig. cum rectius (Alciat. ait) necessariam conditionem dicerent, quæ pro pura habetur. Nisi forte de eo cœlo, de quo oxymorum ridiculum ænigma confinxit, Virgil.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.

Quid hoc loco significet cœlum, explicat Alciat. *cap. 18. lib. 1. Parerg.* Spieg.

Conditio hæc, si in capitolium ascenderit, sic recipienda est, cum primum potuerit capitolium ascendere, *l. hæc conditio. ff. de condit. & demonstr.*

Conditio hæc, Si Uxorem Duxerit, Si Dederit, Si Fecerit, ita accipi plerunque debet, quod per eum non stat, quo minus ducat, det, aut faciat, l. uter ex fratribus, ff. eod. Prat.

Conditio hæc, Si Alexandriam Pervenerit, potest & esse in arbitrio per hyemis conditionem: potest & esse, si ei, qui à primo milliario Alexandriæ agat, fuit imposita, leg. suus quoque, §. *pura recte ff. de hered. instit.* Prat.

Conditio pro impleta habetur, si ita hæres institutus sim, Si decem dedero, & accipere nolit, cui dare jussus sum, *leg. si ita hæres, 3. ff. de cond. instit.*

Conditio qualis posita fuerit, multum interest. Nam aut in præteritum concipitur, veluti, si Titius consul. fuit. Aut in præsens, ut si Titius consul est. Aut in futurum, veluti si Titius, consul erit, *l. cum in secundo, ff. de injust. rupt. irrit. fact. testam.* Conditionum autem, quæ in futurum conferuntur, triplicem naturam describit Marcian. *l. 91. ff. de cond. & demon.* Quasdam enim ait pertinere ad id tempus, quo testator vivat ut Titiæ, si mihi nupserit: quasdam ad id, quod post mortem futurum sit, ut si ad exequias funeris mei venerit: quasdam ad alterutrum, ut si filio meo nupserit. Prat.

Conditiones agrorum, sunt qualitates, *l. 1. §. denique, ff. de aq. & aq. plu. arcend.* quas explicat Siculus Flaccus *lib. de condit. agror.* Prat. ex Briss.

Conditiones extrinsecus, non ex testamento venientes, id est, quæ tacite inesse videantur, non faciunt legata conditionalia *l. conditiones extrinsecus, ff. de condit. & demonstr.* Prat.

Conditiones contra edicta Imperatorum, aut contra leges, vel contra ea, quæ legis vicem obtinent, scriptæ Item, conditiones derisoriæ, vel quæ contra bonos mores sunt, aut ejusmodi, quas Prætores improbaverunt, pro non scriptis habentur, l. conditiones, de con. instit. Paulus *lib. 3. sent. tit.* 4. Contra bonos mores, veluti: Si ab hostibus patrem suum redemerit: &, Si parentibus suis patronisve alimenta non præstiterit, l. conditiones quæ ff. de cond. instit. Quæ facta enim lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, ac (ut dixerim generaliter) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est, *l. filius qui ff. ea. tit.* Prat.

Sub Conditione impossibili, vel alio modo (*in Pandect. Flor.* pro modo legitur mendo) factam institutionem, placet non vitiari, *l. 1. ff. eod. tit.* Quæ sub conditione jurisjurandi relinquuntur, à Prætore reprobantur, *l. quæ sub conditione D. eod* Non videtur enim defectus conditione, si parere conditioni non possit. Implenda est enim voluntas, si potest, *l. quæ sub conditione, §. quoties her ff. de cond. instit.* Prat.

Conditiones sibi quærere dicebantur fœminæ adulteræ ac infames, quæ homines bene mentulatos sibi adsciscerent, magnis etiam invitatos præmiis. Egnat. *in Capitol.* & Lamprid. annotavit. Vives autem, conditio, inquit, in fœminis est conjugium, unde quærere conditionem, & invenire conditionem filiæ. Hinc apud ICtos in verbis repudii erant & illa, conditione tua non utar: Vide paulo ante, conditio quoque pro conjunctione. Spieg.

Conditionem deferre, hoc est, electionem dare emptori, utrum malit rem emptam habere justo pretio, an verò à re discedere, pretio recepto, *l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si quid in fraud. patron.* Prat.

Conditionem remittere. Oppo. Conditionem manere alicui, *l. ei qui furti ff. de furt.* Oldend.

Conditionibus stare, est tenere pacta: cui contrarium, à conditionibus fugere.

Conditionale instrumentum, pro instrumento status, & adscriptitiæ conditionis, *l. cum scimus. C. de agric. & cens.* Prat. ex Briss.

Conditionales vocantur tabularii, *l. scripturas, C. qui potior in pig.* inde deducto nomine, quod conditioni addicti sunt, nimirum quod ea conditione munus illud adepti sint, ne ad ullum aliud aspirent. Vel etiam (ut alii volunt) quia depositiones testium solerent excipere. Conditiones enim sunt dicta sive depositiones testium, ut scribit Isidor. *lib. 5. Etymol. c.* 24. Conditionales servi, *in l. defensionis de jur. fisc. lib.* 10. C. quo forma adscriptitii coloni, capite censiti, & alii quilibet certæ conditioni

quemadmodum in emptione dixi, veteres emptionum venditionumque appellationibus promiscuè usos, idem est in locatione & conductione, ut Cajus scribit de act. empt. quod credo opinionem Laurentio Vallæ injecisse, ut putaret locare sepulturam faciendam, dicitur tam is qui dat, quam qui suscipit faciendam, cujus tamen nullum adhuc exemplum memini me legere, nec scio, an apud Latinos auctores reperiri possit, ut rectè notavit Budæus, nisi fortè apud Labeon *l. ult. ad legem Rhod.* in penult. themate, si modo non sunt mendosi codices, quod facilè crediderim. Et cum scribit Cajus veteres locationis & conductionis appellatione usos fuisse promiscuè, satis ostendit, jam hoc à consuetudine Latini sermonis recessisse, atque ita posteriores locutos fuisse, ut ita distinguerent, dicereturque locare, qui dat rem utendam; conducere autem qui pro rei usu & fructu, quem accipit, dat in pretii loco pensionem certam vel nummorum, vel fructuum. Ille dicitur nummis colere aut conducere, hic partibus; unde partiarius colonus. Ita locatur opus faciendum, cui mandatur ejus constructio & procuratio quique eam suscipit non gratis, sed mercede & pretio. Ipse autem conductor dicitur, quoniam ejus ductu tota constructio peragitur. Hic igitur conductor appellatur, qui dux est, & ut vulgò loquimur. Magister operis, qui quod alienus & ipse operis utitur emptis & conductis, ad id quod suscepit efficiendum, vocatus est redemptor, quasi opus, quod locatori suo debet, à mercenariis redimat. Nam si quis sua solius opera faciendum aliquid conducat, non rectè, in fallor, redemptor operis vocabitur., &c, Connan. *lib.* 7. *c.* 11. *n.* 2.

Conducit in tertiis personis, pro utile est, notius quam ut exemplis probari debeat. Spieg. Prat.

Conductio est procurationis species, *nov. Theod. ne cur. alt. prad.* vide *Locatio.*

Conductor is est, qui vel rei alienæ usum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recepit. Hinc conductor operis pro redemptore, Javol. *l.* 44. *de fideic.* Conductor tenetur de dolo, & culpa; l. contractus. ff. de reg. jur. sed non de casu fortuito. Decius *in d. l. contractus*, nisi cum nominatim receperit. In mensura æquali consistere debent, tam quæ à dominis ad conductores, quam à conductoribus ad dominos perveniunt. Et ita de cæteris contractibus. Nov. de hortulan. §. his igitur, de caussis. *Constit.* 64. Per improbitatem & inexplebilem avaritiam conductorum, dominis suis possessiones non debent fieri inutiles. Prat.

Conductor apothecæ, domus diversorum portuum, horreorum, vectigalis. prædiorum. Conductorem repellere. Briss.

Conducti locati actio datur conductori. ejusve hæredi adversus locatorem, ejusve hæredem, inprimis ad id, ut liceat sibi re locata uti, aut si conductor malit interesse, id locator præstet, &c. vide Vultej. in comment. *Instit. de action.* §. 16. *n.* 116.

Confarratio sacrificii solennis genus erat, quo utebantur veteres Rom. in conjunctione viri & uxoris, cujus commeminisse videtur Ulp. *in Epitome tit.* 9. Farre (ait) conveniunt in manum certis verbis, & testib. decem præsentibus. Eam solis Pontificib. convenisse scribit Boëthius *in Topic.* in loco à genere: qua de re ade uti sunt Alex. ab Alex. *lib.* 2. *Genial. & Bar.* Briss. *lib. sing. de ritu nuptiar.* Confarrationem Romæ omissam scribit Tacitus *lib.* 4. *Annal.* Prat. vide latius Connan. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 2.

Confectio testamentorum, *l.* 29. *post pr. C. de testa.* Confectio testamenti perfectissima, *l.* 27. *C. eod.*

Conferre, à con, & fero, qua simul portare, multa significat, propter varias conferendi causas. Quare ex eo, quod adjungitur, solet vis hujus verbi lectoribus apparere. Old. Prat.

Conferre manus conferre signa. *Vvider einander. streiten.* Oldend.

Conferre pedem, antiqui eleganti Metaphora dicebant pro eo, quod est populus accedere ad causam: cujus oppositum est, fugere scopum controversiæ, sicut nunc fere litigatores faciunt in judiciis. Cic. *pro Planc.* Non possum pedem confere, ut aiunt, aut proprius accedere. Commentatores venire ad punctum causæ dicunt, *naher tu der sach kommen.* Spieg. Prat.

Conferre rem in arbitrium alicujus *l.* 12. *ff. de leg.* 2. id est, rem permittere arbitrio alicujus.

Conferre, comparare, *l. ubi falsi. ff. de fals.* Dicimus enim, confero te illi, aut cum Illo. Hieronymus in procemio Paralip. Quendam, ait auctorem, qui apud Hebræos in admirationibus habebatur, assumpsi, & contuli cum eo à vertice (ut aiunt) usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere, quod jubebatis. Prat. Conferuntur moduli cum opere, id est, comparantur, *l.* 8. *de oper. novi nunciat.*

Conferre in pauca, accipimus pro concludere breviter, quæ diffusius sunt dicta. Plaut. Nunc verba in pauca conferam. Old. Prat.

Conferre se in aliam provinciam, in numerum hostium, id est, recipere. Briss. *ex ff.*

Confertur injuria in personam, *l.* 18. *fin. de injur.* id est, infertur. injuria personæ. Briss.

Conferre in funus pecuniam, sumptus ad refectionem ædificii. Vinum, mel conferre. Briss. *ex ff.*

Confertur pœna in præteritum aut futurum, id est, refertur, dirigitur. Briss.

Conferre Pontificios canones legibus Romanis sic oportet. Primum retinenda semper est brevitas, ne quid mediocritatem excedat. Deinde, in locis ex jure collatis perpendi oportet auctorem, & illius consilium, hoc est, quis, ob quam causam, cui, qua de re, & quando statuerit tale jus. In his enim consistunt & aperiuntur tibi statim circumstantiæ negotiorum, quæ cum diversæ sint: nihil est mirandum, si de quibusdam speciebus varient jus civile & canonicum. Tum ex collatione sic facta apparebit tibi lux quædam mirabilis, ad investigendam similium negotiorum æquitatem, sive in scholis, sive in judiciis, sive in consultationibus verseris. Porro hæc est exercitatio, quam inculcare oportet studiosæ juventuti, non ad altercationem fori, sed ad concilianda juris præcepta, quæ eodem pertinent tandem. Nam, si bene circumspicias, multo certe rarior inter jus civile & canonicum est *ἀντινομία*, quam vociferantur quotidie in tribunalibus. Differentias tamen permutas inter civile & Pontificium constituit Bart. tractatu in eam rem edito, quem videas, velim Old. Prat.

Collata conditio in alicujus persona: in arbitrium: in futurum. Briss. ex ff.

Collata donatio in casum, in tempus. &

Collata institutio in servum, Pars in exteram. Briss. 16. *tit. ff. & C. de collat. bon. ff. de dot. collat.* Prat. Unde

Collatio bonorum & dotis, vide supra. Est &

Collatio tributorum, & vectigalium, aliarumque functionum, hoc est, præbitio *l. ult.* §. *patrimoniorum in fin. de muneris & honoribus.* Sic accipitur *in l. honoribus* §. *qui muneris. ff. de vacat. muner.* eodem sensu accipitur *in rubr. C. de collat fund. patr. lib. 11. & C. de collat. fund. fisc. eod. lib.* Prat. Et

Collatores, *in Nov.* 128. interpretibus Juliano Patritio & Imerio, quos συντελεῖς Græco vocabulo adpellavit Justinianus *in d. Novel.* Briss. Prat.

Conferre apud Venulejum *l. si vir. 6. ff. ad l. Falc.* pro impendere positum aiunt Accursius & Alberic. equidem pro contribuere accipi putem. Prat.

Conferre apud Pontificios significat concedere. c. eam. te. ext. de rescript. ibi, præbendam sibi conferre deberent. Prat.

Conferre transferre significat, *l. confessionibus. ff. de interro.* action. Prat.

Conferre in futurum quid, in casum, in conditionem, in diem, in tempus mortis, id est, referre, destinare, collata in alterius factum institutio. Conferre in tabulas, refer e, assignare. Collata in præteritum verba. Briss. *ex ff. & C.*

Conferre pacta, *in l. fin. C. de feriis.* est de paciscendo coll. qui. Prat.

Conferre in aliquod tempus, *verziehen*, Differre. Ulpian. *ff. de sponsal.* Quæsitum est, inquit, apud Julianum, in sponsalia sint ante duodecimum annum, si fuerint nuptiæ collatæ, hoc est, dilatæ in id tempus ætatis: non sicut Accursius comminiscitur, revera celebratæ. Old.

Conferre etiam est largiri, tribuere, erogare. Briss.

Confero beneficium, confero honorem, confero in te culpam. *Ich thue guts, Ich. gebe ehr. Ich gebe dir die schuldt.* Oldend.

Conferre donationis causa, vide *l. si liqueat.* 8. §. 1. *C. de inoffic. testam.*

Conferre secreta voluntatis suæ in codicillos, vide *l. 3. C. de codicill.*

Conferre dotem in medium, *l. 4. C. de collat.*

Conferre dotem, vel alia bona, *wider einbringen*, Ut *C. de coll. bon. & ff. eod. tit.* Hic titulus, inquit Ulp. manifestam habet æquitatem. Cum enim Prætor ad bonorum possessionem contra tabulas emancipatos admittat: participesque faciat cum his, qui sunt in potestate bonorum paternorum: consequens esse credidit, ut sua quoque bona in medium conferant, qui appetant paterna. Old.

Conferre dotem fratribus. *l. 1. & l. 3. C. de collat.*

Conferri in tempus mortis: pœna in præteritum vel futurum compendium. Briss. *ex ff.*

Conferre facultates in filium, patrem in exterum, id est, transferre, liberaliter dare & concedere. Collata donatio in uxorem, filium. Conferre libertatem in aliquem. Briss. *ex ff. & C.*

Confessionem Quintilian. 314. accipiendam ait qualemcumque contra se pronuntiationem suam: pronunciantis sententiam diffinire videtur Paulus *l. 1. ff. dem confessis.* Briss. Prat.

Confessio, *in l. antiquæ* 23. §. 2. *C. ad Senatusconsultum. Vellejan. & in Novel. Justi.* 1. sumitur pro cautione, Græcorum imitatione, qui ὁμολογίαν dicunt, *ut in l. cum de indebito. ff. de probat.* Cujac. *in exposit. d. Nov. Justin.* 8. *fol.* 11. circa med.

Confessio non nocet absentibus, nec vocatis. *l. certum.* §. *si quis absente. ff. de confess.* quod declara, ut per Bart. *d.* §. *si quis abs. & restringe*, ut per Bartol, Socinum *in tract. fallen. reg.* 63 Old. Prat.

Confessio articuaris; vide Gothofr. *ad Nov.* 141. *c.* 1. ii beatissimo Patriarchæ renuntient.

Confessio coram Notario facta habetur pro scriptura in fidejussione, judicio sisti. *l. pen. C. de fidejussorib.*

Confessio erronea nullius est momenti, *l. 1. C. de fal. caus. adject. leg. l. 6. obligatum. C. de solutionib. l. error. C. de juris & fact. ignor.* Prat.

Confessio judicialis obligat: Extrajudicialis autem habens causam probat quidem non tamen obligat: non habens causam, nec probat, nec obligat, *l. 11.* §. 9. *ff. de interrogat. in jur. fac.* Est autem confessio extrajudicialis, quæ fit apud probos & fide dignos homines extra judicium. Hæc in plerisque casibus suum adfert robur ad probandum intentionem actoris. vide Bart. *in l. generaliter C. de non num. pecun.* Spieg.

Confessio testatoris vel ægrotantis eo facta, ut quis bonorum relictorum capax existimetur, valde suspecta, & in fraudem adjecta præsumitur, *l. qui testam. ff. de probat. l. legavi Titio ff. de deliber. legat.* Prat.

Confessio testatoris simplex, & sine juramento, non facit plenam fidem. l. cum quis decedens. §. *codicill. de legat. 3. l. Titia cum testam.* §. *Gajus Sejus. l. cum pater filios* §. *pater. qui filio. ff. de leg.* 2. ὁπόσα αὐτῇ ὑπὲρ ἑαυ τοῦ φύσιν, ὁ χρῄζειν, ταῦτα μηδὲν αὐτὸν ἀφιλεῖν, μηδὲ τοῖς δανεισταῖς ὀφείλειν, ut ait Justinianus *const.* 48. θεμ. ἀλλὰ ταῦτα. Prat. Confiteri crimen intelligitur, qui paciscitur, *l. 15. de his qui not. infam.* Briss. Confiteri in sese, *l. 1. de quæst.* Confessi in homicidio & incendio. Confessus reus. Confessi debitores. Confessum nomen, quod non est in controversia Briss. *ex ff.* vide infra *Confiteri.*

Confessio facta in uno judicio, fidem facit in alio, inter easdem personas. Joan. Andre. & alii *in c. 2. per inquisitionem, de electione.* Et in *c. 2. de eod. cognis.* Anto de Butr. *in c. cum dilectus. de capell. Monachor.* Bald. Alciat. & alii *in l. 2. C. de edend.* per leges quas citant. Prat.

Confessoria actio, est in rem, qua asserimus nobis competere jus in re alterius. Negatoria autem est actio in rem, qua negamus adversario in re nostra jus deberi. Vultejus *in commentariis Institution de Actionibus.* §. 1. *institut.*

Confessoria actio, cui opponitur negatoria, dicitur, quasi adsertoria juris & servitutis. Cujus vindicandæ gratia confitemur, intendimus apud Judicem. Habet enim hic verbum istud, confiteri, emphasin, & vehementiorem pro subjecta materia significationem, quam alibi: daturque ei, qui servitutem sibi deberi intendit, *l. 2.* §. 1. *ff. si servit. vindic.* Concipitur autem verbis adfirmativis. Plerunque tamen negativis, *l. 4.* §. *fin.* Prat. quod tamen negat Hoto. *in Instit.* affirmans hanc actionem nunquam, nisi aientibus verbis, concipi, Briss. plerunque aientibus, interdum negantibus.

Confessoria etiam datur *in lege Aquil.* de damno dato adversus confitentem, *l. inde Neratius.* 23. §. *fin. & l. proinde.* §. 1. *ff. ad l. Aquil.* Sic quoque adpellatur ea actio, quæ ex alicujus ad interrogata responsione competit, *l. fin. ff. de interrogation.* Briss. Prat.

Con-

CONFESSI, ut ait Varro *lib. 5. ling. Lat.* qui fati id, quod ab eis quæsitum est. Prat. In fisci causis pro confessis habentur, pacti cum delatoribus. si modo pretium vel modicum dederunt. *l. 4. ff. de jur. fisc.*

Confessus Jurisconsulto videtur qui monitus tacet. *l. de atate. §. nihil. interest, §. qui tacuit. de interrog. action.* Oldendorp. Prat.

CONFESSA res pro clara, manifesta, & extra controversiam posita. Spieg. Prat.

CONFESSUS (id est, qui confitetur delictum) in jure pro judicato habetur, *l. 25. de donat. l. 56. de re jud. l. 1. §. 7. si quid in fraud. patron. l. 6. de confess. l. 4. in pr. ff. ad l. Jul. Majest.* Gothofr. *ad l. 4. C. de repud hered.*

CONFESTIM varie pro re, hoc est, subjecta materia accipitur: aliquando, ubi primum potuit, hoc est, Prætoris copiam habuit, Ulp. *l. 2. §. confestim. ad S. C. Orfic.* Aliquando sumitur interpretatio ex testatoris voluntate, ut significet statim à morte instituti *l. cum pater, §. ab instituto. ff. de legat.* 2. Interdum pro decem dierum spatio, *l. promissor. §. 1. ff. de const. pecun.* Plerunque pro modico intervallo temporis, scilicet pro tanto, quanto judex pro tribunali sederit, l. divus ff. de in integrum restitut. Quandoque sine ullo temporis intervallo, *l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil.* sic accipitur, interprete Ulp. *in l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi armat.* Prat. Confestim, id est, statim, cui opponitur ex intervallo, ex interjecto tempore, Briss.

CONFESTIM, hoc est, intra quatuor menses. Sic interpretatur Bart. *in l. Presbyteros C. de episcop. & clericis.* Old. Prat.

CONFICERE negotium, instrumenta emptionum suo nomine. Testamenta. Briss.

CONFICERE rationes apud Ulpian. *l. 1. §. officio. ff. de tutel. & rat. distrab.* est in libro scribere rationes actus, & administrationis. Prat.

CONFICERE sibi vestimenta ex lana, *l. 31. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

CONFICI stipulatio, *l. 1. ff. de verb. sign.*

CONFICERE possessionem apud Cic. est profiteri rem suam esse, & edere numerum ejus, vel modum, vel æstimationem apud magistratum, ut in censu: quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum, auctoritatem dum præstaret, poterat. Prat.

CONFIDEIUSSORES, *in l. fidejussoris autem. & l. videlicet. ff. de pact.* qui simul cum alio fidejubent. Prat. Sic Consponsor apud Cic.

CONFIDENTIAM esse vitiu, nec Arch. ignoravit, c. 1. circa finem *de elect. lib.* 9. Fidentia semper est laudis. Confidens autem mala consuetudine loquendi, in vitio ponitur: ductum verbum à confidendo, quod laudis est. Insulanus idem indicat, goo loco Cicero sequutus est consuetudinem Spieg.

CONFIDERE defensionibus suis, *in l. 5. C. de ingenu. manumiss.*

CONFIERI, *vide l. 11. §. 1. C. de advoc. divers. judic.*

CONFINATI, qui ad loca assignata accedere noluerunt, non propterea in crimen læsæ majestatis incidunt, ita signanter Bal. cons. 271. quæritur utrum hi qui indignationem, *in 2. li* Dec. *consil.* 410. in causa mota Mediolani. *col. ult. lib.* 5. Cot.

CONFINES agri dicuntur, qui iisdem se finib. attingunt *l. 4. §. non solum. ff. fin. reg.* Eodem sensu

CONFINES fundi, id est, vicini, & iisdem finibus se invicem attingentes, *l. 54. ff. de leg. 2.*

CONFINIA prædia dixit Paulus *l. qui duo. 29. ff. de servitut. rusticor. prædior.* Sed ita tamen, ut linea videantur distincta: Prat.

CONFINII appellatione significatur, quo se possessores attingunt. *l. 2. §. 1. ver. præterea. ff. de aqua, & aqu. plu. arc. l. patronus. §. 1. ff. de leg. 3. l. 7. §. ult. & l. 8. ff. de acquir. rer. domin l. ult. ff. pro socio.* Ex quibus locis conjunctis deprehenditur, In confinio, & prope confinium idem valere. Confinium porro non intelligitur, si via publica flumenve intervenit. *l. 4. §. fi. ff. fin. reg.* confines à vicinia separat Paulus *d. l. 4.* quod illi de rusticis, hi de urbanis prædiis dicuntur. Trifinium etiam veteres adpellabant eum locum, quem tres possessores attingebant, sicut in ea re testis Siculus Flaccus *lib. de condition. agror.* Briss. & Prat.

Fons CONFINIS fundo: confinem suum celare quid, id est, vicinum suum. confinia templa: fundi confines plurium fundorum: confinium prædiorum: in confinio meo nata arbor, prope confinium posita arbor. Briss. *ex ll. ff.*

CONFINIA dicuntur ea, quæ adeo sibi proxima sunt, ut nullus medius paries interponatur, sed urbana parietibus distingui consueverunt, Et ideo ubi non possunt dirimi fines, occasione controversiarum finitimorum, permittitur judicium finium regundorum, id est, dirimendorum, vel separandorum: quo casu opus est, ut ex alterius prædio alii adjudicandum sit, & iis, cui adjudicatur, pro eo, quod ei adjudicatur, certa pecunia condemnandus est. Actio enim finium regundorum habet locum in rusticis prædiis tantum, in urbanis autem prædiis locum habere non potest, quia urbana prædia sibi non sunt confinia, sed magis dicuntur vicina. *ff. fin. regund. l. 4. §. hoc judicium.* Old.

CONFINIUM non intelligitur, si via publica flumenve intervenerit, *l. 4. §. ult. ff. fin. reg.* & confinium in prædiis rusticis, dumtaxat dici, non in urbanis, ibidem traditur. In confinio arborea vel ædificium ponere. Briss.

CONFIRMARE est alicui juri, vel facto firmitatem præstare. Prat.

CONFIRMARE acceptilationem, codicillos, judicium, statum liberorum. Briss. *ex ff. & C.*

CONFIRMARE venditionem interdictam, *l. 6. C. arbitr. tutel.*

CONFIRMATIO. est juris prius habiti corroboratio. *c. inter dilectos. de fid. instrum,* Prat.

CONFIRMATIO dicitur etiam, quando superior confirmat factum inferioris & de infirmo firmum facit. Qui enim confirmat aliquid, is non censetur dare *l. & quia ff. de jurisd.* Paulus l. si donatæ. *§. si sponsus ff. de donat. inter vir. & uxor.* Quia inquit, tunc factam donationem confirmare videtur, non inchoare novam. (Sæpe tamen is, qui confirmat, quodammodo dat, ut ostendit Gœdd. *ad l. 130. nu. 4. de verb. sign.*) Ex innovatione privilegii novum jus non adquiritur, sed antiquum (si quod habet) conservatur, *c. cum dilecta. §. nuper autem. de confirm. util. vel inutil. & dist. 12. c.* præceptis: Qui declarat, nihil dat, sed datum significat, *l. haredes palam, §. si quid post. in fin. ff. de testam.* Sic accipi debet *tot. tit. de confirm. util. vel inutil.* Oldend. Prat.

CONFIRMATIO adoptionis, *l. 34. ff. de adopt.*

CONFIRMATIO specialis, *l. 2. C. si major. fact. alienat. l. 25. circa fin. C. de donat, inter vir. & uxor.*

CONFIRMATIONIS sententiæ dies, vide *l. 2. C. de usur. rei judic.*

Confirmatio manuum impositionem significat, c. 1. juncto c. Spiritus sanctus, de pœnit. *dist.* 5. ubi docetur, quænam sit ejus vis. Prat.

Confirmatio fit duob. modis: aut in forma communi; aut ex certa scientia. In forma communi confirmare dicitur princeps, quando simpliciter absque aliqua causæ cognitione confirmat: & hæc nullum jus tribuit. Ex certa scientia dicitur confirmatio, quando fit cum causæ cognitione: & illa facit jus: ita eleganter declarat Bald. post Cyn. *in l. ex verbis*, ad fin. ubi alii sequuntur. *C. de don. inter vir. & uxor.* & commendat Decius late circa hoc insistens, in rub. de confirmat. util. vel inut. in 3. quæst. post And. Sic inter consilia Alex. *consil.* 123. scripsit ecclesiast. *col. 7. ad fin. & seq. in 4. lib.* & Aret. *consil.* 8. abunde *col* 1. & 2. Alio etiam modo dicitur confirmatio ex certa scientia, videlicet quando tenor privilegii de verbo ad verbum inseritur in confirmatione, ita Specul. *in tit. de instr. edit. §. nunc autem, vers. item opponitur.* seq. Aret. *cons.* 15. reverendissime pater. *col.* 2 *vers.* prætere a certa scientia & est doctrina memoriæ commendanda, ad declarationem terminorum. Et illa confirmatio ex certa scientia quamvis det, robur, non tamen extenditur ad id quod in eo non includebatur, secundum Bald. *sing. in l. 3. infra C. si adv. rem judicat.* quem impul hac quæstione eatsimii Cornel *cons. 9. incip. attentis narratis. in ult. col. in 3. lib.* & mode ni *in l. more. ff. de jur. om jud.* Nisi c. addita esset clausula, ex certa scientia: quo casu non solum dat robur actui confirmato, sed etiam illum extendit. ita sing. Bal *in c. pen. col. ult.* versio quæro ergo extr. *, de constit.* & pro sing. multum notat & sequitur D. Jas. *in d. l. more. in 7. col. vers. limita singulariter, ff de jur. om. jud. & seq.* Alex. cons. 127. *visa. col pen. vers. nec prædictis, lib.* 4. Alia verò simplex confirmatio nullum vigorem tribuit, ut etiam in pulchro casu consuluit D. Ziliolus inter consilia Bald. cons. 135. articulus in ult. col. in 3. lib. & declarat D. Francis. Cur in *repetition. l. admonendi, col. 22. versi.* quid in privilegiis. *ff. de jurerando.* post And. Sicul, in loco prææallegato. Cot.

Confirmati codicilli, qui testamento vim & auctoritatem acceperunt. Briss.

Confirmatorem Venditionis vocat Julianus & vetus interpres, ut M. Tullius pro Cluentio confirmatorem pecuniæ, auctorem secundum *l. 4. ff. de evict.* ut auctorem pecuniæ, *l. si literas. C. mand.* Auctor primus est venditor ipse. Cujac. *in expositio. No. Inst. 4. in fin.*

Confirmare apud Callistratum, *l. 3. ff. de testib.* non pro adseverare, ut putat Oldendorpius, sed pro simul probare accipitur, falso apud Oldendorpium in lexico legitur, conformare, ut & Spiegelium. Confirmare apud Paulum. l. & quia ff. de orig. jur. significat aprobare, & validius & perfectius efficere, ut explicat ibidem Bart. Prat.

Confiscari ad personas refertur. *l. si tutor. §. pen. ff. de tut.* ubi tamen confiscatus accipi debet pro eo, cujus bona confiscata sunt, & in ærarium Principis coacta. Suetonius *in August. cap.* 15. devictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia solverentur. Idem *in Caligula.* Prætereuntes (inquit) duos equites locupletes sine mora corripi, confiscarique jussit. Briss. Prat.

Confiscare est fisco, id est, Principis ærario applicari, vel in fiscum cogi. *l. fi. de bon eor. qui sib. mor. l. 4. C. de re mil.* Unde confiscari bona dicuntur, quæ in fiscum coguntur. Suetonius in Domit. Confiscabantur, ait, alienissimæ hæreditates, vel existente uno, qui diceret audisse se, &c. Unde fiscus est regius saccus, in quem reducuntur bona damnatorum, & proscriptorum. Unde dicitur: facta est omnium bonorum confiscatio. Confiscari Reus dicitur, cujus bona publicantur. Et casus in quibus possunt bona alicujus confiscari post mortem suam, vide *gloss. in l. fin. Cod. ad legem Juliam. majestatis.* Et qualiter formabitur sententia, est gloss. Institut. de hæredi. quæ ab intestat, *§. per contrarium.* Olden. Pratej. Primi vero qui per calumnias & iniquas interpretationes multa fisco in Imperatoris gratiam vindicarunt, fuere Palphurius & Armillatus. Unde Juven. *Satyr.* 4.

Si quid Palphurio, si credimus Armillata,
Quicquid conspicuum pulchrumque en æquore tato est,
Res fisci est ubicunque natat.

Corras. *Miscell. lib. 6. c.* 19.

Confiscare. Ascon. Quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ, factum est, ut fiscus pro pecunia, & inde confiscare dicatur. Quamvis Insulano teste, à quibusdam devitatur verbum Confiscare, potius scribentibus, in ærarium publicum redigere, vel fisco applicare: tametsi Plin. *in Panegyrica ad Trajanum,* distinguit Ærarium & Fiscum. Cic. usus est verbo publicare, pro confiscare, exempla idem in Observa. suis indicat. Catanæus non negat interdum confundi, monens tamen: Viderint, inquit, qui crediderunt ærarium & fiscum idem esse. Spieg.

Confiscatio expressa & tacita differunt, vide *l. 3. C. si pendent. appel.*

Confiscatio non fit peculii castrensis, filio in potestate deportato, *l.* 3. ubi Gothofr. *C. de bonis proscriptor.*

Confiteri. Donatus *in Adelph.* Terent. confiteri & indicare ita distinguit: Indicat, inquit, is qui de se volens aliquid & de aliis etiam prodit. Sed confitetur, qui de se tantum, & qui invitus. Interpretes tam ad eam, quæ à volente fit, quam quæ per tormenta exquiritur, confessionem referunt. Vide Glos. *in l. servos. C. ad l. Jul. de vi.* super verbo, Confessionibus. Porro observarunt eruditiores nonnulli, verbum Confiteri à Cicerone aliisque frequentius ita usurpari, ut dicant, confiteri de scelere, non scelus: quemadmodum accusare, defendere, damnare de furto, de repetundis, de ambitu, dicimus Spieg.

Confitetur, pro in confesso est, *in l. à Diva.* 15. *§. sed utrum. 9. ff. de re judic.* Briss. *in lib parerg.*

Confiteri crimen intelligitur, qui paciscitur, *l. 15. ff. de his qui not. infam.*

Confiteri de intentione adversarii, in se, voce propria scelus Briss. *ex ff. & C.*

Confiteri intelligitur etiam is, qui subscripsit. Gothofr. *ad Auth. offeratur. C. de lit. contest.*

Conflages Festo *lib.* 3. loca dicuntur, in quæ undique confluunt venti. Spieg. Prat.

Conflare æs alienum, translatitiè pro contrahere debitum, facereque se debitorem alienæ pecuniæ. Old. Prat.

Conflare proprie est æs ad informem massam reducere: non autem in signatam pecuniam redigere, ut Oliverius & Ascensius Valerii interpretes existimarunt, in loco infra citato: quod Suetonius aperte demonstrat, qui scribit, Augustum argenteas statuas olim sibi positas conflavisse omnes, ex quibus aureas cortinas Appollini Palatino dedicavit, Præterea id etiam probatur ex Justin. verbis in ea Const. τὰ περιττεύοντα σκεύη, ἢ ἄλλοις ἱεροῖς τόποις χρείαν ἔχοντα πωλεῖν, ἢ χωνεύειν καὶ ὁμοίως πιπράσκειν. Vasa supervacanea inventa, vel aliis sacris locis, ita ingentibus vendere, vel conflare & similiter vendere. Accedit, quod verbum χωνεύειν, quod usurpat Justinianus, apud Græcos pariter est, metallum fundere, & liqui-

quidum efficere, non autem pecuniam signare, ut in Græcis scriptoribus, ac precipue in septuaginta interpretibus sæpe legitur. Exempli gratia in c. 26. ἐξῶν, & cap. 22. ἐξεχώνευσας, scribit Sozomenus, ut habetur hhistoriæ tripartitæ lib. 5. c. 37. Cyrillum Hierosolymorũ Pontificem, cum vehemens penuria eam provinciam invasisset, ut populi inopiam sublevaret: vasa sacrataque vela vendidisse. Legitur etiam ejusdem historiæ li. 11. c. 16. Acacium Amidæ Pontificem sacra vasa conflavisse, quo Persas captivos à Romanis redimeret: Dicebat enim, Deum non indigere hujusmodi vasis, qui neque biberet neque comederet. Tradit quoque Victor de persecutione Vandalorum lib. 1, Carthaginensem Pontificem, ut captivos à Vandalis & à Mauris liberaret, omnia vasa aurea & argentea vendidisse. Nec absque talibus necessitatibus res sacræ alienari debent, quemadmodum C. Marius & Cn. Carbo fecisse leguntur, quos cum Sylla dissidentes, refert Valerius Maximus *lib. 7. c. 6.* aurea atque argentea templorum ornamenta conflavisse. Ferrand. *lib. 2. explicationum in l. sancimus nemini. C. de sacrosanct. Eccles. c. 1.*

CONFLARE argentũm, lancem: conflata massa: conflato ære & argento meo. Briss. *ex ff.*

CONFLATÆ arbores, pro ruptis. *in l. fluminum. §. item. apud. ff. de dam. infect.* Spieg.

CONFLATA massa, conflatum aurum. Briss.

CONFLATUM vas, id est, compositum. *Instit. de rer. divis. §. ex aliena* Spieg.

CONFLICTUS magnus, *l. 7. C. commination. epist.*

CONFLICTUS criminis, *l. 17. C. de his qui accusar. non poss.*

CONFLUIT in unius personam obligatio, *l. ultima. §. ultimo. de novation.*

CONFLUENS, & alveus, in quam duo plurave flumina conveniunt. Spieg.

CONFOEDATI, apud veteres dicebantur fœdere conjuncti, *Buntgenossen.* Vide Festum. Spieg.

CONFORMARE, pro asseverare, *l. testium, ff. de testib.* De hoc verbo vide quæ referuntur à Gloss. *in l. & quia, ff. de jurisd. om. jud.* Bart. pro conservare, idem verbum exponit in extravag. de Treuga c. 1. Spieg.

CONFRATER, nihili vox est: pro eaque dicendum, frater, vel consors. Insulan. monuit. Spieg.

Confraternitas *Erbverbruderung* est pactum successionis reciprocæ, in casu deficientium legitimorum hæredum, inter personas illustres initum, & Imperatoris auctoritate firmatum.

Ab ea differt pactum unionis vel confœderationis *die Erb Einigung* quæ concordiam, pacem & reciprocam paciscentium, eorumque terrarum defensionem, ceu ultimum finem respicit, & sic non nisi ad pacem publicam tendit, quam confraternitas ob reciprocam successionem semper includit.

Dividitur pactum hoc successorium *in universale*, quod de omnibus Principatibus, ac universo patrimonio ab utraque parte disponitur: & *particulare*, quod ad certam tantum Principatus vel bonorum partem dirigitur.

Causa *efficiens* est ipsorum paciscentium consensus ac placitum.

Subjectum sunt paciscentes, Principes, Comites, aliæque personæ in illustri dignitate collocatæ.

Materia pacti successorii sunt plerumque omnia bona tam præsentia, quam futura, mobilia, & immobilia, certâ tamen communiter reservatâ pecuniæ summa, de quibus disponere, & testamentum condere possunt.

Forma est ipsa de mutua successione pactio ad cujus validitatem requiritur. 1. Imperatoris consensus & confirmatio. 2. Consensus subditorum *der gesambten Land stande*

Finis ultimus ex pax & tranquillitas publica; subordinatus, utilitas ac favor paciscentium eorumque subditorum.

Effectus est 1. Oalterius Principis, stirpe exstinctâ, devolutio Principatus una cum omnibus bonis ad alteram familiam. 2. Jus tacitæ hypothecæ in alterius bonis pacto quæsitum. 3. Mutua defensio & auxiliũ 4. Præstatio homagii simultanei utriusque partis subditorum, 5. Obligatio ad heredes paciscentium transitoria.

Illustra exemplum pacti confraternitatis est inter Saxoniæ, Hassiæ & Brandenburgenses Principes. Inter Comites Palatinos Rheni & Bavariæ Duces, Olim inter Duces Pomeraniæ & Marchiones Brandenburgicos: Duces Saxoniæ, lineæ Coburgensis & Comites Hennebergicos: Comites Hohnsteinenses, schWarzburgicos Stolbergenses.

(Vid. Muscul. Ritter. Carpzov. Guttich. *Disert de pacto Confraternis.* Betsius *de pact. famil. illustr. Reinking. de Regimi. secul. l. 1. & 4. cap. 18. Myl. de Princip. Imperii* c. 25.)

CONFRINGERE navim, id est, naufragium facere. Spieg.

CONFRINGERE fores ædificii. Confractæ arbores. Briss. *ex ff.*

CONFUGAM interpretamur eum, qui ad asylum & ecclesiam confugit, *l. præsenti. 5. C. de iis qui ad eccles. confug. l. si quæ 22. C. de episc. & cler.* Prat.

CONFUGERE ad ædem sacram: ad auxilium commune: ad ecclesias: ad justam defensionem: ad statuas: in fidem. Briss. *ex ff. & C.*

CONFUNDERE, id est, commiscere. *§. si duorum. Instit. de rer. divis.* ut confundi pro commisceri, apud Jurisconsf. Quorum exempla Alber. indicat. Spieg.

CONFUNDENDUM dolo malo argentum curare, vide Paulum in *l. 4. ff. de rei vendic.* Spieg.

CONFUNDERANT, pro confuderant, *in l. 31. ff. ff. locat.* Briss. *in lib. Pareg.*

CONFUSA massa, confusæ materiæ: confunditur dos cum bonis, fructus cum usu, partes reditus duorum prædiorum: confusæ actiones. Briss. *ex ff. & C.*

CONFUSIO calculi, bonorum, rei cum pecunia: confusionis jure liberalitus. Briss. *ex ff.*

CONFUSE constitutum pretium, *l. 36. de ædil. edict.*

CONFUNDI id dicimus, quod alii ita commiscetur, ut separari & deduci non possit, aut certe difficilis sit ejus separatio, *l. 3. §. fin. & l. seq. ff. de rei vindic. & §. si duorum. Instit. de rer. divis.* Briss. Prat.

CONFUNDI jura dicuntur, quæ in eandem vel rem vel personam inciderunt. Prat.

CONFUNDI obligatio dicitur, quoties in eandem personam & creditoris & debitoris jus devenit, id est, cum vel debitor creditori, vel creditor debitori hæres existit, *l. debitori 50. ff. de fidejuss. licet C. ad l. Fal. l. 75. §. ult. de jur. fisc. l. 8. & 17. de his quæ ut indig. l. ult. C. de contra. jud. tut. 2. §. cum quis. de hæred. vend. l. 5. C. de hæred. act.* Fit etiam debiti confusio, quando alter conreorum debendi alteri hæres est *l. si duo 93. ff. de solut.* Hinc dicit Paul *in l. 41. ff. de evict.* Cum debitor creditori suo hæres extiterit, ratio quædam inter hæredẽ & hæreditatem ponitur, & intelligitur major hæreditas ad debitorem pervenire: quasi soluta pecunia, quæ debebatur hæreditati: & per hoc minus in bonis hæredis esse. Et ex contrario (cum creditor debitori suo exstitit hæres; minus in hæreditate habere videtur, tanquam ipsa hæreditas hæredi solverit. Prat. ea Briss.

CONFUNDUNTUR servitutes, quando utriusque præ-

prædii & quod servit, & cui servitus debetur, idem dominus sit, *l.* 1. *ff. quemadmod. servit. amitt* Coofundi etiam eas totiens dixit Javolen. *l. cum servitus* 15. *ff. eod.* quotiens uti iis is ad quem pertinent, non potest: ut in proposita ibidem specie ostenditur. Prat.

CONFUNDI dicitur usufructus. cum fructuarius proprietatem assecutus est, *l.* 4. *ff. usufr. quemad. cau. l. si fructuarium*, 6. *ff. de manu. vindic.* Velut si fructuario noxæ à domino proprietatis servus fructuarius datur, quia ejus esse incipit, confusione dominii servitus extinguitur, *l.* 27. *quib. mod. usufr. amit.* Briss. Sic &

CONFUNDI actiones dicuntur, quæ miscentur inter se, *l. qui servum*, 34. §. *fin. ff. de oblig. & action.* Accurs. tamen ibidem explicat confundi, & misceri, hoc est, tolli. Tu rem expende. Prat. Briss.

CONFUSA, quod distent à commistis, gl. differit *in l. si frumentum.* §. *idem scribit, si ex melle. in fin. ff. de rei vindic.* Albericus.

CONFUSUM jus, vide *l.* 4. §. 10. *C. de bon. libert.*

CONGERERE terram, stercua in aream.

CONGERUNTUR refectioni necessaria.

CONGESTIO terræ, Briss. *ex ff.*

CONGIARIUM, sportula erat, quam diurni cibi nomine comitibus, anteambulonimus, assectis, stipatoribusque suis, potentiores cives distribuebant: Congium, vini mensura, sextarios sex capiens. Paul. *de fund. instr. l. taberne.* Unde, inquit, areæ, & congiaria, sextaria. Nebr. Vide Donarium. & Perisseuma. Spieg.

CONGIARIA inter cauponariæ tabernæ instrumenta recenset Paulus *l. taberne, ff. de instr. vel instr. leg.* Græcis χοῦς. Polluci *l.* 10. e. 20. inter vasa vinaria connumeranti. Congiarium autem est vas congii unius, hoc est, sextariorum senum capax: mensuræ igitur genus est Fabio *lib.* 6. *c.* 4. & vide Ant. Aug. *lib.* 1. *c.* Prat.

CONGIARII quoque verbo cõtinetur munus, quod Imperator populo dabat, Alex. ab Alex. *lib.* 5. *cap.* 24. Principales etiam liberalitates, *in l. patronus, ff. de leg.* 3. congiaria interpretatur Cujacius, vel autoribus glossis antiquis, quæ congiarium scribunt, in legibus liberalitatem appellari, his verbis congiarum [illegible], Cujac. observ. 10. *cap.* 37. *l. fin. &* Gothofr. *ad d. l. patronus*, 35. *in princ.*

CONGLUTINATI libri apud Ulp. item malleati & ornati, *de legat.* 3. *librorum* 52. §. 5. Spieg.

CONGREDI cum aliquo, & contra aliquem, est judicio consistere: ita congredi creditores ait *l.* 1. *ff. de success. edict.* cum venditore congredi in judicio. Briss.

CONGRESSUS & congressio, sunt infra consuetudinem assiduam, & minus quiddam quam familiaritatem sonant. Exemplum habes apud Insulanum è Cicerone petitum. Spieg.

CONGRUA pœna, *vide l.* 7. *in fin. C. de repud. l.* 2. *C. de his qui latron.* Congrua ultio, *in l.* 18. *C. de his qui accusar. non poss.* Congrua severitas. *l.* 19. *C. de pœn.*

CONGRUERE, id est, convenire. Sic congruit voluntas mulieris pudicitiæ: & patris voto, summis. Briss. *ex ff. & C.*

CONGRUUM rationi, & cum ratione, fidei, naturæ, voluntati, congruens juri sententia, responsio: congruentes honores. Briss. congruit bono præsidi, id est, convenit: congruit dicto, rationi, illi, & cum illo; congruunt summiæ congrua, congruenter, congruentius respondere. Briss.

CONJECTIONEM causæ, *in l.* 1. *ff. de divers. regul. jur.* explicat illativè Asconius causæ in breve coactionem, quod enim per species singulas observatum erat, in breve cogit regula, quod ex XII. Tab. descendit Harmenopulus lib. 6. leg. σύνδεσμος, id est, conjunctio, ut & Joan. Placentinus indicante Accurs. *in d. l.* 1. Prat. Conjectio autem causæ quid sit, declarat Ascorius; Quum, inquit, in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant judicem; qui dabatur post trigesimum diem (legendum autem & corrigendum arbitror, Post tertium diem) quo dato,) quo dato, deinde inter se perendinum diem, ut ad judicium venirent, denuntiabant, quo quum esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per judicem rem exponebant; quod ipsum dicebatur causæ conjectio, quæ fit causæ suæ in breve coactio; hæc ille. Conjectionem autem non pro conjectu, sed pro conjectura dictam opinor, item ut Quæstio apud eundem, pro Quæstura, quasi unde de tota disceptatione judex conjiciendi facultatem habeat; ut ergo causæ conjectio rem strictim & angustè continet; sic regula id, quod juris est breviter summatimque complectitur. Hine illud apud Gellium *lib.* 5. *c.* 10. Et quum ad judices conjiciendæ consistendæque causæ gratia venisset; & quæ sequuntur. Et apud Afranium, ut Non. Marcellus refert, causam conjicere apud te volo; ambo adestis; profuturos arbitror. Hoto. & Turneb. *advers. li.* 17. *cap.* 15. *&c.*

CONJICERE causam, forense, verbum est, ut scribit Duarenus lib. 1. c. 46. nec aliud significat, quam causæ argumentum judici, apud quem agenda est, summatim exponere. Prat.

CONJICERE vina in dolia; conjici in vincula Briss. *ex ff.*

CONJECTIO etiam apud Apulejum in nuptialibus pactis, pro pacto sumitur. Prat.

CONJECTURA. Hac exquirimus, sit ne in rerum universitate res ea, de cujus natura quæritur; deinde quæ ejus origo, causa ac immutatio: ut sit ne Jus gentium, quæ ejus origo, qua causa à jure naturali dissentiat. *toto titul. ff. & Instit. de justit. & jur.* Habetur autem conjectura (quatenus ad forensem usum attinet, potissimum in his, quæ clandestina sunt) potior, quam stricta verborum significatio, *l. cum proponebatur, de leg.* 2. Vide *l. continuus*, §. *cum. ita, ff. de verb. obl. & l. apud antiquos. C. de furtis.* Quibus vero ex causis assumatur, colligit Alciatus mox ab initio commentariorum de verborum sig. Spieg.

Per CONJECTURAM, *in l.* 21. *C. de furt.* id est, contrario sensu Brederod. in lexic.

CONJECTURA capi. Briss.

CONJECTURA pietatis, voluntatis. Briss. *ex ff.*

CONJUGATA, ut scribit M. Cicero *in Topic.* dicuntur, quæ sunt ex verbis ejusdem generis, id est, quæ ab uno orta, varie commutantur, hoc est, in diversas vocabulorum species inflectuntur; ut, justitia, justus, juste, justum, justitiarius. Old. Hæc verborum conjugatio Græcis συζυγία dicitur, ex hujus modi est argumentum, auctore M. Tullio. Si compascuus ager est, jus est compascere. Hæres succedit in universum jus defuncti, *l. cum heres, ff. de divers. & tempor. præsc.* Itaque hæreditas est successio in universum jus, quod defunctus habuit *l. hereditas, ff. de reg. jur.* Sed hoc argumentum probatione indigere scribit M. Fabius *l.* 5. *Inst. Orato. c.* 10. & Gœdd. id fallax esse ad *l.* 166. *pr. n.* 2. & *l.* 85. *n.* 2. *de verb. sign.* Prat. & Old.

CONJUGES Isidoro *lib.* 9. *Etym. c.* 7. verius adpellantur à prima desponsationis fide, quamvis

adhuc

adhuc ignoretur inter eos conjugalia concubitus: quam explicationem refert divus Augustinus lib. de bono conjng. & vide cap. conjuges, cap. conjunx. &c. priusquam, 27. *quaest.* 2. Conjunctio igitur animorum non corporum spectatur. Nuptias enim non concubitu sed consensu fieri Ulpia. *ait l. nuptias ff. de divers. reg. jur.* Prat. vide infrà *Conjux.*

Conjuges adpellantur, qui non liberorum procreandorum, seu continentiæ causa conveniuot, *c. ult.* 32. *q.* 2. ubi pro incontinentiæ, legendum continentiæ, ut & Albericus recte leverat. Prat.

Conjunctæ tabernæ appellatione contineri putat Albericus eas, quarum una superior, alia inferior est: non putem tamen significationem latissimam à S. Juliano *l.* 1. *ff. de servit. legat.* perstrictam. Conjunctas itaque tabernas ita accipiendas existimarim, quæ simul junctæ sint, quæve una contignatione conjungantur. Prat.

Conjunctæ stipulari, *l.* 137. *§. si ut aliquid ff. de verb. oblig.*

Conjunctio triplex est, aut verbis aut re & verbis simul *l.* 42. *ff. de verb. sign.* Briss.

Conjunctio legatorum datione aut per se contingit, aut re & verbis, aut verbis tantum. Briss. ult. edit.

Conjuncti re videntur hæredes, vel legatarii vel usufructuarii, cum duobus eadem res separatim relicta est, idque re ipsa non verbis appareat eos jungi ad communicandam, partibusque ax concursu æstimandis, veluti, Titio fundum talem do, lego, Sempronio eundem fundum relinquo, l. conjunctim. *& l. re conjuncti. ff. de leg.* 3. iidem etiam disjuncti vocantur. *l. unic. §. sin autem disjunctim. C. de cadu. tol.* Bar. *d. l. re conjuncti.* 4. *oppos.* Old. Prat. Briss.

Conjuncti verbis, non etiam recensentur, cum pluribus res eadem partibus definitis legata est: Sive qui eadem oratione partibus facti conjunguntur: ut, Titio & Sejo æquis partib. fundum Titianum, do, lego. *d. l. re conjuncti.* Old. Prat. Briss.

Conjuncti re & verbis sunt, qoos & nominum & rei complexus jungit; ut, Lucio & Sejo fundum Sempronianum do, lego, *l. triplici modo, ff. de verb. sign.* Old. Prat. Briss.

Conjuncti qui, & quot modis videantur, vide Gothofr. *ad l.* 1. *in princ. ff. de usufruct. adcresc.*

Conjunctarum, vel conjoonctissimarum personarum appellatione veniunt liberi & parentes. Gothofr. *ad l.* 27. *C. de don.*

Conjunctio, id est, matrimoniũ, in *l.* 5. *ubi* Gothofr. *C. de instit. & substit. & l.* 8. *C. de nupt.*

Conjunctiones, pro nuptiis: conjunctio filiæ: filia alicui conjuncta: conjunctio illicita. Conjunctio etiam de servili contubernio dicitur, *l.* 39. *de jur. dot.* Briss. *ex ff. & C.* Matrimonio conjungere, & conjungi. Briss. *ex C.*

Conjunctio etiam propinqoitatem personarum denotat. Conjungitur sibi, qui aliquo cognatioois gradu sibi junguntur: conjuncti per virilis sexus cognationem, per adoptionem; conjuncti notitia; conjuncta & extranea persona, sibi opponuntur. Briss. *ex ff. & C.* Littora fundo conjuncta, *l.* 51. *de contrab. empt.*

Conjunctio pro articulo, quo oratio conjungitur, l. 66. ff. de hæred. instit. Et ita Conjunctio & Disjunctio opponuntur. Briss.

Conjunctionum, Aut, Vel, sive, Ve, ac similium, certum est eam censeri potestatem, ut sensum orationis disjungant. Quemadmodum conjunctiones, Et, Ac, Quoque, Que. Atque, regulariter copulant. Et eam quidem significationem verborum naturalis ratio suppeditat, quia ad hoc sunt inventæ conjunctiones, ut aliquid copuletur cum alio, aut disjungatur ab alio: *Instit. de leg. §. si eadem res.* Verum in jure talis verborũ significatio nonnunquam invertitur ex re; idque meus proferentis, vel rerum qualitas, vel alia ratio extrinsecus urgens suadet, ut tractat eleganter Paulus *in l.* 53. *ff. de verb. sign.* sæpe ita comparatum est, inquit, ut conjuncta, pro disjunctis accipiantur & disjuncta pro conjunctis, interdum soluta pro separatis. Nam cum dicitur apud veteres, Adgnatorum gentiliumque: pro separatione accipitur. At cum dicitur, Super pecuniæ tutelæve suæ, tutor separatim sine pecunia dari non potest. Et cum dicimus, Quod dedi aut donavi, utraque continemus. Cum verò dicimus, Quod eum dare facere oportet: quodvis eorum sufficit probare. Cum vero dixit Prætor; Si donum, munus operas redemerit: si omnia imposita sunt, certum est omnia redimenda esse. Ex re ergo pro conjunctis habentur. Et si quædam imposita sunt, cætera non desiderabuntur. Verba item, Ope, Consilio, aliàs ex sententia conjungentium, alias separantiom accipienda sunt: sed verius est, separantium accipienda. Rationem ibidem adfert Paulus, & vide *l. qui servo. ff. de furt. & l. proinde, ff. de cond. furt.* Old. Prat

Conjunctionem ejus nonnunquam pro disjunctione accipi Labeo ait, ut in illa stipulatione. Mihi heredique meo, tu heredemque tuum. Paulus *in l. conjunctionem, ff. de verb. sign.* Prat. Oldend.

Conjuncta & Disjuncta oratio opponuntur Briss. *ex ff.*

Conjunctionem disjunctivæ effectus variò intelliguntur, & dignoscitur, ut ex subjectia adparebit, alias ex adjectis intelligitur clausulia, *l. plerunque interest, §. finali. ff. de jure dotium.* Siquidem fuerit adjectum, utrum mulier velit, ipsa eliget. Alias vero ex ipso contextu orationis effectum separandi non difficulter intelligimus, scilicet perpendentes quid disjungat. Alias disjungit, ut relinquatur arbitrium eligendi, *l. prima §. expilatores, ff. de effractoribus.* In opus publicum vel perpetuum, vel temporarium, *l. quicunque. C. de servis fugitivis.* Eum cum alio pari, vel viginti solidis reddat. Alias conjunctio disjunctiva non separat, sed conjungit. *l. Lucius.* 85. *ff. de heredibus instituendis*: Aut (quod abominor.) prius morietur, quam meam hæreditatem adierit, aut filium filiamve ex se natum. Paulus *l. si quis. ff. de aur. arg. mund.* Si quis, inquit, ita legaverit, Uxori meæ mundum, ornamenta, seu quæ ejus causa paravi, do, lego, placet omnia deberi: sicut cum ita legatur. Titio vina, qoæ in urbe habeo, seu in portu, do legio Hoc enim verbum, scilicet Seu, ampliandi legati gratia positum est, *l. Quintius Mutius, ff. eodem tit.* Plane si ita legatum fuerit, Vasa, aut vestimenta, aut quæ uxoris causa parata sunt, tunc æque erit vera Quintii Mutii sententia, *l. generaliter. C. de inst. & substit.* Si filius vel filia intestatus vel intestatus vel intestata, vel etiam sine liberis, vel sine nuptiis decesserit. Old. Prat.

Conjunctio disjunctiva alias disjungit actionem, obligationem, conditionem, vel solutionem, *l. plerunque interest. §. fin. ff. de jur. dot.* Verum convenerit, ot aut æstimatio, aot res præstentur, *l. si quis ita stipulatus fuerit, ff. de verb. oblig.* At si sic, Dabis, si navis venerit, aut Titius consul factus sit; sufficit unom factum. Et contra: Dabis, Si navis non venerit, aut Titius consul factus non sit; sufficit unum non factum esse, *l. cum illud aut illud legatur.* Enumeratio plurium rerum disjunctivo modo comprehensa, plu-

plura legata non facit: *ff. quando dies legato l. si ita quis stipuletur, ff. de verbor. oblig.* Sive navis ex Asia venerit, sive Titius consul. factus fuerit, utra prius conditio extiterit, stipulatio committitur. Alias disjungit, ut unicuique jus proprium disspartiar, diversis casibus *l. ubicunque reus. ff. de fidejuss.* Aut jure, aut exceptione liberandum, *l. sed & si decesserit. ff. de bono poss. cont. tab.* Secundum tabulas; vel contra tabulas, *l. 3. C. de cond. ob caus.* Vel ut donatori, vel ejus hæredi. Alias disjungit, ut in unoquoque idem jus locum habeat, licet diversa sint. *Novel. d. Ecclesiast. divers. cap. §. Si quis cum divina. Constit.* 123. Legis vigorem vel transgressus fuerit, vel non vindicaverit, *l. 1. ff. ad l. Pomp. de parrici.* Patronum occiderit, cujusve dolo malo id factum erit. *l. 1. in prin. ff. ad l. Corn. de falsis.* Acceperit, pactusve fuerit. Alias neque desjungit, neque conjungit, propter aliquam extrinsecus accedentem rationem, *l. fin. ff. de verbor. oblig.* cum mihi aut Titio stipulor; dicitur aliam quidem rem in personam meam, aliam in Titii designari non posse veluti mihi decem, aut Titio hominem, *l. si ita stipulatus ff. eod. tit.* si ita stipulatus fuero, decem aut quindecim dabis: decem debentur. Item, si ita, post annum aut biennium dabis: post biennium debentur. Old. Prat.

CONJUNCTIONES aliæ justæ sunt & licitæ, aliæ licitæ non justæ, Justæ & licitæ sunt, quæ legitimæ sunt & juri civili congruæ, ut sunt nuptiæ. Licitæ non justæ, quæ permittuntur tacito civili jure, ut concubinatus, &c. Rursus ex conjunctionibus licitis, aliæ licitæ sunt & honestæ simul, aliæ licitæ quidem, sed non honestæ, &c. Rævardus, *l. Semper in conjunctionibus ff. de reg. Juris.*

CONJUNCTIONES virginum *l. 18. C. de nupt.*

In CONJUNCTIONEM pervenire, vide *l. 2. C. de spons. & arrhis.*

CONJUNCTIM hæredes institui, aut conjunctim legari, hoc est, totam hæreditatem, & tota legata esse singulis data, partes autem concursu fieri, *l. conjunctim, ff. de leg. 3.* Prat. Old. Briss.

CONJUNCTIONIS jus ex diversis testamentis non contingit, Briss.

CONJUNCTIM cum aliquo institutus: cui opponitur Disjunctim, separatim. Briss. *ex ff.*

CONJUNCTIM plures conditiones hæredi datæ si sint: omnibus parendum est, quia unius loco habentur. Sed si disjunctim sint: *cuilibet, l. si hæredi plures, ff. de cond. instit.* Old. Prat.

CONJUNCTIM legare in libris nostris ut plurimum est re, & verbis conjunctis legare, *l. 33. & l. 34. §. si conjunctim, ff. de leg. 1. l. 1. ff. de usufr. accresc.* Nam re conjunctis separatim & disjunctim legari potius dicitur, quam conjunctim, *d. l. 1. §. interdum. §. si eadem res. Inst. d. leg. d. l. 33. l. 63. de hæred. instit.* adde *l. 16. & l. 87. de leg. 1. l. 80. de legat. 3.* Briss.

CONJUNGERE matrimonio, *l. 13. C. de postlim. rever. conjungi* matrimonio, *l. 16. c. de nupt.*

CONJUNGI sibi dicuntur, qui aliquo Cognationis gradu sibi junguntur. Briss.

CONJUNGI judicio, *l. 23. §. ult. ff. de lib. cau.*

CONJURATIO, id est, sceleratissimum consilium, vide *l. 8. in pr. C. ad Jul. Majestat.*

CONJUNX, & conjugium, à communi jugo dicuntur: metaphora ducta à bubus, eodem assuetis jugo, quos posteaquam concordes reddidit assuetudo, commode ferunt jugum: hæc Erasmus. Et Laur. Abstemius de Obscuris erroribus, sentit Græcorum exemplo potius à conjugo quam conjungo, Conjunx derivatum esse, & in literam in extrema nominativi syllaba non habere. Spiegelius, & suprà *Conjuges.*

CONLUCARE Festo *lib.* 3. dicebant, cum profanæ silvæ rami deciderentur officientes lumini. *lib:* verò 16. scribit Conlucare est succisis arboribus locum implere luce. Comparatum olim fuit edictum, de conlucandis arboribus extat in eam rem prætoris edictum *l. 1. in pr. ff. de arbor. cæd.* Sublucare verò dicebant, eodem Festo auctore, ramos supputare. & velut subtus lucem mittere, quo verbo usus est Paulus *lib. 5. Sent tit.* 6. quo pertinere videtur alterum Prætoris edictum, quod extat *l. 1. §. deinde*, 4. Veteres edixerunt, De sublucandis arboribus. Briss. Prat.

CONNEXA vocantur, quæ licet inter se diversa, junguntur tamen ad aliquem juris effectum, vel privato hominis arbitratu, vel publica legis authoritate, nec refert, utrum connexa nuncupemus, an commixta, vel conjuncta. Old.

CONNEXA administratio. *l. 11. C. arbit. tutel.* Connexa ratio. i. cohærens, conjuncta Connexi inter se sanguine. Briss. *ex ff.*

CONNEXUM judicio, ædificiis, Briss. *ex ff.*

CONNEXUM in Pandectis Florentinis scribitur Connexum, dicitur quod cohæret, conjunctumque est. Briss.

CONNIVENTIA, est patientia accommodantium, ac videre se dissimulantium. Pro consensu accipi in l. quisquis. *C. de postul.* putant Alberic. Spieg. & Oldend. post Accursium in l. quisquis. Equidem priore significatione accipiendum existimarim, quod & ipsa indicant verba. Prat.

CONNIVENTIBUS oculis, proverbialiter dixit Ulpianus *l. 4. ff. de manumiss. titu. gene.* hoc est per dissimulationem, quod proverbialibus connumerat Alciatus *lib. 4. de verbor. signif.* Spieg. Prat.

CONNUBIUM, vel ut in Pandectis Florent. scribitur, Conubium, est uxoris jure ducendæ facultas. Ulp. præterea addit *tit. 6. Regul.* Connubium habent Cives Romani cum civibus Romanis: cum Latinis autem & Peregrinis ita, si concessum sit. Cum servis nullum est connubium. Inter parentes, & liberos, infinite, cujuscunque gradus connubium non est. Briss. vide infra connubium.

CONNUBIUM jus legitimi matrimonii, inquit Servius. D. Paulus connubii honorabilis nomine, innuit thorum immaculatum, hoc est, ut ipse ille corporum contactus, qui vitari non potest) ut verecunde dixit magnus noster Erasmus) sit castissimus, nam quicquid pertinet ad abominandas libidinum species, nec maritus, jus habet ab uxore petendi, nec uxor tenetur obsequi lege. Spieg.

CONNUBIUM, inquit Ulp. *in epit. tit.* 5. est uxoris jure habendæ facultas, ubi inter quos jus esset, docet. Hoc etiam explicat alibi Briss. Lex quoque 12. tab. prohibebat patricios cum plebeis connubia contrahere, sicut in ea re testis est Halycarn. Et non est Connubium cum alio. Connubium adimi. Briss. *ex ff.*

CONNUBIUM habere, i. nuptias contrahere, *l. 1. C. de incest. nupt.*

CONNUBIUM & contubernium differunt, vide *l. 3.* & ita Gothofred. *C. eod.*

CONQUIESCERE intentio. *l. 9. C. de postlim. reversf.*

CONQUIRAT, variè in jure nostro pro re accipi solet. Apud Ulpianum *l. congruit. ff. de offic. præsid.* significat diligenter quærere & investigare: Sic eodem sensu apud M. Cic. *in 5. Verrina.* Quum undique homines nequissimos con-

conquisisset : Significat etiam coercere Festo. Theodosius vero & Valentinianus Impp. *l.* 8. *C. Th. de leg. hared.* posuerunt pro acquirere, sicque in C. Justinianeo. *l. mater. C. ad Senatusc. Tertull. ex C. Th.* exscripta legendum, ut & manuscripti C. habent. Pratej.

CONQUIRERE fugitivos *l. ult. ff. de off. praf. vigil.* id est, inquirere, & requirere. Conquirere fures, latrones, Plagiarios, Sacrilegos. Conquirere librum Briss. *ex ff.*

CONREUS, qui una reus seu obligatus est, *l.* 3. §. *nunc de effectu. ff. de lib. legat. alii* legunt Correus. Hinc tit. *ff. & C. de Correis. debendi.* Prat.

CONSANARE, pro sanum effici, dixit Ulpia. *l. idem Ofilius.* 10. *ff. de adilit. edict.* in quibusdam exemplaribus legitur consolidaverit : consolandi tamen verbo usus est Columella *lib.* 4. *c.* 14. Prat. Haud tamen scio, *in d. l.* 10. unica literula sublata verius consanuerit legeretur. Hot.

CONSANGUINEI fratres dicuntur de uno patre nati, ut Cajus *li.* 2. *Inst. tit.* 8. definit generalius Cassius in *l.* 1. §. *consanguineos. ff. de suis & legit.* qui sanguine inter se connexi sunt. Consanguinitatis enim jura à patre oriuntur. *l.* 4. *ff. unde cognat.* Nec refert eademne matre, an ex diversis generi sint. *l.* 3. *C. de legit. tut. l.* 1. *l.* 3. *& l.* 6. *& l.* 14. *C. de legit. her. l.* 1. *C. ad SC. Orphitia. l.* 5. *C. commu. de success.* Id quod Justinia. sentit in *Instit. de legit. adgn.* ubi *Theophil.* οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ ῥωμαϊστὶ μὲν λέγονται κονσαγγυίνεοι, ἑλληνιστὶ δὲ ὁμαίμοι. Sic consanguineum interpretor in *l.* 1. §. *ult. & l.* 2. §. *si consanguinea l.* 6. *& l. ff. ad Tert. l.* 2. *ff. de lib. adgn.* Briss.

CONSANGUINEI, ait Prat. proprie dicuntur soli fratres sororesve ex eodem patre prognati, prognataeve, qui capite minuti non sunt. *l.* 3. *C. de lib. tut.* §. 1. §. *caterum. Inst. de leg. agn. succ.* Vel etiam qui in ejusdem patris potestate sunt, etiamsi ex eo progeniti non sint, ut puta quæsiti per adoptionem, vel unus adoptivus, alter naturalis : eademque ratione mulier, quæ in viri manum convenit, quia in ejusdem patris familias potestate est, & sui hæredis ac filiæ loco, liberis sois ex eo matrimonio progenitis consanguinea est. Consanguineos eos etiam accipere debemus, quos lex divina & civilis consanguineos appellavit, c. conjunctiones. In fin. 35. *q.* 2. *&* 3. Prat.

CONSANGUINITAS à Con, quod est simul vel unitum, & sanguine, quasi sanguinis unitas : Definiturque, quod sit vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum : de qua *in tit. de consang. & affin.* extra Consanguinitas tamen propriè fraternitas est : ita hoc verbum usurpavit Ulpia. *in l.* 3. *ff. und. cogn. l.* 44. *de adopt. l.* 13. *C. de probat.* §. *caterum &* §. *hoc etiam. Inst. de legit. agn. succ. l.* 1. 2. 3. 6. *C. de legit. hared. l. Consanguinitatis* jura à patre oriuntur : Proximitatis à matre, à fratre. Ulpian. *l. si spurius, ff. unde cogn.* Ac proinde longe aliud est consanguinitas, aliud sanguis. Consanguinitas enim species est agnationis, §. vulgo. Instit de successi. cognat. ubi & Vultejus addit, quod omnes consanguinei ex lege Voconia sint agnati : non etiam omnes agnati sint consanguinei.

CONSANGUINITAS, est duntaxat inter fratres & sorores : agnatio etiam est inter ulteriores. Jure igitur consanguinitatis succedunt mares & fœminæ hoc est, fratres & sorores : ait jure agnationis soccedunt duntaxat mares, non etiam fœminæ.

CONSANGUINITAS pro fraternitate, quæ à patre communi dicendit. Briss. ult. edit.

CONSANGOINITATIS titulus, *l.* 1. *C. de legit. hared.*

CONSANGUINEA soror. *l.* 3. *C. de suis & leg.*

CONSANGUINITAS est attinentia personarum ex eo proveniens, quod una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Joan. Bellon. *Etymol.* Est enim consanguinitas species agnationis, id est fraternitatis, §. *vulgo. Inst. de success. cogn.* neque verò soli auctores nostri, sed etiam alii, cum Græci tum Latini, hanc verbi proprietatem observant, Sophocles in *Ajace* τοῦ μανέντος ξυναίμον, id est, Ajacis furiosi fratrem Teverum. Et Virgilius Statiusque consanguineum lethi soporem : quem Homerus κασίγνητον. Annæus Seneca, & Valerius Flaccus fratrem : Frater duræ, languidæ mortis Somne fratri simillime letho. idem Statius 11. Stat consanguineum campo scelus unius ingens, Bellum uteri. Et 3. consanguineo gliscis regnare superbus, Eaule. id est, fratre. Claudianus de statuis fratrum : Nam consanguineos eadem quum forma figuret. Et de consulatur frarum : O consanguineis felix auctoribus annus. Et de Jove & Junone fratribus : Te consanguineo recipit, post fulmina fessum, Juno sinu. Cujac. *abser. lib.* 11. *c.* 26. *circa fin.*

CONSANGUINITATIS autem jura inter se habent etiam, post mortem, vel captivitatem patris editi, sed & adoptivi cum naturalib. *l. ult. ff. unde legit. l.* 1. §. *ult. ff. de suis & legit. l.* 7. *ff. ad Tertullian. & instit. de legit. adgn. succ.* §. 1. Briss.

CONSCIENTIAM quidem vocamus vulgo, animum sibi conscium, recte an secus, haud interest : est enim τὸ μῖσον Nec tamen non Latinè. Unde apud Fabium Quintilianum ex vetere verbo, conscientia mille testium vim habet. Cæterum animadverti nonnunquam conscientiam à Jurisconsulti accipi pro scientia alieni flagitii, Sext. Cæcilium. Si quidem ipse hæres accusaretur, quoniam certus esse debeat, se falsum non fecisse, rectè adibit hæreditatem. Sin autem alius arguetur, citra, conscientiam ejus non potest adire : quasi dubitet, verum esse testamentum, l. cum falsum, de acquir. hæred. Domitius Ulpianus : Sufficit, qui cum ipso, qui occisus dicitur, fuerunt, & qui suspicione cædis, aut conscientiæ attingi videbantur, de his quæstionem haberi *l.* 1. §. *in villa, ad Syllan.* Ita & T. Livius *lib.* 3. consilia. inde non publica, sed in privato, seductaque à plurium conscientia habuere. Sed & Cornel Tacitus l. 5. Liberti unius conscientia utebantur. Ac rursus *li.* 12. Provisam jam sibi medici conscientiam adhibet. Curt. *li.* 2. ἀκακοῦ c. 15.

CONSCIENTIA est tacitum animi infallibileque facti nostri judicium, communi justitiæ formula, quam Deus insculpsit omnibus hominibus productum, per quod aut accusatur res mala aut defenditur bona. Itaque conscientia res est simplicissima, quæ dividi non potest in uno atque eodem homine, ut rectissime sit dictum *in c. literas. de rest. spol.* Qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam. Item, Conscientia mille testes Old. Corras. *Miscell. lib.* 4. *c.* 20. Prat.

CONSCIENTIA cædis, delictorum, fraudis, sceleris. Briss. *ex ff.*

CONSIENTIAM synceram nisi adhibeat judex, non potest causam secundum æquitatem definire, etiam si mille testes, totidemque videat ob oculos instrumenta. Conscientia enim certa est, non fallitur. At in probationibus

sæpe vel error, vel dolus versatur, sicut experientia, heu minis frequens, nos docet. Old. Prat.

CONSCIENTIAM diffinit Papias cognitionem cordis sui ipsius. Prat.

CONSCIENTIA, inquit Apostolus, est in gentibus factum accusans vel defendens. Est igitur lex, quasi dicat: Conscientia cuilibet indicat, num bene, an male fecerit, etiam homini plane agresti & indocto Sed tale judicium non potest fieri in conscientia sine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis esse justum, aut iniquum id quod fecit. Ergo est in homine Lex, quam etsi nusquam ex scripto legit, habet tamen à Deo insculptam ad formandos mores. Prat.

CONSCINDIT vela. *l. 6. ff. de incend. rui. naufr.*

CONSCIUM criminis cum dicimus, qui aut commisit ipse, aut qui committenti adsensit, non quo sciente & cognoscente perpetratum est; neque enim testes, quibus præsentibus & scientibus aliquid factum est, dicuntur esse conscii: Sed qui ope & consilio, & voluntate adfuerunt. Connan. *lib. 4. c. 16. n. 6.* Prat.

CONSCIUS igitur ab eo qui simpliciter scivit, eo differt, quod ille & consilii particeps sit, *l. utrum juncta l. 2. ff. ad l. Pomp. de parricid* Prat.

CONSCICERE sibi mortem Briss. *ex ff.*

CONSCRIBERE dotem in *l. unic. §. sed & si quis. C. de Latin. libert. toll.* id est, scribere, vel dotale instrumentum conficere. Prat. Sic conscribere codicillos *in l. 5. C. qui testam fac. poss.* & conscribere donationem ante nuptias. *l. 12. in princ. C. commun. utr. judicii.*

CONSCRIBERE curatori, pro subscribere, *l. 1. §.* idem ait, *de ventr. in poss.* Briss.

CONSCRIPTI Festo lib. 3. dicebantur, qui ex equestri ordine patribus adscribebantur, ut numerus Senatorum expleretur. Prat. ex Hot.

CONSCRIPTI patres, vide infra Patres conscripti.

CONSCRIPTIONEM pro inventario accipi, ait Archid. *in sicubi.* 12. *q. 5.* ex quo textu observandum inventarium breve esse debere Spieg. Prat.

CONSECRARE *in l. si quando 3. C. de bon. vac.* est mancipare, & addicere quod ad res refertur. Significat etiam Deo dicare, & ad personas refertur 24. q. 1. c. pudenda. quo verbo usus est & Jul. Patric. *in version. Nov.* 6. loco verbo χειροτονεῖσθαι usus est Just. *ead. Nov.* quo manuum impositionem significavit. Hoc enim modo Episcopos consecrari coeptos fuisse docet nos liber, qui πράξεις τῶν ἀποστόλων inscriptus est. Prat.

CONSECRARE publicè. *l. ult. ff. ut in poss. legator.*

CONSECRATÆ res: statuæ aut imagines Imperatoris consecratæ. Briss. ex ff.

CONSECRATÆ etiam μεταφορικῶς dicuntur ædes, quæ Imp. dicantur, quæ Palatium dicuntur, *l. unic. C. de palat. & domibus. dominic. lib.* 11. Prat.

CONSECRATOS aggeres apud Imp. Julian. *in l. 5. C. de sepulchr. violat.* interpretatur, ibid. Gothofr. sepulchra.

CONSENSISSE in judicem intelliguntur, qui scientes se ejus, jurisdictioni subjectos non esse, ei se subjiciunt l. 2. ff. de judic. quod si putent ejus esse jurisdictionem, & se subjecerint, consensisse intelligendi non sunt, cum errantis nullus sit consensus, *d. l. 2.* & si per errorem, *ff. de jurisd. om. jud.* Consensisse nonnunquam is demum accipiendus est, qui expressis verbis, & nominatim id testatus est, & contra sæpius consentire videtur, qui non evidenter contradicit. Ita filia patri de dote agenti consentire videtur, nisi evidenter contradicat. *l. 2. solut.* Briss.

CONSENSISSE etiam intelligendus is est, qui evidenter dissentit. *l. in sponsalib. §. 1. ff. de sponsal.* Prat.

CONSENSISSE in judicem non videtur, qui edi sibi actionis genus apud eundem desiderat, *l. 33. ff. de judic.* Briss.

CONSENSISSE non videtur furiosus qui sentire non potest, *l. 8. §. unius, ff. de opt. leg,* Briss. Surdus consentire potest. Briss. *ex ff.*

CONSENSU dividere Hæreditatem: & ex consensu. Consensu contrahi matrimonium. Briss. *ex ff. & C.*

CONSENSUS dicitur cum duorum voluntates in unum concurrunt, utroque approbante & sciente. Conna. *lib. 6. c. 1. num. 4.* Imo consensus proprie non dicitur, nisi qui verbis expressus est, *l. 2. §. voluntatem, ff. sol. mat. c. fin. de judiciis in 6.* Et in specie Philip. Dec. *in rub. C. de pactis.* Coras. *lib. 6. c. 16.*

CONSENSUS liber non est, qui alieno pendet ab arbitrio: *c. super eo. de condit. appos.* Old. Prat.

CONSENSUS est quadruplex, scilicet negligentiæ, consilii, cooperationis, & auctoritatis, seu defensionis. Et primo & secundo consentiens minus punitur, quam faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. Unde.

Consensus spernit suadet, jubet atque tuetur;
Hic minus, ille minus luit, hic æqualiter, hic plus.

De hoc gl. optima *in c. 1. de offic. de* leg. super verb. *Pari pœna.* Spieg. Prat.

CONSENSUM accommodare, vide *l. 2. C. de rebus alie. non alienan. l. 7. Cod. si aliena res pignor. l. 11. C. de solut. & liberat.* Consensum servituti dare participandi pretii causa, vide *l. 5. C. de liberal. caus.*

CONSENSUM meriti oportet in delictis ex ope & consilio, ut nemo ope videatur fecisse, nisi & consilium malignum habuerit, nec consilium habuisse noceat, nisi & factum secutum fuerit, §. ope & consilio. *Instit. de obl. quæ ex delict. nasc. l.* qui *servo. de fur. & l. sæpe ita computatum, C. si. ff. de verb. sig.* Old. Prat.

CONSENTIENTES in aliquam rem, ex consensu obligari necessario ex voluntate nostra videmur, *l. obligamur, ff. de act. & oblig.* Old.

CONSENTIRE, id est congruere & convenire. Sic consentire acceptilatio cum obligatione, *l. 14. ff. de acceptilat.* Briss.

CONSENTIRE videtur qui præsens non contradicit, *l. 7. in fin. ff. de decur. l. 1. C. si filius lib.* 10. Gothofr. *l. 2. in prin. ff. ad munic.* Consentit item qui non repugnat. *l. 1. 2. de sponsal. 4. Harm.* 1. Non tamen consentit continuo qui exceptione utitur, *l. 8. de excep.* Consentimus aut expressè aut tacitè. Goth. *ad l. 142. de reg. jur.*

CONSENTIRE videtur rebus judicatis, qui injuriam passus non provocavit. *l. 6. C. de excus. tutor.* Consentire videtur, qui tacet in subhastatione pignoris à fisco facta, *l. 8. Cod. de remiss. pign.* Breder. Consentire non videtur, qui consentire non potest. *l. 8. §. 2. ff. de option.* Gothofr. *ad l. 33. §. 1, ibi,* qui non sentit. *C. de inoffic. testam.*.

CONSENTIRE, est in unam sententiam concurrere, *l. 1. §. conventionis, ff. de pactis,* sic accipitur *in l. consensu, ff. de actio. & oblig.* Spieg. Prat.

CONSENTIRE intelligitur pater in constituendis filiæ sponsalibus, nisi evidenter dissentiat, *l. 7. in fin. ff. de sponsalib.* Briss.

CONSENTIRE in unum, in unam summam, in corpore; & in corpus.

CONSENTIRE de aliquo, ad divortium, ad redhi-

redhibendum. Consensum dare divisioni, venditioni. Briss. *ex ff.* & *C.*

Consentire filiæ, matrimonio, obligationi, patri, transactioni, viro prædia in dotem danti. Briss. *ex ff.* & *C.*

Consentire in judicem quando dicantur collitigatores, disputat Bart. cæteri *in leg. si convenerit, ff. de jurisd. omn. jud.* ac post longam disputationem omnes ferè in hoc conveniunt, in judicem consentire bifariam, partim litem contestando, partim proponendo exceptiones declinatorias: sic enim apud Bart. *in dict. l. si convenerit.* legendum est, non dilatorias, in versic. & sic duobus, ut ex ipsomet liquet, sicque legisse videtur apud eum Baldus *in d. l. si convenerit.* Quod ad litis contestationem adtinet, rationem adferebat Rob. Irlandus Scotus, quia partium consensus post litis contestationem transit in contractum, *l. 3. §. idem scribit, ff. de pecul.* Spieg. Prat.

Consentire pignori, *l. 3. §. ult. ff. quib. mod. pign.*

Consentaneum juri. Consentaneus effectus. Consentanei casus Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequi fugientem, est sequendo apprehendere Consequi agendo, condictione, judicio, sententia, ex testamento, est obtinere, nancisci, servare. Consequi dominium, hæreditatem, fructus, est acquirere, adipisci. Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequi propriè est, quod barbari dicunt à propè sequi. Ulp. in l. 1. de separ. Consecuturi, pro adepturi, usurpat. Spieg. Prat.

Consequi & amittere contraria sunt. Consequi enim adipisci, significat, *l. si servum, 33. ff. ad l. Aquil.* Prat.

Consequi apud Salust. antiquarium scriptorem videtur sumptum pro perdiscere, ac percipere, quod Græce παρακολουθεῖν dici solet. Hæc si, ut conquisitè conscripsimus, ita tu diligenter fueris consecutus. Prat.

Consequi per Actionem, & per Exceptionem, per Hæreditatis petitionem, per Prætorem. Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequi alias est obtinere, nancisci, servare, *l. 76. ff. de Procurator.* Ita consequi actione, agendo, arbitrio Judicis, condictione, Ex Testamento, ex stipulatu. Ex Testamento, judicio, officio Judicis, sententia, cura. Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequens dicimus, quod ex aliquo sequitur, illativè, & argumentando. Ita sumitur *in l. si verò plures, §. hoc edictum. ff. de iis qui dejec. vel effud.* Nam ex toto partem concludimus: ex loco dijicere vetat, ergo & ex partibus loci. Prat.

Consequens est dicere, id est, ordo requirit. Consequens est observari. Huic consequens est, illi sententiæ consequens, Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequens apud Julian. *l. de quibus, ff. de ll.* quidam interpretantur, h. e. simile & conforme, ut & accipi aiunt *in §.* est & aliud vers. sed nos, *Inst. de don.* Quod ad vers. sed nos, attinet, consequens ibi pro consonum, & conforme accipi putem, pro quo Theophilus ibi vertit τὰ ἀκόλουθα. In responso verò Juliani consequens accipiendum existimarim, quod interpretatione ex consuetudine inferri posset, & argumentando, quo sensu accipitur *in l. si vero plures.* tametsi non negaverim pro conveniens, & rationi consentaneum poni. Prat. Eod. sensu princ.

Consequentias hæreditatum dixit Ulp. *leg. 3. in ff. de leg. hæred.* hoc modo. Hujus hæres es. Sequitur igitur, ut ejusdem tutor sis jure quodam naturæ, ut eum sequantur onera, qui commoda habiturus est. Prat.

Per Consequentias *l. 19. ff. de dolo.* Producere ad Consequentias, Briss. *ex ff.* & *C.*

Consequenter & principaliter differunt, vide *l. 19. C. de liberal. caus.* His consequenter, consequenter prioribus, consequenter placuit. Briss. *ex ff.* Per consequentias dicunt ICti, non Per consequentiam, *l. 19. ff. de dol. l. 1. & l. 7. ff. de auct. tut. l. 1. §. item, ff. de injur.* Producere ad consequentias, *l. 14. ff. de legib.* & ad consequentia, *l. 141. ff. reg. jur.* Briss.

Consequentiam verborum dixit Justin. *l. fin. C. de hæred. inst.* pro gradatim, & ordine: veluti, Plotius mihi hæres esto, Sempronius Plotii hæres esto. Nam Sempronius in totum, partemque Plotii vocatus intelligitur. Prat.

Consequens *in l. eos qui 4. fin. ff. de cap.* Briss. putat pro conveniens & rationi æquitatique consentaneum accipi. Equidem pro eo quod ex aliquo infertur, accipi debere arbitror, quod magis subtili jure quam æquitate receptum est, propositio est: Hostibus deditus reversus à nobis receptus non est. Ergo civitatem adipisci non potest, hoc est consequens, & conclusio. Sic accipi potest *in l. sane. ff. de jur. dot.* Prat.

Conserere manum ICtorum est formula, ut scribit Gell. *lib. 20. c. 9.* Estque de qua re disceptabatur in re præsenti sive ager, sive quid aliud esset, cum adversarium simul manu prehenderet in ea re omnibus verbis vendicare i. e. vindicia correpta manu in re atque in loco præsenti. Apud Prætorem ex 12. tab. fiebat, in quibus ita potuit esse scriptum: Si qui in jure manum conserunt, utrique superstitibus præsentibus, vindicias sumunto Cic. *lib. 1. de Orat.* Multisque præessem, qui te ex jure manu consertum vocarent. Hot. *in comment. in Orat. pro Cæcin.* Conserere manu, inquit, dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, festucas, inter se, quasi hastas, dicis causa committentes, faciebant. Atque illud manu consertum Turn. vult. ex formula sine casus mutatione dici, ut apud Cic. Condemnari arbitrium pro socio. Mano consertum autem antiquitus dictum pro manu, eliso a, eo more, de quo Cic. *in Orat.* disputat. Ennius verò octavo annali hoc genus loquendi transtulit ad bella.

Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex jure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi. Prat.

Briss. in dd. locis semper vult legendum esse manum consertum. Veteres non tantum dicebant conserere manum cum hoste in prælio, sed & cum adversario, à quo fundus per in rem actionem petebatur. Petitor enim possessorem ex jure, id est, ex eo loco, in quo Prætor jus dicebat in rem præsentem Manum consertum vocabat. Briss. Conserere agrum. Hinc Consita. Briss. *ex ff.*

Conservos pro Contubernalibus *in l. 27. §. adfini. ff. de instr. vel instr.* Eadem forma & consoceros dixit Ulpian. *in l. 32. §. proinde si duo, ff. de donat. int. vir.* Briss.

Conservare existimationem; rem vel jus suum, sententiam Brisson. *ex ff.* & *C.*

Ea conservanda sunt, id est observanda, *l. 10. de pact.* Briss.

Conservator est judex datus ad defendendum aliquos à manifestis injuriis, judiciali ordine non utens, hanc diffinitionem tradit.

tradit. Jo. Andreas *in cap. fin. versic. notandum. de officio deleg. libr.* 6. & probatur extr. eod. tit. & lib. cap. 1. qualis est Lutetiæ Parisiorum Conservator privilegiorum scholarium. Est & alius Conservator privilegiorum nundinarum Lugduni. Quæ, qualisve sit ejus jurisdictio, & in quos extendatur, huc referre instituti nostri non est. Apud eum syngrapharum agnitiones, & literæ cambii versantur. Hujus commeminit Barr. *in l. si fidejussor. §. quædam ff. manda.* ex quo observatissimè colligit in cura mercatorum debere judicari ex bono & æquo. Prat. Tales etiam sunt, qui aliquibus (ut à manifestis injuriis & violentiis tueantur eosdem) plerunque à sede Apostolica conceduntur. Et deputari non possunt, nisi Episcopi, vel eorum superiores, aut abbates, seu dignitates, vel personatus in Cathedralibus, vel collegiatis Ecclesiis obtinentes: & vices suas aliis committere non possunt, nisi hoc eis competierit ex beneficio literarum & personis tantum, quæ superius sunt expressæ: *ut in c. fi. de offic. deleg. lib.* 6. Joan. Bell. *etymol.*

Conservus, *l. 9. §. 1. ff. de pecul. l. 25. §. Pedius. ff. de ædil. edict.* Briss.

Consignare *in l. creditor.* 20. *C. de pig. tit. gener. & l. acceptam. C. de usuris.* significat obsignare, & deponere in manib. Prat.

Consignari tabulæ, instrumentaque dicuntur, quæ anuli impressione signantur *l. ult. ff. de dot. præleg. l. penult. ff. de donat. inter vir. & uxor. l.24. qui testa. fac. l.23. C. ad Vellejan.* Plaut. *in Curculio*, eamus intro, ut tabulas consignemus. Cicero *pro Quintio.* Tabulæ, inquit, maxime signis hominum nobilium consignantur. Prat. Hinc eodem sensu

Consignatio tabularum, & instrumentorum dicitur, *l. 1. §. 1. ff. de fals. & l. instrumentorum, §. 1. ff. eod.* Prat.

Consignare legem, est pactionem scripto redigere, *l. Julianus, §. idem Julianus, ff. de act. empt. & vendit.* Prat.

Consignare testationes, pro subsignare dixit Ulp. *l. moris, §. 1. ff. de pæn.* Briss. Prat.

Consignare autem (ut ad primum significatum redeamus) non videtur qui consignatum readsumit, *gl. in d. l. acceptam. C. de usur.* Boerius *lib. 1. quæst. q.* 23. Briss. Prat.

Consignatam pecuniam in publico deponere *l.64.* id est, in sacculo signatam & repositam. Briss.

Consignationes sunt perscriptiones & tabulæ testificandi gratia factæ & obsignatæ. Prat.

Consilium pro conventu judicum *in l. 1. ff. de offic. consul. l. 2. ff. de offic. ejus cui mand. est jurisd. l. 27. ff. de manu. test. & passim in tit. de manum. vind. l. 1. & ult. C. de vind. liber. l. 2. & 3. C. si advers. liber. Theoph. in §. eadem Instit. quib. ex caus. manum. non lic.* Consilium ait esse συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν κατὰ ῥητὸν τῶν ἐτῶν τῶν χρόνων συνιστάμενον, ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον, οὐ μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Idem subjicit, quod & ab Ulp. *in Inst. tit.* 1. traditur, Romæ in consilium adhibitos 5. Senatores, & 5. Equites Romanos: in Provincia verò 20. recuperatores cives Romanos, apud quos causam probare minor 20. annis servum manumittens, ex l. Ælia Sentia cogebatur. Brisson. Vide etiam Aldobr. *d. §. ead.* ubi Theophili sententiam improbat.

Consilium præbere, exercereque dicitur Prætor, vel Consul, qui consilium cogit, *l. 1. ff. de offic. cons. & l. 2. ff. de off. ejus cui mand. est jurisd.* & alibi sæpe. (Eod. sensu accipitur apud Ulp. *in epitom. tit. 1. §. eadem lege.*) Qui verò advocantur, in consilium adhiberi, in consilio esse, in consilium adsidere dicuntur *l. ult. ff. de offic. assessor. l. 29. ff. de legat.* 2. Plin. *lib. 6. epist. ad Maximum*, Adhibitus, ait, in consilium a Præfecto, urbi audivi ex diverso agentes summæ spei adolescentes. Idem eo. lib. de Javoleno, interest tamen officiis, adhibetur consiliis. Quintilian *lib. 4. c. de narrat.* Interim propter aliquem in consilium adhibitum nos repetere illa simulemus. Briss. in consilium advocati, adsumi, evocari, ire, rogare, proferre ad consilium. In consilio esse alicui. In consilio, apud consilium, adhibito consilio, manumittere. Is adhibitis consilio suo Prætoribus dixit, Briss. *ex ff. & C.* Plinio.

Consilium exerceri Die cognitionum, vel solet Prætor consilium exercere, vel solet præbere consilium. Erat & alius dies cognitionum in quem edicebatur consilium, id est, conventus. Cum Prætor cognitionum die de causis adhibito consilio cognoscebat, tunc exercuisse consilium recte videri potest *l. 7. de offic. ejus cui mand. est jurisd.* Proinde si reus postulationum die desiderio actoris contradiceret, vel diem ad sui defensionem postularet, sic in diem cognitionum res deferebatur, ut tamen actio edita, actis postulationum insereretur. Scribas enim fuisse, qui notis acta Præsidum scribebant, testatus est Modestin. *c.* 32. Ex quibus causis majores. Eoqua pertinet illud Senec. *epist. lib.* 14. Quid loquar verborum notas, quibus quamvis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur? Ræward. pro tribunal. *lib. sing. c.* 9. quem vide hic. Sic

Consilium præbere. Fuisse videtur certus quidam cognitionum dies, quo minori manumittere volenti, & aliis omnibus, qui quod sine sententia consilii prohibentur facere, quique in integrum desiderant restitui consilium Prætor præbere solet. Minor annis 20. lege Ælia Sentia, manumittere sine consilio prohibetur *c. 4. §. 2. de manum. vindic. §. Cad. Inst. quibus ex causis manum. non licet.* Et idcirco præbere consilium dicebatur minori Prætor manumittere volenti, cum sedens pro tribunali, adhibitis quinque senatoribus, & totidem equitibus Romanis cognoscit: an causæ manumissionum, quas annis 20. minor allegat, justæ sint, & non ex luxuria potius, h. e. prodigalitate proficiscitur, quam ex affectu, *l. unic. in prin. de offic. consul. l. 5. 6. & 16. de manu. vind. l. 27. de manu. test.* Theoph. *in d. §. eadem.* Et tunc quidem si Prætori, & toti Consilio causæ viderentur justæ, apud se minori vindicta servum manumittendi faciebat Prætor de Consilii sententia potestatem, vindictaque ejus qui manumittendus erat, capiti imposita, hæc solemnia verba pronunciabat: Aio Te Liberum More Quiritium: Et statim peracta manumissione, in acta nomen manumissi referebatur, ut est à me dilucide probatum Variorum *lib. 4. cap.* 9. Quibus etiam consentaneum est illud Cornuti in Persium: Vindicta est virga Prætoris, qua manumittendi à Prætore in capite pulsantur: ideo sic dicta, quia eos vindicat libertati. Eoque pertinet; quod sic rescripsit Imperator Gordianus: Et si minor 20. annis, ut allegas, constituta, servum tuum ab eo circumscripta, in Consilio manumisisti, tamen vindictæ impositio, qua libertas justa munitur, ne obtentu quidem ætatis rescendi potest, *l. 2. C. si advers. lib.* Per Concilium, Conventum intelligit Imperator provincialem. In provinciis enim extremo Concilii sive Conventus die prædebat Præses

Præses aut Proconsul consilium auctore Theophilo. Et sic quidem differunt, In Concilio, & apud Concilium manumittere, quod à nemine est animadversum. Rævard. *lib. Protrib. sing. c.*17.

Consilium propriè est consessus eorum, qui causam vel publicam, vel privatam, cum Prætore aut Judice cognoscunt: unde illud Causa cum Consilio cognita. Prat.

Consilium, vel à consulendo, vel quod in unam sententiam plurium mentes consiliant, & tandem expensis rationibus conveniant, ad statuendum, id, quod rectum est, sed à silendo credibilius dictum putatur, quo maxime invenitur. Festo *lib.* 3. Spieg. Prat.

Consilium accipitur plerunque pro quadam congregatione aliquid cum deliberatione tractandum deputata. Cic. *pro Rosc.* qui ex civitate in Senatum propter dignitatem: ex Senatu in hoc Consilium delicti essis, propter securitatem. Oldend. Hinc etiam Consilium apud Salust. *in bello Jugurthino* illud intelligi videtur, quod more majorum Imperatori rem militarem administranti solebat adesse. Ita more majorum, de Metello Imperatore scribens, ex consilu decreto per legatos Jugurthæ. imperat argenti pondo ducenta millia. Prat. Ex consilio Labeonis, vel alterius ICti, id est, ex præceptis ac regulis ICtorum Briss.

Consilium ante factum inire oportet: non autem postea causari ignorantiam, nisi præter opinionem quid emergat fortuito. *Nov. de hæred. & Falcid. §. sed neque illis. const.* 1. Nam nemo redargui potest quod futurum non præviderit. *Novell. de his qui nupt. ite. §. duo igitur huic, const.* 22. Bene autem universa geruntur, & competenter, si principium fiat decens, & amabile Deo. *Nov. Quomodo opors. episc. §. sancimus igitur, constit.* 6. Old. Prat.

Consilii plenioris effectus, est correctio errorum & restitutio in melius. *Novell. de his qui nupt. iter. §. vetust. plane const.* 22. Multa autem quæ videntur justa, si pleniore consilio perlustrentur, erunt corrigenda, *d. §. vetustas.* Eventu enim temporis edocemur, *ibi. §. per causam vero necessariam.* Rerum experientia docet certo, quid sit damnosum, quid utile. Nov. de appell. in princ. const. 23. infinitatem rei ejicere, medicina est optima. *Nov. Ut determin. sit num. cler. §. ex omni igitur.* Etiam magnus ille Papinianus aliquando non satis definivit medendi rationem in negotijs. *Novell. Ut credit. primum. aggred. §. cæterum si fidejussor. constit.* 4. Old. Prat.

Consilium & judicium non ita multum differunt. Nam venerandæ antiquitati consulere fuit judicare, h. e. de utili & honesto decernere. Unde. Senatus consult. nomen traxit, Et nunc quoque si quid interest, hoc fuerit, quod in judiciis contentiosa, in consiliis vero voluntaria jurisdictio exercetur. l. 2. ff. de offic. Proconf. Judicia item aperte tractantur, consilia autem plerunque semotis arbitris. Alioqui effectus utrorumque eodem tendit. Unde adsessores quoque judiciorum, dicuntur Consiliarii, *l. consiliariis & l. ult. ff. de adsess.* Quid autem judex potest consulere utilius atque honestius, quam ut dissentientes redeant in concordiam, quam Deus amat. Sæpe enim progressu litis, & controvertentes ipsi, & eorum cognatio ad perpetua rapiuntur odia, quæ interdum & vitæ & bonorum dispendio exercentur. Old. Prat.

Consilium & mandatum in hoc differunt, quod mandatum species quædam est imperii, quod pro societate generis humani receptum est; ut quod cuique negocium datum est, id mandatoris periculo conficiatur. Consilium autem ab imperio prorsus alienum est, nec ullam voluntatis ejus, qui consilium dat, significationem habet. Itaque rem consultoris arbitrio permittit, nec utrum fiat, nec ne, laborat. Itaque ex consilio nulla nascitur obligatio, at ex màndato nascitur Hæc ex *l.* 1. *in fin. & l.* 2. *ff. mandat. & l. consilii, de reg. jur.* Prat.

De Consilii sententia pronunciatum dicebatur, quod ex eorum qui consilium adhibebantur, sententia statuebatur, ut apud Cic. sæpe & Apulej. apolog. 1. quæ verba his notis D. C. S. scribit solita Valerius Probus est auctor. Sic causa cum consilio cognita eodem sensu dicebant veteres Briss. Prat.

Consilium in rub. *C. de vind.* & apud consilium manu sumitur pro conventu, tametsi Azo in sum. eod. tit. pro loco illo, in quo celebratur, vel exercetur jurisdictio voluntaria: cujus sententiam probat Albericus, licet Accursius *l.* 1. *C. eod.* dicat poni pro præsentibus in consilio. Prat.

Consilium pro deliberatione posuisse videtur Alexander Imper. *l.* 1. *C. qui, & advers. quos in integr.* & aliquid faciendi vel non, excogitata ratio. Cic. 1. *de Invent.*

Consilium est collegium eorum, qui manumissionis cognoscendæ causa erant constituti; quod in urbe Romana constabat quinque. Senatoribus, & viris quinque equestris ordinis, in provinciis xx. Recuperatoribus, civibus Romanis. Vult. *in comment. Instit.* qui & ex quib. caus. manum.. non poss. *§.* 2. *n.* 2.

Consilium etiam sæpissime in libris. J. C. sumi solet pro suasione & hortatu. §. *tua tantum. Inst. mand. l. consilii. ff. de div. reg. jur. l. sæpe* 53. *ff. de verb. sign.* & alibi sæpissime, quo sensu rectè Theophil. dict. §. *tua tantum.* appellantur συμβυλαὶ ἀπὸ τῦ συμβυλεύειν. Itaque à mandato differt *d.* §. *tua tantum.* Prat.

Consilium & eventus continentur fraudis nomine, *l.* 1. *C. qui manumittores. non poss.*

* Consilium Imperiale secretius. Est in Aulâ Imperiali Consilium sanctius & secretius, quod dicitur *der Keyserliche geheime rath*, in quo causæ rationem Status præcipuè concernentes tractantur.

Causæ Imperiis Status concernente agitantur in Judicio Aulico *im Reichs Hofrath*, in quo proceditur usque ad conclusionem & sententiam & si politicæ concurrant considerationes eam non pronunciant, causam cum voto, *mit einem gutachten*, ad Cæsarem referunt. Quo facto Imperator causam in consilio secreto proponit, in quo non tam justitiæ & juris quàm Status ratio consideratur, puta an tali vel alio rerum statu commodum, sit ita pronunciare, an sine magno Imperii motu sententia executioni mandari possit; Et si difficilis aut periculosa sententiæ contra potentiorem cumprimis latæ executio videtur, ea suspenditur, donec commodior exequendi occasio occurrat. Opposuêre quidem nonnunquam Status huic procedendi modo, sed hactenus frustra. (Vid. Reinck. *de Regim. secul. L.* 1. *d.* 4. *c.* 19. *n.* 50. D. Hugo *de Stat. provinc. Germanic. cap.* 6. *§. ult.* (*quæ est P.* 111. *varar. Exerc.* 1.) Ahas. Fritschi. *Electa. jur. pub. p.* 1.)

Consiliarii, Consiliatores, Lactant. 2. Plin. 4. *epist.* Consiliantes, *l.* 12. *Cod. Th. de legat.* Participes, *l. un. c. si rector. provinc.* Consiliares;

l. 5. ff. de offic. assessor. adda Cujac. *Nov.* 119. Goth. *ad l.* 1. §. 3. *C. de contract. jud.*,

CONSILIARII sunt judicium comittes & adsessores, qui judicibus adsident. *l. pen. ff. de offic. adsess. & l. consiliarios. C. eod.* Prat. Græci consiliarios vocant συμπόνους, quod Haloander male vartit collaboratores: recte vetus interpres, consiliarios: & ita innumeris locis adsessores sive consiliatios, Græci modo συμπόνους, modo παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους vocant, Latini etiam participes *l. 1. C. si rector. provinc. vel ad eum pert. l. 1. C. de contr. jud. l. 2. C. Th. de inc. nup.* Plautus *Milite*: socium tuorum consiliorum & participem consilisrium. Et consiliatores: ut filium Dei salutem certissimam hominum Dominum nostrum JESUM CHRISTUM, quem Sibilla σύμβουλον vocat, Lactant. consiliatorem interpretatur. 2. & 4. Plin. 4. Epist. In gerendis honoribus consiliator & rector; & sæpe in translatione veteris testamenti. *In l. 12. C. Th. de legat.* à consiliantibus, ut Horat. consiliantibus divis. Cuja. *in Novel. Justin.* 119. circa med.

CONSISTERE nonnunquam est judicio congredi, in judico stare adversus aliquem *l. 1. Cod. qui pet. tut. l. vix certis*, 53. *ff. de jud. l. 7. ff. ad legem Cornel. de fals. l. 5. ff. de manum. l. 49. ff. de pet. hered. l. 9. ff. de liberal. caus. l. 13. §. & in superficiariis ff. de pignor. l. 1. C. de act. empt. l. 1. C. de magist. conven. l. 1. C. ad l. Fab. de plag. l. 1. C. qui legit. perso. l. 3. C. de except.* Proinde *in l. 19. ff. de adult.* ubi vulgo cum accusatore constituerit, longè rectius Florentiæ scriptum est, Cum accusatore constiterit. Briss. Consistere aliquando dicitur, quod valet, efficax est, utile est; actio, emptio, petitio, judicium, legatum consistit. Id in eo consistit, id est, positum est. Sic fructus hominis in operis consistit, *l. 4. ff. de oper. serv.* Usufr. ex fruendo consistit. Ea nutu consistunt. Constitit pro consistit, sæpiss. *in ff.* Consistere cum debitoribus, & aliis, i. contra eos. Consistere judicio, actione, actionibus, contra alios. Briss. *ex ff.* Consistere quoque idem est, quod conquiescere, ut apud Cic. consistere, inquit, ejus animum sine furore ac amentia non sinunt.

CONSISTORIUM, cujus meminere Impp. *l. fi. C. de offic. diverf. & l. 1. de consist. diffinis.* Suid. συνέδριον ἢ τὸ σύστημα ἔνθα ἀεὶ τῶν ἐπιχωρίων βουλεύονται, in quo legatos & quoscunque se adeuntes Princeps admittit & audit, & de causis cognoscit, inquirentibus & despicientibus consistorianis, ut ait Ammian. Marcell. *lib.* 15. Ex quibus locis adparet Consistorium ad Principis συνέδριον referri, quod & colligitur *ex Nov.* 23. §. *ad hoc sancimus.* Sed & ad judices ad eosve quibus juris dicendi potestas est, referri potest. *c. Romana. de appell. lib.* 6. Quibus igitur nulla juris dicendi potestas à lege, vel Principe concessa est, quiva Principes non sunt. Consistorium habere non dicuntur. Briss. Prat. Locus in quo judices consistunt. Hinc *Consistoriani.* Rubr. de Comit. Sunt autem CONSISTORIANI, qui jus sedendi in Consistorio habent. Appellantur apud Ambros. *epist.* 27. *lib.* 5. Et est *tit. lib. 12. C. de comitibus consistorianis*, ubi C. Hegendorphinus in exegensi sua docet, qui ii dicerentur,: da comitibus consistorianis (inquit) id est, de comitibus consistorii Cæsaris. Consistoria autem dicuntur archiva Cæsarea & Imperatoria Palatinæ domus, quæ etiam vocantur Augustalia. Anchor,

* Consistorium Ecclesiasticum. (*Geistlich und Kirchengericht*, consistorial *oder official gericht*) est Judiciom Ecclesiasticum Domino territoriali vi superioritatis competens, constans Viris Theologis ac Politicis, ad cognoscendum super causis Ecclesiasticis & his annexis, institutum, ut omnia piè, honestè, decenter, ordine sine scandalo & pacificè in Ecclesiâ fiant.

Distinguuntur Consistoria in *Superiora*, quæ dicuntur *Ober* Consistoria & *inferiora.* Jus instituendi Consistorium, vigore Pacificationis Religiosæ ad Principes & Status. A. C. quasi postiminio rediit, quippe quibus potestas circa sacra ipso jure competit. Jus igitur Consistorii est tessera ac sequela superioritatis territorialis, & sub Ecclesiastico Majestatis jure comprehenditur Religio namque hodie Regioni cohæret, & ad quem Regio spectat in Imperio, ad eum etiam regulariter Religio refertur.

Constant judicia Ecclesiastica partim ex Theologis partim ex Poliricis; quamquam & soli Politici, non nullibi ex delegatione personam Episcopi, repræsentare soleant. Aúctoritas namque Consistorum non ex qualitate personarum, sed potestate constituentis metienda.

Personæ ex quibus Consistoria constare solent sunt vel *Principales* vel accessoriæ. Illæ, sunt Director vel Præses & Adsessores. Hæ Notarii, scribæ, Actuarii, Advocati: &c.

Præses & Adsessores sanctiore præ aliis vitæ integritate, sinceróque Religionis candore fulgere & omni suspicionis, sordium aut hæreseos labe carere debent.

Causæ quæ ad Forum Consistorii pertinent, sunt vel *spirituales*, vel Ecclesiasticæ, vel *mixta.*

Merè spirituales sunt, quæ fidei seu Religionis substantiam & veritatem céremonias & cultum divinum immediatè respiciunt, quo referuntur, Vocatio & Ordinatio Ministrorum Ecclesiæ, Examen controversiarum fidei &c.

Causæ Ecclesiasticæ, seu ob dependentiam & secundum quid spirituales, dicuntur, quæ Disciplinam & Censuram Ecclesiasticam, actiones & controversias de personis & bonis Ecclesiæ, & hoc genus alia concernunt.

Mixtæ, quæ certo respectu aliquando ad forum Ecclesiasticum, aliquando ad Politicum spectant. Ut causa possessionis rerum & jurium Ecclesiasticorum, Decimarum & juris Patronatus. Item causæ matrimoniales, usuraria pravitas, juramenta, Beneficia Ecclesiastica &c.

Jurisdictioni Consistoriali regulariter subjiciuntur. omnes cujuscunque dignitatis aut qualitatis subditi inprimis verò Clerici & scholarum ministri.

Processus seu ordo judiciarius in Consistoriis est summarius.

Habent Consistoriales non tantum facultatem sententiam dicendi, sed & exequendi, & delicta, carcere vel mulctâ sub imploratione brachii secularis coercendi.

Cæterum â Consistorialium sententiis in saxonia Electorali non ad judicia Provincialia secularia *an die hoffgerichte*, sed ubi plura Consistoria sunt, ad superius Consitorium, *das Ober* Consistorium provocatur.

Quæ autem & quanta est Consistorialis potestas, & quæ causæ jurisdictioni Consistoriali subjaceant, ex Ordinationibus Consistorialibus, quæ pro varietate locorum variant, cum primis discendum est.

(Vid. Norimberg. *Differt. de Jure consistor.* (*part.* 1. *var. Exerc. juris publ.* 8.) Christ. Weber. *Tr. de jure & ratione Consistor.* Ant.

Tabes

Taber. *de Relig. Regend. lib.* 2. *c.* 9. *& seq.* Gebhard *Tr. de jurisd. Eccles.* Speidel. *v. Consistoria Ordin. Ecclesiast. Saxon. tit. von Consistorien & tit.* von *Ober Consistorio. Ordinat. Eccles. saxo Gothana eod. tit.*)

Consobrini, Consobrinæ propriè, qui quæve ex duabus sororibus propagantur, quasi Consorini sive consororini *l.* 1. §. 4. *& l. ult.* §. *eod. gradu ff. de gradib. & adfin.* §. 4. *Inst. de gradib. cognat.* Paul. *lib.* 4. *sent. tit.* 10. *Non. Marc. c. ult. lib. de propr. ser.* Obtinuit tamen & patrueles quoque fratres, id est, ex fratribus natos & amitinos, id est, ex fratre & sorore genitos, communi consobrinorum nomine appellari. *d. l. ult.* §. *eod. gradu. &* §. 1. *Inst. de leg. adgn. succ. l.* 1. *C. unde legit.* Idque per abusionem fieri Theoph. ibid. dicit: κυρίως γὰρ κωνσοβρῖνοι λέγονται οἱ ἐκ δύο ἀδελφῶν τεχθέντες. Sunt & consobrini quidam in sexto gradu, hi sunt patruelium consobrinorum, amitinorum, filii. Consobrina. *l. ult. ff. de senatoribus l.* 77. §. *cum existimaret. ff. de leg. lib.* 2. *l.* 27. *§. hæres, ff. ad Treb. l.* 23. *& l.* 24. *ff. de cond. inst. l.* 3. *C. de his quæ ut indign.* Briss. Consobrinus, consobrina, etiam est avunculi & materteræ filius, filia. Briss. *ult. edit.* Quod autem Paulus *leg. ult. §.* 8. *ff. de grad.* scribit. sororum fratrumque meorum nepotes neptesque consobrinos esse, obscurum videtur. nam illi non Consobrini, sed Sobrini, appellantur. Respondetur autem Paulum ita sensisse, ut qui inter se sobrini sunt, levi abusione dici invicem possint. consobrini: veluti si qui inter se fratres sunt, se confratres adpellarent. Hotom.

Consoceri dicuntur ait Theoph. quorum alterius filia, alterius filio nupsisset. *§.* 9. *de nupt.* Utitur Ulp. *l.* 32. *§. proinde ff. de donat. inter vir.* Hot. Prat.

Consocrus apud Sueton.

Consolidari dicitur usufructus, qui ad proprietatem, à qua abscesserat, revertitur, eique conjungitur, commiscetur, & cum ea confunditur *l.* 6. *ff. de usufr. adcresc.*

Consolidatio est proprietatis cum usufructu conjunctio Imp. *§.* 2. *de usufr.* vel ex contrario: si usufructuarius proprietatem rei acquisierit: quæ res consolidatio appellatur. Hinc usufructuarius proprietatem acquirens, consolidare dicitur, *l.* 3. *& l.* 6. *ff. de usufruct. accresc.* Hinc apud Javol. *leg. à libert.* 35. *ff. de bon. libert.* solida proprietas dicitur, in qua ususfructus inest: itemque apud Paulum *l. Sempronius*, 26. §. 1. *de usufruct leg.* Hot. Regula Fabri est Gallici IC. clariss. Ea quæ jure consolidationis accedunt, non eadem esse in causa, qua id, cui miscentur, sed alio jure haberi, & propriam quandam, & sui generis esse speciem. §. *si cui. Inst. de leg.* Consolidationem. Ulp. & cæteri ut apparet, ex eo vocarunt (l. idem de usufr. acc.) quod quæ à solido jam divulsa erant; iterum se solido jungant, & veluti in unum redeant. Ea figura, qua alibi (sed audaciore) lectum est Coadunare: pro eo quod est in unum conferre, vel miscere, *leg. si plures, de pact.* Sed videndum, ne non tam verum sit istud, quam plerique id mangonisando vulgarunt. Et promptom est, contradicere in primis: Nam responsum à Julio Paulo est, *l.* 4. *de jure dot.* id quod jure consolidationis doti accessit, non aliam dotem videri, sed dotis augmentum esse. Non etiam legem & causam res quæque in eo traditam, cui accedit, servat & sequitur, ut ait Scævol. *leg. quidam de jure dot.* Denique non primus contractus & ipsa origo, ita rem totam in agendis rebus informat, & velut inficit, ut nulla sit propria ejus ratio, quod deinde ex lege initio accepta, aut juris constitutione rem gestam sequitur. *l. si procurator mand.* Quippe nec novum videri potest, aut aliud, cujus origo ex vetere, aut eadem causa ducitur. leg. cum filius, §. *hæres, de leg.* 2. Nec mutant, quæ Fabrum movere, sed planè pro nobis faciunt, si recte intelligantur. *l. Mævius, §. fundo, de leg.* 2. *& d. §. si cui.* Sed ea quæ dicta sunt ita recipi, possunt, si aliqua differentia est rerum, ut constitui possit; utra alteram perimat, & in se transferat. Nec enim ansiam, vel obscuram habet disputationem, an tanquam sublata obligatione, cui minus virium aut favoris: ea quæ extracta erant è solido jam confusa & solidu mista, in unum redeant: sicut & quædam aliæ causæ potentiori juncta, vim suam amittunt. At ubi eadem ac par est duarum obligationum potestas, non videntur eæ inter se misceri: cum dicere non possis; quare hæc magis quam illa alteram consumat. leg. si reus de duobus reis. Ita & hic τὸ ὁμοῖον ut multa alia, consolidationem impedit. l. cum enim de stipulat. serv. Curtius *lib.* 2. *εἰκαστῶν c.* 46.

Consonat & consonans est Briss. *ex ff.*

Consorini, sive potius.

Consororini, vide paulo ante consobrini.

Consortes fratres dicuntur, non diviso patrimonio, id est, qui bona communia habent. *l.* 21. *fin. de excus.* Sic consors frater, Plin. *epist.* 18. *lib.* 8. Festo sors & patrimonium significat. Briss. *ex ff. & C.* Hic Consortium pro Societate & communione Consortium vitæ, munerum.

Consortium pro conjugio, seu licito, seu illicito. Bris. *ex ff. & C.*

Consortium curiale, pro collegio & ordine. Briss. *ex C.*

Consors, ejusdem sortis & conditionis est, ut ait Varro *lib.* 5. *ling. lat.* & eum secutus Bald. *in l. dudum. C. de contrab. empt.* & significat dominii participem. vide Alciat. *leg. proximi. ff. de verb. signif.* sed pro subjecta materia aliter atque aliter μεταφορικῶς accipitur. In *d. l. dudum.* Sumitur pro dominii participibus. Ii etiam, quibus talis communis est res, consortes appellantur. Tit. notus est in Justin. *C. de Consort. ejusdem lit.* Spieg. Vide Ræward. *l. in ambiguis. §. quoties ff. de reg. jur.*

Consors munerum, petitionis, litis. Briss. *ex C.*

Consortes, in libris feudorum dicuntur dominus & vasallus quasi σύμμαχοι, ejusdem militiæ socii, ejusdemque fortunæ participes, *lib. feud.* 3. *tit.* 3. Prat.

Consortium quasi ejusdem sortis, hoc est, fortunæ, & conditionis in omni re & negotio. *l.* 1. *ff. de rit. nupt. l. ult. C. de servis fugitivis.* Oldend.

Consortio, communio *l.* 96. §. 3. *ff. de solut.* Quod verbum Vellejus Paterculus lib. posteriori usurpat. Ut & Tribunitiæ potestatis consortionem Neroni constitueret. Briss. *in parerg.*

Conspectu deterreri, conspectum ædium auferre. Briss. *ex D.*

In Conspectu Prætoris facta injuria: In conspectu habere ædificia. Briss. *ex ff.*

Conspiratio est quædam fraudulenta confœderatio facta in præjudicium alicujus personæ, vel dignitatis. Hanc, quia fere nunquam non dolosa censetur, ideo severe lex jubet vindicari. Sed & Imperat. Adrian. privatum quoque

ſtatuit, vindicati ſcelus adverſariorum, quibus opprimitur litigantis innocentia. *l. vivus. ff. de re judic.* Old. Prat.

Consponsores à Cicerone dicuntur qui à Juriſconſul. correi debendi: id eſt, qui ejuſdem obligationis ſunt debitores Cic. *ad Attic. lib.* 12. Tamen velim des operam, ut inveſtiges ex conſponſorum tabulis, ſit ne ita. Idem Lepræ. De tuo negotio quod ſponſor es pro Pompejo, ſi Galba conſponſor tuus redierit. Connan. *lib.* 6. *c.* 5. *num.* 1. Prat. ex Hotom.

Consponsos antiqui dicebant fide mutua colligatos. Feſt. Hotom.

Constafolarios, diſtione ex Latino ſive Gallico, & Germanico conflata, hodieque Conſtoſeleros vocant Germani, præſertim qui ad Rhenum habitant, Aſſeſſores judicii, Decuriones, *die conſtefler*, olim à Stafolo Comitis, hoc eſt, judicis fiſcalis, quæ vox Germanis gradum ſignificat. Sic enim illi tribunal judiciarium innuebant à gradibus, per quos ad id aſcenditur, quando ſolent editiore loco ſedere judices, & erant olim ſub Francis omnes provinciæ Comitum, qui Germanis Graphiones dicuntur, hoc eſt, judicium fiſcalium diſtrictibus diſtinctæ. Unde & tribunal Prætoris vocarunt *Staffelſtein*, In antiquiſſimis privilegiis Novientenſis Abbatiæ, quam Ethico Germaniæ primæ Dux, non procul Seleſtadio, aſſentiente uxore ſua Bertſuinde, conſtituit, legimus, *und ſoll der Hoff baben zwveen Staffelſteine, und einen Stock.* Depravatus locus eſt in impreſſis Ripuariorum legibus, titulo de Intertiatione in his verbis: Si autem extra regnum ſupra 80. (ſubaudi noctes) ad Regis ſtans polum, vel ad eum locum ubi Mallum eſt, autorem ſuum in præſentis habeat. Tu pro ſtans polum, ſcribe Stapholum, Rurſum inferius titulo, de re proprisa: Si quis caballum, hominem vel quamlibet rem in via propriſerit, aut rem ſecutus fuerit, per tres Marcas ipſam oſtendat, & ſic poſtea ad regis ſtabulum. Ubi legi debet, ad regis Stafolum Reſenſuimus autem ejus Legis ſinceriorem lectionem ex Cadice Vvormatienſi manuſcripto. nam impreſſus libellus hic omnino corruptus eſt, habens in titulo, de Reprobis, cum debeat eſſe, de re propriſa. Quo vocabulo male Latino, res aliena in proprietatem vindicata intelligitur, id quod in bello captis rebus evenire ſolet. Si quidem Gallicus ſermo Priſum nominat, quod belli jure publicatum eſt, & deprædationi obnoxium: quaſi dicas, prehenſum, ſive prenſum. Ex Rhenanicis obſervantionibus. Spieg.

Constans, pro gravi, *in l. obſervandum, de off. præſid.* pro firmo, in definitione juſtitiæ. *Inſt. de juſt. & jur.* Spieg. Conſtante matrimonio, uſufructu, id eſt, durante, permanente. Briſſ.

Constans judex, voluntas: conſtantiſſimus homo, Briſſ. *ex ff.*

Constantinus Imp. qui veneranda Chriſtianorum fide Romanum munivit imperium. *l.* 5. *C. de naturalibus liber.* Ab eo

Constantinopolis nomen traxit. Briſſon.

Constare dicitur teſtamentum, quod infirmari non poteſt. Cum dandi caſui jungitur, eſt conſtantem eſſe & perſeverantem. Significat & manifeſtum eſſe & clarum: ut, Conſtat de ejus innocentia: id eſt, manifeſta eſt. apud Ulp. Conſtat alimenta cum vita finiri. *l. cum hi. §. modus. de tranſ. quoque, cum ſim.* Item conſtat inter omnes, id eſt, nemo negat. Spieg. Prat.

Constat, id eſt, manifeſtum eſt, vel nemine in ſpeciem admonente. Quando enim Juriſconſult. dicitur, Conſtat, tunc ſemper habent aliquam regulam naturæ præ oculis. Old. Prat.

Constitit pro conſiſtit ſæpius in Pand. Piſanis ſcribitur, *l.* 68. *& l.* 98. *in fi. de ſolut. l.* 34. *de negot. geſt.* Et conſtiteremus pro conſiſteremus. *in l.* 26. *de jud.* Briſſ. in parerg.

Constituere alias convenire ſignificat, & conveniendo obligare ſe ad id, quod jam debitum eſt: Sic conſtituere pecuniam, eſt jam ante bibitam abſque ſtipulatione promittere. Theoph. *in §. de conſt. Inſt. de act.* ἀντιφωνεῖν dixit, Demoſth. *in orat. contra Theocrinem* τάξασθαι. Latius autem patet, quam fidejubere: primum, quod permiſſum ſit, ut aliud pro debito conſtituatur. *l.* 1. *§. an poteſt. ff. de conſt. pec.* Cum ſit diverſum in fidejuſſione. *l. ſi ita ff. de fidejuſſ.* Deinde quod non ſolum pro alio, ſed pro ſeipſo quis recte conſtituat. *§. de conſtituta. Inſt. de act.* Fidejuſſor verò non pro alio intercedit. Inſt. de fidejuſſ. in prin. Denique conſtitutum modo duntaxat pacto fit nulla ſtipulatione interpoſita. *d. §. conſtituta.* ſecus eſt in fidejuſſione. Old. Prat. Debitum autem opportet eſſe, quod conſtituitur: non quidem in perſonam: id eſt, non ab eo præciſe qui conſtituit, ſed (ut Ulpianus ait.) in rem, id eſt, generalier, ſive ab illo, ſive ab alio. *l. eum qui §.* 2. *ff. de conſt. pec.* Nam ut idem ait in leg. hactenus eod. hactenus conſtitutum valebit, ſi quod conſtituitur, debitum ſit. Et haſce quidem differentias recenſet Duar. *l.* 5. *§. ſatis acceptio. ff. de verb. obl.*

Constituere poſſunt, qui bona vel peculia habent cum libera adminiſtratione. Gœdd. *l.* 182. *de verb. & rer. ſignif.*

Constituere alias, eſt formare & bonam diſpoſitionem adhibere. Et ſic conſtituta judicia rectius dicuntur, quam proceſſus juris Old. Prat.

Constituere *in l.* 2. *§.* 2. ubi Gothofr. *de conſtit. pecun.* eſt promittere.

Constituere eſt conſiſtere & conſtare. *l.* 39. *ff. de excuſ. tut.* Prat.

Constituere, cum parte ſtatuere & deliberare. Alc. *l. bonæ. C. de pact.* Spieg.

Constituere diſceptationem, id ſonat, quod vulgus dicit, Accordare ſcripturas. Spieg. Prat.

Constituere judicium vel quæſtionem, in publicis duntaxat judiciis, dicitur Quæſitor, qui judicium rejectione utrinque facta, certos conſtituit judices, qui ſibi jurati in conſilio adſint, & ſecum cognoſcant: in privatis verò judiciis, quum Prætor urbanus judici aut recuperatoribus à litigatoribus acceptis, poteſtatem, de cauſa, cognoſcendi & judicandi facit. Cic. *pro Cæcin.* Qui igitur convenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum judicium, eandem moram eſſe ad judicandum, Hotom. Vel ſic,

Constituere judidium Prætor in privatis cauſis dicitur, cum agendi poteſtatem litigatoribus: judicandi vero judicibus ſumptis permittebat Hot. Prat.

Constituere rem, Cicer. in eadem orat. pro Cæci. dixit, quod ante dixerat: Conſtituere judicium: alibi autem, Conſtituere quæſtionem, dicere conſuevit.

Constituit actionem prætor. Conſtituta actio. Coſtituere actorem, curatores, id eſt, creare. Briſſ. *ex ff.*

Cons-

Constituere judicium Prætor in privatis causis dicitur cum agendi potestatem litigatoribus : judicandi vero judicibus sumptis permittebat. Hot. Prat.

Contittuara rem, Cicer. in eadem orat. pro Cæci. dixit, quod ante dixerat : Constituere judicium : alibi autem, Constituere quæstionem, dicere consuevit.

Constituit actionem prætor. Constituta actio. Constituere actorem, curatores, id est, creare. Briss. *ex ff.*

Constituare in re præsenti, deliberare item cum re præsenti dicebatur, Cum qui statui, transigique non posse, nisi in loco ipso, significabant, ut fit hodie in his actionibus, à quibus interdicta retinendæ possessionis auspicari solemus, & in hujusmodi rebus aliis quæ non nisi in locis ipsis explicari solent. Teutonice, *auff den augenschin geben.* Spieg.

Constituara sponsalia, nuptiasve, *l.* 13. §. 1. *ff. de public. in rem act.*

Constituere, mandare, ac fidejubere differunt : Constituimus enim nudo consensu eoque sufficiente ad actionem producendam, §. 9. *Inst. de act.* Mandamus credi, etiam absentes : Fidejubemus quidem præsentes tantum, sed tamen verbis l. 12. C. de fidejussor. *l.* 32. *ff. mandat. l.* 3. *in fi. ff. de admin. rer.* Et sic quoque differunt mandator, fidejussor, & is qui constituit. In eo autem conveniunt, quod pro alio hi omnes interveniunt, Gohtofr. *ad l.* 3. *C. de constit. pecun.*

Constituara hæredes, ædiles, quæstores, Constituere jura, id est, condere. Constituitur obligatio, i. contrahitur, Constituti debitores rei. Constituere pretium, vectigalia. Briss. *ex ff. & C.*

Constituara apud se, sibi proponere Briss.

Constitui in dignitate, munere, discrimine, id est, poni, versari, vivere. Constitui in sacris paternis, suæ potestatis constitutus & sui juris. Is constituitur infamis. Cotituere dotem. Briss. ex ff. & C.

Constitui curator, id est, creari dicitur, *l.* 1. §. *hoc autem, ff. de carbon. edict.*

Constituara quæstionem est decernere ut indicetur.

Constituara servitutem non est simpliciter cedere, sed re ipsa imponere. Constituuntur enim per patientiam, vel traditionem. *l.* 13. §. 1. *ff. de pub.* id est, si inducatur quis in prædium, vel cum is qui cedit, servitute uti patiatur. *l.* 3. *ff. de usufr. l.* 1. *in fin. ff. de servit. rust.* patientia autem illa pro traditione habetur, ut colligunt interpretes ex *l. pen. ff. de servit.* qui enim servitutem debet, pati debet. *l. quoties,* 15. *ff. eod. tit.* quæ quidem patientia est de natura servitutis, *d. l. quoties*, ergo patientia habetur pro constitutione. *d. l. quoties.* Briss. Prat.

Constituta pecuniæ rei *ἀντιφωνητὴ* à Justiniano Novell. constit. 6. vocantur. Briss.

Conatitutus id est, positus. Sic constitutus in dignitate, in munere. Briss. *ex ff.*

Constitutus usufructus tunc dicitur, cum jam quis uti frui potest *l. unic. §. dies*, *ff. quando dies legati cedit.* Igitur

Constitutus non dicitur ante aditam hæreditatem, vel ante quam dies cesserit. Cæteroquin

Constitutæ servitutes dicuntur, quæ pactionibus, stipulationibus legatisve jam impositæ sunt. *l.* 10. *ff. si servit. vind.* Briss.

Constitutio generali nomine dicitur jus, quod à Prinicpe conditur, hoc est, *διάταξις* vel *διατύπωσις* porro in tria dividitur, in epistolam, in edictum, & in decretum. Theophil. *§.* 5. *de jur. natur.* Hotom.

Constitutio civilis, Juris, Principis. Briss.

Conatitutionas divales, hoc est, Imperatoriæ. Censentur enim Imperatores divi, non quidem apud nos falsa divinitatis opinione (sicut apud gentes olim) sed quia omnes magistratus sunt ordinatio Dei, & Imperator est summus magistratus. Old. Prat.

Constitutio judicii, controversia quædam est ante litem contestatam, præcedens judicium, vulgo dicunt exceptiones dilatorias impedientes processum. Cicero *in partitionibus.* Atque etiam, inquit, ante judicium de constituendo ipso judicio solet esse contentio : cum aut, sit ne actio illi qui agit, aut jam ne sit, aut num jam esse desierit, aut illa ne lege, illis verbis sit actio, quæritur. Old.

Constituttonas Principum accipimus, quodcunque Imperatores vel per Epistolam & subscriptionem statuerunt, vel cognoscentes decreverunt, vel de plano interlocuti sunt, vel Edicto præceperunt Briss. *ex ff. l.* 1. *de constit. princ.*

Contitutionum aliæ generales sunt, aliæ personales Generales sunt, quæ ad omnes pertinent : Personales vero sunt, in quibus propter certæ personæ rationem, à jure communi recessum est : quæ & privilegia appellantur. Hæc *ex d. l.* 1. *& l.* 3. *C. de ll. & §. quod Princips de jur. notur.* Hotom.

Constitutionum vocabulo intellige rescripta, subscriptiones, adnotationes pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, edicta. vide Gothofr. *ad rubr. C. de legib. & constir.*

Constitutio. Quod Principi placuit, legis habet vigorem ; cum lege Regia quæ imperio ejus lata est, populus ei, & in eum omne imperium suum & potestatem contulerit. Quodcunque, igitur Imperator per epistolam & subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, vel edicto præcepit, legem esse constat. Hæc sunt, quas constitutiones vulgo appellamus. Planè ex iis quædam sunt personales, quædam verò generales : personales sunt, quæ nec ad exemplum trahuntur, quoniam non hoc Princeps vult. Nam quod alicui ob meritum indulsit, vel si quam pœnam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit, personam non transgreditur. Aliæ autem, cum generales sint, omnes procul dubio tenent, *ait l.* 1. *de constit. princ. ff.* §. *sed & quod de jur. nat. gent. & civ. Inst.*

Contitutionum sunt quatuor virtutes. *l. legis virtus, ff. de leg.* Unde

Quattuor ex verbis virtutes collige legis,
Permittit, punit, imperat, atque vetat.

Nam permittit, ut vir fortis petat præmium : Punit scelera & delicta. Imperat & præcipit, ut statuta canonica serventur, ut clerici regulare propositum & honestum habitum deferentes, continenter & caste studeant vivere : Prohibet clericos secularibus immisceri negotiis. Et constitutio consulit, quæ virtus potest comprehendi sub prima : nam qui consulit, satis permittit. Old. Prat.

Contitutio litis, & contestatio litis, differunt. Lis à Prætore constituitur, litis contestatio ab utroque reo : Litis constitutio præcedit : sequitur litis contestatio. Constitutio litis formulam futuri judicii & quæstionem exprimit : contestatio litis de formula & quæstione data inter-

interponitur : Constitutio judicii est extremus Prætoris actus, quem in jure facit : contestatio litis est primus actus judicii, & quidem ille, quo ad datum judicem : in judicium itur. Gœdd. *l. 36. de verb. & rer. sig. n. 15.*

Constitutio suspensi juris significat postliminium *in l. pen. ff. de fuis & legitim.*

Constitutoria, sive Constitutitia actio, aliàs actio constitutæ pecuniæ, datur in eum, qui se soluturum constituerit, his fere verbis : Si appareat Mævium Titio pecuniam constituisse, eamque pecuniam, cum constituebatur, debitam fuisse, neque Mævius aut solvat, aut faciat id quod constituit : ac per amorem non steterit quo minus fieret quod constitutum est, tum Mævius damnetur. *l. 16. 17. 18. ff. de constit. pec.* Hotoman. & Prat.

Contitutoriæ actionis requisita sunt, ut sc. 1. constituta sit res debita, 2. ut constitutum factum sit nudo pacto, quibuscunque verbis. Vult. *in Comment. Inst. de act. §. 8. n. 8. 12.*

Constitutor, qui pro alio se soluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in se transfert vel suscipit obligationem. Old. Prat.

Consto, constas, constiti, constitum & constatum Old.

Constitutum, quod ab Impp. rescriptum statutumve est, *l. 11. C. de neg. gest.* & alibi sæpe.

Constitutum, vocabulum ad jus civile pertinens. Et significat diem tempusque communi consensu indictum, quo se aliqui in loco certo ac constituto sistant. Cic. *in Orat. pro Cælio*, Quum sit iis confitendum, nunquam se ne congressu quidem constituto cœpisse de tantis injuriis experiri. Et *in epist. ad Attic. lib. 11. epist. 1.* Atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem die in Tusculano, ibi unum diem 5. Cal. Igitur ad constitutum. Et eleganter transtulit in epist. ad Marium, si quid constitutum habes cum podagra, fac in alium diem differas. Varro *de re rustic. lib. 2.* Scrofam enim mane salutavi, quum alius eum salutasset, alius convitiatus esset, qui tam sero venisset ad constitutum. Hot. Briss.

Constitotum est conventio, qua quis spondet citra stipulationem, se soluturum, quod ipse vel alius debet. Differt à fidejussione, quod pro se, nudo pacto, ab absente, & aliud pro alio, constitui possit : fidejussio ista non admittit. vide Old. *clas. 4. act. 8. in prin.* Vult. *in comment. Instit. de actioa. §. na. 1.* Cuja. & Goth. *ad rub. ff. de pecun. const.*

Constitutum & stipulatio differunt. Constitutum non fit, nisi de debito : stipulari possumus etiam id quod non debetur. Ex stipulatione datur actio ex stipulatu, quæ civilis est : ex constituto datur actio constitutoria, quæ est Prætoria. Tertio constitutum pure factum non exigitur statim, sed post dies demum decem, cum tamen ex stipulatione, si pure facta sit, statim agi possit, nullo intermisso spatio temporis. Vult. *in comment. Instit. de act. §. 8. nu. 6.*

Constitutum pignus quibusdam appellare libuit, quod alias tacitum dicitur. *l. eo. jure §. 1.* Ex quibus caus. pign. vel hypothec. tac. con. *l. unic. §. 1. C. de rei uxor. act.* Sic enim & servitutes jure constitutas dicimus, cum ab his separare volumus, quæ natura quodammodo rei & lege imponuntur. *l. hoc jure. §. ductus. de aq. quotid. & æstiv. l. 1. §. ult. de dam. infect.* Donell. *de pignor.*

Constitutum tempus pro biennio, quod lege 12. *tabul.* usucapioni amittendisque non utendo servitutibus, ut ex Paul. *lib. sent.* liquet præstitutum est *in l. 4. ff. pro suo. & l. 34. §. ult. ff. de servit. rust. l. 2. ff. de divers. temp. præscript. l. 12. §. idem tract. ff. de usufruct. l. 22. ff. quib. mod. ususfru. amitt. l. 10. ff. de vi & vi arm. l. 17. ff. de aq. & aq. plu. l. 27. §. pen. ff. de noxal. act.* Sic & statutum tempus accipe *in l. 6. & l. 32. ff. de servit. urb. l. 7. ff. quemad. servit. amittat. l. 66. §. pen. ff. de contrah. empt. l. 1. & l. 3. C. si quis ignor. rem minor. l. 2. C. si major fact.* quod legitimum & solemne alias appellatur. Briss.

Constitutum tempus *l. 95. §. quod vulgò. in fi. ff. de solut.* quod ad restitutionem in integrum petendam legibus præscriptum est, *ut & in l. 9. §. si minor. ff. de jurejur.* olim quidem post legitimam ætatem impletam annus utilis, hodie quadriennium continuum. *l. ult. C. de tempor. in integ.* Briss.

Constitutum tempus *in l. 63. §. ult. ff. de adquir. rer. dom.* pro anno, ut patet *ex l. ult. C. de jure domin. impetr.* Briss.

Constitutum tempus ætatis *in l. 62. in fin. de rit. napt.* interpretare *ex l. 66. eod. tit. l. 7. ff. ad leg. Jul. de adult. & l. 6. C. de interdict. matr.* Briss.

Constituti dies *in l. 7. ff. de re jud.* qui judicatis ex lege 12. tabul. vel constitutionibus Principum indulgentur. Ita constitutum judicatis tempus intelligo *in l. 2. ff. de divers. temp.* & statutum spatium post condemnationem. *l. ult. C. de execut. rei jud. de quo vide l. ult. §. ult. C. de usur. rei jur.* Briss.

Constitutum dicitur, quod ab Anto. rescriptum est, *in l. 11. C. de neg. gest. & l. 37. ff. de adult.* Constitutum dicitur, quod ab Hadriano rescriptum, patet *ex l. 6. §. pen. eod. tit. & in l. 7. §. constitutum de interd. & releg.* Constitutum dicitur, quod à Claudio Imp. statutum est, ex Sueton. *lib. 3.* Antiqu. ostendit Briss. Similiter *in l. 4. §. idem divus. ff. ad l. Corn. de sica.* Constitutum dici lib. 2. de antiq. ostendit idem Briss. quod à Domitiano statutum est : Et *in l. 5. Cod. ne de stat. defunct.* Constitutum dicitur, quod à Nerva est constitutum, ut probat *l. ult. eod. tit. & l. 41. §. ult. ff. de donat. caus. mort.* Briss.

Constitutum matrimonium *in l. 29. in pr. C. de jur. dot.* interpretatur ibidem Gothofr. constans.

Constitutam partem *in l. 3. ff. si quis à par. man.* opinor intelligi, quæ patronis lege Papia, præstituta est. Briss.

Constitutum tempus *in l. 9. C. de transaction.* olim annus, hodie biennium *l. unic. C. de dolo.* Constituta appellatoria tempora *in l. 5. in fin. ff. de appell. recip.* interpretare *ex l. 1. §. biduum, & §. quod in sententiis. ff. quando appell. sit.* Constitutum tempus *in l. 8. ff. de capt.* quiquennium accipe *ex l. 6. ff. de divort.* Briss.

Constitutum jus *l. 25. ff. de don. inter vir. l. 1. ff. rer. amot. l. 94. de condit. & demon. l. 20. §. is cui servus, ff. de statu lib. l. 1. §. item eum contra ff. quæ sentent. sine appell. l. 22. C. de usur.* & apud Gell. *lib. 12. c. 13.* Briss.

Constituta tempora *in §. qui autem, instit. de excus. tut.* quinquaginta dies intellige tutoribus datis ex Marci constitutione præstitutos ad excusationis causas contestandas, *l. 16. l. 38. ff. de excus. tut.* Briss.

Ad Constitutum veteribus significabat condictio & constituto ad jus experiendum die Cic.

pro

pra Cacin. Qui ad constitutum juris experiundi venissent, vide paulò ante Constitutum, vocabulum ad jus.

Constringere se pactis, vide *l. uni. C. de monopol.* Constringere se sponsione, *l. unic. C. de suffrag.*

Constringi id est obligari, *in l. 13. C. quod cum eo, qui in alieo. potest.*

Conatruare opus, *l. 4. C. de opcrib. publ.*

Consuetudo est jus non scriptum, moribus utentium comprobatum, Brissonii definitio.

Consuetudo est jus sine sanctione, populi consensu tacito receptum. Vult. *in comm. Instit. de J. N. G, & C.* §. 10. *n.* 2.

Consuetudo, id est, concubinatus *in l. 24. de rit. nupt. l. 34. de adulter.* Briss.

Consuetudo juris pars est, quae fortasse ita non incommodè definietur: Jus quod usu diuturno & majorum moribus sine ullis literis constitutum, non minus quam quod scriptum est, usurpatur, *l. 32. & seq. ff. de legib.* Usus enim diuturnitas ejus juris firmamentum est. Diuturnitas autem ex majorum moribus repetenda est, arg. *l. more majorum.* 15. *ff. de jurisd. omn. jud. l.* 1. *§.* 1. *de offic. ejus cui mandat. l. pœna*, 9. *ff. de parricid.* Quare cum majores propriè dicantur usque ad tritavum, *l.* 10. *ff. de affin. & gradibus.* sequitur ut minimum 100. annor. spatium requiratur: nimirum ut singuli gradus plena pubertate alios superent. Itaque apud Livium *lib.* 27. Prætor contendebat Flamines jus in Senatum introeundi non utendo amisisse: quia nec patrum nec avorum memoria quisquam id jus usurpasset. Hot. Consuetudo differt à lege, quod illa clam & obscurè nascitur: Hæc repente suam auctoritatem obtinet. Hotoman.

Consuetudo legem imitatur. §. *ex non scripto. Inst. de jure nat. gent. & civil.* Legem imitari dixit, id est, tantundem præstare, & quasi legem repræsentare. Aldobr. ibidem: Sebastian. Med. *in suo tract. de definit. par.* 2. *num.* 9. dicit consuetudinem esse jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex. 5. *consuetudo.* 1. *distinct.*

Consuetudinis probatio est valdè difficilis, inquit Vult. *in comm. Instit. tit. de jure nat. gent. & civil.* §. 10. *nu.* 11.

Consuetudo, quæ juris pars, est jus moribus, id est, assiduis actibus introductum, c. consuetudo, 1. distinct. Voluntas populi rebus ipsis & factis declaratas, Tacitus consensus omnium l. de quibus. ff. de legibus. Jus ex non scripto descendens, Tacita civium conventio, Jus scripto non comprehensum, leg. sed & ea, *& l. seq. ff. eod.* Consuetudinis autem appellatio est referenda ad eam, quæ legitimè introducta est, c. Cuman. *juncta glo. de* elect. Atque consuetudini secundus post scriptam legem locus tribuendus ideo est, quia consuetudo fit longo tempore. Longum autem tempus adfert experientiam multarum rerum: cum sæpè lex scripta ferri soleat subita quadam cogitatione, quæ nonnunquam fallitur, nec satis expendi singulas circumstantias. Consuetudinis vero officium est, primo, ut confirmet: deinde ut interpretetur scriptam legem, si obscura aut varia sit, Paulus in leg. minimè, & Callistratus *in leg. si de interpretatione*, ff. de legib. Optima, inquit, est legum interpres consuetudo. Consuetudo servanda est, l. minime, & *l. de quibus, eod. l. semper in stipula ff. de reg. jur. l.* 1. *C. quæ sit long. consuet. glo. in l. fin. C. de jure domin. impetr. cap. licet. ex suscepto, de foro compet. Clem. dudum*, §. *verum, de sepult.* Prat.

Consuetudo generalis facit jus commune, & nonnunquam specialis, *Clem. fin. de ætat. & qualit.* Consuetudo tanti temporis, cujus initium non tenetur in hominum memoria, habet vim privilegii Imperialis, *l.* 2. *§. ductus aquæ, ff. de aq. quotid. gl. in c. super quibusdam.* §. *præterea, de verb. sign.* Talis consuetudo habet vim constitutionis, *l.* 1. §. *denique. ff. de aqua pluv.* & ibi Bart. Prat. Consuetudo ad unguem servanda est, cum actus censeatur practicus, ut Baldus dicit *in l. quicunque, C. de serv. fug. & in c.* 1. *qui feud. dare. poss.* Consuetudo dicitur jus commune ejus loci, in quo est, *cap. cum venissent, de eo qui* mitt. in pos. Alex. *in l. de quibus, ff. de legib.* Prat.

Consuetudo inveterata, id est, longa. Briss.

Consuetudo ligat fiscum sicut privatos, *l. venditor*, *§. si constat, ff. de commun. præd.*

Consuetudo laicorum rationabilis, adstringit etiam Ecclesias, not. in c. cum causa, de re jud. vide c. Ecclesia S. Mariæ, de const. Prat.

Consuetudo pro concubinatu interdum usurpatur. Sic consuetudo liberæ mulieris *l.* 24. *ff. de ritu nupt.*

Consuetudo, quod hæres extraneus succedat in Emphyteusim Ecclesiasticam, valet, Bart. *in l. qui rem. in fi. Cod. de sacrosanct. Eccl.* Castr. cons. 134.

Consuetudo testatoris & loci interpretatur materiam successionis, *l. si servus*, §. *fin. ff. de leg.* 1. Prat.

Consuetudo loci ligat clericos. Bald. *in l. neque C. de hered. instit. per c. constitutus, de in integr. rest.* Bart. *in l.* 1. *C. quæ sit long. consuet.* c. cum venissent, de eo qui mitt. in possess.

Consuetudo facit legem, & rursus abolet. Sicut enim pleraque jura de servis ac libertinis, moribus non legibus, introducta sunt: ita moribus abolentur sine legibus, *l. libertinis. ff. de ritu nupt. l. de quibus, in fin. ff. de legib.* Prat.

Consul. Cum expulsi essent Reges Roma, qui regnarunt annos 240. vel ut tradunt alii, 242. Consules constituti sunt duo, penes quos summum jus esset, regiæ potestatis exemplo. Unde de iis sic scriptum reperitur *in* 12. *tab.* Regio Imperio duo sunto, iique præeundo, judicando, consulendo, prætores judices, consules appellantur. Ii itaque ab eo, quod plurimum Reip. consulerent, seu (ut ait Fenestella *de magist. Rom. c. de consulib.*) quod consulere Reipubl. deberent, & secundum Varronem, quod Senatum populumque consulerent (ut inde lex vel Senatusconsultum fieret) Consules appellati sunt. Ne tamen ipsi per omnia regiam potestatem sibi vendicarent, quando eo tempore nulli adhuc Principes erant, nullæ extabant leges, neque adhuc scriptæ ullis certis libris custodiebantur, illis annuum imperium datum: & lata lege cautum est, ut ab eis provocatio esset, neque etiam possent in caput civis Romani animadvertere, nisi jussu populi. Ut enim Plutarchus in vita Cic. ait, quando Consuli mandabatur, ne quid detrimenti Respublica pateretur, summam potestatem Consul habebat, non alias, itaque sine jussu populi, & rejecta provocatione, quæ ab eis fieri solebat, ipsi Coss. in facinorosos homines animadvertebant.

Quamob-

Quamobrem cum è conjuratione Catilinæ tota Respublica titubaret, nutaretque: & M. Tullio Ciceroni Consuli hæc potestas data esset; Senatus decreto Lentulum, Cethegum, & alios conjurationis Catilinariæ participes per trium virus interfecit, quos alioquin interficere non poterat sine jussu populi, quandoquidem Consulibus solum relinquebatur, ut coercere possent, & in vincula publica duci juberent. Quod & scribit Pomponius Lætus, *de magistratu Romano c.* 15. Inde erat, quod 12. lictores cum fascibus, (id est, virgis & laqueis) Consules præcederent, à quibus juxta mandatum ipsorum, malefactores, seu rebelles, ligarentur (unde etiam lictores dicti sunt, teste ipso Pomponio Læto, *ibid. cap.* 2.) & si opus foret, sanguineis virgis cæderentur. Et hujusmodi lictores: quem Consules prehendi jussissent, præsto erant ad apprendendum, & venientes Consulibus obviam de equo descendere jubebant. Ita hic magistratus nemini (præsertim in bello) parebat, sed ejus mandata omnis servabant. Quod si quis irreverens miles esset, non tantum à Tribuno, vel Centurione, sed etiam à Principe, h. e. Consule coercebatur. Quia autem Kalendis Januariis apud Romanos incipiebat, ut scribit Rivallius *lib. 2. histor. jur. civil.* Ideo tunc ipsi Consules creati magistratum inibant, ut Marcellus ostendit, in leg. Pub. Mævius, de condit. & demonstr. & ex Plutarcho in vita Marii colligitur, Consulatus tamen (teste Livio) interdum Idibus Martus initus est. Hinc ergo tit. in Novell. de Consulibus. Ubi licet colligere, quanta fuerit Consulis dignitas: Maxime vero, Consulum nomen ad millesimum plus minus annum progressum, cum Romanorum imperio effloruisse. Primi autem Consules post exactos Reges, fuere L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. Brutus quidem (ut loco citato scribit idem Fenestella) cum Collega egit, ut penes alterum duntaxat fasces forent, ne si penes utrunque populus conspexisset, duplicatum terrorem ex uno ad duos Reges quereretur. Quo autem tempore Consules cœperunt non esse annui, & qui essent majores, qui minores, indicat Alciatus Dignia autoritate, *lib. 5. parerg.* Anch.

Consularis vir, qui Consulatum gessit, *l.* 11. *ff. de dolo. l.* 3. §. *quæsitum. ff. ex quib. caus. majo. l. ult ff. de Senatorib. l.* 1. *C. de Consul. lib.* 12. Prat.

Consulares fœminas intelligimus Consularium uxores, l. 1. ff. de Senat. i. e. qui Consulatum gesserunt. *l.* 3. §. *ult. ff. de arbit.* Briss.

Consulares viæ, publicæ, & Prætoriæ, & βασιλικαὶ *l.* 2. §. *viarum. ff. ne quid in loc. pub.* Briss. Sunt enim Consulares (teste Cujac. in expositio. Novell. Justinian. 52.) vel Exconsules, id est, qui Consulatum ordinarium gesserunt, vel honorarii Consules.

Consularis dignitas *l. ult. ff. de Senator. & §. filiusfam. Instit. quibus modis jus pat.*

Consulares quidam pecuniarum rectores. *l. unica*, ut omnes *judic. l. unica, de officio. Comit. sacr. pal.* qui Orientis partibus 15. erant: videlicet pro Orientis diœcesin 5. per Asiam 3. per Ponticam duo, per Thracias totidem, per Illyrium tres. In Occidentis vero partibus 22. Nimirum per Italias 8. per Africam 3. per Hispanias 3. per Gallias 6. Pannoniæ 2. ita accipere debemus κατ᾽ ἀρχὰς κονσουλαρίας. *Novell.* 8. & Consulares Campaniæ *l.* 12. *de pœnis, C. Theod.* Olden. Briss.

Consularitas *l.* 74. *de decurio.* Consularis dignitas, fasces, insignia Briss. *ex C. ff. &* Cassiodoro.

Consulatus ordinarius apud Suet. *in Domit.* In sex Consularibus non nisi unum ordinarium gessit: explicatur à Turn. *adv. lib.* 5. *c.* 10. ex cujus nomine anni supputatio ordinabatur, i. e. cujus nomen in litteris, instrumentis & in factis scribebatur, qui denique Calend. Januarii honorem inibat. Nam ætate Imperatorum annus in multos dividebatur Consules: sed soli, qui anni initio inibant honorem, ordinarii censebantur, honoratioresque erant. Seneca: Consulem me fecit: sed non ordinarium: vide Dionem *lib.* 43. Alii tamen Consulem ordinarium dici volunt ad suffectorum differentiam, ex his Lamprid. in Alex. verbis: Consulus, ait, ille, quoscunque vel ordinario vel suffectos creavit, ex Senatus sententia nominavit. Prat.

Consulentibus respondebant Jurisconsulti. Inde hæc non raro in libris nostris, Consultus respondit. Hinc Consultum Juris dixit Horatius pro Jurisperito, & Consultum Ovidius absolute lib. 1. de arte amand. Quæ vox & argumentum gradus admittit, & ita consultissimis Princeps recte dicitur. Briss.

Consules olim solebant missilia spargere in vulgus, *§. penult. Inst. de rer. divis.* & ob id quamcunque sparsionem posteriores arbitror, ὑπατείαν appellasse. Cedrinus duobus locis ἐξῆλθεν ὑπατείαν πολλὴν Martia. *l.* 2. *C. de Consul.* constituit, ne quid deinde Consules in populum spargerent, sed certam duntaxat summam expenderent in formarum reparationem: cujus constitutionis meminit Justin. *in Novel.* 105. sed eam non probat, quia missilia jactare in vulgus & sportulas populo dare Consulibus volentib. permittit, ad certum modum tamen, & septies tantum in anno. I. Initio magistratus Kal. Januar. quibus & Prætores & Consules inire magistratum solebant, l. Publius, ff. de cond. & demonst. l. pridie, ff. de feriis. II. Circensibus ludis, quos Mappæ appellatione designat, cujus rationem Georgius Cedrinus exposuit, & Cassiodorus ad Faustum Præfect. Prætor. III. Theatrica venatione. IV. In spectaculo, quod μαππίον dicebatur. Extat epigramma Leonis philosophi εἰς τὸ μαππίον Edebatur in eo pancarpum & ferarum venatio. V. Munificentiæ exhibitio fit ludis scenicis, quos πόρνας vocari refert à productione meretricum in scenam. VI. Iterum ludis Circensibus. VII. Tempore depositi magistratus.

Consules gravissima ratione dicti sunt à consulendo, ut officii sui ipsa quoque vi nominis admonerentur, quippe consulendi causa sese velut Patres electos esse pro Regibus Old.

Consulti dicebantur prudentes ab his, à quibus consilii expetendi causa adibantur *l.* 41. *ff. de reb. cred.*

Consuli res dicitur, ad qua ad Senatum relatum est: ut patet ex l. operis faciundi, de de qua vide Duum viri. At consuli populus dicebatur Romæ, cum lex rogabatur. Nam Festus, Rogatio est, inquit, cum popul. consulitur. Cicero *de legibus* 3. Qui agent, non plus quam de singulis rebus consulunto. Et in ea pro domo: si populus de ista re consultus esset. Prat. ex Hot.

Consulendi mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Aristo magna laude consultus fuit à Celso Jurisperitissimo, leg. jurisgentium. §. *sed & si ff. de pact.* Quemadmodum serv. Q. Mutium consuluit. *in l.* 2. *§. Servius autem, ff. de orig. jur.* Old. Prat.

Princeps CONSULITUR à judice, à Procuratoribus. Et hi principem consulebant. Prudentes consulebantur ab iis, qui consilii petendi causa eos adibant. Briss. *ex ff. & C.* consulentibus seu consultoribus respondebant Jurisconsulti. Briss.

CONSULTARE est frequenti opera consilium inire. Prat.

CONSULTATIO, quæstionem seu facti speciem Jurisperito propositam, & de qua Jurisperitus consulitur, significat *l. 27. §. Sticho. ff. de liber legat.*

CONSULTATIO similiter appellatur, cum ad Imperatorem quid de jure dubitans, magistratus refert: ad cujusmodi consultationes respondere & scribere dicitur. Briss.

CONSULTATIO hoc est, cum causa in varias partes expenditur, ut quod optimum est appareat, succurritur nostræ cæcitati & inconstantiæ, quandoquidem rectissimè dictum est, Hominem inconstantissimum animal esse, Rom. 4. Ephes. 2. Genesis 6. Psal. 115. Omnis homo mendax, *l. 2. Cod. de ver. jur. enucl.* Hoc verbo usi sunt juris auctores *in l. 11. §. ex facto, ff. de minorib. l. 1. §. 1. ff. de appellat. l. 2. C. de legibus.* Old. Prat.

CONSULATIO, id est, relatio, *in l. 1. C. de relat.*

CONSULTATIO non ritè judicata à judicibus observanda non est, *l. 13. C. de senten. & interlocut.*

In CONSULTANDIS rebus oportet ad plenum respicere: Non autem partem absolvere, partem erroribus implicitam relinquere, quæ difficilioribus adhuc controversiis materiam præbitura sit. *Novell.* ut si plures filii non sint, *§. quod si minus agat. constit.* 18. Old. Prat.

In CONSULTATIONIBUS non tantum Imperii Proceres & summi Magistratus, sed etiam totus Senatus convenito. Proponuntor quoque in medio sancta Evangelia. Et quæ ordinis decreto placuerunt, referuntur ad majestatem Imperatoriam. Novel. de consultationibus, *constit.* 62. Old. Prat.

CONSULTI Imperatores à Procuratoribus *l. 48. ff. de jure fisci.* Consulti Principes rescripserunt, *l. 11. ff. de decurionib.*

CONSULTIUS est; esse videtur; consultissimè feceris. Briss. *lex ff. & C.*

CONSULTO & casu opponuntur. Item consulto & per errorem. Briss.

CONSULTO, id est, data opera, de industria, ut vulgo loquimur, ex certa scientia. Briss.

CONSULTOR, qui Jurisperitum consulebat. Briss. ex Cicer. Horat. consultus qui dat consilium. Briss.

CONSULTUS, adjectivum, significat scientem & peritum, à quo jure consilium petas. Livius 1. *ab urbe condita* lib. Consultissimus juris, ut illa quisquam ætate esse poterat. Significat etiam interrogatus, *l. denique, §. si quis. ff. de min.* Old. Prat. Consultus etiam pro jureconsulto. Briss.

CONSUMMARE est inchoatum perficere, *l. si in aliquam, ff. de offic. Proc.* Spieg. Prat.

CONSUMMATIO dicitur, cum omnium pretia redacta sunt ad unam summam: Plautus *in Trucul.* & Seneca. 5. *Epist.* summam summarum vocant. Eodem modo Justinian. *in l. ult. in princ. C. de usur. rei jud.* Consummatam quantitatem sortis & usurum, id est, in unam summam redactam: vide Gothofr. *ad l. 36. ff. de ædil. edict.*

CONSUMERE, id est, impendere. Sic in funere, aut in monumento aureos centum consumere, *l. 202. ff. de verb. sign.* Consumere in funus rem legatam, *l. 63. ff. de leg.* 3. Consumptum funeris causa, *l. 1. §. ult. ff. ad Leg. Falcid.* Briss.

CONSUMERE etiam pro occidere. Consumuntur, vel morte consumuntur, quibus vita adimitur. Damnati consumendi dicuntur, quibus capitalis pœna irrogatur. Brisf. ex Jul. Paul. & Val. Maximo.

CONSUMPTA incendio domus. Consumpta pecunia, penus, stipulatio. Consumptum tempus, vinum, vel frumentum alienum Consumpti nummi, fructus, &c. Briss. *ex ff. & C.*

CONSUMI actiones dicuntur quæ tolluntur; pereunt, extinguuntur, *l. 28. §. exceptio. ff. de jurejur. l. 5. §. 1. ff. de condict. furtiv. l. 14. quod met. caus.* Briss.

CONSUMPTI nummi videntur, qui aliis permutati vel ita mixti sunt, ut discerni non possint, vel alias sunt expensi *l. 13. l. 19. §. ult. ff. si cert. pet. l. 17. 78. & 94. ff. de solu. l. 50. §. si nummos, ff. de fidejuss.* Briss. Prat.

CONTEMNERE, negligere & aspernari significat. Contemnere Prætorem videtur, qui in jure interrogatus non respondet. contemnere auctoritatem Prætoris. Briss. *ex ff.*

CONTEMNERE & despicere, eo distant: quod despicere est gravius, quam contemnere. Paratus solvere, etiamsi non offerat, contemnere non censetur. Vide Archid. & Joh. Andr. *in cap. extra de sent. excom. lib. 6.* Spieg. Prat.

CONTEMPTIBILIS videri, apud Ulp. *in l. nec quicquam est, de offic. Procons.*

CONTEMPLATIO personarum habenda est, hoc est, cujus vitæ sint, utrum frugi, an nequioris. Adi Ulp. in celebri *l. cum hi §. sed & personarum ff. de transact.* Spiegel. contemplatione illius, id est, respectu, illo fine.

CONTEMPLATIO, vox familiaris Ulpiano, quod ex l. item si cum putavi. *ff. de neg. gest.* constat. Spieg.

CONTENDERE, litigare, & judicio certare, ac disceptare significat, ut contendere de libertate, de mutua pecunia, de legato. Briss. ex ff.

CONTENDERE pro in judicio dicere allegare, affirmare, l. 5. de his quæ ut Indignis. Sic contendere & negare adversantur. Item contentiosa jurisdictio voluntariæ opponitur, *l. 2. ff. de offic. Proconf.* Brisson.

CONTENDERE est plus quam tractare, est tumultus & perfidiæ occasionem ex sua disputatione requirere, vide Gothofr. *ad l. 4. C. de sum. trinit.*

CONTENTUS, qui continet, quod animo satisfacit, *l. si rem alienam, §. omnis, ff. de pignorà actio. l. stipulationum aliæ, §. satisfaceptio ff. de verb. oblig. à divo Pio, §. si pignore, ff. de re judic.* Vel dicitur contentus, qui eo pervenerit, quo contendebat: Hot. §. 1. *Inst. de act.*

CONTESTARI significat testibus adhibitis aliquid declarare ac profiteri, *l. 1. ff. quod jussu, l. 2. C de filiis famil.* & quemadm. pat. *lib.* 10. Festus: Contestari est, cum uterque Reus dicit Testes estote. Unde contestatio pro testatione. l. 10. §. ult. ff. de testam. & apud Paul. *lib. 2. Sent. tit.* 14. Ita Cicero *lib. 3. Epist. ad App.* Contestari deos dixit. Hinc & lis contestari dicta est, cum judicium accipiebatur, ex eo quod litigaturi eos qui tum aderant, testes faciebant, ut est à Festo *lib.* 3. proditum. Briss. Dicitur autem contestari litem actor cum reo; non reus cum actore, *l. si à me fuerit, ff. de jud.* Cujac. *Observat. lib. 9. c.* 21. post. princ.

CONTESTATA lis tunc videtur, cum judex per narrationem negotii, causam audire cœperit. *l. 1. C. de lit. contest.* Non tamen per positiones & responsiones ad eas, sed per petitionem in jure propositam & responsionem secutam;

contestato litis fieri dignoscitur, *c. 1. circa fin. extra eod. c. cum causam, extr. de juram. calv.* Prat. In accusationib. etiam capitalium causarum litis contestatio locum habet. Briss. *ex C.* contestari non activa tantum, sed & passiva significatione dicimus, *l. 1. in fin. ff. de feriis, l. 3. §. si is cujus. ff. de sepul. viol. l. 16. ff. de offic. præsi. l. 1. §. eo. autem tempore ff. solut matrim. l. 3. C. de nov.* Sic contestatum judicium, *l. 7. §. 1. ff. de petit. hæred, l. 19. ff. soluto matr.* Et contestatam litem ex actione dicunt, *l. 37. ff. de neg. gest.* Briss. & Spieg.

Contestatio litis est ejus rei, de qua controversia est apud Judicem ex utraque parte facta narratio testibus præsentibus. Hoc genere res in judicium, deducitur, & litis nomen accipit. Nec enim proprie lis est, antequam contestetur, sed controversia *l. 25. §. si ante ff. petit. hæred.* Cujac. *d. lib. observ. 9. c. 1. in princ.* Prat.

Contestatio pro testatione *l. 20. §. ult. ff. qui testam fac.*

Contestatio testibus adhibitis. *l. 1. §. Julianus, ff. de liber. adgnat.* Prat. ex Hot.

Contextus testamenti. *l. 75. ff. de legat. lib. 3.* Contextu autem uno testamentum fieri debere dicitur, i. e. nullo alieno actu intermixto, *l. 21. §. ult. ff. de testam.* Contextu ædificiorum unita domus in *l. 15. §. ex hoc edicto. ff. de dam. infect.* Contextum rationum dixit Pompon. *in l. 110. ff. de cond. & demonst.* Contextum etiam appellatur, quod in tela est nondum pertextum vel detextum, *l. 23. ff. de aur. argen.* Et sic contexta accipe *in l. 70. §. versicoloribus. ff. de legat. 3.* Briss. Prat.

Contignatio (*in l. 36. ff. de servit. urb.* Vitruvius *li. 2. c. 9.* Ammix Marcel. *lib. 19. l. pen. ff. de dam. infect.* & Plin. 35. c. 13.) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum conjunctio. Et quandoque dicitur tegmen. Unde duæ ædes dicuntur esse sub una contignatione, hoc est, sub uno & eodem tegmine, Briss. Prat. Vel

Contignatio, est trabium coassatio ad tabulata cœnaculaque construenda. Plin. *lib. 35.* Sesquipedalis paries non amplius quàm unam contignationem substinet. Livius *Lib. 21. ab urb. cond.* Bovem in tertiam contignationem sua sponte scandisse refert Papin. *de servitut. urb. præd. l. binas quis.* Binas, inquit, quis ædes habebat una contignatione tectas, Nebriss.

Continentes provincias accipere debemus, quæ Italiæ conjunctæ sunt, ut Galliam & Provinciam. Sicilia etiam inter continentes est, cum, medico freto ab Italia sejungatur, *l. 90. ff. de verb. sign.* Briss.

Continentia urbis pro suburbiis accipiuntur, quod cum ipsa urbe se teneant, contiguaque sint. *l. 2. l. 139. l. 154. ff. de verbor. sign.* Notandum, Qui extra continentia urbis est, abesse Cæterum usque ad continentia, non abesse videbitur. Vide & *l. 147. 173. & 199. ff. eod. l. 4. §. ult. ff. in quib. caus. pign. l. 1.* & apud Labeonem *ff. de aqu. & aq. pl.* Briss. inter continentia urbis vicos vult intelligi Ulp. *in l. collegarum, ff. de verb. sign.* Spieg. Prat.

Continens etiam plerunque pro continuus, hoc est, continuatus accipitur. Cic. *1. Tusc. quæst.* Continentem orationem audire malo. Cels. *lib. 1.* Et multo magis, si continentes febres sine remissione sunt. Triph. *lib. 27. de excus.* L. Titius, Testamento, inquit, Romæ concepto, ut in continentib. Nebriss.

Ex Continenti, & in continenti, id est, confestim, nullo interjecto tempore. Briss.

Contingere notissima significatione significat accidere, Sic contingere damna, contingere incendium culpa, dolo, &c. Briss. ex D.

Contingere etiam attingere significat, Ædificii pars quæ solum contingit. contingere ripam, contingere defunctum affinitate, sanguine. Briss.

Continua possessio dicitur, non solum quæ penes unum, atque eundem semper est, verum etiam, quæ ab uno ad alium legitime translata fuerit. Oid. Prat.

Continui dies utilib. opponuntur, *l. 1. §. dies, ff. de lib. agnosc. l. 5. §. satisfactionis, ff. ut in poss. leg.* Briss.

Continuum tempus, quod nulla eorum dierum, quibus experiundi potestas non fuit, subductione facta, currit, & ignorantibus quoque credit, *l. 8. ff. de iis qui not. infam. l. 31. §. 1. ff. de usuc. l. 1. de quadri. præsc. l. ult. C. de temp. in integ. restit. l. 2. ff. de collus. deteg. l. 6. ff. de usufr. leg. 24. ad Vellejam. l. 38. de excus. tut. l. 31. ff. de adult. §. qui excusare. Instit. de excus. tut.* Ubi Theophil. εἴρω, ait, ἡμερῶν ἐφεξῆς, τρεχουσῶν, &c. Briss.

Continua prædia, i. e. contigua, & vicina, seque invicem contingentia. *l. 31. ff. de servit. rust. l. 7. in fin. ff. comm. præd.* Brisson. Prat.

Continuus actus *l. 137. ff. de verb. oblig.* sine aliquo longo intervallo, & aliquo actu contrario obligationi. Briss.

Continuus annus, vide Annus.

Contorquere, Ciceroni est oratione non recta, sed tortuosa uti, quo genere solebant plerumque suas contexere argumentationes Stoici.

Contra pro Ex diverso, Paulus *in l. heredes ejus. §. contra, si promissor. ff. familiæ ercisc.* Ulp. *in l.* Celsus ait, *in princ. ff. de recept.* contra, ait, ubi duntaxat dari jussit. Spieg. Prat.

Contra, id est, in conspectu, *l. venditor.* Dig. communia prædiorum. Prat.

Contra edictum facit, qui vetante Prætore facit, *l. 103. de diversf. reg. jur.*

Contra testamentum non facit, qui plus facit, quam testator jusserat, sed qui minus, *l. 22. ff. de verb. sig.* Briss.

Contra Jus partium pronunciare dicitur, cum in sententia non exprimitur aliquid contra leges, sed tamen si ad factum & causam exigatur, tum apparet iniquitas. Spieg. Prat.

Contra bonos mores, frequens in jure formula, qua publicam honestatem lædi significamus. Contra bonos mores dicitur, quod vel flagitiosum est. vel flagitium pellicit, Con. *lib. 5. c. 11. num. 2.* Spieg.

Contra legem facere, & in fraudem legis facere, differunt, vide *l. 30. ff. de leg.*

Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet, *l. 29. ff. de verb. signif.* contra edictum facit, qui Prætore vetante facit, *l. 103. ff. de reg. jur.* contra constitutiones judicatur, cum de jure constitutionis, non de jure litigatoris pronunciatur, *l. 1. §. item cum contra ff. qua sent sine appell.* Briss. Prat.

Contra sacras constitutiones judicatur, cum de jure constitutionis, non de jure Litigatoris pronunciatur, *l. 1. §. item 94. ff. quæ sent. sine appel.* Briss.

Contractus est duorum pluriumve in idem conventio & consensus, ad constituendam obligationem, & ut alter alteri fiat obnoxius, ait Theoph. *§. ult. ff. de oblig.* Hotom.

Con-

CONTRACTUS & conventio. Conventionis verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt. Nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum colliguntur, & veniunt, ita qui ex diversis animi motib. in unum consentiunt, in unam sententiam decurrunt, *l. 1. §. conventionis, ff. de pactis.* Adeo autem conventionis nomen generale est, ut dicat Pedianus, nullum esse Contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem, sive re, sive verbis fiat. Nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est *l. 1. de pact. ff.* conventionum autem aliæ actiones pariunt, aliæ exceptiones duntaxat, *l. juris gen. ff. eo.* conventiones eæ actiones pariunt, in quibus subest causa quæ, ut plurimum, in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus, ut emptio, venditio, locatio, condictio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus, *d. l. juris gentium.* Ex quibus apparet, contractum esse conventionem, in qua subest causa, quæque actionem parit. Contractus enim est, ut inquit Ulp. *in l. Labeo, 19. §. 1. de verb. sign. ff.* ultro citroque obligatio, quam Græci συνάλλαγμα vocant veluti emptionem, Venditionem, Locationem, Conductionem, Societatem. Conventiones verò eæ exceptiones pariunt, in quibus nulla subest causa. Cum enim nulla subest causa præter conventionem, hic constat, non posse constitui obligationem, igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem, *d. l. juris gen. §. 1.* nisi vestiatur traditione, vel stipulatione; tunc enim etiam actionem parit. Anchor.

CONTRACTUS à contrahendo dicitur, Græcis significantius συνάλλαγμα vocatur, continetque omne pactum. Qua voce Aristoteles utitur Ethic. *lib. 5.* contrahere ergo dicitur, quasi contra, vicissim, mutuo, aliquid agere ad obligationem. Oldend.

CONTRACTUS causa efficiens est jus gentium, h. e. naturale, seu divinum, Naturæ enim præceptum est: diligendum esse proximum: Quia Deus nos dilexit. Et pater misericos ideo nos creavit, ut in cognitione illius fratres censeremur omnes, hancque momentaneam vitam honestè transigeremus. Ergo benefaciendum est maximè, nocendum minimè fratri, *§. juris praecepta. Instit. de just. & jure, l. ut vim, ff. eod. tit.* Non possumus autem commodius alteri benefacere, quàm si communicemus aliquid rerum nostrarum, vel officiorum. Rursus communicatio, nisi haberet modum jure præscriptum, nunquam expleret affectus hominum insatiabiles. Quare modos adhibere oportuit, & ordines quosdam in transferendis rebus, ut mutua quædam servaretur utilitatis ratio, ne alter ab altero nimis gravaretur. Et hæ sunt contractuum formulæ, per quas exercemus mutuæ charitatis officia, in pace & tranquillitate. Item est alia regula naturæ. Omnes res sunt à Deo gratia hominum creatæ, *§. is vero ad quem, Inst. de rer. divis.* Omnia, inquit David, subjecisti sub pedib. ejus. Jam cum distincta sint rerum dominia, fit ut id, quod nostrum est, invitis nobis auferri non liceat, *l. id quod nostrum, ff. de reg. jur.* Opus ergo fuit aliis quibusdam mediis, ad introducendam mutuam omnium rerum & operarum communicationem, sine ullo gravamine. Tales autem sunt contractus nominati & innominati, ac quasi contractus, viden, quomodo contractus sint ex jure gentium; Quæ gens enim non probet hujusmodi naturæ beneficia lumine naturalis rationis? Old. Prat.

CONTRACTUS causa materialis, sunt res humanæ, & functiones tam variæ, ut plura sint negotia, quàm vocabula, *l. natura enim ff. de præscr. verb.* Circa hanc enim causam perpendendum illud est, non potuisse conservari pacem in hac vita, confusis tot rerum sine distinctione commerciis. Et rursus, distinctionem fuisse perniciosissimam sine formulis communicandarum rerum futuram. Vis videre, quàm hoc sit verum? Circumspice quoque versus, & videbis, ne tunc quidem satis convenire inter homines, utcunque rebus diligentissimè distributis. Quid igitur erat futurum, non introductis contractibus obligatoriis? Certè beluino more nos invicem dilaniaremus, nisi essent contractus. Old. Prat.

CONTRACTUS causam formalem si rectè inspicias, oblectabit te majorum prudentia. Mirum enim dictu est, quàm pulchra sit observata contractuum ratio, ac velut harmonia usui nostro omnibus modis deserviens per gradus. Ea enim est vera philosophia, cujus meminit *l. 1. ff. de just. & jure.* I. Ecce si reb. indigeas, & habueris pecuniam numeratam, proposita est formula emendi & vendendi, præstans omnium facile rerum communionem. II. Si careas pecunia, locuples aliarum rerum, tunc uti potes prisca illa permutandi observatione, quæ etiam frequentatur hodie. III. Si non ita multum habeas pecuniarum, nec rerum: aut si dominus nolit alienare rem, qua indiges, tunc proximum est, ut usum ejus consequaris saltem ad tempus certum. Quo pertinet locatio & conductio, exhibens etiam nobis commutationem operarum personalium. Item commodati contractus & mutui, eodem spectant. IV. Ubi nihil eorum possis consequi pecunia, tunc expositas habes liberalitatis formulas: ut sunt, precarium, donatio tam inter vivos, quàm causa mortis. Sæpe enim largimur rogati, & sine obligationis vinculo, id quod alioquin non concederemus pecunia. Est ne hæc legans forma in gradibus contractuum observata; Tu collige ita de reliquis omnibus, videlicet, quomodo absentibus nobis deserviant contractus mandati, negotiorum gestorum. Old. Prat.

CONTRACTUS denique causa finalis est, ut utamur fruamur reb. à Deo donatis, honestè ac commodè: ne alter ab altero gravetur: ut æqualitas commutativa pacem conservet, Pax Rempublicam, in qua, velut eadem navi sumus omnes. Item, ut exerceamus charitatem, & communicemus res nostras indigentibus, utque certo constet in commerciis rerum, quid unicuique tribuendum sit. Et in summa: omnes contractus pertinent ad finem benefaciendi proximo. Nam in hoc consistit verus eorum usus: errantque tota via, qui contractus ad vilem quæstum referunt principaliter, quanquam honestum lucrum non repudiant inter contrahentes. Old. Prat.

CONTRACTUS alii re fiunt, alii solenni verborum conceptione, alii nudo consensu de aliqua re, alii denique literis: qui omnes ad duo summa genera sunt redacti: Aut enim nominati dicuntur, quibus certum nomen Latinæ linguæ consuetudo imposuit, veluti emptio, locatio: Aut innominati: Do ut des, Do ut facias, Facio ut des, Facio ut facias. qui propterea sic appellantur: quia nullum ex Latinæ linguæ consuetudine certum ac proprium nomen habent: tametsi etiam prima specie ad nominatorum similitudinem accedere videantur, tamen pro-

pter juria civilis fubtilitatem ab iis magnopere difcrepant, *l. 1. & paff. ff. de præfcript. verb.* Hot. Gœdd. *l. 12. de verb. & rer. fign. nu. 6.* Deinde omnes contractus aut propriè funt contractus aut quafi contractus. Propriè contractus funt & nominati & innominati, qui tractatu habito fiunt. Quafi contractus, qui tacitè & præfumpto confenfu fiunt, cujufmodi eft negotiorum geftio, tutelæ curæque adminiftratio, hæreditatis aditio, &c. ibi. *nu. 7.*

CONTRACTUS impugnandi caufa jufta non eft, quod paulo minore vel majore precio res fit alienata, *l. fi voluntate, & l. quifque mihi, C. de refcin. vend.* Prat.

CONTRACTUS nullus dicitur qui in re formâ vel materia peccat. Prat.

CONTRACTUM in eo loco intelligimus, non quo negotium geftum eft, fed quo folvenda eft pecunia, *l. 3. ff. de reb. autor. jud. l. 21. ff. de oblig. & act.* Briff.

CONTRACTUM, actum, geftum, differunt. Actum non eft ipfa res, non ipfa verba, quibus quid geritur & contrahitur, fed hoc ipfum factum, quo res & negotia fiunt, quo verba proferuntur, quo confentiunt vel diffentiunt contrahentes, *l. femper in ftip. D. de reg. jur.* Geftum verò non tam factum eft, quàm totius rei compendium, quod expeditur, id eft, totius rei vel negotii modus & tractatus, five perficiatur, five quid imperfectè agatur, *l. pacifci. 31. de pactis.* Contractum verò neque ipfum factum eft, neque totius rei tractatus, fed ipfum quod agitur, geritur vel negotium: fic à fua forma dictum, quafi tractatu hinc inde negotium factum. Gœdd. *l. 19. nu. 9. de verb. & rer. fign.*

CONTRACTUS, ex conventione legem accipere dignofcuntur, *de reg. jur. lib. 6. ex l. contractus, ff. eod. tit.* In alternativis debitoris eft electio: & fufficit alterum adimpleri, ibid. *ex l. in eo quod plus,* §. *ubi verba. ff. eod. tit.* Old. Prat.

CONTRACTUS bonæ fidei dicuntur, ex quibus fimplici quadam ratione boni & æqui, abfque ulla fubtilitatis difputatione, præftanda funt etiam ea, quæ non fuerant nominatim inter convenientes dicta. Stricti verò juris, anguftis finibus conclufi, nihil admittunt, quam cujus facta eft mentio, §. *in bonæ fidei, Inftit. de act. l. confenfu, in fin. ff. de oblig. & act.* Pratejus.

CONTRACTUS colonarius, Vide actio emphyteutica, & colonarius contractus.

CONTRACTUS conftituti, quia tefte Zazio eft frequentiff. in omni terra, ideo nomen fortitur, quod in eo quod poffidemus, poffumus facere alium poffefforem, conftituendo nos ejus nomine poffidere. Vide ipfum in enarr. *l. quod meo. ff. de acq. poff.* Spieg.

CONTRACTUS dationis funt quatuor, Mutuum, Commodatum, Depofitum & pignus. Vult. *in comment. Inft. li. 3. quib. mod. re contrah. obl. num. 3.*

CONTRACTUM emptionis & venditionis, non autem contractum venditionis & emptionis dicimus: quoniam contractus ab emptore, velut indigente re empta, cenfetur cœpiffe. Spieg. Oldend.

CONTRACTUS Feudalis: quum totus ex beneficio proficifcatur, eft bonæ fidei. Unde rectè dicit Old. pueriliter rixari Feudiftas, utrum contractus ifte fit bonæ fidei, an ftricti juris. Zafius in Feudis privatorum Alvarotum fequitur, qui mehercle parum folida fua hic, ut tum pleraque alia firmat. Quis quæfo contractus erit bonæ fidei, fi Feudalem non finant effe talem? Spieg.

CONTRACTUS fidem detegendi fervo poteftas tributa eft juxta Hermogenianum *in fin. l. in certis caufis, ff. de jud.* Spieg.

CONTRACTUS Fiduciarius, qui non jure nititur, fed fiducia contrahentis: ut fi fidem ejus, qui tibi obligari non poteft, fequaris. Ita fiducia contrahitur, fi te ita hæredem inftituam, ut alias filiam, vel amicum meum exulem: vel fi ea lege conferam tibi præbendam, ut eam alteri refignes. Quod in manus fideles tradere, vulgo appellant. Spieg. Quafi contractus, lege, actio, neg. geft.

CONTRACTUS Libellarius dicitur, cum res non à domino, fed à vafallo aut emphyteuta detur perpetuo valde parva penfione, ut noftri tradunt, fed falfo: nam & à vero domino fieri poteft, & ab emphyteuta nunquam. Connan. *lib. 7. c. 12. n. 12.*

CONTRACTUS fimulatus propriè eft, cum fœnerator, quod pignoris caufa acceptum eft, emiffe videri vult, *c. ad noftram, de emptio. l. 3. Plus val. quod ag.* Spieg.

CONTRADICERE eft allegare juftam læfionem contra id quod agitur, Ulp. *in l. nam ita divus, ff. de adoptionibus.* Prat.

CONTRADICERE, & non confentire, diverfa facit Ulp. *in l. 5. ff. de fervit. præd. urb.* Briff.

CONTRADICTOR. Contradictio. Briff. *ex ff.*

CONTRADICTO judicio confuetudinem firmare Ulpiano eft, quod vulgo dicitur in contradictorio judicio obtinere, vincere, quemadm. apud Ciceronem Silvio judicante, contradictionibus pro inftantiis & objectionibus accipiuntur. Spieg.

CONTRAFACERE, fic intelligendum: Sic juffio affirmativa eft, qui negligit, adverfus eam facere dicitur: *l. fi quis major, C. de tranfact.* Si prohibitiva, ne quid fiat, fit: adverfus eam negligenda non facimus, fed faciendo tantum. Ex Alciat. Spieg.

CONTRAHERE, pacifci, ut fit in emendis vendendifque mercibus. Contrahere apud Jurifconf. dicitur, cum ultro citroque aliquid dabatur, fcilicet cum unus accipiebat, alter dabat. Livius *lib. 22.* Jam inde haud fecus, quàm in pace res inter fe contrahere, vendendo, emendo, mutuum dando argentum, creditumque folvendo audebant. Prat.

CONTRAHERE aureos pro redigere, contrahi pro in unum cogi. Briff.

CONTRAHERE dicimus negotium, obligationem, ftipulationem, venditionem. *l. 2. & l. 33. de cond. indeb. l. 5. & l. 133. de reg. jur. l. 57. de oblig. & act.* Huic contrarium eft diftrahere, *l. 4. §. is quoque, ff. de oblig. & act.* Prat.

CONTRAHIMUS crimen, *l. 15. ff. de donat. l. 2. ff. de cond. ob turp. cauf.* cum fubimus culpam, fraudem, furtum, vim. Briff. *ex ff.*

CONTRAHERE fraudem, *l. 8. ff. de publican.* & ita accipe ex malo contractu, *l. 52. ff. de re jud.* Prat.

CONTRAHERE in loco, & conferre folutionem in locum, longe differunt, *l. eum qui §. 1. ff. de conftit. pec.* Spieg.

CONTRAHENTIBUS licere invicem fe circumvenire, dixere Ulp. *in l. caufa, 16. ff. de min.* & Paulus *l. Item fi. §. finali, ff. locati,* quod accipiendum putat illic Bartolus, fi dolus abfit, nec ultra dimidium jufti pretii factum fit. Panorm. *in fcap. naviganti, de ufuris in antiq.* hoc clarius explicat, ut tum demum circumvenire liceat,

liceat', cum circumscriptio reipsa intervenit: ex proposito diversum esse, quæ sententia vera est. Accursius tamen *in l. semper in conventionibus, ff. de diver. reg. jur. antiq.* hoc non congruere viro bono scribit. Philippus Decius inter scientes hoc concessit, *in d. l. semper.* Tu rem expende, & vide eundem P. Decium *in l. pen. C. de pactis, & Salyc. in authen. adhuc, C. de usuris* & Joh. Imo. *c. 1. de empt. & vend.* Prat.

Contrahendarum rerum genera sunt tria. Aut enim verbis id fit, aut re, aut consensu. Connan. *lib. 2. c. 1. num. 1.*

Contrahentium deceptio jure civili toleratur usque ad dimidium justi pretii, *l. in causa, §. idem Pompon. ff. de minorib.* Erant autem olim periti rerum æstimandarum inter contrahentes, quos Summarios adpellabant. *Nov. de bertillanis. §. ipsam verò ulterum æstimationem. Const.* 64. Old. Prat.

Contrahere labem pudoris, id est, infamari, *in l. 17. C. de excus. tut.*

Contrahere nuptias, matrimonium, debita, nomina contractum, æs alienum.

Contrahere verbum varie & pro rei argumento accipitur. Dicimus enim aliquando rem totam paucis contrahere: & nervorum contractionem, id est τέτανον. Sed propriè à Jureconsultis nostris contrahere, est commercia exercere, permutare; τοῦτ' ἔςι συναλλάττειν. Cic. *li. 3. offic.* Tollendum (inquit) est igitur ex rebus contrahendis omne mendacium: non licitatorem venditor, nec qui contra liceatur, emptor apponet: uterque si ad loquendam venerit non plus quàm semel eloquatur. Quo loco Cicero scribit dolum malum in vendendis & permutandis rebus semper abesse debere. Ab hoc igitur verbo, contrahere id est, συναλλάττειν, contractus descendit, quem Græci συνάλλαγμα vocant, veluti emptio, venditio, locatio. &c. Brechæus *l. Labeo. in tit. de verb. & rer. signific.*

Contrahere quoque videtur, qui adit hæreditatem, *l. 3. in fin. & seq. ff. quib. ex caus. in poss.* Prat.

Contrahere populum, id est, convocare. Contracta turba, id est, coacta & convocata; *l. 4. §. si quis ff. vi bonor. rapt.*

Contrahere rem & rationem. Cic.

Contrahere alicui pro cum aliquo Ulp. *l. 8. §. 10. ff. ad S. C. Vell.* si quum essem tibi contracturus, mulier intervenerit, ut cum ipsa potius contraham. Hot.

Contrarietas juris est, quoties ex eodem in specie facto repugnantes sunt definitiones præceptorum, quarum alteram inspecta ratione boni & æqui oportet esse falsam. Talis contrarietas, quia valde nocet humanæ societati, semper fugienda est. Constit. *ff. 3. §. contrarium.* Old. Prat.

Contrarium, seu ἀντινομίαν, hoc est, Legum repugnantiam: nullam putat Justinianus in Pandectarum libris inveniri, si quis subtili animo diversitatis rationem excutiat. Nam semper est aliquid secundum, quod liceat dissonantiam conciliare. *Constit. ff. 3. §. contrarium autem.* Bud. contra nititur probare, quæ solvit Zasius. Old. Prat.

Contrarium judicium tutelæ quod directo opponitur, datur tutori, quando ei sunt sumptus & expensæ reficiendæ. Ulpian. *l. furti, de his, qui not. infam.* Contrario judicio damnatus, ait, non erit infamis. Spieg. Prat.

Contraria judicia rectis & principalibus opponuntur, *l. 17. §. 1. 18, §. possunt, ff. commod.* Sic appellantur ea judicia, quæ commodatario adversus commodantem, mandatario adversus mandantem, depositario adversus deponentem, creditori qui pignori accepit, adversus debitorem, qui dedit, ei cujus negotia gesta sunt adversus eum qui gessit, tutori in pupillum competunt. *§. ex quibusdam, & ibi Theoph. Inst. de pœn. temer. litigant.* Id quod significatur his titulorum verbis commodati vel contra, Depositi vel contra, Mandati vel contra, De pignoratitia actione vel contra. Sic *in l. 6, §. ult. ff. de his qui not. infam. l. 6. §. si quocunque ff. de neg. gest. l. 23. ff. de usur, l. 6. C. si alien. res pign.* ut superiorum titulorum leges omittam, quæ cuilibet in promptu sunt. Et apud Cic. *lib. 3. off.* cum ait. In his magni esse judicis statuere, præsertim cum in plerisque essent judicia contraria, quid quemque cuique præstare oporteat. Briss.

Contraria Insula, ex adverso posita *in l. penult. ff. de acq. rer. dom.* Brision.

Contrariam sententiam pati, sustinere, portare dicuntur, qui judicio vincuntur vel damnantur, *l. 29. ff. de except. rei jud. l. 4. C. mandat. l. 8. C. de his, quæ ut indign.* Briss.

Contrariorum eadem est disciplina. *l. 1. de iis qui sunt sui.* Sed quandoquidem plurimi refert, quomodo disciplinam accipias, sic distingue: Aut intelligimus contrariorum eandem esse disciplinam, i. e. cognitionem, & erit vera propositio. Nam cognito uno ex contrariis, cognoscemus & aliud contrarium, *l. ex duob. in princ. & l. seq. in fin. de vulg. substit. l. 1. in pr. ff. de his qui sunt sui vel alien. juris.* Aut referimus eam propositionem ad juris sanctiones, ut sit contrariorum eadem sanctio vel ordinatio. Et tunc, cum in utroque est eadem ratio, erit eadem juris definitio. Cum autem apparet diversa ratio, erit quoque diversa definitio. Ibi autem plerumque par ratio est, ubi ambo contraria sese mutuo respiciunt, & ex sese nascuntur sub corruptionis modo, hoc est, ut cum alterum contrariorum nascitur, alterum perimatur, veluti, retinere & amittere: obligare & liberare: contrahere & distrahere: testamentum facere, & testamentum revocare: nunciare novum opus, & remittere. In his enim & similibus eadem est juris dispositio, ut quod in uno statuitur, censeatur etiam in alio statutum. Ut ecce, In Obligatione dispositum est, eam tempore produci non posse, *l. certis annis C. de pactis.* Ergo nec tempus perimere potest obligationem, *l. obligationum fere, §. placet, ff. de obl. & act.* Sic quando contractus fuit bonæ fidei, ejus quoque resolutio erit bonæ fidei, *l. ab emptione, ff. de pact. l. nihil tam naturale ff. de divers. reg. jur.* Old, Prat.

E vel ex Contrario, *in §. relegati, instit. quib. mod. jus patr.* pro econtra, sed pro similiter sumitur, relatione filii ad patrem. Prat.

In Contrarium, pro ex contrario, *l, 29. §. ult. ff. de except. rei jud.*

Per Contrarium, *l. 1. §. Si venter ff. Si venter in possess. mitt.*

Contrectare est rem loco movere, atque ita in quæstione, de furtis accipiendum ostendit, *3. §. si rem, ff. de acqu. poss.* & alibi sæpe. Nec enim aliud est contrectare, quàm rem alienam intercipiendi causa movere, ut loquitur Justin. *in §. furt. Instit. de oblig. quæ ex delict.* Ut autem furtum contrectatione committitur, ita purgatur, si res reponatur, *l. 40. ff. de statulib.* Briss. Prat.

CONTRIBUTIO est collatio, ut fit mercium pro jactu. *l. 1. ff. ad l. Rhod. de jactu.* Persæpe etiam sumitur pro conjunctione & cumulatione variarum summarum: ut in legis Falcidiæ ratione ineunda, cum varia legata cumulantur, ut appareat de dodrantia quantitate, fieri dicitur contributio, *l. 1. §. interdum l. 11. §. quod vulgo, ad leg. Falcid. l. 1. in princ. ff. si cui plus quam per legat.* Prat.

CONTRIBUTA bona. i. e. unita & confusa, *l. 1. ff. de separationib.*

CONTROVERSIA est certarum personarum de re propria contentio, & dicitur ante litem contestatam, *l. sed & lege, ff. de petit. hered.* Spieg. Prat.

CONTROVERSIA litem & quæstionem significat. Briss.

CONTROVERSIAM facere hæredibus, impuberi, pupillo. Briss.

CONTROVERSIAM dijudicare, distrahere, referre, substinere, movere. Briss. *ex ff.*

CONTROVERSUM jus, Livius *lib. 3.* Briss.

CONTROVERSIA pro vi & impetu accipitur in *l. 24. §. idem.* Servius. *ff. de dam. infect.*

CONTROVERSIA aquæ, in *l. fluminum, §. item servus, ff. de damn. infect.* dicitur vis & impetus. Prat.

CONTROVERSIAM possessionis facere is videtur, qui prohibet aliquem uti possessione sua naturali, *l. si duo. §. hoc interdictum sufficit, ff. uti possidetis.* Spieg. Prat.

CONTUBERNALES, pro servorum conjugibus, & natis, instructo fundo continentur, *l. quæsitum, §. si instructum. ff. de fund. instru. l. uxorem. §. concubinæ ff. de leg. 3. librorum, §. sed & Papirius. ff. de verb. sign.* Prat.

CONTUBERNALIS servus pro domestico, *l. ul. de aur. & arg. leg.* Oldend. Prat.

CONTUBERNIUM in re militari, Manipulum militum significat, ut Veget. *lib. 2. c. 13.* scribit, ubi Centurias in Contubernia divisas fuisse scribit: ut decem militibus sub uno Papilione degentibus unus quasi præesset Decanus, qui caput Contubernii nominabatur. Et ita vox hæc accipienda est, l. 5. §. à barbaris, ff. de re milit. Unde & Commilitones, Contubernales appellantur à communibus Tabernaculis, *l.* 183. 184. *ff. de verb. sign.* Hinc Festo Pomp. contubernales dicuntur à Tabernis, quæ fiebant ex Tabulis: unde Tabernacula dicta sunt, licet ex tentoriis & pellibus fiant. Briss.

CONTUBERNIUM etiam servile connubium significat. Inter servos enim non matrimonium, sed contubernium contrahi dicitur, ut Paulus *lib. 2. sent. tit. 20. l. 14. §. serviles ff. de ritu nupt. l. 49. de manum. testam.* Adde *l. cum ancillis, C. de incest. nupt. l. 35. ff. de adil. edict. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 4. C. de dol. l. 3. & 7. C. de liber. cau. l. 29. C. eod. l. 9. C. comm. de success. l. 3. C. de necess. serv. Nov. de nupt. §. si vero ab initio.* Sed hodie quantum ad nuptias attinet nulla differentia est inter nuptias liberorum & servorum, *c. 1. de conjug. ser.* Briss.

CONTUBERNIUM generalius accipitur *in §. quibus connumerati. Instit. de hered. quæ ab intest.* Briss.

CONTUMACIA evidens, quæ & manifesta, contrahitur, si reus dicat, se non compariturum aut obtemperaturum. Prat. &

CONTUMACIA præsumpta, eademque & dubia, cum reus ad domum citatur, vel in valvis ecclesiæ non comparet. Eadem &

CONTUMACIA, inobedientiam significat, & propriè contemptum potiorum: & est delictum personale, personam sequens inobedientis. Unde fit, quod procuratores, tutores, vel curatores, si non obtemperaverint judici, ipsi tenentur, non dominus, pupillus, vel adolescens. *leg. 1. §. procurator, ff. quis jus dicen. obtemp.* Old. Prat.

CONTUMAX est, qui tribus edictis propositis, vel uno pro tribus, quod vulgo Peremptorium adpellatur, literis avocatus, vel denunciationibus conventus, præsentiam sui facere contemnit, si modo ad jurisdictionem ejus ad quem vocatur, pertinet, *l. 5. ff. pœn. l. 7. & 8. quomod. & quand. jud. l. contumacia. de re jud.* Cæterum, qui ad majus tribunal evocatus est, si litem inchoatam deseruit, contumax non videtur, *l. 54. ff. de re jud.* Briss.

CONTUMAX non dicitur, qui citatus à judice non comparuit, qui timebat ire ad jus dicens, etiam ex levi causa, ita sing. Bald. *in l. deberi, vers. item considera. C. de fideicom. liber.* quod dictum pro aureo commendat Aretin. *in l. 2. in 2. not. C. de Carb. edict.* ubi etiam D. Jas. *in 3. not. &* latè tradit de veritate D. Jas. *l. unica. §. ult. in penul. col. per unam glo. sing. ibi ff. si quis jus dic. non obtemp. &* D. Alex. *in l. qui Romæ §. duo fratres,* in 10. *col. ver.* & dicit quod licet, *ff. de verb. obl.* Quid autem in eo, qui monitus fuit à judice, est sing. dictum Ang. ubi dixit, quod simplex judicis jussus habet vim peremptorii, & constituit jussum in vera contumacia, adeo ut non possit appellare, si non comparuerit, ita sing. Ang. *per gl. sing. ibi in l. 2. C. quomod. & quan. jud. ante fin.* & retuli infr. in verb. *Peremptorii vim.* Cotta.

CONTUMAX non is tantum dicitur, qui judicio deest, quique ad judicium non venit, sed & qui decreto Prætoris non obtemperat, & restituere vel exhibere, vel tutelam administrare jussus, non paret, *l. 1. §. propter casum, ff. de postul. l. 3. §. condemnatio. ff. de tab. exhib. l. 40. & l. 49. ff. de administ. tut. 19. ff. de dolo.* Briss.

CONTUMAX dicitur, qui vocanti in jus non obtemperavit. Contumaces autem non videntur, nisi qui cum obedire deberent, non obsequuntur: id est, qui ad jurisdictionem ejus cui negant obsequi, pertinent, *d. l. contumacia.* Cæterum, contumacem per annum jus suum amittere, Doctores tradiderunt, idque in simplicis contumaciæ pœnam, contra mentem §. ultimo in nota Justiniani constit. *C. de assert. tol.* ut latius declarat Alc. *c. 17. li. 3. Parerg.* Observandum tamen, contumacem esse citationi, & non obtemperare jus dicenti, diversa esse. Spieg. Prat.

CONTUMAX etiam est, qui omnino non respondit in jure interrogatus, *l. de ætate. §. qui tacuit. ff. interrog. act.* Prat. Briss.

CONTUMELIA injuriam significat, & à contemnendo dicitur, quam Græci ὕβριν vocant. Ulp. *l. 1. ff. de injur. & famos. libel.* quod & Seneca probat *libro de Tranqu. vitæ* 11. Contumelia, inquit, à contemptu dicta est: quia nemo, nisi quem contemnit, afficit tali injuria, &c. Contumelia enim injuriam ex contemptu ortam denotat. Briss. Prat. Contumeliosus exactor, libertus. Contumeliosè aliquo uti. Briss. ex D.

CONTUMELIA judiciorum, sanguinis. Briss. *ex ff. & C.*

CONTUMELIAM facere, in contumeliam alterius proponere libellos. Paul. *lib. 5. sent. tit. 4.*

CONTURBARE dicitur qui solvendo esse desinit,

qui-

quique nomina expedire, & æs alienum quod contraxit, exsolvere non potest, *l.* 5. §. *Si Labeo, ff. de institor.*

Conturbo as, præter vulgatam significantiam etiam decoquo, sive fidem frango, nec creditori volo, aut possum satisfacere, denotat, Alphen. *de in rem vers. leg. quidam fundum:* Postea, inquit, conturbaverat qui boves vendiderat. Idem de inst. act. l. quicunque si quis pistor servum suum solitus fuit ad certum mittere locum, ad panem vendendum, deinde conturbaverit. Nebriss. Qui enim non sunt solvendo, neque se extricare nominib. possunt, & ære alieno, illi conturbant, nec enim eorum rationes explicari & expediri possunt. Cic. *pro Planc.* Verum fac me multis debere, & in his Plancio. Utrum igitur me conturbare oportet, an cæteris, cum cujusque dies venerit, hoc nomen quod viget, nunc cum petitur, dissolvere. Brisson. Hujus contrarium est expedire rationes, Turn. *lib. adv. c.* 15. Propriè tamen de servis dicitur, qui cum rationibus dominicis paria non faciunt, ut *in d. l. quidam, de in rem vers.* Sic plena locutio est, conturbare rationes, conturbare fortunas, ut monuit Bud. *in l. quicunque. §. seq. de inst. act.* Terent. in *Eunuch.* Ita conturbasti mihi rationes omnes. Et Martial. li. *Epig.* 9. Conturbavit Atlas, & non erit uncia tota. Sed & conturbare debitores dici possunt, qui commiscent & confundunt ea, quæ bonis omnib. debent, ut ea non dissolvantur, nisi universis, aut ne universis quidem. Solent namque hi qui creditorib. satisfacere non possunt id beneficii ab Imperatore impetrare, ut quinquennio toto à creditorib. appellari non possint. Spieg.

Contusa vasa Ulp. Quemadmodum si vinum esset effusum, vel vasis contusis, vel qua alia ex causa, *l.* 1. *in princ. ff. de peric. & commod. rei vend.* Spieg.

Contutor, vide *l.* 1. *C. de contr. jud. l.* 1. *de in litem dan. l.* 8. *C. de suspect. tutor. l.* 5. *C. arbit. tut. l.* 2. *in fin. C. de divid. tut.*

Conubium, ut Ulp. *in Inst. tit.* 5. definit, est uxoris jure ducendæ facultas. Isid. *lib.* 10. *Etym. c. ult.* Conubium, ait, dicitur, cum æquales nuptiis coeunt: ut puta cives Romani pari utique dignitate. Conubium autem non est, cum civis Romanus cum Latina jungitur. Cicero *Top.* Si mulier cum fuisset nupta cum eo, cui conubii jus non esset, nuntium remisit, quoniam qui nati sunt, patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Ubi Boeth. Non omnibus, inquit, erat conubium cum Romanis, nec erant nuptiæ jure contractæ, quæ non aut inter civem Romanum civemque Romanam inibantur, aut cum Princeps populusve civitatem, vel conubium permisisset: eo scilicet modo, ut in potestatem parentum liberi redigerentur. Sic Hernicis datum, Anagninis ademptum conubium, Liv. 9. narrat. Conubium pro nubendi potestate *in l.* 45. *§. hoc caput. ff. de ritu nupt. l. ult. ff. de divort. l.* 1. *ff. de concubin.* Quib. omnibus in locis conubium unicon. scribitur in P. Flor. & in veteri Col. 1. *C. de incest. nup. l.* 1. *C. de interd. matrim.* Et in Lexico B. Germani conubium ἐπιγαμία. Briss. V. supra Connubium.

Convalescere propriè est ad sanitatem corporis, & incolumitatem redire, pristinamque valetudinem recuperare. Sic convalescere donator. 13. *ff. de mortis caus. donat.* Inde μεταφορικῶς convalescere dicitur, quod cum ab initio non valuisset, ut in pendenti fuisset, ex postfacto confirmatur, & vires recipit. Sic convalescere dominum, *l.* 33. §. *ult. ff. de donat. inter vir.* Briss.

Convalescere iter, legatum, libertas, pignus, stipulatio, testamentum ruptum, eadem significatione dicuntur. Briss.

Convasare, sicut Marcellus & Donatus strictim interpretantur, est furtim omnia colligere. Terentius *in Phormione*: Aliquid convasassem; atque hinc me ego conjicerem protinus in pedes.

Convellere judicium. *l.* 2. *C. qui test. fac.*

Convelli fides, forma juris, Status, veritas, voluntates, Briss. *ex ff. & C.*

Convenire propriè est debitorem appellare. Et sic interdum sumitur, Cajus *l.* 41. *ff. de hered. pet.* Si quo tempore conveniebatur possessor hæreditatis, pauciores res possidebat, deinde aliarum quoque rerum possessionem assumpsit, eas quoque victus restituere debebit. Hot.

Convenire in manum dicebatur mater familias, quæ in matrimonium certis solemnibus adhibitis coibat. Cic. *Top.* Genus est uxor, ejus duæ formæ: una matrum familiarum hæ sunt, quæ in manum convenerunt: Altera earum, quæ tantummodo uxores habentur. Ulp. *in Instit. tit.* 9. Farre convenitur in manum certis verbis & testibus 10. præsentibus. Idem tit. 11. conventionis in manum meminit. Vide Boeth. in Cic. *Topic.* & Servium in 1. *Geor.* Sic convenire *in d.* 17. *ff. de concub. & l.* 15. *ff. de rit. nupt. l.* 121. §. 1. *ff. de verb. obl.* & apud Apul. *lib.* 6. *de Asino aur.* Hic ecce Psyche convenit in manum Cupidinis & nascitur illis maturo partu filia. Briss.

Convenire & necessarium esse differunt, vide *l.* 6. *& ibi* Gothofr. *C. de his, quib. ut indig. hæredit.*

Convenire in matrimonium dicitur mulier, quæ nubit. Papin. *l.* 121. §. 1. *ff de verb. obl.* Mulier ab eo, in cujus matrimonium conveniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ, tempore matrimonii, consuetudinem repetisset. Idem *l.* 15. *ff. de ritu nuptiar.* Nec in matrimonium convenire novercam ejus, qui privignæ maritus fuit. Gell. *lib.* 18. *cap.* 7. Matronam esse, quæ in matrimonium cum viro convenisset: matremfam. quæ non in matrimonium tantum, sed etiam in manum mancipiumque mariti venisset. Paulus autem *in l.* 34. *ff. de verb. obl.* Coire in matrimonium, pro convenire dixit. Hot.

Convenæ dicuntur, qui è diversis mixti nationibus, in unam coaluerunt civitatem, qualis est origo Venetorum. Spieg. Prat.

Conveniens, & convenienter. Briss. id est, consentiens, consentaneum, vel etiam consequens, consequenter. Convenit inter eos de eo, id est, conveniunt in eo. Briss.

Conveniri interdicto, nihil est aliud, quàm quod comparente jam adversario, postulatorem petere: ut summatim cognoscatur mandatum judicis vigorosum & exequendum esse. Prat.

Convenire etiam in jus vocare significat. Et inde conventio *in l.* 45. *ff. de rei vind. l.* 7. *C. de præscript.* 30. Briss.

Convenire etiam dicuntur, qui ex diversis locis in unum colliguntur, & veniunt: ita qui ex diversis animi moribus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt. Ulp. *l.* 1. *de pact.* Prat.

Convenire testato *in l.* 10. *§. si quis particeps. ff. qua in fr. cred. l.* 122. *§. cohæredes ff. de verb. oblig.* Briss.

Convenire pro pacisci, *l.* 17. *§. si calicem, ff. ad leg. Aquil.*

Convenit, absolutè ponitur, pro eo quod pacto firmatum est. Spieg.

CONVENIT, id est, decet, seu oportet, *l.* 16. *ff. usufr. quemadmod. cau.*

CONVENTA tacita, pro quædam pacta, tacito consensu contracta. Spieg.

CONVENTA conditio dicebatur, cum primus sermo de nuptiis & earum conditione habebatur. Festus. Hot.

CONVENTIO justa dicitur *in l. tale pactum* §. *qui procuravit, ff. de pact.* Conventio vera, non iniqua, non injusta, non improbata, sicuti justa defensio, *in l. miles*, §. *defuncto*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* Cortas. *lib.* 1. *Miscel. cap.* 1. *num.* 7.

CONVENTIONALES stipulationes sunt, quæ ex conventione reorum fiunt, quarum totidem sunt genera, quot (pene dixerim) rerum contrahendarum. Nam & ob ipsam verborum obligationem fiunt, & pendent ex negotio contracto. *l. stipulationem alia. D. verb. obl.* Old. Prat.

CONVENTIONALES stipulationes differunt à Prætoriis, quia in conventionalib. contractui formam contrahentes dant, nec à forma contractui data recedimus. Prætoriæ stipulationes benignius accipiuntur, & ex mente Prætoris, qui eas proposuit, *l. in Prætoriis*, *ff. de Prætor. stip.* Duaren. *l. in conventionalibus. ff. de verb. obl.*

CONVENTIONIS nomen adeo generale est, ut eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem, sive re, sive verbis fiat. Pertinet enim conventionis verbum ad omnia, de quibus negotii contrahendi transigendique causa consentiunt, qui inter se agunt, *l.* 1. §. 1. *ff. de pact.* Prat.

CONVENTIONUM tres sunt species: Aut enim ex publica causa fiunt, aut privata aut jurisgentium. Conventio publica est, quæ fit per Principem aut pacem, quoties scilicet inter se duces belli quædam paciscuntur, *l. conventionum ff. de pact.* Conventio legitima est, quæ aliqua lege confirmatur. Et ideo interdum ex pacto actio nascitur, vel tollitur, quoties lege vel SCto adjuvatur, *l. legitima. ff. eod. ti.* Conventiones jurisgentium quædam actiones pariunt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones in suo nomine non stant, sed transeunt in proprium nomen contractus, ut emptio, venditio, locatio, conductio, societas, commodatum, depositum, & cæteri similes contractus. Sed & si in alium contractum res non transeat, subsit tamen causa, eleganter Arist. Celso respondit esse obligationem, ut puta dedi tibi rem, ut mihi aliam dares: dedi ut aliquid faceres: & contractum esse, & hinc nasci civilem actionem, *l. jurisgentium. ff. eod. tit.* Prat.

CONVENTICULUM pro illicita congregatione jurisperiti usurpant. Sic & apud bonos auctores reperies. Rarius enim bonam accipitur in partem, vide Frider. Nauf. lib. conciliarium rerum primo, latius explicantem hoc vocabulum: qui nulla circuitione usus, quid de nostri seculi congregationibus senserit, inibi liberè indicavit.

CONVENTUM agere seu habere dicebatur Proconsol, cum statuto anni tempore in celebri aliqua Provinciæ, cui præerat, civitate, judiciorum exercendorum gratia considebat: quo loci Provinciales, de controversiis suis disceptaturi conveniebant. Briss.

CONVENTIS stare, est conventa servare. Spieg.

CONVENTUM Theophil. *in* §. *eadem instit. quib. ex caus. manumit. non lic.* definit μετὰ χρόνον πρὸς κατάλυσιν δικῶν ἐπινενομημένον ἐν ᾧ οἵ τε ἄρχοντες καὶ οἱ δικαζόμενοι συνῄεσαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Sic conventum agere apud Cæs. *lib.* 6. *de bell. Gal.* & Cic. 7. *in Verr.* Liv. *lib.* 38. Meminit & idem Theoph. *in princ. tit. de success. sublat.* Vide quæ præterea diximus in verbo *Forum.*

CONVENTUS, contractam in unum locum ex compluribus hominum generibus multitudinem significat: aut cum à Magistratibus, judicii causa populus colligitur. Brisson.

CONVENTUS quatuor modis intelligitur. Primo, cum quemlibet hominem ab aliquo conventum esse dicitur. Secundo, cum significatur multitudo ex complurib. generibus hominum, contracta in unum locum. Tertio, cum aliquis in locum frequentiæ hominum, supplicationis, aut gratulationis causa colligitur. Quarto, cum à magistratibus judicii causa populus congregatur. Hæc ex Fest. Spieg. Prat.

CONVENTUS aliquando significat jus Episcopale *c. sicut.* 16. *q.* 3. *& ibi not.* Conventus etiam pro monachorum collegio sumitur, c. edoceri, de refer. Clem. 2. eod. tit. Prat.

* Ad illos pertinet *die muntz-probation-tage*, rem monetariam concernentes. Hi verò sunt, qui indicuntur, quoties vel utilitas vel necessitas id efflagitat, ut Status Circulares conveniant.

Ad conventus Circulorum vocantur, qui vel Status Imperii ac immediati ejus cives sunt, vel qui præscriptione immemoriali aut privilegio jus possessionis aut voti obtinuere.

Qui conventus indicunt dicuntur *die ausschreibende Creis-Fursten.* Horum duo cujusque fere Circuli sunt, quorum unus Ecclesiasticus, alter secularis. Et hanc potestatem convocandi exercent illi, vel ob dispositionem Legis, ut in statariis & anniversariis conventibus, vel moto proprio, vel ad instantiam alterius in non Statariis. Conventiones autem Circulares Imperatori denunciari solent. *R. J. de anno* 1512. §. *wo aber der handel.* 10.

Terminus comparendi in ejusmodi conventibus interdum est 6. hebdomadum, interdum etiam arctius spatium, ubi in mora est periculum.

Locus, ubi Status Circulares conveniunt, à voluntate Principum convocantium dependet. In circulo Superioris Saxoniæ plerumque Lipiæ aut Francofurti ad Oderam: In Franconico Norimbergæ aut Bambergæ dietæ istæ habentur. Literæ convocatoriæ ad singulos Status diriguntur & non solum terminum & locum, sed etiam causam, propter quam conveniendum, exprimunt, Statusque amicè vel clementer monentur, ut vel ipsi vel per mandatarios bene instructos ad consultandum veniant.

Causæ & negotia, de quibus in conventibus Circulorum pertractatur sunt vel *ordinaria* vel *extraordinaria.* Plerumque in illis agitur de moneta probanda ac reprobanda: de defensione Circulari, de sententiarum & mandatorum Imperialium executione: de rectificatione Matriculæ: de præsentatione Adsessorum Cameræ: de Collectis: de tranquillitate Statuum & pace publicâ servandâ.

Modus procedendi ferè hic est.

Status comparentes nomina sua apud Directorium edunt. Congregatis in Curia Ordinibus, Director curialia cum pio voto profert, & tenorem literarum convocatione breviter repetit. Post hæc mandata & creditiva leguntur descriptis, & si quis eorum defectus occurrat à Statibus monetur.

Propositione à directorio factâ, singuli Status suo ordine sedentes, viritim sententiam dicunt; Directori autem liberum est, si proposuerit, primùm sententiam suam aperire, aut ultimo

mò ferre. Quæ inter Status disceptantor, in protocolla rediguntur, & si quid per majora conclusum fuerit, in formam Recessus redigitur, qui dicitur *ein Creis abschеid*. Hic scripto comprehensus, in Senatu Statuum prælegitur, eo fine, ut si quid addendum, vel demendum, aut corrigendum videatur, fiat. Tandem sequitur singulorum subscriptio & subsignatio. Originale Recessus, communicatis copia, in Archivo adservatur, & quid conclusum fuerit, per literas Imperatori aperitur.

(Vid. Limn. *de J. P. lib.* 9. *c.* 1. & Limn. Enucl. *lib.* 4. *c.* 71. Spreng. *Lucern. Impe.* P. Muller *Tr. de Convent. Circul.*)

IV. Conventus Visitatorum Cameræ, Comitia Visitatorum (*visitations tage e Cammergerichts visitation*) sunt conventus Delegatorum Imperatoris ac Statuum, qui olim Spiram hodie Wezlariam mittuntur, ad Judices idoneos in causis Revisionum constituendos, similiter ad cognoscendas, corrigendas & tollendas corruptelas Cameræ, & ad Statuum querelas de Camera Imperiali decidendas. *Vid. Ordin. Camer. part.* 1. *tit.* 50. *R. J. de anno* 1566. *§. erstlich R. J. de anno* 1570. *§. aus besondern.* Visitatio Cameræ dividitur in *Ordinariam* & *Extraordinariam.*

Illa dicitur, quæ ab illis Statibus peragitur, quos orde inter se communi consensu receptus, visitandi juxta modum in Constitutionibus Imperii præscriptum tangit. *Extraordinaria* verò, quam expediunt illi Status, quos aliàs iste ordo non attingit. *Vid. Rec. Imp. de anno* 1654. *damit auch.*

Modus visitandi in Ordin. Camerali præscriptus hic est: Imperator Kalend. Maii annuos Commissarios suos, & Elector Moguntinus, tanquam Archicancellarius Imperii suos Consiliarios olim Spiram hodie Wetzlariam mittat. Reliqui Electores vicissim Consiliarium: item bini Principes Ecclesiastici & secularis Ordinis, quorum primo anno ille (Ecclesiasticus) in personâ, hic Consiliarium: secundo autem annô hic in persona, ille consiliarium, atque sic deinceps, juxta ordinem, quo quilibet in Comitiis Sessionem habet: similiter Prælati unum, Comites unum, ac Civitates Imperiales unum Consilierium à Moguntino requisiti, ad locum judicii Cameralis ad id visitandum quotannis suis sumptibus mittant.

Permissum autem est Principibus ac Statibus in suum locum alios surrogare, si iis fortè non integrum est suos Consiliarios ad Visitationem mittere, si impetrare possunt, ut Status in ordine sequentes, ejusdem tamen conditionis suos Consiliarios pro hac vice mittant, ipsi tamen proximæ Visitationis expeditioni adjumento esse tenentur. *R. J. de anno* 1654. *§. zum andern.* 129.

Visitatio autem ac Revisio ob emanentes vel ob inidoneitatem recusatos Visitatores aut Revisores in annum sequentem non prorogatur, sed Status in ordine sequentes in emanentium locum convocantur, numerusque completur, emanentes autem sumptus ex mora suborios cum multâ mille aureorum persolvunt, quos Fiscalis exigit. *d. R. & §.*

Modus procedendi in Visitatione est.

1. Visitatores ea, quæ de personis Cameralibus competunt arcana, nulli præterquam Cæsari & Dominis suis, à quibus delegati, revelare debent.

2. Cæsaris Statuumque Imperiali nomine omnes à Summo ad Imum Camerales visitandi, corruptelas cognoscendi ac corrigendi, processum judiciarium aliaque reformandi potestatem habent.

3. Personas inidoneas removent, & in earum locum alias surrogari curant.

4. Juxta veterem formulam juramenti Judicem & Adsessores, Advocatos verò & Procuratores juxta novam jurare faciunt.

5. Querelas denegatorum Processuum causâ cognitâ dirimunt.

Vid. Denaia jus Camerale *v. Visitatio.* Arum. *de Comit. c.* 2. *n.* 48. *& seq.* Camer. *de Ordin. Cam. P.* 1. *tit.* 50. Roding. *Pandect. Camer. L.* 3. *t.* 61. Blum. *de Process. Camer. tit.* 24.

V. Conventus Principum. Tales Conventus dicuntur *Furstentage*, quando vel Ecclesiastici vel seculares Principes simul, aut seorsim, unius vel alterius Religionis addicti, conveniunt, ac de certis negotiis consultant, quales conventus superioribus annis in Saxonia & Misnia Lipsiæ, Naumburgi, Torgaviæ &c. celebrati fuère &c.

VI. Conventus Comitum Imperii. Qui dicuntur *Graventage*, *correspondentz tage.*

Adprobat tales Conventus præter observantiam Capitulatio Leopoldina *artic.* 6. ibi: *Circulariter vel collegialiter.*

Conscribit Director Collegii Comitum Membra, quæ juxta normam Unionis, *der Graven vereinigung*, in certo loco conveniunt ad consultandum, ac decernendum, de rebus ac negotiis Collegii cumprimis auctoritatem ac Statum publicum concernentibus.

Quod conclusum est, in Recessus formam redigitur, qui dicuntur *Graven tags abscheid*, quem Status subscribunt ac subsignant.

Vid. Discurs. Ahasveri Fritschii *Discur. de Conventibus Comitum Imperii.*

VII. Conventus Civitatum Imperii. Civitates Imperiales, quoties id necessitas expostulat, inter se liberè conveniunt, & consilia sua communiter Eslingæ vel Wormatiæ agunt, qui consensus dicuntur *Stadt tage* Hodie *ausschreibende stette.* Olim *Strasburg*, nunc *Nuremberg*, *Franckfurt und Ulm.*

Conventus Civitatum Imperalium sunt vel *universales*, vel *Circulares* vel duodecim *Deputatorum*, vel *convocantium der ausschreibenden stette.*

Universales sunt, quando omnes & singulæ Civitates omnium Circulorum simul conveniunt, & de rebus & causis communibus & ad totum civitatum collegium spectantibus deliberant.

Circulares sunt, ubi unius tantum circuli Civitates convocantur, & de rebus ad easdem specialiter pertinentibus consultant.

Deputatorum *der ausschus* conventus sunt, quando illæ tantùm Civitates, quæ ex reliquis omnibus ad hoc specialiter deputatæ sunt, vel earum legati conveniunt, ac de rebus communibus consultant, Convocantium Civitatum consentus sunt ubi quatuor olim tantùm illarum primariarum, antea Argentoratensis, Norimbergensis, Francofurtensis & Ulmensis Civitatum Legati conveniunt, & de rebus quibusdam vel ad totum Civitatum Collegium, vel quasdam duntaxat Civitates pertinentibus, vel de aliis generalibus vel specialibus Conventibus instituendis deliberant.

Officium civitatum conscribentium in eo potissimum consistere videtur, quod reliquarum civitatum gravamina audiunt, ipsis quandoque in causis gravioribus consilia sua suppeditant de iisdem vel aliis causis conventus necessarios instituunt, alias civitates conscribunt, proponunt, vota colligunt, consulta & conclusa referunt, in chartam conjiciunt, publicè legunt, & à reliquarum Civi-

Civitatum Legatis monita vel corrigunt, vel addunt, vel alia necessaria expediunt.

(*Vid.* Limn. *de J. P. tom.* 4. *lib.* 7. *& tom.* 3. *lib.* 7. *c.* 1. Knipschild *de jur. Civit. Imper. lib.* 2. *c.* 11.)

VIII. Conventus Nobilium Imperii immediatorum. Hæc Collegia dicuntur *Ritter-tage*, quando vel omnia Corpora, utpote Rhenanæ, Suevicæ & Franconicæ Nobilitatis, vel unum ex illis tribus corporibus sensim convenit, & de suis rebus consultat. Si simul conveniunt, Directoria inter corpora alternant.

Et hi Conventus diuturnâ observantia adprobati.

(Vide Nolden. *de Statu Nobilium c.* 17. Sprenger *Lucern. Imp.*)

Conventus Provinciales

Comitia provincialia (*Land tage*) sunt Conventus publici Principum ac Statuum provincialium, de rebus gravioribus Principis vel Provinciæ salutem concernentibus consultantium.

Distinguuntur 1. in *universales* conventus, *Algemeine Landtage*, quando omnes Ordines, *die gesambte Landschaft*, convocantur; & *particulares*, seu Deputatorum, quando ex omnium Ordinum numero quidam deliguntur, qui de negotiis occurrentibus deliberant, *Wann der ausschus von der Ritter oder Landschaft erfordert vvird* (quando deputatorum conventus à conventu nobilium vel comitiis provincialibus exposcitur,) 2. In *Ordinarios* seu *Statarios* & *extraordinarios*.

Indictio Comitiorum provincialiũ ad jus Superioritatis territorialis refertur. *Land-tage ausschreiben und die Landstende beruffen, Stehet dem Landes fursten, krafft der Landes furstl. Hoheit zu* (comitia provincialia indicere & ordines provinciales convocare est penes Provinciæ Principem vi Provincialis Superioritatis.

Ad Conventus provinciales vocantur Status provinciales *die Land stende*, quales sunt, qui jus suffragii in Conventibus provincialibus habent.

Status illi plerumque ex triplici ordine consistunt, Prælatorum, Comitum, Nobilium, & Civitatum.

Hi Status mittunt quosdam selectos Viros, *einen ausschus*, qui in loco à Principe adsignato congregati constituunt unum corpus, quod dicitur *eine gemeine Landschaft*, ac subditos universos ac singulos repræsentant, eorumque nomine deliberant & concludunt, adeò ut quicquid constituant, ab universo populo constitutum censeatur.

Cum Principi visum fuit, conventum provincialem instituere, Ordines provinciales per literas evocatorias monere solet, ut in destinato loco ad consultandum certo die compareant.

Status regulariter personaliter comparere debent, si tamen impediantur, absentiam suam literis decenter excusare, aliisque Constantibus mandatum dare eis incumbit, aliàs quisque emanet damno & Recessu provinciali nihilominus obligatur.

Forma & modus procedendi cum forma Comitiorum Imperii aliquam similitudinem habet.

Negotia, quorum causa conventus provinciales instituuntur, diversa sunt; ex potioribus autem sunt. 1. Defensio provinciæ ac subditorum contra insidias & arma vicinorum. 2. Punctus contributionis seu collationis extraordinariæ. 3. Alienatio certæ partis provinciæ. 4. nova Constitutio apanagii. 5. Punctus Gravaminum *der Landes gebrechen.* 6. Punctus Reformationis Politicæ *&c.*

In Comitiis provincialibus majora quidem vota obtinent, non tamen semper et ubique; videndum est, quale sit negotium, de quo deliberatur. Ut plurimum Statuum vota non sunt *decisiva*, sed *consultativa.*

Feruntur autem suffragia non *viritim*, sed *curiatim*, nec v. g. Prælatorum votum auctoritate Nobilium, ac Civitatum suffragiis præponderat. Fiunt autem Relationes primò inter ipsas Curias Prælatorum, Nobilium ac Civitatum, ut invicem sententias communicent, deinde ad Principem ipsum, à quo vel Ordinum sententia adprobatur, vel si displiceat huic replicatur, inde duplicatur &c. donec res conveniat.

Quod communi omnium, vel majoris partis Ordinum consensu conclusum, id in scripturam redigitur, diciturque *ein Land tags abscheid*, quod à Cancellario vel Consiliario Principis concipi ac Statibus Provincialibus prælegi solet.

Comitiorum horum finis ultimus est salus & utilitas publica Principis ac Reipublicæ. Intermedii autem fines varii sunt, cum singula ferè particularem suum atque proprium finem habeant, ob quem instituuntur.

(Vid. D. Hugo *Differt. de regim. Stat. German. cap.* 4. §. 28. *& seqq.* D. Myler. *de Princip. Imp. c.* 15. Ahasv. Fritschius *de Conventib. provincial.*

CONVENTUS amicabilis, id est, compromissum.

CONVERSATIO æqualis, pro consuetudine familiari, *l. observandum ff. de offic. Præsid.* Prat.

CONVERSATIO, inhonesta, mala, prodiga, turpis, *l. ult. Cod. de sponsalib. l.* 23. *§. præsenti. C. de nupt.* Brisl.

CONVERSATIO, habitatio. Ulp. *l.* 12. §. 1. *ff. de relig. & sumpt.* Senatusconsulto cavetur, ne usus sepulchrorum permutationibus polluatur: id est, ne sepulchrum alius conversationis usum accipiat. h. e. ne quis aliam ob causam, quàm sepulchri & religionis ibi habitet, aut versetur: ut ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Ulp. refert *in l.* 3. *ff. de sepul. viol.* Hot.

CONVERSUS dicitur omnis ecclesiastica persona, *cap. duo*, 12. *quæ.* 1. Prat.

CONVERTERE pecuniam in suos usus, vide *l.* 1. *C. de usur. pupill. l.* 1. *C. qui potior. in pign.*

CONVERTERE pecuniam in aliam rem, in Calendarium, in emptionem possessionum, in prædiorum comparationem, in suam rationem, in alios usus. Briss. *ex ff. & C.*

CONVERTERE vim testamenti, in causam fideicommissi, *l.* 19. *ff. de testam. militis.*

CONVETERANI, vide *l.* 2. *C. de excusat. veteranor.*

CONVICIUM, injuriam verbis factam denotat. Interdum & solam vocis contentionem. Briss.

CONVICIUM, est contumelia petulantius jactata. Cicero pro *Cælio.* Maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius jactetur, convicium: si facetius, urbanitas nominatur, Hot.

CONVICIUM à concitatione vel conventu vènit, hoc est, à collatione vocum in unum quasi convocium, *l. item apud*, §. *convicium*, *ff. de injur. & in* §. *ex his*, *ead. l.* ex his apparet non omne maledictum convicium esse, sed illud solum quod cum vociferatione dictum est. Valla Etymologiam falsam dicit, & à vitio vel à vito potius deduci vult, quàm à voce, à convitandove, quo verbo usum neminem eruditorum scimus. Deinde titubat, & modo cum t. modo cum c. scribi vult convicium; deinde cum

repre-

reprehensionem etymi ineptam & curiosam intelligat, negat convicium à maledicto differre. Nos primo loco, convicium à voce deductum esse ostendemus non à vitio, ut ante. Vallam Nonius Marcellus frustra putavit, quia ratio syllabæ hoc detegit, quæ enim in vitio, brevis est, in convicio longa deprehenditur: à convito autem quis convitium deduxerit, cum sit verbum barbarum & imperite novarum? sed à voce potius expensa ratione syllabæ tam in voce, quam in convicio. Ovid. *in libello ad Pisonem.*

Sic & Ædonia superantur voce ecadæ,
Stridula cum rapida faciunt convicia, soli,

Huc accedit illud Martial de liberto suo, ad Candidum:

Lis erit, ingentii faciet convicia voce,
Esse pudor vetuit fortia verba mihi.

Festus Ponpejus hanc probat etymologiam, sed addit à vicis quoque deduci potuisse, ubi primum facta fuerunt convicia. Parvi tamen refert, etiamsi Valla non obtineat. Postea negat ipse convicium semper cum vociferatione fieri, & ideo dicit nihil aliud esse, quam quodlibet maledictum contumeliosum. Sed in versic. ex bis maledictum à convicio discernitur', & merito quidem intelligere debuerat. Grammaticus, edictum Prætoris hic interpretari, quod sic erat propositum. Qui adversus bonos mores convitium fecisse dicetur, in eum judicium dabo, *l. item. apud. §. ait Prætor, ne quid.* Quare cum separatim de convitio verba faceret, commode separatur significatio convitii à maledicto & quavis contumelia: quia tunc non large, sed proprie capitur convicium juxta suum etymum, ubi est vociferatio & collatio vocis, non quo Prætor neget convicium, alicubi pro maledicto simplici accipit Et usus est Ulp. *in l. illud. ff. de appel. & l. 3. ff. de lib. & postb. & l. quæ omnia. §. 1. de procur*, & non Ulp. solum, sed & Cic. *in orat. pro Merena*, & alibi.

Convicium etiam in bona parte plerumque usurpatur, neque (ut Valla putat) semper contumeliosum est. Seneca in *Med.*

Festa dicax fundat convicia Fescenninus
Solvat turbâ jocos.

Martial. *lib. 7. Epig.* de reditu Domitiani;
Festa coronatus laudet convivia miles.

Quintil. Tryphoni amico: Efflagitasti quotidiano convicio, Cic. *lib.* 12. Deturbatus est, meo justissimo ac honestissimo convicio. Idem dixit. *lib. 4. Acad. quæst.* Quod si verum est, ut longe verissimum, à voce venit, verbo medio, non à vitando, vel vitio, quæ semper in malum sonant merito Prætor consultissimus *d. §. ait. Prætor*, convicium adversus bonos mores factum ulciscitur, ut dubium ancipitis verbi tolleret..

Convicium pro strepitu & vocum multitudine, Cic. usurpat. in ea *pro Archia*: Quia, inquit, suppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, & aures convicio defessæ conquiescant. Hotom.

Convicium. Quod Ulp. scribit, cum in unum complures voces conferuntur, convicium appellari, quasi convotium, *c. 15. §. 2. de injur.* id perpetuo verum non est. Nam is, qui aliquem reprehendit; etiamsi in unum voces complures conferantur, recte nihilominus convitium facere dicitur. Quo sensu convicium facere C. Junio judici quæstionis, pro Cluentio Avito, & pro Quintio, sustinere quotidianum alicujus convicium. scripsisse visus est Cicero. Nec est etiam omne convicium injustum, aut inhonestum. Nam posse alicui convicium, juste honesteque fieri, ostendit Plin. cum sic *l. 6. Epist.* scribit. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quo cessare videor (nunquam enim cessabo) convicium facias. Ostendit idipsum Cicero, sic Cornificio scribens *epist. fam, lib.* 22. Meo justissimo honestissimoque convicio, te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse, provinciæque honoribus amplissimis affectum, vehementer gaudeo. Hinc quod Ulpianus & Paulus scribunt, judici ab appellatoribus convicium fieri non oportere (alioquin eos, qui conviciantur, infamia notari plectique, divos fratres voluisse, *l. 42. de injur. & l. 8. de appel.*) illud de iis esse accipiendum recte videtur, qui sententias judicum reprehendunt, eorumque pronunciationi contradicunt. Hujusmodi enim homines plecti solere, docet evidenter Apulejus *in 1. Apol.* ubi de Sicinio Æmiliano loquitur Rævar. *varior. lib. 3. c. 3.*

Convicium non tantum præsenti, verum absenti quoque fieri posse Labeo scribit. Proinde si quis ad domum tuam pervenit te absente convicium factum esse dicitur. Item si ad stationem vel tabernam ventum sit, probari oportere. Fecisse convicium non tantum is, qui vociferatus est, verum is quoque qui concitavit ad vociferationem alios, vel qui submisit, ut vociferetur: Quod autem nec in cœtu, nec in vociferatione dicitur, convicium non proprie dicitur, sed infamandi causa dictum est, ait. Ulp. *de injuriis*, Maffeus.

Convicium adversus bonos mores accipimus in unum collatam vociferationem, quæ bonis moribus improbatur, & ad infamiam alicujus spectat. *l. 15. §. cui Prætor, ff. de injur.* Hot.

Convictus dicitur, qui ipsemet ea, quæ commiserit, negare non sufficiat, *l. 16. C. de pœn.*

Convictus scriptura, testibus, argumentis, tormentis vel interrogationib. injuriarum, in prævaricatione, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Convictus non est, qui negat, nisi contrarium probetur, vide Mynf. 4. *obs.* 50. *Gotbt. ad l. 4. C. quorum appell. non recip.*

Conviva, qui ad convivium, vocatus est. Convivator, qui ad convivium invitat, vel qui convivium facit & apparat. Convictor, qui comedit & bibit nobiscum familiariter.

Convivium. Cicero, Bene inquit, majores nostri accubationem epularum, quod amicorum vitæ conjunctionem haberet, convivium nominarunt, Paul. *l. fin. de Aleator.* quod in conviviis, inquit, vescendi causa ponitur, in eam rem familia ludere permittitur. Spieg.

Convocare ad seditionem, *l. 1. ff. ad Leg. Jul. majest.*

Convocare ad secundas nuptias, vide auth. *ex testamento, C. de secund. nupt. l. 9. C. de repud.* ad secundum legatum, *l. 33. ff. de legat.* Briss.

Convoti. Festo dicuntur, iisdem votis obligati.

Cooptare, est eligere inter pares aut fere pares, Auctore Vall.

Conus à Syro Luciano in Lexiphane (ut refert. Joan. Bapt. *in comment. Epist.* Sidon. Apoll. ad Domitium *lib.* 2.) pro capitio acuminato. capitur. Conus galeæ quoque dicitur, quem lingua vernacula nec improprie pinnacium vocamus, quippe quemadmodum fieri consuevit priscis galeatis capitibus superinfigentib. struthi pinnulas, quod Plinius annotavit, qui struthius Latine & strurchiocamelus, & passer marinus appellatur, quod nos indicantes Camænali, elegia-

cœ

co sic lusimus, Blandimicans quod pluma tegit, quæ insigne manni passeris externo munus ab orbe venit. De cono galearum Ausonius: Arma inter conosque truces furtoque nocentes Sauromatas Servius *lib.* 3. Conus est curvatura, quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt. Virgilius, & conum insignis galeæ cristasque comantes, Conus dicitur fructus cupressi, & ipsa *κωνοειδὴς* est. Nam à rotunditate in acumen levatur. Coniferas, cyparissos Virgilius appellat. Capite conisicans Quintiliano videtur idem significare quod arietans, & frontem fronte percutiens, ut satiati agni ludunt, blandeque coniscentur. Ubi coniscant, pro eo quod est conisicans intelligit ni, quod autumo, imbi legendum sit coniscat: Conos cupressinos in pecorum medela Columella adhibet *lib.* 6. Est & conus musicus Boetius in musica: Si conum, quem turconem vocant, quis diligenter extornet.

COOPTARE Senatum Tullius dicit, cum suppletur novis Senatoribus: ad quam rem optimi quique optantur & leguntur. Connanus *lib.* 2. *c.* 15. *nu.* 1.

COPIA pro facultate & potestate ponitur, ut copia non est judicis, *l.* 1. §. *dies*, *ff. quando appelland. magistratus*, l. 28. §. *ait Prætor*, *ff. ex quib. caus. malo.* Si ejus à quo provocatur copia non fuerit. *d. l.* 1. §. *dies.*

COPIAM sui non facere, *l.* 36. *ff. de reb. auth. jud.* est sui potestatem non facere, ut loquitur Julianus *in l.* 18. *ff. si servit. vind.* Briss.

COPIAS pro materiis ad ædificandum idoneis dixit Vitruv. *lib.* 6. *c. ult.* Prat. Briss.

COPIÆ, sunt cibaria, quæ publicè præbentur. Papin. *l. ob. negotiorum.* 20. *ff. de compens.* Ob negotium copiarum expeditionis tempore mandatum curatorem condemnatum; &c. Cassiod. *lib.* 6. *variar.* inform. præfecturæ annonæ. Val. *lib.* 5. *cap.* 1. Obviam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitque, ut ei domus Romæ quam optima conduceretur: & copiæ non solum ipsi, sed etiam comitib. ejus publicè præberentur Plin. *in Panegyr.* Emit fiscus, quicquid videtur, emere, inde copiæ, inde annona. Hot.

COPIÆ, id est, commeatus, annonæ, alimenta, pabula, vulgo provisiones ac munitiones. Briss. *lib.* 1. *solut.* Alciatus pro mercimoniis earum rerum, quæ ad victum pertinent, & ad exercitum deferuntur, usurpat, eumque sequitur. Spieg. Cæterum prior est probabilior, de qua Duar. *lib.* 1. *Anniverf. disp. cap.* 36. Et hinc Porphyrioni apud Horatium dicuntur copiarii, qui alias dicuntur parochi, præstantes annonam sive commeatum Reipublicæ causa iter facientibus.

COPIARE, verbum castrense, de quo Gellius & Non. Briss. *lib.* 2. *solut.* & Duaren. *d. c.* 26.

COPIATAS in *No.* 59. reddere possumus libitinarios, pollinctores, vespillones. Prat. Briss.

COPIOSUM patrimonium, pro locuplete accipiendum. Tenui contrarium. Spiegelius.

COPULA, id est, nuptiæ in *l.* 26. *C. de nuptiis.*

COPULARE, jungere matrimonio, *l. fin. Cod. de interdict. matr.* Copulare matrimonium. Brisson.

COPULATÆ nuptiis, *l.* 8. *ff. de Senator.* Copulati in matrimonio, *l.* 11. §. *oratio. ff. de donat. inter. vir. & uxor.* Briss.

COPULATIVA oratio, à nostris appellatur oratio conjuncta, ad cujus veritatem requiritur utramque partem veram esse. Disjunctiva, ad cujus veritatem requiritur alteram partem esse veram, *not. in leg. si plures*, *ff. de condit. instit.* & §. *pen. instit. de hæred. instituen.* & *in l. si quis. ita*, *de verbor. oblig.* Jo Bell. Etymolog.

COPULATIVAM conjunctionem duobus modis accipi, D. Alciat. observavit ex probatissimis Grammaticorum: videlicet quandoque sensu singulari, quandoque sensu composito. Singulariter accipitur, cum dicimus, Cæsar & Pompejus fuerunt consules: non enim simul fuerunt, sed diversis temporibus: Cæsar cum Bibulo, Pompejus cum M. Crasso Composito sensu accipitur, si dixero, Duo & tres conficiunt quinque: nec enim alteruter illorum numerorum quinque conficit, sed ita demum, si conjuncti sint. Spieg.

COPULATIVAS particulas, &, que, cum, Paul. *in l. triplic. de verb. sign.* articulos more Græco nominat.

COQUERE calcem, carbones Cocta ligna. Briss. *ex ff.*

COQUENDÆ calcis jus & servitus, *l.* 5. & *l.* 6. §. 1. *ff. de servit. præd. rustic.*

COQUINATORIUM, vel potius coquinarium, ut legit Haloander. instrumentum apud Pompon. *in l. & si non sunt*, *ff. de aur. & arg. leg. in fin.* §. *infectis autem.* Spieg.

CORACINUM colorem jurisconsl. nominat. *in l. quæsitum.* §. *coccum*, *ff. de leg.* 3. nec Crocinum legendum, quod habet Nor. editio, Alcia. nigrum interpretatur in parerg. quo loco colores explicat: & dicitur παρὰ τῦ κόρακος, quasi dicas corvinus: color niger: ut ex Strabone intelligitur, qui *lib.* 12. de nigerrimo pecorum Laodicensium colore loquens, τὴν κόρακος χρόαν appellat. Prat. vide & Gothofr *ad l. quæsitum*, 78. §. *coccum.* 5.

CORAM factum, ex natura rei plerunque illud non videtur, cui intelligentia non accesserit: cum qui animo non adest, abesse videatur, *l. diem.* §. *coram*, *ff. de arbitr.* vide Alciatum *in l. coram Titio. de verbor. sign.* Spieg. Prat.

CORAM sententiam dicere arbiter videtur, qui sapientibus dicit. Cæterum coram furioso vel demente non videtur dici, sed nec coram pupillo, nisi præsens tutor sit, *l.* 29. §. *coram*, & *l.* 49. *ff. de recept. qui arbitr.* Briss.

CORAM Titio aliquid facere jussus non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus, aut insana sit, aut dormiat, non videtur coram eo fecisse. Scire autem non etiam velle is debet: nam etiam invito eo recte fit, quod jussum est. ut ait Florentin. *de verb. signific. l. coram. Titio.* & vide Maffæum. Adde Brechæum, *l. coram Titio*, *ff. de verbor. & rerum. sign.* Briss.

CORBIS, licet communi vocabulo vas sit vimineum, Græcè Cophinus appellatum: propriè tamen Corbis est, quo messes excipiuntur Ulp. *de fund. instruct. leg. instrumenta.* Instrumenta, inquit, cogendi fructus: quemadmodum torcularia, corbes, falces messoriæ, falces fœnariæ: Nebriss. Varroni lib. 1. de re rust. Corbis est instrumenti genus cogendorum fructuum causa comparatum, è viminibus factum: At idem *lib. de ling. Lat.* Corbes, inquit, ab eo dictæ, quod spicas, aliudve quid continebant. Hinc per corbem vini mensuram facere apud Ulp. *in l.* 1. §. 4. *de peric. & commod. rei vend.* id est, per cribrum, cum scilicet vinum è doliis venditor effunderet, quia non intra tempus constitutum dolium exinaniret: ut sic sciatur, vino ad mensuram vendito, quantum emptori perierit, qui pro eo, quod admensum fuerit, precium

cium debet. Prat. Briss. Messoria corbis, Varroni, ad messem in aream deferendam. Briss. Corbulæ, minores corbes. Varr.

Κοεσθιάζωθ veteribus Vulgato loco dicebantur, qui scortationibus indulgerent, apud Stephanum de urbibus, auctoritate Aristophanis, ut refert Tiraquellus *in 15. l. connub. gl. 1. parte 15. num.* 34.

Corinthium æs, & vasa Corinthia ab ære Corinthio dicta, quod Corintho urbe Achiæ à Romanis eversa & incensa ex variis fit metallis conflatum. Plin. *de ære Corinthiaco*: Casus, inquit, hoc miscuit, Corintho cum caperetur incensa: Sed author ostendit opifices nobiles Corinthiorum vasorum Corinthi excidium præcessisse. Martial. consuluit nares, an olerent æra Corinthon. Jabolenus Priscus *de leg. 3. leg. hæres, &c.* Proculus verò rectè ait si æneæ, quidem sint abaces: si autem Corinthiæ, non deberi. Accurs. Corinthiæ, id est, de vili materia, puta palea vel herba palustri exponit, putant preciosiora esse vasa ænea, quam vasa Corinthia. Atque ita lectionem cum sensu perturbat. Erit igitur ordo & literæ sensus talis. Proculus verò rectè ait, subaudi abaces deberi, quia vasa Corinthia erant in tanto precio, ut una libra permutaretur aliquando quingentis. Æquitas itaque legis in hoc consistit, quod abaces ex viliori materia debentur, ex præciosiori tamen non debentur. Nebriss.

Corium bovis mortui *l. 49. ff. de legat.* 2.

Cornelia leges quatuor præcipuè in libris nostris memorantur. *Cornelia de sicariis & veneficis. tit. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 1. ff. de public. judic. l. 1. ad legem Pomp. l. 15. ff. de pœnis l. 23. §. si dolo, ff. ad l. Aquil.* & alias sæpissime: Tulitque eam legem Cornelius Sylla Felix dictator, ut Seneca *lib. de provident.* scribit. Secunda est lex Cornelia de injuriis ab eodem Sylla lata, auctore Venulejo *in l. 12. §. 1. ff. de accusat.* Hujus fit mentio *in l. 5. per tot. & l. 7. §. 1. de injur.* & alibi. Tertia est lex Cornelia de falsis, *toto tit. ad l. Cornel. de fals.* Hujus Suet. *in August. & in Nerone* meminit. & Imp. *in l. 2. C. de fid. instr.* Quarta est lex Cornelia de captivis, quæ testamenta eorum, qui apud hostes decesserint, ante captivitatem factam, confirmat, vel intestatorum legitimam hæreditatem, perinde atque si in civitate decessissent, defert, *l. 10. 11. 12. §. 1. l. 22. ff. de captiv. l. 1. C. eod. tit. l. 14. ff. de castr. pecul. l. 4. §. 1. ff. de bonis libert. l. 1. ff. de suis & legit.* & alibi. Briss.

Cornelianus fundus, *l. 24. ff. de acquir. possess. l. 7. ff. de stipul. serv. l. 28. ff. de Novat. l. 40. §. Qui dotale, ff. de condit. & demonstr.* Briss.

Cornicularius, Ut plane innotescat hujus dictionis significatio, præmittam, corniculum fuisse ornamenti genus, quo donabantur milites ab Imperatoribus pro re bene gesta. Livius enim lib. 12. scribit Papyrium Consulem equites omnes ob insignem in bellis operam donasse corniculis, armillisque argenteis: tanquam cornicula sint inter donaria ornamenta militaria. Hinc cornicularius, qui donabatur, vel qui militabat corniculo Et hic in bello dicebatur Accensus decurionis. Unde Accursius, Accensi, inquit, dicebantur attributi decurionibus, hoc est, ministri eorum, quasi ad censum additi, quos nunc Commentarienses, & Cornicularios appellant. In Palatina enim militia, cornicularius accipitur pro Accenso primi scriniorum, vel Principis proximiorum testante Alciato *in l. 2. C. de proxim. sacr. scrin. lib.* 12. Hic vero Accursii opinionem reprehendit suppressa ratione *in tit. de cohorta lib.* & Principum cornicularii, *lib. 12. C.* ubi, inquit, quia in hujus dictionis Cornicularii significatu Accursius hic fallitur, intellige Cornicularios, id est, adjutores Principis, custodiæ, vel officialis. Cassiod. tamen, *lib. 11. Var.* scribit Cornicularios dici officiales, qui præsunt cornibus secretarii, quod verius putat Spieg.

Corniculari Brissonio militum quoddam genus, qui corniculo merebant, unde nomen habent. Cæterum quiquid dicant alii, verissima videtur sententia Turnebi *lib. 5. advers. cap.* 10. qui Cornicularium dictum putat, quod corniculo Tribuni militum præsit: Nam ut in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortibus tribunorum militum corniculum, & forte in ordinibus centurionum. Vide Gothofr. *ad l. 6. in verbo Adjutores corniculariorum., ff. de jure immunitat.* adde Prat.

Cornicum oculos configere, proverbium est de iis dici solitum, qui acutos & ingeniosos & cautos homines tamen in fraudem inducunt. Sumptum à cornicibus, quod aures sint cautissimæ, & facile insidias providentes Hinc Cn. Flavius scriba, cujus meminit Cice. *in ora. pro Muren.* quod ab ipsis Jurisconsultis eorum sapientiam compilavit, cornicum oculos confixisse dicitur. Hot. Prat.

Cornuarii *in leg. finali, ff. de jure immunitat.* vel qui cornua conficiunt, vel cornicines, qui cornu canunt, quos Æneatores à priscis dictos Festus scribit *lib.* 1. Paternus à Tubarii eos separat, ut & Cornicines à Tubicinibus. Vegetius *lib. 2. c.* 22. & Modestinus *in Epitom. ejusdem.* Briss. Prat.

Cornu percussus à bove *l. 52. §. quidam, ff. ad leg. Aquil.* Cornu petere solitus bos, *l. 1. ff. Si quad. paup.*

Corollarium, id quod præter debitum additum est, tanquam auctarium superpondiumque, id est, ultra pondus, mensuramque adjectum. Spieg.

Corollariæ autem corollæ erant *e* è lamina ærea vel argentea tenui inaurata: Græci ἐπιχρύσωμα vocabant, ut annotavit Turnebus *adversariorum lib. 18. c.* 29.

Corona, qua Reges investiuntur, tropum habet, cujus perpetuo meminisse debent erga subditos sicut beneficiarii erga domino a investituræ ceremonialis. Certe non carent istæ ceremoniæ allegoria, & mysterio civili. Quod cum Jurisperiti neque scribendo, neque ducendo explicent in scholis, fit, ut non aliter in foro quoque utantur hujusmodi solemnitatibus quam simiæ & psittaci usu quodam inanimato solent mores humanos imitari. Oldendorp.

Corona Clericorum est in signum regni, quod in Christo expectatur, c. duo sunt genera, 12. *quæst.* 1. Et nota, quod rex Romanorum coronatur triplici corona: prima est ferrea, quam recipit ab Episcopo Coloniensi in Aquisgrano ejusdem diœcesis: ferrea autem fortitudinem designat, qua vincere debet rebelles: secunda est argentea, quam ingressus Italiam recipit à Mediolanensi Archiepiscopo in villa Modiensi ejusdem diœcesis: tamen hodie recipit illam Mediolani, in Ecclesia sancti Ambrosii. Argentum autem designans mundiciam & claritatem significat ipsum Principem talem esse debere: tertia est de puro, qua coronatur per Papam in Ecclesia

sancti Petri ad altare sancti Mauritii, & designat aurum, quod omnibus metallis excellentius est, ipsum Imperatorem aliis Regibus & Principibus in potentatu & justitia excellentiorem esse debere, *gl. vestigiis cle. unic. de jurejur.* Joan. Bello. *Etymol.* Corona plectilis, quæ ex herbis odoratis plectitur, non conseritur, neque suitur. Turneb. *lib. 2. advers. c. 30.* Corona vænie-bant olim mancipia coronata, eratque Corona signum captivorum vænalium. Unde illud Catonis: Ut populus potius ob rem benè gestam coronatus supplicatum eat, quam re malè gesta coronatus væneat. &c. Balduinus tit. *de jure personarum.*

Coronarum genera & differentias persequitur Tertullianus lib. de corona milit. Gellius *lib. 5. c. 6.* Prat.

Coronæ mensarum *l. 19. §. perveniamus, ff. de auro & arg. leg.* quas conviviis adhiberi solitas antiquorum testimoniis liquet. Prat.

Coronæ sacræ, quæ Athletis in certaminibus sacris præstantur, *l. 40. ff. de re jud. l. 5. C. quæ res pign. oblig.* Briss. Prat.

Coronæ triumphales sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Briss.

Coronarium aurum in rubr. de auro coron. *C. & l. 15. C. Theod. de legat.* Servius *lib. 8. Æneidos* ita appellatum tradit, quod à victis gentibus dabatur, quod propter concessam vitam illis impositum erat, & vide Lampridium in Alexandro & Ammian. Marcellinum *lib. 25.* Briss. Prat. vide *aurum coronarium.*

Corporalia pignora ad differentiam Nominum & Jurium, *l. 15. §. sic quoque Judices, ff. de re judic.* ea dicuntur, quæ corporaliter capiuntur, & quæ in corpore consistunt. Briss.

Corporalis occupatio est nuda & sine jure detentio. Connan. *lib. 3. c. 10. num.* 8. Briss.

Corporalis possessio, quæ corpore tenetur. Corporaliter autem possidet, qui possessioni incumbit *l. 24. & l. 25. §. fin. ff. de acquir. poss. l. 40. §. fin. ff. de pign. act. l. 4. §. tunc in potestatem, ff. de usucapionib. l. 79. ff. de solutionibus,* Briss.

Corporales res sunt, quæ tangi possunt, veluti fundus, homo, vestis, aurum, argentum, & aliæ res id genus, *l. 1. §. hæ autem ff. de rer. divis.* Cajus *lib. 1. Instit. tit. 1.* Tangi enim, ut Lucretius ait, nisi corpus nulla potest res. Incorporales itaque res sunt, quæ tangi non possunt, quæ in jure consistunt, ut hæreditas, obligatio, servitus. Briss.

Corporalis macula *in l. 3. C. de Sportulis,* id est, pœna.

Corporaliter acceptum pignus dixit Jul. Patritius *in Epit. Nov. tit.* 20.

Corporaliter tradere, id est, re ipsa, Gothofr. *ad l. 9. in prin. C. de bonis proscriptor.*

Corporati, collegæ, qui ejusdem societatis sunt & corporis, Impp. *l. non plures. 4. ff. de sacrosan. eccles. & Impp. l. qui sub. 8. eod. tit.* Hotom. Corporati, qui in corporibus erant, seu corporibus civitatum adscripti. Briss. eorum munera docet Symmach. *Epist. lib. 1. Epist.* 13.

Corpora & animo possessioni incumbere, Jurisperiti dicunt, quia possessio non tantum corpore, sed animo etiam retinetur, & hoc verbo Impp. Dioclet. & Maxim. usi sunt in l. consentaneum. C. Quomodo & quando judex sent. prof. deb. Spieg. Adde Connan. *lib. 3. c. 10. num.* 8.

Corporis & quantitatis differentiam vide apud Cujac. 24. *observ.* 19.

Corpus & Jus separantur *l. 8. ff. de aqua & aq.*

Corpus meum uxori meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui usque ad quadringentos aureos. Scævola ad propositionem respondet *in leg. Titius hæredes, de legat.* 3. Spieg.

Corpus positum, pro sepultum apud Scævolam *in §. cibaria, l. fin. ff. de aliment. & cib. legat.* Hujus verbi usus latè patet, varièque, quem fideliter tradit Robertus Stephanus. Old. Prat.

Corpus, pro collegiis & universitatibus à Jurisconss. accipitur, ut Callistratus *de excusat. leg.* non tantum, *l. 1.* quod cujusque univ. *l. 3. §. à municip. de bon. possess. l. 7. §. 1. ad exhib. l. 1. §. servum, de quæst. l. 10. §. qui manumittitur, ff. de in jus voc. l. 9. §. animadvertendum, quod met. caus.* & alibi. Item Pomp. *de usucap. l. rerum.* Corporum, inquit, tria genera sunt: Unum quod continetur uno spiritu, & Græcè ἡνωμένον & συμφυὲς vocatur, ut homo, lignum, lapis: Alterum, quod ex contingentibus se, hoc est ex pluribus inter se cohærentibus constat, quod συνημμένον vocatur: ut ædificium, navis, armarium, Tertium, quod ex distantibus capitibus constat, ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subjecta, veluti populus, legio, grex, *l. 24. §. item ea, ff. de rei vend. l. 30. ff. de usucap.* & vide Senecam *lib. 17. Epist.* & Plut. *in præceptis connub.* Oldend. Prat.

Corpus mensorum frumenti, *l. 10. §. 1. ff. de vacat. muner.* Sic corpus Fabrorum *l. pen. §. quibusdam, ff. de jure immu.* Corpus naviculariorum *l. 2. §. licet, ff. eod.* Corpus patrimonii *l. 25. §. quod autem, ff. de pet. hæred.* Prat.

Corpus matrimonii *l. 20. ff. quod met. caus. l. 25. §. quod autem. ff. de hæred. pet. l. 74. & l. 77. §. dulcissimus ff. de legat. lib. 2. l. 9. §. si quis jus ignorans, ff. de jur. & fac. ignor. l. 23. & l. 25. ff. de alim. leg.* Briss.

Corpus, id est, cadaver *in l. 3. C. quæ res pignor.* Sic corpus inferre. In patriam reportare, perferri. Briss.

Corpora, ut Epiphanius annotat. in lib. cui titulus est ἀγκυρωτὸς, veteres vocarunt consuetudine quadam servos. Et sic apud Athenæum *lib. 5. c. 8.* ex Moschione accipi tradit Majoragius *lib. 1. Miscell. c. 12.* circa finem.

Corporaliter præstitum jusjurandum, *l. 1. Cod. si adversus vend. l. pen. C. si minor se major. dix.* id est, ut interpretantur Dd. tactis sacrosanctis Evangeliis, & testibus præsentibus: ut videre est in auth. jusjurand. quod præst. ab his, &c. *in collatio* 2. in princ. Huic opponitur jusjurandum, quod verbo tenus, præstabatur, de quo *l. 3. C. si minor se major. dix.* Prat.

Corpore quæstum facere: Dotem quærere corpore, Eam des quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore: id est, quæ quæstu ex corpore facto se alat. Briss. eodemque loquendi genere, corpus in vulgus dare pecuniamque ex eo quæstu merere dixit Agell. *lib. 6. cap.* 7.

Corpore vitiatus, corpore vitiatos, Græcis πεπηρωμένους, dicimus, qui cæci, vel manci, vel claudi, nati factive sunt, aut aliud hujusmodi vitium patiuntur. Calep. Corpore autem vitiari significanter dicuntur, qui propria voluntate abscissi sunt, c. pœnitentes, 55. dist. ut qui pudenda ultro sibi execuerunt, licet credentes obsequium præstare Deo, significavit, de corpore vitiat. c. his qui 55. *distinct.* aut justo.

etiam

etiam timore superari. c. maritum 33. distinct. Sunt enim sui ipsorum hujusmodi homines homicidæ, cap. si quis absciderit, 55. distinct. non quia jam mors secuta sit, sed quia virilium sectione mortis periculum conflari putatur, *cap. fin.* 87. *distinct.* Nec Matthæi locus *c.* 19. Eunuches esse dicens, qui se castraverunt propter regnum coelorum, de his accipiendus est, qui verenda sibi ipsis amputant (maledictum enim hoc) sed de iis, qui continentes sunt, obque Christi amorem, Veneris affectum devitant. Hæc ferè omnia Joannes Corrasius. Anchoranus.

CORRADERE est cum difficultate summam aliquam ex venditione redigere, *l.* 5. *de adm. & peric. tut.* Ita autem depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi possit, ut comparari ager possit. Prat. ex Hotom.

CORRADERE pecunias, est undecunque illas ætuscare, atque conquirere. Ulp. *de bonis damn. l. divus.* Plerunque, inquit, corrasas pecunias Præsides ad fiscum transmiserunt. Spieg.

CORRADERE picturas *l.* 38. *ff. de rei vind.*

CORRASI nummi, *l. statuliberos, ff. de statulib.* corrasa pecunia.

CORRECTIO legum, hoc est, emendatio, mutatio, fugienda est. Quoniam, ut monuit Oldendorpius, semper quoad fieri potest conciliandæ sunt leges, perspectis rationibus earum: ut posteriores determinent potius, quam extendant, aut restringant. Arist. *lib.* 2. *Pollitic.* etiamsi quid incommodi habeant: receptas leges non esse mutandas censuit. Et Ulp. *in l.* 2. *de constit. princ.* in rebus, inquit, novis constituendis, evidens esse utilitas debet. Legem autem correctam allegare, dissimulata lege corrigente, pœna falsi est, scelus reputatum. Bartol. *in l. omnes populi, & in l. ult. ff. ad l. Corn. de Fals.* Adde quoque *Novell.* ut cum de Appell. cog. in princ. Spieg.

CORRECTORES provinciarum, pro rectoribus & gubernatoribus, id est, quibus pars aliqua provinciæ regenda tradita est, apud Hermogenianum *in l. de omnibus, ff. de offic. Præsid. leg. unic. C. ut omn. jud.* Prat.

CORREI sunt ejusdem obligationis debitores, quos Cicero *in epistola ad Atticum* Consponsores vocat. Connan. *lib.* 6. *cap.* 5. *nu.* 1. vide *Consponsor.* supra.

CORRELATIVA alias relata, alias ad aliquid dicta, censentur ea, quæ secundum hoc ipsum, quod sunt aliorum prorsus dicuntur, h. e. quæ nisi possunt ad aliud referri, non existunt in rerum natura. Sunt & correlativa, quæ propter mutuam inter se considerationem contrarii effectus circa eandem rem, dicuntur contraria relata, veluti acquirere & amittere. Obligari, & liberari, contrahere & distrahere. Old.

CORREPTIO magis ad verba quam ab verbera refertur.

CORRIGI dicuntur, quæ prava & dura sunt, cum in melius emendantur, reformantur, aut interpretatione molliuntur, *l.* 7. *ff. de justit. & jure, l.* 79. *ff. pro socio* Græci ἐπανορθοῦν dicunt. Briss. Prat.

CORRIGERE ædificium, domum, leges libertum, Briss.

CORRIVALES sunt, qui ex eodem rivo simul aquantur. Et per translationem, qui eandem amicam habent communem. Ulpian. *de aqua æstiv. l.* 1. Corrivales, inquit, id est, qui per eundem rivum aquam deducunt. Spieg.

CORRIVARE, *l.* 1. *sed & fossas, & l.* 3. *ff. de aqu. & aqu. pluv.* pro derivare sumitur. Fossas, ait, non oportet corrivandæ aquæ causa fieri: & alio loco: Si tamen aquam corrivet. Prat.

CORROBORATUS, pro egressus annò pubertatis, qui vir esse cœpit, apud Ciceronem ob servavit Paulus Manut. Spieg.

CORROBORATA donatio possessione *l. ult. C. si adversus cred.*

CORROBORATUM præscriptione *l.* 1. *C. eod.* Briss.

CORRUMPERE servum, est bonum servum facere malum, sive malum deteriorem, *l.* 1. *ff. de servo corrupto.*

CORRUMPERE album Prætoris. Edicta. Chirographa debitorum Corrupisse tabulas. Briss. *ex ff.*

CORRUMPERE fructus, viam, aquam, aquarum ductus, statuas, villa vetustate corrupta. Corruptum matrimonium. Briss. *ex ff. & C.*

CORRUMPERE judicem, arbitrum, delatorem, adversarium; pecunia, ambitione, donis, precio. Testes pecunia corrupti. Briss. *ex ff. & C.*

CORRUMPERE pro, vitium offerre, & violare Sic corrumpere virginem, i. e. vitiare, *leg. si quis aliquid, ff. de pæn.* Siquidem corrumpere verbum tam ad animum, quam ad corpus refertur, *l. si servus, servum ad l. Aquil.* Spieg. & Old.

CORRUMPERE, est infringere auferendo efficaciam, ut in nihilum redigatur. Sic accipitur in leg. stipulationes non dividuntur in princ. *ff. de verb. oblig.* Et *in l. pro parte, ff. de servitut.* Spiegelius.

CORRUMPI dicuntur stipulationes Legata, Libertates, quæ aliqua ratione vitiantur & intercidunt, *l.* 11. *ff. de servitutib.*

CORRUPISSE (quod ad Leg. Aquil. attinet) videtur, qui vinum spurcavit, vel effudit, vel acetum fudit, vel alio modo vitiavit, *l.* 27. §. *inquit, lex, cum §. seq. ff. ad leg. Aquil.* Item si frumento arenam, aut quid aliud immiscuit, cujus difficilis separatio sit, quasi de corrupto agetur, *dict. l.* 27. §. *si quis vestimenta.* Briss. Prat.

CORRUPISSE etiam intellititur tabulas, qui eas interleverit, *l.* 42. *ff. ad l. Aquil. l.* 35. *ff. de dol. mal. l.* 16. §. *denique, ff. famil. ercisc. l.* 31. *ff. de furt.* Briss.

CORRUPTELA, est perversa consuetudo sacris canonibus inimica, c. cum venerabilis, de consuetud. in vol. Greg. cap. ad decorem, *de vit. & honest. cleric.* Prat.

CORRUPTI appellatione continetur fractum & ustum, ait Ulpian. *in l.* 27. §. 16. *ff. ad l. Aquil.*

CORRUPTI judices. Testes pecunia corrupti. Pretio corruptus carceri præpositus. Briss. *ex ff. & C.*

CORRUPTORES testamentorum aut aliarum scripturarum, pœna falsi tenentur, non solum si corruperint: verum etiam, si resignaverint & legerint per injuriam, vel si adversario legendas prodiderint, *l.* 1. §. *is qui depos. testamentum, leg. Paul. respondit, ff. ad leg. Corn. de falsis l. cum qui C. eod. tit.* Spieg. Prat.

CORRICEUM, locus ubi puellæ sese exercere & ludere solitæ essent: Turneb. *lib. advers.* 10. *cap.* 10.

CORTINÆ regiæ quid sint, vide Ambros. 5. *Epist.* 33. Gothofr. *ad rub. C. ut nemo privat. titulos.*

COSTUM, Martian. *in l. ult.* §. 5. *ff. de publican.* inter species ad vectigal pertinentes recenset, de quo Plin. *l.* 12. *cap.* 12. sic scribit. Radix & folium Indis est maximo precio. Radix costi gustu fervens, odore eximio, frutice alias inutili. Et *lib.* 22. *c.* 24. Odorum causa, unguentorumque & deliciarum, si placet etiam superstitionis gratia emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Vide & Dioscor. *lib.* 1. *c.* 15. & Isidorus *lib.* 17. *c.* 9. Quum autem hos Marciani & Plinii locos cum illo Pomponii confero: ubi odorum unguentorumque meminit *in l.* 21. §. 1. *ff. de*

auro & arg. venio in suspicionem, pro Colum, cujus verbi sensus eo quidem loco fortasse nullus est, reponendum esse Costum, de quo tamen judicium doctioribus relinquo. Hot.

Costum est radix herbæ in India, Arabia & Syria nascentis, judicundi odoris. De qua vide Dioscoridem *lib.* 3. Plin. 12. *c.* 12. *& Isidor. lib.* 17. *c.* 9. Briss.

Cottoie per c. & non quotidie per q. debere scribi Quintil. est auctor, *libro* 1. *de orat. Instit.* Victorianus quoque in libro de Orthographia cotidie per c, litteram debere scribi ostendit. Adnotarunt & hoc Angelus Politianus, & Laurentius Abstemius, & Ludovicus Bonogninus in annotationibus suis, &c. Nebriss.

Cotis ferro subigendo necessariæ fit mentio *in l.* 11. *ff. de publicanis.*

Cotoria, vena est, unde cotes excidontur. Alphen. in l. Cæsar, de public. Cum insulæ Cretæ cotorias locaret, legem dixerat. Spieg. Prat.

Κοττάβισμ, convivalis ludus erat apud Græcos, cum residuum potus in æneas phialas jactarent: qui si sonantior creperet, se ab amica redamari, & mutuo affectu teneri putabant. Vide Alex. *lib. Genial. dier.* 3.

C P.

C. P. Nota est, Constantinopolim significans, ut in extremo Instit. præfationis. D. C. P. id est, Datum Constantinopoli, & alibi frequenter. Hotom.

C R.

Crabattus, Κράβατος, lectulus meridiano somno idoneus, *l.* 20. *§.* 8. *ff. de fund. & instruct.* Instructis domibus legatis, inquit, Crabattus argento inauratus tectus mortis Titiæ tempore in domibus non est repertus. Hot. alii grabatus dicunt.

Crater nomen quidem generale est; Sed maxime proprium & aptum ad ea vasa omnia, quibus ea quæ fluunt, aut infunduntur, continentur & quasi retinentur. Κρατὴρ, enim ἀπὸ τοῦ κρατεῖν quod tenere & capere significat. Fuit & cucumella genus vasculi curvi, quod ut arbitror à forma Cucumeris nomen suum invenit, ad eundem usum, ad quem & labra & crateres paratum. Connanus *lib.* 4. *cap,* 10. *nu.* 5. adde Turnebum latius hanc dictionem explicantem *lib. advers.* 21. *c.* 13. *&c.*

Cratitius paries qui arrectis asseribus tum aliis transversis, in modum cratis, illos presse circumplicantibus constat, *leg. si fratres, ff. pro soc.* quamquam Budæus hic concratitius legat, & ita videtur legendum: vide concratitius, De cratitio pariete Vitruv. *lib.* 2. *cap.* 8. Cratitii verò velim quidem, ne inventi essent, quantum enim celeritate & loci laxamento prosunt tanto majori & communi sunt clamitati, quod ad incendia, uti fasces, sunt parati. Prat.

Crassa negligentia, *l.* 6. *ff. de jur. & fac. ignor.*

Crassescere. Vide Meliorescere.

Cratisti servi fit mentio *in l.* 54. *ff. de manumiss. test.*

Creare frequens verbum apud Jurisconf. à quo dicimus creare magistratum pro constituere. Propriè significat, gignere vel generare, vel producere. Theologi omnes magno consensu creare vocant, aliquid de nihilo facere. Hoc modo nihil aliud quam Deus potest creare. Disputant tamen vane, an potentia hæc creandi possit communicari creaturæ: de quo multa Thomas, cujus argumenta nititur infirmare Scotus, ut sua confirmet: quæ labefactare conatur Occam, ut sua figat: at ista quoque Petrus Aljacens. Lege Vivem. *in c.* 18. *lib.* 18. *de civitate Dei.* Spieg.

Creari dicuntur, qui ad aliquod munus & honorem in municipiis, suffragiis, & decreto ordinis vocantur & eliguntur Briss.

Creationem tutorum celebrare, *vid. l.* 8. *§.* 2. *C. de admin. tut. vel curat.*

Crebra indagatio, *l.* 2. *post pr. C. de commun. serv. manum.*

Credendi appellatio generalis est: ait Ulpian. *in l.* 1. *ff. de rebus cred.* Nam cuicunque rei assentiamur alienam fidem secuti, mox recepturi quid ex hoc contractu, credere dicimus. Hæc ille. Sive ergo pecuniam aliasque res, quæ non in specie, sed in genere redduntur: sive quid aliud, cujus solutio speciem, id est, individuum ipsum creditum exigat (ut in deposito & pignore) alterius fidei committamus, recte credere dicimur, quod ipsum intelligitur *ex l. sequen. §.* 3. *& l.* 10. 15. 19. & aliis. Aliud autem esse credere, aliud in creditum ire, mihi quidem animadvertisse videor ex eadem l. ubi Paulus ait, Mutui dationem in iis rebus consistere, quæ pondere, numero, mensura consistunt: quoniam eorum datione possumus in creditum ire, quia functionem in suo genere recipiunt. In cæteris autem rebus ideo in creditum ire non posse, quia functionem in sua specie non recipiunt. Ut significare videatur mutuum dare idem esse, quod in creditum ire: iisdemque in rebus poni hoc utrumque verbum: in iis autem, in quibus Depositum, aut Pignus, aut commodatum exercetur, Iri in creditum non posse. Quam differentiam, qui unquam exposuerit, inveni adhuc neminem. Sed profecto nisi vera esset, periculosè Paulus dixisset, credendi verbum ad commodatum aut pignus non pertinere: quod contra duobus post versibus ipse idem affirmat, & in lege proxima Ulp. disertè confirmarat: ut illud omittam, quod & ineptissimè alioqui superius dixisset, Mutui dationem in pondere, numero & mensura consistere, quorum creditum in iisdem consistit, quod apertissime continuo pernegans. Creditum, inquit, consistit extra eas res, quæ pondere, numero, mensura continentur, ut duæ videlicet species sub credendi verbo subjiciantur, Mutui datio, sive in creditum itio & altera, quæ generis sui nomen retinens, appellatur creditum: Et profecto ita est, ut Jurisconsulti tum demum hoc verbum. In creditum eundi, usurpent, cum res accipientis facta est: veluti Alfenus: qui sine controversia omnium eorum, quorum ex scriptis Pandectarum libri maximè compositi sunt, optimè ac Latinissimè loquutus est. Is igitur *in l.* 31. *ff. locat.* Rerum, inquit, locatarum duo sunt genera: ut aut idem redderetur, sicuti quum vestimenta fulloni curanda locarentur: aut ejusdem generis redderetur, veluti quum argentum pusulatum fabro daretur, ut vasa fierent: aut aurum, ut anuli: ex superiore causa, rem domini manere: ex posteriore, in creditum iri. Atque hoc ipsum est, quod Paulus dicebat, iis rebus in creditum iri, quæ functionem in suo genere recipiunt. Africanus *l.* 19. *in fine, ad SC. Vell.* An verò, inquit, perinde habendum sit, ac si initio ego pecuniam mulieri credidissem, ac rursus tu mihi in creditum isses. Ulpian. *in l.* 5. *§.* 8. *De trib. act.* Sed si dedi mercem meam vendendam, & extat, videamus, ne iniquum sit in tributum me vocari: & siquidem in creditum ei abiit; tributio locum habebit, enimverò si

non

non ab iis, quia res venditæ non desinunt esse meæ, quamvis vendidero nisi ære soluto & c. Denique idem aliis locis observatum reperies: ut apud Ulp. *l. 3. §. 1. ad senatusconsult. Maced. & Macianum*, *l. 6. 5. §. ultim. ad Senatusc. Trebel.* Hotom.

Credere propriè is dicitur, qui ita rem alienat, ut dominium transferat: qui enim dominium retinet, fidem alterius non sequitur. Prat.

Credere & deponere diversa sunt & separata, *leg. venter*, *§. in bonis*, *ff. de privil. cred.* Prat.

Creditor ut quis dicatur, satis, quod fidem alterius secutus sit, vel vere, vel legis interpretatione, *leg. qui in fraudem*, *§. ex omni*, *qui & à quib. manu.* Old. Prat.

* Creditores peculiares, qui in peculium credidissent. Ulpianus in his consequenter, *§. filiusfam. ff. famil. ercisc.* Old. Prat.

Creditores eos accipere debemus, qui aliquam actionem vel civilem habent (sic tamen, ne exceptione submoveantur) vel honorariam, vel in factum. Ulpianus *leg. is cui. ff. de action. & obligat.* Old. Propriè tamen creditores sunt, qui pecuniam mutuam dederunt tam Græcis, quàm Latinis: & similiter, qui eis respondent, debitores sunt, qui ex causa crediti debent, leg. incendium, *Cod. si cert. pet.* sed porrigitur utrorumque appellatio etiam ad alios contractus, *l. 11. ff. de verb. sign. l. omnem*, *ff. de jud.* ita & toti *Nov.* Justin. quartæ locus est non tantum in mutuo, verum etiam in aliis contractibus, quibus fidejussores & mandatores accesserunt, aut rei constitutæ pecuniæ, unde venditionis, emptionis contractu, si agatur de evictione, prius conveniendus est venditor quàm βεβαιωτὴς, id est, is qui spondet pro venditore evictionis nomine. Cujac. *in expositio. N. Justin. 4. in fin.*

Creditor is est, qui exceptione perpetua submoveri non potest. Qui autem temporalem exceptionem timet, similis est conditionali creditori. Paulus *leg. creditor*, *ff. de verbo. sign.* Oldendorp.

Creditores quoque appellantur, quibus quacunque ex causa actio cum fraudatore competit, *l. si cui, de statu liber.* Prat.

Creditores secundum vetustatem nunc quoque censentur, quicunque actionem habent ex mutuo, vel alio quovis contractu. Prat.

Creditorum appellatione non illi tantum accipiuntur, qui pecuniam mutuam dederunt, sed & hi, quibus ex quacunque actione vel persecutione, vel jure civili vel ordinario, vel extraordinario, pure vel in diem, vel sub conditione debetur, modo non perpetua aliqua exceptione summoveri possint, *l. 10. l. 11. l. 15. ff. de verb. sig. l. 4. ff. de separatio. Novel. Const. 4. ad fin. §. ult.* Proinde & si cui ex delicto debeatur, creditoris loco accipietur; sed ex populari plane causa ante litis contestationem recte dicetur creditoris loco non esse, *l. 12. ff. de verb. signific.* Maritus ex promissione dotis, creditoris quoque loco habetur, *l. 2. 5. §. 1. in fin. ff. qui potior. in pign. l. 41. ff. de re jud. l. 19. ff. de obligat. & action.* Et ex diverso uxor dotem repetens in creditoribus numeratur, *l. 31. ff. sol. matr.* Is cui sub conditione legatum est, pendente conditione non est creditor, sed tunc demum, cum ea extiterit: aliter atque si sub conditione stipulatus est, nam & hic pendente conditione creditor est, *l. 42. ff. de obligation. & action. l. 27. ff. qui & à quibus*, *l. 54. ff. de verborum sign.* *§. ex conditionali*, *Inst. de verb. oblig.* Plane quibus natura duntaxat debetur, creditorum loco non sunt, quia petitionem non habent, *l. 10. in fin. ff. de verborum sign.* Briss.

Crediti appellatio latius patet quam mutui. Mutuum enim id vocamus, quod vel ex datione alicujus, vel numeratione debetur: In cæteris rebus appellatio mutui non habet locum. Creditum autem dicitur & ipsum mutuum, & quod ex legati causa debetur, & quod ex precio venditi redigitur, & quod ex testamento competit, &, ut uno verbo dicam, id quod ex quacunque causa debetur. Harmenop. de mut. & pignor. Crediti generalis appellatio nonnunquam adstringitur ad mutuam pecuniam significandam. Ut ecce, quod SC. Macedoniano constitutum est, filiofam. credi non licere, non ad verba, sed ad numerationem referendum est. Sola enim mutui datio prohibetur, cum cætera negotia recte cum filiisfam. contrahantur, *l. 4. §. ult. ff. ad Macedon.* Sic & in *l. 24. §. pen. l. 27. §. 1. ff. de minor.* Et ita in creditum ire *in l. 19. §. cum haberes. ff. ad Velleian. l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. l. 6. 5. §. ult. ff. ad Treb.* Briss.

Creditorem absolvere, liberare creditorem, dimittere creditorem Alciato, pro eo quod est, soluto debito dimittere creditorem, qui stante ultro citroque obligatione quodammodo ligatus videtur, *l. & in contraria*, *ff. de usuris.* Oldend. Prat.

Creditrix *l. 16. ff. qui potior. l. 88. §. Instituto*, *ff. de leg. 2. l. 5. C. ad Senatusconf. Velleian. l. 1. & l. 7. C. de remis. pig. l. 6. Cod. de usuris.* Briss.

Creditum nauticum à terrestri differt: nauticum est periculo creditoris, terrestre debitoris: hoc ἀκίνδυνον: illud ἐπικίνδυνον appellatur; vide Gothofr. *ad l. 122. §. 1. ibi.* pecuniam nauticam accepit. *ff. de verb. oblig.*

Creditum significat usuras, de quibus fidem habere dicebatur creditor, quod eas suo tempore non exegisset, sors ipsa non tam credita, quàm usuris occupata & locata erat. Itaque credendi verbum, quamquam generale sit, magis tamen mutuationibus illis congruit, quàm cæteris contractibus. Connanus *lib. 7. c. 1. num. 2.*

Creditum à mutuo differt, quo genus à specie. Nam creditum consistit etiam extra eas res quæ pondere, numero, mensura continentur; sicut si eandem rem recepturi sumus, creditum est: Item mutuum non potest esse, nisi proficiscatur pecunia: Creditum autem fit interdum, etiam si nihil proficiscatur, veluti si post nuptias dos promittatur. Paul. *l. mutuum*, *ff. si cert. pet.* Prat.

In Creditum pecuniam accipere, pro accipere mutuo, velut suam fœnerare. Opp. mandatu domini sumere & fœnerare. Ulpian. *in l. si remunerandi*, *§. apud Julianum*, *ff. mandat.* Olden. in creditum ire, est mutuum aut promutuum contrahere. Promutuum contrahit, qui vice debitoris se reum creditori constituit. Cujacius *tractat. 4. ad African. fol. 34.* post prin.

Credentia est assertoria epistola, quam vulgo certificationem vocamus, cum superior magistratus fidem facit pro subdito, vel etiam pro alio. Sumitur etiam pro arcano vasalli fideicommisso, *lib. feud. 1. tit. 17.* vel si creden-

tiam ad eorum damnum scienter manifestarint. Prat. Spieg.

Credentiarium nominant barbari eum, qui sit à dapibus prægustandis: quem peculiari nomine Suet. *in vita Claudii*, vocat prægustatorem. Qui ad Principum mensas minutatim, suo more, edulia conscindunt, qui mos apud Italos ubique est vulgaris. Structorum nomine vocari posse, censuit Insulanus. Spieg. Prat.

In Creditum ire ex causa emptionis, vel alio simili contractu dicitur, *l.* 3. §. *is autem*, *ff. ad SC. Maced.*

In Creditum abire idem significat, quod aliàs dicitur fidem emptoris sequi, & fidem habere de pretio, *l.* 31. *ff. locat.* Prat. In creditum ire Paulus dicit pro eo, quod est dare mutuo, quod fieri non potest, nisi de iis rebus, quæ functionem recipiunt in genere suo. Vide Connanum *lib.* 7. *c.* 1. *n.* 2.

In Creditum ire per prolepsim simpliciter pro credere plerunque accipi constat, *l.* 2. §. *mutui datio*, *ff. de rebus credit.* Prat.

In Creditum ire dicitur, non qui rem suam seu certam speciem vendicat, sed in personam agit, ut sibi satisfiat. Prat.

In Creditum iri dicitur, cum rei dominium in accipientem transfertur. Briss.

In Creditum possidere, est in crediti vicem & locum possidere, *l.* 15. §. *si pignora*, *ff. de re jud.* Prat.

In Creditum autem possidere, dicitur id omnem pecuniam, quæ debita est: vel etiam dicitur, quod in creditum possidere idem sit, quod jure dominii possidere, quia in creditum ire sæpe dominii translationem significat, *l. in nave*, *ff. locat.* & item verbum possidere, *l. Rutilia*, *ff. de cont. empt.* & Imperator dicit jure dominii possidere, *in tract. pign. Judic. l.* 1. *& fi. ff. de jure domin. impet.* C. sic sentire videtur Ulp. *in leg.* à *Divo Pio*. §. *si pignor. ff. de re judic.* si malit se ipsum aliter explicet.

Compedes quas ipse fecit, ipsus ut gestet faber. Ut loquitur parœmia.

In Credito esse argentum dicitur, quod in nominibus est, *l.* 27. §. *argento*, *ff. de. auro & arg.* Prat. ex Briss.

Crediti adpellatio eam tantum pecuniam demonstrat, quæ peti potest, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, solutione autem facta, repeti non potest. *l.* 94. §. *fin. ff. de solut.* Prat.

Credulus, qui facile credit: id autem ex rei nunciatæ & nunciantis qualitate deprehendendum est, *l.* 1. §. *dolum autem*, & lex hoc edicto, §. *etsi stipulator*, *ff. de eo, per quem fact. erit.* Spieg.

Cremia, hoc est, ligna ad cremandum præ cæteris apta. Unde & plerisque dicta videntur. Sunt autem surculi tenues ac aridi, qui facile comburuntur, *l. ligni*, *ff. de leg.* 3. Columell. *lib.* 12. *c.* 19. unde & cremiales arbores dictæ apud Ulp. *in l. divortio*, §. *si fundum*; *ff. sol. matr.* quæ surculos illos suppeditant, & unde fasciculi componuntur. Alii gremia & gremiales legunt, censentque sic dici, quod à rusticis gremio deferri soleant. Duar. *leg. fructus* 7. §. *si fundum*, *ff. sol. matr.* Posterior Etymologia Connano displicet, & prima probatur *l.* 4. *c.* 1. *nu.* 7. Adde Brechæum leg. Carbonum *in tit. de verb. & rer. oblig.* Alii tamen Germina & Germinales arbores scribi volunt.

Crepida. Id genus calciamentorum appellantur crepidæ, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejusque calciamenti sutores crepidarii sunt dicti. Sempronius Asellio *in lib. rerum gestarum* 14. Crepidarium, inquit, cultellum rogavit, à crepidario sutore, Gellius *lib.* 14. *cap.* 20. Adde Tiraquel. 3. *l. connub. gl. L. parte* 1. *num.* 27.

Cretifodinæ *l.* 9. §. *sed si ff. de usufr. l.* 13. §. *inde est*, *ff. eo. l.* 77. *ff. de verb. sign. l.* 13. *ff. de public. l.* 3. §. *ult. de rebus eor. l.* 7. §. *si vir in fundo ff. solut. matr.* Briss.

Creta dicitur terra tenax. Ita accipitur *in l. si creta*, *ff. de furt.* Jo. Bell. *Etymol.*

Cretæfodina dicta est, unde creta effoditur. Sed cum multa sint Cretæ genera, Cymolia, Sarda, Umbrica, saxea, argentaria, figula: de Cymolia Creta intelligendum est dixisse Jurisconsultum *lib.* 27. *ff. tit. de reb. eorum qui, leg. sed si* Cajus *lib.* 39. *de publicanis & vectig. leg. sed &* 2. Est autem Creta Cymolia, qua utuntur in lanificio pannarii, ad lanæ dutitiem molliendam. Nebriss.

Cretam fodere *l.* 38. *ff. de dolo.* Cretæ fodiundæ causa specum facere, *l.* 59. *ff. de furtis.* Cretæ eximendæ servitus, *l.* 5. *ff. de servit. præd. rustic.* Briss.

Cretatæ crepidæ, id est, candidæ, ut fascias cretatas ad Atticum dixit Cicero. Turneb. *lib.* 7. *c.* 20. *advers.*

Cretio, quam ita diffinit Ulpianus 22. *titulo.* Cretio ait, est certorum dierum spatium, quod datur instituto hæredi ad deliberandum, utrum expediat ei adire hæreditatem nec ne: velut Titius hæres esto: cernitoque in diebus centum proximis, quibus scieris poterisque: nisi ita creveris exhæres esto. Hot. Et hanc Ulpiani diffinitionem probat Isidor. *lib.* 5. *Etymol. c.* 24. his verbis: Cretio, inquit, est certus dierum numerus, in quo institutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore Cretionis excluditur, nec liberum est ei, ultra hæreditatis jus capiendæ. Cretionum solennitatis meminit constitutio *l. un. C. Th. de cretione & bonor. possess. & l.* 2. *C. Th. de mater. bonis.* Cretionibus, pro curationibus in cap. jus Quiritum 1. distinct. reponendum putem, quod & res & verba indicant, quæ ex Isidoro *lib.* 5. *Etymolog.* transcripta à Gratiano fuere. Cretionum solennitates sustulerunt Impp. constitutiones *l.* 1. *C. Theod. de mater. bon. l. cretionem*, *C. de jure delib.*

Cretio, aut vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris in qua adjiciuntur hæc verba: Quibus scieris poterisque. Continua, in qua non adjiciuntur. Ulp. *cap. Instit.* 22. Hotom.

Crimen generale verbum est, delicta comprehendens, Bart. *in leg. transigere. C. de transact.* Jurisconsulti tamen crimen à delicto sive maleficio perspicuitatis studio plerunque sic distinguunt, ut criminis nomine capitalis fraus intelligatur, quibus Respublica læditur, veluti cædes, falsitas, adulterium. Delicti verò, privata noxa, qua privatim quisque læditur, veluti furtum, injuria, &c. Ulpian. *l.* 17. §. 16. *ff. de ædil. edict.* Noxas accipere debemus privatas, hoc est, eas, quæcunque committuntur ex delictis, non publicis criminibus. Hinc titulus est. De privatis delictis, *lib. ff.* 47. *&* apud Justin. *tit. De oblig.* quæ ex delict. & item quæ ex quasi delicto nascuntur, *lib. Inst.* 4. Nonnunquam tamen Crimina, eaque privata nominantur, Ulp. *lib.* 1. §. 1. *ff. de pœn.* Generaliter placet id legibus

legibus publicorum judiciorum vel privatorum criminum, qui extra ordinem cognoscunt Præfecti vel Præsides, ut eis qui pœnam pecuniariam egentes eludunt, coercitionem extraordinariam inducant. Hotom.

Crimen pro criminatione & accusatione ponitur apud Ulp. *l. 7. ff. de accusat.* Caveant itaque singuli, quod crimen objiciat, & præterea perseveraturos se in crimine usque ad sententiam. Priori verbo delictum, posteriori accusatio significatur. Paulus *l. 109. ff. de reg. jur.* Nullum crimen patitur is qui non prohibet, quum prohiberi non potest. Macer. *l. 2. ff. de concus.* Sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, &c. Sic *l. 3. C. de calumnia, l. 109. ff. de reg. jur. l. 12. ff. de SCto Sila. Inst. de suspect. tut. in pr.* ubi quod Justinianus crimen, Theophilus κατηγορεῖν appellat. Hoto. Prat. Sic

In Crimina perseverare dixit Ulp. *in l. 7. ff. de accus.* id est, in accusatione. Briss.

Crimen suspecti, id est, criminatio, accusatio: Ulp. *in l. 1. §. 1. ff. de susp. tut.* Sciendum est, suspecti crimen *ex lege 12. tab.* descendere. Id verò quomodo intelligendum sit, multi quærunt, cum crimen à lege descendere non possit. At responsio facilis est; verba *legis 12. tabul.* hæc erant: Suspecti tutores removentor. Decrevit igitur lex, quod hoc crimen esset, ideoque *ex l. 12. tabularum* delictum esse cognoscimus. Si enim lex non esset, nec delictum fuisset, seu saltem fuisse non cognovissemus. Sed dum legis virtus sit vetare ac punire delicta. *l. Legis virtus, ff. de legibus.* meritò dicitur hoc crimen ex lege 12. tabularum descendere. Aldobrandinus §. *sciendum. Inst. de suspect. tut.*

Crimen majestatis. Majestatis crimen, ut Ulpianus eleganter diffinit, est illud, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus, committitur, *l. 1. ff. ad l. Jul. majest.* Securitatis significationem Accursium non intellexisse admonuit Budæus, qui inquit: Securitas Reipubl. est ἀσφάλεια, cum scil. status Reip. ita compositus est, ut nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi aut intestini. Itaque hoc loco securitatem ab Ulpiano Latinæ locutionis libenter observanti, acceptam esse. Solent autem hujus criminis rei, secundum Honorii & Arcadii constitutionem bonis omnibus fisco addictis gladio puniri, id quod voluit *leg. 12. tab.* quæ sic habet. Qui hostes concitaverit, quive opera hosti tradiderit, pœnam capitis dato. Eam verò legem lex ipsa Julia majestatis deinde ampliavit, nec immeritò. Est enim crimen adeo atrox, ut in quæstionibus læsæ majestatis Papinianus dixerit, debere etiam mulieres audiri. Nam & Lucii Catilinæ conjurationem Julia mulier, secundum eum, detexit, & Marcum Tullium Cos. in judicium ejus instruxit.

Crimen læsæ majestatis est ubicunque quis contra Principem vel urbem aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes, vel illos juvat qualicunque causa, scilicet armis, consilio vel pecunia: vel qui subjectas provincias nititur facere rebelles, vel seditiones aut bella movet in civitate, vel qui Prælatum, Magistratum vel Principem occidit, vel qui contra latus ejus militat, vel arma fert & occupat contra Rempublicam. Et idem dicitur crimen perduellionis, id est, hostile, nam perduelles dicuntur hostes. Secus si committatur hoc crimen non contra Rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, sed simpliciter læsæ Majestatis. Et nota: Non subditus crimen læsæ majestatis non committit, *ut in §. rursus, in Clem. pastoralis de re jud.* ubi Rex Siciliæ Robertus non eo modo subfuit Henrico Imperatori, ut crimen læsæ Majestatis in eum commiserit. Old. Prat.

Crimen derivare. Lege Derivare crimen.

Crimen domesticum ac vernaculum Cicero appellat, quod intra parietes admissum, nondum pervenit in publicum rumorem. In actione *in Verrem* 5. Spieg.

Crimen expilatæ hæreditatis, quia adhuc dominus non adest, alioquin furtum esset: ut quod in hostico est prædam agere, sic in suo dilabentibus dominis compilare. Ex Alciato. Spieg.

Crimen importare, appetere judicio, pro accusare, *leg. qui eum major. ff. de bon. lib.*

Crimen militare est, quod solis militibus capitale est, cæteris verò civibus aut impune omnino, aut non tam grave. Ut arma amittere vel alienare, vallum transcendere, per murum castra ingredi: & si quæ sunt ejus generis. Conn. *lib. 9. c. 5. nu. 6.*

Crimina extraordinaria differunt à popularibus & privatis: vide Cujac. 8. *obs.* 33. In illis (extraordinariis) res agitur citra solemnem juris ordinem, & citra morem priscum legum, nec observatur etiam pœna legitima, Cujac. & Gothofr. *ad rubr. ff. de extraord. crimin.*

Crimina, in quibus impunitas dabatur indici (id est, ei qui ejus facinoris, cujus ipse est conscius, latebras indicat) sunt majestatis & proditionis.

Crimina publica recensentur *in l. 1. ff. de publ. jud.* Pontificium jus unum quodque crimen publicum censet. Spieg.

Crimina legitima, id est quorum judicium lege aliqua publicorum judiciorum, est constitutum. Ulpian. *l. 3. §. 1. ff. de crim. stel.* Pœna stellionatus nulla legitima est, quum nec legitimum crimen sit. Solet enim ea hoc extra ordinem plecti. Hot. Prat.

Crimina publica alia sanguinis pœnam ingerunt: alia non ingerunt: In illis pacisci licet: in his non licet. Gothofr. *ad l. transigere 18. C. de transact.*

Criminari aliquem *l. 4. §. si quis ff. vi bon. rap.* Briss.

Criminaliter usurpavit Ulp. *in l. meminisse*, quæ est postrema *tit. de Furtis.* Scævola autem criminale dixit *in l. 2. de appellatio. recip.* quod est contra nobiles Grammaticos, qui à crimine criminosum, non criminale deflectunt. Spieg. Hinc

Criminalia judicia, vide Judiciorum alia Criminalia. Hotomannus.

Crina *in l. 21. §. 1. ff. de aur. & arg. leg.* Moscopolus περὶ χιδῶν. Κρίνον παροξύτονον εἶδος φυτοῦ ἰώδους, εἰσὶ δὲ τὰ λευκὰ, τὰ δὲ μέλανα ὑάκινθοι λέγονται. Falso legit Oldend. Crinalia. Crinam autem videtur hic posuisse Pomp. pro unguento crinino: nam inter unguenta, quæ valetudinis causa sunt parata, enumerat. Nisi forte Crinonia legendum sit, ut sit oleum ex lilio confectum & odoramentis conditum. Nam crinonis meminit Plin. *lib. 21. c. 5.* quod lilium rubens appellat. Hotom.

Crinale ornamentum capitis est ad fingendum capillos, ne turbentur evagenturque. Ovid. 3. *Metam.*

Nec torques olla, nec habens crinale capillos,

Idem in 5. Virgil. 11. *Æneid.*

Pro crinali auro, pro longa tegmine palla.

Ulpian. *l. 34. de auro & arg. leg. l. argumento*, &c. Philippus Beroaldus non legit Crinales, sed fasciæ crurules pedulesque, quasi fasciæ sint crurum pedumque munimenta quædam. Nebrissens.

τὸ Κριθίδιον est disceptatio, quæ scilicet ex rationis & firmamenti conflictione & quasi concursu exoritur. Ut annotavit Brechæus *l. litis in tit. de verb. & rer. oblig.*

Critologia, *l. 1. C. de frum. Alex.* cura frumenti suscipiendi & excutiendi, κριθὴ enim hordeum est. Hinc κριθολόγος, cui id muneris imponebatur, qualem & apud Opuntios fuisse refert Plutarchus in Hellanicis. Prat.

Crocinom (juxta Haloandri editionem) pro coracino legendum *in l. quæsitum*, §. *coccum*, *de leg. 3.* Vide Alciat. *cap. 1. lib. Parerg. 2.* Old.

Crocotia vestes delicatæ fuerunt, ut indicat vetus proverbium γαλῇ κροκωτόν. id est, feli crocoton, quo utimur, cum indignis honor exhibetur. Suidæ autem κροκωτὸς ἔνδυμα κυκλικόν, id est, vestimentum orbiculatum. Et hinc Crocotularii aut, ut alii legunt, Crocotarii, infectores hujusmodi vestium, dicti Plauto *in Aulularia*. Nonius Marcellus à croco hæc dicta putat. Hinc Hercules κροκωτοφόρος appellatus, quod Omphalæ serviens habitu muliebri crocoton gestaret, ut annotavit Tiraquellus *in 3. leg. connub. gloss. 1. parte 3. num. 27.*

Crocuphantia, opinor, esse muliebria ornamenta villosa, quæ sub reticulis contecta per eorum plagulas apparent, id enim origo vocabuli κροκύφαντος declarat. Ulp. *in l. 25. §. ornamenta 10. ff. de aur. arg.* Ornamentorum hæc, inquit, vittæ, mitræ, semimetræ, reticula, crocuphantia. Alciatus autem & alii eruditi homines alio vocabulo conquirendo mirabiliter exercentur, Hotomannus. Turnebus autem 28. *advers.* 23. Ornamenta sine ullo stamine contexta interpretatur. Crocuphantia dicuntur, quod διὰ κρόκης ὑφαίνεται, vide Gothofr. *ad d. l. 25.* §. 10. Aliqui scribunt Crocotia: sunt qui malint Crocota, seu crocotula, à flore, nam à croco fit crocena, ut superius dixi: à quo Crocotulæ vestes. Plautus: Pathagiatam caltulam, aut crocotulam. Nævius *in Lycur.* Palatis pathagiis crocotis malacbis mortualibus. Dicuntur etiam crocotæ vestes, tunicæ infectæ croceo colore: quæ quidem vestes delicatæ sunt & fæminiles. Propterea optimo epitheto mollicinam crocotam nuncupavit Nævius in Pedio, dum inquit: Mollicinam crocotam, chirodotam, richam, richinum. Suidas etiam pro vestimento orbiculato eam nominat. Hinc crocotarii dicuntur, hujusmodi vestium infectores. Plau. Qui incedunt infectores crocotarii, & de his vestibus afferunt Jureconf. hic sensisse Cottam *in memor.*

Cruca affici, cruci suffigi, in crucem tolli. Briss. ex Paulo.

Crociatus vocatur, inquit divus Augustinus, ubi dolores acerrimi exagitant. A cruce nominatus, pendentes enim in ligno crucifixi, clavis ad lignum pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur. Non enim crucifigi hoc, erat occidi, sed diu vivebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Spieg.

Cruciatus carceris, corporis, cruciatibus corporis illicitis adfici. Briss. *ex ff. & C.*

Crudæ uvæ, maturis opponuntur, *l. si servus servum*, §. *olivam. ff. ad l. Aquil.* Ab hac verò distinctione dicitur crudelitas. Estque crudelis propriè qui crudam carnem aut crudum hominem devorat, sicut leones, ursi, lupi, devorant homines. Et eam crudelitatem imitantur Anthropophagi, qui ab hac crudelitate, quia homines vorant, appellationem acceperunt.

Cruenta spectacula sublata. Vide *tit. de Gladiat. toll. C. lib. 11.*

Crociarii, qui tolluntur in crucem, hoc est, furcam; qui & Patibulati dicuntur. Supplicii hujus, quod ut ex Seneca constat, non fuit unius generis, Ulpianus meminit: Callistr. item de pœnis, *l. capitalium*, Summum, inquit, supplicium esse videtur ad furcam damnatio, item vivi concrematio. Sed furca tunc non erat, ut hodie, peculiare furum supplicium, sed latronum & homicidarum, §. *famosos latrones. l. eadem.* Spieg.

Crura equi frangere, *l. ult. ff. ad legem Aquiliam.*

Mula Crus agasoni fregit, *l. fin. si quadrup.*

Crurales fasciæ, *l. 25. §. 1. de aur. arg.*

Crurules, quod Beroaldus Major. elegans vocabulum dicit: reponendum idem putat apud Ulpianum *in l. argumento de aur. & arg. leg.* nam pro eo vulgati Codices habent, Fasciæ crinales, falsò: In Pand. enim Flor. est Crurales. Crurules autem & Pedules Ulp. appellat, à cruribus scilicet & pedibus vestiendis. Spieg. Prat.

Crustuarii, à crustis: quorum mentio apud Paulum *in l. pediculis, de aur. & arg.* dicti, quorum artificio vasa crustis illigabantur: Hujuscemodi crustarum meminit Juvenalis *Satyr.* 5. Spieg. Prat.

Crusta fœminino genere fragmentum est quoddam tenue vel ligni, vel lapidis, vel vitri, vel alterius modi eorum, quæ non comeduntur. Vergil. 3. *Georg.* Congrescunt subitæ currenti in flumine crustæ. B. Cyprian. In cont. Demetri. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum crustæ. Crustum verò & crusta neutro genere dicimus, de his quæ esui sunt; Verg. 7. *Æneid.*

Fatales crusti, patulis nec parcere quadris.
Et Horat. per diminutionem *in Satyris.*

Ut pueris olim dant crustula blandi Doctores.

Illis porro crustis, parietes ad voluptatem & ornatum operiuntur, *l. impensæ*, §. *fin. ff. de verb. sign.* Corras. *lib. 4. c. 16. n. 7.*

Crusta Isidoro *lib. 19. Etymol. cap. 13.* tabulæ sunt marmoreæ. Crustæ *in l. 11. C. Th. de Scenicis*, sunt quibus alio admistus colori puri rubor muricis inardescit. Crustas autem & emblemata nominat Cic. vasorum ornamenta: inter quæ videtur interfuisse, quod crustæ tectoria quædam erant & tanquam bracteæ quædam illitæ, & laminæ inductæ, inauratæque. Emblemata pretiosiora erant, & operis exquisitioris, exemptiliaque erant, cum illigata essent, vel adfixa, crustæ autem etsi revelli poterant; tamen firmius hærebant. Prat.

Crusta agri *in l. 9. §. Alfenus ff. de damn. infect.* Crustæ marmoreæ *in l. 17. §. quæ tabulæ, ff. de act. empt.* quæ scilicet parietibus opere tectorio inducebantur. Quint. *Declam.* 9. Non me aurata laquearia, nec radiantes marmore columnæ, nec graves crustæ fecerint immemorem fragilitatis. Cassiod. *lib. 1. Variar.* discoloria crusta marmorum gratissima picturarum varietate texatur. Isidor. *lib. 9. Etym. c. 13.* Crustæ, ait, tabulæ sunt marmoris. Unde & Marmorati parietes & Crustati dicuntur, ubi & Marmora secandi in crustas rationem explicat. Inde Incrustationes *in l. 23. in fin. ff. de servit. urb.*

urb. l. 79. *in fin. ff. de verb. sign.* Briss.

Crustæ etiam aureæ *in l.* 32. *ff. de aur. arg.*

Crux, servorum, non civium erat supplicium. Unde servi fugitivi, qui crucem meruerunt, Cruciferi dicti sunt: & in signum ignominiæ crucis signum in veste ferebant. Juxta quod scriptum est, Morte turpissima condemnemus eum. Crux autem modo in pœnis reorum non est apud Romanos. Abolitum enim est à Constantino crucis supplicium. Ubi enim Domini crux honorata est, putatum est, quod & reus honoraretur, si crucifigeretur. Autor Augustin. *tract.* 36. *in Joan.* Spieg.

Κρυπτὰς apud Ulp. *in l.* 3. *§.* 5. *ff. uti possid.* Plane, ait, si cœnaculum ex plublico aditum habeat, videri non ab eo ædes possideri, qui κρυπτὰς possideret: sed ab eo cui ædes supra κρυπτὰς essent; κρυπτὴ autem est locus abditus & concameratus. Hinc Juvenalis: Et solitus mediæ cryptam penetrare suburræ. Ab Ulpiano verò videtur sumptum pro crypto porticu, ut & à Vitruvio. In ædibus, inquit, cryptæ, horrea, apothecæ. Vocantur autem ab eodem Ulpian. refugia, *l.* 13. §. *sed si. ff. de usufr.* Prat.

C U.

Cubile. Quære Lectulus.

Cubicularii, qui cubiculo, vel ad limina assident. Alphenus hos numerat inter eos, quos usus sui causa paterfamilias haber, *ad fin. l. in censoria, ff. de verb. sign.* Spieg. præpositi sacro cubiculo. Briss.

Cubiculum, locus in quo cubile (id est, lectus, in quo cubetur) sternitur. Ulpian. *in l. cum fuerit, de cond. & demonst.* Quamvis, ait, nondum in cubiculum mariti venerit. Nuptias enim non concubitus, sed consensus facit. Spieg.

Cubiculum Principis, dicitur, sacrum. *C. de præposit. sac. cub. lib.* 12. Spieg.

Cubicularius *l.* 65. *de leg.* 3. *& l.* 203. *ff. de verbor. sign.* ex genere erat servorum; ut ex jam dd. ll. constat. Sumitur tamen pro iis in plurimis locis Codicis, quos Secretarios secretorum vulgo adpellamus. Cubiculo præpositum Xiphilinus πρόκοιτον vocat. Cubicularii, id est secretarii Nov. 8. 24. 26. 27. sunt chartarii, ut ait Juliani Patritii interpres, quem videas. Hoc nomen usurpat Suet. *in Nerone*: ut plerique consulares cubicularios ejus cum stupa redaque in prædiis suis deprehensos non attigerint. Sic *in Domitiano*: Saturius decurio cubilariorum. Prat.

Cubital brachiale, seu tegumentum brachiorum. Græcis ἀκροβραχιόνιον appellatum, sicuti fasciolæ sunt crurum. Turnebus *lib. advers.* 7. *c.* 10.

Cubitus Nili. *l.* 1. *Nili aggerib. in C. Th.* Incrementa enim exundantis Nili cubitis metiri Ægyptii solebant, ut Plin. *lib.* 5. *cap.* 9. *& lib.* 36. *cap.* 7. & Nicephor. *lib.* 7. *cap.* 46. significant. Philostratus in Dionisio Miles. Καὶ τοῖς μὲν διδόναι κρατὸν δοκεῖ τὸ σῶμα, οἱ δὲ καὶ πήχεσι διαμετροῦντες τὴν γλῶτταν ὥσπερ τὰς Νείλου ἀναβάσεις. Eratque adeo apod Memphim in Serapidis templo mensura è sculpto saxo constructa, inscriptis per intervalla cubitalibus lineis, per quam Nili incrementa indigenis indicabantur: quemadmodum Hediodot. *histor Æthiop. lib.* 9. ostendit. Quam mensuram à paganorum templis ad Cristianorum ædem Constantinus transtulit. Postea inde demptam Julianus Serapidi restituit teste Nicephora *lib.* 10. *hist. eccles. cap.* 4. Briss.

Cubus, quid sit, vide Gothofr. *ad l.* 16. §. *eventus*, 8. *ibi ἀμφ' ἀστραγαλῶν ff. de pœn.*

Cucullus, tegmentum capitis, & propriè papyraceum, quamquam & ex alia materia fiat. A. quo Cucullatus, hoc est cucullo opertus dicitur: quales sunt monachi, & qui vulgò vocantur Fratres ordinum mendicantium. Unde Bardocucullus genus est vestis cucullatæ, à Bardis Gallorum gente, quod hoc præcipuè genere vestis uteretur. Cæterum Viatores olim cultores & vinitores sero colentes appellare cucullos in desidiæ opprobrium solitas annotat Turneb. *lib. advers.* 2. *cap.* 1. ex Plin. & Ausonio.

Cucuma, quid sit apud Jureconsultos in leg. prima §. *divus, ff. ad l. Cornel. de sica.* pluribus modis declaratur variando lectionem; nam aliqui reponunt Culiro, alii Cucuma. Sunt etiam qui Cucurnia scribendum contendant: quibus Bart. noster astipulatur, intelligens de quadam freni parte, & ante eum declaravit glossator *in leg. unica. Cod.* nulli licere in frenis & equestribus sellis *lib.* 10. Sed hanc Accurs. & Bart. sententiam reprobat Alciat. in Annotationibus suis in hos libros *C. in rubr.* nulli licere in frenis equestribus. Nihilominus vera lectio est Cucuma vel Cucumella: & est vasis coquinatorii genus ad calefaciendum aquam, quod ex ære & ex terra factum est, de quo etiam Martial. & Petronius Arbiter, quos in *Miscellaneis* citat Angelus Politianus *Centuria* 30. dum nititur ostendere apud Martialem singulare verbum non esse cucumam: quod alii suspicabantur. De cucumis meminit Divus Ambrosius *Sermon.* 90. Dii, inquit, tui aut ænei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad usum hominum, ubi pro vase æneo videtur posuisse. Spieg. Utitur eadem voce Marcellus libris de Medicamentis sæpissimè, ut testatur Cujac. *observat. lib.* 10. *c.* 16. *in fin.* Petronius arbiter *in Satyr.* Frangitur ergo, inquit, cervix, cucumæ, ignemque valescentem restinguit. Idem: Incincta quadrato pallio cucumam ingentem foro apposuit. Martial. Cucumam fecit Otacilius, ubi pro fornace videtur positum. Nebriss. Budæus autem existimat in d. l. 1. esse genus baculi ferrati, ut & aliis quibusdam videtur esse genus verberis cujusdam. Ex terra autem rubra à figulis cucumas fieri: & alia vascula quæ testarum nomine significamus, primus Dibutades invenit. Cotta *in memoralibus* ex Forcat. Necyomant. *dialog.* 27. *n.* 6. ubi vide omnino.

Cucuma Pratejo videtur esse genus ædificii, tugurii pauperis.

Cucuma aliud est à cucurnia vel curcuma; de quibus vide leg. unic. C. nulli licer. in fren. Gothofr. *ad l.* 1. §. 3. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.*

Cucumam Bapt. Pius, ait esse genus vasis, in l. si quando, §. *cum in domo Si servis. vend.* Cucomellas perperam exponit Interpres cucurbitas esse, seu pepones, quos vulgus Melonas vocat. Old.

Cucumella apud Alphen. *in l. si quando* §. 1. *ff. si serv. vind.* Hotomanno est genus vasculi cuivi, quod à forma cucumeris nomen suum invenit, ad eundem usum ad quem & labra crateres, paratum.

Cucumis, ornamentum ex aurichalco in modum lancis factum, quod habenis affigitur lorisve, quæ ab armis pendent, atque pectore equorum.

Cucurbitare dicitur vasallus, qui domini uxorem adulterat, vel ad crimen illud saltem sollicitat, turpiter tentat, affectat: item filiam, neptem, nurum aut sororem ejus polluit, Zasius

de

de Feud. privat. Mariti concurbitati solent duci Parisiis per civitatem ab uxore retrogradi super asinum, præcone clamante : Qui sic faciet, si accipiet. Nevianus *in Syl. nupt.* Spieg. Barbarica autem videtur origo hujus vocabuli, eum in legibus Longobard. Corbita pro stupro vel infamia usurpetur. Unde Cucurbitam dicebant, uxorem adulterio infamem, quam etiam argam nuncupant. Prat.

Cudones apud Silium Italicum sunt galeæ pelliceæ : verba sunt Silii, caput his cudone ferino Stat cautum, notat Turnebus *lib. advers.* 1. *c.* 17.

Cur voles, quid sibi velint hæc verba, Jurisconf. ostendit *in l. si mandavero*, §. *si tibi* Mandati.

Cuilibet relictum ex familia, quomodo recipiendum : lege relictum cuilibet ex familia

Cujuslibet conditionis hæc addita verba in Principis constitutione, edicto, decreto, lege, seu quavis alia dispositione dignissimos quosque regulariter comprehendunt. Old.

Cujusqua, pro cujuscunque, *l.* 10. §. *non solum*, *ff. de acquir. rer. dom. l.* 32. §. *uxori. ff. de usu. & usufr.* Briss.

Culcitræ, alii Culcitæ, ab inculcando sic dictæ, quod in iis sagum, tomentum, aliudve quid calcabant. Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* Hæ generali nomine vocari possunt, omne stragulum, in quo aliquid quiescendi gratia inculcatum sit. Paulus *l.* 3. *de suppellect. l. Culcitra, toralia, mappa, villosa*, &c. Spieg.

Colcitræ autem lectis imponuntur, culcitris instragula, quibus incubant homines operimentis obducti. Turnebus *lib. advers.* 7. *c.* 22. Adde Tiraq. *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 3. *num.* 27. Apud Isidor. etiam *lib.* 19. *Etymol. c.* 27. ita scriptum est, Culcitæ vocatæ quod culcentur, id est, farciantur pluma sive tomento quo molliores calidoresque sint. In Lexixo B. Germani Culcita τύλη redditur Briss. *in parerg.*

Culleus, ut docet Fulgentius, saccus è lino, vel canabi, vel corio factus, ab occulendo, id est, claudendo dictus. Cullei autem tam vinarii quam frumentarii sunt, *l.* 17. *in fin. ff. de an. leg. l. ult.* §. *ult. ff. de pign. actio. l.* 3. *in fin. ff. de trit. vino. & ol. l.* 12. §. 1. *ff. de instr. & inst.* Fest. *l.* 3. Culleola dicta à similitudine culleorum, quibus vinum sive oleum continetur, Quod & ex Cato. *de re rust. cap.* 154. apparet Hinc etiam cululli pocula per diminutionem elata, etsi enim culleus primam producit, tamen, ut assolet, in diminutione corripit, ut mamma, mamilla. Acron autem, quod putat fuisse fictiles Pontificum calices culullos, quibus & Vestales virgines uterentur, veretur Turnebus *lib. adversus c.* 13. ne culullos pro capedunculis acceperit. Culleus præterea est mensura 20. Amphorarum vel 40. venatum capax, apud Plin. *li.* 24. *c.* 4. & Columell. *l.* 3. *c.* 3. Prat. adde Forcat. *in penu. juris civ. c.* 25. Priscianus *in lib. de ponderibus* :

Est & bis decies quem conficit amphora nostra,
Culleus, hac nulla est major mensura liquoris.

Briss.

Culleum Isidor. *lib.* 5. *Etymol. c.* 27. definit utrem ex corio factum, in quo parricidæ cum simia & gallo & serpente inclusi in mare præcipitabantur, ut *in l.* 9. *ff. de leg. Pomp. de parricid. & l.* 4. *quot. appell. non recipiunt in C. Theod.* & apud Ciceron. 1. *Rhet. ad Heren.* traditur. Theophilus etiam ἀσκὸν βόειον vocat in §. alia deinde Instit. de public. judic. Briss. & hinc patet error eorum, qui folliculum lupinum apud Ciceronem *Rhetor.* 1. *ad Herennium* poni pro culleo parricidæ contendunt, quod falsum esse colligitur ex *lib.* 2. Ciceronis *de inventione* ex quo transportata sunt illa ad Herennium. Quis enim non intelligit folliculo solum os parricidæ involutum esse, quasi quodam tegumento ex lupina pelle confecto : ut hoc modo velato capite in carcerem contectus duceretur, moxque culleo comparato insueretur? Plautus *in Vidularia* apud Plantiadem. Jube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam. Juvenalis *Satyr.* 13. & deducendum corio bovis in mare, cum quo clauditur adversis innoxia simia fatis. vide Gothofr. *ad l.* 9. *in prin. ff. de leg. Pomp. de parricid.* Hæc pœna parricidarum secundum aliquos à Pompejo Magno constituta est, & ideo lex Pompeja dicitur. Originem autem sortita à est Tarquinio, Romanorum Rege, qui *ut lib.* 1. scribit Valer. Max. Marc. Tullium Duum virum, quod librum secreta civilium sacrorum continentem custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abjici jussit. Idque supplicii genus non multo post parricidis lege irrogatum est. Justissimè quidem. Quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda est. De hoc supplicio intellexit Juvenalis taxans Neronem veluti multiplici parricidiorum pœna dignissimum, dum inquit :

Cujus supplicio non debuit una parari
Simia, nec serpens unus, nec culleus unus.

Cotta in memoral. Majorag. *Micel. lib.* 4. *c.* 8.

Culeum quoque veteres simpliciter corium vocant. Autor *Rhetoricor. ad Heren. lib.* 1. legem proponit hujusmodi, Qui parentem necasse judicatus erit, is obvolutus & obligatus corio, dejicitor in profluentem. Ad eundem modum & Juvenal. *Sat.* 13. culeum describit :

Et reducendum corio bovis, in mare, cum quo
Clauditur adversis innoxia simia fatis. Briss.

Culinæ (ut ait Aggenus Urbicus) loca sunt publica inopum funeribus destinata. Festus verò *lib.* 3. sub finem ait Culinam dictam fuisse locum, in quo epulæ in funere comburerentur, Majoragius *lib.* 2. *c.* 19. *Miscel.*

Culmen propriè tegminis ex culminibus facti cacumen signat, ut annotavit Drosæus in methodo. juris.

Culpa est læsio per imprudentiam alteri illata, quæ alioquin humanitus evitari potuisset, Culpa, inquit Donatus, est ejus, qui nesciens aliquem læsit. Inspiciamus hanc diffinitionem :

Culpa est læsio. Læsionem accipimus loco generis. Nam & dolus malus, & omnia planè maleficia ad lædendum solent destinari, ideoque velut res nocivæ ab humana societate rejiciuntur. Nisi enim sequatur læsio, non consideratur dolus, *l. si quis in pigno. in fin. ff. de pign. act.* ideo quoque læsionis adpositissimè sit mentio in diffinitione, quia in cognitione doli, culpæ, periculi, diligentiæ, semper oportet observare relationem quandam ad alium. Nam & justitia virtus, & injustitia vitium, in hoc maximè discernuntur, quod semper ad alium referri volunt. *ut l. Justitia est, ff. de justit. & jur.* Quare deviatio vel declinatio non admodum huc pertinent. Additum est autem in diffinitione, per imprudentiam illata. Hinc adparet differentia inter culpam & dolum. Culpa enim est ea segnitie animi, vel rusticitate, vel inertia, vel simplicitate quæ semper habent comitem imprudentiam, *l.* 3. §. *ult. ff. de suspect. tutorib.* Dolus verò nascitur ea malitiosa destinatione animi contemnentis omnem honestatem atque prudentiam cum proposito lædendi. Sequitur in diffinitione, quæ alioquin humanitus evitari potuisset,

potuisset. Per hoc discernitur culpa à casu fortuito. Culpa enim propter incuriositatē reprehensibilis est, & obligat lædentem : quia potuisset adhibita quadam diligentia providere, ne dammum contingeret. At casus fortuiti supra omnem hominis providentiam plerunque incidunt, veluti mora, fuga hominis non custoditi, rapina, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, ruinæ, naufragia, impetus prædonum *l. contractus, ff. de reg. jur. l. quæ fortuitis. C. de pig. act.* nihil enim hic est, quod in homine reprehendatur, cum supra cujuslibet prudentiam sint, & fato potius eveniant. *leg. cum duobus, §. damna, ff. pro socio.* Et propterea, si dolus vel culpa præcedens occasionem det hujusmodi nocumentis, non censentur casus fortuiti. *l. capitalium, §. incendiarii, ff. de pœn. l. si servus servum, §. si fornicarius. ff. ad leg. Aquil. l. qui petitorio, §. 1. ff. de rei vind. l. eum qui, §. an pater. ff. de fur. Instit. quib. mod. re contrab. obl. §. item is cui.* Old. Prat.

Culpa est deviatio à legis dispositione, secundum Pet. At secundum Bart. *in l. quod Nerva. ff. depos.*

Culpa est deviatio ab eo quod bonum est, quod per diligentiam hominis potuit provideri. Old. Prat.

Inter Culpam & dolum quid intersit, nonnunquam difficile est adjudicandum. Quod hæc quandoque, imo ferè sæpissimè, ponantur pro eodem. Nam culpæ nomen generis est, quod continet, quidquid dolosè peccatum est, & malitiosè, ut cum dicimus : nihil in vita nobis præstandum esse præter culpam. At qui pariuè & distinctè loqui volunt, Dolum sceleri tribuunt, Culpam vero Imprudentiæ : Ille in faciendo est, hæc in non faciendo. Donat. ad illud Terent. in *Hecyra*, Non mea opera, neque pol culpa evenit : Opera est, inquit, si scientes læserimus. Culpa si nescientes. Quorum alterum sceleris, alterum stultitiæ est. Atque ista quidem ad hunc modum discernere facile est, & promptum cuique. Hot.

Culpæ quinque species tractant interpretes, videlicet latissimam, latiorem, latam, levem & levissimam secundum Bart. *in l. quod Nerva. ff. depo. sed* certè ex hujusmodi gradibus majoris aut minoris culpæ non possunt constitui diversæ species, juxta *l. fin. ff. de instr. vel instru. leg. l. is cui, ff. quemadmodum servit. amitt.* Etne quidem possunt omnes culpæ gradus certis definitionibus explicari, quia censendo magis, quam disputando percipiuntur. Omnium enim æstimatio arbitrio judicis committitur, *l. semper, §. culpam, ff. quod vi aut clam*, quem ante omnia diligenter æstimare oportet, qualitatem & conditionem personæ, de qua agitur *l. ejus, §. fi. ff. de oper. libert.* Quare Udalricus Zasius *lib. 1. Resp. sing. cap.* 2. rejecta interpretum sententia totam hanc culparum materiam aliter tractat. Culpam in duas duntaxat species dividens in latam & levem, tametsi non improbet, levem & levissimam distinctis nominibus usurpari, dum non ad speciem referantur. Latam duplicem facit : Ignaviæ, quæ à dolo abest : & versutiæ, quæ dolo est proxima. *d. l. quod. Nerva. l. mulier. §. sed enim, ff. ad Trebellianum. & l. si constante, §. si maritus, ff. solut. mat.* Culpam ignaviæ esse dicit, quæ supinam & crassam negligentiam refert, quam ignavi & socordes homines in tractandis negotiis adhibent, *l. nec supina, & l. Regula, §. sed facti ff. de juris & fact. ignorant. l. lata culpa, ff. de verbor. signific.* Nec dicas ex Bart. ejusmodi demum fatuis & mente captis convenire : nam cum de culpis tractamus, inquit Zasius, consequens est, nos, de eo hominum genere loqui, in quos rationem, licet crassam habentes, qualitas culpæ cadere potest : furiosos autem, & fatuos, ut pote rationis expertes, à culpa seclusos esse, neminem clam esse puto, *l. divus, ff. de offic. Præsid. l. sed etsi quæcunque §. 1. ff. ad leg. Aquil. l. fin. ff. de administ. tutorum* Clem. 1. *de homicid.* Culpam verò versutiæ Zasius esse dicit, qui cum in rebus suis providi sint & diligentes, alienas tamen res affectata quadam negligentia, & improvidentia malignè, vel negligunt, vel dissimulant, *l. si fidejussor in princip. ff. mandat.* Verum nec Zasii traditio arridere potest, ut latam imprimis culpam in duo genera distinguamus, cum hoc nec lege, nec ratione probetur : & leges de lata culpa in singulari numero ubique verba faciant. Denique quoniam culpa qua de agimus, ab imprudente, non etiam à sciente committitur, quamvis lata, *l. lata culpa, ff. de verb. sign.* ut merito explodenda sit culpa illa versutiæ, quam comminiscitur Zasius, quæ propriè dolus dici debet, *l. ea quæ, §. fin. ff. de contrab. empt.* Sed & tota ejus distinctio commentitia est ; cum nusquam culpam sub his nominibus, ignaviæ & versutiæ legamus. Quare jureconsultis recentioribus aliter hæc culparum tractatio instituenda esse visa est. Ii itaque culpam dupliciter accipiunt in genere & in specie. Id quod non est novum in jure nostro, ut de adoptione legimus, *l. 2. ff. de adopt. de legitima hæred. l. 3. §. de illo, ff. pro socio. l. lege. ff. de verb. sign.* cum similibus. Culpa in genere considerata delictum includit, & quodcunque actum illicitum *l. si servum, §. 1. ff. de verb. oblig.* deinde in specie ut à dolo vero separata est : Quamquidem ita definit Corrasius *lib. 4. Miscel. cap.* 1. ut sit imprudentia, qua homines circa res alienas vel negligunt, quod fieri oportet, vel faciunt, quod omitti debet. Hæc verò duobus capitibus ipsi circumscribunt, ut alias culpa dicatur latior, alias levior : *l. cum res, §. culpa ff. de leg.* 1.

Culpa latior, est læsio tam reprehensibilis & injusta, ut secundum communem sensum non possit excusari. Ut si quis faciendo, aut prætermittendo non intelligat, qood omnes intelligunt. *l. cedere diem, §. fi. l. lata culpa, ff. de verbor. sign.* aut si quis non ad eum modum curet res alinas, quo proprias solet, *l. quod Nerva. ff. depos.* Hic enim tanta est fraudis suspicio, ut talis incuriositas rectè censeatur dolo comparanda, vel proxima, vel etiam dolus ipse. Nam hæ phrases effectu juris inspecto non differunt *l. 1. §. hæc actio. ff. si mens. fals. mod. dixer. l. mulier. §. sed enim si quis. ff ad SC. Trebel.* quarè Ulp. *in l. 1. §. non autem alias ; ff. si is qui test. lib. esse juss. erit.* Sed culpa, inquit, dolo proxima dolum repræsentat. Quanquam enim secundum rerum naturam, similia non propriè sint eadem res civili tamen ratione nihil prohibet alterum prædicari de altero ; propter eosdem ferè juris effectus. Adpellatione enim doli mali regulariter lata culpa continetur, *l. 3. ex hoc edicto, ff. naut. caupo. stab.* Quis, inquit Ulpian. in locato & conducto culpa, in deposito dolus dutaxat præstatur, *l. 1. §. si quis servum, ff. depositi.* Et hoc fefellit Barth. se frustra torquentem *in l. quod Nerva. ff. eod. tit.* quemadmodum arbitri pro-

pronunciatio est sententia. Sunt tamen certi casus in quibus lata culpa dolo non comparetur, quos hic adscribere nimis prolixum foret, eos vide apud Corras. *lib.* 4. *c.* 2. *Miscel.* Nam neque propter culpam actio de dolo datur, neque ob culpam in litem juratur, neque ob negigentiam remotus à tutela infamiam incurrit. Postremo in criminibus dolus à culpa separatur. Goveanus *ad l. si mensor. ff. si mens. fals. mod.* Et ex his intelligi potest definitio Martiani *l. in actione, ff. de lit. juran.* sed in his omnibus inquientis, ob dolum solum in litem juratur, non etiam ob culpam: scilicet leviorem. Alioquin ob latiorem jurari, verius est juxta *l.* 2. *C. de in lit. juran.* Ubi autem dolus pro ipso facto accipitur, ibi lata culpa, pro dolo, per juris interpretationem non intelligitur, *leg. in l. Corn. ff. ad l. Corneliam de sicar.* Pro facto autem accipi, est ipsum factum per sese tam turpè censeri, ut puniatur, ut propriè conveniat illius definitioni. Constat autem distare definitiones doli & culpæ. Old. Prat.

Colpa contingit bifariam, alias faciendo aliquid quod noceat & hæc retinet nomen culpæ; alias non faciendo, vel prætermittendo quicquam, unde damnum consequitur. Ea vocatur negligentia, l. magnà negligentia, *ff. de verb. sign.* Simile videmus in adoptione, quæ dicitur adrogatio, l. 2. ff. de adopt. Unde lex sæpe vocat latam negligentiam pro lata colpa, *l. tutor qui repertorium, §. competet, ff. de admin. tut. & l. si fidejussor. in princ. ff. mandat.* Dissoluta enim negligentia, inquit propè dolum est, *l. magna ff. de verb. sign.* Eleganter disputat Paulus *in l. si servum, in princ. de verb. obligat.* sic dicens: An culpa, (quod ad stipulationem attinet) in faciendo accipienda sit, an non faciendo. Itaque lex frequenter promiscuè utitur istis appellationibus culpæ ac negligentiæ, §. præterea. Instit. *quib. mod. re contrah.* Culpæ autem nomine, ait Justini. id est, desidiæ, ac negligentiæ, *l.* 1. *§. his quoque, ff. de act. & oblig.* Culpa ergo idem est, quod negligentia, segnities, desidia, *l.* 72. *ff. pro soc. l.* 5. *C. de peric.* atque ita interpretantur *cap.* 1. *§. præterea, vers. quod si qua fuit pr. caus. benefic. amitt. in usib. feud.* tametsi non esse negligentiam, sed ejus consequens, quidam putet. Prat.

Culpæ latiori adnumeratur ignorantia juris communis, nisi ob ætatem, sexum, vel rusticitatem excusetur, *l. regula est, in prin. & §. si quis jus ignorans, ff. de jur. & fact. ignor.* Sciant, inquit Paulus, ignorantiam facti non juris prodesse, nec stultis solere succurri, sed errantibus, sed tum appellatione doli non continetur, *l. sed etsi lege, §. scire autem, ff. de pet. hære.* Nihil his refragatur *l. à Procuratore. C. mandati.* A Procuratore dolum & omnem culpam præstari, quasi universale. Omnem de tribus saltem accipiendum sit? *l. Neratius, ff. de verbor. signif.* nam non solum tres aut quinque, sed infinitos culpæ gradus significant Summatim, de culpa teneri Procuratorem. Ulp. dicit *in l. si Procuratorem, §. proinde, ff. mandati.* Old. Prat. Latioris autem culpæ nomine cur Jurisconsultus latam intelligat *d. l. quod Nerva*, Corras. *lib.* 4. *Miscell. c.* 1. *nu.* 14. hanc putat esse rationem qua comparativum pro positivo, ut Grammatici docent, concinne non uno in loco ponitur. *leg. minus, l. verbum amplius, & leg. si à te stipulatus ff. de verb. signif. cap. consilium, de celeb. miss. cap. avaritiæ, de elect. in* 6. ut apud Virgil. 1. *Æneid.* Atque illum tales jactantem pectore curas. Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes Alloquitur Venus. Stat illic, Tristior comparativum pro positivo. Quando enim tristis est Venus, ut tristior nunc dici possit? nec dubium igitur, quin ex verissimili loquentis mente dictio latior vim comparationis amittat. Pro positivo, inquit Quintilianus, comparativo vulgo utimur, ut si quis infirmiorem se dicat. Nec præterea absurdum videri debet, latiori, culpæ verbo, latam intelligi: cum & graviorem eam; simili comparativo usus Modestinus quandoque dixerit *l. homo libert. ff. de acquir. rer. domini* Corras. *lib.* 4. *c.* 1. *nu.* 15.

Culpa levior est incuriositas, vel negligentia quam alii plerunque homines in rebus suis solent evitare. Id enim peccatur duntaxat levi culpa, quod non tam diligens fuit, sicut alius quispiam circumspectior fuisset, *l. si eum venderet. in fin. & l. seq. ff. de pignor. actio. l. si putator. ff. ad leg. Aquil.* Culpam levem esse, ait Paulus, cum quod diligenter provideri potuerat, non esse provisum, aut tunc denunsiatum esset, cum periculum evitare non posset. Dicta est autem levis, non, quod aliquando non grande damnum adferat, sed quod nulla plane conjectura colligi potest animus mali conscius. Ideoque defectus ille, non omnimo semper excusetur: levior tamen existimari solet, etiamsi magnum sit damnum. Argumen. *leg. hi ff. de calumniator.* Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inspicitur, ita & in culpa leviore simplicitatis habetur ratio: Fraudis interpretatio (inquit Papinianus) semper in jure civili, non, ex eventu duntaxat sed ex consilio quoque desideratur. Simplicitatem autem adpello generaliter omnem animi segnitiem, vel rusticitatem vel inertiam, *l.* 3. *§. fin. ff. de suspect. tutoribus.* Proinde nullum certius est argumentum animi simplicis ac minime mali, unde culpa processit, quam si in propriis rebus nihilo soleat esse diligentior, ac fuerit in alienis. *l. mulier, §. sed si. ff. ad S. C. Trebellian.* Sed si, ait Ulpianus, cum distrahere deberet, non fecit. lata culps, non levi, & rebus suis consueta negligentia, hujusmodi rei rationem reddet. Quo loco non distinguitur duplex lata culpa, ut quidam opinantur, sed levis culpa describitur. Imperitia quoque leviori culpæ adnumeratur, si modum non excedat. *l. imperitia, ff. de regul. jur. leg.* idem juris est, *ff. ad leg. Aquil. l. si quis id, quod §. doli mali, ff. de jurisdict. l.* 1. *§. fin. ff. de edend. l.* 3. *§. ult. ff. de suspect. tutor.* Illud & notandum est, quod lex nonnunquam, aut hominum conventio, ultra innocentium à culpa; requirit etiam diligentiam, vel custodiam alicujus. Et in hoc discerni solent hujusmodi adpellationes: ut alia censeatur diligentia, vel custodia, quæ nominatim exigitur; alia, quæ facit ad materiam culpæ levioris. *l.* 1. *§. sæpe evenit, ff. depos. l. contractus, ff. de regul. jur. l. cum res, §. culpa, ff. de legat.* 1. *leg. si ut certo, §. nunc videndum est, & §. seq. ff. commodat. l. si cum venderet, §. fin. ff. de pignorat. act. & leg. nautæ. & caupo. ff. naut. caup. stabul. l. hæredes ejus, §. non tantum, ff. famil. ercifcund.* Ea enim diligentia vel custodia quæ deorsum & nominatim debetur, ad exactissimam

boni patrisfamilias consuetudinem exigitur, ut adparet *ex d. §. non tantum*. Et evidentius *ex l. si cum venderet, §. fin. & l. seq. ff. de pignor. act.* Verba enim Ulpiani, *Venit, & Custodia*, Paulus sic interpretatur, quam diligens paterfamilias in suis rebus præstare solet. Et prædictis omnibus observandum, cum adpellatione doli mali regulatiter comprehendatur latior culpa: consequens esse appellationem culpæ non ad latam, sed ad levem culpam pertinere, leg. si mora. ff. solut. matrimon. *leg. in venditione, §. de tempore, ff. de rebus judicis auctorita. possid.* Pratejus.

Culpam qui simpliciter dicit, de levi locuit intelligendum, cum P. Faber scribit *in l. contractus, ff. de diverſ. regul. juris*, quæ à Græcis ἐπιείκεια adpellatur; eum consule de culpæ generibus erudite differentem. Prat. Adde & Corrasium *Miscellaneorum lib. 4. c. 1. &* Rævardum allegata *l. contractus, ff. de reg. jur.* Vide etiam latissimè Curtium εἰκασῶν *lib. 2. c. 28. in princ.*

Culpa uxoris vel matri divortium factum solutumve matrimonium dicitur, cum alteruter dissidii causam præstitit ob mores, verbi gratia improbatos, *l. 9. §. nunc videndum, in fin. ff. de minorib. l. 38. l. 44. & 45. ff. solut. matr. l. 19. ff. de verb. obl. l. 11. §. ult. ff. de adult. l. 91. & pen. ff. de condit. & demonstr. l. consensu. C. de repud. l. unic. §. sileat. C. de rei uxor. act.* & apud Ulp. *instit. tit. 6.* Cic. *Topic.* Si viri culpa factum est divortium & si mulier nuntium remisit: tamen pro liberis manere nihil oportet. Terent. *Hecyra. Act. 3. Scen. 5.* Neque culpa hoc evenisse dissidium mea. Esseque hoc verbum juris Servius *in 3. Æneid.* adnotat. Briss.

Culpa autem uxoris diremptæ nuptiæ videntur, si illa furenti nuntium remiserit, si modo furor ferendus non sit his qui circa eam sunt *l. 22. §. si maritus cum seq. ff. sol. matr.* Brisson.

Culpæ adnumeratur imperitia, veluti si Medicus ideo servum tuum occiderit, quia male eum secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit. *§. imperitia. 8. instit. de leg. Aquil. l. 9. §. Celsus, ff. locati.*

Cultus villæ, *l. 12. §. Nerativa, de instruct.* Culturá, vinearum, prædiorum, fundi, agri. Briss. *ex ff.*

Articulus cum, copulam significat. *l. 142. ff. de verbor. signific.* Itaque si quis Titio cum Sejo se legare dixerit, utrique legasse intelligitur, sicut utrumque legatur, cum fundus cum domo legatur *l. 112. §. si ita legatum, ff. de leg. lib. 1.* Cæterum cum quis Titio cum Sejo legat, sine altero alter ad legatum admittitur, Nam & cum Prætor dicit Ventrem cum liberis in possessionem esse jubebo, & si non sint liberi, venter in possessionem mittetur, *l. 121. ff. de leg. lib. 1. l. 13. in fin. ff. de manum. testam.* Item ut in illo: Stichus cum rationes dederit, cum contubernali sua liber esto, *l. si servo, 31. ff. de stat. liber.* Hotom. Hæc verba, Cum quatuordecim annorum erit factus, & si quatuordecim annorum erit factus, eandem conditionem habent. Sed posteriori scriptura per conditionem tempus, priori per tempus conditio demonstratur, *l. 22. ff. quando dies leg. ced. l. 49. in princ. & §. 1. ff. de leg. lib. 1.* Briss.

Cultellus tonsoris *l. 11. ff. ad leg. Aquil.*

Cum pro quia *in l. 41. §. testamento verſ. quæsitum, ff. de leg. 3. l. 62. ff. solut. matr. l. 27. ff. de cond. & demonst. l. 5. §. quæri. ff. ut in poss. leg. l. 29. §. ult. de adult.* Briss. *in parerg.*

Cum, id est, utcunque *in l. 1.* ubi Gothofr. *C. de pact.*

Cum præpositio ad personas principales non cohærentes posita, copulat: sicut particula, Et, *l. Titia. §. nihil de leg. primo. l. si quis inquilino eo. tit. cum sim.* Spieg.

Cumque, Vide, *Quicunque.*

Cum commodissimum erit, ut accipiendum sit, exponitur, *in l. avus, §. pater. ff. de jur. dot.*

Cum dare potuerit, pro, cum dederit, *l. statu liberos. §. si quid acceperit libertatem, ff. de statulib. l. qui ædes de tuend. ruin. nauf.*

Cum instrumento fundus legatus exponitur. *l. 1. ff. de fund. inst. l. 2. cum ibi not. C. verb. sign.*

Cum justæ ætatis factus fuerit, cum perfectæ ætatis fuerit, cum adoleverit, de annis 14. completis intelliguntur. Albericus locos indicat. Cum ad legitimum statum pervenerint, an verba hæc conditionem inducant, not. *in l. ex his verbis. C. quan. di. leg. ced.* Spieg.

Cum nupserit lego, ut intelligatur, vide *in leg. si legatum, ff. de cond. & demonstr.*

Cum omni causa: His verbis uti solet lex, quoties fructus, pertinentia, accessiones & reditus, veluti in unum fascem colligere vult: quasi dicat, quidquid causam duxerit proveniendi quovis modo ex re aliqua. Vide *Institut. de offic. indic.* Pratejus.

Cum oportuerit. &, si oportuerit, eandem significationem habent. *l. quodcunque, ff. de verb. oblig.*

Cum populo agere (quæ verba legis sunt 12. Tab.) est rogare quid populum quod suffragio suo, vel jubeat, vel vetet. unde Rogatio, pro lege dicta: Concionem autem habere, est verba facere ad populum, sine ulla rogatione. Gell. *lib. 13. c. 14.* Prat. ex Hotom.

Cum Patribus autem agere, est ad Senatum referre. Vid. Bud. *in Annot.* post Spieg.

Cum omnibus qui domi sunt, quo sensu hæc verba veniant accipienda. declarat Jurisconſ. *11 l. Sejus in princip. cum* inibi not. *de leg. 2.* Prat.

Cum voluerit, ad tempus vitæ extenditur, teste Ulp. *in l. fideicommissum, §. sic fideicommissum, ff. de legat. 3.* Spieg.

Cum is in tutelam suam pervenerit. Item, in suam tutelam & suam potestatem. Item, cum sui juris fuerit factus. Item cum ad pubertatem pervenerit. Item, & si cum suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ factus, cum justæ ætatis factus, vel cum maturæ ætatis fit, vel cum adoleverit. Vide Ulpia. *in l. cum filiofam. de leg. 3.* Spieg.

Cum quatuordecim annorum erit factus, & si quatuordecim annorum erit factus, eandem conditionem habent: Sed posteriori scriptura, per conditionem, tempus: Priori, per tempus conditio demonstratur, *l. 22. ff. quando dies leg. ced. l. 49. in princ. & §. 1. ff. de leg. 1.* Briss.

Cum ita legatur, Illi hoc amplius fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erant: mancipia quoque contineri Modest. respondit. *l. omnia de legat. 2.* Spieg.

Cum morietur ipse servus. Vide Africanum *de leg. 1. l. si à pluribus hæredibus.*

Cum pater moreretur: vide Ulpianum hæc exponentem verba *in l. fideicommiss. §. si filio, de leg. 3.* Spieg.

Cum imperio esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim à populo dabatur imperium. Cum potestate esse dicebatur, de eo qui à populo alicui negocio præficiebatur. Festus. Ita distinguuntur Imperium & potestas, *l. 7. & 10. ff. de vi. publ.* Hot. Prat.

CUM SACCO adire, est postulare ut sibi è vestigio, atque eodem temporis puncto pecunia solvatur. Paulus *l. 105. ff. de solut.* Quod dicimus in eo hærede qui fidejussori testatoris id, quod ante aditam hæreditatem ab eo solutum est, debere statim solvere, cum aliquo scilicet temporamento temporis intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet. Hot. Saccum autem Asconius interpretatur manticam quandam, ad majoris summæ continendas pecunias. Alciat. *lib. 2. parerg. cap. 8.* hæc verba ad hæredem refert. De eodem existimo interpretandum quod scribitur Luc. 22. Quando misi vos sine sacculo. Prat.

CUMERA apud Horatium in epistolis vas est vel vimineum, vel fictile reponendis frugibus idoneũ, Græcis κυψέλη, Turneb. *lib. adverf. 5. c. 13.*

CUMULATIO, est jus persequendi multis actionibus in uno atque eodem judicio editis, gratia minuendarum litium permissa. *l. si idem cum eodem, in princ. ff. de jurisdict. l. fin. C. de annali exceptione.* Quemadmodum enim cumolus debiti, vocatur coadunatio multarum summarum: ita cumulus actionum est editio plurium actionum, *l. majorem, & l. seq. §. Cumulum. ff. de pact.* Oldend. Prat.

CUMULATIO actionum, sicut etiam reconventio, cum præjudiciis, & toto judiciorum processu est introducta propter compendium litigandi, scilicet ut apud eundem judicem, eodemque tempore simul disceptentur ea, quæ alioquin multiplicatis sumptibus & molestiis seorsim expedienda forent. Et ideo commentatores rectè dicunt: Cumulationem permitti semper nisi fuerit nominatim prohibita in jure. *leg. si idem cum eodem. ff. de jurisdict. omn.* Oldend. Prat.

CUMULUS matrimonii *l. 3. §. ubi pupill. educ.*

CUMULUS æris alieni, *l. 4. §. ad Senatusc. Trebell.* Prat.

CUMLUS debiti pro augmento, apud Ulpia. *in l. si pluret, &* Papin. *in l. majorem, de pact. l. ult. C. qui bon. ced.*

CUMULUS legati. *l. 2. §. tractari, ff. ad SC. Tertull.* Cumulare vitium, *l. 6. C. arbit. tut.* Briss.

CUNABULA pro primis rudimentis, apud Aurelium, *in l. amica. §. his cunabulis de offic. Præf. Prat. §. cumque, in proœmio Instit.* Erasmus citat Aurelii verba in explicatione parœmiæ, Ab incunabilis: notum Vergilii Hemistichium, Gentis cunabula nostræ. Similiter & crepundia, pro prima ætate accipiuntur. Spieg. Sunt autem cunabula propriè fasciæ & panni, quibus pueri in cunis involvuntur, involucraque eorum uno verbo lanea & lintea: Turneb. *adverf. lib. 9. c. 10.* Sic Justinianus has institutiones appellat prima legum cunabula. Theophilus vertit, πρόσιμια. Et Pomponius scribit Sextum Ælium veterem Jurisconsultum scripsisse librum, qui continebat juris cunabula. Ac ne putemus hanc esse infrequentem metaphoram, Justinianus prima urbis Romæ cunabula, & prima fideicommissorum cunabula dicit. Aurelius quoque appellat cunabula Præfectorum Prætorio, &c. Baldus *in proœmio Instit.*

CUNCTI vocabulum, ad singula quæ ratio nominis complectitur, generatim refertur, *l. cunctos populos, C. de Summ. Trin. l. sciant cuncti. de probat.* Hoc autem ab omnibus distat, quod hoc quidem omnes, sed conjunctos & congregatos: illud verò continet etiamsi sint in diversis locis: si Festo credimus. Spieg.

CUNEI peditum sunt globi, ut vexillationes, equitum turmæ. Atque ita hæc verba distinguenda sunt *in l. 1. de bonis mili. in C. Th.* Vegetius *lib. 3. cap. 29.* Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ juncta cum acie primo augustior, deinde latior procedit, & adversariorum ordines rumpit. Idem *lib. c. 26.* Tertio præcipiendum est, ut quadratam aciem repente constituant: quo facto in trigonum, quem cuneum vocant, acies ipsa mutanda est. Ammian. Marcel. *lib 31.* Congregatosque in cuneos sensim progrediens Gothorum optimatem Farnobium cum vastatoriis globis vacantem licentius occupavit. Et postea: Vesperaque intendere Gothorum vastatoriis cuneis prope flumen Hebrum subitò visis. Quibus in locis promiscuè globos & cuneos ab eo auctore appellari cernibus. Globos autem etiam Drungos (non ut vulgò legitur, Drumos vel Grumos (vocitatos, Veget. *lib. 2.* scribit. Qua de re alias plura ne extra calcem (quo aiunt) sermo decurrens lectori fastidium pariat. Brisson.

CUNICULUS pro canali, per quem vapor trahitur in balnearis vaporibus, *leg. Proculus. Digest. de damno infecta leg. supra iter. de aq. pluv. arcend.* Ulpianus *in leg.* Servius autem de Rivis. Cuniculum vocat foramen sob terra occultum. Festus protulit genere neutro. Spieg. ex Oldendor. Prat.

CUNICULUM pergentem in Julii, more Græco dixit, Pomp. *in l. 3. §. ult. ff. si servit. vind.* Briss.

CUNICULUM agere *l. 11. ff. de aq. & aq. pluv. arcen.*

CUNIRE, Lege, Inquino.

CUPIDI pro amantib. eleganter apud Ulp: *in fin. l. 1. de ædil. edict.*

CUPIDITAS, h. e. studium discendi, optima ratio vivendi est *l.* apud Julianom *de fideicommiss. libert.* Et Cupidus nihil à studioso differt, Grammaticorum placito. Spieg.

CUPPA, & cupula vasa sunt vinaria, in qoibus vina conduutur, *l. Lucius, ff. de legat. 3.* Gorb. *ad l. vinaria vasa. 206. ff. de verb. sig.* Item Ulp. *de fund. instr. leg. instrumenta.* Cuppas exponit vasa vinaria lapidea, vel de terra facta, at constant ex lignis. Item *de leg. 3. l. cujus.* Vasa, inquit vinaria, id est, cuppæ, & dolia, quæ in cella fixa sunt. De Cuppula Jureconf. *de trit. & vin. leg. l. si cui, in* Cuppis, inquit, sive Cuppulis Nebris. sensis. Simplic. Jovian. Pont. *lib. 1. de Aspirat.* effert hanc vocem, cum ait: Sunt autem Cupæ vasa vinaria majora ex ligno, quas satis impropriè multi Vogetes vocant. Festus, & Cæsar commentario belli Pompeji, dum inquit: Cupas tæda ac pice refertas incendunt. Vocari autem Cupas id genus vasa ostendit Luc. illo carmine:

Namque ratem vacuæ substentant undiquè cupæ.

Cupis enim naves in mari substinentur, cum ipsarum lateræ & carinæ resarciuntur à priscis dictæ caupæ à cavo; & hinc caupones: Decupa, qui vinum minutatim vendit. Cicero: Vinum à decupa & propola quotidiè sumit. De cupis meminit etiam Ulp. *in l. quæsitum est §. 1. eod. tit.* enumeratque inter ea instrumenta, quæ exportandorum fructuum causa parantur, *& in l. 3. §. pen. de vino trit, oleoque legat.* & Alph. *in l. in nave Saupkei. §. ult.* secundem veram lectionem. *ff. locati.* Cupa etiam vasculi genus est, quod nomen sumpsit à caoponibus, qui eo in poculis utebantur, Nævius Qui duas Cupas mero plenas exhausit. Cotta. Supra dictis de cupis adstipulatur etiam Cujac. *Obser. lib. 9. c. 26. dum* ait, cupas βίκους μεγάλας, exponi à veteribus glossis: easdemque à quibusdam vocari gaulos.

CUPPRESSI inter infrugiferas arbores referuntur,

tur, licet coniferæ sint: & resiniferæ: hæc olim funebris arbor habita est: ideo apud multas gentes in cœmiteriis seri cœpta, vide Theophr. 4. *de plant.* Gothofr. *ad l. competit.* 16. §. t. *ff. quod vi aut clam.* adde *tit. C. de cupress.*

Cupressus, Cupressus arbor est (uti docuit Plin.) natu morosa, fructu etiam supervacua est, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa, de cujus virtute, & potentia videre est inter cæteros Dioscoridem *li.* 1. *c.* 86. Hanc autem arborem Impp. Arcadius & Honorius vetarunt excidi, neque vendi per Ægyptum, quod hujusmodi arbores (ut inquit gloss. in tit. De cupressis *lib.* 11. C.) continerent aggeres tenentes aquam Nili, quæ oportunis temporibus spargitur per agros: cum in Ægypto non pluat, Ancho. Adde Forcat. *dial.* 1. *Necyoman.*

Cupressum navigiis aptam arborem fuisse indicat *l.* 26. *ff. de acq. rer. dom.* Virg. *lib* 2. *Georg.*

—— *Dant utile lignum*
Navigiis pinos, domibus cedrosque cupressosque. Briss.

Cura pro onere sive provincia alicui delegata. Sic IC. *in l.* 1. *de offic. præf. urbi,* curam carnis ad illum spectare dicit. Salamonius interpretans hanc legem, verb. Et ideo forum suarium sub ipsius cura est, Verbum, inquit, curæ, hic pro sollicitudine, imperio, & jurisdictione intelligo, quia in magistratibus sic accipi solet. Spieg.

Cura ædium sacrarum, *l.* 3. *ff. ne quid in loco sacro.*

Cura Epistolarum inter officia præfecti urbi ponitur, *l. fin.* ubi Cujac. & Gothofr. *C. de offic. præf. urb.* Et dicitur à Cassiodoro *lib.* 12. cura canonicarum Epistolarum. *In d. l. fin.* pro Epistolarum quidam legunt personarum.

Cura à cultura separatur, §. *si quis à non domino Insti. de rer. divis.* Nam & oves & pecorum fructus curari dicuntur, *l.* 60 *in fin. ff. de leg.* 3. *l.* 7. §. *non solum, ff. solut. matrim.* Item arbores *l.* 3. *ff. de impens. in reb. dot.* Prat. ex Briss.

Curæ appellatione, interdum curatorum actus, munus, seu curatio significatur. Tit *de reb eor. qui sub tut. vel cura sunt.* Cura adulti, furiosi, prodigi, muti, ventris, Briss. *ex ff. C.*

Curare pro incrustare, *l.* 27. §. *ult. ff. ad leg. Aquil.* Item si tectori locaveris lacum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, ut vinum sit effusum: Græci exponunt partim ἐπὶ τῷ φιλοκαλῆσαι, alii ἐπὶ τῷ ἀναχρίσαι τοῖς κηρωμασι αὐτοῦ; alii verbo, ἐπὶ τῷ φροντίσαι. Prat.

Curare pro operam dare, *in l. congruet.* sic enim Haloandri editio habet, *de offic. præsid.*

Curare pro ægrotis mederi, *l.* 11. §. *pen. ff. ad exhib.*

Curare negotia pro gerere, *l.* 14. §. 1. *ff. comm. divid.* Prat.

Curare, lacum, *l.* 27. §. *ult. ff. ad l. Aquil.*

Curare vestimenta, *l.* 12. *ff. de furt. l.* 31. *ff. locat.*

Curate agros accendere, apud Ulpianum, *in l. Juliano de Leg.* 3. apparet Accursium, quod variat lectionem non satis intellexisse: nimirum neglectis bonis autoribus, qui de re rustica per quam eleganter scripsere. Spieg.

Curator. Generali vocabulo dicitur Curator, qui rebus aliquibus curandis gerendisve præficitur. Hinc Suetonio in *Cal.* dicitur curator munerum ac venationum. Frontino curator aquarum, & Catulus à Gellio per translationē curator restituendi capitolii: Curator igitur in jure est, qui rebus vel adulti, vel decoctoris, aut furiosi, curandis gerendisque præponitur, & secundario personis. Itaque, officium curatoris in administratione negotiorum constat, adeo ut administratio bonorum minoris, curatoris authoritatem requirat. Datur autem curator & generaliter, sine ulla præfinitione, & specialiter, ad certam causam: ut cum minor agens, vel conventus curatorem acceperit ut causam suam suscipiat, ac sibi in judicio auxilietur, utque pro se cum adversario litiget. Si quis autem obligatum sibi minorem, vel res ejus habuerit, is prorsus ad ejus curationem non accedat, ne quidem si vel lex ipsa vocet. Quod enim pro se ille non agat, quid & de se quod vult statuerit, & potestatem rerum adversariis est consecutus. Propterea enim & illud sancitum est, ut si manifestissimè constet, eum qui curator constituitur, juribus minoris teneri, neque ille curator sit; ne quando aut Calendarium surripiat, aut alias probationes quæ ad manum sint, supprimat, & curatio minori rerum suarum perniciem adferat *l. omnia in Authen. ut qui obligat. &c. col.* 6. Anch.

Curator bonorum, qui ad distrahenda vel gerenda bona absentis, vel ejus qui hæres non existit vel qui apud hostes est, vel cum scripti hæredes deliberant, à Prætore datur. *l.* 48. *ff. de admin. tut. l.* 5. §. *ult. de Carb. edict. l.* 13. & 9. *ff. de cur. fur. l.* 9. §. *his verbis & l.* 22. *ff. de reb. auct. jud. l.* 1. *in fin. ff. de mun. & honor. l.* 2. *ff. de feriis, tit. de curato. bon. dan. l.* 15. *ff. ex quibus cau. majo. l.* 22. §. *si curator. ff. manda l.* 90 *ff. de solut. leg.* 21. *ff. de minoribus.* Græcè ἐπιμελητὴς vocari scribitur *in l.* 46. §. 1. *ff de admin. tut.* Briss.

Curator est, qui post pueritiam, sequentem juvat ætatem adolescentiæ, adversus multarum rerum pericula egentem adhuc auxilio. Item dicitur & is, qui per totam hominis ætatem subvenit incidentibus multifariam defectibus. Datur enim principaliter caussis & rebus: in consequentiam tamen etiam personis Julianus *in l. consilio. ff de curatorib. furios. l. D. Marcus, ff. de off. præs.* Unde fit, quod appellatione tutoris aliquando continetur curator, ut *in l.* 2. *ff. de tut. & cura. dat. ab his.* Et *in l. pater.* §. *conditionum verba. ff. de condit. & demonstr.* Old.

Curaturum se promittens, ut alius det decem, fidejussorem dando locupletem liberabitur. *l. ult.* §. *ult. de reb. cred.* Cur enim ab eo tantum exigitur, quæ scilicet non nudis & inanibus verbis, sed re & facto aliquo ostendatur, l. illa stipulatio decem, &c. & ibi Duar. *ff. de verb. oblig.*

Cura Palatii, Dignitatis nomen in aula Constantinopolitana, *l.* 1. *C. de Comitib. & trib. schol. lib.* 12. Quod & ex Ammian. Marcellino cum alias sæpe, tum lib. 31. facilè intelligitur. Tribunus, ait, Equitius, cui tunc erat cura palatii credita. Meminit & Gregorius Turonensis *lib.* 2. *histor. c.* 8. Zonaras κουροπαλάτην vocat. Sic enim Annal. tomo 3. in Justino scribit ἀνεψιὸς δὲ τῷ θείῳ τυγχάνων Ἰουστῖνος. Κουροπαλάτης πρὸ τῆς βασιλείας τετίμητο Idem in Leone Isauro. τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀρτάβασδῳ συνῴκισεν, κουροπαλάτην αὐτὸν ὀνομάσας. Et in Stauracio Ἐπιβάλλων ὁ τοῦ Κουροπαλάτου Μιχαήλ. Unde ex cura palatii eadem figura, qua Exconsule & Excomite apud Marcellinum *lib.* 22. legimus. Briss. *in prætermiss.*

Curatores multiplicis generis in libris nostris memorantur. Sunt enim adolescentium, furiosum, prodigorum, mutorum, surdorum, dementium, fatuorum, debiliumque personarum, & eorum, qui rebus suis superesse non possunt, *ff. & C. de curat. furios. & Inst. de curat. l.* 1. §. *ult. & l.* 2. 3. 4. & 5. *ff. de postul.* Horum munus cura & curatio appellatur sub tit. de reb. eorum qui sub tutel. curave sunt, *l.* 13. *ff. de postul. leg.* 11. *ex facto, l.* 29. §. *ex causa, ff. de*

ff. de minor. l. 3. C. de transact. Briss. Hinc

CURATIONIS judicium, *l. auclo. tuto.* seu actio administratæ curæ, *l. 34. C. de transact.* Prat.

CURATIONEM restituere eadem forma, qua & tutelam dixit Paul. *l. 32. ff. de minor.* id est; curæ administratæ rationem reddere. Prat. ex Briss.

CURATIO, sive Curatela, est potestas seu munus ministrandi bona ejus, qui vel ob ætatem, vel ob mentis corporisvè vitium præesse rebus suis non potest. Inter tutelam autem & curationem hoc interest, quod Tutela est potestas in capite libero, id est, in persona pupilli: Curatio verò, nisi illa furiosi sit, rei & causæ datur. Tutor invito & ignoranti datur: Curator invito adolescenti non datur. *§. item inviti. Inst. de curator.* Tutela anno 14. finitur princ. *Instit. de curatoribus.* Prat. Hinc

CURATOR definitur, qui adultorum & puberum substantiam administrat, donec 25. ætatis suæ annū impleverit. Harmenop. *tit. de tutor.* Hot.

CURATOR alius est Legitimus, alius Honorarius. Legitimus dicitur, qui datus est iis quibus lex 12. Tab. dari jubet: nimirum furiosis & prodigis. Honorarius dicitur, qui à Prætore datur ei, qui nuper pubes factus, ideo nec sua negocia genere non potest: item surdis, mutis, perpetuo morbo affectis *l. 1. & pass. ff. de curat. fur. l. 48. de admin. tut. l. 1. §. ult. ff. de mun. & hon. l. 14. §. pen. ff. de solut.*

CURATORES operum, *l. 7. ff. de offic. proconf. l. 2. §. 1. ff. de oper. publ. l. 2. §. sed etsi. ff. ad municip. l. 17. §. pen. ff. de usur.* quibus scilicet extruendorum reficiendorumvè ædificiorum, cura mandatur, *l. 1. §. hi quoque & l. ult. ff. de mun. & hon.* Plinius *lib. 10. Epist. ad Trajan.* videntur non mediocres pecuniæ posse revocari, à curatoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur. Briss.

CURATORES corporum *l. pen. in fi. ff. de colleg.* Prat.

CURATOR municipium, *l. 5. §. hae verba. ff. quod vi aut clam.*

CURATOR reipubl. *l. fin. ff. de offic. adsess. l. 37. ff. de pact. l. 2. §. gravi. l. 3. §. 1. & §. penult. ff. de admin. rer. ad civit. l. 46. ff. de dam. infect. l. 1. ne quis liber. invit. lib. 11. C. leg. 2. C. de sent. qua sin. cert. quant.* Ulpianus librum singularem scripsit de offic. curat. reip. qui & curator civitatis, Græcè λογιστὴς ut est *in l. 3. C. de mod. mult.* Prat. fit horum & mentio *l. Lucius §. Sempronii, ff. de admin. tut.* horum verò curæ incumbebat, ut annona undique in usum civitatis deferretur, cujus rei causâ Athenienses olim decemviros creaverunt. Corrasius *lib. 3. Miscell. cap. 6. numer. 14.* Sed & ad officium curatorum Reip. spectabat, ut dirutæ domus extruerentur à dominis, teste est Julius Paulus *l. 46. de damn. infect.* Ideoque si quas viderent ædes in civitatibus ruinosas, solebant illi adire Præsidem, & postulare, deformitati auxilium ferret, tùm Præses evocari jubebat, ædificii dominum, eique refectionem imperabat, & tandem adversus detrectantem decernebat Reipublicæ curatori competens remedium. Eoque remedio impetrato ædificium ruinosum publico sumptu reficiebat curator Reipublic. & si dominus post opus refectum intra quatuor menses sortem cum usuris non persolveret, ejus dominio privabatur, & jure ædificium Respublica distrahebat. *dict. l. 46.* Et hoc quidem illud competens remedium est, quo deformitati auxilium ferebatur, à D. Marco introductum. Rævard. *l. domum suam. ff. de reg. jur.*

CURATOR Reip. Pratejo, erat magistratus municipalis ex Decurionibus creatus, *l. ult. ff. de administ. rer.* qui pecuniæ publicæ administrandæ, vectigalibus locandis, operibus locisque publicis curandis præerat, ut constat ex *l. 2. §. 4. l. 3. & l. ult. ff. de administr. rer. leg. ult §. qui annonam, ff. de mun. & honor. leg. 46. ff. de dam. infect. l. 3. §. 3. ff. quod vi aut. clam.*

CURATOR Cæsaris pro Procuratore *l. fin. ff. de off. Proc. Cæs. l. 3. ff. de jur. fisc.* Prat. ex Briss.

CURATORES frumenti, & olei emendi, quos σιτώνας, & ἐλαιῶνας adpellant. l. fi. ff. de mun. & & honor. *l. 21. ff. ad municip. l. 30. ff. de neg. gest.* Briss.

CURATOR Kalendarii l. fin. §. item rescripserunt. *ff. de admin. rer. ad civit. perti. l. 1. C. Th. de cur. Kalend.* Brissonius.

CURATOR divinæ vel dominicæ domus *l. fi. Cod. de quadrien. præscript. Novel. Justin. constit. 1.* Prat. ex Briss.

CURATOR ventris dicitur, qui viduæ mulieri gravidæ relictæ, cibum, potum, vestitum, tectum pro facultatibus defuncti, & pro dignitate ejus atque mulieris ex defuncti bonis præbet. *l. 1. §. 14. & 15. ff. de vent. in possess. mitt. l. penult. §. etsi ff. de ritu nupt. l. 8. ff. de curat. fur. l. 48. de admin. tut.*

CURAX pro diligenti & solicito. Cajus *l. 18. ff. de adil. edict.* Si constantem, aut laboriosum, aut curacem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmaverit. Hotom.

CURCUMA *in lib. 11. Cod. tit. nulli lic. infren. & eq. est,* ut refert Cujac. *Observ. lib. 11. cap. 20.* ex Chaldaico Lexico, sandalium. Sed acquiesco, inquit, Hésychio magis, qui his verbis ἐν κημῷ ἐν κυρκύμῳ. Curcumam interpretatur Camum, quod genus est ornamenti equestris, vilius freno, freni tamen vel ocreæ vice.

CURIA trita significatione Senatus Romani, amplissimique ordinis confessum significat, quæ senatoria dicitur *l. 1. de consul. in C. Theod.* Briss.

CURIA & senatorum, & decurionum dicitur. *l. 1. ff. quod cujusque univers. l. 38. §. judic. is. ff. de pœnis.* Adde Ferret. *titul. de nuptiis.*

CURIA pro loco accipitur, in quo magistratus haberi solet. *l. 2. in prin. ff. de origin. jur.* Oldend.

CURIALES. Curiales dicuntur curiæ munerib. adscripti. Goth. *ad rub. C. ubi quis de curial.* Dicuntur quoque ejusdem curjæ homines, hoc modo accipitur. *C. in tit. de curialibus urb.* Rom. item *C. in tit.* si curialis relicta civitate rus habitare maluerit. Item curiales dicuntur officio, curiæve judicum obnoxii *l. præscript.* & ibi gloss. *C. de præscript. 30. vel 40. annorum.* Quos autem aulicos dicebant priores in philologiæ nuptiis. Martianus pervulgato nunc vocabulo etiam curiales nuncupat, teste Cel. Rhodig. *lib. 12. c. 5.* Anch.

CURIA in municipiis & coloniis sumitur pro loco, in quo consilium, publicum habebatur, *l. 3. ff. quod cujusque univer. l. communium 9. C. de nat. lib.* Prat.

CURIÆ, & Curiatæ leges. Initio civitatis Romanæ populus sine certa lege, sine jure certo primum agere instituit, omniaque manu Regis gubernabantur. Postea, aucta ad aliquem modum civitate, ipse Romulus traditur populum in triginta partes divisisse, quas partes curias appellavit, propterea quod tunc reipublicæ curam per sententias earum partiū expediebat. Et ita leges quasdam & ipse curiatas ad populum tulit, tulerunt & sequentes Reges, quæ omnes conscriptæ extant in libro Sexti Papyrii *l. 2. in prin. de orig. jur. ff.* Anch.

Curiæ Dominicales in pagis & villis sunt, quæ vetustatis veluti umbram referunt Zas. *in l. 2. ff. de orig. jur.*

Curiæ familiarium, Lege, Curia.

Curialis, idem quod Decurio, i. e. qui in oppido tanquam Senator est, constat *ex l. si quis curialis* 12. *Cod. de episc. & cleric.* ubi quis Curialis, idem postea Decurio nominatur. Hotom.

Curiales sub Romanis Principibus erant ex principalibus civitatum, & qui munera omnia sustinere cogebantur, & ab aliis tributa exigere: quorum conditio cœpit pessima existimari, quia à Præsidibus, exactoribusque tributorum plerumque inquietabantur, cogebanturque de suo tenuiorum onera subire: & ideo prohibita eis erat prædiorum alienatio, ne solum verterent, evitandorum munerum causa. Ex Alcia. Parerg. Spieg. Olim verò cum aliquod oppidum incolis esset destitutum, Triumviri colonias eo deducebant, & decimum quemque consilio sive Curiæ adscribebant: unde dictos esse Decuriones scribit Pomponius: Fuitque is verus legendorum primo Curialium mos. Sed cum deinde multi fugerent. Curialia munera, & collaberentur curiæ hominum penuria: Theodosius statuit naturales liberos curiis civitatum deditos, fieri legitimos, ut hoc præmio plures allicerentur ad Rempub. Sic enim propter aliorum penuriam necesse fuit Spurios recipere, quod fieri rectè posse graviter olim responderat Ulp. Bal. §. *aliquando autem. Instit. de nupt.* Adde his notata ab Aldob. *ad tit. de nuptiis*, §. *aliquando autem.*

Curias à cura dictas esse, veluti per quas publica salus curaretur, non sine magna ratione, Pompon. admonet. Siquidem cura, sollicitudo est. anxietas animi, quasi cor edens. Et profectò tali conatu atque diligentia Rempublicam juvare oportet. Old. Prat.

Curia autem aliàs significat ordines hominum, qui curant, ut *in l. 2. aliàs locum*, in quo curabantur res divinæ, vel humanæ. Nam & Curia Sacerdotum, & curia Senatus erat sicut Hostilia, Pompeja, Julia. Inde Curiales, seu curiones ad Curiam pertinentes. Erat apud Gentiles maximus Curio, Livius 3. *deca* 7. cujus auctoritate omnes curiones regebantur, Fest. Goth. *ad l.* 18. §. 10. *ff. de vac. mun.* Curiata lex à curiatis comitiis. Curionatus ipse magistratus. Ista enim omnia significantissimam habent derivationem à cura: scilicet quæ ad publicam utilitatem pertinet. Hoc tempore dicimus curiam Romani Pontificis, Imperatoris aliorumque Principum, quod ibi frequentiam hominum versari videmus. Cæterum, vim & potestatem verbi, hoc est, rem ipsam quam significat, nemo animadverrit: & propterea curiarum majestas in levissimos usus paulatim est perducta. *C. si curialis relicta* civitate, rus habitare maluerit. Old. Prat.

Curiales equi *in l. 4. C. de muner. patrimo.* Briss.

Curialitas quam barbarè dicitur, tàm ineptè necessitati opponitur ab interpretibus, dum docent hoc aut illud procedere de curialitate: nec raró etiam contra apertum textum, præcepta legum torquentes ad arbitrariam licentiam. Spieg.

Curiarum jus pro Curarum vulgo cum vitio legitur *in l. 2. C. de apparitoribus Præfect. Præto. lib.* 12. quemadmodum etiam Curiæ pro Curæ perperam scribitur *in l. 2. Cod. de executorib. & actorib. lib.* 12. *At in l. 1. Cod. de offic. magistr. offi.* rectè ad curas agendas & cursum exeant, ut & *in l. 2. Cod. de curios. lib.* 11. in Curis agendis & evectionibus publici cursus inspiciendis. Unde Curiosorum nomen descendit, qui curis agendis & cursus publici inspectioni deserviebant, *d. l. 2. C. de curios. l.* 13. *C. de cursu public.* Briss.

Curiatæ leges à Curiatis comitiis dictæ sunt, id est, tributim coactis, ut ait Pompon. *in l. 2. ff. de orig. Juris.* Centuriatæ verò, à centuriatis comitiis, i. centuriatim, ex censu & ætate distributis. Atque hæ majoris autoritatis erant. Burlæus *in l. post. de orig. jur.*

Curiata lege adoptiones factas, Sueton. *in August. c.* 64. Appian. *lib.* 3. *de bellis civil.* Dio *lib.* 39. & 46. ostendunt. Briss.

Curiones ii erant, qui pro curiis sacrificabant, qui & triginta erant; quot etiam sunt curiæ. Dionysius: Ἀπέδωκε δὲ μίαν ἱερουργίαν διάταξιν τοῖς τριάκοντα κουρίαις, ὡς ἔθυον τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῆς φρατρίας ἱερά. Illis autem in sacrificiis unà epulabantur Curiales magna cum hilaritate. Atque hinc fortasse Cic. *lib. 2. de Orat.* ut dies inter eos Curiæ fuisse videretur, convivium Tusculani, quod de die Senatus interpretantur. Curiones ludis publicis epistolas histrionum, comœdorum, tragœdorum, legebant, cum quid à populo, Principe, aut ludorum domino petebant. Proinde ita scripsit Martial. video quare Tragœdi Epistolam accipiant, quibus pro se loqui non licet. Epigrammata Curione non egent, & contenta sunt sua, id est, maledica lingua, &c. Hi etiam à Varron. *lib. 6. de ling. Lat.* Cusiones dicuntur. Prat.

Curiosi appellantur, non qui ubi delicta fierent, denuntiabant, ut sentit Accursius. Sed qui commissa in Curia Principis, vel in commitatu Præsidum per omnes provincias referrent ad præfectos: unde & nomen sumpsere. Alciat. *in Rub. C. de curios. & stationar. lib.* 12. Porro qui in Codice Justiniani curiosi vocantur, eorum, ut apud Suidam refertur: in Vita Joannis Chrysost. mentio erat his verbis, ἱλιόρμην ὑπὸ τῶν κρείσσων τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Turnebus *lib. adversariorum* 2. *c.* 13. Rævardus *lib. adversar.* 4. *c.* 11. *Variarum.*

Curiosi erant, qui passim delicta in re militari commissa nuntiabant, Scotus ad Theodosium scribit in officio magistri officiorum esse curiosum unum cursus publici; quales sunt magistri cursorum. *Postmeister*, vocabulo majoribus nostris ignoto, appellati. Nam hi nobis primum sub Cæsare Maximiliano innotuerunt. Memoria namque patrum neglectam ejusmodi cursorum, quos voce Gallica *Postas* vocamus, consuetudinem Vicecomitum Mediolan. Ducum familia renovavit. Spieg.

Curiositas est paralysis ac tabes, renudatioque rerum non efferendarum, ut refert Plutarchus *in lib.* cui titulus est de vitanda curiositate. Hinc Paulus 1. *ad Timoth.* 5. garrulitatis & curiositatis vitium in mulieribus jungit, cum dicit, verbosæ, ac curiosæ, loquentes quæ non oportet. Quem locum enarrans Chrysostomus, asserit curiositatem impudentiæ singularis potissimum esse argumentum. Cui adstipulatur quod ipse Plutarchus in eodem lib. de Curiositate scribit, Adulterium esse curiositatem alienæ voluptatis. Tiraq. *in l. 9. l. connub. gl.* 1. *part.* 9.

Curiosus homo, *l. 9. §. sed facti. ff. de Juris & facti. ignoran.*

Curiosus in bonam partem, pro valdè diligenter, apud Ulp. §. *pen. l. 3. de in rem vers.* Spieg.

Curagendarii pro eodem sumuntur *l.* 2. *C. Th. de Curiosis.* Prat.

Curmi ex maceratis & coactis frugibus potus. Ulp. *in l. si quis ff. de Tritic. & vin. leg.* Igitur & acetum, ait, quod vini numero paterfamilias habuit, & zythum & curmi, & cætera quæ pro hominum affectione atque numero vini habebuntur. Zytum ab hoc differt tantum in modo apparatus. Quinimo crederim antiquis, Curmi aliud nihil fuisse, quam Germanis, Polonis, Gallis cervisia. Prat. Vide Goth. *ad d. l. si quis* 9. in prin. ubi alii Camum legunt: ut supra in voce *camum* dictum est.

Curotrophium κυροτροφεῖον, domus alendis pueris destinata, κῦρος enim puerum significat. Utitur Justin. *l. illud.* 16. *C. de sacros.* Differt autem à Brophotrophio, βρεφοτροφεῖον: quod in hoc infantes recentesque partus aut expositi, aut parentibus egentibus nati alebantur: in illo, pueri grandiusculi, qui nondum labore suo victum sibi parare poterant. Hotom.

Curriculum temporis, id est, exitus, *in Constit.* ut Alberic. indicat: quemadmodum apud Ciceronem: Curriculum vitæ, legitur. Spieg.

Cursor propriè est, qui pedibus celeriter literas defert. Paul. *in l. servis urbanis*, *de leg.* 3. Cursores in familia recenset. Interdum Viator appellatur hoc est, Apparitor, qui lites in jus vocandis denuntiat: vulgus Bedellos significat. Spieg.

Cursus exhibitio, pro rationum relatio, quasi totius procurationis ac muneris sui discussio, sive διαδρομὴ edatur. Constant. *l.* 4. *C. de episc. & cler.* ubi quum initio dixisset, Officiales rationales si exhibitione cursus, seu primpili necessitate neglecta: mox infert, Si verò obnoxii ratiociniis vel necessitatibus non sint. Hotom.

Cursus vehicularis, *l.* 1. *& ult. ff. de muner. & honor.*

Cursus publicus, *l.* 4. *C. de offic. Præsid.* δημόσιον δρόμον Græci appellant: estque via qua literæ Principis, tum alia ad ejus usus necessaria feruntur plerumque & aguntur, *sub rub. C. de curs. pub.* Prat.

De hoc vide plura infrà de Postarum Jure.

Cursus aquæ *l.* 1. §. 1. *ff.* ne quid in flum. publ. *& l.* 1. *§. non autem. ff. de flum. publ.*

Cursus fluminis *l.* 30. *§. tribus*, *ff. de acquir. rer. dom. l.* 1. *§. non autem. ff. de flum.* Briss.

Cursuales equi, Cassiod. *lib.* 4. *var. Epist.* ad Godiscalcum *l.* 9. *C. Th. de legat. & dec. leg.* quibus scilicet in causa Principis utebantur. Prat.

Cursores, veredarii. Sunt etiam Cursores equitum apud Mauricium, qui ante agmen & aciem excurrunt, hostesque versos in fugam persequuntur. Prat.

Curtis idem quod curia. Hinc *lib. feud.* 2. *tit.* 51. §. 1. Quidam capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit. Hinc Curtis pro Prætorio, sive ampla & magnifica domo frequenter usurpatur. Helmoldus *in histo. Sclav. lib.* 1. *c.* 32. Missi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte consistebat in curte Regia. Latius tamen hoc nomen usurpatur pro territorio, & hinc Pares Curiæ, & pares curtis passim in libris Jurisconsultorum promiscuè appellantur. Differunt autem curtis seu curia, & domus, Domus enim est ædificium, in quo dominus habitat, quod Jurisconsultorum sermone Prætorium appellatur. Curtis verò, idem, quod Romana cohors. Etsi autem curtis & domus ita differant, ut cohors & villa: tamen sæpe ex potiore parte res appellantur, sæpe numero curtis pro domus parte numeratur, ut in legibus Bajoar *tit.* 14. Si quis intra curtem Ducis aliquid involaverit, quia domus Ducis publica est, &c. Hinc feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem. *lib. feud.* 1. *tit.* 5. §. 5. *& lib.* 2. *titu.* 52. §. 1. Et partes curtis aut curiæ aut domus pro iisdem nuncupantur, *lib.* 1. *tit.* 10. Prat.

Curvi, *l.* 3. *de ædil. edict.* Spieg.

Curules ædiles dicti à curuli. Erat enim curule sedes ex ebore, qua majores magistratus utebantur in curru, quo honoris gratia in curiam vehi solebant. De his ædilibus est *tit. ff. de ædil. edict.* Spieg. Prat.

Curules Equi, curule certamen. Briss. *ex C. Th.*

Curulis sella dicebatur, autore C. Basso, supra quàm Senatores, qui magistratum curulem i. e. majorem gessissent, considentes, in curru, honoris gratia in curiam vehebantur, Gellius *lib.* 3. *c.* 18. Hotom.

Cuso frequentativum à cudo, *Ich schmide*, inde componitur accuso, are, *Verklagen.* Est autem, Old. teste, pulchra metaphora. Nam accusare est causari, aliquem peccasse. Ergo quasi malleo ad incudem accuditur frequentia quadam deferendi ac probandi criminis, qui accusatur redigendus in aliam vivendi aut moriendi formam. Spieg.

Custos ecclesiæ is dicitur, cui ea, quæ Ecclesiæ competunt custodienda traduntur, & committuntur. text. *in c.* 2. *de offic. custod.* ubi, & *in cap.* 2. *extr. eod.* exponitur, quale nam sit ejus officium & munus. Prat.

Custos Juris civilis Prætor dicitur à Cic. *lib.* 3. *leg.* Trajan. etiam ab Aurelio Victore Juris inveterati custos appellatur. Briss.

Custos urbis Præfectum urbi significat, cujus custodiæ, & fidei urbs Roma commissa erat, ut ait *l.* 1. *ff. de offic. præfecti. urbi.*

Custodia diligentem rei curam, & qualem bonus ac diligens paterfam. in suis rebus præstare solet, diligentiam significat. *l.* 13. §. *ult. de pig. act. l.* 2. *de usufr. quem cau. l.* 5. *§. quod verò & §. usque adeo*, *commod. l.* 14. *in prin. & §. seqq. de furt. l.* 35. *§. si vendita*, *de cont. empt. l.* 4. *& 28. C. de locat. l.* 17. *§. si cum mihi, ff. de Præf. urb. l.* 52. *§. damna*, *ff. pro soc.* Et apud Paul. *lib.* 2. *sent. tit.* 4. Briss.

Custodia, idem significare videtur, quod vincula: prior tamen vox non nisi publicam complectitur, posterior & publicam & privatam, l. vinculorum, de verb. signif. Magistratus autem ex qualibet levissima suspicione, eum quem nocentem arbitratur, in carcerem ducere potest. Bald. *in l. nullus*, *Cod. de exhib.* reis. Accipitur etiam custodia pro carcere publico, *l.* 9. *ff. quib. ex cau. major. in l. ad Commentariensem*, *C. de custod. reor.* quoniam in illum rei, non pœnæ causa, sed custodiendi mittuntur. Sed & custodia non raro pro ipso in carcerem conjecto usurpatur, *l.* 12. *ff. de pub. jud.* & apud Tranqu. *in Tiberio.* & Tertullianum *in Apolog. c.* 44. Hinc etiam Seneca. Quemadmodum eadem catena & custodiam & militem copulat. Mirum igitur hæc cur scribat Servius. Nam ut hi, qui custodiantur custodia dicantur, usurpatum est, unde male in usu custodiæ audiuntur. Hæc ille: adde *l.* 12. *ff. de cust. & exhib. l.* 6. *de offic. proconsul.* 18. §. *pen. de qu. l. pen. ff. de fer.* Hot. Vide & Turneb. *lib. adversf.* 5. *cap.*8.

Custodire diligenter, pro vincire accipiendum *in l.* 1. *ff. de fug.* adnotarunt & alii. Porro ad custodiendi rationem, quam Dd. obscurè tractant, pertinet rem conservare sumptibus *l. Julian.* §. *præterea*, *ff. de act. empt. l. domum. C. de rei vend.* Old. Prat.

Custo-

Custodia reorum alia publica est, alia militaris, alia libera, alia fidejussoribus commissa. Publica custodia carcer publicus est. Militaria cum reus militi custodiẽdus traditur. De custodia fidejussoribus commissa, sic scribit Symmachus *Epist. lib.* 1. Statui, ut Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. Cæterum libera tunc appellari custodia solet, quum Præses, aut Proconsul in provinciis, vel Consul Romæ sibi, aut alicui Magistratui, Senatorive reum committit. Id enim fieri solere docet eleganter Tacitus *Annal. lib.* 5. Et quia inculabatur, inquit, facile toleraturus exilium, delecta Lesbo insula nobili, & amœna, retrahitur, in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Eoque pertinet, quod *in Conjurat. Catil.* sic scribit Salust. Senatus decrevit, ut abdicato magistratu Lentulus, itemque cæteri in liberis custodiis haberentur. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethegus Q. Cortuficio, Statilius C. Cæsari, Gabinius Marc. Crasso, Ceparius (nam & is paulo ante ex fuga retractus erat) Cn. Terentio Senatori traduntur. Nec alio respexisse visus est Sidonius Apollinaris *Epist. libr.* 1. de quodam Arnando, ad hunc modum scribens: In capitolio custodiebatur à Flavio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum, qui adhuc in eo semifumantem præfecturæ nuper extortæ dignitatem venerabatur. Et hoc nimirum illud est, quod sic Ulpianus scribit. De custodia reorum Proconsul æstimare solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fidejussoribus committenda, vel etiam sibi, *l.* 1. *de custod. reorum.* Cæterum hanc custodiarum diversitatem ante reorum confessionem observari duntaxat consuevisse, ex Venulejo Saturnino constat, qui reum confessum donec de eo pronuncietur, in vincula publica conjiciendum esse, *lib.* 2. de publicis judiciis testatus est, *leg.* 5. *dict. titulo.* Auctor est etiam expressè Scævola, reum confessum, ob solam confessionem conjici in vincula consuevisse, leg. quarta, circa fin. ad legem Juliam majestatis. Igitur ante confessionem æstimare proconsul solet, an militi, fidejussoribus, vel sibi committenda reatus tempore persona sit. Post confessionem verò hujusmodi, nullus est deliberationi locus, etiam si publica, quæ in reatu est, persona fuerit. Idque dilucidè satis demonstrat Apollinaris, qui de eodem illo Arnando, quem in Capitolio ante confessionem Flavio Asellio custodiendum fuisse traditum dixerat, confesso hunc in modum scribit, Confestim privilegia geminæ præfecturæ, quam per quinquennium repetitis fascibus rexerat, exauctoratus & plebejæ non additus, sed redditus, publico carceri adjudicatus est. Huic planè consentaneum est, quod scripsit Hexameron *lib.* 3. D. Ambrosius, præconum clamor, clarum honoribus ac potestatibus præeminentem virum in carcerem rapi. Verba ejus hæc sunt: Est etiam qui dudum ubertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora volitans singulorum, clarus honoribus præeminens potestatibus, tribunalibus celsus, spolio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, sub ita conversione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos, imminentis pœnæ deflet ærumnam. Porro in nonnulis provinciis fuisse morem, ut per publicos servos rei custodirentur, auctor est Imperator Trajanus, qui sic Plinio scribit: Perseveremus in ea consuetudine, quæ isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Rævar. *Varia lib.* 3. *cap.* 12.

Custodia plena, ut & diligentiam præstet, *l.* 2. *in fin. de peric. & commod.* Briss.

Custodia diligens l. 5. §. custodiam commod. *l.* 1. §. *pen.* & *l.* 2. *de serv. fug.* ubi ait lex, diligens custodia etiam vincire permittit. Briss.

Custodiæ pars est damni infecti cavere, *l.* 36. *ff. de act. empt.* Briss.

Custodias à magistratu audiri, elegantissimè dici ex Seneca, manifestum est. Potest etiam custodia de militibus intelligi, qui in carcerem detrusos custodiebant, *tit. ff. de custod. & exhib. reor.* Sic enim Suidas: custodia, τὸ τῷ δεσμωτηρίῳ ἐπιμέλως στράτευμα. Prat.

Custodes observatores, qui actiones notant, animadvertunt, quasique speculantur. Ulp. *l.* 3. *ff. de admin. tut.* de honoratis tutoribus loquens Dati sunt enim quasi observatores actus ejus & custodes. Nam custodes erant propriè juvenum, ut ex Cicerone Servius declarat, quibus ad militam euntibus anno primo Rectores darentur. Qua ex consuetudine Maro scripsit Custodem ad sese comitemque impubis Juli Epytidem vocat, &c. Turneb. *lib. Adv.* 7. *c.* 3. Unde & qui quempiam observat, ne quid suffuretur, Custos appellatur. Cicer. *Verr.* 7. Quod ubi isti nunciatum est (loquitur de Verre, & nave prædonum capta) statim Quæstori Legatoque suo custodes misit complures, ut omnia sibi integra quamprimum exiberentur. Hi si rationes quoque præscriberent atque conficerent, ἀντιγραφεῖς à Græcis dicebantur. Hotom.

Custodes Ædium, carceris, horreorum, pecudum Principia, furiorum. Briss. *ex ff. & C. Theod.*

Custodes tabularum, ii erant, qui dum tribus vel centuriæ suffragia ferebant, & dum suffragia dirimebantur, dum sortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, observabant, quique numerum suffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam boni dicebantur. Cic. *in Pison.* Vos rogatores, Vos distributores, Vos custodes fuisse tabellarum. Prat.

Custodes etiam apellabantur qui dati erant & appositi ad mulieres custodiendas. Mart. *Epig.* 69. *lib.* 3.

Custodes das Polla viro, non accipi ipsa.

Custodes quoque eos, qui impuberibus ad eos regendos adponebantur, appellabant. Horat. *in art. poet.*

Imberbis Juvenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque. Briss.

Cutis, innatum corpori amiculum cooperimentum. Festus voci tribuit originem Græcam. Plinius: Cutis ipsa sensu caret, maximè verò in capite. Ubicunque per se, ac sine carne est, vulnerata non coit, ut buccis, cilioque. Spieg.

Cyathus, vasculum, quo prisci potus sui mensuram meriti soliti fuisse videntur, quod servi quidam ad cyathos stare, vel esse dicerentur, ut servi ad limina, & ad pedes. Pocillatores ab Apulejo appellantur. Spieg.

Κυβιστῆρες Græcis urinatores, hoc est, natantes sub aquis sunt, qui se sub aquas capite mergunt, à κυβιστᾷν, quod in caput ferri, devolvique significat Bud. *in l.* 2. §. 1. *ad l. Rhod. de jact.* Spieg.

Cyclades, Insulæ sunt Cyclades (ut Plin. testatur) in Jonio mari, quarum prima Andrus cum oppido, quam ob aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam appellatam ait, & aliæ plurimæ, quæ late apud eundem recensentur. Dictæ Cyclades, quod in Cycli formam disponantur. Nam à promontorio Cerasto, circa Delum in orbem

sitae sunt. Harum meminit. IC. in leg. *ἀξίωσις*, *ff. ad l. Rhod. de jact.* & Peek. ibidem.

Cyclicus scriptor qui dicatur, interpretatur Turneb. *advers. lib.* 19. *c.* 9. in hunc modum verba faciens. Ego (inquit) censerem epicum poetam rhapsodum significari, nam rhapsodi versus heroicos scenae & theatro dabant, qui forasse ut versus dithyrambicorum à choro *κυκλίῳ* vocato, cantabantur, ex quo & cyclii vocabantur ab Horatio Cyclici. Fidem hujus rei facit Epigramma Graecum, in quo scribitur:

Τοὺς κυκλίους τούτους, τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
Μισῶ, λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.
Καὶ διὰ τοῦ τ' ἐλέγους ἀφροντίζω πλέον, οὐδὲν ἔχω γὰρ
Παρθενίου κλέπτειν ἢ πάλι Καλλιμάχου.

Haec annotavit Turneb. *advers. lib. & cap. sup. alleg.*

Cydonium, *κυδώνιον*, Plinius Cotoneum, appellari Latine scribit. & Macrob. *lib.* 7. *c.* 6. Nec hoc praetereo, inquit, quod ex fructibus arborum illi sunt frigidiores quorum succus imitatur vini saporem: ut mala seu simplicia, seu granata, seu cidonia; quae cotonea vocat Cato. Ulp. *in l.* 9. *ff. de tritic. vin. & ol.* Cydonium vinum appellat ex malis cotoneis confectum. Cydonium, inquit, & si qua alia sunt, quae non ex vinea fiunt, vini appellatione non continebuntur. Hot. adde Gothofr. *ad d. l. 9. in princ.*

Cydoneum *in l. 9. ff. de tritico. vino*, id vini genus, quantum conjicio, significat, quod Dioscor. *lib.* 5. *κυδωνίτην οἶνον* vocat, inde scilicet quod ex malis cotoneis in musti mettera maceratis conficitur. Briss.

Cylindri, lapilli teretes & oblongi, cylindrorum instar. Paulus *in l. 32. §. ult. ff. de aur. arg.* Quum quaedam ornamentum mamillarum ex cylindris triginta quatuor legasset, &c. Hotom.

Cylindri erant gemmarum sive smaradorum species quaedam à forma vocatae, de quibus Plin. *lib.* 37. *c.* 5. scribit. Postremi crystalli fere similes, hi capillamenta habent sordesque, alioquin evanidi, quae sunt omnium vitia. Inde mirè gaudent longitudine eorum, solosque gemmarum esse praedicant, qui carere auro malint, & ob id perforatos elephantorum setis religant, & alios convenit non oportere perforari, quorum sit absoluta bonitas, umbilicis statim ex auro capita comprehendentibus, ideoque Cylindros ex his facere malunt, quam gemmas, quoniam est summa commendatio in longitudine. Fiebant pariter ex chrysoprasio, ut idem Plinius attestatur, *eod. lib. c.* 8. Facit etiam eorum mentionem Juven. *Satyr.* 2. Tu nube, atque tace, donant arcana Cylindros. Et Tertull. *in lib. de habitu muliebr.* Latant in cingulis Smaragdi, & Cylindros gladius sub sinu novit. Erant Cylindri longi & teretes, qualis lapis ad aream aequandam, de quo Virg. *Geor. lib.* 1. Area cum primis ingenti aequanda Cylindro. Ferrand. *libro Explicat.* 1. *in leg. pediculis §. ult. c.* 38.

Cymatilis vestis dicitur, quae caerulei coloris est. Sunt qui undulatam intelligant apud Plautum, quae nobis *Schamlart* est, quod tamen Dn. Baifius non probare videtur. Spieg

Cymbium poculi quoddam genus, ad similitudinem cymbae factum. Paulus *in leg. pediculis*, 32. §. 1. ubi Gothofr. *in notat. ff. de aur. & arg. legat.* Cymbia, inquit, argentea, crustis aureis illigata: vide Plin. *lib.* 37. *c.* 8. Et prae caeteris Crinitum *de honesta discipl. lib.* 19. *cap.* 11.

Cynica coena vitam traducere dicuntur, secundum Petronium Arbitrium, qui miserè vivunt, ut siliquis & leguminibus, quique vilissimis cibariis se tolerant atque sustentant. Nam talis erat Cynicorum Phylosophorum victus, ut è Luciano docet Turneb. *lib. advers.* 1. *c.* 19.

Cynicus, Alberico suae aetatis autores secuto, est Tribaldus reprehensibilis; Dicti autem sunt Cynici, vel à Cynosarge gymnasio, ubi versabatur Antisthenes, princeps philosophorum Cynicae sectae; vel à voce *κύνες* (canes) quasi canini: quia essent in cavillis, castigationibusque more canum mordaces contra vitia. Erasmus noster refert alicubi. Apud priscos, inquiens, aliquis coepit pallio semitectus cum baculo obambulare ac mendicato vivere, & obviis maledicere: adeo non defuerunt qui institutum hoc sequerentur, ut hinc orta sit philosophorum familia, quae Gynicorum dicitur. Spieg.

Cynosarges: vide Gymnici agones.

Cynus Jureconsultus, Pistorii natus. Dyni Muxellani auditor, Bononiae jus civile professus est, librosque de eo non paucos ita scripsit, ut semperè Pontificiis canonibus abhorreret. In interpretatione *l. quoties*, C. de jud. scribit Canonicos Jurisconsultos fecisse sibi jura pro libitu voluntatis suae, & leges civiles servare eos ad commodum suum, non autem contra se, propter ambitum secularis jurisdictionis usurpandae, & non propter aliud. Floruit circiter annum MCCCXX. Hotoman.

Cyprogenia, ejus fit mentio *in l. 29. C. de reb. dub.*

Cyprus Insula *l. 17. de poenis in C. Theod.*

Cyprus Afrodiensium civitatis Episcopus *l. 37. de annon. & tribut. C. eod.* Briss.

Cyrenensis provincia, *vid. l. 61. §. 1. ff. locat.*

Cyziceni *in l. 7. Cod. de aquaduct.* Alii legunt Cyzicenii: alii Cyzincenii: alii Ticennii: alii Titennii: vide Goth. *in not. ad d. l. in verb. Cyziceni.*

D.

D Litera datum significat, ut in extrema praefatione Instit. D. C. P. id est, datum Constantinopoli: & alibi frequenter. Hot. Sed & dacimo, ut adnotat. P. Victorina in Cicero. & dedico in antiquis inscriptionibus, quae in lapidibus hodie Lugduni visuntur S. A. D. sub ascis dedicavit.

Dabo verbum solenne, civile, & directum, an Palaemoni in stipulationibus dabis? Dabo.

Daciae provinciae, quae nunc Vvalachia post Moesias, fit mentio *in leg. fin. ad finem. C. de divers. offic. & appar.* Haec sub Galieno Imperatore amissa est, & post à Gottis Scandia, & Germanici Oceani remotissimis insulis egressis, occupata. Est autem longe ab ea, quam non recte hodie Daciam vocant, cum sit Dania appellanda, vulgo dicta *Dannemarck* ad Cimbricam Chersonesum. Imp. eam dividit in mediterraneam & Ripensem. *in Authent. de eccl. tit. §. 1. vide & l. 4. C. de metallar.* Prat. Spieg.

Daciae verbum (ait Gothofr. *ad Nov.* 11. *in praefat. ibi*: distat à Dacia mediterranea) comprehendit hodie Transsilvaniam, Valachiam, Moldaviam.

Δακτύλιος Graecis annulus. Goth. *ad l. 67. in prin. de furt.* Hinc

Dactyliotheca annulorum capsula. *Δακτύλιος* enim annulus est, *θήκη* capsula sive arcula, ubi quid reconditur. Ulp. *l. 52. §. 8. ff. de leg. & fid.* 3. Idem Pompon. in Dactyliotheca legata tractat, & ait annulos quoque contineri, non solum

lom thecam, quæ annulorum causa parata sit. Et Paulus *l.* 53. Annulis legatis Dactyliothecæ non cedunt. Plin. *lib.* 37. *cap.* 1. Gemmas plures, quod peregrino appellabant nomine Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Syllæ, Scaurus Celsus *l.* 67. *ff. de furt.* Nec refert in digito habeat annulum, an Dactyliotheca, quam quum deposito teneret habere pro suo destinaverit, id est, in digito an in Dactyliotheca. Briss. Hot.

Διάφορα id est faciferi. Goth. *ad rub. C. de spons. & arr. Sponsalit.*

Δαὴρ, Græcis est mariti frater, Latinis lævir, quod & Alciat. probat. At mariti soror, Galos, à nobis, ut Rhodig. ait, Glos. dici potest. Idem Alciatus, quin & alii, & observarunt, haud rectè ab Accursio, Lævirum uxoris fratrem quasi lævum virum acceptum; quum lævir solum sit mariti frater *l. Jurisconf. & l. non facile*, *§.* 6. *ff. de gradibus & adfinibus*. Prat.

Δαιμονιζόμενος νόσος comitialis morbus dicitur, quod in comitiis & aliis hominum cœtibus eo correpti, maximè infestarentur & detegerentur, Gothofr. *ad l. qui tertiana* 53. *verb. comitialem morbum*, *ff. de ædil. edict.*

Dæmonum cultus & pompæ sunt spectacula gentilium, quarè ea detestari debemus. Gothofr. *ad l. certissimè* 34. §. Hæc igitur nobis 1. *in fin. verb. dæmonis cultu C. de Episc. audient.*

Dalmatica est vestis, qua modo utuntur omnes diaconi ex consuetudine in solemnitatibus, *ut* 70. *dist. de jejunio*. Antiquitus tamen sine concessione Papæ, nec Episcopis, nec diaconis licebat uti hac veste, *distinct.* 23. *capit. communis*, 10. Prat.

Damasi, Pontificis mentio fit *in l.* 1. *in princ. C. de sum. trinit.* de cujus electione vide Ammianum *lib.* 27. *Ruffin.* 2. *cap.* 20. Socratem 4. *cap.* 14. Gothofr. *in d. l.* 1.

Damasus Papa primus accusatus de adulterio, vide c. nos si incompetenter *in fin. caus.* 2. *qu.* 7.

Damiurgi, qui & Demiurgi apud Dorienses, inquit Hesych. dicuntur ii, qui publica negotia resque civitatis administrant, qui similes sunt iis, qui ab Atheniensibus Demarchi vocantur, id est, tribuni; Peloponnesii autem Dorici sunt generis, quo factum est. ut Damiurgi Dorice Livius diceret. Ἐπιδημιουργοὺς appellat Thucyd. *lib.* 1. τοὺς τε ἐπιδημιουργοὺς ἐκ πέμπειν, ubi annotant ἐπὶ redundare, & Dimiurgos esse Phylarchos, sed veriùs esse putat Turneb. *advers. lib.* 14. *cap.* 11. quod & Livius & Hesychius scripsere.

Damna fatalia, quæ imprudentibus accidunt, *l.* 2. *in fin. de peric. & commod. l.* 52. *§. damna. ff. pro socio.* Briss.

Damnabilis est ars Mathematica & omninò interdicta, ait *l. altem.* 2. *C. de malef. & mathemat.*

Damnare & reprobare differunt; nam damnare est rem sine remedio sublevandi tormentis seu ignominiæ sententialiter deputare: Reprobare verò est rem rationibus evidentibus ream facere: Panor. in c. damnamus, *in* 1. *Not. in sum. Trinit. & fid. Cathol.*

Damare multæ, Budæo in forensibus, est condemnare ad mulctam Schard. Prat.

Damnari in dicta causa dicuntur, qui ad judicem vocati; non adfuerunt absentesque sententiam passi sunt, vide Bud. *in annot. posterior.* Spieg. Prat.

Damnari adulterio. Is committit in pœnam quam lex certo capite denunciat, qui vel publicè adulterio damnatam habet, vel adulteram sciens, ut ignorantiam simulare non possit, retinet uxorem, *text. in l.* 17. *C. ad legem Juliam de adulter.*

Damnas apud Jurisconsultos vox peculiaris. Marcell. *in leg. damnas esto, de usufruct. legat*, id est, damnatus, per syncopen. Alii tamen damnes legunt, ea ratione, qua & copes dicitur copiosus. Sed Alc. veterem lectionem magis probat, quæ & verior est, atque ita Pandect. Flor. Huc non recipiens Nebriss. monuit pro hac voce ubique reponendum, damnatus. Meminit & ejus vocis (ut attestatur Alc. *cap.* 1. *lib.* 2. *Parerg.*) Agrætius Grammaticus, Jurisconsultorum verbum illud esse asserens: Ea voce utebantur veteres, cum quasi pœnæ caussa quem damnabant, ut in Senatusconsulto cujus commeminit Joan. Frontinus *lib.* 2. *de aquæ ductu.* Si quis (ait) adversus ea commisisset, in singulas res in dena millia damnas esset. Et in ea lege, quæ eodem loco recensetur, Reficere, restituere, ædificare, ponere, demoliri damnas esto. Sic in lege Manilia: Colonis municipibusque, in quorum agro id factum erit, dare damnas esto. Et ad finem: Neve quis cui ob eam rem hac lege damnas esto. Briss. Spieg. & vide M. Fabium *lib.* 7. *c. pen.*

Damnata publico judicio: quæ habeatur, vel non, vide *l. palam. quæstum*, 34. §. *Senatus*, 10. *cum dub.* §§. *seqq. ff. de ritu nupt.*

Damnas sit, pro damnatus sit. *l.* 82. *ff de conditionibus. & demonstrationib.* Quo de genere etiam Agrætius *in lib. de Orthogr.* hæc tradit. Unde & in jure damnas istius, & istud esto legatum dicitur, h. e. solvendo esto, quod solvi omnibus modis necesse est, & si res aliena legetur. Juvenio & hujus verbi in ll. usum fuisse, ut in lege Manilia, colonis municipibusque in quorum agro id factum erit, dare damnas esto, &c.

Damnari ex parte, in æstimationem rei, in duplum, Judicio, litis æstimatione, tutelæ, ultimo supplicio, ad noxam Briss. *ex ff. & Cod.*

Damnati voti sunt, qui ad observationem voti obligati sunt, non qui solverint, Alciat. *de verb. signif.*

Damnati ad ferrum qui dicuntur, explicat Alciat. *cap.* 23. *lib.* 1. *Parerg.* ipse eos intelligit, quos alibi sex ad gladium, damnatos ait. Spieg.

Damnati in metallum. Damnabantur quidam in metallum: alii in opus metalli. Inter quos nulla erat prorsus differentia nisi vinculorum. Ii enim, qui in metallum damnabantur, gravioribus vinculis premebantur, & aufugientes graviori pœna plectebantur. Quam rem omnem rursus explicat. Ulp. *in l. aut damnum §. est pœna*, *ff. de pœn.*

Damnatio capitis, vide *leg. si is qui* 3. *C. si pendent. appellat. ad furcam. l.* 28. *ff. de pœnis bestiarum*, *l.* 6. *ff. ad leg. Jul. pecul.* Brisson.

Damnationis pœna in manibus & furis una inscriptione comprehendi potest, *text. in l.* 17. *C. de pœn.*

Damnatus in edicto Prætoris, quo rei capitalis damnatis bonorum possessio denegatur *leg.* 13. *ff. de bon. possess.* est his qui non provocavit. Cæterum si provocet, nondùm damnatus videtur: Eadem caussa erit, & si ab eo damnatus sit, qui jus damnandi non habuit. Damnatus enim ille est, ubi damnatio tenuit, *l.* 2. *§. ult.*

§. ult. ff. de pœn. facit. l. 6. §. hi autem omnes, cum seqq. ff. de injusto rupt. Briss.

DAMNATUS dicitur hæres, à quo ita legatum est. Hæres damnas esto dare, *l. 4. §. ult. l. 35. & l. 36. §. ult. & aliàs* passim *ff. de leg. 1. l. 26. §. adeo, de condict. indeb. l. 14. & l. 15. ff. de usufruct. legat. l. 5. action. empt. l. 44. §. si dua. ff. famil. ercifcund. l. 7. §. 1. ff. de annu. legat.* cum aliis multis, quæ cuique in promptu sunt. Quod legati genus damnationis vel per damnationem,appellabatur, §. 1. *Instit. de lega.* Ulp. *instit. tit.* 24. Gajus *lib. 2. Institut. tit. 5.* Illius autem legatorum formulæ damnas esto,non in libris tantum consultorum,quo rum exempla huc adferre miseræ & nimium solicitæ esset diligentiæ, sed & apud Quintil. *lib. 7. cap. penult.* fit mentio. Illud notatu dignum est, verbum Damnas etiam numero multitudinis de pluribus hæredibus dici, ut *leg. 122. §. 1. ff. de leg. 1.* Lucius Titius & Cajus Sejus Publio Mævio decem dare damnas sunto. Sic & *in l. 34. §. 1. ff. de legatis tertio*, viginti dare damnas sunto sine dolo malo. Briss.

DAMNATUS in crimine capitali. *leg. 13. §. ult. qui testam. fac. poss.* Briss. *in parerg.*

DAMNATUS ex delicto militari: vide *leg. 6. §. 5. ff. de injust.*

DAMNATUS ob carmen famosum, damnatus cædis, conspirationis in patriam, Commodati & depositi, Contrario judicio, furti, Vi bon. raptorum, Injuriarium, proditionis. Briss. *ex ff. & Cod.*

DAMNI species est intertritura & intertrimentum. Nam ea, quæ trita sunt inter se, deminui quoque solent, & minoris esse pretii. *l. ult. ff. de pign. act.* Schard.

DAMNI injuria dati & furti differentiam vid. *l. 27. §. 25. ad l. Aqu.*

DAMNATIO & damnum ab ademptione & quasi diminutione patrimonii dicta sunt, *l. 3. ff. de damno infecta.*

DAMNO,verbū notæ significationis, genitivo aliquando,aliquando ablativo jungitur,sed variè.Genitivo, ejus rei propter quam quis damnatur: ut sceris, ambitus, indulgentiæ, injuriarum, majestatis. Jungitur etiam genitivo significanti pœnam ut damnari dupli, quadrapli. Ablativo itidem pœnæ: ut damnari capite. Spieg

DAMNO præter notam significationem, etiam est obligo: de divort. *l. si filius*: damnandum inquit,eum, quanti mulier litem juraverit. Item de leg. 1. l. cum filio. Hæredem, inquit, mihi dare damnaverit. Hinc damnatus pro obligatus legitur. Nebriss.

DAMNO imputatur commodum amissum l. 1. §. damnum, l. 2, §. meritò. Ne quid in loc. publ. Alber.

DAMNO litis puniri, sive damnum litis facere, quid sit ceu obscurum, & sicut omne multiplex dubium est, variè exponit glossa in leg. contumacia, *ff. de re judic.* Spieg.

DAMNI sive ejus quod interest,tres sunt species. Prima ejus, quod neque à lege neque ex partium conventione definitum est, ideoque probandum, & quantumcunque erit (ex regula tamen *leg. unic. C. sent. qua pro eo quod*) adjudicandum, quæ quidem prima species generis sui nomen retinet, & appellatur, Id quod interest. Altera autem species ejus est, de cujus summa integra & quantumcunque futura est, inter partes convenit, quæ in jure appellatur poena, *l. ult. ff. de Prætor. stipul.* 8. *§. secundo. ff. ratam rem haberi.* Tertia species ejus est, de cujus summa non integra,nec quantacunque ad extremum esse potest, sed quanta sit per singulos menses, ipso esse definitum est, sic ut quamvis pluris vel minoris intersit, sola tamen ea summa præstetur; ut patet ex leg. ultim. ff. de peric. & commod. rei vendit. Et hæc à nobis, quoniam ex usua diuturnitate pendet, usura sive interusurium appellatur. Hotomannus.

DAMNI infecti promittere, & damni infecti mitti in ædes Jureconsulti dicunt, subaudientes, nomine, vel, caussa, *l. 15. §. si damni, ff. ex quibus caussis major. & tit. de damn. infecto.* Cicero. *Topic.* At si quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare, quod fornix vitii fecerit, ubi Boeth. Damni infecti promissionem esse scribit, quotiens qui promitiit, si quod damnum vitio suo contigerit, sua restitutione esse pensandum. Briss.

DAMNO adfligere, vid. *l. 2. C. de leg. Aquil.*

DAMNOSA hæreditas *l. 16. C. de jur. deliberand.*

DAMNUM, inquit Varro *lib. 4. de ling. Lat.* à demptione, cum minus re factum, quam quanti constat.

DAMNUM dividitur in injuriam & pauperiem, *l. 1. si quadr. paup. fec. dic.* Spieg.

DAMNUM quomodo distet à lucro cessante, adversus Baldi sententiam explicat Alciat. enarrans *l. cum Prætor. de verb. sign.* Spiegel.

In DAMNUM alterius nulli est subveniendum *c. denique 14. qu. 5. cap. primum 22. qu. 2.*

DAMNUM & damnatio ab ademptione & quasi diminutione patrimonii dicitur, *l. 3. ff. de damn. infect.* Quapropter & qui clam surripit & qui vi rapit, damnum dat: sed illud damnum non fit injuria, quia hoc est plerunque propositum inferentis damnum, ut te damno afficiat, sed ut te locupletet damno suo. Qui autem servum jumentumve tuum aut vulneravit aut occidit, damnum & injuriam tuam cogitavit. Quammobrem Paul. *leg. qui servum de act. & oblig.* Qui servum, inquit, alienum injuriosè verberat, ex uno facto incidit & in Aquiliam & in actionem injuriarum. Injuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa. Ferret. *de lege. Aquilia.* Quintilian. declamation. c. c. c. x. x. Damnum definit Amissionem bonorum, quæ habuerimus: qui hoc ibidem tradit, damnationem ex en dictam esse, quod plerisque criminibus pecuniæ imponeretur. Proinde nemo damnum facit, nisi cui de suo aliquid diminuitur & deperit, aliudque est damnum facere, aliud lucro prohiberi, *l. 26. ff. de damno infecto.* Aliud lucrum extorqueri, aliud damnum infligi, *l. 6. §. simili modo, ff. qua in fraud. eredit.* damnum planè accipit & is, cujus ædium luminibus officitur, *l. 25. ff. de damno infecto.* Sed & quod ad interdictum attinet, quo. prætor, ne quid in loco publico fiat, neve quid in eum locum immittatur, qua ex re, quid illi damni detur, interdicit. Damnum pati videtur, qui commodum amittit, quod ex publico consequebatur qualequale sit, veluti si prospectus, aut aditus deterior angustiorve fiat, *l. 2. in princ. & §. meritò. ff. ne quid in loco publ.* Briss.

DAMNUM tribus modis fit daturve, vel abs nobis ipsis, vel ab animalibus servisque nostris, vel abs rebus inanimatis. Cum à nobis datur, pertinet ad legem Aquiliam. Quod abs servis vel animalibus nostris, ad noxale judicium & actionem de pauperie quadrupedis. Quod abs rebus inanimatis datur naturaliter, non venit in aliquod judicium. Si earum vitio, veluti ædium vitiosarum ruina; si quidem damni infecti nomine prius cautum fuerit, in solidum id præstabitur: si nulla talis stipulatio intervenerit, interdum ex caussa

causa conceditur, ut quasi re integra petatur, aut damnum præstari, aut rem pro noxa relinqui: ut si reipubl. caussa absens non potuit tempestivè mihi prospicere, ut ante ruinam caveretur, *leg. 9. de damno infecto.* Sed commune jus est, ut dominus alioqui non teneatur, ne noxali quidem judicio, *l. 6. de damno infecto, l. 5. §. ideo, l. 29. §. si navis. ff. ad leg. Aquilian.* Nam etsi culpa quædam esse videatur, non sufficere ædes ruinosas, qui alteri nocere possunt: tamen si vicinus non postulet, ejus periculo non tenemur ultro occurrere: Franc. Balduin. *in sua catechesi jur. civ. cap. 5.*

DAMNUM in societate non intelligitur, nisi omni lucro deducto, *l. 30. ff. pro soc.*

DAMNUM inferens non est absolvendus nisi damno secundum arbitrium læsi restituto, *cap. pessimam, 23. quæst. ult. c. si res, 14. quæst. 6.*

DAMNUM injuria datum dicitur, non solum si dolo, sed & si culpa sine dolo datur. Semper enim quod non jure factum est, injuria appellatur: ac ut damnum sarciatur, justissimum est, ut annotavit Franc. Balduin. *in Catechesi jur. civilis.*

DAMNUM injuria datum, in leg. Aquilia accipimus, quod cum damno injuriam attulerit, *l. 49. §. 1. Dig. ad legem Aquiliam.* Vel ut Justinianus, damnum culpa facientis datum, Institutio. de inju. in princ. & ut Theophilus interpretatur, *ζημίαν ἀδίκως γινομένην.* Ita Damnum injuria *in l. 1. ff. ad l. Aquiliam, & leg. 1. ff. de injur.* & damnum injuriæ *in leg. 31. ff. de furt.* Unde damni injuriæ actio *in leg. 9. §. ult. ff. de tut. & rat. distr. leg. 30.* Dist. ad legem Falcidiam, *leg. 18. in fin. Digest. solut. matrimon. l. 57. in fin. Digest. locat. leg. 27. §. si quis de manu. & l. 32. Digest. ad legem Aquiliam, leg. 37. ff. de donat. int. vir. leg. 51. Digest. de furt. leg. 11. in fin. ff. de edend. leg. 6. §. ultim. ff. nautæ, caupo leg. 111. §. ultim. de divers. regul. leg. 3. ff. de feriis, §. at adversus. Institut. de pœna rem. litigant.* quæ alias damni injuriæ actio. *dict. leg. 6. §. 1. Digest. nautæ, caupo*, & apud Cicero. *in oratio. pro Quint. Rosc. Com.* & damni injuria dati, apud Quintil. *Declamar. 385.* Et damni per injuriam dati actio, apud eundem aut alium Quintil. *in tit. Declamatio*: pro paupere contra divitem. Unde damni injuria agi, *in l. 7. §. est & alia. ff. quod vi aut clam. l. 23. ff. de furt. leg. 28. §. colonus, ff. de jurejur. leg. 29. §. item Labeo, ff. ad legem Aquiliam,* & damni injuria argui. *leg. 24. §. ult. ff. de liber. caussa* & damni injuria teneri, *l. 27. §. si furnum, & §. si calicem, & l. 45. in fin. ff. ad legem Aquiliam.* & damni injuria conveniri *l. 28. §. colonus, ff. de jurejur.* Alias damni injuriæ agi. *leg. 14. in fin. ff. de praescript. verb. l. 2. §. penult. vi bonor. raptor. leg. 27. §. Proculus, & §. si calicem, & l. 41. ff. ad leg. Aquil. l. 54. ff. de acq. rer domin. & l. 31. ff. de furt.* Brist.

DAMNUM sine injuria facientis datum vocatur pauperies, *l. 1. in prin. ff. si quadr. paup. fec. die.*

DAMNUM dedisse videtur, qui caussam damni dandi præbuit, *l. 4. §. penult. ff. vi bon. rapt. l. 30. §. ult. ad leg. Aquiliam.* Brisson. adde cap. fin. extr. de injur. & dam. dat. Prat.

DAMNUM non modo pecuniarum: sed & existimationis, famæ, infamiæ, litis, voluntatis, &c. dicitur. Briss. *ex ff. & C.*

DAMNUM facere, id est, dare, *l. 151. ff. de divers. reg. jur. l. 30. §. in hac, ff. ad leg. Aquil.*

DAMNUM faciens non excusatur ignorantia, si scire debuit, quin teneatur satisfacere, c. fin. de injur.

DAMNUM pro pœna accipiunt *in l. si pro fure. ff. de cond. furt.* Alberic. Spieg.

DAMNUM ad res seu pecuniam; periculum ad personam Accurs. refert. Spieg.

DAMNUM quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare, *de reg. jur. li. 6. leg. quod quis ex sua culpa, ff. eod. tit.* Pratejus.

DAMNUM is dat, qui jubet dare, *l. 169. ff. de divers. reg. jur.*

DAMNUM capere, committere, pati, subire, adferre, dare in bonis, &c. Brisl. *ex ff. & C.*

DAMNUM nemo facit, nisi qui id fecerit, quod facere jus non habet. *ff. eod. tit. l. 169.* Briss.

DAMNUM, videtur esse possessori, quod sibi non prospexit cautione *l. quod. si possessor ff. de pet. hæred.*

DAMNUM infectum, est damnum nondum factum, quod tamen futurum veremur, *leg. 2. ff. de damno infecto*, ut cum ædificium alicujus ruinam minatur ædificio, vel prædio alterius vicini, tunc enim ædificii istius, vel prædii dominus à domino ædificii ruinam minantis petere potest ut sibi caveat nomine damni infecti, quæ stipulatio continebit totum interesse illius vicini, *ff. eod. tit. leg. stipulatione & leg.* sed etsi conditione, & leg. damni infecti. Et damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decrescit, non quando accrescit. Quando autem lucrum amittis, damnum non pateris. Etiam quoddam damnum sive interesse est circa rem, ut si subtraxisti mihi instrumenta, quibus possessio firmatur, teneris mihi ad damnum, quod contingit propter ablationem instrumentorum. Et quoddam damnum est extra rem, vide *leg. unic. C. de sent. quæ pro eo quod interest*, Prat. adde Franc. Bald. *Catech. jur. civil. cap. 5.*

DAMNUM decidere, pro solvere, præstare, sarcire damnum, *l. si servus communis, §. his etiam §. quod verò. ff. de furt.* Prat.

DAMNUM existimationis *in l. 1. C. si contra matris voluntatem*, idem est quod infamia.

Sine, DAMNO, id est, sine diminutione, & ut Theophil. interpretatur, *δίχα πάσης δαπάνης in §. at ex contrario. Institutio. quib. alie. lib. 75. Cod. de administr. tutel. l. ult. §. penult. C. de rebus auct. judic.* At *in l. 23. §. servum. ff. de fideicommiss. libert.* Citra damnum voluntatis, id est, citra offensam voluntatis testatoris. Briss.

DANDI verbum quid operetur, *vid. l. si stipulatus, 4. ff. de usur. & fructib.*

Δανείζειν ναυτικῷ τόκῳ, id est, credere sub lege suscipiendi periculi. Gothofr. *ad leg. 1. in prin. ff. de nautico fœnor.*

Δανείζεσθαι pro mutuo accipere. Scævola *l. 34. §. ff. de pign. & hypothec. δανεισάμενος παρὰ σοῦ δηνάρια πεντακόσια παρεκάλεσά σε*, &c. quum abs te quingentos denarios mutuatus essem, rogavi te, &c. Scævola *l. 88. §. 25. ff. de leg. & fid. lib. 31. Βούλομαι δὲ τὰς ἐμὰς οἰκίας μὴ πωλεῖσθαι ὑπὸ τῶν κληρονόμων μου, μήτε δανείσασθαι κατ' αὐτῶν. ἐὰν δέ τις βουληθῇ αὐτῶν τὸ πωλῆσαι τὸ μέρος αὐτοῦ, ἢ δανείσασθαι κατ' αὐτοῦ*, &c. Volo autem ædes meas à meis hæredibus neque vendi, neque mutuam pecuniam sub earum pignore accipi, quod si quis eam quam in ipsis habet partem, velit vendere, aut sub ejus partis pignore mutuum accipere. Nam *κατ' αὐτοῦ* significat quod vulgus dicit, super eo. Quod idcirco admonui, ne quis hominis eruditi auctoritate permotus, crederet hoc loco *δανείζεσθαι* positum pro pignori opponere. Sequitur

quitur enim ἐξουσίαν ἐχέτω πωλῆσαι τῷ συγκληρονόμῳ αὐτοῦ, ἢ δανείζεσθαι παρ' αὐτοῦ, id est, Potestatem habeat vendendi suo cohæredi, aut mutuam pecuniam ab eo sumendi. Hot.

Δανειστὴς creditor. Gothofr. *ad leg.* 17. §. *si quid autem tertio, verbo, fœnerator, C. de sacrof. ecclesia.*

DANS sub conditione aliquid faciendi, donandi animo non dat. *l.* 6. *C. de condict. ob cauf. dat.*

DANUBIUS, sive Ister. Gothofr. *ad edict. Justin.* 13. *c.* 21. *§.* 1. *fin.*

DAPHNE, extat titulus, de cupressis ex luco Daphnes, & cæt. *lib.* 11. *Cod.* quem ut plerosque alios nobis Alciatus, historiarum scientissimus, restituit. Itaque Daphne est amœnum in Syria suburbanum juxta Antiochiam LXXX. stadiorum ambitu. ut ait Strabo, In hoc loco Antiochensium conventus agitabatur, ut ait idem Strabo. Fuit autem hic lucus à Cn. Pompejo Magno consecratus, Eusebio authore. Est quoque Antiochiæ porta Daphnitica, de qua Hieronymus in vita Ignatii, & cæt. Justinus *lib. C.* 11. de cupressis ex Luco Daphnensi, *leg. si quis autem* Daphnensis Luci, &c. Nebriss. Dictum à Daphne Ladonis filia, ut nonnulli volunt: vel ab eo quod illic erant (authore Ausonio) spectatissimæ lauri; quæ δαφνίδες Græcis dicuntur. Addit Philostratus alibi insolitas in eo nasci cupressos in memoriam Cyparissi, quem Appollo dilexit, cui ille lucus est sacer. Ejus meminerunt præter eos, qui ab Alciato citantur, divus Chrysostomus contra gentiles. Amm. Marcel. *ad fi. lib.* 19. Niceph. *lib.* 10. *Ecclef. Histor. cap.* 28. *& lib.* 16. *cap.* 23. Sozomenus *lib.* 5.

DAPHNIS mulieris nomen. Mar. Paulus quidam fidejusserat pro Daphnide, ait *l. si remunerandi,* 6. §. 7. in *pr. ff. mandat.*

DAPIFER dicitur ferens dapes: & est nomen officii magnæ dignitatis in curia Imperatoris; unde inter Proceres eligentes Imperatores computatur.

DAPSILIS est ille, qui liberaliter secundum mensuram communicat.

DARDANARII dicuntur, qui annonam mercesve coemptas, tantisper supprimunt, dum carius eas vendendi occasio se offerat; à Dardano, ut quidam aiunt, magno nominati. Vide Ulp. *l.* 6. *ff. de extraord. crimin. & l.* 37. *ff. de pœn.* Julius Pollux. ἄνωι σφάκοντας & ἀναπωλοῦντας, hoc genus hominum appellari scribit. Nam Propolas eos nominat, quos Jurisconsulti Proxenetas. Dardanarius autem non male Thales ille sapiens appellari potuisset, qui olearum inopiam providens, omnes cœmit, & anno insequenti vendidit, ut scribit Aristoteles: si quidem eum quæstum turpissimum factitare voluisset. Hotom. Adde Forcat. *in penu. jur. civ. c.* 28.

DARDANARII. Turneb. *adverf. lib.* 9. *cap.* 7. Dardanarios dici putat eos, qui annonam onerant & premunt, quod eorum tanquam maleficiis, & venenis magicis crederent annonam averti in ipsorum horrea, & in metiendo mensuram imminui, ejusque modo subtrahi: aut quod ad contumeliam & probrum magos eos increparent, Dardanarios vocantes, cum esset odiosissimum magiæ & infame vocabulum. Certè Dardanarii à Dardano contumeliosè nominati videntur, quem magum fuisse constat. Tertull. ut ipsis jam vocabulis utar, quibus autrix opinionum istarum magica sonat: ostentantes & Typhon & Dardanus & Darmigeron & Nectabis & Berenice: Sed & Dardaniæ Columellæ magicæ sunt.

At si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes

Dardanius etiam ab Apulejo inter insignes magos nominatur, ut autem arcarius, bucculatius, tignarius dicitur, quæ formatio in multis artificum vocabulis observatur, ita & in opificio & artificio aliquo Dardanarius eadem proportione dicitur. Nec vero in annona tantum, sed & in alia mercibus Dardanarii eodem Jurisconsulto auctore dicebantur. Qui se in aliena, cœnacula dirigunt furandi animo, diætarii vocantur, quod cœnaculum diæta etiam non male vocari possit, cum in diæta sit. Hæc annotavit Turneb. loco supra citato. Sed lubet etiam hic doctiss. D. Cujacii explicationem hujus vocis adscribere *ex cap.* 19. *lib.* 10. *observat.* Dardanarii (inquit) iidem sunt & Pantapolæ & Seplasiarii, si glossis veterum credimus, quæ & Seplasiarios & Dardanarios Pantapolas exponunt & Pantometabolos: quo genere hominum nihil est fraudulentius, nil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet, & ideo variis constitutionibus fraudes, calliditates, stellionatus eorum coercentur, non etiam genus omne improbatur negotiationis hujusmodi. Nam & Reipubl. utiles sunt, & urbe aliquando ejecti quum fuissent, revocantur. Novell. Valentiniani de pantapolis ad urbem Romam revocandis, his verbis, Græcos negociatores, quos pantapolas dicunt, in quibus manifestum est, maximam inesse multitudinem, magnamque in emendis vendendisque mercibus diligentiam, ulterius non patimur sacræ urbis habitatione secludi, licet eos dissensio, & maxime invidia tabernariorum, quam venerabilis Romæ utilitas à negotiatione submoverit. Idcirco hoc edicto singuli universique cognoscant pantapolis ad urbem Romam redeundi negotiandique licentiam restitutam, ut cura pervigili ubertas populo ministretur. Hæc Valentin. Sed si forte vel mensuras vel pondera falsarint, vel legibus constituta pretia excesserint, vel undique coemptas merces suppresserint, dum ex raritate caritatem affectant, hi constitutionibus coercentur, *leg. in Dardanarios ff. de pœnis leg. annonam, Dig. de extr. crim.* & specialiter crimine stellionatus, *l.* 3. §. *ult. de crim. stell.* Et de omni eo genere hominum, qui ex annonæ caritate lucrum sperant, minusque uberem annonam exspectant, ut eo demum tempore, quam diu horea flagellarunt, promant, eleganter Gregor. *Nazianzenus in funebri orat.* Basilii Magni: Τηροῦσι τὰς καιρὰς, καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας, καὶ γεωργοῦσι τὰς συμφοράς, & adjicit, ταῦτα μὲν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκάπηλοι. Hi sunt Dardanarii, qui his attentant, onerant vexant annonam, ut loquitur Ulpianus, & Martialis:

Hic ubi Roma suas aurea vexat opes.

Ut Varro, incendunt & excandefaciunt; ut Lampridius, vastant. Cum annonam, inquit, vastarent, hi, qui tum Rempub. gerebant, etiam inopia ingens Romæ extorta est, quum fruges non deessent, ut Plin. Flagellant. quod est premunt. Denique vastat, flagellat, vexat annonam proprie, qui supprimit, quive non vendit justo pretio. Salomon. ὁ συνέχων σῖτον, δήμῳ κατάρατος. Populo, inquit, detestabilis est, qui supprimit annonam. Cujac. *Observat.* 10. *cap.* 19.

DARDANIA, seu mediterranea Mysia, leg. cum Procuratores, 4. C. de metallar.

DARE, est accipientis facere, §. *sic itaque. Instit. de action. jur. l. non videntur. de reg. jur.* Sic proprie dat donatarius mutuo præstans & venditor, si est mercis ipsius dominus. Spieg.

Non

Non autem videntur data, quæ ex eo tempore, quo dantur accipientis non fiunt. Brisl.

Dare, id est credere, *l. ult. ff. comm. præd. l. si unus, §. fi. de servit. rust. præd.*

Dare, damnum, id est, afferre incommodum. Spieg.

Dare, pro permutare, vel compensare, *l. dedisse, de verb. sign.* Prat.

Dare debere est facto suo dominium retrò transferre, Vide Alc. *in l. mutuum, de reb. cred.* Spieg.

Dare, pro damnare, ad bestias, in metallum, exilium, *l. 8. §. servos, l. 17. l. 23. l. 28. leg. 34. ff. de pæn.* & apud Firmic. *lib. 3. Mathes. c. 5.* Prat.

Dare, assignare, *l. qua pater, ff. famil. ercisc.*

Dare, hoc est solvere, *l. credit. §. cum de sorte, ff. de solut.* Prat.

Dare nuptui, collocare in matrimonium. *Instit. de legat. §. legari.*

Dare, est delegare, *leg. si ita, ff. de offic. Præsidis.* Prat.

Dare intelligendus est qui remittit. *leg. generaliter, ff. de calumniat.* Prat.

Dare, id est, dare velle, *l. stipulatus sum Damam. ff. de verb. obl.*

Dare præstare, *l. 40. §. Pamphilo. de statu lib.*

Quod te mihi Dare, facere oportere, verba licet conjuncta videantur, sic tamen accipienda sunt, ut quodvis eorum probare sufficiat *l. 53. ff. de verb. signif.*

Dare, id est, commodare in leg. si ut certo, *§. nunc videndum, ff. commod.* & pro tradere, *leg. si tibi ff. de præscr. verb.* Prat.

Dare etiam vacua possessio dicitur *l. 32. ff. de arbitr.*

Dare, propriè est dominium transferre, *§. sic itaque, 14. de action.* Itaque stipulationes de dando conceptæ, hanc vim habent, ut dominium stipulatoris efficiatur, *leg. ubi autem, 75. in fin. ff. de verbor. obligationib. leg. si ita 25. ff. de contrah. empt.* neque enim videntur data, quæ eo tempore quo dantur accipientis non fiunt, *leg. non videntur 167. de regul. jur.* Hotomann. Alias denique dare videtur, qui restituit, *leg. statuliber. §. si quis servum ff. de statu liber. leg. si servus in princ. ff. de ædil. edict.* Oldendorp.

Dare diem in epist. Cic. *ad Attic.* 1. 9. Tulliola tibi diem dat, sponsorem non appellat. Prat.

Dare, i. e. tradere, *l. 4. C. de prædiis & aliis rebus minorum.*

Dare, pro facere positum à Jurisconsultis *in l. si quis ab alio, ff. de re judic.* singulariter observavit Zasius noster, etsi magna sit differentia inter dare & facere, ut ipse *in §. seq.* eadem lege docet; sed sic dici in re magna, Donatus in Adelphis monuit. Oldendorp.

Dare, facere, præstare *l. 13. §. idem Julianus ff. de act. empt.*

Dare facere vetus fuit formula actionis in personam, qua id quod aliqua de causa debebatur, peti solebant, sive id in dando sive in faciendo constaret, *leg. actionum, 25. ff. de oblig. & act.* soluta enim pro separatis in ea formula accipiuntur, leg. sæpe. 53. *ff. de verb. signific.* hoc est, ut alterutrum tantum debeatur. Usurpatur. in leg. Ult. *ff. commu. præd. l. 18. §. 1. ff. de acceptil. l. 13. ff. de inoffic. testam.* Cic. *lib. 3. offic.* Itaque Calpurnius arbitrum illum adegit, quicquid sibi dare, facere oportere ex fide bona. Hotom simili modo legimus, ne agere, inducta illata, uti fuit.

Dare vindicias secundum servitutem, ab libertate in servitutem, contra libertatem, locutiones veteribus usurpatæ pro decernere eum, quo de agitur, tantisper servum esse. Liv. *lib. 3.* Judicem te ab libertate in servitutem vindicias non dedisse Item, Vindicias ne ab libertate in servitutem dederit. Asconius in Cornelianam. Quis fuerat ille ex Decemviris, qui contra libertatem vindicias dederit. Hotomann.

Dare vindicias secundum libertatem, à servitute in libertatem, contraria loquendi genera: quibus eodem loco Livius est usus. Hotom.

Dare in arte Notariatus dupliciter capitur: propriè scilicet & impropriè. Propriè, quando res data transit in dominium accipientis, ut in instrumentis, in quibus agitur de rerum alienatione, & dominii translatione, in quibus transfertur dominium, si tradens erat dominus, alias non. Unde dare propriè est accipientis facere. Aliter enim non datur, nisi sic detur, ut ipsum, cui datur, statim dominium transferatur. Impropriè capitur in instrumentis Emphyteuticis, & feudi, & locationis, ubi ille, qui locat, vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et est differentia inter dare, donare & tradere. Nam tradere dicitur, qui solum possessionem transfert & non dominium, de hoc notata 23. *quæst. 6. §. ult.* Oldend. Prat.

Dare non solum intelligendum esse censet Javolenus *in leg. si mulier, ff. de cond. caus. dat.* & Ulpian. cum de eo quod venditori datur, ut puta, precium usuræ, sed etiam si quid emptionis caussa erogatum erit, *leg. debet, ff. de ædil. edicto.* Tamen Specul. *tit. de emption. & vendition.* tradit verbum dare, quandoque impropriè in instrumentis & contractuum perscriptionibus poni, quandoque etiam propriè veluti cum res data fit accipientis, & de vera alienatione ac dominii translatione agitur, si modo tradens dominus erat, *leg. traditio. ff. de acquirend. rerum dominio.* Impropriè autem quandocunque solus usus, solave possessio rei datur, cujusmodi est contractus Emphyteuseos, locationis, & rei in clientela positæ, seu in feudum datæ. In his etenim id genus concessionis contractibus & tabulis, dominium minimè transferri solet, qua de re in contractu emptionis, dedit pro tradidit, καταχρηστικῶς & ex improprio scriptum censet Bartol. *in leg. fin. ff. de condict. ob causam, & in leg. ex empto, ad princip. ff. de act. empt. &c.* Brechæus leg. dedisse intelligendus est, *tit. de verb. & rer. sign.*

Dare simpliciter pronunciatum, alienare est ac dominium transferre, ut habetur *in* leg. nemo rem suam, & leg. ubi autem apparet, *§. fin. ff. de verbor. obligationibus.* Tamen qui rem pro re alia, quam dare tenebantur, commutavit vel compensavit, aut sibi accepto latum est, id dedisse censetur. Paulus *in leg.* vel permutavit. *ff. de liber. causs.* Unde si mulier nuptura ei, qui centum dare debebat, cum eo ita pacta est, pro centum quæ mihi debes, fundus Hussejanus doti tibi erit, secundum id quod placuit rem pro re solvi posse, & li-

beratio contigit, & centum in dotem erunt. Sic respondit Paulus *in leg. si ei ff. de jur. dot. & cat.* Brech. ibidem.

DARE pro adjuncto variat significationem; dare mutuò, dare hypothecæ, leg. & quæ nondum in princ. *ff. de pignor.* Oldend.

DARE impropriè dicitur qui surrepta restituit *leg. statuliberus* §. *si quis servum, de statulib.* Pro restituere autem interpretantur *in leg. si servus, de adil. edict.* Old. Prat. Spieg.

DARE actionem & judicia Prætor dicebatur, cum actori potestatem agendi faciens, cum ad intendendam actionem admittebat, quod Cic. *pro Cacinna* ait: Etenim si Prætoris, qui judicia dat, nunquam petitori præstituit, quia actione uti eum velit. *& act. 3. in Verrem.* Si quis, inquit, eum pulsasset, edixit se judicium injuriarum non daturum, quicquid ab eo peteretur, judicem de sua cohorte daturum, ipsi autem nullibus rei actionem sese daturum. Judices quoque litigatoribus dabat, nonnunquam ex centum viris, quibus Prætor præerat, sæpissimè tamen ex privatis, in quos litigatores consenserant, *l. 2. §. 1. ff. de judic. leg. ex consensu, leg. de appell.* Corasius *Miscell. lib. 3. cap. 8.* Sic.

DARE judicium, frequens locutio, eadem forma, qua actionem dare significat agendi facultatem præbere. Ulp. Prætor ait, qui dejecerint vel effuderint in eum locum, quo vulgò iter fit, quantum ex ea re damnum datum erit, in eum qui ibi habitavit, in duplum judicium dabo. Spieg.

DARE beneficium, pro rem gratam facere, dictum eleganter in leg. Nerat. *de reg. jur.* Spieg.

DARE civitatem pro civem facere. Spieg.

DARE inquit Seneca *lib. 1. de benef. c. 10.* aliquid à se dimittere est, id quod tenueris, habendum alteri tradere. Briss.

DARE consensum, *l. 4. C. de usucapionib.* pro emptore.

DARE dilationem etiam apud Cic. invenitur.

DARE ferias pro observare, apud Ulp. *in l. si in aliquam, de offic. Proconf.* Oldend.

DARE corporaliter *in l. 18. C. ad leg. Falc.* idem est quod naturaliter. Gothofr. ibidem.

DARE vel facere donationem, id est, donare *l. 20. in pr. C. de don. ante nupt.* ut & dare donandi animo *l. 6. Cod. de condict. ab caus. dat.*

DARE pignori *l. 4. Cod. de pignor. & l. 1. Cod. si alien. res pignor. data sit.*

DARE placita, *l. 9. C. de non nume. pecun.*

DARE Sacramentum factionis *l. 5. in princ. C. ad leg. Jul. majest.*

DARE in mandatis, idem quod mandare.

DARE in solutum *l. 13. C. de pignor. & hypoth.*

DARE in matrimonium, *in §. legati autem, Instit. de legat.* Sicut apud Livium & Cæsarem reperitur, ut & apud Terent.

DARE in nuptias. Spieg.

DARE mancipio, vel mancupio est rem ita dare, ut evictionem nos præstaturos spondemus.

DARE mutuum testimonium dicuntur, ut Erasmus exponit, aut qui mutuo studio invicem suffragantur, aut ad gratiam testificantur: neglecta religione. Spieg.

DARE oportere, *leg. quod te mihi, in fin ff. si cert. pet. & leg.* sæpe ita, *§. 1. de verbor. signific.* §. *is quoque, Inst. quib. mod. re contrah. oblig.*

DARE pœnas incestus, majestatis, furti, hoc est, puniri ob admissum crimen incestus, majestatis, furti. Spieg.

DARE potestatem, est rem alterius arbitrio committere. Spieg.

DARE se in arenam, *l. ult. ff. de fugitiv.*

DARE se militiæ, *l. 28. ff. de liber. caus. l. 4. §. 1. & §. seq. ff. de re milit.* Brisson.

DARE jusjurandum dicitur etiam, qui vi vel amena promittit, §. sicut ergo, juxta glossa in Authent. ut judic. sine quo suffrag. Sic Cæsar libro primo Gallic. Hac ratione adducti, inter se fidem & jusjurandum dant. Oldend. Spieg.

DARE nomen, est curare nomen inscribendum. Arrianus *in leg. 3. de re milit.* Qui post desertionem, inquit, in aliam militiam nomen dederunt, legive se passi sunt. Budæ. interpretatur ad delectum sese exhibere. Oldend. Spieg.

DARE sententiam, pro dicere, & ferie *l. 28. ff. de re jud. l. 56. §. 1. ff. de evictionib.* Et dare simpliciter eodem sensu, ut in l. 27. in fin. ff. de liber. cau. Contra libertatem dabit, id est, sententiam feret. Tacit. *lib. 4.* Ita secundum Messenos datum, id est, pro Messenis pronunciatum. Suet. *in Claud. cap. 15.* Absentibus secundum præsentes dabat facillimè nullo delectu. Plin. *lib. 7. Epist. ad Macr.* Finem cognitioni quæstio imposuit, quæ secundum reos dedit. Hæc autem locutio imminuta & concisa est, Plenè enim sic enunciatur, secundum aliquem litem dare: quàm locutionem in pronunciationibus usitatam ex Valer. Max. *lib. 3. c. 3.* & Seneca *in præfation. lib. 7. Declamatio.* alias docui. Cic. *pro Quint. Rosc.* Scauri tabulas poscebamus, nunc tuas, C. Fanni Chærea, solius postulamus: quominus secundum eas lis detur, non recusamus. Lucan. *lib. 3.* secundum Æmathiam lis tanta datur. Briss.

DARE usumfructum hæres jussus, ut in specie *l. 3. ff. quib. mod. ususfr. amit. l. 19. §. ult. l. 32. §. 1. ff. de usufr. legat.* Dare intelligitur si legatarium in fundum inducat, eumve patiatur uti frui, *l. 3. ff. de usufr.* Atque ita dari quoque servitutes per patientiam cedentes intelligimus, *l. 19. ff. de servit. rustic. prad. leg. ult. ff. commu. prad. l. ult. ff. de servit.* Briss.

DARE tutores *l. 2. 3. & passim. C. de testam. tut.*

DARE intelligitur, qui remittit, l. generaliter, *ff. de calumn. leg. si mulier. ff. de cond. ob caus.* Bart. *in l. Modestinus, de solut.*

DARE videtur qui legitimè offert, auth. dos data, & ibi Goth. *ff. de donation. ante nupt.*

DARE non possumus alteri, quod proprium non habemus, *l. 54. de reg. jur. l. 20. de acq. rer. dom. adde l. 5. & ibi* Goth. *C. de jud.*

DARE beatius est quam accipere, cum Marthæ, de celebr. missar. & ibi Abb. *in 4. not. text. in cap. prædicatar. 16. quæst.* Abb. *in eod. de donat.*

DARI verbum impropriè accipitur pro eo quod est tradi, *l. si stipulatus, de usur.* Spieg.

DARI fieri *l. 13. de inoffic. test. l. 122. §. Callimachus, de verbor. oblig. l. pen. ff. rem pupill. salv. for.* Briss.

DARI etiam vacua possessio dicitur *l. 32. de arb.*

DARI fundum Tusculanum stipulatio, hoc continet: ut dominium omninò efficiatur stipulatoris, *l. 5. §. ult. de verb. oblig.*

DARE in metallum, ad bestias, ad opus publicum,

blicum, in exilium, in ludum venatorium, dicuntur, qui in eas pœnas damnantur, *l.* 8. §. *servos*, *l.* 17. *l.* 23. *l.* 28. *in princ.* & §. *ut generaliter*, *l.* 34. *ff. de pœn. leg.* 4. *ff. de interd. & releg. l.* 29. *ff. de excus. tut. l.* 3. *C. si pendent. appell.* & apud Firmicum lib. 3. Mathes. *c.* 5. Briss.

Sic DARI metallis *in l.* 20. *circ. fi. C. de postlim. revers. est. ad* metallum damnari. Goth. *ibid.*

DARE, & fingi dari, diversa sunt, *l.* 1. *ff. de donat.*

DASUMIANO vel Dasumajano SCto de his cavebatur, qui fideicommissariam libertatem præstare rogati, justa ex causa abessent, ut nec libertas impediretur his qui fraude carerent, *l.* 36. *de fideicom. libert.* Briss.

DATA libertas, *l.* 26. *de liberal. caus.*

DATA semel libertas non revocatur, §. *si is qui* 6. *in fin. Instit. de eo cui libertatis causa*, &c.

DATA ad hoc opera, pro, de industria, *l.* 53. §. *pen. ad leg. Aquil.* §. *Thesauros. Instit. de rerum divisione.* Briss. *in parerg.*

DATA opera, *l.* 11. *C. de his, qui accusar. non poss.*

DATA non videntur, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt, *l.* 128. *de divers. reg. jur.* Briss.

DATIO à facto non discrepat *l.* 15. §. *verb. ut* non discrepet, ubi Gothofr. *C. de contrah. & comm. stipul.*

DATIO, id est, traditio, *l.* 3. *C. de dot. cauta non numerat.*

DATIO legati, *l.* 4. *in fin. C. de liber præterit*, *l.* 10. *ff. de reb. dub. l.* 9. & *l.* 14. §. *ult. ff. de adimendis legat.*

DATIO omnis aut fit ob rem, aut ob causam honestam, aut turpem. *l.* 1. *ff. de condict. ob turp. vel injust. caus.*

DATIO mutui *in* §. *is quoque*, *instit. eod.* ut & apud ICtos & Ciceronem Legum datio. Spieg.

DATIO pecuniarum, *leg. scimus*, 22. §. 6. *de jur. deliber.*

DATIO usussfructus, *l.* 7. *de reb. alien. non alienand.*

DATIO insolutum est datio pro solutione & satisfactione: estque species contractus innominati: scil. do, ut facias.

DATIO bonorum possessionis, Curatoris, dotis, fidejussoris, Judicis, libertatis, partis, pecuniæ, pignoris, tutoris, libelli. Briss. *ex ff. & C.*

DATIVI tutores dicebantur auctore Ulp. *in Instit. tit.* 11. qui testamento dati erant. Dativos tamen & testamentarios tutores separat Modestin. *in leg.* 7. *ff. Rempubl. salv. fore.* Quemadmodum Dativam tutelam, à testamentaria & legitima Justinianus separat *in l.* 40. *Cod. de Episc. & Cler.* Dativosque idem Imper. *in l. ult. Cod. de legit. tut.* accipit, qui à judice dantur. Briss.

DATU iri, pro datum iri, dixit IC. *l. stipulatio ista*, habere licere, §. *si quis insulam*, *ff. de verb. obl.* qua de re vide Ant. August. *lib.* 2. *Emend. c.* 2.

DATUM substantivum in tit. de condict. caus. dati, qui vulgò citatur sic. De conditione ob causam, confusa loquendi phrasi ac proprietate, nec absque studiosorum detrimento. Præterea legendum de condictione causa dati, causa non secuta, non autem causa data, nullo cohærente sensu. Sic Celsus *in leg. ult. eod. tit.* Obligationem dati vocat Oldend. vide Cujacium & Wvasenbec. *in Paratitlis*, hoc ipso titulo.

DATUM à me videtur quod vel à Procuratore omnium bonorum, vel ab eo, qui negotium meum gerebat ratihabitione secuta datum est, *l.* 7. *ff. de calumniator.* In edicto Ædilium, cujus verba referuntur *in l.* 25. §. *ult ff. de ædil, edict.* Datum accipimus non solùm qood numeratur venditori, ut puta pretium & usuras ejus, sed & si quid emptionis causa erogatum est *l.* 27. *ff. eod. tit.* Briss.

DATUS judex, id est delegatus; Nam in jure civili, ut Zasius ait, in leg. duo judices, ff. de re jud. rarò invenies verbum, delegati, pro judice, sed frequenter verbum Dati, ut judex datus in leg. judex de judi. *in l. à judice*, & *l. apertissime*, *C. eod. in leg.* 2. ibi, cui jurisdictio data est, *in l. & quia in princ. de jurisd. omn. jud.* Propriè judex datus dicitur, cui respectu unius causæ, vel articuli tantùm mandata cognitio est, & præter eam nihil habet. A recentioribus Cæsaribus Pedaneus appellatus. Old.

D E.

DA præpositio quandoque auget, ut in dictione depositum, *l.* 1. *in pr. ff. deposit.* quandoque privat. *ut c. episcopus* 35. *dist.* Et tunc plerunque mutat ex toto significatum dictionis; cui adjungitur, ut destruo, dedecus, degener: quandoque nec addit nec mutat, ut detergere id est tergere, *in aur. de mona. in prin.*

DA pro A. Sic de re stipulatus, *l.* 37. *ff. de usufructu*, *l. si is qui rem. ff. de furt. l.* 1. *ibi de fisco*, *id est. à fisco*, *C. de fun. rei prin. lib.* 1. Sic de me petere, *l.* 5. §. *si dem. ff. commodati.* De Roma abire, *l.* 35. §. *non solum*, *ff. de procur.* De domo numerata *l.* 40. *ff. de reb. cred.* Sic de fundo, de prædiis, de quibus, &c. pro à fundo, à prædiis, à quibus. Briss. *ex ff. & Cod.*

DA quandoque significat è vel ex, ut de domo, pro ex domo apud Paul. *in princ. leg. lecta. ff. de reb. cred.* Sic & Terentius usurpavit. Clamat. de via, id est, è via Pauli verba, quæ sic habent, Lucius Titius scripsit, me accepisse à Publico Mævio quindecim mutua numerata mihi de domo: secundum Alc. significant, tam quod domi numeratum, quam quod ex domo ad eum missum est, sive per ipsum patremfamilias sive per ejus servos, aut institores. Spieg.

DE interdum pro, vel propter significat. Ulpian. vel si quid ex eo quod egerit, ad eum pervenerit, dolove ejus malo, vel culpa ejus factom sit. quo minus perveniret, bisdem de rebus reddi, id est, propter hasdem reddi, vel pro his rebus rectè præstari, *ut in leg. aliud ff. de verbor. sign.* Vide Bud. in leg. redhibere, *ff. de ædilit. edict.* Hæc quoque præpositio quandoque in malam partem accipitur, ut desperatus, demens, dedecet, deformis, degener, Alc. *lib.* 4. *de verb. sign.*

DA interdum ponitur pro super *l.* 3. *C. si à non compet.* Interdùm pro valdè, ut deproperat; i. e. valdè properat. l. 2. Cod. de veter. jur. enucl. Interdùm pro secundum, ut de libellis, id est, secundum libellos, *C. de libellis* 20. *dist.* *l.* 2. *C. de sent. ex brevi. recit.* Interdum pro turpiter, ut, depectus, id est, turpiter pactus, *leg. generaliter*, *de calumn.* Interdùm subauditur à Jure, *l. lenocinii*, *in fin. ff. de adult.*

De præpositio quandoque denotat causam materialem, *l. 1. §. nunc videamus, de comm. cum emanc. lib.*

De præpositio quando significet causam proximam leg. vel remotam, vide Bart. *in l. 1. si finita §. de his ff. de damn. infect.*

De particula *in l. 7. §. 2. C. de summa Trinit.* significare causam efficientem, ait Goth. ad eundem §. 2. verb. carnem assumpsit.

De eadem familia. *Uber ein leist.* Spieg.

Dealbatores, item Deauratores, *l. 1. C. de excus. artif. lib.* 10. ad Impp. artifices recensentur qui munerum immunitate donati sunt. Spieg.

Deambulandi jus, hoc est, spaciandi. Ulp. præter habitationem autem, ait, quam habet, cui usus datus est, deambulandi quoque & gestandi jus habet, l. plenum, §. 1. *ff. de usu & habit.* Spieg.

Debere est jure aliquo teneri ad dandum vel faciendum aliquid. Cic. *in paradoxis.* Tu posse te dicito quandoquidem potes: debere, ne dixeris quoniam nil quisquam debet, nisi quod est turpe non reddere. Hotom.

Debere verbum ad omnes omnino actiones referendum est, sive civilis, sive honoraria, sive fideicommissi sit persecutio, *l. pecunia.* 178. §. *hoc verbum, de verb. sign.* Id tamen subsequentes tantùm species referri oportere, scilicet civilem, prætoriam, aut fideicommissariam persecutionem quam plurimi existimant. Vix enim in rem actioni debendi verbum competit. Neque enim res mea mihi deberi potest, sicuti apparet *ex l. Quintus Mutius, §. argento & l. scribit, ff. de aur. & argen. leg.* Id tamen vim habere obligationis palam est *ex l. 1. §. 2. ff. de act. empt.* venditor, si cum sciret deberi servitutem, celavit, *& l. si domus, ff. de ser. rustic. præd.* Adde Vvesemb. *in tit. de actio. in instit. in princ.* super verbo deberi.

Debere defunctus non dicitur, sed debuisse, interpretes citant textum singularem & unicum, quod id colligunt, lege qui Romæ, *§. Augerius, ff. de verb. oblig.* Old. Spieg.

Debere est de alio habere: Ergo quod non est nec esse potest, nulli debetur.

Debere adfectionem dicitur *in l. 2. C. dat. tut. vel curat.*

Debere in tributa, *l. 33. C. de appellat.*

Debere optimo jure, *l. 1. C. de usur.*

Debere legatum, domus, fundos, servitutem, prædia, pecuniam: pure, in diem, sub conditione, sub pignoribus, sub pœna, sub usuris. Briss. *ex ff. & Cod.*

Deberi dicimus, quod die certa præstari oportet, licet dies nondum venerit, *text. in l. 9. ff. ut legator. seu fideicom.*

Deberi propriè tantum intelligitur, quod peti & ab invito exigi potest, *l. 108. de verb. sign.* Unde festivus ille Martialis locus *lib. 2. Epigr.*

Sexte nihil debes, nil debes, Sexte, fatemur,
Debet enim si quis, solvere jure potest.

Itaque nec servus debere, nec servo deberi quicquam, intelligitur, *l. 41. de pecul.* Ac proinde eos qui natura tantum obligantur debitores per abusionem dicimus. Briss.

Debere natura quoque dicimus, licet ejus petitio nulla sit. *l. 1. §. ult. de const. pec. l. 1. §. id quod natura ad l. Falcid. l. 85. de reg. jur. l. 10. de oblig. & act.* & aliis vulgatis locis, adeo ut qui natura tantum obligatus solverit, debitum solvisse dicatur, *l. 19. §. pen. de solut.* Sic fit ut deberi aliquid natura, vel jure civili vel honorario possit *l. 1. §. debitam, l. 3. de const. pec. l. 1. de novar. 47. ad Treb.* Briss.

Debet verbum necessitatem importat, *l. 1. in princip. de edend.* Jo. Bello. Etymol. Gloss. in Clem. attendentes verb. debeant de stat. regul. quandoque tamen & honestatem importat, Joh. And. *in c. si de jur. cal.* super verb. partem illam, & notatur in *c. intelleximus*, in verbo debet. de Jud.

Debitor vel pure, vel in diem, vel sub conditione, *l. 16. ff. de petit. hæred.*

Debiles personæ, qui propter infirmitatem vel perpetuo aliquo morbo rebus suis superesse non possunt, inter eas fœminæ & pupilli connumerantur *in l. ne quicquam, §. observare ff. de offic. proconsulis.* Alibi Imperator miserabiles nuncupat *C. quando nup. inter pup. lib. 3.* Prat.

Debita portio, legitima, *l. 36. C. de inoffic. testam.*

Debita portio, quæ liberis ex substantia paterna jure civili debetur, *l. 8. §. unde, ff. de inoff.* nimirum quarta pars successionis, quæ ab intestato obtigisset. Appellatur & debitum bonorum subsidium, *l. 2. & l. C. de inoff. donat.*

Deberi autem parentum hæreditas liberis intelligitur, liberorum vero parentibus non æque, propter votum parentum & naturalem erga filios charitatem, *l. 15. ff. de inoff. testam. l. ult. ff. de bon. damnato. l. 7. in fin. ff. unde liber. l. 50. ff. de bon. liber.* Brisson.

Debita etiam patronis portio, quæ patronis ex l. Papia relinqui debet, *l. 114. §. 1. de legat. lib. 1. l. 28. ff. de legat. lib. 2. l. 1. §. penult. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 20. ff. de donation. l. 60. ff. ad Trebellian. Institut. de succ. l. 19. §. 1. de condict. & demonstr. l. 25. l. 41. l. 44. ff. de bon. libert. l. 6. §. si patronus, ff. si quis in cau. test.* Briss.

Debita Ædibus servitus *l. 5. C. de servitut. l. 21. ff. de aq. & aq. pluv.* Briss.

Debita repræsentare, *l. 1. C. de condict. ex leg.*

Debiti appellatio plerunque solam naturalem obligationem continet. *l. 40. §. dominus, de condit. & demonstr. l. 25. §. 1. ff. quando dies leg. ced.* Briss. Prat.

Debiti solutio unde dicta sit, explicat Budæus in Annot. post.

Debitum facere gratam, pro remitterre. Old.

Debitum instar habet id, quod officio judicis adsequi possum ab Spieg. invito adversario, imo & ipsum officium à Judice debetur postulanti secundum jus: & si negaverit, tenetur injuriarum, *l. 1. §. permittitur autem. in fin. ff. de aqu. quot. & æst.* Oldend. Prat. Spieg.

Debiti viam venire, est debitum posse petere.

Debiti appellatione veniunt & ea quæ necessaria à creditore pignoris nomine expensa sunt, *l. 6. C. de pignor.*

In Debiti vicem actionem dare, *l. 1. C. de oblig. & act.*

Debitor propriè appellatur à quo invito pecunia peti potest *leg. 108. de verb. sing. l. 18. §. fidejussor. ff. de fidejuss.* Alias propriè dicitur, cui

cui nulla competit exceptio. Briss.

Debitor in primis, antequam conveniatur in judicio, adeundus est, & civiliter interpellandus semel atque iterum (si fieri potest) per creditorem ipsum, deinde per alios bonos viros, ut debitum praestare velit sine molestia. Admonendus est quanto dispendio non solum corporis & pecuniarum, verum etiam animae susceptutus sit judicium contra conscientiam, si recusaverit dare aut facere id quod ex bono & aequo debet. Et quamvis haec admonitio quibusdam videatur urbanitas (ut vocant) si tamen rectè perpendatur, certum erit, quod ex jure divino & humano omnibus modis observanda sit. Et propterea quibusdam in locis optima ratione non audiri in judicio creditorem, nisi sic admonuerit debitorem: juxta illud Evangelicum Matt. 18. *ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου ὕπαγε καὶ ἔλεγξον μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ μόνου*, &c. Item: Qua de re (inquit Proculus) volo, ut cum Hybero loquaris, ne rem illicitam faciat, l. quidam Hyberus, ff. de servitut. urban. praed. Prat.

Debitor tenetur liberare fidejussorem ab omni obligatione, c. constitutus, de fidejuss.

Debitor ex obligatione civili, si non habet in aere, nullo jure puniri potest in corpus: sed perpetui carceris poena, ut tractant Jason *in §. poenales, Inst. de act.* Innocentius & aliis in c. Odo. ardus, de solut. verum est, quod antequam constet, utrum bona habeant, aut non habeant, possunt duci in jus & custodiri. Consuetudine tamen multis in locis carcere servantur debitores, donec solvant. Respiciunt haud dubiè, qui hoc observant, ad frequentiam hujusmodi imposturae, quam in contrahendo debito admittunt plurimi hoc seculo levioris farinae homines, vide Prat. lib. 2. veter. Jurispr. ad leges Solonias, l. 1. At debitoribus indigentibus olim argentariae mensae praepositi mutuo dabant pecuniam sub usuris sine scripto. *Novell. de* argentariorum contractibus, §. quia vero legem tulimus. Constit. 136. Erant tempore Justiniani mercenarii, quos vindices appellabant, qui haud dubiè accepta mercede conquirebant miseris debitoribus pecuniam, ut apparet *Nov. de decurion.* §. 1. *Constit.* 38. Prat.

Debitor debitoris à creditore chirographario conveniri non potest. Vide Cujac. 8. *obs.* 19.

Debitor haereditarius dicitur is, qui servo haereditario promisit, *l. hered. pet.*

Debitor haereditarius is quoque dicitur, qui ante aditam haereditatem dedit damnum, vel aliquam rem de haereditate subripuit, autoribus Paulo & Cajo. in *l.* 14. 15. *ff. de petit. hered.* Old. *adde l.* 31. *hered. inst.*

Debitor putativus: qui putat se debitorem, verò debitori opponitur. Vide *l. qui se debere de cond. caus. dat.* cujus intellectum nec interpres, nec Bart. satis assecuti sunt, ut ex Zasianis intellect. evidenter patet. Old. Spieg.

Debitor obnoxius, vide *l. 9. in princip. C. de praescript. 30. vel 40. annor.*

Debitor communis donec vivit, non potest creditori anteriori 40. annorum exceptio opponi, *l.* 7. §. 2. *Cod. de praescrips.* 30. *vel* 40. *annor.*

Debitor tuus est, qui tibi non reddit, quod tuum est. Spieg.

Debitor non videtur, qui se exceptione justa & ab aequitate naturali non abhorrente, eaque perpetua tueri potest *l.* 66. *de reg. jur. arg. l.* 10. & 55. *de verb. sign.* Briss.

Debitor, usurarius, pro eo, qui sub usura pecuniam debet. Papin. *in l. 7. de usur.* Debitor usurarius creditori pecuniam obtulit, & eam quum accipere noluisset, obsignavit & deposuit. Hotom.

Debitor tam ex contractu, quam ex delicto intelligitur, *l.* 14. *cum seq. ff. de petit. hared.* Briss.

Debitorem contra haereditarium, actio personalis non datur *l. 3. C. de hareditar. act.* secus de utili, *l. 5. C. de haredetat. vel act. vend.*

Debitores rerum publicarum accipere debemus, qui ex administratione Reipublicae relinquantur, *l. rescripte, ff. de muner. & honor.* Old.

Debitores civitatum sunt, qui tenentur civitati, sed in actione debiti fiscus praecedit. *l. 2. C. eod. lib.* 11.

Debitrix mulier *l. 24. in princ. l. 27. §. 2. ff. ad SCtum Vellejan. l. 2. C. eodem, l. 33. solut. matrim.*

Debitrix domina, *l. 9. C. de pignor.*

Debitrix fisci *l. 4. ff. de jure fisc.*

Debitu iri, vetuste pro debitum iri. Ulp. *l. 1. §. 3. de dot. praleg.* Et mulierem agentem ex testamento cavere debere, *defensu* iri haeredem adversus maritum. Ergo maritus item *debebit* cavere adversus mulierem defensu iri, si prior agat. Et §. sequenti, Non alias eum legatum consecuturum, quam si caverit haeredes adversum mulierem defensu iri. Item apud eundem *l. 11. §. 17. ff. de legat. & fid. lib. 32. & l. 14. de noxal. actio. l. 10. & 38. de reb. cred.* Hotom.

Debitum personae vel res alicujus non possunt detineri propter delictum alterius. Id autem Justinianus appellat oppignorationes, vulgus Repraesalia. Novell. Ne personae vel rei vel auri. *Constitut.* 52. Et Novell. de vicariis seu locum tenentibus, §. *cum verò contigerit, Constitutio.* 134. mutuum dans agricolae, terram ejus tenere non potest ex quacunque conventione. Novell. Ne quis mutuo dans agrico. *Constitutio* 32. 33. 34. Quae constitutiones ad diversos Praesides sunt promulgatae. Oldend.

Debitum solutum dicitur, quum est res perfectè creditoris facta. Sic debitor. fundi, alteri pignorati dando fundum, non satisfacit, nisi pignoris obligatione sublata. *l. si rem meam. ff. de solut.* Spieg.

Debitum est in quod aliquis alteri & naturali & civili obligatione tenetur. vel

Debitum est quod ab invito exigi potest, *l. debitor. de verb. sign. c. quod debetur*, 14. q. 1.

Debitum est aes alienum, *l. 1. C. quando fisc. vel privatus debitor.*

Debitum, id est haereditas *in l. 8. §. 2. C. de Codicill.*

Debitum *in l. 16. C. de questio.* idem est quod delictum.

Debitum bonorum subsidium est legitima portio, Gothofr. *ad l. 5. verb. debitum bonorum subsidium, C. de inoffic. donat.* sic debitum naturale, id est legitima, idem *ad l. 36. §. 2. ibi, debito naturali, C. de inofficios. testam.*

Debitum quomodo extinguatur. vid. Brederod. in *lexic. sent.*

Debitum intelligitur remitti redditione Chirographi vel instrumenti, non autem redditione pignoris.

Debiles personæ, sunt qui propter infirmitatem ex perpetuo aliquo morbo, suis negociis superesse non possunt, *l. 4. & l. 5. ff. de postul. l. 2. ff. de eutat. furiosf.*

Debilitatus, homo, mulus, servus, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Deblaterare est garrire, nugari. Plautus *in aulularia*, ubi es qui deblaterasti vicinis omnibus.

Decanatus est societas decem virorum secundum Hug. & Accurs. *in rub. C. de decurion. lib.* 12.

Decani *in l. 1. & 2. C. de decan. lib.* 12. ex ministerianis sunt. Atque iidem sunt, qui & lecticarii, & copiatæ, sive vespelliones dicuntur. Ab Epiphanio definiuntur circa finem *li.* 3. sive tomi 7. contra hæreses, *οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμωμένων.* Sic etiam Decanos Constantinopoli humandorum cadaverum curam gessisse liquet ex *Novell.* 59. Sic intelligendi & accipiendi sunt *in l. 4. & l. C. de sacrosf. Eccles.* Prat.

Decanus *in c. 1. & 2. 60. distinct.* dignitas est Ecclesiastica, quo significantur archipresbyteri. *e. in c. 50. distinct. Ang.* Clavasius in summa pro Archidiaconis poni ait. Prat.

Decani Ecclesiæ Constantinopolitanæ non sint plures quàm nongenti quinquagenta *l. 4. C. de sacrosf. Eccles.*

Decanus: Modestinus in singulari libr. quem de rei milit. vocabulis fecit, Decani, inquit, erant decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernii vocantur. Idem etiam testatur Flavius Renatus *lib.* 2. eodem modo dicti, quo centenarii & ducenarii. Quos verò Græca constitutione 43. item alia 59. in Novellis Justinianeis lecticarios seu decanos appellat, ad hos cura Libitinæ pertinebat, id est exequias sepulturamque defunctorum procurandi, pheretra lecticasve ferendi. Varius autem fuit eorum numerus: donec Justinianus mille & centum ergasteria solum illis attribuit, quæ ad majorem Ecclesiam pertinerent, immunitateque fruerentur, cæteros verò munifices esse jussit, neque hoc nomine excusari, quod ex *lib. 1. parerg.* Alciat. *c.* 50. referendom hic duxi, ut aliquæ leges, quæ sunt sub rubr. de sacrosanct. Eccles. meliùs intelligantur.

Decani in monasteriis appellati sunt, qui denis monachis præerant, August. *lib. 1. de minorib. Monach.* Briss.

Decanica in *Novell.* 79. loca sunt publica, quæ tamen non sunt carceres, licet in ea quandoque rei conjiciantur custodiæ causa, cum & haberi eis conventus soleant & recondi res preciosæ. Cujac. *ad Novell.* 79. & Goth. *ad l. 3. in princ. C. de heret.* Dicuntur etiam Diaconica sive Decanonica aut decaneta. Vide *l. 30. C. Theod. lib. 16. tit.* 5. Gothof. *ad d. Novell. 79. c.* 3. Decanicis non absimilia ea loca existimat Goth. jam d. c. 3. quæ Galli vocant *le Chapitre*.

Δεκαπρῶτοι *l. 3. §. decaprotos, ff. de muner. & honorib. l. 10. ff. de pollicitat. l. ult. §. mixta. ff. de muner. & honor.* Latinè decemprimi dicuntur. Cic. *pro Sext. Rosc. Amerin.* Decretum decurionum statim fit, ut decemprimi proficiscantur. Et Firmicus *lib.* 3. Mathes. c. 12. & ita *in l. 2. de quæst. C. Theo.* hoc verbum conjunctim prolatum accipi potest. Unde decaprotia *in l. ult. §. mixta. & l. 8. C. de muner. patrim. lib.* 10. *C.* quæ & decemprimatus appellatur *in l. 1. ff. de muner. & honor.* Briss.

Δεκαπρῶτοι erant decemviri ex decurionum ordine constituti, qui tributorum exactioni ita præerant, ut si qua detrimenta fiscus defunctorum culpa contraheret, ipsi suis sumptibus resarcirent: eorum namque administratio nequaquam in Reipub. gubernatione civitateque regenda ac defendenda versabatur, sed potiùs in sumptib. Reip. causa faciendis. Illa autem munera ICti personarum, hæc patrimonii appellant, Hermogen. *in l. 1. ff. de muner. & honor.* Patrimonii sunt munera rei vihicularis, item navicularis, decemprimatus. Arcadius autem *in l.* 18. *§.* 3. ejusdem tractatus: Decaproti & Icosaproti tributa exigentes, & corporale ministerium gerunt, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta resarciunt. Cic. *pro Sext. Rosc.* Itaque decurionum decretum statim fit, ut decemprimi proficiscantur ad L. Syllam. Hotom.

Decaprotos esse potest minor 25. annis *l. 3. §. 10. de muner. & honor.*

Decætero, vide auth. habita. *C. ne fil. pro patre & l. 21. de callat.*

Decedere *in l. 1. C. de incest. & inutil. nupt.* est divertere.

Decedere est propriè à mandata functione discedere, ut Consules ex provincia decedere solebant. Adde Brechæum *l. hereditas, in tit. de verb. & rer. sign.*

Decedere jure suo, est non summo jure agere, aliquid sui condonare comiter. Vulgò dicunt, Præterire jus.

Decedere officio non est ab officio recedere, sed est contra quam decet, atque officiosum est, aliquid agere. Old.

Decedere pro mori, tanquam de gubernatione corporis cedere, l. 26. ff. de recept. arbitr. *l. 4. ff. qui satisd. cog.* Eo enim modo per se dicimus, Decessit, quo defunctus est, ut subintelligatur vita. Olden. Sic

Decedere in fata sua, *in l. 7. §. 2. de præscript. 30. vel 40. ann.* idem est quod mori.

Decederit, pro decesserit, *in l. 27. §. 1. de leg.* 3. Briss. *in parerg.*

Decedere possessione, decedere jure suo, vel de jure suo. Ulpianus *in l. his consequenter, §. sed & eum munus, ff. famil. ercisc.* Old. Prat.

Decedere autem non homines tantum, sed & equos & reliqua animalia ICti dicunt, *l. 1. §. & eum, ff. si quadrupes pauperiem, l. 10. §. ult. ff. quibus modis usufr. l. 65. §. 1. de leg. 1. & fœtus pecorum l. 70. §. ult. ff. de usufr. & capita gregis, l. 13. ff. de pign.* Brisson.

Decem aut quindecim hæres dato, secundum Pompon. pro eo est, ac si decem sola legata sint, *in l. si ita relictum, §. fi. ff. de legat.* 2. Oldend.

Decem & octo annos plenæ pubertati, Modestinus adservit, in *l. arrogato, de adopt.* Oldend.

Decem personæ quæ sint, vide §. 3. *Instit. de bonor. possess. & l. 2. C. de secund. nupt.*

Decem dies dantur ad appellandum, currunt à tempore prolationis sententia, *c. 1. de restit. spol. in 6.*

December *l. 38. §. 1. de hered. instit.*

Decempeda: regula est seu pertica decem pedum, qua fabricæ mensura colligitur. Old. Hinc

Decempedator, qui eo mensuræ genere demetitur Cic. *in Philippic.*

Decemprimi & decemprimatus vide supra, Δεκαπρῶτοι

Decemprimi curiales *l. 2. C. Theo. de quæst.*

leg.

leg. 44. 42. C. Th. de his quæ super relat. l. 39. C. Theod. de Episc. & cler. Goth. *ad l. 41. C. de liberal. caus.*

Decemviri reipub. administrandæ, ut ait Livius lib. 1. primum creati sunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociarunt. Decem imperitabant, unus cum insignibus imperii & lictorib. erat, quinque dierum spacio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat. At Dionys. *lib.* 2. ducentos patres fuisse scribit, & imperium decuriis factis, uni eodem modo commisisse. Decemviri Reip. administrandæ causa secundò creati sunt, anno 302. Hac de causa inquilini, plebs de nimio consulum imperio querebatur, qui jus non è certis legibus, sed arbitrio suo dicerent. Petitis igitur è Græcia legibus, SCto, & plebiscito confirmatum est, ut omnibus abrogatis magistratibus Decemviri cum summo Imperio crearentur, qui decimo die jus populo singuli redderent, & eo die penes præfectum juris fasces 12. essent, collegiis novem singuli accensi apparerent. Hæc Dionys. *lib.* 10. & Liv. *lib.* 3. Hi verò cum injuriosè postea eorum unumquemque tractarent, neque alios deinceps vellent sufficere magistratus, ut ipsi & factio sua occupatam Remp. perpetuò tenerent, SCto jussi sunt magistratu se abdicare, & denuò creati sunt Consules. Livius *eod. lib.* & Pompon. *in l.* 2. §. 13. *ff. de orig. jur.* At Decemviri litibus judicandis ii erant, qui lites causasque privatas judicabant, in quibus de jure controversia erat. Lucanus *ad Pisonem:*

Seu trepidos ad jura decem citat hasta virorum,
Et firmari jubet centeno judice causa.

Sueton. in August. auctor fuit ut centum viralem hastam, quam quæstura functi consueverant cogere, Decemviri cogerent, Dio *l.* 34. scribit, Decemviros iis judiciis quæ ad centum viros fortè deferebantur, præfuisse: quin & eos ex 26. viris fuisse, ex quib. & erant Triumviri capitales, & Triumviri de monetales, & Quatuorviri viarum urbis, quibus etiam meminit Pompon. *d.* §. 13. Et Duumviri qui viarum curam extra urbem habebant, & Quatuor viri, qui in Campaniam mittebantur. Erant & Decemviri Sibyllini, qui sacra multa Romæ faciebant, & Diti patri & Proserpinæ in campo Martio ludis Terentinis. Sic etiam Cereri Græco ritu Decemviri Sibyllini fuere, postea duodecim, postremò quindecim. Horatius.

Quindecim Diana preces virorum curet.

Harpocration in libro, quo explicat voces Atticorum oratorum, Lacedæmonios tradit solitos fuisse *δεκαδαρχίαν*, id est, decemviros in oppidis ac nationibus à se subactis creare. Prat.

Decemviri, Pomponius *in l. necessarium* §. 24. *ff. de orig. jur.* Et placuisset (inquit) leges quoque ferri, latum est ad populum: ut omnes magistratus se abdicarent: & decemviri constituti sunt anno uno. Hi cum Magistratum prorogarent sibi, & rem injuriosè tractarent, neque vellent deinceps sufficere magistratus, ut sibi & factio sua perpetuò Rempublicam occupatam retinerent nimia atque aspera dominatione, eo Rempublicam perduxerunt, ut exercitus a Republica secederet. Old.

Decemviri. Suspicor viros illos decem, quos Prætor urbanus in consilium diebus cognitionum adhibebat, Decemviros Stlitibus Judicandis appellatos fuisse. notat ex Sexto Pomp. & Valerio Probo Cujacius 3. obs. 32. Nimirum sub Augusto decem, si Dioni credimus, Senatores sub Antoninis & Alexandro, quinque Senatores & Equites Romanos totidem. In consilium (inquit Ulpianus in fragment.) adhibentur Romæ quinque Senatores, & quinque Equites Romani. Fuisse autem hos quinque Senatores & Equites quinque non Assessores aut Consiliarios Prætoris urbani, sed Judices ex eodem Ulpiano est evidentissimum, qui sic lib. 2. ad legem Æliam Sentiam scribit. Illud in causis probandis meminisse Judices oportet, ut non ex luxuria, sed ex defectu descendentes causas probent c. 16. de manum. vind. In hoc enim loco de iis quinque Senatoribus & quinque Romanis Equitibus, quos in consilium adhibebat Prætor, Ulpianum sensisse, tam ex eo constat, quod hic de causis probandis, agatur, quæ probatio apud consilium fieri solet, quam quod ad legem Æliam Sentiam hoc Ulpiani responsum pertineat, qua lege minor 20. annis, non nisi causa apud Consilium probata manumittere potuit. Idque mirum in modum, Antonini rescripto quodam confirmatur, cujus hæc sunt verba: Eorum qui apud Consilium manumittuntur, post causam à Judicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium revocari, si dicantur falsa demonstratione liberari, c. 1. C. de vind. & apud cons. ma. Eoque sensu Consilium accepisse visus est etiam Valerius *lib.* 2. *cap.* 5. sic de Q. Metello scribens. Nam quid plus honoris tribui potuit Consuli, quam est datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæque ejus ab accusatore expostulatæ, & ad nomen inspiciendum circa judicium ferrentur, totum consilium ab earum contemplatione oculos avertit, ne de ea re, quæ in his relata erat, videretur dubitasse. Non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincerè administratæ provinciæ legenda sibi judices crediderunt, indignum rati, integritatem tanti viri, exigua cera, & paucis literis perpendi. Hæc Valerius, Consilium expresè Judices interpretans, non Assessores, non Consiliarios. Igitur oportet, inquit Ulpianus, Judices, hoc est quinque Senatores, & quinque Romanos Equites in causis iis, quas minor allegat, ad Consilium manumittere desiderans, probandis meminisse, ut non ex luxuria, h. e. prodigalitate, sed ex affectu descendentes causas probent, *d. cap.* 16. Et hæc, nisi fallor, verissima est hujus loci sententia. Igitur illi, per quos exercebat & præbebat consilium Prætor, quinque Senatores & quinque Equites Romani, non Assessores, non Consiliarii erant, sed Judices. Et quia Decemviri stlitibus judicandis aliud nihil, quam 10. Judices significant, idcircò probabiliter etiam dici posse, & verisimili conjectura liquidum videtur, illos 5. Senatores, & 5. Equites, Decemviros olim stlitibus judicandis appellatos fuisse. Idque eo etiam videri potest verisimilius, quod Romæ 10. Judices, & in provinciis 20. Recuperatores,

tores, certi fuerint & perpetui, non ex Senatorio & Equestri ordine sortiti aut sine sorte arbitratu Praetoris Romae, & in provinciis, Praesidis arbitrio ex conventu mercatorum, ut quibusdam persuasum est, singulis cognitionum diebus electi. Auctor est enim Ulpianus eum cui mandata est Jurisdictio, Consilium exercere non posse, c. 2. de off. ejus cui mandata est jurisdictio. Quibus verbis non prohibetur is, qui mandatam exercet Jurisdictionem, viros aliquot prudentes in suum consilium adhibere (id siquidem fieri solere ea Ciceronis Quinctiani est evidentissimum) sed illos ipsos 20. certos Recuperatores in provinciis, & Romae certos 5. Senatores illos & Equites quinque, quibus exercere aut praebere Praeses & Praetor Consilium solebant, is cui mandata est jurisdictio, convocare prohibetur, & cum iis tanquam Praeses, tanquam Praetor, tribunal ascendere. Hoc enim esse Consilium exercere, docet Apulejus sic in Apologetic. 2. scribens: Testor te, Claudi Maxime, vosque qui in Consilio estis, vos etiam qui tribunal mecum adsistitis. Et praeter Apulejum docet idipsum etiam evidentissimè Livius, de 10. Legatis, de quorum sententia L. Æmilius Paulus Imperator res Macedonicas componeret, disserens *lib.* 45. ad hunc modum. Ipse (L. Paolum intelligit) ubi dies venit, quo adesse Amphipoli denos Principes civitatum jusserat, literasque omnes, quae ubique dispositae essent, & pecuniam regiam conferri, cum 10. Legatis circumfusa omni multitudine Macedonum: tribunali consedit. Assuetis regio imperio tamen novum formam terribilem praebuit tribunal, summotior aditus, praeco, accensus, insueta omnia, oculis auribusque quae vel socios nedum hostes terrere possent. Silentio per praeconem facto, Paulus Latinè quae Senatui, quae sibi ex Consilii sententia visa essent, pronunciavit: ea. Cn. Octavius Praetor (nam & ipse aderat) interpretata sermone Graeco referebat. Haec Livius. Et sanè decem illos vigintique viros, quos in consilio Praetores & Praesides habebant, certos fuisse testatur manifestè Cicero sic in Verrem actione quarta scribens: In consilio habebat homines honestos è conventu Syracusano, qui Sacerdotis quoque in consilio fuerant. Idem Cicero sic etiam in eadem Verrina scribit. Illud negare possis, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso viris primariis, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibi solebant esse remotis, de re judicata judicasse, teque eum quem C. Sacerdos adhibito consilio causa cognita absolvisset eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse. Proinde 10. illos quos habebat in consilio Praetor, judices dignitatis aliquod honorisque nomen speciale olim adeptos fuisse & appellari Decamviros Stlitiaus judicandis consuevisse, omninò fit mihi verisimile. Certè vel ob id etiam maximè, quod 20. illi quos in suum consilium Praesides adhibebant Judices, honoris gratia, Recuperatores Peregrini appellarentur, Auctore Theophilo. Et sic quidem tales fuisse Romae videntur decemviri stlitibus judicandis: quales in provinciis erant Peregrini Recuperatores. Exposui paucis, quid de Decemviris stlitibus judicandis sentiam. Sed ita exposui: ut interim in hoc re quemadmodum & in caeteris, quae à nobis proferuntur rebus omnibus, suum cuique liberum & integrum judicium relinquam. Raevard. Pro tribunal. *lib. sing. c.* 18. Schard. adde Cujacium *observ. li.* 3. *c.* 32. ubi hoc etiam annotat. decemviros litibus judicandis datos, etiam fuisse Stlitiaus Judicandis olim nominatos, et ea S. Pompejo & Valerio Probo liquet.

Decimas vide l. vir. mulieri, *64. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

Decennium prolixum est tempus. Gothofr. ad *Nov.* 100. *c.* 1. §. 1. ibi: in prolixo sic tempore.

Decennium confirmat revocationem testamenti minus solemnem, vide Gothofr. *ad l.* 27. ibi: decennium profluxerit. C. de testam.

Decepta falsa existimatione, *l.* 18. *ff. de his qui not. infam.*

Deceptis, non autem decipientibus, Jura subveniunt, c. cum universorum, extra *de rer. permutat.* vide paulò infra, *Decipientibus.*

Deceptionem, circumventionem, & aliud genus in contractu empt. & vendit. non intelligi oportet, pro fraudulento venditoris consilio, quod vehementer damnatur, & si intervenit. reddit contractum bonae fidei nullum, l. ex empto. §. *is qui vinum. ff. de act. empt. l. si dolo. C. de rescind. vend.* Verum exaudiri debet deceptio, ut Oldendorpius ait, quae reipsa contingit ex incuria contrahentium. Nam venditoris votum est pretio vendere plurimo, emptoris autem minimo emere, *l. si voluntate C. de contrahen. empt.* Vide quaeso eum Class. 4. *Actio.* 1. obi scire confutat fanaticorum voces calumniantium leges docere mendacium in Publ. deceptionem in venditione, dolum dissimulare in compensatione, rixas in judiciis. Spieg.

Deceptus non videtur minor, qui usus est jure commun. *l. fin. C. de in integr. restit.*

Decernere est cognitionaliter statuere, *l.* 1. *de const. pec. l. pen. de offic. Praetor. l.* 1. *quod quisque jur.*

Decernere Praetor dicebatur, cum causa cognita citra negotii diffinitionem autoritatem suam permittendo, jubendo, vetando, aliove modo interponebat, *l. nec quicquam §. ubi decretum, ff. de offic. Proconf.* ut cum bonorum possessionem dabat cavere possidereque jubebat, & in possessionem mittebat, aut restituebat in integrum. Haec enim solo Praetoris imperio expediebantur. eadem potestate, magistratibus municipalibus denegata, *l. ea quae, ff. de municip.* Corraf. *Miscell. lib.* 3. *cap.* 18. Sic

Decernere etiam Principes dicebantur *l.* 28. *ff. de inoffic. testam. l.* 25. §. *quod autem, ff. de hered. petit.* Quod Princeps cognoscens decrevit, *l.* 1. *ff. de constit. pec.* §. *sed & quod princ. Instit. de* 1. *n. o.* & c. Decretum est à Principibus, *l.* 1. *ff. de bon. eorum.* Briss.

Decernere actionem, id est, dare Praetor dicitur, *l.* 2. §. *interdum, ff. de vulg. & pupil. l. pen. ff. de fideicomm. libert. l.* 46. §. 1. *de admin. tut. l. pen. in fin. de acquir. hered. l.* 1. §. *ait Praetor. ff. de dolo.* Briss.

Decernere quaestionem, pro eo, quid nunc dicimus, ordinare, ut fiat informatio, & ut contra delinquentes procedatur.

Decernere curationem & tutelam, *l.* 3. §. *ult. ff. de adm. & peric.*

Decernere *in l.* 5. *C. de praed. & aliis reb. minor.* est decretum interponere.

Decernere & cognoscere subtiliter sunt diversa,

versa, *l.* 1. *Cod. ut in possess. legat.*

DECERNERE legis sanctione, *l.* 4. *C. de curat. furios.*

DECERPERE ex aliquid ex aliqua re detrahere, ut uvas ex vite, aut ex arbore Hinc Decerpere pomum, *l.* 45. *ff. de usuris*; *fructus l.* 26. *ff. de furtis.*

DECERPERE olivam immaturam, *l. si servus*, §. *olivam ff. ad leg. Aquil.*

DECERNI actio, auxilium, bonorum possessio, repetitio, alimenta. Briss. *ex ff. & C.*

DECESSIO pro diminutione & detractione, *l.* 28. *ff. si quis omn. cau. test. l.* 17. §. 1. *ff. de verb. sign.* ubi accessio & decessio contrariè referuntur, ut & apud Ciceronem *lib.* 3. *offic.* his verbis: Eorum neque accessione vitam meliorem fieri, neque decessione pejorem. Briss. Sic Ulpianus: Hæreditas nomen juris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Dicimus enim Latinè, hoc mihi decedit, quemadmodum è diverso, hoc mihi accedit. Brechæus *l. pecuniæ verbum*, §. *hæreditas*, *de verb. & rer. signific.*

DECESSIO damnum. Accessio lucrum. l. si quis putans. §. *si quid post. ff. comm. divid.* Alb.

DECESSOR est, cui è provincia abeunti successor mittebatur, vel qui magistratu in provincia functus, de ea accedente successore decedit. Ulp. *l.* 4. §. *rectè*, 3. *de offic. Proconf.* Rectè autem & ordinè faciet, edictum decessori suo miserit, significetque qua die fines sit ingressurus. Spieg. Spartia. in Pescennio, Pescennium mihi laudas. Adgnosco. Nam & decessor tuus manu strenuum vita gravem dixit.

DECESSOR in jure Canonico nuncupatur, qui prædecessoris locum obtinet: & qui hujus erat locum sortitus, Antecessor dicebatur.

DECESSOR administrationem deponere non debet, antequam successor ad provinciæ fines pervenerit, *l. unic.* §. 1. *C. ut omn. jud. tam civili quam criminal.*

DECESSUS novissimi, pro obitu. *l.* 34. *ff. de usu & usufruct.* Briss.

DECESSORIS sui sententiam retractare nemo potest, *l.* 1. *C. sententiam* rescindi non posse.

DECET propriè conveniens est, referturque tam ad animum quam ad corpus atque extrema. Falluntur qui apud Jurisconf. hoc verbum pro oportere interpretantur. Nam magis quod officii sit, quam necessitatem signat. Spieg.

DECET concernit honestatem, *Clem. de privilegiis & excessibus privilegiatorum*, *c.* 1.

DECIDERE, pacisci & transigere significat, *l.* 44. *de pact. l.* 46. *de rei vindic.* Sic decidere cum creditore est super debito transigere. Sævola in l. cum hæreditas, de administ. & peric. tutor. Cum plerisque, inquit, creditoribus ita deciderunt. Eodem modo res transactione decisa dicitur *in l.* 23. *Cod. de transact.* Briss. Schard.

DECIDERE est litem consensu mutuo dirimere, quod transigere plerumque ICti vocant. Exempla refert Bud. ex Ulpia. *tit. de furt.* Old. Schard.

DECIDERE damnum, pro transigere de damno. Sic

DECIDERE damnum pro fure, est de furto pacisci. *l.* 9. §. *nunc videndum*, *de minor. l.* 7. *de condict. furt.* Ulpia. *in l.* 46. §. *hæc actio*. 3. *de furt.* Si quis eorum (ait Ulpianus jam *d.* §. 3. *pro* fure damnum deciderit, dici oportet solummodo actionem sibi competentem amisisse eum. Item, Si proponas communem servum surreptum, & alium ex dominis pro fure damnum decidisse, qui non decidit, habebit furti actionem. Item apud Aphric. *l.* 61. *de furt.* Hotom. Briss.

DECIDERE jurejurando, Vide Briss.

DECIDERE verberib. *l.* 2. *in fin. de termin. moto.*

DECIDERE verbum est unum ex legib. 12. tabul. ut Gothofr. *ad l.* 61. §. 1. *de furt. per l.* 7. *de condict. furt.* Cujac. 10. *obs.* 11. *d. l.* 61. §. 5. *& l.* 46. §. 5. *de furt. l.* 13. *C. eod. l.* 9. §. 2. *in fi. C. de minor.*

DECIDERE dubitationem *l.* 13. *in prin. C. arbitr. tutel.*

DECIDERE causam, *l.* 3. *C. si non à compet. jud. judicat.*

DECIDERE etiam corruere significat. *l.* 24. §. *idem Servius*, *ff. de damn. infect.* Sic decidere ædes, *l.* 7. §. *ult. ff. eod. l.* 2. §. *ult. ff. de pollicitat.* Domus, & paries, *l.* 18. §. *Sabini*, *ff. de damn. infect. Insula*, *l.* 36. *ff. de usuf. Amphora. l.* 5. §. *ult. ff. de his qui effud.* Brisson.

DECIDERE quoque arbores dicuntur, qui cadunt, seu per se, seu vi ventorum confractæ, dejectæ, & evulsæ, *l.* 8. *quibus modis usufr. amitt. l.* 24. §. *Item apud. ff. de damn. infect.* Si olea per se deciderit. *l.* 13. *ff. quib. mod. usufr. amitt.* Decidere in foveas *l.* 28. *ff. ad leg.* Aquil. in decidendis arborib. damnum datum, id est, succidendis. *l.* 6. *C. de pign. act.* Briss.

DECIES præcisa locutione, pro decies centena millia, Papin. *in l.* 77. §. 2. *ff. de cond. & demonst.* Cum uxori mandatum esset, ut moriens filiæ communi decies restitueret. Plut. *in Anton.* τ̃ φίλων ταὶ μυριάδες ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι τοῦτο ῥωμαῖοι δέκιες καλοῦσι Atque hoc jam inde ab ultima antiquitate. Credo quod tum ea pecunia videbatur ingens, cum minor erat nummi copia. Hinc Juvenalis:

—— Ritu decies centena dabuntur
Antiquo: ——

pro immensa dote. Prat.

DECIES, centena millia nummon, dos olim maxima l. 7. in fi. de usur. Martial. centena decies, quæ tibi dedit dotis. Juvenal. Et ritu decies centena dabuntur antiquo Gothofr. *ad l.* 11. §. 11. ibi: centum libras auri. *C. solut. matrim.*

DECIMA, seu decuma, secundum Hostiensem in summa de decimis, §. 1. Decima est omnium bonorum mobilium licitè quæsitorum pars decima. Et hæc divina constitutione debita, Deoque danda est, ut colligitur c. 1. c. Parochianos, *c. non est c. tua nobis*, §. *verum*, &c. cum non fit ab homine. *ext. de* deci primit. & obla. Est itaque, attenta vocabuli derivatione, decima pars, decima, non vigesima, sive solvantur decem, sive duodecim, sive etiam viginti, siquidem omnia, secundum communem usum loquendi appellantur decimæ, ut latiùs probant utriusque juris interpretes in lecturis & responsis. Varia autem apud veteres decimorum genera fuerunt. Nam apud Babylonios omnium quæ inferebantur decimæ solvendæ erant, ut auctor Aristot. *lib.* 2. *œconomicor.* Thao Ægyptiorum Rex, decimam consilio Glabriæ Atheniensis exegit. Scribit Appianus decimam partem fructuum Reipublicæ solitum pendi, pro vectigali eorum agrorum, qui deserti ad culturam redigerentur.

rentur. Siculi Romanis decimam frumenti solvebant. Ab his qui metalla effodiebant dicima exigebatur, *l. cuncti. C. de metallariis.* Decimam veteres Diis vovebant. l. 2. ff. de pollicit. Fuit decima Herculanea. Alterius decimæ meminit Suetonius Tranquillus *in Caligula.* Sunt alia pleraque decimarum genera: De quibus alibi dicetur. Cæterum secundum Hostiensem in summa, decimarum tres sunt species, scilicet quædam personales, quæ debentur ex opere personali: ut ex artificio, scientia, militia, negociatione, &c. quædam prædiales, quæ proveniunt ex prædiis, ut vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ sunt illi Ecclesiæ, in cujus parochia sita sunt prædia cap. De deci. ad Apostolicæ. Etiam decimas prædiales tenentur solvere Judæi. *c. De terris, eod. tit.* Item debent solvi de diversis seminibus unius agri, non tantum de uno, si fuerint successivè seminata c. ex parte Canonicorum, eod. tit. Etiam Cistercienses & alii, qui nullo gaudent privilegio, dare tenentur decimas de terris de novo acquisitis, licet eas propriis manibus excolant. *c. Nuper. eod. tit.* Quædam sunt decimæ mixtæ secundum Hostien. ibidem. Et possunt dici hæ de quibus dubitabatur, utrum sint prædiales vel personales, ut de agnis & fœtibus aliorum animalium, quæ sunt in pascuis & gregatim pascuntur. Old. At Ulpianus in his verbis si decimam quis bonorum vovit, *l. 2. ff. de pollicit.* Etsi aliter exponant interpretes, tamen ad decimam bonorum partem, quæ olim votivo epulo in Herculis honorem impendebatur, videtur respexisse. Hinc Plutarch. ἀποθύων δ' ἀρχὰς ἁπάντων τὴν δεκάτην τῷ Ἡρακλεῖ, ἑστιάσας πάντα τὸν δῆμον πολυτελῶς. Plinius dixit Pollucere patrimonium Herculi, pro decimare. Apud Tranquillum in hoc loco. Scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum ferens decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. Decimas credit esse Turnebus missilia & tesseras, quas spargebat ludis Scenicis: atque ita velut quandam decimam pop. Rom. dabat, ut olim Herculi & aliis diis. At Decumæ Imperatorum, sunt decimæ imperatæ pecuniæ. Prat.

Decimam bonorum vovere, *l. 2. §. ult. ff. de pollicit.* Decimum vir & uxor inter se capiunt Ulp. *tit. 16. Regul.*

Decimari, l. 2. de veteranis, *in C. Theod.* Briss.

De Decimis apud Christianos receptis. Vide 16. *q. 1. de decimis, cap. decimas, de consecrat. dist. 5. c. quadragesima, in fin.* 3. *Dec.* 30. 3. *Sext.* 13. 3. *Clem.* 8. 3. *extr.* 8. 3. Dfla. de sacris, vide Rebuff. *in tract. de decimis. Gothofr. ad l.* 2. §. 2. *pri. ff. de pollicit.*

Decimæ à quo, cui, qua ex causa præstentur, item qua actione vindicentur, vide Gothofr. *ad jam d.* §. 2.

De Decimariis sublatis est *tit.* 58. *lib.* 8. *C.*

Decipere genericum est. Nam decipit, qui imponit, qui fallit, qui defraudat, qui verba dat, qui in errorem inducit vide *l.* 1. §. 1. *de dol.* Old. Prat. Schard.

Decipere contrahentibus non licet. *l.* 51. *C. de Episc. & cleric. l.* 29. *C. de pact.*

Decipientibus jura non subveniunt, sed deceptis, *l.* 2. *C. si minor. se major. dixer. l.* 2. §. 3. *ad SCtum Vellejan.*

Decisa causa. *l.* 3. *C. sententiã rescindi* non posse.

Decisio pro pactione seu transactione, *l.* 7. *de cond. furt. l.* 13. *C. de furt. l.* 7. 14. 19. *Cod. de transact.* in eo significatu sumitur, à Paulo *in l. si hæres, ad leg. Falcid.* si hæres, inquit, cum creditoribus deciderit, ne solidum solveret, & ob eam decisionem factum sit, ut aliquid retineret. Pro lege quoque Imperatoris accipitur *l. veteris. C. de contrah. & committ. stip. & de emen.* Justin. *C. in prin.* super verbo, *decisiones, & §. unde quæsitum, Instit. de nupt.* Verum ea Imperatoris lex intelligitur, qua partium altercationes diremptæ sunt. Pragmatica verò sanctio licet vulgò dicatur, quam Princeps extra corpus Juris civilis promulgarit, verius tamen privilegium vocatur, non quod privatis hominibus, sed vel corpori alicujus universitatis, vel ei qui officio benè fructus est, confertur, h. e. quæ ob causam publicam aut communem negotiorum functionem, in speciale quoddam privilegium impertitur. Old. Prat.

Decisio causæ vide *l.* 1. *circ. princ. C. si per vim vel alio modo.*

Decisio vetus *l.* 6. *C. de necessar. serv. hæredib. instituend.*

Decium semel ab eodem judice, vel successore, retractari non debet. *l.* 9. *C. de sentent. & interlocut. omn. jud.* Eodem modo decisum per rem judicatam, jusjurandum, vel confessionem in jure factam non retractatur *l.* 56. *de re judicat*

Declarans non dicitur novum jus edere, sed antiquum declarare. *c.* 2. *de decimis, in* 6.

Declarare ad facta frequentius quam ad dicta pertinere, Valla demonstrat *lib.* 1. Nostri docent, eum qui vel addit, vel diminuit quippiam, non declarare, sed potiùs novi quid facere. Oldend.

Declarare judicem, *l. ult. ff. quis & à quo appell.*

Declarare communi consensu. *l.* 7. §. *ult. ff. de pactis.*

Declarare rationem voluntatis *l.* 4. *C. de usur. pupillat.*

Declarare successorem suum oblatis precibus, *l.* 19. *circ. fin. C. de testam.*

Declarari per sententiam servitus, *l.* 8. §. *sed si. ff. si servit. vind.* Declarari terminos per mensorem. *l.* 8. *ff. fin. regund.*

Declaratur, constitutionibus, edicto, rescripto, rescriptis, Briss. *ex ff. & C.*

Declarare, est clavas amputare. Nam clavas & clavulas in hac significatione posuerunt. Palladius, Clava feri commodius est, quæ sit manubrii crassitudine, longitudine cubitali Varro, ut sit de tenero ramo ex utroque parte æqualiter præcisum, quas alii clavolas, alii taleas appellant, ut annotavit Turnebus adversariorum *lib.* 53. *c.* 19.

Declinare pro eo quod est evitare, usurpatur eleganter Ciceroni in officiis. Declinetque ea quæ ei nocitura videantur. Itaque quoties aliquem discrimine quam minimo à periculo abfuisse significabimus, corpore declinatum malum dicemus. Ex Erasmi Chiliadibus. Spieg.

Declinare sententiam est paulatim illa infirmare, & ideo nisi sententia declinetur, rebus judicatis stabitur. Spieg. Prat.

Declinare in contrarias sententias, *l.* 22. §. *sed cum* 3. *C. de furt.*

Declinare examen ordinariæ sedis post litem contestatam nemo potest *l.* 4. *C. de jurisd.*

Declinare exceptiones, *l.* 8. *de restit. mil. & l.* 8.

& l. 8. C. quib. non objic. long. tempor. præscript.

DECLINARI muticipalia, *l. 2. C. qui numero liberor. se excus.*

DECLINARE socios, *l. 1. fin. C. ubi quis decurial. vel cohortal.*

DECLINATORIA fori initio opponenda est. *l. ult. C. de except.* Gothofr. *ad l. 33. de judic.*

DECLINATORIAM fori habens, conveniri non potest, *l. 28. §. 4. ff. ex quib. caus. major.*

DECOCTORES, χρεωκόποι dicuntur, qui debitam pecuniam cum solvendo non sint, auferunt. Imp. *l. 40. ff. de decurion. lib. 10. Cod.* Quilibet principalium vel decurionum, si vel decoctor. pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in ascriptionibus, &c. Hotom. Græci sic definiunt, ὁ χρεωςῶν καὶ διά τινος μηχανῆς παρεγκλίνας ἀποστερῆσαι τὸ χρέος, καὶ καταβάλλειν τῷ δανειςῇ. Prat.

DECOCTORES, teste Budæo, dicti sunt id genus fermè hominum, qui Asoti dicuntur verbo Græco, id est, luxu & garicæ studio perditi, & Latinè nequam, verbo significantissimo, eorumque vitium Asotia & nequitia, quam Gellius luxum & popinationem interpretatur. His olim Romæ certus locus in spectaculis assignatus erat, ut insignes omnibus essent, etiamsi infortunio aliquo, non nequitia decoxissent: Accipiuntur & pro his qni depeculantur pecuniam publicam, *l. quilibet. C. de decur. lib. 10.* Spieg.

DECOCTORES vide *l. 2. C. de fund. rei privat.*

DECOLLARE, pro auferre caput, interpretes nostri usurpant non absque exemplo. Nam Sueto. *in Caligula*, Miles, inquit, decollandi artifex, quibuscunque è custodia capita amputabit: Hoc ideo monui, quod eruditi quidam ab ea significatione abhorrentes, pro collo deponere solum usurpandum existimant. Spieg.

DECOLLATIO apud Paulum *lib. 5. Sententiarum tit. 17.* Diomedes *libr. 1.* decollo apud veteres decipio significasse ait: Quod Plauti & Lucilii testimonio confirmat. At aliter inveniri apud Fenestellam lib. *Epitom.* 2. Quemadmodum Cæsar à piratis captus sit, utque eos postea ceperit & decollaverit. Veteres autem securi cæsos dicebant. Invenitur & hoc verbum apud Tranquill. Et apud Senec. *lib. 4.* controversiar. Et D. August. de verbis domini serm. 45. 1. Qnid tibi fecit Ecclesia, ut eam velis quodammodo decollare, tollere omnis Ecclesiæ caput? Briss.

DECOLOR is dicitur, ex cujus ore color defluxit, & exanguis relictus est, atque idcirco pro deformi capitur & nigro Discolor autem non modo pro vario sumitur, sed si quid eundem colorem velut radios quosdam diffundit. Concolorem ejusdem esse coloris nemo ignorat. Versicolorem verò, ut autem sæpe dicimus, quod è diversis partibus spectanti, non eundem offert coloris leporem. Hæc ex Thyles. quod & diligenter colorum materiam tractaverit & ejusmodi voces, apud ipsos quoque jurecoss. recurrant. Alciatus Vallæ sententiam refellens scribit, ex origine vocabuli eam rem esse versicolorem, cujus color in alium versus sit, & non quæ variorum colorum sit, Spieg.

DECOLORARI, pro infamia notari, per translationem *in l. eum qui probabilem, C. de episc. & cler.* Spieg. Prat.

DECOQUERE, bona sua turpiter consumere, effundere & abligurire significat. *l. 12. C. de suscept. præp. & ar. lib. 10.* Unde decoctor pecuniæ publicæ, *l. 40. C. de decur, lib. 10. & l. 2. in fin. C. de fundo rei privatæ, lib. 11.* Briss.

DECOQUERE est vorato patrimonio creditoribus fidem fallere, aut certè fidem suam per inopiam non liberare, vid. Bud. in Annotat *ad l. si hominem, §. quoties. ff. deposit. & Alc. in l. si aliquid. C. de suscep. præpos. & arcar. lib. 10.* Spieg.

DECORA vitæ, *l. unic. C. de emendat. propinquor.*

DECORA facies civitatis, *l. 6. C. de operib. public.*

DECORARI pro ornari: sic decorari illustri dignitate, *l. 32. §. 5. C. de appell.* Sic potestate ac dignitate decorati viri *in l. 16. in prin. C. de testam. & l. unic. C. de SCto Claudian. tollen.*

DECORATA marmoribus Basilica *l. 21. C. de operib. publicis.*

EX DECORATIS infames constituti, vid. *l. 35. circ. med. C. de locat.*

DECRESCENDI jus quid vocent Dd. vide *Jus decrescendi.*

DECRESCENS hæredi contumaci, hæredibus non contumacibus adcrescit. Goth. *ad Nov. 1. c. 1. §. 1. verb. accrescere illis.*

DECRESCERE peculium, pro diminui. *l. peculium, ff. de pecul.*

DECRESCERE & adcrescere adversantur, *l. 4. si pars hæred.*

DECRETA sunt sententiæ prolatæ in cognitionibus causarum, Gothofr. *ad l. 81. in prin. ff. ad SCtum Trebell.* Sic

DECRETA Principum sunt eorum Priocipum sententiæ prolatæ in cognition. de quibus postea (si quid dubii in iis accidisset) Principes interrogabantur, *l. 97. de leg. 3. l. ult. de jur. fisci.* Gothofr. *ad l. 81.*

DECRETA Principum (ait Hot.) dicuntur, quæ princeps causa cum consilio cognita, ac parte utraque audita, pronunciavit. ut *in l. 3. ff. de iis quæ intest. del.*

DECRETA privata Cæsaris dicuntur, quæ non publico decreto ut inter exempla referantur, sed privati juris causa statuta esse videntur, vide Alex. ab Alexan. c. 23. lib. 6. Spieg.

DECRETA Senatus à consultis sic distinguuntur, secundum aliquos quod decretum dicant, particulam quandem esse SCti, ut cum provincia alicui decernitur, tanquam decreta, sint speciali, consulta generalia. Et ita quidem ex Ælio Gallo distinguit Festus, quem refert Connan. *lib. 1. c. 14. n. 5.*

DECRETA Senatus non aliter valent, quam si ea ipse Princeps rata habuerit. Manut. lib. de Senatu. c. de SCto, *quæstio. 5.* Gothofr. *ad Nov. 62. in princ.*

DECRETA patrum pro SCtis *in l. 17. ad municipal. l. 16. C. de adult.* & apud Tacitum persæpè.

DECRETA Consulum vel Præsidum, *l. 3. ff. de minor.*

DECRETA priocipalia. *l. 4. C. præscript. 30. vel 40. annor.*

DECRETA perennitatis *l. 3. C. de offic. militar. jud.*

DECRETA perperam *l. 3. C. de sent. ex brevic. recitand.*

DECRETA ambitiosa. *l. 3. de offic. Proconf. l. ult. de decret. decurion. lib. 10. l. 3. de*

minor. l. 4. decret. ab ord. Briss.

Decretalis bonorum possessio, quæ facti est, & extraordinaria vulgò vocatur, ideo dicta est, quod potissimum à decreto pendeat, suamque substantiam accipiat, id monuit, & quidem notabiliter, Alciatus, enarrans, *l. de lata de verb. sign.* Spieg.

Decretalis bonorum possessio an repudiari possit, vide *l. 1. §. 7. ff. de successor. edict.*

Decretalis epistola, est constitutio Pontificis ad alicujus consultationem promulgata. ut dicit rubr. *de const. n. 31.*

Decretalis epistola aut est specialis, videlicet quæ dirigitur ad unam provinciam, *cap. quod scripsi. 35. quæst.* 3. vel unam personam *cap. petisti* 7. *q.* 1. & hæc non contrahitur ad consequentiam: aut est generalis, quæ omnibus dirigitur. *c. omnia.* &c. *seq.* 25. *q.* 1. & hæc quia diffinit, ad consequentiam trahitur, *c. hac consona.* 25. *q.* 1.

Decreti vim habet concessio Principis specialis, *l. 2. C. quando decreto opus non est.*

Decreti recitatio, *l. 2. C. si adversus donationem.*

Decreti interpositio, *l. 22. post prin. C. de admin. tut. vel cur.*

Decreti defectus tacito suppletur consensu, Goth. *ad leg. 3. verb. silentio. C. si major factus alienat. fact.* &c.

Ex Decreto primo possidere, id est, rei servandæ causa tenere, *l. 8. C. de bon. autorit. jud. possid.*

Decreto separatio impetratur, *l. 1. ff. de separat.* Bonorum possessio quædam decreto petitur, l. 2. §. si quis ex liberis. ff. ad Senatusconsultum Tertull. Quæ & inde decretalis appellatur, *l. 1. §. decretalis, ff. de succed. l. 2. §. dies, cum seq. ff. quis ordo in bon. poss.* Briss.

Decreto quoque Prætor in possessionem mittit. *l. 3. ne vis fiat* ei qui in poss. Et hoc primum decretum ab interpretibus appellantur. Nam est & secundum decretum, quo Prætor eum, qui missus est, possidere jubet, & dominium capere per longum tempus permittit, *l. 15. §. Julianus. ff. de damn. infect.* vide paulò post. Briss.

Decreto etiam Prætoris actor periculo tutoris constituitur, *l. 24. ff. de admin. tut.* Justis quoque decretis res temperatur, quoties æquitatem desiderii naturalis ratio vel aliqua juris dubitatio moratur, *l. 86. in fin. ff. de divers. reg. jur. l. 84. de acquir. hered.* Briss.

Decretorii dies sunt, de quibus hæc lib. 3. Firmicus: Sane extra cætereos clymateras etiam septeni anni & noveni, per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes, naturali quadam latenti ratione variis hominem periculorum discriminibus semper afficiunt, unde 63. Annus, quia utriusque numeri summam pariter excipit, Androdas appellatus est; novies enim septem anni 63. conficiunt: & rursus septies novem simili modo 63. annos efficiunt. Quia itaque utriusque numeri cursus in hoc anni æquata ratione spatio concurrit, grande semper periculi discrimen imponit. Si enim septeni & noveni anni qui hebdomatici, à Græcis & enneatici adpellantur, grandia pericula hominibus semper indicunt, quid facient 63. Anni qui utriusque numeri multiplicatam & invicem sibi obligatam efficiunt summam? Hac ex caussa ab Ægyptiis Androdas dictus est, quod omnem viri substantiam frangat ac debilitet. Joan. Bapt. in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Lampridium *lib.* 8.

Decretorum suffragia, *l. 14. C. de accus & inscript.*

Decretum apud Jurisconsultos est deliberatio judicis cum causæ cognitione, ad mixtum imperium pertinens, *l. ne quicquam §. ubi de offic. procons.* & est id quod placitum alias Latinè dicitur, Græcè δόγμα, καὶ ψήφισμα, καὶ ὁρισμὸν dicitur, autor Budaeus. At propriè & specialius dicitur, quum judices autoritatem suam interponunt & maximè in jurisdictione voluntaria, in alienatione bonorum minoris, in transactione alimentorum, & in bonorum possessione, Albucius pro Alciato. Quo modo verò à lege distet, infrà patebit in dictione *Lex* Spieg. Prat.

Decretum (ait Briss.) dicitur, quod causa cogita statuitur, *l. 1. ff.* de offic. assess. *l. 9. §. ubi decretum, de offic. procons. l. 3. de minor. l. 1. §. hac verba, quod quisque jur. l. 7. in fin. de pact. l. 2. & 3. de confir. tut.* Itaque decretum pro tribunali tantum non etiam de plano interponi potest. *l. 7. in fin. de confir. tut. l. 3. §. si causa, ff. de bonor. possess.*

Decretum autem & generis olim & speciei nomen fuit. Quicquid enim pronuntiat jus dicens Prætor, genere quodam decretum appellatur. Eoque sensu tunc decreta esse accipienda, eum à Prætore decreta Latinè jubentur interponi, alio loco docuimus. Tertull. *in lib. de habitu mulieb.* Qua constantia, inquit, tribunal illud ascendimus, decreturi adversus eos quorum munera appetimus? Seneca *in Medea*:

Ch. vox constituto sera decreto venit.
Me. Qui statuis aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

Erat etiam decretum nomen speciei cum videlicet edita de plano, aut die postulationum controversia in diem cognitionum hac intentione differtur, ut ea cum consilio examinata, certam accipiat, justamque definitionem. Ea nimirum ratione qua Principum sententiæ, quæ in causarum cognitionibus de cõsilio consularium virorum proferebantur, appellari decreta solent. Id quod hæc epigraphè manifestum facit, Paulus imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum sive decretorum, ex libris sex li. 1. *c. ult. de jur. patr. c. 41. fam. ercisc. c. ult. de hered. instit.* Idque illud se omninò videtur, quod sic Asconius scribit *in Verrinam secundam.* Sunt autem instituta Prætorum, in decretis interponendis dijudicandisque causis. Et hoc sensu decretum Prætoris, Præsidis aut Proconsulis accepisse visus est etiam his verbis Ulp. ubi decretum necessarium est, per libellum id expedire proconsul non potest; quæ enim causæ cognitionem desiderant, per libellum non expediuntur, *c. 9. §. 1. de offic. Procons. c. 71. de reg. jur.* Haud dubiè per decretum exactam sedulamque causæ apud Prætorem adhibito consilio disquisitionem intelligens, & causæ cognitionem ad Prætoris tribunal referens. Quid enim aliud est, quod sic ab eodem Ulp. invenimus alio loco scriptum? Si causa, inquit cognita bon. poss. detur, alibi non dabitur, quam pro tribun. quia neque decretum de plano interponi, neque causa cognita

gnita bonor poss. alibi quam pro tribunali dari potest. c. 2. §. *de bon. poss.* Rævard. *pro trib. lib. sing. c.* 8.

Decretum à sententia diffinitiva differt, quia hæc continet condemnationem vel absolutionem, *l. 1. de re judic. l. præsens. C. de sent. & interloc.* 2. sententia sine litis contestatione ferri non potest, t. t. ut lite non contest. secus in decreto *gl. in l. sancimus*, ibi: per contumaciam, *C. ad SCtum Treb.* 3. sententia in absentem ferri nequit, *l. de uno, de re jud.* secus in decreto, *l. recusare in pr. ff. ad Treb.* Prat.

Decretum sive edictum primum in contumacem solet expediri, ut is tædio ductus sui copiam in judicio tandem faciat, jus contumacis non perimens, *l. 3. in fin. de acquir. possess.* Pratejus.

Decretum secundum constituit cum bon. possessorem, quem ex primo decreto detinebat, incolumi hactenus contumacis jure. vide *c. 1. ext. de eo qui mitt. in possess.* Bart. tract. materiam primi & secundi decreti. *in l. finita.* §. *Julian. ff. de damn. infect.* Sp. De edicto primo ac secundo vide Gotb. *ad l.* 15. *ff.* 16. *ff. de damn. infect.*

Decretum magistratus non ideo habet authoritatem, quod magistratus dixerit, sed quod secundum jus & rationem decreverit, *l. pen. ff. de justit. & jur.* Spieg. Prat.

Decretum Prætoris exaudiri non posse apud Ulp. *in l. 1. de postul.* Spieg.

Decretum ordinis *l. 30. ff. neg. gest. l.* 6. §. 1. *ff. quod cujusque universitat. t. r. de decre. ab ord. facien. l. 2. C. de serv. Reipubl. manumis. l. 2. C. si quis ignorans rem minoris esse.*

Decretum annale, *l.* 44. §. 4. *C. de episc. & cler.*

Decretum Pontificum *l. 8. ff. de religios.*

Decretum Præsidis, *l. 16. ff. de excusat. l. 2. C. de cur. fur.*

Decretum principale, *l. 8. ff. de officio adsessorum.*

Decretum civitatis, *l. 36. ff. ad municip.*

Decretum decurionum, *l. 3. C. qui pet. tut. vub. de decretis decurionum.*

Decretum ordinis, *l. 30. ff. de neg. gest. l. 2. C. de servo Reip.* Briss.

Decretum legitimum, *l. 3. si major factus alienationem factam*, &c. Decretum præsidiale, *l. 12. C. de præd. & aliis reb. minor. & l. 2. C.* quando decreto opus non est. Decretum arbitri. *l. 6. C. de reb. cred.* Decretum annotationis, *l. 1. C. de precib. imp. offer.*

Decretum, authoritas Præsidis, *l. 3. C. de præd. & aliis rebus minor.* Decretum autore Prætore vel Præ de provinciæ, l. 1. Cod. Decretum sententia, *l. 1. C. senten. rescind. non posse.*

De crimine docere, *l. 2. C. si ex falsis instrument.*

D. c. s. De consilii sententia Auctor. Val. Probus, apud quem tamen Consulis mendose legitur pro Consilii. Cicero Verrina 7. cum consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilii sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat. Harum autem ignoratio notarum errorem apud Ulpianum peperit *in l unic. ff. de off. consul.* ubi sic legitur: cum ipse sit, qui ex senatusconsulto consilii causam examinat, ex pro sententia, consilii. Hot.

Decubatio secundus nuptiarum dies legitimus est, quod deducebatur sponsus in domum soceri, vide Gothofr. *ad tub. C. de sponsal.*

Decubuerit: id est, lecto jacuerit, *l. 2. §. si per valetudinem, ff. si quis can.*

Decumana Pyra, 12. Columel. 12. Decumana porta in castris præcipua, Cæsar. 3. *de bello Gallic.* Decumanus accipenser, Cicero 2. *de fin.* Decumanus fluctus maximus dicitur. Goth. *ad l. litus est 96. in pr. de verb. sign.*

Decumani agri dicuntur, ex quorum fructibus pars decima pop. Rom. solveretur, ut idem ipse Cicero in eod. loco paulò inferiùs testatur his verbis, L. Octavio & C. Cottæ Consulibus Senatus permisit, ut vini & olei decumas & frugum minutarum, quas ante te Quæstores in Sicilia vendere consuessent. Romæ venderent, legemque his rebus quam ipsis videretur, edicerent, &c. Decumas decimam partem intelligit, &c. Brechæus *l. inter pulica. ff. de verb. & rer. sign.*

Decumanus limes, qui fit ad ortu solis ad occasum. Fest. *lib.* 4. Aggenus, Urbic. *lib. de limitib. agro. &* Hygen. Prat.

Dacumanus dicitur ager ex cujus fructibus pars decima solvitur. Brechæus.

Decumbere & valetudine impediri & mori significat. Prioris est exemplum *in l. 2. ff. si quis caut.* posterioris in 2. Tusc.

Decuriæ tribus & civitas pro loco, jure, & hominibus ponuntur, teste Connano *lib. 1. c. 2. nu. 6.*

Decuriales leges servandæ sunt. *l. 2. C. de decurial. urb.* Rom.

Decuriales urbis Romæ, *lib. 11. tit.* 13.

Decuriarum urbis Romæ judices erant, qui à Cass. rectores appellantur. Gotb. *ad l. 1. C. de decur. urb.* Rom.

Decurio. Decurionum alii urbani, municipales erant, urbani præerant turmæ quæ constabat ex duobus & 30. equitibus. Qua significatione in tit. de hæreditate decurionum, *lib.* 6. C. sumi prorsus arbitror una cum Hegendorphino in exegesi. Municipales erant qui Romæ Senatores, ut scribit Valla *lib. elegant.* 6. *cap.* 32. Nam qui in Senatu & Consiliis Reipubl. municipales esse poterant, Decuriones erant. De horum autem officio ac dignitate extat tit. *in Pandect.* Ad municipalem, & lib. 1. Cod. alius. De magistratib. municipalib. Meminit autem de hujusmodi Decurionib. Cicero *pro Sextio*, qua de causa & tum conventus ille Capuæ huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemque hominis testimonio declarant, periculum deprecantur suo decreto. Recita (quæso) P. Sexti, quid Decuriones Capuæ egerint? Decuriones quoque in titulo de silent. & decur. eorum lib. 12. C. dicuntur, primarii Cæsarum, hoc est, Principum consiliarii, ut Hegendorphinus post Alciatum annotat. in exegesi sua titulorum C. Ancb.

Decuriones generaliter appellari cœperunt: Principes seu capita cujuslibet ordinis. Et Ordo ipse Decuria vocabatur, ut Decuria judicum, Decuria scribarum, Decuria cubiculariorum, inde Decuriatus Old.

Decuriones quidam dictos aiunt, ex eo, quod initio cum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, consilii pu-

 blici

blici gratia conscribi solita sit. l. Pupillus 239. §. decuriones, ff. de verb. signif. & de his est tit. de decur. & eorum filiis in Dig. Jo. Bell. Etymol. Decurionatus autem non fuit Magistratus Principis, sed municipalis, quare nec militiis annumerari poterat, ut ait Connan. lib. 4. c. 15. nu. 1. vide de his & supra in verbo βουλευτής.

Decuriones in municipiis & coloniis consilio publico præerant, & suæ curiæ quasi Senatores erant l. 32. Cod. de decur. lib. 10. eaque de causa & sportulas accipiebant, l. 6. §. 1. ff. de decur. magnis verò oneribus subjiciebantur. Briss. lib. 4. select. antiq.

Decurionatus l. 4. C. si pendent. appellat. mors. l. unic. C. ad l. Visell.

Decurionatus munera, l. 1. C. de filiisfamil. & passim.

Decurionum decretum l. 1. C. de decret. decur. l. 5. Cod. de Profess. & Medic. Decurionum filii. l. 2. l. qui militar. poss. vel non. Decurionum liberi. l. 2. §. 2. cum §§. seqq. ff. de decur. Decurionum ordo. l. 1. C. de jur. aureor. annulor.

Ex Decurionum ordine, sicut Romæ ex Senatorum, Magistratus creabantur. Paulus l. 7. §. 2. de decur. is qui non sit decurio, Duum viratu vel aliis honoribus fungi non potest: quia decurionum honoribus plebeii fungi prohibentur. Ulp. in l. 2. §. 1. ff. eod. & quidem quamvis pertinet, ne fustibus castigetur. non nocet plebejo patre esse natum, si postea honor decurionia patri eorum accesserit, Hotom.

Decurrere ad actionem, ad jusjurandum, in unam sententiam. Briss. ex ff.

Decursorium est quod vulgò torneamentum dicitur. Schard.

Decus publicum l. 6. C. de ædific. privat.

Decussate, id est, ornatè, unde dicitur: decussate loquitur, id est, ornatè.

Decussis denarius vocabatur. Ex quo (ait Budæus) intelligere debemus denarium fuisse argenteum & denis assibus valuisse. Quod etiam ex Vitruvio lib. 3. c. 1. videre est. Nostri autem, inquit, primo decem fecerunt antiquum numero & denario denos æreos asses constituerunt: & ea recompositio nummi ad hodiernum diem denarii nomen retinet, &c. Brechæus, l. etiam nummos. ff. de rer. & verb. signif.

Dedecorατio sacerdotii, l. 34. §. 4. circa finem, C. de episcopal. audient.

Dedecua ignominia quæ ex turpiter gestis nascitur, Ulp. in l. eadem caussa. Qui ita alligati sunt ut sine dedecore non possint in publicum apparere. Spieg.

Dedecus publicum, accipe infamiam publicam, itemve omnibus modis infamem & perniciosam. Spieg.

Dedecua: quando aliquid fieri dicatur cum dedecore, vide Bar. in l. 2. §. si emancipatus ff. de bon. poss. contr. tab.

Dedecus cognatum servire facit. l. 1. 2. 3. de liberal. caus. Gothofr. ad l. 1. C. de peculio ejus qui liberat.

Dedere Noxæ l. 1. §. interdum, ff. si quadrupes, l. 11. l. 17. & l. 19. ff. de noxalibus act. est animal vivum tradere l. 1. §. planè, ff. de noxalibus, Briss.

Dedicare, & dicare propriè est, dicendo deferre ac obsequio dare alicui numini, ac in perpetuum constituere, C. de sacrosanct. eccles. authentic. ingressi. In Pontificio jure pro consecrare quemadmodum & à Plinio in epistola usurpatur: tametsi ex M. T. pro domo sua, ubi quid intersit inter consecrare & dedicare colligi potest. Fiebat autem dedicatio templi aut per Consulem, aut Imperatorem præeuntibus verbis Pont. Maximi, ex Catanæo, Spieg.

Dedicabant olim Principes vel dedicandi potestatem dabant alicui. l. 9. §. 1. de divis. rer.

Dedicare divino templo, l. 3. de furt.

Dedicatio loci sui pacto impediri non potest l. pen de pact.

Dedisse intelligendus est is, qui permutavit vel compensavit l. dedisse 76. de verb. sign.

Dedisse quoque videtur is, cujus adversarius fecit, quo minus daretur, Gothofr. ad Nov. 91. c. 2. ibi, proximus est danti.

Dedisse & legitimè obtulisse paria sunt, Gothofr. ibid.

Deditio Noxæ, l. 5. §. si servus, ff. de servo cor. l. 4. §. ult. l. 5. 10. & 16. ff. de Noxal. act. l. 37. §. ult. ff. ad l. Aquil. i. e. deditio ipsius corporis quod nocuit vel deliquit, ut l. 1. ff. eod. tit.

Dedititia conditio Remp. molestare non debet, l. 1. Cod. de dedit. libert. tollend.

Dedititia libertas. Alciatus Paradox 1. cap. 14. dedititii (inquit) sunt populi, qui cum Romanorum fidem concessissent, rebellibus animis ab eis desciverunt, quoa deinde superato adeo humanè Romani tractarunt, ut & vitam illis servarent & imaginariam quandam libertatem relinquerent, sed tamen infamiæ labe aspersam: lege lata, ut ad veram libertatem Romanæque civitatis jura pervenire nunquam possent. Quales videntur fuisse Gabii, unde & Gabius ager apud Mar. Varronem. Itaque in instit. tit. de libert.

Dedititii servi erant, qui se ex obsidione dederunt in potestatem victoris. Eorum autem alii Libertini, alii peregrini dicebantur, de quibus suo loco, vid. Livium lib. 7. Hinc verò.

Dedititia libertas dicta est, qua quis ita consequebatur libertatem, ut toto vitæ tempore servituti suæ obnoxius esset: & morte demùm ab ea liberabatur. Cujusmodi conditionem Libertiuorum tollit lex unica C. de dedit libert. toll. volens quod eo modo sint liberti, quo simpliciter manumissi, & ab eis non differant. De iis alibi quoque Alciat. meminit, nempè lib. disp. 2. c. 21. & habetur non inelegans caput apud Angelium Politianum, Miscellaneo. Ancbar.

Dedititii sunt, qui post admissa crimina suppliciis subditi sunt, & publicè pro criminibus cæsi sunt, aut in quorum facie vel corpore quæcunque indicia, aut igne, aut ferro impressa sunt, ita ut deleri non possint. Hi si manumissi sunt, Dedititii appellantur Gajo lib. 1. Inst. tit. 1. Reliqua vide apud Connanum lib. 2. c. 6. n. 2. & 4.

Dedititiis testamenta facere non licebat. Cajus 1. tit. 1. §. 4. 5. Ulp. 20. §. 14. neque ex testamento capere, nullaque ratione ad civitatem priorem perduci Cajus d. loc. §. hæredes instituti, 3. Ulp. 22. §. 2. Goth. l. unic. C. de deditit. libert. tol.

Dedititiorum numero olim erant qui pœnæ causa

causâ vincti à Domino, quibusve stigmata inusta, quive propter noxam torti, nocentesque inventi, aut traditi, ut ferro, vel cum bestiis depugnarent, vel in custodiam conjecti, deindequoquo modo manumissi erant: id quod lex Ælia Sentia faciebat. Ulp. institut. tit. 1. & tit. 7. Justinian. in §. ult. Inst. de libertin. & l. unic. in princip. C. de Latin. libert. tollend. & in tit. de dedit. libert. toll. & Novell. 78. Gajus quoque lib. 1. Instit. tit. 1. Quo nomine appellatos eos Theophilus interpretationi superiorum locorum consentiens in §. ultim. Inst. de libert scribit, ad exemplum peregrinorum, qui à Romanis victi iterum rebellassent; quos dedititios appellabant. Sed & in historiis dedititii appellantur, ut in lexico. B. Germani definiuntur οἱ κ̄ τὸ λαφθῆναι τῇ τῶν νικησάντων πολεμίων ἐξουσίᾳ ἑαυτοὺς ἐπιτρέψαντες. Brisson.

DEDITITIORUM numerus vilis propemodum, abjectus & infamis erat, ait, Gothofr. ad l. 1. ibi: in carcerem conjectus, Cod. ea quib. causis infam. irrogat.

DEDUCERE alias pro demere aliquid de summa pecuniarum vel rerum, l. pater, ff. de jur. dot. Inde dicimus expensas vel æs alienum deduci, l. si à domino §. fin. & seq. ff. de pet. hæred. leg. fundus qui ff. fam. hercisc. l. venisse, ff. de verb. sig. Old.

DEDUCERE alias pro redigere l. 1. ff. arbor. furt. cæsar. Old.

DEDUCERE item pro perducere, ut controversiam ad exitum deducere l. fin. ff. de Procur. Deducere ad agnatos. Oldend. Prat. Sic

DEDUCERE rivos idem est quod siccare rivos, ut annotavit Forcat. in dial. 86. Necyomao.

DEDUCERE in accusationem dicitur in l. 6. de fruct. & lit. expens.

DEDUCERE in condemnationem l. 3. C. de in litem jurand. Deducere rem in judicium l. litigator. Cod. de fruct. & lit. expens. Deducere in cautionem per errorem, l. 15. C. de fidejuss. Deducere in reatum, l. 29. C. ad leg. Jul. de adult.

DEDUCERE rem in stipulationem, l. 3. ff. de rescind. vend. In Obligationem l. 1. §. verbis, ff. de oblig. & act. Deducere in quæstionem liberum hominem l. 7. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. Equum in tabernam, l. 3. ff. si quadrupes pauperiem. Deducere furem ad præfectum vigil. vel præsidem. l. 65. §. 1. ff. de Furtis, &c. Briss.

DEDUCI in publicum intelliguntur, qui magistratibus municipalibus, vel publicis ministeriis traditi sunt, l. 1. §. 6. ff. de fugitiv.

DEDUCTA ratione, vide l. 8. C. de collat.

DEDUCTARUM expensarum nomine comprehenduntur fructus, l. si à Domino, §. fin. & l. seq. ff. de pet. hæred. Hæ nullo casu intercipiuntur, l. fundus, qui ff. famil. ercisc. Old.

DEDUCTIO significat nonnunquam absolutè dispendium, imminutionem rerum. *Ein abgang*. Titius magnam patitur fortunarum deductionem.

DEDUCTIO alias imminutio est etiam justa causa, sorte *Ein abzug*. Old.

DEDUCTIO est defalcatio vel separatio, quia deducere separare dicitur.

DEDUCTIO aliud est quam compensatio. Primò namque deductio fit vi exceptionis. Compensatio autem ipso jure l. 15. ff. ratam rem. vide Cujac. 8. observ. 3. in fin. & 15. observ. 12. Gothofr. ad leg. 24 ibi compensato. Cod. fam. ercisc. Secundò deductiò est partis: compensatio autem totius interdum & partis, Gothofr. ad l. 11. ibi: vel deductionem. C. deposit.

DEDUCTO in domum mariti in nuptiis requisita, l. 6. Cod. de don. ante nupt.

DEDUCTO ære alieno in l. 39. §. 1. *& l. venisse* 165. non hoc ipsum solum hoc est, pecunia, sed quævis onera veniunt accipienda: vide Alciat. 10 l. venisse. de verb. signif.

DEDUCTO usufructu dominium præstare, l. 26. ff. de usu & usufructu.

DEDUCTUS in accusationem de crimine, ab alio super eodem deferri non potest, l. 9. C. de accusat.

D.E.R.I.C. notæ, quibus in SCtis scribendis utebantur, pro De ea re ita censuerunt: Ut apud Gellium lib. 4. c. 6. quod C. Julius, L. filius Pontif. nunciavit in sacrario in regia hastas Martias movisse, D. E. R. I. C. ut M. Antonius Consul hostiis majoribus Jovi & Marti Procuraret. Item apud Ulpia. l. item 20. §. Præter 6. ff. de hæred. pet. De qua re ita censuerunt. Idem in l. 2. ff. ad Sen. Vellejan. quod M. Silanus & cæteri verba fecerunt, & cætera, quid de ea re fieri oporteret: de ea re ita censuerunt, ubi tamen consuluerunt imperiti librarii C. ad literam interpretati sunt, Gell. libro decimo quinto, cap. secundo. Quod verba facta sunt de Philosophis & Rhetoribus, de ea re ita censuerunt, sic in Epistola Cœlii ac Cic. lib. 8. Quod M. Marcellus Coss. V. F. provinciis consularibus, D. E. R. I. C. ut L. Paulus, &c. Et eadem epistola rursus aliquoties. Scribebatur etiam ita D. E. R. V. I. C. De ea re universi ita censuerunt. Hot.

DEESSE, pro deserere, id est, non defendere, sicut adesse pro defendere sæpe dici non ignorant, qui in probæ Latinitatis authoribus versati sunt, in quibus & Jurisconsulti nostri non tenent infimas. Spieg.

DEESSE in l. 55. de evict. l. 27. §. si quis litigatorum. ff. de recep. arbi. l. 2. §. sed quod diximus, ff. ad SCtum Tert. l. 6. Cod. de accusat. sign. ad judicium non adesse, ut etiam loquuntur nostri in l. 52. §. ult. ff. pro soc. & in d. l. 55. ff. de evict. & Suet. in Calig. Brisson.

DEESSE dicitur animus in furioso, l. 2. ff. de Procurator.

DEESSE ad Falcidiam, in l. 18. C. ad leg. Falcid.

DEESSE per contumaciam, l. 13. §. unde tràctari, ff. de minor. & Deesse cognitioni, l. 27. §. 1. ff. de lib. caus. Prat.

DEFALCARE est aliquid ab aliquo jure debitum in solutum computare. Vel de jure aliter dicitur defalcare ad modum legis Favianæ, juxta not. Inst. eo. tit. super rubric.

DEFECTÆ facultates, l. 1. C. de operis libertor.

DEFECTÆ senectutis homo, i. e. senectute confectus, exacta ætate, Ulp. in l. 12. §. 3. de usufr. ut puta ægrotanti servo vel infanti, vel defectæ senectutis homini. Hot.

DEFECTUS conditionis in l. 27. in fin. de condit. instit. l. 5. ff. de injust. rupt. Briss. in parerg.

DEFECTI ætate, qui propemodum consumpti sunt, *Mit denen es gar nah auff ist*. apud Ulp. in leg. si quis ingravescente. ad SC. Sila. Sp. Defectæ senectutis homo, l. 12. §. de illo, ff. de usufr.

DEFENDERE, est id facere, quod dominus in litem faceret, & cavere idonee: Nec debet durior conditio procuratoris fieri, quam est domini, præterquam in satisdando. Ulp. in l. sed & eæ in ff. de procurat. Old.

DEFEN-

Defensionem subire l. 28. §. 4. C. de admin. tut. Acquirere, l. 1. C. si quis ignorans. Habere l. 17. ff. de his quæ ut indignis. Præstare, l. 43. §. in popularibus ff. de Procurator. Briss.

Defensionibus uti secundum juris formam l. 1. in princ. C. de rei vindic. Confidere l. 5. C. de ingen. manum.

Defensionis legitimæ appellatione quid veniat, vide l. 1. C. de bon. matern.

Defensor appellatur, qui alium in judicio defendit, l. 9. §. jusjurandum, l. 34. §. defensor, & §. procurator, ff. de jureju. l. 21. §. nos autem, ff. de pact. l. 14. ff. sol. matr. l. 23. ff. de re judic. l. 13. ff. quib. ex caus. in possess. l. 18. §. ult. de castr. pecul. l. 2. in fin. & l. 6. ff. ad Vellejan. l. 13. §. etiam ff. de pignorib. l. 11. §. hoc jure, ff. de except. rei judicatæ, l. 6. ff. ratam rem haber. l. 1. §. ult. ff. quibus mod. pign. Briss.

Defensor dicitur qui absque mandato, cum sola satisdatione pro reo in judicio postulat, eumque defendit, atque tuetur, ut Procurator, qui actorem, in leg. minor. cum duabus proxime seqq. ff. de procur. unde defensores, id est tutores, vel curatores, l. 1. qui pet. tut. Prat.

Defensor idoneus non est minor 25. annis, in quibus causis non integrum restitui potest, l. minor ff. de procur. vide Paulum ibidem l. neque fœmina. Prat.

Defensoris in jure varia significatio. Defensor accipitur quandoque pro tutore vel curatore, l. 1. qui petant tutor. Quandoque accipitur pro eo, qui absque mandato cum sola satisdatione alterum in judicio defendit atque tuetur, ut est in l. minor. cum duabus proximè sequentibus, ff. de procurat. Qua in significatione defensor à procuratore non usquequaque videtur distare. Itaque Arcadius sing. lib. de muner. civil. Defensores quoque (inquit) quos Græci συνδίκους appellant, laborem personalis muneris aggrediuntur. De propria autem Syndici significatione dicemus suo loco Anchor.

Defensores civitatum non ex decurionibus, sed ex aliis municipibus seu civibus eligebantur olim tres, qui curarent, ne tenuiores à nobilibus læderentur, l. 2. & 3. C. de defensor. civitat. Quorum munus seu administrandi forma describitur in l. in Defensoribus C. eod. tit. Old. & Spieg. Ideo paterna voce defensores vocati, ut parentis vicem plebi exhiberent, l. utili, l. defensorea, 2. & in defensorib. Cod. de defens. civit. §. 1. de defens. civitat. col. 3. & alibi defensores plebis nuncupati l. unica, C. de offic. judic. Alexan. Judicabant de pecuniariis causis usque ad trecentos aureos, de levioribus quoque criminib. cognoscebant, eadem competenti castigatione tradentes, cum tamen hoc antè magistratibus municipalibus non licuisset, l. magistratibus, ff. de jurisd. omn. judic. deprehensos in majoribus criminibus, in carcerem detrudebant, mittebantque ad provinciæ præsidem. d. l. utili. l. per omnes, l. defensores, 3. C. de defens. civit. denique apud defensores civitatum testamentorum & donationum insinuationes, & quidquid aliud erat monumentorum proprium agebatur, §. jusjurandum, de defens. civitat. col. 3. Corras. Miscell. lib. 3. c. 6. Quomodo viri clariores civitatis cogerentur suscipere defensoris munus, ineptè & ridiculè exponit Accurs. dum ait, nobiliores cogi solitos in circulum, duosque ex eis perscrutari cæterorum bonitatem, quæ somniasse potius, quam divinasse videtur. Nam cum oporteret eos ἀμοιβαδὸν hoc munere fungi quod Gregorius Haloander dixit per vices, non inquirebatur singulorum præstantia, quia necesse erat, ut omnes suo tempore id munus obirent. Neque sententia, mea. Tiraqu. vir certè doctissimus hunc locum percepit, qui in lib. de jur. primog. q. 19. tradit hic intelligendum esse de illo circulo, de quo scribit Cajus Instit. suarum lib. 1. tit. 2. Et quem Ausonius Gallus orbem teretem appellavit, & de quo mentionem fecit Felinus in cap. cum dilecta, de rescript. & Cardin. Alex. in cap. Nicolao, de appellat. quia in eis circulis ita nomina scribebantur, ut dignosci non posset, quis prius, quisve posterius nominatus esset, hic vero κατὰ κύκλον dixit Justinian. id est, eo ordine, ut quis non cogatur iterum esse defensor, donec alii quoque defensores non fuerint, ut ex subsequentibus apparet: Magistratus qui hoc modo creabantur, ἐγκύκλια πολιτεύματα Demosthenes vocavit, quos Budæus circulares magistratus dixit. Non omitto interpretem in constit. de defensor. §. interim, & ms. sub eod. tit. in §. si qua vero, ἐπισημοτέρους nobiliores exponere, cum de gravioribus & dignioribus viris Justin intelligat. Hæc enim dictio id significat, ut constat ex scriptoribus Græcis, quod etiam Suid. & Budæus docent, & in magistratibus non minus hominum dignitas & integritas, quam nobilitas est spectanda. Ferran. lib. 2. Explication. in constit. de defens. civit. §. interim, cap. 37.

Defensores videntur fuisse similes tribunis plebis, & ideò defensores plebis appellantur, l. 1. C. de offic. deleg. Prat. pag. 161. col. 1. post medium.

Defensores locorum, l. 30. C. episc. & cler. l. ult. C. de judic. l. 14. §. 4. C. de non numer. pecun.

Defensores minorum sunt tutores, l. 2. C. si ex pluribus tutoribus vel curatoribus, l. 2. C. quando mulier. tutel. offic. fungit. l. 21. C. de admin. tut.

Defensores differunt à procuratoribus, quod in criminalibus non procuratores sed defensores dentur, l. 33. §. 4. ff. de procurat. Paul. 5. sent. 16. §. 11. Gothofr. ad l. 2. Cod. de procurator.

Defensores differunt à dominis, l. 12. C. de postlim. revers.

Defensoria rei suæ & advocati differentia, l. 54. ff. de rei vind.

Defensus illegitimè restituitur ad totam causam, Gotho. ad l. 14. ibi tibi restitui. C. de procurat.

Deferre aliquem est accusare seu postulare, & reum quem agere, l. 15. §. idem judex, ff. de liber. agnosc. l. 18. ff. de jure fisci. Sic Cic. in orat. pro Q. Ligario Novum crimen. C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tub. detulit: Q. Ligarium in Africa fuisse, &c. Quint. in tormentis pauper divitem detulit reum. Id Græci dicunt εἰσφέρειν, ἄγειν, ἐπάγειν, κρίνειν, quibus nostrum deferre, (ait Budæus in comment. græcæ linguæ) videtur respondere, Brecæus l. indicasse reum, ff. de verbor. & rerum signif. Sed deferre alicui

Deficiens id est moriens l. 17. & 20. in princ. C. de testam. l. 23. Cod. eod.

Deficiens actio l. 6. C. de crim. expilat. hæred.

Deficientium partes interpretari, l. 53. in fin. ff. de acquir. hæred. & l. unic. §. sin autem ad deficientis, C. de caduc. toll. l. 8. de alim. leg.

Definire est pro regula aliquid statuere. Nihil in perpetuum neque generaliter definire possumus, l. 14. ff. de diversi. temp. Briss.

Definire in jure civili plerunque est generaliter & summatim quid statuere, l. 4. §. puto. de hæred. inst. l. 5. §. concessa, de don. inter vir. & uxor. l. 14. de regul. jur. l. 1. de reg. Cato. l. ult. de bon. damn. l. 3. de impens. in res dot. Briss.

Definire quoque est, non tantum quid res sit explicare, sed ea quoque omnia, quæ ad rem aliquam pertinent, determinare, unde dicitur in regula juris, omnem in jure definitionem periculosam esse, & leges passim definitiones appellantur. De quo vocabulo vide latius per Leonard. in comment. œconomicorum Arist. Drosæus in methodo Juris.

Definitio est earum rerum, quæ sunt ejus rei propriæ, quam definire volumus. brevis & circumscripta quædam explicatio, Bud. in l. 1. de inst. & jur. vel

Definitio est oratio substantiam cujusque rei significans. Accurs. in l. omnis definitio, in ff. de reg. jur. Jo. Bell. Etymol.

Definitio propriè dicitur quæ constat ex genere & differentiis, vide Bart. in l. 1. ff. de testam. Multa autem sunt definitionum genera, quæ Boethius breviter & eleganter lib. 3. in Topica Ciceronis exponit. Observandum autem, quod finitio nominis præcedit definitionem rei. Neque enim probè definieris canem, nisi prius constitueris, an de animali sive terrestri sive marino, an vero de cœlesti loquaris. Glos. leg. quoties, de verb. oblig. Ut res exemplo pateat. Quæris an publicana actio detur adversus eum, qui pro hærede possidet? Ab initio perstringendum erit tibi, quod hac loquendi formula pro hærede possidere, intelligi velis. Sed nec id prætereundum, quod & Viglius animadvertit, non vulgus modo, sed & doctos plerosque viros, non distinguere definitionem à diffinitione, sed librariorum errore jam olim confusa ista esse. Salomonius: considera (inquit) Definitionis esse explicare quid est. Etymologiæ verò, rationem nominis exponere; Porro veluti aliud est nomen, & aliud res ipsa, quæ nominatur, sic alia cognitio nominis & alia rei nominatæ. Hinc à nostris non recipitur passim ab Etymologia syllogismus, sed vix negativè, & tunc cum ab essentia traducitur rei, quæ nominatur, ut Juris vocabulum è Justitiæ visceribus ductum. Spieg.

Definitio propriè accipitur pro rei finitione, scilicet, cum res à genere suo usque ad specialem & propriam differentiam sic demonstratur, ut quasi finibus certis cognosci possit. Prat.

Definitio duplex est, propria & impropria. Definitio propria est, quæ ex genere & differentia constituitur. Impropria quæ & descriptio vocatur, est quælibet rei designatio: qualis est in l. 1. ff. de legibus. Lex, inquit Papi. est commune præceptum. Cum etiam privilegia sint leges, non tamen communia præcepta. Prat.

Definitio sumitur etiam pro generali regula & canone, ut in l. 32. ff. de usuris, l. 10. ff. de auro & arg. & in l. omnis definitio de reg. jur. Omnis definitio in jure civili periculosa est, quod vel titulus demonstrat. l. 10. ff. de aur. & arg. leg. l. 5. §. 1. ff. de hæred. instit. Sic regula Catoniana etiam dicitur definire. Neque enim tam est difficile rem aliquam in jure civili exactè definire, quam est rarum, regulam ex legibus colligere, quæ nulla in parte infirmari queat. Adde Vigl. Instit. de test. ord. & vide Bud. in annot. Quamvis hoc ipsum quoque Accurs. declaravit. Spieg. Nec id videtur ignorasse, Prosper Aquitanicus, qui in epistola quadam de libero arbitrio sic scribit. Ad defensionem alicujus definitionis, ea promenda esse quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio non dissonare, non cedant, & eam regulam, cui sunt aptata non deserant.

Definitio temporis, id est, præscriptio, l. 1. C. ne rei dominicæ vel templor. &c.

Definitiones ultimæ, id est, sententiæ definitivæ, l. 3. Cod. de sent. ex brevic. recitand.

Definitiva sententia scripturam requirit. Gothofr. ad jam d. l. 3. quinque tamen ac certis casibus non requirit, ut authen. nisi breves, C. eod. tit.

Deflectere à Justitia. l. 17. C. de quæstion.

Deflectere Quo suæ rei causa, l. 38. ff. ex quib. caus. majo.

Deflorans virginem non tenetur de adulteriis per eam postea patratis, l. 11. §. 1. de serv. cor. Brederod. in lexic.

Deflorare virginem Archidiacono, cap. unic. de despons. impub. lib. 6. Prat.

Deformare pro deturbare apud Juriconf. Ne deformetur urbs ruinis, l. ult. ne quid loc. publ. Spieg.

Deformare matrimonia, falsis contumeliis non licet, l. 30. C. ad leg. Jul. de adult.

Deformare servum cicatricibus, l. 18. §. 1. ff. de usufruct. Briss.

Deformati fructus, qui delapsis florib. jam formati existunt.

Deformatum item, modo pro informato, ut apud Quint. & pro eo quod deforme & infame ex pulchro & honesto factum sit, à M. Tullio dici observatum est.

Deformatum ædificium, l. 22. vers. sed & si parens, C. de admin. tut. vel curat.

Deformis ruinæ, l. 5. C. de operib. public.

Deformis Urbs ruinis & incendiis, unde in l. 11. Cod. de oper. publ. ea instaurandi quæ jam deformibus, ruinis intercidisse dicuntur. Briss.

Deformitas corporalis plerunque invisa non adeo in nostro attenditur, atque in Pontificio jure, leg. ex hac lege ff. si quis paul. fec. dic. Cajus in l. fin. ff. de his qui dejac. Cicatricum autem & deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.

Deformitas apud Ulpian. de ædificiis dicitur, quæ aliqua sui parte deformata sunt; l. 7. de offic. præsid. & adversus detrectantem competenti remedio, deformitati auxilium ferat. Prat.

Defraudare genium apud Terentium dicitur avarus, qui meritis eum, & debitis bonis privat, ut tradit Conna. lib. 5. c. 5. n. 1.

Defraudare hæreditate, l. 25. C. de legatis l. 6. C. de necessar. serv. hæred. instituend.

Defraudare libertate d. l. 6. C. de necessar. ser. hæred. &c.

Defraudare commodo, l. 45. ff. solut. matr.

constitutorum Ordinibus certo episcoporum numero definito, canonibus facienda. Poterit autem Episcopus in hujusmodi degradatione uti verbis aliquibus ad terrorem illis oppositis, quæ in collatione ordinum sunt prolati, dicente Presbytero, hæc vel similia verba in remotione: Auferimus tibi vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali privamus, ut in cap. degradatio de pœnis lib. 6. Quædam actualis sive solennis, cælestis militiæ militis, i. e. clerici degradatio fit, ut exauthorisatio ejus, qui militiæ deservit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicque à militia remotus castris ejicitur, privatus consortio & privilegio militari. Clerico igitur degradando Episc. singula, sive sint vestes, calix, liber, seu quævis alia, quæ illi juxta morem ordinandorum in sua ordinatione; ab Episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferr, & raditur caput illius, sive tondetur. Joan. Bello Etymologia.

Degustare idem quod gustare, vide Ulp. in l. 1. in princ. & §. 1. leg. si quis vina in princ. ff. de peric. & commod. rei vend. Ubi pulchre distinguit de rebus degustationem exigentibus. Spie.

Degustatio sola non facit vinum esse venditum, degustationem enim sequi debet voluntas & consensus emendi. Goth. ad l. 1. ubi cum fuerit degustatum, ff. de peric. & commod. rei vend.

Dehinc l. 3. C. ad Senatusconsultum Turpill.

Dejecisse videtur tam qui suis manibus expulit, quam qui mandavit vel jussit, ut aliquis dejiceretur. Ibid. Prat.

Dejecisse locatorem colonus videtur, qui ei cui locator possessionem vendidit, possessionem non tradit, nisi probabili causa ductus id fecerit, l. 12. ff. de vi & vi arma. Prat. Briss.

Dejecisti verbum refertur ad personam ejus qui dejecit, nec pertinet ad eum cujus familia dejecit. Schard.

Dejectio duplex est: armata & non armata: qui armata dejicitur, quamvis non, aut vitiosè possideat, restituitur, l. 14. ff. de vi & vi armat. qui non armata nequaquam, nisi possideat. Hot. Prat.

Dejector, pro eo qui dejicit, l. 5. §. cum autem ff. de his qui effuder.

Dejectum & effusum intelligitur, quod pendent decidit vel effusum est, etiamsi nemo dejecerit, vel effuderit non tantum in civitatibus & vicis, sed etiam ruri in quibuscunque viis, l. 1. §. quod si suspenderetur, l. pen. ff. de his qui deject. vel effud. Old.

Dejerare pro falso jurare accipitur in cap. in literis, de testibus & c. literas, de præsumpt. extra.

Dejerare in l. 16. C. de testibus, idem est quod non jurare.

Dejerans, majestatis reus non est, l. 2. C. ad leg. Jul. Majest.

Δείγματα, Characteres. Gothofr. ad Nov. 17. c. 15.

Dejicere est ex eminentiore loco aliquid demittere, quod noceat aut statim aut aliquo temporis intervallo. Sic accipitur in tit. ff. de his, qui dejecerint vel effud. Old. Prat.

Dejicere arbores, arbusta, olivera, gestationes, viridaria, aggerem, onus, pilam, terminos, trabem, &c.

Dejicere vel effundere, de, vel ex cœnaculo, nave, cubiculo vel exedra, interdiu non de nocte, &c. Briss. ex ff.

Dejicitur in interdicto, unde vi, id est, expellitur, is, qui possidet, sive naturaliter sive civiliter possideat, Ulp. l. 1. ff. de vi & vi armata. Prat. Dejicit autem tam qui manib. suis dejicit, quam is qui mandavit, vel jussit, ut alius dejiceretur, vel ratum habuit, l. 1. §. dejecisse ff. de vi & vi arm. l. 1. ff. de reg. jur. Briss.

Dejicere, edicti de his qui effuderint vel dejecerint formulam vide in l. 1. §. in prin. ff. de his qui effuder. vel dejecer.

Deinde Postea. Cicero etiam de claris oratoribus usus est, Postea deinceps. Verba sunt Martiani in l. ex servorum, ff. de statu hom. Aldobrand.

Deinceps, id est, de cætero, in cap. unic. §. porro. clem. de sum. trinit. l. nemo deinceps, C. de episc. audient. l. Seja. ff. de usur. l. 11. §. 1. ff. de donat.

Δεισιδαίμονας Græci vocant, qui inconsulto timore Deum timent, Budæus arg. l. 8. const. initii. Goth. ad l. 1. §. 9. ibi: superstitiosum, ff. de ædil. dict.

Dejudicare veteres dixêre pro dijudicare. Briss. in parerg.

Delactatus, id est, lacte depulsus Gothofr. ad l. 9. ibi majori trimo. de patr. potest.

Delapsæ terræ, l. 62. ff. de usufructu.

Delata hæreditas, vel delata bonorum possessio dicitur, quam quis, remoto quolibet impedimento, potest adire vel agnoscere. Bald. in l. potuit. C. de jure deliber. singulariter observavit Nic. Bellonus IC. acutissimus, Delatam hæreditatem dici respectu hæreditatis non personæ hæredis. Qua de re disserit diligenter nec inutiliter cap. 16. lib. supput. 2. Spieg. Triplici autem jure deferri hæreditas dicitur. Aut enim n. defertur ex testamento jure civili, aut ab intestato ad suos, ex lege 12. tab. aut jure honorario, l. bon. posseis. ut amplissimè traditur in tit. de hæredit, ab intest. Instit. & leg. qui autem §. 1. ff. quæ in fraud. cred. Brechæus l. delata, 151. in tit. de verb. & rer. sign.

Delatio, i. actio vel accusatio, l. 5. C. de relig. & sumpt. fun.

Delator multis in jure modis accipitur. Primum pro denunciatore tantum posuit Papin. in l. intra de divers. temp. præscript. Qua in significatione vel parum diversa delatorem accepit Constantin. Harmenopol. lib. 1. epitomes juris tit. 5. Μηνύτης, inquit, λέγεται ἀρχηγὸς καὶ αἴτιος γνωρισμοῦ τινος ὑποθέσεως, ἀγνοουμένης μὲν πρότερον, μηνυμένης δὲ ὕστερον παρ' αὐτοῦ, i. e. Delator dicitur author ac causa prodendi alicujus negotii, vel rei, quæ ante incognita, ab eo postea detegitur ac indicatur. Atque in tit. de jur. fisci, propria delatoris significatione utitur sæpe. Delator enim est, qui invidia producit alios, c. delatori. 5. q. 6. Delator etiam pro occulto accusatore & calumniatore accipitur. Memorabilis Domitiani vox apud Suet. Princeps qui delatores non castigat, irritat. Præterea delator dicitur, qui bona quæ confiscanda sunt, defert & denuntiat, ut in tit. de delat. lib. 10. Cod. de qua voce videre licet Plut. in Solone. Et ij pro delationis præmio, quartam partem in bonis delatorum consequebantur, Quadruplatores dicebantur, teste Plaut. in Persa. Cæterum aliæ sunt delatoris significationes, quas quia grammaticorum plane sunt, prudens omitto. Anch. & vide infrà in Quadruplatores. Schard.

DELERE vel interlinire Ulp. si unus rationes hæreditarias deleverit, vel interleverit, Quære interlinere.

DELETA inconsulte, l. 12. Cod. de testam. l. 1. ff. de his quæ in test. delent.

DELETA in l. 1. ff. de iis quæ in testa. delent. id est, oblita maculis, quæ lituræ vocantur.

DELETITIA charta, l. 4. ff. de bon. possess. secund. tab. Briss.

DELETUS ager vi fluminis, l. 11. §. ult. ff. de aqu. pluv. arcen. Briss. in parerg.

DELETUM chirographum, l. 40. l. 41. ff. ad leg. Aquil. deletum nomen, l. 1. deletum testamentum l. 2. ff. de tab. exhib. delatæ tabulæ, l. 30. ff. de furtis Brisson.

DELFICA seu Delphicæ apud Paulum in l. 3. ff. de supel. legat. qua voce etiam in receptis sententiis utitur, abaci sunt, ut scribit Jac. Cujac. è quibus vina ministrantur, non (ut in Basilicis legitur) οἱ τὰς τραπέζας ἔχοντες διαφανῶς, licet & hi inter vasa ponantur a Plin. li. 33. c. 11. Atque ejus sententiæ adstipulatur glossarum veterum interpretatio, Abaci, delphicæ minesteriom, ut Juvenalis; qua sanè videtur hic Juvenalis locus significari:

Ornamentum abaci, nec non & parvulus infra
Cantharus & recubans sub eodem marmore Chiron.

Mormoream enim delphicam fuisse Porphyr. scribit. Cicer. 4. in Verrem Mensas delficas à marmore. Martialis.

Argentum atque aurum non simplex delphica portat.

Agretius. In delfica, inquit, conparia vasa semper sunt Prat.

DELIACA supellex, Ciceroni appellata, in qua erant triclinia & lecti cum pedibus & fulcris ex ære Deliaco factis. Hæc Basius in lib. de vasculis. Prat.

DELIBARE hæreditatem propriè dicuntur legata, quæ dodrantem non excedunt, ut onerare, cum dodrantem excedunt: & exhaurire cum assem absumunt. Prat.

DELIBARI Latinè dicuntur, quæ minuuntur. Hinc

DELIBATIO hæreditatis, legatum dicitur in l. 116. ff. de legat. li. 1. quando testator ex eo quod universum hæredis foret, aliquid decerpit deminuit, & subducit. Ex diverso Illibatus quadrans in l. 20. §. Papinian. ff. fam. ercisc. integer, & non imminutus legatis. Briss. adde Jac. Rævard. l. jus nostrum. ff. de regul. jur.

DELIBERANDI jus, quod à Prætore hæredi concessum est ad statuendum, utrum hæres esse velit, an non, toto, tit. ff. & C. de jur. delib. l. 26. ff. de contrah. empt. Prat. Briss.

DELIBERANDI tempus annuum à Principe; novem mensium à magistratibus conceditur, Gothofr. ad l. 22. §. 13. ibi, uno anno, C. de jur deliber.

DELIBERANDI commodum tempus sunt centum dies, l. 2. ff. de jur. deliber. Old.

DELIBERARE est factum diligenter tractare & mente provolvere, l. Aristo. ff. de jure delib. sive consilium aliquid faciendi, vel non faciendi capere: vide Budæ. in prior. adnot. ad Pand. Dicitur à libella, qua quid perpenditur, Festo lib. 4. Prat.

DELIBERARE videtur qui non renunciavit, l. 19. circa princ. C. de jur. deliber.

DELIBERARE etiam atque etiam, l. 19. C. ad leg. Corn. de fals.

DELIBERATIO est provida causæ circumspectio, Cum qua ratio totum agit, & furor sibi nihil vendicat, cap. illa propositorum, 11. quæst. 3. Prat.

DELIBERATIONIS auxilium, l. 22. in pr. & §. 14. C. de jure delib.

DELIBERATIONIS effectus est, quod interim bona non debent minui, nisi causa cognita, l. ait Prætor, de jure deliber.

In DELIBERATIONIS præjudicium fieri nihil debet, l. 3. Cod. de appel.

DELIBRARE est librum seu corticem arbori detrahere, l. sup. in verbo Cingere arborem, & in verbo deglabrare. Nebriss.

DELICATUS debitor est quasi luxui consecratus, quod enim nunc dedicatum, prius delicatum dixere. Ulpia. de pign. act. in fin. l. si servos. Igitur hæc, inquit à judice erunt dispiciendа, ut neque delicatus creditor neque onerosus debitor audiatur. Spieg. Prat.

DELICIÆ, lib. 15. C. Theod. sub. tit. de aquæductu, derivationes vocantur, ac sulci aquarum. Inde

DELICIARES tegulæ apud Catonem de re rust. cap. 14. videntur appellari tegulæ quædam majores, quæ in tectis influentem aquam accipiunt, deorsumque eliciunt & perducunt, eumque præstant in deducendis pluviis in tectis usum, quem insgro elicies. Majoragius lib. 3. Miscel. c. 8.

DELICIATUM tignum Festus interpretatur, quod à culmine ad tegulas angulares infimas, versus fastigiatum collocatur, Majoragius ubi sup.

NON DELICIIS, sed justis adfectionibus libertas danda est, l. 16. de manumiss. vind.

DELICTA fiunt, aut proposito, aut impetu, aut casu. Proposito delinquunt latrones, qui factionem habent. Impetu autem, quum per ebrietatem ad manus vel ad ferrum venitur. Casu vero cum in venando telum in feram immissum hominem interficit. Maffeus.

DELICTA & crimina differunt, quod illa propriè sunt privata, hæc publica, l. 17. §. 18. de ædilit. l. 131. in fi. de verb. sign. Gothofr. ad rubr. de privat. delict.

DELICTUM est offensio contra jus illata. Offensio autem est alterius, & utilitatis atque status vel publici vel privati. Vult: in comment. Inst. 1. ad pr. nu. 4. Unde delicta quædam publica, quædam privata dici videntur. Vult. d. t. ad prin. num. 5. Gœd. in com. de verb. & rer. sign. ad l. Juliam & Papiam in prin. nu. 15. Ex agendi modo utrum delicta publica an privata, cognoscendum est, non ex objecto sine effectu læsionis quod uberius declarat Duar. l. 1. disp. c. 37. Gœd. ib. n. 9.

DELICTA privata sunt, quorum accusatio vel persecutio permittitur ei, cui propriè privatim ac specialiter interest. Duarenus 1. disput. 36. id est, ei parti quæ læsa est, & ita tenent communiter omnes. Gomez c. 1. dilectorum num 5, vel quorum obligatio & actio ad privatam utilitatem refertur. Gothofr. d. loc.

DELICTA privata ideo sic dicuntur, quia horum delictorum publica accusatio non est, sed privata & forensis. Verum quidem est extra ordinem nonnunquam animadverti in fures, ut dicitur in l. ult. tit. de privatis delictis. Et sub hoc quidem tit. regulæ quasi generales traduntur, quæ pertinent ad omnia delicta privata. Prima est, pœnalibus actionibus hæredes non teneri l. 1. eod. tit. sed aliquando rei persecutoria actio nascitur ex maleficio, ut condictio furtiva, quæ transit etiam in

in hæredem. Idem dicitur in §. non autem. Inst. de perpet. & temp. act. Idem etiam in C. sub tit. ex delict. defunct. in quæst. hær. cond. ex quo loco colligenda est exceptio hujus regulæ, nisi lis contestata sit cum defuncto. Tunc enim actio quamtumlibet pœnalis transit ad hæredem. Præterea hoc etiam accipiendum est, nisi quid ad hæredes ex eo maleficio pervenerit d. tit. C. Quamvis in hæredem non transeat actio furti, ut in hæredem detur, datur tamen hæredi. Excipitur actio injuriarum, quæ hæredi non competit, propterea quod odiosa sit. Secunda regula est, plures actiones ex maleficio descendentes, possunt concurrere, ut dicitur in l. nunquam. de tit. de privatis dilectis. Et in d. l. nunquam hoc tit Ke ostendit IC. differentiam inter actionem l. Aquil. & injuriatum, qui surreptum servum flagellavit, tenebitur furti. Deinde injuriarum non item l. Aquiliæ, quia damnum injuria datum non est, sed tamen contumelia quædam est & injuria, & propterea servi dominus injuriarum actione agit. Tertiò notandum est, si ex maleficiis quis velit experiri criminaliter & extraordinariè, eum cogendum esse in crimen subscribere, l. 3. d. tit. de priva delict. Notanda verò hic est divisio judicii criminalis in judicium civile & criminale. Agere civiliter dicitur, qui prosequitur id quod ad commodum suum spectat, sive pœnam sive rem familiarem persequatur. Criminaliter agere dicitur, qui vindictæ publicæ causa agit, nec refert, an pecuniaria pœna sit vel non. Non enim condemnationem spectamus, sed scopum propter quem hæc actio instituitur. Quidam existimarunt omnia judicia quæ pecuniariam habent condemnationem civilia esse. Hinc crediderunt, l. Juliæ jucium de ambitu civile esse, quod per absurdum est. Refertur enim inter publica judicia, licet tantum pecuniaria sit condemnatio. Nulla accusatio est publica, sed tamen etiam extra ordinem puniuntur privata delicta, quia moribus nostris etiam domestica furta capitalia sunt, licet criminaliter agere permittatur delictorum privatorum nomine, non puto tamen accusationem publicam esse. Quamvis hoc certi juris non sit, ergo tamen ita existimo id posse colligi ex tit. de public. jud. 1. & in princ. Instit. eod. tit. Schard.

Quarta regula est, ex delicto cum privato, cum publico obligatio & naturalis & civilis emergit. Gœd. ad l. 6. de verb. & rer. sign. n. 4. Naturalem quoque obligationem ex delicto oriri, non solum autoritatibus & rationibus, verum etiam textibus confirmari potest. Gœd. ib. n. 8.

DELICTI militaris divisionem, vide in l. 2. ff. de re milit.

DELICTORUM variorum divisiones varias vide apud Gothofr. sup. d. loc.

DELICTUM generale verbum est, quo quid prætermissum significatur ex Festo lib. 4. B August. definit declinationem à bono, qua bonum prætermittitur, & quid à crimine distet collige ex gl. in Auth. qua in provincia. C. ubi de crim. agi oportet. Prat.

DELICTUM publicum injuria non est: secus de privato l. 7. C. de injur.

DELICTUM, publicum est sepulchrum violare, l. 8. ff. de sepulchro violat. Gothof. ad l. 4. ibi, siva quicunque alius, C. eod.

DELICTUM, id est, debitum, l. 16. C. de quæst.

DELICTUM pro stultitia poni ait Alber. in l. cum mancipium, ff. de ædilit. edict. Prat.

DELINEAMENTA, seu ut alii, deliniamenta, alii delinimenta, novercalia apud Jurisconsultos, in l. 4. de inoffic. testamen. Interpretes novercales blanditias exponit, Cicero 1. de Fin. Qui blanditiis præsentium voluptatum deliniti atque corrupti, Spieg.

DELINQUERE minus est quàm peccare, unde obligationes ex delictis privatis nasci dicuntur, accusationes ex criminibus. Cicer. de Invent. 2. Nam necesse est eum qui velit peccare aliquando primum delinquere. Hot.

DELINQUERE feudum: pro committere, vel committere culpam, quam ob rem alteri debeatur, lib. feud. 2. tit. 31. Vasalli feudum delinquentia, licet ad agnatos quoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus adspirabit. Prat.

DELITESCERE idem quod simplex ipsum, quod est latere, id quoque scholium indicat, in l. 1. de fugit. Spieg.

DELPHI, Delphorum, civitas est Phocidis, ad montis Parnassi radices posita, ubi Apollo solitus erat responsa dare, sed quemadmodum ait Juvenalis, nunc cessant oracula Delphis, tit. de censib. Nebriss.

DELPHICÆ mensæ à Delphis urbe Appollini sacra dictæ sunt, & erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant, Plinius lib. 34. Ex ære, inquit, factitaverunt cortinas tripodum, nomine Delphicas. Cic. 6. in Verrem. Mart. Argentum atque aurum non simplex Delphica portat. Florentin. tit. de supellect. legata l. id est, &c. Nebriss. De hac dictione ita scribit Cujacius obser. 10. c. 13. supellectile legata. Paulus in l. 3. ff. de sup. legata. contineri ait Delphicas, &c. Delphica (qua voce etiam in receptis sententiis idem Paulus utitur) abaci sunt, è quibus vina ministrantur, non, (ut legitur in Basilicis) αἱ τὰς τραπέζας ἔχουσαι δαφίνας, licet & hi inter vasa ponantur à Plinio trigesimo tertio, c. 11. Placet enim magis glossarum veterum interpretatio Abaci, Delphicum ministerium, ut Juvenalis, qua sane videtur hic Juvenalis locus significari:

Ornamentum abaci, nec non & parvulus infra
Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron.

Marmoream enim Delphicam fuisse Porphyrio scribit. Cicero quarta in Verram mensas Delphicas è marmore. Mart.

—— *Aurum, non simplex Delphica portat.*

Agretius in Delphica (inquit) comparia vasa semper sunt, hæc Cujac. d. loc. vide sup. in voce Delphicæ.

DELPHICA vasa sunt, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex usus est. Namque ita erant facta ut duplici facie, diversis usibus inservirent, nunc poculorum vicem præstantia, nunc clypeorum usum. Tam elaboratæ artis Delphi vasa habebant. Alex. de Alexand. genial. dier. lib. 1. c. 19.

DELTA regionis nomen. vide Gothofr. ad edict. Justin. 13. c. 1.

DELUBRA, id est templa. Lex duodecim tabularum: constructa à patribus delubra habento. Hodie vero Dei templa habemus, ut ad audiendum verbum ejus populus Christianus statis temporibus conveniat: suntque donata multis privilegiis. Quo pertinent TT. Juris de sacrosanct. Eccles. de immunit. Eccles. & alii id genus. Item interdicta Prætorum ff. ne quid in loc. sact. Nam Ecclesiæ verbo ibi pro templo utuntur Imperatores, populariter loquentes, ut sæpe alibi teste Oldendorpio, Spiege-

Spiegelius. Est tamen intet delubrum ac templum non nihil discriminis: sunt enim templa (inquit Asconius Pædianus) singulorum diis attributorum locorum: delubra multarum ædium sub uno tecto, à diluvio pluviæ munitarum. Alii delubra dicunt esse ea templa in quibus nunc sunt delibera corporum abluendorum more Dodonæi Jovis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris, lebetes tripodesque visuntur. Sunt etiam qui delubra lignea delibrata, id est, decoriata pro simulacris Deorum more veterum posita existiment. Sed perperam. Nos verò Christiani templa omnia, vulgò Ecclesias appellamus, ut Ecclesiæ vocabulum etiam locum ipsum significet, in quem convenitur divini cultus gratia, qui & Basilica teste Alciato appellatur, sive quod loca publica Basilica Græci vocent, sive quod domus Principis Basilica, id est, regia dicatur, quæ significationes divinis quoque templis conveniunt. Brechæus in l. inde tabernacula. ff. de verb. & rer. sign.

Deludit, id est, decipit, & sic delusio non approbatur à jure C. t. de alien. jud. muta caus. fact. cap. 2. §. nec nocebit de postulat: Prælator. l. ult. ne quid in loc. public. si Prætor, ibi delusoria essent Prætorum edicta, de judic. c. l. fin. in fin. C. de Sportul.

Deluvio deminuens agrum, vel quodcunque aliud deminuit etiam onus tributi l. 2. & ibi Gothofr. l. diminutum. C. de alluvion.

Demagogi apud Athenienses vocabantur duces quidam vulgi, popularem auram concionibus aucupantes, homines populariter factiosi Bud. in l. venditor. comm. præd. Spieg.

Demandare cognitionem. l. 1. §. abolitio. ad SC. Turpil. jurisdictionem, Suet. in Claudio c. 63.

Demandare suo dispensatori, id est, mandare, l. ult, §. si inter, ff. de verb. oblig.

Demaratus, vide l. 2. ff. de orig. jur.

Demensum quid sit, exponit Donatus in Phormionem, ejus vocabuli ratio facit ad intelligentiam l. si quis venditor, de ædil. edict. Dicitur & dimensum Baptist. Egnat. in Spartian. annotat. στομίαρχον à Græcis dictum. Spiegelius. Brodæus libro Miscellan. 2. c. 15. annotat, quaternos olim frumenti modios, quolibet mense servos à dominis suis accipere solitos, idque dimensum appellatum esse, verum à dimetiendo, non à mense. Plautus: Nunc argentum vobis dimensum dabo, Et in Sticho: Vos meministis, quod calendis petere demensum cibum.

Dementes sunt mente capti, qui propriè loquendo à furiosis diversi sunt, ideoque ab his separantur l. 2. ff. de inofficios. testam. l. 27. §. coram. ff. de recept. qui in arbitr. §. furiosi. Institut. de curatorib. & furor à dementia in l. 6. ff. de curat. fur. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat. l. ult. §. 1. C. de administr. tutor. Græci Jureconsulti distinguunt, ita ut furiosos, μαινομένους, dementes ἀνοήτους, dicant. Est autem dementia, ut Cicero 3. Tusculan. quæstion. scribit, affectio lumine mentis carens, cum non integra mens est & sana tuetur tamen mediocritatem officiorum & vitæ cultum atque usitatum. Hæc propria verbi significatio, quæ latiùs plerunque porrigitur, ut cum furore dementia confundatur. Quintilianus declamat. CCCXLVIII. Dementia est ablatus rerum omnium intellectus. Briss. Prat.

Dementem ac mente captum à furioso differre constat; ubi enim quis in rabiem quandam ac furorem agitur, atque huc & illuc temere fertur, furiosus est. Ubi vero mens abest, ea amentia, dementia, & insania fatuitas dicta est. Isque mente captus ducitur amens, demens, insanus & fatuus, id quod Cicero lib. 3. Tusculan. quæstio. exprimit, dum inquit. Itaque non est scriptum, si insanus, sed si furiosus esse incepit. Stultitiam enim censuerunt, id est, inconstantiam, sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum & vitæ communem cultum atque usitatum. Furorem autem rati sunt, mentis ad omnia cæcitatem: quod vel atrabili vel iracundia graviori, vel timore vel dolore commota mente sæpè contingit. Mente captus is dicitur, qui suæ mentis compos non est, & cujus mens ex ejus potestate abiit, ut inquit Festus: quam differentiam Doctores nostri probant, iique maximè ad effectus cognoscuntur, l. ob quæ vitia. ff. de ædilit. edict. Hi igitur ex lege Lectoria (ut Capitolinus inquit) ad exemplum furiosi curatores accipiunt. Sylvest. Aldobrand. Sæpe tamen dementiæ nomen porrigitur, ut cum furore confundatur. Hoc modo Quintil. declam. 348. Dementiam, ablatum rerum omnium intellec-lectum definit.

Demens est & is, qui nescit exprimere quid velit, aut nolit, c. Pastoralis, de cleric. ægrot. lib. 6. & ibi bonus text. & gl. Prat.

Demeruerit. Ulpianus, Proinde & si ita sit, ait fideicommissum relictum, nisi demeruerit, omnimodo fideicommissum debebitur, si modo meritum, quasi apud virum bonum collocare fideicommissarius potuit, l. fideicommissa. §. quanquam autem, ff. de legat. 3. Spieg.

Demetria mulieris nomen. l. quarta. C. de excus. tut.

Demetrianus, l. 5. C. de instit. action.

Δημαρχίων δημαρχικοὶ, id est, morticini. Gothofr. ad l. unic. §. 5. ff. de via publ.

Demetrius viri nomen, l. 88. 10. ff. de legat. 2. l. 1. C. de fideicommiss.

Demigrare, ut & simplex migrare, est domicilium mutare, alio se ad imitandom conferre, relicta priore habitatione. ff. de miraud. per tot. & C. de jure fiscal. l. certa pecunia. lib. 10. Spieg.

Deminuere, id est, alienare, l. 3. §. An autem, ff. de Carbon. edict.

Deminui vetabo. His verbis Prætor non tantum alienationem impedit, verum etiam actiones exarceri non patitur, Ulp. l. ait Prætor. ff. de jur. delib. Prat.

Deminuo, deminuis, & deminutio, deminutionis, non diminuo & diminutio, ut passim legitur in libris Digestorum: debere scribi Ludovicus Bonogninus in Pandectis Florentinorũ. Nebriss.

Deminutio capitis minima agnatum excludit de tutela, l. 5. in fin. ff. de legit. tutel. §. ult. Inst. eod. Goth. ad l. 2. C. eod.

Deminutum de hæreditate intelligitur, si quid usucaptum est, & ob id de hæreditate exiit, l. 21. de hæred. per Hoto.

Deminutum patrimonium l. 2. de alluvion.

Deminutum legere veteres pro diminutum Briss. in parerg.

Deminutus capite, qui civitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui liber alteri mancipio datus est, & qui in hostium potestatem venit, & cui aqua & igni interdictum est. Neb. Prat.

Democratici, sunt, qui populari instituto vi-

ventes dgnitatem in libertate constituunt. Δημοκρατία principatus populi. Oligarchici, qui paucorum statu gaudentes, dignitatem partim in censu & facultatibus ponunt, partim generis nobilitate, ὀλιγαρχία status reip. à paucis administratus. Aristocratici verò dicuntur, qui Optimatum statum foventes virtute dignitatem metiuntur, ἀριστοκρατία Optimatum Principatus, status, gubernatio: Quando optimates Rempubl. tractant Huic contraria δημοκρατία. Bud. in l. jus civile. de just. & jur. clarius ut omnia apud Oldend. sic habent, aut plurea aut omnes. Si unus, & ille bonus, Monarchia: si malus tyrannis: si verò plures regnant, & boni. Aristocratia est mali, ochlocratia: si denique omnes imperant, & benè, Democratia, hoc est, populaus Principatus dicitur: si malè, seditio. Spieg.

Demogrammatei plebis scribæ l. 4. Cod. de tab. seri. & l. ubi corruptè medogrammatei.

Demoliri sepulchra, crimen est læsæ religionia læsæ majestatis & sacrilegii, nec excusat ullus titulus vide l. 18. l. pen. & tot. tit. C. de sepulcho violat. Prat. Schard.

Demolire ac demoliri usurpatur l. 30. ff. locat. §. l. 12. ff. de usufr. legat. 37. & 43. 1. de damno infect. l. 50. ff. ad l. Aquil. Cujus varietatis novitatem mihi Diomedes lenit, qui Demolire antiquos dixisse prolaris in eam rem Varronis ex libris Poetices & Epistolarum quæstionum & Nævii in corrollaria locis comprobat. Illud etiam quando in hujus verbi mentionem incidimus, notandum est, Demolior non tantum activa, sed & passiva significatione à Jurisconsultis usurpari. Ita demolita domus est, dixit Javolenus in l. 23. ff. de usucap. Et demolitis ædibus, Ulpianus in l. 10. §. 1. ff. quibus modis usufruct. amit. Sic & alia multa, quæ activam duntaxat habere significationem vulgo creduntur, passivè accepta in libris nostris observavi. Briss. in lib. Parerg.

Demoliri est dissipare, vel destruere, Matth. 6. Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi tinea non demolitur.

Demolitio molitioni opponitur, l. stipulatio. ff. de oper. nov. nun. si quidem demoliri est extructa diruere. Moliri ædificare est, Ulp. tit. de usufructu. l. hæres. Antequam usuf. prohibuerit, demolierit. Et demolitus passivè, ut in tit. de usucap. l. eum qui. Spieg. Prat.

Demonstrare fidem in l. 4. C. de fid. instr.

Demonstratio idem significat, quod ostensio. Nam omne verbum vel factum, per quod aliquid ostenditur, demonstratio dicitur. Sic

Demonstratio est quædam ex instantibus vel præteritis accidentibus nouia, quæ magis dispositio fit liquida adhibita rei quæ est in facto & non quæ est in fieri. Vide Bart. in l. demonstratio. ff. eod. inducitur demonstratio per relativum junctum verbo præteriti vel præsentis temporis, §. proxima. Instit. de legat. item per adjectiva significantia officium vel artificium, vel aliquid aliud, propter quod res nominata sit magis certa, l. si nominatim. ff. de cond. & demon. de aliis vide Bart. d. l. demonstratio. Aliam definitionem tradidit Azo & gl. dictis locis.

Demonstratio à causa & conditione multum distat. l. 75. §. 1. & l. 96. ff. de legat. lib. 1. Primò namque demonstratio plerunque factam rem ostendit. Conditio futuram l. 34. in fin. ff. de condit. & demonstr. id est, demonstratio in præsens vel præteritum conditioni futurum tempus, confertur, ut ex l. 85. ff. de legat. 3. patet. Theophilus in §. huic proxima. Instit. de legat. hæc duo ita distinguit: δημονστρατιὼν ἐστι δήλωσις πράγματος, ὃ λεγατεύεται καίτοι δ᾽ ἐστι δήλωσις τῆς αἰτίας δι᾽ ἣν λεγατεύεται.

Secundò Demonstratio rem ipsam legatam notat designat ac depingit: Conditio suspendit transmissionem. Gothofr. ad rubr. ff. de condition. & demonstr. Demonstratio, conditio, causa, modus, δήλωσις, αἵρεσις, αἰτία καὶ τρόπος, separantur, 44. Eclog. 2. Gothofred. ad rubric. C. de fals. caus. adject. Hæc igitur oratio, Stichum Qui Meus Est, demonstrandi causa posita intelligitur, At si ita concipiatur: Stichum Qui Meus Erit, pro conditione accipitur, l. 6. ff. de legat. lib. 1. Demonstratio quoque est, si ita dicam: Vestem Purpuream, Quæ Uxoris Causa Parata Est; Centum, Quos Mihi Debet; Stichum, Quem De Titio Emi; Fundum Tusculanum, Qui Mihi A Titio Donatus Est; Fundum, Quem Ilia Mihi Doti Dedit, l. 10. ff. de aur. & argent. l. 26. ff. de lib. leg. 76. §. hæres. ff. de leg. lib. 2. l. 17. & l. 40. §. qui dotalem, ff. de cond. & & dem. Briss.

Demonstratio vice nominis fungitur, l. 4. ff. de cond. & dem l. 6. ff. si cert. pet. l. 6. in fin. ff. de rei vind. Briss.

Demonstratio falsa legatum non perimit, l. 2. C. de fals. cau. adject.

Demonstratæ rei quicquid adjicitur, frustra est, l. 1. in fin. de dot. præleg.

Demonstratum id accipi oportet, quod dominus senserit, l. 18. §. 1. de contrah. empt.

Demorari, l. 2. §. omnes, ff. de judi. Demorari petitionem, l. 8. C. qui pet. tut.

Demoriri mancipia, apud Ulp. in l. verum. §. si locupleti. vers. sed hæc res, ff. de minor. Schard.

Demortuæ arbores, Paul. de usufruct. Agri, inquit, usufructu legato, in locum demortuarum arborum aliæ substituendæ sunt.

In Demortuarum rerum locum, quatenus fructuarius, substituere debet, §. 38. de rer. divis.

Δημοσία ἐπιστολὴ, in Nov. 134. c. 5. si verò cognoscatur, vocantur literæ requisitoriæ. Gothofr. ad l. 15. §. 1. ibi, si hoc jussi fuerint, ff. de re judic.

Δημοσία ὁπλοθήκη vide Nov. 85. c. 2. Gothofr. ad l. 1. §. 3. ibi, armamentisve, ff. de exercit. act.

Δημοσία πρόσοδος, Nov. 67. Gothofr. ad auth. sed novo C. de episc. & cler.

Δημόσια τέλη, functiones, Cujac. 18. obser. 37. Gothofr. ad l. 27. §. 3. de usufruct. & quemadmodum.

Δημοσιεύειν, est publicari. Scrim. Gothofr. ad edict. Justin. 7. c. 2. in verb. contractus suos publicare.

Δημοσίων πράκτορες, tributorum exactores. Nov. 30. c. 4. & ibi Gothofred.

Dena, idem quod decem: Bis dena, viginti: Qui dena absolutè pro viginti accipiunt, id idoneis probent authoribus. Julianus de legat 1. si quis testamento. Nullam, ait, hæc verba recipiunt ambiguitatem, ut dena dixisse videatur, qui decem dixit. Spieg.

Dena (ait Brissonius in parerg.) id est, decem singuli, in l. 20. de cond. indeb. l. 29. de legat

legat. l. ult. de tributor. At in l. 3. de annu. legat. & l. 126. de verb. oblig. decem significant.

DENARIA & denarii, in l. 13. §. 1. l. 20. §. 1. de verb. oblig. Briss. in parerg.

DENARIALES manumissi. vide Gothofred. ad l. 1. in princ. ibi, ex quo ipso tempore, C. de Latin. libert. toll.

DENARIUS inde nomen traxit, quia primo decem asses valebat. apud D. Matthæum quoque in parabola de conductis in vineam cap. 20. drachma valebat decimam partem coronati. quanta & hodiè ferè divinæ operæ merces esse solet. Lege Georg. Agric. lib. 4. virum & doctum & disertum, mire abstrusissimam ponderum mensurarumque rationem aperientem. Adi item Alexand. Neapolit. lib. 4. Spieg. vide Connan. lib. 10. c. 6. n. 10.

DENEGARE, est sedulo negare se aliquid fecisse, aut sibi quid creditum esse.

DENEGARE potest, qui concedere, l. 102. §. fin. de regulis juris.

DENEGARE exceptionem, l. 19. de novat. Briss. in parerg.

DENEGARI non debet, jus justè deprecantibus, teste Ulp. in l. 2. de his qui sunt sui vel alieni juris Spieg.

DENEGATUM uno jure colore alterius non est præsumendum. l. 7. in fin. C. de natur. liber. & matrib.

DENI, denæ, dena, nomen est dimidium distributivum, quale illud bini, binæ, bina, & similia, cujusmodi nomina Accursius solitus est exponere in bis tantum cum revera significent cuilibet tantum, quod latuit Bartolum: is enim exponens legem, quæ habetur de legat. 3. Si quis testamento Titio & Sejo decem dari jussent. Nullam recipiunt hæc verba ambiguitatem, ut dena dixisse videatur, pui decem dixit; putavit per dena viginti intelligi. Ait namque, qui relinquit decem, non videtur relinquere viginti. Nam cum inter decem & dena illa sit differentia, inter oratores observata, quod decem numerum simplicem, hoc est, decem unitates significet, dena verò cuilibet decem, erat sensus legis; quod qui Titio & Sejo legavit decem, sed decem simpliciter, hoc est, cuilibet quinque, in titul. de verborum obligationibus, l. si ita. Accursius dena pro decem interpretatus est. Idem de annuis legatis, l. si legatum, exponens illud, si legatum fortè sit relictum annua, bima, trima die, fortè triginta dena per singulos debentur annos, licet non fuerit adjectum, æquis pensionibus: dena pro decem interpretatus est, cum dena non simpliciter decem, sed per singulos annos significet. Nebriss. adde Forcatulum in dialogo vigesimo Necyomantiæ, numero quinto.

DENICALES feriæ, cum hominis mortis causa familia purgabatur. Siquidem privatæ erant, sicuti parentalium feriæ publicæ. Cicero libro secundo de legibus: Nec verò (inquit) tam Denicales, quæ à nece appellatæ sunt, quia residentur mortui, quam cæterorum cælestium quieti dies, feriæ nominarentur, nisi majores eos, qui ex hac vita migrassent, in deorum numero esse voluissent, eas in eos dies conferre jus, quibus nec ipsius, nec publicæ feriæ sint, totaque hujus juris compositio pontificalis magnam religionem ceremoniamque declarat: possumus itaque & nos quidem Christiani his temporibus secundum mensis Novembris diem, quo residentur mortui, id est, mortuis feriamur, parentalia Latinè appellare, seu etiam denicales, id est, festum defunctorum: qui dies ferè est ultimus anni finis. Decimus quoque feralia. Ovidius 2. Fastorum:

Hanc, quia justa ferunt, dixere feralia lucem:
Ultima placandis manibus illa dies.

Brechæus l. appellatione parentis, ff. de verborum & rerum significat.

DENIQUE, inquit Donatus ad finem dictorum, ponitur pro postremo. Sic apud Jurisconsultos in l. si filiusfam. si certum pet. cum similibus.

DENOTARE, pro infirmare, ignominia notare, Pomponius eleganter usurpavit: Turpia, inquiens, legata, quæ denotandi magis legatarii gratia scribuntur, odio scribentis, pro non scriptis habentur, de legatis, primo, Spieg. Prat.

DENSIOR donatio, l. 34. §. 4. C. de donationibus.

DENTES. Sine dentibus nascimur, l. undecima, ff. de ædil. edict.

DENUNTIARE est generale vocabulum: quia tam præsenti, quam absenti, etiam sine testibus denuntiamus, §. appellamus Instit. de action.

DENUNTIARE in mala re dicitur, ut adulterium, furtum, inimicitias, periculum, bellum. Est autem indicere, prænuntiare, &, ut ita dicam, præsignificare.

DENUNTIARE etiam est crimen in judicium ad publicam vindictam deducere, sive id fiat per privatum sivè per officialem, ut judex tali denuntiatione habita, postea de illo crimine inquirat, prout hodie vulgo definitur. Marant. de odin. judicior. part. 6. de denunciation.

DENUNTIARE testimonium non est testificari, ut vulgò existimatur: sed est homini diem dicere, ferendo testimonio, hoc est ad judicium evocare ferendi gratia testimonii, & evocare invitum ad remotum longinquumque tribunal, in publicis tantum judiciis, quorum prætextu hominibus domi occupatis faciliter hoc modo adferebatur damnum. Et propterea hujus calumniæ specialiter fit mentio, l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel de fals. ex Budæo. Spieg.

DENUNTIARE auctori, est eum ad rem defendendam convenire, l. 9. & 21. C. eod. l. 29. §. ult. l. 53. in fin. l. 55. l. 56. §. si præsente, l. 74. §. 1. de evictione. l. 85. §. insolidum, & l. 139. de verb. oblig. l. 49. ff. de jud. Briss.

DENUNTIARE domum, pro ad domum, in l. 1. §. 1. de liber. agnosc. l. 4. §. prætor. de damn. infect. quomodo hæc denuntiatio fiat, vide Gœdd. de verb. sign. ad l. 39. §. 2. n. 2.

DENUNTIARE, ad defensionem, l. 20. C. de evict.

DENUNTIASSE in l. Julia. de adult. qualiter accipiatur, explicat Ulpianus in l. 17. de adulter. secundum quam lex 2. & l. 39. §. duos, ff. eod. tit. intelligendæ sunt. Briss. Prat.

DENUNTIATIO quid sit, latissimè explicat Alciatus in l. detestatio, de verborum significatione qua non aliam copiosius enarravit, cum paucis sex scilicet tantum verbis constet. Spieg.

DENUNTIATIO specialiùs augustiùsve nomen, quam protestatio. Alciatus in l. detestatio 4. n. 4. de verb. sign.

DENUNTIATIO in l. 5. de pœn. l. 7. & 9. C. quomodo & quando judex, & apud Paulum lib. 5. sent. tit. 5. accipienda est interpellatio, qua ad judicem quis per officiales magistratus evocatur. Constantin. lib. 1. epit. [illegible] vocat. Briss.

DENUNTIATIO, pro evictione interposita, in l. 63. ff. de evict.

DENUNTIATIO est judicium præcedens, l. 7.

de inoff. testam. l. 10. §. petitam, ff. de pet. hæred. Briff.

Denontiatio civilis interpellatio sive admonitio olim observabatur, quæ debitorib. in personam solemniter fiebat, antequam convenirent apud judicem. Siquidem agens adversario hujuscemodi denuntiabat: Tali die adsis mecum disceptatoros. A qua denuntiatione licet hodie recessum sit, conditionis tamen nomen pro personali retentum est, actione, ut monuit Theophilus in §. appellamus. Instit. de action. unde conditiones appellatæ sunt actiones pesonales. Condicere enim, ut supra dictum est, prisca lingua denuntiare significat. Spieg. ex Old. Corras. lib. 4. Miscell. c. 7.

Denontiatio, pro delatione criminis, in l. 4. ff. ad Turpil.

Denuntiatio in hoc ab accusatione differt, quod hæc absque libello inscriptionis non admittitur, l. libellorum, ff. de accusat. l. 3. C. de his qui accus. non poss. Denuntiatio tamen citra inscriptionis vinculum recipitur, nec denunciator facit partem in judicio, ut declarat Salycetus l. ea quidem, in prin. C. de accusat. Ea autem magistratibus olim fieri consuevit per certos homines, quibus id munus mandatum publicè fuerat, ne graviora facinora deficientibus forte accusatoribus impunita manerent, hi dicebantur stationarii sive irenarchæ. l. ea quidem, C. de accusat. l. 1. §. quies, ff. de offic. præfect. urb. l. D. Adrianus, de custod. reor. l. 1. c. de curios. & stat. Quo argumento & procuratoribus, quos vulgò regios seu fiscales vocamus. hæc inscribendi necessitas remitti debet, hocque jure utimur. Duarenus disputat. anniverf. lib. 1. c. 38.

Denuntiatio canonicis est delatio criminis alicujus ad præsentiam, quæ triplex Est: Evangelica, Judicialis & Canonica. Prat.

Denuntiationem mittere, l. 1. pr. C. de nov. oper. nuntiat.

Denuntiationes tres ad peremptorii edicti vicem adversus contumaces convalescunt, l. 9. C. commod. & quando jud.

Denuntiatus, cui fit denuntiatio, l. venditor. ff. de judic. Prat.

Denuo, id est, rursus, de novo, de integro, vel (ut Albericus) tertio loco, l. cum prior. de distract. pign. authent. de nupt. §. super his, l. t. de advoc. diver. jud. l. 1. C. de error. calcul. l. 4. C. quom. & quand. jud. Sic.

Denuo compromittere, l. 21. §. Papinianus, ff. de recept. qui arbitr.

Denuo consentire, l. 16. ff. eod. tit.

Denuo locare, l. 3. C. de privileg. fisc. & passim.

Depacisci, est pactione transigere, inquit Donat. in illum Terentii locum Phorm. Jam depacisci morte cupio. Cicero Verrina 5. Equidem Romanum scitote biduum cibo tectoque prohibitum: biduum Leontinus in foro custodiis Apronii retentum atque servatum, neque ante dimissum quam ad conditiones ejus depactus est. Idem pro S. Roscio Amer. Cum illo contra hos inire consilia illi enuntiare, cum illo partem suam depacisci, hisce aliqua fretum hora semper aditus ad Syllam intercludere. Idem de Invention. lib. 2. Quidam Imperator cum ab hostibus circumsideretur, neque effugere ullo modo posset, depactus est cum eo, ut arma & impedimenta relinqueret, milites educeret. Hoto. adde Forcatulum in dialogo. 57. Necyoman. num. 4.

Depactos, inquit Ulpianus, dicitur turpiter pactus, l. 3. §. 1. ff. de calumn. quasi verò non & depacisci aliquis honestè possit, sed edictum de calumniatoribus Ulpianus interpretabatur: præterea quod ad illius excusationem plurimum valet. Syrus, non Romanus erat. Hoto.

Depascens aliena tenetur de damno legis Aquiliæ, l. 6. C. de l. Aquil.

Depascere glandem pecore immisso. l. 9. §. 1. ff. ad exhiben.

Depastio facta à quadrupede, quomodo dominium ejus obliget. vide l. 1. & ibi Gothofr. si quadrup. pauper fecisse dicat.

Depauperatio, ἀπάτωσις, Goth. ad Nov. 30. c. 7. in prin. ibi, depauperatio.

Depecisci (sic enim ubique & non depacisci legendum) significat pactionem facere. A Jurisconsultis quidem in malam partem usurpatur, ut ex Alciato supra exposuimus.

Depectio pactum significat. l. 2. C. de abolit. Prat.

Depectus participium ab eo, quod est depecifcor, quod significat turpiter pacisci. Ulpia. de calumniat. l. generaliter. Hoc inquit, edicto tenetur, qui depectus est. Hinc depector apud Apuleium in oratione pro Magia: Est, inquit, litium depector, omnium falsorum commentator. Alias autem non depectus, sed dispectus legitur, in Notico exemplari. Nebriss.

Depellere damnum l. 1. §. nunciatio ff. de operis novi nuntia periculum, l. 1. §. excusatur, ff. de SC. Silan.

Dependere, pro præstare, solvere, in l. 3. §. in his, ff. de usur. l. 23. C. de administr. tutor. vel curator. Spieg. Significat autem dependere non simpliciter pendere, sed periculum alicujus rei præstare, & omne detrimentum, quod in re aliqua sit, quasi pœnam. Cicero libro 1. epistolar. famil. dependendum tibi est, quidquid pro illo spopondisti, id est, etiamsi quid non consequaris ab eo, si quid ipse non præstet, id tibi præstandum & suscipiendum est. Idem lib. 1. ad Atticum; Abjurare satius est, quam dependere, id est, quam confessionis periculum subire. Ita Jureconf. in l. §. 4. post litem. ff. fin. regun. dependere fructus dixit de iis, in quibus præstandis periculum agitur rei, id est, iis qui percepti non sunt, percipi tamen non potuerunt, à quibus dependendis debitor immunis est, Donellus de fructibus.

Dependere fisci juribus in l. 7. C. de serv. fugitiv. est fisco solvere.

Dependere sumptus litis, l. 83. §. 3. C. de bon. quæ liber. &c.

Deperdita nomina, in l. 16. ff. de adminst. tut.

Deperditum, inquit Cajus in l. 21. de hæred. pet. intelligitur, quod in rerum natura esse desiit. Deminutum verò, quod usucaptum est, & ob id de hæreditate exiit, adde l. 2. §. non tantum. de hæred. vend. Deperditum ergo refertur ad actum naturalem: Deminutum ad civilem, d. l. 21. Brederod. in Lexic.

Deperire, in l. 15. in pr. C. de testam. manumiss. idem est quod perire.

Depitianus aliter, Epigranus: vide Cujac. 9. observ. 19. in fin. Goth. ad l. 7. ibi, divus Marcus Drunciani. C. ad l. Jul. majest.

De plano, sine causæ cognitione, sine libello l. de submersis. C. de naufr. lib. 10. de hoc vide

vide Bart. in extravag. ad reprimendum in verb. de plano & eundem in l. nequicquam de offic. Proconf. & element. ſæpe. de verb. ſign. Prat.

De Plano, id eſt, ex æquo loco, & non excelſo: veluti unde magiſtratus in tribunal, quod editiori in loco poſitum erat, conſcendebant. Itaque de plano, & pro tribunali, opponuntur. Ulpia. l. 2. §. 6. ff. de bonor. poſſeſſ. Si cauſa cognita bonorum poſſeſſio detur, non alibi dabitur, quam pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque cauſa cognita bonorum poſſeſſio alibi, quam pro tribunali dari poteſt. Item l. 2. §. 1. ff. quis ord. in bon. Sed non poſſeſſionum dies numerabuntur, ſi modo ea ſit bonorum poſſeſſio, quæ de plano peti potuit, quid ſi ea, quæ cauſæ cognitionem pro tribunali deſiderat, vel quæ decretum expoſcit, ſimiliter in l. 1. §. 4. ff. ad SCtum Turpillian. & l. 18. in fin. ff. de q. & l. 9. §. 3. ff. de offic. Proconſ. Huc autem alludens Seneca libro de Clem. 1. Hæc tamen, inquit, magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliuſque in tribunali, quam in plano cognoſcitur. Suetonius de Tiberio. Siquidem reorum elabi gratia rumor eſſet, ſubitus aderat, Judiceſque aut è plano, aut è Quæſtoris tribunali legum & religionis admonebat. Hinc illæ notæ: V. D. P. R. L. P. Unde De plano Rectè Legi Poſſit. Hoto. Com. lib. 1. c. 16. n. 5. Hoc mihi videtur, inquit Ulpianus, dicere, non ſolum quæ cognoſcens & pro tribunali Princeps decrevit, ſed etiam quæ de plano & quaſi aliud agens, vim legis obtinere. Nam cum hoc eximium ſibi fore putarent, ſi non cogerentur jus pro tribunali dicere, ut cæteri magiſtratus; aut quia fortaſſis publicis negotiis impediti via ſatis otium tribunalibus & forenſibus judiciis ſuppeditare poſſent, ſolebant domi & foris ubicunque ſui poteſtatem feciſſent, de plano jus reddere poſtulatoribus, quod nimirum in via nonnunquam facere cogebantur, quoties appellarentur, aut adirentur. Alioqui potuiſſent audire, quod quædam avicula Imperatori Adriano dixit, cum illum in via de jure ſuo poſtulaſſet, negaſſetque ille ſibi tum otium eſſe, noli ergo, inquit illa, imperare, quod ipſe & æquo animo tulit, & illam leniter audivit. Itaque Principum hæ cognitiones, quæ de plano, id eſt, æquato loco habebantur, minus aliquando ſolennes erant, quam quæ cum cauſæ cognitione, auditis utrinque rationibus exercebantur. Idcircò Ulp. appellat eas interlocutiones, quod eas Princeps, quaſi inter aliud agendum & loquendum decerneret, aut ipſum interloquentibus reſponderet. Latini enim interloqui dixerunt, pro eo, quod eſt loquentem interpellare, & alterius ſermonem interrumpere. Terent. Siccine me interloquere, &c.

De Plano aliquid facere judex dicitur, quod ſine figura ac ſtrepitu judicario facit; puta, ſi non eſt in conſiſtorio, vel non reſidet in eo loco, ubi judicare conſuevit, vel ſi aliqualiter inſtructus, ac ſine juris ſolennitate aliquid facit, ſtatuit aut determinat.

Deponere, transferre, l. ſi ſponſus ſponſæ. §. ſi maritus. de don. inter vir. & ux. Ex Appell. Spieg.

Deponere imperium, pro ceſſare ab officio. Ulp. Proconſul. inquit, portam Romæ ingreſſus, deponit imperium. Spieg.

Deponere Conſulatum aut Præturam, l. 7. C. de inſtit. & ſubſt.

Deponere, eſt cuſtodiendam rem dare, tot. tit. ff. & C. de depoſit. Sic

Deponere ſignatam pecuniam, eſt ſacculum aut bulgam cum pecunia ſignatorum ſine teſtium ſignis obſignatam deponere, l. 9. C. de ſolu. l. ult. de leg. comm. Gothofr. ad l. 39. ibi, juſſu tuo ſignatam, ff. de ſolut. Eodem modo

Deponere pecuniam ad comparationem poſſeſſionis, in l. 3. C. de arbitr. tutel.

Deponere antiquis ſignificabat alienare à ſe & abjicere, ut notat Non. Marcellus, unde Plautus, ut me deponat vino eam affectat viam: hinc depoſitum pro abjecto & deſperato, & quod pro derelicto habetur. Cic. 3. in Verrem. Itaque mihi vide Or magnam & propè depoſitam Reipublicæ partem ſuſcepiſſe, hoc eſt, inquit Aſconius, depoſitæ ſalutis. Sic & Virgilius:

Ille ut depoſiti proferret fata parentis.

Quem locum explicans Servius, depoſiti, id eſt, deſperati. Nam conſuetudo erant apud antiquos, ut deſperati ante januas ſuas collocarentur, vel ut extremum ſpiritum redderent terræ, vel ut poſſent à tranſeuntibus forte curari, qui aliquando ſimili laboraverunt morbo. Hinc illa, deponere curam, ſolicitudinem, magiſtratum, officium, pro eo quod eſt exuere ſe cura, ſolicitudine, magiſtratu, officio. Quia verò plerunque res noſtras deponimus, & abjicimus, non perdendi animo, ſed conſervandi gratia, eaſque ſic à nobis dimittimus, ut alii tradamus & committamus, ideo factum eſt, ut deponere idem ſignificet, quod credere & committere, & deponere quod alicujus fidei & diligentiæ creditum eſt, quod proprium eſt hujus loci. Ulpia. Non ſolum apud amicum rem noſtram ponimus, ſed deponimus & dimittimus à nobis, ut apud eum collocemus, & curam ejus atque cuſtodiam à nobis ad illum transferimus, & in ea conſervanda operæ & induſtriæ noſtræ vicariam ejus fidem ſupponimus, in quo ſimillimum eſt mandato. Nam ut hic res noſtras alienæ fidei tradimus conſervandas, ſic in illo negotiorum noſtrorum curationem & adminiſtrationem aliis mandamus & committimus. Itaque Judicia fiduciæ dicuntur eſſe ea, quæ ſunt ſocietatis & tutelæ, Cicero pro Roſcio Comœdo. Si qua enim ſunt privata judicia maximæ exiſtimationis, & penæ dicam capitis, tria hæc ſunt: Fiduciæ, Tutelæ, Societatis. Æque enim perfidioſum & nefarium eſt, fidem frangere, quæ continet vitam humanam: pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit: & ſocium fallere, qui ſe in negotio conjunxit. Fiduciæ nomine mandatum & depoſitum notavit, quod in iis præcipuè de reb. noſtris fidei credimus alienæ. Nam ut plurimum non mandat quiſquam niſi amico: neque rem ſuam deponit, niſi apud eum, quem fidelem putat. In ſocio & tutore eadem fidei ratio, ſed non tanta, quod certa lege conſtituuntur ipſi, nec poſtea liberum eſt eos revocare, ſed & tutor invitus fit plerumque. At revocandi mandati quandocunque libuerit: & depoſiti reddendi poteſtas eſt cuique: ut hæc ab ejus qui ſuſcepit, probitate & fide maximè pendeant, & tamen ipſum depoſitum multò magis: Propterea quod revocato mandato, nihil jam contra poteſt is moliri qui mandatum ſuſceperat: ut ſumme cupiat, Repetenti depoſitum non ſtatim reddit

si, qui acceperat, si callide versari velit, & à fide recedere. Quare idem Tullius in Oratione pro Aul. Cecinna, fiduciæ nomen soli deposito tribuit: Qui per tutelam, inquit, aut societatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudavit quempiam. Et Ulpianus leg. certi, si cert. pet. Fiduciariam hæreditatem appellat, quæ fidei hæredum committitur, & quasi custodienda traditur ad tempus ut eam alii postea restituant: quæ communiter à Jureconsultis vocatur fideicommissoria. Mandatum ergo & depositum simillima quidem in hoc sunt, quod & summæ fiduciæ & utrumque ejus tantum gratia fiunt, qui mandat aut deponit. Cæterum hoc differunt, quod Depositum re contrahitur: Mandatum solo consensu, & illius fides in conservando cernitur, hujus autem in agendo. Qui depositum suscepit, tenetur tantum, ut rem sibi creditam custodiat diligenter, cui mandatum est aliquid etiam ut faciat, & operam atque industriam suam præstet alieno negotio, ut Ulpianus hoc primo capite duobus aut tribus exemplis ostendit, &c. Hæc Connan. lib. 7. c. 4. nu. 1. & 2. &c.

DEPONERE inscriptiones, l. 19. C. de his qui accusar. non poss.

DEPONERE est demoliri, & ad aream redigere & solo æquare, l. 23. in fin. ff. de usucapion. l. 8. ff. de servit. vindic. l. 83. §. sacram ff. de verbor. obligat. l. 2. §. si quis, ff. ne quid in loc. public. l. §. 18. §. Sabini de damn. infect. l. 3. §. sed & si. ff. fin. regund. Briss.

DEPONERE ædificium, deprimere significat, l. 6. ff. si servit. vindicet, l. 17. ff. de servit. urban. prædior. Item diruere, l. 27. §. 31. in fin. ff. de l. Aquil. Item devolvere, l. 50. ff. eod. Prat. ex Briss.

DEPONERE ac demoliri impune licet domum alterius certis casibus, l. 3. §. 7. de incend. Gothofr. ad l. 2. ibi, domum tuam deposuisse, C. de l. Aquil.

DEPONERE plus est, quam offerre: Est enim ordinariè hoc prius tempore, illud posterius Gothofr. ad l. 2. ibi, deposuisti, Cod. de usur.

DEPONI possunt res non tantum propriæ, sed etiam alienæ. Vult. in com. Inst. l. 3. tit. 15. §. 3. nu. 6.

DEPORTARE, est aliquem perpetuo exilio damnare, puta, relegare ad tempus, l. relegatorum §. differentia, de interd. gl. in §. relegati. Inst. qui mod. jus pat. potest. solv.

DEPORTATI sunt, quibus Princeps insulas adnotavit, vel de quib. deportandis scripsit: priusquam autem factum Præsidis comprobat Princeps, nondum amisisse civitatem quis videtur, l. 1. §. 3. de legat. 3. Hotom.

DEPORTATI ferè exules sunt, qui carent civitate, ideoque modo Apolides, modo peregrini dici solent, l. quidam, ff. de pœnis, l. 1. Cod. de hæred. instit. l. sed si hac. ff. de in jus vocan. Exilii tamen appellatio nonnunquam latius patet, pro relegatione scilicet, quæ salva civitate contingit, sed & si quis, ff. si quis caut. l. exilium, ff. de interdict. & relegat. ut apud Cicer. in Orat. pro Cæcin. & eundem Ovid. cum ita librum suum alloquitur:

Vade sed incultus, qualem decet exulis esse.
Infelix habitum temporis hujus habe.

Duarenus lib. 1. disput. anniverf. cap. 37. Porro verò, quid inter deportationem, exilium & relegationem intersit, latiùs discutit. Joan. Rob. lib. 4. sent. c. 11. Petr. Crinitus de honest disci. lib. 23. c. 5.

DEPORTATI à relegatis differunt, nam relegatio pœna capitalis non est, nec propriè exilium dicitur, l. 2. ff. de publ. jud. l. edicto, de bon. poss. l. 2. de pœn. l. licet, capitalis, de verb. sign. unde Ovid. ad Aug.

Quippe relegatus non exul dicor in illo,
Parcaque fortunæ sunt sibi verba mea.

DEPORTATI & relegati in hoc differunt, inquit Ulpianus, in l. 7. §. 2. de interd. & releg. quod in insulam relegari & ad tempus & in perpetuum quis potest.

DEPORTATI in insulam ab eo, cui id faciendi jus erat, bona fisco vindicantur; relegati autem non nisi sententia specialiter adempta fuerint, l. 8. C. de pœn.

DEPORTATI fideicommissum relinquere non possunt: quia nec jus testamenti faciendi habent, l. 1. §. 2. de leg. 3.

DEPORTATI sunt ii, quibus aqua & igni interdictum est, d. l. 1. §. 2. Cujus rei pulcherrimum habemus exemplum de M. Tullio Cicerone, cui Clodius tribunus plebis diem apud populum dixit, quod cives sine jussu Pop. Romani contra leges necasset; & deinde ob id factum Clodius de exilio Ciceronis rogationem ad populum tulit, ut infra quadraginta ab Italia milliaria ipsi Tullio aqua & igni interdictum esset, ut recipientis eum bona publicarentur, isque exularet, & nequis de Cicerone reducendo ad Senatum referret, ne quis decerneret, ne quia disputaret, aut loqueretur; aut pedibus iret scribendove adesset.

DEPORTATIO est perpetua in exilium sive insulam condemnatio, quasi circumfinitio, quod ei, qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ perpetuo pendendæ locus, leg. inter pœnas, ff. de interdict. & releg. Et hac quidem puniuntur depeculatores ærarii publici, vel pecuniæ sacræ, l. penul. pœn. l. peculatus crimen, ff. ad l. Jul. pecul. & hujusmodi defamatissimi sceleratissimique homines, qui, quia acerbitas puniendi, maleficii plerumque disciplina est benè beatèque vivendi, non jam deportantur, sed vel laqueo vel gladio feriuntur. Anch.

DEPORTATIO quandoque significatur verbo exulandi Cujac. 15. obs. 35. Gothofr. ad l. 1. C. de fidejuss.

DEPORTATIO est rerum omnium spoliatio, l. 13. §. 4. de sent. pass. & restit.

DEPORTATIO interdum ultimum supplicium & mors censetur, §. publicorum Instit. de publ. judic. & cum autem. Instit. quib. mod. jus patr. potest. solv.

DEPORTATIO species erat exilii atrocissima, cum scil. quis ita civitatem amittebat, ut nervo aut compedibus vinctus, in aliquam navim imponeretur, & servis publicis, ut eum in insulam certam transferrent, traderetur. Hinc Νησίωται & ad peregrinationem redigi dicebantur, l. 17. ff. de pœn. l. 10. §. sed si per. ff. de in jus voc. l. 1. §. quibus, ff. de leg. lib. 3. Atque hoc inde natum esse videtur Turnebo, quod Senatus censuit milites eos, qui ex Cannensi acie refugerant, ex Italia in Siciliam esse deportandos,

dos, nec ante inde reportandos in Italiam quam Pœnus Italia depulsus esset. Deportatio autem successit in locum interdictionis ignis & aquæ, l. 3. ff. ad l. Jul. pecu. l. 2. §. 1. ff. de pœn. Nov. de iis qui nupt. ite const. 22. Deportatio autem dicitur, quasi portatio de eo jure, quod quis in civitate habuit, ad exilium perpetuum, adnota illi provincia, ubi manendum sit, l. inter pœnas, ff. interd. & releg. Libertatem interim non adimebat: ideoque media censebatur capitis deminutio, Inst. de cap. demi. §. minor sive media, & l. ult. ff. eo. tit. Nam quod refert Calistrat. l. cognitionum, de extraor. cogn. libertatem deportatis ademptam de jure Quiritium intelligere videtur voluisse, ut pote quibus nec testamentum facere, nec ex alterius testamento quicquam capere licuerit: nec eorum omnium aliquid habuerit, quæ juris civilis magis quam gentium sunt, l. si quis filio. ff. de injust. rupt. l. 1. ff. de lega. 3. l. quidam. ff. de pœn. Etenim jure civili (ait Boet. in Topic. Cicer. fieri aliquid non inter alios nisi inter cives Romanos potest. Itaque ἀντινομίαν illam conciliat Duaren. lib. 1. disput. c. 9. & Cujac. in illum Instit. locum. Prat. Neque matrimonium, nuptiis contractis & perfectis, dissolvitur deportatione, Vultejus in comment. Inst. l. 1. t. 10. §. 14. n. 18.

Deportatio à relegatione sic differebat: deportatio in perpetuum damnabat: relegatio alias in perpetuum, alias ad tempus. Item deportatio adimebat civitatem Romanam: Relegatio non æque. Itemque deportatus amittebat bona, relegatus minimè, l. relegatorum, §. hæc est differentia & §. sequ. ff. de interdict. & relegat. Addam deportationem esse, cum ei, qui damnatus est, certo spatio circumscribitur pœnæ locus: relegationem, cum quis extra fines patriæ jubetur. Prat.

Deportatorium onus, l. 1. C. de veteran.

Deportatus olim civitatem non amittebat, neque ullus alius nisi volens. Ideo qui vel deportabatur, vel hujusmodi pœnis afficiebatur, non prius amittebat civitatem Romanam, quam ipse sciens volensque in alia civitate nomen suum profiteretur, & ut hoc facere cogerentur, eos, qui deportabantur olim, non lata lege privarunt civitate, sed iis aqua & igni interdicebant, ut hominum præsidio spoliati, cogerentur, ut dixi, nomen suum profiteri, & alterius civitatis cives effici. Quo casu noluerunt Romani homines duarum civitatum, Romæ scilicet, & alterius cives esse. Unde quādā quasi renuntiatione juris civitatis interveniente, civitatem hoc modo amittebant. Quæ omnia sumuntur ex Cicer. in Orat. pro domo sua, ad Pontifices: Civitatem (inquit Cicero) nemo unquam ullo populi jussu amittet invitus. Qui cives Romani in Colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederant: Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam civitatem recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli causa venerant. Id autem ut esset faciundum, non ademptione civitatis, sed tecti, aquæ & ignis interdictione faciebant. Hæc ille At postea sub Romanis Principibus occupata Romanorum libertate sublatus est ille circuitus, statutumque, ut absque illa tecti, aquæ & ignis interdictione, qui lege vel judicio deportatus erat statim civitatem amitteret, & hoc est, quod dixit Ulpianus in l. 2. ff. de pœn. Constat, postquam deportatio in locum, aquæ & ignis interdictionis successit, non prius amittere quem civitatem, quam princeps deportandum eum in insulam statuerit. Præsidem enim deportare non posse nulla dubitatio est, & alibi Ulpianus in l. 1. ff. de leg. 3. Ii, inquit, quibus aqua & igni interdictum est, id est, deportati, fideicommissum relinquere non possunt, & idem in l. 3. ff. ad l. Juliam peculatus. Peculatus pœnam aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie successit deportatio, continet. Et Justianus in §. deportatio tamen. Novella de nuptiis. Deportatio tamen (inquit) in aquam migravit, & antiqua ignis & aquæ interdictio. Successit enim deportatio in loco interdictionis prædictæ: Quia circumscripta interdictione, tanquam minus necessaria, privabantur civitate ipsa sententia, quod testatur idem Ulp. in l. 2. ff. de pœnis ibi: Sed præfectus urbis jus habet deportandi; statimque post sententiam præfecti amisisse civitatem videtur. Quod clarius ostendunt Theophili verba: Simulatque sententia lecta fuerit, lex ei & civitatem & bona adimit, & civitate Romana exutus fit peregrinus. Sylvester Aldobrand. tit. quibus mod. jus patr. potest solv. verb. Civitatē amitti, &c.

Deportatus ex stipulatione non obligatur, l. quoties, 14. in fin. ff. de novationib. At dubium non est, deportatum uti nihilominus jure gentium, & ex omnibus juris gentium contractibus obligari; ut ex ICto Martiano in l. deportatus 15. ff. de interdict. & releg. docet Vultejus in comment. Instit. l. 3. ad princ. tit. 16. n. 5.

Deportatus mortui loco habetur, ait Paulus IC. in l. 4. §. si deportatus, de bon. libert.

Depositarius est apud quem res aliqua deponitur custodienda, l. 7. §. 2. depos. & ita sumitur in Auth. sed jam, C. depositi. Et differt à sequestro, quia depositarius ad hoc præcisè tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed sequester neutri litigantium tenetur præcisè rem restituere, sed indeterminate illi, qui vicerit. Old.

Depositarius, si utitur deposito contra voluntatem domini, vel denegat illud, committit furtum, & condemnatus efficitur infamis. Panormitanos in c. 1. in 2. not. deposit. Prat.

Depositarius non potest opponere quæstionem dominii. Bart. in l. commodare ff. commod. l. si quis C. eod. tit. sed statim debet cogi, ut restituat, l. si quis vel pecunias. C. depo.

Depositarius non opponit compensationem deponenti. l. fi. C. de compens. l. si quis. C. depositi. c. 2. eodem tit. Prat.

Depositi in depositum non admittitur compensatio, l. si quis C. depositi.

Depositio metaphoricé apud Pontifices est amotio facti sine solennitate, c. degradatio, de pœnis, lib. 6. Et hæc dicitur simplex depositio, Abbat. Quibus autem ex causis fiat depositio, docet gl. magna in fin. c. 1. 15. q. 8. Prat.

Depositio debiti solemnis quæ sit, vide Goth. ad l. 9. C. de sol.

Depositum est contractus realis, quo res aliqua mobilis alicui traditur custodienda gratis, ut eadem illa res restituatur in specie, quandocunque contrahenti libuerit. Vulte. l. 3. in com. Instit. 15. §. 3. n. 1.

Depositum est, quod custodiendum alicui datum est: dictum ex eo ponitur. Præpositio enim De auget positum; ut ostendat, totum fidei ejus commissum, quod ad custodiam res pertinet, l. 1. ff. de-

ff. depos. Old. Briss. Hot. Cum dominium nostræ rei damus, perpetuo donatio est, cum ad tempus, ut ipsa vel similis reddatur, mutuum dicitur: Cum usum ejus, commodatum, cum operam nostram, mandatum: cum diligentiam nostram in re alterius conservanda, depositum nominatur. Connan. lib. 5. c. 2. n. 2.

Est & DEPOSITUM judiciale, cum res ea, de qua controversia est, apud Judicem, vel ubi judex statuerit, deponitur, l. 16. in fin. ff. de offic. præsid. l. 7. §. ult. ff. qui satisd. cog. l. 21. §. ult. ff. de appell. l. 7. ff. depositi l. 1. §. pen. ff. de liber. exhib. l. 11. §. pen. ff. ad exhibend. Briss. Datur autem ex deposito actio ab ipso contractu denominata, actio depositi, vel simpliciter depositi, quæ & ipsa duplex est, directa & contraria. Vult. in com. Instit. l. 4. tit. 6. §. 16. n. 76.

DEPOSITUM (ait Hotomanus) est contractus, quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, ut is dolum tantum in ea ipsa reddenda & culpam præstare debeat, l. 1. de oblig. & act.

DEPOSITUM, in l. 21. C. de fide instrum. idem est quod juratum.

DEPOSITUM in sequestro propriè dicitur, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur, l. 6. deposit. Hot.

DEPOSITUM a sequestro differt. Primò namque deponere tam unus quàm plures possunt, sed apud sequestrum non nisi plures deponere solent l. 17. ff. deposit. Nam tunc id fit, cum aliqua res in judicium deducitur, unus autem secum non controvertit. Secundò, in sequestro unusquisque insolidum videtur deposuisse. Sed, cum plures communem rem simpliciter deponunt, quilibet pro sua parte censetur deponere. Tertiò, rei depositæ proprietas & possessio apud deponentem manet. In sequestrum autem possessio aliquando transfertur, ut is custodiendo possideat. Id enim agitur ea dispositione, ut neutrius possessionis id tempus procedat, l. licet, ff. eo. tit. A sequestro autem sequestrariam actionem vocat Pomp. in l. si in Asia. §. cum in sequestro. ff. eod. tit.

DEPOSITUM & mandatum, quid differant, vide in l. 1. §. 11. ff. depositi.

DEPOSITUM, itemque locatio & conductio, quomodo differant, vide eandem l. 1. §. 8. 9. 10. ff. deposit.

DEPOSITUM restitui debet hæredi, non minus quam defuncto, l. 1. §. si pecuniam l. plures, in princ. ff. depos. Prat.

DEPOSAITUM, est furti restituendum. Bald. in tit. depos. vide supra. Actio depositi.

DE POSSESSIONE dejicere, ex sermone ICtorum, in vulgi sermonem abiit, pro eo quod est, famam cuipiam eripere, quam in omnium consensu obtinuerit, aut adimere quidpiam, quod suo quasi jure tenere videatur. Nam jus semper favet possidenti, ne quis vi quempiam dejiceret. Ex Chiliad. Erasmi. Spieg.

DEPRÆDATIO, vide l. 5. C. de postul. & l. 9. C. de re milit.

DEPREHENDERE (ait Briss. non sine varietate aliqua diphthongo augetur, vide infra Deprehēdere.

DEPRECARI, est precibus rogare, & submisse obtestari, ne quid fiat; multum autem longeque distat à recusare, ut docet Alex. Neapol. c. 14. lib. Spieg. Idque satis ostendit l. fidejussores magistrat. §. 1. ff. de fidejus. ubi clarè ostenditur, deprecari idem esse, quod vehementer & obnixè precari. Etenim precabantur suppliciter apud Jul. Paul. fidejussores, ut neglecta subscriptione fidejussionis, in usuras condemnarentur. Animadverti ipse variè verbum deprecari, ab auctorib. probatissimis accipi. Nam Aul. Gell. lib. Noct. Attic. 5. c. 1. 6. Deprecari, abominari, vel detestari esse dixit. Unde deprecor supplicium, idem Gell. dictum ait, quasi detestor & execror, quem taxat Laurent. Valla lib. 6. c. 24. Existimatque deprecari nil aliud esse, quam dictio vel facto recusare, idque authoritate Ovidii de Ponto probat:

Sæpe precor mortem mortim quoque deprecor idem
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Quare non ineptè, ut ait dixeris Bucephalum, qui præter unum Alexandrum omnem alium recusabat sessorem, deprecari alios sessores, præter regem. Sed Valla multis verbis, usque elegantissimis ridet Alex. ab Alex. lib. Genial. dier. 3. c. 14. pleribusque veterum autoritatibus probat, non ineptè, absurdè & barbarè loqui, si deprecacari pro recusare dixerimus, tandemque ostendit veterem probabilemque sensum esse, ut deprecari, idem sit, quod suppliciter & precibus exposcere ne quid fiat, quod vitare cupimus, & contendimus ne eveniat; Mortem ergo, inquit Ovidius, deprecatur, non simpliciter recusans mortem, sed suppliciter exposcens, ne mors contingat inter tot truces immanesque homines. Unde deprecari distare multum longèque à recusare probat: quippe deprecati, est precibus rogare, & summisse obtestari, ne quid fiat. Recusare vero jure & manu contendere, & quadam mentis vecordia, minaciter magis quam precibus deposcere. Cicero lib. 2. Tusculan. de Anaxarcho, inquit, Democritoque cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicocreontis incidisset nullum genus supplicii deprecatus est, neque recusavit. Et Cæsar in Comment. lib. 5. Hedui, nec deprecandi, nec recusandi causa, legatos ad Cæsarem mittere volebant. Quibus liquet, deprecari idem esse, quod precibus eniti & rogare, ne quid fiat seu eveniat tale, quod tu nolles evenire, & futurum detestaris. Ut & ille plenius prosequitur, cui ipse assentior: Existimoque deprecari esse idem, quod precibus avertere & depellere malum, quod impendet. Unde Cicero in 7. Verrin. deprecari periculum dicit, id est, precari ne eveniret. Illi, inquit ad deprecandum periculum proferebant, alii purpuram Tyriam, thus alii atque odores. Dixit quoque, deprecari avaritiæ crimina; nunc verò ait in Verr. quid faciat Hortensius? avaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? Hoc est, depelletne, & ornabit, ut ne avarus existimetur, sed magis frugalis, Dixit item deprecari exilium & fugam hoc est, precibus orare, ne exul esse fugamque facere cogeretur, cum, inquit, sibi non incolumen fortunam, sed exilium & fugam deprecaretur, esse coactum, ut vita sese ipse privaret. Et pro Plancio, deprecatorem fortunarum appellavit eum, qui precibus deposcebat, ne fortunæ sibi suæ adimerentur, hoc est, ne condemnaretur, & bonis publicatis in exilium iret. Et pro Sylla: Multorum, inquit, hic vitam est à L. Sylla deprocatus, hoc est, precibus impetravit, ut multis L. Silla ignosceret. Hic color ille Rhetoricus, qui deprecatio dicitur, cum & peccasse & consulto peccasse sese reus fatetur, & tamen ut ignoscatur, postulat.

DEPRECATIO

Deprecatio, de qua Triphoninus *l. tres tutores, in prin. ff. de admin. tut. l. auxilium. ff. de minor.* est, ut definit *M. Cic.* in qua non defensio facti, sed ignoscendi postulatio continetur *Prat.*

Deprecator, qui reum ad impunitatem exposcit & reatu eximit. Vulgus intercessorem appellat. *Spieg.*

Dapreciatus in *l. 22. §. 1. in fin. ff. ad l. Aquil.* sed & ejus ratio haberi debet, quo caetera corpora depreciata sunt, & Tertull. *lib. advers. Marcion.* i. e. vilis factus, & nullo pretio dignus. Lexicon B. Germani ad Luteriam Parisiorum vertit, depreciatos ἐλαττωθέντας quasi pretio imminutos. *Briß. Prat.*

Daprehendera aliquem est, quod barbari dicunt capere in ipso facto, ita ut nec fugere nec infieiari possit, ut deprehendi in adulterio, *l. palam, §. qua in adulterio, ff. de ritu nupt. l. 2. & 4. C. ad leg. Jul. de adulter.* deprehendi in ipso latrocinio, *l. 7. C. de defens. civit.* deprehendi in demoliendis sepulchris, *l. 2. Cod. de sepulch. viol.*

Deprehensi dicuntur, qui effugere nequeunt, vel vitare, cum maxime cupiant, aut è re incommode nata se explicare, aut subducere: vida Budæum *in l. quod ait lex, ad l. Jul. de adult.* Spieg.

Depressa navis, pro mersa, *l. si navi adversa, & l. dum depressa, ff. ad leg. Rhod. de jactu.*

Deprimere ædificium, & tollere, opponuntur, *l. 17 ff. de serv. verb. præd.*

Deprimera vitem dicitur, qui eam deductam in terram, defodit, ut anno insequenti renovetur, Cato *de re rust. c. 31.* Arbores facito, uti bene maritæ sint, vitesque, uti satis multæ asserantur, & sicubi opus erit, de arbore dejiciatur, & in terram deprimantur, & biennio post præcidito veteres. Venuleius. *l. si vitem 22. ff. quod vi aut clam.* Si vitem meam ex fundo meo in tuum depresseris eaque in fundo tuo coaluerit, utile est interdictum: Radices quæ in fundo meo sunt, tuas fieri, quia his accessiones sint. Sic autem locum restitui, quum omnib. in libris *Deprehenderis*, legatur. *Hotom. Prat.*

Deproperara ut apud *Plaut.* pro valde properare, *in l. uni in fi. C. de oper. nov. nunt. & l. 2. §. sed quia divina, de vet. jur. enucl. l. 31. C. de episc. audiend.*

Da proprietate datus judex dicitur in *l. 3. C. si à non competent.*

Dapuber, qui ad annos pubertatis non potuit pervenire.

Depulsio, vide *Intentio.*

Depugnare feram, quæ regioni nocet, apud Ulp. *in l. 1. §. sed si quis operas, ff. de postul.* Spieg.

Depulsus in servitutem, *l. 2. Cod. de sent. & interlocut. omn. judic.*

Deputati, in *l. fin. C. de serv. fugit.* à Juliano Patritio, *Nov. 85.* statuti numerorum, milites sont, annonas ferentes ex publico, qui numeri cujusque militum arma procurabant, alias fabricenses deputati dicuntur, sicque in Notitia Romani Imperii leguntur Deputati scholæ agentium in rebus, & deputati domesticorum, & deputati equitum & peditum. De quibus ita Justinian. *in Nov. de armis*: ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς ἐν ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένοις τῶν στρατιωτῶν, ὡς ὁπλοποιοὺς καὶ δεπουτάτους καλοῦσι. Plane *Leo* Imp. in lib. *de bellico apparat.* c. 3. & 11. δεποτάτους antiquis temporib. appellatos, qui suis temporibus βερίδαρίους dicebantur. *Briß. Prat.*

* *Deputationes* Comitiales. In Comitiis frequentes sunt Deputationes Statuum quas, respectu Deputatorum Imperii ordinariorum extraordinarias vocant.

Causa præcipua, ob quam negotia Imperii interdum per Deputatos in Comitiis tractantur, est, quod hoc modo negotia propter Statuum multitudinem, ac rerum tractandarum molem, expeditiorum determinationem accipere videantur.

Ad hunc Statuum Deputatorum Senatū Septem Electores, duo Principes, Ecclesiasticus & Secularis, duo Prælati, duo Comites, duo ex Civitatibus olim elegi solebant. Postea vero alius Deputationis modus in Senatu Principum receptus fuit, ut unum aut alterum deliberationis caput, (*durch einen ausschus des Fursten rathi tractiret, und dem forderst in plano referirt werde, damit alsdann ein ieder stand seines voti sich darauf veruehmen lassen konne*) per Deputatum Senatus Principis tractetur, & ad primum in plano referatur ut tum quisque status circa suum votum mentem aperire possit)

* *Deputantur* etiam hodie à singulis Collegiis præter ordinarios alii, & quidem ambulatorii Deputati, (quam Deputationem vocant *nunciatura*) Tales Deputati constituuntur per majora cujusvis Collegii, itaut parificetur numerus utriusque Religionis. Quoad ambulationem nitor Seculares habetur ratio familiarum, itaut quælibet suo loco ad honorem hujus Deputationis admittatur. In Senatu Principum ordinarii Deputati nunciaturæ sunt *Oesterreich, Saltzburg, Beyern und Pfaltz lautern* in Collegio Electorali *Colln, Bayern, Sachsen, Brandeburg* Et ut parificetur numerus Religionis, eo reflectitur ut Archi Episcopus & Episcopus Secularis Principi Aug. Conf. & Scamna Prælatorum Scamnis Comitum opponantur.

(Vid. Arum. *de Comit. c. 7. n. 119. & seq.* Heiden *grundfest des Rom. Reichs. part. 2. c. 7.* Ahasv. Fritschi. *de Convent. Deputat ordinar. cap. ult.*

Decretarii sunt, qui domos alienas furandi animo introeunt, seu qui in aliena cœnacula furandi animo se dirigunt. Ulp *in l. 7. de extraord. crim.* i. e. qui malis artibus scandunt in aliena cœnacula, aperiunt fenestras hamis, uncinis, vel qua alia ratione (unde etiam apertularii dicuntur) atque ita introeunt furandi animo. *Prat.* Paulus *in lib. sent. 5. c. 4.* Quoties quis pulsatur, vel cujus domus introitur, ab iis qui vulgo Directarii appellantur: utitur & Ulpian. *in l. 1. ff. effracterib.*

Derectarii sive directarii (utrumque enim legitur) dicti sunt à dirigendo, ut Petr. Crinitus *lib. 17. c. 8. de honest. discipl.* annotavit, quod in alienam domum se dirigere perinde sit atque ingredi. *Schard. Hotom.* Dierectarius potius legendum putat, vocabulo à Dierectus deducto, quo sæpe *Plautus* aliique veteres utuntur. Est autem dierectus (inquit *Nonius*) crucifixus, quasi ad diem erectus: sic autem perditos & facinorosos homines appellabant, ut Galli *Pandars*, i. e. suspendiosi, Turneb. *adver. lib. 9. c. 17.* Derectarios etiam diætarios vocari scribit, eo quod cœnaculum diæta non male vocari possit, cum in diæta sit. Eorum enim est diæta, qui in cœnaculis habitant. *Prat.*

Derectarios Græci vertunt ἐπαναβάτας, & derectarium ἐπαναβάτην, Goth. *ad l. 7. de extraord. cognit.*

Daralictum dicitur illud, quod caret possessore, vel quod in nullius est possessione, *§. qua*

ratio, 47. *Instit. de rer. divis. auth. de nupt. §. sed multo*, *l. de infant. expos.* Prat.

Pro Derelicto habetur, quod dominus ea mente abjicit ut in numero rerum suarum esse nolit, quodque omnimodo à se rejicit, & ita deserit, ut ejus dominium ad se pertinere nolit, *l. 36. ff. de stipul. serv. §. penult. Instit. de rer. divis. l. 6. & l. 7 §. ult. & l. 15. §. non autem statim, ff. de damn. infect. l. 38 ff. de noxal. li. l. ult. ff. de evict. l. 2. §. unde Ofilius*, *cum §. seq. ff. ne quid in loco publ. 5. ff. quæ in fraud. cred. l. 58. ff. de acq. rer. do. l. 44. §. qui alienum*, *& §. si quis sponte*, *ff. de furt.* Quo genere loquendi & Cic. *lib. Epist.* 2. *lib.* 8 *ad Attic.* usus est. Et Justin. *Nov.* 22. Καὶ [illegible] pro derelicto, [illegible] Merces porro ex nave jactæ derelictæ non videntur, *l. 7. ff. pro derelict.* Non enim potest videri id pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est, *l. 21. §. 1 ff. de acquir. poss. l. 9. §. ult. ff. de acq. rer. dom.* sed nec pro derelicto habetur servus, quem dominus in capitali causa reum factum non defendit, *l. 9. ff. de public. judic.* Briss. & Conn. *lib. 3. c. 2. n. 3.*

Derelicta res, in *l. 4. circa fi. Cod. de verb. sign.* idem est, quod legata, sic derelictum in *l. 31. & seq. C. de inof. testam.* idem est quod relictum. *Bred.* in Lexic.

Derelictum à perdito quid differat, vide Javol. in *l. 21. §. 2. de acquir. poss.*

Derelinquere idem est, quod legare, seu relinquere, *l. 31. & 32. C. de fideic. l. 34. C. de inof. testam.*

Derelinquere injuriam, i. abolere, *§. fin. Instit. de injur.* Et ideo si quis injuriam dereliquerit, hoc est, statim passus ad animum suum non revocaverit, postea ex pœnitentia remissam injuriam non poterit recolere *Prat.*

Derelinquere vitæ sortem, in *l. 15. C. de testam. milit.* id est, vitam ipsam relinquere. Sors enim vitæ ipsa vita est. Gothofr. *ad d. l. 15.*

Deridere sententiam, pro improbare, seu opinionem confutare apud Ulp. *in l. sed an ultro*, *ff. de neg. gest.* prat.

Deriforium magis quam utile legatum, apud Ulpia. *in leg. si domus 71. de legat.* 1. Est quod deridendi magis, quam utilitatis gratia legatum est.

Deripi ex naufragio, *l. 7. ff. de incend. ruin.*

Derivare crimen, est deflectere ab eo, ad quem pertinet, ad eum ad quem non pertinet. *Schard.* Eodem plane modo derivare aquam vicini dicitur, in *l. 2. C. ad leg. Aquil.*

Derivata accusatio, in *l. 9. c. de calum.*

Derivata vocantur, quæ alios conjugata, quasi more rivulorum ab uno fonte deducta: ut à Justitia sunt Justus, Juste, Justitiarius, Justificare *Old.*

Derogare est diminuere, in parte tollere, vel detrahere, differtque ab abrogare, *l. derogare 102. de verb. sign.* Old.

Derogare est proprie cum quid ex lege vetere, quo minus fiat, sancitur lege nova. Hotom. Sic derogare aliquid juri alterius, in *l. 2. C. inter alios acta.* Et derogare juri publico, *l. 13. C. de testament.*

Derogatoriæ clausulæ non tollunt ea, quæ conciliis generalibus sunt constituta. Alciat. *in l. nullus, de sum. Trin.* Spieg.

Derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogare, cum prorsus tollitur Modestinus *in l.* 102. ibique etiam Alciat. *de verb. signific.* adde *l. 1. ad leg. Aquil.* & Ulpian. *Institut. tit.* Briss. derogatur (sub audi nova seu posteriore) legi (scilic. priori & antiquæ) aut abrogatur, Derogatur (per novam legem) legi (priori & antiquæ) cum pars detrahitur: abrogatur legi (priori & antiquæ cum prorsus (per novam) tollitur. Gœdd. *de verb signif. ad l. 102. n. 2.*

Desævire in publica commoda: vide *l. 21. C. de pœn.*

Descendere pro nasci, oriri, apud *Ulp.* & alios. Hinc à nobis nati descendentium nomine veniunt, qui cum ascendentibus rectam lineam constituunt, de qua vulgatum illud nullos ascendentes posse connubium contrahere. Quare si Adam hodie superstes esset, non posset ducere uxorem. pro *gl. in l. nuptiæ, ff. de ritu nupt. §. inter eas*, Spieg. Prat.

Descendere in causam, est se adjungere causæ: *Sich. der sachen annemen*, *anhengig machen.*

Describere proprie est. quod barbare vulgo dicitur Copiare: Caius *in l. si quæ sunt, ff. fam. ercisc.* Cæteris, ait, descriptum & recognitum faciat. *Spieg.*

Descriptio bonorum quomodo licite fiat. *Bart.* pulchre tradit in *l. mandatum*, *ff. de requir. reu*, in *l. defensionis*, *C. de jur. fisc. lib.* 10. Spieg.

Descriptio Commentatoribus Juris Civilis appellatur, quæ Dialecticis definitio est ab accidentibus: ut leo est animal quadrupes, villosum, pedatim incedens: ut ait *Plin.* vide Appellum *c. à. de definit. tit.* Quintum definiendi genus. *Spieg.*

Descriptio, subnotatio, cognitio, dispunctio rationum instrumentorumve differunt. Describimus ea, quorum exemplum accipimus: Subnotamus, cum quasi Inventarium conficimus, *l. fin. C. de bon. auth. judic. possid.* Adscribimusque quot. corpora instrumentorum sint, & de qua re cognoscimus, cum ea legimus atque relegimus Qui enim rationes recognoscit, verum est eum ipsas cognoscere, sicuti qui reddit. dat, qui repetit, petit. Bart. *in rubr. solut. matr.* dispungit rationes, qui data & accepta confert, excutitque & examinat. Unde & dispunctio pro diligenti perscrutatione examinationeque accipitur, *l. si statulib. pœna. in fin. ff. de statulib.* ex Alciat. *Spieg. Prat.*

Descriptio fit adscripto collatorum nomine, & collationis modo, *l. 1. de apoc. public. lib.* 10. à Græcis appellatur ἀπογραφή Lucæ c. 2. Christi natinitate loquendi *Prat.*

Desecare segetem pro incidere apud JC. in *l. si serv. servum § olivam*, *ad l. Aquil.*

Deserere proprie militum est, qui deserunt locum in acie, aut sine comitatu discedunt ex castris. Hinc desertor & desertio, de quibus sæpe in libr. ff. *Nebriss.* An idem desero & derelinquo significent, excutit Bartol. *l qui agros, Cod. de om. agr. desert.* Spieg. Prat.

Deserere vadimonium dicitur, qui se ad vadimonium & condictum diem non sistit: vide Vas *Hotom.*

Deserere animum accusationis implendæ, in *l. 6. Cod. ad Senatusconf. Turpil.* Sie

Deserere accusotionem actionemve dicitur, qui in totum ab accusatione desistit, eamque relinquit, modo sine fraude adversarii id fecerit, *l. 21. ff. de inoff. test. l. 10. de judic. l. 6. §. qui judicii*, *ff. de decurion.* Briss. Hine

Desertam accusationem persequi, in *l. 4. C. ad SC. Turpil.*

Deserta habetur appellatio, si reus intra legitimum tempus apostolos non petierit Goth. *ad l. 18. C. de appellat.*

Deserta

DESERTA promissio, contempta, non observata, Ulp. *l. 4. §. 2. ff. si quis cautionibus.* Quæsitum est, an possit conveniri, ne ulla exceptio in promissione deserta, judicio sistendi causa facta objiciatur: & ait Attilicinus conventionem istam non valere. Paulus *in l. seq.* contemptam appellat. Et sensus est, an valeat conventio, ne si promissio facta causa sistendi judicio deseratur & negligatur, ulla exceptio excusatioque afferatur. Alciatus autem in parergis DISERTA emendat, sane quam, ut ipsius utar verbo, parergos: Doctioribus tamen judicium relinquo. *Hotom.* Per desertam promissionem desertum accipitur vadimonium: Quod ab eo mirum est intellectum non fuisse, qui ex deserta promissione disertam studuit facere, sed frustra. Id ipsum enim, quod hic de promissione deserta traditur, ad desertum vadimonium refert expresse Seneca *de benef. lib. 4. c. pen.* ait enim, vadimonium promittimus, tamen deseritur, non in omnes datur actio, deserentem vis major excusat. Rævard. *l. quæ propter necessitatem, ff. de reg. jur.*

DESERTAM causam JCti composita voce Eremodicium vocant, *l. & si sine dolo, de minorib. l. quum quærebatur, ff. judic. sol. item l. properandum C. de judic.* Dicitur autem deserta causa, quum alter parte absente fertur sententia. Hinc proverbiali schemate, vincere deserta causa, est vincere nullo contra pugnante. Adi Erasmum *in Chiliad.* Spieg. Prat.

DESERTOR in *l. 1. §. suspecti, ff. ad Turpil.* qui ab accusatione destitit & desertionis periculum, *ibid. in § in edit. qui ex SCto Turpil* subjacent, qui deserunt, & institutam accusationem non perguut. Sic. & desertæ accusationis pœnam accipe *in l. 3. C. ubi caus. fisc.* Briss.

DESERTOR accusationis in privatis criminibus punitur arbitrio judicis, pro qualitate admissi, *l. si quis repetere, §. si stellionatus & l. & in privatis, ff. ad SCtum Turpil.* Old. Prat.

DESERTORES in re militari dicuntur, qui stationem suam deserunt, & per prolixum tempus vagantur, diuque absunt, *l. 3. §. emansor 2. l. §. pen. l. 5. de re mill. ul. C. 4. quib. ex causis serv. l. ult. C. quando lic. sine jud. l. ul. C. pro quib. caus. serv.* Et apud Quintil. *lib. 7 cap. 7.* Græci λειποτάκτας vocant, *l. 1. C. si reus vel accus. mort. fuer.* Briss.

DESERTORES secundum canones dicuntur, qui Ecclesiæ ministeriis proprie destitui ad alia fugæ vitio se transferunt, vel confugiunt, *c. placuit. caus. 21. q. 2.*

DESERTORES ab emansorib. in hoc differunt, quod hi sponte illi inviti redeunt, hi sæpius, illi nunquam, *l. 4. & 13. de re milit.* Hi erronibus illi fugitivis servis comparantur *Cujac.* tamen differentiam statuit in tempore, *6. obs. 26. o.* Goth. *ad l. 3. §. 2. ff. de re milit.*

DESERTUM pro neglecto, *l. quisquis, C. de agric. & cens. lib. 11.* Spieg.

DESERTUM sacramentum, in *l. 3. C. de abolition.*

DESERTUS locus is intelligitur, non habitatus penitus, neque cultus, nec ultra memoriam hominum sub gentis cujusdam potestate detentus fuerit, *c. 1. §. illum locum, de verb. sign. in 6*

DESIDERARE actionem, dare actionem, *l. si vero plures, §. hac autem actio, ff. de his qui dejec.*

DESIDERARE in jure, aliquid postulare, &, ut vulgo loquimur, requirere *l. 3. §. solent ff. de tab exhib. l. 30 ff. de procur, l. 32. ff. de adopt. l. 5. §. pen. ff. judic. solui. l. 21. §. 1. ff. de inoff. l. ut C. de eden. l 32. ff. de rei vind. l. 1?. §. ult. ff. de minor. l. 4 §. pen. de damn infect. l 48. de jur. fisc. l. 41. §. hoc. SC ff. de leg. lib. 1.* Et alias sæpe desiderare interdictum, i. e. à prætore petere, *l 40. ff. de procurator.* Et desiderare præjudicium, *in leg. ult. ff si liber. ingen.* Desiderare per interdictum, *l. 1. de ventr. inspic.* Briss.

DESIDERATI milites, secundum consuetudinem deperditi, vel qui perierunt, vel secundum rationem. ut *Vulturius* refert, quod absentium rerum nec dum inventarum, sit desiderium, *Spieg. Hinc.*

DESIDERIA pro libellis, postulationibus, precibus & (ut nunc Pragmaticorum vulgus loquitur) requæstis, *l 4. §. ingressus, l 9. observare, ff. de offic. proconf. l. 1. ff. de postul. l. 11. ff de offic. Præsid. l. 15. ff. de in jus voc. l 52. §. ult. ff. de pact. l. 3. ff. de appell. recept l. 21. ff. de hered. pet. l. 5. §. 1. ff. de lib. agnu. l. 86. §. ult ff. de divers. reg. l. 3. C. de postul. l. 2. C. de error. advoc.* Sueton. *in August. c. 53.* Promiscuis salutationibus admittebat, & plebem tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam joco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigeret, quasi elephanto stipem. Symmachus *in Epistolis*: Principem in hac parte degentem varia omnium desideria, vel necessitates sequuntur. *Briss.*

DESIDERIA morientium, i. voluntates *l. 4. in princ C de natur. liber. & matrib*

DESIDERO, præter notam significationem notat & deficere, in quo sensu accepit JCtus in *tit. si liber. ingen. esse dic. l. quoties.* Sive officium inquit, desideretur, i. deficiat in eo, qui debet obsequi & obtemperare. *Nebriss. Old. Prat.*

DESIDES differunt à vigilantib. *l. 2. in pr C. de annal. except.*

Contra DESIDES homines, ac juris sui contemptores exceptiones oppositæ sunt, *lib. 3. in fin. C. eod.*

DESIDIA imperitiæ similis, *l. ambiguitates, C. de rest.*

DESIGNARE, est rem notam facere. *Hot.*

DESIGNARE aliquando significat decernere, deputare, constituere, diligere. *Salust.* in prima historia; Catilina, inquit, nihilominus in proximum annum cosulatum petebat, sperans, si designatus foret, facile ex se voluntate Antonio usurum. Colum. *lib. 3.* Ipsum autem arvum quod seminario designaveris planum & succosum sit. *Cotta.*

DESIGNATORES curatores funerum dicuntur, qui ludis funebribus apud antiquos præerant, & multitudinem retinebant: ob eam causam, quod in his ludis fiant nova & spectanda. *Senec.* An tu Arutium & Aterium, & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarios vota? illi quorum merces optant, nesciunt: hi familiarissimum quemque ex quo propter amicitiam rei plurimum est, mori cupiunt: Ulp *in l. athletas, in princ de his qui notant. infam.* Designatores, inquit, quos Græci βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere, *Celsus* probat quia ministerium non artem ludicram exerceant. Et sane locus iste à Principe hodie non pro modico beneficio datur. *Accursius* vero noster eos designatores esse intellexit, qui disponunt loca vel homines, ubi debeant sedere. Corras. *l. Miscellan. 4. c. 24.* Designatores dici vult, qui Gymnicis ludis præficiebantur, ut spectatores in officio continerent, compositeque reprimerent, locum & ordinem unicuique præscribentes, sic dicti,

quod designent & ordinent spectatores, idque terrore virgarum, quas lictores deferebant: Plaut. *in Prolog. Pænuli.* Inde constat perperam sentire, qoi autumant, designatores tantum pompæ funebri præfici, cum & cuicunque pompæ præsint, locum & ordinem incedendi unicuique designantes Romæ in collegio Cardinalium: hodie magistri ceremoniarum appellantur, & in hoc significatu usus est Plaut. *in Prologo Pæni* dum inquit: Neu designator præteriens obambulet, neu fessum ducat, dum histrio in scena fiet, *Horat.* quoque *Epist. lib.* 1. *Epist.* 2. sic ait:

——— Dum ficus primas calorque
Designatorem decorat lictoribus atris.

DESIGNATUS Episcopus, vulgus coadjutorem appellat. Refert *Erasmus*, Davidem Episcopum Trajectensem virum doctum & cordatum, suadentibus quibusdam, ut propter ætatem ingravescentem pateretur adjungi sibi designatum Episcopum: dixisse, se divi Antonioi exemplo commoveri, quominus id facere vellet. Nam hunc negligi cœpisse, simul atque successisset Rocus recentior divus, *Spieg.*

DESIGNATUS Prætor. i. electus, in *l. Barbarius, ff. de offi. prætor.* Electus in Cæsarem, duxit io uxorem, ambo ista non arrident doctoribus, teste Insulano. Meliora hæc, Electus sive designatus est Cæsar, duxir uxorem, vel *Ulpiani* testimonio. *Spieg.*

DESIISSE non videtur, quod nec incepit, *l.* 5. *de injusto*, *l.* 96. *in princ.* §. 1. *de cond. & demonstr. l.* 13. *de suis*, *l.* 116. *de verb. obl. l.* 19. *quemodm. servit. amit.* Gothofr. *ad l.* 208. *de reg. jur.*

DESIISSE habere videri non potest, qui nunquam habuit, *l.* 208. *de regul. jur.*

DESIISSE abesse Reip. causa quis dicatur, indicat Ulp. *in lib. si cui*, §. *tamdiu, ff. ex qui caus. major.*

DESIIT possidere, idem est, quod desiit habere facultatem restituendi, *lib.* 1. *ff. quorum legat.* Old. Schard.

DESINERE verbum significat ejus rei quam habuimus privationem, aut ejus, quod incepimus, negotii cessationem: Estque quod solemus dicere, Privatio præsupponit habitum. Hoc Græci καταλύειν, ut πλεῖν καταλέλυκα navigare desij. apud *Demosthenem.* Idem quoque significat, quod παύομαι, ut παύομαι τῆς ἀσχολίας ταύτης, cesso ab hoc negotio, & quiesco, id est, hoc desino negotium: Virgil. *l.* 4. *Æneid.*

Desine méque tuis incendere, téque querelis, &c. Brechæus *l. desinere autem, ff. de verb. & rer. sign.*

DESINERE in perpetuum, non ad tempus, quo quis reverti potest referendum est, Auctor Pompon. *in l. final. de assign. liber.* Sic in *l. si is qui* §. *quod dicitur, de jur. dot.* Spieg.

DESINERE ab esse res tunc videtur, cum sic rediit io potestatem, ne amittere ajus, possessionem possimus, ob hoc, quod furto primum subtracta est, *l. mulieris, ff. de verb. sig.* Old. Prat. Briss.

DESINERE perpetuam desinentiam sonat, *l. fin.* §. *quod inquit, de assign. libert.* Prat.

DESINERE pertinere usumfructum, quod ad stipulationem, qua cavet fructuarius se restituturum rem, cum ususfructus ad eum pertinere desinet, accipimus, etiamsi nec cœperit pertinere, cùm legatus esset, *l.* 1. *in prin. & l.* 3. §. 1. *quemadm. usufruct. cau.* Briss.

DESINET esse solvendo, cui vel insignis calamitas, vel magna inopia accessit, aothor Paulus *in l. si arbitrio, qui satisd. cog.* vide & Triph. *in* §. *quod autem desiisse dicitur, l. tres tutores, de admin. tut.* Spieg.

DESINIT debitor esse is, qui nactus est exceptionem justam, nec ab æquitate naturali abhorrentem, *l.* 66. *de reg. jur.*

DESISTERE, est de negotio abstinere, quod columniandi animo instituerat, ait *Ulpian.* Terent. *in Phorm.* dixit, desistere litibus, hoc est, renuntiare, Plane, si quis cognita rei veritate suum negotiom deseruerit, nolens in lite improba perseverare, quam calumniæ causa non instituerat, is destitisse non videtur *l. destitisse, ff. ubi quis ager.* Spieg.

DESISTERE a lite contestata is videtur, non qui distulit, sed qui liti renuntiavit in totum. *Ulp. in l. destitisse de minorib.*

DESISTERE in SC. Turpil. eum dicimus, qui in totum agendi accusandique animum deposuit, *l.* 6. *ad SC. Turpill.* Prat. Desistere minor à restitutionis petitione dicitur, non qui distulit, sed qui liti renunciavit in totum, *lib.* 21. *de minor.* Hot.

DESISTERE animo ab accusatione, est affectum & animum accusandi deponere, *l.* 6. §. 1. *ad Senatusconsultum Turpil. l.* 6. *C. eod. tit. lib.* 10 *de judic.* Alias, ut ab *Ulpiano* traditur, destitisse videtur non qui distulit, sed qui liti renunciavit in totum, *l.* 21. *ff. minorib.*

DESISTERE ab accusatione videtur, qui cum adversario de compositione ejus criminis, quod intendebat, est interlocutus, *d. l.* 6. *in princ.*

DESISTERE & is existimatur, qui post intentatum crimen adulterii accusatam duxit uxorem, *l.* 40. *in fi. de adulter.* Prat.

DESOLUTUM, in *l.* 41. §. *item quæro, ff. de fideicom. libert.* idem est quod exsolutum, Briss. *in pareg.*

DESPARARE de viri vita, *l.* 21. *ff. de act. rer. amor.*

DESPERARE, i. non timere, *l.* 6. *circa med. C. de curat. furios.*

DESPERATA valetudo, *lib. C. de infantibus expos.*

DESPERATI homines idoneis authoribus sunt, de quibus nulla est spes. Nostri interpretes absolutè usurpant pro consciscentibus sibi mortem de quorum bonis C. *& ff. tractant vulgari titulo* Azo. *in summa.*

DESPERATIO, ægritudo sine ulla rerum meliorum expectatione, Cic. author. 4. *Tuscul.* vide §. *feudis, l. unic. ff. deport. qua liber. dam. conced.* Old. Prat.

DESPERIRE veteres dixerunt, pro disperire, Brisson. *pareg.*

DESPONDEO ex *de* & *spondeo* componitur, spondeo vero ex sponte fit, quod veteres pro dico usurpabant, qui spondet, sponte, i. e. voluntariè, dicit. ut respondeo factum est, quod est, posteriore loco dico. Postea verò spondere osurpari cœptum est, pro sponte promittere, unde qui puellam spondet, sponsor; quæ spondetur; puella, sponsa cui spoodetur sponsus. Qua rogatur pecunia dotis à sponso, sponsio, h. e. promissio appellatur. Et dies, qua puella promittitur, sponsalis, & sponsalia, mentio & promissio futurarum nuptiarum, vide Sponsalia, *Anch.*

DESPONDERE est, promitere, quod ad nuptias proprie pertinet, & ad eum præcipue, cujus interest locare mulierem viro, siva virum mulieri: *Terent.*

Nam aliam pater ei desponderat, gnatam Chremetis.

Idem significat desponsare, nam desponso, as, à spondeo fit.

DESPON.

DESPONDERE & promittere hoc differunt, quod puellæ pater eam spondere dicitur; adolescentis vero eandem despondere Terent. in Andr.

—— Hac fama impulsus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summa filio uxorem ut daret.
Placuit, despondi.

Idem in *Adelph.*

—— Mitto, quin jam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ.

Ubi Donatus: despondet puellam qui petit: spondet à quo petitur. Recte ergo socer futurus, despondi dicit. Similiter Cicero *lib. de Orat.* 1. Cum ædilitatem P. Crassus peteret, cùmque major natu, & jam consularis Sergius Galba assectaretur, quod Crassi filiam C. filio suo despondisset Hotom. Aliter videtur Varro sensisse *lib.* 5. Qui spoponderat filiam, inquit, despondisse dicebatur, quod de sponte ejus, id est voluntate exierat. Sicque usurpasse videtur Cic. *lib.* 1. *Epist. ad Attic.* 1. 90. Bibliothecam tuam cave cuiquam despondas, quamvis acrem amatorem inveneris. Et Terent. in *Heaut. de Chremete* loquens *act.* 4. *scen.* 4. At illi ego nec do, nec despondeo. Et paulò post: Egone cui daturus non sum, ut despondeam. *Prat.*

DESPONSATA, destinata, denominata, idem, sunt. *l. qui pupillam, de adult.*

DESPONSATIO est mentio & promissio futurarum nuptiarum, sicut & accipitur *lib.* 4. *Decretalium, in tit. de clandestin. de sponsa. de & in lib.* 6. *tit. desponsatione impuberum.*

DESPONSUM pro destinato posuit M. Cic. in responsis Aruspic.

Δεσπότου ἢ δεσποτεία vertit Theophil. dictionem patrimonium, in princ. *Instit. de rer. divis.*

Δεσπότου γῦμνον Justinian. in *Nov. sua constitut.* 18. vocat nudam proprietatem, Bald. *tit. de usufr.*

DESTINARE definire solent. *l.* 94. *de verb. signif.* Alioquin, si cum destinare genus & modum vellet, non fecit: nihil stipulatus videtur. Alias est, quod petis attingere & prendere. Cæsar *de bello Gallico lib.* 7. Nam laqueis falces avertebant, quas cum destinaverant, tormenta reducebant, *Prat.*

DESTINARE tutores diversis regionib. *l.* 5. *C. de author. præstand.*

DESTINATA vel parata ad aliquam rem, factum vel qualitatem rei non habentur pro absolutis, unde in *l.* 1. *in f. C. ad Syllaian.* nihil dicitur actum, cum aliquid supereft ad agendum: vide elegantem textum in *l. tigni, §. si lignum, ff. de leg.* 2. Spieg.

DESTINATIO tum demum de actu perfecto habetur, si rei forma ac finis sit in destinatione: secus si destinatio se non ita, sed ut causa impellens, habeat. Gæd. *de verb. sign. ad l.* 167. *n.* 12.

DESTINATUM habere, pro deliberare, apud Triphonium *in fin. l. cret tutores, de admin. tut.* pro deputare & assignare, *Pompon.* usurpavit in *l. quod in verum, de leg.* 1. Quam fundo Titiano destinarer. Et infra: Cum nostra destinatione fundorum nomina & domus non natura constituuntur. *Ulpian.* pro parare & constituere, cum ait: Aut si quis destinet domicilium transferre alter eorum, in leg. cum hi, *§. causa, ff. de transact.* Idem in *l. unde Neratius, and l. Aquiliana,* de quo, inquit, quæstionem habere destinaveram, *Spieg. Prat.*

DESTINATUS sepulturæ locus, *l.* 2. *§. Celsus. ff. de religios.*

DESTITISSE à lite contestata is videtur, non qui distulit, sed qui liti renunciavit in totum, ut ait Ulp. *l. desiit ∫∫e, ff. de mino ibus*, S. ieg. vide supr. *Desistere.*

DESTITUERE dicitur, qui quod promisit non præstat, ut qui promissam pecuniam non solvit. Cic. in *Philip.* Quid; eundem in f; iamviratu nonne destituisti? &c. Item in ea pro Quintio: Destitutione ea perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, *Prat.*

DESTITUI dicitur testamentum, cum ex eo nullus hæres existit, *l. in quantitate*, 73. *ff. ad leg. Falc §.* 3. *Instit. eod.* quia non adita ex testamento hæreditate, nihil in testamento relictum valet. *l. eam quam C. de testam.* Prat.

DESTITUTUM testamentum pro deserto, *§. cum autem, Instit. de hered qua ab intest. defer.* Schard.

DESTRICTE veteres usi sunt, pro districte. Briss. *in parerg.*

DESTRICTE in *l.* 15. *ff de arbitr.* & *l.* 7. *§. quæsitum ff de mino ibus l.* 13. *ff. de procur. l.* 1. *§. cum quis latrones ff. de quæstio.* & apud *Tertull*, sæpissime, *Briss.*

DESTRICTIO, in *l.* 16. *§.* 1. *de arb.* & apud Cassiod. *in lib. variar.* aliquoties, vide *Districtas.*

DESTRINGI in plures adversarios, *l.* 28. *§. ult. ff. de pecul.* ex qua delibata est, *l.* 2. *ff. de exercitor.* pro distrahi. Et ita in *l.* 3. *ff. de alimen. legat.* tametsi codices varient. & in *l.* 16. *ff. de judic. sol. l.* 20. *ff. de procurat. l.* 25. *ex quib. caus. major.* Briss.

DESTRINGI judicio, *l.* 20. *ff. judicat. solu.* judicio publico, privatove vel valetudine, vel majore re sua, *l.* 20. *ff. de procu at. multitudine rerum, l.* 25. *ff. ex quib. caus. major.*

DESTRUERE matrimonia, testes.

DESUETUDO, ut aiunt, nihil aliud est, quam consuetudo contraria antecedenti consuetudini, vel legi: quod si ita est, ut consuetudo, sic & desuetudo non sola patientia vel negligentia inducetur, sed contrariis factis & rebus. At ego ita noga simillima esse judico. Nam desuetum esse dicitur, quod desiit esse in usu, &c. Connan. *lib.* 1. *c.* 10 *n.* 9. Non autem desuetudinis hæc est via, ut legem tollat, sed tantum ut obscuret quemadmodum refert Bald. *instit in proœm. &c.*

DESUETUDO non est simpliciter mala, sed contraria aut diversa consuetudo. Fieri autem potest, ait Iasulanus, aut desuetudo sit bona & laudabilis: citans locum de Numa Pompilio apud Liv. *lib.* 1. ab urbe condita, nostris vox hæc est, & morè suum intermittere. & legem abolere, *l. de quibus, in fin. ff. de legib. l.* 1. §. 1. *de interrog. act.* Spieg. Schard.

DESUETUDO & consuetudo differunt, secundum Bart. *in leg. de quib. ff. de leg. super verb.* Desuetudinem. Nam consuetudo est, quando fit contra legem per ipsam consuetudinem. Sed Desuetudo est, quando non utimur aliqua lege in jure posita, de hoc not. *in proœm. instit. in fi. & in glos. præal'eg.* Old. Prat.

DESULTOR in *l.* 20. *ff. de præscript. verb.* ab eo dictus, auctore Isidor. *lib.* 18. *c.* 39. Quod cum ad finem cursus venerat, desiliebat & de equo in equum transiliebat. Hunc scite *Manilius* tribus versibus depingit *lib.* 5. *Astronom.*

Nec non, ait, alterna desultor sidere dorso.
Quadrupedum, & stabilis poterat nitpere plantes:
Per quos vadit equus, ludit per terga volantum. Briss.

DESULTOR, qui in ludis Circensib. ex equo in alterū subinde mira pernicitate desiliebat, Ulpianus

de praescript. verb. Apud Labeonem, inquit, quaeritur, si tibi equos venales experiendos dedero, ut si triduo displicuissent, redderes, tuque desultor in his cucurreris, & viceris, deinde emere nolueris, an sit adversus te ex vendito actio (*Rhodiginus* notat, aliud omnino desultorem videri, aliud desultorium equum. Nam illud, inquit, ad hominem utique spectat equos alentem : Dicentemque, qui dicantur desultorii, citat M. Terentium *lib.* 2. & Liv. *lib. ad urb. cond.* 3. & 20. Quin & eum, qui certat, recte desultorem dixeris, quod comprobat secundum eum *Ulpianus* iis verbis, quae jam citavimus, *Spieg.* Adde Forcat. *in suo cupid. Jurisper. c.* 20. *nu.* 8.

DETEGERE, patefacere. Paulus *de condit. indeb. l. in summa*, §. 1, Sin autem evidens calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, & repetitio dabitur. Hoc *Pauli* dictum merito *Baldus* effert, memorique mente tenendum exclamat. Nam hoc tametsi transactio stricti juris habetur, mox aperto dolo corruit, *Soder, Betregan tag kompt.* Hoc enim proprie detegere significat: unde, detecta fraus, detecta conjuratio, *Spieg. Prat.*

DETEGERE improbitatem, *l. transactionem, C. de transact.*

DETEGERE iniquitatem sententiae, *l.* 1. §. 1. *ff. si pend. appell. mors interven.*

DETENTATIO est insistentia corporalis, non dominii causa, sed ratione alterius effectus, vel juris, quod ei dentur. Unde plures fundum detinere possunt ad consequendum effectum eis debitum, & si spolientur, vel turbentur, interdicta eis dantur, non tamen aliter, quam ratione juris quod habent, non ratione rei, quae detinetur. Ita pulchre declarat Zasius *in l. possidere*, §. *ex contrario*, *ff. de acquir. possess.* Spieg. Prat.

DETENTATIO quandoque accipientes dominos facit vel constituit. vide *Auth. nisi triennale, C. de bon. mutern.*

DETENTATOR in *l.* 29. *in prin. C. de jure dot.* idem est, quod detentor.

DETENTOR possessionis alienae, in *l.* 10. *C. Unde vi.*

DETERIOR flatio, navigationisque iter deterius fieri dicitur, si usus ejus corrumpatur, vel quoquo modo impediatur, ut difficilior cursus eut minor aut tapacior fiat, aut in totum auferatur, *l.* 1, §. 1. & §. *deteriorem*, *ff. de fluminibus*, Prat. Briss.

DETERIOREM causam facit usuarii proprietarius, etiam in meliorem statum re commutata, *l. si ff. de usu & habit.*

DETERIOREM servum facit, qui fugam suaserit aut furtum, qui alios mores corpusve corruperit, *l.* 1. §. *fin. ff.* de servo corrupt. Paul. *lib.* 1. *sent. tit.* 13. Prat. Is quoque, ut *Ulpianus* in edicti, de servo corrupto, interpretatione tradit, deteriorem facit, qui servo persuadet, ut injuriam faceret, vel furtum, vel fugeret, vel alienum servum, ut sollicitaret, vel ut peculium intricaret, aut amator existeret, vel erro, vel malis artibus esset, deditus, vel in spectaculis nimius, vel seditiosus, vel si actori suasit verbis sive pretio, ut rationes dominicas intercideret, adulteraret, vel etiam ut rationem sibi commissam turbaret, *l.* 1. §. *ult. ff. de serv. corrupt.* vel luxuriosum vel contumacem fecit: quive, ut stuprum pateretur, persuadet, *l.* 2. *ff. eod. tit.*

In ÆDILITIO edicto hoc, quod deterior factus est servus, non solum ad corpus, sed etiam ad animi vitia referendum est, *l.* 25. §. *Pedius*, *ff. de aedil. edict.* Si deterius mancipium sive animo, sive corpore ab emptore factum, ut puta; si stupratum sit, aut saevitia emptoris fugitivum esse ceperit, vel ex quacunque causa deterius factum sit, *l.* 21. *ff. eod. tit.*

DETERIOREM viam fieri interdicto de via publica accipimus, si usus ejus ad commeandum id est, eundum agendum, corrumpatur, ut si ex plana clivosa : ex molli aspera : ex latiore angustior : & sicca palustris fit, *l. praetor ait*, 2. §. *deteriorem*, 32. *ff. ne quid in loc. publ.* Prat.

DETERIOREM facit, cujus Procurator ita est imperitus, ut neque modum neque formam defendendi alterius teneat, aut qui ad finem usque litem non perducit, *l.* 2. §. 3. ibique Gothofr. *quibus ex caus. in possess. eat.*

DETERIOREM causam facere aedium, *leg.* 19. §. *si inquilinus*, *ff. loc. Pigneris.* Paul. *l.* 4. *sent. t.* 12. *Proprietatis*, *l.* 13 §. *fructuarius*, *ff. de usufr.* *Usuarii*, *l. ult. ff. de usu & habit.* *Usufructus*, *l.* 1. §. *cavere*, *ff. de usufruct. quemadm. cave.*

DETERIOR causa fieri Domini per servum, *l.* 27. §. 1. *ff. ad SCtum. Vell.* *Dotis*, *l.* 1. *ff. de dot. praleg.* ex alieno facto, *l.* 1. *ff. de alienat. judic.*

DETERIOREM facere conditionem alicujus.

DETERIOR domini fieri conditio per procuratorem, *l.* 49. *ff. de Procurat.* dicitur.

DETERIOR conditio dotis fieri per pactum, *leg.* 27. §. *quod & in specie*, *ff. de pactis.* *Pactione*, *l.* 48. §. *ult. ff. de minorib.*

DETERIOR est conditio foeminarum quam masculorum, *l.* 17. *de stat. hom.*

DETERIOR calculus, pro contraria sententia, *l.* 10. *C. de appell.*

DETERIOREM causam possessionis fieri quid sit, explicat. *l.* 9. *in princ.* & §. *praeterea*, *ff. de bon. author. judic. possiden.* Briss.

DETERIORES sunt, qui detrahendo aliorum vitam corrumpunt, & substantias diripiunt, *C. deteriores*, 16. *qu.* 1. Prat.

DETERIORES res fieri dicuntur, quae depretiantur.

DETERIUS jus praedii fit, amissis non utendo servitutibus *l.* 6. & 7. *de fund. dot.* Prat. Briss. Deterius factum nomen, *l.* 35. *de reb. cred.* Deteriora facta nomina tempore, *l. ult.* §. *item rescripserunt ff. de administr. tut.*

DETERIORA facta mora vel tractu temporis, *l.* 5. §. *ult. ff. de jure de lib*, *l.* 1. §. *ult. ff. de conjugend.*

DETERIORATA *l.* 2. *C. de perie. & com. rei vend.*

DETERMINARE, pro certo exprimere, definere, seu describere, accipitur in *l. fin. ff. de just. & jur.* Quem locum, inquit Paulus, determinare hoc modo possumus, id est, definite, & quasi terminis propria distinguere. *Old.*

DETERMINARE aliquid sententia, *l.* 4. *C. fin. regund.* *l.* 6. *in pr. C. de appell. & consult.*

DETERMINATIO, in *leg.* 15. *in fin. ff. de testament. milit.* Brisson. *in parerg.*

DETERRERE, à proposito avertere. Ulp. *de aedil. edic. in l. quod si nolit*, §. *qui mancipia.* Plerunque enim natio servi, aut provocat aut deterret emptorem, adde *l.* 8. *Cod. de testam.* *l.* 6. *Cod. de serv. fugit.* Spieg.

DETESTARI, aut absenti denuntiare, testibus adhibitis, ut *leg. subsignatum*, 39. §. 2. *ff. de verb. sign.* & *l. seq.* adde Brechaeum, in *l. attestari*, *ff. de verb. & rer. sign.* Aliter autem detestari, est facta alicujus abrenuntiare, spernere vel abominari, seu non approbare, vel est enarrare vel describi res aliquas, & eas, quae, quales & quantae sunt, scripto comprehendi, *ut ff. l. praalleg.*

plures

plures significationes hujus vocaboli recenset Gædd. *de verb. sign. ad l. 39. §. 2. n. 6.*

DETESTABILE crimen est raptus. Gothofr. *in leg. 1. in pr. ne.* ibi, tam detestabile crimen, *C. de rapt. virg.* Sic

DETESTABILIS est quæstus lenocinii, Gothofr. *ad. l. 7. Cod. de postlim. reverf.*

DETESTATIO est denuntiatio facta cum detestatione. Vlpi. *in l. detestatio, 40. ff. de verb. sign.* Old. Hotom.

DETESTATIO etiam authore Festo *lib. 13.* dicebatur, cum Deus testis in deteriorem partem vocabatur. Invenitur & apud *Gellium*, detestatio sacrorum, *lib. 10. c. 27.* Briss.

DETESTATUM est testatione denunciatum, ait Cajus *l. 238. §. 1. de verb. sign.* Hot.

DETEXTA lana dicitur, cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest. *Spieg.* Vlp. *in l. vestimentum, de aur. & arg. leg.* detextum appellare videtur, ut nullam differentiam inter detextum & pertextum constituat. Nam ut idem alio loco ait, præpositio De auget in deposito, *l. ff. depos.* erit itaque utrunque consummatum, quod ad textrinam attinet, etsi nondum defectum. Antonius Augustinus *lib. 3. emend. c. 7.*

DETINENTIS vocabolo, in *l. 18. C. de quæst.* intelligitur servus, qui notitiam rerum domini habet, *l. 22. Cod. de admin. tut.* Goth. *ad d. l. 18. C. de quæst.*

DETINERE i. e. possidere vel occupare; *l. 21. in princ. C. de furt. l. 8. circ. med. Cod. usucap. transform. l. 11. C. de præscript. long. temp. l. 11. C. ut de vi.*

DETORQUERE crimen in alium, *l. 3. §. verum ff. de SC. Silan.* Detorquere petitione, *l. 20. C. de negot. gest.*

DETRACTARE judicium, vide *l. 12. §. 7. circa fi. C. de adsf. privat.*

DETRACTATIO alieni, h. e. ablatio & furtum rei alienæ. Apud medicos vox hæc inanitionem pravorum humorum denotat.

* DETRACTIONIS Jus *Abzug, Nachsteur, abschos, nachschos*, est potestas Domino territoriali ac magistratui, ex consuetudine, tùm citrà bona subditorum domicilium mutantium, cùm hereditates à peregrinis heredibus alio transferendas, quâ certa portio Dominò ac magistratui in redhibitimentum exhibitæ protectionis & imminuti tributi solvitur.

Debetur illud pretium aut vectigal ex statuto vel consuetudine non tantum ob mutationem domicilii, *wannman das burgerrecht aufkennet oder Wegzichet* (quando jus civitatis abjudicatur aut mutatur) sed & si hereditas aliqua, seu res aliæ per contractum ad forenses transferantur, *Wann man ar fremdden orten erbet, oder etwas an sich bringet.*

* DETRACTIONIS autem quota secundum locorum statuta & consuetudines variant, quandoque decima, *der zehende pfenning*, quandoque quarta, vicesima vel alia deducitur.

Competit hoc jus detractionis, tanquam species collectionis, non tantùm vigore superioritatis territorialis Principibus & statibus Imperii, verum etiam de consuetudine Magistratibus inferioribus, Nobilibus mediatis & Civitatibus municipalibus.

Regulariter autem omnes subditi hanc detractionis gabellam solvere adstringuntur, nisi expressè quidam ab hoc onere exempti fuerint.

Exempti sunt, 1. Principes 2. Fiscus, 3. Ecclesia. 4. Pastores & Ecclesiæ ministri. 5. Professores & reliqua Academiæ membra, nec non viduæ & liberi eorum, 6. Consiliarii ac Ministri Principum 7. Doctores & Licentiati, 8. Privilegiati 9. Liberi parentibus succedentes, nisi consuetudine vel statuto aliud introductum.

Obtinet autem decima detractionis non modo in hereditate, sed etiam legatis, non tamen Ecclesiæ, vel ad pias causas, e. g. studiorum causa relictis. Nec obtinet in legato annuo, recompensativa, fideicommisso, mortis causa donatione.

(Vid. Wehner Besold, Speidel. *v. Nouftheur* Köppen. *decis. 5. & 21.* Klock. *de erar. l. 2. c. 26.* Eichman. & Bartels. *Differt. de jure Detract.* (*c. 2. exerc. jur. Pub. 4.*) *& p. 2. differt.* Knipschild. *de jur. stat. Imper. l. 2. c. 20.* (*jus. Tract. de jure detract.* D. Myl. *de Princ. Imp. c. 63.*)

DETRACTOR, qui famæ alicujus derogare nititur, hoic Pontificio jure non patet facilis aditus, vel ad accusandum, vel ad testimonium ferendum.

DETRACTOR est non solum qui detrahit, sed & qui detrahentes audit. *c. ex merito. 6. q. 1. & c. non solum 12. q. 3.*

DETRAHERE aliquid obligationi, & adjicere opponuntur, *l. 1. §. cum adjicit, ff. de verb. oblig.* Sicut Detrahere legatis, & Adjicere, *l. ult. ff. de adim. legat.* Item Detrahere & Addere *l. 2. C. de manum. testam.*

DETRAHERE legatis, est diminuere, *l. fi. ff. de adim. leg.*

DETRAHERE, in *l. 72. in prin. ff. de contrah. empt.* est ab emptione recedere, Cujac. 14. obs. 28.

DETRAHI iocarcerem, in *l. 1. C. qui bon. ced.*

DETRAHUNT emptioni, quæ non tantum pretium minuunt, sed augent. Goth. *ad d. l. 72. in pr.*

DETRECTARE, est, vitare, fugitare, aversari, *l. qui cum uno, 4. §. 10. ff. de re milit.* Unde dicitur cum detrectatione, vel sine detrectatione quispiam abesse, qui occasionem quæsierit, vel non quæsierit, causa dictionis evitandæ, in *l. si maritus, § legis Julia ff. ad leg. Jul. de adulter.* Ne quis inter eos referat eum, qui tum sine detrectatione Reipublicæ abest.

DETRECTARE judicatum facere, in *l. 5. C. de admin. tut.* Detrectare administrare tutelam, *l. 19. de jure patron.*

DETRIMENTUM à detritu, quod ea, quæ trita, minoris pretii.

Intertrimentum ab eo, quod duo, quæ inter se trita & deminuta. Varro *lib. 4. de ling. lat. & in c. 2. de confsit.* Prat.

DETRIMENTUM infamiæ, *l. 1. C. ex quib. caus. infam.* Possessionis evictæ, *l. 14. C. famil. ercisc.* Detrimento muneris obligatus, *l. ultima, C. de filiis fam. & quemadm. l. 10.* Detrimentum ad hæredem pertinet, *l. 32. ff. de locat.* Detrimento muneris obligatur, *l. ult. C. de filiisfam.*

DETRITÆ vestes, *l. 4. C. quand. decret. opus non est*

DETRUDERE, in *l. 4. §. 16. Digest. de usucap.* pro. vi depellere sumitur. Nec de via quis detruditur, hoc est, mero jure depellitur. Hoc verbo utebantur Prætores in interdicto, Unde vi. M. Cic. *in Orat. pro Aul. Cæcinna*: Eum, inquit, detrudi intelligimus, cui manus afferantur. Necesse est, ait, si ad verbum rem volumus attingere, neminem statui detrusum, qui

non adhibita vi, manu demotus, & actus præceps intelligatur. At dejectus is est, qui in inferiorem locum de superiore præcipitatus vel *motus* est, ut idem eodem loco dicit. *Prat.*

Detrudi in servilem conditionem, *l. 2. C. de post'i. revers.*

Detrudi in monasterium, *cap. si quis Episcopus, 40. distinct.*

Detrusum, Impp. in *l. quicunque desidentibus, Cod. de episc. & cler.* intelligunt, quem idonei authores Exautoratum, Canonistæ crebrius depositum appellant, quibus & Detrudi in monasterium, perpetuo illic includi est pœnitentiæ ut aiunt, agendæ causa ob perpetrata crimina, maxime publica, sive, ut ipsi loquuntur, notoria, populumque Dei offendentia. *Prat.* Sic Chronica attestantur, *Zacharea* Papæ authoritate Huldericum (qui ab externis rerum scriptoribus corrupte Chilpericus nominatur, & postremus fuit è Merovingica familia, Francorum rex.) detonsum in S. Emeranni monasterium, apud Regiasbugum, Aventino indicante, detrusum, nulla cujusquam querela, sed non sine admiratione, ut alibi ex Æmilio relatum à nobis est in Ligurin. *Spieg.*

Deturbare, est possessione dejicare.

Devehere merces, *l. 2. §. ult. ff. de peric. & com mod.*

Devenire hæreditas ad aliquem. *l. ultim. ff. quib. mod. pign.* In eandem personam jus, *l. 117. ff. de solut*

Deversoria, *l 13. §. ult. ff de usufruct. l. 3. ff. in quib. caus. pign.*

Devertere grais, *l. 6. ff. naut. camp.*

Deverticulum veteres dixerunt, pro diverticulo Bris. *in parer.*

Deverticulum fluminis, *l. 45. Digest. de usucap.* vel, si quis, quod in fluminis publici deverticulo solus pluribus annis piscatus sit. Locus erat, in quem fluminis aqua devertabatur. Sic. *l. 7. Digest. de divers. & temp. præscript.* & apud I. Frontinum *lib. de aqua uct.* Prat.

Devestire feudalium placitorum conditorib. auferre possessionem est, sive, ea prius infeudationis nomine tradita sit, sive quo aliquo civili jure acquisita, *in princ. tit. 7. de natur. feud.* Apuleius *Lib. 3.* pro veste exuere usurpavit. Hujus contrarium est investire, *lib feudor. 1. tit. 7.* Si princeps investiens capitaneos suos de aliquo feudo, non possit eos devestire sine culpa, pro quamvis possessionem adimere. *Prat.*

Devirginata ancilla, apud Paulum in *l. fin. ff. de offic. præsid.* pro deflorata, constuprataque, & cui vitio oblato virginitas erepta fuit, ut ait Beroald. 3 *comment. ad fin.* Quod verbum quia infrequens est, duobus testimoniis confirmare, operæ pretium duxi. *Petron Arbiter:* cur non devirginator Panichidis nostra? Hieron. *in lib. de Monoga, Epist. 25* In Ægypto primom devirginata est, & ibi fractæ sunt mammæ ejus *Bris.*

Deunx, inquit Varro *lib. 4. ling. lat.* à duodecim dempta uncia, sic duæ partes ea tribus cum quarta, hoc est, undecim unciæ, ut ait Theop. *§. 8 Inst. de hæred. instit.*

Devocare, idem quod vocare: ut devocare in judicium, *l. 1. C. de ordin. jud cior.* devocare ad munus civile, *l. 2. C. de fil. pro patr.*

Devolvi in hunc orbem est, in *l. 3. C. de posthum. hæred. instit.*

Devolvi an sit directum vel obliquum discas ex *l. 2. & ibi glo. ff. de adim. leg. l. si inter fami, C. de jur. delib.* Bart. *l. centurio, ff. de vulg. & pup. substit.* Prat.

Devolutæ res *l. 1. C. de bon matern.*

Devoluta omnis hæreditas ad matrem *l. 9. ff. de jure fisci.*

Devoluti in summam egestatem, *l. 7. ff. de bon. d mn.*

Devolutum feudum, quasi retro devolutum *Prat.*

Devoti qui Professi vulgo vocantur. Religiosus & devotus olim in malam partem solum, scil. pro diro & execrando, at hodie solum in bonam. Alciat. *in rubr. de verb. sign.* Devoti apud Gallos quinam essent, & quæ eorum fuerit, conditio, vide apud Cæsar. *sub fin. lib. 3. Comm. de bello Gallico.* Prat.

Devotæ gentes, quæ olim Romano populo parebant, *l. alligatis, C. de vectig. & commiss.* Prat.

Devotio publica. id est, devoti publice, ut milites. Goth. *in rubric. C. quando liceat unicuique sine jud.*

Devotissimus exercitus, *l. 4. C. quæ res venir non possunt.*

Deus, Græcis θεὸς, qui est ἀκατάληπτος, ita nec ejus virtutes nec δυνάμεις mente concipi, lingua scriptisve exprimi possunt. *Prat.*

Deus nomen principaliter in eo est, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia quod è parte virtutem & naturam trinæ singularitatis denunciat. Secundo vero in loco, & ut ita dixerim, abusive, Deos dicit scriptura etiam illos, ad quos sermo Dei fit, sicut confirmat Salvator in Evangeliis, sed & cœlestes virtutes sub hoc nomine appellari videntur, dum dicitur; Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deus dijudicat. Tertio vero in loco jam non abusive, sed falso, dii gentium dæmones appellantur, cum dicitur: Omnes dii gentium, demonia. Hæc Origenes *in Cantica.* Nominis Etymologiam ex probatis authoribus indicavimus, enarrantes Prudentianum *hymnum de Christi miraculis.* Alberici prorsus ridicula est, & multæ aliæ, nimirum è *Papia* & similibus authoribus petitæ. *Paulo* ante citavimus Jurisconsf. *Marciani* locum, quo Dei immortalis meminit singulariter, ut & Ulp. *in tit. de jurejur.* Dei enim notio est æternitatis & immortalitatis ἀεὶ ὄντος καὶ ἀεὶ γινετῦ, juxta *Homerum.* vide Oldendorpium in *divin. tabul. præcept.* 1. Spieg.

Deus quid Numæ Pompilio significarit refert Connan. *lib. 1. c. 8. num. 3. &c.* Prat.

Deo & Justitia nihil majus est, sine quibus commode nihil geri potest. *Nov. de hæred b. in pr. constit.* 164. Omnia igitur sunt ita facienda: ne Deo debitus honor detrahatur. *Novel.* ut sine ullo impedimento §. *hac igitur lex ad tuendam constit.* 94. Omnes enim legislationes bonæ ex Deo pendere ac eo respicere debent, h. e. Deus sit earum principium simul & medium atque finis. *Novell. de mulierib. fide heretic. in princ. constit.* 109. Execrabilia verba & juramenta ad blasphemiam in Deum pertinentia supplicio sunt punienda. *Novel. ut qui ultra naturam luxuriant. §. si insuper quia ultra, constitut.* 77. Omnes sunt cohortandi, ut Dei timorem in animo concipiant, & ejus implorent benignitatem. *Novell. Ut qui contra naturam luxuriant in princ. constit.* 77. Old. Prat.

Deusta

Dei appellatio quanquam apud Christianos non est ulli mortalium, vel per jocum communicanda, neque omnino tam in signis tamque fœda adolatio est in mores nostros recipienda, tamen quomodo fieri possit, ut usus sit hujus adagii: Homo homini Deus: ostendit Roterodamus. *Spieg.*

Deo immortali apud Martianum ad *l. Aul. pecul.* sed etsi donatum Deo immortali abstulerit, peculatus pœna tenetur. Nam & gentes Deum intelligebant conditorem omnium rerum, cui sit obediendum, qui sit invocandus, & id quidem lumine naturali prorsus ignatæ gratiæ Evangelicæ. Cic. *de legibus.* De ipsis quidem (inquit) hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non (etiamsi ignoret, qualem habere Deum deceat) tamen habendum sciat. Igitur juxta *Oldend.* valde ad rem dixit Pomponius in *l. ut vim. ff. de Justit. & jure.* cum inter exempla juris naturalis (nam sic ibi intelligi debet jus gentium) referret religionem erga Deum. *Spieg.*

Deusta insula *l.* 36. *ff. de usufr. l.* 8. *ff. de pign. act.*

Deustæ ædes, *l.* 1. §. *si id quod, ff. de oblig. & act.* Deusta armenta, *l.* 6. *ff. de leg. Rhod.*

Δευτερογαμοῦντες, id est, qui secunda vice celebrant nuptias, vide, *rubr. C. de secund. nupt.*

Δεύτερον & πάλιν quomodo differant, est in *l.* 7. §. 1. *ff. de edend.*

Δευτερώσεις, *Novel.* 146. sunt, ut *Hieronymus* variis in locis interpretatur, traditiones & observationes Pharisæorum, Judaicæ fabulæ illorum inventiones, quas Justin. *d. Novell.* damnat, itemque librum illorum, qui δευτέρωσις, id est editio secunda dicitur, in quo ejusmodi traditiones continentur, interdicit: qui quidem liber in libris Talmud inferi solet. *Prat.*

Δεξαμενή, id est lacus aquam continentes Goth. ad *l.* 15. *in pr. ff. de act. empt.*

Dextans, inquit Varro *lib.* 4. *de ling. lat.* à duodec. dempta uncia. Sic duæ partes ex tribus cum quarta, h. e. undecim unciæ, ut ait Theoph. §. 8. *Instit. de hered. instit.*

Dextra lævaque *l.* 1. *Cod. de aquaduct. lib.* 11. quid sit, facile intelliges, *d. l.* 1. *Prat.*

Dextræ triumphalis absolutio, *l.* 13. *C. de sacrileg.*

D I

Διαβάλλειν, id est, accusare, idque scienter & prudenter, *l.* 1. §. 2. *si mulier ventr. nomin.* Paol. 1. *sent.* 5. §. 1. πλαγίως, 60. *Eclog.* ἀπὸ ἀνασκευῆς, id est, per fraudem & frustrationem, *l.* 233. *de verborum signific.* Gothofr. *ad l.* 1. *in princ. ad SC. Turpil.*

Diabathrarii, coriarii. Nam Diabathra ... *Pompon.* scribit, Græcarum solearum ... diabathra. Plaut. *in Aulular.* Sedentarii ... pensilibus, seu rii. Capiuntur etiam pro ... est ascendere. Hinc scalis, ... Alciat, *C. de excusat.* Anabathra ... Turneb. *advers. lib.* 23. *c.* 17. *artif. lib.* ... sunt stationarii cohortales, & officia- ... sidum vel correctorum, Jac. Cujac. *l.* 1. ... *de cohort. lib.* 12.

Διαβολή, Latinis criminatio, Æschines in *Orat.* περὶ παραπρεσβείας, cum reo nihil sciente, nedum ad contradicendum non admisso, soli delatori fides adhibetur. Fuere, ut indicat *Alciat.* qui hanc vocem reponendam existimaverunt in *l. natura, de verb. sign.* sed refragante sensu *Spieg.*

Diabolus, Erasmo delatorem aut calumniatorem significare videtur, à verbo διαβάλλειν, quod est deferre, traducere, sive infamem reddere. *Budæ* autem adversarium.

Diaconissæ, *Nov.* 3. *de cleric. const.* viduæ anus erant quædam, quibus pauperum & carcere vinctorum cura, & pleraque alia pietatis officio commendabantur: quod etiam fateri conatus est vel *Lucianus* in peregrino. Earum vero ætas definitur *Novell.* 6. circiter 50. annorum: cum tamen postea *Novell.* 123. sufficere existimaverit annos 40. At *l. nulla, Cod. de episc. & cler.* nullasis nisi emen. 550. annis, secundum præceptum Apostoli, ad Diaconissarum consortium transferebatur. *Prat.*

Diaconatus est dignitas, *c. post acceptum* 51. *dist.*

Διακοπαὶ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, incisa, sive incilia; id est, aditus, in aggeribus. Nisi patet est, per quos in arva influere aqua possit, *l. pen. ff. de extraord. crim.* Prat.

Diadema regium tam Romanis, quam exteris gentib. candidam fasciam esse constat. Quod insigne à Libero patre inventum *Plin.* notavit, Alex. de Alex. *Gen. dier. lib.* 1. *c.* 18.

Diadema proprie est corona imperialis de auro & lapidib. pretiosis, à δύο, id est, duo & δέμα quod & sui rotunditate principium demat ac finem. Jo. And. *in clem. Romani de jurejur.* ex vocabular.

Διάδοχος, id est, successor. 2. *Eclog.* 115. Goth. ad *l.* 117. *de reg. jur.*

Diæta in hortis habitionem significat, amœnitatis & voluptatis causa extructum, *l.* 43. §. 3. *ff. de leg. libr.* 13. §. *ult. ff. de usufruct. l. pen.* §. *ult. ff. de do. int. vir.* Meminit & Plin. *li. Epist.* & Lamprid. *in Heliogab.* qui Zætas appellat more Græcorum, qui δι in ζ sæpe commutant, ut ζάβολος pro διάβολος, apud Ecclesiasticos scriptores, & maxime Paulum. Diætæ etiam in ædibus pro cœnaculis, *l.* 13. §. *sed si ædium. ff. de usufruct. l.* 32. *ff. de dona l.* 13. § *illud, ff. de acceptil. l.* 1. §. *hoc autem, ff. de SC. Silan. l.* 41. §. *in testamento, l.* 34 *ff. de usufructu leg.* Diætæ hypocaustæ in *l.* 55. §. *lignis ff. delegat. lib.* 3. Briss. Erat autem diætæ cœnaculum natura vel arte calefactum, in quo hyeme ad solem, æstate ad umbram cœnabatur, *l. ligni* §. *lignis, ff. de verb. sig.* Corras. *lib.* 3. *c.* 14. *Miscell* Alio modo Cœnatio apud Latinos nuncupatur, & dictæ sunt a conversatione & victu apud Græcos: διαιτᾶσθαι enim significat vivo & conversor & ideo Tull. *Epist. fag. lib.* 1. *ad Lentulum:* Ego quidem, inquit, & ut tute præcepisti, & utilitasque cogit, me ad ejus rationem ... Quidam ætate nostra clarissimi dictas nominant diætas, quod in eis per diem edatur, hanc quæ interpretationem fulciunt authoritate *Varronis*, tamen cum nusquam à *Varrone* hoc traditum ... jus etiam ... *l. æquissimum* §. *si tamen, ff. de usufruct.* apud antiquos in hortis ædificari diætas consuetum erat, ut tradit *Vitruv.*

Diæta quoque vocatur victus, & ideo in adagiorum collectaneis, Alia vita, alia diæta: & medicinæ pars diætetica nuncupatur, quæ victu medetur.

Diæta etiam dicitur iter unius diei, ut legitur in *c. nonnulli, de rescript. & in c. quamvis,* §. 1. *de offic, ordin. lib.* Et secundum juris civilis constitutiones vicena millia passuum in singulos dies dinumerantur, teste, JCto in *l.* 3. *de verb. sig. & ind, l. si quis cautio.* licet aliter dividant singulæ quæque

quæque regiones, ut not. in *d. c. nonnulli*, *&* *in praalleg. l.* 1. per *Bart.* & Doctor. *Cotta.*

Diæta apud Græcos etiam est locus judiciorum, in quo conveniunt arbitri. & tunc derivatur à verbo διαιτάω, quod est, judico ut arbiter. *Hunc.*

Διαιτηταὶ, arbitri apud Athenienses, partim forte partim electione electi, *n.* 44. *l.* 27. *pr. C. de procurat. l.* 36. *C. de appell.* aut *constitutio. C. de pedan. jud.* Illos sexagesimum annum excessisse oportebat, & non infimæ esse notæ, sed insigni probitate viros. Sic vero adibantur: Actor & reus ex composito quosvis deligebant, ex eo numero, ea lege, ut si lis apud contestata inceptaque esset, ut & apud Romanos, illic terminari, alioqui multabantur, qui illorum sententiæ non paruisset. Succurrebatur vero læso duplici remedio: nam & illic judicii causam reddebant, & ex appellatione poterat adiri δικαστὴς, judex civilis, causæque succurrere, Hæc *Demosthenis* sententia est ex oratione κατὰ *Μειδίου.* Vide & *Pollucem.*

Diatæ ἀκριβεῖς, id est, victus exquisitus, perfectus & accuratus, definiens, status; circumscriptus qualitate, quantitate, tempore, & modo. Brech. *in l. justa interpretatione de verb. sig.*

Diætarii fures, qui ex diætis aliquid surripuissent, ut quidam legunt in *l. numerum*, *ff. de effractoribus.*

Diætarii servi inde dicti, quod in diæta mensas ornare & mensis ministrare solerent, *l.* 12. *§. idem respondit*, *ff. de inst. & instrum.* Cæterum in leg ait Prætor. *ff. naut. caup.* stabular. & Diætarii intelliguntur ii, qui cibum seu mercedem in dies recipiunt, & custodiæ tantum causa uno & altero die navi præponuntur, ut annotavit *Peckius* in suis comment. dictæ *l. ait Prætor. ff. eo.* Briss.

Διαμαρτυρᾶσθαι, detestari, Goth. *ad l.* 40. *in prin. de verb. sig.*

Διάνοια, legis præcipua pars est. Gothofr. *ad l.* 5. *C. de ll.*

Διακόπτειν, est intercidere, mori. Goth. *ad Novel.* 15. *c.* 5. *§. in prin.*

Διαφθορὰ, corruptela, Fuchsius 2. *Instit.* 5. Goth. *ad l.* 5. *in princ. ff. de ædilit edict.*

Διαπόντια χρήματα. trajectitiæ pecuniæ. Goth. *ad l.* 1. *ff. de nautic. fænor.*

Διαψηφιστὴς calculator; seu qui pueros computandi artem docet. *l.* - *§.* 6. *de var. & extraord.* Gothofr. *ad l.* 7. *§.* 4. *[illegible]est. si mensor. fals. mod. dixer.*

Diaria, quotidiana victus: D[illegible] vel cibariis relictis, ait Ulpian. *in l.* 21. *de adim[illegible]* neque habitationem, neque vestiarium, [illegible] neque calcearium deberi palam est: quoniam de cibo tantum testator sensit.

D[illegible] sunt diurna cibaria, seu diurnus victus.

Diarium alio intellectu etiam significat erogationes annonarum Sportulas & Salaria, de quib. vide *Novel.* 57. Gothofr. *ad d. l.* 21.

Diarium, Calendarium, quo singulorum dierum ratio observata continetur, Græce Ephemerides vocatur. *Old.*

Diarium veteres, appellabant, quod hodie Galli *Journal.* Mos namque apud antiquos erat, ut non tantum ea, quæ ad publicum pertinebant, in acta referrentur, sed ut quisque domesticam totius vitæ suæ rationem diebus singulis adnotaret: Maximi semper duxit pop. Romanus, & id quidem ad dignitatem suam pertinere existimavit, res præclaras annalib. mandare; quotidianas autem & domesticas diurnis actis, &c. de quibus vide Brechæum *l. Labeo, ff. de verb. signif.* adde Forcat. *in penu. jur. civil. c.* 3.

Διασημότατοι, id est, perfectissimi, Goth. *ad l.* 1. *in pr. C. de natur. li.*

Διαβιβάζοντες τὰ στρατεύματα, qui deducunt exercitum, Gothofr. *ad Novell.* 130. *c.* 6.

Diastoleæ, in *l.* 4. *C. de tabul. scrib. & l. dispunctores*, erant rationum sive instrumentorum. διαστέλλειν enim, & διαστίζειν dispungere, est, conferre scilicet accepta & expensa, quod & æra dispungere dicitur apud *Apuleium* de Deo Socratis. *Prat.*

Διαγνῶναι, cognoscere, Goth. *ad l.* 56. *in princ. de verb. sign.*

Διατάγματα Græce vocantur, & à *Cicerone* definiuntur esse ea edicta, quæ Prætores urbis, vel peregrini, vel Ædiles Curules juxta dixere: *Dionysius* jussa ac vetita magistratuum. Proponebantur enim in alba tabula. Quod id circo album dicitur, apud Græcos λεύκωμα: Conna. *lib.* 1. *cap.* 15. *nu.* 1. &c. adde Goth. *ad Nov.* 95. *c.* 1. §. 2. *in pr.*

Diathetum, genus videtur poculi. ICtus *ad l. si servus, ff. ad l. Aquil.* Si calicem, inquit, diathetum faciendum dedisti. *Justin.* quoque *lib.* 10. *C. l.* 1. *Artifices*, inquit, Diathetarii, *Nebris.*

Διαθήκη μυστικὴ, est testamentum holographum, quod testator omnino manu propria conscripsit. Gothofr. *ad l.* 28. *§.* 1. ibi, *manu propria. C. de testam.*

Diathyrum, est velamen, quo aditus ædium obtenditur Goth. *ad l.* 245. *§.* 1. *de verb. sign.* vide inst. *Prothyrum.*

Διατιμηταὶ æstimatores, seu censitores. Goth. *ad Nov* 64. *c.* 1. *in pr.*

Diatretarii sunt, qui perforant margaritas, οἱ τρυπῶντες τοὺς μαργαρίτας, in *l.* 1. *C. de excus. artific.* vide Turneb. 27. *advers.* 31. Gothofr. *ad l.* 27. *§.* 29. *ff. ad l. Aquil.* cujusmodi illud est *ex Verrina* 6. Erat, inquit, vas vinarium, ex una gemma pergrandi, trulla excavata cum manubrio aureo, vide Cæl. Rhodig. *li.* 22. *c.* 26. Prat.

Diatretarii quoque sunt, qui tornata opera, vel intarsiatum. (quod vocant) faciunt: à Græca præpositione διὰ καὶ τρητὸς Sane hi artifices possunt tornatores dici διατρέω torno, laboro significat. Et τρητὸς tessellatus dicitur. Possunt & diatrocharii dici, quod rotas pilasque ligneas faciunt, & carros: nam id ipsum significat τροχὸς, inde τροχοποιέω verbum, Alciat. *C. de excus. artific. lib.* 10.

Diatretus calix, genus videtur populi cælati, tornatilis, à dicto verbo διατρέω, i. e. [illegible], laboro. Ictus in *l. si servus*, 27. *§.* 29. *ff.* ciendum [illegible]. Si calicem, inquit, diatretum faciendum [illegible] damni injuria [illegible] siquidem imperitia fregerit, genere neutro, ut a[illegible]. Effertur nonnunquam

O quantum diatre[illegible]alem lib. 11. *Epigr.* 67.

Diaturei, Græce [illegible] Prat.

sunt, qui non pretio conducti, sed [illegible]des navis vem custodiebant. Vox est composita [illegible] navtæ, id est, à victu, καὶ οὖρος quod custodem [illegible]tat. Alciat. *in l.* 1. *ff. naut. caup. stabul.*

Diaulus, duorum stadiorum spatium. Stadium enim, ut *Hieronymo* placet, pedes in longitudinem sexcentos habet; diaulus mille ducentos, milliarium stadia octo, dolichus stadia 12. Vitruv. *lib.* 5. in palæstris, inquit, peristylia quadrata, sive ob longa ita sunt facienda, ut duorum stadiorum habeant ambulationis circuitum, quam Græci vocant δίαυλον *Prat.*

Διαζεκτικὸ

Διαζευκτικὸν μόριον, id est, particula disjunctiva. Gothofr. *ad l. 53. de verb. signif.* Sicut &

Διάζευξις disjunctio, Goth. *ad l. 4. §. eod.*

Διαζῆν, i. tolerare, Goth. *ad l. 203.* ibi, *quibus se toleraret, ff. eod.*

Διαζύγιον, repudium, 6. Harmenop. 3. Goth. *ad l. 191. eod. tit.*

DIAAPHA Tyriæ, vide *Purpura.*

DICARE religioni. *l. 5. de donat. inter vir.*

DICATIO, in C. Th. *Briss.*

DICATISSIMI mox infra.

DICARCHEA, cognomentum Puteolis fuit, quod illic justitia summopere & observanter colebatur. Dicarcheam quoque *Silius* appellat. Pulvis ex collibus Puteolanis, ubi nascebatur, evehebatur Romam, optimum & accommodatissimum molibus in mari solidandis, quippe corneſcebat & lapideſcebat in aqua, hujus rei sunt testes *Plinius*, Tranquillus cæteri. Joann. Baptist. *comment. in Panegyr. Sidon. Apoll. ad August.*

Δικαστὴς Judex dictus, quasi *διχαστής*, quod duobus inter se dissidentibus & divisis medius est, quasi honorarius quidam arbiter constitutus, ut ei, qui plus justo accepit, auferat, quod addendum sit ei, qui minus. Connan. *lib. 1. c. 2. n. 5.*

Δίκη apud Græcos septem significat, Jus, actionem, causam, judicium, pœnam, libellum forensem, & Deam judiciorum, filiam Jovis, cui Deæ pro symbolo virginitas ascribitur, quia justitia debet esse virgo, casta & incorrupta, quæ non novit patrem neque matrem, veritatem novit unicam, personam non accipit; Deum imitatur, qui potius infirma mundi elegit, ut confunderet fortia, qui pauperes Apostolos in suam cooptavit familiam, & divites superbos reliquit. Atqui sola Dei justitia virgo dici potest, hominum vero justitia meretrix speciosa, apud quam

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Apud quam

Curia pauperibus clausa est: dat census honores,
Census amicitias, pauper ubique jacet.

Ut annotavit Taboet. *in topico militiæ & leg. discipl.*

DICA, lis, actio. *Hot.* vid. mox infr. *Dicis causa.*

DICE, Dea judiciorum præses dicitur: *δίκη* jus significat: ob id Græce dicta, quod lites & contentiones dirimat. Hinc Dicastes judex, litium diremptor. Et dicaspolus, qui circa reddenda jura versatur. Item quas Græci Dicas vocabant, eas Romani Latine actiones, causas, seu judicia dixerunt. Vide Bud. *in annot. ad l. 1. de just. & jur.*

DICATISSIMI, domestici *l. 6. §. 3. C. de advoc. divers. judic.*

DICERE dominum mentiri, in *l. quæ omnia. ff. de Procurat.* Spieg.

DICERE jus, est, cum judex de jure & æquo faciendo sententiam fert, ac promulgat. *Urtheil eröffnen.*

DICERE mendacium, & mentiri, quomodo differant, declarant *Nonius & Gellius.*

DICERE mulctam, verbum est antiqui juris, quo utitur JC. in *l. ne quis, de custod. reor.* Item Alex. Imp. *C. de mod. mulct.* Vid. Bud. *annot. poster.* Spieg.

DICERE mulctam, pro infligere & irrogare, *d. l. ne quis, & l. 10. de jud.* vide Mulctam dicere. *Briss.*

DICERE legem, est conditionem in contractu apponere: nam lex contractus, appellatur pactum in principali negotio appositum. Ulp. *in l. quo tutela 73. de reg. jur.* Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando, qui suam alii cavere potest. Sic in l. *legem. C. de pact. l. 1. C. de pact. convent.* Prat. Dicta tibi est lex. *Horat.* Dicimus vero legem non tantum contractui, sed & testamento *Briss.* ex ff.

DICERE, pro affirmare. *l. 18. de ædil. edict.* Prat. Briss.

DICERE sententiam, est ferre, pronunciare. *Briss.* Dicta sententia, id est, data, seu lata. *Briss.*

DICERE pro respondere. *l. 11. C. de petit. hered.* Brederod.

DICERE jus inter aliquos: de capite, &c. id est, reddere *Briss.* ex *ff. & Cod.*

DICERE sententiam existimatur arbiter, cum ea mente quid pronuntiat, ut secundum id discedere litigatores à tota controversia velit, ut tradit Paulus *l. qualem ff. de recept.* Pratei, Hotom. Briss.

DICARE pro testimonio, eodem autore, vulgo dicitur nunc Deponere. *Spieg.*

DICERE dotem, in antiquorum libris, est certis verbis, nulla interrogatione vel stipulatione præcedente, promittere. Cujusmodi dictione has duntaxat tres personas mulierem videlicet, debitoremque ejus parentem item virilis sexus, obligari olim potuisse, Ulp. *Instit. tit. 6.* Et Gaius *in lib. 2. Instit. tit. 9.* scribunt. Quibus etiam solis dotis dictionem tribui animadvertere est, ut in *l. ult. de incest. nupt. C. Theod.* & apud Terent. *Heaut.* Act. 5. *Scen.* 5. & Afranium Fratriis referente *Nonio*, & Cic. *pro Flacco*, & Plin. *lib. 6. Epist. ad Calvin.* & Sext. Aurel. Victor. *in Neron.* Qua de causa Dictio dotis à promissione stipulationeque separatur, *l. ult. de dotib. in C. Theod.* & apud Ulp. *in Instit. tit. 6. & tit. 11.* Promittere cum stipulatione est, *Briss Prat.* vide omnino Gothofr. *ad l. 1. pr. C. de jur. dot. & ad l. 6. de dot. promiss.*

DICERE vindicias pro dare & adjudicare, *l. 2. §. initium, ff. de orig. jur.* Livius *lib.* 3. Invidiæ proximus, quod in urbe fuerat, cum injustæ vindiciæ dicerentur. At in tit. Si mensor falsum modum dixerit. Dicere renunciare significat. *Briss.*

DICERE vero inofficiosum testamentum, arguere & accusare est, *l. 5 §. qui accusavit, ff. de his quæ ut indig. l. 6. ff. de inoff. testam.* h. e. allegare, quare exhæredari, vel preteriri non debuerit, interprete Marcello *in l. 3. ff. de inoff. testam.* Briss. Item docere se immerentem, & ideo indigne præteritum, vel etiam exhæredatione summotum, *l. 5. de inoff. testa.* Pro eodem, dicere de inofficioso, apud Scæv. *in l. 20. eodem.* Qui de inofficioso vult dicere, licet negetur filius, &c. Sic & alibi sæpissimè. Eodem modo

DICERE ruptum, vel irritum, falsum testamentum, *l. 8. §. si quis irritum, ff. de inoff. testam. l. 15. ff. de his quæ ut indig. l. 5. ff. de hæred. pet. l. 3. ff. de leg. Corn. de fals. 19. ff. de bon. libert.* Hæc si nonnunquam nostri auctores exprimunt. Dicere falsum testamentum, falsas tabulas, falsos codicillos. Dicere de inofficioso testamento, *l. 9. §. 1. ff. de dolo. l. 2. l. 10. §. ff. de contrahab. l. 132. ff. de verb. obl.* & Dicere de falso testamento, *l. 18. ff. de accusat.* Briss.

DICIS causa, numerationis loco intercedere nummi dicuntur, *in l. 4. ff. commod.* ut fit in imaginariis venditionibus in quib. nummus unus, aut item alter intervenit. Varro *l. 5. de ling. lat.*

DICIS

Dicis causa, & dicis ergo priscis, factum dicitur, quod vitandi judicii, & tegendi criminis gratia factum est. Itaque iidem Græci aliud loquendi genus repererunt, quod etiam ea comprehenderet, quæ non criminis, sed vituperationis, & malæ hominum existimationis vitandæ gratia fiunt, ἀφοσιώσεως, vel ὁσίας ἕνεκα ποιεῖν τι. hoc est ad verbum, pietatis & sanctitatis causa facere aliquid. Latini perfunctorie, aut defunctorie, & levi brachio, dicunt, simulate, pro forma, ad speciem, *Briss.* non vere, neque ex animo. ut notat. *Bud.* ὅσιον τῆς ἀμέμπτου ἢ ἀνεπιλήπτου: hactenus ut reprehensione careat, qui fecerit, uno verbo ἀφοσιοῦσθαι dicunt, Modestin. *l.* a. *qui petiant. tutor.* non solum si non petierit eum, qui admitti, sed & si pietatis gratia petierit eum, qui dimitti poterat. apud *Modest.* qui tractatum illum Græce scripsit, est ὁσίας χάριν. Idem *l. scire oportet.* Ideoque si repræsentaverit quis se solum, non permanserit autem: apud eundem est ἀφοσιώσεως χάριν. In quo utroque vetus interpres falsus est expositione. Ibi enim vertere debuit, si defunctorie petierit: hic autem, si defunctorie adsit, solum, neque permaneat, ut *Ant. Augustin.* elegantissime tradidit. Posset & dicis causa id factum dici, quia fugiendi judicii gratia fit tantum, &, ut dicitur, pro forma. Græci enim sic loquuntur. τῆς δίκης, vel δίκην per Syncopem, quod Latini instar & in modum Sallust. *in Catil.* Cum domos atque villas videas in modum urbium ædificatas. Et *Cic.* Instar montis putant, id est, magnitudine par atque æquals. Δίκη enim jus significat, quod æquale est, & rerum omniom modus & mensura. Unde hunc loquendi modum Græcos puto in consuetudinem sui sermonis adduxisse. At ne quis miretur, dicis nomen in usu fuisse Latinis, iidem ab eodem verbo Dicam finxerunt: unde illa, dicam alicui impingere, aut scribere. Illo *Terentius* utitur, hoc *Tullius* semel *in orationibus contra Verrem*: item dicas sortiri quod credo audentius tum fecit, quod Siculorum causam agerer, Græcorum hominum, Nam alibi eum his verbis & loquendi genere usum non memini. Fuit enim in eo diligentissimus *Cicero*, ne unquam verba Græca Latino sermoni insereret. Connan. *lib.* 7. *c.* 3. *n.* 3. Duar. *lib. disput. anniversf.* 1. *c.* 47. Coras. *lib. Miscell.* 4. *c.* 8. *n.* 6. Curtius *conject. lib.* 1. *cap.* 35. Varro antiquam esse locutionem scribit, & eadem ab origine deductam, qua verbum Dico: indidemque illud vetus manasse. In manipulis castrensibus dicib. Quod si ita est, conjecturam facere licebit, Dicis casum esse à recto. Dex declinatum, ut sit Dex, Dicis, ex Dico: ut Judex judicis à judico, & Index, indicis, ab indico: Lex, legis a lego: dux, ducis, à Duco. Nam si juncto verbo Judex, auctore *Varrone*, dicitur, qui jus dicit, verisimile est voce simplici similiter eum qui dicit, Dicem appellatum. Præterea idem Varr. *lib. de Analog.* 3. docet, ex numero multitudinis vocem singularem cognosci posse. Videmus enim, inquit, ex his verbis Trabes, Duces: de extrema syllaba E literam exclusam: & ideo in singulari factum esse Trabs, Dux. Quare si Manipuli castrenses Dices quidam appellantur, perspicuum est, opinor, vel Dix in singulari fuisse: vel (quod verisimilius videtur) Dex, item ut Judex & Index. Hæc de vocis origine, quam ego *Varronis* auctoritate victus, Latinam quam Græcam esse malo, tametsi olim aliter senserim. Nunc de locutionis sententia, quæ sane conjecturam nostram adjuvat. Omnes enim uno ore consentiunt, Dicis causa id fieri, quod alia nulla de causa fit, nisi ut factum esse dicatur: ut cum scribit Cajus *in l.* 4. *ff. commod.* sæpe enim ad hoc commodatur pecuniæ, ut dicis gratia numerationis loco intercedant, veluti in nexis ac mancipiis, quum ære libram percutiebat Manceps, idque æs debat, ei, à quo mancipium accipiebat quasi precii loco, inquit *Cajus*: numus ille dicis tantum causa tradebatur, quum alibi pecunia numeraretur, itemque in omnibus adumbratis sive imaginariis contractiboa, quibus uno numo emptio perficiebatur: numus enim aliam nullam ob causam tradebatur, nisi ut qui ei contractui quasi testis ac spectator interesset, dicere ac testari posset, pecuniam fuisse traditam. Sic quum *Ulp.* scribit *in l.* 1. *ff. ad Senatusconf. Sylian.* Excusantur servi, qui auxilium tulerunt sine dolo malo, nam si finxerit quis auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit: quum, inquam, sic scribit. *Ulp.* hoc significat, Si non animo domini defendendi, sed tantum propter Dicem, id est, propter eum qui adesat ac dicere poterat, servum conatum esse suum dominum defendere: hæc simulatio nihil illi proderit, utuntur Cic. *Ver.* 6. & Plin. *lib.* 22. Hot. *v. omnino* Goth *ad l.* 4. *ff. Commod.* Turneb. 11. *adv.* 12. Cujac. 10. *obs.* 37.

Dicis causa. In Lexico Germaniensis ædia Dicis causa, & dicia gratia, ita redduntur, νόμου χάριν, λόγου χάριν, ὡς πρὸς γνῶσιν τοῦ νομικοῦ. Ego id verbum corruptum esse existimo in quodam Orationis, quam *pro domo sua* Cicero babuit, loco, in quo ita est: Quid si quis similis istius, deque enim jam deerunt, qui imitari velint aliquem mei dissimilem, cui Respub. non tantum debeat, per vim afflixerit domum ejus per pontificem dedicarit id vos ista auctoritate constitueris, ratum esse oportere dicis quem reperit Pontificem. Quæ verba nullum sensum babent idoneum. Unde conjectura ducor, ut suspicer scriptum fuisse. Dicis causa reperit pontificem. Hujus verbi vim sic Dio *lib.* 57. expressit, τὸ ἀρχαίας ὁσίας ἕνεκα, ὅστ' ἐν εἰκόνι δοκεῖν γίγνεσθαι, *Briss.* Ex hanc eandem sententiam sequitur Pitheus *lib. adversf. subseciv.* 2. *c.* 8. At Forcat. *in Necyom. dialog.* 7. dicis gratia legendum existimat, pro eo quod est manifesta & publica demonstratione, allegans *leg. sæpe ff. commod.* & Apuleium *in lib. de Philosophia*: Plinium *li.* 28. *c.* 2. ubi dicis causa interpretatur pro eo quod est publice & pro populo, &c. Vide latius eundem ibi.

Dictare actionem, judicium. Paulus *in l. non distinguemus*, *§. illud in princ. ff. de recept. arbitr.* eodem sensu, quo *Terent.* Impingere dicam, appellavit, Idem in *l. si servus depositus in fin. ff. de nox. act.* Judicium dictare vocat *Tranquillus*, intendere formulam dixit, vulgo nuncupamus. Instituere actionem. Porro dictata dicuntur, quæ alio præeunte verba scribi consuevere (Barbari, pronunciare ad pennam dicunt) ita & quæ natura nobis excipientib. suggerit, dictare dicitur. Testis est *Cataneus*, doctissimus grammaticus, qui dictara apud Plin. *lib. Epist.* 2. exponit, componere, suggerere: indicatque ex *lib.* 5. *Epist.* Senecæ colligi posse, quod differat à Dicere. Tum dictata sunt, inquit, quæ ludimagister de aliquo autore pueris tradit interpretamenta, ut prædiscant, eademque ipsi post

post paululum ita reddant, ut tradita sunt, quod & *Cataneus* Ciceronis testimonio probat. Observanda autem pulchra metaphora apud Pomponium, *in 2. ff. de orig. jur. §. novissime*: Nam sicut dictari censentur ea, quæ non nostro affectu, sed alio præeunte verba scribimus, ita & quæ vicissitudo rerum, volente Deo, suggerit, ea excipimus, & volentes nolentes sequimur, quia natura dictat. Apud Barbaros dictate rationem, facere computum, dicitur, *Spieg. Prat.*

Dictare testamenta, pro scribere, vel suo arbitrio disponere, *l. dictant 6. Cod. de testam.* Dictante testatore legatum scribi dicitur *lib. 15. §. item sena. fin. de falsis.* Dictat testator, quæ testamentario excipiente legat, vel suprema sua ordinat *Briss.*

Dictat ratio. Valla *in Raud* Ita & ratio loquitur, quod nos scribendum putamus: & ratio dictat, quod in alterum effundamus. Solet in Principum rescriptis, quibus cognitio delegatur, clausula haud infrequens inseri, Prout ratio dictat jusque ordo requirit. *Spieg.*

Dictator à dictando nomen traxit: quod potestate sua finita, futuros solus ipse dictaret magistratus, id est, eligeret. Zasius *in L. ff. de orig. jur. §. 18.* Græci *δικτάτορα* vocat. Ale. de Alex. *lib. 4. Genial. dierum c. 22.* Spie. Hic, summam potestatem habebat, hoc est, per omnia regiam dominationem, solo nomine excepto. Eamque, ob rem dictator dicebatur magister populi, vel civium, autore *Varrone*. Et per imitationem antiquitatis haud dubie factum est, ut primarii inter Decuriones nostros, jam nunc quoque magistri civium appellantur. *Burgermeister.* Old. Non autem à patribus, vel à populo creabantur, ut alii magistratus, sed à Consule captatis auspiciis nocte ac silentio dicebantur Dictatores. *Prat.* De his vero ita *Pompon.* Dictatores proditi sunt, à quibus neque provocandi jus fuit, & quibus etiam capitis animadversio data est, nam cum populo Romano acto, crebra bella orirentur: & quædam acriora à finitimis inferrentur, interdum re exigente, placuit majoris dignitatis Magistratum constitui, hunc Magistratum, quoniam summam potestatem habebat, fas non erat ultra sextum mensem retineri: & his dictatoribus magistri equitum jungebantur. Sic quomodo regibus tribuni celerum, quod officium fere tale erat, quale hodie præfectorum prætorio: Magistratus tamen habebantur legitimi, ut Pomponius *de orig. juris.* Maffeus.

Dictatura, munus Dictatoris, erat extraordinarius & summus magistratus, ad quem non nisi in maximo periculo, velut ad sacram anchoram & ultimum remedium, confugiebatur. In hunc enim quicquid Romanæ ditionis esset, transfundi consuevit: adeo ut non alii magistratus interim essent. Qua ratione, & duæ secures præcedentibus lictoribus, & cætera regia insignia illis attribui solebant. *Old.*

Dictatores libellorum, *l. 39. §. 1. C. de appell.* vid. Gotohft. *ad l. 22. prin. C. de testam*

Dicta, sponsa, pacta, *Nonius*, Inter speratam, inquit, dictam, pactam, & sponsam, hoc interest: quod virgo postquam petitur, sperata dicitur: de hinc promissa, dicta vel pacta, ex *Budæo. Sp.*

Dicta facta, eleganti combinatione dicimus, significantes omnem prorsus rem gestam inter aliquos.

Dictio testimonii, id est, jus dicendi testimonii: ut factio testamenti. *Prat.*

Dictio dotis, vide *Dicere dotem.*

Dictum id est, conventum, sæpe *Briss.*

Dictum à promisso *Ulp.* eleganter discernit, *in l. sciendum. de adil. edict.* Dictum, inquit, à promisso sic discernitur: Dictum accipimus, quod verbotenus pronuntiatum est, nudoque sermone finitur. Promissum autem potest referri & ad nudam promissionem sive pollicitationem, vel ad sponsionem, *leg. sciendum tamen est ff. de adil. edict.* In summa, Vox hæc omnem complectitur sermonem *Spieg.* Vide ulterius Connan. *lib. 5. c. 1. a. 11.* Huic adde Brech. *leg. commendare in tit. de verb. ter. signif.* & Gothof. *ad d. lib. sciendum, §. 2.*

Dictuæ sunt columnæ ecclesiæ, in quibus imagines patrum in suo catalogo ponuntur, vel sunt tabulæ, in quibus quid scribitur, vel pingitur. *Prat.*

Didrachma valet duas drachmas, vel duos denarios. Archidia. *c. magnum 11. quæst. 1.* Prat.

Diducere est dividere, & distinguere. *Institut. de oblig.* quo verbo utuntur & classici auctores.

Dienses, Macedoniæ populi *l. fi. ff. de censib.*

Diem more Romano incipere à media nocte, inquit *Paulus.* Quare id autem à Romanis servatum fuerit, dubitat Plutarchus in Romanis quæstionibus cujus verba, quoniam Latine recitat *Castellanus Cotta*, non referam. Multas ille quidem rationes adducit, sed prima verisimilior mihi videtur, nempe id Romanos fecisse, propterea, quod more militari vivebant. Nam plurima in bello noctu fieri necesse, quo sole oriente manus conseri possint, quandoquidem ut Chiloni Myson dixisse fertur, præparatos rem aggredi non agentes præparari oportet. Quam etiam opinionem approbat Cælius Rhod. *lib. cap. 1.* Nihilominus aliam fortassis ob causam factum est, quæ mihi dum hæc scriberem in mentem venit. Cum enim dies id spacium dicatur, quo sol omnium stellarum inerrantium celerrimus suum cursum conficit, non illum quidem proprium, qui est ab occidente ad orientem contra cœli motum, quo annos metimur, sed illum violentum, quo rapitur ab oriente ad occidentem: ideo crediderim Romanos ea hora diem incepisse, quoniam tunc sol incipit nobis propinquior fieri. Quocirca tradidit M. Varro *in lib. Rerum Romanarum*, quem *de dieb.* scripsit ut etiam asserit Aul. Gell. *Noct. Attic. lib. 3. cap. 2.* Romanos sacra nocturna, si ante mediam noctem facta fuissent dici præcedenti, si post, diei sequenti tribuisse, & idem servasse in auspiciis: ac Tribunos, quos à Roma nullum diem ab esse licebat, si post mediam noctem extra urbem profecti fuissent, & ante mediam sequentem reversi, non videri unum diem abfuisse, atque ea de causa dicere solitum Quin. Mucium Jurisconsultum, lege non esse usurpatam mulierem. quæ cum Cal. Ja. apud virum causa matrimonii esse cœpisset, ante diem quartum Cal. Januarias sequentes usurpatum esset, non enim posse impleri trinoctium, quod ab esse à viro usurpandi causa ex 12. tabulis deberet, quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex Calendis, Idem *Varro* scripsit Athenienses diem incipere ab occasu solis, Babilonios ab ortu, Umbros à meridie, quæ præter *Gellium* recitat Macrob. *Saturn. l. 1. c. 3.* & Plin. *l. 1. c. 77.* & Isidor *Etymol. l. 5. ca. 30* Addit *Plinius* morem Romanorum servatum fuisse ab Ægyptiis & ab Hipparcho, atque omne vulgus incepisse diem ab ortu,

ortu solis. Diem alii aliter observare, ait *Plin.* Babylonii inter duos solis exortus, Athenienses inter duos occasus: Umbri à meridie in meridiem: vulgus omna à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, Ægyptii, Hipparchus à media nocte in mediam. Gell. *l.* 3. *c.* 2. Accurs. & Odofr. loco Umbrorum nominant Arabes, de quib. apud Veteres nulla mentio. Hunc diem à Romanis vocatum fuisse civilem, aiunt *Gell.* & *Macr.* quod etiam tradidit *Censorinus* in lib. *de Natali die.* Quamobrem *Corta* reprehendit *Accurs.* & *Jas.* quoniam spacium 24. horarum diem naturalem appellarunt & tempus illud, quo solem conspicimus, diem artificialem dixere: cum tamen nulla reprehensione digoi videantur. Nam istam divisionem osurparunt Mathematici omnes, quæ etiam probatur à Sypontino. *Isidor.* autem diem Civilem vocavit legitimum, Duodecim diei patres à Babyloniis Græcos didicisse, narrat Herodot. *ia Euterp.* ait Fabius Victorinua *in Rhetarica*, Cicer. id, ait, inventum fuisse *Mercurii Trismegisti.* Dies autem non dicitur à splendore sive claritate, quemadmodum *Ja. And.* & *Jos.* opinati sunt sed ἀπὸ τ̃ διὸς, i. e. à Jove, ut *Varr.* & *Fest.* scripsere. Hinc ipse Jupiter Diespiter, *i. e.* diei pater vocatus fuit, Hor. *carm. li.* 1.

——— *Namqae Diespiter Igni corrusco aabila dividens.*

Plerumque per purum tonantes Figit equos, volucremqae currum.

Et Cretenses Δια τὴν ἡμέραν hoc est Jovem diem appellarunt ut est apud Macrob. *Satur. lib.* 1. *c.* 15. & singuli dies à Diis nomina sumpsere, ut notat Isidor. ia *eod. lib.* Quinetiam Æthiopes diem coluisse dicuntur, & diei simulachrum ab Antioch. Epiphane factum proditur ab Athenæo. Ferrand. *lib. Explication. primo. ia l. More Romano. de feriis.*

Diaa, apud varias gentes varie accipiebatur. Nam apud Romanos, à media nocte ad mediam noctem sequentem finiebatur, ut in *l. more. ff. de fer.* More Romano, inquit *Paalus*, Dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur. Ita quicquid in viia viginti quatuor horis, id est, duab. dimidiatis noctibus, & luce media actum est, perinde est, quasi quolibet hora lucis actum esset. Apud Ægyptios simili modo observabatur. Apud Athenienses totum id tempus, quod ab occasu ad occasum est, dies habebatur. Nunc ab ortu ad occasum solis, vulgo nuncupamus diem, more vetustissimo, quo dies primum in duodecim horas est divisus. Unde Christus servator noster. *Ja.* 11. Nonne inquit, duodecim sunt horæ diei? Et Gen. 1. Et divisit lucem à tenebria, appellavitque lucem diem, & tenebras noctem. Atque ita primam, sextam, septimam horam, ab ortu solis dinumerando, accipe, *l.* 14. *de testament. l.* 1. *de manum. l.* 7. *de usucap. l.* 5. *§. fin. de servit. l.* 25. *§.* 1. *de lib. & posthu. l.* 20. *C. de transact. l.* 2. *de ann. leg.* Quod respexit Proculus ia *l. hoc verb. ff. de verb. sign.* Diajunctivum est (inquit) veluti cum dicimus, aut dies, aut nox est: quorum posito altero, necesse est tolli alterum. Et Claudius *Saturn.* in *l. aut facta, ff. de pœnis.* Tempus (ait) discernit emansorem à fugitivo: & effractorem vel furem diurnum, à nocturno. Dies præterea accipitur pro tempore interminato, idque fœmineo genere, ut Longa dies nihil non in aliam transfert faciem. Unde est ista locutio. Promittis annua, bima, trima die, h. e. tempore unius, duorum, trium annorum, dare, vel tribus pensionibua per triennium dare decem? Ulp. *in l.* 3. *ff. da annu. leg.* Dies igitur in jure civili intelligendus secundum subjectam materiam. Nam cum aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebria habet, antiquissima, & vulgaris diei appellatio retinenda est. Sin autem quæratur de continuo temporis successu sequi oportet Romanam institutionem, ut in materia præscriptionum. Nam tempus ita noctu procedit, ac die, ad complendam usucapionem. Ulp. *in leg. in usucapionibus & leg. seq ff. de usucapio.* Ideoque inquit, qui hora sexta diei Kalendarum Januariarum possidere cœperit, hora sexta noctis pridie Kalendas Januarias implet usucapionem.

Diem D. Basilius Magnus ia *hexaemero* dixit illum esse aerem, quem Sol illuminet, cum est in eo dimidio globo, qui super terram est collocatua; *Aristoteles* autem scripsit esse solis excursum ab oriente in occasum. Varie autem diei Etymon autores classici discutiunt. Quidam enim dixerunt, ἀπὸ τ̃ Διὸς diem dictum, qood Jupiter dici sit dominua & rector. Alii vero quod Dei opua sit, dici existimant. Nonnulli à dio tractum volunt, quod lumen sub cœlo esse dicimus. Ut sub dio esse, id est, sub tegmine cœli. Sed M. Varro diem ex Deo dictum asserit. Græci ἡμέραν appellant, quam nos diem, propterea quod (ut autor est *Plato*) ἱμείρουσι. id est, lumen è tenebris emicuit hominibus summopere desiderantibus ac congratulantibus. Qua de causa prius veteres (ait ipse *Plato*) ἱμέραν, scripserunt. Posteritas autem ἑμέραν, ac tandem ἡμέραν, nonnulli vero quasi ἥμερον, i. e. mansuetam dici crediderunt. Dies item diversis appellationibus à rerum effectis cognominarunt veteres. Nam quosdam nominabant intercisos, alios statos, profestos, festoa quos *Plutarchus* ἀποφράδας dicit: Quemadmodum & *Suida* ἡμέρας πρὸς πράξεις ἀνεπιτηδείους, ad actiones minime idonei & convenientes, Præliares, Communicarios, Pandiculares, nundinarum, intercalares, histricos, & quoa edici Κρισίμους καὶ Κριτικὰς appellant, id est, decretorios & judicatorioa: & justos à decemviris, qui oumero triginta dabantur judicatis confessi æria & debitæ conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent. Eratque veluti quoddam justitium, id est, juria inter eos cessatio quædam: quibus diebus nihil cum his jure agi posset, ut testatur Gell. *lib.* 20. Magnum quoque diem appellamua, qui finem longis laboribua imponit. Quod *Alciatus* latius dixit *lib.* 8. *Parerg. & lib.* 4. Brech. *L. Urbis appellatia §. cujusque diei. tit. de verb. & rer. signif.*

Dies ob commoditatem hominum, à nocte distinguitur in duodecim horas, quotiescunqua de his rebus tractatur, ad quas necessaria ex lux, ut si quis operas diurnas promiserit. Non enim noctu eas præstare tenetur, & ne quidem potest sine alterna requie. Quamobrem magno errore eppellant hunc diem artificialem, credo propter horologium arte factum. Alioquin accedit non minus ad naturam, quam dies naturalis. Dixit eoim Deus, fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem & noctem, Gen. 1. *Old.*

Dias quidam sunt naturales, quidam civiles. Dies naturalia est tempus ab exoriente sole ad solis occasum, cujus contrarium est nox ab occasu solis ortum. Dies vero civilis, tempus, quod fit uno cœli circumactu, qno dies verus & nox continetur. Ut, si dicam. Ille dies 30. vixit: noctes quoque simul intelligo; nox enim teste *Servio*, est pars diei. Sed à parte meliore

fig

fit denominatio, *Prat.* Sic accipitur *in d. l. Mote Romane*; qua de re vide Censorum, *lib.* 19. *de die naturali.* Prat. *Adde* Aul. Gell. *lib.* 3. *c.* 2.

DIEM actionis cedere dicitur, cum id quod in pactum deductum est, cœpit deberi: etiamsi nondum agi possit, ut quod debetur præstetur. Diem vero venire, est, quando res incipit perfecte deberi, obligatione, actioneque efficaciter & vere orta. Vide *Altiat. Spieg.*

DIEM actionis exire, *l. ait Prætor §. hi plane, ff. ex quib. cauf. major.* Cum finitum est tempus, quo actio durat. *Spieg. Briss.* Sic, exire tempus dicitur eodem sensu, *l. 1. §. idem Pompon. De dolo*, Briss.

DIEM functus, i. e. mortuus, *l. 8. C. de collat. l.* 3. *C. qui admitti.*

DIEM proferre, i. e. prorogare, protelare, producere Briss. *ex ff.*

DIEM actionis exisse, pro finitum esse tempus actioni præscripto, Paul. *in l. sciendum, ff. ex quib. cauf. major.* Spieg.

DIEM compromissi proferre. Hæc clausula nullam aliam arbitro dat facultatem, quàm diem prorogandi: & ideo conditionem primi compromissi neque minuere, neque mutare potest. *l.* 1. *Labeo*, ait, *ff. de Recept.* Spieg.

DIES termini, in ipso termino continetur, *leg.* 1. *§. si infra. ff. de success. edict.*

DIES diffisus Decemviri eum diem diffindi dicebant, qui differebatur, & res in alium diem rejiciebatur Nec dubium est, quin hanc legem de diffindendo die à Numa Rege desumpserint: Nam certa quædam vitia enumerasse visus est Numa, quibus si judex, vel alteruter ex litigatoribus impeditus esset, dies judicii diffinderetur. Ejusque legis particulam, quæ apud Festum *li.* 6. mendosissima extat, omnino mihi persuasit *Jacob Cujac.* acutissimus interpres, sic esse restituendam: *Si* quid horum fuit vitium judici, arbitrove, reove, dies diffisa esto. In exemplaribus impressis pro Diffisus, legitur, Diffensus, erroris non admodum obscura origine, siquidem veteres ita scribere solebant Diffeisus, pro diffisus: quod cum non perciperent imperiti librarii, diffeisus loco, diffensus posuerunt. Dies autem ita diffindi solet ex lege 12. tabularum, ut si morbo sontico actor, vel reus impeditus esset, morbum in jure allegari per amicum curaret: tunc Prætor excusatione cognita, quia decemviri ob morbum sonticum volebant diem judicii diffisum esse: in diffidendo die, hac formula utebatur: Hic dies diffisus esto, ut auctor est Acron. *in Horatium.* Ergo vocatus in jus, ni morbo esset opus jumento, nive morbo sontico, dies judicii diffisus esset, statim jus sequi actorem cogebatur: eique non sequenti, præsentibus antestatis, actor judicium denunciabat. Ræv. iu *l. 12. tab. lib. sing c.* 5. *de in jus vocand.* Vide Corras. *epist quæstio. cap.* 33. vide infr. *Diffindere diem.*

DIES difficilis dici putatur idem qui prolatus *l.* 27. *& l.* 33. *ff. de recept. qui arbitr.* i. e. quum negotium quod certa die confici debuit, in diem alterum rejicitur, Ulp. *l.* 2. §. 2. *ff. si quis cautionibus, lex* 12. *tab.* si judex, vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico impediatur, jubet diem judicii esse diffisum. Sic enim legitur in Pandect. Flor. *Bud.* Diffusum legendum putat: item ut apud Gellium *li.* 14. *c.* 2. & Liv. *li.* 9. Legitur. A quo equidem non abhorreo: quum diffundi alium in idem negotium dici possit, item ut vinum, quod ex dolio in aliud vas transfunditur. *Hot.*

Diffindi erat differri, & in alium diem rejici. *Briss.*

DIEM suum obire apud Ulp. *in princ. leg. si filia nupta. ff. famil. ercisc.* Spieg.

DIEM referre, *den Tag ansagen.* Diem proferre, prorogare, *den Tag weiter strecken.* Papinianus, *ff. de recept. arbit.* inquit. Ita sumptus ex compromisso, ut & diem referre possit: hoc quidem facere potest: proferre autem contradicentibus litigatoribus non potest. *Spieg.* vide supr. *Diem compro- issi.*

DIES fasti, quibus fari Prætori licebat: tria verba, Do, Dico, Addico, his contrarii nefasti, & vide Macr. *lib.* 1. *Saturn. c.* 15. Corras. *lib. Miscell.* 3. *c.* 18.

DIES sunt continui, aut utiles. Utiles, qui & olim Fasti, hoc est, quibus agendi & juris sui experiundi potestas est, *l.* 1. *ff. de diverf. temp. præscriptio leg. miles, §. quadam, ff. de adulteriis; leg. jure. C. eod.* Prat. Dies utiles intelliguntur ex eo tempore, quo quia scivit se habere jus agendi sive persequendi: Continui dies intelliguntur, quam primum jus delatum est, sive is, cui delatum est, scivetit, sive ignoraverit, ideoque illi sunt judiciales, hi etiam extrajudiciales: illi currunt tantum scienti, non etiam ignoranti, Vult. *in comment. Inst. l.* 3. *t.* 10. 3. 6. *n.* 4. Vide infr. *Dies continui.*

DIES aliquando causa finiendæ obligationis adjicitur, ut in *l. ex empto §. denique, ff. de actio. empt.* Si quis, inquit *Ulp.* ea conditione servum vendiderit, ut intra triginta dies duplum, postea ne quid præstaretur. *Old.*

In DIEM differri: Sub conditione contrahi dicitur negotium, *l.* 1. *§. item mandatum, ff. mandat.* Old.

Comitialea, Comperendini, Stati, Præliares.	DIES	vid. mox infr. *Dies profesti.*

DIES intercisi, mox infr.

DIES cretionis Scripto hæredi ad hæreditatem adeundam, à testatore præfinitus, *Prat.*

DIES curiæ, Cic. 1. *de Orat.* id est, dies fenatus: *Turnebo* verò 12. *advers.* 13. pro die curiales rem divinam in curia sua faciebant, & hilariter epulabantur. Græci enim in curiis epulabantur teste Athenæo. *De sacris curialium* Dionys. *l.* 2. Prat.

DIEM abiru *l.* 1. *§. quod si in lite ff. si quid in fraud. patron.* Old.

DIES atri dicebantur, quibus legiones educere, aut acies cum hostibus committere, vel quicquam reipub. agere religio non sinit. Alex. de Alex. *Genial. dier. lib* 2. *c.* 5. adde Crinit. *lib.* 199. *c.* 12. *de honest. discip.*

DIES conditus, Lege, Condicere.

DIES crassi. Persio, clara luce carentes, crassum aërem habentes.

DIES Domini, Lege, Judicium humanum.

DIES feriatus, quo feriæ aguntur, hoc est quod à forensibus negotiis datur vacatio. Paul. *in fi. l.* 2. *si quis in jus voc. non venir.* Remittit, ait, Prætor pœnam, puta, qua dies feriatus fuit, & *in tit. de feriis.* Spieg.

DIES festi continebant ferias publicas & privatas, ludos, epulas, & sacrificia deorum. Dies profesti. vide suo loco, *Spieg.*

Fatalis DIES, quo nisi in judicium causa appellationis introduceretur, interibat ea, *l.* 2. *C. de appell. l. ult. C. ubi Senat.* Dicitur & temporalis dies, *l.* 32. *C. de appell.* Cuja. 12. *obs.* 4. ubi & vide diversam olim fatalium dierum rationem, qu. infr. *Fatalis dies*

Dies incertus, conditio est, vide Bart. *in l. si pecuniam, §. fin. de legat.* 2.

Dies autem incertus varie accipitur. Interdum incertus est omnimodo, cum omnimodo incertum est, non modo quando fiet, sed etiam an aliquando fiet. Hic cum die certo nihil habet commune, sed pro conditione haberi solet. Sic accipimus quod *Papin.* ait, *l. 24. §. dies, ff. de cond. & demonstr.* Dierum incertum conditionem in testamento facere. Paul. *l. si dies, quando dies leg. ced.* Si (inquit) dies certus sit, statim cedit, qoamvis nondum venerit. At si incertus, veluti cum Magistratum Inierit, Cum Aliquid Fecerit, nisi temporis conditio contingit, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest. Hinc etiam descendit discrimen, quod Ulp. *l. stipulatio ista habere, §. inter de verb. obl.* notat inter diem certam & incertam, & hujus formulam eandem prope esse, quæ conditionis est. Nam diei incertæ formulam proponit, Si Aliquid Fiat, aut Cum Aliquid Fiet. Apertius etiam Pompon. *leg. si Titio quando dies lega. ced.* Nihil interest (inquit) utrum scribatur quum quatuordecim annorum factus erit, vel, si annorum quatuordecim factus erit. Priore enim scriptura per tempus, conditio demonstratur: sequente per conditionem tempus, utrobique autem eandem conditionem esse. Aliquando etiam incertus dies dicitur, cum certum quidem est factum iri aliquando, nec dubitatur an fiet, sed incertum est, quando fiet, &c. Fran. Bald. *in comment. de condit.*

Dies intercalaris, bissextilis, vide bissext.

Dies judicii diffisus, apud Ulpian. *in l. 2. §. si quis in judicio, ff. si quis caution.* Vide paulo post. *Diffindere diem.*

Dies justi, tempus faciendi judicati: id erat mensis unius ex 12. tab. vel 30. dierũ ex constitutionib Impp. duorum mensium, *l. 2. C. Theod. de usur. rei jud* Prat. vid. supr *Diem* D. Basilius,

Dies legitimi vocantur, quos nunc dilationes ordinarias appellant, ait Bud. *in Annot. priorib.*

Dies legitimi, secundum *Asconium*, viginti, qui dabantur ad accusandum: totidemque defensori ad respondendum. Dierum judicialium, id est, certorum meminit quoque Capitoli. *in M. Ant. Philos.* Spieg.

Dies mortis incertus. Ulp. *de cond. & demonstr. l. prima*, Dies autem incertus est cum ita scribitur: Hæres meus cum morietur, decem dato. Nam diem incertum habet mors ejus.

Dies quinquennii *l. Atilicin. de pact. dot.* pro quinto anno. *Prat.*

Dies religiosi dicuntur tristi omine infames impeditique, in quibus & res divinas facere, & rem quampiam novam exordiri temperandum est: quos multitudo imperitorum prave & perperam Nefastos appellat, ut annotavit Aulus Gell. *in lib. noct. Attic.* 4. *c.* 9.

Dies sanctificationibus deputati, feriæ in jure dicuntur: de quibus lege Oldend. *in 12. tab. tit.* 1. *c.* 4. Spieg.

Dies sessionum (continuis adversi, non autem semper utiles) erant & appellabantur, quibus Prætor pro tribunali sedebat, *l. 2. §. dies.* Quis ordo. in bono possess. quod quidem erat necesse in iis causis, quæ causæ cognitionem decretumque desiderabant, neque de plano poterant experiri: cujus generis erat, restitutio in integrum. Sed non dicebantur tamen dies utiles, nisi si quis etiam nunc potuerit restitutionem postulare. Quid enim si quis eo tempore in vinculis fuisset, vel ab hostibus captus, vel absens Reip. causa? Si vero causa fuisset, quæ per libellum de plano institui poterat: etsi non esset dies cessionis, immo vero, etsi esset feriatus, tamen inter utiles numerabatur, si alioqui Prætor sui copiam faciebat; neque & qui quid persequi volebat, alio modo non impediebatur, *l. 11. §. 60.* Ad *l. Jul. de adult.* Cum igitur in ea tota distinctione multum esset difficultatis, & annus utilis interdum hac ratione decennium fieret, sicut *Justinianus* indicat *in d. l. una, C. de ann. except.* Constantino Justinianoque displicuit illa (ut ita dicam) utilitas incerti temporis: & visum est potius definiendum esse certum aliquod tempus. Sed Constantinus locorum differentiam injecit, Justinianus sustulit. Neque vero in omnibus causis sublatus est usus temporis utilis. Nam in multis adhuc locis Pandectarum & Codicis mentio utilis anni, dierumque utilium recte fit. Sed in restitutionibus saltem in integrum, pro tempore utili continuum est substitutum *Bald.*

Dies solutionis, sicuti summa pars est stipulationis, *l. 1. ff. de c. t.*

Dies sigillarii, Vide, *Sigillaria.*

Dies stati, ordinarii sunt. Ludæ. *in d. Annot.* Spieg. vid. infr. *dies profesti lit. p.*

Dies ventosus, si quidem, *Paul.* ait, die ventoso id fecit, culpæ res est, *leg. qui occidit ad legem Aquiliam, §. in hac actione*, Spieg.

Dies utiles currunt à die scientiæ, v. Gothofr. *ad l. 1. pr. de divers. temp. præsc.*

Dies continui sunt *συνεχεῖς*, *& διηνεκεῖς*, hoc est, non interrupti, sed connexi, cohærentes tam utiles, quam (ut sic loquar) inutiles, *l. 8. ff. de collus. deteg. l. 24. ff. ad SC. Velleia.* Prat. Dicuntur autem continui, eo quod continuo unus ex alio dependet: & continuis trecentis sexaginta quinque conficitur annus, qui vulgaris dicitur. Vult. *in Comment. instit. tit.* 10. *§. 6. num.* 4. vide supr. *Dies sunt continui, aut utiles.*

Dies alia certa, alia incerta. Certa cujus tempus certum, ac definitum est, ut Kal. Jul. Incerta (ut ait Paulus *l. si dies, ff. quando dies leg. ced.*) cujus tempus incertum est, ut: Cum in sua familia nupserit. Sic. *l. 1. ff. de cond. & demonstr.* & hic dies habet vim conditionis, Hot. Inst. *de act. §. 1.* vid. supr. *diei incertm.*

Diei cujusque major pars, i. est septem horarum primarum diei, *l. 2.* ubi Alc. *ff. de verb. sig.* Vergilius autem dixit Diei meliorem partem esse, quæ meridiem antecedit, *Prat.*

Diem edere, publice denunciare, proscribere, prodicere, Cic. 1. *Verr.* Nov. præscripta editaque die & pro domo prodicta die. Varro *lib.* 5. diem prodixit. *Prat.*

Diem cedere aliud est quam venire, *leg. cedere diem, ff. de verb. signif.* Cedere enim diem significat incipere deberi pecuniam. Venisse autem significat venisse eum diem, quo pecunia peti possit. Conn. *lib. 4. c. 8. n.* 6. Vida Curt. *lib. εἰκασῶν* 1. *c.* 31. Ubi latissime. Diem cedere est diem procedere, *l. si plures, de bon. poss.* Old. vide Gothofr. *ad rubr. quando dies legat. ced.*

Differunt hæc, In diem, Ex die, Ad diem. *l. 1. §. ven. quando dies leg. usufr. l. 9. §. ult. & l. 34. ff. de her. insti. l. 4. ff. de servitut. l. 9. §. plane ff. de usufr. quemadmodum caus. l. 14. ff. ut leg. nomin. caus. l. 1. §. 1. ff quib. mod. usufr. am. l. 4. §. si ex die. de fideic. libert. l. ult. in fi. ff. de adsig. libert.* Ex die promitti dicitur, cum ex die incipit obligatio. Ad diem, cum in diem ita confertur, ut

illo

illo dia finiatur, veluti Usque Ad Kalandas Martias Dare spondes? *l. 44. ff. de oblig. & act.* Similiter ex dia & ad diem constitui dicunt servitutes, quæ ita constituuntur, ut vel à tempora istios diei incipiant, vel tempore isto finiantur. Ad diem tamen, pro in diam in *l. 77. ff. de verb. oblig. & in l. 5. ff. de peric. & comment. ad diem*, id est, sua die *Briss.*

Dias intercisi arant, quasi diis & hominibus communes. Nam quibusdam horis istorum dierum fas erat jus dicere, quibusdam vero nefas atat, ut cum bostiæ cædarentur. *Ovid.* in Fastis:

Nec toto perstare die sua jura putaru,
Qui jam factus erit, mane nefastus erat.

Diei profesti, rebus tum publicis tum privatis destinabantur. Qua ratiooa horum dierum alii erant fasti, in quibus Prætori licebat solemnia hæc verba fari: do, dico, addico: alii Comitiales. quibus cum populo recte agebatur: alii Comperendini, quibus vadimonium dicere permittebatur, h. e. sponsionem decernere. judicio sisti: alii Stati, quos judicii causa cum hoste instituebant: alii Præliates, quibus repetera res, val lacessere hostem licebat. *Oldend.* Macrob. 1. *Satura.* 15.

Diffamari, in bonam aliquando partem accipitur. August. *de civit. Dei, lib. 3.* Romanum imperium tam longe lateqoe non potuisset augeri, & tam grandi gloria diffamari. In malam vero partem frequentius reperitur usurpatum, pro eo fere, quod est infamare, siva, id jura, sive injuria fiat. Jure, cum dicimus, actionem & sententiam infamere: Injuria, cum scaleratus aliquis dilacerat famam proximi. ductus ad hoc pravo quodam adfectu, sicut in *l. diffamari, C. de ingen. manum.* Nam diffamate, est per diversas partes famam divulgare, vitiorum facta commemoratione. *Hieronymus.* Si *Origenem*, inquit, nunquam secutus sum frustra infamare me cupitis, *Oldend.* Probroso carmine diffamatus, *Tacitus.*

Diffamia D. *August.* pro infamia.

Diffamator injustus delinquit, occidit hominem, furatur nomen, improbo lædit testimonio, *Oldend.* v. Bart. *ad l. turpia. l. de legat.* 1.

Differentia, est qualitas discriminans dissimilitudinesque inducens, per quas discernitur hoc ab illo. Salo. *in l. Gallus de lib. & posth.* Bart. *Latomus.* Differentia, inquit, & proprium, ra idem sunt: sed appellatur differentia, quod rem certa proprietate à cæteris distinguit: proprium, quod uni soli convenit. *Spieg.*

Differentia. est quædam peculiaris nota: quæ dividit & separat ea, quæ sunt sub eodem genere posita, certamqoe cum genera speciem constituit. Taboet. *in Top. milit. for. & leg. disc.*

Differantia est quædam qualitas addita generi, internam discriminans cujusque rei naturam, & inducens specierum varias dissimilitudines, id est, faciens unam ram ab alia differre, ut rationale facit hominem distare à brutis, & separat eum a cæteris animantibus, Taboet. ibi.

Difficile dicitur quandoque quod nullo modo fit, a. *qua. 6. biduum vers. sed adversus, & glos. fin. de test. cap.* præsentium exponit, non de facili id est, nullo modo. Difficila interdum exponitur, difficulter, aut raro ut *ff. de leg. 3. leg. Seio. & l. heres meus, §. uxori.* Aliquando difficile, id est, nunquam, 1. *quest.* . *si qua neque*, &c. Principatus, & ibi norat. Aliquando difficile exponitur, id est laboriosum, in *auth. Ut hi qui ob fe ha. per. res ms.* §. Quoniam autem. Aliquando, vix 67. *dist.* Quantum libet. & ibi not. Item qualiter difficile & facile intelligitur, vida de *har. inst. l. servum.*

Difficilis quæstio, l. probatu & explicatu difficilia, *l. cum bic statu, §. si ambo. de don. inter vir. & ux.*

Difficila. l. periculosum, Hostien. c. *requisivit, de spons.* Prat.

In Difficili est, *l. 29. §. ille casus, de lib. & posth.*

Difficile & Impossibile propemodum non distant Ulp. *fam. ercisc.* Si familiæ erciscundæ, inquit, vel communi dividund. judicium agatur, & divisio tam difficilis fit, ut pene impossibilis esse videatur. *Spieg.*

Difficilius conceduntur à jure, quæ homines faciunt facilius, atque hi difficilius jura permittunt facilius. Vult. *l. 1. comment. Instit. t. 7. n. 2.*

Difficultas pro incommodationa apud Paul. *in l. 2. §. ex his, de verb. obli.* sed non facit, inquit, inutilem stipulationem difficultas præstationis. *Spieg.*

Difficultas magna, fere fortuito casui æquiparatur. *l. non dubium, in fin. ff. de legat. 3.* Publicas difficultates, probi autores accipiunt pro penuaria rei nummariæ. *Prat.*

Diffidara est bellum Indicere, hostem se declarare, *2. feud.* 59 §. 4. Diffidamus eos ac bannimus. *Prat.*

Diffidationem vulgus vocat Denonciationem bostibus factam, antequam committatur bellum: quæ non minus quam 3. dierum tempus complecti debeat. Unda est t. *de diffidat.* Old.

Diffindera diem, est differre in sequentem, qui nec religiosus, nec fastus est, sed judicialis etiam partibus, sine exceptione morbi sontici, auctor Alc. *de verb. sig.* Nebriss. Diffindere diem & diei diffissio, significat diem intarscissum, intercapedinatum, ac proinde dilatum. *Spieg.* vid. *dies diffisus.*

Hinc Diffissiones Gallio 14. c. 4. Briss.

Diffinitio. Vida *Definitio.* Monet autam doctissimus vir Anton. August. *lib. 4. Emendat. cap. 9.* definitionem esse scribendum, non diffinitionem.

Diffissiones, i. protogationes & dilationes.

Diffundara diem, olim dicebatur id, quod nos continuare terminum usque in diem crastinum, nuncupamus. *Tria* autem erant da differendis judicus, pronunciandi genera Aut diffundebatur dies, i. a. in posterum diem rejiciebatur: aut competendinabatur, h. a. io tartium diem differebatur: aut deniqua judex prononciabat sibi non liquere, quæ Amplistio vocabatur. Ulp. *in l. si demeru, de recept. arbitr.* Old. Vida & *Ampliatio* Spieg.

Diffunduntur vina propria, quæ posteaquam defæcata sunt, in doliis conduntur, transvasanturque. Julian. *leg. cum queritur. de leg. 3.* Nam si vina diffudisset, habiturus usui. Itam Proculus *de trit. & vin. leg.* Com vinum, inquit, quod in amphoris, seu cadis diffusum est *Nebriss.*

Diffundebatur vinum ex doliis in amphoras & cados. *Briss.*

Diffusa, diversis disjunctisque in locis sita. Paul. *l. decreto, 24. ff. de admin. tut.* Quotiesque vel diffusa negotia sint, aut dignitas, vel ætas, aut valetudo tutoris id postulet. Imp. *l. testamento 11. C. de excus. tut.* Sed propter late diffusum patrimonium, an tibi adiungi aliquos curatores oporteat. Item *l. 3. Cod. in quib. causs. tut. hab.* Propter late diffusum, i. e. in diversis locis consti-

coustitutum. *Hotom.* Diffusa servitus. Briss. *ex ff.*

DIOAMUS, idem qui & bigamus, is habetur, qui corruptam vel inspiciens duxetir, sed Pontificia solum constitutione: qua & à sacerdotio arcetur: qua de re latiua differit *Erasmus* noster in *Aaaot. ad Paulum*, item *ad Jovianum*, & inde Ratione Christiani matri. Proprie autem Digamus, qui secundam uxorem duxit. Fuere apud Ethnicos graves auctores, qui vel nullam vel semel ducendam uxorem esse putarunt, nec iterum naufragium faciendum. Lege Codrum *sermoae* 4. Nevizanum prodigiosum allegarotem. E nostris, secuodas nuptias, *Tertallsaa.* damnavit: cujua dogma ab Orthodoxis Patribus rescissum est, à quibus standum nobis est: ut ante *Rhenanus* noster prudenter admonuit. Extat ia *Novell.* Constitutio bene longa, de hia qui nuptias iterant. *Spieg.*

DIOESTORUM titulum *Justinianus* à veteribus ICtis mutuatua est. Scripserat enim Alfen. *ff. lib.* 40. Julian. *lib.* 90. Celsus, *lib* 9. *&* 30. Marcellus *totidem*: Pompon. *quinque*: Scæv. 40. Martian. 7. Hermenop. *c.* 1. *l.* 1. *Epit.* Ιουστινιανὸς τὰς πολλὰς ἐκθέσεις τῶν νόμων, ἐν πεντήκοντα βιβλίοις διὰ σοφῶν ἀνδρῶν σπουδαίως συνήγαγε, ἃ καὶ τῶν διγέστων, ἤτοι πανδέκτων ὡς πάντα δεκτικὰ τῶν νόμων, ἐκάλεσεν. Vet. Glos. Διγέστων, φανερῶν διατυπωμάτων.

DIGESTUM opus pandectarum juris civilis vocari non probat *Iasalanus*, magia autem si congestio appellaretur, cujus nomine *Cicero* alicubi intellexisse videtur prolixum opus. *Spieg.* Cæterum Digestorum nomen in juris civilia scientiæ libris novum non fuisse, hinc facile ostendi potest, quod Salvius Julianus 99. *libros Digestor.* scripsit Alphen. *lib.* 40. P. Jubentiua Cels. *lib.* 39. Ulpius Marcell 31. Serbidius Scævola 40. Herenn. *autem* Modest. *lib.* 12. *Pandect.* scripsit. Hujua vero inscriptionis rationem afferri idem Justinianus *in Epistola sua ad Senatum*, & omnea populos, quæ hodie secunda est in *tital. de vet. jur. eaucl.* Nomen (inquit) libris imposuimus Digestorum seu Pandectarum, quia omnes disputationes ac decisiones in se babent legitimas, & quod undique fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt. Est enim proprie digerere, ordinare dividendo, quo verbo usus est *Cicero*, cum egit de jure civili tractando, libro *de Orat.* cum, inquit, si quis omne jus Civile in genera digerat, quæ perpauca sunt. Et ia *Vert.* Habeo & istius patris ejus accepti tabulas, quas diligentissime legi, atque digessi.

DIGESTORUM libet ideo duplici *ff.* signatur, quod Græci Pandectas per π cum accentu circumflexo notabant, sub quib. & Digestorum libri comprehensi sunt, unde facili litura π in ff. Latinæ inolevit. Alciat. *lib* 3. *Dispunct. c.* 16. Haloander (cui utinam, ut constituetar, respondere licuisset & *Valla* & cæterorum calumniis, quibus tam Jureconsultos veteres, quam ipsum *Justinianum* convitiis impetunt) non negat, nulla injuria nostrotum hominum imperitiam accusari, qui caput aliquod ex Digestorum opere in testimonium adducentes, legis verbo, & gemino ff. utuntur cum ex monumentis antiquissimorum Codicum constet Latinos ἐν τοῖς παρατίτλοις, simpliciter huic θ., vel huic θ notæ, qua operis nomen significabant (unde & supina librariorum negligentia irrepsit, ut hodie ff. scribantur) titulum, nudumque capitis principium hunc in modum adjecisse, Digest, vel θ, vel θ *de Act. empt. Jul.* Græcos vero frequentius operis nomen omisisse, titulum, caput, ac versum, quem θεμάτιον illi, quasi novam facti speciem sive casum, nostri inepte Paragraphum appellarunt, per numeroa tantum indicasse; hoc modo, βιβ. δ π τ β. κε τ. θε. ια. id quod fragmenta quædam de Pignoribus, de Successione ab intestato, de Peculio Græce scripta, quæ ipse dum viveret habuit, antiquissima, testati possunt. *Spieg.* Alciatum refert & sequitur etiam Corrasius *Miscel. lib.* 5 *c.* 15. a. 6. Quamvis autem hæc ad aliquam conjecturam faciendam sufficiant, ea tamen magis gravis illius & ingeniosi viri egregiam perspicaciam, quam veritatem olere putat Aldobrandin. *in proem. Instit.* ibi post libros 50. *Catellanus Cotta* in opere suo, quod *Memoralia* inscripsit in verbo *Pandecta*, dicit ita scribi, quasi dicas factæ fuerunt, quæ ratio est nimis generalia, quia idem de omnibua libris dici posset. *Laurentius Valla* in Raudensem tradit illam notam esse Δ literam Græcam, quod mihi nequaquam placet, cum Digestum sit nomen Latinum, & Græci suum proprium babeant. Auctor illius bistoriæ, quæ Fasciculus temporum inscribitur, ubi de *Justiniaao* loquitur ait, Olim consuetudinem fuisse, ut Digesta per D. & G. scriberentur, quæ literæ, ut ipse refert duplici f. similes videbantur. Ar Ferrando Adduensi *lib.* t. *cap.* t. Explicationum alia ratio probabilior est, quam etiam omnibus magia satisfacturam opinatur. Putat enim duplici l. antiquos usos fuisse, quod duplici f. est longe simillimum. Nec sane in alio differunt, nisi quod duo l. paulo inferius linea conjunguntur. Verum quid in causa sit, cur duplici l. uterentur, id est, quod quinquaginta libros significare volebant. Nam L. quinquagenarium numerum significat, ut *Valerius Probus* docet: & Pandectæ quinquaginta libris continentur. Vel etiam libros legum intelligebat vel fortassia, & melius, leges tantum: namque ex eodem Probo constat, leges scribi solitas per duplex l. Porro quibus notis Digestorum libri significarentur, ex *Eustathio* Græco Interprere lib. περὶ χρόνων διαστημάτων disces. Ia enim in hunc modum Digestorum loca præcidit εἰς β ιγ' τῶν διγ. τ. γ. unde nec immerito Jurisconsultissimi nostri temporis majusculo elemento. D. Digestorum libros significant, idque *Prateii* judicio.

DIOITUA apud ICtum in *l. Lucius, de servit. rust. præd.* quid significet, *Accursium* ignorasse, commentum ejus ostendit. Digitus autem hic modulus aquarius, sive fistula digitaria intelligendum est, per quem aquæ fluxus dividuntur, perinde ac parietum prominentiæ per pedes dividi solent, *l. si quando ff. si servit. vendic.* Idem *Bad.* annotavit, & *Old. Nebriss.* ait: Digitus aquæ 16. pars pedia, uncia vero 12. *Spieg.*

DIGITO summo tangere apud Justin. *in fia. instit.* ridicule interpretantur, vel pro digniori, ut *Albericus* indicar, vel pro longiori digito, ut *Accursius* putat. Est enim, summo, seu extremo digito attingere, breviter, sive leviter tangere: ut explicat *Erasm.* Roterod. *Centur. nona. Chiliad. prima.*

DIGITUM proferre, proverbiale. Cic. *pro Cacia.* i. e. aliquid velle dicere, vel agere. *Prat.*

DIGITUM tollere, significat se esse redemptorem. Idem digito liceri. In emptione enim antiquitus post licitationem digitus levabatur, significans

nificans quenquam emptioni allubescere. Bud. In locatiooibus templorum, viarum orbis, vectigalium, Digitum tollens, ostendebat, se acceptare locationem propositam, seque conducere ac redimere opus quoddam, vel ædem tuendam se suscipere, *Prat.*

DIGITUS, est pars minima agrestrium mensurarum: inde oncia habet digitos tres: ut est *lib. var. auct. De limitib.* Paulus *l.* 37. *ff. de servit. rust.* Δίδωμι ϗ χαρίζομαί σοι δακτύλιον ὕδατος. Do concedoque tibi digitum aquæ, i.e. tubulum, qui digitom onum sit latus *Hotomann.* Est autem digitua, ut convenit, 16. pars pedia, uncia 12. Quemadmodum autem inter unciam & digitum diversitas. Ita & ipsiua digiti simplex observatio non est. Nam alius vocatur quadratus, alius rotundua: Quadratus tribus quartis decimis suo rotundo major. Rotundus tribus undecimis suo quadrato minor est: scilicet quia anguli deteruntur. Connan. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 2.

DIGNATIO est, quod Græci ἀξίωμα dicunt, id est, dignitas & amplitudo, propter honores gestos, aut magistratum: vel propter oris morumque majestatem: qualis in *Pompeio* fuit. *Cicero* alicubi personam & dignitatem pro eodem posuit, i. pro authoritate quæsita, nominisque amplitudine. Unde apparet. *Accursium* dignitatem exposuisse pro decurionatu, io *l. Imperatores, de Decur.* Spieg.

DIGNITAS pro indole, Cujac. 20. *obs. ul.* Gotb. *ad l.* 13. *§.* 1. *de decur.*

DIGNITAS, honor est alicui propter merita, specialiter Principis, vel legis beneficio impensus, Bart. *l.* 1. *de dign. lib.* 12. *C.*

DIGNITATUM genera quatuor postremorum Imperatorum ætas fecit. Alii namque perfectissimi, clarissimi alii, superiores Spectabiles, supremi illustres appellabantur. Perfectissimatus dignitas prima erat, ad quam cuivis, nisi qui sordida conditione esset, aditus patebat, ut ex *lib. C.* XII. *tit.* 33. intelligitur. Clarissimatus autem dignitatem inferiorem spectabilitate fuisse Theod. *l.* 5. *de prox. sacror. lib. C.* 10. *demonstrat:* Ii quoque, in quos hanc Clarissimatus conferimua dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reverentiam recognoscant. Itaque Clarissimi à Spectabilibus distinguuntur, *l. un. C. de annon. & cap. item ut ab Illustribus in l.* 1. *Cod.* ubi Senat. vel Clarissim. Quicunque non illustri, inquit *Constantinus*, sed clarissima tantum dignitate præditua, &c. itemque *Novella Constit.* 71. Spectabiles porro Magistratus erant, ut Proconsules, Augustales, Comites Orientia, sicut constat ex *leg* 32. *C. de appel. & Novell. Constit.* 7. & 20. extremis. Illustribus autem eos inferiores fuisse, Imperatores *d. l.* 32. demonstrant, ubi appellari à Spectabilium sententiia ad Illustres personas jub nr. quod; idem ex *lege* 36. ejusdem tituli congnoscitur. Hac illostria nota major nulla est. Nam etsi Consules & Patritii superiores essent Illustribus, nulla tamen iis nota dignitatis attribui solebat. Itaqua Justinianus eos hoc modo significat, Qui supra illustres sunt: uti constar ex *leg.* 26. *C. de usur. & l.* 36. *Cod. appellat. & §.* 9. *de injur.* Illustres autem eos fuisse, qui sententiæ in Senatu dicendæ jua haberent, io *l. ult. ff. de Senat.* non *Ulpian.* meo judicio, sed *Tribonianus* tradit: quod alibi quoque diximua. Hos vero postremorum Impp. ætate fuisse dignitatum gradus, qoi antea non erant, vel hinc licet intelligatur, quod ait Ulpianus *in l.* 8. *de Senat.* fœminam tantisper dici Clarissimam, cum Senatori vel Clarissimo nupta est Sed & Lamprid. *in Severo*, Præfectis Prætorio suis, inquit, Senatoriam addidit dignitatem, ut viri Clarissimi & essent & dicerentur: quod antea vel raro fuerat, vel omnino non fuerat. Ulp. *l.* 100. *de verb. signific.* Speciosas personas accipere debemus clarissimas personaa utriusque sexua, item eorum, quæ ornamentis Senatoriia utuntur. Ex quibus verbis Clarissimos & Speciosos sive Spectabiles eosdem *Ulpiani* tempore dici consuevisse nemo non videt. *Hotom.* vide Gothofr. *ad l.* 100. *de verb. sign.* & Cujac. *ad tit. de dignit.* Goth. *ad Nov.* 20. *c.* 3.

DIGNITAS est etiam administiatio rerum Ecclesiasticarum cum Jurisdictione. Abb. *c. ad multa. n.* 21. *de prab. gl. c. quia de clori. non ref.* Host. *in summa de prab. num.* 2. Rota *dec.* 133. Cardin. Clement. *auditor. nu.* 9. *de rescrip.* Zacharias *in addit. ad Abb. in Rubr. de prab.* col. 3.

DIGNITATIS appellatione beneficia simplicia continentur, *c. si forte. de elect.* Prat.

* DIGNITAS (juxta Ciceron. *L.* 2. *de Invent.*) est alicujus honesta & cultu & verecundia & honore digna auctoritas.

* Variè distioguitur. 1. in *togatam* & *sagatam* item *civilem ac militarem* 2. *Regalem* & *non Regalem.* 3. io *honorariam* & eam quæ est *cum administratione* & *potestate.* 4. in *hereditariam* ac *personalem.*

* Collatio summarum dignitatum, puta Regum, Ducum, Principum, Marchionum, Landgraviorum, Comitum, Baronum, Equitum, Nobilium, Comitum Palatinorum, Doctorum, Licentiatorum, Magistrorum, Baccalaureorum, Notariorum Creatio, est de Reservatis Cæsareis & Regalibus Majestatis adscribitur. Imperatoria namque Majestas fons & scaturigio est omnis dignitatis ac Nobilitatis & in eà omnes dignitatum thesauri sunc reconditi, & ab ea tanquam à fonte fluunt.

* Cæterum Regalis dignitas Principis vel Comitis non alii ab Imperatore conferre debet, quam illi, in quo hæc tria regulariter concurrunt, 1. insignia merita. 2. domicilium in Imperio & 3. opes ac splendorem dignitatis necessariæ, ne hæc sine illis vilescat. *Capitul. Ferdin. III. art.* 47. *wir wollen bey collation Fürstlicher und Gravlicher dignitaten vornehmlich dahin sehen, damit auff allem fall dieselbe allen denen von uns ertheilt werden, die es vor andern woll meritiert, im reich gelaßen, und die mittel haben, den affectierten stand pro dignitate auszuführen,* (nos volumus in collatione dignitatum Principum & Comitum imprimis eò tendere ut quovis in casu illæ omnibus iis à nobia communicentur qui præ aliis bene merentur, in imperio remaneant, & facultatibus valeant juxta affectatum statum pro dignitate se componendi.)

* Vid. M. Stéphan. *de jurisd. L.* 2. *part.* 1. *in* 2. *n.* 70. *& seqq.* Limn. *ad Capitul. Ferd. III. art.* 47. Stamler *de Reservat. Imperat §.* 52. *& seq.* Bomit. *Tr. de pramiis*, Ant. Perez. *ad tit. Cod. de dignit.*

Pœnam DIGNAM suæ personæ pati, *leg.* 18. *§. item eos, ff. de jur. fisc.* Balb. *in epi. ad Cic.* Suscipe curam dignissimam tuæ virtutis, *Briss. Prat.*

DIGNUM in *§. dissonat. in auth. de nupt.* hoc est, secundum leges *Prat.*

DIGNUS esse fundus, vel servus 15. verbi gratia, aureis dicitur, qui tot aureos valet. *l. 28. si ex decem l. 31. §. si duo, ff. de donat. inter virum & uxorem, l. 59. 65. & 88. ff. ad legem Falcidiam.* Prat.

Quanti DIGNUS est fundus. Briss. *ex ff.*

DIGNOSCARE, cognoscere, *l. 19. med. C. de donat. ante nupt. l. 22. princ. C. de furt.*

DIGRESSUA est, cum quis à proposito argumento discedit, Græce παρέμβασις. Jureconsult. Excessus. Ita ingressus est, qui Græcis ἔμβασις, Alciat. *in l. in bona, C. de pact.* Prat.

DII cur judices dicti, pulchre *Medius* Fidius ostendit *Aurotim in Enarrat. in Euvang. Johan.* Spieg.

DIJUDICARE inter. Apud *Labeonem*, Et pretium servare, donec inter nos dijudicaretur, §. *si oleum tuum, l. si quis affin. 9. de dolo.* Sic Cicero *in Tusc.* vtrum igitur inter has sententias dijudicare malimus Admonent eruditi, Dijudicare controvetsiam, videri id significare, quod Appactare vel accordare barbare dicitur, Nobis forte est *Erörtern*. Spieg. Prat.

DILACERARA bona, translate significat, dilapidare, disperdere: quod prodigorum proprie est, *l. 1. ff. de curat. fur.* Spieg. Briss.

DILACERATIO publica *Briss.* ex C. Theod.

DILAAOIRI, diversis dare.

DILANSARE corpus pœnis publicis. *l. 2. Cod. de emendatio. servorum.*

DILAPIDARE, proprie lapides auferre est. ICtus pro prodigere, disperdere, decoquere, usurpat in §. *pen. l. verum, ff. de minor.* cum ait: Melior est causa, secundum *Pomponium*, ejus qui accepit & dilapidavit, vel perdidit, scilicet pecuniam, forsan à Lapide, in quo præcones, qui auctione vendebant, stabant. *Hot.* Capnion *in scenicu Progymnasmatis* olim à nobis enarratis, *Scen. 2. Act. 1.* Dilapidat argentum suum tam prodige, quam si leves essent aristæ. *Spieg. Hot.*

DILATIO, est tempus, quod indulgetur actori, vel reo ad faciendum aliquid in re judiciaria: voluerunt enim optimi legislatores dilationes neque ipsius judicis arbitrio prorsus, neque partium affectibus relinquere, patet in rubr. de feriis. Si quidem homines secundum naturam corruptam sunt faciles ad litigandum, *l si unus, §. & principaliter, ff. de recep. arbitr.* Nihil autem humanæ societati perniciosius est, quam lites nimium differri, *l. quidam existimaverunt, ff. si cert. pet.* Hinc Paulus *in leg. more Romano, ff. de feriis* & dilation. tam curiose describit diem, à media nocte ad mediam noctem, ne quid temporis perdatur ad expediendas lites. *Old.*

DILATIO, est temporis in causa prorogatio, Hostiensis *in Summa*, qui ejus genera recenset. Sustineri judicium, *l. diu. Pius, §. si ff. de pet. hared.* Differre judicium: Expectare judicium Moram fieri causæ, *l. si quis libertatem, ff. eod. t.* impediri causam. ibi: In tempus extrahere negotium. Oppo. Judicium statim explicare. *l. de bonis in princ. & §. ita demum, ff. de Carb. edict.* non pœnæ festinatione, sed præveniendi periculi causa properare licet, *l. si quis filio, §. quid tamen, ff. de injust. rupt. irrit.* facto testam. *Old.* vid. Goth. *ad rubr. &. t. t. C. de dilation.*

DILATORIA exceptio est, quæ differt actionem. Ulp. *l. 2. ff. de except. & præscript.* Old. vide Cujac. *9. obs.* 23. Goth. *ad l. 19. & authent. seq. C. de prob. & ad l. 52. C. de except.*

DILATORIÆ autem seu temporales exceptiones sunt, quæ non semper locum habent, sed evitari possunt, *l. 3. §. temporales, ff. de except.* qualis est pacti conventi temporalis, i. e. ne forte intra quinquennium petatur. Et hæc quidem ante litem contestatim proponi debent: propterea quod cum is qui hanc proponit, diutius se litigare nolle indicat, judicii constitutionem ingressus pugnare, secum censebitur: qoare indignus erit, qui postea admittatur, *l. si quidem, C. de except. leg. exceptionem, C. de prob.* Jas. *in l. ita demum*, quo loco sexdecim limitationes tradit, *Cod. de proc.* Eas exceptiones Rhetorici translationes vocant, ut annotavit Brechæus *in leg. verbum oportet, §. verbo actionu, in tit. de verb. & rer. signific.*

DILECTUS, pro delectus, *l. 36.* ubi *Goth* notat *de statulib.* Ad dilectum oon respondere, *l. 4. §. qui post. ff. de re milit.*

DILEMMA, argumentum est, quod utrinque adversarium capit, à δὶς καὶ λαμβάνω, capio seu convinco. Alias syllogismus cornutus, Jureconsultis familiaris. Nam ex contradictoriis concludit. *Spieg.*

DILIGENS, pro studioso, quod eorum quæ amamus, sumus studio. *Instit. in fin. de suspect. tut.* Enim vero tutor vel curator quamvis pauper sit, fidelis tamen & diligens, removendus non est, quasi suspectus. Diligentia in causis defendendis quantum valeat, late explicat M. Tul. *lib. de orat.* 2. Ea una, ut colligit, virtute. omnes virtutes reliquæ continentur. *Spieg.*

DILIGENTIA, est quæ culpæ è regione respondet, *l. si cum, 68. ff. de contrah. empt.* Ea autem triplex est, infima, mediocris & summa. Quot enim sunt gradus diligentiæ, tot etiam sunt culpæ gradus. Vult. *in Comm. Inst. l. 4. t. 6. §. 16. nu.* 75. Infimæ respondet è regione culpa lata: mediocri, culpa levis: summæ, culpa levissima. *Hoto.* Ex adjuncto verbo augetur vel minuitor diligentiæ significatio. Alias enim ea, quam suis rebus quis adhibet desideratur (non qualem diligens paterfam.) ut maritus in reb. dot. *l. 24. §. si maritus, solut. matrim. l. 17. pri. de jur. dot. l. 25. §. 16. fam. ercifcund.* ubi de cohærede. Sic *l. 1. de tutel.* Alias vero exacta, i. e. exactior quam in rebus suis, quippe talis qualem diligens paterfam. adhibet, desideratur: vide d. *§. 16. & l. 3. de peric. & comm.* ubi de venditore. Sic. commodatarius eam præstat, quam diligentissimus præterf. in reb. suis, *l. 18. com. l. 2. §. te quoque, de oblig. §. item is cui, Instit. quib. mod. re contr.* Paul. *2. sent.* 4. *l. 24. Cod. de usur. l. 5. §. custodiam, commod l. 13. §. fin. & l. 14. de pign. act.* Et ita diligentiam accipe in *l. 47. §. penult. de leg. 1. l. 53. §. qui alienis, de furt. l. 6. de administr. rer. ad civit.* Briss.

DILIGENTIA & custodia non opponuntur tantum, sed ita distinguuntur, ut manifestum sit, plus esse in diligentea, quam in custodia. Inde enim diligentia est custodia plena, quasi non plena sit illa custodia quæ opponitur culpæ levi. Vult. *d. loc.*

DILIGANTIÆ pars est cavere damni infecti earum ædium nomine; quarum custodia debetur, *l. 38. ff de act. empt.* Briss.

DILIGENS custodia, exactior quam in suis rebus quis adhiberet. *l. 5. §. custodiam. ff. commod.* Prat. Briss.

DILIGENS juris civilis, *l. 27. ff. de jur. patro.* Quintil. *Declam.* 262. Prat. Briss.

DILIGENTER adverbium, accipi debet pro subjecta materia apud Corsetum *in singul.* in litera D.

DILI-

DILIGENTER inquirendo rem, *l. 9. §. sed fatti, ff. de jur. & fac. ignor.* Ita data servo libertate, si diligenter rationes tractasse videbitur, Diligentia consideranda est, quæ domino, non quæ servo erit utilis, conjuncta bonæ fidei, & in reliquis quoque reddendis, *l. 8. ff. de manu test.*

DILIGO te ut illum, ergo diligo illum: haud probam illationem esse, *Alberius* monuit.

DILUCIDA intervalla furiosi *l. 9. med.* ubi Gothofr. *not. C. qui test. fac.*

DILUCIDE, aperte, manifeste, diserte. *Mit ausgetruckten Worten, l. si: quis jusjurand. C. de jurejur. l. generaliter. de non num. pec.* Spieg.

DILUDIA dicuntur intervalla & intermissiones ludendi, ut apud *Horatium*, Diludia posco. Turnebus *adversar. libro* 55. *cap.* 5.

DILUERE crimen, proprie reorum est, hoc est, infirmare, dissolvere, refutare objectas criminationes. *Spieg.*

DIMIDIAM operam præstitisse non dicetur, nec diurnæ mercedis dimidiam morito consequetur, qui à meridie ad occasum opus faciet *l. 2. de verb. sig.*

DIMIDIUM est pars dimidiati altera: nam quod in duas partes divisum est, dicitur Dimidiatum. Minus dimidium, pro dimidio minus, apud Ciceronem *Bud.* observavit.

DIMIDIATIS noctib. *l. 8. de feri.*

DIMIDIA portio hereditatis, *l. 1. §. sed etsi, & l. 6. §. sed & si quis, ff. ad Senat. Treb. l. 87. & l. 92. ff. ad l. Falcid.*

DIMINUERE, alienare plerumque significat, veluti cum Prætor intra tempus ad deliberandum heredi datum eum diminuere vetat, non tantum alienationem impedit, sed & actiones exerceri non patitur. *l. 7. ff. de jure de lib. l. 26. ff. de contrahen. empt.* Sic, cum suspectum heredem diminuere vetat. *l. 7. §. qui sciens. ff. pro empto.* hoc prohibet ex hereditariis bonis eum quicquam alienate. *l. 21. in fin. ff. de reb. auct. jud. l. S. C. de pet. hered.* Diminutum accipitur quod usucaptum est, & ob id de hæreditate exiit. *l. 20. §. ait Senatus. & l. 21. ff. de hæred. pet.* Diminuendi causa transigere *in l. 46. §. ult. ff. de admin. tut.* Diminutio, *in l. 10. ff. de curat. fur.* Deminui capite quid sit, exposui superius. *Briss.*

DIMINUTIO est præexistentis rei particularis remotio vel interitus salva rei forma *leg. ex mille de evict. l. quod sæpe. §. in his, contrahend. empt.* Doctores. *cap. 1. de consecr. eccl. vel alt.*

DIMINUTIO seu mavis, ut *Holoander* continenter legit, Deminutio capitis, apud Jurisconsult. est status immutatio, ut supra dictum est. Antiqui tamen Oratores, de capite diminuere, & de capite demere dicebant. De capite minutis, apud *Haloan.* est *tit. pro de Cap. dimin.* Spieg.

DIMINUTUM. Vide *Deperditum.*

DIMISSUM judicium, absolutum. *l. 3. fin. C. de fructib*

DIMISSUM accipere debemus militem caligatum, vel si quis alius usque ad centurionem, vel præfectum cohortis, vel alæ, vel legionis dimissus est, *l. 2. quod ait. ff. de his qui not. infam* Spieg.

DIMISSORII libelli, & dimissoriæ literæ, inquit Jurisconsult. sunt, quæ vulgo Apostoli dicuntur: quod per eas causa ad eum, qui appellatus est mittitur. *Spie. Prat. Briss.* Sunt autem Apostoli nihil aliud, quam literæ dimissoriæ, quas judex, à quo appellatur, tradit appellanti deferendas judici, ad quem est appellatum, in quibus continetur, quod persona illa ab ejus sententia appellarit, ut ita ex iis judex, ad quem appellatum est, instrui possit de causæ negotio. Gœdd. *in comm. de verb. sign. ad l.* 105. *n.* 4.

DIMITTARE promittere, *l. ut argenti, de curs. pub.*

DIMITTERE adulterum, custodiam, damnatos, servum, liberare eos est.

DIMITTERE de potestate, ab exercitu. Dimissi milites. Briss. *ex ff. Dimitti de tutela.* Briss. *ex C.*

DIMITTERE uxorem, pro repudiare. Sic dimissa è matrimonio, pro repudiata. *Spieg.*

DIMITTERE uxorem pro repudiare, remittere, rejicere, veniam abeundi dare: quod Græcis ἀπολύειν dicitur ἀπολύσαι, ut in *Evan. Matt.* 19. *cap.* εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν Quo loco *Erasmus* Rotero ἀπολύειν pro repudiare sive abjicere censet positum: quod alioquin etiam dimittere dicunt: & hoc verbum à Tranquillo *in Tiberio Cæsare* pro repudiare positum. Dubium, inquit, uxoriine tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset, &c. Brechæus *l. divortium, in tit. de verb. & rer. sign.*

DIMITTO pro relinquo, ad ultimas voluntates pertinet. Aut. *de eccl. tit. §. quia uni sanctorum.* Spieg.

DIMITTERE omnino liberare & absolvere, *l. creditor, 157. de reg jur.* Dimitti debito, obligatione: id est, liberari. Dimissis legatis, id est, solutis. Briss. *ex ff*

DIMITTERE creditorem, satisfacere, sic ut amplius molestus non sit. Ulp. *ait Prætor. 10. ff. quæ in fraud. cred.* Cæterum si creditores dimisit, & alios fortius est: siquidem dimissis prioribus, quos fraudare voluit, &c. Item in *l. quæro, 28. ff. de pact. dot. l. 1. de distr. pign. l. 16. ff. qui pot in pign. l. 3. in fi. ff. de separat.* Hot. Dimittitur creditor, cum ei pecunia debita exolvitur. *Briss*

DIMITTERE debitorem, judicio absolvere. Ulp. *l. 4. ff. de decret. ab ordin. fac.* Ambitiosa decreta decurionum rescindi debene, sive aliquem debitorem dimiserint, sive largiti sunt. *Hotom.*

DIMITTITUR, qui in jus vocatus est, *l. 22. ff. de in jus vocand.*

DINUMIUM, vectigal à præstationis qualitate & modo, *l. un. C. de Alexandr. primae.* Prat.

DINUMERARE passus. Dinumeratio dierum, passuum. Briss. *ex ff.*

Διανομεῖς, pro auctorib. *l. 48. de jud.* Briss.

DINOSCITUR liber à servo. Briss. *ex ff.*

DIOBOLARES testes eleganter *Budæus* appellat leves, quos ipsos inopia ipsa refellit, quos fames magis, quam fama commovere creditur: quomodo & antiqui Diobolares meretrices dixerunt. Vide *Fest. Spieg.*

DIOECESES appellabantur, administrationes multarum simul provinciarum, quæ in unum coactæ, per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l. un. C. ne omnes jud. l. 3. de collation.*

collation. equor. in C. Theod. l. 34. de navicular. cor. veluti sub Præfectura Prætoriana Africæ Orientis quinque erant diœceses, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia: quemadmodum ex *l. unic. C. ut nemo ad suum patrocin. & l. 5. C. de temporib. & reparat. appell. & l. 2. C. de milit. veste. libr. 12. & l. 1. C. de comitib. & l. 10. C. de numerariis, l. 6. C. de fund. patrimonialib. l. 97. de decurionib.* in C Th. & ex Notitia Imperii Rom. liquet. Quarum diœcesium unaquæque plures, provincias complectebatur. Orientis quidem certè diœcesis 15. provincias continebat, Ægyptiaca vero 6. Asiana 10. Pontica totidem, Thracia 6. Præfecturæ vero Prætorianæ Illyrici diœceses duæ suberant, Macedonia & Dacia: quarum illa provincias sex, hæc quinque capiebat. *Brissonius.*

DIOECESIS. Alciatus *in l. notionem, §. continentes. ff. de verborum signif.* scribit diœcesim pro provincia usurpari in jure Pontificum, sed testis, quo ille utitur, eum prodit, nempe *Pelagius* Pontifex, *in can. scitote, 6. quæst.* 3. ubi Provinciam vocat, quæ habet decem, vel undecim civitates & unum regem, & totidem sub se minores magistratus, & unum metropolitanum, aliosque coadjutores 10. vel 11. Episcopos. Quod si quilibet Episcopus præest uni diœcesi, ut verè præest: item si plures Episcopi in una provincia sunt, can. si quis Episcopus, eadem quæst. Ergo, in provincio plures diœceses sunt, contra *Alciatum.* Præterea, si cui, rescripto Pontificis sacerdotium in diœcesi assignatum est, non habebit ubique in tota Provincia, *capit. quamvis de præbend. libro 6.* In Gallia unus est Rex, unus in Britannia, variæ provinciæ. Plane provincias vetustas limitum, & sæpe opinio hominum distinguit. Dummodo una sit civitas præ cæteris excellens, & 5. 6. 7. vel plures civitates, vel municipia. Quondam Germania unica provincia fuit, deinde in duas divisa, & duobus commissa Præsidibus, *l. 3. ff. de offic. assessor.* Diœcesis quæ sub provincia comprehenditur, Græca vox est, quæ procurationem seu dispensationem significat, quia intra provinciam vastam & amplam procuratores erant diœcesibus præpositi. Cic. 13. *Epist. lib.* Pub. Servilio scribit: Ex provincia mea Ciliciensi, cui scis τρεῖς διοικήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum usus familiarius, quam Adrone. Alciatus *in l. pupillus, §. territorium, pro se citat l. 1. C. de privat. carc.* Ubi legitur Ægyptiaca diœcesis, tum certum sit Ægyptum esse provinciam, sed nihil ei confert adjumenti. Nam aliud est dicere Ægyptum diœcesim, aliud Ægyptiacam diœcesim: quia si centum essent diœceses in Ægypto, omnes vocabuntur Ægyptiacæ: sicut omnes diœceses Asiæ Asiaticæ, ut dixi ex *Cicerone,* cum sit una provincia Asia. *l. fin. de cens. ff. non prout* & tertia pars orbis. Hæc differentia servatur in *l. fin. de fund. patrim. lib.* 11. *Cod.* ibi in quacunque diœcesi, vel in quacunque provincia. Sed *Justinianus* non servavit, in *l. Deo nobis, §. finali, C. de episcop. & cleric.* ibi. antistites Aphricanæ diœcesaos, sive aliarum provinciarum. Si modo dictio alius, semper repetit similia, sed non repetit, in *l. argumento, §. margarita; ff. de auro & arg.* & margarita, vel qui alii lapides, cum margarita non sit lapis, *l. etsi non, §. margaritas, ff. eodem,* sed est lapillis similis: sic diœcesis provinciæ. Ita excusari potest abusio Justiniani. Forcatulus *Necyomantia dialog. 61. num. 3. & sequentib.*

DIOACESES quandoque denotat territorium, vel civitatem: districtum, *in rubr. C. de offic. præf. præt. Afr.* sæpe districtum alicujus civitatis: sæpius patriarchatum, *§. illud etiam, in auth. quomod. oper. episcop.* vide Felin. *cap. Rudolphus, vers. 1. concl. de rescript. in antiq.* Prat.

DIOECESIS gubernatio, sive dispositio. Diœcetes, gubernator, sive procurator, Justin. *de Episc. audien. l. archigerontes, & diœceta: à* διοικῶ guberno. *Nebriss.* Sensum hujus *l. Accursius* minime est assecutus, ut indicat in *Dispunct.* Alc. Hæc vox in jure civili pro provincia assumitur, *l. 1. de privat. carc.* Sed in patrum Decretis, solet ad episcoporum munus deflecti. unde merito diœcesis, i. e. procuratio, distributioque in eia proprie locum sibi vendicabat. Sicut ergo Territorium dicitur; quatenus judex jus terrendi habet: sic diœcesis dicitur, quatenus Episcopus jus administrandi sacra habet. Pronuntietur autem penultima syllaba longa. Siquidem Græci sic scribunt, διοίκησις. *Cochlæus* sentit, diœcesis, & diocesis utrumque recta dici: nec ullo errore falli, qui diocesis nomine utuntur. *Spig.* At ma-e.

DIOECESANI locorum, sunt Episcopi, & eorum superiores, *clem. unic. de suppl. negl. prælat.* Archiepiscopus tamen non est diœcesanus, sed episcopus, *c. in apibus, 7. q. 1.*

DIOECESANUS dicitur, qui habet domicilium in diœcesi, *gl. in cap. statutum §. multis, de rescript. li. 6.* & vide Bart. *cons. incip.* civitati Camerini. *Prat.*

DIOECASANUS à Pontificiis proprie appellatur Episcopus, & non alius, quamvis de jure speciali in loco ordinarium habeat. Differt igitur ab Ordinario. Quod Ordinarius is est, qui ordinoriam jurisdictionem habet. Diœcesanus autem, qui diœcesi præest, quod soli Episcopo convenit. Panorm. *in c. cum olim. de majorit. & obed. & in cap. Joannes, n. 2.* ubi ex professo *de testament.* Qua ratione potest Episcopus passim in omni sua diœcesi judicare, neque statam aliquam juris dicundi sedem habet, ut *c. cum Episcopus de offic. ordi. lib. 6.* Sed ejus officialis aut Vicarius non item, quippe cui tribunalis locus præstitutus sit: nisi forsan in comitatu Episcopi. Tunc enim ibi pro tribunali sedet, ubi Episcopus, adest. Quod sensit Zasius *in l. jus plurib. ff. de justit. & jur.* Brechæus *l. provinciales, ff. de verb. & rer. sign.*

DIOECETES, διοικητής, moderator, gubernator.

DIOECETAS regius. Cic. *pro Rabirio.*

DIOECETÆ ergasticorum *l. 5. C. de episc. audi.* id est, qui operariis præsunt. *Prat.* ex *Hoto.*

DIOECETÆ piarum actionum, id est, curatores, administratores, *l. 46. §. 1. C. de episc. & cler.*

DIOMEDIS & Glauci permutationis meminit *Justin.* in proœmio Pandectarum his verbis: Nostris temporibus talis legum inventa est permutatio, qualem apud Patrem Homerum omnis virtutis, Glaucus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutantes. Quorum verborum sensum, cum Interpres antiquitatis imperitus, minime assequeretur, fabulam insulsissimam non ex authoribus, sed è somniis attulit. Significat autem Imp. ut Erasm. *in Chiliad.* exponit, pro relictis, inutilibus, ac fastidiendis volumi-

voluminibus, recepta tum meliora, tum breviora, hoc est, permutationem factam vehementer inæqualem. *Spieg.*

DIOPTRA, canalis opertus. Gothofr. *ad l.* 11. *pria. de aqa.* ex Cujac. 16. *obs.* 17.

DIOPTHOTICUM Jus, dicitur quasi emendativum, quod in commerciis versatur. Bud. *in l. Jus civile, de just. & Jur.* Spieg. *Conanum* item *lib.* 1. *cap.* 1. n. 3.

DIPHILUS, servi nomen, *l. ult. ff de fideicommiss. libertatib. l.* 50. de *administr. & peric.*

DIPLOMA (vide infra etiam Duploma) literæ patentes, à sigillo Principis authenticæ: quibus varia concedi solent. *Prat.*

DIPLOMATA, Latine codicilli, interdum sunt Bullæ Papales. *Prat*, alias literæ à Principe emissæ: q. d. duplices tabellæ, Suet. *in Augusto*, Bipatens pugillar. Auson. *Diptycha, Impp. in C. Th.* Briss.

DIPLOMA, παρὰ τὸ διπλοῦσθαι. id est, duplicari: literæ magistratuum, quibus alicunde exeundi potestas datur. Modest. *l.* 27. § 2. *ff. ad Leg. Corn. de fals.* Qui se pro milite gessit, vel illicitis insignibus usus est, vel falso diplomate vias commeavit, pro admissi qualitate gravissime puniendus est. Cicero *ad Atticum lib.* 10. De diplomate admiraris, quasi nescio, cujus te flagitii insimularem. Ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare (etenim audieram nemini aliter licere) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumpseras: id est, literas à Magistratu aliquo, quibus tibi ac pueris M. & Q. Ciceronum filiis ex Italia discedendi potestas daretur. *Hotomannus.*

DIPLOMA præterea sumitur pro literis, quæ à Principe impetratæ sunt, ut equis publicis dispositis uti liceat. Privatis enim absque Principis diplomate cursus publicus olim non permittebatur, *l. nullu, C. de curs. public.* cujus moris meminit Plin. *lib.* 10. *Epist. ad Trajanum*, cum plerisque aliis. Venulejus *l.* 137. §. 2. *ff. de verb. oblig.* Ut qui Ephesi daturum se spoponderit, neque diplomate diebus ac noctibus, & omni tempestate contempta iter continuare cogatur. Et paulo post: Quod si diplomate usus, aut felici navigatione, maturius quam quisque pervenerit Ephesum, id est, dupla sive altera tanta celeritate, qua vulgo utuntur. Ubique tamen DUPLOMATA, vitiose legitur. Est enim originis Græcæ, verbo διπλόω ut ante dixi. *Plautus* Syngraphum appellat: oam in Captivis, Ægio sic loquitur.

Sequere me, viaticum ut dem à trapezita tibi:
Eadem opera à Prætore sumas syngraphum.
TYTID.
Quem syngraphum? ÆGIO.
Quem hic ferat secum ad legionem, hinc ire huic ut liceat domum.

DIPOLOS terra, quæ est bis arata, apud Rhodiginum. *Spieg.*

DIPTYCHA, tabellæ, diploma, vide Gothofr. *ad l.* 7. §. 5. *C. de sum. trinit.*

DIRECTA in jure dicuntur, quæ simplicia sunt, atque ita per se constant, ut aliunde non adjuventur. *Hinc.*

DIRECTA, civilia, imperativa verba, quibus recta seu directa, hæreditas, legatum, libertas, relinquitur, qualia sunt hæc: HÆRES ESTO, HÆREDEM FACIO, INSTITUO, DO, LEGO, PRÆCIPITO, TIBI HABETO, SUMITO, VINDICA, HÆRES DAMNAS ESTO DARE, SINITO EUM HABERE, RELINQUO, JUBEO, LIBER ESTO, *l.* 2. *C. commun. de legat. l.* 10. *C. de manumiss. testam.* His adversantur verba precaria, inflexa, quæ precative, non imperative concipiuntur. *Pratejus, Brissonius* Gothofr. *ad l.* 15. *C. de testam. & omnino ad l.* 2. *C. de codicil. & ad l.* 2. *commun. de legata.* Cujac. 11. *observ.* 25.

DIRECTA in testamentis dicuntur, quæ recta à testatore in eum quo de agitur, nulla alterius opera interposita, &, ut vulgus loquitur, immediate transeunt: veluti, si quis dicat, Davus liber esto: post ejus mortem Davus, vi solius testamenti & sine cujusquam alterius opera libertatem obtinebit, & mortui libertus habebitur. At si ita dicat, Rogo te hæres, ut Davo libertatem impertias: quia Davus hæredis opera in libertate consequenda indiget, idcirco non directo, sed per obliquum à testatore libertatem accepisse dicetur: & libertus non mortui, sed hæredis habebitur. *Hinc*

DIRECTA libertas dicitur, quæ à testatore ipso datur, non autem per obliquam fideicommissi viam, & quasi per anfractum. Libertas enim fideicommissaria deflexisse videtur à testatore ad legatarium & à legatario in libertum. Imper. §. 3. *de sing. reb. per. fid.* Directa, inquit, libertas tunc dari videtur, quum non ab alio servum manumitti rogat, sed velut ex suo testamento libertatem ei competere vult. Sic in *l.* 1. §. *in quibus, ff. si cui plus quam. l.* 2. §. 1. *ff. de jure codicill. l.* 12. *ff. si quis omiss. l. antea, C. de l. Fus. Canin.* Hotom. Hinc

DIRECTA institutio, & precaria, opponuntur in *l. quærebatur.* 19. *de test. milit.* Hotom. Item.

DIRECTO & per fideicommissum, *l. libertates,* 16 *ff. de fideic. liber.* Hotom. Hinc actionum aliæ

DIRECTÆ appellantur seu principales, quæ principaliter competunt ex negotio, non ex interpretatione legis mitigatæ utilitatis ergo, i. quarum formulam is qui agit directo ac simpliciter ex verbis legis usurpare potest; aliæ utiles, quæ non ex simplicibus verbis legis, sed ex æquo & bono utilitatis causa contra juris summi severitatem conceduntur, *l. qua actione,* 7. §. 3. & *l. item si.* 9. §. 1. & 2. *ff. ad l. Aquil.* §. *cæterum,* 9. *Instit. eod. tit. l. actionum.* 37 *ff. de oblig. & act. l. actio.* 47. *ff. de negot. gest.* Briss. Hinc.

DIRECTÆ actiones contrariis opponuntur: de quibus diximus sub voce ACTIO directa. *Hotom.*

DIRECTO vindicare, *l.* 55. *C de donat. inter vir.*

DIRECTO actionem concipere, *l.* 45 *sol. matr.*

DIRECTO agitur cum eo, cujus jussu negotium contractum est cum alio, id est, recta; non de peculio, *l.* 3. §. *si filiof. ff. commod. l. fin. pro soc.* Prat.

DIRECTUM judicium, *l.* 3. §. *ibidem,* & *l.* 27. *ad exhib.* ratione actionis præparatoriæ dicitur, & significat principale judicium, puta rei vindicationem, ad quam, re jam exhibita, fieri solet. *Prat. Briss.*

DIRECTA, seu recta judicia contrariis opponuntur, *l.* 18. §. *possunt.* Commod. Briss.

DIRECTUM dominium intelligitur, cum profertur absolute, *l.* 1. §. 1. *si ager vect.* cum ibid. not. *l. si mater,* §. *eadem, de except. rei jud. l. minor.* §. 1. *de evict.* Prat.

Et sic Directum Utili opponitur. *Briss.*

DIRECTA etiam actio civilis accipitur, & prætoriæ opponitur.

Sic DIRECTA vindicatio, actio. vide sup. *Directe agitur.* Briss. & *Inst.* & *ff.*

DIRECTARII, vide Derectarii. *Hot.*

DIRECTORIUM est scheda, qua designatur, cum testes ad omnes articulos examinari non debent, de quibus

quibus examinari debeant, inde dictum, quod dirigat, & quasi ducat commissarium in audiendia examinibus: Vukejus *lib. 4. tit. 6. ad pr. n. 82.*

Dirimere, proprie componere est inter se concertantes, *entscheiden.* Jurecoss. pro dissolvere, separare usurpanc. Paul. *de repud. l. 1.* Dirimitur matrimonium morte, divortio, captivitate. *Sp.*

Dirimere nuptias, affinitatem. *Briss.*

Dirimere actionem pro interrumpere, & in alium diem rejicere ejus exitom, *Budaus* exponir. Forte id quod oobis est, *der. Handel ist verschlagen.*

Dirimere controversiam, pro dijudicare, vel illo Ovidiano carmine noto. Res est arbitrio non dirimenda meo.

Dirimere questionem, cunctationem, jura. Briss. *ex ff.*

Dirimere litem, apud *Cic.* pro dissolvere, & decidere interpretatur. *Bud.*

Dirimere tempus, & diffindere, vel diffundere diem, cognata sunt verba, de quibus Budæus *in Anaot. prior.* latius.

Dirimere causam, dijudicare, decidere, *l. 14. prin. C. de serv. l. 1. C. de novi op. nunc.*

Diripere quid ex naufragio. Direptum vi. Diripitur funus. Briss. *ex ff.*

Diruere ædes, sepolchrum. Diruta terræ motu villa, Briss. *ex ff.*

Discedere, id est, divertere, *l. 191. ff. de verb. sign.*

Discedere obligatione, possessione, & de possessione à lite, à priore contractu, à causa testamenti, ab accusatione, conditione, voluntate, de bonis. Discedere signis. Discedit dominium, id est, abit.

Discedere à marito, patrono, id est, divertere, *ex ff. & C.* Briss.

Discedere ab emptione, apud Jurisconsult. *in l. 2. de in diem addict.*

Discedere à consuetudine Ciceroni, quod Jurisper. in desuetudinem abire.

Discedere ab officio. Barbari dicunt, non facere suum debitum.

Discedere in diversa, est in Senatu diversa censere.

Discedere à persona, id est, immutare personam. Modest. *de usufr. l. Titio.* Ususfructua inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet aollatus, quo à persona sua discedere incipit. *Spieg.* Prat.

Disceptare, est ambigere, contendereque, ut in judicio fieri soler. Hinc disceptatio, accusatoris & patroni contentio: & disceptator pro judice & arbitrio à Jurisconss. accipitur, qui litem & cootroversiam dirimit & componit, *l. 3. ff. de recept.* Pro dijudicare, cognoscere, apud *Cic* quum ait lex, Bella disceptando, accipiendum. *Spieg.*

Disceptare, idem reipsa significat, quod disputare aliquam rem in omnem partem, quo magis tandem verum cognoscatur *Mitistreitigen worren erklaren.*

Disceptare frequentativum est tanquam à dissepio, ire. *Von einander zeunen.* Siquidem actionum remediis, quibus bomines inter se disceptant apud judicem, unusquisque jus suum retinet, velut sæpe ab alieno distinctum, auctore Dom. *Old.*

Disceptat arbiter inter litigantes. Et litigantes civilibus actionibus disceptant de causa, de dominio. Briss. *ex ff. & C.*

Disceptare pro arbitrari, judicari, *erkennen, arrtheilen.* Inde disceptator, & disceptare controversias irem, libera disceptatio, id est cognitio, quæ secundum conscientiam fit, *Spieg.*

Disceptatio, pro cognitione ac judicio, *l. cum hi, 8. § si cui. 16. de transact.* Hot.

Disceptatio, causa, lis, contentio, controversia. Paulus *l. Nesennius, de arg. gest.* Hæc disceptatio, ait, in factum constitit. Sic enim legendum, & non, ut vulgata lectio habet, in facto consistit. *Spieg.*

Disceptator rei ac sententiæ moderator, Cic. qui judicis arbitrive munere fungitur. Ulpian, *l. 3 §. 1. ff. de arbit.* Quoniam non deberent decipi, qui eum quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt. Cicer. *ad Sulpitium lib. 13. ep. 27.* Ut omnibus in rebus & quæ in aliquam controversiam vocarentur, te arbitro: &, quod commodo too fieri posset, te disceptatore uterentur. Disceptatorem non eum vocamus qui litigat, sed judicem vel arbitrum, qui de re cognoscit. Asinius Pollio *l. 5. e. ult.* Si Cæsar ex omnibus mortalibus, qui sint ac fuerint, posset boic causæ disceptator legi, non quisquam te potius uobis optandus fuit. Curt. *l. Advers. 2. c. 27. vide l. 1. ff. C. ne liceat potent. l. 3. C. de pedan. jud. pr. l. 7. Co. famil. exercis. l. 14. priar. C. de judic. l. 7. C. abi caus. fisc.*

Discernere rem sorte, *l. 4. de judic.*

Discere proprie est, rem ignotam assequi, quod vel meditando fit, vel alio docente. Pomp. Jurisc. dicendi studium, unam optimam vivendi rationem existimabat, eamque in octavum & septuagesimum ætatis annum perduxit: Memor memorabilis illius vocia, quam dixisse fertur *Salvius Julianus*, cognomento *Severus*, origine Mediolanensis Jurisperit. κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῷ σορῷ ἔχω, μεμαθήκειν τι βούλοιμι, id est, *Hal.* vertente, Etsi alterum pedem in tumulo haberem, non pigeret aliquid addiscere. Extat apud Pomponium in *l. apud Julian. de fideicom. libert.* Spieg.

Discere: id est, rescifcere, cognoscere, *l. 1. C. de tempor.*

Discessio fieri dicebatur, cum in diversas sententias Senatores ibant, cum is magistratus, qui Senatum coegerat, Patres Conscr. jubebat surgere, & in hanc aut illam sententiam transire. *Prat.* Utuntur hoc verbo Cic. *lib. 1. Epist. ad Lentulum & Philip. 4. & 5.* Plin. *lib. 2. Epist. ad Arriam. & l. 8. Epist. ad Arist.* Suet. *in Tiber. ca. 31.* Et Tacit. *lib. 5. & li. 14.* Gell. *l. 3. c. 18. & lib. 14. c. 7.* Briss Hinc discessionem facere, *Cic.*

Discidium pro divortio & repudio *in l. 8. ff. de capt. & postl. l. 11. §. ult. ff. de adulter.* & apud Martial. *l. 10. Epigramm.* De ea, quæ à marito Prætore designato sumptuum futurorum metu diverterat, Discidium, ait, non est hoc, Proculeja; lucrum est, *Praf.*

Disci, orbes argentei. Disci duo apud Jurisconf. *tit. Depositi lib. 16. ff. fin.* Jul. Pollux discum ait esse vas latum ad portandas carnes aptum.

Discincti nominantur, qui sunt molles, ignavi & militiæ inhabiles: *Persius.*

Non pudet ad morem discincti vivere Natta.

Et Livius *l. 7. belli Punici*, Districtis gladiis discinctos destituit. Vide uberius Connanum *lib. 9. c. 5. n. 8.*

Disciplina in discipulo, doctrina in magistro. Est enim proprie eruditio quàm à Præceptore discipulos accipit, *l. si pendentes, §. si servi. de usufru.* Spieg.

DISCIPLINAM docere, prisca locutio. De qua vide *Oldendorpiana* scholia in *leg. 12. Tab. c. 6. tit. 1.* Porro disciplina civilis pædagogia est ad Christum *Gal. 3.* Spieg.

DISCIPLINA publica, *l. 1. ff. de offic. præf. prat.* & communis, *l. 6. de re milit.* Et militaris, *l. pen. de feriis, qua in l. 12. & l. 13. ff. de re milit.* exaudienda est. Et Castrorum, *l. 19. §. filius, ff. de captiv.* Et spectaculorum, *l. 1. §. quies. ff. de off. præf. urb.* Briss.

DISCIPLINÆ nomen in quolibet artificium cadit. *Briss.*

DISCIPLINÆ traditus servus, *l. 78. ff. de leg. 3.* qui datus est instituendus *Briss.*

DISCIPLINA Papiæ est rerum quarumcunque scientia, Archidiac. 1. *distinctione, cap. consuetudo,* in verbo, Disciplina. *Prat.*

DISCIPULI quales sunt in scholis instituti, tales sunt postea magistratus, tales judices, tales causidici. Nunquam igitur recte jus exercetur in foro, nisi recte tradatur in scholis, id est, certa & compendiosa ratione. *Old.*

DISCIPULOS generali vocabulo non tantum, sed & scholasticos appellatos, qui juri operam navabant, ex Græcorum Epigrammatis ait se observasse noster *Haloand.* Eos autem ab omni injuria defendere debet magistratus civilis, episcopus, & Legum professores uniuscujusque loci. *Constit. ff. 2. §. & hac omnia.* Spieg.

DISCOBOLI. Lege, Athletarum nomine.

DISCOLOR vestis, quæ & varia, hoc est, diversis coloribus, consuta. Divisam nunc omnes vocant, ait Bayf. *Spieg.*

DISCRETÆ gentes, pro distinctæ, apud Hermogen. *l. ex hoc jure, de just. & jur.* Spieg.

DISCRETIO, differentia, *l. fi. in pr. C. de sacrosanct. eccles. l. 17. fi. C. de advoc. divers. judicio,*

DISCRETUM, distinctum, *l. discretis. C. qui testam. fac. poss.* Effectus sententiæ pro virilibus portionibus. discretus est, *l. 1. C. si plures una senten. cond.*

DISCRETIONES, divisiones patrimoniorum inter consortes. Fest. *lib. 4.* Vide disortiones.

DISCRIMEN à discerno venit, quod alias divido signat. Si à priori deducas, certamen & periculum significabit: si à posteriori, divisionem ac differentiam, Drosæus *in methodo juris.*

DISCUS. Vide supra, *Disci.*

DISCUSSIONES apud Firmicum *lib. 4. Mathes. cap. 13.* & Justinianus *Novella 148.* Discussiones vocat, quæ δικαίαν σωτηρίαν εἰσάγουσι κατ' ἐκείνων τῶν προσηκόντων ἐκ τῆς δημοσίας λαβόντων Briss.

DISCUSSIO, inspectio, *l. 3. C. de discuss.* Prat. vel ratiocinium, *Brissonius.*

DISCUSSO periculo, pro sublato, apud Pap. *in l. nihil. de naut. fœn.* Prat.

DISCUTI litem. Discussa lite Briss. *ex ff. & C.*

DISCUSSOR in *l. pen. C. quorum appel. non recip. Rubr. de discussorib.* & aliàs in tribus postremis Codicis libris persæpe. In Lexico B. Germani vertitur λογοθέτης. Et certè in censuum scriptione versatos discussores non dubium est. Meminit & Cassiod. *lib. 4. Variar. Epist. ad Faustum.* Errorque est in hoc verbo apud eundem auctorem *lib. 9. Variar. Epist. ad universos provinciales Syriac. civit.* Nam ibi discursoribus pro discussoribus legitur. *Briss.*

DISCUSSORES, cognitores & disceptatores rationum fiscalium ab aliis tractatarum, *rub. de discuss. lib. 10. C. Discussor, inspector,* λογοθέτης. in Novel. Valent. *tit. de ind. reliq.* Prat. item *qui reb. venalib. pretia statuit.* Gothofr. *ad leg. 9.* *mod. Cod. de tude.*

DISCUTERE, id est, curare. Gothof. *ad l. 1. C. de ratioc. operum.*

DISCUTERE matrimonium, apud Paulum *in l. 2. de donat. int. vir. & uxor.* pro disturbare, dissolvere. *Prat.*

DISERTUS idem quod eloquens, disertissimus, idem quod eloquentissimus, *l. petitionem virorum disertissimorum, cod. de Advoc. divers. judic. & l. petitiones, Cod. de Advoc. divers. judic.* Jo. Bel. *Etym.* Sed *Cicero* disertum ab eloquente separat inquiens, eum esse disertum, qui potest satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex quadam communi opinione dicere. Eloquentem vero, qui mirabilius atque magnificentius augere potest, atque ornare quæ vult, omnesque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo atque memoria continet. Drosæus *in methodo juris.*

DISERTIONES, vel potius disortiones patrimon. vide disortiones.

DISJUNCTI in jure civili appellantur qui re, non verbis conjuncti sunt. *Briss.*

DISJUNCTIM & conjunctim, adversantur, *l. unica, §. in his itaque, C. de caduc. tollend.* Disjunctim autem significat, separatum. *Briss.*

DISJUNCTOS *Justinian.* appellat eos, qui non uno verborum complexu conjuncti sunt, etiamsi propter ejusdem rei Communionem, re conjuncti videantur, & à nostris Jurisconsultis aliquando eo nomine appellentur conjuncti. Balduin. *tit. de legatis.*

DISJUNCTIO secundum *Ciceronem* est, cum eorum, de quibus dicimus aut utrumque aut unumquodque certo concluditur verbo. In summa, disjunctio est, quæ dejungit sensum & verba, ut tradit Bart. *in l. 1. ff. de condict. & demonst.* Aliquando tamen verba dejungit tantum, sed sensum non dejungit: ut aut domum aut habitationem dabis: verba dejuncta sunt, ut quæ sint diversa, sed sensus idem nec dejunctus. Brechæus, *l. hac verba, de verb. & rer. sig.*

DISJUNCTIONEM ex contrariis *Cicero* vocat propositionem, quam vocant de disjuncto extremo. cujus partes sunt termini contradictorii. Aut videt *Hermachus*, aut non videt. Horum duorum necessarium est alterum esse: cum omne (ut ait *Cicero*) quod ita disjunctim sit quasi aut etiam, aut non, non modo verum sit, sed etiam necessarium. Idem ibidem, &c.

DISJUNCTIM relictum, quod duobus separatim & diversis orationibus relictum est, *§. si eadem res, Instit. de legat.* Briss. Hoc enim est Re conjungi: mente scilicet ac intelligentia: licet verba & sonus linguæ disjungant. *Prat.*

DISJUNCTIVO modo seu disjunctim, relinqui dicitur, quod sub alternatione relinquitur, *l. 25. ff. quando dies leg. ced. l. 51. 78. de cond. & demonstr.* Briss.

DISJUNCTIVA conditio, quæ sub disjunctione concipitur, *l. 63. ff. de verb. sig.* Briss.

DISJUNCTIVA priscis erat, quod nostris alternativa, *l. conjunctionem, de verb. sign.* Prat.

DISJUNCTA pro conjunctis sæpe ponuntur *l. 53. ff. de verb. sig.* Briss.

DISJUNCTIVUM est, veluti cum dicimus: aut dies est, aut nox: quorum posito altero, necesse est tolli alterum: Item sublato altero, poni alterum, *l. 124. de verb. sign.* Briss. Ita simili figuratione verbum potest esse subdisjunctivum. Subdisjunctivorum autem duo sunt genera: unum quando ex præpositis finibus ita non potest utrum-

utrumque esse, ut possit neutrum esse, velut cum dicimus, aut sedet, aut ambulat. Nam ut nemo potest simul utrumque facere, ita aliquis potest neutrumque velut is qui accumbit: alterius generis est, quando ex præpositis finibus ita non potest neutrum esse, ut possit utrumque esse: omne animal aut facit, aut patitur: Nullum est enim; quod nec faciat, nec patiatur: aut potest simul & facere & pati, ut Proculus *d. verb. sign.* Maffæus, cui adde *l. & illo aut ille, de verb. sign.*

Disortiones autore *Festo* dicuntur divisiones Patrimoniorum inter Consortes: Solentque ita fieri disortiones, ut imprimis coerceretur commune Patrimonium, ac deinde cieretur. Id enim bis verbis ERCTUM citumque legum Rom. tabulis contineri & in iis erctum à Coercendo, citum à Ciendo dictum esse testatur idem *Festus*, Eoque accedere videtur illud Servii *in 8. Æneid.* ut est in jure Ercto non cito, id est, patrimonio, vel hæreditate coercita non divisa. Ita enim arbitror eum locum ex *Festo* supplendum esse. Siquidem ante coerceri subductis examinatisque singulorum consortium rationibus hæreditatem oportebat quam ea cieretur, hoc est, in certas justasque portiones divideretur. Rævard. *leg. in ambiguis, §. quoties æquitatem, ff. de regulis jur.* vide supra *Discretiones.*

Dispar beneficium, *l. 3. C. de bon. mater. causa l. 1. C. quib. ad libert.*

Dispendia dicuntur damna & detrimenta, ut dispendia litium, *cap. dispendia, de rescript. lib. 6.* Et dispendiosa dicitur litium prorogatio, id est, damnosa. *Clem. dispendiosam. de judic.* Dicitur autem dispendium ideo, quod in dispendendo solet minus fieri, Varro *l. 5. de ling. Lat.*

Dispensata, expensa, compensata. *Hot.* ex *Festo.*

Dispensator servus appellatur, qui familiæ rationes dispensat, peculiique administrationem habet, *l. 51. l. 62. ff. de solut. l. 1. in fi. pr. ff. de aur. arg. l. 66. l. 203. ff. de verbor. signif.* Marcus Tullius *in Hortensio*, referente *Nonio* in verbo *Æra.* Quid tu, inquam, soles, cum rationem à dispensatore accipis (sic enim legendum censeo) Si æra singula probasti, summam quæ ex his confecta sit, non probare? Quintil. *lib. 6. cap. 4.* Dispensatori, qui cum ad reliqua non responderet, dicebat subinde non comedi. Ita & idem, seu quis alius est Quintil. *Declamatio 353.* Dispensatorem supra rationes positum esse ait. Suet. *in Vespasiano*: Admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet inferri, &c. Per dispensatores itaque olim nomina faciebant, ut apparet ex *l. ult. §. si inter. ff. de verb. obliga.* Item Quintil. *declamatio 345.* Satis sit vobis, ô divites, hoc vestras dispensare fortunas, quod per dispensatores fœneratis. Unde Theod. *in §. recte. Instit. mand.* Dispensatores definit *οἰκέτην ἐκ ὅπαθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα*, id est, servum qui pecunias domini solet fœnori dare. *Harmen.* eod. loc. eo modo definit. *Hot.* Dispensatores vero dictos, quibus pecuniarum administratio credita esset, ipsa nominis notatio arguit, quam ab antiquo pendendæ pecuniæ modo. Varro *lib. 4. ling. Latin.* Pomp. & Isid. deducunt. Ideoque qui Principum pecunias curant, thesaurorumque administrationem gerunt, in constitutionibus dispensatores appellantur. *l. 1. C. si advers. fiscum, & C. Th. de his, qui cum dispens. contrah.* Briss.

Dispensator, actor, servus, qui rationes domini administrat. & pecuniam dispensat. *Hot.* v. Gothofr. *ad l. 62. pr. de solut.*

Dispensatio, id est, alimenta. Bred. *in auth. Novissime, Co. de adm. tut.*

Dispensatio apud Pontificios (sic è Specul. *in tit. de dispensationibus* definitur,) est juris provida relaxatio, seu necessitas pensata. Vel sic: Est rigoris juris per eum, ad quem spectat, canonice facta relaxatio, *cap. nisi rigor. 1. quæst. 7.* Καταχρηστικῶς, plerumque accipitur pro juris declaratione, ut in cap. Quintavallis, extra de jurejurando, Joannes Andreas significare etiam scribit quandam communem mensurationem ad singula, & vide Hostiens. *in Summa.* Prat.

* **Dispensatio** est legis relaxatio, facta publica auctoritate ab eo qui legis ferendæ potestatem habet.

Refertur ea inter jura Principis.

Dispensatur autem plerumque in caussis Matrimonialibus, Testamentis, Contractibus & pœnarum inflictionibus.

Dispensandi jus in caussis matrimonialibus est penes Episcopum; in terris Augustanæ Confess. penes Principes ac Status Imperii, vi superioritatis territorialis.

Obtinet dispensatio in gradibus jure positivo ac municipali prohibitis, quæ tamen velut privilegium rarius nec sine gravi & urgente caussa fieri debet. Cessat autem in iis gradibus qui jure divino prohibiti.

Dispensatio autem absque mulcta pecuniaria non decernitur, ne facile pro impetranda venia Princeps interpelletur.

* **Dispensatur** etiam ratione temporis luctus, & ut temporis Quadragesimalis & Adventus. Item ratione proclamationis omittendæ, copulationis in ædibus privatis instituendæ: ratione numeri Patronorum, ratione Musicæ aliorumque solemnium.

Dispensandi potestas non est ad certam caussam restringenda, nec lex certo pio Magistratui præscribenda.

De dispens. in pœnis vid. supra verb. *Aggratiandi Jus.*

(Vid. Knipschild. *de jur. Civit. Imperial. l. 2. c. 4.* Myler. *Gamolog. c. 5.* Gerhard. *in loco de Conjug. §. 346.* Carpzov. *Jurisprud. Ecclesiast. Lib. 2. tit. VII. def. 109. & seq.* Reinck. *de Regim. sec. & Eccl. l. 1. cl. 2. c. 12.* Dedekenn. *Consil. Theologic.*).

Disperire negotia, *l. 5. ff. de obligat.*

Dispartire, id est, divisionem facere, *l. 71. ff. de usufruct.*

Dispiciet judex, *l. 2. C. arbitr. tut.* Briss.

Displicet merito, *l. 30. §. Neratius, ff. fam. ercisc.*

Dispositio, ordinatio, in constitutionibus & in notitia Imperii Roman. est administratio & cura. *Prat.*

Dispositionum scrinium quoddam memoratur in *l. 3. & l. 4. & l. 11. C. de proxim. sacri scrin. lib. 12.* Et dispositionum Comes in *l. 8. C. eo. tit.* Unde emendandam esse *l. 4. eod. tit.* succurrit in qua *Comitivam primi dispositionum* pro *Comitivam primam dispositionum*, legitur. *Briss.*

Dispositionem generalem esse volunt *Innoc. Host.* & *Panor.* quæ in toto genere: Specialem autem, quæ in una specie verificatur. *Speg.*

Dispositive narrata quæ dicantur, vide in dictione, enunciative. *Speg.*

Dis-

Dispergere, i. e. solvere, *l. 28. fin. Codic. de nupt.* Breder. *Lexicon.*

Dispungo est à verbo pungo; & dispungere est quasi puncto discernere, ac distinguere: Germani dicunt *die Rechnung beslechen*, hoc est rationem punctis disjungere, ac quasi distinguere, seu dispungere. Gœd. *de verb. sig. ad l. 56. in pr. n. 6.*

Dispungere, est expungere, seu transverso calamo rationem cancellare, *de verb. signi. l. cognoscere.* Dispungere, inquit, est conferre accepta & data: & ex ea collatione (ut ait *Accurs.*) cancellare quod est redditum. Hinc Dispunctio, ipsa rationis cancellatura Ulp. *l. cum plures, de bon. aut. Judic. poss.* An recognitio, inquit, & dispunctio concedenda sit creditori. *Nebriss.*

Dispunctæ rationes: vel expunctæ, *l. 13. fin. de diversis temporib. l. pen. de admin. rer. ad civit. pert.* Briss.

Dispungere rationes, est computum, ut vulgo dicitur, examinare. Papinian. *de verbor. signific.* Dispungere, est conferre accepta & data. Item alibi: Percunctandas atque examinandas rationes, & dispungendas atque discutiendas. Et iterum alibi: Utrum semel, an etiam sæpius recognitio & dispunctio concedenda sit creditori. *Budeus, Spieg.* vide Goth, *ad l. 56. princ. de verb sign.*

Disputare, à dis, & puto, are, quasi verborum agitatione prorsus purum facere. Proprie enim disputare est purum facere. Per translationem autem, rem aliquam hinc inde collectis rationibus agitare, ut veritas tandem cognoscatur. *Oldendorpius.*

Disputare rationem cum aliquo, *Rechenschafft erleutern.* Quod & deputare rationem dicimus. Plaut. *in Aulul* dixit: Æs petitur, putatur ratio cum argentario. Ubi disputata est ratio cum argentario, etiam plus ipsus debet argentario *Old. Prat.*

Disputandum est sobrie in utramque partem, quasi conferendo alicujus rei sententias: ut Marcellus *in l. 1. §. Accusationem, ff. ad SC. Turpili* Ulp. *in l. 1. §. quæsitum est, ff quor. legato.* Old.

Disputationem fori accepit Pompon. *in l. 2, ff. de orig. jur.* pro adplicatione legum ad commoditatem Reipubl. cujus negotia in foro tractari solent. Dicimus enim in foro disputare, sicut, Uti foro, Deservire foro. *Old.*

Disputationes moderate exercitii vice adhiberi debent, more veteris scholæ Socraticæ. Sic enim observabatur, utcum alter dixisset, quod vellet, alter contradiceret modeste: in hoc tantum differentes, quo magis investigaretur veritas, & diversa simul collata, facilius intelligerentur.

Disputatio autem Doctorum immodica quantum noceat, ex ipso usu forensi colligere licet: quum non ob aliam causam lites fiant immortales, quam quod quilibet causidicus calumniæ suæ patrocinium facile adsequitur ex repugnantibus eorum sententiis. Unde Speculat. *in tit. de except. §. Viso quando excepti. refert,* Ubertum dicere solitum fuisse: Non est bonus advocatus, qui patitur intra decem annos litem contestari cum tutore vel curatore. O impudens verbum! *Old.*

Disquisitionem vocabant antiqui judicium per opiniones (ut nunc loquimur) cum opinionem vel sententiam omnes cogintur Budæ *in l. poster. de orig. jur.* Spieg Disquisitio hujus rei judicis est. Briss. *ex ff.*

Disserere, ait *Alciatus*, nihil aliud est, quam clare & specialiter sententiam suam exprimere. *Spieg.*

Dissidium, inter virum & uxorem divortium est. Terent *in Andria*, valeant. qui inter nos dissidia quærunt. Idem *in Hecyra.* Nihil mali est, quod sit dissidio dignum. Adde Brechæum *l. inter divortium. in tit. de verb. & rer. sign.* Papin. *ad l. Jul. de Adult. l. miles.* Quære, inquit, in causam dissidii præstitisse videat *Nebriss. Spieg.*

Dissimulare pro connivere, in *l. divus, de offic. præsid.* aliter dixit *Paulus*, Dissimulare de sua conditione, in *l. 4 quibus ad libertat. proclama. non licet.* Spieg.

Dissipare ædificium, pro disturbare & demoliri, *l. 3. §. pen. ff de incend. ruin.* Briss.

Dissipare bona, *l. 3. C. de postli. revers.* id est, *dilapidare* Briss.

Dissociatum matrimonium, *l. 23. §. 2. in pr. C. ad l. Jul. de adult. l. 14. C. de nuptiis*, id est, *dissolutum.* Briss,

Dissoluta negligentia *l. 29. ff mand.* quæ alias supina, & lata. *Cicero* dissolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parum circumspectum, solicitumque patremfamilias *Briss.*

Dissolutio est, quæ conjunctionibus verborum è medio sublatis, partibus separatis effertur, hoc modo: Gere morem parenti, pare cognatis, obtempera legibus *Spieg.*

Dissolutor, & dissolutrix sepulchrorum. *l. 8. §. 2. 3. C. de sepu.*

Dissolvi navis dicitur, cum tabulæ refiguntur, & resolvuntur, *l. 88. ff. de legat. 3. l. 83. §. sacram. ff. de verb oblig* Et

Dissolvi ornamentum, *l. 10. § si missa. ff. quib. mod. ususf. amitt.* Briss.

Dissors, dissimilis sortis. Augustin. *in Grammatic.*

Distat exceptione doli, id est, ab exceptione, *l. 4. § pen. princ. de doli excep.* Briss *Par rg*

Distraho proprie, diverse traho, divido. *Terentius:*

Quod si ea mea fortuna redeunt, abs te ut distrahar.

Virgil *lib. 6.*

Turbatis distractus equis.

Per translationem ponitur pro eo, quod est, vendere, aut auctioni exponere. Origo autem vocabuli hujus ex auctionibus nata est, in quibus res proprie divendi & distrahi dicuntur, quia non uni addicuntur, sed pluribus varia in loca res emptas asportantibus. *Hotoma nus.* Ulpianus *in l. cum 2. §. si uni. ff. de transact.* Si uni (inquit) pluribusve fundus ad alimenta fuerit relictus, velintve eum distrahere, necesse est Prætorem de ejus distractione & transactione arbitrari. Præterea, Sueton. Tranquillus, *in vita Vespasiani* Sola est, in quo merito culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia renovasse, nova & gravia addidisse, & auxisse tributa provinciis nonnullis, & duplicasse negociationes quoque vel privato pudendas, propalam exercuit, coëmendo quædam tantum, ut pluris postea distraheret. Ita sane hoc modo accipitur verbum distraho. *ff. & C. in tit. De distractione pignorum, & C. in tit. de patribus*, qui filios suos distraxerunt. Qui titulus est è Romulo, qui filium à patre vendi posse primum lege constituit, quam legem deinde viri decem post exactos reges (ut *Dionysius Halicarnas.* scribit *lib. 11.*) in 12. Tabulis cum aliis legibus conscripserunt, hoc pacto,

pacto, Vendendi filium patri poteſtas eſto: tametſi Numa Pompilius eam prius emendaverat, ne in filio, qui patre approbante uxorem duxerat, locum haberet. Hæc verò poſtmodum à Diocletiano & Maximiano Imperatoribus ſublata eſt, diſponentibus, nullo contractus genere alienari poſſe filium. Verum propter nimiam paupertatem, victuſque egeſtatem poſtea *Conſtantini* lege rurſus permiſſum eſt patri vendere filium *Anchar.*

Distrahi ſocietas dicitur, quæ voluntate, renunciatione, vel alia qualibet ratione dirimitur, *l. 63. §. ult. & l. 65. §. 12. ff. pro ſoc.* vide Senec. *epiſt.* 66. Briſſ.

Distrahi etiam negotium, obligationemve dicimus, pro diſſolvi, tolli. *§. item ſi cui. Inſtitut. quibus mod. toll. obl. l. 5. §. is quoque, ff. de obligat. & act. l. 11. §. is qui vina, ff. de act. empt.* Briſſ.

Distrahere rationes, id eſt, intervertere, conturbare, avertere. Hinc actio diſtrahendis rationibus, quæ hæredibus dabatur ex *leg. 12. Tabul.* contra tabulas finita tutela, in duplum, qui in gerenda tutela pecuniam pupillarem interceperant, vel quam aliam rem pupilli abſtulerant, averterant, ſubripuerant, hac vero formula: Quod ex rationibus tutelæ pupillo abeſt. *Prat.*

Distrahere rationes ſub *tit. de actione rationib. diſtrah.* pro eo dicitur, quod eſt accuſare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abſtulit, nec proinde retulit in rationes. *Ulpianus* diſpunctionem vocat ipſam rationis cancellaturam in *l. cum plures ff. de bon. auth. jud. poſſid.* Old.

Distrahere matrimonium, *l. 2. ff. de divort.* pro diſſolvere, & tollere. *Prat.*

Distrahere, id eſt, alienare, in *l. 9. C. de præd. & al. rebus minor.*

Distrahere controverſias, hoc eſt, dirimere & decidere, Cicero *pro Cæcinna.* Omnia judicia aut diſtrahendarum controverſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta eſſe. Eodem verbo in eundem ſenſum utitur Suet. *in Julio cap.* 78 Prat. Briſſ.

Distractio, interverſio, conturbatio, cum res pupilli avertitur vel aufertur, *l. inter. ff. de liber. leg.* Nonnunquam eſt venditio. Alias ponitur pro divortio, in *auth. de nupt. § nuptias,* & ibi in *gloſſ. ff. de divort. & repud. l. 2.* & vide *Cod. & ff. de diſtr. pign. & C. de jure deliberand. l. 1.* Vide ſupra *Diſtringere.* Prat.

Distractores argenti Juſtinianus in *l. 27. in pr. C. de pign. & hypoth. & in l. unica. Cod. negotiatores ne militent. lib.* 12, nominavit eos, quos alii menſarios & argentarios, numilarios, & à commutandis pecuniis Collybiſtas ἀργυραμοιβοὺς, & item ἀργυρογνώμονας vocant, quod pecuniam ſpectent, an proba ſit, an legitima, & locabilis, & cujus pretii. Diſtrahere enim vendere eſt, & hi quaſi vendunt pecuniam, cum pro ejus ſpectatione & permutatione aliquid lucelli accipiant, qui Collybus dicitur: Connanus *lib. 4. c. 15. n. 5.*

Distractus apud Doctores pro reſolutione cujuſcunque contractus ponitur. *Prat.*

Distractus & contractus differentiam collige ex *l. 5. C. ſi tutor vel curator interven.*

Distribuere eſt ſuum cuique tribuere, *l. 1. ff. famil. erciſcund.* Prat.

Distributio quotidiana Pontificiis ſignificat id quod præſtatur his, qui horis certis interſunt divinis, *cap. 2. §. 1. de ætate & qual. in Clem. c. unic. de cleric. non reſid. lib. 6. & c. licet vobis, de præben.* Prat.

Distributiva nomina & eorum vim ponit Bart in *l. hoc articulis, ff. de hæred. inſtit.*

Districte pro prorſus, omnino, profecto, ſic res ſe habet, *l. 7. §. 5. ff. de minor.* aliquando ſignificat præciſe, præfracte, reſtricte, religioſe. *L. 13. ff. de procur.* Prat.

Districte, hoc eſt, valde ſtringendo ac minitando: metaphora ſcilicet à gladiatoribus tracta, qui contra adverſarium ſuum enſem ſtringunt, id eſt, nudant. *Spieg.*

Districtus ſive diſtrictio eſt coercendi poteſtas, ſive juriſdictio, quæ magiſtratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac territorii fines conceditur. Hinc *lib. feud. 1. tit. 5. §. 4.* ſi quis feudum extra curtem detinuerit, & dominus diſtrictum habuerit, &c. & *lib. 2. tit.* 54. Qui allodium vendiderit diſtrictum & juriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat. Fictum eſt autem à diſtringendo, quod in libris feudorum pro coerceo ſæpe ſumitur: ut in capitul. Caroli Magni. A miniſtris Reip. diſtricti ſex ſolidis componant. Interdum pro territorio uſurpatur. Ant, Flor. *hiſtor. parte 3. tit. 20. c 8. §. 13.* Civitas Florentia triginta millia hominum in ſe continebat aptos ad arma, & diſtrictus ejus ſeptuaginta millia. *Prat.*

Districtus vocabulum auctore *Alciato*, apud antiquorum neminem reperitur. *Spiegelius* in Ligurinum annotans refert quatuor nomina ejuſdem intellectus. Territorium, Comitatum, diſtrictum, & diœceſim. Verum quam recte, viderit ille. Diſtrictus enim eſt, locus juriſdictione munitus, intra quem homines diſtringuntur, & dicitur à diſtringendo, ſicut territorium à terrendo, ut habetur in *capit. ubi periculum, §. porro juncta gloſſ. in verb. territorio, de elect. in 6.* & notat Abbas *in conſ. 20. n. 2. volum. 1.* Et Corn. *in conſil. 187. vol. 4.* & ſecundum Felinum *in capit. Rodulphus, num. 31. de reſcript.* Diſtrictus eſt laicorum & clericorum, ſed diœceſis clericorum tantum, & ubicunque quis diſtringendi, ſive terrendi habet poteſtatem, ille locus dicitur de diſtrictu, ſive territorio, ut refert Decius *in conſil. 534. num. 7. vol. 4. & in l. fin. num. 19. ff. de juriſdict. omn. jud.* Vel diſtrictus, ut vult Aretinus *in conſ. 77. num. 4.* proprie eſt dominium vel territorium civitati in ſubjectionem accedens ultra fines ſimul cum civitate ſtatutos, intra quos, quidquid eſt, vocatur diſtrictus vel territorium, *l. ſi pupillus §. territorium, ff. de verborum ſignif.* & quicquid de novo civitati accreſcit, dicitur diſtrictus, niſi ſub civitatis nomine concedatur, ut per Cynum & Bald. *in l. etiam, Cod. de jure dot.* & diſtrictus eſt illud, quod à civitate actualiter diſtringitur ut per Zabar. *in clem. 2. §. ſane, numer. 6. de elect.* Et diſtrictus aliquando ponitur pro territorio loci vel agrorum, & pro juriſdictione, & idem eſt, quod comitatus ſecundum *Parid. de Put.* in verb. *diſtrictus, de verbor. ſignif.* & diſtrictus & poteſtas idem eſt, ut voluit *gloſſ. in §. rurſus, in verſ. poteſtate, Inſtitut. de actio.* & Paris de Put. *in c. 1. n. 7, de fi. feud.* vel & ſecundum Bald. *in conſ. 499. num. 5. vol. 4.* Diſtrictus tripliciter accipitur, videlicet conventionalis, quando caſtrum pro ſe regit & ſe alicui civitati, ob ſui corporis tutelam ſubmittit, ſine tamen Principis præjudicio, ut in *l. eſt receptum, ff. de juriſdictio. omn. judic.* & diſtrictus privilegiatus dicitur, quando Prin-

cepe

ceps alicui civitati castrum concessit ad districtum, ut in *l. humanum, C. de legi.* & præscriptus districtus dicitur, quando imperium & jurisdictio præscribitur in ipso castro, *l. viros, juncta gl. in vers. comitis. C. de divers. officiali, lib. 12.* & ea cum contingat, *in fin. juncta gloss. in vers. vel consuetudine, de fore compet.* vel ut dicit Bald. *consil.* 429. ad evidentiam præmittendum, *vol. 1.* Districtus est territorium, cui jurisdictio inest, & à comitatu differt, quia comitatus proprie est civitatum, & districtus est dominorum, vel secundum Geminia, *in c. quoniam ut cler. vel monach. in 6.* districtus comprehenditur sub appellatione terrarum domini, & ut traditur per Felin. *in d. c. Rodulphus, num. 13.* Districtus dicitur proprie loquendo spacium aquæ, seu latitudo jurisdictione munita, & sic districtus erit in mari, ut voluit *Capolla* in tractat. *de servit. rustic. præd. in tit. de mari, n. 26.* Et Laurent. Calc. *in cons. 90. in fin.* Et districtus dicitur non solum in terra & mari, sed in cœlo & aere, ut voluerunt Bald. *in consil. 420.* verba Principis, *n. 1.* & Cæpol. *in d. tit. de mari. n. 24.* Et Paris de Put. in *c. 1. n. 6. de stat. feud.* & termini in cœlo & aëre fuere positi tempore Alexandri Papæ VI. inter Lusitanos sive Portugalenses, & Castellanos dividendo insulas Indiæ tunc noviter repertas per lineas graduum cœli, & quicquid reperiebatur à parte orientali erat Portugalensium, & à parte occidentali erat Castellanorum. *Schard.*

DITIO imperium. *Phocas* in usu tantum in ablativo & accusativo ditionem putat: nos tamen, ait Catanæus, plerumque in genitivo notavimus, præsertim apud Jureconsultos. *Spieg.*

DITIO potestatem significat, seu facultatem. Zas. *in l. 2. ff. de orig. jur.* Et ita usurpat Justinianus, *§. utrumque Instit. in proœmio.* Pompon. *in l. 2. §. capta deinde Sardinia. ff. de orig. juris* Virg. *1. Æneid.*

Vastabat, Cyprum victor ditione tenebat.

DITIO urbium, municipumque, vide *l. 13. C. de vectigal.* Ditio Romani nominis, *l. 2. C. de incest. nupt.*

DITIO Romana, *l. 3. circa med. C. de infant. expos.*

DITIO pro potestate dominica, *l. 2. Cod. de libert. & eorum lib.* Briss.

DIU ponitur pro biennio, *ff. de re jud. l. fin. & ff. loca. l. cum domini.* Quandoque ponitur pro tribus mensibus *13. dist. c. Lectis, in gl.* *Aliquando pro decem. Inst. de lit. obl. §. pen. & ff. qui & à quib. l. si cum fideicommissaria, §. Aristo.* Ponitur etiam aliis modis, ut ibi not. Aliquando pro triennio *ff. de usucap. l. 1. & l. quamvis adversus.* Aliquando ponitur pro anno *ff. de success. edict. l. 1. §. largius, & §. quibus.* Aliquando momentum significat. *C. de acquir. poss. l. 2.* item quando diu fieri intelligatur, vide *extra de elect. c. quia propter. & cap. Offerri de libell. obla.* Prat. Vid. & *Donel.* de usuris.

DIVALES constitutiones, Instit. de hæred. quæ ab intestat. *l. 3. C. quand. mul. tut. offic. l. 10. §. de secund. nupt.*

DIVALIA consulta. *C. de testam. l. divalia.*

DIVALIA statuta *l. 1. circa med. C. de collat. donator.*

DIVALIS lex. *l. 2. in princ. C. quando & quib. quarta pars, lib. 10.*

DIVALIS jussio, *l. 1. §. 3. C. de assert. toll.*

DIVÆ memoriæ, *Instit. de usucap.*

DIVARICARE est, à recto deflectere, idque proprie cum quis rectis pedibus stare nequit, sed diductis & varie discretis, unde divaricata ligna architecturæ professores dicunt, id est, refracta, Brechæus, *in l. prævaricatores, ff. de verbor. & rer. significat.*

DIVERSA sunt, quorum definitio non est eadem, seu quorum substantia non est eadem. Convertuntur hæc, *l. 1. de dol. glo. in l. omnis definitio, de reg. jur.* Spieg.

DIVERSA illa dicuntur, quæ origine & corruptione sunt diversa, *l. si mihi eodem tempore de servit. rust. præd. l. si domus tua, de serv. urb. præd.* Bald. *in l. ex hoc jure, de just. & jur.* Prat.

DIVERSA pars in *l. 14. C. de transact.* i. e. adversa, quæ transactionis causa, aliquid acceperat, *Goth.* ibid. in not.

DIVERSI exitus genera, sexus, id est, contrarii. Briss. *ex ff.*

DIVERSORUM judicum. De officio diversorum judicum (qui titulus est 48. *lib. 1. C.*) id est de officio diversæ conditionis judicum, vel clarius, de diversis judicum officiis. Quorum est primum, ne matremfamilias in publicum protrahant. Nisi fortassis pro fiscalibus, vel privatis debitis in jus vocetur. Nam tunc etiam materfamilias judicem adibit. Deinde officium judicum est, viris magni nominis honorem debitum habere. Postremo caveant judices, ne magni subsellii viros in subscriptionibus fratres nominent. *Hegenderphinus* in Exegesi ad supradictum titulum. *Anchor.*

DIVERSORIUM Accursius in *l. 3. ff. in quibus causis pignor.* recte sic interpretatur, Statio, in qua diversi generis merces afferuntur. Aliis locis diversorium est mercenarium hospitium, quo ex itinere aliquantisper commorandi causa divertimus, non habitandi: unde illud Cic. *in Caton.* Ex ista vita sic discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit. Et libro *Famil. 6.* nam & villa & amœnitas illa commorationis est, non diversorii. *Hotom.* & Donellus *de pignor.*

DIVERTERE dicitur uxor, quæ à viro, cui nupta est, discedit *l. 42. ff. de judicand. l. 5. §. si cum ff. de dolo except. l. 27. §. si cum maritus, ff. ad l. Aquil.*

DIVERTERE, nuncium remittere, dirimere matrimonium, Repudiare uxorem. Nuncium mittere, Matrimonium solvere. *l. si mulier, ff. solut. matrim.* Si mulier diverterit, & judicio de dote contestata reversa fuerit in matrimonium, *l. prospexit, ff. Qui & à quibus manu. l. Si cum dotem, §. Si maritus. Et §. seq. ff. eod. tit.* Spieg. Adde Brechæum *l. Inter divortium, in tit. de verb. & rer. signif. n. 2.* Divertere à viro, à marito. *Briss.* ex ff.

DIVERTISSE non videtur, quæ brevi reversa est, *l. quicquid ff. de divers. reg. jur.*

DIVES quis dicatur, ponit Bart. *in authent. præterea, Cod. unde vir & uxor.* Dives non dicitur uxor propter dotem, *l. Lucius §. idem respondit, ad municip.* Prat.

DIVI fratres, quorum in jure civili sæpissime fit mentio, fuerunt, Marcus Ælius Antonin. & Verus Commodus. Marcus enim Antonin. eximiæ doctrinæ ac probitatis Princeps, hunc Commodum fratrem suum ex adoptione Pii Antonini Principis imperii consortem fecit & primi omnium Imperatorum, bini regnare cœperunt anno salutis 163. quos deinde multi sunt imitati, adeo ut terni nonnunquam impera-

perarent. Sed Marcus, Commodo non multo post mortuo, cum filio Commodo imperavit, homine pessimi ingenii, & omnibus incommodo *Oldend.*

DIVOS Jurisconf. appellant Imperatores, qui post obitum in Deos relati erant ea ἀποθεώσεως solennitate, quam Herodianus *lib.* 3. describit, postquam & templa eis constrni, ac Sacerdotes & sodales creari, & ludi fieri omnesque divi honores decerni solebant: ut ex *Tacito*, *Suetonio*, *Spartiano*, *Capitolino* videri potest: *Briss.* Papias vero scribit eo divos vocari, quod sint quasi cœlestes, quam verbi notationem admittere, & pium, & Christianum magis est. Reliqua vide infra in verbo, *Divos olim.*

DIVIDERE, pro partiri, ut cum Jurisconf. inquit *de verb. oblig.* Stipulationes non dividuntur. Loquitur enim non de divisione, sed partitione, atque earum rerum quæ partitionem non recipiunt: quales sunt res imperfectæ, usus, habitatio, iter, actus, prospectus, & stillicidium, quasi dominium, quas perstringit Bart. in *l.* 3. §. *ex pluribus*, *in fin. de acqu poss.* Quod & *Apellus* indicat. *Spieg.*

DIVIDERE pecuniamque inter se partiri. Martianus *l. collegia*, *ff. de colleg. & corporib.* Sed permittitur eis, inquit, pecunias communes (si quas habent) dividere, pecuniamque inter se partiri. Spieg. *fol.* 151. *in charteta.*

DIVIDERE æqua lance, vide *l.* 23. §. 1. *Cod. de leg.* Dividere viritim & ex æquis partibus, *leg. dicis constitutio Cod. de incert. Person.*

DIVIDERE, ad divisionem singulorum civium legare *Paulus* dixit, quod alio modo civitatibus indistributionem relinquere Martianus dixit, *l.* 517. *de legat.* 5. cum etenim quis civibus quid legasset, singulæ tribus suos legitimos divisores habebant, qui id partirentur, idque *Asconius* scripsit in hunc *Ciceronis* locum *act.* 2. *in C. Verrem*; unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos complures cum pecunia Siciliensi à quodam Senatore ad equitem Romanum esse translatos: ex his, quasi decem fiscos ad Senatorem illum relictos esse comitiorum meorum nomine, divisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos. Eoque sensu divisores etiam visus est accepisse idem *Cicero*, quum sic *Epist. lib* 1. *ad Atticum* scriberet: Consul autem ille deterioris histrionis similis suscepisse negotium dicitur, & domi divisores habere: sed Senatusconsulta duo jam facta sunt odiosa, quod in consulem facta putantur, & Domitio postulante: unum, ut apud magistratus inquiri liceret, alterum, cujusmodi divisores haberent contra Rempublicam. His addatur illud Suetonii *in Augusto*: C. Octavius pater à principio ætatis, & re, & existimatione magna fuit: ut mirer equidem hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter divisores, operasque campestres proditum. Hæc *Suetonius*, haud dubie per operas campestres, eos intelligens, qui calatis in campum Martium comitiis, aliquo ministerio publico fungebantur. Divisores pecuniam populo viritim dividebant, singuli in sua tribu, & alio nomine magistri curiarum appellantur, ut idem Asconius auctor est, De quibus sic loquitur in Aulularia *Plautinus* Euclio:

Nam noster nostra qui est magister curia,
Dividere argenti dixit nummos in viros.
Id si ego relinquo, & non peto, omnes illico
Me suspicentur credo habere aurum domi
Nam non est verisimile hominem pauperem.
Pauxillum parvum facere quin nummum petat.

Et paulò post: -- *Neque quisquam curialium*
Venit, neque magister quem dividere argentum
Oportuit. --

De hujusmodi civium divisionibus sentire visus est Cornelius Tacitus *Annalium lib.* 1. cum ita scriberet: Cæterum Tiberius nomine Germanici tricenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatus ejus destinavit, Ræward. *vario. lib.* 5. *capite* 16. Fuerunt autem hæ divisiones sportulæ, pecuniæ, oleum, crustum, vinum, aliaque id genus nec absimilia, quæ testatores collegiis & sodalitatibus, militisque negotiatorum & artificum, item Decurionibus, populoque interdum, die natalis, quæ viventibus fuerat celeberrima atque honorata, parentaliorumque tempore singulis annis dari testamento cavebant, *l. cum quidam*, 23. *ff. de annuis leg.* Harum divisionum etiam meminit Paulus Jurisconsultus in eisdem pandectis, sub *tit. de legatis* 1. *l.* 125. Hujusmodi divisiones à viventibus etiam lætitiæ gratia dari consuevisse, non est ambigendum. Dabant antiqui divisiones nedum Decurionibus, ut cognoscitur ex pridem relata inscriptione, sed etiam eorum liberis, inter cætera divisiones panis & vini. Majoragius *Missel. lib.* 2. *c.* 2.

DIVIDERE sententiam. *Asconius*; Quum aliquis in dicenda sententia duas pluresve res complectitur, eæ si non omnes probantur, postulatur ut dividat, id est, ut de rebus singulis referatur seorsum, quo pars una, si visum fuerit, repudietur, altera recepta. Cic. *pro Milone.* Divisa sententia est, postulante nescio quo (nihil enim necesse est, me omnium flagitia proferre) sic reliqua auctoritas Senatus empta intercessione sublata est. Sic *Sextus Pompejus.* Numera Senatum (ait) qui vis Senator consuli, quum impedimento vult esse, quominus faciat SC. postulatque ut aut res quæ afferantur, dividantur: aut simul consulantur, aut si tot non sint Senatores, quo numero liceat scribi SC. expectetur *Hotom. Prat.*

DIVIDUUM est, quod dividi potest in partes aliquo effectu juris separatas. Individuum est, quod dividi non potest in partes, quolibet juris effectu separatas. Hæc descriptio deducitur à causa finali. seu ab effectu divisionis. Nam verbum dividere, in hac materia accipitur politicè & civiliter, ut negotiis hominum deserviat: scilicet quoties occurrit quæstio; utrum aliquid adquiri, vel retineri, vel alienari possit pro parte: an vero non nisi totius commercium admittat, Sive quæratur de rebus corporalibus, sive de rebus incorporalibus, Sive item de obligatione vel actione aut solutione dividenda, vel non dividenda. In his enim totum jus consistit, & per consequens totus effectus dividui & individui, *l. fi. ff. de leg.* 1. 1. *ff. de statu hominum*, *juncto titul. Instit. de rebus corporalibus & incorporalibus.* Prat.

DIVIDUUM Romani legislatores significare solent his aut similibus verbis: PARTIUM PRÆSTATIONEM RECIPERE, *l.* 2. *in pr. ff. de verb. obligat.* A SINGULIS HÆREDIBUS DIVISIM CONSEQUI: PRO PARTE PETI: ADMITTE PARTIS EXECUTIONEM, *l. in executione*, *ff. eo. tit.* Pro parte adquiri: Pro parte retineri:

Pro

Pro parte remitti, *l. pro parte, ff. de servitutib. l. unus ex sociis, ff. de servitut. præd. rustic.* A communione decedere, scil. rerum particularium, ut in *tit. ff. & C. comm. dividund.* Familiam *herciscere*, h. e hæreditatem dividere. seu rerum universitatem, ut in *titulis ff. & C. famil. hercisc.* Ad significandum vero individuum has appellationes accommodant Jurisconsulti: Partium præstationem non recipere: Nisi totum detur stipulationi satis non fieri: In solidum teneri, *l. 2. in princi.* Et §. *1. ff. de verb. oblig.* Ab omnibus hæredibus committi pœnam. In solidum peccari: ut in *l. ead. §. Cato. ff. eod. tit.* divisim non præstari: In solidum agi: totum dari, *d. l. In executione.* Ex his atque id genus aliis appellationibus intelligi potest, quomodo in hac materia sit accipiendum dividuum & individuum, nempe quod dividi potest, vel dividi non potest in partes, juris effectu separatas, ut in §. præcedenti dictum. *Old. Prat.*

Dividuum & individuum duplici ratione dicitur. Natura videlicet & lege. Natura, id dividuum appello, quod hominis facto in partes discretas, separatasque secari & dividi potest, ut fundus, homo, vestis, & aliæ denique res corporales innumerabiles, *l. 1. §. quædam. ff. de rer. divis. l. si quis duas, §. si quis partem. ff. cam. prædio. & l. quod in rerum, §. si quis post. ff. de legat. 1.* In homine tamen cæterisque rebus animatis, *Jason* & posteriores in *l. 2. §. & harum. ff. de verb. obl.* hoc non admittunt, quod earum rerum divisio subjectum omnino corrumpat, *l. rerum mixtura ff. de usucap. c. adjertis. de præsum.* Sed eorum sententia ipse non facile probaverim, siquidem hac ratione attenta ex corporeis rebus paucissimæ essent, quæ sectionem admitterent. Nam & navis, vestis, liber, hisque similes, in partes præsertim minutas sine subjecti destructione separari nequeunt, illud scio hominem, mulum, cæteraque animantia, in partes commode dividi non posse §. *ead. in fi. de offic. jud. in Inst.* Verum hæc commoditas vel incommoditas, in dividuo. secundum naturam minime attenditur, sed id consideratur duntaxat, uti res corporea sit, atque ita actualiter dividi possit, *d. §. quædam. & d. §. si quis partem*, quod & in hominem ipsum cadere probat *dec. assi reo, de præsum.* Quibus confirmatur prima doctrina, in hac materia omnes res corporales natura dividuæ sunt, dict. *l. quod in rerum. §. si quis post ff. de legat. 1.* à quo solum punctum excipit *Petr. Bellapertican.* qui tam parvus est, ut tametsi corporeus sit, partes non recipiat. Est n. punctus, aut si mavis punctum, ut Mathematici docent, quod ob incomprehensibilem sui brevitatem, in partes dividi non potest, nec ipsum pars aliqua, sed tantummodo, signum esse dicatur, protractum, ut *Euclides* scribit, lineam, conficiens. Verum hoc exemplum non mihi valde videtur ad rem pertinere; Siquidem punctum licet ex se faciat corpora, non tamen ipsum corpus sit. Eo constat ineptos esse & ridiculos ex recentioribus quosdam, licet alioqui multæ auctoritatis, qui in *l. 4. §. Cato. ff. de verb. obl.* scriptum reliquerunt, punctum nonnunquam dividi; veluti cum adeo magnus, ut in partes deduci & secari possit, *Bartolj* verba in eum sensum contorquentes, dum in *l. si cui. hoc tit.* tradit res omnes in universum, ex philosophorum sententia in infinitas partes divisibiles esse. Punctus enim est, ut dixi, qui ob incomprehensibilem sui brevitatem, nec longus, nec latus, nec altus dici potest; quocirca si aliquam habeat magnitudinem jam puncti nomen amittit. Præterea rebus corporeis, ut dixi, non annumeratur. Cognito uno ex contrariis, reliquum (ut dici solet) facile perspicitur *l. 1. ff. de his qui sunt sui.* Proinde cognito, quid sit dividuum natura, non difficulter intelligemus, eadem natura individuum dici, quod hominis facto, & naturaliter in partes separatas ad oculum dividi non potest, *d. l. 2. §. & harum, & l. non amplius §. bonorum, ff. de legat. 1.* Cujus generis sunt res omnes incorporales, quæ cum neque tangi, neque videri possint. *l. 1. §. de rer. divis. §. incorporales. de rebus corpor. in Instit.* hominis operas in partes quæ ad oculum demonstrentur, separari nequeunt, *l. heredes, §. an ea. ff. fam. ercisc.* ideoque servitutes, de quibus agimus, licet corpori dividuo accedant, *l. servitutes, 4. ff. de servit.* Istæ tamen divisionem natura præsertim, non admittunt, ut *d. §. & harum, d. §. an ea. d. l. stipulationes non dividuntur, & l. fideicommissa, §. pen. ff. de leg. 3.* Lege dividuum dupliciter consideratur, vel respectu divisionis corporeæ, vel intellectualis, quatenus ad sectionem corporalem rem ipsam referimus, illud lege dividuum dici censeo, quod commode, & sine damno dividi potest. Per contrariumque individuum. Quod non nisi cum incommodo sectionem admittit, *l. non amplius, §. cum bonorum, ff. de leg. 1. §. ead. in fi. de off. jud. in Instit.* Homo itaque in hac consideratione individuus est, cæteraque animantia, quæ uno spiritu continentur, Bal. *in c. quanto, de jud.* quando nisi cum destructione subjecti dividi possit. *l. rerum mixtura. ff. de usucap.* nec membrum offendi, quin toti corpori vis fiat, *l. vulgaris, in princ. ff. de furt. l. 1. §. item quæritur ff. de aqua quotid. & æsti.* Respectu vero divisionis in intellectu consistentis, Dividuum lege dicitur, quod in partes plures indivisas, & intellectuales utilitatis gratia dissecatur, *l. servus communis, ff. de stipul. servor. l. locius, ff. de acq. poss.* Quod fit plerumque per quotas seu partes, quas quotitativas vocant, ut tertiam, quartam, dimidiam, & similes. Pulchre Fulg. *in l. 1. §. si peravium. ff. de poss.* Qua ratione homo lege quoque dividuus existimatur, *l. si stipulatus. §. ff. de solut. l. in executione. §. pro parte, ff. de verb. obl.* possunt quippe duo domini ejusdem servi esse, ita ut singuli dimidiam partem pro indiviso habeant, *d. l. servus communis.* Dixi fine; Utilitatis gratia, quia distributionem illam partis intellectualis proportionabilem commoditatem adferre oportet, h. e. tantum utilitatis respectu partis, quantum totum in suo toto, *d. l. in executione, §. 2.* Hinc liquet jura & actiones lege dividi inter hæredes tam active, quam passive pro portionibus hæreditariis, *l. pacto successorum. C. de pactis. &c. C. si cert. pet. l. pro hæreditariis, C. de hæred. act.* Quod magis consiliarino effectu admiserim, quam jure ipso, *l. ea qua C. fam. ercisc.* Ponderando prima illius constitutionis verba: Hæc quæ in nominibus. Non enim dixit nomina dividi, sed ea quæ sunt in nominibus cum jus in se nullam recipiat divisionem, *l. 1. ff. de rer. divis.* Ex his intelligis quoque individuum ad sectionem intellectualem relatum illud esse, quod in partes pro indiviso conscindi non potest, ut in servitutibus, quas divisionem non recipere manifestum est, *l. stipulationes non dividuntur, & l. 2. §. & harum. ff. de verb. obl. l. fideicommissa §. pen. ff. de leg. 3. l. pro parte, ff. de servit.* adeo ut nec per legem quidem eas dividi posse, *Julius Paul.* dicat, *l. heredes §. an ea. ff. fam. ercisc.* cujus rei rationem attingemus inf. Hæc ad substantiam obligationis, & rerum in ea deductarum pertinet; in ejus autem executione, h. e. circa rei debitæ petitionem &

ſolutionem, quatuor cauſas JC. conſiderari volunt, quas accurate proſequitur Ulp. per totam *l. in executione, alleg.* nonnunquam enim evenit, ut talis res in obligatione veniat, quam creditor pro parte petere, itidemque præſtari pro parte à debitore poſſit, veluti ſi promiſſa ſit pecunia certa, ſeu quantitas, *d. l. 2. §. & harum, & d. l. in executione. §. 1.* Hoc eſt, quod dicere ſolemus, quantitatis obligationem dividuam, de qua regula ad ſocietatem ſcripſimus *in d. l. ſtipulat.* non dividuntur. Interdum & ſecundo contingit, omnino diverſum, ut aliquid debeatur, quod nec pro parte peti, nec pro parte ſolvi poſſit, ut ſervitutes, operæ, & facta, *d. l. ſtipul. l. libertus qui ſolvendo, ff. de oper. liber.* Quare ſi opus teſtator fieri juſſerit, hæredes ſinguli, inquit *Ulp.* in ſolidum tenentur, *d. l. in executione, §. 2. & d. l. fideicommiſſa, §. pen. ff. de leg. 3.* Quæ omnia de ſervitutibus facti & operis in *d. l. ſtipulationes*, pleniſſime tractat *Coraſ.* Quandoque vero non nihil pro parte peti poteſt, quod in ſolutione ſectionem non admittit. Etenim ſolvi niſi totum, nequit, ſicut in ſtipulatione generis & alternativa, *dicta l. in executione, §. pro parte*, alioqui, ut *Ulpianus* ait, in diverſis rebus recte partes ſolverentur. quod debitor facere non poteſt, ne creditor debitum non conſequatur, indeque enata celebris illa regula, obligatio ſolutione individua eſt, ſi contingere ex ea poteſt, in diverſis rebus ſolutionem fieri. Quam Jo. Imol. *in l. ſupra iter §. officium. ff. de aqu. plu. arc.* declarat, procedere in obligatione ex hominis diſpoſitione fluente, ut in alternativa, & generis, *dict. §. pro parte*, ſecus in ea, quæ deſcendit ex diſpoſitione legis, ut in cauſa noxiali, in qua cum lex conſtituerit, dominum dando, vel ſervum, qui damnum intulit pro noxa, vel litis æſtimationem liberari, *tot. tit. ff. C. & in Inſtit. de nox. act. l. miles §. 10. ff. de re jud.* poterit dominus partem in pecunia, partem in ſervi dominio præſtare. Hoc. n. minus habet iniquitatis, ne nimis prægravetur innocens dominus ex maleficio ſervi, *l. quoties nihil, ff. de regul. jur.* & vulgo dici ſolet, minus agi cum lege, quam cum homine, *l. Celſus, ff. recep. arb.* Hoc tametſi *Alex. Jaſ.* & poſteriores recipiant, nunquam ipſe probavi, cum verum non ſit, dominum præſtando partem in quantitate, partem in ſervo, liberari *dict. §. officium*, ubi Bart. *l. ſi ſervus communis, ff. de nox. act. l. ſi cum uno; ff. ſi ex noxali cauſa agatur, l. & tantum, §. ſi ſervus, ff. de ſerv. corrupt.* Ideoque nec præcipua eorum doctrina defendi poteſt aſſerentium, in obligatione ex diſpoſitione legis fluente, in diverſis rebus partes recte ſolvi. Nam & obligationem, rem tradi, ea potiſſimum ratione individuam eſſe conſtat, ne ſolutionem in diverſis rebus fieri contingat. Bart. *in d. l. ſtipulationes non dividuntur, 3. quæſt.* Cum enim ſit obligatio facti in qua lex diſponit ſuccedere obligationem in id quod intereſt, *l. ſi quis ab alio, §. fin. ff. de re judic.* parte fundi exſoluta poſſet pars, quæ ſupereſt, in pecunia numerata præſtari, quod eſt abſurdum, *d. §. pro parte*, quam rem plenius attigit Corraſ. *d. lo.* Accedere denique poteſt, ut ad ſolidum agi debeat, adferatque nihilominus ſolutio partis liberationem, veluti inquit Ulp. *in d. l. in executione, §. in ſolidum*, ſi contra hæredes venditoris agere velim, ut me defendant contra Titium, qui fundum venditum vult à me evincere, hæredibus omnibus, & in ſolidum denunciare debeo. Si tamen fundum evinci contingat, proportione tantum hæreditaria ſinguli tenentur. Hæc multo clarius obſcurum hunc tractatum aperiunt, quam commentitia illa Doctorum diviſio dicentium, dividuum & individuum lege, conſiderari tripliciter, contractu, petitione & ſolutione. Quædam enim ſunt omnino, hoc eſt, tribus iſtis reſpectibus, dividua, ut obligatio quantitatis, quæ pro parte deduci in contractu, pro parte peti, & pro parte ſolvi poteſt, *d. §.* & harum. Quædam omnino individua, ut ſervitus, quæ nec per partes in contractum venire, nec pro parte peti, nec pro parte præſtari poteſt, ut *dict. l. pro parte, d. l. hæredes, §. an ea. ff. fam. erciſc.* cum vulgar. Aliqua, inquiunt, ſunt contractu dividua, petitione vero & ſolutione individua, ut facta, quæ principio pro parte in contractum deduci poſſunt, *l. 2. §. præterea, ff. de aqu. plu. arc. l. locus, ff. de acquiren. poſſ.* Poſtquam autem ſuper his ſemel contractum eſt, per partes neque peti, neque præſtari poſſunt, *d. l. ſtipulationes, & d. l. in executione §. 2.* Denique quædam dicuntur & contractu & obligatione dividua, quæ tamen in ſolutione ſectionem non admittunt, ut ea, quæ ſi pro parte præſtantur, vel proportionabilem commoditatem non adferunt, quia non tantum utilitatis pars reſpectu partis affert, quantum totum, reſpectu totius, *d. §. 2.* vel in diverſis rebus ſolutionem fieri contingere poteſt, *d. §. pro parte* Coraſ. *in l. via. ff. de ſervit.*

Dividitas, vide *l. 80. in fin. ff. ad leg. Falc.* ubi tamen plerique legunt dividuitas, id eſt, diviſio. *Briſſ.*

Divisionem facere, *l. 3. C. commun. divid.* Bonorum inter filios, *l. 77. §. evictis, ff. de leg. 2. inter hæredes, l. 15. ff. de his quæ ut indign.* Briſſ.

Divisiones pro erogationibus ac diſtributionibus, quæ ſingulis civibus aut decurionibus fiunt. Briſſ. *ex ff.*

Divina loca, *l. 1. ff. de interdict.*

Divinas domus, id eſt, Imperatorias, Alciatus interpretatur in *l. ad inſtructiones, C. de ſacroſanct. eccleſ.* Spieg. vide paulò poſt *Divinos honores.*

Divinæ tabulæ, hoc eſt, decem præcepta, ſuperiori ætate relegatæ prorſus erant à ſcholis Juriſperitorum, admiſſis potius immenſis *Baldi* & aliorum commentariis. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Juriſprudentiam Decalogus, quum tamen *Old.* vere indicarit fontem judiciorum & actionum eſſe 8. præceptum. *Spieg.*

Divinæ literæ, id eſt reſcriptum in *l. 7. circa fi. C. de natural. liber. & matrib. eor.*

Divina munera, id eſt, fructus, in *l. 4. C. de maleſic. & mathemat.* Brederod. *in lexic.*

Divinatio eſt judicium, quo duo pluresve, qui ſe præponi in accuſando volunt, de accuſatione ſibi deferenda contendunt. Ex eo autem deductum nomen putamus, quod quum in hoc judicio judices non de præterito, ſed de futuro ſtatuant, uter ſit rectius accuſaturus (quod totum opinabile eſt, conjecturaque nititur) divinare dicantur, eorumque judicium opinabilis divinatio. Ulp. *l. 15. ff. de accuſat.* Si plures exiſtant, qui eundem in publicis judiciis accuſare volunt, judex eligere debet eum, qui accuſet; cauſa ſci. cognita, æſtimatis accuſatorum perſonis, vel de dignitate, vel ex eo, quod intereſt, vel ætate, vel moribus: vel alia juſta de cauſa. Hoc in publicis judiciis. In popularibus autem Prætor eligebat idoneiorem: inquit Paul. *in l. 2. ff. de pop. act.* ubi Goth. *in not.* Vid. Fab. *lib. 3. c. 10. &*

libe

lib. 7. c. 4. Gell. *lib. 2. c. 4.* Hoto. Vide & Duar. *lib. disputat. anniverf. 1. c. 36.*

DIVINATIONES, ait *Briff.* appellabantur olim ea judicia, quæ de accufatore conftituendo reddebantur. Quintil. *lib. 3. c. 10. & lib. 7. c. 4.*

DIVINOS honores fibi cum vendicarent Imperatores, eo factum eft, ut divinæ domus, & Conftitutiones, Cæfarum domus & conftitutiones appellentur, ut & alia multa *Prat.* & *Briff.*

DIVINUM jus, quod ad Dei cultum pertinet. Hinc nuptias divini juris communicationem definit Modeftin. *l. 1. ff. de ritu nupt.* quod vir & uxor eorundem facrorum participes effent. Qua ratione & uxor rei humanæ ac divinæ focia dicitur, in *l. 4. C. de crim. expil. hered.* & Jurifprudentia divinarum rerum fcientia definitur, quod placandorum Deorum ritus folennefque ceremoniæ & fepulchrorum jura ad hanc fcientiam pertinerent, *l. 10. ff. de just. & jur.* Briff.

DIVINI juris effe dicuntur res facræ, religiofæ & fanctæ, *l. 1. ff. de rer. divif.* §. *nullius autem. Instit. eod.* fic divinas res interpretatur Ulpian. *l. 1. ff. de interdict.* Quæ definitio à Gothis interpolata eft apud *Caium*, ibi *Instit. 2. tit. 1.* Prat. ex Briff.

DIVINI Juris autem quæ funt, nullius in bonis funt: ac propterea alienari & obligari prohibentur, excepta caufa redemptionis captivorum, & quibufdam aliis, §. *9. facra res, Inst. de rer. divif.*

DIVISIO, eft vel totius in partes, vel generis in fpecies fiffio, ut res cujus eft quæftio, facilius atque certius intelligatur. Divifionem, ait Accurf. *§. 1. Instit. de oblig.* effe innumerabilis materiæ brevem compofitionem. *Prat.* Eft autem divifio duplex. Una fit in partes, altera in fpecies. Prior appellatur Partitio, & eft totius integralis five legalis in partes. Pofterior divifio, totius fc. univerfalis five prædicativi in fpecies, *gloff. l. recta. de verbo. fign.* Ex *Apcilo.* Sed clarius hæc, docendi gratia, diftinguuntur, ut, divifio fit generis in formas: ut, animal dividitur in hominem, avem, afinum & pifcem. Nam genus hæc omnia in fe complectens, quafi totum quoddam: cui quæ fubjecta funt, veluti membra funt. Unde & *Cicero* fatetur, fpecies, quas ipfe maluit appellare formas, interdum & partes vocari. Partitio vero, quum totum five (ut quidam appellare malunt) integrum, dividitur in fuas partes, velut in membra, tum in corporalibus, tum iis, quæ intellectu tantum percipiuntur. Ut cum corpus hominis dividitur in caput, humeros, brachia, thoracem, ventrem, ilia, crura & pedes: aut domus in tectum, fundamentum aut parietes. Hæc fenfu percipiuntur. Rationis funt illa: Jus dividitur in legem, morem, & æquitatem. Si Rempublicam dividas in monarchiam, democratiam, oligarchiam, & ariftocratiam, divifio erit, qua totum in formas diducitur. At fi Rempublicam dividas in partes, equeftrem ordinem, & populum, partitio erit. In fumma tamen, omnis divifio aut eft fubftantiæ in fubftantias: ut animalis in hominem & cætera bruta: aut fubftantiæ in accidentia: ut animalium aliud bipes, aliud quadrupes, aliud pedibus carens. Aut accidentium in fubftantias: ut fi volatilia dividas in aquilam, noctuam, & alias fpecies, aut accidentis in accidentia: ut, eruditorum alius ex doctus eft, alius à præceptoribus inftitutus. *Spieg.*

DIVORTII quæ fit etymologia, inter auctores non eft parva diffenfio exiftimante *Paulo* Jurifconf. in *l. inter divortium, ff. de verb. fig.* dictum ideo, quod in diverfas partes eant, qui difcedunt. Cato *in l. 2. ff. de divortiis*, à diverfitate mentium, aliis à divertendo, quibufdam vero per translationem, à divortio aquarum rerumque fimilium, cum propria voce rem hanc exprimente careamus, qui fuit Cic, *fentent. lib 3. de orat.* qui cum fit teftis omni exceptione major, ut alios refellam, me maxime cogit, præfertim *Cajum*, cum divortio non admodum ftructura & fono diverfitas affinis fit, & longius quam par fit Etymon petatur Idem *Cicero* libro citato, doctrinarum divortia dicit. In Epiftolis verò ad Atticum, aquarum divortia. Jul. Frontinus *in cap. de qualitate agrorum, aquarum divergia.* Liv. *lib. 44.* & Ifidor. *lib. 15 Etym. cap. ult.* Itinerum divortia. *Lucanus* fluminum & maris. *Gratius* verò Poeta in libello de venatione, morborum in canibus divortia. Unde non immerito *Nonius*, divortium, rerum omnium feparationem dixiffe videri poffit. Hebræi, penes quos vetuftiffima divortium habet initia, ut *Deut. c. 24.* perfpicitur, nomen divortii à verbo quod fcindere fonat, deducunt; libellumque abfciffionis dicunt (Marcus *Evang. c. 10. βιβλίον ἀποστασίου*, Matthæi verò interpretes *ἀποστάσιον*, quafi abfciffionale nuncupant) quod viri & uxoris nexum, conjugationemque in perpetuum abfcindat ac dirimat Majorag. *lib. 2. Mifcel. cap. 15.* Illud quoque hic reticendum non videtur, in divortiis folennia fuiffe verba, quibus antiqui uterentur. Cajus *l. 2. ff. de divortiis.* In repudiis autem, id eft, renunciatione, comprobata funt hæc verba: TUAS RES TIBI HABETO. Item hæc: TUAS RES TIBI AGITO. In fponfalibus quoque difcutiendis, placuit renunciationem intervenire oportere, in qua re hæc verba probata funt: CONDITIONE TUA NON UTAR. Hæc *Cajus.* Quo in loco fciendum eft, priora illa renunciationis verba fuiffe magis in ufu, cum *Cicero*, *Plautus*, *Martialis*, atque *Apuleius* in eadem formula verbum habendi, non autem agendi ponant. Cicero *Philip. 2.* Mimam illam fuam, fuas res fibi habere juffit ex duodecim tabulis. Apud *Plautum* matrona à marito divertens ait: TIBI HABETO RES TUAS. Martialis:

Menfe novo Jani veterem Proculeia maritum
Deferis, atque jubes res fibi habere fuas.

Apuleius *lib. 5. de Afino aureo.* Confeftim, inquit, thoro meo divorte, tibique res tuas habeto. Majorag. *dict. cap. 15.* Adde Forcatul. *in fuo cupid. jurifperit. cap. 15. num. 3. & fequent.*

DIVORTIUM eft inter virum & mulierem legitime facta feparatio. Gofre. & Hoftienf. *in fum. §. 1. de divort.* Legitime, inquam, eo quod, quos Deus conjunxit, homo non feparet, ut fcil. & abfque ratione. Non enim homo feparat quos pœna damnat, quos reatus accufat, quos maleficium coarctat. *33. q. 2. c. folet & de confang. & affin. c. de infid.* Mofes tamen primus divortii author fuit, *Deut. c. 24.* Ille n. (authore D. *Hieronymo*) videns Judæorum alios avaritia, alios moleftia domeftica, alios libidine commotos, fuas uxores injuria & morte aliquando afficere, quo fibi integrum foret novas ducere uxores, aut juniores, pulchriores, ditiorefve; ut domefticæ quieti confuleret, facultatem illis dedit divortii faciendi cum prioribus uxoribus, ea tamen conditione, ut vir daret uxori

ita rejectæ libellum divortii, in quo (teste Josepho *Judaica antiq.* 4.) in hanc ferme sententiam scriptum esset. Promitto me, non repetiturum te, quo sic mulier posset cuivis rursum nubere. Et hinc factum est (sicuti ego arbitror) ut olim Romani in repudiis, i. e. renunciationibus, usitatissimi habuerint moris verba ea: Res tuas tibi habeto, Tuas res tibi agito. Sic apud *Plautum* Alcumena Jovem alloquitur his verbis: Valeas, habeas tibi res tuas, reddas meas. Nec illa rejicerentur. Conditione tua non utar; sicuti tit. de divort. adnotarunt Jurisconsulti. Quia verò repudii meminimus, intelligendum hic est, repudii rationem non mutuam fuisse apud Hebr. neque olim apud Rom. Cavisse enim Romulum lege satis constat (si *Plutarcho* credimus) ne mulieri virum, in cujus manu, mancipioque causa foret, relinquere fas esset. Et quanquam viro liceret repudiare, Romanis tamen ipsis uxorem dimittere, veteris non fuit instituti, nec probatum est, nisi in liberorum veneficio, aut in adulterio foret deprehensa, aut nisi claves subjecisset. Quod si quis aliter repudiasset ejus opum uxori portionem dari, reliquum Cereri sacrum idem Romulus jussit. Præterea & eos, qui ab uxore diverterent, sacra diis inferis obire. Itaque viro tantum divertere licebat, quin & zelotypiæ illius mederi uxor cogebatur, exemplo vel fœdissimo, nec citra horrorem. Tunc & dicebatur uxori nuncius remitti. *Cicero* enim, *epist.* 1. *ad Att.* Uxori (inquit) Cæsarem nuntium remisisse. Caussas autem & formulas divortii varias fuisse certum est, uti videre est apud Platonem, *dialog.* 11. *de legib.* & Alexandrum ab Alexandro *lib.* 4. *c.* 8. Una est sterilitas, cujus gratia Sp. Carbilius Romanorum primus uxorem fertur dimisisse, ac divertentibus matrimoniis quasi ansam præbuisse, quam secutus est Sulpitius Gallus, misso repudii nuntio, quod in caput vestem deducere animadvertisset. Idem fecit Pub. Sempronius, quod ejus uxor ludos funebres spectasset. Quam ob causam, divortium seu repudium (utrumque enim confunditur: Nam horum verborum significatio differentiam habet excogitatam à Jurecons.) olim ex multis atque non ita gravibus caussis admittebatur, de quibus vid. *Novell. Just.* 22. *ferè per tot.* Sunt vero, qui dimittere opinentur haud satis huic accommodum rei verbum. Nam exercitum (inquiunt) dimittimus, sicuti dimittitur Senatus, concio, amicus, digredi volens. Verum, qui hoc sentiunt, producuntque, falli manifestissimum est ex *Tranquillo*, qui *in Cæsare* dimissam ab eo Cossulam tradit. Abjicere in hoc usu non reformidat D. *Hilarius*, neque *Hieronymus* abjicere uti videtur, quippe qui ejectam mulierem intelligat, quæ à marito vivente ejiciatur. Non prætereunda interim est *Pauli* sententia ex 2. *Inst. lib. tit. de dotibus.* Si divortium (inquit) citra mulieris culpam obtigisset, integra repetebatur dos, quod si ab uxore quid delictum foret, in liberorum singulos ab marito sexta dotis retinebatur portio, usque ad dimidiam modo dotis partem. Commeminit quoque & *Boetius*: Romanæ (inquit) civitatis jure in parentum arbitrio retinentur liberi, usque dum mancipatione solvantur tertia. Ergo si divortium foret factum mulieris vitio, dotis parte pro liberorum mulctabatur numero. *Ancharan.*

Divortium nomen generale est ac de amicitia interrupta dicitur, & inter amantes divortium est: Est & animæ corporisque divortium. Propriè tamen est, si vir & uxor separentur: Repudium verò, si sponsus à sponsa dirimatur; Ergo in hoc differunt, teste *Paulo*, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non recte autem sponsa divertisse dicitur. Confunduntur tamen hæc vocabula. Apud nostros est duplex divortium, aliud verum, aliud fictum, *l. vir. mulieri, ff. de don. int. vir. & ux.* Prat.

Divortii causa factæ donationes, *leg.* 11. *§. ultimo, & leg.* 60. *§. divortii, & l.* 64. *ff. de donat. int. vir. & uxor.*

Divortii causa amotæ res, *l.* 2. *C. rerum amot. l.* 12. *ff. eodem tit.*

Divortii consilium, *l.* 17. *§.* 1. *& l.* 25. *ff. de act. rer. amot.* Briss.

Divortia Isidor. *lib.* 15. *Etym. cap. ultim.* sunt flexus viarum, hoc est, viæ in diversa tendentes. Virgil. *libr.* 9. *Æneid.*

Abjiciunt equites sese ad divortia nota.

Eadem diverucula diei cœpta sunt. *Briss.*

Divortia aquarum dixit *Virgilius*, cum ex eodem capite in diversas partes fluunt. Unde divortium non proprie in sponsalibus usurpatur: quia sponsi nunquam in unum tanquam caput aut jugum convenerunt. Paulus *lege* 191. *de verbor. significat.* ut refert Connanus *libro* 8. *c. & n. cit.*

Divortium fit consensu eorum, quorum nuptiæ contractæ sunt. Cujus enim consensus requiritur in contrahendo matrimonio: ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo, Goth. *ad auth. ècontra. C de repud.*

Divortionale, Erasmus *in cap.* 5. *Matth.* vertit divortionale ad verbum τὸ ἀποστάσιον, hoc est, inquit, libellum divortii, & *cap. Matth.* 19. vertit libellum repudii. Quamobrem nihil ferme discriminis videtur inter utrumque ponere: quod Jurisconsultis sæpe quoque accidit, Papinianus *in l. viro atque uxore, digest. soluto matrimonio.* Et in *Novel. Justinian. Constitut.* 117. *sub tit. de divers. capitul. & solut. matrimon.* Brech. *leg. inter divortium. in tit. de verb. & rer. significat. circa medium.*

Divos olim Imperatores appellabant, nescientes tamen rationem, quare id facerent. Nos verò Deo autore, possumus dicere Divos Imperatores etiam dum vivunt, quia in administranda sacrosancta justitia, Dei ministerium agunt, ut qui eos contemnat, Deum censeatur contemnere, *Rom.* 13. Item, Ego dixi, dii estis, & filii Excelsi omnes. Quam ob causam cum Joas coronaretur in templo, tradebatur ei lex Domini in manus 2. *paralip.* 23. Quem morem in hodiernum diem recte imitantur Christiani. David enim beatos pronunciat eos, qui meditantur in lege Domini die ac nocte, *Psalm.* 1. proinde merito Divos fratres dixerimus Carolum Quintum A. Et Ferdinandum C. Optimos Maximosque Principes nostros. Unde diligentissimus Latinæ linguæ interpres *A. Calepinus*: Cum autem dicimus, inquit, Divam fœminam, intelligimus eam, quæ sua virtute divinitatem meretur. Sic dicimus Divos Imperatores, etiam dum sunt in vita. *Old.*

Diuanum officium in *l.* 1 *ff. de oper. liber.* dicitur, vel quia per singulos dies datur, *l.* 20. §. 5. *ff. de statulib.* vel quia per diem laborandum est. *l.* 3. *d. tit. de oper. libert.* l. 2. *in fine, de annuis,* Gotho. *in not ad d. l.* 1.

Diurnum petere Seneca *lib* 2. *Controvers.* dixit pro eo, quod panem mendicare, ut solent facere

facere apud nos quidam inertis atque ignavæ vitæ homines, quos tanquam insulsos, & ad nullam rem utiles Bliteos appellamus, qui de alieno, eoque emendicato in diem vivunt. Connanus *libro 8. cap. 11. n. 6.*

DIURNUM pro sumptu victus unius diei, *l. 47. §. 1. de admin. tut.* Briss.

DIURNUS fur, id est, interdiu deprehensus, ut loquitur Gajus in *l. 4. Digest. ad Legem Aquiliam & l. 54. §. furem, ff. de furtis.*

DIUTURNA custodia, vide *l. 5. C. custod. reor.*

DIUTURNA incubatio, vid. *l. 3. C. de rei domin. vel templ. vindicatio*, &c.

DIUTURNA possessio. Diutinum *tempus*, Brissonius *ex digest. & C.*

DIUTURNITAS possessionis, temporis, *l. 7. C. de præscript. longi temp. l. 57. ff. de ritu nupt.* Briss.

DIUTURNA consuetudo pro jure & lege in his quæ ex non scripto descendunt, observari solet, *l. diuturna. de legib.* quam vero ibi diuturnam appellavit *Ulp.* longam dixit Hermogenianus *in l. sed & ea. eod. tract.* receptumque est, ut decem anni diuturnos constituant mores, maxime si contradicto aliquando judicio confirmati fuerint, *l. cum de consuetudine, de leg.* Cæterum cum mores & consuetudinem nominaverint prudentes, constat ex unica actione mores non introduci. Ferret. *de jure nat. gent. & civil.* Diuturnum autem significat longum quoddam tempus, non certum aut definitum, sed pro rei conditione, cui jungitur modo longius, modo brevius quod hoc uno exemplo *Ciceronis* ostendi potest de Senectute. Nihil mihi diuturnum videtur, in quo est aliquid extremum Conna. *lib. 1. c. 10. n. 6.*

DIUTURNUM silentium, vide *l. 1. C. de commun. rer. alienat. l. 3. in princip. C. si major factus alienat. & c. l. 1. C. si advers. creditor. præscript.*

DIUTURNUM tempus, & diuturna possessio ad decennium referuntur, inter præsentes, viginti vero inter absentes: idque vulgo obtinuit *l. 1. ff. de aqua, & aqua plu. arcen. l. 10. ff. si servit. vindic. l. 18. ff. de usucap. l. 7. & l. pen. ff. pro empto. l. 1. C. si advers. cred. §. diutina. Inst. de usucap.* Briss.

DIUTURNUM quid sit, explicatur in *l. diuturna ff. de leg. & Instit. de jure nat. §. ex non scripto.* Alberic. hoc aliquanto contractius esse putat longo tempore, tametsi videantur idem significare tempus, citat. *§. emansor l. 2. de re milit.* Spieg. Prat.

DIVUS Augustus, Clandius, Vespasianus, Titus, Nerva, Trajanus, Hadrianus, Antoninus Pius, Pertinax, Verus, Marcus, Commodus, Severus, Antoninus, Caracalla, Claudius, Aurelianus. Hos Impp. in lib. nostris Divos appellari, testatur & demonstrat ex *ff. & C.* Brisson.

DIVUS *Magellanus* Jurisconsultus, Bononiæ Jus civile professus est circiter annum 1300. Commentarios in eam disciplinam complures scripsit, in quibus doctrinæ puritatem cum primus secutus traditur. *Hotom.*

DIXI. *Asconius*: Moris fuit, quum satis visum esset fluxisse verborum, hanc sibi necessitatem finiendæ orationis imponere, ut dicerent ad ultimum, DIXI: quod etiam ab utraque parte oratione consumpta, ut in consilium dimitterentur, Prætor soleret pronuntiare, Dixerunt. Hæc ille. Ubi tamen Præco corrigendum esse docuit *Hotom.* in notis in Asco. cujus sententiam *Fabius* adjuvat, *lib.* 10. Judex in privatis, Præco in publicis dicere de causa jubet. Nam ut initio pronunciabat, Dicite, sic in extremo, Dixerunt: *Hotom.*

DO.

Do, dico, addico: verba sunt, quibus in universa Prætoris Jurisdictio, quæ modo asset in judiciis continebatur. Quorum primum dandi judicis significabat potestatem: secundum juris dicendi & sententiæ ferendæ: Tertium judicati faciendi & exequendi Connan. *lib. 7. c. 9. n. 5.* de his Ovid. *lib. Fast. 2.*

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.
Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Dabat enim judices, Recuperatores arbitros: dabat judicia, actiones, exceptiones: dabat possessionem. Dicebat jus, dicebat multam, dicebat viam in vindiciarum litibus. Addicebat in cessionibus, in bonis controversis, in vindiciis. Itaque in legibus antiquis finium regundorum apud Higynum ita legitur: Deque ea re curatoris, qui hac lege erit, jurisdictio, recuperatorumque datio, addictio esto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magistratus in ea colonia jurisdicundo præerit, de ea re jurisdictio, judicisque datio, addictio esto. Cice. *Verrina 3.* Domus erat plena, nova jura, nova decreta, nova judicia petebantur. Mihi det possessionem, mihi ne adimat, in me judicium ne det, mihi bona addicat. Item: Simul in jure dicendo bonorum possessionumque contra omnium instituta addictio & condonatio. Varro *lib. de lingua 5.* Dies fasti, per quos Prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari: contrarii horum nefasti: per quos dies nefas fari Prætorem: Do, dico addico: itaque non potest agi. Necesse est enim aliquo eorum uti verbo, cum lege quid peragitur. *Hotom.*

Do, lego. Jabolen. *de statulib. l. Stichum, Titio de lego*, Paul. *l. 1. ad leg. Falc.* Easque res quibusque dare legare volet. Non plus significat, do, lego, quam si do solum, vel lego dixisset. *Spieg.*

DOARIUM Gallis quid sit ex Balduino *ad §. fuerat antea Instit. de act.* patet. Sed (ait) præter emolumentum conjugalis societatis, sive communionis, tribuitur uxori superstiti, ususfructus certe portionis bonorum mariti, quod Doarium dicimus, &c. Est autem Doarium apud Gallos aliud consuetudinarium sive statuarium, aliud conventionale seu præfixum. Hoc legem accipit à contrahentibus, illud à lege vel statuto: utrumque plerumque conjungitur, daturque alterutrius uxori electio, vide Cujac. *2. sen. 9. Clar. 3. sent, §. donatio. qu. 11.* Gothofr. *ad rub. C. de don. ante nupt.* vid. infr. post *Dotalitium.*

DOCERE disciplinam. Vide *tit. de duobus Sacerd. generibus in leg. 12. Tab.*

DOCERE, id est, ostendere, seu apud judicem probare, *l. 14. §. in hac, ff. quod metus caus. l. 51. ff. de inoff. testam. l. 23. §. ult. ff. ad leg. Aquil.* Sic docere de crimine, *l. 2. C. si ex falso instr.* Docere de perjurio, *l. 18. ff. de jurejuran.* Docere dolum admissum. *l. 18. §. 1. ff. de probat*, Docere se circumventum, *l. 7. §. non solum, ff. de minorib.* Briss.

DOCILIS, qui natura aptus est doceri, *c. qui episcopus 23. dist.* Jo. Bello. *Etymol.*

DOCTORES legum magistros appellari, adnotatum est etiam ab *Alciato* diligentissimo: putatque generaliter magistri nomine contineri Baccalaureos, Licentiatos, Doctores. Sicut enim athletæ trib. coronis, more Græciæ antiquo, ita

insigniri debebant, *l. 1. de Athl.* ita in agone literario tres sunt distincti gradus. Notandum autem, quod Doctores liberalium artium, & medicinam professos, civitate Rom. donavit D. Cæsar. Hanc à principio parcissime pop. Rom. dabat: lapsis deinde temporibus, latius hoc jus propagatum est, ut ostendit *tit. de Consibus.* Spieg.

DOCTORUM in jure promotio, in usu esse cœpit circa ann. Imperii Lotharii August. Saxonis, qui mandavit publice in scholis tractari Rom. leges: quas quum doctissimos quosque (quemadmodum in re nova fieri solet) amplecti viderent monachi; Scripturæ autem sacræ cognitionem frigescere & contemni, præ studio Jurisconsultorum, & ipsi quoque Theologicum studium auspicari cœperunt, atque exemplo Jurisconsultorum disputationes scholasticas de rebus sacris instituerunt. Mox quum & apud illos Doctorum numerus augeretur, editæ sunt Constitutiones de Promotione, de numero annorum: & sancitum est, ut de divinis differentes, non modo recepta scholæ decreta sequerentur, sed & vocabulis uterentur, & loquendi formulis in schola natis. Qua verò factum id sit ratione, pulchre *Rhenanus* noster recenset in Ann. ad Tertullianum, *Spieg.*

DOCUMENTA dicuntur instrumenta, *in auth. si quis, C. de edendo, & in l. in extraneos,* 29. *C. de donat.* vel literæ publicæ, in c. quoniam contra ext. de probat. Propriè tamen documentum est id, quod nos docet, sive ex quo docemur. (Documentum enim formatur à præterito docui, verbi doceo, sicut monumentum à præterito monui.) Salustius *in bello Catilinario.* Quarum rerum ego maxima hæc documenta habui. quod in bello sæpius vindicatum est in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant. *Author.*

DOCUMENTA, idonea, *l. 29. ff. de usufr. verissima, l. 2. C. Uni de ratiociniis.* Briss.

DODRANS duæ partes è tribus cum duodecima valet uncias novem, ut *Theophilus* scribit *§. hæreditas, Instit. de hæred. instit.* Varro *lib. 4. de ling. lat.* Dodrans ab uncia dempto quadrante. Prat. *de dodrante* vide & Cujac. 8. *observat.* 3. Gothofr. *ad leg. 6. in fin. princ. C. ad SC. Trebell.* ubi dodrantem exponit pro unciis octo.

DORRIUM vide paulo supra, & infra post DOTALITIUM.

DOGAS veteres Glossæ exponunt βούτλας: quod quidem dogarum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δοχαὶ vel δόχαι sunt, quæ capacitati alicui parata sunt, & capacitates ipsæ vel mensuræ: ut in Aureliano Vopisci: Facta est ratio dogæ, cuparum, navium & operum. Doga non vas, sed capacitatem significat, atque videtur esse vas, cui nomen simile lingua vernacula Butticulam habemus *Prat,* ex Cujac. 9. *observ.* 26. vide & Gothofr. *ad l. vinaria vasa*: ibi: dolia autem & serias. *ff. de verb. sig.*

DOGMA est lex docens scientiam fidei, & est vera doctrina & omnium scientiarum viaticum, *c. qui sine 26. quæst. 2. gloss. c. satis 96.* Dicitur autem dogma ἀπὸ τοῦ δοκεῖν, id est, puto. censeo, existimo Latine placitum, decretum. Drosæus *in methodo Juris.*

Δόγμα, in l. 2. ff. ad Senatusc. Vellejan. Decretum & Senatusconsultum significat, pro quo Modestinus in *l. ἐὰν δύο. ff. de excus.* ψήφισμα dixit. *Prat.*

DOLABRUM, instrumentum, per quod ignis vel flamma in tignis recepta, quasi dolando abraditur, ne progrediatur, *l. 3. ff. de off. præfect. vigil.* Hinc præfectus vigilum cum dolabris errare dicebatur, ad diruendas & demoliendas domos; ut ruina aliquarum incendium reprimatur. *l. 3. §. secundum ff. de offic. præfect. Vigilum,* Prat.

DOLARE, fabrorum verbum, cum materiæ complanatur asperitas, Unde Jurisconf. in *l. ferri, de verb. sig.* Fabros tignarios dicimus non eos duntaxat, qui tigna dolarent, sed omnes qui ædificarent. *Spieg.*

DOLIUM, vas fictile est, vino atque aliis rebus condendis aptissimum Ulp. *de fun. Instruct. l. instrumenti.* Dolia, inquit, licet defossa non sint, & cuppæ. Idem de auro & arg. leg. l. dolia fictilia, quibus terra adsecta est. Hinc doliarius, qui facit dolia. Et doliarius, a, um, quod ad dolia pertinet. Paulus *de Fund. instruct. l. taberna.* Doliaria, inquit, vasa, & ancones. *Nebriss.*

DOLIUM, vas grande, quo vinum reconditur. Dolia singula, in *l. 1. §. 1. ff. de peric. & com. rei vend. l. dolia, de contrah. empt.* Scribunt Jurisconf. vino legato cum vasis dolia legata non esse.

DOLIA etiam *Ulp.* tradente in alium usum, quam vini habentur ut si tritico, vel pecunia impleantur. Adsert exempla Alciat. *in comment. ad l. vinaria vasa, de verb. sig.* vide Cujac. 9. *observ.* 26. & Gœdd. *in comment. ad l. vinaria vasa, n. 1.* Dolia sunt majora vasa, vinaria aut frumentaria, in cellis aut horreis. *Briss. Spieg.*

DOLIARIUM, non locus ubi dolia, sed vas ipsum amplissimum & capacissimum; apud Cajum *in l. 35. & 6. ff. de cont. empt.* Sed & si ex doliario pars vini venierit, veluti metretæ centum, verissimum est antequam admetiatur, omne periculum ad venditorem pertinere. *Hoto.* Cæterum doliarium, ut pleraque in *arium* desinentia nomina, repositorium significat, in quo dolia reponuntur, *l. uxorem, §. in testamento, ff. de leg. 3.*

DOLIARA vinum, *l. 1. §. fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* quod adhuc in doliis est, & novum est, ad discrimen vini diffusi, ut scribit Turneb, *arg. in. l. 15. ff. de tritic. vin. & ol.* Patet autem ex *l. 3. §. 1. cui vinum. 6. l. vino 24. d. l. 15. & l. seq.* ejus tractatus conservari vina solita in doliis, quæ postea diffunderentur, hoc est, transfunderentur in amphoras, cados, urnales. Vini doliaris vendendi legem Cato *in libro de re rustica c.* 148. exponit. Vinum de dolio appellat Cic. *in Bruto*: Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, ut in Pisonem: panis & vinum à propola & de cupa. Notandum autem à *Plauto* vocari anum doliarem, id est, suffarcinatam & præpinguem, tumidamque & obesam, credo de ventre doliorum tumidiore. *Prat.*

DOLON, est aut flagellum, intra cujus virgam latet pugio: aut secundum *Varronem,* ingens contus cum ferro brevissimo. Dolones autem à fallendo dicti sunt: quod decipiant ferro, cum speciem præferant ligni. Hæc Servius *Æneidos lib.* 7. Utitur autem hac voce Alfenus *in l. si ex plagis, 52. §. 1. ff. ad l. Aquil* Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolo inerat verberare tabernarium cœperat. Sic enim eum corrigendum esse locum, ubi antea DOLOR legebatur, jam pridem eruditi viri animadverterunt: mihi quoque videor simile mendum animadvertisse in *l. 1. §. 2. ff. si quadrup.* ubi *Ulp.* sic scribit: Et generaliter hæc actio locum habet, quoties contra naturam fera mota pauperiem dedit. Ideoque si equus dolore concitatus calce petierit, cessare istam actionem, sed eum qui equum percusserit, aut vulneraverit, in factum magis quam lege Aquilia teneri.

nam

nam Dolone legendum esse, meo judicio verba hæc ostendunt. Sueton. in Claudio: Reperti & equestris ordinis duo in publico, cum dolone, ac venatorio cultro. Hesychius, Δόλωνες, inquit, ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

Dolor atrocis injuriæ, maritalis, justus dolor, verus, inconsultus. Briss. ex ff. & C.

Doloris impatiens, l. 2. C. qui testam. fac. Impatientia, l. 38. §. ult. ff. de pœnis, l. 3. §. Qui autem, ff. de bonis eor, qui ante sent, l. 34. ff. de testam. milit. Briss.

Dolus alius bonus est, veluti quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lucretius Poeta testatur: alius malus, qui decipiendi tantum causa paratus est. Itaque Festus: Doli, inquit, vocabulo, nunc tantum in malis utimur: apud antiquos autem in bonis utebantur: hinc etiam dicimus, Sine dolo malo: nimirum quia solebat dici & bonus. Hinc & illud Sophoclis: τὸ γὰρ δόλῳ τοῦ μὴ δικαίῳ κτήματ᾽ οὐχὶ σώζεται. Prat.

Dolum bonum veteres etiam dicebant, & pro solertio accipiebant maximè si adversus hostem latronemve quis machinetur. Ita inquit Ulp. in l. 1. §. non fuit. ff. de dolo, & consuluit Corneus consil. 53. in hac consultatione, in 2. col. in 2. lib. & consil. 6. in præsenti, col. 5. circa fin. lib. 3. Propterea Andr. de Isern. summus Feudista, in c. 1. §. publicis latrones, in fi. de pace tenenda, & ejus violatoribus, commendat egregium factum Caroli Magni. Is cum intellexisset patrem & filium accusatos de maleficio, nolle aliquid etiam adhibitis quæstionibus confiteri: probato quod alter eorum vere homicidium perpetraverat, jussit ambos suspendi. Ideo pater, cum jam ad supplicium ductus, videret nullam redemptionis spem, delictum fassus est: & ita filium liberavit, & subdit Isernia, Carolum fecisse, prout legitur de Salomone 3. Regum c. 3. & in c. afferte mihi gladium, de præsumpt. de mulieribus invicem certantibus de filio: & hunc Caroli dolum pro pulchro refert Andreas Siculus in commento l. cum acutissimi, col. 24. vers. nec obstat dum dicebatur, C. de fideicom. commendat etiam Jason. in repet. l. si is qui Pro emptore, in 50. col. ad fin. & seq. de usucap. dicens esse valde notandum ad gloss. in l. ult. ubi Bart. ff. de sicariis, quæ vult, quod si non apparet, cujus ictu quis perierit, quod omnes teneantur. Tamen hæc gl. declaratur procedere, ut solum teneatur pœna arbitraria, non mortis, secundum D. Alexan. cons. 15. viso processu in 3. col. vers. & respondet lib. 1. cum his quæ scripsi infra in verbo, Mortuus qui. & hæc Caroli cautela non procedit inter extraneos, si verum est illud vulgatum, Solatium est miseris socios habere pœnarum. Cott.

Dolus malus est ratio vafra, decipiens alium, alio nomine vacans. Dolum autem malum ex 12. tab. descendisse Ælius in Eunuchum admonuit: Gallus Aquilius apud Marcum Ciceronem. 3. Officior. qui primus de dolo malo formulas protulit, dolum malum definivit, cum esset aliud actum, aliud simulatum: Eaque definitio Marco Ciceroni in tantum placuit, ut scriberet Offic. lib. 3. hoc quidem ab Aquilio collega suo sane luculenter dictum esse, & ab homine perito definiendi: adeo quidem, ut adjicere non sit veritus idem Cicero, omnes aliud agentes, aliud simulantes improbos & malitiosos esse. Eodem tempore habuit & alium collegam Gallus Aquilius in hac sua doli mali definitione, nempe Servium Sulpisium: Hic cum animadverteret definitioni, quam primus excogitaverat de dolo malo Gallus Aquilius, latens quoddam subesse vitium, quod nec ab Aquilio ipso, nec etiam à Cicerone deprehensum, facile rem definitam subvertere poterat: vir prudens & amici & collegæ honori consulens: non in eam acerbius quid meditatus est, sed eam adjecta quadam necessaria clausula adversus quorundam derisorum pervicaciam munivit. Considerans enim Servius, Posse & sine simulatione id agi, ut quis circumveniatur, posse & sine dolo malo aliud agi, aliud simulari, ac per hoc definitionem Galli omnino subverti posse: dolum malum machinationem esse quandam scripsit, alterius decipiendi causa. Ea enim vera est & absoluta doli mali definitio, quam tamen honore & singulari quadam erga amicum benevolentia, iis verbis temperavit, quibus in dolo definiendo Gallus Aquilius usus erat: interim non ignorans, ea verba esse supervacanea, nec aliqua ratione ad ipsam definitionis substantiam pertinere. Quod cum tandem deprehendisset Antistius Labeo, pro ea qua prædictus erat plurimarum rerum innovandarum aviditate (teste Pomponio) id facere non dubitavit, quod amico parcens Servius attentare non fuerat ausus: nimirum definitioni doli mali à Servio traditæ detrahens ea verba, quibus integra Galli definitio antea concepta fuerat, & sic in effectu non Servii, sed solam Galli definitionem reprehendens, & abolendam censens: eaque vera sententia est l. 1. §. 1. de dolo malo. Hæc cum non animadvertissent recentiores quidam Interpretes, persuadere conati sunt hæc verba: Machinationem alterius decipiendi causa, quæ Servio tribuit Ulp. d. §. 1. supposititia esse, & ex margine sumpta videri, interim non considerantes, quæ auferenda esse censent deletis, verba reliqua non ipsi Servio, sed Gallo Aquilio potius tribui debuisse. Siquidem eorum verborum tam manifestus est author Gallus Aquilius, ut putidæ & intolerabilis negligentiæ insimulandus veniat Ulp. si id adscribere Servio non dubitaverit, quod omnes norunt soli Gallo acceptum ferendum esse. Hæc Rævar. l. contractus quidem, ff. de reg. jur. Et hinc apparet, quam inutilis sit interpretum distinctio inter dolum verum, & dolum præsumptum. Nam omnis calliditas, ad lædendum alterum contra jus adhibita, est vere dolus malus. Et omnis dolus malus est præsumptus, quia non nisi præsumptione, & indiciis, probari potest, d. l. 1. §. dolum malum, l. dolum, C. de dolo mal. Quamobrem JC. promiscue uti solent his verbis, dolo facere videtur, &, dolus est, l. si procuratorem, ff. mandati. Dolo autem, inquit, Ulp. facere videtur. Et, l. dolus est, ibid. Dolus est, ait, si quis nolit persequi quod persequi potest. De qua doli veri & præsumpti differentia nonnulla etiam annotavit Corras. lib. 4. Miscell. cap. 1. Simili severitate disputant: utrum dolus sit crimen? cum utique non possint inficiari, dolum esse fontem omnium plane criminum: imo sine quo crimen censeri non soleat, l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar. Ideoque Jurisconsulti dolum malum appellant crimen, l. 1. ff. de fidejussoribus tutor. l. item exigit, ff. de dolo mal. l. 1. §. plane, si ex dolo, ff. de tutel. & rationibus distrah. l. omne crimen, in princip. ff. de re milit. Old. Prat.

Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita, l. 1. §. dolum malum, ff. de dolo mal. Quam definitionem excutiamus.

cutiamus. Pro genere ponitur calliditas, sicut & fallacia & machinatio. Et aliquando ipsa res in se dolum habet, *l. si quis cum aliter, ff. de verb. obligat.* (Ad decipiendum alterum.) Atque hæc est differentia doli mali propriissima, per quam distat à culpa. Quoties enim ad hoc destinatur calliditas, ut alter deceptus lædatur contra jus, toties est dolus malus vere admissus. Ideoque scribit Ulp. *in l. 1. in prin. ff. de dol. mal.* Qui aliis obfuerint calliditate quadam. Imponitur autem alteri occulte, hoc est, ita ut non intelligat malitiam lædentis, & ne quidem aliquando post acceptum damnum, duobus modis. Alias enim verborum adulationibus expeditur dolus, & tunc appellatur fallacia, Varroni à fando alias vero factorum technis, quam machinationem vocant. Utrumque procedit ex recondita animi corrupti malitia, adversus simpliciores, nihilque mali suspicantes, lucri turpis gratia. Quocirca *Ulpian.* Ne vel illis, ait, malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa. Experimur enim quotidie hominem homini lupum esse. Quo igitur occultior est calliditas lædendi, eo perniciosior est dolus, nempe quod nullum est execrabilius malum, quam quod sub aspectu latet. Id enim cum provideri non possit, facilem habet nocendi successum. *Prat.*

Dolus malus aberit, abfuerit, verba generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in rem aliquam admissus est, ita Ulpian. *l. hac verba*, 69. *ff. de verbo. signific.* Prat.

Dolus præteritus, dolus, ante litem contestatam admissus, *l. nec ullam*, §. *is autem qui*, *l. sed etsi lege*, *§. etiamsi ante*, *ff. de pet. hered.* Dolus compensatur dolo, ex hoc edicto, *ff. de eo per quem fact.* Hoc verum esse intellige, cum in delicto neutra pars excedit. Sed tum verior est illa: Qui delinquit prior, majus delictum admittit. *Prat.*

Dolus malus, fallacia, & fraus conjungi solent. *l. 45. & 51. ff. pro soc. l. 48. ff. de diversf. reg. jur.* Et dolus callidum consilium dicitur, *l. 7. §. Prætor ait, ff. de publ. & machinat. l. 36. ff. de verb. obligat.* Prat. ex Briss.

Dolus & fraus an differant, frustra quæritur, cum extent apertæ sanctiones, *l. hac verba, de verb. sign. l. fraudis, de reg. jur.* Quicquid enim non est ex bona fide, id necessario venit ex mala fide. Mala autem fides est dolus & fraus, *l. si dolo, C. de rescin. vendit.* Sunt tamen qui hoc modo distinguant, dolum fieri, alterum circumveniendi causa. Fraudem proprie dici, etiamsi decipiendi consilium non adfuerit, sed is, qui deceptus est, à seipso, vel ex eventu fraudatus sit. Dolum item in faciendo, fraudem in verbis dicunt, à φράζειν, quod est loqui. Alciat. *de verb. sign.* Dolum etiam clam. fraudem palam committi volunt, §. *dolo, l. jurisgentium, ff. de pactis.* Old. Prat. Adde Brechæum *l. aliud, in tit. de verb. & rer. signif.* Plura de differentia doli & fraudis, vide eleganter apud D. Goedd. *ad l. 139. n. 5. 6. ff. de verb. sign.*

Dolus & culpa sæpissime ponuntur pro eodem. Nam culpa nomen generis est, quod continet quicquid dolose peccatum est & malitiose, ut cum dicimus, nihil in vita nobis præstandum esse præter culpam. At qui partite & distincte loqui volunt, dolum sceleri tribuunt: Culpam vero imprudentiæ. Ille, ut verbis *Bart.* utamur, in faciendo est, hæc non in faciendo. *Donat.* ad *tus* illud Terentii *in Hecyra:* Non mea opera, neque pol culpa evenit. Opera est, inquit, si scientes læserimus, culpa, si nescientes, quorum alterum sceleris, alterum stultitiæ est, Connan. *lib. 7. c. 4. n. 7.* & vide supra in dictione. *Culpa.*

Doli mali species sunt, Calumnia, Prævaricatio, Tergiversatio, Cavillatio. Calumniari, est falsa crimina intendere. Prævaricari, vera abscondere. Tergiversari, in universum ab accusatione desistere, *l. 1. in princ.* Et *§. 1. ad Senatusconf. Turpill. l. 1. ff. de prævaricato. l. Si calumnietur. in prin. ff. de verb. sign.* Cavillari, est falsis disputationibus imponere. *Julianus*, Ea, inquit, est natura cavillationis, quam Græci σωρείτην seu σωρίτην appellant, ut ab evidenter veris, per brevissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur, *l. Ea est natura ff. de reg. jur.* Exemplum est in *l. Qui quadringenta, in princ. ff. ad leg. Falc.* Old. Prat.

Dolus malus sæpe procedit ad aliquod maleficium nominatum, veluti, furtum, homicidium perjurium, falsum. Aliquando producit factum criminosum, quod tamen speciali nomine non est significatum. Et ideo dicitur Stellionatus, ut extant *Tit. de criminib. nominatis*, & probatur *l. 1. ff. Stelliona.* Plerumque vero dolus affert læsionem, nullo tamen facto, quod criminaliter accusari possit, sicut in commerciis hominum, aliisque modis fieri solet. Et tunc retinet doli appellationem, ut in *tit. ff. de dolo mal. & de dolo mal. & met. except.* Old. Prat.

Doli mali effectus sunt: I. Omnis dolus malus legitimis probatus judiciis, est famosus, vel saltem quasi infamiam apud bonos viros irrogat, *l. 1. ff. de his, qui not. infam.* De dolo, ait Julianus, & fraude suo nomine damnatus, pactusve erit, *l. pen. C. de interdict. matr. inter pupil. & tutor.* & sic accipienda est *lex 2. ff. stelliona.* II. Contractus bonæ fidei per dolum præcedentem, ipso jure vitiatur, *l. & eleganter, in prin. ff. de dolo mal. l. bona fides, ff. deposit.* Stricti vero juris per exceptionem rescinditur, *l. pen. C. de inutilib. stipul.* III. Dolus malus facit cessare quodcunque privilegium, *l. 2. §. verba itaque, ff. ad Senatusc. Vellej.* Fraus enim nemini debet patrocinari, imo punienda est, *l. verum est*, *§. tempus autem, ff. pro soc. l. transactione, C. de transact.* IV. Nullum mali genus est, quod majorem humanæ societati pestem inferat, quam dolus malus. Cice. *lib. Offic. 1.* Semper autem, inquit, in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum. Et paulo post: Cum autem duobus modis, id est, aut vi, aut fraude fiat injuria: fraus quasi vulpeculæ, vis leonis videtur. Utrumque alienissimum ab homine, sed fraus odio digna majore. Totius injustitiæ nulla capitalior est, quam eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur. *Old. Prat.*

Doli capaces, Pontificio jure censentur septennio, majores, nostro jure, masculi, decem annos, ac sex menses nati: fœminæ, quibus ad novem ætatis annos semestre accessit: tunc enim censentur pubertati esse proximi, *l. impuberem, ff. de furtis, l. 1.* & ibi per *gloss. in fin. C. de donat. l. pupillum, ff. de novat. cum simil.* Spieg. Prat.

Doli clausula, pars illa stipulationis, qua dolum abesse abfuturumque comprehendimus, *l. 22. l. 53. l. 119. l. 121. l. 135. §. ult. ff. de verb. obligat.* Complectitur autem quicquid contra bonam

bonam fidem & æquitatem fit. Dolo enim facit, qui contra bonum & æquum aliquid facit, *l. qui æquitate, de except. doli.* Quæ tamen specialiter excepta sunt hac clausula non continentur, *l. 22. §. si in stipulationem, ff. rem rat. haberi.* Hujus mentio fit *l. 4. §. in stipulatione, ff. de doli except. l. 22. in fin. ff. de re jud. l. 1. in pr. & l. 3. ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. 19. ff. de jud. solvi, & l. 49. ff. de hær. petit. l. 31. ff. de recept. qui arbitr.* Quæ & clausula de dolo malo appellatur in *l. 13. §. illud, de acceptilat. l. 21. §. habet, ff. de nov. oper. nunt. l. 19. ff. rat. rem haber. l. 6. ff. jud. solvi.* Et doli stipulatio in *l. 121. in fi. ff. de verb. obl.* Cæterum in *l. 30. ff. de pecul.* doli clausula appellatur adjectio illa quæ actioni de peculio additur, ET SI QUID DOLO MALO DOMINI ACTOR CAPTUS FRAUDATUSVE EST. *l. 36. in fi. ff. eod. tit.* Briss. etsi autem doli clausula generalis est, & ea complectitur, quæ contra bonam fidem fiunt: tamen Julianus in *l. stipulationes commodissimum, ff. de verb. oblig.* consulit, ut ea non simus contenti, quod magnam incertitudinem continet. Itaque consultius est ea nominatim exprimere, quæcunque specialiter comprehendi possunt, deinde subjicere doli clausulam, quæ incertior casus generaliter complectatur, *l. doli. 119. ff. de verb. oblig.*

DOLOSE facere, *l. 3. ff. si mensor falsum modum, l. 9. §. si quis rem ff. ad exhibendum, l. 2. §. generaliter. ff. de doli except. versatus l. 3. §. unde & fur. ff. de minor. l. 25. §. de eo, ff. de hær. pet.* Briss.

† DOMANIUM seu patrimonium Regni (*Cammergut*) est quasi Pars Regni vel Principatus, Regi vel Principi à Populo constitutum ad onera Regni vel Principatus sustinenda. Erant scilicet ab initio qualibet ferè Republica bona ubibua Principum destinata, quorum proventibus contenti vivebant, nec subditos, ut hodie, tam crebris subsidiis onerabant.

Bonorum Dominalium alienatio vel hypothecatio Principi interdicta est, nisi publica & extrema necessitas vel evidens utilitas eam urgeat, Ordinesque eam adprobaverint.

* Imminuitur Domanium. 1. prodigalitate Principum 2. superfluitate Ministrorum. 3. Mala Oeconomia, 4. immoderata aula, 5. bello 6. subsidiorum inopia, 7. debitorum mole & bonorum oppignorationibus. Reparatur autem 1. charitativo subditorum subsidio 2. Vectigalium auctione ac debitorum Principis à Statibus in se suscepta exolutionem. 3. Feudorum vacantium incorporatione. 4. Parsimonia ac proba Oeconomia, ac sobria Aulæ dispositione.

(Vide Choppin. *Tr. de Domanio.* Besold. *de Ærar. a. 1.* Klock. *Tr. de Ærario.* Springsfeld. *de Apanagio. a. 7.*)

DOMARE equitium; *l. 12. §. equitii, ff. de usu & habitat.* Briss.

DOMESTICA furta vocant, quæ servi dominis, vel liberti patronis, vel filii parentibus, ut mercenarii his, apud quos degerit, subripiunt, *l. respiciendum, §. furta, ff. de pœnis,* Spieg. Prat. Briss. Sed ex tali furto, furti actio non nascitur, *§. hi qui. Instit. de privat. delict.* Quod tales personæ, ob rerum communionem furtum facere non intelliguntur: Quamvis extraordinaria pœna puniri possint.

DOMESTICA testimonia in testamentis, non ex cognationes, sed ex unione conjunctioneque, quæ per patriam potestatem contingit, æstimanda sunt, *§. pater,* ubi Theoph. *Inst. de testament.* Briss.

DOMESTICA cautio, pro privata seu chirographo, *l. 3. ff. de jure fisci, l. 123. ff. de leg. 1.* Briss.

DOMESTICÆ personæ, recensentur conjuges, sive pro marito uxor, sive pro uxore maritus testis esse velit: item concubinæ, item homines liberi, qui operas suas nobis mercede locant, quique talia ex causa ob imperium nostrum, possunt à fide diverti, maximeque ii, qui à manibus ac pedibus nobis sunt, aliaque viliora officia sustinent, *l. idonei, ff. de testibus.* Spieg.

DOMESTICI, qui ex eadem domo sunt, & nobiscum habitant. Vide *C. de his, qui ad eccl. confug. l. præsenti, §. ...ane, & ibi in gl.* Bart. & Bal. *in d. §. furta.* Spieg.

DOMESTICI judices. Vide, Assessores dicuntur. *Spieg.* Dicuntur etiam domestici, qui cum ipsis judicibus habitant, vulgo Cancellarios, graphorios vocamus. Drosæus *in methodo jur. 1.*

DOMESTICOS in *l. 1. §. 3. C. de contract. jud.* interpretatur ibid. *Goth.* judicum suppositas personas, per *l. 3. C. si cert. pet. l. unic. C. si rector provinc.*

DOMESTICUS princeps. Vide *Silentiarius.*

DOMESTICUS testis, ubi quis ipse sese laudat, quasi domi testem habeat, non aliunde adductum. Huic autem testium generi quam minima, fides haberi solet, ac legibus ceu suspecti rejiciuntur. De test. *Paulus* ait, Testes quos accusator de domo produxerit, interrogari non placuit. Imper. *l. 2. eod. tit.* Etiam, inquiunt, jure civili domestici testimonii fides improbatur. Eras. *in Chiliad.* indicat, *Ciceronem* alicubi domesticos testes appellasse, propinqua cognatione junctos, puta parentes, liberos, fratres, patruos, soceros, generos, &c. *l. 2. C. de testib. l. 4. ff. eod.* Prat.

DOMESTICUM autem testem non tantum eum dici, qui in eadem domo habitet, sed & qui ejusdem familiæ, gentis, & agnationis sit, tradit Duaren. *lib. 1. anniverſ. disp. c. 28.* utputa pater & filius, *l. 5. & 6. ff. quod cujusqua l. 1. C. de emend. propinqu.* libertus, patronus, servus, dominus, mercenarius, & is apud quem quis degit, *l. 11. §. 1. de pœn.* Duar. ibidem fratrem ea voce contineri putat, etiamsi alibi moretur. Rævar. *2. variar. 8.* domestici vocabulo intelligit eum, qui in accusatoris potestate est, *l. 6. & 9. ff. de testib. l. 20. qui testam* Cujac. *ad l. 22.* eod. domesticum intelligit, qui in eadem domo habitat: quod Græci dicunt οἴκοθεν ὁ μάρτυς, ex Luciano constare, non esse domesticum, sed eum qui adversus semetipsum testimonium dixerit: vide Goth. *ad l. 24. ff. de testib.* Connan. *lib. 9. c. 3. num. 4.* Domesticum testimonium dictum scribit ab iis qui sunt ex familia. Theoph. τὴν δὲ οἰκιακὴν μαρτυρίαν οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως, τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνομεν. id est, domesticum testimonium non ex consanguinitate, sed ex unitate subjectionis accipimus, id est, ratione subjectionis, qua unum efficiuntur. Hujusmodi testem qui de domo accusatoris producitur, *Cicero* mutum accusatorem vocat, *in oratione pro Rosc. Amer.* Græcis οἴκοθεν ὁ μάρτυς dici solet: Adde Brech. *l. servus. in tit. de verb. & rer. sig. n. 4.*

DOMESTICI in *rub. & l. 1. & 2. C. de domest. & protect. lib. 10.* dicebantur, ut vult *Suidas,* οἱ τῶν ῥωμαίων οἰκειακοὶ στρατιῶται, qui domi, non in acie protegendi lateris, sacri solicitudinem patiuntur; & quod ait *l. 8. C. Th. de domest.* familiarius militant,

& sunt

& sunt domestici procuratores. Sed fuere tamen ex iis alii pedites, alii equites. *l. ult. Cod. de modest. & protar.* De iis sic Cassiodorus *in formul.* Inter protectores & domesticos sacram purpuram adoraturus accedat: quod & constituitur, *l. 1. C. eod.* tum ut salutandis etiam & osculandis vicariis Præf. Prætorio; ac multo magis Præsidibus admittantur. Ac qui in acie protegere latus Principis solebant, Protectores dicebantur, de quibus suo loco. *Prat.*

DOMESTICORUM tum equitum, tum peditum schola erat cui Comites præerant, viri illustres, à quibus Domestici regebantur, Marcellino *lib.* 21. & 26. Treb. Pollio *in Numeriano.* Prat.

DOMESTICUS scholarum Niceph. *lib. 7. hist. eccl. c.* 18. Zonar. *tom. 3. Annal.* Briss.

DOMESTICI præsentales, *l. 6. Cod. de ad coe. divers. jud. l. ult. C. de domest. & protector.* id est, obsequio Principis diurno deputati, l. 13. *Cod. de re milit.* Gothofr. *ad leg. cum propicia 5. ib.* sed etiam de presentalibus. *Cod. de off. magistr. milit.*

Δομεστικὸς μέγας, in aula Constantinopolitana, Ut docet Guliel. Tyriensis Pontifex *lib. 2. belli sacri c. 5.* de Alexio loquens. Hic à Domino Nicephoro qui tunc in sceptris agens principabatur, plurimum honoratus, & Megadomestici dignitate (quem nos majorem Seneschallum appellare consuevimus) fungitur officio *Briss. Prat.*

DOMESTICUM funus familiare, pro eodem, *l. 2. ff. de in jus voc. l. 4. ff. si quis caut.* Prat. Briss.

DOMICILIUM, est domus possessio in ea civitate, in qua civis censetur, & sæpius commoratur, *ff. ad municip. per totum.* Prat.

DOMICILIUM ibi quis habere intelligitur, ubi larem rerumque ac fortunarum summam quis constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, & unde, dum profectus est, peregrinari videtur *l. 7. C. de incol. lib. 7.* Sic interpretabimur *in l. 19. §. 1. & l. 50. ad fin. ff. de judic.* Plane sola domus possessio, quæ in aliena civitate comparatur, domicilium non facit, *l. 17. §. sola ff. ad municipalem.* Sed nec domicilium quis ibi habere intelligitur, ubi studiorum causa habitat, nisi decem annis transactis, eo loco sibi sedem constituerit, *l. 5. §. domum. ff. de injuriis, l. 2. C. de incol. lib.* 10. Horat. Lucius *de privil. schol. priv.* 9. Jacob. Menoch. 2. *arb. jud. quæ. cas.* 86. *num.* 4. & *per tot.* Gœdd. *ad l.* 190. *n.* 5. *de verb. sign.* Briss. Ergo Alfenus *l.* 203. *de verb. sign.* scribit: Domum eam unicuique nostrum debere existimari, ubi quisque sedes & tabulas haberet, suarumque rerum constitutionem fecisset. Item Cicero *pro Archia*: At domicilium Romæ non habuit is, qui tot annis ante civitatem datam sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romæ collocavit. *Prat.*

DOMICILIUM ibi videtur miles habere, ubi meret, si nihil in patria possideat *l. 23. in fin. ff. ad municip.* Briss.

DOMICILIUM non habere intelligitur studiosus, in eo loco, ubi studiorum causa habitat, nisi decem annis transactis eo loco, sibi sedes constituerit, *l. 5. §. domum, ff. de injur. l. 2. C. de incolis, lib.* 10. Briss.

DOMICILIUM in urba retinent Senatores, etiam ubicumque morandi potestatem impetraverint, *l. 22. §. Senatores, ff. ad munic.* Prat. ex Briss.

DOMICILIUM amissi mariti sequitur vidua, quæ se aliis nuptiis non junxit, *d. l.* 22. Briss.

DOMICILIUM & in domo propria, & in aliena, utpote conducta habere possumus, *l. 1. §. domum, ff. de injur.* Prat. ex Briss.

DOMICILIUM ferre, *d. l.* 22. *§. municipes,* est constituere, & transferre. *Prat. Briss.*

DOMICILIUM non nuda contestatione, sed re, & facto transfertur, *l. 20. ff. ad municip.* Prat. Briss.

DOMICILIUM patroni manumissoris sequuntur liberti, eorumque filii, *l. 6. in fin. l. 22. ff. ad municip.* Relegatus in eo loco, in quem relegatus est, interim necessarium domicilium habet, *d. l. 22. §. relegatus.* Habere tamen & eo loci, unde arcetur, potest, *l. 27. in fin. eod. tit.* Si quis instructus sit duobus locis, æqualiter & utrobique sit destinato animo, *l. 6. §. pen. l. 27. §. Cels. eod. tit.* Filiusfam. non utique domicilium ibi habet, ubi pater: Originem enim ejus, non item domicilium sequitur: sed ubicunque domicilium collocarit, *l. 3. l. 4. & 6. §. 1. ff. eod.* Briss.

DOMICILIUM suum in aliquam regionem conferre, *l. 138. §. incola. de verb. sign.* transferre, *l. 5. §. causa, ff. de transact. l. 1. C. de incolis, lib.* 10. Briss.

DOMINA sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta, Scævola respondet in *l. Titia hæredes. ff. de ann. legat.* Spieg.

DOMINA UXOR. Quære, Uxorem appellat.

DOMINATIONEM interponere dicitur, non qui pro fructuario, aut possessore aut patrefam. sed qui se pro proprietario gerit, Cujac. 10. *obs.* 16. Gothofr. *ad l. duo fratres,* 78. *in fin. ff. de acqu. vel omitt. hæred.*

DOMINATIO pro dominica potestate usurpatur à Triphon. *de cond. indeb. l. si quod,* ut enim libertas, ait, naturali jure continetur, & dominatio ex gentium jure introducta est, &c. Notum dominium & dominationem in eadem re dici. Asperæ dominationis quis sit exitus, memorabile habetur exemplum in *l. 2. ff. de orig. jur. §. & cum placuisset.* Dominationis quoque fit mentio in *l. 78. in fi. ff. de acq. her.* & apud *Fest.* Regalia exta, inquit, appellantur, quæ potentibus insperatum honorem pollicentur: privatis & humilibus hæreditates: filio familias dominationem. *Pra.* Dominatio etiam pro dominica potestate. *Brisson.*

DOMINATIONES scribere oportet in *l. ult. C. de censitorib. & peræquatorib.* ubi nunc donationes vulgo legitur. Quod vitium scripti codices cum impresso Theodosiano consentientes, arguunt. Porro in ea l. Tribonianus quatuor menses ad duos ab Honorio & Theodosio tributos, addidit, *Briss.*

DOMINIUM est jus ac potestas re quapiam tum utendi, tum abutendi, quatenus jura civili permittitur, nam, ut ait Imperator, rei suæ quisque arbiter ac moderator. Atque hoc unum est, quo differt usufructus à solido dominio, tametsi *Cicero* ludens ad Curium scribat, id cuiusque esse proprium, quo quisque utitur ac fruitur. Usus enim in usufructu est, non abusus: ut ipse idem *in Topic.* declarat: at vero usufructus pars dominii est: ut ait Paul. *l. 13. de usufr.* Diximus autem: Quatenus jure civili permittitur, ut tum eos, qui usumfructum non habent, tum eos, quibus alienare non licet, exciperemus: de quibus *tit. est lib. Inst.* 2. tum etiam superficiarios, & emphyteutas: quibus non directa, sed utilis actio jure ci-

vili

vili datur, *l. 1. ff. si ager vectig. l. 1. ff. de superfic.* Hotom.

Dominia antiqui appellarunt convivia, non omnia, ut putat *Marcellus*, sed quæ domi celebrabantur, & dominus is erat, qui convivium exhibebat, aut fortasse is apud quem convivium celebrabatur. Nam Lucilius *Satyr.* 3. Primum dominia atque sodelitia omnia tolluntur, dominia videtur distinguere à sodalitiis, quod illa domi à privatis, hæc publicis & solennibus in locis à sodalitatibus, aut magistratibus præbeantur. Conan. *lib. 10. cap. 5. num. 7.* Sic & eodem loco idem, dominium, de quo inferius, dictum putat à domo, quia non fuerit olim amplius latiusque dominium, quam quod domus habitationisque nostræ finibus contineretur: & quasi qui domui præsit, ejusque imperium obtineat, cum ei familiam omnem parere oporteat, is vere dominus sit, tanquam domus moderator, atque imperator. Sic enim idem penes has dictiones referre indicat *Cicero*, cum dominos rerum omnium, & moderatores ait esse Deos, *lib. 2. de ll.* Et animum, ut Dominum atque Imperatorem obedienti corpori à Deo præfectum. in *lib. de univers.* Comprobantur ea *Ulpiani* definitione, in *l. pronunc. ff. de verb. sign.* qua hunc patremfamil. esse definit, qui in domo dominium habet, h. e. præeminentiam, inquit illic *Alciat.* aut si Latinius mavis, moderandi arbitrium & potestatem. Quo fit, ut cum absolute domini mentio fit, ad domus dominum apud antiquiores illos authores referri comperias, ut in eo, quod à Cic. *lib. offic.* dicitur, non domo dominum ornandum, sed magis domino domum ornandum esse. Inde quod. dominandi imperandique actus, dominatio dictus est. Tametsi in eam partem sæpius trahatur, ut nimiam potentiam, duriusque & gravius imperium, ac sæpius tyrannidem designet. Dominatus autem dictio utrumque significet, tam dominationis actum illum, quam imperandi, dominandique potestatem: quæ eo sensu à *Cicerone* sumitur, ut id significet, quod ex *Upiano* dominii vocem proprie significare diximus. Cum autem inter Regni & civitatis administrationem, & familiæ moderandæ rationem similitudo tanta sit, ut *Plato* hæc multitudine tantum, & paucitate differre existimaverit, non specie, quod tamen *Aristoteles* refellere conatur *lib. 1. Pol.* effectum, ut qui imperandi jus in civitate haberent, & quibus populi subessent, domini dicerentur. Sic Romanos rerum dominos vocat *Virgil.* sic dominum Ænenm: ac tandem frequens adeo ea domini vox in Principibus compellandis esse cœpit, ut non alia appellatione eos affari posterioribus temporibus licuerit, ut ubique *Plin.* nepos, Trajanum dominum vocat, nec tamen ea præfatione addita *Plinius* avunculus Vespasianum alloquitur. Sic Antonium dominum vocatum refert Marcellus *in l. ult. ff. de his quæ in testa. del.* & Volusius Merian. *κύριον βασιλέα.* Unde dominium significat illud jus, quo rem facimus nostram, nobisque propriam. Possessio in detentione & occupatione rei spectatur, illud in jure, quod habemus de ipsa, ut volumus libere disponendi, positum est: hæc in jure rei, & detentione magis versatur: ipsa quidem dominio prior & antiquior, si rerum originem aspicias, sed juris ordine authoritateque posterior. Initio enim generis humani à possessione ortum est jus dominii, ut quicunque in vacua venissent, sola occupatione constituebantur domini rerum locorumque, quos primi cepissent. Jureconsulti ergo Dominium sic definiunt. Jus de re aliqua corporali, plene ac libere disponendi, extra quam si quid lege prohibeatur: (vel est jus de re corporali perfecte disponendi aut vindicandi, nisi lex vel conventio obsistat, Myns. *ad rubr. Institut. de rer. divis. num. 4.* Bart. *ad l. si quis vi. §. differentia. num. 4. & 5. de acquir. poss.* & ibid. Jason, Alexand. & alii, vide D. Gœdd. *in comment. ad leg. 49. num. 7. de verbor. significat.* eleganter de dominio differentem.) In priore definitione jus disponendi, idcirco dicitur, quia licet pignus vel hypothecæ Jus in rem sit, *l. pignoris, de pigno.* quia tamen creditor disponere non potest de re pignorata, non recte Dominus appellatur, *l. pignus, C. de pignor. act.* Dicitur, plene, ac libere, quoniam tametsi Tutor & Curator aliæque similes personæ procurationem habeant & dispositionem alienarum rerum, *l. interdum, §. qui tutelam ff. de fur.* plenam tamen & liberam non habent (*l. qui fundum, §. si tutor. ff. pro empt.*) quod dominorum proprium est, *l. in re mandata. C. mandati.* Dicitur de re corporali, quia quamvis is, qui servitutem habet, de ea pro arbitrio disponere non prohibeatur, dominus tamen non est, cum traditio, qua dominium acquiritur, in res incorporales non cadat, *l. servus, §. Incorporale, ff. de acquir. rerum domi.* Extrema definitionis verba, propter eos dominos adjecta sunt, quibus bonorum administratione Lex interdicit, & alios hujusmodi, *l. si eus boris, ff. de verbor. oblig. & Instit. quibus alien. non licet, lib. 2.* Porro dominium unicum est numero & substantia, *l. 14. §. 2. ff. de except.* rei qualitates tamen habet diversas, Gothofr. *ad l. 20. C. de pact.* Dominium vulgo partiuntur Accursiani in directum & utile: quæ verba ab ipsis conficta sunt, nec apud veteres usquam leguntur. Sed ut rem ipsam percipiamus, quam hac novitate verborum exprimere & docere voluerunt, sciendum est, Jus quoddam aliquando reperiri dominio proximum, quale est exempli causa, Jus Emphyteuticum, propter quod datur actio in rem utilis, sicut directa ob verum dominium competit, *§. namque. Instit. de act. l. prima, ff. si ager vectig. vel emphyteut. l. 1. ff. de superficiebus.* Et quia per abusionem hoc jus nonnunquam simpliciter Dominium appellatur. *l. possessores, C. de fund. pat.* ne unius atque ejusdem rei duo in solidum Domini esse dicantur, contra rationem juris, *l. si ut certo, §. si duobus, ff. commod.* duplex constituerunt Dominium: quorum unum Directum, ab actione directa, quæ pro eo datur: alterum utile, pro quo videlicet utilis actio competit, appellarunt, nota in *leg. si quis vi. §. differentia, de acquirenda possessione.* Sed & alias in jure inveniri dominii species, indicat Alciat. *in Parerg.* Quoddam enim dominium est κατ' ἐλπίδα, id est, in spe, ut cum in *l. in suis, de liber. & posthum.* filiusfam. rerum paternarum dominus vocatur: unde & sui hæredes dicuntur, tanquam sibi ipsis succedant; erant enim vivente quoque patre quodammodo domini. Aliud est dominium, quod κατὰ πρόληψιν id est, per anticipationem dicere possumus: ut cum mulier rei suæ in dotem traditæ domina dicitur, *l. in rebus; C. de jur. dot.* Aliud est dominium, quod vidua habet, quam maritus relictis liberis, decedens in testamento jussit esse dominam usufructuariam, administratricem (dominium enim illud οἰκονομικὸν & imaginarium est) eam solum in domo præeminentiam consecuta, quam vivente marito habebat: ideoque ad alimenta tantum contrahitur: est igitur & hoc dominium

nun *ἰσχυματοφύλων*. Aliud est, quod summum, seu majus dominium vocant: quædam scilicet majestas, cujus observationem fœderati supremo Principi, vel Reipubl. debent. leg. non dubito. *de capt. & postlim. revers.* Effectus autem majoris dominii, quos non paucos referunt, ab interpretibus petendi sunt. *Spieg.*

Dominium plenum est, cum usufructu cohæret proprietas. Nudum quod & directum dici potest, cum separatum est ab usufructu: Est & aliquod spe dominium penes liberos, qui bonorum paternorum spe domini sunt, *§. 2. Instit. de hered. qual. & differ.* Gothofr. *ad rubr. ff. de acquir. rer. domin.*

Dominium item dividitur in id quod jure gentium acquiritur, & in id quod jure civili. Prius sine possessione acquiri non potest, posterius potest maxime, *leg. à Titio in fi. de furt. leg.* cum hæredes. in *princ. de acquir. possess. leg. facta, ad Senatus consult. Trebell. leg. 1. de bonorum possess. §. 2. Instit. de acquis. per adrog. & tit.* proxime seq. cum similibus ex Apell. *Spieg.* Vide de his late differentem Connan. *lib. 3. c. 3. comment. juris civilis.*

Dominium aliud est naturale, aliud civile. Naturale est, quod gentium omnium commune est: hoc est, quod iis modis acquiritur, quibus gentes omnes in acquirendis rebus utuntur: Civile est, quod civium Romanorum proprium est, qua de causa juris Quiritium appellatur. Constat autem tribus modis: mancipatione, usucapione, in jure cessione: uti docet Ulp. *cap. Inst. 1.* quanquam à *Justiniano* sublata illa differentia est. *leg. unic. C. de nud. jur. Quirit. l. uni. C. de usucap. transf.* Vide In Bonis. Cum autem naturaliter acquiritur dominium, necesse est illud à possessione incipere, sive ea occupetur, sive alio tradente aut volente accipiatur, *leg. 1. ff. de acquiren. possessio.* Civiliter autem acquiritur vel ipso jure, i. absque traditione, aut possessionis apprehensione, aut ullo temporis adminiculo, ut *lege 12. Tabularum* dominium rei legatæ, statim à morte testatoris directo in legatarium, rei hæreditariæ, directo in hæredem ab adita hæreditate transit, absque adeptione possessionis 2. Vel non ipso jure, sed alio præterea adminiculo accedente, puta temporis continuatæ possessionis, & justi tituli, ut in usucapione, aut longi temporis capione, Pontius *lib. 1. disp. cap. 8:*

Dominium apud Romanos duplex erat, teste *Theophilo*, Naturale & legitimum. Naturale illud erat, quod in bonis est: unde bonitarius dominus dicitur: legitimum autem, quod jure Quiritum competit, & appellatur Dominus jure Quiritario. Itaque, inquit, si quis utrumque dominium babebat dicebatur pleno, id est, perfecto jure dominus; quoniam haberet & quod à lege, & quod à natura datur, dominium. Hoc idem sed explicatius, traditur in illa Epitome *Ulp.* eo ipso *tit de libertis*: Qui tantum, inquit, in bonis non etiam ex jure Quiritum, servum habet, manumittendo, Latinum facit. In bonis tantum alicujus servus est, velut hoc modo, si civis Rom. à cive Rom. servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus est, neque in jure cessus, neque ab ipso anno possessus sit. Nam quamdiu horum quid fiat, is servus in bonis quidem emptoris est, ex jure autem Quiritum venditoris est. Ea enim fuere solennia quærendi dominii jure Rom. quibus prætermissis aut neglectis, jure communi gentium omnium, quod naturale vocat, non jure civili quæsitum dicebatur dominium. Idcirco talis dominus servo, quem manu mittebat, civitatem dare non poterat, quia jure civitatis non erat servi dominus, id est, ut loquitur *Theophilus*, pleno perfectoque jure, quod necesse fuit. Hinc Paul. *l. 3. de manumiss.* Servus pignori datus, etiamsi debitor locuples sit, manumitti non poterit. Datum servum intelligit, qui traditus est creditori: quia traditio quasi naturale dominium transfert à debitore qui tradidit ad creditorem qui suscepit, & jure aliquo suo suscepit. Itaque respondetur aliud in eo servo, qui generaliter est obligatus, *l. 29. Cajus qui & à quibus maj. liberi non fiunt.* Generaliter pignori datus servus, sine dubio pleno jure est debitoris, & justam libertatem ab eo consequi potest, si *lex Ælia Sentia* non impedit libertatem, id est, si solvendo est, nec ob id creditores videantur fraudari. Quia tamen *Cajus* in generaliter obligato loquitur; probabile est in specialiter obligato secus esse, tametsi conventione tantum id fiat sine ulla traditione. Et causa diversitatis erit, quod specialis obligatio certum jus tribuit creditori, quo videtur præscripta lex esse debitori, ne servum manumittat, alienet, aut quid in eo faciat, quod creditoris juri deroget. Connan. *lib. 2. cap. 6. n. 9.* Aldobrand. *ad Instit. §. libertinorum* autem status *Instit. de libertinis.*

Dominium directum & utile, species ipsius dominii. Porro dominii duo esse officia Bart. in *l. 1. de acquir. poss. tradit.* Unum disponendi, alterum vindicandi. per *l. in rem actio, de rei vind. l. si quis vi. §. differentia. d. tit. de acquir. poss.* vide & Alc. *in l. traditionibus, C. de pact.* Frat.

Dominium & possessio differunt: nam præter ea quæ superius attigimus, Ulpianus *in l. si quid vi, ff. de acquir. vel amitt. poss.* differentiam hanc esse ait inter dominium & possessionem: quod dominium quandoque nobis invitis remanet: quum possessio statim recedat, cum id constituerimus: ejusque rei ponit exemplum in eo, qui ea mente rem dat alicui, ut sibi postea restituatur: tradit eo animo, ut proprietatem ejus possessionemque amittat, non perpetuo, sed ad tempus: ideoque perdit omnino possessionem, & vere perdit, quum possessio plurimum facti habeat: dominium tamen retinet: quia id ad tempus ex pacto perdi non potest. Quare qui accepit, interim vere possessor est, non tamen est vere dominus: sed quasi dominus re utitur, post tempus dominium ipso jure fit ejus qui dederat, quoniam interim retinuerat, nam si amisisset, post diem restitutioni adjectam non esset dominus; nisi ex nova causa restitueretur sibi, & ante restitutionem remaneret semper dominus is cui tradita res erat, quantumcunque longo tempore eam retineret; sic enim constituendum est in hac specie, eum cui traditio facta est ad tempus, perpetuo tamen possessorem fore, nec lapsu temporis adjecti desinere esse; nisi nova traditione pristinum dominum suæ possessioni restituat: & dominus perpetuo, possessionem amisit, nec eam nisi nova apprehensione recuperat: quia possessio ad tempus perdi non potest: idemque in dominio: quia res nostræ tempore certo non possunt desinere esse nostræ, quemadmodum in omni obligatione dixit Paul. *l. obligationum de actionib.* Conn. *lib. 3. c. 9. n. 2.*

Secundo, Dominium à possessione in eo differt: quod ex una tantum causa domini esse possumus: possessores vero etiam ex pluribus. nam quod nostrum est, nullo modo magis nostrum

ſtrum fieri poteſt: & ſi res mea mihi, aut legetur, aut donetur, aut vendatur, inutile erit legatum, inutilis donatio & venditio. At quod pro hærede poſſideo, nihil vetat pro emptore poſſidere, ut ſi una cauſa non valeat, per alteram mihi conſulatur, *Paul.* ex illo *c.* 3. Ex pluribus cauſis poſſidere eandem rem poſſumus, ut quidam putant: & eum qui uſuceperit, & pro emptore, & pro ſuo poſſidere. Sic enim etſi et qui pro emptore poſſidebat, hæres ſim; eandem rem & pro emptore & pro hærede poſſideo. Nec enim, ſicut dominium non poteſt niſi ex una cauſa contingere. *l.* 3. *§. ex pluribus. ff. de acqu. poſſ.* ita & poſſidere ex una duntaxat cauſa poſſumus. Poſſeſſio enim iſta conſideratur per ſe & à dominio ſeparatim, & tanquam detentio quædam ejus rei, quæ noſtra non eſt, ſed quam aut putamus eſſe, aut debere eſſe noſtram, ut rem, quam emi, poſſideo quaſi meam, etiam ſi non ſit, nec enim ſequitur, emi eam bona fide; ergo mea eſt; ſed ex eo bene concluditur, eam me juſte poſſidere. Et nil vetat, eandem pro hærede ut detineam & utroque titulo eam poſſideam, ut utravis cauſa Vera reperietur, per eam mihi quæratur: neque hoc mirum, cum poſſeſſio iſta ſit quodammodo ſua vi & natura, non rei noſtræ neceſſario, ſed nobis debitæ. Satis eſt enim mihi deberi ex juſto titulo, ut juſte poſſideam Connan. *comment. jur. civ. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 1.

Dominii & poſſeſſionis alias differentias doctiſſimus *Connan.* jam *d. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 1. his verbis exponit: Duo ſunt, inquit, quæ habemus in re quæ omnino eſt noſtra; dominium & poſſeſſio. illud juris eſt, hæc autem facti. Dominium jus illud ſignificat, quo rem facimus noſtram, nobiſque propriam: poſſeſſio in detentione & occupatione rei ſpectatur: illud in jure, quod habemus de ipſa ut Volumus, libere diſponendi, poſitum eſt: hæc in uſu rei, & detentione magis verſatur: ipſa quidem dominio prior & antiquior, ſi rerum originem aſpicias, ſed juris ordine autoritateque poſterior: Initio enim generis humani à poſſeſſione ortum eſt jus dominii, ut quicunque in vacua veniſſent, ſola occupatione conſtituebantur domini rerum, locorumque quos primi cepiſſent. Quia vero naturæ æquitas non permittit, ut quod noſtrum non eſt, poſſideamus: prior habetur dominii ratio, deinde vero poſſeſſionis: occupatio rei, quæ nullius eſt, facit nos dominos: Dominium autem efficit, ut juſti ſimus poſſeſſores: neque primam iſtam occupationem ex alia cauſa conſideramus quam quod per eam dominium rei nanciſcimur, & per dominium legitimam poſſeſſionem. Nam qui feras beſtias capit, aut in fundum relictum invadit, aut alluvione aliquid agri quærit, dicendus eſt prius poſſeſſor quam dominus fuiſſe: imo vero occupatione, aut alluvione effectus dominus, tum demum poſſeſſor, & certe quidem juſtus poſſeſſor eſt, & dicitur. Itaque recte noſtri Juriſconſulti de acquirendo rerum dominio prius, poſtea de poſſeſſione tractaverunt. Hæc *Connan.* dict. loco.

Dominium, proprietas, & uſusfructus quæ duo ſunt partes dominii. & non minus perfectiores, quam dominium ipſum, non ſunt ex pluribus cauſis, *l.* 3. *§. ex pluribus, de acqu. poſſeſ. l. non ut ex pluribus, de reg. jur. §. ſic itaque diſcretis. Inſtit. de act.* Quaſi dominium, jus in re, & obligatio, ſæpe numero ſunt ex pluribus cauſis, *l. & in eadem §. penult. de except. rei jud. d. l.* non ut ex pluribus, cum ſint quædam imperfectiores. *Prat.*

Dominium & proprietatem Franciſcus Duaren. *lib. diſput. anniverſar.* 1. *c.* 17. eadem eſſe exiſtimat ſi proprie dominium accipiatur, cum veteres Jureconſulti promiſcue his verbis uti ſoleant: *l. ſi procurator l. cum in corpus, ff. de acqu. rer. domin.* Cæterum Joannes Robertus *lib.* 3. *ſentent. c.* 18. prolixe oſtendit, proprietatis longe aliam quam dominii ſignificationem eſſe; nimirum ut jus, quo plene & perfecte res mea eſt, proprietas abſolute dicatur; id ita tamen ſecerni poſſit, ut jus utendi à nuda proprietate ſejungatur: quod quamdiu competit, dominandi jus aliquod tribuit: Qua ratione cum de dominio proprietatis ratione competente, quid dictum intelligi juris authores volunt, dominium proprietatis ſæpius vocant, quo eo intelligamus, non de quovis uſusfructus ſorte ratione tantum competente dominandi jure agi, ſed de pleno & perfecto, quaſi diverſum aliquod ſit à proprietatis dominio uſusfructus dominium, juxta *l. ſi ita legatus, ff. de uſu & habitat. l. uſu fruct. ff. ſi uſusfruct. per l. proprietatis dominium. C. de probation*, de quo latius *Robertus* præallegato loco.

Dominii affinia ſunt, quaſi dominium, quod eſt penes eum, qui rem à non domino bona fide accepit: jus in re, quod competit ei, cui jus pignoris vel hypothecæ, vel ſervitutis perſonalis, vel realis (quo vocabulo etiam intellige cenſum, decimas & jus poſſidendi) debetur, Goth. *ad rub. ff. de acq. rer. domin.*

Dominium non modo corporalium, ſed & incorporalium rerum dicitur, nam uſusfr. dominium dicitur in *l.* 3. *ff. ſi uſusfr.* petat, & generaliter ſervitutum dominium in *leg. ſemper*, 15 *§. hoc interdicto, ff. quod vi aut clam.* Prat.

Dominium non proprietatis tantum, *l.* 17. *ff. quibus modis uſusfr. amitt. l.* 12 *ff. ad leg. Aquil.* 16. *§.* 1. *ff. de uſu & habit. l.* 9. *§.* 1. *ff. de aolo. ſed & uſusfructus & ſervitutis dicitur, l.* 3. *ſi uſusf. pet. l.* 15. *§. hoc interdicto, ff. quod vi aut clam.* Item poſſeſſionis dominium legitur in *l.* 2. *de bonis maternis, in C. Th.* Briſſ.

Dominii jus impetrare dicuntur creditores, qui a Principe impetrant, ut pignora, quorum emptor repertus eſt nullus, ſibi addicta, dominii jure poſſidere liceat *l.* 1. *& paſſ. C. de jur. domin. impet. l.* 5. §. *ſi fundus, ff. de reb. eorum*, *l.* 63. §. *ult. ff. de acq. rer. domin. l.* 24. *ff. de pignor. act. l. ult. C. ſi in cauſ. judic. pign.* Hotom. Briſſon. nempe poſſidere pro ea quantitate, quæ ſibi debetur *Briſſ.*

Dominus fit is, cui traditur, ex cauſa emptionis, donationis, dotis mutui, legati, hæreditatis, ſolutionis, tranſactionis, ſententiæ, vel ſimilibus *l. traditionibus, C. de pactis, l. nunquam nuda. de acqu. rer. domin.* Domini autem appellatio, à domo deducitur, *δεσπότην* proprium Græci vocant & à domo derivant. Vigl. *in tit. Inſt. de hæred. qual. & differ.* ad eoſque extenditur, qui rei alicujus proprietatem habent, etiamſi uſusfructus alienus ſit. *Ulp.* Domini, abuſivè dicuntur filiifamilias, & cæteri liberi, qui in poteſtate ſunt, & uſufructuarii. *Spieg.*

Dominus litis, apud Neratium in *l. ſi Procurator, ff. ſi quis caut. & l.* 1. *C. de ſent. & interloc. omn. jud.* Spieg.

Dominulus forma diminutiva apud *Scævolam* juxta Noric. *tex. in l. uxorem, §. teſtamento.* 1. *de leg.* 3. Spieg.

Dominorum loco ſunt, qui vectigalem fundum in perpetuum concedunt, *l.* 5. *in fin. ff. arbor. furt. cæſar.* nam revera ſunt conductores, Do-

 minæ

minæ locum obtinet hæreditas non adita, *l.* 13. *§. penult. ff. ad legem Aquil.* Dominus retro intelligitur legatarius, agnito legato, *d. l.* 13. *§. fin.* Superficiarius, dominus non efficitur; quia conductor est: at domini loco habetur. *Briss.*

DOMINORUM vice sunt tutores vel curatores, *l.* 56. *§. qui tutelam* 8. *ff. de fur. l.* 157. *ff. de reg. jur.* tunc scilicet, cum tutelam fideliter administrant, non cum pupillum spoliant, *l.* 7. *§. si tutor. ff. pro emptore.* Brisson. Domini loco habetur possessor hæreditatis, qui satis dedit, *l.* 5. *§. fin. ff. de quæst.* Pro Domino est procurator in rem suam, *leg.* 3. *ff. de pact.* & quilibet alius procurator post litem contestatam, *l.* 4. *§. fin. ff. de appell. l.* 22. & 23. *C. de procuratoribus.* Litis enim contestatione res procuratoris fit: eamque suo quodammodo nomine exsequitur, *l.* 11. *ff. de dols excep.* & defensor qui satis dedit, *l.* 76. *ff. de procur.* utrobique dominum litis intelligimus. *Prat.*

DOMINUS passim in libris feudorum appellatur is, qui feudum in re sua alteri fruendum constituit: idcirco, ut vulgo creditur, quia rei in feudum datæ dominium & proprietatem retinuit, solum usumfructum feudi nomine concessit, *l. feud.* 2. *tit.* 8. *§.* 3. Ergo dominus eodem modo dicetur, quo & Signor sive Senior appellatur: quasi Vasallus patronum suum honoris causa dominum appellaret, ut in formula jurisjurandi *lib. feud.* 2. *tit.* 5. Ego juro, quod ero fidelis ei, ut Vasallus omnino. Sic Domini patroni uxor appellatur, *lib.* 2. *tit.* 24. *§.* 3. Ex eodem genere illud est, quod Vulgo in scholis dictitant. directum feudi dominium manere penes patronum: Utile vero in Vasallum transire. *Prat.*

DOMINUS simpliciter appellatur in jure civili is, qui quoquo tempore usocepit, *l. si finita, §. Julianus, de dam. inf.* Erasmo conditionis nomen Dominus est, non honoris, tyrannicum, non magnificum: Barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem, ait, cui mancipia sint, dominum recte dixeris. Quamvis non solum recentiores quidam (quos libenter sequimur) haud vulgari eruditione præstantes, sed etiam veteres honoris causa Dominum aliquem dicere solebant, ut cum Nesennius ad Paulum scribens, *l. Nesennius ad l. Falcid.* Ex facto, inquit, Domine, talis species incidit. Sic & mariti uxores suas, & maritos illæ quandoque appellant. Sic & *Plin.* Trajan. Dominum, eadem sc. consuetudine: cujus & *Martialis* quoque & *Seneca* meminerunt; certe apud Græcos κύριος frequenter honoris vocabulum est, δεσπότης, non item: quemadmodum apud Latinos Herus domini vocabulum est potius, quam honoris. *Spieg.*

DOMINUS qui à defensore differ. vid. in *l.* 12. *C. de post. revers.*

DOMINUS item & bonæ fidei possessor quomodo differant, vide *l.* 22. *§.* 1. *ff. de religios. & sumpt. fun.*

DOMINUS usufructuarius dicitur, qui nec alienare rem, nec mutare, aut deteriorem facere potest, Connan. *lib.* 4. *c.* 3. *n.* 11.

DOMINICÆ res appellantur res Cæsarum, tit. ne rei dominicæ, vel templor. C. Et sic Dominici coloni in *l.* 7. *C. ubi causa fisc.* Imperatores enim Domini appellabantur, *l.* 3. *ff. de his quæ in test. del. l. pen. ff. de leg. Rhod.* Idque sibi nomen primus vindicasse Caligula diademate capiti imposito dicitur, ut est à *Sex. Aurel.* traditum. Augustus certe ut insolens nomen hoc semper rejecit, Tertull. *teste c.* 34. *Apolog.* Amplexus vero est ac libens Domitia. Cui hoc tit. *Martial.* sæpe adsentatur. *Briss.*

DOMINICUM veteres & nascentis Ecclesiæ Christiani, quod nos templum appellabant. Nam & Domini nomen apud eos paulo frequentius erat, quam Christi, secundùm Apostolicum morem & Evangelicæ historiæ modum. Qua ratione, cum Domini vocabulum semper illis esset in ore, ipsa ideo loca, in quibus orationis Eucharistiæque ergo coibant, Dominicum dicebant, seu, quod ea ipsa loca in honorem Domini Dei sacrata erant, unde *Ruffinus* Aquileiensis, *lib.* 10. *eccl. hist. c.* 4. Si hæc (inquit) ita esse credis, surge & sequere me ad Dominicum, id est, ad templum, & fidei signaculum suscipe. Brech. *l. taberna, de verb. & rer. sign.*

DOMINICA causa domus, fides, merx, pars, ratio, pecunia, potestas, possessio, &c. Dominicum æs alienum, horreum, &c. Dominicus usus, debitor, creditor, colonus. &c. Briss. *ex ff. & C.*

DOMINICUS, totius septimanæ primus dies, *l.* 5. *de spectacul. in C. Th.* Briss.

DOMNA pro domina in *l.* 38. *§. Lucius. de legat.* 2. Briss. *in parerg.*

DOMU sexto casu & domi in secundo persæpe dicunt, *l.* 28. *locat. l.* 42. *de neg. gest. l.* 36. *de evict. l.* 22. *quibus mod. ususfr. amit. l.* 4. *§. sed si quis ad opus, l.* 65. *§. ult. l.* 91. *§. ult. ff. de legat.* 1. *l.* 63. *ff. de procuratorib. l. pen. §. Lucius, ff. de leg.* 2. Briss. in *lib.* Parerg.

DOMUS unicuique existimari debet, ubi sedes & tabulas habet, suarumque rerum constitutionem fecit, *l.* 203. *ff. de verb. sig.* Briss.

DOMUM accipere debemus non proprietatem domus, sed domicilium: quare sive in propria domo quis habitaverit, sive in conducta, vel gratis, sive hospitio receptus, domus ejus intelligitur, *l. lex Corn. §. domum, ff. de jurejur. adde l.* 8. *in fin. l.* 22. *ff. de adult. l.* 1. *§. domum, ff. de alea lusu*: & appellatione domus omnis habitatio continebitur, *§. si tamen. d. l. lex.* Corn. Joann Bello *Etymolog.*

DOMUS, quandoque familia est & agnatio, ut apud *Paulum* tota domus pro gente una tota (*ein gantz Geschlecht*) *l. ult. de offic. præsid.* per μετωνυμίαν tanquam continentis pro contento. ponitur: ut accipiatur pro his qui una habitant. Alc. *de verb. sign.* Veruntamen Domum non dici, quæ adhuc contecta non sit, plerique senserunt, *l.* 1. *§. deinde, de dodas* ut supra dictum est. Negat. Cic. *in oratione pro domo sua*, quicquam sanctius, quicquam omni religione munitius, quam sit domus uniuscujusque civium, & quæ sequuntur, Paul. *in l. sed & si is. de in jus voc.* arbitror ad hunc *Ciceronis* locum respexisse. Ubi tamen inquit, de domo sua nemo extrahi debet: quia, ut *Cajus* eod. tit. dixit *in l. plerique*, domum tutissimum cuique refugium atque receptaculum sit. proinde qui domum alienam ingreditur invito habitatore, vim inferre videtur. *Prat. Hegendorph.* has leges eleganter explicat.

DOMUM in *leg. Cornel. de injur. & in l. Jul. de adult. & in edict. de aleator.* pro habitatione & domicilio accipimus. Et omnis habitatio, sive propria, sive aliena, in qua paterfam. habitat, domus intelligitur, etiamsi ibi domicilium non habeat, *l.* 5. *§. domum. de injur. l.* 8. *fin. l.* 22.
de

de adult. l. 1. §. domum. de alea jus. In Senatus-consulto quoque de liberis agnoscendis, quo domum denunciari permittitur, Domum accipimus hospitium, si in civitate maneat. Quod si non sit, sed in villa vel municipio, illic, ubi larem matrimonio collocarit, *l. 1. §. 1. & §. domum. de lib. agnos.* Eodem modo & in edicto de damno infecto. domum denunciare sic accipere debemus, ut & si in aliena domo habitet, ei denuncietur, *l. 4. §. prætor ait. ff. de damn. infect.* Briss.

Domus cœnaculariæ ab insulis differunt, quod domus sunt habitationum ædificia, conjuncta proxima, & vicinis domorum parietibus, ut viciniam numerosam, & frequenti habitatore stipatam efficiant: *τὸ πλῆθος τῶν οἰκοδομημάτων συνοίκια. Bud.* teste *in commento. linguæ Græcæ*, Brechæus. *l. urbana familia ff. de verb. & rer. sign.*

Domus tutissimum cuique refugium ac receptaculum est *l. 18. ff. de in jus vocando.*

Domus in *l. 5. C. de rer. permut.* id est, prædium urbanum.

Domus defunctorum in *l. 4. C. de sepulchr. violat.* interpretatur. ibidem *Goth.* sepulchra.

Domum meam cum horto applicito libertis meis concedi volo, & alio capite: Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi diætam, in qua habitabam: item cellarium junctum eidem diætæ, ab hærede meo concedi volo: *l. uxorem, de legatis 3.* Spieg.

Domum, quæque mea ibi erunt, cum moriar. *Proculus* exponit *in l. si ita, de leg. 3.* Spieg.

Domus Æternabilis, Augusta, Augustissima, Divina, Dominica, Sacra, Regia, Judiciaria, ad sacrum patrimonium pertinens, ad rem privatam pertinens, defecta, &c. Briss. *ex ff. & C.*

Domo legata quid contineatur, pete ex *l. 91. §. penul. & fin. ff. de leg. 3.* Prat. Briss.

Domo instructa, suppellectilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi non potest: autor Pompon. *leg. si ita testamento. ff. de fund. instrum.* Prat.

De Domo, pro, ex domo, apud Paulum *in prin. l. lecta ff. de reb. credit.* Sic & *Terentius* usurpavit: Clamat de via: id est, è via. *Pauli* verba quæ sic habent: Lucius Titius scripsi, me accepisse à Publio Mævio, quindecim mutua numerata mihi de domo, secundum *Alciat.* significant, tam quod domi numeratum, quam quod ex domo ad eum missum est, sive per ipsum patremfam. sive per ejus servos, aut institores, *Spieg.*

Dona Cajus *lib. 2. Instit.* appellat, quæ post mortem hæredis relinquuntur, ut sunt fideicomm. Connan. *lib. 10. cap. 7. n. 1,*

Donare non intelligitur, qui necessariis oneribus succurrit, *l. 21. ff. de don. inter, vir. & uxor.* Et hoc est quod dicitur, Neminem in necessitatibus liberalem existere, *l. 18. ff. de adm. leg.* Cæterum cui donare non conceditur, nec si is donationis causa consenserit, rata erit voluntas ejus habenda, *l. 163. de reg. jur.* Briss.

Donare ad processus, id est, ut eo donatarius utatur, in pompa, vel cum in Principis est comitatu, id enim significat processus *in leg. nam & Imperator, ff. de donat. inter virum & uxor.* teste Alciat. *lib. 3. de verbi signif.* unde & alibi dicitur *l. 1. C. de sentent. pass.* cum processisset, Imperator salutatus est. Proprie namque dicitur procedere, qui pompa quadam procedit in publicum: veluti si sponsus procedat aut sponsa, quod *Virg.* dicit, Tandem progreditur. *Prat.*

Donari videtur, ait *Papin.* quod nullo jure cogente conceditur, *l. 29. ff. de don.* Prat.

Donari non potest, nisi quod ejus fit, cui donatur, *l. 9. §. ult. ff. de donationibus.* Prat.

Donaria, dona sunt, Paul. *de re milit. leg.* qui excubias donarium pro donativo posuit. Item *C. de sacros. eccl.* sancimus vasa vel vestem ait, cæteraque donaria. Servius Honoratus: Donaria, inquit, proprie loca sunt, in quibus dona reponuntur. Deorum. Et alibi: Donarium, ubi ponuntur oblata. Item *Cornelius Fronto* 2. ubi dona ponuntur, donarium appellatur. *Prat.*

Donarium largitio est Imperatoris in milites, quæ eadem in populum facta, Congiarium dicitur. Bud. *anot. postul. de re milit.* Olim Imperatorum dona amplissima erant, ut scribit Plin. *lib. 18. Natur. hist. c. 3.* quantum quis uno die plurimum circum aravisset. *Alciatus* autem tradit, quidquid præcipuum alicui datur, sicut dos, ita & donarium dici potest, quo sensu recentiores autores, quod nominat *cap. 13. lib. 4. Parerg.* arbitraturque & autorem opusculi, quod inscribitur Cato, ita scripsisse, licet corrupte pro Donario, legatur Denarium: & versu sequente, Optat habere, pro captat habere. Cætera apud eum *cap. 13. lib. 4. Parerg.* Spieg.

Donatio est modus solo jure gentium institutus dominii gratia, & sine ulla, præterquam liberalitatis causa aliquem transferendi. Sic enim & legatum & hæreditas ab hac definitione excluduntur: quoniam jure Quiritium confirmata sunt Donationum autem tres sunt species. Nam alia inter vivos appellatur, alia mortis causa, alia propter nuptias. *Hotom.*

Donatio, Donatio dicta est à dono, quasi doni datio, tracta à Græcis: nam ii dicunt *δῶρον ἢ δωρεῖσθαι*, *l. Seratus, §. 1. de mort, caus. don. ff.* Donationum autem duæ sunt species: alia enim pura sive propria, alia condicionalis est. Pura donatio est, cum quis ea mente dat, ut statim velit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reverti, & propter nullam aliam causam facit, quam ut liberalitatem, & munificentiam exerceat. Hæc proprie donatio appellatur, *l. 1. de don. ff.* quæ si fuerit perfecta, temere revocari non potest: perficitur autem, cum donator suam voluntatem scriptis aut sine scriptis manifestaverit *§. alia autem de don. Inst.* Sciendum est tamen, quod etsi plenissima sit hujuscemodi donatio si tamen ingrati existant homines, in quos beneficium collatum est, donatores licentiam habent certis ex causis eam revocare, ne illi qui suas res in alios contulerint, ab iis quandam patiantur injuriam, vel jacturam, *d. §. alia autem.* Ingratitudinis autem causas plenissime recenset Imperator Justinian. *in l. fin. de revoc. don.* C. Donatio conditionalis est, cum quis ea mente dat, ut tunc demum accipientis fiat, cum aliquid secutum fuerit; ea enim non proprie donatio appellabitur, sed totum donatio sub conditione est. Item, cum ipse ea mente dat, ut statim quidem fiat accipientis, si tamen aliquid factum fuerit, aut non fuerit, velit ad se reverti, ea non proprie est donatio; sed totum donatio dicitur, quæ sub conditione solvatur. *d. l. 1. de don. ff.* Ejus rursus donationis, quæ sub conditione fit, alia mortis causa, alia non mortis causa fit: quæ non mortis causa fit, revocatur, si conventioni, donationi impositæ, non fletur. De iis est tit. *lib. 8. C. tit. 55. de don.* quæ sub modo,

modo, vel sub conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. *Anch.*

DONATIONIS verbum simpliciter loquendo omnem donationem comprehendit, sive mortis causa, sive non mortis causa factam, *l. 67. ff. de verb. sign.* neque enim creditor donare dicitur, qui mutuo dat, vel debitor qui soluto, vel socer qui dotis: sed quoties aliquid dono datum est, tunc hoc nomen usurpatur, videnturque Latini veterum hanc locutionem Dono aliquem dare vel donare, à Græcis sumpsisse, qui τινὰ δῶρον δωρῆσαι dicunt, cum solius liberalitatis & munificentiæ causa rem alicui traditam significant. Atque donatio propriè appellatur, cum quis ea mente liberalitatis gratia quid dat, ut statim accipientis fiat, neque ullo casu ad se reverti velit, *l. 1. ff. de don.* eaque absoluta & vera donatio dicitur, *l. 35. §. 1. & l. 42. in fin. de mort. caus. donat.* Briss.

DONATIO significat liberalem promissionem donandi. Promissionem dico. Nam re semel præstita cessat hoc beneficium; adeo, ut etiamsi forte postea res ad donatorem rediisset, non sit ei locus, sed condemnetur donator in solidum, nempe ut quivis alius, rei alienæ possessor. Dico etiam liberalem esse debere promissionem: quia hoc beneficium tribui videatur liberalitati: hæcque demum vera sit donatio, ut intelligas non idem temere tribui ei, qui conveniretur ex causa remunerationis promissæ: quia nec ea vera donatio dicenda sit, sed potius quædam permutatio, &c. Bald. *tit. de actionibus*, &c.

DONATIO causa mortis. Mortis autem causa donatio est, quæ propter mortis fit suspicionem, cum quis ita donat, ut si quid humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit: sin autem supervixisset is, qui donavit, reciperet, vel si eum donationis pœnituisset, aut prior decesserit is, cui donatum est, Et in summa, mortis causa donatio est, cum magis se quis velit habere, quam eum, cui donat: magisque eum, cui donat, quam hæredem suum: fitque propter manifestum aliquod mortis periculum: vel sic, Donatio causa mortis liberalitas est, quæ ita fit, ut nonnisi morte donatoris confirmetur, *§. 1. de donat. Instit. l. 1. de mort. caus. donat. ff.* Mortis autem causa donare licet, non tantum infirmæ valetudinis causa, sed periculi etiam propinquæ mortis, vel ab hoste, vel à prædonibus vel ab hominis potentis crudelitate, aut odio, aut navigationis ineundæ, aut per loca insidiosa ituro, aut ætate fesso. Hæc enim omnia instans periculum demonstrant. *L. mortis causa. 3.* cum tribus *ll. seqq. de mort. caus. donat. ff.* Sed & mortis causa capimus, non tunc solum, cum quis suæ mortis causa nobis donat, sed & si propter alterius mortem id faciat: veluti si quis filio, vel fratre suo moriente, donet *Mævio* ea conditione, ut si convaluerit alteruter eorum, reddatur sibi res, si decesserit, maneat apud Mævium, *l. mortis cauf. 18. de mort. cauf. donat. ff.* Ex mortis causa donationes ad exemplum legatorum redactæ sunt per omnia fere. (Nam in quibusdam adhuc differunt, ut in casu *l. 25. & 38. fin. ff. de mortis causa donat.*) *d. §. 1. & 2. de donat. Inst.* Ex iis, quæ diximus, apparet, mortis causa donationem tribus casibus revocari, si donator velit: si, pristinæ incolumitati restitutus sit, qui donavit si eum donationis pœnituerit, & si prior decesserit is, cui donatum sit, ibidem *Anchor*.

DONATIONES causa mortis, & legatum differunt. Primum, hæ donationes fiunt ut contractus, duorum nempe consensu: & si donatur absenti vel ignoranti, magis judicatur fideicommissum. Legatum vero & absenti & ignoranti relinqui, atque etiam acquiri dubium non est. Si conferas horum confirmationem, nihil habent simile. Nam legata pendent ab hæreditatis aditione. At non etiam hæ donationes: utpote quæ non mortalitatis vim testamenti. Unde & eum is, qui testamentum injuria impugnavit, repellatur à legato, ut indignus; non repellitur tamen à mortis causa donatione. Præterea filius familias, saltem, patre consentiente potest mortis causa donare: At legare nullo modo potest, sicut nec testari. Postremo si quis in annos singulos mortis causa pecuniam stipulatus sit, non est ei similis, cui in annos singulos legata est. Nam legata plura intelliguntur. Stipulatio hæc una est: Magna autem hujus discriminis vis est. Et qui existimant nova *Justiniani* constitutione sublatas esse differentias, quæ in Pandectis sparsim commemorantur inter legata & donationes causa mortis, & has habere omnes omnino effectus ultimæ voluntatis: tamen postremum hoc discrimen quod dixi, sublatum non esse fatentur, quia præter donationem causa mortis stipulatio interposita sit, & constitutio *Justiniani* loquatur de effectu donationis, non etiam stipulationis Balduin. *Instit. tit. de donationib.*

Inter DONATIONEM mortis causa, & donationem inter vivos, hæc est differentia, quod illa fit propter mortis periculum, hæc sine periculo. Illa fit ab eo, qui se quam donatarium habere mallet, hæc ab eo qui donatarium quam se, *l. Senatus, 35. ff. de mort. cauf.* Illa injecta & suspensa est, facileque evanescit, hæc certa & perfecta, difficillimeque convellitur. *Hotom.*

DONATIONEM autem veteres propriè appellabant, ubi ipsa quoque rei traditio datioque accesserat. Quinimo *Paulus* noster *l. 35. §. 1. de donat. cauf. mortis* ait, donationem exemplo Græcorum dictam esse, à dono & datione. Plin. *lib. 35.* scribit. Græcos antiquos δῶρον appellasse palmum: & ideo δῶρα vocasse munera: quia manu darentur. Itaque & nonnulli argute putant, in superiori *Pauli* loco pro *Dono* legendum esse *Doro*. Sed jam quæritur de donatione quodammodo imperfecta: hoc est, quæ in promissione consistit, & quam, traditio nondum implevit, *Martialis* eleganter aliquando lusit hoc *Epigrammate*;

Si donare vocas promittere, nec dare, Cai,
Vincam te donis, muneribusque meis.

Sed ne quis ita cuiquam illudere posset, placuit Jurisconsultis, stipulatione saltem, sicuti traditione, confirmari donationem: Hoc est, si quis donandi causa stipulanti promiserit, omnino teneri & obligari ut det. Ex nuda vero pollicatione aliquem teneri, jus Quiritum non erat. Non enim agi ex nudo pacto patiebatur. Sane cum Severus Imp. statuisset, donationes inter virum & uxorem morte confirmari; *Papinianus* judicavit id tantum intelligi, de donationibus rerum, hoc est, quæ traditione perfectæ sunt: neque putavit, si stipulanti uxori maritus donare promisisset, posse hæredem mariti conveniri, *leg. 23. de don. inter virum & uxorem.* Sed paulo post videtur aliter placuisse: propterea que *Tribonianus* illam *Papiniani* annotationem recte expunxisse. Nam *Ulpianus* refert, Antonini, qui Severi filius fuit, orationem de confirmandis donationibus, pertinere ad omnes donationes: ut vel ipso jure

 te res fiant ejus cui donatæ sunt, vel obligatio fit civilis, *l. 32. de donat. inter vir. & uxor.* Civilem vocat obligationem, ex stipulatione donandi causa facta, sicuti & alibi ait, si stipulata fuerit mulier annum dari, morte mariti ex Senatusconsulto confirmari talem donationem, *leg. 33. de donat. inter virum & uxorem*, porro Cæsares qui sequuti sunt, non omnino contenti fuisse videntur stipulatione, ut ex donatione, hoc est, donandi promissione obligatio civilis esset. Nam Constantinus metuens, ne falsæ donationes ejus generis confringerentur, aliam cautionem adhiberi voluisse videtur: hoc est, donationes intervenientc (ut loquitur) actorum testificatione confici. *leg. legata. C. de don.* Sed *Theodosius* postea expressit, etsi fine scripto donatum quid fuerit, posse quod geritur, adhibitis aliis idoneis documentis comprobari: *leg. in sxtraneos. C. de donat.* Quid noster *Justinianus*? Ille actorum observationem non omnino rejicit, præsertim ubi magna est donatio: sed stipulationem hic non esse necessariam statuit. Itaque ex nudo etiam pacto donationis obligationem contrahi significat: & donationem quodammodo refert inter contractus jurisgentium, qui proprium nomen habent, & ex sola conventione tribuunt actionem. Itaque & in Instit. Ad exemplum (inquit) venditionis nostra constitutio donationes in se habere necessitatem traditionis voluit. Non est omnino perpetua hæc comparatio venditionis & donationis. Nam venditor tantum tradere tenetur, neque de evictione tenetur, quamdiu emptori habere licet. Qui dare debet, dominium debet transferre. Quanquam alioqui qui donando tradit, ne quidem re evicta tenetur *Balduin*,

Donatio inter virum & uxorem. Donationes inter virum & uxorem prohibitas esse certissimi juris est. *l. 1, de don. int. vir. & uxor. ff. l, si res. de jur. dot. ff.* Ejus autem rei variæ à Jurisconsultis redduntur rationes. Primo enim loco hoc receptum est, ne mutuo amore sese spoliarent, donationibus non temperantes, & profusa erga se liberaliate utentes. Secundo, ne esset eis studium liberos potius educandi. Tertio, quia sæpe futurum esset, ut distraherentur matrimonia, si non daretis, qui posset, atque ea ratione eventurum, ut venalia matrimonia essent. Quarto, majores nostri inter virum & uxorem donationes prohibuerunt, amorem honestum solis animis æstimantes, famæ etiam conjunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari videretur. Quinto, ne melior in paupertatem decideret, deterior ditior fieret, *l. 1. 2. 3. in princ. de don. inter vir. & uxor. ff.* Quod autem diximus donationes inter virum & uxorem prohibitas esse, verum intelligendum est, matrimonio constante, donatio enim inter virum & uxorem facta, morte ejus, qui donavit, proculdubio, tanquam testamento, confirmatur, *l. cum hic status. de don. int. vir. & uxor. ff.* Sed & regulariter inter virum & uxorem mortis causa donationes receptæ sunt, *l. si eum §. fin. ff. eod.* Anch. Non tamen omnes inter virum & uxorem donationes jure infirmantur, sed eæ tantum, quibus maritus vel maritus fit pauperior, ut tradit D. Gœdd. *in comment. ad l. 109. n. 7. de verb. signific.* per leges ibidem allegat.

Donatio inter vivos proprio nomine dicitur, quæ neque mortis, neque nuptiarum, sed à vivente in viventem solius liberalitatis causa fit. *l. 1. ff. de don. l. Senatus, 35. de mor. caus.* solaque voluntatis testatione: sic perficitur, ut traditionis necessitatem afferat, publicis literis consignari, nisi quingentos aureos superet non debeat: ab ingrato tamen repeti certis de causis possit. *d. l. 1. eo. l. 35. & pen. C. eod. l. ult. C. de rev. don.* Hot. Prat.

Donatio immodica seu immensa. Quare immodica donatio. *Spiegel.*

Donatio mera, quæ venit ex mera liberalitate donantis, nec habet ullam aliam causam. Connan. *lib. 5. c. 9. n. 6.*

Donationes inofficiosæ censentur, cum parentes bona sua sic exhauriunt donationibus, dum vivunt, alias stultitia, alias malignitate, ut nihil sit inde ad liberos perventurum; passim *in tit. C. de inoffic. donat.* Prat.

Donatio absenti non aliter recte fit, quam si absens rem sibi missam acceperit: vel rem jam apud se constitutam, sibi donatam sciverit, eamque donantis liberalitatem agnoverit, *l. absenti, ff. de don.* Nec enim donatio est sine acceptione, & recte *l. 8. de bon. lib.* si patrono liberius donavit, ille accepit. *Donatus* in illum locum *Terentii.* Dos Pamphile est decem talenta. Accipio. Nisi dixisset, Accipio, dos non esset, inquit Donatus. Datio enim ab acceptione confirmatur, nec potest videri datum id, quod non sit acceptum. Et hodie, quia exemplo emptionis & venditionis donatio solo consensu perficitur, non re, ut olim, etiam non videtur perfecta, antequam is cui donatur, sciverit sibi donari, eamque donationem ratam & gratam habuerit. Et hoc est quod Græci dicunt, donationem factam, μονομερῶς non valere, excepto casu, *l. 15. C. de sacrosanct. eccl.* Prat.

Donatio perfecta & pura, est species donationis simplicis, *l. 1. ff. de d n.*

Donatio imperfecta, sive conditionalis, vel sub modo, Hostiens. *in summa eod.* & vide *Cod. de donat. quæ sub modo.* Prat.

Donatio sponsalitia, quæ fit à sponso sponsæ, vel contra, Azo *in sum. Cod. de donat. ante nupt.* & vide infra *sponsalitia.*

Donationis quæ fiebat per mancipationem hæc sunt solennia verba in veteri inscriptione urbis Romæ. Hoc monumentum *l.* Titurius Sabinus se vivo donavit l. Sanio Symphoro, mancipavitque sestertio nummo uno. *Prateius.*

Donativa in *l. 10. ff. de re milit.* sunt largitiones ab Imperatoribus in milites collatæ: verbum frequens in *Tacito, Capitolino, Lampridio,* & aliis id genus autoribus. Atque dabantur vel ob victoriam, vel ob adoptionem, vel ob auspicia imperii. Dabantur, ut apparet, & auctoratis in ipso tyrocinio, ut militaturis, *Hier.* Ecce donativum, quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. *Suidas:* δωνατικὸν διάδοσις ἡ διδομένη ἀεὶ τῷ βασιλεῖ τοῖς στρατευομένοις. Alio nomine dicuntur Augustatica apud Marcellinum Comitem in Chronico & clavaria apud Corn. Tacit. *lib. 19.* à clavis caligaribus: Quidam in *d. l. 10.* legunt Donaria. *Prat.*

Donatio onerosa dicitur, cum donans revocat donationem propter ingratitudinem, Zasius. *§. item si quis. instint. de act.* Spieg. Prat.

Donatarios, cui quod dono datur, præsenti vel absenti. *l. etiam l. absenti. ff. de donat. l. nec ambigi. C. eod. tit.* Observandum autem geri negotium cum donatario obligatorium. Obligatur enim, teste [illegible] ad gratitudinem autore omnium [illegible], hoc est, natura ipsa & Deo. *Sp.*

De-

Donatio ante nuptias, quam eandem sponsalitiam appellamus, olim fuit ea, quam sponsi & sponsæ inter se conferebant, eam enim à sponsa in sponsum, quam à sponso in sponsam exercetur. Sed *Justiniani* lege hæc donatio nomen mutavit, & propter nuptias appellata est: quoniam constante matrimonio tum fieri, tum augeri potest. *l. ult. C. eo.* si tamen ante nuptias constituatur, suum ac proprium nomen ac jus retinet, vocaturque sponsalitia largitio, at si post nuptias, à *Justiniano* propter nuptias appellatur. Græce autem ἀντίφερνη propterea quod marito vicissim in gratiam dotis tribuitur: nec simplex donatio sit, qualis est ea quæ inter virum & uxorem prohibita est: sed propter dotis donationem, & ipsarum nuptiarum affectionem, ut idem scribit. *Hotom.*

Donatio ante nuptias & propter nuptias idem. Fit enim propter nuptias: plerumque ante nuptias: interdum post nuptias, *§. ult. Inst. de don.* Gothof. *ad rub. C. de don. ante nupt.*

Donatio honoris causa est, quam uxor marito ad honorem ac dignitatem aliquam consequendam facit. Cajus *l. 42. ff. de don. int. vir.* Nuper ex indulgentia Principis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa ut ecce si uxor viro Laticlavii petendi gratia donet, vel ut equestris ordinis fiat, vel ludorum gratia. *Hotom. Prat.*

Donatio propter nuptias est, quam facit sponsus, vel aliquis nomine ejus sponsæ vel alteri nomine sponsæ. Hæc uno verbo Græcis dicitur ἀντίφερνη quasi contra vel mutua donatio. Vulgo hanc donationem propter nuptias, dotem viri nuncupamus, cum æqualis sit in jure doti mulieris. *Prat.*

Donatio propter nuptias, & dos differunt quoad privilegia, vide Cujac. *in exposit. Novel.* 61. Gothofred. *ad Auth. sive à me, C. ad SC. Vellejanum.*

Donatio propter nuptias autem olim dicebatur propterea, quod eo duntaxat tempore sponsus exercebat liberalitatem in sponsam, idque dupliciter: alias simplici, perpetua, & irrevocabili munificentia, non adjecta nuptiarum conditione: alias ea mente, ut non secutis nuptiis res donata redderetur, *l. 1. ff. de don.* Sed ab eo jure primum discessit Constantinus, ut omnes hujusmodi donationes haberent in se conditionem, ut non sequente matrimonio, restituerentur semper à vivo nolente contrahere: Mortuo autem eo, respiciendum esset, osculo ne, an sine osculo contigisset liberalitas *l. cum veterum & l. seq. C. de don. ante nupt.* Deinde Justin. *constituit*, ut non solum ante, sed & post nuptias fieret donatio matrimonii gratia: ideoque propter nuptias eam appellavit, nomine rebus consequente. *§. est & aliud Instit. de donatio. l. cum multa, in princ. C. de don. ante nupt.* Sic & dos est donatio ob causam nuptiarum *l. 1. ff. de donat.* Prat.

Donatio propter nuptias accipitur pro liberalitate, quam vir confert ad onera matrimonii, ante vel post nuptias, §. *est & aliud. Inst. de don.* Hanc *Justinianus* vult esse specialem contractum, ab aliis donationibus separatum. *Nov. ut sponsf. larg. in pr.*

Donatio propter nuptias appellatur vulgo id, quod soluto matrimonio apud conjugem manet superstitem ad vitam ejus. Sic enim mariti futuri donare solent uxoribus, vel ex pacto concedere bona, quæ habeant, dum vivunt, aut certam pro eis pecuniam, ut post mortem earum redeant ad hæredes donantis. Idque inter Nobiles est frequentissimum. Uxores quoque vicissim ita solent ante matrimonium, vel parentes earum paciscendo permittere, ut maritus superstes, quoad vixerit, aliquid habeat, videlicet in casum soluti sine liberis matrimonii. Et hoc apud plerosque nuncupatur Dotalitium voce domi eorum nata. *Prat.*

Donatio propter nuptias intelligitur etiam pro omni lucro dotali, quod conjunx superstes sibi paciscitur in bonis primum morituri, sive sit maritus sive sit maritus sive uxor. Quod quibus modis fiat, tractatur *ff. & C. de pactis dotalibus leg. fœmina & C. de secundis nuptiis. Novell. de nuptiis. §. si vero expectet.* Et hujusmodi liberalitates quandoquidem vel ex mutua conjugum pactione, vel ex beneficio Legis proficiscuntur, dicta proprie sunt lucra dotalia utrinque. Usu autem vulgari confunduntur sub appellatione donationis propter nuptias. *Prat.*

Donatio propter nuptias in diversa nomina quò regionibus & provinciis abit, quorum nomenclaturam huc recensere vanissimi esset operis. Hoc te interpretes & forensis usus docebunt. *Prat.*

Donec adverbii varia est acceptio: quandoque conditionis nota est *l. si oleum 21. de dol. mal. c. causam matrimon. de proba.* Est & limitationis, *l. sive. §. tamdiu. ff. de condict. furt.* De hac dictione vide Bar. *l. 4. ff. de servit. tit. general.* Prat.

Donum generale nomen est à donando. *l. inter donum 194. de verb. sign.* Munus est donum cum causa: ut puta Natalitium, Nuptiarum, *l. 194. ff. de verb. sig.* Dona proprie sunt, quæ nulla necessitate, jure, officio, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur, plerumque laus inest: Sed in summa in hoc ventum est, ut non quodcunque munus, id est, donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus recte dicatur *l. 214. ff. de verb. sign.* Briss.

Donativa *l. 10. ff. de re milit.* sic appellabantur largitiones quæ ab Imperatoribus in milites conferebantur. Verbum in *Tacito, Capitolino, Lamprido*, & alii id genus autoribus non infrequens *Briss.*

Donatistarum fit mentio *l. 7. 39. de haret. in C. Theod.*

Donum & munus differre inter se, *Ulp.* quidem & *Marcian.* scribunt in *d. l. inter*, 194. *& d. l. munus*, 214. *De verb. sign.* sed eorum differentiam ità obscure exponunt, ut pugnantia loqui videantur; nam *Paulus* donum esse genus ait, munus speciem. contra *Marcianus* in hoc genus: in illo, speciem constituit. Aliud sane esse donum, aliud munus, illud argumento est, quod vetustissima *lex Cincia* non præcise de donis aut de muneribus sed conjunctim de donis & muneribus scripta est. Ne quis ob causam orandam donum munusve caperet. Item lex Julia repetund. Ne Urbani magistratus plus doni, muneris in anno accipiant, quam quod sit aureorum centum. *l. 6. illo tit.* item *lex Julia Pappia*: Ne quis donum, munus, operas præter eas, &c. dare, facere, præstare cogatur. *l. qui libertinus. 37. ff. de oper. libr. l. ult. ff. de lib. cens. d. l. sæpe, 53. de verb. sign.* Item in mandatis Principum: Ne Proconsules donum, munusve capiant. *l. solent. 6. ff. de offic.* Proconf. Sic Plaut. *in Cistel.* Inde in amicitiam insinuavit cum matre, & mecum simul: blanditiis, muneribus, donis. Et Cic. *in Cluentiana* Tantum donis datis muneribus per-

perfecerat. Et *pro Archia*, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videntur. Item in *l. plebiscito.* 18. *ff. de off. Praes.* & *l. Campanus*, 47. *ff. de oper. lib.* Videndum igitur remota aliorum auctoritate. quid inter donum ac munus intersit. Nam *Servius* quidem *Virgilii* interpres, donum proprie superiorum, Deorum esse ait: Munus vero inferiorum. *Donat.* autem in *Terent.* Donum proprie Deorum: Munus hominum. Quod cum ita sit, plus esse certe donum voluerunt, quam munus, qua de causa etiam in superioribus exemplis fere semper priore loco collocatur, ut non incommode fortasse dicere possimus. Donum esse majorum rerum: munus vero minorum. Nam Pompon. *in l. sed si*, 31. *§. si vir. ff. de don. int. vir.* Si vir, inquit, uxori munus immodicum Kal. Martiis aut natali die dedisset, donatio est. Itaque & regna & regiones & oppida & praedia caeterasque res immobiles dono dari, passim legimus: munera dari, legisse me non memini, quin & absentes res donari recte dicuntur: munera autem mitti, & praesenti offerri *l. munus* 18. *de verb. sig.* qua de causa fortasse Gallica lingua nostra praesentia nominamus, quae praesenti in manus dantur. Recte ergo *Ulp.* donum quasi genus facit: munus speciem, propterea quod quae muneri dantur, dona omnia sunt: at non contra. Atque haec quidem generatim de rebus omnibus dicta sint. nam quod *Ulp.* eo loco scribit, sane non universe dictum arbitror, sed proprie ac praecipue libertorum in Patronos grati animi significatione. Donum, inquit, genus est: munus autem donum cum causa: ut puta natalitium, nuptalitium. Significat enim ea munera quae liberti Patronis eorumve liberis aut conjugibus, natali nuptiarumve die dabant. Nunc ad *Marciani* disputationem accedendum est: qui in *d. l.* 214. munus à dono ita distinguit, ut illud dicat esse necessarium, hoc vero voluntarium. sive spontaneum, quod quidem facile intellectu est, si modo munera pro iis oneribus intelligamus, à quibus qui liberi sunt, immunes appellantur. *d. l. munus*, 18. *eod. tit.* quanquam in eo genere disputationis munera cum donis contendere, nulla ratio est. Sed quoquo modo se res habeat, quidnam tamen illud est, quod mox subjungit: Non quodcunque munus, id & donum accipi: at quod donum fuerit, id munus recte dicitur? namque adeo inter se pugnant, ut alterum sit necessarium, alterum voluntarium, difficile dictu est, ea generis inter se ac speciei vicem praestare posse: praesertim autem si id quod necessarium est genus facere velimus. Videndum igitur, num multo verior & certior sit *Pauli* sententia, qui donum genus constituit ejusque duas species facit: quarum altera in generis sui nomine consistit, altera munus appellatur. Quod si ita est, considerandum etiam videtur, ecquid particula NON suo loco mota sit & in alienum translata, quasi ita rectius legatur: Sed in summa, in hoc ventum est, ut quodcunque munus, id & donum accipiatur; at non quod donum fuerit, id etiam munus recte dicatur De quo tamen nihil affirmo: veteris codicis auctoritatem expecto: judicium eruditioribus viris integrum relinquo. *Hoto.* Adde Connan. *lib.* 5. *c. n.* 2. & vide infra in verbo *Munus.*

Δωρεατικὸν, i. e. instrumentum insinuatae donationis, vide Goth. *ad l.* 15. ibi: donationem insinuaverit *C de sacros. Eccl.*

Δορυφόροι sunt Praetoriani milites Praefectorum Praetorio. Herodiano *lib.* 5. Pet Fab. 1. *Semest.* 3. Cujac. & Gothofr. *ad l.* 8. *§.* 9. *ff. de excus.* & Gothof. *ad l.* 2. §. *in* schola Praetorianorum. *C. de offic. Praef. Praetor. Afric.*

DORMIRE cum aliqua, est adulterium cum ea committere, *cap. qui dormierit* 27. *quaest.* 2. Prat.

DORMIT praescriptio, vel tempus non currit, sed quiescit, passim apud interpretes, *Prat.*

DORMIENTES pro cessatoribus, incuriis, & negligentius sua agentibus juxta vulgatum illud: Vigilanti, & non dormienti jus civile scriptum est, l. pupillus, in fin. ff. quae in fraud. cred. cum similib. Vigilantes autem accipimus, qui suarum rerum satagunt *Prat.*

DORMITORIA Carrucha *l.* 13. *de auro argent.*

DOTIS significatio varia est: Nam & dotes animi, corporisque vulgo dicimus: & dotes praediorum non semel vocant Jureconsulti nostri. *lib.* 2. *de instruct. leg. l. amissi de fidejussor.* Duaren. *de dotib. c.* 1. Et *Plinius* ulmum vite dotatam dixit, & *Cicero* artem indotatam verborum dote locupletare. Conn. *l.* 8. *c.* 8. Dicta ab eo quod dabatur. Nam & *Acron* interpres *Horatii* dotem definit esse donum puellarum nubentium.

Dos est, quod datur à muliere marito, *l. si rem aestimatam, ff. de jur. dot.* vel ab ejus parte, vel extraneo, ut in *§. accedit l. unica. C. de Rei uxor. act.* proprie autem dos dicitur, ut ait *Varro*, quod nuptiarum causa datur, nam ipsa sine matrimonio esse non potest. *l.* 3. *ff. de jure dot.* Et ubicunque matrimonii nomen non est, nec dos esse potest, *l.* 48. *ff. de jure dot.* Donatio vero propter nuptias est, quam facit sponsus, vel aliquis nomine ejus, sponsae vel alteri nomine sponsae. Illa redit ad uxorem, vel ejus haeredes: haec ad maritum, vel ejus haeredes. Dicta Graece ἀντιφερνὴ, quasi contra, vel mutua donatio. Vulgo hanc donationem propter nuptias Dotem viri nuncupamus: cum aequalis sit in Jure doti mulieris, *Ein Widergab* ex *Old.* copia. *Spieg.*

Dos, *die Mitgifft*, jus in re marito constitutum, ad sustinenda onera matrimonii, definitio Vultej. *in comment. Institut. de Nupt. §.* 14. *num.* 3.

Dos ab antiquis inter donationes numeratur: Non est tamen simplex donatio, sed contractus: & quidem specialis, *Nov.* 119. Cujus distinctionis utilitas summa est. Goth. *ad l.* 20. *in pr.* ibi, inter donationes etiam dotes connumerant. *Cod. de donat. ante nupt.* & ad *Nov.* 38. *in praefat.* §. 1.

Dos est quod ab uxore, vel alio ejus nomine, pro sustinendis oneribus matrimonii marito datur promittiturve. *Briss*, ult. edit. Dotis appellatio non refertur ad ea matrimonia, quae consistere non possunt. Nec enim dos sine matrimonio esse potest. Ubicunque igitur matrimonii nomen non est, nec dos est *l.* 3 *de jur. dot.* Briss.

Dos data, dicta, aut promissa Briss. *ex C. Th.*

DOTIS promissio, datio, actio, exactio. Briss. *ex ff. & C.*

Dos est proprium patrimonium mulieris, *lib.* 3. *§. ergo etiam. ff. de Minorib. l. meum. ff. de relig. & sumt. fun. l. Pomponius* Philadelphus *famil. ercisc.* Vide Azon. *in summa*, Bart. *in rubr. sol. matr.* Quod propterea marito datur à parente vel ab extraneo ut onera matrimonii sustineat, *l.* 1. *Dotis fructus*, & *l. Res in dotem ff. de jur. dot. Ein Heymstewer, Mitgab, Brautschatz*, quasi mulieris thesaurus, ad vitae necessitatem conservandus. *Spieg. Prat.*

Dos legitime restituta mulieri aut patri, soluto matrimonio, non plus dicetur dos, sed nominatur patrimonium mulieris: sicut haereditas adita postquam est adita, non plus dicitur hae-

reditas, sed patrimonium hæredis *l. sed si plures. §. filia. ff. de Vulg.* Dos autem nondũ restituta, quamvis matrimonium sit solutum, recte dicitur Dos, per tex. in *l. 1. §. taceat. C. de rei uxor. act.* Spieg. Prat.

Dos communis *l. 22. §. 1. ff. solut. matrim.*

DOTI respondet donatio propter nuptias. Eadem enim causa ut vitam commode transigant, vel maritus, vel illius nomine alius eam confert. Dos igitur & donatio propter nuptias hoc modo comparantur, quod donata propter nuptias, certa lege possunt obligari & alienari. *Novell. 61. §. 11.* Et sic dos quoque §. 4. *ibid.* Julianus eadem *Nov. §. hac autem* dicimus. Differunt tamen & dos, ac donatio propter nuptias: nam dotis actio privilegiata est, donatio propter nuptias non est, vide Goth. *ad d. Nov. 61. cap. 1. §. 4. plur. alleg.* Prat.

DOTIUM causa *l. 1. ff. Solut. matr.* quæ sit vide *Bart.* & *Alciat.* in *d. l. 1.* & vide supra *Causa.* Prat.

DOTATAS esse fœminas, ad sobolem procreandam, replendamque liberis civitatem, maxime est necessarium, ibid. *Prat.*

Dos non est jus universale, ut cum *Bart. Jason* & alii cavillantur. quorum sententia non potest ullo colore defendi: subscribendum usque *Baldo* & iis qui recte sequuntur eum. *Du. Zasius.* Dotem esse jus incorporale haud negat. Id est, quandam qualitatem legalem, quoddam jus, quod intellectu colligitur, quod versatur circa corpora dotalia. *Spieg.*

Dos certa, quæ secundum patrimonium promittentis, & conditionem ejus cui promissa est, accipienda, *l. si cum ea C. de dot. promiss. l. cum post, §. gener. ff. de jur. dot.* Spieg.

DOTIS species hæ memorantur: Profectitia, adventitia, Receptitia. Profectitia appellatur quæ à patre vel parente virilis sexus profecta est de bonis vel facto ejus *l. 5. ff. de Jure dot.* Quæ & dos à patre profecta dicitur, in *l. 2. §. 1. ff. solut. matr.* & dos communis patris & filiæ. *l. 3. ff. solut. matr.* Adventitiæ vero nomine, ea dos significatur, quæ à quovis alio, vel ex ipsis mulieris bonis data est. *leg. 5. §. si pater. ff. de jur. dot.* Brisson.

Dos aut profectitia est, aut adventitia, Ulpia. *in epitom. titulo dotib.* 6. Profectitia *Ulpian.* est, quæ à patre, vel parente virili sexus proficiscitur, de bonis ejus, vel facto ejus, Sive igitur parens dedit dotem, sive Procurator ejus, sive jussit alium dare, sive cum quis dedisset negotium ejus gerens, parens tantum habuit. profectitia dos est. *l. profectitia. ff. de jure dot.* In summa parentis nomen dotem profectitiam facit. *d. l. profectitia §. si pater pro filia.* Hæc quoque secundum *Briss.* dos à patre profecta dicitur in *leg. 2. §. 1. & l. 10. ff. solut. matr. & l. 4. C. eod. tit. l. 6. ff. de jur. dot.* Et dos communis *in l. 21. §. 2. ff. sol. matr.* Adventitia vero dos illa est, quam nemo ex paternis bonis, sed quispiam extraneus aliunde dedit, ut ex Juliani verbis colligitur. *Spieg.*

Dos per præceptionem legata, hoc est, ante captionem, *in l. fundus. ff. Famill. ercisc.* Quære, *Præceptio.*

Dos promissa. Disceptant Dd. an dos promissa dicatur dos. quasi sit ibi determinatio diminuens: & an in statuto veniat nomine dotis ea, quæ nec dum tradita est, sed promissa. Est *Zasie* investigatio utilissima, quem vide in tit. Sol. matr. Inter dotem promissam ac datam nihil interest. Nam ex sola promissione dos constituitur. vide *l. 4. C. de coll.* Goth. *ad l. 3. C. de sponsal.*

DOTEM constituit vel mulier ipsa, vel alius nomine mulieris, Mulier ipsa, nempe quæ sui juris est: alius nomine mulieris, sive ea, sit juris sui, sive alieni. Et rursus alius ille est vel pater mulieris, vel à patre extraneus. Hinc dos ab alio quam à muliere constituta, alia dicitur profectitia, alia adventitia. Profectitia est dos constituta à patre vel parente fœminæ paterno virilis sexus de bonis vel facto ejus. Adventitia est dos constituta ab extraneo. Utraque illa interdum est dos vera interdum putativa. Dos vera est quæ accedit matrimonio justo & legitimo: Putativa contra quæ accedit injusto & illegitimo, dos autem esse putatur magis, quam ut dos sit; idque ob privilegia, quæ de jure ad hanc dotem repetendam non minus concessa sunt, quam ad repetendam veram, Vultejus *Comment. Instit. Nuptiis §. 14. n. 4. & seqq.*

DOTEM opinatam latine dici posse putat Duaren. *l. si cum dotem. §. si mulier. ff. sol. matr.* quam vulgo putativam vocant.

DOTEM legari, vel pro dote legari, non differunt. *ff. de dot. præleg. l. cum quis §. sed si non aos. & l. cum scriptum.* Spieg.

DOTEM parvam Dn. *Alciat.* accepit, quæ si amissa sit, ex hæreditatis rata portione resarciri filiæ valeat. magnam, quæ non valeat, adeo ut collatio circa nullam versetur spem ex patris impersuasibilitate: sic enim legendum idem, & quidem recte monet, non autem illam speciem, ut vulgata habet translatio: In *Auth. collat.* 7. Paulo ante finem.

Dos caduca dicitur, quæ confiscata est, *l. si quis 38. §. 1. ff. de ritu nupt.* Prat.

Dos receptitia specialiter dicitur, quam extraneus dans, ut ea sibi redderetur, stipulatus fuit, Ulpian. *t. Instit.* 6. Cajus *l. 31. §. 2. ff. de mort. caus. don.* Sed & dos, quam quis in mortem mulieris marito stipulatur, capitur sane mortis causa, cujus generis dotes receptitiæ vocantur. *Prat.* ex *Hotom.*

Dos adventitia ex ipsis mulieris bonis dari potest. *Briss.*

DOTIS causa, pro ipsa dote nominatur in *l. 1. ff. Sol. matrimon.* Ut annotavit *Zasius:* Ex isto textu colligo, ideo, dotis causam nominari hic ipsam dotem, vel negotium, naturam, vel conditionem dotis: nam ita sumi causam pro negotio, apud rhetores vulgatum est. Nec temere dotis causa præcipua dicitur, quod ad mulieres pertineat, quæ solent civitatem replere civibus, liberis. Hoc est quod dicit Justinian. *in Auth. de nupt. in princ.* Artificiosam immortalitatem induci procreatione prolis. Accedit elegans *text. in l. librorum. in fin. ff. de Verb. sig.* Item *text. in l. 1. §. & generaliter. nec non §. si. ff. de Ventr. in possess. mit.* Spieg.

DOTALIS fundus, servus, i. e. in dotem datus. *ut l. sciendum §. si fundus, ff. de Jur. dot.*

DOTALE prædium, etiam nomen retinet soluto matrimonio. *ff. de fund. dot.* Dotale autem prædium non solum intelligimus, cum jam marito ejus dominium quæsitum est *lib. dotale. §. dotale eo.* sed etiam destinatum. *l. dotale prædium, 7. cujus ibid.* Spieg. ex Old.

DOTALIS fundus intelligitur, sive cum mulieris nomine quis viro dederit, sive cum à viro sibi debitum ipsa mulier doti promiserit, &c. *l. 14. §. si fundum, ff. de fund.* Briss.

DOTALES res esse videntur, quæ dotali pecunia emptæ sunt. *l. cum vir & uxor. §. pen. ff. de jur. dot.* Spieg. *ex Old.* vel etiam, quæ in dotem datæ. *Brisson.*

DOTALIA

dot. Spieg. ex *Old.* vel etiam, quæ in dotem datæ. *Brisson.*

DOTALIA bona, & Dotales fundi, hoc est, ad dotem spectantes, & in quibus dos mulieris collocatur, vel quos vir accepit pro dote mulieris. *Spieg.*

DOTALIUM servorum & ancillarum sæpe meminere Jurisconsulti. Earum meminit & Imp. in *l. 1. §. 9. C. de rei uxor. actio.* Sunt autem, ut verbum ipsum prodidit, quos uxor cum dote ad maritum attulit, Receptitius Dotali opponitur, quem uxor sibi proprium retinet, neque doti dat. *Spieg.*

DOTES prædiorum eæ videntur fuisse accessiones, quæ ex aliis prædiis ad usum unius fundi solebant venire: ut in exemplo quod est apud Ulpianum. *l. 9. §. 6. ff. de usufruct.* Nam etsi usus fructus fundi fuerit legatus, & sit ager unde palo in fundum, cujus ususfructus legatus est, solebat paterfamilias uti vel salice, vel arundine, puto fructuarium hactenus uti posse ne ex eo vendat. Dotes prædiorum *Papinianus* vocat instrumenta, quæ prædiis sic attribuuntur, ut dotes nuptiis. Dotes prædiorum, inquit, quæ Græco vocabulo ἐνθῆκαι appellantur, cum non instructa legantur, legatario non præstantur. *l. 2. §. 1. ff. de instr. vel inst.* Columell. *lib. 4. cap. 30.* Pedaminum jugerorumque & viminum prospiciendorũ tradenda ratio est: hæc enim quasi quædam dotes vineis ante præparantur; vide Enthecæ. *Prat. ex Hot.*

DOTARE filiam, vel dotata esse. Dotata mulier, & indotata, opponuntur. *l. 78. §. quod si ff. de jur. dot.* Briss.

DOTALITIUM, id est, donatio propter nuptias vel res paraphernales, i. e. ultra dotem datæ: vel ususfructus partis bonorum mariti, quam uxori propter nuptias dat, ut eo post mortem suam alatur, *c. ex parte. de for. compet. c. de nuper. de donat. int. vir. & uxor.* Berengarius Fernandus Antecessor Tolosæ accipiendum tradebat, Dotalitium, quod mulieri datur de quo in *c. plerunque de donat. inter vir. & uxor.* ubi gl. interpretatur donationem propter nuptias. Id per adulterium perdit mulier. *d. c. plerunque.* Prat. Corras. *Miscell. juris lib. 3. c. 1.* lucrum nuptiale interpretatur: Idque à jureconsultis additamentum *l. inter socerum. §. cum inter. ff. de pact. dot.* At Tholosatibus agensamentum appellari scribit.

DOARIUM vel Doarium est dotis augmentum, ut idem *Fernandus* tradit idque ex parte dotis. Guido Papæus, *quæst. 524.* pro eodem ponit Dotalitium & Doerium & vide *quæst. 525. & 249.* Ex quo collige Pragmaticos Gallos plerunque hoc vocabulo abuti: pro dote enim accipiunt & potissimum Notarii imperiti. *Prat.* Vide supra suo loco *Doarium.*

D R.

DRACHMAM, & Denarium, idem non esse, dodocet Agricola *lib. 4.* Quamquam mensurarum & ponderum ratio vix definiri explicarive satis potest, propter variam eorundem dimensionum. Quod & *Alex.* Neapol. existimat, apud quem extat *lib. 2.* elegans caput, quo explicat, quibus finibus, quaque mensura iter, actus, aut via consistent, *Spieg.*

DRACHMA unciæ pars octava, quæ sex obolos pendebat. dicta ἀπὸ τῆς δράκος, eo quod sex oboli manum, i. e. τὴν δράκα implebant, ut inquit *Eustathius.* Nec vero drachma pondus denarii tantum significat, sed etiam nummum eodem pondere percussum ab Atheniensib. Terent. *in Andr.* vix, inquit, drachmis obsonatus est decem *Prat.*

DRACHMA auri, i. e. oboli sex, tanti est in præsentia propter temporum nostrorum paupertatem, quanti olim oboli. 8. ut *Budæus* docet *l. 2. de Asse.* Hæc vox, neutro genere rapanam, manipulum, denariumque significat: *Drama* vero ejusdem generis rei est repræsentatio, ut communiter fit in fabulis. Unde Dramaticum opus, vel poema, in quo solæ personæ agunt, absque Poetæ interlocutione. *Spieg.*

DRACHMALIS usura Græcis dicebatur, quæ Latinis centesima. Ut enim Romani ab assib. ita Græci à drachmis usuras denominarunt: vide usura centesima, & Bud. *lib de asse.* Prat.

DROMI Latine cursus dicuntur: unde Catadromus: vide supra Athletarum nomine & in voce *Catadromus.*

DROMONAS navigia sunt celerrima, quasi cursoria dicas. Horum meminit Justin. *in l. 2. C. de offic. Præf. Prat. Afric.* Milites, inquit constituas, qui possint & ipsum trajectum servare, & omnia quæcunque in partib. Hispan. vel Galliæ sive Francorum aguntur, viro spectabili duci denunciare, in quo trajecto etiam dromones quantos poteris ordinari facias. Item Procopius *lib. 3. de bell. Goth* Hot, eosdem esse, quos Celotes Latinis dictos à celeritate, vult. Cass. *lib. 4. ad Venenatum*, horum mentionem facit, ut oportunorum ad rem frumentariam convehendam Isid. *lib. 19. Etym. c. 1.* Longæ naves sunt, ait, quas Dromones vocamus dictæ eo quod longiores sint cæteris. Cujus Contrarius Musculus curtum navigium. Procopius quoque Navigia longa ab eo quod celerrime excurrerent, Dromonas appellata sua ætate scribit. Cursum enim δρόμον Græci dicunt, Cassiod. *lib. 5. variar. Epist. ad Abundantium.* Decrevimus mille interim Dromones fabricandos adsumere, qui & frumẽta publica possint convehere, & diversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Zonaras *tomo 3. in Mauritio*: ὁ δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ πολεμαρχίᾳ ζώντων ἀπεξῆλθε τῶν ἀνακτόρων καὶ δρόμωνι ἐμβιβασθεὶς μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ... Idem in *Justin.* ... ἄλλα τριήρεις καὶ δρόμωνας καὶ νῆας ... τῶν φορτηγῶν. Hujusmodi vero navium exercitores Dromonarii vocantur. Et ita apud Cass. *lib. 4. Var. epist. ad Venenat. & in inscriptioni Epist. ad Dromona. lib. 2. Variar.* emendandum hoc verbum censeo. *Brisson.*

D U.

DUAS ædes habere apud Ulp. *in pr. l. si quis, ff. comm. præd.* Spieg.

DUÆ res, non sunt fructus, & fundus, sed una. *l. fi. §. pen. ff. quæ in fraud. cred. l. 1. §. si duæ res.* Quorum legatorum. *Prat.*

DUBIA causa dicitur, quæ (ut voce utamur forensi) semiplene probata est. *Gloss.* est celebris *in l. admonendi ff. de jurejur.* porro in dubiis interpretandis, ad mitiora deflectendum esse, Schola nostra omnino recepit. *Prat.*

DUBITABILE est, quando argumenta pro & contra congruunt, colligitur ex *l. Licinius ff. de fideic. libert.* Prat.

DUBITARE quid sit, *Bart.* docet *in l. admonendi. de jurejur.* Adde *l. Licinius. de fideicom. libert.*

DUBITARE de conditione sua, de statu suo, de decreto. Briss. *ex ff.*

DUBITATIO est motus indifferens, ad utramque partẽ ex æqualitate rationum contrarium proveniẽs, ad quam judex perducitur per negationem,

quare fit dubia *glos. l. fi. C. qui ad libe. proclam. non licet* Fel. *c. super. de test. cog.* Bal. *l. fi. de prob.* Illud dubitationis est, dubitationem recipit. Brisson. *ex ff.*

Dnbium est, de quo inter sapientes dubitatur, *l. un inutil s ff. de Accepttl. A: g. l. unica*, & quidem perquam elegantis. Nihil innovan. appellat pend. *Prat.* Dubium argumentum, de cujus pondere vel bonitate dubitari potest. *Spieg.*

Dubius in fide, infidelis *c. 1. de haret.* Non dubie. Minus dubitanter Briss. *ex ff.* Dubius eventus litis, ex *Scavola* dici solet. *l. quod deberetur ff. de pec.* apudque Jurecoss. fere proverbii loco usurpatur, apertissimamque habet significationem; ut *ait Alc. Spieg.* Dubius hæres, cum deliberat, utrum adeat nec ne hæreditatem.

Ducator *l. 28. §. si navis alteram ff. ad l. Aquil.* quod verbum & in Lexico B. Germani notatum reperiri: in quo ita est: Ducatores, ἀγοὶ, ἡγεμόνες, στρατηγέται. *Briss.*

Ducatus pro regione, cui Dux dominatur, apud Feudorum conditores. Extat exemplum hujus significationis apud Suet. *in Nerone.* Lampridius autor est. Heliogabalum illudatum Imperatorem olim vendidisse Ducatus, & Officia Palatina. Tertullianus nove usurpavit Ducationem pro Ducatu: & Ducatiorem pro Duce, *Rhenano* annotante in *libro de Coron. milit.* Spieg.

Ducena, ut & centena, gradus dignitatis promotionisve in schola agentium in rebus. *lib. ult. C. de agentib. in reb. lib. 5. C. de princip. agent. in reb. lib. 1. de murilegul. in C. Theod. l. 1. de Cæsarianis. in eo C. l. §. de decurionib. in eo. C. ex quib. pater* ducenam non ducenariam legi oportere in *l. 1. C. de off. magist. offic.* quanquam impressi codices hoc vitio laborent. *Brisson.* Ducenæ dignitas, principatus *in C. Th.* Inde

Ducenarii qui ducenam gerunt & ducentis scholaribus præsunt. *l. 3. C. de agentib. in reb. l. 1. C. de lucris advocat. l. 1. C. de exactoribus tributor. l. 9. de exactionibus. in C. Th.* Cyprianus *lib. 1. Epist. 4.* Neque ut ille superbierit, sublatusque fuerit mundanis dignitatibus, Ducenarius potius quàm Episcopus vocari volens. Meminit & hujus muneris Nicephorus *lib. 6. hist. Eccles. c.* xxx. In Notitia quoque crebro in officiu rectorum provinciarum Principem de Schola agentium in rebus Ducenarium recenseri invenias. Cæterum & in re militari, Ducenarius interprete Vegetio *l. 2. c. 8.* dicebatur, qui duas centurias, id est, ducentos homines ducebat in acie secunda. Briss. & Goth. *ad lib. 2. §. & hæc notitia, 19.* ibi, Ducenarius. Briss. *de offic. Præf. Prætor. Afric.*

Ducenarii judices erant, qui de levioribus pronunciabant. Dicti à censu ducentorum sestertiorum. Ducenarii quoque, ut alii tradunt, capiuntur pro exactoribus publicanisve. Ducenaria enim nomen vectigalis est, sicut Centesima, Quinquagesima. Scotus ad Theodos. Imp. in schola agentium tradit fuisse ducenarios, qui in præfectorum officio in provinciis fiebant officii Principes: eratque eis potestas principalis, clementiæ adorandæ. Alc. *in l. matriculam. C. de agentib. in reb. lib. 12.* Affipulatur Rhenani scholium apud Eusebianam historiam *cap. 16. lib. 7.* Spieg. ex Old.

Ducere aquam ex castello, vel ex rivo, vel ex quo alio loco publico per fistulas, per rivum Briss. *ex ff.*

Ducere, dominorum verbum proprium, qui mancipia abducunt. Itaque.

Ducas licet, dici solebat, in actionibus cum licitatori mancipium addictum fuisset, Unde illud *lib. de orat. 3.* quanti addictus: mille nummum nihil addo. Ducas licet. *Prat.*

Ducere funus pro facere. vide *Funus faciliare.*

Ducere in matrimonium. Fœmina sola nubere dicitur, vir autem ducere in matrimonium, ducere in uxorem, habere uxorem, & habere in matrimonio. *Spiegelius.*

Ducere aliquem, quod decreto judicis non obtemperavit, hoc est, in carcerem trudere, ut vulgus loquitur. *l. injuriarum actio §. si quis quod. ff. de injur.* Prat. Duci etiam, id est, in vincula duci *Briss.* vel occidi interdum.

Ducere pugnum, cædere pugno. Paulus, *l. 4. ff. de injur.* Si cum servo meo pugnum ducere vellem, in proximo testantem invitus percussero injuriarum non teneor. *Hot.* Sic

Plaustra ducuntur: Quia ducere est proprie manu ducenus. *Virg.*

——— *En ipse capellas*

Protinus æger ago, hanc etiam vix Tityre duco.

Agi enim armenta dicuntur à bubulco qui pone sequitur: Trahi autem ab eo qui præcedit. Conan. *lib. 4. c. 11. n. 1.* Duaren. *lib. 1. disputat. anniversf. cap. 13.* Alias ducere est judicare, existimare. Proprie autem ducuntur volentes, trahuntur nolentes. *Seneca.* Fata volentem ducunt, nolentem trahunt. *Od.*

Ducere in carcerem, qui manus in eos qui ducebantur injectione, quam potestas quædam adepta est, *l. 2. ff.* de in jus vocan. Cic. *in 2. Agrar.* Egone is Consul, qui timeam ne mihi in carcere habitandum sit, si Trib. pleb. duci jussisset, *Pr.*

Ducere everriculum *leg. 11. §. si quis me ff. de injur.* Via ducit rus, in agrum.

Ducere materiam, *l. pen. ff. de commun. præd.* & apud Vitruv. *lib. 5. c. fin. ducere murum.* Prat.

Duces ab antiquis semper quidem pro ductoribus exercituum dicebantur: sed tamen tribus modis id nomen usurpatur. Nam interdum Duces appellabantur, qui summum in militia imperium obtinebant: qui si commisso prælio victoriam obtinuissent, Impp. conclamatione militum appellabantur. Livius *l. 9.* Jam primum, ut ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium ducem fuisse Alexandrum. Interdum Dux appellabatur, cui pars Imperii ab altero superiore mandata est, Cicer. *Offic. 3.* M. Attil. Regulus, cum Consul iterum in Africa ex insidiis captus esset. Duce Xantipp. Lacedæm. &c. Sic in *l. conventionum. 5. ff. de pact.* Publica conventio est quæ fit per pacem, quoties inter se duces belli quædam pascicuntur. Sic à Cæsare Duces persæpe appellantur, qui legati ipsius erant, & Imperatore absente summam potestatem habebant, ut Labienus apud Cæsarem *lib. 6. de bello Gall.* Præstate eandem nobis Ducibus virtutem, quam sæpe numero Imperatori præstitistis. Atque hi nonnunquam consularibus insignibus utebantur, & poterant dimitti ab Imp. ignominiæ causa, ut scribit Ulp. *l. 2. in prœf. de his qui not. infa.* Justin. *l. 24.* Multis nobilibus regnum Maced. affectantibus Sosthenes ignobilis præponitur: & cum Rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in Regis, sed in Ducis nomen jurare milites coegit. Idem *l. 9.* Cum honoratum insuper ducatu adversarium videret. Et *l. 30.* Agathocles Regis lateri junctus civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus, mulieres ordinabat. Tacitus *de moribus Germ.* Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumunt: nec Regib. infinita, aut libera potestas: & Duces exemplo potius

potius quam imperio. Si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Interdum tamen Duces ii dicuntur, qui summum quidem imperium obtinent: ut ii qui cum potestate sunt, i. quibus imperii pars mandata est, comites. Cicero *pro Marcell.* Bellicas laudes solent extenuare verbis, easque detrahere Ducibus, ac communicare cum militibus, ne propria sint Imperatorum. Et aliquanto post. Hæc enim res unius propria est Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidem, Sed tamen multo magnoque comitatu. Hujus autem rei tu idem es, & Dux & Comes. Postea vero Duces dicti sunt, quibus Rex aut populus regionis alicujus administrandæ potestatem dederat: ut in *l. Bajoar. tit.* 13. *c.* 2. Si quis contra ducem suum, quem Rex ordinavit in provincia illa aut populus elegit Ducem, de morte ejus consiliatus fuerit, &c. *Specul. Saxon. lib.* 3. Quælibet provincia Teutonicæ terræ suum habet Palatinatum: Saxonia, Bavaria, Franconia, & Suevia: quæ antequam à Romanis superabantur, regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata, &c. Animadversione autem dignum est, quod circiter ætatem Caroli magni Duces dicebantur, cui duodecim Comites suberant. Theodulphus sub anno 849. Tassilonem in Ducatu Bajoariorum collocavit per suum beneficium: Grifonem vero partibus Neustriæ misit, & dedit ei duodecim Comitatus. Eum locum imitatus est Aimonius *lib.* 4. *cap.* 61. Tassilonem, inquit, in Ducatum restituit. Grifonem more Ducum duodecim Comitatibus donavit. Duces rursus & Comites apud scriptores barbaricos ita distinguuntur, ut Duces sint totius regionis Præfecti: Comites urbis tantum. Gregor. Turon. *lib.* 9. *cap.* 7. Ennodius cum Ducatum urbium Turonicæ atque Pictavæ administraret, adhuc & vici Juliensis atque Benarnæ urbium Principatum accepit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ atque Pictavæ urbis ad Regem Childebertum, obtinuerunt eum à se removeri. *Prat.*

* Duces *Herzogen* exinde sunt dicti, quod exercitum ducebant, quemadmodum Comes dictus, quod Regem comitatur, Germ. *ein Grave* i. e. Judex. Et regulariter sub Imperatoribus Francis Duci duodecim Comites adjuncti fuère, qui ceu minni ejus, illum ut plurimum comitabantur.

Erat autem Ducum ut & Comitum potestas ævo Carolino ut plurimum Cæsarum vicaria & in arbitrio Imperatorum posita; postea verò paulatim dignitates istæ hereditariæ factæ. De jure igitur Feudali & hodie Dux ille habetur, qui de Ducatu ab Imperatore est investitus, seu cui Princeps in beneficium regionem aliquam, quæ Ducatus nomen & characterem habet impressum, in perpetuum concessit.

Hodiè in Imperio florentes Ducum familiæ sunt 10. Saxoniæ Brunsvicenses, Luneburgenses, Bavariæ, Mecheburgici, Lavenburgici, Holsatiæ; Wurtembergici, Sabaudiæ, Lotharingiæ, extinctis familiis Ducum Pomeraniæ, Sueviæ, Carinthiæ, Stiriæ, Juliæ, Cliviæ ac Montium; quorum Ducum ditiones vicinis aut cognatis Principibus cessère.

Hodiernis Imperii legibus solà ferè successione Duces ac Principes constitui poterunt, quia, quæ antea fuerat Cæsariæ apertorum feudorum libertas, per Capitulationem ferè desiit; quippe quâ Imperator adstringitur, ut si quæ Imperii feuda aperta fuerint, alii non conferat, sed patrimonio Cæsareo incorporet, non tamen impeditur quenquam, jam ante Regalia possidentem, in Principum ordinem extollere.

* Ducum verò alii in simplici hoc nomine perstant, alii dicuntur Archiduces, *Ertz-herzogen*, ut Austriaci; alii (& quidem extra Imperium) Magni Duces, *Gros Herzogen*, talis est Magnus Dux Florentiæ seu Hetruriæ, Magnus Dux Lituaniæ, Magnus Dux Moscoviæ; & hi superiorem non recognoscunt, quemadmodum etiam omnino absoluti sunt Duces Sabaudiæ & Lotharingiæ, Imperii Status.

(Vid. Lehman. *l.* 2. *Chron. c.* 17. Besoldus *Dissert. de Ducibus & Comit.* Conring. *sim l. Dissert.* D. Myler *in Archologiâ*, Limn. *de J. P lib.* 4. *c.* 3. D. Hugo *de Statu Region. German.* Burgolden. *not. rer. Imper. p.* 1. *disc.* 20.)

Duces partium, id est, factionum.

Ducas per Orientem sex, per Ægyptum duos, per Ponticum unum, per Thracias duos, per Illyricum totidem, & quàm plurimos in Occidente autor Notitiæ ponit. *Briss.*

Ductus ætate, misericordia, pietate, errore, metu, levitate, rationibus, amicitia, calore, officio, scriptura. Briss. ex C. ff. id est motus, excitatus.

Duci uxor dicebatur, quæ ex patris domo in mariti domum eo ritu, quem infra describam, deducebatur. Primum auguriis captatis, factisque sacrificiis, ignem & aquam attingebant: uti *Varro* scribit, & *Festus* & *Plutarchus* in Problemat. quod generationis causa in calore & humore posita sit: ejusque rei vestigium est in *l. pen. ff. de don. inter vir.* ubi Scævola significat aquæ & ignis adhibitione nuptias celebrari. Tunc nuptam vir è sinu matris dicis causa rapiebat: aut si ea non erat, ex promissa necessitudine, quod ut ait *Festus*, ea res feliciter Romulo cesserat; post flameo amiciebatur nuptæ novæ caput ominis boni causa, quod eo assidue utebatur Flaminica, i. e. Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium. Hinc nuptam & *Varro* & *Servius* appellatam tradunt, quod ei caput velabatur. Ita deducebatur nupta à prætextatis tribus, quorum unus præibat, facem tenens spineam. È spina autem ea fax erat, quoniam idem fecerant pastores, qui Sabinas rapuerant: uti Plinius *lib.* 16. testatur, & præibat fax, quod non nisi vesperis exortu nubentes in viri deducebantur domum. Duo reliqui manu nuptæ brachia sustinebant, puerorumque & puellarum cantibus inter se respondentium ea deductio celebrabatur. O hymen hymenæe, hymen, ô hymenæe. *Plutarchus* quinque fuisse faces scribit, quod is numerus maxime nuptiis conveniret. Cum autem ad mariti limen ventum erat, tum postes oleo inungebat nupta, eosque laneis vittis ornabat: unde uxorum nomen *Varroni*, & *Servio*, & *Festo*, quasi Unxores. Limen autem attingere, religio erat: ne, ut *Varro* putat, à sacrilegio inchoarent, si deposituræ virginitatem calcarent rem Vestæ, id est, numini castissimo violatam. Ingrediente illa, Talassio voce magna clamabatur: ea de causa, quæ ex primo *Livii* omnibus nota est, *Plautus*, Sensim superattolle limen; pedes nova nupta. Catullus, Transfer, omine cum bono limen aureolos pedes, rasilemque subi forem. Cum autem in cubiculum deducta esset prætextati brachia, mittebant ac discedebant: pronubæ bonæ fœminæ quæ semel nupserant, eam in lecto geniali collocabant. sic enim lectus vocabatur, qui nuptiis sternebatur in honorem genii; unde & appellabatur, ut ait *Festus*. Tum maritus pueris nuces spargebat, ut Jovis omine (quod *Varro* scribit) matrimonium celebraretur, & nupta matrona esset sicut

Juno: quia nuces in Jovis tutela erant. Rapi etiam solebat fax prætextati qui præluxerat, ab utriusque amicis, nè aut uxor eam sub lecto viri ea nocte poneret: aut vir in sepulchro comburendam curaret: quo utroque mors propinqua alterius captari putabatur. Neque prætermittendum quod *Festus* scribit, Cingulo novam nuptam præcingi, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus, vinctusque esset. Hoc Herculano nodo vinctum vir solvit, ominis gratia, ut sic ille felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui 70 liberos reliquit. & paulo infra, Cinxiæ item Junonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii, solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta. Hæc *Festus*. Atque hæc quidem antiqua: post vero institutum est, ut etiam absentis viri domum duci uxor posset. Pomponius *l. mulierem 5. ff. de ritu nupt.* mulierem absenti per literas ejus, vel per nuncium posse nubere placet; si in domum ejus deduceretur, eam vero quæ abesset, ex literis vel nuncio suo duci à marito suo non posse, deductione enim opus esse in mariti, non in uxoris domum. Quod eleganter Paulus *lib. Sent.* sic complexus est, Vir absens uxorem ducere potest, fœmina absens ducere non potest; quippe quæ deduci non potest; deductione igitur omnino opus est. Domus enim viri, matrimonii domicilium, ait *Pomponius* dicta *l. mulierem. & l. cæterum. §. mulieri. ff. de usu & habitation. leg. cum in te, Cod. de donat. inter vir. & uxor.* August. *lib. De civit. Dei 6. c. 9.* Sed domum ducenda est quæ nubit, adhibetur Deus Domiducus Sic enim eum Deum qui ei solemni deductioni præerat, appellabant. Scævola *l. Seia, 66. de donat. inter vir.* Seia Sempronio quum certa die nuptura esset, antequam domum deduceretur: donavit tot aureos, item, Virgini in hortos deductæ ante diem tertium, quam ibi nuptiæ fierent, quum in separata diæta ab eo essent, die nuptiarum prius quam ad eum transiret, obtulit 10. aureos dono. *Hot.*

Duci, producta verbi significatione, dici consuetum de iis, qui in jus ducerentur: propterea quod ad magistratum ita raperentur: ac vi abducerentur, quasi potestas ex lege in eos esset, unde *tit. in edicto Prætoris*, Qui neque ducantur, neque sequantur. *Prat.* Ducebantur olim & custodiebantur illi, qui non defendebantur, Paulus in *l. 2. Si ex noxal. cau. agat.* Prat.

Duci & ferri separantur *in l. unic. ff. si quis in jus voc. non ier. l. 57. ff. de evictio.* hoc ad ea quæ anima carent, illud ad se moventia pertinet. Itaque Duci de servis usurpatur. *l. 2. §. ult. ff. si ex nox. causa, l. 36. ff. de Procuratoribus. l. 26. §. si absente l. 31. ff. de noxalib. l. 30. ff. de liber. cau. & de jumentis. l. 13. ff. de servitutib.* Duci etiam in jus duci est, in titulo edicti Prætorii, Qui neque ducantur, neque sequantur: cujus fit mentio, in inscriptio. *l. 48. ff. de verb. sign.* Quod & produci dicitur. *l. pen. § ducere ff. ne quis eum qui in jus vocat. vi ex. l. 4. ff. ad l. Jul. de vi priv.* Quint. etiam in jus educere dixit *lib. 7. c. 8.* Briss.

Duci servi dicebantur, qui noxæ nomine dediti in aliorum dominium transibant. *l. 2. ff. si ex nox. caus. agat. l. quod ait. 3. § noxal.* Hinc

Ducandi de liberis Prætoris interdictum. *l. 3. ff. de lib. exhib. l. 1. ff. utrub.* Hinc

Duci in caussis liberalibus dicebantur servi, contra quos vindiciæ in servitutem datæ fuerunt. *l. d ob. 30. ff. de lib. caus.* Hinc.

Duci obærati dicebantur, qui addicti creditoribus in servitutem fuerant in 12. Tab. *Prat.*

Duciani, ducum officiales, seu milites. Briss. *ex C.*

Ducianum judicium in *l. 38. pr. C. de appell.* appellatur à Duce ad Magistrum officiorum & Quæstorem sacri Palatii, notat Gothofr. *ad d. l. 38.*

Ducitum pro ductum in *l. 1. §. 1. de test. militar.*

Ductus misericordia, æquitate, amicitia, humanitate, officio, pietate, pro excitatus in *l. & eleganter, §. idem Labeo. ff. de dol.* Prat.

Ductus aquæ autore Vitruvio *lib. 8. de architect. c. 7.* fiunt generib. tribus: Rivis per canales structiles, aut fistulis plumbeis, aut tubulis fictilibus. Palladius *lib. 9. de re rustica* addit quartum genus, videlicet canales ligneos.

Duellum dicitur bellum, inquit *Festus*, in quo à duabus partib. de victoria contendentibus dimicatur. Unde constat in significatione rei errare eos, qui duorum duntaxat bellum existimavere, cum sit quoque multorum, & ipsorum exercituum. Alioqui non diceretur à *Plauto.* Duellum inter Thebanos & Theleboas. Præterea non succineretur ad Hor. *l. 1. epistol.*

Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum & populorum continet æstus.

Quandoque vero Duellum accipi pro duorum certamine (quod singulare appellamus) palam est ex *titul. D. cleric. pugnantib. in duello. lib. 3. Decret.* Duelli meminit & Plaut. *Am. b. tr. 4.* Cic. *in orat.* Quid vero licentius quam quod hominum etiam nomina contrahebant, quo essent aptiora? Nam ut duellum bellum, & duis bis: sic Duellium eum qui Pœnos classe devicit, Bellium nominaverunt, cum superiores semper appellati essent Duellii: ut autem ex Duello bellum factum, ita quoque Bellus duellus ab antiquis dicebatur. *Livius* apud *Nonium*: Lenti calida, duella; rapula, rumice. Duella rupila, id est bella. Constat autem duellorum certamina fuisse frequentia, quemadmodum colligit *Old.* in leges 12. Tab. ex constitutione de pace tenen. necnon, quemadmodum videre est, ex quodam rescripto Philippi regis dudum concesso, à *Guid. Papa* ad verbum expresso in suis decisionibus *quæst.* 617. Maxime vero tempore Friderici Imp. I. cognomento Ænobarbi fuere frequentia, ad investigandam rerum gestarum etiam privatim veritatem; aut etiam ad purgationem inducendam: ita videlicet, ut qui se sic probaturum, purgaturum ve aliquid obtulerit, & vicerit, probasse credatur: si non vicerit, in probatione defecisse putetur. Verum hujusmodi certamina sanguinolenta, & *Ulp.* tempore Romanorum legibus nondum damnata, *l. qua actione. §. si quis in colluctatio. ff. ad leg. Aquiliam* omnino vetantur. *c. monomachiam 2. q. 4. c. 1. ext. de purgat. toto tit. de cleric. pugnant.*, & l. unica de gladiatoribus *lib. 11. Cod.* Cæterum, de materia duelli, videre licet (præter Joannem Fabrum, *de hæred. quæ ab intest. deferuntur*) *Guidonem Papa*, amplissime eam tractantem in suis *decisionibus Delphinalibus q. 617* cum 6. quæst. seqq. *Anchor.* Frequentabatur adhuc duellum tēpore Frid. I. Ab illo autem prisco more pugnandi, sunt istæ phrases, pro eo, quod est, criminaliter accusare. Item, hoc est, ad discrimen vitæ solenniter provocare. Hodie duellum prohibetur cum omnib. id genus cruentis hominum spectaculis, in *l. 1. C. de gladiator. c. 1. de purg. vulg. & 2. q. 3. c. Monomachiam.* Spieg.

Duella fuit tricesima sexta pars assis, continuitque duas sextulas. Cicero tamen duas sextulas, quam duellam dicere maluit *in oratione pro Cæcinna.* Balduin. *Instit. de hæredib. instit.*

Dudum pro ante in *l. 23. §. 6. C. de nupt.*

Dudum

Dudum pro olim *in l. 14.* ubi Goth. *C. de contrah. empt.*

DUITAS apud *Labeonem*, quem refert Jabolenus *in l. malum. §. viduam, ff. de verb. signif.* ea dicitur, quam nostri temporis Philosophi dualitatem, & Græci *δυάδα* vocant. Hinc vidua pellata est, à Ve privativa particula, quasi Vedua, hoc est sine duobus, cum sola vivat absque matrimonio, in quo duo sunt, vir & mulier. *Macrobius* tamen scribit, Etruscorum lingua Iduare. esse idem quod dividere: unde vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa: aut vidua, à viro divisa. Et ita castigandus est locus Jureconsulti in præallegato *§. viduam*, apud quem legitur Viduam dictam esse sine viduitate: sed scribendum est, sine Duitate.

DULCI officio functus, in *l. 1. C. de his qui sibi adscrib. in testa.* dicitur, qui officium vitæ implevit. Igitur dulce officium, dulceve munus vita dicitur. Seneca *in Hippolyto.* Cur datum munus redditæ lucis fugis? Goth. *ad d. l. 1.* Dulciori nomine, quam filii, Nepotes nostros appellare non possumus *lib. 220. ff. de verb. sign.* Hinc Dulciarii apud Lampr. *in Heliogabalo.*

DULCIA inter ea numerantur, quæ mensis secundis apponebantur: cujusmodi sunt ea quæ recensentur à Proculo *in l. si §. cui dulcia, de tritic. & vin. leg.* ut puta, mulsum, passum, defrutum, & similes potionea: item uvæ, caricæ, ficus palmæ: Murrina quoque, i. e. myrrhæ odore condita, ut probat Plin. *lib. 14. c. 13.* & vide I. Paul. *lib. 3. sent. tit.* 6. Prat. Briss.

DULCIARIUS panis, quamvis admixtione mellis fiat: tamen quodcunque genus placentæ dulcioris, delicatiorisque nihil vetat Panem dulciarium vocari. Et putat *Angelus Politian.* Marzompane genus lautioris edulii apud Italos, recte Panem dulciarium vocari posse. Idque monuit *Insulan.* Dulciarius *Præsto* est, qui panes & mellita concinnat edulia. Lamprid. *in Heliogab.* Dulciarios & lactarios tales habuit, ut quæcunque coqui de diversis edulib. exhibuissent, vel structores, vel pomarii, illi modo de dulciariis, modo de lactariis exhiberent. & Jul. Firmicus *l. 8. Mathes. c. 11.* tradit dulciarios conditores, & hi similes viros nasci sub sydere spicæ, quæ in virginis parte decima exoritur.

DULCISSIMIS filiis meis. *l. cum pater. §. dulcissimis, de leg. 3.* Spieg.

DULCISSIMIS fratribus meis, avunculis autem tuis quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel ubicunque de maternis bonis concedi volo, ne quam cum his controversiam habeas. Sensum indicat horum verborum Jurisconf. *in l. cum pater filios §. dulcissimis. de leg.* 2. Spieg.

DUM, particula eam significationem habet quam donec & quandiu *Pomp.* Hoc, inquit, sermone, cum nupta erit, primæ nuptiæ significantur: unde proprie hæc verba interpretantur, donec, seu quandiu erit nupta. Cætera Alciat *in l. boves de verbor. significat.*

DUM nupta erit. His verbis proprie nuptiæ intelligitur. *l. boves. §. hoc sermone. ff. de verb. sign.* Prat.

DUM pro verum in *l. 1. §. item quæsitum, in fi. ff. de aq. quotid.* Briss. *in parerg.*

DUNTAXAT, idem significat, quod solum. Hujus particulæ vim ostendit Bart. *in l. cum ita, ff. de condit. & demonst.* Non duntaxat, pro non solum, apud *Paulum*: Cum tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus præponatur. *l. cum plures. de adm. tut.* Spieg.

DUO sunt multa. *instit. de jur. pers. in fin. in Auth. de depos. & de nunc.* inqu. ibi cum multa. Bart. *in l. 1. ad Syll.* Sic ex actu uno seu ex duabus vicibus consuetudo fit, id est, assuetudo facti. *l. nemo, in fi. C. de Episc. aud.* Spieg.

Duo & bina differunt, vide *l. qui quatuor. 30. in pr. ff. de leg. 3.*

Duo Trimi, id est, nuper mamma depulsi Cujac. *19. obs. ultim.* & Goth. *ad l. 9. C. de patr. potest.*

Duo familiam non faciunt. Duo non dicuntur turba. Pluralis. locutio duorum numero contenta est. Briss. *ex l. ff.*

Duo Augusti quando primum facti, Capitol. refert in M. Antonino Philosopho. Tres item simul Augustos legimus *Amm. Marcellinum.* In hoc tamen, inquit, negotio, Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsarea sed Augustos germanum nuncupavit, & filium, benevole satis. Nec enim quisquam ante hac adscivit sibi pari potestate collegam præter Principem Marcum, qui Verum adoptivum fratrem absque diminutione aliqua majestatis Imperatoriæ, socium fecit *Spieg.*

DUODECIM, loquendi compendio appellabantur leges 12. tabul. ut colligitur ex Cic. *lib. 2. de Orat. & lib. 2. de legib.* vide Tabulæ duodecim. *Prat.*

DUO vel plures rei stipulandi sunt, qui ab uno vel à pluribus eandem rem vel Pecuniam, ex uno eodemque contractu, suo nomine, singuli in solidum & in partem virilem stipulati sunt. Vel, apud quos commune stipulati jus est ut *l. si rem. §. ult. § de novat.* Cujac. *in parat. C. ad tit. 39. lib. 8.* qui est de duobus reis stipulandi & promittendi.

DUO vel plures rei promittendi, qui eandem rem vel pecuniam ex eandem causa singuli in solidum & in partem virilem, suo nomine uni vel pluribus stipulantib. promiserunt. *l. inter eos. ff. de fidejuss.* quod olim necesse non erat exprimi, sed agi satis erat, & creditorum singulorum personas in solidum intueri. *l. his verbis. ff. de duob. reis, l. cum appareat. ff. loca.* Hodie exprimi necesse est ex *Nov. 99.* vide Cujac. *d. loco*, & Wesemb. *in Inst. & ff. ad eund. tit.*

DUPLARI id est duplicari, *l. 18. ff. de l. cen.*

DUPLA, pro Duplum, unde Duplæ cautio, cum emptor stipulabatur à venditore duplum pretium rei, si ea evinceretur quod in pretiosarum rerum venditionibus fieri solebat: puta si margarita gratia forte vel ornamenta pretiosa, vel vestis serica, aut aliud quid non contemptibile vænisset, *l. 48. l. 56. ff. de evict. l. 31. §. quia, ff. de act. empt. l. 20. in fin. ff. de lib. caus. l. 48. ad leg. Falc.* Varro *lib. de re rust. 2. c.* 10. Si res mancipio non datur, dupla promitti solet; aut, si ita pacti, simpla. Ulpian. *in l. qui erat, 49. ff. fam. ercisc.* Hos demum venditores ad duplæ cautionem compelli scribit, qui sponte sua distrahunt, cæterum qui officio distrahentis funguntur, non debere astringi, vide Evictio. *Hot.*

DUPLA simplæ opponitur. *lib. 56. ff. de evict.* Dupla enim nihil aliud est quam duplum pretii *lib. 48. ff. ad leg. Falcid.* id est pretium quo res veniit & alterum tantum: &, ut Hermenopul. *lib. 1. tit. 9.* τίμημα εἰς τὸ διπλοῦν.

DUPLA ergo promitti dicebatur cum emptionis nomine Duplum pretii venditor promittebat. Quo casu in duplum actio Emptori re evicta dabatur. *Briss.*

. DUPLAM cavere, promittere, stipulari ex causa stipulationis consequi, evictionis nomine exigere. Briss. *ex ff.*

DUPLÆ stipulatio olim fuit frequentissima, ad reprimendam venditorum temeritatem, *l. 4. §. si is qui, ff. de verb. oblig.* Sic & *Ulpian.* dicit duplari pœnam, in *lib. qui tabulas, in pr. ff. de furt.* Spieg. Subauditur autem quantitas sive æstimatio, ut sit stipulatio quantitas duplæ, æstimationisve ejus rei quæ distracta est, unde quod duplum dicimus, duplum dici plerisque in locis legimus *l. vindicantem, 17. ff. de evict.* Donellus *eod. titul.* Vid. Wesemb. *in Parat. tit. de evict. & dupl. stip.*

DUPLEX substitutio, quæ duos casus continet. *l. 1. ff. de vulg. & pupil.*

DUPLI appellatione, interdum quadruplum continetur. *l. inter cet. §. quod diximus ff. de furt.* Prat.

DUPLI fructus hi sunt, qui dicuntur majores fructus non tantum in *l. 6. §. 1. ff. mand.* sed etiam in *l. rescriptum, §. 1. ff. de distr. pign.* & ideo in *l. 8. §. 1. ff. de neg. gest.* ampliores fructus quam oporteat eum, qui fundum vendicavit, consecutum dicemus, qui supra duplum exegerit: quia ex 12. tab. dupli tantum fructus debentur ex die accepti judicii in rem, vel ad exhibendam. Et hanc legem 12. tab. respicit, etiam Ulp. *in l. Julianus §. quantum ff. ad exhibendum*, dum ait, in actionem ad exhibendum venire fructus ex die accepti judicii, & secundum legem æstimari, intelligens per legem 12. tab. Ergo in priscis juris formulis, ut ait *l. 1. C. Theod. de usur. rei jud.* id est ex 12. tab. malæ fidei possessor in duplos fructus conveniebatur: qua ex re colligit & malæ fidei debitorem in duplum esse damnandum Legis 12. tab. hæc sunt verba ex castigatione *Cujacii*: Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato: eorum arbitrii fructus duplioni damnum decidito *Prat.*

DUPLICARI apud Ulpian. *in l. qui tabulas. ff. de furt.* Spieg. id est duplari. *Briss.*

DUPLICARI tempora, pretium. Duplicari legata dicuntur, quæ repetita sunt. *Briss.*

DUPLICARII, milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria, ut darentur, institutum, Varro *lib. 4. de ling. lat.* in vetusto Lexico τιμησεῖται explicantur. Eadem forma armaturas duplares appellat *Vegetius*, quæ consequebantur duplas annonas, simplares quæ simplas. *Prat.* vid. etiam paulò infra post voc. *Duplicia.*

DUPLICATIO est allegatio quæ datur Reo ad infirmandam replicationem actoris §. *rursum. Inst. de replicat.* Prat. Briss.

DUPLICATIO temporis *l. 8. §. quisquis, ff. de pœnis.*

DUPLICI damno onerari, duplici præstatione dotis filium onerare duplicem usum præstare, duplici jure defertur successio. Briss. *ex ff.*

DUPLICIA judicia sunt *famil. ercisc. com. divid. fin. regund.* quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam præcipue reus, vel actor intelligitur, sed unusquisque tam rei quam actoris partes sustinet, §. *tertia divisio, in fin. Instit. de jud.* Alias duplicia judicia dicuntur, in quibus duo consilia ad unam cogebatur hastam, unumque tribunal. Fab. *Instit. lib. 11.* Si apud alios judices agatur, ut in secunda assertione, aut in centurialibus judiciis duplicibus parte victa. *Pr.*

DUPLICIA interdicta ideo appellantur, quoniam par utriusque litigatoris conditio est, ut uterque tam actoris, quam rei partes obtineat, veluti Uti possidetis, & Utrubi: in quibus non unus solus postulat, sed ambo copulati in jus veniunt, & invicem apud Prætorem aliquid postulant *lib. 2. ff. de interd. §. pen. Instit. eod. tit. l. 3. §. 1. ff. uti possid.* Hot. Eademque ratione, Familiæ erciscundæ, Communi dividundo, Finium Regundorum, judicia dupplicia vocantur. *l. 2. §. ult. ff. commun. divid.* ex qua decurtato uno verbo sumpta est *lib. 13. ff. de judic.* nimirum quoniam in his uterque actor est, *l. 37. §. ult. ff. de oblig. & act.* In his singulæ personæ jus duplex habent, Agentis, & ejus quo cum agitur. *Briss.*

DUPLICIA testamenta. Ut quæ sint duplicia testamenta intelligatur: sciendum est, eos, qui alieno juri subjecti sunt, testamenti faciendi jus non habere: adeo quidem, ut quamvis parentes eis permiserint, nihilo magis jure testari possint *l. 1. quibus non est permiss. fac. testa.* Inst. præterea, testamentum facere non possunt impuberes: quia nullum eorum animi judicium est. *§. præterea, quibus non est permiss. fac. testam. Inst.* Si qui ergo parentes filios in potestate habeant, iique impuberes sint (utrumque enim requiritur) moribus institutum est, ut cum ejus ætatis filii sint, in qua sibi testamentum facere non possunt, parentes eis faciant. *§. 1. de pupil. subst. Instit.* Cæterum liberis suis testamentum nemo facere potest, nisi & sibi faciat. Nam pupillare testamentum pars & sequela est paterni testamenti; adeo ut si patris testamentum non valeat, nec filii quidem valebit. §. *liberis autem, de pupill. substit. institut.* Ex iis quæ diximus, apparet, quando duplicia sint testamenta, tunc scilicet, cum pater, qui filium impuberem in potestate habet, testamento suo facto, etiam filio impuberi testamentum facit: sive eum hæredem instituerit, sive (nihil enim interest. §. *non solum. de pupil. substit. Instit.*) exhæredarit. Ejus rei hoc sit exemplum. *Primus*, cum filium Secundum impuberem in potestate haberet, ita testatus est, Filius meus Secundus impubes mihi hæres esto: quod si Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus sit, decesserit, Titius ei hæres esto. Cum dixit, Filius meus Secundus impubes hi hæres esto, ecce patris testamentum: cum vero addidit, quod si Secundus filius meus impubes, antequam pubes factus sit, decesserit, Titius ei hæres esto, ecce filii testamentum. Nihil enim intererit, si in suo testamento pater filium exhæredem fecerit: hoc modo, Filium meum Secundum impuberem exhæredem esse jubeo: Titium autem hæredem facio, ecce patris testamentum, quod si filius meus Secundus impubes, quem exhæredem esse jussi intra pubertatis annos decesserit, *Cajus* ei hæres esto: ecce filii testamentum, & sic uno contextu duo testamenta; patris & filii. Igitur in pupillari substitutione, secundum præfatum modum ordinata, duo quodammodo sunt testamenta, alterum patris, alterum filii, tanquam si ipse filius sibi hæredem instituisset *§. igitur de pupill. subst. Instit.* (quodammodo) adjecimus quia proprius est ut unum sit testamentum, sed duarum causarum, i. e. duarum hæreditatum *d. §. igitur.* Porro, unum esse testamentum, vel eo argumento ostenditur, quod solum septem testes adhibeantur, cum si duo fuissent testamenta, quatuordecim adhibendi fuerint. Theophil. *in d. §. igitur. & l. patris & filii de vulg. & pupill. substit. ff. D. duplicib.* iis testamentis fit à Marcello sub *tit. ad leg. Falcid.* mentio *l. in duplicibus* Anchor.

DUPLEX testamentum, quod sibi & filio impuberi paterfam. fecit: vel testamentum quod secundas tabulas habet *Brisson.*

DUPLICIARII alias duplicarii milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur Germani nunc, quibus duplicia stipendia penduntur,

pendunt, *Doppel soldner* vocant. vide & paulo ante Dupliciari milites, post voc. *Duplicari*.

DUPLICITER. Ulpian. in *l. 2. in fi. de manum. testam.* pro utraque parte, sive, prout *Acc* exponit, pro utroque gradu. *Spieg.* Duplici modo. *Briss.*

DUPLICITER accipi, intelligi, interponi cautiones, onerari. Briss. *ex ff.*

DUPLIO verbum 12. tabul. quo duplex vel pecuniæ vel capitis mulcta injungitur alicui; quemadmodum Talionis, talis pœnæ dicebatur condemnatio, cujus aliquis alium affecerat. Verba legis hæc sunt: Frugem aratro quæsitam furtim noctu si paverit secueritve pubes suspensus Cereri necator: impubes verberator noxamque duplionem præstato. Hanc explicuit *lib. 4. veteris Jurisp. l. 71.* Prat.

DUPLO verbum à duo, teste Perotto: usus est eo Paulus *in l. in hoc judicium de serv. corrupt.* inquiens, quia omne damnum duplatur. *Spieg.*

DUPLOMATA, sive Diplomata sunt codicilli, qui dantur cursu publico utentibus: quæ & tractoriæ & combinæ dicuntur, & *ευωδίματα* & evectiones, *Cujac.* & Goth. *ad lib. continuant. 137. §. secunda.* ibi neque diplomate. de verb. obli. Diplomata literæ à Principe emissæ. *27. fi. ad l. Corn. de fals.* Ita vocabantur, quæ ad usurpationem cursus publici literæ à Principibus concedebantur, sine quibus nemini cursus publicus patebat. Dicta autem creduntur diplomata à duplicatis tabellis, eoque allusisse dicitur Ovid. *in lib. Amor.* cum ait, Tunc ego vos, Duplices, rebus pro nomine, sensi. Duplices etiam Tabellas dixit Suet. *in Aug. c. 26.* & Bipatens pugillar. *Ausonius. Brisson* Vide supra *Diploma*.

DUPLUM & Simplum adversantur. *Briss.*

DUPLUM stipulari, hoc est, ut pretium emptori in duplo reddatur, si res fuerit evicta. *l. 72. ff. de contrahen. empt. l. 31. §. quia assidua. ff. de edil. edict.* Briss.

DUPLUM evictionis nomine exigi, *l. 7. ff. de pecul.*

DUPLUM ex causa stipulationis. *lib. 17. ff. de evict.* Prat.

DUPLUM, bis tantum Cato *de Re rust.* Majores enim nostri sic habuere, & ita in legibus posuere, furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: id est, ut bis tantum reddat, quantum furatus est. JCti in duplum, triplum, quadruplum, substantive quoque usurpant, exemplo *Ciceronis*. Sp. Forcatulus etiam *Necyomantia dial. 44. n. 1.* duplum vocat rei cujusque æstimationem, & tantundem, ita ut in duplo insit simplum, *l. non ab. C. de rescind. vend.*

DUPONDII juvenes studiis tantum initiati, infimæ classis auditores in scholis nostris, à dupondio nummo, quasi duobus assibus æstimarentur, seu à pondere depondio, quod & stater dicitur & Tetrachmon. Sunt enim modici adhuc valoris. Sic Hieronymus *adversus Helvidium*: Quis te oro dupondii supputat? Et in Epist. *Seneca*: Dupondio fatur, id est perexiguo sumptu. Isti vulgo pupilli dicuntur, quemadmodum rudes Christianismi, parvuli & infantes appellantur. Sed id vocabulum Justinian. *in proœm. Pandect. §. & primo quidem anno*, rejecit, pro Dupondiis Justinianeos novos nuncupandos censens. *Sp.* & Dupondios juris auditores primo anno vocatos *Justinian.* in Epistola Pandectis præposita scribit *Brisson.*

DUPONDIUM (inquit *Mettanus*) sedecim sescunciæ efficiunt, hoc est 24. unciæ, Appellarunt autem veteres Dupondium à duob. ponderib. Varro *de ling. Lat. l. 4.* Pendebat enim duos asses seu liberales nummos. Balduin. *Inst. de hered. instit.* Adde Turneb. *adversf. l. 8. c. 19. tom. 1.* Cujac. *observat. 12. c. 40.*, *& lib. 7. c. 33.*

DUPONDIUS: hac nota vocantur quinque Libellæ, quæ sunt quinque Decimæ. *Brisson.*

DUPONDIUS quid sit explicat Vigl. *in enarrat. §. & si plures. Inst. de hered. instit.* recte mihi refellens *Accursii* dogma, existimantis hodie ad dupondium transitum non fieri, nisi clare de mente testatoris constet: vide *Georg. Agric.* Spieg.

DUPONDIUM etiam pro parva pecunia sumitur. Cicero *pro Quintio*: Si dupondius tuus ageretur, Sex. Nævi si in parva re captionis aliquid verere. *Prat.*

DURA lex, & quæ non facile fertur, & quæ immitis intelligitur. Sicut apud *Ciceronem*, duriores legum conditores. An autem durior lex servanda sit, late differunt recentiores juris civilis interpretes, in *l. omnes populi. ff. de just. & jur.* Spieg.

DURACINA uvæ, quæ durum habent acinum: Plin. *lib. 14. cap. 1.* uva non alibi gratior callo, ut inde possit invenisse nomen nomen duracini, durus acinus: Sic duracina persica, quorum corpus ligno adhæret, avellique nequit. Plin. *l. 15. c. 12.* Paulus *lib. 205. de verb. sign.* Qui fundum, inquit, vendit, pomumque, excepit ficus, nuces & uvas duracinas & purpureas, & quæ ejusdem generis essent, quas non vini causa haberemus: quas Græci *τρωξίμους* appellant, id est, edules, cibariasque. *Prat.*

DURARE & mutari, opponuntur. *Brisson.*

DURANTIA matrimonio, pro constante: contrarium, soluto matrimonio. *Donatus* ait, Durare verbum, perferendis malis convenire. *Spieg.*

DURARE pro in tempus consistere, apud Ulp. *in l. 1. ff. de pæn.* Si, inquit, in conditione priore durasset. *Spieg*

DURARE in tutela, in administratione, in causa legati, in eadem voluntate Briss. *ex ff.*

DURARE in familia patris, id est, esse in potestate patris, *in l. 12. C. de collat.*

DURARE animum in tormenta, *l. 18. §. 1. ff. de qu.* Briss. *in l. fareg.*

DURARE testes, id est, permanere *l. 20. §. ult. ff. qui test. fac.*

DURIOR conditio, pro difficiliori: ut si quis habeat deteriorem patronum, *gloss. in l. generaliter. §. fin. ff. de fideicommiss. liber.* Sic durior adversarius in *l. 1. C. de alien. judic. mutand. caus. fact.* Prat.

In DURIOREM causam seu conditionem accipi fidejussor, id est, graviorem & onerosiorem. Briss. *ex ff.*

DURISSIMA sententia. Dure constitui. Durius haberi, damnari. Durissime puniri. Briss. *ex l. ff.*

DURIUS & remissius opponuntur *l. 11. ff. de pœnis.*

DUUM pro duorum *in l. 7. §. usura 11. ff. de admin. tut.*

DUUMVIRALIS, qui Duumviratum gessit *l. 1. ff. de alb. scribend.*

DUUMVIRALITII, qui abierunt Duumviratu. Aug. de cura pro mortuis. Curalis pauper vix illius loci duumviralitius *Prat.*

DUUMVIRALES, Senatores coloniarum, qui Duumviris in consilio esse solebant: ut ex lege quadam operis faciundi, quam Neapoli esse aiunt, intelligitur.

DUUMVIRALES qui duumviratu functi sunt. Briss. *ex C. Th. & ff.*

DUUMVIRATUS, pro ipso duumvirorum magistratu *l. 1. ff. de alb. scrib. l. 1. C. de tempor. appellat.*

DUUMVIRATUS

Duumviratus vocatur ipsum Duumvirorum munus & officium *Briss.*

Duumvirilitas, *l. 1. C. de natural. lib.*

Duumviri olim erant, qui carcerum curam habebant, qui publica locabant & negotia Reipubl. gerebant: ac interim his publicis functionibus fitis superque distincti neque de mulctis, neque de emancipationibus se intromittebant, sicut nec defensores civitatum, *l. 1. ff. si quis jus dicent. non obtemp. l. 1. de emancip. liber.* Erat autem maximus inter honores municipales hic duumviralis magistratus: & propterea fascibus utebantur, *l. 1. ff. de alb. scrib. l. Duumvirum. C. de decurion. lib.* 10. Et carceris curam certe maximam in civitatibus habebant, l. si quis uxori. *§. si fugitivum, ff. de furt.* Creabantur autem ex Decurionibus, non ex plebeis, l. honorem, §. *is qui. ff. de Decurion. l. item eorum*, §. *1. ff. quod cujusque univers.* Sch.

Duumvirorum alii, quos sæpe populus creavit, nec ante obitum mutare docebat, ab omni urbano munere & belli cura immunes erant, & sacras ædes dedicabant, & obsecrationes expiationesque ad placandas avertendasque Deorum iras, tum alia quædam procurabant, quorum meminit Alex. *c.* 16. *l.* 3. *Genial. dier.* Alii capitales, alii municipiorum, alii navales dicebantur. Ulp. *in l. nov. ff. si quis jus dicent. non obtemp.* meminit Duumvirorum municipalium, non illorum qui Romæ olim criminalia tractabant, teste Livio *l.* 1. Et quamvis in Latinis municipiis, ceu primi, magno in honore haberentur, deerat illis tamen potestas mulctandi. Commentatores non animadverterunt, quisnam hoc loco Duumvirorum magistratus esset. *Zasius* noster putat Duumviros hodie recte dici tribunos plebis. *Old.* autem arbitratur, Tribunos successisse apud nos loco defensorum civitatis. Et Duumviros nunc, Magistros civium vulgo dici seu Consules. Quin & Duumviratum fuisse magistratum municipalem, testantur Paulus *in de actionib.* & Ulpianus *de damn. infect.* Spieg.

Duumviri capitales dicebantur, qui de perduellionis crimine judicabant Liv. *l.* 1. de Tullo rege loquens Duumviros, inquit, qui Horatio perduellionem judicent secundum legem, facio. Lex horrendi criminis erat: Duumviri perduellionem judicent: si à Duumviris provocarit, provocatione certato. Si vincent: caput obnubito: infelici arbore reste suspendito: verberato vel intra pomœrium vel extra pomœrium. Idem *lib.* 6. Sunt qui Duumviros qui de perduellione acquirerent, creatos auctores sint. Loquitur de M. Manlio de quo & Plut. *in vitis.* Duravit hic mos stante semper Rep. Itaque C. Rabirius à Jul. Cæs. & L. Cæsare Duumviris perduellionis damnatus est, sed ad populum provocavit, ut ex *Cic. orat. pro eo & Suet.* & Dionis *lib.* 35. notum est omnib. Cic. *in oratore*: Planeque Duumvirorum judicium, aut Triumvirorum capitalium, aut Decemvirorum litibus judicandis dico nunquam. *Prat.*

Duumviri magistratus Municipales appellabātur quod duo essent, inquit *Brisson.*

Duumviri municipales, magistratus erant annui (nisi si essent refugæ: tunc n. erant biennales, *l. 17. C. de decur.*) in municipiis & coloniis, qui in jus dicebant: ideoque vocabantur Duumviri juri dicundo. Hi imperium non habebant. *lib. ea quæ ff. ad municip.* Jurisdictionem habebant usque ad certam quantitatem, quam tamen defendere pœnali judicio non poterant. *lib. 1. ff. si quis jus dicent. non obtemp.* Pignoris captionem. *l.* 29. *§. magistratus. ff. ad leg. Aqu.* Legis actionem ut *in 2. sent.* Pauli annotat *Cuja. in* servo castigationem. *lib.* 12. *de jurisd. l. si privatus, ff. qui & à quib. man.* Tutoris & curatoris dationem, *lib.* 3. *ff. de tut. & cur. dat.* quin & ordo ipse ipsum magistratum, id est Duumvirum jure tutorem dabat, *l. decreto ff. qui pet. tut.* Præferebant fasces sive bacillos, ut *in 2. Agraria* Potestate sua non utebantur extra territorium, sicut nec urbani Magistratus. Erant & in municipiis alii Duumviri Quinquennales cognominati, in integrum creati quinquennium, census tributique causa, vel potius quib. juris dicendi causa in quinquennium ob spectatam virtutem is honos mandabatur, cum alius annuus esset, quod verius puto. Aut enim in quinquennium continuabatur, prorogabaturve, ut in hac antiqua inscriptione: II. VIR QUINQ. BIS OB MANITA: At etiam legibus & institutis in quinquennium creari is magistratus solebat. *Prat.*

Duumviri Navales, quibus Navalium Pop. Roman. quoties instrui classem, vel refici oportebat: utque navalibus sociis implerentur, commeatuque & armamentis instruerentur, negotium dabatur: necnon aquæ ductuum derivandarumque aquarum coloniæque deducendæ qui curam agerent, quique id muneris exequerentur, sæpe Duumviros fuisse constat: Hi Duumviri lege Decia quam M. Dec. Trib. plebis tulit, creati sunt. *Prat.* vide Livium *lib.* 9.

Duumviri curatores viarum, quæ extra urbem essent, nominantur à Dione *lib.* 4 in eorum 26. virorum numero, unde alii quoque magistratus minores erant. *Prat.*

Dux à ducendo exercitu dictus est. Ideo enim Dux dicitur, quod præcedit, & sequentem ducit, *Virgilius*;

—— Dux fœmina facti.

Unde ducere bellum, pro gerere idem dixit:

Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina.

Is Consularibus insignibus utebatur. Unde Ducatus, alias regio, cui Dux dominatur, alias ipsa Ducis dignitas, præfectura & Imperium militare jam nunc dicitur, Ulp. *in l. 2. in pr. ff. de his qui not. infam.* Prat.

Dux appellatur qui exercitui præest *l. 2. ff. de his qui not. inf.* Et Duces in posteriorum Impp. constitutionibus appellantur tam qui limitibus, quam qui militibus, Provinciis, Fœderatisque præerant. *l. 7. C. ubi caus. fiscal.* vetus glossar. Dux ἀνθύπατος ὁ ἡγέμων. Briss.

Dux Tripolitanæ, & Byzacenæ provinciæ, & Mauritaniæ, & Numidiæ. *l. fin. C. de off. Præf. Prætor.* Sic Dux Rhætici, apud Vopiscum in Bonoso: Et Dux limitis Scythici, Illyriciani, Thracii, Orientalis apud eundem in Aureliano *Prat.*

Dux, Feudistis vasallus dignitatis est: vide Ducum origo: Et Comes. Dux autem, Princeps & Comes communi genere leguntur. Itaque barbara sunt Ducissa, Principissa, Comitissa. *Spieg.* Duces vide suprà.

Duciani, Ducum Officiales, seu milites significant. Ducianum judicium. *Briss.*

Δύναμις & ἐξουσία inter se differunt. Est enim δύναμις simpliciter facultas & virtus: Sed ἐξουσία, id est, potestas, jus & authoritatem significat, Brechæus *in l. potestatis verbo, n. 4. Inst. de verb. sign.*

Τῇ δυνάμει quod Sabinus ait. *l. adversus, de arb.* id est, quod vulgo dicimus, in effectu, sive, ut *Pedianus* dixit, quod tantumdem præstet, *l. incertum. ff. si cert. pet.* Aut etiam ut *Marcellus*, vi ipsa *l. qui decem. §. Stichum. ff. de solut.* Scilicet cum

potestas

poteſtas & exitus rei, quæ agitur, id habet in receſſu, quod ſpecie, & prima, ut dicitur, fronte non videtur agi. Sic qui à fidejuſſore petit, *τῇ δυνάμει* reo petere dictus eſt. Nec aliter quod ita pignori datur, ut nulla ſuperſit ſpes luendi, vel tenuis, *τῇ δυνάμει* alienari videtur, Bald. *l. voluntat, C. de fideicomm.* Ita qui pro ſe filium vadem aut obſidem dedit, *τῇ δυνάμει* ipſum in vinculis eſſe exiſtimari oportet. Mar. Socin. *conſ.* 53. Et cujus mandato vel juſſu alius ſolvit, *τῇ δυνάμει* ipſe ſolviſſe intelligendus eſt. Curtius *lib. adverſus cap.* 19.

Dypticha. Briſſ. *ex C. Th.* vide ſup. *Dipticha*, & *Diploma*.

Dyrrachii fit mentio in *lib.* 1. *ff. de exercitor.*

Dyrrachini in provincia Macedonia. *l. ult. ff. de cenſib.*

E

E Pro *i* veteribus ſæpe poſitum fuiſſe conſtat, quod & M. Fab. *l.* 1. *c.* 4. docet: unde in Pand. Flor. intelleguntur, intellegi; pro intelliguntur, intelligi. Similiter neglegere, dejudicare, pro negligere, dijudicare. Delenimentũ, deverticulum, deſtrictè, deperire, deminutum pro *di*: Cui rei literarum affinitas facile quondam locum dabat: Ut Fab. *lib* 1. *c.* 12. Gellius *lib.* 10. *cap.* 24. Donat. *in Phormio*, Terent. Maxime vero iſta in fine dictionum licentia utebantur priſci. Unde noxale pro noxali. *in l.* 47. *in prin. ff. de eviction.* Defenſione pro defenſioni, *in l.* 39. §. 1. *ff. de noxal.* Exceptione pro exceptioni *in d. l.* 39. *§. pen.* Rurſus petitioni pro petitione *in l.* 8. *ff. de rei vindicat.* Et Ferruminationi, pro Ferruminatione *in l.* 23. §. *item quæcunque ff. eod. tit.* Adfinitati, pro Adfinitate *in l.* 39. *ff. de injur.* Cujuſmodi infinita exempla in eorum librorum lectione verſantibus occurrent, quæ hinc admonitus ſibi quiſque ſuo ſtudio obſervabit. Hæc *Briſſ.* in l. *parerg.*

E quoque pro æ, nonnunquam ponitur: ut ceterum, hereditas femina, ſetus, veneo. *Briſſ.* ibid. paulo poſt.

E pro De. Sic è pecoribus, *l.* 8. §. *ult. ff. famil. erciſc.* Briſſ.

E, vocula plerunque excluſionis nota eſt, *c.* 1. *de renunc.*

E contrario, pro viciſſim, vice verſa. *lib.* 11. *§.* 1. *ff. de duob. reis.* Prat. ex Hotom.

Ea mente, apud Ulpianum *de furt.* pro voluntate, & non ut vulgus ſolet, pro intentione, accipiendum eſt. Accurſius *in l. codicillis, de lega* 2. eadem verba in Scævolæ reſponſo, haud ſimpliciter, hoc eſt pro animo, aut ſententia, ſed pro pacto intellexit. *Spieg.*

Ea, & Eadem adverbia loci, id eſt, per eandem viam.

Eadem, ſunt, quorum ſubſtantia eſt eadem. Vide Bal. *in l. neque leges, ff. de legibus, & l. ea quæ C. de condict. indeb.* Quæ origine & corruptione ſunt diverſa, eadem non ſunt, ait Salomonius, *l. Gallus.* Spieg.

Eadem in cauſa manere, permanere, durare, id eſt, in eodem jure: jus diverſum non ſortiri, *l.* 2. *fin. C. de ſervitut. l.* 2. *med. C. de rei vindic. lib.* 9. *C. de petit. hæred. lib.* 1. *C. de duob. reis.*

Eadem per eadem, eſt ſemper eadem inculcare: quo vitio notantur à viris non illaudatis recentiores Scholiaſtæ, qui additiones tantum accumulant, Lege Caſtilion *Spieg.*

Eadem opera pro eo facto: quod ſermonis priſci ignari, non animadvertere, qui nec Operæ antiquis quid fuerint, ſatis intellexiſſe videntur. *Spieg.*

Eadem res non debet diverſo jure cenſeri, *l.* 1. *de rer. permut.*

Eam quam frater inſtituerat, ſi deceſſerit, &c. *l.* 14. *in princ. C. de fideic*, pro ea quam, vide Gothofr. *not. ad l.* 17. *ff. ſolut.*

Ἑανὸς, id eſt, *κάλυμμα*, ſeu velum lutei coloris, quo ſponſæ facies operiebatur: vide Gothofr. *not. ad rub. C. de ſponſalibus.*

Eanus, *ἑανὸς* veſtis ſplendida & ſubtilis apud Hom. *lib.* 14. *Iliad.* ἀμφὶ δ' ἀμβρόσιον ἑανὸν ἕσαθ', ὅν οἱ Ἀθήνη ἔξυσ' ἀσκήσασα, τίθει δ' ἐνὶ δαίδαλα πολλά. Et in Hymno Veneris, loquens de ornatu ipſius, ἀμβροσίῳ ἑανῷ τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν. Tiraq. *in* 3. *connub. gl.* 1. *parte* 3.

Ea propter, id eſt, ideo, *lib.* 3. *C. de jur. delib.*

Eatenus. Varie poni docet Bar, *in prin. l.* 1. *de oper. nov. nun.* plerunque denotat Tamdiu, uſque ad id. Porro eatenus dicitur quis poſſe facere, quatenus ex fructibus ſupereſt deductis alimentis. qui bonis, *ff. de Ceſſ. bon leg.* Imperator ad SC. Trebell. *Spieg.*

Eatanus quatenus *l.* 2. *ff. de dote præleg.*

E B.

Ealandiri ſuffragia Goth. *ad rubr. C. de ſuffragiis.*

Ealanditæ preces ſunt teſtimonia blandis precib. impetrata.

Ebor, vel Ebur, pro Elephanti dente, quaſi à barrho, id eſt, Elephanto productum, teſte Servio & Plinio *lib.* 8. *cap.* 3. Briſſon. quod tamen negat Pauſanias, è cornibus id produci contendens, quæ ex illius ore exeant: ut annotat Mathiol. *in Dioſc. l.* 2. Sicut autem ab ebor, eboreæ, ut eboreæ menſæ, *l.* 12. *ff. de inſtr.* ita ab ebur, eburneæ dicuntur tabulæ. *Prat.* Ebur inter ſpecies ad vectigal pertinentes numeratur, *l. ult. §. ſpecies de publica.* Briſſ.

Eborarii, inter artifices qui à Principibus vocationem munerum obtinent, numerantur *in l. priore. Co. de excuſat. artif. lib.* 10. Sp. Eborarii, qui ex ebore opus aliquod faciunt. Baſilica *ἐλεφαντουργοὺς* vertunt. *Briſſ.*

Eboreum, quod ex Ebore eſt, Pompon. *in l.* 1. *de orig. jur.* Placuit publica authoritate decem conſtitui viros, per quos peterentur leges à Græcis civitatibus, & civitas fundaretur legibus, quas in tabulas Eboreas perſcriptas pro roſtris compoſuerunt. Sic legit *Haloander*: Vulgatus textus: ut civitas fundaretur legibus quas in tabulis Eburneis perſcriptas pro Roſtris, &c. *Zaſius* obſervavit traditum à *Dyonyſio* & *Livio* fuiſſe in æs inciſas. Sed & fœdera Latinorum in columnam æneam inciſa eſſe poſt Roſtra, *Cicero* author eſt *in Orat. pro Corn. Balbo.* Spieg. eboreæ menſæ, tabulæ, Briſſ. *ex ff.*

Ebrius, qualibet re expletus. *Nonio.* Ebriis quandoque venia dari ſolet delinquentibus, tanquam ſepultis & neſcientibus ſcil. in delictis, non ita magnis *l. reſpiciendum.* §. *delinquitur ff. de pœn.* Prat.

Ebrii vel ipſis Ethnicis adeo exoſi fuere, ut Cenſores, tanquam indignos, qui honores & publica munera gererent, Senatu moverent, notaque & ignominia perſtringerent. Et Pittacus temulentos, ſi quid deliquiſſent, duplici pœna puniri curavit: ut formidine ſupplicii à vino promptius abſtinerent. Quanquam jure noſtro pœna minuitur: quod in ebrio dolus abeſſe putetur, *lib. omne delictum, ff. de re militari,*

militari. & *l. respiciendum, de pœnis* Spieg. adde Goth. *not. ad Nov. 77. c. 1. §. 2.* & *ad l. 12.* verb. Vinum, *in pr. de custod. reor.* & *ad l. 1. si quis imperat. maled. l. 11. §. 3. de pœn.* & plur. à *Goth.* citat.

Ebur, in *lib. 16. §. 7. de Publicanis.* vide supr. *Ebor.*

Eburneæ tabulæ, vid. sup. *Eburneum* & *Ebor.*

Eburnus, (aliis Aburnus) Valens ICtus, in *l. 2. omnino in fine orig. jur. l. 78. §. pen. de legat.*

E C

Ἐκβιβασμὸς, solutio obligationis, Goth. *ad l. 85. in prin. de verb.* obl. causæ examinatio & exactio. vide Cujac. *l. 9. obs. 23. fin.*

Ἐκβιβαστὴς, ὑπαστηςὴς, executor, tit. de præscr. quinquenn. *Prat.*

Ἐκβιβαστικὸν, Goth. *ad l. 6.* ibi: Chartiaticum, *lit. l. ff. de bon. damn.*

Ἐκβολὴ, ejectam denotat. Quod verbum reponendum est *in l. 2. de incend. ruin. naufr.* Inde etiam ejectitiam suam Græci Ἐκβολάδα appellant. Athenæo authore Alc. *in l. jubemus, C. de Navi non excus. lib. 1. 11.* Spieg.

Ἐκβόλια, medicamenta quibus Medici utuntur abigendis infantibus in utero enectis: quæ & Phthoria dicuntur. *Ulp.* Si mulierem, inquit, visceribus suis vim intulisse per ejusmodi intelligendum medicamenta; quo partum abigeret, con iterit: eam in exilium Præses provinciæ exiget. ad *l. Corn. de sicar.* Quod tamen apud nos hodie capitale est. Vim inferre, hoc est vulgo dicimus, *Zwang und drang thun.* Spieg.

Eccs, Huic voci interdum præponuntur hæ particulæ, ut & nam. *Briss.*

Ecce, pro vides, etiam de re non repentina, neque nova dicitur. Exemplum habes apud Cajum *in l. 1.* Quod cujus univers. nomi. *Spieg.* non raro tamen aliquod singulare momentum habet, excitat enim attentionem, & rem eximiam monstrat. Crebro igitur rem vel novam, & mirabilem, vel etiam desiderabilem ac expectatam significat, maxime in facris. *Isaia 12* & *Isaia 7. Matth. 22.* Ecce Hebræis crebro indicat promptitudinem alicujus parati ad obediendum, & veluti seipsum in alterius obsequium offerentis ac dedentis. *Luc. 1. Hebr. 10. Isai. 7. 2. Sam. 15.* aliquando affirmationem & certitudinem significat. *Gen. 1. ibid. 16.*

Ecclesiæ confugium haud dubie deductum est à primis parentibus. Nam & Moyses post reditum in tribus civitatibus ab eo conditis ædes constituit, ad quas quis hominem non ex proposito occidissent, confugientes tuti essent, ut est apud Josephum *lib. 4.* Nepotes etiam Herculis timentes, quos avus vivens vexaverat, misericordiæ templum Athenis constituerunt ut Plutarchus *in vita Thesei* testatur, & Statius *lib. 2. Thebaidos.* Quod & Romulum fecisse Romæ Livius *lib. 1.* & Dionysius *lib. 2.* tradiderunt. Dictæ etiam sunt sacræ ædes illæ, ad quas confugientes tuti erant, asyla, de quibus supra. Cæterum *Carolus Magnus* (ut testatur *Molinæus*) decreto à se edito mense Martio, Anno 11. regni suo duobus & viginti annis, ante adeptum Imperium. C. VIII. statuit homicidas, aut cæteros reos qui legibus mori debent, etiamsi ad Ecclesiam confugerint, non habere immunitatem, quod trecentis annis ante eum statuerat *Justinianus* Magnus *in Novella.* De honore autem Ecclesiæ habendo, & quomodo se quis in ea gerere debeat, *vid. omnino tex. in c. decet* & *in c. cum Ecclesia, de immunit. Eccles. lib. 6.*

Ecclesia collegiata dicitur esse, quæ multi continetur sodalibus seu Canonicis in unum collectis, rectorem & superiorem unum habentibus, qui eorum omnium sit caput, ipsi vero membra. *Glo. in c. statutum.* In verb. *Collegiatas. de elect. & elect. pot.* Brechæus *l. Neratius Digest. de verborum & rerum significat.*

Ecclesiam supra in voce Civitatis diximus appellari posse civitatem, hoc est, cœtum vel congregationem, non qualemcunque, sed conciliatam in unam societatem communionemque fidei & sacramentorum; fuit autem id nomen celebre etiam Ethnicis. Siquidem Ecclesia, ut ait *Erasmus,* Græcis est, quod Latinis concio, hoc est, populus evocatus ad audiendum de Reip. negotiis. Nam qui multitudinem ad nugas convocant, ἀγύρται, circulatores, & circumforanei vocantur, qui adversus Rempub. seditiosi nominantur. Utitur hac voce Æschines contra Ctesiphontem inquiens, τῇ ὑστεραίᾳ ἡμέρᾳ Κόττυφος ὁ τὰς γνώμας ἐπιψηφίζων ἐκκλησίαν ἐποίει Ἀμφικτυόνων: ἐκκλησίαν γὰρ ὀνομάζουσιν ὅταν μὴ μόνον τοὺς πυλαγόρας καὶ τοὺς ἱερομνήμονας συγκαλέσωσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνθύοντας καὶ χρωμένους τῷ θεῷ. Et Athenis olim duplices habuerunt conventus: Ecclesias & Agoras; ac plerunque nomen Ecclesiæ significavit coventum totius populi ordinatum ac per suos ordines evocatum. Contra autem, ἀγορὰ confusam, promiscuamque congregationem. Hinc Apostolus Ecclesiam *1. Timoth. 3.* vocat domum Dei viventis, columna & basim veritatis. & *2. Thessalon. 2.* Templum Dei, & *Ephes. 5.* sponsam Christi. Neque vero solum hujusmodi conventus fidelium atque piorum, sed & locus in quem conveniebatur, Græcis dicitur ἐκκλησία. Atque pro utroque significatu passim sumitur in decretis Canonicis. Notabiliter pro loco ipso. *Codic. in titulo de iis qui ad Ecclesias confugiunt.* Ut autem *Alciatus* scribit *in rubric. Codic. de sacros. Eccles.* locus ipse appellatur βασιλικὰ, sive quod loca publica Græci βασιλικὰ vocant, sive quod domus Principis basilica, id est, regia dicitur, quæ significationes etiam divinis templis conveniunt. Unde Basilicæ nomen pro templo ipso, in quo confluunt Christiani. *Hinc*

Ἔκκλητοι quidam dicebantur ad certas consultationes destinati. *Xenophon.* Hellen. 1, ἐπειδὴ προσῆλθον ἐπὶ τοὺς ἐκκλήτους τε τῶν Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν συμμάχων, id est, ad consilium Lacedæmoniorum & sociorum.

Ecclesiasterium Vitruv. libro septimo, capitulo sexto tradit esse valde parvum theatrum, in quo scena apud Alabandanos ab Apaturio concinnata fuit, ut refert *Brechæus* legat. inde tabernacula, *Digest. de verborum, & rerum signific.*

Ecclesiasticum ministerium ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία. *Novel. 131.* capit. 8. princ. ubi Gothofred *not.* adde *Novel. 8.*

* Ecclesiasticum Reservatum. (vulgo *geistlich vorbehalt*) dicitur clausula illa Pacificationis Religiosæ *de anno 1555. und nach dem,* inserta, quâ Episcopis ac Prælatis Lutheranam aut Reformatam Religionem amplectentibus non licet religionem in aliam formam mutare. Articuli verba hæc sunt: *si Catholicus Archiepiscopus & Prælatus ad Protestantium religionem transeat, beneficia, quæ habuit, Ecclesiastica. perdat, salva tamen existimatione.*

Contra

Contra hoc Reservatum Ecclesiasticum Protestantes per multos annos acerrimè pugnarunt, tandem in Instrumento *pacis Germ. artic. V. §. 3. vers. si igitur Catholicus*, Controversia sopita est, ita ut Catholicus Episcopus ad Evangelicam Religionem, vel contra Evangelicus Episcopus ad Catholicam religionem transiens, eo ipso Episcopatum ac beneficia, salvâ tamen existimatione, perdere debeat. (vide Gyring. *de Pace Relig. thesi* 37. Paurm. *de jurisd. l. 2. c. 2. n. 66. & seq.* Limn. *de J. P. l. 1. c. 13. n. 37. Abaf.* Fritschii *Electa jur. publ. cap. de Reservat.* Ecclef.

Ecclesiastica Bona. Res sacræ, *geistliche güter*, *geweyhete güter* Catholicis dicuntur res, quæ ritè ac solenniter, à Summis Pontificibus, Episcopis, vel eorum nomine à Vicariis & suffraganeis consecratæ & divinis ministeriis dedicatæ sunt. Et hæ sunt duplicis generis, quædam enim simpliciter & *directo* ad cultum divinum consecratæ, ut templa, calices, ornamenta, libri, &c. quædam verò *pro sustentatione* ministrorum Ecclesiæ fundata, quæ regulariter *Bona* Ecclesiastica *Stiffter und kirchengüter* dicuntur.

De his est Regula: *quòd bona & possessiones qua olim à piis Christianis ex singulari devotione ad sacros & pios usus dedicata ac donata sunt, in privatos ac profanos usus converti non debeant, cap. quod semel de Reg. Jur.* in 6.

De abusu in occupandis bonis Ecclesiasticis querelæ maximæ ac diuturnæ in Germaniâ nostrâ fuère, ex quibus horrenda belli flamma exorta est, tandem plenè conventum, & Protestantibus perpetua bonorum Ecclesiasticorum possessio concessa, terminusque a quo restitutionis bonorum Ecclesiasticorum præstitutus est anni 1624. primus Januarii. *Vid. Instrumen. Pacis German. artic. V. §. 3. vers. Bona Ecclesiastica.*

(Vid. Busch. *Tr. de bonn Ecclesiast.* Cothman. *Resp. jur.* 100. Klock. *de aerario l. 2. c.* 83. Burgold. *notit. rerum Imperii. p 2. disc.* 9.

Bonorum Ecclesiasticorum Secularisatio *einziehung geistlicher güter*, *verwendung geistlicher güter zu weltlichen dingen*, *Secularisirung der stifftern* est bonorum qualitatis Ecclesiasticæ in secularem seu profanam transmutatio.

Hæc regulariter de jure vetita, permissa autem ac licita habetur 1. ob Necessitatem publicam, v. g. ut Pax ab hoste redimatur, & Respublica in quâ est Ecclesia, in statu tranquillo conservetur. 2. Utilitas rei evidens, 3 nimia abundantia bonorum Ecclesiasticorum. Interest enim Reipublicæ, ne ea Sacerdotum noceat pietati ac sanctimoniæ, ceu solent divitiis mores corrumpi.

Bona autem Ecclesiastica ad impium vel superstitiosum usum destinata, ad alium publicum ac pium usum conferenda sunt. *Vid. Pacif. Relig. de anno* 1555. *§. als auch dann.*

Causa efficiens secularisationis est Princeps. Imperantibus enim tam personæ quàm bona intra Reip. terminos sita, subjecta sunt. In Imperio nostro Cæsari ac statibus, exigente necessitate publica licet immediata bona Ecclesiastica, v. g. Episcopatus, & Monasteria Imperii secularisare. In Principatibus autem Jus secularisandi bona mediata à superioritate territoriali dependet.

Sic in Germaniâ nostrâ per Instrumentum *pacis Osnabr. art.* 10. Secularisati fuere Archiepiscopus Bremensis & Magdeburgensis, Episcopatus Verdensis, Halberstadiensis, Mindanus, Caminensis, Guetinensis, Razeburgensis, Abbatia Hirsfeld, Prælatura Walckenried & alia.

Secularisantur autem bona Ecclesiastica vel 1. per *occupationem*, vel 2. *concessionem*, vel 3. *præscriptionem.*

Forma Secularisationis, juxta Jus Canonicum consistit in solemnitatibus quæ ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum necessariæ, quales sunt 1. cognitio causæ, 2. probatio necessitatis vel utilitatis, 3 Superioris auctoritas.

Finis Secularisationis est, ut Reipublicæ necessitatibus succurratur, & Ecclesiæ ipsi vel directè vel indirectè consulatur.

Effectus est, quod bona Ecclesiastica qualitatem secularem induant, ac Ecclesiasticam cum suis privilegiis & immunitatibus amittant.

(Vid. Caramuel. *Demonstratio pacis licita*, Judicium Theologicum Ernesti de Eusebiis *de eâdem.* Discussio illius Judicii D. Conring. *de pace perpetuâ Germania.* Hornbeck *in examine Bulla Innocent. X. Papa.* Suevius *de pace Eccles.* Rothmal. *Dissert. de Secular. bon. Eccles.* (*p. 3. var. exerc. jur. publ.*)

Ecclesiasticus, Ecclesiæ defensor, in *l. omnem.* 42. *§. 9. C. de episcop. & cler.*

E classiecdsci, defensores Episcoporum. *l. certissime* 34. *§. 5. lin. 8. de Episcop. aud.*

Ecdicus (ἔκδικος) civitatis monasterii aut Ecclesiæ alicujus defensor, in *l. sancimus.* 30. *lin. 7. Codic. de episcop. audiend. & in dict. leg. omnem* 42. *paragraph.* 10. *circa med.* item curator Reipublic aut Syndicus, vide Gothofred. *ad Rubric. Novel.* 15. Alciat. in *l. præses. Cod. de transact. & 1. parerg.* 5. Ecdicus Amisenorum civitatis. Plin. *Epist.* 111. *libro* 10. *Brissonius.*

Ἐκδικεῖσθαι, vindicari. *Nov.* 117. *cap.* 15. *§.* 1. ubi *Gothofred.* litera S.

Ἔκδικοι & ἐκδικηταὶ sunt persecutores, quorum munus est judicio experiri contra eos qui aurum vel argentum vel pecuniam Reipublic. debent. Vocantur & defensores civitatum in *leg. ut perfectius, ff. de excep. an.* Est etiam ἔκδικος vindex & assertor. Ecdici tamen apud Cicer. *lib.* 1. *Epist. famil.* 13. *Epist.* 56. videntur dici ii, quibus à civitatibus cura mandata erat, de his quæ deberent, cum privatis transigendi. Milasii & Alabandenses pecuniam Cluvio debent; dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut ecdici Milasii Romam mitterentur, id factum non est; legatos audio missos esse: sed male ecdicos ut aliquid confici possit: quare peto à te, ut eos & Alabandenses jubeas ecdicos Romam mittere. *Pratejus.*

Echinus, id est piscis nomen, in *l.* 1. *pr.* Ubi Gothof. *notat. C. de monopol.*

Ἐκλήπτορες vindices, Gothof. *ad cap.* 2. *in med. verb.* judices, *Novel.* 134.

Eclogarii homines dicuntur eruditi, qui olim quicquid fere legebant librorum, ex iis excerpebant breviarium quoddam. Sic Eclogæ reperiuntur è *Diodoro*, & *Polybio*, & *Ctesia*, & *Theophrasto*, è *Strabone*, unde & Poemata imitata, eclogæ vocantur, ut Bucolica, *Maronis*, è *Theocrito*, ac proinde etiam, sine emendatione poematica, quod imitatorum brevitatem & similitudinem habeant: sed & loci insignes ἐκλογαὶ dicuntur, quod excerpi notarique potissimum soleant, ut in vita Æschyli: διὸ ἐκλογὰς μὲν πρὸς αὐτὰ κατασκευὴ διαφέρουσι

ται. παύματα αἰ ὀρθῶν, ut annotavit Turnebus *adversar. lib. 9. c. 55.*

Ἐκλογή, vide *Gothofr.* ad Epigraph. Nov. Leon.

Ἔκθεται protecta, id est, projecta tecta. Goth. *ad rubr. ff. de damn. inf. verb.* protectionibus & ad *l. si vero §. 6. si sexto. de his qui effud.*

E CONVERSO Est io usib. feud. *tit. Quæ fuit caus. ben. amitt. in princ.* Melius censent mutua vice, vicissim, vice versa, separatim iis duobus verbis positis. *Spieg.*

Ἐκταγή, delegatio, sive dispositio. Præfecti Prætorio io leg. ultim. & antepenultim. *Codic. de exact. tribut lib. 2.* Pratejus *leg. 13. Codic. de anno.* vide Gothofred. *ad cap. 1. Med. Novell.* 147.

Ἐκτίνειν τὰ τῆς κηδεμονίας curationis nomine satisfacere, rationes referre, reliqua solvere. Modest. *l. 49. ff. locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι πρὶν ἐκτίσαι τὰ τῆς κηδεμονίας μισθωταί καισαρος γίνεσθαι κωλύονται. Tutores facti priusquam procurationis suæ nomine satisfecerint, prohibentur aliquid à Cæsare conductum habere, *Hotomanum.*

ECULEUS est genus tormenti ad modum crucis dispositum. *Cod. de malef. & math. l.* Etsi excepta. 7. in *fin. de hoc l. 23. quæst. 1. cap. 1. per Arch.* Quidam ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciabiliter torquentur. Alii ab equo diminuto vocabulo machinam quandam in equi formam aiunt: in quam conjiciebantur rei, de quo in dict. leg. etsi excepta. *Cod. de malefic. & mathem.* Joan. Bello. *Etymolog.*

Ἑκυρός socer, sicut socrus ἑκυρά, ut *Modestinus* scribit in *leg. 4. §. 6. de Grad.* quo exemplo & aliqui ex antiquis, annotante Alc. socerum pronunciaverunt, noo socrum. *Spiegelius.*

Ἐχέγγυον muoitum & securum significat, Connanus *lib. 4. cap. 13. n. 1.*

E D

EDACITAS vermium remissionem pensioois inducit. Gothofr. *ad l. excepto, 18. C. de locat.*

EDAX locustarum pernicies, *in d. l. 18.*

EDEATRÆ, qui præsunt regiis epulis, forte *Truckseßen* à oobis adpellati. *Spieg.*

EDERA pro hedera, in *leg. 3. ff. arbor. furtim. cæs.* Brisson. *lib. parergon.*

EDERE, exhibere, enunciare, expromere aut proferre est, quasi ex vel extra dare. Non autem aba te miratur *Fr. Sylvius*, quæ sit opinio hujus ætatis hominum vel doctissimorum, ut ædere, cum æ diphthongo prima syllaba scribant, cum præpositio E, unde id verbum compositum est, neque in compositione, neque extra hanc diphthongum recipiat. *Spieg.*

EDERE, in actione ex Edicto de edendo, est copiam describendi facere, vel exemplar complecti & dare, vel dictare, hoc est sic dicere ut alter scribendo excipiat, vel proferre scriptum ut legatur, aut denique quovis alio modo insinuare sententiam scripturæ, cujus tenor desideratur. *l. 1. §. 1. & l. si quis ex argentariis, §. si initium*, vel adversarium ad album Prætoris producere, ac demonstrare quid dicturi simus, vel dicendo id quo uti velimus *ff. de edend.* Budæus, Edere, inquit, apud Ictos est, quod nunc per scriptum dare, vel per declarationem dicunt. Sp. & Gœddæ, *in l. 8. n. 1. de verb. & rer. signif.*

EDERE actionem seu judicium, est profiteri, & enunciare, qua actione usuri simus, *Julia.* *leg. 22. §. 4. rem rat. hab.* Si procurator judicium de hæreditate ediderit, deinde Dominus fundum petierit, Sic *l. 2. ff. pro dona. l. 4. §. mandari, ff. de doli except. l. accipientis. 15. ff. de auct. tut.* Idque non solum simpliciter: sed ita ut adversarius ante litis contestationem & judex post litem contestatam intelligant, quonam jure persequendi actor intendat, sibi aliquid deberi, *l. edita. C. de ed. l. Pomponius, in fi. ff. de neg. gest. l. ut fundus. ff. comm. divid.* Edita actio. *l. 3. C. de edend. l. 1. C. de lit. contest.* vide Goth. *ad l. 1. 2. 3. C. de edend. plur.* citant. Antequam autem in jus ventum esset, reo actionem edere actorem olim cogi non solitum, ex his *Plauti* versibus in Persa probari potest.

Age ambula in jus leno. D. quid me in jus vocas?
Sa.
Illic dicam apud Prætorem, sed ego in jus voco.

Quamvis alioquin copiam actionis describendæ. reo antequam in jus veniret, actor nonnunquam faceret, ut proinde reus deliberaret, utrum cedere an contendere ultra deberet, & si contendendum putaret, veniret instructus, cognita actione qua conveniretur, *l. 1. de edend.* Quam quidem editionis rationem *Terent.* eleganter his expressit versib. in Adelphis:

Quid? si ego illam tibi nolo vendere,
Coges me? Æs. Minime S. Namque id metui.
Æs. Neque venundum censeo
Quæ libera est: nam ego liberali illam assero causa manu,
Nunc vide, utrum vis argentum accipere, an causam meditari tuam,
Delibera hoc, dum ego redeo, Leno.

Fuerunt autem edendarum actionum quinque rationes diversæ. Prima fuit, si quis diceret, qua actione agere vellet. Secunda, si ejus quam allegabat, actionis describendæ actor reo faceret copiam. Tertia si actor suam intentionem in libello esset complexus, & eam sic efferret adversario: Quarta, si ex libello eam adversario dictaret. Quinta, si adversarium suum actor ad album produceret, demonstraretque, quid dictaturus esset, vel id dicendo quo uti vellet *d. l. 1.* Briss. Quod autem ad quintam hanc editionis speciem attinet, ea profecto non talem habet sententiam, qualem habere plerique putant. *Ravard.* Pro trib. *lib. sing. c. 4.* Adde Forcat. *in suo cupid. Jurisperito cap. 17.*

EDI etiam interdictum dicitur *l. 8. §. ex hoc interdicto ff. de precar. l. 3. ff. de interdict. l. 1. §. annum, ff. de vi & vi arm. l. ult. in fi. ff. quor. legator.* Editam quoque formulam dixit Plin. *lib. 9. c. 59.* & Quint. *Declamatio.* 13. Briss.

EDERE diem, est vel dictare, vel tradere libellum, vel codicem proferre, *l. 6. §. 6. de edend.* Hotom. Edere scripta litigatoribus *l. 32. §. 4 C. de appell. & consul.*

EDERE operas dicitur libertus, pro dare, præstare, præbere operas. Ulp. *l. 9. ff. de oper. lib.* Proprietas earum, & in edentis persona, & in ejus cui eduntur, consistit Javolen. *l. 21. ff. eodem.* Operæ loco eo edi debent, ubi patronus moratur, sumptu & vectura patroni, *Hot. Briss.* vide Senec. *Epist. 29 lib. 4.*

EDERE judicium, & accipere; opponuntur. *l. 1. ff. de authorit. & consens.*

EDERE jusjurandum, pro in medium adferre. *Spieg.*

EDERE nomen est proferre vel efferre nomen suum, ut describatur, aut in numerum referatur; nomen suum in actis profiteri. Ulpian.

l. 1.

l. 1. *de offic. consul. l.* 1. *qui per tut. l* 2. *C. eo. l.* 2. §. *si mater, ad Sen. Tertyl.* Prat. ex Hotom.

Foare munus, ludos, spectacula *Briss. Hinc.*

Editorea munerum seu ludorum. Briss. *ex ff. & C. Th.*

Edere nomina, hodie dicimua eos, qui provocatores apud Acta Curiæ præsentati dicuntur: Quod & nomen date vocatur, ut dare nomen militiæ. *l.* 3. *de re milit.*

Eoera patrimonium *l.* 1. *§. si quis servus. ff. de offic. præf. urb. l.* 9. *ff. de tutel.* ut edere censum apud Plinium *lib.* 10. *Epistol.* 2. Edere nomen *l.* 1. *de offic. cons. l.* 3. *ff. qui per tut. l.* 2. *Co. eod. tit. l.* 2. *§. si mater, ff. ad SC. Tertyll.* Exemplum literatum *l. pen. ff. de appel recip. l. ult. ff. quando appell. sit.* Librum, *l.* 46. *§. tutor. ff. de adm. tut. mandatorum, l.* 2. *§. divus. ff. de jure fisc.* Crimina: apud Paul. *lib.* 5. *sent. tit.* 18. Briss. Item edere *Labeo* ait, qui adversaria sua ad album producens demonstret, quod dictaturus est, vel id dicendo quo uri velit *d l.* 1. *§.* 1. *de edend.* Hoc exponit Alciac. *li.* 2. *Dispunct. c. ult. & Parerg. l.* 8. *ca.* 7. & bene, de eo qui adversatium suum, hoc est tabulas tumultuarias rationum suatum profert & edit, ut ex eis ostendat, quam actionem dictare velit, aur qua summa cum reo jure consistere. Notum est enim ex *Cicerone* & aliia adversaria sumi pro tabulis tumultuariis: quod verbum etiam recte opinoc singulari numero dici, quanquam *Duareno* non placeac, *lib.* 2. *Disp anniver. c.* 13. qui existimat producere adversarium suum, hoc est reum, cui formulam actor velir intendere, rectius intelligi: quæ opinio nova est, & non est contemnenda. Tractatuc autem in *dict. tit. de edend.* triplex editio, scilicet instrumentotum, rationum & actionis. Sed ratio editur, in principio, cæteca in processu causæ, ut dicit glossa illic super Rubricam. *Anchoran.*

Eoi ratio ita intelligitur si à capite edatur. Nam ratio (teste Cajo *in l. argentarius d. tit.*) nisi à capite inspiciatut, intelligi non potest, scil. ut non totum cuique codicem rationum totasque membranas inspiciendi describendique potestas fiat: sed ut ea sola pars rationum, quæ ad instruendum aliquem pertineat, inspiciatur & describatut. *Spieg. Briss.*

Edi interdũ dicitut etiam *l.* 8. *ff. de precar.* Briss.

Eoera progeniem, procreare, *l.* 10. *C. de nat. lib. edere* liberos ibi. edere partum *l.* 12. *pr. C. de leg. hered.* vid. mox. inf. *Edi.*

Edere rationes, *l.* 32. *fin. ff. de conditio. & dom.* longe aliud significat quam reddere rationes. Nec enim is qui edere jussua est, reliquum reddere debet, *l.* 8 c. *fin. de verbor. significatione.* Reddere autem rationes est computare, ac reliquum restituere. *Briss. Hoto. Spieg.*

Edere exemplum in aliquem, & supplicio afficere, & in eum animadvertere. Gellius *lib.* 6. *c.* 14. docet, cur exempla pro gravissimis suppliciis, ab antiquis dicta sint. *Spieg.*

Eoare leges, hoc est, conscribere & statuere, vel imponere.

Eoera acta, instrumenta, Briss. *ex ff.*

Edera reo, pro contra reum, ut Cicer. *in Orat. pro Planco.* Spieg.

Eoi pro nasci apud Triphoninum. *in l. Arefusa.* Incipiente igitur partu, existens conditio efficit, ut ex libera edatur qui postea nascitur. Vulgati codices pro edatur, habenc Nascatur. Sed *Haloandri* textua dubio procul archetypo magis respondet, Spieg. *l.* 9. *C. de ingenuu,* matre libertina editam *l.* 10. *c.* ingenuos edi. *l.* 10. *C. de naturalibus lib.* liberi post dotem editi, item ante dotalia instrumenta ediri. *l.* 12. *Cod. de liberal.* causa, ex ancilla editus, Edere partum, sobolem, filium, geminos, Briss. *ex ff* Editus partua, Editi infantes. Briss. *ex ff.* Editia ex matre matrimonio. Mortuus editus ex *ff. Editu testibus.* Cic. *Verr.* 3. Liv. *lib.* 3.

Editio infra suo loco.

Editus, us, in 4. declinatio. Editus bubum. Briss. *ex ff.* vid. infr. suo loco.

Eoicare, proprie denunciare est, ut quidquid fiat, aur non fiat: *τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων καὶ ἀδίκων ἔδικτα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν*: inquit *lib.* 6. Dionys. hoc est: præcepta enim ac præscripta rerum justarum atque injustarum, Edicta Romani appellant. Quanquam Eoicendi verbo in Prætoriis quidem legibus subesse videatur vis prædicendi, & in posterum denunciandi, unde illud Cic. *in lib. de finibus* 2. Est enim tibi Prætori designato edicendum, quæ sis observaturus in jure dicendo.

Eoicera, est decernere aliquid jure magistratua, sive id jubendo fiat, sive vetando, quid refert? Quare Bartolus non rectè potest reprehendi, quod dixit, Edictum esse genus, Interdictum vero speciem deserviens materiæ, in *l.* 1. *ff. de nov. oper. nunc.* ex *Old. Spieg.*

Edicare, vel indicere Senatum, est extra constitutum tempus ob negotia incidentia capente Senatores convocare. Hinc edictua, indictusve Senatus. Bud. *in annot. prior.* Spieg.

Edici concilium, ut refert *Gellius* ex sententia Lælii elicis, dicitur, cum non universus populus, sed aliqua pars jubetur adesse. Connanua *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 6.

Eoicit Prætor, Proconsul: olim ita edicebatut. Briss. *ex ff.*

Eoicare pro dicere, asseverare, testari, profiteri, *l.* 7. *fin. C. de curato furiosi*: nominarim dicere, nominare, *l. si quis argen.* 35. *§.* 1. *pr. C. de donat.*

Eoico, Donatus in *Hecyra* Terent. Inter Edico & Interdico hoc interest, quod edicimus quod fieri jubemus: interdicimua quod fieri vetamus. Edicimus uni generi hominum, Interdicimus diversis. Itaque Prætoris Edicta, & interdicta dicuntur. Quæ distinctio, ut *Alciat.* ait, non sat vera est, cum sub rubr. de interdictis quædam sint, quæ fieri non prohibent, ut Restitutoria. Exhibitoria. *Spieg.*

Edictum, ab edicendo, si rei significationem spectemua, ideo dictum est, ut scirent cives, quod jus de qua re quisque Magistratus dicturus esset, *l.* 2. *§. eod. tempore, ff. de orig. jur.* Pro Edicto, caput: quippe pro edicto successorio, caput successorium, ponitur in *l.* 2. *C. de successorio Edicto.*

Edictum est constitutio citra determinationem personæ causæ aliusve circumstantiæ facta, definitio Vult. *in comment. Instit. de I. N. G. & C. §.* 7. *n.* 10.

Eoictala programma apud Cassiod. *lib.* 1. *Varia. epist. ad pop. Rom. & lib. Epist. ad Senat. Urbis Rom.*

Edictalis *lex in C. sæpius*: de quo mox.

Eoictum etiam dicitur, quo præses aduentum suum provincialibus significat, *l.* 4. *§. antequam de off. Proconf.* Briss.

Edicta Ciceroni sunt jura, quæ Prætores urbani vel peregrini aut Æiles Civiles dixere. Qui vetante Prætore fecit, hic adversua Edictum fecisse proprie dicitur, ait *l.* 102. *de reg. jur.*

jur ubi Gothof. *aot* Dionysius, jussa & vetira magistratuum (quæ Græci *διατάγματα* vocant) proponebantur publice in alba tabula, quod idcirco Album dicitur, apud Græcos *λεύκωμα*, Connan. *lib.* 1. *c.* 15. *num.* 1. ex Dionys. *lib.* 5. Nam ut scirent cives, quod jus da quaque ra Magistratus dicturi essent, seque præmunirent, edicta proponebant, *l.* 2. *§. eod. tempore*, *ff. de orig. jur.* Proconsules etiam, præsides in provinciis edicta ejusmodi præscribebant, quæ Provincialia appellabantur ad differentiam urbanorum. Patet hoc ex Cicer. *lib.* 6. *Epist. ad Atticum. Epist.* 1. & ex *Verrinis*. Ad edictum autem tam provinciala quam urbicum, *Cajus* commentarios scripsit, Eaque causa est, cur in edictorum interpretatione, Proconsulis sæpe mentionem faciat, ut in *l.* 1. *Digest. de alien. judic. mut. l.* 7. *ff. de dolo*, *l.* 27. *§.* 1. *ff. de minoribus l.* 1. *ff. quod cum eo. leg.* 1. *§. pen. ff. quod cujusque universitat. l.* 68. *ff. pro soc.* cum aliis, quæ ad Anton. August. *libro* 1. *Emendat. capit* 5. notantur.

Edicunt autem non prætores tantum aut Proconsules, sed & omnes Magistratus Edicit enim consul Gabianus *in Sextiana orat.* ut L. Lamia eques R. ab urbe absit millia passuum ducenta. Edicunt Piso & Gabinius Coss. ut Senatus, qui vestem propter *Cicero.* mutarat. ad vestitum rediret. Edicunt Cens. apud Gell. *lib.* 15. *cap.* 2. sibi Latinorum Rhetorum scholas non placere. Edicunt Tribuni plebis apud Cic. *Verrin.* 4. na quis Romæ esset, qui rei capitalis damnatus esset. *Prat. Briss.*

Sunt & Edicta Principum, *l.* 8 *ff de quaestionib. l.* 13. *ff. de jur. fisc. l.* 15. *ad l. Cornel. de fals. l.* 1. *de constit. Princ. Rubr. de Edicto Divi Hadr. toll. §. sed & quod Principi. Institut. de jure natur.* Briss.

Edicta vero Principum sunt generales leges, quæ omnes poopulos & provincias taneut. *l.* 3. *C. de legibus.* Thaoph. *ad d. §. sed & quod* sic definit: *πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁ ἄρχων ὁ βασιλεὺς περὶ τὴν τῶν ὑπηκόων εὐπραξίαν καὶ λυσιτέλειαν.* Atque iis non ad certam aliquam controversiam, de qua consulti sunt, respondent, sed generaliter quasi novam aliquam lagem constituunt, ut *l. hac edictali.* 6. *C. de incest. nupt* Pratei.

Itaque variæ Edictorum species ac differentiæ sunt.

Edictum Prætotium vel honorarium appellatur, quod ab iis qui sunt in aliquo honore positi, institutum est, non à populo ant pleba, ut leges & plebiscita. Papinianus *de just. & jure. cap.* 6. Jus Prætorium est, quod Prætores introduxerunt, adjuvandi vel supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia propter utilitatem publicam, quod & honorarium dicitur, ab honore Prætorum sic oominatum. Nam & ipsum jus honorarium quasi viva vox est juris civilis. Prætorium vocatur eadem ratione, quia Prætor dicebatur quicunque Magistrarus, quod jure & axercitu præiret, inquit *Varro.* unde illud *Lucretii*: Ergo Prætotum est anteprærire. Vide latius Connan. *lib.* 1. *c.* 15. *num.* 1.

Edicta Proconsulis provincialia dicebantur, ut supr. vida Gotbofr. *not. ad l. quod autem* 19. *ff. quod metus causa*: adde *lib.* 1. *de alienat. judicii.*

Edicta quædam erant perpetua, id est, annua, quia ut Prætor Magistrarus annuus erat, ita & edicta erant annua, atque ita perpetua, non quidem respectu temporis, sed respectu officii magistratus, quod illo anno perpetuum erat: quam primum enim Prætor Magistratum iniret, illa proponebat, illaque tam diu durabant, donec Magistratui cederet: quædam vero paucorum dierum proposita, prout res incidit; ejusmodi sont citatoria, mandatoria, peremptoria & id genus alia quæ privatorum causas concernunt. Vult. *in Comment. Inst. de act. §.* 11. *nu.* 4.

Edictorum ergo aliud monitorium, aliud conventionale. aliud citatorium, aliud peremptorium. De quibus vida *l. ad peremptorium, cum seq. junct. glo.*

Edictum citatorium. Edictis tribus (Græci *προγράμματα* nuncupant) adversarius absens in judicium vocabatur, *l. ad peremptorium.* 68. *& 69. de judic. l. cum v.* 26. *§. evocari*, *de fideicom. libert. l.* 8. *cum auth. & seq.* 9. *C. quomodo, & quando judex*, *l.* 53. *§.* 1. *de re judic.*

Edictum peremptorium, trium instat aliorum est, *d. l.* 8. *& l.* 9. *C. quomodo & quando l.* 72. *§.* 1. *de judic.* Paul. 5. *sent* 5. *§.* 6. Adda *l.* 68. 69. 70. *de judic. l.* 3. *C. quomodo & quan. l.* 53 *§.* 1. *de re jud. vid.* perimere legatum. Quo autem ordine ad hoc edictum perveniatur, docent JCti *l. ad peremptoriam & ll. seq. ff de re judic.*

Edictum deinde aliud est perpetuum, (cujus magna fuit authoritas, *l.* 3. *c. de eden.*) aliud temporale. Perpetuum est, quod jurisdictionis perpetuæ causa proponi dicitur in *lib.* 7. *ff. de jurisdict.* nimirum edictum illud, quod Prætores Magistratu inito proponebant, quo civibus denunciabant, quemadmodum anno suo jus dicturi essent. Temporale vero, quod etiam peculiara dicere possumus, ast quod certi negotii oborti causa proponitur, ut illud Verris Ut Cal. Decemb. adsit Sthenius Syracusis. item, Ne quis frumentum ex area tolleret, &c. Exoritur, inquit *Cic.* peculiare edictum repentinum. &c. item illud quod citatorium ac peremptorium appellamus in legar. 68. & aliquot sequentibus, *ff. de judic.* de superiora sic loquitur *Asconius* in Cornelianæ argumento. Aliam, inquit, legem Cornelius, etsi nemo repugnara ausus est, multis tamen invitis tulit, ut Prætores ex edictis suis perpetuis jus dicerent, quæ res tum gratiam ambitiosis Prætoribus qui varie jus dicere assueverant, sustulit. Sic enim locum interpretor; non quod in horas (ut quidam scribit, quem alii secuti sunt viri doctissim.) edicta sua Prætores mutarent: sed quod ex dictis suis jus non dicerent. Cujus rei Verres à *Cic.* quoque lib. Act. primo accusatur. Tum vero, inquit, in Magistratu contra illud edictum suum sine ulla regione decernebat. Neque anim id factum usquam reperietur, ut quis plura edicta perpetua proposuerit. *Hotom.* vide & Coras. *lib.* 4. *Misc. cap.* 6. *n.* 4. *&* 6.

Edictum perpetuum etiam alia significatione dicitur, quod unum ac simplex in omnes atque in perpatuum compositum ast. Nam Prætores olim arbitratu suo edicta, quæ leges erant annuæ, scribebant. Id eorum honori tribuebatur, ut in annum suum jus constituerent. Itaque quo edicto superioris anni Prætor usus erat, in sequens fara non utebatur, alioquin ejus edictum translativum dicebatur. Sed postea diminuta cum illa populi Rom. Magistratuum quoque potestate, constitutum est, ut edictum unum componeretur, ex quo omnes in

in posterum tempus prætores perpetuo jus dicerent; quod idcirco perpetuum est appellatum. Hujus rei auctorem fuisse Divum Adrianum Justinian. in *l.* 2. *C. de vet. jure enucl.* testatur. Edicti vero scriptorem C. Salvianum Julianum. Quum & ipse *Julianus*, ait, legum & edicti perpetui subtilissimus conditor, &c. item, Et hoc non ipse solus, sed & Divus *Adrianus* in compositione edicti, &c. idem tradit præterea in *lib.* 10. *C. de condic. indeb.* Eutropius *lib.* 9. Post eum Salvius Julianus Rempubl. invasit, vir nobilis & peritissimus, nepos Salvii Juliani, qui sub Divo *Adriano* perpetuum composuit edictum, quod perpetuo esset, duraturum, Imperatoria munitum autoritate, divisum in urbicum sive urbanum & provinciale: illud per excellentiam Edictum Prætoris, & simpliciter edictum vel perpetuum edictum vocatur. hoc ad ejus differentiam semper provinciale. Gœdd. *ad l.* 1. *n.* 5. *de verb. & rer. signif.* Ex his igitur, quæ inter illud superius edictum perpetuum, & hoc posterius differentia sit, facile intellectu est, quum illud ob eam causam sic dicatur, quod in universum Præturæ unius tempus valeat: quum temporalia in partem duntaxat, veluti mensem unum aut alterum, vim habeant: hoc vero, ad omnes omnium Prætorum jurisdictiones pertineat: cum antea quotannis nova ferè edicta proponerentur. Ac de hoc ipso intelligendum est quod *Hermogen.* scribit l. 2. *ff. de statu hom.* De cæteria post Edicti perpetui ordinem secuti, & his proximos atque conjunctos applicantes titulos, ut res patitur, dicemus. Item *in l. ult. in fin. ff. de appell. recip. l.* 5. *ff. de extraord. crim. l.* 21. *ff. de li. con.* Hot. de his vide Conna. *l.* 1. *c.* 15. *n.* 2. & Forcat. *Necyomant. dial.* 10. *n.* 5.

Edicta vero perpetua quidam Monitoria dicta esse putant, quod his cives admonerentur: qualiter jus dicturi essent Magistratus. *Briss. Prat.*

Alia erant edicta, quæ prout res inciderat, proponebantur, & ad singulas causas è re nata accommodabantur, qualia erant ea, quibus aliquem evocabat, & adesse jubebat Prætor. l. 68. *l.* 71. *l.* 72. *l.* 73. *l.* 75. *ff. de jud. l. ult. ff. ubi pupill. educ. deb. l.* 2 *§. Senatus l.* 15. *§. Senatus l.* 42. *in fin. ff. de jure fisc. l.* 20. *§ præter hac, in fin. ff. de petit. hared. l.* 1. *§.* 1. *ff. de requir. reis. l.* 7. *§. ult. ff. de suspect. tut. l.* 3. *C. qui accusar. non pos. l.* 26. *evocari. ff. de fideic. li.* 53. *ff. de re judic. l.* 2. *§. quid ergo. ff. ad SC. Tertyl. l.* 2. *C. ubi in rem act. l.* 5. *ff. de pæn. l.* 51. *decurio. l.* 10, *C.* & apud Paul. *lib.* 5. *Sent. tit.* 5. Justinia. *Novell. constitut.* 112. Καὶ οἱ τῶν μηδαμῶς ποιήσαι, περιηθημένων τελῶν ἰδιωτῶν αὐτὴν καλεῖσθαι, μιᾶς ἑκάστης κλήσεως οὐκ ἔλαττον ἢ τριάκοντα ἡμερῶν διαστήματι ἀφωρισμένης, κελεύομεν γὰρ τοὺς ὁρίζοντας δικαστὰς μὴ μόνον τὰς τῶν κηρύκων φωνὰς, ἀλλ' ἔτι μὴν ἢ ἰδιωτῶν περιηθημένων καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον Briss.

Edicta Julia ab Augusto necem Avunculi vindicaturo contra ejus percussores proposita fuere, ut historici tradiderunt. Corras. *lib.* 2. *c.* 1. *Miscell.*

De Edicto Div. Claudii vide *l.* 1. *§.* 3. *C. de Latin. libert. toll. l.* 2. *C. communia de lega.* Divi Trajani, *d. l.* 1. *prin. §.* 4. *Inst. de success. libert.* Divi Marci, *l.* 3. *C. si advers. fisc. §. ult. Inst. de usucap.*

Edictum Divi Hadriani, de quo *ult. C. de edict. Divi Adria.* tollen ut intra annum hæredi scripto daretur aditus adipiscendæ bonorum possessionis quo elapso amplius non admittebatur: & hoc cum diminutione vicesimæ partis applicandæ fisco, quo pertinuit & lex Julia de vicesim. hæreditatum, de qua in indice legum, & Alciar. *lib. disput.* 3. *cap.* 6. Fratejus.

Edictum Domitiani, quo cautum est abolitiones ex Senatusconsulto factas ad hujusmodi servos non pertinere, Pap. *l. si servum ff. in cult. & exhib. reo.* Prat.

Edictum de alterutro, cujus sit mentio in *l.* 1. *§. sciendum. C. de rei uxor. act. & l. unic. C. Th. de testam.* est, quo cavetur, ut si quid maritus uxori aut hæreditaris, aut legati, aut fideicommissi titulo reliquerit, alterutro contenta sit mulier, relicto vel dote: actione ex testamento, vel actione rei uxoriæ: nec pertinet hoc edictum, nisi ad actionem rei uxoriæ: ideoque penitus hodie sublatum est, cum sit hodie actio rei uxoriæ sublata, De quo vide Cujac. *obs. lib.* 3. *c.* 16. Prat.

Edictum Carbonianum pene solum authoris sui nomen retinuit in suo genere. Ejusdem generis est edictum novum, cujus meminit *lex.* 1. *§. si pater unum, ff. de ventr. in possess. mit.* Briss.

Edictum fraudatorium actio est revocatoria. Zai. *§. item si quis. Instit. de actio.* Spieg.

Edictum successorium ex communi Doctorum sententia sic definiri solet: ut sit edictum quo excluso uno res ad alium transit, qui priore non excluso hæres non fuisset, *gloss. ult. in leg. prima. C. de success. ed.* Differt autem à jure accrescendi, quia hoc omnino necessarium est *l.* 1. & 2. *ff. de acquir. hered.* Illud vero voluntarium, *l.* 1. *post princ. ff. de success. edict.* Item in jure accrescendi pars cohæredis deficientis transmittitur ad cohæredem: in edicto vero successorio transmittitur ad eum qui nullomodo est cohæres. *Brodaus.*

Edictum translatitium dicebatur, quod Prætores, qui Præturam inibant ex edictis Prætorum, qui jam Magistratu suo functi erant, optime constitutis, in sua edicta transferebant, Cicero *in Verrem actione* 3. Sed in ea (inquit) tam usitata satis est ostendere omnes ante me ita jus dixisse, & hoc vetus translatitiumque esse. Aldob. *§. Prætorum quoque. Instit. de jure nat. gent. & civili.* Adde Fran. Balduin. *Catechesin. civil.* 7. *c.* 1.

Edictum unum pro omnibus. Vide Jurisconsult. in not. *l. nonnunquam* 72. *ff. de judic. vide & l.* 53. *C. de re judic. l.* 8. *C. quomod. & quand. judex* Spieg.

Edictum quomodo differat à Rescripto. *Bart.* diligens interpres innuit. in l. *postquam §. Imperator. ff. quot. legat.* Spieg.

Edictum ab interdicto quid differat, tradit Bartolus *in leg.* 1. *Digest. de nov. oper. nunc.* eo nimirum edictum ab interdicto differre, quo genus specie: à quippe edictum generis nomen esse arg. *§. constat. de jur. nat. gent. & civil. Instit.* Interdictum vero speciei; quasi edictum in id dividatur, quod speciali vocabulo edictum dicitur, & interdictum; (non secus quam adoptio in adoptionem specialiter dictam & arrogationem. *leg.* 2. *Dig. de adoptio.* & cognatio in cognationem alteram, & agnationem *leg. Jurisconsultus. Dig. de gradib. cogn.*) Interdictum autem ab illa edicti altera specie eo differat quod hoc inter duos dicatur: quod vero ex suo officio Prætor facit, edictum sit. Hanc autem *Bartoli* sententiam rejicit Alciatus

lib. 3. pareg. ca. 15. ea ratione, quod, quidquid edicat, ad duos pertineat, actorem nempe & reum: Interdictum autem proprie sit, quo Prætor aliquid jubet vel vetat, non perpetuo, sed ad tempus, donec pleniore judicio de jure potitoris quæratur, quasi id interim dictum, interdictum nuncupatum sit, & inre dicere nihil aliud sit, quam interim dicere, quod ab eodem alibi quoque assertum in *l. pecunia verbum. §. ultim. Digest. de verbor. signific.* & aliis quoque comprobatum Joann. Corras. *in lib. naturaliter. §. nihil. commune ff. de acquir. poss.* confirmat Ciceronia authoritate *lib. 2. Rhet. ad Herenn.* Sed quo loco interdicere apud *Ciceronem* legit *Alciatus*, comperi legi, interim dicere. Aliis visum est, hoc edicta ab interdictis differre, quod edicta generalia sint, interdicta vero personalia.

Quibus omnibus probabiliorem verioremque *Bartoli* sententiam illam judico, non quidem usquequaque, verum in eo saltem, quod hæc non secus, quam genus à specie differre dixit. Sic enim altius id omne exquirens constituo, edicere id omne significare, quod jubendo, vetando aliterve decernendo & pronunciando publica authoritate effertur: quasi edicere id generaliter significet, publice pronunciare, & particula, è, verbo dicendi, quod generale est, adjecta, generalem quoque simplicis sui significationem liquarenus retinens id tantum operetur, quo non quod ubique & quomodocunque dicitur, id edicendi verbo proprie significetur, sed id tantum, quod aliter quam privato sermone proferre cupientes, publice efferre, aut quasi publice effari volomus, ut apud Ciceronem *in lib. de legibus*. Suade igitur, inquit, istam ipsam legem, ut ego possim edicere, hoc est, publice eam proponere & efferre. Idem in alio loco *lib. offic.* Edictum quod communiter compositum fuerat, solus edixit, & Plinius *in Panegyrico*: Adsuescat, inquit, Imperator cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus, edicat quid absumpserit: ita fiet, ut non absumat, quod pudeat dicere. Quod & aliis infinitis locis passim occurrentibus patebit, ut in consimilibus verborum aliorum compositis particulam illam eandem vim operari comperiemus, ut quod emittitur, designet, non quod privato loco continetur: qua ratione non inscite, licet concise à Laurentio Vallensi *l. 5. Elegantiarum*, dictum videtur.

Edicere esse Magistratum, Regúmve. Nam quod etiam de iis quæ privati decernunt, & privatim dicunt, id quoque verbum dici solet: sic metaphoricōs tum ad id transferri agnoscemus, quod quasi auctoritate publica sanciatur, in primis ratum esse volunt. Sic. Callicles apud Plautum *in Truculento*, verum ab ancillis extorquere volens:

Edico prius, inquit, ne duplices habeatis
Linguas, ne ego bilingues vos necem.

Et apud Terentium *in Heautontimo.* Sostrata Chremetem alloquens: primum hoc te oro, inquit, ne quid credas me adversus tuum edictum facere esse ausam. Idem Terent. *in Hecyra.* Ibo intro atque edicam servis, nequoquam efferri sinant. Inde adeo incertum edicti. vocabulum vocat Theodosius. *l. 3. C. de legibus* illicque legem sic latam, ut generaliter ad omnes pertineat, vim edicti obtinere constituit: quo effectum existimem, ut cum non in privati tantum cujusquam negotio aliquid Princeps definit, sed eo consilio aliquid statuit, ut generalis ea lex ad omnes pertineat, edictali lege se id sancire profiteatur, quo illud ab eo fieri intelligamus, *l. hac edictali, C. de secund. nupt. lib. 2. C. ubi quis decur. vel rob. l. 2. & 3. cap. de senten.* ex brevi recit. Quod à Prætoris edicti perpetui forma manasse judico, cum alioquin & quæinter privatos quivis Magistratus antea pronuntiaret, edicta vocata fuisse innumeri apud probatos auctores, imprimisque Cicer. *in orat. pro Quint. & act. in 2. Verr.* loci testentur. Hinc edictum adversus absentem impetrari, edictum circumduci passim in jure dicitur, *l. edictum. & l. post edictum cum l. sequent. ff. de judic.* sic & interdicta edicta quoque nonnunquam vocantur, specie tum generis nomine designata, *lib. 1. ff. ne vis fiat ei qui in poss.* Interdicere autem non aliud proprie significat, quam prohibere, *text. in lib. 1. circa fin. & l. 2. de cloac. l. ff. de migr. lib. 1. in princ. ff. de fontibus.* Hinc aquæ & ignis, atque etiam cujuscunque alterius certæ rei interdictio vocata *l. posthumus, ff. de inoffic. l. ultim. ff. de injur.* Et quod bonis interdici prodigo dicimus, qui ne bona administret prohibetur, *l. is cui ff. de verb. obli. l. is cui de testamen. l. 1. l. Julianus, l. & mulier. l. ult. ff. de cur. fur.* Sic effectum, ut cum Prætorum omnia pene decretaque edictaque, quæ ad possessionis separatum à proprietate judicium pertinerent, prohibitionis formula concipi, re ita exposcente usitatius esse cœpisset, ea speciali vocabulo interdicta vocata, specialem illam appellationem retinuerint. Unde nonnullos existimasse refert Justinianus, *in §. summa. de interdict. in Institut.* Illa tantum interdicta propriè vocari, quæ prohibitoria sint, quasi id quod alia verbia aliis concepta, interdicta vocata fuerunt, per extensionem tantum posterioribus temporibus, propter alias id suadentes communiones & similitudines invaluerit, ut idem indicat. Quod ab eo inprimis profluxerit, quod illa quæ prius prohibendo edixisset Prætor, possessionis tantum judicia contingerent: alia vero quæ rerum usu exigente adjicerentur, licet directo non prohiberet, quia juberet Prætor, attamen consimiliter ad possessorii tanum judicii disceptationem pertinerent, ac illia jubentibus eorum formulis inesset & prohibitio quædam. Sic enim, cum jubet aliquid fieri Prætor, ex consequentia vetat quoque, ne contra quam jusserit, fiat: Veluti cum interdicto de liberis exhibendis, liberos exhiberi jubet, vetat quoque in consequentiam vim fieri liberos suos exhibitos deducere volenti. *l. 1 junct. l. 3. ff. de liber. exhib.*

. Quod in aliis consimilibus observare possumus in *leg. 1. princip. ff. de clo.* ut è contrario interdicto prohibitorio, ne quid in loco publico, ex consequentia quoque factum immissum restitui jubet. *l. 2. §. Prætor. ff. ne quid in loc. publ.* Ac ut in nonnullis prohibitoriis haud adeo perspicue accommodare possimus illud certe constat obtinuisse, ea Prætorum decreta, in quibus de sola possessione ageretur, interdicta fuisse vocata, verum originem vocabuli à prohibendi formula, verbique illius significatione cœpisse. Itaque interdicta sic recte cum *Justiniano* finiemus: Esse formulas atque conceptiones verborum, quibus Prætor aut jubebat aliquid fieri,

aut

ant prohibebat, cum inter duos de sola possessione, aut quasi possessione ageretur. *§. 1. de interdictis in Instit.* Et quia illæ verborum conceptiones, quibus prohibet Prætor, ad duos regulariter referrentur, eum nempe, cui prohiber ne adversus illum alterum quid agat, quæ, ut dixi, primum interdicta eo proprio nomine constituta sint, quod in aliis quoque restitutoriis & exhibitoriis consimiliter obtinere observatum esset, eoque hæc insuper cum illis convenire, præter id quod in omnibus, ut dixi, de possessionis tantum contentione ageretur, ad duos nempe interdictorum omnium formulam quamcunque referri, non absonam illam allusionem accommodari posse existimatum est, quia interdictum quodvis inter duos quid in eo doctum sit, id ea voce, nec aliud quam quod istiusmodi esset, significari intelligeremus, ut & hac quoque parte interdictis omnibus inter se conveniret, cui quadraret interdicti non quidem Etymologia, sed quasi allusio quædam, ac veluti *παρονομασία* sive agnominatio, haud illis absimilis, quibus testamentum mentis testationem, donationem, doni dationem, novationem, novam obligationem dicimus esse, cum magis à testando, donando, novando deducta sint, *§. 1. de testam. in Instit.* illicque Viglius *l. Senatus, §. donatio, ff. de don. caus. mort. leg. 1. ff. de novat.* Illas autem in interdictis formulas & verborum conceptiones, ad judices pedaneos relatas non fuisse, ex multis, quam nunc extantibus, si quis eas accuratius expendat, manifestè parebit. *leg. 1. & 3. ff. de lib. exhib. l. 1. ff. de lib. hom. exhib. l. 2. ff. de precar. & leg. 1. in princ. ff. de vi & vi arm. l. 2. in prin. ff. ne quid in loco public. l. 1. ff. de tab. exhib. l. prima, ff. ut vis fiat ei qui in possess.* ac cæteris quoque omnibus quorum licet formulæ minimè juri nostro sint insertæ, ex interpretatione tamen prudentum, ac earum formularum interectis nonnullis clausulis existimare possumus, ad eum eosve dirigi sermonem, quos vel vim, vel quid aliud facere vetet, aut ut quid ab his agatur, jubeat, non autem ad pedaneum judicem; illud quidem agnosco interdictum judici pedaneo, veluti regulæ loco fuisse, à qua in controversia dijudicanda recedere ei minimè liceret, sed tamen præter generaliter concepta interdicta hæc, in singulis possessorii judiciis mandaræ cujusque causæ cognitionis formulam intervenire oportuit. Nam eas quæ extant interdictorum conceptiones, ex quibus quales reliquæ omnes fuerint, conjicere possia, quis personales asserera ausit: cum clarius significari non potuerit, hoc earum concipiendarum & sanciendarum fuisse propositum, ut in omnibus illiusmodi controversiis obtinerent, & quid sequi nos oporteat, præscriberent: Tametsi id simul & nos agnoscamus, jus experiundi in possessorio judicio, quod nobis à Prætore conceditur, interdictum fuisse vocatum, cujus concessionis causa illius cognitionis, mandatum addi à Prætore solitum esset. Quo etiam diversa sunt ab edictis generalia illa interdicta, cum jus experiundi edicto delatum actio vocetur, sed tamen nonnunquam, & quod ex interdicto competit indirectum, actio etiam dici consuevit. *l. 1. §. hac actio, ff. ne vis fiat ei, qui in poss. l. 3. §. hac actio. ff. de vi & vi arm.*

Cur autem rarius actio vocetur, subobscurius expressit Ulp. *in leg. 1. versic. interdictum autem, ff. de uti possidetis.* nempe quod actio nonnunquam ultro possessori deturi hoc est, nulla in id actio prodita sit, ut tueatur quis se, sed tantum ut quid quisque persequatur; est enim jus persequendi, *§. 1. de action. in Instit.* Itaqua possessori qui tuitione tantum & defensione egeret, nolla actiona opus essa potest, sed tantum auxilio aliquo ab illo tamen diverso, in possessione tuendus est, quod ex interdicto competens merito inde aliud, quam actionis nomen assumpsit; nempe interdicti, quod tamen in multis ad persecutionem competat, in eoque actionis cum nomen recte adsciscat, ut supra dictum est. Quod si quis personalia inde interdicta asserere mavult, bic confuse nimis loquetur, ni ea distinxerit. Quo magis toto, quod aiunt, cœlo aberrabit, si ea tantum ratione, qua personalia sint, ab edictis illa secernere volet. Nam ab eundem quoque modum, quæ in singulis controversiis Prætor judici mandasset, edicta quoque veteres vocasse constat, quæ consimili ratione personalia quoque erant. At quem non puderet, inde edicta personalia esse generaliter aut indefinite loquendo colligere, aut eo, quasi non alia quam personalia sint, à cæteris non personalibus diversa constituere? Superioribus autem & id corollarii loco addi potest, quo illud in primis comprobatur, æque generalia interdicta, ut edicta, fuisse, quod consimiliter utraque à Prætore in albo jurisdictionis perpetuæ causa conscripta publice generaliterque proposita fuerunt, *leg. 1. C. de interdictis, l. si quis id quod, & l. si familia. ff. de jurisdict. omn. jud.* Joan. Rob. *li. sentent. 3. capite 19.*

Edicio admonere, citare, *l. 3. C. de his qui accusare, non poss. l. 1. §. 2. C. de assert. toll.*

Edicto præcepit, vetuit, Brisson. *ex ff.*

Edicto contineri; expressum; fieri; præcipiuntur; significatur. Briss. *ex ff.*

Edictum circumducere est delere & abrogare, *in leg. & post edictum, de judic,* vide Gothof. *not. ad l. 6. Cod. quemodo & quando judex.*

Edictalis: Edictalis lex: vide *l. 6. in princ. C. de secund. nupt. l. 31. de petitio, & ult. dat. in C. Theod. l. ult. C. quod cum eo qui in alienat. potest. l. jubemus, 29. ante med. Cod. de testamentis.* Briss.

Edictale programma, apud Cassiodorum: de quo paulo ante *Briss.*

Edictales dicebantur, qui annum unum in juris studio versari alterum etiam adjungebant, ducta scilicet appellatione ab Edicto cui tunc operam navant. *Hotom.*

Edictales bonorum possessiones dicebantur, quæ ex edicto deferebantur: vel quæ ex Prætoris edicto sine causæ cognitione de plano dabantur: cum aliæ quæ Decretales vocabantur, causa cum consilio cognita pro tribunali decernerentur. *l. 1. §. 1. ff. si tab. testam. l. cum quidam, 30. §. 1. ff. de acquir. hæred.* Hotom. Prat.

Editio actionis. Edimus actionem, ut reus deliberet, an judicium accipere velit, *l. 1. princ. de edend.* cum eatenus impune pœnitere queat, *l. si rem pacatam de procur.*

Editio etiam, id est, emissio, editio librorum. Alias est creatio magistratuum, & illa promolgatio dignitatis, quæ communibus omnium votis ac suffragiis decernitur.

EDITIONEM exigere officio judicis, judicem invocare, ut decernat, & mandet exhibitionem scripti, causa summatim cognita, & delato juramento exigendi, quod non calumniæ causa postulet, juxta *l. 9. si quis ex argentariis, §. exigitur, de edend.* Sch.

EDITIO, pro nativitate, ortu. *l. 2. §. 6. de decurio.* Si à plebeio conceptus, mox ante editionem pater ejus decurionatum adeptus, &c. *Hotam.*

EDITIO pro partu, vel nativitate, *l. 11. fin. C. de natur. lib.*

EDITIO actorum precum, spectaculorum, certaminis muneris rationum, operarum. *Briss.*

EDITIO fœtus, filii, partus. Briss. *ex ff & C.*

EDITIS testibus apud Cic. 3. *in Verr.* Testibus datis. *Briss.*

EDITITIUS judex, quem una pàrs eligit. Servius in *Bucolica* Virgil. *Briss.*

EDITUS pro eo quod ab armentis editur, id est, egeritur, non ab edendo, id est, vescendo, ut *Accursius* opinatur, sed ab edendo prima longa deducitur, quod significat ἐκδιδῶναι, ut sic editu significentur reliquiæ cibi, quas natura dejicit ac respuit. *Hotom.* Editus bovis, pro stercore, ait *Nebriss.*

Edna in libris βασιλικῶν alii dotem, alii donationem propter nuptias interpretantur. *Prat.*

EDOCERE, pro diligenter docere, *eigentlich darthun, l. hac consultissima.* 8. *C. de testamentis.*

EDOCERE literas, edocere testator. Briss. *ex C. & ff.*

EDOCTUS literas pro eo qui legere : ac scribere novit, *auth. quod sine. C. de testam.* Edoctus sui juris, *l. 11. ff. de interrog.*

EDUCARE, est alimenta & ad victum necessaria præstare. *l. fi. &* ibi Gothofred. *de alim. & ciba. leg.* interdum alere simul & informare significat, ubi pupillus educari debeat, pulchre JC. *in ff toto hoc tit.* ostendunt, & Imp. *C. eod. & tit. seq.* Plautus distinguit inter alere & educare in Menech. hic homo convivas non alit, sed educat. *Prat.*

EDUCARE, alere est. Sane rogatus ut quendam educet, ad victum necessaria, item vestiarium, & habitationem ei præstare cogendus est *l. ult. ff. de alim. vel cibar.*

EDUCARI, id est, nutriri, *l. 1. C. de divor. fac.*

EDUCATIONI exequatur victus (ait Gothofr. *ad leg. 43. 44. de verb. sign.*) per *d. l. fin. de alim. & cibar. leg.* At victus vocabulo continentur, quibuscunque vitam tuemur : corpusque curamus, *dict l. 43. 44.* Vitam autem corporis tuemur esu ac potu, *d. l. 43. l. ult. ff. de alim. l. 234. ff. de verb. sig. l. 5. §, 12. ff. de agnos. liber.* Veste, *d. l. 43. & l. 45. ff. de verb. signific. d. l.* 234. Adde *l. 21. ff. de aliment. recte*, quod hæc lex innuit. & aperte probatur in *d. l. 21.* at non continentur ea, quæ ad disciplinam pertinent, nisi aliud probetur, *d. l. 21.* An & pharmaca continentur ? in *d. l. 44.* innuitur, & probatur à *Rebuffo* in tractatu *de sententiis provisionalibus, artic.* 1. *glos.* 5. in verbis. Et medicament. & *glos.* 1. & *artic.* 2. ubi de privilegiis alimentorum & medicamentorum differit, hæc omnia non diarii aut cibarii. *dict. leg. 21. de alimen.* sed victus & educationis vocabulo continentur : nisi quis forte de victu transigat, tunc enim favoris causa, nec de habitatione, nec de vestiario transegisse legatarius intelligitur, *l. 8. §. 12. ff. de transact.* Gothofr. *ad d. l. 44. ff. de verb. sign.*

EDUCATIONIS exhibitio ac sumptus æstimantur arbitrio boni viri, *l. 2. c. de alim. pupill. præstand.*

EDUCATIO, & alimenta legata, nomina sunt exæquata, *l. fi. de alim. leg.* Spieg.

EDUCATIO liberorum παιδοτροφία vocatur, *l. 5. ff. de jure immun.*

EDUCERE aquam, de domo testes. *Briss.*

EDUCATOR : patris ac matris nomine comprehenditur. Alciat. *per l. 1. de obseq.* Spieg.

EDUCATOR esse non debet, qui pupilli inhiat successioni, *l. 2. C. ubi pupill. educat.*

EDUCATUS, seu educati, corpua retineri potest ob expensas alimentorum, *l. 1. C. de infantibus expos. l. 2. C. de alim. pupil. præstand. l. 16. C. de nupt. l. 4. §. 9. de dol. mal.* Ea enim conditio est bene depensi. vide Forner. 2. *select.* 14. Gothofr. *ad d. l. 1.*

EDULIUM, inquit *Valla*, est, quicquid edimus, aut quicquid ad prandium cænamque edendi gratia nobis apponitur, & sumimus. Interpretantur hanc vocem Vallæ suo more, pro comestione apud Jurisconsult. *in l. soler. in fin. de offic. Proconf.* quamvis eam paterno casu protulerit : ab antiquo nominativo plurali Edulia : quo vocabulo continebantur omnia, quæ ad esum pertinebant posterior ætas *u* in i mutavie *Spieg.* Ad ea pertinent. (ait *d. l. solent. §. fi. de off. procon.*) quæ ædulium excedunt usum, ubi Edulium pro Eduliorum, inquit Briss. in *lib. parerg.*

EDULITAS : rerum edulium largitio, & donatio, quæ à Principe in populum, cùm magna esset annonæ caritas, fieri solebat. Quo vocabulo usus est Papin. *l. 17. de compens.* Ideo, inquit condemnatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videtur, & ideo compensationem habebit. *Prat.* Eduli.

EDULITATIS enim isto in loco Duare 1. *Disput.* 26. item *Bud. Alciat.* & *Haloand.* legunt: eademque voce Lampridium *in Alexand.* usum dicunt. *Prat.* Alii verò ædilitas, atem, apud *Pap.* & *Lamprid.* legere malunt. Ædilitatis tempore, id est, cum in ædilitate essent. Cujac. 2. *obs.* 23. ex Basilicis : ubi *Duarenum* carpit, monetque apud *Lampridium* legendum esse vilitatem, veteresque ædulitatem & ædilitatem promiscue scripsisse. Gothofr. *ad l. ideo 17. de compensationibus.*

E F.

EFESUS pro Ephesus, aliquoties in *§. 2. l. 137. de verb. obligat.* ut & Briss. *in lib. parerg.* notat.

EFFECTUS Sunt qui putant effectum, & officium in animi habitibus esse proprissimam differentiam, ut quemadmodum differentia hominis est rationale, ita sit differentia ipsius justitiæ, suum cuique tribuere : ipsius temperantiæ frugaliter vivere ; Legis virtus, sive officium, est imperare, vetare, punire, permittere, *l. legis virtus, de legib.* Spieg.

EFFECTUS vim & potestatem significat. Sic effectus beneficii *l. 6. ff. de serv. export.* Briss.

EFFECTUS est, quod ex re sequitur, *l. 3. ex quib. caus. major.* Prat.

EFFECTUS participium, in *l. nulla C. de procur.* Effectus Dominos litis *Inst. de act. §. namque*, Et necdum ejus rei dominus effectus est.

EFFECTUS legis naturæ. Vide *lex natura in fin.*

EFFECTUS, in libris nostris significat facto ipso, re ipsa, vel ipsa, Paulus *l. is qui 15. ff. de legat. præstand.*

præstant. quia effectu, fratris aufert partem dimidiam, & *l. §. in fin. ff. commod.* Verum in vehiculo commodato pro parte quidem effectu me usum habere, item *l. 5. §. 1. ff. quod cum eod. l. 1. §. qui minorem ff. ut leg. nom. cau. leg. si habitatio, 10. ff. de usu & habit, l. 14. in fin. ff. commun. divis.* Briss.

Cum Effectu quid petere: est ita petere, ut certo id consequi debeas, *l. 5. C. de donationib. ante nupt.* ubi dicitur: cum effectu ea petere non potes: id est, petitio tua effectum sortiri non debet aut potest.

Sine Effectu istud est. i. frustraneum, irritum, effectum sortiri non debet aut potest, *l. 4. C. de donationib. ante nupt.*

Efferre, verbum est funeribus accommodatum, quæ proprie efferri dicuntur. Feretrum vero deferre, propinquioribus virilis sexus olim munus dabatur. Itaque filii, parentes, fratres, sorores, elatos funere deferebant: nonnunquam servi libertate donati. Vide Rivallium *l. hist. jur. civil. 2.* & Alexandrum Neapolitanum. *Spieg.*

Effervascere, significat ardore animi excitari, ut cum homo ita excandescit: contrarium est, Defervescere. Ulpianus *in l. quis fugitivus. §. idem ait. de adil. edict.* Si autem in hoc tantum latuisset, quoad iracundia Dominorum effervesceret. Hoc ideo adscripsi, quod *Accursius* Effervesceret, id est humiliaret, interpretatus est. *Spieg. Prat.*

Efficacia. Efficaciam parem consequi, *l. ult. C. qui admit. ad bon. poss. pos.*

Efficaciter agere, experiri, instituere actionem. Bris. *ex ff.*

Efficax. Efficaci instantia compellet eum præses provinciæ obtemperare *legib. l. 6. C. de postlim. revers.*

Efficax dicitur una quæque *res*, cum nihil illi deest, quod natura ejus ferat, veluti conditio habet natura, ut suspensam obligationem teneat, neque antequam existat, nasci patiatur actionem. Ea ergo si fungatur munere hoc suo naturali, efficax erit. Quod si non impediat ortum actionis, verum repellat eam per exceptionem, inefficax erit. Ferret. *tit. de act.*

Efficax conditio, denunciatio, instantia, interdictum, obligatio, traditio. Briss. *ex ff. & C.*

Efficere, denotat perfectionem, in *l. Barbarius ff. de off. prat.* Effecisset, pro efficere potuisset, accipiunt. Et ea suppletio in jure nostro non est nova: *Zasius* ait, interpretans verbum Peterentur, *in §. postea, l. 2. de orig. jur.* id est, petitæ & allatæ, scriberentur Sic & Accurs. *in l. enim qui 2. §. si à te, de verb. oblig.* ubi text. dicit, recte fundi usumfructum petam, exponit glos. petendo fundum, consequar usumfructum. Sed & Jurisconf. in *l. Labeo de statuliber.* verbum Videbitur exponit, id est, videri potuerit, decens in *leg. 12. Tab.* verbum Nocet, sic accipi. Et alibi *glos. in l. si rem æstimatam. ff. de jur. dot.* exponit verbum Dederit, i. dare convenerit. Et in *gl. l. 2. C. de fide instrum.* verbum Retractas, id est, retractare intendis: multaque id genus similia invenias. *Sp. Schard.*

Efficere vicem, pro æque prodesse, & loco alicujua esse.

Efficere voluntatem, pro communire. Testator testibus ad efficiendam (id est, communiendam) voluntatem adhibitis testari potest, &c. *l. dictantib. 22. C. de testam.*

Effici quis dicitur Dominus rei *lib. 2. ff. de acquir. rer. dom.* Sic si possessionem tenes, dominus effectus es, *l. 4. C. si quis alteri.* Sed & res alicujus effici dicitur, cum ejus dominium ei quæ situm est: Sic effici res mariti: nec eam effici arborem, *l. 7. §. ult. ff. de acquir. rer. dom.* Briss.

Effici sui juris, filiifam. dicuntur patria potestate liberati, *l. 11. §. si filio. ff. de leg. 3.*

Effigiare verbo nunc crebrius utitur Cæsarea Cancellaria in Diplomatis, quæ à Principe super Natalium restitutione, hoc est, Nobilitatione, ut ait *Budeus* in prior. annot. impetrantur. Tametsi apud idoneos Latinitatis authores vix putem reperiri Effigiare: pro quo malim, delineare, exprimere, characteribus depingere, aut effingere, idque pro rei ipsius natura, de qua loqui volueris. *Prudentius*, qui inter Christianos vetustus videri potest, gravissimus author certe, hoc verbum non respuit. Et *Gellium* dixisse, fœtum ineffigiatum Insulanus observavit. *Spieg. Prat*

Effigies antiquitatis in 12. Tabul. extat. Hujus cognitio non modo suavis est, atque delectat, sed etiam juris civilis studioso mire prodest, *Budeo* monitore. *Spieg. Prat.*

Effingere. Vide *extergere.*

Efflagitare interdictum, *l. 4. C. interd.* Tantum efflagitare, quanti vendi militia possit. *l. super. 27. med. C. de pign.*

Effluere aqua, lacus, vinum ex doliis. *Brisson. ex ff.*

Effluere etiam tempus dicitur. Effluxerit triennium, quinquennium, *l. 7. C. de statu defunct.*

Effodere ossa, vel eruere, *l. 8. ff. de re lib. ult. ff. de sepult. viol.* Briss.

Effodere terminos, est lapides finium causa positos avellere, & ejicere, *l. 1. C. de termin.* & Paul. *§. 2. l. 5. Sent. tit. 22.* Bris.

Efformare, *in tit. ff. de leg. Corn. de falsis* Gothof. Efformare monetam. *Bris.*

Effractores plerunque dicuntur, qui fores parietesque diripiendi expilandique causa perfringunt. Interdum etiam, qui ut è carcere effugiant, parietes ejus perfodiunt, ut sub tit. *de effract. & expil.* Item *l. 3. § 1. ff. de offic. præf. vigil. l. aut facta, 16. §. tempus, ff. de pœn.* Cic. *in Verrin.* Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris. *Hotom. Brisson.* dicit Effractarium pro Effractore. *Seneca* epist 69.

Effractores autem quidam nocturni, & hi atrociores, quidam diurni. *l. ult. ff. eo.*

Effractura, pro violenta diruptione, & in quibus hoc crimen admittitur plerunque, in *l. 3. de offic. Præf. vigil.* Paul. §. 2. memorat. *Spieg.* vide *l. 1. C. locat. l. 48. de bon. lib.* adde *tit. ff. de effractoribus 18. lib. 47.* & omnino Gothoft. not. ad rub. istius tit totumque tit

Effringere ædes, armarium, conclave, fores, januam, ostium, sepulchrum, villas, Briss. *ex ff.*

Effrenata licentia, *l. 21. fin. C. ad l. Jul. de adult.*

Effrenati sunt, qui nullis legibus, nulla ut honestatis cohiberi possunt. *Spieg.*

Effusores qui patrimonium, peculiumve temere & large expendunt, diffi pantque. Verbum fuit admodum familiare Divo Cæs. Imp. Aud. Frid. 3. *Spieg.*

Effugera deportatus, *l. 4. §. 1. ff. de re milit.*

Effugere periculum. periculum maris, infamiæ notam. Brisson. *ex ff.*

Effusum, vide viciare vinum

Effundo. Effundi oculus dicitur, pro erui, *l. 13. §. item Julianus 4. ff. loc.* Brisson. *in parerg.* Edicti, qui effuderint, formula, *lib. 9. ff. t. 3. & l. 1.*

l. 1. §. 1. de oblig. ex qu. delict.

Effundere in edicto Prætoris de his qui effuder. est aliquid liquidæ materiæ ex cœnaculo, ædibusve, in eum locum quo vulgo iter fit, immittere, spargere.

Effusa interpretatio anni est: cum is ita ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi. Gothof. *ad l. 1. in pr. Co. de annal. except.*

Effuse interpretari spatium annale, *text. in d. l. 1. prin. Cod. de ann. except.*

Effusa trahendus aut producendus non est legis vel quæstionis intellectus, *l. 3. med. C. ubi & apud quem cognit.*

Effusio falsa. Si quis nummos falsa effusione (alii fusione) formaverit, *l. 2. pr.* ubi Gothofr. *C. de falsa moneta.*

Effusus (prolixus, confusus) veterum & inextricabilis tractatus, *l. 5. in fin. pr. C. de necessar. servis hered. instit.*

E G

Egeo. Egere dicitur, secundum Bart. qui non habet, unde se alat: Festo est velut exgens, cui ne gens quidem sit reliqua.

Ne Egeat is qui convenitur, in quantum facere potest, ratio habenda est, *l. 19. fin. & l. 30. de re jud.*

Egentes, perpetuo egentes & pauperes, *l. 5. §. 1. C. ad l. Jul. majest.*

Egenus facile pœnam committit. Gothof. *ad l. 35. de injur.*

Egenorum cura habenda, *l. 35. C. de episc. & cler.*

Egeni propter egestatem non sunt suspecti, nisi aliud accedat, *l. 6.* & ibi Gothofr. *C. de suspect. tutor.*

Egens & locuples opponuntur, *l. 3. ff. de testib.*

Egentem eum accipere; egenti patri emolumentum præstare, egentem victum sustinere, alere. Briss. *ex ff.*

Egestas fere in mala re dicitur, quæ scilicet ad maleficium hominem impellit. Proprie tamen est, aliqua re opus habere. Tryphon. *in l. bona fides.* Depositi: censuit, nec inique, male meritum, publice ut aliis exemplo ad deterrentia maleficia sit, etiam egestate laborare debere. *Spieg. Prat.*

In Egestatem summam ductus esse (venisse) dicitur, respectu hæredis extranei, qui nullum alium habet, à quo ali possit, *l. si quis, 5. §. 17.* & ibi Gothofr. *ad agn. & alien. lib.*

Egerere, pro ejicere ex aliquo loco, *l. 25. l. 53. §. si sulphuraria, ff. de furt.* Sic egerere terram ex sulphurariis, res meretricis, rudera. *Brisson.*

ἔγγλυα Rhodiis dicebatur & ἀκίνδυνα credita nautica, quæ non sunt periculo creditoris, *Gothofr.* ad §. 1. ibi: pecuniam nauticam, *l. 122. de verb. oblig.*

ἔγγλυο, usura terrestris menstrua in legibus Navalibus. *Prat.*

Ἔγγραφοι νόμοι, §. 3. *Inst. de jur. natural.* id est, scriptæ leges.

Egisse quandoque videtur quis, etiamsi non egerit, *l. 3. §. 2. Co.* ubi Senatores vel Claris.

Ἔγκλημα, *Inst. de injur. in pr.* Arist. *lib. 5.* Et hic, ἀδίκημα ἔγκλημα τῆς καθοσιώσεως, crimen majestatis læsæ: Gothofr. *ad rub. t. ff. ad l. Jul. majest.*

Ἐγκολλητικά, medicamenta, quæ firmandis fœtibus apponuntur, Gothofr. *ad l. 9. lin. 1. pr. ff. ad l. Aquil.*

Ἐγκύκλια, id est, Circulatia Græcis, quorum sedulus est plerunque imitator *Horatius*, appellare solent ea, quæ vulgaria sunt & obvia, quæque omnib. patent. Turneb. *advers. li. 9 c. 9.*

Egnatius Mecennius, teste Plinio *14. cap. 13.* uxorem, eo quod vinum bibisset, impune interfecit: qua de re pluta Gothofr. *not. ad N. 22. c. 16. circ. fin.*

Egredi fines, regionem aliquam, urbem. Briss. *ex ff.*

Egredi mandatum id est, fines mandati. Sic egredi officium mandati. Briss. *ex ff. & C.*

Non Egredi personam dicitur, quod personale est, personæque cohæret. *l. 1. ff. de constit.*

Egredi 20. annos. Paul. *in l. ult. de condit. &* Ulpian. *in fin. l. 1. de const. princ.* personam non egreditur, translative usurpatur. Hanc ætatem egressus, *l. 4. C. qui testa.*

Egregiæ personæ, vide text. & Dd. *l. 15. ad egregias, ff. de jurejur. vide* Gothofr. *ad d. l. 15.*

Egregiarum autem personarum exempla sunt: majores Magistratus: Doctores, & alii, quibus juris authoritate dignitas *inest.* Bart. *l. C. de advoc. divers. jud.* Quinimo Jas. *dict. l. ad egregias,* secutus Dominicum *in proœmio sexti*, idem respondit de eo, qui ad professionem majoris disciplinæ designatus fit, quem vulgo licentiatum dicunt. Old. *de jure singul.* vid. *Goth. jam d. loc.*

Egregiatus dignitas, *l. 1. C. Th. de murileg.*

E I

Ei & adversus eum, *l. 14. ff. de jurisdict.*

Ei & in eum competere actiones, *l. 1. ff. de curat. bon. dan.*

Ei jus dicitur, cui quid per sententiam adjudicatur: adversus autem eum dicitur, cui qui abjudicatur: quod vulgo dicunt, (causam obtinere, & succumbere in causa. *Ulp.* Est, inquit, receptum, ut possit ei & adversus eum jus dici de jurisdict. omn. jud. *Spieg.*

Ejecta vocantur, quæ vel levandæ navis gratia mari committuntur, donec fors ea salvata restituatur: vel quæ incendii causa, sub dium emittuntur, priori domino qui ea abjecit, restituenda, ut qui ea animo possidere interim non destitit: ut vulgatis legib. sub *tit. ad leg. Rhod. de jact. & de acquir. rer. dom.* constat. *Spieg.* Adde Peckium *comm. l. 3. §. non solum, ff. de incend. ruin. naufrag.*

Ejectus pro naufragium passo ut apud Terentium *in Andria.*

Ejecta navis est, quæ, ut Græci aiunt, ἐξώκειλε, id est, in vadum ejecta illisaque *l. quo naufragium, 3. §. 6. ff. de incend. ruin. naufrag.* quæ & Dejecta, *l. 7. ff. de leg. Rhod.* Briss.

Ejicere, verbum est ad immaturum partum accommodatum, Hotomanno abortire, vel immaturum partum abigere. *Brissonio* effundere partum fœtumve: unde ejecti partus, pro abacti. Ejecti item & ejectitii, pro abortivi, dicuntur. *Ulp. in l. 27. si servum servum, §. quis de manu. 22. ad l. Aquil.* Si mulier, inquit, vel equa ictu à te percussa ejecerit, *l.* abortum fecerit, ut *l. 39. eo.* Goth. ibi & *l. 53. eo.* Spieg. Adde Peck. *com. l. 3. §. non solum, ff. de incend. ruin. naufr.*

Ejicimus quempiam, antequam sit ingressus. Dejicimus vero jam ingressum, hoc est, deturbamus. *Spieg.*

Ejicare saxum ex fundo in *l. 35. de dolo*, vel eximere vel evehere significat, ut in *l. 6. de donatio.* Briss.

Eji-

Ejicere terminos, *l. ult. de termi. mot.* & *in l. Manilia*. Quique termini ac lege statuti erunt, ne quis quem ejicito, neve commoveto, *Prulus* dejicere dixit *l. 1. fent. tit. 16.* Briss.

Ejeratio. Sine ejeratione, aut fidejuslloribus, *l. 12. ff. C. de judic.*

Ἐκκαρίης vel ἐμματίης, (ait *Modestin.*) apud Græcos dicuntur duorum fratrum uxores, quod uno versu, ait *Modestin.* idem Homerus significat,

Ἠὲ γαλόων ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Sive alicubi ingiorum, aut maternum speciosis peplis, *l. 4. §. 6. fin. ff. de grad. & adfin.* Hot.

Εἰρήνη. Venerabilis domus sanctæ Εἰρήνης (alii, sanctæ Helenæ) N. 3. c. 1. circ. med. ibique *Gotho.* not.

Εἰρηνοδίκαι Vide *Fecialis.*

Εἱρκτή, vel ἕρκτη (V. Connan. *lib. 2. ca. 6. n. 3.*) carcerem simul ac vincula significat.

Εἰσαγωγαὶ τῶν νόμων (compendia legum) *Theophilo* sunt institutiones juris Goth. *not.ad proœm. Inst.*

Εἰσδοτικά, hominii seu homagii symbola, Cuja. *8. obs 14.* Goth. *c. 7.* Edict. *Justinian.*

Εἰσδοτικόν renovationis precium, ut puta in locatione, emphyteusi. N. Leon 13. lin. 9. Goth. *not. ad lin. 9. & ad ca. 7. med. Edict. 13. Justinian.*

Εἰσελαστικά, quæ dabantur athletis pro coronis. Vid. *l. 5. C. quæ res pignori*, Gothof. *ad d. ca. 7. Edict. 13.*

Εἰσιέναι δίκην, causam agere. Paul. *l. 4. de judic.* τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ μήτε εἰσιέναι δίκην ἰδίαν, μήτε διωκόντων, μήτε φευγόντων. Magistratus quo anno cum imperio sunt, neque propriam agere causam sive agendo, sive defendendo, &c. Demost. Περὶ ἐνδειξ, ἢ γραφὰς τὸν ἀγῶνα τῶνδε παρανόμων εἰς ὑμᾶς εἰσελθεῖν, ἢ ἀπέφυγον: id est, & Reus factus, causam hanc violatarum legum apud vos dixi, & sum absolutus. *Hot. Prat.*

Ejurare bonam copiam, est jurare sibi copiam non esse æris alieni dissolvendi: Cic. *lib. 9. Epist. ad Pætum.* Tu autem quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. Tum enim cum rem habebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem. Quo ego loco adductus restituendum hoc in *Varrone* verbum credo, quod unius literæ ademptione omnem sensus gratiam perdidit: Ait ille *li. 6. de ling. Lat.* Liber qui operas suas in servitute pro pecunia, quam debeat, dat, dum solveret, nexus vocatur. Hoc C. Popilio togante, Sylla Dictatore sublatum, ne fieret, & omnes qui bonam copiam jurarent, ne essent nexi dissoluti. Quod multo planius erit, si ejurarent, legas: ut sit sensus, si jurejurando negarent sibi facultatem dari, eo se ære liberandi. Adjuvat nos Festus *lib. 5.* qui

Ejurare magistratum apud Tacit. *lib. 12.* & Plin. *Epist. 23. lib. 1.* est magistratu se abdicare. *Briss.*

Ejulationem significare ait, non posse id quod desideretur præstari. *Briss.*

Ejurat, qui jurat, quod desideratur, à se præstari non posse, ait *Sex. Pomp.* Ex quo Ejurandi verbum apud *Varronem* & *Cic.* à doctissimis hominibus jure repositum est. Puto & apud *Hieronymum* reponendum in *lib. de Monogamia ad Geroniam.* unde eum viri summi, nescio quo jure exturbant, contra veterum librorum quam ipsius proferunt, sidem: Hierophantia (inquit) apud Athenas ejurat virum, & æterna debilitate fit castus. Hoc quid clarius, quid rectius? sed illi non satis oculate, ejurat, legunt: Sic & *Tertul.* à quo *Hieronym.* multa sæpe mutuatur, & commerciom, & patrem matremque ejurare dixit. Apud eundem *Tertull.* in exhortatione ad castitatem, veterem scripturam retineo, atque ita lego. Cum autem Deus summus tantum, Satanas, ad perficiendum, provocatio est nostra, into subsugio pigrissimorum ad continentiam Deo exhibendam quam Diabolo qui antistant, nunc virginitate, unde viduitate perjurant, &c. Perjurare dicit, qua Diabolo jurant, non Deo. Apud eundem auctorem *in Apologet.* ubi de *Socrate* loquitur, dejerandi verbum simpliciter accipio: ut apud *Terentium* Donatus Dæmonas (inquit paulo post *Tertull.*), i. e. Genios adjurare consuevimus, ut illos de hominibus exigamus. Non dejerare, ut illis honorem divinitatis conferamus. Adjurare est exorcisare, ut & Exorcistas Latine adjurantes verti, *Isid.* scribit. Posteriores conjurare dixerunt non tam apte. *Sex. Pompon.* Objurare est jurejurando obstringere. Præjurare est præire verbis conceptis jurantibus. Itaque præjurationes facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant, post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, idem in me. Pitheus *lib. advers. 2. c. 8.*

Ejulatus, eationis ploratus expers.

Ejusque mancipiis, quæ supra legavi, cibarii nomine ab hæredibus meis præstari volo, quæ me vivo accipiebant. Explicat hoc thema Scævol. *in l. à filio §. testatur. ff. de alim. leg.* Spieg.

Ejus vitæ adolescens, ut merito bonis ei interdici debeat. *in l. patri, ff. de minor.* Spieg.

Ejus pro Ei jus. *in l. 6. fin. ff. arb. furt. cæs.* Briss. *parerg.* Sicut cujus pro cui jus, in *l. 163 de reg. jur.*

Ejusmodi homo, id est, talis generis, vel ejusdem modi, *l. fin. ff. de offic. præsid.* Spieg.

E L.

Elæamphoria, Oottæ in voce Hospitatura, sunt hospitia, ad quæ Alexandrini euntes olivam in signum pacis ferebant. Quod tidet Gothofr. *not. ad §. 19 l. munerum 18. ff. de muneri.*

Elæemporia (alias Eleemp ria, Elempotia, Elemphoria *Gothofr.* jam *d. loc.*) id est olei publice coemendi cura. Jurisconf. *in l. fin. §. 19. de mun. & hon.* Elæemporia & opsoniaa, (hoc est, leguminum comparandorum cura) apud Alexandrinos patrimonii munus existimatur. *Spieg.* Ἐλαιῶναι appellabant curatores olei emendi gratia creatos. *Briss.*

Electio secundum *Joh.* est alicujus personæ idoneæ ad dignitatem, vel fraternitatem, vel societatem, servata forma canonice facta, vocatio. Et hoc modo electio sumitur stricte, quamvis eligere ad multa se habeat, ut etiam not. Rofred. *in sum. eod. tit. §. 1. in pr.* Unde ad electionem tria acquiruntur, scilicet autoritas, numerus, & zelus. Autoritas consideratur in dignitatibus & meritis vitæ. Zelus consistit in animo, ut sine carnali animo fiat, sed secundum meritum personæ eligendæ, *8. qu. 1. c. si ergo.* licet contra istam conditionem, sæpius committatur electio de facto, non de jure. De numero patet. Debet ergo electio fieri, secundum ista tria, habito respecto meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex una parte sit dignitas, & zelus melior tam respectu eligentium, quam electi, & ex alia parte numerus major, certe prævalebit dignitas cum zelo ipsi numero, *c. ecclesia vestra extr. de elect.* Item differunt electio, collatio, & præsentatio. Nam electio fit per collegium

ad

ad dignitates, & Pontifex confirmat: & quodlibet collegium debet eligere Prælatum suum, nisi aliud sit de consuetudine vel privilegio, *c. 1. extr. de elect.* Collatio fit ad beneficium simplex, & pertinet de jure communi ad Episcopum per totam diœcesim, cum consensu capituli, nisi aliud habeat consuetudo vel privilegium, & dat plenum jus, nec indiget confirmatione. Sed præsentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum jus præsentato, sed requiritur institutio & investitura Episcopi: ut per *tat. tit. de jur.* Patr. Prat.

Electio canonica quæ dicatur exponit Jo. Andr. *in c. non potest. de prabend. & dignit. in 6.*

Elactio libera, liberum eligendi arbitrium, *l. 19 fin. C. de jussor.*

Electio improvida; minus honesta, *l. 23. pr. li. 4. C. tit. 4.*

Electio & optio differunt: Electio enim non est actus legitimus, sicut optio, Gotb. *not. ad l. 25. prin.* de liberali causa, ex *Cujac.*

Electores, quorum jam non solum usus, sed & authoritas ac dignitas in Imperio amplissima est, ab eligendo Imperatore dictos esse constat; de quorum tamen institutione, variant docti: ut videre est ex *Onaphrii Panviaii*, & *Sim. Schardii* contrariia scriptis.

* Electores (*Churfursten*) sunt Principes Imperii, illustrissimam ac ferè Regiam dignitatem, cum jure ac potestate eligendi Imperatorem obtinentes.

Eorum numerus per A. B. est septenarius, (unde septemviri dicti) hodie verò per Instrumentum Pacis Germaniæ octonarius factus est, cui nuper adjectus est novenarius.

Sunt vel *Ecclesiastici* vel *Seculares*. Inter Ecclesiasticos Archiepiscopus Moguntinus, Imperii Archi-Cancellarius & Collegii Electoralis Decanus, primum locum obtinet, jus convocandi Electores, & vota ex aliis perquirendi habens. Secundus est Archiepiscopus Trevirensis. Tertius in ordine Archiepiscopus Coloniensis.

Inter Electores Seculares primus est Rex Bohemiæ, ob Regiæ dignitatis fastigium. Secundus Dux Bavariæ. Tertius Dux Saxoniæ. Quartus Marchio Brandenburgensis. Quintus Comes Palatinus Rheni. Sextus Dux Lunenburgensis.

* Electorum Origo ferè incerta est, videtur autem ad tempus interregni mortuo Friderico II. Imper. referri posse, post quæ tempora Principum ac Procerum Imperii adsensu potestas eligendi Caput Imperii, quæ antea communis omnibus Principibus erat, consuetudine laudabili, restricta fuit ad Septemviros illos Officiales Imperii, ac postea Aureâ Bullâ Caroli IV. firmata, ut in posterum dissidia circa electionem evitarentur.

* Elactoris autem dignitas inseparabiliter adhæret ipsi Electoratui, Ducatui seu ditioni *A. B. tit.* 20. & electio ratione ditionum competit *A. B. tit. 7.* & ita qui non habet ipsum Electoratum, Elector non est, licet patre Electore natus sit: in Ecclesiasticis verò Electoribus, eo ipso quòd in Archiepiscopum quis horum Archiepiscopatum Canonicè eligitur, Electoralis dignitatis jura nanciscitur.

Legitima autem ætas in Principe Electore octodecim anni statuti sunt, quos si nondum impleverit, cum proximus agnatus tutelam & Electoratus administrationem subit, nec Testamentaria heic locus est. *Aur. Bull. tit. 2.*

* Elactorum dignitas ac præeminentia summa est, ac Regiæ æquiparatur. In Curiâ solemni omnibus præferuntur. Sunt Membra Capiti proximiora. *A. B. tit.* 2. Nobilia Imperii fulcra & Proceres sacrum ædificium circumspectæ prudentiæ pietate sustentântes. *A. B. t.* 3. Supremi Patres ac Senatores Imperii *die obristen vatter und rathgeber der Teutschen Natiaa.*

Potestas eorum est amplissima. Præcipua jura sunt. 1. jus eligendi Imperatorem, 2 jus Capitulationem præscribendi, ac electo Regi Romano. imperium committendi, 3. Conventus speciales agendi & de imperii salute seorsim consultandi, 4. Comitiorum universalium indictioni consentiend, 5. in partem Imperatoriæ sollicitudinis sese intromittendi, 6. Omnia ardua Imperii negotia consilio & consensu adjuvandi & adprobandi, 7. in Comitiis universalibus ac Deputatorum peculiarem Senatum constituendi *Vid. Aur. Bull. & Capitalatioaes Cæsar. novissima.* Quantum verò potestatis Principibus Imperii per Instrumentorum Pacis Germ. accesserit *vid. dict. Instrum. art. VIII. §. gaudeant.* Privilegia Electorum varia sunt, quædam tamen hodie cum Principibus reliquis communia. Quæ Aurea Bulla eis tribuit præcipua. 1. jus fodinarum ac Salinarum, 2. jus recipiendi Judæos, 3. jus telonii, 4. monetandi, 5. terras & possessiones quascunque, ex quâcunque causa à quibuscumque personis recipiendi, 6. immunitas à solutione honorarii vel laudemii pro feudorum receptione, 7. Privilegium de non evocandis subditis, 8. Privilegium de non appellando, atque alia.

* Electoratus vacans recidit ad Cæsarem, qui cum alii libere confert. *Aur. B. tit. 7.*

De actu electionis Imperatoris *vid. Infra V. Imperatoris electio.*

(Vid. Gerrold. de Septemvir. Arum. Limo. &c. & alii *ad Aur. Bull.* Reinck *de reg. Secal. l. 1. & 4. c. 7. & seq.* Schirr de *Vicariatu & de SRR. Vol. 1. D. 7.* D. Strauch. *Dissert. ad cap. Venerabilem X de elect. & Elect. potest.* D. Conring. *Diss. de Septemviris Imperii.* Lampadius *de Stat. Reip. Germ. P. 3. c. 4. ibique* Conring. ia *not.* D. Godofr. de Jena. *de Elect. Imperat. Dissert.* 2. *Elect. jur. publ. cap. de Octav. Elector.* Electoralia Officia Imperii Augusta (*die Erb-Ertz und Chur ampter*) quibus Electores decorati, sunt octo. Tres Archi-Cancellariatus qui tribus Archiepiscopis Electoribus, Moguntino, Trevirensi & Coloniensi per Germaniam, Galliam & Italiam competunt (*vid. supr. Archi Cancellariatus*) 4 Archi Pincernatus (*Ertz-Schencken amt*) Bohemiæ Regii Archidapiferatus, *Ertz tracks essen amt* qui hodiè Bavaro, 6 Archimarechallatus *Ertz-Marechal amt* qui Saxoniæ Duci, 7. Archicamerariatus, *Ertz Cammerer amt*, qui Marchioni Brandeburgico & Architbesaurariatus, *Ertz Shatzmeister amt* qui Comiti Palatino perpetuò tributi sunt.

Hæc officia Electores in Imperialibus Curiis exercent, comitando Imperatorem, eidemque insignia præferendo, & ordine per Aur. Bullam præfinito, ministrando.

Seculares autem Electores suos Vicarios & subofficiales habent. *A. B. tit.* 17. Rex Bohemiæ subofficiarum habet Pincernam Baronem *de Limburg.* Bavarus Comitem Truckfessium *de Zeil.* Saxo Marescallum *de Pappenheim.* Brandeburgicus Comitem *de Haben Zollerea* Palatinus

latinus Comitem *de Sinzendorf*. Si verò subofficiales abesse contingat, Ordinarii Imperialis curiæ Ministri vice eorum, & quilibet in locum ejus cui in titulo ac officio communicat, succedunt, & absentium vice officia expediunt. Unde officia in tres classes dispescuntur, 1. *in die oberste Ertz und ehuramter*, 2. *in die Erb und afteramter*, 3. *in die tagliche hoff-amter*. 1. in summa Electoralia & Imperii Augusta officia, 2. in hæreditaria & secundaria officia, 3. in diurna Curiæ officia.

Hæc officia, quæ cuilibet Electori in Curia Imperiali incumbunt obeunda, Electorali nexu indissolubili alligata sunt.

Hæc Electoralia officia pariter & Electoratus ipsi ab Imperatore per investituram Electoribus conferunt. Tenent Electores Seculares quædam bona, ad Electoratum pertinentia, ab Episcopo Bambergensi sibi in feudum data, quorum intuitu ad officium tenentur, per subofficiarios Episcopo Bambergensi præstandum, simile officii ejus, quod Imperatori præstant, quod in feudum ab eo recipiunt. Regisque Bohemiæ subofficiarius est Nobilis *ab Aufsaß*. Palatini Nobilis à *Pommersfelden*, Saxonis Mareschallus *ab Ebner*, Brandenburgici Nobilis *de Rotenbahn*.

(Vid. Chreg. *Velst. de Imper. Offic.* Autor anonymus, *Consultat. de Pracedentia der Erb und hoff-amter ap.* Limn. *de J. P. l. 3. c. 7. n. 75. & ap.* Besoldum *de praced. & session. prærog. c. ult.* Sinold. *de R S S. v. 1. Dis. 7. th. 23. & seqq.* D. Strauch. *Dissert. exoter.* 3. Burg. *Not. rer. Imp. p. 1. Disc. 19.*)

Electrum, est aurum, in quo est quinta argenti portio, Goth. *ad §. 27. Inst. de rer. divis. ex 33.* Plin. 4.

Electrum. *Ulp.* auctor est, Electrum auri appellatione non contineri, *l. 4. de leg.* 1. Id quo sensu accipiendum sit, optime adversus *Hermogenem* docet *Tertull.* Nam & testam, inquit, licet ex argilla confectam jam non argillam vocas, sed testam & electrum, licet ex auro & argento fœderatum, nec argentum tamen, nec aurum appellabo, sed electrum, à cujus habitu quid divertit, pariter & à vocatu ejus recedit appellatione, sicut & conditionis proprietate. Huic addendum est illud ejusdem Tertulliani *contra Praxeam*. Si enim sermo ex transfiguratione, & demutatione substantiæ, caro factus est, una jam erat substantia Jesus ex duabus, & carne & spiritu mixtura quædam, ut Electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum esse, i. Spiritus, nec argentum, i. caro, dum alterum altero mutatur & tertium quid efficitur. Electrum igitur, quia ab auri & argenti recessit habitu, ideo nec auri potest nec argenti nomine comprehendi, & hoc nimirum illud est: quod dixit *Ulp.* rerum vocabula immutabilia esse, *d. l. 4.* Quod enim est auro & argento fœderatum est, proprium habet vocabulum, & Electrum, non aurum, non argentum. Eoque sensu Electreos nummos appellasse videri potest Lamp. *in Alex.* Alexandri habitu, inquit, nummos plurimos figuravit, & quidem Electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. Est & aliud genus Electri, de quo scribit ad hunc modum D. Ambros. Hexaemeron *li. 2. c.* 15. Quid tibi referam, quod Electrum lachryma virgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatem lachryma durescat; Nec levibus id asseritur testimoniis, quando folia & minutissimæ surculorum portiones, aut exigua quædam animantium genera, in Electro sæpe reperiantur, quæ videtur cum adhuc gutta esset mollier recepisse, & solidata tenuisse. Hæc *Ambrosius*. Et de hoc quidem Electri genere accuratissime disputaturus est doctiss. Medicus, *Guilielmus Pantinus*, in iis commentariis quos in *C. Plinii* naturalem historiam meditatur, Ræward. Varro. *lib. 1. c. 19.* Apparet itaque ex hisce Electrum bifariam intelligi. Nam & succinum est, & aurum quinta parte sui argentum.

Electri Sardensis tanquam memorabilis meminit Sophoc. *in Antigon.* sed in qua significatione, quærunt ibidem interpretes.

Electri nomen duob. modis accipi Pausan. *lib. 5. Eliac.* docet. Τὸ δ' ἤλεκτρον, ait, ὃ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηκεν τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται σπανίζεται τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώποις τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα. τὸ δ' ἄλλο ἤλεκτρον, ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. In hanc posteriorem sententiam Electrum usurpatur, in *l. 7. §. voluntas, ff. de acquir. rer. dom. §. si duorum. instit. de rer. divis. l. 4. ff. de leg. lib. 1.* Plin. *lib.* 33. *c.* 4. Ubicunque quinta argenti portio est, Electrum vocatur; Scrobes eæ reperiuntur in Caria. Fit & cura Electrum argento addito. Servius *in 8. Æneid.* Secundum *Plinium* ait tria sunt Electri genera, unum ex arboribus quod succinum dicitur: & est lacryma defluens ex arbore Glessaria in Insulis Germaniæ Septentrionalibus, quas Glessarias, sive Electrides dicunt, quæ deinde cogelascens, in lapidis duritiem vertitur. Virg. *in Bucol.* Pinguia corticibus sudent Electra myricæ, Nebriss. aliud, quod naturaliter invenitur: Tertium, quod fit de tribus partibus auri & una argenti. Quas partes etiam, si naturam resolvas, invenies. Adde *l. 7. §. 8. de acquir. rer. dom.* Quæ postrema verba ab eo mutuatus est Isidor. *lib. 15. Etym. c. 23.* Idemque Plin. *lib. 9. c. 40.* Sicut testitudines tingere, argentum auro confundere, ut Electra fiant, addere æra, ut Corinthia. Hinc electrei nummi apud Lamprid. *in Alex.* Plane Electrum etiam succinum significat, Ut in illo *Martialis* versus.

Corticibus duris sudare Electra feruntur.

Eoque sensu Electrina vasa accipi possunt in *l. 32. §. 5. Neratius, ff. de aur. arg.* Briss. Adde Forcat. *Necyom. Dial. 38. nu. 3.*

Electri appellatione quid *Ulpia* intellexerit *l. 4. ff. de leg.* 1. quæri consuevit: & eo aurum intelligi, cui quinta argenti pars admixta est, tradit Jo. Rob. *lib. 1. sent. c. 16.* Nam quod Alc. *lib. 7. parerg. c. 4.* id refert ad aliam significationem, qua Electrum succinum quoque significat, probabile non est; tum quod in hac significatione nusquam comperiam id sumptum à Jureconsf. E contrario vero in illa significatione sæpius usurpatum, in *l. alio, §. voluntas, ff. de acq. rer. dom. & l. Pediculis, §. Neratius. & §. si duorum, de rer. divis. in Instit.* Tum etiam quod nullum penesfluktius exemplum ab *Ulp.* propositum alioqui dicit possit in *d. l.* 4. Itaque id addere non debuisset: In hac itaque specie non valet legatum, licet Electrum proximum sit auro, aliud tamen, si forte ea, quæ diximus, accederent, nempe consuevisse testatorem auri appellatione Electrum quo-

quoque suum complecti. Archidiac. *l. si quis vinum, ff. de tritic. vino. & d. §. quid sumen.*

Electrina vasa, electrini nummi. *Briss.*

Ελαιώνης curator oleo coemendo Arcad. *l. ult. 3 ff. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei; nam harum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant creari moris est *Hot.*

Elati sui securitate, apud Impp. *in l. nullus. C. de Judæis*, ut apud idoneos autores, elatus arrogantia, superbia, insolentia: & efferri iracundia, odio, dolore, lætitia. *Spieg.*

Electio. Nihil est aliud electio quam idoneæ personæ ad dignitatem Ecclesiæ vacantem, solennis evocatio. *cap. cum in cunctis. in pr. de elect. c. 1. & 2. de conceff. præb. c. Hosius, §. si. 61. dist.* Aliter autem Electio accipitur apud Aristot. *lib. 3. de moribus, c. 2.* solenniter autem in Episcopatibus, Abbatiis, & aliis Prælaturis (quæ mortuo pastore viduatæ dicuntur,) triplici via fieri potest electio, per Scrutinium videlicet, compromissum & inspirationem, *c. quia propter. de elect.* Rursus inspirationis via fit dupliciter: per inspirationem veram, quæ fit Deo Opt. Max. miraculose revelante, *c. statuimus, §. si 61 dist.* & per quasi inspirationem, cum electores nullo tractatu præcedente, omnes vno ore in unum consentiunt, *d. c. quia propter*, sed ut scribit *D. Corasius*, in paraphrasi Sacerdotiorum, *c. 3.* In Electionibus vero inferiorum dignitatum hoc tantum est solenne, ut singulorum consensus, in communi, *i. e.* collegialiter præstetur. *c. in genes. §. 1. de elect. c. sicut. eod. tit. in 6.* Nam & in quibuscunque actibus collegii & universitatis perpetuum est, ut singulos separatim consentire non satis sit, sed convocati communiter consensum præstare debent, *l. 2. de decur. lib. 10. C. gl. c. cum omnes, de constitut.* Quæ majore ex parte sumpta sunt ea *Joh. Coras.* ne quem gloria fraudem *Author.*

Eleemosynæ tria genera, *cap. tria. & cap. seq. 45. distinct.*

Eleemosynaria, hospitialia, *Clement. de praben. c. 7. & Clem. 2. pr. de religios. domib.*

Elefas pro Elephas, *l. 2. fin. ff. ad l. Aquil.* in Pand. Flor. *Briss.* parerg.

Eleganter quærit, scribit, tractatur, adjicit, ait, definit, excipit Prætor. Briss. *ex ff. & C.*

Interdum Eleganter, Jurisconsulti, non ineleganter dicunt Sic non ineleganter defendi poterit, *l. 24. ff. de hæred. instit.* Briss.

Elementorum usu penitus carere debet parricida. *l. unic. C. de his qui parent. occid.*

Elementa legalis scientiæ Accursius *in proœmio Instit.* male exponit, quod quemadmodum singula ex vi quatuor Elementorum gubernantur, ut ille inquit, ita hic liber omnia jura complectatur, nam *Justin.* illic prima Elementa appellavit, idest, principia totius legitimæ scientiæ, prout fusius explicat hanc sententiam idem Instin. *in l. 2. C. de vetere jure enucl. in vers. Mandavimus.* Plinio authore elementa dicta sunt quasi elevamenta, eo quod ex ipsis cætera originem sumant: initia videlicet & fundamenta creaturarum. Hæc translatione usus est. Cic. *in Topicis.* His igitur locis (inquit) qui sunt expositi ad omne argumentum reperiendum, tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. Dictæ sunt etiam literæ Elementa, quod sint Orationis principia quædam, ex quibus primum syllabæ, dictiones, ex dictionibus orationes conficiuntur. Sic & Paulus *ad Galatas* 4. Elementa vocat prima rudimenta religionis, & præsertim illa externarum Ceremoniarum, quibus Judæi veluti pueri quidam in prima legis pædagogia imbuebantur: ut sunt observationes temporum, locorum, vestium, ciborum, sacrificiorum, rituum, & ceremoniarum. Vocat autem ea egena elementa, quod non afferrent gratiam, Spiritum Sanctum. consolationem, pacem cordis. aut ulla vera bona, quæ per solum Evangelium & Christum contingunt.

Elenchus, lapillus est ex genere margaritarum. Paul. *de aur. & arg. leg. l. pediculis, 32. §. 8.* Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ elenchi, & smaragdi duo, legasset, & postea elenchos detraxisse. *Nebriss.* in lib. quem *de Vasculis* Baysius edidit, colligit è *Plinii* verbis, cylindros & elenchos in eo differre: quod elenchi sint fastigiatæ longitudinis, cylindri vero proceritatis, æqualiter orbiculatæ. *Spieg.*

Elenchos non esse gemmas, sed margaritas docet etiam Plin. qui *lib. 9. c. 35.* de Margaritis loquens, sic inquit, Summa laus coloris est exaluminatos vocari, & proceribus sua gratia est, Elenchos appellant fastigiata longitudine alabastrorum, figura in pleniorem orbem desinentes: hos digitis suspendere, ac binos & ternos auribus fœminarum gloria est. *Briss. Hotm.* Ostendit quoque Juvenalis *Satyr. 16.* Elenchos non esse gemmas, qui prius gemmarum, postea elenchorum, mentionem facit:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit, & quum
Auribus extensis magnos commisit elenchos.

Fert. Explic. *lib. 1. in l. pediculis, §. 8. ff. de aur. & arg. leg.*

Elaphantiasi seu lepra laborans testamenti factionem habet Gothofr. *ad l. Senium, 3. C. qui testam. fac.* Papo. 20. *Arrest. 1. num. 16.*

Elaphas, maximum animalium terrestrium, jumenti operam præstat, contineturque primo capite, *l. Aquilia.* Cajus autor. *l. 2. ad l. Aquil.* Spieg.

Eleptis vulgo Haloan. aliis Leptis, *in l. ult. §. ult. de censib.* hodie, Lebida, *Ant. Mercator*, acuratiss. Gothof: *ad d. §. ult.*

Elevare fidem testium, & refutare testes, quid sit, in annot. *Bud* docet. Quam vero eleganter hoc verbo veteres usi sint, pluribus ostendit *Beroaldus* apud *Propertium* Spieg.

Ελευθερία, αι, ἐλευθέρια μαθήματα, liberales & ingenuæ artes, ἐλευθέριοι ἐπιστῆμαι. v.d. *l. 1. pr.* & ibi Goth. *not. de excusat. cogn.*

Elicatores ὑδρεγκόπται, Gothofr *not ad §. 9 l. 1. ff. de aq & aq. pluv.* conf. sequentem vocem.

Elices, i. sulci aquarii. 2. Columel. 8. *l. 1. §. 9. de aqua & aqu.* græce ὑδραύλακας, *Haloan.* Florentinam lectionem (ait Gothofr. *ad d §. 9.*) vix probare hie possim, quatenus vox ἰλικες Græce scribitur: siquidem ea significatione id verbum non reperio à Græcis usurpar.

Elices Festo, & aliis, sulci sunt aquarii, qui in segetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris. Ulp. *l. 1. §. Labeo ff. de aq. & aq. plu. arcen.* sulcos aquarios, qui hinc Elices adpellantur, si quis faciat, aquæ pluviæ

rcendæ

arcendæ eum teneri. *Haloander.* sic habet, qui Græcis ὑδρεύλακας appellantur: quemadmodum & *Alciatus* quandoque legendum existimavit: Nunc *in Parergis* indicans nihil immutandum, idque auctoritate *L. Columellæ*, cujus verba adducit *l. 2. de re rustica, c. 8. & lib. 11. c. 2.* Hot. Prat. Arbitramur tamen Elices proprie dici capita fontium & scaturigines. Unde Aquilices Callistrato, qui hanc artem exercent, sciuntque quomodo aquæ elici possint. *Alciatus* recte sententiam mutavit. Nam pandect. Flor. habent ἑλικας, quæ lectio retinenda est vel peritorum consensu. *Prat.* à quo dissentit *Gothofr.* ut in §. præced. Dicitur autem & Helix quoddam Machinamenti genus, quod primus inveniens Archimedes præclarus est habitus: Elix autem dicta est à circumvolutione, vel à verbo, ἑλκω, idest, traho: de quo latius Majoregius *lib. e. Miscell. c. 10.*

Elicere pecuniis suffragia aulica, aut consensum, vide Goth. *not. ad rubr. C. de suffragio. & l. 1. eod.*

Elicere rescriptum, elicitum rescriptum, elicitæ epistolæ. *Briss.*

Elicitum, impetratum, Bred. *Lexic.*

Elidere est perimere, tollere, summovere, repellere agentem, excipientemve, *l. 27. §. pactus, ff. de pact. l. 2. §. generaliter, ff. de doli except. l. 4. C. de ord. cogn. l. 21. §. 1. ff. de pignorib. l. 7. ff. de evict.* Briss.

Elidere, Elidi in specie Pauli *l. si unus, §. pactus ne peteret, ff. de pact.* non omnino tolli, sed & inutile, & inefficax effici accipi debere docui *li. 4. media Jurispr. Sent. c. 3.* quod ejusdem *Pauli* verba ostendunt ibidem, non quidem ipso jure & replicatione (eit) exceptio eliderur, quod & *Justinianus* probat, *§. præterea. Instit. de actio.* pacto convento obligeriones non omnino dissolvuntur. *Zasius vero li. 1. Respons. num. 5.* & Fortunius Garsias *in repet. d. §. pactus ne peteret*, omnino tolli falso contra senserunt, cum ex verbis *l. Pauli* contrarium sit verius. Docuit id ante Prat Corrasius *Miscell. lib. 2. c. 16.* sed elidere esse idem quod perimere, & enecare, testatur authoritas *Virgilii*, cum inquit, Geminosque premens elliserit angues: & Soetonius in Cæsare, sæpe præ turbe elisi & exanimatæ sunt: sic in jure Canonico probationes elidi, i. e. tolli dicuntur, *c. quoniam, §. si vero ut lit. non contest.*

Eligens inter contract. variare non potest. *l. 7. l. 4. §. 2. fin. de lege commissor.*

Elegit, qui non rejecit, *l. ult. §. ult. ff furti adversus nautas, l. 16. de SC. Macedon.* Si mulier alterius mariti conjugium elegerit, *l. 5. C. ad SC. Tertyll.*

Eligere litigatores: compromissarum judicem: eligi arbiter. eligitur vir bonus: eligere sibi hæredem: tutores liberis: sponsum filiæ. Brisf. *ex ff. & C.*

Eligimus, re ipsa, quod prius mente optavimus: quepropter promiscuè optio electioque assumitur: author *Alcia.* à quo dissent. *Cuja.* vid. supra *Electio.* Omnia autem electio actus est voluntarius, ut *Arist.* docuit 3. *Ethic.* colligiturque ex *l. Gallus, §. & quid si tantum.* Est autem electio de multis, *l. quod in hæredem §. eligere, de tribut. l. plerunque, §. fin. de jur. dot.* Vide Salom. *in d. l. Gallus, ff. de liber. & posthum.* Prat.

Elimatum, expolitum, *l. 2. §. sed cum perspexi. C. de vet. jur. enuc.*

Elimata gloria: elimata desideria *Briss.*

Elocanda sunt vectigalia, *l. 9. §. 1. ff. de publican. & vectig.*

Elocutio plitalia, *l. 12. ff. de testib.* elocutione exprimi, ex locutione exprimi. *Briss.*

Elogium, elius Ellogium, ἐκλογεῖον (diss. *Prat.*) commendatio, testimonium honestum: aliquando & contrarium significat, nempe vituperationem, testimonium de crimine, &c.

Elogium, testificatio de certo homine (ait *Hotom.*) ut de inquisitione criminum alicujus rei, quæ ad magistratum, cujus ea de re notio est, mitti solet. Modestin. *l. tertia, ff. de re milit.* Desertorem auditum ad suum ducem cum elogio præses mittit. Martianus. *l. 6 ff. de cust. reor.* Non omnes ex fide bona elogia scribere compertum est: item Irenarchæ quum apprehenderint latrones, interrogent eos de sociis & receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atque obsignatas ad cognitionem magistratus mittant. Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi. sunt. *Hotom.*

Paulo secus *Brisson.* Elogia (inquit) pro notoriis seu indiciis criminum, quæ vulgo onera & informationes dicimus, *l. 6. & l. 11 ff. de custod. reor. l. 3. ff de re milit.* Tertull. *in Apologet. c. 44.* vestros enim jam contestamur actus, qui quotidie judicandis custodiis præsidetis, qui sententiis elogia dispungitis, tot. à vobis nocentes variis criminum elogiis recensentur. Idem in lib. ad Scapulam Prudens etiam missum ad se Christianum in elogio concussione ejus intellecta dimisit, scisso eodem elogio, negans sine accusatore se auditurum secundum mandatum. Tranquillus *in Caligula c. 27.* Custodiarum seriem recognoscens nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam à calvo ad calvum duci imperavit. *Briss.*

Elogia, i. informationes processus, interrogationes, &c. *d. l. 6. de custod. reor.* Gothoft. *ad l. 7. in fin. C. de accusat.*

Elogium etiam edicto subjectam clausulam appellat Ulp. *in l. 38. §. inventorium, ff. de adil. edict. Briss.*

Elogium sententia vel oratio de re quapiam data opera, id est, ob nullam aliam rem perscripta Ulp. *l. 38. §. 2. ff. de adil. edict.* Idcirco elogium huic edicto subjectum est, cujus verba hæc sunt, &c. id est, de industrie, ut de pecore nominatim caveretur, hæc clausula subjecte est. *Ulpian.* proprie usurpavit. nam

Elogium cum in bonam partem accipitur, est testificatio de homine certo, ei uni propria, neque alteri conveniens, ut illud de Attilio Calatino, uno ore cui plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum. *Hotom.*

Elogium pro Epitaphio quod sepulchro incisum erat, dixit Cic. *in Pison. & l. 1. Tusc. quæst.*

Elogium etiam pro causa tituloque exhæredationis ponitur, *Briss.* vel pro causæ adjectione *Hots.*

Elogium in malam partem notatio quædam est (sic enim notationes Censoriæ dicebantur) exhæredationis causam continens, Africanus *l. 14. §. 1. ff. de l. & posth.*

Elogium proposuisset, i. exhæredationis causam. Sic in *l. 1. §. idem ait. 9. ff. de Carbo edi. l. 9. C. de suis & legi.* August. *in serm. de vit. & mor. cler.* Ambos exhæredavit, illam cum laude, istum cum elogio (vituperatione) Cic. in *Cluentiana.* Unum est etiam quod maxime me conturbat: quod elogium recitasti de testamento Cn. Egnatii patris, hominis honestiss. idcirco se exhæredasse filium

filium, quod is ob Oppianici damnetionem pecuniam accepisset. Quint. li. 7. c. 4 sed nonnunquam etiem reus hic totius summam constituit, si exhæredatum a se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quod is meretricem amaverit. *Hoto* n. *Briss.*

EODEM modo & in legatis & in hæreditatibus dandis elogium adjicitur, ut in *l.* 37. *§. Sejam, ff. de legat. l.* 3. Legatum reliquisse testatorem, *Scævola* eit, cum hoc elogio, Mævio de me nihil merito dari volo. Seneca *lib.* 2. *Controv.* Testamento omnium bonorum suorum reliquit Formosam hæredem, & adjecit elogium: quia pudicam comperi. Quintilianus etiem declamatione 315. Elogium vocat verbe precaria de hæreditate restituenda in hæredem collate. *Briss.*

ELOGIA pro testamentis morientium, *l.* 20. *in pr. C. de jure liber.* Cic. 1. *Tusculanarum, l.* 33. *ie fi. pr.* & *l.* 35. *C. de inoff. test. l. ult. C. commun. utr. jud. l.* 3. *med. C. de posthu. hæred. l.* 23. *C. de testa. l.* 8. *ante fin. C. qui test. fac. l.* 10. *pr. C. de secund. nupt.*

ULTIMUM Elogium conficere, *l. ult. C. de testa. mil.* vel condere, *l.* 9. *pr. C. qui testa. fac. l.* 3. *C. quando & quib. quarta pars, deb.*

ULTIMA mortuorum defunctorum Elogia, *l.* 18. *in fin. pr. l.* 30. *pr. C. de testam. l.* 2. *C. communia de manumis. l.* 7. *§.* 5. *C. de curato. furio. l.* 35. *fi. C. de inoff. test.* Dissent. in superiorib. Turneb. *l.* 18. *advers. c.* 5. Prat.

ELOGII munus est, ejus, qui annonæ rationem procurat; ὁ λόγος enim rationalis, ratiocinat orve Græcis dicitur: Hinc Alogistes & Analogos, qui rationes, reddere non tenetur. Modest. *in l. quidam de admin. tut.* Vide Alciatum *in tit. de Frumen.* Alex. *lib.* 11. C. Old. ie *Actu.* 2. *class.* 4. Spieg.

ELOQUANTIA, est bene & recte loquendi scientie. Unde Eloquens, qui in dicendi ratione perfectus est. Pompo. *l.* 2. *de orig. juris.* §. *ab iis profecti.* Sed plus, inquit, eloquentiæ quam studio juris operam dedit, & in *§. ab hoc plurimi, ad fin.* Ex his eit *Trebatius*, peritior Cassellio, Cassellius Trebatio eloquentior fuisse dicitur, Offilius utroque doctior. Juris civilis scientiam decere cultum sermonis, modo illi non præcurrat, ostendimus in compendio Tyrocinii *Spieg.*

ELOQUANTISSIMUS judex, *auth. apud C. de fide instrum.*

ELOQUIA sacre oracula Bibl. *l.* 34. *§.* 3. *fi. C. de Episc. audien.*

ELPIS, idis, nomen fæminæ, in *l.* 37. *§.* 1. *de legat.* 3.

Ad eludendam inofficiosi querelam, id est, removendam: excludendam.

ELUDERA vim executionis, *l.* 13. *C. de appellat.* Eludere actionem, compromissum, pœnem pecuniariam, inofficiosi querelam. *Briss.*

ELUDERE, est finem ludo imponere. Ex *Donato*, interprete *Terentii* Spieg.

ELUERE proprie est lavare, & ita lavando purgare ut sordes omnino tollantur & deleantur. Unde Terrarum eluviones *Ciceroni* dicuntur, cum equarum inundationibus, terræ immerguntur, & tanquam absorbentur. Itaque eluvio cursim & uno fere continuoque impetu fit: alluvio sensim & conatu nec certo perpetuoque accedit eut decedit, cujus incrementum latens & obscurum non facile enimadverti potest, nisi postquam est magne aliqua ex parte factum, Connan. *li.* 3. *c.* 5. *n.* 1.

ELUGERE, luctum deponere, vel finem lugendi facere. *Die Klagkleider hinweg legen.* l. 1. L. 11. & 10. ff. *de his qui not. infam.* Solet autem vir elugeri propter turbationem sanguinis. Unde *Pomponius* eam quæ intra legitimum tempus partum edidit, potat vel statim posse nuptum se collocare, *l. liberorum, d. tit.*

ELUSCARA alterum oculum effodere significat, *in l.* 12. *tab. in l.* 22. *de pign. l. sed & si* 5. §. 3. *ff. ad l. Aquil. l.* 3. *fin. de cond. tritic.* Gothofr. *not. ad l.* 101. *§.* 2. *fin. de verb. sig.* est luscum facere, id est, altero oculo orbare: luscus enim proprie est, qui altero oculo caret. Ulpian. *d. l.* sed & si scribit *l. Aquilia* teneri eum, qui discipulum eluscaverit in disciplina (elii aliter legunt textum depravantes) *Cutta. Hinc.*

ELUSCATIO, actio ipse privandi altero oculo, Ulpianus *de adil. edict. leg. item Ofilius.* Eluscationem eam quidam putant, ubi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerint, non sunt audiendi, quie nulla freti auctoritate id dicent. In *dict. l. item Ofilius*, in Pand. Flo. legunt quidam luscitationem, falso: *Haloander* Nuscitationem. *Prat.* & *Spieg.*

ELUICATUS fervua in *l.* 17. *ad exhibendum, l. in hac actione* 3. *fin. de condict. tritic.*

ELUSCIFICARE est luce privare quod non est assecutus *Nonius Marcellus*, qui exponit elucificare, id est lucidare, euctore *Laberio*; qui ita intellexit, secundum eum, dum inquit, Volo elucificere exitum ætatis meæ. & ita etiam *Laberium* intelligit *Sipontinus* in suis in Latinam linguam commenteriis, super 24. *Epigr.* Si quis ades longia rem, &c. tamen tacito (ut moris sui est) *Nonio*, à quo didicerat. Sed (quod eorum pace dixerim) Elucificare apud *Laberium* accipitur alio intellectu, neque significat lucidare, aut elarificare, prout putant ipsi: sed quod est totum contrarium, luce privare. Quidam enim dives evarus apud Laberium deplorat asotiam, & popinationem filii, atque velle Democriti exemplo se luminibus oculorum privare, ne videat filium nequitia & luxu patrimonium dissipantem. Laberii carmine si quis desiderat, citat *A. Gellius*: apud quem tamen lucificare invenies, pro elucificare & male. Atque ita etiam verbum elucificare, quod significat luce privare, exponit *Ambrosius Calepinus* in suo *Dictionario*: & *Philippus Beroaldus*, vir seculi nostri diligentissimus, in suis in *Apulei. Comment.*

ELUSORIUM Prætoris imperium esse non debet, *l. si Prætor. ff. de judic. l. ult. ee quid in loc. publ.* hoc est, vanum esse non debet.

ELUVIO: Vide supra Eluere.

E M.

EMANATIO, processio Sp. Sancti à Patre, & Filio, Gothofr. not. *ad l.* 1. *§.* 1. ibi ex summo rerum perente. *C. de summa Trinit.*

EMANCIPARA proprie dicebentur liberi: servi autem manumitti: quod tamen diserimen non usquequaque servetur. *Prat.*

EMANCIPARE liberos: alias sacris dimittere, *l.* 3 *ante fin. C. de bonis matern.* à sacris paternis remittere *l.* 31. *pr. Co. de fideic.* Ex emancipatione manumittere, *l.* 5. *Cod. de emancipat. liber.* manumittere: manumittit filium qui emancipat, *l. c. ad SC. Tertull.* & ibi Goth. *l.* 10. *de sen & leg. adde d. l.* 3. *circ. med.*

EMANCIPARE vero generatim est è manu, id est, potestate ac dominio transferre, alienare, vendere: Unde emancipati Festo *lib.* 5. dicebantur

dicebantur tam liberi, qui ex jure patris exibant, quam ea quæ alieni dominii fiebant, quorum utrumque mancipatione fiebat.

Unde mancipare & amancipare prædia fundosque apud Plin. *lib.* 7. *Epist. ad Caninium*, *& lib.* 10. *Epist. ad Trajan.* & Tranquill. *in Otho. ca.* 4. Vida infra mancipara, & adde Connan. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 4.

EMANCIPARE agrum, est alienare è mancipio, id est, dominio ac possessione sua amittere, & alteri possidendum tradere.

EMANCIPO me tibi, apud *Plautum*, id est, tuæ me potestati trado. *Prat.*

EMANCIPATIO generaliter definita, est actus hominis, quo filiusfam. vel filiafam. sui juris efficitur. Vulte. *in Comment. Instit. Quib. mod. patr. pot. solv.* §. 5. e. 1.

EMANCIPATIO duplex ast, legitima & Imperatoria. Lagitima ita dicitur per eminentiam: quoniam ex *leg.* 12. *tab.* ex qua quod proficiscitur, per eminentiam legitimum dici solet: & ast actio legitima, qua filiusfamilias secundum præscriptum legis duodecim tabularum solenniter lur juris constituitur. Hujus actionis ex eadem lege sunt partes duæ. mancipatio & manumissio. Mancipatio in genere est ejus, quod vanditum est, in manus traditio: atqua ita hic in specie est traditio ejus, qui est in potestata patria. Imperatoria emancipatio est emancipatio, secundum rescriptum *Anastasii*, vel *Justiniani* Imperatorum facienda: unda una Anastasiana, altera Justinianea, Anastasiana Emancipatio est, qua tantum per impetratum Principis rescriptum Judex competans in Judicio docetur, da emancipatione tam absentis, quam præsentis, *l. pen. C. de emancip. liber.* Justinianea emancipatio vero est, qua judex competens, vel magistratus, cui hæc facere cum legibus, tum consuatudina concessum est, docetur de emancipationa, etiam sina ullo Principis rescripto. *l. sic. C. eod.* Vulte *in Comment. Instit. Quib. mod. jus patr. pot. solv.* §. 5. *n.* 3. 4. 5. 6.

EMANCIPATORUM appellationa continantur liberi, quoquo modo potastate patria liberati; quibua opponuntur filiifam. qui & ipsi sunt filii, sed potestati patriæ adhuc subjecti. Uterque quidem est filius, sed non uterque eodem jure censetur. Emancipatus sui Juris est, filiusfam. alieni juris: ille habet familiam, hic nullam, adeoque ille patersam. ast, hic non: item illa Testamentum facit, hic non facit, nisi in bonis istia in quibus pro patrefam. habetur illa institutus est hæres extraneus, hic suus & necessarius. Vulte. *in Comment. Instit. de exhared. liber.* §. 2. *n.* 1.

EMANCIPATIO ad liberos ralata, ast patriæ potestatis relaxatio, intervenienta utriusque & patris & filii consansu coram judice. Azo. *in summ. C. eod. in pr. &* §. *praterea. Instit. quibus mod. jus patr. potest.*

EMANCIPATIO, ait *Theophilus*, tres emancipationes ac tres manumissiones, vel unam emancipationem & unam manumissionem complectens §. 5. *quib. mod. jus. pat. potest.* Hotom.

EMANCIPATIONEM veteres omnibus omnino contractibus, qualescunque illi randem assent, adhibebant: idqua eam ob causam, quia nulla res tantam facit controversiam quantam alienationes istæ. Ut igitur constaret de alienatione solennitatem illam introduxerunt. Noa hodia nagocium istud per arrham conficimus *Oldend.*

EMANCIPATIO ergo liberorum quoqua imaginaria quædam eorundem alienatio ac venditio ast, ad similitudinam ejus excogitata, quam olim Romulus instituerat: nam *is* cavarat, ut si pater filium ter mancipasset, id est, vendidisset, filiam autem semel, ii sui juris efficerentur: postea vero ad speciem atque usurpationem vetustatis institutum est, ut pater apud Prætorem alicui, cujua fidem sequebatur, & qui ob eam causam fiduciariua pater dicebatur, filium suum dicis causa ter acceptis ab eo, uno aut duobus nummis, filiam semel vendens, eos ae ratione de manu ac potestata sua dimitteret: quos tamen nummis redditis, iterum pater recipiebat. *Prat.*

EMANCIPATIO similitudinam venditionis habebat, hoc modo: Naturalis pater filium suum alii fiduciario patri mancipabat, hoc est, in manum tradebat: à quo vice mutua duos nummos, quasi in similitudinem precii, accipiebat, & itarum eos fiduciario patri tradebat. Quod secundo & tertio fiebat coram septem testibus. Et tali superstitioso circuitu ac formula filius exhibat patriam potestatem, ut in *lib. Inst.* 1, Gaius tradit *Old.*

EMANCIPATIO etiam pro abdicatione justa sumitur à qua alias differt, ut ait Bald. *tit. de adopt.* v. sup. *Abdicatio.*

EMANCIPATIO olim triplex. *l. ult. C. de emancipat.*

EMANCIPATI *Festo* duobus modis dicuntur; aut ii, qui ex patris jura exierunt, aut ii, qui aliorum dominii fiunt.

EMANCIPATUS *Ciceroni* est dedititius.

EMANERE, id est, diu abesse, ac tandem reverti. *Briss.*

EMANSIO appellatur delictum emansoris. *l.* 4. §. *edicta. ff. de re milit.* Leviua autem est emansionis delictum, quam desertionis: sicut levius ex Erronis, quam Fugitivi *Briss.*

EMANERE est diutius extra castra vagari, *l.* 3. §. 2. *de re mil. l.* 17. §. *caterum. de adil. edict.* Item extra domum manere. *Prat.*

EMANSOR, qui diu axtra castra vagatus, tandem ragreditur, *d.* §. 2. *Alias remansor. l.* 4. §. 13. *l.* 5. §. 6. *de re milit.* differt à desertore: Ille sponta, hic invitus redit. *l.* 4. 13. *eod.* Ille erroni; hic fugitivo servo comparatur, cui scilicet non est animus radire. Nebr. Cuja. 6. *obs.* 26. Gothofr. *ad d.* §. 2. *l.* 3. vide inf. *Erro.*

EMASCULARE, est castrare, hoc est mascula virilitata viduare: in qua significationa est & Evirare, apud bonos autores. Sane na id fieret, edicto vetitum ast *l.* 1. *C. de Eunuch.* & publicum judicium ax Cornelia constitutum. *Spieg. Schar.*

EMBAMMA, intinctus, *l.* 9. *sic. de contrah. empt.* condimentum ad obsonia paranda, ut docet *Columella*, dum inquit: Hoc sinapi ad embammata non solum idonao, sed etiam specioso uteris, & ideo quæsivit Ulp. *in l. si quis vinum,* 9. §. 1. ubi omnino v. Gothofr. & ab eo citatos, *ff. de vino, trit. oleoque leg.* si acetum quis legasset, an embamma contineatur: & putat contineri: quia aceti numero fuit, apud quam tamen emblema mendose legitur. Sunt etiam qui embammata accipiant immersiones, quando intingimus vel panem, vel obsonium in vasculis repletis re liquida; & à Græco verbo ἐμβάπτειν deduci videtur, quod est immergere & intingere, & hæc opinio visa ast postea placere Alex. *Genial. dierum li.* 5. *c.* 11. Sunt etiam qui embamma putant dici acetum ad intingenda obsonia

obsonia conditum: cui sinapi immisceri solitum Briss. *per dd. ll.* & Columell. *lib.* 12. *c.* 55. aliis acetum coagulatum, quo vino diffusum, aut aqua, aceti saporem facit, & propterea in legato aceti continebitur embamma, quoniam ejusdem saporis est. *Cotta.* Adde Forcatulum *in penu juris civ. c.* 20.

EMBATEUTICI juris appellatione, ceu generali, cujus meminit Ulp. *in lib.* 3. *§. fi. de reb. cor. qui sub tut.* Alciato tradente, id jus intelligi potest, quod & quandam detentionem respicit, & rei possidendæ facultatem, tametsi proprietas v ta ad alium pertineat. Quale est jus superficiarii vel ejus qui fundum vectigalem possideat, vel perpetuarii. *l. bonorum, de verb. sign. l. fin. de superfic. l. si ager vectigalis.* Erunt forte, quib. magis arridebit, Jus Embateuticon intelligere, quod vulgo Pedagium, *UVegzoll*: quod alioqui ad Regalia solet pertinere. Sed *Alciatus* eam interpretationem magis probat, quæ in Etymologico magno est, ubi ille Grammaticus ἐμβατεία, inquit, quæ nunc & ἐμβατεῖα dicitur, id jus quod creditor in bonis debitoris sibi pignoratis retinuit, propria autoritate ingrediendi: ab ἐμβατεύειν, ingredi. *Prat.* adde Goth. *not. ad §.* 4. *l.* 3. *de reb. cor. qui sub tut.* Alciat. 1. *parerg.* 36. Cujac. *ant. inst. de locat.*

EMBATEUTICON jus quidam interpretantur, jus quod Creditor in bonis, sibi pignori obligatis concessum habet, propria autoritate ea ingrediendi. *Briss.*

EMBATÆ. v. Emphractæ.

Ἐμβαθμοὶ, Ordinarii & publici judices. V. No. 20. & 112. *Cujac.* & Goth. *ad rubr. C de off. Recto. prov.* item judices seu præsides ἐμπερίοικοι & infimi quasi ordinis, N. 20. 31. 0 ;. 112. Ordinarii milites, gregales ac manipularii ἐμβαθμοὶ etiam dicuntur Cujac. *d. loc. & ad l.* 4. *C de anaon.* Goth. *ad l.* 6. *pr. C. de mod. multar.*

EMBLEMATA generatim sunt ea, quæ rei ornatus alicujus gratia adjiciuntur, *l.* 17. ubi Goth. *not. de aur. arg. l.* 19. *§.* 5. 6. *l.* 32. *§.* 1. *eod. l.* 7. *§.* 2. *ad exhib.* Paul. 3. *sent.* 6. §. 89. *l.* 3. §. 1. *de tritico.* Hoc vocabulum; cum in Senatusconsultum aliquando incidisset, Tiberius Græci sermonis impatiens, circumduci, & aliud latinum requiri, aut rem potius longiore ambitu verborum demonstrari jussit auct. Suet. *in Tib. ca.* 71. Nimirum è Græcia in Latium cum luxu ipsa quoque luxus vocabula irrepserunt. Nec tamen, usque adeo est verborum inops Latinitas, ut peregrinam vocem jure civitatis donare necesse habear. Emblematibus. enim nuncium remittens, potest ea cum Ulp. *in l.* 19. 3. *perveniamus. ff. de aur. arg.* accessiones ornandæ rei causa adhibitas, nuncupare. Ad ea respexisse videri potest *Paulus* cum in *l.* 23. *ff. de rei vind.* quæ cunque ait, aliis juncta, sive adjecta, Accessionis loco cedunt. *Briss.* Aliis Emblemata sunt opera, quæ est tesserulis structa sunt, quale est musceatum in parietib. seu pavimentis, & transeatum in lignis: ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλω, quod est interseto vocitata, sic scyphis, speculis, absidibus, vasis, emblemata ornatus causa adjiciuntur. *Briss.* rursus exemptilia cum luber. Iis vasa pura, i. non cælata opponuntur, in *l. si in rem de rei vind.* vide Crustæ *Prat. Hotom.* Accipiuntur etiam pro sigillis ex auro vel argento, vasis impressis, illigatisque. Cic. *in actio.* 5. de signis taxat Verrem, quod emblematum vim coacervaverit, quæ omnia vasis Siculorum cælatis impudenter abstulerat, Plin. *lib.* 34. Ulysses, inquit, & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripientes. *Lucil.*

Arte pavimento atque emblemate vermiculato.

Quem citat *Cicero*, dum inquit: Nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate (ut ait *Lucilius*) structum verbum videres, & de his apud nos intellexit *Paul.* Jureconsultus *in l. pediculis, §.* 1. *ff. de aur. & arg. leg.* Meminit Ulp. *in l. quintus Mutius. §. cui autum, eod. tit.* Cotta.

EMBOLA in *l.* 10. *C. de sacros. Eccl. l. ult. de navibus non excus. lib.* 10. *C.* publicarum specierum copiarumque seu annonarum transvectionem significat, quæ quotannis in Ægypto navib. illatæ Constantinopolim deferebantur. ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλεσθαι ταῖς ναυσὶ τὸ σῖτον, ut Justin. *in edicto* 13. his indicat, πᾶσαν γίνεσθαι πρόνοιαν τοῦ τὴν τῆς αἰτίας ἐμβολῆς σῖτον καὶ ἀπαιτεῖσθαι, καὶ πρὸς τοὺς ναυκληρουμένους χωρὶς ὀκνηρίας ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ τούτων μὲν παραδίδοσθαι ὅσα ἐξ ἑκατέρας ἐστὶν αἰγύπτου, τὸ δὲ ἄλλον ἀνυπερθέτως ἀποδέχεσθαι τε καὶ ἐμβάλλεσθαι τοῖς πλοίοις, προσαναγκάζειν τε εἰς ταύτην ἐπιπέμπεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν, ὅσος τοῦ καιροῦ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἐμβολῆς ἐστι τῆς ἐν ταύτῃ πλωιζομένης. Idem in eodem loco ἐμβολὴν σιτοπομπείαν vocat. Briss. Goth. *ad d. l. l.* 10. *ad l.* 1. 5. *pr. C. de episc. audi.* ad Edict. Justin. 13. *ca* 4. §. 1. *pr. & N.* 163. *c.* 2. *med.* Embola est publica & annua specierum transmissio: alias sacra Embola. unde Embolicæ species, apud *Vopiscum.* Goth. *ad d. c.* 4. *& c.* 22 *§* 1. *de Edict. Dissen.* Hot. cui Embola est incursio, eruptio, & expeditio in *d. l.* 10, quod probat ex *l.* 15. *ibi. seq.*

EMBOLA, rostra sunt navium. Significat & alia prærer hoc, de quibus Hermol. *in Corollario Pliniano.* Alciat.

Ἐμβόλιμος, dies intercalaris, Gothofr. *ad l.* 98. *pr. de verb. sign.*

Ἐμβολισμὸς Græcè, nobis intercalatio. Siquidem *Macrobio* tradente, Intercalare, interserere est: quod verbum in *§. minorem, l.* 3. *de minoribus.* Accurs. ut *Budæus* ait, inscite, de medio tollere, interpretatus est, cum sit non eximere, sed interserere, interponereque. *Nebriss.*

Ἔμβολος navis velocissima *Æschil.* vide Adnotationes in leges Rhodias. *Prat.*

Ἔμβρυον in legibus Solonis apud Galenum, ὁ ζῶον τὸ ἐν γαστρὶ, & in lib. περὶ φιλοσόφου ἱστορίας significat infantem in utero, vide quæ ad leges Solonis scripsi in *lib. Veteris Jurisp.* 2. Prat.

EMENDA verbum Gallicum, Latinis mulcta, vel mulcta, Græcis ζημία, dicitur de verbo Gallico *text. in ca. quamvis, de offic. ord li.* 6. de Latino *tot. tit. C. de mult. l. si qua, ff de verb. sig.* De Græco *in legibus Solonis*, quæ extant apud Demosth. *orat.* & *Plut.* & *Laert.* in eo, & veterem nostram jurispr. *l.* 5. Prat.

EMENDARE nihil aliud est, quam mendum, idest, errorem litura tollere. Alc. *in l. edita, C. de edend.* salva remanente substantia, *l. actorum ff. de re jud.* significat alias corrigere & castigare. *Briss.* de quo plura *d. tit. de edend.* Emendare sententiam, *l.* 2. *med. C. de sent.* ex brevi. v. Goth. *not. ad l.* 12. *fin. Cod. de testa.* Emendare etiam, virgis affligere, castigare *Brederod.* per *l.* 1. *fi. C. de emend. propinq.*

EMENDARE errorem, censum, jus, moram, verba actorum. Briss. *ex ff.*

EMENDATORES apud Athenienses erant χρεῶσαι, id est, debitorum exactores: & rationum magistri: apud quos quod causa obitæ perperam legationis dici solebat, quam Græci παραπρε-

ϖροϛάδας vocant, inde ἀναβόται sunt nominati.

EMENDATIO, modo pro pravorum morum, & vitiosa admissorum castigatione usurpatur. ut TT. Co. satis notis, *de emend. prop. de emend. servor.* modo pro mutatione, seu libelli variatione: de qua Interpretes differunt in *l. edita, Co. de edend.* Alciat. hic omnino videndum est iis qui ad forum animum appulere. Emendatio etiam ex, qua singula, prout ipsa res postulat, dirigimus, æstimantes universorum scriptorum sententiam diversam: vel correctio eorum, quæ per scripturam, dictionem fiunt: autore Diomede. Tradunt optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea post interdum, velut nova atque aliena, redeamus. *Spieg.*

EMENDATIO domestica fit virgis, loris, verbis, *Breder.* per *d. l. 1. C. de emend. propin.* ubi & *Gothofr.*

EMENDICARE, more mendicantium aliquid petere, *l. 14. C. de accus.* Imp. singuli aiunt universique judices cognoscant in publicis criminib. non oportere emendicatis uti suffragiis Decretorum *Spieg.*

EMENDICATA gratia *l. 119. de decurionib.*

EMENDICATA suffragia appellantur, quæ leviter causam adjuvant, ut potentium commendationes, & civitatum in alicujus decreta, ut ait *Alciat.* ubi mendicata suffragia refert inter proverbia Jureconsult. *Spieg.*

EMENDICATUS honor, *l. 1. C. ubi quis decuriali.*

EMENTITA professio, *l. 14. C. de probat.*

EMERE, quod nunc est mercari, antiquis erat sumere, accipere: item conducere. *Festus lib. 15.* & 16. Briss. Hoto. Unde redemptores, qui tametsi conductores sint alicujus operis faciendi, quia tamen confecto opere pecunias accipiebant, redemptores vocati sunt, & emptorum nomine designati. Emo igitur quotiescunque aliquid ἐμὸν. id est, meum facio, sive rei dominium acquiram, sive usum, aut aliam quamcunque ejus commoditatem: Unforta is origo verbi. Connan. *lib. 7. c. 6. n. 1.* Idem Connan. *lib. 7. ca. 5. n. 1.* Sic inquit: Origo emendi vendendique à permutationibus cœpit, ut scribit Paul. *de contrah. em t. l. 1.* Olim enim (inquit) non ita erat nummus, neque aliud merx, aliud precium vocabatur: sed unuquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat: quoniam plerunque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit, &c. vide eundem Connan. latius *de orig. emen. lib. 7. c. 5. n 6.* & infra quære *Emptio.*

Bene EMERE est non tam à bono auctore, quam æquo & justo pretio. *Briss.*

Pro EMERE ab aliquo, Comparare ab aliquo, dicitur in *l. 3. C. de autoritat. præstan.* Et in *l. 5. C. qui manumit. non poss.* ab eo redemptus, pro Emptus.

EMERE nomen. *l. 1. C. de contrario judic. tut.*

EMERE in nomen suum prædia, *l. 2. quand. ex fact. tuto.*

EMERE rem necessariam, licet mortalem, *§. sciendum, inst. l. verum, ff. de minor.* Spieg.

EMERETENSES Lysitaniæ populi, qui Juris Italici erant. *Briss.*

EMERGENS quæstio, & incidens differunt. Emergens est, quæ extrinsecus accedit, & nihil habet commune cum negocio principali, & tantum processum respicit, & tendit ad ipsum impediendum: ut testem admittendum, vel non. Incidens est, quæ respicit merita causæ, & habuit ortum ante litem contestatam, ut exceptio transactionis, pacti & compensationis. Differentia evidens inter quæstionem emergentem & incidentem potest haberi per hunc versum. Incidens perimit, emergens quæstio differt, *gl. in c. 1. de ord. cogn.* Et vide *gloss. in l. quod jussit, ff. de re jud.* Joh. Bello. *Etymol.* licet illa ætate, vigoris, nondum emersissent vestigia, ait *lex. 4. fi. C. qui testam. fac.*

EMERGERE dicuntur quæ in occulto cum essent, & laterent ex postfacto apparent. Sic emergere inopinata servitus *l. 1. §. de act. empt.* Briss.

EMERITA, & Emeritensis colonia, civitas est Lusitaniæ nominatissima, Augusta cognominata. Nam, ut scribit *Dion.* devictis Cantabris & Asturibus, eam urbem illis qui supra ætatem essent, emeritis, Augustus habitandam concessit. Unde urbs appellata Emerita Augusta, ex nomine conditorum & August. Paul. *lib. 50. Digest. tit. de censib.* In Lusitania, inquit Pacenses & Emericenses vel Emeretenses, in *l. 8. princ.* ubi Gothofr. *d. t. de cens.*

EMERITI dicuntur milites, qui sunt exauctorati, hoc est, militiæ sacramento soluti, quibusque jam donativum est solutum. *Modestin.* Si expleto, inquit, tempore militiæ redeat veteranus, restituatur, & emerita accipiat, *l. desertorem, de re milit.* Nebr. *Brissonio* Emeriti sunt, qui impletis stipendiis labore militiæ solvuntur, *l. 1. C. de excus. tut. l. u sim. Cod. de his qui non impler. stip. lib. 10. l. 3. §. 2. de his qui not. infam* Hi ætatem militatem impleverunt ab anno 17. ad 46. *ex lege Ser. Tulli & Gracchana.*

EMERITUM, præmium & commodum finitæ militiæ, veteranis dari solitum, *l. 3. §. 8.* qui militiæ tempus in desertione implevit, emerito privatur, *ff. de re milit. & §. 12.* eodem si expleto tempore militiæ redeat, ut Veteranus restituetur & emerita accipiet. *l. 5. §. 7. eod.* is & præmia & emeritum capit, *Briss. Hotom. Prat.*

EMERITA stipendia, quæ dantur, cum jam milites missionem, ut Veterani, impetrarunt, *v. leg. in prine. C. de quæstion.*

EMICARE, pro excellere, apud Justinianum *in §. hæc omnia, l. 1. de vet. jur. enucl.* ubi de Triboniano suo loquitur. *Spieg.*

EMIGRARE dicuntur: qui ante finitum conductionis tempus habitationem derelinquunt, *l. 28. §. 1. ff. loc.* & alibi sæpissime. *Prat.*

EMIGRATIO inquilinorum *leg. 28. de damno infecto.*

EMIGRANDI Beneficium dicitur, quo subditi diutius in territorio Domini ob Religionis mutationem aut disparitatem habitare nolentes gaudent, ac liberam solum vertendi potestatem habent. *Constit. Pacis Relig. de anno 1555 § wo aber naser.*

Noluntatis id *flebile* ac *miserabile* beneficium, non verò voluntatis esse Protestantes evicêre *ex d. Constitutione pacis §. wo aber ibi einderthen wollen.* In Instrumento autem Pacis *art. V. §. quantum ex. vers. hoc tamen non obstante, & vers. placuit ibi*: patienter tolerentur. Subditorum exercitia Religionis sive publica sive privata ad Statum *Anni 1624. 1. Januar.* reducta fuêre, [illegible]que ita sobditis, qui post pacem publicam in futurum Religionem diversam à Domino territorii amplectuntur, ratione libertatis conscientiæ provisum est.

Quod

Quod si verò subditus, qui nec publicum nec privatum suæ Religionis exercitium in dicto anno habuit vel qui post pacem publicam Religionem mutaverit, sua sponte emigrare voluerit, aut à territorii Domino (scilicet ex gravissima causa) jussus fuerit, liberom ei est, aut retentis bonis aut alienatis discedere, & retenta per ministros administrare *d. §. 12. vers. Quod si verò subditus.*

Conventum etiam est, ut illis, qui post pacem publicam Religionem mutant, terminus non minor triennio ad emigrandum præfigatur, nisi tempus magis laxum, & spatiosum impetrare potuerint. Neque sive voluntarie sive coactè emigrantibus, nativitatis, ingenuitatis, manumissionis, noti opificii, honestæ vitæ testimonia denegentur, aut iidem reversalibus inusitatis, vel decimationibus substantiæ secum exportatæ, plus æquo extensis prægraventur, multò minus spontaneam suscipientibus emigrationem, servitutis, aut ullo alio prætextu impedimentum inferatur.

(Vid. Lehman *de pace Relig. lib. 2. c. 17.* Cran *de pac. Relig. part. 2. prob.* 1. Eichman. *de jure emigrat. & detract. membr. 2. (p. 1. var. exerc. 3)* Knipschild. *de jur. Civit. Imper. lib. 1. c. 3.* Burg. *not. Imp. Rom. p. 2. Differt. 15.*)

Eminet qui cæteris præstat. Unde eminentissimus Tribonianus. *Inst. Quibus alien. licet, §. sed hoc etiam* tribuitur Præfectis prætorio, magistris militum, ac patriciis. *Briss.*

Eminentam locum supra alienum facere *l. 3. §. tribus, ff. de acquir. rer. dom.* Eminentes habere oculos. *Briss.*

Per Eminantiam apud *Ulp.* id est κατ' ἐξοχήν.

Eminentia tua, in *§. fin. Auth. de alien. & emphyt.* Eminentia formæ, in *Auth. de rapt. mulier. id princip.* & potestatum eminentiæ. *Cod. de apparit. præf. urb. leg. 1. lib.* 12. Spieg. eminentissimæ præfecturæ, *leg. 6 C. de exact. tribut.*

Emiseni, populi in Emissena regione Syriæ: Emisa, al. Emissa; Emissenorum urbs, al. Emiscenorum, & Amisenorum, lege 1. *§. 4. leg. 8. §. 6. de censi.* ubi Gothofr. *not.* Paul. *de cens.* Imperator noster Antoninus civitatem Emisenorum coloniam juris Italici fecit, *Nebr.*

Emissam manum, *Modest.* usurpat. in *l. quidam de prob.* pro cautione manufacta, *Alc.* observavit. *Spieg.*

Emissarii vocantur conciliatores, atque internuncii furtorum eorum, quæ à magistratibus committuntur, autor est *Asconius.* Ponitur & pro calumniatore & vexatore summisso & subornato ab inimicis. *Spieg.*

Emittere epistolam, literas, spiritum, *Briss.*

Emitti dicitur cautio, satisdatio, instrumentum. *Briss. Brederod.* Lexic.

Emologare verbum, nec Latinas nec Græcismus agnoscit. Interpretes pro confirmare, vel laudare usurpant. Homologare, propius ad suam, quæ Græca est, originem accedit. Vide Bart. *in l. cum antea. C. de arbit.* lege, *Homologare.* Spieg.

Emolumentum utilitas est (opponiturque Detrimento) sed quam, ut nonnullis, nec absurde visum est, ex opera & labore, & quasi molimine nostro assequimur: vel fructus, fruges, alimenta quæque. *Prat.* Interpretes Emolumenta etiam pro bonis absolute, interdum pro salariis accipiunt, *§. quod si delinquentes. Authent. de Mandatis Principum. Cod. de Præfect. Prat.* Aphricanus, *leg. prima. §. quæ vere emolumenta. l. judices, de annuis & tributis.* Spieg.

Emolumentum actionis bonorum possessionis, donationis, Briss. *ex ff.*

Emphractæ naves appellantur, quæ undique rectæ seu clausæ sunt: aliis Emphracta: à verbo Græco ἐμφράττω quod significat obtundo, occludoque. *Plin.* tradit hasce naves à Tasiis inventas esse. De his sæpe *Liv. Cæsar,* & cæteri, & apud nos Ulp. *in leg. 1. §. sed si ut certo, titul. de exercitoria action.* licet apud eum empharæ mendosè adscriptum sit. Sunt tamen qui putent legendum embatæ, à verbo ἐμβαίνω deductum quod significat navem conscendo. Alii embolatæ; id est, rostratæ, quod non placet, nisi apud Imperatorem in *l. jubemus nullam. C. de sacros. eccles.* quo in loco ingressio itineris interpretari debet. Quidam etiam epibatæ: ut intelligamus de his quæ vectoribus trajiciendis aptæ sunt. Hæ apud nos Actuatiæ appellantur, quia remis tantummodo compelluntur: vulgus scyphum, vel gundulam appellat, & de his sensit glossator noster in loco illo *Ulpiani.* Ex diverso quædam etiam naves sunt quæ aphractæ dicuntur, & ista aperta quidem & intecta sunt; de quibus Cic. *ad Attic.* inquit, Nos Rhodiorum aphractis tranquillitates occupati eramus. Ex his palam fit, mendosa esse verba apud M. Tullium in eo volumine, quod supra citavimus. Nam ubi legitur acta Rhodiorum, tu lege aphracta, & de hoc navigii genere intelligas, p out etiam alias meminit *Beroald.* si recte memini, *Corra.* Embatas vulgare verbum, aut nauticum esse putat *Bud.* Epibatas autem & milites classiarios dicit, h. e. milites in navibus merentes, & pro vectoribus apud Græcos accipi tradit. Rejicienda autem est & *Nebriss.* & *Bud.* divinatoria lectio, retinendaque est Florentina, in qua est ἐπιβατηγοί. Sunt autem ἐπιβατηγοὶ Naves vectorum ductrices ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς ἐπιβάτας Hæc ex Ant. Aug. *lib. 4. c. 16.* Prat.

Ἐμφανιστικὰ, *Nov. 26.* quæ novi clerici pro introitu dant veteribus: aliis insinuativa, insinuationes: vide omnino Gothofr. *ad rub. Nov. 56. & ad c. 7. edict. 13. Justinian.*

Ἐμφανίζειν διατάξεις. promulgationem constitutionum vertunt in rubr. *Nov. 66.* Prat.

Emphyteuma, *l. 32. in pr. C. de episc. aud.* Emphyteumata, *l. 3. in fi. C. de jur. emph.* id est, ἐμπονήματα, meliorationes. *Gothofr.*

Emphyteusis contrahitur, cùm sterilia prædia perpetuo fruenda ita dantur, ut quandiu pensio sive reditus pro his domino præstatur, neque ipsi conductori, neque hæredi ejus, neque aliis qui ab his acceperint, auferre liceat, *§. adeo. Institut. de locat.* Briss.

Emphyteusis contractus est à *Zenone* Imp. primum nominatus, cum ager ea lege fruendus datur, ut quandiu merces solvatur, nunquam ad dominum redeat, *l. 1. Cod. de jur. emphyt.* ubi *Zeno* ait jus emphyteuticarium neque condoctionis, neque alienationis esse titulis adjiciendum: sed hoc jus tertium esse ab utriusque memoratorum contractuum societate separatum, conceptionemque ac definitionem habere propriam. Hujus autem originem contractus (de origine Gothofr. *ad §. 3. princ. Institu. de locat.*) vocabulum ipsum demonstrat. nam ἐμφυτεύειν conserere est, ut facile appareat, tum illum

usurpari

usurpari cœptum, cum agri deserti atque inculti non facilè colonum reperiebant: qui cum impendium magnum illorum culturam & consitionem, atque (ut nunc loquimur) meliorationem fecissent, ab iis discedere cogerentur. Institutum igitur, ut non ad tempus, sed in perpetuum, vel certe ad tempus longissimum (Gothofr. *jam d. loc.*) illi agri locarentur: ea lege ut quamdiu merces solveretur, tandiu, vel certe usque ad longissimum illud tempus, retinerentur. Ex quo facile intellectu est, quid ab Emptione, quid item à Conductione contractus hic differat, nam cum omnium istorum sex sint partes in duatum quidem personarum, & rei tradendæ ratione nihil à superioribus differt, in mercede autem, locationi quidem similis est, emptioni vero dissimilis, in qua non pluribus & incertis summis, sed una certa precium persolvitur. In consensu autem à locatione hoc differt, quod illic res ad tempus, hic fere in perpetuum traditur, à venditione vero, quod per eam res semel tradita pure alienatur: hic vero sub conditione si merces perpetuo solvatur. In jure rursus ab utraque ita discrepat, quod in locatione rei periculum ad solum locatorem pertinet: in venditione, ad solum emptorem, hic vero permiste ad utrumque pertinet, nam si res tota intereat, periculum ad dominum spectat: sin ex parte tantum, ad colonum. *Hotom ta.*

EMPHYTEUSIS, ἐμφύτευσις: παρὰ τὸ ἐμφυτεύειν, quod inserere est: genus est locationis, quo inculti ac deserti agri colono alicui ea lege in perpetuom locantur, ut quandiu præstituta merces solvatur, nunquam ad dominum revertantur, & nisi quid aliud convenerit, totius rei interitus ad dominum pertineat, partis vero ad ipsum colonum, *l. 1. C. de jure emphyt.* Impp. autem hoc jus modo Emphyteuticarium, modo Perpetuariom appellant: ut §. 2. *de loc. & cond. & l. 1. pr. C. de jure emphyt. l. 1. C. de offic. comf. sacr. palat.* Hot,

EMPHYTEUSIS ἐμφύτευσις: h. e. ab inserendo, quemadmodom surculus inseritur arbori, synecdothice denominatione nimirum facta à specie, forte quod in hac duntaxat culturæ specie hoc negotium olim contineretur, quod tamen successu temporis accommodatum sit ad res quasvis immobiles, adeo ut etiam ædificia hodie recte in emphyteusin dari possint. Hic contractus definitur, quod sit contractus ex consensu, quo dominus fundi usum & fructum plenissimum & quasi dominium alteri concedit, ea lege, ut inserendo, plantando, arando, colendo meliorem & fructuosiorem eum faciat, & pro illo in recognitionem dominii proprietatis, pendat annuum censum. Vult. *in comment. Inst. de locat. & conduct. §. 3. a. 2. 3.*

EMPHYTEUSIS ac Locatio-Conductio differunt, quod emphyteusis præstat quasi dominium qui accipit, locatio non item. Nam in locatione transfertur aut verum dominium, aut omnino nullum. Conductor, rei locatæ servitutem, aut aliud aliquod jus, imponere non potest: emphyteuta servitutem, id est, jus servituti in effectu simile imponere potest. Conductor solvit mercedem in compensationem usus, & est merces illa, quæ à conductore præstatur, usus illius quasi quædam æstimatio: ac emphyteuta solvit canonem annuum, non respectu fructuum acquisitorum, sed in recognitionem dominii. Id quod conductor solvit, dicitur merces sive pensio: quod Emphyteuticarius solvit, dicitur canon, interdum etiam dicitur pensio, item vectigal, item emphyteuma; sicuti id quod solvit, superficiarius, dicitur salarium. Vult. *in comment. Institut. de loc. & conduct. §. 3. n. 8.*

EMPHYTEUTA à superficiario differt, quod superficiarius jus tantum habeat in superficie: emphyteucarius non in superficie tantum, sed in prædio universo: ille hoc jus sibi acquirit respectu superficiei positæ in solo alieno suis sumptibus, hic acquirit sibi jus Emphyteuseos respectu meliorationum, quæ Græcis dicuntur ἐμπονήματα: respectu, inquam meliorationum, quas vel jam fecit, vel adhuc facturus est. Idem Vult. *n. 9. tit.*

EMPHYTEUSIS differt à contractu libellario: Emphyteusis non solet renovari non mutato possessore: libellaria renovatur statis certisque temporib. etiam non mutato possessore, data certa pecunia, vel quam vir bonus arbitratus fuerit. Et emphyteusis contrahitur sub lege rei meliorandæ, puta ædificii in area tollendi vel reficiendi, vel agri excolendi; libellaria, hanc non habet legem. Et libellaria semper fit in perpetuum, emphyteusis nonnunquam ad tempus. Et, si credamus antiquis Feudorum conditoribus, in libellaria est commissio locus post biennium, sicuti in locatione: cùm in Emphyteusi triennii cessatio requiratur. Et is qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuticarius non item. Vult. *d. tit. n. 10.*

EMPHYTEUTICUM jus. Quod ad *l. 2. C. de jur. emphyt.* attinet, jus ἐμφυτευτικὸν vel ἐμβατευτικὸν, ut Ulp. vocat, & antiquissimum, & veterib. ICons. notum fuit, *l. 3. de reb. cor.* & in *tit. si ager vectig* Ac primum quidem pop. Ro. agros ab hosta captos, eâ conditione colendos dedit: postea & in urbe Rom. privatus quisque hoc exemplum est sequutus. Quia vero dubitabatur, an locationi, an vero venditioni annumeraretur talis ἐμφύτευσις, tandem *Zeno* Imp. statuit propriam esse speciem contractus, cujus ea lex esset, ut fatale damnum totius rei Dominus sustineret; emphyteuta vero damnum partis, *Balduin.*

EMPHYTEUTICARIUS alias adjective accipitur, ut in *tit. ff. si ager vectig. vel emphyt.* alias substantive, pro eo qui habet jus emphyteuticum. ut in *l. 1. C. de jur. emphyt.* Old.

EMPHYTEUTICARIUS substantivè alio nomine dicitur Emphyteuta, vel emphyteutes, *l. 3. Cod. de jur. emphyt.* aliquoties emphyteuticarius adjective idem quod emphyteuticus: Sic emphyteuticarii possessores, *lib. 11. C. tit. 61. l. 12. & ittal. 62. in rubr. & l. 1. tit. 64. in rubr. & l. 1.*

EMPHYTEUTICARIUS contractus, *l. 2. in prin. C. de jur. emphyt.* est quo dominus fundi sui defecti (deserti) forte & squalidi usum ac fructum plenissimum, & quasi dominium, alteri concedit, ea lege, ut inserendo, plantando, arando, poliendo, colendo, &c. meliorem faciat, proque eo pendat pretium aut vectigal annuum, Goth. *ad rubr. C. de jur. emph.* ex *Cuja.* Etsi autem initio steriles tantum: denique tamen & fertiles, agri perpetuo colendi, & plantationibus in meliorem statum reddendi concedebantur: & sic emphyteuticus ampliabatur contractus.

Contractus iste quomodo differat à Libellaria, & jure colonario vide Gothofr. *not. ad rubr.*

rubr. C. de jur. emph. & ad §. 1. l. 24. C. de sacr. eccl. ex *Cujac.*

Species Emphyteuseos variæ sunt. Nova, Antiqua, Hæreditaria, non hæreditaria: Jul. Clar. *lib. 4. §. emphyteusis, qu.* 16. Gothofr. *ad rubr. C. de jur. emph. & ad l. 3. eod.* Emphyteusis super propriam vitam, in *l. 17. §. 3. C. de sacr. eccl.*

EMPHYTEUTICA actio vide actio emphyteutica, adde omnino Gothofr. *ad l. 1. in pr. C. de jur. emph.* & Clar. *d. l. loc. qu.* 47.

EMPHYTEUTICUS canon. *d. t. C. & in tit. C. de sacr. eccl.*

EMPHYTAUTICUM jus, quod emphyteutes acquirit, Melioratio nuncupatur, Græcis ἐμπόνημα, *l. 3. C. de jur. emph.*

EMPHYTEUTICARII dominici, i. rei privatæ, *l. 2. in princ.* ubi Gothofr. *C. ne rei dominic. vel templor.*

EMPHYTEUSIS concessa duob. vel patri & filiis, potest mutuo inter eos alienari, etiam domino non consentiente. Bart. *in l. 1. C. de impos. lucr. descrip. & in l. si domus, §. fi. de leg.* 1. Aliter in hæreditate prohibita *alienari*, *l. voluntae, C. de fideic. l. pater filium, §. 15. de leg. 3. l. cum h. §. inter de transact.*

EMPHYTEUSIS meliorata transit ad hæredes extraneos, nec finitur tertia generatione. Bar. *in l. quicunque, C. de omni agr. desert.* quanquam non adfirmat, summæ tamen æquitatis est *Pr.*

EMPHYTEUSIS pro se & Titio, adquiritur Titio sine cessione vel traditione, Bart. *in l. si quis usumfructum, de usu & usufru. legat. per l. fundum cum mihi, de act. empt.* Prat.

EMPHYTEUSIS Ecclesiastica potest de consuetudine per stipulationem acquiri etiam hæredib. extraneis, Bald. *in l. 1. Cod. de jur. emph. & in l. etiam, solut. matri.* Emphyteusis ecclesiastica transit ad uxorem, si hoc actum est nominatim, *Nov. de non alienand. §. emphyteusim & de aliena. emph. §. 1. gl. in l. etiam solut. matrim.* Prat.

EMPHYTEUSIS perpetua non potest auferri. Bald. *in c. cum fundus, C. de solut.* Emphyteusis natura est, ut transferatur ad hæredes, *gl in l. indebiti, §. fi. de condict. indeb.* Emphyteusis vendi aut alienari jure proprietatis non potest, sed donari permittitur. Bart. *in l. 1. C. ne rei dominic. vel templor. & in l. fin. C. de jur. emph.* Emphyteusis in bonis censetur emphyteutæ. Paul. de Castr. *in l. sciendum, qui satisd. cogant. & in l. 2. quod quisque jur.* & propterea addit, Testem dicere falsum, qui adserit aliquem nihil habere in bonis, cum habeat emphyteusim. *Pat.*

EMPHYTEUTA seu emphyteutes is dicitur, qui fundum ea lege, qua superius dictum est, agrumve à domino accipit: ut eum conferat melioremque efficiat. Atque hic tenetur ad modicas, non autem ad ingentes expensas, ut in *l. Senatus, §. Marcel. de leg. 1. C. de jur. emph. & in l. hoc jure, §. si aquam, de aq. quot. & æst.* At vero emphyteuta potest legare ac vendere melioramenta sua. Bart. *in l. quicunque, C. de omn. agr. desert. gl. in Auth. qui rem, Co. de sacros. eccles.* Bart. *in l. 1. ff. de superficieb. & in l. in conventionalib. ff. de verb. obli.* Quinimo non potest fundus melioratus ei auferri, vel canon augeri, Bart. *in l. 1. C. de jur. emph.* Probatur *in l. qui fundus, C. de omn. agr. desert.* Potest autem locare emphyteuticam rem, Bal. *in l. usufr. sol. matr.* Tum & jus suom potest in dotem dare. Jo. And. *in c. potuit, de loc.* Prat.

EMPHYTEUTA possunt mutuo sibi alienare, etiam emphyteusim Ecclesiasticam, *constit. Imperial. §. præterea, de probib. feud. alien.* per Frid. Bart. *in l. cum hi, §. si unic. de transact. & in l. si domus. §. fin. de leg.* 1. Prat.

EMPLASTRUM nunc vulgo unguentum dicitur, *Ein salb.* Nec quod doctis est Cataplasma, *Ein pflaster*, significat tametsi communem sequutus errorem, qui Germanice vertit Instit. Inst. sic reddidit hoc vocabulum. *in §. cum ex aliena, de rerum divis.* Spieg. Adde Gellium *l. 16. c. 7. & l. 18. §. 10. de instr. vel inst. ab* ὑπομνημάτων.

EMΠΟΝΕΜΑ Græcis significat, quicquid laboris, industriæ, operæ & studii positum est in curatione agri, Conn. *lib. 7. c. 12. n. 8. v. l. 3. p. C. de jur. emph.* vulgo meliorationes dicuntur. *Briss.*

EMPONEMA Græcis, quæ melioratio nostris dicitur. Et est jus quod emphyteuta agrum colendo adquirit. Primum enim sic cæpit contractus emphyteuticus, ut sterilia tantum concederentur, in meliorem statum plantationibus reddenda. Extat vox apud Justin *in l. ult. Co. de jur. emphyt.* Spieg. Prat. etiam significat expensas utiles ac necessarias bona fide factas.

EMPONAMATA. Hujus verbi Græci vim expendere, operæ pretium est. Proprie autem significat ea quæ elaborata sunt ad fundum vel excolendum, vel conferendum: quæ quidem etiam requirebat ipsa conditio appellatioque emphyteuseos. Ea itaque cum necessario fiant, & impendantur ex lege & natura ipsius contractus facile amittuntur cum re & jure principali. Sed si emphyteuta ultro fecisset & impendisset, quod nullo modo debebat, veluti si sumptuosum aliquod ædificium in feudo extruxisset, id ego temere non adscripserim ἐμπονήμασι: quasi emphyteuta ne eo quidem nomine quicquam petere, si expellatur, & pensionum quoque debitarum ratione conveniatur, possit. Quod nostri interpretes vulgo non satis discernere videntur: quanquam & veteres Jurisconsulti, nobis cur ita sentiamus, argumentum præbeant, *l. penult. locat.* Balduin.

Ἐμπειρικοί, judices, practici: qui sunt in actu, Gothofr. *ad l. 6. prin. C. de mod. mulctat.*

EMPTIO, Emptio contractus est notissimus, tritissimusque. Origo autem emendi, vendendique à permutatione cœpit. olim autem non erat numus, neque aliud merx, aliud precium vocabatur, sed unusquisque secundum necessitatem temporum & rerum, utilibus inutilia permutabat, quando plerunque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper, nec facile concurrebat, ut cum tu haberes, quod ego desiderarem, invicem ego haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cujus publica perpetua æstimatio difficultatib. permutationum æqualitate pensionis quantitatis subveniret: ea materia forma publica percussa, usum dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate nec ultra merx utrumque est, sed alterum precium vocatur, *l. 1. de contr. empt. ff.* Est ergo emptio contractus jurisgentium nominatus, quique consensu perficitur, quo res aliena nobis de eo pretio datur. Definitionis hujus verba si explicaverimus, liquido apparebit, quæ sit emptionis natura. Emptionem contractum jurisgentium esse diximus ex mente Pauli *in d. l. 1. §. fi. ff. de contrah. empt.* ex hoc enim jure omnes pene contractus introducti sunt, *§. jus autem gent. de jur. nat. gent. & civil. Instr.* 1. Diximus & ex Ulp. *in l. 1. §. fi. & in l. jurisgen. ff. de pact.* emptionem contractum nominatum

natum esse: transit enim in proprium contractus nomen. Addidimus ex Paulo *in l. 1. §. fi. de contr. empt. ff.* (qui consensu perficitur) in venditionib. enim & emptionibus consensum debere intercedere, palam est. Cæterum, sive in ipsa emptione dissentiant, sive in pretio, sive in aliquo alio, emptio imperfecta est, in venditionibus *de contr. empt. ff.* Addidimus & (quo res aliena) quod enim meum est, amplius meum fieri non potest, *§. si cui fundus, de leg. Inst.* 2. & regulariter suæ rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emit. *l. suæ rei, de contr. empt. ff.* Adjunximus & (certo precio) precium enim constitui oportet, nam nulla emptio sine precio esse potest: sed & certum precium esse debet, *§. precium de empt. & vendit. Institut.* 3. Item precium (omissis aliquis quæstionibus) in numerata pecunia consistere debet, §. *item precium, de empt. & vendit. Institut.* 3. Adhibuimus postremo (nobis datur) cum enim in emptione dominium transferatur, merito hoc verbo utimur, quod dominii translationem importat. §. *sic itaque discretis de actio. Institut.* 4. Illud non omittendum, quod diximus, emptionem consensu perfici, verum esse in emptionibus & venditionibus, quæ sine scriptura consistunt. In iis autem quæ scriptura conficiuntur, non aliter perfectam esse venditionem & emptionem constitutum est, nisi & instrumenta emptionis fuerint conscripta, vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem scripta, à contrahentibus autem subscripta, etsi per tabellionem fiunt, nisi & completiones acceperint, & fuerint partibus absoluta. Donec enim aliquid deest ex iis, & pœnitentiæ locus est, & potest emptor & venditor sine pœna recedere ab emptione & venditione. §. 1. *de empt. & vend. Inst.* 3. Anch. Adde Forcat. *Necyomantia, dial.* 48. *n.* 1. *& seq.*

EMPTIO & venditio est contractus juris gentium de quantitate cum tempora commutanda: sola inter se pactione contrahentes obligans, *l.* 2. *de oblig. & act.* vel est contractus bonæ fidei, imaº quos jure civili licet factus, de re certa certo pretio, in perpetuum dominii jure obtinendo. Ita ratio hæc rerum acquirendarum à Mancipatione discernitur: quæ non contractus est, sed actus, ut vulgo loquimur, id est, legis actio. Rursus à locatione distinguitur, quia res conducta neque jure dominii, neque in perpetuum obtinetur. *Hot.* adde Gothofr. ad *l.* 20. *de act. empt.* ex *Cujac.*

EMPTIO à conductione differt. Conductio est quoties materia, in qua aliquid præstatur, in eodem statu eadem manet: Quoties vero & mutatur & alienatur, emptio magis quam locatio intelligi debet. Si res pereat, perit emptori, at non æque conductori. Denique emptioni fit satis, si res semel tradatur, nec amplius ea empto agi potest eo nomine. At ex conducto sæpius agi potest, ut res tradatur, nempe quoties ea frui non licet: neque enim unico statim actu impleri potest totum negotium. Balduin. *tit. de locat. & conduct.*

EMPTIO & permutatio sic differunt: I. in emptione res pro nummis datur; in permutatione, res pro re, vel nummus pro nummo, vel, ut certius loquamur, precium pro precio: ut equus cum bove vel nummus Gallicus cum Italico II. In emptione ex sola conventione nascitur obligatio in permutatione ex rei traditione tantum. III. In illa venditor tenetur tantum ad possessionem præstandam, in hac rei dominium transfertur. IV. Illa rei alienatæ traditione potest consistere; hæc vero nequaquam. V. Ex illa venditor una tenetur actione, nimirum ejus quod interest; in hac qui rem accepit, duabus tenetur actionibus, aut condictione, aut petitione ejus quod interest, *l. 1. ff. de rerum permut.* Hotom. adde omnino Goth. *ad l.* 2. 3 *C. de rer. permut. l. 1. C. de contr. empt. tot. tit. ff. de rer. permut.*

EMPTIO à societate & mandato differt in hoc, quod hæc consensu de pretio ac re non contrahantur, sed illa de rebus quæstus causa communicandis: hoc de negotio gerendo. Gœdd. *ad l.* 67. *nu.* 3. *de verb. sign.*

EMPTION a verbo *lex* 12. *tabul.* alienationem omnem complexa est, ait Pomp. *l. statuliberi,* 29. *in fi. ff. de statulib* Ego vero animadverti Varronem *in lib. de Re rustic.* pleruaque hac in re verbum illud usurpasse, ut *lib.* 2. *c.* 10. In emptionibus dominum legitimum legitimum sea fere res perficiuntur, prout in acquisitionibus. Item *cap.* 8. Sequitur quartum de emptione. Fit alterius, cum à priore domino secundo traditum est, *Hotom.*

EMPTIONIS & venditionis verbis veteres promiscue utebantur, ait Cajus *in l.* 19. *ff. de act. empt. & vend* Quod ego interpretor in locationibus & conductionibus, quia hæc *Cajus* scribit ad titulum de publicanis: quod magnopere attendendum puto, nunquam enim reperietur, opinor, eum qui pecuniam pro re sibi vendita numerat, venditorem ab antiquis esse dictum Conductores autem operum aut vectigalium, Redemptores ab antiquis appellatos esse, nemo est qui nesciat. Itaque eundem *Cajum* ibique scripsisse in lege sequenti facile mihi persuadeo: ubi non idem est: sed id est, legendum puto: ut quod in commentario suo scripserat, planius interpretaretur id est, in locatione & conductione. Venditionis autem & emptionis exemplum ex *Verrin. III.* proferemus. Ubi illa consuetudo in bonis (prædibus, prædiisque) vendendis omnium Consulum, Censorum, Quæstorum denique, ut optima conditione sit is, cuja res sit: cujus periculum? id est. Ubi est consuetudo illa vetus in operibus locandis, ut is qui conduxit, aliis omnibus anteponatur? Sic enim locum illum in commentariis explicavimus, aliter atque *Asconius*, aut *Bud.* aut alii: fateor, sed lector locum animadvertat, & in hac controversia suum judicium interponat, nam adhuc qui meam causam improbaret, reperi neminem. *Hotom.* Huic adde Franc. Balduin. *comm. in l.* 12. *tab. c.* 34.

EMPTIO imaginaria dicitur, quæ simulatur, cum in veritate non sit emptio. Zas. *§. item si quis Instit. de action.*

EMPTIO gratiosa, ex gratia, id est, iniqua *l.* 16. ubi Goth. *not. C. resciss. vend. l.* 3. *C. de jur. fisc. l.* 2. *de jur. hasta.*

EMPTIO spei est veluti cum alea luditur, quod fit, cum captus piscium vel avium vel missilium emitur; emptio enim contrahitur, etiam si nihil inciderit. Emitur enim eventus rei, qui in captu piscium aut avium, aut missilium fortuitus est. Connan. *lib.* 7. *c.* 6. *n.* 7.

EMPTIONES prædiorum & servorum, pro instrumentis emptionum, *l.* 102 *ff. de leg.* 2.

EMPTIO uxoris, quibus olim solennitatibus peragebatur, refert *Alciatus* enarrans *l. pronunciatum. de verb. sign.* Spieg.

EMPTOR,

Emptor, non solum qui pretio emit, sed etiam si quis vel permutavit, vel compensavit, accipiendus est, *l. sciendum, §. pen. ff. de adil. edict. l. fin. Ex quib. caus. in poss.* Cætera apud *Alberic. Spieg.*

Emptor bonorum *l. 19. ff. de verb. auct.* appellabatur is, qui bona quæ à Creditoribus distrahebantur, emebat. Hinc apud *Valer. Prob.* hæ notæ B. E. quæ bonorum emptorem significant, inter Juris notas ponuntur. *Briss.*

Emptor imaginarius, v. *l. 10. C. de distract. pig. l. 2. C. qui manumis.* & utrobique *Gothofr.* not.

Emptorem in edicto ædilium curulium accipere debemus eum qui pretio emit; sed si quis permutaverit, dicendum est, utrumque emptoris & credituris loco haberi. *Briss.*

Emptor familiæ, sicut alia vetusta, in usu esse desiit; meminit ejus Justin. *in §. accessit. Inst. de t. st. ord.* Spiegel.

Emptorem pro venditore, locatorem pro conductore, creditum pro debito quandoque poni, & quandoque vice versa poni, observatum est ab Accursio *l. 2. ad leg. Rhod.* Laur. Valla *li. 1. Eleg.* & nuper ab Alciato *lib. 5. parerg.* Spieg.

Emptori quid redhibitorio judicio præstare venditor debeat, docte diffusiusque aliquanto explicat Alex. Neap. *c. 1. lib. 6.* Spiegelius.

Emptrix *l. 1. C. de pact. int. empt. l. 63. §. 1. de evict.*

Emptum & paratum hoc differunt, quod in empto paratum inest; in parato non continuo emptum continetur, *l. 47. §. 1. ff. de leg. & fid. lib. 32.* Paratum ergo generis nomen est: Emptum species, *l. 45. 46. 49. §. 3. 46, 78. eod.* Hotoman. v. Briss.

Emptum habere, emptam rem habere, Ex empto vendito agere, ex empto vendito actiones, ex empto committi, præstare, teneri. Briss. *ex ff.*

Emptum rogare, pro emare. Id admovit Alc. *in parerg.* Spieg.

Empti, pro actione empti, *l. 8. fin. C. de sentent. & interloc.*

Emptionales instrumentum, alia instrumenta, *l. 8. med. C. de assert. toll. l. 3. post pr. C. de quadrien. præscript. l. 17. ante fin. C. de fide instrum.*

E N.

Ἐναγχος nuper, *Nov. 39. c. 2. in l. 5.*

Ἐναντίῳ motuo, *Goth.* ex *Basilic.*

Enargia, per a, evidentiam & rerum repræsentationem, & ut *Cicer.* inquit, lustrationem: Energia autem, per e scriptum in secunda syllaba efficaciam, aut efficacem efficientiam significat. Bud. *in annot. prior.* Spieg.

Enata insula vel in mari, vel in fluminibus *l. 17. ff. de leg. 3.* Quæ nimirum repente in aliquo Mari vel flumine emergit, ut loquitur Plin. *lib. 2. cap. 86.* Brisson.

Enavigare de civitate, *lib. 122. §. 1. de verb. oblig.*

Encænia *Erasmus* apud Evangelistam verbum verbo reddens interpretatur Initialia, Græcis autem dicitur ab innovando sive initiando. Alber. vocis Encæniorum etymologiam adfert plane Hugonicam, quam animi causa retulit Erasmus *in annot. c. 10. Joan.*

Encænia, quasi renovationes dicas, aut instaurationes. Fuit solennis quædam festivitas, quam Judæi die 25. Novemb. observarunt. Significat autem vocabulum renovacionem, seu dedicationem. Alii putant hoc festum initium sumpsisse à tempore Judæ Machabæi, qui templo insigni virtute recuperato, dedicationem eo die maxima lætitia fecit: ac deinceps communib. suffragiis statuit; ut eo die quotannis ἐγκαίνια, seu recordatio istius dedicationis, ac mirandæ recuperationis templi perageretur, *c. Machaba 4.* Alii festum esse antiquius asserunt, nempe quod à reditu ex Babylone, templi fundamentis jactis celebratum sit, die 24. Novemb. *Zach. 2.* Tempus enim perpulchre coincidit. Sed utut sese res habeat, planum est, lætissimum fuisse festum, in quo beneficia Dei de instaurato templo & conservato ministerio, denique etiam de patefacta & defensa doctrina cœlesti, prædicata sunt. Observat hoc festum una cum Judæis Christus, ut *Joh. 10.* scriptum est. Hinc translata est vox ad consecrationem templorum, quæ cultui divino dedicantur, vide Turneb. *advers. li. 12. c. 11. in fin.*

Encænia Pratejo ferias significabant, quæ novo operi facto dicandoque consecratæ sunt & sic publicæ bibliothecæ dedicabantur, ædes sacræ, opera publica, etiam statuæ. Unde festus dies dedicationis templi, *Joh. 5. Luc. 4. c. & c. solemnitates, de consecr. dist. 5. Archidiaconus.*

Encarpa. *Turnebus* encarpa apud Vitruvium, *lib. 4.* existimat esse ornamenta capituli columnarum, palmites aut ramos cum suo fructu habentia: aut etiam absurculas fructuosas, quæ vocantur ἱερὰ ἔγκαρπα à Græcis, aut frondibus & ramis implexos innexosque fructus. Sunt & ἔγκαρπα *Hesychio* segetes triticeæ sectæ messæque, Tornebus *advers. lib. 21. c. 4.*

Encaustum cur dicatur librarium attramentum, *Rhodigin.* indicat *cap. 31. lib. 7.* vide *C. de rescr. & pragm. sanct.* Spieg. Encaustum *in l. 6. C. de divers. rescript. l. 4. de extraord. mun. in C. Theod.* in quo verbo error est in *l. 1. §. 1. C. de collegiat.* Nam ibi vulgo in cautis brevibus legitur: scripti codices Encaustis brevibus dilucide habent. Sed & in *l. C. de agric. & censit. l. 11.* ubi Encauteriis quidam codices, alii Eucteriis, scriptum habent, crediderim Encaustis potius legendum esse. Encaustum autem sacrum ex muricis seu conchylii cruore compositum *d. l. 6. Co. divers. rescript.* docet vel rescriptum Principis cocti muricis ac triti conchylii cruore, & sic purpurea inscriptione insignitum. *Prato.* Et inde memini me in Epitome quadam Chronicorum Werneronis Leodiensis monachi legere Palæologum Constantinopolitan. Imperatorem Romæ in æde S. Spiritus in Ecclesiæ Romanæ obedientiam, subjectionemque jurejurando pollicitum. Idque syngrapha conchylii sanguine à se subscripta testatum reliquisse, quæ in archivis adservatur. *Briss.*

Encaustrum alii pro Encaustum: alii vero Encautum, ἐγκεκαυμένον, ut *Cuja.* vide omnino Gothofr. *ad d. l. 6. C. de div rescript.*

Encaute, scripturæ genus, vel picturæ, à quo monumenta civitatum encauta & encauteria, *l. immunitates, 8. C. de agr. & censit. lib. 11.* ubi ita legit *Cujac.* Plinius *lib. 35. cap. 11.* Lysippus quoque Æginæ picturæ inscripsit encautem; quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa. Alia exemplaria habent Encausen. *Prat.*

Encauterion in *l. 9. C. de agric. l. 11.* ubi *Briss.* mavult, Encaustis pro encauteriis, ut supra.

Encaustum, vide supra encaostrum.

Enchiridia

Enchiridia Græcis, qui nobis à pugno Pugillares dicuntur, ex *lib.* 4. Alciat. *de verb. sign.* Spieg.

Encomium carmen in victoris laudem editum ad immortalitatem, quod ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio canebantur: quod & Epinicion vocant, id est, præmium & celebritas, pro habita victoria, Alex. de Alex. *Gen. dier. lib.* 1. *c.* 22.

Ἐνδιαίτημα cœnaculum, Gothofr. *not. ad l.* 3. *§.* 7. *prin. uti possid.*

Endiadia. v. mox infra *Endyadis*.

Ἐνδοματικά, *l.* 9. *§.* 1. *C. de exact. trib. & edict. Justinian.* 13. *c.* 7. ubi *Gothofr.* not. ea quæ collector exactori dat, ut aliquid de exigendi severitate remittat.

Endromis, v. mox inf.

Endojacere, *in leg.* 12. *tab.* Festo *lib.* 18. amputare est. *Prat.*

Endoplorato, Festo *lib.* 5. implorato est, seu cum quæstione inclamato. *Prat.*

Enuo procinctu, in procinctu, significat autem, quum ex castris in prælium exitum est: procinctos quasi præcinctos, atque expeditos, nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. *Festus. Hot.*

Ἐν ἔργῳ, id est, in re ipsa, in ipso opere, vel actu Ulp. *l. quod ait*, Ad *leg. Jul. de adult.* Et hoc est qood Solon & Draco dicunt. ἐν ἔργῳ Hanc lectionem ut veram probat Alc. nec ab ea recedendum admonet: tametsi altera è *Luciano* sit magis elegans & erudita. *Spieg.*

Ἐν ἔργῳ, id est, in rebus ipsis venereis, *l.* 23. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

Ἐνέργεια, v. *Energia*.

Ἐνεργολαβεῖν, mercede accepta defendere, *N.* 17. *c.* 14. *conf. lib.* 1. *c.* 4 *princ.* Gothofr.

Ἐνεργούμενοι, *c. omnis die, de consecr. dist.* 5. à dæmonibus obsessi.

Ἐν πλάτει locutio est Jurisconsultis familiaris, idem significans quod laxe, non anguste, neque presse. nam, ut ait *Hesychius*, πλατεῖα τὰ ἐν πλάτει νεμόμενα μεγάλα, id est, πλατεῖα dicuntur pascua longè lateque patentia. Ex quib. patet deductam locutionem ex amis qui non in aliquo angulo & angusto loco, sed in epis late patentibus versantur. Labeo *l.* 28. *ff. de probat.* Num aliquis meminerit, quo die aut quo Consule factum sit, sed num hoc aliquo modo probari possit, quando id opus factum sit, & hoc ita, quod Græci dicere solent, ἐν πλάτει, potest enim hoc memoria non retineri. intra annum puta 50. aut 60. factum. Sic enim eum legendum esse locum in observationibus demonstravi, Julianus *l.* 13. *ff. de solu.* Ratum autem habere dominus debet, quum primum certior factus est, sed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam spatio temporis accipi debet. Ulp. *l.* 12. *§.* 2. *ff. ratam rem hab.* Hoc autem ἐν πλάτει accipiendum; & cum quodam spatio temporis nec minimo nec maximo. Et rursus, *l.* 3. *ff. de cond. tritic.* Ut si quis diceret. Hoc tempus accipiendum est in campo, non in angulo: id est, longum, non breve. Est enim à tempore ad locum translatio. Et simillima locutio est apud eosdem JCtos Παραγραφικῶς, de qua suo loco dicturi sumus.

Ἐν πλάτει significat cum quodam spatio, laxamento, & temperamento temporis, *l.* 105. *ff. de solut.* &, ut alias dicitur plenius, & latius, non momentis omnibus temporum ad vivum resecatis. *Briss.*

Ἐνεχυρασμός pignoratio: represaliæ: *c. uni de injuriis in* 6. Goth. *ad rubr. N.* 52.

Eniti, id est, parere, seu edere partum. *l.* 44 *ff. de usurpat.* Enixa est ancilla filia. Briss. *ex ff.*

Eniti. v. *l.* 4. *C. de hæredit. actio.* laborare, conari.

Enixæ dicuntur mulieres, nitendi, h. e. conandi & dolendi labore perfunctæ, Gœd. *ad l.* 138. *n.* 1. *de verb & rer sign.*

Enode, quod difficultate est.

Ἕνωσις unio, ex quo ἡνωμένον vocat *Pomponius* omne corpus quod perpetuo opere unum & continuatum est, Conn. *lib* 3. *c.* 14. *n.* 6.

Enorme damnum, pro immodico prægrandique usurpatur: id censuræ judicis relinquitur, Interpretum calculo. Enorme delictum, *l.* 1. *C. de emendat. propinq.*

Enormitatem stipendiorum, dixit *Spartianus*, pro nimia largitate. *Spieg.* Enormitas donationis, *l.* 4. *C. de inoffic. donation.* Briss

ΕΝΟΡΚΟΙ ἀναβολαί & ὑπωμοσίαι dicuntur *Budæo* teste illæ dilationes, quæ propter fonticum morbum aliamve justam & legitimam causam jurejurando postulabantur, & impetrabantur, &c. Brechæus, *l. Morbus sonticus de verb. & rer. sign.*

Ἐνόρκως *l.* 2. *post pr. C. commun. de legat. l. cum pater, §. filius, de legat.* 2. id est, cum jurisjurandi religione. Gothofr. & Cujac. *in d. l.* 2. legunt ἐνόρκως, adjuro, jurejurando convenio.

Entheca, vocabulum in Decretis Canonicis eadem pene significatione ponitur, qua apotheca, & horreum, videlicet pro loco, gazæque repositorio, annotavit *Beroaldus* Extat & apud Jureconsf. nempe Ulp. *in §. fin. l. Juniano. al. Julianus*, & Papin. *in l.* 2. *de fund. instru.* Dotes prædiorum, inquiens, quæ Græco vocabulo Entheca appellantur. *Alciat.* aliter legit. *Holoander* noster Græce doctissimus nihil mutavit. *Spieg.*

Enthecæ vocantur à Græcis prædiorum dotes, *l.* 2. 9. *ult. ff. de instr. vel inst.* Sane Isidor. *l. Etymol.* entheeam græco sermone repositam rei copiosæ substantiam appellari tradit. *Briss.*

Ἐνθῆκαι appellantur, cum non instructa legantur, à legatario non præstantur. Conn. *lib.* 4. *c.* 1 *n.* 4. Enthecæ instrumenta & ferramenta rei, agri, quæ tanquam ejus dos sunt; instructum, *l.* 34. *§.* 1 *de leg.* 2. *l.* 2. *de instr. Nov.* 128. *ca.* 8. *ubi* Gothofr. *v l.* 92. *fin. de leg.* 3. *&* 1 *colum* 8. *l.* 68. *fin.* ubi Gothofr. *de legat.* 3. alias entheca est pecunia à mensariis seposita. Libonio: item onus navi impositum, Gothofr. *ad d. l.* 2. *de instruct.* Cujac. *ad Novel.* 128. Tornebus 8. *adversarior.* 9. vide & *Pratejum.*

Endromis. Hyemalis & villosa vestis est. *Libro* 14. *Epigram.* Martialis. Pauperis est munus, sed non est pauperis usus, hanc tibi pro togula mittimus Endromida. Joan. Baptist. *comment. in Epistol. Sidon. Apollin. ad Domitium. l.* 2.

Endyadis, cum diversa in unam rediguntur convenientiam: ut semissem patrimonii ac portionis ejus, *l. Lucius Titius*, *§. Cajo Sejo, ad SC. Trebell.* id est, semissem patrimonii in portiones divisi. *Olden.* Hujus figuræ obiter meminit *gl. in verb. placitum & consensu*, *§.* 1. *l.* 1. *de pact.*

Ἔνθεοι, θεοφορούμενοι, fatidici, fanatici, circa fana quondam bacchari soliti, tanquam oracula & responsa reddituri. Gothofr. *not. ad §.* 9. *princ. l.* 1. *de ædil. edict.*

Enthousiastæ, in *l. Ariani.* 5. *post pr. C. de hæretic.* ubi alii Enthusiastæ, in Cod. Theodos.

Enthysiastæ, & male: numine se correptos fingebant. Theodoret. 4. *historiar.* 11. Gothofr. *l.* 5.

ἐνθρονιστικά, Sering. *c.* 3. *Nov.* 123. ubi sæpius Latine inthronistica, id est, cathedratica, quæ ab Episcopia dantur pro introitu, vel quæ Papæ dant Episcopis, à quibus eliguntur.

ENTHRONISTICA, pro Inthronisticis supponendum, apud Justinian. *in Constit. de sanctis. episcop.* §. *si quis autem episcoporum*: Sunt autem Cathedralia, ut nunc vulgo dicuntur, à Græca voce ἐνθρονίζειν, quod est in sedem ponere. Barbari dicunt installare, quod & Coclæus indicat. *Spieg.* vide omnino Goth. *not. ad c.* 3. *N.* 123. *ad epigr. N.* 56. ubi Enthronistica vocat Latine, alius vero ἐνθρονιστικά, & ad *edict.* 13. *Justin. c.* 7.

ENTHYMEMA est oratio, in qua non omnibus præmissis anta positis festinata infertur conclusio, & ex universali concluditur particulariter, seu minus universaliter & dicitur syllogismus imperfectus. Sebastian. Med. *in tract. de definition. parte* 2.

ENUBARA nihil aliud erat, quam è patris domo transire, patriaque sacra relinquere.

ENUCLEO. Enucleare per translationem, pro declarare, & explanare, uti in *tit. C. de vet. jure enucleando*: enucleando, i. e. exponendo, & in certum librorum ordinem redigendo. *Anchor.*

ENUCLEATUM jus, *l.* 4. *circa med. C. de lib. prater.*

ENUMERARE species, personas. *Briss.*

ENUMERARI, pro recenseri, in *l. fi. C. de præscript.* 30. *ar not.* Terentius aliter usus est.

ENUNTIARE consilia, Lege Consilia enunciare. *Spieg.*

ENUNTIATIO, pro tatione & clausula, *l. hæc enunciatio, de verb. sign.* Interdum enim quod Enuntiatum, seu enuntiatio ejus, quod est vel non est, *l. & licet. de constit pec.*

ENUNTIATIVA, vel narrative deduci dicitur, cum simpliciter aliqua res, sine mysterio, sine pondere, sine momento deducitur, ut cum dico, Pero à Titio, qui est hæres Seji: ista verba, Qui est hæres, enunciativa sunt. Unda etiam si non est heres Seji, tamen procedit libellus. Casus est, ut aiunt, in minis, in *l. qui familia quem* text. ut singularem, secundum præceptorem meum *Zasium* omnes Doctores exclamant, *ff. famil. ercisc und.* Dispositive autem narrata vim habent & obligandi, & disponendi causam: adeo, ut ea, quæ medullas respiciunt, mutari, emendarive nequeant, maxime si pro reo faciant. Per textum elegantem in *leg. cum pretium. C. de lib. caus.* Spieg.

ENUNCIATUM *Ciceroni* est, quod Dialectici propositionem vocant. Spieg. v. *l. & licet. de constit. pecu.*

ENIXA ter videtur, quæ trigeminos peperit. *l.* 137. *de verb. signif.* Enixa unum vel plures, *l.* 16. *pr. C. de fideic. libert.*

ENIXÆ preces, hoc est, diligentiores, quæ cum majori studio fieri solent. Papin. *in l. cum pater filios, ff. de legat. in fin.* §. *filium matrem.* Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectæ videbantur. *Spieg.*

E O.

EO, pro in tantum, etiam reperire est apud Canonistas.

EO, pro propterea. Paulus de constit. pec. Non minuetur peculium, eo quod ea ex causa obstrictus esse cœperit, *l. id quod sub conditione.* Spieg.

Eo amplius. Hæc verba & addunt & repetunt, ut Interpretes demonstraot, *l. si servus, ff. si quis ita. de legat.* 1. *& l. si fit. eod. cum similibus.* Spieg.

EODEM tempore facta intelliguntur, quæ distant modice. *Spieg.*

Eo ipso. Verbo hoc *Barbatim* tradir denotari Canonem latæ sententiæ: citatque *l. fin.* §. *si postquam*, vers. eo ipso quod inventarium fecit. *C. de de jur. de lib.* Spieg.

Eo, pro ibi. Eo morari, ubi, &c. *l.* 7. *circa fin ff. de annu. legat.* sic illo, ubi &c. *l.* 23. §. 1. *ad l. Jul. de adult.* pro illic. ubi *Briss.* parerg.

Eo loci, pro in eo statu. Ulpian. *de jud. l. sed & si.* Si ea res, quæ per fideicommissum relicta est, eo loci sit, dicendum est, non debere præscribi. *Spieg.*

Eo loci, pro eo loco, vel in loco, apud eundem, *de nov. oper. nunciat. l. de pupillo.* Qui eo loci operantur; *l. cum aliter, ad SC. Syl.* Quicunque eo loci faciunt, unde vocem exaudire potuerant. Idem pro tunc, eo loci usurpar, in *l. heredes, de jud.* defendere se eo loci debebit. *Spieg.*

Eo minus, *l.* 1. *Qui testam. fac. poss. cum* aliis locis.

Eo nomine, quo contrahitur, actionem esse dandam, Jurisc. exponunt *tit. de instit. act.*

Eo potius, pro eo amplius, vel ea maxima ratione. Sic colligitur (*Alb.* ait) ex *l. item ait Prætor*, §. *hoc autem*, *ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

EOUSQUA, pro in tantum, §. *illud quæsitum. Instit. de rer. divis.*

E P.

Ep. VOCES GRÆCÆ.

ἐπαθλον τῆς μηνύσεως, præmium indicii, Gothofr. *ad l.* 1. *Cod. pro quib. caus. serv.*

Ἐπαμφόριον. vide ἐπιφόριον.

Ἐπαγγελία, cum quia accusatur, quod præter leges concionetur, aut Rempub. capessat, ex *Callis. Spieg.*

Ἐπαμφοτερισμός, alteratio, Goth. *ad l.* 4. *circ. med. C. de verb. sign.*

Ἐπαφρόδιτος, Epaphroditus, *l. si cui,* 50. *de cond. & demonst.*

Ἐπαρχία, provincia, *l.* 6. *de excus.* Gothof. Præfidatum significar in not. *ad* §. 12. *d. l.* 6.

Ἐπαρχικά Eparchica sunt libri, qui continent generales formas, siva edicta Præfectorum Prætorio, quæ legis vim habere constar, *l.* 2. *C. de offic. Præfect. Prætor. l. apertissimi*, 16. *Cod. de judic. l. pen. Co. de fidejuss.* Ex libris ἐπαρχικῶν multa desumpsit *Harmenopulus*: vide Cujac. 6. *obs.* 10. Godofr. *ad l.* 2. *C. de offic. Præfect. Prat.*

Ἐπαρχιῶται, provinciales, Gothofr. *ad l.* 190. *de verb. sign.*

Ἐπαρχικὸς ἄνθρωπος, provincialis, i. e. is, qui cum ex provincia esset, Roma legatus venit. De his provincialibus legatis vide *l.* 2. §. 3. *l.* 8. *l.* 19. §. 3. *ff. de jurisd. l.* 25. *in fi. de jurejur.* Goth. *ad l. scire* 21. §. 6. *in princ. de tutor. & curat. dat. ab hu.*

Ἐπαύλιον, prædia prætoria, Gothofr. *in not. ad Novell.* 7. *c.* 3. §. 1. *in fi.*

Ἐπ' αὐτοφώρῳ, in ipso furto deprehensus, &c. *Instit. de oblig. ex delict.* §. 3. *l.* 3. *in pr. ff. de furt.*

Ἐπωμίδια sunt pallia, ἐφεστρίδια. Gothofr. *ad l.* 45. *de verb. sign.* ex Cujac. 10. *obs.* 18.

Ἐπεισακτός, superindicta scil. mulier, vide Gothofr. *ad l.* 19. *post princ. C. de episc. & cler.* Cujac. 2. *obser.* 29. *& ad No.* 6. *in fin.*

Ἐπικουρ ...

Ἐπίλεκτοι, milites evocati, *l. 2. C. ut nemi lic. coempt.* forte rectius adventitii dicerentur, & externi: quos & extraordinarios & ἐπιλέκτους vocant. Dionys. 55. ξένοι δ' ἐπ' αὐτοῖς ἐπίλεκτοι. nam eodem sensu leges externas *Dionysius* suivos barbaros. Plutarch. in Graec. ἐπείσακτοι vocat. *Prat.*

Ἐπέλευσις μεγάλου πράγματος, impetus majoris rei, Gothof. *ad l. 2. ff. quod met. caus.*

Ἐπικρεμάμενον, i. e. imminens, desuper impendens, *l. 4. §. 6. in princ.* & ibi Gothofr. *ff. quar. rer.* actio non datur. Alii legunt ἐπικρεμάμενον, vel ἐπικρεμάμενον, vide Cujac. 16. *observ.* 8.

Ἐπιβάταις legit, Haloand. *in §. 12. ante fin l. 1. de exercitor. act.* Budæus vero Ἐπιβάταις, quasi scansiles & vectoribus trajiciendis aptæ naves. vide Gothofr. *ad §. 12.*

Ἐπιβάται, *l. fin ff. naut. caup. stab.* vectores sunt, qui vehant, seu vehantur. *Prat. Schardio* sunt milites navibus impositi, non ut remos ducant, sed ut stent ad pugnam parati: Latine classiarii ex Budæo *in l. 1. de recept. arbitr.*

Ἐπιβάται, naves, in dictione Mesonautæ explicantur.

Ἐπιβατηγοὶ, naves eædem, quæ vectoriæ, i. e. vectorum ductrices ab ἐπιβάτης, i. e. vector, & ἄγω, duco. Ulp. *in l. 1. §. 5. de exercitor action.* Quædam naves onerariæ: Quædam, ut ipsi dicunt, ἐπιβατηγοὶ sunt, vide supr. Emphractæ. *Briss.*

Ἐπιβολὴ, superindictio, vel superindictum, *cap. 7.* ubi Gothofred. *Novell.* 128. Fieri intelligitur, quoties onus agri defecti imponitur fertili.

Ἐπιβολὴ, ait Constantin. *Harmenopul.* est, cum prædium aliquod sterile ac defectum transfertur ad consortes: h. e. eos qui ejusdem substantiæ possident bona: ad eos, qui sub eodem titulo vectigalia pendunt, & ejusdem territorii possessores, ad eos denique, qui ex eis bonis, quæ in censum simul relata inveniuntur, prædia possident: ne scilicet à sterili possessione, & à domino deserta ac destituta aliquid publico depereat. De his vide *tot. tit. C. de omn. agr. desert.* Prat.

Ἐπιβολαί, in epigraph. *Nov.* 166. non sunt adjectiones, quæ fiunt in auctionibus licitandis, sicut in *l. Lucius 10. in fin. ad municip.* ubi Gothofr. vide Cujacium 6. *observat.* 10. & 4. *observ.* 30. & 2. *observ.* 24. & Gothofr. *ad d. epigraphen, Novell.* 166.

Ἐπίγονοι. vide infr. Epigoni.

Ἐπιδείξεως, περὶ ἐπιδείξεως πραγμάτων, de rebus exhibendis, *tit. in ff. & C. ad exhibendum.* Goth. *ad rubr. C. ad exhibendum.*

Ἐπιδημίαι, viæ tritæ ac pervulgatæ, per quas plerunque ad urbem itur: à δῆμος, i. e. populus. Ulpian. *in l. 4. §. 4. de offic. proconf.* Ingressum etiam hoc eum observare oportet, ut per eam provinciæ partem ingrediatur, per quam ingredi moris est: & quas Græci ἐπιδημίας, id est, accessus ad urbem appellant, sive κατασκοπῶν observare, *Prat.*

Ἐπιδημητικά Latine epidemitica, in *c. 1. ante fin. Novell.* 134. sunt pretia, quibus provinciales se redimunt ab onere hospitum suscipiendorum, *l. ult. C. de metall. & epidemitic.* adde Nov. 129. Gothofr. *not. ad d. c. 1.*

Ἐπιδημητικά, (ait *Pratejus* ex *C. de metat. & epidemet.*) sunt pretia, quibus provinciales se à mercatoribus redimunt onere hospitum suscipiendorum. Solebant enim provinciales præbere supervenientibus militibus vel aliis personis hospitia, quæ & metata dicebantur. Alciatus vult eam esse collationem pecuniæ, quam à civibus extorquebant milites, ne in horum domos diverterentur: ut & *Justin.* videtur usurpasse in *Aut. ut nulli judicum* Anchor. & Alciat.

Ἐπιδημητικοί. Epidemitici, ait Accursius *ad tit. de metat. & epidemetic. lib. 12. Cod.* dicuntur, qui supra milites sunt constituti metientes seu dimetientes militibus hospitia: ubi tamen absurdam *Accurs.* etymologiam profert. Rectius alii ab ἐπιδημία, quod adventum seu accessum in urbem designat. Solent enim epidemetici prius, quam milites, petere civitatem, Ad hospitia singulis adsignanda. Merito itaque Cœlius Rhodiginus *lib. 7. cap. 24.* Epidemetici sunt (ait) qui *forriarii* modo à Gallis videntur dici. *Sch.*

Ἐπιεικὲς, æquum & bonum est: interdum ipsa æquitas. Hinc verbum ἐπιεικάζειν, ex fide bona, ex æquo & bono statuere, ex bono & æquo arbitrari, censere, æstimare, constituere: quod fit in contractibus bonæ fidei, hoc est, æquitatis, non stricti juris. *Spieg.*

Ἐπιεικὲς, æquum & bonum est Aristot. 5. *Ethicor.* Nicephor. *cap.* 10. non quidem simplex æquitas, sed ea, quæ à legum latoribus omissa est. Hi namque generatim loquentes interdum particulare quid omittunt: quod tamen si illis legem ferentibus contigisset, vel de eo interrogati fuissent, æquitate suadente, idem constituissent voce viva aut lege lata, quod postea: illo prætermisso, ipsa naturalis æquitas tacite dictat, ubi casus talis acciderit. Sic videtur Jureconsultus bonum & æquum accepisse in *l. servum, de verb. obl.* Budæus.

Ἐπιείκεια, est convenientia, Latinis æquitas. *Aristoteles* etiam æqualitatem vocat. Nomen enim factum ab ἐπὶ id est, juxta & εἰκὸς conveniens, adsimilatum. Æquitas seu æqualitas retinet in societate humana proportionem rerum omnium justam, hoc est, statum aptum locis, temporibus, personis, &c. *Prat.*

Ἐπικίνδυνον, nauticum creditum, quod est periculo creditoris: (sicut ἀκίνδυνον, terrestre creditum, quod est periculo debitoris) de quo in *l. 122. §. 1. in pr.* ubi Goth. *not. ff. de verb. oblig.*

Ἐπιληψία, morbus comitialis: de quo vide Gothofr. *ad l. qui tertiana. 53. ff. de adil. edict.*

Ἐπιμεληταί. curatores in genere: qua voce Paul. in *l. Lucius Titius. 46. §. 1. in princip. ff. de administr. tut.* Apud Athenienses decem erant hoc nomine, qui emporiis præsiderent, Curarentque in usum civitatis triticum deferri, eodem munere fungentes, quo apud Romanos Ædiles Cereales: vide Alciat. 2. *parerg.* 29. Gothofred. *ad dict. §. 1. in princ.* Hi autem dicebantur ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου. Nec vero frumentum duntaxat curabant deferri, sed & de rerum pretio statuebant, ut non vendentium arbitrio, sed justo tantum pretio distraherentur: ad hæc ne vitiosas loco legitimarum merces exponerent, *Briss.*

Ἐπίμετρον, *l. 15. C. Theod. de suscept. prapof.* id quod susceptorib. debebatur: frumenti scilicet quinquagesima: hordei quadragesima: vini & lardi vicesima, &c. id & Mantisam veteres vocitasse videntur. *Pratejus*, vide Cujacium 7. observat. 10.

Ἐπιμηλίς, vide Gothofred. *not. ad l. qui fundum, 205. de verb. signific.*

Ἐπὶ πάσης, ἐξουσίας, apud Paul. *in l. 29. ff. qui testament. fac.* pro Quacunque ratione ac modo fieri poterit: scribit enim illic. *Paulus*,

scripturam ad testamentum paratam vim testamenti non habere: nisi ei hæc verba defunctus subscripserit: Hoc testamentum, quacunque ratione poterit, ratum esse volo. *Hotman.*

ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς, insignia magistratus, Gothofred. *ad l. 1. de offic. Proconsul.*

ἐπίσημα πρόσωπα, speciosæ personæ, Gothofred. *ad l. 100. de verbor. signific.*

Ἐπίσταθμος, Præfectus τῶν σταθμῶν, mansionum, ἐπίσταθμοι quandoque dicuntur ii, qui signant hospitia in comitatu Principis aut Legati, aut Ducis exercitus, *Gothofr.* prolixe *ad §. 20. in fin. l. munerum; 18. ff. de munerib.*

Ἐπισταθμεία (al. ἐπισταθμία) munus negotii jam dicti: munus recipiendi (vel locandi) hospitis. Budæus. *l. fin. ff. de muner.* Anto. August. *lib. singul. ad Modestin.* Gothofr. jam *d. loco.* Hesych. vocat πανδοχίων ξένων. *Prat.*

Ἐπισταθμίαν appellatione intelligimus Præfecturas mansionum sive stativorum. Rectius tamen cum diphthongo legi opinor ἐπισταθμείαν, ut significetur necessitas illa militis hospitio recipiendi, à qua liberantur artium Professores, Quod Impp. Constantinus statuit ac Theodosius, & ante utrumque Vespasianus Adrianusque suis rescriptis significarunt, Balduin. *in tit. de excus. tut.*

Ἐπίσταλμα. vide infr. *Epistalma.*

Ἐπιστόμιον. vide infr. *Epistomion.*

Ἐπιτιμία. vide *Epitimia.*

Ἐπιτωνία. vide infr. *Epitonia.*

Ἐπίτροποι, curatores apud *Dionem.* Tutorem quoque passim in lib. excusat. Modestin. significat. *Prat.* Vetustas & *Nov.* Leonis 68. in medio, executores testamentarios ἐπιτρόπους quandoque nuncupavit, vide Gothofr. *aot. ad l. 107. in princ. de legat.* 1. & *ad d. Nov.* Leon. 68. & Cujac. *tract. 2. ad African. adde Nov. 131. c. 11.*

Ἐποχὴ, vide Cujac. 14. *obs.* 1.

Ἐποχαὶ in *Nov.* Leon. 57. sunt retia in mare exteosa confixis palis: maxime ubi mare angustum, & in prothytis ejus: unde Leo *Nov.* 104. ἐποχὴν τῶν ἰχθύων, dixit, & ἐπίπλωμα interpres *Novella* 102. vide Cujac. *jam dict. loco*, & Gothofred. *ad Novell.* Leonis 57.

Ἐπύφυλλα, medicamenta, quæ firmandis fœtibus apponuntur: vide Gothofr. *ad l. 9. in pr. ff. ad leg. Aquil.*

Ἐφηβεύς, infans, nempe usque ad annum septimum. Gothofr. *ad l. mulier,* 70. *in fin. de verb. oblig.*

Ἐπώνυμος, cognomen, in *Novell.* 78. quo verbo utitur & *Plutarchus*, vide Anto. August. *lib. 3. ca.* 8. adde Gothofr. *not. ad l. si in nomine, 4. in prin. C. de testam.* obi ostendit, quid proprie sit ἐπώνυμος.

Ἐφέτης, judex appellationis. Gothofr. *ad §. 4. l. properandum*, 13. *C. de judic.*

Ἔφηβος, Ephebus, ἔφηβος παρθένος, vide Goth. *ad l. mulieris*, 13. *in pr. de verb. sign.*

Ἐφηβεία, Ephebia: Si ab infantia & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit, &c. *l. 53. in princ. C. de episcop. & cleric.*

Ἐφήμερον, animal quod eodem die, quo nascitur interit. Arist. 5. *de natur. Animal.* Item herba cujus flos statim decidit, nec longius quàm uno aut altero commoratur: cui decerptæ non longior vita quàm dies, Goth. *ad §. 2. in fin. l. si Stichum, 8. ff. de novat.*

Ἐφημερίδες. vide infra *Ephemerida*

E P.

LATINÆ VOCES.

Evangelia vide supra *Ἐυαγγέλια.*

Epaphroditus, vide supra.

Eparchica, sunt libri continentes formas seu edicta Præfectorum Prætorio: vide supra ἐπαρχικά.

Ephesia, vide supra *ἐφέσια.*

Ephesus, Metropolis Asiæ illius, quæ proprie minor dicitur; ad quam Proconsuli necessitas im, osita erat per mare appellere, teste Ulpian. *in l. 4. §. 5. in fin. de offic. Proconsul.* Spiegel. Prat.

Ephesinum concilium, *§. 4. l. 7. C. de summ. Trinit.* coactum adversus Nestorium anno Christ. 430. vide acta Concilii Ephesini *tom. 1. Conciliorum*, & Socratem 7. *hist.* 33. Gothofr. *not. in l. 5. §. 3. C. de sum. Trin.*

Ephesius, ex Ephesto oriundus, *l. 2. §. 4. in fin. de orig. juris.*

Ephemeridae, vel potius Ephemerides, sunt tabulæ, in quibus singulorum dierum accepta & erogata perscribebantur. *Propertius*: Forte jacent duras inter ephemeridas. De his & *Naso* in amoribus: Fuerunt qui libros suos insignirent hoc titulo; Ephemeris ἐφήμερις, Latine quotidianus. vide Joan. Baptist. *comment. in Epist. Sidon. Apollin. ad Burgundionem lib. 9.* Neque solum ista mos Romanis fuit, ut singuli rerum suarum tabulas, quas Ephemerides & rationes appellabant, conficientes, saltem inscriberent pecuniam creditam, verum etiam omnia quotidiana acta, divina & humana, & quicquid rerum cuique privato quotidie cum publico tum privatim accidisset. Gœdd. *ad l. 6. num. 3. de verb. & rer. signif.*

Ephippium, vide *Parephippium.*

Epibatæ, vide supra ἐπιβάται.

Episates, vide *Mesonauta.*

Epicaia, indeque verbum Epicaizare, vocabula sunt insulsa, quamvis trita. Nam ut docet *Badam*, potius Epiicia, & Epiicizare dicendum est. *Spiegelius.* Corasius. 2. *Miscellanear. cap.* 8.

Epicopi dicuntur remis appositi & gubernaculis: veluti Epibatæ Atticis sunt, navibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter navi faciunt, sic dicantur: quos *Homerus* item Emporos vocat. *Spieg.*

Epigratus & Callistus, *l. alimenta*, 16. *§. 2. in princ. de alim. legat.*

Epicurius, *l. 3. §. 13. de suspect. tutor.*

Epidaphne *Plinio.* Theopolis Justiniano, hodie Antiochia, Syriæ Metropolis, ad Orontem fluvium sita: aliis Alepo.

Epidemeticus, aliis Epidimiticus, vide supra ἐπιδημητικός.

Epigoni vocantur ex secundis concepti nuptiis: sicut Progoni intelliguntur, qui ex primis: quanquam eo item vocabulo majores accipi videntur, velut minores vocantur Apogoni, ex Rhod. *Spieg.*

Epigranus, al. Drunclanus: Gothofr. *ad l. 7. C. ad leg. Jul. Majest.* Cujac 9. *obs.* 11. in f.

Epilepsia, morbus est temporalis, & natura sua curabilis Gœd. *ad l. 102. §. 2. a. 2. de verb. sign.*

Epinicia, à nobis cantica solennia, obsecrationesque ob partam victoriam dici possunt. Ex *Bud. Spieg.*

Epiphania. Dies Epiphaniarum Christi, *leg. omnes 7. circa medium, C. de feriis.* qui & dies τῶν φώτων dicitur, vide Cujac. *cap. 3. præscript.*

præscript. Gothofr. *ad dict. l. 7. Dies Epiphaniæ. l. 2. C. eod.*

EPIPHANIUS Archiepiscopus Constantinopolitanus in *epigraph. l. C. de sum. Trin.* universalis patriarcha in epigraphe. *l. certissime. 34. C. de episc. audiend.*

EPIRHEDIUM currum significat, quod vocabulum Romani, Fabio authore, ex duobus peregrinis suum fecerunt, ἐπὶ præpositione Græca, & rheda dictione Gallica. Usus est hac voce Juvenal. *Satyr.* 8. Cotal. 3. *Miscell. c.* 20.

EPISCOPUS Latine speculator. Sæpius eos denotat, qui rebus quibusdam observandis & custodiendis præsunt, & ad quos summa negotii pertinet, ut patet ex Cic. *lib.* 10. *ad Attic. epist.* 7. qui Latine Inspectores fuerint, *l. ultima. de muner.* Hotomannus.

* EPISCOPI, Episcopatus.

* EPISCOPUS latinè idem est ac Superiotendens & Inspector Supremus.

EPISCOPI juxta praxim Ecclesiæ veteris sunt Antistites, qui Clero & populo præsunt, veluti Pastores, Patres & Ministri Christi.

Eorum munus præcipuum est Ecclesias suæ Diœcesis visitare, & in illis verbum Dei prædicare. Hodie autem illorum officium aliod est, (in generali significatu) quam olim.

Sunt autem Episcoporum certi gradus; alii namque sunt Patriarchæ. i. e. Principes Patrum, quorum 4. Constantinopolitanus, Hierosolymitanus, Antiochenus & Alexandrinus: alii Primates, quasi primas sedes tenentes: qui integræ nationi, in qua plures Provinciæ & Civitates cum Archiepiscopis suis continentur præsident: alii Archiepiscopi vel Metropolitani, qui provinciæ, plures civitates cum earum Episcopis complectenti, præsunt: alii simpliciter Episcopi, qui uni Civitati, & vicis civitati illi adjunctis præsunt. Hodiè discrimen constituitur inter Ecclesiasticos & Principes Episcopos, *zwischen Kirchen Bischoffe*, qui Doctores Ecclesiæ *und Fursten Bischoffen*, & Principes Episcopos quales sunt in Germaniâ, qui in Ecclesiâ non docent, sed ut alii Principes præcipui curam rerum secularium habent, ac cum Imperio ditionibus præsunt. Jus constituendi Episcopos olim erat penes Imperatores. Episcoporum enim nulla erat jurisdictio, sed omnes potestati civili parebant, à qua jus circa sacra dependebat. Successu autem temporis ab Henrico V. Imperatore jus illud Pontificibus cessum, & à successoribus ejus illis relictum fuit.

Constituuntur Episcopi vel *electione* vel *postulatione*. Electio hodiè libera in Germania, Capitulis Ecclesiarum Cathedralium concessa est. Postulatio verò in subsidium electionis introducta nihil aliud est quam simplex petitio Collegii, ut persona Episcopi locum teneat, quæ ob Canonicum defectum eligi non potuit, v. g. si sit minorennis, laicus &c.

Quamvis Episcopis quatenus Episcopis, jura divina, Canonica ac Civilia, jurisdictionem ac dignitatem secularem non concedant, in Germania tamen Imperatorum libertate, tempore Otonis M. ac successorem ac territorialem jurisdictionem cum Regalibus obtinuêre, & sic hodie duplicem personam repræsentant Episcopi Germaniæ, Ecclesiasticam ac Politicam, sive unam quà tales, alteram qua Principes Imperii. Quoad illam Pontifici Romano, quoad hanc, ratione scilicet dignitatum regalium ac feudorum Imperialium, immediate Cæsari & Imperio hujusque legibus ac Constitutionibus subjectæ sunt. Episcopi, Principes ac status Imperii referuntur 27. Bambergensis, Wurtzburgensis, Wormatiensis, Spirensis, Strasburgensis, Eichstadiensis, Augustanus, Constantiensis, Hildesheimensis, Paderbornensis, Verdensis, Halberstadiensis, (hi duo Episcopatus hodie secularisati) Monasteriensis, Osnabrugensis, Passaviensis, Freisingensis, Basiliensis, Ratisbonensis, Mindensis (hodie secularisatus,) Lubecensis (hodiè Reformatus) Verdunensis, Metensis, Tullensis, Cameracensis, Leodiensis, Tridentinus, Brixensis. Addunt nonnulli Sitensem sive Valesiensem, Lausannensem (hodie Reformatum,) Curiensem.

(Mager, *de Advoc. arm. c. 6. n.* 478. *& mult. seq.* Winzler *Tr. de Episcop. German.* Joach. Stephan. *de jurisdict. lib. 3. p. 1. c. 7.* Laur. Ohm. *de jure Episcop.* Dn. Conring. *de Const. Episcop. Germ.* Lampad. *de Rep. Germ. p. 3. c. 6.* D. Myler. *Archolog. c.* 12. Ahasv. Fritsch. *Dissert. de jure primar. prec. in appen.* D. Burgold. *not. sup. Rom. p. 1. disc.* 20.)

* EPISCOPALE Jus. (juxta Jus Canonicum) est potestas Episcopo legitimè & Canonicè electo, postulato, confirmato, consecrato atque introducto, juxta tenorem Canonum, competens.

Jura autem Episcopalia vulgò ad tria capita principalia rediguntur, nimirum ad ea, quæ sunt *Ordinis*, *Jurisdictionis* & *Legis Diœcesanæ*; quibus nonnulli quartum superaddunt, *Jus status* sive dignitatis. Jus ordinis est potestas, quam Episcopus exercet prædicando verbum Dei, ordinando personas ad Ecclesiastica ministeria. Item conscribendo Constitutiones Ecclesiasticas, ad conservandum Ordinem Ecclesiasticum, ut omnia in Ecclesia decenter & ordine fiant.

Legem Diœcesanam vocant, potestatem administrandi bona Ecclesiastica, visitandi Ecclesias & Scholas, convocandi Synodos, sustinendo Cancellariatum in Academiis.

Lex Jurisdictionis dicitur potestas audiendi & terminandi per totam diœcesim omnes causas controversas Clericorum, decernendi pœnas, suspensione, remotione &c. exercendi Censuram Ecclesiasticam &c.

Lex status est potestas usurpandi titulos illustres & fruendi privilegiis & immunitatibus Episcopalibus &c. Hujusmodi jura Episcopalia, ut vocantur, vigore Pacificationis Religiosæ, Principibus ac Statibus protestantibus, qui jure superioritatis territorialis gaudent, restituta sunt, quæ ante eam divino jure eis competebant. *Vid infr. verb. Jurisdictio Ecclesiastica.*

Vid. Gebhard. *de jurisd. Ecclesia.* Laur. Ohm. *de jure Episcopali.* Haveman *simil. Tract.* Christ. Weber. *introductio Episcopalis* & idem *de jure ac rat. Consist. sect.* 1. Speidel. V. Bischoff).

EPISCOPI etiam dicebantur, qui præerant pani rebusque venalibus, ad victum quotidianum spectantibus: quales apud nos magistri opificiorum dicuntur. *Prat. Spieg.*

EPISCOPORUM voce etiam Patriarchæ, Primates, & Archiepiscopi continentur, *c. 1. 21. distinct.* Quin & Presbyteri, *c. legimus. c. 1. 93. distinct. Specul. titul. de instrum. edi.* §. 14. *versic. de episcopo.* De officio episcopi vide *cap. qui vult. 36. distinct.*

EPISCOPI & Ephori Græcis sunt, quibus non solum oculis lustrandi potestas, sed etiam providentia & cognitio mandata est: à qua significatione Episcopi Antistites dicuntur: quod vocabulum

rubr. C. de jur. emph. & *ad* §. 1. *l.* 24. *C. de sacr. eccl.* ex *Cujac.*

Species Emphyteuseos variæ sunt. Nova, Antiqua, Hæreditaria, non bæreditaria: Jul. Clar. *lib.* 4. §. *emphyteusis*, *qu.* 16. Gothofr. *ad rubr. C. de jur. emph.* & *ad l.* 3. *eod.* Emphyteusis super propriam vitam, in *l.*17.§.3. *C. de sacr. eccl.*

EMPHYTEUTICA actio vide actio emphyteutica, adde omnino Gothofr. *ad l.* 2. *in pr. C. de jur. emph.* & Clar. *d. l. loc. qu.* 47.

EMPHYTEUTICUS canon. *d. t. C.* & *in tit. C. de sacr. eccl.*

EMPHYTAUTICUM jus, quod emphyteutes acquirit, Melioratio nuncupatur, Cræcis ἐμπόνημα, *l.* 3. *C. de jur. emph.*

EMPHYTEUTICARII dominici, i. rei privatæ, *l.* 2. *in princ.* ubi Gothofr. *C. ne rei dominic. vel templor.*

EMPHYTEUSIS concessa duob. vel patri & filiis, potest mutuo inter eos alienari, etiam domino non consentiente. Bart. *in l.* 1. *C. de impes. lucr. descrip.* & *in l. si domm*, §. *fi. de leg.* 1. Aliter in hæreditate prohibita *alienari*, *l. voluntas*, *C. de fideic. l. pater filium*, §. 15. *de leg.* 3. *l. cum h.* §. *inter de transact.*

EMPHYTAUSIS meliorata transit ad hæredes extraneos, nec finitur tertia generatione. Bar. *in l. quicunque, C. de omni agr. desert.* quanquam non adfirmat, summæ tamen æquitatis est *Pr.*

EMPHYTEUSIS pro se & Titio, adquiritur Titio sine cessione vel traditione, Bart. *in l. si qun usumfructum, de usu & usufru. legat. per l. fundum cum mibi, de act. empt.* Prat.

EMPHYTEUSIS Ecclesiastica potest de consuetudine per stipulationem acquiri etiam hæredib. extraneis, Bald. *in l.* 1. *Cod. de jur. emph.* & *in l. etiam, solut. matri.* Emphyteusis ecclesiastica transit ad uxorem, si hoc actum est nominatim, *Nov. de non alienand.* §. *emphyteusim* & *de aliena. emph.* §. 1. *gl. in l. etiam solut. matrim.* Prat.

EMPHYTAUSIS perpetua non potest auferri. Bald. *in c. cum fundus, C. de selut.* Empbyteusia natura est, ut transferatur ad hæredes, *gl in l. indebiti*, §. *fi. de condict. indeb.* Emphyteusis vendi aut alienari jure proprietatis non potest, sed donari permittitur. Bart. *in l.* 1. *C. ne rei dominic. vel templor.* & *in l. fin. C. de jur. emph.* Emphyteusis in bonis censetur emphyteutæ. Paul. de Castr. *in l. sciendum, qui satisd. cogant.* & *in l.* 2. *quod quisque jur.* & propterea addit, Testem dicere falsum, qui adserit aliquem nihil habere in bonis, cum habeat emphyteusim. *Pat.*

EMPHYTEUTA seu emphyteutes is dicitur, qui fundum ea lege, qua superius dictum est, agrumve à domino accipit: ut eum conferat melioremque efficiat. Atque hic tenetur ad modicas, non autem ad ingentes expensas, ut in *l. Senatus*, §. *Marcel. de leg.* 2. *C. de jur. emph.* & *in l. hoc jure*, §. *si aquam, de aq. quot.* & *ast.* At vero empbyteuta potest legare ac vendere melioramenta sua. Bart. *in l. quicunque, C. de omn. agr. desert. gl. in Auth. qui rem, Co. de sacros. eccles.* Bart. *in l.* s. *ff. de superficieb.* & *in l. in conventionalib. ff. de verb. obli.* Quinimo non potest fundus melioratus ei auferri, vel canon augeri, Bart. *in l.* 1. *C. de jur. emph.* Probatur *in l. qui fundum, C. de omn. agr. desert.* Potest autem locare emphyteuticam rem, Bal. *in l. usufr. sol. matr.* Tum & jus suum potest in dotem dare. Jo. And. *in c. potuit, de loc.* Prat.

EMPHYTEUTA possunt mutuo sibi alienare, etiam emphyteusim Ecclesiasticam, *constit. Imperial.* §. *praeterea, de probib. feud. alien.* per Frid. Bart. *in l. cum hi*, §. *si unic. de transact.* & *in l. si domm.* § *fin. de leg.* 1. Prat.

EMPLASTRUM nunc vulgo unguentum dicitur, *Ein salb.* Nec quod doctis est Cataplasma, *Ein pflaster*, significat tametsi communem sequutus errorem, qui Germanice vertit Instit. Inst. sic reddidit hoc vocabulum. *in* §. *cum ex aliena, de rerum divis.* Spieg. Adde Gellium *l.* 16. *c.* 7. & *l.* 18. §. 10. *de instr. vel inst. ab* ἐμπλάττειν.

EMΠΟΝΕΜΑ Græcis significat, quicquid laboris, industriæ, operæ & studii positum est in curatione agri, Conn. *lib.* 7. *c.* 12. *n* 8. *v. l.* 3. *p. C. de jur. emph.* vulgo meliorationes dicuntur. *Briss.*

EMPONEMA Græcis, quæ melioratio nostris dicitur. Et est jus quod emphyteuta agrum colendo adquirit. Primum enim sic cæpit contractus emphyteuticus, ut sterilia tantum concederentur, in meliorem statum plantationibus reddenda. Extat vox apud Justin *in l. ult. Ca. de jur. emphyt.* Spieg. Prat. etiam significat expensas utiles ac necessarias bona fide factas.

EMPONAMATA. Hujus verbi Græci vim expendere, operæ pretium est. Proprie autem significat ea quæ elaborata sunt ad fundum vel excolendum, vel conferendum: quæ quidem etiam requirebat ipsa conditio appellatioque emphyteuseos. Ea itaque cum necessario fiant, & impendantur ex lege & natura ipsius contractus facile amittuntur cum re & jure principali. Sed si empbyteuta ultro fecisset & impendisset, quod nullo modo debebat, veluti si sumptuosum aliquod ædificium in feudo extruxisset, id ego temere non adscripserim ἐμπονήματα: quasi empbyteuta ne eo quidem nomine quicquam petere, si expellatur, & pensionum quoque debitarum ratione conveniatur, possit. Quod nostri interpretea vulgo non satis discernere videntur: quanquam & veteres Jurisconsulti, nobis cur ita sentiamus, argumentum præbeant, *l. penult. locat.* Balduin.

Ἐμπειρικοί, judices, practici: qui sunt in actu, Gothofr. *ad l.* 6. *prin. C. de mad. mulctat.*

EMPTIO. Emptio contractus est notissimus, tritissimusque. Origo autem emendi, vendendique à permutatione cœpit. olim autem non erat numus, neque aliud merx, aliud precium vocabatur, sed unusquisque secundum necessitatem temporum & rerum, utilibus inutilia permutabat, quando plerunque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper, nec facile concurrebat, ut cum tu haberes, quod ego desiderarem, invicem ego baberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cujus poblica perpetua æstimatio difficultatib. permutationum æqualitate pensionia quantitatis subveniret: ea materia forma publica percussa, usum dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate nec ultra merx utrumque est, sed alterum precium vocatur, *l.* 1. *de contr. empt. ff.* Est ergo emptio contractus jurisgentium nominatus, quique consensu perficitur, quo res aliena nobis de eo pretio datur. Definitionis hujus verba si explicaverimus, liquido apparebit, quæ sit emptionis natura. Emptionem contractum jurisgentium esse diximus ex mente Pauli *in d. l.* 1. §. *fi. ff. de contrah. empt.* ex hoc enim jure omnes pene contractus introducti sunt, §. *jus autem gent. de jur. nat. gent.* & *civil. Instr.* 1. Diximus & ex Ulp. *in l.* 1. §. *fi.* & *in l. jurisgen. ff. de pact.* emptionem contractum nominatum

natum esse: transit enim in proprium contractus nomen. Addidimus ee Paulo *in l. 1. §. fi. de contr. empt. ff.* (qui consensu perficitur) in venditionib. enim & emptionibus consensum debere intercedere, palam est. Cæterum, sive in ipsa emptione dissentiant, sive in pretio, sive in aliquo alio, emptio imperfecta est, in venditionibus *de contr. empt. ff.* Addidimus & (quo res aliena) quod enim meum est, amplius meum fieri non potest, *§. si cui fundus, de leg. Inst.* 2. & regulariter suæ rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emit. *l. suæ rei, de contr. empt. ff.* Adjunximus & (certo precio) precium enim constitui oportet, nam nulla emptio sine precio esse potest: sed & certum precium esse debet, *§. precium de empt. & vendit. Institut.* 3. Iam precium (omissis antiquis quæstionibus) in numerata pecunia consistere debet, §. *item precium, de empt. & vendit. Institut.* 3. Adbibuimus postremo (nobis datur) cum enim in emptione dominium transferatur, merito hoc verbo utimur, quod dominii translationem importat. §. *sic itaque discretis de actio. Institut.* 4. Illud non omittendum, quod diximus, emptionem consensu perfici, verum esse in emptionibus & venditionibus, quæ sine scriptura consistunt. In iis autem quæ scriptura conficiuntur, non aliter perfectam esse venditionem & emptionem constitutum est, nisi & instrumenta emptionis fuerint conscripta, vel manu propria contrahentium, vel ab alio quidem scripta, à contrahentibus autem subscripta, etsi per tabellionem fiunt, nisi & complexiones acceperint, & fuerint partibus absoluta. Donec enim aliquid deest ee iis, & pœnitentiæ locus est, & potest emptor & venditor sine pœna recedere ab emptione & venditione, §. 1. *de empt. & vend. Inst.* 3. Anch. Adde Forcat. *Necyomantiæ, dial.* 48. *n.* 1. *& seq.*

Emptio & venditio est contractus juris gentium de quantitate cum tempore commutanda: sola inter se pactione contrahentes obligans, *l. 2. de oblig. & act.* vel est contractus bonæ fidei, inter quos jure civili licet factus, de re certa certo pretio, in perpetuum dominii jure obtinendo. Ita ratio hæc rerum acquirendarum à Mancipatione discernitur: quæ non contractus est, sed actus, ut vulgo loquimur, id est, legis actio. Rursus à locatione distinguitur, quia res conducta neque jure dominii, neque in perpetuum obtinetur. *Hoto.* adde Gothofr. ad *l.* 20. *de act. empt.* ex *Cujac.*

Emptio à conductione differt. Conductio est quoties materia, in qua aliquid præstatur, in eodem statu eadem manet: Quoties vero & mutatur & alienatur, emptio magis quam locatio intelligi debet. Si res pereat, perit emptori, et non æque conductori. Denique emptioni fit satis, si res semel tradatur, nec amplius ex empto agi potest eo nomine. At ex conducto sæpius agi potest, ut res tradatur, nempe quoties ea frui non licet: neque enim unico statim actu impleri potest totum negotium. Balduin. *tit. de loca. & conduct.*

Emptio & permutatio sic differunt: I. in emptione res pro numis datur; in permutatione, res pro re, vel numus pro numo, vel, ut certius loquamur, pracium pro precio: ut equus cum bove vel numus Gallicus cum Italico. II. In emptione ex sola conventione nascitur obligatio in permutatione ee rei traditione tantum. III. **In illa venditur tenetur tantum ad possessionem præstandam, in hac rei dominium transfertur.** IV. Illa res alienatæ traditione potest consistere; hæc vero nequaquam. V. Ee illa venditor una tenetur actione, numrum ejus quod interest; in hac qui rem accepit, duabus tenetur actionibus, aut condictione, aut petitione ejus quod interest, *l. 1. ff. de rerum permut.* Hotom. adde omnino Goth. *ad l.* 2. 3 *C. de rer. permut. l.* 1. *C. de contr. empt. tot. tit. ff. de rer. permut.*

Emptio à societate & mandato differt in hoc; quod hæc consensu de pretio ac re non contrahantur, sed illa de rebus quæstus causa communicandis: hoc de negotio gerendo. Gœdd. *ad l.* 67. *nu.* 3. *de verb. sign.*

Emption a verbo *lex* 12. *tabul.* alienationem omnem complexa est, ait Pomp. *l. statuliberi,* 29. *in fi. ff. de statulib.* Ego vero animadverti Varronem *in liv. de Re rustic.* pleruınque hac in re verbum illud usurpasse, ut *lib.* 2. *c.* 10. In emptionibus dominium legitimum legitimum sex fere res perficiunt, prout in acquisitionibus. Item *cap.* 8. Sequitur quartum de emptione. Fit alterius, cum à priore domino secundo traditum est, *Hotom.*

Emptionis & venditionis verbis veteres promiscue utebantur, ait Cajus *in l.* 19. *ff. de act. empt. & vend.* Quod ego interpretor in locationibus & conductionibus, quia hæc *Cajus* scribit ad titulum de publicanis: quod magnopere attendendum puto, nunquam enim reperietur, opinor, eum qui pecuniam pro re sibi vendita numerat, venditorem ab antiquis esse dictum. Conductores eussem operum aut vectigalium, Redemptores ab antiquis appellatos esse, nemo est qui nesciat. Itaque eundem *Cajum* ibique scripsisse in lege insequenti facile in his persuadeo: ubi non idem est: sed id est, legendum puto: ut quod in commentario suo scripserat, planius interpretaretur id est, in locatione & conductione. Venditionis autem & emptionis exemplum ee *Verrin. III.* proferemus. Ubi illa consuetudo in bonis (prædibus, prædiisque) vendendis omnium Consulum, Censorum, Quæstorum denique, ut optima conditione sit is, cuja res sit: cujum periculum? id est. Ubi est consuetudo illa vetus in operibus locandis, ut is qui conduxit, aliis omnibus anteponatur? Sic enim locum illum in commentariis explicavimus, aliter atque *Asconius,* aut *Bud.* aut alii: fateor, sed lector locum animadvertat, & in hac controversia suum judicium interponat, nam adhuc qui meam causam improbaret, reperi neminem. *Hotom.* Huic adde Franc. Balduin. *comm. in l.* 12. *tab. c.* 34.

Emptio imaginaria dicitur, quæ simulatur, cum in veritate non sit emptio. Zas. *§. item si quis Instit. de action.*

Emptio gratiosa, ex gratia, id est, inique *l.* 16. ubi Goth. *not. C. rescin. vend. l.* 3. *C. de jur. fisc. l.* 2. *de jur. hasta.*

Emptio spei est veluti cum alea luditur, quod fit, cum captus piscium vel avium vel missilium emitur; emptio enim contrahitur, etiam si nihil inciderit. Emitur enim eventus rei, qui in captu piscium aut avium, aut missilium fortuitus est. Connan. *lib.* 7. *c.* 6. *n.* 7.

Emptiones prædiorum & servorum, pro instrumentis emptionum, *l.* 102 *ff. de leg.* 2.

Emptio uxoris, quibus olim solennitatibus peragebatur, refert *Alciatus* enarrans *l. pronunciatum. de verb. sign.* Spieg.

Emptor,

Enchiridia Græcis, qui nobis à pugno Pugillares dicuntur, ex *lib.* 4. Alciat. *de verb. sign.* Spieg.

Encomium carmen in victoris laudem editum ad immortalitatem, quod ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio canebantur: quod & Epinicion vocant, id est, præmium & celebritas, pro habita victoria, Alex. de Alex. *Gen. dier. lib.* 1. *c.* 12.

ἀνδαίτημα. cœnaculum, Gothofr. *not. ad l.* 3. *§.* 7. *priu. uti possid.*

Enoiadis. v. mox infra *Endyadis*.

ἀνδομαστικά, *l.* 9. *§.* 1. *C. de exact. trib. & edict. Justinian.* 13. *c.* 7. ubi *Gothofr.* not. ea quæ collector exactori dat, ut aliquid de exigendi severitate remittat.

Endromis, v. mox inf.

Endojacera, *in leg.* 12. *tab.* Festo *lib.* 18. amputare est. *Prat.*

Endoplorato, Festo *lib.* 5. implorato est, seu cum quæstione inclamato. *Prat.*

Endo procinctu, in procinctu, significat autem, quum ex castris in prælium exitum est: procinctos quasi præcinctos, atque expeditos, nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. *Festus. Hot.*

Ἐν ἔργῳ, id est, in re ipsa, in ipso opere, vel actu Ulp. *l. quod ait*, Ad *leg. Jul. de adult.* Et hoc est quod Solon & Draco dicunt. ἐν ἔργῳ Hanc lectionem ut veram probat Alc. nec ab ea recedendum admonet: tametsi altera è *Luciano* sit magis elegans & erudita. *Spieg.*

Ἐν ἔργῳ, id est, in rebus ipsis venereis, *l.* 23. *ff. ad leg. Jul. de adult.*

Ἐνέργεια, v. *Energia.*

Ἐνεργολαβεῖν, mercede accepta defendere, *N.* 17. *c.* 14. *conf. Tit.* 1. *c.* 4. *princ.* Gothofr.

Ἐνεργούμενοι, *c. omni die, de consecr. dist.* 5. à dæmonibus obsessi.

Ἐν πλάτει locutio est Jurisconsultis familiaris, idem significans quod laxe, non anguste, neque presse. nam, ut ait *Hesychius*, πλατεῖα τὰ ἐν πλάτει νεμόμενα μεγάλα, id est, πλατεῖα dicuntur pascua longe lateque patentia. Ex quib. patet deductam locutionem ex amia qui non in aliquo angulo & angusto loco, sed in epis late patentibus versantur. Labeo *l.* 28. *ff. de probat.* Num aliquis meminerit, quo die aut quo Consule factum sit, sed num hoc aliquo modo probari possit, quando id opus factum sit, & hoc ita, quod Græci dicere solent, ἐν πλάτει, potest enim hoc memoria non retineri intra annum puta 50. aut 60. factum. Sic enim eum legendum esse locum in observationibus demonstravi, Julianus *l.* 13. *ff. de soln.* Ratum autem habere dominus debet, quum primum certior factus est, sed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam spatio temporis accipi debet. Ulp. *l.* 12. *§.* 2. *ff. ratam rem hab.* Hoc autem ἐν πλάτει accipiendum; & cum quodam spatio temporis nec minimo nec maximo. Et rursus, *l.* 3. *ff. de cond. tritic.* Ut si quis diceret. Hoc tempus accipiendum est in campo, non in angulo: id est, longum, non breve. Est enim à tempore ad locum translatio. Et simillima locutio est apud eosdem JCtos Παρεκτικῶς, de qua suo loco dicturi sumus.

Ἐν πλάτει significat cum quodam spatio, laxamento, & temperamento temporis, *l.* 105. *ff. de solut.* &, ut alias dicitur plenius, & latius, non momentis omnibus temporum ad vivum resecatis. *Briss.*

Ἐνεχυρασμὸς pignoratio: represaliæ: *c. uni de injuriis in* 6. Goth. *ad rubr. N.* 52.

Eniti, id est, parere, seu edere partum. *l.* 44. *ff. de usurpat.* Enixa est ancilla filia. Briss. *ex ff.*

Eniti. v. *l.* 4. *C. de haredit. actio.* laborare, conari.

Enixæ dicuntur mulieres, nitendi, h. e. conandi & dolendi labore perfunctæ. Gœd. *ad l.* 138. *n.* 1. *de verb. & rer. sign.*

Enode, quod difficultate est.

Ἕνωσις unio, ex quo ἡνωμένον vocat *Pomponius* omne corpus quod perpetuo opere unum & continuatum est, Conn. *lib* 3. *c.* 14. *n.* 6.

Enorme damnum, pro immodico prægrandique usurpatur: id censuræ judicis relinquitur, Interpretum calculo. Enorme delictum, *l.* 1. *C. de emendat. propinq.*

Enormitatem stipendiorum, dixit *Spartianus*, pro nimia largitate. *Spieg.* Enormitas donationis. *l.* 4. *C. de inoffic. donation.* Briss.

ΕΝΟΡΚΟΙ ἀναβολαὶ & ὑπερθέσεις dicuntur *Budæo* teste illæ dilationes, quæ propter sonticum morbum aliamve justam & legitimam causam jurejurando postulabantur, & impetrabantur, &c. Brechæus, *l. Morbus sonticus de verb. & rer. sign.*

Ἐνόρκως *l.* 2. *post pr. C. commun. de legat. l. cum pater, §. filius, de legat.* 2. id est, cum jurisjurandi religione. Gothofr. & Cujac. *in d. l.* 2. legunt ἐνορκῶ, adjuro, jurejurando convenio.

Entheca, vocabulum in Decretis Canonicis eadem pene significatione ponitur, qua apotheca, & horreum, videlicet pro loco, gazæque repositorio, annotavit *Beroaldus* Extat & apud Jureconf. nempe Ulp. *in §. fin. l. Juliano. al. Julianus*, & Papin. *in l.* 2. *de fund. instru.* Dotes prædiorum, inquiens, quæ Græco vocabulo Enthecæ appellantur. *Alciat.* aliter legit. *Holvander* noster Græce doctissimus nihil mutavit. *Spieg.*

Enthecæ vocantur à Græcis prædiorum dotes, *l.* 2. *§. ult. ff. de instr. vel inst.* Sane Isidor. *l. Etymol.* enthecam græco sermone repositam rei copiosæ substantiam appellari tradit. *Briss.*

ἐνθῆκαι appellantur, cum non instructa legantur, à legatario non præstantur. Conn. *lib.* 4. *c.* 1 *n.* 4. Enthecæ instrumenta & ferramenta rei, agri, quæ tanquam ejus dos sunt: instructum, *l.* 34. *§.* 1. *de leg.* 2. *l.* 2. *de instr. Nov.* 128. *ca.* 8. *ubi* Gothofr. *v l.* 92. *fin. de leg.* 3. & 1 *colum* 8. *l.* 68. *fin.* ubi Gothofr. *de legat.* 3. alias entheca est pecunia à mensariis seposita. Libonio: item onus navi impositum, Gothofr. *ad d. l.* 2. *de instruct.* Cujac. *ad Novel.* 128. Tornebus 8. *adversarior.* 9. vide & *Pratejum.*

Endromis. Hyemalis & villosa vestis est. *Libro* 14. *Epigram.* Martialis. Pauperis est munus, sed non est pauperis usus, hanc tibi pro togula mittimus Endromida. Joan. Baptist. *comment. in Epistol. Sidon. Apollin. ad Domitium. l.* 2.

Endyadis, cum diversa in unam rediguntur convenientiam: ut semissem patrimonii ac portionis ejus, *l. Lucius Titius*, *§. Cajo Sejo, ad SC. Trebell.* id est, semissem patrimonii in portiones divisi. *Olden.* Hujus figuræ obiter meminit *gl. in verb. placitum & consensus*, *§.* 1. *l.* 1. *de pact.*

Ἔνθεοι, θεοφορούμενοι, fatidici, fanatici, circa fana quondam bacchari soliti, tanquam oracula & responsa redditturi. Gothofr. *not. ad §.* 9. *princ. l.* 1. *de adil. edict.*

Enthousiastæ, in *l. Arianl.* 5. *post pr. C. de haretic.* ubi alii Enthusiastæ, in Cod. Theodos.

Enthyfiaftæ, & male: numine fe correptos fingebant, Theodoret. 4. *hiftoriar.* 11. Gothofr. *l.* 5.

ἐνθρονισμὸς, Sering. *c.* 3. *Nov.* 123. ubi fæpius Latine inthroniftica, id eft, cathedratica, quæ ab Epifcopis dantur pro introitu, vel quæ Papæ dant Epifcopis, à quibus eliguntur.

ENTRONISTICA, pro Inthronifticis fupponendum, apud Juftinian. *in Conftit. de fanctif. epifcop.* §. *fi qua autem epifcoporum*: Sunt autem Cathedralia, ut nunc vulgo dicuntur, à Græca voce ἐνθρονίζειν, quod eft in fedem ponere. Barbari dicunt inftallare, quod & Coclæus indicat. *Spieg.* vide omnioo Goth. *not. ad c.* 3. *N.* 123. *ad epigr. N.* 56. ubi Enthroniftica vocat Latine, alius vero ἐνθρονιστικὰ, & ad *edict.* 13. *Juftin. c.* 7.

ENTHYMEMA eft oratio, in qua non omnibus præmiffis ante pofitis feftinata infertur conclufio, & ex univerfali concluditur particulariter, feu minus univerfaliter & dicitur fyllogifmus imperfectus. Sebaftian. Med. *in tract. de definition. parte* 2.

ENUBERE nihil aliud erat, quam è patris domo tranfire, patriaque facra relinquere.

ENUCLEO. Enocleare per tranflarionem, pro declarare, & explanare, uti in *tit. C. de vet. jure enucleando*: enucleando, i. e. exponendo, & in certum librorum ordinem redigendo. *Anchor.*

ENUCLEATUM jus, *l.* 4. *circa med. C. de lib. prater.*

ENUMERARE fpecies, perfonas. *Briff.*

ENUMERARI, pro recenferi, in *l. f. C. de prafcript.* 30. *a. not.* Terentius aliter ufus eft.

ENUNTIARE confilia, Lege Confilia enuntiare. *Spieg.*

ENUNTIATIO, pro ratione & claufula, *l. hac enunciatio, de verb. figs.* Interdum enim quod Enuntiatum, feu enuntiatio ejus, quod eft vel non eft, *l. & licet. de conftit pec.*

ENUNTIATIVE, vel narrative deduci dicitur, cum fimpliciter aliqua res, fine myfterio, fine pondere, fine momento deducitur, ut cum dico, Peto à Titio, qui eft hæres Seji: ifta verba, Qui eft hæres, enunciativa funt. Unde etiam fi non eft heres Seji, tamen procedit libellus. Cafus eft, ut aiunt, in minis, in *l. qui familia quem* text. ut fingularem, fecundum præceptorem meum *Zafium* omnes Doctores exclamant, *ff. famil. ercifcund.* Difpofitive autem narrata vim habent & obligandi, & difponendi caufam: adeo, ut ea, quæ medullas refpiciunt, mutati, emendarive nequeant, maxime fi pro reo faciant. Per textum elegantem in *leg. cum pretium. C. de lib. cauf.* Spieg.

ENUNCIATUM *Ciceroni* eft, quod Dialectici propofitionem vocant. Spieg. v. *l. & licet, de conftit. pecu.*

ENIXA ter videtur, quæ trigeminos peperit. *l.* 137. *de verb. fignif.* Enixa unum vel plures, *l.* 16. *pr. C. de fideic. libert.*

ENIXÆ preces, hoc eft, diligentiores, quæ cum majori ftudio fieri folent. Papin. *in l. cum pater filios. ff. de legat. in fin.* §. *filim matrem.* Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem fucceffionis fpeciem porrectæ videbantur. *Spieg.*

E O.

Eo, pro in tantum, etiam reperire eft apud Canoniftas.

Eo, pro propterea. Paulus de conftit. pec. Non minuetur peculium, eo quod ea ex caufa obftrictus effe cœperit, *l. id quod fub conditione.* Spieg.

Eo amplius. Hæc verba & addunt & repetunt, ut Interpretes demonftrant, *l. fi fervus, ff. fi quis ita. de legat.* 1. *& l. fi fit. eod. cum fimilibus.* Spieg.

EODEM tempore facta intelliguntur, quæ diftant modice. *Spieg.*

Eo ipfo. Verbo hoc *Barbatius* tradit denotari Canonem latæ fententiæ: citatque *l. fin.* §. *fi poftquam*, verf. eo ipfo quod inventarium fecit. *C. de de jur. de lib.* Spieg.

Eo, pro ibi. Eo morari, ubi, &c. *l.* 7. *circa fin ff. de asus. legat.* fic illo. ubi &c. *l.* 23. §. 1. *ad l. Jul. de adult.* pro illic. ubi *Briff.* parerg.

Eo loci, pro in eo ftatu. Ulpian. *de jud. l. fed & fi.* Si ea res, quæ per fideicommiffum relicta eft, eo loci fit, dicendum eft, non debere præfcribi. *Spieg.*

Eo loci, pro eo loco, vel in loco, apud eundem, *de nov. oper. nuntiat. l. de pupillo.* Qui eo loci operantur; *l. cum aliter, ad SC. Syl.* Quicunque eo loci faciunt, unde vocem exaudire potuerant. Idem pro tunc, eo loci ufurpat, in *l. heredes, de jud.* defendere fe eo loci debebit. *Spieg.*

Eo munus, *l.* 1. *Qui teftam. fac. poff. tum* alia locis.

Eo nomine, quo contrahitur, actionem effe dandam, Jurifc. exponunt *tit. de inftit. act.*

Eo potius, pro eo amplius, vel ea maxime tatione. Sic colligitur (*Alb.* ait) ex *l. item ait Prætor*, §. *hoc autem, ff. ex quib. cauf. major.* Spieg.

EOUSQUE, pro in tantum, §. *illud quæfitum. Inftit. de rer. divif.*

E P.

Eπ. VOCES GRÆCÆ.

ἐπαθλον τῆς μηνύσεως, præmium indicii, Gothofr. *ad l.* 1. *Cod. pro quib. cauf. ferv.*

ἐπαμφόδιον. vide ἀμφόδιον.

ἐπαγγέλλω, cum quis accufatur, quod prætet leges concionetur, aut Rempub. capellat, ex *Catlio. Spieg.*

ἐπαμφοτερισμὸς, alteratio, Goth. *ad l.* 4. *circ. med. C. de verb. fign.*

ἐπαφρόδιτος, Epaphroditus, *l. fi cui,* 50. *de cond. & demonft.*

ἐπαρχία, provincia, *l.* 6. *de excuf.* Gothof. Præfidatum fignificat in not. *ad* §. 12. *d. l.* 6.

ἐπαρχικὰ Eparchica funt libri, qui continent generales formas, five edicta Præfectorum Prætorio, quæ legis vim habere conftat, *l.* 2. *C. de offic. Prafect. Prater. l. apertiffimi,* 16. *Cod. de judic. l. pen. Co. de fidejuff.* Ex libris ἐπαρχικῶν multa defumpfit *Harmenopulus*: vide Cujac. 6. *obf.* 10. Godofr. *ad l.* 2. *C. de offic. Præfect. Prat.*

ἐπαρχιῶται, provinciales, Gothofr. *ad l.* 190. *de verb. figs.*

ἐπαρχικὸς ἄνθρωπος, provincialis, i. e. is, qui cum ex provincia effet, Roma legatus venit. De his provincialibus legatis vide *l.* 2. §. 3. *l.* 8. *l.* 19. §. 3. *ff. de jurifd. l.* 25. *in f. de jurejur.* Goth. *ad l. fcire.* 21. §. 6. *in princ. de tutor. & curat. dat. ab his.*

ἐπαύλιον, prædia prætoria, Gothofr. *in not. ad Novell.* 7. *c.* 3. §. 1. *in fi.*

ἐπ' αὐτοφώρῳ, in ipfo furto deprehenfus, &c. *Inftit. de oblig. ex delict.* §. 3. *l.* 3. *in pr. ff. de furt.*

ἐπωμίδες funt pallia, ἐφεστρίδες. Gothofr. *ad l.* 45. *de verb. figs.* ex Cujac. 10. *obf.* 18.

ἐπείσακτος, fuperindicta fcil. mulier, vide Gothofr. *ad l.* 19. *poft princ. C. de epifc. & cler.* Cujac. 2. *obfer.* 29. *& ad No.* 6. *in fin.*

ἐπ' αὐτῷ

Ἐπίκλητοι, milites evocati, *l. 2. C. ut nemi lic. it compr.* forte rectius adventitii dicerentur, & externi: quos & extraordinarios & ἐπιλέκτους vocant. Dionys. 55. ἔξω δὲ ἐπηλυς ἐπίλεκτοι. nam eodem sensu leges externas *Dioaytem* suos barbaros. Plutarch. in Gracc. ἐπεισάκτους vocat. *Prat.*

Ἐπίκλασις μεγάλη πραγμάτων, impetus majoris rei, Gothof. *ad l. 2. ff. quod met. caus.*

Ἐπικρεμάμενον, i.e. imminens, desuper impendens, *l. 1. §. 6. in princ.* & ibi Gothofr. *ff. quar. rer.* actio non datur. Alii legunt ἐπικρεμάμενον. vel ἐπικρεμαμένων, vide Cujac. 16. *observ. 8.*

Ἐπιβάθρα legit, Haloand, in *§. 12. ante fin l. 1. de exercitor. act.* Budæus vero Ἐπιβάται, quasi scansiles & vectoribus trajiciendis aptæ naves. vide Gothofr. *ad §. 12.*

Ἐπιβάται, *l. fin ff. naut. caup. stab.* vectores sunt, sive vehant, seu vehantur. *Prat. Schardio* sunt milites navibus impositi, non ut remos ducant, sed ut stent ad pugnam parati: Latine classiarii ex Budæo *in l. 1. de recept. arbitr.*

Ἀποβάται, naves, in dictione Mesonautæ explicantur.

Ἐπιβατηγοὶ, naves eædem, quæ vectoriæ, i.e. vectorum ductrices ab ἐπιβάτης, i. e. vector, & ἄγω, duco. Ulp. in *l. 1. §. 5. de exercitor action.* Quædam naves onerariæ: Quædam, ut ipsi dicunt, ἐπιβατηγοὶ sunt, vide supr. Emphractæ. *Briss.*

Ἐπιβολὴ, superindictio, vel superindictum, *cap. 7.* ubi Gothofred. *Novell.* 128. Fieri intelligitur, quoties onus agri defecti imponitur fertili.

Ἐπιβολὴ, ait Constantin. *Harmenopul.* est, cum prædium aliquod sterile ac defectum transfertur ad consortes: h. e. eos qui ejusdem substantiæ possident bona: ad eos, qui sub eodem titulo vectigalia pendunt, & ejusdem territorii possessores, ad eos denique, qui ex eis bonis, quæ in censum simul relata inveniuntur, prædia possident: ne scilicet a sterili possessione, & à domino deserta ac destituta aliquid publico depereat. De his vide *tot. tit. C. de omn. agr. desert.* Prat.

Ἐπιβολαὶ, in epigraph. *Nov.* 166. non sunt adjectiones, quæ fiunt in auctionibus licitandis, sicut in *l. Lucius 21. in fin. ad municip.* ubi Gothofr. vide Cujacium 6. *observat.* 10. & 4. *observ.* 30. & 2. *observ.* 24. & Gothofr. *ad d. epigraphen, Novell.* 166.

Ἐπίγονοι. vide infr. Epigoni.

Ἐπιδείξεως, περὶ ἐπιδείξεως πραγμάτων, de rebus exhibendis, *tit. in ff. & C. ad exhibendum.* Goth. *ad rubr. C. ad exhibendum.*

Ἐπιδημίαι, viæ tritæ ac pervulgatæ, per quas plerunque ad urbem itur: à δῆμος, i. e. populus. Ulpian. in *l. 4. §. 4. de offic. procons.* Ingressum etiam hoc eum observare oportet, ut per eam provinciæ partem ingrediatur, per quam ingredi moris est: & quas Græci ἐπιδημίας, id est, accessus ad urbem appellant, sive κατάπλουν observare, *Prat.*

Ἐπιδημητικὰ, Latine epidemitica, in *c. 1. ante fin. Novell.* 134. sunt pretia, quibus provinciales se redimunt ab onere hospitum suscipiendorum, *l. ult. C. de metall. & epidemitic.* adde Nov. 129. Gothofr. *not. ad d. c. 1.*

Ἐπιδημητικὰ, (ait *Pratejus* ex *C. de metat. & epidemet.*) sunt pretia, quibus provinciales se à mercatoribus redimunt onere hospitum suscipiendorum. Solebant enim provinciales præbere supervenientibus militibus vel aliis personis hospitia, quæ & metata dicebantur. Alciatus vult eam esse collationem pecuniæ, quam à civibus extorquebant milites, ne in botum domos diverterentur: ut & *Justin.* videtur usurpasse in *Aut. ut nulli judicum* Anchor. & Alciat.

Ἐπιδημητικοί. Epidemitici, ait Accursius *ad tit. de metat. & epidemetic. lib. 12. Cod.* dicuntur, qui supra milites sunt constituti metientes seu dimetientes militibus hospitia: ubi tamen absurdam *Accurs.* etymologiam profert. Rectius alii ab ἐπιδημία, quod adventum seu accessum in urbem designat. Solent enim epidemetici prius, quam milites, petere civitatem, Ad hospitia singulis adsignanda. Merito itaque Cœlius Rhodiginus *lib. 7 cap. 14.* Epidemetici sunt (ait) qui *forriarii* modo à Gallis videntur dici. *Sch.*

Ἐπιεικὲς, æquum & bonum est: interdum ipsa æquitas. Hinc verbum ἐπιεικίζειν, ex fide bona, ex æquo & bono statuere, ex bono & æquo arbitrari, censere, æstimare, constituere: quod fit in contractibus bonæ fidei, hoc est, æquitatis, non stricti juris. *Spieg.*

Ἐπιεικὲς, æquum & bonum est Aristot. 5. *Ethicor.* Nicephor. *cap.* 10. non quidem simplex æquitas, sed ea, quæ à legum latoribus omissa est. Hi namque generatim loquentes interdum particulare quid omittunt: quod tamen si illis legem ferentibus contigisset, vel de eo interrogati fuissent, æquitate suadente, idem constituissent voce viva aut lege lata, quod postea: illo prætermisso, ipsa naturalis æquitas tacite dictat, ubi casus talis acciderit. Sic videtur Jureconsultus bonum & æquum accepisse in *l. servum, de verb. obl.* Budæus.

Ἐπιείκεια, est convenientia, Latinis æquitas. *Aristoteles* etiam æqualitatem vocat. Nomen enim factum ab ἐπὶ id est, juxta & εἰκὸς conveniens, adsimilatum. Æquitas seu æqualitas retinet in societate humana proportionem rerum omnium justam, hoc est, statum aptum locis, temporibus, personis, &c. *Prat.*

Ἐπιθαλάσσιον, nauticum creditum, quod est periculo creditoris: (sicut ἐγγειοδάνειον, terrestre creditum, quod est periculo debitoris) de quo in *l. 122. §. 1 in pr.* ubi Goth. *not. ff. de verb. oblig.*

Ἐπιληψία, morbus comitialis: de quo vide Gothofr. *ad l. qui tertiana.* 53. *ff. de adil. edict.*

Ἐπιμεληταὶ, curatores in genere: qua voce Paul. *in l. Lucius Titius. 46. §. 1. in princip. ff. de administr. tut.* Apud Athenienses decem erant hoc nomine, qui emporiis præsiderent, Curarentque in usum civitatis triticum deferri, eodem munere fungentes, quo apud Romanos Ædiles Cereales: vide Alciat. 2. *parerg.* 29. Gothofred. *ad dict. §. 1, in princ.* Hi autem dicebantur ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου. Nec vero frumentum duntaxat curabant deferri, sed & de rerum pretio statuebant, ut non vendentium arbitrio, sed justo taxatum pretio distraherentur: ad hæc ne vitiosas loco legitimarum merces exponerent, *Briss.*

Ἐπιμέτρον, *l. 15. C. Theod. de suscept. præpos.* id quod susceptorib. debebatur: frumenti scilicet quinquagesima: hordei quadragesima: vini & lardi vicesima, &c. id & Mantisam veteres vocitasse videntur. *Pratejus.* vide Cujacium 7. observat. 10.

Ἐπιμελὴς, vide Gothofred. *not. ad l. qui fundum,* 205. *de verb. signific.*

Ἐπινοοῦντι, ὁξυνίας. apud Paul. *in l. 29. ff. qui testament. fac.* pro Quacunque ratione ac modo fieri poterit: scribit enim illic. *Paulus,*

ſcripturam ad teſtamentum paratam vim teſtamenti non habere: niſi ei hæc verba defunctus ſubſcripſerit : Hoc teſtamentum, quacunque ratione poterit, ratum eſſe volo. *Hotomann.*

Ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς, inſignia magiſtratus, Gothofred. *ad l.* 1. *de offic. Proconſul.*

Ἐπίσημα πρόσωπα, ſpecioſæ perſonæ, Gothofred. *ad l.* 100. *de verbor. ſignific.*

Ἐπίσταθμος, Præfectus τῶν σταθμῶν, manſionum, ἐπίσταθμοι quandoque dicuntur ii, qui ſignant hoſpitia in comitatu Principis aut Legati, aut Ducis exercitus, *Gothofr.* prolixe *ad §.* 20. *in fin. l. munerum*, 18. *ff. de munerib.*

Ἐπισταθμεία (al. ἐπισταθμία) munus negotii jam dicti : munus recipiendi (vel locandi) hoſpitis. Budæus. *l. fin. ff. de muner.* Anto. Auguſt. *lib. ſingul. ad Modeſtin.* Gothofr. *jam d. loco.* Heſych. vocat ὑποδοχὴν ξένων. *Prat.*

Ἐπισταθμίαν appellatione intelligimus Præfecturas manſionum ſive ſtativorum. Rectius tamen cum diphthongo legi opinor ἐπισταθμείαν, ut ſignificetur neceſſitas illa militis hoſpitio recipiendi, à qua liberantur artium Profeſſores, Quod Impp. Conſtantinus ſtatuit ac Theodoſius, & ante utrumque Veſpaſianus Adrianuſque ſuis reſcriptis ſignificarunt. Balduin. *in tit. de excuſ. tut.*

Ἐπίσταλμα. vide infr. *Epiſtalma.*

Ἐπιστόμιον. vide infr. *Epiſtomion.*

ἐπιτιμία. vide *Epitimia.*

Ἐπιτόνια. vide infr. *Epitonia.*

Ἐπίτροποι, curatores apud *Dionem.* Tutorem quoque paſſim in lib. excuſat. Modeſtin. ſignificat. *Prat.* Vetuſtas & *Nov.* Leonis 68. in medio, executores teſtamentarios ἐπιτρόπους quandoque nuncupavit, vide Gothofr. *not. ad l.* 107. *in princ. de legat.* 1. *& ad d. Nov. Leon.* 68. & Cujac. *tract.* 2. *ad African. adde Nov.* 131. *c.* 12.

Ἐποχή, vide Cujac. 14. *obſ.* 1.

Ἀποχαὶ in *Nov.* Leon. 57. ſunt retia in mare extenſa confixis palis : maxime ubi mare anguſtum, & in prothyris ejus : unde Leo *Nov.* 104. ἐποχῇ τὴν πῆξιν, dixit, & ἐφάπλωμα interpres *Novella* 102. vide Cujac. *jam dict. loco*, & Gothofred. *ad Novell.* Leonis 57.

Ἐπομφάλια, medicamenta, quæ firmandis fœtibus apponuntur : vide Gothofr. *ad l.* 9. *in pr. ff. ad leg. Aquil.*

Ἐπταετὴς, infans, nempe uſque ad annum ſeptimum. Gothofr. *ad l. mulier*, 70. *in fin. de verb. oblig.*

Ἐπώνυμον, cognomen, in *Novell.* 78. quo verbo utitur & *Plutarchus*, vide Anto. Auguſt. *lib.* 3. *ea.* 8. adde Gothofr. *not. ad l. ſi in nomine*, 4. *in prin. C. de teſtam.* ubi oſtendit, quid proprie ſit ἐπώνυμον.

Ἐφέτης, judex appellationis. Gothofr. *ad §.* 4. *l. properandum*, 13. *C. de judic.*

Ἔφηβος, Ephebus, ἔφηβος παρθένος, vide Goth. *ad l. mulieris*, 13. *in pr. de verb. ſign.*

Ἐφηβία, Ephebia : Si ab infantia & nondum quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit, &c. *l.* 53. *in princ. C. de epiſcop. & cleric.*

Ἐφήμερον, animal quod eodem die, quo naſcitur interit. Ariſt. 5. *de natur. Animal.* Item herba cujus flos ſtatim decidit, nec longius quàm uno aut altero commoratur : cui decerptæ non longior vita quàm dies, Goth. *ad §.* 2. *in fin. l. ſi Stichum*, 8. *ff. de novat.*

Ἐφημερίδες. vide infra *Ephemerida*

E P.

LATINÆ VOCES.

Epangelia vide ſupra ἐπαγγελία.

Epaphroditus, vide ſupra,

Eparchica, ſunt libri continentes formas ſeu edicta Præfectorum Prætorio: vide ſupra ἐπαρχικά.

Ephebia, vide ſupra ἐφηβία.

Ephesus, Metropolis Aſiæ illius, quæ propriè minor dicitur, ad quam Proconſuli neceſſitas impoſita erat per mare appellere, teſte Ulpian. *in l.* 4. *§.* 5. *in fin. de offic. Proconſul.* Spiegel. Prat.

Ephesinum concilium, *§.* 4. *l.* 7. *C. de ſumm. Trinit.* coactum adverſus Neſtorium anno Chriſt. 430. vide acta Concilii Epheſini *tom.* 1. *Conciliorum*, & Socratem 7. *hiſt.* 33. Gothofr. *not. in l.* 3. *§.* 3. *C. de ſum. Trin.*

Ephesius, ex Epheſo oriundus, *l.* 2. *§.* 4. *in fin. de orig. juris.*

Ephemeridae, vel potius Ephemerides, ſunt tabulæ, in quibus ſingulorum dierum accepta & erogata perſcribebantur. *Propertius* : Forte jacent duras inter ephemeridas. De his & *Naſo* in amoribus : Fuerunt qui libros ſuos inſignirent hoc titulo; Ephemeris ἐφήμερος, Latine quotidianus. vide Joan. Baptiſt. *comment. in Epiſt. Sidon. Apollin. ad Burgundionem lib.* 9. Neque ſolum iſte mos Romanis fuit, ut ſinguli rerum ſuarum tabulas, quas Ephemerides & rationes appellabant, conficientes, ſaltem inſcriberent pecuniam creditam, verùm etiam omnia quotidiana acta, divina & humana, & quicquid rerum cuique privato quotidie cum publice tum privatim accidiſſet. Gœdd. *ad l.* 6. *num.* 3. *de verb. & rer. ſignif.*

Ephippium, vide *Parephippium.*

Epibatæ, vide ſupra ἐπιβάται.

Epibates, vide *Meſonauta.*

Epicaia, indeque verbum Epicaizare, vocabula ſunt inſulſa, quamvis trita. Nam ut docet *Budæus*, potius Epiicia, & Epiicizare dicendum eſt. *Spiegelius.* Coraſius. 2. *Miſcellanear. cap.* 8.

Epicopi dicuntur remis appoſiti & gubernaculis: veluti Epibatæ Atticis ſunt, navibus depugnantes. Quanquam & qui aliena iter navi faciunt, ſic dicantur : quos *Homerus* item Emporos vocat. *Spieg.*

Epictetus & Calliſtus, *l. alimenta*, 16. *§.* 2. *in princ. de alim. legat.*

Epicurius, *l.* 3. *§.* 13. *de ſuſpect. tutor.*

Epidaphne *Plinio.* Theopolis Juſtiniano, hodie Antiochia, Syriæ Metropolis, ad Orontem fluvium ſita : aliis Alepo.

Epidematicus, aliis Epidimiticus, vide ſupra ἐπιδημητικός.

Epigoni vocantur ex ſecundis concepti nuptiis : ſicut Progoni intelliguntur, qui ex primis : quanquam eo item vocabulo majores accipi videntur, velut minores vocantur Apogoni, ex Rhod. *Spieg.*

Epigranus, al. Drunciamus : Gothofr. *ad l.* 7. *C. ad leg. Jul. Majeſt.* Cujac 9. *obſ.* 11. in f.

Epilepsia, morbus eſt temporalis, & natura ſua curabilis Gœd. *ad l.* 102. *§.* 2. *n.* 2. *de verb. ſign.*

Epinicia, à nobis cantica ſolennia, obſecrationeſque ob partam victoriam dici poſſunt. Ex *Bud. Spieg.*

Epiphania. Dies Epiphaniarum Chriſti, *leg. omnes* 7. *circa medium, C. de feriis.* qui & dies τῶν Φώτων dicitur, vide Cujac. *cap.* 3. *præſcript.*

præscript. Gothofr. *ad dict. l. 7. Dies Epiphania. l. 2. C. eod.*

EPIPHANIUS Archiepiscopus Constantinopolitanus in *epigraph. l. C. de sum. Trin.* universalis patriarcha in epigraphe. *l. certissime. 34. C. de episc. audiend.*

EPIRHADIUM currum significat, quod vocabulum Romani, Fabio authore, ex duobus peregrinis suum fecerunt, ἐπὶ præpositione Græca, & theda dictione Gallica. Usus est hac voce Juvenal. *Satyr. 8.* Coras. 3. *Miscell. c. 20.*

EPISCOPUS Latine speculator. Sæpius eos denotat, qui rebus quibusdam observandis & custodiendis præsunt, & ad quos summa negotii pertinet, ut patet ex Cic. *lib. 10. ad Attic. epist. 7.* qui Latine Inspectores fuerint, *l. ultima. de muner.* Hotomannus.

* EPISCOPI, Episcopatus.

* EPISCOPUS latinè idem est ac Superintendens & Inspector Supremus.

EPISCOPI juxta praxim Ecclesiæ veteris sunt Antistites, qui Clero & popolo præsunt, veluti Pastores, Patres & Ministri Christi.

Eorum munus præcipuum est Ecclesias suæ Diœcesis visitare, & in illis verbum Dei prædicare. Hodie autem illorum officium aliud est, (in generali significatu) quam olim.

Sunt autem Episcoporum certi gradus; alii namque sunt Patriarchæ. i. e. Principes Patrum, quorum 4. Constantinopolitanus, Hierosolymitanus, Antiochenus & Alexandrinus: alii Primates, quasi primas sedes tenentes: qui integræ nationi, in qua plures Provinciæ & Civitates cum Archiepiscopis suis continentur præsident: alii Archiepiscopi vel Metropolitani, qui provinciæ, plures civitates cum earum Episcopis complectenti, præsunt: alii simpliciter Episcopi, qui uni Civitati, & vicis civitati illi adjunctis præsunt. Hodiè discrimen constituitur inter Ecclesiasticos & Principes Episcopos, *zwischen Kirchen bischoffe*, qui Doctores Ecclesiæ *und Fursten Bischoffen*, & Principes Episcopos quales sunt in Germaniâ, qui in Ecclesiâ non docent, sed ut alii Principes præcipui curam rerum secularium habent, ac cum Imperio ditionibus præsunt. Jus constituendi Episcopos olim erat penes Imperatores. Episcoporum enim nulla erat jurisdictio, sed omnes potestati civili parebant, à qua jus circa sacra descendebat. Successu autem temporis ab Henrico V. Imperatore jus illud Pontificibus cessum, & à successoribus ejus illis relictum fuit.

Constituuntur Episcopi vel *electione* vel *postulatione*. Electio hodiè libera in Germania, Capitulis Ecclesiarum Cathedralium concessa est. Postulatio verò in subsidium electionis introducta nihil aliud est quam simplex petitio Collegii, ut persona Episcopi locum teneat, quæ ob Canonicum defectum eligi non potuit, v. g. si sit minorennis, laicus &c.

Quamvis Episcopis quatenus Episcopis, jura divina, Canonica ac Civilia, jurisdictionem ac dignitatem secularem non concedant, in Germania tamen Imperatorum libertate, tempore Otonis M. ac successorem ac territorialem Jurisdictionem cum Regalibus obtinuêre, & sic hodie duplicem personam repræsentant Episcopi Germaniæ, Ecclesiasticam ac Politicam, sive unam quà tales, alteram qua Principes Imperii. Quoad illam Pontifici Romano, quoad hanc, ratione scilicet dignitatum regalium ac feudorum Imperialium, immediate Cæsari & Imperio hujusque legibus ac Constitutionibus subjectæ sunt. Episcopi, Principes ac status Imperii referuntur 27. Bambergensis, Wurtzburgensis, Wormatiensis, Spirensis, Strasburgensis, Eichstadiensis, Augustanus, Constantiensis, Hildesheimensis, Paderbornensis, Verdensis, Halberstadiensis, (hi duo Episcopatus hodie secularisati) Monasteriensis, Osnabrugensis, Passaviensis, Freisingensis, Basiliensis, Ratisbonensia, Mindensis (hodie secularisatus,) Lubecensis (hodiè Reformatus) Verdunensis, Metensis, Tullensis, Cameracensis, Leodiensis, Tridentinus, Brixensis. Addunt nonnulli Sitensem sive Valesensem, Lausannensem (hodie Reformatum,) Curiensem.

(Mager, *de Advoc. arm. c. 6. n. 478. & mult. seq.* Winzler *Tr. de Episcop. German.* Joach. Stephan. *de jurisdict. lib. 3. p. 1. c. 7.* Laur. Ohm. *de jure Episcop.* Dn. Cooring. *de Const. Episcop. Germ.* Lampad. *de Rep. Germ. p. 3. c. 6.* D. Myler. *Archolog. c. 12.* Ahasv. Fritsch. *Dissert. de jure primar. prec. in appen.* D. Burgold. *not. Imp. Rom. p. 1. disc. 20.*)

* EPISCOPALE Jus. (juxta Jus Canonicum) est potestas Episcopo legitimè & Canonicè electo, postulato, confirmato, consecrato atque introducto, juxta tenorem Canonum competens.

Jura autem Episcopalia vulgò ad tria capita principalia rediguntur, nimirum ad ea, quæ sunt *Ordinis*, *Jurisdictionis* & *Legis Diœcesanæ*: quibus nonnulli quartum superaddunt, *Jus status* sive dignitatis. Jus ordinis est potestas, quam Episcopus exercet prædicando verbum Dei, ordinando personas ad Ecclesiastica ministeria. Item conscribendo Constitutiones Ecclesiasticas, ad conservandum Ordinem Ecclesiasticum, ut omnia in Ecclesia decenter & ordine fiant.

Legem Diœcesanam vocant, potestatem administrandi bona Ecclesiastica, visitandi Ecclesias & Scholas, convocandi Synodos, sustinendo Cancellariatum in Academiis.

Lex Jurisdictionis dicitur potestas audiendi & terminandi per totam diœcesim omnes causas controversas Clericorum, decernendi pœnas, suspensione, remotione &c. exercendi Censuram Ecclesiasticam &c.

Lex status est potestas usurpandi titulos illustres & fruendi privilegiis & immunitatibus Episcopalibus &c. Hujusmodi jura Episcopalia, ut vocantur, vigore Pacificationis Religiosæ, Principibus ac Statibus protestantibus, qui jure superioritatis territorialis gaudent, restituta sunt, quæ ante eam divino jure eis competebant. *Vid. infr. verb. Jurisdictio Ecclesiastica.*

Vid. Gebhard. *de jurisd. Ecclesia.* Laur. Ohm. *de jure Episcopali.* Haveman *simil. Tract.* Christ. Weber. *introductio Episcopalis* & idem *de jure ac rat. Consist. sect. 1.* Speidel. V. Bischoff).

EPISCOPI etiam dicebantur, qui præerant pani rebusque venalibus, ad victum quotidianum spectantibus: quales apud nos magistri opificiorum dicuntur. *Prat. Spieg.*

EPISCOPORUM voce etiam Patriarchæ, Primates, & Archiepiscopi continentur, *c. 1. 21. distinct.* Quin & Presbyteri, *c. legimus. c. 1. 93. distinct.* *Specul. titul. de instrum. edi. §. 14. versic. de episcopo.* De officio episcopi vide *cap. quis vult. 36. distinct.*

EPISCOPI & Ephori Græcis sunt, quibus non solum oculis lustrandi potestas, sed etiam providentia & cognitio mandata est: à qua significatione Episcopi Antistites dicuntur: quod vocabulum

lum si Latina transferre quis velit, non varius Speculatorem, ut *Babaus* censet, quam inspectatorem vocarit. Fit mentio Corespiscoporum in Decretia Canonicis, *distinct*. 68. *cap. quamvis*, *& seq.* quos opinatur *Erasmus* vicorum ac pagorum Sacerdotes appellatos, scribendumqua Chorepiscopos, quod χώρα Græcis interdum rus aut agrum declarat. In Epitome autem Canonum Constantini *Harmenopali* ex 8. decreto Synodi Antiochenæ, χωρεπίσκοποι interpretantur ἔξαρχοι ὄντι πατριάρχου, ὄντι μητροπολίτου. Dicitur autem episcopus ἀπὸ τοῦ ἐπὶ, quod est supra, ᾗ σκοπεῖν, quod ast intendere: Inde Episcopus, qui superintendit. Drosaus *in methodo juris*. Apud Athenienses olim episcopi erant, ad quos delectus provinciarumque negotia, ut *Ciceronis* verbia utar, referebantur. In singulia enim provinciis hi valut rerum arbitri constituti, perquirebant de his, quæ ad jurisdictionem, publicas injurias litesque spectabant, si quis illos adire vellet, ac sententiam ferebant, cui non secus ac si à Principe magistratu lata fuisset, parebatur: vocabantur vero etiam ἁρμοσταί, aptatores, & φύλακες, id est, custodes, atqua ἔφοροι, præfecti, ἐφορᾶν enim & ἐπισκοπεῖν est speculari, disponere. Nomine Ephori usua est Cicero *Quæst. Tuscul*. 1. ICtus in *l. munerum*. *§. irenarcha* voce Episcopi. *ff. de muner. & honor.* ubi episcopi intelliguntur Ædiles Cereales, qui, ut ait *Arcardius* ibid. præerant pani, & cæteria venalibus rebua, quæ civitatum populus quotidianum victum suggerant.

Ἐπίσκοποι τῆς χώρας dicebantur apud Athenienses adolescentes, qui ex ephebis excesserant. Nam priusquam ipsi τῶν λήξεων ἦρχον id est, rei hereditariæ & bonorum suorum possessionem haberent, biennio cogebantur circuire vicinas regiones, hoc est, à decimo octavo anno, usque ad vigesimum. Ideoque appellabantur περίπολοι, id est, circumitores, ἔφοδοι, ob viam & peregrinationem, in qua versabantur: ἐπίσκοποι τῆς χώρας, regionis inspectores, non veluti magistratus, sed ut cum ingrueret necessitas, essent regionum, viarum & locorum periti. Postellus *de magistrat. Athenien. cap.* 18.

Episcopi, qui in municipiis præerant pani, & cæteris rebus venalibus, quæ civitatum populis ad quotidianum victum usui erant. *l. ult. ff. de muner. & honor*. Briss.

Epistalma, id est, jussus *l. 3. circa med. C. de quadrienn. præsc.* Commissio Principia per mandati subscriptionem facta. Alciat. *in l. pactum C. de pactis*.

ἐπιστάλμα. V. supr. inter voces Græcas.

Ἐπιστέλλειν & ἀποστέλλειν differunt inter se. Nam ἐπιστέλλειν est literas mittera, ἀποστέλλειν emittere cum mandatis aliquem significat, ut notavit *Erasm.* Roterod. *in Joan. c. 1. & in Matt. c. 2.*

ἐπιστολὴ δημοσία, publicæ litteræ Gothof. *ad cap. 5. Novell.* 134.

Epistola, vocabulum origina Græcum nemini non Latinorum notum: ut Latini ab alementorum multitudina literas, ita Græci emittendo epistolas nominavera: ἐπιστέλλω enim mitto significat: sic ἀποστέλλω nuntio: unde apostolus, nuntius, Ab apistola diminutivum epistolium. *Catullus*: Conscriptum hoc lachrymis mittit epistolium, Et quia στέλλω non modo mitto, significat, sed etiam orno, inde stola corporis ornamentum, testa *Joan. Petr. Valla* interprete *Plautino*. Extant de ratione eas conscribendi libelli vulgati, alegantes. At non æque nota, quæ vis epistolæ, quæ fides ei adhibenda, requiraina etiam signum mittentis, diem & consulem, tum pleraque alia, quæ in considerationem epistolaria rei vaniunt, nec inutiliter à nostris interpretibus disserendo deducta sunt in *l. nuda. ff. de donationibus*, *in l. Lucius*, *de fidejussoribus*, ubi investigatur, quam vim obligandi habeant, quæ vulgo vocantur literæ credentiales, in lege cum tebernam, *§. idem quæsiit. de pignoribus. l. Publian. ff. Depositi. C. de probationib. l. non epistolis. Authent. si contractus. C. de fidei instrum. d. l. cum tabernam. §.* 1. An literæ commendatitiæ obligent, *in l. fin. C. de pignor. action.* Magister practicæ *tit. de Actore. versic. item repellitur credere* Est vero epistola absentibus id, quod sermo præsentibus: imo qui mittit alieri literaa, intelligitur præsens præsenti loqui Bartol. *in l. nuda de donationib.* Astipulatur *l. si. per Procuratorem.* ibi, velut præsentis. da Procur. *Spieg.* Omnem scripturam, qua absentem alloquimur, & alicujus rei certiorem facimua. Epistolam recte vocari, cuique notissimum est: quasi voluntatia nostræ significatio scripto emisse, ab ἐπιστέλλω, hoc est, significo, & emitto, sic dicta sit. Et cum id omne ad eum modum epistola significare solemus, quod absentem scire, aut testatum illi esse volumus: tum ea in primis, quæ fieri mandamua & præcipimus, & quæ nos facturos recipimus, ac valuti scripto nostro cavemus. Hinc effactum, ut quemadmodum in cæteris plerisque per enallagen id, quod aliquid continat, pro contento sumitur, & contentum significat: puta Calendarium, nomina dabitorum in Calandrario conscripta: & mensa nummularia, ea, quæ mensæ rationum occasione debentur: & Chirographum non tabulas, sed debitum eo testatum. *lib. servum filii*, *§. eum qui chirographum*, *ff. de legat.* 1. *leg. qui chirographum & leg. qui filium*, *ff. de legat.* 2. Et è converso, contentum nonnunquam pro continente sumitur, ut pacti & stipulationis appellatione ipsum pactionia & stipulationis instrumentum significamus, *l. juris gentium. §. quod fere. ff. de pactis. l. 1. circa finem*, *ff. de edend.* Sicque *Cicero* usus videtur, cum dixit in *part. Oratoriis*: Scriptorum aliud publicum, aliud privatum: Publicum, lex, Senatusconsultum, fœdua. Privatum, tabulæ, pactum conventum, stipulatio. Similiter, Epistolæ, val literarum etiam appellatione. Promissionem vel cautionem, epistola literisve contentam intelligimus, & èconverso cautionis sive stipulationis, aut etiam mandati appellatione, ipsam, quæ ea continet, epistolam: sed ita tamen, ut non quævis cautio epistola dici possit, sed ea tantum, quæ in epistolæ modum sit concepta. Ex qua frequentiore cautionum apistolæ modo conscribendarum formula, quibus antiqui absentes cautiores, & certiores consensus sui facera volebant, illud profluxit, ut & inter præsentes quoque nonnunquam in modum epistolæ conciperetur cautio, neque præter rem id, cum ea mente ita concriberetur, ut illi postea absfuturo id perpetuo apistola significatura, ejusque rei fidem factura esset. Ita ne tum quidem hæc aliter epistola dicaretur, quam si epistolæ formam sarvaret, hoc est, si cum non re ipsa ad eum, qui tum abesset, quasi ad absentem tamen conscripta, dirigeretur sermo. Neque quicquam interfuisse existimo, an salutatio illi scripto præpone-

poneretur, ut in *l. ult. in fin. ff. mandat. l. Lucius, & l. Publius. §. ult. ff. depositi leg. Lucius ff. de servit. rust. leg. Lucius. & l. ad eum, ff. de donat. l. 1. C. de contrahend. & committend. stipul. l. ult. ff. de constitut. pecun. l. Titius. ff. de pign. act.* an vero minimè, ut frequentius eam omitti comperiemus. Est enim levicula sane hæc epistolæ dignoscendæ ratio à salutatione præmissa, cum ipsum Aristotelem legamus ad Philippum scribentem, in fine tantum adjecisse, τὰ δ᾽ ἄλλα ὑγίαινε, & in Euripidis Epistolis nullam aut in fronte, aut in calce extare testatur Bud. *in Comment. Græcæ linguæ.* Illud porro alienius, quod nonnulli colligunt, quascunque cautionum scripturas inde Epistolas dictas fuisse, quia cautionib. istiusmodi salutationes præmitti solerent, aut etiam quia alia insuper ratione ad instar literarum, quæ absentib. mittuntur, eas concipi invaluisset. Sic enim & quascunque mandatorum & donationum scripturas licebit epistolas & literas vocare, quia sæpissime literis mandatum donatioque concluderetur *l. si Procurator. ff. de Procurator. l. si mandato, §. penultim. l. si creditor. §. 1. & §. penult. l. si vero non remunerandi. §. cum quidam ex l. pen. ff. mand. l. Lucius, ff. de fidei. l. Lucius, l. ad eum. ff. de don. l. ea quæ. ff. de don. int. vir. & uxor.* Quin & quascunque constitutiones Imperatorum, & quæcunque Jurisconsultorum responsa, epistolæ vocabulo donabimus, quando ad instar epistolæ frequentissime conscribi solerent, *l. interdum in princ. & §. 1. & pen. ff. de public. l. Sulpit. ff. de don. inter. vir. & uxor. l. Attilicin. in ff. de pact. dot. l. Domitius. ff. de test. l. Procur. ff. de jur. dot.* Imo vero magis existimandum, cum aliter quam in epistolæ modum, cautiones conscribi possint, sic nempe, ut qui conscribit, non quasi ad absentem sermonem dirigat, sed absolute, & impersonaliter loquatur (cujus rei exempla ex infinitis locis proferri possunt.) *l. lecta. fi. si cert. pet. l. si ita stipulatus. §. Chrysog. & l. plurib. ff. de verb. obl. d. §. quod fere. l. tut. in fi. ff. de usur.* eo casu cautionem non recte epistolam posse vocari, nec illis cautionib. solitas præmitti salutationes. Nam alioqui id à verbis subjectis alienissimum esset. Quod si ad absentem aut quasi absentem referatur sermo, epistolam id tum recte vocari agnoscam. Jo. Rob. *lib. sent. 4. c. 20.* Duar. *disput. anniversf. lib. c. 45.*

Epistulam, pro epistolam, Florentini Codices semper habent sicut & alii vetustorum auctorum libri. Briss. *Parerg.*

Epistola, testimoniale dimissionis veteranorum. *l. 2. C. de desert. l. 3. C. de veteran.* Prat.

Epistolæ in jure sæpius chirographorum & cautionom vicem obtinent. Ejus enim rei gratia olim frequentissime emittebantur, multaque adeo per epistolas nomine fiebant. vid. *l. 2. l. 47. §. 1. de pact. l. 24. fin. l. 26. l. 3?. C. de constit. pecu. l. 34. l. 59. §. ille. l. ult. fi. ff mand.* Dicunt autem ICti emittere epistolam & exponere, *l. ult ff. de const. pec.* Briss. *adde l. alimenta. ff. de alim. legat.*

Epistola, pro cautione. Scævola *l. ult. ff. de pecun. constit. l. Titius* Seiorum debitor decessit: hi persuaserunt P. Mævio, quod hæreditas ad eum pertineret: & fecerunt, ut epistolam in eos exponat debitorem se esse quasi hæredem patrui sui confitentem, qui & addidit epistolæ suæ, quod in rationes suas, & cætera. Marcellus *l. 34. ff. de pignor. act.* Petiit à creditore, ut fundum certo pretio emptum haberet: & quum impetrasset epistolam, qua se vendidisse fundum creditori significaret, emisit. Sic *l. emptor. 47. ff. de pactis l. ult. ff. de institor. l. 24. l. 26. l. 28. ff. depositi. l. 34 ff de pign. act.* Hotom.

Epistulæ Principum, quæ & Rescripta Principum appellantur, dicebantur, quibus illi vel ad postulata præsentium, vel ad magistratuum absentium relationes aut consultationes respondebant, *l. 1. ff. de constit. princ.* Exemplum extat in *l. sed addes. 19. §. 8. ff. locati. l. Divi fratres 17. ff. de jur. patron. l. 3. ff. de testib. l. debitorib. 17. ff. de re judic.* Hotom.

Epistola divi Adriani fidejussorib. amica, non extat; sententia tamen ejus habetur in *l. si. ff. de const. pec. §. si plures. Inst. de fidejuss.* Erat de periculo dividendo inter mandatores ac fidejussores. Leg. Beneficium Epistolæ D. Adriani. *Spieg.*

Epistola falsa vel inanis reperta, *l. quidam ff. de dolo.*

Epistola Joan. Roman. Pontificis ejus nominis II. quæ sub titulo, *de Summa Trinitate*, in Justiniani Codice sita est, suspecta multis doctissimis viris habetur: contra *Alciatus* de ea non vult hæsitandum esse, *cap. 33. lib. 4. Parerg.* Spieg.

Epistola sibi aliquem cohæredem cavere, apud Ulp. *ff. de pact.*

Epistolares, viri devoti, apud Justin. *in l. fin. §. in his autem. C. de temp. appellat.* Opinor horum referre speciem eos, qui nunc apud consilia (ut vulgò vocant) Justitiæ, in sacro auditorio, & in summorum aula Principum actis scribendis præpositi sunt, *Dess hofrahts Secretarien.* Spieg. Old nd. autem per eos Cancellarios intelligi existimat, *l. 1. ff. de offic. assessor.* Impp. sane scrinium sacrarum epistolarum olim habebant.

Epistomion, foramen est, per quod aqua defluit ex concha, labro, vel cratere. Ulp. *l. fundi, de act. emp.* Castella plumbea, opercula puteorum, epistomata. *Nebriss.* Hic non tantum, sed & alibi deprehenditur *Nebriss.* vulgatos sequutus esse Codices. Noric. text. Putealia habet: & hæc verba, Opercula puteorum, *Budæus* existimat in textum addita: epistomia *Alciatus*, ut est in Nor. quoque textu, citat in Parergis, quam ait vulgo vocari spinas. *Budæus* vero *in Annot. ad d. l.* ἐπιστόμιον, inquit, Græcum est, quasi oris obturaculum dicas. Hoc ad hauriendum ad quotidianum usum vinum in hypogeis utimur, Fontem appellantes. *Spieg.* Contra quem sic *Hotom.*

Epistomia, ἐπιστόμια, non sunt foramina per quæ aqua effluit, ut Alexandrinus putavit: nam ab ἐπιστομίζειν confictum vocabulum apparet, quod significat os claudere, sive obturare: unde ἐπιστόμια, claustra sive obturamenta canalium. Paulus *lib. sentent. 3. c. 9.* Instrumento balneatorio legato, balneator ipse & scamna, & podia, fistulæ, miliaria, epistomia. rotæ aquariæ continentur. Ubi tamen Aquæmenalia legendum putarem: aut Familiaria Epistomia, id est, fistulis applumbata, ut de Epistomiis in *l. 17. §. 5. ff. de act. empt.* Hotom. *Cujac.* Epistonia legit ex authoritate librorum scriptorum *D. Ranconeti.* & ex *P. Victor.*

Epistomion Græca dictio est, à verb. ἐπιστομίζω, quod suffreno & contineo interpretantur. De epistomiis meminit Ulpian. *in l. fundi. §. ult. ff de act. empt.* apud quem in codicibus impressis ita scriptum legitur: Et castella plumbea, putea, opercula puteorum, ephitonea, fistula

applumbata, aut quæ terra continentur, quamvis non fint affixa, ædium esse constat. Sed in hoc loco mendam esse, nullus recti consilii inficiabitur: quis enim adeo fatuus dubitasset puteos ædium esse? Præterea ICrus puteos, non putea debuisset dicere. Juvenel. *Satyr.* 3. Hortulos hic puteusque brevis. Item male adjecisset illud; Qoamvis non fiot affixa: quæ verba, si recte componantur, generaliter ad supradicta poterunt referri. Et ideo sunt qui putent ita legendum esse; Castella plumbea, purealia, id est, opercula puteorum, epistomia, ita ut fortasse verba illa expositiva (id est, opercula puteorum) sint ex margine in textum inserta: vel etiam fuerit Jureconsulti expositio, proot & de eadem te videmus in *l. Jul. in fine. juncta l. sequenti, eod. tit.* Epistomiom ergo in hoc loco Jureconf. significat ferreum instrumentum, quo aquæ murmurantes emittuntur, talia videmus in fontibua manu fabrefactis, in quibua sunt hujusmodi linguIæ plures prominentes, quibus ora salientium & fistularum elauduntur aperiunturque, prout usua poposcit: nam pertusa sunt, & vertuntur in utramque partem, vulgus Galletum vocat, & etiam hodie utimur, cum manus illotas mundamus: ut docet Varro *de re rustic. lib.* 3. Epistomiis (inquit) ad unumquemque actum,, sie ur influat in convivium. Seneca *ad Lucilium:* Nisi aquam argentea epistomia effuderint, & adiuc plebeiaa fistulas: loquitur de his etiam Vitruv. *lib.* 10. Singulis canalibua singula epistomia iuclusa sunt, manubriis ferreis collocata, quæ manibus cum torquentur ex arca patefacient nares in Canales. *Cotta.*

Epithesis. Ulpian. *l. Lex Cornelia in fi. de injur.* Eadem pœna ex SC. tenetur is, qui epithesim, aliudve quid, sive scripturam in notam aliquorum produxerit. Est epithesis inscriptio quædam apposititia, in contumeliam fraudemve alicujus facta. *Spieg. Prat.*

Epitheca Græcis est, quod dos Romanis. Unde prædiorum epithecæ apud Jurisprudentes, quas Papinianus impositiones interpretatur: qnamvis pro epithecis vitiose legitur, eotici, & apud Ulpianum. *Leges. 13. lib. 22. Lectio. antiq.* Rhodig. *Spieg.*

Epitimia, apud Modesti. *in l. scira aportet. 21. §. 2. de tut. & curat.* Sic enim legendum: Nam interpres, ut Scholium Haloandri indicat, Græcam vocem teliquit: quam *Alciat.* exponit pro illabefacta nominis honorisque sui fama *Niemands nachtheilig an seinem glimpff und ehren.* Accursius Etymio legit, & voluntatem testatoris interpretatur. Sed mentem Jurisconsulti non satis percepit, quam idem Alc. *cap. 29.* eleganter explicat *lib. parerg. 2.* Spieg.

Epithymia interpretatur conscientia, vel desiderium: & in hoc significatu legitur apud Modestin. *in l. scire oportet. §. 2. ff. de tut. & cur. dat.* ab his. *Cotta.* Sed rectius alii, Epitimia: in *d. §. 2.* manente epitimia, i.e. salva existimatione & fama; noluit enim parens filium, licet à tutela remotum, infamia notari. *Prat.*

Epitimium est suspensio unius septimanæ; vel est quædam increpatio, vel genus pœnæ, secundum Joannem Andream *in gl.* 21. *qu.* 4. omnis jactura. vide Cœl. Rhodig. *lib. 30. c. 18.* Epitimia quoque de quo supra, aliquibus est mulcta, pœna, reprehensio mordax & jurgatoria, *in d. l. scire.* Prat.

Epitogium, vestis superior clerici. *gl. Clem. 2. de vita & honest. cler.* Prat. Sipontino genus pallii, quod super togam ferebatur.

Epitome, es, vel Epitoma, atis, breviarium interpretatur, ubi scilicet res in compendium rediguntur. Ulp. *l. an mutilu, de accept.* Epitomat. inquit, liber Labeonis. *Nebriss.* Ar Bud. *in l. qui levanda. ff. ad leg. Rhod. de jact.* annotat, invaluisse perversa consuetudine, ut Epitoma neutro genere dicatur. Id autem nec analogia, nec usu, nec authoritate Doctorem defendi posse: errore vero eorum inductum esse, qui epithoma, vel epithema, & anathema, & similia dici putaverunt *Spieg.*

Epitome, epitomes, secundum aliquos fœminini generis, ultima producta, opus concisum dicitur, vel compendium, quod breviarium à nostris interpretatur, ut apud *Suetonium* quem retuli inferius in dictione *Penoru.* Consuetudo vero hodie Epitoma, sicut & glossema, & thema diploma & chrisma, in neutro profert. & ideo dicunt, *L. Florum* Romanarum rerum epitoma scripsisse, & *Justinum Trogi.* & *Ausonium* Homeri Periucha. Qualia etiam apud nos composuit *Cajus ex Hermogeniano*, & *Valusius Metianus*, ut refert Julianus *in l. qui levandæ, ff. ad l. Rhod. de jact.* licet Metiani nomen in Martianum depravetur à scriptoribua: in aliquibus tamen codicibus impressis verba illa apud Julianum desiderantur, scilicet libro epitomatum seu epitomarum; ut protulit Politianus, & aliqui contendunt. *Cotta.*

Epitonia, Ἐπιτόνια, ab ἐπιτείνειν, id est, intendi, sunt instrumenta, quibua funes intenduntur: qualia plerisque in Germaniæ locis cernuntur, rota instructa, & puteis applumbata eo ordine, ut terni & quaterni simul aquam eodem ex puteo haurire possint, funiculo per rotam demisso. Ulp. *l. 17. §. 5. ff. de action. empt.* Castella plumbea, putea, opercula puteorum, epistonia (al. corrupte epistomia, *Briss.*) fistulis applumbata, aut quæ terra continentur, quamvis non sint affixa, ædium esse constat. *Hotom.*

Epoche. Vide Cujac. *observ.* 14. *c.* 1.

Epulones. Lege, *Septemviri.*

Epulum, convivium est numerosis civibua exhibitum, vel in honorem deorum, vel ostentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gell. *lib.* 11. Solenni die epulum Jovi libaret: atque ob id sacrificium Senatus in capitolio epularetur. *Horat.* 2. Serm. Gladiatorum dare centum Damnati populo paria, atque epulum arbitrio. Arrius Jurisconf. *de leg. lib.* 30. *l.* 121. *ad munus:* Vel si epulum, inquit, relictum fuerit. Nebriss. *vid. l. 17. §. 5. de action. empt.*

E Q.

Equa quam pullus comitabatur, *l. 5. §. usque adeo. ff. commodati*, cujusmodi pullus equinus, Eculeus, appellatur, *l. 14. §. item si jumenta, ff. de furtu*, ubi Eculeua jumentorum sequela dicitur.

Equestris dignitas vide *l. 1. C. de equest. dig. lib.* 12. Ea inter patres & plebem fuit, Severus Imperator consuevit equestrem ordinem appellare, Senatorum seminarium, judicandi jua aliquando habuit, unde Equites judices appellati. Deinde authoritas nominis vario seditionum eventu substitit circa publicanos; lege Roscia jus sedendi in quarto decimo gradu theatri habebant. Et quia gerendorum annolorum authoritatem tenuerunt, illustres ab historicis appellati, olim sexcenti numero fuere. lege Catanæum *in princ. Comment. v. Spieg.* vid.

&

& *observat.* P. Manutii.

EQUESTRIS facultas, census equitum Romanorum, qui quadriengentis millibus nummum (nam idem id est) constabat. lege Catan. *Comment.* 2. Bud. in *l. ult. ff. de Senat.*

EQUESTRIS Ordo Imperii dicitur *die an mittelbahre freye Reichs ritterschaft in Francken Schwaben und am Rhein,*

* EQUITES seu Nobiles immediati Franconiæ in sex loca dispescuntur. 1. *Odenwald*, 2. *Steigernwall*, 3. *geburgen*, 4. *Alt mubl*, 5. *die baeher oder bannoch* 6. *Kahr und webren.* Suevi in 5. loca *in begau, bratzensee und Algau* 2. *an der Donau*, 3. *am Kocher*, 4. *am Schwartzwald oder Necker*, 5. *im Klingau*, 6. *im Klinzgau*, Rhenani distinguuntur in propriè Rhenanos & Wetteravios *und dieselbia wegeboregen ottern, so seinen anfang am Hagenauer Forst gehabt, und sich auff selbigte seiten des Rheins, des orte gegen Maintz uber: da der Maybinauf bis gegen Aschaffenburg, von danaen wider herumb vin Gellnhausen, folgends heruber auf den Tohnstrom auf beeden seiten, den Wester-Wald binab bis in den Rhein, und allda wider den Rhein binauf, und hinab bis in das land zu Bergen gebende* (& illorum loca adjacentia quæ ottom- sinum à Sylva Hagenavica duxerunt, & se ab illa parte Rheni, loco Moguntiæ opposito, inde Mœnum ascendendo usque ad *Aschaffenburg*, inde circumeundo à *Gellnhausen*, insuper trajiciendo versus *Tohn* flumen ab utraque parte, descendendo sylvam Occidentalem (*Wester-Wald*) ad Rhenum usque, & ibi iterum Rhenum ascendendo & descendendo usque ad regionem *Bergen* porrigunt.)

Nobiles isti immediati olim jus Comitiorum habuêre, hodie vero illud non habent, nec status Imperii sunt, nec Superioritata Territoriali gaudent.

Multis autem insignibus Privilegiis ac Regalibus condecorati sunt, qualia 1. jus liberum circa Religionem & Jurisdictio Ecclesiastica. *Instr. Pac. Osnabr. art.* 5. & 10. 2. Jus Austregarum *O. C. p.* 2. *t.* 3. 3. Jus Archivi, si non ut singuli, sed ut corpus considerantur. 4. Jus collectandi, 5. Bannum ferinum. 6. Merum & mixtum Imperium, 7. Jus Concilia instituendi, & quæ alia sunt.

Præterea ordo hic Nobilium immediatorum habent Senatum equestrem *einen Ritter-rath* Conventus, *Ritters-tage* Magistratus, *Ober Hauptmann und Under Hauptleute* Leges ac statuta *Ritter-ordnunge*;

Vid. Wehner *obs. pr. v. RitterSchafft.* Besold. *Differt. de ordin. equest. libero.* Nolden *de statu Nobil.* Limn. *de J. P. l.* 7. *c. de ordin. equest.* Simon Gunt. *Differt. de Privil. Nobil. Franc.* Hipp. à Treisbach *de jure praced. ord. equestr.* Kreidermahn. Tr. *von den freyen Teutschen Adels in Schwaben, Francken und Rhein strom staat und land* Unrath *Differt. de Jurisd. Eccles. Nobil. Imper. compet.* (*p.* 1. *var. exerc.* 3.) D. Hugo. *de statu region. Germ. c.* 5. §. 5. & *seq.*

EQUOS publicos appellabant (ut est apud *Ammianum Marcell.* & Procopium *l.* 2. *belli Persici*) Veredos: alias ætis, non multi; Quales sunt, quos nostri hoc tempore postas, & equos postæ vocant. Unde & Cursus publicus aut fiscalis dictus, cum ab Imperatoribus certis locis & mansionibus equi præceleres destinabantur: quibus non utebantur, nisi facultate impetrata, quam vocant tractatoriam, &c. *Brecbans l.* bona civitatis. *ff. de verb. & rer. signif.*

EQUI appellatione non continetur pullus. *l. sed addes. si quis mulierem. ff. legati.*

EQUIS legatis, equæ etiam continentur, ut Martian. *l. legatu servis.* §. *pen. de legat.* 3. Massæus.

EQUI agminales, qui agmen exercitus sequuntur, ad convehenda impedimenta Gallici *les bagages.* l. fin. 9. *patrimoniorum*, 2. *ff. de muner. & honer.* Rebuff.

EQUICOLI Umbriæ populus, in quarta regione Italiæ, quæ hodie Ducatus Spoletanus appellatur, & Marsis finitimus inter Samnites & Pelignos, &c.

EQUILE, stabulum ubi equi concluduntur. Varr. *li.* 2. *de re rust. c.* 2.

EQUIANS mula, quæ equum appetit, ut creditur.

EQUIMANTUM, merces, quæ datur pro admissura equi. *Spieg.*

EQUIMULOUS, victitans mulctu & equi sanguine, pulteque miliacea hisce condita, *Maro*; Et lac concratum, cum sanguine portat equino. Joannes Bapt. *comment. epist. Sidon. Apollin. ad Probum. lib.* 4.

EQUISO, domitor equorum, vulgo Parafrenarius, tametsi prisci equisones vocabant omnes, quibus alicujus rei regimen committebant, *Spieg.*

EQUITABILIS locus, in quo facile equi inambulare possint, *Steph. Reb.*

EQUITARII, qui equitiis præsunt vel curant, quibus affines vel Mulomedici habentur, dicit *Calium* Equitarius, vide infra Equitium.

EQUITES cur dicti, quæque ad eos pertinent, late, docteque explicat Alex. Neap. *lib.* 2. *c.* 29. Attigit etiam *Alciat*, enarrans *l. plebs est, de verb. sign.* Bud. item *in d. l. ult. de Senat.* Spieg.

EQUITEM etiam appellamus eum, qui vel asino, vel mulo, vel camelo insidet, nedum equo: monuit & ante Apel. Beat. Augustin. *c.* 3. *lib. de civit. Dei.* Eques ait, non homo & equus, sed solus homo est. At *Gellius*, *Marcellus*, *Macrobius* & *Servius*, docent equitem pro equo accipi, testimonio tum *Ennii*, tum *Virgilii*, *Macrobius*, omnes, ait, antiqui scriptores ut hominem equo insidentem; ita & equum, quum portaret hominem, equitem vocarunt: & equitare non hominem tantum, sed & equum quoque dixerunt. *Spieg.*

EQUITES medii inter patres & plebem interjecti cum essent, tamen in plebe censebantur: donec *Cicero*, ut scribit *Plin.* eum ordinem, à quo provectus erat, cum esset Consul, Senatui conciliavit, & usque eo vires ejus & dignitatem auxit, ut tartium quiddam factum sit corpus civitatis, cœptumque est separatim Senatui populoque Romano adjici, dixeruntque S. P. Q. R. a. E. Senatus populusque Rom. & equites: ut non pro dignitate secundi, sed post popolum ultimi, quia novissime adjecti essent. Connan. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 5.

EQUITES aurati, quos *Ritter* appellamus, & per errorem vulgo Milites vocant; in Equitum Romanorum successere locum, de quib. *lib.* 12. *C. de Equ. dignit.* Nam ut olim Romani Eq. aureis annullis à plebe, sic nostri jam aureis, à reliqua Nobilitate, calcaribus distinguuntur. Vulgaris Nobilitas aurum nunc usurpat, postquam virtus in pretio desiit esse, qua una præstara oportuit. Adde quæ de his pulchra scripsit Viglius in *Rubr. Instit. de testam. milit.* Spieg.

Equi-

Equttium, equorum armentum. *Ulpianus*; Equitii usu legato, videndum, an & domare possit, & ad vehendam sub jugo uti. Equitiarii, equorum moderatores. Differt autem Equitii legatum à legato equorum, *l. equis ff. de usur. §. si grex. Instit. de legat. l. plenum. §. equitii. ff. de usu & habit.* Spieg. Hot.

Equitium, equorum mandra est, seu armentum equinum. Inde Equitiarius dictus armenti custos, quasi præfectus equitii. *Firmicus Maternus* refert, equitiarium futurum, qui natus fuit oriente Centauro; Equitii meminit Ulpianus *in l. plenu. §. equitii usu. ff. de usu & habit. & in l. ad fin. ff. de rei. vend.* alio vocabulo Polia (πωλεία Gothofr. ad *l. 38. ff. de adil. edict.*) appellatur Ulp. *in l. ædiles aiunt §. ult. ff. de adil. edict.* Cotta.

Equuli, id est, parvi equi, in pecudum fructu. *Inst. de rer. divis. §. 37. l. 14. §. 15. vers. item si jumenta.* ibi, quorum sequela erat equulus. *ff. de furtis.* Sic equula apud *Varroe*. Nemo est tam negligens, qui summa diligentia eligat asinum, qui faciat equulam.

Equuleus. Haloand. *in d. §. 15.* ubi vid. & *Gothofr.*

Equo publico transvehi quid sit, vide infra in verbo, *Transvehi.*

Equus publicus autem erat, quo equites Romani merebant, eis à Censore assignati solitus. Quid autem fuerit equus publicus parum compertum est. *Varro* in libris *de lingua Latina*: Equum publicum mille assarium vocat, quibus verbis, ut Sigon. *lib. 2. de antiquo jure Quiritium*, putat, stipendium fortasse aliquod, vel alendi, vel emendi equi causa de publico constitutum significat. Plin. *lib.* 33. equum publicum, equum militarem vocavit, cum de ordine equestri verba faceret; Annuli, inquit, plane medium ordinem, tertiumque plebi & patribus inseruere, & quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ judices tribuunt. Item equitum nomen substitit in turmis equorum publicorum. Intelligit enim equites primum, ab equis publicis, post à censu judices dictos.

Equus pro animali satis cognito, *leg. Idem Pomponius, §. idem* scribit, si equus tuus equam meam prægnantem fecerit, non esse tuum, sed meum quod natum est. *ff. de rei vendic.*

Equus militaris, *l. officium. ff. de re milit.*

Equus castratus, *l. 38. Cujus ff. de adil. edict.*

E R.

Eradere titulos inscriptos monumento. Paulus *l. 1. sent. t. 27.*

E re, id est, ex utilitate, vel ex præsenti materia, ut *Alciat.* exponit. Apud *Haloan.* sic incipit, *l. 1. ff. si certum pet.* cum receptior lectio habeat, Bene est, quam & ipse *Alciat.* probat. *Spieg.*

E republica, id est, pro Reipublicæ utilitate, vel in commodum Reipublicæ.

Erania pecunia quid sit, & corrupte hactenus berosa apud Jurisconsultum in *l. credit. de solut.* lectum esse, *Alc.* ostendit eleganti *c. 25. lib. Dispunct.* 2. Catanœus apud *Plinium* secundum, vocem Eranos, interpretatur Exactores collationum: dicens, sic *Pollucem*, *Athenæum*, & eos secutum *Hammonium* interpretari. *Spieg.*

Erasi, quos vulgo extra statum positos dicimus, *Die ihrer Ehren oder Aempter entsetze seynd*, ex *Bud.* & *Catanao.* Plin. *in Panegyr.* Datum est iis, inquit, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant, æquatique sunt cæteris, illi etiam quibus non erat promissum; id est, *Bedæo* exponente, Delectorum è numero eorum, qui accipiebant congiarium. *Spieg.*

Erciscere, pro dividere, ex *Festo* notum est, Judicium de hæreditate inter cohæredes dividenda, cur id nominis obtinuerit, pluribus docet Rival. *in 12. Tabul.* interpretatione. *Spieg.* Ercisceri, pro ercisci, Cic. 1. *de Orat.*

Ercisci, verbum antiquum est, & significat *Sext. Pomp.* dividere; forte ab arceo, es, derivatum; al. ab erceo, pro arceo, quod in divisione hæreditatis altera, vel utraque pars ab altera arceatur, id est, separetur. Hinc dicunt locum. Ercium, quod arceat à nobis mala. Zas. *§. quadam Instit. de action:b* Accedit Pontan. *lib. 1. de Aspirat.* quum ait: At Erciscundus, quam vocem apud Jurisconss. sæpius reperies, quem alio nomine penetralem Romani vocabant, aspiratione caret. Ercium enim antiqua dictio, unde Erciscundum dici volunt, à coercendo tracta est. Unde Jovem Ercium puto dici, quod mala crederetur arcere. Alii ab ἑρκίζειν, quod intersepire & dividere significat, deduci contendunt: ideoque aspirandum dicunt. His *Oldendorp.* subscribit. *Accersius* vocis hujus vim ignoravit. *Spieg.*

Erciscundæ familiæ, verbum antiquum, & Decemvirale: quod ex duodecim tabulis in usum venit, Hereditatis dividendæ significat. Nam, ut *Gajus* scribit, familiæ erciscundæ, actio proficiscitur à *lege. 12. Tab. l. 1. ff. famil. ercisc.* Cic. 1. *de orat.* Nec si parvi navigii & magni est in gubernando eadem scientia, idcirco, qui quibus verbis ercisceri oporteat, nesciat, idem erciscundæ familiæ causam agere non possit.

Erctum, vide *Erctum.*

Ἐρέται sunt remiges. *Thucyd.* ἐρέται μισθοῦ πείθονται.

Erectum patrimonium, nondum divisum, Fest. *lib.* 5. Erectum quod sit inter consortes, ut in libris legum Romanatum legitur. Erectum à coercendo dictum: unde & erciscundæ, & Ercisci. Citum autem vocatum est à ciendo. Ad hunc locum illud *Servii* pertinet *libro Æneid.* 8. Donatus, inquit, hoc loco contra metrum sentit, dicens, Citæ, divisæ: ut est in jure, Erecto, non cito; id est, patrimonio vel hæreditate non divisa. Hæc illi. Mirum autem videtur mihi, nisi apud utrunque Erctum, non Erectum legendum sit, ut Erctum dicatur, quia cum hereditas divisa est, alter ab alterius parte arcetur. *Hotom.*

Erema territoria, id est, inculta, jejuna, in *l. 4.* ubi Gothof. *C. de censib. lib. 11.*

Eremodicium ἐρημοδίκιον, desertum judicium: ut origo vocabuli demonstrat. itaque ἐρήμην Hesychius μονομερῆ ἀγωγήν interpretatur, id est, judicium ex uno litigatore constans: sed quod idem addit, cum reus absens damnatur, ad nostrum eremodicium non pertinet: quod non modo ad rei, sed & ad actoris absentiam Jurisconsulti referunt: nam de actoris absentia locus est apertissimus in *l. 7. in fin. ff. de minorib.* Item & in eremodicii minori subvenitur, inquit *Ulpianus*: constat autem omnis ætatis hominibus restaurationem eremodicii præstari, si se doceant

ex

ex josta causa ab fuisse. De rei vero absentia idem sic loquitur in *l. 13. ff. de judic. sol.* Quum quærebatur, si interposita judicatum solvi stipulatione, quum quis rem non defenderet, postea ex eremodicio sententiam esset passus, an ob rem judicatam clausula committatur. Et Imper. in *l. 11. ff. de judic.* Sin autem reus adfuerit, & similis ejus processerit requisitio, quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absenta eo eremodicium contrahatur. Item aliquanto post. Quum aotem eremodicium ventilatur, sive pro actore, siva pro reo, examinatio causæ sine ullo obstaculo celebratur. *Hot.*

Eramodicium (nam & Romani Jurisconsulti hac Græca voce utuntur) proprie appellatur, cum post obitum vadimonium judicium jam cœptum deseritur. Sic *Papinianus* meminit desertæ litis, quæ in judicium deducta erar, *l. 31. §. litem. de negot. gest.* & *Paulus* litis desertæ, quæ contestata erat. *l. 2. judicat. solvi.* sicuti & *Ulpian.* vocat desertam promissionem judicii sistendi causa, cum de vadimonio deserto loquitur, *l. 4. §. quæsitum.* Sic quis cautionibus. Sive autem actor, sive reus desereret judicium jam cœptum, dicebatur eremodicium, (Cujac. *ad l. 13. §. 3. 4. C. de judiciis*) sicuti *Justinianus* in proposita constitutione significat, & Jurisconsulti antea notaverant, *l. 7. §. ult. de minor. l. 13. judic. solv.* Peragebatur autem eremodicium, sed μονομερῶς, hoc est, ab altera tantom parte. Sic enim & Græci & Latini Jurisconsulti etiam locuti sunt, & fieri solebat, ut eremodicii pœna esset damnum litis, h.e. qui judicium deseruisset, causa caderet: & desertor damnaretur, nisi si ex causa daretur restitutio, & desertæ litis instauratio, *l. 7. §. ult. de minor. l. 1. C. ex quib. caus. major. l. 13. judic. sol. l. ult. ad SC. Trebell.* Balduin.

Eremodictum, litis non vadimonii desertio, *Govean. 4. Var. 39.* & Briss. *in Lexic.* ἀπὸ τῆς ἐρήμου δίκης, quod desertam litem sonat: cum causa μονομερῶς agitur, unde infr. *Vadimonium.*

Eremodicii exemplum, Paul. *in l. ult. ff. ad SC. Trebell.* proponit, ubi Polycrates, quum ejus adversarius Phœbus μονομερῶς egisset, victus est. Nam ut scribit Hesych. ἐρήμη, μονομερὴς δίκη, ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἐπὶ τὴν κρίσιν διατεθῇ. Ereme, inquit, est judicium una ex parte constans, quum reus, qui se non stitit in judicio, condemnatur. *Hot.* Hujus nominis meminit Jureconsultus in *l. & si sine, ult. seu in leg. ait Prætor. ad fin. ff. de minorib.* apud quem mendose Hermoditium legitur. de Eremodicio Imperator in *l. properandum. §. sin autem reus.* ubi Accursius; *C. de judiciis.* Dica tamen recipitur etiam apud Latinos. Terent. *in Phormione*: Si tu illam attigeris secus qoam dignum est liberam, dicam tibi impingam grandem. *Tullius*: Scribitur Heraclio dica. *Euclio* apud Plautum *in Aulular.* Ad Prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam. Et propter ea eremodicium dicitur judicium illud, quum aliquid reo absente cognoscitur, & solo actore præsente causa ventilatur, & idem postea nobiscum sentire visus est Alexander *Genial. lib. 4. cap. 15.* Cotta.

Erga, vide *Ergo*, mox infra.

Ergasiotani, in *l. 5. princ. C. de episc. audien.* ubi alii Ergasioctoni, Ergasiotæ: *Gothofr.* Ergositoni: *Hot.* Ergastici, id est, operæ, quæ in operibus publicis conductis ab aliquo q. Principe & magistro gubernantur, Gothofr. *in d. l. 5.*

Ergasteria, ἐργαστήρια, Officinæ fabrorum atque opificum: itemque tabernæ, in quibus merces venduntur. Imp. *l. si cohortalis, 12. C. de cohort.* Qui diversarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet, vel gemmarum, argentique & vestium venditores, apothecarioa etiam; cæterosque institores aliarum mercium, quibuscunque ergasteriis adhærentes. Sic *l. 2. C. de episc & cleric. l. 2. C. de met. & epidim. l. 9. C. de operibus publicis. l. 26. §. illos, C. de usur.* Hot. vel

Ergasterium est locus, ubi aliqui operantur, ut docet *Suidas*: (vel taberna mercimoniis deputata. *Prat.*) officina opificum mechanicorum: cujus sæpe facit mentionem *Justini.* in Constit. περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως. non, unde ait *Accurs.* dictum, sed ἀπὸ ἐργάζεσθαι, id est, alicui operi incumbere, quod vocabulum est Terentianum, sicut affirmat *Hesych.* & apud *Demosth.* in Orat. καὶ παῖρας ἐν ἐργαστηρίῳ καθῆσθαι, molier dicitur, quæ publicè toto corpore se prostituit: quod notavit quoque Bud. *in lingua Græca comment.* Ferran. *lib. 2. explicat. in l. rem non novam. C. de judic. c. 7.*

Ergasterium, Gothofr. *ad l. 32. pr. C. locat. & ad l. 2. pr. C. de episc. & cler.* simpliciter est officina vel taberna. *ad l. 185. de verbor. signif.*

Ergasterio præesse & adhærere mercatores dicuntur. *Briss.*

Ergastulus, qui & Ergastularius, custos carceris. Quamvis & ergastulum pro eo est reperire: qui damnatus fodit. *Plin.* Coli rura ergastulis, pessimum est, ut quicquid agitur à desperantibus. Ergastulum, inquit *Bud.* locus, in quo mancipia deteriora in vinculis opus facere cogebantur, ut metallarii servi solent. *Pomp.* IC. Quive domi erant vincti, quive in ergastulo custodiebantur. *Spieg.*

Ergastula sunt carceres, pressiones. *Prat.*

Ergastularii, ergastulorum custodes, & ergastulo præfecti. *Prat.*

Ἐργοδιάσκαλοι diversorum operum professores. Goth. *not. ad l. 1. C. lib. 4. tit. 59.*

Ἐργόχειρα opera manuom, v. Gothofr. *not. ad c. 6. post princ. N. 133.*

Ergolabi ii dicuntur, qui opus aliquod faciendum conducunt, ut *Suidas* ait. Quos Teleclides Comicus ἐργολήπτας vocavit, teste *Polluce*, qui ἐργολάβους sive ἐργολαβοῦντας eos omnes dici putat, quorum contrarios Xenophon ἐκδιδόντας nominavit; Est enim ἐργολαβεῖν rem perficiendam suscipere, ut inde lucrum quis faciat; hos conductores, Latini redemptores vocant, & *Cicero* nonnunquam sequestres appellat, Xenophoo; ὅ τις ἀνδριάντα ἐργολαβοίη μὴ μεμαθηκὼς ἀνδριάντα ποιεῖν. Hujus verbi vim pulchre expressit Æsopius ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ τοῦ πλουσίου loquens de mulierib. ad funera conductis; ait enim, ὡς ἐκεῖναι ἀλλοτρίας συμφορᾶς ἐργολαβοῦσι, quod interpres male explicat. Quare male videntur notasse *San. Pagninus* & nonnulli alii, ἐργολαβεῖν esse operam elocare, cum quis possit operam locare, nec opus aliquod perficiendum conducere, nec omnes redemptores operam suam elocent, qoandoquidem non omnes redemptores sunt artifices. *Plato* lib. 2. πολιτειῶν, ἐργολάβους inter artifices, minime necessarios enumerat. Hoc nomen apud Oratores in malam partem capitur. *Demosthenes*, καὶ θρασεῖ-

ἐργ

ἵνα μήτε συκοφαντῇ μηδεὶς μήδε ἄδειαν ἔχοι ἐργολαβεῖν καὶ καθυφιεῖν τὰ τῆς πόλεως. Ita etiam sequester à *Cicerone* nonnunquam in malam partem accipi solet, ut pro Cluentio, Cujus tu tribus venditorem & corruptorem, & sequestrum Plancium fuisse clamitas. Verum dupliciter contingere potest, ut aliqui opus faciendum redimant. Nam aliquando non sunt ipsi artifices, sed alii qui postea artificibus id opus minori pretio perficiendum locant, de quibus Imperator hic intelligere videtur, cum ipsos ab artificibus distinguat. Quamvis etiam de utraque specie possit intelligi si nomen artificis referas tantum ad eos, qui operas suas ex die in diem aliquo pretio pacto locant. Quod ego varius athirror; etenim licet artifex aliquod opus faciendum conducat, non tanquam artifex, sed tanquam, redemptor id efficier Fert. *li.*2.explicat. in t.*de Monopol. & convent.* r.9.

Ergolabi qui sint, ita *Cujacius* explicat: Sæpe potentiores alienas actiones suscipiunt, & intendunt quasi suas, præstantque hoc modo causis alienis patrocinium, suum nomen accommodantes, vel gratia, vel mercede: rursus mercede modo data, moda accepta. Mercede data, ut si quis actionem alienam, pecunia redimat, ejus qui actione tenetur lacessendi, vexandi, ulciscendi gratia: quod est odiosum & invidiosum, ideoque solet emptio nominum strictius accipi, *l. penult. C. mandat* est enim plerunque tam calumniæ & vexationis emptio, quam juris & ἐργολαβία mera Harmenopulus: ἐργολάβος ἐστιν ὁ χρήματα διδοὺς ἐπὶ τῷ ἐκχωρηθείσας ἀγωγάς. Mercede accepta, ut si quis alienam litem agendam suscipiat quasi suam, sub pactione tertiæ, vel quartæ, vel dimidiæ partis: quod leges vetant, *l.* 20. *C. mandati l. item. C. de procur. l. 5. C. de post. l. sumptus, ff. de pactis. l.* v. *§. si tui cautum. ff. de extraord. cogn.* Idemque est ἐργολαβεῖν, Zonaras Chalced. Synod. c. 2. ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς νόμοις διαβεβλημένον ἐστιν: ἐργολαβεῖν δέ ἐστι τὸ ἀλλοτρίας ὑποθέσεις πράγματα ὑποστήχεσθαι τινὰς ἢ διὰ κέρδος. vel si bona aliena, aut agricolas alienos defendendos suscipiat mercede certa: quod etiam leges vetant. *l.* 1. *& 2. C. ut nemo ad suum patrocinium suscip.* vi & est, ἐργολαβεῖν, ut nov. Tiberii de divin. domib. γεωργοὺς ἀλλοτρίους ἐνεργολαβεῖν, καὶ προστασίαν αὐτοῖς ὑπισχνούμενοι; Novel. Justin. 17. τὰς ἑτέρων ἐνεργολαβεῖν, id est, aliorum bona patrocinio suo defendenda redimere. Cuj. e. *obs.* 8. *c.* 31.

Ergolabus, operarius, manceps, operarum redemptor; & apud oratores, sycophanta, quadruplator, quæstu delationes habens, compendia sua quærens ex alienis dispendiis: item interpres ac sequester; (*Cic.* v. supra) qui judiciis corrumpendis, aut similibus maleficiis suscipiendis operam suam locant. *Prat.*

ἐργολαβία, merces ex labore, redemptio operis.

Ἐργέξυλον, in *l.* 70. *§.* 9. *de legat.* 3. *q.* dicas, lana ligno decerpta: est lanugo, quæ ex pomo fruticis cujusdam apud Arabes depectitur: veteribus gossipium. *Prat.* & Gothofr. *ad §.* 9. Alc. 6. *Parerg.* 25.

Erga. Erga parietem affixæ statuæ, *l.* 245. *de verb. sign.*

Ergo. Quid ergo: id est, quid dicemus *l.* 17. *ff. de usur. l.* 1. *§. meminisse.* Briss.

Ergo correptum significat idem, quod Græcis οὖν: productum idem quod χάριν, gratia: cum scilicet gratia intelligitur pro causa, ut virtutis ergo, Hinc *Virg.* lib. 6. Æneid.

——illius ergo
Venimus & magnos Erebi tranavimus amnes.

Ergo verbo in eum significatum usa est lex XII. Tabularum, verba legis hæc sunt; Qui Coronam Parit, Pecuniave Ejus Virtutis Ergo Ipsi Mortuo Parentiausque Ejus, Dum Intus Positus Esset, Forisve Ferretur, Sine Fraude Imposita Esto. Hanc ex XII. esse Tab. ll. ait Plin. *li.* 21. *c.* 3. eandem explicui *lib.* 4. *vetern. Jurispr. l.* 45. Prat.

Eripere, est de manibus auferre per raptum Eximere, quoquo modo auferre *Pompon.* author. *l. sed eximendi* Ne quis cum qui in jus voc. *Spieg.* ex *Oldend.*

Eripi ultio injuriarum patrisfamilias, *l.* 17. *§. ult. ff. de injuria.*

Eripi etiam dicitur, quod aufertur, quasi ab indigno, aut alias fisco vindicatur: Sic eripi hereditas paterna heredi filii, qui patris sui Testamentum aboleverit, dicitur *l.* 26. *ff. de leg. Cornel. de fals.*

Erit, interdum præteritum tempus demonstrat, *l. verbum erit de verb. sign.* ut si in testamento dictum sit? Quod in codicillis scriptum erit, vel quod quibusque tabulis reliquero, valere volo, intelligentur hæc verba; Cum moriar, quodcunque codicillis vel tabulis reperietur scriptum, sive ante testamentum scriptæ sint tabulæ, sive post. *Spieg.* vide Gell. *lib.* 17. *c.* 7.

Ἑρμηνευτικόν interpretitium ac pararium æs: præmium sc. quod nuptiarum amicitiæ, assessuræ, vel similium, proxenetis datur *l. ult. de proxenet.* Prat.

Ero, eronis, vide erro mox infr.

Erogare, impendere, distribuere. Paul. *in l. civitatibus de leg.* 1. Nihil ex testamento videtur capere, qui tantum erogat, quantum accipit.

Erogare interdum signific. præstare, ut *l.* 32. *§. Lucius. ff. de administr. & peric.*

Erogare per partes, in *l. quadam. ff. de edend.* apud *Apuleium.* pro valde rogare, piis, inquit precibus erogatus, *Erbetten.* Sed Exrogare, est ex lege vetere aliquid eximere per novam legem, tradente *Festo. Spieg. Hot.*

Erogari per codicillos, id est, dari, seu relinqui, *l.* 4. *ff. de L. Cornel. de fals*

Erogationem in honorem filii fecere, apud Scævolam *l. fin. de pet. hered.* Spieg.

Erogatorii, qui ultimam voluntatem exequi debent, non possunt aliis vices suas mandare: secundum Baldum *notabil. in l. nulli in secunda col. de episcopis & clericis.* ubi dicit in practica servari. sequitur Alex. *in l. si stipulatus. in princ. in ult. col. de verb. oblig.* & Felin. *in c. ult. col. penult. de offic. de leg.* ubi *Baldus* & alii per *Felinum* relati limitant. Procedit in in executore dato ab homine; secus si à lege vel canone daretur, ut in episcopo juxta, ea, quæ late refert Bald. *in l. reper. l.* s. *in pen. col. de leg.* 2. Corta.

Erogata, *l.* 5. *tit.* 34. *lib.* 7. *C.*

Erogationes, distributiones, largitiones. *Prat.*

Erogator, *l.* 16. *pr. tit.* 38. *lib.* 12. *C.*

Errandi facilitas, cognata est hominibus propter corruptæ naturæ fragilitatem. *Old.*

Errans circa causam facti in ipso quoque facto errasse videtur. *l. si posthumus, in fin. ff. de lib. & posth.* Spieg.

Errans, dubitans, ignorans, titubans, quibus modis distent, tradit Bart. *in l. qui testamento, ff. de testam.*

Errara est aliud pro alio putare. Azo *in Summa, C. de juris & fact. ignor.* unde Errantis nullus est consensus, *Spieg.*

Errara etiam eum existimat P. Faber. *in l. id quod nostrum*, 11. *ff. de divers. reg. jur.* qui metuit: Quoniam, ait, in metu inest ignorantia, *l. item si cum exceptione. §. in hac actione, ff. quod met. causa* quod recipi potest propter cessantem voluntatem, quoniam metuentis nulla est voluntas. Sed movet quod scribit Paulus *l. si mulier.* 21. *§. si metu. ff. quod met. causa* nempe coactum velle. Voluntas coacta, voluntas sit nec ne, docent Dd. *in d. §. si metu* Prat.

Erratum est, quod consulto admissum non est, minusque quam vitium significat. Idem etiam quod mendum, error, denotat.

Ero, Eronis. Tabula aut Eronibus, in *leg.* 31. *in med. locat.* ubi Græci Cophinis pro Eronibus, Cujac. 7. *observ.* 39. qui ibi legit Heronibus. Alii Beronibus vel Peronibus, id est, faccis, ut *Budæus* & *Cotta*. Turnebo 24. *advers.* 2. Erones sunt texta quædam storearum & segetum more, in quibus pauperes dormiebant, ac fruges reponebantur. Item Vasa viminea tegeribus & cophinis similia, Græcis φορμοὶ Donatus *in Phorm.* Terent. Phormio non a formula, sed phormione dicitur Sparteo, quem nos Eronem dicimus trivialiter, & pro consuetudine, *Prat.* & Gothofr. *ad d. l.* 31 *vide infr.* Pero.

Eros, erotis nomen servi, *l.* 3. *C. solut. Matr.* Erores, servi, *l.* 5. *§.* 5. *de rei vind. l.* 14. *de fideic. l.*

Errones, vagabundi servi & fugitivi; nobis *Stertzer*: sic enim interpretatur. Ulp. *tit. de servis fugitiv.* Quanquam *Arrianus de re milit. l.* qui cum velit erronis crimen in servo levius esse quam fugitivo. Inde *Labeo* pusillum fugitivum erronem appellat: ut ex diverso, magnum erronem. In summa, Erro est, *Catanæo* etiam diligentissimo & doctissimo Grammatico judicante, qui non equidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur: & temporibus in res nugatorias consumptis, serius ad dominum redit. *§. erronem. l. quis sit fugitivus. ff. de ædil. edi.* Erronem autem non secundum propositionem mentis solam, sed cum aliquo facto intelligi decet. *lib.* 225. *de verb. signf.* Briss. Hinc *Columella* erronem apud ducem, censet, detractis a is, velut quadam compede, domi retinendum. *Spieg.* ex *Oldend.* Porro *P. Nigidius* Errones etiam stellas, quas alii erraticas, appellat, ut testis est Gellius *l. 3. noct. Attic. c.* 10.

Error est existimatio, qua approbatur verum esse, quod falsum est, vel falsum esse, quod verum est: vel certum esse, quod incertum est: aut contra.

Error, pro vagatione apud *Ulpianum*, cum de servo corrupto loquens, Aut amator existeret, ait, vel errori, vel malis artibus esset deditus, *in fi. l.* 1. *de serv. corrupt.* Interpres *Accursius* non intellexit hunc locum, ut expositio ejus declarat. *Spieg.*

Error & dubitatio paria sunt Dd. *in l. fin. C. de condict. indeb. l. fin. §. si autem nescius & dubitans. C. de furt.* A. Celso tamen *in l. quod non ratione ff. de ll.* error accipitur pro vago alicujus usus Incepto, quod certam æqui & boni rationem non habet. Nam errare inter alia significata ponitur pro vagari & discurrere, sicut & Coerrare apud Jurisconsf. *de offic. Praefect. vigil.* Spieg.

Error licet consensui maximè sit contrarius. *l. si per errorem.* 15. *ff. de jurisd.* non tamen protinus, si quis erret, dissentire intelligitur. Vult. *l.* 1. *Comment. inst. tit.* 10. *in pr. n.* 25.

Error & ignorantia promiscuè accipiuntur in jure, & idem vitium in specie significant *l. Juris ignorantia non prodest, & l. seq. ff. de jur. & fact. ignor. l. error facti. C. eod. tit.* Differunt: error nunquam admittit veritatem, semper id sequitur, quod falsum est, ignorantia veri & falsi esse potest. Error sine ignorantia esse nequit: ignorantia sæpe est sine errore: non enim qui ignorat, continuo errat, sed qui se putat scire, quod nescit. *Prat.*

Error procedit ad actionem dicti vel facti falsam. Ignorantia potest etiam intra animum latere, nec progredi ad actionem externam. Et ex his collige, quomodo intelligendus sit titulus *ff. de jur. & fact. ignor.* hoc est, politicos, ut ignorantia semper habeat comitem errorem. *Old.*

Error computationis circa provocationem corrigitur. Verbum est Macri, *in l.* 1. *Quæ sent. sine appellation rescind.* Spieg.

Error est facti aut juris. In jure errat, quid falso putat sibi quid per leges licere, quod non licet, vel non licere, quod licet. *Brisson.*

Error juris a Judice contingit vel per thesim, id est generali decisione generalib. verbis: vel per hypothesim, id est, per individuum: cum personæ & causæ nominantur. Theticus ipso jure nullus est: Hypotheticus, sive suppostititius, licet sit injustus, tamen non est nullus. Ista tractantur in *lege secunda. C. Quand provoc. non est necess. & in l. post princ. ff. Quæ sent. sine appell. rescind.* Observa, quod & error juris & facti nomen recipit. Quatenus enim error, jus est: factum autem, quod in alio quam veritate ipsa consistit, *Spieg.*

Error juris bifariam considerari potest. Autem enim erratur jure constituto ac certo: aut in aliquatenus dubio, ut cum erratur in jure quod quis in suo habet negotio, *l.* 1. *§.* 1. *ff. Quæ sent. sine appell. rescind.* Spieg.

Error facti, cum aut quod factum est, factum nescitur, aut quod factum non est, factum putatur. Et est vel proprii, vel alieni. Utriusque permittititur excusatio, sed dispar, quia facilius in alieno facto errans auditur, quam in proprio, *l. plurimum. de jur & fact. ignor.*

Error facti, seu proprii, seu alieni, quandoque censetur justus, quandoque culpabilis: Justus, cui nulla objici potest culpa, quod errans non habuerit rem notam, sed quia ignoravit postmodum emergentia: Culpabilis, qui reprehendi potest propter culpam seu negligentiam inquirendæ veritatis. *Prat.*

Non solum Error facti, verum etiam juris, fraude, calliditate, machinatione, simulatione, carens, malam fidem non inducit. Gœdd. *de verb. sign. ad l.* 109. *nu.* 4.

Error item aliquando est in corpore, aliquando in substantia quantitate, qualitate, causa, nomine. Error in corpore: ut si fundus, alius pro alio: si hæres alius pro filio scribatur; qui error personæ est.

Ab Errore corporis separat *Ulp.* errorem in substantia; veluti si acetum pro vino væneat, in corpus quidem consensum, sed in materia erratum accipit. *l.* 9. *& l.* 11. *ff. de contrah. empt.* in materia autem & qualitate errorum conjungit in *l.* 14. *eod. tit.* in qua docet in materia errari, si æs pro auro væneat. *Briss.*

Error tripartito in jure solet considerari. Aretinus *instit. de usucaptionib. §. Error.* Et imprimis ut sit tenor injustus, quando quia nulla adversarii calliditate inductus in facto proprio errat,

cujus exemplum est in *dicto §. error*. Hoic contrarius est error justus, cum quis in facto quidem proprio errat, sed adversatii technis circumscriptus, quia videlicet rem notam non habuerit, ut si forte Procurator' meus, cui emendam rem mandaveram, persuaserit, se mibi emisse, egoque illius fidem secutus rem ipsam rescribere velim. Ejus exemplum est in *l. de atate. §. interdum, & §. qui justu. ff. de interrog. in jur.* Est & tertius error, quem ipsi justissimum vocaverunt, ut est error facti alieni, hisque omnibus justissimam patrocinii causam præbere solet. Decius *in l. qui in alterius. ff. de reg. jur.*

Error calcoli, cum in ratione subducenda per imprudentiam erratum est, sic ut transactio falsa super eo errore facta sit. *l.* ubi V. Bart. & *reper. C. de error. calc.* Prat.

Erroris fidejussio nulla est, *lib. 37. ff. de fidejuss.*

Erurascimus, id est, pudore afficimur, cum quid sine lege dicimus, in *Authent. de trient. & semiss. §. consideramus.* Spieg.

Eruderara, est repurgare, rudosque, hoc est, comminuta fragmenta dirutorum ædificiorum auferre. *Spieg.*

Erudire puerum, *l. 27. ff. de rei vind.*

Eruere, pro detegere apud Ulp. *in §. sed si servus. l. inde Neratius ad l. Aquil.* Eruere veritatem. *l. 7. ff. de test.*

Erumpere aqua in meo, *l. 21. ff. de aqa. & aqu. plu.*

Εὐνέτορες appellantur quidam manumissi vel liberti apud Lacedæmonios: de quibus vide Athenæum *lib. 6.* ut refert Bald. *tit. de libertinis.*

E S.

Esgale, Escarium, Escale argentum, pro escario, *l. 8. de supell. leg.* Hotom.

Esculantum, quod edi potest. Modestin. *de offic. Præsid.* Nisi esculentum, poculentumve, quod intra dies proximos prodigatur. *Spieg.*

Esculentorum legato continentur non ea tantum, quæ esse, sed & ea, per quæ esse solemus, *l. 3. ff. de pena. leg.*

Esquiliæ, Esquilias duos urbis montes esse, ex *Varrone* docemus. Celebrior tamen pars Esqoilinus mons dictus est, vel ab avium excubiis, ut apud Ovid. 1. *Fastor.* legimus: vel ab aocupibus, quod eo loco quisquiliis project a avibus illuderent, hic ex urbis collibus solus duplici jugo & aggere munitur, cum reliqui singulis contenti sint. Ex quib. alter Cespius nuncupatur, alter Oppius. Qua de re vide Marlianum *lib. 1. & lib. 5. c. 9.* Alex ab Alex *li. 6. c. 11.* Nostra autem tempestare Esquiliæ incipiunt à templo S. Petri ad Vincula, & protenduntur usqoe ad Ecclesiam S. crucis, inde ad Thermas Diocletianas, ineluditque ecclesiam S. Mariæ Majoris, & S. Praxedis.

Esse, cum genitivo positum, aliquando, nec ineleganter, significat pertinere, vel officium, & partes esse alicujus. Pedianus, *de alien. jud. caus. l. non solum.* Hæc, inquit, actio in id quod interest, competit. Proinde si res non fuit petitoris, id est, ut recte gloss exponit, ad eum non pertinuit, cessat judicium. Alia vulgata sunt. Sed & esse pro venire, vel vendi, apud Jurisconf. oponitur me legisse. *Spieg.*

Essa, ad veritatem referri *Paul.* demonstrat, *l. hac verba de verb. sign.* Spieg. Et præsentis temporis demonstrationem continet *l. scribit, §. idem scribit. ff. de aur. & arg. leg.*

Essa alicujus rei, pro ad rem valere. Hoc libertaris esset. Nil æque dissolvendæ religionis esset. *Hot.* & *Sigon.* ex *Livio.*

Esse, pro esse fingi, intelligendum, ubi substantive veritas demonstrati nequit. *Baldi* doctrina est, Interpretum calculo probata, in *l. quæ fortunitus C. de pignor. act.* Spieg.

Esse cum aliquo testamenti factionem, i. e. talem esse, qui potest institui. *Inst. quib. non est permiss. fac. testam. §. testamenti autem. & Inst. de hared. qualit. & differ. §. in extraneis.* Spieg.

Essa in re facienda. Cum in eo esset totus, ut, &c. Briss. *in Parer. l. sing.*

Essa, pro manere, *in l. si patronus, ff. de concub.* & aliis locis. Sic Cic. *ad Atticum*; Tu quidem & amice & prudenter suades, ut in iis locis sim potissimum, quoad audiamus hæc quæ commota sunt, quorsum evadant. *Spieg.*

Esse in controversiam Petronio, pro controversum esse. *Prat.*

Esse in possessione, & possidere, diversa sunt, *l. si quis autem. §. de acqu. poss. l. Prator ait. §. cum de dam. infect.*

Esse talem, & haberi pro tali, diversa sunt. *l. mercis. & ibi gl. de verb. sign.* Bartol. in *l. maritus. 1. §. legis Julia, ff. de adult.* Spiegel.

Essa in vita, est inter superstites adnumerati. Nam esse quoque pro vivere eleganter usurpatur. *Cicero*: Nec enim dum ero, angar ulla re.

Essedarius, qui essedam regit, vehiculi id genus est, apud Belgas repertum: alias Basterna: vide Goth. *ad §. 4. med.* ibi, basterniis. *l. 12. C. de adif. priv.*

Esseoum, i. Budæ. *Prat.*

Essdarsi. Horum meminit Cæsar *l. 4. de bell. Gal.* quod genus equitum sit, & quomodo pugnent, ita describit. Genus hoc ex essedis Pugnæ, primo per omnes partes obequitant, & tela conjiciunt, atque ipso terrore equorum, & strepitu rotarum ordines plerunque perturbant, & cum se inter equitum turmas insinuare volunt, & ex essedis dissiliunt, & pedites præliantur &c. vide apud Cæsarem.

Essentsalia rei dicitur, quæ ab ea, cujus sunt, separari nequeunt. Salom. *in l. Gallus, 11. de liber. & post.* Prat.

Essantiæ nomen à plerisqoe devitatur, quamlibet sit frequens in ore Theologorum, ac Philosophorum, pro eoque habent οὐσίαν, qua voce alicubi *Ulpianus* est usos. Sed enim si *Macrobius* bonus auctor dicendi haberi potest, hic etiam in Somnio Scipionis, essentiæ nomine est usus. *Donatus* Grammaticus derivat à verbo Sum, hæc Gerundia: essendi, essendo, essendum. Verom doctissimi quique hanc derivationem non probant. Vide *Observat. Insulanicas.* Spieg.

Essentitas, vid. Gothofr. *not. ad lib. 3. prin.* ibi, Sceleritatem. *C. de bon. eor. qui aut. sen.*

Est, non solum præsens tempus, sed etiam præteritum complectitur, *l. verbum erit. de verb. sign.* quamvis proprie præsens notat, demonstrationemque continet. *l. inter vestem. §. item scribit. ff. de aur. & arg. leg.* Vide Gellium *lib. 17. cap. 7.* & Alc. *in d. l. verb. erit.* Spieg. Est, pro esse præsumitur. *l. si deritori. de judic.* Prat.

Esto advocatus juvenis, & medicus senex: proverbiale, est, cujus rationem singulariter explicat Alciat. *c. 21. li. 10. Pareg.* Sp.

Est rationis. Hic modus dicendi apud Jurisconsf. frequens reperitur. Martian. *de hered. instit.* Quæ rea fuerat ejusdem criminis postulata

postulata, rationis est, pariter de bonis eorum, qui ante sententiam mortem sibi consciverint: *Ulp.* Quando dies Legatorum, quæstionis est; & idem *de fideic. libert.* Papinian. *de collat. dot:* Paulus *de aqua pluv. arcend.* dixit, Consuetudine est, & *de verb. oblig* Dubitationis est. Modest. *de donat.* Summæ æquitatis est. *Spieg.*

E. T.

Et Conjunctio aliquando implicat, ut etiam annotavit Zasius *in l. 1. ff. de jurisd. omn. jud.* ex Doctoribus in eandem l. ibi, & possessionem dare, & in bonorum possessionem mittere. Sed tamen Et nunquam diversa copulat, ut not. Accursius *in rubr. de jur. & fact. ignor.* Et, Fel. San. in *c. Gregorius. in præm. Decr.* Brech. *l. Adicaationis verbum. §. Oratio.*

Et, pro id est, in *§. sed ista.* ibi, cum dicitor, & si quæ sunt similes. *Inst. de act.* Hujus particulæ vis, propria est, ut conjungat. *l. ea tamen adjectio. de legá.* 3. tametsi hoc non sit perpetuum. Est enim, ubi Et pro Vel, disjungit: & aliis modis accepta, cum dispositionem, tum sententiam variat, ut latissime prosequitur *Alber.* attigit Bart. *l. 1. de pactis. l. non solum. ff. solat. matr.* Aliquando sumitur pro Vel., *l. sæpe, ff. de verb. sign.* Aliquandu ordinis nota est, *l. Gallus §. 1.* ubi Doctor. *ff. de lib. & posth.* Aliquando pro etiam, ut *l. 1. C. de no. C. comp.* Quandoque ponitur pro quia. *l. fin. C. de cur. fur.* Interdum subauditur, *l. si abrogator. §. 1. ff. de adopt.* Prat. ex Spieg.

Seu aliquando pro &, vel pro id est, Gothofr. *ad rubr. C. de xcept.*

Et à te Seja peto, ut quidquid ad te ex hæreditate mea pervenerit, exceptis his, quæ tibi supra legavi, reliquum omne reddas & restituas Mæviæ infanti dulcissimæ, à qua Seja satis exigi veto: cum sciam eam potius rem acturam, quam detrimento futuram. Vide Scævolam *in l. uxorem. §. fin. de legat.* 3. Spieg.

Et domus eam partem, in qua motari consuevimus, *Scævola* declarat, *de legat. 3. l. uxori suæ in princ.* Spieg.

Et peracto quinquennio, cum ejus usufructus esse desierit, tunc eum fundum, illi & liberis dari volo. *l. uxori usumfructum. ff. de usu & usufruct.* Spieg.

Et cætera. vide Gothofr. *ad §. 3. l. 13. de jurejur.* Sunt qui plurimum referre putent, extensi in hæc clausula scripta sit, an præscriptis notis, &c. Quod *Alc.* ridiculum arbitratur, refertque dictionem Cætera, deductam a Græco *ἢ ἕτερα*, id est, & alia Et ideo cum abbreviationis causa apponitur, ejus virtute censeri alia repetita, quæ ex natura & consuetudine actus, contractus, vel dispositionis requirebantur. *Spieg.* De hoc vide latius Tiraquellum in *tracta. de jure constit. possessorii, parte 3. 31. n. 2. 3. & 10. &c.*

Etsi, pro Si, *l. 2. C. de reb. cred.*

Ἑταίρας Græci amicas vocant, quæcunque scilicet, scortilia etiam ignobilia. Concubinæ nomen paulo honestius olim Amicæ, ut quæ extra legis pœnam, & sine metu criminis habebantur. Meretrices vero. quæ palam & pluribus se accepta pecunia miscent. Alc. *de verb. signif.* vid. supra Concubinæ appellatio.

ἑταιρεία, sodalitium ejusdem collegii, *l. 4. pr. C. de colleg.*

Etesiæ venti appellantur, qui certo tempore anni. cum Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant, ut annotavit Gell. *lib. 2. cap. 21.*

Ethologi. morum sunt effictores, affectuumque cujuscunquæ personæ. Bud. *in Annot. pr.* Alias Ethopæi. Hinc Ethopœia, morum alienorum imitatio.

Etiam, particula consentientis. IC. *de verb. oblig. l. 1.* Et responderit: Quid ni? Etiam. *Nebriss.* Est etiam particula ampliativa *l. extraneum. C. de vulgar.*

Etiam atque etiam, pro diligenter, *l. 19. pr. C. ad leg. Corn. de fals.*

Etiamnum, pro adhue Ulp. *tit. Arb. furt. cæs. l. vitem §. 6.* ibi, Etiamnum reponi potest. *Nebr.* Atiqua exemplaria, etiam nunc, habent, suffragante textu Nor. quod significat, usque nunc, etiam adhuc, etiam nunc, usque ad illud tempus. Etiamnum, ponitur pro usque tunc, vel usque ad id tempus. *Spie.*

Etymologia, verborum est explicatio, id est, qua de causa quæque essent ita nominata, ut ait Cic. 1. *Acad.* Si proprie vocem hanc, aic *Oldend.* Latinirate volueris donare, veriloquium appellabis. Cicero *in Topicis* à natione nuncupat. *Aristoteles* Symbolum dicit. Etymologia non verbi solum, sed etiam rei, de qua quæritur, veram interpretationem sequitur. Quamobrem species finitionis censenda est merito. Cæterum cum naturam suam servat Etymologia, argumentum ab ea affirmative sumptum, valere negant, Negative vero efficax esse, quia à quo removetur genus, ab eo & quælibet species removetur. Exempli causa. Fur à ferendo, id est, contrectando, dicitur: verum erit, si dicamus; Res non fuit contrectata, igitur in ea furtum factum non est, & id pro regula proditum est: quæ tamen non procedit, cum ratio vocabuli aliud inducit, ut exemplis demonstrat Alc. *in l. taberna. de verb. sign.* Spieg. Confundunt Juris interpretes Etymologiam & Allusionem, & pro eodem fere omnes ponunt, cum tamen inter se longe lateque distent. Nam Etymologia, ut dictum est, proprie est, cum explicatur, qua de causa quæque ita sint nominata. Allusio vero ad substantiam rei nullo modo respicit, sed ad vocis similitudinem tantum refertur. Imo si pressius linguæ Latinæ proprietatem inspicere velimus, neutrum significat allusio. Nam proprie & significanter alludere dicimur, cum unum proloquimur alio latenter sententiam referentes, &c. Quando autem argumentum ab allusione ducere liceat inextricabiliter interpretes disputant in *l. 1. ff. de acquir. possess.* Corras. *lib. 3. cap. 22. Miscell.* Etymologia, quæ à Cic. *in Topic.* modo Notatio, modo Veriloquium, ab *Aristotele* appellatur *σύμβολον*, quod Latine, eodem *Cicerone* teste, est nota, vel, ut quibusdam aliis placet, signum, indicium, quando ad veram verbi interpretationem vocem traducimus &c. Brecheus *l. Tagurii ff. de verb. & rer. sig.* Adde Forcatulum *Necyomantia dial. 73. in pr.*

E V.

Evacuata obligatio, sublata *l. 4. fin. C. de solut.*

Evacuatoria in formulis Marculphi, pro quo apocha; *l. plures C. de fid. instr. & tub. lib. 10. C de apoch. & securitas, l. 1. C. eo in Nov 130.* Re cauta. August. *lib. de cura pro mor.* ubi esset recautum, quo illa cautio vacuata fuerit, indicavit. *Prat.* Adde Cujac. *ad lib. 10. C. tit. 22. de apochis publ. & descript. curial.*

Evadere verbũ Vado, cũ cõpositis dici solet in re injusta, aut difficili, ut, Vadimus immixti Danais haud

haud numine nostro. Inde *Donat.* Evadere dicit esse, per ubstantiam & difficultatem venure. *Spieg.*

Evagari, nun est idem quod vagari. Contractius enim est, diu vagari in Emansure, quam per prolixum tempus evagari: quod est desertoris. Vide Modest. ie *l. desertorem. de re mil.* Spieg.

Evaluit Servii sententia, *l. 6. §. etiam. Si serv. vind.* Briss. *Paterg. lib. sing.*

Evanescit actio, id est, intercidit. *in §. 1. l. cum fundus. Si cert. pet.* Item Evanescere actionem auctoritata Juris, remitti actionem voluntate domini *l. qui injuria §. si servus. ff. de furt.* Spieg.

Evangelium, pro præmio accipi, quod dari solet latum adferenti nuntium, & noster *Zas.* alicubi indicavit. Proprie autem Græce sonat bonum nuntium. At nou pru quocunque bono nuntio ipsum accepit Christus, sed pru nuntio redemptionis & salutis nostræ æternæ, quo per Apostolos exhilaravit, & implavit orbem terrarum. Quidam citant è l. falsus creditor *ff. de furtu*, hæc verba: Quid ergo, si quæ Græci Evangelia dicunt, petant? Sunt tamen, qui hoc loco *μλύνυτρα* legendum existimant, hoc est, indicium, vel præmium. *Haloander* neutrum agnoscens, legit *ἰνυτρα*, interpretaturque inventionis præmia. *Spieg* Vida Bud. *in aenotat. priorib. se ff. de offic. Præfect. Prætor. & in posterior.* h. t. Al. *lib.* 2. prætermiil. hoc ipsu tit. Evangelus sacrosanctis tactis jurare, edicere. &c. *l. 7. §. 5. C. de cur. furiof.* & alibi.

Evangelistarum, Evangeliorumque meminit in Impp. in *Auth Jusjerand quod præst. ab hc.*

Eucharistia, Polydor. Virg. *de inventorib. rer. lib. 5. c. 11.* Eucharistia (inquit) Græcis gratiarum actionem significat, sicuti Evangelium bonum nuntium, Latini missam vocant vulgari appellatione. Verum, dominica solennia veteres vocasse, *Tertullian.* testis esse potest.

Eucharisticon, liber, ubi gratiæ redduntur, sive pro amici incolumitate Deo reduci, & sospitatori, seu pro quo suscepto beneficio gratæ gratiæ referuntur, qualis est apud *Papin.* h. tit. Silvan. *Εὐχαριςεῖν* est verbum Græcum, quod denotat gratias agere, *Εὐχαριςία*, gratitudu, & gratiarum actio, strue sacrificali parata, &c. Ju. Bapt. *comment. panegyr. ad Faustum.*

Εὐγενὴς ὁμα ἐ τῷ πχθῆλων ἀλεύθερος ἐὼν The. *Inst. t. tit. de ingenue* & Harmenop. *lib. 1. tit. ult.* Prat.

Eichitæ, al. Euchetæ, *l. 5. C. de her.* Hæretici fuere, de quorum pravo dogmate videndus est Niceph. *lib. 11. c. 14. hist. eccles.* Briss. vide Gothof. *ad l. 5. pr.*

Eucteria, loci in quibus orationes, actaque provinciarum continentur Alc. *in l. immunitatu. C. de agric. & cens. li. 11.* Spieg.

Evectio, lieras, diplomata & exhibitiunem cursus publici significat, *l. 1. C. de numerariu. l. 3. l. 4. l. 6 l. 9. l. pen. ult. l. ult. C. de curs. publ. l. 2. C. de commeatu.* Itaque mendosa est scriptura, *l. 2. C. de curios. lib. 12.* in qua Evictionibus, pro Evectionibus, legitur B. Augusti. *epist. lib.* 55. Zenobius magister memoriæ factus est, & misit nobis evectionem cum annonis. Sulpit. Sever. *l. 2. hist. sacr.* Hilarius quartum jam exilii annum in Phrygia agens, inter reliquos Episcopos per Vicarium ac Præsidem data evectionis copia adesse compellitur. Symmach. *lib. 2. epist.* 261. Tibi igitur hoc munus injungo, ut de impertatis evectionibus in adminiculum Prætoriæ functionis habitum mentis meæ apud eum plenius exequaris *Briss.*

Evectiones alias Synthemata, & combinæ, & tractoriæ Prat. & Goth. *not. ad §. 2.* ibi diplomete, *de verb. oblig.* ex Cujac. *li. 137. & d. l. 3. C. curs. publ.*

Evellere, pro subvertere, *l. 4. fin. C. qui testam. fac.*

Evemeria, ancillæ nomen, *l. 10. ff. de manumiss.*

Evenit, impersonale, pro ita cecidit.

Eveniet, pro continet. Ulpian *§. 1. l. 1. de serv. corrupt.* Eveniet, ut duobus actio servi corrupti competat: quod est absurdum. Sic etiam accipitur *in §. est & aliud genus. versic. sed primus. Instit. de donat.* Spieg.

Eventum, Cic. *in Rhetor.* cujuscunque negotii finem diffinit, à quo sæpenumero res judicantur: quo nihil iniquius est: siquidem eventum in manu stultorum versari, magni auctores tradiderunt; tamen spectandus ille est, ut Imper. censuit, in *l. Auth falsa §. eventus. de pænis. l. rem non novam. C de jud.* & Evenius declarat, *l. ordinata, ff. de lib. cau* Si eventum fraus habuerit, in *l. ait Prætor. ff quæ in fraud. credit.* pro eo quod est, si fraude actum fuerit. Nam ut *Lucretii* testatur carmen, Eventum dici poterit, quodcunque erit actum. *Spieg.* Eventum expectare, *l. pen. in fin. C. de Procur.*

Eventus autem in jure nostro multa complectitur, metum sive vim, errorem, dolum, culpam, & casum fortuitum. Vide Apellum *c. 7. de Circumstantiis.* Spieg.

Eventus mortalitatis, pro casu mortis, apud Ulp. *de off. præsid. l. illicitas §. penult.* Catanæus ante nos, *in Comment. in Plinianas Epistolas*: admonuit Jurisconsl. frequenter usurpare mortalitatem pru morte. Vide & infr. Mortalitate. *Spieg.*

Everriator dicitur, qui accepta hereditate, jure justa facere defuncto debet, quæ si non fecerit, seu quid in ea re turbaverit, suo capite luat. Vid. Festum. *Spieg.*

Everræ, sunt purgatiunes quædam domus, ex qua mortuus ad sepulturam ferendus est, quæ fit per evarriatorem, certo genera scuparum adhibitu. *Prat.* ex Fest. *lib.* 5.

Everriculum, & Verriculum, rete est piscaturium, à verrenda aqua sic appellatum. Ulpianus ie *l. injuriar. de injeriε.* Si quis me prohibeat in mari piscari, vel everriculum (quod Græce *σαγήνη* dicitur) ducere. *Spieg.* Ad alia etiam transfertur. Hinc eleganter ludens Cic. 1. *de Nat. Deor.* Actiunem de dolo malo everriculum malorum dixit: & 6. *Verrin.* Quod unquam tale everriculum ulla in provincia fuit? *Briss.*

Everrere, verrendo nitidum facere. *Prat.* Everrere cisium, *l. 15. in princ. Locat.* Evertere uuus, *l. 1. §. si quadrup. paup.*

Evertere cisium, legunt alii jam d. loco & evertere onus, pro dejicere, subvertere. *Briss.*

Eversio, totius domus. Paul. ie *leg. ult. de offic. præsid.*

Eversor, pro prodigo, nepote, dissoluto, qui patrimonium suum profundit ac dissipat. Cajus *lib. Instit. 1. tit. 8.* sub curatore sunt minores ætate, majores eversores, insani: qui eversores aut insani sunt, umni tempore vitæ suæ sub curatore esse jubentur. *Hot.*

Evertere patrimonium domini, eleganter dictum ab *Ulp.* in *l si famil. furt. fec. dic.* pro disperdere, exhaurire, spoliare dominium patrimonio. Idem venuste quoque, evertere usurpat pro destruere, *in fin. §. penult. l. 3. si quis caut.* Spieg.

Spieg. Funditus enim evertit bonis ac fortunis omnib. Cic. *pro Rosc. & 3. Verrin.*

EVESTIGIO, pro continuo, sive statim. Scævol. in *l. divortio fact. de negot. gest.* Non, inquit, evestigio in officio deliquit. *Nebriss.* Alber. indicat esse præpositionem cum casu, reclamante veterum scripture. *Spieg.*

Εὐγενής, qui liber & ingenuus natus est. *Prat. ex Theoph.*

EVICTA res censetur, cum res restituta est petitori: vel emptor damnatus est litis æstimatione, vel possessor ab emptore conventus, absolutus est, *l. 16. § 1. ff. de evict.*

EVICTA hæreditate legata reddi. Vide Cajum *l. quod si possessor. ff. de pet. hered.* Spieg.

EVICTIO est, quæ fit judicio & jure. Vult. *l. 4. in Comment. Inst. 6. § 16. a. 110.*

EVICTIO est rei emptæ, aliave causa acceptæ per judicis decretum ablatio. *Prat.* vel est ejus rei, quem adversarius legitimo jure acquisierat, per judicem recuperatio. *l. non tamen. 24. ff. de evict.* quod ut intelligamus, illud scire oportet, olim moris fuisse, ut si res non Quiritium, sed gentium jure ebalienaretur, is, qui eam acquirebat; duplem eut simplem stipularetur sibi ab authore dari, si ea sibi judicio adimeretur: quemadmodum Verro *lib. de rust.* e. c. 10. significet: cum autem mancipio res convenierat, tum judicii periculum præstabat is, qui eam vendiderat: uti posterius in voce Mancipium, ex *Cicerone* & *Planto* docebimus. Itaque *Varronis* locus intelligendus est, cum ait: Si mancipio non datur, id est, si res non acquiretur per jus Quiritium, hoc est, per maneiperionem & nexum: nam si mencipio res arat date, eut usucepta, aut in jure cessa, nunquam evinci poteret, id est, judicio à possessore auferri *Hotom.*

EVICTIONAM debere vel præstare dicuntur, ed quos re evicte & ebleta est regressus. *Briss.*

EVICTIONIS autem nomine vel ex consuetudine regionis caveri oportebat, *l. si fundus. 6. eod.* vel secundum id, quod inter pertes convenerat, *l. 4. & l. emptori. 37.* Plerunque autem per stipulationem simplæ cavetur, hoc est, ut evicta re simplum venditor emptori restituat. *lib. evicta 6. & l. evicta. 70.* eod. ubi *Paulus* eit, evicta ra, exempto actio non ed precium duntaxat recipiendum, sed ad id quod interest, competit: aut vero cavetur per stipulationem duplæ, h. e. ut evicte re venditor ed duplum præstandum obligetur, *l. vindicantem 17.* quæ stipulatio duplæ, non da quavis re, sed de ea, quæ elicujus pretii sit, interponitur: si mergarita forte, eut ornamenta pretiosa, vel vestis serica, vel quid aliud non contemptibile veniat *l. emptori. 37. eod.* quin etiam & triplum, & quadruplum stipulari possumus, *l. si dictum, 56. eod.* et in dubio semper simplæ stipuletio interposite judicatur *l. 60. eod* ubi *Javolen.* ait, si in venditione dictum non sit, quantum venditorem pro evictione præstare oporteat, nihil venditor præstabit præter simplem evictionis nomine: & ex natura ex empto actionis, hoc quod interest. Commissa eutem stipuletio dicitur, cum, aut res petitori restituta est, aut damnatue est litis æstimatione, aut possessor ab emptore conventus absolutus est, *l. evicta 16. §. 1. l. si servus. 21. eod.* sed perpetuo necesse est, ut mature venditori denuntietur dictatum esse judicium, cui cui modi illud sit. *l. si mancipium. 34. §. 1. & l. si rem quam 29. §. e. l. emptori 37.* Jam vero adversue vanditorem triplex datur actio: ax empto, ex duplæ stipulatu, & simplæ *l. hoc jure 27.* neque interest, utrum emptor ex stipulationa, aut empto adversus actorem primum agat. *l. sed etsi. 18.* ubicumque autem ex stipulatione agi potest, ibi tum empti, tum etiam præscriptis verbis recte egitur: at non ex contrerio. Illud insuper addendum est, Duplam hoc in loco non bonitatis rei, sad pretii conventi accipiendam esse, *l. cum fundus 48. l. si fundo. 53. ff. eodem.* ad eamque non satisdationem exigi, sed simplicem repromissionem sufficere *leg. si dictam. §. eod.* Hot.

EVICTUS à creditore servus tunc videtur, cum fere spes habendi abscissa est. *Briss.* ita avictum dicitur prædium quod à creditore ex antecedente causa pignoris ablatum est. *l. 49. §. ult. ff. sol. matr.*

EVIDENS propria quod apertum est, & semper apparet. *l. ea quæ. ff. de contrab. empt.* Unde vulgatum illud; Quod in evidenti est, nulla potest tergiversatione celari; nec indiget, quod manifestum est, probatione. Siquidem plus esse evidens quam manifestum, traditum est ab Impp. in *l. quoniam sororem C. de jur. delib.* Manifestum atq; evidens est, inquiunt, antequam pro herede gereret, vel bono um possessionem edmitteret. De evidenti vide *ff. ad exhibend. l. 3. & de ædil. edict. l. quæritur. §. ult.* Spieg.

EVIDENS utilitas apud Ulpian. *l. 2. de constit. princ.* sic intelligende est, meliora interprete *Oldendorp.* ut retineatur, jus naturæ, quod lex eut consuetudo, nisi corrigeretur, peulatim asset corrupta. *Spieg.*

EVIDENTIA, Cic. in *Acad.* Propterea quod nihil certius ἐνάργεια, ut Græci perspicuitatem, aut evidentiam nos, si placet, nominemus, fabricemusque, si opus erit verba. *Spieg.*

EVIDENTIA facti inter species probandi versatur, *Die that bevestea*, ut cum quid sensu corporeo coram percipitur. Si quis enim asserat, vulnus atrox esse, & mox indicet locum, certe hæc probatio non potest revocari in dubium. Paul. *in l. vulneris, de injur. & in l. si corruptione. fin. reg.* Spieg.

EVIDENTIAM facti & Notorium exæquant Canonistæ, *ca. ult. extr. de restit. spol. c. evidentia, de accus.*

EVIDENTAM voluntatem testatoris vocat Ulp. *in l. licet Imperat. de leg.* 1. quæ ex argumentis & interpretationibue verborum colligitur. *Spieg.*

EVIDENTER probetur, hoc est, aperte, perspicue. *C. de testam. l. non codicillum.*

EVIDENTIUS, *l. in suis. ff. de lib. & posthum.*

EVIDENTISSIMA probatio, justio. Evidentissimè retione constitutum, in *§. sed hoc. Instit. quib. alien. lic.* apud *Plin* reperies: & ratio evidens, & argumentum evidens. *Spieg.*

EVIDENS celumnia. c. 9. 1. l. 2.

EVINCERE, ut verbi vis & ratio fecile indicat, est aliquid vincendo ab aliquo auferre & consequi, unde in disputando, atque omni orationie contentione, quod vi argumantorum ec dicendo eb adverserio extorquemus, ut concedat, evincere ab illo dicimur. Eoque modo sub tit. de evict. accipitur. Sed quoniam id verbum juridicum est, & in contentionibus civium inter ipsos de rebus negotiisque omnibus, quæ jura suscipiuntur, hæc unica vincendi ratio est, si jure judicioque agamus: an fit, ut evincere in jure sit, rem non quovis modo, sed per judicem auferra & avocare ab emptore: Vincere denique judicio, rem illius non esse, da qua quæritur. *lib. non tamen 24. lib. si man-*

si mancipium. *§.* 1. *ff. hoc tit.* Donell. *de evic-tion.*

EVINCARE est rem jure dominii per sententiam judicis ab aliquo auferre. *Briss.*

EVINCERE rem non dominus modo, sed & creditor dicitur. *l.65.ff. de evict. l.2.C.si antiquior.* nec jure dominii tantum, sed & hypothecæ, val servitutis jura res avinci dicitur. *Briss.*

EVINCI hæreditas dicitur per inofficiosi querelam, aum ab herede scripto avocatur *l.21.§.fin. de inoffic. testam.* Briss. Sic.

EVINCI per bonor. possess. *l.6.in fin.ff.si pars her. pet.* Briss.

EVINCI in *l. quod evincitur. 190.ff.de reg. jur.* id ast, avinci potest aliqua ratione. *Prat.*

EVINCERE, ait *Pratejus*, est rem suam jure dominii ab eo, cujus non erat, alteri datam aut venditam repetere in judicio, & ab emptore per judicis sententiam ad illam mihi restituendam condemnato, extorquere: seu tota res evincatur, seu pars, *l. 1. de evict.* vida Gothofr. *not. ad rubr. de evict.*

EVINCARE, pro vendicare, *Celsus*; Quod evincitur, in bonis non est.

EVISCERATÆ opes exhaustæ, *l.7.princ.C. de inoff. dotal.*

EVITARE Creditorem, Heredes, Personam, Interdictum, Crimen, Onus. *Briss.*

EVITARE nun possunt exceptiones peremptoriæ, *l.3.ff. de excepi.*

EULAAAS, negotiorum susceptorem significat, ut est apud *Said.* monuit Alciat. *in tit. C. de prepos. labor. lib.* 12.

εὐλογίαι collectiones pro eleemosynia seu collationibus. vid. *dist.* 18. *c. de culog.* Paul. 2. *Cor.* 6. *&* 9.

EUM, qui provinciæ præest, adire potes. Is existimabit, quid sit partium suarum. Harum clausularum sensum explicant Julianus & Callistratus, *de offic. præsid.* Spieg.

EUNOMIA, recta juris legumqua constitutio. εὔνομοι populi dicuntur, qui recta legum institutorumque ratione utuntur, Bud. *in annot.prior.*

EUNOMIA duplex est. Una quidem recta juria constitutio, Altera vero, recta juri constituto obtemperatio. Neque enim satis est, bena institutam positamque esse rationem Reipub. nisi & boc omnibus persuasum sit, institutioni tali omnino parendum esse, Bud. *in eisd annot.* Spieg.

EUNOMIANI hæretici. *l.5.princ.* ubi Gothofr. *C. de haret.*

EUNUCHI propriè dicuntur lectorum custodes, & cubicularü, (ab εὐνὴ, cubile, καὶ ἔχω, custodio. Gothofr. *ad c. & princ. Nov.* 133.) non spadones, quamvis barbari Reges id muneris bisce molliculis fera injungere soliti sunt: unde Eunuchi Spadones dici cœpere. Quæ *Spado propriè.* Item Spadonum genera. *Spieg.* vida Cujac. *ad l.4. Cod. de prapos.sacr. cubic. &* 17. *obs.* 24. Gothofr, *not. ad l. 5. pr. C. qui testam.*

EUNUCHUM aliquando putant per catachresin significare potentem aulicum, etiam non exactum, sicut Jonathas versot Chaldæus intelligit fuisse. Ebed. Meroch Æthiopem, *Jerem.* 38. qui *Jeremiam* ex puteo aut carcere extrahi curavit. Talis forte fuit etiam Candaces Reginæ Æthiopum Eunuchus, *Actor.* 8. Non igitur semper castratum, sed sæpe officium tantum significat Christus *Matth.* 19. triplices eunuchos facit, natos, ab hominibus castratos, & qui semetipsos castraverunt propter regnum Dei; id est, quos eo dono Deus ornavit, illique eo libenter utuntur, ut tanto liberius & expeditius veram religionam promovere possint, sicut *Paulus* tandem fecisse videtur. De Eunuchorum usu *Majoragius* ex *Greg. Nazianzeno* in Monodia, in *Basilii* vitam, *lib.* 2. *c.* 5. Eunuchi in C. ferme ubiqua pro castratis sumuntur, alias sunt custodes lecti. *No.* 113. *No.* Leo. 98. Epiphanio *lib. 2. contr. hæres.* ab εὐνοεῖν benevolum ac fidum esse, maritis sc. Phavori. ab ἐν νοῦν ἔχειν bonæ mentis compotem esse, Venereis (quæ veteribus εὐναία) abstinere. *Prat.*

EUNUCHAS etiam Andramites Lydorum rex mulieres fecit, hisqua loco virorum eunuchorum usus est, ut refert Athen. *lib. 12. dipnosophist. c.4.* Majorag. *lib.* 2. *Miscell. c.6.*

EUNUCHORUM alii sunt spadones, alii castrati, alii thlibiæ. Spadones quidem sunt, qui propter morbum aliquem, aut frigiditatem testiculorum liberis operam dare non possunt, sed eo sublato, liberos suscipere possunt. Thlibiæ vero sunt, quibus vel à nutrice, vel à matre fortuito testiculi contriti fuere. Castrati autem, quib. exsecta sunt membra virilia. Qua etiam divisione usus est Constant. *Harmenop.* lib. 2. c. περὶ εὐνούχων. Videtur quoque eam tradere *Suid.* in verbo σπάδων. Hina apparet, inepta *Accursium* & *Angel. Aretin.* putasse castratos esse caste natos: & male Accursius sub tit. de ædil.edict. tradidisse, spadonem esse unius testiculi virum. Pater etiam falsam esse distinctionem factam ab *Ant. But.* in 2. ex parte. de corp. vitia. qui tetulit, spadonem ita esse factum, castratum autem sic ortum. Atque *Alciat.* perperam notasse in *l. spadonem. de verb. sig.* omnes eunuchos appellari posse castratos: verum hæc distinctio videtur esse contra *d. l. spadonem. & l. si serva. de jure dot. & l.* 4. *ad leg. Corn. de sicar.* in quibus sub nomine Spadonum thlibiæ & thlasiæ comprehenduntur. Sed responderi potast, hoc nomen dupliciter accipi, ut adoptio & cognatio capi solent. Nam aliquando capitur pro specie, ut bic. aliquando tanquam genus, ut ibi, Sed in illo genere non continentur castrati, ut insulse tradidit *Syponsiam.* Quum ergo ait Imp. qui generare non possunt, intelligendum est hoc tempore, propter aliquem morbum. Sed fieri potest, ut aliquando gignant, eo cessante. Spadones autem nequaquam videntur posse dici ab evulsis testiculis, ut existimarunt *Baptista*, *Pius*, & alii: Nam qui proprie spadones vocantur, testiculis non carent, licet propter aliquod impedimentum generare nequaant. Sic etiam surculos, qui nihil attulerint, spadones appellari scribit Colu. *lib.* 3. Scio Quintilian. *lib.* 5. & *Galen.* in interpretationa sententiarum *Hippocrates* eos quoque vocasse spadones, quibus excisi sint testiculi. Sed id minus proprie. Tales enim sunt castrati, quod etiam confirmatur auctoritate Juvenalis *Satyr.* 10.

----- nullum ephebum
Deformem sæva castravit in arte Tyrannus.

Ferrand. *lib.2.explic.in §. sed & illud. de adoptionib. c.* 19.

EVOCARE sacra, est Deum, vel religionem ex loco aliquo eximere. *Prat.* expugnatores sacrilegii nomine exolvere. Ulp. *in l. sacra loca.* 9. *§.* 2. *de rer. divis.* Et solent, inquit, qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde evocare. Quæ res ut olim sic fieri solita, Macrob. *Saturnal.* 3. *c.* 9. (ubi vere quibus verbia sacra ex hostium urbibus evocarentur) & Liv. *lib.* 5. exponunt. *Spieg. Hotom.*

EVOCA-

Evocationes quomodo fieri solitæ. Si reus sic latitaret, ut nullam actori secum agendi faceret potestatem, solebat actor die postulationum Prætoris auxilium implorare, qui Prætor audita & cognita causa reum evocari ad sui defensionem jubebat. *l.* 28. *de fideic. lib.* Fiebant autem evocationes nunnunquam solis denuntiationibus, interdum literis, interdum etiam edictis, *l.26.circa fin. de fideicom. libert.* Sic, ni fallor, ut si latitans denuntiationib. evocari posset, nec literis, nec edictis opus esset: sin minus interdum literis, interdum edictis evocaretur. *l.* 2. *de pæn.* Literis quidem si Roma abesset; edictis vero, si sic in urbe latitaret, ut aditum ad se nullum præstaret. Jubebat igitur Prætor reum evocari postulationum die, jubebat etiam rei latitantis bona possideri, proscribi, & proscripta tandem distrahi die cognitionum, *l.73.§.1. de judic.* Possidebantur quidem dies triginta, proscribebantur vero ac distrahebantur post trigesimum diem. Sic enim scripsit pro P. Quintio M. Cic. Jubet P. Quintium sponsionem cum Sexto Nævio facere: Si bona sua ex edicto P. Burrieni Prætotis dies trigiuta possessa non essent. Proscriptiones autem sic solidas olim fieri, ut ad ædes condemnati debitoris tabulæ figerentur, cunctisque ejus bonis suspenderentur libelli: docet eleganter Seneca *de bene ic. li.* 4. Spondeo, inquit, pro judicato, & suspensum amici bonis libellum dejicio, creditoribus ejus me obligaturus: ut possim servare proscriptum, ipse proscriptionis periculum subeo. Et Cic. *pro P. Quintio*, & Rævard. *Protrib. sing.c.3.*

Evocare, est in jus vocare: idque & in civili & in capitali caussa *l.* 26. *§.* 9. *de fideicomm. lib.* Cic. 2. *Verrin.* evocandis concitare populum. *Prat.*

Evocari, pro vocari apud Ulpian. *de fideicomm. lib. in l. cum vero u. §.* 9. evocari autem à Prætore oportet eos, qui fideicommissariam libertatem debent: cæterum nisi fuerint evocati, cessat Rubianum Senatusconsultum, proinde denunciationibus & edictis, literisque evocandi sunt. Sic *l.* 5. *§.* 2. *fin. C. de appell.* Sic ad civilia munera evocari, *l.* 7. *princ. eod.* ad tutelam & curam evocari, *l.* 1. *C. qui ætate.* Et *Cicero* usurpavit: alicubi evocare, pro vocare. Unde haud scio, quam recte monuerint quidam ex adductis *Ulpiani* verbis, colligi discrimen inter evocari atque vocari. Apud gestarum rerum scriptores Evocati accipiendi sunt, non qui justi milites sunt, sed qui repentina aliqua necessitate ex agris in bellum tumultuarie & vocantur, & coguntur. Unde & auxiliares dicti quod subito convocarentur ad opem Reipublicæ ferendam. Ea militia, *Catanao* teste, dicitur Evocatio. *Spiegel.* Dicti Evocati quasi extraordinarii & tumultuarii in necessitate adjutores *Old.*

Evocatoria, *l.* 3. *med. de profess. qui in urbe Constant.*

Evocati milites, sive ἀνακλητοὶ, appellati sunt apud Cæsar. & alios, homines militia perfuncti, & emeritis stipendiis, qui tamen rursus militatum evocabantur. Eorum honestus erat ordo in re militari. Hinc in inscriptionibus gloriosum illud: Evocatis Cæsaris, vel August. Turneb. 1. *advers.* 9. Evocati ergo sunt veterani, quos post patris cædem excivit Augustus ex Calicia & Casilino, quorum fuit certum corpus, ferentium vires Centurionum more, ut *Dio.* scribit. 55. Vites ῥάβδους vocat, ut & auctore Basilicorum ad *l. milites. §. irreverens, ff. de re milit.* Eoseb. 7. τιμητικ. ἐςὶ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλῆμα ἐ τοῖς τυχοῦσι φασιν ἑκατοντάρχαις & ita Tirimmum, quem *Vellejus Paterculus* G. Cassii evocatum, *Dio* 47. & *Valerius* 11. Centurionem vocant in *l. ult. C. qui mil. poss.* Cujac. *observat. lib.7.cap.*10. vide *l.* 2. *final. C. ut nemini liceat in emption. speciε.*

Εὐθυδικεῖν dicebatur apud Græcos, qui nulla exceptione utebatur, sed recta via pedem cum actore conferebat, actionemque ipsam plena recusatione propulsabat, teste Bald. *ad tit. de exceptionibus.*

Εὐθὺς significat confestim, illico, statim, *lib.60. Βασιλικ. tit.* 17. *c.* 9. εὐθὺς ἐ μὴ ὅτι μεγαλὴ ἡμέραν, Theód. Hermopol. *l.* 12. *ff. quod met. caus.* Prat.

Εὐπατρίδαι, Apud Athenienses non dissimiles erant iis, quos Romani Patricios vocabant, nobiliores scilicet & à primis illis Patribus & Senatoribus, quos instituerat Romulus oriundos. Balduin. *tit. de jur. natural. gentium & civil. & cætera.*

Eurematica *Modestini*, id est, consilia, cautelæ, Gothofr. *not. ad rubr. l.* 58. *soluto matrim.* Cujac. 12. *observat.* 12.

. εὕρετρα, præmia ob indicium furis Gothofr. *ad l.* 43.§ 9.*de furt.* vide *Menstrua.*

Eutyches, *C.1.tit.1.passim. & tit.5.l.8.*

Eutychia, ancillæ nomen, *l.44.& l.59.ff de manum. test.* Liberæ quoque mulieris nomen est, in *l.2.C. de don. ante nupt.*

Εὐτελέστατον, apud Theophilum *in §. item tria. Inst. de excusat. tut.* alii tenuissimam, alii opulentam interpretantur. Tu expende rem ipsam. *Prat.*

Evulsæ arbores à juris auctorib. appellantur, vi & tempestate ventorum dejectæ atque eversæ: de quibus in arborilius & *l. Proculus ff. de usufruct.*

Evulgare, est palam vulgo aliquid facere. *Livius* ad finem *lib 9.decad.1.de C.* Flavio, Cn. F. scriba loquens: Civile, inquit, jus repositum in penetralibus Pontificum evulgavit: *Spieg.*

E X.

Ex, particula; ut variis verbis jungitur, ita & variæ est significationis. Proprie autem innuit caussam proximam & immediatam, *l.1. §. ex incendio de incend. ruin. naufrag.* Significat item ex præpositio causam per se, & non per accidens; *l. eo tempore § fi.ff. de Procurat.* Ad Bartolum in *l. Prætor §. 1. ff. de bon auctor jud.possid.* ac plerisque aliis locis. *Alber.* collegit non inutiliter aliquot alias hujus paticulæ significationes. *Spieg.*

Ex, pro propter, *l.* 2. *§.* 2. *de incend. ruin. naufrag.* pro ab, vel à *l.* 2. *in fi. C. si in caus. jud. pign. cap. sit, pro &*; & tunc excludit, *l.2. ff. de itiner. actuque privat.* Sic Cicero *in epist.* Veterem ex literis tuis amplexus sum, id est, propter literas tuas: & ex tua voluntate, reique publicæ commodo cuncta fient, id est, secundum id, quod Reipublicæ videbitur expedire. Connan. *li.* 5.*c.*2.*n.*7 aliquando significat inter, *c. dudum.c.3 4.q.* 6. aliquando contra, *c.cu hu.33.qu.* 1. Aliquando inclusionis nota est. *l. quod dicitur, ff de impens. in reb. dot. fact.* quandoque exclusionis. *l. quæsitum §. idem Cels ff. de fund. instructo.* Ex quandoque significat ortum, *l. cu hoc jure, ff. de just. & jur.* Prat.

Ex vicini. pro ex fundo vicini, *l.* 1. *§.* 10. *de aqu. & aqu.plu.* Hotoman.

Ex quoque dictio dignitatum magistratuumque nominibus adjecta functionem finitam, &

præteritam significat. Pro qua Græci *αὐτὸ* habent. Anton: August. *l.* 1. *emend. cap.*3.

Ex Abundanti stipulationem interponere, apud Ulp. *l.* 5. *eod.* Spieg. *l.* 20. *pr. de manumiss.*

Ex Abundanti, pro abundanter, apud Papin. *in l. causam, de manumiss.* Vide *glos. in l. si pupilli. §. item si Procuratori. ff. de neg. gest.* Spieg.

Ex duo millesimis partibus. *l.* 80. *ff. pro socio. al. tamen ex duob.*

Exacta dicuntur, quæ perfecta sunt, & quibus ultima manus adposita est: quasi omnibus numeris absoluta. Exacto officio aliena gerere negotia, in *l.* 11. *C. mandat*, id est, cum omni diligentia, Gothofr. *in not.* Martial. *lib.* 4. ut docto placeas Apollinari: Nihil exactius eruditiusque; &c. alias sunt Exacta, quæ jam præterieront. *Paul.* in priori significato *de act. & oblig. lib.* 1. Exactissima inquit diligentia. *Nebriss.*

Exacta pecunia intelligitur, quæ persoluta est: sive enim volens sive invitos debitor dederit, non est dubium, dici eom solvisse ex *Alc. Spieg.* vide *l.* 186. & ibi Goth. *de verb. sig.*

Exacta pecunia accipitur non tantum de reali numeratione, sed qualibet liberatione, quæ causam judicati eo capite perimit. Gœdd. *ad l.* 187. *n.* 1. *de verb. sign.*

Exactionem, quæ passim imponitur, barbari nominant talias, collectas, procurationis, præstantias, *auffleg*, *beet*, *stewr schatzung.* Tributum autem uno nomine debet appellari, ut exemplis Insulan. *in observat.* ostendit. Quod vero à I C. Exactio etiam nominatur Angaria. Græca vox est, significans exactionem sive coactionem. quod à *Nebr.* indicatum est supra Sed tamen Parangariæ nomen repudiatur: quod Jurisconsulti quodam suo more dicunt, pro derelicto habere, causam videlicet, jus, aut litem intelligentes. *Spieg.* Hinc exactor ab exigendo, h. e. petendo dicitur. Unde exactiones tributorum nominantur, petendis tributis destinati, ut in *rubr. C. de exact. trib. l.* 10. ac exactio idem est, quod petitio. *Joan. Bellon.* etym.

Ἐξάδελφοι, consobrini. Gothofr. *ad §.* 17. *med. ff de grad. lib.* ex *Cujacio.*

Ex adverso, pro è diverso, & contra: frequentius tamen apud Canonistas.

Exædificare, pro absolvere ædificationem.

Exæstuare est fervere, *gloss. in Clem. dadum.* in verbo Exæstuanti. *de sepul.* Joan. Bellon. *etym.*

Exagogica vectigalia. Ex *Cicerone* liquet *pro lege Manilia*, vectigalium tria fuisse genera; ex agricolatione, mercibus exportatis, vel importatis, unde exagogica dicebantur & isagogica: denique ex agris pascuis. Primum decimas complectitur. sequens portorium, postremo nomen fit scriptura. Ex Cœlii *lib.* 10. *c.* 8. Spieg.

Exagoniæ dicuntur quæ ad causam non pertinent, velut extra certamen.

Exaggerare, est accumulare: Agger enim, terra est accumulata, Ejus contrarium deprimere. Ulp. *de itin. act. priv. l. unde Aut deprimat, aut exaggeret iter.* Nebr.

Exagium iturinam significat, & certæ ponderationis genus est Cojacio *in l. fin. C. de suariis, & suscept. vin.* Prat.

Ἐξαίρετα τῆς πόλεως præcipua urbis; templa, forum, spectacula, balnea l. *οἰδόνα.* ad municip. *Prat.*

Examen, nova apum soboles, quam parentes ex suis alvearibus ad novas quærendas sedes exire cogunt. *§. examen. Instit. de rer. divis. naturalem. §. examen. ff. de acquir. rer. dom.* Translata pro quacunque novæ prolis multitudine instar apum accipitur. Metaphorice autem à nostris interpretibus modo, nec absurde pro judicii investigatione: modo pro scrutinio, & ut barbare dicunt, depositione testium. *Spieg.*

Examinatio civilis. pro judicio privato & pecunario. l. 1. *§.* 3. *de abigeis.*

Ex animi sententia jurare veteres dicebant pro sincere, liquido & ex animo, ac sine dolo malo. Liv. *l.* 22. Ex animi mei sententia jur, ut ego Rempub. non deseram, neque alium civem deserere patiar. Cicer. *Acad.* 11. Quam rationem etiam majorum comprobat diligentia, qoi primum jurare ex animi sui sententia quemque voluerunt, deinde teneri si sciens falleret. *Hotom.*

Exangelus. Cœlio citante Angelum esse scribit *Ammonius* eum, qui extrinsecus quippiam nunciat. *Spieg.*

Exangelus, qui quæ intus fiunt extimis promit, quem Dyangelum vocat *Thucidides*: Aurangelus: qui ex se nunciat, non ab alio missus. *Spieg.*

Exangues vocitantur mortoi, hoc est, sine sanguine: uti & exanimes, id est, sine anima. Virg. *lib.* 2. *Æneid.*

——Corpusque exangue sepulchro
Reddidit Hectoreum——
Nec minor in castris lactus Rhamaete reperto
Exangui.—— Et lib. 11.
Labitur exanguis.——

Nam scribit *Lactantias* (aut ut alii vocant Lactatius) Statii interpres in *l.* 6. Thebaidos, sanguis propria videtur esse animi possessio, unde exangues mortuos dicimus, ut annotavit Tiraq. *l.* 15. *connub. glossa.* 1. *parte* 15. *n.* 18.

Ex antegesto, *l.* 40. *ff. de oper. libert.*

Exarare est delere, deductum ex more aratri ducendi, dirutis urbibus *l.* 4. *§.* 4. *ff finium regundorum.* Cic. *lib. de ll.* 2. Quum multa in eo loco sepulchra fuissent, exarata sunt, quale evenisse Lugduni vidimus anno 1562. *Pratejus.*

Exarchi monasteriorum. *Novell.* 1. 33. *ca.* 4. Exarchos, chorepiscopus Gothofr. *ad §.* 9. *pria. l* 42. *C. de episc.*

Exarchiatri, qui archiatri dignitate functi sunt: in *l.* 6. *C. de profess & med. lib.* 10. Hot. Excomites, exconsules.

Exargentare, in pecuniam redigere significat. Ex *Alci. Spieg.*

Exarmare (quod verbum *Accursius* inscite interpretatur in *l.* 2, *ad legem Rhodiam de jact. §.* 1. si navis quid exarmaverit. ea forma dicitur, qua excalceate, hoc est, armis vel armamentis despoliare, ut malo, rostro, antemna, catechesio, clavo pede, anchora, & reliquis, Hac voce etiam usus est Cæsar in comment. & metaphorice *Plinius* secundus exarmare dixit, pro debilitare & infirmare. Ex *Bud. Spieg.*

Exarsæ res incendio aliquo *l.* 11. *C. de his accus.*

Exaruit flumen, id est, exsiccatum est. *l.* 1. *ff. de flum*, Sic. *Cic.* Exaruerunt amnes. *in Pis.* Spieg.

Exaruit patrimonium donationibus, pro exhaustum est, in *Auth. de inoffic. don. & C. eod. l. si mater. & l. fin.*

Ἐξαρτύσεως appellatione, nihil aliud contineri putat C. Harmen *lib.* 2. *tit.* 10. quam ἐξάρτυσιν, quæ est σκεύη, & κατασκευὴ instrumenta ad tutelam & conservationem navis necessaria, Latinis armamenta. *l.* 3. *§. armamenta. ff. ad leg. Rhod.* Prat.

Exaa

Exasperare, asperius facere. Jurisconf. in *tit. ff. de pœn. in l. interpretatione.* Exasperandæ non sunt pœnæ. *Spieg.*

Ex asse hæres. Vide As.

Exaudire, pro perfecte audire. *Ulp. de* surdo loquens in *l.1. de postul.* Nec enim erat, ait, permittendum ei postulare, qui decretum Prætoris exaudire non poterat. *Spieg.*

Exaudire auctoritatem, *l. 8. §. etiamsi, ff. de auct. & cons. tut.*

Exauctorantur, qui solvuntur stipendio, nec tamen dimittuntur, sed habentur sub vexillo, non sub aquila, aut signis legionis, neque jam legionarii sunt, retinentur tamen, donec emerita solvantur, aut agri assignentur. Missio vero iis datur, qui penitus dimittuntur. Turneb. *lib. 3. advers. c. 3.*

Exauctorare, est militia removeri; Nam qui militiæ se dant, sacramento quodammodo auctorati militiæ videntur, quo cum solvuntur, exauctorantur. *Briss.*

Exauctorare, insignia militaria detrahere, *l. 4. §. non omnis. ff. de re milit. l. 39. ff. de lib. caus.* Ulp. *l. 1. §. 2. ff. de his qui not. infam.* Sed etsi eum exauctoraverit, id est, insignia militaria extraxerit, inter infames efficit, licet non addidisset ignominiæ causa se eum exauctorasse. hæc ille. Auctorare milites, est sacramento ac stipendio adstringere: opinor, quod quas res quis actione emisset (qui auctor, ut alibi diximus appellabatur) eæ Auctoratæ dicerentur, quasi auctori addictæ atque obligatæ. *Livius* eleganter transtulit *lib. 37.* Nec fides ante Pisistrato facta est, quam coram nuncio ejus Polyxenidas sua manu scripsit, se ea quæ pollicitus erat facturum signoque suo impressas tabulas misit. Eo vero pignore velut auctoratum sibi proditorem ratus est; neque enim eum qui sub Rege viveret, commissurum fuisse, ut adversus semetipsum indicia manu sua testata daret. Auctoratum puto dictum, quasi addictum & plane obligatum, hinc Auctoramentum, non ipsa auctoratio, sed finis auctorationis: id est, obligatio. Cic. *lib. de offic* 1. Illiberales autem & sordidi quæstus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis, id est, ut nummus in auctione datus rem auctoris facit: si merces operario promissa, ipsum conductoris quodammodo servum ac mancipium efficit. Sic Auctorari gladiatores dicuntur, cum mercede conducti sunt. Asinius *lib. epist.* 10. Ob Fadium quendam militem Pompejanum, quia cum depressus in ludum bis gratis depugnasset auctorari sese nolebat, & ad populum confugerat, &c. *Hotom.*

Exaugurare est templa profana facere: quemadmodum Inaugurare est ea auguriis sanctiora reddere, ut Liv. *lib. 1. hist.* ostendit; & annotat Gyraldus *historia Deorum syntagmate 17. cap. 1.*

Ex bono & æquo facere, elegantius quam quod vulgo dicitur, In bona fide & æquitate, Julian. *de contract. bona fidei* loquens, in iis ait, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: id est, *Budæo* expositore, non de eo solum quod cautum est: quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem, quod & ille annotavit.

Ex bonis pervenire, apud Papinianum, *de usur. in l. 3. §. cum Pollidius.* Ex bonis meis, hoc est, ex substantia mea. Sic exponit Ulp. *in l. 2. §. 2. in hac actione. vi bon. rapt.* Spieg.

Ex bonis, & in bonis differunt, nam in bonis esse proprie dicuntur ea, quæ situ & positione intra rem aliquam nostram continentur; ex bonis vero, quæ ἔξω, id est, naturaliter sunt extra rem: sed tamen ad eam pertinent, ut aliud est, annulum esse in dactylotheca, aliud ex dactyliotheca, Itaque decem quæ in arca mea sunt, in bonis meis esse dicuntur: at quæ Titio dedi mutuo, ex bonis: item ususfructus quem alieno in prædio habeo, in bonis meis non est: sed ex bonis. Paulus *l. 1. ff. de usufr. leg.* Nec usus, nec ususfructus itineris, actus, viæ, aquæ ductus, legari potest, quia servitus servitutis esse non potest, nec erit utile ex Senatusconsulto, quo cavetur, ut omnium quæ in bonis sint, ususfructus legari possit: quia id neque ex bonis, neque extra bona sit. Justinianus, *§. 2 de vi bonor. rapt.* Sane in hac actione non utique expectatur, rem in bonis actoris esse; nam sive in bonis sit, sive non, si tamen ex bonis sit, locum hæc actio habebit. Quæ igitur quasi manu non tenentur, sed consequi per actionem possumus, ea ex bonis nostris dicuntur: at quæ jam intra ditionem ac fines nostros sunt, in bonis, unde servus jussu Prætoris abductus in bonis nostris esse dicitur *l. 2. in fine. ff. si ex noxal. caus. & l. 26. in fin. de noxal act.* Atque hæc quidem, uti superius dicebamus, propria hujus vocis ratio est. Improprie autem in bonis nostris omnia dicentur esse quæ in patrimonio nostro sunt *l. 1. ff. de rer. divis. l. alt. § non solum, ff. quæ in fraud. cred.* & generaliter rem in bonis nostris habere intelligimus, quoties possidentes, exceptionem, aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus. *l. 52. ff de acquir. rer. dom.* unde & res per vim alienata in bonis ejus est qui vim passus est, *l. 9. §. 6 ff. quod metus caus.* & vendita res, in bonis venditoris esse dicitur, usque dum emptori tradita sit. *l. sunt, 8. §. si debitor. ff. quibus modis pign. vel hypothec.* Denique quicquid in actionibus, petitionibus persecutionibusque est, bonis adnumeratur, *l. bonorum, 49. ff. de verbor. signific.* Hotom.

Excandescere, non est fortiter acclamare, ut indicat Scholium, in *l. observandum. de offic. Præsid.* sed vehementius commoveri & irasci, quod ira veluti ignis animum incendat. *Callistratus* loco jam citato, de jus reddente loquens. Sed & inquit, in cognoscendo neque excandescere adversus eos, quos malos putat, neque precibus calamitosorum illachrymari oportet. *Spieg.*

Excavavit locum aquarum cursus, *l. 2. ff.*

Ex causa hæreditaria diversum esse, id est, propter hæreditatem, not. in *l. 1. qui absenti. § fin. ff. de acqu. poss.*

Excedere, proprie exire est. Sed à Paulo, *in l. 3. de offic. Præsid. gloss.* accipit pro decedere, hoc est, se abdicare administratione. *Spieg.*

Exceptio est judicialis quædam allegatio reo competens adversus actionem. *Hot.*

Exceptio est quædam actionis limitatio, qua ostenditur hoc casu actionem alioquin justam locum non habere. Gœdd. *de verb. sign. ac l. 8. §. 1 n. 4.*

Exceptionis verbum interdum generaliter accipitur, ut omnem omnium defensionem contineat. Faber *ad rub. de except.* sive ea replicatio, sive duplicatio, sive triplicatio, sive quadruplicatio, interdum vero proprie: & tunc Exceptio actorem excludit, replicatio reum. *Prat.*

Exceptio (ait *Ulpian.*) dicta est quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cujusque rei solet ad excludendum id quod in intentionem condemnationemve deductum est. *l.* 2. *ff. de except.* Ecludendum autem dixit, pro ejiciendum, & amputandum: nam Excipere proprie detrahere est: indeque dicta Exceptio est, quod partem aliquam de universo actoris jure detrahat. Quapropter ejus formula usitate hæc erat Extra quam: vel Nisi si, vel Si non, si nihil, si tantum, quandoque præponitur vox At, nonnunquam Aut si, vel si. Aut nisi, quasi defensor aliqua ex parte veram esse actoris intentionem fateretur, sed tamen cum exceptione, Qua de causa Paulus *in l. except.* 22. *ff. eod.* formulam hanc Si non, quæ tota conditionalis est, significane, ita scribit. *Hotoman.* Idem tamen in §. præjudiciales, Inst. de act. exceptionem dictam putat quod excipiat, id est amputet, exscindatque ab eo quod in intentionem deductum est *l.* 2. *de except.* Exceptio genere proposita nil prodest: perinde est ac si nulla proposita fuisset: quia postea declarari non potest. *Pratejus.*

Exceptio pro actione. Exceptiones non solum appellari solent defensiones quibus actorum excluduntur intentiones, sed interdum pactiones etiem exceptiones significant. Quo sensu excipiendi verbo usus est Horat. *serm. lib.* 2. *Sat.* 3.

——— *Montem nisi litigiosum.*

Exciperet Dominus.

De eo enim loquitur *Horatius*, qui cum emptore pactus fuerat, mentem mancipii sanam non præstare. Sic excipere servum sine peculio, visus est eo plane sensu *Ulpianus* accepisse, quo diceremus, pacisci cum emptore de quodam hæredario servo sine peculio, universa hæreditate vendita retinendo. *l.* 2. §. 10. *de hared. vel act. vend.* Idem Ulp. *d. l.* 2. §. 11. Et hæc quidem si vera sunt, nunc opinor intelligimus, & recte & vere pactiones illas, quib. imminuitur legitima convenrio, exceptiones his verbis *Ulpianum* appellasse: Adeo autem bonæ fidei judiciis exceptiones postea factæ insunt. *l.* 7. §. *adeo*, *de Pactis.* Eoque sensu exceptionis vocabulo usus est etiem Modest. *in l.* 39. *de act. empt.* & præter *Modestinum* Pompon. in *l.* 3e. *de usufruct.* Proinde videndum est, an recte vir quidam acutissimue pro exceptiones reponendum esse Depectiones apud *Ulp.* arbitratus sit *in d.* §. *adeo* Rævar. *Varior. lib.* 2. *c.* 13.

Exceptio definitur defensio Rei, actio contraria. Vulrej. *l.* 4. *in monument. Inst. t.* 13. *n.* 4.

Exceptio est conditio, quæ modo eximit reum damnatione: modo minuit damnationem. *Hoto.* Conditio autem dicitur, quia sub conditione concipiebatur. Qua ratione & Fideicommissum conditionale. & addictionem in diem Cæsares etiam appellant conditionem. Balduin. *tit. de except.*

Exceptio bonæ fidei judicio inest ipso jure, judicio stricti juris nisi postulata, & impetrata sit. Vult. *d. t. n.* 5.

Exceptionem non probans, in litie sumptue damnatur. *cap. finem. Extr. de dolo & contu.* Prat.

Exceptionis ac præscriptionis vis & significatio eadem est: nisi quod exceptio generalior est, latiusque patet. Præscriptio proprie ea est, quæ cursu temporie à lege definiti autoritatem habet contra verum dominum, aut fructuarium: vel creditorem pignoratitium, & quemcumque aliquid est juris in fundo. Veteri 12. tab. lege mobilium rerum proprietas annua immobilium biennii possessione acquisita videtur: cætera vero jura & actiones; decem annorum possessione præscripta, postea tanti temporis exceptione refellebetur. Qua similitudine inductum est, ut res soli extra Italiam sive tanto tempore præscriberentur: non ut earum proprietas vere acquireretur possessori, sed ipsi daretur exceptio temporis; etiem contra vindicantem dominum, ut olim contra quemcunque alium agentem. *Hot.* ex *Connan.* v. Præscriptio.

Exceptiones anheles ac mistas, quos juris Pontificii commenratores induxere, nos modo perpetuis, modo temporalib. adcommodamoe, ut *Ferrarius* noster attestatur, enartans *tit. de except in Inst.* Ubi etiam perspicua (ut assolet) brevitate quod tamen paucis concessum est, judicat usum, sive ut vulgo dicunt, praxim exceptionum. *Spieg.*

Exceptio Anomala, commentitia. Vide *Anomala.* Spieg.

Exceptio anomala est, quæ non sequitur normam aliarum, quia potest opponi ante litis contestationem, & post & in litis contestatione, ut exceptio excommunicationis, & aliæ (sil.) de quibus dubitatur. an sit perpetuæ, an temporales, ut exceptio matrimonii & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, ut not. *Instit. de except.* §. *appellantur*, & plures aliæ secundum *Hostiens.* & *Specul. eod. tit.* ut exceptio, quæ competit fidejussoribus ex epist. divi Adriani contra creditores. ut not. *Instit. de fidejuss.* §. *si plures.* Olb,

Exceptiones dilatoriæ sunt, quæ differunt duntaxat persecutionem actorie, nec semper locum habent, ideoque possunt ab eo evitari. Ut, pacti conventi temporalis: i. ne forte intra quinquennium agatur. Nam eo tempore finito; non obstat agenti. Huc pertinent exceptiones procuratoriæ *l.* 3. *C. ad SC. Vellej.* Dilatorias exceptiones rursus non inutiliter dividens *gloss. c. exceptionem de exceptionibus.* Alia (inquit) est declinatoria judicii, alia est declinatoria solutionis. Declinatoria judicii triplex est: Aut enim proponitur contra judicem: & illa propria dicitur recusatoria judicis, aut contra rescriptum, aut contra impetrantem. Inter quas primo loco proponenda est recusatio judicis: arg. c. quoniam contra felsam de probation. Quia ad eam reverti non potest, qui alias exceptiones proponit. *l. si arbitrio ff. qui satisd. cognat.* Dilatoria solutionis, h. e. quæ differt, id, quod actor sibi petit a reo convento solvi: ante litem quidem contestatam, proponi debet: Verum probari post fundatam actoris intentionem, *l. exceptionem. C. de probat. l. si quidem. C. de exceptionib. c. cum Joannes. de fide instr.* Utilis hæc est divisio, propter ordinem proponendarum exceptionum. *Oldend.*

Exceptio doli mali conceditur ei, qui cum dolo malo inductus stipulanti promisisset, jure civili obligatus erat. Ejus formule hæc erat, Nisi dolo malo inductum eum stipulanti promisisse appareat, *l.* 1. *& pass. ff. de dolo & met. except.* Hotamann.

Exceptionis doli duæ videntur esse species: Prior est, quæ principaliter ex ipso contractu datur, veluti quia dolo me induxeris, ut promitterem. Hæcque condemnatio inurit infamiam, & quia odiosior est; si quis debitor ea tutus exceptione, ultro solvat non repetit. Altera est quæ non ab initio nascitur, ex ipso contractu, sed magis ex quodam facto postea subsecuto: veluti si pactus non petere ante Calendas, nihilominus

nihilominus ante eum diem petas. Ex hæc quidem exemptio convenit cum exceptionibus in factum: nec ullam juris continet infamiam, estque favorabilior; ut si quis cum ea tutus esset, per errorem ultro solverit, possit concidere. Balduin. *tit. de exceptionibus.*

Exceptio excussionis. Vide infr. *Excussionis beneficium.*

Exceptio in factum plerumque est loco Exceptionis doli. *l.* 14. §. *eum qui, Quod met. caus. Inst. de Except. pr.* Briss. plur. alleg. Conceditur ei qui errore inductus stipulanti promiserat, & jure civili contra æquum & bonum obligatus fuerat. Extra quam eum justo errore inductum stipulanti spopondisse appareat, ut *l. Julianus*, 7. *ff. de doli except.* Hot.

Exceptio Jurisjurandi permittitur ei, qui actore Jusjurandum deferente juravit ei se nihil debere. Nisi appareat eum deferente actore jurasse, se nihil debere. *l.* 3. & 4. *ff. de jurejur.* Item ei datur, qui petitore deferente, suam esse rem, qua de in jure agebatur juravit. *l. sed & si possessori, ff. eo.* Nisi appareat eum petitore deferente; rem suam esse jurasse. *Hotomann.*

Exceptiones intentionis vocant actionis exclusiones: quando actor plane nullum jus persequendi habet, de facto tantum movens litem. Tunc enim exceptio actionem vel jus non inveniens: factum duntaxat intentionis excludit *leg. nec intentio. C. de transact. gl. l.* 2. *de exceptionib.* Exempla sunt in tit. ff. *quor. rer. actio non dat.* Old.

Exceptio litis pendentis tum competit, cum actor mutat plane judicium juris contra juris ordinationem prohibitum enim est, ne reus in uno judicio conventus trahatur ad aliud tribunal ob eandem causam antea, quam dicta sit à priore judice sententia. *leg. ubi cœptum l. si quis postea. ff. de judiciis.*

Exceptio autem continentiæ non dividendæ locum habet, quando actor non prorsus vult mutare, sed dividere judicium duntaxat calliditate quadam. *Old.*

Exceptio non numeratæ pecuniæ, conceditur ei qui quasi statum credituro stipulanti spopondit, jureque civili obligatus est. Nisi non numeratam fuisse pecuniam appareat. Est autem instituto Justiniani biennis facta. *l. in contractibus C. de non numerat. pecun.* Hotomann.

Exceptio Novationis competit debitori liberato, si creditor vel hæres ejus adversus eum agat dissimulata novatione: de hoc *tit. de novat. & deleg.*

Exceptione omni majores testes quorum fides nulla ex causa legitima potest elevari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri, Quibus vero suspicionis exceptio recte opponatur, tradunt Jurisconsulti, in *l.* 2. & 3. *de test.* Vide & inf. Testes omni exceptione majores. *Spieg.*

Exceptio obscura nullius est momenti. *l.* 8. §. *Labeo scribit, ff. de fluminib. l. Titia textores. in pr. ff. de legat.* 1. Bart. *in l.* 1. *ff. de exceptionib.* Obscure excipere, est, nihil excipere: argum. *l. de ætate.* § *nihil interest, ff. de interrog.* Exceptum non censetur in contractu id, quod non apparet, *l. in lege fundi ff. de contrah. empt.* Conventio, ne ulla exceptio objiciatur, nihil prodest, nisi specialiter exprimantur omnia l. sed & si quis §. *quæsitum. ff. si quis cautionib. l. si quis mihi bona fide*, §. *jussu ejus. ff. de acq. her.* Sub obtentu exceptionis non debet mora fieri in detrimentum alterius, *l. si qui libertatem.* §. *cum quidam. ff. de per. hered.* Sicut intendens incompetentem actionem succumbit. *l.* 1. §. *ideo autem. ff. si mens. fals. mod.* dix. I a e iam qui inepta exceptionem opponit. *l.* 2. §. 1. *ff. de dol. mal. & met. exceptio. l.* 1. §. *Labeo scribit. ff. de fluminib.* Bart. *in l.* 1. *ff. de except.* Oldendorp.

Exceptio pacto conventi est, quæ adversus actionem opponitur, per quam aliquid à nobis petitur, quod nos quidem præstaturos promisimus: sed postea inter nos, ne id peteretur convenisse affirmamus, uti docet Imper. §. 2. *de except.* Hot.

Exceptio pacti conventi conceditur ei debitori, quo cum creditor de non petendo pactus erat, & qui tamen nihilominus jure civili obligatus manebat. *l. jurisgentium, ff. de pact.* Nisi creditorem de non petendo pactum fuisse appareat. *Hotomann.*

Exceptio pronunciationis affinis est exceptioni rei judicatæ, de qua in *l. pen. C. de arbit.*

Exceptiones perpetuæ dictæ: quod ut semper locum habent, ita in nulla litis parte evitari poterunt: quæque rem, de qua agitur, hoc est, causam principalem perimunt: unde etiam peremptoriæ appellantur. Qualis est exceptio doli mali, rei judicatæ, jurisjurandi, pacti conventi de non petendo perpetui, & id genus exceptiones agentibus nunquam non obstantes, *Oldend.* Vide infr. exceptio peremptor.

Exceptio præfestinationis dicitur, cum quis ante tempus petit, Inter dilatorias connumeratur; unde mox à primo limite, i. e. ante litem contestatam, est objicienda. *Spieg.* ex *Oldendorp.*

Exceptio præjudicii competit pro incommodo, quo gravaretur reus conventus, si judicium adversus eum dictarum procederet *l. per minorem ff. de jud. l cum status. C. de ord. cog. l. fundum & l. fundi ff. de except. l. ut debitum C. de act. har.* Alias autem ista exceptio nominatur. Ordinis perversi, hoc est, quando ordo causarum intervertitur, primum inducendo eam, quæ postremo loco disceptari deberet. *Oldend.*

Exceptio præposterationis, genus est præjudicialium actionum earum, quæ ita se contingunt, quod sequens judicium premitur per sententiam prioris judicii, hoc est judicium, quod sequitur, est accessorium ad causam, quæ primo est mota, ita quod utræque causæ contingunt. Exempli gratia. Ego peto à te, quod dividas hæreditatem: tu contra contendis, quod non sim hæres: quomodo ergo meam dividas hæreditatem? Ecce hic sunt duo judicia, scil divisorium hæreditas, & an sim hæres, Ista duo judicia se contingunt, quia non potest dividi hæreditas, nisi cum hærede. Ergo prius est, quod declaretur hoc judicium, an sim hæres, vel non: qua sententia lata, tunc præjudicatur alteri petitioni; quia si sum judicatus hæres, merito mecum divides: si judicatus sum non esse hæres, recte nihil divides mecum. Extat hic casus in *l.* 2 *fam. ercisc.* & dicitur exceptio vel judicium præposterationis: & primum est Genus præjudicialium ratione contingentiæ. Unde Bart. *in l. fundum ff. de except. & præscr.* Spieg.

Exceptionum quædam sunt nominatæ, quædam innominatæ seu in factum. Nominatæ sunt, quæ proprio aliquo nomine in jure nostro memorantur, Innominatæ sunt illæ, quæ certo nomine sunt designatæ, ideoque generali appellatione dicuntur exceptiones in factum, vel in factum comparatæ, vel in factum datæ, vel in factum compositæ. Vult. *in comment. Inst. l.* 4. *t.* 13. *n.* 15.

Exceptiones

Exceptiones peremptoriæ intentionem persequentis semper perimunt, adeoque semper obstant, nec possunt evitari ab adversario, quales censentur, Doli mali, Rei judicatæ pacti conventi perpetui; id est, ne omnino pecunia petatur. Si quid item contra leges factum esse dicetur. Utpote, si res dotalis invita muliere sit alienata. *Instit. quibus alienar.* licet, vel non in pr. vel si mulier pro alio fidejusserit, *l. 3. C. ad. SC. Velleia.* Old.

Exceptio procuratoria, inquit Ulpian. est exceptio, qua reus dicit non licere procuratorio nomine agi: nec prorsus litem inficiatur, sed personam citat. *l. 2. §. 3. ff. de except.* Hot.

Exceptio quod metus causa datur ei, qui cum metu adductus stipulanti promisisset, jure quidem civili obligatus erat, prætori tamen propter iniquitatem & asperitatem juris civilis, dignus hoc præsidio videtur *l. 1. & pass. ff. de dolo mal. & met.* Si non metu inductum stipulanti promisisse appareat. *Hotoman.*

Exceptio revocandi domum conceditur legatis, hoc est, qui in causis publicis aliquo missi sunt, possunt enim si conveniantur, revocare domum, hoc est, petere ut causa remittatur ad judicem loci in quo domicilium habent, ne interim à publicis expeditionibus distrahantur, *l. 2. §. legatu. ff. de jud. cap. ult. de for. compet.*

Exceptio rei judicatæ conceditur ei, qui cum in judicio ejusdem rei, quæ nunc ab se iterum petitur, causam obtinuerit, denuo tamen in jus vocatus est. Nisi rem illam, qua de agitur, judicatam esse appareat. *l. 1. & pass. ff. de except. rei jud.*

Exceptio spolii competit spoliato, si dejector ipse vel mandans aut ratam habens dejectionem, vel horum universalis successor agat ex qualibet causa civili vel criminali adversus dejectum vel ejus hæredem, *c. fin. de ord. cognit. l. 1. §. hoc interdictum & haredi, ff. de vi & vi arm.* Id vero tantum hæc exceptio præstat reo convento, ut respondere non teneatur actori, antequam restituerit ereptam rem, idque pronunciabit judex, *c. 2. de ordine cognit.* Old.

Exceptio simulationis, de qua infra, in verbo *Simulatio.*

Exceptio rei venditæ, & traditæ ei objicitur, qui rem à se venditam, & traditam vindicat, atque petit, tot. *tit. ff. de except. rei vendit. l. 50. ff. de act. empt.* Briss. Porro apud Jurisconsultos frequens est hæc locutio: Exceptione posita. *Brisson.*

Exceptiones temporales sunt, quæ ad tempus solum nocent quare cum actionem in tempus differre soleant, etiam dilatoriæ vocantur: apud *Innocentium*, tractatu *de Except.* Ut est pacti conventi temporalis: Item judicis incompetentis; ut ea quæ adversus Procuratorem competit, sicuti Jurisconsult. in *l. exceptiones, de except.* & post eum *Justin.* exponit. *Spieg.*

Exceptionum Formulæ.

Extra quam si quid ita factum sit, uti lege fieri licuit, *l. 1. §. Labeo, ff. de fluminib.*

Extra quam in reum capitis præjudicium fiat, Cic. *li. 2. de Invent.*

Si non uti, non clam, non precario feceris, *l. si vitem, ff. quod vi aut clam.*

Si in ea re nihil dolo malo actoris factum sit, *l. 2. ff. de dol. mal. & met. except.*

Si in ea re, qua de agitur, præjudicium hæreditati non fiat, *l. 1. ff. famil. ercisc.*

Si in ea re nihil metus causa factum erit, *l. 4. §. ult. ff. de dol. except.*

Si non voluntate creditoris fundus venerat, *l. sicut. ff. quib. mod. pignus.* Prat.

Exceptæ personæ *l. 5. §. fin. & l. 15. & l. 20. ff. de leg. præstand.* intelliguntur parentes, liberi, uxor, nurus, cui dotis nomine legatur, *l. 1. ff eod. l. 1. C. de contr. tab.* apud Ulp. *in epit. tit. 1.* Prat.

Exceptas personas accipere debemus cognatos, quib. per legem Furiam plus mille asses capere licebat. Ulp. *in eod. lib. tit. pen.* Prat.

Exceptos in *l. 1. ff. ad legem Juliam repet.* accipi oportet consobrinos. propiorisve gradus cognatos, uxoremque. *Prat.* ex *Briss.*

Excepto eo apud Paul. *in l. cui recte. ff. de nov.*

Excepto quod, pro præterquam quod.

Exceptor, pro librario, hoc est, qui aliquid describit, apud Ulpian. *§. fin. l. sed addes. Locati.* Vulgus perperam scriptores dicit, quos librarios dicere deberet: cum scriptores sint ipsi autores conditoresque librorum. Quod Beroald *in Suet.* Domitianum adnotavit. Describere & exscribere proprie est exempla transferre, quod pertinet ad librarios. Sed & hos pro custodib. librorum; ac etiam pro iis, qui libros rationum curant, accipi *Catanaus* indicat *comment. 4. in Plin. epist.* Proinde qui ab ascitis ad penetralia rationum, *auff die Rathkammer*, nuncupantur hodie *Buchhalter*, haud absurde librarii posse videntur vocari. *Spieg.*

Exceptor Prateio Notarius, vel qui dictata excipit. *Briss.*

Exceptores in scriniorum officiis ponuntur *l. 5. l. 12. C. de proximis sacror. scrin. lib. 12. l. 5. l. 7. & l. ult. C. de palat. sacrar. largitionum, l. ult. §. hoc quoque C. de re milit. l. ult. C. de castrensi peculio, l. 5. C. de numerariis.* Brisson.

Excessus, pro errato, noxa, maleficio, facinore admisso, apud Canonistas & barbaros ponitur. Prateio etiam pro jurisdictione, in *c. quoniam. §. sunt & alii ut lit. non contest.*

Excessus vocabulum apud Marcellum in *l. jam dubitari non potest, de hared. instit.* non satis intellectum à nostris Doctoribus, Alciatus *in Parergis* monuit: quod videntur veteres pro digressione quadam accipere, vel cum quis altius rem petit, vel cum capta occasione obiter extra argumentum aliquid dicitur. *Spieg.*

Excessus, id est, mors, obitus, *l. 23. C. de Procurat.*

Excetra. Singularia in hac voce Emphasis inest. Significat namque eum ita illecebris meretriciis irretitum, ut etsi Ebutius absit, amor tamen minime extinguatur, sed semper visa Hispala, magis magisque inflammetur, & adaugeatur. Excetra enim dicta est hydra lernæa, quod uno cæso capite tria excrescebant, Plaut. *in Persa.*

Nam cum leone & excetra & cum apro Æetolico, cum avibus.
Stymphalicis, cum Anteo deluctari malim, quam amore, &c.

Excidere interdum significat cadere: interdum succidere, & quasi excindere. *Brisson.*

Interdum Excidere, castrare, genitalia amputare, & spadonem facere, significat, *l. 4. §. ult. ff. ad l. Corn. de sicar.*

Excindere uterum prægnantis mulieris, est partus educendi seu extrahendi causa exsecare. *Briss.*

Excidere aliquem numero civium, Plin. 18. epist. 18. id est, eximere. Excidere partum mulieri, l. 2. de mortuo inferendo.

Excipare interdum est in venditione, locatione aut traditione aliquid recipere seu retinere, & ut vulgo loquimur, sibi retinere ac reservare, cavere, ne id venditione comprehendatur. Briss.

Excipere, pro suscipere. in §. hoc amplius. Instit. de rer. divis. Cum millilia jactant in vulgus, ignorant quod eorum quisque fit excepturus. Hujus verbi & varius & elegans est usus. A nostris & pro nominatim cavere, eigentlich ausdrucken, ausdingen, usurpatur. In emptionibus eo jure utimur, quod lex præscripsit: alii enim plura, alii pauciora excipiunt. De aliis Alber. Spieg.

Excepta Budæo quæ in fœderibus ac legibus nominatim cauta: unde exceptio, cautio illa seu pactio, l. 3. de resc. vend. l. 72. de contr. empt. l. 7. §. adeo. de pact.

Excipere actionem. Oppositum, Servum esse. Gajus in l. non solum, ff. de noxal. act. Nam absurdum, inquit, videretur, eos quidem, qui bona fide possiderent, accipere actionem: prædones vero securos esse. Spieg.

Excipere pro accipere l. 2. C. de prædiis & om. reb. navic. lib. 11. Prat. Exceptum pro acceptum in proœm. ff.

Excipere, excepta exponere l. & eleganter. ff. de dol. mal. Aliquando significat deducere, l. Julianus. ff. de pet. her. Quandoque recipere. l. 3. ff. de serv. urb. præd. Plerumque, convenire. ff. locat. l. sed addes, Prat.

Excipi nominatim, id est, poni separatim, l. ob quæ vitia §. animi. ff. de ædi. edict. Prat.

Excipit manus injectionem venditor, qui retinet jus rursus prehendendæ rei alienatæ. Prat. ex Bud.

Excitare discordias. l. 77. §. dulcissimis, ff. de legat. 2.

Excitari accusatio, l. 26. ff. ad Jul. de adult.

Excludere gallinæ vel aves dicuntur, cum incubando pullum emittunt ac procreant: quod & excudere dicitur.

Excludere id est, repellere, & summovere. Exceptio, Actorem excludit; Replicatio Reum. l. 2. §. illud, ff. de except.

Excludi tempore, est impediri, ne quis quid possit agere propter tempus. Papinian. ad Senatusconsultum Turpill. l. quærebatur, an hi, qui ab accusatione tempore exclusi essent, in SCtum Turpilli inciderent, & subdit. Qui præscriptione temporis exclusi, causam adulterii proferre non potuerunt. Idem de decur. l. pueri. Si præscriptione temporis exclusus fuerit, non tenebitur. Sic apud Paul. in l. si proponas. de inoff. testam. Jul. in l. si libertus, de bon. libert. & Pomp. l. si tamen. de ædil. edict. Spieg.

Exclusio, est exceptio. l. 2. de except.

Excoctio, l. 1. a. de excoction. al. exactio.

Excogitare fraudem, l. 40. ff. de jur. fisc.

Quod pro pullis Excogitatum est, id est, introductum, l. 3. §. Divus ff. de Carbon. edict.

Ex cohorte Prætoris, dicuntur proverbiali sermone, qui ad omnem nutum delegantur, ad hoc, aut ad illud exequendum. Fuchs Hand anschlagen. Ministri Prætorum non egent alia excusatione, quam ut dicant, se quod fecerunt, illorum jussu fecisse: ut jam in Prætorem fit actio, non in ministros. Ex Chil. Eras. Spieg.

Excolere ædificium, l. 44. ff. de usufruct. Excolere potest fructuarius quod invenit, qualitate Ædium non immutata, l. 13. §. .d si adium, ff. de usufr.

Excolidus ager, squalidus, qui jam à cultura exiit. Prat.

Excommunicatio, est extra communionem Ecclesiæ separatio, vel censura Ecclesiastica excludens aliquem à communione fidelium. 11. q. 3. c. nihil. Prat.

Excommunicationum genera duo sunt: Major & minor, cap. pen. de sent. excom. Prat.

Excommunicationis verbo utraque continetur, d. c. pen. aliquando minor tantum, c. cum non ab homine, extra de jud. Prat.

Excommunicatio minor qui à majore differat: docet Felin. Sand. in cap. 2. de except.

Excommunicatio Ecclesiastica contumaciæ pœna est maxima, Matth. 18. Apost. 1. Thess. 3. & 1. Corint. 5. cum hujusmodi, inquit, ne cibum quidem capiatis: apud Hebræos olim aposynagogi dicebantur, quasi synagoga exacti, & extorres propter contumaciam suam, vitandi ab omnibus, donec resipiscerent. Oldendorp.

Excommunicatos nunc vocamus, quibus humanitatis jus vicissitudoque officiorum interdicitur. Et sicut, quos majore execratione mulctandos esse Ecclesiastica auctoritas censuit, anathema appellant ex eo quod in cippis exposita est eorum detestatio, & proscripta: sic rebelles imperatoriæ censuræ denuo excommunicari solent Banno, ut utar verbo vulgari, duplicato. Quam pœnam Romani olim interdictionem ignis & aquæ nuncupabant: mutuatam à Græcis, apud quos Draco Legislator, cum de cædibus ferret legem Atheniensibus, statuit hominem homicidam, aqua ablutoria, libationibus, crateribus sacris, & foro arceri. Draconis lex extat apud Demosthenem περιρραντηρίων quam ideo tulit, quo magis terribile pestilensque scelus videretur, hominem alterum alterius interemptorem esse. Hæc pœna erat proxima capitis supplicio; cum usus ignis & aquæ interdiceretur, sine quibus nec ortus hominis, nec vitæ progressus constare possit: quare & in nuptiis utebantur, & Scævola aquæ & ignis solemnitatem pro nuptiis dixit inl. pen. C. de donat. inter vir. & uxor. Draconis legem explicavi lib. 1. veter. Jurisprud. Old. Prat.

Ex Composito idem significat quod composito, quasi dicas dedita opera, & ut convenerat inter eos: ut subaudiri videatur alius dativus (negotio) nempe, ex composito negotio, dem Anschlag nachhandlen. Ex disposito in similem usum dixisse Macrobium, Insulanus observavit. Spieg.

Exconsul (vel Exconsule, ut Exquæstore) dicitur, qui perfunctus est Consulatu, non qui Consulatum dimiserit. Sicut Equæstor, qui perfunctus est Quæstura, Imp. in proœm. de novo C. Faciend. Thomam, inquit, Quæstorem facri palatii & Exconsulem. Nebr. Vide infra in voce Exquæstor, & ibi notatos autores.

Ex continenti in l. 7. §. 1. de pact. hoc est, sine intervallo ac mora interposita, conjuncte ac continue. Nam continere significat intra se tenere. Id autem fit cum paciscentes in eadem adhuc tractatione contrahendi persistunt, ac ad aliud negotium processerunt, l. si ex duob. in pr. ff. de duob. reis constit. l. continuus in princ. ff. de verb. oblig. Ei opponitur, Ex intervallo: aliquando his verbis, Ex continenti triduum significatur, vel, ut ait Albericus, pro intra triduum accipitur l. 2. C. de erro. calcul. Prat, Hotom.

Ex contrario, Paul. in emptionibus, Scimus, ait, quid præstare venditor debeat, quidque ex contrario emptor.

Ex compromisso sumptus, *l. pen. ff. de judiciis.* Spieg.

Excrescere & decrescere opponuntur.

Excrescere, & decrescere aqua dicitur, *l. 1. in princ. de aqu. pluv. arc.* Alber.

Excubare, qui pro pace excubant, *l. 13. ff. de accusat.*

Excubatio, in *§. 6. l. 3. de re milit.* munus est præsidi suo ac præposito adsistendi, Gothofr. *ad d.* §. 6.

Excubiæ, pro vigiliis recte intelliguntur in *l. 1. de offic. præfect. vigil.* Sunt enim & diurnæ. Unde opinor hanc vocem apud *Paulum* absolute poni, in *l. qui excubias, de re milit.* Vigiliæ enim tantum modo sunt nocturnæ, si Vallæ credimus.

Excubicularii, qui cubicularii, munere functi sunt. Impp. *l. 13. de excus. lib. C.* 10. Maximarum culmina dignitatum consistoriani quoque comites, Notarii etiam nostri, & cubicularii omnes atque excubicularii ab omnibus sordidis muneribus vindicentur. *Hot.*

Exculcatores dicuntur ii, qui scilicet missilia, & lapidea & glandes exculcant & ejiciunt. In Romani Imperii comment. exculcatores seniores appellantur, ut refert Turneb. *adversar. lib. 24. cap. 12.*

Excubator, apud B. August. ex rescripto Impp. Constan. & Maxim. *epist.* 68. Briss.

Excuriare, priscum, pro curia excludere. *Nonius Prat.*

Excuriati, exterminatique apud *Varronem* & *Tullium* leguntur vocabulis sane probis, pro iis, qui curia & terminis exacti sunt, *Spieg.*

Et quod Excurrit in *l. 26. §. fin. ff. depos.* significat & aliquot præterea summulas, vel denarios, quæ formula *B. August.* frequens est, hanc formulam recte exposuit G. Bud. *in d. §. his verbis:* Prat. vide Cujac. 1. *obs. ult.*

Excurrere id dicitur, quod ordinem, modumve, id est, mensuram & numerum egreditur. *Prat.*

Excusare, proprie est objectum crimen diluere. Translate tamen, in jure nostro, est causam afferre, per quam stetit, quo minus factum est, quod fieri vel agi, præstarive debuit. Veluti, si latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem à judice dictum adesse possem. Excusare item proprie dicitur, qui excusat eum, qui ipse nec in jus venire, nec alium mittere potest, in *c. dilecti, de dolo, & contum.* Id quod ferme contingit in judiciis criminalibus, ubi Procurator nonnuquam admittitur, non ut vere interveniat, *l. penult. ff. de publi. jud.* sed magis, ut reum pro innocentia atque absentia sua excuset. *l. servum, §. publice. ff. de procur.* & Bart. *in Constit. ad reprimendum, quom. in crim. læs. majest.* Spieg.

Excusationem arbitri recipere debet Prætor, *l. 15. ff. de recept. qui arbitr.* Excusationem meretur ætas impuberis, servi & ancillæ nondum viripotentis, *l. 1. §. impubes. ff. de S. C. Silanian.*

Excusat à legionibus numerus trium liberorum, *l. 1. C. de legat.* à cæteris muneribus personalibus numerus quinque, ab omnibus muneribus numerus 16. liberorum, *l. semper de jur. immun.* Sic, legendum in *l. si quis decurio. C. de decur.* Prat.

Excusatio est allegatio immunitatis à tutela, vel à cura, quàm immunitatem quis habet ex justa causa. Vult. in *comm. Instit. l. 1. t. 25. in princ.*

Excusatio apud judicem pro tribunali sedentem est proponenda. Vult. *d. loc.*

Excussatus pro Excussus. Paul. *l. 46. §. 6. ff. de admin. tut.* Non prius ad eos reverti pupillus potest, quam omnes tutores excussati fuerint. *Hot.*

Excussio, diligens inquisitio est, ac detentio rerum, bonorumque principalis debitoris, per judicem usque ad peram (ut vocant) & sacculum, id est, novissimum quadrantem effecta, Bart. *in tract. de excussione pign. col. 1.*

Excussionis beneficium, quod est Novæ Constitutionis Imp. Justiniani, dicitur ideo, & quidem merito, quod bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet, principio sint excutienda: experiundumque, an spes sit consequendi ab eo debiti, priusquam fidejussores conveniantur à creditoribus, atque compertum sit principalem debitorem non posse solvere in solidum: Novella, ut creditor primum aggred. princip. debit. *Oldendorp.*

Excussis propriis facultatibus *l. plures, §. 1. de admin. tut.*

Excutere diligenter rationem, *l. Titia. §. fi. de manum. testam.*

Excutere alicui summam, 24. §. *si cum debitor, ff. mandat.* id est, fraudulenter, seu per obreptionem & circumventionem ab aliqua auferre. *Briss.*

Excutere aliquem, est facultates ejus discutere, & inquirere, ut sciatur, an sit solvendo *l. 2. ff. si quis omiss. caus. testa. l. 1. §. si inter, ff. de magist. conve. l. 1. C. de revoc. iis, quæ in fraud. cred.* At in *l. 46. §. cum testamento, ff. de admin. tut.* ubi vulgo, excussi, qui Pand. Flor. descripserunt, excussati scripserunt: ducti vocum similitudine, quod in archetypo excusati scriptum esset.

Excutere crimen violentiæ, *l. 1. C. de appell.*

Excutere vires alicujus, *l. 24. ff. mand.* pro inquirere in fortunas ejus, ut Ann. Seneca *lib. 1. de benefic.* loquitur. *Briss.*

Excutere impensam, id est, supputare, quanti sint impensæ. *l. 60. §. mandavi. ff. loca.* Briss.

Excutere, id est, exigere, *l. cum plures, §. mandavi. ff. loc.* Alber. Tu rem expende. *Prat.*

ΕΞΕΒΡΑΣΘΗ, Ulp. *l. 3. §. 5. ff. de incend. ruin. naufrag.* dici scribit de nave ejecta à verbo ἐκβράζειν, quod ejicere. & expellere significat. Hinc Hesychius ἐξεβράσθη, ait, ἐκβληθεὶς, ἀπερρίφθη. *Hotomann.*

Execrabile, h. e. detestandum & abominandum delictum, si servus suum dominum vendat. *l. mover. C. si serv. expert.*

Execranda præda. *l. ne piscatores, ff. de incend. ruin. naufrag.*

Execrari lites, pro abhorrere à judiciali strepitu. in *l. item si res. ff. de alien. jud. mut. caus.* Hæc enim, inquit *Ulp.* verecundia & cogitatio ejus, qui lites execratur, non est vituperanda, *Spiegel.*

Execto matris ventre natus. Gothofr. *ad l. 129. de verb. sign.*

Executio, id est, actio judicati, quam tertius, quod mirari possis, impedire potest, ratione interesse quod prætendit. Et dicitur vulgo iste casus contractionis: qui & causa emergens appellatur, ut *Zas.* indicavit, *Spieg.*

Executio, i. e. criminalis accusatio, ita enim

nomus

utimur executionis verbo, nec raro executio apud Latinos significat ultionem. Certe in publicis iudicus accusator non modo ultionem persequitur, sed tantum non exequitur. Nam is est, qui litem peragit, & cui ac ceptam ferre debeamus delicti vindictam. Nam & sine accusatore periculum est, ne multa lateant impunita scelera. Caeterum si quis tantum indicarit delictum commissum: cum judex ipse tum litem peragat, rectius ei potius quam judici tribuetur executionis gratia, &c. Balduin. tit. de publ. judiciis.

Executionem publicam habere dicuntur crimina, quae publice coerceri solent, & quorum nomine publ. a judicia constituta sunt. Prat.

Executio. id est, nuntiandi potestas, l. de pupillo in p. tac. ff. de oper. non. nunt.

Executio defensio, c. defensionis, 87. dist.

Executio sententiae est mixti imperii, l. jubere caveri, ff. de jurisdict. Prat. vide §. seq. 2. & 6. & plura.

Executio quandoque ponitur pro solutione, l. centum Capua, ff. de eo, quod cert. loc. Prat.

Executio de re judicata dicitur, l. qui pro tribunali, ff. de re jud. de sententiae executione fuisse Bartolus l. si autem ff. eodem tit. Prat.

Executio plus est quam cognitio, Alberico l. à D. Pio. ff. de re jud. Prat.

Executio obligationis est actio, quae ex ea consequitur, & exactio. Hotom.in. à Jureconsultis plerumque accipitur pro petitione, exactione et solutione. l. si minor. 66. ff. de verb. oblig. l. qui tam, 132. eod. l. centum, de eo quod certo loco. Duarenus l. in executione. 85. ff. de verb. oblig.

Executionis vocabulum etiam hoc modo definiri potest, quod videlicet. Executio sit satisfactio quaedam, quae fiat per condemnatum, opera & ministerio publici executoris pro sententia jam latae observatione. Et probari potest haec definitio ex l. 4. §. est praetor. ff. de re jud. & l. 2. & fin. C. de cust. re. Bald. auth. sed novo. C. de servis fugit.

Executio sententiae, nunc officio judicis, nunc actione in factum fieri dicitur, l. intra de re jud. ubi Bart. quandoque & utili actione, l. fin. ff. eod. Spieg.

* Executionis Imperii ordinatio. Hoc nomine appellatur Constitutio Imperii, quae modum & media praescribit, quibus contra turbatores pacis publicae utendum, ac securitas publica, atque sententiae in Camera latae manutenendae.

Confecta primum in Comitiis Augustanis anno 1555. ac postea saepius renovata & aucta, in novissimis etiam Comitiis de ejus renovatione & adplicatione ad hodiernum Statum Imperii diu multumque auctum est, Fine hujus Ordinationis est, darmit des Reichs Stande und Unterthanen hab so viel gewisserer Sicherheit zugetrösten, und des Heil. Reichs Land-Fried in mehr fürtraglicher Wurcklichkeit gestellet werde. (ut Imperii Status & subditi sibi eo certiorem securitatem promittant, & S. Imperii pax publica longe meliorem sortiatur effectum) R. I. de anno 1555. und dan mit.

Potest autem Ordinatio haec sequentibus capitulis absolvi.

1. De fine seu scopo ordinationis, qui est ut Pax publica in Imperio constituta, certis ad id destinatis medius poenisque inviolata conservetur.

2. De defensione provinciali, oder Landes-defension.

3. De itinerum viarumque securitate.

4. De persecutione, oder der Nacheil.

5. De militum delectu, oder frembden Werbungen.

6. De bello aperto.

7. De pacifragis horumque poena.

8. De Circulari auxilio & apparatu militari, von Crays Ve fassung und Zuziehung.

9. De Circulorum Ducibus & Adjunctis, eorumque obligatione, munere ac potestate.

10. De militum conscriptione, juramento, stipendio, distributorio, transitu, hospitio & disciplina.

11. De vicinorum Circulorum subsidiis.

12. De Indictione Conventus Deputatorum, & pro re natâ, Comitiorum.

13. De Armistitio & Conclusione pacis.

14. De recuperatione bonorum & refusione expensarum in missa subsidia factarum.

15. Quando & in quibus causis executio Circulorum locum habeat.

16. De manutenentiâ Executionis (Vid. Limn. ad Capitul. Ferdin. III. v. Executions-Ordnung. Speidel. c. 21.)

Executor, qui post sententiam, audita inter partes omni ac discussa lite, prolatam rei judicatae vigorem ad effectum perducit. Prat.

Executores, qui à Praetore judicati exequendi causa dantur. Briss.

Executores ultimarum voluntatum legitimi sunt, quibus à lege tribuitur potestas ultimae voluntatis defendendae, quo minus intervertatur, aut procrastinentur, Hos & recte dici Publicos conservatores ultimarum voluntatum: quales sunt omnes boni magistratus, praesertim in causis piis Episcopi. O.d. indicat in singulari ea de re quàm exacte scripto tractatu Spieg.

Executores testamentarii sunt, quos testatores ipsi deputarunt, ad exequendam voluntatis suae postremam ordinationem. Et horum alii universales, alii vero particulares vulgo dicuntur. Universales quidem executores sunt, quando testator nullos scripsit haeredes in specie, sed pauperes Christi instituit haeredes generaliter: vel aliquem locum pium: vel si universa bona sua jussit per tales testamentarios distribui pauperibus, non instituendo haeredes. Et hujusmodi executores habent nomen haeredis & censentur omnibus modis haeredes, l. id quod pauperibus, & l. si quis ad declinandam. C. de episc. & cleric. Particulares vero executores sunt, qui simul cum aliis haeredibus in testamento scribuntur. Frequenter enim fieri solet, ut testatores institutis haeredibus deputent nihilominus aliquos ad executionem rerum suarum quas in varias causas relinquunt: forte dubitantes de fide haeredis. ut in alio haerede, de alim. & cibar. leg. Quaere Testamentarius. Spieg. ex Old.

Executores ultimarum voluntatum eadem ratione qua publici judicum ministri dicti sunt (de quo mox infra), quoniam jussa testatorum ad implendum exequuntur. Saepe appellantur fidei commissarii apud Bartolum. Item distributores, dispensatores, apud Speculatorem. Quae omnia tendunt eodem. Modo tamen meminens longam esse differentiam inter Fideicommissarios, de quibus tractatur in tit. ff. & C. de fideicom. & ac alios, quorum munus nunc frequentatur in nostra Germania. Usus autem introduxit

troduxit, ut compendio quodam loquendi dicamus istos executores ultimarum voluntatum uno verbo Testamentarios. Quæ phrasis perperam recepta est. Quamvis enim & *legee 12. tab.* dicebantur olim duodecim, ut quæ omnibus notæ essent: & in novo quoque Christi Testamento, duodecim intelligantur Apostoli, qui tot erant: longe tamen alia illius appellationis est ratio. *Spieg.* ex *Oldendorp.*

Executoras negotiorum dicuntur, ut opinor, viatores, apparitores, qui jussu magistratus reos in jus vocabant & reliqua. quæ ad judicium constituendum, exercendum & exequendum pertinebant, agebant, *l. ult. ff. de testib. l. 13. & l. ult. ff. de jud. l. 15. C. de testib. l. cum clericis, 25. C. de Episc. & Cler. §. tripli, de actionib.* Hotom.

Executores publici, judicum ministri, quorum officium est, ut mandata & sententias ad effectum perducant, *l. executorem, C. de execut.* Prat.

Executor dicitur & is qui de certo articulo cognoscit. *cap. super quæstionum. Extra de offic. Delegati.* Pratejus.

Executoris adpellatione continetur Delegatus, *c. si quis contra, de for. compet.* Prat.

Exedra Græcum vocabulum est, à sedium frequentia, & sedendi commoditate nomen accepit, quibus etiam hodie utuntur Ecclesiæ & canonici in claustris: vulgo capitulum seu chorus dicitur. Apud antiquos exedræ in usu erant, eorumque studiis delectabantur, collocabantur enim in tribus porticibus (ut in 5. scribit *Vitruv.*) exedræ spaciosæ habentes sedes, in quibus philosophi rhetoresque sedentes disputabant. De his Cicero *in 3. de Orat.* Tunc dedita opera quiescentibus aliis, in eam jam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requievisset, idem in 1. *l. de natur. Deor.* Offendi (inquit) eum sedentem in exedra, & cum C. Vellejo Senatore disputantem. divus Hieronym. *ad Eustoch.* Si quis cœperit ægrotare, transferatur ad exedram latiorem & tanto senum ministerio confoveatur, ut nec delicias urbium, nec matris quærat affectum. *Vitruv.* in 7. Peristyliis (inquit) aut exedris, aut cæteris hujusmodi locis, quo Sol & luna possit radios suos immittere. Et secundum ista intellige JCtum in *l. si vero plures post principium, ff. de his qui dejec. vel effud.* licet glossator noster ibi exedram pro fenestra intellexerit. Neque audiendi sunt quidam alii, qui mutata antiqua lectione vocabulum barbarum reposuerunt. Neque etiam prætereo, quod Alexander *genia l. 5. c. 11.* hoc in loco exedram putat non sedem ab *Ulpiano*, sed cubiculum designari, columnis fultum & epistyliis, pluribus excisis spatiis, quibus prospectus in viam erat, *Cotta*, vide *Exhedra*,

Ita, inquit Jul. Pollux *lib. 1. cap. 9.* ἐξέδραι, ἵνα συγκαθῶνται. *Budaeus* ubi supra de exhedræ usu satis superque edisserit, rejecta explicatione *Accursii. Prat.*

Exegisse dicitur, cui per delegationem satisfactum est: cum delegationem vice solutionis habere, receptum sit, *l. quamvis, §. interdum ad Velleian.* Spieg.

Examplar principalem scripturam esse, exemplum vero, quod inde descriptum sit, recte Bart, *in leg. Sempronius Proculo, ff. de leg. 2.* dicit. Paul. *in l. 2. ff. de fide instrum.* Authenticum vocat, quod vulgo dicunt Originale. Et exemplum pro indice accipit. Nusquam autem reperias eo modo Copiam dici. *Plinius* alicubi exemplum appellat exemplarium. Semper enim memento, bonos autores non observare differentiam inter exemplar & exemplum.

Exemplar significat idem quod exemplum, id est, quod ex aliquo scripto transcribitur. Cic. ad *Atticum l. 4.* Urgebar ab eo, cui misi, & non habebam exemplar. Et *Plancus* Cic. *l. 10.* Exemplar ejus chirographi Tuio misi. & C. Asinius Pollio eo. li. Ex literis, quas Pansæ misi cognosces omnia: nam tibi earum exemplar misi. *Horatius* quoque *de arte poet.* Vos exemplaria Græca Nocturna versate manu, versitate diurna. Pariter Suetonius *de claris Grammaticis*, multaque exemplaria contracta emendare ac distinguere & adnotare curavit. Non me præterit Sext. Pompejum *Fest.* scribere exemplar esse id, ex quo sumitur exemplum, quod etiam tradit Laur. Valla *elegant. l. 6.* Verum non intelligunt de scriptura, sed de exemplo proposito ad imitandum, sicut usus est Cic. *pro Cecin.* Falcula exemplar antiquæ religionis, quanquam *Cic.* etiam in eadem significatione exemplum accipiat, ut patet ex oratione *pro L. Murana*, sicuti *Valla* notavit. At in hac lege legitur exemplari, non exemplaris: Quamobrem hæc quæstio supervacanea videri potest, quanquam forassis exemplaris legendum, cum nusquam apud bonos scriptores Exemplarium legatur. Licet *Valla & Nic. Perottus* apud Plin. *l. 6. c. 28.* ita legant. Juba, qui videtur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi exemplarium vinosum est, Berenicem alteram, quæ Panchrysos cognominata est. Ubi nunc legitur, nisi si exemplarium vitium est. Usurpavit etiam hanc dictionem loco exempli seu exemplaris, qui *Justiniani* constitutiones Latinas reddidit, sub *tit. at nul. mut. agri.* Ex quibus manifeste apparet, etiamsi in hac lege Exemplari legendum sit ut Pand. quoque Flor. habent, non recte accipi pro prima scriptura ad differentiam exempli. Quare interpretandum duxerim exemplari causa, i. e. ut testator secum exempla habere possit. Et quamvis hæ binæ tabulæ forent ambæ originales, ut eas *Bart.* appellat, non tamen dicuntur exemplaria ad exempli differentiam, ut Doct. notant. Nam *Scævola* dixit exemplari causa, quoniam utræque tabulæ sunt alterarum tabularum exemplar. Est enim plerumque necessarium, ut plura sint exemplaria propter innumerabiles causas, ut ait Imp. *Inst. de testa. ord. §. sed & unum.* Fertan. explic. *lib. 1. in l. Sempronius, c. 33.*

Exemplum *Cic.* vocat, quod ad similitudinem alterius verbotenus descriptum est: Ex literis, inquiens, quarum ad me exemplum misisti, *epist. lib. 3.* Ulp. in *l. cætera, ff. fam. ercisc.* Heredem enim, inquit, exemplum debere dare: tabulas vero authenticas ipsum tenere, aut in ædem deponere, *l. 2. & l. 11. ff. de edend.* Barbari copiam appellant. *Old.*

Exempla literarum, testamenti, &c. pro copiis literarum, quas vocant. *Briss.* plur. alleg.

Exemplum item solet dici quod sequamur aut vitemus. Exemplar, ex quo simile faciamus, auctore Festo *lib. 5.* Sed sæpe confunduntur: ut pertineat utrumque ad factum; quo doceamur. Cic. *pro Maran.* Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Et rursus: Ad imitandum vero tam mihi propositum exemplar illud est, quam tibi. *Bart.* etiam in *l. Sempronius, ff. de leg. 2.* aliam differentiam constituebat, quod exemplar sit scriptura principalis, exem-

plum

plum ſcriptura inde ſumpta. Quod autem ad exemplar attinet, probatur ex *Feſto*, Exemplum vero pro vulgato Copia, ſumitur. *l.* 2. *ff. de edend. l. fin. ff. quando ad pupil.* & alibi ſæpiſſime. In eundem ſenſum utuntur Juriſconſulti. *Old.*

Exemplarium pro exemplo: Exemplarii verbo. *l.* 47. *ff. de leg.* 2. *l.* 10. *princ.* quemadmodum teſtam. aper. utitur Briſſ. *in lib. parerg.*

Exemplum etiam interdum appellatur id, quod ex Authentico deſcriptum eſt: quod & Indicem *Paulus*, vulgus noſtrum copiam ac duplicatum vocat. Proinde Authentico ita exemplum opponitur, quemadmodum in uſu noſtro copia. Originali. *Briſſ.*

Exemplum præterea accipitur pro pœna graviore. quæ cæteris ſit documento ad emendationem. Claudius Saturninus *in l. aut facta. ff. de pœnis.* Nonnunquam, ut evenit, ut aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur: quoties nimium multis perſonis graſſantibus, exemplo opus ſit. Hinc, exemplum in aliquem fieri, *Oldendorp.*

Exemplum quoque appellat *Cicero* id, quod rem venditurus oſtendit emptori, ut ex particula, totius qualitatem æſtimet, *Eine Prob, oder Muſter.* Spieg.

Exemplum denique accipitur, non autem exemplar, pro ſpecie argumentationis: cum probatur aliquid ex ſimili facto, cum citatione auctoris, ſicut tractat *l. non poſſunt, ff. de legibus.* Unde prohibita ſunt exempla judiciorum privatorum, *l. nemo judex. C. de ſent. et interlocut. omnium judic.* cum non exemplis, inquit *Juſtinianus*, ſed legibus judicandum. Hanc tamen reſtringit *Bart. Socin.* in tract. fallentiarum tribus limitationibus, quas ubi perluſtrandas relinquo. *Prat.*

Ad Exemplum trahere, id eſt, ut *Paulus* interpretatur, ad conſequentias producere. Balduin. *in. de jure natur. gent. & civil.*

Exemplum pro conſequentiis ponitur in *l.* 1. *ff. de conſt. principum l.* 14. *ff. de legib.* Briſſon. ad exemplum conſtitutiones aliquas trahi: id eſt, ad conſequentias produci. *Briſſon.*

Exemplo pernicioſiſſimum, peſſimumve: Et

Exempli iniqui res *l.* 14. *ff. de leg.* 2. 47. *ff. judic.* Sic

Exemplo malo, & peſſimo *l.* 1. *ad SC. Maceden. l.* 33. *ff. de re judic.* Briſſ.

His verbis: Exemplo, ad exemplum utilis actio ſignificatur, *l.* 13. *§. ſi procurator. ff. de act. empt. l.* 16. *& l. pen. ff. de inſt. act.* aliis nudam ſimilitudinem ſignificant illa verba, *l.* 27. *in fin. ff. de donat. l.* 7. *ff. de inſtit. l.* 6. *C. de inoffic. donat.* Briſſ.

Exemplaris ſubſtitutio vid. infra *Subſtitutio.*

Exempta actio dicitur, quæ intendi poſſe deſiit, *l. ſed & ſi. §. actio* 5. *ff. ex quib. cauſ. major.* Exempta, pro perempta. *Breder.*

Exemptile dicitur, quod eximi poteſt *l. arg.* 25. *§. pen. ff. de aur. & argent. leg.*

Exemptio eſt quædam libertas, qua exemptus eripitur vel liberatur ab ordinarii juriſdict. *gloſſ. c. cum olim, de privil.* Decius *conſ.* 113. *& conſ.* 152. Dominicus c. ſi papa. de privileg. 6.

Exemptio apud Pontificios eſt, ubi aliqua conventualis eccleſia canonicorum ſecularium, vel regularium, monachorum, vel monialium, immediate ſubeſt Papæ. *Prat.*

Exemptionum genera duo ſunt: univerſalis quæ cum univerſitate juris ad Papam ſpectat, ita, ut Metropolitano, vel Diœceſano nihil juris maneat in eadem. Particularis, quæ pro parte certis caſibus ab eorum juriſdictione eximit. vide *c. cum perſona*, ubi interpretes *de privil. lib.* 6. Prat.

* Exemptio nihil aliud eſt, quam vindicatio Status ab immediatâ Imperio ſubjectione, veluti, ſi Princeps Imperii, Dux vel Marchio, Comitem, Baronem, Abbatem, Civitatem Imperialem, ſuum Landſaſſium, ſuamque Civitatem provincialem eſſe adſerit, eamque ſibi ſubjicit; *wann ein Stand des Reichs den andern aus dem Reichs Anlagen und Matricul anziehet, und ihn auf den Reichstagen vertritt* (quando Status Imperii alium ab Imperii oneribus & matricula eximit, & eum in conventibus Imperialibus vindicat) *Receſſ. Imperii de anno* 1541. *§. doch ſollen die Rec. Imp. de ann.* 1548 *§. Alsdann auch* & 55. *ſeqq.*

Cauſæ exemptionis ſunt. 1. præſcriptio immemorialis. R. J. *de anno* 1548. *§. wann auch ein Angezogener* 56. 2. voluntaria ſubjectio, qua Status Imperii, tum ratione domicilii, tum rationes bonorum alteri Statui ſe ſubjicit, ejuſve Landſaſſium reddit.

Non tamen eſt in alicujus poteſtate, ſe ab Imperatoris ac Imperii juriſdictione immediatâ eximere, & alteri ſubjicere, cum per ejuſmodi exemptiones membra Imperii, vota & conſilia minuantur; *Receſſ. Imperii de anno* 1570. *§. als wir dann weiters,* 108.

* Exemptio autem fit tribus modis. 1. ſi eximens pro conſentiente exempto collectas ſolvat. 2. Si neque eximens neque exemptus collectas ſolvat, quo caſu Fiſcalis contra exemptum procedit, atque eximentem pro ſuo intereſſe ad id citari curat. 3. ſi aliquis Status alterum Statum invitum, qui ipſe collectas ſuas ſolvit, eximere conetur, Fiſcalis, vel qui eximi noluit, contra eximentem procedit, vel Fiſcalis ei, qui eximitur, aſſiſtit, ſimultaneoque Proceſſu jura Imperii defendit. *Rec. Imp. de anno* 1548. §. 52. *& ſeqq.*

Si exemptus *ein Angezogener*, eximenti vel cum vel ſine onere adjudicetur, atque illi inter ſe de collectis abſque judiciali cognitione convenire nequeant, eximenti, ſi exemptus in matriculâ Imperii reperiatur, ſuaſque collectas ſemper ſolverit, & Imperium in poſſeſſione collectandi fuerit, collectæ cum onere adcreſcunt. *Rec. Imp. de anno* 1548. *§. ob der der.* 58.

Sin verò exemptus, in Matriculâ repertus, nihil unquam Imperio ſolverit, Eximenti ſine onere adjudicatur, niſi exemptus intra hominis memoriam ſemel, bis pluriesve Imperio contribuerit. *d. Rec. §. hette aber.* 59.

Lite exemptionis pendente, Imperii Collectas ſolvere debent, qui in Matricula repetiuntur, collectas ſolverunt, atque in quarum poſſeſſione Imperium eſt *d. Rec. §. wurde ſich.* 62. Similiter illi, qui intra hominis memoriam ſemel atque iterum ſolvere. *d. Rec. §.* 64. Qui verò nullas collectas antea ſolverunt, atque ſic in poſſeſſione libertatis ſunt, ad earum ſolutionem ante finitam litem non adſtringuntur. *d. Rec. §. aber die Angezogene* 65.

Si eximendus in poſſeſſione vel quaſi libertatis conſtitutus, eximens ad ſubjectionis probationem adſtringitur, probanti.

* Exemptum paruiſſe & comparuiſſe, 1. homagii præſtatione. 2. mandatorum ac Statutorum eximentis obſervatione. 3. appellationis admiſſione, 4. Comitia provincialia comparitione 5. tributorum & collectarum *die Land ſteuren*, ſolutione, 6. in tribunali juris & judicii perſecutione & paſſione &c.

Remedia contra exemptiones hasce Imperio damnosas sunt. 1. ut Circulorum Duces, *die Crays-Obristen*, quatuor quaestores constituant, qui in Conventibus Circularibus sedulò inquirant, quinam sint Status, aut provinciae exemptae, ubi sitae, & in cujus potestatem relapsae inveniantur. *R. I. de anno* 1544. *§. damit nun. R. I. de anno* 1576. §. *darumb setzen. R. I. de anno* 1594. §. *zum ersten.* 2. Si reperti fuerint, exempti Status sine causa à Fisco Imperiali vindicentur, vel cum onere suo eximenti adjudicentur, *R. I. de anno* 1548. *§. etliche andere. R. I. de anno* 1576. *§. demnach wir.* 3. Fiscalis Imperii jubetur in Eximentes & Exemptos vigilare, inquirere, ac si quempiam invenerit, juxta lite tam Eximentem, quam Exemptum, si uterque in Imperii damnum consenserint persequi, *R. I. de anno* 1545. *§. Als wir durch die & seqq.*

Judex in causâ Exemptionis est Camera Imperialis. *R. I. de anno* 1548. *§. das soll unser.* In causis Exemptionum Fiscalis, tanquam Actor Imperii, celeriter procedere debet, eique nulla retardatio à Camerâ conceditur. Eundem, etiam si non imploretur, ex officio Fisci sumptibus procedere oportet, *R. I. de anno* 1654. §. *betreffend unsern* 93. Summariè verò procedendum, exceptis tamen causis, quae altiorem indaginem requirunt.

(Vid. Victor. *Dissert. de exempt.* Gail. 1. *Observ.* 21. Gylmann. 3. *Symphorem. v. Exemtio.* Reinking. *L.* 1. *cl.* 5. *cap.* 18. Comiual. Ratisbon. *p.* 4. *Dissert.* 8. Blum. *de Process. Camer. Tit.* 30. *n.* 45. *& seqq.* D. Myler. *de Princ. Imperii p.* 3. *c.* 100. *& seqq.* (*part.* 2. *var. exerc. juris public.* 7. D. Maurit. *de matricula Imperii* §. 44. & seqq.)

Sumitur etiam Exemptio Imperii pro vindicatione Status ab immediatâ Imperii subjectione, & est alia Exemptio Imperii quae nihil aliud est, quam totalis membrorum à corpore Imperii avulsio.

(Vide *Disquisitionem integram de Exemptionibus Imperii* Jacobi Burckhardi Resp. Joh. Heinr. Fels.)

Exemptus dies pro adempto, & denegato.

Exempto verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur, *l. ædiles aiunt, ff. de ædil. edict.* Quandoque pro actione illa civili, *l. justissime §. proponitur, ff. illo tit.* Prat.

Ex eo vivo quod in illo fundo nascetur, haeres meus amphoras decem quotannis in annos singulos dato, Jurisconf. elucidat, *ff. de tri. & vin.* Spieg.

Exequi delicta, modo est crimen persequi ac deferre: modo vindicare, magistratus officio & jure *Briss.*

Exequi suam suorumque injuriam. *l.* 8. *C. de his qui accus.*

Exequi, pro ulcisci. *Instit. in fin. de his qui sui vel alien. jur. sunt.* Sic & à *Plinio juniore* usurpatum est. *Catanaus* enim interpres executos. id est, ultos exponit *epist.* 4. *lib.* 3. Spieg. Alias significat declare, *Cicero* Varroni: Occultiora habeo, quae vix verbis exequi possum. Alias accipitur pro agere judicati formula in factum, vel officio judicis, *l. intra & l. fin. ff. de re jud.* Unde *Zas.* teste *Oldend.* executionem rectè accipit pro actione judicati, quam tertius possit impedire pro suo interesse. idque mirabile reputat, ut paulo ante diximus, alias denique exequi denotat perficere, ad finem perducere, *vollziehen, vollenden.* Hinc sunt executores publici, judicum ministri, quorum officium est, ut mandata & sententias ad effectum perducant, *l. executorem. C. de execut. rei jud.* ubi *Accursius* tractat quasdam more suo, hoc est, admodum frigide, hujus verb. significationes. *Spieg.*

Exequi passive sumitur, in *l.* 2. *de re jud.* sententiae raro exequuntur, & *l.* 18. *de jurisd.* Prat. Briss.

Exequi translative, est transferre poenam in leviorem communemque modum, qui ad illud delicti genus non multum pertineat. Ulp. *in l.* 1. *ff. de jur. patron.* Spieg.

Exequi mortem. Lege, Mortem exequi. *Hinc.*

Exequiæ sunt funeris celebratio, dum corpus effertur, sicnu funus pompa exequiarum est, Bustum postquam cadaver crematum est, quasi bene ustum. Corrasius *lib.* 1. *Miscell. cap.* 13.

Exequi pro punire. Exequi sub titulo est, pertractare. Ulp. *in l.* 1. *§. hoc edicto, ff. de posiuland.* Oldendorp.

Exequi dotem, in *l.* 2. *C. fam. ercisc.* pro repetere. consequi. *Bred rod.*

Exercere, est lucrum facere, ut in *tit. ff. de exercit. action.* Et profectò in omni re, etiam literaria, nulla est, ad lucrum commodior via, quam exercendi, & frequenter tractandi. *Prat.*

Exercere consilium, *das Gericht oder Hoffgericht besetzen, beruffen, versammlen*, quod quia potestatis est, *der Obrikeit gebühret*, mandata jurisdictione non transit: idcirco *Ulpianus* de jurisdictione scribit eum qui judicare jubet, magistratum esse oportere. Vide Consilium exercere. *Spieg.*

Exercere judicia: exercere actiones more solito *l.* 1. *C. de servi. & aq.* legem conventionis venditionis, *l.* 8. *C. de distract. pign. l.* 3. *C. de pignor.*

Exercere feras Triphonius *l. usufructuarium, ff. de usufruct.* Si vivariis, ait, inclusae ferae in ea possessione custodiebantur, quando ususfructus coepit: non exercere eas fructuarius potest, non occidere. *Spieg.*

Exercere interdum significat intendere, & insinuere: veluti, cum diximus exercere Actionem, *l.* 32. *ff. de administr. & peric.*

Exercere actiones, & excipere, correlativa sunt, *l.* 3. *§. quod in tutoribus, ff. de administr. & peric.*

Exercere, varias pro adjuncto verbo recipit significationes. Diximus enim.

Exercere argentariam. Inde

Exercitores argentariae mensae. *l.* 4. *ff. de edend.* Brisson.

Exercere navem, *l.* 1. *§. fin. & l.* 4. *ff. de exercit.*

Exercere pecunias, *l.* 35. *in fin. ff. de hered. instit.* Et

Exercere foenus, *l.* 49. *ff. de admin. tut.* Prat. ex *Briss.*

Ex-

Exercere vectigalia, *l. 6. §. decur. ff. de decur. l. fi. ff. de vi public.* Cicero *pro lege Manil.* Quo, ait, tandem animo existimatis, aut eos, qui vobis vectigalia pensitant, aut eos, qui exercent, atque exigunt? Exercere piraticam pravitatem *Authent. navigia. C. de furt.* Exercere crimen, *l. 7. C. ad leg. Jul. de adult.* Cauponam, stabulum, *l. 5. in fin. ff. de oblig. & act. l. 1. §. caupones, ff. naut. caup. stab.* Feras, id est, agitare, *l. 62 §. 1. ff. de usufr.* Possessiones *l. 12. ff. de instru. instrum. leg.* & Varro *lib. 1. de re rust. c. 2.* Prat. ex Briss.

Exerceri etiam dicitur possessio, id est, coli fundus: quo sensu sumitur apud Vergil. *lib. Geor.*

Exercere monetam adulterinam clandestinis sceleribus, *l. 1. princ. C. de fals. monet, l. 2. C. pro quib. caus. servi.*

Exercere figlinas, harenarias, & argenti fodinas, *l. 15. §. inde quæsitum. ff. de usufruct. Pistri am. ff. de excusat. tutor.* Litem, id est, persequi, *l. 32. §. item si, ff. de arbitr. l. 4. C. de reb. cred.* Inde

Exercere litem, i. e, persequi, *l. 32. §. item si quis Romæ, ff. de recept. qui arbitr.* Fidejussor de exercenda lite, *l. 8. §. post litem ff. de fidejuss.* Sic

Exercere provocationem, *l. 2. §. ei quoque, ff. de judicat.* Causas appellationis, *l. 4. C. mand.* Excusationis, *l. pen. ff. de excus. tut.* Prat. ex Briss.

Exercet cognitionem, qui eam persequitur, *l. 1. ff. si liber. ingen.*

Exercere, punire, *c. non omnis, 5. quæst. 5.*

Exercere, petere, *l. ut verborum. C. qui admit.* vel aperire viam petenti.

Exercere quæstionem, pro torquere, & tortura afficere Quæstionem de sicariis, & inter sicarios, exercere. *Briss.*

Exercitorem navis dicimus eum, ad quem obventiones & reditus navis omnes perveniunt, siva is dominus navis sit, sive à domino navim per aversionem, recepto in se omni lucro & damno, conduxerit, vel ad tempus, vel in perpetuum, *l. 1. §. exercitorem, ff. de exercit.* ad quem quotidianus navis quæstus pertinet, *§. 1. Instit. quod cum eo.* Theophil. Hotomann. Nec refert, qui exercet, masculus sit, an mulier, paterfamilias, an filiusfamilias, an servus. Sed si pupillus navem exercet, exigitur tutoris auctoritas. *Prat.* Vide supra *actio exercitoria.*

Exercitor ab institore in hoc tantum differt, quod hic terrestri negotiationi, ille maritimæ præpositus sit, *l. 1. & l. institor. ff. de institoria.*

Exercitor, qui navim, cauponam, aut stabulum exercet. *Prat.*

Exercitalis miles, vasallus, feudatarius. *Prat.* ex *Lombard.*

Exercitoria actio tunc habet locum, cum quis servum suum magistrum navi præposuerit, & quid cum eo ejus rei gratia, cui præpositus erat, contractum fuerit, *§. eadem ratione, Inst. quod cum eo contract.*

Exercitus, *Ulpianus*: Exercitum dicimus, non unam cohortem, neque unam alam, sed numeros multos militum &c. *l. 2. de his, qui not. infam.* exercitus autem nomen ab exercitatione traxit, *l. 1. ff. de militari testamento.* Spieg.

Exercitui præest, qui legionem vel legiones cum suis auxiliis ab Imperatore commissas administrat, *l. 2. §. 2. de his qui not. infam.* Hotom.

Exercitio quæstionum publicarum, *l. 1. ff. de offic. ejus, cui mand. l. 200. ff. de verb. sign.* Sueton. *in Julio. c. 11.* Et

Exercitio judicii, *l. 55. ff.* ut legati seu fideicommissi nomina caveatur. *l. Prat.*

Exero, id est, emitto, ita accipitur *in l. fi. C. qui admit.* Joan. Bellon. *etym.*

Ex facili pro facile.

Ex facto consultus, apud Ulp. *in l. 3. §. 1. ff. de minor.*

Exfesticulare, i. e. devestire, honorem alteri abrogare, aut eum abdicare. *Prat.* ex *Otton.* Frising. Investitura fiebat, festuca, vel scipione. Hinc infestucare, investire. Pratejus.

Exhausta pars in *l. 6. §. si patronus, §. si quis omissa causa testamenti, & in tit. ad leg. Falcid. ff.* dicitur, quæ legatis absumpta est. *Brisson.*

Exhedra, ἐξέδρα, proprie conclave, in quo sellæ positæ sunt complures colloquendi causa, Ulp. *l. 5. §. 2. ff. de his qui dejec. vel effud.* Oportebit Prætorem æquitate motum in eum potius dare actionem, ex cujus cubiculo vel exhedra delectum est: licet plures in eodem cœnaculo habitent. Cic. *lib. 5. de Fin. & in Orat. de provinc. Cons.* pro conclavi ubi philosophi sedentes disputarent, usurpat. in *lib. de Orat. 3.* Crassum lectulo in exhedra positum dormientem facit. *Hotom.* vide *Exedra.*

Exhæredare proprie est, eum qui ipso jure hæres designatus erat, ab hæreditate removere. Itaque verbum hoc in suis tantum hæredibus usurpatur: in extraneis, res inepta est: inquit Paulus *in l. quidam. 132. ff. de verb. oblig.* ad eos enim hæreditas ipso jure non pertinet. Extranei ergo tum demum exhæredantur, cum prius hæredes scripti in certum casum hæreditate privantur, ut *l. 27. ad leg. Falcid. l. 18. §. si eodem. de milit. testam. l. 41. § ejus, de leg. 3. l. 44. de hæred. instit. & Inst.* Ulp. *tit. 22.* Briss. Animadverti improprie & abusive verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti sint: non tantum filios, verumetiam agnatos: in eo loco *lib. 1. de Orat.* quem olim aliorum quorundam auctoritate adductus, corruptum arbitrabar. Res delata est ad Centumviros, cum miles domum revenisset, egissetque lege in hæreditatem paternam testamento exhæres filius: id est, præteritus. Sic in *Philip. Orat. 2.* fratrem ad quem, utpote proximum adnatum, hæreditas pertinebat, exhæredatum legimus, pro silentio prætermissum, & eo silentio quasi exclusum ac dejectum de spe certa & explorata quam habebat. Igitur, inquit, fratrem exhæredans te faciebat hæredem. Sic Cornific. *lib. ad Her. 4.* Hereditas aliqua obvenit? non potest dici: sed etiam à necessariis omnibus exhæredatus est. Sic *in Cinent. P. Ælii* testamento propinquus exhæredatus cum esset, hæres hic alienior institutus est. *Hotom.*

Exhæredari ergo proprie est judicio parentis, meriti de causa, à successione quæ velut debita est, summoveri, ut loquitur Paul. *in l. ult. ff. de bon. damnat.* Ac plane exhæredari, summoveri, removeri, pro eodem usurpat Ulp. *l. 3. §. filius, & §. ante, & §. in eo. ff. de liber. & posthum.*

Exhæredatio. Qui filium in potestate habet, curare debet, ut eum hæredem instituat, vel exhæredem eum nominatim faciat, alioquin si eum silentio præterierit, inutiliter testabitur, adeo quidem, ut si vivo patre filius mortuus sit, nemo hæres ex eo testamento existere possit: quia scilicet ab initio non constituerit testamentum *§. 1. de exhær. lib. Inst. 2. l. tutor cætera*

actionem alicui, *l. qui injuria*, §. *qui aliena*, *ff. de furt.* Dicimus etiam cedere actioni, transferre actionem ad aliquem, Cajus *in l. quod saepe atra*, §. *si res vendita*, *ff. de contrahend. empt.* Spieg. Vide Cujac. *obs.* 10. *c.* 14.

EXHIBERE rem dicitur, qui in præsentiam affert. Alciat. *de verb. sign.* Restituere vero generalius verbum est, quod etiam ad fructus refertur. Ibid.

EXHIBERE diligentiam, *l.* 2. *de peric. rei vend.* Negligentiam, *l.* 10. *de compe. s. Fidem*, *l.* 23. *C. fam. ercisc. l.* 6. *C. commun. utr. jud.*

EXHIBERE culpam, i. e. præstare. *l.* 3. §. *nunc videndum.* Commodat.

EXHIBERE & restituere differunt: plus enim est in restitutione, quam in exhibitione: nam in illa non tantum corporis potestas dabitur, sed etiam possessio ipsa cum omnibus accessionibus reddetur: hac vero tantum corporis præsentia, videndi, tangendi, abducendive facultas præbetur, Goedd. *ad l.* 215. *n.* 4. *de verb. sign.*

EXHIBERE, probare, *l.* 1. *C. de adil. act.*

EXHIBENS, tardius non exhibere censetur. *l. Julianus scribit*, §. *ult. ad exhib.*

EXHIBENDUS, id est, procurandus, *c. cum amplius. extr. de testib.*

EXHIBERE partes suas, officium facere, *l.* 4. *fin. Cod. de in litem jur.* Meretrix passim venalem formam exhibet. *l.* 22. *C. ad leg. Jul. de adult.*

EXHIBITUS, id est, ductus ad judicium, *l.* 1. *princ. C. de spotul.* ubi *Gothofr.* not.

EXHIBERI, pro per gratiam relaxari, in *l. ad bestias*, *ff. de pœnis*, nec recte interpretari, nec inde colligi posse allevationem pœnæ *Alciat.* 28. Secunda Parerg. *S ieg. Prae.*

EXHIBERE, alias est educare, alere, nutrire. Exhibere familiam, uxorem, vide *l.* 34. *de neg. gest. l.* 1. §. 4. *ff. de offic. præfect. urb. l.* 5. *in princ.* & §. *si quis à liberto. ff. de li. adgn. l.* 5. *ff. de naut. fan. l.* 11. *ff. de exhib. l.* 1. §. *si pupillus*, *ff. de tutel. & rat. l.* 10. *si domum*, *l. pen.* & *l. ult. ff. de in rem verso. l.* 42. §. *usura*, *ff. solut. matrim. l.* 10. *in fin. ff. de alim. leg. l.* 17. *ff. de doli except.* Briss. Hotom Inde exhibitio pro alimentis in *l.* 26. §. *ult. ff. quando dies leg. ced. l.* 1. §. *non autem*, *ff. de exercit. l. ult.* §. *si inter. ff. mandat. l. penult. ff. de acquirend. hered. l.* 18. §. *item cum fundus. ff. de instruct. vel instr. l.* 69. §. *in domum. ff. de jure dot.* Plenius exhibere cibum & potum in *l.* 1. §. 1. *ff. de muneribus.* Utitur & hoc verbo in hanc sententiam *Tertul.* in lib. *de idololat. Briss.* Vide & Duarenum. *l. in insulam*, §. *usuras. ff. solut. matrim.* & vide plura de hujus verbi significatione, & exemplis apud P. Rebuffum in *l.* 82. *ff. de verb. & rer. sign.*

EXHIBERI tam personæ, quam res, & instrumenta dicuntur. *Briss.*

EXHIBITIO testium, *l.* 20. *C. de his qui accus.* exhibitio accusati. *l.* 9. *Cod. de calumniat.* exhib. educationis *l.* 2. *fin. C. de alim. pupil. præst.*

EXHIBITIO, pro degustatione, apud Ulp. in *l.* 3. *de opt. vel elect. legat.* pro alimentis, vide §. *praeced.*

EXHIBITIONIS necessitate teneri, apud Impp. in *l. exhibitionis. C. ad exhib.*

EXHIBITIONIS, & deductionis onus, *l.* 3. & *l.* 5. *C. de advoc. divers. jud.* Forte exhibendarum angariarum munus significatur *l. unic. C. sumptus injunct. muneris ad omn. colleg.* pertinere.

EXHIBITORIA interdicta, quibus liber homo, qui ab alio invitus detinetur, exhiberi cogitur. *l.* 1. *ff. de lib. hom. exhib.* Exhibere autem ibi est in publico copiam facere *l.* 3. *ff. de lib. hom. exhib.*

EXHORTANS servum suum, ut vim faciat, infamis fit *l.* 8. *princ. C. ad leg. Jul. de vi publ.*

EXIGERE cum effectu accipimus. Exigere enim est, quod sibi debetur, per judicem aut sine judice reposcere, & auferre: ad ejus solutionem præstationemve debitorem urgere: denique suum ad invito vel cessante debitore debitore consequi. Igitur qui interpellato cum instantia debitore, ad suum perveniunt. Exegisse dicuntur: Exactumque accipimus, quod non ultro, sed vel imminente judice, aut alias urgente creditore, solutum est ad præstitum. *Briss.*

EXIGERE posse dicitur qui actionem habet. *l.* 64. §. *pervenisse*, *ff. sol. mat.* Exigi non posse dicitur, cujus nulla actio petitioque est *l.* 52. *ff. eod. tit.*

EXIGI dicuntur debitores, cum ab his pecunia petitur *l.* 15. *l.* 25. *ff. de liber. leg. l.* 16. *C. ad leg. Falcid. tit.* quando fiscus debet. *l.* 44. *in fi. ff. sol. matr.* Briss. Verbum porro Exactæ pecuniæ non solum ad solutionem referendum, verum etiam ad delegationem, Ulp. *lib.* 32. *ad edict. scripsit*, *l.* 187. *ff. de verb. sign.* Briss.

EXIGI etiam mancipia quis dicitur in *l.* 5. *C. de servo fugitiv.* eadem forma, qua exigi portorium apud Gell. *lib.* 15. *c.* 14. Briss.

EXACTORES in *l.* 2. & 3. *de convenien. fisc. debit. lib.* 10. & *l.* 1. *de his qui ex publ. rat. ae. lib.* & *C. de exactor. tribut.* dicebantur, quibus exigenda fiscalia nomina mandata erant qui ad tributorum, & fiscalium debitorum exactionem destinati erant. Quo in significatu sæpius hoc verbum reperitur apud *Salvian. Massil.* in lib. *de vero Dei judicio.* Δημοσίων πραγμάτων ἐπὶ ἀπαιτήσεως Justinian. appellat. in Nov. 17. *Briss.*

EXACTORES plane servi in *l.* 41. §. *ult. de fideicommiss. liber.* qui debitores & nomina exigunt, creditasque pecunias reposcunt, *Plauto* Flagitatores. *Briss.*

EXIGO, desidero ut des, fideicommissum valet: sed & ita, volo hæreditatem meam Titii esse: scio hæreditatem meam restituturum te Titio. *Neratius* autor. *Spieg.*

EXIGERE, varie accipi, monuit *Alciat.* proprie tamen exegisse dicitur, qui id recepit, quod instituta actione petebat: unde exigere ab invito accipitur. *Spieg.* Vide Rebuff. *ad l. verbum exacta*, *ff. de verb. & rer. sign.*

EXIGERE, ab ex & ago, pro ejicere, expellere. *austreiben l.* 2. § *quod ad magistratus*, *ff. de orig. jur.* Alias, debitum petere, ut, exigere pecuniam. Et exactores, qui exigunt. *C. de exactor. tribut.* Oldendorp.

EXIGERE viam, Cic. 3. *in Verr.* ad quem locum *Ascon. Padian.* Exigere, ait, viam dicuntur Magistratus, cum viciniam cogunt munire, sumptu quam diligentissime facto.

EXIGERE, id est, condicere. *l.* 5. *fin. princ. C. de secund. nupt.*

EXIGUA res. Vide *res exigua.*

EXIGUA summa pro modica *l. final. ff. de Prætor. stipul.*

EXIGUIORES nummi apud Ulpian. *in l. nummis*, *de leg.* 3. & exiguius legatum *in fin. l. si ita adscriptum de leg.* 1. sicut exiguissima legata dixit *Plinius* secundus *Spieg.*

EXILIUM, ab ex solum factum esse verbum: *Festus*, *Nonius*, & *Servius* significant his verbis: Solum significat locum, hinc Exules, dicuntur, solo patriæ suæ pulsi. Item exules dicuntur extra

Arva relegatum jussisti visere Ponti,
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.

Item Trist. 5.

Ipse relegati non exulis utitur in me
Nomine; tuta suo judice causa mea est.

Nomen igitur Exilii, quod generale est, plerumque ad speciem Deportationis ita contrahitur, ut de ea solo intelligatur. *Mart.* autem in *d. l. 5. de interd.* ad solam interdictionem & relegationem contraxit. Ubi cum dixisset, exilium esse triplex, tamen duplex duntaxat ponit: speciemque pro genere constituit; quemadmodum ex iis quæ superius dicta sunt, facile intellectu est. Atque hæc quidem de Exilio: cujus in Pandectis mentio fit, satis multa; nunc illud scire oportet, stante Repub. dissimilimam fuisse rationem exilii quam postremis temporibus fuerit. Nam (ut *Cic.* scribit *in Orat. pro Cæcin.*) exilium non supplicium erat, sed perfugium, portusque supplicii: nam qui volebant pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, solum vertebant, hoc est sedem ac locum mutabant. Itaque nulla, inquit, in lege nostra reperietur, ut apud cæteras civitates, maleficium ullum exilio esse mulctatum, sed cum homines vincula ignominiasque vitant, quæ sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram, & in exilium: qui si in civitate legis vim subire vellent, non prius civitatem quam vitam amitterent, quia nolunt, non adimitur his civitas, sed ab his delinquitur atque deponitur. Sic Cæsar in oratione de conjuratis apud *Salustium.* Eodem illo tempore majores nostri Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis summum supplicium sumebant. Post autem lex Portia, aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Et paulo superius, An quia lex Porcia ac aliæ item leges condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent? Et *Polyb.* in eandem sententiam, *lib.* 6. itemque Cic. *in Orat. pro domo sua.* Scire autem illud oportet, moris tum fuisse, ut quibus civitas lege adimeretur, iis non exilium nominatim irrogaretur, sed aqua & igni interdiceretur: quod in Commentariis orationis *pro Cæcin.* jampridem docuimus: & superius sub verbo, Aqua & igni; ut dubitare nemo possit, quin, cum exilio damnatum aliquem per id tempus legimus, de aquæ & ignis interdictione intelligendum id sit. Sed quæri video de C. Verre, de Fabricio & aliis, qui cum rei lege aliqua publicorum judiciorum facti essent, seseque damnatum iri viderent, sua sponte civitatem relinquebant, utrumne exilium illud appellandum sit: & si exilium esset, utrum legitimum, an voluntarium? Respondemus autem nostra quidem sententia, verissimum istud exilium fuisse, nec voluntarium appellandum, sed & legitimum, & coactum, & necessarium, legitimum, quia leges, quibus erant rei facti civitatem iis adimebant. Itaque absentes condemnabantur: ut *in Verr.* 2. jam pridem docuimus. Coactum autem ac necessarium, quia non sponte ac libenter discedebant, sed quoniam fore videbant, ut paucis post diebus damnati civitatem relinquere cogerentur. Malebant igitur absentes, quam præsentes, eam infamiam subire: *Hot.* Vide Franc. Duaren. *lib.* 1. *animadvers. disput. c.* 37. Joan. Robert. Aurel. *senten. lib.* 4. *c.* 11. Adde Peckium *l.* 4. *§. divus n.* 7. *ff. de incend. ruin. naufr.*

Exilium, id est, deportatio in insulam *Nov.* 12. *c.* 1. Gothofr.

Exilium quoddam revocabile est, Gothofr. *ad §. 3. l. 14. C. de sacros. eccles.*

Exilium, id est, relegatio. Gothofr. *ad l. 2. C. ut intra cert. tempus crim.*

Exilium & latam fugam, & relegationem in insulam significat, *l. 5. de interd.* item aquæ & ignis interdictionem, *l. 2. §. 1. de publ. jud.* Cic. 2. *ad Herenn.* Hinc ad obscuritatem vitandam Ulpian. *l. 14 §. si demum. de bonis libert.* aut exilium, ait, quod sit vice deportationis, ubi civitas amittitur. Inde exilium deportationis, *l. 5. C. de sacros. eccles.* & alibi. & exilium relegationis, *l. 4. de pœn.* Briss.

Exilium triplex Martiano, aut certi loci, vel locorum interdictio: aut lata fuga, seu omnium locorum, præter certum aliquem, interdictio: aut insulare vinculum, seu relegatio in insulam. *l. 5. de interd.* Exilium etiam triplex Archid. cum beatus. 45. *dist.* Hot. Prat.

Exilium aut temporarium, aut perpetuum est, *l. ult. de injur. l. 13. ex quibus caus. in possess. eat. l. 4. de interdict.* Briss. Prat.

Exilium voluntarium, *l. aut facta 16.* ubi Budæus *de pœn.* Prat.

Ex illo dolio amphoras decem, & si non decem, sed pauciores inveniri possunt, non extinguitur, legatum sed hoc tantummodò accipit, quod invenitur, ait Paul. *in l. si quis servum. de leg.* 2. Spieg.

Ex jure manu consertum vocari prisci JCti dicebant aliquem, cui lis intendebatur. Metaphora sumpta à bellis, in quibus manus conserere dicuntur, qui comminus confligunt: Autor Varro *lib. de ling. Lat.* 2. Spieg. Vel, ut Prat. *lib.* 5.

Eximere diem, est, prolongare, ut Cato diem dicendo eximebat, id est, prælonga oratione, censendi tempus consumebat de industria. Sic eximere actionem dixit *Ulpian.* cum per dilationem effectum est, ut jam agi lege non possit. Vide supra, Actio exempta. *Prat.*

Eximere & Eripere in tractatu, Ne quis in jus vocatum vi eximat, hoc differunt, quod Eripere est de manibus auferre per raptum: Eximere quoquo modo auferre, vel remorari & impedire, quo minus in jus vocatus se sistat, *l. 4. ff. ne quis eum qui in jus.* Hotom. Prat.

Eximere noxæ, est criminis admissi gratiam facere, hoc est, ut scribit *Budæus*, remissionem dare. Brechæus *l. aliud est fraus §. inter mulctam. ff. de verb. & rer. sign.*

Eximendæ cretæ, vel lapidis jus, *l. 5. & 6. de servit. rust. prædior.*

Eximere ancillam, *l. 7. ff. qui sine manumiss.* id est, manu injecta abducere.

Eximere saxum, *l. 6. C. de donat.*

Eximi de reis dicitur, cujus nomen cum ipse in reos relatus esset, deletum est, *l. hi tamen, 11. in fin. ff. de accus. si interveniente, 12. ff. ad Senatusconsult. Turpilian.* ubi *Ulp.* abolitione interveniente de reis eximi aliquem scribit. *Cicero* etiam *Verr.* 4. significat accusatore absente id fieri: Quo tempore, inquit, omnis illa mea festinatio fuit cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximere, si ego ad diem non affuissem. Et Pedian. *in Cornelian.* Postero die cum P. Cassius assedisset, & citati accusatores non adessent, exemptum nomen est de reis Cornelii. *Hotoman. Prat.*

Eximius Imperator Mart. *in Authentica de Consul.* §. 1.

Exinanire, ab *ex* & *inanire*, eleganter accipitur, pro attenuare, seu minoris efficere. *Prat.*

Exinanitur feudum. 1. *feud.* 15. §. 2. id est, deseritur, evanescit, constitutio ejus inanis & irrita fit.

Exinaniri legatis, donationibus, hoc est, evacuare, attenuare, & ad nihilum patrimonium redigere *l.* 1. & 3. *C. de inoffic. donat.* Spieg. *l.* 87. *de legat.* 2.

Exinanitio, evacuatio. *ca. ad apostolicam: de re jud. lib.* 6. ubi Archid. *Prat.*

Exinda, ex ipso die, *l.* 1. *C. de præscript. long. temp. l.* 8. *pr. C. ad l. Jul. majest.*

Exinde præstantur fructus, id est, à lite contestata, *l.* 4. §. *post litem, ff. fin. regund.*

Ex integro agere, idem quod de integro significat.

Exire interdum significat dimitti & liberari. Sic

Exire de potestate parentum, à Jureconsultis dicitur emancipari: à qua sermonis formula exisse è potestate dicuntur, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia. Lege Tullium *libro Tusculan. quæ.* 3. Spieg.

Exisse è potestate dicebantur insani, furiosi, iracundi: qui à mente excidissent, & qui spreta ratione, cupiditatum arbitrio, præcipites ferebantur. Formula sermonis detorta videtur, ut ait *Erasmus*, à Jureconsultis: apud quos filii ex justis nuptiis procreati, dicuntur esse in potestate parentum: nisi emancipentur, aut nisi pater moriatur. Rursus emancipati dicuntur exisse de potestate parentum. *Spieg.*

Exire quandoque significat subduci, eximi, abscedere. Sic

Exire de hæreditate, & communione res alienatas *l.* 54. *ff. famil. ercisc.*

Exire interdum est abire, seu præterire, sic exire dies actionis, *l.* 20. *ff. quod falso tut.*

Exitus in vulgari significatione ponitur, in *l.* 1. §. *deinde, ff. de Cloacis,* in qua exitum habere Cloaca in Cloacam dicitur, ut & in *l. ult. ff. de locis & itiner.* in qua est, Exitum habent viæ militares ad mare, aut in urbes, aut in flumina, aut in aliam viam militarem. At vicinalium viarum pars in militares vias exitum habent, pars sine exitu inveniuntur. *Briss.*

Sine Exitu res erit, id est, fine fine, *l.* 17. §. *principaliter, de arbitr.* Briss. *parerg.*

Exitus in maleficiis non spectantur, sed voluntas. *l.* 84. *ff. ad l. Corn. de sicar.*

Exitum habere, id est, ad effectum perduci, *l.* 5. *ff. de testament. quemadmodum aper.*

Exitus marin. pro morte, *l.* 1. §. 1. *de his, qui not. inf.*

Exire dies actionis dicuntur, *l.* 1. *ex quib. caus. major.* cum agendi potestas eximitur. *Prat.*

Existere, proprie ab existendo dicitur: Sistitur autem quod firmum & immutabile. Cic. *de offic. lib.* 2. Ut tyranni existerent, & optimates opprimerentur. Hinc

Existere conditio proprie dicitur, quando mora amplius dilui non potest. Ex *cap.* 9. *lib.* 3. *parerg.* Alciat.

Existere, operari est, & efficere: qui est signatus modus loquendi elegantiæ Jurisconsultorum dignus; monuit Zasius *in gl. novis. ad l. in ratione. ff. ad l. Falcid.* Spieg.

Existentia sui hæredis operatur transmissionem paternæ hæreditatis, etiam non agnitæ, ad quoscunque etiam extraneos: *Gothofr.* ex *Bar.* & Bald. ad *l.* 3. *pr. C. de jur. delib.*

Existere, interdum significat Evenire *Briss.*

Existere, in natura rerum esse. *Bred.* vid. *l.* 6. *fin. Cod. sol. matr.*

Existentialitas, Bredet, *ex lib. ff.* 46.

Existere dies, conditio dicuntur nolo sensu. Existere etiam hæredes, id est, apparere. Quod verbum de suis proprie usurpatur, qui emergunt apparentque sui & nascuntur, non fiunt hæredes. *l.* 14. *ff. de suis & legit. l.* 11. *ff. de liber. & posth.* Adde *l. si pater filium, ff. de vulg. & pupill.* ubi *Covarruus* annotavit. Existere proprium verbum eorum esse, qui sine ullo facto mortuis parentibus, statim hæredes fiunt. Extranei vero, existere dicuntur, cum hæreditatem adiere: Cujus rei crebriora in libris nostris sunt, quam ut adscribi debeant, exempla. *Briss.*

Existere & deficere adversantur, *l.* 88. *ff. ad l. Falcid.*

Existimatio est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quæ ex delicto nostro autoritate legum, aut minuitur aut consumitur. Autor Callistr. *l. cognitionum, de extraord. cog.* Spieg. Hot.

Existimatio alias pro fama accipitur: quia scilicet fama ex vulgi judicio & existimatione nascitur, *l. testium. ff. de testib. l.* 104. *princ. de reg. jur.*

Existimationem defuncti purgare, *l.* 1. §. *quæries, de injur.*

Existimatio, est alias arbitratus & judicium. Nam existimatio ab æstimatione proficiscitur. Cum rebus æstimati, hoc est perpensis, & excussis, postea judicamus & arbitramur.

Existimationem conservare, Ulp. *in l. quid ergo ff. de his qui not. infam.* Pœna gravior ultra legem imposita, existimationem conservat, &c. *Spieg.*

Existimationis causa, (sic enim legi debet in *l. si in duabus* 104. *ff. de divers. reg. jur.* non, ut in vulgaribus, æstimationis) quæ ad famam pertinet, quæve infamiæ notam inurit. *P. Decio,* & *Pet. Fabro* interpretibus.

Existimationem pœnæ contingunt, quæ infamiam irrogant, *l.* 5. *depan.* Briss.

Existimationem lædere, & notare *l.* 2. *ff. de iis, qui not. infam.* & alibi, conservare *l.* 13. §. *Prætor. ff. de iis. qui not. infam.* purgare, *l.* 1. *ff. de injur.* Prat.

Existimationa integra, & illæsa. *l.* 25. *de procu. ff.* Quod H. Modestino dicitur *μονιμος ἡ ἐντιμίας. l.* 21. *ff. de tutor. dat.* Prat. ex Briss.

Existimo, id est, puto, opinor, *Briss.*

Exitiabiles viventium fortunæ. Apulejus 2.

Exitium, ait *Festus,* pessimum exitum dicimus. In exitium Reip. contenditur, *l.* 21. *ff. de captivis & postl.*

Exitus, vide Exire.

Ex Legibus verbum, quomodo intelligendum. *Alciatus* explicat *in l. nominis rei. de verb. sig.* Et revera si unquam peccatum est in hoc, nunc peccatur maxime, non à Jurisperitis tantum, sed à Principibus, Magistratibus, Regibus, Pontificibus, Sacrificis, Theologis quoque. Proinde nulli non, ut vulgo dicitur, facultati, crebrius inculcanda est ea sententia, quæ habetur *C. de ll.* Nulli dubium, in legem committere eum qui verba legis amplexus. contra legis nititur voluntatem. *Spieg.* Adde Forcatul. *Necyomant. dialog.* 64. *n.* 4.

Exlex, ait *Non. Marcell.* qui sine lege vivit: citatque hos *Varronis* *ἐξαμψχία* Versus, postremò quæro parebis legibus, an non? anne Exlex solus vives?

Ex magistro equitum, officiorum: ex præfecto, ex duce, ex vicario, ex agente in rebus, ex curia palatii, ex comite domesticorum. *Briss.* ex *Marcellin.* & *Gregor.* Turonensi.

Ex-

Exmagister, in *tit. C. de novo C. faciend.* ficut Exconful. *Prat.*

Ex more, pro fecundum confuetudinem.

Ex naus gregem fupplere, id eft, in locum capitum defunctorum vel inutilium alia fubmittere, ut dicunt *Ulpianus* & Pomponius. *l. vitus. & feq. ff. de usufruct.* Spieg.

Ex nobis Defcendentes dicuntur: ut Nos, ex Afcendentibus. *Auth. de bar. & Falc. §. 1.* utique *Alter.*

Ex nunc verbum & includit, & excludit, *cap. frequens, de restit. spol. in 6.* Si hæc verba adponantur in fententia excommunicationis, non eft neceffe adjicere, prout ex tunc *Clem. 1. de sepult.* nam trahitur ad diem conditionis. Innoc. *c. praterea, de appellat.* Prat.

Ex nunc prout Ex tunc, & Ex tunc prout Ex nunc frequens Pragmaticis formula, qua fignificatur extremitatem temporis trahi ad initium, & finem trahi ad extremitatem. Accurfio, *l. 1. C. de edendo.* Bart. *l. ita stipulatus.* La grande, *de verb. oblig.* Bart. *l. de pupillo. §. si plurium. ff. de nov. op. nunt.* Spieg.

Ex non fcripto, fine libello interpretatur Albericus in *§. si tibi studium. de mandat. pr. in auth.* Alter fumitur *in §. ex non scripto. Inst. de jure nat. gent. & civil.* Prat.

Ex officio ad artificium tranfire, declaratur à Martian. *de leg. 3. l. legatis servis.* Spieg.

Exolere pro deficere, ac vetuftate quadam evanefcere, familiare verbum Jureconful. *l. 2. §. Ex actis. ff. de orig. juris* ubi *Oldendorp.*

Exolvere debitum. *l. 1. C. comminationes, epiftolas.*

Exonerare debitum, *l. 3. C. de pignor. actio.* exonerare fortis debitum *l. 11. C. de usur.*

Ἐξώπροικα, paraphernalia, Gothofred. *ad l. 9. §. 3. pr. de jure dotali.*

Exoratus, *l. 3. ff. de obseq. parentib.*

Exorbitantia, *Zas.* interpretatur, quæ funt extralimitanea, quæ funt irregularia, quæ funt enormata, & propemodum abfurda. De his valde notabilis doctrina per *Ang.* jactatur in *l. quique §. parentes. ff. de in jus voc.* Quod quantumcunque fint exorbitantia aliqua, tamen propter honeftius rationem fit extenfio etiam ad cafum improprium. Sane egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitantibus non fieri extenfionem. *Spieg.*

Exorcizare verbum effe vulgi Ulp. in *l. 1. ff. de var. & extraord.* fcribit. A quo Exorciftæ. Jul. Firmic. *lib. 3. Mathes. cap. 9.* Faciet Exorciftas, & qui laborantes dæmonum incurfione homines aptis remediis liberent. Auguft. *in lib. de Beata vita* de fpiritu immundo agens, vel ille, ait, qui extrinfecus invadit acumen fenfufque conturbat, & quendam hominibus infert furorem: Cui excludendo qui præfunt, manum imponere vel Exorcizare dicuntur, hoc eft per divina eum adjurando expellere. Cui muneri in Ecclefia qui præerant, Exorciftæ vocabantur. *l. 6. C. de episc. & cleric. l. 121. de decurionib. in C. Th.* Ifidorus *lib. 8. Etym. c. 12.* Exorciftæ ex Græco in Latinum adjurantes vocantur. Invocant enim fuper catechumenos vel fuper eos, qui habent fpiritum immundum, nomen domini Jefu, adjurantes per eum ut egrediatur ab eis. *Briss.*

Exorcisare, Ulp. *l. 1. ff. de extraord. cognit.* Non tamen fi incantavit, fi imprecatus eft, fi, ut vulgari verbo impoftorum utar, exorcifavit; non funt ifta medicinæ genera, tametfi fint qui hos fibi profuiffe cum prædicatione affirment.

hæc ille. Ἐξορκίζειν eft abjurare, & execrari. Talium imprecationum quibus morbi expelli credebantur, meminit Plin. *lib. 28. c. 2.* Lucas etiam *in actionibus Apostol. c. 19.* de præftigiatoribus quibufdam commemorat, qui fe dæmonas poffe pronunciato Chrifti nomine profligare profitebantur: quos ἐξορκιστὰς appellat. Mentio fit in *l. 6. C. de episc. & cler.* Hotom. *v. c. 1. dist. 25. & c. exorcista 23. dist.*

Ex ordine, vice adverbii fungitur.

Exordium, pro initio, & primordio *Briss.*

Exornant fibi mulieres puellas comatas. *l. 49. ff. de leg. 3.*

Exortis incendiis pluribus eodem die, *l. 2. ff. de offic. Praef. vigil.*

Ἐξωραί v. Gothofr. *ad l. 11. pr. C. de adific. priva.* & Cuja. *1. observ. 30. & 4. Inst. tit. de act.*

Ex parte, idem quod partim fignificat, & vice adverbii ponitur, Canoniftæ aliter, &, ut pleraque alia, barbarè ufurpant.

Expatritius, qui patritiatum depofuit Zeno, *l. 3. C. de Senat. vel Patrit.* Quoties viro fortè Patritio, vel Expatritio, vel ei quem Prætorianæ, &c. *Hotom.*

Expavescendum, *l. 29. §. forsitan. ff. de liber. & postu.*

Expectare mortem patris fignificat etiam valde avidè expectare, ut eft apud Fabium *lib. 8. c. 3.* & notum eft illud è Poeta. Filius ante diem patrios inquirit in annos, Balduin. *de har. qualit. & differ.*

Expedire, intereffe, conducere, utile & è re effe, fignificat, *l. 5. §. si as alienum, D. de reb. cor.*

Expedire nonnunquam fignificat explicare *Briss.*

Expedire pro abfolvere. Cafus *de jurejur.* Maximum remedium expediendarum litium in ufum venit jurisjurandi religio, in tertiis perfonis, h. e. impersonaliter, pro utile eft, ufurpatur, *Instit. de bis qui sunt sui vel alien. jur. §. sed & major.* Expedit Reip. ne quis re fua male utatur, Expediat, id eft, conveniat, vel oporteat, *c. cum expediat. de elect. in 6.*

Expedire proprie eft pedem retentum liberare, quod Impeditus is dicatur, qui pedes habet ita alligatos, ut progredi nequeat; hinc ad multa alia transfertur, ut expedire negotia: & Expeditum, quicquid promptum eft & paratum. Connan. *lib. 9. cap. 5. n. 9.*

Expediri, in *§. item pretium, Inst. de empt.* eft explicari, exerceri, celebrari.

Expedienda de plano funt quæ Proconful habet, *l. nec quicquam de offic. procons.* Quam expeditionem, qui eandem cum fummaria cognitione faciunt, res diverfas confundunt, nec acute fatis diftinguunt quæ fecerni debent. Id enim pro conftanti & certo habeo. Effe, ubi & fummatim de caufa cognofci poffit, cum tamen de plano res expediri nequeat. Et quid eft ergo, de plano expedire? Nempe judice pro tribunali more majorum ad jus dicendum non fedente: Ex eo fignificatione fumpta, quod Planum pro terra, feu folò nonnunquam dici foleat, ut apud *Ovidium Nasonem*: Qui cadit in plano, fic cadit, ut tacta furgere poffit humo? Apud Domitium Ulpian. *l. sed etsi. §. 1. de inst.* Profcribere palam fic accipimus claris litteris, ut de plano rectè legi poffit, & apud *Cornelium Frontonem.* Cadimus in plano. decidit aliquid ex alto. Hinc Sueto. Tranquill. *in Tiberio Casare*: Si quem reorum (inquit) elabi gratia rumor effet, fubitus aderat, Judicefque aut è plano, aut è quæfitoris tribunali, legum & regionis, & noxiæ de qua

cognoscerent, admonebat. T. Livius *lib.* 10. Qua ægre successerant ex plano in muros, & L. Florus *lib.* 4. Qui fiduciam timens, in quos se recipiebant. Castra sua, sed quæ in plano erant habitare & incolere jussit. Curt. *lib.* 3. *nanèm. c.* 41.

EXPEDIRE nomina, Cic. *l.* 16. *Epist. ad Att.* Quo in genere loquendi positus est elegans ille locus in Valerium Catonem, summum Grammaticum, qui creditori satisfacere non poterat æris que alieni dissolvendi copiam non habebat, in quem Bibaculus, ut Suet. *l. de illustrib. Gram.* refert, lusit his versibus:

Mirati sumus, unum Magistrum.
Summum Grammaticum, optimum Poetam,
Omnes solvere posse quæstiones:
Unum difficile expedire nomen.

EXPEDIRE per libellum. Moris fuisse, ut quid à Principe desideraturi, Principem etiam præsentem scripto adirent, auctor est Tacit. *Annal um lib.* 4. ejusque moris meminit *Callistratus.* Ait enim Divum Hadrianum aditum fuisse per libellum à Julio Tarentio, *l. Divus. De re jud.* Ulp. etiam de quodam scribit, qui se fecisse Procuratorem libello Principi dato professus est, *l. ne satisdatio* 21. *Rem rat. hab.* Hunc morem ab iis quoque observatum fuisse, qui quid à Prætore aut Præside, adversario nullo in jus vocato, postulabant, expresse testatus est Julius Paul. *l.* 15. *de jus voc.* Et tunc si talis res per libellum peteretur, quæ prolixiorem nullam requireret causæ cognitionem, statim per libellum, etiam de plano expediebatur. Itaque illud esse omnino videtur quod *Suet.* sic *de Nerone* scribit: In jurisdictione postulationibus nisi sequenti die ae per libellos non temere respondit. Eos haud dubie libellos intelligens, quibus adiri Principes moris erat. Igitur ad illud quod à principe, vel à præside libello petebatur per libellum respondebatur, & sic per consequens expeditio postulationis fieri etiam per libellum subscriptione, solebat. *l.* 29. *de l. Corn. de falsis.* Si aut res quæ per libellum petebatur, talis esset, ut opus haberet decreto, tunc ea neque de plano, neque per libellum poterat expediri, sed in diem cognitionum differebatur: qui dies cognitionum, decreti dies appellabatur. *l.* 28. *in pr. de Exius.* Ræward. *pro trib. lib. Sing. cap.* 8.

EXPEDIRE alimenta pupillo, i. e. erogare, & administrare, *l. ult. ff. ubi pupill. educ.*

EXPEDITIO, proprie profectio cum expeditis militibus. Sallust. *Jugurth.* Marius interea exercitu in hybernaculis composito, cum expeditis cohortibus & parte equitatus proficiscitur in loca sola. Et paulo post, de eodem loquens, Pavidi sine decore ad Syllam profugiunt, quem Consul in expeditionem proficiscens Proprætorem reliquerat. Imp. tamen pro castris posuit in *princ. tit. De milit. test.* vel testamentorum leges non exigit ab iis, qui in expeditionibus occupati sunt; nam *in* §. 4. Quatenus, inquit, militant, & in castris degunt. *Hotomann.*

EXPEDITIO itineris faciendi, id est, confectio, absolutio, *l.* 6. §. 2. *C. de appellat.*

* EXPEDITIO Romana (*Römer-Zug*) est Comitatus, qui Romanorum Regi pro consequendâ Pontificiâ inunctione, & Corona Imperiali Romam eunti præstandus est. Sive est Comitatus Regi Romano pro capessendâ coronâ Imperiali Romam proficiscenti, à Principibus & Proceribus Imperii majori aut minori numero & adparatu pro ditionum & feudorum qualitate vel in persona propria vel in iis Domino acceptabilibus hominibus, vel solutâ dimidiâ aut alia parte redituum illius anni præstandus.

Origo illius hæc est: Cùm Carolus M. Rex Francorum, Imperator Romanus eligeretur, ac à Pontifice coronaretur, atque indè Romanum Imperium primo ad Carolinam progeniem, & postea ad successores Reges Germaniæ deferretur, ritus quoque ille solennis coronationis in sequentibus Impp. est observatus; atque hinc postea factum, ut Vasalli Regni horumque subvasalli creatum à Germanis Regem tenerentur ad suscipiendam Imperii Romani coronam & solennem consecrationem, Romam comitari. De eâ extat Caroli III. dicti Crassi Constitutio. Denique constitutum legitur in Comitiis Wormatiensibus anno 1521. numerum concomitantium ad viginti millia equitum & quatuor millia peditum extensum fuisse.

Quamvis autem expeditio Romana per aliquot secula duraverit, à Carolo V. tamen tempore ea cessavit, nihilominus tamen adhuc hodiè exercitus dicto numero peditum & equitum constans, vel pecunia, secundum modum atque æstimationem expeditionis Romanæ (*nach dem Anschlag des Römerzugs*) exigente necessitate atque utilitate Imperii à Statibus, mediante collectâ subditis suis indictâ; quæ *Römerzug* dicitur, præstanda est. *Rec. Imper. de anno* 1544. §. *und damit nun. Rec. Imp. de anno* 1594. §. *wiewohl nur* & passim.

(Vid. Goldast. *de Regno Bohem. l.* 2. *c.* 15. Freherus *in Commentar. ad Constitut. Caroli Crassi de expedit. Roman.* & *in not. ad P. de Andlo l.* 2. *c.* 6. Wurmbain. *Relat. histor. p.* 257. & *seqq.* Velmsen *in templo pacis Orat.* 4. *p.* 175. Limn. *de jure publ. l.* 2. *c.* 4. *n.* 107. Carpzov. *de Lege Regia. c.* 2. *sect.* 9. D. Conring. *de Germ. Imp. R.m. c.* 7. & *seqq.* D. Struv. *Syntag. Feud. c.* 11. §. 5. D. Maurit. *de matricul. Imper.* §. 24. & *seqq. p.* 2. *var. Exerc. jur. publ.* 7.)

EXPEDITUM, Ulpianus in L. contra §. si filius, de pactis venuste accipit, pro certo, explanato, declarato, deciso, Quod & ipsum non est expeditum. Idem in *l.* 2. *rem pup. sal.* fore, non expeditam emptionem, pro difficili, & ea, quæ cito fieri non potest. Sic expeditissimum, pro certissimo & indubitato, *Gajus* dixit in *l. venditione.* §. *fin. de bon. aut. jud. poss.* Denique expeditum dicitur, quicquid promptum ac paratum, ut supr. *Hotoman. Prat.*

EXPEDITI milites, vel in expeditionibus existentes dicuntur quicunque sunt in ipso exercitu aut castris, id est, eo loci, quo Reipub. causa est belli apparatus, seu in statione illi sint, seu in hybernis seu alibi pro finibus Imperii tuendis: imo quocunque in loco sint militiæ causa, ut si Romæ sint ad defensionem urbis collocati ac dispositi. Falsum ergo, stationarios ac limenarchas non recte testaturos jure militari, quia non sint in expeditionibus. Nam Ulp. *l.* 1. §. *ult.*

§. ult. de bono. possess. ex test. Miles est, etiamsi in nostro non est: & Navarchi ac Trierarchi classium, jure militari testari possunt: & in classibus omnes remiges ac nautæ milites sunt: item & Vigiles. *Hotom.* ex *Co. nans.*

EXPELLERE & Repellere, non debet intelligi de armis privatis, & de facto, sed de publica executione, & de jure, teste Justiniano *in proœmio Instit.* qui ait, Sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat: Unde quidam Doct. falso tradunt in certis speciebus permitti privatim expellendi facultatem. *Prat.*

EXPELLEUTA, Compulsor Goth. *ad c. 6. Nov.* 128. ex Scrimg. & Julia.

EXPELLERE patronum, id est, repellere, summovere. excludere. *Briss.*

EXPELLERE, pro repudiare, *l. 8. §. 3. princ. C. de repud.*

EXPELLERE è patrimonio, *Ciceroni* est, paterna hæreditate excludere. Idem dixit, Expulsam à matrimonio filiam. *Spieg.*

EXPENDENDUM reditium patrimonii utiliter monuit Ulp. *in l. Jus alimentorum.* Ubi pub. educ. deb. sic scilicet, ut semper aliquid ex reditu supersit. *Spieg.*

EXPENSA in rationibus ab antiquo appendendarum pecuniarum more dicta. Plin. *lib. 33. c. 3.* scribit. Idem expensare in *l. 41. §. libertatem. ff. de fideicommiss. lib.* quod alias Expensum ferre dicitur. Plin. *lib. 2. c. 7.* Huic omnia expensa, huic omnia ferentur accepta, & in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit, ferre pro imputare & attribuere. *l. 22. §. pen. ff. ad Treb. l. 10. ff. de sup. leg. l. 24. ff. quæ in fraud. credit. l. 13. ff. qui potio. in pig.* Briss. adde Connan. *lib. 8. c. 1. n. 5.*

EXPENSÆ Nemo qui ultra substantiæ suæ modum sumptus facit: æquo animo ferendus. *Novell.* Ut determi. sit num. cler. *§. ex omni igitur. Const.* 3. non oportet undique ad sumptus possessiones conquirere. (Nam id insatiabili cuidam avaritiæ simul, & impietati proximum est) sed ex moderatis facultatibus sumptum temperare. ibid. *Prat.*

EXPENSÆ sumptus sunt voluntarii: & non necessarii Impensæ vero sunt utiles, & necessariæ. *Prat.*

EXPENSÆ debentur variis ex causis: alias ex victoria totius causæ, de quibus tractatur in *l. properandum §. sin autem alterutra, C. de jud. & in ca. calumniam de pœnis.* Alias ex contumacia adversarii. Quarum fit mentio in *l. sancimus. C. de judic. & in c. cum dilecti. de dolo & contumac.* Alias ex culpa Adversarii, qui processum causæ differt, ut est constitutum *in l. non ignoratis. C. de fruct. & liti. expens. & in c. finem litib. de dol. & contum.* Alias ex temeritate ejus, qui alium sine actione ejus traxerit, ut in l. eum quem temere. in *pr. de jud. c. 1. de dol. & contum. lib. 6.* Prat.

EXPENSUM ferre, est scribere se pecuniam dedisse. *Ulpianus* ad Senatusconsul. Trebell. *l. mulier.* Dicendum est potius, fructibus hoc expensum ferendum, quam fideicommisso. Observandum autem, quod non solum de pecunia, sed etiam de aliis operibus dicitur. Marcell. *ad l. Jul. repetund. l. lex Julia.* Illud quoque cavetur, ne expensum ferat opus publicum faciendum, frumentum publice dandum, præbendum, adprehendendum, sarta tecta tuenda, ante quam perfecta, probata, præstita lege erunt.

Javol. *l. supell. leg. l.* qui vestem communem omnem, & res plurium generum supellectili ferre solitus erat. *Scævola*, quæ in fraud. *l. pupillus.* Creditores negligentiæ expensum ferre debent. *Spieg.* Adde Forcat. *in Aviario Juris Civi. c. 2. n. 5.*

EXPENSUM ferre dixit Plin. *lib. 2. c. 7.* Ferre, pro imputare & attribuere. *l. 22. §. pen. ff. ad SC. Trebell.* Prat.

EXPERIRI & periculum facere etiam nunc Latinis pro eodem dicitur, & periculum pro experientia, experientia pro periculo *lib. 7. c. 11. n. 7.* Connan.

EXPERIRI, vel Experiri jus (utrumque enim dicitur) lege agere est, vel actionem in judicio intendere, inde deducto verbo, quod qui rem aliquam judicio petunt, ii, quod juris se habere ad eam rem petendam arbitrantur id ad judices tentandi & experiundi causa exponunt. Livius *lib.* 50. Prætor, inquit L. Petilio dixit, sese eos libros in ignem conjecturum esse, prius quam id faceret, se ei permittere, ut si quod seu jus seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, experiretur: id integra sua gratia facturum. Paul. *l. 1. ff. de in jus voc.* In jus vocare, est juris experiundi causa vocare. *Ulp.* ex Prætoris edicto. *in l. 4. ff. vi bonor. rapt.* In eum in anno, quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in duplum &c. Sic *l. 3. §. hac pœna, ff. quod quisque jur. l. 1. de d. vers. temp. act.* Hoc.

EXPIRIRI, & ad judicium vocari, sicut agere, & conveniri opponuntur. *l. 15. ff. de admin. str. & porte.*

EXPERIRI judicium. *l. 12. de quæst.*

EXPERIRI judicio, actione, interdicto, passim legitur. Experiri, absolute, eodem sensu, *l. 3. §. hac pœna, quod quisque juris l. 23. depos.* Briss.

EXPERIENS pro experto *l. ex aula. Co. de privil. eo. qui in sac. palat. milit.* Prat.

EXPERIENTIA est cognitio quædam nullo docente, per usum contingens. Et in hoc distat ab arte, quæ certis traditur præceptis. *Old.*

EXPERIMENTUM equorum vel mularum, *l. 20. ff. de præscript. verb.*

EXPERIRI intra parietes, *Ciceroni* est, permittere rem disceptandam inter amicos citra judicium, & extra cancellos forenses. Vulgus Amicabilem ingredi compositionem appellat, *Spieg.*

EXPERIUNDI potestatem habere quid sit, exponitur in *leg. 1. ff. de divers. temp. & l. 55. ff. de ædil. edict.* Quod pertinet ad interpretationem, *l. 6. ff. de calumniato. l. 1. ff. quando. act. de pecul. l. 1. & l. 10. ff. quæ in fraud. credit. l. 1. ff. uti possid.* Juris experiendi gratia dixit Paul, *in l. 1. §. de in jus voc. ut* & Cic. *pro Cæcinna.* Homines inermes, qui ad constitutum juris experiundi gratia venissent, id est, ut de jure suo experirentur disceptarent. *Briss.*

EXPERIRI, pro defendere *in c. 1. de judic.* Prat.

EXPERIONA mora fieri dicitur in *l. Mo a. ff. de usur.* cum per debitorem sit, quo minus solvat. Quod tunc accidit, cum interpellatus non solvit, quibus in causis moneri illum oporteat. Nam qui paratus fuit solvere, si à se peteretur, nihil facere videtur, quo minus eo tempore, quo creditor postulet, solvat. Donellus *de mora.*

EXPERS immunis *l. 1. C. de secund. nupt.*

EXPERTES, qui nullam rerum experientiam habent, *C. de tutor. & cur. illustr. pers. l. 1.*

Expertus hoc est, experientia doctus & prudens factus. Huic credere oportet *c. ut constitueretur 50. distinct.*

Expetere jus alicujus pro curare, ut alicui fiat jus & jus suum obtineat.

Expigmare & Expigmatio, pro fucare & fucatio capitur apud *Cyprianum* in lib. *de habitu virginum.* licet vulgo ibi legatur Expugnare & Expugnatio, quæ verba non quadrant sententiæ. Tiraq. *in 3. connub. gloss. 1. part. 1.*

Expilare, furtive fraudare. Inde apud Jurisconss. titulus est, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilaverit, extraordinariè solet coerceri. *Prat.*

Expilatæ hæreditatis crimen proprio nomine notatum est, cùm in furti appellationem non caderet, quòd in hæreditaria committi non intelligitur *l. 2. §. 1. ff. expil. hered. l. 17. Co. de furt. l. 3. C. famil. ercisc. l. 3. §. nunc videamus. ff. de suspect. tut.* Quamobrem *in l. 21. ff. de acquir. hered.* ita scriptum est, rem hæreditariam quasi subripiens, vel expilans. Expilare verò hæreditatem, i. spoliare dixit Scævola *in l. 40. ff de statu liber.* Et ita expilatam hæreditatem accipimus *in l. 23. ff. de fideicommiss. liber.* Et expilatæ hæreditatis postulare *in l. 33. ff. de negotiis gest. toto tit. de crimine expilata hered. l. 7. in fin. ff. ad Turpill. l. 3. §. Nunc videamus. ff. de suspect. tutorib.* Expilatio hæreditatis furtum improbius appellatur. *l. 12. Cod. de his qui notant infamia.* Briss.

Expilationes à furtis discernuntur qualitate & atrocitate criminis. *l. 16. §. qualitate de pœn.* Briss.

Expilatores sunt Asconio atrociores fures, qui ne pilum quidem relinquunt in corpore spoliatorum. Vide suprà, Compilatores. In jure nostro propriè hoc vocabulo notantur, qui ex rebus vacantis hæreditatis aliquid surripiunt, ut ff. & C. eod. Ulpian. *de Effract. l. 1.* Expilatores, inquit, qui sunt atrociores fures, hoc est, λωποδύτας id est, qui vestibus homines exuunt, ut Haloander interpretatus est. *Budæus* legit συλλογοι vel συληταὶ, indicans hoc furtum vocari improbius, in *l. fratrem expilasse. C. ex quibus caus. infam. irrog.* Cicero in Prætura urbana improbissimum appellavit. *Alciatus*, apparet eos expilatores, qui viatoribus noctu pallia & vestes diripiunt. *Spiegel.*

Expirare, id est, spiritum emittere, sive mori, *l. 22. ff. de SC. Silan.*

Expirat, Mart. *§. fin. l. 1. de requir. reis.* Nam & si intra annum mortuus sit, criminis causa expirat & perit. Translate, pro decidit & transfluit. Sic & libertas expirare dicitur, quæ in declinatione est. *Spieg.* Substitutiones expirare solent, *l. 5. Cod. de impuberum substitutione.*

Explanarunt, id est, interpretati sunt, & exposuerunt, apud Justini. *in Aut.* Quem oportead episc. *§. 1.* Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum observatio custodiatur, quam justi, & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli & Sancti Patres custodierunt & explanaverunt. Hinc explanator, qui interpretatur & exponit. Cic. *1. de Divin.* Sunt enim explanatores, ut Grammatici Poetarum. *Spieg.* Explanare voluntatem suam adhibitis testib. *l. 1. §. 2. C. de Lati. liber. toll.*

Explere, complere & implere significat. *Briss.*

Explere conditionem, id est, implere, *l. 4. §. servi, ff. de statul ber.* Expleri conditio dicitur, quæ impletur, & existit, *l. 18, ff. de cond. & demonst.*

Explicare, expedire, conficere, peragere, plerumque significat *Briss.*

Explicari, id est, decidi, res non potest citra adjudicationes & condemnationes, autor Paulus *de Procur. l. licet. §. si plures.* Spieg.

Explicare pecuniam, quod Græci πορίζειν, Latini Curare. Callistratus, *l. 31. ff. de re judi.* Si qui tamen per contumaciam magis, quàm quia non possint explicare pecuniam, differant solutionem, i.e. In promptu non habeant. *Hot.*

Explicare se, id est evitare periculum, *l. 29. §. item Labeo, ff. ad L. Aquil.*

Explicatio, est allegatio infirmans supplicationem. Et est pro actore contra reum, Replicatio, allegatio est contra exceptionem. Supplicatio verò, allegatio est, quæ replicationem infirmat, & reum adjuvat. *Spieg.*

Explicite, non est distinctè & apertè, ut Canonistæ usurpant: hoc enim explicare significat, sed expeditius & celerius denotat. *Prat.*

Explicito, hoc est, absoluto, apud Ulp. *ad SC. Trebell.* Explicito tractatu, qui ad fidei commissa singularum rerum pertinet, transeamus nunc ad interpretationem SC. Trebelliani. Hoc SC. factum est, eodem referente, temporibus Neronis, octavo Calen. Septemb. Anneo Seneca, & Trebellio Maronio, Coss. *Spieg.*

Explorare, est inquirere, investigare, excutere, examinare, *Briss.*

Explorata fides, pro perspecta & certo cognita apud Aurelium, in *l. unica, de Offic. Præf. Prat.* Spieg.

Explorati juris est, id est certi. *Briss.*

Exploratores, qui secreta nunciant hostibus, proditores sunt, & capitis pœnas luunt. Arrianus *in l. omne delictum. de re milit. l. 38. de pœn.* Briss.

Explosa pristina fictione. *Inst. de fideicom. hered. §. sed quia.* Alber.

Explosis ridiculis ambagib. *l. ult. C. de Legib. & Const.* Alber.

Explosis atque rejectis præscriptionib. *l. 1. C. de Consort. ejusd. lit.* Alberic.

Expoliati, *Zasius* inquit, eleganti figura dicuntur, qui sunt privati, qui jacturam in bonis passi sunt. Ita Jurisc. *in l. 1. ff. de Don. int. vir. & uxor.* dicit, donationem esse prohibitam inter conjuges, ne se mutuo amore spoliarent. Sic *in l. 2. de Bon. dam.* Is qui detruditur in carcerem, propter crimen, non debet spoliari bonis, antequam feratur sententia. Spoliari, id est privari. Et quod Justin. *in §. compensationes. Institut. de Act.* dicit, Expoliatum bonis, Jurisconsul. *in l. fin. ad fin. de his quæ in fraud.* dicit Exutum bonis: ut paria sint, Exui bonis, & Expoliari bonis, i. jacturam bonorum pati. Unde interpretes dicti *§. compensationes*, verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium, ut *Zasii*, utar verbo, sensum invexerunt. *Spieg.*

Expoliatores. Lege, Atrociores fures.

Exponere, interdum significat emittere.

Exponere cautionem, epistolamque, dicimus, pro cavere & emittere epistolam. *l. 25. ad fin. ff. de probation. l. ult. ff de constit. pec. l. 81. §. Procuratorem. ff. de Procuratoribus. l. 43. in fin. ff. de adm. tut. l. 7. §. & illud. C. de præscript. 30. anno. §. sin autem per Procuratorem. Instit. de satisd.* Exponere filium *l. 29. ff. de manumiss. testamento, l. 16. C. de nuptiis.* Et expositus filius *in l. 1. §. si quis nesciat. ff. de jur. & fact. ignor.* Briss.

Exponere merces, pro, exonerare, *l. ult. §. 1. ff. de lege Rhod.*

Exponi dicuntur infantes, servi, liberti, & languidi, si sine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis, vel à patronis. Ut in *cap. unico, de infant. & languid.* Exponere enim aliqui solent relegati pietatis officio infantes vel languidos ante Ecclesias, ut eos alii miseratione moti colligant 87. *distin. si expositus.* Spieg.

Exportare, *Verschicken* Martian. Exportandus ab Italia, si venerit, in provincia morari potest, *l. 2. de export.*

Exposcere, & Deposcere, est dedendum aliquem ad pœnam petere.

Expostulare Donato est conqueri, objurgare, querelam apud eum ipsum deponere, qui facit injuriam. *Prat.*

Expostulare summissim, servorum est erga dominos, qui aperte conqueri non audent, propter reverentiam Nec semper est subaccusare seu appellare aliquem de accepta injuria, verum etiam vehementer postulare. Insul. ex Sueton. *in Aug.* exemplum adfert. *Spieg.*

Expostulatio, est adversus eum, quem accusamus. Quod F. Syl. adnotavit. Expostulationem facere, est cum querela, apud amicos requirere, & quasi officium amicitiæ in alio desiderare: quia ab eo violatum sit. *Spieg.*

Expræfecti *l. 2. C de Præf. Prat.* qui Præfectura abierunt: ut Exconsules, Exvicarii, Excubiculari *Prat.*

Ex præparato, vice adverbii ponitur, id est, dedita opera.

Ex præscripto agere, imperite aulici dicunt, juxta Instructionem.

Expresbyter, Presbyteratu depositus, *c. accedens 50. distinct.*

Expressa nocent, non expressa non nocent. Sententia hæc est apophthegmatica, plus in recessu habens, quam verba ipsa in fronte præ se ferant, ut ostendit eleganter *Ferrarius* in hujus Regulæ explicatione. Observandum tamen, quod & ea, quæ ad aliud expressum referuntur, aut ex necessaria consequentia veniunt, tanquam expressa judicantur. *l. ait Prat. §. 1. l. in summa in princ. de Re jud. l. asse toto. ff. de Hered. instit.* cum similibus. Hanc elegantem Juris doctrinam accuratè lateque prosequitur Jas. *in l. Prator ait, ff. de Oper. nov. nunc.* & Abbas in *cap. olim. extr. de Consib.* Alioqui expressum facit cessare tacitum, *l. cum ex filio. §. filio. ff. de Vulgar. & pupill. substitut.* Et plerumque fit latior interpretatio in casu expresso quàm tacito.

Expressa quandoque prosunt, & non expressa non prosunt, ut rectè colligit P. Faber. *in d. l. 185. per l. si mater. 11. §. denique, & §. si quis autem petit. De except. rei jud.* Expresso vitiato non vitiatur tacitum. V. Dd. in *Rubr. ff. de vulg. & pup.* & ibi limitationes. An expressum dicatur, quod ex mente ac sententia legis est, rectèque deducitur, V. Bart. in *d. l. Prator ait, in princ. de oper. nov. nun.*

Expresse, pro manifestè & apertè.

Expressim, disertè, nominatim. Paulus *l. 98. §. 3. ff. de solut.* Quod ita potest admitti, si hoc ipsum expressim agebatur, *Hotomannus.*

Expressum, tribus modis. Primum quod verbis generalibus exprimitur: Secundo, quod verbis specialibus. Tertio quod singulariter, & proprio nomine exprimitur, secundùm doctrinam Bartol. *in l. 1. ff. de vulgar. & pupill. substit.* Joh. Bello. *Etymol.*

Exprimere est palam & apertè significare, declarare, demonstrare; *l. 13. §. iterum, ff. de reb. dub.* Expressisse, & voluisse, separantur; *l. 16. §. ult. ff. de legat. 1. quemadm.* Exprimi & regi verbis. opponuntur, *l. 68. ff. de hered. instituend.*

Exprimere, inter alia etiam hoc significat, vi & necessitate impetrare & auferre; ut enim extorquere, sic exprimere dicitur, quasi manibus pressis auferre, & extundere, *Spieg.*

Exprobrare, pro pudore afficere. Sic *Plin.* Junior. Etiam mala emptio semper ingrata, eò quod exprobrare domino stultitiam videtur, *Spieg.*

Expromissor *Hotomanno* idem quod adpromissor, qui pro alio promittit: idem qui fidejussor seu sponsor.

Expromissoris nomen pro eo ponitur, ait idem *Hotom.* qui non accedit obligationi, sed eam totam in se suscipit, quasi alienæ obligationis Vicarius. Servus domino obligari non potest: ergo nec fidejussorem dare: at expromissorem rectè dat, qui suo loco promittat, *l. 7. §. 8. de dolo malo.* Et ibidem Expromissor loco promissoris est apud creditorem: nec accedit obligationi, sed solus obligatur liberato debitore. Ergo differunt expromissor & fidejussor, &c.

Expromittere est novandi animo pro alio vel pro seipso promittere, *Br. ff.* Expromissor, qui alienam in se obligationem vel fidejussione, vel novatione, aut delegatione suscipit: is quandoque reus dicitur, *B. ff.*

Expromittere quoque dicitur filiusf. servusve qui creditam sibi, dum in aliena esset potestate, pecuniam, paterfam. vel liber factus, soluturum se promittit. *Briss.*

Expromissor plane alius est à fidejussore: & illius nomen generalius, quam hujus *B. iss.* Expromissione fit novatio non fidejussione, *Prat.* v. Cujac. 13. *observ.* 35.

Expromissor dicitur, qui pro alio novandi animo promittit. *l. ult. ff. ad Macedon. l. si mulier. 22. ff. ad Vellejan. l. septima, §. 4. ff. de dol. mal. l. 4. §. 1. ff. de re judic. leg. 4. ff. de condictio. caus. dat. l. qui libertinis, 37. ff. de oper. libert.* Itaque omnino differt Expromissor à fidejussore, sive Adpromissore. nam ille solus obligatur: hic cum alio. ille reus principalis est: hic accessorius. Illum qui dat, liberatur: hunc verò qui dat, obligatus manet. *l. ne res, 53. ff. de contrahend. empt. l. quod si. 10. ff. de pign. act. l. quod servus, 56. ff. de pecul. l. 5. §. si pater. ff. de Jur. dot.* Adde Cujac. *ad l. eleganter. §. servus pactionis. ff. de dolo malo.* Connan, *lib. 6. c. 6. num. 2. & n. 91.*

Expromittendi autem verbum proprium est Jureconsultorum, ab ipsis docendi gratia factum & inventum, cui nullum magis respondet, quàm quod illi dicunt recipere, quod plus aliquando significat, quam polliceri vel promittere, cum in alieni facti obligationem veniunt: *Connan.* præallegato loco.

Exproximi, & Proximi, scriniorum. *l. 1. C. de Magistris sacrorum scrinior. lib. 12.* Exproximus, qui proximi dignitate functus est. *Hot.* Exproximo libellorum. *Marcell.*

Expugnatur navis, cùm spoliatur, aut mergitur, aut dissolvitur aut pertunditur, aut vela conciduntur, aut anchoræ involvuntur de mari. *Callistratus* autor, *de incend. ruin. naufr.* Spieg. Porro & tunc navis expugnari dicitur, cùm prælium adversus navem susceptum est. de quo latius Peckius *l. 3. §. Deinde ait Prator ff. eod.*

EXPUNGERE, *Bud.* ait, est punctis circumducere & tollere, & quasi rem jam confectam eximere è codice. Hermogen. *de Diversf. temp. præscrip.* Reipublicæ rationes subscriptæ & expunctæ adversus eum quidem qui administraverit, ultra viginti: adversus vero hæredem ultrà decem annos retractari non possunt. Spieg. *v. l. pen. de re mil.* Sic *Plaut.* Nunc (inquit) quod reliquum restat, volo persolvere, ut expungatur nomen meum, ne quid debeam. Et in *l. pen. ff. de re milit.* militem ob desertionem expungi dicitur.

EXPUNCTI. Vide Punctum. ad fin. *Spieg.*

EXPUNCTUS miles dicitur, qui è numeris exemptus est, & ære dirutus. *Bud.*

EXPUNCTÆ rationes, dispunctæ. *l. 13. ff. de diverf. temp.* Briss.

EXPURGARE, idem quod se vitio aliquo purgare. Et expurgationem habere, pro se purgare, accipitur. *Spiegel.* Expurgatio prioris vitæ. *§. 5. pr. l. 23. C. de nupt.*

EXQUAESTOR, Quæstorius, qui Quæstura est functus. ut Exconsul, id est, consularis, qui consulatu abiit. Isid. 15. *Etym.* 13. c. Hoc est Justiniani Præfatione Græca cum Latina collata intelligitur, quarum in hac sic legitur. Quæ omnia confecta sunt per virum excelsum, nec non prudentissimum magistrum, Exquæstorem & Exconsulem Tribonianum: in altera vero hoc modo: ἅπερ ἅπαντα συνετέθη, καὶ ἐπετελέσθη καλῶς τε. καὶ τῆς παρ' ἡμῶν κελεύσεως ἀξίως, διὰ τοῦ Τριβωνιανοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ σοφωτάτου μαγίστρου, καὶ ἀπὸ κυαιστόρων τῶν ἡμετέρων βασιλείων καὶ ὑπάτων. *Hotom.* & ita, quidem ante alios id interpretatus est Crinitus *de honesta disciplina lib.* 10. c. 12. Eumque secutus Ferretus *in proæmio Institut.* Exquæstores & Exconsules interpretans, qui olim quæstores consulesve fuerint. *Aldobrandinus* autem in *d. proæmio* Quæstorem & Exquæstorem eundem esse putat. Nam quem exquæstorem in d. proœmio, vocat, & inscriptione epistolæ sub *tit.* 16. *Cod. de vetere jure enucleando* in eisdem duabus epistolis modo Quæstorem modò Equæstorem appellat eodem tempore. Item titulus est *de quæstorib. lib.* 12. subsequitur autem statim constitutio de his qui exquæsturæ honore viguerint, ubi Exquæsturæ honor Quæstoris appellatur. Adde quod Equæsturæ munus separatum non legitur. Vide & Alciatum *lib. 4. disp. c.* 3. ubi Exquæstorem Tribonianum dictum putat, quasi qui ante omnes quæstores, & alios omnes magistratus aulæ Justiniani fuerit. Ex enim particula est non privantis tantum, sed & augentis. Dicitur & Exquæstore. Olim etiam Proconsule, & Promilite *Salust.* Proquæstora *Cic.* idque una voce per omnes casus ac numeros. *Prateius* vid. Ex magistro.

EXQUIRERE, id est, inter se consultando investigare: quod est universalis Concilii proprium. *Spieg.*

EXQUISITÆ pœnæ, *l. 31. C. ad Jul. de adulter.*

EXQUISITIO, *l. 9. §. 1. C. de secund. nupt. l. 1. fin. pr. C. de adsertion. toll.*

Ex quo, Exinde, *l. ult. C. ad l. Jul. majestat.*

EXROGARE. Vide Erogare.

EXSCRIBERE, est & exemplum sumere, & scriptum perficere.

Exsecto ventre extractus. Ulpian. *l. posthumus de inoff. testam.* Spieg.

Ex seminario, id est, stirpitus. Sic *Ulp.* interpretatur in *l. vitem. §. quod si quis arb. furt. cas.* Spieg.

EXSEQUI, vide supra *Exequi.*

EXSICCATUS alveus, *l. 30. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.*

Ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet; in suo enim alicui hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat.

Ex syngrapha agere, obsignatis tabellis agere, pro eo quod est, rigidè, parumque civiliter, sed velut ex obligatione. Sunt formæ ut ait *Eras.* à jurisconss. ductæ, versæ in proverbium. *Spieg.*

Ex tempore, id est causa temporis, serviendo tempori, ut vulgò dicunt, secundùm exigentiam temporis.

Ex tempore dicere, id est, citra præmeditationem: & apud *Persium*, ex tempore vivere, id est, citra solicitudinem futurorum. Hanc vitam ceu felicissiman probavit Christus: ut quam & ipse semper secutus sit, & Apostolis sequendam proposuerit. Ex Erasm. *Spieg.*

EXTA. Extorum usus olim in sacrificiis frequens erat apud Græcos. Nam in sacrificiis primum hostiæ partem adolebant & exta coquebant, eisque vescebantur, deinde ex aliis visceribus postea epulabantur, id quod ex *Homero* facile perspici potest, ita scribente.

Νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσί.

nam quincuplex illud verù craticulæ simile tenebant exta torrentes, sequitur enim mox:

αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο.

quo quidem significat exta tum cocta fuisse, & comesa esse, cum coxæ in deorum aris urebantur. Reliqua postea viscera assabantur ad reliquam dapem: *Homer.*

Μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,

In Herculis sacro idem *Livius* declarat à Romanis fieri solitum, cui Græco ritu res divina fiebat, his verbis, Forte ita evenit, ut Potitii ad tempus præsto essent, iisque exta adponerentur, Pinarii extis adesis, ad cæteram venirent dapem; hæc tamen *Maro* de eodem Herculis sacro loquens confudit, non tam ut reor voluntate quam Carminis lege, qua coacti interdum Poetæ res & tempora non satis distinguunt: sed adscribamus ejus versus:

Vescitur Æneas simul & Trojana juventus
Perpetui tergo bovis & lustralibus extis.

Cum autem extorum mentionem fecit Maro, hoc ipso participes sacrificii intellexit & significavit: nam qui à sacris arcebantur, iis de extis gustare nefas erat, ut homicidis: Aristophanes. ὅτῳ ὅπως οὐχὶ τεθνήξει, πρὶν χρὴ σπλάγχνων μ' ἀπογεύσασθαι. Et *Turnebus* exta à *Marone* ideo appellata esse lustralia putat, vel quod primus Hercules post Caci cædem ad aram maximam, facto sacro se purgaverat & lustraverat: vel potius quod cum omnia nos sacra lustrent & purgent, extorum esu id maxime consequimur & sacrificiorum participes sumus; à quibus impii arcentur. Turnebus *advers. lib.* 7. c. 13.

EXTATURUS, passim, pro extiturus in *ff. Florent.* Briss.

EXTANTES fructus: in *l. certum, C. de rei vend.* intelliguntur nondum consumpti. Eaque sententia recepta est: Donellus de fructibus extantes interpretatur pendentes adhuc, & qui à solo nondum sint separati, quam recte, viderit ille.

EXTENUATUM debitum, *l. 3. C. de commodat.* id est, solutum. *Breder.*

EXTENDERE, est porrigere, & longius producere. ulteriusque protrahere. *Briss.*

EXTENDARE legem, est eam ampliare ad non expressa. Unde vulgata doctrina est, in favorabilibus extensionem fieri oportere, si sit ido-

neitas

neitas rationis. *l. illud. C. de Sacros. eccles.* Bartol. *in l. si constante. in 1. parte, in nova quast. sol. mat.* Sed & interdum verba in extentam, & de stricta significatione in latam laxari posse, *Gloss. motuust, in Auth. Ut hi qui obligat. post princ. verb. ad curationem*, & ibi *Ang.* Sic & nostra appellamus in quibus jus aliquod habemus. *Gloss.* & Bald. *in l. 2. ad princ. de orig. jur. Gloss. in l. si me & Titium. si cert. pet. in l. 1. ad fin.* & ibi Alberic. *de eo quod cert. loco.* Vide supra, *Exorbitantia.*

Extensio quando fieri possit. docet Alciat. *lib. 3. de verb. signif.*

Extenuare rem judicatam, *l. 7. ff. de transact.*

Extenuari facultates, *l. 5. §. conductores. ff. de jure immunit.*

Extergere spongia. *l. quasitum. §. item pertica. de instruct.*

Exter hæres. *l. 69. §. 1. de leg. 2.* id est, extraneus, qui non est ex familia & nomine testatoris. *Prat.* vid. *l. 15. §. 3. de castr. pecu.*

Exteri, id est, non conjunges, *l. 52. §. ult. ff. de don. int. vir.*

Exteri homines, id est, qui non sunt ejusdem Corporis vel Collegii, *l. 17. §. ost. ff. de excusat.*

Exterior scriptura & interior, adversantur apud Paul. *l. 5. sent. tit. 25.*

Exterguntur columnæ, pavimenta, podia, *Briss.*

Exterminare, est quod nos vocamus, *Verbannen*, id est, extra Bannum ejicere. Quam vocem, ut *Rhenanus* noster attestatur *in Annot. ad Tertullianum*. Ansegisus Abbas, Francicarum Legum, quas de Germanico sermone in Latinum vertit; Forbannire reddidit. Unde Forbanniti legibus Longobardorum & Alemannorum & reliquarum gentium nominis Germanici. Usus est eadem voce Imp. Fridericus II. in Constit. Regni Neapol, *l. 2. tit. 2.* ubi interpres minime contemnendus, quo Forojudicati, à Forobannitis distent, haud inscite demonstravit, *Spieg.*

Externæ res dicuntur non tantum bona fortunæ, sed etiam quæ domesticæ non sunt: quas Forenses appellat Cic. *Spieg.*

Exterus religionis, pro alieno à religione. Impp. usurpatur in *l. nemo. C. de Judais.* Spieg.

Extimere, timere, *l. non solum, §. dominus. de usucap.*

Extinguitur quod penitus deficit: cessat, quod quiescit, ac redire & re suscitari solet. v. Gothofr. *ad l. 98. §. 8. med. de solutio.*

Extirpare arbores, *l. 7. §. non solum. ff. de dolo.*

Extollere ædes altius, *l. 15. ff. si servitus vindi et.*

Extorquere est invito auferre, *Briss.*

Extorres exules sunt: quasi extra terram ejecti, Alc. *in l. nemo clericus. C. de sum. trin. & fid. cath.*

Extorris etiam transfertur ad alia: ut extorrem fieri sacri ministerii dicitur, i.e. à sacro ministerio privatum & ejectum, *c. ita dominus 29. dist.* Jo. Bel. *Etymol.*

Extra. Vox hæc iterdum personas, interdum loca, sed & res excludit. Ubi personis aptatur, significat Præter; Veluti, si quis extra hæredem, *l. 3. §. si quis. ff. ad exhibend.* Cum de locis vox hæc usurpatur, ei adversaria constituitur vocula, Intra. Et ita extra urbem, & intra urbem opponuntur, *l. 1. §. idem Labeo, ff. de aqua cottid.* Res quoque excludit, sic extra bona & in bonis, & opponuntur, *l. 1. ff. de usu & usufr. leg.* Briss.

Extra, pro præter. *l. diximus, ff. de excus. tut.* Alber. Sic apud Ciceronem in *1. invect. in Catilin.* tum aliis locis per Sylvium adductis. *Spieg.* aliquando pro post, *l. 3. §. sed si extra, ff. ad exhib.* Prat.

Extrahere judicium, est prorogare, proferre, producere, *l. 10. ad exhib.* Hotom. Prat.

Extrahere de reb. humanis, mortem sibi consciscere, *l. cum autem, §. capitalem de adil. edict.*

Extrahi, ad judicium trahi, *l. 22. fin. de furt.* Brederod.

Extraneus non uno respectu, nec una relatione dicitur. Interdum enim extraneus accipitur relatione facta ad Dominum, ut *l. 31. §. 1. ff. de adil. edict.* Itaque Extraneus & Dominus vel parens, opponuntur. *l. 16. §. persona, ff. de pœnis,* ut & extraneus & Dominus proprietatis, *l. 3. §. idem Julianus: ff. de tenere aliuque;* Extraneus creditor servi, id est, non dominus, *l. 1. ff. de tribuo.* Similiterque Extranei, respectu dominorum, accipiendi sunt, *l. 27. §. jubet, ff. ad l. Jul. de adult.* Briss.

Extraneus, in materia dotis, dicitur omnis ille, qui non est paterfamil. virilis sexus, & qui non habet filium in potestate: solo ejus parente excepto, omnes alii dicuntur Extranei. Vide Zasium *in §. fuerat, Inst. de action.* Spieg. & Briss. vid. *l. 31. §. 1. C. de jure dot.*

Extranei etiam sui dici possunt ratione delicti, Gloss. est probata. *in l. 3. de offic Prasid.* ubi dicitur, Præsidem etiam, adversus extraneos imperium habere, si malefecerint, licet alias in suæ tantum provinciæ homines habeat. *Spieg.*

Extraneos hæredes, *Viglio* teste, meliùs definiunt Tribon. *in §. cateri. Inst. de hared. qualit.* quam posteriore Institutionum libro *Cajus.* Varie autem extraneus dicitur: interdum respectu ejus qui in potestate est, interdum filii, interdum vel agnati, vel propinqui. Vide Bald. in *l. si emancipati. C. de collationibus.* Spieg.

Extranei hæredes intelliguntur, quicunque testatoribus juri subjecti non sunt, *§. cateri, Inst. de hared. qual.* Gajus certe imperfectius *lib. 2. Instit. tit. 3.* Extraneos hæredes definit, qui nullo propinquitatis gradu testatori junguntur, sed eos pro arbitrio suo quisque hæredes scribit. Nam & emancipati pro extraneis habentur, licet naturali vinculo contineantur. Appellantur & Extrarii hæredes, *l. 36. ff. de bon. libert. l. 78. §. pen. ff. de leg. lib. 2.* Extraneus etiam hæres Exter. vocatur *l. 84. ff. de adq. har.* Plane exter hæres in *l. 69. §. ult. ff. de leg. lib. 2. & l. 114. §. cum pater. de leg. lib. 1.* intelligitur, qui ex nomine defuncti non est. *Briss.*

Extranei suis hæredibus aliquot notis differunt. Illi enim adeunt, hi sese immiscent: illi repudiant, hi abstinent, characteremque suitatis impressum vix à se abdicare possunt, *gloss. in §. Extra eis. Instit. de legat.* isti contra repudiatione sic hæredis nomen exuunt, ut hæredes nunquam fuisse videantur. Hoc tamen utrisque commune est, quod si semel hæreditatem adierint, nunquam aditæ hæreditatis pœnitere illis liceat, nisi vel militiæ favor. *l. sermus, C. de jure deliber.* aut minoris ætatis privilegium id suaserit, *l. 1. ff. de min.* aut grande æs alienum quod hæredem latere poterat, post aditam hæreditatem emerserit. *d. §. Extra eis, versic. Sciendum est tamen.*

Extranei & Domestici opponuntur. *Briss.*

Extraneus affectus, *l. 7. in. C. de curator. furiol.*

id est, extraneæ & non cognatæ personæ. Extraneus à bonis *l. 3. C. quor. bon.* id est, alienus quo ad successionem. Extraneus rei detentator. *l. 7. princ. C. præscrip.* 30. anno. cujus res propria non est, qui eam detinere non debet.

EXTRANEUS posthumus apud Justin. *tit. de legat.* & alienus, idem valent. Extraneusque accipitur, qui suus testatori hæres non est vel inter suos non est nasciturus. Et ita *Theoph.* in tit. de bonor. poss. *ἀλλότριος νοούμενος, τουτέστιν ὁ μὴ τεχθησόμενος μεταξύ...* At in *leg. 6. Digest. de vent. in possess. mitt.* extraneus paulo generalius accipitur, qui nullo cognationis vinculo testatori junctus est. *Briss.* vid. Gothofredum *not. ad dict. leg. 6.* Prat.

EXTRARIUS *Festo*, qui extra focum, sacramentum & jus est. Extraria vis, *l. 31. §. fin. Locat.* defensio extraria. 2. ad Heren. v. *l. 55. or. ad Trebell. 17. vr. de quæstio.* Prat. Briss. v. *Extranei hæredes*, supr.

EXTRA ordinem fieri dicuntur, quæ legitimo & usitato ordine non observato fiunt. Sic divus Claudius Consulibus eam authoritatem dedit, ut pupillis extra ordinem, hoc est, non servato ordine agnatorum legitimo, de quo *l. 3. §. 1. de legit. tut.* vel ex agnatis tutores eligere possent, ad functionem hujusmodi maxime idoneos. Sic tamen, ut proximiores, si quidem satis essent idonei, servato juris antiqui ordine tutores essent, sin vero inter agnatos magis invenirentur proximioribus idonei, illi tutelam administrarent: Simili ratione JC. in *l. sed etsi, §. si feria, ff. Ex quibus causis major.* ferias extra ordinem indictas vocavit, hoc est, non consuetas, sed repente præter morem & ordinem indictas, *Briss.* non observato aliquo statarum solemniumque feriarum ordine. Ræ vardus *lib. 1. variorum c. 10.* Et rursus *lib. 5. cap. 19.* unde & infra in verbo *feria*.

EXTRA ordinem jus dicentes, *l. 7. fin. de offi. Proconf.* accipe eos, qui magistratus non erant, sed utilitatis causa extra ordinem constituebantur. *l. 2. §. & hac omnia. de orig. jur.* Briss.

Deinde EXTRA ordinem jus dicitur Prætore, præsideve cognoscente *l. 1. §. medicorum, de Vari. & extra, l. fin. C. de sent. quæ sine cert. quant.* Briss. Prat.

EXTRAORDINARIÆ cognitiones dicebantur, quas Prætores Præsidesque præter usitatam officii sui consuetudinem suscipiebant, *l. 1. & pass. ff. de extraord. cog. l. 2. ff. ex quib. caus. major. l. 1. §. est autem. ff. de exerc. act.* Hinc

EXTRAORDINARIÆ persecutiones: apud Ulpian. in *l. pecunia.* 178. *ff. de verb. sig.* veluti fideicommissorum, & si quæ aliæ sunt quæ non habent juris ordinarii executionem; id est, in quibus formularum conceptio non usurpatur, *l. actio. ff. de neg. gest.* & apud Ulp. *Inst. c. 25.* de quibus infr. iterum, Hinc

EXTRAORDINARIUM auxilium restitutio in integrum appellatur, *l. in caussa, 16. ff. de minor.* propterea quod tota ex Prætoris cognitione pendebat, neque ulla certa actione postulari poterat. *l. quod si, 24. in fi. ff. eod.* Hinc

EXTRAORDINARIA actio, quæ de militia datur *l. 52. §. inter. de act. empt.* aut de salario *l. 56. §. fin. mandat.* item & ea actio utilis, quæ ex causa interdicti hodie redditur. *§. fin. Instit. de interdict.* Briss. Extraord. actio, ait. *Hot.* ea dicitur, quæ loco interdicti datur, propterea quod interdictis agendi ritus sublatus est, *tot. tit. de interdict. sive extraord. act.* quæ pro his compet. Hinc

EXTRAORDINARIA pœna in §. *in summa. 9. de injur.* cujus arbitrium officio judicis permittitur, *l. ult. C. eod. l. qui injuriarum. 43. l. ult. ff. eod.* Hotom.

EXTRAORDINARIA pœna Corporis, aut saltem æstimationis Jure civili intelligitur. Et cum de maleficiis criminaliter agitur, extra ordinem agi dicitur, quod videlicet tum negligatur solennis ille judiciorum ordo. Potest autem & extraordinaria pœna certa esse, & legitima ordinariaque. Sic enim sacrilegii pœna certa est, videlicet capitis, & tamen appellatur extraordinaria, quæ criminalis est. Rursus termini moti certa, jureque statuta pœna est: & tamen extra ordinem hoc maleficium puniri dicitur. Balduin. *tit. de Injuriis.*

EXTRA ordinem de criminibus cognosci dicitur, cum extra antiquum ordinem & formam moribus legibusque publicorum judiciorum præscriptum cognoscitur, *l. 15. de pœn.*

EXTRA ordinem damnari eos traditur, qui per calumniam actionem injuriarum instituerint. *l. 43. ff. de injur.* Nam jure legitimo calumnia in publicis duntaxat judiciis vindicatur, *l. 1. §. calumniatores, ad Turpill.*

EXTRA ordinem de privatis judiciis agitur; cum accusatio criminaliter contra quam jure ordinario fiat, intenditur, *l. ult. ff. de privat. del.* Extra ordinem in *l. ult. §. ult. ff. quod met. caus.* fieri dicitur, quod per apparitoris jussionem, cognitione non habita, extorquetur. Nam recte atque ordine per judicem id fit. Extra ordinem etiam exequi decreta sua sententiasve Prætores dicuntur, cum apparitorum ministrorumque suorum, vel si res postulet, militum manu exequitur, *l. 1 ff. si vent. nom. mul. l. 3. ff. ne vis fiat ei qui in poss. l. 50. ff. de evict.* quod civiliter & ordine per arbitros judicesque expeditur, *l. 15. cum suis. §§. de re jud. l. ult. ff. de jud.* Briss.

EXTRAORDINARIA crimina dicuntur, quæ non lege aliqua publicorum judiciorum; sed extra ordinem, magistratus imperio ac potestate coercentur. Unde legitima crimina extraordinariis opponuntur ab Ulp. *in l. 3. de crim. stell.* Idem *in l. ult. ff. de privat. delict.* Si quis actionem, quæ ex maleficiis oritur, velit exequi: siquidem pecuniariter agere velit, ad jus ordinarium remittendus erit, nec cogendus erit in crimen subscribere: enim vero si extra ordinem ejus rei pœnam exerceri velit, tunc subscribere eum in crimen oportebit. Idem *in ultim. ff. de furt.* Meminisse oportebit, tunc furti plerumque criminaliter agi, & eum qui agit, in crimen subscribere: non quasi publicum sit judicium, sed quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animadversione coercendam. Et in eandem sententiam Paul. *l. 9. §. 3. ff. de public. vectig.* Ulpianus *l. 1. in prin. ff. de incend. nauf. & ruin. leg. 3. §. 1. de crimin. stell.* & alibi persæpe. Hinc titulus *lib. Pand. 47. De extraord. criminibus*, Hinc illa extraordinaria quæstio nobilis in Milonem constituta: cujus rei quæ ratio fuerit, explicandum hoc loco videtur. Nam quum essent leges, essent quæstiones ordinariæ de cæde, vel de vi, quibus sui Prætores, sive Quæsitores præerant, quibusque reus postulari Milo poterat: Pompejus tamen Consul creatus legem de vi promulgavit, qua nominatim cædem in Appia via factam comprehendit: in qua id quoque scriptum erat, ut Quæsitor suffragio Populi crearetur: creatusque est Cn. Domitius Ahenobarbus, apud quem Milonis causa extra

ordin

ordinem acta dicitur, quod non veteribus legibus apud suum Prætorem, sed nova lege data opera perlata, apud certum Prætorem, id est, de industria creatum, acta sit, quæ quidem lex pœnam graviorem, & formam judiciorum breviorem damnato constituebat, quam illa vetus & usitata, sicuti docet *Asconius*. quia etiam quas tabellas aliis legibus Quæsitores ipsi suis judicibus dabant, eas non Domitius Quæsitor, sed Pompejus Consul distribuit. Itaque novum judicium *Cicero* illud appellat: & obscure Pompeji factum accusans, Quantum, inquit, luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, quum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna vis esset allata? quis tum non gemuit? quis non arsit dolore? Num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari hominem, alio obscuri necantur, id est, Qua lege pœna constituta enim eos, qui cædem fecerint, ea lege quicunque sive clarum, sive obscurum hominem interfecerit, tenetur: neque nova lex, novum judicium, nova pœna extra ordinem statuenda est. Sua enim cuique crimini ordinaria perpetuaque quæstio lege constituta erat, ut ait idem in Bruto: perpetuæque ob eam causam quæstiones dicebantur: quia forma ius per leges publicorum judiciorum præscripta atque constituta perpetuo servabatur: nec quemadmodum antea fiebat, ut quodque crimen admittebatur, Quæsitor novus novaque judicii forma constituebatur. Quod si quando tamen contingeret, tum vero extra ordinem dicebantur agi judicia, quia scilicet contra ustatum judiciorum ordinem ac rationem exercebantur: ut tum in Milonis causa factum esse constat. Nam si Milo apud eum Prætorem, qui de vi judicium eo anno exercebat, accusatus fuisset, neque novus Quæsitor constitutus: utrum tandem ordinarium, an extraordinarium illud judicium fuisset? Quare assentiri doctissimo viro non possum, qui Milonis judicium, idcirco quod erat de vi, extra ordinem factum fuisse tradit: & illud Tuccii, de quo scribit *ad Ciceronem* Cælius *lib. 8. epist.* 8. propterea extra ordinem habitum fuisse, quia de vi reus esset factus. Ordinarium enim fuisse de vi quæstionem, suumque, item ut aliis, Prætorem certum habuisse constat ex locis innumeris. Causam tamen, cur hoc Tuccii judicium, extra ordinem exerceretur, aliam à Milonis judicio fuisse, locus epistolæ perspicue demonstrat: quum id judicium prætermissis aliis de vi reis omnibus, quamvis prius factis, primo quoque tempore factum esse restituit: neque de Quæstore novo creato mentionem ullam faciat. Cujus rei quæ ratio fuerit, ut vere dicam, conjectura assequi non possum, neque enim Lutatia lege, quæ quotidie, testis etiam (ut ait Cicero *pro Cælio*) ludorumque diebus de vi judicium exerceri jubebat, sed & Plautia, & post ludorum dies acta causa est, nisi forte dicamus, quemadmodum in quæstione inter sicarios parricidii crimen extra ordinem ac primo quoque tempore in judicium vocabatur, ut constat ex *lib. de Juven.* 2. (parricidii enim crimen judicii de sicariis partem fuisse, Rosciana oratio declarat) eodem modo in quæstione de vi Plautia lege constituta, crimina quædam fuisse, de quibus propter atrocitatem ordine reorum neglecto statim judicandum esset. In quibus, si suspicioni locus est, vis ingenuis illata non postrema fuit. Quare quum Semproniun hominem & cognomento & colore Rufum, *opinator* Cælius mel ac delicias *Ciceronis* appellet (quo verbo, ut satis constat, obscœnitas plerumque continetur) si Vestorio Tuccium vim attulisse diceremus, ob eamque causam lege Plautia extra ordinem à Sempronio esse accusatum, totum illum locum hoc modo interpretari non incommode possemus: ut Cælius Tucci patronus, verbum de crimine Tuccii, quod inficiari fortasse non poterit, nullum faceret: sed ipsius Sempronii notam infamiam in judicio commemoraret, exponeretque eum ipsum aliquando id pro beneficio dedisse, quod in maximi flagitii loco Tuccio poneret: quodque Vestorius in maximis injuriis numeraret. Et quoniam rumor quoque aliquis, falsus fortasse, in ore tamen hominum versatus erat (quæ de causa veterem fabulam appellat) Rufum hunc Ciceroni aliquando in deliciis fuisse, Jocans Cælius subjungit, de quoque *Ciceronis* & illius fabulæ veteris apud judices mentionem fecisse: ut isto modo elusus Sempronius, calumniam magno plausu tulerit, qui non animo flagitii vindicandi, sed ut præsentis anni Prætorem effugeret, ausus esset accusatorem suum ejus criminis reum facere, cujus ipse jampridem omnium hominum sermone damnatus esset. *Hotomann.*

Extraordinariæ persecutiones appellantur, quarum cognitio ad ipsum Prætorem pertinebat, veluti de fideicommissis. *l.* 178. *§. actionis. ff. de verbor. sign.* Non enim per formulam fideicommissa jure ordinario, sed apud proprium Prætorem petebantur, ut Ulp. *in Instit.* scribit & indicat *l.* 83. *in fin. ff. de hered. instit. l.* 4. *ad fin. ff. de quibus ad libert. procl. l.* 78. *§. pen. ff. de legat. lib.* 3. *l.* 29. *ff. de usufr. leg. l.* 41. *ff. de bon. libert. l.* 43. *ff. de att.ampt.* & *l.* 2. *§. capta deinde. ff. de orig. jur. lib.* 2. *C. qui potio, in pig. l.* 1. *C. si adver. libert.* Briss.

Extraordinarium remedium, *Alc.* officium judicis interpretatur, id *d. l. cum filiusf. m. Si cert. pet.* & *c.* 10. *lib.* 1. *Paradox.* contendit, eadem esse remedia, officium judicis, utilem actionem, atque actionem in factum. *Spieg. Briss* extraord. remedium est, quod non ex edicto Prætoris, sed proprio ac speciali ejus decreto proficiscitur, *l.* 12. *ff. ut leg. nom. cav.*

Extra ordinem cogi quis dicitur, pignoribus captis: vel mulctæ dictione. *l.* 1. *ff. de adm. tut.*

Extra ordinem Præses vel judex cognoscere dicitur, cum via ordinaria actio non intenditur, sed per viam supplicationis, quod Galli dicunt venire per requestam. Nam cum aliquid tanquam ex transverso supervenit, ad quod actionis legitimæ potestas dirigi non potest, libellum supplicem offerunt judici; ut de eo ex æquitate statuat, ut annotavit Franc. Connan. *lib.* 7. *comment. ca.* 24. Hinc extraordinarium judicium dicitur, in quo conceptiones formularum non observantur, *l.* 47. *de neg. gest.* Briss. Prat. Vel quod officio judicis implorato constituitur, quoties ex æquitate alicui succurrendum est, quia remedium ordinarium deest. Petr. Peckius *l. utilitatem. §. est autem. ff. de exercit. act.*

Extraordinarium commodum *l.* 239. *§. munus. ff. de verb. sign.* Prat.

Extraordinaria munera *l. unica. de vacat. publicorum mun. lib.* 10. *C.* & *l.* 5. *C. de sacr. Eccles.* extraordinaria, quæ nec certam nec ordinatam formam præstationis habent, *l.* 10. *§.* 1. *de excusat.* Gothofr. *ad d. l.* 5.

Ex-

Extraordinariæ indictiones *l. pen. C. de mu. patri. lib.* 10. quæ extra ordinem imperantur, *l. 6. ff. de vac. mu.* quæ non à lege, Senatusc. vel constitutione Principum, sed ex improviso per magistratus injunguntur. *l. 8. §. qui muneris. ff. de vac. mu.* Briss.

Extraordinarium. dici non debet, quod solenne est, *l. omnes. C. de anno & tribu.*

Extra ordinem, id est, extra aliquam solennitatem, *§ fi. Instit. de interd.* Prat.

Extra ordinem, id est, officio judicis. *l. 5. de separat. bon.* Prat.

Extravagantes aliquot sanctiones Principum sunt: dictæ, quod sint extra librorum juris civilis contextum frequentatæ, qualis est constitutio Lotharii Saxonis, *de feud. non alie.* & divi Friderici, *de pace tenenda. & de Sacrament. puber.* sponte factis non retract. Item *de privilegiis Ecclesiæ,* Friderici Imp. ejus nominis secundi. Item *de Majestate læsa:* deque Rebellibus edictum Henrici VII. & rursus *de pace Constantiæ*, duorum Friderici Impp. & Henrici Romanorum Regis VI. cum nonnullis aliis Principum sanctionibus publicis, juris libris nec dum adjunctis, sed quæ in Archivis Imperii in Reipub. usum conservantur, ut monuit Ferrar. *Spieg.*

Extrema pueritia, pro extrema parte pueritiæ.

Extrema dispositio, voluntas, id est, ultima.

Extremitas Aggenno Urbico est finitima linea, quæ intervenit, aut per iter publicum quod transcendi non potest, secundum legem colonicam (quia omnis limes itineri publico servire debet) aut per limites seu terminos, aliaque signa, quibus territoria finiuntur: aut ubi insoluta loca remanserunt. *Prat.*

Extremo mortis tempore dicitur constitutus, & sic in extremis laborare, omnis ille, qui ex illa infirmitate, in qua constitutus est, moritur, absque sanis intervallis: licet multis diebus supervixerit. ita singulariter Bal. *in cap. 1. col. ultim. vers.* pone statuto, extra de pactis, ubi infert, ad statutum requirens præsentiam duorum consanguineorum, in contractu illius qui in extremis laborat, & ad hoc citat *textum sing. in l. alumn. §. ult. ff. de annuis legat.* Sed debuit allegare *de alimentis legat.* quem textum etiam pro singulari ad hoc allegat De. Jaso. *in l. 1. §. 1. n. 10. ff. si quis jus dic. non obtemper. & in l. si quis posthumos. §. si filium. col. pen. post princ. ff. de liber. & posthumis.* & utrobique etiam sequitur hanc decisionem *Baldus*, quam pro singulari ad hoc commendat in *l. 1. col. 5.* versic. adde in quantum *C. de sacrosanct. Ecclesiis.* in lectura Patavina. & approbat etiam D. Felin. *in c. pastoralis. §. præterea. in ult. col. vers. signa. gl. ext. de offic. ordin.* ubi multa de constituto in extremis, post Barbat. *in ea. Rainutius in prima charta, de testament.* Cotta in *memoral.*

Extremum in jurisdictione, est decernere aliquid, jubere, vel addicere, quippe sicut citatio ad præparationem pertinet, ita decretum ad extremam executionem. Proinde puniri potest is, qui præcepto judicis in quacunque parte judicii non obtemperavit, Dd. quia non perceperunt vim vocabuli extremi in edicto, Si quis jus dicen. non obtemp. eorum ingenia, ut ait *Zasius*, egregia defecerunt: quem vide hic, &c. 2. *lib. 1. Singular. intellect.* Item Hegendorph. *ead. l. unica.* & Old. *Class. 1. Action. 2.* Spieg. v. Duar. 1. *disp.* 50. Rober. 4. *sent.* 21.

Extricare, est quod intricatum est expedire atque resolvere sive enodare: proprie ex tricis eximere. Extricatæ margaritæ, perpurgatæ, mundatæ, expolitæ. Hotom. Ulp. *ad leg. Aquil. l. si servus servum.* Si cum margaritas, inquit, maritus dedisset in usum ex tricatas, easque invito, vel inscio viro perforasset. Extricatas dixit, pro solutas, & non perforatas, neque in lineam redactas, *Nevr.* Aliter: Extricare, est demto cortice expolire. Sic *Ul.* Sunt extricati uniones, qui ex rudi & nativo habitu arte gemmaru politi sunt. Sic item margaritæ extricatæ, ab eo appellatæ: quas *Accursius* margaritarum naturam ignorans, ab invicem separatas, interpretatus est, teste Budæo, *Spieg.*

Extrinsecus, id est, extra naturam rei *l. fluminum. §. vicinum. ff. de dam. infect.* aliter sumitur *C. de bon. quæ libert. l. cum oportet. in princ. & §. sub hac.* Alberic. extrinsecus, id est, præterea. *l. 1. C. si rector provin.* Bredder.

Extrauditus, ab hereditate. Ulp. *t.* 23. *Regul.*

Extruitur, instruitur, fabricatur, armatur navis Paul. *l. qui navem*: Marcell. *l. quod quis navem. de privil. cred.* Spieg.

Extunc, ex illa hora, & temporis momento: sicut Exnunc dicitur, pro, ex hoc tempore & hora. De clausula hac Exnunc, prout extunc, supra dictum est.

Extundere. Vide, *Exprimere.*

Exturbare, id est, vi ejicere. Est *Ciceroni* exturbare à civitate, quod vulgo dicunt, facere civem multari exilio, *Verbannen.* Spieg.

Exuber, delactatus; mamma depulsus. Gothofr. *ad l. 10. C. de patr. pot.*

Exuberat, prædominatur, *l. 3. pr. C. pro socio.*

Exvehere, *Celsus* scribit: Si quis merces, quas exvehendas conduxit, in horreo posuit, cum conductore ad exhibendum agi posse, teste Ulpiano. *l. 5. ff. ad exhiben.* Spieg.

Exvicarii, ut excubicularii. *Prat.*

Ex Vicini, pro ex fundo Vicini; Græcismus. Ulp. *l. 1. §. 10. de aqua & aqu. pluv.*

Ex virili sexu seu per virilem sexum. & per lineam virilem descendentes differunt. Nam primo casu etiam fœmina ex filio, vel nepote nata continebitur, secundo non continebitur. Non enim per lineam descendit, nisi qui in linea est. Recentiores interpretes, in *l. Gallus. ff. de liber. & posthum.* Spieg.

Exul, qui à solo ejectus est. Translate, nec omnino inepte dicitur, *in l. jubemus. C. de Testam.* Exul fiat à Republica falsitas. v. sup. *Exilium.* Lege, Profugus. *Spieg.*

Exuere. Hoc debitorem ære alieno non exuit, id est, eximit, liberat. *l. 11. C. si cert. pet.* Exuere se crimine, liberare, purgare. *l. 19. C. de his qui accus.*

Exustis ædibus, nec areæ nec cæmentorum usumfructum deberi, Julianus tradit, teste Ulp. in *l. repeti. §. rei mutatione. ff. Quib. mod. ususfruct. amittat.* Spieg.

Exustici, *l. 4. pr. de his qui not. infa.*

Eydo servus, *l. 60. ff. de manum. testam.*

F.

F Litera sola adjecto punctulo, non solum filium, sed & fratrem significat Ciceroni *in Bruto.* Festivitate, ait igitur & facetiis, inquam, C. Julius L. F. ubi F. litera fratrem denotat. Nam, teste Pediano *in Orat. pro Scauro*, Is C. Julius habuit fratrem L. Julium. Alio Ciceronis loco F. filium significare observavit P. Victorius

rius. Q. F. tibi Sal. dic. Hâc litera nonnunquam utebantur veteres pro aspirationis nota, Forreum dicentes, trafo, Vefo, fircus, & alia id genus pro horreum, traho, veho, hircus: Ea inversa etiam reperitur filiam denotare. *Prat.*

F. c fideicommissum denotat, vel Fiduciæ causa, vel Fraude creditotis, vel Faciundum curavit F. D. Fides data, vel fide data. F. E. Fides ejus, F.F. Filiusfamilias, vel fidem fecit. F. F. F. Ferro, flamma, fame, vel Flavius filius fecit, vel fortior fortuna fato. vel Fortius fortuna fatum. F. I. Fieri jussit. F. M. I. Fratri munus implevit F. N. C. Fidei nostræ commisit. *Prat.*

Faber tignarius intelligitur omnis qui ædificat, quia in *Lege* 12. *Tab.* Tigni appellatione omnia materia unde domus confici potest, continetur. *l. tigni. de verb. sign. §. cum in suo Instit. de rer. divis.* In specie tamen accipi videtur pro lignario, materiario, Parietario, vel cæmentario tantum, qualem Græci τέκτονα vocant: cujus vocis meminit Papin. *l, penult. de via publ.* dum licitum esse tectioni tradit, trochos, id est, rotas extra ergasterium proponere. *Spieg.* Adde Brechæum *l. fuet. §. Fabros. in tit. de verb. & rer. signif.*

Fabiana formula, à Fabio dicta: ad eorum reverentiam pertinens, quæ in fraudem patroni alienata sunt: *tot. tit. ff. si quid in fraud. patro.* Prat.

Fabiana actio ea dicitur, qua quæ in fraudem patroni à liberto alienata sunt, à patrono liberisve ejus revocantur, *l. 38. §. in Fabiana. ff. de usur. l. 16. de jur. patr. l. 2. ff. si quis appar. manu. & in tit. si quid in fraud. patron. passim.*

Fabre, pro artificiose: ut à fabris esse videatur. Sic apud *Plautum*, Hoc factum est fabre. Sed jam ab usu recessit: magis enim utimur alio adverbio, Adfabre. *Spieg.*

Fabri dicuntur, manu artificium aliquod facientes: estque generale nomen: unde ex adjectione solet distingui, ut cum dicimus, faber lignarius, apud Paulum *lib. 3. sent. tit.* 6. Faber argentarius, *l. 39. ff. de aur. & arg. leg.* Faber vascularius *l. 31, ff. locat.* Ferrarius, apud Plautum *in Rudent.* Plin. *lib.* 13. *c.* 4. Ærarius apud eundem Plin. *lib. 34. c. 8. Prat.* ex *Brisson.*

Fabricare Latinis idem quod facere significat.

Fabrica, generale nomen est in *Aut. de Armis.* Sed in Constitutionibus specialiter accipitur pro armorum factione. Sic Gothofr. *ad l. 6. in med.* ibi: optio fabricæ. *ff. de iur. immun.* fabricam definit locum, in quo arma conficiuntur. Unde & Fabricenses dicti: in quem sensum & fabricæ Cremonensis, teste *Alciato*, meminit Marcellinus *lib.* 15. Nec est fabrica, pro quo à Canonistis ponitur, licet error hic apud vulgus pervicerit: sed proprie Latinis denotat quorumcunque fabrorum officium. *Spieg.* Fabricæ horreorum & stabulorum, vide in *l. 11. C. de oper. publ.* Fabricæ publicorum servorum, vide *l. 8. C. de serv. fugitiv.*

Fabrica item, pars est architecturæ, quæ à Vitruvio sic definitur. Fabrica est continuata ac trita usus meditatio, quæ manibus perficitur. *Prat.*

Fabrica apud Pontificios pro structura, sic sumitur 12. *q. 1. c. futuram*, quem citat *Albericus* in Lexico, apud quem falso legitur statuta pro structura. Fabricæ autem in Imperio Romano præcipuæ 19. erant, videlicet in Illyrico 6. in Italia 5. in Galliis 8. Erantque sub dispositione Magistri Officiorum, quemadmodum Notitia Imperii testatur. *Prat.* Adde hic Cujac. *in l. 4. C. de agentibus in rebus lib.* 12.

Fabricam docere, id est, fabrilem artem: *in l. 26. §. ult. ff. mandat.* Briss. *in parerg.*

Fabricenses in Impp. Constitutionibus appellantur, qui in sacris fabricis arma cudebant. *Justinian.* Nov. 85. *συνωνόμαζε τὰ τῆς ὁπλοποιίας ἔργον μόνον μὴ ἰδιώτην ἐργάζεσθαι μόνον δὲ ὥσπερ τὰ ὅπλα καταπραγματεύειν τοὺς ἐν ταῖς δημοσίαις καταλεγομένους, ὁπλοποιίας ἐν ταῖς λεγομέναις φαβρίκαις.* Briss. Porro qui & deputati dicebantur *l. ult. C. de ser. fug.* sunt, qui arma fabricant in publicis officinis. In eorum corpus Curiales assumi non possunt. *l. 4. C. de fabric. l.* 11. assumpti retrahuntur in curiam. At fabricenses, qui curiæ obnoxii non sunt, ne ad leve quidem munus publicum vocari possunt. Cujac. *in l. fabricenses. C. de decurion. & filiis eorum* &c. *lib. 10. & l. 1. de fabricensib. C. lib.* 11.

Fabriles operæ sunt, quæ in faciendo consistunt, & in quibus factum ipsum attenditur, non edentis, aut ejus cui eduntur, persona, nec causa cur eduntur inquiritur, Connanus *lib. 2. c.* 8. Suntque operosæ, ac libertorum proprie dicuntur, & sub artificialium verbo continentur: *Prat.* Vid. inf. *Opera fabriles.* & *l. pen. de præsc. verb. l. fabriles, de Oper. liber. l. si fontem. C. de condit. indeb.* Albericus.

Fabrorum collegia ea de causa instituta, ut quoties in urbe aliquod incendium excitaretur, ad illud compescendum accurrent. Eorum instrumenta *Ulpia.* connumerat in *l. quæsitum. de Fund. instru.* Spiegelius.

Fabrorum præfectos, quorum multa est mentio apud autores in *l. divus, ff. de bonis damnat.* eos esse censet *Bud.* quos Commentariensis, qui dicitur, adjutores sibi sumpsit ad custodias observandas tegendasque. *Spieg.*

Fabula, res passim vulgata, etiamsi vera sit, à fando dicta. Cantiuncula non absurde apud *Justinianum* explicat pro commenticiis traditionibus, seu doctrina, quemadmodum & Paulus *in l. antiqui. Si pars hæredit. pet.* accepisse videtur, ubi dicit: Ideo multa de hujusmodi re, tam varia & incredibilia tradiderunt, ut fabulis annumerarentur, hoc est fabulari narrationi, in qua multa falsa & minime vera, referuntur. Atqui vox hæc Latina respondet duabus Græcis vocibus alteri quæ est μῦθος, alteri quæ est δρᾶμα. Jam ut μῦθος, Græcis anceps est ad confictam fabulam, quales sunt apologi, & ad serium verumque sermonem, itidem apud Latinos est fabula. Unde & à fabulandi verbo non abhorret Evangelium. & *Hieronymus* exponens *epistolam ad Philemonem. c. 1. histor.* Dalilæ Sampsonis, fabulam appellat. Vide *Eras.* supputat. Err. Beddaicot. *Spieg.*

Fac ita esse, Item, finge, vel da, Latine dicitur pro eo, quo Sophistæ, & vulgus Interpretum frequenter usurpant, pone casum: quod plane barbarum est, teste Tissino. *Spieg.*

Facere verbum, ut & factum, duplici modo accipitur; aut pro nudo facto, aut eo quod effectum Juris post se relinquit. Si nudum est factum, nihil aliud significat, quam corporalem effectionem, veluti fossam fodere, Romam ire &c. Quando autem effectum Juris post se relinquit, omnem omnino faciendi causam complectitur: dandi, solvendi, numerandi, judicandi, *l. verbum 218. ff. de verb. sign.* Item

red-

reddendi, *l.* 175. *eod. tit.* & restituendi: quo intellectu pro gerere & reddere accipitur, & pro eo quod est tradere, *l. verbum.* 94. *ff. de verb. oblig. l. extat. ff. quod metus caus.* Gœdd. *ad l. Faciendi verbo. de verb. sign.* Hinc facere posse vel non posse, passim in jure civili, pro solvendo esse vel non esse. *§. pen. de act. l.* 3. *de constit. pec. l.* 24. *§.* 1. *& pass. ff. de re jud. l.* 21. *§. t. ff. ver. amot.* Hotom.

Facere videtur, qui jubet & mandat. *l. in condemnatione. ff. de reg. jur.* Alber.

Facere, quandoque pro dare interpretamur, *l. si harer. de leg.* 1. sic facere procuratorem pro dare, in *l.* 8. *§. si mandaverit, ff. mandat. l.* 4. *§. ult. ff. de appell.* Briss. *in parerg.*

Facere plus est quam pronunciare. *l. si tamen. §. ei qui servum. ff. de adil. edict.* Alberic. Prat.

Facere pro laudare, *Plin.* Junior posuit: tam late patet id verbum, multorum locum explens. Sed nos quæ ad nostrum institutum propius accedunt, duntaxat adnotanda duximus.

Facere item est numerare. Unde paria fecisse dicitur, qui pecuniam quam accepit, numeravit, & id quod debet reddit. ea Alciato *Spieg.*

Facere denique pro solvere accipitur, *l. sunt qui. de re jud. & l. ult. C. de rebus credit.* Spieg.

Facere, id est, solicitare intelligimus, ut cum paciscimur: Ne servum facias furem, aut fugitivum: id est, ne ad furtum fugamve sollicites *Spieg.*

Facere etiam accipitur, per quem non stat, quo minus fiat. *l. uxor ex fratribus. ff. de condit. instit.*

Facere, procreare etiam significat, in *l. cum satis. de Agric. li.* 11. Spieg.

Facere *Bart.* interpretans *l. naturalis. §.* 1. *ff. de prascr. verb.* an non facere, sit facere, pulchre differit.

Facere ad rem, vide *l. eum qui bonis* 4. *C. arbitr. tutel.*

Facere, aliud est quam reficere. *l.* 3. *§. pen. ff. de itin. actuque privil. l.* 1. *§.* 1. *de Via publ. refic.* Interpretes tamen apud Jurisc. hoc verbum pro reficere accipiunt, ut in *l. si servus servum §. si cælicem, ad leg. Aquil. Mutiur de rei vend. l.* 1. *de mort. inf.* Prat.

Facere æqui boni, apud *Cicer. Terentium & Livium* fere est, quod Jurisconf. dixit, Boni consulere, in l. generaliter, *ff. de Decurionibus*, quod quid sit, docet ibi Budæus. *Spieg.*

Facere annum in fuga, pro consumere, in *l.* 14. *§. ult. ff. de statu li.* Briss. *in parerg.* Gœdd. tamen *in comm. ad l.* 218. *de verb. sign. facere in d. l.* 14. interpretatur vivere ut & *l. miles* 11. *§. quidam ad l. Jul. de adult.* ubi ait JC. dies quos in custodia fecisset, hoc est, vixisset.

Facere certiorem. Vide *Certifico.*

Facere cœnaculariam. Lege, Cœnaculum. ibidem, Cænaculariam exercens.

Facere contumeliam. Apud veteres & *Ciceronis* ætate superiores pro eo, quod præsens ætas efficere contumelia dicit, receptum fuit: ab usu tamen quotidiani sermonis remotum jam *Ciceronis* ætate. *Spieg.*

Facere damnum, pro periclitari, & damnum & incommodum ex re aliqua accipere. *l. Proculus. ff. de damn. infect.* Prat.

Facere exemplum in Davum, pro eo quod est, ita punire Davum, ut sit aliis exemplo; *d. l. Proculus, de dam. inf.* Spieg.

Facere exheredatum, in *l.* 24. *C. de legat. & l.* 31. *C. de fideicommiss.*

Facere fraudem creditoribus, ex interpretatione legis, ultra vim verbi intelligitur, qui servitutes per negligentiam amittit, vel rem pro derelicto habet, *l.* 4. *ff. qua in fraud. cred.* Spieg.

Facere fraudem legi, & contra legem facere differunt. Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet. In fraudem legis facit, qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit. *l.* 29. & 30. *ff. de legibus.* Fraus enim legi fit, ubi id fit, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit. Et quod distat verbum ab intellectu; hoc distat fraus ab eo quod contra legem fit. Connanus *lib.* 5. *c.* 5. *n.* 2.

Facere hæredem dicitur is, qui moritur: cum testamento facto, ejus res in alienam potestatem redeunt. Attamen, Facere hæredem, pro relinquere hæredem, usitatius est: vide *l.* 1. *C. de testam. milit. & l.* 3. & 6. *C. de hared. instit.*

Facere impressionem, idem quod facere impetum, nempe insultare. de quo apud Feudistas.

Facere inducias; quod vulgo, ut omnia barbare dicunt, facere treugas. Metaphorice pro spacii aliquid dare, donec quidpiam fiat.

Facere ad invidiam alicujus, est aliquid facere, quod pudorem ei incutiat, & ob quod factum contemnatur. *l. nec quicquam. §. sed etsi quis. ff. de offic. procon.* ubi *Accurs.* non intellexit. Deinde *in §. hac autem l. item apud. ff. de injur. subdit.* Ulp. ob carmen famosum aliquem teneri injuriarum, ut *l. unic. C. de famos. libel.* Cato *in Originibus* testatur morem apud majores hunc epulatum fuisse, ut qui accumberent, ad tibias summorum virorum laudes canerent. Citat locum Cicero, *lib.* 4. *Tuscul. quæst.* sed res in vitium versa est: cœperunt Poetæ carminibus onerare pudorem alienum, & *ll.* 12. *tabb.* sanxerunt, ne in alicujus invidiam carmen fieret, aut fustigaretur. *Horatius*:

— Quin etiam lex
Pænaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi, vertere modum formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque Poeta.

Proinde deceptus est Corn. Tacitus *l.* 1. qui scripsit primum omnium Augustum de famosis libellis cognitionem tractasse, commotum Cassii Severi libidine, qui viros & fœminas illustres procacib. scriptis diffamaverunt, cum *lex* 12. *tabb.* longe ante Augustum, de ea re cavisset, teste *M. Tullio*, post utrumque Senatus consulta & leges idem caverunt, & ut refert Paul. *lib.* 5. *Receptarum sententiarum* prohibitæ satyræ sunt, & epigrammata contumeliosa, vel ἐπίθεσις, id est, impositio, *l. lex Cornelia. §. fi. ff. de injuriis* Forcat. *Necyomantia, dial.* 58. *n.* 4.

Facere iter, vide *l.* 6. *§. quis autem. C. de appellat.*

Facere judicem, i. judicium alicujus rei ad aliquem deferre.

Facere judicatum, judicis sententiæ parere. Verbum ex 12. *tab.* ni judicatum faxit, secum ducito. Celsus *l.* 42. *ff. si cert. pet.* At si judicatum fecerit Titius, nihil ultra Seius tenebitur. Cicero *pro Flacco.* Itaque recuperatores contra istum rem minime dubiam prima actione judicaverunt, quum judicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Scævola *l.* 45. *ff. de fidejuss.* An cum hærede venditoris ante diem, quo judicatum facere compellaretur, agere possit. *Hotom.*

FA-

FACERE jussus, ut centum habeam, centum dare cogendus est: hoc enim illis verbis significari creditur, *l. 73. ff. de leg. 1.* Prat.

FACERE justitiam, pro sistere se in judicio, *lib. feud. 2. tit. 22.* Si dominus ei justitiam facere noluerit, poterit eum deprædare: Et *lib. 2. tit. 24. §. 4.* Si suo domino justitiam facere noluerit, feudo spoliandus est. Sic enim locum intelligi vult *Hoton.* ut in *legib. Bajoar. cap. 16. tit. 2.* Si quis liber alteri libero, qui cum mallat, (in jus vocet) dedignabitur justitiam facere. Interdum tamen facere justitiam, est legibus vindicare, ut *lib. feud. 2. tit. 27. §. 7.* Dominus, cujus castrum id esse cognoscitur ad faciendam justitiam illud producat. Interdum jus reddere, vel jurisdictionem exercere. Ado *in Chron.* Legatos regios, qui tunc ad justitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt: & alibi. *Prat.*

FACERE litem suam apud Ulp. *tit. de judiciis* dicitur judex, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit: atque tunc, ut idem inquit, veram litis æstimationem præstare cogitur, videtur tamen etiam litem suam fecisse, qui ad constitutum tempus in comitium non venerat, cum judex esset datus, aut, sumptus. Id ex oratione C. Cintii cognoscitur: Inde, inquit, ad comitium vadunt, ne litem suam faciant: dum eunt nulla est in angiporto amphora, quam non impleant. *Prat.*

FACERE mecum, pro mecum sentire, & meæ esse opinionis, aut mihi favere: Hinc doctores dicunt. illa lex, vel textus facit ad hoc *Prat.*

FACERE medicinam, exercere, *l. 26. ff. de oper. li.* & factitare apud F. Quintilianum *lib. 5. c. 2.* Prat.

FACERE navim, pro ædificare.

FACERE negotium, præter notam significationem, est etiam accusare, deferre. *Spieg.*

FACERE nomen cum vineis, h. e. facere supputationem reditus vinearum. Facere nomen, est in tabulas referre aliquid alicui deberi, vel æs alienum contrahere, & se debitorem constituere. Ulpian. *l. 2. ff. de proxen.* Si proxeneta intervenerit faciendi nominis, quasi mandator non tenetur, quia hic monstrat magis nomen quam mandat. tametsi laudet nomen. Senec *in princ. lib. 1.* Non eligimus dignos, quibus tribuamus: sed nomina facturi, diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus. Idem *lib. 2.* Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores advocati, nec chirographum dari. Item *lib. 3.* Utinam nulla stipulatio emptorem, venditori obligaret: nec pacta conventaque impressis signis custodirentur, fides potius illa servaret, & æquum colens animus. Adhibentur ab utraque parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit. Ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humani generis fraudis ac nequitiæ publicæ confessionem, annulis nostris plusquam animis creditur, in quid isti viri ornati adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? vide Nomen & Nomina facere. *Hot.*

FACERE nolle videtur is, qui non facit quod facere potest. Gothofr. *ad l. quid sit fugitivus 17. §. idem ai. 7. ff. de adil. edict. per l. 19. in fi. ff. de ritu.* Facere oportere significat, ut quis abstineat ab eo facto, quid contra conventionem fieret, & curare ne fiat, Paulus. *in l. facere oportere. 189. de verb. sign.*

FACERE non oportere, quam ea verba habeant significationem, Alciat. ludius exponit post Ulpian. *de verb. sign.* Spieg.

FACERE oportere, dare oportet, contractuum & judiciorum communes formulæ sunt. *l. 9. licet. l. faciendi. ff. de verb. sign* Gœd. *ad l. 189. n. 1. ff. eod.*

FACERE occasionem, pro dare. *Spieg.*

FACERE palam, quod barbari notificari dicunt, *Spieg.*

FACERE paria non est verbum Hispanicum; ut *Accursius* dixit, sed usitatum Latinis autoribus, quos citat *Budæus.* Scævola *de statu lib. l. fi. §. argentarius.* Paria facere interpretatur, reddere justas rationes, & totum debitum solvere, ut expensa paria sint exceptis, Ant. August. *lib. 4. c. 12.* Callistratus *in l. semper. §. conductores. de jur. immun.* accipit paria fisco fecisse, pro satis fecisse, & satis dedisse. Alc. *in l b, rationum* ait; ab una pagina acceptum describitur, ab alia expensum: unde Paria facere dicitur, qui tantum accepit, quantum expendit. Bud. *l. 65. de jur. immun.* Prat.

FACERE partem conjuncto, id est, efficere; ut particius remaneat, nec totum accipiat. E diverso, collega tunc alteri conjuncto partem non facit, quando eo à parte sua excluso collega; legatum ex utrisque partibus recipit, Et hoc est, quod vulgo ex regula affirmativa dicitur, Qui ad partem admittitur, partim conjuncto facit: i.e. id efficit, ut conjunctus non plus parte sua recipiat. Sic ex regula negativa. Qui ad partem non admittitur partem alteri non facit, i. e. non impedit eum, quin totum accipiat. Quando verò conjuncti partem collegæ faciant, & quando non faciant, leges mirifice variant. quas tamen docte *Zas. in* intellectibus suis explicat. *Prat.*

FACERE posse vel non posse intelligitur, qui solidum solvere potest, vel non, *l. 21. §. ult. rer. amot. l. 23. pro soc. l. 3. de constit. pec. l. 8. l. 9. de condit. instit. l. 24. §. 1. & possunt sub. con. simil. ff. de re jud. l. 35. de neg. gest.* unde Justinia: *in §. pen. Instit. de actio.* verba hæc, QUATENUS FACERE POTEST, interpretatur. Quatenus facultas ejus patiuntur id ipsum Pau. *in l. 21. ff. de re jud.* dicit, Non ultra facultates: & Constat μέχρι τοῦ δυνατοῦ. Nec vero totum quod habent extorquendum est, sed & ipsorum habenda ratio est, ne egeant, *l. 19. in fi. ff. de re jud.* Facere autem posse omnes, qui in id quod facere possunt, conveniuntur, solo donatore excepto, etiam non deducto ære alieno intelliguntur, *l. 16. & 28. §. ultim. de re jud. l. 54. ff. solut. matr.* Facere posse maritus etiam id creditur, quod à muliere consequi potest, si jam ei aliquid quid absit: videlicet quia pro muliere vel expendit, vel mandato ejus præstitit. Cæterum si nihil dum ei abest, puta si sub conditione obligatus est, nondum videtur facere posse ejus debiti nomine, *l. 28. ff. sol. mat.* Facere posse videtur & qui dolo fecit, quominus posset, *l. 63. §. tempus pro soc. l. 18. §. 1, solut. matrim. l. ult. C de revoc. his quæ in fraud.* alien. Facere vero quominus facere possit, is demum existimatur, qui erogat bona sua, non etiam qui occasione acquirendi non utitur, *l. 68. pro soc.* Briss.

FACERE posse dicimus illud, quod honeste & commode facere possumus, atque ita L. Romanus respondi *consil. 364. num. 6. per l. Nepos, ff. de verb. sign.* Contra facere non posse dicimus ea, quæ negat natura, vel lex, vel pietas, vel existimatio, vel verecundia, vel honestas publica, *l. filius qui, & l. si quis institutus. de cond. inst.* Prat.

FACERE potestatem judicandi, vetus mos loquendi: ex quo, ut tradit *Alciat.* satis apparet verum esse, quod judicium scilicet à litis contestatione incipiat. Qua de re latius disserit in *rub. C. de injus voc.* Spieg.

Facere promissa pro stare conventis. Simile fere est illud, verba ad rem conferre.

Facere rapinam, apud Scævol. *in l. t. pen. §. matre, de leg.* 2. Prat.

Facere remissionem. Ulp. *in l. 1. quand. appell. sit.* An vero inquit, à remissione quam præses fecerit, appellatio sit interponenda

Facere reum, idem est quod accusare, & indicare. *l. si veris. C. de fid. instrum.* Dargeben, angeben. *Spieg.*

Facere securitatē, quod barbari assecurare dicunt.

Facere sic esse, est fingere factum, &, vt vulgo dicunt, ponere casum. *Prat.*

Facere sponsionem dicimus, cum alius alium fore victorem affirmat. Martia *l. 3. de aleat.* Quibus, ait, sponsionem facere licet. *Prat.*

Facere stipendia, idem quod militare, & stipendiarios, hoc est, milites stipendiis præpositis colligere *Prat.*

Facere sumptum, quod alias facere expensas, vel expendere dicitur. Facere suspectum tutorem, est detegere, & judici approbare suspicionis causas, *l. 2. C. de usufruct. pupil.*

Facere syngraphas, est vulgo obligationes, schedulas, & signa dare, *Brkantnuss und schuldzedel geben.*

Facere totum, pro vim potestatemque omnem habere: omnia in potestate sua posita habere Ulpia. *l. 35. §. 3. ff. de hered. instit.* Rerum autem Italicarum vel provincialium significatione quæ res accipiendæ sint, videndum est, & facit quidem totum voluntas defuncti. nam quid senserit, spectandum est. *Hotom. Prat.*

Facere testamentum *l. 4. 5. & tit. C. qui testam. fac. poss.* Facere testamentum ruptum. *l. 3. de posthum. hered. instit.* Facere testamentum sine scriptis. vide *l. 26. C. de testam.* Facere tyrocinium, & ponere rudimentum, Latine dicitur id quod vernacula lingua, caput operis facere dicunt, *Die erste Prob thun*, idest, initium opificii: cum opifices specimen artis edentes, magisterio decorantur. *Bud. Spieg.*

Facessere negotium, impedire, cogere: quod proprie barbare dicitur dare ad faciendum. *In einen handel fuhren.*

Facies μεταφορικῶς, & operis, & ædificii & locorum & patrimonii *l. 32. §.* item respondit. *l. 55. §.* quod autem *ff. de adm. tut. l. 1. §. opus ff. de nov. oper. nunc. l. 9. §. si inquilinus. ff. loca. l. fin. ff. de termin. mot.* Briss.

Facies eadem, id est, forma, in *l. 3. C.* de ædific. priv.

Faciferi, δᾳδοφόροι: eorum meminit Gothofr. in expositione *rub. C. de sponsal. & arrh. sponsalit.*

Facilitas. τὸν εὐήθη Ammianus Marcellin. *lib.* 22. ἐξ ἀνυπονοήτου stultum vult dictum videri, ut Pontum εὔξεινον, ut noctem εὐφρόνην, & quædam alia. Sed aliter res habet; nam quia gravitas constantiaque vitæ prudentem virum maxime decet, idcirco eum, qui levis & inconstans (quod stulti proprium est) esset, εὐήθη à facilitate morum vocaverunt; unde & imprudentiam, vulgo εὐηθιζόντες, titulo facilitatis notavimus. *l. si is à quo. ut in possess. leg. eat.* Facilitati (inquimus) fuæ expensum ferat. Curr. *lib. 1. εἰκαστῶν c.* 40. Facilitas conveniendi. Ulp. *in l. 2. ff. qui satisdat. cog.* Fidejussor locuples jubetur dari non tantum in facultatibus, sed etiam ex conveniendi facilitate. *Spieg.* Facilitas pro facultas *in l. 3. in fin. ff. de appell.* Briss. *in parerg.*

Facta transacta omnia: proverbiale est, teste *Donato* apud *Terent.* in id negotii do quo nihil superfit ad agendum. Indicavit & *Erasmus* hæc verba solennia esse apud Jurisprudentes, tum alios complures melioris notæ scriptores. *Spieg.* Hæres in factum succedit. Verbi gr. Scripsi & confessus sum centum aureos me Titio Nigro debere: quos illi aut Mævio Pulchro ad Non. decemb. solvam. Mortuus est Pulcher, an recte hæredi solvam? Nequaquam, *l. cum quis, de verb. oblig.* Nec enim aliud Pulcher, quam solutioni adjectus est: solvere autem plus facti continet quam juris. Item testator sic cavit. Fabio Justo executionem omnium rerum committo. Diem obiit Justus. Quid hæres? num eas res exequi tanquam & sibi commissas, potest? Non opinor. Nam & in executione plus facti versetur quam juris. Quid ergo est? dicet aliquis: hæ obligationes, Ædes fulcire, tabulam pingere, viam munire, aut si qua similis est, hæredem non sequuntur? Neque quin sequantur, dubium est. Atque in facto consistunt. Sed sciendum est, non simplici modo intelligendum esse quod dicimus, Facti rem aliquam esse. Etenim, ut aliud in præsens non consecter, Facta alias à Dando distingui solent, quo intellectu, hujus obligationis potestas, ædes fulcire in facto consistit: alias à jure. Quod ergo dicimus, Facta ad hæredem non transire, id illam significationem habet, ut ea duntaxat, quæ juris habentur, in hæredem intelligantur transfundi. Quod genus sunt illa, in quibus affectus ab utraque parte contrahentium concurrunt, ut Priscus voluit, *l. in omnibus de action & obl.* & ultro citroque, ut *Labeo* dixit, in obligationem consensum est, *l. Labeo 19. de verb. sign.* Igitur hæ obligationes, Agrum polire, villam tegere, & quæ his similes, quamvis in factum quia dandi potestas abest, desinant, cum tamen in eas ab utraque parte consensum sit, merito & hæredem teneot, & hæredi prosunt, Quoniam & parti jam ante excussum. Jus quæsitum fuit. At solvendi exequendique facultas, in eo genere rerum, quas supra posui, ἀσυναλλάκτως contingit: & ideo, donec aliqua συναλλάγματος (ut *Aristo.* ait, *l. jurisgentium. §. 2. de pact.*) species vel imago, qua ultro citroque tanquam obligationem consensum esse intelligatur, accedat: tota res intra terminos facti se continet, nec quicquam ad hæredem juris transmittit. Idque ea regula Q. Mutii. *l. 1. §. penult. si quis test. lib.* qua traditum est, nihil aliud posse in hæredem transfundi, quam id quod hæreditas sit. Porro quæ facti aut animi sunt, hæreditatis non esse. Cur. *lib. 2. εἰκαστῶν c. 3.*

Facti esse censentur, quæ alterius tantum partis voluntati innituntur. *Gl. §. ex conditionali. de verb. oblig.* Hinc est, quod animi declaratio, ea regula ad hæredes non pertinet. *l. inter. §. Stichum, ff. de verb. obl.* Prat. Facti in jure civil. multiplex & varius est sensus. Alias factum à dando distinguunt. Velut in eo quod Celsus & Tubero putant, si factum promittas, nec facias justa æstimatione facti ad id quod mea intersit te teneri. *l. stipulationes non dividuntur de verb. obl.* In dandi obligatione enim non idem placuit. Est ubi & alia sit facti causa, quam omissi, sive non facti, & levior quidem est ejus, qui omisit culpa, quam ejus, qui facto peccavit. Facere quoque & pati non eodem loco habentur, magisque facto aliquo, quæ cujusque sit mens, qui animus ac voluntas, quam patientia probatur, Ut *Dec.* ait, *l. non vult. de reg. jur.* Et cujus prædium vel fundus vicino servit, patientiam quidem præstare debet, & quidquid stipulationi illi per te non fieri, inest. Cæterum ut opus muniat, vel aliud quid faciat, cogi non potest. *l. quoties s. de servit.* Quid? quod & facta à dictis plurimum distant, ut vetere verbo testatum est?

Ita

quid stipulationi illi, per te non fieri, inest. Caeterum ut opus muniat, vel aliud quid faciat, cogi non potest, *l. quoties 1. de servis.* Quid? quod & facta à dictis plurimum distant, ut vetere verbo testatum est? Ita & ejus qui contra, quam contestatione sua cavisse se putabat, quid agit: non contestationem, sed facta spectanda esse, non absurde placet. Etenim quid verba (ut inquit *Cicero*) curem, cum facta videam? Hinc Scaevola *in l. non tantum*, alias *Paulus* respondit, *ff. rem rat. hab.* Non verbis duntaxat rem ratam haberi posse respondit, sed etiam actu. Quin etiam, sunt quaedam animi magis quam facti vel actus. Tametsi quodam genere, & animus ad factum pertinet. Interdum & contra Jus ponitur factum: nec ignorantia juris & facti eodem loco ponuntur: & gravior est facti quaestio, quam juris. Est tandem, & ubi cum natura pugnet. Exemplum dat illa quaestio. Bonae fidei emptor, an & quos fructus ex ea re suos faciat, quam a non domino emit: nam aliud in iis qui cura opera & facto hominum nati sunt: aliud in iis qui natura, nullo cogente, & sponte nascuntur, visum est. de quo latius Curt. *lib. 2. diversis c. 3. & li. 2. c. 42.*

Facti esse dicuntur, quae non in jure aliquo civili, i. e. aliquo ex juris Quiritium inventis atque institutis, sed in facto duntaxat posita sunt. Juris civilis instituta dico, veluti, Capitis diminutionem, post liminium, tutorum curatorumve auctoritatem, & quae sunt in eodem genere. exempli causa, possessio dicitur esse facti, non juris: ac propterea possessio interrupta negatur postliminio restitui posse: quippe cum possessio in facto consistat, *l. denique, 19. ff. ex quibus caus. major.* Hac etiam de causa haereditas negatur possessionem habere in *l. 1. §. Scaevola, ff. si quis test. lib.* quia scilicet Haereditas jus est, neque facere quicquam intelligitur. Item possessio dicitur posse à pupillo intelligente etiam sine tutoris autoritate acquiri, atque adeo amitti, *l. 1. §. 2. & l. possessionem, 29. ff. de acq. poss.* Similiter Habitatio dicitur esse facti, *in l. penult. ff. de cap. min.* atque ob eam causam Habitationis legatum per capitis diminutionem non perimi, ac nimirum hoc illud est, quod ait Paul. *in d. l. 1. §. 2. de acqu. possess.* res facti infirmari jure civili non posse, quemadmodum enim ex eo jure non constant, sic nec ab eo everti, neque restitui possunt. Similiter solutio, venditio, traditio, facti magis esse dicuntur, quam juris, *l. 7. ff. de curat. fur.* Hotomann.

Facti ignorantia. Ignorantia facti est, ut si me fugiat eum obiisse mortem, qui cognatione mihi junctus fuit: aut non fugit me, eum mortem obiisse, caeterum, vel intestatum obiisse. vel me haeredem institutum latet, *l. 1. ff. de jur. & fac. ignor.* Et hic error facti, sive hujusmodi ignorantia, neque maribus, neque foeminis in damnis, vel compendiis obest, *l. error facti. ff. d. tit.* Quinimo, facti ignorantia nulli nocet. *l. regula est. ff. eo* etiam qui suum persequitur, (nisi fuerit nimis crassa vel supina, quae ferenda non est, *lib. 6. ff. d. tit.*) Sed potius excusat (quod explicat secundum ea, quae clare hic ostenduntur) & praesumitur, *l. si pro suo, & l. verius. de probat. ff.* nisi quoties disquisitio diligens initio actus esset necessaria: ut cum aliquis defert, aut denuntiat alium de crimine, vel in dignitatis gradu locat. Bald. *in l. 1. ad Macedo. gl. in c. innotuit. de elect.* Plane ignorantia probatur per Juramentum, *cap. pastoralis de except. gl. in ver. ignorantiam. in d. c. innotuit de electi text. in c. si vero ii, de sent. excom.* Panor. *in c. quia diversitatem. de concess. preb. gl. in ver.* docentque. *in l. si cui. §. 1. de accusat.* cum sit sita in animo & hominis conscientia. *glo. in §. ult. de act. Inst.*

Facti evidentiam. lege. *Evidentia facti.*

Factionis significatio aliàs honesta est, ut factio testamenti. id est, jus faciendi testamenti. Papin. *l. 3. ff. de testam.* Testamenti factio non privati, sed publici juris est. Cic. *in Top.* si statuissemus ex edicto Praetoris secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset, id est, testandi facultas. Post autem loquendi consuetudo invaluit, ut factio testamenti diceretur ultro citroque, hoc est, & à testatore, & ab eo cui quid relinquitur *leg. filiusfam. ff. de testam. §. 7. Inst. de testam. ordin.* Testes autem adhiberi possunt ii, cum quib. testamenti factio est. Ulp. *t. I. ft. 32.* Haeredes institui possunt, qui testamenti factionem cum testatore habent: Alias inhonesta ut *l. 2. §. Et cum placuisset. ff. de origine juris.* Accipitur enim pro divisione seu conspiratione in diversa studia, cum aliqui se Principes in civitate faciunt, quos aliqui sequantur. Factiones, inquit *Livius*, fuere eruntque populis pluribus majori exitio, quam bella, quam fames, quam morbi. Hinc factiosi sunt dicti, qui amant factionem, hoc est, discordiam & seditionem. *Old. Prat.*

Factiones faciendi Cicero *in Topic.* cui testamenti factio nulla esset, id est facultas. Factio non modo faciendi, sed & capiendi facultatem ex testamento significat. *l. filiusfa. 16. de testa. §. in extraneis o vers. testamenti autem. Inst. de hered. qual. & differ.* Prat. Factiones publicanorum. *l. 12. ff. de publ. Factio latronum. l. 11. §. fen de paen.* Prat.

Factiones agitatorum in contrarias partes divisos greges accipe in *l. 1. de equis curulib. in C. Theod.* Festus *lib. 6.* Erant autem hae pannorum coloribus, Prasino scil. Veneto & purpureo distinctae factiones. Suet. *in Domitiano c. 7.* Duas circensibus Graecorum factiones aurati, purpureique panni ad quatuor pristinas addidit: Unde colligitur non duas solum, sed quatuor & eo plures factiones aurigarum Romae fuisse, contra quam plerique sentiant. Quod & Xiphilin. *in Nerone* notat. Idem Suet. *in Vitellio*: Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod Venetae factioni clare male dixerant, interemit. Sic & Venetianam factionem interpretabimur in inscriptione, quae Dianii est in Hispania. Et Prasinam factionem apud eundem Suet. *in Caligula c. 55.* Capitolinus in *lib. de reb. gestis Gordianor.* Equos singulos Cappadoces 100. permittentib. Imperatoribus factionibus divisse *Briss.*

Hinc Factionarii in *l. ult. de equis curulibus, in C. Theo.* Et factionum domini. Suet. *in Nerone c. 5.* Quaerentib. dominis factionum repraesentanda praemia in posterum sanxit. *Et ca. 22.* Ne dominis quidem factionum dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Lamprid. *in Commodo*: Circenses multos addidit ex libidine potius quam religione, ut factionum dominos ditaret. Hujus autem pannorum & colorum diversitatis, qua aurigae discernebantur, rationem explicat Isid. *lib. 18. Etymo. c. 33.* Briss. Vide Turneb. *lib. adversarior. 12. c. 11.*

Factitare, est frequenter facere. *l. Fulcinius §. latitare. 8. ff. quib. ex caus. in possess. eatur.*

In Facto consistunt, de quibus ex facto judicium est. potest enim ex eodem facto pro ratione personarum locorum, temporum, *l. 15. de neg. l. 72. de judic. l. 16. de paen.* alias pluris, alias minoris interesse, interdum ne interesse quidem: ideo nulla juris definitione id comprehen-

di potest, Donell. *in lib. de eo quod interest. c. 2. in pr.* Goth. *ad l. 24. de reg. jur.*

Factor non significat eum, qui gerendis negotiis præest, sed qui vel vinum, vel oleum facit, aut aliud simile. *Spieg.*

Factores, verbo nondum recepto à Latinitatis professoribus, vocamus eos, qui rem alicujus privatam administrant. Hos veluti indecores à perfectissimatus dignitate repellit lex, & simul tanquam immemores libertatis & generis notat. *l. 1. C. de profect. dign. li. 12. l. si quis Procurat. C. de Decur.* Ex Alciato. *Spieg.*

Factores pro criminum auctores, qui scelus ipsi admittunt, *l. 6. §. qui præpositum. ff. de re mil. & l. solent. ff. de cust. & exhib.* Solent Præsides provinciarum in quibus delictum est, scribere ad collegas suos, ubi factores agere dicuntur. *Hotoman.*

Factum idem. nostris, quod casus, species, sine cujus recta noticia impossibile fuerit certam juris & actionis rationem colligere: quippe quod in causa & facto jus esse positum Julianus respondit, & exemplo declarat in *l. si ex plagis. §. in clivo ad leg. Aquil.* & Ulp. *in l. cum duobus in pr. pro socio.* Quomodo autem factum recte discernas, invenies apud *Old.* inde Formula *investig. action.* Et prudenter illud admonet, ut cognita facti specie quid jus de eo statuat, consulamus, IC. & imperatores, non repertoria. *Prat.*

Factum substantive, res gesta, *eine that, handlung.* Paul. *in l. si familia, de jurisd.* Quemadmodum, inquit, & cum plures servi injuriam fecerunt: vel damna dederunt, plura facta sunt non (ut in furto) unum. *Alciat.* ostendit hoc loco Jurisconf. verba Doctores non recte percepisse, *c. 16. Paradox. 2.* Spieg.

Factum, vel simplex vel multiplex est: veniuntque in ejus consideratione circumstantiæ rerum, personarum, temporis: unde non unam, aut alteram ejus partem, sed totum expendere oportet, *l. bona fides ff. Depositi.* Item dicitur, quod est redditum. *Pomp.* Faciendi verbo, reddendi causa etiam continetur. & quod non factum comprehendit: *l. 2. §. item si in facto & l. ubi autem §. qui, id quod in faciendo. de verb. oblig.* Prat.

Factum verbum & facere duplici modo accipitur: aut pro nudo facto, aut eo, quod effectum juris post se relinquit Si nudum est factum, nihil aliud significat, quam corporalem effectionem: veluti fossam fodere, Capuam ire &c. Quando autem effectum juris post se relinquit, significat id, quod est dare, reddere, restituere. Quo intellectu pro gerere & reddere accipitur, & pro eo quod est tradere, *l. verbum 94. de verb. oblig. l. extat. ff. quod metus caus.* Ad mera facta nemo liber homo invitus cogitur, sed si promisit veluti insulam fabricare, fossam fodere, liberatur præstatione interesse, *l. si insulam. de verb.* oligat. Et in hac significatione factum & stipulatio faciendi individuum continere censetur, *l. stipulationes eod.* Quando autem factum non est merum, sed jus etiam continet, puta restitutionem & redditionem: & dividuum est factum, & is qui ad hoc factum obligatus est, indistincte tenetur, & quidem præcise cogitur ad præstandum id quod promissum est, vide D. Goedd. *ad l. 25. 58. & 175. nu. 2. ff. de verb. sig. plur. alleg.*

Factum in pactis versatur, in stipulationibus jus continetur, autor Paulus *in l. si unus ex argentariis §. pactus. ff. de pactis.* Spieg. Prat.

Factum quod non durat, factum non intelligitur. *l. si pro patre. §. versum* & ibi *Gloss. cum multis concord. ff. de in rem vers.* Spieg. Prat.

Factum juri opponi solet *l. 38. §. hi qui sunt, ff. de verb. obli. l. 41. ff. de pecul. l. 27. §. pactus. ff. de pact. l. 5. ff. de servitutib. urb.* Facti itaque quæstio juris quæstioni adversatur. Et facti quæstio ea est, quæ in facto versatur & consistit. *l. 25. ff. de negot. gest. l. 16. ff. de statu hom. l. ult. ff. de jurejur. l. 12. §. ult. ff. qui potior. in pign. l. 47. ff. de donat. int. vir. leg. 1. ff. quæ res pig. l. 2. ult. de donatio.* Cum autem ea quæ facti sunt, certis regulis Juris nequeant comprehendi: ideo arbitrio boni viri, h. e. judicis, relinquuntur, ut exemplo unius atque alterius reliqua eadem æquitate discernat, *per text. l. 2. ff. ad SCtum Turpill. l. 3. in f. ff. de testibus* Duaren. *in l. In actionibus vers. itidem. ff. de in litem jurando* vid. Goedd. *ad l. 99. §. 2. nu. 3. ff. de verb. sign.* Voluntatis quæstio, facti est. *l. 3. ff. de auro, arg. leg. 8. §. si debitori, ff. quibus mod. l. 41. l. 94. ff. de verb. obl. l. 122. ff. de verb. sign.* Briss.

Factum *in §. si res locata. Inst. de legat.* interpretatur ibid, *Accursius*, moram. Id quod Vultejo placet, *Instit. ad §. hunc n. 3.* Theophilus dolum. Crederem etiam de culpa accipi posse. Tu textum illum lege, & perlege, *Prat.*

In Factum actione dicuntur ideo; quia quod nomine non possunt exprimere negotium, id rei gestæ enarratione declarant, citra formulam ac solennitatem ullam, *l. 6. in fin. C. de transact.* Cujac & Gothofred *ad rub. ff. de præscr. verb.* In factum actiones dicuntur decerni, ut *l. 15. §. eleganter. 28. ff. de dam. inf.* impetrari, permitti, accommodari, constitui: quia ex æquitate causa cognita dantur Gothofred. *ad d. §. 28.*

In Factum actiones ex edictis Prætorum oriuntur. *l. 3. §. ex hoc edicto, ff. nautæ, caupo. l. pen. §. 1. ff. ne quis eum, qui in jus. l. 2. ff.* de eo per quem factum erit *l. 12. ff. de in jus vocand. §. pœnales. Inst. de actionibus l. 13. l. 14. ff. de liber. caus.* Dantur etiam supplendarum actionum causa, quæ legib. proditæ sunt. *l. 1. l. 11. &* passim sub *tit. de præscript. verb. l. 3. §. interdum. l. 9. §. si tibi decem. ff. ad exhib. l. 6. §. si quis in communem ff. com. divid. l. 10. ff. de noxalib. l. 53. §. si quis asinum. l. 68. §. si eu Titium. ff. de furt. l. 7. §. idem Labeo. l. 6. ff. de rescinden. vend. l. 23. §. item quæcunque l. 44. l. 52. ff. de rei vindicatione.* Interdum autem loco actionis de dolo in factum actio redditur. *l. 12. ff. de dolo. l. 11. ff. de minorib. l. 1. C. de jur. del. l. 3. C. an servus ex suo facto. l. 5. C. de dolo. l. 50. in fin. ff. de furt.* Quemodmodum in factum exceptio nonnunquam doli exceptionis vicem sustinet. *l. 2. §. & generaliter. l. 4. §. adversus ff. de doli except.* Et replicatio in factum *l. 28. C. de transf. l. 14. ff. de fidejussor. l. 15. ff. ad l. Falc.* Briss.

Factum umbraticum dicitur, quod in nihilum recidit: ut si judex acta deneget appellationem prosecuturo. *Spieg.*

Factum à pœna quid differat, vide Gothofred. *ad l. 1. §. 4. ff. ad SCtum Turpill.*

Factum à datione nil discrepat, Goth. *ad l. ult. C. de contrah. & commit. stip.*

Factum & gestum, *κατὰ χρηστικῶς* nihil distant. Cajus *l. licet inter, de verb. sig.* Vide Gerere. *Prat.*

Factus ex fraude & mendacio id est, fraudulentus omnino & mendax, qui nihil se habet præter fraudem & mendacium tanquam ex his corpore & animo constet, Ex Sylvio *Spieg.*

Factus

FACTUS in possessionem pro actus & missus, *l. 11. ff. ut in possess. leg. vel fideicomm.* Briss. *in Parerg.*

FACTUM notare pro pœna infamiæ notare, teste Bald. *in l. quid ergo §. quum autem factum, ff. de infamibus.* Spieg. Prat.

FACUL, ut annotant Grammatici pro facile antique ponitur, ut videre est ex Lucilio, cum inquit: Heu facul est homini inventu bona fœmina nusquam. Cui & proximum est illud Pacuvii: Haud facul fæmina inventu bona. Tiraq. *in 9. l. connub.*

FACULTAS est libera quædam & plena potestas rerumque pro arbitrio gerendarum facilitas, nullis aliunde impedimentis interturbata. Nam & Festus facultatem interpretatur quasi facilitatem, & à Græcis Juris interpretibus dicitur εὐχέρεια &c. Bald. *tit. de jure personarum.*

FACULTAS est personæ commodum incommodumque; non rerum, quæ promittuntur. Venulejus *in l. Continuus. ff. de verborum obligatione* Old.

FACULTAS, pro facili potestate. *l. si quis posthumus. ff. de liber. & posth.* cum similibus.

FACULTATEM dare, hoc est, autoritatem & licentiam quam vocant.

FACULTATEM restituendi rem habere, fere idem est quod possidere *l. 1. §. quod Prætor. ff. Quor. legat.*

FACULTATIUM ponitur in *l. 78. §. 1. ff. de legat. lib. 3.* ponitur pro facultatum Brisson. *in parerg.*

FACULTAS accusandi, *l. 17. C. de his qui accus. l. 1. C. ad leg. Jul. de adult. l. 19. C. ad leg. Cornel. de fal.* Facultas appellandi, *l. 20. C. de appell.* Provocandi *l. 2. C. eod. Juris reddendi, l. 3. C. de sent. ex peric. recit.* Supplicandi, *l. 18. C. de pœn.*

FACULTAS testandi, i. e. testamenti factio, *l. 19. in fi. C. de testam.*

FACULTATES in plurali tantum, sunt divitiæ, opes: *Ulp.* sed facilem, inquit, judici voluntatis conjecturam fore, cæteris patris facultatibus examinatis. *l. quæsitum. §. sed & ipse Papin. ff. de fund. instr.* Idem Ulp. *in l. 1. §. si inter magistratus. ff. de magist. conv.* exhaustis facultatibus: & apud eundem ibid. *§. si magistratus ab initio.* Labi facultatibus Paulo *in l. cum pluris §. ult. de min. tut.* in singulari usurpavit, pro facultate, inquit, patrimonii. *Prat.*

FACUNDIA, facultas differendi cum gratia. *Gel.* Hanc lex exigit in Doctorib. & Magistris. *l. magistros de Profess. & Mag. lib. 10. & de Profess. qui in urbe Constant. l. unic. lib. 10. C.*

FACUNDIA canina veterib. dicebatur quæ forensi oblatratione Advocatorum omnia fora perstrepebat. Quam *Plato* rapinæ accipitrum assimilabat. Hi enim philodoxi, non tantum tondere clientes, sed deglobere, & totos vorare cupiunt. refert Zas. *in l. 1. ff. de origine juris.* Spieg.

FÆCEM civitatis eleganter appellat *Cicero*, adventitiam illam otiosorum hominum multitudinem, ubi urbe nulli prosit, multos autem oneret. *Prat.*

FÆNUS in P. Florent. semper scribitur, etsi à fœtu pecuniæ id verbum Varro, & alii derivent. Videtur, enim à forte, usura gigni, unde & à Græcis τόκος, & renovatio usurarum ἀνατοκισμὸς Gell. *li. 16. c. 12.* fœneratores, qui fœnus exercent, fœnebris pecunia, quæ sub usura creditur. *l. 34. ff. si cert. pet. l. 16 C eod. tit. l. 9. ff. de usur. l. 2. C. eod. tit. l. 1. de his qui tam dispens. contrax. in C. Th. l. 13. C. ad Vell.* Briss.

FAIDAM, vocem origine Teutonicam, *Alberic.* indicat in jure Longobardorum, modo pro inimicitia: ut *l. si caballus titul. de pauper.* Modo pro hostilitate, ipse inimicitiam vocat, ut *l. in omnib. tit. de Plag. liber. hom.* usurpari. Accedit Comitum Germaniæ unde quaque doctiss. *Hermannus Nuenarius*, qui observavit ex Constit. Caroli Magni ad *leg. Salicam adjectis, c. 4.* appellari Faidosum qui hostis est publicus. *Fæd* enim bellum significat. *Spieg.* *A* qua voce non absurde feudum derivari potest, quod nimirum feuda occ sionem à bello, & militia acceperint. Vult. *lib. I. Feud, c. 2. num. 2.*

FAIDOSUS, qui alibi diffidatus est, cui inimicitiæ denunciatæ sunt: ut in *leg. Fris.* Homo faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, &c. Et in *legib. Bajuar.* Si quis hominem per jussionem Regis occiderit, non requiretur ei, nec faidosus sit. vide Diffidare. *Prat.*

FALCARII sunt qui falce metunt, à qua & dicti et quo nomine apud Ciceronem *in Catilin. 5.* conjurati intelliguntur: propterea quod civitatem omnem adeoque ipsa urbis ædificia tanquam falce metere, id est, ferro, igni que omnia vastaturi, essent, ut exponit *Syl.* ejus orat. interpres.

FALCARII *Prates* sunt, qui falcatis ensibus utuntur, apud Cic. 1. *Catil.* Falcari autem sunt enses curvi, quos Græci Harpas vocant, qualem tribuunt Perseo Poetæ, qui etiam Falces vocantur.

FALCES sunt messoriæ, putatoriæ, & fœnariæ, quæ Dumariæ alias vocantur, Messoriæ frumentorum sunt: putatoriæ, vitium: fœnariæ, quibus fœnum secatur. Dumariis spinæ, vepresque secantur. Ulp. *de fund. instr. l. instrumenta*, Falces, inquit, messoriæ, fœnariæ, putatoriæ. *Nebriss.* Est & falx vinitoria, quam eleganter describit Palladius *li. 4.* Falces item armorum genera, murorum oppugnationi apta, referuntur. *Spieg.* Vide Turnebi *advers. lib. 7. c. 22. & 23.*

FALCIDIA. Duplex est Falcidia, una hereditatis, altera bonorum restitutioni subjectorum. In illam ea tantum imputantur, quæ sunt ea hæreditario jure. In hanc imputantur omnia, quæ sunt ex bonis restitutioni subjectis, quoquo titulo capiuntur. Neutram in Falcidiam imputantur, quæ à cohærede jure prælegati accipiuntur, *l. in quartam, ad l. Falcid.* compensantur tamen, quoties vide mutua præstare cohæres cohæredi tenetur. Cuja. *ad l. 78. ff. de hæredib. instit.*

FALCIDIA lex, plebis scitum est, cum eam P. Falc. Trib. pleb. Augusti temporibus, scilicet ab urbe condita 714. tulerit. Hæc modum legatorum constituit: hac enim sancitum, ut scribit Dio *lib. 48.* ut hæres quartam partem bonorum sibi relictorum si graviter oneratus sit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquat. Itaque Falcid sæpe pro quadrante hæreditario passim ponitur, qui ab hæreda, à quo supra dodrantem legatum fuit, retinetur, vide indicem legum Roman. Paul. *l. 1. ff. ad leg. Falcid.* & Eusebium *in Chronicis.* Estque hæc propria verbi significatio. Sed & pro ea portione verbum hoc usurpatur, quam hereditatem restituere rogatus, hæres ex Senatusconsf. Treb. retinet, *l. 1. §. inde Neratius, l. 58. §. omnes ad SCium Trebell.* Ideoque & Falcidiæ commodum ea portio appellatur, *l. 2. in fin. ff. si quis aliq. testat. prohib.* Quarta, quæ per *leg. Falcid.* retinetur, l. 55. §. 1. *ff. ad SCium Trebell.* Quinetiam portio liberis debita in bonis patris appellatur, *l. 1. §. unde ff. de inoff. testam. l. 21. C. eod.* Prat. ex Brisson.

FALCIDIAM pacto remitti posse affirmat Cujac. *in l. pactum ff. de pact.* ducto argumento à testamento ad pactum.

FALCIDIA ratio quibus deductis ineatur. De-

ducto ære alieno, & si quid est aliud æris alieni loco, deducta funeris aut monumenti necessarii impensa, deductis libertatibus, deductis Deorum donis, & generaliter deductis his omnibus quæ Falcidiam non patiuntur, & quæ extra bona defuncti esse censentur, id quod superest pro dodrante & quadrante, dividitur inter hæredem & legatarios. *§. cum autem. 4. Instit. de lege Falcidia.* Quod diximus de deorum donis, *Paulus* scribit *lib. 4 sent. de SC. Pegas.* ut idem videatur non improbabiliter in *l. 1. §. ad municipium. ad l. ff. Falc.* scripsisse Cujac. *Not. ad li. 2. Instit. de lege Falcidia, in fine.*

Falla, veteres dixerunt pro fallacia: *Noni.* Me non vocavit, ob eam rem hanc fecit fallam. Falla autem proprie turris est lignea: atque ea ratione in superiore significatu sumitur quia machina, & fabrica, & sutella. Unde forsassis barbari Fœloniam, quasi Falloniam appellant *Prat.*

Fallacia simulationi annexa est: calliditas ad ingenium refertur: machinatio, ex præcogitata aliqua inventione, manuque & arte conficitur: impostura ab impostoribus, id est, deceptoribus quos & Planos vocant. Alciat. *de verb.* sig. Prat.

Fallacia à fando dicta, ut & fallo, ut vult Varro *lib. 5. de ling. Lat.* quod proprie fit, cum quis fando alium decipit, ac contra quam dixit, facit. Itaque si quis re fallit, in hoc non proprio nomine fallacia dicitur, sed translatione *Prat.*

Fallaciam item accipi pro cavillatione, sive sophistico argumento, Dialecticis est notissimum: eisque vulgo Amphibologia dicitur. Nam apud *Aristot.* Græce legitur ἀμφιβολία; Exemplum habes in §. *pen. l. libror. de. leg. 3.* de qua nostri 3. Jurisconsulti, sub *rubric. de reb. dub.* pleraque attigere. *Alberico* latius, & in §. *librorum & in leg. 5. C. de jud. & in l. quoties, ff. de verb. oblig.* De ea quæ ab Accidente dicitur. *in §. fin. l. debitor. de leg. 2. & in l. vendicantis. & l. qua de tota. §. incerte. ff. de rei vendic.* fit mentio, & ab *Alberico* ejus etiam cui à figura dictionis nomen est *Batr.* leviter attigit priorem, in *l. 3. §. incerta. de acquir. possess.* Castrensis aliquanto diffusius & clarius. Sed & de cavillationibus, quæ per locos à compositione & divisione fiunt, tractatur in *d. l. quoties*, & per Albericum in *l. ubi fidejussor. ff. de solut.* Nec non de ea, quæ ab eo, quod est secundum quid, ad id quod simpliciter dicitur, in *l. dictum. §. in stipulatione, ff. de evict.* Spieg.

Fallaciter incusare, vide *l. 3. C. de abol. & l 9. C. de calumniator.* Sic Cicer. *li. offic. 3.* Ratio hæc postulat. ne quid insidiose, ne quid simulate, ne quid fallaciter. *Spieg.*

Fallere fidem, est contra quam dictum, conventumve est, facere. Ulp. *de const. pec. l. 1.* Hoc edicto Prætor favet naturali æquitati, qui constituta & consensu facta custodit: quoniam grave est, fidem fallere: tametsi siquis re fallit, improprie fallere dicitur.

Fallere promissum, pro non implere. *Spieg.*

Fallonia, alias Felonia cujus vocis originem plerique à præterito perfecto verbi fallo repetunt; generali significatione omnem fraudem, culpam, improbitatem, & quodvis capitale facinus, quomodocunque etiam commissum sit, complectitur. *Hoto* in Lexico suo feudali in verbo *Felonia.* Vult. *Li. 1. feud ca. 11. nu. 17.* Specialiter sumpta, prout in libris feudalib. accipitur, est culpa, injuria, propter quam Vasallus amittit feudum. Et est quæ respicit dominum, scilicet, quando tribus vicibus citatus legitime, fidelitatem præstare noluerit, ut in usibus feudorem, quæ sit prima causa beneficii amittendi. *cap. 1.* Est & alia causa, quando infeudavit alia lege, quam ipse habet, vel talem vasallum, qui feudum deservire non potest: Quædam vero est culpa vel fallonia, quæ non respicit dominum scilicet, quando Vasallus interfecit fratrem, vel filium suum, vel filium fratris, vel aliud crimen commisit quod parricidii appellatione continetur. Et plures alias fallonias tam respicientes dominos, quam alios propter quos feudum amittitur, not. Hostiens. *in summa de feud C. quibus mod. feud. amittat.* Spieg. vid. infra *Felonia.*

Falsa adseveratio, *l. 9. C. de acq. & retin. poss.* Falsa allegatio, *l. 5. C. de præd. & al. reb. minor.* Falsa captivitas. *l. 1. C. de collat. deleg.* Falsa causa, *l. 3. C. de usucap pro don.*

Falsa sententia, non est sententia, nec indiget beneficio restitutionis: quia nihil magis contrarium est veritati, quam falsitas. *l. ignotis. ff. de except.* Ac censenda est falsa sententia, ex falsis vel testibus, vel instrumentis lata. Quia nunquam potest dici res judicata, quæ ex falsis judicata est. *Spieg.*

Falsare pondera ac mensuras. vide *l. pen. ff. ad leg. Corn. de fals.*

Falsarius, qui decipiendi gratia scripta publica falsificat, vid. Spec. *tit. de crim fal. per tot.* Observandum autem quod gravius delinquit is, qui literas falsificat, quam is quis falsis literis utitur. *Spieg.*

Falsarii & aliorum quorundam pœna. Falsatio incisos digitorum nervos Alexandri decreto *Lampridius*, Claudii præcisas manus *Suet.* scribit. Idem Galbam nummulario, non ex fide versanti pecunias, manus amputasse, mensæque ejus affixisse. & Justin. *No 17.* exactori, non ex legis præscripto apocham conficienti, manus abscindendæ jus dari præsidib. provinciarum & *Nov. 42.* eandem pœnam indicit scriptori librorum hæreticorum, Constantinus lenoni & persuasori jubet liquido plumbo meatus oris claudi. *l. 1. C. Th. de rapt. virg.* quæ pœna etiam olim in usu fuit. *Horat.* Nec severus uncus abest liquidumve plumbum. Et ex *Nov.* quadam Leonis & Constantini perjuro lingua præciditur. Sed de omni hoc genere pœnarum eleganter Galen. 7. *de Hippocratis & Platonis placitis*, iis verbis: οἴονται δὲ νῦν ποιεῖν οἱ τινὲς ἁμαρτάνοντας οἰκέτας κολάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρασκόντων τὰ σκέλη κναίοντές τε καὶ ἐγχαλάζοντες. παίοντες, τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας ἀποτέμνοντες καὶ τῶν γαστριμάργων τὰ γαστέρα, καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ἁπλῶς δι' ἐκείνων ἐπανακολάζοντες τὰ μόρια, δι' ὧν ἐνήργησαν τὰς μοχθηρὰς ἐνεργείας Cujac. *li. obs. 7. c. 13.*

Falsi crimen dicitur propriè, quod utilitatis privatæ causa factum est, de quo civiliter & criminaliter agi potest. Connan. *lib. 5. c. 7. n. 4.*

Falsi, vel quasi falsi pœna, deportatio est, & omnium bonorum publicatio *Prat.* In homine libero: Servus autem ultimo supplicio afficitur *l. 1. §. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis.*

Falsi proprie ad delictum pertinentis exempla sunt apud Julianum in *l. 2. ff. ad leg. Corn. de fals.*

Falsi machinatores, vide *l. 8. C. ad leg. Corn. de fals.*

Falsi

FALSI species sunt, delere, mutare, subjicere, subscribere, Paul. *lib. 5. sentent. 25. §. 4.* Gothofr. *ad l. 1. §. qui in rationibus 4. ff. ad leg. Corn. de fals.*

FALSITAS nihil aliud est, quam verborum imitatio, juxta genuinam lectionem in *Auth. de instrum. caut. in prin. collat. 6.* respondet Noric. *edit. Constit. 73.* Spieg.

FALSITAS verbis, an facto committatur nihil refert: utrobique enim dolus est proximum lædens contra veritatem. Quod diligenter nota *l. si servus non sit unius, ff. de interro. in jur. faciend.* Prat.

FALSITATIS ad esse tria requiruntur, scilicet mutatio veritatis, dolus, & quod alteri sit nocitum. Quorum si alterum deficit, falsitas non est punibilis, juxta not. per *Host. Azo, & Tancre.* in suis summis & per *text. in l. quid sit falsum. ff. ad l. Corn. de fals. & l. nec exemplum. eod. titul. C. & l. damus. C eod.* Pet. de Anchar. *cons. 23.* & Paulus de Cast. *consilio 49.* Pratejus.

FALSO parentes instimulari apud Marcellum *l. 3. ff. de inoffic. testam.* Spieg.

FALSO adverbium, quod vero contrarium est Imp. Philippus luminib. captum curatorem haberi debere, fallo tibi persuasum est. *l. 3. C. qui dari tutor. poss. &* Imp. Claudius *de diver. rescript.* Falso asseveratur, autoritatem rescriptorum, revolutio spatio anni, obtinere firmitatem suam non oportere. *Spieg.*

FALSO negationem additum *l. legatas. de off. pro cons.* atque od id *Accursium* se miserabiliter torquere. *Politianus* judicat *in Miscel.* Spieg.

FALSUM, est immutatio veritatis cum dolo. *auth. de instr. ex can. in prin.* Ut hæc vox varie accipitur, ita & varie committitur falsum Quod pulchre declarat Bart. *in l. quid. sit falsum ff. ad l. Corn. de fals. & in l. nec exemplum. l. damus. C. eod.*

FALSUM vocatur etiam id quod suspectum est. in *l. jubemus. C. de falsis, l. Paulus respondit ff. de verb. signif.* Prat.

FALSUM committit, qui rem duobus vendit, *l. qui duobus. ff. de leg. Corn. de fals.*

FALSUM committitur, quod ad *leg. Juliam.* attinet, si quis chirographum alienum imitetur, aut libellum, vel rationes intercidat vel describat, non etiam si alias in computatione, vel ratione mentiatur. *l. 23. ff. de fals.* Falsum autem ea lege id coercetur, quod in testamentis admittitur. Eadem tamen pœna etiam vindicantur cætera falsa ex Senatusconsultis, Principumque constitutionibus. Nam & qui in rationibus, tabulis cerisve instrumentis vel alia qua re, sive consignatione falsum fecerint, perinde atque falsarii puniuntur, & hoc quasi falsum dicitur, *l. fin. §. fi. ff. de fals.* Prat. ex Brisson.

FALSUM testamentum, quod vere non est factum: illegitimum testamentum, quod non jure factum est. *Spieg.* Falsum testamentum est, quod testamentum non est, *l. 221. de verb. signif.* Falsum ait *Africanus*, testamentum id demum recte dicitur, quod si adulterinum non esset, verum testamentum recte diceretur, *l. 6. ff. de Fals.* Prat. ex Briss.

FALSUM non est injuriæ verbum, si ad jus refertur, non ad factum Sic *Javolenus* sententiam *Labeonis* quasi injustam rejiciens Quod falsum (inquit) puto. *in l. pen. ff. de injur.* Old. Prat.

FALSUM testimonium, in divinis Tabulis non tantum accipiendum est, ut vulgo solet, quod in judicio solum feratur; verum etiam omnis vox lædens proximum omnisque præduri, & summi juris interpretatio, refragante æquitate, intelligenda est, falsum testimonium esse in natura: quæ & sic præcepit, Estote misericordes, ut pulchre declarat *cap. 1. de verb. sign.* teste *Oldend.* *Spieg.*

FALSUM accipitur tribus modis: I. Quicquid non est verum, potest dici falsum, etiamsi non procedat ex mendacio alicujus, vel fraude. *l. si is, qui donatur. §. atram ff. de rebus dubiis, l. si quid perfectum. ff. de solut.* II. Falsum accipitur pro immutatione veri fraudulenta. Quod modo omnia mendacia recte vocantur falsa ut *Nov. de instr. caut. & fid. in pr n.* III. Est crimen grave. quod appellatur falsum: quoties animi dolum sequitur facti executio ad pervertendam veritatem & simulandum id quod non est, ut describit *l. quid sit falsum. ff. ad leg. Corn. de falsis* Prat.

FALSUS Procurator dicitur, qui Procurator non est, sed ultro negotiis alienis sine mandato se offert: opponiturque vero procuratori, qui mandatum habet, *12. ff. de solut. l. 1. §. quoties de vi & vi arm.* Briss.

FALSUM Procuratorem, pro non vero Procuratore accipimus *l. 3. §. fin. ff. rem rat. hab.* Interdum & pro eo, qui mala mente & intercipiendi animo Procuratorem se simulat, accipimus. Quemadmodum & falsum creditorem dicimus eum, qui se dolo simulat creditorem *l. 43. in princ. & l. 75. ff. de furtis. l. 18 ff de solut.* Briss. Contra falsum Procuratorem autem datur sententia judicati, id est, sententia contra eum exequitur passive. Textus memori mente tenendus in *l. Plautius 1. respons. ff. de Procur.* Spieg.

FALSUS titulus est, quoties quis sibi donatum putat, quod donatum non est, vel legatum, quod legatum non est: Quo casu nihil operatur possidens vel usucapiens, *l. 2 ff pro legato l. 6. ff. pro derelicto. l. 1. ff. pro donat §. error autem 7. Instit. de usucap.* Gothofr. *in not. ad l. 3. C. de usucap. pro donat.*

FALSUS tutor à *Paulo* interpretatur, qui vere tutor non est: vel datus est, sed perperam & inutiliter, ut qui habenti alium tutorem datus est, *§. interdum. Inst. de curat.* Spieg.

FALX messoria, est qua frumentum metitur Falx putatoria, qua vites aliæque arbores putantur, Falx fœnaria, quâ fœnum secatur, quæ dumaria quoque dicitur, qua etiam spinæ vepresque cæduntur. Ulp. *de fundo instructo. l. instrumenta* &c. Nebr.

FAMA, sive existimatio hominis est dignitatis illæsæ status, legibus ac moribus comprobatus: quæ ut ex delicto nostro, autoritate legum vel minuatur, vel consumatur docet Callistratus *in l. pen. de var. & extraord. cog.* Spieg.

FAMA item, inquit *Bart.* est communis opinio, voce manifestata, ex suspicione proveniens. Rumorem vero communem non esse opinionem, sed variam quandam susurrationem minus ipsa fama efficacem, fere apud nostrates receptius est. Sed veteres non adeo multum differre famam à rumore existimaverunt. Archid. *35. q. 6. si duo.* Sunt autem idem, præterquam quod alterum Latinum est, alterum è Græco

teste Vulls. Callistratus *in l. 3. de Testibus*: Alias, inquit, numerus testium, alias dignitas & autoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur fidem. Itaque inconstans fama improbisque, vel etiam ignotis autoribus exorta, nullam adjicit fidem, quantumvis invulgata: quamvis conjecturam facit, quia fallax est rumor. Paul. *in l. fi. de hered. instit.* Quia falsus rumor non solet obesse. Nostri famam inter species non plenæ probationis retulerunt. Plura de ea commentus est Bart. *in l. de minore §. & plurimum. ff. de quæst.* Sed & fama pro existimatione usurpatur, & nomine, in *l. 4. de susp. tutor. l. 28. in fi ff. de pœn. l. 15. § si quis libello. de injur.* Inde famæ causa, in *l. 39. §. ult. de Procur.* id est, existimationis, ut alias loquimur, *l. 103. de verb. sign.* Cujus scilicet eventus famam notare, lædere existimationem potest. *Briss.* Sic incolumi eum fama dicimus, cui integrum est nomen, & illæsa existimatio: quam qui negligit, Decreta Pontificia crudelem pronunciant 12. *q. 1. c. nolo* 11. *q. 3. c. non sunt audiendi.* Fama enim & vita à pari procedunt. *Prat.*

Fama constans ea accipienda est, quæ nec improbis autoribus, nec etiam ignotis exoritur. Hæc testimonio fidem adjicit. *l. 3. ff. de testib.* Alioqui fama quantum is invulgata non probat satis, sed conjecturam facit, quia sæpe fallax est rumor. *l. ult. ff. de hered. inst.* Spieg.

Fama differt à rumore; quia est ab incerto, fama autem à certo procedit auctore. Item fama procedit à majori parte viciniæ, rumor à minori; not. Jo. And. *c. nostra. vers. ad gradum. de coha. cler.* & plus est fama quam clamor, quia plurimorum est fama, clamor paucorum no. Fel. *in c. qualiter & quando, 2. in princ. de accu.* Old. Prat.

Famæ probandæ modum docet Bart. *l. de minore. §. plurimum ff. de quæst.* Prat.

Fames omnium suppliciorum ultimum. Et sententia cautionibus apud veteres celebrata, teste *Platone*: Miserrimum mortis genus fame mori. Sumpta autem est ex Homero *Odyss.*

Πάντες μὲν στυγεροὶ θάνατοι δειλοῖσι βροτοῖσι,
Λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν id est:
Dura quidem miseris mors est mortalibus omnis,
At periisse fame, res una miserrima longe est.

Familia Aristoteli *lib. 1. de Republ.* dicebatur prima hominum societas, quasi in diem, & quotidiani usus causa constituta: in qua qui degebant non cives, sed convictores & contubernales dici poterant, ut *Charondas & Epimenides* scribunt. Atque in hac Familia nulli alii erant, quam vir & uxor, atque ex his procreati liberi. Servorum enim nulla ipsis adjumenta, postea socium laboris bovem asciverunt, cujus opera ad arandos agros uterentur. Quod hoc versu notavit *Hesiodus*, cum ait:

Sit domus imprimis, uxorque, & taurus arator.

Connanus *lib. 1. cap. 4. num. 4.*

Familia, inquit *Festus*, in liberis hominibus dicebatur, quorum Dux & Princeps generis vocabatur pater & materfamiliæ. Unde familiæ Nobilium Pompiliorum, Valeriorum, Corneliorum & Familiares ex eadem familia. At familiæ appellatio cum rebus ipsis & personarum circumstantia tandem variata est. Primum enim servi tantum significabantur per familiam, nempe à famulando, i cum u litera mutata. Quo respexisse nonnihil videtur Ulpia *in l. 1. ff. de vi & vi armat.* Deinde liberi quoque, uxor, & omnes, qui sub unius potestate in eadem domo natura vel jure vivunt, comprehendi cœperunt. Unde paterfamilias dictus est, *l. desestatio, §. familiæ. ff. de verb. sign.* Tandem translata est familiæ significatio, vel porrecta ad totam cognationem sanguinis. *Prat.*

Familia à gente differt significatione: quoniam Gens latius accipitur, ut comprehendat omnes ejusdem stirpis & nominis, etiam millesimo gradu disjunctos: familia magis ad agnationem diducitur, refertturque ad res & personas. Ad res relata pro hereditate & substantia bonorum ponitur, *l. ult. in fi. C. de verb. sign.* ut in illa 12. *tabul.* verbis Proximus agnatus familiam habeto, id est, hereditatem, quod notat Ulp. *l. 195. §. 1. de verb. sign.* Connan. *lib. 9. c. 1. n. 4.* Hoc sensu familiæ erciscundæ accipienda est, quæ hæredibus de dividenda hæreditate competit, *§. quadam actiones. Inst. de act.* Eadem quæ est hujus verbi vis in illo *Terentii* versu Heautontimor.

Decem dierum vix mihi erit familia.

Hinc familiæ emptor, qui imaginaria venditione a testatore hæreditatem emebat, ut est ab Ulp. *in Inst. tit. de test.* & à *Justin.* quoque in suis *Inst. sub eo. tit.* traditum. Quintil. *Declamatione* 308. Non dixerim ego testamentum cui libripens & emptor familiæ, & cætera juri necessaria deerunt. Sic enim locus ille corrigendus est. Suet. *in Nerone c.4.* Ex hoc Domitius nascitur quem emptorem familiæ pecuniæque in testamento Augusti fuisse mox vulgo notatum est. Ita familiæ mancipationem apud eundem *Ulp.* intellige *tit.* 28. Briss. & Coras. *li. 5. c. 12. n. 6.* Et in hoc significandi genere animalia quæque, quæ habemus, ac possidemus, familiæ appellatione continentur. Unde *Hesiod.* rectè docuisse colligimus, familiam constare non solum viro & conjuge, verum etiam bove & aratore servo. Atque hæc de prima vocis significatione, qua pro re accipitur. Ad personas vero cum refertur, interdum corpus significat, quod aut jure proprio ipsorum, aut communi cognationis nomine continetur. Jure proprio familiam dicimus plures personas, quæ sunt sub unius potestate, aut natura, aut jure subjectæ. Hac enim appellatione non servi modo, sed & liberi, qui in potestate nostra sunt, continentur. *l. 40. §. familiæ. l. 195. §. 1. ff. de verb. sig. l. 23. de adopt.* Briss.

Hinc Patresfam. matresfam. filiifam. dicuntur. *ff. de his qui sunt sui vel al. l. 11. ff. de lib. & posthu.* Sic in ædilitio edicto familiæ appellatione & filiifam. & omnes qui in servitio sunt, liberi quoque homines bona fide servientes, demonstrantur. *l. 25. §. 1. l. 31. §. idem Pedius. ff. de ædili. edict.* Eodemque modo in edicto Vi bonorum raptorum, familiæ nomen eos, qui in ministerio sunt, continere dicitur, etiam si liberi esse proponantur, vel alieni bona fide nobis servientes, *l. 2. §. ff. vi bon. raptor.* Eadem fit & in interdicto Unde vi, familiæ interpretatio. *d. l. 195. §. pen. de verb. sign. l. 1. §. familiæ. ff. de vi arm.* Ubi etiam familiæ appellatione duos servos contineri, Paul. *lib. 5. sent. tit. 7.* scribit. De hoc vide etiam Cujac. *lib. 5. recept. senten.* Jul. Pauli *tit. 6. de interdictis. § non tantum.* Hoc amplius, Ulp. *in d. l. 1.* & si unus servus dejecerit, familiam videri dejecisse ait. Quanquam alias unicum servum familiæ appellatione contineri negetur, ac ne duo quidem familiam facere dicantur. *l. 40. §. ult. ff. de ver. sign.* Quæ legum nostrarum discordia ita optime *Ciceronis* interventu sedabitur, si quemadmodum ille in orat. *pro Cæcin.* scribit, dixerimus ex vi quidem Latini sermonis in uno servulo familiæ nomen non contineri, familiam ex servis pluribus constare. Cæterum rationem juris interdictique vim & Prætorum

discordia ita optime *Ciceronis* interventu sedabitur, si quemadmodum ille in orat. *pro Cæcin.* scribit, dixerimus ex vi quidem Latini sermonis in uno servulo familiæ nomen non contineri, familiam ex servis pluribus constare. Cæterum rationem juris interdictique vim & Prætorum voluntatem facere, ut & si unus servus dejecerit, familia intelligatur dejecisse. Non enim alia causa est æquitatis in uno servo & in plurib. *Briss.*

Planè in edicto de publicania familia corpus quoddam significat paratum vectigalis causa, *d. l. 195. de verb. sig.* nec ad servos modo publicanorum pertinet verum etiam ad quoscunque, qui publicanis in eo vectigali ministrant, sive servi, sive liberi sint sive bona fide, sive mala fide possideantur. *l. 1. §. familiæ. & l. 12. ff. de publica.* Briss. Ita cum militi Princeps concedit, ut suam familiam ducat, familiæ appellatione continentur conjunx, liberi, servi castrensis peculii, non adscriptitii. Cujac. *in l. quicunque militum. de re milit. C. li. 12.*

Familiam ducere, pro præcipuum esse aliquid & Principem in re aliqua obtinere locum: Cicero *ad Trebatium*: Accedit etiam, quod familiam ducit, in jure civili singularia memoria, summa scientia quibus significat hanc primam esse Trebatii laudem, & veluti propriam. *Item l. 3. de fin.* sententia quæ familiam ducit *Prat.*

Familiam servilem accipimus & in *tit. Si familia furtum fecisse. l. 9. ff. de jur. jud. l. 32 ff ad l. Aquil. l. 32. ff. de dolo l. 5. ff. de pet. hær.* Briss.

Familiam publicam in *l. 1. ff. de offic. præf. vig.* interpretamur servos publicos qui præsto ædilibus aderant: quales etiam curatoribus aquarum adfuisse Frontin. *li. 2. de Aquæduct.* ostendit. Ita familiam in urbanam & rusticam dividimus *l. 3. ff. de pe. u. leg. l. 67. ff. de leg. lib. 3. l. 166. ff. de verb. sign.* Quamobrem in hoc veterum clementiam & humanitatem laudandam Seneca *li. 6 Epist.* scribit, quod omnem invidiam dominis, omnem contumeliam servis detrahentes, patres potius, quam dominos familiæ, appellarint, & servos familiares. Quod in Mimis ad sua usque tempora mansisse scribit, Familiarem planè filium dicit & Plaut. *in Asinar.* qui ex familia sit: Et familiares in constitutionibus recentiorum Impp. servilia ministeria præstantes intelliguntur *l. ult. circa fin. C. de his qui ad eccles. conf. l. pen. C. qui accus. pos.* Briss.

Est igitur una Familia, ad quam omnes stirpes referuntur, & illa gentis nomine appellari consuevit. Sunt etiam aliæ, quæ ex stirpibus constant. Quot enim unius gentis diversæ stirpes sunt; totidem diversæ ejusdem gentis familiæ sunt. Idque liquido demonstrat *in Nerone* Suetonius. Ex gente Domitia, inquit, duæ familiæ claruerunt, Calvinorum, & Ænobarborum. Et hinc quidem intelligimus, quid sibi voluerit Ulpianus, cum ita scriberet: Nam etsi patrefamilias mortuo, singuli singulas familias habent: tamen omnes qui sub unius potestate fuerunt, recte ejusdem familiæ appellabantur, qui ex eadem domo & genere proditi sunt, *dict. l. 195.* Sensus enim est, quamvis duce & principe generis mortuo, singuli qui in ejus potestate fuerunt, separatas & proprias domos, stirpes sive familias habeant, quia tamen ex eadem domo & gente proditi sunt, recte ejusdem familiæ appellabuntur. Ex quo loco manifesto constat non ad cognomen solum, ut existimavit doctissimus *Sigonius*, sed ad nomen etiam, hoc est, tam ad gentem quam ad stirpem referri familiam posse. O igitur qui ejusdem nominis, sunt ejusdem quoque familiæ sunt, non stirpium, sed gentis sive generis respectu; respectu vero stirpium, quot diversæ stirpes sunt, tot diversæ familiæ sunt, non quidem nomine, sed cognomine. Idque mihi voluisse visus est *Suetonius*, cum sic *de Galba* scriberet: Imagines & elogia universi generis exequi longum est familiæ breviter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur aut unde traxerit ambigitur. Huic etiam consentaneum est, quod idem *Suetonius* sic *in Tyberio de Claudio Druso* scribit: Drusus hostium duce cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen invenit. Discedit autem omnis familia patrefamilias mortuo in liberos, consanguineos & agnatos. Rævard. *Variorum lib. 5. cap. 1.* Alciat. *in l. Pronunciatio sermonis. §. familiæ appellatio & in l. seq. tit. de verb. & rer. signific.* atque etiam in tractatione de eo, quod interest, familiam à famulando dictam existimat, & à famulitio *Festus Pompei.* à voce *Osca famul*, tradit derivatum verbum familiæ, quæ apud illos servum significat. *Brechæus* vero à fama dictum putat, cum nomen alicujus gentis & generis diuturna fama late in stirpes pervulgatum est. *Brechæus.* dicta l, pronunciatio sermonis. *§ familia appellatio. tit. de verb. & rer. sign f.*

Familiæ erciscundæ judicium est, quod inter cohæredes ideo redditur, ut & hæreditas dividatur, & quod eo nomine alterum alteri dare facere oportebit, præstetur. Hæreditatem hic accipe pro rebus corporalib. quæ in hæreditate continentur. Hæreditas enim per se dividi non potest, *l. Pomponius 8 ff. de rei vindicat.* qua igitur ex parte divino postulatur, ex ea parte in rem actio est: alia verò ex parte personalis actio est adversus eum, qui nobis ad dandum faciendum perinde obligatus est, ac si conventum pactúmque inter nos fuisset, nobis obligatus esset. *Hotom.*

Familiæ erciscundæ Judicii requisita sunt: 1. eum qui agit, & contra quem agitur, esse cohæredes. 2. Hæreditatem esse aditam *l. qui erat 49. ff. fam. ercisc.* 3. esse res hæreditarias, & quidem ejusmodi, ut dividi possint. 4. ut res hæreditariæ jam ante non sint divisæ, 5. eum, adversus quem agitur, divisionem detrectare. Vult. *Inst. de actio. §. quadam act. n. 12. 13. 14. & seqq.*

Familiæ appellatione & ipse princeps familiæ continetur; feminarum vero liberi in familia earum non sunt, quoniam qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur. *l. 195. ff. de verb. sign.* Et hoc est, quod *in d. l. 195 in fin.* dicitur, Mulierem familiæ suæ & caput & finem esse. Secundum hanc, quam supra exposuimus, significationem, familiare funus interpretabimur domesticum funus. *l. 2. in fin. ff. de in jus vocand. l. 4. §. præterea. ff. si quis caut.* Briss. ut sunt graci. Communi jure familiam dicimus omnium adgnatorum, qui ex eadem domo gente proditi sunt, *d. l. 19. §. ut* ejusdem familiæ recte dicantur, qui ejusdem nominis sunt. Ac proinde patroni & liberti, & omnes propinqui ad fideicommissum, quod familiæ relinquitur, invitari intelliguntur. *l. ult. C. de verb. sign. fin.* Etenim cum fideicommissum familiæ relinquitur, ad ejus petitionem admittuntur, qui ex nomine defuncti fuerunt eo tempore, quo moreretur, quo in numero & liberti & filii quoque postea emancipati habentur *l. 32. in fin. 69. §. ult. l. 77. §. cum inter. ff. de legat. lib. 2. l. 114. §. cum pater ff. de leg. lib. 1.* Briss.

Familiares olim dicebantur, qui servi erant, Macrob. *1. Sat. c. 2.* Nam & nostri majores omnem domini invidiam, omnem servis contumeliam

miliam detrahentes, dominum Patremfamilias: Servos familiares vocaverunt. *Hot.*

FAMILIARIA sepulcra dicimus, quæ quis sibi familiæque suæ constituit. *l. 5. ff. de relig.* in quæ tamen hæredes, etiamsi extranei sint, inferri possunt. *l. 6. l. 4. & l. 13. C. de relig.* adfines & cognati non item, nisi hæredes scripti sint. *l. 8. & l. 14. C. eo tit.* Briss.

FAMILIARIS res, publicæ opponitur, *l. 7. §. si paciscar. ff. de pact. l. 4. ff. de publ. jud.* privatam enim & familiarem pro eodem dici liquet ex *d. §. si paciscar. cum l. 77. §. pacta. ff. eod.* Briss.

FAMILIA legata, singuli homines continentur, autor Jurisconf. *in l. si chorus ff. de legat.* 3. Item familiæ appellatione continentur etiam, qui à testatore non sunt nominati, juxta *Bart.* Extat elegans thema apud eundem Jurisconsf. *in l. is qui. ff. de legat.* 3. Prat.

FAMILIA urbana & rustica non loco, sed genere distinguuntur. potest enim aliquis dispensator non esse urbanorum servorum numero, veluti is qui rusticarum rerum rationes dispenset. ibique habitet, & tamen multum abest à villico. Gonnan. *l. 4. c. 10. num. 7.*

FAMILIARICA vestimenta sunt, quæ ad familiam vestiendam parata sunt. *l. 23. in fi. ff. de aur. arg.* Sic familiaricas sellas dixit Varro *lib. 1. de re rust. c. 13.* Briss.

FAMILIARITAS, amicitia vel domesticitas, *l. qui jure familiaritatis, de acquir. poss.* quandoque accipitur pro similitudine. *§. adeo Inst. de locat. & l. 2. ff. ead* Prat.

FAMOSÆ actiones dicuntur, quæ justam ignominiam irrogant juste condemnatis, sunt hæ, Furti, Bonorum raptorum, Injuriarum, de dolo malo. Item tutelæ. Mandati. Depositi, scilicet directa, non contraria. Item pro Socio, quæ cum utrinque directa sit, ultro citroque damnatum infamia notat. *§. ex quibusdam Inst. de pœna tem litigant.* Et generaliter omnium publicorum judiciorum accusationes, *§ publicorum Judiciorum. Inst. de publ. Jud. l. 1. de his qui not. infam.* Prat.

FAMOIA judicia, quæ infamiam irrogant damnatis, *l. 7. ff. de injur. l. 1. & 12. ff. de dolo, l. 1. ff. de posita.*

FAMOSA causa *l. 7. ff. de solut.*

FAMOSI homines infamia notati, *l. 2. § ult. ff. de his qui not. infam. l. 13. ff. de accus. l. 7. ff. ad l. Jul. majest.* quales sunt, qui artem ludicram lenociniumve faciunt, vel propter præmium in scenam descendunt, aut calumniæ causa publico judicio sunt damnati, *l. 4. ff. de accusation.* Sic famosa mulier in *l. 2. §. si mulier. ff. ad Tertyllia.* Briss.

FAMOSI libelli, qui alicujus famam suggillant, honoremque vellicant maledictis, libri ad infamiam pertinentes. 16. *ff. de pœn. §. 1. Inst. de injur.* Paul. *lib. 5. sent. tit.* 4. Prat. vide paulo post famosus libellus.

FAMOSI latrones, id est, nobiles & insignes, in *leg. 28. §. pen. ff. de pœn, cum l. 16. ff. de appell. recip.* Briss.

FAMOSO judicio condemnatus, per in integrum restitutionem infamia eximitur. *Legs §. pen. l. 1. ff. de postul.* Spieg.

FAMOSUM carmen quod in alterius injuriam conscribitur, proponitur, cantatur, quod pudorem ejus lædat, *l. 21. ff. de testib. l. 18. in fi. de test. l. 5. §. pen. l. 15. generaliter. ff. de injur.* Briss.

FAMOSUM non tam esse malæ, quam multæ famæ. Vide infra, *Famosum,* Spieg.

FAMOIUM, vocabalum medium, in malam tamen partem frequentius. Imp. cum laude utitur in *§. jura quoque, Auth. jusjur. quod præst. ab his qui admin. jurt.* Secus Jurecoss. Nam apud eos legimus, famosos fures, latrones, mulieres, pro infamibus improbioribus, impudicis, *l. 3. §. 1. de offic. Præf. vig. l. neque famosi ad l. Jul. majest. l. capitalium, §. famosis, & l. fin. de pœnis.* Vide Alb. *leg. sacrilegi pœnam, §. fin.* Peculatus item, famosum crimen dicitur. *Prat.*

FAMOSUS libellus. Famosus libellus quid sit, ostendit Imperator, *l. unica. C. de fam. libel.* Est autem famosus libellus, charta projecta, habens in se contra quempiam criminationes. Et si quis hunc sive obsignatum, sive non obsignatum reperit, & protinus non rumpit, aut igne consumit, subjicitur pœnæ qua teneretur libelli autor; hoc est, in eum capitaliter animadvertitur. *d. l. unica, C. eod.* Et qui eum dictaverit, si non probaverit de calumnia, capitaliter punietur, secundum Azo. *C. eod. tit.* hæc & plura ibi vide. Et hoc est verum, si reo convicto capitalis pœna esset imposita, aliter non, ut *not. in l. unic. C. eod. tit.* Prat. Etiam ut ad sanctionem hujusmodi historiam non ineptam subnectamus, prætereundum minus est Augustum Principem omnium de famosis libellis cognitionem legis specie majestatis tractavisse, commotum Cassii Severi libidine, qua viros fœminasque illustres procacibus factis diffamaverat, ut author est Cælius Rhodig. *lib. 15. cap. 25.* Adde Franc. Bald. *comment. in l. 12. Tab. c. 9.*

FAMULITIUM aulicum Spartianus appellat famulos omnes Imperatorios, quos *Justin.* Ministeriales domus, & hospitii & palatii vocat. Pyrrhus *de Rom. magistrat.* Spieg.

FAMULUS à servo hoc distat, quod hic in dominio nostro. ille vero minime. Vide. Archidiac. *c. patrem.* 22. *qu.* 3. Famulus aliquando pro servo accipitur, *l. 1. C. com. ser. man.* de hoc verbo vide Bart. *l. jubemus, C. de præpos. sacr. cub.* Prat.

FANATICI, proprie Sacerdotes, qui furore correpti in fanis oracula fundebant, apud Verg. *l. Æn. 6. &* Luc. *lib.* 5. Juv. *Sat.* 2.

——Et crine senex fanaticus albo,
Sacrorum antistes.——

Ii porro furore illo affecti caput jactare, comas excutientes rotare solebant, ut ait Fabius Quint. *lib. 2. c. 3.* Frequens quoque capitis nutus non caret vitio: adeo caput jactare & comas excutientem rotare fanaticum est: Ex quo qui atræ bilis abundantiâ caput jactant, Fanatici quoque appellantur ab Ulpiano, in *l. 1. §. 5. ff. de adil. edict.* Si servus, inquit, inter fanaticos non semper caput jactaret, & aliqua profatus esset, an nihilominus sanus videretur. Quod paulo post appellat, Circa fana bacchari, Lampr. *in Heliogab.* Jactavit autem caput inter præcisos fanaticos, & genitalia sibi devinxit. Liv. *lib. 39. de Bacchanalib.* loquens, viros velut mente captos cum jactatione fanatica corporis vaticinari. *Prat. ex Hotom.*

FANUM alii dictum putant à Faunis diis, qui divina oracula, ut *Maritianus Cappella* ait, edere solebant. Vel à Fauno, qui auctore *Probo*, primus horum locorum conditor fuit, teste quoque. Martiano *lib. 7. c. 6.* Topograph.

Far apud Ulp. *in inst. tit. 7.* significat frumenti genus, ut admonuit *Serv.* apud Virg. *lib.* 1. *Georg.* Prat.

Fari, nihil aliud est, quam ferre, i. e. loqui, Ul. *l.* 2. *ff. rem. pup. sal. for.* Et Paulo *l.* 5. *ff. de diver. reg. juris.* Tametsi *Varronis* fatur is, qui primis significabilem vocem ore emittit, nullo ordine verborum servato. Unde pueri antequam id faciant infantes dicuntur. Loquitur autem is, qui suo loco unum quodque verbum sciens ponit, Ulp. *in l.* 2. *Remp. salvu fore si* pupillus absens sit, inquit, vel fari non possit. *Spieg.*

Farrago, inquit *Festus* proprie est id, quod ex multis satis, ut hordeo, vicia & leguminib. sit pabuli causa: sed per metaphoram accipitur pro quacunque commistione Juven. *in fo Sator.*

Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,

Gaudia, discursus nostri est farrago libelli. Prat.

Fas ad Deum, Justum ad hominem referri voluit Maro, *lib.* 1. *Georgic.* Fas & jura sinunt: id est, divina & humana jura permittunt. *Spieg.*

Fas proprie est, ut *Isidoro* placet, Lex divina, à fato, & fatum à fando dictum, quasi dictum & jussum Dei Conn. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 4.

Fas ac nefas omne miscere, apud Pomponium *in §. & cum placasset, l.* 2. *ff. de orig. jur.* Illic enim fas judicis officio fungi, audire controvertentes. Nefas erat supponere auctorem columniosum: judicare item contra possessorem nondum convictum, contra *l. ordinata*, §. *sed si quis actiones, ff. de liberal. caus.* Spieg.

Fascium nomine, dignitas magistratus & honos significatur. Nam lictores cum fascibus, h. a. congerie virgarum, cui securis erat adligata, præcedere solebant. Consules, ac alios magistratus, ad terrorem malorum. Sicut nunc Imperatori gladius præfertur, supremæ potestatis symbolum. Bud. *in l. Proconsules, ff. de offic. Proconsf.* Ulp. autor est Proconsules non amplius quam sex fascibus uti: quod inscite *Accursius* pro sex mensibus exponit: quum Proconsulare imperium fuerit annuum, in secundumque interdum & tertium prorogaretur. Proconsul autem sex tantum lictores i. e. viatores, qui fasces præferebant, non 12. habet: ut meminerit, justum Consulem se non esse. Observandum, quod fasces submittere dicuntur, qui de jure suo concedunt, ac legitimam potestatem ultro ad privatam mediocritatem dimittunt. Vide Bud. *in d. l. Proconsules.* Alciat. *in reb. de Consul. & nonf-parg. pec. lib.* 12. & Erasm. in *Chil.* Spieg. Hi quidem fasces virgarum ex betula arbore fiebant, teste *Plin.* Candida est materia, levi virgarum atque eximia tenuitate, in Gallia passim nascitur. Sed Plautus *in Asinaria.* fasces vlmeos etiam fuisse dicit, quibus rei vapularent. Ubi, inquit, sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores, ulmeis affectos lentis virgis. Fasces pro dignitate accipimus. Tullius *in Bruto*: Et cum tibi ætas nostra jam cederet, fascesque submitteret: dixit submittere fasces, ut submittere principatum *l. digna C. de l.* Forcat. *Necyomdial.* 34. *n.* 4.

Fasciæ crurales pedulesque in *l.* 17. *in fin. ff. de auro & argento* inter ornamenta muliebria ponuntur. Quæ verba recte in Pandectis Florentinis ita scripta sunt, cum male quidam crurales in crinales transformare studuerint. Sed Florentina lectio probanda & retinenda est. Nam veteres crura atque pedes fasciis, vincire & obvolvere solbeant: maximeque mulires. Quod M. Tullius his verbis, quæ & à *Nonio Marc.* relata sunt, quibus Clodium ut mulierarium insectatur. docet. Tu, an, cum vincirentur pedes fasciis, cum calanticam capiti accommodares. Et hæ erant pedules fasciæ. Nam Pedule interprete *Cornel. o Frontone in* libello *de Nominum & verborum differentiis* dicitur, quod sub pedibus præstat utilitatem. Hoc amplius & crura fasciis vestiri olim solita Quintilianus *lib.* 2. *c.* 3. non obscure significat, & Valer. Maxim. *lib.* 7. *c.* 2. qui Pompejum candida fascia crus obligatum habuisse refert. Quin etiam fasciis puellarum ac matronarum pectus tegi papillasque comprimi, consuevisse Isidor. *lib.* 20. *c.* 32. scribit, & innumeri Poetarum loci comprobant, Alc. *lib.* 1. *præs.* Briss. & Majorag. *lib.* 3. *Miscel. c.* 1.

Fasciis in calciatu usos esse priscos, indicat Plin. *l.* 6. *hist. nat. c.* 2. scribens mures arrosisse Carboni Imperatori fascias, quibus in calciatu utebatur: quod dirum fuit ostensum. Has eleganti vocabulo *Ulp.* appellat, crurules, & pedules, in *l. argumento in pr. ff. de aur. & arg. leg.* secundum lectionem antiquam à cruribus scilicet, & pedibus vastiendis. Sed si mavis fascias crinales. ut plerique codices habent, referendæ sunt ad vittas & crinium tegumenta. Hinc nota sunt illa verba: Fasciam solve quantum mali sub illa latet. Ponitur etiam quandoque Fascia pro nube, in modum fasciæ cœlum percurrente, de qua *Juven.* Nil fascia nigra minatur. Fasciæ etiam dicuntur zonæ, sive plagæ. *Mart. Capell* in lib. *de Geometr.* Orbis terræ in quinque zonas, sive melius fascias dico, pro rerum diversitate discernitur. *Cotta.*

Fascinum, deflectunt à fando, quod profatis verbulis quibusdam, magico susurramine in hominis caput elocuto, strigosum macerrimum & exuccum, qua viribus qua pinguine redebant, in quem linguam parricidalem intorquebant Amuletum fascini crediderunt ex baccare coronam, quod vel Maro *in Bucolice* significat: Baccare frontem cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. *Servius* interpretatus est, malam dici fascinatoriam. nocendi, scilicet studio. Oculus quoque fascinabat. *Verg.*

Nescio, quis teneros oculo mihi fascinat agnos.

In Africa familias quasdam effascinantium *Isigenas* & *Memphoderas* tradunt, quarum laudatione intereunt probata, arescunt arbores, emoriuntur infantes, esse & ejusdem generis in Tribadis & Illyris adjicit Isigonus, qui usu quoque effascinent interimantque quos diutius intucantur, iratis præcipue oculis, quod eorum malum facillius sentire puberes, notabilius esse, quod pupillas binas in oculis singulis habeant, hujus generis fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythia, prodit Appollonides, Philarchus & in Ponto Thibiorum genus multosque alios ejusdem naturæ, quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem. Fascinum, quod fascinationem ab ortis averruncet, & amoliatur Priapus, genitale mutinum vocitatus. Poëta in Oscheno carmine: Soles sacrum revinctûs pampino caput ruber sedere cum rubente fascino Idem prædicabere facino pedali: Hor. *in Epodo.* Illiterati num minus nervi rigent? minusve languet fascinum? *Porphyrio* sic interpretatur: Æque pro virili parte posuit, quoniam præ fascinandis rebus hæc membri deformitas apponi solet. Scribit *Augustinus* in *lib. de civ. Dei* in liberalibus super scapum fascini prosello devecti solitam sedere matronam optimatem eundemque coli, ut fascinationem avarruncet,

nuncet. Joan. Bapt. *comment. in ep. Sid. Apollin. ad Domitium lib.* 2. Adde Turnebum *adversar. lib.* 9. *c.* 28.

Fasti dies dicuntur, quibus divina humanaque agere licebat, nam & in eis feriæ inerant: Nefasti, quos ominosos antiquitas putabat: quidam ex nostris Ægyptios, vel Rejectitios nominant. Fasti etiam libri dicuntur, quibus totius anni fit descriptio, & causæ festivitatum explicantur. Vulgus Calendaria vocat: quo tamen vocabulo libros Debitorum appellant Jurisconf. Zasius *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* Vide profesti dies. *Spieg.*

Fastigium attollere, est augere nomen existimationemque gentis suæ, vulgus Statum appellat. *Namen und stammen erheben.* §. C. de nov. Cod. componend. *Prat.*

Fatale apud Pap. *in l.* 3. *de fund. instru.* accipiendum pro eo quod per fatum, h. e. mortem esse desiit. Unde impertinenter annotatiuncula glos. adjecta est, de fatalibus appellationibus sentiens. Propriè verò, quicquid nobis debetur ex fato, sive bonum sive malum. *Spieg.*

Fatale damnum, Ulp. *in l.* 3. §. *ff. naut. caup.* appellat, quod hominis prudentia præcaveri ac provideri non poterat: quale est naufragii, latrocinii aut piratarum. Idem *l.* 2. §. 2. *ff. pro socio*, Damna quæ imprudentibus accidunt, hoc est, damna fatalia, socii non cogentur præstare. Sic. *l.* 2. *Cod. de condict. furt. l.* 5. §. *quod vero. ff. commod.* Hotoman. Fatum quoque Jurisconsulti appellant inopinatos casus, qui prævideri humano consilio non possunt, quasi rerum serie, & ordine inviolabili contingentes: Itaque mortes servorum sua natura pereuntium, chasmata item agrorum fato tribuuntur, *l.* 11. §. *sciendum*, *ff. de minorib.* Briss.

Fatalis dies secundum Az. *in sum. Cod. de temp. appell.* dicitur spatium temporis, infra quod appellans debet appellationem persequi, *l.* 31. *C. de appellat. l.* 2. *Cod. de temp.* appellat. & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat spacium sex mensium, & hoc sic appellatum fuit à sententia clarissimi viri vel spectabilis viri, vel delegati à Principe. Secundi autem dies fatales sunt spacium triginta & unius dierum. Tertii & quarti sunt similiter totidem, si saltem facta fuerit appellatio à delegato, vel spectabili, vel clarissimo viro, prout habetur *in l.* 2. *C. de temp. appell.* Hodie autem ex ordine unus tantùm Fatalis dies est, i. annus unicus. Sed si justa causa intercesserit, alius annus indulgetur, & ita erit. II. dies Fatalis, quo transacto, lite non contestata, rata manet sententia, ut in Authentica. Ei qui appel. *l. in d. tit. de temp appell.* Dicebantur autem Fatales dies, quia in eis fatum, id est, terminus causæ imponitur, vel mors accidit causæ, & vide *leg.* 2. *C.* ubi Senat. vel clariss. Oldendorp.

In fata sua decedere, In fata collabitimunus implere, id est, mori, *l.* 7. §. 2. *C. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann. l.* 9. *C. de pact. convent. l.* 6. *C. collat.* Sic fatalis sors intercessit, i. mortuus est. *in l.* 18. *in fin. C. de nupt.*

Fatalitas *in l.* 1. *C. de jur. emphy.* pro fortuito casu. *Prat.*

Fataliter quid fieri, pro divinæ voluntatis præstituta serie accidere, pulchrè interpretatus est *Alciatus* super his *Ulpiani* verbis: Denique in quod fataliter accessit, matri damnum injungere debet, in *leg. quæreret aliquis, de verb. sign.* & apud Paul *lib.* 3. *sent. tit.* 7. Plane in Pandectis Pisanis, contra quam in cæteris factum scribitur, in *l.* 21. *ff. de evict.* & quod haud scio an æquè rectum sit, in *l.* 16. *de rei vend.* Briss.

Fatidici à fato & dico, ut dicuntur: ita à fando quoque Vates appellati sunt quasi Fates. Nam utrique decreta Deorum exponebant, quæ rursus Sacerdotes enarrare consueverunt crassius, ut rectè intelligerentur, pro re nata. Cum Senatus faciendum aliquid aut intermittendum decrevisset. *Oldend. Prat.*

Fato facere. Ulp. *in l.* 2. *de condit. & demonstr. in fi.* Nam si fato fecerit, non videtur obtemperasse voluntati. Nimirum pro eo quod casu, sive suo quis motu facit, insciens alienæ vel voluntatis, vel conditionis; quæ illi alioqui utilitet si scivisset, implenda erat. Sic, Cic. 2. *in Verrem*: Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato, ut cæteros ex vestra familia, sed opera tua Consulem factum. *Spieg.*

Fatum divinationis genus est, *c. non observetis*, 27. *quæst. fi.* Prat.

Fatum Græcis *εἱμαρμένη* à fando dictum vult Varro *lib.* 5. *de ling. Latin.* ab eo scilicet tempore, quod Parcæ pueris constituant fando. *Prat.*

Fatum, pro casu calamitatis. *Modestin.* Alterum fati infælicitas excus- *l. infans, ad leg. Corn. de sicariis.*

Fatuitas, pro simplicitate, ac animi puritate usurpatur à Canonistis, *c. penult. extr. quod metus caus.* à Jurisconf. vero pro imprudentia, Cic. *lib.* 11. *ad Atticum*: Ego hujus miserrima fatuitate conflictor *Prat.*

Fatuos insulsos interpretator Donat. *in Eunuch. Terentiana*, Ser. *in* 7. *Æneid.* inconsiderate loquentes, à Fatua Fauni uxore, quæ hoc nomen à fando, i. e. vaticinando sortita est, quemadmodum & Isidorus, *lib.* 10. *Etym.* probat. quod & Justinus *lib.* 43. tradidit. Fauno, ait, fuit uxor nomine Fatua, quæ adsidue divino spiritu impleta veluti per furorem futura præmonebat: unde adhuc, qui inspirari solent, fatuari dicuntur. Fatuos igitur commotioris animi hominis in libris nostris interpretabimur, qui tales sint, ut merito eis curator constituatur *l.* 2. *ff. de postu.* 21. *de reb. auctoritate judicis.* Brisson.

Fatuum, Cujas *l.* 2. *de postul.* non pro mente capto, ut sentit Interpres, sed pro simplici, h. e. inepto & parum idoneo ad res administrandas usurpat. Tractum autem est nomen à sapore ciborum, qui cum non sapiunt, fatui dicuntur: Quidam ab insulso distinguunt, ut illud sit verbis & dictis, hoc corde & animo insipientem esse. *Prat.* Sic Impp. Carol. *Ludovici* Germanici Regis F. Simplex dictus, & quod rebus suis, publicisque superesse non posset, abrogato Imperio, ei juxta Caji sententiam, datus est curator. Carolomanni Bajoariæ & Italiæ Regis F. nomine Arnolphus, nobili exemplo fratris filius, patruo, *Spieg.*

Favere, est bene precari alicui, sive alicujus commodum & laudem tueri. *Ulpianus.* Quod enim bonum est eis favere, ut partem faciant, nihil habituri, *l. si post mortem*, §. *liberi. de bon. poss. cont. tab.* Sic Terent. *Eunuch.* 5. 3. Bene ædepol. narras: nam illi faveo virgini. *Prat.* Partui in eo favetur, Favendum est libertati, rationibus pupilli. Briss. *ex l. ff.*

Favere linguis. Hoc verbum (inquit *Erasmus*) non ut plerique existimant, à favore trahitur: sed imperatur silentium, ut rite peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente.

Favere autem linguis non tantum est tacere, quod & olim pascere linguam dicebatur, verum etiam fausta loqui, id est, *εὐφημεῖν*, ut annotavit Turneb. *lib. advers.* 5. *c.* 9.

Favere naturali æquitati *l.* 1. *in princ. ff. de constit. pecu.*

Favia lex, Fabia dicenda est, ubicunque in *ff. C. & Instit.* reperies Hinc Fabians actio, Fabiana formula : vide supr. Fabiana. *Prat.*

Favi quos apes faciunt, §. *apium quoque* 16. *Instit. de rer. divis.* Briss. *ex ff.*

Favorabile non est, ut vulgo putant, favore dignum, sed quod plenum favoris apud omnes. est. Interdum etiam, à quo favorem accipimus, significat. Sic Interpretibus priori ratione dictæ favorabiles causæ, quæ propemodum hæ sunt : Causa testamenti, matrimonii, dotis, legitimationis, liberalitatis. *lib. 122. ff. de divers. reg. jur. rerum. lib. 125. ff. eod. fisci*, pupilli, ecclesiæ, item viduarum, & aliarum miserabilium personarum, quæ numerantur infr. *Spieg.*

Favorabilis. Oppon. infavorabilis, *l. dotem dedit. ff. de collat. bonor.* Old.

Favorabilis judex. Irroboravit, ait *Beroaldus*, consuetudo corrupta, ut favorabilem eum vulgo appellarent, qui favorem præbet & opitulatur, cum è contrario ab his qui pure & Latine locuti, favorabilis dicatur is, qui gratiosus est, & impetrabilis, ac favoris plenus apud cunctos mortales. *Spieg.*

Favorabiliores rei potius, quam actores habentur *l. 125. ff. de divers. reg. jur.* quod in dubio *Accursius* accipit; & hoc probare mihi visus est *Accursius* & in pari causa turpitudinis, & in dilationibus Petrus Faber. V. C. *in d. lib. 125.* hoc accipit non ea mero strictoque jure, sed ex bono, & æquo, humanitate quadam misericordia, favore, benignitate, & ut Aristides loquitur in Panathenaico διὰ τὴν δικαίαν τινὰ φιλανθρωπίαν. *Prat.*

Favorabiliter rescribere, apud Martianum *in l. divus Pius, de manum. testam.* Paul. *in fin. lib. pupillus, de adquir. vel amitt. hæred.* Hoc enim, inquit, favorabiliter ei præstatur. *Spieg.*

Favore constitutionis, populi, religionis, vectigalis, nuptiarum dotium, pupilli, publicæ utilitatis, id contingit, constitutum, introductum receptum est. Briss. *ex ff. & C.*

Favoris quoties mentionem facit lex, non oportet accipere vagum aliquem atque proclivem hominis affectum, qui sæpe solet errare in delectu honesti : sed intelligenda est utilitas quædam adeo conjuncta justitiæ, ut favor nihil aliud censeri possit, quam ipsum jus. Siquidem jus à causa finali inspectum nihil aliud est, nisi honestæ utilitatis dispensatio. ad transigendam hanc vitam civiliter secundum voluntatem Dei. Utilitas rursus favorem in se complectitur. Nam favere, est commodum, seu utilitatem alicujus tueri ex animo. Idque gravissime tradit Ulp. *in l. 1. §. 2. ff. de justit. & jur.* Sunt enim, inquit, quædam publice utilia, quædam privatim : ac si diceret. Cum duplex sit honesta utilitas in hominum societate. consequitur duplex esse jus eam dispensans. *Oldendorp. Prat.*

Favori quisque suo renuntiare potest. *l. si quis in conscribendo, C. de Episc. & Cleric. leg. pen. C. de pactis. l. Potest. ff. ad lib. Falcid. c. 1. ex. de judic.*

Faustinæ Augustæ Papin. meminit *in l. quod Princips. de leg. 2.*

Faustinus : vide *l. Statius Florus. 48. in pr. ff. de jur. fisc. lib. sciendum. 4. in pr. ff. de legat.*

Fautor appellationis tardus, vide *l. 3. in fin. C. de temporib. & repar. appellat.* Fautores æquitatis. *l. 8. C. de pact.*

Fax accusationis, i. e. autor & incitamentum, & ut *Nonius* loquitur, suscitabulum. Catanæus *commens. 4. Epist.* cui initium est, *Causam per hos dies* : exponit, facem, pro vehementi causa *Spieg.*

F E

Febriculam levem, quam medici Ephemeram, id est, Diariam nominant, justum impedimentum præbere, nostri negant : tametsi *Cicero* censuit, assiduam febriculam, quæ & nimio labore evenit, esse satis molestam. *Spieg.*

Febricula lenis, quantulalibet. Briss. *ex tit. de ædilit. edict.*

Febris. Servius Febrem à fervore dici ait : *Julia. in l. quæsitum. de re jud.* definit, febrem esse motum corporis contra naturam. Sed eam definitionem Medici non probant, quod omni morbo conveniat. At IC. per antonomasiam definisse videtur : quod major, impetuosior, & ferventior sit motus febrium, quam in aliis morbis. Itaque ajus definitio est legalis, id est, ut *Zasius* docuit, theorica. Vide eum *d. enarrantem.* Spieg.

Febris tertiana, sontici morbi nomine contineri, hoc est, annumerari potest inter eos morbos, qui cadunt sub justi impedimenti rationem. *l. qui tertiana. de ædil. edict.* ubi IC. dicit, non inter sanos censeri, qui tertiana laborant. Hoc quartanæ non tribuitur, quæ excusatorem requirit. ut in *d. l. quæsitum* Bart. tradit *Spieg.*

Febrium differentiæ & genera tria præcipua sunt : Aut enim accidit nimius calor in spiritibus, aut in humoribus, putrescentibus : aut in solidis humani corporis partib. Prior febris ἐφήμερος : Secunda putrida : Tertia hectica, vide Fuchs. 3. *Inst.* 10. Gothofr. *ad l. quæsitum.* 60. ibi : & febrium differentiam. *ff de re jud.* Levissima Febre corruptus. *d. l.* 60.

Februariæ Calendæ. Briss. *ex ff.*

Facem civitatis eleganter appellat *Cicero*, adventitiam illam otiosorum hominum multitudinem; ut quæ nulli prosit, multos autem oneret. *Oldendorp.*

Feci, quia Prætor vel Judex jussit : hæc excusatio quamvis generalis, modo probata sit, adeo sufficit, ut si fuerit replicatum, Injuste jussit, rectè duplicabitur, Non fuit meum velut privati hominis hoc disputare, sufficit mihi esse jussum. *l. mulier. ff. de lege commissor.* Observandum tamen hic sufficere jussum judicis ad excusationem doli, & ad evitandum damnum etiamsi injustus sit, non autem ad lucrum, ne in hoc fallaris, *Spieg.*

Feciales Græcis φιλιάλλεις, & εἰρηνοποιοὶ vel σπονδοφόροι appellati sunt, ut vult *Festus*; sacri Sacerdotes, pacis vel belli autores : à feriendo dicti, quod belli, pacisque faciendæ apud eos jus erat. *Nonius* : Feciales apud veteres Romanos erant, qui sancta legatorum officia; ab his qui adversus Pop. Rom. aut rapinis, aut injuriis hostili mente commoverant pignora facto fœdere jure repetebant : nec bella indicebantur, quæ tamen pia vocabant, priusquam fuisset quid fecialibus denuntiatum. Hi à Numa primum instituti sunt, è nobilissimis familiis delecti, qui eo munere per omne vitæ tempus fungerentur. Dion. *lib.* 2. eorum procurationem septem in partes describit: I. Ut viderent, ne popul. Rom. ulli fœderatæ civitati bellum inferret. II. Ut ab exteris nationibus res injuris ademptas, repeterent. III. Ut postulata facere recusantib. bellum indicerent. IV. De

injuria contra fœdus illata cognoscerent, & qui noxam nocuisset, dederent. V. De legatorum injuriis cognoscerent, & ut fœderum conditiones servarentur, viderent. VI. Pacem facerent: eam quæ minus recte facta esset, rescinderent. VII. De eo quod Imperator contra jusjurandum fecisset, cognoscerent. Varro de vita pop. Rom. Itaque bella & tarde & nulla licentia suscipiebant: quod bellū nullum nisi pium putabāt geri oportere: & prius quam indicerent bellum us, à quibus injurias factas sciebant, Feciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos Oratores vocabant. Si cujus legati violati essent, qui id fecissent, quamvis nobiles essent, ut dederentur civitati, statuerunt Fecialesque 20 qui de his rebus cognoscerent, indicarent & statuerent, constituerunt. *Hoto. Prat.* *Dionysius* eos dici Græce putat *εἰρηνοδίκας*, sumpto ab Æquicolis exemplo, apud quos, ut *Valerius* scribit, primus *Sertor Resius* jus Feciale instituit. Meminit eorundem Varro *l.* 3. Sextus Pompejus, Feciales, inquit, à faciendo sunt dicti, apud hos enim belli pacisque faciendæ jus est. Munera eorum præcipua describit Cic. *l.* 1. *de legib.* Quot eorum fuerint, ambigit *Turn.* in annotationibus suis ad dictum *Ciceronis* locum. Fuisse autem eorum collegium, ex *Livio* cognosci potest, qui *l.* 36. scribit: Consul inde M. Acilius ex SC. ac collegium Fecialium retulit, ipsi ne uuque Regi Antiocho bellum indiceretur. Porro unus horum Fecialium pater patratus dicebatur, cujus munus erat, cum pax aut fœdus facienda essent, verba facere.

Facisse dolo malo, qualiter, quis dicatur, exponitur à IC. *in l.* 1. *§.* 1. de eo per quem fact. fuer. *l. rectissime, de libr. caus. l.* 1. §. *fecisse, de her. vel act. vend.*

Fecisse fideliter, Callistrato videtur, qui cum portionem retinere potuisset, totum restituit, *leg. libertatem. Quæ in fraud. credit.* Spieg.

Felices arbores, *Cato* dixit, quæ fructum ferunt, infelices, quæ non ferunt, *Plin.* auctor est, infelices existimati, damnatasque religione, quæ neque feruntur unquam, neque fructum ferunt, At Verannius *de verbis Pontificalibus.* Felices (inquit) arbores putantur quercus, æsculus, ilex, sapinus, fagus, corylus, sorbus, ficus alba, pyrus, malus, vitis, prunus. De quo latius Cælius *l.* 10. *c.* 7. *lection. antiq.* Brod. *lib.* 4. *Miscel. c* 6. Sic Turneb. *l.* 4. *c.* 3. Infelicem arborem intelligit stipitem & furcam, de qua sontes suspenduntur. Neque enim ulla arbor, aut ullum lignum infelicius est. Et ita istud Livianum intelligendum: I, lictor, colliga manus, infelici arbori suspendito.

Felices dici divites, *Alcia.* autor est, non absimili ratione, qua Beati dicuntur divites. Sunt tamen qui felicem minus esse velint, quam beatum, *Spieg.*

Felinus, Jurisconsultus nobilis, Ferrariæ natus, jus civile tum in patria, tum etiam Pisis complures annos magna auditorum celebritate docuit ate: monimentisque ingenii sui compluribus relictis, circiter annum 1500. vita excessit. *Hotom. Prat.*

Felonia vox Feudistarum: Hæc nec expresso pacto remitti potest: quod Vassallus eo ad delinquendum invitaretur, contra *l. convenire, ff. de pact. dot. cum vulg.* Vide Bald. *in l.* 1. *de rerum divis.* & Zasium *de feudis privatione, parte* 10. Sp. Vide supr. fallonia.

Feloniam contra dominum exercere, feudum amittere, idem quod Latini dicunt, prædium committere, ut in *tit. de publ. & vectigal.*

Felonia, non præcisè contumaciam vasalli in dominum, hujusve in vasallum perfidiam significat: verum quodvis capitale facinus, *lib. feud.* 2. *tit.* 26. §. *domino* 23. Domino committente feloniam, (ut ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, sive peccaverit in vasallum, sive in alium. Et rursus *tit.* 37. & *tit.* 47. Si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiserit, Denique Felonia Gotthis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie *ein Schelmerey oder schelmenstuck*, Latinis scelus. Contumaciam & rebellionem inferioris erga superiorem non significat. Domino enim æquè in vasallum, ut huic in illum, tribuitur, *d. lib.* 2. *tit.* 26. *§. domino.* Feloniam autem quidam derivant à Græco *Φιλαμα*, vel *Φιλωτις*, id est, fraus, deceptio, impostura. *Prat.* Vide supr. *Fallonia.*

Fenebris pecunia, *§. cæterum. Instit. quod cum eo, est* ex qua quis fenus exigit: vel quæ in nominibus consistit, & quam quis quibusdam mutuam dedit *Prat.*

Fenebris pecunia quæ sit, vide *C. de naut. fœnor.* Intelligitur autem ea, quæ est sub usuris credita, ut ICtus loquitur *l.* 48. *§. Quint. Mut. Scævol. ff. mandat.* Fenus dictum est, inquit Varro *li.* 3. *de ling. Lat.* à fetu & quasi fetura quadam pecuniæ parientis atque increscentis & ideirco M. Cato & cæteri ætatis ejus scriptores sine o literam pronunciarunt, sicuti fetus ipse & fecunditas appellata. Græci eadem ratione *τόκον* appellant *ἀπὸ τ͂ τίκτειν*, quod est parere. Alii malunt (ut scribit Valla. *li.* 4.) a fundo deduci, hac maxime ratione nitentes, proventum esse à naturali terræ fructu, postea verò ad usuram translatum, non aliter, ac si pecunia ex se fructum, sicut terra, producat. *Erasmus* in proverbio, A mortuo tributum petere. Fenus deductum existimat *ἀπὸ τ͂ φέρειν*, quod est ferre: scil. quod veteres non uterentur hac voce nisi in terræ proventu. Est igitur propriè fenus lucrum quod ex conventione accedit ad sortem mutuo acceptam. Atque differt ab usura, quæ propriè est, cùm ad alium contractum accedit præter sortem aliquid officio judicis, non lucri causa, sed ne in damno versetur creditor propter moram debitoris *Prat.* Fenebris, à fetu dicta, quod crediti numi alios pariant, ut apud Græcos eadem res *τόκος* dicitur. *Festus. Hot.*

Fenerare pecuniam dicimur, quum eam ita collocamus, ut quasi à re fecunda, ita ab ea aliquam insuper pecuniam quasi fetum ejus exigamus. *Hoto.* Hinc intelligi initio potest, fœnoris nomine nos intelligere, propriè ac speciatim nomine accepto lucrum illud, quod quis captat ex nuda pecunia, veluti cum Mensarii pecuniam mutuo dant, non ut accipienti commodent, sed ut inde lucrum aucupentur, ex quo etiam illorum quæstus Latinè fœnus dicitur. Deinde quæ inter fœnus & usuram differentia sit: Nam primo usuram pro usus pretio & æstimatione vulgo accipimus; quia qui usuram petit, ipsum quodammodo usum petere videtur, quippe qui ejus remansit, cum autem usum ejus repetere non possit, utpote consumptum, ejus petit æstimationem ac pretium, ut exemplum extat in *l. ult. ff. de peric. & com. rei vend. l. Julianus §. ex vendito, ff. de act. empt.* At in fœnore contrarium est: quia is qui fœnerat, usum dat necessario, ideoque cum petere non potest, sed ex ipsis nummum corporib. lucrum captat. II. Fœnus non nisi in mutuo intelligitur, usum vero pro qualibet accessione, ex quacunque causa etiam legitima, ut puta venditionis, traditionis, & similibus, ut *d. l. Julianus. §. ex vendito. l. curab t. l. fructus C. eod. l. secunda, C. de usuris.* vel etiam dotis. *l. cum post §. usuras ff. de jure dot.* vel propter moram in bonæ fidei judiciis, legatis & fideicommissis,

commissa. *qui solidum. de legat.* 2. *l. mora. de usuris.* III. Eaque summa differentia est, quod Usura de damno vitando tantum, fœnus vero de lucro captando contendit: & eo quæstu, quem quis curat & occupatur ex sola pecunia: veluti cum quis ob suam causam & lucrum, quod ex pecunia captat, mutuum dat. Hoc enim non officium est mutuationis, sed mera fœneratio, ut Cic. 2. *de fin.* docet: atque consentit cum his, quæ tradidit Paulus *d. l. cum quidam*, &c. Sed usura etiam plerunque pro fœnore usurpatur, ac nomen generis obtinet. Cujus quidem generis, quoniam certa aliqua species est, quæ nunquam cum suo genere confunditur, & fœnus appellatur: aliqua quoque ejus à generis nomine exprimitur, quam videlicet usuram nominamus.

FENERATIO est occupatio pecuniæ, ad quæstum aliquem ex numis creditis, sive ullo creditoris vel impendio, vel labore, vel periculo exigendum instituta: quæ ob eam causam à Platone, *Aristotele*, cæterisque magnis viris damnata est, quia fructus quæritur ex re quæ natura sua sterilis est, neque enim numi sua sponte & sine hominis industria fructum ferunt. Prætereà Juris civilis axioma est, non alteri cuiquam rem quæstui esse debere, quam cujus periculo est. *l. si ut qui*, 13. §. 1. *ff. commod.* Credita autem pecunia non feneratoris, sed solius debitoris periculo est. Inter usuram autem proprie & speciatim sumptam & fœnerationem hoc interest, quod illa non ad quæstum faciendum, sed ad id quod interest compensandum instituta est quoniam ut *Paulus* scribit, usuræ non propter lucrum petentium, sed propter moram non solventium infliguntur. *l. cum quidam.* §. *si pupillo*; *ff. de usur.* At fœneratio ad lucrum ex nudis numorum corporibus sine ullo labore & periculo faciendum excogitata est. *Hotom. Prat.*

FENERATITIA res quæ data est fenori, aut accepta, aut ad fenus pertineat. *S leg.*

FENERATOR, sicut M. Varro in *l. 3. de Sermon.* Latino scripsit, à fenore est nominatus. v. Gellium *l.* 16. *c.* 12. Hoto.

FENESTRÆ luciferæ & prospectivæ, quæ sint, vide *lib.* 12. §. *a.* & ibi Goth. *C. de ædific. privat.*

FENESTRAM facere in pariete, in ædificia aliena imponere, perfixam habere vel obstruere, Briss. *ex ff.*

FENESTRAS immittere in parietem rectè dicimus & usitate, ut tignum immittere: neque novus est hic loquendi modus. At lumen immitti cur dicatur, non tam facile est divinare, cum fenestris lumen accipiamus potius quàm immittamus, imo verò nullo modo immittimus. *Paulus* autem lumen pro fenestra ipsa quæ lumen immittit, accipit. Ut servitus luminis immittẽdi sit jus immittendæ fenestræ, qua lumen accipiatur &c. Connan. *lib.* 4. *c.* 10. *n.* 13.

Per FENESTRAM monstrare, vide *l.* 9. *ff. in quib. caus. pign*

FENUS appellatur naturalis terræ fœtus, ob quam causam & numorum fœtus, fenus est vocatum, & de ea re leges fenebres. *Festus. Hotom.*

FENUS nauticum est, quod pro pecunia trajectitia, i. quæ trans mare creditoris periculo deportatur, solvitur, ut patet *ex tit. de naut. fen lib. Pandect.* 2. Unde etiam maritima usura nominatur *in lib. 6. cod. tit.* vide Nautica pecunia.

FERA natura, pro ferina, hoc est, quæ ferarum ritu vel fit, vel se habet. *lib. naturalem.* §. *apium. ff. de acquir. rer. dom.* §. *Apium quoque* 16. & *seq. Institut. de Rerum divis.* Spieg.

FERÆ bestiæ dictæ, quod pro naturali desiderio ferantur. *Inst.* §. *feræ igitur bestiæ. de rer. divis.* Spieg.

FERÆ dicuntur in jure nostro, non præcisè, quæ natura feroces sunt, quales sunt ursi, leones, pantheræ, quæ propriè Bestiæ appellantur. *lib.* 1. §. *bestias ff. de postul.* & *lib.* 2. *ff. ad lib. Aquil.* sed generaliter omnes quibus immensa atque infinita liberè vagandi vis à natura insita est, quæque in sua libertate & natura agresti manent nondum ullius dominio assuetæ, ut pisces & volucres pene omnes, apri, lepores, damæ, cervi: quorum feram esse naturam nemo negat: inquit Cajus *in leg.* 5. *ff. de acquirend. rer. domin. lib.* 3. §. *item feras, de acquirend. poss.* Itaque apes, pavones, columbæque agrestes Feræ appelantur, *d. lib.* 5. *de acquirend. rer. dom.* Generaliter autem Feris mansuetæ opponuntur, quibus scilicet illa liberè & infinitè vagandi vis insita non est: quales sunt quæ gregatim pascuntur: ut oves, capræ, boves, equi, muli, asini. *dict. lib. secunda ad leg. Aquil.* item gallinæ, anserésve cohortales, *leg.* 5. *de acquirend. rer. domin.* Hotom. Vide latius Connan. *libr.* 3. *cap.* 3. *num.* 2. Camelorum quoque fera natura est licet jumentorum vicem præstent, *l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.* Briss. Elephantorum etiam fera natura esse *Briss.*

FERAS exercere. Venari. Briss. *ex ff.*

FERALES angustiæ, in C. Th. *Briss.*

FERALIS pestis quæ dicatur Constantin. *lib.* 6. *C. de malefic* non constat. *Festus* auctor est, Feralia diis manibus sacrata festa, à ferendis epulis, vel à feriendis pecudibus esse appellata. Scribit etiam *Varro* Feralia ab inferis & ferendo esse appellata, quod ferant tunc epulas ad sepulchrum, quibus jus est ibi parentare. Indeque officium quod mortuis impenditur, ferale dici. testis est Apulejus, *de asino libr.* 1. Vos, inquit, persolutis feralibus officiis luctu & mœrore deformata. Hinc etiam cineres exusti cadaveris; & urnas, in quibus cineres recondebantur, ferales appellatas esse, *Tacitus* tradidit; sic enim *Annalium libro* 2. *scribit*: Tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui. Et *lib.* 3. Postquam duobus liberis feralem urnam tenens egressa navi defixit oculos, Habitum illum, quo deos deasve manes apparere persuasum erat, etiam feralem vestem veteres appellasse, ex eodem *Tacito* constat, qui sic *lib.* 13. scribit. In modum furiarum, veste ferali, crinibus dejectis faces præferebant. Eoque sensu feralem pestem hoc in loco accepisse Constantinum est verisimile. Voluit enim maleficos diis manibus consecrari. Sed quomodo? Sic nimirum, ut ejusmodi pestis, sive interitus eos absumat, cujusmodi feraliorum tempore pecudes & in officiis feralibus, cadavera mortuorum, cum in ignem posita sunt, absumuntur. Iodeque pœna maleficorum dicta feralis pestis, eo modo videri potest, quo feralem urnam reliquas, vestesque ferales, & ferale denique officium esse appellatum docuimus. Et sic quidem nihil aliud voluisse visus est Constantinus, quam maleficos igne consumendos esse. Et quia de iis manibus, quibus feralia sacrabantur, accius arte magica locutus fuerat, Constantinus, idcirco ferali peste potius quam

igne dixit hujusmodi homines absumendos esse. Nimirum ut his verbis malefici iisdem Diis consecrari intelligerentur, quos artibus suis evocantes sæpius, ut erat opinio inquietaverant. Pestis igitur feralis, ille dici hoc loco interitus debet, quo quis diis manibus consecratur; sicut officium ferale dicitur, quod iisdem Diis exhibetur, cum homini mortuo justa fiunt. Quamvis interim non ignorem, de supremo quovis supplicio interdum etiam pestem feralem accipi posse. Certe quia sic Octavio scribit *M. Minutius Felix*: Et hominem summo supplicio pro facinore punitum, & crucis ligna ferialia; eorum cæremonias fabulatur. Pro morte autem sive interitu pestem veteres posuisse non ignorat, qui pestiferum fulgur Festum observavit definivisse, quo mors exiliumve significari solent. *Cic.* quoque perniciem, sive interitum reipub. frequenter pestem appellat Rævar. *Variorum lib. 5. cap. 3.*

FERUM est (inquit *Varro*) quod à cicure discretum est quodque naturali suo impetu fertur & ruit, nullo hominum commercio mansuefactum, vel imperio domitum &c. Balduin. *tit. de rer. divis. & acquir.*

FERCULUM, vas ad ferendum obsonium, vel pulmentarium ex Plin. *lib.* 22. Baifius *in l. uxori. ff. de aur. & arg.* F. Marius *lib. 2. cap. 3.* scribit ferculorum nomine simpliciter dapes significari. *Prat.*

FERE nota est modeste loquendi, qua IC. frequenter utuntur. quia omnis definitio in jure periculosa est, *l. 1. de reg. jur.* Prat.

FERE idem quod plerunque, & pene semper, *lib. servitutum. de reg. jur. l. si cum fundum. §. fere de contrah. empt. lib. via*, & ibi Coras. *ff. de servit.*

FERE, id est, propemodum, parum abest. §. *mortis causa.* 2. Ibi per omnia fere. *Instit. de Donat.* Beiss.

FERE Theophilus putat hanc voculam ociosam esse & superfluam; inquit enim τὸ fere, δὲ ἤτοι σχεδὸν, πεπλεονάσται, &c. *Balduin. eod. tit.*

FERIA. Apud antiquos multa erant feriarum genera, ut videre est apud Macrob. *lib. Saturn. 1. cap. 16.* Bud. *in annot. ad Pand* & ad societatem apud Rivallium, *lib. 2. de hist. jur. Civil.* Generaliter autem feria est dies cessationis, & ab operis & à forensibus negotiis, excepta necessitate. Unde & feria dicitur festinus dies, quo nihil esse quicquam agendum, curandumque, sed divinis tantum rebus vacandum, etiam Plut. *in Problem.* scribit. Dicta feria à ferendis victimis, non vero, neque à fando neque à foro, quod voluerunt, nescio qui nostri juris interpretes, ne dicam corruptores. Neque tamen me latet, ferias forensibus negotiis immunitatem præstare. *l. divus, ff. de feriis.* Secundum igitur primam deductionis opinionem proprie ipsi soli festivi dies feriæ dicuntur, in quibus nimirum sacrificia fieri solent. Verum, quia qualibet die cessare debemus à vitiis, inde est, ut arbitror, quod quælibet dies appellata est antiquis feria, ut dies Solis prima feria, dies Lunæ secunda, Martis tertia, Mercurii quarta & sic deinceps. De feriarum autem atque festorum observatione extat præclara (si servaretur) Imp. Leonis & Anthemii constitutio in *l. ult. C. eod. tit.* Itaque extra controversiam est, partium consensum nihil posse in dies, sive ferias, D. opt. Max. Qua de re latius disserit Bar. *in lib. 1. §. 1. ff. eod.* Veruntamen cum facillime & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas speratur. *lib. provinc. C. d. tit.* eadem constitutione sancitum est, latrones, raptores, homicidas, Isauros, & quos chosiarios vocant, & in quadragesima, & qualicunque tempore Paschalium dierum examinari, & quæstionibus subjici. Quæ lex Provinciarum derogat *l. Quadraginta eod. tit.* Ubi Impp. Valent. Valens & Gratianus inhibet tempore quadragesimæ omnem cognitionem criminalium quæstionum. Ita communis salus, & incolumitas procuranda est, ut quanquam primo dierum Paschalium omnes captivi è custodia dimittuntur, etiamsi principalis jussio non præcesserit, nullus tamen horum, quos annumeravimus liber fit eo die, atque immunitate gaudet, ut nec sacrilegus, nec adulter, raptor virginum, sepulchrorum effossor, maleficus, veneficus, parricida, violator monetæ & qui ea lege Julia majestatis contra Principem, vel rempublicam, tenetur *l. nemo deinceps C. de episc. audien.* Ratio autem est illic, quod ab hujusmodi sceleratis hominibus, si dimittantur, contaminari potius, quam observari gaudia, lætitiamque communem animadverimus. Nec obstat iis quæ diximus, *l. omnes judices C. eod.* eximens omnes agricolas ab observatione feriarum, dierum dominicorum, reliquorumque festorum. Nam necessitatis duntaxat tempore, hujusmodi exceptionem indultam esse ipsis agricolis, intelligendum est. Quod declarat ratio ibidem ab Imperatore adjecta. Ruri tamen positi (ait) agrorum culturæ libere licenterque inserviant, quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobib. mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti provisione concessa. Præterea tali legi derogat Novella Cæsaris Leonis quæ etiam agricolas à laboribus rusticis cessare debere præcipit. Quod quam recte præceptum sit, non modo ex lege divina apparet, sed & *lege 12. Tab.* cujus ea sunt verba, Feriis jurgia amovento. Easque in famulis (operibus patratis) habento. Etiam ne festis diebus opus fieri debeat, sic *Tibull.* post hanc legem admonet:

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator,
Et grave, suspenso vomere, cesset opus,
Solvite vincla jugis, nunc ad præsepia debent.
Plena coronato stare boves capite.
Omnia sunt temerata Deo, non audeat ulla.
Lanificam pensis: imposuisse manum.

Si quis autem aliquid actitasset, ad urgentem vitæ necessitatem respiciens, veluti si paterfamilias bovem, qui in specus decidisset, adhibitis operis liberasset, aut tecti fractam trabem ab imminenti ruina fulciendo vindicasset, ferias non videtur polluisse Nam & Ulp. *in l. 1. §. sed excipiuntur. & duab. ll. seq. ff. eod. tit.* tractat multas id genus species, quarum quidem vigens necessitas non habet ferias (uti dici solet) sicut nec pietatis exercitium feriis impeditur. Scite ergo *Scævola* interrogatus, quidnam feriis agi liceret, quod noceret (inquit) prætermissum. Sic Romanus Pontifex non vult in *c. 2. & ult. eod. tit.* legari necessitatem, & pietatem. Qua in re Judæi, quum plane cæci essent, à Christo reprehenduntur *Luc. 13. & 14. c. Pudet* autem me refere (dum nostros Christianos conferro Romanis olim religiosis) quibus delitiis, & voluptatum ineptiis, dies hodie festos transigamus. Magna proculdubio fuit Romanorum religio, ut feriis jurgia amoverent

& divinis

& divinis operam darent. Nunc vero studium est, eaque religio, ut dies festos altiss. majestati dedicatos fœdis voluptatibus tradant, omnibus exactionum vexationibus prophanent, tragœdias & jurgia his addant, litigent, pacta illicita contrahant, negotiationes exerceant maximo opere turpes, & breviter omne scelus eo potissimum die patretur. Sed quid inter surdos frustra canimus. *Ancharan.*

FERIÆ sunt quædam in honorem Dei constitutæ: quædam vero hominum utilitati tribuuntur. Divinæ majestati dedicatæ erant, dies Dominica, dies Paschalis, dies natalis Domini, & Epiphaniæ: præterea septem dies qui præcedunt, & septem qui sequuntur: item dies sanctorum Apostolorum. Et hisce diebus, quicquid nolentibus aut invitis litigatoribus factum esset apud judices, vel arbitros, id omnibus modis irritum erat, & infirmum. *lib. 2. lib. omnes dies 7. & lib. ult. C. de fer.* Hominum vero causa constitutum est: Ne quis messium vindemiarumque tempore adversarium cogat ad judicium venire. Quia occupati circa rem rusticam in forum venire compellendi non sunt, *lib. 1. in princ. ff. de fer.* possunt tamen litigantes his feriis renunciare, si velint, per ea quæ tradit Gail. *1. observ. 53. num. 16. & seqq.* Menoc. *1. arbit. jud. cent. 1. cas. 30. num. 11.* Et hæ feriæ pro consuetudine cujusque loci moderandæ sunt, cum non ubique una sit messis, vindemiarumque ratio, *l. Præsides. eod. tit.* Prat.

FERIARUM Latinarum à Latinis populis dictarum, quæ nundinis expediri solebant, celebritatibusque maximis, tanta erat cura, ut præfectus crearetur perpetuus. Idque in memoriam ejus temporis, quo Latini in societate Romanorum persuasi essent, Tarquinio Superbo regnante. Hac de re vide Halicarnass. *lib. 4. lib. 2. §. deinde cum Cornelius. ff. de origin. jur. Prætejus.*

FERIA quarta quæ sit, vide *l. 22.* & ibi Gothofr. *in not. C. de episc. audient.*

FERIÆ: tempus illud quod forensibus negotiis ac juri dicundo vocabant. *Briss.*

FERIÆ aliæ sunt repentinæ, aliæ solennes. *lib. 3. C. de dilationib.* Repentinæ sunt, quas re feliciter gesta Principes indicunt. *l. 1. C. de feriis.* ideoque imperiales dicuntur, in *lib. 4. C. eod. ut not.* Goth. *ad d. l. 3. C. de dilat.* Solennes verò, quæ sunt anniversariæ ac legitimæ, Itaque feriæ solennes feriis extra ordinem indictis opponuntur, in *l. 26. §. 5. ff. ex quib. caus. major.* veluti ob res prospere gestas, & in honorem Principis. *l. 1. C. de feriis.* Hotomann.

FERIÆ novem dierum erant, quibus in jus vocare non licebat Funus ducentem familiare, justáve mortuo facientem, quod olim fiebat per novem dies, quibus videtur durasse hæc prohibitio in jus vocandi. Idque etiam scribit Justin. *in Nov. Constit. 115.* Pœnicales olim appellabantur Funerales hæ novem dierum feriæ Septem dies cadaver domi deploratum, octavo efferebatur, nono tumulabatur. Bald. *tit. de pœn. tem. litigant.*

FERIARUM publicarum genera sunt quatuor: aut enim stativæ sunt, aut cõceptivæ, aut imperativæ, aut nundinæ. Et sunt stativæ universi populi communes, certis & constitutis dieb. ac mensibus: & in fastis, statis observantibus adnotatæ. Conceptivæ sunt, quæ quotannis à magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur, in dies vel certos, vel etiam incertos: ut sunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia. Imperativæ sunt, quas Consules vel Prætores arbitrio potestatis indicunt, *lib. 26. §. 7. ff. ex quib. caus. maj.* Gothofr. *in not. ad lib. 4. C. de fer.* Nundinæ sunt paganorum, i. e. rusticorum. quib. conveniunt negotiis propriis, vel mercibus provisuri. Sunt præterea propriæ feriæ familiarum, ut Claudiæ vel Æmiliæ: seu Juliæ, sive Corneliæ: & si quas ferias proprias quæque familia, ex usu domesticæ celebritatis observat Ex. Macr. *l. 1. c. 16.* Hot. & Revard. *l. 5. Varior. cap. 19.* ubi interpretatur *l. 26. §. 5. ex quib. caus. majores in integr.*

FERIÆ Camerales quæ sint vide *part. 3. tit. 32.* Ord. Cam. Vult. 2. *Jurisp. Rom. c. 30. n. 92.* & adde ad earundem declarationem Gail. *1. observ. 53. num. 4. & 5.* Specul. *de feriis. §. sequitur. num. 1.* Wes. *par. de feriis. num. 5.*

FERIÆ de Jure Saxon. quæ sint, vide *Landrecht* lib. artic. 66. Zobell. *part. 1. diff. 4. num. 1.*

FERIATICI dies, pro feriati, vel festi. Ulpian. *l. 2. ff. de feriis.* D. Marcus effecit, de aliis speciebus Prætorem adiri etiam diebus feriaticis. Appellantur autem sub eod. tit. Feriæ, dies omnes quibus magistratus propter vacationem publicam jus non dicit: veluti propter messem aut vindemias, aut depositum magistratum: ut cum in *l. 5.* Ulp. scribit, Pridie Kalendas Jan. magistratus neque jus dicere, nec sui potestatem facere consueverunt. *Hotomannus.*

FERIRE fœdus, quod & percutere dicitur, & inire, hoc est, pacem componere. Barbaris Ligam est facere *Spieg.*

FERIRE mulcta, gladio, supplicio capitis Feriri à Bove. Brisson. *ex ff. C.*

FERRAMENTA, dicuntur instrumenta ferrea, quibus fabri utuntur: deinde gladios, sicas, lanceas, hastas, pila, aliaque hujus generis tela, vel ferro præfixa significant. *Spieg.* Adde Torneb. *adversar. l. 7. c. 22.*

FERRARII in *l. ult. ff. de jur. imm. l. 1. de excus. artif. lib. 10. C.* apud Veget. *l. 2. cap. 11.* qui in legionibus habebantur fabricæ ferrariæ causa. *Briss.*

FERRARIA, absolutè, fodina ex qua ferrum extrahitur.

FERRE, pro accipere. Inde ferre puncta & tribum, pro eo quod est, accipere suffragia, & ferre fructum, id est, accipere, vel percipere, apud *Cic.* ut Græcis φέρειν. Pro auferre usurpatur in *l. 1. ff. de furt.* Prat.

FERRE ad populum, Ferre in concionem, quasi in medium adferre. Unde ferre legem, vel rogare, Legislator dicitur, & populus dicitur jubere: Plebs autem sciscere legem, h. e. statuere, decernere, verbo, sc. submissiore, quàm sit jussio, denotans imperium. Unde lex aliquo pluris æstimabatur, quam plebiscitum. *Prat.* Factum est tamen, ut, Lege Hortensia lata inter plebiscita & legem species constituendi interessent, potestas autem eadem esset §. 8. *ff. de origine juris.*

FERRE conditionem, quod & offerre dicitur, victoris est & superioris.

FERRE suffragium, vide *lib. 1. in princ. C. de suffrag.*

FERRE testimonium, vide *l. 20. in fin. C. de testam.*

FERRE sæpius, id est, auferre & consequi. Ferre aliquid ex bonis ex hereditate, portionem ab hæredibus, dotem, legatum.

FERRE, crebro est pati. Quis id ferat? Morbus ferendus est. Id non est ferendum. Non est ferenda mulier actor.

FERRE sententiam, dicere, recitare.

FERRE conditionem, i. e. deferre. *Plaut.* & Cic. Briss. *ex ff. C.*

FERRE judicem, inquit *Budaeus*, est cujuscunque judicio acquiescere. *Spieg.*

FERRE judicem, antiqua judiciaria locutio, Cic. *lib. 2. de orat. & in oratione pro Q. Rosc.* significat judicio aliquem lacessere, & judicem offerre. Quem ego si ferrem judicem, ait Cicero refugere non deberet: cum testem producam reprehendere audebit. Liv. *lib. 3.* proinde ut ille iterum ac sæpius provocet, sic se iterum ac sæpius judicem illi ferre, ni vindicias in servitutem dederit *Hot.*

FERRE legem, suis imponere, & quasi imperare.

FERRE primas, est primum locum habere.

FERRE quæstionem, est vindicandum facinus judicibus præbere, & mandare, vel potius ad Senatum referre, ut de vindicando scelere extra ordinem S. C. fiat, & in judicium res deducatur. Ex *Bud. Spieg.*

FERRE sententiam, judicis est: Senatorum dicere. vide *l. 5. C. de instit. jurand.*

FERRE signa milites dicuntur, cum castra movent.

FERRE ventrem, pro prægnantem esse.

FERRI, Cajus in *l. 235. de verb. sign.* inquit, proprie dicimus, quæ quis suo corpore bajulat: Portari ea, quæ quis jumento secum ducit: Agi ea quæ animantia sunt. Sed *Alciato* teste, nimis propria & subtilis est hæc Jurisconf. interpretatio: quandoquidem & portari dicitur, quod quis suis humeris fert, ut recte *Valla* annotavit. *Spieg.*

FERRICULUM legit. Haloand. *in lib. 29. §. 2. ff. ad leg. Aquil.* ubi alii ferraculum, alii fervaculum, alii gubernaculum.

FERRO damnati vel ad ferrum damnati dicuntur apud Ulp. *c. Instit. 1. & l. 8. ff. de testam.* non qui ad bestias damnantur. nam in l. 8. perspicue hæc separantur: sed qui, ut ferro cum gladiatoribus pugnent, damnantur. Itaque Suetonius *de munere gladiatorum* loquens *in Nerone.* Exhibuit, inquit, ad ferrum etiam quadringentos Senatores. Dicitur hæc pœna, & ad gladium, *l. si quis filio. §. irritum. ff. de injust. rupt. l. si quis mihi. §. si quis plane. ff. de acquir. hered.* Hoc supplicii genus à Constantino abrogatum est. *Hot. Prateic.*

FERRUM Indicum in *l. ult. §. species. ff. de publican.* Plin. 34. c. 14. ex omnibus ferri generibus palmam Serico ferro tribui. Seresque Indiæ populos id cum vestib. & pellibus suis mittere scribit. *Briss.* in prætermiss.

FERREA manus De manibus ferreis corvisque nihil dicere necesse est. Vide Baysium *de re navali de hisce.*

FERREAE manicæ vide *l. 1. post pr. C. de custod. reor.*

FERREUS annulus olim dabatur sponsæ à sponso, Gothofr. *ad rub. C. de sponsal. & arrh.*

FERRUMINARE, est per eandem materiam conglutinare, quemadmodum ferrum ferro adglutinatur, non interveniente alia materia. Pompon. *lib. quicquid. de acqu. rer. domin.* Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaveris. *Nebriss.*

FERRUMINATIO est ejusdem generis materiarum solidatio & conjunctio, ut si scypho argenteo fundus ferreus apponatur. In hoc autem differt à Plumbatura: quod hæc plumbo massa massæ jungitur, ita ut junctura plumbea cohæreat: illa vero per eandem materiam massa massæ confunditur. vide *l. in rem actio. §. item quæcunque. ff. de rei vindic.* & Bayf *in l. uxori quis legavit. ff. de aur. & arg. leg.* Prat.

FERRUMEN in *d. lib. quicquid. 27. §. 2. ff. de acqu. rer. domin.* pro ferruminatione. Proprie autem ferrumen est junctura seu ligatura, quæ ex ferri excrementis vel ramentis vel quavis alia materia fieri solet. Plin, *lib. 36. cap. 23.* Ruinarum urbis ea maxima caussa, quod furto calcis sive ferrumine suo cæmenta componuntur. Ferrumen in auro, Chrysocolla vocatur, agglutinando auro, inquit Plin. *lib. 33.* Prat.

FERTON vel Verton, habetur in *Decr. Pont. caus. 12. qu. 2. plurib. capitibus*, quod quatuor in partes res Ecclesiasticæ dividundæ sint *cap. mos est, & cap. sancimus 12. quæst. 2.* Prat. vide inf. *Verton.*

FESTA convivia, id est, solenniter læta. Impp. civib. exhibenda censuerunt, *l. 4. C. de sacrif. pagan.* Prat.

FESTINANTER properare, vide l. his tantummodo; 16. C. *de cur. fur.*

FESTINARE & properare idem significare atque in eandem rem dici videntur. *Verrius Flaccus* rationem volens dicere differentiæ horum verborum: Festinat, inquit, à fando dicitur: quoniam isti ignaviores, qui nihil perficere possunt, plus verborum quam operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum videtur. Neque tanti momenti esse potest prima in utroque verbo litera, ut propter eam unam tam diversa verba Festinare & Fari, eadem videri debeant. Commodius autem propriusque visum est: Festinare quasi fessum esse. Nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is jam non properat, sed festinat. Gell. *lib. 16. noct. Att. cap. 10.*

FESTINATIONEM præcipitem & subitam. *§. 1. Instit. de obligat.* ex quasi contract. opponit I. C. moratoriæ cunctationi, in l. *tutor qui repertorium. §. 1. in fin. de admin. tut.* Secundum Catonem in oratione quam de suis virtutibus habuit. Aliud, inquit, est properare, aliud festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat; qui multa simul incipit, neque perficit, is festinat. Verum utrorumque verborum ratio sub hac significantia proxima est veritati. Ut sit sæpe animi properare, studiose ad res aliquas contendentis: Festinare, corpore necessitatibus obsequendi. *Prat.*

FASTI dies, qui & nefasti, diis dicati. quibus opponuntur profesti. *Briss.* ex *Macrob. 1. Satur. 16.*

FESTOS dies, hoc est, & feriatos & lætos, cur legum conditores instituerint, *Senec.* refert *de Tranquillitate vitæ c. fin.* Numa statuit, ut quidam essent dies festi, quidam intercisi; reliqui omnes profesti. Vide supr. *Dies festi.* & infr. *Intercisi dies* Spiegel.

FESTUCA, virga Prætoria, qua quis fiebat liber. Alias vindicta dicebatur. Vide *Plutarch.* in lib. *de iis qui sero puniuntur à Deo.* Pratejus.

FESTUCARIAM & civilem vim dicebant tunc, cum quis jurisdictioni præerant, una cum litigatoribus ex jure in fundum controversum, dicendarum vindiciarum caussa, proficiscebantur, ibique manuum facta consertione, quem suum esse fundum actor contendebat; eundem contra vindicabat reus, Ræyard. *in ll. XII. Tabul. lib. singul. de prisco jure vindic. cap. 6.*

FETUS vocabulum nunc vocali pura, nunc diphtongo scribi solet, teste Briss. *in lib. parerg.* Fetus mulieris, equarum, ovium, pecorum. Briss. *ex ff.* Fetus pecorum sive pecudum in fructu sunt. Fetus mulieris qui plerunque partus dicitur, in fructu non est. *§. in pecudum. 39. instit. de rer. divis.*

Φεύγων in l. properandum. *C. de jud.* & aliis plurimis constitutionibus significat eum, à quo petitur, *G. Budaeo* interprete apud Anton. August. *lib. 2. Emend. cap. 1.* Sic pars fugiens pro reo. *Prat.*

FEUDUM

Feudum vocabulum est Gotthicum & Langobardicum: deductum fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis Feed, quo bellum significant: Prædia enim bello occupata, quæ victor ea lege colenda & fruenda militibus suis tradebat, ut eum perpetuo dominum agnoscerent, seque illius homines hoc est, quasi clientes profiterentur, Feuda dicebantur. *Prat. Connan.* feudum à fide seu fidelitate (quæ Longobardis & Italis fede dicitur) deductum putat. Licet alii à fœdere: & alii à faida, seu phedeu. alii Germanico *Vogib y*, Præfectura, Vige. *c. 2. qu. 2.* alii aliunde deducant. Est autem genus clientelæ, quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium aliquod ea l. alicui datur, ut & ipse, istius posteri atque hæredes, beneficii auctorem perpetuo agnoscant, & quasi pro patrono colant: ejusque caput existimationem, & fortunas tueantur. illius enim causa & origo hæc fuit, ut victores cum gratiam suis ducibus, præfectis, ac militibus pro opera in bellis ac prælis egregie navata referrent, honoribus & fortunis Italorum in illos tranferendis: tum etiam certos sibi devinctos, & tanquam devotos clientes haberent, quorum opera, bello partam regionem in posterum, si opus esset, tueri possent: quos sua lingua modo Valvasores modo Vasallos appellarunt. Unde tres Feudorum gradus facti sunt summus, medius, infimus. Summus Ordo est Principum ac Procerum, qui lingua illorum Capitanei, regni Duces, Marchiones, & Comites appellati sunt, & à Rege tum illis honoribus afficiebantur, tum etiam Italiæ oppidis ac vicis, locupletum etiam victorum arcib ac villis donabantur. Quæ Feuda quia partem aliquam Regiæ dignitatis obtinebant (qui enim Duces & Marchiones nunc appellantur, Reguli olim fuerunt) idcirco Regalia dicta sunt. Itaque potestas eis data est cudendæ pecuniæ, creandorum magistratuum, salinarum & fodinarum exercendarum, caducorum, confiscationum, earumque functionum quæ Angariæ & Parangariæ appellantur: quæ jura vulgo jura Regaliæ (corrupte, ut opinor, pro Regalia) nominantur. Medius Ordo eorum fuit feudorum, quæ Principis illius ordinis Proceres, Regis concessu, ea lege aliis inferioris dignitatis hominibus dabat, ut Vasalli ipsos secundum Regem ejus beneficii auctores ac patronos agnoscerent, & pro capite ac fortunis ipsorum, si usus ferret, pugnarent: Quo in numero ii qui vulgo illorum lingua Baronês, ac Majores Valvasores, sive Vassalli appellantur, fuerunt: qui Patronos quidem illos agnoscebant, sed tamen, ut jam dixi, secundum regem. Infimus Ordo eorum fuit, quæ à secundi Ordinis Vassallis in privatos conferebantur: sive illi Nobiles essent, quam Nobilitatem armis pepererant: sive ignobiles: nam utrique eadem qua superiores jurisjurandi formula obligabantur: quæ ab Oberto nescio quo in eo libro, qui vulgo usus Feudorum inscribitur, barbare & fœde perscripta, solam hanc habet, quam antea dixi, sententiam: ut cliens Patroni suicaput, existimationem, ac fortunas, quoquo modo poterit, contra quemcunque adversarium, solius Regis Majestate excepta, tueatur. Hotom. *lib. 2. observ.* Plura de origine & conditionibus feudorum vide apud Cujac. *lib. 8. observat. 2. 14.* & Conn. *lib. 2. cap. 9. numero 6.*

Feudum quotuplex sit, Jurisperiti feudistæ inconstanter tractant. Nam ex singulis qualitatibus sicubi paulo majores aut minores videantur, proprias statim divisiones constituunt: quasi vero circũstantiæ faciant novam speciem, contra *leg. fin. ff. de fund. instruct.* & sic pergunt, adeo ut arborem faciant, non minus ridicule, quam si ex singulis pactionibus novis contractuum species reducas in arborem. Nos aliquot ad usum fori delineabimus feudarum divisiones. *Oldendorp. Prat.*

Feudum, aut proprie aut improprie censetur.

Feudum proprie est quod simpliciter, pure, directo conceditur nulla temporis aut servitiorum determinatione, *§. fin. & ult.* Quid sit investitura. Et *de concess. recti feud.* Item *c. 1. quibus mod. feud. constit. poteft.*

Feudum improprie censetur, quod conditionibus, vel obsequiis nominatim definitis est alligatum, *cap. 1. de nat. feud. & §. pe. de capitu. qui curo vendi.* Old. Prat.

Feudum improprium & feudum temporale vocant nostri, quod ad annum vel quinquennium conceditur. Romani precarium clientelare dixerunt. *Prat.*

Feudum aliud est regale, aliud non regale.

Feudum regale est, quod ab Imperatore, vel à Rege conceditur, habens præter simplicem jurisdictionem, dignitatis titulum, ut Ducatus, Marchionatus, Comitatus, & cætera id genus honoris beneficia, *cap. 1. quis dicat. Dux.*

Feudum non regale, quod nihil dignitatis vel eminentiæ adfert. sive à Principe ipso, sive ab inferioribus (ut communiter) concedatur. *capit. unic. qui feud. dar. possunt.* Oldendorp. Prat. l.

Feudum, aut nobile est aut ignobile.

Feudum nobile censetur, quod accipientis personam nobilitat, vel si prius fuit, Nobilem ostendit. Ut cum ab Imperatore, vel Rege conceditur *c. 1. quis dicat. Dux.*

Feudum ignobile est, quod à plebe vel privatis personis dari solet: nonnulli Burgense vocant. Item, concessum à minoribus & minimis valvasoribus, hoc est plebeis, quasi ad valvas stantibus: ut interim cognoscas umbram istius vocis, *cap. 1. de his qui feud. dare possunt.* Old. Prat.

Feudum aliud est ligium, aliud vero non ligium.

Feudum ligium est pro quo Vasallus fidelitatem debet contra omnes, Deo & Imperatore exceptis.

Feudum non ligium, in quo etiam alii, puta antiquior dominus, cognati, amici, excipiuntur.

Feudum aut Ecclesiasticum est, aut seculare.

Feudum Ecclesiasticum dicitur, quod vel Ecclesia dat alii, vel ipsa accipit ab alio: vel quod Clerico conceditur. *c. 1. de Cler. qui invest. accep. cap. 1. de his qui feud. dar. poss. & §. fi. de cap. Conradi.*

Feudum seculare. quod à Principe, vel ab alio quovis civili homine accipitur *cap. 1. §. Marchio. de his qui feud. dar. poss.* Oldendorp. Prat.

Feudum, vel reale est vel personale.

Feudum Reale, ad hæredes regulariter est transitorium, tam respectu domini, quam beneficiarii, ut in *c. 1. §. cum vero Conradus de iis qui feud. dar. poss. c. 1. de duob. fratrib. à capit. in vest. & c. 1. §. fin. quib. mod. feud. amitt.* Nam quilibet censetur suis hæredibus prospicere. *l. pactum. ff. de probationibus.*

Feudum personale æstimatur bifariam. uno modo, quia non porrigitur ad hæredes accipientis, quanquam dantis successores teneantur: ut est feudum Guardiæ, quod arcis tuendæ, aut terri-

torii cuſtodiendi gratia conceſſum fuerit, ſicut autio haud dubie feuda concedi ſolebant. Eſt enim Italica vox, *Guarda la gamba.* Item tale eſt feudum habitationis: *cap. feud. habit. de cap. Conrad. cap. unic. de feud. guard.* Altero modo cenſetur feudum perſonale quod neque ad dantis, neque ad accipientis hæredes porrigitur ut ſoldata. *c.* 1. *quis d. cat. Dux.* Old. Prat.

Feudum plerunque eſt maſculinum, quod ad maſculos tantum pertinet. Quandoque tamen fœmininum eſt ex pacto. §. *filia. de ſucceſſio. feud. &* §. *hoc quoque de iis, qui feud. dar. poſſ. cap.* 1. *de feud. fam.* §. *quin etiam epiſc. vel Abbat.* Old. Prat.

Feudum aliud eſt temporale, aliud perpetuum. Perpetuum eſt, quod manet apud eos, qui ex primo acquirente deſcenderunt, quamdiu unus ex iis ſupereſt. Temporale quod à domino quandocunque voluerit anno elapſo auferri poteſt. 1. *feud.* 2.

Feudum, aut eſt antiquum, aut paternum, aut novum.

Feudum antiquum eſt, quod majores agnationis alicujus ſupra quartum gradum habuerunt. Paternum, quod parentes uſque ad quartum gradum tenuerunt: veluti, avus, proavus, abavus, atavus. Novum vero quod cœpit in perſona beneficiarii, nec pervenit ad eum ex ſucceſſione, *c.* 1. *de ſucceſſio. feud. c.* 3. *de ſucceſſ. frat. & grad. ſucced. in feud. c.* 1. *de natur. ſucceſſ. feud. cap.* 1. §. *novam. Quot teſtes ſint neceſſar. & cap.* 1. *de frat. de nov. benefic. inveſt.* Et prætereа feudum maternum, quod à fœmina cognationis capite deſcendit, ut in *tit. de benefic. fam.* Oldend. Prat.

Feudum paternum, Feudum antiquum, Noſtri, Romani, jus gentilitium, quaſi ad gentiles agnatoſque tranſiens. Cic. 5. *in Ver.* Itaque nunc, ait, Siculorum Marcelli non ſunt patroni. Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Qua in re tantum virtutem aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem abducere, & auferre ab antiquiſſimis patronis. *Prat.*

Feudi novi & fraterni natura eſt, ut viro decedente ſine filiis maſculis, feudum revertatur ad concedentem *text. eſt in cap.* 1. *in princ. de fratrib. de no. ben. inveſt. cum ſimil.* Fallit, ſi ſit feudum conceſſum ab Imperatore, & non ab inferiore: quia in tali feudo habet locum jus accreſ. ita *ſing. not.* Bald. *in l.* 1. §. *in* 1. *coll. penu. verſ. unum ſcias. C. de cadue. tollend.* cujus verba pro ſolennibus citat Do. Alex. *conſ.* 30. quoniam omne datum. in 3. *col. verſ.* 2. *dato. lib.* 1. *& in conſ.* 2. *lib.* 5. ubi idem conſilium repetitum invenies. & latiſſ. de veritate diſput. Jaſ. *in l. re conjuncti colum.* 48. *verſic.* 3. *limitat & col. ſeq. de legat.* 3. & ſequitur D. Alex. *in l. ſi mihi* & Titio *in* 3. *colum. de verb.* An autem filii fratrum in feudis ſuccedant in ſtirpes vel capita, *Bald.* ponit *in Auth. ceſſante. col.* 1. *C. de leg. hæred.* & conſuluit Alex. *conſil.* 55. proſpectis his, *in* 4. *lib.* 1. & Barb. *in conſ.* immediate ſequenti & eleganter per Zaſium *in tract. feud. tit. de feudi ſucceſſione, verſic.* 6. *concluſio.* ubi etiam refert deciſionem Divi Caroli Imperatoris, circa hoc quod in capita ſuccedat ſecundum opinionem *Az.* contra gloſſam: Vide receſſus Imperii an. 29. Spiræ Nemetum. *Cotta.*

Feudum alias dividi poteſt, ut regulariter: alias dividi non poteſt, feudi, quod diviſionem non admittit (nam ſic ſimul etiam intelligemus exempla reliquorum beneficiorum, quæ dividi poſſunt) exempla ſunt: Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus. &c. quæ dignitatem habent. *c.* 1. §. *omnes ſi de feud. defunct. controv. fuer. inter dom. & adgnat.* Vaſall. *Conſt. Imperia.* §. *preterea Ducatus, de prohib. feud. alien.* per Frid. Bar. *in l. inter tutores, ff. de adminiſt. tutor. l. & ideo. ff. de condict. furt.* Panorm. *in cap. prudentiam de offic. de leg.* Old. Prat.

Feudum dare, concedere feudum vaſallo, Noſtri nunc dicunt. Romani, dare mancipio fundum, in fidem ſuam accipere clientem. *Prat.*

Feudum auferre, aperiri feudum. Noſtri. Romani, Injicere manus prædio clientelario. *Prat.*

Feudum accipere, inveſtiri de feudo, Noſtri. Romani, mancipio accipere, fidem patroni ſequi, in fidem ſe conferre *Prat.*

Feudum vendere, Noſtri. Romani obſequium vel clientelam exuere alienato prædio. *Prat.*

Feuda domino aperta, item bona mobilia in feudis apertis, quæ non debebantur hæredibus; quoniam dominus olim ſemper recipiebat. Cujus juris ſunt jam nunc veſtigia in pleriſque locis. *Oldend. Prat.*

Feudum quod domino aperietur; & ſic in diem mortis ejus, qui nunc habet, fuerit alii conceſſum, ut poſt mortem poſſeſſoris habeat. *Prat.*

Feudum Epiſcopale, quod Cæſar concedit Eccleſiaſticis Principibus *Prat.*

Feudum emptum. In feudo empto filia non ſuccedit, præſertim extantibus adgnatis ſecundum communem doctorum ſententiam, ut probat Andreas de Iſernia *c. unic.* §. *hoc autem, qui feud. dare poſſunt.* Niſi ſit nominatum actum *c. unic.* §. *filia de ſucceſſion. feud. & c.* 3. *de gradibus ſucceſ. in feud.* Franciſ. Curtius *conſil.* 49. incipient. *Recolendæ memoriæ.* Quod ſequitur Albert. Brunus *conſil.* 16. incip. *Omnipotentis Dei, &c.* Et quanquam in hoc ſunt opiniones variæ: tamen nemo diſſentit, quin feudum emptum, ut omnia præſtentur quæ præſtari ſolebant, pro eodem feudo nondum empto, non tranſeat in fœmineam ſucceſſionem. Quia ibi inveſtitura præponderat emptioni, & ſemper eſt attendenda, ut tractat Bald. *in præfat. feud.* Ubicunque enim ſit mentio feudorum ſimpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum & verum, h. e. maſculinum, cujus fœminæ non ſint capaces. Quinimo, in feudis hæreditariis, h. e. conceſſis alicui, & hæredibus ſuis, non ſuccedunt fœminæ, ut *Baldus* & alii notant *in cap. unic. in princ. An adgnat. vel fil. defunct.* Bar. *in l. ut juriſjurandi.* §. *ſi liberi* §. *de oper. libert.* Sicut enim nulla ordinatio teſtamenti valet in beneficiis militaribus, ſeu feudis, ut eſt *textus in cap. unic. in princ. de ſucceſſion. feud & in cap.* 1. *in princ. de prohib. feud. alien.* per Frideric. *c.* 1. §. *donare, Qualit. olim feud. poter. alienar.* Et utrobique *Bald.* etiam conſenſu domini Alexan. *conſil.* 15. *lib.* 5. incip. *Viſis narratis in themate.* Ita dominus feudi non poteſt confirmare feudum in filiam, præjudicio adgnatorum non conſentientium, juxta *textum in c.* 1. *de alien. feud. patern.* c. 1. §. *hoc quoque de ſucceſſion. feud.* & *Bal.* ſecundum *Alvarottum* utrobique notat, quod dominus nullam gratiam poſſit facere fœminis de ſucceſſione, per quam adgnati excludantur: Adeo ut Imper. nolit habere poteſtatem infringendi juris beneficiarii. Adducunt interpretes ſecundum Baldum duas potiſſimum rationes. Altera, Quoniam bonæ & naturales conſuetudines, quales ſunt beneficiariæ, ligant Principem. *cap. unic. in fin. qui feud. dar. poſſ. & ibi gl.* l. *fin. C. ſi cont. jus vel util. pub.* Altera, quia feudum eſt contractus nominatus, auctore Bartol. *in l. juriſgentium,* §. *quinimo ff. de pact.* Angel. *Novel. ut ſponſal. largit. in Princ.* Sed contractus non vult Principes in ſua poteſtate eſſe. *l. fin. ff. de conſt.*

Prin.

Prins. l. fin. C. si contra jus vel util. publ. cap. quæ in Ecclesiarum de constitution. Ergo Princeps nec feudi consuetudines vult posse infringere. *Prat.*

FEUDUM Advocatæ est feudum mercedis, datum ob quodcunque munus, sive officium, *1. feud. 2. princ.*

FEUDUM Castaldiæ, ut interpretantur nostri, concedebatur ratione administrationis bonorum & possessionum dominicarii. Annotavit Baro Schenck. *tit. 2. lib. 2. feud.*

FEUDUM conditionatum, id est, ad certum servitium adstrictum vulgo *Sesslehen* nominatur. Autor Zas. *de feudis degenerantibus*. Spieg.

FEUDUM de Camera est, cum ex arca domini certum stipendium solvitur. Feudum de cavena, cum ex cellario domini præstantur, annonæ vide Cujac. *1. feud. in pr.* Gothof. *ad l. 14. in pr.* ibi aut annonas civiles *C. de sacros. Eccl.* Cavena enim locus est, in quo frumentum, vinum, oleum, & similia servantur. Hot. *in lexico*, verbo *Cavena.*

FEUDUM degenerans, quod & non rectum dicitur, intelligitur, quod à natura proprii rectique feudi recedit. Recti autem feudi compendiosa natura hæc est, quod ad hæredes transitorium sit in infinitum. Porro, quod ex gratia & gratuito domini beneficio origem sumpserit; Item quod Vasallus fidelitatis sacramento ad incerta servitia obstringatur.

FEUDUM francum, id est, liberum, ita ut nihil pro eo servitii præstetur. Et quod Francum liberum dicatur, allegatur *tex. in cap. ex literis 1. de sponsalib.* Quippe, quod ad communem verbi intelligentiam recurrant. *Spieg.*

FEUDUM ligium dicitur, si conceditur ab Imperatore vel Rege, præstita fidelitate absolute & nullius alterius domini fide conservata, ita declarat *gl. singularis in Clem. pastoralis. § rursus.* in verbo, *Homoque ligius de sententia & re judic.* quod alibi in jure scriptum se non reperisse dicit Bald. *in l. 1. §. 1. column. penult. versic. si quis investiens, C. de caduc. tollen.* & pro sing. citat Alex. *cons. 30.* quoniam omne datum. in *1. colum. vers. 4. l. 1.* Quod etiam repetitum est in *cons. 2. in ult. libr.* tamen habet concordantem in aliquib. extravagantibus, cujus verba reassumit Bald. *in cons. 291.* ad evidentiam præmittendum est; in primis verbis *in 2. lib.* Et rationes hujus dicti, videlicet quare feudum ligium non possit nisi uni parere Domino, ponit Bald. *in authen. hoc amplius. col. 1. ad fi. C. de fideic.* Et tale feudum ab alus differt in multis, inter alia unam sing. fall. tradit. Bal. *in cap. caterum, in 3. colum. ver. quare an supra scriptum, de judiciis*, quod licet in feudis multi judices esse possint, & ordinarii sint Pares Curiæ, tamen in feudo ligio solus Princeps potest cognoscere, quia solus potest instituere, & institutum destruere & est singula. dictum secundum Jas. *in praelud. feud. in 32. colum. ver. quarens effectus*, ubi multa de ista materia ponit in 7. divisione feudorum & ibi refert aliud singul. dictum Bald. *in d. c. caterum, in penult. column. vers. sed statim*, ubi tenuit, quod in tali feudo, sicut etiam in feudo franco, non est licita pœnitentia, prout in alus & hoc dictum *Bald.* pro sing. citat etiam Jas. *in 8. divis. ad fin.* & Mart. Laud. *in cap. 1. in 8. vol. qui feud. dat. possunt*, licet in lectura *Bal.* Sigillum pro filigium mendose legatur, & idem considerat Bald. *cons. 324.* quæritur utrum Papa *in 1. lib.* Et propterea alibi *Bald.* sing dicebat *in c. inter dilectos, in 3. col. vers. item scias quod non est feudum, extra de fide instrum.* quod non dicitur feudum ligium, seu francum, nisi hoc nominatim & expresse in ejus concessione dicatur: quia excedit naturam recti feudi, etiam nobilis, & idem concludit D. Alex. *in dicto consil. 30. col. ult. circa fin.* ubi de hoc *Bald.* dicto non fuit memor, quod pro singul. commendat Jason. *in praelud. feud. in 34. col. vers. illud diligenter nota.* & has differentias, & plures alias late & sing. ex facto cum incidisset, reassumit Bald. *cons. 291.* ad evidentiam præmittendum est per totum *in 2. lib.* ubi eleganter declarat totam materiam feudi ligii: & tria requisita ad hoc ut feudum dici possit ligium, refert Cur. *in tractat feud. in 1. parte. in 8. quæst.* in quibus tamen prædicta comprehenduntur. *Cura.*

FEUDA Regalia. (*Fahnen lehn, Scepter lehn*) dicuntur, quæ Imperatoris auctoritate per investituram concessa, Regalem dignitatem adnexam habent.

Sunt vel *Ecclesiastica*, ut Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatiæ, vel *Secularia*, ut Electoratus, Archiducatus, Ducatus, Principatus, Marchionatus, & varii generis Comitatus, Baronatus.

Secularia olim per *vexillum* hodie per ensem, Ecclesiastica verò per sceptrum concedi solent. Leguntur tamen exempla ubi solus ensis non solum in investitura feudi secularis, sed etiam Ecclesiastici adhibitus, ita, ut cum porrigeret Imperator, ejusque capulum investiendus Princeps vel ejus Legatus apprehenderet, atque extremum ejus *den Knopf* oscularetur.

Quando controversia oritur de feudo Regulari, tunc solus Imperator eam definit, cognitio enim de feudis Regularibus est de Reservatis Imperatoris. *Rec. Imp. de anno 1521.* sub tit. *Römischer Konigl. Majest. §. ob auch sachen Ord. Cam. P. 2. tit. D.* ubi dicitur. *Ob auch sachen vor fielen, Fürstenthum, Herzogthum, Graffschaften &c. belgend. so vom Reich zu lehen anhoren, so einem theil gänzlich und endlich abgesprochen werden sollen: derselben erkantnus wollen wir der Keyserl. Maj. oder Ihrer Liebden und Keyserl. Maj. abwesend, uns als Römischen Konig, wiewinnen doch sonsten in andern sachen diser ordnung unabbrüchig, vorbehalten haben, nach dieselben aus dem Reich Teutscher Nation nicht ziehen* si etiam res occurrerent Principatum, Ducatum, Comitatum &c. spectantes, quæ Imperii in feudum pertinent, quæ uni parti omnino & finaliter debent abjudicari: earum cognitionem volumus Cæs. Maj. vel ipsis Judi. & Cæs. Maj. absente, nobis ut Romano Regi, ea in re tamen in alus rebus, hujus ordinis sine dispendio, reservavisse, nec eas ex Imperio Germanicæ Nationis trahere. Vide infra V. jus Principum,

Licet autem Palatinus de feudo Imperii investire possit, investitura tamen de Principum feudis Regalibus, novo Imperatori & Romanorum reservatur. *A. B. tit. von rechten des Pfalz Graven.*

FEUDA majora, ut Ducatus, Principatus, ipse Imperator solus confert, minora autem, ut Comitatus, Baronias, Consilium Aulicum *der Reichs Hoffrath*, concedit. Peti debet investituræ renovatio in Aula Imperatoris congruo loco ac tempore, nisi pacto aut privilegio aliud sit receptum. Si Vasallus id negligat, feudum Imperatori aperitur, si agnati nulli adfuerint.

Vid. Besold. *Thes. Pr. V. Pasern Tebt.* Limn. *de I. P. in addit. l. 4. tit. 7.* Stamler. *de Reservat. Imperat.* §. 38. D. Struv. *Syntag. feud. c. 3. §. 6. & seqq.* D. Dieter *ad A. B. c. 5.* D. Myler. *de Jure Stat. Imper. c. 91.*

FEUDUM Soldatæ, ut per se ignobile est, ita nèc propriam habet feudi naturam, quum vel dantis, accipientis morte finiatur. Et est quædam annua gratuita præstatio, ut definitur *tit. 10. lib. 2. Feudorum.*

dorum. Videtur autem Baroni à Fautenberg. Soldatæ vocabulum, etsi jam in aliam significationem degeneravit, ex antiquitatis usu profluxisse. Nam, ut idem annotavit, secundum *Cassiodorum*, *Vegetium*. & *Frontinum*, Solidatum in militia appellabant eum, cui stipēdia ab Imperatore promissi erant: Cum enim poplus Romanus supra ducentos annos (ut *Livius* testatur,) propriis impendiis militasset, Anxuro capto, decreverunt Patres, ut stipendium miles acciperet: cui & vestem, & frumentum, ultra pecunias, equiti etiam equum dare solebant Qui Delecti auctoritati dicebantur: temporis vero successu, Matriculati & Solidati. *Spieg.*

FAUDUM habitationis est jus domum aliquam jure fendi inhabitandi, qua de re vid. *cap. extra ord. 2. feud.* 75. & 105. Rosenth. *c.* 2. § 29. *lit. a, in margin.*

FEUDATARIUS, qui feudum à Patrono sibi commissum accepit, Latina consuetudine, ut Beneficiarius, *l. feud.* 3. *tit.* 2. §. 3. Feudatariua Parium laudatione damnum resarciat. Alias Feudalis dicitur, & vasallus, *P. at.*

FEUDISTA dicitur intepres juris feudalis, & qui commentaria scripsit in jus feudale.

F I

FIBULÆ dicuntur propriè ornamenta cinguli ad vestem subligandam: & tam viriles quàm uxoriæ habentur. Eorum mentio est *in l. 1. Cod. nulli licet. insi en.* lib. i & apud *Plin.* & *Raysium*. Fibulam imponere dixit Seneca *in moralibus*, ut citat Lactantius *lib. 1. c.* 16. de salacissimo Jove loquens, pro eo quod est coercere & reprimere: atque id ex lege Pappia Poppæa, qua scilicet minor annis sexaginta sexagenario nubere non poterat, ut hoc pacto Senatores docerentur continenter vivere. Hujus contrarium est laxare fibulam; id est, ansam ministrare aut fenestram aperire: Tertull. *de Coron. militis.* Ut etiam voluntarii delictis fibulam laxet. Natum autem videtur utrimque à fibula cinguli, qua vestis adstringitur, si fluxior sit, aut remittitur, si fuerit adstrictior. Nisi etiam ad fibulæ adstrigmentum mavis referre, quâ adolescentulorum prurientium genitalia trajiciebant, tum valetudinis, tum conservandæ vocis gratia: quod infibulare vocabant: cujus rationem describit Corn. Cels. *lib.* 7. de qua Martial. *l.* 7. Prat.

FICTA adulationes, *leg.* 2. *C. de donat. int. vir. & uxor.*

FICTILIA vasa ex terra facta, *l.* 3. *§. vitrea de supell. legat.* Et fictilis supellex *lib.* 7. *ff. eod.* Prat. Briss.

FICTIO, est legis adversus veritatem in re possibili ex justa causa dispositio; etenim constat, nunquam extendi fictionem ad ea, quæ impossibilia sint, *gloss. l. talis, de legat.* 1. *§. minorem. Instit. de adopt.* sive de jure, sive de facto ea fieri nequeant, imitatur enim fictio naturam, nec facile lex fictionem adversus fictionem inducit, *l.* 3. *§. è contrario. ff. de acquir. poss.* Hæc ex *t. c. l.* 6. *Parerg.* Alciat. Bart. vero *in l. si is qui pro emptore, vers. quæro ego, ff. de usucap.* sic fictionem definit: Est in re certa ejus, quod est possibile contra veritatem pro veritate à jure facta adsumptio. Est autem magna differentia inter fictionem & præsumptionem. Quia fictio juris tantum operatur, quantum veritas, unde nunquam ei dicitur esse contraria. Si quidem jus facit ens de non ente. Præsumptio autem in dubio stat, tametsi eatenus veritatis habetur comes, quatenus in contrarium nulla apparet probatio. Vide *gloss.* & Bart. *in l. b. si is qui pro emptore, ff. pro dote. causa.* Itaque fictio ad solam legem pertinet. Nec enim contrahentes fingere possunt, nisi lege permittente, ut in Aquiliana stipulatione, & quibusdam aliis item casibus, in quibus lex stipulationem fingit, vel hypothecam. Estque jure civili inventa. Sic Jurisconsultus *in lib. 2. pro socio,* dominium societate omnium bonorum acquiri, sine traditione per quandam fictionem affirmat, cum textus dicat, creditur. Non autem ob aliud inducitur nisi ut suppleat id in quo desideratur facti veritas, ad hoc ut ex ea veri producantur juris effectus, ut declarat Bart. *in l. si is qui pro emptore, de usucap.* Imitatur autem fictio legis naturam ipsam, *l. adoptio ff. de adopt.* Unde sicut naturaliter quis filium ad tempus habere non potest, nec sub conditione: ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem vel sub conditione licet. Item, ut per naturam fieri non potest, ut minor majoris pater fiet: Ita nec minor natu majorem adoptare potest *d. l. adoptio. ff. de adoptionibus*, *§. minorem natu*, *§. Instit. eod.* Prat.

FICTIO à præsumptione differt, quia fictio adversatur veritati: præsumptio fundatur in veritate: ideoque contra fictionem non admittitur probatio: quid enim efficeret probatio veritatis, ubi fictio adversus veritatem fingit. Ideoque super falso & & incerto fingitur, super certo & vero præsumitur, Goth. *ad rub. ff. de probat. & præscript.*

FICTIO privata in perniciem alterius, teste *Oldend.* nihil distat fraudulente simulatione. Ulpian. *in leg. cum his, §. si enim lis, ff. de transact.* fingi enim, inquit, litea poterunt, ut transactio etiam citra Prætoris fiat authoritatem, *Spieg. P. at.*

FICTIO. Licet lex nonnulla interdum fingat, veluti eum, qui in utero est; perinde ac si in rebus humanis, rerumque natura esset; custodiri, intelligique quoties de commodis partus quæritur, *l. qui in utero est, l. qui in utero sunt, de stat. ho. ff. §. penult. Instit. de tutelis.* Nihilominus in ea sum opinione; atque hæresi, licet doctorum communis reclamet calculus, ut existimem, duas duntaxat in jure fictiones esse: *leges Corneliæ* scilicet, & juris postliminii. Legis Corneliæ fictioni locus est, cum captivus apud hostes moritur, ut in civitate decessisse fingatur, vide *l. lege Cornelia de testam. l. lex Cornelia de vulg. substitut. §. fin. Institut.* quibus non est permissum facere testament. Postliminii autem fictioni locus est, cum captus ab hostibus in civitatem revertitur: tum enim nunquam à civitate abfuisse fingitur, *l. retro, l. in bello, §. 1. & l. bello, ff. de captiv. §. 4. Institut. quibus modis jus patr.* Prat. Ut autem intelligamus, quæ legis Corneliæ fictio inducat sciendum est, jure naturali omnes homines liberos nasci servitutesque juri naturali esse contrarias, atque de jure gentium introductas; §. *Jus autem gentium, de jur. nat. gent. & ci. Institut.* ex captivitate scilicet *§. fin. de jur. person. Institut.* Servi enim ex eo appellati sunt, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare, nec occidere solent; qui etiam mancipia dicti sunt, eo quod ab hostibus manu capiantur; *§. servi autem de jur. person. Institut.* Ex quibus constat eum, qui ab hostibus captus sit, servum hostium fieri, *§. si ab hostibus quibus mod. jus patr. pot. sol. Institut.* Sciendum est secundo, servos testamentum facere non posse, cum alieno juri subjecti sint; *§. 1. quib. non est pe miss. fac. testam. Institut.* cuique (quod ad jus civile attinet) servi pro nullis habeantur. *lib. quod attinet, de re jud. ff.* Ex quibus apparet eum, qui ab hostibus captus sit, cum servus hostium fiat, testamentum facere non posse. Sciendum est tertio, posteriore, testament. quod jure perfectum sit, superius rumpi.

S.

§. posteriore, quibus mod. testamen, infirm. Institut. Novissima enim testatoris voluntas servatur, *leg. translat 6. de adi lega. ff.* expectandaque est mors testatoris, ut effectum habeat testamentum. *§. in extraneis, de haeredit. qual. & differ. Institut.* ambulatoria est enim voluntas defuncti, usque ad vitæ supremum exitum, *leg. quod si iterum. de adimen. legat. ff.* Denique testatoris morte confirmatur testamentum. *capit. cum morte. de celebra. miss. antiqu.* His ita præmissis si quis, post factum legitime in civitate testamentum, captus ab hostibus fuerit, atque apud eos decesserit, procul dubio ejus in civitate factum infirmatur (summo jure) testamentum cum ab hostibus captus, servus eorum factus fuerit, cum servi testamentum facere non possint, cumque, ut effectum habeat testamentum, mors testatoris expectetur. Cæterum, ex æquitate, lex Cornelia fingit eum, qui post factum legitime in civitate testamentum ab hostibus captus est, atque apud eos decessit, eo ipso momento decessisse, quo captus ab hostibus fuit, atque ita morte ejus confirmatum testamentum, perinde ac si nunquam ab hostibus captus fuisset, nunquam in hostium potestatem servitutemque redactus fuisset, nunquam jus testamenti faciendi amisisset. *lib. lege Cornelia, de testam. ff. lex Cornelia. de vulg. & pup. l. ff. Rursus*, ut intelligamus, quæ fictio juris postliminii inducat, sciendum est, dictum esse postliminium à limine & post; unde eum, qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea pervenit, postliminio reversum recte dicimus. Nam limina sicut in domo fidem quandam faciant, sic imperii finem esse limen, veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & terminus: ab eo postliminium dictum est, quia ad idem limen revertebatur, quod amiserat, *§. si ab hostibus quibus mod. jus patr. pot. solu. Institut.* Est autem postliminium jus amissæ rei recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum restituendæ, inter nos ac liberos populos, Regesque moribus, legibus constitutum. Nam quod bello amisimus, aut etiam citra bellum, hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminio recipere: idque naturali æquitate introductum est, ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is, ubi in fines suos redisset, pristinum jus suum reciperet. *leg. postliminium est. de cap. & postliminio revers. ff.* His ita expositis, si quis ab hostibus captus fuerit, cum servus hostium fiat, cumque, quod ad jus civile attinet, servi pro nullis habeantur, is proculdubio (summo jure) omnia jura, quæ in civitate habebat, amittit. Cæterum, si is ab hostibus redierit, jus postliminii ex æquitate fingit eum, qui ab hostibus captus fuerat, reditque, semper in civitate mansisse, eique omnia pristina jura, quæ ante captivitatem habebat, restituit, perinde ac si nunquam captus fuisset, semperque in civitate mansisset. *dict. §. fin. ab host.* Itaque testamentum, quod, ante captivitatem fecerat, eo reverso perinde valet, ac si nunquam captus fuisset. Adde Forcatulum *Necyom. dial. 76. numero 7.*

FICTITIUM tabulatum quid sit, vide *leg. 12. §. 3. Cod. de ædific. privat.*

FICTUM divortium. vid. *d. lib. 30. in fin. C. de jur. dot.*

FICTUM absolute præsupponitur falsum: alias non fingeretur. Præsumptum. habetur loco veritatis. *Spieg.*

FICTUS Barbaro vocabulo pro emphyteutica pensione mercedeque meliorationis accipitur, videturque *Alciato* latine dici posse Coloniarum. *Spieg.*

FICTUS cœlibatus, vide *l. 5. C. de donat. ante nupt. lib. 18. C. ad leg. Jul. de adult.*

FICUS, seu ficos, dulcium legato, item poma appellatione contineri ait *l. ultim. fin. de tritic. leg. 205. de verbor. significat*, Brisson.

FICUS ruminalis, ideo sic dicta vel quod æstate sub ea pecora frigora captantia, herbasque vellentia ruminabant, vel à rumine, id est, mamma, quam antiqui rumen dixere, quod sub ea pueri Romulus & Remus, Lupæ rumina suxerint: unde Ovid. 2. *Fastorum.*

Arbor erat, remanent vestigia, quaque vocatur.

Romula nunc ficus, rumina ficus erat.

De hac Plinius *lib. 5. cap. 18.* Plutarchus *in Romulo.* Tacitus *in annalib.* Publius Victor *de regio abus urbis reg. 8.* Marlianus *lib. 2. cap. 13.* Annotatum autem est, hanc arborem ruminalem, quæ in Comitio annis octingentis ac quadraginta, & amplius virens perseveraverat, Nerone imperante, ramalibus e mortuis visam exaruisse. Quod & in prodigium abiit, donec in novos revivisceret fœtus. Cælius *lib. 11. cap. 12. lectionum antiquarum.*

FICUUM varias species, vide apud Gothofr. *in not. ad l. 205. de verb. signif.*

FIDELITAS est jusjurandum, quod à vasallo Domino præstatur. *cap. unic. quid prac. deb. in usibus feud.* vide infr. post verbum fidejussor conditionalis.

FIDES olim à Romanis pro Dea culta est, habuitque propria templa inde à Numa consecrata, teste August. unde id ortum sit, dubitari queat; sive quia maximus usus ac necessitas fidei in contractibus communique vita est: sive etiam, quia inde à primis parentibus valde prædicari fidem Theologicam intellexerint, ut quæ nihil non à Deo impetret, nosque in summam dignitatem ac felicitatem evehat. Omnino Numæ Patrum doctrinam non ignotam fuisse etiam ex eo apparet, quia templa sine idolis habuit: & libri ejus postea reperti, ut ab Ethnica idololatria plane alieni, teste *Livio*, exusti sunt, Fides ergo vox Latinis usitata, aliquando aliter in sacris literis, quam plerunque in prophanis accipitur. Nam fides Latinis in dicente & agente plerunque est fidelitas, aut veracitas in præstandis promissis: cujus Etymologiam Cicero *lib. 1. offic.* inde deducit, quod id fiat, quod promissum est dictumve ab alio, quasi si ista duo verba, Fiat dictum, inter sese commixta sint. Et in *lib. de republ.* ut citat *Nonius*. Fides nomen ipsum mihi videtur habere, cum sit quod dicitur. Hinc Ulpian. *in l. exempto, 11. ff. de act. empti.* Nihil magis, inquit, bonæ fidei congruit, quam id præstari, quod inter contrahentes actum est. At in sacris literis plerunque est in audiente aut patiente illi correspondens affectus, quo credimus dicentis veracitati aut fidelitati, quod ea quæ promisit præstiturus sit. Recte ergo dicere possemus, quod fides Latinis active accipiatur. quia est veritas in agente, dicente ac præstante nobis aliqua promissa bona. Contra autem Hebræis passive, quia alterius veracitatem, promissionem, ac præstationem bonorum suo assensu, & re etiam ipsa accipit. Nec tamen potest negari vocem fides *vice*, apud Latinos & Græcos veteres eodem plane modo aliquando usurpatam, ut in sacris literis & Ecclesia; Nempe (ut jam diximus) passive, ut aliquid esse majus fide, id est, quam ut credi possit Ovid. 4. *Met.* & Virg. 4. credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum: id est, mea aut persuasio seu assensus non est vana aut temeraria. Et *Livius*. Hæc Romulo regnante sunt domi militiæque gesta, quorum nihil absonum fidei divinæ originis, divinitatisque post mortem creditæ fuit, id est, qua, creditus est natus fuisse ex Marte. Et hinc

doctiss.

doctiss. viri *Laurent. Valla* & *Budæus*, eam quæ in sacris literis more Græcorum fides dicitur, persuasionem potius appellandam esse censuerunt. *Laurentius* (inquit *Budæus*) persuasionem proprie vocari posse contendit, quam Latini Christiani fidem, Græci *πίστιν* appellant: hoc est, certam quandam opinionem & sententiam, quam nobis persuasimus: id quod mihi *Laurentius* recte censuisse videtur, cum à verbo Græco, *πέπεισμαι*, id est, persuasi mihi, *πίστις* apud nos dicatur, quam nos fidem dicimus. Hoc autem ex *Quintiliano* liquet, qui *lib.* 5. si inquit. Pro certis autem habemus, quæ legib. cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, ejus tamen civitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt. Latine autem fides in hoc significatu certam derivationem non habet, sed Græcorum imitatione usurpatum est ab antesignanis fidei Christianæ, qui aliud verbum significantius esse nullum existimabant. Hæc illi.

Fides Catholica. Hæc est pietas sive religio nostra, quæ ideo Catholica nominatur, quod non certo alicui populo tradita est, ut Judaico, sed toti generi humano: nec ullum excludit, omnibus per hanc salvis esse licet, & sine hac nulli: nec religiones in hac sunt suæ cuique genti, sicut apud gentiles. Alii enim dii & alio modo apud Romanos celebrantur quam Græcos: alii apud hos, quam apud Gallos, Hispanos, Scythas, Indos, Persas. Omnes gentes quæ Christum professæ sunt, eundem colunt Deum, & eodem sacrificii genere. Vide *l.* 2. *C. de summ. Trin. & fid. Cath.* Spieg. Quid vero Catholicum sit habendum, & quis Catholicus censendus, vide supra in dictione *Catholica Ecclesia*: Quibus adde & sententiam Lactantii *lib.* 4. *de vera sapientia cap.* 30. *circa finem*, ubi inquit, Sola igitur Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc est, domicilium fidei, hoc templum Dei: Quod si quis non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis æternæ alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita & salute, cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa & extincta erit.

Fides, pro cautione *in leg. fratris*, *C. de prox. sacr. scrin. l.* 22. Sic dicimus, fide alicujus sumere, id est, non sua, sed aliena cautione. *Spieg.*

Fides bona est, cum id quod dictum ac promissum est, bene ac recte fit, *l. cum venderem. ff. locat.* Unde illud Augusti apud *Sueton.* qui populo promissum congiarium resposcenti, Bonæ fidei se esse respondit. *Prat.*

Fides quandoque sumitur pro promissione.

Fides sincera quid, vide *glossam c.* 2. *de electuar.* Prat.

Fides testium ex quibus colligatur, docet IC. *in l.* 2. *ff. de testibus.* Prat.

Fides mera, *in l.* 19. *in princ. C. de testam.* id bona & integra. *lib.* 1. *C. de suffrag. sincera*, *l.* 2. *C. si propr. publ. pensit.* vid. Gothofr. *ad d. l.* 19. *in princ.*

Fides contractus, id est, lex contractus. *in lib.* 10. ubi Gothofr. *C. de locat. per l.* 25. §. 3. *eod.*

Fides, *in l.* 1. *C. fin. regund.* id est, pactum.

Fides judici facta esse dicitur, quando probatum ei est, vera esse quæ affirmata sunt. Hinc *Rubr. de fide instrum.* Spieg.

Fides labefactata dicitur creditum perditum, Tueri fidem suam, est servare illæsam familiam locupletis debitoris. Et fidem suam liberare, pro eo antiqui dicebant, quod nunc negociatores & conctores, tenere promissum dicunt, & non deesse promisso.

Fides publica est, quod imperiti Salvum conductum vocant: quem *Accursius*, malus Latinitatis autor, securitatis nomine intellexit, *Spieg.*

Fides publica *in l.* 24. §. *in bonis. ff. de reb. auct. jud. possid.* pro eo quod vulgò creditum dicimus. Cic. *in Orat. pro leg. Manil.* Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum. quæ Romæ, &c. & alibi, Simus Romæ, solutione impedita fidem concidisse. *Prat.* ex *Briss.*

Fides tacita, clam & tacitè in fraudem legis, fiscive accommodata. *l.* 13. §. *cum ante. ff. de jur. fisci. l.* 15. §. *pen. ff. ad municip. l.* 11. *ff. de his quæ ut indign.* Et apud Ulp. *Epit. tit* 25. Et dicitur

Fides accommodari, & interponi *l.* 43. §. *ult. ff. de vulg. l.* 10. *ff. de iis, quæ ut indig. & commodari l. pen. ff. si quid in frand. patr.* Prat. ex Br.

Fides emptori haberi dicitur etiam sine satisfactione. §. *vendita Inst. de rer. divis. lib.* 19. *ff. de contrah. empt.* Prat. ex Briss.

Fides tuitionem, auxilium, tutelam significabat, unde in fide alicujus esse dicebant olim, quod nunc vocant, feudum ab aliquo tenere. & haud dubiè à fide nuncupant, atque salutant fidelem vel vasallum, quem clientem olim dicebant. Unde sic scribunt. Dilecto nostro fideli: *Unserm lieben getrewen.*

Fides servanda est *l.* 17. *C de pactis l.* 12. *C. de action. empti.*

Fide dominica agros colunt, qui non pensiones certa quantitate, neque mercede, sed arbitrio domini rationes redditiri colunt. *l.* 1. §. *cum de villico. l.* 20. §. 1. *ff. de instr. instrumentoque leg.* Prat. ex Briss.

Fide alterius pecuniam mutuam sumere, est, dato fidejussore sumere. Cicer. *pro Flacco.* Hic hercule cornici oculum, ut dicitur: nam hunc Hermippum. hominem eruditum, percussit: ejus enim fide sumpsit à Fufiis. Securus Hermippus Temnum proficiscitur, cum iste sese pecuniam, quam hujus fide sumpserat, à discipulis suis diceret Fufiis persoluturum. Item in ead. Pecuniam sumpsit mutuam à Sex. Schola, qui tamen reddidit *P. Verati* (lectissimi hominis fide. Vulgo tamen mendose scriptum est FIDEI. *Hotoman.*

Fide sua jubere, id est, sponsorem se constituere, & periculum in se recipere. Paul. *Si filius famil. ita stipulatus fuerit*: Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua esse jubes? Ulp. *in l. ubi autem, de verb. oblig.* Prat.

Fide sua promittere, ambigua locutio est, sicut & in verbo veritatis spondere. de quorum capite differit pulchre Alciat. *in l. si quis major. C. de transact.* Spieg.

Fidem alicujus secuti tum vere dicimur, cum ab eo persuasi tantam fidem ejus promissis habuimus, ut perniciosum id nobis futurum sit, nisi ea faciat Connan. *lib.* 5. *c.* 1. *n.* 6.

Fidem suam adstringere, locutio elegans, est vinculum obligationis suscipere. Papin *in l. procurator. qui pro evictione. ff. procur. l. ult. ff. quando de peculio. l.* 27. *ff. de usuris. l.* 7. §. *non solum. ff. soluto matrim.*

Fidem fallere. Lege, Fallere fidem *l.* 5. *ff. de l. commiss. l.* 1. *ff. de pecun. constit.*

Fidem frangere. Ulp. *in l. sed si lege, ff. de in jus vocan.* Sed, si suis, ait, nummis emi, & fidem fregi, pro patrono non habebor. *Spieg.* Fidem frangere perfidiosum & nefarium esse, *Cic.* ait *pro Rosc.* Comœd.

FIDEM suam liberare fidejussor dicitur, cum creditoribus satisfacit: vel cautione scilicet, vel fidejussoribus datis, Cicer. *pro Flacco*, Hermippus tamen Fusius absentibus satisfacit, & fidem suam liberat. *Hotom.*

FIDEM suam obligare, id est fidejubere, *l.7.C. de locat.*

FIDEM rumpere debitori, dicitur, qui cum simpliciter pro eo fidejusserit, pignus ejus emendo usuras pignoris, non usuras sibi retinet. Gothofr. *ad l.1.C.de dol mal.*

FIDEM mutare, pactum rescindere, & violare promissum.

FIDEM bonam præstare, nihil aliud quam sine dolo & fraude versari. Bona fides enim, ut suo relatum est loco, contraria dolo & fraudi est *l.3. in fin. pro socio.* Inde dicitur homo bonæ fidei, qui nihil dolo facit, *l.3 juncta gloss. C. de peric. & comm. rei vendit.* Spieg.

FIDEM licitæ transactionis rumpere apud Hermogenianum *in l.de transact.l.10.C.eod.* Briss.

FIDEM sequi alicujus, eligere aliquem, cum quo rem habere, aut negotium nobis esse velimus, usus est Ulp. *in l.1 d. reb. cred.* Sic qui fidem heredis sequitur, cum herede contrahit, ideoque creditor est heredis, Gothofr. *ad l.2.C. de bon. autor. jud. possidend.*

FIDEICOMMISSA dicuntur, quæ fidei hæredis alteri restituenda demandantur, quæ à fide heredum licet pendeant, unde & nomen accepere, D. tamen Augustus, ne perfidiæ humanæ locus esset, ad necessitatem juris ea retraxit. Vide *§. in primn. inst. de fideic. hared.* & Theop. *in pr. tit. de codicill.* ibi ubi ex Lucii Lent. persona fideicommissa cœ isse refertur: vide & *C. com. de legat.* Nec ignorandum, fideicommissa non esse, ut vulgo putant, legatis exæquata simpliciter & in omnibus. Nam licet Ulp. *l. 1. de leg. 1.* scribat, quob per omnia exæquata legata fideicommissis non tamen è c nverso dicit, fideicommissa lagatis exæquari. Unde *Zasius* colligebat, quod & ab *Alciato* post legimus probatam, minime sequi necessario, ut utraque eodem jure petantur. Fiunt autem fideicommissa verbis precariis erga gravatum: qualia sunt, rogo, peto, volo, mando, fideicommitto, *§. ult. Instit. de sing. reb. l. 2. C. commu. de legat.* deprecor, cupio in jungo, desidero. *l. 115. & 118. de leg. 1.* Jubeo, *l. 28. §. pen. de libert. legat.* relinquo, *l 78. §. 8. ad Treb.* vide Gothofr. *ad leg. 16. ff. de fideic. libert.* Unde & nomen illud sumpserunt, quod in sola fide pudoreque heredis constitisterent. *§. fin. Instit. de singulis rebus per fideic. relict.* Accedit *Ulp.* inquiens: Etiam hoc modo cupio ut des: credo te daturum: fideicommissum est. *de legat. 1. l. etiam.* Legata autem verbis directis, & imperativis. *arg. tit. de legat. & fideicom.* Ulp. *frag.* tit. 14. *princ.* Treut. *vol.2. disput.13. Thes.1. Lit.I.* Spieg. Prat.

FIDEICOMMISSARIÆ & directæ libertates differunt: 1. Directas enim libertates per legem Æliam Sentiam in fraudum creditorum datas revocari, rescripsit Imperator Alexander, si consilium fraudis eventus damni sequatur. Sed ad impediendam fideicommissariam libertatem, solum fraudis eventum inspici obtinuit: Quod hæc, quæ ab hærede præstatur, veluti inter vivos detur, hæres autem nihil facere tenetur supra vires hæreditarias, quantumvis sincerum & simplex fuerit testatoris consilium, quia nec is temere intelligitur mandasse, quicquam fieri in fraudem suorum creditorum. Baldui. *tit. quib. ex caus. manumit.* &c. 2. Qui ex fideicommissi causa manumittitur, non testatoris fit libertus, etiamsi testatoris servus sit, sed ejus qui manumittit. At is qui directo ex testamento *liber esse* jubetur, ipsius testatoris libertus fit *§. penult. Inst. d. singulis reb. per fideicom.*

FIDEICOMMISSI appellatione venit confessio testatoris, de donatione inter vivos facta, si non constet de instrumentis. *l. 5. C. de donat.*

FIDEICOMMISSI appellatione venit substitutio in donatione, causa mortis facta, *l.1.C.de don.caus. mort.* Brederod.

FIDEICOMMISSARIA libertas est illa, quam testator non directe impertit, sed per manumissionem alterius, vel hæredis, vel legatarii vel donatarii mortis ergo, cujus fidei hoc commisit & credidit.

FIDEICOMMISSARIUS non est hæres defuncti, sed is, de cujus manu hæreditatem accipit: nec defuncto continuatione successionis jungitur. Est enim interpositus hæres: nec ab eo, sed ab hærede directo aut legitimo, relictum sibi fideicommisso capit. Connan. *lib.9.c.6.n.8.*

FIDEICOMMISSARIA substitutio. Vide inferius *Substitutio.*

FIDEICOMMISSUM est liberalitas, qua quid verbis precariis, vel alio quocunque judicio precariæ voluntatis, testamento vel codicillis, vel epistola, vel quo alio genere ultimi judicii confertur in aliquem. Ideo autem sic appellatur, quia nullo vinculo, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebantur. ut *inst. de fideic hared. in prin.* Ulpian. autem sic definit: Fideicommissum est, quod non civilibus verbis, sed precative relinquitur, nec ex rigore juris civilis proficiscitur, sed ex voluntate datur relinquentis *Epit.25.* Prat. Briss.

FIDEICOMMISSORUM alia sunt universalia, hoc est, ad hereditatem spectantia, quibus totum patrimonium heres alii restituere rogatur: veluti, Peto, à te, ut illi hereditatem meam restituas. Alia singularia, quæ rerum singularum sunt: veluti, Rogo te, heres, ut Sempronio fundum illum reddas, restituas. *Prat.* ex *Hotom.*

FIDEICOMMISSI appellatione & universale & singulare continetur *l. 1. ff. ad Senatusconf. Trebell.* Prat.

FIDEICOMMISSUM generale, universale, & particulare quid distent, docet. Alex. *l. grege, ff. de leg. 1.*

FIDEICOMMISSORUM in codicillis relictorum favor magnus est; ut omnimodo præstentur ab hærede, qui fateatur se rogatum, etiam nullus fuerit adhibitus testis, ut inficiator jurare compellatur, & recusans jurare, pro confesso habeatur. Cujac. *Not. ad lib.2. Instit. de fideicommiss. hareditatib. in fin.*

FIDEICOMMISSARIUS universalis, non est proprie hæres, ut probant ll. de ea re loquentes, videlicet *l. si filiusfam. §. 1. ff. quod cum eo,* cum dicitur, effectu enim quodammodo hæres est, & *l. postulante, §. sed & in hujusmodi, ff. ad Senatusconf. Trebel.* cum dicitur, nam & quodammodo in partem hæreditatis Senatus recipi voluit fideicommissarium, & haberi hæredis loco pro qua parte restituta esset ei hereditas. & iterum, *l. si hares ab eo, in fin. princ. eod. tit.* ibi, hæredis vice fungi eum, cui fideicommissum relictum est. Nam hæ dictiones quodammodo, & haberi loco & vice, sunt improprietatis & fictionis significativæ. *l. si me in vacuam, & ibi gloss. in verbo necamittat. ff. de aquirend. possess. & l. in fin. ff. de liber. & posthum. & §. sed sui quidem haredes & ibi glos. in verbo, existimantur, Instit. de hared.*

red. qualit. & diff. Bart. *in l. si u qui pro emptore col.* 4. *verf. ad hoc respondeo, & ibi recentiores, ff. de usuc. & in l. a. ff. ad Senatusconsult. Maced. & in l. si maritm. §. legu Julia, qui est primm, post princ. ff. de adulter.* Bald. Angel. Imol. & recentiores *in l. patrn & filii, ff. de vulgar. & pupillar. cum similib.* Et ita scilicet, quod fideicommissarius non dicatur proprie hæres, tenuit expresse Bald. *in l.* 1. *colum.* 3. *in 8. oppo C. qui admit.* dum dicit quod fideicommissarius universalis sit similis hæredi, per *d. l. si filius famil. §.* 9. sed id quidem secundum quid, & non simpliciter, ut ibi bene declarat & planius *conf.* 70. concessio fuit facta *col.* 5. *verf. propterea istud nomen haredu. lib.* 2. ubi ex hoc consuluit in pulchro casu. & Angel. *conf.* 115. & Ant. *conf.* 76. viso puncto *& quastion. in fi.* Imol. ial. *qui liberis §. hac verba. ff. de vulg. & pup.* Raph. Fulg. *in l. qui cum tutorib. col.* 1. *ff. de transact.* Paul. Castr. *conf.* 12. præsens consultatio, *col.* 2. *verf. praterea item lib.* 2. Alex. qui alios multos citat, *in l.* 1. *§. de illo*, & ibi quoque *Socin.* post princ. *ff. ad Senatusc. Trebell.* ipse item. Alex. *in l. ratione. §. id vulgo col. pen. verb. & appell. haredu eod.* tit. idem Alex. & Jacob. à S. Georg. *in rub. C. de impub. & alin substitutio.* Barb. *in repe. l. cum acutissimi col.* 56. *verf. sed an appellatione haredis, C. de fideicomm.* Soc. *in rub. ff. de vulg. & pup. substit. colum.* 2. *verf. conclusio sit, & conf.* 17. post consilium supra scriptum, *col.* 2. *verf. restat nunc respondere. lib.* 3. Jas. *in rub. ff. de leg.* 1. *col. ult. verf. extra glos. posset*, & ibi Aymo Cravett. *n.* 37. Philip. Dec. *conf.* 55. cujus superscriptio incipit, legitimatio infantis, *col. ult.* & Chas. *conf.* 67. nobilis & potens, *col.* 18. *n.* 60. *&* 63. *& seq. ut ann.* Tiraq. *in tract.* la mort saisit le vif. *declar.* 11. *n.* 10. *&* 11. *part.* 7.

Fideicommissarius hæres proprie hæreditatis dominus non est nec pro possessore est, vide Goth. *ad l.* 1. *C. de inoff. testam.*

Fideicommissarios hæres appellatur fiduciarius à Jaboleno, sicut fiduciaria hæreditas ab Ulp. Balduin. *tit. de fiduciaria tutela, &c.*

Fideicommissarius Prætor *l.* 4. *ff. Quib. ad libert. l.* 90. *ff. de cond & demon. l.* 78. *§. enm vir. ff de leg.* 3. & apud Ulp. tit. 25. regul. Is est qui de fideicomm. cognoscit & jus dicit. Nam, ut Justin. *Instit. de fideic. hered.* refert, Tantus fideicommissorum favor factus est, ut paulatim etiam Prætor proprius crearetur, qui de fideicommissis jus diceret, & ut Pompon. *in l.* 2. *§. Deinde ff. de orig. jur.* scribit, sedecim Prætorib. ab Augusto constitutis, duos Divus Claudius adjecit, qui de fideicommissis jus dicerent: ex quib. unum Divus Titius detraxit. *Briss.*

Fideicommissaria hæreditas, quam alii restituere hæres rogatus est, & Fideicommissarius is, cui ea hæreditas restituitur, qui Trebellianus fideicommiss. appellatur. *l.* 15. *§.* 1. *ff. ut leg. seu fideicomm. nomi. can.* Quo nomine interdum hæres quoque fideicommisso oneratus appellatur. *l.* 51. *ff. de judic.* Et qui de fideicommissis Romæ jus diceret, constitutus Prætor, Fideicommissarius dicebatur. *l.* 4. *ad fi. ff. qui & à quib. l.* 78. *§. pen. ff. de leg.* 3. *l.* 92. *ff. de cond. & demonst. l.* 43. *ff. de act. empt. l.* 2. *C. qui potior. in pignor. Prat.* ex Briss.

Fideicommissaria verba. *l.* 29. *ff. ad SC. Trebel.* quæ & fideicommissi verba dicuntur. *l.* 69. *§. fin. ff de leg.* 2. *l.* 12. *§. fin. ff. de injust. rupt. l.* 11. *§. ult. ff. de leg.* 3. & precaria, vide inf. *Precaria.* Prat. ex Briss.

Fideicommittere est fideicommissum dare, relinquere, seu rogare, mandare, petere, ut aliquid detur, præstetur, fiat Tertull. *lib. de præscript. advers. haret.* Sicut Apostoli caverunt, sicut fideicommiserunt, sicut abjuraverunt, ita teneo. *Briss.*

Fidejubere est suo periculo fore id, de quo agitur, recipere, quod per stipulationem fit. Cujac. *not. ad lib.* 3. *Instit. tit. de fidejussorib.* Vel fidem suam pro alio obligare, in fidem suam recipere, quod idem valet, *l.* 27. *in fin. ad Senatuscons. Velleja l.* 29 *§. legatum. de lib. leg.* quod & fide promittere dixit Paul. 1. *senten. tit.* 9. Fidejubere pro condemnato, nibil aliud est, quam promittere judicatum condemnationis solvi, *l. si vero in princ. ff. qui satisdar. cog.* Nam si condemnatus, sed absolutus fuerit, & victor litis, non est opus aliquid solvere ex cautione judicatum solvi. Fidejubens ob evictionem rei alienatæ, Auctor secundos tempore Justiniani appellabatur. Nov ut creditor primum aggredian. *§. neque hoc tantum. Constitutio.* 4. Prat.

Fidejussio sola verborum stipulatione nititur, re aut facto non perficitur. Connanus *lib.* 2. *c.* 3. *n.* 5.

Fidejussio non fit nisi per stipulationem his verbis: Fidejubes? Fidejubeo. Qui dicit fidejubeo, fidejussor est. Qui dicit fide promitto, fidepromissor. Qui spondeo, sponsor. Inde tit. 1. *sent.* Paul. *de fid. & spons. & in tit.* 8. Minor in his quæ fidejussit, vel fidepromisit, vel spopondit. Sed & fidejussor dicitur quocunque verbo intercesserit, sicut & sponsor, licet non dixerit spondeo vel fidejubeo, vel fide promitto. *l.* 7. *de verb. signif.* cum igitur scriptum est fidejussisse aliquem, solennis stipulatio intervenisse intelligitur, & quod scriptum est quasi actum, videtur etiam actum, *§. ult. de fidejuss.* sicut si scriptum sit promisisse aliquem videtur solennis stipulatio intervenisse, ut *Paulus* scribit. 5. *sent. tit.* 7. & si scriptum, *de inutil. stipul. leg. Titia §. pen. ff. de verb. oblig. l.* 10. *Co. de contr. stip.* & tanti momenti est ea scriptura, ut adversus eam testes non admittantur, si de fide ejus nihil dicatur secundùm Pauli, *sententiam li.* 5. *tit. de testib.* & Græcorum ar. *βασιλικῶν* tit. 2. *ἄγραφος μαρτυρία κατὰ ἐγγράφου μαρτυρίας ἰσχύειν δύναται.*

Fidejussor dicitur, qui pro alio fidem suam obligat & fide sua, id est, periculo suo esse jubet, quod alius debet *l.* 1. *§. verbis, ff. de oblig. & act.* Connan. 6. *Comment. ca.* 6. *num.* 1. Pro fidejussoris & fidejubendi vocabulis *Cicero* Sponsoris, Consponsoris, Spondendi & Adpromittendi verbis utitur, *Connan.* ibi, *num.* 4.

Fidejussor idemnitatis non potest conveniri ante principalem: dato quod expresè renunciaverit beneficio excussionis, ita sing. Bart. *in l.* 1. *per illum textum C. de conven. fisci debit. l.* 10. & in hoc differt à fidejussore simplici: qui potest renonciando sibi præjudicare, ut concludunt omnes ubique, & maximè Bald. *in auth. præsente. in l. ult. verbis. Cod. de fidejuss.* ubi citat hoc dictum *Bartol.* quod pro singul. commendant Aret. & Jas. *in l. si ita stipulatus fuero te sisti. §. possum, ad fin. ff. de verb. oblig.* post Lud. *conf.* 241. spectabiles domini *c.* 2. & Bald *in l. rescripto. col.* 1. *extra de jurejur.* & late insistit Alex. *conf.* 29. *clarissimè col.* 8. *lib.* 7. Sed quid si talis fidejussor juravit super renunciatione? videtur quod idem esse deberet: eum juramentum debeat regulari secundum naturam contractus, super quod interponi-

interponitur. *l. ult. C. de non num. pecun. qua* ad hoc communiter allegatur Sed ad hoc habes meliorem *text. de jure in l. sed etsi possessori. §. item si juravero.* & ibi Jas. *in 9. not. ff. de jurejur.* & bene facit. eum qui. *§. ult. eo. tit. & cap. quemadmodum extra de jurejurand. per quem text. not.* ibi Abb. *in 2. col. in 7. not.* quod juramentum appositum in aliquo contractu, recipit omnes conditiones, & subauditiones seu limitationes, quas habet ille contractus. Imo fortius volunt singul. Innoc. *in c. per tuas col.* 2. de arbitris quod juramentum simpliciter præstitum in materia sui natura alternativa. debet intelligi alternative: quod dictum pro singul. & pulchro commendat Abb. *in c. ex parte. cl.* 2. *in col. de cler. non resid.* sequitur etiam Card. Alex. *in c. sicut ex literis. in 2. col. vers. not.* ibi nisi forte. extra de sponsalibus. Tamen illis non obstantibus, contrarium decidit singul. Bald. *in c. ex rescripto. in 1. col. ad fin. vers.* item quare juraverunt extra de jurejur. hocque operatur juramenti religio quod quidem juramentum servari debet: modo non vergat interitum salutis æternæ, ut dixit *text. in c. si vero. & in c. etsi Christus, & in c. ea causa contingat.* cum aliis similibus, *de jurejur.* & in pulchra quæst. consuluit Alex. *in cons. 59. viso instrumento & titul. quæstionis & cons. 115. visis & consideratis, col. 4. vers. sed præmissis. lib. 1.* & alibi sæpe. & Andr. Sicul. *in consil.* 53. præclare scripsit Psalmista in 8. *col. in 2. lib.* & hoc dictum *Bald.* pro sing. refert & sequitur Alex. *cons.* 32. in causa executionis in *pen. colum. ad fin. li 4. & in l. Marcell. ff. de fidejuss.* & pro singul. etiam citat D. Jas. *in l. ultim. in princip. in 2. colum. circa med. ff. si cert. pet.* ubi tamen videtur una cum *Alex.* tenere contrarium. *Cotta.*

Fidejussor propriè dicitur debitor *l. 4. ff. de sol.* Bart. & alii in *l. 1. ff. si cerr.* pet. Et hoc procedit etiam in materia correctoria, & pœnali. puta, quod debitor pupilli non possit esse ejus tutor, secundum quod disponitur in *authent. minoris debitor, C. qui dari tutores possunt*; nam qui fidejussit pro aliquo adversus pupillum, non poterit ejus tutelam suscipere, ita signanter determinat Angel. *in Auth. ut hi qui obligat. prrh. se hab. rer min. ad finem princip.* & ibi refert. ita ex facto cùm incidisset, judicatum, quæ decisio est magna, & bene notab. si vera, secundùm Jason. *in l. fidejussor, in princ. in 2. notab. de legat. 1.* ubi *Aret.* in 1. simpliciter approbat. sequitur etiam Jas. *in l. 1. in ult. verbu.* si certum petatur. Et propterea solemus dicere, quod fidejubens pro alio dicitur malè uti substantia sua: & præsumitur pauper. ita sing. Ang. *in l. in personam. §. 1 ff. de pactis.* ubi per hoc dicit, cavendum à fidejussoribus. Multos enim fidejubendo ad inopiam pervenisse, non est in obscuro & est sing. modus & memoria dignus, ad probandum paupertatem alicujus: refert Alexan. *in l. si constante, in princ. col. 11. in fi. ff. solut. matr.* Sed hoc ultimum limitatem, procedere in eo, qui solitus est intercedere pro magna summa: secus, si pro parva: quia parvum æs alienum debitoris suspicionem non generat. ita singul. Bald. *in authent. sed jam necesse in 1. quæst. C. de donat. ante nupt.* quod pro singulari notat Ludovicus *singul.* 96. dic mihi, *Cotta.*

Fidejussor exercitationis litis à fidejussore judicati actionis separatur. *l. 8. §. & post litem, ff. de fidejuss.* Illi sunt qui fidejussores ad litem & pro lite dari appellantur, *l. 41. ff. de pet. hered. l. 10. ff. judicat. solvi.* qui scilicet vel judicio sisti, vel rem defendi, & judicatum solvi promittunt, *Prat. Brissonius*

Fidejussor sine cessione propriam actionem habet adversus debitorem mandati vel neg. gest. nec usquam legitur cogi creditorem fidejussori cedere actionibus sortis, licet si hypothecarias cedat, id fidejussori inutile futurum non sit. Itaque recte petet creditor à fidejussore, quamvis à reo petere non possit. *Prat.*

Fidejussor minimè idoneus dicitur is, qui alienum sortitur forum, Bald. *in l. si fidejussor. §. si necessaria tit. qui satis. cog.* Alex. post Bart. *in l. 1. ff. si quis in jus vocat. non ierit. & in d. leg. si fidejussor.* sed & tradidit Paulus Castr. *in l. sciendum. ff. qui satisd. cog. & in l. filius, eo. tit.* Eum qui res soli non possidet, satisdando nequaquam esse idoneum. Brechæus *l. habere*, duob. modis dicitur. *§. cautum tit. de verb. & rerum signific.*

Fidejussor in omnem causam accipi dicitur, qui in id omne quod ex ea obligatione, cui accedit, nasci potest, se obligat, *l. 56. ff. de ædil. edict. l. 54. ff. locat. l. 36. §. pen. ff. de fidejuss.* Prat. ex Brisson.

Fidejussor & Mandator quid sit, & quid inter se differant, vide *l. 1. tit. de oblig. & act.* ubi Fidejussor dicitur is, qui alieno nomine obligatur, hoc est, qui sua fide esse jubet, quod alter debet. Is dicitur, etiam adpromissor in *l. 1. §. satis accepto. tit. de verbor. oblig.* quasi accedens promissioni. Est enim accessoria hæc obligatio, non principalis ut principali obligatione non consistente, nec hæc constat *l. cum principali. de reg. jur.* Hinc consequens est, neminem pro se fidejubere posse *l. barr à debitore. §. servo.* 8. Mandator parum distat à fidejussore, quantum ad effectum & vim obligandi attinet, sed aliter contrahitur fidejussio, aliter mandatum. Mandatum semper præcedit obligationem nunquam sequitur. *leg. si vero. §. si post mandati.*

Fidejussor & præcedere & sequi obligationem potest. *§. fidejussor. Instit. de fidejuss. l. 6. 7. & 8. de fidejuss.* Mandatum autem non item. Affinis est utrique fidejussori scilicet & Mandatori, is qui se soluturum constituit: Saltem quod ad effectum attinet, si quis constituit pro alio se soluturum, sed constitutum semper sequitur obligationem, quod ex dicto Prætoris satis constat *tit. de constit. pecun.* sicut mandatum semper præcedit. *Scilicet ex lecturis Duareni* super *tit. de fidejuss. & Mandator.* nondum impressis. De differentia fidejussoris, mandatoris & constituentis, vide & Gothof. *ad leg. 3. C. de constit. pecun.*

Fidejussor dicitur, qui fide ac periculo suo suadet, ut id de quo agitur, fiat: quoniam ejus eventum præstat, ut *l. Lucius 24. ff. de fidejuss* Peto des ei nummos fide ac periculo meo. Itaque cum has passim formulas legibus. Stichum aut decem fide tua jubes? Quantam pecuniam credidero, fide tua esse jubes; Mille modios tritici fide tua esse jubes? Si reus quadraginta non solverit fide tua esse jubes? cum, inquam, has formulas legimus, subauditur perpetuo, isti credita, nam jubere, pro velle, suadere, cupere, hic usurpatur: ut veteres in his locutionibus annotarunt, jubeo te salvere, jubeo te bono animo esse. Aliud autem fide sua jubere, aliud fide sua promittere. Fide sua reus principalis promittit, cum ipse sua sponte spondet: ut medicus apud Plautum *in Menæchmis*, Sanum

num futurum mea ego id promitto fide. Fide aliena promittit, cum fidejussorem, aut vadem, aut prædem præbet. At fida sua jubet, qui actor ac fussor est, ut alteri quid credatur. Unde fidejussorem *Donatus* definit, actorem credendi. *In Eunucho* Terent. *Act. I. Scena* 2. ad hæc verba, *si fidem habeat*. Ergo fidejussor & fide sua jubet, & fide sua, non autem aliena, promittit: at reus & soa & aliena promittit. Hotomann. Cujac. *ad l. in persona. ff. de pactis.* dicit fidejussorem ista lege sumi pro expromissore, quod fortasse alibi nusquam.

FIDEJUSSOR sive intercessor non est conveniendus, nisi prius debitore principali convento. *Nov. ut creditor. priu. aggrediatur. §. 1. constit.* 4. Absente tamen debitore potest primum fidejussor conveniti, ibid. *§. caeterum si fidejuss.* Et quamvis hanc Nov. ad tempora usqua *Justiniani* usus aboleverit: eam tamen reduxit, adauxitque Justinian. *l. non recte. C. de fidejuss. & mandat.* Prat.

FIDEJUSSORES à correie ita differunt, quod hi suo & proprio morbo laborant, illi vero alieno tenentur. Quare fidejussori magis succurrendum censent; venia namqua digni sunt qui aliena tenentur culpa, cujusmodi sunt fidejussores pro alieno dabito obligati. *Argum. l. legem. C. de natural. liberis gloss. in c. in nostra super verbo inutilem, ad fin. extra de procuratorib.* &c. Brechæus *l. soceri. de verb. & rer. signif.*

FIDEJUSSOREM autem veteres Sponsorem appellabant. uti nominavit etiam io *l. fidejussores, 68. ff. eod.* Varro, Spondet, qui dicit sua sponta, Spondeo. Spondet etiam sponsor, qui idem, ut faciat, obligatur. Itaque à *Cicerone* perpetuo appellatur. Scævola *l. creditor* 60. *§. 5. Mandati*, Quamvia idonee repromissuram tibi Titiam matrem puellæ dotem sciam, tamen & ipse quo magia conciliem animum tuom domui meæ, fidem meam interponere non dubito. Quare scias quodcunque ab ea ex hac caussa stipulatus fueria, id me mea fide esse jussisse salvum se habiturum. *Hotoman.*

FIDEJUSSORIA causa *l. 38. alt ff. de sol. l. 11. & l. 47. ff. mandati l. 8. ff. de usufruct. earum rer. l. 9. si patet. ff. de adm. & periculo.*

FIDEJUSSOR in rem dicitur, qui in eo negotio quod ipsi proprium est, interposuit suam fidem Connan. *lib. 6. c. 5. n. 14.*

FIDEJUSSOR conditionalis, qui sub conditione promittit, nomine debitoria continetur, ut docet Bartol. *in l. cum. penult. si certum petat.* Et fidejussorem proprie esse debitorem, fere omnes tradunt: quia juta eum plerumque appellant debitorem. Ex Alcia. *in l. 2. ff. si cert. pet.* Spieg.

FIDEJUSSORIS obligatio. *leg. 14. l. 21. §. Si via. l. 79. §. alt. ff. de solut. l. 49. §. ult. & l. 50. ff. de Fidejussoribus.*

FIDELES interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicujue potestate ac ditione sunt, qui vulgo subjecti appellantur. Greg. Turon. *lib. 10. cap. 3.* Nos, piissime Rex subjecti atque fideles vobis gentique vestræ esse desideramus. Interdum vero specialiter dicuntur iidem qui vasalli, qui feudo accepto, in patroni fida & clintela sunt: vicissimqoe suam ei certi obsequii nomine fidem adstrinxerunt. Cicer. *in orat. pro Sexto Roscio.* Quare in cujus fide sint & clientela, *lib. feud. 1. tit. 14. §. 3.* Si ergo Domino & fideli placuit, ut paciscantur de filia &c. *Et lib. 2. tit. 4. §. 6.* Tunc oportebit fidelem incrementi investituram probare. *Pratejus.*

FIDELES liberti *l. 5. §. inprimis ff. de bonis eorum.*

FIDELIS tutor. *l. 8. ff. de suspectis tutorib. §. suspectus Inst. eod.*

FIDELISSIMUS amicus, *l. 10. ff. de ann. legat.*

FIDELITAS generaliter interdum pro fide & obedientia omnium subjectorum, Duplex n. fidelitas est: una, quæ à vasallis & quasi vasallis: altera, quæ à civibus præstatur, ut in *l. Frideric. de pace Constant. lib. feud. 2. tit. 62.* Vasalli nostri à nobis investituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicuti vasalli: cæteri omnes sicut cives à 16. annis usque ad 70. Itam apud Radevi. *li. 2. c. 30.* Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine dominio facere debere domino Imperatori. Hinc jusjurandum fidelitatis Vasalliticæ, quod ab Imperatore Papa clemens contendit *in c. 1. de jurejur. in Clem.* Fidelitatem dicimus (inquit *Obertus*) jusjurandum qood Vasallus præstat domino, *li. 2. tit. 3. §. 4. & tit. 26. §. 9.* ubi, quot hæredes sunt, tot fidelitatem debent: hoc est, tot debent se domino exhibere, ot ei suam fidem & obsequium interposito jurejurando adstringant Jusjurandum fidelitatis videtur Latinè non incommodè dici Execratio posse Cicer. *Verr. 7.* ubi fides ubi execrationes, ubi dextræ cõmplexusqua; Vide Vasallitium. *Prat.*

FIDICULA in *l. 1. & 2. C. Theod. de quæst. tormenti* genus ab eo dictum, quemadmodum Isid. *li. 5. Etym. c. 27.* tradit, quod eo rei in eculeo ad fidem inveniendam, & eruendam torquentur. Prat. ex Briss. Gothofr. *ad l. 4. C. ad l. Jul. majest.* Fidicularum quoque meminerunt Impp. *in l. 16. C. de quæst. & in d. li. 4 C. ad leg. Jul. majest.* & Prudentius *in hymno στεφάνων.*

FIDUCIA doctrinæ pietatis, magistratus, ingenuitatis, libertatis, innocentiæ &c. id fecit. *Briss.* & ff.

FIDUCIA, est contractue quo fidem alterius secuti rem ei aliquam simulandi tantum causa mancipamus: inde ducta appellatione, quod nulla alia re, quàm fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus, unde Fiduciarius emptor ille recta appellabitur: quemadmodum hæres fiduciarius dicitur cujus fidei suam hæreditatem testator ad tempue tantùm credit. Hoc cùm ita sit, illud jam scire oportet, olim formulam emancipationie hanc fuisse ut pater filium suuo alicui dicis causa venderet, ab eòque nummos aliquot acciperet, ac tum emptor hominem illum sibi venditum manumitteret, quod cum iterum ac tertio factum esset, eveniebat, ut ex lege Romuli filios è potestate patris exiret: ia autem qui eum manumiserat, patronus ejus efficeretur, ac proinde patronatus jure, ipsius intestato mortui, quasi liberti hæres esset. Cautio igitur à JCtis inventa est hæc, ut post duae venditiones, totidemque manumissiones, pater ita jam tertio filium venderet, ubi sibi vicissim ab emptore revenderetur: ac tum eum ipse manumitteret, ut ejus intestato morientie hæres esset; quo demum casu contracta fiducia dicebatur, quia vicissim à patre accepta fuerat, quasi ultrò citroqua facta. Contrahendi enim verbum reciprocationem in se quandam habere testie est Labeo, *l. 19. ff. de verb. sig.* Differunt igitur Fiduciam contrahere, & Fiduciam interponere; nam fiducia interponitur, cùm semel tantùm atqua ab uno accipitur; veluti (inquit *Boetius*) si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet, ut ei cum tempus suspectum præterierit, reddat; vel cum pater ille filium suum emptori adumbrato vendit, confisus ab ea continuo filium suum manumissum iri: vel cum testator suam hæreditatem alicui ad tempus credit, confisus illam ab

eo

eo alteri nominato restitutum iri. At contrahi fiducia dicitur, cùm vicissim ac mutuò interponitur. veluti cùm post tertiam venditionem adumbratus emptor ita patri suum filium revendit, ut eum pater continuo manumittat. ut *l. 8. §. objicitur, ff. ad Tertul.* nam si contrahere fiduciam nihil aliud esset, quàm interponere: semper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuisset, nunc *Justinian.* apertè testatur in Institutionibus, emancipationes non contracta fiducia fieri posse: & si factæ olim fuissent, patrem filio suo intestato successurum non fuisse, *§. ult. de legitim. agnat. success.* Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem revendendi venditioni adhibitam, à quibus idcirco dissentio, primum quia fiducia non pactum, sed verus principalisque contractus est: deinde quia ista ratione nunquam emancipatio non contracta fiducia fuisset. *Hot. Cujacius* est in ea opinione, quod fiducia sit redhibendi aut revendendi lex venditioni apposita, ut ibi per eum not. ad 3. *lib. Instit. sub tit. de legit. agnatorum successione circa finem.*

FIDUCIA præter vulgatam significationem pro pignore accipitur proprie, quod creditori mancipatur, aut in jure creditur, ea lege, ut soluta ad diem pecunia, remancipetur, non soluta, creditori pleno jure committatur, id est, lege commissoria: alias vero pignoris dominium in creditorem non transfertur, *l. cum sortis. §. ult. ff. de pignor. act. §. Contra autem 2. Instit. Quibus alien.* licet vel non *§. 7. & §. 14. Inst. de furtis.* sicque sumitur apud Jul. Paulum *lib. 2. sent. tit. 9. & lib. 22. tit. 13. & lib. 3. tit.* 8. Prat.

FIDUCIAM accipere apud Cicer. *in Topic.* Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam Procurator, Boet. *in comm. Topic.* Fiduciam, inquit, accepisse dicitur, cuicunque res aliqua ea lege mancipatur, ut mancipati aliquando remancipet; veluti si quis dubium tempus timens, amico potentiori fundum mancipet, redditturo cum tempus illud dubium præterierit. *Prat.* ex *Briss.*

FIDUCIAM Cicer. *lib. 3. Offic. in oratione pro Sext. Rosc. & pro Aulo Cecin.* pro deposito: ut *in orat. pro L. Flacco* pro pignore.

FIDUCIÆ datio, id est, pignoris. *Briss* ex *Paul.*

Inter FIDUCIAM & pignus hoc interfuisse Isidorus *lib. 5. Etymol. ca. 21.* significat, quod pignus manente apud debitorem dominio nudam possessionem transferret: per fiduciam vero res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur, vel in jure cedebatur. Quum tamen, ut verbum conveniat, sub ea lege factam fuisse mancipationem necesse sit, ut soluta pecunia redderetur, restitueretur: eaque ratione pignus à fiducia separatur apud Cicer. *lib. 3. Offic.* & alias Tertullianus *in lib. de Idololat.* pignoribus fiduciari dixit. *Prat.* ex *Brisson.* Adde Cujac. *lib. 2. recept. sent.* Jul. Paul. *lib. 13.*

FIDUCIÆ famosæ meminit Cicero *pro Flacco* & Goth. *ad tab. C. de pact. pignor. leg. commissor.*

FIDUCIARIA hæreditas, id est, fidei ejus, cui relicta est commissa, ut eam alteri restituat. Ulp. *l. 9. de reb. cred.* Sed etsi ex Senatusconsulto agetur, competit hæc actio, veluti si is cui fiduciaria hæreditas restituta est, agere voluet. *Hotom.*

FIDUCIARIA res est, quæ loco pignoris apud creditorem, ut pote spe redimendi, deposita sit. *Prat.*

FIDUCIARIA tutela. Fiduciarii tutores appellabantur fratres, quibus post mortem parentis singulari fide defertur authoritate juris fratrum & sororum in pupillari ætate administratio atque tuitio. *Instit. de fiduciaria tutela in princ. & vide l. 4. ff. de legit. tuto.* & Ulp. *tit. 11. in Epit.* Prat. Olim fiduciarius pater appellabatur, cui naturalis parens imaginaria venditione filium mancipabat, ut ipse deinde eum manumitteret. Fiebatque is tutor fiduciarius manumissi. Atque hinc videtur profecta appellatio fiduciariæ tutelæ, quæ tribuitur fratri, vel patruo impuberis, post mortem parentis, qui eum emancipavit. Sane olim fiduciam accepisse is dicebatur, cujus fidei res aliqua credebatur, ea lege, ut aliquando redderet mancipanti. *Balduin.* [illegible]

FIDUCIAS distrahere. Paul. *sent.* 13. [illegible]

FIDUCIÆ judicium inter bonos bene agier, summæ existimationis fuit, turpèque ac famosum. *Briss.* ex Cicer. 3. *Offic. Epist. 22. lib. 7. pro Roscio, pro Cacin.*

FIDUCIARIUM alteri restituere regnum. Hirtius *li. de bello Alex.* Curt. *lib. 5.* compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituo imperium. Liv. *lib.* 38. Optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciam dare: ut victori sibi restitueret: si quid adversi accidisset, ipse haberet. *Briss.*

FIDUCIARIUS contractus. Require contractus fiduciarius.

FIDUCIARIUS hæres proprie dicitur, qui institutus est contemplatione non vere præteriti, sed quodammodo instituti. *l. Sejus Saturni.* Ad Treb. *l. dedit dotem. de col. bo.* Spieg. adde Tiraq. *de retract. conventionel. §.* 1. gl. 2.

FIDUCIARIUS dicitur is, in quem simulare aliquid ad tempus ea lege alienatur, ut vel nobis ipsis, vel ei quem nominavimus, restituat. Hinc fiduciarius hæres apud Javol. *l. Sejus, 46. & l. 67. ff. de Senatusc. Trebel.* is qui hæres simulate & ad tempus scriptus est, dum eam hæreditatem alteri vero ac perpetuo hæredi restituat. Hinc fiduciaria hæreditas eodem loco, quæ fidei illius credita & commissa est, seu per fideicommissum relicta. Hinc fiduciariam operam Legatus Imperatori suo præstare dicitur à C. Cæsare, cui Imperium ad tempus commissum est, ut eo exacto Imperatori suo illud restituat. Hinc fiduciarius pater dicitur is à Cajo *in Instit.* cui pater verus filium suum simulato mancipat, de quo late Connan. *lib.* 8. *c.* 14. *n.* 4. Quæ cum ita se habeant, dubium nemini est, quin fiduciaria tutela dici deberet ea, quæ alicui ad tempus commissa esset, atque concredita: & Fiduciarius tutor is, cujus fidem in ea tutela ipsi ad tempus credenda secuti essemus. Verum consuetudine sermonis, à recta via nominis paulisper deflexum est: ut *in com. Inst.* exposuit *Hotom.*

FIDUCIARIUS servus, pro Oppigneratus. Paul. *lib. sent. 2. ca.* 22. Quicquid creditor per fiduciarium servum quæsivit, sortem debiti minuit. *Hotoman.*

FIDUCIARIUS pater antiquo jure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibeatur, qui scilicet emptum filium, patri naturali revendebat emancipandum. Quibus id fiebat solennitatibus, antiquitatis studiosus (nam illæ sublatæ nunc sunt) petere potest ex primo Gaii *Instit. lib.* Spieg. Corrasius *lib. 6. Miscell. c. 9.* Adde Tiraq. *de retract. conventionel. §.* 1. gl. 2. *Prat.*

FIERI: vide paulò post.

FIGERE proprie est legum. Nam figi leges dicuntur, cum in æs inciduntur: & tunc fixæ tolli

non poterant, cum promulgatæ essent. Refigere autem, est leges jam æri incisas abolere & removere. Quidam Triboniano iniquiores, aiont illum solitum figere leges precio, atque refigere. Vide Bern. Rutilium *in vita Tribon.* Spieg.

Figare tabulam & refigere. Quære Tabulam figere. Tabulæ figuntur ad Januan. Brisson. *ex ff. & Cod.*

Figulinæ pro figlinis, *in l. 6. ff. de servit. rustic.* Briss.

Figuli, qui in figlinis opus faciunt, à fingendo *Briss.*

Figlina, officina figuli. Javolen. *l. 25. ff. 2. de instrum. & instru.* Quidam cum in fundo figlinas haberet, figulorum opera majore parte anni ad opus rusticum utebatur. *Hot.*

Figlinum opus, arte figuli perfectum. Paulus *l. 19. §. 1. ff. de servit. urb. præd.* Juxta communem parietem cameram ex figlino opere factam jure haberi licet. *Hot.*

Figmentum falsi tituli. *l. si ancillam. C. de contrah. empt.*

Figura pro specie & forma accipitur, *l. 1. ff. de oblig. & act. l. 69. de hæred. Inst. l. 31. de mort. caus. don. l. 30. §. tametsi. ff. ad leg. Falc. & Inst. de leg. in princ.* Sic figura humana in *l. 135. ff. de verb. sign* Cic. *lib. 1. de nat. Deor.* Aliter plane figura verborum, *li. 6. de verb. sig* a. & figura literarum. *l. 38. de obl. & act.* & figuratio, *l. 124 de verb. signific.* quæverba per se patent. *Prat.* ex *Brisson.*

Figura judicii, hoc est processus Judiciarius.

Figurata loqui. Vide infr. *Jurisconsulti nonnunquam.*

Figuratum contra quam vulgo putant, dicitur, quod non simpliciter indicatur, sed sub obscure, intelligitur, *Spieg.*

Figurata donatio, vida *l. 23. §. si quis autem. C. mandatoribus* Cujuslibet materiæ figura quandoque dicitur. Figura literarum, verborum, conditionis, *Briss*

Figoræ etiam i. e. species rerum & causarum. Variæ causarum figuræ. *l. 1. ff. de oblig. & act.* De iis juris figuris quib. per universitatem res nobis acquiruntur. *§. 1. in pr. Inst. de legatis.* Briss.

Figuratio monetæ *l. 7. de indulg. crim. C. Theod. l. 8. de falsa moneta. eod. Cod. pecunia l. ult. si quis pecun. conflaverit : C. eod.* Briss.

Figuratus solidus, Figuratio monetæ, *Briss.* ex C. Theod.

Fieri, id est, esse & manere *l. si rem ff. de acquir. poss.* & alibi sæpissime quandoque significat eligi, *de adopt. in princ.* Interdum morari. *§. sancimus. in auth. de lenonib.* aliquando colligi *l. patris. ff. de præscript. verb. significat.*

Fieri dicitur extra judicium, agere in judicio *l. 1. §. quibus ff. quod cujusque univers.* Prat.

Fieri quid per aliquem qui dicatur. *l. quod te, ff. si cert. pet. l. si cum dies ff. de arbitr.* Prat.

Fieri in continenti dicitur, quando quid fit uno contextu non divertendo ad extraneos actus, contrariumve actum interponendo. Vide *cap. quia propter. extra de elect.* & hoc judicis arbitrio committi potest, *gl. in cap. an sit de appellation. & l. continuus. ff. de verb. oblig.* Spieg. Prat.

Fieri non videtur, quod jure non fit. *l. 3 §. si liber homo. ff. de condit. caus. data.* Spieg. Prat.

Fieri injuriam contra bonos mores, quid sit Paulus exponit. *l. 2. de extraord. crimin.*

Fieri bona fide, hoc est, citra figmentum facere, *Spieg.* Vide *Bona fide.*

Fieri patremfam. *der eygen Fewer und Rauch uberkommet,* Spiegel.

Filia major & minor. *l. 21. §. pater. ff. de ann. legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. l. 14. ff. de dote præleg.*

Filiabus in testamentis ob discrimen sexus, ait *Plinius*, dici consuevisse : cum his tantum nominibus adjici soleat Bus, quæ numero plurali Es literis terminatur : ut cupiditates dignitates vel quæ us, ut aous, manus, Senatus, fluctus. Hæc Charisius *lib. 1.* Hotom.

Filiaster, Filiastra, est filius vel filia ex alio conjuge genitus vel genita, non ex eo, quem modo habet, mulier, can. Si quis filiastrum. caus. 30. *qu.* 1. Prat.

Filiaster, quo quidam utuntur pro privigno, non parvus filius est, sed imitans filium. Autor Valla *lib. 1.*

Filiatio, ut per doctores in *l. 1. de cond. & demonstr.* per communem nominationem parentum, & quod natus est in domo mariti commorantis uxori, *l. filium, ff. de iis qui sunt sui sap.* Michael. *de fil. Presbyt.* Prat.

Filii appellatione omnes liberos intelligimus, ait Paul. *in leg. 84. de verbor. signific.* Ex proprietate sermonis nepos filii appellatione non continetur, *l. 6. ff. de testament. tutel. §. fin. Instit. qui testament. tutor. dar.* Sed ex interpretatione : qua de re Bartol. & Bald. *in l. Gallus, §. instituens, ff. de liberis & posthumis*, præconio Salomonii utiliter differunt. Attingit item aliquod locis Alciatus *in comment. suis, de verborum significat.* & Zasius *in tractatu Substitutionum*, indicat, confoesse ætatem nostram, cum nominat filios vel liberos, addere nepotes, *Kinde und Kindskinder*, ad tollendas cavillationes filiorum autem nomina etiam filiæ continentur, *l. 16. ff. de testament. tutor. l. 122. de verborum signific.* sed non è contrario, veniuntque propriè primi gradus, *textus est in l. quod si nepotes, in fin. ff. de testament. tut.* Discrimen inter filios & liberos secundum communem usum & intellectum, in idiotam & laicum illiteratum & indoctum venira & cadera non potest. Quod glossæ dictum & in dict. *l. quod si nepotes*, Bartol. ibidem agnoscit, & in *l. liberorum, circa fin. ff. de verborum significat.* Tametsi in ordinationibus, io quibus mens & voluntas ordinatoris avidenter & manifestè deprehendi aut declarari non potest, filiorum appellatione veniant etiam nepotes, ut sentit Bartol. *in dict. l. liberorum*, & expressius Alexander *in Addit. ad Bartol. in l. Lucius Titius*, qui fratrem habebat testamento, *de hæred. institut.* Spieg. ex *Oldendorp. Prat.* Etsi autem interpretatione quadam filiorum nomine nepotes & filiæ veniant per jura hic allegata tamen jure veteri inter filium & filiam, differentiam fuisse constat. Filius enim trina mancipatione de potestate exhibat, uti scribit Cajus *lib. 2. Institutionum.* Filia autem & nepos, & qui deinceps sequuntur, unica mancipatione, *l. certum, §. ult. de injust. testam.* Sic enim locus is restituendus est. In illo item filius à filia, & nepote differebat, quod præteritio filii injustum faciebat testamentum: Filiæ verò & nepotis non item, uti scribit Ulpianus *in Institutionibus sub titul. qui hæred. instit. poss.* Scribit & Imperator *lib. 2. Inst. de exhær. lib.* Hodie quoque à nepote in illo differt filius, quod filius sub omni conditione non rectè instituitur : nepos autem rectè, *l. sum de hæred. institut.*. in illo item,

quod

quod filio, in quartam fructus non imputat *L. Jubemus*, *Cod. ad Trebell.* de quo Goveanus *ad l. Cohæredi*, *§. 2. ff. de vulg. & pup.*

FILII dicti sunt ab amore quasi φίλοι, liberi, quod à Servis distinguerentur, quos in familia similiter ut filios habemus Connan. *lib. 10. cap. 2. n. 2.*

FILII ideo liberi dicti sunt, ut parentes meminerint, se illis non perpetuo imperaturos. itaque cum pater filiam natam 25. ann. negligit dare nuptui, absque gravi causa, potest ipsa libere, hoc est, sine consensu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominus patrem suppeditare pro facultatibus dotem, *Authent. sed si post. Cod. de inoffic. testament.* Spieg. ex *Oldend. Prat.*

FILIUM plerique ἀπὸ τοῦ φίλου dictum existimant, quod nullus æque censeatur amor, ac inter patrem & filium nullus item esse debeat: unde *Cic.* ad Attic. στοργὴν φυσικὴν τὴν πρὸς τὰ τέκνα dixit: id est, erga filios genuinam & naturalem benevolentiam esse: quod *Alciato* non placet, putatque potius filium esse ab υἱὸς, addito ex more Æolico digamma, ut sit Fυὶς, unde forsan Picardi suum verbum *Fieux*, desumpserunt. Ego verò filium à filo deductum magis arbitror, quod sæpiùs filii faciem formamque patris aut matris referre soleant, ut Virgil. *de Ascanio puero*, Astyanactis imaginem referente,

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Nam & filium id aliquando significat, & lineamenta faciei. Aulus Gellius *lib. 14. noctium Att.* Condigne (inquit) mehercule, & condecore *Chrysippus* in librorum qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo. Os & oculos Justitiæ vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit à Pictoribus Rhetoribusque antiquioribus ad hunc ferme modum, forma, atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acri[?], neque humilis neque atrocis: sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate, &c. Vel dicitur à filo filius, quod ipse ex patre progenitore veluti filum quoddam ducitur, *Theodor.* lib. 2. Εκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ τὸ νῦν καὶ τὸ ἀεὶ [illegible] τὸ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρὸς γεννώμενον. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, id est, Et secundum hoc ipsum, atque etiam semper, filium ex patre credimus. Quandoquidem forma est & splendor paternæ substantiæ. Sed do filio Dei intelligit, &c. Brechæus *l. filii appellatione, tit. de verb. & rer. signif.* &c.

FILIUS differt à servo. Nam invito filio libertas, non datur, *Novell.* 89. Paul. *sentent.* 25. servo autem, licet invito, datur Goth. *ad l. ultim.* §. 1. *de testam. milit.* & ad *l.* 5. *in fin. Cod. de emancipat. liber.*

FILII naturales secundum Azonem *in sum. Cod. eod. titul.* sunt multiplices. Aliqui sunt naturales simul & legitimi: ut qui nascuntur per legitimum coitum. Alii sunt legitimi tantum, ut adoptivi. Alii naturales tantum, ut nati ex concubina unica, & in domo indubitato affectu marito conjuncta. Alii neque naturales, neque legitimi, ut qui ex illicito, & damnato coitu nati sunt. De his omnibus est *gloss. Instit. de adopt. in princ.* & *gloss. in cap. per venerabilem, qui filii sint legitimi.* Et quot modis naturales de soluto cum soluta efficiantur legitimi, patet in *rubrica*, *qui filii sint legitimi.* Ubi etiam dicitur, qui filii vulgo nati vel concepti sunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (ut *Azo* dicit) hæc distinctio secundum jura civilia imperatorum datur: & non secundum jura naturalia? quia forte secundum Theologos non est usqua quaque verum, secundum quos matrimonia, seu individua maris & fœminæ conjunctio est de lege naturæ, quia secundum *Arist.* & Philosophos 2. *Politicorum.* Naturalis videtur conjunctio unius ad unam, & vagus concubitus contra naturam, *Oldend. Prat.*

FILIORUM appellatione in feudis, veniunt omnes descendentes usque in infinitum. ita singul. Bald. *in c. quæ in Ecclesiarum in penult. col. vers.* sed pone concessum. extra de constitut. quod pro sing. multum commendat Dom. Jas. *in l. 2. col. 65. in 6. quæ C. de jure emph.* & tradit Alex. *cons. 17. ponderatis, in 1. dubit. in 5. lib.* ubi ponit quid in emphyt. *Cott.*

FILIORUM præterea nomen in posthumos posthumasque cadit 16. *ff. de test. tut.* §. *ult. Inst. qui test. tut. l. 15. in fin. l. 17. ff. de leg. lib. 1. l. 36. ff. de verb. signif. quæ ad d. l. 17.* vel ipsa inscriptione teste referenda est, *Briss.* Qui insuper filiorum appellatione contineantur, vide Cujac. *comment. ad titul pandectarum de excusatio. fol. 12.*

FILIIFAMILIARUM dicuntur, qui in patris potestate sunt, *l. 4. de his, qui sunt sui vel alien.* qui quasi domini vivis etiamnum patribus existimantur, §. 3. *ibi & vivo quoque patre Instit. de hæred. qualit. & differentia.* Unde ut illi patresfamil. ita & ipsi filiifam. appellantur, sola ea nota adjecta, qua genitor ab eo, qui genitus est, distinguatur *l. 11. ff. de liber. & posth.* Briss.

FILIUS est, qui ex viro & uxore nascitur, *l. filium, de his qui sunt sui vel alien. jur.* Quam definitionem Alciat. *lib. 6. paradox.* non admodum probat. Noster Appellus putat *Ulp.* filium naturalem, non etiam civilem, definire voluisse. Cum regulariter. Lex sit naturaliter potius intelligenda, quam civiliter *l. fin. C. de his qui ven. ætat. imper.* Porro filius esse negatur vulgatissimo tropo, qui degenerat à paternis moribus, qui meruit abdicari, & tamen manet naturæ vinculum. Sic episcopum esse negamus, qui indignus est hoc nomina, & tamen manet consecratio. Sic Christianum esse negamus, qui moribus est impiis, & tamen non tollitur baptismus, *Spieg.*

FILIUS Regis potest dici Rex vivente patre, *arg.* §. *cum quidam Cælius, l. cum vero n, ff. de fideicommiss. libert.* adjuncto *textu in l. in suis*, & ibi Bald. *ff. de libert. & post* Spieg. Prat.

FILIUS emancipatus est, qui è manu, i. a. potestate patris dimissus est. Quæ emancipatio & manumissio quomodo antiqua legis observatione procedebat: & quomodo de jura Justinianeo contingat, vide §. *præterea. Inst. quibus modis jus patriæ potestatis solv.*

FILIUM cum dicimus, non conditionem ejus ostendimus, qui in alterius sit potestate, ut cum filiumfamilias dicimus, sed alicujus filium esse significamus, A. August. *ad l. 1. ff. de excus. tut. ad fin.* Prat.

FILIUM spurium, rescripto Principis legitimum effectum, vere legitimum censuerunt, *Socinus*, *Decius*, *Curtiusque* ut attestatur *Alciat.* Nam & aliquem mihi (ait) justum filium censeri, agnatis vero meis non censeri, haud quaquam naturæ repugnat: cum satis sit mihi, integre censeri filium: nihilque obstat respectu aliorum qui non consenserint, fictionem. Legis nihil operari: hujusmodi enim varietas magis aliorum personas, quam ipsius filii respicit, *l. in stipulationibus*, §. 1. *de verborum obligat.* Filii spurii ex ingenua muliere nati; utique sunt ingenui

genui, *l.* 3. in *fin. C. soluto matrim.* Filii spurii, val sacerdotum possunt tantum da bonis parentum accipere, quantum eis sufficit ad alimenta jure naturali debita, etiam jure canonico, c. cum haberet, da eo qui duxit uxorem quam poll. per adult. & ibi tractatur, Angel. *in l. fi. § si à socere. ff. quæ in fraud. cred. & l. ignoti. C. eod. tit.* Bald. *in aut. ex complexu, C. de incest. nupt.* vide Bartol. *cons.* 119. *incip.* Dominus Dominicus, & *cons.* 194. incipient. *Cechus de Spoleto*, Prat.

Filium senatoris accipere debemus non tantum eum, qui naturalis est, varum adoptivum quoque, neque intererit à quo vel qualiter adoptatus fuerit: *l. per adoptionem*, 35. *ff. de Adoptionibus*, nec interest an in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam. Senatoris filius est is, quem in adoptionem accepit: quamdiu tamen in familia ajus manet. *l.* 5. & 6. *ff. de senator.* Soluta enim adoptione solvuntur etiam omnia jura promanantia ex ea, *l.* 13. *ff. de adopt.* Hot. Prat.

Filippi nummi genus, *l.* 17. *§. cui legatum. ff. de auro & argen. leg.* ab Horatio *lib. epist.* regala numisma adpellantur. Fit & apud Trebellium Pollio, *in Claudio*, & Vopiscum in *Bonoso*, & *in Aureliano* & *in Probo* Philippeorum aureorum mentio, qui licet imagine vultus recentiorum Principum signati, priscum tamen nomen retinuere, ut & apud Gallos nummi aurei ganus est, quod vulgo vocant *Philippus*, quod æstimatur assibus Gallicis 32. *Briss.* ex *Prat.*

Finalis quæstio, quæstio de finibus, finium regundorum judicium, Papin. *l.* 11. *ff. fin. reg. In finalibus quæstionibus*. vetera monumenta census auctoritas sequenda est. *Hotom.* Alia autem est quæstio de fine, alia de loco. Prior est de fina intra quinque pedes. Posterior ultra, cum de loco in confinio, vel in medio agri, quam ad partem pertineat, quæritur. Finis usucapi non potest, locus potest. Utraque controversia est de latitudine, *l. ult. ff. de pign.* Gothf. *ad l.* 5. *C. fi. regandor.*

Finge, id est, pone, vel facito, *l.* 3. *§. duo, ff. Carb. edicto*, *l.* 4. *§. si ita quis ff. quando dies lega. l. ult. ff. de conjug. cum emancip.*

Fingi lites posse, extat nobila exemplum apud Ulp. *in l. cum hi, §. transact. ff. de transact.*

Fingitur receptum, quod vere receptum non est, *Gloss. in l. voluntati. §. creditor. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* Alber. Spieg.

Finem sæpe Jurisconsulti pro modo accipiunt, ut est à Franc. Duaren. *lib.* 1. *Anniverf. disputat.* notatum. Itaque Fini, pro usque ad finem: Ad finem vero, pro admodum & quantitatem significat in *l.* 19. *ff. de compensa. l.* 1. *§. pacto, ff. de usur. l.* 5. *ff. de coll. dot. l.* 15. *ff. ad leg. Falc. l.* 25. *ff. de adim. lega. l.* 4. *§. ult. ff. de naut. fæn. l.* 42. *§.* 1. *solut. matrim. l.* 17. *in fi. ff. de castr. pecul. l.* 26. *ff. quando dies lega. cedit.* Sic & in *l.* 66. *in fin. ff. de evict. & l.* 33. *§. si ins. ff. de donat. inter vir.* Briss. Prat.

Finem rei quærere, nihil aliud est quam quid sit illud, quod in controversiam venit, quærere, D. Gœd, *in commen. ad l.* 223. *num.* 2. *de verb. signif.*

Fines, agrorum termini & limites appellantur, *l.* 16. *§.* 1. *ff. de usu & habit. l.* 18. *§. pen. & ult. de adquir. possess. l.* 2. *§. cum Stichum ff. pro emptor. l.* 28. *quæ in fraud. cred.* Sic apud Teren. *Heauton.* Vicini nostri hic ambigunt de finib. & Cic. 1. *Off.* Arbitrum Neapolitanis & Nolanis de finib. datum, *Briss.*

Fines, ut *Agennius Urbicus* notavit, multis documentis servabantur, terminis, & arboribus notatis, & fossis, & viis & rivis, & vepribus, & sæpe normalibus: &, ut comperi aliquibus locis. inter arva marginibus quibusdam tanquam pulvinis, sæpe etiam limitibus. Item petras notatas, quæ in finibus sunt, pro terminis habebitis. Si arboribus notatis fines observabuntur, videndum quæ partes arborum notatæ sint. Notæ anim in propriis arboribus à foras ponuntur, ut arbores liberas in parte à nota derelinquant. Si communes sunt arbores mediæ notantur, & ad utrumque pertinent.

Finis pro definitione quandoqua accipitur, eoque redditur verbum Græcum ὅρος. Si in *l.* 123. *ff. de verb. signif.* Prætereaa fines appellant Jureconsulti, quos Dialectici, terminos, *l.* 124. *ff. de verb. sign.* Briss. Prat.

Finis pro exitu. Finis nullus invenitur *l.* 15. *§. illud quæritur. ff. de damn. infect.* Ne finis non fit *l.* 32. *§. quæsitum, ff. de receptis arbitr.* Ut aliquis litium finis esset, *l. ult. ff. pro suo.* Ita Cicer. *pro Cæcinna* usucapionem finem periculi ac litium vocat. Usque ad finem litis *l.* 1. *C. de donat. int. vir.* Briss.

Finis vitæ longævi hominis. Quære, *Centum anni.*

Finita, transactave intelligere debemus, non solum de quibus controversia fuit, sed etiam sine controvarsia sint possessa, Paul. *in l.* 229. ubi vide D. Gœdd. *ff. de verb. sign.*

Finitor, agrorum mensor dicitur.

Finitum intelligitur, quod finiri potuit, *l.* 1. *Cod. de pœnis.* Sunt quippe pleraque verba, quæ quum effectum significant, ad potentiam tamen solum referantur, ut cum Lex dicit, si aqua pluvia noceat, il est, nocere possit. *Spieg.*

Finitum jus esse potest & debet, *l.* 2. *ff. de juris & facti ignorantia.* Briss.

Finitum dicitur, quoties definitiva sententia lata est: quamvis appellatio aut retractio in eam speratur. Julian. & Gothofr. *ad Novel. Justin.* 113. *c.* 1. ibi, causam vero fini studiosè, &c.

Finium regundorum. Fines regere est distinguere, & (ut Cicero *in Topicis* inquit,) fines agrorum magis sunt, quam urbis Inde est actio finium regundorum, quæ producitur gratia separandi fines in rusticis prædiis. Et hæc non inconcinne dicitur finalis quæstio, *l. in final. quæstionib. ff. finium regund.* quod & *Old.* asserit in *l. si constiterit, C. finium regund.* Cujusmodi quæstioni, sive actioni finium regund. constitutio vult, neque triennii, neque decennii præscriptionem opponi, sed triginta annorum duntaxat, *l. ult. C. fin. regund.* quia mista est, in rem, & in personam *§. præterea Inst. de actio.* Cæterum, Numa Pompilius Rex Romanorum secundus, fundorum finibus, ut suo quisque contentus esset, sacros Jovi lapides apponi jussit, eosque occulsantes aut transferentes occidi impune, sacrilegorum instar. voluit. *Anch.*

Finium regundorum actio datur ei qui usumfructum habet: puta fructuario & domino proprietatis vicini fundi: & ei qui jure pignoris possidet, *l.* 4. *§. si. ff. si regund.* Datur contra vicinum habentem confinia prædia rustica, *d. l.* 4. *§. fin.* Datur ad divisionem fundorum confinium, ut termini novi ponantur, vel antiqui reparentur, vide Freig. *in parat. ff. tit. fin. regund.*

Firmamentum & continens causæ. Latina punctum litis decisorium συνέχον: atqua i. e. post quod nihil quæritur, & quod ad judicationem firmissimum adfertur, Bud. *in Ann.* Pr.

Firmare Dominium, *l. 4. C. de don. int. vir. & uxor.*

Firmare causa *l. 5. C. qui potiores.*

Firmatur legatum. Ulp. *tit. 25. reg.* Briss.

Firme respondere, h. e. absque ullo timore aut pavore.

Firmum & ratum differunt: Firmum est facti: Ratum juris. Vide Bart. *in l. id quod pauperi. C. de episc. & cleric.* Spieg.

Fiscus est instrumentum ad qualli fortassis similitudinem, in quo ponuntur olivæ, cum prælo subjiciuntur, Colum. *lib. 12. ca. 48. & 49.* Deinde intrita oliva nove fisco includitur, & prælo subjicitur. Fisci etiam dicuntur vasa, quæ continent majorem pecuniæ summam quam marsupia: unde quia major summa est pecuniæ publicæ quam privatæ, fiscum nummos publicos appellamus: quamvis magis Latine, fiscus Imperatoris, & Ducis sit: Ærarium verò publicum. *Plinius* ad Trajanum scribens: Et fortasse non eadem severitate fiscum quam ærarium cohibes? Imo tanto majore quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Inde confiscari solet dici, in publicum jus ærarii redigere. Suet. *in Vita August.* Devictisque his & confiscatis, promissa veteranis præmia solverentur, & secundum hanc significationem accipitur in titulo de jure fisci, apud Jureconsultum & Imperatores. Alibi etiam fiscus dicitur, quod fiscus, sit, i. e. solvendo: si *Baldi* auctoritas in hoc tuta est, in consilio 363. infra proxime citato. *Contra. Cujacius* affirmat fiscum interpretari cophinum sive sportam, & inde Suffiscum *Festo*, eoque distare Principem à fisco, quo sui cujusque oculi distant à seipso: recte. Et consequenter Græci interpretes ita? φίσκος κόφινος, ἐν ᾧ τὰ τῶν δημευομένων ἐτίθετο χρήματα. μετὰ ταῦτα δὲ ταμεῖον γέγονε καλεῖσθαι, ἐν ᾧ παρεφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα καὶ σύμπαντα ταμιακὰ ἅπερ τῷ ταμιείῳ ἐστι τὸ δίκαιον μετενεχθῆναι ἐν τῷ τοῦ βασιλέως οἴκῳ. Quapropter existimat fisci appellatione non tantum sacrum ætarium contineri, id est, sacras largitiones sive thesauros, de quibus tamen propriè fiscus dicitur, *l. 3. C. de quadrien. præscript. l. 6. C. Th. quor. appell. non recip.* sed & privatum, id est, res sive largitiones privatas Augusti vel Augustæ, *l. 1. de loc. præd. civil. C. lib. 11. l. 1. de collat. fun. fisc.* Continetur etiam fisci appellatione arca præfectoria, *l. 6. de exactor. trib. C. lib. 10.* Eodem modo & pleraque alia significantur. veluti Princeps, Procurator fiscalis, officium fiscale, statio fiscalis. Habes & plurima synonyma, ærarium ταμεῖον, δημόσιον, publicæ rationes, publicum; quanquam initio publicum, sive ærarium aliquid separatum fuerit à fisco ut ex supra dictis patet. Cujac. *in proemio tit. de jure fisci, C. lib. 10.*

Fiscus ab Ærario quid differat, P. R. suum habuit ærarium, habuit & Princeps æratium suum. Ærarium populi ærarium Saturni dicitur: Principis ærarium fiscus vocatur. Patrimonium P. R. in ærarium Saturni, Principis in fiscum deferebatur. Et hac ratione res quæ in usu publico sunt, ab iis quæ sunt in patrimonio fisci, visus est *Papinianus* distinxisse, *l. 72. in fin. de contrah. empt.* Rursus damnatorum bona aut publicari, aut confiscari solent. Publicabantur, quæ venalia publice proscripta in P. R. ætarium sectione redigebantur: confiscabantur, quæ ad privatam Principis utilitatem referebantur. Hanc ærarii & fisci differentiam observasse visus est. Plin. *sup. d. loco.* Eoque spectat *Suetonii* illud *in Augusto*: Quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis & vectigaliorum residuis. Et Tacit. *Annal. lib. 5.* Bona, inquit, Sejani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur. Scribit sic etiam *in Hadriano Ælius* Spartianus: Damnatorum bona in fiscum privatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta. Auctor est etiam *Ulpianus* res fiscales, quasi proprias & privatas Principis fuisse, *l. 2. §. 4. ne quid in loco publico.* Idipsum confirmat Senec. *de benef. lib. 7.* Cæsar, inquit, omnia habet fiscus ejus privata tantum, ac sua & universa in Imperio ejus sunt, in patrimonio propria. Et hinc quidem obscurum esse non videtur, qua ratione locum fiscalem à publico loco separet Ulp. *l. 3. §. 8. de jure fisci.* Dubium non est, quin per fiscalem proprium ratione imperii, & privatum Principis: per publicum autem populi Romani aut alicujus civitatis locum intellexerit. Hinc etiam intelligimus rectam esse legis. *1. ff. de bon. dam.* hanc in Florentinis pandectis epigraphen Callistratus *lib. 1. l. de jure fisci & populi*: & jus quidem fisci, ad imperium Principis: jus verò populi ad ærarium Saturni referendum esse. Rævard. *Varior. lib. 4. c. 4.*

Fiscus à Repub. differt. Fiscus enim est bursa solum de commodo pecuniario: sed Respub. pecuniae honores, præmia & alia considerat, *not. in l. mancipia, C. de serv. fug.* & colligitur ex *rubr. C. ne fiscus vel Respub. patrocin.* Alber. *in l. Respublica, C. ex quib. caus. major.* Prat.

Fisci fiscelleæ junceæ, in quibus inclusæ oleæ torcularis prælo subjiciuntur, Ulpian. 19. *§. 1. ff. locati* Fiscos autem quibus ad premendam oleam utimur, colonum sibi parare debere, *Neratius* scribit Hotomann. *Erebaum in l. inter publica in tit. de verb. & rer. signif.*

Fisci etiam nomine Ecclesiam intelligi, notat Innoc. *in c. cum pro causa. de sent. excomm.* unde & ipsa fiscum habet, *c. quia diversitatem de concess. præb. & ibi glos.* Prat.

* Fisci jus ad Regalia refertur, & Principibus ac Statibus Imperii, quandoque etiam ex privilegio, pacto, vel consuetudine, inferioribus Magistratibus competit.

Vindicantur autem fisco. 1. bona vacantia, caduca, & *alias vulgo Erblose güter*: quæ tamen cum onere transeunt, scilicet ut fiscus debitoribus satisfaciat, 2. bona ereptitia, quæ indignis auferuntur, v. g. si quis aliquem testari prohibuerit, aut coegerit *tit. quibus ut indign.* 3. Bona ex delictis quibusdam, v. g. Majestatis, perduellionis, Magiæ, apostasiæ &c. damnatorum. 4. Bona spuriorum, aut à damnato coitu natorum.

Confiscatio bonorum in casibus non expressis, de jure communi odiosa habetur, ac propterea de novo non est introducenda, quia in pœnis strictissimè proceditur, ac in dubio contra Fiscum pronunciandum. In Confiscationem jure aut consuetudine permissam non veniunt lucrum mariti dotale: aut quod uni conjugum vigore pacti aut statuti debetur; Legitima liberorum, item bona alienari prohibita & fideicommisso subjecta.

(Vid. Peregrinus *de jure fisci.* Stemm *de servit. person. lib. 1. tit. 2. c. 3. & 4.* Speid. *v. confiscation.* Klock *de ærar. Lib. 2. c. 139.* Knipschild. *de jur. Civit. Imper. c. 25.*)

* Fiscus Cæsareus Fiscalis, seu Camera Cæsarea *Keyserliche Cammer*, *Keyserliche und des Reichs Cammer* nihil aliud est, quam commodum ex quibusdam causis in Constitutionibus Imperii expressis obventum, ad Imperatorem seu caput Imperii spectans.

Est autem differentia, inter *Cameram Cæsaream*, & inter *Cameram Imperii*. Hæc propriè loquendo

dicitur,

dicitur; quidquid ad commodum pecuniarium Imperii pertinet *alle einnamen, so dem Reich zugeboren, als da sind baugelt, verrath, reisstener, Turckensteuer, Cammergerichts unterhaltung &c.* (omnes exactiones quæ ad Imperium pertinent, ut pecunia pro ædificando, provisio, collecta pro peregrinantibus, Turccia collecta, Cameralis Judicii sustentatio &c.) Camera autem Imperatoris est, quidquid ad patrimonium Imperatoris spectat *Alles Was dem Keyser allein heimfallet als Romerzug* (quicquid Imperatorem solum spectat, ut Romana expeditio) atque omnes pœnæ, quæ à procuratore Fisci exiguntur. Fiscalis Cæsareus, *Keyserl Maj. und des Reichs General Fiscal*) utrique Cameræ præfectus est; non solum enim persequitur patrimonium Imperatoris, sed etiam agit de iis, quæ ad commodum Imperii pertinent, nempe de causis exemptionum, contributionum Imperii collectarum Turcicarum, sustentationis Cameræ &c.

Fiscalis causa dicitur, quotiescunque Procurator Fisci Cæsarei vel ad commodum pecuniarium Imperii, vel ad patrimonium Imperatoris augendum in Judicio Cameræ agit.

Casus autem fiscales secundum Constitutiones Imperii sunt. 1. Si quis contra Auream Bullam, aut adversus Constitutionem pacis publ. vel Ordinat. Politic. Imperii, aut edictum monetale delinquat. 2. Si quis mandatis Cæsareis vel Cameræ non paruerit 3. Si quis in mora solvendi collectas Imperii, aut pro sustentatione Cameræ fuerit. 4. Si quis auxilio, consilio, aut deliberationibus contra Imperatorem & Imperium interfit. 5. Si quis alterius Subditos ob Anabaptismum extorres receperit. 6. Si quis iniploratum auxilium non tulerit contra vagos milites. 7. Si quis Imperii subditum ad judicium exterum pertrahat. 8. Si causæ exemptionum ventilandæ. 9. Si quis Camerali Judicio non pareat. 10. Si quis pendente in Camera lite alibi mandata inhibitoria suspensoria &c. impetret. 11. Si judex inferior Acta aot rationes decidendi Cameræ edere detrectet. 12. Si quis propter temeritatem litigandi aut frivolam appellationem in pœnam Fisco Cæsareo solvendam condemnetur. 13. Si Advocatus causæ Juram. Appellationis præstare recuset. 14. Si Assessoribus injuria illata fuerit. 15. Si quidam Circulus pro suâ quotâ in mora solvendi sumptus in executionem à Circulo alio factos existat. *Vid. Ord. Cam. & Recess. Imper. passim.*

Causæ fiscales, quæ vel *ordinariæ* vel *extraordinariæ*, regulariter omnes sunt summariæ, in ordinariis tamen, quæ altiorem indaginem requirunt, illis ordine opus est.

(Vid. Gylman. *v. Fiscus & v. Pœna.* Gail. *in observat. & de PP.* Koding. *Pandect. Cameral. edit. noviss.* Blum. *de Process. Cameral. tit.* 30. *& tit.* 5.

Fiscales res, quæ fisci patrimonio sunt quasi propriæ, & privatæ Principis esse dicuntur, *l.* 2. *§. hoc interdictum, ff. ne quid in loc. publ.* His autem constituebantur Procuratores, qui & fisci procuratores & advocati fisci dicebantur in variis juris Civilis articulis. De Procuratore fisci accipienda est Anton. Imo. *Constitutio l.* 1. *C. de fisc. usur.* Prat.

Fiscales pœnæ *Rub. de pœnis fiscalib. C. l.* 17. *ff. de jure fisci.*

Fiscalia, absolute, id est, tributa, *l.* 3. *C. de episc.* Briss.

Fiscalis debitor. *l.* 19. *ff. de manumiss.*

Fiscalis Ancilla *l.* 2. *C. commun. de usucap.*

Fiscaris à Firmico dicuntur, qui fiscum redimunt, & Fisci redemptores, sicut & Vectigaliarii qui Vectigalia, apud eundem Firmicum. Erunt (inquit) aut Publicani, aut vectigalarii curiosi, &c. Et rursus Fiscalis dicebatur publicus. Similiter & usuræ, fiscales, quæ Fisco, id est, Imperatori debentur, ut est in *l.* 1. *de usur. fisc. l.* 10. *C.* Sic hodie Procuratorem Fiscalem dicimus eum, cui cura eorum, quæ ad Regis & Principis jura pertinent demandata est, &c. Brechæus *l. inter publica. tit. de verb. & rer. sign.* Adde Forcat. *in suo penul. Juris civilis cap.* 21.

Fiscus est saccus regius, in quem reducuntur, vel cui applicantur bona bannitorum, vel proscriptorum, taliter accipitur *ff. locati, l. sed addes, §. Fiscus.* Vel est regii vel imperialis thesauri congregatio: vel imperialium bonorum collectio: vel privilegium: quia fiscus multa habet privilegia, ut not. Azo *in summa. C. de privileg. fisc.* ad quod vide *not. C. de jur. fisc. in rubr.*

Fiscus ex suis causis & contractibus usuras non dat, sed ipse accipit, *l.* 17. *ff. de usuris,* Briss.

Fistuca, instrumenti nomen est, quo figuntur, panguntur que in terram sublicæ, palique, ex Hermolao Barbaro. *Spieg.*

Fistulæ tubi sunt, vel canales, per quos aqua ducitur *l.* 47. *& l.* 49. *ff. de contrab. empt. l.* 38. *§. ult. ff. de action. empt. l.* 17. *ff. de servit. urban. l.* 41. *§. item hoc prohibetur, ff. de leg. lib* 1. *l.* 13. *ff. si servitut. vindict.* Dictas autem inde scribit Isidor. *lib.* 9. *c.* 10. quod aquas emitterent, ἀπὸ τοῦ φιέναι, quod mittere est. *Oldend.* à fundendo dictas existimat, quod aqua protinus effusa per eum educitur. Addit ille (*Isidorus*) formas earum pro magnitudine aquæ & capacitate fieri, per quas aquæ modulis certis dividuntur. *Plin.* vero *lib.* 31. *cap.* 6. Fistulas denum pedum longitudinis esse legitimæ mensuræ ait. Et si quinariæ sint, sexagena pondo pendere: si octonariæ, centena: si denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariæ autem dicuntur quarum lamina antequam curvetur, digitorum est decem. Sed de tota fistularum differentia, videndus est Frontin. *lib.* 1. *de aqua ductib.* Briss.

Fistulæ & canales: item fistula & tubus in ff. separantur, ait *Briss.* ult. edit.

Fistulæ porro interdictum fictiles, ut plurimum vero plumbeæ fiebant, *l.* 15. *ff. de servit. rust. l.* 6. *de Aquaduct. lib.* 11. *Cod.* Vitruv. *lib.* 8. *c.* 7. & Pallad. *lib.* 9. *c.* 11. Collocabantur autem in rivis, *l.* 3. *§. ult. ff. de acqu. cotid. l.* 3. *§. si quis novum ff. de rivis & salientibus aquis vel castellis jungebantur; l.* 15. *ff. de action. empt. vel castellis, l.* 78. *ff. de contrab. empt. leg.* 27. *§. epitoma de act. empt.* Briss. Prat.

Fistula etiam genus morbi est, in *l.* 1. *§. medicos, ff. de var. & extraord.* Briss.

F. L.

Flagellare annonam in *l.* 6. *ff. de extraord. crim.* horreis fruges clausas tenere: atque hoc in annona qui faciunt eam duriorem reddunt, & onerant, undique coemptis frugibus, & in horreis reconditis: atque hi Dardanarii vocantur, Cic. *libr.* 5. *Epist. ad Attic.* 21. Comprimere frumentum dixit. Eadem forma flagellare divitias dicuntur, qui magnas arcis clausas opes tenent. *Papin.* jus strangulare dixit, nempe quod, occlusæ cum respirare nequeant, strangulentur:

Non tibi suppositas, inquit, infelix, strangulat arca
Divitias.... Prat.

Alias flagellare est flagellis cædere, *Briss.*

Flagris rumpere servum, ex ff. *Briss.*

Flagriones

Flagriones servi, quis flagris subjecti ex Non. Marcell. *Briss.*

Flagella pro thedis, *Briss.* ex C. Theod.

Flagitare proprie est, vehementer & veluti quadam inflammatione animi petere. Significat etiam, de stupro vehementius instanriusque appellare. Ulp. *in l. nunquam de priv. del.* Si quis, inquit, alienam ancillam surripuerit & flagiraverit, utraque actione tenebirur. Sic apud *Ciceronem* reperitur, annotante hic *Bud. Prat.*

Flagitare auxilium provocationis, vida *l.* 15. *C. de exeuf. tut.*

Flagitans ancillam, ipsa flagiratione eam corrupit. Nam ut *Festus* definit flagirare nihil aliud est quàm stupràre. Inter cutem flagitos, inquit *Festus*, dicebant antiqui mares, qui stuprum passi aliquando essent. Rævard. *ad legem, Nunquam actionec, ff. de reg. jur.*

Flagitium, mora milirari, dicitur res flagiratione, hoc est, increpatione digna. Nam flagiratio ad strepitum refertur. Ex Donato. *Spieg.*

Flagitii vocem *Cujac.* sumi posse ait pro stupro, Gothofr. *ad l.* 123. *de verb. oblig.* Flagitium *in l.* 3. *C. de incest. nupt.* id est, fornicatio.

Flagitium facere, pro peccare, & crimen ac facinus committere. Discriminat tamen à facinore Archid. 31. *qu.* 7. flagitia. Certum est, non tantum pro turpibus peccatis flagitium accipi, verum his etiam, quæ per negligentiam, imprudentiam oblivionemque committuntur, *Spieg.*

Flagitiosæ res. Flagitiose invadere alium, ex ff. *Brissonius.*

Flagitiosæ rei societas coitæ nullam vim habet, *l.* 70. *§. ult. ff. de fidejuss.*

Flagrana crimen dicitur veterum Jurisconsult. verbo, in quo quis deprehenditur, *an frischer That ergreiffen*: annotavit Hegendorp. *in l. ictus fustium ff. de hic, qui not. infam.* quo verbo & usus est Justinian. *l. unic. C. de rapt. virgin.* Prat.

Flagrum, idem quod flagellum ejus diminotivum: virga qua cædi consueverunt servi: sicut liberi fustib. *l. Pedius, ff. incend. ruin. nauf.* Spieg.

Flamines ex eo dicti sunt, quod filo laneo caput cinctum haberent, quasi Filamines. Hinc à Dionysio στεφανοφόροι vocantur: Flaminesque dictos vult, ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν τε καὶ στεμμάτων, i. e. quod gestarent galeros & infulas, στέμματα, enim dicit filum, quod apici circumdabatur. Hinc Lanigeros apices *Vergil.* scripsit. Servius dicit eos habuisse pileum, quem cum per æstum ferre non possent, nec capite intecto eos esse liceret, capira filo religare soliri sint. Nec vero tantum apex dicebatur flaminis pileus, verum etiam oleagina in eo virgula. Cognominabantur autem à Diis, quibus sacra faciebant, ut Flamen Martialis, id est. Martis: Flamen Dialis, hoc est, Jovis: qualis Julius Cæsar adolescens adhuc fuit. Est & Flamen Deorum omnium, ut in hac antiqua inscriptione, *Patr. Col. Flamini divor. omnium*: & in ista 11 *Vir. Quinque Flam. divor. omn.* Erant Flamines in magna veneratione, primumque locum post Regem sacrificulum in conviviis tenebant. *Prat.*

Flaminas olim non nisi ex conferreato matrimonio nati eligebantur, & per confarreationem ducebant uxores, vi. sup. confarreatio: item Conn. *lib.* 8. *c.* 3. *n.* 4.

Flaminia matrimonium sola morte solvebatur, non alio divortii genere. De Flaminibus vide *c. cleros,* 21. *dist.* Prat.

Flamma consumptus *l.* 45. *ad l. Aquil. §. cum stramenta.* Flamma torretur paries *l.* 13. *ff. de servit. præd. urbanorum.* Flammia consumi, *l.* 1. *C. de Nili aggeribus non rumpend.* Briss.

Flammeum, vestis vel tegmen, quo matronæ caput tegunt: ut scribit *Non. Marcel.* Hoc autem amiciebantur nubentes ominis boni causa, propterea quod eo assidue utebatur flaminica id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium. De hoc Lucanus *lib.* 2. *de Martial. nubente Catoni*, & Juvenalis *Satyr.* 2. & Plin. *lib.* 21. *c.* 8. Et Martial. *lib.* 11. *Epigr.* 79. *ad Victorem.*

Flammea texuntur sponsa, jam virgo parata est.

Et iterum *lib.* 12. *Epigram.* 42.

Praluxere facee, velarunt flammea vultus.

Et in *c. fæmina* 30. *quæst.* 5. obi scribitur; fœminas, cum maritantur, ideo flammeo velari, ut se noverint semper maritis suis subditas esse. Sed in nostris codicibus detracta est dictio flammeo. Vulgus autem Italicum etiamnum. Fazollum vocat. Vide Erasmum *tom.* 1. *p.* 944. *in impressione Frobeniana.* Hinc autem sunt Flamearii dicti opifices hujusmodi vestium apud Plautum *in Aulularia.*

Flammeolum diminutivum apud Juvenal. *Sat.* 10.

——— Sedet illa parato
Flammeolo.

Hæc annotavit Tiraq. *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 3.

Flammulæ rufæ, quibus in bello utontur, quid sint, vide Gothofr. *in not. ad rub. ff. de verb. sign.*

Flare numos, Flaræ massæ, *l.* 9. *§. ff. de lege Cornelia de falsis l.* 83. *ff. pro Socio.* Briss.

Flatularii. ex ff. & C. Theod. *Briss.*

Flatores auri apud Pomponium *in l.* 2. *§. deinde cum esset, ff. de orig jur.* vocantur signatores auri. Flare enim inter alia signare dicitur, quoniam æs, argentum, aurum flando; id est, calefaciendo signari solet. Hinc flatum æs; & flata pecunia, pro signata, *Oldend.*

Flaviana actio ad ea revocanda pertinet, quæ libertus de bonis diminut. Ulp. *l.* 1. *si quid in fraudem patroni factum sit.*

Flavianum jus civile, liber est qui actiones continet. Nam nec Cneus Flavius de suo quidquam adjecit illi libro: sed cum Appius Claudius proposuisset, & ad formam redegisset, has actiones, Cneus Flavius ejus scriba, Libertini filius subreptum librum, populo tradidit. Pomponius *l. necessarium, §.* 3. *de orig. jur.* Prat.

Flavianus Episcopus Constantinopolitanus, de quo vide Evagrium 2. *hist.* 4. De ejusdem rescripto ad Leonem vide *tom.* 1. *concilior.* vide *in Epistol. Leonis fol.* 639. Ejusdem rescriptum de fide ad Theod. vide *acta Concilii Chalcedonensis fol.* 726. Gothofr. *ad l.* 2. *de episc. & cler.*

Flavii. Vide Imperatores, quo à Cæsaribus & Augustis distent. Apud *Sigebertum* legimus, Auctarium Regem, à Longobardis, Flavium appellatum: & ab eo quoque omnes Longobardorum Reges Flavios appellatos, *Spieg.*

Flavius cognominatus est *Justinianus* Imperator, non quod *Flavios* devicerit, ut *Accursius* interpretatur, neque quod capillos habuerit Flavos, quod nusquam legitur, sed quod fuerit ex gente *Flavia*, quæ familia aliquando apud Romanos clara fuit ex qua fuerunt *Vespasianus*. *Titus* & *Domitianus*, de quo *Juvenalis*: Dum jam semianimem laceraret Flavius orbem ultimus. *Nebrissens.* Fuerat & longe antea quidem Cn. Flavius Apii Cæci scriba, qui Fastos evulgavit. Fuit

num futurum mea ego id promitto fide. Fide aliena promittit, cum fidejussorem, aut vadem, aut prædem præbet. At fide sua jubet, qui actor ac fuasor est, ut alteri quid credatur. Unde fidejussorem *Donatus* definit, actorem credendi. *In Eunucho* Terent. *Act. I. Scena* 2. ad hæc verba, *si fidem habeat*. Ergo fidejussor & fide sua jubet, & fide sua, non autem aliena, promittit: at reus & sua & aliena promittit. Hotomann. Cujac. *ad l. in persona. ff. de pactis.* dicit fidejussorem ista lege sumi pro expromissore, quod fortasse alibi nusquam.

Fidejussor sive intercessor non est conveniendus, nisi prius debitore principali convento. *Nov. ut creditor. prin. aggrediantur. §.* 1. *constit.* 4. Absente tamen debitore potest primum fidejussor conveniri, ibid. §. *caeterum si fidejuss.* Et quamvis hanc Nov. ad tempora usque *Justiniani* usus aboleverit: eam tamen reduxit, adauxitque Justinian. *l. non recte. C. de fidejuss. & mandat.* Prat.

Fidajussores à correis ita differunt, quod hi suo & proprio morbo laborant, illi vero alieno tenentur. Quare fidejussori magis succurrendum censent; venia namque digni sunt qui aliena tenentur culpa, cujusmodi sunt fidejussores pro alieno debito obligati. *Argum. l. legem. C. de natural. liberis gloss. in c. in nostra super verbo inutilem, ad fin. extra de procuratorib.* &c. Brochæus *l. soceri. de verb. & rer. signif.*

Fidejussorem autem veteres Sponsorem appellabant, uti nominavit etiam in *l. fidejussores, 68. ff. eod.* Varro, Spondet, qui dicit sua sponte, Spondeo. Spondet etiam sponsor, qui idem, ut faciat, obligatur. Itaque à *Cicerone* perpetuo appellatur. Scævola *l. creditor* 60. §. 1. *Mandati*, Quamvis idonee repromissuram tibi Titiam matrem puellæ dotem sciam, tamen & ipse quo magis conciliem animum tuum domui meæ; fidem meam interponere non dubito. Quare scias quodcunque ab ea ex hac caussa stipulatus fueris, id me mea fide esse jussisse salvum re habiturum. *Hotoman.*

Fidejussoria causa *l. 38. ult ff. de sol. l.* 11. *& l. 47. ff. mandati l. 8. ff. de usufruct. earum rer. l. 9. si patet. ff. de adm. & periculo.*

Fidejussor in rem dicitur, qui in eo negotio quod ipsi proprium est, interposuit suam fidem Connan. *lib. 6. c. 5. n.* 14.

Fidajussor conditionalis, qui sub conditione promittit, nomine debitoris continetur, ut docet Bartol. *in l. num. penult. si certum petas.* Et fidejussorem proprie esse debitorem, fere omnes tradunt: quia jura eum plerumque appellant debitorem. Ex Alcia. *in l. 5. ff. si cert. pet.* Spieg.

Fidejussoria obligatio. *leg.* 14. *l.* 25. *§. Si vis. l. 79. §. ult. ff. de solut. l. 49. §. ult. & l. 50. ff. de Fidejussoribus.*

Fideles interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicujus potestate ac ditione sunt, qui vulgo subjecti appellantur. Greg. Turon. *lib.* 10. *cap.* 3. Nos, piissime Rex subjecti atque fideles vobis gentique vestræ esse desideramus. Interdum vero specialiter dicuntur iidem qui vasalli, qui feudo accepto, in patroni fide & clintela sunt: vicissimque suam ei certi obsequii nomine fidem adstrinxerunt. Cicer. *in orat. pro Sexto Roscio.* Quare in cujus fide sint & clientela, *lib. feud.* 1. *tit.* 14. §. 3. Si ergo Domino & fideli placuit, ut paciscantur de filia &c. *Et lib.* 1. *tit.* 4. §. 6. Tunc oportebit fidelem incrementi investituram probare. *Pratejus.*

Fideles liberti *l. 5. §. inprimis ff. de bonis eorum.*

Fidelis tutor. *l. 8. ff. de suspectis tutorib. §. suspectus Inst. eod.*

Fidelissimus amicus, *l. 30. ff. de ann. legat.*

Fidelitas generaliter interdum pro fide & obedientia omnium subjectorum, Duplex n. fidelitas est: una, quæ à vasallis & quasi vasallis: altera, quæ à civibus præstatur, ut in *l. Frideric. de pace Constant. lib. feud.* 2. *tit.* 62. Vasalli nostri à nobis investituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicuti vasalli: cæteri omnes sicut cives à 16. annis usque ad 70. Item apud Radevi. *li. 2. c.* 30. Episcopos Italiæ solum sacramentum fidelitatis sine dominio facere debere domino Imperatori. Hinc jusjurandum fidelitatis Vasalliticæ, quod ab Imperatore Papa clemens contendit *in c. 1. de jurejur. in Clem.* Fidelitatem dicimus (inquit *Obertus*) jusjurandum quod Vasallus præstat domino, *li. 2. tit. 3. §. 4. & tit.* 26. §. 9. ubi, quot hæredes sunt, tot fidelitatem debent: hoc est, tot debent se domino exhibere, ut ei suam fidem & obsequium interposito jurejurando adstringant Jusjurandum fidelitatis videtur Latinè non incommodè dici Execratio posse Cicer. *Verr.* 7. ubi fides ubi execrationes, ubi dextræ complexusque; Vide Vasallitium. *Prat.*

Fidiculæ in *l. 1. & 2. C. Theod. de quæst.* tormenti genus ab eo dictum, quemadmodum Isid. *li. 5. Etym. c.* 27. tradit, quod eo rei in eculeo ad fidem inveniendam, & eruendam torquentur. Prat. ex Briss. Gothofr. *ad l. 4. C. ad l. Jul. majest.* Fidicularum quoque meminerunt Impp. *in l. 16. C. de quæst. & in d. li. 4. C. ad leg. Jul. majest.* & Prudentius *in hymno* περὶ στεφάνων.

Fiducia doctrinæ pietatis, magistratus, ingenuitatis, libertatis, innocentiæ &c. id fecit. *Briss.* & ff.

Fiducia, est contractus quo fidem alterius secuti rem ei aliquam simulandi tantum causa mancipamus: inde ducta appellatione, quod nulla alia re, quàm fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus, unde Fiduciarius emptor ille recta appellabitur: quemadmodum hæres fiduciarius dicitur cujus fidei suam hæreditatem testator ad tempus tantùm credit. Hoc cùm ita sit, illud jam scire oportet, olim formulam emancipationis hanc fuisse ut pater filium suum alicui dicis causa venderet, ab eòque nummos aliquot acciperet, ac tum emptor hominem illum sibi venditum manumitteret, quod cum iterum ac tertio factum esset, eveniebat, ut ex lege Romuli filius è potestate patris exiret: is autem qui eum manumiserat, patronus ejus efficeretur, ac proinde patronatus jure, ipsius intestato mortui, quasi liberti hæres esset. Cautio igitur à JCtis inventa est hæc, ut post duas venditiones, totidemque manumissiones, pater ita jam tertio filium venderet, ubi sibi vicissim ab emptore revenderetur: ac tum eum ipse manumitteret, ut ejus intestato morientis hæres esset: quo demum casu contracta fiducia dicebatur, quia vicissim à patre accepta fuerat, quasi ultrò citroque facta. Contrahendi enim verbum reciprocationem in se quandam habere testis est Labeo, *l. 19. ff. de verb. sig.* Differunt igitur Fiduciam contrahere, & Fiduciam interponere; nam fiducia interponitur, cùm semel tantùm atque ab uno accipitur; veluti (inquit *Boetius*) si quis tempus dubium timens amico potentiori fundum mancipet, ut ei cum tempus suspectum præterierit, reddat; vel cum pater ille filium suum emptori adumbrato vendit, confisus ab eo continuo filium suum manumissum iri: vel cum testator suam hæreditatem alicui ad tempus credit, confisus illam ab

eo

eo alteri nominato restitutum iri. At contrahi fiducia dicitur, cùm vicissim ac mutuò interponitur. veluti cùm post tertiam venditionem adumbratus emptor ita patri suum filium revendit, ut eum pater continuo manumittat. ut *l. 2. §. objicitur, ff. ad Tertul.* nam si contrahere fiduciam nihil aliud esset, quàm interponere: semper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuisset, nunc *Justinian.* apertè testatur in Institutionibus, emancipationes non contracta fiducia fieri posse: & si factae olim fuissent, patrem filio suo intestato successurum non fuisse, *§. ult. de legitim. agnat. success.* Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem revendendi venditioni adhibitam, à quibus idcirco dissentio, primum quia fiducia non pactum, sed verus principalisque contractus est: deinde quia ista ratione nunquam emancipatio non contracta fiducia fuisset. *Hot. Cujacius* est in ea opinione, quod fiducia sit redhibendi aut revendendi lex venditioni apposita, ut ibi per eum not. ad 3. *lib. Instit. sub tit. de legit. agnatorum successione circa finem.*

Fiducia præter vulgatam significationem pro pignore accipitur proprie, quod creditori mancipatur, aut in jure creditur, ea lege, ut soluta ad diem pecunia, remancipetur, non soluta, creditori pleno jure committatur, id est, lege commissoria: alias vero pignoris dominium in creditorem non transfertur, *l. cum fortis. §. ult. ff. de pignor. act. §. Contra autem 2. Instit. Quibus alien.* licet vel non *§. 7. & §. 14. Inst. de furtis.* sicque sumitur apud Jul. Paulum *lib. 2. sent. tit. 9. & lib. 12. tit. 13. & lib. 3. tit.* 8. Prat.

Fiduciam accipere apud Cicer. *in Topic.* Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam Procurator, Boet. *in comm. Topic.* Fiduciam, inquit, accepisse dicitur, cuicunque res aliqua ea lege mancipatur, ut mancipati aliquando remancipet; veluti si quis dubium tempus timens, amico potentiori fundum mancipet, reddituro cum tempus illud dubium præterierit. *Prat.* ex *Briss.*

Fiduciam Cicer. *lib. 3. Offic. in oratione pro Sext. Rosc. & pro Aulo Cecin.* pro deposito: ut *in orat. pro l. Flacco* pro pignore.

Fiduciæ datio, id est, pignoris. *Briss.* ex *Paul.*

Inter Fiduciam & pignus hoc interfuisse Isidorus *lib. 5. Etymol. ca. 21.* significat, quod pignus manente apud debitorem dominio nudam possessionem transferret: per fiduciam vero res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur, vel in jure cedebatur. Quum tamen, ut verbum conveniat, sub ea lege factam fuisse mancipationem necesse sit, ut soluta pecunia redderetur, restitueretur: eaque ratione pignus à fiducia separatur apud Cicer. *lib. 3. Offic.* & alias Tertullianus *in lib. de Idololat.* pignoribus fiduciari dixit. *Prat.* ex *Brisson.* Adde Cujac. *lib. 2. recept. sent.* Jul. Paul. *lib.* 13.

Fiduciæ famosæ meminit Cicero *pro Flacco* & Goth. *ad rub. C. de pact. pignor. leg. commissor.*

Fiduciaria hæreditas, id est, fidei ejus, cui relicta est commissa, ut eam alteri restituat. Ulp. *l. 9. de reb. cred.* Sed etsi ex Senatusconsulto agetur, competit hæc actio, veluti si is cui fiduciaria hæreditas restituta est, agere volet. *Hotom.*

Fiduciaria res est, quæ loco pignoris apud creditorem, ut pote spe redimendi, deposita sit. *Prat.*

Fiduciaria tutela. Fiduciarii tutores appellabantur fratres, quibus post mortem parentis singulari fide defertur authoritate juris fratrum & sororum in pupillari ætate administratio atque tuitio. *Instit. de fiduciaria tutela in princ. & vide l. 4. ff. de legit. tuto.* & Ulp. *tit. 11. in Epit.* Prat. Olim fiduciarius pater appellabatur, cui naturalis parens imaginaria venditione filium mancipabat, ut ipse deinde eum manumitteret. Fiebatque is tutor fiduciarius manumissi. Atque hinc videtur profecta appellatio fiduciariæ tutelæ, quæ tribuitur fratri, vel patruo impuberis, post mortem parentis, qui eum emancipavit. Sane olim fiduciam accepisse is dicebatur, cujus fidei res aliqua credebatur, ea lege, ut aliquandò redderet mancipanti. *Balduin.* [illegible]

Fiducias distrahere. Paul. *sent.* [illegible]

Fiduciæ judicium inter bonos bene agier, summæ existimationis fuit, turpèque ac famosum. *Briss.* ex Cicer. 3. *Offic. Epist. 12. lib. 7. pro Roscio, pro Cæcin.*

Fiduciarium alteri restituere regnum. Hirtius *li. de bello Alex.* Curt. *lib.* 5. compositis rebus, justo regi tibi fiduciarium restituo imperium. Liv. *lib.* 32. Optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciam dare: ut victori sibi restitueret: si quid adversi accidisset, ipse haberet. *Briss.*

Fiduciarius contractus. Require contractus fiduciarius.

Fiduciarius hæres proprie dicitur, qui institutus est contemplatione non vere præteriti, sed quodammodo instituti. *l. Sejus Saturni.* Ad Treb. *l. dedit dotem. de col. bo.* Spieg. adde Tiraq. *de retraict conventionel. §.* 1. gl. 2.

Fiduciarius dicitur is, in quem simulate aliquid ad tempus ea lege alienatur, ut vel nobis ipsis, vel ei quem nominavimus, restituat. Hinc fiduciarius hæres apud Javol. *l. Sejus, 46. & l. 67. ff. de Senatusc. Trebel.* is qui hæres simulate & ad tempus scriptus est, dum eam hæreditatem alteri vero ac perpetuo hæredi restituat. Hinc fiduciaria hæreditas eodem loco, quæ fidei illius credita & commissa est, seu per fideicommissum relicta. Hinc fiduciariam operam Legatus Imperatori suo præstare dicitur à C. Cæsare, cui Imperium ad tempus commissum est, ut eo exacto Imperatori suo illud restituat. Hinc fiduciarius pater dicitur is à Cajo *in Instit.* cui pater verus filium suum simulato mancipat, de quo late Connan. *lib. 2. c. 14. n. 4.* Quæ cum ita se habeant, dubium nemini est, quin fiduciaria tutela dici deberet ea, quæ alicui ad tempus commissa esset, atque concredita: & Fiduciarius tutor is, cujus fidem in ea tutela ipsi ad tempus credenda secuti essemus. Verum consuetudine sermonis a recta via nominis paulisper deflexum est; ut *in com. Inst.* exposuit *Hotom.*

Fiduciarius servus, pro Oppigneratus. Paul. *lib. sent. 2. ca.* 12. Quicquid creditor per fiduciarium servum quæsivit, sortem debiti minuit. *Hotoman.*

Fiduciarius pater antiquo jure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibeatur, qui scilicet emptum filium, patri naturali revendebat emancipandum. Quibus id fiebat solennitatibus, antiquitatis studiosus (nam illæ sublatæ nunc sunt) petere potest ex primo Gaii *Instit. lib.* Spieg. Corrasius *lib. 6. Miscell. c. 9.* Adde Tiraq. *de retraict conventionel. §. 1. gl. 2.* *Prat.*

Fieri: vide paulò post.

Figere proprie est legum. Nam figi leges dicuntur, cum in æs inciduntur: & tunc fixæ tolli non

quod filio, in quartam fructus non imputat *L. jubemus*, *Cod. ad Trebell.* de quo Goveanus *ad l. Cobaredi*, *§. 2. ff. de vulg. & pup.*

Filii dicti sunt ab amore quasi φίλοι; liberi, quod à Servis distinguerentur, quos in familia similiter ut filios habemus Connan. *lib.* 10. *cap.* 2. *n.* 2.

Filii ideo liberi dicti sunt, ut parentes meminerint, se illis non perpetuo imperaturos. itaque cum pater filiam natam 25. ann. negligit date nuptui, absque gravi cause, potest ipsa libere, hoc est, sine consensu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominus patrem suppeditare pro facultatibus dotem, *Authent. sed si post. Cod. de inoffic. testament.* Spieg. ex *Oldend. Prat.*

Filium plerique ἀπὸ τοῦ φίλου dictum existimant, quod nullus aeque censeatur amor, ac inter patrem & filium nullus item esse debeat: unde *Cic.* ad Attic. στοργὴν φυσικὴν εἶναι πρὸς τὰ τέκνα dixit: id est, erga filios genuinam & naturalem benevolentiam esse: quod *Alciato* non placet, putatque potius filium esse ab υἱὸς, addito ex more Æolico digamma, ut fit Fυἱς, unde forsan Picardi suum verbum *Fieux*, desumpserunt. Ego verò filium à filo deductum magis arbitror, quod sæpiùs filii faciem formamque patris aut matris referre soleant, ut Virgil. *de Ascanio patre*, Astyanactis imaginem referente,

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Nam & filium id aliquando significat, & lineamenta faciei. Aulus Gellius *lib.* 14. *noctium Att.* Condigne (inquit) mehercule, & condecore *Chrysippus* in librorum qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo. Os & oculos Justitiæ vultumque ejus severis atque venerandis verborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem justitiæ, fierique solitam esse dicit à Pictoribus Rhetoribusque antiquioribus ad hunc ferme modum, forma, atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acri..us, neque humilis neque atrocis: sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate, &c. Vel dicitur à filo filius, quod ipse ex patre progenitore veluti filum quoddam ducitur, *Theodor.* lib. 1. Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ κατὰ τὸ τοῦτο καὶ τὸ ἀεὶ εἶναι τὸν υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς πιστεύομεν. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι καὶ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, id est, Et secundum hoc ipsum, atque etiam semper, filium ex patre credimus. Quandoquidem forma est & splendor paternæ substantiæ. Sed de filio Dei intelligit, &c. Brechæus *l. filii appellatione, tit. de verb. & rer. signif.* &c.

Filius differt à servo. Nam invito filio libertas, non datur, *Novell.* 89. Paul. *sentent.* 25. servo autem, licet invito, datur Goth. *ad l. ultim. §. 1. de testam. milit.* & ad *l.* 5. *in fin. Cod. de emancipat. liber.*

Filii naturales secundum Azonem *in sum. Cod. eod. titul.* sunt multiplices. Aliqui sunt naturales simul & legitimi: ut qui nascuntur per legitimum coitum. Alii sunt legitimi tantum, ut adoptivi. Alii naturales tantum, ut nati ex concubina unica, & in domo indubitato affectu marito conjuncta. Alii neque naturales, neque legitimi, ut qui ex illicito, & damnato coitu nati sunt. De his omnibus est *gloss. Instit. de adopt. in princ. & gloss. in cap. per venerabilem, qui filii sint legitimi.* Ex quot modis naturales de soluto cum soluta efficiantur legitimi, patet in *s. tanta: qui filii sint legitimi.* Ibi etiam dicitur, qui filii vulgo nati vel concepti sunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (ut *Azo* dicit) hæc distinctio secundum jura civilia [illegible] a. . . . I

retorum datur: & non secundum jura naturalia? quia forte secundum Theologos non est usque quaque verum, secundum quos matrimonie, seu individua maris & fœminæ conjunctio est de lege naturæ, quia secundum *Arist.* & Philosophos 1. *Politicorum.* Naturalis videtur conjunctio unius ed unam, & vagus contubitus contra naturam, *Oldend. Prat.*

Filiorum appellatione in feudis, veniunt omnes descendentes usque in infinitum. ite singul. Bald. *in c. qua in Ecclesiarum in penult. col. vers.* sed pone concessum. extra de constitut. quod pro sing. multum commendat Dom. Jes. *in l. 2. col. 65. in 6. qua C. de jure emph.* & tradit Alex. *cons.* 17. *ponderata, in 1. dubit. in 5. lib.* ubi ponit quid in emphyt. *Corr.*

Filiorum præterea nomen in posthumos posthumasque cadit 16. *ff. de test. tut. §. ult. Inst. qui test. tut. l.* 15. *in fin. l.* 17. *ff. de leg. lib.* 1. *l.* 36. *ff. de verb. signif. qua ad d. l.* 17. vel ipsa inscriptione teste referenda est, *Briss.* Qui insuper filiorum appellatione contineantur, vide Cujac. *comment. ad titul pandectarum de excusatio. fol.* 121.

Filiifamiliarum dicuntur, qui in patris potestate sunt, *l.* 4. *de his, qui sunt sui vel alien.* qui quasi domini vivis etiamnum patribus existimentur, *§. 3. ibi & vivo quoque patre Instit. de hared. qualit. & differentia.* Unde ut illi patresfamil. ita & ipsi filiifam. appellantur, sola ea nota adjecta, que genitor ab eo, qui genitus est, distinguatur *l.* 11. *ff. de liber. & posth.* Briss.

Filius est, qui ex viro & uxore nascitur, *l. filium, de his qui sunt sui vel alien. jur.* Quam definitionem Alciat. *lib. 6. paradox.* non admodum probat. Noster Appellus putat *Ulp.* filium naturelem, non etiam civilem, definire voluisse. Cum regulariter. Lex sit naturaliter potius intelligenda, quam civiliter *l. fin. C. de his qui ven. atat. impet.* Porro filius esse negatur vulgatissimo tropo, qui degenerat à paternis moribus, qui meruit abdicari, & tamen manet naturæ vinculum. Sic episcopum esse negamus, qui indignus est hoc nomine, & tamen manet consecratio. Sic Christianum esse negamus, qui moribus est impiis, & tamen non tollitur baptismus, *Spieg.*

Filius Regis potest dici Rex vivente patre, *arg. §. cum quidam Cælius, l. cum vero n, ff. de fideicommiss. libert.* adjuncto *textu in l. in suis*, & ibi Bald. *ff. de libert. & post* Spieg. Prat.

Filius emancipatus est, qui è manu, i. e. potestate patris dimissus est. Quæ emancipatio & manumissio quomodo antiqua legis observatione procedebat: & quomodo de jure Justinianeo contingat, vide *§. praterea. Inst. quibus modis jus patria potestatis solv.*

Filium cum dicimus, non conditionem ejus ostendimus, qui in alterius sit potestate, ut cum filiumfamilias dicimus, sed alicujus filium esse significamus, A. August. *ad l. 2. ff. de excus. tut. ad fin.* Prat.

Filium spurium, rescripto Principis legitimum effectum, vere legitimum consuerunt, *Socinus*, *Decius*, *Curtiusque* ut attestatur *Alciat.* Nam & aliquem mihi (ait) justum filium censeri, agnatis vero meis non censeri, haud quaquam naturæ repugnat: cum satis sit mihi, integre censeri filium: nihilque obstat respectu aliorum qui non consenserunt, fictionem. Legis nihil operari: hujusmodi enim varietas magis aliorum personas, quam ipsius filii respicit, *l. in stipulationibus, §. 1. de verborum obligat.* Filii spurii ex ingenua muliere nati; utique sunt in-

Firmare Dominium, *l.* 4. *C. de don. int. vir. & uxor.*

Firmare causa *l.* 5. *C. qui potiores.*

Firmatur legatum. Ulp. *tit.* 25. *reg.* Briss.

Ferme respondere, h. a. absque ullo timore aut pavore.

Firmum & ratum differunt: Firmum est facti: Ratum juris. Vide Bart. *in l. id quod pauperi. C. de episc. & cleric.* Spieg.

Fiscus est instrumentum ad qualli fortassis similitudinem, in quo ponuntur olivæ, cum prælo subjiciuntur, Colum. *lib.* 12 *ca.* 48. & 49. Deinde intrita oliva nova fisco includitor, & prælo subjicitur. Fisci etiam dicuntur vasa, quæ continent majorem pecuniæ summam quam marsupia: unde quia major summa est pecuniæ publicæ quam privatæ, fiscum nummos publicos appellamus: quamvis magis Latina, fiscus Imperatoris, & Ducis sit: Ærarium verò publicum. *Plinius* ad Trajanum scribens: Et fortasse non eadem saveritate fiscum quam ærarium cohibes? Imo tanto majore quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Inde confiscari solet dici, in publicum jus ærarii redigere. Suet. *in Vita Aug.* Devictisque his & confiscatis, promissa veteranis præmia solverentur, & secundum hanc significationem accipitur in titulo de jure fisci, apud Jureconsultum & Imperatores. Alibi etiam fiscus dicitur, quod fiscus, fit, i. e. solvendo: si *Baldi* auctoritas in hoc tuta est, in consilio 363. infra proxime citato. Cotta. *Cujacius* affirmat fiscum interpretari cophinum sive sportam, & inde Sutfiscum *Festo*, eoque distare Principem à fisco, quo sui cujusque oculi distant à seipso: recta. Et consequenter Græci interpretes ita? Φίσκ@. κόφιν@. ἐν ᾧ τὰ τῶν δημευομένων ἐτίθετο χρήματα. μὴ τοῦτο δὲ ταμεῖον γέγονε κέκληκε, ἐν ᾧ παρεφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα καὶ συνέλεγε ταμιακὰ ἅπαν τὸ παλαιὸν ἔστι τοῦ δήμου μετεληλύθησαν ἐν τινὶ βασιλικοῦ οὐσία. Quapropter existimat fisci appellatione non tantum sacrum ærarium contineri, id est, sacras largitiones sive thesauros, de quibus tamen propriè fiscus dicitur, *l.* 3. *C. de quadrien. præscript. l.* 6. *C. Th. quor. appell. non recip.* sed & privatum, id est, res sive largitiones privatas Augusti vel Augustæ, *l.* 1. *de loc. præd. civil. C. lib.* 11. *l.* 1. *de collat. fun. fisc.* Continetur etiam fisci appellatione arca præfectoria, *l.* 6. *de exactor. trib. C. lib.* 10. Eodem modo & pleraque alia significantur. veluti Princeps, Procurator fiscalis, officium fiscale, statio fiscalis. Habes & plurima synonyma, ærarium ταμεῖον, δημόσιον, publicæ rationes, publicum; quanquam initio publicum, sive ærarium aliquid separatum fuerit à fisco ut ex supra dictis patet. Cujac. *in præmio tit. de jure fisci*, *C. lib.* 10.

Fiscus ab Ærario quid differat, P. R. suum habuit ærarium, habuit & Princeps ærarium suum. Ærarium populi ærarium Saturni dicitur: Principis ærarium fiscus vocatur. Patrimonium P. R. in ærarium Saturni, Principis in fiscum deferebatur. Et hac ratione res quæ in usu publico sunt, ab iis quæ sunt in patrimonio fisci, visus est *Papinianus* distinxisse, *l.* 72. *in fin. de contrah. empt.* Rursus damnatorum bona aut publicari, aut confiscari solent. Publicabantur, quæ venalia publice proscripta in P. R. ærarium sectione redigebantur: confiscabantur, quæ ad privatam Principis utilitatem referebantur. Hanc ærarii & fisci differentiam observasse visus est. Plin. *sup. d. loca.* Eoque spectat *Suetonii* illud *in Augusto*: Quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis & vectigaliorum residuis. Et Tacit. *Annal. lib.* 5. *Bona*, inquit, Sajani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur. Scribit sic etiam *in Hadriano* Ælius Spartianus: Damnatorum bona in fiscum privatum redigi vetuit, omni summa in ærario publico recepta. Auctor est etiam *Ulpianus* res fiscales, quasi proprias & privatas Principis fuisse, *l.* 2. §. 4. *ne quid in loco publica.* Idipsum confirmat Senec. *de benef. lib.* 7. Cæsar, inquit, omnia habet fiscus ejus privata tantum; ac sua & universa in Imperio ejus sunt, in patrimonio propria. Et hinc quidem obscurum esse non videtur, qua ratione locum fiscalem à publico loco separet Ulp. *l.* 3. §. 8. *de jure fisci.* Dubium non est, quin per fiscalem proprium ratione imperii, & privatum Principis: per publicum autem populi Romani aut alicujus civitatis locum intellexerit. Hinc etiam intelligimus rectam esse legis. 1. *ff. de bon. dam.* hanc in Florentinis pandectis epigraphen Callistratus *lib.* 1. *l. de jure fisci & populi*: & jus quidem fisci, ad imperium Principis: jus verò populi ad ærarium Saturni referendum esse. Rævard. *Varior. lib.* 4. *c.* 4.

Fiscus à Repub. differt. Fiscus enim est bursa solum de commodo pecuniario: sed Respub. pecunias honores, præmia & alia considerat, *not. in l. mancipia*, *C. de serv. fug.* & colligitur ex *rubr. C. ne fiscus vel Respub. patrocin.* Albert. *in l. Respublica*, *C. ex quib. caus. major.* Prat.

Fisci fiscellæ junceæ, in quibus inclusæ oleæ torcularis prælo subjiciuntur, Ulpian. 19. §. 2. *ff. locati* Fiscos autem quibus ad premendam oleam utimur, colonum sibi parata debere, *Neratius* scribit Hotomann. *Breshaam in l. inter publica in tit. de verb. & rer. signif.*

Fisci etiam nomine Ecclesiam intelligi, notat Innoc. *in c. cum pro causa. de sent. excomm.* unde & ipsa fiscum habet, *c. quia diversitatem de concess. præb. & ibi glos.* Prat.

* Fisci jus ad Regalia refertur, & Principibus ac Statibus Imperii, quandoque etiam ex privilegio, pacto, vel consuetudine, inferioribus Magistratibus competit.

Vindicantur autem fisco. 1. bona vacantia, caduca, & *ädemola Erblose güter*: quæ tamen cum onere transeunt, scilicet ut fiscus debitoribus satisfaciat, 2. bona ereptitia, quæ indignis auferuntur, v. g. si quis aliquem testari prohibuerit, aut coegerit *tit. quibus ut indign.* 3. Bona ex delictis quibusdam, v. g. Majestatis, perduellionis, Magiæ, apostasiæ &c. damnatorum. 4. Bona spuriorum, aut è damnato coitu natorum.

Confiscatio bonorum in casibus non expressis, de jure communi odiosa habetur, ac propterea de novo non est introducenda, quia in pœnis strictissimè proceditur, ac in dubio contra Fiscum pronunciandum. In Confiscationem jure aut consuetudine permissam non veniunt lucrum mariti dotale: aut quod uni conjugum vigore pacti aut statuti debetur; Legitima liberorum, item bona alienari prohibita & fideicommisso subjecta.

(Vid. Peregrinus *de jure fisci.* Stamm *de servit. person. lib.* 1. *tit.* 2. *c.* 3. & 4. Speid. *v. confiscation.* Klock *de ærar. Lib.* 2. *c.* 139. Knipschild. *de jur. Civit. Imper. c.* 15.)

* Fiscus Cæsareus Fiscalis, seu Camera Cæsarea *Keyserliche Cammer*, *Keyserliche und des Reichs Cammer* nihil aliud est, quam commodum ex quibusdam causis in Constitutionibus Imperii expressis obveniens, ad Imperatorem ceu caput Imperii spectans.

Est autem differentia, inter *Cameram Cæsaream*, & inter *Cameram Imperii.* Hæc propriè loquendo dicitur,

dicitur; quidquid ad commodum pecuoiarium Imperii pertinet *alle einnamen, so dem Reich zugeboren, als da sind baugelt, vorrath, reisteuer, Turckensteuer, Cammergerichts unterhaltung* &c. (omnes exactiones quæ ad Imperium pertioent, ut pecunia pro ædificando, provisio, collecta pto peregrinantibus, Turccia collecta, Cameralis Judicii sustentatio &c.) Camera autem Imperatoris est, quidquid ad patrimonium Imperatoris spectat *Alles Was dem Keyser allein heimfallet als Romerzug* (quicquid Imperatorem solum spectat, ut Romana expeditio) atque omnes pœnæ, quæ à procuratore Fisci exiguntur. Fiscalis Cæsareus, *Keyserl Maj. und des Reichs General Fiscal*) utrique Cameræ præfectus est; non solum enim persequitur patrimonium Imperatoris, sed etiam agit de iis, quæ ad commodum Imperii pertinent, nempe de causis exemptionum, contributioonum Imperii collectarum Turciearum, sustentationis Cameræ &c.

Fiscalis causa dicitur, quotiescunque Procurator Fisci Cæsarei vel ad commodum pecuniarium Imperii, vel ad patrimonium Imperatoris augendum in Judieio Cameræ agit.

Casus autem fiscales secundum Constitutiones Imperii sunt. 1. Si quis contra Auream Bullam, aut adversus Constitutionem pacis publ. vel Ordinat. Politic. Imperii, aut edictum monetale delinquat. 2. Si quis mandatis Cæsareis vel Cameræ non paruerit 3. Si quis in mora solvendi collectas Imperii, aut pro sustentatione Cameræ fuerit. 4. Si quis auxilio, consilio, aut deliberationibus contra Imperatorem & Imperium interfit. 5. Si quis alterius Subditos ob Anabaptismum extorres receperit. 6. Si quis imploratus auxilium non tulerit contra vagos milites. 7. Si quis Imperii subditum ad judicium exterum pertrahat. 8. Si causæ exemptionum ventilandæ. 9. Si quis Camerali Judicio non pareat. 10. Si quis pendente in Camera lite alibi mandata inhibitoria suspensoria &c. impetret. 11. Si judex inferior Acta aot rationes decidendi Cameræ edere detrectet. 12. Si quis propter temeritatem litigandi aut frivolam appellationem in pœnam Fisco Cæsareo solvendam condemnetur. 13. Si Advocatus causæ Juram. Appellationis præstare recuset. 14. Si Assessoribus injuria illata fuerit. 15. Si quidam Circulus pro suâ quotâ in mora solvendi sumptus in executionem à Circulo alio factos existat. *Vid. Ord. Cam. & Recess. Imper. passim.*

Causæ fiscales, quæ vel *ordinariæ* vel *extraordinariæ*, tegulariter omnes sunt summariæ, in ordinariis tamen, quæ altiorem indaginem requirunt, illis ordine opus est.

(Vid. Gylman. *v. Fiscus & v. Pœna.* Gail. *in observat. & de PP.* Roding. *Pandect. Cameral. edit. noviss.* Blum. *de Proceß. Cameral. tit.* 30. *& tit.* 5.

FISCALES res, quæ fisci patrimonio sunt quasi propriæ, & privatæ Principis esse dicuntur, *l.* 2. *§. hoc interdictum, ff. ne quid in loc. publ.* His autem constituebantur Procuratores, qui & fisci procuratores & advocati fisci dieebantur in variis juris Civilis articulis. De Procuratore fisci aecipienda est Anton. Imo. *Constitutio l.* 1. *C. de fisc. usur.* Prat.

FISCALES pœnæ *Rub. de pœnis fiscalib. C. l.* 17, *ff. de jure fisci.*

FISCALIA, absolute, id est, tributa, *l.* 3. *C. de episc.* Briss.

FISCALIS debitor. *l.* 19. *ff. de manumiß.*

FISCALIS Ancilla *l.* 2. *C. commun. de usucap.*

FISCARII à Firmico dicuntur, qui fiscum redimunt, & Fisci redemptores, sicut & Vectigalarii qui Vectigalia, apud eundem Firmicum. Erunt (inquit) aut Publicani, aut vectigaharii curiosi, &c. Et rursus Fiscalis dicebatur publicus. Similiter & usuræ, fiseales, quæ Fisco, id est, Imperatori debentur, ut est in *l.* 1. *de usur. fisc. l.* 10. *C.* Sic hodie Procuratorem Fiscalem dicimus eum, cui cura eorum, quæ ad Regia & Principis jura pertinent demandata est, &c. Brechæus *l. inter publica. tit. de verb. & rer. sign.* Adde Forcat. *in suo penul. Juris civilis cap.* 21.

FISCUS est saccus regius, in quem reducuntur, vel cui applicantur bona bannitorum, vel proscriptorum, taliter accipitur *ff. locati, l. sed addes, §. Fiscus.* Vel est regii vel imperialis thesauri congregatio: vel imperialium bonorum collectio: vel privilegium: quia fiscus multa babet privilegia, ut not. Azo *in summa. C. de privileg. fisc.* ad quod vide *not. C. de jur. fisc. in rubr.*

FISCUS ex suis causis & contractibus usuras non dat, sed ipse aecipit, *l.* 17. *ff. de usuris,* Briss.

FISTUCA, instrumenti nomen est, quo figuntur, panguntutque in terram sublicæ, palique, ex Hermolao Barbaro. *Spieg.*

FISTULÆ tubi sunt, vel canales, per quos aqua ducitur *l.* 47. *& l.* 49. *ff. de contrah. empt. l.* 38. *§. ult. ff. de action. empt. l.* 17. *ff. de servit. urban. l.* 41. *§. item hoc prohibetur, ff. de leg. lib* 1. *l.* 13. *ff. si servitut. vindict.* Dictas autem inde scribit Isidor. *lib.* 9. *c.* 10. quod aquas emitterent, ἀπὸ τῦ φίλλειν, quod mittere est. *Oldend.* à fundendo dictas existimat, quod aqua protinus effusa per eum educitur. Addit ille (*Isidorus*) formas earum pro magnitudine aquæ & capacitate fieri, per quas aquæ modulis certis dividuntur. *Plin.* vero *lib.* 31. *cap.* 6. Fistulas demum pedum longitudinis esse legitimæ meusuræ ait. Et si quinariæ sint, sexagena pondo pendere: si octonariæ, centena: si denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariæ autem dicuntur quarum lamina antequam curvetur, digitorum est decem. Sed de tota fistularum differentia, videndus est Frontin. *lib.* 1. *de aqua ductib.* Briss.

FISTULÆ & canales: item fistula & tubus in ff. separantur, ait *Briss.* ult. edit.

FISTULÆ porro interdictum fictiles, ut plurimum vero plumbeæ fiebant, *l.* 15. *ff. de servit. rust. l.* 6. *de Aquaduct. lib.* 11. *Cod.* Vitruv. *lib.* 8. *c.* 7. & Pallad. *lib.* 9. *c.* 11. Collocabantur autem in rivis, *l.* 3. *§. ult. ff. de acqu. cotid. l.* 3. *§. si quis novum ff. de rivis & salientibus aquis vel castellis jungebantur; l.* 15. *ff. de action. empt. vel castellis, l.* 78. *ff. de contrah. empt. leg.* 17. *§. epitonia de act. empt.* Briss. Prat.

FISTULA etiam genus morbi est, in *l.* 1. *§. medicos, ff. de var. & extraord.* Briss.

F. L.

FLAGELLARE annonam in *l.* 6. *ff. de extraord. crim.* horreis fruges clausas tenere: atque hoc in annona qui faciunt eam duriorem reddunt, & onerant, undique coemptis frugibus, & in horreis reconditis: atque hi Dardanarii vocantur, Cic. *libr.* 5. *Epist. ad Attic.* 21. Comprimere frumentum dixit. Eadem forma flagellare divitias dicuntur, qui magnas arcis clausas opes tenent. *Papin.* jus strangulare dixit, nempe quod, occlusæ eum respirare nequeant, strangulentur:

Non tibi suppositas, inquit, *infelix, strangulas arca*
Divitias.... Prat.

Alias flagellare est flagellis cædere, *Briss.*

FLAGRII rumpere servum, ex ff. *Briss.*

Flagriones servi, quia flagris subjecti ex Non. Marcell. *Briss.*

Flagella pro rhedis, *Briss.* ex C. Theod.

Flagitare proprie est, vehementer & veluti quedam inflammatione animi perere. Significat etiam, de stupro vehementius instentiusque appellare. Ulp. *in l. nunquam de priv. del.* Si quis, inquit, alienam ancillam surripuerit & flagiteverit, utreque actione tenebitur. Sic apud *Ciceronem* reperitur, annotante hic *Bud. Prat.*

Flagitare auxilium provocationis, vide *l.* 15. *C. de excus. tut.*

Flagitans ancillam, ipse flegiatione eam corrupit. Nam ut *Festus* definit flagirare nihil aliud est quam stuprare. Inter cetera flagitos, inquit *Festus*, dicebent antiqui meres, qui stuprom passi aliquando essent. Rævard. *ad legem, Nunquam actiones, ff. de reg. jur.*

Flagitium, more militari, dicitur res flagitetione, hoc est, increpatione digna. Nem flagitario ad strepitum refertur. Ex Doneto. *Spieg.*

Flagitii vocem *Cujac.* sumi posse ait pro stupro, Gothofr. *ad l.* 123. *de verb. oblig.* Flagitium *in l.* 3. *C. de incest. nupt.* id est, fornicatio.

Flagitium facere, pro peccare, & crimen ac facinus committere. Discriminat tamen à facinore Archid. 31. qa. 7. flagitia. Certum est, non tentum pro turpibus peccatis flagitium accipi, verum his etiam, quæ per negligentiem, imprudentiam oblivionemque committuntur, *Spieg.*

Flagitiosæ res. Flagitiose invadere alium, ex ff. *Brissonius.*

Flagitiosæ rei societas coitæ nullam vim habet, *l.* 70. §. *alt. ff. de fidejuss.*

Flagrans crimen dicitur veterum Jurisconsult. verbo, in quo quis deprehenditur, *an frischer That ergreiffen*: annotavit Hegendorp. *in l. ictus fustium ff. de his, qui not. infam.* quo verbo & usus est Justinian. *l. anic. C. de rapt. virgin.* Prat.

Flagrum, idem quod flagellum ejus diminutivum: virga que cædi consueverunt servi: sicut liberi fustib. *l. Pedius, ff. incend. ruin. nauf.* Spieg.

Flaminee ex eo dicti sunt, quod filo laneo caput cinctum haberent, quesi Filamines. Hinc à Dionysio σεφανοφέροι vocaotur: Flaminesque dictos vult, ἀπὸ τῆ φορῆσαι τῶν πιλωτῶν τι ἢ σημμάτων, i. e. quod gesterent galeros & infules, λήμμματι, enim dicit filum, quod apici circumdabatur. Hinc Lanigeros apices *Vergil.* scripsit. Servius dicit eos habuisse pileum, quem cum per æstum ferre non possent, nec capite intecto eos esse liceter, capita filo religare soliti sint. Nec vero tantum apex dicebatur flaminis pileus, verum etiam oleagina in eo virgule. Cognominabentur autem à Diis, quibus sacra faciebant, ut Flamen Martielis, id est. Mettis: Flamen Dialie, hoc est, Jovis: qoalis Julius Cæsar adolescens adhuc fuit. Est & Flemen Deorum omnium, ut in hac entiqua inscriptione, *Patr. Col. Flamini divor. omnium*: & in ista 11 *Vir. Quinque Flam. divor. omn.* Erant Flamines in magne veneratione, primumque locum post Regem sacrificulum in conviviis tenebant. *Prat.*

Flamines olim non nisi ex conferreato matrimonio nati eligebantur, & per confarreationem ducebant uxores, vi. sup. confarreatio: item Conn. *lib.* 8. *c.* 3. a. 4.

Flaminis matrimonium sola morte solvebatur, non alio divortii genere. De Flaminibus vide *c. cleros,* 21. *dist.* Prat.

Flamma consumptus *l.* 45. *ad l. Aquil.* §. *rem framenta.* Flamme torretor paries *l.* 13. *ff. de servit. præd. arbanorum.* Flammis consumi, *l.* 0. *C. de Nili aggeribus non rumpend.* Briss.

Flammaum, vestis vel tegmen, quo matronæ caput tegunt: ut scribit *Non. Marcel.* Hoc eutem amiciebantur oubentes ominis boni causa, propterea quod eo essidue utebatur flaminice id est, Flaminis uxor, cui non liceber facere divortium. De hoc Lucanus *lib.* 2. *de Martial. nubente Catoni*, & Juvenalis *Satyr.* e. & Plin. *lib.* 21. *c.* 8. Ex Martial. *lib.* 21. *Epigr.* 79. *ad Victorem.*

Flammea texuntur sponse, jam virgo parata est.

Et iterum *lib.* 1e. *Epigram.* 42.

Prælaxere fames, velarunt flammea vultus.

Et in *c. fœmina* 30. *quæst.* 5. ubi scribitur; fœminas, cum maritantur, ideo flammeo veleri, ut se noverint semper maritis suis subdites esse. Sed in oostris codicibus detracta est dictio flammeo. Vulgus autem Italicum etiamnum. Fazolâlum vocat. Vide Eresmom *tom.* 1. *p.* 944. *in impressione Frobeniana.* Hinc aotem sunt Flamearii dicti opifices hujusmodi vestium apud Plautum in *Aulularia.*

Flammeolum diminutivum apud Jovenal. *Sat.* 10.

—— Sedet illa parato
Flammeolo.

Hæc annotavit Tiraq. *in* 3. *l. connub. gl.* 1. *part.* 3.

Flammulæ rufæ, quibus in bello utuntur, quid sint, vide Gothofr. *in not. ad rub. ff. de verb. sign.*

Flara numos, Fleræ mássæ, *l.* 9. §. *ff. de lege Cornelia de falsis l.* 83. *ff. pro Socio.* Briss.

Flatularii. ex ff. & C. Theod. *Briss.*

Flatores auri apud Pomponium *in l.* 2. §. *deinde cum esset, ff. de orig. jur.* vocantur signerores auri. Flare enim inter alie signare dicitur, quoniem æs, argentum, aurum flando; id est, calefaciendo signeri solet. Hinc flatum æs; & flata pecunia, pro signeta, *Oldend.*

Flaviana actio ad ea revocenda pertinet, quæ libertus de bonis diminut. Ulp. *l.* 1. *si quid in fraudem patroni factam sit.*

Flavianum jus civile, liber est qui actiones continet. Nam nec Cneus Flevius de suo quidquam edjecit illi libro: sed cùm Appius Cleudius proposuisset, & ad formem redegisset, hes actiones, Cneus Flavius ejus scriba, Libertini filius subreptum librum, populo tradidit. Pomponius *l. necessariam*, §. 3. *de orig. jur.* Prat.

Flavianus Episcopus Constantinopolitanus, de quo vide Evagrium 2. *hist.* 4. De ejusdem rescripto ad Leonem vide *tom.* 1. *concilior.* vide *in Epistol. Leonis fol.* 639. Ejusdem rescriptum de fide ad Theod. vide *acta Concilii Chalcedonensis fol.* 726. Gothofr. *ad l.* 2. *de episc. & cler.*

Flavii. Vide Imperetores, quo à Cæseribus & Augustis distent. Apud *Sigebertum* legimus, Auctarium Regem, à Longobardis, Flavium appellatum: & ab eo quoque omnes Longobardorum Reges Flavios eppelleros, *Spieg.*

Flavius cognominetus est *Justinianus* Imperator, non quod *Flavios* deviceret, ut *Accursius* Interpretatur, neque quod cepillos hebuerit Flavos, quod nusquam legitur, sed quod fuerit ex gente *Flavia*, quæ familia eliquando apud Romanos clere fuit ex qua fuerunt *Vespasianus*. *Titus* & *Domitianus*, de quo *Juvenalis*: Dum jam semienimem lacereret Flavius orbem ultimus. *Nebrissens.* Fuerer & longe antea quidem Cn. Flavius Apii Cæci scriba, qui Fastos evulgevit.

Fuit

Fuit & Flavius Priscus Jurisconsultus, discipulus & auditor Servii, Sed nihil video, quod *Justiniano* conveniat. Memini certe me legisse in veteri quodam legum Gothicarum exemplari, Flavii prænomen fuisse commune Regibus Gothorum, sicut Romanis erat Cæsaris, Flaviumque lingua Gothica significare splendidum & excellentem. Quidam hic putant non Flavius legendum esse, sed Slavius: ut sit cognomen à devictis Slavia. Balduinus *in proœmio super Institutiones*, &c. & *Aldobrandinus* non admodum ab eo dissentiens, verius existimat, postremos Imperatores, nomina antiquorum sibi usurpasse, ut una cum nomine & felicitatem & bonitatem eorum viderentur consecuti.

Flavissæ ab Antiquis Latinis dicebantur, quos thesauros Græco nomine appellamus, quod in eos non rude æs, argentumque, sed stata signataque pecunia conderetur, Gellio *l. 2. cap.* 10. Hot. Prat.

Flebile cessionis adjutorium, *l. 7. C. qui bon. cedere poss.* Et flebiles adsertiones *in l.* 22. *§. & hæc quidem de his, Cod. de jur. de lib.*

Flectere, Si offensam istam clementia flexit, *l. 5. C. fam. ercisc.* Si non flectitur maritus ad infelicitatem uxoris, *l. 22. §. sin autem, ff. solut. matr.*

Floci nomine intelligitur habitus habens manicas longas & amplas: Cuculæ vero nomine habitus longus & amplus sine manicis, ut in *Clement. Ne in agro §. verum de statu monach.* Prat.

Floret respublica, per metaphoram, pro augetur, sive crescit in *Nov. de usur. liber.* & in *Novell. de donat. à Curial. fact.* Spieg.

Florentii, qui Consulatum & Præfecturam Prætorianam gessit fit mentio in *Novell.* Theodosii & Valent. *de relevat. adærat. vel donat. & Novel. de Lenonibus.*

Florentinus IC. *Institutionum libros* scripserat: ex quibus complura in Pandectas capita descripta sunt, *Briss.*

Florentissima civitas, & Florentissimus Senatus in *l. 7. §. 5. & 6. C. de curat. furios.* Et

Florentissimus ordo. in *l. 5. §. 3. C. de temp. appellat.*

Fluctus, est maris in unam partem agitatio, Senec. *lib. 4. Natur. quæst.* Spieg.

Fluctuare, id est, dubitare, 12. *dist. c. Illa autem navicula,* 1, *q. 4. §. his ita.* Prat.

Fluere dicitur tempus in *l. 5. C. de usur. rei judicat.* & Fluere jus *l. 2. de orig. jur.* Fluit aqua novo rivo, ex ff. *Briss.*

Fluman Varroni *lib. 4. ling. Lat.* quod fluat, à quo lege prædiorum ita scribitur: Stillicidia fluminaque, ut ita fluant cadantque. Inter hæc autem hoc interest, quod stillicidium dicitur eo, quod stillatim cadat; flumen quod fluat continuè, *Prat.*

Flumina à rivis magnitudine discernenda sunt, aut æstimatione circumcolentium, *l. 1. §. 1. ff. de flumin.* Hot. & Prat.

Flumina quædam sunt perennia, quædam torrentia. Perenne est, quod semper fluit, *ὁ ἀέναος*, Torrens est, quod tantum hyeme fluit *ὁ χειμαῤῥος*. Si tamen aliquo tempore ex speciali causa superveniente exaruit, quod alioqui perennia fluebat, non ideo minus perenne est. Et contra, si una forte, aut altera æstate fluit, quod alioqui non nisi hyeme fluere solebat, utique torrens censebitur, *l. prima ff. de fluminibus.* Prat.

* Fluminum Jus publicorum, jure Superioritatis territorialis ad Principem vel Dominum pertinet, cujus territorium flumina perfluunt, quoad Jurisdictionem, protectionem, proprietatem, ac utilitatem.

Quamvis autem fluminum usus jure Gentium omnium publicus sit, hodie tamen ex publica causa adeò restrictus est, ut præter usum aquæ, eumque non indifferentem, libertati pristinæ nihil ferè sit relictum.

Sic 1. aquam ex flumine publico ad privatum usum, v. g. *zur wasserung*, absque concessione Principis non licet divertere. 2. Incrementa fluviatica, ut alveus relictus, & Insulæ in quibusdam locis fiscalibus bonis adnumerantur. 3. Non licet cuivis in flumine piscari, cum piscationum reditus ad Regalia fisci referantur, nec licet extra tempus statutum capturam piscium exercere. 4. Princeps de navigationibus in flumine disponit, nec ratis & lingua in eo transvehere cuivis permittit. 5. Sine permissu Principis non licet molendinum in flumine extruere, aut aliud aliquid inædificare. 6. Eodem jure vectigalia, *Wasserzoll*, & ripatica exiguntur.

(Vid. Meurer. *Tr. von wasser recht* Buchner. *Dissert. de jure aquat.* Sixtin. *de Reg. c.* 3. Heig. 2. *q.* 40. Graeff. *de Regal. c.* 40. Hering. *de molendin* Gryphiander, *de Insul.* Aymus *de alluv.* Ahasver. Fritschius *de jure ratium. Corpus juris fluviatici* ab eodem editum)

Fluminum quoque quædam sunt publica, quædam privata; publicum flumen secundum *Cassium & Celsum* est, quod perenne est, *l. 1. §. 3. ff. de rit.* Privata flumina eorum sunt in quorum prædiis fluunt, & in quibus nemo quid facit invito domino: idcirco recte dictum est, in privato flumina non esse alluvioni locum, quia per alluvionem, i. e. per incrementum, latens & sensim factum, ager alterius alteri accrescit, *§. præterea Instit. de rer. divis.* Forcat. *Necyomantia. dial.* 84. *n.* 1.

Flumen privatum, cui opponitur stillicidium, accipiendum est pro cursu vel fluxu aquæ, quicquid *Accursius* comminiscatur. Nam utrumque tam stillicidium, quam flumen, pro re privata accipitur, ut in *l. ult. ff. de servitutib.* Spieg. & Prat.

Φλυαρίας nomine, quidam tumultuosam petulantiam, alii seditionem, & turbulentas ineptias significari aiunt, Jacobus Cujacius *lib. 6. cap. 6. Observatio.* carmen famosum interpretatur, *Prat.*

Fluxa fides, instabilis, & cito peritura.

Fluxa vestimenta amplissima & minime astricta quasique libere fluentia. *Spiegelius.*

F O.

Focaria, quæ focum colit, & culinaria est, *l. 112. §. Trebatius cum §. seq. & l. 15. de instruct. & instrum. legat. & l. 2. C. de cond. insert.* certe *μαγειρίσσας* Divus *Hieronym.* Latine Focarias reddidit, *Prat.* Focariæ etiam, id est, concubinæ, *l. 3. C. de donationibus, Briss.*

Focariæ

Focaria vocantur ab Anton. Amicæ militum, quod earum præcipua cura sit foci, & nullius præterea rei sollicitudinem habeant. Tota enim militum domus & rei familiaria administratio in ipso foco est, ex quo cibaria conquocuntur & parantur. Conn. *l.* 5. *c.* 11. *n.* 2. De hoc vide etiam Tiraq. *in* 10. *l. connub. gl.* 1. *part.* 10.

Focaris, qui & mediastini dicti sunt à IC. inter species servorum numerantur, Vide *l.* 1. §. *caupones*, *ff. naut. caup. stabular.* Alex. Neapol. *l.* 3. Spieg.

Fodina dicuntur loca, quibus quid effoditur *cap. cleros*, 21. *dist.* Argentifodinæ, auri fodinæ, cretifodinæ, passim in libris juris Civilis, *Prat.*

Fodrum, Germanica vox est, quæ passim hodieque in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum usurpatur. In legibus Francor. Tempore hyemis, quando marescnallos illarum ad fodrum dirigunt. Passim vero usurpatur pro annona militari, ut *lib. feud.* 3. *tit.* 1. Fodrum autem de castellis, quod nostri Antecessores babuerunt, habere volumus. Item *lib.* 2. *tit.* 56. Extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem. Et *tit.* 62. Nobis intrantibus Lombardiam. Fodrum consuetum & regale præstabunt. Otto Frising. *l. Frid. c.* 2. 13. Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quotiescunque Reges Italiam ingredi destinaverint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates seu oppida peragrandu, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Hujus collationis, quæ ob transitum exercitus imponitur, mentio fit in *l. si pendentes*, 12. §. *si quid*, *ff. de usufruct.* & apud Petrum de Vineis *epist. l.* 2. *c.* 29. ubi fodrum interpretatur frumentum, hordeum & res alias victui necessarias ad exercitum Imperationum. Sicul. Flaccus *de condition. agror.* Nam & quoties militi prætereunti, aliive, cui comitatur annona publica præstanda est, si ligna aut stramenta deportanda, quærendum, quæ civitates quibus pagis hujusmodi munera præbere soliti sint. Appendix Aymnnii *l.* 5. *c.* 3. Inhibent à plebeis ulterius annonas militares quas vulgo fodrum vocant dari. Fuit autem hoc antiquioris quoque consuetudinis. Ammian. Marcel. *in fin. l.* 21. Eique vehiculo insidenti (de Joviano Imp. loquitur) ut Principibus solet annonæ militaris offerebantur indicia, ut ipsi nominant fodra. Quod sane cujusmodi sit, non intelligo. Illud constat, annonas illas militares plerunque æstimari, & pecuniam pro iis pendi solere, quod institutum ex antiquis magistratuum Romanorum moribus fluxit, qui cum frumentum in cellam ab aratoribus exigendi jus haberent, sæpe pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de causa genus illud frumenti Æstimatum appellabant, ut *in Verrinas* Ciceronis *orationes* multis locis docet *Hotom. Servius* Honoratus *in* 1. *Æneid.* Cellarium, inquit, dicitur paucorum dierum. Unde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus verò dicitur longi temporis. Otto Frising. *lib. Frideric.* 11. *c.* 23. Peractis ibi aliquot diebus, cum Fodrum à vicinis civitatibus & castellis & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccaverant, cum octingentarum librarum facti essent obnoxii, partim defraudando, partim falsam monetam dando. Præclarum est autem, quod *Cicero* de suo Fodro & annonis scribit *in Epistol. ad Attic.* Nos Asia excepit mirabiliter. Adventus noster ne minimo quidem sumptui fuit. Scito non modo nos frenum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere: sed ne lingua quidem: nec præter quatuor lectos tectum quicquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernabulo manere plerunque. Sic in provincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus terror insumatur in quenquam. Id fit etiam & Legatorum & Tribunorum & Præfectorum diligentia, *Prateius.*

Foederati, liberi erant, suis tantum legibus relicti, qui tamen populi Romani majestatem comiter observare tenebantur: ex fœderatisque civitatibus, in delinquentes Romæ animadverti fas erat, *l. b. non dubito*, *de capt.* Alciat. *in parerg.* Spieg.

Foederati militum ex fœderatis populis conscriptorum genus *in lib. fin. C. de locat.* Just. *Nov.* 117. τῶν ἐν στρατείαις : καταλεγομένων εἴ τε στρατιωτῶν, εἴ τε Φοιδεράτων εἴ τε σχολαρίων, ὧ τε ἄλλοι τινὲς ὑφ' ἑτέραν οἱανοῦν στρατείαν ἢ τοπάρχων καταλεγόμενοι. Suidas Φοιδεράτοι, ait, οὕτω καλοῦσι Ῥωμαῖοι τοὺς ὑποσπόνδους τῶν σκυθῶν. *Briss.*

Foedum, ut ait *Non. Marcel.* est deforme, & majorem vim habet quam turpe.

Foedus (ut Grammatici putant) ex eo dictum est, quod in paciscendo victimæ fœde & crudeliter necabantur: ejusque mors optabatur ei, qui à pace resiluisset, unde Virg. *Æneid.* 9.

Et casa jungebant fœdera porca. Est autem

Foedus pactio quædam societatis populi Rom. jussu rite Fecialem certis legibus facta & jurejurando, firmata, *Hot.*

Foederis autem duo tantum facio genera. Proculum secutus *in l.* 7. *ff. de capt. & postlim.* qui alterum appellat æquum amicitiæ causa factum: alterum iniquum, sive impar, cum pactio fit: ut is populus alterius populi majestatem comiter tueatur: quod adjicitur (inquit) ut intelligatur, non pari jure utrumque populum esse, sed hunc altero superiorem, quod etiam *Cic.* pluribus verbis *in orat. pro Balbo* confirmat, *Liv.* autem *lib.* 34. eadem ponit genera: & illud prius scribit esse, cum pares bello æquo fœdere, in pacem atque amicitiam venirent tunc enim repeti reddique per conventionem res; alterum verò genus esse ait, cum qui hostes nunquam fuerint ad amicitiam sociali fœdere jungendam coeunt: eos neque dicere, neque accipere leges: id enim victoris & victi esse, Hæc *Livius*: qui tamen præter illa duo genera tertium etiam addit, quo bello victis leges dicuntur; ubi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex iis habere victos, quibus multari eos velit ipsius jus atque arbitrium esse. Sed videamus, ne pinguior *Livii* partitio sit, illa Proculi limatior atque subtilior: quippe cum Deditii non proprie in fœdere, sed in ditione esse dicantur, unde illud Latinorum de Campanis apud *Livium* Campanorum aliam conditionem esse, qui non fœdere, sed per deditionem in fidem venissent, Item de Apulis: ita in societatem eos esse acceptos ut non æquo fœdere, sed ut in ditione populi Romani essent, *Hot.*

Foedus pro fœditas. Paulus *lib.* 47. *ff. de ritu nup.* Nec enim honos ei servatur, quæ se in tantum fœdus deduxit. Vulgati codices Scelus, sed hoc modo scripsisse Paulum, facile crederem. *Hotom. in.*

Foedus, à fide derivant nonnulli: quod in fœderibus fides interponeretur. Hinc fœderati: quam vocem apud probatos autores, atque ipsum *Ciceronem* non rarò invenias, non autem Confœderati, ut quæ Latina non sit: quod alii admonuere. Sunt autem Fœderati, non, ut *Accursius* censuit, quibuscum induciæ factæ sunt, *ein Anstands*:

sedu cum quibus amicitiam vulgus nunc intelligentiam appellat, societatemque coimus, *Bundgenossen*, Spieg.

* Foadera. Fœdus *Bundnus*, *Allianz*, est pactum publicum ab Imperatore vel Statibus Imperii inter se, vel cum exteris Principibus aut Rebusp. de mutuo auxilio, aut aliâ re quâpiam sibi mutuo præstanda, solenniter initum.

Est vel *universale* vel *particulare*: *Æquale* vel *Inæquale*, *Perpetuum* vel *Temporarium*, *Offensivum* vel *Defensivum*. Universale fœdus est, quod ab Imperatore, Rege Romanorum, vel Vicariis Imperii cum Statuum consensu & adprobatione, nomine Imperii totius initur: Vide *Capitul. Cæsar.* Particulare quod aliquos duntaxat Imperii Status, ipsorumque ditiones concernit. *A. B. tit.* 15.

Jus Fœderum pertinet ad jura Majestatis, ut ipsum jus belli ac pacis participant illud jus Imperii Principes ac Status, antiquo libertatis favore & titulo, ut pro conservanda pace publica, ac defensione suâ inter se & cum exteris fœdera inire queant, modò non cedant in Imperii detrimentum ac damnum, & in iis exceptus sit Imperator & Imperium, vid. *R. J. de anno* 1529. *§. und als im abschied. R. J. de anno* 1495. *tit. hand habung des Friedens Instrum. Pac. Germ. art. VIII. §. gaudeat*, quo jus fœderum his verbis corroboratum legitur: *cumprimis vero jus faciendi inter se & cum exteris fœdera, pro suâ cujusque conservatione ac securitate singulis Statibus, perpetuò liberum esto; ita tamen ne ejusmodi fœdera sint contra Imperatorem & Imperium, pacemque ejusdem publicam.*

Quamvis autem in fœderibus Statuum Imperii auctoritas, consensus & confirmatio Imperatoris non sit necessaria, non malè tamen agunt Principes, qui causas, scopum & finem in fœderibus per se licitis ad Imperatorem referunt, ut omnis sinistra suspicio evitetur.

Circa fœdera Statuum Imperii duo Imperatori per Aur. Bullam *tit.* 15. reservata sunt, 1. declaratio qnod fœdera in suo vigore maneant. 2. Potestas aliud circa fœdera istius modi statuendi, quæ tamen non est absoluta, sed secundum Constitutiones Imperii & Instrumentum Pacis recipienda, quo absque Imperatoris prævia cognitione jus pangendi fœdera concessum. Si tamen deprehensum fuerit, Principum fœdera Imperatori ipsi esse pernitiosa, Imperatoris est ea irritare, quoties Ei & Ordinibus Imperii publicè utile esse visum est.

* Foadera cum Exteris ac potentioribus, iiĕ pro defensione Religionis inita periculosa censentur, adeoque non nisi magna cautione ac circumspectione pangenda.

Foedera præcipuè versantur circa defensionem & mutua auxilia, nonnulla circa offensionem & vindictam. Ad formam fœderum pertinent solennia & ceremoniæ, ut sunt juramentum, scriptura, publicatio, obsidum datio &c. item varia pacta & conditiones.

* Foedera omnia præcipuè ad fidē religionemque Christianam defendendam, ac pacem publicam conservandam, libertatem asserendam, res nostras, vel sociorum ablatas recuperandas, communes injurias vindicandas, hostes repellendos &c.

* Effectus fœderum consistunt in mutua Confœderatorum obligatione & eorum, quæ utrinque promissa sincerâ præstatione.

Vid. Warem. ab Ehrenberg *de fœder.* Coler. *de jure Imper. concl.* 72. *& seq.* Limn. *de J. P. lib.* 4. *c.* 8. *n.* 20. *& seq.* Carpzov. *de L. Regia Germ. c.* 6. *sect.* 2. 8. *&* 9. *Dd. ad tit.* 15. *Aur. Bull.* Killing *de Ganerbiat. disc.* 15. Besold. Schuz: *Diss. de fœder.b.* Burg. *not. Imp. part.* 3. *dissert.* 2. *Elect. jur. publ. cap.* 2. Remigius Feschius *extat in Volum. V. Disput. Basiliensium lit. c.*

Formina: fœminas plerique dictas à femore aut semine existimant, quoniam in Venerem sint magis pronæ, cujus sedes in femoribus ponitur. Hinc illud Juven. *Satyr.* 6.

Callidus & cristæ digitis impressit aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coegit.

Est enim vulvæ cum fœmoribus, coxis, & inguinibus quædam cognatio scribente Celso *lib. Medicina* 5. *cap.* 26. Cum vulva percussa est, dolor inguinibus, coxis & femoribus est. At huic etymologiæ fœminarum à femine sive femore (ne id subticeamus) reclamat, quod Fœmina, cum diphthongo scribitur, ideoque prima ejus producitur, at Femora & Femina sine diphthongo debent scribi, cum utriusque prima corripiatur, ut de Femore probat ille versus *Juvenal.* loco supra citato. Et ille quoque Virgil. *l.* 10. *Æneid.*

— Magnique femur perstrinxit Achatæ,

Et rursus eodem libro:

— Attollit in ægrum
Se femur, & qua, quam, &c.

De femine autem est illud Virg. *l.* 10. *Æneid.*

Eripit à femine & trepidanti fervidus instat.

Ita enim legunt ibi *Servius*, *Sosipater* & *Pierius*, qui ita dicit legi in Codice Mediceo & antiquis aliis exemplaribus. Quanquam sunt qui ibi legant Femore: Item illud Lucretii. *libr.* 4.

— Ideo fastigia posse
Surarum ac feminum pedibus fundata plicari.

Illud autem inter femora & femina interesse constat, ut id in transcursu dicam, quod femora exteriorem sive posteriorem coxarum partem significant, femina interiorem sive anteriorem, si *Vallæ* credimus, *lib. Eleganiar.* 4. *cap.* 57. Hæc annotavit Tiraq. *in* 9. *lib. connub. gloss.* 1. *parte* 9.

Foeminino vocabulo masculos contineri, exemplo turpissimum, est inquit Jurisc. *in l. si ita scriptum, de leg.* 2. Veteres enim, cum aliquem tanquam mollem & effœminatum carpere vellent: fœminino eum vocabulo, irrisionis causa appellabant. Quod jam nunc quoque fieri videmus, *Old. Prat.*

Foaminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt. Et ideò nec judices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec curatores existere *l. fœmina, ff. de reg. jur.* Judices esse nequeunt, non quia judicio carent, sed quia receptum est, ut civilibus officiis non fungantur, *l. cum Prætor. §. non tamen, ff. de judic.* Adeo autem fœminæ non admittuntur in Republica ad functionem virilium officiorum: ut Deus in pœnam reputet, si quando det effœminatos dominatores, *Esa.* 3. Et Ulp. *l. observare ff. de off. procons.* Proficisci autem: inquit, Proconsulem melius quidem est sine uxore. Plerumque etiam ipsis fœminæ adversus commoda propria inveniatur laborare consilium, *leg. si pater, C. sponsal.* Oldendorp. Prat.

Foenices pro Phœnices legitur in *leg.* 1. *& l. ult. ff. de censibus*, Briss. *in lib. Parerg.*

Foenum herbæ appellatione non continetur, *Prat.*

Foenisecæ qui fœnariis falcibus fœnum in pratis secant, fœnum autem à fœtu dictum scribit Festus, *Prat.*

Fornus quod vocabulum vulgò per OE, at in Pandectis Florentin. perpetuo per Æ, sed male scribitur, ut ostendit Agellius l. 16. c. 12. Latinis idem

idem est quod usura, & à fœtu dicitur, miratione Græci sermonis τόκος, à partu pecuniæ: cum pecunia pecuniam, veluti fœtum quendam pariat, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ. Qui argentum suum non dedit ad usuram, apud Psalmographum legitur, id est, qui fœneratus non est: quod etiam Græci [illegible] ἢ δανείζειν dicunt, Brech. in l. usura, in tit. de verb. sign. signif. Adde Curtium εἰκασιῶν lib. 3. c. 29. tom. 1. Reliqua repete ex verbo *Fenus*, supra.

Fœnerari pecuniam ab aliquo, pro mutuam accipere *Paulus* dixit in *l. 35. ff. de solut.* Briss. in lib. parerg.

Fœta, absoluto vocabulo dicuntur puerperæ, quæ jam partu absolutæ sunt. *Spieg.*

Follis in *l. 82. ff. de cond. & demonst.* & *l. 1. si quis pecun. conflaver. in C. Theod.* Crumenam & sacculum pecuniæ significat, ut & Vegetius *lib. 2. c. 20.* probat, Denique, ait, decem folles, hoc est, decem sacci per cohortes singulas ponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam saccus undecimus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causa. Hinc in folle reliqua offerre, *d. l. 82.* id est, ut exponit Erasmus *Chil. 4. cent. 9 Proverb. 37.* inexplorate inexplicate & confusè: sicut qui syngraphas & pecuniam sacculo inclusas offert. Opposuit enim *Callistratus*, In folle reliqua offerre, quod est, Rationes reddere, id est, legendas offerre rationes primum, deinde computandas, ut explorari possit, imputationes probè an improbè referantur, accepta rectè relata, an non rectè: ita ut à facto res incipiat, perveniet autem ad pecuniam, *Prat. Briss.*

Follis nummi aurei genus est, *l. 2. & 3. C. Theod. quor. appell. non recip.* & *l. 2. C. de Prætor. lib. 12.* sic accipitur apud *C. Harmenopulum* vel potius *Justinian. in lib.* [illegible] tit. 2. [illegible] φόλλεις, ubi legendum φόλλεις: ubi etiam, ait, singulos facere siliquæ partem 12. Sicque folles accipiendos censet, in *l. 3. C. Theod. d. junr.* Briss. Φόλλις verbo usus est Euseb. *l. 10. Eccles. histor.* Φόλλεις planè ὀβολοὺς interpretatur *Suidas* & *Moschopulus*. Inter glebam autem senatoriam & follem nihil interesse putat Cujac. *ad l. 2. C. de prat. lib. 12.* vide Gleba, *Prat.*

Follerales dicti sunt Græcis, qui Romanis Terentiani. Ii sunt autore Marcellino *in Chronico*, quibus suo nomine figuratis placabilem plebi commotationem *Anastasius* distraxit. Cujac. *ad lib. 2. C. de Prætor & bono. Prat. lib. 12.* Prat.

Folium penthasphærum, Folium Barbaricum & Malabathrum *l. fin. §. species, ff. de publ.* pro eodem sumi debere videntur, distinguique hac ratione, cognomine à regionibus, in quibus provenit folium, aut à foliorum latitudine, angustiâve sibi comparato. Barbaricum enim à folio Indico existimo cognomine tantum differre: ut & Pentasphærum (pro quo tamen Hadrosphærum malim) à Mesosphæro & Microsphæro, quod (ut jam dictum est) à foliorum latitudine hoc sibi nomen comparavit. *Arrianus* enim *in Periclo* sic inquit, de Malabathri differentiis loquens: Hinc tria genera afficiuntur, è majore enim folio, quod Hadrosphærum Malabathrum dicitur: è minore Mesosphærum, ex minimo vero Microsphærum. Horum sane *Plin.* meminit *l. & c. 12.* ubi de Nardi foliis loquitur, amplitudine tantùm & angustia foliorum, quæ in una & eadem planta, alia majora, alia minora, alia minima habeantur, differre scribens: sed videtur perperam in eo loco, ut & alibi, confudisse Malabathrum cum Nardi folio; falsi odoris cognatione, quod & quibusdam suo tempore contigisse annotavit *Dioscorid.* Nec tamen caret mendo dictus Pand. locus, *Prat.*

Follis in *l. plenum ff. de usu. & habit.* videtur pro oleis sumptum, ut scribit Cujac. *10. observat. 37.* cum ait *Ulpian.* Usuarium neque follis, neque oleo, neque frumento, &c. usurum, *Prat.*

Fomenta, sunt medicamenta, dicta à fovendo, hoc est, calefaciendo & recreando, *Ovid.* Fomentisque juvas vulnera nostra tuis Inde est fomentare & fomentatio, ut apud Consultos juris *de leg. 3. l. si cui*, &c. Nebr.

Fomenta calumniarum, *l. celebrandis, 19. C. de nupt.*

Fomitem frumentarii tituli dicitur Impp *l. fin. C. de frumens. urb. Constantinop.* tametsi in corruptis exemplaribus passim legatur, firmiter, pro fomitem, ex C. Th. *Briss. Prat.*

Fomes carnis est languor naturæ, qui appellatur concupiscentia carnis *15. quæst. 1. §. itaque*; Prat.

Fons à fundendo dicitur, quod inde aqua fundatur, quam *Ulp. l. 1. ff. de fonte*, vivam vocat, ex perpetua quadam causa. Quare primum à cisterna in hoc differt, quæ aquam imbribus collectam continet. Deinde à puteo distat, quod cum aqua de terra manat & usus sese haurientibus præbet, fons dicitur: Ubi vero in alto & profundo est, ibi puteus appellatur. Ut tamen fontis nomen non amittat. Nam omnis puteus fons est, non autem omnis fons puteus. Unde *Columella*, fontem putealem dixit *l. de re rust. 11. c. 3.* Spieg. Prat.

Fontem memoriæ Ulp. *l. familia, de verb. sign.* vocat propagationem nominis, Connanus *lib. 8. c. 5. n. 1.*

Foramen in isto pariete conclavis, vel triclinii, proluendi pavimenti causa, *l. 28. ff. de servit. prædior. urb.*

Foramina, quasi diminutiva à foribus dicta *Non. Marc.* scribit. *Briss.*

Foranbos, forenses substantive pro extraneis & peregrinis, Commentatores, ut pleraque alia more suo, hoc est, sine exemplo probati autoris usurpant.

Foraneus, *vide* Officialis foraneus.

Forbannum pro relegatione, vel certarum regionum interdictione, & Forbanniti interdicti. *Leges Franc. c. 50.* Ut Comes, qui latronem in Forbannum miserit, ut vicinis suis & aliis comitibus notum faciat, eundem latronem à se forbannitum, ut illi eum non recipiant, *Prat.*

Forcicula quid sit vide Goth. *ad l. 8. ff. de leg. Corn. de fals.*

Forensis homo, causidicus, vel qui se lis in foro exercet.

Forenses actiones, quæ alibi civiles, sive rei familiaris privatæ, aut pecuniariæ dicuntur. Ulp. *l. 1. ff. de incen. nauf.* Et quanquam sint de his facinoribus etiam criminum executiones, attamen rectè Prætor fecit, qui forenses quoque actiones criminibus istis præposuit. *Hotom.*

Forensia instrumenta, quæ dicantur, & quanta eis fides adhibenda, *not. l. pen. C. de fide instrumen.* & per Azon. *in Summa C. eod.* hypogeia, Justin. *in Novell. de Tabell.* dicuntur, *Prat.*

Forensia pretia dicuntur, ea quæ sunt usitata eo in loco in quo distrahuntur, Gothofr.

ad l. ult. §. hisque adjicimus *& C. de administr. tut.*

FORENSIS judex secularis, *c. si clericus laicum de for. compet. lib.* 6. inde forum fori, pro foro seculari passim apud interpretes juris civilis, & Pontificii reperias, *Prat.*

FORI præscriptiones, quibus judicis tribunal declinatur. Hæ principio litis opponi debent, *l. fin. C. de except.* Prat.

FORI exceptioni annunciari videtur, cum quis solvere incipit, vel paciscitur, vel judicium suscipit, Bartol. & Goth. *ad lib. 52. in princ. ff. de judic.*

FORESTA est locus ubi feræ inhabitant vel includuntur, *gloss. c. cum dilecti. De donat.* alias dicitur latum nemus, de his ponit Felin. *in cap. Rudolph. in 16. col. alias 13.* versic. *quid autem sit Foresta de rescript.* Et ubi quis habet usum venandi secundum Ber. *de donat. c. cum dilectus, in gloss.* Prat.

* FORESTALE Jus seu Forestalis Jurisdictio *Furstliche Obrigkeit* est potestas, quam Princeps Imperii in Sylvis ac nemoribus eorumque ratione exercet; quæ considerata ut torum integrale constituitur duabus partibus, banno se ferino seu jure venandi, *der Wildbann*, ac jure foresti, *dem Furstrecht*, quæ duo conjunctim habere debet, qui sibi jurisdictionem forestalem attribuere velit, unde & passim distincta officia sunt, *Furst-und Jagermeisters*: Ille non venationi, sed sylvis in eo potissimum fine præficitur, ut curet, ne per excisionem arborum vel alio modo sylvæ devastentur, reliquaque ad sylvas spectantia procuret. Hic verò Venationibus præest, & ab eo, quæ eis conveniunt, instituenda.

Jurisdictio Forestalis de moribus Germaniæ inter Regalia refertur, ac superioritati territoriali accensetur, adeoque sub concessione meri Imperii ac venationum *der Jagten*, non intelligitur.

Cæterum ad Jurisdictionem Forestalem plerumque pertinent *Furst-Ordnung und* mandata *zu publicieren, und die verbrecher derselben zu straffen.* 2. *Die unziemliche baume abhauen, und aussiedern, un den Waldfuhren zu verbieten.* 3. *Die macht zu hegen und jagen.* 4. *Wald und holtz-ordnung zu machen.* 5. *Furst-meister. Wacht. Furst-und Schutzknechte anzunemmen oder Wider abzuschaffen.* 6. *Die macht zu verbieten, die ziege und schaffe in die Furst-nicht zu treiben.* 7. *Die beyzung der jungen gebawe zu gebieten.* 8. *Die abschaffung, der spizigen zaune, wie auch das gebott, die bawren und schaffer bunden mit Ketten und brugeln zu belegen.* 9. *Das wildobs und gracker denen eigenthums herren zu verbieten.* 10. *Den hund und Furst huberen zu fordern.* 11. *Die Frondrust, als die haltung der hunde, die Fuhrung der Netze, garn und bunde, und das die im bezirke der Furstlichen gerechtigkeit gesessene jentershauen zum Jagd enste zu Kisten schuldig.* (1. Foresti ordinem & mandata publicare & eorum transgressores punire. 2. Ineptas arbores exscindere & eradicare, adversus feras agmen interdicere. 3. Potestas sepiendi & venandi. 4. Sylvam, & lignorum ordinem instituere. 5. Foresti præfectos, custodiam, Foresti & custodes famulos conducere & iterum dimittere. 6. Potestas interdicendi, capras & oves in forestum non ducere. 7. Plantationem nuper excisorum mandare. 8. Destructionem aculeatorum sepium, ut & mandatum molossis & pastoritiis canibus catenas & baculos imponere. 9. Sylvestrem fructum & usum proprietatis dominis inhibere. 10. Canis & foresti possessorem vocare. 11. Forestalia præparatoria, ut curam canum, deductionem retium, filorum & canum, & ut in circuitu Forestalis justitiæ commorati subditi venationis inserviendi causâ arctari debent.) Generaliter autem notandum, quod in hâc materiâ cum primis cujusque loci consuetudo, *wie jeder orte he kommen der hergebracht*, respici ac observari debeat.

Vide Meurer. Tr. *von Jagten und Fürst recht*, Klock *de arar. l. 2. c. 2. & seq.* Christoph. Tesch. *in Dissert. de re venat. ex stat. in Vol. novo Diss. Basil. lit. A.* Besold & Speidel v. *Fürst.* Knichen *de Sax. non Prov. jur. v. Ducum Saxon. c. 5.* Heig. 1. *q.* 15. Ahasv. Fritschii *Corpus juris Venatorio-Forestalis.*

FORERII Lege, *Mercatores.*

FORICARII, *l. 17. §. fiscus, ff. de usuris*, quantum conjicio, sunt Foricorum conductores. Juven. *Sat.* 3. Inde reversi conducunt foricas.

FORINSECUS idem est quod foris. *in Auth. de Eccl. rer. im. alie. §. fin.* Utitur & hoc vocabulo *Plin.* major. *Pins.*

FORIS facta, *c. ad audientiam extr. de rescript.* sunt pecuniariæ pœnæ delinquentium, ut exponit *gloss. vide c. presbyteri, extr. de pœn.* Prat.

FORMA significat modo faciem cujusque rei, modo calidam, ut cum extra quæ dantur, de forma appellantur. Forma autem ut *Servius* tradit in 8. *Æneidos* in eo loco, *versantque tenaci forcipe massam.* Dicitur à forvo, quod calidum significat, ut etiam *Nonius Marcellus* autumat, Quamquam Christophorus Landinus *lib.* 1. ejusdem operis aliunde deducit. Idcirco Horatius *lib. 3. carminum Ode* 13. non ineleganter formam seu pulchritudinem faciem appellat, sitque amoris atque libidinis voluptificum suavissimumque incitamentum, illectamentum, irritamentum, ut vocat Valer. Maximus *lib. 3. rerum memorabilium, tit. de Verecundia*, ut annotavit Tiraq. *in 2. l. g. connub. gloss. 1. part.* 1.

FORMA est, quæ essentiam rei præstat, *l. Julianus, §. si quis rem. ad exhibend.* & quod de substantia dicimus, ut si in testamento desit voluntas, ut quia furiosus aut impubes testatus est *l. generali, C. de sacros. Eccles.* aut in contractibus deficiat consensus *l. cum Aquiliana, de Transact.* Quod & ad materiam protrahendum est. Nam & ea contractui perficiendo necessaria est, ut res ex venditoris, pretium ex emptoris parte *l. in venditionibus de contrah. empt. §. pretium. Inst. de empt.* Alioqui actus ipsi, si horum aliquid definiat, omnino pereunt, *Prat.*

FORMA, facies cujusque rei. fere enim idem sunt Ulp. *de Servit. urb. præd. l. qui luminibus.* Sciat se formam ac statum antiquorum ædificiorum custodire debere. Est & in Jure, ubi & regulam & modum significat.

FORMA, modus, lex, conditio, *l. 10. ff. de pollicit.* Quo casu certaminis editio licita est; forma pollicitationi data servanda est. Sic Ulp. *l. 2. §. 2. ff. ad munic.* Prat.

FORMA in plerisque rebus materiæ præstat. Hinc *Labeo & Sabinus* dicunt abesse rem, cum ab est forma, *lib. 13. ff. de verbor. signif.* Ovid. *lib. Transform.* 2. Materiam superabat opus. Astipulatur *Cajus* in l. mulieris *de verb. signif.* Plerunque plus est in manus pretio; quam in re. *Spieg.*

FORMA quoque, lignum illud est, quo calcei informantur, Ulp. *ad l. Aquil. sed & si.* Si forma inquit, calcei cervicem percussit. Item *tit. Locati, l. item quæritur.* Si forma calcei tam vehementer cervicem percusserit, *Nebriss.*

FORMA causæ, ordinata series est rem ad substantiam deducens. Substantia vero, quæ primam rei essentiam præstat. Solennitas, modus est,

Sfff

seu qualitas quædam rei accidens, qua actus sit solennis, Alciat. 15. l 5. *Paradox.*

FORMA mutui, vide *Mutui forma.*

FORMA pristina, *l. si quid C. de servit.*

FORMÆ pro ordinibus & decuriis quibusdam intelliguntur, *l. ferinus C. de palat.* 12. ex Pyrrho, *Prat.*

FORMA juris *l. 5. C. de ap. l. 2. C. quando provoc. l. 5. C. de usufr.* Briss.

FORMA juris fiscalis pactis privatorum convellenda non est, juxta Papinianum, *in l. inter debitorem, ff. de pact.* Spieg.

FORMAM Senatusconsulti, quo tempore Principes rerum potiebantur, vide *in lib. item veniunt, §. praeter hac multa, ff. de pet. hered.* Spieg.

FORMA jurisdictionis, pro modo, sive potestate qua jus alicui dicere permittitur. Callistr. *l. 31. ff. de fid.* Aut si plus meruisse videatur quam ex forma jurisdictionis pati possint, ut Imperatori describatur, æstimaturo quatenus coerceri debeant. *Hot.*

FORMÆ nomen latissime patet. Dicimus formam juris, legis, edicti, Senatusconsulti, *l. 7. § si paciscar. l. 42. ff. de pact. l. 22 ff de minorib. l. 1. C. de vendit. rer. fisc. l. 1. in pr. l. 15. C. si cert. pet. l. 14 ff. qui satisd. cog. l. 1. C. de usufruct. l. 1. C. de rer. vind.* Et forma absolute *in l. 31. ff. de admin. tuto. l. 15. C. de tuto. E clesiis.* Dicimus & formam contractus, *l. 7. §. ex eo tractu, ff. solut. matr. l. 52. ff de verb. oblig.* Forma provinciæ. *l. 7. §. 1. ff de interd. & releg.* Briss.

FORMÆ actionem & effectus eis à lege attributi, sunt ipsarum actionum naturalia privilegia. Gothofr. *ad l. 2. in pr. nc.* ibi, suis tamen naturalibus privilegiis, *C. de constit. pecun.*

FORMA censualis, id est, regula, qua cavebatur, ut agri in censum referrentur, *l. 4. ff. de censibus.* Prat.

FORMA agrorum *l. 8. ff. ad l. Jul. pecul. & Sicul. Flacc.* & *Hygen.* sæpe. Quod exposui l. 4. *antiq. lect. um.* Briss.

FORMÆ aquæ ductus, id est conceptacula quælibet, quibus distinguitur aquæ ductus, quæ Græci δοχεῖα *l. 27 §. si quis cloacarum. ff. de usufr.* & aquæ forma *in l. 39. §. bares, ff. de leg. libr. 1. & in l. 3. & l. 6. de aquæduct. l. 11. C* & apud Frontin. *in lib. de aquæduct.* non semel. Sed & *in it evatro Actor.* Nunc nomina aquarum, quæ usibus æternæ urbis formarum constructionibus advectæ sunt, indicemus. Sic aquarum formarum apud Cassiod. *lib. 3. Variar. epist. ad Senat. urb. Rom.* & formarum curam apud eundem authorem *ic. 5. Variar. epist ad univers. poss.* Harum formarum Comes Romæ posterioribus temporibus constitutus fuit, ut ex notitia, quo loco de Præfecto urbis Romæ agit. & ex eodem Cassiodor. *lib. 7. Variar.* intelligimus, ubi formula comitivæ hujus traditur. Ex his efficitur, *l. 1. ff. de aquæduct. l. 11. C.* formarum meatus legendum esse: non, ut alii emendant forinarum. Nam formas etiam per agros transeuntes eodem modo Ulp. dixit *d. §. si quid cloacarum:* Et tam sulcum publicarum aquarum per agros meantium maceriis quibusdam inclusum quam ipsam fabricam aquæductus, formam veteres appellant.

FORMA Edict. *l. 8. ff de calumniatoribus. l. 14. ff. qui satisd. cog. l. ult. ff. de inspiciendo ventre, l. 4. C. de his qui ve.*

FORMA perpetui Edicti *l. 1. C. uti possid. l. 17. C. de furtis lib. 9. C. de collat. l b. 2. C. de condition.* Briss.

FORMAS in quibus æra fundantur, dixit Plin. *lib. 36. cap. 22.* Briss.

FORMALE pretium *in lib 63. in fin. ad lib. Falcid.* alii formatum & præscriptum, à contrahentibus inter, retentur. Alii forma censuali definitum, in qua exactissima rerum inibatur æstimatio, *Briss. Prat.*

FORMALIA justificari dicuntur, quando examinatur, an sit rite appellatum, de quo *ff. de appell. recip. & C. eod. tit.* Hodie, *Zasius* ait, in bonia consiliorii primo justificantur formalia, antequam audiatur causa appellationis, *in l. præses provinciæ, ff. de re jud.* Spieg. Prat.

FORMARE actionem, *l. 7. §. quinimo. ff. de pact. l. 15 ff de negot. gest.* Formari etiam contractus dicitur pacto quod inest, formamque, ac legem & modum dat. *l. 10 C. de jure dotium* Formare instrumentum, concipere est, *l. 9. §. solent. ff. de pœn.* Briss.

FORMARE nummos, falsa fusione. vide *lib. 2. de fals. monet.*

FORMARE punctum vocat *Bartolus* cum in conclusione scopum juris in unum aut paucas theses reducerent, vel consensu partium, vel authoritate judicis, ut ad Principem referretur, si magna & dubia admodum esset causa. Si levior, ad aliquem jurisperitum. Inde est titulus *C. de relationibus.* Ex quo multa præclara vetustatis vestigia relucent; ad colligendam æquitatem, *Prat.*

FORMICAPES, vide Goth. *in not. ad l. in pr. ff. de tigno juncto.*

FORMIDOLOSUS, qui formidat, & qui formidatur. *§. si quis. Instit. de pupill. substit. l. fi. C. de jur. delib.*

FORMITER juratur, quando cum causa adjecta, vel cum expressione contractus juratur. Informiter vero, cum causa juramenti non exprimitur, Zasio *de act. §. item, si quis postulante, Institut. de act.* Quod ut recte intelligatur, quia Doctores vulgo, tum in explicatione *d. §. item si quis postulante* tum in *l. si duo p trant §. si quis juraverit. ff. de jurejur.* an. certant hac in re, advertendum est jusjurandum quod judiciale dicitur, duplici differentia præstari, formiter & informiter. Formiter juratur, quando ex causa, quæ nominatam formam contractus, aut delicti habet, juratur, & hoc casu pro jurisjurandi conservatione, competunt duo remedia. Primum est, quod actio quæ alias directa nascitur ex tali contractu, post juramentum redditur utilis: quod quidem juramentum plenam facit fidem, utcunque contractus aut delictum non appareat. Exemplum, peto fundum à Titio quem ab eo emi, sicut delata mihi ab ipso jurisjurandi conditione hoc juravi: &c. ista dicitur utilis ex contractu: ante juramentum potuissem agere adversus Titium directo; sed quia ego, ipso deferente, juravi, ideo conceditur jam mihi utiliter propter sacramentum, & hoc casu dicor jurasse formiter quia expressi causam quæ habet nominatam formam contractus, nempe emptionis. Et sic de reliquis. Alterum remedium est actio in factum ex jurejurando: & licitum est intendere quam malueris, idque vulgo receptum est, *d. §. si quis juraverit.* Informiter vero juratur, quando ex aliquo facto sive negotio informi seu innominato juratur, quod etsi non habeat propriam actionem, aptum tamen est secundum æquitatem parere obligationem: tunc cum nulla sit nominata actio, quæ nulis dari possit, locum habet duntaxat hæc actio in factum juratoria, item ex omnibus

actionibus realibus, si juratum fuerit, nulla praeter hanc exerceri potest actio, quemadmodum *Oldendorpius* tradidit noviter *in suis classibus class. 1. act. 9.* & habemus *in l. sed et si possess. & in l. si duo patroni. §. si quis juraverit ff. de jurejur.* Male ergo interpretes juris vulgo autumant, informe juramentum esse, cum causa juramenti nulla exprimitur, ut si jurem simpliciter, Titium mihi debere decem: nam tale juramentum à probo judice non debet admitti, nisi jurans referat se ad acta judiciaria. Fefellit autem eos, ut ibidem *Oldendorpius* ait, phrasis horum verborum: si juravero te Stichum mihi dare oportere: non bene ab ipsis intellecta. Nam jurisconsulti non hoc volunt, quasi tam nuda jurandi formula sufficiat, sed quod totam actionem in personam cum sua causa tali compendio loquendi significare solent. Informe ergo juramentum intellige, non quod nullam, sed quod innominatam causam complectatur, facit *l. jurisgentium, ff. de pactis*; quia in judiciis nihil debet admitti, sine causa generali sive speciali. Ita Oldendorpius *classe 1. act. 9.* Mynsingerus *in §. item si quis postulante, à n. 16. usque ad num.* 30.

FORMULA à forma diminutivum est, prorsus tamen à corpore abhorret, & accipitur pro praescripto, norma vel nota: Item pro actione apud Paulum *l. si servus, ff. de furt.* Si servus navem exerceat, non voluntate Domini de eo quod ibi periit, vulgaris formula in dominum danda est, hoc est, actio in factum, ex edicto naut. caup. stabul. quae oritur ex recepto *Prat.*

FORMULAS Latini auctores pro actionibus accipiunt: quas ne populus ut vellet, institueret, certas solennesque esse Romani prudentes voluerunt, *l. 2. § his legibus, ff. de original. jur.* Cic. *pro Rosc. Comœd.* Sunt jura, sunt formulae de omnibus rebus constitutae, ne quis aut in genere injuriae, aut in genere actionis erraret. Expressae sunt enim de uniuscujusque damno, dolore, incommodo, calamitate, publice à Praetore formulae, ad quas privata lis accommodatur. Quintil. *declamatio* 260. Si tolerabile formula erraret in petitione pecuniae. Sic formulae familiae erciscundae, communi dividundo, finium regundorum ab *Ulpian.* dicuntur *in Institut. tit. 19.* & vulgaris formula pro actione de peculio in *l. 42. ff. de furt.* Et damni dati formula apud Plinium *libr. 9. cap. 59.* pro actione damni injuriae: de qua & Quintil. *declamatio.* 13. sentiens, & tamen, ait, quis indignetur apes formula vindicari? Et formula Fabiana apud Paulum *lib. 3. sentent. tit.* 3. Et formula injuriarum apud Sueton. *in Vitell. cap.* 7. & Senecam *lib. 6. controvers.* Formula item ad exhibendum apud Plin. *libr. 5. epistol. ad Tranquill.* & formula Hypothecaria, ad quam *Marcian.* librum singularem scripsit, ut inscriptiones multarum legum testantur, & formula de dolo malo apud Cicer. *libr. 3. offic.* Sic formulas accipio apud Quintilian. *libr. 7. cap. 4.* Sed etiam in formulis, ait, cum poenariae sunt actiones, nos ita causam partimur, an commissa sit poena, an exigi debeat. Sic & à Tacito *in libr. de oratoribus* usurpatur. Eodemque sensu accipio quod ab Ulpian. *in Institut. titul.* 25. scribitur, fideicommissa non per formulam peto, id est, ordinario jure per actionem à Praetore datam extra ordinem cognitione Praetoria. In ordinariis enim tantum judiciis formularum conceptio spectabatur: in extraordinariis non item *l. 47. ff. de neg. gest.* Hinc & sub formula judicare dicebantur, judices à Praetore dati, qui formulae cancellis adstringebantur. Sic enim ille in *lib. 2. de Clemen.* Clementia, ait liberum arbitrium habet, non sub formula judicat. Quintil. *lib. 1. cap. 11.* privata quoque judicia saepe unum judicem habere multis & diversis formulis solent, ita atrocitatem formularum apud eundem auctorem accipe *lib. 7. cape* 1. & formulam fiduciae apud Cicer. *lib. 7. epist. ad Trebat.* Formularum autem nomen etiam ad alia pertinebat. Nam & stipulationum & testamentorum formulae vocabantur. Caeterum qui formulas concipiebant, formularii vocabantur à Quintil. *lib. 12. cap. 3. ad fin.* Cicero formularum cautorem vocat lib. 1. de oratore. Formula cadere, vide supra in verbo cadere, *Briss.*

FORMULAM intendere, pro dictare actionem, seu dictare judicium: & formula excidere, pro cadere causa, apud Suetonium, *Prat.*

FORMULAE juris, id est, solennitates tantum antiquae circa actiones, sublatae sunt tandem ab Impp. Constantino, Theodosio, & Valentiniano, non ipsa actionis formula, ut quidam existimarunt, & quidem magno suo errore, & litigantium incommodo: Nam si ex facti serie, quantumvis bene narrata, aut nullam aut ineptam colligas conclusionem, quae haud recte, quam à speciali actionis investigatione oritur, totus libellus corruit, ut probat *Jason* multorum testimoniis in *l. 1. ff. de edend.* Prat.

FORMULAE, quae & actiones dicebantur, erant solemnium verborum conceptiones, quibus eadem in re populus Romanus uti consueverat. Vulgus hodie stylum formulariumve appellat. Earum autem Jurisconsultos principes & tanquam architectos fuisse, nemo nescit. Tales formulas ex diutina veterum scriptorum observatione plurimas, deque variis materiis conceptas, collegit *Hot.* Confer, *Lexicon verborum* Brederodii in verbo *formula*. Vide & infra in adjectis Lexico.

FORMULA familiae erciscundae communi dividundo, finium regundorum apud Ulp. *tit.* 20. *reg.* Briss.

FORMULA de dolo malo apud Cic. *lib. 3. offic.*

FORMULA Fabiana apud Paul. *l. 3. sent. tit.* 3.

FORMULA ad exhibendum apud Plin. *epist.* 11. *lib.* 5. Briss.

FORNACARIUS servus, & fornacator: qui ignis in forno sive fornace accendendi curam habet. Fornacarius servus, ut annotat. Budae. *in l. 27. §. 5. ad l. Aquil.* Idem erat qui pistrinarius vel pistor. *Nonio* fornum & fornaces dicuntur à forno, quod est calido, unde forcipes, quod candens teneant ferrum. VARRO *de vita populi Rom.* Cocula, quae coquebat panem, primum sub cinere, postea in forno: cujus utriusque vocabulum à forno ductum, id est, à calore. Ulpian. *l. 27. §. 5. ff. ad l. Aquil.* si fornacarius servus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuerit exusta, Paul. *lib. 13. & 14. ff. de instr. vel instr.* Instrumento balneario legato continetur & fornacator. Utrobique tamen fornacarius & fornicator, legitur, non recte, quum à fornice fornicator, à fornace fornacator declinetur. *Hot.* Adde Turneb *advers. lib. 8. c.* 9.

FORNACATOR. *l. 14. ff. de instructo vel instr.* qui ut quidam interpretantur in balneo succendendae fornacis & camini curam gerit, *Briss.*

FORNICARI, non est proprie stuprum inferre, sed opus aliquod ad speciem fornicis fabrefacere: quod vocabulum à fornice derivat *Calepinus*: sed reclamante Insulano, quod à verbis nomina derivari soleant. Unde à fornica-

ri

ri venit fornix, *Spiegelius.*

FORNICARII in *l.* 17. *§. fiscum, ff. de usur.* opifices sunt & propolæ sive institores qui tabernas à fisco conducunt sub fornicibus, id est arcubus, ut ibi merces suas venales habeant: Florentini libri habent Foricarii: quod si rectum est, *Brissonius* putat eos significari, qui foricarium vectigal a fisco conducebant: de quibus Juvenalis *Satyra* 3. commeminit:

—— Et verso pollice vulgi.
Quemlibet occidunt populariter: inde reversi
Conducunt foricas. ——

Constat autem urinæ vectigal à Vespasiano Romæ impositum fuisse, *Prat.*

FORNICATIO cum meretrice vel concubina est mortale peccatum, & à jure divino prohibitum: licet quidam vulgares & ignorantes credant oppositum: quod est falsum ut not. Panorm. *in cap. inter opera ad fi. de sponf.* Old. & Prat.

FORNICATIO est cujuslibet illiciti coitus genus, qui fit extra uxorem legitimam, specialiter in usu viduarum, meretricum, vel concubinarum, *Prat.*

FORNICATUM opus dicimus, quod fit concameratum, seu ad formam testudinis factum, id si angulosos recessus habeat, Anaglyphum appellari solet: quam Græci, *Budæo* teste, *in l. si inquilinus. ff. locati.* Cameram vocant Fornix, arcus, testudo, cognata sunt vocabula, sed tamen nonnihil inter se differentia, ut ibi indicat. *Spieg.*

FORO cedere, Argentarii, Mensulariique dicebantur, qui actum suum deserebant, &, ut vulgo loquimur, Bancham ruptam aut fallitam faciebant, ab eo quod circa forum, eorum tabernæ positæ essent. *lib.* 7. *§. quoties ff. depositi, & l. ultim. ff. de curat. bon. dand.* Seneca *lib.* 4. *de benef. cap.* 25.

FORO Interdicere plus est quam advocationibus, *l. moris est. §.* 1. *ff. de pœnis.*

FORO te para, hoc est, ad forenses actiones ne imparatus accedas. *Spieg.*

FORPICAM, cujus meminit *cap. unic. §. si quis quinque de pac. ten. & ejus violat. in usib. feud.* qui accipias docet Archidiaconus *cap. in scriptis* 8. *quæstione* 1. Prat.

* FORTALITII jus. Fortalitium (German. *Vestung*) est locus (castrum vel civitas) ad propulsandum hostem pro securitate territorii munitus.

Jus autem muniendi, sive arces, castella & fortalitia erigendi (*das Vestungs baurecht*) Regium jus est, & ad solum Principem, vel eum qui jura Majestatis habet, pertinet. In Imperio nostro itidem ad Regalia pertinet, & superioritatis territorialis jure Principibus ac Statibus Imperii competit, quod etiam sine expressâ Imperatoris concessione pro defensione territorii exercere possunt.

Ubi nova munimenta nomine Imperii intra Statuum ditiones extruenda, aut vetera præsidiis militaribus firmanda sunt, id prævio Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum suffragio & consensu fieri debet. *Inst. Pac. Germ. art.* VIII.

Jus Fortalitii à Principibus Imperii ita exercendum, ne indè Imperio damnum emergat cumprimis cavendum, ne ad æmulationem vicinorum, aut contra eorum Privilegia munimenta exstruantur, quod si factum fuerit, per mandatum sine clausula demolitio injungitur.

Vid. Limn. *de J. P. L.* 3. *c.* 3. Killing *de Ganerb. Castrorum disc.* 4. Knipschild. *de jur. Civit. Imper. L.* 2. *c.* 22. Klock *de contrib. c.* 9. *n.* 2. *& seq.* D. Myler. *de Prin. Imp. c.* 77. Ahas. Fritschius *in Dissert. de jure fortalitii.* (*p.* 3. *var. Exerc. jur. publ.* 6.)

FORTA, id est, verbi gratia, seu, ut puta. *l.* 15. *§. ult. ff. de pigneribus l.* 16. *ff. de jure aot um. l.* 7. *§. sicut autem ff. de interd. & relegat.* Briss.

FORTE non est nota dubitationis, sed assertionis *cap.* 2. *& ibi glossa extr. de testam.* Jo. Bello. *Etym.*

FORTIDIANUS fundus vide *l.* 7. *C. de legat.*

FORTIUS, pro multo magis, in *l.* 2. *in fin. ff. ne quis eum, qui in jus. l. pen. ff. si quis caution. l.* 2. *item si filiusfam. ff. famil. ercisc. l.* 3. *§. ult. de usu & habit. l.* 5. *§. si pupillus. ff. de reb. cor. l.* 15. *si negaverint. ff. de adult. l.* 3. *§. ult. ff usufruct. quemadmodum cav.* Briss.

FORTUITO, item fortuitu, hoc est casu: vulgò dicunt ex casu fortunæ.

FORTUITUS casus intelligitur id quod ita accidit, ut hominis consilio, cura, ac diligentia provideri aut præcaveri non potuerit, ut satis *Ulp.* indicat in *l.* 2. *§. si eo tempore. ff. de administr. rerum ad civit. pertinent.* Observandum autem quod casus fortuiti vel natura accidunt, ut maris tempestas, congelatio, grandinatio, fluminis impetus, adversa valetudo: ad hæc mors: quæ ob id fatum dicitur, ut ait *Pyrrhus.* vide *gloss. singularem.* Aret. *in §.* 1. *de capitis diminutione. Institut.* vel hominis facto contingunt ut latronum insidiæ, hostium incursus, vis etiam privata improvisa, judicis injuria, vel iniqua sententia, falsa testium depositio atque testamenti falsificatio, & his similia, quæ interpretes passim indicant. *Spieg*

FORTUNA vocabulum medium est: sed cum fortunam solam dicimus, intelligendus est inopinatus prosperæ cujusdam rei eventus. Sic thesaurum fortunæ donum appellamus. *l. si is, qui in aliena. §. commmunis. ff. de acquir. rer. dom. & §. quod si servus ibid.* Sic fortunam universorum debitorum suscipere *l.* 11. *ff. de usuris.* Fortuna aliud dedit, quam cui operam dabat. *Prat.*

FORTUNA singulari numero pro facultatibus & opibus *l.* 40. *§.* 1. *de statu lib.* Argentarius coactor cum pene totam fortunam in omnibus haberet, servis actoribus libertatem ita dedit. Si ad meliorem fortunam pervenerit *l. un. §. cum autem. C. de rei uxor. act.* Prat. Briss.

FORTUNÆ regnum. *Seneca*: in regnum fortunæ & quidem durum pervenimus. Gothofred. *ad leg.* 1. *Cod. de emend. servorum.*

FORTUNAM curiæ subire. *l.* 9. *§.* 1. *C. de natural. liber.* & maribus fortunam jurgandi experiri: *l. unic. C. quand. Imperat. inter pupil. vel viduas.*

FORUM. *Seneca* autor est, triplex forum Romæ olim fuisse. Sic enim *lib.* 2. *de ira*, adjice, inquit, publica perjuria gentium, circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus, tria non sufficiunt fora. Sex vero modis intelligitur forum, ut tradit *Festus.* 1. negotiationis locus, ut forum Flaminium, forum Julium, ab eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt, quod etiam locis privatis, puta in agris & viis, fieri solet. 2. In quo judicia fieri, cum populo agi, conciones haberi debēt. 3. Cùm is qui provinciæ præest, forum agere dicitur, cùm civitates vocat, & de controversiis earum cognoscit. 4. Cùm id forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dici solet. 5. Locus in navi, sed tunc masculini generis est, & plurale. 6. Fori significant circensia spectacula, ex quibus etiam minores forules dicimus. Inde & forare, foras dare, & fores, ac foras & forecula, id est, ostiola dicuntur. Hæc Festus Pratejus. Forum autem ponitur pro territorio cujusque judicis, intra quod potest. in facinorosos animadvertere, *l. si pupillus. §. territorium. ff. de verbor. sign.* Item

est

est locus, ubi jus redditur, seu est exercendarum litium locus. *cap. foras. extr. de verb. significat.* Forum etiam est, ubi domicilium reus habet, vel ubi habeat tempore contractus initi: unde illud est, actorem forum rei sequi. *l. 2. Cod. de jurisd. ct. omn. judic. l. actor, C. ob in rem act.* facit pro hoc *lex. 1. 2 & 3. ff de bonor. author. jus l. possid.* Per forum etiam interdum subsellia intelliguntur, hoc est judicia publica, quæ exercebantur subsidio, aut certe ex eo loco, unde cœlum facile perspici possit: quod vel *Cicero* satis indicat pro Rege Deiotaro. Dictum autem est forum (ut *M. Varro* gravissimus author scribit) *l. 1. de Ling. Latin.* à ferendo, quod in eum locum litigantes controversias deferant, sicuti negotiatores res, quas vēdere cupiunt. Basilica olim dictum Græca imitatione: sic enim Basilica solebat ædificari, ut in superiore parte judicis, in inferiore negotia exercerentur. teste *Vitruvio.* Et hodie quoque hæc forma fori servatur multis in locis.

Forum autem non dictum est à fando, neque à Phoroneo Rege, ut haec *Isidori* sententiam docte refellit Alciat. *in c. 24. secund. dispunction.* Anchor. Pratejus.

Forum appellat *Quintilianus*, in quo judicia publica exercebantur. Idque *Isidorus* probat. in *lib. Etymol.* cujus transcripsere verba Pontifices in *d. c. forum*, unde Fori jus *l. 8. qui sat. id. cogantur.* Et.

Forum Boarium, Piscarium, in quo boves vel pisces væneunt. Quæ omnia, inquit *Varro*, in unum locum contracta, postquam ædificatus est locus, appellantur macellum. *Prat.*

Forum, conciliabulum. *Livius* per fora & conciliabula, omnia quæ extra urbem erant, majora & minora oppida, castella & loca intellexisse videtur, in quibus essent conventus aliqui juridici, prout annotat Turnebus *l. 1. adversarior. cap. 11.* Alias forum erat locus nundinationis & negotiationis: ubi etiam jus dicebatur, ut forum Flaminii, forum Julii, forum Licinii, ab eorum nominibus, qui ea constituenda curarunt. Conciliabula vero cum loca essent, in quibus jus diceretur & in Concilium veniretur, tamen foris inferiora erant, interdum tamen in municipii jus ascendebant.

Forum suarium in *l. 1. de offic. præf. urb. §. cura carnis omnis*, vide hic *Budæum.* Spieg.

Forum competens, *bandmahl, ein bequemliche, ordentliche gerichtstatt.* Quasi quis eo loco se juri obtemperaturum manu propria juraverit, unde dicitur: *bandmahl bewaisen*, pro eo quod est, *sein Herkommen beweisen*, Verba sunt significantissima, venerandæ antiquitatis, nec splendorem verborum, sed rem curamus.

Forum competens, id est, proprium, congruens: forum incompetens, incongruum, alienum. Gothofr. *ad rubr. de jurisdict. omn. judic.*

Forum competens, cui parere necesse habemus, eoque cogi possumus, *tot. tit. ext. de foro competente.* ubi vide *Felin.* & *Panorm.*

Forum diadematicum apud *Varronem* videtur esse appellatum illud Pisæum judicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur. Pisis, inquit, diadematico foro præstatur virtuti laus *Prat.*

Forum neutri generis est, & dictum ab eo, quod controversiæ & res venales illuc ferantur. *Isidorus* tamen foras dixit, *dict. capit. foras.* sicut & *Lucilius, Pomponius, Asellaanarius* & *Marcus Victorinus*, ut refert Gothofr. *ad dict. rub. C. de jurisdict. omn. judic.* sed eruditiores forum: ut forum Julium, forum Cornelium, de quo *Prudentius* Poeta illo versu:

Sylla forum statuit Cornelius.

Hoc Itali urbem vocitant; hodie tamen *Immola* vocatur, urbs notissima: licet quidam refragentur, inter quos *Blondus*, & cum aliis Felyn. *in cap. significante, in alt. verbis de re crypt.* & in hanc sententiam nostram contra *Isidorum* venit Alciat. *in l. 2. Dispunct. capite 24.* Cotta & Oldendorp.

Forum agere seu conventum, quæ locutio in Cicerone *l. 3. epistolar. familiar. & 7. Act. in Verr.* frequens est, dicebatur, qui provinciæ præerat cum civitates vocabat, & de controversiis eorum cognoscebat, auctore Festo *l. 6.* vide paulo ante. *Seneca* autor est *Servius* ad illa Virgil. 5. *Ære d.* verba: indicitque forum, id est, tempus & locum agendorum negotiorum designat, qui conventus vocatur. Quod verbum apud *Cæsarem* & *Plin.* sæpenumero reperies. *Brisson.*

Fori disputationem *Pomponius* in nobili illa *l. 2. origin. jur.* Old. exponente, accipit, pro applicatione legum ad commoditatem Republic. cujus negotia in foro tractari solent. Dicimus enim in foro disputare, sicut uti foro, deservire foro. *Spieg.*

Fossa est receptaculum aquæ manu factum, *l. unic. ff. ut in flum. publ. l. an. in fin. ff. de ripa muna. l. 1. §. 3. ff. de aqua cottid. l. 26. ff. de damn. infect.* Fossæ agrorum siccandorum causa factæ *l. 1. §. sed & fossas, & §. ult. & l. 2. §. 1. & tit. 24. ff de aq. & aq. pluv.* Briss.

Fossarii qui sint, vide Gothofr. *ad l. 4. Cod. de sacrosanctis Ecclesiis.*

Fossatum pro fossa & vallo, quo castra cingebantur, vel (ut alii volunt) pro ipsis castris: quia fossa cingi solebant, in *l. 3. §. is qui in exploratione, ff. de re milit.* Veget. *lib. 4. c. 16.* Musculos dicunt majores machinas quibus protecti bellatores si lutum obsuerit, aut civitatis fossatum, apportatis lapidibus, lignis, ac terra non solum complent, sed etiam solidant. Suidas. *οἱ δὲ ἐπὶ τῷ φοσσάτῳ*, Constantin. *l. 6. epit. tit. 5. τὸν ἐν φοσσάτῳ ἀλλάσσοντας οἱ μάγιστροι σφοδρῶς προστάττομεν τιμωρεῖσθαι.* In libello etiam Variorum auctorum de limitibus ita scriptum est. Fossatum decisum, parvum in fine pro termino posuimus. *Briss. Prat.* Vide & Gothofr. *in not. ad l. 18. C. de episc. audient.*

Fossatum recentiores scriptores vocaverunt castra, Capitolinus *in Gordian. 3*, castra omnia fossato circuibat. Quin & apud *Suidam* hoc vocabulum reperitur, & apud *Leonem* Imperatorem; ut annotavit Turnebus *adversarior. l. 2. c. 13.*

Fotiniani *l. 5. C. de hæret.* à Fotino Gallo græciæ Smirnæ Episcopo, de quibus *in Catalogo Hæres.* & Isidor. *lib. 8. Etym. c. 5.* Briss. Prat.

Fovea pro scrobe ferarum venandarum causa facta. Paul. *ad leg. Aquil.* Qui foveas ursorum, cervorumque capiendorum causa faciunt, si in itineribus fecerint; eoque aliquid deciderit, factumque sit deterius, lege Aquilia obligati sunt. *Spieg.*

F R.

Fraces, lege Amurca.

Fractum, interdum dissolutum significat, continetur que sub verbo Rupisse, *l. Marcell. de verb. sign. l. si servus servum §. inquit lex ad l. Aquil.* Sp. Prat.

Fraganæ, plagiarii, qui ingenuorum liberos aut servos alienos vendunt, vel supprimunt, Gothofr. *ad rub. C. ad l. Fab. de Plagiar.*

Fragile consilium. *l. 1. ff. de minoribus.*

Fragilitas humana *lib. 6. §. sicubi. ff. de offic. Præsidis.*

Fragilitas muliebris *l. 12. C. qui potior in pignore.*

Fragilitas sexus *l. 28. C. de donat. ante nupt.*

Fragmentum, pars fractæ rei. *Ulp.* Alphenum denique scribere ait, posse ita agi, jus illi non esse, in suo lapidem cædere, ut in meum fundum fragmenta

menta cadant. *l. si autem. §. Arist. ff. si servus. vindicet.* Spieg.

FRAGOR, sonum rei duntaxat fractæ proprie significat; estque fictium verborum à sono. *Spieg.*

FRAMEA penultim. correpta accipitur pro lancea seu hasta, de qua meminit Juvenal. *Satyra* 13. dum dicit:

Et Martis frameam, & Tyrtei spicula vatis.

Atque in lectione *Zachariæ* Prophetæ *capite* 13. Framea, inquit, suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi. Et ita debet intelligi locus Ulpiani *in l.* 3. §. *armis. ff. de vi & vi armata*, licet aliqui aliter intelligant. *Gothofr.* in jam *dict.* §. *armis.* 2. frameam interpretatur hastam angusto brevi ferro. *Isidor.* 18. *orig.* 6. Spatam interpretatur & gladium ea una parte acutum: Frame meminit & Tacit. *lib. de moribus German.* Eques, inquit, scuto & framea contentus erat.

FRANCI. *Alberic.* in hac dictione suspicatur regnum Francicum à Carolo Magno: quod de Romano Imperio intelligi non potest. Nam prisci Francorum Reges, puri puti Germani post præstantissimos quosque Imperatores armis eorum exerciti, etiam toties ab eis repressi, nec virtuti illorum cedentes, tandem potiti Galliis, Belgica & Celtica regnare ibi cœperunt. *Spieg.*

FRANCISCUS *Accursius*, nobilis Jurisconsultus, Florentiæ natus jus civile Bononiæ, anno à Christo nato 1225. magna cum ingenii atque industriæ laude professus est. *Glossas in omnes juris civilis libros* scripsit, magnopere adjutus iis, quas superiores jurisperiti, *Irnerius, Bulgarus, Martinus*, Placentinus. *Joannes Azo* multifariam adscripserant. Præceptoribus usus est *Joanne*, qui *Glossator* vulgo nominatur, & *Azone*, Filium reliquit *Franc. Accursium*; qui eodem in loco Jus civile interpretatus est, patrisque Glossas locupletavit. *Prat. ex Hotomann.*

FRANGERE fidem, *l.* 10. *ff. de in jus vocando fidem contrahens. l.* 6. *C. de hæred. vel act.* liberalitatem captiosam interpretatio prudentium fregit *l.* 5. *ff. de Transact.*

FRATER & soror, in transversali linea sunt in secundo gradu, juxta leges Cæsareas: secundum Pontificias constitutiones in primo. Quæ sit hujus differentiæ causa, exponunt interpretes. Juris Cæsarii supputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis: Pontificii juris, in matrimonio, *Spieg. Prat.*

FRATER per utrumque parentem accipitur, id est, aut per matrem tantum, aut per patrem, aut per utrumque, id est, ex utroque eodem parente. Sed hic numerum non auget. Paul. *l. Jurisconf. ff. de gradibus & adfinibus*, Oldendorp. Prat.

FRATERNE, id est, ea officio fratrum ut fratres facere decet. Fraterne amare, pro eo quod est, tanquam fratrem amare. Extat apud Ciceronem *in libr.* 1. *epistolarum ad Atticum.* Hinc fraternitas in *lege* 13. §. 2. *C. de legit. hæred. l.* 13. *c. probat:* Et fraternum consortium, in *l.* 11. *C. communia de success.*

FRATRES vocamus, qui eodem patre, vel matre eadem nati sunt, & tamen Fratrum filii, qui propriè patrueles vocantur, etiam fratres dicuntur. Velleius Paterculus *l.* 2. Circa eadem tempora, inquit duo (sic enim legendum est) Metelli fratres uno die triumphaverunt. Non minus clarum exemplum, & adhuc unicum Fulvii Flacci ejus, qui Capuam ceperat filiorum: Sed alterius, in adoptionem dati. Nam census Metellorum, patruelium, non Germanorum fratrum fuit. Hinc factum, ut apud Accium Plautum *in Pœnulo*: alterius patruelium filius, alterum patruelem, quem Jurisconsulti propriorem sobrino dicunt; velut patris fratrem, patruum vocet, Curt. *lib.* 2. *[illegible] tom.* 2. *cap.* 14.

FRATRES etiam eodem patre geniti consanguinei dicuntur, tum nostris legibus, ut probatur ea *l.* 1. §. *consanguineos. ff. de suis & legit. cum simil.* tum aliis scriptoribus, ut probavit Tiraquel. *in tractatu retractuum, tit.* 1. §. 7. *gloss.* 9. in verbo *ou lignagier*, num. 4. incip. *his igitur.* Ex quo etiam *Sophocles* hujusmodi fratres sæpe vocat *ὁμαίμους*, veluti ejusdem sanguinis: *αἷμα* enim sanguis est, idem Tiraquel. *in* 15. *l. connub. gloss.* 1. *part.* 15.

FRATRES. Hebræi suo quodam more quoslibet consanguineos & cognationis propinquos appellant. & extra usum nostrum. Nam quis dicat fratres avunculum, & filium sororis? Scriptura tamen etiam hujusmodi cognationes fratres appellat: Nam Abraham & Loth. Laban & Jacob fratres sunt dicti, cum esset Laban avunculus Jacobi. Ex D. Augustino *in c.* 7. *Evangelii Joannis.* Sed de ea re doctissime simul & copiosissime disseruit D. Hieronymus *adversus Helvidium.* Spieg.

FRATREM dici, quasi fere alterum, scilicet patrem, notum est, aut eum qui familiam sustinet: quare & Græcis *φράτωρ*, h. e contribulis esse videtur. *Cicero* fratrem pro sororis marito usurpavit. Pro domo sua, & de respons. Aruisp. Et hodie fratres dici videmus eos, quorum alter alterius sororem habuit in matrimonio. *Spiegel.*

FRATRES arvales dicebantur, qui de finibus & terminis motis cognoscebant: Sic enim vetus Glossa Arvales, Sodales: *οἱ περὶ ὅρων διηγγυγ[illegible] δικαζ[illegible].* Varro *lib.* 4. *de l. g. l. t.* Fratres arvales dictos ait, qui sacra publica facerent, propterea, ut fruges ferrent arva: à ferendo & arveis, *Prat.*

FRATRES germani dicuntur, ex utroque parente, consanguinei, ea eodem tantum patre, non etiam eadem matre: uterini contra, ex eadem matre & duobus patribus.

FRATRES gemini, non gemini fratres dicendum: tametsi non minus Latine dicitur frater germanus, & germanus frater. *Spiegel.*

FRATRES Imperatores *l.* 33. *ff. de pœnis. l.* 38. *ff. ad l. Jul. de adulteriis*, §. *qui alias.* Briss.

FRATER patruelis, filius patrui. Fratres patrueles, sororesque patrueles, dicuntur, qui quæve duobus ea fratribus progenerantur, ut apud *Paulum* traditum est in *l. jurisconsultis.* §. *eodem gradu; ff. de grad.* Spieg.

FRATRIÆ, duorum fratrum uxores dicuntur, Græce *εἰνάτερες*, *l. non facile. ff. de grad.* Alciat. *in l. super. C. de transact.* Prat.

FRATRIMONIUM, id est fraterna bona, Senec. *in lib.* [illegible] & Goth. *ad rub. C. de bon. materna.*

FRATRIS appellatione jurisconsult. complectitur sororem *l. Lucius Titius*, §. *quæsitum. de legat.* 3. Sed observatu dignum, quod *Jac. Butrigarius* monuit, communem loquendi usum adversari: quanquam fratrum nomen interpretatione extensiva nepotes complectitur: ut annotatum est à Joan. Andr. ad *Specul. de succ. ab intest.* refragatur tamen communis usus Laicorum. secundum quem disponentes regulantur. *l. omnibus de verb. sign. ex l. fund. eod. tit. l. Labeo de supel. leg cum concord. legibus*: quinimo & soror fratris nomine quandoque accipitur, ut apud Moestinum *de pact.* Tres, inquit, fratres Titius, Mævius, & Seia communem hæreditatem inter se diviserunt. Et paulo post; sed postea duo de fratribus, id est, Mævius & Seia *Spieg. Prat.*

FRATRUM alii consanguinei sunt, qui scilicet eodem

eodem patre nati sunt, licet diversas matres habeant. Alii uterini, qui ex eadem matre tantum nati sunt *l. 27. C. de inoffic. l. penult. ad S. & ult. C. de legit. hæred. 21. C. de excus. tut.* Briss. uberiorem de variis fratrum generibus explicationem, vide apud Cujac. *lib. 6. observ. capit. 17.*

FRATRUELIS, materteræ filius, *Isidor.*

FRATRUELES etiam consobrini Jacob. Cujac. *d. l. 6. observ. c. 17.* Spieg. Prat.

FRAUDARE hæreditate, pro privare, excludere ab hæreditate semel scriptum, *l. 2. ff. de his quæ in testam. delent.* Prat.

FRAUDARE nemo videtur eos, qui sciunt & consentiunt. *lib. 188 de reg. jur.* Nec fraudantur creditores, cùm quid non acquiritur à debitoribus. Sed cum diminuitur de bonis *lib. 177. de divers. reg. jur. l. 6. quæ in fraud. cred.* Briss. Prat.

FRAUDAT vectigal, qui merces non profitetur: unde fraudati vectigalis crimen. *lib. 8. ff. de public.* Et fraudare annonam in *l. 1. ff. de leg. Jul. de annon.* & fraudati census crimen. *lib. 1. C. de quæst.* Briss.

FRAUDATIO, & fides contraria. Cic. *in Catil.* Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulentia: hinc pudicitia, illinc stuprum hinc fides, illinc fraudatio: vide & infra. Fraudi opponitur fides.

FRAUDATIONIS causa latitat, qui hoc animo latitat, ut fraudet creditores, *l. 7. §. 1, & §. sed is qui. ff. quib. ex caus. in possess. l. 50. de pecul.* Briss.

FRAUDATOR tam qui fraude alienat, quàm qui fraude accipit, *l. ait Prætor. §. pen. l. ult. §. fi. ff. quæ in fraud. cred.* varie hanc vocem accipi Glossematarius declarat in *l. imperatores, de curator. bon. dand.* Prat.

FRAUDATOR in *l. ult. C. de revoc.* his quæ in fraud. is est, qui fraudandorum suorum creditorum causa debitorem suum acceptilatione liberavit donandi animo, non debitor qui liberatus est, qui etiam sive fraudem scisset, tenetur creditoribus in solidum sive nescisset, non in quantum facere posset, sed in quantum locupletior factus esset, *lib. 6. §. in hoc, ff. quæ in fraud. cred.* Prat.

FRAUDATORIUM interdictum, quo in fraudem creditorum gesta revocantur, *l. 67. in princ. ff. ad Treb. lib. 96. de solut.* cujus verba quædam referri videntur in *l. 68. ff. pro socio.* Briss.

FRAUS multa significat. Est enim aliquando deceptio, cùm quis videlicet persuasione falsa in errorem adducitur, à recta veluti via deductus τῦν ὁδὸν ἀπάτη, ... τὸ ἀπατᾶν, ... ἀπάτη, ... ἀλλὰ πλανωμένη τῶ ..., ... Inde dictus ab ipsis Græcis ἀπατηλὸς deceptor, blandus, pellax, ψυχαγωγὸς, πιθανὸς, θελκτήριος, qui multum ad persuadendum est potens. Significat item Fraus, τὸ κατασκεύασμα ἢ σόφισμα; Ut cum aliud agimus, aliud simulamus & comminiscimur, quod etiam dolum appellant. Ut apud ipsum Ciceronem *de Pythio*, qui cùm hortos suos Caio Cannio equiti Romano vellet vendere, ut eundem Cannium emendi cupiditate magis incenderet, piscatores ad se convocavit, & ab his petivit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur, unde hortos ipsos longè pluris faceret: cùm tamē nulla his piscatio, nulla aquatio esset. Celare itaque emptorem, quod venditorem dicere oportuit, fraus & dolus est & contra bonam fidem, ut traditum est ab Ulp. *lib. 1. §. ex dicto. ff. de action. empti.* Quare rectè mihi videntur Grammatici fraudem, sicut furtum ἀπὸ τοῦ φωρ dixisse, quod qui dolo, fraudéque agunt, alienum auferunt. Detrahunt enim jus alteri, & suum commodum augent alterius incommodo & damno, &c. *Brechaus l. aliud est Fraus, ff. de verbor. & rer. signif.*

FRAUS à pœna quomodo differat, vide infra *Pœna & fraus.*

FRAUS damnum est, quod vel mala fides adversarii vel ipse eventus rerum adfert Cujac. *ad lib. jurisgentium, §. sed si fraudandi ff. de pact.*

FRAUDIS interpretatio, ut *Papinianus* ait, semper in jure Civili, non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque consideratur, *l. fraudis ff. de reg. jur.* Observa autem, quod Oldendorf. monuit, *Papinian.* eodem respexisse, quo respexit naturalis lex, dum dicit, Non concupisces. Non desiderabis aliena. *Spieg. Prat.*

FRAUDIS solius si mentio fiat, intelligendum de ea est, cui dolus inest. Connan. *lib. 5. cap. 5. n. 2.*

FRAUDIS significatio latior est quam doli, cùm omne factum culpabile designet, sive calliditatem habeat cum machinatione decipiendi circumscribendique causa conjunctam, & ita dolus sit. juxta *l. 1. dolum malo. & l. 7. §. dolo malo. ff. de pactis.* Sive sine machinatione, & studio decipiendi vel circumscribendi sit, ut in *l. 1. §. 1. ff. ad l. Falcid.* Gœdd. *ad lib. 181. num. 6. ff. de verb. sign.*

FRAUS, à ferendo, deceptio, quæ alicui infertur. Apud veteres pro pœna sumebatur, ut scribit Servius *in 11. Æneid.* & Ulp. *in l. 23. §. 2. ff. de ædil. edict.* At in *lib. aliud. 131. de verb. sign.* differre à pœna vult. Fraus enim sine pœna esse potest. Pœna sine fraude esse non potest: Pœna est noxæ vindicta: Fraus & ipsa noxa dicitur, & quasi pœnæ quædam præparatio. *Ulp.* hic in *d. l. 131.* fraudem sine pœna esse posse dicit, quia omnis fraus damnum affert, & quicquid damno afficit, fraus appellatur. At non omne damnum pœna dicitur, cum hæc ad vindictam criminis solum imponatur. Damnum autem est, quicquid detrimentum aut molestiam exhibet alicui, etiam si non ulciscendi sceleris causa. Pœna verò sine fraude nequit esse quoniam nulla pœna non damnum dat. Altera differentia est, quod pœna tantummodo est commissi criminis vindicta: at fraus & crimen ipsum & criminis pœnam significat. Unde fraudem capitalem admittere, id est crimen capitale. Hæc ex Connan. *l. 5. c. 5.* Hotoman.

FRAUS quando & per quæ fieri dicatur, differit fusius Zasius *in §. item si quis. Inst. de act.*

FRAUS dolum significat, *lib. 25. ff. de inoffic. test. lib. 63. ff. de rei vindic.* ideoque hæc duo conjungi solent, *lib. 3. in fi. ff. pro socio, lib. 10. C. de Procurat.* Fraus enim sine dolo admitti non potest, Gœdd. *ad l. 181. n. 6. ff. de verb. sign.*

FRAUDIS (ut ait Tertull. *in lib. 1. de idololatr.*) conditio ea est, si alienum rapiat, aut debitum deneget. *Prat.*

FRAUDEM pro damno accipi quidam putant, in *l. 33. ff. de quibus causis major, l. 1. ff. de alien. jud. mut. l. 18. in fi. de jud.* Fraus pro incommodo & periculo, in fœdere antiquo apud Livium *lib. 1.* Rex. facisne mecu Regium nuncium popul. Roman Quiritum? Quod sine fraude mea, Populique Romani Qu. fiat, facio. Sic passim, Ne ea res fraudi sit. Hinc sine fraude, in *leg. 1. § 1. ff. ad l. Falcid. leg. 26. §. hac clausula, ff. ex quib. causis major.* Prat.

FRAUS fit legi, Senatusconsulto, edicto, constitutioni. Fraudem legi facit, qui salvis legis verbis sententiam ejus circumvenit id est, ubi quod fieri noluit.

noluit, fieri autem non vetuit, id fit, & quod distat ῥητὸν καὶ διάνοια, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit, *l. 29. & l. 30. ff. de legibus.* Exempla sunt in *l. 7. in fin. ff. qui & à quibus. l. 63. ff. de condit. & dem. leg. 16. ff. de jur. patr. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alien. l. 7. §. Prætor ait, ff. de pact. l. 3. §. pen. & l. 7. in princ. & §. mutui dationem, ff. de S. C. Maced. l. 8. §. plane, & l. 29. ff. ad Vell. l. ultim. ff. si famil. furt. fec. l. 37. in fin. ff. de prob.* Briss.

FRAUS fit legibus, quoties ab uno contractu vetito, ad alium pervenitur. Gothofr. *ad Nov. lust. 123. cap. 2. in fin.* ibi; sed etiam omnem cautionem pro hoc quolibet modo expositam, & idem Gothofr. *ad l. 5. de legib.*

In fraudem legis jurisque fidem accommodasse dicitur, qui vel id quod relinquitur, vel aliud tacite promittit se restituturum ei personæ, quæ legibus ex testamento capere non potest, sive Chirographum eo nomine dederit, sive nuda pollicitatione repromiserit, *l. 10. ff. de his quæ ut indig.* Et alias in tacitis fideicommissis fraudem legi fieri videri traditur, quotiens quis neque testamento, neque codicillis rogaretur, sed domestica cautione vel chirographo se obligaret ad præstandum fideicommissum ei, qui capere non potest. *lib. 103. ff. de leg. libr. 1. lib. 3. ff. de jur. fisc.* Briss.

FRAUS capitalis pro crimine sumitur à Jurisconsultis in *l. 23. §. excipitur, ff. de adil. edict,* propter quam quis puniendus sit. Sicque usurpatur à M. Cic. *lib. 1. de natur. & in Rabirian.* Prat.

FRAUDI opponitur fides apud Cic. *in Catil. & in l. aliud est fraus in princ. ff. de verbor. signif.* Fraus pro frustratione maliciosa, *leg. fraudi de orig. jur.* Prat.

FRAUDIS causa adscripta conditio in *l. 37. ff. ad leg. Falc.* dicitur, quæ fraudandæ *l. Falc.* dua gratia adscripta est. Similiter & in fraudem legis Juliæ miscellæ fit in *l. 64. ff. de cond. & demon.* Briss.

In fraudem fisci alienat qui jam eo crimine damnatus, ex quo publicatio bonorum sequitur, vel futurum prospiciens ut damnetur, alienat. *45. ff. de jur. fisc.* Cæterum sic capitis reus filium emancipet, ut is hæreditatem adeat, non videbitur in fraudem fisci factum quod adquisitum non est, *l. 26. ff. de jur. fisc.* in fraudem fisci adoptio facta videtur, etiam si non in reatu, sed desperatione rerum per conscientiam metu imminentis accusationis quis adoptet in hoc, ut ex bonis, quæ se amissurum cogitat, portio detrahatur, *l. ult. ff. de bon. damn.* Brisson. In fraudem fisci datæ libertates, *l. 45. §. à debitore, ff. de jure fisci, lib. 11. qui & à quib.*

In fraudem alterius facit, qui id non facit, quod in ejus utilitatem facere debet Gothofr. *ad l. 121. de reg. jur. per. l. 4. ff. quæ in fraud. cred.*

Fu & fraus conventioni, *l. ult. C. si manc. ita veniat.*

FRAUS etiam creditoribus & patronis fit, In fraudem creditorum manumittit, qui vel eo tempore, quo manumittit, solvendo non est, vel datis libertatibus desiturus est solvendo esse, *l. 10. ff. qui & à quibus, §. in fraudem, Instit.* quibus manumittere liceat. *Briss.*

FRAUDEM in alienationibus manumissionibusve, quæ in creditorum patronive fraudem fiunt, in damno pecuniario accipimus, *l. 1. §. & alias. ff. si quid in fraudem pat.* Eamque quod ad libertatum præstitarum causam attinet, & ex consilio & eventu simul æstimamus, *lib. 80. ff. de divers. reg. jur. l. 4. §. si quis autem, ff. de fideicomm. lib. Inst. quib. manumittere non lice lib. 15. ff. quæ in fraud. cred.* Utrobique vero in fraudem est, ut Theoph. *Instit. quibus manumitt. lic. & in §. it in si quid in fraud. Inst. de act.* interpretatur. κατὰ βλάβην, καὶ ἀπάτην, καὶ ἀδικίαν τῶν χρηστῶν. Briss.

FRAUDEM facit, si quis quod facere debet, non facit, *leg. in fraudem facere, & l. seq. ff. quæ in fraud. cred.* Prat.

FRAUDULENTA venditio est, quoties venditor cum emptore colludit, *l. 9. ff. de reb. alien. lib. 48. ff. de furt. Goth. in not. ad l. 2. C. de præd. & al. reb. minor.*

FRAUDULENTER & segniter separantur *l. 5. C. de suspect. tutor.* Alterum enim ad dolum: Alterum ad culpam pertinet. *Briss.*

FRAUDULENTER donare intelligitur, qui rem propriam ab eo, cui donare studet, sibi donatam confitetur, Gothofr. *ad l. 7. C. de contrah. empt.*

FRAUDULENTUS usurpator, idem qui malæ fidei possessor nihil repetit impensarum nihil, retinet, imputaturus sibi, quare non abstinuerit ab alieno, *l. adeo quidem. §. ex diverso, l. cum ratione. §. sed non ut litera. ff. de acq. rer. dom.* Prat.

FRENARE, translatè pro cohibere & continere.

FREQUENS, est *Fam.* Parere, inquit, exceptioni rei judicatæ, frequens est: hoc est, non insuetum. *l. singulis, de except. rei jud.*

FREQUENTARI dicitur, quod frequens est atque usitatum *lib. 2. ff. ex quibus causis majores.* Briss.

FREQUENTARI Rempublicam, vide *l. 3. ante fin. C. de bon. lib vror.*

FREQUENTEM populum & Senatum dicimus, non cum duo aut tres congregati sunt, sed cum bene multi, Connan. *lib. 1. cap. 10, n. 6.*

FREQUENTER fieri dicitur, quod assidue fit, *ff. de suspec. testam. & bis. de minor. l. & si fine.* Quandoque dicitur fieri frequenter, quod bis fit, *in authentic. de defend. civit. ad fin.* & ibi *not. quandoque multoties* exponitur, *in proæm. decretalium §. fave.* Quandoque voluntarie, *C. de usur. pupill. l. 2. quandoque sæpius, 18. quæst. 2.* non semel habetur hæc dictio *extr. ut lit. non contest.* quoniam frequenter. *Prat.*

FREQUENTES ire in alia omnia, pro frequentes dissentire, *ungleich einziehen.* Neque solum ire in alia omnia, sed & discedere & transire, eodem sensu veteres dicebant, *Spieg. Prat.*

FREQUENTIA, assidua frequentia, quasi nonnullam præbet infamiam, *l. item apud §. de injur.* Sp.

FREQUENTER fieri dicitur, quod bis etiam tervè factum est, *Alber.*

FREQUENTISSIMA est hæc causa possessionis, *in l. Fulcinius. §. cum hoc edictum ff. ex quib. causis in poss. eat.*

FRIBOLA quidam legunt in *leg. solutum, 11. §. solutum, 5. ff. de pign. act.* ubi alii frivola. Vide paulo post in voce *Frivola.*

FRIBUSCULUM in *leg. 32. §. si divortium, ff. de don. inter vir.* à divortio separatur, & leve jurgium significat, ut ostendit *lex 31. ff. de jure dot. l. 27. ff. de pact. dotalib.* Isidorus frivolum videtur legisse; Sic enim *l. 9. Etymol. c. ult.* frivolum est, ait, cum eo animo separantur conjuges, ut ad se invicem revertantur. Fieri autem potest, ut sit *Prat.* Ut frivolusculum, deducto à frivolo per contractionem factum sit frivusculum, inde V in B. mutatione, fribusculum, *Briss.* ult. edit. *Frivusculum* legendum omnino censet.

FRICTRICES mulieres quænam sint, vide Juven. *Satyr.*

Satyr. 6. Martial. 1. *epigr.* 58. Papon. 22. *arrest.* 7. *n.* 2. Clar. 5. *sent.* §. *fornicatio*, *vers. inter mulieres*, Pet. Greg. 6. *Syntag.* 14. Gothofr. *ad lib.* 20 *C. ad leg. Jul. de adult.*

FRIGIDUS. Frigidi dicuntur, qui ex naturalis caloris defectu coire non possunt. Quomodo accipitur *in titulo*. *De frigidis & malefic. lib* 4. *Decretalium.* Aliæ sunt etiam significationes frigidi, quas relinquimus, quod ad præsens institutum minus pertinere videantur, *Anchoran.*

FRITILLUS, Interesse nonnulli putant nihil inter turriculam & fritillum, quibus veteres utebantur in tesseris lusoriisque tabulis: nec nostri Grammatici inter ista distinguunt, neque internoscendi ullam afferunt notam. Tornebo autem videtur fritillus vasculum buxeum longum & teres fuisse, è quo mitterentur tesseræ, vel tali in tabulam. Idque ex eo apparere dicit, quod apud *Senecam* condemnatur Claudius alea ludere pertuso fritillo, sic enim frustra talos collegisse, cum semper caderent nullo retenti, fundo; verba esse *Seneca*, Tum Æacus jubet illum alea ludere pertuso fritillo: & jam ceperat fugientes tesseras quærere & nihil proficere:

Nam quoties missurus eras resonante fritillo,
Utraque subducto fugiebat tessera fundo.

Idem & Pyrgum sive turriculam esse, è *Martiale* constare.

Quæris compositos manus improba mittere talos,
Si per me misit, nil nisi vota facit.

Hæc annotavit Turneb. *advers. lib.* 6. *c.* 3. vide & Gothofr. *ad rub. C. de aleator.*

FRIVICULUM videtur dictum à frio, ut frivolum, quod facile conteritur & comminuitur. Alii frigusculum legunt, quasi amoris remissionem quandam. Quo fere in significatu Frigus quandoque dicitur à Cic. Fab. *lib.* 6. Imperitia, rusticitas & rigor & deformitas afferunt interim frigus; qua significatione ψυχεῖται dicitur quandoque à Græcis, Connan. *lib.* 8. *c.* 11. *n.* 9.

FRIVOLA vasa sunt proprie fictilia quassa. Unde verba frivola dicta, quæ minus sunt fide subnixa. Jurisconf. in *l. solutum*, 11. §. *pen. ff. de pign. act.* hanc vocem pro supellectili tenui & vili accipit, qualis eorum esse solet, qui in cœnaculis habitant, & in celebribus urbibus in foro frivolario eam venditant: quod nostrate vulgus, *Gympelmarckt* appellat, *Spieg.* Sic usus est Satyricus *Satyra* 5. Et ne te teneant Romanarum nomine rerum frivola Senec. *lib.* 3. *controv.* Ego illos in frivola invitavi nostra, quæ illis meam promisi domum, suam eripiam? Hinc frivolarii vocantur, qui hujusmodi supellectilem vendunt.

FRONDATOR, & qui arbores amputant, & qui è frondibus manipulos facit, hyemis tempore, ad pastum animalibus offerendos, & qui manibus vitium folia evellit, quo ardor solis uvam maturiorem reddat. Ex Servio. *Spieg.*

FRONS fundi, in *l.* 30. *in* pr. ut & frons agri in *l.* 56. *in pr. ff. de adquir. rer.* dom. μετωπιαῖον dicitur Quod vero antiquitus monumentis inscribi solebat. In frontem pedes tot. In longitudinem tot pedes sepulchrum patere significat, interprete Acro. *ad Horat. lib.* Hotom. Pratej. Brisson. prima fronte, id est, prima facie. *Brissonius.*

FRONS integra metaphorice per translationem sumitur pro integra persona, id est, non infami, *l.* 4. *ff. de pop. act.* Cujac. *ad l. si cui lex. ff. qui testam. fac. poss.*

FRUCTUARIUS ager idem qui vectigalis intelligi potest, Insulano teste, Barbari una cum Italis vulgo vocant censalem agrum, velut si diceres, censualem. Nisi forte quis velit fructuarium haberi pro agro culto & fertili. Videtur tamen priori interpretationi citius accedendum. *Spieg. Prat.*

FRUCTUARIA stipulatio est, quæ usufructus nomine interponitur, *lib.* 4. *ult. ff. de verb. oblig.* Briss.

FRUCTUARIA villa dicta, quod in eam fructus devehantur. *Spieg.*

FRUCTUARIUS, cujus est fructus. Vide Florentinum in *l. si alii usus. ff. de usufruct.* Spieg.

FRUCTUARII juris esse apud Scævolam, *l. usufructuarium*, §. *si vivariis*, *ff. de usufruct.* Spieg.

FRUCTUARIUS servus, Julianus intelligit eum, in quo quia usumfructum habet, sed alterius est proprietas, *Spieg.*

FRUCTUARIUS & bonæ fidei possessor quomodo differant, vide *l. qui scit.* 25. §. 1. *ff. de usur. & fruct.*

FRUCTUARIUM, & Usufructuarium aiunt quidam eosdem esse. Nam utroque significatur is qui jus utendi fruendi habet, vide *l. uti frui & l. fructuarius*, *ff si usufr. pet.* Differunt tamen, quod fructuarius, fructus collectos nondum absumptos aut dissipatos transmittit ad hæredes: usufructuarius vero non. Connan. *lib.* 4. *cap.* 4. Fructuarius fundus, servusve, in quo usumfructum habemus. *Prat.*

FRUCTUS generis nomen est, quo ea omnia, quæ terra gignuntur, proprie comprehendimus: atque ejus duæ sunt species, quarum altera Frugum nomine appellatur: nimirum quæ minutæ fruges dicuntur, h. e. quæ arista & siliqua continentur, *l.* 77. *de verb. sign.* Altera vero generis sui nomen obtinet, & quicquid præterea ex terra natū ad hominum alimentum pertinet, complectitur, ut vinum, oleum, & arborum baccæ, item fœnum, arundo, cædua, sylva, *lib.* 48. *de usufr. lib.* 40. *de contrah. empt.* Postea vero fructuum appellatio generaliter ad omnem rei corporalis & incorporalis proventum relata est. Unde mercedes rerum, quæ locari solent, & omnes res ex quibus commodum aut emolumentum aliquod percipitur, fructuum vocem obtinet, *l. videamus de usur.* Javolen. *in l. fin. ff. eod. tit.* Fructus rei est, inquit, vel pignori dare licere. Et amicitiæ fructum dicimus, *Cicero* eleganter, & amicos, ait tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant, se maximum fructum esse capturos. *Prat.*

FRUCTUS à fruendo, ut *Varro* & *Donatus* scribunt; dicitur, quod res has, quas fundus ferit, & quæ in fundo feruntur, fruantur. Connan. *l.* 4. *c.* 1. *n.* 2.

FRUCTUS proprie est, quod ex ipso rei corpore ejusque usu ad fruitionem utilitatemque possidentis fertur, renasciturum. Gœdd. *ad leg. usura* 121. *de verb. sign.* per ibi allegat. leg.

FRUCTUS, quantum ex *Celso* & aliis colligi potest, est emolumentum ex fundo, *leg. item*, §. 1. *ff. de usufr.* & ipso corpore natum. *l. usura. de verb. sign.* quod inde percipi, & ibi renasci possit, *l. divortio* §. *si vir. solut. matr.* Differt ab usura & pœna. Usura ab usu dicitur, ut *Varroni* visum est. Ea est lucrum ex conventione usus nomine, vel propter admissam in solvendo moram cum tempore ad sortem accedens. Hostien. *in summa*. Pœna à Græcis descendit: Nam illic ποινὴ ἐστι δ' ἀπὸ τοῦ πόνου εἰρῆσθαι. Est autem sicut ex iis, quæ *Cato* & veteres scribunt, docemur, Certa vel quãtitas, vel species, si contra quam cautū est, factum sit, promissa *l.* 4. §. *Cato. de verb. oblig.* Quid interest ab eo, quod in rem nostram fit, dictum est: sicut Donatus tradit. Id ego ex *Julio Paulo*, & iis, quæ *Celsus* & *Tubero* in eam rem scripsere, nihil aliud esse

esse opinor, quam justam æstimationem ejus (*l. stipul. non divid. de verb. obl.*) quod mihi adversarii facto aut culpa, vel damnum in rebus allatum, vel lucrum quod facturus eram, ademptum est, *l. si commissa rem rat. hab.* Quid intersit inter usuram & fructus, paucis ex *Domitio Ulpiano* docemur. Nam Rei, fructus: Precii esse usuram, *l. item §. pen. de petit. hared.* Curt. *lib. 2. εἰκαστῶν*, *c.* 22.

Fructus *in rubr. ff. de usur.* & fructibus intellige, qui terra, vite, arbore procreantur: item prædiorum, pecorum, mancipiorum, juramentorum, vehiculorum. Gothofr. *in d. rub. & vide l.* 8. 10. 14. 15. 25. 28. *leg.* 38. *§.* 12. 13. 14. *l.* 46. 48. *eod. tit.*

Fructus appellatione interesse quoque continetur, *ff. si servit. vend. l. loci corpus, §. in confessoria, & l. si forte, §. fi.* Alber. Observandum etiam, cum agitur in rem, fructuum nomine contineri utilitatem, tam ex fructu, quam usu provenientem, *l. cum in rem, ff. de rei vend.* Spieg. Prat. Sæpe fructus pro usufructu p nitur, Cujac. *ad l.* 38. *§. si quis ita ff. de verb. oblig.*

Fructus dupli, de quib. *Paulus* scribit *l. 5. Sent. tit.* 9. ii sunt, qui ab *Ulpiano* majores fructus dicuntur in *l. 6. §. ult. ff. mand.* idque ex 12. Tab. originem duxisse putat Cujac. *l. 5. observ. & emendat. cap.* 21.

Fructus aridi sunt, qui ad invicem commixti non confunduntur, ut messes, *l. ult. §. ult. ff. de jur. fisc. l.* 15. *C. Theo. de suscept. l.* 1. *C. Theod. de usur.* Liquidi vero qui confunduntur, ut vinum, mel & similia, *§. si duorum, & §. quod si frumentum, Instit. de rer. divis.* vide in *aut. nullum credend. agric.* tenere illius terram. *Prat.*

In Fructu, Partuum ancillæ non esse, explosa veterum quorundam sententia obtinuit *l. 68. de usufr. §. partus. Inst. de rer. divis. l. 27. de petit hared. l. 22. §. sed enim. ff. ad Trebell.* Itaque à fructibus partus & partuum partus separantur, *l. 14. ff. de usur l. 12. ff. quod met. caus.* Absurdum enim videbatur hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura, gratia hominis comparaverit *d. §. partus, Instit. de rer. divis.*

Fructus omnia in omni actione definiendus est, deducta impensa quoniam nulli fructus contingunt sine aliqua hominis cura, & aliquibus impensis, *l. fructus. Digest. Solut.* Spieg.

Fructus annui fundi Corneliani, quid hæc verba velint, *not. in leg. quis ita ff. de Usufr.* & per Azonium *in summa, eod. tit. §. constituitur.* Alber. Spieg.

Fructus paternus in *l. generaliter. 6. in pr. C. de instit. & substit.* id est, hæreditas patris.

Fructus civiles sunt, qui jure percipiuntur. Ut sunt salaria, pensiones, ejusmodique obventiones, quarum solet esse eadem causa, quæ & naturalium est. Discrimen tamen est in perceptione & acquisitione. Nam in naturalibus inspicimus tempus collectionis. In civilibus tempus cessionis, quo deberi incipiunt: nisi forte debeantur ratione fructuum naturalium, &c. Bald. *tit. de usufruct.*

Fructus communiter in naturales, & industriales sive elaboratos distinguuntur. Naturales fructus sunt, qui vi & beneficio naturæ principaliter, non diligentia & opera hominis proveniunt: ut arbores, poma, lac, pilus, lana, agni, hædi, vituli, equuli, sucululi. *l. fructus de usur. §. is vero ad quem, Inst. de rer. divis.* Fructus industriales sive artificiales sunt, qui principaliter requirunt diligentiam, culturamque hominis, quæ nisi continuo interveniat, natura nihil operatur, *l. bona fidei in princ. de acquir. rer. dom.* Quando igitur nulli fructus contingunt, sine aliqua hominis cura, & sine aliquibus impensis, juxta illud: Labores manuum tuarum manducabis: semper meminisse oportet, omnes fructus in hæreditatis petitione definiendos esse, deductis impensis quæ quærendorum, & cogendorum, conservandorumque eorum gratia fiunt, *l. si à patre, §. de petit. hared. l. fructus solut. matr.* Prat.

Fructus fructuum qui sint, vide *l. cum autem redhibitio §. cum redhibetur mancipium, de ædil. edict.* Prat.

Fructus hominis in operis est, & operæ in fructu sunt *l. fruct. & l. pracedente, ff. de oper. ser.* Spieg. Prat.

Fructus fundi venatio non est, nisi fructus fundi ex venatione constet, *l. 26. ff. de usur.* Prat.

Fructuum vicem usuras obtinere scribit Ulp. *in l. usuras. ff. de usur* id est, loco fructuum usuras succedere: quoniam unius rei duas accessiones petere injuris est, similiter etiam de fructibus alibi respondit *l. is cui, §. quæri poterit. ff. ut in possess. leg. vâtur*, quod scilicet in vicem usurarum fructus cedant, quin etiam in *l. minor. 25. annis cui, &c. §. 1, ff. de minor.* speciem refert, in qua & usuras vicem fructuum, & contra fructus vicem usurarum obtinere respondit. Hot. *de usuris, c. 3. lib.* 1.

Fructus artificiales sunt, quos cultura, & cura, *§. 33 Institut. de rer. divis.* diligentia, opera *l. 48. ff. de acquir. rer.* factoque suo quis percipit, *l. 45. in fi. ff. de usur.* Opponuntur autem artificialibus naturales, vide Gothof. *ad l. 22. C. de rei vindi.* & paulo ante, *Fructus communiter.*

Fructus verbum interdum jus, interdum corpus significat *l. 43. ff. de evict.* Ad jus cum refertur, jus utendi fruendi significat. Ususfructus itaque, an fructus legetur, nihil interest. Nam & fructui usus inest. *l. 14. §. 1. ff. de usu & habit. l. 41. de usu legat.* Fructui quandoque sine usu constituitur, *l. 5. §. sed & si usus. ff. usufr. quemadm. cav.* Cum autem ad corpus refertur, eos proprie qui ex re ipsa naturaliter enascuntur, fructus complectitur; & ab usuris, pensionibus cæterisque obventionibus separantur, *l. 19. ff. de hared. petit. l. 34. ff. de usur. l. 39 §. fructus, ff. de legat. 3. l. 11. ff. de donation.* Hæc enim omnia non fructus esse, sed fructuum vicem obtinere dicuntur, *d. l. 34. & l. 83. ff. de leg.* 3. cum non natura proveniat, neque ex ipso corpore, sed jure percipiantur & ex obligatione, *l. 62. ff. de rei vend.* in fructu plane fundi arundo cædua, & silva est, *l. 40. §. penult. ff. de contr. empt.* Briss. Prat.

Fructus percipere, id est, à solo separare: perceptique dicuntur, qui terra teneri desierunt *l. usufructuarius messem quibus mod. ususfr. amit.* Donell. *de usufr.*

Fructum percipi, spica aut fœno cæso, aut uva adempta, aut excussa olea, quamvis nondum tritum frumentum, aut oleum factum, vel vindemia coacta sit. *Labeo* ait, teste Paul. *in l. si usufructuarius ff. quib. mod. ususfr. amitt.* Spieg. Prat.

Fructus percipiendi sunt, quos tam petitor percipere potuisset, quam possessor, *l. si navis §. fin. de rei vend.* Duobus autem modis dicuntur fructus tam percepti, quam percipiendi. De quibus latè Spec. *tit. de fruct. & interesse, §. 2. per tot.* adde Bart. *in d. l. ex diverso, §. si petitor. ff. de rei vend.* Spieg. Prat.

Fructuum alii pendentes, alii percepti dicuntur. Pendentes sunt, qui terra adhuc continentur,

Diosc. *lib.* 4. & Plin. *lib.* 11. *c.* 23. *& lib.* 26. *c.* 10. Briss. Prat.

Fucum facere, pro eo quod est, imposturam facere & artificiosa dissimulatione deludere, & sine fuco pro simpliciter & aperte, frequens est apud bonos autores: qui etiam medicamentum illud, quo cuti superinducto mulierculæ vitia formæ dissimulant, quasque personam assumunt, fucum vocant. Ut autem fucus est color arte additus: ita persona, facies non vera, sed apposititia. Unde eleganter dictum à *Seneca*: Ut personam malit, quam faciem: id est, *Roter.* interprete, videri malit, quam esse, *Spieg.*

Fucus, color est arte additus. Hinc fucus muliebris, *c. fucate. de consecr. dist.* 5.

Fuerit. Hoc verbum scriptum in testamentis (quum & præteritum & futurum tempus respiciat *l. si fuerit*, *ff de reb. dub. l. si non fuerint ff pro socio*) quomodo accipiendum sit, declarat Bart. *in l. hoc articulo*, *ff de hered. inst.* Prat.

Fufidius fuit Jurisconsultus, cujus autoritate *Paulus* utitur in *l. Fufid. ff. de bon. auctor. jud. possid.* & Africanus ex ejus *quæstionum lib.* 2. ad legatum ornamentorum pertinentem quandam sententiam refert in *l.* 5 *ff de aur. & arg. leg* ubi tamen scriptum est Phuphidius pro Fufidius. Forsitan hic ille est Fufidius, quem M. Tullius *in Bruto* in aliquo patronorum numero fuisse scribit: ad quem etiam M. Scaurus *tres libros de vita sua* scripsit, ut & *Plinius* testatur *lib.* 23. *c.* 2 *observ.* c 9.

Fuga est abscessus cum celeritate. Eam *Baldus*, ut nostri dicunt, inter alios, magistraliter dividit in voluntariam, carcerariam & ignominiosam. Prior gravat fugientem suspicione magna, non tamen quæ justam fidem mereatur, nondum cognita re ipsa *Auth si vero. C. ut omn. jud. tam civil. quam milit.* Altera excusationem habet. Non enim omnis qui de loco recedit, pro fugiente habetur. Siquidem causa faciendi, non factum inspicitur, *l. verum in princ. ff. de Furt.* Huic contraria, quod causam non habeat, quæ excuset. Ignominiosa dicitur. *Spieg. Prat.*

Fuga lata; quære, Lata fuga.

Fugam facere videtur liber homo, pro servo se gerens, *leg. quod autem diximus*, *§. varius*, *ff. de liber. caus.* Spieg.

Fugam facere pro fugere, & in fugam se dare, *l.* 4. *ff de re mil.* Salust. *in Bello Jugurth.* Postquam eos impeditos ramis arborum atque ita disjectos circumveniri vident, fugam faciunt. *Prat.*

Fuga quandoque pro exilio, *l.* 4. *§. ad tempus. ff. de re milit. l.* 5. *ff. de interd. & releg.* Quam significationem & in aliis auctoribus cum Græcia tum Latinis frequentissimam esse, ait Cujacius *in l. ult. de iis qui in exil. dat. vel ord. mot. sunt. C. lib.* 10. Scribit autem *Servius* veteres properantium iter, fugam adpellasse. Inde fugitivus, *Briss.*

Fuga quomodo puniatur, vide Cujac. *observ. lib.* 7. *c.* 22.

Fugam veteres properantium iter appellarunt, ut Donat. *in* 2. *Æneid.* tradit. *Briss.*

Fugam vendere dicebatur, qui servos in fuga constitutos vendebant: Quod Senatusconsulto prohibitum erat, ne servi ad fugam invitarentur. Qui vero absentes servos vendebant, aut etiam fugitivos quærere & distrahi mandabant, in Senatusconsultum quasi fugæ venditores non committebant, *l.* 2. *ff ad l. Fab. l.* 6 *C. eod. l.* 35. *§ si quis amico*, *ff. de contr. empt* Briss.

Fugare armentum, boves, oves, apes, equus, &c. *§. interdum*, *Inst. de oblig. quæ ex delicto nascuntur l.* 4 *ff. ad l. Aquil.* 50. *§. de furtis.*

Fugax, qui propter timiditatem facile fugit.

Fugere, pro non intelligere. Quicquid enim non intellexeris Fugit me, dicis ait August. *tractat* 25 *in Job* Spieg.

Fugiens quomodo non morari dicitur, pulchre ostendit Jurisconsultus in *l. Titius de serv. export.* Interdum sed adjective, pro dubio & in vitium inclinante ponitur, *Cicero*: Qui vinum fugiens vendat sciens, debeatne dicere, non necesse putat *Diogenes*: Antipater, boni viri existimat. Itaque fugere in vino, Latine dicitur, quod vulgo non servari dicimus; *Spieg*

Fugitivas ad Græcorum exemplum, qui eos φυγάδας vocant in jure nostro dicuntur rei, tametsi non semper fugiant, *l. properandum*, *C. de jud. l. fin. C. de bon. mat. l.* 2. *C de jur. calumn.* quemadmodum litigantes, scilicet habitu & qualitate *Prat.*

Fugitare quæstionem, pro formidare, & fugere tormentum. apud Cic. *pro Rosc. Amer.*

Fugitivi appellatione * *Labeo* in fugitiva natua non continetur, teste Ulp. *in l.* 1. *in fin. de fug* Spieg. Prat.

Fugitivarii apud antiquos fugitivorum deprehensores erant: qui eam operam profitebantur, ut fugitivos investigatos reducerent. Jurisconsultus *in l. si apud te Locati*; Non enim ambo inquit, pecuniam ego & fugitivarius de ostiirus. Adde Cujac. *observ. lib.* 5. *c.* 8. *qui post l. si apud te*, *ff. de præscript. verb. & l.* 1. *C. Theodos. si vag. pet. manc* adducit locum ex Floro, *lib* 3. dum bello servili ori capta fuerunt Prætorum castra, fugatique cives, narrat, ita inquit: Qui per fugitivarios detrahi debuissent Prætorios Duces profugos prælio ipsi sequebantur. Sic in antiquis exemplaribus legitur & sic ex suis legit *Elias Vinetus* vir de bonis literis optimè meritus, Cujac. *supr. alleg. loco.* Locus quoque *Varroni* fugitivarius dicitur: id est, qui fugæ paratur. Dicitur autem Fugitivarius ea forma, qua thunnarius, de quo Bud. *in l. venditor. ff. comm. prædior.* & Anataria quædam aquila apud *Plinium*, id est, anatum insectator, *Spieg.*

Fugitivum jumentum, aut errorem etiam si fugiat, aut erret, non dicitur, autor Pompon. *insi. l. Labeo. eod. tit.* Spieg.

Fugitivus non est, qui ad amicum domini confugit, *l. bovem*, *§ qui ad amicum §. qui persuadet*, *§. si servus ff de ædil. edict.*

Fugitivus quid sit, definit *Ofilius*: Fugitivus est, qui extra domini domum fugæ causa, quo se à Domino celaret, mansit. *Cassius* scribit, fugitivum esse, qui certo proposito dominum relinquat. Item apud *Vivianum* relatum est, fugitivum fere ab affectu animi intelligendum esse, non utique à fuga. Ulpian. *in l. quid sit de ædil. edict.* Quod sic accipiendum est, ut tamen solo proposito & consilio fugiendi à Domino, servus fugitivus non fiat, nisi in ipsum factum fugæ vitium mentis deduxerit, *l.* 125. *ff. de verb. sign.* Briss. vide *Gudd.* ad jam *d. l.* 225. *n.* 2. Nam eum qui hostem, aut latronem, incendium, ruinamve fugeret, quamvis fugisse verum sit, non tamen fugitivum esse. Item nec eum quidem qui à Præceptore, cui in disciplinam traditus erat, aufugisset, fugitivum fuisse; si forte ideo fugerit, quia immoderate eo utebatur. Apud *Labeonem* & *Calium* quæritur: si quis in Asylum confugerit, aut eo se contulerit, quo solent venire, qui se venales populant, an fugitivus sit. Ego puto non esse fugitivum eum, qui fecit id quod publice facere licere arbitrabatur:

Nec

Nec eum, qui ad statuam Cæsaris confugit, fugitivum arbitror: Non enim fugiendi animo hoc facit. Idem puto & in eum, qui in Asylum, vel quo alio confugit; quia non fugiendi animo hoc facit: Si tamen ante fugit, & postea se contulit, non ideo magis fugitivus esse desinit. Item *Cælius* scribit, placere eum quoque fugitivum esse, qui eo se conferat, unde eum dominus recuperare non possit: multo magis illum fugitivum esse, qui eo se conferat, unde abduci non possit: *Massem.*

FUGITIVUS, secundum Cælium *in l. 17. de ædil. edict.* est is, qui ea mente à Domino discedit, ne ad Dominum redeat, tametsi mutato consilio ad eum revertatur.

FUGITIVORUM notæ & supplicia. Fugitivi compungi solent notis vel literis, quibus persæpe dignoscuntur & deprehenduntur, *l. 2. ff. de fugit.* Petronius Arbiter. Notum fugitivorum epigramma. *Quintil.* si quis fugitivo stigmata scripsit. *Clemens* Alex. 3. παιδαγ. τὰς δραπέτας στίγματα δείκνυσι. Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remmia calumniatores, quod tollitur, *l. si quis C. de pœn.* Boëtius *de consolatione.* Et dixit, ne notas insigniti frontibus pellerentur. Seneca de ira, varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inscriptiones frontis, & bestiarum immanium cavernæ. Solebant & fugitivi pedum amputatione coërceri, atque adeo qua parte peccassent, eadem mulctari, *l. 3. C. de serv. fug.* Cujac. *observ. lib. 7. c. 13.*

FULCIRE, est veteri operi instituendo remedium adhibere, *Ulp. in l. 1. §. si quis ædificium, de oper. nov. nunc.* Spieg. Hinc dicimus fulcire ædes, *l. 20. ff. de acqu. vel omitt.* fulcire insulam, *l. 3. §. sed & si ff. de in rem verso,* fulcire prædia, *l. 9. §. bis, ff. de rebus auct. jud.* &c. Brisson.

FULCIMENTUM, fultura, & sustentaculum: à fulciendo dicta. Ulp. *de fund. instr. l. quæsitum.* Proinde, inquit, fulcimenta si quis habeat, item in *l. sicut autem, 8. in pr. ff. si servit. vend.* Sicuti autem refectio, ait, parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

FULCRA, sunt, ut docet *Servius,* lectorum spondæ, quæ legato lecto contineri ait Ulp. *in fi. l. librorum de Legat.* 3 Prat.

FULLO qui vestimenta polienda curanda, lavanda mercede accipit, *l. 2. ff. de cond. sine caus. l. 13. §. si fullo, ff. locat. l. 12. & l. 82. ff. de furt. uni. ff. de via publ. Publ.* Theo. dicitur κναφεὺς, λευκαντὴς sive πλύτης, *in §. ult. Inst. mandat. &* §, *item si fullo, Inst. de obli. qua ex delict. nasc.* Prat.

FULLONICA dicitur ars & exercitium fullonum, substantive nomen ipsum accipiendo. Si artem adjicias, adjectivum erit. *Ulp.* pro officina fullonum posuit in *l. 3. de Aqua pluviar.* Spieg.

FULLONICA meritoria, *l. 13. §. fin. ff. de usufr.*

FULLONICAS instituere, *Beiss.* ex ff.

FULMINIS ictu deusta armamenta, in *l. navis adversa, ff. ad leg. Rhod. de jact.* Hinc fulminare sententias, id est, ferre, *cap. 1. de sent. excomm. lib. 6.* Joan. Bello. *Etymol.* Alber.

FULTURA quoque, idem est, quod fulcimentum, &c. Horat. 2. *serm.* Ulp. *in tit. si servitus vendicetur, l. sicuti autem,* vide supra, *Fulcimentum,* Nebriss.

FUMUS, à fumo, notæ significationis. Vide *l. si quis fumo, ff. ad leg. Aquil,* Item dicuntur promissa magnifica quidem, sed inania. Unde fumos vendere, pro eo quod est, Principum benevolentiam simulato commendationis officio, per occasionem familiaritatis, precio vendere, Adi. C. Erasm. *Spieg.*

FUMI, sicut aquæ immissio est. Vide Ulp. *in l. sicuti. §. Aristo. ff. Si servit. vindic.* Spieg.

FUNAMBULI seu Funerepi dicuntur ii homines, qui per funes ambulare soliti sunt, Græcè σχοινοβάται; qua voce apud Latinos *Terentius* Poeta & Messala usi traduntur: ut *Apulejum* mittamus, qui funerepos homines appellat in oratione ad Severianum Proconsulem Carthaginis, ut annotavit Crinitus *lib. 5. c. 13. de honest. discip.*

FUNCTIO nostris est usus, utilitatisve ipsius effectus & æstimatio quæ pro alia re fit, ut creditori satisfiat, Paul *in l. 2. §. mutui datio. ff. de reb. cred.* Quia, inquit, in genere suo functionem recipiunt. Idem in *l. precia ad leg. Falc.* Precia rerum non ex effectu, nec utilitate singulorum sed communiter funguntur, id est, mutua utilitate pensantur. Sic idem *in l. si servum meum, ad l. Aquil. & in l. certum. Si cert. pet.* Quatenus mutua vice res funguntur, quæ tantundem præstent, *Prat.*

FUNCTIONEM res in suo genere recipere dicuntur, secundum Paul. *in l. mutuum, 2. §. mutui datio, 1. ff. de reb. cred. & si cert. pet.* quæ: ut idem Paul. *in l. 6. eod. dicit,* mutua vice funguntur & tantundem præstant.

FUNCTIO publica, i. tributum quod quilibet de populo debet, in *l. omnes, C. de annon. & tribut.* Jo. Bello. *Etymol.* Sumitur & pro eo quod ratione soli præstatur, *l. 1. §. hic titulus. ff. de publ. & vectig.*

FUNCTIO annonaria, *l. 7. circ. fin. C. de fer.* Functio tributaria, *l. 4. C. quor. app ell. non recip.*

FUNCTIO personalis, quæ ob munus solvitur, *l. 1. C. de excusat. mun.* Prat.

FUNCTUS vita, *l. 1. C. Si reus vel acc. mort. fuer. & l. 1. de Posthum. hered. instit.* Alberic.

FUNDA, Fundam pro retia genere dici non est ita infrequens sed eo nomine crumenam vocari, id vero non passim occurrit. *Macrobius:* cùmque accessisset ad sellam, demissa in fundam. pauperem manu paucos denarios protulit, quos Principi daret, adjecitque μὴ κατὰ τὴν τύχην σου, Σεβαστὲ, πλεῖον ἔχων πλεῖον ἂν ἐδίδουν, sed ut re te à similitudine fundæ, qua lapides jactantur, nomen habet, ita quoque loculi pecuniarum, quod specia formaque fundum referrent, Turneb. *adversar. lib. 18. c. 2.*

FUNDAMENTUM propriè in ædificiis dicitur.

FUNDARE est fundamentum ponere, & jacere, *l. 2. §. post hoc. ff. de orig. juris, l. 21. §. interdictum, ff. Quod vi aut clam.*

FUNDUS integrum aliquid est, agrum cum villa & ædificio significans. Sed in usu, urbana ædificia, ædes, rustica villæ dicuntur. Locus vero sine ædificio in urbe area, jure autem ager appellatur, *l. 60. l. 3. de verb. sign.* Fundus autem dictus est ager, ut scribit Varro *l. 4. de ling. Lat.* quod pecudum & pecuniæ videbatur fundamentum: aut quod quotannis fundat multa. At ut vult Festus *lib. 6.* quod planus sit ad similitudinem fundi vasorum. Villa ergo fundi est Pars, atque, accessio *l. 6. ff. quib. mod. ususfr. amitt.* Porro vel modicus locus Fundus appellari potest. Constitutione enim & destinatione nostra fundi efficiuntur, *l. 60. ff. de verb. signific. l. 24. §. fin. de legat.* 1. Fundi etiam pars fundus appellari potest, *l. 34. ff de legat.* 1. Ac fundi dividuntur regionibus ac locis, *l. 23. §. fin. de servit. rust.* Latifundia & possessiones Græci appellant συγκτήσεις, *l. 34. §. 1. de legat.* 2. Pratejus ex Brisson.

FUNDUS, est definita pars agri, sive culta sit, sive inculta. Prædium latius patet, & tam de urbano quam rustico: nec de solo tantum, sed etiam de ædificio dicitur. Ager autem est, qui colitur, & qui

& qui fructuum causa habetur ad usum hominis ἀπὸ τ̃ ἀγρ̃ id est, à rure. Possessio, usus & præscriptio est agri, cujus proprietas ad nos non pertinet. Prædium tam ad possessionem, quam ad agrum refertur. Dicitur igitur fundus, & omnis ager, & omne ædificium, villæ domusve, in quas fructus devehuntur. Ædes, orbana sunt prædia, quæ solo superficieque constant. Superficies, omne quod supra faciem terræ est. Area, locus sine ædificio ab ariditate dictus, ut in ea dictione latius dictum est. Fundi esse censentur ea, quæ intra se tenet, *l. Julian. §. ult. & l. fundi, ff. de actio empt.* Paulus hanc vocem in *leg. sed si ff. de acquir. rer. dom.* usurpavit pro vasis potorii fundamento. Et quamvis fundus ast quiddam minus quum ager, Jurisc. tamen promiscue usurpant. Exemplum habes in *l. quadam mulier, de Rei vind.* Spieg.

Fundus generis nomen est, & species sub se habet Arbustum vineam, hortum; pratum arvum, villam. Sic omnis vinea fundus est, non contra, & fundo sublato, nec vinea potest subesse, Connan. *lib. 4. c. 3. n. 7.*

Fundus, inquit Javolenus *in l. quæstio est,* 115. ff. de verb. sign. est omne, quicquid solo continetur, id est, Fundamentum ejus rei quæ solo fundatur, Brechæus *in d. l. qu. est* 115. *de verb. sign.*

Fundus varias recipit qualitates: Alius enim servus dicitur, alius liber. Fundus servus est, qui aliqua servitute premitur: liber qui nulli est obnoxius, qui etiam optimus maximus dicitur Paulo *de verb. & rer. signif.* Connan. *lib. 4. c. 8. n. 1.* Deinde alius dicitur fertilis, alius sterilis, saxosus, pestilens, infructuosus, desertus &c. *l. 13. de reb. eorum.*

Fundus à possessione, vel agro, vel prædio sic distat, inquit, Javolen. *in d. l. quæst. est.* 115. Fundus est omne, quicquid solo tenetur: Ager est, si species fundi ad usum hominis comparatur: Possessio ab agro juris proprietate distat, quidquid enim apprehendimus, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus, possessio ergo usus, ager proprietas loci est. Prædium utriusque suprascriptæ generale nomen est, nam & Ager, & Possessio hujus appellationis species sunt, *Hotoman.*

Fundi appellatione plena proprietas, id est cum usufructu, significatur, *l. cum quis 6. §. si à re. ff. de verb. sign.* est enim fundus nomen juris, *l. cogi*, 16. *§. inde quæritur, ff. ad Trebell.* Hot. Adde Cujac. *l. 58. de verb. oblig.*

Fundus dicitur populus ulle rei quam alienat: hoc est auctor, inquit *Festus*, quib. ex verbis intelligitur, Fundum fieri populum aliquem dici, cum in re quapiam sua ab alienanda est auctor i. e. approbator, quod genus dicendi crebro *Cic.* usurpat *in orat. pro Balbo.* Neque vero ad populos duntaxat, verumetiam ad quemvis autorem referri solitum. argumento est illud Lysitelis adolescentis apud *Plautum*, qui cum Charmidis absentis filiam à Lesbonico virginis fratre in uxorem sibi dari pactus esset, ubi reversum patrem audivit, ita loquitur: Nunc mihi is propere conveniendus est, ut quæ cum ejus filio egi, ei rei fundus pater sit, potior eo. Vide Hot. 2. *obs.* 5. Turn. *advers.* 4. *c.* 22.

Fundus instructus Instructus dicitur fundus qui ea habet instrumenta, sine quib. fundi exercitium inutile esset. Et sunt instrumenta fundi ea, quæ fructus quærendi, colligendi, conservandive gratia parata sunt, *l. instrum. de fun. instr. ff.* Theophilus *in §. si quis ancillis, Insti. de legat.* Et sine iis ipsis exerceri nequiret possessio, Quam ob rem qui fundum instructum legat, videtur fundum cum suis instrumentis legasse, adeo, ut si tibi fundum cum instr. legato, & post fundum vendidero, instrumentum vendicare non possis, *l. si cui de fund. instrum. leg. ff.* Insurgit autem non indigna quæstio, quam in cæterarum exemplum adferam. Habebat quis duos fundos, & boves duos in altero fundo manentes; in altero opus facientes, tandem dominus hos fundos cum instrumento legavit duab. diversis personis, boves autem neutri reliquit: boves ei cedent, qui fundum, in quo opus faciebant, consequitur, quando huic soli commodare possunt, & non alteri, non enim secundum legem accessio sunt fundi, in quo degebant, sed alterius in quo opus faciebant, *l. cum quidem, ff. de fund. instr. & instru. leg.* Hinc itaque est in Pandectis *tit. de fundo instructo, & instrumento legato*, Anch. Adde Forcat, *Necyomantia dial. 40. n. 3.*

Fundi instructi appellatione veniunt tam villicus hominesque quam omnia quæ vel ipse paterfamilias cum ibi ageret, vel ut fundus esset instructus, non temporis causa, in eo habuit. Item veniunt instrumenta fructuum colligendorum & conservandorum. Et pecora stercorandi vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiamur, vel ut fundus sit instructus, *l. 2. C. de verb. sign.*

Fundus limitrophus. *Alciatus* illud cum aliis sentit, limitrophos fundus dictos non a limenarchis, sed à limitandis limitib. quod tenerentur eorum possessores annonam inde provenientem ad castra militum ducere, qui in imperii limitib. excubabant adversus barbaros. Hinc limes Orientalis Vopisco *in Saturnino*: limes Rhetius (eod. auth.) in Bonos. *Aut. b. Cujac.* fundos limitrophos *in rubr. C. de fund. limitroph. & ver. & in leg. nulli, C. de fund. patri.* dici putat, quod inde milites limitanei alantur, *l. 8. d. tit. de fun. limitrop.* non quod ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanni qui dicuntur, ad milites limitaneos pertinent, itemque paludes & pascual. 3. sæpe jam *allegat. de fund. limitroph.* Fundi autem castellorum ad milites castellanos pertinent, *l. 2 C. eod. tit.* Cujac. *in supr. alleg. Rubr. de fundis limitroph.* &c.

Fundi confines *Terent.* Clemens *in l. si cui centum, de leg. 2.* Sæpe enim inquit, confines fundos etiam supra justam æstimationem (*bóher dannes werth ist*) interest nostra acquirere, *Spieg.*

Fundum cum instrumento, an fundum & instrumentum, an fundum instructum, Vide *l. 5. de Inst. & instrum.*

Fundus Puteolanus quære, *Puteolanus.*

Fundorum Principis, de quibus tractatur sub *rubr. C. de fund. patrim. l. 11.* alii dicuntur patrimoniales, alii divinæ dom. Patrimoniales sunt, qui locari tantum & in Principis patrimonio conservari solent, unde & rei privatæ appellantur. Divinæ domus sunt, qui sacrarum largitionum sunt, hoc est, in quibus Princeps suas largitiones exercet, *Prat.*

Fundus serviens, & dominans. Lege *prædium serviens.*

Fundi saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt, *l. ult. de fund. patrim. C. lib. 11.* Cujac. *in Rub. d. jam. tit. C. de fund. patr.*

Funditus, de hoc adverbio vide Bart. *in Auth. decernimus, C. Sacrosanct.*

Fundi vectigales sunt, qui civitatum sunt, & municipibus ita locantur, ut certum vectigal. reipub. pendant. Alciat. *de verb. sig. & in Dispunct. li. 3. c. 3.* Spieg. Prat.

Fundi emphyteuticarii sunt, qui in emphyteutico

teutico jure dantur, qui & patrimoniales dicuntur, *l. 12. de fund. patrim.* Gothofr. *ad l. 13. C. de prad. & al. reb. minor.*

FUNDUM in Appia cum villico suo, &c. *l. uxorem, §. concubina, de leg. 3.*

FUNDUM Cornelianum de nomine meo exire veto, *leg. pater filium.* §, *duob. de legat 3.* Spieg.

FUNDUS Sacer, quem domino sacramenti religione devinctum vasalli habent, Connan. *lib. e. c. 9. n. 6.*

FUNDUM Trebatianum, &c. fundum Sutrianum, &c. deri volo, Scævola *in l. patronus*, §. *libertis, de leg.* Spieg.

FUNDUS pestilis, vel pestibilis, in *l. pen.* ubi Gothofr. *C. de adilit. action.* id est pestibulas vel herbas lethiferas hebens, vide Cujec. *6. observ.* 24.

FUNDI Trebetiani reditus uxori, &c. dari volo, Vide, Scævolem, *ff. de usu & usufruct.*

FUNDUS, *Grund und Boden.*

FUNDI agonothetici, vocantur in *l. penult. de diversis prad. C. lib. 11. qu.* deputeti etent sumptibus certaminum sacrorum, *l. jubemus, C. de fund. patrimon.* Prat. Adde Cujac. *l. ult. de fundo patrimon. & saltuens. C. lib.* 11. qui dicit eos etiem agonophoros nomineri, *l. filia,* 1. *ff. de leg.* 2.

FUNDORUM genere vide in *rubr. C. de fund. patrimon. lib,* 11. Adde *Cujac.* ibid.

FUNERARE, pro sepelire frequens apud *Ulp.*

FUNERIA vestis. Vide Ulp. *l. sed etsi quid, §. & generaliter, ff. de usufr.*

FUNERARI Setius est de suo testatorem funerati, quam alioe legeta consequi, teste Ulp. *l. at si quis, ff. de Religios.*

FUNERARIA sive Funeratiria ectio Ideò dicitur, quie totem sepulturæ retionem complectitur, oon exequiarum duntaxet, & definitur, quæ ob impensas funerie teusa factas conceditur, *l.* 14. §. *hac actio l. 16. l. 20. & 21. ff. de relig. & sumpt. fun. l. 17. ff. de eebus auth.* Judicis poss. Briss. *Hoteman.*

FUNERO pro funeror, funeri operam do, justa persolvo, Ulp. *l. 14 §. 12. de relig.* Si prohibente hærede funereveris testatorem. item: Ergo pietatis gratia funerasti. Item: Ego tamen nihilominus funerant. Et §. 14 *Qui mandatu alterius funeravit.* Hotom.

FUNERARI pessivè accipitur & speliri, significat in *l. 17. ff. de reb. auct. jud. possid. & in l. 8. de sepul. viol.* & epud Paulum *libr. 5. sentet.* 26. *juncta l. 5. ff. ad l. Jul. de vi publ.* Briss. *in pareg.*

FUNESTARE se secundis nuptiie, vide apud Impp. *in l. 3. §. 1. C. de secund. nupt.*

FUNESTARE sese nuptus incesti veritique conjugii vide *l. 6. in princ. C. de incest. nupt.*

FUNESTA familie in *leg. ult. ff. de stip. ser.* cujus dominus mortuus est. Scribit autem Varro *lib. 4. de lingua Lat.* quamdiu in sepulchrum defuncti glebe edjecte non esset, aut os mortui ed familiem expurgendam exceptum esset; tamdiu funestam eam mensisse. Hinc Cicero *lib. 2. de legibus.* Neque necesse est edisseri à nobis, quis finis sit funestæ familiæ. Septem autem diebus deplorari domi cadaver solebat, octevo die efferebatur, nono cumulabatur. Eæque erant denicales feriæ, quarum *Cicero* in libris *de legib.* & Festus *lib.* 4. meminere. *Briss.*

FUNESTA iteque familia dicebatur, quæ non erat pura: h. e. quæ funere veluti polluta, oondum erat expiate atque purgata. Purgabatur autem, sive pure fiebat justis factis, & condito humetoque cadavere. *Varro*: Si cum Romenus combustus est, os exceptum ad mortui familiam purgendam humo non est opertum, ut Pontifices dicunt, quoad inhumatus sit, familia funesta manet. Jam vero quod humatus non sit, hæredi porcam præcidaneam suscipiendam Telluri & Cereri esse: eliter familiam purum non esse *Varro* scribit. Et *Festus* ait, præcidaneam porcam vocari, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo justa non fecisset, h. e. glebam, sive humum injecisset. Et funeste familia non ente desinebat esse, quem justa defuncto fecisset hæres. Rævardus *l. omnis hared. ff. de reg. Jur.* Gothofr. *ad l. 28. §. 4. ff de stipul. servor.*

FUNGI *Valla* dicitur officium & munus eliquod obire, unde fungi honoribus, & fungi vite, id est, gerere honores, vivere, non ut quidam volunt, mori: nem cum qui mortuus est, functum vita cum dicimus hoc significamus, vicisse illum, & jem non amplius vivere, Connan. *lib. 7. c. 1. n. 3.*

FUNGI est id, quod debetur dare; nam propriè fungi stipendiarii vectigeles dicuntur qui quod debebant pandebent, vide Cic. *Verrin.* 5. Hinc fungi officio suo est, ut vulgus loquitur, facere suum debitum, *l. judex de re jud.* Sic & fungi res dicuntur, quæ officium suum præstant, Ulpian. *in Instit. tit.* 6. Dotem fungi dicit, quæ in matrimoniom detur. Et fungi monumentum in *l. 43 ff. de rei vindic.* in quod corpus infertur. Et functionem res in suo genere recipere Paulus in *l. e. §. mutui. ff. si cert. per.* scribit, quæ ut alias idem ipse auctor loquitur, mutua vice funguntur, & tantundem præstant, *l. 6. ff. si cert. pet.* Nam his rebus, quæ usu consumuntur ac pereunt, quo inter homines communiceri possent, ea est tributa natura, ut communi quasi specie contineantur permutationemque in suo genere recipiant, & alterius vicem ac potestatem altere omnimodo expleat. *Brisson.*

FRANCISCUS autem Duarenus *libr. disputationum anniversf.* 1. *cap.* 14. Res consistenets in pondere, numero, aut mensura fungi vel functionem recipere interpretatur, eum dentur an usum, cum solvuntur, &c. sicut fungi depositione auri, qui aurum deponit ad *l. Pratoria.* fungi collationa dotis, qui dotem confert, *l. 3. de collat. dotis.* fungi tributione, qui tributum solvit pensitatque reipub. At Franciscus Hottomennus *lib. 1. deasuris, cap. 2.* res ejusmodi functionem in genere suo potius quam specie recipera, *d. l. 2.* interpretatur, quasi pensionem sive setiefactionem, quæ fit, harum rerum debitarum, non ipsius speciei fieri, sed generie: propterea quod non eadem corpora redduntur; quippe quæ consumpta sunt, sed tantum ejusdem generis. Quod vero dictum hoc arbitrantur elii ea re, quie in harum rerum solutione altera res alterius vice fungeretur, id eidem *Hotomanno* non est probabile. Constat enim eo loco *Paulum* alias res, id est, quæ in specie sua functionem ac solutionem accipiunt, his rebus tanquam contrerias opponere. Nam & commodatum functionem recipit eadem ipsa specie, quæ commodata est reddite; ipsumque etiam depositum & pignus & quædam præterea ejusmodi. Atqui si quis ita *Pauli* verba interpretetur, ut illæ res in suo generale alterius vice fungerentur, non poterit ea fieri aliarum rerum comparatio, quam hic *Paulum* explicare perspicuum est. Alioqui dicendum esset alies res, veluti commodatas & depositas in specie sua fungi vice elterios. Quo nihil dici porest obtrusius. Nem quæ res commodate, eut deposita redduur, nullomodo fungitur vice, aut sua aut alterius, neque in specie, neque in genere, Cicero *libr. Accusationis* 3. Quis non meximo se affectum beneficio putavit, cum tribus decumie pro una defungeretur? Omnino autem certum est comparationem

nem utrarumque rerum hic fieri quemedmodum his verbis *Paalm* indicat, qaum ait. In aliis rebus aliud pro alio ſolvi non poteſt. Quoniam in cæteris ſolvi poteret, modo ejuſdem generis, ut clare ſignificat, cum ait, eas in genere ſuo functionem recipere per ſolutionem, id eſt, aliud pro alio ſolvi poſſe: non eutem in ſpecie, quam ne habere quidem dici poſſunt, ſicut *Ulp.* aperte docet, in *l. quum Stichm ff. de ſolat.* quum ait, res ejuſmodi in communi ſpecie contineri quaſi dicat, eas non habere ſpeciem quandem ſibi propriem ac peculiarem, & ab aliis ejuſdem generis diſtinctam, ſed cum eliis communem. Atqui ſi ſic comparatio, & aliæ res in ſuo genera functionem, i. e. præſtetionem recipiunt, alias res oppoſitas, in ſua ſpecie tecipere conſenteneum eſt. Atque hoc ſcilicet ipſum eſt, quod vulgo dici ſolet, in hiſce rebue magis quantiretem, id eſt, vim ac momentum cogitari, quam corpora, r. *Titia ff. de leg. 2. ſi is caiſſ. de ſolut.* Suot ergo quædam res, quæ functionem tecipiunt, per ſolutionem, id eſt, uſum ſolutionis ſuæ præſtant in genere megie quam in ſpecie. Quippe quod hæc res propter naturæ ſimilitudinem una quadam, & communi ſpecie coutioeri videantur, ut *Ulp.* aic *d. l. cum Stichm* nec alis quam ponderis, numeri, menſuræve nota in promiſcui uſus utilitate ab invicem diſcernantur, unde etiam pondere, numero & menſura couſtata dicuntur. Sunt vero & aliæ quædam res functionem per ſolutionem recipiunt, in ſpecie, h. e. quæ cum ſolvuntur, hunc ſolutionis ſuæ uſum præſtant, & henc recipiunt functionem, ut eandem quæ eccepta eſt, ſpeciem reddi neceſſe ſit, ne elies ſolutione in eodem genere admiſſa cum injuria ereditoris aliud pro alio ſolvatur. Si quidem harum rerum non una & communis ſit ſpecies, nec eadem in eodem pondere, numero & menſura utilitas. Atque ex hoc terum diſcrimine, quo in diverſa ſolutionis functione, ſeu uſu inter ſa opponuntur, intellectu non difficile eſt, quæ ſit ſententia verborum *Paali*, & quibus in rebue, propter quem cauſam mutuum conſiſtat. Nam rerum quæ pondere, numero & menſura conſtant, datione recte in creditum ire poſſumue, quoniam ſolutionis uſus, quem in genere ſuo præſtant, cum mutui fine convenit, ut videlicet non ea quæ data eſt ſpecies nec omnino alia, ſed ejuſdem generis & qualitaris reddatur, *l. 1. §. matai, ff. de oblig. & act.* Quacunque enim ſpecie ajuſdem generis ſolute creditori ſetisfit. Et hoc ipſum eſt, quod in genere ſuo functionem per ſolutionem recipere dicuntur, i. e. in genere ſuo ſolutionis uſum præſtare. Reliquæ vero tes ideo in creditum dari non poſſunt, quod earum ſolutionis uſus in ſpecia verſerut, nec aliter creditori ſine ſua injuria ſatisfieti poſſit, quam ejuſdem ſpeciei, quæ data eſt ſolutione. Sive igitur eadem, ſive omnino alia reddatur, utrinque mutui naturæ contrarium eſt, in quo tranſleto & conceſſo rei ed uſum dominio, idem in genere & tantundem reddi debet. Hic quibuſdam rem diligentius conſiderantibus ſenſus & hæc tatio verborum *Pauli* eſſe videtur, in hac de rebus, quæ mutuo dari poſſunt, quæſtione. Difficultas autem quæ hectenus omnes ferme exercuit, inde procul dubio nata eſt, quod de functione rerum, quem in genere recipiunt, *Paulam* diſſerere exiſtimarunt. Cum tamen *Paalm* de functione rerum agat, quam per ſolutionem recipipiunt, ut enim oſtenderet, quibus in rebus mutui datio conſiſtet, de netura & conditione rerum, earumque in ſolutione uſu diſſerendum ſibi putavit, quomodo videlicet res functionem per ſolutionem recipiant, & quem in ſolvendo uſum præſtent, in genere ne, vel in ſpecie hæ, an generis ſoluuione ereditori ſatisfieri poſſit, vel eandem reddi ſpeciem oporteat. Minus forte obſcuritatis, ſed eandem ſententiam habitura ſſet oretione hæc. Quia functionem recipiunt in genere ſuo magis quem ſpecie, verba namque (Quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem) ſimpliciter hoc ſenſu intelligenda puto, quem uſitata earum proprieras & ſignificetio gignit, ut functionem recipere per ſolutionem, idem ſit, quod in ſolutione fungi, & uſum præſtere. Funguntur autem, ut dixi, id ſolutione res, vel in genere, quoties eodem genere ſoluto, non omnino eliud pro alio ſolutum videtur, vel in ſpecie, cum eadem ſpecie non reddita, omnino nihil aliud pro alio ſolvi certum eſt. Atque in hanc ſententiem genus ſpeciel, quod ed ſolutionis uſum opponitur, ut ex eo conſtare poſſit, rerum quæ pondere, numero & menſura conſtant, detione cantum in creditum iri, quia functionem recipient in genera per ſolutionem, adeo, ut quacunque ſpecie ejuſdem generia ſoluta propter promiſcuem, quæ in iis verſatur utilitatem creditori ſine ſua injuria ſatisfactum videatur. In cæteris vero rebus ideo mutuum non eſſe, quod eadem omnino ſpecies, qoæ eccepta eſt, reddi debeat. Quippe quod functio earum in ſolutione non ejuſdem generis ſit ſpeciei, ne cum injuria creditoris aliud pro elio ſolvatur.

Fungi megiſtratui. pro megiſtratu, invenies in *l. alt ia fia. ff. ad manicip.* Et defungi moneri pro munere ia *l. 1. §. pravaricatorem, ff. ad Turpil.* Briſſ. *in parerg.*

Fungi diem ſuum, *l. 9. ff. de caſt. pec. crim. l. alt. C. de boa. earum l. 1. C. de filiofam. min. l. 10. C. ad l. Falc.* Briſſ.

Defungi prerio æſtimationeque, pro æſtimationem præſtare & exſolvere Jureconſulti dicunt. *l. 11. §. idem, lib. 2. ff. de act. empt. l. 1. ff. ſi famil. furt. fec. l. 37. in fi. ff. ad l. Aqail.* & noxæ deditione litis æſtimatione, pro eo quod eſt noxæ dedere & litie æſtimationem ſolvere, *l. 22. §. ult. ff. ad manicipal. ff. ad l. Aqail. Inſtit. de noxalib. in princ.* Ex quo ſit, ut intributiones colleñioneſque & penſitationes publicæ functiones vocentur *l. 4. C. de notario, l. 3. de apoch. publ. lib. 10. C. alt. de exactorib. tribut. eod. l. 9. & l. 13. C. de action. empt. l. 2. C. de jur. emphyt. l. unic. C. in quib. cauſ. milit.* Briſſon.

Fungi pignoribus invicem ſatisdationis, i. e. loco fidejuſſorum pignora præſtere, *l. 7. ff. de Prar. ſtip.* Briſſ Adde Fr. Balduin *de pign. & hypoth. c. 1.* Muneribus legatorum fungi, i. e. legata præſtare, *l. 33. in fi. ff. de legat. lib. 2. l. 2. ff. ad Trebell.* Fide commiſſum munere Falcidiæ fungi dicitur, quod Falcidiam patitur, *l. 77. §. 1. ff. de legat. lib. 2.* Pœna quoque functi in *l. 2e. ff. de pœnis* dicuntur, qui pœnam ſuſtinuerunt. Pretia rerum communiter funguntur *leg. 63. ff. ad l. Falcid. l. 33. ad leg. Aqail.* id eſt, tanti res æſtimentur, quanti ſunt apud omnes defunctorie, *l. 2. §. non ſolum, ff. ad SC. Tertyllian. l. 21. §. ultim. ff. de SC. Silanian.* Briſſ.

Fungibiles res diximus, quæ conſiſtunt in numero, pondere & menſura: ut pecunia, frumentum, vinum, oleum. Cæterum corpora in univerſum omnia, omnes aliæ ſpecies dicuntur res non fungibiles, Zaſ. *in §. in perſonam. Inſt. de action.* Prat.

Funus generelius eſt, quam Exequiæ: eſt enim tota pompa tam domeſtica, quam extrinſeca: exequiæ

quiæ vero tantum in via dum funus procedit. Funus quoque proprie dicitur cadaver jam ardens, vel incensum: Exequiæ, dum portatur: Reliquiæ jam crematum & bustum: Conditum vero jam sepultum, *Spieg.* ex *Oldendorp.*

Funus ducere, vide Ulp. *in l. at si quis, ff. de Relig.*

Funus facere, justa facere, & exequi funus, differunt. Nam qui funus in dictum pompa funebri præcedente ducit, facit funus: Qui Sacrificio, quod humanum Festus appellat, ritè peracto glebam objicit, justa facit: & qui denique cadaver prosequuntur, eos exequi funus, exequiasque frequentare dixerunt veteres. *Ravardus*, quem vide de hoc latius ad *l. omnis hæreditas, ff. de reg. jur.*

Funus familiare Ulp. *in l. 2. de in jus voc.* ita sta. Neque funus, inquit, familiare ducentem, justave mortuo facientem; subaudi, in jus vocare oportet. Dixit autem funus ducentem pro eo, quod est funus facientem, ut Virgil. *lib. Æneid.* 4. dixit, ducere somnos, pro eo quod est dormire, & tanquam somnum facere, recte Fr. Sylvio *in Comment. in Orat. pro Quintio* Idem, Funeris causa, ait, sumptus factus videtur is demum, qui ideo fuerit, ut funus ducatur, & sine quo funus duci possit.

Funus imaginarium, Græci Cenotaphion vocant, cum mortuo justa absente cadavere persolvuntur. Legitimum vero dicitur, cum defuncti corpus adest. *Spieg.*

Funus publicum erat, cum quis propter sua in rem publicam beneficia, publicis sumptibus sepeliebatur. Ceremonias illius *Plutarch.* ostendit *in Publicola* Spieg. Prat.

Funeria sumptus pro facultatibus vel dignitate defuncti arbitrantur. *Ulp.* ait. *in l. si quis sepulchrum, relig. & sumpt. fun.* Funeria impensam accipimus, quicquid corporis causa erogatum est: veluti unguentorum, & pretium loci, in quo defunctus humatus est, & si qua vastiaria sunt, vel sarcophagi, & vectura, & quicquid corporia causa antequam sepeliatur, consumptum est, *l. funeris ff. de sumpt. fun.* Spieg. Prat.

Forca, patibulum ex eo dictum putat, Isidor. *lib. 5. c. 28.* quod ferat caput, suspensumque & strangulatum exanimet, *Prat.*

Furcam illam quam circumferre servi pro pœna cogebantur, belle depingunt Plutarchus *in Coriol.* & Halicarnass. *lib. 7.* Prat.

Furca. Callistratus *de Pœnis in l. capitalium*, recitat inter gradus pœnarum capitalium furcam, famososque latrones figendos furca in iis locis, ubi grassati sunt: pluribus complacuisse scribit, nec absque summa ratione, quam ibidem refert *Spieg.* vide Turnebum *adversariorum lib. 4. c. 3.*

Furca supplicii quoque fit mentio in *l. 38, §. auctores, ff. de pœn. l. 6. ad l. Jul. pecu. l. 3. de re milit.*

Furciter, qui servus in furto aut ejusmodi aliquo flagitio deprehensus fuerit, aut improbitatis scelere convictus, duplex lignum, quod currui subjicitur, & cui tamo affigitur at tollere videbatur, & intuente vicinia circumferre, ut fidem ei in posterum non haberent, & ab eo tanquam infido caverent Ideo furtifer appellabatur à Latinis: quod etiam Græci σαυρὸν, hoc Romani furcam nominant, vide Plutarchum in *Quæstion.* & Coriolani vita, *Spieg.*

Furanti gladium porrigere apud Ulp. in *l. qua actione, §. penult. ad leg. Aquil.*

Furere, i. e. furore vexari vel torqueri *l. 7. ff. de Ritu nupt.* ubi furere & sapere opponuntur. Ideoque furere desierit, & sapere cœperit, idem Valent. *l. 10. §. 5. ff. de testam. tut.* Brisson.

Furiosum Jurisconsulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id est, sensu communi caret: quales non modo Athamantem, Alcmeonem, Ajacem, Orestem, fabulæ memorant: verum etiam Margitem, Melitidem, Corœbum, Beccaselenum, Morychum. Dementem verò, qui non usquequaque, sed ex parte tantum mentis errore ducitur, veluti is de quo D. Pius loquitur *in l. his qui, 12. ff. de tut. & curat. dat.* Itaque Furiosus à Demente passim distinguitur: ut *l. 2. ff. de inoff. testam. l. 6. de curat. furios. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat.* ab his *l. ult. C. de admin. tut. l. 27. §. coram, ff. de arbitr.* Gothof. *ad l. 6. in pr. C. de curat. furios.* Dementia enim licet sanitate & integritate mentis careat, mediocritatem tamen officiorum, & vitæ cultum communem tuetur, *Briss.* Sed Cic. *Tuscul. disput.* 115. Dementes, amentes & furiosos eosdem nominat: Stultos vero, quos Juriconsulti dementes aut mente captos appellant: Insanos verò tanquam utrorumque genus constituit. Sanitatem, inquit, animorum positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant: his rebus mentem vacuam appellarunt insaniam: nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carantem nominarunt amentiam, eandemque dementiam. Ex quibus appatet eandem esse furoris quæ dementiæ definitionem: ac propterea eandem utramque rem esse. At de stultitia sic loquitur. Stultitiam enim censuerunt, id est, inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem, officiorum, & vitæ communem cultum atque usitatum. *Hotomann.* Adda *Forcat.* Necyom. *dial. 33. a. 5.*

Furiosus dicitur, qui est cum rabie & furore evidenti. Mente captus verò dicitur, cui mens deficit, & qui consilium animi non habet, tamen nullum furorem extrinsecus ostendit, ita eleganter declarat Bald. in *l. furiosi. circa med. C. de nuptiis & in l. humanitatis, in 3. col. vers. venio ad quartum notabile, C. de impub. & al. subst.* & ponit Jas. in *l. furiosum, in 1. & 2. col. C qui testam fac. poss.* & ulterius dicit Gemin. *in c. si ii in ven not. per illum text. de hæreticis lib. 6.* quod ille dicitur non esse sanæ mentis, qui non habet memoriam ordinatam: & hoc putat notab pro testibus, qui volunt probare quem asse vel non esse sanæ mentis, quod ultimum non est ausus firmare *Alex.* quia forte non videbatur sibi tunc necessarium, *in cons. 54.* ad primum breviter concludo, &c. *in ult. verbu, in 1. lib* ubi posuit plures alios modos, per quos furor probari potest, quos latius reassumpsit idem Alex. *in l. si cum dotem § maritus in ult. col. ff. sol. matrim.* ubi firmavit illud notab. dictum Gemin. *Cotta.*

Furiosus in conspectu inumbratæ quietis constitutus, *lib. 18. ff. de acqu. poss.*

Furiosi cum mentis compotes non sint, nihil velle sciteve intelliguntur: ac neque consentire videntur: ideoque absentibus ignorantibusque computantur, *l. 17. §. filio, ff. de injur. l. 2. §. si. ff. de jur. codicill.* Prat. ex Spieg.

Furiosum duo genera in libris nostris leguntur: unum eorum, qui in perpetuo furore sunt, qui (ut ait Macer, *in l. 14. ff. de off. Præsid*) continua mentis alienatione omni intellectu carent, *l. 22. § si maritus, ff. solut. matr, l. 12. §. natura. ff. de jud.* alterum eorum quorum furor intermissus est. & (ut nostri loquuntur) dilucida habent intervalla sive inducias *d. §. si maritus, & l. 20 § nec furiosus ff. de test. l. 6, C. de curat. furios. l. 9. C. qui testam. fac. poss.*

Furnarius,

Furnarius, qui furno axercendo, & coquendo quæstum facit. Ulpian. *leg.* 24. *§.* 6. *ff. de damn. iefe.* Si furni nomine demni infecti fuerit cautum, denique furnarii culpe demnum datum fuerit. *Hot.*

Furor, impetus enimi sine ratione, dementie, Ulpian. *Si quis caet. in l.* 2. *§. si eoe propter valetudinem:* item qui furore, inquit, impeditus est, valetudine impeditur. *Spieg.*

Furor alius perpetuus est, *l.* 6. *in pr.* & *l.* 7. *in pr.* & *§.* 2. *C. de cucat. furiof. l.* 14. *de de offic. Peasidiis*, *l.* 12. *§.*2.*de jud. l.*22.*§.*9.*solet. matr.* Alter hebet intervella *l.* 9. *C. qei test. fac.* seu intermissionem, *l.* 20. *§.* 4. *ff. qui test. fac.* Gothofr. *ad d. l.* 6. *in princ. C de cur. furios.*

Furor est motbus seu adversa valetudo, *l.* 2. *§. idem est, si quis cautioni.*

Furorem. Cie.3. *Tusiul.* definit mentis ed omnie cœcitetem & majus aliquid esse quam insaniam. Ideoque non esse in 12. tabb. scriptum, si insanus, sed, si furiosus. *Brisson.*

Furor dupliciter contingit: quandoque ex cerebri intemperie læsa rationis parte præcipua. citra febrim, & mania est vel dementie. Quod si mancipium dementia laborans pro sano vænisset ectione ex empto agetur, *l.* 1. *§. interdum*, *ff. de adil. edict.* Aliquando fit furor ex morbo corporis penetrante, ad enimam, ut contingit φρενιτικῶ in febri, *d. §. interdum.* Nam si febris furorem concitaverit phrenitis nominatur. Forcat. *Necyom. dial.* 34. *n.* 7.

Fur ex eo dictus, quod furtum etrum veteres Romani appellarunt, & fures per atras & obscuras noctes facilius furentur, *Homerus.*

------ κλέπτῃ δέ τε νυκτὸς ἀμείνω.

Hæc *Nonius Marcellus* ex Vartone *lib. rer. divinar.* 14. Hoc tamen *Gellius* reprehendit, *lib.* 1. *c.* 18. Nam quod è Græcis, inquit, nude κλέπτης dicitur, antiquiora Græca lingua φὼρ est dictum. Hinc per affinitatem literarum, qui φὼρ Græce est, Latine Fur, Furem autem sic definit *Sabieus* epud Gellium *libr.* 11. *n.* 18. Qui alienem rem attrectavit, cum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur: Et paulò post: Qui alienum tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: sive sciat cujus sit, sive nesciat, *Prat.*

Furem ab abigeo quantitas discernit: Nam qui unum suem subripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut ebigeus, *l. aut facta, de pœn.* Pret.

Fur quandoque dicitur, qui hoc crimen affectet, quamvis non perfecerit, *Spieg.*

Fur improbus, raptor dicitur: quia est fure improbior. *Instit. et bonorem rapt. in princ.* Fur manifestus, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ eppellant, est, qui cum re furtive comprehenditur, priusquam eo loci rem pertulerit, quo destinaveret manere eo die cum furto, Nec refert à quo deprehendatur, utrum ab eo, cujus res fuit, an ab elio, *l.* 2. & 3. & *l. si quis in servitute, ff. de furt.* Sed qui pertulerit quo destinavit, tametsi deprehendatur cum re furtiva, non est manifestus fur, Ex *l.* 3. & *l.* 5. *ff. de furt.* Spiegel. & Pratejus.

Fur nocturnus, hoc est, noctu deprehensus, severius quam indeprehensus punitur, *l.* 3. *ad leg. Aquiliam*, Spieg. Cujec. *in comment. ad l.* 7. & 8. *ff. quod metus causa.*

Furem non esse, qui dicit, quod in venditionibus servorum sæpe dicitur de animo hominis, propositoque loquitur. Furem ait *Tryphoninus* quia possit dicere etiem eum, qui nunquam rem alienam, invito domino subtrexerit, si modo ejus mentis sit, ut occasiona data, id commissurus sit, *leg.* 225. *ff. de verb. sign.* Prat. ex Briss.

Furta domestica vocantur, quæ liberi parentibus, servi dominis, vel liberti patronis, vel mercenarii iis, apud quos degunt, surripiunt, euthor Marcellus *in l. respiciendum*, 11. *§.* 1. *de pœnis*, Prat. *ex Hotoman.* Sed ex tali furto nou nascitur actio furti, licet revera furtum commissum esse dicatur: Quie nec ex elie causa potest inter tales personas actio nasci. *§. Hi qui institutum, de privat. delictu.*

Furta epud veteres Ægyptios omnia fuisse licita & impunite: Apud Lacedæmonios laudata tefert Gell. *lib.* 11. *c.* 18. Prat.

Furta per lancem & licium perquirere: si *Masurii Sabini* liber, quem *de furtis* scripsit, extaret, nulla opus esset dubio procul conjectura. Nunc igitur quid super hac re sentiet doctiss. *Alciatus*, cujus sententia mihi megia quam *Rhodigini* placet. Arbitratur is, consuesse lictores in alienas domoa perquisitum ingredi, in primis licio cinctos, ut se jure publico, & tanquam magistratibus obsequentes. non eutem propria authoritete alienas domos ingredi ostenderent: licium accingere, & lencem secum ferre, quam oculis objicerent, ne que ex perte metrem familias, mulieresve conspicari possent, hincque tracta videtur eppellatio, per lancem & licium rem perquirendi. Ex *ca.* 8. *lib.* 5. *Parerg.* Spieg.

Furtim arbores cædit, qui clam cædit, licet earum arborum furtum non fecerit, *l. feceim*, *ff. Aebor. furtim. cæsar.* Prat. Hotom. *in comment. ad* 12. *tab.* differentiam ait esse inter furtim & furti causa cædere: In illo damnum injurie, in hoc furtum esse. Goth. *ad rubr. ff. arbor. furtim cæsar.*

Furtivæ operæ, quæ & successivæ. Quære Succisivis operis.

Furtiva res, quæ furto surrepta est. Sed & furtum tropo Metonymiæ, pro re furtive dicitur, ut in *l. serv. ff. de condict. indeb.* Spieg.

Furtiva conjunctio in *l.* 7. *c. de repub.* id est furtivæ nuptiæ.

Furtivum est non solum quod noctu, aut interdiu clem eufertur, sed quicquid alienum mobile, malo animo, invito domino contrectatur, *§. furtum autem fit. Instit. de obligat. qua ex delict. nasc.* Hotom.

Furto ebesse rem dicunt Jurisconsult. quæ subrepta est. Et furto perisse, *l.* 35. *ff. de contrab. empt. l.* 14. *ff. de peric. & comm. rei vend.* Prat. ex Briss.

Furto subtrahere, id est, furari in *l.* 9. *C. de fert.*

Furto noxaque solutus dicitur, qui nemini furti obligatus est: ait Ulpia. *l.* 174. *de verb. sige.*

Furtum est contrectatio rei alienæ fraudulosa lucri faciendi gretia, vel ipsius rei vel usus ejus, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est edmittere, ait Peulus *in leg.* 1. *ff. de furtis*, *§.* 1. *Instit. de privat. delict.* Dicitur contrectatio, quie nec cogitatione, nec verbo, nec scriptura, sed contrectando furtum fit, *l.* 1. *ff. eod.* & *l. si quis uxori*, *§. neque l. inficiando.* Id suadet ἔτυμον verbi, cum tam apud Græcos quem Latinos à ferendo dicetur, ut *Paulus* ait. Hinc fit, ut si is qui simulebet se procuretorem esse, effecerit, ut vel sibi vel cui me delegavit promitterem, furti cum eo egere non possum: quoniam nullum corpus intervenerit quod furando animo contrectaretur *l. si is cui* 77. *ff. eo.* Nihil autem refert, an unus tantum aut plures eliquid abstulerint, quod ab uno solo fortassis euferri non poterat, *l. vulgar. §. ult.* Notandum tamen est amotionem rei non semper

his

hic requiri quoniam ex contrectatione rei, quæ non aofertur, plerunque furtum nascitur, *l. valg. §. ult. & l. qui ea mente, ff. eod.* Præterea in furti definitione dicitur rei, quod verbum de re mobili tantum accipiendum est *l. verum* 25. *ff. eod. & l. quare, ff. de usucap.* Tametsi autem rei propriæ aliquando furtom fiat *l. is qui rem* 61. *& l. is qui rem* 68. *ff. eod.* tamen ut plurimum rei alienæ furtum est *l. falsus §. qui alienum, & l. ea mente, ff. eod.* Nam qui contrectat rem cujus dominus est, in qua nihil juris alius quisquam habet, fur dici non potest *l. falsus, §.* 1. *ff. eod.* Sed & rei communis furtum quoque fieri potest, quia pro parte aliena est, *l. si socius.* Item filiorum nostrorum, quos in potestate nostra habemus furtum nobis fit, *l. si filius, & l. matre ff. eod.* De re hæreditaria an furtum fiat olim variatum fuit. Sed tandem obtinuit ejus rei furtum non fieri, quia in nollius dominio est, cui furtum fieri possit. Qood tamen accipiendum est nisi ea res ad jus alicujus quoquo modo pertineat, *l. hereditaria, & l. sequerentur.* Deinde dicitur in definitione Fraudulosa, quia is qui volente domino rem contrectat, vel cum dominum velle existimat, furtum facere non dicitur, *l. qui re,* 78. *l. inter omnes, §. recte, ff. eod.* Consentire autem is dicitur qui sciens non contradicit, nisi pudore vel alia hujusmodi re prohibeatur *l. penultim.* Sane hypothesim refert constitutio *Justiniani,* in qua furtum fit volente domino *l. si quis servo C. de furtis,* sed si jam hypothesim rectè expendamus, consensit quidem ut res amoveatur, sed non eo consilio ut ea careat, sed potius ut à fure jam repetat. Deinde dicitur lucri faciendi gratia: quoniam animus intervenire debet lucri faciendi, nec alio modo res contrectans furtum facit *l. verum*, 40. *ff. eod. & l. qui injuria* Lucrari autem is dicitur, qui rem amovet, ut alteri donet vel commodet, quia species lucri est ex alieno largiri & beneficii debitorem sibi constituere, *l. si pignore*, §. c. sed notandum est furem pecuniæ etiam sacci nomine teneri, quamvis animum sacci surripiendi non habuerit, *l. qui saccum, ff. eod.* Saccum enim pecuniæ causa habere vult, tametsi alias eum habere non curaret. Prætereà dicitur in definitione usus possessionisve: quia furtum facit non tantùm is qui lucrari vult proprietatem alicujus rei, sed etiam usum ejus aut possessionem, *l. qui jumenta. l. si pignora. & l. fullo.* Deinde additur ad finem: quod lege naturali prohibitum est admittere, quæ verba quamvis in hac definitione parum videantur esse necessaria, tamen hujus juris fontem ostendunt. Nam juris naturalis ac divini præceptum est. Non furtum facies; unde distinctio dominiorum dicitur Jurisgentium esse, *lex ex hoc jure. ff. de just. & jur.* Et inter jur. præcepta refertur SUUM CUIQUE TRIBUERE, NEMINEM LÆDERE, hinc etiam alibi dicitur: FURTUM NATURA TURPE AC INHONESTUM ESSE, *l. probrum ff. de verb. signif.* & jure naturali prohibitum est Atque ut acquisitio Dominii à naturali possessione cœpit, ita furtum quod contra dominiorum divisionem admittitur, juri naturali contrarium est, & multo magis juri gentium. Varia olim fuerunt furtorum genera, Concepti furti & oblati mentio est in *Instit. tit. de oblig. quæ ex delicto nascuntur*, & apud Cajum *lib.* 2. *Inst.* Itemque apud Paul. *lib.* 2. *sent. tit.* 51. Conceptum furtum dicebatur, cum apud aliquem testib. præsentibus res furtiva inventa erat, *§. conceptum furtum* 5. *Inst. de privat. delict.* Oblatum verò cum res furtiva ab aliquo tibi oblata erat, eaque apud te concepta *Paulus*, Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inventum est. Oblati, qui rem furtivam alii obtulit, ne apud se inveniretur. Conceptum autem furtum dicit *Gellius* per Lancem & Livium *lib.* 11. *c.* 9. quia ut *Festus* ait *lib.* 10. qui furtum quærebat in domo aliena licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat, propter matris familias & virginum præsentiam, sed hæc in desuetudinem abierunt. *d. §. concept. Instit. de privat. delict.* ut sic hodie supersint duo tantum genera furtorum, manifestum & non manifestum, de quibus satis prolixa disputatio est in *l.* 2. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 14. & 35. *ff. eod.* Vide paulò post *furtum manifestum.* Hæc Duaren. *ad tit. ff. de furtis, c.* 1. *&* 2.

FURTUM à furvo, i.e. nigro dictum, *Labeo* ait, quod clam & obscure fiat, & plerunque nocte: vel à fraode, ut *Sabinus* ait, & à ferendo, i. auferendo, Cujac. *lib.* 6. *obser. c.* 2. vel à Græco sermone, quod Φῶρας appellant fures. Imo & Græci à ferendo Φῶρας dixerunt. Quæ interpretationes vocabuli quum suam habeant vim & utilitatem, ad percipiendam rem ipsam, Paulus eas non frustra recenset possuntque omnes videri probabiles nempe quod nomina sæpe duntaxat rationem significandi habeant, *l.* 1. *ff. de fure.*

FURTUM facit, qui jumenta sibi commodata longius duxerit, aliove modo invito domino usus sit. Jureconsf. *in l. qui jumenta, ff. de furtis, §. furtum autem fit.* 7. *Instit. de privat. delict.* Vide *Gell.* Noctium Atticarum *lib.* 7. Labeo (inquit) *in lib. de* 12. *tab.* 2. acria & severa judicia de furtis habita esse apud veteres scripsit. Idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse qui jumentum aliorsum duxerit, quàm quo utendum acceperat. Item qui longius produxerat, quam quem in locum petierat, itaque *Qu. Scævola* in librorum quos *de jure civili* composuit 16. verba hæc posuit: Quod cui servandum datum est, si id usus est, sive quod utendum acceperit ad aliam rem quam acceperat usus est, furti se obligavit, quod etiam novissimè constituit Justinian. in *§. furtum autem Instit. de obligat. quæ ex del. nasc.* & cautum etiam *in l. si ut certo, §. idem denique ff. commod.* & consuluit Bald. *cons.* 355. quidam A deposuit, in 3. *libr.* & habetur mentio per Ang. Aret. *in tract. maleficiorum, §. & vestem cilestrem abstulit* in antepen. col. *in vers. quid si commodo tibi librum*, licet debeat mitius puniri, ex quo videtur furtum minus inhonestum, ut concludit Cornel. *cons.* 274. insurgit *in ult. col. in* 3. *lib.* Præterea de furto hoc etiam adscribendum duxi, de quo alia contentio fuit inter *Ciceronem* Oratorem maximum, & *Trebatium Testam.* Jureconsultorum Principem: qui (ut refert ipse Tullius *epistolarum lib* 7. ad Trebatium scribens) dubitatum, possetne hæres quod furtum antea factum esset, recti furti agere: scribitque se id caput adnotasse, ubi hæc controversia erat: ut *Trebatius* sciret, id quod neminem sentire dicebat. Sextum Ælium, M. Manilium, M. Brutum sensisse: ipse tamen *Cicero* sententiæ *Scævolæ* & *Testæ* assentitur. Sed quia hæc Jureconsult. monumenta non extant, lege Paul. *in l. si dominium, ff. de furt.* qui refert, actionem furti non solum ad hæredem transire; sed etiam ad bon. possessorem & patrem adoptivum, & legatarium, & ibi *Bart.* & scrib. tract. etiam glos. Bart. & Doct. *in l. sed nec legatarius, ff. de cond. furt.* pulchre

Bald.

qui terræ & fundo cohærent, *l. 44. ff. de rei vindic. l. 1c. §. Julianus l. 27. ff. de usufr. l. 25. non solum, ff. qua in fraud. cred.* qui & pars fundi censentur, *l. fructus de rei vindicat.* & res mobiles, propter futuram mox perceptionem, de quo Bart. *in l. ult. de requir. reis.* Appellantur & stantes fructus *in l. 7. §. interdum, ff. sol. matr. & l. 26. ff. de furr.* His opponuntur percepti, qui scilicet jam à solo separati sunt, *§. is vero, Inst. de rer. divis.* Prat. & Briss.

FRUCTUS portionis instar obtinet. *l. cum filius, §. dominus, de leg. 2.*

FRUCTUS quæruntur, colliguntur, conserventur, *l. si à patre, §. fruct. de petit. hered.*

FRUCTUUM eo usque habende ratio, quousque haberetur, si res petita non periisset: id est, ad rei judicandæ tempus. Vide *l. fructus, ff. de rei vend.* Spieg.

FRUCTUUM autem fundo cohærentium alii maturi, alii immaturi dicuntur: tametsi uni sint, non diversi, hoc est, eedem res, *l. fin. §. pen. ff. quæ in fraud. cred.* Adde *glos. in l. fructus, ff. de rei vend.* Spieg. Prat.

FRUCTUS & usus hoc differunt, quod fructui & usus inest, usui fructus deest, & fructus quidem sine usu esse non potest: usus sine fructu potest, ut si tibi fructus deducto usu legatus sit, inutile sit legatum: & si usufructu legato fructus edimatur, totum ademptum sit: usus est necessitatis tantum: Fructus & necessitatis & voluptatis, vide *Usus*, à fructu. *Hot. Prat.*

FRUGALIS, Mexille, Vexillum: hæc tria scribit *Quintil.* evulse à Latino sermone. Insulanus. credit illum ad prisca & ebolita tempora respexisse: cùm elioquin io receptis habeantur. Quamvis eutem Frugalem Grammatici dici negent, frugalitas temen, frugaliter, & frugalissimus dicitur, Cic. *lib. Tusc. quæst.* 3. Frugalitas ut opinor, inquit, à fruge, que nihil melius è terra oritur, *lib. de Finibus* 2. Quod bene, id est rectè, frugaliter, honestè, *in Verr.* 3. Homo autem ordinis sui frugalissimus, *Spieg.*

FRUGALITATIS nomen tanquam ad caput referre volumus: quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquem illud tem pervulgatum esset, ut jam proverbii locum obtineret, Homines frugi omnia bene facere, *Cic.* euth. *lib. Tusc. quæ.* 4. Itaque complexa est fortitudinem, justitiem, prudentiam, temperantiam. Subindicat idem ex *Hugone*, nescio quo, *Alber. Spieg.* Adde Brechæum *l. frugem, ff. de verb. sign.*

FRUGALITATEM Cicero *pro Dejetaro* modestiam & temperantiam interpretatur: quod ex eo una virtute meximos bonorum nostrorum omnium fructus eccipimus. *Hot.*

FRUGES, *Varrone*, *Donato*, & *Servio* authoribus, inde dictæ, quod his struamur.

FRUGES sunt quæ culturam & industriam humanem requirunt, & redeunt vel sine semine, vel ex semine. Illæ quæ sine semine redeunt, generis nomen retinent: hæ segetes à semine specialius vocari solent: & dividuntur in frumentum & legumen, Plin. *lib.* 18. *cap.* 7. Frumenti nomine, id quod Ariste se tenet, significatur, *l. 77. ff. de verb. sign.* Leguminis verò, quod silique continetur, *Briss.* Generis nomen retinent vina, olee, fruges lapidicinarum, cretifodinarum, etgenti eutique fodinarum, sylvarum cæduarum, *l. sylva 30. ff. de verb. sign. l. fructus 7.* (elias *l. divortio*) *§. si vir. sol. matr. l. final. ff. de fund. dotal. l. si ex lapidicinis, ff. de jur. dot.* Felsum igitur est, quod olim quidam, quos Julianus *in l. frugem.* 77. refutavit, existimabant, omne id, quo homo vescitur, fruges appellari; sic enim eveniret, ut fruges etiam essent agni, hædi, volucres, lac, butyrum, poma, ova, & si quæ ejus generis elie, quia his homines vescuntur: quod ebsurdum est, & usus formæque loquendi repugnat. Nem quæ ex animantibus nascuntur, quæque ex eliis erboribus, quam vite & olive, coguntur, neque fruges sunt, neque fruges vocari debent, cùm non tam frugalitati humanæ, quam plerunque voluptati inserviant: Ideò autem cædua sylve, olive & vitis frugem proferre dicuntur: quia non solum necessitati & utilitati, etque ite alimoniæ inserviunt, verùm etiem peculierem requirunt culturam, industriam, & quest erectionem, nec ite quicquem à cæteris fructibus differunt. In percipiendis quoque iis fructibus opus est felce & sectione, quod sylvis etiam eæduis accidit, *d. l. sylva. de verb. sign.* Hæc Gœdd. *in comment. ad d. l. frugem, 77. n. 3. 4. 5. ff. eod.*

FRUGES, à fruendo dictæ sunt: vel à frumine, quod summa pars gulæ est, per quam cibus in ventrem dimittitur. Ad bonam frugem sese recipere, & evadere, & ed bonem frugem redire: quod *Budæus* diligenter ednotavit. Ideo autem homo frugi dicitur, id est, Frugalis, quod ex ea virtute Modestiæ & temperentiæ quod frugalitas dicta est, meximos omnium bonorum nostrorum fructus percipimus: Brechæus *l. frugem pro reditu. ff. de verb. & rer. sign.* &c.

FRUGI bonæ servus, id est, fructuosus, utilis, necessarius, per quem fit aliquid quo fruemur. Contrarium est nequam. Quintil. *lib.* 2. Quum M. Cælius se esse hominem frugi vult probare, non quia ebstinens sit, nem id ne mentiri quidem poterat: sed quia utilis multis, i. e. fructuosus sit, dicit, unde dicte est frugalitas. Frugi, plerisque videtur esse dictio indeclinebilis: quidem figuratè dativum esse putent, ut si homo frugi, id est, ad frugem, ut eit Priscian. *lib.* 4. Qui idem in *lib.* 5. inclinari dicit, huic frugi, hanc frugem, eb hac fruge. Nem vetustissimi, inquit, Frux & fruges nominativum protulerant. Igitur frugi homines ignavis opponuntur, h. e. quibus sua res curæ non est; quemadmodum frugi servus dicitur, qui domini commodum cordi habet, Alph. *l. si vendita insula de peric. rei vend.* Quamobrem si diligentiem venditor eam edhibuisset in insula custodiende, quam debent homines frugi & diligentes præstare, si quid accidisset, nihil ad eum pertinebit. *Spieg.*

FRUI idem est quod vesci, è frumine; ut annotavit Donatus *ad Terent.* Conn. *lib.* 4. *c.* 1. *n.* 1.

FRUIMUR nostris rebus, utimur alienis. Itaque inquit Cic. *lib.* 1. *epist. famil.* Sic omnibus tuis rebus fruor, ut meis. Et eod. *libr.* 1. Aulo Trebonio qui in sua provincie magna negotia & ampla & expedita habet, multos annos utor valde familiariter, &c. Brechæus *l. recte dicimus, n.* 38. *tit. de verb. & rer. sign.*

FRUI plus est, quam Uti. Nem uti est ad usum & necessitatem uti, frui est omnem rei fructum commoditatemque & utilitatem percipere. Itaque qui fruitur, non ed usum modo cottidianum, sed & ed ebusum & ed compendium & quæstum uti potest. Dicimus eutem locum fruendum locari & conduci, *l. 1. ff. de loco publ. fruend. l. 1. in fi. ff. si ag. vect. l. 7. §. Papinian. ff. sol. matr.* Vitruv. *lib.* 7. *c.* 8. Non minus etiam Lemno, cujus insulæ vectigalia Atheniensib. Senatus P. Q. R. concessit fruenda. Festus *lib.* 10. Lacus Lucrinus in vectigalib. primus locatur fruendus ominis gratia. Sic enim illic legendum est. *Briss.*

FRUMENTA

Frumenta aut cibariis villicorum aut seminando fundo legato dastinata instrumenti vicem habent. Connan.*lib.* 4.*c.* 1.*n.* 9.

Faumenta, in herbis esse censentur, cum spicis adhuc carent, quæ nives possint corrumpere. Labeo *in l. fistulas. §. fin. ff. de contrah. empt.*

Faumentaria machina. Lega, *Machina frumentaria.*

Frumentaria tessera. Non est quædam mensura frumenti, quæ non alibi quam Romæ erret, ut falso traditum est, in *leg. mortuo, ff. de leg.* 2. sed signum erat frumentarium, quo exhibito, frumentum à Principe dabatur pop. Roman. ut hodia quibusdam in locis nummi plumbei. vel æreì, vel quid simila, quod pro symbolo sit. *Uvarzeichen.* Et quo factum est, ut Tessera pro jure percipiendi frumentum, accipiatur; autot Bud. *in annot. ad leg. sed & si susceperis. de jud.* Quia autem Romæ tantum tesseræ frumentariæ dari solebant, ideo earum legatum *Ulpian.* hoc censet Romæ tantum, non etiam in provincia deberi, *Spieg.*

Frumantarii apud Spartianum ij sunt, qui frumentum portabant in horrea publica, & qui inde etiam, cum viritim dabatur, in ædes civium portabant. Scribit anim *Spartianus* exploraffe Adrianum Imp. omnia domorum arcana per frumentarios: idque eo existimo, quod in eas domos, crebro ventitare solebant, in quas frumentum portabant, *Prat.*

Frumentatio, labor, milirum in frumento intra eastra præsidiave congerendo, Macer. *l.* 12. *§.* 2.*ff.de re milit.* Officium Tribunorum est, vel eorum qui exercitui præsunt, frumentationibus commilitonum interesse, *Hotoman. Prat.*

Frumantatores Latine dicuntur, quos Græci *σιτώνας* hoc est, coemendo frumento curatores præpositos. Hæc enim munera erant apud Athenienses, aliasqua civitates, quæ frumento importato urebantur, *l. munerum civilium, §.* 1. *ff. de munerib. & hon.* Hinc Sitonia, munus dicitur publicæ frumentationis, *l.*2. *in princ. ff. de vacation. & excusat. muner.* Si Sitonæ administratores ipsi frumentarii, in *l. fin. ff. de administr. rer. ad civit. pertinent.* Debitorum ex hujusmodi publicis contractibus, fit mentio in *l.* 3. *C. de compensat.* Oldendorp. Prat.

Faumanti appellatione Triticum & hordeum contineri docet Plin. *lib.* 8. *c.* 7. Idemque ejusdem *lib. c.* 8. frumenti genera enumerat, *Briss.*

Frumentum, à frumine dictum, quod ex eo panis confici & per frumen in ventrem dimitti solet, est fruges, quæ emissis aristis, quibus quasi aculeis à morsu minorum avium defenditur, crescendo perficitur & secatur: Cicero *de senectut.* Plin. *lib.* 18. *c.* 7. cujusmodi est triticum, hordeum, olyra, spelta, oriza, fur, ador, vicia, avena. Plin. *d. c.* 7. Neque milium & panicum excludimus, etiam neque siliquam neque aristam habere videantur, & JCtus in *l. si servus servum, §. sed etsi quis milium, ff. ad leg. Aquil.* milium vel frumentum dicat, resistit enim Dioscorid.& Plinii *lib.* 2. autoritas: JCti vox *in d. § sed etsi quis milium*, exauditi potest milium vel aliud frumentum. Cum igitur frumentum aristis constet, lupinum, & faba, quamvis fruges sint, frumentum tamen non sunt, sed legumen autore *Plinio.* Francisc. Mario Graphal. *lib.* 2. *de partib. adium, cap.* 11. & Paulo *in l.* 77. *de verb. sign.* Nec resistit qood *Servius* apud *Alphen.* dixit in frumento hæc continari. Aliud enim est frumentum esse, aliud inter frumenta haberi vel referri, sicuti etiam multum differunt publicum esse, & inter publica censeri, *l.* 15. *cum dual. seq. ff. eod.* Similitudinam frumenti habent; & aliquando necassitati & pani & conficiendo adhibentur: propriè tamen hic leguminum usus & natura non est. Francisc. Marius Graphal. *d. loc.* Goedd. *ad d. l.* 77. *n.* 3. *&* 6. *de verbo. signific.*

Frumanto arenam vel aliud miscere, ut difficilis separatio sit, vida Ulp. *ad l. Aquil.*

Frustra esse, quod axitum seperatum non habet, quodqua non, ex sententiä evenit, dicitur: Igitur pro nequaquam, incassum, inutilitèr, ac fine ullo rei effectu, sæpe accipitur. Exempla indicat Alber. *Spieg.*

Frustrandæ dilationis causa latitare non dicitur, qui præsens judicium subire non compellitur, *l.* 3. *ff de jud.* Alber.

Frustrari est trahere moram, Cujac. *l.* 4. *de conveniendis fisc. debit. C. lib.* 10. Et mora ipsa, illa debitoris dilatio frustratio dicitur, *lib. hominem, ff. mandati. l. pen. unde vi.* Id enim est frustrari aliquem, cum in eo, quod à te expectet, quodque illi cum opus est, Præstata debeas, illum fallas ac dastituas, faciasque, ut frustra sit, quod expectat. Donellus *de Mora.*

Faustrari significat morari, tergiversari, cunctari, *l.* 24. *&* 25. *ff. ex quib. caus. majer. l.* 2. *§. quod si pater ff. ad Tertyll.* Frustrari ergo dicuntur, qui qualibet tergiversatione & solertia efficiunt, na secum agi, vel ad exitum controversia deduci possit, *lib. fin. ff. de Procur. lib.* 3. *ff. de jud.* Prat. ex Briss.

Frustrari tempus, *verspatigen* post tempus, h. a. frustra petere, apud Ulp. *in l. sed & si per Prætor. §. act. exempt. quib. caus. majer.*

Frustratim, per frustra & minutatim. 23. *q.* 1. *bis ita, not. extr. de præsumpt. cap. audiuis.*

Frustrationem; pro fallacia, quæ vulgo *falliorem* mercatorom dicitur, usurpat Papin. *in l. de usur.* sed & apud alios autores daceptionem significat, *Spieg.*

Frustrator, qui in judicio deest, *l.* 31. *§. litem, ff. neg. gest.* item qui tergiversationibus exacutionem rei judicatæ remoratur, *l* 7. *C. de execut. rei jud.* ex Briss.

Frustrator etiam pro moroso debirora sumitur, in *l. ult. §. ult. ff. de vi & vi armata.*

Frustrator quis dicatur, indicat *glos. ut volunt*, singularia in *l. merito ff. de vi & vi arm.* Papinian. *de negot. gest. l. libert. §. litem.* Frustratoris amicus ultro egit, causas absentiæ ejus allegans, & paulo post: Et hoc verum est, cum frustrator condemnatus est, *Spieg.*

F U.

Fucara est tingera & colorare, ut fucare purpuram, *l.* 1. *C. qua res vend. non poss. l. ult. C. Theod. de marileg.* Cujac. *in l. vellera, de vestibus holos. & aur. & de tinct. sacr. muric, C. lib.* 11.

Fucatum, pro falso, dissimulato, tecto.

Fucus herbæ genus, quam Græci *φῦκος* vocant, tingendis lanis utile. Unde simpliciter, *Erasmo* referente, fucum pro colore repertira licet: & fucara pro colorare, maxima si colorem non nativum aut genuinum, sed artificiosum ac velut adulterinum significemus, *l.* 1. *C qua res vend. non poss.* Colorem quoque pro fuco ususpauit *Julianus*, citante Ulp. *in l. si filiusf. in Princ. ad SCtum Maced.*

Fuci appellatione in *lib. ult. §. species. ff. de publican.* haud satis scio, an frutex in Creta nascens significetur, quem Græci *φῦκον θαλάσσιον*, Latini fucum marinum vocant: cujus meminere Diosc.

Diosc. *lib.* 4. & Plin. *lib.* 11. *c.* 23. *&* *lib.* 26. *c.* 20. Briss. Prat.

FUCUM fecere, pro ao quod ast, imposturem fecera & ertificiosa dissimuletione deludera, & sine fuco pro simpliciter & eperta, frequens est apud bonos autores: qui etiam medicementum illud, quo cuti superinducto mulierculæ vitia formæ dissimulant, quasique parsonam essumunt, fucum vocant. Ut autam fucus ast color erte additus: ite persona, faties non vera, sad appositicia. Unda aleganter dictum à *Seneca*: Ut personam malit, quam faciem: id est, *Roter.* interprete, videri malit, quam esse, *Spieg.*

Fucus, color est arte additus. Hinc fucus muliabris, *c. fucare. de consecr. dist.* 5.

FUERIT. Hoc verbum scriptum in tastementis (quum & præteritum & futurum rempus respiciat *l. si fuerit, ff de reb. dub. l. si non fuerint ff pro socio*) quomodo eccipiendum sit, declarat Bart. *in l. hoc articulo, ff de hared. inst.* Prat.

FUFIDIUS fuit Jurisconsultus, cujus eutoritete *Paulus* utitur in *l. Fufid. ff. de bon. auctor. jud. possid.* & Africanus ex ejus *quaestionum lib.* 2. ad legatum ornamentorum pertinentem quandam sententiem refert in *l.* 5 *ff. de aur. & arg. leg* ubi tamen scriptum est Phuphidius pro Fufidius. Forsiten hic ille est Fufidius, quem M. Tullius *in Bruto* in eliquo pertonorum numero fuisse scribit: ed quem etiam M Scaurus *tres libros de vita sua* scripsit, ut & *Plinius* testatur *lib.* 23. *c.* 2 *observ. c* 9.

FUGA est ebsessus cum celeritate. Fam *Baldus*, ut nostri dicunt, inter peres, magistraliter dividit in voluntariem, causeriam & ignominiosem. Prior gravet fugientem suspicione magna, non tamen quæ justam fidem mereatur, nondum cognita re ipsa *Au b. si vero. C. ut omn. jud. tam civil. quam milit.* Altere excusetionem hebet. Non enim omnis qui de loco recadit, pro fugienta hebetur. Siquidem causa faciendi, non factum inspicitur, *l. verum in princ. ff. de Furt.* Huic contre ie, quod causam non hebeat, quæ excuset. Ignominiosa dicitur. *Spieg Prat.*

F G leta; quære, Lata fuge.

FUGAM fecera videtur liber homo, pro servo se gerens, *leg. quod autem diximus, §. varius, ff. de liber. caus* Spieg.

FUGAM fetere pro fugere, & in fugam se data, *l.* 4. *ff de re mil.* Selust. ia *Bello Jugurth.* Postquam aos impeditos ramis arborum eque ita disjectos circumveniri vident, fugam faciunt. *Prat.*

FUGA quandoque pro exilio, *l.* 4. *§. ad tempus. ff. de re milit. l.* 5. *ff. de interd. & releg.* Quem significationem & in eliis eucto ribus cum Græcis tum Latinis frequentissimem esse, air Cujacius *in l. ult. de iis qui in exil. dat. vel ord. mot. sunt. C. lib.* 10. Scribit eutem *Servius* veteres properentium iter, fugam adpellasse. Inde fugitivus, *Briss.*

FUGA quomodo punietur, vida Cujec. *observ. lib.* 7. c. 12.

FUGAM veteres properantiem iter appellarunt, ut Donat. *in* 2. *Æneid.* tradit. *Briss.*

FUGAM vendere dicebatur, qui serves in fuga constitutos vendebant: Quod Senatusconsulto prohibitum erat, ne servi ad fugam invitarentur. Qui vero ebsentes servos vendebent, auc etiam fugitivos quærere & distrahi mendebant, in Senatusconsultum quasi fugæ venditores non committebant, *l.* 2. *ff ad l. Fab. l.* 6 *C eod. l.* 35. *§ si quis amica, ff. de contr. emt* Briss.

FUGARE armentum, boves, oves, apes, &c. *§. interdum, Inst. de oblig. qua ex delicto nascuntur l.* 4 *ff. ad l. Aquil.* 50. *ff. de furtis.*

FUGAX. qui propter timiditatem facile fugit.

FUGERE, pro non intelligere. Quicquid enim non intellexaris Fugit ma, dicis ait August. *tractat* 25 *in Job* Spieg.

FUGIENS quomodo non morari dicitur, pulchre ostendit Jurisconf in *l. Titius de serv. export.* Interdum sed edjective, pro dubio & in vitium inelinente ponitur, *Cicero*: Qui vinum fugiens vandat sciens, debeatne dicere, non necesse putat *Diogenes*: Antipater, boni viri existimat. Itaque fugere in vino, Latine dicitur, quod vulgo n n servari dicimus; *Spieg*

FUGIENTES ad Græcorum exemplum, qui eos φεύγοντας vocant in jure nostro dicuntur rei, tametsi non sempet fugient, *l properandum, C. de jud. l. fin. C. de bon. mat. l.* 2. *C de jur. calumn.* quemedmodum litigantes, scilicet habitu & qualitata *Prat.*

FUGITARE quæstinnem. pro formidare, & fugere tormentum. apud Cic. *pro Rosc. Amer.*

FUGITIVI appellatione *Iaboris* ex fugitiva netus non continetur, teste Ulp. *in l.* 1. *in fin. de fug* Spieg. Prat.

FUGITIVARII apud entiquos fugitivorum deprehensores erent: qui eam operam præstebantur, ut fugitivos investigatos reducarent. Jurisconf. *in l si apud te Locari*: Non enim embo inquit, pecuniam ego & fugitiverius deposuimus. Adde Cujac. *observ. lib.* 5. *c.* 8. *qui post l si apud te, ff. de praescript. verb. & l.* 1 *C. Theodos si vag. petatur* edducit locum ex Floro. *lib* 3. dum bello servili uti cepta fuerunt Prætorum castra, fugerique cives, netrat. ita inqoit: Qui per fugitiverios detrahi debuissant Prætorios Duces profugos prælio ipsi sequebantur. Sic in antiquis exempletibus legitur & sic ax suis lagit *Elias Vinetus* vir de bonis literie optumè meritus, Cujac. *supr. alleg. loco.* Locus quoque *Varroni* fugitiverius dicitur: id est, qui fugæ pereat. Dicitur eutem Fugitiveriue ee forma, qoa thunnarius, da quo Bud. *in l. venditor. ff. comm. prædior.* & Anetaria quædam aquila apud *Plinium*, id ast, aneium insectator, *Spieg.*

FUGITIVUM jumentum, aut errorem etiem si fugiet, eut erret, non dicitur, autor Pompon. *insi. l. Labeo. eod. tit.* Spieg.

FUGITIVUS non est, qui ad amitum domini confugit, *l. bovem, § qui ad amicum §. qui persuadet, §. si servus. ff. de edil. edict.*

FUGITIVUS quid sit, definit *Ofilius*: Fugitivus est, qui extra domini domum fugæ causa, quo se à Domino celatet, mansit. *Cassius* scribit, fugitivum esse, qui certo proposito dominum relinquet. Item epud *Vivianum* relatum est, fugitivum fere eb effectu animi intelligandum esse, non utiqua a fuga. Ulpien. *in l quid sit de edil. edict.* Quod sic eccipiendum est, ut tamen solo proposito & consilio fugiendi à Domino, servus fugitivus non fiet, nisi in ipsum fectum fugæ vitium mantis deduxerit, *l.* 225. *ff. de verb. sign.* Briss. vida *Gædd.* ed jam *d. l.* 225. *n.* 2. Nam eum qui hostem, aut latronem, incendium, ruinamve fugeret, quamvis fugisse verum sit, non tamen fugitivum esse. Item nec eum quidem qui à Præceptore, cui in disciplinem reditus erat, aufugisset, fugitivum fuisse; si forte ideo fugerit, quia immoderere eo utebetur. Apud *Labeonem* & *Cælium* quæritur: si quis in Asylum confugerit, aut eo se conferet, quo solent venire, qui se veneles postulant, an fugitivus sit. Ego puto non esse fugitivum eum, qui fecit id quod publice facere licere arbitrabatur:

Nec eum, qui ad ftatuam Cæfaria confugit, fugitivum arbitror: Non enim fugiendi animo hoc facit. Idem puto & in eum, qui in Afylum, vel quo alio confugit; quia non fugiendi animo hoc facit: Si tamen ante fugit, & poftea fa contulit, non ideo magis fugitivus effe dafinit. Item *Cælius* fcribit, placere aum quoqua fugitivum effe, qui eo fe conferat, unde eum dominus recuperare non poffit: multo magia illum fugitivum effe, qui eo fe conferat, unde abduci non poffit: *Maffeus*.

Fugitivus, fecundum Cælium *in l. 17. de ædil.edict.* eft is, qui ea mente à Domino difcedit, ne ad Dominum redeat, tametfi murato confilio ad eum revertatur.

Fugitivorum notæ & fupplicia. Fugitivi compungi folent notis vel literis, quidus perfæpe dignofcuntur & deprehenduntur, *l. 2. ff. de fugit.* Petronius Arbiter. Notum fugitivorum epigramma. *Quintil.* fi quis fugitivo ftigmata fcripfit. *Clemens* Alex. 3. *παιδαγ. τὴν δραπετικὴν στιγματα δεικνυσι.* Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remmia calumniatores, quod tollitur, *l. fi quis C. de pœn.* Boëtius *de confolatione.* Et dixit, ut notas infigniti frontibus pellerentur. Seneca de ira, varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, infcriptiones frontis, & beftiarum immanium caverna. Solebant & fugitivi pedum amputatione coërceri, atque adeo qua parte peccaffent, eadem mulcari, *l. 3. C. de ferv. fug.* Cujac. *obferv. lib. 7. c. 13.*

Fulcire, aft veteri operi inftituendo remedium adhibere, *Ulp. in l. 1. §. fi quis ædificium, de oper. nov. nunc.* Spieg. Hinc dicimus fulcire ædes, *l. 20. ff. de acqu. vel omitt.* fulcire infulam, *l. 3. §. fed & fi ff. de in rem verfo,* fulcire prædia, *l. 9. §. his, ff. de rebus auth. jud.* &c. Briffon.

Fulcimentum, fultura, & fuftantaculum: à fulciendo dicta. Ulp. *de fund. inftr. l. quæfitum.* Proinda, inquit, fulcimenta fi quis habeat, item in *l. ficut autem, 8. in pr. ff. fi fervit. vend.* Sicuti autem refectio, ait, parietis ad vicinum pertinet, ita & fultura ædificiorum vicini.

Fulcra, funt, ut docet *Servius*, lectorum fpondæ, quæ legato lecto contineri ait Ulp. *in fi. l. librorum de Legat.* 3 Prat.

Fullo qui veftimenta polienda curanda, lavanda mercede accipit, *l. 2. ff. de cond. fine cauf. l. 13. §. fi fullo, ff. locat. l. 12. & l. 82. ff. de furt. uni. ff. de via publ. Publ.* Theo. dicitur *κναφεὺς, λευκαντὴς* five *πλύτης, in §. ult. Inft. mandat. & §. item fi fullo, Inft. de obli. qua ex delict. nafc.* Prat.

Fullonica dicitur ars & exercitium fullonum, fubftantive nomen ipfum accipiendo. Si artem adjicias, adjectivum erit. *Ulp.* pro officina fullonum pofuit in *l. 3. de Aqua pluviar.* Spieg.

Fullonica meritoria, *l. 13. §. fin. ff. de ufufr.*

Fullonicas inftituere, *Brif.* ex ff.

Fulminis ictu deufta armamenta. in *l. navis adverfa, ff. ad leg. Rhod. de jact.* Hinc fulminare fententias, id eft, ferre, *cap. 1. de fent. excomm. lib. 6.* Joan. Bello. *Etymol.* Alber.

Fultura quoque, idem eft, quod fulcimentum, &c. Horat. 2. *ferm.* Ulp. *in tit. fi fervitus vendicetur, l. ficuti autem,* vide fupra, *Fulcimentum,* Nebriff.

Fumus, à fumo, notæ fignificationis. Vide *l. fi quis fumo, ff. ad leg. Aquil,* Item dicuntur promiffa magnifica quidem, fed inania. Unde fumos vendere, pro eo quod eft, Principum benevolentiam fimulato commendationis officio, per occafionem familiaritatis, precio vendere, Adi. C. Erafm. *Spieg.*

Fumi, ficut aquæ immiffio eft. Vide Ulp. *in l. ficuti. §. Arifto. ff. Si fervit. vindic.* Spieg.

Funambuli feu Funerepi dicuntur ii homines, qui per funes ambulare foliti funt, Græcè *σχοινοβάται*; qua voce apud Latinos *Terentius* Poeta & Meffala ufi traduntur: ut *Apulejum* miramus, qui funerepos homines appellat in oratione ad Severianum Proconfulem Carthaginis, ut annotavit Crinitus *lib. 5. c. 13. de honeft. difcip.*

Functio noftris aft ufus, utilitatifve ipfius effectus & æftimatio quæ pro alia re fit, ut creditori fatisfiat, Paul *in l. 2. §. mutui datio. ff. de reb. cred.* Quia, inquit, in genere fuo functionem recipiunt. Idem *in l. precia ad leg. Falc.* Precia rerum non ex effectu, nec utilitate fingulorum fed communiter funguntur, id eft, mutua utilitate penfantur. Sic idem *in l. fi fervum meum, ad l. Aquil. & in l. certum. Si cert. pet.* Quatenus mutua vice res fungantur, quæ tantundem præftent, *Prat.*

Functionem res in fuo genere recipere dicuntur, fecundum Paul. *in l. mutuum, 2. §. mutui datio, 1. ff. de reb. cred. & fi cert. pet.* quæ: ut idem Paul. *in l. 6. eod. dicit,* mutua vice funguntur & tantundem præftant.

Functio publica, i. tributum quod quilibet de populo debet, in *l. omnes, C. de annon. & tribut.* Jo. Bello. *Etymol.* Sumitur & pro eo quod ratione foli præftatur, *l. 1. §. hic titulus. ff. de publ. & vectig.*

Functio annonaria, *l. 7. circ. fin. C. de fer.* Functio tributaria, *l. 4. C. quor. ap ell. non recip.*

Functio perfonalis, quæ ob munus folvitur, *l. 1. C. de excufat. mun.* Prat.

Functus vita, *l. 1. C. Si reus vel acc. mort. fuer. & l. 1. de Pofthum. hæred. inftit.* Alberic.

Funda, Fundam pro retis genere dici non eft ita infrequens fed eo nomine crumenam vocari id vero nod paffim occurrit. *Macrobius*: cùmque acceffiffet ad fellam, demiffa in fundam. pauperem manu paucos denarios protulit, quos Principi daret, adjecitque *μὰ τὴν σὴν τύχην σέβαστε εἰ πλεῖον εἶχον πλεῖον ἂν ἐδίδουν*, fed ut re te à fimilitudine fundæ, qua lapides jactantur, nomen habet, ita quoque loculi pecuniarum, quod fpecia formaqua fundum referrent, Turneb. *adverfar. lib. 18. c. 8.*

Fundamantum propriè in ædificiis dicitur.

Fundare eft fundamentum ponere, & jacere. *l. 2. §. poft hos. ff. de orig. juris, l. 21. §. interdictum, ff. Quod vi aut clam.*

Fundus integrum aliquid eft, agrum cum villa & ædificio fignificans. Sed in ufo, urbana ædificia, ædes, ruftica villæ dicuntur. Locus vero fine ædificio in urbe area, jure autem ager appellatur, *l. 60. l. 3. de verb. fign.* Fundus autem dictus eft ager, ut fcribit Varro *l. 4. de ling. Lat.* quod pecudum & pecuniæ videbatur fundamentum: aut quod quotannis fundat multa. At ut vult Feftus *lib. 6.* quod planus fit ad fimilitudinem fundi vaforum. Villa ergo fundi eft Pars, atque, acceffio *l. 6 ff. quib. mod. ufusfr. amitt.* Porro vel modicus locus Fundus appellari poteft. Conftitutiona enim & deftinatione noftra fundi efficiuntur, *l. 60. ff. de verb. fignific. l. 54. §. fin. de legat.* 1. Fundi etiam pars fundus appellari poteft, *l. 34. ff de legat.* 1. Ac fundi dividuntur regionibus ac locis, *l. 23. §. fin. de fervit. ruft.* Latifundia & poffeffiones Græci appellant *συγκτήσεις*, *l. 34. §. 1. de legat.* 2. Pratejus ex Briffon.

Fundus, eft definita pars agri, five culta fit, five inculta. Prædium latius patet, & tam de urbano quam ruftico: nec de folo tantum, fed etiam de ædificio dicitur. Ager autem eft, qui colitur,

& qui fructuum causa habetur ad usum hominis *ἀπὸ τ̃ ἀγρ̃* id est, à rure. Possessio, usus & præscriptio est agri, cujus proprietas ad nos non pertinet. Prædium tam ad possessionem, quam ad agrum refertur. Dicitur igitur fundus, & omnis ager, & omne ædificium, villæ domusve, in quas fructus devehuntur. Ædes; urbana sunt prædia, quæ solo superficieque constant. Superficies, omne quod supra faciem terræ est. Area, locus sine ædificio ab ariditate dictus, ut in ea dictione latius dictum est. Fundi esse censentur ea, quæ intra se tenet, *l. Julian. §. alt. & l. fundi, ff. de actio empt.* Paulus hanc vocem in *leg. sed si ff. de acquir. rer. dom.* usurpavit pro vasis potorii fundamento. Et quamvis fundus est quiddam minus quam ager, Jurisc. tamen promiscue usurpant. Exemplum habes in *l. quadam mulier, de Rei vind.* Spieg.

FUNDUS generis nomen est, & species sub se habet Arbustum vineam, hortum; pratum arvum, villam. Sic omnis vinea fundus est, non contra, & fundo sublato, nec vinea potest subesse, Connan. *lib. 4. c. 3. n. 7.*

FUNDUS, inquit Javolenus *in l. quæstio est*, 115. ff. de verb. sign. est omne, quicquid solo continetur, id est, Fundamentum ejus rei quæ solo fundatur, Brechæus *in d. l. qu. est* 115. *de verb. sign.*

FUNDUS varias recipit qualitates: Alius enim servus dicitur, alius liber. Fundus servus est, qui aliqua servitute premitur: liber qui nulli est obnoxius, qui etiam optimus maximus dicitur Paulo *de verb. & rer. signif.* Connan. *lib. 4. c. 1. n. 1.* Deinde alius dicitur fertilis, alius sterilis, saxosus, pestilens, infructuosus, desertus &c. *l. 13. de reb. eorum.*

FUNDUS à possessione, vel agro, vel prædio sic distat, inquit, Javolen. *in d. l. quæst. est.* 115. Fundus est omne, quicquid solo tenetur: Ager est, si species fundi ad usum hominis comparatur: Possessio ab agro juris proprietate distat, quidquid enim apprehendimus, cujus proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus, possessio ergo usus, ager proprietas loci est. Prædium utriusque suprascriptæ generale nomen est, nam & Ager, & Possessio hujus appellationis species sunt, *Hotoman.*

FUNDI appellationa plena proprietas, id est cum usufructu, significatur, *l. cum quis 6. §. si à te, ff. de verb. sign.* est enim fundus nomen juris, *l. cogi*, 16. *§. inde quæritur, ff. ad Trebell.* Hot. Adde Cujac. *l. 58. de verb. oblig.*

FUNDUS dicitur populus esse rei quam alienat: hoc est auctor, inquit *Festus*, quib. ex verbis intelligitur, Fundum fieri populum aliquem tum dici, cum in re quapiam sua ab alienanda est auctor i. a. approbator, quod genus dicendi crebro *Cic.* usurpat *in orat. pro Balbo.* Neque vero ad populos duntaxat, verumetiam ad quemvis autorem referri solitum. argumento est illud Lysitelis adolescentis apud *Plautum*, qui cum Charmidis absentis filiam à Lesbonico virginis fratre in uxorem sibi dari pactus esset, ubi reversum patrem audivit, ita loquitur: Nunc mihi is propere conveniendus est, ut quæ cum ejus filio egi, ei rei fundus pater sit, potior eo. Vide Hot. 2. *obs.* 5. Turn. *advers.* 4. *c.* 12.

FUNDUS instructus Instructus dicitur fundus qui ea habet instrumenta, sine quib. fundi exercitium inutile esset. Et sunt instrumenta fundi ea, quæ fructus quærendi, colligendi, conservandive gratia parata sunt, *l. instrum. de fun. instr. ff.* Theophilus *in §. si quis ancillis, Inst. de legat.* Et sine iis ipsis exerceri nequiret possessio. Quam ob rem qui fundum instructum legat, videtur fundum cum suis instrumentis legasse, adeo, ut si tibi fundum cum instr. legato, & post fundum vendidero, instrumentum vendicare non possis, *l. si cui de fund. instrum. leg. ff.* Insurgit autem non indigna quæstio, quam in cæterarum exemplum adferam. Habebat quis duos fundos, & boves duos in altero fundo manentes; in altero opus facientes, tandem dominus hos fundos cum instrumento legavit duab. diversis personis, boves autem neutri reliquit: boves ei cedent, qui fundum, in quo opus faciebant, consequitur, quando huic soli commodare possunt, & non alteri, non enim secundum legem accessio sunt fundi, in quo degebant, sed alterius in quo opus faciebant, *l. cum quidem, ff. de fund. instr. & instru. leg.* Hinc itaque est in Pandectis *tit. de fundo instructo, & instrumento legato*, Anch. Adde Forcat, *Necyomantia dial. 40. n. 3.*

FUNDI instructi appellationa veniunt tam villicus hominesque quam omnia quæ vel ipsa paterfamilias cum ibi ageret, vel ut fundus esset instructus, non temporis causa, in eo habuit. Item veniunt instrumenta fructuum colligendorum & conservandorum. Et pecora stercorandi vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus; *l. 2. C. de verb. sign.*

FUNDUS limitrophus. *Alciatus* illud cum aliis sentit, limitrophos fundus dictos non a limenarchis, sed à limitandis limitib. quod tenerentur eorum possessores annonam inde provenientem ad castra militum ducere, qui in imperii limitib. excubabant adversus barbaros. Hinc limes Orientalis Vopisco *in Saturnino*: limes Rhetius (eod. auth.) in Bonos. *Au. b. Cujac.* fundos limitrophos *in rubr. C. de fund. limitroph. & ter. & in leg. nullt, C. de fund. patri.* dici putat, quod inde milites limitanei alantur, *l. 8. d. tit. de fun. limitrop.* non quod ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanei qui dicuntur, ad milites limitaneos pertinent, itemque paludes & pascua. *l. 3.* sæpe jam *allegat. de fund. limitroph.* Fundi autem castallorum ad milites castellanos pertinent, *l. 2 C. eod. tit.* Cujac. in *supr. alleg. Rubr. de fundis limitroph.* &c.

FUNDI confines *Terent.* Clemens *in l. si cui centum, de leg.* 2. Sæpe enim inquit, confines fundos etiam supra justam æstimationem (*bëber dannes werth ist*) interest nostra acquirere, *Spieg.*

FUNDUM cum instrumento, an fundum & instrumentum, an fundum instructum, Vide *l. 5. de Inst. & instrum.*

FUNDUS Puteolanus quære, *Puteolanus.*

FUNDORUM Principis, de quibus tractatur sub *rubr. C. de fund. patrim. l.* 11. alii dicuntur patrimoniales, alii divinæ dom. Patrimoniales sunt, qui locari tantum & in Principis patrimonio conservari solent, unde & rei privatæ appellantur. Divinæ domus sunt, qui sacrarum largitionum sunt, hoc est, in quibus Princeps suas largitiones exercet, *Prat.*

FUNDUS serviens, & dominans. Lege *prædium serviens.*

FUNDI saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt, *l. alt. de fund. patrim. C. lib.* 11. Cujac. *in Rub. d. jam. tit. C. de fund. patr.*

FUNDITUS, de hoc adverbio vide Bart. *in Auth. decernimus, C. Sacrosanct.*

FUNDI vectigales sunt, qui civitatum sunt, & municipibus ita locantur, ut certum vectigal. reipub. pendant. Alciat. *de verb. sig. & in Dispunct. li. 3. c. 3.* Spieg. Prat.

FUNDI emphyteuticarii sunt, qui in emphyteutico

teutico jure dantur, qui & patrimoniales dicuntur, *l. 12. de fund. patrim.* Gothofr. *ad l. 13. C. de præd. & al. reb. minor.*

FUNDUM in Appia cum villico suo, &c. *l. uxorem, §. concubina, de leg. 3.*

FUNDUM Cornelianum de nomine meo exire veto, *leg. pater filium. §. duob. de legat 3.* Spieg.

FUNDUS Sacer, quem domino sacramenti religione devinctum vasalli habent, Connan *lib. 2. c. 9. n. 6.*

FUNDUM Trebatianum, &c. fundum Sutrianum, &c. dari volo, Scævola *in l. patronus, §. libertis, de leg.* Spieg.

FUNDUS pestilis, vel pestibilis, in *l. pen.* ubi Gothofr. *C. de ædilit. action.* id est pestibulas vel herbas lethiferas habens, vide Cujac. *6. observ.* 24.

FUNDI Trebatiani reditus uxori, &c. dati volo, Vide, Scævolam, *ff. de usu & usufruct.*

FUNDUS, *Grund und Boden.*

FUNDI agonothetici, vocantur in *l. penult. de diversis præd. C. lib. 11. qu.* deputari erant sumptibus certaminum sacrorum, *l. jubemus, C. de fund. patrimon.* Prat. Adde Cujac. *l. ult. de fundo patrimon. & saltuens. C. lib.* 11. qui dicit eos etiam agonophoros nominari, *l. filia, 8. ff. de leg. 2.*

FUNDORUM genera vide in *rubr. C. de fund. patrimon. lib,* 11. Adde *Cujac.* ibid.

FUNERARE, pro sepelire frequens apud *Ulp.*

FUNEBRIS vestis. Vide Ulp. *l. sed etsi quid, §. & generaliter, ff. de usufr.*

FUNERARI Satius est de suo testatorem funerari, quam alios legata consequi, teste Ulp. *l. at si quis, ff. de Religios.*

FUNERARIA sive Funeratitia actio Ideò dicitur, quia totam sepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat, & definitur, quæ ob impensas funeris causa factas conceditur, *l. 14. §. hac actio l. 16. l. 20. & 21. ff. de relig. & sumpt. fun. l. 17. ff. de rebus auth.* Judicis poss. Briss. *Hotoman.*

FUNERO pro funeror, funeri operam do, justa persolvo, Ulp. *l. 14 §. 12. de relig.* Si prohibente hærede funeraveris testatorem. item: Ergo pietatis gratia funerasti. Item: Ego tamen nihilominus funerant. Et §. 14 *Qui mandatu alterius funeravit.* Hotom.

FUNERARI passivè accipitur & sepeliri significat in *l. 17. ff. de reb. auct. jud. possid. & in l. 8. de sepul. viol.* & apud Paulum *libr. 5. sentit. 26. juncta l. 5. ff. ad l. Jul. de vi publ.* Briss. *in pareg.*

FUNESTARE se secundis nuptiis, vide apud Impp. in *l. 3. §. 1. C. de secund. nupt.*

FUNESTARE sese nuptiis incesti vetitique conjugii vide *l. 6. in princ. C. de incest. nupt.*

FUNESTA familia in *leg. ult. ff. de stip. serv.* cujus dominus mortuus est. Scribit autem Varro *lib. 4. de lingua Lat.* quamdiu in sepulcrum defuncti gleba adjecta non esset, aut os mortui ad familiam expurgandam exceptum esset; tamdiu funestam eam man isse. Hinc Cicero *lib. 2. de legibus.* Neque necesse est edisseri à nobis, quis finis sit funestæ familiæ. Septem autem diebus deplorari domi cadaver solebat, octavo die efferebatur, nono tumulabatur. Eæque erant denicales feriæ, quarum *Cicero* in libris *de legib.* & Festus *lib.* 4. meminere. *Briss.*

FUNESTA itaque familia dicebatur, quæ non erat pura: h. e. quæ funere veluti polluta, nondum erat expiata atque purgata. Purgabatur autem, sive pura fiebat justis factis, & condito humatoque cadavere. *Varro*: Si cum Romanus combustus est, os exceptum ad mortui familiam purgandam humo non est opertum, ut Pontifices dicunt, quoad inhumatus sit, familia funesta manet. Jam vero quod humatus non sit, hæredi porcam præcidaneam suscipiendam Telluri & Cereri esse: aliter familiam puram non esse *Varro* scribit. Et *Festus* ait, præcidaneam porcam vocari, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo justa non fecisset, h. e. glebam, sive humum injecisset. Et funesta familia non ante desinebat esse, quam justa defuncto fecisset hæres. Rævardus *l. omnis hæred. ff. de reg. Jur.* Gothofr. *ad l. 28. §. 4. ff de stipul. servor.*

FUNGI *Valla* dicitur officium & munus aliquod obire, unde fungi honoribus, & fungi vita, id est, gerere honores, vivere, non ut quidam volunt, mori: nam eum qui mortuus est, functum vita cum dicimus hoc significamus, vixisse illum, & jam non amplius vivere, Connan. *lib. 7. c. 1. n. 3.*

FUNGI est id, quod debetur dare; nam propriè fungi stipendiarii vectigales dicuntur qui quod debebant pendebant, vide Cic. *Verria.* 5. Hinc fungi officio suo est, ut vulgus loquitur, facere suum debitum, *l. judex de re jud.* Sic & fungi res dicuntur, quæ officium suum præstant, Ulpian. in *Institt. tit.* 6. Dotem fungi dicit, quæ in matrimonium datur. Et fungi monumentum in *l. 43 ff. de rei vindic.* in quod corpus infertur. Et functionem res in suo genere recipere Paulus in *l. 2. §. mutui. ff. si cert. pet.* scribit, quæ ut alias idem ipse auctor loquitur, mutua vice funguntur, & tantundem præstant, *l. 6. ff. si cert. pet.* Nam his rebus, quæ usu consumuntur ac pereunt, quo inter homines communicari possent, ea est tributa natura; ut communi quasi specie contineantur permutationemque in suo genere recipiant, & alterius vicem ac potestatem altera omnimodo expleat. *Brisson.*

FRANCISCUS autem Duarenus *libr. disputationum anniversar. 1. cap.* 14. Res consistentes in pondere, numero, aut mensura fungi vel functionem recipere interpretatur, cum dantur in usum, cum solvuntur, &c. sicut fungi depositione auri, qui aurum deponit ad *l. Prætoria.* fungi collatione dotis, qui dotem confert, *l. 3. de collat. dotis.* fungi tributione, qui tributum solvit pensitatque reipub. At Franciscus Hotomannus *lib. 1. de usuris, cap. 2.* res ejusmodi functionem in genere suo potius quam specie recipere, *d. l. 2.* interpretatur, quasi pensionem sive satisfactionem, quæ fit, harum rerum debitarum, non ipsius speciei fieri, sed generis: propterea quod non eadem corpora redduntur; quippe quæ consumpta sunt, sed tantum ejusdem generis. Quod vero dictum hoc arbitrantur alii ea re, quia in harum rerum solutione altera res alterius vice fungeretur, id eidem *Hotomanno* non est probabile. Constat enim eo loco *Paulum* alias res, id est, quæ in specie sua functionem ac solutionem recipiunt, his rebus tanquam contrarias opponere. Nam & commodatum functionem recipit eadem ipsa specie, qua commodata est reddita; ipsumque etiam depositum & pignus & quædam præterea ejusmodi. Atqui si quis ita *Pauli* verba interpretetur, ut illæ res in suo generale alterius vice fungerentur, non poterit ea fieri aliarum rerum comparatio, quam hic *Paulum* explicare perspicuum est. Alioqui dicendum esset alias res, veluti commodatas & depositas in specie sua fungi vice alterius. Quo nihil dici potest obtusius. Namque res commodata, aut deposita redditur, nullomodo fungitur vice, aut sua aut alterius, neque in specie, neque in genere, Cicero *libr. Accusationis* 3. Quis non maximo se affectum beneficio putavit, cum tribus decumis pro una defungeretur? Omnino autem certum est comparatio-

 nem

quiæ vero tantum in via dum funus procedit. Funus quoque propriè dicitur cadaver jam ardens, vel incensum: Exequiæ, dum portatur: Reliquiæ jam crematum & bustum: Conditum vero jam sepultum, *Spieg.* ex *Oldendorp.*

FUNUS ducere, vide Ulp. *in l. at si quis, ff. de Relig.*

FUNUS facere, justa facere, & exequi funus, differunt. Nam qui funus in dictum pompa funebri præcedentre ducit, facit funus: Qui Sacrificio, quod humanum Festus appellat, ritè peracto glebam objicit, justa facit: & qui denique cadaver prosequuntur, eos exequi funus, exequiasque frequentare dixerunt veteres *Ravardus*, quem vide de hoc latius ad *l. omnis hæreditas, ff. de reg. jur.*

FUNUS familiara Ulp. *in l. 2. de in jus voc. in fin.* Neque funus, inquit, familiare ducentem, justave mortuo facientem; subaudi, in jus vocare oportet. Dixit autem funus ducentem pro eo. quod est funus facientem, ut Virgil. *lib. Æneid.* 4. dixit, ducere somnos, pro eo quod est dormire, & tanquam somnum facere, teste Fr. Sylvio *in Comment. in Orat. pro Quintio* Idem, Funeris causa, ait, sumptus factus videtur is demum, qui ideo fuerit, ut funus ducatur, & sine quo funus duci possit.

FUNUS imaginarium, Græci Cenotaphion vocant, cum mortuo justa absente cadavere persolvuntur. Legitimum vero dicitur, cum defuncti corpus adest. *Spieg.*

FUNUS publicum erat, cum quis propter sua in rem publicam beneficia, publicis sumptibus sepeliebatur. Ceremonias illius *Plutarch.* ostendit *in Publicola* Spieg. Prat.

FUNERIS sumptus pro facultatibus vel dignitate defuncti arbitrantur. *Ulp.* ait. *in l. si quis sepulchrum, relig. & sumpt. fun.* Funeris impensam accipimus, quicquid corporis causa erogatum est: veluti unguentorum, & pretium loci, in quo defunctus humatus est, & si qua vestiaria sunt, vel sarcophagi, & vectura, & quicquid corporis causa antequam sepeliatur, consumptum est, *l. funeris ff. de sumpt. fun.* Spieg. Prat.

FURCA, patibulum ex eo dictum putat, Isidor. *lib. 5. c. 28.* quod ferat caput, suspensumque & strangulatum exanimet, *Prat.*

FURCAM illam quam circumferre servi pro pœna cogebantur, belle depingunt Plutarchus *in Coriol.* & Halicarnass. *lib. 7.* Prat.

FURCA. Callistratus *de Pœnis in l. capitalium*, recitat inter gradus pœnarum capitalium furcam, famososque latrones figendos furca in iis locis, ubi grassati sunt: pluribus complacuisse scribit, nec absque summa ratione, quam ibidem refert *Spieg.* vide Turnebum *adversariorum lib. 4. c. 3.*

FURCÆ supplicii quoque fit mentio in *l. 38, §. auctores, ff. de pœn. l. 6. ad l. Jul. pecu. l. 3. de re milit.*

FURCIFER, qui servus in furto aut ejusmodi aliquo flagitio deprehensus fuerit, aut improbitatis scelere convictus, duplex lignum, quod currui subjicitur, & cui temo affigitur at tollere videbatur, & intuente vicinia circumferre, ut fidem ei in posterum non haberent, & ab eo tanquam infido caverent Ideo furcifer appellabatur à Latinis: quod etiam Græci σαυρὸν, hoc Romani furcam nominant, vide Plutarchum *in Quæstion.* & Coriolani vita, *Spieg.*

FURANTI gladium porrigere apud Ulp. in *l. qua actione, §. penult. ad leg. Aquil.*

FURERE, i. e furore vexari vel torqueri *l. 2. ff. de Ritu nupt.* ubi furere & sapere opponuntur. Ideoque furere desierit, & sapere cœperit, idem Valent. *l. 10. §. 1. ff. de testam. tut.* Brisson.

FURIOSUM Jurisconsulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id est, sensu communi caret: quales non modo Athamantem, Alcmeonem, Ajacem, Orestem, fabulæ memorant: verum etiam Margitem, Melitidem, Corœbum, Becceselenum, Morychum. Dementem verò, qui non usquequaque, sed ex parte tantum mentis errore ducitur, veluti is de quo D. Pius loquitur *in l. his qui, 12. ff. de tut. & curat. dat.* Itaque Furiosus à Demente passim distinguitur: ut *l. 2. ff. de inoff. testam. l. 6. de curat. furios. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat.* ab his *l. ult. C. de admin. tut. l. 27. §. coram, ff. de arbitr.* Gothof. *ad l. 6. in pr. C. de curat. furios.* Dementia enim licet sanitate & integritate mentis careat, mediocritatem tamen officiorum, & vitæ cultum communem tuetur, *Briss.* Sed Cic. *Tuscul. disput.* 111. Dementes, amentes & furiosos eosdem nominat: Stultos vero, quos Juriconsulti dementes aut mente captos appellant: Insanos verò tanquam utrorumque genus constituit. Sanitatem, inquit, animorum positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant: his rebus mentem vacuam appellarunt insaniam: nec minus illud acute, quod animi affectionem lumine mentis carentem nominarunt amentiam, eandemque dementiam. Ex quibus apparet eandem esse furoris quæ dementiæ definitionem: ac propterea eandem utramque rem esse. At de stultitia sic loquitur. Stultitiam enim censuerunt, id est, inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem, officiorum, & vitæ communem cultum atque usitatum. *Hotomann.* Adde *Forcat.* Necyom. *dial. 33. n. 5.*

FURIOSUS dicitur, qui est cum rabie & furore evidenti. Mente captus verò dicitur, cui mens deficit, & qui consilium animi non habet, tamen nullum furorem extrinsecus ostendit, ita eleganter declarat Bald. *in l. furiosi. circa med. C. de nuptiis & in l. humanitatis, in 3. col. vers. venio ad quartum notabile, C. de impub. & al. subst.* & ponit Jas. *in l. furiosum, in 1. & 2. col. C qui testam fac. poss.* & ulterius dicit Gemin. *in c. si is in ocu not. per illum text. de hæreticis lib. 6.* quod ille dicitur non esse sanæ mentis, qui non habet memoriam ordinatam: & hoc potat notab pro testibus, qui volunt probare quem esse vel non esse sanæ mentis, quod ultimum non est ausus firmare *Alex.* quia forte non videbatur sibi tunc necessarium, *in cons. 54.* ad primum breviter concludo, &c. *in ult. verbis, in 1. lib* ubi posuit plures alios modos, per quos furor probari potest, quos latius reassumpsit idem Alex. *in l. si cum dotem § maritus in ult. col ff. sol. matrim.* ubi firmavit illud notab. dictum Gemin. *Corra.*

FURIOSUS in conspectu inumbratæ quietis constitutus, *lib. 18. ff. de acqu. poss.*

FURIOSI cum mentis compotes non sint, nihil velle scireve intelliguntur: ac neque consentire videntur: ideoque absentibus ignorantibusque comparantur, *l. 17. §. filio, ff. de injur. l. 2. §. si. ff. de jur. codicill.* Prat. ex Spieg.

FURIOSUM duo genera in libris nostris leguntur: unum eorum, qui in perpetuo furore sunt, qui (ut ait Macer, *in l. 14. ff. de off. Præsid*) continua mentis alienatione omni intellectu carent, *l. 12. §. si maritus, ff. solut matr, l. 12. § natura. ff. de jud* alterum eorum quorum furor intermissus est. & (ut nostri loquuntur) dilucida habent intervalla sive inducias *d. §. si maritus, & l. 20 §. nec furiosus ff de test. l. 6. C. de curat. furios. l. 9. C. qui testam. fac. poss.*

FURNARIUS.

FURNARIUS, qui furnis exercendo, & coquendo quæstum facit. Ulpian. *leg.* 24. *§.* 6. *ff. de damn. infr.* Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, denique furnarii culpa damnum datum fuerit. *Hot.*

FUROR, impetus animi sine ratione, dementia, Ulpian. *Si quis caut. in l.* 2. *§. si non propter valetudinem*: tam qoi furore, inquit, impeditus est, valetudine impeditur. *Spieg.*

FUROR alius perpetuus est, *l.* 6. *in pr. & l.* 7. *in pr. & §.* 2. *C. de curat. furiof. l.* 14. *de off. Præsidiis*, *l.* 12. *§.*2.*de jud. l.*22.*§.*9. *folut. matr.* Alter habet intervalla *l.* 9. *C. qui test. fac.* seu intermissionem, *l.* 20. *§.* 4. *ff. qui test. fac.* Gothofr. *ad d. l.* 6. *in princ. C de cur. furios.*

FUROR est morbus seu adversa valetudo, *l.* 2. *§. idem est, si quis cautioni.*

FUROREM. Cic. 3. *Tuscul.* definit mentis ad omnia cœcitarem & majus aliquid esse quam insaniam. Ideoque non esse in 12. tabb. scriptum, si insanos, sed, si furiosus. *Brisson.*

FUROR dupliciter contingit: quandoque ex cerebri intemperie læsa rationis parte præcipua, citra febrim, & mania est vel dementia. Quod si mancipium dementia laborans pro sano vænisset actione ex empto agetur, *l.* 1. *§. interdum, ff. de ædil. edict.* Aliquando fit furor ex morbo corporis penetrante, ad animam, ut contingit φρενιτικῷ in febri, *d. §. interdum.* Nam si febris furorem concitaverit phrenitis nominatur. Forcat. *Necyom. dial.* 34. *n.* 7.

FUR ex eo dictus, quod furtum atrum veteres Romani appellarunt, & fures per atras & obscuras noctes facilius furentur, *Homerus.*

——— κλέπτῃ δὲ τε νυκτὸς ἀμείνω.

Hæc *Nonius Marcellus* ex Varrone *lib. rer. divinar.* 14. Hoc tamen *Gellius* reprehendit, *lib.* 1. *c.* 18. Nam quod à Græcis, inquit, nude κλέπτης dicitur, antiquiora Græca lingua φὼρ est dictum. Hinc per affinitatem literarum, qui φὼρ Græce est, Latine Fur, Furem autem sic definit *Sabinus* apud Gellium *libr.* 11. *n.* 18. Qui alienam rem attrectavit, cum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur: Et paulò post: Qui alienum tacens locri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: sive sciat cujus sit, sive nesciat, *Prat.*

FUREM ab abigeo quantitas discernit: Nam qui unum suem subripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut abigeus, *l. aut facta, de pœn.* Prat.

FUR quandoque dicitur, qui hoc crimen affectat, quamvis non perfecerit, *Spieg.*

FUR improbus, raptor dicitur: quia est fore improbior. *Instit. ut bonorum rapt. in princ.* Fur manifestus, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant, est, qui cum re furtiva comprehenditur, priusquam eo loci rem pertulerit, quo destinaverat manere eo die cum furto, Nec refert à quo deprehendatur, utrum ab eo, cujus res fuit, an ab alio, *l.* 2. *&* 3. *& l. si quis in servitute, ff. de furt.* Sed qui pertulerit quo destinavit, tametsi deprehendatur cum re furtiva, non est manifestus fur, Ex *l.* 3. *& l.* 5. *ff. de furt.* Spiegel. & Pratejus.

FUR nocturnus, hoc est, noctu deprehensus, severius quam indeprehensus punitor, *l.* 3. *ad leg. Aquiliam*, Spieg. Cujac. *in comment. ad l.* 7. *&* 8. *ff. quod metus causa.*

FUREM non esse, qui dicit, quod in venditionibus servorum sæpe dicitur de animo hominis, propositoque loquitur. Furem ait *Tryphoninus* quia possit dicere etiam eum, qui nunquam rem alienam, invito domino subtraxerit, si modo ejus mentis sit, ut occasione data, id commissurus sit, *leg.* 225. *ff. de verb. sign.* Prat. ex Briss.

FURTA domestica vocantur, quæ liberi parentibus, servi dominis, vel liberti patronis, vel mercenarii iis, apud quos degunt, surripiunt, author Marcellus *in l. respiciendum*, §1. *§.* 1. *de pœnis*, Prat. *ex Hotoman.* Sed ex tali furto noo nascitur actio furti, licet revera furtum commissum esse dicatur: Quia nec ex alia causa potest inter tales personas actio nasci. *§. Hi qui instantu, de privat. delictu.*

FURTA apud veteres Ægyptios omnia fuisse licita & impunita: Apud Lacedæmonios laudata refert Gell. *lib.* 11. *c.* 18. Prat.

FURTA per lancem & licium perquirere: si *Masurii Sabini* liber, quem *de furtis* scripsit, extaret, nulla opus esset dubio procul conjectura. Nunc igitur quid super hac re sentiat doctiss. *Alciatus*, cujus sententia mihi magis quam *Rhodigini* placet. Arbitratur is, consuesse lictores in alienas domos perquisitum ingredi, in primis licio cinctos, ut se jure publico, & tanquam magistratibus obsequentes. noo autem propria authoritate alienas domos ingredi ostenderent: licium accingere, & lancem secum ferre, quam oculis objicerent, ne qua ex parte matrem familias, mulieresve conspicari possent, hincque tracta videtur appellatio, per lancem & licium rem perquirendi. Ex *ea.* 8. *lib.* 5. *Parerg.* Spieg.

FURTIM arbores cædit, qui clam cædit, licet earum arborum furtum non fecerit, *l. furtim, ff. Arbor. furtim. cæsar.* Prat. Hotom. *in comment. ad* 12. *tab.* differentiam ait esse inter furtim & furti causa cædere: In illo damnum injuria, in hoc furtum esse. Goth. *ad rubr. ff. arbor. furtim cæsar.*

FURTIVÆ operæ, quæ & successivæ. Quære Sucesivis operis.

FURTIVA res, quæ furto surrepta est. Sed & furtum tropo Metonymiæ, pro re fortiva dicitur, ut in *l. serv. ff. de condict. indeb.* Spieg.

FURTIVA conjunctio in *l.* 7. *c. de repub.* id est furtivæ nuptiæ.

FURTIVUM est non solum quod noctu, aut interdiu clam aufertur, sed quicquid alienum mobile, malo animo, invito domino contrectatur, *§. furtum autem fit, Instit. de obligat. quæ ex delict. nasc.* Hotom.

FURTO abesse rem dicunt Jurisconsult. quæ subrepta est. Et furto perisse, *l.* 35. *ff. de contrah. empt. l.* 14. *ff. de peric. & comm. rei vend.* Prat. ex Briss.

FURTO subtrahere, id est, furari in *l.* 9. *C. de furt.*

FURTO noxaque solutus dicitur, qui nemini furti obligatus est: ait Ulpia. *l.* 174. *de verb. sign.*

FURTUM est contrectatio rei alienæ fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei vel usus ejus, possessionisve, qood lege naturali prohibitum est admittere, ait Paulus *in leg.* 1. *ff. de furtis, §.* 1. *Instit. de privat. delict.* Dicitur contrectatio, quia nec cogitatione, nec verbo, nec scriptura, sed contrectando furtum fit, *l.* 2. *ff. eod. & l. si quis uxori, §. neque l. inficiando.* Id suadet ἔτυμον verbi, cum tam apud Græcos quam Latinos à ferendo dicatur, ut *Paulus* ait. Hine fit, ut si is qui simulabat se procuratorem esse, effecerit, ut vel sibi vel cui me delegavit promitteremus, furti cum eo agere non possum: quoniam nullum corpus intervenerit quod furando animo contrectaretur *l. si is cui* 77. *ff. eo.* Nihil autem refert, an unus tantum aut plures aliquid abstulerint, quod ab uno solo fortassis auferri non poterat, *l. vulgar. §. ult.* Notandum tamen est amotionem rei non semper hic

hic requiri quoniem ex contrectatione rei, quæ non aufertur, plerunque furtum nescitur, *l. valg. §. ult. & l. qui ea mrate, ff. eod.* Præterea in furti definitione dicitur rei, quod verbum de re mobili tantum accipiendum est *l. verum 25. ff. eod. & l. quare, ff. de usucap.* Tametsi autem rei propriæ aliquando furtum fiat *l. is qui rem 61. & l. is qui rem 68. ff. eod.* temen ut plurimum rei alienæ furtum est *l. falsus §. qui alienum, & l. ea mente, ff. eod.* Nam qui contrectat rem cujus dominus est, in qua nihil juris alius quisquam hebet, fur dici non potest *l. falsus, §. 1. ff. eod.* Sed & rei communis furtum quoque fieri potest, quia pro parte aliena est, *l. si socius.* Item filiorum nostrorum, quos in potestate nostra habemus furtum nobis fit, *l. si filius, & l. matre ff. eod.* De re bæreditaria an furtum fiat olim varietum fuit. Sed tendem obtinuit ejus rei furtum non fieri, quie in nullius dominio est, cui furtum fieri possit. Quod temen accipiendum est nisi ea res ad jus alicujus quoquo modo pertineat, *l. bareditaria, & l. sequerentur.* Deinde dicitur in definitione Fraudulosa, quia is qui volente domino rem contrectat, vel cum dominum velle existimat, furtum facere non dicitur, *l. qui re, 78. l. inter omnes, §. recte, ff. eod.* Consentire autem is dicitur qui sciens non contredicit, nisi pudore vel alia bujusmodi re prohibeatur *l. penultim.* Sene hypothesim refert constitutio *Justiniani*, in qua furtum sit volente domino *l. si quir serve C. de furtis*, sed si jam hypothesim rectè expendamus, consentit quidem ut res amoveatur, sed non eo consilio ut ea careat, sed potius ut à fure jam repetat. Deinde dicitur lucri f.ciendi gratia: quoniam animus intervenire debet lucri feciendi, nec elio modo res contrectane furtum facit *l. verum, 40. ff. eod. & l. qui injuria* Lucrari autem is dicitur, qui rem amovet, ut elteri donet vel commodet, quia species lucri est ex alieno lergiri & beneficii debitorem sibi constituere, *l. si pignore*, §. 1. sed notandum est furem pecuniæ etiam sacci nomine teneri, quemvis animum sacci surripiendi non habuerit, *l. qui saccum, ff. eod.* Saccum enim pecuniæ cause habere vult, tametsi alias eum habere non curaret. Præterea dicitur in definitione usus possessionisve: quia furtum facit non tantùm is qui lucreri vult proprietetem alicujus rei, sed etiam usum ejue eut possessinnem, *l. qui jumenta. l. si pignora. & l. fulle.* Deinde additur ad finem: quod lege neturali prohibitum est admittere, quæ verba quamvis in hac definitione parum videantur esse necessaria, tamen hujus juris fontem ostendunt. Nam juris naturelis ac divini præceptum est. Non furtum facies; unde distinctio dominiorum dicicitur Jurisgentium esse, *lex ex hoc jure. ff. de just. & jur.* Et inter jur. præcepta refertur SUUM CUIQUE TRIBUERE, NEMINEM LÆDERA, hinc etiam alibi dicitur: FURTUM NATURA TURPE AC INHONESTUM ESSA, *l. probrum ff. de verb. signif.* & jure naturali probibitum est Atque ut aequisitio Dominii à naturali possessione cœpit, ita furtum quod contra dominiorum divisionem edmittitur, juri neturali contrarium est, & multo magis juri gentium. Varia olim fuerunt furtorum genera, Concepti furti & oblati mentio est in *Instit. tit. de oblig. qua ex delicto nascuntur*, & apud Cajum *lib. 2. Inst.* Itemque apud Paul. *lib. 2. sent. tit. 51.* Conceptum furtum dicebatur, cum apud aliquem testib. præsentibus res furtiva inventa eret, *§. conceptum furtum 5. Inst. de privat. delict.* Oblatum verò cum res furtiva ab aliquo tibi oblata erat, eaque apud te concepta *Paulus*, Concepti, inquit, actione is tenetur, apud quem furtum quæsitum & inventum est. Obleti, qui rem furtivam alii obtulit, ne apod se inveniretur. Conceptum autem furtum dicit *Gellius* per Lancem & Livium *lib. 11. c. 8.* quia ut *Festus* ait *lib. 10.* qui furtum quærebat in domo aliene licio cinctus intrebat, lancemque ante oculos tenebat, propter metris familias & virginum præsentiem, sed hæc in desuetudinem ebierunt. *d. §. concept. Instit. de privat. delict.* ut sic hodie supersint duo tantum genera furtorum, manifestum & non manifestum, de quibus satis prolixe disputetio est in *l. 2. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 14. & 35. ff. eod.* Vide paulò post *furtum manifestam.* Hæc Duaren. *ad tit. ff. de furtis, c. 1. & 2.*

FURTUM à furvo, i. e. nigro dictum. *Labre* ait, quod clam & obscure fiet, & plerunque nocte: vel à freude, ut *Sabinus* ait, & à ferendo, i. auferendo, Cujac. *lib. 6. obser. c.* e. vel à Græco sermone, quod Φῶρες appellant fures. Imo & Græci à ferendo Φῶρας dixerunt. Quæ interpretationes vocabuli quum suam hebeant vim & utilitetem, ad percipiendam rem ipsam, Paulus eas non frustra tecenset possuntque omnes videri probabiles nempe quod nomina sæpe duntexet tetionem significandi habeant, *l. 1. ff. de furt.*

FURTUM fecit, qui jumenta sibi commodata longius duxerit, eliove modo invito domino usus sit. Jureconsf. *in l. qui jumenta, ff. de furtis, §. furtum autem fit. 7. Instit. de privat. delict.* Vide *Gell.* Noctium Atticarum *lib. 7.* Labeo (inquit) *in lib. de 12. tab.* 2. actia & severa judicia de furtis habita esse apud veteres scripsit. Idque Brutum solitum dicere, furti damnatum esse qui jumentum aliorsum duxerit, quàm quo utendum ecceperat. Item qui longius produxeret, quem quem in locum peticret, itaque *Qu. Scævola* in librorum quos *de jure civili* composuit 16. verbe hæc posuit: Quod cui servandum detum est, si id usus est, sive quod utendum acceperit ad aliam rem quam acceperat usus est, furti se obligavit, quod etiam novissimè constituit Justinian. *in §. furtum autem Instit. de obligat. quæ ex del. nasc.* & tantum etiem *in l. si ut certo, §. idem denique ff. commod.* & consuluit Bald. *cons. 355.* quidam A deposuit, in *3. libr.* & habetur mentio per Ang. Aret. *in tract. maleficiorum, §. & vestem cilestrem abstulit* in antepen. col. *in vers. quid si commodo tibi librum*, licet debeet mitius puniri, ex quo videtur furtum minus inhonestum, ut concludit Cornel. *cons. 674.* insurgit *in ult. col. in 3. lib.* Præterea de furto hoc etiam adscribendum duxi, de quo alie contentio fuit inter *Ciceronem* Oratorem meximum, & *Trebatiem Testam*, Jureconsultorum Principem: qui (ut refert ipse Tullius *epistolarum lib 7.* ad Trebetium scribens) dubitarunt, possetne hæres quod furtum antea factum esset, recti furti egere: scribitque se id ceput adnotasse, ubi hæc controversia erat: ut *Trebatius* sciret, id quod neminem sentire dicebat. Sextum Ælium, M. Manilium, M. Brutum sensisse: ipsæ temen *Cicero* sententiæ *Scævola* & *Testa* assentitur. Sed quie hæc Jureconsult. monumenta non extent, lege Peul. ia *l. si dominium, ff. de furt.* qui refert, actionem furti non solum ad hæredem transire; sed etiem ad bon. possessorem & patrem adoptivum, & legatarium, & ibi *Bart.* & scrib. tract. etiam glos. Bart. & Doct. *in l. sed nec legatarius, ff. de cond. furt.* pulchre

Bald.

Bald. *in fi. abducta*, *in* 3. *oppositione. C. de furtis.* Cotte.

FURTUM manifestum, inquit Messurius, apud Gell. *lib.* 13. *c.* 18. est, quod deprehenditur dum fit, faciendi autem finis est, cum perlatum est, quod fieri cœperat. *Prat.*

FURTUM nec manifestum est, quod postea quandocunque deprehenditur, id est, eum fur in faciendo quidem deprehensus non est, sed eum furtum fecisse negari non potest. Nam quod manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est, authore Cajo *in l. nec manifestum*, *ff. eod. tit.* Dicitur autem nec manifestum ad imitationem *legis* 12. *tabb.* Olim nec pro non dicebant, vide *§. furtorum*, *Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.* Sic alias sæpe veterem loquendi modum retinet posteritas, ut regundorum, dividundo, ercifcundæ. *Prat.*

FURIA Caninia lex, quæ vulgo dicitur Fusie Caninia, appellanda videtur, idque ex inscriptionibus.37. *C. de condit. & demonstr. & l.* 205. *de verb. sign.* Furiam tamen vocat Ulp. *lib.* 1. *Instit.* Est eutem R. & S. mutua enallage. Hæc lex subleta fuit. *C. & Instit. de leg. Fus. Can. toll.* Constitutus vero erat ea Lege modus servorum, qui testemento manumitti possent. Quæ es plene explicatur à Gaio *lib.* 1. *Instit. tit.* 2. brevius ab Ulpiano *tit.* 1. *Regul.* Alia etiam hujus legis capite *Paulus* perstringit *lib.* 4. *Sent. tit. ult.* Prat. Briss.

FUSIONAS eodem sensu eccipit Rævard. *lib.* 3. *cap,* 13. *Variorum*, quo apud Ambrosium *in Apologia Davidis cap.* 8. Easque arbitratur alio nomine intributiones nominari, *l.* 22. *§.* 2. *Ad municipal* Et pro indictionibus interdum fusiones posuisse Veteres primue omnium animadvertit Jecob. Cujacius *ex l.* 6. *Cod. Thε. de indulgent. deb.*

FUSIONES in *l.* 27. §. *si quid cloacarii*, *ff. de usufr.* pro functionibus & illationibus publicis. Hæc hujus verbi significatio mihi ex Lexico Latinogræco ædis B. Germani Paris. innotuit, in quo ita est Fusio ὁλισμός, εἰσφορὰ δημοσίων. Fusiones συντέλειαι, εἰσφοραί Brisson.

FUSORES quinam sint, vide *l.* 1. *C. de excus. artif.*

FUSTE percuti, occidi, animadverti, *l.* 7. *§.* 1. *ff. ad leg. Aquil. l.* 1. *§. occisurum*, *ff. ad SC. Silania*, *l.* 8. *§.* 1. *ff. de pœn.* Briss.

FUSTES bacillos interpretatur *Brisson.* quibus latere tundi solebant. Quo pertinet *Plautinus* ille locus in *Aulug. act.* 3. *scen.* 1.

Neque ligna ego usque generum prabere vidi pulchrum.

Itaque omnes exegit foras, me, atque hos onustos fustibus.

FUSTIAUS irem castigeri, cædi, admoneri Juresconsulti dicunt, *l.* 1. *§. cum patronus. ff. de offic. præf. urb. l.* 3. §. 1. *& l. ult. ff. de offic. Præf. vigil. l.* 5. *C. ex quib. caus. infam. l. ult. ff. de injur. l.* 7. *l.* 10. *ff. de pœn.* Brisson.

FUSTIS aliud est, & aliud virge, *l.* 2. *C. Theod. de curs. publ.* Gothofr. *ad l. unic. C. de emendat. servor.*

FUSTIUM eutem ictus à flagellorum, quæ etrociora sunt verbere, castigatione seperatur, *d. l.* 7. pleniorque multo est fustium, quam flagellorum pœna *l. ult. ff. de injur. l.* 10. *ff. de pœn.* Ac Fustibus quidem liberi duntaxat & hi quidem tenuiores subjiciebantur, honestiores non: servi vero flagellis coercebantur, *l.* 28. *§. non omnes*, *ff. de pœn.* ut plenius *lib.* 3. *Select. Antiquit.* Brisson. Fustes verò Isidor. *lib.* 5. *Etymol. c.* 27. sic interpretetur, quibus juvenes pro criminibus feriuntur, dictos ab eo, quod præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant. Et constant plane fustos ligneos baculos fuisse; cum inter arme & tele enumerentur, *l.* 54. *§. furem*, *ff. de furt.* Ulp. *in l.* 3. *§. armis*, *ff. de vi & vi arm.* Arma, inquit, sunt omnia tela, h. e. & fustes & lapides. Ex mox: Plane si & unus vel alter fustem, vel gledium tenuit, Sic fustib. repellere, & fustib. de fundo præcipitem agere. Cicero *pro Cæcin. & in* 7. *in Verr.* dixit. Sic fuste embulare. Plaut. *in Asin. Actu* 2. *scen.* 4. Tanquã si claudus sim, cum fuste est ambulandũ. Denique quod Eutropius *lib.* 1. *de gest. Rom. c.* 11. Terquinium Superbum fustes excogitasse scribit, hoc ite *Suidas* in verbo συνοικίβιος effert κάστιγας ξυλίνας κλονοῦς. Fustibus autẽ & lignis equos publico cursui deputatos, agitari vetant Impp. *in l.* 1. *de cursu publ. lib.* 11. *C.* Brisson.

FUSTIAUS cædebantur liberti contumeliosi in patronum, *l.* 1. *§.* 10. *de off. præf. urb.* Item ii qui negligenter ignem custodiunt, *l.* 3. *§.* 1. *de off. præf. vigil.* calumniatores, *l.* 16. *Cod. ex quib. caus. infam. perjur. l.* 13. *in fin. de jurejur.* qui agmen excedebant milites, *l.* 3. *§.* 16. *de re milit.* miles ex acia fugiens, Vellejus 2. *vol.* Et dicimus quisque in decimatione, *Tacitus* 14. vide Gothofr. *ad l.* 7. *de pœn.*

FUSTUARIUM mereri sic dicebent, ut nunc vulgus, meritus est bastonatas. Et est teste Marcello, *in l. servorum §. fin. de pœnis*, quæ fustè infligitur major pœna pecunieria. Meminit ejus vocabuli Servius *ad Æneid.* 6. T. item *Livius* ab urbe condita, *libr.* 5. Fustuarium, inquit, meretur, qui signa relinquit, eut præsidio decedit. *Modestinus* quoque ICtus inter pœnas militiares fustium castigationem recenset. Id supplicium ejusmodi est: accepto fuste, tribunus vir tantum attingit damnatum: quod ubi est factum, omnes qui castris sunt, cædentes fustibus lapidibusque plerosque in ipsis castris conficiunt. Vide Rhodig. *c.* 5. *lib.* 10 Hoc supplicium, ut refert Gothofr. *ad l. veluti fustium* 7. *ff. de pœn.* Turcis hodie usitatissimum est.

FUTILIS causa, pro vene & levi, etiam à *Plinio* dicitur.

FUTURUM indicativi quo distet à futuro subjunctivi, docet *gl. in l.* 1. *§. in emancipato*, *& §. seq. ff. de coll. bon.* Alberic. Spieg.

FUTURUM opus & quod nondum factum est, & quod forte non fit, *l. circa princ. ff. de oper. nov. nunc.* Spieg.

FUTURUM tempus id regulariter accipimus, quod nec ad præsens, neque ed præteritum refertur. Quanquam materia ita suadente præsens pro futuro, & futurum pro præsenti sumitur, 32. *q.* 5. *si Paulus.* Ex Alc. *Spieg.*

FUTURUM pro præterito & præsenti simul ponitur, ut *l. si uxori. §. cum ita legatum*, *ff. de aur. & arg. leg.* Sic etiam futurum indefinite positum, pro præsenti eccipitur apud Letinos authores. Idem A. Gell. *noctium Atticarum lib.* 1. *c.* 7. ex tertio Anneli, & Quedrigarii. Dum hi (inquit) considerentur hostium copias ibi occuparas futurum, id est, esse. Ibi verbum est indefinitum quod Græci ἀπαρέμφατον vocant, &c. Vide hæc late epud Brechæum *l. verbum erit*. *ff. de verb. & rer. sign.*

G A.

GAas, præsidium, ejus sit mentio in *l. patronus*, 35. *§.* 1. *ff. de leg.* 3.

GABELLA, Dacie, Talia, Passagium, Pontivegium, Guidagium & similes voces, quæ apud Italos sunt, species certi tributi & exactionis, nemo ignorat esse eb interpretibus è trivio sermonis Italici collectas, *Spieg.*

GAD.

* Gabellæ, sive Accisiæ. (Accis.licenten, impositen, ungelt S. umbgelt, biersteuer, zapfengelt, consumption mittel, consumption misi vel &c.) proprie sunt ea tributa, quæ in civitatibus & pagis, pro certis rebus, vino, cerevisia, frumento, carnibus, vel aliis mercibus vendibilibus solvuntur.

*Gabellarum jus est regulariter de Regalibus, & ei competit qui superioritatem & Regalia ab Imperatore habet.

Imponendæ sunt accisiæ secundum cujusque provinciæ consuetudinem, cum consensu subditorum, & quidem non nisi publicâ necessitate atque utilitate exigente, sunt enim suâ naturâ odiosæ, cumprimis extraordinariæ, quæ nonnullis in locis gravissimæ, etiam forensibus imponi solitæ.

Justissimæ sunt quæ imponuntur rebus ad corrumpendos civium mores & delicias spectantibus, & quæ, pro cohibendo luxum & sceleribus coercendis imperantur; duræ autem & maximè odiosæ, quæ cerevisiæ, frumento & carni, aliisque rebus, quibus tantummodò ad quotidianum ac necessarium victum utimur, imponuntur, ac propterea modicæ esse debent nec perpetuæ.

(Vide Klock. *de erar. l.2.c.147.* Besold *de erar. c.4.* Joann. Gutierrez *Tr. de gabell.* Speidel. *v. accis. & v. umbgelt.* Ahasv. Fritschius *Dissert. de jure Omepolis.* Knipschild. *de jur. Civit. Imper. l.2. c.19.*)

Gad Palæstinorum provincia, vide Gothofr. *in not. ad l.8.§.7.ff. de censib.*

Gadibus habere. Apud Pomponium *in l.si mihi & tibi, de leg.1.* ad occasum extra Herculis columnas, in ipso Bæticæ provinciæ capite, ut ait *Plinius*, Gades insula septuaginta quinque millium passuum longa, & angusto mari à continente divisa, cum vetere oppido, eodem quo insula nomine, ubi templum ditissimum olim sacratum Herculi: eoque sanctius habitum, quod ossa ejus ibi sita magno accursu pagani colebant, *Spieg.*

Gajus Cassius. Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Servii Sulpicii: & ideo Servium Sulpitium proavum suum appellat. Hic consul fuit cum Quartino, temporibus Tyberii: sed plurimum in civitate authoritatis habuit: eo usque donec eum Cæsar civitate pelleret. Expulsus ab eo in Sardiniam, revocatus à Vespasiano; diem suum obiit: *l. 2.ff. de orig. jur.*

Gaji nomine hunc ipsum Gajum Cassium longinum accipere debemus *in l.71.ff. de solut. l.54.ff. de condit. & demonst.* Briss. Cæterum fuit & alius Jurisconf. Gajus quem Hadriani temporib. vixisse ostendit *l.7.ff.de reb. dub.* Pervenisse vero ad Antonii Pii tempora, liquido colligitur ex *l.42.ff.de donat. inter vir. & axor.* Ex hujus Gaji commentariis tam Institutionum quam Rerum Cottidianarum. Institutiones compositas profitetur ipse Justin. *in præf. Instit.* vide late. *Briss.*

Γαλακτοφάγοι qui sint. vide Gothofr. *in Nov.37.* ibi Cathechumenum.

Galatia, hanc regionem, *Vadiano* teste, post ingentes illas Alexandri victorias, & auctas per Asiam Macedonum vires, Græci insederunt, quia postea Galli se & ipsi magno hominum numero Asiam ingressi conjunxerunt, Gallogræci dicti, gens mixta: & regio quæ mox crescentibus Gallorum rebus Galatia vocata fuit, ante Gallogræcia dicebatur. Sed utriusque vocis usus apud scriptores manet: quin & apud Jurisconf. *l. patrono §. Sempronio, de leg.* 3. Hæc est Galatia, quam *Petrus* præcipuus Apostolorum epistola plena (ut *Erasmus* inquit) Apostolicæ majestatis erudit, quam *Paulus* peragravit & Evangelio suo Cristum pure docuit. Divus *Hieronymus* prologo secundi commentariorum ad Galatas ex *Lactantii* authoritate tradit, Gallos antiquitus à candore corporis Galatas vocatos: & inde Galatiam provinciam dictam, in quam Galli venientes Græcis se miscuerint: & prius quidem Gallogræciam, post autem Galatiam dictam. Nec mirandum arbitratur, inter GræcamAsiæ gentem Gallos consedisse, cum contra Asiani Græci in Gallia consederint. *Spieg.*

Galatiæ meminit Imp. Justinian. *in Nov.8.c.3.* Scævola *in d.l.patronus, 35.§.1.de leg.3.*

Galbanum, vel Chalbane nascitur in Amomo vel Amano monte Syriæ, 17. *Isidoro* 9. Gothofr. *ad l. 16.§.7.in verbo,* costamomum *ff. de publican.*

Galbinæ genus est vestimentorum, ut refert Cujac. *obs.11.in princ.* & Gothofr. *in not.ad l. 25. §. Arist.1.ff.de aur.& arg.mund.*

Galeati galeis tecti milites sunt. Est autem galea, teste *Diodoro*, crista capitis de corio: quum sit cassis de lamina. Dictaque galea *Varroni*, à galero, quo multi antiquorum usi sunt. Conum, curvaturam galeæ, quæ in ea præeminet, dicimus, super quam cristæ sunt. Lego apud *Alexan.* Neapolitanum *lib. 5.* quo loco refert insignia galearum apud diversas gentes, Cymbris nostris atque Teutonib. in usu fuisse, ut galeas contegerent horrentium hiatibus animalium: quo aciem dalati, visu essent truculentiores, *Spieg.*

Galeatum principium, quomodo accipiendum exposuit Adria. Turneb. *adversf. li. 3.c.18.* ubi inquit: D. *Hieronymus* libris sacris prologum antepofuisse, cognomento galeatum: Cum autem *Turnebus* ex viro clarissimo *Æmaro Ranconnero* quæreret, id quid esset: respondisse, explicari, à *Sulpitio Victore*, cujus hæc verba subscribit; vulgare (de exordiis loquitur) si tale sit quale esse possit in omnib. causis, nihil proprium personarum aut rerum, de quib. agitur. Quod idem & galeatum à quibusdam vocatur, quoniam ita commune esse possit, ut in omnib. causis, quemadmodum galea seu galeatum omnib. indigis possit esse commune. Sed & ipsum *Hieron.* id satis explicare, cum ita scribit, hic prologus Scripturarum quasi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest. Intelligere enim hoc principium tanquam omnium librorum communem esse galeam communeque proœmium, ut galeatum præsidium omnium commune sit, & galeati omnes tuantur. Hæc *Turneb.* loco supra allegato.

Galeotæ, in Sicilia dicebantur portentorum interpretes, teste Cicerone, *lib. 1. de Divinat. Rub. C.de Medicant.valid.lib.11.* indicat, tales Spanaldos Galiotas vulgo ab Italis appellari. *Spieg. Prat.*

Gallicana lingua, Ulp. *in l. fideicommissa 11. in pr.ff. de legat.* 3. Fideicommissa quocunque sermone relinqui possunt, non solum Latina, vel Græca, sed etiam Punica, vel Gallicana, vel alterius cujuscunque gentis lingua. Loquitur autem de vera & antiqua Gallorum lingua: quam doctiss. *Glareanus* multis de causis existimat eam esse, qua hodie Rhenanus utitur: qua hodie Francigenæ utuntur. Romanam esse quanquam corruptam, nemini est dubium. Punicæ linguæ verba aliquot extant *in Pæn.* Plauti, quæ ipse mox interpretatur verbis Latinis: si Joan. *Petro Valla* interpreti credimus. Sunt qui putant, Gallicanos eos appellari, qui sint extra Galliam. Vide Suetonium *in vita Neronis*, Spieg.

Gallus gallinaceus, semimas, qui est crastratus: diciturque fortius pugnare cum serpente. Vide *Scholium in l. 1. C. de iis qui parent. vel lib. occider.* Spieg. Cum tali gallo gallinaceo, parrici-

da culeo insui more majorum solebat *leg. 9. ff. de lege* Pomp. Parricidiis, *l. 1. C. de iis qui parent. occid. §. Alia deinde. Instit. public. Judic.* Brisson.

Gallicinium secundum diei civilis divisionem post mediam noctem à galli cantu dictum ast: quem tamen interpres in *l. non minorem. C. de transaction.* secundam noctis horam intelligit. *Spieg. Prat.*

Gallinarium, locus in quo gallinæ nutriuntur. Qui curat gallinas, Gallinarius. Quod ex gallis est, Gallinaceum dicitur. Substantive item pro gallo usurpari constat.

Gallina domestica exiguum rei censetur. *Aut. Ut omn. obed. prov. §. hoc considerantes.* Alberic. Spieg.

Gallinarum Jostinian. duo facit genera: ut aliæ mansuetæ sint, aliæ autem natura feræ. *§. gallinarum. 12. de rer. divis. & l. 5. in fin. ff. de acquir. rer. dom.* Varro *lib. 3. de re rustica, c. 9.* & Columella *lib. 8. c. 2.* tradunt tria esse genera gallinarum. Villaricas nimirum, seu cohortales, rusticas & Africanas: Villaticas uterqua & cohortales appellat, quas ali tum ubique, tum in villa videmus: Rusticas autem eas vocant, quæ non ita mansuetæ sunt, nec sine causa Romæ videntur, nec capiuntur nisi deceptæ ab aucupe, & in servitute non fœtant. Cujusmodi feris gallinis dicitur abundasse illa maris Ligustici insula, quæ dicta inda Gallinaria. Tertium est genus Africanarum, sive Numidicarum, quas Græci μελεαγρίδας appellant. Balduin. *tit. de rer. divis. & acquir.*

Gallogræcos apud *Suidam* Buccellarios esse: & Callogræciam Buccellariorum regionem dici, ait Alciat *3. dispunct. 10.* Gothofr. *ad l. 10. in princ. C. ad leg. Jul. de vi pub. & privat.*

Galos Græce, Latine glos. seu viri soror. Modest. *in l. 4. §. & quidem viri, 6. ff. de gradib. & adfinit.* vide & infr. *Inateres.*

Gamos, Latine nuptiæ, Inde Monogamus, unius uxoris vir, Polygamus plurium uxorum maritus, & polygamia, quæ jure civili prohibita est, *§. adfinitatis*, quoque. *in fin. Instit. de nupt. descendunt.*

Ganea, amica non ast, ut sentit *gl. in l. non aliter. ff. de usu & habit.* Donatus enim appellat Ganeam meretricum tabernam, quia sit in terra, & non ut cœnacula superius. *Festus* similiter locum abditum velut sub terra. dicit antiquos appellasse Ganeam; nimirum, quod apud Græcoa, γῆ & γαῖα, terram significat, à quibus Ganeam deduci, iidem autores intellexerunt. Unda loca significat vinolentiæ, gulæ libidinique apta; quæ & Ganeonibus nomen indiderunt. Sed & pro gula, & re laura à bonis autoribus usurpatur, ut & genialia dies, pro læto & voluptuano; & genialiter vivera, pro molliter & lauta, *Spieg.*

* Ganerbiatus *Ganerbschaft* est quædam fraternitas certis pactis, & mutuæ plerumqua successionis legibus inter quosdam Nobiles ad hoc inita, ut se suasque facultates in castro communi (*Ganerben Scholoß*) contra vim & incursiones hostium conjunctos viribus tuerentur.

* Ganerbii Nobiles dicuntur *Ganerben* quasi *gemeine erbengang-erben*, Arces autem, *ganerbenhauser* nihil aliud erant, quam multia pactionatis & coadunatis Nobilibus *gemeine hauser oder schlosser*, in quas tempore necessitatis & guerræ, tanquam ad asyla sesa cum familiâ recipiebant.

Talia Castra Ganerbica sunt Rotemburg prope Norimbergam: Castrum Rheinach, Salzburg ad Salam. Friedberg in Wetteravia, Gelnhausen Civitas, Creuzenach ad Rhenum &c.

Inter Ganerbios autem siva Condominos plerumque senior administrator bonorum & Judex erat, *Burggraff* dictus, qui pro onera administrationis partem aliquam fructuum sibi præcipuam habebat, reliquis fructibus inter Ganerbios divisis.

Electi ab Imperatore investiri ac confirmari solent, in iis sc. arcibus, quæ feudi jure ab Imperio recognoscunt. Burggravio proximus erat *Baumeister* cui administratio commissa, quæ ad custodiam & conservationem castri totiusque districtus Ganerbici pertinebat. Multi autem sunt Ganerbiatus Castrorum, qui beneficium primæ instantiæ habent ubi Ganerbii sibi invicem jus dicunt, & conveniuntur *vor ihrem Regiments und Burgmannern.*

Licet autem ab initio Ganerbii libertatis tuendæ gratia coierint, seque conjunctim ab hostium incursu defenderint, quia tamen postea alios non tantum opprimere, verum etiam prædones receptare cœpêre, audacia eorum publicis Imperii legibus coercita fuit, ac arces quædam, *als raub Schlosser* dirutæ sunt. *Vid. erklarung des Land-friedens de anno* 1500. *tit. wider den Ganerben schlosser. Land-Freiden zu Wormus de anno* 1521. *tit. wider den Ga-nerben schlosser.*

(Vid. Killinger. *Tr. de Ganerbiis Castrorum.* Ritterhosius *part. feud. l. 1. c. 17.* Knipschild. *de fideicommiss.* a. 6. Schonborg *l. 2. Polit.* Casp. à Lerch. *de ordine equestr. German.* Besold & Speidel *Burgfried & Ganerben.*)

Gangræna morbus est, in jecoris, lienis, aliarumque partium corruptela positus, Fernel. 2. *de abdit.* & Gothofr. *ad l. 2. §. 7. de adil. edict.*

Garentigia dicitur præceptum factum à notario partib. conficentibus, & consentientibus: ut observent contenta in instrumento: ut dicit Bald. *in l. ult. col. 2. vers. & ideo consuetudo. C. de sponsalib.* cum multis aliis concord. à *Tiraquello* plenissime collectis in *commentariis consuetudinum d. tit.* de notaires. *§. 1. glos. 2.* in verb. *car il sont juges quant à ce.* Hæc annotavit idem Tiraquell. *in tract. de jure constituti possessorii, 3. part. 30. limit. n.* 48.

Γαργαρεών id est, gurgulio, vida Gothofr. *ad l. 14. §. 5. ff. de adilit. edict.*

Gariophyllum Haud scio an IC. in *l. fin. de Publican.* numerent inter species ad vectigal pertinentes: ut quidam putant. Nam *Volaterran.* scribit, quem nunc Gariophyllon vocant, post *Plinii* tempora à Damasco in Italiam venisse: cum nec ipse, nec alii mentionem ejus faciant. Unde apparet *Haloandri* lectionem esse veriorem, qui pro Gariophyllo, Folium barbaricum habet, *Spieg. Prat.*

Garritum avium percipere, vide *gloss. in l. 3. C. de malefic. & mathem. & 26. q. 3. c. 2.* Alberic.

Garum salsugo erat ex certia quibusdam piscibus, puta scombro, halece, lacerto, & hujusmodi: utebantur autem eo pro salsamento, sive conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt Poetæ multis in locis, *Plinius*, *Apicius*, *Galenus* cæteri, Ulp. *de pen. legat. l. qui penum*, &c. Accursius salsamenti genus esse dicit, ipsa veritate coactus, sed quod scit, non dicit. *Nebr.* Vide autem Plin. *lib. 31. nat. hist. c. 7.* & post eum Majoragium *lib. Miscell. 2. c. 9.* obi copiose Isidor. *lib. 20. c. 3.* Goth. *ad l. 1. C. quæ res export.*

nos

non deb. & ad l. 3. §. 1. ff. de pen. leg. adde Cujac. *9. obs. 9.*

Gaulus inter onerarias magis, quam parvas naves referendus, ut *Baysius ex Herodoto* demonstrat. Accipitur item, eodem tradente, pro vase, quo pastores utuntur ad lac excipiendum, *Spieg.* Vida Goth. *ad l. vinaria vasa*, 206. *ff. de verb. sign.*

Gausapinam penulam, non inter theristra, id est, æstiva, sed hyberna vestimenta annumerandam, tradit doctissimus Baysios *ad fin. c. 15. de re vest.* Spieg.

Gastaldia, *in tit. de feud. guard. & gastald. in usib. feud.* est custodia, ut colligitur ex *l. 1. de furt. in Longobard.* & non multum distat Gastaldus ab actore. *Prat.*

Gazam, in oum. tantum singulari Persicam vocem esse, eaque significari divitias, id est, omne id, quod possidemus, Servius dicit. Hinc

Gazophylacium, gazæ repositorium, cujus vocabuli frequens est mentio apud Ecclesiasticos Scriptores. *Budæus* alicubi pro officinis chalcotyporum usurpavit, *Spieg.* Apud Athenienses autem, gazophylacium erat locus, ubi servabatur annona & frumentum, ut annotavit Postell. *c. 17. de mag. Athen.*

G E.

Gebethon, Gebettharat, provincia. Vide Goth. *ad l. 2. §. 1. C. de offic. Præfect. urb.*

Geldt. vor, Recht nach, nostrates vulgo solent dicere significantes accipiendam esse oblatam pecuniam, vel quam reus confitetur: & deinde cognoscendum de jure creditoris, utrum plus ei debeatur, authore *Oldendorpio* ICto. *Spieg.*

Gelu, glaciel oomine continetur. Est enim aqua confecta a serenitate cœli concreta, author Aristot. *Spieg.*

Gemina, id est, duo, quæ similia sunt, quod magna sit similitudo geminorum, id est, eodem partu editorum. Maro Geminique minantur. In cœlum scopuli.

Gemina soror, pro uterina.

Gemina, suspicio, vid. *l. 9. C. de malef. & mathem.*

Gemina Arbor *l. 10. ff. arb. furt. cas.* Et apud Virg. *Æne. ll. 6.* Brisson.

Geminata, hoc est, repetita verba, voluntatem constantem indicant. *balista ff. ad Trebell.* Bald. *in l. precibus, C. de impub. & al. substit. & in proœm. Pand.* Spieg.

Gemini. Varie hæc vox ponitur: nam modo pro duobus ut apud Poëtam; Sunt geminæ somni pomæ. Modo pro similibus, ut apud Plaut. *in Menæchm.* Et Gemini significant natos uno partu, & eodem die. Cicer. *pro Cluent.* Gajus & Lucius Fabricii, fratres gemini fuerunt, Briss. Quos alio nomine Gemellos vocant, *Virg.* Modo namque gemellos, Spem gregis. Nec de duobus tantum dicimus geminos, sed etiam de pluribus: ut *Paulus* ICtus *in l. antiqui.* Si pars hæred. pet. dixit. Sed & Targeminos Senatores cunctos vidimus Oratios. Vide infr. *Ter enixa mulier.* Et Budæ. *annot. ad d. l. antiqui.* Spieg.

Gemini tramites, *l. 22. §. 14. C. de jur. deliber.*

Geminum facinus, *l. 4. C. de sepulch. viol.*

Gemma, vocabulum generale comprehendit proprie quæcunque nec oblonga, nec perforata sunt, *Spieg. Prat.*

Gemmas Pompon. *in l. si non de aur. & argent.* *leg.* à margaritis distinguit: pariter *Curtius* sic uterque *Plinius*: Apud Seniorem multa da gemmis differuntur. *Spieg. Prat.*

Gemmas inclusas argento auroqua, ait Sab. auro argentova cedere ei concedit, cujus major species: quod recta exprelfit. Semper enim cum quærimus, quid cui cedat, illud spectamus, qood cui rei ornandi causa adhibetur, ut accessio cedat principali, cedent igitur gemmæ phialis, vel lancibus inclusæ auro argentove. Sed in coronis mensuram gemmæ coronis cedent: quod idem in Margaritis. Nam si Margaritæ auri ornandi gratia adhibitæ sunt, auro cedunt: si contra; aurum margaritis cedit Pompon. *de auro argent. legat.* Maff

Gemmæ secundum Pomp. *in l. si non sunt, §. ult de auro & arg. leg.* sunt perlucidæ materiæ, quas (ut refert Sabin. *in lib. ad Vitellium*) Servius lapillis eo distinguebat, quod gemmæ assent perlucidæ materiæ, velut smaragdi, chrysolithi, amethysti: Lapilli autem contrariæ superioribus naturæ, ut Obsidiani, Vientani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri, satis constitisse, idem *Sabinus* ait, quis concha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Marchina autem vasa in gemmis non esse, *Cassius* scribit, *Laurentius* Valla in suis *in Latinam linguam Elegantiis*, dicit, (pace horum quatuor Jurisconsultorum) hoc falsum esse: & in primis ex *Plinii* monumentis, qui titulum de gemmis non translucentibus fecit, & marrhina in gemmis enumerat, & omnes lapides pretiosos homine uno (quod tantum Latina lingua habet) gemmas appellat, præter margaritam. Præterea quis non vidat, lapillum, quod generale nomen omnium parvorum lapidum, sed intellectu pretiosorum, idem esse quod gemmulam? Nam gemmas etiam accepimus multorum cubitorum invaniri, quas ut lapides, non lapillos appellare possumus: ita cum minutæ fuerint, lapillos appellare debemus. Quod si hi lapides tam grandes, translucidi sive perlucidi non fuerint, quales sint imperfecti, nunquid vocabimus eos lapillos? Quid hoc ridiculum magis? quod si etiam omnis lapis lucidus gemma est, & Parium marmor, quod translucidum est, gemma erit. Postremo reperimus (inquit *Valla*) ejusdem coloris lapides quosdam permixtim constare ex perlucidis, & non perlucidis: & ita permixtos natura, ut non possis partim appellare gemmam, partim lapillum. Curtius *lib. 8.* cum dixisset, gemmas margaritasque mare littoribus infundit: paulò post de ejusdem Indis ait, Lapilli ex auribus pendent: profecto perlucidi intelligendi sunt, & iterum *lib. 10. de Rege Indo*: Pendebant (inquit) ex auribus insignes candore & magnitudine lapilli, & *Propert.*

Littora nativis pellucent picta lapillis.

Margaritam vero, siva margaritum, quis negare lapillum possit? quæ semper est pusillus lapis. Equidem candidos illos lapillos ex Indi regis auribus, pendentes, margaritas interpretor. Idem *Horat.* dum inquit:

Nec magis huic intra niveos viridesque lapillos.

De margaritis & smaragdis intellexit. Ex his reprobantur opiniones Jureconsultorum superius relatæ: *Cotta.* Adde Forcat. *in suo Cupidine Jurisperito c. 11. n. 7. & seq.*

Gemmis porro legatis, vasa gemmea debentur, *l. & si non sunt, §. fin. ff. de aur. & arg.* sicut & auro legato, aurea: sed in aureis illa ratio est, quod rursus igni domita ad pristinam & fudem

auri massam facile redeunt: secus in marmore, *§. illud, ff. de legat. 3.* quæ ratio suadet, ne vasa gemmea cedere relictis gemmis oporteat. Cæterum varietatis rationem illam ponendam arbitror inter gemmas, lapidesve pretiosos, & alios, quale marmor est: quoniam appellationes rerum ex communi usu exaudiri convenit maxime in nomine supellectilis, *l. Labeo. ff. de supellectil. legat.* sed consensus veterum, & quidem probatissimorum, gemmam pro vase gemmeo usurpavit, sicut & aurum pro vase aureo, igitur verborum proprietati serviendum, cui comes ast testantis sententia, *l. non aliter, ff. de leg. 3.* Martial. *lib. 14.* de ampulla potoria loquens:

Hac licet in gemma, qua servat nomina Cosmi.
Luxuriose, bibas, si foliata sitis,

Nec est alius autor, qui in hoc locutionis genere sit frequentior, nec tantum in generali gemmæ nomine hoc locum habet, sed & in speciali cujusque Forcat. *in Cupid. Jurisperit. c. 8.*

GEMMATOS lectos, i. e. gemmis distinctos & ornatos, dixit Paul. *in l. 3. de supell. leg.* Spieg. Prat.

GEMONIÆ scalæ, quæ erant in *Aventino*, in decimatertia regione Urbis, dicebantur ad quas corpora damnatorum tracta præcipitabantur. Quod supplicii genus, sublatis Christianorum persecutionibus, in desuetudinem abiisse videtur, *Spieg.*

GENEALOGIA, sermo de origine generationis.

GENEARCHICA prædia dicuntur in *Novel. 81.* quæ Princeps & generis author familiæ suæ reliquerat, ex lege, ut in ea perpetuo manerent, neque ad alios transferri possent: usque eo, ut etiam fœminæ ab iis excluderentur, quod Armeniorum institutum à feudorum ratione non omnino alienum *Justinianus.* ea Novella sustulit. Ejusmodi prædia Allodiala vocantur in usibus feudor. *cap. unic. de allod.* Prat. Vide & Cujac. *8. obs. 14. prope fin. &* Gothofr. *in edict. Justinian. Imp. 3. c. 1. §. 1.*

GENER, maritus est filiæ meæ, *l. non facile. ff. de grad. affin.* contineturque ejus appellatione sponsus, *l. in legibus. ff. de Testib. & l. servus, de Gradibus.* Porrigiturque Generi appellatio ad Progenerum, *l. Gallus, §. forsitan. de lib. & posthum.* Præterea habetur filii loco, *l. 3. fin. C. de nat. liber.* Apud *Alciat.* legi observatum à Justino *lib. 18.* generum pro sororis marito poni. Sicut & Vitichindus in historia temporum suorum usurpavit, *Spieg. & Prat.*

GENER, inquit *Servius* ad illa *2. Æneid.* verba, & gener auxilium Priamo, dicitur & qui est, & qui esse vult: sicut etiam maritus: unde est, *Quos ego sim toties jam dedignata maritos.* Item, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis Audierat. Et hoc est, quod dicitur *in l. 8. ff. de gradibus.* Generi appellationem etiam ex sponsalibus contrahi, tametsi cum ad jua disputatio revocatur aliud observatur, *l. 1. & l. 8. ff. de his qui not. infam.* Hotom.

GENERI quoque nomine & neptis, & proneptis tam ex filio quam filia editarum, cæterarumque mariti continentur, *l. 136. ff. de verb. sign.* & hanc in edicto de postulando interpretationem faciendam admonuit Ulpian, *l. 3. ff. de postul.* In edicto verò de infamia notatis verba hæc, Genero mortuo, de solo filiæ viro accipi debent. *l. 1. & 8. ff. de iis qui not. infam.* Prat. ex Brisson.

GENERI liberorum loco sunt, Gothofr. *in not. ad l. 3. circa fin. C. de natur. liber.*

GENERI & nurus appellatione sponsus & sponsa quoque continentur. Item soceri & socrus appellatione sponsorum parentes contineri videntur, ut Ulp. *de grad.* Mass.

GENERA pro frugibus sumi vult *Hotomann.* apud Ulp. *l. 8. §. 16. ff. de transaction.* Sic cui non nummus ad alimenta, sed frumentum atque oleum, & cætera quæ ad victum necessaria sunt, fuerint relicta; & paulò post: Et neque diem neque modum permutavit, sed tantum genus: vel ex contrario, si pactus fuerit, ut in generibus alimenta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuissent, *Prat.*

GENERA corporum tria sunt: Unum quod continetur uno spiritu, & Græce ἡνωμένον vocatur, ut homo, tignum, lapis & similia. Alterum, quod ex contingentibus se, hoc est, ex pluribus inter se coherentibus constat, quod *συνημμένον* vocatur, ut ædificium, navis, armarium. Tertium, quod ex distantibus constat: ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subjecta: veluti populus, legio, grex, author Pompon. *in l. rerum mistura, de usucap.* Spieg.

GENERALE omne obscurum est: ut omne multiplex dubium Bald. *in l. 1. C. de serv. fugit.* Spieg. Prat.

GENERALE delictum, quod Dd nominatim appellant, intelligit Jurisconsultus illud, in *l. aliud, est fraus §. inter multam. de verb. sig.* quod certa appellatione plurima ejusdem naturæ crimina complecti potest: ut furtum, homicidium, falsum, *Spieg.*

GENERALIA verba. Si hæc adeo generalia sint, ut citra manifestam calumniam restingi non possint, verbis ipsis standum est. *l. pluribus. de A. cepil.* Spieg.

GENERALIS allegatio quando, vel quando non sufficiat, *not. in c. vestra de cohab. cler.* Prat.

GENERALIS conventio est, cum sine ulla rerum notatione generaliter res omnes obligantur, quas quis habet aut habiturus est, *l. 1. & l. qua, §. 1. de pign. l. 2. C. eod. tit.* Donell. *de pignoribus.*

GENERALIS confirmatio non confirmat, nisi justa, Bald. *in l. 3. C. de precib. Imp. offer.* Item *cap. 1. Per quos fiat invest. in usib. feud.* Spieg. Prat.

GENERALIS lex dicitur, quæ omnes ejusdem qualitatis species facti seu casus comprehendit, exceptis illicitis & injustis. Etenim nihil absurdius esse potest, quam legem justam ad interpretationem injustam trahere, *arg. l. pen. ff. ad exhibend. l. si possessor ex hereditate ff. de petit. hered.* vel talem casum, per quem fieret fraus legi, *l. cum hi & ibi* Bart. *ff. de transact.* Spieg. Prat.

GENERALES actiones dicuntur, quæ competunt ad hoc, quod generale est, diversas rerum species, adeoque totas negotiationes complectens: uti tutela, societas & alia negotia. Quamvis *Ulpia.* generalem vocet actionem, quæ de pluribus competit: specialem vero, quæ ad unam duntaxat causam pertinet, *l. 1. §. item sciendum, de aqua pluv. arcend.* Spieg.

GENERALITER dicta generaliter intelligi debent, *l. 1. §. generaliter, de bon. poss.* contra tabulas, *l. 3. juncta gloss. de offic. præsid. cum vulgat.* comprehenduntque singulas species, h. e. in singulis speciebus verificantur, & per singulas species distribuuntur, *l. si chorus, in princip. de legat. 3.* ubi dicit textus. Si chorus vel familia legetur, perinde esse, ac si singuli homines essent legati, Sic in *l. Mævius, §. duorum, de legat. 2.* qui legat homines, sub compendio verborum cente-

censetur figulos legasse, *Spieg.*

GENERALITER dicitur, quod etiam indefinite intelligendum est, *gloss. in verb. generali, c. quoniam de conjug. lepros. cap. si Romanor. 19 distinct. l. de pretio, ff. de publ. in rem actio.* Prat.

GENERALIA judicia, veluti tutelæ, negotiorum gestorum, pro socio, *l. 38. ff. pro socio*, Prat.

GENERALI locutione loquentis personam exceptam intelligi regulare est, *c. petitio extr. de jurejurand.* Hæc tamen regula restringitur varie; vide in *c. de forma, 22. quæst. 5.* Quandoque loquentis familia continetur. *Prat.*

GENERALEM locutionem generaliter accipi, regulariter definitur, *l. Præsidis, 1. ff. de offic. præsid.* Diversum tamen est in variis speciebus, de quibus per Andr. Alciat. *in tract. de verb. sign. & vide c. ad nostram, & ibi gl. de jurejurand.* Prat.

GENERARE, i. e. suscipere liberos, Spadones generare non possunt, *l. 2. ff. de adopt.* Qui unum testiculum non habet, generare potest, *l. 6. §. ult. ff. edil. edict.* Natura magis in homine generandi: & consuetudo spectanda est, quam temporale vitium aut valetudo, propter quam abducatur homo à generandi facultate, *l. 9. ff. de lib. posth.* Briss.

GENERE quodam, pro ratione & specie, vel quodammodo: ut *l. quod servus, 36. ff. de stipular. serv.* Nam & hæc genere quodam donatio est, item in *l. Pompo. 44. ff. de acquir. rer. dom.* Nam genere quodam venandi id erant nacti. Item in *l. quorundam 51. ff. de acq. poss.* Utrobique animi quodam genere possessio erit æstimanda. Sic. in *l. 10. ff. pro empt. l. 29. qui quæstum, ff. de adult.* Sic eo genere, pro eo modo, ea ratione, in *l. 23. de usucap* Et quasi genus locati, *l. 1. §. si quis servum depofit.* Hot. Prat. Briss.

GENERIS voce abutitur Tribon. *in §. plebs. Instit. de jur. nat. gent.* appellans illud totum, & speciam partem: id quod teste Apello, primus deprehendit *Alciatus.* Idem accidit passim *Ciceroni* præsertim vero *lib. 2. de Orat.* Spieg. Prat.

GENEROSI dicuntur, teste *Raph. Regio*, qui à nobilibus genus ducunt. *Seneca* est generosus, ad virtutem bene à natura compositus. Hoc unum, inquit, est intuendum. Alioqui si ad vetera te revocas, nemo non inde est, ante quod nihil est. A primo mundi ortu usque in hoc tempus perduxit non ex splendidis, sordidisque alternata series. Non facit nobilem, atrium plenum fumosis imaginibus: Nemo in nostram gloriam vixit, nec quod ante nos fuit nostrum est. Animus facit nobilem, qui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere, *Spieg.*

GENESIS est, quam alii genituram. *Cic.* sidus natalitium appellat.

GENETHLIACI; dicti Mathematici, qui à nativitatis die & hora, quos illi Horoscopos vocant, futura prædicunt. *Augustini* autem temporibus Chaldæi sic nuncupabantur, sicuti scribit ipse *lib. de doctrina Christ. 1. & Confessionum 4. & in libel. de natur. Dæmonum.* Traditum autem est, Genethliacos ex libris, si cœlestium rerum scientia precinere debeant futura, tria imperissime observari oportere. Primum, horam illam initialem, qua fit in lucem vitalem è bulga matris prompsit infans: vel quid vis aliud, super quo vaticinium concinnandum, fieri sit cœptum: mox cœli statum, syderumque positum, ad illam ipsam horam subtiliter applicitum. Postremo, quid ejusmodi ratio cœlestis syderæaque meditetur, agatve, argumentis inerrantibus: ut tradit Cœl. Rhod. *lect. antiq. lib. 12. c. 10.* At eodem authore. *lib. 14. c.* nunc passim Astrologi, vel Planetarii, vel Mathematici nominantur Est enim Matheseos duplex species: Alia quidem quatuor sub se liberales artes complectens: alia verò sacris constitutionibus tanquam quæ cantamina doceat, prohibita, *l. si excepta. C. de malefic.* Hanc *Alciat.* pulchrè declarat *in annat. in tres posteriores lib. Cod.* Spieg.

GENIALIS, i. e. Conjugalis Genialis thori vindicem maritum esse oportet, *l. 30. C. ad l. Jul. de adult.* Et ita genialia lectus pro nuptiali ponitur apud Cic. *pro Cluent.* Et Horat. *epist. lib. 1.* Briss.

GENICULUS in quibusdam feudor. libris dicitur pro generatione sive gradu generationis, ut *lib. 2. tit. 1. §. 3.* Licet moderno tempore usque ad septimum geniculum sit usurpatum. Idem in Lombard. *lib. 2. tit. 1.* Omnis parentela in septimum usque geniculum numeretur, *Prat.*

GENII dicti, quia nobiscum gignantur, vel quod genitos tueantur. Hos *Marcianus Felix* Præstites vocat, quod actionibus humanis præsint, omnis verò antiquitas cum *Hesioda* hominum custodes credidit ita dictos, quoniam à genitura cuique associentur, quos à *Virgilio* etiam Manes appellari autumat *Servius.* De iis sic Ammianus *hist. lib. 21.* Ferunt enim (inquit) Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salva firmitate fatali, hujusmodi quædam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes: idque & oracula & authores docuerunt præclari, inter quos est etiam Menander Comicus: Cujus jambos, qui desiderantur apud *Ammianum*, ex Eusebio *de præparatione Evangelica* restituit Adrianus Junius *lib. animadversionum 6. c. 14.*

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸς τοῦ βίου, hoc est
Mortalium cuilibet nata sum
Vita custos recterque genius jungitur.

Constat autem apud omnes ferme duos unumquemque genios, ut vulgò aiunt, angelos habere, vitæ suæ custodes, alterum bonum, alterum malum. Vide *c. 2. quod est de Templ. & Luca, in Tabul. 12.* Ulpian. *de jurejur. in l. si duo patroni. §. ubi.* si quis, ait, in re pecuniaria per genium Principis pejeraverit. *Tertullianus* item *in Apologet. c. 28.* Citius denique, inquit, apud vos per omnes Deos, quam per unum genium pejerant. Et in eodem loco, *c. 35.* Atque adeo omnes illi sub ipsa impietatis eruptione, & sacra faciebant pro salute Imperatoris, & genium ejus dejerabant, alii foris, alii intus. Ita denique idem Tertullia. *in lib. ad Scapulam.* Sed iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie usque juraverant. Testis est *Alex* Neapol. *c. 10. lib. 5.* Per salutem & genium Principis dejurare, longe præstantissimum jusjurandum haberi cœptum, cui nulla via nulloque imperio contraire fas erat Quod Tiberius Cæsar de se præstari vetuit. Quod etiam de Nerone proditur. D. *Rhenanus* ab hac per genios Cæsarum dejerandi consuetudine existimat natum, postea apud Christianos Principes, ut per salutem Regis aut liberorum ejus juraretur, quod tamen in legib. Francorum severè prohibitum constat. Cæterum Budæus *lib. 1. de contemptu rerum fortuitarum* scribit, genium pro vi naturæ atque pro ingenio usurpari ab Antistitibus eru-

di ionis nostræ ætatis. Sanè è vetustis quoque Theologis extiterunt, qui binos singulis quibusque, jam inde à natali die, adesse angelos affirmarent, bonum alterum, alterum malum: illum tuendæ vitæ propugnandæque salutis, hunc divexandi causâ additum. Qua de re *Origenes* aliquoties, & *in Lucam*, & *in tertio* ἀρχῶν, nescio quem *de Pastoribus* librum aut quem *Barnabam* citat. Sed hæc forsitan ille veteres Philosophos secutus, qui similia quædam de geniis, quos Dæmones vocitabant, memoriæ ac literis prodidere: unde de genio malo Bruti in ejusdem vita *Plutarchus*: de bono Socratis *Plato*. Ut autem bonus genius rectè ἀλεξίκακος Græcè dicitur, sic iidem malum ἀλάστορα vocant: quo nomine votamus eos, *Erasmo* teste, quibus incommodorum nostrorum maximam partem acceptam ferimus. *Spieg.*

Genitalis feritas, i.e. genuina, nativa. Justin. *in Instit. si quadrup. paup. fec.* Cæterum, inquit, si genitalis sit feritas, cessat actio. *Prat.* Sic genitalis patria, in *l.* 13. *Cod. de oper. publ.* & genitalis status; *in l.* 5. *C. de præscriptionib.* 30. *annorum.*

Genitala solum, pro natali, *l.* 1. *ff. de inquilin. & colon. l.* 1. *de fals. mon. l.* 7. *de metal. & metallar.* Briss.

Genitivos pro ablativis non rarò ICti ponunt, *l.* 4 *§.* 1. *ff. de adoption.* plenæ pubertatis pro plena, *l.* 11 *fin. ff. de evidion.* noxæ solutum, pro noxa pœnæ adficere, pro pœnæ, *l.* 1 *ff. de sicariis*, contentus partis, pro parte, *l.* 37. *§. nuptura, de leg.* 3. Tutelæ liberati *l.* 50. *ff. eod.* Plus quartæ, *l.* 11. *§. quod vulgo in fin. ff. ad l. Falcid.* Mortis causæ tacitam, *l.* 15. *ff. de manumiss.* Bonæ fidei. pro bona, *l.* 55. *§. quod vulgo. ff. de solut.* Super pecuniæ, *l.* 53. *ff. de verb. sign.* Prat. ex Briss.

Genitivo dominium & proprietatem significari liquet ex *leg. locum ff. de religios. & c. quia Gu. ext. de jud.* vide Bart. & alios *in rub. ff. de oper. nov. nunc.* Aliquando tamen nudam detentationem sonat, *gl. in l.* 2. *de orig. jur.* Prat.

Genitor, i. pater *l.* 7. *de denat. in C. Theod.*

Genitur pro gignitur, *l.* 17. *§* 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 13. *§. ult. ff. de reb. dub.*

Geno, pro gigno Ulp. *l.* 17. *§.* 1. *ff. de legat. & ibid.* primo: Si qua filia mihi genitur, is hæres meus centum dato, Idem *l.* 13. *§. ult. ff. de reb. dub.* Si quis mihi filius aut filia genitur, hæres mihi esto. Prisc*ian. lib.* 10 Gigno, genui, pro quo Geno vetustissimi protulerunt. Varro *in Andabata.* Sed quod hæc loca aliquid genunt. Idem *lib. de re rustic*, *c.* 40. Quædam enim ad genendum, *Hot. Prat.*

Gentes sunt, quæ à satrapis reguntur, nec provinciæ formam habent, de quib. in *l. ult. C. de temp. appell.* siquidem ut est in libris scriptis, ita in ea legatur: Armenus vel gentibus: & *l. ult. C. de offic. mag. mil.* quæ ex eis restituenda est etiam in hunc modum: & gentes Anritenam videlicet, Ingilenam, Astianenam, Sophenam, Sophanenam, in qua est Martyropolis, & quæ sequuntur. Cujac. *ad constitut. ff. Justiniani de confirmat. Instit.*

Gens & genus, si vim ac naturam verborum spectemus, idem valeor, neque quicquam differunt: utrumque enim ab antiquo verbo Geno ductum videtur. Quod autem in *l.* 1. *ff. de probat.* ita legitur: Cùm quæritur, gentem vel genus quis haberet, nec ne? in eo particulam Vel pro Sive positam arbitror: nam *Ulpiani* tempore differentiam observatam aliquam fuisse, mihi non fit verisimile. Itaque qua sententia scripsit *Livius lib.* 38. P. Scipio Nasica orationem habuit plenam veris decoribus, non communiter, Corneliæ gentis, sed propriæ familiæ suæ: eadem sententia Cicer. *in Bruto* ita loquutus est, Funebres orationes ipsæ familiæ quasi ornamenta servabant ad usum, si quis ejusdem generis occidisset. Et Suet. *in Galba*: Imagines universi generis exequi longum est, familiæ breviter attingam. Quib. ex locis intelligi potest, Gentis & Generis nomina promiscuè usurpari. Quod si non verborum naturam, sed antiquissimum priscorum Romanorum usum, cujus hic in reb. summa potestas est, consideremus: differentiam fortasse aliquam reperiemus: ut Gens ad patricios propriè: Genus autem generaliter quidem & ad illos, & ad plebeios, speciatim verò ad hos duntaxat pertineat: unde illud P. Decii apud *Livium.* Semper ista audita sunt, eadem, vos solos gentem habere. Et illud Cic. *in* 1. *de Orat.* Cum Marcelli à liberti filio, stirpe, Claudii patritii ejusdem hominis hereditatem gente ad se rediisse dicerent. Indidem quoque patres majorum, &c. minorum gentium appellati sunt, qui à Romulo, & Tarquinio Prisco è patriciorum numero lecti in Senatum fuerant: quemadmodum Liv. *lib.* 1. testatur.

Gens dicitur quasi genus, à quo & nomen sibi fecit abstractione u literæ. Differunt tamen inter se, quod stirpem & originem genus significat, Gens quasi generum & originum quandam multitudinem.

Gens & familia differunt, quod gens ad nomen, familia ad cognomen refertur: itaque illa tanquam totum continere videtur, hæc quodammodo partem; & quod interest inter gentem & familiam, idem interest inter genus, & stirpem. *Prat.* ex *Hot.*

Gens & Natio, inquit *Cornel. Fronto*, sic differunt: Natio solum patrium quærit: Gens seriem majorum, Hinc Cicer. *in Orat. pro Sexto*: Usus me absente desluxit, qui cognomen sibi ex Æliorum imaginibus abripuit, quo magis nationis ejus esse, quam gentis videretur. *Prat.*

Gentiles dicti, ut opinor, propriè patritii inter se, qui eodem ex genere prognati essent: unde etiam Gentilitia sacra, & Gentilitia, sepulchra. *Hotom.*

Gentiles *Accursius* pro cognatis accipi existimavit, nullo authore: Sunt autem, ex definitione Qu. Mutii, *in Topicis* Cic. Gentiles, qui eodem inter se nomine sunt, & qui ab ingenuis oriundi sunt, & quorum majorum nemo servitutem servivit, & qui capite minuti non sunt. Sed huic sententiæ repugnat, quod etiam in servis jura gentilitatis fuisse sentit. Pli. *c.* 1. *li.* 33. Nisi olim hæc fuisse arbitremur, & ante XII. Tab. Leg. Itaque Gentiles propriè dictos Roman. patritios inter se, ex gentilitio jure, quod eis tantum competebat: nempe, ut exclusio fisco, cujuslibet cognominis sui hæreditatem gentilitio jure ad se traherent, annotavit *Alciatus*, ut & illud loco jam citato. Gentem, sc. nihil ad sanguinis vinculum pertinuisse: genus verò, vel stirpem pertinuisse. Sed & Gentilium aliam in jura interpretationem fuisse, indicat: nempe ut quemlibet significet Romano imperio non subjectum: quia non Lege civili, sed jure Gentium vivit: quo fit, ut perinde sit, cum Gentilem dicamus, ac si Barbarum. *Spieg.*

Gentiles etiam dicuntur, qui sine lege vivunt, & necdum crediderunt: dicti, quia sint ut geniti fuerunt, i. e. sub peccato, idolis servientes qui Græ-

Græce Ethnici dicuntur. *Briss.*

Gantelis à Græcis ὁ ἐθνικὸς dicitur ἢ ἐθνικὸς, qui ejusdem gentis esse asseritur. Sed & τὸ ἔθνος. *Aristoteles* in primo τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ posuit pro ordine & societate, & genere hominum seu natione, sicut etiam aonotavit Budæus *in Commentariis, lingua Græca.* Unde fit, ut Græcorum imitationo gentem pro eodem significato usurpemus. Sed propriè Gentiles (ut diximus) sunt, quorum nunquam majores servitutem servierunt. Qua ratione nostrates lingua vernacula non temere (inquit Budæus *in annot.*) Gentiles homines vocant eos, qui ab ortu nobiles sunt: & ex nativitate, quasi ingenuos (ait) ab origine gentis, &c. Brechæus *l. sæpe ita compertum est, ff. de verb. & rer. sign.*

Gentilitium dicitur, quod ex genere siva familia est, ut Gentilitia nomina, quæ originem gentis vel familiæ declarant, ut *Spieg.* Majus: & Gentilitia insignia, quæ Arma vulgo vocantur, quasi armis militiaque quæsita, successere in locum: ut *Bud.* rectè existimare videtur majorum imaginum, unde præcipue generis nobilitas accipiebatur.

Gentilium jus erat, quod Patriciis competebat, ut liceret eis vindicare hæreditatem cujuslibet, qui habuisset idem cognomen, quocunque gradu consanguinitatis, excluso fisco. Quemadmodum nunc dicimua habere aliquos idem jus nobilitatis & succedendi in beneficiis militaribus, quia habent idem nomen, eademque insignia. *Prat.*

Gantilitas est juris civilis, refferturque ad agnationis vetustatem, ab ipsa agnatione differens sola generis antiquitate: nam agnationem longius quàm à patre sumere non necesse est, cùm gentilitas ab avo petenda sit. Connan. *commeat. lib. 2. c. 11. n. 1.* Balduin. *commeat. in l. 12. tab. c. 30.*

Gentilitas nobilium fuit, scil. eorum, qui sui generis imagines proferre poterant. Imaginibus enim ob insiguem virturem & rerum præclare gestarum decorà donari solebant. Qua ratione antiquissimum generis stemma, fumosas imagines; *Cicer.* vocat *in Piso.* Contra qui nullis majorum imaginibus & nobilitate commendabantur, hi Terræ filii, à sese orti, & novi homines nuncupabantur, quemadmodum Cic. *de leg.* Agraria loquens seipsum appellat novum hominem. Id quod magna laude contingebat, si quis virtute faceret se nobilem, ac imaginib. donandis dignum. Quare Tranquil. *in Vespi.* Flavia gens, inquit, obscura illa quidem, ac sine ullis majorum imaginib. sed tamen Reip. nequaquam pœnitenda. Accedebat & hoc cum primis ad nobilitatis commendationem, quod gentiles ab ingenuis (ut ait Cic. *in Topic.*) oriundi erant, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non fuerunt deminuti, ut à libertis, vel ascripticiis, vel alia conditione obnoxiis distinguerentur. Hæc non sunt contemnenda, quoniam & nostri temporis gentiles seu nobiles (ut vulgo dicimus) cum agnationis jure controvertunt de feudis inter se vel cum domino *den Lebenherren* non habent ferè digniora probandi argumenta; ad ostendendam gentem suam, quam ea, quæ ex imaginibus ac cognomine mutuantur, ut cùm dicunt; *Vuir haben ein Schilar und Helm.* Nunc enim pro imaginibus insignia gentilia habemus, eadem tamen significatione, qua olim. Verum nonnulli famosis imaginibus majorum suorum dissimiles plaac sunt. Gentilitas autem non pertinebat ad vinculum sanguinis, sed ad jus quoddam patritiis proprium. Reliqua promiscue de patritiis & plebeis dicebuntur. *Cic.* erat enim, inquit, duplex Claudiorum familia: altera patritia, altera plebeia, nec potentia minor, nec dignitate. *Prat.*

Gentilitas dictum jus, quod inter se patritii habebant: quod ab agnationum jure diversum fuisse, & à Centum viris disceptari solitum. Cicer. *in 1. de Orat. & Topic.* testatur. Hoc enim Agnati à Gentilibus differebant; primum, quod agnati & de patritiis, & de plebeis, & vero etiam de libertorum posteris dicebantur; Gentiles vero de patritiis tantum, aut certe nunquam de libertorum posteris. Quod tamen impugnans *Franciscus Connanus*: Falsum est, inquit, quod quidam tradiderunt, gentilitatem patritiorum tantum fuisse propriam: imò etiam plebeiia fuit, sicut & ipsa ingenuitas communia. quod ex hoc uno *Suetonii* loco facile apparet: Patritia gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est in Regillis. Decepti videntur ex eo fuisse, quod scribit *Livius* Romulum centum Senatores creasse, quos majorum: Brutum alios item centum conscripsisse, quos minorum gentium appellarunt. Sed hoc nihil urget, ut concedendum sit, solos patritios gentem habuisse: Nec enim ista eos appellatio secernebat à plebeiis, sed ipsos inter se: quod cum omnes ex ingenuis, & qui gentem haberent, civibus electi essent: tamen quos Romulus crearat, patricium honorem prius in suam gentem transtulerant, quam ii, quos Brutus postea cooptarat. Patritiorum ergo nomen distinxit eos à plebe. Majorum vel minorum gentium adjectio, ipsos à seipsia: hoc est, priores patrios à posterioribus. Gens igitur non patritiorum tantum, sed omniom fuit modo ingenuotum, & gentiles dicti inter se esse, qui ejusdem gentis erant, qui, quoniam eodem nomine appellabantor, ut memoria generis maneret, idcirco gentiles dicuntur, qui similitudine nominis conveniunt. Ut *Cicero* Servium Tullium Regem gentilem suum vocat, à quo tamen non erat oriundus. Hæc latius Connanus *lib. 2. c. 11. n. 1. & 2.* Deinde Agnati dicuntur, qui ejusdem sunt stirpis. Gentiles vero generaliter, qui eodem ex fonte & capite primum manarunt: quamvis stirpem, & (ut vulgo loquimur) tamum diversum habeant: unde illa inter Claudios patritios. & Claudios Marcellos plebeios controversia, cum Marcelli (inquit *Cicer.*) à liberti filio stirpe, Claudii patritii ejusdem hominis hæreditatem gente ad se rediisse dicerent: nonne in ea causa fuit Oratoribus de toto stirpis & gentilitatis jure dicendum? Quibus ex verbis pater, idem omnino Stirpem & Agnationem esse: quippe cum paulo ante, quam nunc stirpem appellant, eam agnationem nominarit: item ut *lib. 1. de legib.* Quod in civitatibus, agnationibus familiarum distinguuntur status: id in rerum natura tanto est magnificentius, ut homines Deorum agnatione & gente teneantur. Illam autem Claudiorum controversiam sic interpretor: quia cum ejus qui Marcelli alicujus libertus erat, filius intestato decessisset, neque aut filios aut agnatos ullos haberet, agnati patroni demortui universorom bonorum possessionem ad se pertinere dicebant: Claudii vero patritii in capita eam hæreditatem inter omnes, qui ejusdem gentis essent dividendam esse contendebant, ut ipsi quoque in partem venirant

propterea quod Marcelli nihilo magis quam ipsi, ejus qui mortuus erat, agnati essent. Scriptum autem in XII. Tabul. fuisse; Si paterfamilias moritur, familia pecuniaque ejus agnatorum gentiliumque esto. Gentiles enim eos illa *Scævolæ* definitione interpretabantur, qui eodem nomine essent. *Hoto.*

GENTIUM Jus est, quo gentes humanæ utuntur: quod à naturali recedere facile intelligere licet: Quia illud omnibus animalibus: hoc solis hominibus inter se commune est, *l. 1. §. ultim. ff. de justit. & jur.* Quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, *l. 9. ff. eod.* Quod commune est omnibus hominibus: Quod ratione naturali inter omnes homines peræque servatur: Quod cum ipso genere humano proditum est, *l. 1. ff. de acq. rer. dom.* Briss.

GENUS appellatum esse uniuscujusque generationis principium, constar, ut si dicamus, Titium à Sempronio, genus habere. Ad hujus itaque similitudinem dictum est genus, quod de pluribus specie differentibus in eo: quod quid est, prædicatur: ut animal, corpus, actio, possessio. Sicut enim unus est principium multis procreatis, qui continentur uno nomine: Ita genus est principium suis speciebus, quas uno verbo comprehendit, & addita differentia, sic constituit, quomodo æs accepta forma transit in statuam, vel in aliam rem. Ut ecce: si dicas, animal est, non intelligitur, an hominem vel equum asserere volueris. Genus enim est; & utrumque cum pluribus aliis speciebus complectitur. Verum si differentiam addas, puta rationem, facies speciem: veluti animal rationale. Ad dignoscendum autem, utrum id, quod proponitur, genus, an vero species sit, semper tespice, an de pluribus dici possit. Deinde an horum plurium singula rursus de multis aliis recte prædicentur, vel non: tunc enim, si plures fiunt gradus, genus est: si duntaxat unus, species, quæ de multis individuis & numero discretis prædicatur. Porro individua unam tantum, neque ulteriorem sui partitionem admittunt. Sic actio personalis habet sub se actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex contractu rursus de multis aliis dici potest: agnoscis etiam personalem esse genus. Verum actio ex contractu individua sub se continet, quæ amplius de nullo prædicari possunt: ut est actio ex contractu Caji, actio ex contractu Titii, &c. Quam naturam generis & speciei ostendit Jurisconf. in *l. 2. in pr. ff. si cert. pet.* Hotom. Prat. De hoc vide etiam Taboëtium *in Topico militia for. & legal. discipl.*

GENERA dicimus, quæ communi quadam ratione comprehenduntur, veluti, homo est genus singulorum hominum: singuli autem homines sunt species, quæ sub eo genere continentur, veluti Stichus & Pampilus. Has ipse etiam *Aristoteles* vocat ἔσχατα τὰ εἴδη, illa autem πάλιν τὰ γένη ἐπὶ τὰ ἄτομα. Genus non dividitur, nisi numero, veluti cum generaliter dicimus decem homines, centum homines: species veluti Stichus, dividitur in partes pro indiviso non pro diviso: nam si Stichum dividas in partes pro diviso, perdas. Partes illæ pro indiviso intellectu juris constituuntur, partes pro diviso corpore & facto ipso, *l. 5. ff. de stip. ser.* Species etiam dividi potest numero, veluti Stichus in duos Stichos, vel Pamphilus in duos Pamphilos, cum sunt plures Stichi vel Pamphili; sed & tum Stichus pro genere habetur, Cujac. *ad l. 54. ff. de verb. oblig.*

GENUS id ICti appellant, quod Dialectici secundam substantiam, i. e. (ut ait *Aristoteles*) id quod de subjecto dicitur, nec tamen in eo inest, veluti equus, homo: hinc stipulatio, vel legatum generis. Singulas verò res intelligimus, quas Dialectici individuas, Jurisconsulti species vocant, l. cum res, de leg. 1. Species enim sensu, genus notione percipitur: species cerni tanquam potest, genus non potest. Species sunt, de quibus res contrahi dicuntur: quæ ab alienantur, quæ præstantur; genera autem solvi & præstari non possunt. Inutiliter itaque fundus generaliter legatur, *l. cum post. §. gener. ff. de jur. dot. l. ita stipulatus, 115. de verb. obligat.* Quod cùm ita sit, videri possit Paulus in *l. 2. ff. si cert. pet.* improprie & audaci locutione dixisse; eas res quibus mutuum constat, functionem, id est, solutionem recipere in genere potius, quam in specie: genus enim, quod sola intelligentia constat, solvi non potest, ut diximus. *Prat.*

GENERIS propinquitas duplex est, quædam naturalis, altera civilis, & utraque adhuc tripartita est. Naturalis hæ sunt species, cognatio, agnatio, affinitas. Civilis autem istæ, adoptio, arrogatio, pontificia cognatio, quam spiritualem vocant. De unaquaque specie, vide in propria ejus classe, & Connanum *lib. 8. c. 5. n. 1.*

GENUINA pietas: quam corruptè legatur in vulgatis codicibus gemina, pro insita, sine ingenita patria in filium affectione, vique amoris usurpatur ab Ulpiano *in l. 3. de lib. hom. exhib.* Unde scholium interpreti, alioqui ineptum huc minime pertinet. Nam ex eo liquet, ipsum non intellexisse, quid vere pietas, quid item officium significent. Certè affectum nullum paternum vincere, jure nostro evidentissimum est. Hanc lectionem etiam probat Alciatus in *parergis*, ut & Norica, & Pandect. Flor. indicatque *Alciatus* hanc vocem genuinam apud Ciceronem duodus locis hoc sensu legi: in oratione in L. Pison. & in partitionibus Orat. *Spieg. Prat.*

GEOMETRÆ *l. 13. ff. de excusat.* Sen. *epist.* 88. metiri me Geometres docet latifundia. *Briss.*

GEOMETRIA dicitur esse triplex. Pars enim quædam Geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet. Pars altera, quæ ad aures κανονικὴ vocatur, qua Musici in fundamento artis suæ utuntur. Utraque harum spatiis & intervallis linearum & ratione numerorum constat: ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes, imago fiat tua ejusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum, Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque visiones fallant, ut quæ in aqua conspiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis sunt, minora. Κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur, longior mensura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ per quam syllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura, & modus congruens cum principiis Geometriæ aurium mensura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quam nos intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem, inquit, vel utilitas talium disciplinarum in post: principiis existit, cum perfectæ absolutæque sunt, in principiis verò ipsis ineptæ & insuaves videntur Gell. *lib. 16. c. 18.*

Γεωμ

τεωργοὶ coloni, sive capite censiti, adscriptitii, Julian. *ad Nov. 17. n. 82.* Gothofr. *ead. Nov. c. 14.*

* GERANII Jus *das Krahnrecht, kranen gerechtigkeit*, ab Instrumento illo tractorio ad flumina & portus collocato, quo vasa mercibus repleta è navibus extrahuntur, ireumque imponuntur, *der krahn... sive Krahnche* dictum, seu emensurationis, est jus auctoritate Principis constitutum, quo utilitati vectigalium adversus fraudes mercatorum per mensurationem mercium transvehendarum providetus, *wann nemlich die angegebene Waaren besichtiget, gezehlet oder gemessen werden, damit den zollen kein eintrag geschehen moge*; (quando scilicet denotatæ merces visuntur, numerantur aut mensurantur, ut vectigalibus nullum inferri possit damnum, alias vocare solent *niderlage*.

In eo ferè distinguitur à *Jure stapula, Staffel gerechtigkeit*; hoc principaliter commercia & utilitatem Imperii seu Oppidi, cui jus sistendi merces competit, respicit, illud autem (Granii jus) ad magis conservandam justitiam in commerciis, & ad removendas fraudes pertinet, eòque Reipub. ac Principis utilitati prospicitus. Et hoc jus mensurationis singularis est hujus dominii affectus, quod nemo anchoram levare audeat, quin a deputatis mercium exploretur.

(Vid. Elbert Leonin. *Consil. 7. & 8.* Stypman. *de jure marit. & nautic. p.5. c.2. n.12.& seq* Loccen. *de jure marit. l.1. c. 10.* Lauber. *de stapul. Saxon. n. 1550.* D. Marquard. *de jure commerc. l. 1. c. 6. n. 11.* Ahasver. Fritschius *de nundinarii jure c. 10.* D. Schottel *de singular. German. Juribus cap. 24.*)

GERARIA. Gerariæ appellatione venit navis onetaria: item, infantium gerula, ut annotavit Tusneb. *adversar. lib.7.c.6.*

GERERE verbum polysemum est, & primum facere significat Inter gestum tamen & factum subtilia quædam differentia statuitur, *l. 19. in fin. ff. de verborum significat. l. 2. ff. de curat. bon. dan.* qua tameo neglecta gestum & factum pro eodem ponimus, *l. 58. ff. de verb. sign.* Et ita Gestum latissime accipitur in *l. 2. §. gestum, ff. ad municipal.* Io edicto autem de minorib. verba hæc: QUOD CUM MINORE QUAM XXV. ANNORUM NATUA GESTUM ERIT. Ulpianus *in l. 7.* ubi & Cuja. *ff. de minoribus*, sic interpretatus, ut GESTUM accipiatur qualiter; sive contractus sit, sive quid aliud contigit: proinde sive emit, sive vendidit, sive societatem coiit, sive soluta ei pecunia, & eam perdidit. Inde ei succurretur: ad cujus legia quæstionem *d. l. 19.* pertinuisse inscriptionum similitudo docet. Sed & his edicti. Quæ fraudationis causa gesta erunt, verbis, quæcunque in fraudem creditorum fecerit quis, continentur, sive alienaverit de suo sive liberationem debitoribus præstiterit, *l. ff. qua in fraud. cred.* Gestaque accipimus non solum ea, quæ contrahens gesserit, verum etiam si fortè data opera ad judicium noo adfuit, vel litem mori passus est, vel à debitore, ut tempore liberaretur, petere desiit, vel usumfructum, aut servitutem amisit; & omnino qui aliquid fecit, ut desinat habere quod habet, edicto continetur, *l. 3. §. 2. ff. qua in fraud. cred.* Atque ex his planum fit, verbum Gesserunt ad testandi jus non pertinere, *l. 20. ff. de verb. sign.* Dicitur autem Negotium geri actu quodam ad comparandam obligationem interposito, *l. 33. ff. de condict. indeb. l. 2. §. qui mortu. ff. de donat. l. 17. §. sicut ff. commod.* Itaque ex negotio gesto, hoc est, ex contractu vel quasi, *l. 1. §. cum servus, ff. de his qui dejecer. l. ult. ff. de alea lusu.* Nam negotium geri & contrahi pro eodem nostri auctores usurpant. *Briss.*

GERERE etiam administrare significat. Itaque Gerere Remp. *in l. 11. ff. de usur. l. 5. ff. de leg. lib. 3.* Gerere civiles honores, *in l. 11. C. de liber. caus.* Gerere bona, *in l. 23. ff. de pecul. legat.* Gerere patrimonium, *l. 6. C. ad Vellean.* Gerere tationem, *l. 13. §. hac quæstio, ff. de manumiss. testam.* Gerere oegotia, *tot. tit. de neg. gest.* id est, res absentis curare. Itaque negotia gessisse, pro codicem accepti & expensi conscripsisse dixit Paul. *in l. quadam ff. de eden.* Gessisse tutelam videtur tutor omnino, si quid pupillare attigit, etiamsi modicum, *l. 5. §. gessisse, ff. de admin. tut.* Gessisse quoque intelligitur & qui per alium tutelam gessit, quique alii gerendam tutelam mandavit, sed & qui satis à contutore accepit rem salvam pupillo futuram, eique permisit administrationem totius tutelæ, *d. l. 5. §. quod si qua, & l. 16. ff. de admin. tut.* Sic gerere res pupillares, *in l. 4. C. de confir. tut.* Briss.

GERERE Inde sella gestoria. *Ein Tragseßel*, Cujus in jure fit mentio. Gestamen militare: Gestamen Prætorium, quod milites, vel Prætores gererent, Resque tam forenses, quàm extrajudiciales complectitur: ut patet *tot. tit. de neg gest. & l. Vellean. §. gestu, ff. qua in fraud. cred. & l. gesta. de re judic.* Oldendorp.

GERERE, pro adserere, existimare, *Erzeigen* Gerit se pro cive, h. e. jure civitatis utitur, & talem se exhibet. Gerit se pro hærede, adserit se hæredem, etiamsi non sit, *l. pro herede. ff. de acquir. her. §. pro hærede autem. Instit. de hæredum qual. & differ.* Eleganter scribit *Justinianus*, Pro hærede gerere, non tam facti quàm animi esse. *Oldendorp. Prat.*

GERERE pro hærede videtur, qui bonorum possessionem agnoscit. Gothofr. *ad l. 12. C. de jur. delib.* Item pro hærede gerere dicitur; qui animo agnoscit successionem, licet nihil attingat hæreditarium, *l. gerit. ff. de acquir. hæred.* Exempla subjiciam: veluti, si quis res hæreditarias vendiderit, creditoribus pecuniam dissolverit, prædia coluerit, vel inhabitarit, vel locarit, & dubium sit, utrum fecerit tanquam hæres, an ut extraneus, vel inquilinus, vel animo gerendi negotium alterius hæredis: nam hæc omnia argumenta sunt gerere se aliquem pro hærede, nisi contrarium probetur, *l. Julianus, §. si servum. ff. de acquir. hæred. l. 2. Cod. de posthum. hæred. instit.* item si quis una cum filio hæres erat institutus, & filium adire jussit: at si pater prius adiisset, necesse est ut postea filium adire jubeat, *l. si ergo, leg. servum; l. si ex sua, ff. eod.* præterea si quis bonis se patris abstinuit, per interpositam personam patris bona mercatus sit: videtur enim per simulationem repudiasse, ob camque causam à creditoribus convenitur, non minus, quam si bonis se paternis immiscuisset, *l. si is qui bonis, eod.* Horom. Prat.

GERERE pro hærede non videtur, qui hæres institutus prohibetur ab eo, qui una institutus, jam hæreditatem adiit: quive tabulas rationes, vel literas mortui onde scire posset, an sibi adeunda esset hæreditas, inspicere prohibetur, *l. qui hæres, 29. ff. de acquir. her.*

GERERE non pro hærede dicitur, qui ea gessit, quæ propria hæredis non sont: veluti si egit sepulchri violati, vel pecuniam à statu libero implendæ conditionis causa accepit, cum haberet cohæ-

cohæredem, etenim si hætedem haberet, pro hærede gessisse videretur: quoniam aliter hæreditas valere non posset, pro cujus implenda conditione pecuniam accepit. Cùm enim pecuniam acceperit, videtur hæres esse voluisse, *l. pro hærede, §. Papin. & §. ult. ff. de acqu. hæred.* Eadem ratio est, si quis è liberis mortuum intulit in sepulchrum hæreditarium, *d. l. pro hærede, & l. si quis non quasi*, item si à parentia liberto vel alimenta, vel operas petierit, quæ ad hæredem extraneum non pertinent: ut quia defunctus operas liberia suis stipulatus erat: nam eas operas, non tanquam extranei, sed tanquam sui hæredes postulant. *Hotomann.*

Gerero pro tutore negotia videtur, qui munera tutoris fungitur in ra impubetis: sive se putet tuto rem, sive scit non essa, fingit tamen esse, *l. 1. §. 1. ff. de eo qui pro tutor.*

Geritio, pro Gestio. Ulpian. *l. 14. ff. de relig.* Licet ax hoc ipso nequa pro hærede geritio, neque aditio præsumitur. *Hotomann.*

Germania, dum Romani rerum potirentur, constituta erat sub duobus Præsidibus, author. Macer. *l. 3. ff. de off. Præsid.* Ejus quidem Jurisconf. meminerunt, Allemanniæ nusquam: quod hoc novum, & forte post eos natum, vel potius ignotius, illud vero usitatius erat. De utroque vocabulo eleganter differit *Rhenanus* noster. A quo tamen in disputatione da nomine Germaniæ dissentit Ægydius, Tschudius Glarouensia, cui verior Strabonis sententia visa est: Germanos sic dictos existimantia, quod fratres fuerint Gallorum, ob morum conformitatem. *At* Hubertus Thomas Leodius *in Commentario suo* mavult cum *Cornelio Tacito* ex veteribus & recentioribus cum *Beato Rhenano*, & aliis eruditis nostratia linguæ peritis sentire, quam cum *Strabone*, alioqui gravissimo autora: ut videlicet Germaniæ vocabulum sit mere Teutonicum, ab insigni fortitudine deductum. Nam *Ger Man*, prorsus virilem strenuumque significat, Nec quenquam, inquit *Hubertus* moveat hic *Ægidius Tschudius*, aliam oliam ex *Strabone* afferens Germaniæ nominis originem, nisi idem præstet in Alemannis, Normannia, Marcomannia, & hujusmodi aliis in *Man* exeuntibus: quæ, quam plurima sunt, ita ut non possit singularitas in Germaniæ vocabulo allegari, aut suspicari, etsi sit don parva aut indiligena *Strabonis* authoritas. Quis enim audivit Romanos gentibus nomina imposuisse, & non proprio & commoni appellasse? Hactenus *Huberti* verba retulimus, *Rhenani*, opinio placet *Alciato*, apud quem extat de Germania perquam elegans *cap. lib. Parergon.* 10. Albericus suos ille secutus authores, à germine deducit Germaniam, candide ei generis nobilitatem adserens præ cæteris nationibus. Porro si quis hodie voluerit totius Germaniæ statum dividere, commode id fecerit, authore *Oldendorpio*, Romanorum exemplo, qui tres gradus faciebant in Urbe, scilicet, Senatorium, Equestrem, & Plebeium. Sic nos dicemus esse tres ordines per totam Germaniam, videlicet Senatorium, h. e. Principum, Magistratuum, Equestrem, id est, vasallorum, nobilium, sive ruri, sive in civitatibus: Plebeium, hoc est, reliquorum civium, negotiatorum, opificum, & rusticorum, *Spieg.*

Germanicus, Drusi Neronis filius ex juniora Antonia Marc. Antonii Triumviri filia à Tiberio Cæsare patruo adoptatus fuit quod ab Augusto non alia ratione fuerit adoptatus, quam si ab eo Germanicus adoptaretur, ex *Tranquillo.* Et *Justinianus* Imperator *libro Instit.* 1. sic inquit: D. August. non antea Tiberium adoptavit, quam is Germanicum adoptaverit, ot protinus adoptiona facta incipiat Germanicus Augusti nepos esse *Accursius* tanquam de personis ignotis & obscuris loquens, quendam nomina Tiberium, & quendam nomine Germanicum appellat: qui quasi non sit Tiberius, qui successit Augusto in Principatu, & Germanicus ille, qui prærerquam ingenii monumenta, quæ adhoc erant, & præterquam quod Gaium Caligulam genoit, & quod quæsturam per quinqoenium administravit, & quod bis consul fuit, quique mortuo Augosto ab omni exercitu Cæsar salutaretur, imperiom recusavit, atque de Germania triumphavit, unda illi cognomentum: quique ad Orientem profectus, Armeniæ Regem superavit, Cappadociam in provinciæ formam redegit, atque Antiochiæ obiit, agens ætatis annum 34. *Nebriss.*

Garmani fratres dicuntur ex utroque parente: Consanguinei, ex eodem tantom patra, non etiam matre, *§. 1. Instit. de success. agnatorum.* Utarini contra, ex eadem matre, & duobus parentibus. *Spieg.*

Garmina dicuntur virgulta, quæ da radicibus nascuntur: hinc & germinales arbores apud Paulum *in l. divortio, §. puto, ff. solut. matr.* Modo proba sit lectio, quam *Alciat.* sequi videtur. Norimbergensia editio Cremiales habet: quæ mihi magis arridet: & ut apparet, nec ipsum Accursium latuit, si orthographiæ peccatum condones *Spieg.*

Γέροντες à Græcia dicuntur senes, quod honore & præmiis adfici debeant, παρὰ τὸ γεραίρειν. Horum tripartitam facit ætatem Galen. *lib. 5. de tuenda sanitate.* Primam autem dicit esse eorum, qui ὠμογέροντες dicuntur, viridi senectute præditi: ob idque civilia negotia obire potentes, quique consilio valent. Hæc senectutis prima pars ab anno 50. ad 60. perducitur. Secunda exordium facit à 60. & in 70. extenditur. Tertia, quod reliquum ætatis conficit, atqua eorum est, qui πέμπελοι dicuntur παρὰ τὸ ἐκπέμπεσθαι αὐτῶν ἄδῃ [illegible] quasi eorum funebris pompa jam Orco dimittenda sit. Brecbæus *leg. pueri appellatio. de verb. & rer. sign.*

Gerontocomon, γεροντοκομεῖον, locus curandis senibus paratus: γέρων enim senex Latine dicitur, & κομέω curo. Locum oportet fuisse, quo tenues homines, qui affecta ætate victum sibi suis operis parare amplius non poterant, recipiebantur, & ad reliquum ætatis tempus alebantur. Utitur Justinian. *l. illud 16. & l. sancimus, 18. C. de sacros. eccl.* Hotomannus.

Gerundia, à gerenda duplici significatione activa & passiva quidam dicta esse axistimant, quarum ut participiorum significatio tota fere ex adjunctorum vi pendet: nam si dixero liberos hæredes instituendos, vel exheredandos esse, moriendum esse omnibus: hic quædam colligitur necessitas: at cum dicimus, Inter navigandum multa animo obversari pericola, animo occidendi Titium invasit, in allegandis legibus judicium & modum adhibendum, in dividenda hæreditate judicis maxime valere officium: hic nemo dixerit aliquam asse necessitatem. Proinde recte sentiunt, qui nihil differre arbitrantur, sive titulus inscribatur, de hæredib. instituendis, sive

de

de hæredum institutione. Vide Alciat. *in rub. C. de edend.* Jas. & Dd. Institut. *de act.* item Viglium *in rub. c. inst. de hered. instit.* Spieg.

Gerusia. Quod Senatus Romæ, hoc fermè fuit γερουσία Spartæ, id est, Lacedæmone. Ipsa quoque à senibus dicta, qui Græce γέροντες dicuntur, quæ vox in nonnullis exemplaribus corrupte legitur *in gloss. l. archigerontes, C. de episc. audient.* Spieg. Nomine γερουσίας præterea decem κόσμους apud Cretenses, etiam notavit *Arist.* Illam vocem ex Græco in *Cicerone* Senatum vertit Gaza: Postell. *c. 30. de magist. Athen.*

Gesa, Gallorum proprie tela, sicut Sarissæ Macedonum: Germanorum frameæ: sed & fortes viros dici à Gallis Gesos, à Servio annotatum est Gesatas etiam ab iisdem appellari mercenarios milites Plutarchus auctor est, ut annotat Cœlius *lib. 21, C. 18. lect. antiq.*

Gesta *Glos. in l. 2. ff. de cur. bon. dand.* sentiti Acta esse judicii, hoc est, quæ quoquo modo in judicio fiunt: Facta, verbales respicere contractus factos extra judicium: Gesta vero, quæ sine verbis fiunt esse censenda. Sed hæc merito, *Alciatus* inquit, non recipiuntur: cum ex subjecto argumento gestum etiam accipiatur, sive ex contractu, sive aliter quid factum sit. *ff. de min.* vide Cuja. *ad l. ait Prætor. ff. de minor 25. annor.* Nec dubium est, ex communi loquendi usu, nihil hæc differre: quod Bart. Annotavit, *l. 1. de offic. Proconf. Cæsar.* Spieg.

Gesta fraudationis causa quæ dicantur, indicat Ulpian. *l. 1. & seq. quæ in fraud. cred.*

Gestam rem, pro actam, *Pomponius* contra *Vallam* dixit *in l. fin. de his quæ in testam. del.* Spieg.

Gestandi jus habere, vide Ulp. *in l. plenum, in pr. ff. de usu & habit.* Spieg.

Gestare dicebantur veteres, cum succollantibus servis valetudinis voluptatisve causa ferebantur, *l. 12. ff. de usu & habitat. l. 7. ff. de manu. vindict.* Inde gestatio, *l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.* Plin. *lib. 26. c. 3.* Quinque res maxime communium auxiliorum, professus: abstinentiam cibi, fricationem corporis, ambulationem, gestationem. Gestationis commoda Seneca *epist. 15.* recenset his verbis: Gestatio & corpus concutit, & studio non officit: possis legere, possis dictare, possis loqui, possis audire, &c. *Prat.* ex *Briss.*

Gestationes appellantur loci, arboribus densis opaci, per quos veteres valetudinis causa gestabantur. Ulp. *l. 13. §. 4. ff. de usufruct.* Et si forte voluptate fuit prædium, viridaria, vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amœnas habens. Ubi tamen Voluptati, aut, ut aliis in libris Voluptarium legendum puto. Ulpia. *l. 12. §. 2. ff. de usu & habit.* Præter habitationem, quam habet, cui usus datus est, deambulandi quoque & gestandi jus habebit. Et de hac gestatione locus hic intelligendus est apud Imp. *§. 5. de obligat. quæ ex delict.* Aut si quis equum gestandi causa commodatum sibi longius aliquo duxerit: quod veteres scripserunt de eo, qui in aciem equum perduxisset. Hot. omenn. vide Plin. *lib. 1. epist. ad Caninium* Ruf. & *lib. 2. ad Gallum.*

Gestatorium, appellamus lecticam sellamve, sive carrucam: denique quodcunque in quo gestamur, vide Beroald. *in comment. ad C. I. Cæs. vitam* apud Tranquill. *Spieg.* Adde paulo ante *Gerere*: Inde *Sella.*

Gestire, pro cupere, *in l. 5. C. de inoff. donat.* Est tamen propria, lætitiam animi promere cum quodam corporis motu. *Spieg. Prat.*

Gestor negotiorum similis est Procuratori: nisi quod mandatam è domino procurationem non habet: sed amicitia fretus rem administrat bonamque fidem agnoscere debet. Ulp. *de neg. gest. l. 3. ait Prætor* si quis absentis negotia gesserit, judicium eo nomine dabo. *Spieg.*

Gestores negociorum triplicis sunt differentiæ, videlicet voluntarii, qui ultro absentis res gerunt. Necessarii, qui obligatione officii administrant, sicut Curatores. Et quasi necessarii (ut sic dicam) qui suspicione obligationis inani ad gerendum accedunt. Quales sunt liberi homines bona fide servientes, quibus aliquid agendum mandatur, *l. atqui natura §. si libero, C. de negot. gest.* Inter tutores à patre in testamento dari posthumo, qui interim administrant, & tandem nascitur posthumus, *l. cum pater, ff. eod. tit.* Item hi, qui se Procuratores opinantur falso, aut curatores, quum non sint, eorumque successores, *l. 3. §. & si furiosi, ff. de negot. gest. l. curatoris, C. eod. tit. l. quicquid. C. arbitr. tut.* Spieg. Prat.

Gestum in Rep. municipium, *l. 2. ff. ad municip.* accipit. *Hoto.* pro pecuniam publicam tractare, sive erogandam decernere. *Prat.*

Gestus, hujus gestus, pro negotio gesto, acto, administrato, apud Ulp. *l. item si cui putavi. ff. neg. gest.* cum ait: Nec possit, quod alii adquisitum est ipso gestu, hoc tuum negotium, videri. *Spieg.*

G I.

Gibbosi, qui gibbos habent. *Paulus* horum meminit *in l. 3. de adilit. edict.* In vulgatis codicibus Gibberosi scriptum est. Quanquam grammaticos scio annotasse, & gibber, gibbera, gibberum, & gibber, gibberis, & hoc gibbere dici: nos tamen *Haloandri* editionem referimus. *Spieg.*

Gibelini, vide *Guelphorum.*

Giezi lepra, cujus est mentio ceu speciei diræ imprecationis in *Novel. jusjurand. quod præstar. sol.* Denotat avaritiam parentum inficere prolem: & male adquisita à majoribus non sine culpa possideri à successoribus: vide D. Ambrosium *in cap. 4. Evang. secundum Lucam.* Fuit autem servus Elisæi Prophetæ, de quo lege *c. 5. Reg. 4.* Prat.

Gignendi casus proprie denotat proprietatem, *l. locum in princ. ff. de relig. & sumpt. fun. & not. in l. Q. Mutius, de aur. & arg. legat.* Tametsi communi loquendi usu porrigatur etiam ad facultatem, seu jus administrandi, seu possidendi: ex *Alber.*

Gignere & Parere, factum & operationem quandam important. Hinc dispositio loquens de filiis ex viro & uxore natis, nisi in veris filiis locum habere potest, maxime illis superstitibus. Qua de re pulchre *Bartol.* disserit *in leg. liberorum, de Verb. sign.*

Gildonia meminit *l. 9. C. Theod. de pœnis*, & Claudianus *in lib. de bello Gildonico.* Orosius *lib. ult. l. 16. & 19. Cod. de bon. proscript. C. Theod.* & vide in *Notit. sub dispositione Comit. Rer. priv. per Occidentem.* Prat. ex Brisson.

G L.

Glabrio. *Isidorus*, nomen viri, vide *l. mulier, quæ dotem, ff. de verbor. oblig.*

Gladiator : Originem & causam gladiatorum Capitolinus, genera vero *Budæus* refert *in annot. ad leg. athletas, de iis qui notant. infam.* Gladiatores autem dicuntur generaliter omnes, qui gladiis pugnant, etiam discendi gratia, antequam in lucem producuntur. Et jam sunt, qui hoc literis tradunt, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudos inter se coëuntes, ne in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Hinc mos tractus videtur ut Imperatores ad bellum proficiscentes, munus darent gladiatorum. Ast omnino prohibentur *in Constitut. princ. lib. 11. C. de gladiator. tollend.* Idque merito, *Cyprianus* enim *ad Donatum* : Paratur, ait gladiatorius ludus, Ut libidinem crudelium luminum sanguis objectet. *Ambor.*

Gladiator ut Quintilian. *declam.* 302. definit, est, qui in arena, populo spectante, pugnat. Cujusmodi spectacula sublata sunt, *l. unic. C. de gladiat. lib.* 10. Nicephor. *lib. 7. c. 46.* Prat. ex Brisson.

Gladiatores, *in l. 6. circa medium, ff. de jur. immunit.* non sunt μονομάχοι, qui à lanistis instruebantur, sed μαχαιροποιοί, id est, gladiatorum artifices, Budæus *ad dictam l. 6.* Lipsius 1. *Saturnal. 7. in fin.* fatetur *in dicta l. 6.* gladiatoris vocabulum proprie usurpari, sed parum usitate, Gothofr. *in dict. l. 6. circa med.*

Gladii inter arma referuntur, *l. 41. de verb. sign. l. 3. §. armis, ff. de vi & vi armat.*

Gladii pœna, *l. 1. § quanquam, ff. de abig.* cum gladio & ense in aliquem animadvertitur : quanquam alii Gladii pœnam ponunt pro damnatione ludi, ut Cujac. *observat. lib. 13. cap.* 10. Aliud autem est gladio, aliud securi animadverti, vel telo, vel fuste, *l. 7. §. 1. ff. de pœn.* Vnde apud Spartian. Antoninus ei, qui securi percusserat, Papinianum: Gladio, ait, te meum jussum exequi oportuit. *Briss.*

Itaque gladii potestas ab aliis coërcitionibus separatur, *l. 6. ff. de off. Proconf.* ex qua tracta est *l. 70. ff. de divers. reg.* Est enim gladii potestas jus animadvertendi gladio in facinorosos homines, *l. 3. ff. de jurisdict.* Et ita gladii jus accipio in *l. 6. §. qui universas, ff. de off. Præsid.* in qua gladii jus omnes provinciarum rectores habere scribitur, quos deportandi jus non habuisse constat, *l. 6. ff. de interdict. & releg.* Sic & *in l. 1. ne sine jussu Princ. in C. Theod. l. 74. de decurionib. in eod. C. Jul.* Firmic. *lib. 3. Mathes. c. 5.* Faciet præpotentes, horribiles Duces & quibus maximi committantur exercitus, qui habeant etiam vitæ necisque auctoritatem, & in magnis administrationibus juris gladii decernit potestatem. Augustin. *Epist. 61. ad Dulcitium Tribunum* : Nec enim gladii jus in eos accepisti, *Brisson.*

Ad gladium damnari, *in l. 1. in princ. ff. de abigen. l. 25. §. si quis plane 3. ff. de acquir. haredit. l. 6. §. irritum, ff. de injust. rupto,* & apud Paulum 5. *sent. tit.* 17. dicuntur, qui ad lodum gladiatorium damnantur Capitol. in Macrino : Servos, qui à dominis fugissent, repertos ad gladium ludi deputabant. *Briss.* vide Cujac. 13. *observ.* 10. & Goth. *ad d. l. 1. in princ.*

Gladius, non simpliciter pro telo usurpatur ab *Ulpiano*, finiente *in l. 3. de jurisdict. omn. jud.* merum imperium esse, habere gladii potestatem, sed per Rhetoricam denominationem, pro quavis vis pœna, quæ de reo ex delicto aliquo expetitur. *Spieg.*

Gladio puniri, *l. 30. in fin. C. ad l. Jul. de adult.*

Gladio ulteriore feriri, vide *l. 10. C. de his qui accus. non possunt.*

Glandaria sylva, quæ servatur glandis ferendæ causa. Cato author. *Spieg.*

Glandem caducam, quæ ex arbore cecidit, *in l. sylva, de verb. sign.* Cajus finit : sed non, ut aonotavit *Alc.* ex sermonis proprietate, quoniam caducus, non qui cecidit, sed qui facile casurus est, ruinamque minatur significat. Unde & Paries caducus. *Spieg. Prat.*

Glandis aotem nomen non tantum ex quercu, ilice, phagove intelligimus, sed ex omnibus arboribus fructum, *l. 1. ff. de gland. leg. l. qui venenum. § fin. ff. de verb. sign.* exemplo Græci sermonis, apud quos omnes arborum fructus ἀκρόδρυα appellantur, nempe à nomine δρῦς, quod quercum significat. Plane ideo glans inter omnes fructus tam diffuse usurpata à majoribus est, quod ante Cereris immortale beneficium cibus communis fuit. *Ausonius.*

Olim communis pecori cibus atque homini glans:
Ante quidem campis quam spicea suppeteret frux.

Tibullus.

O valeant fruges, ne sint modo rure puellæ:
Glans alat & prisco more bibantur aquæ.
Glans aluit veteres——

Ovidius in Fastis :

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

Lucretius lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Hesiod. ἐν ἔργοις καὶ ἡμέραις, de hominibus justis loquens :

Τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς,
* ἄκρη μέν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσας

Hic in victum hominum glandes annumerare videtur, *Claudianus* in raptu Proserpinæ :

Unde data populis fruges, & glande relicta
Cesserit inventis Dodonia quercus aristis.

Virg. 1. Georg.

Liber & alma Ceres, vestro si munine tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista.

Et de Atheniensibus ita scribit Justin. *lib.* 3. Historiarum : Arare quoque & serere frumenta glande vescentibus primi monstravere.

Prisci igitur legum latores glandem hoc potissimum honore donarunt, ut in memoriam illius prisci & parci victus, omnium arborum fructus eo nomine censerentur, quos Prætor, *l. 1. ff. de gland. leg.* insecutus est, Forcatulus *in penu juris civilis, c.* 15. Adde Fr. Balduin. *in l. 12. Tabul. c.* 16. Hanc autem *leg. 12. Tabular.* Glandem in alienum fundum procidentem colligere fas esto. *Plinius* nobis tradidit *lib. 16. cap.* 13. cautum fuisse, ut colligere glandem in alienum fundum procidentem liceret. Prætor deinde suo edicto præcepit, ut tertio quoque die aliquis glandem, quæ ex fundo suo in agrum alterius caderet, legere & auferre posset. *Tit. est lib. Pandect. 43. de gland. legend.* Rivallus *lib.* 2. hæc fere omnia *Anch.*

Glandatio, est glandium collectio, & pastio suum ex glandibus Galli *panage, ou, glandée.*

Glarea, terra est lapillis permixta Paul. *de aqu. plu. arcend. l. super* iter glarea injecta. Item de

via

via publ. l. 1. in viam terrenam glaream immittere. *Prat.*

Glaucinam Pomponius *in l. 21. §. 1. ff. de aur. arg.* numerat inter ea unguenta, quæ valetudinis causa parata sunt. Confectum oportet ex Glaucio herba, quam Plin. *lib.* 20. *c.* 19. sylvestrem & erraticam appellat: & in afflatu maris nasci solitam tradit. Nisi forte Gleucina potius legendum: nam Gleucini. olei factitii Plin. *lib.* 15. *c.* 7. *& lib.* 23. *c.* 4. Dioscorides *lib.* meminere, ejusque conficiendi rationem Columella *lib.* 12. *c.* 51. demonstrat. Est autem oleum mustum, ut Græci vocabuli origo declarat. quod prius quam olivæ premantur, exprimitur, & simul odoramenta miscentur. *Hotom.*

Gleba. Alciatus *ad titulum De Prætoribus, lib.* 12. C. non facile reperies, ait, quid hic significet Gleba, clavis, follis, & septem solidorum functio. Verum Glebam accipimus cespitem terræ, dictam, quod sit quasi globus, *l. certo generi, §. si toties, ff. de servit rusticor. prædior.* Quoties aliquis Præturam (intellige militarem) inibat, provinciales ferabant glebam, vel propter avertendam caritatem penuriamque, ut memor esset Prætor ita res curare, ut annonæ ratio salva esset, vel etiam, ut ipse in administratione ita gereret, ut omnes accepisse viderentur arvum pro gleba. *Angborau.* ex *Alciat.*

Glebæ professio, in *l. 12. de annonis & tributis, in C. Theodosiano* Glebalis pensio, *in l. 4. de indulgentiis debitorum, in eodem C.*

Gleba, & Gleba senatoria, & Glebale aurum, in Codice Justiniani, appellatur genus pensitationis, quod Senatores possessionum suarum causa Principi præstabant. *l. 2. C. de Prætor. & honoribus Prælat.* Dicitur & aurum oblatitium, quod non canonis vel indictionis, sed oblationis genere quodam à Senatoribus exigatur: sicut aurum coronarium à decurionibus, aut argentum à negotiatoribus. Follis senatorius etiam appellatur. Maruia. *in no. de indul. reliq.* Quicquid ex titulo senatorii follis debetur. Sed tamen etiam illi Senatores, quibus nulla erat possessio, duos folles in ærarium inferebant, ut constat ex constit. quadam Gratiani ad Hypatium in *C. Th. lib.* 6. Inter Senatores autem, qui illustres recensentur, unus glebale non agnoscunt, cum proprium sit Senatorum tantum, *Prat.* vide & Cujac. *ad d. l. 2. C. de Prætor. & hon. Prætor, & ad l. jus senatorium, C. de dignitat.*

Gleba etiam quoslibet privatos fundos significat, *l. 72. de decur. in C. Th. l. 17. de Prætor. eod. C.* Cujusmodi privatorum possessionibus sua quoque glebalis indicta erat collatio.

Glebam utique munus fuisse patrimoniorum, non personarum definit *l. 10. tit. 2. lib. 6. C. Th.* Briss.

Glebæ adscriptitii dicuntur à Jureconsultis ii, qui cum agro una serviebant domino, & cum fundis mancipabantur, alienabanturque: eorum conditio facile ex autore Græco, *Sozomene*, intelligi potest, scribente: ἐπετρέπετο ἢ ταύτην κεκλημένος τις Ἰλμεδυλος τῷ ἀγρῷ: illius, inquit, curam gerebat Calemerus quidam una cum agro servus. *Prat.*

Glebæ canon apud Sidon. Apollinarem *lib.* 6. *epist. ad Censorinum.* Pap. Gleba, id est, glebalis functio. *Prat.*

Glicia lex ex una inscriptione, *l. 4. ff. de inoffic. testam.* nota est: vide legum indicem. *Prat.*

Gloria appellatur consentiens laus bonorum. *Quintilian.* Gloriæ cupiditas haud improbata ab Imp. Alexandro, in *l. 2. C. de his qui sponte mun. lib.* 10. Melius sentit *Erasmus* alicubi: Quanquam ô superi inquiens, quod est hoc totum. quod vulgo gloriam vocant, nisi nomen inanissimum ex Paganismo relictum? Quod genus non pauca resederunt apud Christianos, dum immortalitatem appellant, famam posteris relictam. *Spiegel.*

Gloria vivere dicitur, qui pro Rep. cecidit. *Inst. de excus. tut. §. si in bello, ff. eod. l. bello amissi. & ad l. Aquil. l. qua actione, §. si quis.* Spieg. Prat.

Gloriari ubere urbis sacratissimæ dicitur, in *l. 3. post pr. C. de natur. lib. & matrib.*

Gloriosissimi viri titulus tribuitur Triboniano *l. ult. C. de lib. prat.* ut & Thomæ Quæstori *in epist. de nov. Cod. fac.*

Gloriosi titulus tribuitur Magistris militum, apud D. Gregorium *epist.* 31. *lib* 4. & Patricio *epist.* 1. *lib.* 7. Item Præfecto urbi, *epist.* 7. *& 8. lib.* 8. Briss.

Gloriosus & celebris dicitur, quem Græci vocant ἔνδοξον: & jactabundus, quem illi vocant ἀλαζόνα: Id ante me *Listrius* monuit. *Spieg.*

Glos viri soror dicitur à Græco γάλως *l. 4. §. gradus, ff. de gradibus & adfin.* Festus Pompejus *lib.* 6. Non Marcel. *lib. de prop. serm. cap.* 11. Sed & in Lexico B. Germani ad Luteriam, ita est, referente *Brissonio*, Gloss. ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφὴ γάλως παρὰ Παιάνῳ. Unde ab Ausonio *in Mone yll.* Polyxena quæ ad Achillis tumulum mactata est, Andromachæ glos ἀδελφεγαμβρῶς appellatur, quod soror esset Hectoris, cui Andromacha nupserat. *Prat.* ex *Briss.*

Γλῶσσα, Latine lingua dicitur, Glossema, expositio, sive interpretatio. *Quintil.* Circa glossemata etiam, id est, voces minus usitatas, non ultima ejus professionis diligentia est, His verbis *Fabius* innuit, Glossemata voces esse, quæ expositione indigent non, ut vulgo accipitur, ipsas expositiones. Jac. Butr. *in l. 1. Cod. qui pro sua jurisd.* tantum fecit Glossæ autoritatem, quod eam communi opinioni anteponendam statuerit: quod & *Baldo* visum est, *in l. bærdiitas, C. de pist.* tum plerisque aliis clari nominis, interpretibus. In contrarium tamen est, quod quotidie & in scholis & judiciis Glossas impugnari refellique videmus. Nisi enim vel jure vel rationibus fundatus nitatur, & à textu non dissideat, minime sequenda. Nam ubi Textus expressi sunt, ibi nulla est dubitatio nec ad glossam respiciendum: quod & *Bald.* recte docuit *in l. ancilla Cod. de furt.* Nam doctrina glossæ nullam nobis necessitatem imponit: cum sit tantummodo probabilis, ut dicit Bart. *l. 1. ff. si cert. pet.* Quod autem vulgo jactatur, quod in judicando à glossa recedi non debeat: id non esse verum, post Abbatem, *Zas.* inculcat. Cæterum ubi textibus destituimur, tum glossæ autoritas minime contemnenda est. Qua de re late disserit Nevizanus *in Sylva nuptiali.* Spieg.

G N.

Gnavus, melius Navus scribitur. Navo enim opponitur ignavum: strenuum id significat. Rhenan. *in annot. ad Livium* Velleium suum citat. *Spieg.* Hinc gnaviter observari dicitur *in l. 3. in pr. C. de quadrien. præscript.*

Gnostici, qui & Βόχῖται vocantur, quo pacto, quibusque sacris dæmonem se olim concipere dicerent: docet Petrus Crinitus *de honest. discip. lib. 7. cap. 4.* vide & Gothofr. *ad l. 5.* in

in pr. in verb. Valentinian. C. de haret. & Manich.

G O.

GONATICI faltus fit mentio *in l. 2. Cod. de prad.* tamiacis, quæ verba *Cujac.* ibi interpretatur cujusdam dominici faltus proprium nomen. Alii legunt Gomatici: alii Gunathetici vel Agonothetici, quod sacrorum certaminum sumptibus deputati erant: vide *Alciat.* Græci tamen, ut ibidem refert *Cujac.* habent γονατικοὶ δρυμών. Prat. & Goth. *in d. l. 2.*

Τῆς γονῆς χάριν, id est, geniturae, suscipiendique fœtus gratia. Ulp. *in l. 52. §. si quis asinum, 20. ff. de furt.*

GORTHANI hæretici, vide Epiphan. *l. tom. 1. hæres. 12.*

GOSSIPIUM frutex, de quo Plin. *lib. 19. c. 1.* superior pars Ægypti in Arabiam vergens, gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideo ligna inde facta Xylina. Parvulus est, similemque barbatæ nucis defert fructum, cujus ex interiore bombyce lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore mollitiave præferenda.

G R.

GRABATUS. Vid. supra CRABATTUS.

GRACULORUM edacitas an faciat remitti pensionem in contractu locationis, vide Gothofr. *ad l. 18. C. de locat.*

GRADUS, inquit Paul. *in l. Jurisconf. de gradib.* dicti sunt ad similitudinem scalarum locorumve proclivium: per quos ita ingredimur, ut à proximo in proximum, id est, in eum, qui quasi ex eo nascitur, transeamus, idque nostris generationem significat. Ferret. *tit. de gradib.* Prat. Briss.

GRADUS, ut ait Hostiens. *in summa, est* unius personæ distantia ad aliam, in linea consanguinitatis, vel affinitatis, facta collatio ad communem parentem, *l. 1. cum seq. §. n' qui ad §. affinitatis ff. de grad.* Concisius sic: Gradus est intervallum, quo cognoscitur, quæ persona stipiti propior: vel brevius. Sunt ordines cognationum. *Prat.*

GRADUM pro existimatione, & honoris loco usurpari, notum est. Hinc in gradum reponere, est dejectum restituere. *Spieg. Prat.*

GRADUS arctissimi dicuntur esse, primus, & secundus, & tertius. Namque in primo sunt supra, pater & mater: infra, filius & filia. Secundo sunt gradu supra, avus, avia; infra, nepos, & neptis; ex transverso, frater & soror. Tertio gradu sunt supra, proavus, proavia; infra, pronepos proneptis; ex transverso fratris, sororisque filius & filia, & convenienter patruus & amita, avunculus & matertera. *Spieg. Prat.*

GRADUS etiam ordinem successionis significat, *l. 5. ff. unde cogn. l. 1. ff. si tabul. test. l. 15. ff. de SC. Silan.* Briss.

Est & Gradus mensuræ genus, pedes duos & semis continens, ut & *Isidorus* scribit, & fragmentis, quæ libris variorum Auctorum de limitibus subjecta sunt, traditur. At apud Constant. *lib. 2. Epit.* βῆμα traditur habere πήχεις β, σπιθαμὰς γ, παλαιστὰς ι. *Prat.* ex *Briss.* Hinc Cujac *ad l. 4 §. libertatem, ff de usurp. & usucap.* duplicem facit gradum, simplicem videlicet, & Geometricum; Simplex, inquit, gradus pedes habet duos semis, vel ut ex *Juliano Ascalonita* architecto. Constantin. scribit. *lib. 2. Epitom.* τὸ βῆμα ἔχει πόδας τρεῖς Geometricus vero gradus, id est, passus, sive ὀργυιὰ pedes habet quinque, vel ut aliis placet, pedes sex.

Extra suum gradum moti fines dicuntur, qui loco suo moti sunt, *l. ult. ff. de termino moto.* Prat. ex Briss.

GRADUS etiam in hæredum institutionibus & substitutionibus vocatur locus ex ordine, quo neque hæreditas defertur: veluti cum primo, secundo, tertiove gradu scripti hæredes dicuntur, *l. 3. §. filius, ff. de liber. & posthum. l. 3. §. ult. & l. 5. ff. de injust. rupt. l. 2. §. defertur, ff. de bon. possess. secund. tab. l. 37. ff. de hared. instit.* Modestin. *in l. 1. ff. de vulg. & pupill.* Hæredes aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti, primo gradu: substituti, secundo, vel tertio. Gradus autem aliud est, aliud locus: nam instituti omnes primo gradu sunt, locum autem singuli obtinent pro ordine scripturæ primum, secundum, tertium. Gradus igitur ex ordine successionis: locus ex ordine scripturæ numeratur. *l. si is qui. 55. ff. de hared. instit.* Hot. Adde Cujac. *add. l. 55. ff. de hared. instit.* Forcatulus vero *in Necyom. dialog. 23.* affirmat, nullam differentiam inter locum & gradum servari, allegando, quod Modestinus *in l. 1. ff. de vulg.* Gradum dixerit, *Scævola* lacum, *l. Lucius, §. Sempronio, ff. de legat. 2. l. 1. C. de edict. D. Hadrian.*

De gradu in gradum est successio, cum proximo agnato non adeunte hæreditatem, sequens admittitur, qui est secundo gradu. Interdum utrumque conjungimus, ut si quis agnatus primi gradus hæres non est, admittimus cognatum secundi gradus. Baldum. *tit. de legit. agnat. success.*

GRADUS ætatum juxta sententiam Jurisconf. late explicat *Alciat.* interpretans *l. pueri appellatio, de verb.* Pratejus.

GRADUS etiam est gradientium pedum spatium, sed alternatio. Gradum unum alterumve promovere, *l. 17. §. idem ait, ff. de adil. edict.* Plaut. *in Amphit.* Non potuimus nostros citius gradire gradus.

GRADUS in agone literario tres sunt, vide sup. Dd. legum.

GRADUUM alii sunt superiores, alii inferiores, alii collaterales. *Prat.*

GRADUUM consanguinitatis computatio dissimiliter numeratur jure civili & canonico *Instit. de gradib. cogn. & 35. q. 5. c. ad apostoli, c. quod dilecto. & c. ult. de consang. & adfin.* in eam rem libellum edidit. *F. Bernardus.* Prat.

GRÆCA mercari fide, id est, numerata pecunia, ubi non verbis neque stipulationibus, sed præsente pecunia res agitur. Sic lena conqueritur apud Plaut. *in Asin.* Solem, noctem, diem, aquam, lunam, gratis emimus, cætera queis utimur, Græca mercantur fide: quod quidam ad levitatem Græcorum referri existimant quibus nullo pacto esset fidendum. Hinc Græciola cautio in epist. quadam *Cic.* ad Cæs. *Prat.*

GRÆCA religio, pro Paganismo: & Græci pro Paganis quando dici cœperint, ostendit Alc. *in Parerg.* declarans quædam loca *in Novell. Constit. 131. de eccles. tit.* Prat.

GRÆCIAM exoticam Plautus *in Menæchmis* Græciam peregrinam dixit, intelligens extra Italiam sitam, ad discrimen oræ illius Italiæ, quæ magna Græcia vocabatur. Sic autem scribitur, Mare superum omne Græciamque exoticam, orasque Italicas omnes. Turneb. *advers. lib. 19. c. 13.*

Graecitas, *in l. unic. C. de stud. lib. urb. Ro. & Constan. lib.* 11. pro Graecarum literarum & facundiae studio, ubi falso antea legebatur Gravitas. *Briss.*

Graecismos in ff. varios vide apud Ant. August. *lib. 2. emend.*

Graecum vinum inter dulcia numerat Jurisconsult. *l. ult. ff. de tritic. & vin. legat.* de iis vide post Plin. *l.* 13. Stephan. Nigrum multa & varia vini genera referentem in opere, quod de nimio vitae luxu inscripsit. Alex. Neapol. *c.* 21. *lib.* 5. annotavit, quod veteres vinum Graecum semel tantum etiam in lautissimis conviviis apponere solebant, primusque divus Caesar triumphalibus coenis quatuor vini genera praeter instituta majorum dicitur apposuisse, Falernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum. *Prat.* Philelp. *lib. Conviv.* 1. ostendit, vinum omni aetate perniciosum, ejusque incommoda refert. Quomodo facias vinum Graecum, docet M. Cato. *Spieg.*

Grammata, lege Budae. *in comment. lingua Graeca.*

Γραμματέων legit Scrim. *in Nov.* 72. *c.* 1. Gothofr. legit Cautionem. *Hal.* Calendarium.

Grammatici, i. e. qui Grammaticam docent, an à muneribus excusentur, vide *l. si duas, §. Grammatici, ff. de excus. tut.* & *l.* 16. *§. fin. de vac. mun.* Spieg. Prat. Suid. ait, Τὸν *γραμματέα ϰ̀ ἀντιγραφέα* eadem significatione esse, fortasse jam degenerem linguam suo seculo secutus: vocant enim vulgari voce *τὸν γραμματικὸν* scribam, & antigraphea Graeci omnes. Vide Postellum *in lib. de Magist. Athen. c.* 15.

Grammatophylacium, ubi tabulae & instrumenta publica, monumentaque rerum gestarum, actarumque asservantur: quod Tabularium Latine appellatur. Ulp *in l. moris* 8. §. *solent.* 6. *de poenis.* Archio forte vel Grammatophylacio. *Spieg. Prat.*

Granaria, *l.* 93 *§. pen. ff. de leg.* 3. quae ex tabulis fieri ostendit, *l.* 18. *ff. de act. empt.* stipitibus vel in terra defixis, vel supra terram positis & collocatis. Hoc est, quod horreum frumentarium mobile ex tabulis ligneis factum dicit, *l.* 60. *ff. de acquir. rer. dom.* Prat. ex Brisson. Sunt etiam interdum granaria loca in horreis tabulis septa ad fruges servandas, suo cuique generi disclusa, atque ita à Jaboleno *in d. l.* 18. sicut & ab Ulp. *in l. quaesitum* 12. *§.* 1. *ff. de instruct. vel instru. legat.* usurpantur. Eodem etiam modo ab *Horatio* positum in illo versu *Turneb.* recordatur.

Cur tua plus laudas cumeris granaria nostris.

Turneb. *advers. lib.* 5. *c.* 13.

Grandaevum accipit *Albericus*, qui annum 29. vel 30. attigit, *not. c. quicunque.* 77. *distin. per c. Episcopus, eadem distinct.* Spieg. Prat.

Grande beneficium, pro incomparabili, apud Ulpian. *in l.* 1. *de bon. libert.* Scilicet ad remunerandum tam grande beneficium, quod in libertos confertur, cùm ex servitute ad civitatem Romanam perducuntur. Indicat vulgatus versic.

Non bene pro magno libertas venditur auro.

Libertatem pretio numario non aestimandam. Est etiam res inaestimabilis, *§. fin. Inst. quib. ex caus. manum.* Ac propterea commodo pecuniario praeferendam esse libertatis causam, *Justin.* monet, *§.* 2. *Inst. de eo cui libert. caus. bon. addit.*

Grandis commodi. *l.* 4. *ff. ex quib. caus. major.*

Grandis natu, quinquagenario paulo minor est Pompon. *in l.* 2. *de orig. jur.* ergo Sabino concessum est à Tiberio Caesare, ut populo responderet, qui in equestri ordine jam grandis natu, & fere 50. annorum receptus est. *Spieg. Prat.*

Grandiculi pueri Canonistis sunt doli capaces. *cap.* 1. *extr. de delict. puer.* Plaut. Grandiculi voce in Poenulo usus est: In fundas in fundebam grandiculos globos. *Prat.*

Grando consueta an inter casus fortuitos computetur, vide Gothofr. *ad l.* 8. *C. de locat.*

Grapharii sunt tabelliones, de quibus prolixè Connan. *lib.* 2. *c.* 2. *n.* 2.

Grassari dicuntur, qui ex insidiis viatores impetu gradiendi adoriuntur. Item qui gerendo negotia sensim sub aliquo praetextu contrectant res alienas, ut in *l.* 3. *de suspect. tut.* & *Inst. eod. tit.* §. *novissimè autem.* Sed diutius grassandi in re familiari facultatem praestat. *Spieg. Prat.*

Grassatores, ut ait Callistrat. *de poen. in l. capitalium, §. omnia admissa sunt*, qui praedae causa id faciunt, proximi latronibus habentur; & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si saepius atque in itineribus, hoc admiserunt: caeteri in metallum damnantur, vel in insulas relegantur. Porro grassaturam Juvenal. *Satyr.* 3. describit dilucide. Claudianus *in l. aut facta de poenis, in §. qualitate*, inquit rixae à grassaturis discerni solent. Vide *annot. in hunc.* §. per *Bud. Spieg. Prat.* Refert A. Gellius *lib.* 11. *c.* 2. M. Catonem dixisse Romanos olim eos grassatores solitos fuisse appellare, qui conviviis poëticae se darent Aldobr. *ad tit. Instit. de suspect. tut. §. ult.*

Grata brevitas, proverbiale verbum perquam elegans, pro eo quod barbari dicunt, Gaudent brevitate moderni, *gloss. l.* 1. *ff. quod met. caus.* At eadem monuit *in l.* 1. *ff. si cert. pet.* Quod nimis obscurus, fio, dum brevis esse laboro. *Spieg.*

Gratia pro favore accipitur, *in l.* 7. *§. quaesitum, ff. de minor. l.* 3. *Cod. de jur. fisc.* & alibi saepius. Gratia, i. jus patronatus, *c. quia, de jure patron.* Gratia pro causa, ut gratia decipied. *l. quod si, ff. quod met. caus.* Prat.

Gratia, beneficium, quod gratis datur nobis. Gratiam autem facere, est ex jure diligentiore aliquid imminuere. Esse verò in gratia, pro esse in aliquo munere & reputatione quam vocant. *Spieg.*

Gratia bona, & mala dicitur. Vide Gell. *c.* 9. *lib* 12.

Gratiam canonis legisque facere, pro dispensare dici posse, *Budaeus* ante monuit *in annot. prior.* quod & solvere legibus dicitur. *Ulp.* tamen solutum esse legibus, accepit pro eo quod est, non teneri, *l. Princeps, de legib.* & Julian. l. seq. Quomodo & antiqui saepe usi sunt, ut idem *Bud.* ibid. citatis ostendit exemplis. *Spieg. Prat.*

Gratiam jurisjurandi facere, *l.* 6. & 32. & 41. *ff. de jurejuran.* est solvere jurisjurandi necessitate, &c. ut Paulus *lib.* 2. *senten. tit.* 1 loquitur, remittere necessitatem jurisjurandi. At in *l. fi. ff. ad municip.* significat solvere religione jurisjurandi, &c. ut vulgò loquimur, dispensare. *Briss.* Vide infr. *Jurisjurandi gratiam facere.*

Gratiam facere edicti, apud Suet. *in Domitian. c.* 14. & Gratiam conjurandi. *in August. c.* 16. & gratiam facere decreti. *in l.* 1. *§. si quis ultro, ff. de quaest.* Brisson.

Gratificatus tutor solverit, *l. si non expedierit, §. si pupillus, ff. de bon. auth. jud. poss.* Alber.

Gratior prospectus & liber. Vide *l. inter servitutes, ff. de serv. urb. prad.*

Gratiosa sententia Ulp. *in l. in haredem, de calum.* Nam constitutum est, ait, turpia lucra ab hæredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguantur: ut puta ob falsum testimonium vel judici ob gratiosam sententiam datum. *Spiegelius.*

Gratiosa emptio, *l. 2. C. de fid. instrum. & jur. hast. lib.* 10. Gratiosa auctio, *l. 16. C. de rescind. vend.* Prat.

Gratiose, per gratiam & favorem, *l. 7. §. compesit. ff. de administ. & peric. tut.* Hinc gratiose expunctæ rationes dicuntur *in l. 9. ff. de admin. rer. ad civit.* quæ bona utriusque partis gratia, & sine ulla contentione expuncta sunt. *Prat.*

Gratiosi dicuntur Latinis quibus favetur propenso quodam animi studio. Ulpia. in *l. 1. de censibus.* Sed & Berytiensis, inquit, colonia est in eadem provincia, Augusti beneficiis gratiosa. Hebræis Jochanan, vel ut nos loquimur, Johannes gratiosum significat, quem Germanice *Petrus Huldrichs Huldreich* vocamus, ut ante monuit *Aretius.* Gratiosus item, qui apud multos valet gratia. Cui tenues opes sunt, gratiosus non est. Nam amor & gratia movetur opinione & fama liberalitatis. author. Cic. *lib. de offic.* 2. Vide supr. *Favorabilis.* Spieg. Prat.

Gratiosissimus adversarius apud Cic. *pro P. Quintio. in princ.*

Gratitudo naturalis, eadem quæ & obligatio, Græca *ἀντίδωρον*. Quo verbo *Up.* utitur *in l. sed etsi, §. consuluit. de pet. hered.* Vide Alex. Neapol. *à principio lib.* 5. pulchre differentem, de naturaliter insita homini gratitudine: pro quo faciunt hæc verba Jurisconf. *in d.* §. Quamvis ad remunerandum sibi aliquem naturaliter obligarunt. *Spieg. Prat.*

Gratis, & pretio contraria *Ce.* indicat *pro Rosc. Comœdo.* Prat.

Gratuita libertas, quæ datur gratis, & sine præmio, *in l. 1. ff. de libert. & eor. lib.* Spieg. Prat.

Gratuitum, id est, sine mercede; sic commodatum debet esse gratuitum, §. 3. *Inst. quib. mod. re. contr. oblig.*

Gratuitum officium, non germanum legendum, *in authent. jusjur. quod præst.* ab his *Spieg.*

Gratulari. Qui missi sunt ad gratulandum Principi, *l. 35. ff. ex quib. caus. majo.* Briss.

Gratum eum esse Cicero *de Orato.* docet, si omnia, quæ faciat, grata sint, ipse tamen nihil gratiæ causa faciat: quod de Cn. Flavio Scriba (cujus Pompon. *in l. 2. §. postea cum Appius, de orig. jur.* meminit) recipiendum esse non videtur. *Spieg.*

Gratus, qui gratiam pro beneficio refert, vel saltem memor est accepti beneficii. Quamvis, ut *Donatus* attestatur, non continuo, qui memor est etiam gratus est. Memor enim est, qui apud se meminit: Gratus, qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit: Nam multi sunt memores, ingrati tamen. Nostro jure gratus censetur, nisi probetur ingratus, *l. servus, l. centurio, ff. de manumiss. testam. cum simil.* Spieg.

Graves controversiæ censentur præjudiciales respectu minorum. Paul, *in l. per minorem, ff. de judic.* Per minorem causam (ait) majori cognitioni præjudicium fieri non oportet, &c. Sic universalis actio præcedit particularem, criminalis civilem, *l. ult. C. de pet. hæred. & in l. ult. C. de ord. cogn.* Spieg. Prat.

Graves personæ sunt nostris, quibus adest firmitas ac constantia animi, & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis, quædam severitas. *Hostiens.* generaliter finit, quæ non sunt infames, *l. cum pater, §. rogo. & l. cum quidam, ff. de legat. 1. c. unico extr. de servitio.* Vide Panorm. *in c. licet, de test.* Spieg. Prat.

Grava est fidem fallere, *l. 1. ff. de pœna. constit.*

Graviscanorum meminit Cels. *in l. quadam in testamento, de leg.* 2. Servius enarrans illud Poëtæ *lib.* 10. Et Pyrgi veteres, intempestæque Graviscæ, Graviscanum oppidum, inquit, alii Tempestum dicunt, ventis & tempestatibus carens, quod nulla potest ratione conungere. Intempestas ergo Graviscas accipiamus pestilentes. Et secundum Plinium *in Natur. hist.* & Catonem *in Originibus*, ut Intempestas intelligas sine temperie, i. tranquillitate. Nam, ut ait Cato, ideo Graviscæ dictæ sunt, quod gravem aërem sustinent. *Spieg.*

Gravia delicta quæ sint, *Alb.* attigit *in l. si quis non dicam. C. de episc. & cler. l. levia ff. de accusat.* Ut distent ab enormibus & gravissimis, vide *C. de custod. reor. auth. sed novo jure.* Spieg.

Gravior servitus, i. durior & onerosior, si ob servitutem graviorem discesserint, *l. 13. §. ult. ff. de alim. vel cib. l. 24. ff. de servit. præd. urb. l. 20. §. stillicidium, ff. eod.* Briss.

Gravida est, quæ jam gravatur conceptu. *Spieg.*

Gravio vel Graphio apud authores Barbaricos judicem significat: Et inde Landgravii, i.e. provinciæ comites, sive judices, & Marchgravii, limitis comites, & Pfaltzgravii, palatii comites: qui & majores domus, & præfecti remoresque palatii, dicuntur: Burggravii, arcis præsiduve comites, Centgravii, qui in antiquis Germanorum legibus centenarii dicuntur, & Goggravii, & Dinggravii, judices pedanei. *Prat.*

Gregarii milites dicuntur ii, qui humiles sunt, & non delecti, quales esse solent, qui tumultuarie colliguntur. Dicuntur & gregales, & minores & extraordinarii. Vide Valtur. *lib. de re milit.* 8. *& l. ultim. in fin. C. de milit. veste lib.* 12. Spieg.

Gregatim haberi oves, capras, boves, equos, mulos, asinos, dicunt JCti *in l. 2. §. 1. ff. ad leg.* Aquil.

Gremia, virgulæ tenues, siccæ, aridæque, & ad comburendum aptæ, *l. 55. §. lignis. ff. de leg.* 3. Briss.

Gremialas arbores, quæ surculos illos suppeditant, & unde fasciculi componuntur, *l. 7. §. 9. sol. matrim.* Puto autem, si arbores cæduæ fuerunt, vel gremiales, dici oportet in fructu cedere. Columell. *lib. 12. c.* 19. Mustum in vasa defrutaria deferemus, levique primum igne ex tenuibus admodum lignis, quos Gremia rustici appellant, fornacem incendemus. Hermolaus legendum putat Cremia, quasi à Cremando. *Hotom.* ea Connan. *lib. 4. c. 1. n.* 7. Vide supra *Cremiales.*

Gressus duos pedes & semissem continet.

Grex unum corpus est, ex distantibus capitibus, sicut ædium unum corpus est ex cohærentibus lapidibus, §. *si grex. Instit. de legatis.*

Grax, inquit Festus *lib.* 7. ex Græco dicitur, quem illi, *ἀγέλην* vocant, & latius patet, quam armentum.

mentum. Siquidem grex tam majorum quam minorum est animalium. Armentum autem majorum tantum. Proprie tamen grex est minorum pecudum ut ovium, caprarum, suum. Liv. *lib.* 32. Brisson. Sed nota, si grege legato aliqua pecora vivo testatore mortua essent, in eorumque locum alia essent substituta, eundem gregem videri, ut tradit Pompon. *in l. si grege. de legat.* 1. Accipitur item pro multitudine hominum, sive parum honesta, sive honesta, ut apud *Ciceronem*, Grex Philosophorum, Grex latronum, Grex fœderatorum. Verum quando Grex non intelligatur, vide *l. ult. juncta gl. quib. mod. ususfruct. amitt.* Spieg.

Gregem minor quam decem ovium numerus non facit. Connan. *lib.* 4. *c.* 6. *n.* 10.

Grex metaphoricûs pro populo Christiano, *c. quamvis* 7. *qu.* 1.

Grex cohortalium, *l.* 1. *§. si quis ex grege C. de cohort. lib.* 12. idque propter utilitatem, ut *Alberic.* scribit.

Groma, est ratio metandi castra, & loca in bello capiendi opportuna. Higinus, R. Volaterrano indicante, de castris metandis libellum edidit, quem Gromaticon appellavit. *Sieg.*

Gromatica disciplina, ut ad castrorum metationem pertinet, ita non dubito, quin ad agrorum mensuram pertineat. Sext. Pomp. Groma appellatur genus machinulæ cujusdam quo regiones agri cujusque cognosci possunt, quod genus Græci dicunt *γνώμονα*. Apud *Nonium* Gruma scriptum est, quo loco. Gruma (inquit) mensura est quædam, qua flexæ viæ ad lineam diriguntur, ut est agrimensorum. Apud Cassiodor. *lib.* 3. *Varior.* ubi de agrorum mensura loquitur, sic lego. Hoc enim per Geometricas figuras, & Gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur. Vulgo Grammaticam. Gromatus quoque & Gnomonis nomina in libris de limitibus leguntur. Pitheus *lib. advers.* 2. *c.* 14.

Gruarii apud Gallos dicuntur à jure gruariæ. Id autem est jus quoddam jurisdictionis, per quod delictorum & maleficiorum, quæ in sylvis committuntur, ad eum jurisdictio spectat. Legum municipalium interpretes Gruarios dictos aiunt à gruibus, quia id animal excubias agit nocturnis temporibus, lapillum pede sustinens, qui lassatis somno decidens indiligentiam coarguit, ut author est Plin. *lib.* 10. *c.* 23. vide Malleruläeum *in regias sylvarum constit. artic.* 22.

Grundæ & subgrundæ partes sunt tecti eminentes longius, ut stillicidiorum injuriis parietem domus perhibeant, Connan. *lib.* 4. *c.* 9. *n.* 4.

* Grutiæ Jus, sive ratium (*Floß-Gerechtigkeit*) est Regale seu species quædam navigationis, quà in flumine publico cujusque generis ligna, usûs vel commercii gratia, transvehere licet, superioritatis jure vel alio titulo competens.

Hoc jus adnexum est Regali juri fluminis cujus pars esse censetur, adeoque competit illis, qui flumina publica & jus percipiendi omnes utilitates ac proventus ex iis habent; & sunt in Imperio Principes & Status, superioritate territoriali gaudentes, *und ist die Flösse ein solch Recht welches niemand als der Landes-Herr und denen er's vergünstigen will, exerciren kan.* (& rates est tale jus, quod nemo præter superioritate territoriali gaudentem & eum cui favere vult, exercere potest)

Conceditur autem nonnunquam inferioribus vel jure feudi, vel ex pacto ac privilegio; vel etiam vicino Principi, jure familiaritatis, *aus nachbarlichen guten Willen*, sub datione Reversalium, certo vectigali, ac restitutione damni, *gegen Abtrag des Schadens*, ad quam damni reparationem etiam Princeps etiam Vasallis ac subditis suis, ratione piscationum, molendinorum agrorum tenetur.

Exercenda est hæc navigationis minoris species commodo tempore vernali cumprimis, *wann Flöß-Wasser ist, oder wann die Wasser nicht zu flutig und zu schwach sind;* (quando ratibus sat aquæ, aut quando aqua non nimis fluctuosa aut demissior est)

Ac præmonentur subditi per mandata publica, *Floß-Patenten*, ut flumen purgetur, ripæ & molendina contra lignorum impetum præmuniantur.

(Vid. Cothman. *vol.* 4. *cons.* 1. Argentorat. *vol.* 1. *cons.* 8. Klock. *de ærar. l.* 2. *c.* 15. *& seqq.* Stypman *de jure marit. & nautic. p.* 1. *cap.* 10. *n.* 95. Ahasver. Fritschius *de jure Grutia.*

G U.

Guadia est pignus: unde Inguadiare verbum de quo suo loco, in Lombard. *lib.* 1. *tit.* 15. Si non habuerit, unde summam persolvat semetipsum per guadiam in servitio Principis tradat. Item *lib.* 2. *tit.* 21. Si quis alii guadiam & fidejussorem dederit, omne, quod per guadiam & fidejussorem obligavit, adimpleat. Item: si quis alii guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c. *Prat.*

Guardiæ feudum est, quod constituitur alicui propter custodiam rei domui constituentis: unde & dicitur custodia, & Guardianus seu guardio dicitur ille, cui talis custodia est commissa: ut quibus castra, & territoria custodienda traduntur: Galli quoque hac voce utuntur: unde feudum Guardiæ cùm quis prædio custos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per guardiam opponuntur, *lib. feud.* 1. *tit.* 2. *& tit.* 11. Prat.

Guardia apud Cœlium Rhodigin. *lection. antiqu. lib* 5. *c.* 1. *de histor. belli in Venetos gesti* ponitur pro quodam vico, qui flumini adjacens distat Rhodigino septem millibus passuum. *Anchoran.*

Guarenda, est terminus Juris Saxonici, *Da der Kläger mit Land gegebener Treu die gewehr der Klagen angeloben muß.* Landr. lib. 2. art. 15. & lib. 3. art. 14. *Weichbild.* art. 40. & 115.

Guarentare vel (ut est in aliis libris) Guarentisare, pro causam alterius suscipere defensorem se profiteri. Priscum Francorum verbum, quod in Francogalliam invectum est, *Garent*: quo significatur is, qui Latinis auctor dicitur & evictionem præstat. *lib. feud.* 2. *tit.* 34. *§.* 2. In Lombard. tamen *lib.* 2. *tit.* 36. *de evict.* appellatur auctor. At in *Speculo Saxon.* dicitur Warandator, *art.* 9. Prat.

Guastaldus, præfectus sive custos curtis, qui & actor dicitur. Lombard. *lib.* 2. *tit.* 17. Guastaldus aut quilibet actor Regis, post susceptas & commissas sibi ad gubernandum curtes aut casas Regis, aliquid per donationem conquisierit. Et mox concedimus etiam guastaldis nostris curtes nostras providentibus. Item Lombard. *lib.* 1. *tit.* 32. & Longobard. *l. tit.* 39. *§.* 3. Si

 quis

quis guastaldus vel actor Regis, curtem regiam habens ad gubernandum, ex ipsa curte alicui sine jussione casam tributariam, vel terram, sylvam, vites, vel prata ausus fuerit donare. Sic *lib. feudor.* 1. *tit.* 10 Nisi vassallus sit guastaldus vel actor domini, &c. De Guastaldo *Vitus Amerbachius* in C. Caroli Magn. sic scribit: Guastaldus significat œconomum, i. e. Procuratorem domus & rei familiaris. Puto factum nomen à Gust, i. hospitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & *halten*, id est tenere. Sic enim à quibusdam Germaniæ locis adhuc verbum pronunciatur Feud. guastaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vin. *lib. Epist.* 6. *c.* 25. Prat.

Gubernacula navis, *l.* 44. *ff. de evict ion.* quibus navis contorquetur quo gubernatori libet, ut loquitur Lucret. *lib.* 4. Brisson.

Gubernator navis, *l.* 13. §. *si magister ff. locati.* is est, qui sedens in puppi clavum tenet, ac gubernacula tractat, & à quo navis regitur. Varro *lib.* 8. *de ling. Lat.* Briss.

Guerra sive Werra non tantum dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur: verum etiam quod privatus aliquis suscepit, cùm suas inimicitias persequitur, ut *lib. feud.* 2. *tit.* 28. §. 1. & §. 2. Et apud Urspergens. Abbatem *in l. Friderici Imperat.* Si liber homo, ingenuus, ministerialis, incendium commiserit, pro Werra propria, pro amico, pro parente. *Prat.*

Guidagia, quasi pedagia, *c. super quibusdam de verbor. signific.* Joan. And, *c. quanquam, de censib. lib.* 6. Prat.

Guidagium est, quod datur alicui pro securo conductu transeundi per terram alicujus, *c. de raptoribus*, 36. *p.* 3. Prat.

Gundulæ, navigii genus, vide C. Harmenop. *lib.* 2. *Epitom. c.* 10. *& libel. legum Navalium, l.* 14. *in annotation.* Prat.

Gula est meatus à faucibus in ventriculum, duabus tunicis constans, per quem cibus & potus devorantur, & in ventriculum descendunt. Gula servi, quam tonsor radebat, præcisa *l.* 11. *ff. ad leg. aquil.* Briss.

Guloni, id est, gulæ dediti, *l.* 4. *§.* 2. *ff. de ædil. edict.*

Gummi, vocabuli exotici fit mentio in *l. fin. de publican.* vide Plin. *lib.* 13. *c.* 11. Prat.

Gunethetici saltus ii sunt, quos homines quodammodo adscriptitii incolunt, nullam ulterius expectantes mercedem, quam quæ ex ipso saltu colligitur. Γύης is locus dicitur, in quo feliciter pullulant proveniuntque arbores. Θητικὸς autem mercenarium, servituti que addictum hominem significat. Alciat. *in l. meminimus, C. de prædiis* Tama. *lib.* 11.

Gurgas, omnis aquarum congeries dicitur. Poëta pro periculo maris usurpavit, 1. *Æn.* Apparent rari nantes in gurgite vasto. Hoc carmen proverbii vice protulit Jas. *in l. re conjuncti de legat.* 3. de occupato in materia difficili & latissima, ad quam tamen extricandam pauci Interpretes accesserint, indicavit Alc. *libr.* 3. *de verb. sig.* Spieg.

Gurgulio quid sit, vide Gothof. *ad l.* 14. §. 5. *ff. de ædil. edict.*

Gustare, est breviter quippiam attingere. Ductum ab iis, qui cibum aut potum tenuiter degustant, nihil inde in stomachum transmittentes. Canonistæ aiunt, Gustare est aliud quam comedere, vel bibere. *Spieg.*

Guttur spiritus causa est, hoc siquidem halitum animantia trahunt, redduntque. Proinde quæ pulmone carent, neque item collum habent. Hinc Gutturosus dicitur Jureconf. & Celso: cujus guttur tanquam spongia quædam intumescit, ita ut hoc malum non morbus, sed vitium sit. Ulpian. *de ædil. edict.* qui clavum. Si quis, inquit, natura gutturosus sit. *Spieg.*

Gutturnium Festo *lib.* 7. vas ex quo aqua in manu datur: ab eo, quod propter oris angustiam guttatim fluat. *Prat.*

GY.

Gymnasia *Anton. August.* ad l. λὰν δὲ. §. ὁμοίως 9. *ff. de excus.* spatia quædam ampla, in quibus Græci aut palæstra aut cæteris corporis exercitationibus se exercebant. *Prat.*

Γυμνασιαρχίας, in d. §. ὁμοίως. Gymnasiorum Præfecturas recte vertit Ant. Aug. *Prat.*

Gymnasiarchæ sunt, qui præsunt exercitio palæstrico cum sumptu aliquo. Hesychius: γυμνασιάρχης ἄρχων τῆ ξυστῦ. Idem ergo est Gymnasiarches, & Xystarches. *Ulpianus* in orationem contra Leptinem: Γυμνασίαρχος ἐστιν ὁ παρέχων τὸ ἔλαιον τοῖς γυμναζομένοις γυμνάσιον γὰρ τὴν παλαίστραν ἐκάλουν. Philo *in Flaccum*: οἷς τὴν ὕστατον ἐπιγραφῆναι φάσκων. ἠναγκάσθη γὰρ γυμνασιαρχεῖν. Cujac. & Gothofr. *ad l.* 6. *ult. autem.* 8. *ff. de excusat.*

Gymnici agones, quorum meminere Imp. in *l.* 1. *C. de spectacul.* dicuntur, quia nudi athletæ iis ludis exercebantur. Inde Gymnasia, exercitii loca: quæ tria Athenis fuerunt. Lyceon, Academia, & Cynosarges: in Lyceo disputabant inambulantes Peripatetici, qui erant à partibus *Aristotelis*. In Academia, Platonici: ἀκαδημία lavacrum dicitur, quod prope erat altero huic Gymnasio. Apud Cynosarges pueri nothi exercebantur, qui nec à patre, nec à matre civitatis jus habebant. Κυνόσαργες, Gymnasium, Bud. *in l. athletas, de his qui not. infam.* Spieg.

Gynæconomi, aut Gynæcocosmi vocabantur, qui de matronarum primum, postea de omnium mulierum ornatu statuebant, ne ulla ipsarum se quicquam indignum ferret, utque singulæ pro ratione census & facultatum indicerentur, indicta mulcta ei, qui secus fecisset Postellus *de magist. Atheniens. c.* 37.

Gynæciarius Gynæciarii (opinor) erant, qui muliebres vestes tingebant, curabantque, dicti ἀπὸ τῆ γυναικὸς id est: à fœmina, quemadmodum exponit C. Hegendorphinus *in Exegesi sua.* Vel Gynæciarii erant, qui pannos curabant, & vel peniculo adhuc rudes tergebant, vel forte lanæ nodos incidebant, extrahebantque: opus, quod à mulieribus fieri solet. Quod si qui viri fœminis mixti id agebant, à joco dicebantur Gynæciarii. Alciat. *in l. balluca. C. de metall. lib.* 11. Cujac. *in l.* 1. *de murileg. & gynæciar. C. lib.* 11. dicit, Gynæciarios esse, qui addicti sunt contexendis conficiendisque vestibus imperialibus, & ministeriorum imperialium, eorumque nulla est administratio, sed servitus publica, vel conditio.

Gynæcium sive Gynæceum dicitur locus ædium secretior, in quo solæ mulieres habitabant, dictus & ab ipsis mulieribus, quas Græci γυναῖκας appellant. Unde Panthædas Spartanus, cum in Asia obiret legationem, ostentantibus quibusdam murum valde munitum; latum ac sublimem, fertur dixisse; Νὴ τὼ θεὼ ὦ ξένοι, καλὴ γυναικωνῖτις: id est, per Deos ô hospites,

pulchra

pulchra Gynæconitis, id est, domus mulierum. Author Plutarch. *in Apophthegm. Lacon.* Qui & ipse idem prope dixisse Agidem Archidami filium refert, item Agesilaum illum magnum Lacedæmoniorum Regem. De Gynæceo autem Plaut. *in Mostellar.*

Dare vult uxorem filio, quantum puto :
Ad eam rem facere vult novum Gynæceum.

Sed & Terentius *in Phorm.*

Ubi in gynaceum ire occipio, &c.

De hujusmodi autem Gynæceis atque Gynæciariis fit mentio *in l. nunquisque, in princ. C. ad l. Jul. repet.* & *in rubr.* & iterum *in l. 2. 3. 5.* & *l. si quis ex corpore. C. de murileg. & gynæc. lib. 11.* & *l. 1. C. de vesti. holos.* & *in l. ult. Cod. de mutu. vesti. lib. 12.* In quibus locis Gynæcium etiam capitur pro loco secretiore, in quo opera textoria, & ista muliebria conficiuntur: & Gynæciarii pro iis, qui ea muliebria opera conficiunt. Sed & Gynæconitidis mentionem fecit Procopius *in Bello Vandalico lib. 3.* ubi satis declarat locum esse secretiorem. *Vitruvius* autem *lib. Architectura 6. c. 10.* describit Gynæconitidem, atque etiam Andronitidem quæ est ea domus pars, in qua viri sine interpellationibus mulierum versantur. Unde & ea faceta responsio Diogenis Cynici apud *Laert.* qui cùm ex Lacedæmone Athenas reverteretur, interrogatus, unde & quo veniret, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος (inquit) εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ex domo sive habitatione virorum in domum mulierum. Aut ut per μετωνυμίαν Ambrosius vertit, à viris ad fœminas. Tiraq. *in 10. l. connub. gl. 1. p. 1.*

Gynæciorum Procuratores, *in d. l. 2.* & in Notitia Imperii: Iidem Procuratores textrinorum vocantur *l. pen. de murileg. lib. 11. C.* & Gynæciariorum Procuratores, *in l. 3. C. de indulgent. debitor.* Briss. Prat.

Γυναικοκρατία dominium uxorium, ut sunt Gynæcocratumeni, qui sub uxoris imperio vivunt. Sunt & populi *Plinio*, Amazonibus vicini, à quibus cùm victi essent, in id obsequii adstringebantur, ut procreandæ soboli inservirent: refert Budæ. *in l. jus civile. de just. & jur.* Spieg.

Gypsos, *in Novell. 142. §. nainoine* Ægypti insula, de qua vide Stephanum. *Prat.* Et addit. Cujac. *observat. lib. 8. c. 27.* quod sit metallorum ferax, ideoque damnati in metallum mitti in eam solebant *Justiniani* tempore, & in Proconnesum unam Sporadum in Propontide, vel etiam deportari, ut constat ex *Nov. 22. c. 8.* ubi notat, Gothof. & *Nov. 142. c. 1. in fi.* & *l. 26. §. 2. C. de pœnis.*

H.

Habe, & Have, sine h. aspiratione pro Ave frequentissimum verbum in inscriptionibus Constitutionum Cod. Theod. & Justinianei salutandi verbum. Habe Marcelline K. N. B. Hujusmodi salutationis generis meminêre Eusebius & Niceph. Καῖρε. Ἀπόλαυε τιμιώτατε ἡμῖν. Veteres Habe, aut Have pro Ave dicebant, Seneca *lib. 6. de beneficiis c. 34.* Huic pervenire usque ad distringendam libertatem licet, cujus vulgare, & publicum verbum promiscuum ignotis, Habe non nisi suo ordine emittitur. Hanc scribendi rationem probat M. Fabius *l. 1. c. 10.* Multum est, ait, literatus, qui sine h. aspiratione, & producta syllaba salutavit. Avete. Recta est hæc via: quis negat? sed alia est melior, & magis trita in Hrcbd *l. dominus, C. de appellat.* Habe Heraclida charissima nobis: & in inscriptione *l. si quis. 11 C. de accusat.* Habe Crispine charissime nobis ubi pro Habe, falso legitur: liberis, & *l. fin. Cod. Th. ne quid publ. lat.* ubi pro Habetatiano legendum, Habe Tatiane. *Prat.* ex Cujac. *1. obs. 15.*

Habeat, i. habere possit, in *l. si quis sub conditione ff. de testam. mil.* & *l. 1. §. ait Prætor. de postul.* Quandoque; i. habere poterat: *C. de inoff. testa. l. si quis filium.* Notavit. *Alber.*

Habenam pro loco accipi scitum est. Ea servos impuberes cædi solitos, liquet ex *l. 1. §. impuberi ff. de SCto Silian.* Horat. *lib. 2. epist.* in schalis, inquit, latuit, metuens pendentis habenæ Et Ovid *in epist. Dejanira ad Herculem;* Diceris, infelix. scuticæ tremefactus habenis. *Prat. Briss.*

Habere verbum est generale, & ad dominii jus & possessionis, atque etiam ad eum, qui detentor est. Habere (inquit Ulp. *in l. stipulatio ista habere licere, §. habere, ff. de verb. obl.*) dupliciter accipitur: Primo jure dominii: Deinde obtinere sine interpellatione id, quod quis emerit, *l. 118. ff. de verb. signific.* nam & eum habere dicimus, qui rei dominus est, & eum, qui dominus quidem non est, sed tenet. Denique habere rem apud nos depositam solemus dicere. Hoc autem verbum Habere cum effectu accipiendum est, sicut pervenire. Ulp. *in lege nomen filiarum, §. fin. de verb. sign.* Quod quidem an significet dominium, vide Bart. *in l. 1. §. potestatis. ff. de pecu.* Brechæus *in l. habere, in tit. de verbor. & rer. signific.* Connan. *lib. 6. c. 3.*

Habere. In interdict. unde vi, verba hæc quæque ibi habuit, sic accipiuntur, ut omnes res, non solum ejus, qui dejectus est, fuerint, verum etiam quæ apud eum depositæ vel commodatæ, vel locatæ, vel pignoratæ fuerunt, vel quarum usum, vel usumfructum, vel custodiam habuerint, contineantur, *l. 1. §. quod autem, ff. de vi arm.* Briss.

Habere contractum, conventionem, & obligationem frequentissime pro contrahere, *l. 1. C. ne uxor. pro marit. l. 10. C.* si certum petat. *l. 21. C. de donat. inter virum & uxorem. l. 4. C. de rerum permut. l. 2. Cod. sine censu, vel reliq. l. 6. & 7. Cod. si quis alteri vel sibi l. fi. C. de inst. l. 8. Cod. de pact. inter empt.* Prat. Eodem sensu

Habere tractatum. in *l. 32. ff. pro socio*: Et habita sententia pro lata & dicta, *l. 21. ff. de iis qui not. infa.* Prat. ex Briss.

Habere concilium, quod vulgo dicitur, Facere congregationem: Sed & consultare signat.

Habere delectum militum, est, quod dicimus Teuton. *Musteren,* quod bonorum & malorum delectus fit, ut mali remittantur, bonorum nomina accipiantur. *Spieg.*

Habere, pro detinere, notum est, ut *ff. de re vend. l. officium, & de vi & vi arm. l. 1. §. quod autem.* Spieg.

Habere excusatum, pro accipere excusationem meam: ut Latina locutio defendi potest Mart. autoritate in secundo.

Habere factum videtur is, qui usum ejus operis habet, licet alius fecerit, *l. 2. §. habere. & §. Idem Labeo, ne quid in loc. public.* Briss.

Habere febrem tertianam, vel quartanam, *Jacobolen* adeo insani esse hominis censet, ut ne iis quidem diebus, quibus morbo vacat, recte sanus dicatur, *l. qui tertiana. de adil. edict.* Spieg.

HABERE filium mortis tempore creditur, quæ exciso utero edere possit. *l. 141. de verb. signif.* Prat.

HABERE fugitivum non licet, *l. 13. §. 1. de act. empt.* nec eum cujus si pretium emptor non dedisset, ei auferretur, *l. 21. ff. de evict.* Briss.

HABERE pro habere debet, interpretantur in *l. si uxori. §. cum ita. ff. de aur. & arg. leg.*

HABERE eum dicimus, qui utitur, & jure possessionis fruitur, sive ipse opus fecit, sive ex causa conductionis, vel emptionis vel legato, vel hæreditate, vel quo alio modo adquisivit. Ulp. *in l. Prætor ait. ff. ne quid in loco.* Prat. Adde Brechæum *l. nomen filiarum, §. habere. de verb. sig.*

HABERE licere, stipulatio est, qua significatur facultatem semper fore possidendi rem quiete, neminemque superventurum qui impediat possidentem, vel molestia adficiat. Quorsum enim pertinerent inter mortales universæ omnium contractuum translationes in rebus ipsis, nisi accipiens posset eas retinere, atque sine molestia in commodum suum convertere? Cum igitur quis futuram sibi molestiam timet de re promissa: consultum atque frequens est in usu forensi, ut caveat sibi per hanc stipulationem, *l. 11. §. fin. ff. de act. empt.* Prat. Sciendum autem est, eum, qui promittit, generaliter habere licere, non simplex habituvum spondere, sed curaturum se, ut habere liceat, *l. inter stipulantem, in prin. ff. de verb. oblig.* Itaque curare & operam dare debet, ne quis etiam extraneus stipulatorem interpellet, ab eoque rem auferat. Qua in re si frustra diligentiam adhibuerit, evicta re ab extraneo, non tenebitur, quia curare tantum, non etiam facere, ut rem obtineat stipulator, obstringitur: de quo latissime Dd. *in l. stipulatio ista, habere licere, ff. de verb. oblig.*

HABERE, pro contineri, in *l. ait lex ff. ad l. Aqui. & l. ex duobus de neg. gest.* Prat.

HABERE pro derelicto, est ea mente abjicere, quæ in numero quis rerum suarum esse nolit. *§. qua ratione. Inst. de rer. divis.* Spieg. Prat.

HABERE intentionem dicitur in præjudiciis, qui jus habet præferendum in judicando, modo probaverit id, quod intendit & allegat, sive sit actor, sive reus conventus. Unde Ulp. *in l. sed & hæ. §. non solum autem. de Procur.* videtur distinguere præjudicium ab actione. *Spieg. Prat.*

HABERE rem aliquis, eleganti figura loquenti dicitur, ad quam habet actionem, ut cum dicimus, iste habet centum ex hæreditate, & adhuc ne obulum quidem accepit, ut tradit Zasius *in l. ait Prætor. §. si judex. ff. de re jud.* vide item *l. 15. de regul. jur.* Et contra habere actionem non videtur, cui propter debitoris inopiam inanis est, *l. non ss, ff. de dolo malo,* Prat. Briss.

HABERE in sinu meo. JC. *in l. qui testamentum, de probat.* dixit, pro in occulto, & penitus apud me, & in potestate mea. *Spieg. Prat.*

HABERE positum, Lege, Positum habeat.

HABERE relatum in rationibus, apud Paul. *in l. Publia Mævia. §. accepi. ff. deposit.*

HABERE quæstionem, pro torquere. Vide *tit. in ff. de quæst.* Spieg.

HABERE in concubinatum mulierem, aliud est, aliud item habere in concubinatu. In concubinatum Martiano ea dicitur haberi mulier, quæ ad concumbendum loco justæ uxoris ducitur: In concubinatu vero, cum qua quotidiana consuetudo cuique est sine uxoris titulo, sine matrimonio. Rævard. *ad l. nuptias non concubitus, ff. de reg. jur.*

HABERE in matrimonio, est habere uxorem. Hoc dicendi genere usus est. *Cic.* & Juris Pontificii interpretes: prolem in matrimonio habere, pro ea, quæ ex justa uxore suscepta est, usurpant. *Spieg.*

HABERE in procinctu, pro habere in promptu, Connan. *lib. 9. c. 5. n. 8.*

HABERE, tenere, possidere: distinguuntur in Aquiliana formula, *l. 18. ff. de acceptilat.* Habere igitur proprie ad jus pertinet, Tenere ad factum, Possidere ad utrumque: argument. *l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquirend. possession.* Nam habere est, jure dominii possidere, *leg. stipulatio. 38. §. habere. ff. de verborum obligat. l. 188. de verbor. signific.* qua de causa servus sibi tenere posse dicitur: habere & possidere non posse. Hinc SIBI HABETO, solenne verbum fuit in legatis per vindicationem. Itaque si servus stipuletur, sibi habere licere, quia jus his verbis significatur, stipulatio in servi persona non consistet: sed domino stipulatus videbitur, *l. quod dicitur, 130. ff. de verbor. oblig. §. sed cum factum. Instit. de stipul. serv.* Item

HABERE & possidere differunt: Habere enim potest Fur nequam; possidet nemo, nisi qui aut relictæ, aut donatæ, aut emptæ rei dominus est. Conn. *lib. 3. cap. 10. num. 6.* Ita in habente onus, in possidente usus est. Habere autem & possidere, civilis possessionis sunt: tenere naturalis; unde, sibi habere possidere, sæpe conjuncte legimus, ut *leg. potest. 38. §. quindecim, ff. de legat. 3.* Hinc habere ad res incorporales refertur: tenere ad corporales, possidere ad utraque. *Prat.*

HABERE totannos. *l. 3. C. si mancip. ita fuer. alien. ut manumitt.*

HABERE tres liberos, proprie aliud est: aliud item jus trium liberorum. Hoc enim datur & impetrandum est privilegio Principis, iis qui carent liberis. Verum tamen & ea quæ tres liberos habet, jus habet liberorum. *Julius Paulus.* Jus liberorum mater habet, quæ tres, aut habet, aut habuit, aut neque habet, neque habuit. Habet cui supersunt, habuit quæ amisit: Neque habet, neque habuit, quæ beneficio Principis jus liberorum consecuta est. Ferret. *ad Senatusconf. Tertyl.*

HABERE vadimonium cum aliquo dicitur, tam qui vadatus est, quam qui est obligatus. *Spieg.*

HABERE venale, significat vendere.

HABERE in votis, est rem aliquam totis animis concupiscere optareque. Habere autem votum, idem quod votum facere, votum nuncupare, votum vovere, ac votum suscipere.

HABET proverbialiter dicitur, cum obtigit alicui, quod expetivit, aut quo dignus est, Ex Eras. *Spieg.*

HABET quis per alium, quod per se habere non potest, *gl. leg. Imperator. ff. de stat. hom. & gl. fin. l. petenda. C. de tempor. in integ. restit.* Spieg. Prat.

HABETO res tuas. Verba hæc divortium ac repudium notant. Vide *tit. ff. de divort. & repud.*

HABETUR, & intelligitur, verba fictionem significant. *l. uni. in princ. C. de rei uxor. act. l. Prætor. §. sive autem, de oper, nov. nunc.* Spieg.

HABETUR & id quod peti potest, *l. 143. de verb. sign.* Prat.

HA-

HABEO te pro legitima uxore, an his verbis sit contractum matrimonium *not. in cap. ex literis de matri. contra interd. eccles. cap. neque illud. §. sed objicitur, in gloss. 30. q. 5.* Prat.

HABILES ad militiam *l. 6. ff. de Castr. peculio.* Negotio habilis non sit. *l. 9. ff. de curat. furios.* minus habiles ad tutelam *l. 2. §. non solum. ff. ad Senatuscons. Tertyll.*

HABILITER, i. e. apte, commode *l. 20. ff. de aur. & arg. leg.* Prat.

HABITANDI causa in caupona esse *l. pen. §. in factum actioni. ff. naut. caup. stab.*

HABITARE, perpetuum, commorari. ad tempus esse, quidam volunt. Habitare autem dicimus, vel in suo, vel in conducto, vel gratuito. Unde habitasse non dicitur, qui obiter mansit. Hospes vero paulisper hospitari dicitur. Dubium tamen non est, eum quoque habitare dici, qui ad tempus habitat. *l. 1. ff. de his qui dejecer. & l. lex Cornelia. §. domum, de injur.* Vide Bart. *in d. l. 1. & in l. cum de lanione, §. Sabin. ff. de fund. instr.* Spieg. Prat.

HABITARE Inquilinus dicitur, ut colonus frui. *l. 25. §. 1. ff. locat.* Briss.

HABITATIO, est jus in domo aliena commorandi, cum personis & rebus quoquo modo ad se pertinentibus, salva ædium substantia, probatur hæc definitio in *l. 2. §. domus cum seqq. ff. de usu & habit.* Prat. vide & *glo. in l. 1. ff. de usu & habitat.* Jo. Bell. *Etymolog.* Adde Cujac. *not. ad 2. lib. Instit. de usu. & habitatione.*

HABITATIO. Licet effectu idem pene sit legatum usus & habitationis, *l. si habitatio. de usu & habitat, ff. si cui.* tamen habitatio legata, sive aliquo modo constituta sit, neque usus videtur, neque ususfructus, sed quasi proprium aliquod jus, *§. sed si cui. de usu & habit. Instit.* Nam in facto potius, quam in jure habitationis legatum consistit, *l. penult. ff. de cap. minut.* Differt ergo ab usu habitatio, qua species à genere: siquidem in habitatione usus est, at non contra in usu semper habitatio usus enim etiam in fundo esse potest, *§. 1. ff. de usu & habit. Inst. eod.* habitatio non nisi in ædibus, habitationem autem habentibus, propter rerum utilitatem permissum est, non solum in ea degere, sed etiam aliis locare, *d. §. sed si cui.* Illud sciendum habitationem, cum servitus etiam personalis sit. *gloss. & Dd. in l. 1. de servit. ff.* iisdem modis constitui, iisdemque illis modis finiri, quibus ususfructus argento. *l. sicut. 13. C. de servitut. & aqua.* Anchoran.

HABITATIO, ait Theoph. *de rebus corpor. & incorpor.* est jus quoddam certis modis constitutum, sed intellectu comprehensum, quod efficit, ut libere in aliena domo habitem, ab usu & usufructu separatum. *Hotomann.*

HABITATIO, pro ædificio *leg. 20. §. Gaje. ff. de instru. instr. leg.* Prat.

HABITATIO ab usu & usufructu in his quoque differt, quod hic commodari non potest, illa potest *l. 1. ff. commod.* Item usus non utendo & capitis minutione extinguitur: habitatio nequaquam, *d. l. si habitatio 10. de usu & habit.* quæ tamen lex correcta videtur per *l. sicut. 13. C. de servit. & aqua.*

HABITATIONE simpliciter legata uxori in domo cum filiis veniunt etiam alimenta, ex tacita mente testatoris, cum in obsequio filiorum debeat esse, juxta *l. sed si hoc, in fin. ff. de condit. & demonstr.* ita sing. Bal. *in l. ultim. penult. col. vers. sed quid si testator. C. de indic. vid. tol.* ubi idem putat, si esset alia persona quam mater, puta amita: quia venit in compensatione laboris, juxta *leg. Seio amico in princip. ff. de ann. legat.* cum similibus quod dictum pro sing. refert & sequitur Crem. *not. 65.* testator jussit, ubi ita dicit se in facto allegasse. Addo quod contrarium in hoc concludit Alex. *cons. 72.* viso processu in *ult. col. vers. postremo. in 5. lib.* ubi consuluit, quod cum testator disposuisset, quod quædam sorores suæ in omnem casum viduitatis & necessitatis possent redire, stare, & habitare in domo testatoris, sine condictione hæredum, vel alterius personæ: & nihil dixisset de alimentis, quod non debeatur nisi sola habitatio: quia ex prædictis videtur male consultum, & maxime, quia testator videtur male considerasse necessitatem: item reditum ad domum primævam, & sic in pristinum statum eas reponere voluisse. *Cotta.*

HABITATIONIS exceptione, sive temporalis, sive usque ad mortem, usum videri exceptum *Pomponius* scribit. *l. 31. ff. de usufru.* Prat. ex Briss.

HABITATIONIS & aliorum fructuum dissimilis est ratio: fructus enim colliguntur, & iis collectis postea utimur. Ideo jus percipiendi usus vendi non potest, aut donari, percepti autem fructus possunt. Habitatio vero in ipsa perceptione consumitur, & dum consumitur, percipitur, id est, cum jure suo utitur, cui legata est, eodem temporis momento conficitur: ut non aliter alienari possit, quam si jus ejus habendi alienaretur, &c. Conna. *lib. 4. c. 5. n. 5.*

HABITATIONIS Feudum degener dicitur, quia personale est, & ad hæredes non transit regulariter. Nec mirum, quum & habitationis legatum ad hæredes non transeat, *l. si habitatio. §. ad heredem, de usu & habit.* Spieg. Prat.

HABITATOR & Hospes tantum inter se differunt, quorum interest inter domicilium habentem & peregrinantem, *l. 1. §. 7. ff. de his qui effud. vel dejec.* Ergo habitator est, qui residendi animo, sive in suo, sive in conducto, sive in gratuito consistit: hospes vero, qui temporis causa tantisper dum in viam redeat, aut quiescendi aut negotii expediendi gratia divertit & commoratur. Cic. *de Senectut.* Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit. *Hotomann.*

HABITUS est corporis qualitas non natura, sed industria comparata, maxime pertinens ad gestum sive tristem sive hilarem. Ejus rationem præsertim in quæstionibus habendam, Interpretes juris nostris subinde admonent. Habitudo membrorum compactionem significat, quæ & in jure nostro consideratur. *Spieg.* Habitum Diocletianus videtur appellare vigoris vestigium *l. 4. C. qui testam.* Gothof. *ad l. 3. C. quan. tutor. vel curat. esse desin.*

HABITUS cujusque corporis pro valetudine *l. 1. §. sed sciendum. ff. de aedil. edicto.* Briss.

HABITUS non facit Monachum. Hujus proverbii originem ex Græcis corrivatam fontibus. *Rhodig.* docet *cap. 12. lib. 5. lect. antiq. edit. poster.* Hujus proverbii meminit & Goth. *in not. ad Nov. 5. c. 2. §. 1.* ibi pro veritate sanctimoniæ habitum concupiscens. Quadrat quod refertur in Canonicis decretis *distinct. 41.* Non cathedra Sacerdotem facit, sed cathedram sacerdos, nec locus hominem sanctificat, sed locum homo. *Spieg.*

HAB-

Habuisse dicitur quis ea, quae amisit. Paul. *lib. 4. sent. tit. 5.* Plautus *in Rudentib.* Miserum, inquit, istuc verbum, & pessimum est, habuisse. Pertinet autem & hoc ad figuram proverbialem, ut *Erasmus* monuit. *Spieg.*

Habuit, quandoque pro habiturus erat. *Instit. de actio. §. si quis agens.* Quomodo hoc verbum ad futurum referatur, differit. Bartol. in *l. exterarum. C. de testam.* tot Spieg. Prat.

Hactenus (vel in Pand. Floren. actenus, sine aspiratione) antecedens relativi quatenus. Ulp. *in l. si quis. ff. de pact.* Nec enim improbum ait, & siquis hactenus desideret conveniri, quatenus facultates patiuntur, & de in rem vers. *l. si pro patre.* Si domini debitor sit servus, & ab alio mutuatus ei solverit, hactenus non vertere, quatenus domino debet, cum simil. *Prat.*

Hæreditas. Hæres, Hæresis, vide paulo post.

Hæreticus est (definitore B. Aug. *lib. de utilitate cred. c. haereticus 24. q. 3*) qui alicujus temporalis commodi & maximæ vanæ gloriæ, principatusque sui gratia falsas vel novas opiniones, vel gignit vel sequitur. Ille autem qui hujusmodi hominibus credit, imagine quadam veritatis illusus est. Hæreticorum sectas varias recenset. Isidorus *lib. 8. Etym. c. 5. cap. quidam autem 24. q. 3.* Prat.

Hæreticos libros scribentis pœna est amputatio manus. Justin. *Nov. 42* sicut & exactoris non ex legis præscripto apocham conficientis, ut idem Justinian. *Nov. 17.* Cujacius *obser. lib. 7. c. 13.*

Haltici. Lege Athletarum nomine.

Hama, instrumentum, quod ignium exunguendorum causa habetur: de quo loquitur Paulus *in l. item salutem §. sciendum est ae off. praef. vigil.* In vulgatis codicibus pro hamis, corrupte armis legitur. Turneb. *advers. lib. 19. cap. 23.* hamam hoc loco, ut & in *l. 12. de fund instr.* sumi vult pro vasis aquariis rotundioris formæ, & ventris globosioris, quib. ad extinguenda incendia uti solerent. *Prat.* vide paulo post in vocabulo *Harpago.*

Hami apud Ulpian. *de fund. instr. l. instrumenta*: annuli quidam ferrei, ad multos usus domesticos utiles intelliguntur: puta è quibus equi, muli & asini deligentur: Canales, inquit, & harpagones, & hamos instrumento contineri constat. Nebr. Qui non animadvertit, & hoc loco hamas legendum, ut apud Paul. *l. jam citata*; adstipulantur Alc. *lib. praetermiss. 1.* & *Haloandri* editio, absque tamen spiritu, ut & ibidem, ille formiones pro phormionibus. Satis constat ex Plinii *epist. ad Trajanum* hamam numeratam inter instrumenta ad incendia extinguenda. Interpres vir doctiss. *Catanaeus* annotat hamam inter instrumenta rustica connumeratam à *Jul. Polluce*, item *Suidam* fabrile credidisse instrumentum. *Spieg.*

Hamus autem hami, cum aspiratione, instrumentum uncum est, notæ significationis, ad pisces capiendos: de quo meminit Jureconsf. superius *ead. leg. in §. aerum* & Apuleius *lib. 12. asini aurei*: Aliter aucupem cum visco, aliter piscatorem cum hamo. Ad hoc allusit etiam Carmelitanus Poëta secunda Parthenices *lib. 1.* illo carmine, *Verlosque per amnem Lucisicum trahis hamate per saxa tridente.* Hunc antiqui, piscatores hamiotas dixere. *Varro*: Cohortes, inquit, coquorum atque hamiotarum, aucupumque. Unde hamata munera captatoris decenter dicta, quæ insidiosa sunt, & hamos imitantur. *Plautus* tamen *in Rud.* Hamotas, non Hamiotas dixit. Salvete (inquiens) fures maritimi, conchitæ, atque hamotæ famelica hominum natio. *Cotta.*

* Hanseatica Societas. Hanseaticæ Civitates (*die Han-See-Stadte*) sunt urbes quædam præcipuæ, pro libertate commerciorum ac mutuâ defensione confœderatæ.

Incepisse traditur societatem f. fœdus Hanseaticum paullò ante tempora Friderici II. Imper. circa annum Christi 1200. cum à vicinis Principibus, maximè Danis & Suecis, Holsatiæ & inferioris Saxoniæ regiones ac civitates irrumpentur, & commercia impedirentur.

Totum hoc corpus Hanseaticum olim in tres postea Prussicis civitatibus accedentibus, in quatuor classes seu membra & metropoles, *Quartier-Stadte*, distribuitur, & cuilibet classi pro capite, civitas est adsignata, quæ vocatur *ate Quartier-Stade.* Veluti Lubeca inter Civitates Pomeranicas & Sex Vandalicas, Colonia, inter Civitates Cliviæ, Marchiæ, Thuringiæ, Geldriæ, & aliquot Westphaliæ. 3. Brunsvigum inter Civitates Saxoniæ, & nonnullas Westphaliæ, Dantiscum inter Civitates Porussiæ & Livoniæ.

Habuit præterea Corpus Hanseaticum quatuor emporia, in quibus aliæ civitatea exteræ, privilegiis Societatis frui non potuerunt, erant, 1. Londinum in Anglia. 2. Brug in Flandriâ, 3. Novograd in Russiâ & 4, Bergen in Norwegiâ. Societas Hanseatica constat ex Civitatibus Imperialibus, mediatis & peregrinis, Belgicis, puta Prussicis & Livonicis, quibus nonnulli civitates conditionatas seu mixti Status addunt.

Distinguuntur civitates istæ in Orientales & Occidentales. Ad Orientalem Hansam referuntur Lubeca, Brunsviga & Dantiscum cum civitatibus Subordinatis, ad Occidentalem Colonia cum civitatibus ad Oceanum Occidentalem positis.

Primus Circulus seu Classis cujus caput Lubeca, continet Civitates Wandalicas quinque, Hamburgum, Rostochium Stralesundum, Wismariam, Luneburgum, & Pomeranicas octo, Stetinum, Anclamum, Golnaviam, Gryphswaldium, Colbergam, Stargardiam, Stolpam, Rugenwoldum.

Secunda Classis, cujus Metropolis Colonia, comprehendit civitates Westphalicas decem, Monasterium, Osnabrugam, Dortmund, Hervord, Paderborn, Lemgovia, Bilefeld, Lipstat, Cœsfeld. Sex Clivicas & Marchicas, Vesalia, Duisburgum, Emericum, Watburgum, Unna & Hamma Geldricas, Nimægen, Zutphen, Ruremund, Arnheim, Venlo, Elburg, Herdewicum, Transisalanisas 3. Daventria, Campi Suolla & 3. Frisicas, Gröning, Bosswerda & Stavera.

Tertia Regio cui præest Brunsviga (hodie sub plenâ potestate Ducis Brunsvicensis) complectitur civitates Saxonicas, Bremam, Magdeburgum, Goslariam, Eimbercam, Ulcenam, Stadam, Buxtehudam, Hameliam & Mindam.

Quartæ Classis, cujus caput Dantiscum. 5. Civitatibus Prussicis præest, Konigsberg, Calm, Thorn, Elbingen, Brunsberg, & 3. Livonicis, Rigia, Revel, Dorpatum.

Cœterum urbes Vandalicæ sex, Lubeca, Hamburgum, Rostochium Stralesundum, Wismaria, & Luneburgum speciale fœdus inter se inierunt.

Ex prædictis autem civitatibus quam plurimæ ante aliquot annos societati isti renunciarunt,

ciarunt, partim etiam ab eâ exclusæ, partim à Principibus ei subtractæ sunt.

Inter præcipuas, quæ etiamnum fœderi Hanseatico adhærent, sunt Lubeca, Brema, Hamburgum, Dantiscum, Brunsviga, Colonia, Magdeburgum, quæ omnes hodiè vicinorum Principum jugum metuunt, ac partim illo premuntur.

Fœdus Hanseaticum ut illicitum, illegitimum ac Monopolicum, nonnulli damnarunt ob textum *A. B. tit. 15.* quod tamen immemoriale tempus defendit, ac novissimè ut legitimum agnoscit *Instrum. Pacis Germ. artic. per §. ult. ibi: Civitatibus Hanseaticis eam navigationis & commerciorum libertatem, tàm in exteris Regnis, Rebuspublicis & provinciis, quàm in Imperio integram conservabunt, quam ibi ad præsens usque bellum habuerunt: add. R. J. de anno 1566.*

Societas Hanseatica ex veteri instituto conventus suos habuit Lubecæ, ubi singulis tribus annis Hanseatici convenire & de rebus ad fœdus spectantibus, in medium consulere consuevêre. Non tamen loci ac temporis semper ratio habetur.

In conventu præsentes Legati ad Consultationes publicas per Ministrum Civitatis Lubecensis invitantur, quibus Syndicus Hansæ, in primo congressu.

Directoris nomine gratias agit & capita deliberanda proponit; totum corpus in duo scamna divisum: In dextro Lubecenses primi votum exponunt, sequuntur Colonia & Brema cum reliquis civitatibus Saxonicis, Westphalicis, Pomeranicis ac aliis. In sinistro incipiunt Hamburgenses, post sequuntur Luneburgum, cum civitatibus Clivicis, Marchicis & Belgicis. Conclusum in peculiarem Recessum redigitur cum subscriptione: *Unita Civitates Hansæ Teutonica.* Archivum à duabus Civitatibus, Coloniâ & Lubecâ dependet, quæ huic sunt præfectæ, Postremus conventus Hansæ Teutonicæ Lubecæ anno 1628. habitus fuit, à quo tempore Lubecenses, Bremenses & Hamburgenses ex speciali mandato Sociorum procurant communia negotia fœderis; donec hac de aliter disponatur.

(Vid. Weideahagen. *Tr. de fœder. Hanseat.* Besold. *Tr. de liberis Imperii civit.* Dapp. *de civit. Germ. p. 2. c. 10.* Marquard. *de jure commercior. l. 4. c. 7.* Conring. *de Judic. Reip. Germ. thes. 95. & seqq. & ad Lampadium de Repub. Germ. p. 3.* Kuricke *Jus maritimum Hanseaticum.* D. Hagemeier Dissert. *de Fœdere Hanseatico* ejusque Privileg.)

HARENA ea pars theatri est, in qua bestiarum gladiatorumque pugnæ exhibebantur, edebanturque *l. 36. §. fin. ff. de rei vin. l. 1. §. ad bestias, ff. de postul. l. 1. ff. de adil. edict. l. 4. ff. de leg.* Sic apud Triphoninum *l. fin. de fugit.* quoniam interdum, inquit, aut pecunia interversa; aut commisso aliquo majore maleficio, ad fugiendam inquisitionem, vel justitiam animadversionis, in harenam se dare mallent. *Prat.*

HARENA vulgari significatione pro sabulo in *lege 6. §. 1. ff. de servit. præd. rustic.* ubi jus. Harenæ fodiundæ inter servitutes rusticas memorantur. Harena ut Agell. *lib. 19. c. 8.* loquitur, licet singulari numero dicta, multitudinem tamen & copiam significat, minimarum ex quibus constat partium. *Briss.*

HARENOSUS locus *l. 24. §. adjicitur, ff. de dam. infect.*

HARENIFODINÆ *l. 13. §. inde est quæsitum de usufruct.* sunt loca, ex quibus hærena effoditur *l. 7. §. si vir. ff. sol. matr.* Harenarias vocant. Varro *lib. 1. de re rustic. c. 2.* Gajus *l. 13. ff. de public.* Marc. Cicero *in orat. pro Cluent.* Harenæ fodiendæ jus, *l. 6. §. 1. ff. de servit. rust.* Prat. ex Briss.

HARENARII in harenam descendentes, ut cum bestiis gladiatoribusve pugnent. Callistratus *in l. hæ autem. ff. de oper. libert. & l. 21. §. si ea. ff. de testibus, l. 5. ff. ad Treb.* Firmic. *lib. 8. Mathes. c. 10.* vocantur etiam bestiarii, & à Græcis θηριομάχοι, Sic harena missum accipe, *l. 4. de legat.* Prat. ex Briss.

HARENA aliquando Metaphorice forum dicitur: quoniam illic hodie nihilo modestius depugnant actores causarum, quam in harena olim solebant sese dilaniare. *Seneca*: Hoc ita, inquit, habitum est, scholam quasi ludum esse, forum harenam. Et *Plinius* harenam suam adpellat, centumvirale judicium, & profectò, rectissime. *Spieg.*

HARIOLUS, *l. nemo, C. de malef. & mathemat. in C. Theo.* ita appellatum eum qui divina mente vaticinatur, ait Donatus *in Phor m.* Terent. *actu 4. scen. 5.*

HARMOSTÆ, magistratus apud Lacedæmonios, qui efficiendis arcibus & reficiendis civitatibus præerant, ἁρμοσταὶ quasi provinciarum constitutores. *Budæus* annotavit. Vide *Nov. 28. c. 2.* & Pausan. *2. Laconicor.* & *Appia.* vide & de his in voce *Episcopi* supra.

HARPAGO telum est in summitate aduncum, quo aves capiuntur. Cæsar commentatio Belli civilis primo: Antesignanos (inquit) centuriones Cæsar ei classi attribuerat, qui sibi id muneris depoposcerant: hi manus ferreas atque harpagos paraverant nomen sumpsit ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν quod est rapere. Hunc *Anacharsis* Scytha Philosoph. invenit, ut refert *Plin.* alio nomine Harpax appellatur. Proinde trivialis ab eo quod rapax sit, lupum aucupatur. Hujus instrumenti meminit etiam apud nos Ulp. *in l. quæsitum est. §. si dominus. ff. de fund. instruct.* quo in loco verba Jurecoasulti passim mendosè circumferuntur. Alii instrumentum putant pluribus uncis munitum, quo vasa & alia complura, quæ in flumine vel in puteis ceciderint, extrahimus. Est & Harpago ferreum instrumentum, eo etiam hodie utimur ad circos vasis vinariis aptandos, vulgus Canem appellat. Puto tamen in loco hoc *Ulp.* harpagonas, & harpagones legi posse, cùm Græca dictio sit. Sed dum subdit, Hamos etiam instrumento contineri: castiga, Amas. Sunt autem Amæ, sine aspiratione, sarcula, seu falces messoriæ, quæ à Græco nomen sumpserunt. Id enim significat ἄμη. Harum in collectaneis rei rusticæ plurima est mentio, item & apud *Hesiodi* interpretes; quantum igitur conveniat Harpagoni ἄμη, nemo est qui nesciat. Ama etiam vas est, unde diminutivum fit Amula, ἀμὶς quoque vas est, in quo solemus meiere, nostris matula dici potest, ἄμης etiam placentæ est species: sed hæc nihil ad rem. *Cu a.*

HARPAGONES, *Hotomanus*, sunt adunca ferramenta, quibus quid extrahitur: ut si quid in puteum deciderit.

HARUNDO cædua *l. 59. §. fi. ff. de usuf. l. 7. quod vi aut clam. l. 3. ff. arb. fur. cæs.* scribitur sine *h. l. 40. ff. de cont. empt.* Prat. Briss.

HARUNDINE autem Ægyptios pro ligno uti, & Arundines comburi traditur, *l. 55. §. lignorum, ff. de leg. 3.* Prat. Briss.

HARUNDINETUM, unde harundo vitibus ful-

fulciendis sumitur *l. 9. §. 6. ff. de usufruct.* Prat.

Haruspex. Haruspices à victimis in ara aspiciendis dicti sunt. Is enim est haruspex, qui postquam hostia immolata est, inspectis extis futura prædicit, qui & extispex dicitur. Cæterum Hetruscorum peritiam in aruspicina præcipue celebrem extitisse, indicio est, quod Cicero *lib. 1. de Divinatione* scribit: Hetruria autem de cœlo tacta scientissime animadvertit, eademque interpretatur, quid quibusque ostendatur monstris atque portentis, &c.

Haruspex. *Pontanus* inde aspirat. *lib. 1.* Aspiramus, inquit, A in nomine Hara: cum caulam significat, differtque ab ara, in qua rem divinam faciebant, non solum tempore, sed etiam aspiratione, deducitur autem ab eo, quod est Hara, id est, avis, Hariolus. Hariolor. Haruspex, Haruspicium, Haruspicina, quæ voces omnes aspirationem habent. At qui non aspirant, ab ara victimarum dictum putant. *Spieg.*

Haruspicina *l. 9. C. de malef. & mathem. in Cod. Theod.*

Ab Hasta tabulæ. Ciceroni *Philippica* 2. dicuntur, tabulæ addictionis, quæ hastam subsequuntur: communiter alii decreti interpositionem vocant. Rab. dicto loco.

Hastæ subjicere, quod vulgo *Vergandten* vocant, est vendere in auctione, quæ fiebat apposita hasta. De qua lege Beroaldum, 4. *in Propertium Comment.* Id genus venditionis eleganti vocabulo *Tertullianus* Hastarium nominavit. Cæterum jus Hastæ pulchre tractat Zasius *in Scholiis in l. 1. de Orig. Jur.* Spieg.

Hastæ signum præcipuum est, nam & Carthaginenses, cum bellum Romanis indicerent, hastam mittebant: Cælius *lib. 21. c. 16. lect. ant q.* & Romani viros strenuos sæpe hasta donabant. Notandum etiam ab origine rerum pro Diis immortalibus veteres hastam coluisse. *Prat.*

Hasta autem non solum de auctionibus venditionibusque, sed & de locationibus quæ publicæ fiunt, dici consuevit, unde assueti hastæ appellati eleganter, qui etiam conducere consueverunt, ut annotavit Cælius *lib. 12. c. 17.*

Hastam abjicere, translata est causæ diffidere, & contentionem relinquere, *vom Handel abstehen*, Spieg.

Hasta ab Asto dicitur, quod astans ferri solet, autore *Var.* aspirationem ad differentiam secundæ personæ Imperativi asta, recipit. Utuntur jam nunc pleræque civitates hasta, ad significandum tempus liberæ emptionis & venditionis. Eo quod alicubi judices baculos deferant, reliquiæ sunt hastarii juris. *Oldendorp.* Eadem autem hasta posita, præcone quidem publico teste, qui Reipub. præerant, ut refert Cic. *de lege Agrar. & de Oratore.* vectigalia populi Romani imperiique opes ita aliquando proscripserunt auctionatique sunt, ut non obscure viderentur prope hasta Præconis insectari Cnei Pompei exercitum, quod vænire juberent eos ipsos agros, in quibus ille bellum gereret atque versaretur. Ipsam vero hastam non modo in auctionibus venditionibusque, sed & in locationibus poni solitam admonet *Ovidii* locus:

Aut populi reditus positam componat ad hastam,
Et minus magna non sinet urbis opes.

Rabitius *d. loc.*

Sub hasta autem res vendendi origo inde cepisse videtur, Quia hasta symbolum fortitudinis erat, eaque Principes rerum suarum autoritatem tuebantur ac conservabant: ut *Homerus* testatur in Iliade cum canit;

Κούρην ἣν ἄρα μοι γέρας ἔξελον υἷες Ἀχαιῶν
Δουρὶ δ' ἐμῷ κτεάτισσα, πόλιν εὐτείχεα πέρσας.

Quia hasta, armis, bello denique quæsita tanti fecerunt veteres, ut quæ ex hostibus caperemus jure gentium statim nostra fierent, liberique homines bello capti, in servitutem nostram deducerentur. Hoc igitur insigni hastarum titulo, tutissimisque jurisgentium insignibus, pelliciendo emptores, quo pluris licitarentur, ab emptione nullo periculo deterritos, res bello quæsitas hasta posita, omniumque consensu confirmata autoritate vendere cœperunt. Sic, ut scribit Val. *lib. 5. cap. 1.* Africani posterioris quæstor hastæ subjectos, captivos vendidit: & Publius Claudius Camerinos ductu auspiciisque suis captos sub hasta vendidit eodem *Valerio* attestante *lib. 6. c. 5.* Cumque Principes civium opes commissas, proscriptorumque bona vendentes, prædam suam dicere auderent, inveteravit consuetudo, proscriptorum bona, hasta posita vendere, hastæque & voci subjicere Præconis, ut testatur Cicer. *lib. 2. Offic.* Rabirius *loco allegato.*

Hasta fiscalis *l. 8. C. de remis. pig. & rub. C. de fide & jur. hast. fisc. lib.* 10. de hac Tertull. *in Apolog.*

Hastam Imperii & armorum insigne fuisse *Festus* author est, & idcirco observari in provinciis solet, ut Proconsules de civilibus provincialium causis cognoscentes pro tribunali hastam, & in facinorosos homines animadvertentes non hastam, sed gladium erigerent. Id quod ex *Cypriano* primum animadverti licet, qui sic *Epistolarum lib. 2.* scribit: Sævit invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit, insanum, hasta illic & gladius & carnifex præsto est. Rævardus *ad l. nemo potest. ff. de reg. jur.* Sic Reges Romani pro diademate hastas habuere, quas Græci *σκῆπτρα* dixere, ut testatur Justinus *lib. 43.* Prat.

Hastam mittere. Multis generibus id solenne fuisse legitur: ut bellum indicturæ hastam mitterent. Sic de Rhodiis id narrat Polybius *lib. 4.*

Hastam pro actione posuisse videntur Impp. *l. si tempora. C. de fid. & jur. hast.*

Hastarum solennitate à fisco res distrahebantur *l. 1. & 2. C. Th. de admin. rer. pupill.* & subhastatæ res dicuntur, quæ sub hasta venales propositæ sunt. *l. 3. C. de execut. rei judic. & subhastatio. l. 16. C. de rescind. vend.* Quæ autem sub hasta vænibant res, Prætoribus proclamantibus vænibant, quos ad hastam vænisse, & oblata pretia nunciasse. Acron. *in Satyr. 6. lib. 1. Serm.* Horat. scribit; & Hasta etiamnum in quibusdam Galliæ partibus uti solent Præcones & oblata pretia nuntiare. *Prat.* ex *Briss.*

Hastæ præesse, hoc est, forensibus ac privatis expeditionibus. quod est centumvirali judicio, apud Pompon. in *l. 2. §. deinde* cum placuisset de orig. juris Romani etiam in honorem Romuli, qui ab hasta Quirinus dicebatur, omnia fere solennia per hastam significabant. Unde etiam rebus, quæ per auctionem publice vendebantur, hasta adhiberi consueverat. Idque sub hasta vænire, & Subhastatio dictum est.

Hasta centumviralis idcirco dicta, quod centumviri hasta in foro posita, judicabant. *Prat.*

Hastam ponere dixit. Cicer. *lib. 1. offic.* pro eo quod est, publicata civium bona auctione vendere, cujus venditionis hasta insigne erat, quam

hastam

hastam scceleratam & cruentam à *Cicer.* dictam observamus: quod scceleratorum opes commissas & publicatas, vel bello, vel sanguine denique quæsitas, sub hasta venire moris fuerit. Rabirius *de hastarum origine.*

HASTAM refrixisse Cicero *in epistola ad Cassium* dixit, cum civium bona non publicarentur, nec hasta posita voci subjicerentur Præconis. Rabirius *dicto loco.*

HASTÆ velitares erant jaculatoriæ, i. e quibus eminus jaculabantur, proinde aliis leniores: De his *Ovid.* ita scribit:

Usque petit primo planum flaventis arena
Nondum calfacti velites hasta solum.

HASTAM velitarem Polybius videtur γεῤῥον appellare, de quo plura Turneb. *lib. 14 adversar. c. 11.*

HAUBERTICUM feudum Gallica lingua vulgo dicitur pro Loricatum, i. e. datum vasallo ea conditione, ut ad edictum loricatus, sive cataphractus præsto sit. Nam ut Lorica Latinis proprie & minus usitate est tegmen de loro factum, quo majores in bellis utebantur, quemadmodum *Servius* scribit 12. *Æneid.* frequentissime autem pro ærea armatura integra usurpatur: sic apud Gallos *Haubert* proprie loricam anulis contextam significat, quam vulgus *Cotte de maille* appellat, unde vetus proverbium Gallicum *De maille à maille on fait le haubergion.* Post vero integra equitis armatura eo nomine appellata est: videturque Normannicum verbum fuisse, cum in ea Galliæ parte frequentius illud verbum usurpetur: unde *Fiefs de Haubert* Feuda loricæ. *Prat.*

HAUSTUM esse jus hauriendi aquam è puteo vicini Jurisc. indicat *in l. 1. de serv. rust. præd.* Porro hauriendi jus, non hominis, sed prædii est, autore Pomponio *in l. si in ... in fin. de servit. rustic. præd.* Adstipulatur Paulus *in l. cum fundus ff. commun. prædior.* Prat.

H Æ.

HÆMUS mons. *l. cum appellatio. C. de appell. sent.* Hæminontus secundum Marcellinum *lib 6.* Et secundum Hilarium *in lib. de Synodo adversus Arrianos.* Eminontus, vel, ut alii adscripserunt, Eminuntus, sed perperam pro Æminontus: provincia est Europæ ac Thraciæ. Cujac. *obser. lib. 8. c. 26.*

HÆREDES sunt, qui in jus & locum defuncti succedunt, *l. 9. §. 1. ff. de edit. l. 34. ff. de judi. l. 43. ff. de divers. reg. l. 37. ff. de acq. hæred.* Ab eo quod quasi heri sint, i. domini. *§. ult. Instit. de hæred. qual.* *l. 1. ff. de succed.* licet ab ære id nomen Isidorus *lib. 9. Etym. c. 5.* alii etiam ab hærendo contra veterem scripturæ rationem deducant. *B ss.*

HÆREDEM suum nasci dicimus, qui post mortem nascitur, quoniam sicut viventis nemo est hæres, ita nemo testatori vivo suus hæres nascitur. Futurum autem hæredem nasci, qui vivo testatori suus nascitur: quod futurus pro parentum voto speratur. *arg. l. ... ff. unde liberi.* Igitur dicitur nasci non suus futurus, quem alius præcedit. Ex Salomon. *in vulgatiss. leg. Gallus.* Spieg.

HÆREDUM tria sunt genera: necessarii, sui, qui & necessarii sunt, extranei sive voluntarii. Cujac. *ad l. 2. ff. de excus.*

HÆREDES sui & necessarii dicuntur liberi, qui in famil * proximum à patrefam. gradum obtinent: sui. quia hæreditatem tanquam suam: necessarii, quia jure antiquo retinere cogebantur, *l. 11. ff. de lib. & posth. l. 57. ff. de acq. hæred.* vide sui & necessarii. & adde Connan. *lib. 10. c. 5. n. 2. 7. & 9.* Hotom. Vel

HÆREDES sui & necessarii, qui in potestate testatoris morientis modo fuerint: veluti filius, filia, nepos, nepusve ex filio, & deinceps cæteri liberi. Sed sui quidem dicuntur, quia domestici hæredes sunt, & vivo quoque patre quodammodo domini existimantur: necessarii verò, quia omnino sive velint, sive nolint, tam ab intestato, quam ex testamento ex *l. 12. tab.* hæredes fiunt, *§. sui autem, 3. & seq. Instit. de hæred. qual. & differ.* Prat.

HÆREDES extranei dicuntur, quicunque testatoris juri subjecti non sunt. Itaque liberi quoque nostri, qui in potestate nostra non sunt, hæredes à nobis instituti, extranei hæredes nobis videntur. ut Imp. *§. 3. de hæred. qualit.* Hoto. Vel sic

HÆREDES extranei dicuntur, qui in potestate testatoris non sunt: quo in numero patribus quidem emancipati liberi: matribus verò, quilibet: patronis autem, servi post institutionem manumiss. *l. cæteri, de hæred. qualit. & diff.* Dicuntur autem hi etiam hæredes voluntarii: nam cùm testatoris juri subjecti non sint, arbitrio eorum adeundi repudiandive potestas permittitur. *Hot.*

HÆREDES quidam sunt testamentarii & legitimi. Sed hi demum hæredum nomen obtinent, qui jure civili succedunt, Prætorii successores, hæredes non appellantur. Hæredes enim lex tantum facit 12. tab. lex item Cornelia captivos, aut Senatusconsultum, ut Orphitianum & Tertyllianum, vel Principis constitutio, ut in filiorumfam. militumve hæreditate accidit. Prætor vero hæredes non facit, *§. quos autem Instit. de bon. pos. l. 2. §. ult. ff. unde legitim.* Unde quod in *l. 6. ff. quæ in fraud. creditor.* antehac legebatur hæreditatem vel honorariam, à Pand. Florent. rectè abest. Et in *l. 1. C. si quis ignor. rem minor.* hæreditario & honorario titulo succedere diversa sunt. Itaque & fideicommissarii, & bonorum possessores ab hæredibus vere semper separantur, nec hæredes, sed velut hæredes, aut hæredibus similes personæ perpetuo dicuntur, *l. 1. ff. de possessor. hæred. pet. l. 20. §. licet. ff. de petit. hæred. l. 1. §. si ... ff. de pos. l. 58. ff. de oblig. & act. l. 28. ff. de re jud. l. 5. §. & si hæres. ff. ut in possess. leg. l. 9. in fi. ff. de reb. aut. judic. l. 1 8. ff. de divers. reg. jur. l 3. in fi. ff. de tabul. exhiben. l. 2. §. si quis nomine. ff. ne quid in lo. publ. l. 25. ff. famil. ercisc. l. 1. §. 1. l. 47. in fi. ff. ad leg. Falcid. §. restituta. Inst. de fideicomm. hæred. l. 10. in fin. ff. quæ in fraud. cred. l. 1. §. ult. ff. ne vis fiat ei, qui in possession.* Ulp. *in Inst. tit. 28.* Theoph. *in tit. de perpet. & temp. act. ad fin. pr.* Briss. Hæredum necessariorum & extraneorum differentia hæc est: Necessarii hæredes non adeunt, nec adire dicuntur usquam, sed existunt statim. *l. 1. §. qui sunt. ff. si quis omis. caus.* & habent jus ἀναφαίρετον. Extranei hæredes fiunt aditione scilicet. *l. filiusf. ... ff. ad l. Falc.* Necessarii existunt etiam ignorantes & inviti. Verum ut extraneo hærede scripto, tutelæ & cætera, quæ in testamento scripta sunt, statim atque hæres adierit, valent, ita necessario hærede scripto fateor, tutelas, statim atque is hæres extiterit, quod contingit continuo à morte defuncti valere: nam & libertates statim valent, *l. sciendum, de manum. testam.* & substitutio pupillaris *l. si filius, qui patri, de vulg. substit. l. g. filius, de acquir.* Ergo & omnia, quæ testamento scripta sunt,

mortuo testatore, statim valere incipiunt, *l. si post mortem, de leg.* 1. Cæterum aditionis verbum etiam ad necessarium hæredem pertinere, & aditionis verbo mistim, nego & pernego. *Cujac.* excusat.

Hæredes feudales, *Lehenerben*, ut filii: *Lanaterben*, ut filiæ. Profecto eleganter hæc verba differentiam indicant inter masculos & fœminas.

Hæredes lineæ descendentis dicuntur *Ganerben, Die da im rechten Blutstamm niderwärts geben.* Hi enim præ cæteris omnibus ascendentis lineæ, vel ex transverso hæreditatem accipiunt. *Ganerben* igitur, *daß an sie das Erb niderwerts gehet*: antiquo Saxonum verbo. *Speg.*

Hæredes nuncupâti à scripto distinguuntur, & dicuntur aliquando, qui quidem in testamento scripti sunt, sed ab alio quodam scripti, dictante testatore. Idque etiam significat Suetonius loquens de liberis Cleopatræ, qui Antonio nuncupante sive dictante scripti hæredes in ejus testamento erant ab amanuensi vel scriba. Balduin. *tit. de militari testam.* Porro his verbis stipulationis, Te Hæredemque tuum dare spondes? & si plures sint hæredes, continentur, *l.* 158. *ff. de verb. signif.* Plane si quis ita dixerit: Hæres meus damnas esto dare aureos quinque, non quilibet hæres, sed omnes videntur damnati, ut una quinque dent. Ad omnes utique hæredes etiamsi plures gradus testamento facti sint, ea verba pertinebunt. *l.* 44. *ff. de legat. lib.* 2. *l.* 98. *ff. de legat. lib.* 3. Itaque & qui ita dixit, Quantum hæres meus habebit, tantum dato, pro eo est ac si ita dixisset, Quantum omnes hæredes mei habebunt, *l.* 43. *ff. de legat. lib.* 2. Quanquam autem hæredis verbo juris tantùm successor demonstratur, quod tamen alicui ita datum fuerit, ut & ad hæredes pertineat, etiam ad legatarium voluntatis potius, quàm Verborum ratione transferri poterit, *l.* 219. *ff. de verborum significat.* Brisson.

Hæredes accelerantes, *Gabnerben* in Spec. Saxon. art. 17. appellari videntur. quod Francogallica lingua nominat *Habiles à succeder.* Quando, inquit hæreditatem neque soror neque frater adeat, omnes qui se in pari gradu existere probaverint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cùm in his sexum non discernamus, hæredes accelerantes eos eppellamus. *Prat.*

Pro Hærede gerere, quemadmodum Paul. *lib.* 4. *sentent. tit.* 8. scribit est destinatione futuri domini aliquid ex hæreditariis rebus usurpare. Et ideo pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas rationesque disponit, & qui servis hæreditariis, jumentis, aliisve rebus pro domino utitur Ulpian. quoque *Instit. tit.* 22. Pro hærede, ait, gerit qui rebus hæreditariis tanquam dominus utitur, veluti qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut servis hæreditariis cibaria mandat. Idem *lib.* 61. *ad edict.* Pro hærede gerere eum videri scribit, qui aliquid facit, quasi hæres: nec hoc tam facti esse, quàm animi. Nec enim aliquid hæreditarium attingere satis est, sed hoc amplius eo animo esse debet, qui attingit, ut hæres esse velit, *l.* 20. *ff. de hæred. instit.* Itaque gerit pro hærede, qui animo successionem agnoscit, licet nihil hæreditarium attingat: veluti qui re non hæreditaria tanquam hæreditaria utitur. *l.* 21. *§.* 1. *l.* 86. *in fin. l.* 88. *ff. de adqu. hæred.* Denique qui pro domino aliquid facit, quod citra jus & nomen hæredis facere non possit. Quod si sepulchri violati egerit, vel operas à liberto paterno petierit filius, nihilo magis pro hærede gerere intelligitur: quoniam illa etiam in non hæredem cadunt, *l.* 20. *§. penult. & l. ultim. de adquir. hæred. l. penult. ff. de sepul. viol.* Ita pro hærede gerere accipimus in *l.* 59. *§. Titius. ff. de hæred. instit. l.* 5. *ff. de castr. pec. l.* 4. *& l.* 5. *C. de jure delib. lib.* 4. *Co. ad Trebellian.* & pro hærede gestionem in *l.* 14. *§. plerique. ff. de religios.* Et pro hærede gestio. *l.* 19. *C. de jure de lib.* Justinian. Novell. 1. [illegible] Brisson. Cujac. in *[illegible] suis, de divers. tempor. præscript. & term. cap.* 15. dicit, multo melius ex constitutione Justiniani hodie esse, ex inventario se pro herede gerere, quàm ex deliberatione. Nam ex deliberatione hæres tenetur in solidum creditoribus hæreditariis, nec Falcidiæ beneficium habet. Ex inventario hæres tenetur pro viribus hæreditatis, & Falcidiæ beneficium habet. Verum contractiora sunt inventarii, quam deliberationis tempora. Inventarii sunt trium mensium, Deliberationis anni vel novem mensium, *l. ultim. §. sed quia. Cod. de jure delib.* ubi à Principe annus datur, à cæteris vero novem menses.

Pro Hærede usucapere, & pro hærede possidere quis dicatur annotavit *Sesterus* ex *Duareno.* D. pro hærede vel possessore. Cujus formalia, verba ad explicandam hanc *Φράσιν* ordine hic recensenda esse putavi. Is (inquit) usucapit pro hærede, qui cùm hæres sit, revera rem alienam ut hæreditariam possidet. Hic nota necessarium esse, ut hæres sit quis revera, & non putet se hæredem esse. Error enim falsæ causæ usucapionem non parit. *§. error autem Institut. de usucap. l.* 27. *l.* 29. *ff. eod.* Hinc dicitur in leg. ultim. hoc tit. eum qui testamenti factionem non habeat passivè scilicet, eum non posse usucapere pro hærede. Aliud infertur ex *l.* 1. quod ex vivi bonis pro hærede nihil usucapi possit, &c. Vivi enim hæreditas nulla est, ut dicitur in *l.* 1. *tit. de hæred. vel act. vend.* Aliter tamen accipitur hoc verbum in petitione hæreditatis. Pro hærede possidere is dicitur, qui putat se hæredem esse, quamvis non sit. *l. pro hærede, l. licet, l. regulariter, de petit. hæred.* Notandum tamen est, justam causam erroris prodesse ad usucapionem, *l. non solùm. §. quod vulgo. tit. de usucap.* In suis autem hæredibus hæc usucapio locum non habet, *l.* 2. *C. de usucap. pro hæred.* Ratio satis obscura est. Ego puto ideo hoc constitutum esse, quia non est verisimile suum hæredem, qui dominus est rerum hæreditariarum etiam vivo testatore, ut dicitur in *l. in suis de lib. & posth.* eum ignorare, an res hæreditaria sit necne. In extraneo secus accidit, qui multo justiorem causam habet ignorantiæ quàm suus, & propterea aditio non est necessaria in suis hæredibus, quia jam domini sunt: vide Duaren. *ad d. tit. ff. pro hærede.*

Hæredis porro appellatio per multas successiones accipitur, nec tantum ad proximum hæredem, sed & ad ulteriores refertur, ita ut hæredis hæres, & deinceps ea appellatione contineatur. *l.* 65. *l.* 170. *ff. de verb. sign. l.* 2. *ff. de liber. l. exceptis paucis speciebus*, in quibus hæredis appellatio proximum tantum continet: ut in substitutione impuberis his verbis facta, Quisquis mihi hæres erit, & in l. Ælia Sentia, & in Edicti Prætorii his verbis, Tum quem ei hæredem esse oportet. *l.* 70. *& l.* 227. *ff. de verb. sig. l.* 1. *ff. unde legit.* Quinimo & ita in secundis tabulis facta substitutione, Quisquis mihi hæres erit, Idem Filio meo hæres esto: scriptos tantùm hæredes, & qui ex testamento hæredes existerent, contineri placuit. Et ideo non tantùm hæredem, sed & patrem,

patrem, qui per filium; dominum, qui per servum hæres extiterit, ab hac substitutione repelli, quia hi omnes non ex judicio veniunt, *l. 3. & l. 8. ff. de vulg. & pup. l. 27. §. qui suspectam. & l. 55. §. qui fideicom. in fin. ad Trebell.* Cæterum, qui semel hæres extiterit, etiamsi vivo pupillo hæres esse desierit, hæreditate forte vel ex causa inofficiosi testamenti, vel ut indigno ablata, ad hæreditatam nihilominus admittetur. *l. 31. l. 43. §. ult. ff. de vulg.* Est & alius casus, in quo hæredis appellatio proximum tantùm complectitur, qui traditur in *l. 14. C. de usufr.* Briss.

HÆREDIS appellatione, omnes significari successores, credendum est. *l. hæred. de verbor. sign.* Spieg.

HÆREDIS nomen latiore significatione possessorem & fideicommissarium, & legatarium comprehendit. *Spieg.*

HÆREDI adjectus non potest efficere, ut qui semel hæres extitit, desinat esse hæres, *l. & qui so vendo. ff. de hæred. instit.* Oldend. Prat.

HÆREDIS nomen si quis non dixerit quidem, sed indubitabili signo eum demonstraverit, quod penè nihil à nomine distat (non tamen eo, quod contumeliæ causa addi solet) valet institutio, *l. quoties volens. §. si quis. ff. de hæred. instit.* Prat.

HÆREDUM multi gradus in testamento fieri possunt, instituendo & substituendo, *l. si posthumus, de lib. & posthum. pr. Inst. de vulg. substit.* Hæredes enim primi dicuntur, pro hæredibus primum nuncupatis, hæredes secundi, pro secundo pronunciatis, *l. si quis cum testamentum, ff. qui testam. facere possunt.* Prat. Sic

HÆREDES aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti primo gradu: substituti secundo vel tertio, *l. 1. de vulg. & pup. substit* Old. Prat.

HÆREDIS Institutio aut duplex est, aut simplex. Simplex, veluti: Lucius Titius hæres esto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, tunc Cajus Sejus hæres esto, Duplex, veluti: Filius mihi hæres esto. Si hæres non erit, sive erit, & intra pubertatem decesserit, tunc Cajus Sejus hæres esto. ibid. *Old. Pratej.*

HÆREDITARE, vulgare sordidumque verbum esse monuit Alc. legitque haud dubiè corruptè in antiquis C. Cic. *lib. 2. ad Attic. epist. 5.* Cùm in Sicilia hæreditatem sæpe hæreditasset. Unde aliqui emendarunt, legentes, ædilitatem sæpe dictuasset: verum cùm, quid sit dictitare ædilitatem non satis constet, meritò ille putat, quod minus receditur ab exemplari, si legatur: Cùm in Sicilia hæreditate sese ditasset. *Spieg.*

HÆREDITARIA bona à patre, avo, & proavo, *Stamdigue.* Ea vero bona immobilia, quæ eminus, dicuntur, *Eigen-gende Gründe* Oldendorp.

HÆREDITARIA onera sunt funeris, æris alieni, & legatorum sumptus *l. 20. §. 1. ff. de acq. hæred. l. 2. §. illud tenendum. & §. si quid publice. ff. de hæred. vendit.* Briss. Prat.

HÆREDITARIA sepulchra dicuntur, quæ quis sibi hæredibusque suis constituit: vel quod paterfam. jure hæreditario acquisivit. *l. 5. & 6. ff. de relig. & sumpt.* Hotomann. Prat. Briss.

HÆREDITARIÆ actiones, in *tit. de hæredit. actis. C.* accipiendæ sunt, quæ ex negotiis cum defuncto gestis, vel ex delictis in hæredes dantur. Quo in numero & legatorum actiones haberi placet, quamvis ab hærede cœperint. *l. 39. ff. de obl. & act.* Eodemque modo & hæreditarium æs alienum id etiam intelligitur, de quo cum defuncto agi non potuit: veluti si debiti conditio post mortem extitit, vel si se daturum, cum moreretur, promiserit; vel si fidejussor pro eo post mortem solvit. *l. 7. ff. de rebus auct. judic. poss.* Brisson.

HÆREDITARIÆ & illæ actiones appellantur, quæ in hæreditatis defuncti bonis sunt. *l. 1. §. hac act. ff. si quid in fraud. patr. l. 59. ff. ad Trebel. l. 20. §. cum prædixerimus. ff. de petit. hæred.* Quæ verò ex defuncti persona hæredi dantur, etiamsi defuncto nunquam competierunt, hæreditariæ tamen dicentur, *l. ut in spec. c. l. 84. ff. ad l. Falcid.* Planè quæ patrono ad revocanda ea, quæ in fraudem ejus alienata sunt, datur actio, hæreditaria non est, i. ex bonis liberti, sed propria patroni, *l. 1. §. hac act. ff. si quid in fraud. pat.* Briss.

HÆREDITARIAS res pro ipsa hæreditate posuit Tullius, quod Galli similiter, faciunt, qui res suas immobiles, i. fundos & prædia *hæ ed:tagium* vocant, At Jurisconsulti, qui subtilius ista quæsiverunt, hæreditatem separant a rebus hæreditariis, eamque volunt juris nomen esse, ut ejus qui nihil habeat in bonis, hæres esse possit. Connan. *lib. 10. c. 5. n. 1.* Hot.

HÆREDITARIO jure capi dicuntur, in *l. 91. ff. ad leg. Falcid.* quæ quis eo ipso, quod est hæres, capit. *Prat.* ex *Brisson.*

HÆREDITARIUS census. *Erbzins*: est emphyteusis. quæ propter canonem datur ad colendum jure hæreditario, donec non detrectet colonus solutionem. *Oldendorp.*

HÆREDITARIUS creditor aut debitor dicitur, cui hæreditas obstricta est; & qui hæreditati, non defuncto obstringitur. *l. 14. cum sequentib. ff. de hæred. t. pet.* Prat.

HÆREDITARIUS debitor intelligitur is, qui servo hæreditario promisit, vel qui ante aditam hæreditatem damnum dedit Paulus, *lege sed verum. de petit. hæred.* Old.

HÆREDITARIUS servus vere dicitur, cum hæreditas adhuc jacet, aut à nemine possidetur. Hæreditas enim nondùm adita vicem personæ sustinet. *§. servus etiam. Inst. t. de hæred. instit. l. 15. ff. de usu sp.* Vide Zas. *in l. possess. §. veteres. ff. de acqu. vel amitt. poss.* Oldend.

HÆREDITARIUM feudum, quod à patre & avo procedit, *Erblehen.* Prat.

HÆREDITARIUM officium in aulis Principum, ut *Erbtruchses. Erbmarschalk. Erbschenck.* Old.

HÆREDITAS, ait Theoph. est jus quoddam certis modis constitutum. sed intellectu comprehensum, quod alieni patrimonii universalem dominium me efficit, *tit. de reb. corpor. & incorp.* Hot.

HÆREDITAS. Nihil aliud est hæreditas, quam successio in universum jus, quod defunctus habuit tempore mortis. *l. nihil aliud, ff. de verborum significationib. l. hæreditas. ff. de regul. jur.* Similis definitio apud Ciceronem *in Topic.* in locuplà definitione. Quo loco ne fallaris, Jurisconsultus ad vulgarem loquendi usum respiciens, ut foro deserviret, aditionem magis hæreditatis, quam ipsam hæreditatem, definit. Nam cum hæreditas (ut *Oldendorpius* in duodecim tabulis) sit relatio juxta æqualitatem & inæqualitatem, ipse definire maluit, juxta actionem & passionem; ut est aditio. Quamobrem ulpianus *in l. pecuniæ. §. hæreditas. ff. dicto titul. de verb. signif. & in l. hæred. ff. hæreditas.* Hæreditas, inquit, nomen juris est, quod & accessionem & decessionem in se recipit. Et, sine ullo tempore, juris intellectum habet. Ex qua definitione hæreditatis eliciuntur sequentes conclusiones, scilicet, hæreditatem non nisi

succeſſione deferri: rei particularis non eſſe hæreditatem: jus illud in definitione poſitum, antequam hæredi quæratur, & quamdiu jacet hæreditas dici: viventis non eſſe hæreditatem: ibi in definitione. *l. hæreditas, & l. 1. ff. de hæred. vendit.* hæreditatem non tantùm proximum, ſed & remotum reſpicere hæredem: hæreditatem jacentem repræſentare defunctum, *Anch.*

HÆREDITAS, ut rectè *Caſſiodorus* ſcribit in *Pſalm. 2. & 15.* & 77. ab hero dicta eſt, id eſt, domino, quod eam jure legitimo dominus poſſideat. Cujac. *lib. 2. Inſtit. titul. de hæredit. qual. & diff.* ſi quis vero miretur, quod quæ in hærede ſyllaba producitur, ea in hero corripiatur, legat Gellium *lib. 12. c. 3.* Cujac. *ſerv. & emendat. lib. 5. c. 10. in fin.*

HÆREDITAS quamvis pro domino habeatur, perſonam tamen domini veram non repræſentat. Ræcard. *ad l. omnia fere jura. ff. de reg. jur.*

HÆREDITAS univerſitatem quandam ad jus ſucceſſionis demonſtrat. *l. 208. de verb. ſign.* Juris quoque nomen eſt. *l. 3. ff. de bon. poſſ. l. 17. §. 1. de verb. ſign.* & in jure conſiſtere dicitur, *l. 1. ff. de rer. diviſ.* Proinde abſque ullo tempore juris intellectum habet. *l. 30. ff. de hæred. pet.* Hæreditatis itaque appellatione etiam damnoſa continetur. Hæreditatis verbum interdum pro rebus ipſis & corporibus hæreditatis uſurpatur. *Prat.*

HÆREDITATIS appellatione neque legata neque fideicommiſſa continentur *l. ſi Titius de leg. 3.* Prat.

HÆREDITAS obligat nos æri alieno, etiamſi non ſit ſolvendo. De ea autem hæreditate loquimur, in qua non ſuccedunt hujuſmodi perſonæ quaſi neceſſariæ. Ulpian. *in l. ex more de acq. hæred.* Prat.

HÆREDITATEM paternam filius poteſt recuſare, fraternam autem retinere, *l. ſi filius qui patri, ff. de vulg. & pupill.* Prat.

HÆREDITAS eſt pecunia, quæ morte alicujus ad quempiam pervenit. Nam (ut ait Juſtin. *ſub tit. de reb. corporal.*) aliud eſt hæreditas, aliud res, quæ per eam acquiruntur. Hæ corpora ſunt, illa vero jus: hæ certa ſunt, illa incerta eſt: hæ per ſe ſemper utiles ſunt, illa nonnunquam damnoſa. Quod *Seneca* non animadvertens *lib. de benef.* 6. Juriſconſultorum, inquit, iſtæ argutæ ineptiæ ſunt, qui hæreditatem negant uſucapi poſſe: ſed ea quæ in hæreditate ſunt, tanquam quidquam aliud ſit hæreditas, quam ea quæ in hæreditate ſunt. *Hot. Prat.*

HÆREDITATIS acquirende, cauſa duplex eſt, teſtamentum & lex: legis cauſa rurſus duplex, Agnatio & patronatus. Scire igitur quis debet, teſtamento an lege ſibi deferatur hæreditas: & ſi lege, agnationis an patronatus jure, *l. ſi is ad quem ff. de acqu. hær. l. pupillus. ff. eod.* & ſi teſtamento, jure inſtitutionis, an jure ſubſtitutionis. Cujac. *tract. 1. ad Afric. n. 5.*

HÆREDITAS alia Teſtamentaria eſt, alia Legitima: 1. quæ ſine teſtamento l. 12. tab. alicui defertur. *l. quod autem 6. ff. quæ in fraud. cred.* Interdum tamen etiam teſtamentaria hæreditas lege deferri dicitur: ut *l. 1. ff. de hæred. pet. leg. lege. 130. ff. de verb. ſign.* Hoto.

HÆREDITAS defuncti non adita, caduca fit, *Nov. de hæred. & Falcid. §. ſi vero ſubſtitutio,*

HÆREDITAS plerumque allodia ſignificat, ut in *Spec. Sax. art. 5.*

HÆREDITAS quandiu ex teſtamento poteſt adiri, ab inteſtato non defertur, *ff. de acq. hæred. paſſim.* Prat.

HÆREDITAS jacens dicitur, quæ nondum adita eſt, *l. 1. ff. de ſucceſſ. edict. l. antiqua, 33. §. qua ſtatum. ff. quod vi aut clam. l. 5. ff. ut in poſſ. legat.* Hotomann.

HÆREDITAS defertur, quæ teſtamento alicui relicta eſt, *l. lege 130. de verb. ſign.* Hotom.

HÆREDITAS avocatur, ſi teſtator ut inteſtatus moreretur, incidit tabulas, & hoc approbaverint ii, qui ab inteſtato venire deſiderant. Connan. *lib. 9. c. 7. n. 3.*

HÆREDITAS aditur, cùm hæres eam accipere vel dicto, vel facto teſtatur. *§. 6. Inſt. de hær. qual.* Hotom. Eſt autem adeunda hæreditas intra dies centum. Cujac. *obſer. lib. 3. cap. 6.*

HÆREDITAS omittitur, cùm hæres excludi ſe ab eo tempore paſſus eſt. *Hotom.*

HÆREDITAS repudiatur, cùm is ad quem delata eſt, adire recuſat. Repudiantur enim ea tantum, quæ jam delata ſunt, *l. 1. §. decretalis. ff. de ſucceſſ. edict.* Hotomann.

HÆREDITAS uſucapi non poteſt. Eſt enim jus incorporale, atque hanc etiam fuiſſe JCtorum ſententiam ſcribit Seneca *lib. 6. de beneficiis.* Cujac. *in comment. ſu s ad l. pen. ff. pro emptore.* Res hæreditariæ autem rectè uſucapiuntur.

HÆREDITAS codicillis neque dari neque adimi poteſt, *l. pen. de cond. inſtit. §. pen. Inſtit. de codicillis.*

HÆREDITATEM ad nos pertinere, hæredem effici, *l. 1. & 2. ff. petit. hæred.* Ad hæreditatem vocari: hæredem fieri, *l. 3. in fin. ibid.* Prat.

HÆREDITAS plerumque dividitur in duodecim uncias, quæ aſſis appellatione continetur, *l. ſervum meum, §. fin. ff. de hæred. inſtit.* Old. Prat.

HÆREDITAS defuncti locum obtinet, *l. non minus. in fin. ff. de hæred. inſtit.* Quia creditum eſt, inquit, hæreditatem dominam eſſe, & defuncti locum obtinere. *Oldendorp. Prat.*

HÆREDITAS ex die, vel ad diem non rectè datur, ſed vitio temporis ſublato manet inſtitutio, *ff. de hæred. inſtit.* Old. Sic etiam *Cujac.* dicit: Ex die expreſſim non rectè dari hæreditatem veluti poſt quinquenniũ quã moriar. Tacitè verò rectè eam dari, *l. quoties, §. pen. ff. de hæred. inſtit; l. ſi mater. ff. de pact.* Cujac. *ad l. 35. ff. de hæred. inſtit.*

HÆREDITAS fideicommiſſaria, à fide hæredis, cui committitur, nomen accepit. quæ & fiduciaria appellatur. *Spieg.*

HÆREDITAS juſta dicitur, quæ jure legitimo obvenit, i. cognationis nomine. Hic enim titulus hæredis pleniſſimus eſt, & omnibus partibus juris nixus. Ex. Bud. *annot pr.* Spieg.

HÆREDITAS juſta (ut ait Bud. in *annot.*) dicitur verè & planè hæreditas, quæ jure legitimo obvenit, i, cognationis nomine ἡ κατ' ἀγχιστείαν κληρονομία: Græci enim jus legitimæ ſucceſſionis ἀγχιστείαν vocant, quod ſignificat etiam jus proximè ad aliquem accedendi, ut ex *Plutarcho* docet ipſa *Budæus in comment. linguæ Græcæ.* Et Ἀγχιστεύειν jure propinquitatis hæreditatem cernere petereque. Sic igitur juſta hæreditas & legitima idem ſunt: Τὴν ἐκ κατ' ἀγχιστείαν κληρονομίαν, Brechæus *l. lege obvenire. tit. de verb. & rer. ſign.* &c.

HÆREDITAS lucroſa. Cajus *ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Nam liberum, inquit, cuique eſſe debet, etiam lucroſam hæreditatem omittere: quod pulchrè declarat Ulpian. *in l. quia autem is, §. non ſimpliciter. eod. tit.* Spieg.

HÆREDITAS delata. Vide, Delata hæreditas, & *l. is poteſt. ff. de acq. hæred.* Item ordo deferendæ hæreditatis ab inteſtato ſine ullo dolo repudiatæ, cujus cognitio ad alia quoque proderit, tractatur *Novell. de hæredib. & Falc. §. etſi nemo alius. & ſeq. conſtit. 1.* Spieg.

HÆREDITAS ſine ſacris. Quære, Sine ſacris hæreditas.

HÆREDITAS communis, quæ ad utrum, æqualiter lege veniebat, Cic. *pro Flac.* Spiegel.

HA-

Hæreditate indignus habetur, qui non habet in eo conſentientem defuncti voluntatem. Connan. *lib. 9. cap. 7. n. 2.*

Hæreditate venire bona dicuntur, quæ jure hereditario alicui obveniunt. Cic. *de Invent.*

Hæreditatem adire dicitur is, qui hæres factus, vel autoritate Prætoris, vel qua voluntate in hæreditatem ſe intromittit. *Spieg.*

Hæreditatem in capita dividi, nihil aliud eſt, quam eam in tot partes eaſque æquales diſpeſci, quot ſunt capita, quibus ſolet deferri. In Stirpes verò ſucceſſio dividitur, quando liberi parentis ſui locum adſumentes, in eam hæreditatis partem duntaxat ſuccedunt, quàm parens ubi ſuperſtes eſſet, adſecutus fuiſſet. Sic dicta, quod ſecundum ſtirpes atque radices ejus domus confertur, & poſtea in ſucceſſores ex ſingulis ſtirpibus pro cujuſque portione disjicitur. Vide infra. In capita ſuccedere. *Spieg.*

Hæreditatem crevi, pro acquiſivi: quæ locutio & apud *Ciceronem* non eſt infrequens: qua quidem vulgus jam uti cœpit. Neque tamen, *Vigl.* inquit, ſcio an quiſquam recte intelligat. Arbitratur, is, e. nòn à decernendi ſignificatione dictam Cretionem, ſed à cernendo, i. videndo: quod Varronem quoque velle putat *lib. 5. de verb. orig.* Spieg.

Hæreditatem ſibi, ſeque ei obligare, *l. nam & Ser. §. qui negotia ff. neg. geſt.*

Hæreditatis procurationem ſuſcipere in princ, *l. debitor mens. ff. de neg. geſt.* Spieg.

Hæreditatis aditio, eſt modus adquirendi dominium jure civili introductus, §. *fin. Inſtit. de donationib.* atque adeo quædam actio: hæreditas verò bonorum univerſitas, quam reliquit poſt ſe defunctus. Cajus JCtus in nihil aliud, de verb. ſign. aditionem hæreditatis potius, quàm ipſam hæreditatem definire voluit. Nam cùm hæreditatis ſit relatio juxta æqualitatem & inæqualitatem, ipſe definivit juxta actionem & paſſionem. Quod ſi conſideraſſet Bartol. *in rubr. ff. de acq. haredit.* in ea definitione explicanda tantopere non fuiſſet anxius. *Spieg.*

Hæreditati nemo alligatur, neque exhæredari poteſt ex alterius facto. *l. paterfam. ff. de hared. inſtit.* Prat.

Hæreditatem repudiando nihil agit, qui dubitat, vivat teſtator, nec ne, *l. is qui hares, ff. de acq. hared.* is autem qui putat ſe neceſſarium, cum ſit voluntarius, non poterit repudiare. Nam plus eſt in opinione, quàm in veritate, *ff. eod. tit. §. ſi quis 12. Inſt. de legatis.* Ei, qui ſe non immiſcuit hæreditati paternæ, ſive major ſit, ſive minor, non eſt neceſſe Prætorem adire, ſed ſufficit ſe non immiſcuiſſe hæreditati, ibi, Qui hæreditatem adire vel bonorum poſſeſſionem petere volet, certus eſſe debet, defunctum eſſe teſtatorem, *ff. de acq. hared.* Prat.

Hæredium, ut Feſt. *l. 8.* ſcribit, prædium parvulum eſt. In 12. tabb. ortum ſignificare ſcribit, Plin. *lib. 19. c. 4.* Unde Hærediolum *ὑποκοριστικῶς* à Latinis quoque autoribus dicitur. Varro 1. *de re ruſtica* ſcribit, Romulum bina jugera viritim diviſiſſe, quæ quod hæredem ſequerentur, Heredium appellarunt, *Prat.*

Hæredum etiam loco habentur adrogator, ad quem per univerſitatem bona tranſeunt, & pater filii inteſtati caſtrenſia bona veluti peculii jure occupans: Item fiſcus ex delicto, vel, bona vacantia capiens: Item dominuſve, quibus hæreditatis emolumentum & commodum adquiritur, *l. 2. §. ſi defunctus. ff. pro empt. l. 6. ff. de in integ. reſt. l. 1. §. ſed & ſi morte, ff. quando ab. de pecul. l. 40. ff. ad Trebellianum. l. 14. ff. de diverſ. & temp.* Erat olim etiam honorarius ſucceſſor, Bonorum emptor, qui creditoribus debitoris bona diſtrahentibus emerat, ut Theophilus *in titul. de ſucceſſ. bonor.* exponit. Atque hi omnea non directas, ſed utilea actiones exercebant. Eademque ratione & qui poſt abſtentionem repudiationemve à Prætore in integrum reſtituebantur, ut adirent, hæredea non fiebant, ſed utiles tantum actiones habebant, *l. 7. §. ſed quid Papinian. ff. de minorib. l. 21. §. ult. ff. quod met. cauſ.* Briſſ.

Hærem Marteam *Feſt.* autor eſt antiquos accepta hæreditate coluiſſe, quæ putabatur fuiſſe una ex Martis comitibus. Quod, ut exiſtimo, de hæreditatum bonorumque poſſeſſione multa bella innaſcuntur, & multæ bello ſimillimæ lites & controverſiæ. Connan. *lib. 10. c. 5. n. 1.* Adde Brechæum *l. hareditati in tit. de verb. & rer. ſign.*

Hæres maſculini & fœminini generis, contra quam Soſipater credat, eſt; nam in genere fœminino uſurpavit Tryph. *in l. ult. de collat. bon.* Prat.

Hæres, inquit Feſt. apud antiquos pro domino ponebatur. Sic *Inſt. §. ult. de hared. qual. & diff.* Pro hærede, inquit, gerere, eſt pro domino gerere. Veteres enim hæredea pro dominia appellabant: Utruſque, *Plaut.* auctoritatem comprobat *in Menachm.* cum Menæchmum peregrinum de Palla loquentem facit, Prandi, potavi: atque abſtuli hanc, cujus hærea nunquam erit poſt hunc diem. Sic hæredem inſtituere nihil aliud eſt, quàm deſignare aliquem bonorum ſuorum poſt mortem futurum dominum *§. item extraneus. de hared. qual. & differ.* Unde autem hoc verbum manarit, non facilè dixerim, nam eos qui ab Herus ductum putant, ſyllabæ prioris ratio refellit. Et potius ab Era, quod terram ſignificat, dictum putarem: unde Heredium apud *Varronem*, agellus qui hæredem ſequebatur, vel cum diphthongo ab Hæreo: quia proprium hoc nomen eſt, non extraneorum, ſed ſuorum, quod vel hinc licet intelligatur, quia hi ſoli exhæredantur optima ratione: cum filiusfam. eadem in familia & domo hæreat, itaque non hæredare dicimus, quia ſuo juri filius adhæreſcit: ſed exhæredare, quaſi convellere, & dimovere, hæres autem ipſo jure filius eſt, & plurimum relinqui ſolet, unde ſuus hæres in jure appellatur, quia non alienam, ſed jam quodammodo ſuam hæreditatem accipit. *l. in ſuis, 11. ff. de lib. & poſt.* ubi *Paul.* multa in hanc ſententiam præclare: item ut in *l. ult. ff. de bon. damnat.* quibus ex locis perſpicuum eſt, legem 12. tabb. filiisfam. etiam vivis patribus paternam hæreditatem addixiſſe, ſic ut hæredes deſignati merito nominari poſſint, ac proinde mortuis parentibus non alienam, ſed propriam ſuamque hæreditatem adipiſcantur. nam *Ulp* quoque ſic loquitur in *l. 1. §. largius. ff. de ſucceſſ.* ed. ubi ait, & liberos parentibus, & parentes liberis ſuccedentes pene ad propria bona venire. Itaque *Juſtin.* domeſticos eo, quem ante diximus tit. appellat, quaſi vernas hæredes, qui non aliunde acciti, ſed domi ſint nati. Et Plin. *in Panegyr.* domeſticos hæredes, extraneia opponit: illoſque, ait, bona, non ut aliena & ſperanda, ſed ut ſua ſemperque poſſeſſa capere. quapropter non adire, ſed retinere hæreditatem dicuntur. ut *l. ſi patronus, 12. in fin. ff. de bon. libert.* quippe qui ſine aditione ulla ipſo jure hæredes ſint: verum etiam eos, quorum in poteſtate ſunt, ſine aditione hæredes faciant: ut

l. qui aliena 6. §. 3. ff. de acqu. hær. Hot. Cujac. *ad lib. 3. Inst. tit. de hæredum qual. & differ. putat*, hæres dici quasi herus, ideoque in Pan. Flor. recte hæres §. *& hæreditas* sine diphthongo scribi affirmat: quod & in M. Tullii l. P. Victorius adnotavit. Inde in *l. si is ad quem ff. de acqu. hæred.* pro domino facere, pro domino administrare. Sunt & qui ab ære hæredem dictum putent, hoc est, pecunia nostra. Goveanus. *l. 1. ff. de vulg. & pupill.*

Hæres proprie est successor in universum jus, quod defunctus habuit, *l. hæreditas. ff. de reg. jur.* Idque sive ex testamento, sive ab intestato veniat successor, est procul dubio accipiendum, ut annotavit Brechæus *in l. nihil in tit. de verb. & rer. sign.*

Hæres igitur in omne jus mortui, non tantùm singularum rerum dominium succedit, cum & ea quæ in nominibus sunt, ad hæredem transeant, passim. *ff. de acq. hæred.* Prat.

Hæres in jure feud. proprie filius intelligitur. Itaque sine hærede decessisse dicitur, qui sine filio decessit, *lib. 1. tit. 13. & lib. 2. tit. 34.* Prat.

Hæres omnino ab adita hæreditate intra annum & legata solvere, & à testatore relicta pro cujusque rei natura præstare debet. Alioquin si post admonitionem judiciario decreto factam culpa hæredis annus prætereat, relictis excidet, *N. de hær. & Falc.* Prat.

Hæres singulariter nominatus extenditur etiam ad postea natos, *l. sale. §. ult. de pact.* Prat.

Hæres anomalus, sive successor, is dicitur qui invenitur sine certa qualite. Zas. *in intellect.* citat *gl. in verbo, successor, §. pen. Inst. de eo, cui libert. caus.* Spieg. Prat.

Hæres ab intestato est, qui succedit in jus defuncti sine omni testamento. *Inst. de hæred. quæ ab intest. defer.*

Hæres ex asse. *Vide* As.

Hæres certus. *Vide* certus hæres.

Hæres damnas esto. *Vide* Damnas.

Hæres Legatarius. *Vide* Legatarius.

Hæres præcipiens, *dem etwas vor andern verschafft ist.* dicitur apud Papin. *in l. pecunia fortem, & l. cum unus, sequ. ff. de alim. legat.* Spieg.

Hæres substitutus vocatur secundus vel tertius, & ita deinceps totus vocatur, quoto est adjectus gradu, &c. Connan. *lib. 10. c. 7. n. 1.*

Hæres testamentarius, ex se notus. *Spieg.*

Hæres si quis ex parte dimidia institutus sit, nec præterea quisquam alius, ipse ex asse hæres institutus esse videtur, *l. si quis ita ff. de hæred. instit.* Prat.

Hæres laudandus est magis, quàm accusandus, qui reliquias testatoris non in mare secundum ipsius voluntatem abjecit, sed memor humanæ conditionis, sepulturæ tradidit, *l. penult. ff. de condit. instit.* Prat.

Hæres ejus, qui Titio heres fuit, Titio quoque heres videtur esse, nec potest Titii omittere hereditatem, *l. si quis filiusf. in fin. de acq. hered.* Prat.

Hæres volens uti beneficio legis Falc. debet inventarium conficere in præsentia tabellionis, testium, creditorum (si æs alienum metuit) & legatariorum. *Nov. de hæred. & Falcid. §. sancimus igitur, & §. seq.* Prat.

Hæresis nomen Græcum, venit ab eligendo. Vocarunt autem sic illi philosophorum sectas, quod unusquisque sibi aliquod genus disciplinæ ac sectæ proprium elegit, cui sese addixit, tanquam suo judicio maximè probabili commodoque. Usitatissime sanè tunc variæ factiones Philosophorum, hæreses à Græcis & Latinis sectæ, citraque omnem contumeliam nominabantur. Utitur hac voce Græca etiam Cic. *in Parad.* Non enim fuit veteribus hoc nomen odiosum, sicut nec Secta Latinum. Quinetiam in sacris literis pro indifferenti accipitur. Actor. 15. Surrexerunt quidam ex hæresi Pharisæorum. Et *Actor.* 26. Colui Deum secundùm exactissimam hæresin, aut sectam nostræ religionis. *Actor.* 24. Confiteor autem hoc tibi, quod juxta viam, quam vocant hæresin, colo patrium Deum. *Act.* 28. Isti sectæ scimus omnes resistere. Reperitur tamen, ubi etiam in pessimam partem accipiatur. *Tit.* 3. Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem devita. 1. *Cor.* 11. Oportet etiam hæreses inter vos esse. *Gal.* 5. opera carnis sunt hæreses, invidiæ, cædes. 2. *Pet.* 2. Inducent exitiales hæreses. Transiit autem ideo vox ista in odiosam significationem, quia hæreses sunt revera humano arbitrio electæ opiniones, ac viæ salutis: non Dei voluntate, auctoritate, ac verbo constitutæ, & humeno generi propositæ, quales sunt etiamnum omnes ἐθελοθρησκεῖαι; aut electitii cultus Turcarum & olim Ethnicorum.

Hæresis autem dictâ ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, *i.* e. eligo. Inde Hæretici censentur ii, qui à fide Christi catholica discrepant, & aliam sectam eligunt. Ac horum hæreticorum quidam majores dicuntur, qui nominatam hæresim prædicant, ut Manichæi, Arriani, Eutychiani, Samaritani, Ophitæ, Donatistæ, Priscillianistæ: quorum omnium in decretis sectæ atque origines referuntur: Alii vero minores appellantur, qui hæresin innominatam defendunt. Drosæus *in methodo Juris.*

Hæreticos libros scribentis pœna est amputatio manus, Justin. *Nov.* 42. Sicut & exactoris non ex legis præscripto apocham conficientis, ut idem Just. *Nov.* 17. Cujac. *obs.* 1. *lib.* 7. *c.* 13.

Hæreticus est (definitore B. Aug. *lib. de utilitate cred. c. hæreticus 24. qu.* 3.) qui alicujus temporalis commodi & maximæ vanæ gloriæ, principatusque sui gratia, falsas vel novas opiniones gignit vel sequitur. Ille autem qui hujusmodi hominibus credit, imagine quadam veritatis illusus est. Hæreticorum sectas varia recenset Isid. *lib. 8. Etym. c. 5. c. quidam autem 24. q. 3.* Prat.

H E.

Hebdomas, Græcis spatium dierum septem; vocitatur septenarium, Latini septimanam ut vulgus, appellant. Hebdomas quemadmodum enneas dicitur, quæ spatium 9. dierum continet. Censor. *in lib. de die natali* clare demonstrat, quæ sit hebdomas & enneas pariter: ejus verba sunt hæc: Medium verò ex utroque permixtum ann. 3. & 60. quem hebdomades 8. vel 7. enneades conficiunt. Decem hebdomades sunt, quibus vitam humanam constare dicant. In 1. hebdomade dentes homini cadere, in 2. pubem apparere, in 3. barbam nasci, in 4. vires, in 5. maturitatem ad stirpem relinquendam, in 6. cupiditatibus tentari. in 7. prudentiam linguamque consummari, in 8. eadem manere, in 10. hominem fieri morti maturum. Jo. Bapt. *in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Vincent. lib. 2.*

Hepaticus, qui hepatis morbo laborat, is inter morosos recensetur, *l. qui clavum, ff. de ædil. edict.* Spieg. Prat.

Herbarius, peritus herbarum, radiseca.

Herbulæ, quæ ligni appellatione continentur apud Ulp. *in l. ligni, §. lignorum de legat.* 3.

Extat

Extat & apud Cic. *lib. de natura Deor.* 2. Spieg.

Heraclianus hostis publicus judicatur ab Imp. Honor. & Theod. *in l.* 21. *de pœnis*, *in C. Theod.* quod illi, Honoratis & provincialibus Africæ, in qua Heraclianus agebat, rescripto suo denuntiant. *Briss.*

Hercisco, id est, divido: nam hercium est, divisio. Cic. 1. *de orat.* Qui quibus verbis hercium fieri oporteat, nescit. Idem hercisfeundæ fam. causam agere non possit. Apul. *lib.* 9. *de asino.* Neque hercifcundæ famil. &c. *lib.* 10. *ff. tit. de famil. hercisc.* Nebriss.

Herculis nomen cur nothis conveniat, ostendit Alciat. *cap.* 3. *lib.* 4. *parerg.*

Here, Accurs. in *l.* 1. *si cert. pet.* pro herile adverbialiter exponi posse tradit nimis barbarè ineptèque. Nam, quod *Alciato* quoque in eadem l. annotatum bene, est, instar nominis habet, ut apud Terent ponitur. Eamque receptiorem probat lectionem, tametsi ff. Floren. Ere, id est, ex utilitate, vel eâ præsenti materia legitur. *Spieg.*

Heremita, ἀπὸ τῆς ἐρημου, qui desertis locis serviendi Deo causa inhabitans, dicitúrque religiosa persona: glossa & Doct. in *l.* 2. *ff. de in jus voc. glos. & Doct. in c. qui vero*, 16. q. 1. Pratejus.

Heremodicium est, sive quis apud priorem judicem, sive apud judicem appellationis inchoatam causam deserat. Cujac. *in exposit. Justinianea Novel.* 49. *de appell. &c. post princ.*

Herennius Modestinus, non contemnendæ auctoritatis JCtus, ut appellatur à Gordiano in *l.* 5. *C. ad exhibendum.* Ejus sententia reprobatur à Justinian. in *l.* 46. §. *i lud. C. de inoff testam.* De hujus libris, quos scripserit, vide *Briss.*

Heri servus, hodie liber vicem habere proverbii volunt interpretes in eo liberto, qui adversus patronum arrogantius & insolentius se gerit Ulpian. *in l.* 7. §. 2. *ff de injur.* Nec enim ferre Prætor debet, heri servum, hodie liberum conquerentem. Sic Cedrenus χθὲς δοῦλος, σήμερον τύραννος. Eadem loquendi figura usus Aristophanes, cùm ait: Οὐκ ὢν μὲν οὐδείς, νῦν δ' ἔστιν μέγας. Et Novel. 137. χθὲς ὑπογραφεύων, καὶ σήμερον ἱερεὺς... τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγὸς σήμερον. Itaque Hieronymus *ad Oceanum*: Heri, inquit, catechumenus, hodie Pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vesperè in circo: manè in altari: dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator. *Prat.*

Heribannum est citatio ad delictum: eo nomine significatur pœna non obtemperantis edicto. *Prat.* Vide supra *Bannum.*

Herilis, domini filius à servis in Comœdiis frequenter appellatur. *Spieg.*

Herisliτium, pœna desertæ sive detrectatæ militiæ, *leg. Franc. lib.* 4. *c.* 72. Quicunque absque licentia vel permissione Principis de hoste reversus fuerit (quod factum Franci & Alemanni Herislus dicunt) volumus, ut antiqua constitutio, i. e. capitalis sententia erga illum custodiatur. Item in c. Caroli & in Lombarda *l.* 1. *tit.* 15. Si quis dimisso exercitu absque licentia Regis domum revertatur, & quod nos Theudisca lingua dicimus, Herislits fecerit. Item ex ea die fit bannum refusum, quod Theudisca lingua Harislits, i. e. armorum depositio vocatur: ubi depositio pro desertio positum videtur. B. tamen Rhenanus *German. l b.* 3. Deseruisse, inquit, exercitum inter capitalia numerabatur Id flagitium Franci vocant Herisfchlitz, quasi dicant exercitus scissionem. Alias Hostenditiæ vocantur. *Prat.*

Hermæa sive adespota Græc. sunt res, quas vulgariter espavas nominamus, quæ dominum & assertorem nullum habent. Connan. *lib.* 3. *c.* 4. *n.* 6.

Herma, sumitur pro lapide, marmore, statua insensili. Et Hermes nuncupatæ sunt statuæ, quæ dimidiatim ad usque osphy effigiabantur, cæterùm fusior & invulgatior vox effecta est, ut pro integris etiam ab fidei, receptæ scriptoribus ponatur. Luciano Hermoglyphos pro marmorio dicitur & statuario. *Suidas* autumat, quod plurimum Mercurii statuæ declinearentur inde nomen adeptas. Hermæ quadrimarmorei & statuis accommodi *Ciceroni* vocati *in epistolis ad Atticum.* Appianus in Libyco similiter Hermes intellexit. Satyrus Poëtæ: Truncoque simillimus hermæ. Inde trahitur Hermopolium officina, ubi officinatores statuarum habitant. Galeotus *Cic.* adfert in medium hæc prodentem de sepulchris. Nec hermasos, quos vocant, licebant imponi. Insolens vox, & adulterina tollenda, scribendumque hermas eos pro virilibus statuis, quæ ad propagandam defuncti memoriam sepulchris erigebantur. De quibus hæc quoque M. Tullius *lib. ad Attic.* 6. Hermæ tui pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me scripsisti, jam nunc admodum delectant. Solitas Minervæ Mercuriique conjunctas statuas gymnasiis dicari, quas hermathenas Tullius indicat his: Quod ad me de hermathena scribis, mihi gratum est, ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & Hermes commune omnium & Minerva singulare insigne ejus Gymnasii. Alibi: Et positus ita belle est, vocat, Gymnasium ἐρμάθηνα esse videatur. Jo. Bapt. *in comment. epist. Sid. Apollinar. ad Apollinar. filium suum lib.* 4.

Hermaphroditus, Græcis Androgynus, utriusque sexus homo, vide Paul. in *l. re etundar.* 15. *ff. de testib.* Ulp. *in l. quæritur*, 10. *ff. de stat. h m. & in l.* 6. *ff. de lib & posth.* Plin. *lib.* 11. *c.* 49. Tertul *lib. advers. Valent.* I. Firmic. *lib.* 3. *Mathes. c.* 6. Eo habitu naturæ Favorinus Philosophus fertur fuisse. Philostratus *l b.* 1 *de vita Sophistarum.* Propriè autem Mercurii & Veneris filius fuit: de quo sic Auson.

Mercurio genitore satus, genitrice Cythera.
Nominis ut mixti sic corporis Hermaphroditus
Concretus sexu, sed non perfectus utroque.

Prat. ex Briss.

Hermogeniani equi in *l. unic. C. de grege dom.* ab agitatore sic dicti. ut vult *Alc.* ex Græco interprete, vel quasi Hermogeni, i. sub Mercurio geniti. *Prat.*

Hermogenianus. Qui à nobis Hermogenianus, à Lampridio *in Alexandro* appellatur *Hermogenes*, & in *Papiniani* discipulorum numerum refertur: is epitomatum juris sex libros scripsit, quos sine ullo auctore quidam Salvii Juliani librorum epitomas esse comminiscuntur. Verum enim, licet Hermogenianus professus fuerit secutum ordinem edicti perpetui, ordinati scilicet à Salvio Juliano *l.* 2. *ff. de statu homin.* quod *Justinianus* etiam noster profitetur, non tamen rectè inde colligas, eum Juliani Digestorum epitomas confecisse. Scripsit etiam Hermogenianus fideicommissorum libros, nisi mendosa est inscriptio *l. quam quod, ff ad Trebell.* quod facile adducor, ut credam: Nam possint quidem hæc legis verba Hermogeniani esse aliquo ex ἐπιτομῶν libro. At quæ sequuntur, *Ulpiani* sunt ex *lib.* 4. *fideicommissor. m,* ex quo & præcedentes & sequentes leges com-

complures desumptæ sunt, atque ita eam legem in duas esse dividendam & summus & affirmamus, Cujac. *observ. lib. 2. c. 27.*

Herones, *in l. 31. med. locat.* id est, centones: alii tamen aliter legunt, v. Cujac. *7. obs. 39.* Goth. *not. ad d. l. 31. in verb. heronibus.*

Herus familiare Comicis vocabulum, ab *Ulpian.* expositum, cum inquit: Legis autem Aquiliæ actio hero competit; hoc est, domino, *l. item Mela scribit, §. pen.* Spieg.

Hesychastæ qui sint, vide *Nov. 5. c. 3. ante fin.*

Hetaeroplon, lege *Amphoteroplon.*

Hetruria Italiæ provincia est, ad alteram ripam Tiberis, cum Roma in altera sit, *Plinio* teste. Hujus populi cæteris omnibus observantiores erant syderum, & quid quæque prodigia vel portenta significarent, interpretari diligenter solebant. Proinde Aruspices ex illis peritissimi reputabantur, h. e. qui aves seu victimas in ara diligenter inspicientes, vaticinari solebant, & futura prædicere, à quibus Romani fatidici discere solebant.

Hetrusa, prodigia, portenta ad Hetruscos & aruspices, Si Senatus jusserit, deferunto, ait lex 12. tab. vide in hunc locum, quæ doctè annotavit Oldendorp. *c. 6. tit. 1.*

Heuretura, *εὕρετρα*: præmia data iis, qui alienum quid jacens invenerunt fortuito & domino restituere cupiunt. vide Cujac. *11. obser. 18.* item præmia ob indicium furis, Gothofr. *ad l. 43. §. 9. de furt.*

Hexeris, Hexerim Liv. *lib. 29.* intelligit sex ordinum navem: estque ejus crebra mentio apud eundem, ut & *lib. 37.* Vide Bayfium *de re navali.*

H I.

Hiacinthus, & flos est, & gemma. Hujus fit mentio in *l. unic. C. Non. lic. in fren. eq. lib. 11.* in ea fulgor violaceus dilutus est, auctor Plinius. *Prat.*

Hiberno adverbialiter ponitur in *l. ult. §. pen. ff. quæ in fraud. cred.* pro hyberno tempore. In hybernis esse pecora, *l. 67. ff. de legat. 3.*

Hic, hæc, hoc, & quando demonstrent, & quem alium sensum pariant. *Bart.* explicat *in l. 1. de oper. nov. nunc. & in l. Cons. C. & in l. Mevius, §. duobus. de legat. 2. & in l. hujusmodi de verb. oblig.* & copiosius in *l. 1. §. hujus studii, ff. de just. & jur.* Spieg.

Hierapolis nomen est complurium civitatum: alia namque est in Asia propriè dicta, alia in Creta, alia in Theutrania, alia in Syria. Unde Hierapolitani sunt appellati, de quibus Jurisconf. in *l. 1. §. idem Labeo, ff. de aqua quotid.* ubi legitur, apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Item de pœnis, *l. crimen, &c.* Nebriss.

Hierarchiam orthodoxi Doctores interpretantur, sacrum illum Principatum, quem Christus instituit. Hunc schismatici & hæretici ab initio semper sibi vendicarunt: unde toties legimus Christi Ecclesiam per schismata & hæreses, esse exagitatam. *Spieg.*

Hieroglyphicæ literæ sacræ. Quo nomine dictæ sunt Ægyptiæ, quæ notis volucrum, ferarum, aliarumque rerum prænotatæ erant: de quibus extat elegans opusculum Ori Apollinis Niliaci. Modestino in *l. inter eos. Ex quib. caus. major.* Notis scribere, est compendioso scribendi genere excipiendo uti. Eos qui notis scribunt acta Præsidum Reipub. causa non abesse, certum est. *Spieg.* Vide Petrum Crinitum *de honesta disciplin. lib. 7. c. 2.*

Hieronicæ, dicebantur, qui in sacris certaminibus vicissent. Donell. *de pignorib.*

Hierophantæ sunt, qui in secretiora cujuscunque religionis mysteria tractant, colenda exhibent, cæterosque mysteriis initiant, de quibus uberius Pollellus *de magist. Ath. c. 20.* Pet. Crinit. *lib. 9. de honesta disc. c. 10.*

Hierophylax, sacrorum custos, *ἱερὸς* enim est sacer, & *φύλαξ* custos: Latinè Æditus vel Æditimus: Scævol. *in l. annua, 20. §. 1. de ann. legat.* quamvis ibid. quidam pro hierophylaci, legant hyerophylaco.

Hierosiarchus is dicitur, qui præpositus rebus sacris fuisset: quasi Princeps sacrorum, *ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ*, quod est sacrum: & *ἀρχὴ* Princeps: quasi rerum & sacerdotii caput. Pontificis Maximi proprium esse convenit. Alexander pro Hierophylace, in jam citata l. Hierosiarcham legit, *Gen. Dier. lib. 5. c. 17.* Spieg.

Hilaria. Turnebus hilaria putat fuisse matris Deum ferias, quæ principio veris celebrabantur maxima populi lætitia, & nobilissima pompa, quovis è populo insignia cujusque dignitatis mentiente atque simulante liberè & impunè, ut internosci magistratus à simulatore plerumque non posset, ut ab Herodiano in Commodo describitur, sed quia in eo tamen Hilariorum nomen desideratur, quod ille non appellavit, suo ex alio scriptore titulo reddendum est. Maximus igitur D. Dionysii interpres de Hilaribus ita scribit: ὥσπερ παρ' ἡμῖν οἱ μαιουμάντεις, ... ὅτε ἱλαρίας ἐκάλουν. καὶ αἱ μὲν ... ἴδιαι καὶ ἱλάρια ... αἱ δὲ κοιναὶ καὶ δημόσιαι ἱλάρια ἐκαλοῦντο, ... ὅταν βασιλεὺς ... τὰς δημοσίας ἱλαρίας παρέχῃ, ... θυσίαι. Turn. *adv. lib. 24. c. 25.*

Hilarii Arelatensis Episcopi fit mentio in Nov. Theodos. & Valentin. *de Episcop. ordinand.*

Hinc haud rectè ab tempus referetur ab interpretibus, cum adverbium de loco sit. Eleganter tamen ponitur pro Ex hac causa, juxta vulgatum illud, Hinc illæ lachrymæ: Sumitur pro Ex hac parte, ut in *l. Falcidius, ff. ex quibus causis in possess.* Spieg.

Hinc inde pro undecunque circumquaque, vox Canonistis familiarior, *c. cum tempore, de arbit. c. cum dilecta. de rescrip.* & alibi sæpe. *Prat.*

Hippagius. *Alciato* idem est qui armiger: vel potius qui equos agit & educit, ab *ἵππος* & *ἄγω.* Prat.

Hippagogæ naves: hæ aliter Hippagines vocantur, Polybius *ἱππηγὰς* vocat. De quo genere navigii vide Bayfium *lib. de re nav.* & Franc. Robortell. *lib. 1. emend. c. 2.*

Hippocentaurus est equi simulator, de quo Instit. de inutil. stipul. in princ. Adducitur pro exemplo rei, quæ in rerum natura non est, nec esse potest, *l. 97. ff. de verb. oblig.* Briss. Joann. Bellon. *in Etymol.*

Hippocomi, stabularii sunt, qui equos curant, *ἵππος* enim equum significat, *κομέω*, nutrio, curo. Alciat. *in l. quemcum, C. de curs. publ. lib. 12.* Prat.

Hip-

HIPPODROMUS, ubi equi ad cursum incitantur. Vide Postellum *de magist. Athen. lib.* 22.

HIPPONIS Julianus meminit in l. navis adversa tempestate, ad *legem Rhod. de jactu*: nimirum ejus quod Hipponium Straboni est, locorum colonia: quam, ut & *Plin.* dicit, à Romanis Vibonem, deinde Valentiam appellatam. Urbs adhuc extat, sinumque efficit Hipponiatem. Sunt item duo Hippones in Aphrica, *Straboni. Mela, Plinio, Ptolemaeo*, ab equitibus Græcis dicti: ut *Solinus* inquit, ἵππος enim equus est Græce. Alter enim est in sinu Hipponensi citra Carthaginem, Diarrhyton dicitur, quod palustri agro situs, à fluore: *Plinius*. Hujus Episcopus fuit divus *Augustinus*. Et alter Hippo regius, ulterius à regibus inhabitatus. *Albericus*. Hippones, ait, nomen est loci. *Spieg.*

HIRCIS, & Coloritis, vocabulis nihili sublatis è præfatione Justiniani, ad Pandectas, tametsi ea interpres pro maximè idoneis enarravit: germana nobis restituit Politianus. *Spieg.*

HIRCUS, fœter est alarum: quem *Plinius* alarum graveolentiam appellat, & aliquando virus est alarum.

HIRCOSUS is est, cui os ex fœda & detestabili libidine olet, Martialis *lib.* 12.

Hircoso premit osculo.

Et Plautus in *Mercatore*:

Jam plenus aetatis animaque foetida senex hircosus.

Ulpian. *in l. qui clarum, ff. de adil. edict.* Is cui os oleat, an sanus sit, quæsitum est. *Trebatius* ait, non esse morbosum, os alicui olere, veluti hircosum, scabronem. Hoc enim ex illuvie oris accidere. Sunt qui eo in loco pro hircosum, lucrosum legi velint, sed ex sola voracitate oris gravis odor non gignitur: quam etiam in leone *Aristoteles* non ex voracitate manare, sed ἐκ τῶν ὤτων. Budæus hunc locum aliter explicare conatur, sed perperam. *Prat.*

HIRCOSI dicuntur, qui oculos transversos habent, hoc ex visu in nasum propenso. Unde est illud Virgilii *Ecloga* 3.

Novimus & qui te transversa tuentibus hircis.

Alii, inquit *Servius*, legunt hirquis, hi sunt oculorum anguli, ut ait *Suet.* in vitiis corporalibus sed *Forcatulus* vulgari literæ applaudendum censet; nam & tragicè aspicere vitium est τραγωδικὸν βλέπειν, meminit Erasm. *Chiliad.* 11. refertque ad factum tragœdiæ: alii non malè ad hircinum aspectum etiam, quia τράγος, hircus est, Forcatulus *Necyom dial.* 88. *n.* 5.

HIRENARCHA, non habet Græce adspirationem. Vide *Irenarcha*.

HIRRIRE idem est quod ringere teste Pompejo, quod genus vocis est canis rabiosæ. Ab hirrire hirritus, hoc est, stomacho canino rabieque vehementi succensus. Sic enim scribere malim eo Plautino versu, *Ego istkac feci verba ut tua hirrita.* Jo. Bapt. *in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Papam. Migocium lib.* 7.

HIRQUITALLIRE & Hirquitallos veteres dixisse Pompejus testatur, & appellantur hirquitalli ab hircino odore feculento & aliis, quippe qui sub axillarum lacunoso specu & flexili civitate feculentia illiberali proveniat, unde Catullus, Valle sub alarum trux habitare caper. *Ovidius.* Nec tenet nares virque paterque gregis. Ut *Theodorus* commodius verterit in Latinum τραγίζειν. Aristotelicam vocem hirquitallire, quam caprire Joann. Bapt. *in comment. epist. Sidon. Apollin. ad Vincentium lib.* 1.

HISPANIA alia est Transfretana, alia Tingitana, Gothof. *ad l.* 12. *§.* 1. *C. de offic. Praefecti Prator.* Afric.

HISPANIA fit mentio in *l.* 63. *§. ult. ff. ad l. Falcid. & in l.* 34. *§.* 1. *ff. de statulib.* Hispani sanguinis equi, *l.* 1. *de equis curulib. in C. Theod.* Brisson.

HISTEROLOGIA, h. e. converso ordine, quandoque Jurisconf. utitur, ut cùm prius determinat secundam quæstionem, quam primam, *l.* 3. §. *Labeo. de mend.* Dicitur etiam. Hysteron proteron ex *Alc.* & *Spieg.*

HISTORIA, propriè est earum rerum, quibus gerendis interfuerit is quis eas narrat. Unde nomen habet ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est videre. Tradunt nostri, libros & scripturas in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositos integram fidem habere, *l. census, ff. de probat.* In hoc autem non editos redigi ad semiplenam probationem. Videndi doctores, qui in *l.* 1. *de rebus creditis* scribunt, qui sentiendum sit de vetustis Chronicis, & libris. *Spieg.* Ideo autem historias rerum gestarum ab initio mundi Deus Optim. Max. describi voluit, ut exemplis tandem omnium seculorum ob oculos nobis formam exponeret, secundùm quam delabescente. Reipubl. statu feliciter reparando deliberaremus. *Prat.*

HISTRIONES sunt, qui personam agunt in fabulis. Dicti, ut quidam volunt ab Histro flumine: quemadmodum & Dasi, quasi Dacii, à Daco fluvio, quia vere servi erant, qui histrionicam faciebant. Quidam autem ab Hetruria Histriones dictos volunt: ubi cum Ludionea primùm vocarentur, quia Thusco vocabulo Hister Ludio vocatur, ideò, histriones appellari cœpti sunt. Necesse autem erat, histriones perditissimis fuisse moribus, & deploratæ nequitiæ: cùm in ea civitate, puta Romana, pro civibus non haberentur: cujus erant tam multa millia hominum flagitiosorum & facinorosorum cives. Itaque non mirum est illos fuisse notatos infamia, *l.* 1. & 2. *ff. de his, qui notantur infam.* Spieg.

HISTRIUNUM meminere Impp. in *l.* 4. & 5. *C. de spectac. & scen. lib.* 11.

HISTRIONEM balneatorem facere, abusionis exemplum, relatum ab Ulpiano *in l. sed etsi quid, §.* 1. *ff. de usufruct.* Spieg.

H O.

Hoc anno. Quid hæc sibi velit, vide *l. qui hoc anno, ff. de verb. oblig. & l.* 1. *quod autem, & §. item quaesitum, ff de aqua cotid.* Alber.

Hoc est, pro id est, in *l. sùm tu, §. si Prator. ff. de transact.*

Hoc mihi probatur, Ciceronianum esse *Budaus* observavit.

Hoc similitudinis nota, *l. qui legatorum, §. si filium. ff. pro hered.* Hoc, hoc modo. *l. qui servum ff. de interrog. act.*

Hoc amplius, locutio est, ea etiam quæ superius dicta sunt, complectens, ut docet ex Pompon. *in l.* 54. *ff. de leg.* 3. Si pure, inquit, tibi legavero, deinde scripsero ita, Hoc amplius si navis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato: verius est, eo verbo amplius superiora repeti. Quod quidem ita est: sed conditionem ad superiora referri exempla subjecta non probant. *Hotom.*

Hoc pro Huc (quod veteribus in usu fuisse Servius in 8. *Æneid.* notat) legimus in *l.* 6. *ff. de usu & hab tat.* Briss. *in Parerg.*

Hoc

Hoc prætextu, in *l. apud eum, ff. si tut. vel cur.* pro obtentu sive colore. *Spieg.*

Hodie, pro quovis tempore hujus diei: nec differt, nec conditionem inducit, sed præsens tempus respicit. *l. liber homo, §. 1. de verb. obl. l. Prætor, §. præterea, de inju.* Sic hodie & heri opponuntur in *l. 7. §. Prætor. ff. de injuriis.* Nec enim differendæ actionis causa dies incertus adjectus esse videtur, sed idem significat, quod hoc tempore, hac tempestate, & nunc, & ita præsens tempus nullam capiens dilationem, *l. hodie, ff. de pæn.* Sed quodvis potius hujus diei tempus notans, *l. Prætor. §. præterea, ff. de jurejurand.* Cicero pro hodie, sic diem hodiernum dixit, ut Græci dicunt, τὴν σήμερον ἡμέραν. Canonica decreta, hodiernum diem, donec seculum durat, intelligunt, *c. 1. quæst. 2. no ite.* Spieg.

Hodie non retro. Ulp. *in l. furti. ff. de his qui not. infam.* Quamvis si injusta appellatio ejus visa sit: hodie notari puto non retro. *Spieg.*

Hodie, i. e. post eam legem Sive Const. *l. si hæres, ff. ad SC. Trebell. l. 1. §. hodie, ff. si cui plus, quam per leg. Falc.* Juris igitur novi significativa est, vide B. Brisson. *l. 1. select. antiq.* Prat. Adde Cujac. *obser. l. 8. c. 5.*

Hodiernus. Vide *Modernus.*

Holoberæ, seu holoveræ vestes in *l. 4. C. de vestib. holos. lib. 11.* Sic enim legendum Turn. *advers. l. 1. c. 17.* Cuja. ad illum C. locum, & *Zonaras & Balsamon* docuerunt in 12. can. Conc. Gang. sunt vestes totæ sericeæ Serica. n. veteres dixêre βηρὰ. Hinc Zonaras & Balsamon βηρικὰ interpretantur σηρικὰ ὑφάσματα. *Prat.* Quidam legunt.

Holobarizæ vestes, quæ totæ sunt ex obrizo, quod aurum purissimum, & quantumvis coctum non deminuitur, Alc. ad tit. de vestibus holober. Adde Turneb. *advers. 4. c. 18.* & Tiraq. *3. l. connub. gl. 1. part. 1.*

Holographum, apud *Festum* appellatur testamentum totum manu testatoris scriptum, Corras. c. *Miscell. 18. n. 5.* Prat.

Holophanta, eadem forma dictum qua sycophanta: nam ut hic propriè is dicebatur, qui ob ficus calumniam faceret: sic ille, qui ob omnia homines deferret. Postea holophanta pro omni in re impostore, vel (ut *Fest.* ait) pro eo, qui omnia mentitur. Alii Halophanta legunt, alii Halopanta levi conjectura moti, cùm ea etiam in Holophanta sit. *Prat.*

Holosserica vestis *l. 1. de expens. ludor. in C. Theod.* i. tota serica. Vopiscus *in Tacito* Holosericam vestem viris omnibus interdixit. Eodemque sensu accipe Holovera vestimenta, *l. 4. Cod. de vestib. l. 11.* Βηρὰ enim & serica idem valere constat. *Briss.*

Holus pro olus contra receptam scribendi consuetudinem aspiratur in *l. 12. de usu & hab.*

Homagium ab ὀμόω Græco verbo descendit, id est, juro, quia clientes, sive ut dicam, vasalli jurant præstare domino sive patrono sex, tutum, honestum, utile, incolume, facile, possibile, *c. unic. de form. fidel.* Forcat. *Necyomantia dial. 8. n. 5.*

Homagii sive hominii nexus (vocabula sunt Feudistarum) quo distet à juramento, ut iidem vocant, fidelitatis, *not. in c. ex diligenti. De Simonia,* &c. Nimis de jurejur. *Spec. de feud. §. Nunc de Homag.* Spieg. & Old.

Homagium est idem quod fidelitas, tamen *Spec. eod. tit. in lib. de feud.* ponit illam differentiam; quod Homagium est de his, quæ ad temporalia pertinent: & ideo pro spiritualibus indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut quis Homagium facere compellatur. Lucius Pontifex *de reg. jur.* Fidelitas tamen pro spiritualibus præstatur, quia Prælati bene præstant fidelitatem, ut in *c. antiqua de privilegiis,* vel sic potest describi: Homagium est quædam adstrictio servituos liberi hominis facta domino per pactionem, vel petitionem, sive stipulationem, promittente libero homine, domino suo fidelitatem, & constituente se hominem vel vasallum suum. Et sic aliquibus partibus hoc modo ille, qui facit homagium coram domino suo flectit genua sua tenendo manus suas conjunctas simpliciter inter manus domini, jusjurandum de fidelitate præstans, & mutuo se in signum fidelitatis osculantur. Cujus forma ponitur in *lib. feud. de nov. fi. for. c.* Est & alia. post *rubr. illam, de for. fidelitatis.* At idem facit *de jurejur. c. Ego enim, & 63. distin.* Cum duo. Et *Hostien.* ponit eam in *sum. de fe. §. Quid sit fidelitas,* & qualiter sit facienda. Ex dictis Homagium describi potest secundum formam. Est, quando aliquis flexis genibus, junctis manibus in manus domini positis aliquid promittit; quod pro spiritualibus fieri non debet, de quo vide *cap. veniens, de Simon. cap. ex diligenti. de excess. Prælat. c. graves, de re jud. c. fin.* ex Spieg. & Oldendorp.

Homagium seu Hominium (vox enim communior est) veneratio est (si vim verbi proprie stricteque considerabimus) quam vasallus patrono propter beneficium acceptum tribuit, cum se eo nomine hominem, id est, clientem ipsius, fore profitetur: quæ veneratio plane servilis fuit: Itaque quod in *lib. feud. 2. tit. 5.* sic concipitur: Ego juro, quod ero fidelis ei, ut vasallus domino. Apud Aimonium *lib. 5. c. 24.* ita concipitur, Ego Hirmannus à modo & deinceps domino seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens ero, sicut homo suo seniori. Admonendi autem sumus hominium plerumque generaliter accipi pro fœdere: tresque ipsius species constitui: Obsequiale, Feudale, & Sociale. Obsequiale est veneratio cum promissione obsequii & operæ militaris: Feudale est veneratio cum promissione fidelis & grati animi ob beneficium acceptum, sine ullius operæ obligatione: cujusmodi pleraque sunt, quæ Francogalliæ moribus præstantur. Sociale vero non veneratio est, sed fœdus, quo quis se alterius benevolentiam comiter observaturum promittit. Itaque improprie & abusive hominium appellatur: cum is qui necessitudinem illam contrahit, non se hominem clientem, sed amicum simpliciter fore profiteatur. Ex quibus intelligi potest, primùm duas illas superiores species commodius ita nominari posse, ut aliud dicatur militare, quoniam operæ militaris obligationem continet: Aliud privatum, quoniam à cujusvis ordinis & conditionis hominibus præstatur; tertiam autem illam hominii speciem, jusjurandum dicemus esse fidelitatis, quod sine hominio fit. Horum hæc sunt exempla: Radevicus *lib. 2. in cap. Adriani Papæ,* de concordia inter ipsum & Imp. Frider. primum Episcopus Italiæ, inquit, solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imp. id est, sine personarum subjectione. Sigeb. *in Chron. ann.* 1176. Rex Scotiæ pacificatus est cum Rege Angliæ, hoc modo: Fecit homagium ei de omni terra sua. Et mox; & concessit ei, ut omnes Episcopi & Abbates hoc idem facerent. Episcopi vero & Abbates homagium non fecerunt: sed

sed sacramento se constrinxerunt hoc observaturos &c. Hominii autem, vel jurisjurandi fidelitatis formulam habes quidem *lib. feud. 2. tit. 5.* sed ita stolide atque barbarice à feudistis concepta est, ut ejus lectores pudeat. Jurat enim vasallus se domino ita fidelem fore, ut vasalli suis dominis esse solent. Quid igitur si jura clientelæ vasallus ignoret? quæ tam multa sunt, ut amplius 20. admittendi feudi causæ numerentur. Itaque quam Carolus Magnus imperio suo subjectis formulam imposuit, vide *lib. Franc. leg. 4. tit. 46.* Item aliam Imp. Frid. I quam Italiæ civitatibus, cum Romam infestis signis proficisceretur, præscripsit. Nota autem hæc erat hominii, ut dextras tantum in fœderibus jungerent: plerumque etiam ut dextris aversis osculum præberent: interdum, ut ambas manus vinctas patrono contrectandas præberent, supplicum & deditiorum more, qui velatas manus porrigebant, ex Hotoman. *c. 24. disp. feud.* Sunt qui triplici illi divisioni quartum aliquod hominium vadicum addant: cum quis patrono ab hostibus capto tenetur se vadem & obsidem ipsius præstare: velut (inquit *Bucelerius*) cum Rege Johanne ab Anglis capto, Barones Franciæ complures coacti sunt vades se pro eo præbere. *Cic.* tamen *Phil. 12.* Quod si in bello (inquit) dari vicarii solerent, libenter me, ut Dominus Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem propriumque feudum est, cujus causa fidelitas juratur, & militaris opera obligatur, ut idem *Hotom.* observavit *in tract. de verb. feud.* Addam autem ex *Spec.* de homagio quædam, etsi ad Feudum referri possint. Ex *Prat.*

Homagium est multiplex secundum *Specul.* ubi supra; quoddam est ligium quoddam est non ligium; quoddam edictale, quoddam decretale, &c. *Spieg. Oldendorp. Prat.*

Homagium Decretale est, cum hæres hominis mei, qui illo feudo ex consuetudine posset infeudari, & per consequens in Homagium succedere, debet infra certum tempus me in dominum agnoscere, & fidelitatem mihi præstare, & ego teneor cum ratione talis feudi in hominem recipere: & in recipiendo videor ipsi jus feudi decernere, propter quod dici potest Homagium decretale: sicut etiam bonorum possessio decretalis: & quod jus mihi tribuit, sicut & talis bonorum possessio l. Si nullus sit proximior. Et ideo in curia Franciæ semper recipiuntur fidelitates & homagia alterius salvo jure. Quod autem in Italia & alibi vocatur Vasallitium, in Francia vocatur Homagium, &c. etiam dicitur homagium, *c. Veritatis. de jurej.* Differunt tamen, quia homagium est, quando juratur alicui fidelitas, nemine excepto. Sed Vasallitium superiore excepto; scilicet Imperatore. De hoc opt. *gl. in verbo, homagium ligium. Clem. Pastoralis de re jud.* Ubi etiam dicitur, quod quis non potest esse ligius duorum, sed bene ligius unius, ut Vasallus alterius, vel vasallus plurium & sic homagium dici potest hominis ligium; *Spieg. Oldendorp. Prat.*

Homagium edictale est, sicut possessio bonorum edictalis. Unde secundum *Specul. ibid.* homagium edictale sive hæreditarium est, quod quis habet eo ipso, quod adit hæreditatem hominis mei, personam ejus repræsentat, & videtur hominis homagium subiisse, & tale homagium potest finiri tempore si domino placebit: quia si domino non placeret, non finiretur etiamsi vasallus vellet bonis feudalibus cedere, imo ageret contra ipsum, ut eum in dominum agnosceret: & hoc ex contumelia sua, unde puniri debet, ne invitus consequatur immunitatem, quod esse non debet, pro quo *ff. de neg. gest. l. Sine hereditaria.* Et ideo possum eum cogere, ut subeat Homagium decretale, & etiam quod plus tribuat et in effectu, quàm edictale. *Spieg. Oldendorp. Prat.*

Homagium Ligium est secundum *Specul.* ibid. quod fit Imper. vel Regi nullius alterius fidelitate salva. Illud autem, quod fit aliis, non dicitur ligium, quia fit vel iteratur salva Imperatoria vel Regia fidelitate. Multi enim putant homagium ligium esse, quando vasallus mittit manus suas inter manus domini, & sibi homagium facit, & fidelitatem promittit, & ab eo ad osculũ recipitur, quod non est verum: ut etiam ibid. dicit, *Specul.* Sed ut ipse dicit: tunc alii ponunt, quod duplex est homagium. Homagium ligium, in quo nullus recipitur, quantum ad verba, sed quantum ad mentem. Et aliqui qui supremam & generalem habent authoritatem & jurisdictionem, puta Imperator vel Rex, intelliguntur excepti, &c. Item ubi ponitur ligium supra & infra, habent aliqui ligium. *Spieg. & Old.*

Homagium non ligium est, quando aliquid excipitur, puta, facio tibi homagium excepta fidelitate, ad quam domino meo tali ligio teneor, vel salvo, quod possum cum voluero dominum ligium mihi constituere: vel salvo, quod nolo tibi talem jurare. Sed dictum primum est verius secundum *Specul.* licet hoc ultimo designatum communis usus approbat. Et secundum ultimum modum sequitur per totum, & illo utitur *Specul.* de homagio ligio. *Spieg. & Oldendorp.*

* Homagium, seu juramentum subjectionis (*Erb-oder Landes-Huldigungs Pflicht*) est juris vinculum, quo dominus territorii subditos sibi ad obedientiam ac fidelitatem adstringit: Sive est adsecuratio fidelitatis & obedientiæ, quam subditus facit domino territorii subditos sibi ad obedientiam ac fidelitatem adstringit: sive est adsecuratio fidelitatis & obedientiæ, quam subditus facit domino territorii, sub cujus jurisdictione domicilium habet.

Ejus summa hæc est, quod jurans sibi curæ velit esse, vitam, corpus, honorem & commoda domini, *unterthänig, getreu, hold und gehorsam zu seyn, und was ein getreuer Landsasse und Unterthan seinem rechten Erb-Herren und Landes-Fürsten zu thun schuldig.* (subjectus fidelis, & obediens esse & quod fidelis Landsassius & subditus suo legitimo Domino & Principi præstare tenetur)

* Homagium domino domicilii simpliciter præstitum regulariter ex parte præstantis *fundamentum est subjectionis*, ex parte recipientis *Superioritatis territorialis, der Landes-Fürstlichen Hoheit, infallibile signum*, unde vulgò dicitur, *Jurisdictio territorialis secum ducit homagium*; propriè sic dictum *die Landes Ober-und Herrlichkeit bringet die Huldigung mit sich.*

Cum verò accidat, Principibus ratione rerum, in eorundem territoriis sitarum homagium ab iis præstari, qui ratione personæ omninò liberi; vel Status Imperii, vel immediatè Imperio subjecti sunt, homagium illud generali quamvis verborum serie conceptum; solùm ad ea jura restringi debet, quæ habet is, cui præstatur; & incivile foret, ex nudâ illâ homagii exteriore præstatione, non inspectâ conditionum adpositarum qualitate de omnimodæ ac plenissimæ subjectionis jure judicare. Hinc

à non

à nonnullis Homagium (in æquivoco sensu) distinguitur in *personale*, (seu propriè sic dictum) & *reale*, quod bonorum in alieno districtu sitorum possessionem respicit, non verò personam ab universali subjectione territoriali liberam, & immediatè subjectam, adficit: aut eam simpliciter subditum ac Landsassium facit: quæ distinctio cumprimis usum habere videtur in locis, ubi Landsassiatus, *die Landsasserey*, plenè viget.

Cæterùm Homagium regulariter præstare tenentur omnes, qui in territorio reperiuntur, ac domicilium in eo constitutum habent, nisi sint exempti hinc differunt, *in eines Fürsten Land- und Obrigkeit, und unter eines Fürsten Land und Obrigkeit sitzen.* (in Principis territorio & jurisdictione, & sub Principis territorio & jurisdictione sedere, sive domicilium constitutum habere). Habent autem domini territoriales fundatam intentionem in omnes, intra territorii limites domicilium foventes, quoad jurisdictionem & subjectionem, & quoad omnes in territorio exortas causarum species, civiles & criminales, reales & personales, judicii tam petitorii, quam possessorii.

Præstatur homagium regulariter Dominis territorialibus statim in ingressu Regiminis, *bald im Antritt der Landes-Regierung*, & quidem juxta antiquam & consuetam juramenti formulam, in quâ à domino pro libitu nihil mutandum.

Actum homagiale sequitur Privilegiorum confirmatio, quæ tamen nonnunquam præcedit, in quâ re usus & observantia cumprimis respicienda. Effectus homagii generalis est, quod habeatur pro actu universalis Jurisdictionis, sub quo omnes illi actus continentur subjectionis ratione. 1. Subditi Principi vel Domino suo reverentiam, fidem & obedientiam debent. 2. Domini mandatis & edictis parere. 3. 4. onera imposita sustinere. 5. in conventibus provincialibus comparere. 6. active & passive coram Tribunali Domini stare &c.

Ab juramento subjectionis differt juramentum fidelitatis, *die Lehn-Pflicht*, quod Vasallus ratione feudi Domino præstat, cujus forma est, *treu, hold und gewärtig seyn.* (fidelem, obedientem esse & expectare)

(Vid. *Acta Ortenb. contra Bayeren, Acta Hohenloh. Brunsvic. Acta Hessen contra Waldec.* Richter & Maul. *Tr. de Homagio.* Knichen. *de jure territ. c. 3. n. 245. & seqq.* Mingius *de superioritat. territ. thes. 64.* Engelbr. *de jurisd. disquisit. 137. & seq.* Michael *de jurisdict. conclus. 57. & seq.* Ahasv. Fritschius *de jure Principatus concl. 73. & seqq.* D. Myler. *de Princip. Imp. c. 38.* D. Eyben. *Elect. feud. l. cap. 11. P. 1. Exercit. var. jur. publ. 2.*)

Homerus omnis doctrinæ parens appellatur. Just. *in §. fin. in proœm. ff.* Unde non immerito sententias suis confirmant Jureconsulti ejus autoritate in variis *ff. locis, l. 1. ff. de contrah. empt. l. 65. §. pecoribus, ff. de legat. 3. l. 4. §. gradus, ff. de grad. & affin. l. 16. §. ult. ff. de pæn. l. 236. ff. de verb. sign. l. 9. §. 1. ff. de supell. legat.* Hinc cum Poetam dicimus, nec addimus nomen, subauditur apud Græcos egregius Homerus, *§. sed jus quidem. Instit. de jure Nat. Gent. & Civ.*

Homicida quis, vide in lege Dei. *tit. 1.* Qui hominem non occidit, sed vulneravit, ut occidat, pro homicida damnandum. *l. 1. §. Divus. ff. ad leg. Corn. de Sicariis.* Brisson,

Homicidium propriè est; cum homo cæditur, hoc est, occiditur; à cæde enim derivatur, ut Albericus voluit, citans legata vulneratus in princ. ibi, adhibita manu. *ff. ad legem Aquil.* At Dominus in Evangelio, omnem iniquum modum ad nocendum fratri, homicidium appellat, eodem teste. Cæterum homicidii reus olim adeo erat abominandus ut arceretur sacris & foro, quoad judicium peractum esset. Hodie patent iis; quos constat esse in reatu cædis, vel templa, vel loca, quæ jus, ut aiunt, asyli à Principibus, sed nescio quam juste ad hanc criminis speciem, impetrarunt. Ejusdem puto, nec sanctiores aras tueri debere, qui prudentes necem humanam admiserunt: cum hominem homini insidiari, nefas esse censuerit Florent, in *l. ut vim. ff. de just. & jur.* Spiegel. ed autem homicidium duplex: voluntarium & casuale, ut patet ex *rubr. de homicid. casual. & volunt. extra.* Joan. Bello. *etym*

Hominam pignerari quid sit, docte explicat Budæus in poster. annot. improbatque quod juris interpretes maluerint Repressalias dicere, quum Latine Pignerationes vocentur. *c. unic. de injur. lib. 6.* Spiegel.

Homina sacros vocarunt antiqui morti destinatos, ut refert Connan. *lib. 3. c. 1. n. 5.*

Hominas sub fidejussore facere dicuntur Græco modo, qui satisdare judicio sisti promiserunt, ut reus sub custodia officii factus, vide *l. 1. ff. ad Turpil.* Gothofr. *ad l. 2. §. 2. ff. de custod. exhib. reor.* ex Cujac. *observ. lib. 8. cap. 30.*

Hominas manus mortuæ plurimi in nonnullis Galliæ provinciis, ut in Avernia, Burgundia, Campania, & in agro Rebæsio, Meldensis diœcesis habentur, tanta similitudine juris, adscriptitiis colonis conjuncti, ut prope iidem esse videantur. Non enim servi sunt omnino, sed in territorio domini sunt tanquam alligati, non habentes demigrandi potestatem. Itaque servi corporis & prosecutionis vulgo dicuntur; quod si fugerint, potest eos persequi dominus & capere. Tributum autem isti & nonnullas alias commoditates domino præstant, in quibus hæc maxima, quod ipsis vita functis sine sobole succedit dominus, vel ex toto vel ex parte. vide de his late Connan. *lib. 2. c. 10. n. 3.*

Hominis appellatione quando contineatur infans, & quando non, vide Gothofr. *ad l. 8. C. ad l. Cornel. de sicar.*

Hominis nomen unum nobis natura dedit. Omnes enim homines appellamur. Jure gentium tria esse hominum genera cœperunt. Sunt enim liberi; & qui iis opponuntur, servi. Est & tertium genus libertinorum, id est, eorum qui servi esse desierunt, author *Theoph. l.* Hominis appellatione, tam fœminam, quam masculum contineri, ait Gajus *in l. 152. de verb. sign.* Quod dictum ad naturam humani generis referendum est. Nam illud constat, ut attestatur *Alciatus*, cum hominem dicimus, quemcunque contineri, non solum sive masculus, sive fœmina sit, sed sive liber, sive servus, sive pubes, sive impubes, *l. 3. §. 1. de lib. hom. exhibend.* Tametsi regulæ triviales affirment esse communis generis, nusquam tamen legitur junctum cum adjectivo: neque de muliere separatim quisquam dixerit, Homo pulchra, teste Glareano. Quod Sulpitius ad Ciceronem scribens, ait: Quoniam homo nata erat: eadem ratione dici poterat. Ea nata erat

animal,

animal, hoc est, conditione mortali. Sed *Alciatus* allata Caji verba, in suis comment. ad tit. de verb. signif. explicās: Non ait generis cōmunis, sed commune nomen est: & tam masculum, quam fœminam continet: idque exemplo Græci sermonis, *ἄνθρωπος*. Nam & Hebræi Adam, quo nomine terra natum hominem significant, ad utrumque sexum referunt, ut habetur, apud Moysen: Creavit eos, & benedixit illis, & vocavit nomen eorum Adam. Dicitur autem homo sive ab humo, sive à concordia, *ἀπὸ τῆς ὁμονοίας*, quod nullum animal sit socialius. Itaque ubi non est mutua charitas, ac societas amica, ibi non sunt homines. Et hinc apparet, Legem quæ de hominib. loquitur etiam de fœminis accipiendam esse, & quidem proprie, *l. 1. de verb. sign.* Quod arbitratur Bart. etiam, si articulus Quis, præponatur. Verum *Alciatus* dubitat, motus exemplo Græcorum, qui per articulos, *ὁ καὶ ἡ*, sexum distinguunt. Attamen hominem dici eum, qui in utero est, Lex vetat, *lib. 9. ff. ad leg. Aquil. cum inter. de fid. lib.* jubens expectari, postquam natus est, & in terram ceciderit. Quæ verba venustè interpretatur Alciatus, *in l. homines, de verbor. sig. f.* Spiegel.

HOMINIS legatum, orationis compendio singulos homines cōplectitur, *l. Maxim, §. duorum de leg* 2. Sp.

HOMINUM appellatione continentur in libris nostris Procuratores prædiorum, actores, clientes, custodes, conductores, Emphyteuticarii, chartularii, à Græcis *προεστῶτες* & *ἐμφυτευταί* dicti *l. 4. C. de agric. l. 1. C. de cond. & proc. prad. fi,c l. 2. C. de Episc. & Cler. l. 8. C. de commerc.* Continentur & vasalli Cujac. *observat. l. 8. c. 14.* Pr.

HOMINUM causa omne jus constitutum est, *lib. 2. ff. de statu hominum.*

HOMINUM gratia, omnes fructus rerum natura comparavit, *l. 28 ff. de usuris.*

HOMINIUM dixit Hermodius, quod certe venustius est, quam Homagium. Cujac. *observ. lib. 8. cap. 14. & in l. Senatorum, de dign. C. lib. 12.*

HOMO à Philosophis dialectice definitur, quod sit substantia vivens, sentiens, animata, rationalis, corporea, mortalis, capax risus, & artium, ut annotavit Taboëtius *in topico militia for. & l. ... discipl.*

HOMO homini Deus. Homo enim conditus est, ut cæteros homines pro virili tueatur, ac juvet. Hinc & illa lex naturæ extitit: Quæ vultis, ut vobis faciant homines, vos quoque facite illis. Hominem ergo homini insidiari nefas est, *l. 3. ff. de justit. & jure.* Antiquitas nihil aliud existimabat esse Deum, quam prodesse mortalibus. Unde frugum, vini, legum autores, & quicunque ad vitæ commoditatem aliquid attulissent, eos pro Diis habebat. Itaque naturali obligatione, tametsi, civili non debent, Potentium esse tueri tenuiores adversus injurias divitum, largiri egentibus. Vide Erasmum *in Chiliadibus* Spieg.

HOMO in sacra Scriptura apud Hebræos aliter ENOS, aliter ADAM appellatur. Sed proprie ENOS eum esse volunt, qui recta ratione præditus, veri DEI cognitionem habeat, quem Latini verum hominem intepretantur, & pium ac religionis amantem. At vero nomine ADAM, universam hominum generationem comprehendunt: & tam viro quam fœminæ convenit ac commune est: quod terra natum significat. Quemadmodum igitur homo apud Latinos propria verbi significatione masculum simul & fœminam complectitur, sic etiam Adam apud Hebræos ad utrumque sexum commune est nomen, ut videre est ex *cap. 5. Genesios.* Masculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam. Cum Plin. *l. 6. natural. hist.* & Cic. *in Tuscul. quæst.* ac reliqui Philosophi scripserunt omnia hominis causa naturam genuisse, intellexerunt tam marem, quam fœminam: quod dubitari non solet. Cic. *l. 1. de legib.* animal hoc providum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilii, quem vocamus hominem, præclara quædam conditione generatum esse assumo, &c. Hanc vocem Homo sub utroque sexu enunciavit *Cicer.* Tam est enim capax rationis & consilii mulier quam vir. Brech. *in l. hominis, in tit. de verb. & rer. sign.*

HOMO censetur, si non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen *l. quod dicitur, ff. de liber. & posth* Prat.

HOMO debilitatus, vel vulneratus, *l. non solum. ff. de rei vindic.* Homo verberatus, eod. *l. item si homines tenuis vitæ* Jurisc. *in l. illicitas, de offic. Præsid.* eleganter vocat, quibus tenuis est res familiaris, angusta. *Spieg.*

HOMO honestioris loci, apud Ulpian. in *l. cum hi, §. sane si is, de transact.*

HOMO vitæ emendatioris. *lib. 11. ff. de dolo malo.*

HOMO in fructu hominis esse non potest. Adi Ulp. *l. vetus ff. de usufruct. §. in pecudum. Instit. de rer. divis.* Spieg.

HOMO provincialis, vide *§. apud Labeonem, l. haeres. §. ubi quis decr.* Spieg.

HOMO nimium securus & deperditus *l. 3. ff. de jur. & facti ignor.*

HOMO RUSTICANUS, *l. ult. ff. de dolo excepi.* Brisson.

HOMO legius vel ligius secundum Speculatorem dicitur, quasi domino suo ligatus, vel quasi legalitatem continens. Unde Rex Siciliæ est homo ligius Romani judicis, ut in Clementin. pastoralis, de rei jud. præalleg post medium, in §. *rursus*, Ubi *gl. not.* & omnis homo ligius est vasallus, & non contra. *Prat.*

HOMOLOGARE, hoc est, confiteri, adsentire. Homologia, confessio, adsensus, *l. ne in arb tres. ff. de verb.* corrupte enim emologare legitur pro eo, quod est subscribere arbitri sententiæ, scilicet eam placere subscribenti. *Prat.*

HOMOLOGARE dictio Græca est: apud nos confirmare vel laudare, interpretari potest. Quo verbo utebantur antiqui, cum populo aliquid interrogante Senatus auctoritas requirebatur. Senatores enim homologare, id est, confirmare dicebantur. Hodie vero cum arbitri sententia à partibus acceptatur, homologatum dicimus. De hoc verbo mentio habetur post *authentic decernimus, C. de arbitris*: ubi emologare scriptum invenies nullo sensu. Et ita etiam mendose protulit *Albericus* in dictionario suo in verbo *Emologo*, & Bald. *in titul. de pace Constan. §. sententia quoque. Et in consil. 343.* Fuit factum, *ad fin. in 3. lib.* & ubique hodie passim omnes pronunciant. Habetque homologatio effectum, ut laudum vim transactionis per omnia obtineat: ut per Dec. *cons.* 198. & pro tenui *in 3. col.* ubi citat. *Ancharan. & Jo. Bapt. Caccialup.* idem tenentes. *Costa.*

HOMOLOGUS colonus, *l. fin. C. Theod. de patroc. vic.* id est, dedititius. Hinc homologum quidam eundem esse volunt, quem & vasallum ligium. Inepte autem, qui à dictione homo compositum volunt. Alii volunt homologos pro dedititiis poni, qui apud Romanos non modo in fide, sed & in ditione ac potestate populi Romani essent. *Prat*

HOMOUSION, vocabulum apud Justin. *in l. 4. Cod. de Sum. Trinit.* consubstantiale Latinis est: quod in Filio *Arius*, in Spiritu sancto *Macedonius*

nius negabat. At Nestorius, CHRISTUM Filium Mariæ hominem tantum credidit, supervenisseque deinde in eum divinitatem; quibus non minus deteriora prodidit Eutychea, qui Christo divinam solum naturam asseruit. Quapropter *Arrius* Nicena, *Macedonius* Constantinopolitana, *Nestorius* Ephesiâ, *Eutyches* Chalcedonica Synodo condemnati sunt, *c. sunt igitur* 15. *d. stin. & 35. quæst. 3. c. quidem.* Spieg. Ad nomen autem ὁμοούσιον quod attinet, *Athanasio* teste, non quidem id in novi ac veteris Testamenti voluminib. invenitur. Sed res antiqua novum nomen accepit: non autem vocabuló novo, novæ rei virtus accessit. Disciplinæ enim Ecclesiasticæ moris est, propter hæreticos significantius rerum naturas hoc pacto exprimere, quæ tamen existentium causarum veritatibus congruant: & quæ magis eadem antiquitus fuisse demonstrent, non ortus insinuent novitatem. Quod probat ab exemplo nominis (Christianus) cum antea discipuli vocarentur credentes, postea ad plenitudinem nominis exprimendam, & propter differentiam alterius cujusquam sectarii discipulos Christianos dictos esse: de qua re latius Vigilius Martyr *in disput. sua* inter *Sabellium, Photinum, Arrium, & Athanasium*, de Christo, &c.

HONESTA ea interpretatur Bart. *in l. 1. C. de dignit. l.* 12. quæ ab honestis personis geruntur. *Prat.*

HONESTÆ matresfam. matronæve intelliguntur, quæ nullo unquam probro se commacularunt, *l. 41. ff. de rit. nupt. l. 1. §. & notandum, ff. de ventr. inspic.* Honestæ personæ, item quæ viles habendæ sint, tradit Alc. *in l. mercis, de verbor. signific.*

HONESTAS justitiæ publicæ, id est, constitutiones Ecclesiæ factæ propter honestatem publicam, cap. ad audientiam, & *cap. sponsam, de sponsal. & matrim.* Prat.

HONESTATIS ratio non patitur fiscum retractare quod semel vendidit. *l. ult. C. ne fiscus rem quam vendidit evinc. l.* 10.

HONESTATIS rationem semper habere oportet: Nam secundum vitæ honestatem crescit aut minuitur æstimatio injuriæ, §. *sed pœna. Instit. de injuriis.*

HONESTE, id est, sine turpitudine *l. 16. conjuncta l. 38. ff de operis libertorum.* Briss.

HONESTUM à licito separatur, *lib. 1. de just. & jur. lib. 42 ff. de ritu nup.* non enim omne quod licet, honestum est, *l. 144. ff. de regulis jur.* Prat.

HONESTUS, qui nihil turpitudinis habet. Isidor. Honestus quandoque locupletem, & in aliqua dignitate positum significat, atque humili & egeno opponitur, ut testatur Ascon. *in Verr.* 3. Ulp. *in l. 52. §. 15. ff. de furt.* Cum Titio honesto viro pecuniam credere vellem, subjecisti alium Titium egenum. Sic *l. cum hi, §. si annos, ff de transact. & l. 38. §. qui nondum, de pœnis.* His inferiores vocantur humiliores, *d. l. 38. & l. 1. C. de desert. mediocris. loci* Prat.

HONESTUS, & plebeius: Honestiores & humiliores: Honestiores & tenuiores, Honestiore & humiliore loco positi, opponuntur in jure nostro, *l. 1. §. ult. ff. de effract. l. 38. §. nondum, ff. de pœn. l. 28. §. non omnes. ff. eod. l. 3. §. legis ff. ad leg. Cor. de sicar.* Brisson.

HONOR seu honos, inquit Varro *lib. 4. Ling. Lat.* ab honesto onere. Itaque Honestus dicitur, quod oneratus est, dictum onus est ut honos; qui sustinet Remp. Sunt tamen qui deducunt à prisco ὄνῳ unde ὄνημα, ut ab αἴνῳ factum αἰνίσσω, & veteres Onor scripsisse testantur, Onus autem ab ὄνῳ Grecorum tractum, qui ab aliqua ratione ærumnosum illud animal ita vocarunt. *Prat.*

HONOR pro dignitate apud Cajum, in *l. nuper de donat. inter vir. & uxor.* Proprie reverentia est, quam alicui exhibemus in virtutis testimonium.

HONOR est prærogativa quædam ex vitæ morumque probitate, & quandoque ex fortuna caussata: qua quis à vilibus personis simplicibusque plebeis distinguitur. Sebastian. Med. *in tract. de definit. part.* 2.

HONOR aliquando sumitur pro honorario dono & remuneratione, *l. si remunerandi, 6. in pr. ff. mand.* Si remunerandi gratia honor intervenerit, id est, si honorarium aliquod datum fuerit. Hinc apud *Cicer.* Honos alit artes: & Virgil. *lib.* 5. Ipsis præcipue ductoribus addit honores. *Prat.*

HONOR pro magistratu ponitur nonnunquam, ut apud *Juvenal.* Nunc cum summus honos finito computet anno, Sportula quid referat, &c. Connan. *l. 1. c. 15. n.* 1.

HONOR pro præmio, & ut vulgo appellant. arrha. in *l. 1. §. proinde. ff. de var. cognit.*

HONOR civitatis, quo in ornatu suus sit, Ictus ostendit in *l. civitatibus, in fin. de leg.* 1. Spieg.

HONOR municipalis, est administratio Reipub. cum dignitatis gradu sive cum sumptu, sive sine sumptu contingens. *l. honor. ff. de mun. & hon.* Erant in hoc genere decurionatus, duumviratus, ædilitas; & cæteræ dignitates, *l. 17. §. is qui ff. de Decur. l. 12. ff. de mun. & honor. l. 5. de vacat. muner. l. 12. C. de iis qui sponte mun. publ. lib.* 10. Prat.

HONOR Prætoris, pro magistratu, apud Pompon. *de orig. jur. l. 2. §. eodem tempore, §. Prætorum quoque. Instit. de jur. natur. gen.* Quia magistratui inest dignitas: rursus dignitatem sequitur honor. teste Callistrato. *ff. de muner. & honor.* Spieg.

HONORARE est præmio aliquo adfici: honos enim plerumque præmium est, apud Ulp. *in l. 1. §. 5. ff. de postul.* Nisi in arena passi sunt honorari: licet *Accurs.* male hic legat onerari. *Prat.*

HONORARIA pœna, id est, quam Prætor introduxit atque constituit. *Inst. §. 6 de injur.* Sed pœna quidē injuriæ quæ à *leg. 12. tab.* introducta est, in desuetudinem abiit: quam autem Prætores introduxerunt, quæ etiam Honoraria appellatur in judiciis frequentatur *Hotmann.* ex Connan. *lib. 7. cap. 14. num.* 5.

HONORARIA arbitria, apud Cic. *in orat. pro Q. Rosc.* Com. Brisson.

HONORARIA Præfectura dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab Imp. quibus ei dignitas præstatur, quasi Prætorii Præfectus fuisset, sive Magister militum. Gothofr. *ad Nov. 70. in Præf.*

HONORARIA actio à Prætore introducta est & ab honore Prætori delato nomen accepit. Nam cum (ut *Pompon.* auctor. est, *l. 2. de orig. jur.*) Consules bellis finitimis à jure dicendo, cui præerant, avocarentur, ita ut in civitate Judice aliquo opus esset, qui populi controversias dirimeret: pactum est, ut Prætores duo crearentur. Urbanus primum, qui in urbe tantum & inter cives Romanos jus dicebat; peregrinus deinde alius, qui inter extraneos jura reddebat. Et his sane data est potestas adjuvandi supplendi atque corrigendi, Jus civile, prout publice interesse videbatur, *l. jus autem civile, ff. de just. & jure.* Et hic honos Prætori

Prætori semper habitus est, ut ejus edictis pro publico jure uteretur. Quapropter etiam veluti per *antonomasian* ab honore, quo Regiis pene insignibus & apparatu ferme Consulari, lictoribus sex, sella curuli & trabea, Prætores supra cæteros Judices fungebantur, eaque auctoritas eorum edictis attributa est, ut Jus honorarium dici cœperit. Zasius *in d. l.* 2. atque dehinc in factum actio honoraria dicta est, quam à Prætore introductam esse constat, *l.* 39. *ff. de nox. act. l.* 11. *ff. de fidejuss.* Peckius *Comm. l.* 2. *§. honoraria, num.* 1. *ff. nautæ, caup. stabul.*

Honorariæ obligationes, quas Prætor edicto suo instituit, *l. obligamur*, 52. *ff. de obligat.* ubi *Modestin.* ait, Jure honorario nos obligari, ex his quæ edicto perpetuo vel magistratu fieri præcipiuntur, vel vetantur à civilibus & naturalibus separantur *l.* 5. *ff. de pignor. l.* 1. *§. ult. ff. de Novat. §.* 1. *Instit. de obligat.* Hotoman. Pratej. Brisson.

Honorariæ hæreditates, vid. *l.* 1. *in fine, C. de secundis nuptiis.*

Honorarii successores dicuntur, qui & bonorum possessores Justin. *§.* 1. *de bon. poss.* Quos autem solus vocat Prætor ad hæreditatem, hæredes quidem jure non fiunt: nam Prætor hæredem facere non potest: per legem enim tantum, vel similem juris constitutionem hæredes fiunt, veluti per Senatusconf. & constitutiones principales, sed quum eis Prætor dat bonorum possessionem, loco hæredum constituuntur, & vocantur bonorum possessores. Ulpian. *l.* 9. *§.* 3. *ff. de inter. act.* Quæ obtinere debent non solum in hæredibus, sed etiam in honorariis successoribus. Sic in *l.* 1. *§. non solum, ff. ut legat. nom. l.* 1. *ff. ad Velleian. l.* 7. *ff. de publ.* Hot. Prat.

Honorarii. *Novella* Valentiniani, quæ fuit inscripta, *De honoratis*, & quis præferatur in gradu, quinque facit virorum illustrium gradus: Primus est eorum, qui vere illustrem dignitatem gesserunt; Secundus est vacantium præsentium in comitatu Principis; Tertius vacantium absentium; Quartus honorariorum præsentium. Quintus honorariorum absentium. Differentiam facit inter vacantes & honorarios, sicut & *l.* 9. *de metat. C. l.* 12. *inter eos, quib.* illustratus sub cingulo; & quibus citra cingulum delatus est, & in integra Nov. Theod. de metatis, quam habemus: licet, inquit, vacantis militiæ cingulo utantur, vel honorariæ prærogativæ potiantur insignibus, & paulo post. Illustrem dignitatem inter vacantes vel honorarios consecutus. Vacantes ζωσοὶ sunt, Honorarii ἄζωνοι; cum cingulo defertur plerunque iis, quibus merito antegestæ administrationis defertur: ut Primicerius Notariorum peracta administratione fit Magister officiorum vacans, Primicerius domesticorum tribunus vacans, & ita apud Vegetium Vicarios Comites Tribunos vacantes accipere oportet, & in *C. Theodosiano tit. de Comit. vacant.* & apud *Ammian.* sæpe *li.* 16. 18. 31. Iidem adscriptitii dicuntur, Trebell. *in Balista*: Gaudens quod ejus consilio nullum adscriptitium, i. e. vacantem haberet. Lampridius *in Alexandro.* Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet, ubi vulgò malè vagantium. Dicuntur & allecti, & inter agentes in prima & secunda constitutione de faciendo & confirmando Codice, & in *l. ult. C. Theod. de honor.* in qua ita est: Ne quis sibi expetat sive imaginarios, sive inter agentes codicillos acceperit, ut ei, qui egerit, ratione temporis præferatur. Et in *l.* 5. *C. de metat.* ubi pro iter agens legendum inter agens, vel inter agentes, & in *l.* 1. *C. de silent.* Ab his honorarii sive imaginarii, ut dixi, longè sunt diversi. Hi nullum cingulum gestant, nullo merito antegestæ administrationis hunc honorem consequuntur, sed solo codicillorum principalium beneficio *l.* 3. *C. ubi Senat. vel Clar. l.* 1. *C. Theod. qui à prab. tyr.* ubi quod ait, vel qui honorariorum est definitio, *Nov.* 70. cujus generis etiam Pontifices & Augures, & quindecim Viros sacris faciendis Severum fecisse memoriæ proditum est. Præterea vacantibus datas annonas *Lampridius* significat, quas nullum honorarium constat habuisse. Itaque vacantes honorariis optimo jure præferuntur. Non tamen omnibus. His namque, qui simili dignitate ornati sunt, procul dubio præferuntur, veluti Præfectorius vacans Præfectorio Honorario, Quæstorius vacans Quæstorio Honorario. His autem qui ampliori dignitate prædìti sunt, non præferuntur, veluti Quæstorius vacans non præfertur Præfectorio Honorario, Comes vacans non præfertur Quæstorio vel Ex-Magistro honorario, denique vacantes omnib. honorariis non præferuntur. At Administratores omnib. vacantibus, omnibus honorariis præferuntur. Et Illustribus Administratoribus adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordinariam dignitatem aliquam gerunt, veluti Germanus Magister militum vacans contra Wandalos Dux magna classe missus à Theodosio, jam non pro vacante Illustri, sed pro Administratore habetur. Ducatus ipse est ordinarius, id est, clarissimus vel perfectissimus. Cujac. *t.* 1. *de Primicerio & Secundicerio, & Notariis, C. libr.* 12.

Honorarii tutores. Qui sint honorarii tutores ex Ulp. *in l.* 3. *§.* 1. *de administ. tutor. ff* iis verbis intelligere licet; Si parens vel pater, qui in potestate haber, destinavit testamento, quis tutorum tutelam gerat, illum debere gerere Prætor putavit, meritoque patris statur voluntati: qui utique filio recte prospexit, tantundem Prætor facit, & de iis, quos parens destinavit testamento, aut confirmavit, ut si parens, quem velit tutelam administrare, declaraverit, ille solus administret. Cæteri igitur tutores non administrabunt, sed erunt ii, quos volgo honorarios appellamus. Nec quisquam putet, ad hos periculum nullum redundare. Constat enim hos quoque, excussis, prius facultatibus ejus, qui gessit, conveniri oportere. Dati sunt enim quasi observatores actus ejus & custodes: imputabiturque eis quandoque, cur si male eum conversari videbant, suspectum non fecerint. Assidue igitur, & rationem ab eo exigere eos oportet, & solicite curare, qualiter converseruc: & si pecunia sit, quæ deponi possit, curare, ut deponat ad prædiorum comparationem. Blandiuntur enim sibi, qui putant honorarios tutores omnino non teneri.

Honorarium est, quod magistratib. aut eorum ministris solvitur honoris potius quam necessitatis causa, unde etiam nomen habet, nec exigi debet aut peti, sed accipi, si offeratur. Connan. *lib.* 4. *c.* 15. *num.* 7. dicitur enim proprie honorarium, quod ad honorem pertinet.

Honorarios ludos appellamus liberalia. *Aldobrandin.*

Honorarium jus antiqui appellarunt, quod ex edictis Prætorum descendit: sicque, *ut Papinian.* scribit. ad honorem Prætorum nominatum: *Pomponius*, quod ab honore Prætoris venerat, *l.* 7. *in fin. ff. de just. & jur. l.* 2. *§. eod. temp. de orig. jur.* vel, ut inquit Justin. *§. Prætorum Instit. de jure nat.* quod qui honores gerunt, id est, magistratus honorem huic Juri dederunt. *Prat.*

Honorarium est merces, quæ Advocatis, Jureconf. Medicis, liberalium artium Professoribus,

ribus, menforibus & cæteris, qui operam beneficii loco præstabant, dabatur: dictum ab eo, quod pro mercede, ad honorem eis tribueretur, laboris remunerandi gratia. Mercedes enim eas dicere displicuit, cum non crederent inter hujusmodi personas locationem & conductionem contrahi. Sed in his opera, beneficii loco, præberi: & cum quid datur ad remunerandum dari, *l. 1. ff. si mens. fals. mod. l. 1, de extraord. cogn. 12. l. 38. ff. locat. l. 3. C. de postul. l. 2. de legat. l. 13. C. de judic.* Prat. ex Brisson.

HONORARIUM autem quod patrocinii nomine datur. *συνηγορικὸν* ab Aristophane in Vespis dicitur. *Prat.* ex *Briss.*

HONORARIUM etiam dicitur id, quod olim Consulibus in provincias advenientibus, honoris loco dabatur, non tanquam debitum, Cicero *in Pisonem*: Qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarii? siquidem potest vi & metu extortum honorarium nominari. Inde.

HONORARIUM dictum id, quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari solet, Plin. *lib. 10. epist.* 116. Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare: Ad quam epistolam rescribens Trajanus: Honorarium, inquit, Decurionatus omnes, qui in quaque civitate Decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum à me non potest statui. Hujus etiam fit mentio in *l. æstimationem, ff. de mun. & honor.* Prat.

HONORARIUM tumulum Latini idem quod *κενοτάφιον* Græci appellant, id est, inane sepulchrum memoriæ causa factum. Connan. *Comment. jur. civ. l. 3. c. 1. n. 4.* Hotomann.

HONORARIUS arbiter *Ciceroni* is dicitur, quem pars utraque summum suæ controversiæ honoris causa facit judicem Cic. *5. quæst. Tusc.*

HONORARIUS arbiter dicitur, qui à Prætore datur: quod ab eo qui honorem, i. e. Magistratum gerit, detur. Nam ut Procul. scribit *l. 76. ff. pro soc.* Arbitrorum genera duo sunt: unum ejusmodi, ut sive æquum sit, sive iniquum, parere debeamus, quod observatur, quum ex compromisso ad arbitrum itum est, &c. *Hotoman.*

HONORARIUS curator apud Ulp. *tit. 12. Instit.* sumitur pro eo, qui à Prætore constituitur libertinis, prodigis, itemque ingenuis, qui ex testamento patris hæredes facti male dissipant bona *Prat.*

HONORATI in *l. 1. C. de off. civil. jud. l. 18. C. de episc. & cler. l. 3. C. de off. divers. jud. l. 6. C. de postul. rubr. de honorator. vehicul. l. 1. C. l. 1. quib. equor.* usus, in C. Th. *l. pen. ad leg. Jul. repet. in eod. C.* Puto autem eos significari, qui sine administratione honorarus decorabantur codicillis, ut in *l. ult. C. ubi Senat.* Justin. Nov. 70 *ἰσμὲν γὰρ, ὡς τὸ ἀρχαῖον ἦν τισὶς ὑπαρχόντων σχῆμα, ὧν ὀνομασίαν εἶχον, κωδικίλλων ἐκ τῆς βασιλείας ἐπ' αὐτῷ παρεχομένων. Ταύτην δὲ ὥσπερ οὐ μᾶλλον ὡς οὐδενὸς ὑπὲρ πλὴν ἢ ψιλὴν τιμὴν τοῖς ταύτης ἠξιωμένοις παρεχομένην.* Sic in *l. 41. de decur. in C. Theod.* Cæterique, aiunt Impp. qui sine administratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint: & *l. 74. eod. tit.* Inanes vero umbras & capsis imagines dignitatum codicillis honorariis sectantes nihil adjuvari præcipimus; & in *l. unic. qui à p ab t n. tiron. eod. C* Honorarios vocatos ab antiquitate scribunt, qui sine administratione titulos dignitatum sunt consecuti. Vide paulo sup. Honorarii. *Briss.*

HONORE pleniore pro ampliore, apud *Ulpianum* legimus, *in l. 5. §. si legata, de legat. præst.* Sic idem honestiorem titulum in eod. *§. dum pro eo qui magis decet.* Spieg.

HONOREM perdere dicuntur filii, cum eorum parentes iterum nubunt, in *Auth. de nupt.* Alb.

HONOREM capere *l. 1. ff. ad leg. Jul. de vi priv.* sustinere, *l. 10. ff. de minoribus* usurpare, *l. 7. ff. eod.*

HONORES gerere, *l. 14. §. ult. ff. de muneribus.* Honores petere, *l. 7. eod. l. 12. ff. de decur.* Honores suscipere, *l. 14. §. plebeii, ff. de munerib.* Briss.

HONORIBUS arceri, *l. 12. ff. de Decur.* Honoribus prohiberi, *l. 6. §. Quis accusatus, ff. de muner.* Uti prohibitus, *l. 7. ff. eod.*

HONORIS causa donatio. Si uxor viro laticlavii petendi gratia donet, vel ut equestris ordinis fiat, *l. 42. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

HONORIS causa, nomine Id persæpe dicit *Cicero*, quum vivum aliquem nominat, in quo aliqua suspicio contumeliæ latere possit. Id etiam de honestissimis hominibus, aut amicissimis dici consuevit: atque hoc etiam ipsius *Ciceronis* exemplo *Spiegel.*

HONORIS causa tutor datus non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandavit, rationes accipere voluit, Papin. *in l. 26. §. 1. de testa. tut.* Ulp. *14. §. 1. ff. de solut.* Sunt quidam tutores qui honorarii appellantur: sunt qui rei notitiæ gratia dantur: sunt qui ad hoc dantur, ut gerant, & hoc vel pater adjicit, ut unus, puta, gerat: vel voluntate tutorum uni committitur gestus: vel Prætor ita decrevit. *Hot.*

HONORIFICUM, quod honore dignum est, agtü. *l. Jul. si quis om ff. cauf. testam* Sic apud *Ciceron*, *Plinium Jun.* & *Martialem.* Si quid honorificum pagina nostra sonat. *Spieg.*

HORIA in *l. fin. §. species, ff. de publ.* quid hoc verbo significetur plane ignoro. Venenum genus hoc nomine vocari legi, quod ex incisis papaverum capitibus, succo expresso conficitur, de quo Dioscorides *lib. 4.* Plin. *lib. 20. c. 18. & lib. 25. c. 10.* Brisson.

HORÆ vocantur partes, in quas distinguitur dies. Hæ principio duodecim institutæ sunt, qui numerus longo tempore custoditus est, donec in viginti quatuor horas dies apud Romanos divideretur. *Prat.*

HORÆ aliæ diei sunt; aliæ noctis. *l. 7. ff. de usurp. l. 5 ff. Qui test. fac. poss.* Illæ diurnæ: Hæ nocturnæ vocantur, *l. 2. ff. de aq. cotid. l. 25. ff. ad leg. Jul. de adult.* Briss.

HORA, tempus hoc est, quamcunque æternitatis partem, sive annuum, sive diurnum, sive nocturnum spatium complectens significat. Observandum autem, quod *Paulus* Jurisc. ponderat horam dici, non numerat: atque vult priores quinque posterioribus septem prævalere: propterea quod ad quodvis negotium conficiendum à prandio sumus ineptiores. Vide Alciat. *in l. 2. de verb. sign.* & Apellum *c. 1. in meth.* Spieg.

HORARUM aquæductum habera *in l. 2. ff. de aqua cotid. & æstiv.*

HORAS pro diebus dilatoriis seu ut hodie vocant, pro dilationibus ordinariis, à *Cicerone* accipi, *Asconius* admonuit; quod à Bud. *in l. si necessarius de pign. act.* annotandum est, Cicero *Verr. 3.* ut cum horis nostris nos essemus usi, tubinis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes. Horas suas vocat (inquit *Asconius*) 20. dies, qui accusatori dabantur ad accusandum legitimi, totidemque defensori. C. Scipio Nasica, cujus meminit Pomp. *l. 2. de orig. jur.* dies certas discrevit in horas; siquidem ante illum vix vesper erat disjunctus ab ortu: ut *Sabell.* cecinit *Spieg.*

HORÆ ab antiquis fuere pro Deabus cultæ; templaque

templaque teste Pausania in earum honorem à Gentilibus constructa. Quin ratione Hesiodi Scholiastes dixit horas ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν dictas, quod & Jovis custodes sint, & hominum observare acta solebant. Nam ὦρος custodem significat. Et (ait Etymologicus auctor) λέγονται ὧραι παρὰ τὸ ὠρῶ τὸ φυλάττω. Καλοῦνται γὰρ ὧραι ἐφύλαττον οἱ ἀρχαῖοι ἐν ταῖς πύλαις, ἢ ἀπὸ τοῦ διορίζειν τὰ διαστήματα τῆς ἡμέρας. Plato in Cratylo testatur horas Attica priscaque voce appellandas ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, quia finiunt hyemes & æstatis tempora, & flatus, & eos fructus, qui ex terra obveniunt. Nam etiam hora hoc temporis punctum significat, quo omnia consistunt & sunt ἐν τῇ ἀκμῇ, i. e. in summo & vigore proprio, *Suida* auctore. Unde Galen. *li. 2 de alimentorum facultatibus* scribit ὥραν Graecos appellare eam anni partem, & tempus, in cujus medio caniculam exoriri contingit. Hinc ὡραίους fructus dicunt tempestive collectos. *Galenus* igitur fructum ὡραῖον dixit, quod nos fructum maturum & sua tempestate collectum, τοῦ τ' ἔτους ἀκμάζοντα. Adhaec videtur ὥρα dici à pulchritudine & elegantia. Nam ὡραῖος formosum pulchrumque significat, & ὡραιότης formae elegantiam, ὥρα (inquit Etym.) σημαίνει τὸ μορφὴν καὶ τὸ κάλλος. Qua ratione conjicio horam apud Latinos Juventutis Deam dictam, & Quirini uxorem. Quod reliquum est, recte quidem arbitramur horas à Sole dici, hac de causa, quod Sol ab Ægyptiis dictus sit ὧρος ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν; cujus motu horarum temporumque distinguuntur intervalla. Ut qui non temporum modo, sed & terrarum etiam, ac syderum cœlique totius rector sit & moderator: quem ideo adorabant Ægyptii: Bræcikius *l. urbis appellatio*, *§. cujusque diei*, *ff. de verbor. & rer. significationib.* De horæo autem vid. quid annotavit Turneb. *adversariorum lib. 2. c. 23.* ubi horæum genus falsamenti appellari teste *Athenæo* affirmat: & addit horæa vocari non à tempestivitate (quemadmodum quibusdam primariæ eruditionis hominib. placere videatur) sed à veris tempore, quod tum falsamentum istud fieret, cujus & mentio est apud Plautum *in captivis*, horæum, scumbrum, trigona. *Turneb.* loco præalleg.

Hornum annuum proventum annique fruges significat. *Columella.* Eventus, inquit, rebus omnibus, velut horno messis magna fuit. Turneb. *advers. l. 19. c. 13.*

Horologium, Ulp. *in l. quæsitum*, *§. Papin.* excepto, inquit, horologio æreo, quod non est affixum. Nam & hoc instrumento domus putat contineri. Vid. Beroald. *comment. 3. & 5. in asinum* Apulei *Spiegel.*

Horologiorum duo antiquitus genera fuisse constat: Unum quod Gnomone umbras in Sole faciente, horas indicabat. Alterum, quo horis æque noctium ac dierum aqua dividebant. Illud Solarium appellatur à Plauto *in Bæotia*, in qua esuriens parasitus ei imprecatur, qui primus Horologium statuisset. Verba ejus hæc sunt:

Ut illum Dii perdant, primus qui horas reperit,
Quique adeo primus statuit hic solarium.

Horoscopus est inspectio horæ: estque ea pars signiferi quæ supra nostrum hemisphærium ascendit, cum quid contingit. *Spieg.*

Horreum, repositorium non solum frugum, frumenti &c. sed aliarum quoque rerum, quæ adservari consueverunt. Jurisconsl. *de fund. instruct. l. tabernam* Legaverat, inquit, horreum vinarium cum vino & vasis & instrumento. Et *de empt. & vendit.* clavibus, ait, traditis, ita mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur, si claves apud horrea traditæ sunt. Item Locati & Dominus

horreorum effractis & compilatis horreis, non tenetur. Sic horreum frumentarium, *l. 60. ff. de acquir. rer. domin.* Horreum vinarium. *l. 7. ff. de fund. instruct.* Horreum penuarium, *l. 3. ff. de pen. leg.* Hinc Horrearius qui præpositus est horrei custodiæ, ut *cod. l. 1. l. c. ut in plur.* Rerum, inquit, custodiam, quam horrearius habet. Item l. Callist: Cum horreario agendum & merces horreaticæ, quæ in horreis adservantur, &c. *Nebriss.* Item horreum, quicunque locus est, ad reponendas merces idoneus. Alciat. *in l. pacta novissima*, *C. de pact.* Hinc & horrearii dicti, qui ad custodiam in horreis ejusmodi merces recipiunt. Horæum autem, qui per simplex r, mel æstivum ab hora. Nam Græci omnes fructus æstivos nominant; ὡραῖα quoniam id tempus per excellentiam horam significat. *Spieg.* Ande Forcat. *in penu. jur. civ. cap. 15.*

Horreum, Varro *lib. 4 ling. Lat.* non improbabiliter existimat ab hordeo tractum, quod hordeum & frumenta in eo servari soleant: quanquam in aliis exemplaribus ab horrendo legitur, quod scilicet prisci fruges in suis spicis cum aristis in granaria conderent: *Galenus* mavult à dictione ὡραῖα deduci, quo omnes fructus atque adeo proventus omnes denotabant Græci. *Prat.* ad d. Gothofr. *ad d. l. 21. §. certe si proponas, 6. ff. de furtis.*

Horrearius horrei conductor dicitur, *l. 1. §. si horrearius*, *ff. de his, qui dejecer. vel effud. l. 5. ff. adex hib. l. 60. § ult. ff. locat.* Brisson.

Hortari magis est, quam monere. Id enim quoddam quasi imperium habet, *l. jubemus*, *C. ad leg. Jul. repetun.*

Horti amœni, urbani prædii appellatione continentur, auctore Ulp. *l. urbana prædia*, *de verb. sign.* nisi plurimum in reditu sint, id est, principaliter propter rusticos reditus constituti. *Spieg.* Adde Brechæum *in d. l. urbana.* Prat.

Horti olitorii, ab olere, non ab olivis dicti, ut *Accurs.* existimavit, *l. 13. ff. de usuf. & vide l. 198. ff. de verb sign.* Alciat. *in l. urbana prædia. de verb sign.* Ulp. *in l. si cujus*, *§. fructuar. ff. de usufr.* Ut forte, ait hortos olitorios faciat, ut aliud quid, quod ad reditum spectat.

Horti Salustiani Romæ Augusti erant *l. 39. §. fin. ff. de leg. 1.* Nam in Salustianos hortos ire, peregrinatio & expeditio putabatur Vopiscus *in Aureliano*: Displicebat ei, cum esset Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Salustii, vel Domitiæ vivere *Brisson. Prat.*

Horti publici, Reipublicæ conducti. *l. 50. §. 1. ff. de legat. 3.* Brisson.

Hortensia Lex à Q. Hortensio dictatore lata, qua plebiscitis legum vis & auctoritas tributa est, *l. 2. §. deinde cum esset de orig. juris*, *§. plebiscit. Instit. de jure nat.* Brissonius

Hortus riguus vel irriguus, qui juxta aquam est, vel per quem medium defluunt rivi. *Spieg.*

Hortus in 12. tab. idem valebat, quod villa, ut Plin. *l. 19. c. 4* est auctor. Vide Festum *lib. 8.* Prat.

Hospes, tam qui recipit, quam qui recipitur. *Gloss. in verb. vel hospitibus. l. 1. §. magistri, ff. de exerc. act.* usurpatur item pro homine ignaro eorum quæ aguntur. *Spieg.*

Hospitale, quod est hospitis, sive quod ad hospitem pertinet, Latinis significat. Ecclesiastici suo more utuntur hoc verbo.

Hospitari. *l. 1. §. ult. ff. de his qui hospitarentur.* Brisson.

Hospitatura & elemporia apud Alexandrinos, patrimonii munus existimantur: apud Archa-

dium *in l. ult. §. elemporia 19. ff. de muner. & honor* Aliqui codices fide digni, habent emporia. Et ita videtur sentire glossator noster, dum exponit patrimoniorum susceptores, qui præbent vasa vel domum ubi vinum publicum ponatur: ἐμπόριον enim Græci oppidum appellant, vel alium quemvis locum in quo fiat mercatus publicus, seu nundinæ, & in quem vendendi & emendi causa conveniunt mercatores. Quidam tamen descripserunt, emporium ab emo dictum quasi emptorium: quod falsum est, quia Græca vox est, qui ἔμπορον mercatorem dicunt, ἐμπορεῖον mercatum, ἐμπόριον oppidum sive alium quemvis locum, (ut dixi) in quo fiat mercatus. Hinc emporetica charta dicta est, qua merces involvuntur à mercatoribus, cum scribendi nullum usum præbeat. Equidem puto Eleamphoria legendum ut jureconsf. sic appellaverit ea hospitia, ad quæ Alexandrini tendebant, cum peregre eos ire oportebat: quæ idcirco patrimonii loco habebant, quoniam ita inter suos majores veteri quodam more erat inductum, ut quoties à patria recedebant ad amicos hospitaturi tenderent, reddituri vicem, si forte illi quoque amici ad se Alexandriam venirent. Nam hunc morem fuisse apud antiquos, ostendit Homer. *Il. lib.* 6. apud quem Diomedes Glauco refert: suis majorib. cum illius progenitoribus vetus hospitium atque necessitudinem intercessisse, muneraque hospitalia inter ipsos ultro citroque data. Dicta sunt autem eleamphoria, quasi olivam ferentia. Solebant enim hospitaturi, olivam in pacis signum ferre: ut est apud *Vergil.* quando Æneas hospitaturus Evandrum adivit. Oliva enim arbor est antiquis multum celebrata. Inde *Aristoteles* inter naturæ miracula, & Pausanias *in Atticis* referunt eam Athenis eodem die, quo à Medis combusta est, pullulasse. In Genesi quoque traditur, olivam à columba ad Noë in arca morantem, latam fuisse, in signum lætitiæ. In Pythiis etiam olea præmium dabatur ut *Plut.* & ante eum *Archias* scribunt. Et dum Jurec. subdit hospitura, aliqui Codices Ospratura, factum verbum ex ὄσπριον, quod *Hesychio* significat varias fruges, & legumina. Ospratura igitur est minutarum frugum emendarum cura, *Hotomann.* Sed vulgata & *Haloandri* editio habet hospitatura. Hosprionia, editio Hugonis à Porta: Osprionæ *Budæo* qui comparandis leguminib. creati sunt. Osprionia munus ipsum: verum vulgata & Haloandri lectio verior est. Hospitatura, hospitis recipiendi munus, *l. 3. §. 13. ff. de muner. & honor. l. 10. §. 2. de vacat. l. 10. C. de sacrosanct. Eccles.* vide Gothofr. *ad d. l. ult. §. Elemporia 19. de muner.* Aliqui Codices habent hospita. Nam hospita dicuntur, quæ facile suscipiunt; unde hospitiam terram dicimus. *Virgil.*

Et pater Anchises, Bellum ô terra hospita portas.

Idem Puppibus illa prius, patulis hunc hospita plaustris.

Statius *Achil.* 1. Atque hospita Delos Gentibus. Idem *Sylvar. 4. ad Marcell.* Ubi *Ausonio* se condidit hospita portu Parthenope. Eodem modo hospita flumina dicuntur quæ facile transmeari possunt: ut apud Virg. *Æn.* 3. & Papinium *Thebaid.* 3. Sicut etiam apud *Terent.* & *Apul.* Hospita dicitur mulier, quæ amicos suscipiat. Posset etiam legi hospitia: nam domus eorum, quæ gratis liberaliterque venienti hospiti patent, hospitia dicuntur: ut apud Pompon. in *l. postliminii jus, ff. de capt. & postlimin. rever.* Hinc hospitalem humanitatem dixit Valer. Max. *in 1. lib.* de Coretinis loquens, & Paulus, Hospitalitatem, inquit, invicem prævenientes, ut refert Glossator noster in *l. 1. C. de sacrosanct. Eccles.* Liv. per initia 1. *lib.* de Ænea & Antenore. Et vetusti, inquit, jure hospitii. Et hoc est, quod innuit Jurec. idem in loco prææallegato, dum refert, quod cui concessa est immunitas personalium sive civilium munerum, non tamen poterit se excusare ab hospite recipiendo. Proinde ædes, quæ publice parantur ad recipiendos milites, hospitia possunt dici, sicut etiam, quæ ad egenos & pauperes, hospitia & hospitalia nuncupantur, quo verbo usus est Ulp. *in l. si vero pater, ff. de his qui dejec. vel eff.* Cotta

Hospitia priscis temporibus publice dari solebant, eratque quibus hoc munus hospitum recipiendorum, à Rep. imponebatur. Itaque patrimonii onus non personæ. *l. 3. §. eos milites, l. fin. §. pen & ult. ff. de muner. l. 16. §. angariarum, de vac. mun. l. 1. C. de episc. & cler.* Modest. *in l. 6. de excus.* hoc munus ἐπισταθμείαν vocat, deducto vocabulo ἀπὸ τοῦ ἐπισταθμεύειν, id est, diversari: ut & Cic. *lib. 13. epist. ult. ad Att.* Habes hospitium sive ἐπισταθμείαν. Cogebantur quoque provinciales hospitio milites officialesque Præsidum per municipia iter facientes excipere, ut colligere est ex *d. l. 3. §. eos milites, l. 5. § ne tenues. ff. de offic. prœs.* Hotom. Brisson. Pratejus.

Hospitii necessitudo olim non solum inter privatos, sed etiam jam inter populos contrahebatur neque id quidem modo, sed etiam inter singulos privatosque homines & civitates: quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hospitium publicum vocarunt: nam quod hospitium inter privatos contrahebatur Græcè ξενία, Latine privatum hospitium dicebatur, cujus erat nota pignusque tessera hospitalis, ut ille apud Plaut. *in Pæn.* ait: Deum hospitalem & tesseram mecum fero. Cic. in Verr. act. ult. de Senatu Syracusano loquens: Decernunt statim ut fratri meo hospitium publice fieret. Sic Demosth. *Ctesiph.* objicit Æschini, quod legatos quosdam Philippi hospitio exceperit, & quod hospitii jus cum eis contraxerit, ξενίας συνεπράξατο αὐτῶν. Itaque sumitur hoc verbum *l. postliminium de capt. & postl.* & apud autores classicos sæpissime. Arctum autem fuit necessitudinis hujus vinculum, atque etiam divini numinis reverentia sanctum; quod juris hujus disceptationi præfecit antiquitas Jovem hospitalem appellans & invocans, quasi hospitii Præsidem & Vindicem, *Prat.*

Hospitiola, *l. 5. §. 1. ff. de his qui dejec.* sunt loca ea, quibus excipiebantur hospites. Habebant autem veteres (ut Vitruvius *l. 6. c. 10.* indicat) propria quædam triclinia, & cubicula, quibus advenientes hospites recipiebant: quæ & hospitalia dicebantur, *d. l. 5.* Erant & olim in bene moratis civitatibus, publica hospitibus destinata loca, quæ Xenodochia & Xenones appellabantur, quorum meminit *l. 16 & 18. C. de sacros. Eccl. l. 3. §. pen. l. 37 de Episcop. & Cler.* Eorum locorum qui administrationem habebant, Xenodochi dicebantur *l. 31. §. privilegium d. l. 37. C. de Episc. & Clericis.* Prat. ex Briss.

Hospitio repentino recipi, *l. pen. ff. naut. caup*

Hospitium, antiquis domus, quæ gratis liberaliterque venienti hospiti patebat: unde & pro amicitia frequenter ponitur, vide Bud *in l. solent. ff. de offic. Procons.* Spieg.

Hostia, ab hostis fit: significatque sacrificium, quod ab iis fit, qui in hostem pergunt ob victoriam, id est, pro victis hostibus.

Hostia in *l. navis, 2. ad l. Rhod. de jact.* Urbs est Latii, ab Anco Martio extructa, teste Livio. Militiæ, omniumque munerum vacationem habuit, præter dies 20. in adventu Hannibalis,

que

quo Reip. subveniretur. *Spieg.*

HOSTIARII servi in *l.* 12. *§. idem respondit, ff. de fun. instru.* instrumentoque legato, quos more vetere in catena fuisse, Suet. *in lib. de claris Grammat.* scribit. *Prat.* ex *Brisson.*

HOSTIARII Ecclesiasticum officium *l.* 6. *C. de Episc. & Cler.* quod & *B. Ignatius* in epist. ad Antiochenses ostendit sic scribens: ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, &c. Dicti eo, ut Isido. *lib.* 8. *c.* 12. scribit, quod hostiis templi præessent. Tenent claves templi, omnia intus extraque custodiunt, fideles recipiunt, infideles respuunt. *Prat.*

HOSTIANAS actiones dixit M. Cic. *lib.* 1. *Orat.*

HOSTIA vel ut alii Ostia, urbs est in Ore Tiberis, ut ait Livius *l.* 1. unde & nomen ei inditum. Dionys. Halicarn. *l.* 3. censet Hinc

HOSTIAM navigavit, lege sexta, *ff. de lege Rhodia.* Brissonius.

HOSTIARII servi, *l.* 12. *§. idem respondit, ff. de instructo vel instrum. leg.* quos more vetere in catena fuisse, Suet. *in libr. de Illustrib. Grammat.* scribit.

In HOSTICO absolute pro hostico loco dixit Ulp. *l. fi. ff. de mil. test. sic in l. uni. ff. de bon. poss. ex test. mil.* quæ phrasis juvatur *Livii* testimonio *l.* 6. Romano contra etiam in hostico morandi, &c. id est in barbarico, & paganico. Sic Latini auctores loquuntur Græcorum exemplo, qui πολεμίων simpliciter γῆν supplentes dicunt, Herodot. ἀπαλλαγεὶς μάρτυς ἐν τῇ πολεμίῃ διατελέσας. Prat. ex Briss.

HOSTENDITIÆ dicuntur (ut Feudista scribit *l.* 2. *tit.* 40. *§.* 2.) adjutorium, quod faciunt dominia Vasalli Romani cum Rege in hostem pergentibus; fictum verbum ab hoste, quod exercitum & castra significat, ut mox in *§. Hostis in libris*, dicturi sumus. *Prat*

HOSTES sunt, qui nobis, aut quibus nos publice bellum decrevimus, cæteri latrunculi vel prædones sunt *l.* 118 *ff. de verb. sign. l.* 24. *ff. de capt.* Itaque non ut ab hostibus capti, ita qui à latronib. detinentur, statum mutant. *l.* 13. *ff. qui test. fac. leg.* 19. *§. à piratis ff. de capt. & postlim.* Quos autem nunc hostes, eos Antiqui perduelles vocabant, hostium appellatione peregrinos significantes, ut Gaius *in l.* 234. *ff. de verb. sign.* Varro. Cic. Festus, & alii scribunt hostem dictum ab hostiendo, id est, æquando, quod pari cum civibus jure censerentur. A quo verbo Hostilinæ Deæ nomen impositum, quod ei sacra fierent, cum segetes novis aristis æquabantur August. *lib.* 3. *civit. Dei c.* 8. tradit *Briss.* Adde Brechæum, *l. quos nos in tit. de verb. & rer. sign* & Fran Balduin. *comment. in leg.* 12. *tab. c.* 3. Connan. *l.* 2. *c.* 4 *n.* 1.

HOSTICOLO in libris Florentinis reperio pro Hostico, id est (ut Varro ait) hostili agro. Ulpian. *l. un. ff. de bon. poss. ex test. milit.* non dubium est, quin debeant ratæ voluntates esse eorum, qui in hosticolo, suprema judicia sua quoquo modo ordinassent. *Hotom.*

HOSTICUM, pro hostili terra, *des Feinds Landt.* Hosticus enim, ca, cum dicimus, sicut hostilis: Lege Ulpiani *in l.* 1. *in princ. ff. de bon. possess. ex testam. mil.* Omnes igitur omnino, inquit, qui ejus sunt conditionis, ut jure militari testari non possint, si in hostico deprehendantur, & illic decedant: quomodo velint, & quomodo possint, testabuntur. *Oldendorp.*

HOSTIENSIS Jureconsultus nobilis, nomen habuit Henrici Segusiani; sed cum juris scientia floreret, & Bononiæ circiter annum 1255. professus complures et de re libros scripsisset, tandem Cardinalis Hostiensis factus nomen hoc retinuit. *Hotom.*

HOSTILIA lex, qua permissum fuit furti agere eorum nomine, qui apud hostes essent, aut reip. causa abessent. *Inst. de his per quos ag. poss.* Brisson.

HOSTILIANAS actiones Cicero *l.* 1. *de Orat.* dixit. *Brissonius*

HOSTILIS locus dicitur ubicunque, etiam si in agro Roman. hostis adest præsens, ut necesse sit semper esse in procinctu, neque tuto jam illi queant è castris egredi, sed irruptione repentina hostium aut inopinato eorum adventu deprehensi coguntur una cum militibus remanere, & idem adire vitæ periculum. Connan. *lib.* 9 *cap.* 5. *num.* 10.

HOSTILI more matrimon. conjungere, vid. *l.* 1. *§.* 1. *C de rap. virgin.*

HOSTIRE, est, ut ait *Nonius*, comprimere & recedere. Hinc Hostis. Est & ferire, autore *Festo.* Est quoque æquare, æquum reddere, *vergleichen*: item compensare, & æquum beneficium rependere. Unde Redhostire, & Hostimentum, æquamentum *ein Vergleichung.*

HOSTIMENTUM, autore *Festo Pompeio*, beneficii pensatio est, à prisco verbo hostire & redhostire, quod est, parem referre. Hinc proverbialis sententia, *Plauto* valde familiaris, Hostimentum est opera pro pecunia. Quæ admonet nihil gratuitum esse debere, sed officium beneficio pensandum. Et hostorium pro rutro illo ac bacillo rotundo accipiendum putat. P. Crinitus *lib.* 23. *de honesta discip.* quo in mensuris frumenti cumuli exæquantur, &c. Brech. *l. hostes his fun. ff. de verb. & rer. sign.* Deinde tamen hæc vox Hostis, ut testatur *Alc.* cœpta est in aliam sensum accipi, ut videlicet perduellem significaret Nam & perduelles, jure gentium, æquali causa ad bellum procedere existimabantur. Sic à veterib. dicti, quia cum illis duellum, id est, bellum esset, *l. quos nos, de verb. sign.* Merito igitur hostes, publicos inimicos significant.

HOSTES in libris feudorum pro exercitu, castris & militia sumuntur. Unde vox Francogallica *L'host. lib. feud.* 1. *tit.* 7. Si simul steterint, vel in hostem Regis acquisierint. Item *lib.* 1. *tit.* 7. Tunc enim possunt devestiri, nisi fecerint hostem Romæ, id est, in exercitu & comitatu Imper. Romam profecti sint: *Pratej.*

HOSTIS pro adversario in 12. tab. accipitur. Si status dies sit, cum hoste venito. Cic. *l. offic.* 1. Equidem illud etiam, inquit, animadverto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbi tristitiam rei mitigante. Hostis enim apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Appellatus est autem hostis ab hostio, quod est æquo, quoniam peregrinis suis, ut nos nostris, utentes legibus, pares nobis videntur. Et quia in conflictu, ex æqua causa pugnam adire solent; Ideo concinna est translatio ad litigatores, qui pari jure de eadem contendunt causa, ut victoriam consequantur: ideoque victos & victores nuncupamus. *Oldendorpius, Pratejus.*

HOSTIS non hostis, dicitur, teste Rot. qui nulla lacessitus injuria, tamen quæ sunt hostium facit: aut qui pacis obtentu facit hostilia. *Spieg.*

HOSTIUM potitus, in hostium potestatem redactus Ulpian. *l.* 15. *ff. ex quib. caus. m jr.* Ego autem etiam nomine ejus qui hostium potitus est, si curator bonis fuerit constitutus, &c. Idem *l.* 10. *de test. mil.* Tryphon. *l.* 12. *de capt.* & Jul. *l.* 2.

ff. rod Plaut. *in Amphitr.* Id quod nunquam opinatus fui: neque alius quisquam civium sibi eventurum, id contingit, ut salvi potiremur hostium.

H U.

Hucusque, apud Venulejum, pro usque huc, *l. si fructuarius, ff. usufruct. quemadm. caveat.*

Hugolinus JCtus nobilis, homo Italus, inter antiquissimos juris interpretes, floruit circiter annum 1190. glossulasque ad librorum juris marginem adjecit, quibus magnopere *Accursius*, qui plerunque ejus honorificam facit mentionem, adjutus fuisse creditur. *Prat.* ex *Hotman.*

Hujusmodi, vocabulo, quasi simile, & eo modo fieri, vel esse aliquid significamus. *Ulpian.* Et si qua alia sunt hujusmodi ministeria, *leg. denique de pign.* Hujuscemodi, idem, sed de quo nullum idoneum exemplum reperitur. Quod ab *Alberico* indicatur, in Utrubi, vanum est, ut pleraque alia. *Spieg.*

Hujus non facio. Vox est prorsus contemnentis unam aliquam rem. Vide Eras. in *Chiliad.*

Hujus esse instituti, & vitæ apud Ulpian. *in l. plenum, §. equitii, ff. de usu & hab.* Spieg.

Humana fragilitas, vita hominum fragilis. Ulpian. *in l. illicitas, de offic. Præsid.* Sicuti Medico, inquit, imputari eventus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet; pretextu enim humanæ fragilitatis delictum decipientis in periculo hominis innoxium esse non debet. *Spieg.*

Humanus casus, id est, mors, in *lege 5. Cod. de commer. & mercator.*

Humanitas, Dei, id est, benignitas, in *l. 31. in princip. Cod. de episcop.*

Humanitas est epitheton Æquitatis egregium. Æquitas enim nuncupatur humanum jus: quia nihil est, quod in humanam societatem plus utilitatis conferat, quam usus boni & æqui. Et contra iniquitas dicitur jus inhumanum autore Ulp. *in l. furti §. pallio, ff. de his qui not. infam. Nov. Nullum credent. agric. in princip.* inde sunt istæ appellationes passim in jure: Humanius est: Benignius est, & cæteræ id genus. Justin. Nov. *de relevatio. tributor. constit.* 163. Præstantissima, inquit, inter homines bona sunt justitia & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit Ulpian. *in l. 1. §. qui operas, ff. ad SCtum Tertul.* Sed humana, ait, interpretatione placuit eum admitti. Alias humanum jus appellant, ad differentiam naturalis juris. Illi valdè aberrant, qui humanas leges opponunt canonibus Pontificiis, quasi hi nihil habeant humanitatis. *Hoto. Prat.*

Humanitas, propriè humanam naturam significat. Sic accepisse videtur Ulpian. *in l. non tantum ff. appellat.* ubi dixit: Credo enim humanitatis ratione, omnem provocantem audiri debere. Quot & Paratitlon *Bartoli* indicat. Ponitur & pro eruditione, ut pluribus *Gellius* tradit, & pro mansuetudine, summaque virtus habetur, qua quo doctior quis est, eo & pollere magis debet. Unde & proverbialis extat senarius.

ἄνθρωπος ὁ παιδείᾳ ἐμμένει ποιεῖ.

—hoc est Humaniores reddit eruditio. Citatur ab Alc. *in l. ut responsum, Cod. de transact.* Ubi admonet exemplo principum Dioclet. & Maximiani, qui per quam humaniter Pontio, tametsi is eis nimis concisè & imperfectè supplicasset, responderint, Semper modestè à quolibet respondendum, *Spieg.*

Humanitatis studia, artes ipsæ liberales dicuntur. De quibus Cic. *in Orat. pro Murana.* Spieg.

Humanitas etiam ut Agel. *l. 13. c. 15.* scribit, significat φιλανθρωπίαν dexteritatem quandam, Benevolentiamque erga omnes homines promiscuam: Sed & verbo hoc facilitas, mansuetudo, lenitas, comitasque significatur. Senec. *Epist.* 88. Brisson.

Humanitas pro humanana infirmitate, sorte, ac conditione: Sic habebitur ratio humanitatis, dicitur in *l. 38. §. ult. ff. ex quibus caus. major. l. 6. & l. 14. ff. de Relig.* Sic communem humanitatem. Cic. *pro Flac. & pro Syll.* dixit. *Briss.*

Humanitatis ratio habenda in infirmitate. Vide Ulpian. *§. fi. l. si cui, ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

Humanitatis tantùm gratia sepeliri, in *l. vel quæ ff. de relig. & sumpt. fun.*

Humanitus, i. e. humanæ mortalitatis casu, ita in *l. 30. §. ab hæred. ff. de ad m. leg.* Si aliquid mihi in vita humanitus acciderit. Et *§. ult. ead. l.* Si quid ei humanitus contigerit, i. e. si quid humanum contigerit, ut *l. 26. ff. depositi.*

Humanum, hoc est, benignum, secundùm æquitatem deserviens humanæ societati, *l. humanum, C. de legib.* Prat.

Humanus, na, num, quod est hominis, vel quod ad hominem spectat, ut lex humana, *c. 2. dist. 1. Jo.* Bello. *Etymol.*

Humanus sensus legis is dictus est, qui æquo bono nititur. Connan. *lib. 1. c. 11. n. 51.*

Humanus regressus in *l. 3. §. 3. C. de jur. dom. impetr.* i. regressus ex humanitate concessus.

Humilis & deploratus Ulpian. *in leg. si quis ex argentariis, ff. de edend.* Quid enim, ait, si humilis & deploratus unus edidit, ut dubitare meritò quis de fide editionis possit? *Spieg.*

Humiles abjectæque personæ eæ mulieres censentur: ancilla ancillæ filia, liberta, libertæ filia scenica, scenicæ filia; tabernaria, tabernarii vel lenonis, aut arenarii, filia, aut ea quæ mercimoniis publicè præfuit, *l. 7. C. de incest. nupt. l. 2. C. de natural. liber.*

Humile negotium, id est 300. aureorum, *l. 5.* ubi Gothofr. *in not. C. de pedan. judic.*

Humilis sortis homines, veluti pauperes ignobiles, indocti, plebeii, ut *Erasmus* testatur. *Spieg.*

Humare *Plin.* ait: Sepelire, est quoquo modo condere: Humare vero humo contegere, *l. 7. c. 53.* Jabolen. *ff. comm. præd. l. caveri.* Sicut ne illa quidem servitus, ait, consistere potest, ut certus numerus hominum in uno loco humetur. *Spieg.*

Humatum corpus *l. 2. §. Celsus, ff. de Religios.* Briss

Humerale ornamenti genus, quod circa humeros ponitur. Scio & eo nomine significari arma, quibus humeri teguntur, jurisconsulto nostro in *l. qui commeatus: §. 1. ff. de re militari.* ut testatur Tiraq. *in l. 3. leg. connub. glos. 1. parte. 3.*

Humilis persona, pro vili, abjecta, plebeia, paupere, ignobili ac summissa intelligitur, ut exemplis probat *Albericus.* Tu *Bart.* adi in *l. 2. §. tutor qui repertorium, ff. de suspect. tut.* Spieg.

Humorem assiduum habere, apud Paulum *in leg. fistulam, de serv. urban. præd.* Spieg.

H Y.

Hyacinthus gemma, *l. 6. ff. de aur. & arg. lega. l. final, §. species ff. de public. l. unica. C. nulli licit. inf. en.* Prat. mittuntur autem Hyacinthi ex Æthiopia, teste Plin. *lib. 37. cap. 9.* Brissonius.

Hybernaculum, locus hyberno tempore idoneus, sicut hybernacula militum. Stativa per hyemem solemus appellare. *Spieg.*

Hybridæ. Quos adulteria gignunt, & incestus, hos quidam hybridas vocant: haud dubium, quin ἀπὸ τῆς ὕβρεως, tanquam ex contumelia juris aut naturæ natos. Propriè enim hybridas dicunt animalia ea cicuri & feri mistura, ut ait Plin. *lib. 8.* aut ea diverso, vel impari genere nata: ad homines quoque translata appellatione. Velut, si quis ex cive & peregrina, ex patricio & plebeia, ex libero & serva, aut, quæ res propria inspectionis nostræ est, ex cœlibe & virum habente, vel uxorem: ex profana & initiato sacris nascatur. Sed & ea sorore, vel fratria, nuru, amita, vel privigna natus, non quamlibet ea conceptionis labes ignominiæ notam inussit. Quare & ipsi non injuria ad hybridarum classem referri possunt: Nisi quod verius est, nullum hoc nomen Jure civili esse: ut proprius sit. Quicunque eo sunt ordine, & ea conjunctione nati, ut honeste patrem ciere non possint, & ipsos spurios esse vocandos, non minus, quam, qui vulgo concepti, patrem monstrare non possunt, ut ait Herennius Modest. *l. vulgo. de stat. hom.* Curt. *lib. 3.* εἰκασιῶν, *cap. 8.*

Hydromantici dicuntur, qui aquarum inspectione divinant, & Hydromantia est divinatio per aquam, umbris evocatis & dæmonum præstigiis, c. nec mirum, 26 *quæst.* 5. Forcat. *in penu jur. civ. c. 14.*

Hydraulæ non habet immunitatem, *l. hydraulæ, de excusatio. muner. lib. 10. C.* id est, qui aquam deferunt in palatium Principis, vel custodiunt aquæductum aulæ Imperialis, si *Accurs.* credimus. Verius est hydraulam (qui & hydraules dicitur) fuisse præfectum machinæ hydraulicæ, ubi organa aquæ adjumento, sonitum dulcem reddebant, Hydraulicas describit Vitruv. *lib. 10.* quarum ratiocinatio per difficilis est, nisi experto, & qui in rem præsentem venerit, ut ipse ait. Hydraulaces sunt aquarii sulci & scaturigines, *l. 1. §. item Sabinus, ff. de aqu. pluv. arcenda.* Forcat. *penu. jur. civ.*

Hydraulos nomen est nobilissimi instrumenti Musici, cujus Ctesibius Alexandrinus repertor fuisse traditur: ita appellati, quod ejus fistulæ ab aqua flatum acciperent. Nam in aquam ima parte versæ erant: qua commota & perturbata ab adolescentulo quopiam in illa spiritus effundebatur, qui suavissimum sonum reddebat. Describitur hoc accuratissimè à *Vitruvio*, & omnino simile fuisse perspicitur ei, quod nunc communi omnium Musicorum instrumentorum genere organum appellamus: nisi quod in nostro nullus aquæ est usus. Hujus etiam meminit *Athenæus* lib. 4. δειπνοσοφιστῶν. Plin. *lib. 7. cap. 37.* & Hero quidam. *Prat.*

Hydromeli in *l. 9. ff. de tritic. vin.* aqua est mellita, id est, potio ex aqua & melle, confecta, Plin. *l. 14. cap. 17.* Dioscor. *l. 5. c. 13.* Prat.

Hydroparastatæ, quorum fit mentio in *l. 5. post princ. C. de hæret. & Manich.* sunt qui aquam pro vino ad communionem exhibebant, idem aquarii Gothofred. *ad d. l. 5.*

Hydrophylaces curatores aquarum sunt. Nam ὕδωρ aquam φύλαξ custodem significat: horum fit mentio in *l. 10. ante fin. Cod. de aquæductu.* Quamobrem *Plautus* Phylacam pro carcere, custodiave posuit Et *Ulpian.* Grammatophylacium in lege moris, *de pœn.* Alciat. *in l. decernimus, Cod. de aquæduct. lib. 10.* Spieg.

Hypaspistæ. Cornicularii sunt officiales, qui præsunt cornibus secretarii, ut *Cassiod.* scribit *lib. 11.* Variarum à Græcis appellantur Hypaspistæ. Cujac. *ad l. 2. de prox. sac. scrin. C. lib. 12.* Et Gothofr. *ad l. 3. C. de offic. diversor. judicum.*

Hypæthra, sunt media spacia, quæ inter porticus adornabantur, ambulationes pulcherrimis pavimentis stratæ: quasi sub aperto sint æthere, Latinis Subdivales dictæ ambulationes, *Plinio* Subdialia. Vide Alciat. *in l. malum navis, de verb. sign.* & Bud. *in l. ex sylva, ff. de usufr.* Ulpian. De velis, inquit, quæ in hypæthris extenduntur: item de his, quæ sunt circa columnas, *Celsus* scribit, magis supellectili adnumeranda, *l. quæsitum §. de velis, ff. de fund. instr.* Alii legunt Hypæthria: Est autem Hypæthrum (secundum D. Gœd. *ad l. 242. §. 2. num. 1. de verb. sign.*) locus sub dio & cœlo patenti expositus sine tecto, ut vel ipsum nomen arguit. Hunc locum solebant Romani æstate velis tegere & exornare, ut calor ambulantes in eo non premeret: hyeme contegebatur plumbo, vel simili tegumenti genere, ne frigore ac gelu pavimentum obduceretur; *d. l. quæsitum, §. de velis.*

Hyperbaretci mensis in decretis Pontificiis mentio fit. 18. *dist. c. propter.* Opinatur tamen Alciat. Hyperberetei legendum: quod sic is mensis, auctore *Suida*, apud Macedones vocetur, sitque ultimus anni apud eos mensis. Unde.

Hyperbaretæa ab eis dicuntur serotina, tarda & post collectos, demum fructus accidentia. Vide Bapt. Pium, *c. 65. in annotat. poster.* & Alciat. *c. penult. l. 1. Parerg.* Spiegel.

Hyperbola, ut in divinis scripturis, ita occurrit etiam in jure nostro: ut cùm lex probationes luce clariores requirit: vel momento fieri jubet, quod satis est, si nullo extraneo actu interveniente fiat. Iste autem tropus, id est, ut ait D. August. *cap 21. lib. 16. de civit. Dei*, modus locutionis, fit, quando id quod dicitur, longè est amplius, quàm quod ex dicto significatur. Sicut *Hierem. 20.* locus multorum versuum, quem D. *Hieronymus* dictum accipit per hyperbolen, & *Daniel 4.* & *Ecclesiastes 10.* Volucres cœli auferent vocem tuam. Origenes *in 1. c. Epistol. ad Rom.* hyperbolen esse ostendit illo verbo. *Quod fides vestra annunciatur in universo mundo.* Tum in Evangelio, & aliis sacræ Scripturæ libris, est hunc tropum invenire: quem fieri Augustinus *in libro contra Julianum 5.* docet, ad animos audientium permovendos. Cætera quæ ad nostrum pertinent magis institutum, vide apud Alciat. *libr. de verb. sign. 4.* Spiegel. Adde Coras. *lib. 4. Miscell. c. 11. n. 5. & seq.*

Hyperocha, ὑπεροχή in *l. quærebatur, ff. qui potior. in pign.* i. e. quod plus est in pretio fundi, quàm in prioris credito. Hoc enim est, quod ibidem significatur, quendam duobus creditoribus, non quidem eundem fundum, sed priori fundum, posteriori ὑπεροχὴν ejusdem fundi pignori obligasse. Non malè fortasse quis exsuperantiam, vel superfluum vocarit, ut in *l. fœnerator, ff. de nautic. fœnor.* Hunc locum ita restituit ex Pandect. Floren. Jacobus Cujac. *4. observ. 25.* cum perperam antea hypotheca legeretur. Idem tamen notavit

tavit Alciat. *lib.* 11. *Parerg. cap.* 1. Pratejus.

Hypobolon dotis est incrementum, vel quod mortuo marito uxori superstiti redditur supra dotem, quod est instar donationis propter nuptias: sic dictum ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod est majori rei vel summæ minorem adjicere. Græci alias reddidere dimidiam alias tertiam, nisi aliud conventum esset. Longobard autem jure quartam partem redditam videre est, *l.* 1. *Longobard.* de iis, quæ à virò in mul. dan. quam & *Morgengabe* vocabant. Latinorum verò tertiam, *lib.* 2. *feud. tit.* 19. *§. quamvis*, Constant. Harmenop. *lib.* 4. *tit.* 10. ὑπόβολον scribit esse τὸ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς, ὅταν ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ προῖξ ἀναλαμβάνεται τῆς γυναικὸς, ταύτῃ ὑποβαλλόμενον ἤγουν ὑποτιθέμενον: Sic enim legendum est, non ut in vulg. corruptè legitur: ὁ τῶν ἀποθανόντων τῆς γυναικὸς, ἡ προῖξ ἀναλαμβάνεται αὐτῷ τῷ ἀνδρί. Non enim mortua uxore, sed mortuo marito hypobolo locus est. Dotalitium dicitur cap. plerunque, *de donat. int. vir. & uxor.* Nec vero datur ὑπόβολον uxori, nisi in cubiculum mariti venerit. Virgini autem θεώρετρον dabatur, quod erat pars duodecima: de quo suo loco *Prat.* Hinc

Hyposolica instrumenta apud Sid. Apoll. *lib.* 7. *Epist.* quanquam sunt, qui legant Hyperbolica: alii quidam paraphernica omnino malè Cujac. *ad tit. Ulp. de dotibus.*

Hypocaustum, Nebrissensi fornax est in balneo, subdita caldariis calfaciendis Ab ὑπὸ sub, & καῦμα calor. Alias cubiculum dicitur undique occlusum, in quod aer non admittitur, sed igne accenso, fervore atque æstu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, Alexander Genial. *dier. lib.* 3. *c.* 14. Spiegelius.

Hypocaustum locus est ad sudandum, habens sub pavimento locum vacuum, in quo succensus ignis calidos vapores emittit: unde ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, i. subtercalefacere ac succendere, est nominatus: excitat mirum in modum sudorem: habetque etiam ab uno latere præfurnium, h. e. parvam fornacem, in qua inclusus ignis partim hypocaustum calefacit, partim aquis temperat ad lavandum, auctor *Plin.* Ejus meminit Jureconsult. in *l. ligni appel.* §. 1. *de legat.* 3. ubi mendosa dictio hypocaustarum reposita est: à Latinis verò vaporarium appellatur: quia vaporandis cubiculis balneisque præparatur, Cicero *ad Qu. Fratrem*: Propterea quod ita erat posita, ut eorum vaporibus, ex quo ignis erumpit, esset subtectum cubiculi. Idem, In balneis hypocausta in alterum hypodyterii angulum promovi. Erit ergo mens Jureconsulti legatis lignis, contineri illud, quod paratum est ad balneas calefaciendas, & ad hypocaustum diætarum, h. e. ad vaporarium cubiculorum, ut planius explicem, quod paratur ad calefacienda vaporandaque cubilia: qualia apud Germanos hodie frequentantur, stuffas materna lingua vocitantes, & ex his apparet, An Accursius rectè locutus sit in expositione hujus vocabuli, in *leg. si quis mihi*, *ff. mandati*, ubi hypocaustum pro subterranea statione accepit, quæ æstate bona fit: quæ autem sint dietæ, diximus superius opportune, non repeto. Cotta.

Hypocrisis, propriè simulatio, aut simulata pronunciatio, & actio alienæ personæ dici solet. Nam hypocritæ erant olim histriones, qui recitantes comœdias, aut tragœdias, alienas personas, plurimumque à sua conditione diversas, regum, bellatorum, aut amatorum vel quorumcunque aliorum exprimebant. Per metaphoram porrò hæc vox transfertur ad insinceros Christianos, sive sint Doctores, sive auditores. Dupliciter igitur dividi hypocrisis & hypocritæ possunt: quod alii sint crassi quidam simulatores, qui lucri tantùm, aut honoris gratia pietatem ac studium veræ religionis externo sermone, actionibus, vestitu, & variis gestib. simulant: cùm intus in corde revera sint Epicuræi, sciantque se nulla cura pietatis affici. Tales erant Pharisæi illi, qui in triviis & compitis orabant, buccina sonabant, distributuri eleemosynam, deformabant faciem, ut viderentur jejunare, dilatabant phylacteria, & aliis vestimentis pietatem simulabant, prolixas preces demurmurabant, ut sic domus viduarum cæderent, & in honore apud vulgus essent. Alii verò erant, & semper sunt occultiores, & subtiliores hypocritæ, quos tantum Deus, & etiam aliquando spirituales homines dijudicare possunt: qui nec ipsimet suam hypocrisin animadvertere possunt. Nec enim lucrum inde, aut gloriam quærunt, sed ipsam æternam felicitatem. Talis fuit ille Pharisæus, qui cum Publicano in templo orabat gratias agens Deo pro suis donis: & ille Dives, qui se putabat legem inde à juventute servasse. Item *Paulus* ipse ante conversionem. Hujusmodi sunt multi etiam in vera Ecclesia, qui non verè semetipsos cognoscentes, aut sui veteris Adami malitiam cernentes, nec etiam verum sensum, aut intellectum pietatis habentes, putant se vere ac ex animo agnoscere, & sincere colere Deum. Altera divisio hypocrisis & hypocritarum est, quod alii etiam docent, amplectuntur ac promovent hypocrisin: i. simulatam pietatem, quales sunt semper eductores, & eorum auditores. De tali doctrinæ, religionisque hypocrisi dicit Christus *Luca* 12. Cavete vobis à fermento Pharisæorum, quæ est hypocrisis. Tali sensu omnis falsa doctrina est hypocrisis, speciem, non autem veritatem pietatis obtinens, sicut & *Paul.* 1. *Timot.* 4. ostendit. Hac ratione Paulus etiam claudicationem illam Petri *Galat.* 2. vocat hypocrisin, ac dicit etiam Barnabam in eam esse inductum. Alia porrò hypocrisis, est tantùm in vita, non etiam in doctrina, seu eorum, qui externa professione veram doctrinam religionemque sequuntur.

Hypopodia apud Paul. 3. *sent.* 6. sunt, quæ sub pedem sedentibus ponuntur, quæ interdum etiam scamna vocantur, *l.* 3. *de supell. leg.* ab ὑπὸ, id est, sub, & ποῦς, ποδὸς, *Prat.*

Hypodiaconi, *l.* 7. *de episc. & Cler. in C. Theod.* idem est, quod Subdiaconi ut *l.* 6. *C. eod. tit.* Briss.

Hypostasis nomen Græcum crebro in Ecclesia pro persona accipitur, ut videlicet significet individuum, intelligens, & incommunicabile, ac per sese subsistens seu ab alio non sustentatum, aut quasi gestatum. In sacris literis aliquoties legitur, sed plerunque in aliis, iisque diversis significationibus. Vertunt autem fermè semper substantiam. Tantum *Heb.* 1. semel videtur in illa sua vel nativa vel etiam principali significatione usurpari. Dicit enim ibi Scriptura, quod Christus sit splendor gloriæ, & character, seu expressa imago hypostaseos, i. substantiæ, aut potius subsistentiæ ejus. Ubi necessariò prorsus debet intelligi, referre aut repræsentare ipsam personam Patris, non autem ejus essentiam, quæ res & vox est communis omnibus trib. personis, utpote coessentialibus, aut consubstantialibus. seu ejusdem prorsus substantiæ, aut essentiæ, vel homousiis. Ineptè enim diceretur repræsentare filius essentiam Patris, cùm ea sit illi perinde propria aut communis, ut & patri ipsi: cùmque perinde Spiritus S. posset dici imago essentiæ Patris aut

Filii,

Filii, & viciſſim cùm ſit eis homouſios aut conſubſtantialis. Alioqui rectiſſimè ac veriſſimè dicitur, quod ſolus Filius repræſentet, aut referat Patrem, ac præcipuè tanquam viva aptiſſimaque imago perſonam Patris: Deinde quia illum videat, cognoſcatque. Sic & inter homines, filii videntur eſſe imagines Patris, & repræſentare Patrem, quod ſæpe accidit, expreſſis non tantum corporis lineamentis ac conditionibus, ſed etiam animæ proprietatibus: ut in voce Filii etiam imago aliquo modo contineatur. Eſt ergo digniſſimum obſervatu, quod celebris iſta ſignificatio, aut uſurpatio, hypoſtaſeos perſonam denotans, in eodem prorſus uſu ac materia etiam in ſacris literis à Spiritu S. uſurpata reperiatur, ut tanto minus metuamus eſſe humanum quodpiam figmentum. Hoc facit aliquo modo etiam *Hilarius* voce ſubſtantiæ, non rarò pro perſona utitur expoſita. Cæterum in definitione fidei, quæ extat Hebræorum c. 11. non tam ſubſtantiam, quam fiduciam ex natura ſermonis ſignificat. Sic enim *Polybius* vocem hanc pro confidentia accipit; cum ſcribit Hetruſcos confidentia & audacia Coclitis perculſos. Et verbum ὑφίσημι propriè & primariè ſignificat audere, ſub aliquo gravi pondere ſtare, aut irruentem in ſe molem atdere humeris excipere, & expectare. Ut *Plutarch.* in Demetrio inquit, nemine hoſtium ὑφισαμένων, expectante, ſed fugientibus & deſerentibus civitates. & alioqui Græci ὑποστατικὸν cum militem nominant, qui audet advenientem hoſtem expectare. Sic & Pſal. 39 ὑπόστασις & ὑπομονὴ ſimul inquam eadem conjunguntur. Καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου οὐχὶ ὁ κύριος, ἡ ὑπόστασίς μου παρὰ σοῦ ἐστιν.

Hypomnemata in ſ. ult. edit. *Lexic.* & Anto. Aug. *in Singulari ad Modeſtinum l.* 13. §. *atque ho. inquit*, acta interpretatur: quæ barbarus interpres ſubcommemorationes aut depoſitiones reddidit, ſed illud Theophilus ſub titulo tutorum. Cicer. Fil. Multum mihi operæ eripitur in ſcribendis hypomnematis. Hinc

Hypomnematographi, actorum Scribæ: (Commentarienſes,) quorum manu acta ſubnotantur, ut *Briſſon.* in Theodoſii conſtitutione, *l. ſi quis. C. d. de Decur. lib.* 10. ubi Alciatus & apud Strabonem *lib.* 17. & Budæum *l. moris, ſ. ſolet, D. de pœnis.*

Hypothecam ſatis conſtat vocem eſſe Græcam; ὑποθήκας vocant etiam Græci præceptiones quaſdam. Item & noſter Juſtinianus *Novell. conſtitut.* 26. ὑποθήκας appellat mandata Præſidium. Et Cic. *ad Attic. l.* 2. ὑποθήκας (inquit) adfer, quemadmodum me geram. Sed ſæpius ad jus pignoris vox iſta refertur. Nam & Cic. *l.* 13 *E. 8.* Philotes(inquit) ὑποθήκας (luvia dedit., velim curea, ut de Hypothecis decedat, &c Origo verbi eſt ὑποτίθεσθαι, quod ſimpliciter eſt ſupponere. Apud *Demoſt.* ſimplicius etiam dicitur τίθεσθαι. Noſtri videntur imitati. Latini etiam ſæpe rem pignori oppoſitam dicunt. *l. ſ.* Scævola pignori ponere, *l.* 38. *de leg.* 3 Cæſarea in Codice conſtitutionum, ſupponere pignori. *Juſtinian.* etiam ſupponere ſimpliciter dixit, *l. ult. C. quæ res pignor. obl. poſ.* Supponere, pro oppignerare. ſuppoſitas res pro ſpe pignori obligatas, ſæpius in Cod. ſic in *rub. de rebus eorum qui ſub tu.* Supponendis, i. pignori obligandis. *Briſſ.* Sed & apud *Demoſthenem* bona pignori obligata dicuntur ὑποκείμενα, interdum etiam ἀποτιμήματα. quod res æſtimatæ darentur pignori, ὑποκεῖσθαι quoque dicit non ſolum *Demoſthenes*, ſed & Juſtin. *Novel conſtitu.* 72. Et res creditori obnoxias eſſe, quæ obligatæ pignori ſunt, ſæpe legimus. Apud Demoſth. ἔγγυος ὠνία dicitur: ut & *Martialis*, ait agrum pignoratum ſpondere pro debitore. Obſcurius eſt, cur appelletur ὠνία ἀφωρισμένη. Sed aiunt, apud Græcos olim moris fuiſſe, ut in prædiis oppigneratis erigerentur ὅροι, judices ipſius obligationis. Certè & in libris Juris civilis, res ſubſignatæ dicuntur, quæ obligatæ ſunt: *l.* 5. *ſ. conductores. De jure immun. l. ult. C. de adm. tut.* Denique ἐνεχυρασμῶν frequens eſt mentio apud Juſtinian. *in Novell. conſtit.* 52. ubi agitur de quadam veluti prætoria oppignoratione perſonarum vel rerum, quibus manus injicitur alieni debiti cauſa. Græci appellabant ἀνδροληψίαν, ut oſtendit lex Draconis apud Demoſth. *in orat. contra Ariſtocrat.* Dionyſ. Halicar. *lib.* 7. dicit, ἐνεχυρασμόν. Eſt igitur pignus ſive hypotheca, res omnis creditori pro debito obligata. Quem nexum, & obligationem, ſi ſpectemus in pignore (quod cum de re obliganda quæritur, facere debemus) inter ſe iſta nihil differunt. Quod *Juſtinian.* intelligi voluit in *ſ. item Serviana. Inſtitut. de actio.* Sed ut idem eodem loco ſignificat, in ratione & vi nominis, eſt aliquid, quod interſit. Nam pignus proprie dicimus, cùm ita res pignori obligatur, ut ſimul etiam poſſeſſio tradatur creditori: Hypothecam, cum non tranſit poſſeſſio ad creditorem, §. *item Serviana. Inſtit. de action. l. ſi rem §. proprie, de pignor. act.* Idque nomen ipſum ſatis indicat. Nam pignus ſic à pugno dictum eſt, ut revera non poſſit eſſe pignus, niſi etiam manu capiatur. Unde pignus rei tantùm mobilis propriè dicetur, ſi ad proprietatem nominis rem extendere volemus, *l. plebs, §. pignus, de verb. ſign.* Hypotheca autem vi ipſa ſuppoſitionem ſignificat: ut ſit res obligationi ſuppoſita nihilque in eo verbo, niſi ſuppoſitio & nexus intelligatur. Sed hæc, inquam, ita dicuntur, cùm ad ſubtilitatem verbi, & originem res exigitur. Ad juris rationem & obligationem nihil intereſt: quia nihilo minus juris habet is, cui non eſt tradita poſſeſſio, quàm cui eſt tradita, ſed tantundem uterque ex æquo. Nam & quam rem non accepit, vindicare poteſt, ut habeat, eandemque necdum acceptam diſtrahere, ſi modo convenerit, ut pignori eſſet: & quam accepit, amittere poteſt: ut illi eadem vendicatio ad eam perſequendam neceſſaria ſit Eo factum eſt uſu loquendi jure recepto, utrumque pro eodem accipiatur, dicaturque hypotheca etiam, quæ ab initio tradita eſt, quia non traditio, ſed conventio obligationem fecit: & contra, quæ non eſt tradita, rectè dicatur pignus, quia jure nihilo minus ſit obligata, teneaturque creditori, quam ſi tradita non eſſet. Qua ex ratione juris, atque uſu, illud à Martiano dictum eſt. Inter pignus, & hypothecam tantùm nominis ſonum differre, *l. res hypotheca de pignor.* Alterum enim Latinum, alterum Græcum eſt verbum à ſuppoſitione deductum. Eſt autem obſervandum, pignoris verbum; itemque hypothecæ interdum pro ipſo rei nexu, & obligatione ſumi: ut cum quærimus, quibus modis pignus vel hypotheca contrahatur: item quibus modis ſolvatur. Neque enim aut illic rem contractam, aut hic rem diſſolutam intelligimus ſed utrobique obligationem pignoris aut contractam, aut diſſolutam. Frequentius tamen rem ipſam ſignificat quæ nexa eſt. Cujus generis illa ſunt, cum pignus traditum creditori pignus idoneum, pignus venditum aut diſtractum eſſe dicimus. Qua etiam ſignificatione à nobis definitur: & rectè, cum obligationem rei ſine re, quæ obligetur, fruſtra requiramus.

Hypotheca dividitur in tacitam & expreſſam. Tacita conſtituitur à lege, *l.* 1. §. *& ut plenius, C. de rei uxor. act.* Expreſſa ab homine, *t. tit. C. & D. de*

D. de pign. & hypoth. Prat.

HYPOTHECARIA actio, quæ & quasi Serviana dicitur, in rem actio est, quæ creditori pignus persequendi causa datur. Unde & pignoris vindicatio, petitio, persecutioque appellatur, *l. 9. in fin. C. de pign. act. l. 2. C. si unus ex plurib. l. 59. ff. ad SCtum Trebell.* Prat. ex Briss.

HYPOTHECARIA formula, formula ejus pacti, quo de pignore nuda conventione obligando agebatur, *l. 3. 4. 11. & alibi persæpe, ff. de pign.* Prat.

HYPOTHECARII creditores, qui sub hypotheca pecuniam crediderunt, *l. 1. §. sciendum, ff. de separ. bon. l. 1. Cod. de his qui in prior. cred.* Prat. quibus sub hypotheca debetur. *Briss.*

HYPOTHESIS est, quod prisci Jureconsf. Speciem appellant, recentiores Legis Casum. Ulp. *in l. sed interim, de donat. inter vir. & uxor.* Quando igitur retro non agitur, emergunt vitia, ut *Marcel.* animadvertit, in specie hujusmodi Paul. *in l. Latinus Largus, de leg. 1.* Proximè ex facto incidit species talis. Alciat. *in l. edita. C. de eden.* Hypothesis, aut determinata facti assertio est, quæstionis seu causæ modum complectens. Vide eundem *cap. 8. lib. 1. parerg.* & inferius, Thesis. *Prat.*

HYPOTHESIM ad Thesim transferre, i. causam ad communem locum, sive speciem ad genus transferre. Hujus extat insigne exemplum apud Ulpian. *in l. penult. de jurisd. omn. jud.* Spieg.

HYPOTHETICA propositio. Vide κατηγορία.

HYSGINUM color, ut volunt quidam, similis est coccineo: unde Græci vestes ὑσγινοβαφεῖς appellant, h. e. hysgino tinctas. *Hermolaus Barbarus* existimat, idem esse quod Vacinium, id est, rubi humilis morum: vide *Ruellium*, *Maurium*, & *Baysium*. Turneb. *adv. 19. c. 25.* hoc nomine & tincturam & herbam notari putat, cum ex ea herba color purpureus fucetur, atque tingatur. *Hesychius* scribit, ὕσγινον βάμματι neque aliud quicquam Interp. Nicand. τὸ ὕσγινον, inquit φοινικοῦν ξανθὸν τῷ χρώματι, ἔνθεν τὰ ὑσγινοβαφῆ τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα, Nec etenim quid vetat esse plantam & tincturam cognomines. *Suidas* hysgen herbam esse dicit, unde & hysginum tingatur. Fiunt, inquit *Vitruvius*, etiam purpurei colores, infecta creta rubræ radici & hysgino, non minus ut ex floribus alii colores. Apud *Pausaniam* in Phocicis videtur esse coccus: ut apud Plin. *lib. 21. cap. 26.* hyacinthus, unde factitius color fucabatur. hysginum dictum: hyacinthus, inquit, in Gallia eximiè provenit; hoc ibi hysginum tingunt: Utitur hoc verbo Paulus *leg. 78. §. 5. ff. de leg. 3* (quanquam in Pand. Flor. Isginum legitur) à cocco illud separans: Quin minus porro coracinum, aut hysginum, aut melinum suo nomine, quàm coccum purpuráve designatur. *Prat.*

I.

I & V. literæ medium quendam esse sonum, M. Fabius *libro 1. Inst. orat. c. 4.* admonuit, ut non immeritò, nec fortè ineptè in Pand. Flor. V. pro I. scriptum reperias: Ut duploma pro diploma: maritumo pro maritimo: decumo pro decimo: adsimulatur pro adsimilatur: Et plane adsimulare antiquos dixisse ex Diomede admonet *Brissonius.* E diverso I. pro V. positum, reciperare pro recuperare passim in illis libris & antiquorum monumentis Sic I. pro E, ut petitioni pro petitione, *l. 8. ff. de rei vindicat.* & ferruminationi pro ferruminatione, *l. 23. §. item quæcunque, ff. eod.* & Affinitati pro affinitate, *l. 39. ff. de injur.* E contrario E pro I, defensione pro defensioni, *l. 39. §. 1. ff. de noxal.* & Exceptione pro exceptioni, *d. l. 39. §. pen.* Literarum enim affinitas huic commutationi locum dedit: vide Fabium *l. 1. c. 4.* Prat.

J A.

JACERE propriè dicitur quod humi situm est: ut res quæ in litore post naufragium jacent. *l. 1. §. ult. de incend. ruin.* Sic jacet in stabulo stercus, *l. 7. ff. de act. empt.* Briss.

JACERE dicitur hæreditas quæ nondum à quoquam adita est, & quam diu sine domino est, *l. 5. §. satisfactionis, ff. ut in poss. leg 13. §. quæsitum, ff. quod vi aut clam.* Eodem sensu jacere bona hæreditaria, & jacere vacua sine domino dixere Ulpian. & Papin. *l. 3. de bon. possess. l. 1. de success. edict.* Sic jacens ea res dicitur, cujus dominus ignoratur, Ulpian. l. 43. *§. 4. de furt.* Qui alienum quid jacens, lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur. *Prat. Brisson.*

JACERE Pretia prædiorum, dicuntur Ciceroni *in orat. pro Rosc. Comœd.*, quæ vili væneunt: Accepit enim agrum temporib. iis, inquit, cum jacerent pretia prædiorum. *Prat.*

JACERE prostratus dicitur, qui ad dignitatem eligi jure non potest, veluti infamis, *clem. in plerisque, §. quod si licentiatas, de elect. in Clem.* Prat.

JACERE testes dicimus, qui vim testimonii habere non possunt Leguleiis, ut barbari omnia solent, est, non stare dicto. *Spieg.*

Jacet propriè, quod humi situm est. *Brisson.*

JACERE aleam est rem periclitari, fortunæque arbitrio committere, vide Eras. *in Chil.* Spieg.

JACERE pilas in mare. Jaciendo pilo certare, *Briss.* ex ff. Jacere fundamenta, *l. 1. §. de Pollicitationibus.* Jacere etiam est jactare onera seu merces in mare *Briss.* ex *l. 43. §. si quis sponte, de furt.* vide mox infr. *Jactas res.*

JACHINUM, verbum adulterinum in antiquis exemplaribus apud Ulp. *in l. si cui lana de leg. 3.* expungendum admonuit nobilis Grammaticus *Pap. Piautinus*, genuinumque substituit Janthinum. Quod tamen non admodum placet. *Haloand.* ut *Neb* ex *Baysio* Janthinum legit. Vide vestimenta janthina. *Spieg.*

JACTANTER, jactuose, Jactuosus, quos Barbari usurpant, nusquam leguntur. Quod verò quidam probant ex *Cicerone*, non Jactuose, neque Jactuosus in iis locis, quos adducunt legi debet, sed actuose & actuosus. *Spieg.*

JACTARE, pro eo quod est arroganter, vel gloriando commemorare, notum est. Triphon videtur usurpare pro inaniter loqui, *in l. fugitivus de verb. sign.* Licet id facturum jactaverit, quod *Briss.* exponit. Ambitiosius gloriari. Hinc nostris in ore est, Jactatoria verba non obligare, *l. fin. de hæred. inst.* Spieg. Ea dicuntur, ut præstentur, non ut jactentur. *Briss.* ex ff.

JACTARE pro concurrere, fatigare, vexare. Ulp. *l. 1. de ædil. edict. §. apud Vivianum, 9.* Si servus inter fanaticos non semper caput jactaret. *Spieg. Prat.*

JACTARE jugum, est incommode ferre servitutis necessitatem.

JACTARE suam pecuniam in *l. cum in debito. ff. de probat.*

JACTARE, lapides Merces è navi. Jactat rete piscator, jactare infaustas voces adversus testatorem, *Briss.* ex ff.

JACTARE

JACTARE caput *l. 1. §. de ædil. edict.*

JACTAS res accipimus nonnunquam, quæ tempestate maris, navis levandæ causa ejiciuntur, *l. 21. §. 1. ff. de acquir. possess. l. pen. pro derelict. l. 9. §. fi. ff. de acquir. rer. dom.* & ità Jactus *in tit. ad l. Rhod. de jactu. l. 4. §. si jactu. ff. de furt.* Seneca *lib. 4. Declamat.* Necessitas est, quæ navigia jactu exonerat. dicitur jactura eodem sensu *l. 1. & 4. ff. ad leg. Rhod. de jactu.* & apud Cic. *lib. 3. Offic.* Unde metaphoricos, pro damno. *c. locupletari de reg. jur. lib. 6.* Hinc & pro amissione accipitur, ut *cap. ex parte, de alien. mutand. jud. caus. fact.* ibi, pro amissione causæ.

JACTATIO, idem quod jactantia, ut in *l. metum. C. quod metus caus.* Jactationib. tantum non fit metus. *Spieg.* Jactatio. *Briss.* est ambitiosa gloria.

JACTATIONEM, notat Huttenus *in Q. Curtio*, ut novum & insolens verbum pro Jactantia. Ego animadverti & *Ulpianum* ex eo Epistola Cæsaris Hadriani ad Pomponium Falcionem uti *l. si quis filio. §. ejus, de injust. rupt. test.* Idque non sine exemplo. Nam & *Seneca*, aut potius apud *Senecam* Gallio, Non rogavi; inquit, te: dedisti istud jactationi tuæ. Et L. Florus *lib.* 4. Voces quoque obæquitantis exceptæ, altera cruenta, sed docta & ad victoriam efficax: Miles faciem feri: altera ad jactationem composita. Parce civibus, quum ipse sequeretur. Videor mihi & apud alios legisse. Quanquam quis dubitet Hadriani rescriptum sequi, quem constat Suetonio Tranquillo usum esse epistolarum magistro. Curt. *lib. 2. einacōn. c. 49.*

JACTUS, & Jactura, pro jactu: qui fit ex navi in mare, levandæ sive exonerandæ navis gratia. *Briss.* ex ff. *Cic.* & alii. vid. supra Jactas res. Jactu reti, jactu lapilli. *Brisson.* ex ff.

JACTUM retis dicimus, *l. 12. ff. de act. empt.* Et Jactum simpliciter, Valer. *lib. 4. c. 1.* A piscatorib. in Milesia vetriculum trahentibus quidam jactum emerat. Apul. *Apolog* 1. Eum memoria prodiderunt, cum animadvertisset a quibusdam piscatoribus everriculum trahi, fortunam ejus jactus emisse. Sueton. *in lib. de Clar. Rhetor.* βόλον appellavit. Litua, ait, ingressi piscatores trahentes rete adiere, & petiere bolon quanti emerent. Sic enim legendum censeo, non ut vulgo scribitur bolum. *Briss.* vide *jaculum, rete.*

JACTURA compendiosa, vide *l. 2. cir. fi. C. de usucap. transfor.*

JACTURA, damnum, est, sed voluntarium: ut quæ fit in tempestatibus maris, ubi bona projiciuntur, ut in *tit. ad leg. Rhod.* Spieg. jacturam consequi, i. e. damni æstimationem. *Briss.* ex ff.

JACTURA infamiæ *l. fi. C. de secundis nupt.*

JACTURA substantiæ, *C. de episc. aud. l. tam clementis.* Spiegel.

JACTURAM debiti pro amissione dixére Impp. *l. 2. C. ne liceat, potentior.* Prat. jactura debiti mulctari, jactura causæ affici. *Briss.* ex ff.

Ex aliena JACTURA lucrum acquirere, facere, quærere, *Brisson.* ex ff.

JACTUS aleæ, fortunæ ludus est magis, quàm artis. Et Erasm. *Chiliad.* Spieg.

JACTURÆ moles, vide *l. 10. C. de re revocand. donat.*

JACTURAM facere, loqoendi est modus maxime jacturæ proprius. *Spieg.*

JACULA, Maura dicuntur ea quibus Mauri qui optimi jaculatores erant, utebantur. Herodian. Συνῆσαν δὲ παιδεύοντες αὐτὸν παρεδρεύοντες οἱ τοξεύειν ἀκριβοῦντες, καὶ Μαυρουσίων οἱ ἀκοντίζειν ἄριστοι. Mauris autem etiam domo proficiscentibus jaculis opus erat, ob leones & feras quas Mauritania fert. Hinc etiàm *Flaccus* dixit, tantam esse innocentiæ vim, ut ad tutelam sui non egeat, nec Mauri jaculis, nec arcu, quacunque iter fecerit: Turneb. *advers. lib. 16. c. 5.*

JACULA porro radiantia dicuntur radii solis, ut à *Lucretio*, lucida tela diei, peplum noctis, umbra terræ. *Turn.* ibid.

JACULANS Ulpian. *ad leg. Aquil.* Sed etsi, ait, à jaculantibus per lusum servus fuerit occisus, Aquiliæ locus est *l. item si obstetrix, §. fin.* Spieg.

JACULATORIUS campus; ibid. Sed si cum alii in campo jacularentur, servus per eum locum transierit, Aquilia cessat: quia non debuit per campum jaculatorium iter intempestivè facere: qui tamen data opera in eum jaculatus est, utique Aquilia tenebitur.

JACULUM, rete quoddam piscatorium est appellatum. Isidoro teste *lib. 18. Etymol. c. 21.* Prat. Briss.

JAM pro præterea, & pro posthac etiam, persæpe reperimus positum. *Spieg.*

JAM nunc, quod & nunc jam dicitur, certi temporis, quod præsens est indicationem facit, *l. si mortis, ff. de don. caus. mort.* Spieg.

JAM quandoque significat perfectionem actus, & continuationem Bart. *in l. Celsus de usucap. & in 1. C. constit.* aliquando retro tempus & continuum sonat, *l. nunquam de acq. rer. dom.* Sumitur interdum pro futuro & præterito, pro re, id secundum materiam subjectam, *l. quamvis, de furt.* Prat.

JAM TUM, una dictio, qua usus est Papinianus in *l. pater instituto, de cap. & postlim. revers.* temperamentum tractus facit. Sic & apud Cic. *pro A. Licinio*, item *pro Cluentio*, Glossam vide *Zas.* in eandem *l. Spieg.*

JAM TUM, ex quo, *l. 10. ff. de cap. & postli.* Briss.

JANTHINA in *l. 1. Cod. quæ res vendi non poss.* Sic enim illic ex scriptis Codicibus legendum est; non, ut vulgo legitur, hiacynthina. Janthinum enim purpuræ genus fuit violaceo colore infectum Ulpian. *in l. 68. §. ult. ff. de legat. 3.* Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto. Sed coccum non continebitur: fucinum & janthinum continebitur, Plin. *lib* 20. *c.* 6. violas purpureas à Græcis ἴα appellari tradit, & ab his janthinam vestem. Idemque ejusdem *libri c. 8.* in vestibus florem commendari tradit purpureum, qui in amethysto & viola est Ant. Thules. *in li. de colorib.* violaceus, qui & Janthinus, Ex quo Tyrianthinus e purpura, ut nomen indicat, factus & è viola, *Briss.*

JANITRICES Latinis duorum fratrum uxores appellantur, quas Græci εἰνατέρας vocant, *l. 4. §. ad fines in fin. ff. de grad. & affin.* In lexico B. Germani sic scriptum est, αἱ τῶν ἀδελφῶν γυναῖκες αἱ σύννυμφοι. Quæ etiam εἰνατέρων interpretatio apud Hesychium *Briss. Prat.*

JANUAM in publico aperire in *l. ult. §. ult. ff. de serv. urb.* quidam dici volunt, pro januam in publicum rejicere, ita ut fores in viam publicam aperiantur, ut mos erat Græciæ: unde illud apud Comicos, crepuere fores. Sed hic mos nunquam Romæ invaluit, & præter *Plinium*, *Plutarchum*, *Asconium*, etiam *Dionysius* è publicis vel privatis ædibus solas M. Valerii Publicolæ fratris ædes Romæ scribit habuisse januam rejectam in publicum, his verbis: ταύτης τῆς οἰκίας αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἐξωτέρω ἀνοίγονται. Igitur hæc est hujus

loci sententia & species: L. Titius aperto pariete domus suæ, januam in publico aperuit, quatenus stillicidii rigor & tignorum projectus competebat, quatenus ambitum ædium Scævola definiebat, autore *Cicerone*, non est igitur egressus ambitum ædium in aperiunda janua: neque verò potuit, & adversum se tamen aperiri januam, quæ non fuit ante, vicinus æquo animo non fert motus invidentia quadam, qua etiam moti quidam sæpe non ferunt è regione ædium suarum construi ædes novas, è quibus sit conspectus in suas: vide Cujacium *lib.* 13. *obs.* 27. Prat.

JANUARIUS, primus mensium, quem Numa Pompilius à Principe Deo, h. e. Jano appellavit: quam primum esse voluit, tanquam bicipitis Dei mensem, respicientem & prospicientem transacti anni finem, futurique principia. Judæis erat decimus *76. distincti jejunum*. Libellus circumfertur nomine *Berosi* Babylonici, qui Janum dicit fuisse Noam: eum libellum eruditi mera somnia narrare putant, digna profecto commentis anianis. *Spieg.*

JASON *Maynus*, jureconsultus nobilis, Mediolani natus, Catonis Saccipapientis auditor fuit. Papiæ jus civile annos amplius viginti interpretatus est, magnosque in eo jure scriptis suis illustrando labores sustulit. Obiit, ibidem anno Christi 1519. mense April. *Prat.* ex *Hotom.*

Ιατρεῖαι Obstetrices, vide Gothofr. *in not. ad l. 3. C de posthum. hered. inst.*

JATRIA, dicuntur præmia, quæ medico præstantur. *Alciat.* test. *Spieg.*

I B.

IBI, adverbium in loco interdum ad personam referunt, ut in *l. ubi cœptum, ff. de jud.* Pro tunc, vel tum positum, *Accursius* existimat, *in l. si quis in legatione: eod. tit.* Spieg.

IBI, ubi Ulpian. *in l. item Mela ff. ad l. Aquil.* Et fane ait, si ibi tondebat, ubi ex consuetudine ludebatur, *Spieg.*

IBI, in interdicto de vi: quemadmodum accipiendum sit, exponitur in *l. 1. §. ibi autem, ff. de vi & vi arm.* Appellatione eorum quæ ibi sunt neque ea, quæ ad tempus vel casu in eo loco sunt, neque nomini & nomina continentur, sed ea demum quæ, ut perpetuo ibi sint, posita sunt: quæ quanquam ad tempus vel casu absint, non eo minus tamen continentur, l. 44. *l.* 67. 78. *§.* 1. *l.* 89. *§.* 1. *de legat. lib.* 3. Proinde si debitor pactus sit, ut quæcunque in prædia pignori data, inducta, invecta, importata, ibi nata, paratave essent, pignori essent: ii duntaxat servi qui hoc animo inducti erunt, ut ibi perpetuo essent, non temporis causa accommodarentur, obligati, censebuntur, *l.* 32. *de pign.* Briss. Prat.

IBI Festo *lib.* 9. dicitur, cum locus semel demonstratur, ibidem cum sæpius. *Prat.*

IBI, i. e. in ea re *l.* 18 *ff. rem rat. hab. l.* 43. *ff. de damn. infect.* Brisson.

IBI, pro in leges. *l.* 9. *§. pen ff. de rer. divis.* Briss.

IBI, pro ea causa & specie, *l.* 1. *ff. in jus voc. ut eant. l.* 35. *in fi. ff. de neg. gest.* Briss.

IBI, pro illic, & opponitur particulæ Hic. *l.* 4. *§. si quis adventu. ff. ubi bon. rapt.* Briss.

I C.

ICON. Sic scribendum. Latinè effigies, imago, & statua membrorum hominis, à pictorib. seu statuariis ad vivum expressa. Iconismus. Senec. *lib.* 15. *Epist. ad fin.* appellat descriptiones, atque verbum esse publicanorum. *Spieg.*

ICOSAPROTI, viginti primi, Icosaprotia viginti primatus, ut *l. fin. vers. mista ff. de munc. & honor.* Joan. Bell. *Etym.*

ICTERICUS, qui regio morbo laborat, à colore galguli, quam Græci avem icteron dicunt. Idem & Aurigo dicitur, à colore quam bilis per omna corpus diffusa gignit. *Spieg.*

ICTUS, percussio ipsa. Ulp. *in d. l. item* Mela *ff. ad l. Aquiliam.* Et si quidem apparet, cujus ictu perierit, item, ictu uno occidit utrunque. *l. quod ait. §. fin. de adult.* Adde *l.* 1, *de his qui dejec.* Prat. Observa autem, quod solus ictus fustium est gravior quavis pœna pecuniaria *l. servorum. in fin ff. de pœn. l.* 3. *Cod. de Sport.* Vide & Martianum *ff. de his qui not. infam.* Spieg.

ICTUS legitimi in *l.* 33. *circ. med. C. de inoff. test. a. id est pœna.* Ictus flagellorum, calcis, rami, lapilli, fulminis. *Briss.* ex ff.

ICTUS, us, percussio, qua Vulnus infligitur, ait *Briss.* Ictus, a. um, percussus vulneratus, Icta fulmine domus. ex *Suet. Briss.*

I D.

IDEÆ Platonicæ, à spectando sunt dictæ, quoniam qui aliquid est acturus, ideam inspicit, ad quam suam actionem aptet, ut pictori, qui de exemplari aliquid pingit, hoc exemplar est Idea. Vide post Senec. *Epist.* 59. Hostiens. *ext. de summ. trin. cap. damnamus, sub finem.* Spieg.

IDEM non est quod ab alio separari potest. *l. si dominus, ff. de serv urban. præd* Adde *gl. in l. hered. ff. de dolo.* Pro simili ponitur *leg si non sortem §. libertus, ff. de cond. indeb.* Et *Celsus* putat eam esse causam operarum, ut non sint eædem neque ejusdem hominis. *Spieg.*

IDEM, etiam dicitur, pristina qualitate, vel quantitate non servata, *l. & an eadem, §. 1. ff. de execut. rei judic. leg. si servitutes, de serv. urba. præd. l. proponebatur de jud.* Spieg. Prat.

IDEM dicere, pro in ead. esse sententia, frequens est locutio. *Spieg.*

IDEM esse, quid fieri tempore licito, vel tempore illicito, si conferatur ad tempus licitum, *Bald.* tradit, *in leg. in tempus, ff. de her. instit.* Spieg.

IDEM & unum sunt pene genuina. Sic *Tullius*, Est mos hominum, ut nolint eundem plurib. rebus excellere, id est, unum. Conn. *lib.* 3. *c.* 5. *n.* 2.

IDEM, & unum contra *l. cum, qui. ff. de usucap.* potest censeri diversi juris, ob diversam scilicet rationem: quod Legis dispositione unum sit in obligatione alterum non sit; per *text. in leg. aulis, §. decem ibi.* quæ à lege tribuitur, *ff. de re jud.* vide *Zasium* in eandem. *Spieg.*

Verbum ID EST, plerunque non definiendi gratia, sed exempli loco & ὑποδειγματικῶς ponitur, i. e. pro veluti, vel scilicet, ut est à Duareno notatum. Patet ex *l.* 7. *§. pactorum, ff. de pact. l.* 8. *ff. de vulg. & pup. l. pen ff. de annu. l. g. l.* 2. *ff. de supel. leg. l.* 3. *in fin. ff. de except. l.* 3. *C. ad l. Jul. de adult.* Sic apud Gaium *lib.* 2. *Inst. tit.* 8. Adgnati sunt per virilem sexum propinquitate conjuncti, i. e. consanguinei fratres. Alias hoc verbum διασαφητικὸν est & explicativum, ut & in *l.* 9. *ff. de minorib. l.* 3. *§. saltus ff. de adq. poss. l.* 9. *ff. si servit. vindic. l.* 23. *§. etiam. ff. de pignorib l.* 43. *ff. de injur.* interdum etiam idem valet, quod scilicet. Cujac. *in l.* 4. *§. si viam. ff. de usucap. l.* 16. *ff. de re jud. l.* 1. *ff. de legit. tutorib. l.* 68. *in fin. ff. de usufr.* Brisson.

Hæc verba, ID EST, non semper descriptionem

aut

speciem, pro eo, quod dicimus: Quale est, Veluti, Tanquam, ut *Seneca* utitur: & si quid simile. *Ulpian.* Et interdum hoc permitti potest. Id est, si grande sit damnum minoris, *l. si ex causa. de minor.* & rursus. Pactum in personam est, quoties ne à persona petam, paciscor, id est, ne à L. Tirio petam. *l. jurisgentium. §. pactorum, de pact.* & idem alibi *l. qui liberis, de vulg.* idem est in illis. Hoc est *l. si constante, §. 4. solut. matr. fin.* Curt. *lib.* 1. *εἰκασιῶν, c.* 23.

Ideo, sicut idcirco, est particula collectiva sive rationalis. Vide Bart. *in l. demonstratio §. quod autem, ff. de cond. & demonstr.* Spieg.

Id genus, hoc genus, pro ejus generis, & hujus generis, elocutio elegans, à *Beroaldo* observata, quod ea *Plaut. Terent. Ciceroque* sint usi. *Spieg.*

Ἰδιόχειρα Græce appellantur (inquit Imp. Leo) scripturæ, quæ solent à quibusdam secreto fieri, intervenientib. amicis, rerum contrahendarum causa, *l. scripturas, 11. c. qui potior. in pign. hab.* Et ut opinor ἰδιόχειρα & ἀγοραῖα opponuntur, quæ tabellionum publica instrumenta sunt. *Novell.* 49. 73. & 142. quæ etiam Forensia appellantur, *l. comparationes 19. C. de fid. instrum.* qua de causa, in *d. l. scripturas* ἰδιόχειρα iis quæ publicè à tabulariis scripta sunt, opponuntur. Prat. ἰδιόχειρα scripturæ & chirographa privata. *Briss.*

Idiographum, idem quod Autographum. *Spieg.*

Idioma, i. proprietas. Nam unaquæque lingua sua quædam habet peculiaria.

Ἰδιοκτησίαι ut aiunt Græci interpretes in *l. 4 de agric. & censit. lib.* 11. i. proprium bonorum possessores, ab ἴδιος, i. proprius, & κτάω, possideo: vide in Basilicis *eod. tit.* Prat.

Idiota, non tantùm indoctus & illiteratus, sed etiam privatus, & plebejus dicitur. *Auth. quomodo oport. Episc. §. quandoque* Spieg. Prat. vide & Goth. *ad Nov.* 8. *c.* 6.

Idipsum, pro hoc, Pompon. *in l. 2. de naut. fœn.* Spieg.

Idoneè, aptè, commodè. In jure idoneè cavere dicitur, si quis pignoratitia, vel fidejussoria cautione, aut (si illas præstare nequeat) saltem juratoria cavet, *c. 1. de dolo & contum. lib. 6. juncta à glos.* super verbo *Sufficienter.* Idoneus largè, dicitur aptus ad omnia bona & mala. *Donato* autore. Cui adstipulatur Ulp. *in l. 2. §. idoneum autem. Ad SC. Tert.* Quilibet autem præsumitur idoneus, sicut & quælibet res bona, nisi diversum doceatur. Idem *in l. cum quidam ita fideicommissum.* Papin. *in l. cum pater. §. rogo, de leg. 2. l. ult. de liber. agnosc. l. si creditores in fin. de privil. credit.* Spieg. Prat.

Idoneè defendere, i. e. rectè. Idoneè tueri causam ad se pertinentem, satis idoneè prospicere, minus idoneè rem administrare idoneè venisse. *Briss.* ex ff.

Idoneior Paul. *l. 2. ff. de pupil. actio. l. si plures*, ait, simul agant populari actione, prætor eliget idoneiorem: & Callistrat. *l. 8. ff. de testam. tut.* Quod si plures satisdare parati sint, tunc idoneior præferendus erit. Item si plures sint qui experiri volent, eligendus est à Prætore is qui idoneior est, *l. 3. §. si tamen. ff. de hom. li. exhib.* & si plures agant, Prætor eligat idoneiorem *l. 2. ff. de popul. act.* Prat. Briss.

Idoneus, aptus, habilis, sufficiens, idoneus militiæ, idonea quantitas, i. sufficiens, idoneus paterfam. *Briss.* ex ff.

Idonei promissores plerunque non tam ex patrimonio & facultatibus, quam ex fide accipiuntur, *l. 112. in fi. ff. de verb. oblig.* Idoneos sanè tutores pater periisse intelligitur, si locupletes & facultatibus, licet non moribus, idoneos prætierit *l. 2. §. idoneos, ff. ad SC. Tertyll.* Briss.

Idoneus homo alias integræ existimationis hominem & minimè probrosum significat, *l. 42. ff. de verb sign. l. ult. ff de tab. exhib.* Briss.

* Idoneus paries, oneri ferundo aptus, *l. 7. ff si serv. vind l. 37. ff. de damn. infect.* item integer & minimè vitiatus paries, *l. 45. in fin. ff. ad l. Aquil.* Ita autem idoneus judicatur paries communis, si utrarumque ædium onera jure imposita sustinere possit *l. 36. ff. de damn. infect.* idoneè pro rectè, in *l. 13. de act. empt. l. 41 ff. de damn. infect.* Briss.

* Idoneus accipitur locuples: & qui solvendo est. Ita idoneum debitorem, tutorem, hæredem, fidejussorem interpretantur, *l. 14. leg. 27. § pen. ff de minorib. l. 42. ff. mandati, l. 2. ff. de fundo dot. l. 9. ff. de tutel. l. 9. § quod si dies, l. 14. l. 29. § tutor. l. 45. ff. de admin. tut. l. 46. in fin. l. 47. ff. de jure fisc. leg. 9. ff de separation. l. antepen. ff. de condit. & dem. l. 14. ff. de in diem add. l. 19. ff. qui potior. in pign. l. 3. ff. de fidejussorib. l. 6. §. plane D. de munerib. & hon. l. 7. ff qui satisd. cog. l. 9 ff. de publ.* Itaque apud Cic. 3. *Offic.* Idoneus pro divite & locuplete. Et sæpe idoneis, inquit, hominibus indigentib. de re familiari impertiendum, sed diligenter & moderatè. Quod & in eo observavit Lactantius. Eodem sensu idonea hæreditas, *l. 51. §. 1. ff. de acq. hered.* Et idonea nomina, *l. 13. §. 1. & l. 35. ff. de administr. tutor.* Non dissimiliter idoneum vel non idoneum pignus dicimus *l. 28 ff. si cert. pet.* Et idonea cautio & satisdatio *l. 4. §. 1. de administr. rer. l. 1. §. si pecunia. ff. depos.* Prat & Briss. Adde Cujac. *observ. lib.* 8. *c.* 30. & Turneb. *lib. advers. 3. c.* 16.

Idoneus alienæ litis defensor alienæve rei expromissor nemo sine satisdatione habetur. *l. 3. §. 1. ff. de divers. reg. leg. 46. §. qualium ff. de Procurator. §. si vero in 1. instit. de satisdat.* Porro neque fœmina, neque miles, neque qui Reip. causa absfuturus est, aut morbo perpetuo tenetur, aut magistratum initurus est, aut invitus judicium pati non potest, idoneus defensor intelligitur *l. 54. ff. de Procur.* Et sic idoneè defendere in *l. 1 ff. de divers. temp.* Et idoneum defensorem in *l. 5. ff. de reb. auct. jud.* Et idoneum patremfam. accipiemus in *l. 10. ff. de adm. tut.* Brisson.

Iduare, antiquum verbum, separare significat: unde & Dividere verbum, & Idus dicti *Macrobio.* Vide Alc. *in lege malum mavis, §. vianam, de verb. sign.* Spieg.

Idus dicuntur divisiones: unde propriè existimantur dies, qui dividunt mensem. Dividunt enim menses præcipuè Nonas à Calendis. Vide *gloss.* super verb. *post Idus Martias, in l. Cæsar, ff. de publ. & vectig.* Pridie Idus Mart. *in l. item veniunt. ff. de petit. hered. leg.* Titius Sejo. & ibi in *gloss. de constit. pecu.* Idus Septembres in *l. 122. § 1 ff. de verbor. obligat.* Idibus Septembribus *l. 89 ff. de solut.* Spieg.

I. E.

Jecur, dicitur Græce ἧπαρ: unde Hepatici homines, qui jecinoris morbo laborant, appellantur. Ulp. *de ædil. edict. leg. qui clavum, §. Trebatius ait*, Si tamen ex corporis vitio id accidit, veluti quod Jecur dolet, morbosus est. *Spieg.*

Jejunium, tempus quo à cibis abstinemus quod & Ethnici interdum instituerunt, Quadragesimam impropriè significat.

Jejunium est subtractio prandii, & post cœnam cujuslibet cibi privatio usque ad diem sequentem, & abstinentia a carnibus, & trahentibus sementinam originem à carnibus, ut ab ovis lacte, caseo, cap. denique 4. *distinct.* Goffred. *in summa de observ.* jejun. & Innoc. *in rubr. eod.*

I. Jesus, est nomen Redemptoris ac Salvatoris nostri Christi, qui Hebraicè Jehosva dicitur, Latinè Salvator: vel ut alii volunt Servator. Cujus significationis ratio est apud Matthæum: hic enim, inquit, salvum faciet populum suum à peccatis suis. Vide in *Novel. constit 9.* in cujus princ. & fine sanctissimi hujus nominis fit mentio.

I G.

Igitur particula colligit interdum supradicta illatione, h. e. ratione confirmat. Ulpian. *in l. si Procuratorem, §. si ignorantes, ff. mandati, l. Divus, ff. de cust. reor. & sim.* Interdum pro deinde ponitur. *Institutio de tutel. in princ.* ideoque continuationi, notam esse recte censet. *Alb. Prat.*

Ignarus, vocatur rudis & imperitus, vel indoctus, vel inscius: Ignarum conditionis suæ Imper. Constantinus *in l. 2. C. si ser. aut libert. lib.* 10. non ineleganter usurpavit, pro nesciente statum natalium. *Spieg.*

Ignarus edicti, i. e. ignorans, *Briss.* Ignarus de statu, ignarus uxorem esse prægnantem. Ignarus legati, sui juris, status sui, ac conditionis. *Briss.* ex ff.

Ignavia, i. e. inertia, desidia, *Brisson.*

Ignaviam prætendentes audiri non oportet, *l. 78. §. etiam. ff. de leg. 2.* Brisson.

Ignaviam Jurisc. quæ non est stultitia, ut interpretes putarunt diligentiæ opponunt. Siquidem gnavi homines impigri, & diligentes appellantur. Scio tamen ignaviam vulgò pro pusillanimitate accipi. Porro, Ignaviæ culpam contrahunt, qui ex qualibet levi, vana injustave causa ad res improvidas, temerariasve, aut noxias moventur, dum dolus absit exempla sunt in *l. 2. §. si publicanus. ff. vi bon. rapt. l. 1. in fi. junct. gloss. ff. de abig. & forte in l. qui, rei §. 1. §. si quis ff. de bon. eor. qui mort. sibi consc. iv. cum sim.* ex Zasio. *Spieg. Prat.*

Ignaviter *glos. in ll. fin. C. de episc. & cler.* stultè exponit, nimirum. situs stultè. Nam lentè & leniter significat, ut apud Cic. *secunda Tusc.* Spieg.

Ignem ne habeto, & ignem innocentem, hoc est, innoxium, habeto, differunt. *l. videamus, §. si hoc in locatore ff. locat. & conduct.* Ignem inferre. Ignem injicere, ibi *in fin. & l. seq.* Spieg.

Ignem inferre. *Fever birem tragen.* Ignem injicere *Fever einwerffen.* d. l. videamus in fi. & l. sequenti.

Ignem immittere in aliquid. Ignem subjicere fornaci. Ignem facere in suo, habere negligentius. Ignis ulterius evagatus & progressus vineam læsit: ad alterius insulam pervenit. *Briss.* ex ff.

Igniarium est, inquit *Bud.* quo ignis elicitur: constat silice, è quo ignis atterendo elicitur: & ferro, quo silex atteritur percussu: unde scintillæ decussæ, & in fomite, linteoque concepto, exceptæ flammam excitant. Igniarium dare quid sit apud Senecam *lib. de benef.* 4. c. 36. declarat *in Chil.* Erasm. *Spieg.*

Igni cremari *l. 28. §. igni, ff. de pæn.* Necari. *l. 9. de incend. ruin. nauf.*

Ignis & aqua. Veteres cum veram Dei creationem non satis perciperent, arbitrabantur his duobus elementis igni & aqua produci omnium animantium vitam. Ideo nuptiarum fœdera interventu ignis & aquæ celebrabantur, ut testatur Scævola *in l. penult. de Donat. int. vir. & uxor.* quem locum *Accursius* male de tæda nuptiali intellexit, quæ alia quadam honoris solennitate solebat novæ nuptæ præferri, & servus qui præferebat, dicebatur Prælucens. Vide Bud. *in* *priori. annot.* eandem pulchre explicantem. *Spieg.*

Aqua & Igni accipi, interdici. Aquæ & ignis interdictio. *Briss.* ex ff.

Ignis & aqua, vide Aqua ignis: item interdicere aqua & igni. Et hac ipsa de re Lactant. *lib. de orig. errorum*, 2. c. 20. Substantia ignis, calor est, inquit: aquæ, humor. Recte igitur *Ovid.*

Quippe, ubi temperiem sumpsêre humorque calorque.

Concipiunt; & ab his oriuntur cuncta duobus:

Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes

Res creat: & discors concordia fœtibus apta est. Alterum enim quasi masculinum elementum est; alterum quasi fœmininum: alterum activum, alterum patibile. Ideoque à veteribus institutum est, ut sacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera sancirentur: quod fœtus animantium calore & humore corporentur, atque animetur ad vitam. Cum enim constet omne animal ex anima & corpore, materia corporis in humore est, animæ in calore, quod ex avium fœtibus datur scire: quos crassi humoris plenos, nisi opifex calor foverit, nec humor potest corporare, nec corpus animare. Exulibus quoque ignis & aqua interdici solebat. Adhuc enim videbatur nefas, quamvis malos, tamen homines, supplicio capitis afficere. Interdicto igitur usu earum rerum, quibus vita constat hominum, perinde habebatur, ac si esset, qui eam sententiam exceperat, morte multatus: adeò ista duo elementa prima sunt habita, ut nec ortus hominis, nec sine his vitam crediderint posse constare. Hæc *Lactant.* Hot.

Ignobilitas h. e. obscuritas, humilitas generis, viris fortibus non est objicienda.

Ignobilis patrons, *l. 13. ff. de ritu nupt.*

Ignominia, nominis, nota est Ciceroni *lib. 4. de repub.* apud *Nonium.* Censori judicium, inquit, nihil fere damnato adfert, nisi ruborem. Itaque quod omnis ea judicatio versatur tantummodo in nomine, animadversio illa, Ignominia dicta est. Isidor. *li* 5. *c.* 25. Ignominiam etiam dictam vult, quasi sine nomine, eo quod desinat habere honestatis nomen is, qui in aliquo crimine deprehenditur: vide *Infamia.* Festus ignominiam inter militares animadversiones recenset *lib.* 4. Prat. ex Briss.

Ignominia exhæredationum vel præteritionum, vide Gothof. *ad l. 3. C. quemadm. test. aperiantur.*

Ignominia mitti, missi, & cum ignominia mittere, dimittere, missum facere. Ignominiæ causa mitti: ex ff. *Briss.*

Ignominia etiam pro infamia, ut cessat ignominia in conditionibus, *l. 36. ff. de oblig. & act.* i. e. conditiones nullam infamiam irrogant. Sic crimen ignominiam importat. Ignominia notatus, ponitur & pro dedecore. Ignominia filii, qui parentem servum habet, ex ff. *Briss.*

Ignominia soluti milites dicti qui felici prælio, priori culpa correcta, & obliterata memoria dedecoris, in eum, quo prius erant, gradum restituti, pristinam dignitatem recipiebant. *Spieg.*

Ignominiatus, apud *Gellium*, pro ignominia affectus. Antiquum & obsoletum.

Ignominiosa missio, seu ignominiæ causa missio est, quoties is, qui militem è castris mittit, addit nominatum ignominiæ causa se mittere.

l. 2. ff. qui not. infam. Hot. & Ant. Aug. *lib. singulari ad Modest. in l. 8. §. plane ignominia, ff. de excus.*

Ignominiosus, & integræ famæ, opponuntur. Ignominiosa filia, liberta. milites ex C. & ff. *Briss.*

Ignorans Jus naturæ ignorabitur à Deo, lege & ministro ejus magistratu, *l. 37. dist. c. pen. in fin. 1. Cor. 14.* Ignorans ignorabitur. *Prat.*

Ignorans & sciens opponuntur *l. 11. §. Cassius, & l. 21. §. 2. ff. de act. empt. l. 13. ff de contr. empt.* Briss.

Ignorantia est, cum de facto vel de jure nihil scio, nec inde aliquid suspicor. Lege Azonem *in Summa.* Spieg.

Ignorantia duplex, alia juris, alia facti, ut patet ex *Rub. ff. de jur. & fact. ignor. l. 11. §. pen. ff. de his qui not. infam. l. 59. §. non male. ff. mand.* Ignorantia juris alia naturalis, alia civilis: Facti alia est ejus facti, quod oportuit aliquem scire: alia ejus, quod non oportuit eum scire: sicut Apostolus ait *1. Corinth.* 10. Si quis infidelium vocaverit vos ad cœnam, quidquid vobis appositum fuerit, comedite nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est: nolite comedere. Ecce quod vocatum ad cœnam, non oportuit scire carnes sibi appositas, idolis fuisse immolatas. Hæc subdistinctio probatur *in c. turbatur, §. notandum, 1. quæst. 4.* Jo. Bello *Etym.*

Ignorantia facti est, verbi gratia, si quis cognatum suum decessisse ignoret: juris vero, si cognatis bonorum possessionem deferri nesciat. *Briss.*

Ignorantia, *Paulus*, inquit, vel juris facti est, *l. 1. Item, in l. regula est de jur. & facti ignor.* Idem tradidit Juris quidem ignorantiam cuiqua nocere, facti vero ignorantiam non nocere. Exemplum pete ex jam citata, *l. 2. & l. 55. ff. de ædil. edict.*, Vide *Error.*

Ignorantia juris naturalis, quod ad prima religionis erga Deum, & charitatis proximum, principia pertinet: neminem prorsus excusat, ætatis & mentis compotem, qualia sunt in *l. 1. l. 2. & l. justitia est, §. 2. ff. de just. & jur. l. 1. in prin. ff quod quisque jur. l. jure natura, ff. de reg. jur.* Prat.

Ignorantia sui perniciosa est, ut ostendit *Plato* in Legibus suis. Vereor, ne & nunc sint quàm pauci, qui se ipsos cognoscant. Plautus tempora sua taxans: Vix, inquit, in foro decimus quisque est qui ipsus se noverit. Ad humani, inquit *Cic.* ingenii vitium pertinere potest, quando quis per ignorantiam non satis intelligit quid faciat, vel dicat; aut contra, ut si quis nesciat ea, quæ ad se attinent. Vulgo nominatur affectata ignorantia, quæ in facto proprio non excusat. Juxta *Aristotelem* differunt, Quod peccat ignarus, & quod peccatur, propter ignorantiam. Excusabilis est, ubi sola ignorantia errati causa est: at ubi non ignorantia, sed nostra ignavia, aut cupiditas, errati causa est, ibi ignorantia non excusat. *Spieg.*

Ignorantia etiam quædam dissoluta, crassa & supina dicitur, quæ in supinum hominem cadit, *leg. 6. ff de iur. & fact. ignor. l. 55. ff. de ædil. edict. l. 15. §. 1. ff. de contrah. empt.* Briss.

Ignorantia supina, quam *Ulpianus* censuit minime ferendam, est factum ignorantis, quod *Accursius* ad alienum duntaxat refert: non satis assecutus vim eleganter usurpati à Jureconsf. vocabuli. Supini. Plaustra extant ejusmodi vocum, quas ad eum modum se nudia bonarum literarum Interpres ille recte aperuisse putavit. Tolerabilis est autem ignorantia facti alieni, *l. si ff. Pro socio.* Spieg.

Ignoratio, pro ignorantia usurpatur, *l. 12. ff de diverſ. temp.* Dissolutam ignorationem emptoris excusari non oportebit, *l. 55. ff. de ædil. edict.* Briss.

Ignorantis & inviti conditionem meliorem nos facere posse, non deteriorem, *l. solvenda, ff. de neg. gest.* Spieg.

Ignorantis domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet, auctor Paulus *tit. de Procur.* Spieg.

Ignorare dicimur, quod scire debemos, *l. 2. C. per quas perſ. nob. acq. item l. 1. §. 1. C. de rei uxor. action.* Translatum ad personas, est non cognoscere, ac parum exploratum habere. *Spieg.*

Ignorare literas, ignorare de jure suo, ex ff. *Briss.*

Ignorata, & quæ non sunt, eodem modo judicantur. Tam enim absunt à cogitatione nostra, quæ non apparent, & nesciuntur, quam quæ omnino in rerum natura non subsistunt, Connan. *lib. 7. c. 7. n. 8.*

Ignoscere, est, quæ judicas punienda non punire: autor Seneca *lib. 2. de Clementia.* Pro noxam remittere. *Ulpian.* usurpat *in l. 2. §.* utriusque legis reddit, rationem, *ff. de Noxal.* Ignoscere tamen eleganter a *Varrone*, pro valde noscere accipitur. Ignoscere omni us & nulli, æque crudele censet, Senec. *c. 2. lib. 1. de Clementia.* Spieg.

Ignoti juris non esse, *Cod. de Revoc. iis quæ in fraud. cred. leg. ignoti.*

Ignoscitur Ætati, *l. 5. §. ætati. ff. de his quæ ut indign.* Ignoscendum est ei, qui se oleisei voluit provocatus. *l. 14. §. si libertus, ff. de bonis libert.* Ignoscendum est fidejussori, si non divinare debitorem solvisse, *l. 59. §. si cum debitor, ff. mandati* Æquissimum erit ignosci marito, *l. 1. §. si omnes, ff. de inspic. ventre.* Briss.

Ignotus, hoc est, incognitus, non visus. *Justinian.* Non esse autem admittendam excusationem ejus, qui hoc solo utitur quod ignotus patri pupillorum sit, divi fratres rescripsa unt, *§. item propter inimicitias.* Institut. de excusatione tutorum, Sic ignoti domini, in *l. 1. C. de Thesaur. lib.* 10. Spieg Prat.

Ignotus juris sui, id est, ignarus: seu qui jus suum ignotum habet, *l. 2. fin. de jure fisci.* Briss.

Ignota facies, id est, quæ non sit visa: non autem ignotus patri, id est, qui patrem non cognoscit, ut *Angel. Jean. de Platea* Christophorus & Nausea, illic interpretati sunt. *Aldob.*

I L.

Ilicet, per *συγκοπὴν* dicitur. Sic judices da consilio dimittebantur, suprema dicta quum præco pronunciasset, Ilicet: quod significat Ira licet. Hæc Donatus *in Adelphis Terentii.* Dicebatur etiam in funeribus consumpto cadavera, & collectis cineribus. Unde Vergilius *lib. 6.*

— — *Dixitque novissima verba.*

Id est, Ilicet: inquit *Servius*; nam Vala dicebatur post tumuli quoque peracta solennia. Idem Varro dicit pyras ideo cupresso circundari propter gravem ustrinæ odorem, ne offendatur populi circumstantis corona, quæ tamdiu stabat, respon-

respondens fletibus præficæ, id est, principi planctuum, quamdiu consumpto cadavere, & collectis cineribus diceretur novissimum verbum Ilicet, quod Ire licet significat. *Hot. Prat.*

Ἡλικία, id est, corporis magnitudo in Evangelio Matthæi. Eusebius *lib.* 4. *de vita Constantini* & Dion. *lib.* 54. τοὺς ἐν ἡλικίᾳ vocat puberes, minores tamen viginti quinque annis. *Prat.* Adde Cujacium *Observationum lib* 6. *c.* 3.

ILICO in *l.* 1. *C. de relat.* interpretatur, ibidem *Gothofr.* intra decem dies: Ilico in *l.* 11. *C. depos.* vel contra exponit idem *Gothofr.* quam celerrime prima fronte, quam ocyssime.

ILICO fit, ait *text. in l.* 18. ubi & Gothofr. *C. de judic.* quod intra triduum fit. Ilico, id est, ex continenti. Illico, & postea stipulari opponuntur. *Briss.* ex ff.

ILICO, vel (ut quidam scribunt) illico fieri dicitur, quod fit, antequam divertatur ad alia facienda, *l. litigatoribus, C. de appel.* Sic in *l.* 1. *§. cum adjicitur, ff. de verb. obl.* Prat. Ilico, quasi in loco, priusquam quis abeat illo loco.

ILIENSIS Minerva in fragmentis *Ulpiani* (pro quo perperam in *c.* 5. Meliensis legitur) ab Ilio Phrygiæ minoris civitate sic dicta, cujus meminit Plin. *lib.* 5. *cap.* 30. immunem eam fuisse dicens, & ab ea omnium rerum effulsisse claritatem. Cum enim Romani originem suam Trojanam esse censerent, & ab illis se oriundos agnoscerent, maximam illi civitati immunitatem concesserunt, ut videre est *l. non solum, ff. de excusat.* Hinc & Iliensi Minervæ hoc jus tribuerunt, & ei legari posset. *Prat.* Vide omnino de Iliensium privilegiis antiquis Cujac. *lib.* 10. *observ.* *§. per. tot.*

ILLABORATUM, quod sine labore & diligentia factum est.

ILLACRYMARI. Callistratus *l. observandum, de offic. Præsid.* Neque precibus calamitosorum illacrymari oportet: id enim non est constantis & recti judicis. *Spieg. Prat.*

ILLATA ab invectis quo distent, vide legem & si non inducta, *C. in quib. caus. pig. tacit. contrah.* Alber. Varii sunt illationum tituli, veluti annonarum, tributorum, vestium, quibus omnibus exigendis Præsides provinciarum vim & auctoritatem suam interponere debent. *l. Judices. C. de annonis & tributis libr.* 10. *l. missi opinatores, C. de exact. tribut. l. eodem.*

ILLAUDATUS inculpato opponitur. Gell. *lib.* 2. de illo loco Virgiliano loquens. Aut illaudati nescit Busiridis aras. Sed enim, inquit, qui in omni re, atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est, isque omnium pessimus, deterrimusque est. Sicuti omnis privatio inculpatum facit. Hinc Callistrato *in leg. testium, de testibus*: Inculpatus testis dictus, qui est exploratæ fidei; ac nulli unquam inconstantia testimonii labefactatæ, & moribus probatissimis, & integræ famæ. Ex *Budæo. Spieg.*

ILLÆDERE legem, pro infringere & violare.

ILLECEBRA, omne blanditiarum genus, quibus allicimur, *leg. quidam ignavia, C. de Decur. lib.* 10. Spieg.

ILLECTA stipula, quæ messe facta remanet ad spicilegium, nondum lecta, ue scollecta, *l.* 30. *§.* 1. *de verb. sign.* Briss.

ILLEGITIMORUM (ut utamur verbo, apud nostros Doctores recepto) alii Incestuosi vocantur: puta ex cognatis procreati: Alii Nefarii: ex descendentibus suscepti: alii Spurii, qui & Adulterini: ex adulterio nati. Hi nisi à Principe, aut hujus auctoritate, Legitimationis, ut vulgo dicitur, beneficium impetraverint, à successione parentum non tantum excluduntur, *l. si adulterium, in princip. ff. ad l. Juliam, de adulteriis, l. quinetiam ff. de ritu nupt.* & *§. ergo omnes, Instit. eod. tit.* sed alimentis etiam non censentur digni jure civil. *Authent. Quibus modis natur. effic. sui §. ult.* Ad hæc. Roman. Pontif. iniquum censentes, infantem à Deo creatum fame necari, præstanda constituerunt alimenta *cap. cum haberet, de eo qui duxit in uxorem, quam per adulter. poll.* Spieg. Prat.

ILLE in Pandectis idem valet quod Græcis ὁ δεῖνα, Eoque articulo quælibet persona, vel res cujus propriam appellationem commemorare nihil attinet, exempli gratia demonstratur. *Briss.*

ILLEXERAT, pro persuaserat, in sententiamve attraxerat. Ulp. *in l.* 1. *§. si omnes, de ventre inspic.* Vel ipsa eum illexerat, ut crederet. Sic illices, veluti suasores, in *Plauti* Pœnulo, Valla interprete, sunt accipiendi. Proprie tamen inescare est, quod & pellicere etiam dicitur. *Spieg.*

ILLIBATUS quadrans, id est integer, nec deminutus. ut *Briss.* apud Ulp. *in l. si filia nupta, §. Papinian. ait, ff. famil. ercisc.* Interpres. illibata ab intactis, in *l. si qua per calumniam, Cod. de episc. & cler.* hoc putat distare ut illibata partem intacta totum respiciant. Apparet tamen pro eodem poni, *l fin. C. in quibus caus. restit. in integr. non est necess.* quod & *Albericus*, teste *Oldendorp* admonuit. *Spieg. Prat.*

ILLIRATA existimatio, potestas, persecutio, ex ff. *Briss.*

ILLIBERALES & sordidos quæstus. *lib.* 1. *offic.* censuit *Tullius*, eorum esse, qui in hominum odia incurrunt, ut portitorum, & fœneratorum: itemque eorum, quorum opera, non quorum artes emuntur. Alciat. *in l. mereis de verb. sign.* Spieg.

ILLICENTIATUS, improbum vocabulum, extat in *c. constitutus, extr. de Procurat.*

ILLICITA Adoptio, illicita avaritia exactorum, Divinatio, Computatio, matrimonii conjunctio, mutui datio, venditio, &c. Ex ff. & C. *Briss.*

ILLICITE ædificare, id est, hoc quod dirui constitutiones jubent auctore *Ulp. Prat.*

ILLICITUM dicitur, quod per Leges, Senatusconsulta, Edicta, Constitutiones Principum facere non licet: Quodve vetitum & prohibitum est. Hinc Illicite adverbium familiare Jurisconsult. ac Impp. in Const. Vid. *§. facimus, in Auth. de incest. nupt.* Spieg.

ILLO deprehensam filiam, in 23. *§. sed si pater*, 3. *ff. ad leg. Jul. de adult.* pro illic deprehensam. Briss. *in Parerg.*

ILLIGARE se periculo. Cymbia argentea crustis aureis illigata. Dolia ædibus illigata, ex ff. *Briss.*

ILLOTIS manibus negotium aggredi, est imparatum ac non satis instructum accedere, deducta locutione ex Deorum sacris, ad quæ sine præparatione (cujus pars erat manuum ablutio) nefas fuisset accedere. *Hesiod.* in lib. cui tit. est ἔργα καὶ ἡμέραι, Μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοισιν, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν. Cujus *l.* 5. *ff. de orig. jur.* Deinde si in foro causas dicentibus nefas, ut ita dixerim, videtur esse, nulla præfatione facta judici rem exponere: quanto magis interpretationem promittentibus inconveniens erit omissis initiis atque origine non repetita, atque illotis ut ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare, id est, sine præparatione, & præmunitione, atque anticipata quadam earum rerum cognitione quæ aditum ad juris cognitionem patefaciunt, viamque muniunt. *Hotom.*

ILLUM illius liberum esse volo. His verbis servo

vo libertas adscribitur, *l. si quis ita scripserit, ff. de manumiss. testam.* Spieg.

ILLUMINARE, pro illustrem & insignem facere, positum in *l. 3. C. de nat. lib.*

ILLUSIO, id est, derisio. *Clem. unic. cum illustr. de renunciat.* Joh. Bello *Etymol.*

ILLUSTRARE, quod est, lucem & splendorem afferre, magis probatur eruditis, quam Clarificare: quod hoc non inventum facile sit apud vetustos auctores, præterquam apud Virgil. *de Fortuna* Nec quos clarificat, perpetuo fovet. *Spieg.*

ILLUSTRA & obscurum, contraria. Nec ad personam tantum, sed & ad rem refertur, ut apud *Ciceronem*, Illustre domicilium.

ILLUSTRIS vir, pro magni nominis, ut *Eras. Budæus*, nec enim imagines tantum respicit. Nostris placuit illustrem dici, ut quis mox ad Principis latus admotus est. De hac dictione vide Angel. *in l. 1. C. de præpos. labor. lib.* 12.

ILLUSTRIUM sunt gradus quidam, alii majores, alii minores. Præfectus Prætorio major est Magistro officiorum, uterque tamen illustris. Cujac. *l. ult. de dignitatibus, C. lib.* 12. Sunt autem quinque gradus illustrium, de quibus vide sup. in dictione *Honorarii.*

ILLUSTRIS, titulus est dignitatis *l. 60. l. 11, de Decurionibus lib.* 10. *C. l. ult. C. de injur.* Tribuitur hic titulus Præfectis Prætorio, Prætorio, Præfectis urbi, Quæstoribus, Magistris militum Magistris officiorum, Comitibus rerum privatarum, Comitibus domesticorum, Principibus agentium in rebus, *l. 32. C. de appel. l. 2. §. fin. autem. C. de temporibus appell. l. 6. C. ubi causa fiscal. l. unic. C. ne rei milit. Comitibus l. 11. C. de assessor. l. 8. C. de Defensor. civit. l. 1. C. de Advoc. divers. jud. l. ult. de Decurionibus lib. 10. C. l. ult. de susceptoribus eodem.* Ita illustrem dignitatem & illustrem administrationem in Constitutionibus interpretabimur, *l. 32. & l. 36. C. de appell. l. 63. & 65. de Decur. lib. 10. C.* Et illustratus dignitatem apud Cassiod. *epist. 11. lib. 6.* & illustratus gradum in *l. 11. §. sin autem utraque, Cod. de jud.* Et illustres personas in *l. 26. §. 1. Cod. de usur.* Et illustrem mulierem, *l. 5. C. ad Orphitian.* Erat autem illustrium dignitas omnibus aliis superior & omnes alias antecedebat, ut apparet ex *Novell. de appellat.* intra, quæ temp. ad fin. & ex *l. unic. C. de ratiocin. oper. pub. & ex l. ult. C. de sportul. C. ubi Senator.* Briss.

ILLUERE, Id quod amnis fundo illuit. *l. 16. §. usufructus, ff. fam. ercisc.* Brisson.

ILLUERE proprie sordium est, à lavando ducto vocabulo. Itaque illuvie legendum apud Ulpian. in *l. 22. §. ult. ff. de ædil. edict.* non ingluvie, ut volunt quidam: hoc enim ventris est, dictum, ut vult *Agrætius*, ab ingluviendo, Cujac. 11. *observ.* 10. Prat.

ILLUVIES oris, id est, immunditics, ex qua fœtor nascitur. *Briss.* ex ff. illuere. Id quod amnis fundo illuit. ex *ff. Briss.*

ILLYRICUM, pro Illyria regione, Epiri contermina, Italiæ propinqua: cujus descriptionem pete ex Vadiano, Cosmographorum nostræ ætatis Principe. Apud alios reperies frequenter positum adjective; pro quo nostri Impp. Illyricianum usurparunt *Spieg.*

ILLYRICANUS id est, de Illyrico, *not. in rub. C. de colon. Illyrican. lib. 11. C.* Jo. Bell. *Etymol.*

ILLYRICA expeditio, vide *l. 12. med. C. de excusat. muner.*

ILLYRICIANA advocatio, *l. 5. in princ. C. de verb. sign. & l. 11. Cod. unde vi.*

ILLYRICUM fuit duplex, orientale & occidentale quod Beatus *Rhenanus* observavit ad librum *de Notitia Romani Imperii.* Illyrici orientalis duæ sunt diœceses, Dacia & Macedonia. Cujac. *ad l. id ab unaquaque, C. de anno. & tribu. l.* 10.

I M.

IMAGO, est collatio formæ cum forma, cum quadam similitudine. Refertur non tantum ad picturam, & ceram, statuas, & ad ea, quæ fiunt ex marmore, ære, argento, & similibus: sed etiam ad notas, quibus ea quæ ediscenda sunt, notamus. *Asinius Pollio* traditur fuisse auctor imaginum scriptorum, in bibliothecis locandorum. Sæpius etiam imago pro nobilitate generis accipi solet. Hinc famosæ imagines, quæ à majoribus degenerant, & ferme nihil imaginis eorum habent. Atque imagines hæ Stemmata vocabantur. Juxta illud Sat. *Stemmata quid faciunt?* Spieg. Vide Budæum *in Annot. 2. de Orig. Juris.*

IMAGO Imperatoris, *l. 38. ff. de injur.*

IMAGO juris Livio *lib.* 50. Emancipatio, quæ venditionis instar obtinet. *Prat.*

IMAGINARIA dicuntur jure, quæ non vere, sed simulato & dicis causa fiunt Hinc Ulp. *in l. 16. De reg. jur.* Imaginaria, inquit, venditio, non est, precio accedente, idem *l. 4. §. 1. ff. de manumiss.* Si servus ab ignoto emptus sit, postea autem precium suum obtulerit, dicendum erit non esse audiendum; ab initio enim hoc agi debet, ut imaginaria fieret venditio, & per fidem contractus inter emptorem & servum agatur. Hinc Modestinus *l. contractus, 54. ff. de obligat. & act.* Contractus imaginarii etiam in emptionibus juris vinculum non obtinent, cum fides facti simulatur, non intercedente veritate. *Hotomann.*

IMAGINARIA venditio, quæ parvo tempore apud emptorem duratura est, *l. 4. §. S. ab ignoto, ff. de Manum.* unde autem ille irrepserit, *Ferrarius* pluchre ostendit in *Comment. ad regul. jur.*

IMAGINARIA venditio est, in qua nummorum aliquid, specie pretii numeratur, cum revera aliud agatur, quam ut emptio contrahatur, *l. 55. ff. de contrahend. empt. l. 1. §. divi fratres, ff. de quæstio. l. 20. C. de donat. int. vir.* Et apud Paul. *lib. 2. Sent. tit.* 23. Constantin. *lib. 3. Epit.* εἰκονικὴ ἐστὶ πρᾶσις, ait ἡ ἐσχηματισμένη καὶ οὐ καλῶς γινομένη, & ut mox subdit. εἴ τις ἄλλου προστάγματος συναλλάγματος καὶ τὸ στοιχηθὲν προσλαμβάνοντι, καὶ τὸ φανερὸν ὡς περιφανῶς τι καὶ πρᾶγμα, ἡ ἀπόδειξις. Quarum definitionum exempla profert, quæ illic vide. Eadem ratione & imaginarias eas locationes vocabimus, de quib. in *l. 46. ff. locat. l. 10. in fin. ff. de acq. poss.* Imaginarius & ille emptor dicitur, qui nomen duntaxat alienæ emptioni accommodat, nihil de suo impendens. *l. 4. §. si ab ignoto, & §. sive autem, ff. de manumissionibus, l. 10. C. de distract. pign.* Imaginarium quoque colonum, subjectum quendam coloni loco, qui revera non conduxerat. Hermogenian. dixit in *l. 49. ff. de action. empt.* Imaginarios nuncios dicunt & Impp. repudia non vere & ex animo, sed specie tantum & simulatione missa, *l. 3. C. de repud.* Et imaginarias apochas in *l. 2. de annon. & tribut. in C. Th.* quæ speciem veri habent. *Briss.*

IMAGINARIA venditio. Qualisnam esset hæc imaginaria venditio, quæ in emancipatione requirebatur, nullius hic tradit. Docet autem Gajus *lib. priore Institutionum* his verbis: Item per emancipationem filii sui juris efficiuntur: sed

sed filius masculus tribus emancipationibus de potestate patris exit, & sui juris efficitur. Emancipatio autem, hoc est, manus traditio quædam similitudo venditionis est, quie & in emancipationibus præter illum, hoc est, certum patrem, alius pater edhibetur, qui fiduciarius nominatur, ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est, menu tradit, à quo fiduciario patre naturelis peret unum aut duos nummos, quasi in similitudinem precii accipit: & iterum eum ecceptis nummia, fiduciario patri tredit: hoc secundo & tertio fit, quum fiduciario patri mancipat, ac tradit: & sic de patris potastate exit. Quæ tamen emancipatio solebat ante Præsidem fieri: modo ante curiam facienda est, ubi quinque testes cives Romani in præsenti erunt, & pro illo qui lubripens appellatur, id est, stateram tenens, & qui Antestatus appellatur, alii duo, ut septem testium numerus impleatur. Tamen cum tertio mancipatus fuerit filius à patri naturali fiduciario patri hoc agere deber naturalis pater, ut ei à fiduciario patre mancipetur, & à natureli patre manumittatur: ut si filius ille mortuus fuerit, ei in hæreditate naturalia pater, non fiduciarius succedat. Fœminæ, vel nepotes masculi ex filio une emancipatione de patris vel avi exeunt potestate, & sui juris efficiuntur. Libuit eutem hæc omnia referre, ut facilius intelligeretur emancipationis. Nam alii, qui pancioribus verbis, *Caji* sententiam tradere conantur, non setis illam docere videntur, neque differentiam scribunt inter emancipationem masculorum & fœminarum nepotumve. *Theophilus* & ipse sub hoc titulo pluribus verbis hæc eadem repetit, illud etiem addens, hanc manumissionem feri solitam Vindicta. Quod pariter tradere videtur Justinianus in *leg. ult. Cod. de emanc. lib* & in constitutione, *qua digni. & Episcop. fil. lib. à pat. pot.* quum ait illem imaginariam venditionem cum injutiosis rhapisinetis fieri consuevisse, nam is, qui vindicta manumittebatur, virga quadam, vindicta appellata, percutiebatur, ut docet Acron. in Horat. *Serm. lib. 1. Saty. 7.* quam percussionem *Justinianus* rhapisina dixit à verbo *ῥαπίζειν*, quod est virga cædere, ut scribit *Hesychius*, & *ῥαπὶς* dicitur virga. Quamobrem jure videri potest deceptus verua illius Constitut. interpres, qui colaphia henc manumissionem fieri putavit, in quam etiam opinionem induxit *Accurs. Bald. Alciat. Haloandrum*, & alios omnes, cum tamen nusquam ejusmodi emancipationis mentio fiet, quam etiam Accurs. se non legisse testatur. Ferrand. *lib. 2. Explicat. in §. præterea quib. mod. jus patr. potest solv. c. 20.*

Imaginaria coemptio aqud *Nonium* dicebatur, quæ fiebat, cum mulier ad meritum veniens asses tres & unum, quem manu tenebat ei dabat, veluti emendi causa: & imaginarie solutio, id est, acceptilatio. *§. 1. Instit. quib. mod. toll. oblig.* Prat.

Imaginarium contractum dicimus, non in hoc conflatum, ut legitimus sit, sed quod sub eo quasi prætextu aliud habeatur actum: vulgo contractus simuletus vocatur, nullumque obtinet juris vinculum, auctor Modestin. *l. contractus imaginarii, de actio. & oblig.* Spiegel. vide paulo ante *Imaginaria dicuntur.*

Imaginaria solutio. *§. Item per acceptilationem, Inst. Quib. mod. tollitur obligat.*

Imaginaria donatio intelligitur, quæ fit accedente precio, quod ex mera liberalitate proficisci debeat, *l. 1. cum simul. ff. de Donat.* Spieg.

Imaginaria ordinatio. in *authen. Quomodo oper. episc. §. 1.* Spieg.

Imaginarium divortium est, quod interveniebat olim, quando mulier marito ad inopiam redacto, suis rebus prospiciebat, apochasque exercebat suas, quod constante matrimonio fieri non licebat *l. in rebus in fin. C de jure dot.* Prat.

Imaginarius emptor est. Qui nomen duntaxat alienæ emptioni eccommodat, nihil de f o impendens *l. 4. §. si ab ignore & §. sive autem, ff. de manumiss. l. 10. C. de distract. pignor.* Brisson.

Imaginationem, phantasiam & viceversa hanc imaginationem nominari, & eandem esse functionem, quidam arbitrantur: tametsi phantasia expeditior & liberior imaginatione sit, quod declarat Vives *lib. 1. de anima.* Spieg.

Imaginem remanere, origine rei sublata absurdum est, *l. 1. in princ. C. de Latin. libert. toll.* Monuit & *Albericus Spieg.*

Imagines Fumosæ. Fuit etiam jus imaginum apud antiquos, de quo multe *Budaeus* in Pand. quod eliquo præclare gesto magistratu & honoribus egregie functis donabatur à Senatu Cic. *in Pisonem.* Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum. Fumosas appellat bena antiquas: Quibus opponuntur subitæ imagines apud Plinium in epist. pro recenti & nuper exorta nobilitate. Neque ardentius, inquit, tu pronepotes, quam ego liberos cupio, quibus video à me tuoque latere pronum ad honores iter & audite latius nomina & non subitas imagines relicturus. Ni magis platet, subitas interpretari, non diu duraturas, Connan. *lib. 2. cap. 12. n. 8.* De jure imaginum, vide infra suo loco Jus Imaginum, &c.

Ad Imagines Principum confugere, *l. 28. §. ad statuas, ff. de pœnis.*

Imagines Deo noluit fierit Numa. Primum enim principium mentem invisibilem, & increatam esse censuit. Proinde in centum & sexaginta annis, in templia Romæ simulachrum corporeum nullum extitisse traditur. Quod & Eusebius *in libris de Evangelica præparatione*, ex sententia *Clementis* testatur, opinatus, eam legem ex Mosis præceptis emanasse. Ex commentariis Zasianis *ad l. posteriorem, de Orig. jur.* Spieg.

Imagines majorum, id est, expressos cera vultus in Atrio exponere & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata nexuris, in parte prima ædium collocare prisci Rom. solebant, ut Senec. *lib. 3. de benef. c. 28.* Plin. *lib. 35. c. 2.* docent. Ejusmodi imagines festis diebus apertas, professtis tectas fuisse, indicat Seneca *controv. 6. lib. 7.*

Imaginis, hoc est, simulachri picti legatum, de tabula excipiendum non est, auctore Papinia. *in l. si imaginem de aur. & arg. leg.* Spieg.

Imam ceram apellat *Suetonius* ultimam partem testamenti, quoniam tabulis ceretis scribebant. Primum autem scribebatur nomen testatoris, deinde hæredum: unde Horetius:

Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versa, solus multisne coheres.

Imam autem vellere, veteres dicebant admonere: à prisco ritu sumpta figura, quo in jus ducturi quempiam, aurem vellitabant: attestantes eum, quem quasi testem meminisse volebant,

Vide

Vide Erasmum *in Chiliad.* & Alciat. *in leg. subsignatum*, verb. *sign.* Spieg.

Imbecillitas, id est, infirmitas & fragilitas, sive ætatis, sive corporis, sive sexus, sive judicii.

Imbecillitas infantiæ, apud Impp in *l. un. C. si sec. nupt. mul.* ut apud *Cic.* ætatis imbecillitas. Refertur & ad spiritum & ad corpus, sicut Imbecillus, *Spieg.*

Imbuere, interprete *Non. Marcel.* initiare significat. Hinc.

Imbuti servi artificiis, apud Ulpian. in l. si servos pignoratos, de pignor. action. Notum est imbuere, etiam instituere, docere, & formare significare. Inde Imbutum literis & moribus dicimus, pro instituto. Cicero *pro Milon.* institutis imbutos opponit, hoc, ad naturalem propensionem, illud ad doctrinam referens. In mala quoque re id verbum usurpamus. Nam imbuere scelere, odio, veneno, sanguine, crudelitate, dicimus *Spieg.*

Imbrices sunt quadræ fornaceæ coctiles, ex acerato, cretaceoque confecti ad tectum scandulare ritatim tegendum, munimentoque quam accommodo imbribus arcendis, à quibus amoliendis se dicti, ut reor, imbrices Plinius 11. *lib. nat. Hist.* Follis itaque linguam esse scribit imbricatæ asperitudinis. Imbricatum *Vitruvius* intelligere videtur morsiunculis denticulatis pectinatim devinctum, sic scribens lib. 2. incerta vero cementa alia super alia sedentia inter se imbricata non speciosam, sed firmiorem, quam reticulata præstant structuram. Jo. Bapt. *in comment. Epist. Sidon. Apollin. ad Domitium lib. 2.*

Imitari chirographum, hoc est, effingere, adulterare: *Cicero* adsimulare vocat, vid. *l. quod sit falsum, ff. ad l. Corn. de fals.* Estque capitale crimen. Titus Cæsar profitebatur se maxime falsarium esse potuisse; quod imitatio hujusmodi erat ei facillima. Cæs. Maximilianus symboli sui imitatorem, Erardum à Sylva, post amputatam dextram, ultore gladio punivit, frequenti curia apud Laureacum. *Spieg.*

Imitatur ars naturam, *§. minorem natu, Instit. de adopt.* Per humanitatem solam Dei servatur imitatio. *leg. ult. §. ult. ff. de donat. int. vir. & uxor.*

Immanes, barbari *l. 1. C. de emendat. servor.*

Immanitas criminum, *l. nadicies 29. C. de appell.*

Immania lucra, ut *Cic.* immanes pecunias, *Martian.* dixit in *l. per. Illyricum.* Sic autem legendum apud Alberic. *Cod. de Cohort. lib. 12.* Spieg.

Immanitas est, quum judicio atque ingenio humano abjecto ferinum sumitur. Extat elegans Joviniani Pontani *libellus de Immanitate.* Spieg.

Immaturum, olim propric de fructibus aut frugibus dicitur, cum ante tempus decerpuntur colligunturve. Eodem modo dicitur immaturum matrimonium, in *l. 1. C. de secund. nupt.*

Immatura mors est, quæ ante extremam senectutem accidit. auctore Cic. *in lib. de Senectute.* Spieg.

Immatura virgo *in l. 25. de injur. l. 32 §. qui sponsam, ff. de donat. int. vir.* Et apud Paulum *lib. 1. Sentent. tit. 13.* id est, nondum viripotens, *l. 1. §. impubes, ff. de Senatusconf. Syllan. l. 38. §. qui nondum. ff. de pœn. l. 65. ff. de donat. int. vir.* Suet *in Tiber cap. 61. Immaturæ* puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Quod & Tacit. *lib. 5.* Narrat. *Tertull.* etiam *in lib. de virg. velandis*, immaturæ compressam dixit, quæ antequam viripotens esset, corrupta est. Dicitur autem immatura virgo ante 12. annum, metaphora ducta à fructibus, a quibus & acerbam virginem eodem sensu dixit *Varro* in Agathone, ut est apud *Nonium.* Majores, ait ille, nostri aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic contraria est matura virgo & viripotens ac nubilis. Et, ut Virgilius ait.

Jam matura viro: jam plenis nubilis annis

Horatius in 3. *Odar.*

Motus doceri gaudet Jonicos
Matura virgo.

Hanc ὡραίαν Græci vocant, *Gellius* vertit tempestivam. Immaturam quoque sylvam, & olivam dicimus, quæ intempestive cæditur, *l. 18 ff. quod vi aut clam. l. 17. §. si olivam, ff. ad leg. Aquil. l 48. in fin. ff. de usuf.* Briss.

Immatura olea, oliva, Immatura sylva cædua, Immaturum fœnum, ex ff *Briss.*

Immensum, quod præ magnitude mensurari non potest. Immenso mercari, immensum pretium, immenso plus. Immensa liberalitas, immensæ donationes, immensæ contentiones, in immensum jurari observatæ ab eruditis locutiones. *Briss.*

Immerita gratia, quæ non debetur illi, cui refertur

Imminere litibus *l. 12. C. de prox. sacr. scrin.* dicuntur viatores, quibus injungebatur à magistratibus solicitudo in jus vocandi, & judicata exigendi: vel executores, quibus imminendi litibus solicitudo injuncta est. Malè autem quidam minuendi legunt. *Prat.*

Imminente judice, pro interveniente, & partes suas interponente, in *l. 85. §. ult. ff. de leg. 1.* Br ff. *in pareg.*

Imminuere majestatem. *Cicero.* Si Majestas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus Populi Romani tradidit. Inde læsæ Majestatis. & imminutæ auctoritatis crimina. De quibus Bud. *in prioribus Annotat.* Spieg.

Imminuere virginitatem, pro eo quod est, vitiare virginem. *Spieg.*

Immiscere vulgari significatione est alicui rei aliam admiscere. *l. 27. §. item si quis, ff. ad leg. Aquil. l. 1. ff. ad leg. Jul. pecul.* Brisson.

Immiscere verbum est proprium eorum hæredum qui sui sunt: cum hæreditatem suam amplectuntur. Cum enim non aliunde accedant, sed in familia sint. Adire non dicuntur, sed immiscere *l. impuberibus, 11. & l. cum bonis, & 87. ff. de acq. quæ. hæred. l. 3. §. fin. l. 7. §. non solum, ff. de minorib. l. 8. & l. 10 de jur. delib. l. 14. § pœnitque de vulgar. l. 1. §. qui sunt in potestate, ff. si quis omis. caus. test. l. 5. in fin. ff. quod cum eo, l. 6. §. sed ad filium. ff. ad Trebel. l. pen. ff. de sepul. viol. l. 1 C. si minor se ab hæred. abst.* Hotoman. & Brisson.

Immiscere igitur suorum hæredum est. Adire extraneorum, eaque sententia distinguuntur in *l. 6. §. si sui ff. de bon lib. l. 7 §. restitutus, ff. de minorib.* Hotomann.

Immitti dicitur, quod ita provehitur, ut aliquo loco requiescat veluti tigna, trabes, quæ immittuntur. *l. 242 § 1. ff. de verb. sign. l. 5. ff. de precar.* Hinc tigni immittendi servitus, vel immittendi simpliciter, *l. 1. & 2. de servit. urb. l. 8. §. 1. si servit. vind. l. pen. ff. si mensor. fals. mod.* Et tigni

immitti

immissi servitus in *l. 6. ff. de serv. urban.* Ita immissa & immittere accipimus in *l. 5. §. meminisse de oper. nov. nunc. & l. 15. §. precario, ff. de precar.* Immitti in meum dupliciter potest. Aut enim directo, aut ex obliquo immittitur. Prior immissio fit vel connexim; ut cum trabes, tignaque in parietem in murum meum immittuntur: aut appensim, seu projectitie, dom protecta soggrunda in aedes vicini immittimus, *arg. l. maenum, §. inter. de verb. sign.* Ex obliquo immittitur, opporte si ex aedificio meo foroax juxta parietem tuum posita, fumum emittat, vel fistulae aquam, aut balnea humorem, de qua immissione Jurisconsulti differuit in *l. sicuti, §. Aristo. de oper. nov. nunc. & l. quidam Hyberus, l. fistulam, ff. de serv. urb. praed.* Caetera pete ex *Zasianis* intellectibus. *Spieg.*

Immittere quoque dicimus cloacam, stillicidium, flumen, projectum, lumina, fumum & aquam, *l. 1. §. item sciendum, ff. de aqu. pluv. l. 16. l. 8 §. Aristot. ff. si servitus vindic. l. 8. ff. quemadm. serv. amit. l. 13. §. sed si adium, ff. de usufr. l. 2. §. idem Labeo. ff. de cloac.* Itaque in interdicto, quo Praetor in via publica immittere aliquid vetat, etiam qui cloacam immittit, & qui fossam in suo facit; ut ibi aqua collecta in viam deruetat, tenetur *l. 2. §. ait Praetor, & §. si quis cloacam, ff. ne quid in loc. publ.* Briss.

Immittere fenestras, vide Fenestras, immittere.

Immittere pro eo, quod vulgo suborn are. aliquem dicimus. *Spieg.*

Immittere & projicere separantur, *l. 5. §. meminisse, ff. de operis novi nunc.* Inter Projectum & immissum id interesse aiebat Labeo, quod projectum esset. id quod ita proveheretur, ut nusquam requiesceret. Immissum autem quod ita fieret, ut aliquo loco requiesceret, veluti tigna, trabes, &c. *l. 242. §. 1. ff. de verb. sign.*

Immo, conjunctio quae apud veteres significabat prorsus, quasi ex infimo. Nunc vero significat, quin potius, *l. Lucius, immo Pamphilus.* Vim ejus in *1. Constit.* C Bartol. indicat. Modo corrigit, modo addit, modo copulat, modo continuat, *l. immo de Leg. 1. l. Stichus ff. de manum. test. l. immo, ff. de Liber. caus.* Vide *Albericum. Spieg.*

Immo etiam pro ademptione vel emendatione ponitur in testamentis, ut in *l. 47. ff. de her. inst.* Si ita scriptum fuerit, inquir Africanus, Titius immo Sejus haeres esto, Sejum solum haeredem fore respondit. Item dici potest in tutelis, in legatis & in fideic. Cujac. *ad Africanum tractat. 4. n. 53.*

Immobilia dicuntur invadi*, mobilia vero rapi, *§. pen. Inst. vi bon. rapt. & gl. in l. 1. de cond. triticaria.*

Immobilium appellatione, veniunt annonae civiles, & reditus annui, Gothofr. *ad l. 6. §. 1. in pr. C. de secund. nupt.* Item immobilium appellatione veniunt, quaecunque rebus immobilibus adhaerent, Gothofr. *ad l. 2. C. in quibus caus. cess. long. temp. praescriptio.*

Immodica, seu (ut vocant immissa donatio visa est, olim ultra ducentos aureos, deinde usque ad trecentos permissa: tandem ad quingentorum aureorum quantitatem extenditur, *l. sancimus, in pr. l. data l. secundum. & l. si quis. in fin. C. de donat.* Spieg. Prat.

Immodico pretio vendere, & non vendere, eadem sunt, *l. non dubium, in fin. de l. 3.* Spieg.

Immolitus, inaedificatus. Verbum hoc usurparunt in l. Peducea de Limitibus, Ne quis eos limites decomanos obsepito neve quid in eis immolitum, neve quid ibi positum habeto: Item apud Livium *lib. 39.* Aquam publicam omnem in privatum aedificium aut agrum fluentem ademerunt, & quae in loca publica inaedificata, immolitave privati habebant, intra dies 30. demoliti sunt. *Hor. Prat.* vide *Inaedificata.*

Immorari, est multum temporis insumere.

Immortaliter, pro perpetuo.

Immortalis lis, vide *l. 13 in pr. C de jud.* Immortalis memoria, *l. 2. in prin. C. de aedific. privat.* Immortalis timor, *l. 7. in pr. C. de praescript. 30. vel 40. annor.*

Immunditia cloacarum & coelom pestilens, & ruinas minantur, *l. 1. §. 8. ff. de Cloacis.*

Immunes & liberae civitates, quae nullum vectigal pendunt. Vide *l. ult. ff. de Censib.*

Immunis, qui nullo fungitur officio, liber ab onere publico, qui vel aetate, vel alio privilegio praestare munia non tenetur. Auctor *Festus.* Immunem item vocant Latini, quem ἀσύμβολον Graeci nempe eum qui nihil confert ad convivium. *Spieg.*

Immunia res. Dubium non est, quin res immunes, liberas, & ab omni onere obligationeque vacuas appellaverint veteres. Idque ex *Salviano* satis potest intelligi, qui sic de providentia Dei *lib. 4.* scribit. Ecce enim remedia pridem nonnullis urbib. data quid aliud egerunt, quam ut cunctos divites immunes redderent, miserorum tributa cumularent: ut illis demerentur vectigalia, istis ut adderentur nova? Immunibus rebus, res munes contrariae sunt Nam cum sic in Mercatore *Plautus* scriberet: Dico ejus pro meritis gratum me ac munem fore: nonne idem est, ac si dixisset, pro ejus meritis illi me obligatum agnosco? Quamobrem quod de re causa vectigalis muni scribit *Papinianus*, hoc rectissime interpretabimur: Si unus ex pluribus haeredibus rem causa vectigalis munem, hoc est, rem vectigalis causa fisco obligatam surripiat, iden portiones caeteris non auferri: quod dolum, fraudem & furtum unius ex cohaeredibus redundare in aliorum cohaeredum perniciem ac detrimentum non sit aequum. Verum surripientis portio non dubium est, quin fisco applicetur. Atque ita quidem mihi videtur. Raevard. *variorum lib. 3. c. 2.*

Immunitas est exemptio & vacatio munerum & onerum publicorum. Senatusconsultis, Constitutionibus Principum concessa. Nam munus etiam onus significat, ut notat IC. Paulus *in l. 18. ff. de verb. sign.* quod cum remittitur, vacationem militiaeque munerisque praestat. Connan. *lib. 5. c. 9. n. 2.* lege elegantes *Tractat. de vac. & excus. mun. & de jure immun.* Cum quis olim apud Hebraeos duxisset uxorem, donabatur ei immunitas unius anni ab omnibus munerib. Sicut hodie quoque pleraeque civitates hunc honorem recte praestant matrimonio, ut primo anno exemptionem habeat onerum publicorum. *Spieg.*

Immutabilia sunt rerum vocabula, *l. 14. ff. de legat. 1.*

Immutata voluntas in *l. 18. C. de fideic.* Cujac. *18. obs. 9.* legit. immutilata.

Immutilata voluntas in *l. 4. circa fin. C. de posthum. hered. instit.* id est, integra.

Impar matrimonium Ulpiano *Erit. tit. 16.* quum major quinquagenario minori quinquagenario nubit. Eo alludens Apulejus *lib. 6. Asini Aur.* Jam faxo, ait, nuptias non impares, sed legi simul, & Juri civili congruas. At Boethius *in Topicis* impar matrimonium vocat, cum civis Romana peregrino, vel servo nubit. *Prat.* ex *Briss.*

Impar matrimonium etiam illud dicitur, cum is qui adhuc est ad generandum habilis, nubit ei, quae pariendi tempus excessit, aut contra, Nam-

que ejuſmodi nuptiæ non valebant.. Sane quidam impares dicebantur. & ſi qui inde naſcebantur liberi, matris, non patris conditionem ſequebantur. Idcirco non excuſabant à pœna legis Papiæ, neque tribuebant ea privilegia, quæ maritis concedebantur. At *Juſtinianus* inſtituit, ut etiam nuptiæ legitimæ eſſent, & jus mariti præſtarent, ex quo juſtum fuit, ut ſi qui provenirent liberi, quamvis iſta hac ætate raro accidant, legitimi eſſent, *l. 27. C. de nupt. l. 12. Cod. de legit. hæred.* &c. Connan. *lib. 8. c. 1. n. 6.*

IMPARIA quidam legunt in *l. 3. in pr. ff. de ſup. legat.* ubi alii Imperia. Sunt autem imparia Vaſa, in ſupellectile familiari hæc quæ paterfam. ſibi ſervat præter ea, quæ ſunt uſus quotidiani. A Catone præcipitur, trapetes impares eſſe oportere: impares, i. e. præter illos quotidianos in ſingulis torcularibus: ut ſi aliquid fractum ſit in quotidianis imparia in illorum locum ſufficiantur, vide Gothofr. *ad d. l. 3. in princ.*

IMPATIABILE, quod ferri non poteſt, ſive tolerari. Incompatibile, vox à barbaris ficta.

IMPEDIMENTA dicuntur ſarcinæ, quæ neceſſariæ ad uſum vitæ feruntur: veluti quæ arcis (*in Reiß Truhen*) muli, aut hippoperis, equi vehunt. Hippoperas Seneca appellat culeum ſcorteum, quo veſtes, aliaque ejuſdem generis in equo vehuntur. Itali vulgo, quos nos ſequimur, Valliſiam appellant. *Spieg.*

IMPEDITUS is dicitur qui pedes habet intricatos & ita alligatos, ut progredi non poſſit. Vide ſupra expedire Connan: *lib. 9. c. 5. num.* 8.

IMPENDERE, eſt imminere *l. 1. §. ſi arbor. ff. de arbor. caden. l. 4. §. ſi fundus, ff. ſi ſervit. vind.* Briſſ.

IMPENDERE, erogare & expendere, & ſumptum aliquem facere ſignificat, *l. 12. §. Prætor, ff. de relig. l. 55. §. 1. ff. locati.* Briſſ.

IMPENDIA litis, ſunt in litem facti ſumptus, *l. 46. §. litis, ff. de procuratoribus l. 8. § ult. ff. rem rat.* Impendia valetudinis, impendia cibariorum, in curationem ægri exhibitionemve ſervi factæ expenſæ, *l. 45. ff. de uſufr. l. 18. §. poſſunt, ff. commodat.* Briſſ.

IMPENDIOSUS, qui plus æquo impendit & conſumit quam par eſt.

IMPENDIUM, Varro *de lingua Lat. lib. 4* ſic exponit: Compendium, quod non compenditur, una ſit, à quo uſura quod in ſortem accedebat, impendium appellatum: quæ cum accederet ad ſortem, ex uſu uſura dicta, ut ſors quod ſuum ſit ſorte. Et *lib. 5.* Ad hoc pecunia, quæ id fænore, ſors eſt, impendium quod inter ſe jungat. Apparet ex his, impendium eſſe pecuniam, quæ impenditur alicui, ut fructum afferat. Cicero *ad Attic* 6. Itaque ut tutela cogito me abdicare, aut pro Glabrione Scævola, fœnus & impendium recuſare. Sic impendium dicitur, quod in agro ſeritur. Idem *in Bruto.* Seremus igitur aliquid, tanquam in inculto & derelicto ſolo: quod ita diligenter colemus, ut impendiis etiam augere poſſimus largitatem tui muneris, i. ut munus tuum uſura majus efficere. & ita tibi reddere poſſimus. Quæ cum ita ſint, videndum in illo loco libri De ſenectute, ecquid aptius legeretur IMPENDIUM, quam IMPERIUM. Habent. n. rationẽ cum terra, quæ nunquam recuſat imperium: nec unquam ſine uſura reddit quod accepit. Impendium autem Zeno. Imp Græcus Ἐμφύτευσιν in Jure civili appellavit *Hoto.* Impendium præter vulgarem ſignificationem uſuram (ut jam dictum) ſignificat *Varroni & Ciceroni*, ut non male ad *l. Titium, §. altero. ff. de admin tut.* cum uſura non compendium dicitur pupillo præſtandum, dixerit quis, impendium præſtandum, non compendium. Significatur etiam eo nomine munus, licet perſonale ſit, non patrimoniale, id eſt, ſine ulla gerentis impenſa *l. 6. ff. de legat.* In impendiis legationum, quæ ſolo miniſterio obeuntur. Martialis impendiia vitam Principis adnumeres. Cujac. *obſer. li. 11. c. 38. prope fin.* Pi at.

IMPENSÆ funebres, omne æs alienum excedunt, *l. pen. ff. de relig. cum ſimil.* quæ ab *Alberico* citantur. *Spieg.*

IMPENSÆ non improbabiles ſunt, quæ fiunt ex conſuetudine, Gothofr. *ad Nov. 6. c. 8.* ibi: aut antiquam conſervare conſuetudinem.

IMPENSARUM quædam ſunt neceſſariæ, quædam utiles, quædam vero voluptuariæ: Neceſſariæ hæ dicuntur, quę habent in ſe neceſſitatẽ impendendi, *l. 1. ff. de impenſ. in res dot.* Et, ut Paul. ait, quæ ſi factæ non ſint, res aut peritura, aut deterior futura ſit, *l. 79. ff. de verb. ſign.* Quibus fere verbis & *Ulp.* eaſdem impenſas definivit *Inſtit. tit. 6.* Idem etiam *li. 5. Regular.* impenſas neceſſarias eſſe ait, quibus non factis dos imminuitur. veluti aggeres facere, flumina avertere, ædificia vetera fulcire, itemque reficere, arbores in locum mortuarum reponere, *l. 14. ff. de impenſ. in res dot.* Cibaria ergo mancipiis dotalibus data, item modica ædificiorum refectio & agrorum cultura in ſpecie neceſſariarũ impenſarum ſunt, quanquam his dos ut aliis impenſis, quæ extra tutelam neceſſariam fiunt, non minuatur; cum res dotales vir ſuo ſumptu tueri debeat, *l. pen. & ult. ff. de impenſ.* Alia exempla colligi poſſunt *ex l. 1 l. 2. & l 3. & l. 4. ff. de impenſ. in res dot l. 7. § ult. ff. ſolut. matr. l. 39. ff. de hæred pet. l. 8. ff. de pig. actio* Utiles impenſæ ſunt, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem eſſe non ſinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur, ſicuti arbuſti paſtinationem ultra quam neceſſe fuerat, item doctrinam puerorum: quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel invitam non oportet: ne cogatur fundo, aut mancipiis carere. In his impenſis & piſtrinum & horreum inſulæ dotali adjectum plerumque dicimus, *d. l. 79. de verb ſign.* vel, ut Ulpian. *in Inſtit.* ait, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuoſior effecta eſt: veluti ſi oliveta, vinea, arbuſta, paſtina, ſtercorationes fiant, *l. 14. ff. de impenſ. in res dot. l. 39. ff. de pet. hæred l. ult ff. de pact. dot.* Voluptuariæ ſive voluptuoſæ ſunt, quæ ſpeciem duntaxat ornant, non fructum augent. Quibus omiſſis neque deterior res fieret, neque factis fructuoſior ſit: ut ſunt viridaria, picturæ tectoria, balnea, imagines, marmora, & cæteræ res, quæ voluptati magis, quam neceſſitati inſerviunt *l. 39. ff. de hæred. pet. d. l. 79. & l. 14. in fine, ff. de impenſ. in res dot.* Et Ulp. *in inſtit.* Et Gaius *in l. 39. ff. de pet. hæred.* Impenſum precium pro magno *Livius* dixit, unde & impenſe adverbium. *Briſſ.*

IMPERANTES, quos Alphenus *in l. 26. ff. de oper. libert.* ægrotos vocat: non immerito videtur novum: ſed eam rationem habuit, quod ægri Medicis quodammodo imperant, quos acceriri jubent: quibus omnia verbis quidem & ſpecie condonant Medici, iratos placcant, vitæ deſperantes conſolantur, recuſantibus non inſtant, ſed cedunt ad tempus poſt blanditiis eos alliciunt, & nihil non ad eorum gratiam loquuntur aut faciunt. Quod ſi etiam iſta dirigamus ad veritatem, certe non alii ſunt Medici, quam miniſtri quidam atque adjutores naturæ cui omnibus in rebus parere & obedire debent. Deinde conſideratione hoc quoque dignum eſt, quod apud Romanos, medicinæ qui dabant operam, aut ſervi erant aut liberti, libertinæque conditionis homines, ea ars neque liberalis neque ingenuo homine digna habebatur. At Mercenariorum omnium hodie apud nos is eſt loquendi modus, dum ſignificare volunt, à nemine ſe vocatos fuiſſe ad operas, ut dicant: nemo mihi quicquam hodie imperavit. Nonnulli tradunt, Imperantes dictos eſſe Alpheno *d. l. 26.* ægros, quaſi parentes, quod Medicis parere debeant, & eo ſenſu dictum illud *Ciceronis* ad Pætum interpretantur.

Nempe

dictum illud *Ciceronis* ad Pætum interpretantur. Nempe ades ad imperandum vel ad parendum potius: Sic enim antiqui loquebantur. At mihi videtur notare *Tullius* morem veterum, qui quem sibi Regem creassent, his illum verbis admonebant officii & diligentiæ suæ, ut meminisset, Se non tam ad imperandum vocari, quam ad parendum. Paret enim & servit suis, quisquis est vere rex & regin dignus nomine. Affertur in eandem sententiam *Sallustii* locus: Jugurtha, inquit, ubi armis virisque & pecunia spoliatus est, dum ipse ad imperandum Tisdium vocaretur, rursus cœpit flectere animum suum. Sed ego mendum esse suspicor, legendumque ita: ad Imperatorem Tisdium vocaretur. At si nihil de antiqua lectione mutare permittitur, ita locum hunc explanandum esse arbitror, ut vocatus sit Tisdium ad imperandum. id est, ut imperaret, & Tisdium regeret, ut eo nomine persuaderetur ad veniendum, quasi non serviturus; sed ibi regnaturus: aut vero ad audiendum & intelligendum, quod sibi erat imperandum, &c. Connan. *lib.* 2. *c.* 8. *nu.* 2. vide Alciat. *lib.* 7. *parerg. c.* 13. & Duaren. *lib.* 2. *disp. c.* 54.

Imperara, est jubere, præcipere. Senec. *lib.* 1. *de clement. c.* 6. Non est unum imperandi genus. Imperat Princeps civibus suis, pater liberis, præceptor discentibus, tribunus vel centurio militibus.

Imperare sibi quisquam non potest *l.* 51. *ff. de recept. arbitr.* Briss.

Imperator olim dicebatur etiam post bellum, dux exercitus re feliciter gesta: scil. referens hoc honoris nomen, quoniam optimum militiæ suæ exemplum dedisset. Idem observabatur iis, qui fœderis feriendi provinciam utiliter expedivissent. De hoc enim *Plinius* accipi vult *lib.* 7. *c.* 26. dum laudes Pompeji recensens: Toties, ait, Imperator, ante quam miles, C. Phil. 4. Faciam igitur, inquit, ut Imperatores, instructa acie, solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tamen adhortentur. Nunc vero nomen Imperatoris translatum est ad significandam sacrosanctam Romani Principis dignitatem, ut in Titulis Justiniani Cæsaris & nostrorum Principum maximorum. *Prat.*

* Imperator Romanus (*Römischer Keyser*) est Summus Princeps, qui natione Germanus, ab Electoribus legitimè electus Imperio Romano-Germanico tanquam Caput præest.

Dicitur 1. semper Augustus, *zu allen zeiten Mehrer des Reichs.* A. B. *præm* quod nomen Augusti ab Octavii Cæsaris temporibus inter adclamationes votivas Imperatorum mansit. 2. Rector seu temporale caput fidelium *in weltlich Hauß, der Welt und Christlichen Volcks.* A. B. *tit.* 2. Imperator enim, etiam in quantum est, Rex Germanorum, primarius est Princeps Christiani Orbis.

Imperator constituitur per electionem postquàm exstincta stirpe Carolinâ Imperium ex hereditario electitium factum est.

Electio Imperatoria, (*Keyserliche Wahl*) est actus solennis, quo nomine totius Imperii per Collegium Electorale, vel majorem ejus partem, personæ idoneæ, juxta Aur. Bullam Regimen Reip. confertur.

Estque vel *ordinaria vel extraordinaria.* Illa, quæ fit Imperio per mortē, resignationē, aut depositionem Imperatoris vacante: hæc, quando extra ordinem, justis ex causis, vivente adhuc Imperatore, Electores ad Regis Romanorum futuri in Imperio successoris electionem accedunt. Personæ eligentes sunt Electores, (de quibus supra v. Electores.

In personâ eligendâ requiritur idoneitas, quæ in his consistit. 1. Eligendus debet esse mas, non fœmina, 2. non peregrinus, sed indigena, natione Germanus. 3. justæ ætatis, quæ tamen lege non definita. 4. bonis corporis ac fortunæ præditus, natalibus illustris, dives ac potens, 5. Virtutibus animi clarus, ut sit homo justus, bonus & utilis, *ein guter, gerechter und nutzer Mensch. A. B. t.* 3. quibus verbis omnis virtus in bono Principe requisita comprehenditur, ut sc. sit verâ pietate imbutus, justitiæ & æquitatis observans, prudens & magnanimus, 6. Laicus, non Clericus.

Electionis accidentia sunt. 1. Locus electionis, qui est Francofurtum ad Mœnum, qua dicitur *Keyserl. Reichs-und wohlstand.* 2. tempus intra quod Electoribus Electio intimari debet, est spatium unius mensis à die vacantiæ; tempus autem comparitionis est trimestre.

Convocat Electores ad actum electionis Moguntinus sub certa formâ in A. B. præscriptâ, quibus salvus conductus à statibus Imperii, per quorum territoria transeunt, præstandus.

Quando Electores legitimè vocati, vel in propriâ personâ, vel per Legatos, cum certo hominum numero in loco electionis comparuêre, Civitas Electoribus, mediante juramento, securitatem, tutelam ac defensionem promittit.

Concomitantia electionis sunt, Invocatio divini Numinis, ac Missæ celebratio. 2. juramenti Electoralis depositio. 3. Electio ipsa quæ intra 30. dies vigore *A. B. tit.* 2. *§.* 3. perficienda, in qua Moguntinus vota colligat, suumque requisitus addit; & qui pro se majora vota habet, legitimè electus intelligitur.

Consequentia Electionis sunt, 1. Electionis factæ publicatio, quâ Moguntinus recens electum Imperatorem coram populo renuntiat. 2. Electi obligatio, qua per Capitulationem ad certos quosdam articulos sese juramento obstringit. 3. Privilegiorum Electoralium specialis confirmatio. 4. Solemnis commissio & acceptatio imperii.

* Imperatoris Coronatio seu inauguratio Imperatoria (*Kaiserliche Krönung*) nihil aliud est, quam publica & solennis quædam Imperii seu Regiminis traditio & acceptatio.

Locus Coronationis est Aquisgranum, qui tamen hodiè non adeo exactè attenditur.

Coronatio triplex est, Germanica, Lombardica, & Romana, quarum Germanica adhuc hodiè obtinet, & necessaria est, non verò reliquæ, cum Electus statim ab electione acceptâ dignitatem ac Jura Imperii consequatur *A. B. tit.* 2. §. *& quia.*

Perficitur coronatio, 1. unctione sive consecratione, 2. insignium sceptri sc. gladii, pomi aurei traditione, ac Coronæ impositione, quæ à Moguntino, & interdum à Coloniensi fieri solet. 3. juramenti iteratâ depositione. 4. fausta adclamatione, missilium jactu equitum creatione, convivii solennitate, Electorum ac Principum ministratione. &c.

(Vid. Carol. Paschal. *Tr. de Coronat. Imp.* Freher *ad P. de Andlo*, Limn. *de JP. lib.* 2. *c.*

4. *&*

4. & 5. & ad Capitul. Caroli V. Renick de Reg. feul. l. 3. class. 3. c. 2. & seq. d. ad Aur. Bull. tit. 2. Sinold de SRR. F. l. 1. D. 2. D. Godoft. de Jenâ, Pist. de Elect. Imperat. D. strauch. Exerc. 4. §. 24. & seq.)

De Imperatoris Rom. Germ. moderna potestate ac reservatis. Item de Imperatoris Resignatione & Imperatoris Depositione vide pacto infra Imperium Romana. Germanicum Teutonicana.

IMPERATOR, Pater patriæ, Augustus. Pontifex Max. à Senatu Popoloque Rom. appellabatur. Hic delectum faciebat, milites conscribebat, pecunias colligebat, hostib. bellum indicebat, &c. Alciatus de Magist. Ro. Veteres scriptores honorificentissime locutos esse de Imperatorib. fatis indicat Tertullian. in de Corona Militis, & ad Scapulam. Quin & ætate D. Hieronymi observatum est, tantam etiamnum Imperatorum auctoritatem fuisse Romæ, ut illorum literis, Orientis atque Occidentis Episcopi Romam contraherentur, At post, jam provectioribus rebus Christianis, plerique loquuntur posteriores Scriptores. Pighius mirus assertor potestatis Papalis contendit Imperium nostrum, quod autoritate Ecclesiastica cœpit in Carolo magno, magis legitimum esse, quam illud vetus, quod cœpit in Julio: atque perinde pendere ex Roman. Pontificis judicio: non contra. At morib. nostris receptum est, jam olim Imperatorem verum fieri, qui Septem virorum Germaniæ, quos electores vocamus suffragiis Cæsar, hoc est, Romanorum rex designatus est, ut latius apud Ligurinum indicavimus. lib. 2. Huic communi calculo doctores universum orbem de jure subjiciunt, l. deprecatio, ad Legem Rhod. de Jactu. Ab eis tamen Alciatus discedit in l. cunctos populos, C. de Sum. trinit. indicans, si quandoque Imperatores orbis dominos se appellent, id vel per hyperbolem accipiendum e e, vel eorum dictis minime credendum, quia in causa propria olim nomen Imperatoris, qui causa gerendi belli eligebantur, re bene gesta consequebantur, adnotavit C. L. Cantinc. in procemium Inst. Ciceronis Philip. ult. & Valtur, aliquanto copiosius. Itaque etiam olim Cæsaris nomen atque dignitas sublimior: quam Imperatoris, ut Leon Aretinus ostendit. Porro, de Electorum institut. lege, si vacat, quæ annotavimus ad dictum. Librum. Appellantur, autem Imperatores Augusti, quasi religiosa veneratione ac observatione digni, & bonis auguriis admodum profuturi Romanæ ditioni gubernandæ: sicut ubique in Titulis Justiniani, & apud Jurisconsultos intelligendum est: non ab augendo, ut Accursius, totius antiquitatis ignarus, comminiscitur, teste Old. Quo vero Imperatores à Cæsaribus & Augustis distent, annotavit in Tacitum Alciatus, & Rhenanus. Sed observandum, eum, quem vetustiores Cæsarem dixere, nos Regem: & rursus, quem illi Imperatorem, nos Cæsarem compellare. Videtur autem mihi Justinian. id prænominis traxisse: quod hoc quinque Principes Constantinopolitani, continua serie cum præcedentes, usurpassent: qood vel privatis licet, ut docet Glos. i. l. facta, §. si in dauda, ff. ad Trebel. & constat per eos, quos citat non pancos autores Nevizanus: Fl. Val. Martianus, Fl. Val. Leon. Fl. Val. Zenon Fl. Val. Anastasius. Fl. Val. Justinian. cui nepos ex sorore Justinianus successit. Opinatur Alciatus Imperatores Orientis Flavii prænomen solitos sibi addere ob Constantini Magni memoriam, qui hujusmodi fuit prænomine: verum id, ut moris est, ante nomen adscribebant: ut cum dicitur, Flavius Justinianus Cæsar. Unde quod sequitur in Justiniani titulo (quem nobis restituit primus idem Alciatus) non Flavius, sed Slavius est à Slavis barbaris devictis: quos verisimile est veteribus fuisse Basternas De his populis vide Joachimum Vadianum in Epitome trium terræ partium. Satis autem constat, parentes Justiniani obscuro loco ortos. Nec ignorandum, quod Impp. Ludovicus ejus nominis I. cognomento Pius, Henricus I. Othoitem primus, si Alberico credimus, sedulo venerandæ antiquitatis scrutatori, cesserunt privilegio Rom. Pontificia eligendi: quod illi propter Schismaticos Imperio contulerant: Nec hic tantum vir ille de Imperatoris autoritate sensit egregie. Obiter admonendum hic putavi, Ludovicum Regem Germaniæ, Imperatoris Arnulfi filium, cui in Imperio successit, nonnullis alioqui eruditissimis viris, contra fidem historiæ accipi, qui Veronæ captus à Berengario, cæcatusque fuerit. Si quidem hic Ludovicus Italis solo nomine Augustus, obiit anno Salutis 912. Hoc autem Ludovico cognomini, unde error irreosit (justa summi Dei vindicta) accidit, filio Bosonis: qui Caroli Calui necessarius fuit. Nam is post defunctum Cæs. Ludovicum, quod ille maternus ejus avus fuisset, adductus spe Italici regni, Augustique nominis, sub annis Imperii Cæs. Chonradi primi Ostrofranci ex genere masculino. Caroli magni, apud Germanos postremi, in Italiam contra Berengarium transcendit: à quo prælio victus, vita tamen donatur, ea lege, jurejurando firmata, ut Italicâ reb. deinceps temperaret. Sed quum vix illâ annum conquiescens, contra jurisjurandi religionem hostis repeteret Italiam, à Berengario iterum captus, luminibus privatur, anno 4. ab excessu dicti Regis Ludovici. Augusti: cui Italici Annales Imperatoris nomen detrahunt quod à Romano Pontifice non est diademate cinctus. Spiegelius.

IMPERATOR, apud Justinianum in Novellis Græcis est αὐτοκράτωρ. Ita autem posterioribus temporibus Imperator dictus est Princeps Romanus Olim verbum erat castrense & militare quo dux exercitus post aliquam insignem victoriam donabatur à militibus, ut cum Pompejus in Africa superasset Domitium. Scipio in Hispania rejiciens oblatum Regis nomen testatus est, id quod alibi magnum erat, Romæ exosum & intolerabile esse, sibique maximum videri nomen Imperatoris, Dion. lib. 32. pluribus verbis explicat, quomodo Julio tributa sit appellatio αὐτοκράτορος, quæ & ad successores pertineret, sicut & Cæsaris nomen. Vald. in proœmio Instit. Adde Brechæum l. Princeps, de verborum & rerum signific. n. 3.

IMPERATOR partium loco est his, qui sibi ipsis opem ferre nequeunt. Novell. Ut qui se res minor, obl. §. fin. Coeff. 72. Old. Prat.

IMPERATOREM Deus propterea instituit: ut difficilib. se rebus interponeret, omnia quæ noviter contingunt, emendaret, ac componeret, & modis ac regulis competentibus leges ad naturæ varietatem attemperaret. Novell. Quomodo instrum. §. Quoniam vero. Const. 73. Old. Prat.

IMPERATOREM litis causa hæredem institui, invidiosum est. Nec enim calumniæ facultatem ex principali majestate, capi oportet, ff. de hæred Instit. l. pen. §. fin. Inst. Quib. mod. testam. infirmentur.

Imperatorem nostrum cum dicit Ulpian. Antoninum Caracallam intellige, ut ex collatione *l.1. & l.alt. ff. de censib. & l. 1. §. 1. ff. de suis & legit.l.2.§.alt.ff.ad Tertul.& l.3.ff.de don.int. vir. liquet.* Sic & in *l. 43. ff. de jure fisc. l. 1. & l. 2. ff. de pollic. l. 5. §. 1. ff. public. judic. l. 1. §. penult. ff. de calum l. 1. §. in honoratus, ff. de var. & extr. l.1.§. bi quibus. ff. de l.lib. 3. & alias* semper, ubi *Ulpianus*, Imper. noster cum patre suo, ait, Severum & Caracallam accipe. Eosdem Impp. Papinia. optimos maximosque Principes suos vocat in *l. 16. §. 1. ff de his quæ ut indign. l. 30. ff. de excus. tut. l. alt. ff. de accusation.* conjuncta cum *l. 3. ff. de re milit.* Idemque Severum solum, optimum maximumque Principem appellat. *l. 7. & l. 8. ff. de vacat. mun.l.17. ff. de quæst.* Briss.

Imperatorem, nemo tantæ est auctoritatis, ut nolentem possit ad convocandos Patres, cæterosque Proceres coarctare. N. de app. *§. ad hac sancimus. Constitut.* 23. moveri tamen potest. ibid. *Old. Prat.*

Imparatorem non pudet suam ipsius legem corrigere nec expectare, dum ab aliis corrigatur. *Nov. de iu qui nup. iter. §. vetustas plane Constitut.* 22. & *Novell.ut frat. fil. succedant, in princ. Constit.* 127. Old. Prat.

Imparatoris non est, liberorum conditionem in servilem commutare statum, ibi. *§. illud etiam quod.* Prat.

Imparatoris nomen stante Repub. iis solis tribuebatur, qui cum suis auspiciis exercitum ducerent, aliquot hostium millia in acide ceciderant, tum enim repente acclamationem militum eo nomine decorabantur, laureamque tum in fascibus, tum in literis, quas Romam mittebant, usurpabant. Ut autem perpetuum Imperatoris nomen alicui tribueretur, primum Julii Cæsaris exemplo factum est, quem *Suetonius* scribit Imperatoris prænomen perpetuum, & cognomen Patris patriæ à Senatu accepisse. Ex quo intelligi potest, veterum consuetudinem eo immutatam fuisse, quod cum illi cognominis loco Imperatoris titulum adscriberent, veluti Cnejus Pompejus Imperator, C. Cæsar primo loco, tanquam prænomen illud sic usurpavit. Imp. C. Julius Cæsar. Qua de re vide *Hotom.* in *initio. Instit.* & Alciat. *in li. de magistr. Rom. Pratejus.*

Imperatoris nomen præponitur instrumento jure Civili. *Novell. ut prapo. nom. Imp. Constit.* divi Cæs. Maxim. quæ anno à nato Servatore 1520. promulgata est apud Agrip. Coloniam, & meo judicio politiore stylo digna fuisset, proximumque locum in *Novella Const. de Tabellionib.* mereretur, diserte præcipit: ne, ut hactenus neglectum est, in locis Sacri Imperii nomen & annum Augusti, aut Cæsaris in conscribendis instrumentis omittat. *Spieg.*

Imperandi verbi quomodo præterea utamur, vide infra Jubere, &c.

Imperiale beneficium, *l. 2. ff. de rebus eorum*, id est, principale, ut loquitur lex decima tertia, *§. tempestivum ff. ad SC. Trebel.*

Imperialis Benevolentia *l. 23. Codic. de nuptiis.* Brisso.

Imperialia statuta *l. 3. §. Divus, ff. de sepulch. viol.*

Imperfecta donatio, emptio, liberatio, Res Scriptura testamenti.stipulatio, transactio, venditio, &c. *Briss.* ex ff. & C.

Imperfecta Ætas, id est, minor ætas *l.ult.C. in quib. caus. in integr. restit.* cui perfecta, justa, & legitima adversatur.

Imperfectum, nondum absolutum & perfectum. Hinc imperfectum testamentum, pro non jure factum. Paul. *d.l.* 7. Ex imperfecto testamento, ait, legata vel fideicommissa imperatorem vindicare, inverecundum est: decet, enim tantæ majestati eas servare leges, quibus ipse solutus esse videtur. *Spieg.*

Imperfectum pro nullo, inutili & invalido, *l 9.l.35. §.1. de cont. empt. l. 65. de cond. indeb. l. 7. ff. de mort. caus donat. l. 115. de verb. obl. l. 14 de accept. l. 30. de l.2. l.23. de testam.* Plane imperfecta res dicitur *in l. 9. §. sed quod Prætor. ff. quod met. caus.* si stipulationem numeratio non sit secuta. *Briss.*

Imperia justa vetus lex statuit, hoc est, secundum naturalem rationem vera, & in omnibus Reip. partibus absoluta, receptaque à sapientissimis hominibus communi consensu, quibus proinde velut bonorum morum ac instituendæ vitæ parentibus, cives libenter pareant, non tam metu pœnarum, quam honestatis amore. Hæc omnia. enim sub appellatione hujus verbi, Justa comprehendit Lex. Interim rejiciens plane Tyrannidem, quæ neque diuturna est, neque felicem habet exitum. Veteris illius legis verba hæc sunt apud Ciceronem, Imperia Justa sunto. Hæc lex ad varios articulos porrigi potest, *Old. & Prat.*

Imperia toralia, *l. 3. ff. de supell. l.* vide Toralia Imperia. *Prat.*

Imperia in Basilicis προσκεφάλαια sunt, Cujac. 10. *obser. 13. post princip.*

Imperii fines nullo modo commodius possunt propagari, quam si defendantur subditi in libertate juris sui, si non graventur contra moderatam politiæ ordinationem. Contra quoqua, nulla est amittendi imperii perniciosior occasio, quam premere subditos, eripere fortunas eorum commentitio prætextu, miscere fas & nefas. Exemplum nobis ob oculos posuit Deus Romanam remp. Illa enim principatum orbis, liberalitate magis, quam armorum vi partum rantisper obtinuit, donec à subditis amari: quam metui maluit; cum autem libertatem eorum novis expilationibus gravare cœpisset, consiliis Senatus extra juris formam ad privatas ambitiones distractis, sublata est majestas, decusque ejus imperii. *Pratejus.*

Imperio magistratus adoptari dicuntur, qui apud Prætorem, vel Præsidem, adoptantur *l. 2. ff. de adopt.*

Immediatas Imperii est qualitas civium Imperii, quâ nullius alterius quam Imperatoris ac Imperii Jurisdictioni subjecti sunt, ac propterea liberi dicuntur, *Freye Reichs Fursten, freye Reichs Graven, freye Reichs stette, freye Reichs Ritterschaft.*

Immediata autem subjectio etiam sine territorio subsistere potest, ut ita in hisce alternativis, ot nimirum quis vel immediatum sit Imperii membrum, vel bona immediata habeat, eademque vel sub Imperio, vel ab Imperio possideat, alterum adesse sufficiat.

Quamvis superioritas territorialis in solos immediatos radat, sola tamen immedietas ad inducendam status Imperii qualitatem non sufficit. Immedietas probatur inter alia, 1. per matriculam Imperii, cui quis inscriptus est: 2. quando quis immediatè coram judicio Aulico vel in camerâ Imperiali in prima instantiâ, in causis realibus ac personalibus, item mandatorum, pignorationis, arresti & similium active & passi-

ve

ve convenitur, 3. per præscriptionem immemorialem, 4. si bona ac Regalia ab Imperatore vel Imperio immediate recognoscat, si territorialis jurisdictio, quæ in mediatos non cadit competat, 6. si quis Statuum mandatis & inhibitionibus non paruerit, nec coram eorum tribunalibus ac Dicasteriis comparuerit, 7. si quis nemini alii, quàm Imperatori homagium præstiterit, 8. si quis collectas Imperii immediate Imperatori solverit. &c.

(Vide Victor. *de causis exempt.* Th. Michael. *de jurisd. concl.* 53. Reinking. *de Regim. secul. d.* 4. *cap.* 1. Knichen *de jure territ. c.* 3. Knip. schild. *de jur. Civit. Imper. l.* 1. *cap.* 12. *& passim.* Kock. *de contribut. & tom.* 1. *consil. passim.*)

* Imperium Romano-Germanicum Teutonicum (*das heil. Romische Reich Teutscher nation, das Teutsche Keyserthumb*) est corpus seu Respublica, consistens capite, seu Imperatore & membris s. Statibus.

Dicitur *Romanum* ratione *originis*, & *Germanicum* ratione *subjecti recipientis*.

Adsumptum videtur Romani Imperii nomen à temporibus Conradi II. & Friderici I. fortè, quo in sanctiore existimatione esset Regnum Germaniæ cui illud accessit.

Quamvis autem nullum actu supersit Imperium Romanum in manu Imperatorum nostrorum, nihilominus tamen Impp. integrum adhuc habent jus Imperii Romani i. e. dominium in Urbem Romæ, Pontificem, Patrimonium Petri, & Regnum Italiæ.

Forma & status Imperii, si leges Imperii fundamentales respicias, inter Monarchiam & Aristocratiam medius adeoque mixtus esse videtur, quæ mixtura valde singularis est, & cui vix ulla alia Reip. forma similis habetur.

Dividitur Imperium ratione territorii in decem circulos, quæ propterea recepta, quò melius paci publicæ consuleretur. Vid. v. Circuli.

Cæterum Imperium hoc fluctuare & indies magis ac magis ob perpetuas discordias, & exindè nascentia odia & bella intestina Ordinum Imperii, spretis consiliis alteri & decrescere videmus.

(Vid. Conring. *Tr. de Germanorum Romano Imperio & ad Lampad. de Repub. Germ. part.* 3. Zoamnet. *de Imperio Romano.* Pet. de Andlo. *simul. Tract.* Limn. *de jure publ. li.* 1. *c.* 6. 7. *&* 10. Burg. *not. Imp. Germ. p.* 1. *disc.* 4. *&* 5. D. Bocler *notit. Imp. Rom. Germ.* D. Hugo. *de statu regior. Germ.* Monzamb. *de statu Imper. Germ. c.* 1. *& ad eum Pacif. à Lapide & alii*)

* De Imperatoris potestate ac reservatis Quæ & quanta sit Imperatoris potestas, non ex jure veteri Romano, sed ex Legibus fundamentalibus Imperii, cumprimis Capitulatione Cæsarea cognoscendum. Multa namque ex illis, quæ communi jure ejus arbitrio relicta, hodie ab adsensu & comprobatione Ordinum Imperii dependent. Jura autem Imperatoria dicuntur Reservata, *besondere Keyserliche hoheiten und Reservaten*, quæ nihil aliud sunt, quam jura Majestatica, quæ Imperator liberæ suæ dispositioni absque Electorum vel Ordinum Imperii necessario consensu exercenda, reservavit.

Præcipua Imperialis potestatis axiomata sunt 1. Creatio Regum, Ducum, Principum, Comitum, aliarumque Regalium dignitatum Collatio. 2. Jus creandi Equites, Nobiles, Comites Palatinos, Doctores, Magistros, Notarios &c. 3. Insignium gentilitiorum concessio. 4. Cognitio de feudis Regalibus. 5. Cognitio de præcedentiâ ac sessione statuum Imperii. 6. Jurisdictio suprema. 7. Comitiorum universalium indictio. 8. Concessio privilegiorum de non appellando. 9. Investitura feudorum Regalium. 10. Jus instituendi postas per totum Imperium. 11. Jus primariarum precum. 12. Jus aggratiandi, seu gratiam faciendi criminum in Remp. admissorum, 13. Jus Asylorum. 14. Jus famam restituendi. 15. Jus concedendi stapulam. 16. Potestas tribuendi jura Civitatis. 17. Concessio privilegiorum Nundinarum, Academiarum &c. 18. Potestas inducias moratorias concedendi. 19. Concessio salvæ guardiæ & protectionis. 20 Potestas concedendi exteris milites in Imperio eligendi. 21. Potestas concedendi fortalitia erigendi. 21. Jus veniam ætatis Principibus atque aliis concedendi. 23. Jus Legitimandi, atrogationes vel adoptiones confirmandi &c.

(Vid. Arnis. *de juribus Majest.* Besold. *simil. Tract.* Sixtin. Bocer. Carpzov. & alii, *Tr. de Regalibus.* Reinking *de Reg. Secul. l.* 1. *class.* 3. *c.* 13. Megsisch. de *potestate & jurisd. Imperat.* Dicterus *de summa summi Imperatoris potestate,* Limn. *de J. P. lib.* 1. *c.* 9. Stamler *Tr. de Reservat. Imperat.*)

* Imperatoris Resignatio, quæ est actus, quô Imperator ex justis causis Imperium ejusque Regimen in manus Regis Romanorum vel Electorum renunciat, eoque obedientiam ac subjectionem statibus & subditis Imperii remittit.

Liberum esse Imperatori Imperium resignare, verius videtur, quamvis nonnulli Electorum consensum & adprobationem accedere debere velint.

Causæ resignationis vel abdicationis variæ sunt, puta, gravis ætas, continua corporis imbecillitas, necessitas Regni *&c.*

Memorabilia resignationis spontaneæ, exempla suggerunt Lotharius, & Carolus V. Impp.

Ad resignationem autem Imperii non opus est auctoritate Pontificis, nec in ejus, sed Electorum manus ea fieri debet.

(Vid. Limn. *de J. P. l.* 2. *c.* 11. *& ad Capitulat. Ferdin. I. pag.* 448. Lampad. *de Rep. German. P.* 3. *c.* 2. *ibique Conring. in not.* Idem libro *de German. Imperio Rom.* Stamler *de Reserv.* §. 49. Abasv. Fritschi. *in tract. de Resign. in Imperat. Regum &c. cap.* 1. *&* 2.

* Imperatoris Depositio de jure deponendi Imperatorem in legibus Imperii nihil cautum & à nonnullis in dubium vocatur, quamvis communiter adseratur.

Id competere hodie volunt non soli Electorali Collegio, sed universis Ordinibus Imperii, prævia Comitiali deliberatione *arg. Instrum. Pacis artic. VIII. §. gaudeant.*

Causa degradationis non videtur esse sola contraventio Capitulationis juratæ *arg. Capitul. Caroli V. artic.* 33. sed si Imperator Ordines Imperii injustis armis persequi eorum libertatem opprimere, legesque Imperii fundamentales violare nitatur, nullumque consilium aut preces admittere velit.

(Vid. Limn. *de J. P. l.* 2. *c.* 11. Carpzov. *de L. Reg. Germ. c.* 14. *sect.* 5. *&* 6. Dieter. *ad A. B. pag.* 43. D. Conring. *ad Lampad. de Rep. Germ. p.* 3. *c.* 2. Arnis. *lib. de potestate in Princip. semper inviolab.* Stamler *de Reserv. Imperat.* §. 15. *& seq.*)

Imperiti. *Cicero* appellare solet eos hac voce, quos vulgus Simplices vocat: nostri tales doli expertes censent. *si quis id quod.* §. *& alii ff.*

de jurisd. omn. jud. Spieg.

Imperitia, rusticitas, casus inopinetus, fere solent æquiparari, Ulp. *in l. quo id, §. doli mali, de jurisdict.* Prat.

Imperitia, Cajus ait, culpæ annumerantur. Unde colligunt Interpretes, quod perinde sit, quispiam per imperitiam peccet, aut dedita opere: utrolibet enim pacto culpam contrahit, & pœna sit dignus: ut sic discat quisque prius officium, artem quem exerceat, ne hoc suo intelligere atque exercere faciat, ut nihil tandem intelligat, & temeritatis suæ pœnam rependere lege cogatur. Exemplum habes ad hanc rem aptissimum in *l. qua actione ad fin. l. Idem juris, ff. ad l. Aqui. & §. imperitia. Instit. de leg. Aqui. l. illicitas, §. sicuti Medice. ff. de offic. Præsid.* ubi Rhetorico epiphonemate, Jurisconf. Quid enim, inquit, tam contrarium est consensui, quem error, qui imperitiem detegit: hoc est, inscitiam, ignorantiam. *Spieg.*

Imperitia pro ignorantia juris, institutione de militari testement. Qua in significatione Imperitiæ venia datur, *l. 40. ff. de administratio. & peric. l. 8. §. si servus, ff. qui satisd. cog.* Briss.

Imperitia privatorum, Jurisdictionis formem immutare non potest. Ulp. *in l. si filia nupta in princ. ff. famil. ercisc.* Spieg.

Imperium generaliter pro magistratu accipitur, ut emittere imperium dixit *Papin.* & deponere imperium, *Ulpian.* quod Pomponius dixit abdicare sese magistratu. Bald. *tit. de perp. & temp. action.*

Imperium est potestas & populo stante Rep. post vero ab Imperetore nominatim alicui sic data, ut ipse pro suo jure, si commissum quid sit, animedvertat. Itaque Imperium magistratus habere dicuntur, qui & coercere aliquem possunt, & jubere in carcerem duci, quales sunt Consules, Præfecti Prætores, Proconsules, *l. secunda, ff. de in jus voc.* Minores enim Magistratus dicuntur, qui nec imperium nec potestatem habent, *l. nec magistratibus 32. ff. de injur.* vide Privatus. *Pratejus.*

Imperium, potestas. Hinc cum imperio esse dicebatur apud antiquos, cui nominatim à Pop. Rom. dabatur imperium. Cum porestere esse, dicebatur de eo, qui à populo alicui negotio præficiebetur, teste *Festo.* Quod autem Jurisc. *de jurisd. omn. jud.* Imperium ait, est gladii potestas: hoc non est de fabrili gladio, seu ut Logici loquuntur materialiter accipiendum, sed ἀλληγορικῶς, de jure puniendi facinorosos homines. *Spieg.*

Imperium aut merum est, aut mixtum. Merum imperium est habere gladii potestatem ad animadvertendum in facinorosos homines: quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est, cui etiam jurisdictio in est, quod in danda bonorum possessione consistit, *l. 3. ff. de jurisd.* quem locum sic interpretetur. *Hotom.* Imperium, inquit, aliud merum dicitur, aliud mixtum. Merum. *Ulpian.* appellat, qood ad publica judicia pertinet, ac proinde proprium eorum est, qui ea judicia exercere possunt, sive in urbe, sive in provincia: ut Quæsitorum in urbe, & Præfecti Urbi, et Præfecti Prætorio: in provinciis Præsidum, Proconsulum, Proprætorum. Merum autem iccirco nominetur, quod à jurisdictione secretum, purum, & vacuum sit:) non quod nemo, qui merum imperium babeat juris etiam dicendi potestatem habere possit: nam in provinciis merum Imperium cum Jurisdict. coniunctum est in eadem persona: in urbe vero (nisi forsan præfectum urbi excipias) non conjunctum: hinc in provinciis quicunque merum habet imperium, is etiam jurisdictionem habet: in urbe vero Quæsitores rerum capitalium merum habent duntaxat, omnisque jurisdictionis expers:) Sed cum de imperio disputatur, sive de uno aliquo magistratu agatur, sive de diversis, id quod ad capitalium rerum administrationem pertinet, ab eo quod rerum privatarum proprium est, secernendum est. Mixtum autem dicitur, quod ad utrasque res, & capitales scilicet, & privaras pertinet. Hinc *Ulpian.* Mixtum est, inquit cui etiam Jurisdictio inest: quæ, ut in *l. 1. dixerat*, ad bonorum possessiones dandas, tutores pupillis, judices litigatoribus constituendos pertinet. Quapropter intelligitur, usque adeo aliud esse imperium, aliud Jurisdictionem, ut neque quicunque imperium hebet, Jurisdictionem hebeat, neque rursus quicunque jurisdictionem habet, imperium habeat, nam Quæsitores, qui merum in urbe imperium habent, i. e. rerum capitalium quæstiones exercent, jus de privatis rebus non dicunt. Quæstores autem, Magistratuum in provinciis comites (de quorum officio Ulpian. *in l. imperium* disputat, ut ex inscriptione licet intelligere) item legati Proconsulum, jurisdictionem rerum privatarum babent, imperium, autem proprie non habent; cum enim quid imperant, veluti cum possideri jubent, aut pignora capi, alieni potius, quam sui imperii vi ac potestate hoc faciunt: nimirum ejus, cui summum imperium in provincia tributum est. Atque hæc quidem ita se habent. Verum illud simul intelligendum est. Jurisdictionis verbum ab Ulpian. *in d. l. imperium*, stricte & anguste usurpari, pro ea quæ ad privatas res duntaxat pertinet: cum satis constet, etiam ad rerum capitalium judicia, & omnia denique Magistratuum acta ac decreta pertinere, quod ex uno *Asconii* loco licebit intelligi; nam ubi de Scauri judicio repetundarum loquitur, ita scribit: Cato Prætor judicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit, campestri sub toga cinctus, in forum quoque sic descenderat, jusque dicebat. Item Colum. *lib.* 12. Quod nunc scilicet faciunt Magistratus assidua jurisdictione vim legum custodientes. *Hotoman. Prat.*

Imperium ab aliis dividitur in merum, & in id quod merum non est, sed jurisdictioni cohæret, & in modica coercitione non etiam animadversione consistit, *l. 1. §. ult. & l. ult. ff. de off.* ejus cui mand. Imperium etiam Prætoris pro auctoritate & jussu accipitur, in *l. 2. ff. de adopt. l. 7. §. si pacisca, ff. de pact.* Brisson.

Imperium. Sciendum est duo Imperii verba apud Livium aliosque contineri: potestatem videlicet exercitum habendi, & belli gerendi, quod Plutarchus *in Cicerone*, ubi de hac re loquitur, dixit: στρατιώτας τρέφειν, καταλέγειν ὑπηρετῶν ἄλλων. &c.

Imperium minus Prætor, Consul majus habebat, ut *Gellius* ex *Tuditani* sententia scribit. Et verum est, Prætores jurisdictionem, id est, imperium non merum, jure magistratus exercuisse, licet SC. Turpil. animadvertendi potestatem de nece domini, specialiter tributam, egissent. Ex Salomon. *Spieg.*

Imperium per satyram dare quid sit, vide Gothofr. *ad l. 1. in pr. C. de Lantin. Libert. tollend.*

Imperium populare est, cum summa potestas penes populum seu plebem censetur, nihilque nisi eorum scitu & nomine fieri potest: qualis sæpe fuit

fuit Romæ, abdicata prorſus omni patrum autoritate. Et eo tempore facta fuerunt plebiſcita. Hæc ſpecies politiæ fere ſemper degenerare ſolet, ut vulgus autoritatem ſuam conferat ad augendam potentiam tenuiorum civium contra Optimates, ſub prætextu defendendi: unde tandem ſeditiones naſcuntur, & multe mala *Ariſtoteles* appellat talem ambitionem imperandi, & corruptum ſtatum, δημοκρατίαν. Prat.

Imperium pro juſſu, ſic velle non creditur, qui obſequitur imperio patris vel domini, *l.4.ff. de reg. jur.* Briſſ.

Imperium Ammiano Marcellin. eſt cura ſalutis alienæ. Hujus *finis eſt ſalus*, & utilitas, obedientiæ. Vide Platon. *in Politicis*. Prat.

Imperia in Baſilicis προσκεφάλαια ſunt. Cujac. *obſerv. lib.20.c.13.poſt princ.*

Impertinentes poſitiones, (alias Articuli, alias Aſſertiones, alias Capitula, alias denique poſitionales articuli; ſic enim id genus ſcriptum dicitur) in *c. ult. de pr. c. præſentium, §.teſtes de confeſſ. lib. 6. c. cauſam quæ.* 2. &c. ex parte de teſtib. dicuntur, quorum probatio nihil adjutura ſit intentionem actoris. Dominicus in *d. c. ult.* Impertinentes articulos diffinit eos eſſe, qui ad cauſam prorſus nihil faciunt: aut ſi prima fronte utcunque aliquid facere videantur, ad jus tamen relati, nullum habent probationis effectum, *l. ampliorem, C. de appell.* Spieg. Prat.

Impetigines, puſtulæ pruritu corpus infeſtantes: quarum genera 4. Corn. Celſ. *lib.* 5. deſcribit. Hinc impetiginoſus, impetigine affectus, Ulpin. in *l.6.§.1.ff. de ædil.edict.* Trebat. ait impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro, ubi impetigo eſſet, æque recte uteretur, *Hotoman. Prat.* Aliquib. impetigo eſt λειχὴν, id eſt, ſummæ cutis aſperitas cum leni pruritu. *Briſ.*

Impetiginum autem remedia prodit Plin. *lib.* 20. *cap.* 9. *libr.* 22. *cap. ult.* & *lib.* 25. *c.* 7. Briſſ.

Impetrabilis dies, in quo quis quid facile impetrat & obtinet.

Impetrata venia fieri. Lege, Venia ætatis.

Impetrare actionem, quoniam partes eam certis verbis à Prætore petebant, dicebantur. Interrogabat enim, An ſibi ea de re judicandi poteſtatem facerent? ipſique facere reſpondebant: ſicque judicium accipiebatur. i. e. lis conteſtabatur: deponebantque in æde ſacra ſportulam, in qua pecunia erat, quam qui viciſſet lucrabatur: ea pecuniæ Sacramentum dicebatur; inde eſt apud *M. Varron.* & *Ciceron.* ſacramento vincere. Ex *Alc. Spieg.*

Impetrare, reſtitutionem in integrum, ſeparationem bonorum, tempus ad deliberationem, ſeu ad deliberandum, bonorum latitantis poſſeſſionem, bonorum reſtitutionem, jus aureorum annulorum, veniam ætatis. &c. *Briſ.* ex ff. & C.

Impetus ſæpe effervescentem animi motum & calorem denotat. *Briſ.* ex ff.

Impetus aquæ, fluminis, id eſt, vis. *Briſ.*

Impetus, invaſio cum tumultu. Hinc impetum facere in aliquem, & in bona & fortunas alicujus, pro invadere, & adoriri.

Impetum ſuſtinere. Cajus *in l. 8. ff. ad l. Aqu.* idem dicetur, eit, etſi propter infirmitatem ſuſtinere mularum impetum non potuerit, *Spieg.* impetus prædonum, id eſt, incurſus, *Briſ.*

Impilia veſtis loco eſſe, ſcribit Ulpian. *l. argumento, ff. de aur. & argent. l. in Baſilicis*, ut refert Cujac. *Obſerv. lib.* 0. *c.* 13.

Impilia, προσκεφάλαια, i. e. pulvini ſunt, adeoque etiam impelia legi poſſe cenſet. Non tantum igitur impilia πῖλοι ſunt, i. e. ſocculi pedib. calceandis involvendiſque apti, ſic dicti, quia ſine pilis ex lana coacta fierent: ſed & προσκεφάλαια, Pli. lt. 19.c.2. ſcribit eſſe laneam naturam, ex qua impilia, veſteſque quædam conficiuntur, ſed perperam, in impreſſis mapalia, impilia, enim vocat, quæ Theoph. 8. ἀείφυτον. unde illa ſumpſit, πῖλοι vel πιλῶα potius. Heſych. πιλοι eſſe refert ... ὑφάσματα, vide Podia. *Hotoman.* Impilia in *d. l. argum, §.* 2. ponit pro faſciolis, quibus mulierum crines alligantur, quaſi ad pilos pertinentes.

Impius eſt qui nullos omnino deos eſſe credit, aut de eorum ipſorum quos credit deorum legitimo cultu ſciens prudenſque detrahit quæſtus ſui cauſa: ut quod ſuperſtitioſus timore impius plerumque pro lucro ſuo faciet, &c. Connen. *lib. 3.c.1.n.3.*

Implere intentionem, petitionem, exceptionem Juriſconſ. eſt probare quod intendimus; petimus, excipimus, *l. 71. C. de rei vind. l. pen. §. 1. ff. de except. rei jud. l. 19. in prin ff. de except. l. 9. C. de praſcr. long. temp. l. 14. de inoff. teſtam.* implere probationes, *d. l.* 19. Quin etiam, præciſe plerunque & imminute implere Impp. dicunt, pro implere intentionem, vel probationem, *l. 1. & 3. C. de probat. l. 5. C. de non nu. pecun.* implere cautionem, *l. 24 ff de uſufr. l.* impleri quoque uſucapio dicitur, quæ perficitur, *l. 12. § facta, ff. de captivis, l. 7. ff. de uſucap.* Prat. ex Briſſ.

Implere interdum ſignificat adimplere & exſequi. Sic

Implere annum ætatis ſuæ 25. vide *l. 5. C. de legitim. tut.*

Implere fati munus, id eſt, mori, in *l. 1. C. de oblig. & act.*

Implere promiſſum, quod Barbari dicunt, tenere ſuam promiſſionem, *Plin. junior*: implevi promiſſum, prioriſque epiſtolæ fidem exſolvi.

Implere fidem, placitum, conventionem, conditionem, fundationem, cautionem, quantitatem, ſtipulationem, contractum, &c. ex ff. & C. *Briſ.*

Implicari metallo, vide *l. 3. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

Implicitum libertatis caſum in *l. ſed ſi ſtatu liberum. ff. ſi ex noxal. cauſ.* interpretatur ibidem *Accurſ.* adnexum, *Briſ.*

Implorari edictum, id eſt, beneficium edicti, *l. 1. §. ſic. ff. ut in poſ. legat.* implorari judicium & cognitio dicitur, id eſt, deſiderari, *l. 7. verſ. plane de hered. pet. l. 3. §. 2. ff. ut in poſſeſſ. legat.* Briſſ. Sic implorare æquitatem Præſidis in *l. 3. C. qui bona ced. poſ.* Et implorare auxilium ſpectabilis judicis, *l. 4. C. de juriſd. omn. jud.*

Impluviatus color, pullo ſimillimus: dictus quaſi fumato ſtillicidio impluvius: eundem & eſſe, qui ſuaſus inſuaſulve vocatus eſt: *Thyleſ.* tradit. *Spieg.*

Impluvium, cohortem, plateam, hypæthriumque, quæ veteres diſtincte dixerunt, unico nomine per tranſlationem Aream appellari poſſe doctiſſimo *Alciato* videtur in explicatione *l. fundi, de verb. ſign.* Spiegel.

Imponere certum finem, *l. 7. §. 4. C. de curator. furioſ.*

Imponere injurias, pro facere dicit Cicero *Actione in Verrem ſexta.* Spiegel.

Imponere ſervitutem fundo, ædificiis, ex ff.

ff. *Briſſ.*

Imponere magiſtratum navi locandæ, ex ff. *Briſſ.*

Imponere pecora prædiis, i. e. ſtercorare, *l. 14. ff. de impenſis in re dotal.*

Imponitur neceſſitas, pœna delicto, *Briſſ.* ex C. & ff.

Imponere leges, id eſt conditiones, ut apud Ciceronem, *Spieg.*

Imponere onus probationis, *l. 15. C. de prob.*

Imponere plagam, pro eo quod eſt facere, idem pro P. Seſtio dixit.

Imponere rationem *legis Falcidiæ. l. 6. in princ. C. ad leg. Falcid.*

Imponere ſacramentum, *l. 12. in pr. C. de reb. cred.*

Imponere tributum dicitur Princeps, quando ſubditos imperio cogit ad dandas pecunias, tributum, milites, & id genus.

Imponere vectigal. Sylvius in orationem Cic. *pro M. Fonteio* ſcribit ita uſitatum vulgo eſſe, ut vectigalia nova appellent impoſitiones, *Spieg.*

Imponere eſt decipere: unde & deceptores, impoſtores, & impoſtura, deceptio. *Ulpianus* digeſtis de Crimine Stellionatus: Si quis impoſturam fecerit aut colluſionem in necem alterius: ſtellionatus poteſt appellari. Mendum eſt apud Ulpian. Jureconſ. *ff. de var. & extraord. cognitionib.* Non tamen ſi incantavit, vel imprecatus eſt, ut vulgari verbo impoſtorum utar, exorcizavit. Tu ſcribas velim impoſtorum, *Martialis:*

Hoc fortuna placet, Poſthumus impoſuit.

Jo. Bapt. *in commeat. Epiſt. Sid. Apollinar. ad Papam Græcum, lib. 7.*

Importare, i. e. inferre, intendere, importare actionem, crimen, importare ignominiam, infamiam, id eſt, irrogare. importari merces, id eſt, inferri ex ff. *Briſſ.*

Importat, pro irrogat, infligit, apud Martianum, in *l. illum ſuſtium. ff. de his, qui not. infam.* Spieg.

Importata proprie pro infecta, illata, uſurpat Juriſconſ. in *l. de migr.* Spieg.

Importune, id eſt, intempeſtive, ſic importune repetere, *l. 18. §. ſicut, ff. commodati.*

Impoſſibile accipiendum eſt, quod vel jure vel facto fieri non poteſt, *Baldo.* Quære, Difficile eſt illud: Cujus contrarium eſt Neceſſarium, in *l. Non quidquid*, 40. *ff. de jud.* Hinc argumentatio per locum ab impoſſibili. De quo vide elegantiſſima Topica *Cl. Cantiunc.* Obſervatum ſcio, Poſſibile, & impoſſibile, *Ciceroni* in uſu non fuiſſe: quæ tamen verba poſtmodum finxit, aut certe admiſit neceſſitas. *Rhodigin.* ait, Impoſſibile non Latinum verbum male feriatis videtur, quo tamen utitur Boetius, non reformidat cum Jureconſultis Quintilianus *lib. 5.* Spie.

Impoſſibile eſt, cui natura vel lex impedimento eſt, quo minus exiſtat. Atque ita impoſſibilem conditionem definimus, quæ per rerum naturam exiſtere non poſſit, Paul. *lib. 3. Sentent. tit. 4. §. ſi impoſſibilis, inſtit. de inut. ſtip, l. 15. ff. de conditio. inſt.* quæ interdum Græco verbo ἀδύνατον appellatur, *l. 20. ff. de cond. inſt. l. 104. §. 1. ff. de leg. lib. 1.* Cui contraria eſt Poſſibilis conditio, *l. 3. ff. de ſtatu lib. 16. ff. de injuſt. rupt.* Sed & quæ factu difficilia ſunt, pro impoſſibilibus plerumque haberi, Cic. *in Partition.* ſcribit, & probatur ex *l. 4. puto, ff. de hered. inſt.* Briſſ.

Impoſſibile præceptum judicis habetur cui pareri per rerum naturam non poſſit, *l. ult. ff. quæ ſentent. ſine appellation.* Briſſon.

Impoſſibilitas duplex eſt, altera naturæ, altera vero legis, *l. ſi ſtipuler, & l. ult. ff. eod.*

Impoſſibilis conditio habetur, cui natura impedimento eſt, quo minus exiſtat, Imp. *in §. 14. Inſt. de inut. ſtipul.* Hotomannus.

Impoſſibilis conditio tribus modis poteſt dici: primo natura, ut ſi cœlum digito tetigeris, *§. ſi impoſſibilis, in tit. de inutil. ſtipul,* item de jure, ut ſi patrem ab hoſtibus non redemeris, vel parentem non alueris: quia ea quæ ſunt contra bonos mores, nec facere nos poſſe jus præſumit. *l. fil. ff. de cond. inſt.* item de facto, ut, ſi montem aureum dederis *gloſ. in §. impoſſibilis. Inſt. de hered. inſtitut.* Eſt & quædam quarta impoſſibilitas propter perplexitatem, ut in *l. ſi Titius, &* ibi Bart. *in ſummario, ff. de condit. inſt.* Jo. Bello. *Etym.*

Impoſſibilis dicitur, ait Goth. *ad l. 31. ff. de obl. & act. vel* natura vel bonis moribus, vel ratione perplexitatis, *l. 16. de cond. inſt.* vel facti, quod eſt admodum difficile, *l. 4. §. 1. de ſtatu lib.*

Impoſſibile, & difficile propemodum non diſtant. Ulp. *ff. famil. erciſc.* Si familiæ erciſc. inquit, vel communi dividundo judicium agatur, & diviſio tam difficilis ſit, ut pene impoſſibilis eſſe videatur, *Old.*

Impoſſibile dicitur illud, quod per ſolum Principem explicari poteſt, ut not. *gloſ. in l. rennuum, §. cum qui, ff. de verb. obl.* Panorm. *in repet. l. cum eſſes; verſic. ita quia rerum, de teſt.* Oldendorp.

Impoſſibilis ſtipulatio dicitur ſive ipſa per ſe ſit hujuſmodi, ſive conditio ei adjecta, Connanus *lib. 6. c. 4. n. 7.*

Impoſſibilium nulla eſt obligat. *l. 145 ff. de diverſis reg. jur.*

Impoſtores, dicuntur deceptores & qui fallunt præſtigiis quibuſdam ab imponendo, id eſt, decipiendo, dicti Ulpian. *de Ædil. edict. leg.* Ob quæ vitia non guloſos, inquit, nec impoſtores. Hinc impoſtura, deceptio: & imponere, pro decipere, *Nebriſſ.*

Impoſtores in antiquo lexico ἐνθέται dicuntur, *Prat.*

Impoſtura, ab eo dicta, quod adulterinas merces pro veris ſupponat, Ulpian. *de Crim. ſtell.* Si quis impoſturam fecerit, aut colluſionem in necem alterius, Stellionatus poteſt appellari, Vide ſupr. *Fallacia.* Spiegel.

Impotens dicitur plerunque in malam partem, ut non ſit idem quod debilis, & imbecillis: ſed qui non potens ſui, nec ſuæ poteſtatis eſt, impos apud priſcos dicebatur, *Spiegel.*

Impotens poſtulatum, pro improbo, & violento accipitur: quod proprie tyrannorum eſt. *Spieg.*

Impotentem, nimis potentem interpretatur Donatus, *in And. Terent. 5. Act. 5. Scen. 3.* Briſſ.

Impotentia coeundi eſt vitium vel defectus naturalis, vel accidentalis, quo quis impeditur alteri carnaliter commiſceri; ita accipitur in *tit. de frig. & malefic. & imp. coeundi, & in §. per occaſionem, Nov. conſt. 22.* Jo. Bello. *Etym.* Prat.

Impotentia vocabulum, licet ad eos plerunque referatur, qui ſibi nequeunt temperare ab impetu violentiaque animorum: etiam nihilominus pro imbecillitate volunt quidam à *Terentio* uſurpatum *in Adelphis.* Juſtinianus non permittit: ut uxor ſtatim divertat à marito propter impotentiam: ſed elapſo triennio, ſi nihil emendatum fuerit hoc malum; quoniam

uxor

uxor revera non fuit, quæ non consentit in virum impotentem, §. per occasionem quoque necessaria, *in Aut. de nupt.* Dicitur etiam immodica intolerandaque potentia: sicut & impotens tyrannus, & impotens fortuna, pro nimium potens, *Spieg. Prat.*

IMPRECARI proprie mala dicimur.

IMPRÆSENTIARUM, sic legi debere conjunctim, *Catanom* contendit: alii tamen interdum In præsens, & Ad præsens, *Ulp.* fere semper impræsentiarum. Nam in *l. 1. ff. de Tab. exhib.* Quid enim, inquit, si occultatæ tabulæ postea prolatæ sunt, cur noceat ei qui responderit, quod impræsentiarum ei videbatur? idem, Tempus enim ei dandum est, si non potest impræsentiarum exhibera. Hic autem de tempora alio, quam præsenti melius intelligitur: *Tusana* teste, in annot. ad Budaic. *Epist. Spieg.*

IMPRESSIONEM facere, hoc est, impetum & incursionem facere *l. si per impressionem, C. de iis qua vi vel metu*, Prat.

IMPRÆSTATIONES, vide *l. 22. §. ult. ff. fam. hercisc.*

IMPROBABILIS in *l. 10. ff. de judic. l. 8. §. meminisse ff. de inoffic. test.* & improbus litigator, *l. 2. §. quod si actor. C. de jurejur. propt. cal. §. hac autem instit. de pœna tem. litig.* Brisson.

IMPROBARE, idem quod reprobare, ut loquitur *l. 9. ff. de neg. gestu*, sic.

IMPROBARE testamentum, ratum & firmam non tenere. Contrarium, Approbare, *Spieg.*

IMPROBA merx, vel injusta, in qua non est lucrum. Sic improba accusatio, *l. 9. C. ad l. Corn. de fals.* improba alienatio, *l. 5. C. de distract. pign.* improba petitio, *l. 16. C. de usur.* improba possessio, *l. 7. C. de acqu. & retin. poss.*

IMPROBA dicere testamentum inofficiosum, vide Ulpian. *in l. Papin. §. meminisse autem, ff. de inoffic. test.* Spieg.

IMPROBE est contra bonam fidem, *l. 12. ff. de transact. l. 17. ff. de evict. l. 12. §. ex causa, ff. de interrogat. in jur. fac. leg. 31. ff. de rei vind. l. 41. ff. de pign. act.* Briss.

IMPROBA, mala mente, *l. 6. §. sed si quis, ff. de neg. gest.* Briss.

IMPROBE adspirare vel honores *l. 11. C. de liber. caus.* improbe recusare, *l. 7. C. de poss. vel contr. l. 14. C. de donat. ante nupt.* improbe retinere, *l. 9. C. de acq. poss.*

IMPROBUM testamentum, *Ciceroni* falsum, & calumniis plenum, *Spieg.*

IMPROBUS appellari solet, qui fidem violat, non ignorans quantum deberet solvere, *l. 51. de re jud. l. 31. de rei vind.* Certe quod in litibus moretur assiduo dolo malo. *Festus* enim autor est, Ordinarium hominem dici solitum scurram & improbum, qui assidue in litibus moraretur. Sique improbitatis hujusmodi nomine aut à censore notatus, aut expressa lege judicisque pronunciatione damnatus esset, non improbus solum: sed etiam intestabilis erat, ut est apud Gellium *lib. 15. cap. 13. & lib. 7. c. 18.* Eoque sensu bellum enarrans Jugurthinum sic de Metello scripsit *Sallustius*: improbus intestabilisque videtur Metellus, postquam de rebus Vaccæ actis compertit. Et tunc quidem nec ejus recipi, nec ei dici testimonium poterat. *l. 26. de testamentis l. 21. de testibus.* Porro quem jurisconsulti improbum vocant & intestabilem: eum intestabilem & sacrum appellat Horat. *Serm. lib. 2. Sat. 3.* his verbis, intestabilis & sacer esto: non ignorans hominem malum & improbum veteribus sacrum dici, quemadmodum à Festo traditum est *de verb. sign. lib. 16.* Ræyard. *l. Non potest improbus videri, ff. de reg. jur.*

IMPROBUS est, qui bonam fidem non agnoscit, velut qui bis idem petit, *l. 51. ff. de re jud.* Briss.

IMPROBUS non est, qui ignorat quantum solvere debeat, *l. 99. ff. de divers. l. reg.* Briss.

IMPROBUS est, qui de vivi hæreditate sollicitus est, *l. 2. §. interdum. ff. de vulg. & pup. l. 26. §. à patre, ff. ad Trebell.* Briss.

IMPROBUS litigator, *l. 2. §. Quod si actor, C. de jurejur.* propter calum. *§. hac autem, inst. de pœna tem. litigant.*

IMPROLES dicitur esse ἀδὶλιξ μήπω πολιτευόμενος: Huic congruenter *Festus*: improles, qui nondum est adscriptus in civitatem, & *Victorius* Afer, improles, qui nondum vir est, Cujac. in *expositien. Nov. inst. quint. de Monachis circa med.*

IMPROPERARE, est crimen, vel aliquid aliud objicere. *Spieg.*

IMPROVISUM debitum, *l. ult. §. 6. C. de jure delib.* Alber. Spieg.

IMPROVISUS casus, *l. 1. C. ad l. legem Corneliam de sicariis.*

IMPRUDENS emere dicitur, qui bona fide rem à non domino emit. *l. 24. §. 1. ff. de act. empt. l. 20. §. si cum me absente, ff. de neg. gest. l. 38. ff. de rei vind. l. 31. §. 1. ff. si cert. pet.* Briss.

IMPRUDENS pro ignorante ponitur. in *leg. penult. §. mulier, ff. ad Velleian.* Et Imprudentibus, i. e. nihil tale opinantibus & præter spem ac cogitationem, *l. 52. §. damna. ff. pro soc.* Briss.

IMPRUDENTER, minus considerate, *l. 21. in fin. ff. de neg. gest.* Prat.

IMPRUDENTIA, i. e. ignorantia & impertinentia, *l. 51. ff. de evict.* Prat.

IMPRUDENTIA est quum scisse aliquid is qui arguitur, negat, si Donato credimus enarranti illud Terent. *ex Eunucho*, Dono mihi dedit imprudens harum rerum omnium, imprudens per se est, ignarus per alios. imprudentia eligere, est quod vulgo dicitur per inadvertentiam & inscitiam, quæ non excusat passim, teste *Paulo*, qui in *l. nam & Servius, §. fin. ff. neg. gest.* ait: Qui imprudenter aliquem elegerit ad aliena negotia, is quidquid detrimenti electus negligentia sua fecit, præstat, *Spieg.*

IMPRUDENTIA peccare, Justinian. *in princ. instit. de obl. qua ex quasi delict.* de judice qui litem suam fecerit, loquens. Et utique inquit, peccasse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam, ideo videtur quasi ex maleficio teneri.

IMPUBES dicitur mas minor annis 14. fœmina vero minor 12. *l. ult. C. quand. tut. esse desin. §. 1. quib. mod. tut. fi.* Macr. *lib. Saturn. 1. cap. 16.* Post annos bis septem ipsa ætas necessitate pubescit. tunc enim moveri incipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum, Tertull. *lib. de Virg. veland.* Tempus etiam Ethnici observant, ut ex lege naturæ jura sua ætatibus reddant: nam fœminas quidem à duodecim annis: Masculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: pubertatem in annis, non sponsalibus aut nuptiis decernentes, *Prat.*

IMPUBES, vel impuber, Senatusconsf. Sillaniano torqueri non debet, sed terreri tantum. Veruntamen impuberes ab anno septimo, usque ad

annum undecimum, proximi censentur infantiæ similes plane furioso & infanti, quantum ad delinquendi adfectum attinet. Quia hujus ætatis pueri bonum & malum, adhuc discernere haud possunt, adeoque intellectu carent, *§. pupillus, Inst. de inut. stipul.* Ab anno 11. usque ad annum 14. impuberes censentur proximi pubertati & doli capaces: ideoque & furtum & injuriam admittere possunt, *l. pupillum, in princ. ff. de reg jur. l. impuberem ff. de furt. cum simil.* Et hæc ita se habent in masculis. Nam fœminæ minores annis duodecim censentur impuberes, nec matrimonium recte contrahere, *Inst. de nupt. in princ.* neque testamentum recte facere possunt, *§. præterea. inst. quib. non est permiss. fac. testam.* Attamen impuberis est ministerium, si forte vel librarius, vel nomenclator, vel calculator sit, vel histrio, vel alterius voluptatis artifex, *l. ut jurjurandi, §. dabitur, ff. de oper. libert.* Prat.

Impudentia ejus, qui diversa duobus testimonia præbuit *l. 27 §. 1. ff. ad l. Corn. de falsis*, Briss.

Impudicæ mulieres sunt sive in lupanari, sive in taberna, caupona, scena aut theatro, cum pudori suo non pateant. Cujac. *in exposit. Nov. Just. 51. de mulierib. scenicis, in princ.* impudicæ autem mulieres, maritis suis exosæ esse debent. *l. 8. §. si qua igitur, a C. de repud.*

Impulsor: qui incitat & impellit ad aliquid faciendum.

Impune, sine pœna, sine damno vel periculo, *l. qui servum mihi ex stipulatu. ff. de verb. obligat.* Bald. *tex hujus l.* singularissimum esse dicit, *Spieg.*

Impunita injuria, ob quam nullum sumptum est supplicium.

Impunitas, licentia, venia, libertas, Plin. *c. 1. lib. 29.* Medicoque tantum hominem occidisse, impunitas summa est, *Spieg.*

Impunitus esse dicitur, qui impune quid facit, *l. 11. ff. ad l. Corn. de falsis.*

Imputandi verbum duobus modis accipitur in *titul. ad leg. Falcid.* imputari enim primum est in quadrantis computationem venire. Et ita in Falcidiam imputari id dicimus, quod hæredi ad quartem explendam computatur, *leg. 19. l. 91. cum aliis multis ff. ad leg. Falc. l. 26. ff. de bon. libert. l. 44. ff. de solut.* interdum in Falcidiam imputari dicitur, quod Falcidiam patitur *l. 1. §. item si ita legatum, ff. ad leg. Falcid.* Briss.

Imputare, pro supputare, numerare, & subducere rationem, Ulpien *in l. §. de servis quoque, de tut. & rat. distrah. & util. cur. caus. act.* Præterea, si matrem aluit pupilli tutor, putat *Labeo*, imputare non posse: sed est verius, non nisi per quam egenti dedit, imputare eum oportere, de largis facultatibus pupilli. Hoc est, quod vulgo dicitur, deducere, in suis rationibus. Sicque usurpavit Seneca *epist. 18.* Hoc non imputo in solutum de tuo tibi. Alias imputare, attribuere est, tribuere & assignare, Ulpian. in *l. 1. §. item quæritur. de separ.* Sibi imputent, cur minus idoneum fidejussorem acceperint, *Prat.*

Imputare interdum etiam significat acceptum seu expensum ferre, ut imputare sibi debet qui credulus fuit, *l. 1. §. dolum ff. de eo per quem fact.* Briss.

Imputari culpa, id est adscribi, *l. 14. §. ult. ff. de re mil.* Briss.

Imus pes, extrema pars pedis.

I N.

In præpositio locum situm, & sedem significat: sicut Ex, ortum & initium causamque rei significat, ut Romanus cum est apud Persas, non in civibus, sed ex civibus est Romania: Et res nostra quam nos possidemus non in bonis, sed ex bonis, esse dicitur. Sic cognovi ex literis, aut in literis. tuis dici potest utrumque recte, sed non eodem sensu, in literis cognoscitur quod in eis est scriptum: ex ipsis cognoscitur, quod ex scripto intelligitur, vel conjectura quadem ex scripto ducitur, ut id neque in literis habeatur, neque sit extra literas. Et Cic. *ad Attic.* Veterem ex literis tuis complexus sum, id est, propter literas tuas & ea quæ de illo ad me scripsisti. Si dixisset in literis, hoc voluisset significare, cum legerem literas tuas complexus sum animo veterem, Connan. *lib. 3. c. n. 10.*

In, articulum sine ulla motus significatione sæpenumero accusativo jungunt. in Prætoris edicto ita scriptum erat; ventrem cum liberis in possessionem esse jubebo, *l. 121. ff. de legat. lib. 1. l. 13. in fin. ff. manumiss. test.* Quo loquendi genere ipsi quoqua Jureconsulti Prætorum verba subsequantes utuntur in *l. 1. §. 1. ff. de Carb. ed. l. 3. §. pen. ff. de jurej. l. 7. cum Rubrica. ff. ut in poss. legat, l. 14. ff. de probationib. l. 2. §. 1. ff. de action. empt.* Eadem figura & In possessionem remanere dicunt in *l. 32. §. si maritus ff. de donationib int. vir. & ux. & in l. 12. §. facti. ff. de captiv. item.* In servitutem remanere, *l. 14. ff. de fideic. libert.* In fugam esse in *l. 14. §. præ eo autem, ff. quod met. caus.* In moram esse, *in l. 8. ff. de novationib.* in relegationem esse *in l. 13. ff. de bonor. poss.* In fructum esse, *l. 40. §. cum fundum ff. de contrah. empt.* In potestatem esse, *l. 1. §. quo ordo in bon. possess.* & apud Ulpian. *Inst. tit. 28.* Cujus locutionis exempla ex antiquis authoribus prompta *Gellius* suppeditabit. Sic & in servitutem factum delictum *in l. 11. ff. de minorib.* In hæreditatem deprehendi *in l 18. §. servum, ff. de stipul. servor.* Et ut breviter absolvam, ejusmodi alia exempla occurrunt *in l. 35. in fin. ff. de ædil. edict. l. 40. ff. de adoptionib l 55. ff. ad l. Aquil. l. 6. ff. de servo corrupt. l. pen. ff. de fugitiv. l. 29. ff. ad Trebell. l. 42. ff. pro soc. l. 2. ff. de l. Rhod. l. 32. §. si maritus, ff. de donat. int. vir. l. 21. § penult. l. 27. l. 31. ff. locat, l. 78. §. cum vir. ff. de legatis. lib. 3. l. 34. ff. de negot. gest.* Nonnunquam etiam cum motu Sexto casui vox in, ab iisdem jungitur: veluti in possessione mitti: in hostium potestate pervenire, in carcere recipi, committere in actione, & his similia, *l. 13. ff. ut in possess. leg. l. 12. ff. qui testam. fac. l. 6. §. ejus qui ff. de injus o, rupto, l. 65. §. Labeo. ff. pro soc. l. 24. §. Cajus, ff. de leg. lib. 2. l. 58. de leg. lib. 2. l. 32. ff. de liber. caus. l. 8. ff. de pollicitationib.* Briss. *in lib. Pareg.*

In Præpositionis elegans usus apud Latinitatis autores, de quo *Gellius* Non semper observatur in dispositionibus Legalibus. De ea pluribus nec omnino ociose *Alberic.* Vide infr. *Licentia*, Spieg.

In dictione, uti solent jurisconsulti, cum nihil in speciem determinant, ut jurare in litem: agere in factum: Vertere in rem. Sicut ex diverso, cum determinatam significare volunt formam, uti solent dictione Ex, ut ex eo facto actionem nasci, *l. 1. ff. de action. & obligat.* Ex lite aliquid probare vel juramento adserere, Hæc omnia evidenter ad parent, si bene perpendas, ex *l. videamus, in fin. & l. seq. item ex l. tutor. rem, ff. de in lit. jurand.* Prat.

In,

In, pro Usque in sæpius, ponitur. In adventum successoris, id est, usqua in adventum, *l. 10. ff. de offic. Proconsulis*. In diem finitæ tutelæ, *l. 13. D. de administ. & peric.* Brisson.

In acceptum ferre opus publicum faciendum, apud Macrum in *l. 7. ff. de l. Jul. repet.* est presribere in codice operum locatorum, opus illud asse ex lega, id ast, ex pactione redemptionis locationisqua perfectum. Id quod lex Julia fieri prius vetabac, etiam opus perfectum ac probatum esset. *Hot. Prat.*

In annos singulos, hoc est, pro singulis quibusque annis stare usumfructum, quomodo sic accipiendum; Justinianus explicat in *l. ambiguitatem. C. de usufr.* Differt autem: in annos decam liber esse jubeatur, & intra annos decam; hoc enim significatur, ut liber asse statim jubeatur: superiore vero novissimus decennii dies spectatur, *Prat. Spieg.*

In annos singulos, quibus in Italia erit, exponit jurisc. in *l. Julia. §. eum quoque. ff. ex quib. caussis major.* Spieg.

In annum, in spatium unius anni.

In antea, pro deinceps, posthac, Imposterum: quasi futurom tempus, non à tergo sequatur, sed ante nos cedat, *lib. feud.* 2. *tit.* 5. juro quód à modo in antea ero fidalis ei, & *titul* 7. Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis, id est, deinceps. *Prat.*

In assem vendere, apud Modestin. *in l. 9. ff. quib. mod. pig. sol.* Connan. sic interpretatur, ut sit pro quota cujusque debiti. Titius (inquit) Sempronio fundum pignori dedit, & eundem fundum postea Cajo Sejo pignori dedit: atque ita idem Tit. Sempronio & Cajo Sejo fundum aundam in assem vendidit, id est, pro quota cujusque debiti: sed ita ut non solidum cuique, sed pars tantum aliqua solveretur; ut, Sempronio si ducenta debebantur, Cajo centum & fundus valuit nonaginta eumque ipsia vendidit in assem, h. e. reducto ad æstimationem assis fundo. Sempronius bessem in ao, Cajus trientem habebit, pro quota scil cujusque debiti portione, i. e. Sempronius sexaginta habebit. Cajus autem triginta. Hæc Connanus *li. 4. c. ult.*

In authoritate esse alicujus, ast ei obtemperara, Dicitur & in potestara esse, Consules fuerint olim in pattum potestate. *Spieg.*

In bello admissum dicimus, quod propter belli caosam admittitur, *l. 1. §. ex incend. ff. de incend. ruin. naufr.* Prat.

In bonis est quod super est, deducto ære alieno. *l. 1. ff. de cession.*

In Peculio ast, quod superast deducto eo, quicquid servus domino, sive qui in potestate ejus sit, debet. *§. 5. inst. Quod cum eo qui in alien. potestat. ·ft.*

Item In bonis, pro in dominio esse Jurisconf. usupat. in *leg. si in idem ff. prodert. l.* Spieg.

In bonis meis esse dicuntur, & jam jam raptoe res, *tex. in l. 2. §. secundo, l. in hac actione, vers. si fugitivus, ff. vi bonorum raptor.* & ex hac l. colligitur discrimen inter ex bonis & in bonis, juncta *l. rem in bonn, de acq. rer. domin.* Spieg.

In bonis asse dicebantur ea proprie, quæ Quiritium jure quæsita aliquo non erant. Itaque inter se illa duo opponebantur, uti docet *Just. in l. unic. C. de nudo jur. Quir. tolend.* & Ulp. c. 1. p. *Instit.* 1. his verbis: in bonis tantum alicujus servus ast, velut hoc modo; si civis Romanus à civa Romano servum emerit, isque traditus ei sit, neque tamen mancipatus ai, neque in jure cessus, neque ab ipso anno possessus sit. Nam quamdiu horum quid fiat. is servus in bonis quidem amptoris est, ax jure Quiritium autem venditoris est.

In capillo puella dicitur, quæ nupta non ast: quia comatæ sine ullo capitis tegmine incedebant; nuptæ capita valato erant, *l. Feud.* 2. *tit.* 24. *§.* 3. Rursus si dominæ vel filiæ, aut sorori adhuc in domo manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit &c. in Lombard. *lib.* 2. *t.* 29. Qui filiam in casa habuerit in capillo, & filiom non reliquerit, &c. Et *Neap. Constit. lib.* 3. *tit.* 27. Et sorores in capillo succedunt. Conjugatæ autem & dotatæ à fratrum successionibus axcludunrur. Obitar atiam notandum, apud antiquos fuisse hanc consuetudinem, ut novæ nopte crines solverent: quud in secundis nuptiis non fiebat. *Optatus* Afer contra Donatistas scribens: Invenistis (ait) hujusmodi virginas, quæ jam spiritualiter nupserant: quasi secundo coegistis ad nuptias: ut crines iterum solvarent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt: ex quibua si alicui maritum morare contigerit, non reperitur illa temporalis festivitas. Hæc ille. Fuit hoc quoque luctus & mœroris argumentum, ut multis ex locia constat: *Ovid.* Trist. 1.

Illa etiam ante lares sparsis prostrata capillis
Contigit extructos ore tremente focos.

Liv. *lib.* 1. Solvit crines & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Notatum atiam dignum est moris fuisse Francorum Regibus, ut filios exephebos Principi alicui vicino condendos mitterent, qui eorum postea quasi Patronus esset. Servos enim Romano mora cum libertatem acciperent, tonderi solitos, val ex uno illo Plauti *dicto in Amphit. act.* 1. *scen.* 1. *fin.* manifestum est: Quod ille faciat Jupiter, ot ago hic hodie raso capite calvus capiam pileum, l. e, liber fiam, Paul. Diac. *de gest. Langobard. lib* 6. *c.* 37. Circa hæc tempora Carolus Francorum Princeps, filium suum ad Luitprandum misit, ut ejus (juxta morem) capillum susciperet: qui ejus cæsariem incidens, ai pater effectus est, multisqua regiis muneribus donatum genitori remisit, *Prat.*

In caducum parietem inclinare, quid sit. exponit pulchre *Erasm.* Roterodam. in *Chiliadibus*.

In Calandas possidera, *l. 12. ff. de precario.* id est, usque in calendas, ut *l. 56. §. Qui ita. ff. de verb. obl.* Briss.

In capita, in singulos, singulatim, Liv. *lib.* 2. ab urbe: Extulit eum plebs, sextantibus collocatis in capita. id est, quisque collocavit sextantem, & contulit. Sic apud Justin. *tit.* 1. *lib.* 3. *Inst.* Convenienss esse visum est non in capita, sed in stirpes hæreditatem dividi. Itaque succedere in capita, est, pluribus qui sunt ejusdem gradua, hæreditatem in æquales partes dispescendam, id est, dividandam competera, *Zu gleichem theil erben*, l. post consanguineos, *§. hæreditas, ff. de suis, & legit. hæred.* Imperator in *Aut. de hæred. ad intest. ven. §. si vero neque fratres, vers. si autem plurimi.* Si fratrum filii inter se non aliter, quam in capita succedere debent. Et hoc suadet æquitas naturalis, na, qui sunt conditione & gradu pares, ad lucra possessoria impariter nulla justa ratione vocentur. Qua de re effuse tractat *Zasius* in Intellectibus & Responsis suis, absurdam indicans hanc collectionem: Fratrum filii patruo extante, inter se in stirpes succedunt, ergo simpliciter in stirpes succedunt. Nam qualitas succedendi, in antecedente & consequante variat. Stirpalis enim successio filiorum fratrum cum patruo ex qualitate privilegii

legii nititur, quæ in ſolis frattum filiia non eſt recepta. Sic Azo Præceptor *Accurſii*, bene & recte docuit: cujus ſententiam diſcipulus, ut Gloſſis probavit, ita in reſponſis, ſeu conſiliis, ab eo diceſſit. Sed palam eſt, & quæſtum & lucra judicium ſæpe fallere. Imperator noſter Carolus V. divæ memoriæ anno 21. & anno 29. ſtatuit pro opinione Azonis, Nerelio Procancellario, Conrado Peutingero, Matthia Heldo, Hieronym. Veho, Wolffgango Braninero, Nicolao Ribezeno. tum multis aliis doctis viris, ejuſmodi conſtit. revocandam magis, quam ſanciendam, nobiſcum ſentientibus: Suam interim Accurſiani, ut communem, mordicus tenebant. Id æquitatis cum à mantiori, tum patrono ſtrenuo *Zaſio*, quod & res ipſa erat, ab uno ſcilicet *Accurſio*, qui ſæpenumero labitur, pendere: Conſtitutionibus interim æquitate, litera, naturaque poſthabitis videbatur eſſe graviſſimum. In ſtirpes vero ſuccedere, eſt liberos parentum ſuorum partem bæteditatis adiſci, quam ipſi ſuperſtites adſecuti fuiſſent. Hæc ſucceſſio ſtirpalis, quæ & parentalis vocatur, rectè à melioribus interpretibus juris eſſe privati dicitur. Siquidem Imper. *in dict. Authent. §. ſed & ipſis*, maniſeſte volut, quod fratrum filii nullo alio caſu in locum parentum ſuccederent quam ubi cum eorum propriia patruis vocarentur. Imper. verba ſic habent: Quandoquidem inquit, fratrie & ſororis filiis tale privilegium dederimus, ut in priotum parenium ſuccedentes locum ſoli (in tertio conſtituti gradu) cum his, qui in ſecundo gradu ſunt, ad hæreditatem vocentur Nam aliaa jure communi à ſucceſſione excludebantur. Igitur qui vel conſulunt vel judicant, pari inter ſe exiſtentes gradu ejuſmodi etiam ſunt relicti duntaxat nepotes. *§. ſi qua igitur, verſ. in hoc enim ordine.* Jure proprio turos, in quacunque ſucceſſione, in ſtirpes ſuceedere debere, non modu contradicunt veritati, ut *Zaſius* ait, invictæ apertiſſimiſque textib. fulcitæ, ſed etiam naturalem æquitatem tollunt. Denr ergo manus hac in parte Accurſiani, & cum Sulpitio Juriſconſ. in gratiam redeant, h. e. ut ille, ad æquitatem omnia perpendant, vide infr. *Legitima* Spieg.

In capita dividi dicitur hæreditas, quæ tot in partes, quot ſuccedentium capita ſunt (id eſt, perſonæ,) dividitur: ut ſingulis perſonis ſingulæ partes attribuantur; in ſtirpes vero, cum tot in partes dividitur, quot ſuorum naturalium, ex quibus ſuccedanei extant, capita ſuere, id eſt, in cognationia latera & partes, *Prat.* ex *Hot.*

In Capitolium aſcendere, formula eſt conditionis apud Juria noſtri conſultos pervulgara, quam ex triumphantium more deductam arbitror: quaſi quis dicat, Si triumphans in Capitolium aſcenderit. Cic. *Verrin.* 7. At etiam qui triumphant, eoque diutius vivos hoſtium duces ſervant, ut his per triumphum ductis pulchetrimum ſpectaculum fructumque victoriæ populus R. percipere poſſit: tamen, quum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem jubent, idemque dies & victoribus Imperii, & victis vitæ finem facit. Atque hæc quidem olim ſic ſcripſeram. Nunc audio me à quibuſdam bonis viris hac de re accuſari, quaſi conditionem illam, quæ libero & poteſtiva eſt, fortuitam faciam. Lepidos homines: quaſi vero qua quidque ſententia primum dictum ſit, eadem ſemper uſurpetur, neque alias ad res transferri poſſit: ut quod de Capitolio, triumphi reſpectu quondam dictum ſit, id poſtea ad quotidianam Capitolii aſcenſionem traduci nequeat, *Hotomann.*

In caput alterius torqueri, eſt in alterius diſcrimen, vel alterius periculo torqueri, Ulp. *in l. 1. ff. de quæſtionibus* Neque ſervi in dominorum, neque liberti in patronorum caput torqueri debent, quod idem ſcribit in *l. 2. 3. & 10. §. poteſt.* Cicero autem plane in dominum dixit, & in Miloniana, & Cæliana, & in Partit. De noſtrorum, inquit, majorum inſtitutis, qui cum de ſervis in dominos quæri noluiſſent, &c. *Hotoman.*

In caput præcipitari, pro exturbare ædibus (noſtri dicunt, *die Stage Zeigen*) vel potius quem funditus perdere eſt: *Gar umſturtzen*, ut de præobætatis dicitur, *Spieg.*

In cauſam deſcendere. Lege ſubſcribere.

Incerti appellatio duplex. Eſt enim quoddam, quod etſi nobis certum eſt, in rei tamen veritate certum eſt. Aliud autem, quod non nobis tantum, ſed per ſe quoque ſimiliter eſt incertum. Prioris exemplum eſt in *l. hac venditio, §. hujuſmodi, ff. de contrab. empt.* Alterius incerti ſpecies eſt, in *l. quod tamen, §. Pompon. ff. de arbitru.* Vide ſupr. in voce *Certum.*

In commiſſum cadere, eſt alicubi aliquid vehendo, vectigal non ſolvere; de quo tractat *tit. C. de vectig. & commiſſis*, Prat.

In commune redimere, vide Julianum in *l. ſi communi ff. de ſervitute præſt. ruſt.* Spieg.

Inconcilsari eſt idem quod accuſari, inſimulari, in concilium vocari. Plautina dictio: quemadmodum inforari, apud eundem in forum vocari: cui tamen ſubeſt inverecundi, nobilis & in prætextati verbi ſignificatio. Jo. Baptiſt. *in comment. Epiſt Sidon. Apoll ad Rioch. lib.* 1.

In conſilium ire dicuntur judices, cum aut capita conſerunt, aut interiore conſilio inſtrumenta liria percenſere aggrediuntur, *Spieg.*

In continenti, locutio eſt juriſconſultis familiaris: idem ſignificans, quod ſine ulla temporis intermiſſione, è veſtigio, extemplo, continuo, Ulpian. *l. 23. §. 1. ff. ad leg. Juliam de adulter.* Quod ait lex. in continenti filiam occidat, ſic erit accipiendum, &c. Scæv. *l. 135. §. 2. ff. de verbor. obligat.* Deinde in continenti inter utrunque convenit, ut intra Calend. &c. Aliquando tamen in continenti, cum aliquo moderato ſpatio interpretamur, *l. 1. §. in rem ſi ita legatum. ff. ad legem Aquiliam.* At in *l. Julia de adulteriis in* continenti filiam dicitur occidiſſe pater, dum eam εγγῳ ιδγῳ deprehenſam, una cum Adultero, uno ictu atque impetu occidit: & ſi profugerit filia, dum adulterum occidit, interpoſitis tum horis apprehenſam, in continenti occidiſſe etiam dicetur, *l. 23. §. fin. ff. eod.* In continenti, quod ad pacta quæ inſunt, exponunt Jureconſulti. & Impp. in ingreſſu contractus, vel ante contractum, aut ſtatim poſt. *l. 7. §. quinimo. ff. de pactis, l. 3. Cod. de adil. act. l. 21. Cod. de uſurp. l. 27. C. de pact.* Cui opponitur poſtea, & ex intervallo, *l. 72. ff. de contr. empt.* Prat.

In creditum ire dicitur, non qui rem ſuam, ſeu certam ſpeciem vindicat, ſed qui in perſonam agit, ut ſibi ſatis fiat, *l. Procuratoris. §. penult. de tribut.* tametſi per Prolepſim ſimpliciter pro credere accipiatur plerunque, ut in *l. 2. §. mutui ff. ſi cert. pet. l. ſervo invito. §. fin ad Trebel.* Lege, *Credere*, Adi *Old.* explicantem *l. 2. ff. de reb. credit. Actio. 17. Claſ.* 4. Spieg. Alphenus *l. in nave. ff. locari* duo hæc, in creditum ire, & dominum

minium retinere, tanquam contraria inter se opponit.

In creditum possidere dicitur, qui in possessionem pignorum debitoris, ex decreto Prætoris missus est, *l. à divo, §. si pignor. ff. de re jud.* Spieg.

In damno non versari, apud Ulp. *in fin. l. qua utiliter, de negot. gest.* Spieg.

In diebus illud facito, ita conditione data, si nihil præterea sit adjectum, in biduo conditionem impleri oportet, *lib. 217. §. 1. d. verb. sign.* Prat.

In diem, & longam dilationem, & spatium unius dici tantum notat: quod Accursius non animadvertit, clara *Ulp.* verba, in *l. 3. de Procur.* futili interpretatione obscurans, *Spieg.*

In diem & ex die: utriusque enim idem conceptionis jus est, ut vult Ferretus *tit. de verb. oblig.* vivere, idem quod, ex tempore vivere, neque habita dierum aut horarum actione, Erasmus *in Chiliad.* significantius interpretatur: or in diem vivere, sit præsentibus rebus contentum vivere, atque ex parato minime sollicitum de futuris: additque ejusmodi vitam seu felicissimam omnium probasse Christum. *Spieg.*

In diem deberi dicitur, quod die certa dari debet. Sic in diem debitor, in diem debitum, in diem obligatio, in diem stipulari, ex ff. *Brisf.*

In diem pro ex die, *l. 9. ff. de hered. inst. l. testamento, 5. ult. ff. de man. testam.* alias pro ad diem. *Prat.*

In duplum ire, Cicero *in ea pro Flacco* dixit, opinor, pro sponsionem facere alterius tanti, quanti lis esset: Frater meus, inquit, decrevit, ut si judicatum negaret, in duplum iret, *Hotom.*

In æquo est, dolor amissæ rei, & timor amittendæ, autor Seneca *Spieg.*

In ea causa est, hoc est, sic cum eo habet, *l. 3. ff. de injur.*

In ea causa est, id est, in ea ratione juris versatur, *l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. oblig.* Oldend.

In ea causa est, hoc est, in ea conditione negotium versatur, *l. de atate §. qui tacuit, ff. de interrog.* Oldend. Prat.

In eadem causa esse, verbum est Jurisconf. *Ulp.* Si quis quenquam in judicio sisti promiserit, in eadem causa debet sistere, id est, in eodem statu, & eadem conditione. Caput est *leg. 11. si quis caut.* Sic Paul. *l. seq.* Non videtur in eadem causa sisti: Quære, Sistere in eadem causa, *Spieg.*

In facili, & in difficili esse, pro facile vel difficile cognitu atque explicatu Tryphon. *l. in confirmando, 8. ff. de conf. tut.* Quod in facili est, si pater proximo mortis tempore non jure tutores scripserit, Scæv. *l. Gallus, 29. §. ult. ff. de lib. & posth.* ille casus in difficili est, si filium habeas & nepotem, &c *Hot. Prat.*

In facto positam esse quæstionem juris, id est, jus definiendum esse secundum circumstantias facti, *l. ex plagu, §. in clivo ff. ad legem Aquiliam,* Oldendorp. Prat.

In factum agere fere dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula, *Oldendorp. Prat.*

In factum actiones dicuntur generales persequendi formulæ quasi conceptæ in totam seriem facti, quod specialem non habet nuncupationem, *Oldendorp. Prat.*

In familia retentos, qui in potestate mansit, *l. vrutte. ff. de adqu. vel amit. hered.* Oldendorp.

In familiam nubere dicebatur mulier, ut scribit *Hotoman.* cum id genus matrimonii contrahebat, quo mater familias fiebat, hoc est, quo in viri manum conveniebat, *leg. cui fuerit, 15. ff. de cond. & demonst. & l. si dies 21. ff. quando dies legat. l. qui filium 4. ff. ubi pupill. educ. deb. l. uxorem, 41. §. test. ff. de legat. 3.* Cic. *in ea pro Cælio.* Cui, cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Cælius tam conjuncta fuit? *Prat.*

In fide alicujus esse, idem est quod feudum tenere ab aliquo; fides enim auxilium & tuitionem significat, Budæus in *l. Herenn. de evict.* Prat.

In folle offerri pecunia dicitur, quæ sine numeratione & ulla ratiocinatione, tanquam in marsupio inclusa offertur, Callistr. *l. 82. ff. de condit. & demonst.* qui si reliqua reddiderit, liber esse jussus est, non utique si in folle reliqua obtulerit, liber erit; non enim testator hoc sensit: sed illud ut rationes reddat, quomodo servus reddere solet. Erasm. *in Adag. Cent. 9. chil. 4.* in folle exponit, implorare, inexplicate, & confuse: sicut qui syngraphas, & pecunias sacculo inclusas offere, *Prat.*

In formula cretionis hæc verba erant, in centum diebus, quæ sic accipienda sunt, ut centesimus dies contineatur, *l. 1. §. inter. de success. edict.* Prat.

In fraudem fieri dicitur, quod vere inter partes agitur, sed alterius fraudandi causa, ut cum pater alienat bona, filios in legitima portione defraudandi: vel reus, ut lucrum fisco diminuat; Hujusmodique contractus ipso jure valent, licet ab eo, in cujus fraudem facti sunt, possint rescindi.

In fraudem autem legis quid fieri dicatur, docent *Paul.* & *Ulp.* de legibus. *Spieg.*

In fraudem legis facere, affine est ejus, quod est, contra Legem facere, *l. contra legem. de legibus.* Spieg.

In fraudem legis Æliæ Sentiæ, in fraudem creditorum, *l. sciendum, ff. de manumiss. testam.* Old.

In fructibus quod dicitur, hoc & in pensionibus urbanorum ædificiorum intelligendum erit, *l. cum servus, de legat. 3.* Oldendorp.

In fructu id esse intelligitur, quod ad usum hominis inductum est, neque enim maturitas naturalis hic spectanda est: sed id tempus, quo magis colono dominove eum fructuum tollere expedit: autor Jabol. *l. pen. ff. de usu & usufr.* Spieg.

In fructu esse hominem, Caius inquit, absurdum videbatur: cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparaverit, *l. pecudum de usur. §. in pecudum. 39. instit. de rer. divis.* Spieg.

In gleba vindicare quid sit, Gell. *l. 9. docet & Bud. in prior. Anno.* Spieg.

In gradu esse, vox est ad dignitatem pertinens, *l. sacrosf. C. de episc. & cler.* Spieg. Prat.

In hæreditatem legitimam non concurrere, *l. filio, ff. de inoffic. testament.*

In hypothecis vindicare, est per hypothecariam actionem petere, *l. fidejussor. §. Lucius Titius, ff. de reb. dub.* ex copia *Dn. Oldendorpii*, Spieg. Prat.

In imaginariam servilem causam deduci, vide *l. 3. ff. de capt. minat.*

In integrum restituo. Boni Prætoris est potius restituere litem, ut ratio & æquitas postulabit, quam actionem famosam constituere: ad quam tunc descendendum est, cum remedio locus esse non potest, Marcell. *in l. Div. Antonin. ff. de in integ. restit.* Spieg.

In Julii, pro in ædibus Julii; figura è Græci sermonis

In potestate habere, id est, in cura, & administratione. Sic dicitur Episcopus Ecclesiæ fundos habere, in potestate, *c. 1. de rebus Eccles. non alien.* Tutor quoque in pupilli caput potestatem habet, id est, authoritatem *inst. de tut. in prin.* Unde & alibi sua potestate quid fecisse dicitur, quod propria authoritate fecit, ex *Alciat.*

In potestate habere & alienare tanquam adversa opponuntur, Liv. *lib.* 8. Minutia Vestalis cum decreto Pontificum jussa esset sacris abstinere, familiamque in potestate habere, facto judicio viva de fossa est, *Prat.*

In potestate, manu, mancipiove, Ulpian. *tit.* 24. Et qui in potestate, manu, manci, iove est scripti hæredis, sub conditione legari potest: item, Ei cujus in potestate, manu, mancipiove est hæres scriptus, legari non potest. Potestatem de filiofam. Manum da matrefam. quæ in manum convenit, Mancipium de servo intelligit. *Hotoman.*

In præsens exponit *Valla*, id est, in præsentiarum: quod adverbium, teste *Glareano*, nusquam apud veteres reperias: quamvis etiam, eodem judicante, *Perottus*, atque adeo nostra ætas sæpe eo utatur, *Ulp.* Cur noceat ei, inquit, qui respondit, quod in præsentiarum videbatur, *leg. de atate*, *§. ex causa ff. de interrog. act.* Spiegelius. Vid. Impræsentiarum.

In præsentiam, id est, donec sit præsens. Hæc enim est natura Præpositionis junctæ accusativo casui, ut cum *Virg.* dixit,

------*In lucemque tulisset.*

id est, usque ad lucem. Hoc à *Servio* animadversum, *Alciat.* etiam indicavit, *Spieg.*

In primis, modo ante omnia, modo pro præcipue, excellenter, utriusque significari exemplum apud *Pompon.* extat *in l. 2. de orig. jur.* alterum mox à princ. alterum *in §. fuit autem*, Spieg.

In pro cinctu esse, significat id, quod Barbaris in fieri, hoc est, in potentia propinqua.

In procinctu factum testamentum dicitur, quod miles pugnaturus nuncupat præsentibus commilitonibus. *Festus*, vide Endo procinctu, *Hotom.*

In pubertatem pro intra pubertatem, in *l. 2. ad fin. ff. de vulg. & pupill* In annos, pro post annos 10 *l. 41. §. pro harede, ff. de fideicom. hared.* Briss. *in parerg.*

In publicum deduci intelliguntur, & qui magistratibus municipalibus traditi sunt, vel publicis ministeriis, *l. 1. ff. de fugit.* Prat.

In re disceptare, pro justa judicare, *cap. fram §. judex, extr. de verb. sign.*

In re permittere, pro in possessionem ingredi, *l. cum unus, ff. de bon. aut. jud. poss.* Alberic. Spieg.

In præsenti, in ipso opere, h. e. in re ipsa, *l. de pupill. ff. de nov. oper. nunt.* Alias pro in præsentia usurpatur ad Ulp. *l. 1. ff. de solut.* Sed constituta in re præsenti, h. e. statim atque solutum est, *Prat.*

In rem præsentem venire, *auff den augenschein geben.*

In rem suam fidejussor, pro reo principali habendus est, *l. 7. & si fidejussor. ff. de pact.* Alberic. Spieg.

In rem & in personam, locutiones sunt Jurisconsultis familiares, quarum illarum utuntur. quum indefinite ac sine personæ ullius notatione aliquid factum esse significant; hanc vero quum certa persona definita veluti in *l. 5. §. 2. ff. de const. pec.* Quod exigimus, ut si debitum, quod constituitur, in rem ex actum est: non utique ut is cui constituitur, creditor sit; item quum *Ulp.* ait actionem metus causa in rem esse scriptam, nec personam vim facientis coercere, sed adversus omnes restitui, *l. 9. in fin. ff. quod met. caus.* & alibi, h. e. in *l. 7. §. 3. ff. de pact.* Pactorum quædam in rem esse, quædam in personam: illa, quoties quis generaliter paciscitur ne petat: hæc quoties ne à persona petat. item in *l. 10. ff. de oper. nov. nun.* Operis novi nunciationem in rem fieri, non in personam. Cic. *lib. de invent.* 2. Sin autem non in hominem certum, sed in rem aliquam causa dimovebitur, ut in hac eadem re, &c. item apud Ulp. *in l. 4. §. 19. ff. de dolo except. l. 1. §. ult. ff. de interd.* Senec. *in ludo.* Ne videar in personam, non in rem dicere sententiam, *Hotoman.* & *Prat.*

In rem versum videtur, sive ipsum, quod servus accepit, in rem domini converterit: veluti si triticum accepit, & ad ipsum in familiam domini cibariorum nomine consumpsit: aut si pecuniam à creditore acceptam dominico creditori solverit *leg. quod servus, ff. de in rem vers.* Oldend.

In rem versum intelligitur, quicquid necessario vel utiliter in negotia patris aut domini versum est, à filiofamilias, vel servo aut etiam quolibet alio. *l. si pro patre*, *§. versum autem*, *leg. servus si in rem. in princ. ff. de in rem vers.* Oldend. & vide infr. *versum in rem.*

In rerum natura dicitur infans esse, conceptus in rebus vero humanis, si non editus, saltem vivens in utero matris, *l. 1. §. 6. in fi. & l. 8. de suis & legit.* Quod in reb. humanis est, in rerum quoque natura est: Non autem quod in rerum natura est, id omne in rebus humanis est, *l. 1. de har. vel act. vend.* Mortui in rebus humanis non sunt; ita enim scripsit *Epist. lib.* 10. *Senec.* Qoamvis fructus operis peracti nullus ad defunctum, exemptumque rebus humanis pertineat; ipsa tamen contemplatio futuri operis juvat. Desinunt etiam mortui esse in rerum natura. *l. 56. §. 6. de har. inst.* Quid igitur mirum, eos qui mortui nascuntur, appellari nunquam liberos potuisse? *l. 129. de verb. sign.* Quod igitur *Celsus* ait, eum qui prægnantem reliquit uxorem non videri sine liberis decessisse, id ad eos liberos referendum est, qui si non in rebus humanis, saltem in rerum natura sunt, *l. 18. quand. dies*, *l. dict. c. 7.* Rævar. *l. quis pragnantem. ff de reg. jur.* In rerum natura quædam sunt, quædam non sunt. Hæc autem quæ non sunt, rerum natura complectitur, quæ animo succurrunt tanqu m Centauri, Gigantes, & quicquid aliud falsa cogitatione formatum habere aliquam imaginationem cœpit quamvis oon habeat substantiam, Rævar. *l. ben. fid. de reg. jur.*

In sacris manere, *l. filia Cod. de collat.* in sacris retineri, *l. 3. C. de bon. matern.* in sacris esse, *l. 2. C. de bon. qua lib.* in parentum sacris. consl. *l. ult. C. de inoffic. testam. l. ult. C. ad Tertyll.* juris autores de filiis qui in familia & potestate patris adhuc sunt, usurpant. Sicuti eos qui per emancipationem aut alias exiverunt è familia & potestate patris, dicunt sacris vinculis exolui, *l. 1. C. de offic. prat.* E sacris paternis dimitti, *l. quidam C. de fideic.* A sacris paternis absolvi *l. de emancipatis*, *C. de legit. hared.* Duaren, *ad tit. solut. matrim. sub cap. Qua sint impria.*

In servitutem petere, *leg. in servitut. ff. de bon. lib.* Alber.

In sinu meo habui, pro in potestate ac fide mea, apud Scævolam *in l. test. faciebat. de prob.* Quod enim alterius fidei committimus, in sinum deponere dicimur. Vide *Erasmum* explicantem proverbium, in sinu gaudere, *Spieg.*

In solutum dare, pro solvere, apud Paul. *in l. 6u. ff. de sol.* Hotoman.

In sortito esse, id est, in incerto & ambiguo, ut inveniri non possit. jure nostro rarum est, ut judicium per sortes admittatur, nisi cum res adeo perplexa incertaqua est, ut alium exitum non habeat. l. *si duobus. C. communia de legat.* Vide Alciat. *libr. 5. Parerg. c. 22.* Spieg. Prat.

In Stirpes succeditur, quum hæreditas non in succedentium singula capita & personas, sed in cognationis latera & partes dividitur. In capita vero, quum in tot partes secatur, quot succedentium capita & personæ reperiuntur: qua de re vide Imper. *§. 6. de hær. quæ ab intest.* Vide in capita, *Hotoman.*

In suis hæredibus habere, hoc est, suorum numero, *l. 78. §. 1. ff. de Reg. juris.* Briss.

In tabulas referre, id est, scribere in tabulis, & ut dicunt: in Registro, sylv. *Spieg.*

In totum pro omnino in *l. 1. §. 1. ff. de suis & legit. 77. de divers. reg. jur. l. 60. §. pen. ff. de ritu nupt.* Briss. *in Parerg.*

In tutelam suam venire mas dicitur qui ephebus, id est, pubes, esse incipit, anno scilicet ætatis decimo quarto? fœmina vero viripotens appellatur, hoc enim in fœmina, illud in mare ponitur ab Ulp. *in l. 5. §. 2. ff. quibus ex causis in poss.* Ait Prætor, si is pupillus in suam tutelam venerit, eava pupilla viripotens fuerit, & recte defenderit, &c. idem *l. 50. ff. de leg.* 3. Quum filiosam. ita legatur, Quum is in tutelam suam pervenerit, pubertatis tempus significatur, Cic. *lib. de Orat.* 1. Negaretque nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam venisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, idem in Bruto, Quum is hoc probare vellet, M. Curium, quum ita hæres institutus esset si pupillus ante mortuus esset, quam in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse, *Hot.*

In utero qui est, non est pupillus, *l. non est, ff. de verbor. signific.* tametsi animal esse videatur, *l. 1. §. proximus, ff. de unde cogna. l. negat. de mort. infer.* Nam qui in utero est, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo tractetur, *l. qui in utero, ff. de statu hom.* Alberic. Spieg.

Invè, vel pro in. Invè eum locum, *l. 1. ff. ne quid in loco sacro, l. 2. ff. ne quid in loco publ.* Invè litore, invè ripa, invè stipulatum ejus, invè vinculis, ff. ex *Briss.*

Invè se, pro vel in se, *l. 9. §. si quis judex, ff. de recept. qui arbitr.* Brisson.

Inædificata *Livius* dixit auctore, Turneb. *lib. 1. advers. c. 29.* quæ aliquo in loco ædificata sunt, sed cum in loco dixit, significavit ædificia è privato in publicum procurrentia, & aliquid loci publici occupantia: *Plutarcho* teste, cujus verba sunt, ἀνατρέπων δὲ καὶ κατεβάλλων ὅσα προβαίνοντα εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα. Immolita autem sunt, quæ quis uspiam molitus est, Si quis igitur privatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut mœnianum projecisset, eum id demoliri & diruere, tollereque Cato jubebat. Vide *Immolitus.*

Inædificare elegans verbum apud Ulp. *l. sed etsi de usufr.* Sed etsi, inquit, quid inædificaverit, postea eum neque tollere, neque refigere, *Spieg.*

Inane proprie vacuum significat μεταφορικῶς verò quod est sine vi, sine effectu, *l. 19. ff. de contr. tab.* inanis reus, qui solvendo non est, Paul. *lib. 2. Sent. tit. 15.* inanis stipulario i. inutilis & inefficax propter exceptionem, *l. penult. ff. de condict. ob turp. caus.* inanis etiam stipulatio nullius momenti. ex qua actio non datur, *l. 39. ff. donat. inter vir. l. 42. §. pen. solut. matrim.* & apud Valer. Max. *lib. 8. cap. 2.* Eodem modo inanis obligatio in *l. 8. §. Marcellus, ff. ad Vellejan. l. 95. §. aliquando, ff. de solut.* Brisson.

Inane nomen hæredis habetur, cùm hæreditas relinquitur immensis [illegible]nationibus exhausta, Gothofr. *ad l. 3. C. de inoffic. donat.*

Inanes tabulæ & inane Chirographum post solutam pecuniam *l. 27. ff. de furt. l. ult. ff. ad exhib. l. ult. si debito persoluto, in Cod Theod.* Sic & Inanis scriptura & Inanis epistola *in l. 39. ff. de dolo, l. 12. ff. de prob.* Et inanis cautio nulla secuta numeratione *l. ult. C. si pignor. conventio.* Brisson.

Inane nomen hæredis, nudum & sine re, *l. 3. C. de inoff. don.* Brisson.

Inanis & nulla constituitur actio propter inopiam adversarii, *l. 1. ff. de dolo malo*, item propter exceptionem. *l. lecta, §. pen. ff. si cert. pet. l. Stichum, §. aditio, ff. de solut. leg. si duris stipuler. ff. de verb. oblig. l. quamvis, §. Marcell. ff. ad Vellejan.* Cujac. *ad leg. eleganter, §. quasi nulla actio, ff. de dolo malo*, vide & *l. 6. ff. de dolo, l. 24. ff. de li. caus. l. 24. ff. mand.* Paul. *lib. 2. sent. tit. 15.* Brisson.

Inargentati lecti, ex ff. *Brisson.*

Inargentatum, sicut inauratum, hoc est, argento & auro illitum, tectum.

Inarguta sententia, Ulp. *in l. hoc SCtum. §. si pecunia*, quam sententiam & *Celsus* scripsit, quæ mihi non inarguta videtur, hoc est, ut vulgo dicunt, ratione fundata, *Spieg.* Brisson. *ex l. 5. de usufr. earum rerum.*

Inateres duorum fratrum uxores Græcis inter se vocantur: Sicuti Ælii, vel etiam Aelii dicuntur, quibus duæ nupserint sorores. Sororis autem meæ maritus, non habet speciale nomen, quo illum appellem: nec uxoris frater. Daer mariti dicitur frater. At Soror vocatur γάλως, à nobis dici potest Glos. Frater meus, Levir est uxori meæ, Vide Rhodig. *c. 24. lib. 28. & Oldend.* in Copia, quo loco nomina Adfinium judicans, pro inateres, voce Græca, vitiosè legitur. Inatrices, *Spieg.*

Inauditus, ἄκριτος, non auditus, qui causam non dixit: cujus audita defensi non est, Ulp. *l. 2. ff. ad leg. Corn. de sicar.* inauditum filium pater occidere non potest. Suet. *in Galba.* Quosdam claros ex utroque ordine viros suspicione criminis inauditos condemnavit: Inaudita causa quenquam damnari, æquitatis ratio non patitur, *l. 1. ff. de requir. reis*, Prat. ex Hotoman. Brisson.

Inaugeri causam *in l. divi fratres 27. §. quod si is 2. ff. de liber. caus.* qui accipiendum, *Accurs.* intactum reliquit: Alii lectionem immutarunt, & agi causam reposuerunt, Ja. Cujac. *lib. obser. 6. c. 27.* inaudire, divinat legendum. Equidem Florentinam lectionem, quæ temere immutanda non est, retinendam censeo, ut sit sensus, differendam causam & sententiam ob absentiam ejus, qui de libertate sua litigabat, & vox, Enim, adversativæ nota erit, ut & alibi passim, *Prat.*

Inauris quod à Græcis dicitur enotion, ornamentum est ex auribus fœminarum dependens, Plaut. *in Menæchm.* Inaures da mihi faciendas, Isidor. *lib. 19. Etymol. c. 30.* apud Ulpian. *in l. 27. ff. de aur. arg. leg.* Inaures putat ab aurium foraminibus ita nuncupatas, ex quibus pretiosi lapilli pendebant. Solebant enim veteres foratis auribus gemmas, & lapillos inserere, Tertul. *in lib. de habitu mulieb.* Graciles, ait, aurium

tutes Kalendarium expendunt. idemque auctor eodem libro anxie forati margaritas consuevisse, ut penderent, scribit. Sed & in *lib. de Pallio*, aurem foratu effeminari quæritur, *Plin.* quoque *lib. 9. c. 35.* de elenchis loquens, Hos, ait, digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum, gloria est. *Briss.* idem docet apertè *D. Hieron.* sic enim *in Epist.* quadam Demetriadi scribit: Ut taceam de inaurium preciis, candore margaritarum, rubri maris profunda testantium, smaragdorum virore, cerauniorum flammis, hyacinthorum pelago, ad quæ ardent & insaniunt studia matronarum. idem *Hieronymus* eleganter de Romanis matronis, *in vita B. Marcella vidua Romana* differens, sic ad virginem principium scribit: illæ solent purpurisso & cerussa ora depingere, sericis nitere vestibus, splendere gemmis, aurum portare cervicibus, & auribus perforatis rubri *maris preciosissima* grana suspendere, fragrare musco mure, maritos ita plangere, ut tandem dominatu eorum se caruisse lætentur. Eoque etiam spectat, quod sic in *libro de habitu virginum* Cyprianus scribit, Rævard. *Variot. lib. 1. c. 4.*

INCÆDUUM, quod non cæditur, *Sch.*

INCALASCENS in eo sexus, id est, qui in eo prævalet, ex *Brisson.*

INCATARE, vel verbis vel rebus adjunctis, aliquid sopra naturam moliri. Priscis persuasum erat, prodigiosam inesse vim vocibus incantatorum: adeo, ut mysticus quoque Psalmus mentionem faciat venefici incantantis sapienter. A nostris incantatio, hoc est, actus ipse incantandi, inter infames numeratur. Adi Bartol. *in l. 1. C. de malefic. & Mathem.* Spieg.

INCANTATIONES an sint prohibitæ & punibiles. Bart. *in l. 1. C. de mal. & math.* Prat.

INCAPAX ab indigno ita à quibusdam distinguitur, ut incapax is sit, cui capiendi jus non sit, ideoque ei relicta ab initio inutilia sint, & apud hæredem remaneant, sine onera veluti Spurius, indignus autem, cui quæ relinquitur ipso jure valent, sed ad fiscum plerunque transferuntur, vel ad hæredem, vel ad aliam personam cum onere, *tot. tit. ff. de his qui, ut indign.* vide Bart. *ad l. fin. ff. eod.* Prat.

INCASSUM id ast, sine caussa, quasi sine cassibus sina quibus venatio est inanis, *Spieg.*

INCAUATO, hoc est, atramento, falsum deprehenditur, *Auth. de fid. instr. §. 1. Alber.*

INCAUTE factum, pro infecto habetur, *l. 1. §. 1. ff. de his quæ in testam. del.*

INCAUTA negligentia, ex ff. *Brisson.*

INCENDIA val fortuito fiunt: vel culpa inhabitantium: vel consulto ac malitiosè, ut sunt quæ fiunt seu inferuntur ab incendariis, ex ff. *Brisson.*

INCENSUS, qui censum professus non est: qui bona incensum non detulit, *Briss.*

INCANSUS, qui dolo non est professus bona sua. is olim ax lege Servii regis publicè vanibat, & virgis cæsus servus fiebat, ut testis est Dionys. *lib. 4.* & Cicer. *pro Cecinna.* Sed & si quis apud censorem non fuisset professus omnia bona sua, contrahere dicebatur gravissimum crimen sensus fraudati, *l. 53. de judicm l. 1. C. de quæst.* quanquam arrori ignosceretur, & venia daretur ad censum emendandum, ut indicat Ulp. *l. 4 §. 1. ff. de censib.*

INCENDIARIUS. Incendiarii dicuntur, qui ob inimicitias vel prædæ causa, incenderint. De his eorumque pœnis, in 17. *tit. lib. 5. Decret.* & *in l. capitalium, §. incendiarii ff. de pœnis* tractatur, *Auch.*

INCENDIO consumptæ, absumptæ, exarsæ, exustæ, ædes, villæ domus, res, insulæ, ex ff. *Brisson.*

INCANSITI qui sint, vide *l. unicam, C. de classicis, lib. 11.*

INCENSORES messium, ex ff. *Brif.*

INCANAUS apud Ulp. *tit. 11. Regul.* qui censum professus non est; seu qui bona in censum non detulit, Cicer. *pro Cecin. & pro Flacco*, Briss.

INCANTIVUM significat appetitum, *cap. ut clericorum de vita & hon. cler.* Jo. Bell. *Etymol.*

INCERTA dicuntur, quæ non in specie, sed in genere proferuntur, veluti, Fundus, homo, Triticum *l. hæredes 25. §. si incer. 10. ff. famil. ercisc. l. cum incertum, 113. ff. de legat. 1. l. in ratione, 30. §. incerta, ff. ad leg. Falcid.* Hot. Prat. Hinc.

INCERTA Nomina dicuntur esse obligationes scriptæ, quarum solutio certum tempus non continebat. Hoc enim agebat fœnerator, ne tempus solutionis insereretur instrumento; ut tandem posset, quoties vellet, petere, & semper imminere debitoris, qui, ut se posset à tali onere levare (nam æris alieni comes est miseria, ut dixit Chilon) cogebatur optare mortem patris. Verum post Senatusconf. Macedon. sciunt tales creditores, nullum bonum nomen expectata patris morte fieri, quia filiusfamil. non obligatur efficaciter, sed habet exceptionem Macedoniani. Forcat. *in Necyomantia dialog. 98. n. 2.*

INCERTA actio, sive (quod usitatius est) incerti actio dicitur per quam nulla certa summa petitur, veluti ex stipulatione incerta: Quod mihi ex stipulatu dari fieri oportet, *l. 3. ff. de usur. l. 3. C. de inutil. stip. l. diem proferre, 27. in fin. ff. de arbitr.* Ex omnibus bonæ fidei actionibus. Quod te mihi ex bona fide dare facere oportet. Sic *l. 1. ff. de usufr. leg. l. 3 ff. de cond. sin. caus. l. 2. §. aliud, ff. de donat. l. ult ff. si quis in jus vocat.* Prat.

INCERTA stipulatio est, ubi non apparet, quid, quale, quantumque est in stipulatione. Quod fusissime exponitur in *leg. 75. ff. de verb. obl.* Adda & *l. 68. ff. eo. tit.* Atque hinc incerti actio ax stipulatu datur, *l. 4. ff. de usur. inst. de verb. oblig. in princ.* incerti actiones etiam condictionesque illæ omnes appellantur, ex quibus aliquid incertum, & quod nequa demonstrari, neque tangi possit, petitur *l. 1. ff. de usufr. leg. l. 46. §. 1. & l. 59. §. ex asse. ff. de jure dot. l. 5. in fi. & l. 8. ff. de action. empt. l. pen. ff depos. l. 2. §. aliud ff. de don. l. 3. ff. de condit. sine caus. l. 12. ff. de novat. l. 22. in fin. l. 40 § pen ff. de cond. indeb. l. 16. §. Pomp. ff. de min. l. 5. §. 1. & l. 8. ff. de usufruct. ear. rer. l. 35. ff. de serv. urb. l. 12. in fin ff. de cond. furt. l. 75. §. ult. ff. de leg. lib. 1. l. 27 in fin. ff. de recept. qui arbitr. l. ult. ff. si quis in jus voc. non ser. l. 8. §. pen. ff. de liber. l.* Nonnunquam incerti actio, pro præscrip. verb. actione sumitur, ut in *l. 6. & l. 16. ff. de præscr. verb. l. 19. in fin. ff. de precar. l. 13. in fin. ff. commun. divid. l. 7. ff. de pact. l. 6. C. de rer. permut.* Brisson.

INCERTA pars, quæ quota sit non apparet: veluti quidquid mei juris in eo fundo est, quidquid Titius possidet, *l. 3. §. incertam. l. 26. ff. de adquir. poss. l. 32. §. ult. ff. de usuc.* Sic & in *l. 76 §. 1. ff. rei vindic. l. 11. §. si cum esset, ff. de interrog. in jur. fac. l. 1. §. ult. ff. si pars hæred. petatur, l. 8. §. 1. ff. commun. divid.* Brisson.

INCERTA persona videtur, quam incerta opinione animo suo testator subiicit: veluti si quis ita dicit. Quicunque filio filiam suam in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fun-

dum dato, ait Imp. in *§. incertus*, 25. *inſtit. de legat.* Hotomann.

INCERTI quando agi dicatur: vide ſupra in voce Certi contractus.

INCERTI condictio, ibidem.

INCERTI contractus qui dicantur, ibid.

INCERTITUDO eſt ſubſtantiva tranſactionis: unde poſt rem judicatam ea nullius momenti eſt, *l. rei judicata de reg. jur.* Spiegel.

INCERTITUDO reprobatur primum in contractibus, *l. inter ſtipulantem. §. inter Sei. hum. ff. de verb. obl. l. cum duob. ff. de in diem addict.* Deinde in ultimis voluntatibus, *l. duo ſunt Titii ff. de teſt. tut. l. quaſitum, §. ſi quis eo. ff. de fund. inſtr. l. ſi quis de pluribus, & l. ſi facere. ff. de reb. dub.* Denique in judiciis nullo modo admittenda eſt, *l. 3. C. de Sentent. quo ſin. cert. quant. proferunt. l. quid tamen, §. Pompon. ait, ff. de recept. arbit. idem Pomponius ſcribit, ff. de rei vindic.* Spieg. Prat.

INCERTUM confitetur, qui ſe illud aut illud debere confitetur, *l. 6. §. 1. ff. de confeſſ.* Briſſon.

INCERTUM eſt quod neſcitur, quid, quale, quantumque ſit, aut ſuit, *l. 74. & l. 75. ff. de verb. obl.* Gothofr. *ad l. 3. §. 2. ff. de acqu. poſſ.*

INCERTUM abſolute plerunque juriſconſultis uſurpatur pro ipſa incertitudine. Sic conditionis incertum, *l. 11. ff. de ſecun. tab. l. 1. C. de pact.* Incertum cautionis, *l. 16. §. idem quærit. ff. ad Trebell.* pro incerto eventu, ut in *l. 6. ff. quod falſo tut. auctor.* Incertum rei, *l. 11. ff. de hered. vend l. 12. ff. de act. empt.* Incertum ſucceſſionis, *l. 14. ff. de tranſact.* Incertum litis, *l. 20. C. mandati*, Incertum ætatis. *l. 49. ff. de fidejuſſorib.* Antiquitatis incertum *l. 1. de reſponſ. Prudent. in C. Th.* Incertum contentionis, *l. 1. de equis curulib. in C. Theod.* Et Incertum maris apud Tacit. *l. 3. Belli* incertum apud eundem *lib. 4.* Quo ex genere loquendi ſunt & illa, Lubricum tutelæ, *l. 4. §. tutt Pollidius, ff. de uſur.* Lubricum ætatis, *l. 11. §. ſi locupleti, ff. de minor.* Lubricum linguæ *in leg. 7. in fi. ff. ad leg. Jul. majeſt.* Lubricum conſilii, *l. 3. §. lege Julia, ff. de teſtib.* Briſſon. Adde Forcat. *Necyom. dial. 51. n. 2.*

INCERTUS homo legari promittive dicitur, qui generaliter & indiſtincte legatur, promittiturve *l. 13. ff. de l. lib. 1. l. 25. §. ſi incerto, ff. fam. ercisc. l. 3. ff. que ſine manumiſſ.* incertas res eodem modo dixit Martianus in genere relictas, *l. 30. §. incerta, ff. ad l. Falcid.* Et incertum corpus Pompon. *l. 85. ff. de legat. li. 3.* Briſſon.

INCERTUS poſſeſſor eſt, quem ignoramus, *l. 39. §. ult. de verb. ſign.* incerta ſententia, *l. 21. §. Pompon. ff. de recept. qui arbit. leg. 59. ff. de jud.* Briſſ.

INCERTUS contractus in *l. 1. §. debitum, ff. de conſtit pec. l. 1. ff de reb credit. leg. 18 ff. de acceptilation.* qui proprium & ſpeciale nomen non habet, *Briſſon.*

INCERTUS contractus vocatur *ἀνώνυμος*, quia nomine vacat. Cujac. *l. 74. ff. de verb. obl.*

INCESTA, eſt etiam ſine ſtupro, quæ cupit ſtuprum, auth. Seneca *lib. Declam. 6.* Spieg.

INCESTARUM nuptiarum appellatio eſt vel generalior vel ſpecialior. In genere, inceſtæ nuptiæ dicuntur, quæ factæ ſunt inter neceſſarios, jure prohibente: in ſpecie ſunt nuptiæ inceſtæ jure civili, veluti cum filia vel nepte ſororis ſuæ, Vultej. *in comment. Inſt. de nupt. §. 2. n. 2. & 4.*

INCESTAS nuptias *Juſtinian.* vocat, quas ſanguinis conjunctio prohibet. Inutiles vero quæ cum iis ſunt contractæ, cum quibus jure civili non licet, Conn. *lib. 8. c. 6. n. 1.*

INCESTI filii dicuntur nati ex eo concubitu, quem vel conſanguinitatis vel religionis lex prohibet, ut ex ſorore conſobrina, noverca, ſacra virgine, &c. Connan. *lib. 2. c. 16. n. 2.*

INCESTUS, vel inceſtum, dicitur id crimen, quod committitur cum ea, cum qua illicitum alioqui matrimonium fuiſſet. Notum eſt, *Ciceronem* adulterum & inceſtum, ſtuprum ſæpe appellare. Crimen inceſti gravius eſt adulterio, *l. ſi adulterium §. 1. verſ. duplex, de adult.* Unde qui inceſtuoſus, à noſtris dicitur, nec hæres inſtitui poteſt, nec ei legari poteſt; quin etiam ab accuſatione, & ferendo teſtimonio repellitur. Vide Abbat. in c. tranſmiſſæ, *de eo qui cog. conſang. ux. ſua* Spieg. Olim inceſti pœna erat deportatio, *l. ſi quis viduam, ff. de quæſt.* Cujac. in *expoſ. Nov. Juſtin. 12. de inceſt. nupt.*

INCESTUS idem eſt quod pollutus & non caſtus, Unde *Plin.* inceſtas noctes appellat. Dicitur & inceſtus ſubſtantive, vel inceſtum, pro ipſo fœdo impudicitiæ crimine, ubi cum iis rem habemus, quas aut legibus aut moribus prohibemur habere uxores. Extat in Codice *tit. de inceſt. nupt.* Et Novell. Juſtin. conſt. 12. *περὶ ἀθεμιτογαμιῶν*. Sunt qui inceſtam conjunctionem dici putant, quæ contracta eſt ritibus ceremoniis nuptialibus non adhibitis: quod *Κεςὸς* ſignificet Zonam ſponſæ nuptialem, *Bald. tit. nupt.*

INCESTI crimen vel ſolum eſt, vel adulterio conjungitur, *Briſſon.*

INCESTUM ut Paul. *in l. 39. ff. de ritu nupt.* tradit. committere intelligitur, qui ex his, quas legibus aut moribus prohibetur uxores ducere, aliquam duxerit, Connan. *lib. 8. c. 6. n. 1.* Ulpian. quoque *in Inſtit. tit. 5.* Si quis eam, ait, quam non licet, uxorem duxerit, inceſtum matrimonium contrahit. Idem & Gaius *Inſtit. lib. 2. tit. 5.* Sed & Papinian. *in l. 38. §. 1 ff. de adult.* per illicitam matrimonii conjunctionem inceſtum admitti docet. Quod & verbi notatio oſtendit. Nam ut Iſid. *lib. 5. c. 26. & lib. 10.* tradit, inceſtum, propter illicitam conjunctionem vocatur, quaſi incaſtum. Inceſtum autem committit, qui cognatam violat contra fas, *leg. 5. ff. de quæſtionibus.* Cæterùm inceſtum vel jure gentium, vel civili committitur, jure gentium quidem, quotiens ex gradu aſcendentium vel deſcendentium uxor ducitur. Jure verò civili, quotiens ſola juris civilis obſervatio intervenit, veluti cùm ex latere eam ducimus, quam vetamur, vel ad finem, quam propter publicam honeſtatem impedimur, *l. ultim. ff. de ritu nupt. l. 38. §. 1. ff. de adult.* inceſtum ergo & cum privigna, nuru, noverca, ſocero committitur. Et quidem jure gentium, ut Papin. *in l. ult. ad fin. de condict. ſine cau.* ſcribit ea quemadmodum exiſtimo ratione, quod hæ perſonæ inter ſe parentum liberorumque loco ſint *l. 16. ff. ſolut. matrim. §. ſocrum, inſt. de nupt.* Sed etſi concubinam quis habuit ſororis filiam, licet libertinam, inceſtum committit, *l. 56. ff. de rit. nupt.* Briſſ.

INCESTUOSI & adulterini, ab omni ſucceſſione & paterna & materna ſunt excluſi, adeò ut ne alimenta quidem jure civili digni eſſe cenſeantur, Vultej. *in Comment. Inſtit. de hered. qua ab inteſt. in pr. n. 27.*

INCHOARE incipere eſt, ſeu novi aliquid aggredi. Rem cœptam perficere & novam inchoare, adverſantur, *l. 42. ff. de adq. vel omit.* Nova negotia inchoare, & vetera explicare, opponuntur, *l. 21. ff. de neg. geſt.* Briſſ.

INCHOATA lis, *l. 18. C. qui dar. tut. vel cur. poſſ. & l. 1. C. de hered. tut.* Inchoatum crimen, *l. 33. C. ad l. Jul. de adult.*

Incidentis, hoc est, intercidentis quæstionis, & emergentis materia, tractatur utiliter à Bart. *in l. 1. C. de ordin. jud. & in l. viro atque uxore, ff. solut. matr. &* Felin. *in c. suborta, de re jud.* Spieg.

Incidere pro contingere, accidere, evenire. Quicunque casus, inciderit, *l. 30. ff. de fideicomm. libert.*

Incidere dicimur in ea quæ casu & eventu, magis quàm voluntate, aut judicio devenimus, incidere in latrones, *leg. 52. ff. pro socio*, Brisson.

Incidere pro cadere, decidere. Si bos meus in foveam inciderit. *Brisson.*

Incidere in Edictum, legem, SCtum, dicitur, qui in ea committit peccatum. *Briss.*

Incido penultima producta, significat excido, exseco. Incidere tabulas, *leg. ult. ff. de injust. rupt.* non est ipsas ceratas tabulas, ipsumve lignum concidere, & in partes secare, sed lignum. quo ligatæ erant tabulæ, seu quod tabulis ter quaterve erat circumductum, incidere & rumpere, *Brisson.*

Incidere, insculpere significat in *l. 2. §. sed ne diutius, ff. de orig. jur. l. 2.* Alberic.

Incidere in criminis suspicionem *l. 2. C. de furt.*

Incidere in eam valetudinem, propter quam operæ inutiles fiunt, vide Labeonem, *l. pen. de rei vindic.* Spieg.

Incidere in captionem, *l. 1. ff. de in integr. restitut.*

Incidit sæpe, pro evenit, vel fere fit. Non quod prout res incidit. Hæc *Ulpian.* verba in *l. si quis id de jurisd. omn. jud.* Accursius non percipit, Sensus est, exponente Hegendorph. Non si res quæpiam non ita magni momenti est.

Incientes Varr. *lib. 2. de rust. cap. 2.* de ovibus loquens, pro ovibus partui propinquis, ut exponit *Festus Pat.*

Incile, inquit Ulpianus *l. 1. de rivis*, locus est depressus ad latus fluminis. Ex eo dictus, quod incidatur. Inciditur enim lapis vel terra unde primum aqua ex flumine agi possit. Fossæ sunt, per quas aquæ pluviales deducuntur ex satis. Diorygés à Græcis dictæ *Ein kleines Wassergrabten, dadurch man das wasser auß einem Fluß leytet auff eine wiesen oder Acker*, Nebriss.

Incila & incilia inquit *Festus* sunt fossæ, quæ fiunt in viis ad deducendam aquam: sive derivationes de rivo communi factæ, utitur hoc verbo & Cato *de rustic. cap. 135.* Apulej. *lib. 9. de asino aureo.* Rursum ad viam prodeunt lacunosis incilibus voraginosam, *Briss.*

Incipere & finiri adversantur, *l. 1. §. æstatem, ff. de aqua cottid.*

Incisa spes lucri, quæ decidit, & qua frustramur, *Spieg.*

Incisum dicitur, quod scalpro scriptum aut sculptum est. *Spieg.*

Incitare est adhortari, instigare, extimulare. Hinc incitationes, & incitamentum, quod commovet, incitat, & accendit ad aliquid faciendum. Notum est incitare currentem, pro ultro promptum adhortari. *Spieg.*

Incivile dicitur, quod iniquum, inusitatum, inconveniens est, & contra jus mores, institutaque civitatis, *l. ult. §. pen. ff. quod met. caus. l. 15, ff. de Procur. l. 7. ff. de extr. cog. l. 24. ff. de legib.* Inciviles pœnæ in *leg. 9. §. sunt autem. ff. de pœn.* Brisson incivilem rem desiderare, *l. 2. C. de fur.* incivilis audacia. *l. 3. C de nau. fæ.*

Inciviliter & civiliter opponuntur, *l. ult. §. ul. ff quod met. caus.* ubi inciviliter extorta dicuntur. quæ quis ab adversario per vim apparitione Præsidis interveniente, coactus est dare, *Brisson.*

Inclinationes rerum & temporum dicuntur, quando reip. constitutio tenorem suum jam non amplius servat, sed ad mutationem spectare videtur, *Spieg.*

Inclinat in hanc sententiam judex, in contrarium pater, *Brisson.* ex ff.

Inclita urbs, Constantinopolis. Servius *in 6. Æneid.* Græcum esse vocabulum notat. Nam κλεινὸν gloriosum dicunt, Brisson.

Inclusa auro gemma, *l. gemma, ff. ad exhib.*

Incognita causa condemnare: Incognitum legibus *l. 21. in fin. C de legib.*

Incola est, quem alioqui peregrinum dicimus, qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, *l. pupillus. §. incola. de ver. sign.* qui in alienam civitatem venit diu habitaturus: nec tamen jus civitatis habet, nec civiles capit honores, tributis pendendis obnoxius, quod tributum μετοίκιον dicitur: nam illi incolæ dicuntur à Græcis μέτοικοι frequentius, quam πάροικοι Recte tamen incolam πάροικον vocari *Pompon.* tradidit: unde in sacro Evang. Lucæ, σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ? Tu solus peregrinus es, aut peregrinaris? id est, advena es, ut *Erasmus*, Roterod. in eundem locum interpretatur. Nam & incola & advena ejusdem sunt significationis. D. Lucas in Act. Apost. τοὺς παροικοῦντας καὶ ἐπιδημοῦντας advenas dixisse videtur. c. 2. qui etiam πάροικοι, *Bud.* teste Advena etiam ἐπήλυς apud *Isocratem* dicitur, ut ipse *Budæus* adnotavit, quem tamen ἄοικον *Pomponius* dici censet. *Budæus* legit ἔποικον, de qua re permulta in hunc locum eleganter scripsit. In Græca versione Psalm. 119. παροικία pro incolatu ponitur: Οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη κατεσκήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Κηδάρ, πολλὰ παρῴκησεν, ἡ ψυχή μου: hic παρῴκησεν vertunt Latini interpretes peregrinata est, vel incola fuit, &c. Brechæus *l. pupillus, §. incola, ff. de verb. & rerum significat.* Nec tantum qui in oppido morantur, incolæ sunt, sed etiam, qui in alicujus oppidi finibus ita agrum habent, ut intra eum se, quasi in aliquam sedem recipiant, *l. pupillus, ff. de verb. sign.* Nulli autem, vel scholares sint & studiorum gratia aliquo in loco morentur, constituere domicilium dicuntur, ut incolæ sint, nisi decem annis transactis steterint, *l. 2. C. de incol.* Quam ob causam D. Alciatus *de verb. sign.* incola, ait, proprie est, qui cum advena esset, in aliquam civitatem ea mente habitatum venit, ut ibi perpetuo sit, summamque rerum suarum ibi habeat. Idem, *in parerg.* Sciendum (inquit) in jure nostro incolas esse, non simpliciter alienigenas habitatores, sed eos, qui domicilium, sedemque rerum suarum, animo permanendi fixerint.

Incola est, qui aliqua regione domicilium suum contulit, quem Græci πάροικον appellant. Nec tantum hi) qui in oppido morantur, Incolæ sunt, sed etiam qui alicujus oppidi finibus ita agrum habent, ut in eum se, quasi in aliquam sedem, recipiant. *l. 239. ff. de verb. signif.*

Incolam non domus aut possessio facit, sed domicilium, *l. 7. & pass. de incol. lib. 10. C.* Cicero. *in offic.* Peregrini autem, inquit. & incolæ officium est, nihil præter suum negotium agere, nihil de alieno inquirere, minimèque in aliena Repub. curiosum esse: vide *l. 25. ff. ad municip.* Prat.

Incola à cive & municipe separatur, *l. 29. ff. ad municip. l. 6. in fin. & l. ult. §. patrimonium ff. de muner. & honor.* Nam Cives, origo, vel manumissio, vel allectio, vel adoptio;

Incolas vero domicilium facit, *l. 7. C. de incol.* incola porro habetur ὁ ἐν ἀγρῷ κατοικῶν, ὁ γὰρ ἀκείνης τῆς πόλεως ἐξαμείνεις μὴ χειμῶν οὕτως οὐ νομίζεται εἶναι incola, *l. 35. ff. ad municipal.* Mulier quamdiu nupta est, incola ejusdem civitatis videtur, cujus maritus ejus est *l. ult. §. item rescripserunt, ff. ad municip.* Et ita incolam accipe in *l. 2. ff. de veter. & l. 34. ff. ad municip.* Briss.

INCOLATUS, urbs cujus quis non civis, sed incola est, Modest. *l. 34. ff. de mu. hon.* incola jam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto munere, incolatui renunciare non potest, *Hot.*

INCOLATUS jus est arbitrii cujusque: eo quis se nuda voluntate obligat vel liberat, domicilio mutato, Cujac. *in leg. si in patria. tit. de incolis, & ubi quis domicilium habet*; vide *C. lib. 10.*

INCOLORATE, id est, sine causa, sine justa occasione, aut prætexto, sine colore, *l. minor. 18. ff. de minor.* Glabrionem Acilium divus Severus & Imp. Ant. non audierunt, incolorate restitui desiderantem, adversus fratrem, *Prat.*

INCOLUMES id est sani, & salvi. Incolumes filii. *l. 1. C. de sumpt. recuper.*

ICOLUMIA manere, id est salva & integra, *Briss.*

INCOLOMAS ædes, i. e. integræ, non vitiosæ, *l. 13. ff. de damn. infect.*

INCOMMODARE navigationem, *l. 1. ff. de fluminib.* id est difficiliorem facere vel prorsus impedire.

INCOMMODUM commodumque personæ opponuntur, *l. 137. ff. de verb. oblig.*

INCOLUMIS pars, i e. integra, *l. 2. C. de inoffic. donat.*

INCONCILIARI est accusari, insimulari, in concilium vocari, vide supra post incerti appellatio.

INCLUDERE hominem, feras, vivariis, rem ædificio, *Briss.* ex ff.

INCLYTUS à vocabulo κλυτὸς deducitur, κλυτὸς autem famam laudemque significat, & eam dictionem auget addita præpositio, ita ut ad magnos usque perveniat, qui in terra sunt: ac etiam interdum majus quid laude hac & fama consequatur. Drosæus *in Methodo juris.*

INCOMPERTUM, de quo nullam certitudinem habemus.

INCONCUSSA inviolata. Sic non concussa firmitas, *l. 30. in fin. C. de donat.* & inconcussa possessio, *l. 4. C. quib. non objic. long. temp. præscr.* inconcusse, quiete, & sine interpellatione c. illud & c. auditis, de præscript. & pacifice *ea. cum venissent, extra de in integr. restit.* Prat.

INCONDITUM, absurdum, absonum, Papin. *l. 95. §. 1. ff. de solut.* Etenim inconditum est, subvenire sexui mulieris, quæ suo nomine periclitetur. *Hot.*

INCONGRUENS est, uxorem marito annuum præstare, *l. 33. ff. de donat. inter vir.*

INCONSEQUENS, cum sequens non respondet superiori. Græci ἀνακόλουθον vocant, *Spieg.*

INCONSTANTIAM recusare, *l. pen. ff. de Procur.* Spieg.

INCONSULTA facultas damni restitutionem indulget, non eventus damni, autore Ulp. *l. verum, §. sciendum, de minor.* Spieg. Prat.

INCONSULTE, id est, inconsulta facilitate, vel levitate, *Briss.*

INCONSULTA jurare *l. 2. C. ad l. Jul. Majest*, id est, προπετῶς seu calore quodam, *Briss.*

INCONSULTO, id est, imprudenter, inconsiderate, per imprudentiam, Unde

INCONSULTO hæredis nomen deletum, *l. 1. ff. si tab. test. ext. l. 1. de his quæ in test. del. l. si unus, §. 1. C. de testam.* Alberic. exponit Inconsulto, id est, non studio. *Spieg. Prat.*

INCONSULTO aliquo fieri dicitur, quod eo plus non consulto, neque ejus explorata voluntate factum est, *Besson.*

INCONVANIENS, id est, incongruens & indecorum, *l 34 ff. de oper. libert.* inconveniens bellico operi, id est, inhabilis, *Briss.*

INCONSULTUS, & eum à quo consilium non est petitum, & eum, qui cum quæreret consilium, non accepit tamen, sed quasi pro indigno habitus est, significat. *Prat.*

INCONSULTUS calor, id est temerarius, & præceps veniam continet, & non calumniam, *ff. ad Turpil. l. in fin.* Alber.

INCONSULTUS dolor, *l. Gracchus. C. de adult.*

INCONSULTUS fecit, oppo Optimo consilio usus est. *l. pen. §. si. ff. de rit. nupt.* Prat.

INCONTINENTI, id est, statim. *Just.* Ex continenti dicere solet. Non autem intelligendum ad punctum, ad momentum, sed civiliter, moraliter. Ea enim incontinenti fieri dicuntur, quæ ut supra attigimus, explicantur, antequam partes ad extraneos actus veniant: ita est *text. in l. reos, §. cum duo rei, ff. de duobus reis stipul.* Spieg

INCONTINENTI. variam secundum rem propositam interpretationem recipit. Incontinenti, cum aliquo moderato spatio interpretamur in *l. 1. §. item si ita legatum ff. ad l. Falcid.* At. in *leg. Julia de adulteriis* qualiter hoc verbum accipiendum sit, exponitur in *l. 23. §. ult. ff. de adult.* Incontinenti quod ad pacta quæ in sunt, interpretantur ICti & Impp. in ingressu contractus, vel ante contractum, aut statim post. *l. 7. §. quinimo, ff. de pact. l. 3 Cod. de adil. act. l. 21. C. de usur. l. 27. C. de pact.* Cui opponitur. Postea, &, Ex intervallo, *d. §. quinimo, & lib. 27. ff. de contr. empt.* Briss.

INCONTINENTI resistere dicitur, qui etiam intervallo trium dierum resistit: & homo vulneratus, si intra tres dies moriatur, dicitur incontinenti mortuus, ut colligitur ex *l. secundum, ff. de adil. edict. & est gl. singularis in l. 1. C. de emend. serv.* Spieg.

INCORPORALES res sunt, quæ tangi demonstrative non possunt, cerni tamen animo, atque intelligi possunt: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est quædam tamen conformatio insignita & impressa in intelligentia, quam notionem voco, inquit Cic. *in Top.* & in eandem sententiam Cajus *l. 1. ff. de rer. divis.* Ejusmodi sunt hæreditas, ususfructus usus, obligationes. &c. *Prat.*

INCORPORATIO *in rub. C. de bon. vac. & incorporat.* usurpatur pro confiscatione, sive in fiscum relatione: cum damnati alicujus bona in fiscum rediguntur: quod quemadmodum fiat, declarat *l. 9. C. de bon. damn.* Prat.

INCORRIGIBILES dicuntur, qui non possunt corrigi, *c. ut fama. de sentent. excomm. extr.* Joan. Bello. *Etymol.*

INCREMENTUM generaliter pro quolibet augmento sumitur. Et ita alluvio definitur esse incrementum latens; specialiter pro accessionibus, veluti fructibus vel usuris, usurpatur, *Briss.*

INCRUSTARE, est crustam parieti, vel alicui alteri rei inducere: sive id fiat ex calce, gypso, argilla, lapide, vel alia materia. Procul. *de servit. urb. præd. l. quidam,* Parietem, inquit, communem incrustare licet. Et paulo post: Quod observari in incrustatione oportet item *de verb. sign.*

sign. l. impensa. Paulus ait, incrustationes, locationes, & picturae, *Nebr.* Corras. *Miscellan. libr.* 4. c. 26.

INCRUSTATIONES, tectoria sunt parietum, ex crustis marmoreis facta. Proculus *in fi. leg.* quidam Iberius, quod observari, ait, & in incrustationa oportet. Vida Alciatum in *l. impensa, ad fin. ff. de verb. sign.* Spiag.

INCRUSTATIONES à tectoriis eo differunt, quod illae solido de marmore subductis & detractis crustis parietes operirent: hia verò è marmore contuso cribrisque excreto, & harenato cum calce mixto, parietes inducebantur, diligentique fricatione levigabantur, *Briss.*

INCUBARE possessionis est tam naturalis, quam civilis, ut & habere: sed in malam partem incubare sumitur pro mala fida possidere, *Prat.*

INCUBARE Servius *lib. advers.* 11. *c.* 7. incubara proprie eos putat, qui dormiunt ad accipienda responsa: unde est, illa incubat Jovi, i. e. dormit in Capitolio, ut responsa possit accipere Turneb. *advers. l.* 11. *c.* 8.

INCUBATIO, *in l. ult. C. ne rei dom. vel templ.* pro possessione malae fidei. Incubator imperii, *Servio*, pro tyranno, qui alias subsellor dicitur. Hinc illud & Acroteleution Vergilii: devicta Asia subsedit adulter. *Prat.*

INCUBUS, aegritudo quae sit, docet Medicorum Princeps Avicenna tertio primae, & Rhodig. *lib.* 14. item Daemones ab incubando, qui mulieribus commiscentur, à superuentu Incubi dicuntur: qui viris, & patiuntur muliebria, Succubi. Quanquam Ægyptii, daemonicum spiritum misceri viro posse, negant. Annalibus proditum est, Hunnicam gentem, suam refert originem à Daemonibus. Quod certè turpius videtur, quam referre nobilitatis suae initia, in piratas, aut latrones, aut sicarios insignes: quod, Viva teste, multi faciunt, *Spieg.*

INCULPATUS qui culpa caret, *l.* 34 *ff. de legat.* 2.

INCULPATUM, *l.* 20. *ff. de Palatin. sacr. largit.*

INCULPATUS, pro culpatus, accusatus, *l. feud.* 1 *tit.* 19. §. 1. Si unus inculpatus fuerit, una de his nominatis culpis. Sic *leg. Sali. tit.* 43. Si cujus servus in futurum fuerit inculpatus, &c. item *leg. Burg. tit.* 8. *de ingenuis inculpatis*, Prat.

INCULTI agri, *l.* 7. *de jur. deliber.*

INCUMBERE pro incubare, i. obtinere, possidere, conservara, solide (ut ii, qui rei alicui incubant) tenere. Hine creditor dicitur incumbera suo pignori, qui acriter illud conservat: ut apud Ulpian. *l.* 55. *ff. de furt.* Hine incumbere possessioni apud Impp. *l.* 8. *C. quomodo & quand. jud.* Prat. ex Hotoman.

INCUMBERE alicui dicitur, id cujus onus ei injunctum, necessitasve imposita est, ut haeredi defensio mortis incumbebat, *l.* 5. §. *ult. ff. de SCt. Silan.* Briss.

INCUNABULA, seu cunabula, initia, primordia disciplinae tradandae: quo verbo usus est Tert. *lib. de patientia* hia verbis: Per haec impatientiae tunc infantis quodam modo incunabula. Cunabula legitur in prooemio. inst. §. cumque hoc, quod exponit Theoph. τὰ πρῶτα τοῦ νόμου στοιχεῖα. Hoc verbo usus etiam est Cic. *lib.* 1. *de divin.* Qui eum esset in cunabulis, Inquit, de Roscio loquens, educareturqua in Selonio, &c. *Prat.*

INCUNCTABILE est *l.* 21. *ff. de testib.* i. nullam habet dubitationem, *Briss.*

INCUNCTANTER, *lib.* 20. *ff. de manu. vindic.*

INCURIA idem est quod negligentia, *c. quaesitum de pan. & remis.* Joh. Bell. *Etym.* incuria necatus *l.* 5. §. *ult. ff. de Senat. Silan.* i. e. per servorum negligentiam, *Brisson.*

INCURRERE, i. incidere. Sic incurrera aculeos legis. Majestatis crimen. *Briss.* ex C.

INCURRIT, i. emergit, incidit, intervenit. Sic Incurrit tractatus haesitatio, vitium, *Briss.* ex ff.

INDAGARE, est ἰξιχνιάζειν. Hinc μεταφορικῶς indagare crimen, est patefacere: cujusmodi ast illud Ciceronis *pro Milone*: cum illa indicia communis exitii indagavi & patefeci, protuli, extinxi, &c.

INDAGABILIS ex ambitu, apud Varro *l.* 4. *ling. Lat.* ἰξεταστός, ἐπιτήδειος, ἰσοχος. Qui aliter faxit, indagibilis ex ambitu causam dicit, hujusmodi illud est in legibus scribendis familiara: Qui aliter faxit, capitale esto: item illud in Numae Regis legibus. Si qui aliud faxit, ipsus Jovi sacer esto. Nisi mendum sit in verbo indagabili, quod est apud Varronam, *Prat.*

INDAGATIO, investigatio & inquisitio.

INDAGO, venatio, quae fit plagis circum saltum extensis, Vlp. *in l.* 11. §. 11. *de act. empt.* Veluti cum futurum jactum retis à piscatore emimus: aut indaginem plagis positia à venatore, vel pantheram ab aucupe, *Prat.* ex *Hotoman.*

INDAGO est retium, seu plagarum ambitus, quo silvae collesque à venatoribus ferarum includendarum causa cinguntur, *Brisson.*

INDEBITUM, aliud ast natura, aliud jure gentium, aliud jure civili, aliud jure honorario, *l.* 1. & 3. *ff. de condict. pecun. lib.* 47. *de condict. indeb.*

INDEBITUM accipimus, non solum si omnino non debeatur, sad etsi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat *l.* 16. §. 3. *ff. de cond. indeb.* Prat. ex Hot.

INDEBITUM est, non tantum quod omnino non debetur, sed & quod alii debetur si alii solvatur: aut si id quod alius solvebat, alius quasi ipse debeat, solvat, *l. in summa*, 65. *ff. de cond. indeb.* Prat. ex Briss.

INDEBITUM trifariam accipimus. I. Quod neque naturali neque civili jure debetur, h. e quod plane non ast debitum: aut fuit quandoque utroque jure debitum, sed nunc solutione vel acceptilationa sublata est omnis obligatio, ut tractatur in *titul. Instit. quib. mod. toll. obligat.* Ad hoc genus indebiti pertinet id, quod pendet sub conditione, quae an impleatur, incertum est: ut, si navis ex Asia venerit. Secus est, si talis fuerit conditio, quae omni modo extatura sit. Ut in *l. sub conditione, & l. seq ff. de cond indeb.* Ratio est, quia priore causa propter incertitudinem, ante conditionis eventum nullo modo debetur, *l. Graeco*, §. *ult. ff. de pignor. l. si quis reum*, §. *huic. ff de liber. legat.* Accedit *lex, Si sufficit, ff. de cond. indeb.* In posteriore vero specie, certitudo eventus efficit obligationam puram censeri, *l. si pupillus* §. *qui sub conditione, ff. de novat* Sic & in diem debitor, si ante diem solvat, non potest repetera, quia certum est diem futurum, quod debebitur, *l. in diem, ff. de condict. indeb.* Huic item pertinet indebitum, quod pupillus, furiosus, vel is cui bonis interdictum est, sine tutoris vel curatoris autoritate solverit, cùm non sit factus locupletior evidenter. Nam his personis judicio plane carentibus regulariter locus est repetitioni, cum nec natura debeant. *l. interdum, l. quod pupillus, ff. eod. tit. l. pupillus, ff. de oblig. & actio. l. more nostro, ff. de acqu. hered.* §. *nunc admonendi, Instit. quib. alien. lic.* del

vel nov. Verum si locupletiores facti sint, & in pubertate solvant, non repetunt, quoniam tunc naturaliter obligantur, *leg. naturaliter*, *§. ult. & l. seq. ff. de condict. indeb.* Secundum istam distinctionem ut non obstet, quod *Ulpianus* dicit, Pupillum sine tutoris autoritate promittenteem naturaliter obligari, in *l.* 1. *in fin. ff. de novat.* II. Indebitum est, quod civiliter quidem debetur, sed non naturaliter, veluti, cùm quis scribit se debere, scilicet spe futuræ numerationis, quæ secuta non est, aut si quis pacto vel jurejurando se liberet, juxta *tit. de liter. obligat. & l. ult. in prin. ff. de jurejur. l. Stichum. §. naturalis, ff. de solution.* Et huc referendæ sunt omnes species exceptionum, quæ ad elidendas summi juris actiones perpetuo obstant ex naturali æquitate, Ulpian. *in l. si non sortem*, *ff. de condict. indeb.* Indebitum autem, inquit, solutum accipitur, non solum si omnino non debetur, sed & si per aliquem exceptionem perpetuam peti non poterat. III. Indebitum accipitur, quod naturaliter quidem, sed jure civili non debetur, ut inter patrem & filium, ac inter fratres sub eadem paterna potestate, *in l. frater à fratre*, *ff. de condict. indebit.* item inter dominum & servum *l. naturaliter*, *& l. si id, quod*, *ff. eod. tit.* Eodem modo verus debitor in judicio absolutus, obligatur adhuc, *l. Julianus*, *ff. eod. tit.* Licet enim absolutus sit, inquit *Paulus*, natura tamen debitor permanet. item legatum minus solenne, aut solenne quidem, sed quod per legem Falcidiam minuendum est, naturaliter debetur, Martianus in *l. fideicommissum*, *ff. de cond. indebit.* Fideicommissum, inquit, in stipulatione deductum, etsi non debitum fuisset, quia tamen à sciente fidei explendæ causa promissum esset, debetur. *Old.*

Indebiti solutio promutuum est, si ea solvantur, quorum datione in creditum itur. Cujac. *observ. lib. 8. c. 34.* cujusmodi sunt ea, quæ numero, pondere & mensura constant. Vultej. *in com. instit. de oblig. quas. ex contr. §. final. n. 3.*

Indebitum solutum accipimus, non solum si omnino non debeatur, sed & si per aliquem exceptionem perpetuam peti non possit, *l. 26. §. ult. ff. de condit. indeb.* Briss.

Indecore *Briss.* ex ff.

Indecorum est patrem à filio regi, l. 12. *de tuto. & cur. dat.*

Indefensus, qui non defenditur. indefensus servus: quem dominus, vel quis alius noxali judicio non defendit, *Brisson.*

Indefensa Respublica, personæ, minores, jus, *Brisson.* ex ff. & C.

Indefensus dici non potest, qui dominum præsentem non habuit, *l. e. C. de custod.*

Indefinita capitur pro oratione, cui non præponitur signum universale, vel particulare: & æquipollet. universali. not. Bart. *in l. si pluribus ff. de leg. 3.* Joa. Bell. *Etymolog.*

Indemnati dicuntur ii, qui causam non dixerunt, id est, qui in judicium vocati non sunt, etiamsi partes injuste dederunt: ut apud Ciceronem *in oratione pro domo sua.* Spieg. Indemnatus est defunctus, id est, antequam de eo judicium redditum ac pronunciatum esset. *Brisson.*

Indemnes fieri & damnum sentire opponuntur, *l. 5. §. si pluris, ff. de tributor.*

Indemnitatem alicui repromittere, & de indemnitate cavere dicunt Jureconsulti, pro eo quod est satisdato, vel simplici & nuda promissione cavere alicui, indemnem eum servatum iri ex eo negotio, quo de agatur, *l. 16. §. idem quærit. ff. ad Trebell. l. 8. §. 1. ff. ad Vellejan.* Et sic indemnitatis cautio in *l. 14. ff. ad Treb.* indemnitatem præstare, *l. pen. ff. de magistrat. conven.* Briss. Prat.

Indemnis, qui damnum non sentit, qui nullo damno adficitur, *Brisson.*

Indemnitati consulere, prospici, satisfieri, consuli posse, apud Papinianum *in l. fidejussor. de neg. gest.* Brisson.

Indere dotali instrumento, *l. 6. C. solut. matr.* & indere precibus, *l 18. C. de testib.* Indere quid in æs, in aurum. Ea quæ precibus indidisti. Id instrumento inditum fuit, ex ff. *Brisson.*

Indevotio, apud Justinianum *in l. si quis argentum. §. ult. C. de don.* Spieg. Est reus indevotionis. Div. *Ambros.* & signif. receptum bibendi pro salute Principis morem, *Brisson.*

Index pro tabula quæ præponitur libris, ut & numerum, & ordinem, tam librorum, quam rerum, per capita indicet. Martialis pro inscriptione, qua unusquisque summatim liber demonstratur, usus est: Et cocco jubeat superbus index, *Spieg.*

Index est brevis quædam subnotatio ex latiori scriptura, nec idem quod exemplum; exemplum enim ex integro describitur totum. Hinc *l. e. ff. de fide instrum* Quicunque à fisco convenitur, non ex indice & exemplo alicujus scripturæ: sed ex *Auth. conveniendus est*, Cicer. *Philip.* 1. de lege loquens, quam tulit Ant. de tertia decuria judicum. Hic enim est legis index, ut ii res in tertia decuria judicent, qui libere judicare non audeant. Hinc per indicem exponere, proverbiali sermone usurpatur, pro summatim, & κεφαλαιωδῶς. Asconius *in 3. Verr.* Antequam, inquit, causa ageretur, quasi per indicem rem exponebant. Et Justin. *in l. 1. §. nostram, C. de vet. jur. enucl. & §. ult. de publ. jud.* Ut nobis inquit, possibile sit, quasi per indicem ea tetigisse, quod ita Græce Theoph. interpretatus est, διὰ συντόμου παραδείγματος. Dicitur etiam periculum, ut Græcis στήλη. Ita enim *Plut.* in Apophtheg. ἐπιγράψαι τῇ στήλῃ τὴν κατάδικον, de indicibus loquens; quod Æmilius Probus in Epaminonda periculum vocat. *Prat.*

Index legis, i. summarium. Leges non per commentarios. sed per indices ac παράτιτλα exponere, ex ff. *Brisson.*

Index ab indicio olim dicebatur, qui crimen aliquod cujus ipse est conscius indicat, impunitate proposita. Græci μηνυτὴν ab eadem origine dicunt, ut *Pedianus* ait: & ita sæpissime à *Tito Livio*, *Sallustio*, *Cicerone*, *Tranquillo* & aliis classicis accipitur. Indicasse enim, interprete *Ulpian.* detulisse, arguisse, accusasse & convicisse est, *l. 197. ff. de verb. sign.* quæ referenda est *ad l. 3. §. si ex stipulatu, & §. utrum id, ff. ad Senatusconf. Sillan.* Græci in eundem sensum ἐνδεικνύναι, ut patet ex *l. 3. ff. de via public.* Est & Index post pollicem primus. Vide *l. 2. ff. de fide instrum. & §. fin. inst. de publ.* Spieg. Brisson.

Indicare idem est quod deferre, id est, accusare. Vide Goedd. *ad l. indicasse, 197. per tot, ff. de verb. sign.* Cicer. *in Orat. pro Q. Ligario.* Novum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Aphrica fuisse, &c. *Quintilianus*: in tormentis pauper, divitem detuli reum. id Græci dicunt ἐκφέρειν δίκην, ἐπάγειν, κρίνειν, quibus nostrum deferre (ait Budæus *in comment. lingua Græca*) videtur respondere. Est igitur indicare, accusare,

ἐκφέρειν,

ιαδίρων, κατηγορεῖν. Ulpian. *in l. Lex Cornelia, sub fin. ff. de injuriis & famos. libellis.* Et ei (inquit) qui indicasset, sive liber, sive servus sit, pro modo substantiæ & accusatæ personæ, æstimatione judicis præmium constituitur. &c. Indicasset, i. detulisset seu accusasset. Quanquam & inter plerasque alias significationes, indicare, sit æstimare & precium rei venalis statuere: quod Græci, *ἀξιοῦν*, quod institoris est, venditantis merces, ut *Budæus* eleganter adnotavit *in comment. linguæ Græcæ*, & in adnotationibus in ff. Quo loco scribit, indicare esse verbum vendentis sicut mercari & liceri emptoris. Indicat igitur venditor, *i. e. τιμᾶται*, quod vulgo dicunt. Qui bovem venalem habet; is precium imponit, Cic. *lib.* 3. *offic.* Scævola Publii filius, cum postulasset, ut sibi fundus, cujus emptor erat, indicaretur; idque ita venditor fecisset, dixit se pluris æstimare. Ulpian. *in l. Julianus §. quod autem diximus, ff. de act. empt.* Inter hunc igitur & eum, qui scit, interest: quoniam qui scit, præmonere debuit furem esse: hic non debuit facilis esse temerariam indicationem. Indicationem autem dixit *Ulpian.* pro æstimatione & probatione, ut nos admonuit ipse *Budæus* ex *Plinii* autoritate *lib.* 22. *cap.* 14. in quam etiam significationem idem ipse *Plin.* indicaturam dixit. Hæc est (inquit) fiducia operis, hæc indicatura, id est, precium & æstimatio operis, & quo maxime opus probatur & censetur. Idem *Bud.* alio loco in *l. testium, ff. de testibus*, censuit indicare, esse rem simpliciter enunciare: non figuratè aut ornatè dicere: & ita interpretatur locum quendam Quintiliani *lib.* 2. hæc in verba scribentis. Nam mihi aliam quandam videtur habere naturam sermo vulgaris, aliam viri eloquentis oratio. Cui si res indicare modo satis esset, nihil ultra verborum proprietatem laboraret, Brechæus *l. indicasse, in tit. de verb. & rer. sign.* Hinc indicatio & indicatura, i. e. precium & æstimatio operis, Budæ. *in l. Julianus*, quod autem diximus, *de act. empt.*

Indicare, est precium rei vendendæ statuere. Mercari vero & liceri est aliquid minus offerre, quam indicatum sit, donec in precium consentiant emptor & venditor. Itaque indicare, venditoris est; Liceri, & mercari, emptoris. Aliter enim indicare sumitur. De quo vide, Confiteri, *Spieg.*

Indicasse interprete *Ulpiano*, est detulisse, arguisse, accusasse & convicisse, *l.* 197. *ff. de verb. signif.* Græci in eundem sensum utuntur verbo *ἐνδείκνυσθαι*. Sic ac indicare fugitivum, vel furem conscios, *Brisson.* ex ff.

Indicationem apud Ulpian. *in d. l. Julianus, §. quod autem*, Prat. interpretatur verbosam illam ac scurrilem propemodum Venalium rerum commendationem, qua venditores uti soleur ad emptores eliciendos.

Indices rei dicuntur, à quibus crimina nunciantur, & ad Magistratus deferuntur, *l.* 1. & 3. *§. item qui. ff. de sicar. & l.* 3. *§ nunciatores, ff. ad Turpil.* Atque ut de indicium officio aliquid dicamus, *Charondas* ille *Catanæus*, cujus *Aristoteles & Cicero* pluribus locis mentionem fecerunt, statuit, ne indicare homines etiam sanguine maximè conjunctos affines alicui culpæ haberet in se, dedecus ac turpitudinem ullam. Ejus hæc sunt verba apud Stobæum, *καλὸν δὲ ἔστω καὶ μένειν τῷ συνειδότι, ἀδικοῦντι ἵνα ἡ πολιτεία σώζηται, πολλὰς ἰσχυρὰ τῆς ἀνομίας φυλακάς, οἰδὲ μένειν ἀσεβὲς ἔστω, καὶ τὸν οἰκειότατον ἐξαγγέλλειν, οὐδὲν γὰρ οἰκειότερον πατρίδος*. Sic *Cicer.* in eos, qui eum accusarentur, quod pessimum civem & inutilem Reipub. defenderent, ita se purgabant: Meus cognatus est. An potest, inquit *Cicero*, cognatio proprior ulla esse, quàm patriæ, *Prat.*

Indicere operas *l.* 13. *§. indictum, l.* 23. *§.* 1. *& l.* 24. *ff. de oper. lib. eod.* sensu indicere munus, *l.* 5. *ff. de jur. immun.* Et indictæ collationes, *l.* 8. *cai muneris, ff. de va. muner.* Prat.

Indicere operas liberto patronus dicitur, dum illi operas quas edit ac præstet imponit, diemque illarum præstationi statuit, *l.* 23. *ff. de oper. libert.* Briss.

Indicere viduitatem, *l.* 2. *C. de instit. & subst. & l.* 2. *in pr. C. de indict. vidui. tol. end.*

Indicere, i. e. injungere, imponere. *Briss.* diem & locum statuere libertis ad operas, &c.

Indictum bellum, i. e. enunciatum, *Briss n.*

Indictum eis nomen est, i. e. inditum, ex ff. *Briss.*

Indicere forum dicitur Magistratus in provinciis, cum & locum & tempus designat, quo causæ in conventu agantur, *Virg.* Æneid. 5.

Indicitque forum, & patribus dat jura vocatis.

ubi Servius i. e. tempus & locum designat agendorum negotiorum, qui Conventus vocatur. Indicit autem verbum juris est, & hoc potentem vult, significare civitatem. Vide supr. *Forum agere*: item supra *Conventus.* Hotom. Prat.

Indicium est signum, sive demonstrativum domicilium delicti, vel alterius rei, de quo vel de qua quæritur, & adminiculum probationis. Gandinus *in tit. de præsumpt. & indiciis, col.* 1. Brunus *in tract. malefic. col.* 1. in sua materia felin. *c. quanta col.* 1. *de præsumpt.* quos refert Ægidius Bossius *in tract. crim. in tit. de judiciis*, n. 2.

Indicium criminis nunciatio magistratui, facta, *Briss.*

Indicium tam mercedem præmiumque quod ad indicandum furem fugitivumve datur, quam ipsum indicationis & delationis factum significat. Prioris significati exemplum est in *l.* 4. *§. ult. ff. de condict. ob turp. caus. & in l.* 15. *ff. de præscr. verb.* ubi, Si merces, ait Jurisconf. intercessit ob indicium, hoc est, ut si indicasset adprehensusque esset fugitivus, certum aliquid daretur. Apul. *lib.* 6. *de Asino aur.* Mercurium præmium investigationis Psyches publice præconio suo edicentem facit in hæc verba: Si quis à fugi retrahere vel occultam demonstrare poterit fugitivam Regis filiam, conveniat, Mercurium prædicatorem accepturus indicii nomine ab ipsa Venere septem suavia. Sic Paul. *lib.* 2. *Sent. tit. pen.* Ob indicium comprehendendi furis præmium promissum dixit. Idem Apul. *libr.* 7. *de Asino aur.* Indicinæ præmium vocat. Posteriore sensu Vindicem Vitelliorum servorum conjurationem indicio suo detexisse, ait Pomp. *in l.* 2. *§. initiam, ff. de orig. jur.* Sic indicium profiteri in 24. *ff. de fals. l.* 1. *ff. de ad leg. Corn. de sicar.* & aliis locis. Et Indicia servorum in *l.* 1. *§. item Severus, & l.* 9. *§. pen. ff. de quæstion.* Indicia pro argumentis in *l.* 6. *C. de dolo. l.* 1. *C. de testibus*, *l.* 19. *C. de rei vend.* Brisson.

Indicta causa damnari dicuntur, qui ad indicium vocati non affuerunt, absentesque sententiam passi sunt. Bud. *in poster. annot.*

Indictio, est denunciatio, Ulpian. *lib. de oper. lib. l. libertus*, Cui post indictionem, inquit, operarum. Atque alicubi: Si indictiones temporariæ indictæ sunt, Nebriss. apud Paul. *in l. quaro, ff. de usufr.* Spieg.

Indictio

INDICTIO pro munere seu onere, quod patrimoniis indicitur, annuaque pensitatione quæ pro possessionib. *Brisson.*

INDICTIONES nihil aliud sunt, quam annonæ seu tributa: i. e. annonaria, & tributaria functio, rebus, non personis indictæ, id est, impositæ, *l. 3. C. de annon. & tribut.* qui titulus à *tit. de indict.* hoc tantum differt, quod ille est de iis quæ indicuntur, hic vero de indictionum ratione & forma. *Plinius* ad Trajanum de novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. indictiones extraordinariæ, *l. 10. C. de mun. patrim.* sunt, quæ ad tempus præter morem indicuntur: veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, veredi. Porro indictiones cum essent anniversariæ, inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινεμήσεις, ita ut earum numerus non excederet 15. sed idem semper revolverunt. Cœpit, hic mos Theodosii magni temporibus, ut *Cedren.* scribit, vel Constantin. potiùs, ut ex Fastis quibusdam Græcis *Onuphrius*, vir doctus & diligens prodidit, in quibus Constantini 2. & Licinii 2. ita est: ἐπινεμήσεων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή Eas vero incipere mense Septembri indicat *l. ult. Cod. de ann. & tribut. & l. 1. de mil. Vest. & Nov.* 128. & species quam Græci ponunt ad *l. 13. ff. de jurisd. omn. jud.* de Gaio magno Drungario, cui Princeps Titium successorem dedit, ut ab initio mensis Septembr. sexta Indictione Magistratum inchoaret: Non posse Gaium Sempronium jubere judicare post mensem Augustum quintæ indictionis. Si tamen jussus judicare mense Aprili quintæ indictionis cœperit, nec dum veniente Septembri pronunciaverit, judicium non solvi. Hæc tria sunt paria, anno quinto, indictione quinta, fusione quinta, *l. 6. C. Theod. de indul.* debita ex quo appares ratio nominis. *Onuphrii* etymologia non mihi probatur, ut nec ea, quam adfert Cedrenus *in Theodosio*, cujus verba hæc sunt: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι αἱ ἰνδικτιῶνες, ἀρξάμεναι ἀπὸ Αὐγούστου χρόνου ἐν ἔτει ιε, τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καλοῦνται δὲ ἰνδικτιῶν τουτέστιν ἐναντίον ἢ πρὸς τὸ ἄκτιον εἶναι. Sciendum potius ab eo die, quo victus est Maxentius, scilicet anno Christi 313. ante 8. Calend. Octobr. quod tunc demum religio Christiana, in libertatem vindicata sit, quasi ab ipsius primordiis libertatis, Nicæni conventus auctoritate institutum esse, ut sublatis Olympiadibus annorum ratio ab eo tempore iniretur, *Prat.*

INDICTIONES, anniversariæ tributorum & annonarum præstationes, quarum onus quisque pro modo possessionum agnoscebat. Hæc munera & onera non erant personarum, sed rerum, patrimoniorum, & omnino fructuum, *Brisson.* Quod præter morem augmenti nomine indicebatur, superindictum dicebatur, *Briss.*

INDICTIO etiam spacium est 15. annorum in sese & in orbem revolutorum, qua partitione tempora computari Constantinus instituit, ait *Brisson.* ult. edition. *Lexici.*

INDICTIONUM collationes ac pensitationes quæ ex lege fiebant, quædam per Magistratus ex improviso indicebantur. Et quædam erant Canonicæ, quædam extraordinariæ, *Brisson.* ibid.

INDICTIONES extraordinariæ sunt, quæ ad tempus ex improviso præter morem indicuntur, veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, veredi. His parere omnes possessores debent, etiam ecclesiæ, *l. neminem, C. de sacros. eccles.* & cæteri municipes vel incolæ, *l. ult. §. patrimoniorum, ff. de mun. & honor.* Cujac. *l. ult. de mun. patrim. C. lib.* 10.

INDICTUM, & quod non dictum est, & quod solenniter promulgatum est, significat.

INDIFFERENS, Quære, *Medium.*

INDIFFERENTER, pro indiscriminatim, promiscue, sine ulla differentia, apud Ulpian. *de offic. Quæstor.* usurpavit *Suetonius* pro susque deque annotante *Erasmo*, *Spieg.* Briss.

INDIGET venia, fortuito factum incendium, auxilio, refectione. *Briss.* ex ff.

INDIGITARE deos pro eo accipere debemus, quod est indigegetem & divinum comprecando reddere. Nam eos fere dicimus Indigetes, ut à multis traditur, qui nullius rei egeant, de qua re latius Petr. Crinit. *de honesta discipl. lib. 5. c. ult.* Qui contaminationi suæ non indignatur, ex *Brisson.*

INDIGNATIO, est oratio per quam conficitur, ut in aliquem magnum odium, aut in rem gravis offensio concitetur, autor Cicer. *lib. 2. de invent.* Bart. in *comment. ad constit. Qui sint rebelles, circa fin.* super his verbis: *Si quis autem hoc attentare præsumpserit,* indignationem nostram &c. Hujus inquit, verbi nullum effectum invenio, nisi quatenus verbum sonat. Quia Imperator indignatus ex hoc facto, non exhibebit se gratiosum, *Spieg.*

INDIGNUS, non semper est reprobus, sed proprie immeritus, qui dignus non est seu qui non meretur id, de quo agitur, *Brisson.* Hinc venit nomen Indignitatis, affine admodum contumeliæ. Notus est *tit. in Pand. de his quibus ut indign. l. auferuntur*, vide Bart. *in l. hæreditas, C. de his quibus ut indign.* Spieg.

INDIGNOS tutores, i. e. minus habiles, *l. 2. ad SC. Tertyll.* Brisson.

INDIGNI hæredes. non digni judicio testatoris, *Briss.*

INDIGNI hæredes sunt, qui cum Hæreditatem acquirere & possent & vellent, ad eam tamen non admittuntur, aut ut illam acquisiverint, tamen eisdem aufertur. Vultej. *in Comment. Instit. quibus modis test. infir. §. 4. num.* 8. & ex his causis habentur, si defuncti mortem ulti non sunt, vel judicium ejus oppugnaverunt, vel id egerunt, ut per negligentiam & culpam suam defunctus moreretur, vel in fraudem fisci fidem accommodaverunt, vel bona viventis adhuc alienarunt: vel contra mandata Senatusconsultave nuptias contraxerunt, *l. 8. §. meminisse, ff. de inoffic. l. 33. ff. de relig. l. 17. §. in tacito, ff. de usur. l. 13. §. eos quasi, & l. 46. ff. de jure fisc. l. 29. §. ult. cum l. seq. ff. de donat. l. pen. ff. de jure patron. l. pen. ff. de SC. Silania. tot. tit. de his quæ ut indign. aufer.* & apud Paul. *lib. 5. sentent. tit. 13. l. 22. C. de appellation. l. 32. §. ult. ff. de donat. int. vir.* Brisson.

INDIGNE præteritum, id est, immerentem: nullo merito suo, ex *Brisson.*

INDILIGENTIA publicani. ex ff. *Briss.*

INDIPISCI pro adipisci, vel gerere, *l. ult. C. de profess. & med.* indepta administratione, i. e. gesta administratione. Perperam enim quidam in eo loco indempta legunt, seu ademptæ. sic *l. ult. C. de fund. patr.* indepto pro canone. i. e. adepto. *Prat.*

INDISCRETA cautio, quæ absque causa est. *l. cum de indebito. §. fin. ff. de probat.* Alberic.

INDISCRETE, inordinate, confuse, *l. si quis ad declinandum, §. ubi autem C. de Episc. & Cl.*

INDISCRETUM,

INDISCRETUM, ex ff. *Brisson.*

INDISCRATUM, h. e. maxime conjunctum: contrarium discreto.

INDISCRETUM, pro nondum decreto, deciso: in *Authent. de nupt. §. quia vero hactenus.*

INDISTINCTE scribit, Paul. *l. non distinguemus, §. Julianus, ff. de except.* Indistincte alias, i. e. generaliter: alias, i. e. absolute omnino, sine ulla distinctione, alias, id est, indefinite, vel simpliciter, non specialiter. Indistincte solvitur, *l. 5. de solut.* cum debitor ex pluribus causis unum debitum solvit, nec dicit, quodnam potius debitum voluerit solutum l. 1. ff. eod. *Brisson.*

INDIVIDUUM appellatur, quod divisionem non recipit: Interdum significat non quod dividi non potest, sed quod indivisum est. Plane matrimonium definitur esse individua vitæ consuetudo, *l. 1. ff. de rit. Nupt.* non quod dissolvi aut separari non possit; dirimi enim divortio potest vel morte: verum ob eam quæ inter conjuges, quam diu matrimonium manet, intercedit vitæ jurisque divini & humani societas, *Briss.*

INDIVIDUUM, quod dividi non potest: indivisum, quod non est divisum. Sed hæc indiscriminatim poni. *Alberic.* indicat, & simul omnes servitutes esse individuas, excepto usufruct. *l. c. ff. ad leg. Falc. cum simul.* Spieg. Item. Rævard. *l. ea quæ in partes, ff. de regulis juris.*

INDIVIDUUM quinque vocibus à Dialecticis addi solet: non quia sit communis vox (prædicatur etenim de una re tantum) sed quia in definitione speciei ejus fit mentio, ut, Tutela testamentaria Seji, Dominum directum Caji, obligatio naturalis Pamphili, vide, Genus pro specie, *Spieg.*

INDIVIDUUM, quod Dialectici appellant, id est, quod nec de subjecto ullo dicitur, nec in subjecto ullo inest, veluti Stychus, aut Pamphilus: id Jurisconsulti evitandæ ambiguitatis causa speciem appellant: quo nomine fere speciem infimam intelligunt, nam individuum nomen in iis rebus ponunt, quæ neque naturales neque intellectas partes recipiunt: veluti servitutes, uti constat ex *l. 4. & 72. ff de verb. obligat.* Stichum igitur individui nomine non intelligemus, quia dividi in partes intellectus potest: at viam, iter, aquæductum, navem, equum individua dicimus, ex quo illud Cascelianum, Navem si dividis, nec tu, nec socius habetis, apud Macrob. *lib. Satur.* 2. Hotomannus, Prat.

INDIVISI appellatione interdum significatur quod divisum non est. indivisam successionem habuisse, *l. t. C. qui testament. fac.* interdum indivisum appellatur quod divisionem non recipit. Viæ, itineris, actus, aquæ ductus, usus indivisus est *leg. 17. ff. de servitutib.* Brisson.

INDOCTI, hoc est, imperiti, qui, quicquid semel insedit animo nunquam patiuntur revelli: stupidiores. quam ut ipsi recte judicare queant: & iidem præfractiores, quam ut alienæ sententiæ velint accedere: quod quidem hominum genus omnium extremum, ac prorsus inutile, merito judicavit *Hesiodus, Spiegel.*

INDOLES, & specimen virtutis, hoc est, initia, & plenam interdum virtutem significat.

INDOTATA quæ dote caret, indotata constitui filia, *l. 77. §. pater ff. de legat.* 2.

INDOTATUS, contrarium dotato. Non cogitur quis indotatam uxorem, h. e. quæ non adfert dotem, ducere, *l. si donaturus. ff. de condict. caus. dat. & l. jubemus,* 11. *§. 1. C. de repud.*

INDUBIÆ probationes *l. 11. C. de fide instrum.*

INDUBITATIOR fluxus, indubitabile signum, indubitatus status *Briss.* ex ff. & C.

INDUBITATE, id est, sine dubio, *l. 7. ff. fam. ercisc.*

INDUBITANTER id est indubitate, *Brisson.*

INDUBITATÆ obligationes, *l. 22. C. mandat.* indubitatæ probationes *l. 10. in fi. C. de secund. nupt.* indubitatum matrimonium. *l. 2. C. de Carbon. edict.*

INDUCERE præter alia significata, est etiam expungere, & cancellare calamo transverso, Ulp. *de his quæ delentur, l. cancellaverat* autem quis testamentum, vel induxerat. item, Si nomina omnia induxerat, ut proponitur item. Quæ in testamento legi possunt, ea inconsulto deleta, vel inducta, nihilominus valent: consulto inducta non valent. Hinc inductio pro abolitione & litura ponitur, *Nebriss. Prat.*

INDUCERE sententiam, aut decretum, vulgo est, ad nihilum ponere. Est enim inducere proprie; ducto per ceras stylo tegere, interlinere, & memoriam scriptorum obliterare, *austilgen,* Bud. *in l. ult. de Senatoribus.* Vide *gl. singularem in l si quis libertatem, ff. de petit. hæred. & glos. in l. inductum, C. de solut.* Spieg.

INDUCERE significat novi aliquid introducere; seu instituere, ut Constitutio D. Pii hoc induxit *l. 37 § pater. ff. de leg. 3.*

INDUCERE interdum significat intro remittere, ut inducere fabrum ad refectionem domus, *l. 67. ff. de rei vindic.* Briss.

INDUCERE vitricum filiis, mater dicitur quæ ad secundas nuptias convolat extantibus ex priore matrimonio liberis. *l. 1. C. ubi pup. educ. deb.*

INDUCERE etiam est illicere & impellere. Si generum socer, specie futuræ dotis induxerit, *l. 64. §. pen. ff. de jur. dot.*

INDUCERE in possessionem, vide *l. 52. §. 2. ff. de acquir. poss. l. 2. C. pro socio. l. 3. C. de contrah. empt. l. 3. C. sit in possess. legat. l. 2. qui potior. in pign. hab.*

INDUCI, id est, impelli, illici. *Briss.*

INDUCI in mores aut in civitatem & Rempubl. dicitur *Ciceroni* quod semel atque iterum factum relinquit omnibus imitandi exemplum: At legem inducere nemo dixit, qui Latine locutus est, Conn. *lib. 0. c. 4. n. t.*

INDUCI cognitio dicitur, quæ ex actis tollitur & aboletur, *l. 9. ff. de jure fisc.* Dicitur & circumduci eodem sensu, *l. 27. §. t. de liber. caus. l. 73. §. 1. ff. de jud. l. 45. ff de re jud.* Briss. Prat.

Utuntur & jureconsulti perducendi verbo in hoc significato, *l. 1. ff. de his quæ in test. delent. 8. §. sed & cum voluntate ff. de secund. tab. l. 20. §. ult. ff. de test. milit.* Briss. Prat.

INDUCIÆ sunt, inquit *Varro,* pax castrensis paucorum dierum. item, induciæ sunt belli feriæ. Hæc Gell. *lib. 1. cap.* 25. Ubi has *Varronis* definitiones tanquam haud plenas & probas reprehendit; nec enim paucorum dierum sunt induciæ, & testatur C. Pontium Samnitem à dictatore Ro. sex horarum inducias postulasse. Græci, ut idem inquit, cessationem istam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, quasi dicant, manus cohibitionem. ibi hoc quoque adscribit, inducias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde uti jam. Pactum induciarum ejusmodi est, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea uti jam omnia belli jure agantur. Quod dicitur, dies certus, præfinitus, pactumque fit ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit; inde uti jam pugnetur: idcirco ex iis quibus dixi vocibus quasi per quendam

coitum

coitum & copulam, nomen induciarum connexum est. Aurelius autem Opilius in 1. *librorum*, quos *Musarum* inscripsit, induciæ, inquit, dicuntur, quom hostes inter sese utrinque alteri ad alteros impugne. & sine pugna meuot. inde ab eo, inquit, nomen esse factum videtur, quasi initus. atque introitus. *Hot. Prat.*

Inoucias pro intervallis seu intermissione furoris Imp. dicunt in *l. furiosum 9. C. qui testam. fac. poss.* interpretatur *Gothofr.* ibid. dilucida intervalla.

Inoucia breves & majores morborum; vide *l. 6. in princ. C. de prad. & al. reb. minor.*

Inouciæ sunt quintuplices: Restitutoriæ, præparatoriæ, citatiæ, deliberatoriæ, & judicatoriæ, sive executoriæ. Restitutoriæ sunt arbitratoriæ, citatoriæ sunt unius, vel duorum vel trium mensium: præparatoriæ erunt anni, & dimidii, vel unius anni & sex mensium deliberatoriæ sunt 20. dierum: citatoriæ 30. dierum: indicatoriæ quatuor mensium, not. *gl. in summa l. 3. n. 2.* Jo. Bell. *Etym.*

Inouciæ, inquit Paul. *de capt. l. postliminium* sunt cum in breve, & in præsenti tempore convenitur, ne invicem se lacesserent hostes. *Nebr.*

Induciæ nomen ab eo sumpserunt, quod in diem ducantur, id est, differantur: quo tempore à bello & vindicta supersedere æquum est. Alias barbare Treuga. Alciat. *in l. cum propona.* 1. *C. de pact.* Præterea quid sint, & unde dicantur Induciæ. Aul. Gell. *lib. 1. c. 25.* tradit. Has quidam Treugas vocant, qoid & cur ita voceot, ignotantes. Est autem Germanorum militum, qui vel ante Christi natalem in omnibus prælijs primi nominis fuere, vocabulum: quo fidem illi, seu fiduciam significant, cujus observandæ tenacissimi fuerunt. Hodieque vocantur; *Trevv* vel *Travv.* Fides induciarum autem nomen Germania nunc frequens est, *ein Anstandt.* Autor *Paulus Volzius*, *Spieg.*

Induciæ etiam pro qualibet dilatione usurpantur, & ita induciæ quadrimestes, vide *l. 3. C. de usur. rei jud.* Briss.

Inouciæ quinquennales, quæ debitoribus à Principibus largi solent, vulgo, *Quinquernel* appellantur. Sunt qui putant, quod & verius est. Principem non posse eas absolute concedere, id est, sine coosensu majoris partis creditorum, *Spieg.* De istis induciis, debitoribus datis, vide etiam Cujacium observat. *libr. 2. cap.* 10. qui existimat, illam consuetudinem originem traxisse ex *l. universa*, *C. de precibus Imp. offer. & l. ultim. C. de cess. bon.* allegans autoritatem Cassiodor. *lib. 2. Variar.* qui affirmat, Theodoricum Italiæ, Gotthiæ Regem observasse.

Inducta, invecta, illata in urbanum prædium, tacite obligantur, domino etiam ignoranti, *l. 5. C. de loc. l. 4. ff. de pact. l. 4. ff. in quib. caus. pign.* In rusticum scienti tantum *§. 7. instit. de act.* Cujus rei differentiam *Cujacius* refert ad solos mores populi Romani vide Forcat, *dial. 23. Necyomant.* in Gothofr. *ad d. l. 5. C. de locat.*

Inouere imaginem naviculariì, nomen successionis, vestem *Briss.* ex ff.

Inoulgentia. *Paul.* Is cui alimenta relicta fuerant, in metallum damnatus, indulgentia Principis restitutus est, *Spiegelius.*

Indulgentia, Latinis, est, permissio, obsequium & lenitas quædam propensior, sive patrum in filios, sive quorumvis in alios. Sic reperitur in constit. & multis legibus. Canonistæ pro venia usurpant, tum aliis modis: sed barbare, ut Dd. vide Archidiac. *ext. de pæn. c. ult. lib. 6.* Spieg.

Inoulgentia dignitatis, bonorum & omnium amissorum (de uno nomine dicam) recuperatio est, *l. in quæstion. 13. §.* [illegible] *C. de sent. pass. & restit.*

Indulgentia dicitur etiam relaxatio pænæ, quam quis juste pro culpis propriis facere debuisset de thesauro Ecclesiæ ad divinam justitiam persolvendam sumpta *gl. in extr. de pænit. & remiss.*

Inoulgentia Principis, id est, benigna concessio per quam pœnæ liberatio contingat. Ita enim deportati, in metallum damnati aut alias Servi pœnæ effecti, restitui dicuntur, *l. 2. l. 3. l. 11. C. de sent. pass.* Briss.

Inoulgentia pœnæ gratiam facit, non infamiam criminis tollit, *Briss.*

Indulgere, id est, clementer & facile concedere, tribuere, dare, *l. 2. ignominiæ causa, ff. de his qui not. infam.* Spieg.

Inoulgere humanitatis intuitu, *l. 9. in princ. C. de impub. & al. substit.*

Inousium quasi intusium super quo mox subucula sumitur. Nam Varro *lib. 1. de Ling. Latin.* intusium vocat, ita scribens, unum quod foris à palam palla: alterum quod intus, à quo intusium. Plaut. in *Epidico*, indusiatum vocat substantive: ubi tamen *Varro* intusiatum legit: *Nonius Marcellus* scribit Indusium esse vestimentum, quod corpori intra plurimas vestea adhæret, quasi intusium. Inde autem indusiarius dictus *Plauto*, qui hujusmodi indusia conficit, & pueri indusiati, Apuleio *lib. 2. Metam.* ubi plerique legunt inclusiati: ut testatur Tiraq. *in 3. l. connub. gl. 1. part. 3.*

Inoustria singularia. *l. nulli*, *l. §. fin*, *C. de episc. & cleric.* Donatus scientiam & providentiam interpretatur. Etiam pro ingenii sive artis exercitatione accipitur, *Spieg.*

De Inoustria, id est, data opera, *l. 62. §. 1. ff. de eviction* Donat. *in Andr. Terent. A. 5. Sc. 6.* De industria air, id est, scientia & providentia. Ea enim quæ discimos, & scimus, operatione genita, industria quadam scimus, *Briss.*

Inoustrius. *Briss.*

Inoustriales fructus sunt, qui principaliter requirunt diligentiam, culturamque hominis, quæ nisi continuo interveniat, natura nihil operatur, *l. bona fidei*, *ff. de acqu. rer. domin.*

Inoustriosus. Vide *Victoriosus.*

Inefficaciter condemnatus, ex ff. *Briss.*

Inefficax actio, sententia, decretum, traditio, pactum ex ff. *Briss.* non eleganter dicitur, probatur, videtur, ex ff. *Briss.*

Inemptus, a, um, fundus res villa prædium, cujus venditio ex lege dicta resolvitor, seu conditione aliqua existente pro infecta habetur: & ita ad venditorem pristinum ejus dominium redit. Briss.

Ineptas voluntates defunctorum circa sepulturam: veluti ut vestes, aut quæ alia supervacua ei in funus impendantur, non valere, *Papinianus* autor est, teste Martiano *in fin. l. servo alieno de legat. 1.* Spieg.

Ineptiæ sunt fatuitates, *c. qua traditione 22. distinct.* Joan. Bell. *Etymol.*

Inesse dicuntur pacta, quæ continentur contractu, quæ legem dant, veluti quæ in ingressu contractus fiunt, *l. 7. §. quinimo ff. de pact, l. 72. ff. de contrah. empt.* Briss.

Sic

Sic pacti & doli exceptiones bon. fid. judiciis inesse dicuntur, *l. 3. ff. de rescind. vend. l. 21. ff. soluto matrim.* quod contineri dicit; *l. 84. §. qui servum ff. de leg. lib. 1.* Sic doli præstatio & bona fides inesse contractibus, *l. 152. in fin. ff. de divers. reg. jur.* Sic arbitrium boni viri inesse stipulationi, *l. 3. §. si legatarius, ff. si cui plus, quam per leg. Falc.* Briss.

INEXCUSABILIS necessitas: inexcusabilia onera, *Brisson.* ex ff.

INEXORABILIS causa *l. 5. §. illud etiam merito 4. Cod. de temp. appell.*

INFAMARE est alicujus famam & existimationem dicto vel scripto, factove lacessere, lædere, pudorem ejus sugillare, *Briss.*

INFAMIA non nisi ex delicto irrogatur, *leg. 1.* ubi Bart. de his qui notantur infamia, *Spieg.*

INFAMIA notari, Nota laborare, Notari, Existimationem lædere, Famosum esse, Ulpian. *in l. 2. ff. de his qui not. infam.* Prat.

INFAMIA à nota distinguitur in *l. 3. §. lege, ff. de testib.* infames hi sunt quibus lex infamiam irrogavit. Notati vero non sunt ipso jure infames, hæret tamen in iis macula quædam, ut qui judicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum pecuniam accepisse convicti, nec damnati sunt, vel qui inter requirendos adnotati sunt, Cujac. *in l. 2. C. de dignitatibus, lib. 12. in princ.*

INFAMIA, famæ existimationisque & pudoris labem ac maculam significat. Proinde, ad infamiam alicujus fieri (quod generaliter Edicto Prætor vetuit) intelliguntur hæc, si ad invidiam alicujus veste lugubri utatur, aut squalida, aut si barbam demittat, vel capillos submittat, vel si carmen conscribat, aut, proponat, vel cantet aliquid quod pudorem alicujus lædat. *Briss.*

INFAMIA etiam ignominiam & famæ inflictam notam demonstrat. *tot. tit. de his qui notant. infam.* Briss.

INFAMIA & ignominia, inquit *Corn. Front.* sic differunt: ignominia imponitur ab eo, qui potest animadversione notare: Infamia ex multorum sermone nascitur. *Prat.*

INFAMIA duplex est: juris & facti infamia juris sola auctoritate legis nominatim infligitur. Unde ex famosis actionionibus condemnatus justam contrahit nominis maculam. Infamia facti, ex ipsa rei indignitate secundum censuram bonorum virorum est, *l. 2. ff. de obseq. à libert. & libert. parent. & patr. præstand.* Licet enim, inquit *Paulus*, verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, re tamen ipsa & opinione hominum, non effugiunt infamiæ notam, *Prat.*

INFAMIS generaliter is dicitur, quem lex, vel SC. vel decretum Principis, vel edictum Prætoris, ex causa aliqua turpi notavit, ut ignominiosum: quam pœnam *Varro* ita describit eleganter. Tertia pœnarum infamia, stans nexa in vulgi pectore fluctuanti intonsa coma, sordido vestitu, ore severo. Vide Julian. *l. 1. ff. de iis qui not. infam. Jurisc. tot. tit. ff. eod.* Prat.

INFAMIS, id est, famosus, & ignominiosus, qui integræ famæ non est, sed notatus. Proinde infames personæ & integræ dignitatis homines opponuntur, *l. C. de infam.* Brisson.

INFAMIA variis modis quis notari potest: Nam is qui apud bonos & graves viros male audit, Infamis dicitur, licet, ei jure & legibus nulla irrogetur infamia, *leg. ob hæc verba, ff. de his qui not. infam. l. ea, l. verbum, l. interlocutio, C. ex quib. caus. irrog. infam. l. bono i. ff. de obseq. à lib.* Itaque eum, qui restitutus est famæ, hæc nota adhuc laborare existimo: Verumque esse, quod ait Plautus in Persa:

Hominum immortalis est infamia,
Etiam tum vivit, cum esse credas mortuam.

Hinc Claudius Cæsar, cum cuidam notam appositam deprecantibus familiaribus ademisset: Litura tamen (inquit) extat: sentiens, remissa culpa infamiæ priora vestigium manere. Hæc infamia tametsi neminem à postulando repellat, nec tam efficax sit, quam ea quæ jure irrogatur; effectu tamen non caret. Alterum est genus infamiæ, quæ irrogatur alicui jure civili & forte apud bonos viros non sit gravata ejus existimatio, eaque juris infamia vulgo appellatur, superior vero facti. Dupliciter autem id contingit: uno modo cum Lex factum ipsum notat, non sententia. *l. palam. §. quæ in adulterio ff. de rit. nupt. l. Imperator ff. de his qui not. infam.* ut si quis ab exercitu ignominiæ causa dimissus sit: Si artis ludicræ causa in scenam prodierit: Si lenocinium fecerit. Idque Prætoris edicto expressum est, *l. 1. ff. de his qui not. infam.* Aliquando factum, & personam notat non lex, sed sententia, *d. §. quæ in adulterio.* Ut his demum hanc notam subeat, qui fecisse judicatus est, cum in exemplis supra scriptis factum ipsum sufficiat, nec sit necessaria sententia. Cujus rei exempla in Prætoris edicto extant, *d. l. 1. ff. de his qui not. infam.* Quibus addendum est, eum qui judicio publico damnatur, infamia quoque notari, *l. infamem, ff. de public. judic.* Nam damnatus ex crimine quod publici judicii non est, ita demum notatur: si ex eodem maleficii civiliter, & privato judicio damnatus, infamis esset, *d. l. infamem.* Itaque Stellionatus crimine regulariter dicitur famosum esse; quia publicis judiciis non annumeratur, Duarenus *lib. 1. disp. anniv. c. 42.*

INFAMIA hominis caput non minuit. Vultej. *in comment. Inst. de cap. dim. § 5. n. 3.*

INFAMIA, bonæ famæ contraria est: ponitur que pro omni turpitudinis, dedecorisque genere.

INFAMARI est detrimentum existimationis pati, *in l. 3. C. de calumn.* Labem pudoris contrahere, *l. 17. C. de excus. tut.* Maculam subire infamiæ, *l. 1. Cod. de natur. liber. & matr.* Inuri perennibus notis *l. 15. de appell.*

INFAMATUS à litigatoribus, *l. licet ff. de recept.*

INFANS, in jure nostro dicitur minor annis septem. Vultej. *in Comment. inst. de nupt. in pr. numer. 6.*

INFANS, præter communem significationem; etiam eum significat, qui cum sit filius, frater, hæres, tamen administrationem haud consequitur, dum aut pater, aut frater natu major, vivit: quasi pupillus adhuc sub cura tutoris. Dicitur autem infans, quod fandi non habet copiam in cura administranda, hoc est, sua non refert. Ideo nominatur à nobis proprie *Unmundig*: sicut is qui curat res, vocatur *Vormunder* val *Furmunder* vel potius *Mundbar*, Mos fuit apud Germanos usque ad nostram ætatem, ut regente ac vivente patre vel fratre natu majore, reliqui fratres, omnes, seu filii, infantes essent. Unde solus pater, vel frater regens Dominus, vel Herus, cæteri Heruli, vel Domicelli vocabantur, Vulgo qui regebat, *ein Herr*, cæteri *Iung Herren* vocitabantur. Idque non solum in præclaris familiis, sed vel in urbibus accidit, ubi Prætor aut Consul, Dominus *ein Herr*: filii eorum *Iung Herren* vocati fuere. Constat item, quod de plerisque domini familiarium, Comitum, & Baronum, scriptum legitur hoc vocabulum *Iung Herr*, inde est etiam, quod tot hodie Iungheri vocantur,

cantur, & vocari contendunt, cum tamen res administrent ipsi; & sint præ senio cani. Hoc autem Jungherorum nomen celebrius effectum est. Ex reliquis Volcianarum Observationum. Apud Jurisc. infans, & qui infantiæ proximus est, non multum à furioso distant: quia hujusmodi ætatis pupilli, nullum habent intellectum, ut ait Justinianus *in §. pupillus. instit. de inut. stipul.* Spiegelius.

Infans servus, nondum anniculus. Vide Paul. *ad fin. l. si ego emi. ff. de Public. action.* Spieg.

Infans, quasi fandi impos intelligitur, qui septem annis minor est *l. 18. C. de jure delib. l. 1. §. jussu, ff. de administr. tut.* infantes Theoph. *in §. Pupillus, Instit. de inutilibus stipulat.* ait, dici τοὺς ἔτι θηλάζοντας ἢ μικρῷ μείζονας Infantem ἀνόητον interpretatur Constantin. *lib. 6. Epit. tit.* 6. Eoque modo infantis ætas exaudienda est in *lib.* 55. *ff de usufr.* Proximos vero infantiæ Theoph. in supra dicto loco accipit, τοὺς ἀρξαμένους λαλεῖν καλῶς ὁποίας εἶεν, ἢ ἑβδόμου ἢ ὀγδόου ἄγοντες ἐνιαυτ. infantilis vestis in *l 25. §. muliebri, ff. de aur. arg.* Briss. Adde Cujacium in παρεγγυματα sua *de divers. tempor. præser. & termin.* qui adhoc allegat *l. 14. ff. de spons.* & addit Anagnosten non fieri ante annos octo *Nov.* 123.

Infans expositus à Græcis appellatur, ἀναγνώριστος ad *l. 2. ff. qui sine man. ad lib. per* ideoque apud Harmenopulum *lib. 1. tit. ult.* perperam ἀναγνώριστος definitur esse furiosus & demens: nam certe furor non liberat à servitute. Non possunt etiam expositorum educatores, eorum dominium sibi vindicare, *l. ult. C. de infant. expos. & de iis qui sang. nut. accept.* ubi infantes recens nati, sanguinolenti vocantur, ut *l. 2. C. de par. qui fil. dist.* Donatus *in Andriam*, à matre sanguinolentum non pulchrum, sed scitum pronunciant. Juvenalis, A matre rubentem Prudentius *contra Symmachum*, Quos sanguinolentos edendi mos juvat Cujac. *in expositio. Novell. Justin.* 153. *de infantibus expositis, in fin.*

Infantia, id est prima ætas, *l. 8. §. ubi autem in unum. Cod. de bon. quæ liber.*

Infantia, primus ætatis gradus, est intra annum septimum. Recte autem infans dicitur, quasi nullis idoneus officiis: quia consilio prorsus caret, ac primævæ innocentiæ, qua Deus ab initio creavit hominem, exemplum nobis refert. Quamobrem etiam nullius delicti culpam admittit, *l. infans. ff ad leg. Corn. de sicar.* Spieg.

Infautar voces jactare, *l. 1. ff. de his quibus ut indign.*

Infecta, corrupta, *l. 2. C. de cond. in publ. horreis lib.* 10. Prat.

Infecta emptio *l. 2. ff. de resc. vend.*

Infecta materia dicitur rudis & in opera nulla conjecta, ut *Arnob.* loquitur, quæque adhuc in massa habetur. *Briss.*

Infector, qui lanas inficit & imbuit aliquo colore.

Infectum, id est, non factum, Hinc.

Infecti argenti appellatio rudem materiam continet, i. e. non factam, *l. cum autem, de auro, argento mundo, l. 6. ff. de rei vir. dict.* Græcis ἄσημος dicitur eodem sensu infectum æs, quod signato opponit *Festus* in voce *Raudus.* Sic infecta lana, infectumque linum dicitur, *l. 20. ff. de legat.* 3. & infecta purpura *l. 1. §. quis argentum, ff. depositi.* Prat. Brisson.

Infectum damnum, nondum factum, sed quod futurum veremur, *lib. 2. ff. de damn. infect. lib. 3. §. pen. ff. de rivis.* Aliter infectum apud Salustium *in Jugurtha*, quod fieri non potest, Sed Rex nihil jam infectum Metello credens, i. e. nihil esse putans, quod non efficere Metellus posset.

Inferior pro ultimo, *l. si neutri, ff. de privil. cred.* Alberic.

Inferior & superior opponuntur, *l. 4. ff. de Senatorib.*

Inferiora prædia, quæ sui natura profluentem aquam excipiunt, *l. 1. §. sed si vicinus, ff. de aqua pluv. arcend.* Spieg.

Inferiores Magistratus, i. e. inferiore dignitatis gradu positi, *Brisson.*

Inferiores creditores, i. e. posteriores, *Briss.*

Inferius Testamentum pro posteriori. Eoque modo superiori, i. e. priori, adversatur, *l. 3. ff. de injust. rupt.*

Inferre i. e. importare, sic inferre merces tabernam, *Brisson.*

Inferre mortuum, pro sepelire vulgo notum est. Quod fit cum terra conditur corpus, *l. duo fratres, ff. de relig. & sumptibus funer.* Spieg. Prat.

Inferre pœnam, *l. 12. ff. de manumiss. leg. 29. in fin. ad l. Corn. de fals. 3. §. non perpetua, ff. de sepul. violat.* Briss.

Inferre reliqua, *l. 40. §. servus testamento, ff. de statu. lib. 4. C. de testam. manum.*

Inferre pensiones, *l. 58. ff. de usufruct.* Briss.

Inferre pecuniam rationibus. *l. 38. ff. de neg. gest. l. 32 §. idem quæsit. ff. de usufr. leg.*

Inferre portionem virilem, *l. 101. ff. de solut.*

Inferre usuras, *l. 11. ff. de usur.*

Inferre vectigal. *l. 7. in fin ff de publ.*

Inferre in sepulchrum, *l. 3. §. si quis in hæreditarium, ff. de sepul. viol. l. 6. §. si quis in communem, ff. com. divid. l. 4. l. 6.* & alias passim, *ff. de relig.* Briss.

Inficere proprie est tingere & colorare, per metaphoram vero polluere, maculare & corrumpere. Unde oleum infici dicitur, quando per alterius rei admixtionem natura ejus corrumpitur, & admixtæ rei naturam accipit, *Spieg.*

Inficiari, *l. 2. in fin. ff. de exceptio. l. 14. ff. depos. l. 67. ff. de furt.* Creditum depositumve abnegare significat. Hinc inficatio, *l. 16. ff. jud. sol. & d. l. 67. & §. quadam. instit. de actio.* verba autem hæc in malam partem capiuntur. Itaque Fest. *lib.* 9. inficiari, ait, esse creditum fraudare: Et Isidor. *lib. 15. Etymol. c.* 26. inficiationem esse rei debitæ negationem, cum ea à creditore reposcitur, Martial.

In jus fallax atque inficiator eamus.

Quintilian. *lib. 7. cap.* 2. A personis, an illum deposuisse apud hunc, vel hunc credidisse credibile sit an petitorem calumniari, an reum inficiatorem esse, vel furem, Cicer. 1. *de Orat.* Ut si ille inficiator probasset judicet ante petitam pecuniam, quam esset cœpta deberi: Ubi inficiatorem pro eo, unde petebatur accipit. Inficiatione crescentem caussam, *l. 7 ff. de solution.* accipe ex ea actione, quæ adversus fatentem in simplum, adversus negantem in duplum competit; qualis est Aquiliæ actio. *leg. 23. §. ult. ff. ad l. Aquil.* Brisson.

Inficiatio, est negatio. Neratius *l. judicatum, ff. jud. solvi.* Ad inficiationem, inquit, compelli eum, qui sine judicio partem dare paratus est. *Nebriss.*

De

De INFICIATIONIBUS literarum, aut numerationum, atque rerum ex quibus detinent, extat peculiaris constitutio. *Nov.* 18.

INFICIATOR est, qui negat se vel debere, quod actor petit, vel commisisse quod accusator objicit. *Non. Marcellus* locum *Ciceronis ex secunda in Catil. invect.* citat, ut doceat inficiatores esse falsi criminis objectores, sed apparet erudito viro *F. Sylvio*, Marcellum non esse *Ciceronis* mentem assecutum. *Spieg.*

INFIGERE vulnera, *leg. 32. ff ad l. Jul. de adult.* infixa, inædificatis conjunguntur: infixa navis, *Brisson.*

INFINOERA, qui sylvam infindunt, *l. ult. ff. de jure immunit.*

INFINITIVI ea est natura, ut omnes ipse sequatur modos, atque cum ipsis coalescat ad significandum. Itaque Græci *ἀπαρέμφατον* appellarunt, quippe quod nihil indicet aut finiat, suus non est, sed aliorum, vide Scaliger, *cap. 11. 4. de causis linguæ latin.* Gothofr. ad *l. 4. §. 6. ubi etsi non ad jecerit, Cod. de recept. arbitr.*

INFINITUM, quod finem aut modum certum non habet, *Brisson.*

INFINITUM, pro indefinitum, nullo certo termino circumscriptum. Cic. *Partit.* Quid, quæstio quasnam habet partes? infinitam, quam Consultationem appello: & definitam, quam Controversiam nomino. Item alibi locis innumeris. Celsus *leg. 9. ff. de servit.* Si cui simplicius via per fundum cujuspiam cedatur, vel relinquatur, in infinito, videlicet per quamlibet ejus partem ire agere licebit. Ulp. *l. 13. in fin. ff. de damn. infect.* Neque enim in infinitum obligatus esse debet stipulatione. Mæcianus *l. 91. ff. de condit. & dem.* Tempus autem vel certum vel infinitum comprehendatur. Sic & accipitur in *leg. hac adjectio. ff. de verb. sign. l. qui restituere, ff. de rei vind.* poterit adversarius in litem sine ulla taxatione infinitum jurare, id est, quod Græci dicunt *ἀπαρέμφατον*, minime circumscriptum, minime tamen intemperatum, *Hotomann.*

INFINITUM in §. *& unum hominem 1. Instit. de hared. inst.* 1. accipiendum est, non pro multitudine, quæ extremis careat, ut recte interpretatur *Eguinarius* Baro, sed pro numero incerto, ut qui lege definitus non est, definiatur voluntate testatoris. Sic etiam alibi infinitum accipitur, ut in *l. qui restituere, 68. ff. de rei vindic. l. videamus 4. §. deferre, ff. de in lit. jur.* Vide Vultej. *in comment. Instit. ad d. §. unum hominem, n. 1.*

INFINITUM pro immenso & immodico, *l. 61. ff. ad l. Falcid. l. 40. ff. de dam. infect. l. 192. ff. de verb. sign.* infinita vel immoderata æstimatio in *l. 40. ff. de damn. infect.* In infinito, in *l. 9 ff. de servitut. l. 1. § apud Vivianum. ff. de adilit. edicto l. 24. ff. de servitut. urban. l. 1. § si cui ita sit legatum, ff. ut legat. seu fideicom.* in infinitum *l. 11. §. si quis decem, ff. de leg. lib. 3. l. 4. parentem, ff. de in jus vocan.* & apud Ulp. *In instit. tit. 6.* Quod & infinité ab eodem Ulpian. *inst. tit. 5.* Briss.

In INFINITUM jurare, pro in immensum, *Brisson.*

INFIRMA, i. e. imbecilla. Sic infirma ætas, autore *Paulo*, in civitatibus, *de leg. prima*, seniores, pueri, & puellæ sunt accipiendi *Spieg. Briss.*

INFIRMÆ sententiæ, vide *leg. 7. Cod. quand. provoc. non est necesse.*

INFIRMARE testamentum, vide *auth. hoc inter, & l. 21. §. 3. C. de testam* confessionem, factum, fideicommissa, *Briss.* ex ff.

INFIRMITAS, mala valetudo, propter quam, ut ait *Paulus*, curator dari solet, *l. item, ff. de postul.* item imbecillitas, debilitas, de qua Cajus *in l. idem jerit, ff. ad l. Aquil.* ita scribit; Nec videtur iniquū, si infirmitas culpæ adnumeraretur: cum affectare quis non debeat, in quo vel intelligit, vel intelligere debet infirmitatem suam alii periculosam futuram, *Spieg.*

INFIRMITAS nec de personis tantum, sed & de his quæ anima carent infirmitatis nomen usurpatur. Nam & ædificii infirmitas dicitur, *l. 43. ff. de damn. infect.* Briss.

INFITIARI interdum est simpliciter negare: interdum vero est creditum vel depositum abnegare, *Brisson.*

INFITIATOR qui debitum infitiatur, qui debere se negat, nec bonam fidem agnoscit, sed frustratur, & tergiversatur, *Briss.*

INFIXA, leg. cum fundus, de instrument. leg. sunt ea quæ adfixa, inædificata, & alligata sunt ædibus, quæ & alias fixa junctaque dicuntur, *l. 38. §. ult. ff. de action. empt.* Notandum tamen, pro infixa posse etiam inficta legi, quum & tertio, de re rustica *Varro* dixerit ficta, afficta, deficta: & Diomedes, Scaurusque probarunt: & *in leg. ne quid, ff. de incend. ruin. naufr.* Flor. sit eodem sensu scriptum. Navis inficta. *Caper* Grammaticus, Fictum, inquit, rationis, fixum voluntatis, Cujac. *Observ. lib. 9. c. 9. circa finem*, Prat.

INFLIGERE alicui pretium rei, hoc est, inferre, Julianus *l. 30. de negotiis gestis.* Pretium, inquit, siliginis, quæ in publicum empta erat, curatori inflictum est *Prat.*

INFORMARE, est Latinis in animo instituere, aut concipere contractum, est facere eum pinguiorem, auctiorem, & magis extentum; atque informatus contractus. i. e. valde formatus, scilicet auctiore forma efficax factus. Hoc fieri dupliciter, pulchre *Zasius* docet in longe difficilima *leg. lecta ff si cert. pet.* Reformare autem contractum, est eum circa qualitates modificere, perputare, moderari formam contractus aliquantisper alterare, retento tamen contractu. item informare actiones, est in formam eas extensim deducere. Si quidem, ut *Alciatus* refert, enarrans *l. in bonæ fidei.* actiones ex contractibus certis formulis continebentur, quas à M. Manlio compositas, *Varro* autor est, Item in *Rubrica de pactis*: Informatur, sit, id est, ampliore forma instruitur, *Spieg.* Adda Forcar. *dial. 99. Necyomant. n. 1.*

INFORMARE novum opus, vide *l. 5. C. de oper. publ.*

INFORTIATUM. *Haleander* indicavit, una eademque opera *Bulgari* & *Azonis* seculo natas voluminum appellationes, ff. Vetus infortiatum & Novum, præter barbariem nihil olentes, & quidem recte censet, in partiendo Digestorum opere, plus apud nos valere debere Imperatoris autoritatem, quam imperitiam vulgi, adeoque sine ratione receptam consuetudinem. *Spieg*

INFORTUNII nomen plerisque displicet: cum tamen illo usi sint Terentius, Livius, Imperator qui in authentica de nupt. censuit ingratos filios, patri esse infortunium, *Spieg.*

INFRA, id est, alio posteriori capite legis, *l. 2. ff. ad l. Aquil.*

INFREQUENS exponit Accurs. *in l. 1. ff. de migrando*, pro valde frequens, contra vim vocabuli, ac apertam alloqui *Ulpiani* mentem, cur sit parum frequentatum id interdictum, indicantis, *Spieg.*

INFRINGARE actionem, æquitate defensionis, officium tutoris testamentum testimonio suo, *Briss.* ex ff.

INFRUCTUOSUS fundus, *l.* 13. *de reb. cor.*

INFULÆ sunt fasciæ in modum diadematum, *l. fin. Cod. de quad. præscript.* Bell. *Etym.* Hinc Infulæ consulatus, *l.* 66. *C. de Decurion.* insulæ honorum, *l.* 1. *C. de temp. appell.* infulæ imperiales, *l.* 3. *in fin. C. de quadr. præs.* infulæ majoris administrationis, *l.* 1. *in pr. C. ut omn. jud. civil.*

INFUNDIBULUM, instrumentum ad liquores infundendos. Catoni, ab infundendo, ut *Egnatius* arbitratur, dictum, *Spieg.*

INFUNDERE quid in ædes inferiores, *l.* 44. *ff. de injuriis*, id est, effundere, *Briss.*

INGENIUM proprie natura dicitur cuique ingenita. *Terent.* rursus ad ingenium redit, id est, ad naturam. Connan. *l.* 2. *c.* 11. *n.* 1. Vel, est vis quædam naturalis nobis insita, suis viribus prævalens, ad inveniendum, quod ratione judicari possit. Cato consulit ingenium hominis cum ferro: quod si exerceas, usu quidem nonnihil atteritur: si non exerceas, magis consumitur rubigine. Ingenium ubi intendes, valet. Not. *in de exhib. reis*, §. *illud.* Spieg.

INGENIUM etiam ingenitam cuique animali vim denotat, ut in *l.* 34. § *quæsitum*, *ff. de ædil. edic.* Si nata sit mula eo ingenio. ut alterum jugum non patiatur. Quin etiam nomen hoc ad ea quoque, quæ anima & sensu carent, transfertur, ut *leg.* 6. *Cod. de bonor. proscript.* ingenium arvorum apud Vergil. 2. *Georg.* Nunc solus arvorum ingeniis. Sic Plin. *lib.* 14. *c.* 1. Ingenium soli sive terræ. Tacit. *lib.* 5. Locorumque ingenio sese contra imbelles regias copias tutabantur. Salust. *lib.* 3. *Hist.* Castrisque colatis, pugna tamen ingenio loci prohibebantur, *Prat. Briss.*

INGENIO magno, *l. à testatore*, *ff. de condit. & demonstr.* Spieg.

INGENIO subtili extorquendum est aurum à Barbaris *l.* 2. *C. de Commerc. & mercat.* Vide Zasium in *Apologia ad Eckium*, & infra, *Subtile ingenium.*

INGENS, plus est magno, & quasi diceres, supra vel ultra gentes. Hinc, ingens contentio, *in §. retinendæ, instit. de interdict.* Spieg.

INGENUI dicebantur antiquitus, qui patrem ciere possent, hoc est ex legitimo matrimonio suscepti, qui iidem & patritii dicebantur, *Hotomann.*

INGENUI ab ingenio dicuntur, quod Latinis naturam significat. ita Ingenuus est, qui suo arbitratu, & ingenio potest vivere, aut qui naturæ bono fruitur, nulla vi afflictæ & mutatæ, ut *Lucretius*:

Unde mare ingenui fontes, extremaque longe
Flumina suppeditant.

INGENUOS Fontes vocat nullo opere atque artificio coactos & angustatos, & tanquam in servitutem redactos, sed sua sponte naturalique alveo fluentes, quomodo *Juvenalis* ait: Nec ingenuum violarent marmore tophum. Qua significatione ingenui dicebantur olim, qui ipsi majoresve ipsorum servitutem nunquam servierant, majores autem usque ab avo repetebant. Liv. *lib.* 11. An unquam fando audistis patritios primum esse factos, non de cœlo demissos, sed qui patrem ciere avumque possent: hoc est nihil ultra quam ingenuos &c. Connan. *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 1.

INGENUI & gentiles iidem non sunt, quia capite diminutus manet ingenuus, quanquam gentem suam amittat, & novam assumat. Sed ingenuitas ornamenta sua habet à natura, solamque libertatem respicit, quam ab avis ducit. Idem eodem loco: & num. 6. usus, inquit, tandem obtinuit, ut is ingenuus dicatur, qui statim ut natus est, liber est, sive ex duobus ingenuis editus est, sive ex libertinis duobus, sive ex altero libertino, & altero ingenuo. Et Martian. *de stat. hom. leg* 5. ingenui sunt, qui ex matre libera nati sunt. Sufficit enim liberam fuisse matrem, eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit, & contrario si libera conceperit, & ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur liberum nasci: nec interest, ex justis nuptiis conceperit, an vulgo: quia non debet calamitas matris nocere ei qui in utero est. Connan. *lib.* 2. *c.* 11. *n.* 5.

INGENUUM etiam eum accipi ait Ulpianus *ad leg. Juliam & Papiam*, *libr.* 1. de quo sententia lata est, quamvis fuerit libertinus, quia res judicata pro veritate accipitur pro *leg.* 25. *de stat. hom.* idque eo pertinet, quod Senatores lege Julia prohiberentur libertinas uxores ducere, *leg.* 44. *de ritu nupt.* Eaque de re differens ad *leg. Juliam & Papiam libr.* 1. Ulpianus, scripsisse videtur, mulierem, de qua sententia lata est, pro ingenua haberi, si modo in ea re per collusionem nihil factum fuerit *l.* 4. *de collus. deteg.* Nam ut ait eleganter *Donatus*, quod in jure semel judicatum est, rescindi, & iterum agi non potest. Indeque Proverbium, Actum agere apud *Terent.* natum putat, pro eo quod est nihil agere. Eaque etiam ratio est, cur de re judicata pacisci nemo possit. Ita enim Alexandrum Imperatorem rescripsisse, ex iis incertis titulis constat, qui Gregoriano Codici à *Cujacio* tribuuntur, &c. Rævard. *l. Non potest videri. ff. de reg. jur.*

INGENUUS. Ingenuus est, qui ex matre libera natus est. Aliter Ingenuus est, cui ex nativitate competit libertas, qui non est factus liber, sed natus, *l. & servorum.* 5. § 2. *ff. de stat. hom. inst. de ingenuis*, *in princ.* Erat igitur Ingenuus, quem nos hodie Gentilem vocamus; ab ingenuorum enim antiquitate (ut *Boetius* scribit *in Topic.* Gentilitas dicitur. Videamus autem, quid apud antiquos jurisconsultos gentilitas ipsa fuerit. Cicero *in Top.* & post eum Budæus, *in Annot. ad Pandect. ex l.* 1. *de justit. & jur.* Gentiles sunt (inquiunt) qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim video ad hanc definitionem *Scævolam* Pontificem addidisse. Gentiles sunt (inquit etiam *Boetius*) qui eodem nomine inter se sunt ut Bruti, ut Scipiones. Quod si servi sint, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur. Quod si rursus in familia gentis suæ non manserint, gentiles jam esse non possunt. Non temere igitur (ait idem Budæus *in d. Annot.* paulo post *d. l.* 1. *de justit. & jur.*) lingua vernacula Gentiles homines pro nobilibus appellat, quasi ingenuos, ab origine gentis, & quorum majores servitutem nullam prorsus servierunt, videlicet ab ascriptitiis & conditione quadam obnoxiis distinguere eos volens, qui ob id eadem lingua villani dicuntur, quod villæ (unde villici dicti) ascripti, & colonariæ conditioni addicti aut ipsi sint, aut eorum majores fuerint. Quod tamen nomen loquentium inscitia in contumeliam jam vertit. Villanum enim & vilem vernacula simplicitas confundit. Fuit autem jus gentilitatis, ut jus stirpis apud antiquos. Unde Cicer. *lib.* 1. *de Orator.* Nonne in ea causa fuit Oratoribus de toto stirpis, ac generalitatis jure dicendum? Verum, tria hæc erant jura apud antiquos: agnationis,

tionis, stirpis, & genolitatis. Hinc Papinianus *l. 1. de probat.* Quoties (ait) quæritur, genus, vel gentem, quis haberet, necne, eum probare oportet. Sed nobiliorum videtur fuisse gentilitas (ut ex illa definitione *Ciceron.* apparet) eorum scilicet qui imagines generis sui proferre poterant. Inde Tranquillus *in Vespasian.* Flavia gens (inquit) obscura illa quidem, ac sine ullis majorum imaginibus, sed tamen reipubl. nequaquam pœnitenda. Itaque, imagines pro nobilitate accipi solent & fumosas imagines appellat Cicero ipse antiquissimi generis stemma, ut legi omnino debeat apud *Juvenal.*

Fumosos equitum tum dictatore magistros.

Plin. 9. *libr. Epist.* subitaneas imagines appellat, nobilitatem parum antiquam, sed repente fortunæque beneficio quæsitam. Ex *ultima* autem *in Verrem actione* apparet ex honoribus gestis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri solitas esse. Quod & scribit idemmet *Budæus* in loco supradicto Hinc erat, quod qui jus gentilitatis, & majorum imagines nullas habebant, terræ filii & à se orti, & homines novi vocitarentur. Quibus locutionibus *Cicer.* non semel usus est, ut *lib. 7. Epist. ad Att.* Cornelius quidem tuus familiaris summo genere natus terræ filius. Ab eo autem dictum est per ironiam summo genere natus. Hæ autem imagines stemmata vocabantur, ut in illo Satyrici loco:

Stemmata quid faciunt?

Tranquillus quoque *in Galba.* Neroni (inquit) Galba successit nullo gradu contingens Cæsarum domum, sed haud dubiè nobilissimus, magnâque & vetere prosapia, ut qui Imperator in atrio stemma proposuerit, quo paternam originem ad Jovem, maternam ad Pasiphaen Minois uxorem referret. Mos autem fuit olim Romæ, ut imagines majorum in funeribus ducerentur ad gentilitatem ostendendam. Id quod *Cicero* indicat *in 2. de Oratore, & in oratione pro Mil.* item Plin. *lib. 35.* Pro imaginibus (ut opinor) posteriora tempora insignia genolina habuerunt, quæ arma vulgo vocantur, quæ ipsa quoque primum (ut verisimile est) virtutis præmia fuerant, ac rerum præclare gestarum decora. Hæc vero (ut *Cicero* docet) *in prior. lege Agraria*) gestantium nonnulli, atque etiam plerique moribus, ac vitæ instituto hoc certè proficiunt, ut tantum majoribus eorum honoris debitum esse videatur, unde etiam, quod posteris solveretur, redundaret. Hujusmodi imaginum jura, ac nobilitatis insignia, damnatione reorum amittebantur. idque *Cicero* multis in locis docet, & maximè in oratione pro Sylla, his verbis: Omnia (judices) hæc amissa sunt: omnia generis, honoris, nominis insignia, atque ornamenta unius judicii calamitate occiderunt. Etiam Nobilitas transit in filios, nisi propter eorum delictum eam amittant. Nam ob delictum quis infamis efficitur, & propter infamiam perditur Nobilitas, & dignitas, *l. 2. & l. quoties*, & ibi Bartol. *C. de dignitatibus.* Itaque Nobilitas non generis est tantùm, sed etiam alterius rei excellentia, dignitas, item fama nominisque celebritas. Et est Nobilitas ipsa triplex: una generis, virtutis altera, tertia ex utraque hac mista constans. Primam sine altera parvi facio, vel eam nullam prorsus esse verius esse dixero. Qui enim duntaxat genus jactat suum; aliena laudat. Hinc est quod in hanc ipsam scribit Livius *libr.* 10. in persona P. Decii his verbis: An nunquam fando audistis Patricios primo esse factos, non de cœlo demissos? Sed qui patrem ciere, avumque possent, id est, nihil aliud, quam ingenuos. Consulem jam patrem ciere possum avúmque jam poterit filius meus. Hæc ille. Instar ergo est hujus hodie (ut scribit Budæus in *Annotat. ad Pand.* ex *l. ultim. de Senator.*) quod locorum quorundam moribus receptum est, ut ne justa Nobilitas esse censeatur, nisi in pronepote, & deinceps eo, qui natalibus restitutus est. Quod si vera est hujusmodi sententia, & admittendum hoc judicium, certè nondum sunt ii veri Nobiles, qui nostris existentes temporibus, & ignotis natalibus orti, ne avum quidem aut etiam patrem ciere, aut possunt, aut audent: sed qui (ut cum ipso *Budæo* in dictis suis Annotat. loquar) principum beneficiis, & aulicorum suffragationibus supra fastigium evecti, ingentium, splendidarumque gentilitatum fundamenta jecerunt: patrum eorum tantis ornamentis dignis, patrum indignissimi, quæ magna est multitudo. E contrario, si, qui patrem, avum, proavum, abavum, aut etiam atavum, ciere possunt, Nobiles sint, & in nobilium numero computandi, certè non pauci hodierno die villici dicentur jure optimo Nobiles, egóque es ipsorum Nobilium calculo minime expungendus: tametsi à nescio quo malo divite, paupertas generis ingenui in nobis accusari potest: & hæc asperior multóque durior fuerit, quam quod nunc fit. superis gratia. Est tamen aliquid laude & virtute dignum, fuisse nullum facinus, probri loco, majoribus meis objectum. Nec profecto *Aristoteles* sum, ut difficile putem esse res præclaras agere, cui magnæ opes desunt: sed Christianus, ut qui nunquam paupertatem malum putaverim. *Auctor. an.*

Ingenuus & libertinus opponuntur, *leg. 7. ff. de recept. qui arbitr.*

Ingenuitas ingenuorum statum & conditionem significat, *l. 2 §. ult. ff. si ingen. esse dica.* Briss.

Ingerens operam suam invito, suspectus est Ulp. *in l. quia omnia. §. nec ferendus. de Procurat.* Ingerere plerunque in jure nostro vitium sonat. *Spieg.*

Ingerere libellos appellatorios, vide *l. 28. C. de appell. l. 26. ff. de admin. tut.*

Ingrata plane non est liberta, eo quod arte sua contra Patroni voluntatem utatur, *l. ult in. ff. de oper. lib.* Hinc ingrati actio vel accusatio contra libertos patronis competens *leg. 1. & 3. C. de liber. & eorum lib. & Novell.* Valentinian. *tit. 6.* Brisson,

Ingrata testamenta sunt ea, in quibus de nobis bene meritis nihil relinquimus, sive liberi sint, sive extranei, Sueton. *in Caligula*: Testamenta primipilarium ut ingrata rescidit. Prat. *vide* Cujac. *lib. 3. observ.* Brisson.

Ingrati loco habetur, qui mortem fratri procuravit, qui se adversus eum criminaliter inscripsit, qui omnium bonorum litem ei dictavit, Gothofr. *ad Nov. 22. cap. 47. in princ.*

Ingratitudo propriè est acceptis beneficiis non respondere: Estque lata hujus verbi significatio, ut non solum illiberalis, sed quicunque nobis molestus est, ingratus dicatur, Terent. *in Eunucho*, Opus faciam, ut defatiger, usque ingratus ut dormiam, i. e. invitus & velim nolim. Quare cum his moribus filii non placeant patri, quo nolente tam ignominiosum vitæ genus agunt: merito censentur ingrati præsertim cum ex eorum turpitudine, nonnulla pater infamia aspergatur, cujus negligentiæ peccatum filii imputatur, &c. Connan. *lib. 10. c. 10. num. 6.*

INGRATITUDO est Acerbitas convitii in parentes, contumacia liberorum, *l. 1. Cod. de ingrat. lib.* Item cervicem erigere jactantia & contumacia quadam adversus patronum. *l. 2. C. de libert. & eor. lib.* vide *Bred.* in lexic.

INGRATITUDINEM vitium censeri. longe pessimum vulgo quidem sed verissimè dici solet. Nam cætera delicta adversus proximum quidem malè committuntur, sed fortassis nec bene nec malè meritum. Ingratus autem contemnit eum, à quo beneficiis adfectus est. Quid hoc facto commiti potest fœdius? Si quæ igitur actio jure proposita est unquam; certe actionem ingrati justissima ratione introductum esse, fateri oportet, *Prat.*

INGRATITUDINIS insigne exemplum est apud Val. Maximum *lib. 5. c. 3.* Cn. Popilii Lenatis: quem *M. Cicero* rogatu M. Cœlii non minore cura quàm eloquentia defendit, ac causa admodum dubia fluctuantem, salvum ad Penates suos remisit. At hic Popilius postea, nec re, nec verbo à *Cicerone læsus*, ultro illum persequi & jugulare studuit, *Prat.*

INGRATITUDO tam perniciosum est crimen, ut nulli sit secundum. Quare non exceptionem solum, sed etiam actionem producit, de qua tractatur in *l. 1. C. de libert. & eor. liber.* Spieg.

INGRATI liberi qui sint, Justinianus docet singulari *tit. Cod. de ingrat. lib.*

INGRATIS adverbialiter, præter gratiam & meritum, 1. quæst. 1. gratia. *D. Hieronymus* alicubi pro eo quod est, nolens, usurpavit.

INGRATUS in *l. 36. §. ult. ff. mandat.* pro invitus & nolens, *Brisson.*

INGRATUS est, & qui non meminit accepti beneficii & gratiam ullam non habet, *ein undanckbare, ein u ho dseliger.* Seneca. Ingratus, inquit, est qui beneficium accepisse se negat, quod accepit: ingratus est, qui dissimulat: ingratus, qui non reddit: ingratissimus omnium, qui oblitus est. Beneficium enim cui collatum est, ad promerendum, naturæ lex obligat & devincit. De quo pluribus Alex. Neapol. *c. 1. lib. 5.* Certe vulgatam mortalium ingratitudinem, perstringit exemplum Evangelicum, quo è decem lepra Christi beneficio liberatis unus duntaxat reversus est, qui egerit gratias. Porro sunt, qui negant in eum actionem proditam, qui non meminit accepti beneficii: at in eum, qui illum lædit à quo beneficiis affectus est, competere actionem ingrati, condictionem. Ad priorem puto Alexandrum respexisse: cujus verba, in dictione, Actio pro socio, adduximus, *Spieg.*

INGRATUS libertus est, qui patrono obsequium non præstat, vel res ejus, filiorumve tutelam administrare detrectat, *leg. 19. ff. de jure patron. l. 6. §. ultim. ff. de liber. agnosc.* Sic in *l. 4. de obseq. l. 1. & 2. C. de libert. & eor. lib. l. 21. ff. quod met. caus.* Moris autem erat, ut domini servos manumittentes iis gratiæ alicujus referendæ causæ imponerent donum, munus operas, *leg. penult. ff. de obsequ. par. præstan.* & alibi persæpe. *Hotom Prat. Brisson.*

INGRATUS erga parentes qui dicatur, vide *Nov. 22. c. 26. in fin.* ingratus in parentem censetur, qui pro eo carcere incluso fide jubere noluit, Gothofr. *ad Nov. 115. c. 3. §. 8*

INGRATI in jure duæ sunt tantum actiones, adversus donatarium & adversus manumissum. Nam adversus alios actionibus ingrati, ut quodam loco Seneca ait fora non sufficerent. Cujac. *in exposit. Novell. Justinian, 78. de dotal. instrum. & manumiss.*

INGREDI Consulatum, pro inire, Marcellus, in *l. 36. de co di. & demonstr.* Hotom.

INGRESSUS non solum introitum, & gradiendi initium significat, sed ipsum quandoque ingressum, Cicero *officio 3.* Quod omnibus est sciendum, qui vitam honestam ingredi cogitant, i. e. vita honesta vivere. Et *de Oratore.* Tantus enim cursus verborum fuit, & sic evolavit oratio, ut ejus vim & incitationem aspexerim, vestigia ingressumque non viderim. Ingressum orationis dixit, ut Ulpian. *in leg. Juris gentium de pactis*, ingressum contractus. Male ergo qui ingressum initium contractus interpretantur. Nam & si in fine tantundem valet. Male, & qui ingressum accipiunt pro eo quod secundum naturam contractus est: & ut dicitur, ad propositum ejus rei, qua de contrahebatur, ut digressioni opponatur. At ista significatione nemo Latinorum ingressum dixit: neque tamen consentanea aut vera esset hujusmodi espositio, &c. Connanus *libr. 5. cap. 2. num.* 8. Vide & Alciat. *libr. 1. parerg. cap. 24.*

INHABILIS tueri. in *l. 11. ff. de decur.* pro inhabilis ad tuendum, Briss. *in parerg.*

INHABITARE domum. Inhabitator ædium, *Briss.* es ff.

INHABITATORES perpetui, qui habitandi causa in caupona sunt, *l. 1. §. ult. ff. furti ad. versus nautt.*

INHIATIO est vehemens cupiditas, ut in *l. 1. Cod. de petit. bonorum sublat. lib.* 10. Jo. Bell. *Etym.* &c.

INHONESTUM h. e, quod honestè fieri non potest, & jure nostro, quia penitus fieri non potest, inhonestum impossibile dicitur, *l. filius qui, ff. de condit instit.*

INHONESTUS locus veluti Popina, vel Lupanar, *Briss.*

INHONORATÆ personæ quæ sint, *Alciatus* indicat *in comment. in titul. de verb. sign.* Spieg.

IN horas, pro sæpissime. Est adverbium temporis, sicut in dies, quasi tu dicas, in horis singulis, *Spieg.*

INJECTA, illata, pignori esse locatori, *l. item quia. ff. de pact.* Spieg.

INJECTIO manus, jus prehēdendi, abducendique verbum, ex 12. tabul. Æris confessis, rebusque judicatis 30. dies justi sunto; post deinde manus injectio, *Prat.*

INJECTIONEM manus excepisse venditor dicitur apud Ulp. *in l. sed si hac lege, ff. de in jus voc.* qui legem in vendendo mancipio dixit, ut si mancipium prostitueretur, manus in id injicere sibi liceret & id abducere, *Brisson.*

INJICARE manum proprie fit verbo antiqui juris, quoties nulla judicis expectata authoritate, rem nobis debitam, aut etiam nostram vendicamus, *l. sed si hac ff. de in jus voc. l. penult. de serv. export.* Injicitur etiam manus in aliquem, vel in ejus bona vel merces aliquas, quando ille inde abire, vide res inde moveri authoritate aliqua vetantur: quod nos Arrestare dicimus. *Servius* in illud *Æneid.* 3. injecere manum Parcæ: Traxerunt, inquit, debitum sibi, Budæ. *in l. ult. ff. de Senat.* Vide, *Pudor.* Spieg. Prat.

INIMICITIÆ capitales Solent Veteres, si quæ graves inter eôs inciderint simultates, amicitiam, solenni quadam ratione renunciare, & inimicitias præsentibus superstitibus profiteri. Quem morem evidenter visus est *Suetonius.* expressisse in *vita Claudii*, cum scriberet Germanicum Pisoni amicitiam renunciasse. Verba *Suetonii* hæc sunt: Ac

de

ne tunc quidem ultra progressus, quam ut & amicitiam ei renunciaret mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret. Ad hunc morem videtur etiam *Valerius Maximus* respexisse, *lib.* 4. Ait enim Tiberium Gracchum Tribunum plebis inimicitias ex professo, cum Africano & Asiatico Scipionibus gessisse. Idem *Valerius* in eodem libr. sic de Metello Macedonico scribit: Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graves testatásque inimicitias progressa fuerat. Nec id quoque visus est *Sidonius Apollinaris* ignorasse, qui sic *Epistolarum libr.* 7 scribit: Inimicitias indictas honeste exercet, tardè credit, celeriter deponit. *Cicero* etiam auctor est, inimicitias olim denunciare solitas: Sic enim *pro Lucio Flacco* scribit: Etenim cùm à clarissimis viris justissimas inimicitias sæpe cum bene meritis civibus depositas esse vidissem, non sum arbitratus quemquam amicum reipublicæ, posteaquam L. Flacci amor in patriam perspectus est, novas huic inimicitias nulla accepta injuria denunciaturum: His addatur, sic etiam *lib.* 10. *Epistol.* Senecam scripsisse: inimicitias mihi denuntias, si quicquam ex his quæ quotidie facio, ignoraveris. Et *alia lib.* 3. Hortensius inquit, simultates tibi indiceret, & *Cicero*, si derideres carmina ejus, inimicus esset. Et hæc quidem cum ita sint, nunc mihi videor intelligere, quales inimicitias appellaverint ICti capitales *l.* 18 *in fi. de pro ur. l.* 15. *de recept. arbitr. l.* 6. *de excus. l.* 3. § 9. *de adim. vel transf. legat. l.* 9. *de his quæ ut ind gn.* §. *item si propter. Instit. de excusat.* Eas nimirum, quas alter alteri testato denũciaverat. Certè qui sanguinem & vindictam spirabant ex professo, indeque capitales appellatæ omnino videri possunt. Nec aliud mihi voluisse visus est *Seneca*, cum sic *de ira lib.* 3. *i* riber. Quid juvat tanquam in æternum genitos iras indicere, & brevissimam ætatem dissipare? Rævar. *varior*, *lib.* 5. *c.* 5.

Inimicus & amicus opponuntur, *l.* 3. *ff. de test. b.*

Iniquitas pro pravitate illa naturæ, qua sibi tantum homines student, ab omni beneficentia erga illos alieni: qua abundante, necesse est utique charitatem refrigescere, apud Matthæum 24. Latinis propriè significat lationem, injuriam, minus aut plus, sicut in negotiis fieri solet: *Ab florete* amor est: in quietus esse mores suisque patriis prævaricari, legibus & authoritati publicæ sub esse non velle, mentiri etiam ac pejerare, pactaque transgredi, & fidem fallere. Hanc calumnia, jactantiaque ac inhumanitas simulatio, & perversitas dolusque malus sequuntur, *Spieg.*

Iniquitas loci, & asperitas idem sunt. *ff. si quadrup. pau er. fec dicatur. l.* 1. §. 1. Alberic.

Iniquum petendum, ut æquum feras, Proverbium, quod *Erasmo* explananti ductum videri potest à negotiatoribus, qui callide merces longe minoris licentur, & multo pluris indicant, quam pro dignitate, pro pretium saltem æquum accipiant, *Spieg.*

Iniquus est, qui lucrum capiat de suo scelere, & sibi plusquam par est assumit, Connan. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 9. Sic iniquus auctor *in l.* 20. *C. de furtis*: Et iniquus comparator, i. e. emptor. in *l.* 2. *C. ne rei domin. vel templor.*

Iniquus modius: iniquæ mensuræ, non justæ nec æquæ, *Brisson.*

Iniquum pretium, id est, immodicum cui justum opponitur, *Brisson.*

Inire verbum non jungitur fere, nisi rebus aliquid momenti habentibus, gravibus & non minutis: ut, Ineo rationem, fœdus, pacem, societatem, bellum, consilium; ut apud jurisconsult. Inire consilium divortii, *l. si concubina*, §. 1. *ff. rer. amot.* Inire furti consilium, *l. merito*, *ff. pro socio.* Inire cubile alicujus pro cum ejus uxore dormire, apud *Ciceronem* legitur. Erasmus monet, inire prandium, cœnam, dormitationem, non ita rite dici, *Spieg. Prat.*

Inire ingredi & capessere significat. Sic: Inire Consulatum, Magistratum, officium, *Briss.*

Inire alias contrahere significat, ut inire matrimonium, i. e. nuptias contrahere, *l.* 22. *C. de nupt.* Briss.

Initiari, hoc est, sacris imbui. *Lex* 12. *tabul.* Neve initiantur, ait. Sic & nunc dicimus Initiare, vel initiari sacris Ordinibus eum, qui sacris imbutus ad Ordines deputatur. Vide Oldendorp. *c.* 7. *tit.* 1. Spieg.

Initiare litem, *l.* 11. *C. qui dare tut. vel curat. poss*

Initiatum jurgium, *l.* 3. *C. qui legit. person. standi.*

Initium pro principio & origine alicujus negotii, *Briss.*

Ab initio & postea adversantur, *l.* 3. *ff. de pign. action.*

Injudicatus, adjectivè, pro non judicato, indemnato, apud Gellium, *Spieg.*

Injungere, id est, mandare, ut: Injungit Prætor satisdationem. *Briss.*

Injuria ex eo dicta est, quod non jure fiat. Nam generaliter Injuria dicitur omne, quod non jure fit, *l.* 1. *ff. de injur.* Specialiter autem Injuria, alias contumelia, à contemnendo dicta est, Græcis ὕβρις, alias damnum culpa datum, ut in *leg. Aquilia* dicimus Damnum injuria datum: Græco verbo ἀδίκημα, *l.* 1. *& l.* 5. *ff. ad l. Aquil.* ut si quis injuria, i. culpa, occiderit, alias iniquitatem injuriam vocamus & injustitiam. Nam cum judex inique vel injuste dixit sententiam, ex eo dicimus injuriam, quod jure & justitia caret, quasi non juriam *l.* 1. *in pr. ff. de injur. & famos. libell. l.* 45. §. *pro mutuo*. *ff. de Precar.* & alibi sæpe, *Briss Hotom & Prateij.*

Injuria & jus, adversa sunt. Unde & injuriam facere hi negantur, qui suo jure quicquam facere possunt, *leg.* 2. §. *ff. si quadr. paup. fec. dic.* Prat & Briss.

Injuria dividitur in furtum, rapinam damnum, adulterium, homicidium, & quidquid tandem non jure fit atque in injuriam, h. e. contumeliam, *l.* 1. *in pr. ff. de injur.* Sic enim, ut idem admonuit, prævaluit hodie, ut hæc species privati delicti, injuria potius quàm contumelia appelletur, *Spieg.*

Injuria, ablativus, qui adverbialiter ponitur pro eo quod est, sine causa, & immerito. Sed &, auctore *Donato*,

Injuria ex affectu fit, damnum ex culpa, *l. qui servum*, *ff. de action. & oblig.* Prat.

Injuria affici, i. e. damno, *l.* 11. §. *si cred. ff. de pign. act.*

Injuria secundum Labeonem, aut re fit aut verbis. Re, quoties manus inferuntur. Verbis verò, quoties non inferuntur manus, ut cum convicium fit, *d. le.* 1. §. 1. Ad infamiam fit injuria, cum pudicitia, attentatur, *Prat.*

Injuria secundum *Vultejum* committitur verbis, literis, atque iterum committitur injuria in corpus, aut extra corpus. Re committitur vel corpore in corpus, ut si quis pugno pulsatus aut fustibus cæsus sit vel verberatus, vel si cujus honestæ matronæ aut virginis pudicitia attentata sit. Corpore committitur, sed non in corpus, sed in

dignitatem alicujus, ut si comes matronæ abductus sit vel abductæ. Verbis fit injuria convicio vel maledicto vel turpi appellatione virginis habitu matris familias indutæ Literis, id est, vel famosis libellis, vel famoso carmine, sive componendo, sive edendo, sive scribendo, sive procurando. Vultej. *in Comment. institut. de injuriis*, *§. 1. num. 2.*

INJURIA gravis videtur Imperatoris, quæ inani honestatis colore velatur, *l. penult. C. de contrahend. empt.* Putat tamen *Oldend.* hanc l. si ad naturam exigatur, alias defendi jure non posse. *Spieg.*

INJURIA minus est quàm contumelia, inquit *Nonius Pacuvius* Peribœa, Patior facile injuriam, si est vacua à contumelia, *Hotom. Prat.*

INJURIÆ scriptæ vel pictæ, dicuntur perpetuæ: quia in eis annus non transit, *Zaf. in l. cum lex. ff. de legib.* Spieg. Prat.

INJURIÆ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut convitio aures, aut aliqua turpitudine vitam cujuspiam violant, ait auctor Rhet. *ad Her. lib.* 4. Hotoman. Prat.

INJURIAM in *l. Aquil.* damnum accipimus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit, *l. 5. §. 1. ff. ad l. Aquil.* Hotomann.

INJURIAM atrocem, quasi contumeliosiorem & majorem accipiemus, aut persona, aut tempore, aut reipsa fieri *Labeo* ait: persona atrocior fit injuria, cum Magistratui, cum parenti patronóve fiat, tempore, cum in ludis etiam in conspectu fiat. Num Prætoris in conspectu, an in solitudine injuria facta sit, multum interesse ait: atrociorem, quæ in conspectu fiat: Rem atrocem injuriam haberi, *Labeo* ait: ut puta si vulnus in latum os alicui percussum sit: vulneris magnitudo atrocitatem facit: & nonnunquam locus vulneris, veluti oculo percusso: sed est quæstionis, quod dicimus, re atrocem injuriam fieri, utrum si corpori inferatur, atrox sit, an & si non corpori: ut puta vestimentis scissis, comite abducto, vel convitio dicto, & ait *Pomponius*, etiam sine pulsatione posse dici atrocem injuriam persona atrocitatem faciente. Sed etsi in theatro, vel in foro, cædit & vulnerat quanquam non atrociter, atrocem injuriam, ut *Ulpianus* de injuriis ait. *Maffeus.* Hanc eandem Imper. *§. ultim. Institut. de iis, qui sunt sui vel alieni juris.* Infamem quoque vocat, id est, intolerabilem, *Aldobrandinus* ibidem.

INJURIAS actione exequi, hoc est, ut notavit *Old.* actionem injuriarum dictare ut sequatur executio. *l. non solum, §. ego autem, ff. de injur.* Spieg. Prat.

INJURIA tollitur ipso jure ex *l. duodecim tabularum*: per pactum *leg. si tibi decem*, 17. §. 1. *l. si unius*, §. *pactus*, §. *de pact.* Deinde per satisfactionem, *l. sed si unius*, 17. §. *si ante judicium. ff. eodem.* Tertio remissione tam tacita, quam expressa, adeo ut semel remissa, ex pœnitentia revocari non possit. Quarto præscriptione, de qua Vultejus *in comment. instit. ad §. pœna autem. num.* 8. *instit. de injur.* Quinto dissimulatione, *l. non solum*, 11. *§. ff. eod.* qui colligitur ex familiari salutatione, convivatione, & similibus actibus, quos hunc effectum operari abitrot, antequam in judicium causa sit deducta: si deducta sit ista, dissimulationem non amplius inducunt. Denique morte alterutrius tollitur injuria ante litem contestatam, *l. injuriarum*, 13. *d. l. item apud Labeonem* 15. *§. injuriarum. ff. eod. si eum §. qui injuriarum, ff. si caution.* imo ante in jus vocationem, qua facta continuatur actio, tametsi lite non contestata, per ea quæ tradit Gail. 2. *observat. pract.* 64. *num.* 4. *& seq.* Vide Vultej. *ad §. fin. Instit. de injur.*

INJURIUM, id est, iniquum, vim adverbii habet, *Spieg.*

INJURIOSUS, qui infert injuriam apud Jurisconsult. in *l. ult. ff. de offic. Procur. Caj.* si tamen, inquit, quasi tumultuosum, vel injuriosum, adversus Colonos Cæsaris prohibuerunt, *Spieg.*

INJURIOSUS *l. ultim. ff. de off. Procur.* i. e. facilis ad contumeliam faciendam, convitiumque dicendum. Impune tibi eum injuriosum esse non patietur, *l. 8. C. de sent. pass.* id est, non feret eum injuriam tibi inferentem, *Briss.*

INJURIOSE, id est, per injuriam seu injuriæ causa.

INJURIOSA vita, pro plena sceleribus & iniquitatibus nempe aliis noxia. Vide Ciceronem *lib. 1. de finib.* Spieg.

IN jus vocare est ad Prætorem, vel eum qui jurisdictioni, præest, vocare, juris sui experiundi causa, *l. 1. ff. de in jus voc.* nimirum ad facultatem agendi impetrandam, & judicium accipiendum: à quo jure diversum erat judicium, quod agitabatur apud judicem, in jure à Prætore datum. Vultej *ad §. pœnales quoque* 11. *n.* 20. *Inst. de act. & ad princip. n* 54. *Inst. eod.*

IN jus vocatio an editionis actione prior sit, vide eundem Vult. *in comm. ad pr. Inst. de act. num.* 44.

IN jus vocatio & citatio differre videntur: In jus vocatio fit ad Prætorem seu Magistratum, à quo actio erat impetranda: citatio fiebat ad judicem à Prætore seu Magistratu datum, qui de causa, propter quam actio impetrata erat, cognosceret. In jus vocatio poterat fieri ab ipso actore: ita ut adversarium, si sponte ad Magistratum sequi nollet, obtorto collo & vi ad eum raptaret, Vul. *d. n.* 54.

IN jus vocare licet actori quemvis, nisi vocare prohibitum, ut colligi potest ex *tit. ff. & Cod. de in jus voc.* Excipiebantur tamen nonnullæ personæ, quæ ob reverentiam seu honorem ipsis debitum sine venia seu permissu Prætoris in jus vocari non poterant, idque propter morem in jus vocandi olim usitatum, quem non sine vi auctoritate privata nullo magistratus auxilio implorato fieri solitum, maxima interpretum pars existimat contra disputante Rob 3. *sent.* 1. inter personas exceptas potissimum locum habebant Parentes utrinsque sexus, tam legitimi quam naturales & Patroni: illi quidem ob naturale sanguinis, vel civile agnationis, quod in adoptivis est, vinculum; hi vero propter libertatis datæ incredibile beneficium. In jus quidem vocari illi poterant à liberis & libertis, sed non nisi venia à Prætore petita: nec petita tantum sed etiam impetrata, Vulte. *ad d. §. pœnales n.* 21. 22. 23. *Inst. de act.*

INJUSSU, Prætoris, Principis, *Briss.* ex ff.

INJUSTA appellatio, non jure neque recte, nec justa ex causa interposita, *l. 6. ff. de his qui not. infam.*

INJUSTA libidinum desideria, id est, concubinatus, *l. 7. circa fin. C. de natur. lib.*

INJUSTITIA, justitiæ contraria, de qua Dd. ut fere omnia, confuse: in summa tria injustitiæ genera reperiuntur secundum *Aristotel.* impietas, arrogantia, contumelia. Impietas quidem erga Deos Divosque, aut etiam erga mortuos tum erga parentes & patriam, rectum non servans. Arrogantia vero circa contractus commerciumque vitæ, supra quam merita est, præpollere volens. Contumelia

tumelia verò voluptatem sibi struens, in probrum ac dedecus alios ut ducat, recteque de ea sic Evenus, Tametsi nil sibi commodet, inquit, injuria gaudet tamen. Itaque injustitia vitium animi est, quo amplius, quam par sit, qualibet in re habere posseque volunt, eo teste Aristot. *in de virtutib.* Spieg.

INJUSTUM testamentum non jure factum, puta in quo solemnia defuerunt, l. 1. *ff. de injust. rupt. l. 6. ff. de fals.* Appellatur & non justum, *l. 1. ff. de excep. rei jud. l. 3. de confirm. tut. l. 22. de acqu. hæred.* Injustum testamentum dicitur & illud, quod inutile nullius momenti est, puta ob præteritionem ejus, qui in potestate est, *lib. 3. §. ex his, l. 6. §. si pater, ff. de injust. rupt.* Prat. Tria sunt vitia, quibus Testamenta omnino infirmantur; vitium, scilicet injusti, rupti & irriti; Quamvis autem possimus, & quod irritum est, ruptum vocare; & quod ruptum est, irritum; & quod injustum est, aut ruptum, aut irritum; atque iis nominibus plerunque sine differentia utamur, commodius tamen visum est, singulas caussa singulis appellationibus distingui: ideo quædam non jure facta dicuntur, quædam jure facta rumpi, vel irrita fieri, *§. alio autem mod. quib. mod. testam. infirm. instit.* Quid ruptum, quidve irritum sit testamentum, suis locis diximus. Cæterum, si quid eorum, quæ ad solemnitatem observationemque juris spectant, omissum fuerit, dicitur testamentum non jure factum, aut verbi compendio, injustum; ita Theoph. *in §. 1. Instit. eod.* V. g. si testator filium, quem in potestate habebat, hæredem non instituerit, aut nominatim non exhæredarit, *l. inter cætera, de lib. & posthum. ff.* Qua in lege adverte, rumpi verbum pro injustum esse accipi, confundique vel si legitimus testium numerus testamento defuerit, *§. sed cum paulatim de testam. Inst.* Vide Antonium Augustinum, ad *l. Gallus §. idem credendum est, ff. de lib. & posthum.*

INJUSTUM matrimonium contra leges contractum, *l. 1. ff. unde vir. & uxor.* Prat.

INJUSTUS filius est, qui ex alia quam viro & uxore nascitur. tamen patrem ciere potest, naturalis: si non potest, vulgo conceptus & spurius nominatur, Connan. *lib. 2. c. 16. n. 1.*

INJUSTA UXOR *Budæus* injustam uxorem interpretatur pro pallaca seu concubina, uxoris loco habita; idque efficit sermo ille, quem Achilles in præsentia Legatorum Græcorum ad se missorum habuit, inquiens se dolore, Briseida captivam sibi ab Agamemnone ademptam esse. Sed hanc *Budæi* interpretationem, neque Jurisconsultus, *l. si uxor. ff. de adult.* voluit, neque ante ipsum Achilles: sed dicit solum captivam Briseida non minus amari à se, quam uxorem a Menelao. Addit idem *Budæus* hodie justæ uxoris aut nullam appellationem esse, aut eam esse, quæ justis sponsalibus, & palam in viri manum coiit, non occulto consensu. *Accursius* injustam accipit eam, quæ facto sit uxor jure prohibita: quod ineptum esse videtur; nam si quis incestas nuptias contraxerit, jure prohibitam uxorem retinet, nec ut maritus accusationem de adulterio instituere potest, d. *l. uxor. §. sed si ea*, quod utique faceret, si duntaxat injusta fuisset, nimirum ubi incestum intervenit, ibi plusquam injustæ nuptiæ sunt. Itaque injusta uxor. censetur, quæ secundum præcepta legis data non est, quamvis justam & legitimam fieri posse certum sit, ut eam quæ sine patris consensu nupsit, vel ætatis illegitimæ, quantumvis hæc palam ducta sit, i. e. quod Servius *ff. de condict. caus. dat. §. 1. de nuptiis, l. minorem, de rit. nupt.* hoc satis indicat, Jurisconsultus *d. l. si uxor. §. divus*, Cum ait nec matrimonium violari oportere, nec spem matrimonii; nam qui impuberem duxit, ætate justa ipsius puellæ, tandem perficiet matrimonium: & forsitan Achilles futurum sperabat ut captivam suam nobilem fœminam aliquando pro justa uxore duceret: *argum. l. si quis in. & l. si Senatori, ff. de ritu nupt.* Forcatul. *in suo cupidine Jurisperito, cap. 5. n. 9.*

INLACRYMARI precib. calamitosorum, *l. 19. ff. de off. Præsid.*

INLÆSA existimatione, *l. 27. ff. de Procur.* i. e. integra. *Brisson.*

INLÆSÆ res in lege Dei *tit. 10.* id est salvæ, *Brisson.*

INLEX in lexico antiquo, ὑφέλξ παγίρομ☉, ἄνομος.

INLICERE apud Varronem *lib. 5. de ling. Lat.* procurare, Quare non dubium est, inquit, cum hoc inlicium sit, cum circum muros itur, ut populus illiciatur ad Magistratus conspectum, *Prat.*

INLICIUM, cum populus per Accensos vocabatur, apud eundem ab alliciendo dictum. Dicitur & illicium: hinc Pompei, Illicium dicitur: cum populus ad concionem elicitur, i. vocatur. Et alio loco: Illicium vocare, antiqui dicebant, ad concionem vocare. Hujus autem hæc erat formula: Quod bonum fortunatum, felixque sit populo Rom. Quiritium, reique publ. popul. Rom. Quiritium, mihique collegæque meo, fidei, magistratuique nostro: Omnes Quirites, pedites armatos, privatosque Curatores omnium tribuum, si quis pro se, sive pro altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me. Ex Varrone *libro de ling. Lat.* 5. & Liv. *lib.* 40. Pratejus.

INLIDERE. Si quis puerum saxo inlisisset, *l. 7. §. sed si quis, ff. ad leg. Aquil.*

INNATUM in publico, *l. 65. §. ult ff. de aqu. ver. dom.*

INNOCENS expers criminis, scelerisque, ut *Horat.* loquitur, purus, *lib. 5. ff. de pœnis.*

INNOXII, i. e. innocentes. Unde innoxii, & Nocentes opponuntur *l. 12. §. 1. ff. de publ. jud.* Innoxium esse delictum non debet, i. e. vacuum à crimine & pœna, *Brisson.*

INNOTESCERE, *notum fieri, an tag kommen, l. 1. in princ. §. 2. ff. de requ. reis.* Et intelligitur quoquo modo, ut ait Alberic. citans *l. quidam decedens sub fin. ff. de admin. tut.* Spieg.

INNUBERE est in mariti domum transire. Enubere, è patria domo exire. Livius *lib. 1.* Ea cum innupsit: & *lib. 10.* Virginiam quod è patribus enupsisset, sacris arcuerant. *Hot.*

INNUPTÆ nuptiæ, id est, falsæ, Cic. *lib. 3. de Orat.* Spieg.

INOFFICIOSA donatio, ad exemplum inofficiosi testamenti dicta est, quæ contra rationem officii facta est: Cum scilicet liberi bonorum subsidio, i. e. legitima sua excluduntur, *leg. 1. & pass. C. de inoff. donat.* Itaque actio adversus eam instituta est, quæ querela inofficiosæ donationis appellatur: quæ à querela testamenti inofficiosi hoc differt, quod hæc non nisi adversus testamentum factum & jure factum conceditur, illa vero & ex testati & ex intestati causa permittitur, *l. precibus C. eod.* Prat.

INOFFICIOSA dos dicitur, cum mater in fraudem liberorum: id est, ut eos debitis emolumentis spoliet, omnia sua bona, vel magnam eorum partem, secundo marito dono dat, pactum cum eo

de

de dote lucranda faciens, *l. 1. C. de inoffic. dotib.* Prat.

INOFFICIOSUM testamentum esse illud oportet in quo testator contra officium suum, quod alteri debebat, fecit. Sed quanquam hoc modo multa inofficiosa testamenta futura sunt, veluti quibus amicis & bene merentibus nihil relinquitur, quod olim inhonestum probatur (ut ex Philippicis & *Suetonio* constat) tamen per excellentiam eam demum inofficiosa dicta sunt, quibus officium in liberos, parentes, & fratres neglectum est: nam qui erga eos inofficiosus est, in semetipsum quodammodo inofficiosus & inhumanus videtur, quapropter iis solis potestas permissa, petendi à Centumviris, ut si officium violatum cognoscant, illud rescissum & irritum factum velint, quod cum impetrant, tum illud simul impetrant, ut sibi hæreditas adjudicetur, cum hujus judicii exitus hic sit, ut ab instituto in exheredatum hæreditas transferatur qua de causa hæreditatis petitio appellatur in *l. si quis 34. C. de inoffic. testam. l. qui repudiantis, 27. l. mater, 19. ff. eod. l. pen. §. sed quemadmodum, ff. de bon. poss. contr. tab.* Prat. ex Hotomann.

INOFFICIOSUM testamentum appellatur, quod recte quidem factum est, non ex officio pietatis, ut loquitur Marc. *l. 2. de inoffic. testam.* vel, ut Paul, *lib. 4. sentent. tit. 5. de sia.* quod frustra liberis exhæredatis, non ex officio pietatis videtur esse conscriptum, *Briss.*

INOFFICIOSUM testamentum. Possunt parentes in condendis testamentis liberos suos hæredes non scribere, sed vel exhæredare, vel præteritionis ignominia afficere, in quibus scilicet præteritio pro exhæredatione accipitur, ut puta in matre avóque materno, *§. fin. de exhær. liber. instit. Sed* quoniam parentes, hinc arrepta potestate, filios suos graviter lædebant, relinquentes eos in inopia. Nam si quis ex ascendentibus per masculos, aliquem ex liberis exhæredasset, neque ipso jure invalidum erat testamentum, neque ab intestato filius venire poterat; nam quomodo, cum testamentum extaret? neque Prætor bonorum possessionem contra tabulas dabat; præteritis enim, non exhæredatis, ea dabatur. Quod si mater erat testatrix, ne cogitare quidem poterant ii, qui per matrem descendebant, de bonorum possessione contra tabulas; adversus enim testamentum fœminæ liberis bonorum possessio contra tabulas non datur. In extremum igitur subsidium inductum est, ut liberi de inofficioso testamento agere possint, qui queruntur aut inique se exhæredatos, aut inique præteritos: hoc colore, quasi non sanæ mentis fuerint, cum testamentum ordinarent, ut qui naturam sine causa odissent, *§. 1.* & ibi maxime Theophilus *de inoffic. testament.* Cæterum, ut liberis inofficiosi testamenti querela competat, duo maxime requiruntur. Primum enim, ita demum de inofficioso testamento agere possunt liberi, si nullo alio jure ad defuncti bona venire possint; nam qui ad hæreditatem totam vel partem ejus alio jure veniunt, de inofficioso agere non possunt, *§. tam autem eod. tit. instit.* Secundo, si nihil eis penitus à testatoribus testamento relictum est; si enim quantacunque pars hæreditatis, vel res fuerit eis relicta, de inofficioso querela quiescente, id, quod eis deest, usque ad quartam legitimæ partis repletur, licet non fuerit adjectum boni viri arbitratu debere eam compleri, *§. sed hæc eod. titul. Instit.* igitur quartam quis debet habere, ut de inofficioso agere non possit. sive jure hæreditario sive jure legati, vel fideicommissi, vel si mortis causa quarta ei donata fuerit, vel inter vivos. *§. igitur, eod. tit. instit.* quod tamen verum intellige, secundum dispositionem Auth. novissima, *eod. tit. C.* illud sciendum tam adoptiones, quam naturales liberos querela inofficiosi testamenti agere posse, *d. §. tam autem.* Posthumi quoque, qui nullo alio jure venire possunt, de inofficioso agere possunt, *§. posthumi quoque eod. tit. Instit.* Sed & non liberis tantum permissum est, testamentum parentum inofficiosum accusare, verum etiam liberorum parentibus, *dict. §. 1.* Nam licet non sic parentibus liberorum, ut si liberis parentum, debeatur hæreditas, parentes tamen ad bona liberorum ratio miserationis admittit, sicut liberos naturæ simul & parentum commune votum, *l. scripto herede, si tab. testament. nulla extab. ff.* sed & soror & frater, turpibus personis scriptis hæredibus ex sacris constitutionibus prælati sunt, *d. §. 1.* quæstionemque de inofficioso movere possunt, *l. fratres, eod. tit. C.* Non ergo liberi inofficiosi querela contra omnes hæredes agere possunt. Ultra fratres igitur & sorores cognati nullo modo, aut agere possunt, aut agentes vincere, *d. §. 1. in fin.* Ex iis itaque apparet dici inofficiosum testamentum, quod non ex officio pietatis parentum factum sit, filius sine legitima causa exhæredatus, estque querelam inofficiosi testamenti, qua liberi contra parentes agunt, ut qui eos vel sine justa causa, vel injusta, sed non probata, exhæredaverint, vel indigne præterierint, *§. 1. inst. t. l. nam & iis, §. hujus verbi, l. si mater.* cum aliis juribus, *C. de inoff. testam.* Anchor. inofficiosum testamentum, secundum Isidor. *lib. 5. c. 24.* est, quod frustra liberis exhæredatis sine officio naturalis pietatis in extraneas personas redactum est, vel sic: inofficiosum testamentum dicitur, in quo officii religio violata est: veluti pietas erga parentes; aut charitas erga liberos, *Prat.*

INOFFICIOSUM testamentum dicere, hoc est, allegare, quare exhæredari vel præteriri non debuerit, *l. 3. ff. de inoff. testam.* item docere immerentem se, & ideo indigne præteritum vel etiam exhæredatione summotum, *l. 5. eod. tit. Hotomann.*

INOFFICIOSUS, qui inofficio debito peccat, *Brisson.*

HNΩMENON vocat Pomponius omne corpus quod perpetuo opere unum & continuatum est, ab ἑνῶ, quod ad verbum dicitur unio: ut male hujus loco quidam φυσικὸν reponant, quia non tantum naturalia, sed manu etiam facta opera ἡνωμένα tamen sunt, ut columna tota ex gypso, aut cera aut ære & simili re continuo opere ducta, aut conflata. Quare *Plutarchus* hæc corpora duplici nomine appellat, τὰ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ: id est, unita & congenita, ut ostendat, non modo ista naturæ esse posse, sed etiam artis: Connan. *lib. c. 14. n. 6.*

INOPIA, egestas, paupertas, penuria, *l. 28. §. si quis, ff. de donat. int. vir* Briss.

INOPIA laborare. Modestin. *l. ult. de in jus voc.* vel à Præfecto urbi quasi inofficiosus castigator, si inopia dignoscitur laborare: Et Imp. *in l. 22. in princ. C. de furt.* Nisi inopia dignoscatur laborare: Sic inopia fatigari, in *l. 23. §. 2. C. ad SCtum Vellejan.* & ad inopiam pervenire in *d. l. 22. in pr. C. de furt.*

INOPINABILE, quod quis nunquam existimasset futurum, Imp. indicat in *Authent. Ut hi qui obl. se hab. perh. §. & pro hoc dicimus* Adstipulatur *lex 2. §. sed quia divinæ. C. de vet. jur. enucl.* naturam producere inopinabilia. *Alberic.*

INOI

INOPINATA & incerta turbant Provinciales, *l. ultim ff. de offic. praef. vig. & l. observare, §. recte. de offic. Pro cons.* Alberic.

INOPINATUM, idem est quod praeter spem accidit, & non de novo, ut interpres putat in *l. oratione, ff. de servis.* Siquidem haud raro nova cum spe etiam contingere solent, *Spieg.*

INOPINATA verba, quae impraemeditate & improvise effluunt.

INOPI dicitur is, qui solus est, qui nec amicos, nec propinquos habet, quorum ope, id est, auxilio tutari se possit. *Cicero* inopiam & solitudinem fere in eadem re dicit. Reus inopia, hoc est, egestate laborans in corpore puniendus est. *l. si quis id quod. §. in servos. ff. de jurisdict.* Porro quo distet à penuria, docet *Gloss. in auth. ut jud. sine quoquo suffrag.* Prat.

INOPS, pauper, egenus, non idoneus nec solvendo. *l. 26. ff. de neg. gest.*

IN PORTARE actionem, item Imperatore crimen, pro inferre, *l. fin. §. fin. ff. de divortiis, l. 14. §. 1. ff. de bon. lib. 9. §. 1. ff. de statu lib.* Crimina ignominiam importare dicuntur, quae infamant *l. 5. ff. de Decurio.* Prat.

IN PROCINCTU, est, in ipso militum adparatu, seu expeditione, cum vel sese accingerent, vel accincti hostem expectantes starent, praelium jamjam ingressuri. Vultej. *in comment. Inst. de test. ord. n. 5.*

IN PROCINCTU testamentum appellabatur. à veteribus, quod à cinctis jam militibus, & è castris in praelium jam jam exituris fiebat, Vultej. *in comment. Inst. de testam. ord. §. 1. n. 5.*

INORDINATUM, est omne confusum; sed non convertitur, *§. inordinatum auth. de hered. & Falcid.*

INQUANTUM, id est, tantum quantum, *Spieg.*

INQUISTARE turbare, vexare est, *Brisson.*

INQUIETARI, id est interpellari, vexari, infestari, *Brisson.*

INQUIETARI dicitur is, cui controversia fit & quaestio infertur. Nec personae modo, sed & bona inquietari dicuntur ob debita. *l. 5. C. an servus ex suo fac.* Briss.

INQUIETO, pro, molestus sum plerique subdubitarunt: sed *Erasmus* accipi apud *Suetonium* annotavit: & *Insulanus* indicat sic apud *Livium* & *Plinium* passim inveniri. Imperator dicit, inquietati fuimus assiduis adulationibus mulierum, in *l. assiduis, C. Qui potior in pig. hab.* Spieg.

INQUIETUDO apud eundem in *l. 2. C. de Carbon. edict.*

INQUILINUS, ab in & colo, hoc est, habito, is dicitur, qui in alieno habitat, sive ruri, sive in civitate, quanquam frequentius ad civitatem referatur. *Ein Hanszmann, der umb eins Zinse in eines andern Hause sitzet.* Olim ex inquilinatu etiam addicebantur agricolationi, nec discernebant ab Adscriptitiis, vel Originariis. *leg. diffinimus C. de agric. & Censit.* Nec nunc est quod prohibeat aliquem in civitate habitantem, astrictum esse persona sua ad colendum agrum, ut attestatur *Oldend. Spieg.*

INQUILINUS dicitur, qui in urbe domum alienam mercede incolit. Et ideo quoque urbani praedii conductor hoc verbo significatur, vide *l. ultim. ff. de migran. l. 4. §. Praetor ait. ff. de damn. infect. l. 37 ff. de acq. poss.* Appian. lib. ἐμφυλ. β. ἐγκαλῶν. ὡ ῥήμασι καλοῦσι τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Colonus autem is est, qui ruri praedium alienum incolit, *Hotoman.*

INQUILINUS est, qui gratis vel pretio habitat in alieno privato, proprie tamen, qui solus habitat, & totam domum occupat. Nam si cum domino aut eo, qui domus usum habet, non tam inquilinus, quam hospes dicendus est, etiamsi mercede habitet, &c. Connan. *lib. 4. c. 5. n. 4.* itaque cum *Labeo* dixisset, usuarium aedium, qui modo ipse habitaret, posse inquilinum quoque recipere, Proculus eum notavit, quod non belle inquilinus dicatur, qui cum eo habitat: ait Ulp. *l. 2. & 4 ff de usu & habit.* Hotoman.

INQUILINUS est, qui conductis aedibus habitat, & proprie praedii urbani conductorem significat. Nec vero totius Insulae, sed & Coenaculi conductor inquilinus appellatur, *leg. 3. ult. ff. de offic. Praef. vig.* Brisson.

INQUILINI etiam pro his qui praediis adscribuntur, iisque adhaerent, in *l. 112 ff. de leg. 1.* Sane eleganter Seneca *Epist. 108.* eos qui multis annis apud Philosophos persederint, pertinacissimos quidem & assiduos, sed qui ne colorem quidem duxerint, non discipulos Philosophorum, sed inquilinos vocat. *Brisson.*

INQUINO, Jovian. Pontanus *libr. de Aspiratione 2.* Inquino, inquit, aut simplex verbum est, aut si est compositum, minus apparet ejus compositio. Verbum enim illud, ex quo Grammatici quidam trahi voluerunt hoc verbum Inquino, ne temporibus quidem *Cicer.* erat in usu. Id autem fuit Canio. Dicebant Canire, stercus facere. Cajus in *l. 1. C. de collus. deteg.* inquinare amplissimum ordinem dixit, quaere Coinquino, *Spieg.*

INQUIRERE, investigare excutere, scrutari, *Brisson.*

INQUISITIO, est criminis alicujus per torturam investigatio, sed aliter Canonist. *Spieg.*

INQUISITIO est merum officium judicis, quod exercere debet ad investiganda delicta, ut boni mores conserventur. Putant autem nonnulli, regulariter inquisitionem prohiberi, per *leg. ultim. C. de accusat.* Ego nihil dubito, eam regulariter permitti, juxta *leg. Congruit, ff de offic. Praesid.* Nam quod ipsi distingunt inter generalem inquisitionem, somnium est. Quomodo enim in genere aliquid pervestigabit magistratus, quod fructum adferat Republicae, nisi perveniat tandem ad specialem inquisitionem adversus hunc vel illum: Quod item dicunt, sine legitimis judiciis specialem inquisitionem non procedere: id observandum est etiam in illa, quam ipsi vocant generalem. Nam nullus omnino potest in suspicionem adduci, nisi ex causa secundum juris definitionem verisimili: quae cum adest, quilibet judex potest, sive dicas generaliter sive specialiter inquirere veritatem. Solum id observa, quid requiratur ad legitimam inquirendi causam, ne credas aniles rumores sufficere ad laedendam hominis famam, conditionem vel vitam. Multò minus satis est illa, quam nunc videmus frequentari, malorum hominum diffamatio, qui vel invidia, vel quavis fraude proximum necare conantur falsis delationibus. *Oldendo. p. Prat.*

INQUISITIONE dari confirmarive tutor curatorve dicitur, qui causa cognita & moribus, fide, facultatibus ejus aestimatis magistratus decreto datur & confirmatur, *l. 2. l. 7. §. fin ff. de confirm. tut* Prat. ex Briss.

INSANIAM antiqui mentis quamcunque vocarunt aegrotationem & morbum, quasi dicas insanitatem: quoniam omnes animi perturbationes, ut sunt formidines & libidines, Graecis πάθη appellantur, id est, verbum è verbo, morbi. Sed in consuetudinem Latini sermonis non cadit, quo omnes hujusmodi praeter rationem concitati motus perturbationes

batiunes nominantur, quibus nullus stultus caret. Ex quo Græcæ linguæ similitudine ducti Latini, omnes insipientes, stultos & insanos vocaverunt, propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore male constituto, sanitas non sit. Et fere semper sanitas dicitur animorum apud *Ciceron.* nec unquam nisi semel aut iterum pro corporis valetudine usurpavit. Itaque furoris nomine comprehēditur quæcunque amentia, cum scilicet mens fertur extra se: unde mentis emotæ esse dicuntur, qui furore agitantur. In stultis autem & insanis eos posuerunt, quorum mens aliquo in cupiditatis motu conturbata, in tranquillitate animi constantiaque non permanet, qui tametsi nec sani sunt, nec sapientes, tamen ad res suas administrandas satis habent prudentiæ. isto modo Insanus appellatus est olim Domitius, insignis Grammaticus, quoniam natura erat intractabilior, & morosior, ut scribit Gell. *lib.* 18. Quare mihi non probatur, quod quidam in hoc Ciceronis loco stultum dici tradunt, qui vulgo simplex Græcè *ἀφελής*, Latine Fatuus, stupidus, imperitus, & deceptu facilis nominatur. Imo vero ex Philosophorum doctrina stultum appellat *Tullius*, cujus quidem animus est aliqua libidine male concitatus, communis tamen vitæ bominum particeps & idoneus, &c. Connan. *lib.* 9. *c.* 4. *n.* 10.

INSANUS, qui non est sani consilii, & qui non habet mentem integram. Vide *l. ob quæ vit.a*, *ff. de ædil. edict.*

INSCIANS pro sciente, l. *si servus* 34. *ff. de usucap.* Si servus insciente domino rem peculiarem vendidisset, emptorem usucapere posse. Est enim hic IV. articulus *ἀπὸ κοινοῦ*, nam ignorante domino si vendiderit servus, usucapioni obstat *lex* 12. *Tab.* & *lex Atinia.* Sic & in capitulo *legis Manilia in condition. agr.* Qui termini hac lege statuti erunt, ne quis quem eorum ejicito, neve hoc moveto insciens dolo malo: Si quis adversus ea fecerit, is terminos quos ejecerit, locove moverit insciens dolo malo. Sic enim *Herveti* liber habet.

INSCIENS, id est ignarus, ut Donatus interpretatur. *in Phormionem* Ter. *Act.* 1. *Sc.* 1.

INSCIENTIA in *l.* 28. *in fin. ff. de jud.* Hoc verbum in *Cicer.* Rhetoricis frequens librariorum ignorantia depravavit, ut & *Georg. Fab.* admonuit, *Briss.*

INSCITIA, i. e. ignorantia, *c. si in laicis*, 38. *dist.* 10. Bellon. *Etymol.*

INSCRIBERE, subscribere accusationi, i. e. suum nomen accusationis libello adscribere, quæ res similitudine supplicii accusatores obligat, *l. ult. C. de injur.* unde libelli inscriptionum, *l.* 3. *§.* 1. *ff. de accus. l.* 2. *§. ultim. ff. eod. l.* 3. *C. qui accus. poss.* Prat. ex Brisson.

INSCRIBERE est obligare se, si non probaverit ad eam pœnam quam reus debet pati, vel quam accusando inferre intendit; si probaverit accusatos, ut *in c. super his, de accus. in gloss.* & 2. *q.* 8. *quisquis.* Nam calumniantes ad vindictam poscit similitudo supplicii, ut ibi dicitur.

INSCRIPTIO, libellus est accusatorius, super crimine ab aliquo commisso: quod ubi accusans non probaverit, ad talionem tenebitur, *l. pen. C. accus. l.* 2. *§. fin. ff. de adult.* inscriptionum pagina. *l.* 3. *qui accus. poss.* Prat.

INSCRIPTIO etiam titulum operi præfixum significat. *Brisson.*

INSCRIPTI maleficii actio, apud declamatores usitata, ut apud Senecam *libr.* 5. Declam. inscripti maleficii sit actio. Ea autem (ut opinatur Turneb. *advers. lib.* 10. *c.* 6. & jam supra annotavimus) maleficii erat legibus nominatim, diserteque non comprehensi, neque cauti, cujus tamen actio dabatur. Quæ quidem moribus Græcorum comparata videtur fuisse non Romanorum: apud quos scholasticum hoc & declamatorium erat, non in republ. usitatum: Hujus rei mentio est apud *Hesychium* & *Suidam.* Sic enim scribunt: *ἄγραφα ἀδικήματα, ὧν ἐν νόμῳ οὐ γέγραπται.* Hinc ille *Senecæ* jocus, Cestium declamatorem irridentis: Deinde libuit, inquit, *Ciceroni* de Cestio in foro satisfacere: subinde nactus eum, in jus ad Prætorem voco, & eum quantum volebam jocorum conviciorumque effudissem, postulavi, ut Prætor nomen ejus reciperet lege inscripti maleficii. Tanta illi perturbatio fuit, ut advocationem peteret. Deinde adulatum Prætori dixi, & ingrati postulavi. Sed ecce apud Ciceronem *in orat. pro domo*, ubi inscriptum contrariam habere sententiam videtur. L. Cotta dixit, nihil de meo capite potuisse ferri, nihil esse inscriptum, aut posse valere omnia contra leges, moremque majorum temere, turbulente per vim, per furorem esse gesta, locus difficilis videtur & fortasse mendosus est: ut jure scriptum potius legendum sit, inquit *Hotomanus*, de quo tamen nihil affirmat, *Prat.*

INSEQUI, qui tacitus frequentes insequitur, *l.* 15. *§. aliud est*, *ff. de injuriis.*

INSEQUI dicitur, quod postea contingit & evenit: ut antequam mors insequatur: morte insecuta, *Brisson.*

INSEQUENS gradus, id est, sequens apud Ulp. *tit.* 27. *Regul.*

INSERERE conditionem testator, *l.* 29. *§.* 1. *ff. de oblig. & act.* i. e. addere, *Brisson.*

INSIDIARI: ex ff. est insidias struere, seu ex animo nocere, *einem nach seinem leben stellen*, ex interpretatione Salomoni super illud vulgatum in *l.* 3. *ff. de Justi. & jur* Hominem homini insidiari nefas esse. Callistratus in *l.* 28. *§.* 9. *de pœn.* insidiare pro insidiari usurpat. Igni cremantur plerumque servi, qui saluti dominorum suorum insidiaverint. *Prat.* ex *Hotom. Brisson.*

INSIDIATOR proprie dicitur, qui vias insidet, ut ex improviso securum opprimat viatorem. Generaliter tamen accipimus eum, qui vitæ nostræ periculum intentat, Balduin. *ad l. Aquil.*

INSIGNIA generalitatis, arma sunt militiæ: quæ ipsa primum, ut simile est veri, virtutis præmia fuerunt, ac rerum præclare gestarum decora. ut sentit Bud. *in l. posteriore de orig. jur.* Astipulatur *Alciatus*, apud quem extat *lib.* 5. *Parerg.* elegans *t. de insignibus & armis.* Spieg.

INSIGNIA magistratuum, *l.* 1. *§. casum, ff. de postul.* Insignia proconsularia, *l.* 1. *ff. de offic. Procons.* Prat. ex Briss.

INSIGNIA militaria detrahere, apud Ulpian. *in l.* 2. *§. sed & si ita, de his qui not. infam.* Spieg.

* INSIGNIA, seu arma *Wapen, schild und helm:* sunt signa, summi Principis auctoritate alicui concessa, familias à familiis, civitates à civitatibus, aut personam à personis distinguentia. Originem suam à veteri Romanorum militia, pictisque scutis & vexillis desumsisse videntur.

Eorum concessio est de Reservatis Imperatoris, qui pro nutu ac arbitrio suo insignia vel immediatè, vel mediatè, per Comites Palatinos tribuere solet.

Sunt autem insignia, vel *nobilia*, quibus galea perforata *offene helm* adjecta, vel *non nobilia*; item vel *gentilitia* vel *personalia.* Illa, quæ toti familiæ, omnibusque in eadem familia concedi solent, undè etiam hæreditaria seu *familiaria* dicuntur, & agnati,

agnati, *die einen schild und helm führen* hæc, quæ ob certum aliquod munus vel dignitatem concedi solent.

Si quis plebejus privatâ auctoritate ad æmulationem alterius insignia vel aperta vel clausa cum galeis sibi adsumpserit, puniendus; unde interdum Cognitores Insignium & Heroldi emittuntur.

* INSIGNIORUM varius est usus; 1. annulis signatoriis. 2. vexillis adpinguntur, 3. monetis imprimuntur. 4. Ecclesiis & Palatiis, Civitatum portis, Curiis aliisque locis publicis in signum superioritatis, juris patronatus &c. adponuntur, rebus ac possessionibus in caracterem Dominii adjiciuntur.

Imperatoris & Imperii Insigne est Aquila biceps nigra, in aureo campo, Regis autem Romani Aquila simplex. Alterum caput Aquilæ bicipitis Romanum Imperium, alterum Germaniæ Regnum, quod Romanum Imperii axioma virtute suâ sibi adquisivit, denotare videtur: Insigne autem Imperii violans Crimen læsæ Maj. incurrit.

* INSIGNE Episcoporum est Mitra; Archiepiscoporum verò Crux & Pallium; Cardinalium pileus ruber; Pontificis tiara triplici corona exornata.

Imperatori in solenni Curia præferuntur Insignia Imperialia, à Moguntino Archi-Cancellario super baculo argenteo Sigilla & tyaria Imperatoriana, à Saxone gladius, à Palatino (hodie Bavaro) pomum, a Brandeburgico sceptrum, quæ exinde in Insignibus Electoralibus locum meruere.

(Vid. Draco *de orig. & jure armorum*, Hopnick *Tr. de jure insignium*, Limn. *de J. P. L.* 6. *c.* 6. Siold. *v. r. d.* 8. *th.* 19. Besold & Speidel. v. *Wapen*, Staml *de Reservat. Imper.* §. 17. Menestrier de insigniis, *Gallicè*. Phil. Jacobi Speneri *Theatrum Nobilitatis Europeæ, ejusdemque Opus Heraldicum*. Jacobus Burckhardus in *Disp. de Nobilitate, thesi* 7.

INSIGNIS calamitas, *l.* 10. *ff. qui satisd. cog.* id est, notabilis, *Briss.*

INSIMULARE, est crimen ingerere, *Donatus.*

INSINUARE, lege Profiteri, *Spieg.*

INSINUARE proprie significat publicare, & apud acta coram judice testari Gothofr. ad *l.* 23. *C. de test.* Arist. ἀναγεγράφθαι Justin. in Nov. 3. ὁμολογεῖσθαι ἐν ὑπομνήμασι, dixit, fuitque insinuationis usus introductus, nequis facile circumveniretur, in prodigia majoris alicujus rei donatione, cujus temere profusæ statim comites esse solent *μετάνοια καὶ πενία*. Bald. in *tit. de donat.*

INSINUARE pro notum facere in *l.* 11. *§. si quis ita, ff. de leg.* 3. Quod alias notificare in *l.* 5. *§. demonstratur, ff. de jur. immun.* Briss. in *parerg.*

INSINUARE voluntatem suam testator, *l.* 11. *§. si ita quis ff. de legat.* 3. id est, hæredibus notam facere, *Brisson.*

INSINUARI donationes, id est, interveniente actorum seu gestorum testificatione confici, *Brisson.*

INSINUATIO est ejus quod traditur sive agitur, coram quocunque judice in scripturam redactio. Veltej. *in Comment. Instit. de donat.* §. 3. n. 9.

INSINUATIVA Quæ dicantur insinuativa, ex conjecturata mente Imperatoris Justiniani *ex titul.* 9. *Authenticorum colum.* 5. constare potest. Ex quo loco, nec non ex titulo, *De sanct. Episcopis auth. col.* 9. item ex *c. sicut episcopatum*, 1. *quæst.* 2. & similibus aliis colligere possumus, insinuativa dici dona & munera, ad aliquem dignitatis gradum (maxime in spiritualibus) consequendum, largita, & quidem non recta, sed per quosdam sinus, & quasi diverticula. Et hæc non possunt exigi à clericis ordinatis, exceptis iis, qui ordinati sunt in majori Ecclesia, à quibus secundum consuetudinem accipere licet, *l. unic. Auth. ut ea, quæ vocan.* insinuativa, *col.* 5. quod scilicet & voluntarie & oblatum, *c. sicut episcopatum*, 1. *q.* 1. à jure statutum est: prout textus est apertus in *dicta Authent. d. sanctissimi Episcopi, colum.* 9. Ubi scribitur Episcopum ipsum non per pecuniam sed meritis eligi debere, & notatur qualis ille debeat esse, & quantæ sanctitatis. Quod utinam hodierno die servaretur, & quæ illic præcipiuntur sedulo executioni mandanda apud sese (ut par est) constituerent episcopi nostri, *Auctoran.*

INSISTERE rei. Secundum naturam, quæ semper est simplicissima, non est nisi unus possidendi modus, puta insistere rei: sicut sedibus ad hoc utimur, ut nos in aliquo loco ponamus. Quemadmodum solent multis in locis hæredes, quo magis jus suum succedendi declarent, sedem ponere in domum hæreditariam, *Oldendorp. Prat.*

INSITA conditio legato, *l.* 82. *ff. de cond. & dem.* i. e. injecta, seu incerta, *Briss.*

INSITA picturæ, quas Ulpian. *in l.* 23. *§.* 1. *ff. de aur. & argent.* vestis legato contineri ait, effigies esse videntur certarum rerum, ut florum vestibus intertextræ: unde pictæ togæ, quibus triumphantes amicti urbem inibant. Acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygiones appellati sunt, ait Plin. *lib.* 8. *cap.* 48. Cujac. institæ legit, pro insitæ. Vide institæ *Prate.* ex *Hotom.*

INSOLARE verbum, à sole dictum, pro eo quod est ad solem explicare & solem recipere. Unde insolatio, qua voce *Plin.* major usus est. *Spieg.*

INSOLITA dicuntur quæ fieri non consueverunt, quæ & insueta. Hæc non esse verisimilia, sed potius habere imaginem falsitatis, *Bald.* docuit, *in l.* 1. *C. de furt.* Unde prudentium est Magistrorum Sacr. Scrinior. fugere insuetas clausulas, nisi oraculo Principis promanent: quod per ejusmodi insolitas clausulas præsumatur fraus, per *Gloss.* ab omnibus commendatam in *l. qua sub conditione, in fin. ff. de condit. instit.* Censuit *Bald.* sperni posse literas etiam Rom. Pontif. si habeant pœnam insuetam; *Spieg.*

INSOLUTUM inconsulte dare, apud Ulp. *in l. minor.* 5. *de minoribus*, Spieg.

IN SOLIDUM: Quod vulgo dicimus, ex plerisque causis, hæredes in solidum teneri, non simplicem significationem habet. Alias enim, hæc verba, in solidum, hanc contradictionem habent, in partem: veluti in executione harum obligationum. Ædes fulciri, aut per te non fieri, quo minus eam agam. Ex quibus hæc, omnes onius facto obligat illa, & singulos ad totam rem præstandam tenet, *l. in exec. de verb. oblig.* Alias, illam, quatenus ad eos pervenit. Est enim sciendum, cum quæritur de dolo defuncti, ea distinctione nos uti solere: ut si quidem ex mero delicto, id est, cui nulla species contractus inest, res descendit. Hæredes non amplius teneantur, quam pro eo, quod ab eos pervenit. Sin vero ex contractu reique persecutione, in solidum: pro ea parte, qua quisque hæres est, *l. si hominem. depos. l. ad ea de reg. jur.* etiam si tantum ad eos ex dolo defuncti non pervenit Curt. *lib.* 2. *conject. cap.* 5.

Inspectari conditio, i. e. inspici, & spectari, *l. 12. ff. de usur.*

Inspectio, cognitionem & judicium significat, ut ait *Bud.* Est enim diligens rei alicujus consideratio. Inspector autem nomen & artificii, atque etiam muneris & officii, vide *Alberic.*

Inspectio apud Ciceron. *Philip.* 2. Nos enim augures ob nunciationem solum habemus: Consules & reliqui Magistratus etiam inspectionem: id est ἐπισκοπήν. Est etiam inspectio, disputatio, disquisitio, consideratio, visio, ut alibi appellatur, Paulus *l. 98. §. 3. ff. de verb. obig.* Nunc videamus, in quibus personis hæc constitutio locum habeat, quæ inspectio duplex est. idem *l. 44. ff. de oblig. & act.* circa diem duplex inspectio est. Sic *in l. 63. §. quod si. ff. de acquir. rer. domin. l. 3. §. 2. ff. depos.* Prat. ax Hotom.

Inspectio in quæstiona tituli quemadmod. test. aper. etiam lectionem tabularum indicat, *Briss.*

Inspector, cui res inspicienda darur, *l. 17. §. Papin. de præs. verb.* inspectores alio sensu in *rubr. de censibus & peraqu. & inspect. lib. 11. C.* qui ad inspicienda provincialium prædia revelandaque mittebantur. Sic inspectio *l. 6. C. de advoc. diver. judicio.* inspectio *in l. 2. §. si dubitetur, ff. q emadmodum. testam.* ab. atiam lectionem indicat, *Prat.* ex *Briss.*

Inspicare, i. e. spectare, inspici, i. a. spectari. Sic conditionem restium tunc inspicere debemus, *l. 22. §. 1. Qui test. fac.*

Inspicera, est rem diligenter considerare & æstimare, ut faciunt emptores. Cajus *de peric. & com. rei. vend. l. post inspectum prædium*, antequam emptio contraheretur, arbores ventorum vi dejectæ sunt. Sic inspicere hominem penitus, Plinius *lib. 10. epist. 99.* i. e. pernoscere. Et inspicera agrum, quem velis mercari. Cic. *ad Varr.* Illud enim adhuc prædium suum non inspexit, *Prat.*

Inspicere, id est dispicere, excutare examinare. *Briss.*

Inspicitur, pro inspici debet, *l. conqueritur, C. de inoff. testa.*

Inspoliatus, spoliato contrarium.

Instans annus, apud Ulpian. *in l. fructum esse*, Papin. *salut matr.*

Instans periculum, id ast, imminans & impendens, *Brisson.*

Instant creditores i. e. urgent, *l. 1. §. hoc autem, ff. de ventr. in possess.*

Instantaneum, & moraliter, & naturaliter accipiendum ast. Moraliter quidem non ad punctum, non ad unguem, ut ea quæ sunt modicæ, & modicissimæ durationis. In naturalibus non ita: quia in ais præciditur ad punctum, ad momentum. Ita aleganter dicit. Balduin. *in c. 1. de nov. for. fidel. in Placit. Feud.* Ex *Zas. Spieg.*

Instantia dicitur tempus exercendi judicii, videlicet à litis contestatione ad sententiam usqua. In causis criminum intra biennium diffinienda est, *leg. ult. C. ut intr. cert. temp. crimin. quæst. termin.* in civilibus causis vetat Imper. ultra biennium causam prorogari, *leg. properandum, in fin. C. de judic.* Quamvis neutram præscriptionem in exercendis judiciis corruptum hoc seculum servat, ut vere dixit *Oldendorp.* quem vide in *de Formula action.* Leges quæ instantiam judicialem triennio finiri sanxerunt, melius quam Canones disposuerunt, qui perpetuam eam esse voluerunt. Ulpian. *in l. & post edictum, §. penult. ff. de judic.* Circumducto, inquit, edicto, videamus an amplius reus conveniri possit: an vero salva quidem lis sit, verum instantia tantum edicti perierit, hoc est, tempus illud circumducti, seu deleti edicti, quod judex peremptorie citavit reum *Prat.*

Instantiam, assiduam debiti flagitationem exactionemque significare liquet. *l. 32. & 33. ff. de usur.* Quandoque litem pendentem significat, *l. 73. ff. de jud.* instanter & sæpius *leg. unic. ff. lib. dimiss.* Prat. Brisson.

Instar, similitudinem, seu magnitudinem, vel mensuram respicit, Ulp. *l. stipulatio de oper. nov. nunc.* Sic proponatur instar quoddam operis quasi facies quædam facti operis. Idem *in l. aut facta de pœnis in princ.* Quosque alios suadendo juvisse, sceleris est instar. Admittit interdum præpositionem Ad apud doctissimos: quorum aliquot exempla proferre licet è Thesauro *Stephani Roberti.* Sic ad instar edicti seu actionis permissæ, in *l. 17. C. de action. empt. & vend. & l. 3. C. de liber. exhib.* Sic ad instar præsidialis decreti consensio Principalis accedit, *l. 2. C. quand. decret. opus.*

Instare significat etiam molestius & urgentius, & quod dicitur, instanter aliquem solicitare, *Spieg.*

Instaurare est redintegrare, seu ax integro quid facere. Sic instaurato matrimonio, *l. 26. ff. de don. inter. vir.* i. a. redintegrato, *Brisson.*

Instauratio causæ, litis, militiæ, negotii, *Brisson.* ex ff. & C.

Instaurara, propriè, i. quod rem, quæ prius erat, in pristinum statum reducere, Alciat. *6. ad fin. lib 5. Paradox.* Spieg.

Instaurare accusationem, vide *l. 3. Cod. ad SCtum Turpil.* instaurare ædificia, *l. 19. C. de locat.* instaurare veterem domum, *l. 12. §. 2. C. de ædif. privat.*

Instigator, suasor, impulsor, incitator, Papin. *in titul. de his qui not. infam.* Ob hæc, ait, verba sententiæ Præsidis provinciæ callido commento videris accusationis instigator fuisse: pudor potius oneratur, quam videtur irrogati ignominia, *Spiegel.*

Instigatus pro instigationa, *l. 1. §. sed etsi, ff. si quadrup.*

Instigatus, Ulpian. *in l. 1. si quadrup. paup. fec.* dicat. Sed &, ait, si instigata alterius fera damnum dedit.

Instipulari, per interrogationem stipulari. Fiebat enim stipulatio per interrogationem, vida infra *Stipulatio.*

Instipulari *Julianus* dixit *in leg. aditio, §. ult. ff. de acquir. hæred.* sicut, inquit, in stipulando & per traditionem accipiendo, stipulari autem, instipulari, & restipulari idem est, quod promittere & repromittere. Cujac. *ad l. si unus, §. pactus ne peteret, ff de pact.*

Institor qui est Tabernæ, locove, ad emendum, vendendumve præponitur: quique sine loco, ad eundem actum præponitur *l. 18. ff. de institoria*, appellatus ex eo, quod negotio gerendo instet: nec multum facit Tabernæ sit præpositus, an cuilibet alii negotiationi, *Briss.*

Institor & Procurator hoc differunt. quod is qui quæstuariæ negotiationi præfectus est, institor dicitur: qui vero negotio cuipiam non quæstuario præficitur, Procurator potius appellatur, *lib. 5. §. 3. ff. de instit. act.* Hotoman.

Institor ait Ulpian. *in l. 5. § 1. 2. & seq. ff. de instit. action.* recte appellatur quicunque negotio præpo-

præpositus sit. Nam & Servius, *l. 1. ad Brutum*, ait: Si quid cum insulario gestum sit, vel cum eo, quem quis ædificio præposuit, vel frumento coæmendo. Insolidum eum teneri, *Labeo* quoque scribit: si quis pecuniis fænerandis, agris colendis mercaturus redempturusqua faciendis præposuerit, insolidum eum teneri. Sed & si in mensa quis habeat servum præpositum, nomine ejus tenebitur. Sed etiam eos institores dicendos placuit, quibus vastiatii, vel lintearii dant vestem circumferendam, & distrahendam quos vulgo circitores appellamus: sed & muliones quis proprie institores appellat. Item & fullonum & sarcinatorum præpositus. Stabularii quoqua loco institorum habendi sunt: sed & si tabernarius servum suum peregre mitteret ad merces comparandas & sibi mittendas, loco institoris habendum *Labeo* scribit. Idem ait, si libitinarius, quos Græci [illegible], id est mortuorum sepultores vocant, servum pollinctorem habuerit, isqua mortuum spoliaverit, dandam in eum institotiam actionem: quamvis & furti, & injuriarum actio competeret. Hæc *Ulp.* d.loc. quem vide.

INSTITORIA actio tunc locum habet, ut Justinian. *in §. 1. Instit.* quod cum eodem scribit, cum quis tabernæ forte vel cuilibet alii negotiationi servum suum præposuerit, & quid cum eo ejus rei causa, cui præpositus erit, contractum fuerit, *tit. de Institor. leg. 3. § contractum, ff. quibus ex caus. in poss. l. 4. ff. de minorib.* Briss.

INSTITA. Segmenta sunt & limbi, i.e. oræ vel ornaturæ, ut *Isidorus* ait, sive sint vestibus assuti (ut forte in lege vastis, *§. 1. ff. de aur. & arg. leg.* scribendum: Quæ vestibus accessionis vice ceduut, institæ, picturæ, clavique qui vestibus insuuntur: Ut *Paulus* Diaconus, vestimenta ornata institis latioribus) sive non sint assuti vestibus, ut *Scribonius Largus* dixit ad ventrem constringendum instita longa. Et *Petronius Arbiter:* Duas institas ancilla protulit de sinu, alteraqua pedes nostros alligavit, altera manus. Acro institam [illegible] interpretatur, quod extrema ea parte vestis insuatur, quæ pertingit pedes, *Prat.*

INSTITRIX ancilla, quæ pro domina negotiatur, *Spieg.*

INSTITOR mercis, id *leg. 37. ff. de adm. tut.* mercibus emendis, vendendisque præpositus, Cauponæ quoque & stabuli iostitor dicitur, *l. 1. §. caupones, ff nauta, caupo. l. 13. & l. 15 ff. de instruct. vel instr.* Briss.

INSTITOR est ille, qui tabernis, vinis vendendis vel alicui alteri negotio est præpositus, *l. institor. 5. ff. de instit. act.* ubi dicitur, institor appellatus est ex eo, quod negotio gerendo instat, sive tabernæ, sive alii negotiationi sit præpositus. item in eod. tit. *in l. institor. 3.* dicitur is, qui tabernæ locove ad emendum vendendumve præponitur, quique sine loco ad eundem actum præponitur, vide toto *tit. ff. & C. eod.* ex Prat.

INSTITUERE propria non est ponere & collocare, ut quidam tradunt: sed parare, unde instituere adolescentem, est fingere & parare ad eruditionem & virtutem. Hinc instituere filium, pro adoptare in Orat. pro domo sua, & instituere tutorem liberis in libr. da Orat. 1. *Cicero* dixit, & Verrinis instituere amicos, pro conciliare & comparare, ut facile appareat, instituere hoc differre à ponera & collocare, quod in illo iter eit, in his meta; nam cum testamento nobis hæredem instituimus, non tamen eum continuo in sede nostra collocamus; non enim semper, olim certe perraro, testamenta à moribundis fiebant; paramus argo & reservamus, ut cum usus venerit, nobis successor ne desit, quo circa qui substituti à nobis dicuntur, verius instituti, h. e. ad omnes casus parari & designati dicerentur; bis enim substitutionibus nobis in longinquum prospicimus; accedit eo quod substituere propris est, in ajus qui jam certum locum obtinet, alterum supponere, ut cùm Varrem *Cicero* scribit in Marcellorum locum patronum Siculis substitutum esse: & in piratarum locum cives R. ad supplicium substituisse: & civitati Verrem alterum substituisse: cum da filio loqueretur: de iis loquitur, qui eorum in locum sufficiuntur qui prius erant. Veluti si in filii mei, si hæres erit, & hæres existens impubes moriatur, alterum instituam: substituere proprie dici possum: quia non in meum, sed filii locum succedit. At cùm, si Titius hæres non erit, hæredem instituo, mibi eum non Titio instituo: & si substitutus dicendus est, meum in locum substitutus dicendus ast, non autem in illum Titii. Unda intelligi potest, hoc inter institutum & substitutum interesse, non quod ille primo, hic secundo gradu scriptus sit: sed quod institutus paratus & designatus est ad locum obtinendum; substitutus autem jam eum occupavit, ut omnis institutus cum hæreditatem adit, substitutus proprie dicandus sit: & institutus, qui testamento nuncupatus aut scriptus est: substitutus, qui successit, ita institutus, in spe: substitutus in ra ac possessione est. Hæc cum ita se habeant: Substituti tamen vocabulo sic abutimur, ut eum qui secundo tertiova gradu in aliorum defectum designatus & institutus est, substitutus dicatur. *Hotoman.* Adde *Forc.* Necyomant. dial. 23. n. 2.

INSTITUERE generaliter est in locum vel rem aliquam introducere: sed in doctrina successionis ex Testamento, sicut etiam successio ipsa restringitur, ut sit hæredem in jure, quod quis habet, eodem statuere, Vult. *Instit. de Exhered. n. 4.*

INSTITUERE, est quasi hæredes domini intus statuere, ac defuncti locum subintrare, succedereque. Vigl. in tit. Institut. de hæred. instit. Est etiam *Budæo* instituera aliquid, autorem quasique conditorem alicujus rei fieri, exemplumque posteritati relinquere. Porro instituere, & investire juxta traditionem Feudi statum, idem sonant, nisi quod quis institui dicitur præsentialiter, investiri autem etiam absens: hoc est in possessionem statui, vel poni. Unde institui dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu, *ff. de Vulg. subst. l. 1. in princ.* Substitui vero, qui in locum institutorum deficientium, id est, morientium, ad hæreditatem instituuntur, ut in substitutione pupillari instit de pupill. substitut. in princ. Observandum, quod non tantum instituere hæredem, sed etiam creare & facere dicimus. Nihil enim refert quibus verbis designetur institutio, utrum dicatur, Hæredem facio vel volo, vel mando, vel cupio: an Hæres esto, vel erit, l. quoniam indignum C. de testam. Quinimo & parentes si dicant, Relinquo liberis meis omnia bona mea: satis esse videtur ad institutionem, qui nisi hoc titulo relinquant liberis legitimam, adeo corruit testamentum, ut non sit opus expugnara per quærelam inofficiosi, *§. ad hæc aliud capitulum, Nov. Ut cum de appellat. cog.* nam

nam hoc titulo & honestius & commodius tribus solent hæreditates: quippe quod magis honorari censentur instituti, quam legatarii, *l. filium, §. sed & si portio. ff. de legat. præst.* Spieg. Prat.

INSTITUERE etiam significat novi aliquid inducere & inchoare, ordinare, disponere, *Briss.*

INSTITUERE, in *l. 21. §. 3. C. de test.* id est proponere. Testator secundo testamentum facere instituit.

INSTITUERE etiam accipitur pro insistere sive instare, sicut constituere pro consistere sive constare, Cujac. *ad leg. 13. ff. de excusat.*

INSTITUERE interdum significat intendere, inferre, movere & ita instituere actionem, *l. 2. ff. de action. rer. amot.* Briss.

INSTITUERE accusationem, est judicium dictare, actionem vel crimen intendere, *Ulp.* Si maritus prævenerit, accusareque instituerit, tempora non cedunt parti: quia accusationem instituere non potest. *Bad.* Qui & annotavit, instituere accusationem usurpari pro incœptare, occupare, priorem incipere. Ulpian. Si extraneus instituerit accusationem, an supervenienti marito, accusatio permittatur, utuntur & hii verbis Imperatores in *l. 15. C. de his qui accus. poss. l. 4. C. si reas vel accus. mortuas l. 18. ad leg. Cornel. de falsis in C.*

INSTITUERE hæredem, id est, scribere, facere, & quasi suo loco ponere & collocare, *Briss.*

INSTITUERE litem, Papin. Non enim sufficit, inquit, litem instituere, si non in ea perseveres, *l. nam & fin. ff. de inoff. testam.* Spieg.

INSTITUERE alias est incipere, *Cicero* pro Cluentio: Quæso, inquit, ut me judices, sicut facere instituistis, benigne, attenteque audiatis. Alias & proprie, instituere, est aliquid graviter decernere: ut instituta majorum. Alias denique accipitur pro docere: unde institutiones juris appellantur, *Old. Prat.*

INSTITUERE procuratorem, i.e. facere seu dare, Paul. *lib. 1. sentent. tit. 12.*

INSTITUERE vineas, in fundo ponere, & plantare significat, *leg. pen. ff. loca, l. 1. de rei vind. in C. Greg.* Cic. in Rullum, utrum hæc lex est, an tabula Neratianæ auctionis? in qua scriptum fuisse aiunt, Jugera 150. in quibus oliverum fieri potest. Jugera 300. ubi institui vineæ possunt. Sic instituere salictum, *l. 3. ff. de arb. furt. cæs.* instituere æria, auri, argenti fodinas, *l. 13. §. inde quæsitum, cum seq. ff. de usufruct.* instituere fullonicas, *l. 3. ff. de aq. & aq. pluv.* Et ita Instituere absolute positum accipe in *l. 97. §. 1. ff. locat.* Brisson.

INSTITUI filius potest etiam cum convitio, *l. his verbis, §. 1. ff. de hæred. instit.* patri enim impune licet in filium maledicta objicere. Non sic extraneus, *l. quotiens, §. si quis, ff. de lib. & posthum.* quod odio testatoris introductum est, *l. turpia. ff. de legat. 1.* valde enim odiosum hoc est, ut per causam institutione delati honoris testator hæredem scriptum contumelia afficiat. Itaque ea institutio pro non scripta habetur, Cujac. *ad leg. 3. ff. de lib. & posth.*

INSTITUTA morum, *l. 2. in pr. C. de his qui ven. ætat. impetr.*

INSTITUTIO. Duobus accipitur modis institutio. Primus est, ut institutio sit principalis hæredis positio, h. e. natura primus gradus hæredis, *l. 1. ff. de vulg. & pupil.* Et ut hujusmodi institutio valida sit, necessum est, ut inter cætera quæ agat testator, ab eo nomen hæredis exprimatur in testamento condendo, vel saltem indubitabili signo hæredem ipsum, siquidem ejus nomen non dixerit, demonstret. Quo casu valebit institutio, secus autem minus, *l. quoties, §. si quis de hæred. instit. ff.* Hinc igitur ea sunt verba quibus utuntur notarii, in ipsis testamentis testantium: *Au residu de tous ses biens, noms, droits & Actions le dit testateur a fait, nommé & institué de sa propre bouche son vray & loyal heritier, seul & pour le tout; Assavoir, &c.* Secundus modus est ut institutio sit alicujus beneficii verbalis collatio. Quomodo accipitur in titulo, De institutionibus, *lib. 4. Decretal. & Sext.* Et sumitur institutio, pro investitura: c. ad hæc, de offic. archid. c. cum venisset, d. titul. de institutionibus, siquidem verbali collatione investitur clericus de beneficio per annuli, pilei, calami, aut alterius cujusvis rei traditionem, c. cum olim, de re judic. cap. ex ore, de iis quæ *fi. à prælat.* ab Archidiacono, qui jure communi hanc facultatem habet, d. c. ad hæc. & c. ut nostrum, *de off. Archid.* Anchoran. Captatoria institutio ea est, quæ non ex animi sententia procedit, sed veluti vitiata est, ut quæ ex hac causa fit à testante, ut suo provocatus exemplo, institutus, aut alius in quem captatio directa est, idem faciat, sic dicta quod ea testator captet, h. e. venetur hæreditatem aut aliud quodcunque lucrum. Cortas. *lib. 5. Misc. c. 13. n. 3.* vide & supra in verbo *Captatoria.*

INSTITUTIO est datio hæreditatis nulli alii ante delatæ: substitutio datio hæreditatis delatæ vel acquisitæ alteri; vulgaris delatæ non acquisitæ; pupillarie delatæ & adquisitæ, Cujac. *ad African. tract. 3. n. 16.*

INSTITUTIONES *in rubr. C. de instit. & substit.* intellige conditiones institutioni & substitutioni adjectas, *Gothofr.* in d. rubr.

INSTITUTIONES Imperiales sunt diversæ sanctiones, decreta, præceptiones, disciplinæ, traditiones & axiomata publice inserta monumentis. Quæ Græcis, ὑποθῆκαι, παραγγέλματα, αἱ συνταγαὶ, sunt ordinationes, placita, constitutiones, quas ad cupidam legum juventutem, velut quoddam enchiridion legale, & epitomen Justinianus misit, & xeniorum vice, & amplissimi luco muneris. *Tabor.* in topico militiæ & leg. dilec.

INSTITUTIONES in omnibus studiis primum sibi vendicare locum dubio procul necesse est, ut pote prima vestigia cujusque scientiæ mediocriter tradentes. Constit. *ff. a. §. itaque cum dubio.* Loquitur autem de institutionibus non tantum juris, verum etiam aliarum disciplinarum. *Old. Prat.* Eas autem ab instituendo dictas apparet ex *l. Medicos, C. de profess. & Medic. li. 10. &* clarius *in §. itaque in proœm. ff.* Differunt autem institutiones ab institutis: quod instituta, mores sunt consilio & ratione instituti: institutiones vero præceptiones, quibus instituuntur & docentur homines, quomodo hic accipies: quamvis Cœlius Rhodig. *l. 18. c. 19.* ea etiam voluit instituta dici, quæ sunt Principum institutiones, quæ ad optimum illum legis scopum certa ratione nos non dirigant, quæ quasi legis nomine indigna sint, sacro illo legis nomine privata, potius, quam decreta & edicta nuncupentur, quod non probat *Aldobrand.*

INSTITUTUM, est jus non scriptum, quod tamen certum autorem habet, id est, magnum aliquem autorem, quem reliqui imitari non erubescant. C. 1. Budæus *in l. jus civile, in fin. de justitia & jure,* Spiegel.

INSTITUTUM hæredem eum quoque dicimus qui

qui scriptus non est, sed solummodo nuncupatus, *l. 1. ff. de hered. institut.* Prat. ex Briss.

INSTITUTUS dicitur, qui in ipso succedendi gradu & capite constitutus est. Substitutus verò, qui subjungitur, & subtus, hoc est, in ima cera scribitur. *Vigl.* in instit. *de Vulg. substit.* Hinc ab institutis exhæredatus, à substitutis præteritus. Item per contrarium, ab institutis præteritus, à substitutis exhæredatus, legimus. Ut si testator scripsit, Titius & Sejus hæredes sunto, Sempronius autem filius meus exhæres esto, h. e. exhæredatus ab institutis, i. e. à patre, quatenus ad institutos attinet. Si vero dixerit: Titius & Sejus si hæres non fuerint, Cajus hæres esto, vel Cajum substituo: hic nulla fit mentio Sempronii filii. Ergo à substitutis, hoc est, quantum pertinet ad secundum gradum substitutionis, præteritus est à patre, *l. 1. Si venter, ff. de ventr. in poss. mittend.* Old. Prat.

INSTITUTI item dicuntur primo gradu. Substituti secundo. Et instituti vocantur primi hæredes. Substituti secundi aut tertii, & ita deinceps toti dicuntur, quoto sunt adjecti gradu, Connan. *lib. 10. c. 7. 2. 2.*

INSTRATUM ait Ulp. *in l. instratum 45. ff. de verb. sign.* omne vestimentum contineri, quod injicitur.

INSTRUCTAM tabernam Ulp. *in l. 185. de verb. sign. appell.* quæ & rebus & hominib ad negotiationem parata constat. Quod ut accipi debeat, inibi declarat *Alc. vid. & l. 13. ff. de inst. vel instr.* Pr.

INSTRUCTA prædia quæ sint, vide *l. 1. C. de verb. sign.* instructis prædiis legatis, ait ibid. *Gothofr.* ea tantum cedunt, quæ ibi fuerunt perpetui usus causa ad tempus reposita, venalia non cedunt.

INSTRUCTA domo ita, ut est cum omni jure suo legata, Papinian. respondit urbanam familiam, item artifices quorum operæ cæteris quoque prædiis exhibebuntur, legato non contineri. Ostiarii autem, inquit, vel popiarii, bædriarii, dietarii, aquarii domui tantem deservientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falsum est: si ejus domus causa parati sunt, liter aliis quoque prædiis commodabantur. Idem respondit domo instructa legata, mensas eboreas, & libros non contineri: sed & hoc falsum est. Nam omne quidquid in domo fuit, quo instructior esset Paterfam. continebitur. Supellectilem autem patrisfam. instrumentum esse, nemo dubitat. Denique lib. 4. epistolarum *Neratius* Marcello fratri suo respondit, & vestem domus instructæ legato contineri. Ulp. hoc *eo. tit. l. quæsitum.* Item Pomponius *eod. tit. l. 15.* instructa, inquit, domo legata, responsum est. supellectilem legatam, non etiam vina, quia domus vinis instructa, intelligi non potest. *Massew.*

INSTRUCTIO alias pro institutione. *Briss.*

INSTRUCTUM ab instrumento sic differre arbitror, ut totum à parte, nam instructi nomine, non modo, quæ fundo necessaria sunt, continentur: verumetiam quæ præterea testator habuit, quibus suum fundum instruxit. Instrumenti vero ea duntaxat sine quibus fundus dici instructus non potest, Ulpian. *l. 12. §. 15. ff. de inst. vel inst.* Sed si fundus non sit cum instrumento legatus, sed ita ut instructus sit: quæsitum est an plus contineatur, quam si cum instrumento legatus esset, & Sabinus scribit fatendum esse plus esse quum instructus fundus legetur, quam si cum instrumento. Hoc ergo legato non agri instrumentum, sed proprium suum instrumentum reliquisse videtur. Vide cætera, & simul conjunge *l. & 2. C. de verb. sign.* Hot. Prat. Adde Cujac. in *l. 2. de bon. vac. C. lib. 10.* qui dicit instructum latius patere quam instrumentum. Idem affirmat in exposition. Nov. *Justin. 128.* de exactione publicorum tributorum, circa medium, ubi possit hoc exemplum: pecora, inquit, pascendi causa parata ut ex iis fructus capiantur, instructo continentur non instrumento: sic supellex instructo non instrumento.

INSTRUCTUS fundus dicitur, cum supellex ibi continetur, quæ illic fuit usus gratia ipsius patrisfam. & vestes, mensæ quoque, item vitrea & aurum & argentum, vina quoque si qua fuerint usus ipsius patrisfam. gratia, & si quid aliud utensilium, Omnia igitur quæ in eo sunt collecta, ut instructior esset paterfamil. instructo continebuntur, i. e. quæ ibi habuit, ut instructior esset. Hoc ergo nomine fundi instructi, non tantum agri instrumentum, sed & proprium ipsius Patrisfamil. continebitur, l. quæsitum, *§. sed si fundus. ff. de fund. instruct.* Jo. Bello. *Etym.*

INSTRUCTUM fundum legare est cum omni instrumento, & uti instructus est, legare; *Briss.*

INSTRUCTO fundo (ait Ulpianus in *ead. l. quæsitum, §. contubernales 33. & seq. ff. de instruct. vel instrum. leg.*) contubernales quoque servorum, i. e. uxores & natos contineri, verum est. Instructo autem fundo & bibliothecam, & libros, qui illic extant ut quotiens venisset, uteretur, contineri constat: sed si quasi apotheca librorum utebatur, contra erit dicendum. *Neratius* quoque lib. 4. epistolarum *Rufino* respondit: Instructo fundo & supellectilem, & vina, & mancipia non solum ad cultum custodiamve villæ, sed etiam quæ ut ipsi patrisfamil. in ministerio ibi essent, legato cedere. Imagines quoque hæ solæ legatæ videntur, quæ in aliquo ornatu villæ fuerunt. Sed si qua eo congesserat non usus sui causa, sed custodiæ gratia, non continebuntur, vina etiam quæ in Apothecis sunt, non cedent, & hoc jure utimur, ut ea quæ ibi paterfam. quasi in horreo habuit, non contineantur. *Celsus* quoque *lib. 19.* scribit fructus ibi repositos, ut venirent, vel in alium usum quam fundi converterentur, instructo fundo non contineri.

INSTRUERE est certiorem facere. Sic instruere emptorem, religionem, *Briss.* ex ff.

INSTRUERE accusationem, vel actionem, vel litem, est literis ac testibus, cæterisque ad probandum necessariis eam adornare. Sic instruere litem præparatam secundum leges ait Imp. Justin. *in l. 28. in prin. C. de admin. tut. vel cur.* Unde instrumentum litis vocat Quintilianus quicquid ad instruendam litem, i. e. causam pertinet: quod nos Productionem dicimus. *Oldendorp. Prat.*

INSTRUMENTA, specialiter pro scripturis accipienda sunt, quibus legitima ratione fides est adhibenda. Veluti quæ per Tabelliones publicos, seu Notarios, ut nunc vocamus, scribi solent; de quibus in *Authent. de instrum. caut.* Vel quæ sigillo, seu annulo signatorio confirmantur ad Episcopo, Magistratu, aut etiam ab iis qui publici alicujus officii autoritatem habent indubitatam, *Old.*

INSTRUMENTUM domus, id est, quod tempestatis arcendæ, aut incendii causa paratur, non quod voluptatis gratia. Instrumenti enim ea esse, quæ ad tutelam domus pertinent; ornamenti, quæ ad voluptatem *l. 12. §. si domus. ff. de instruct.*

ſtruct. vel inſtrum. Et ita, inſtrumentum & ornamenta villæ ſeparat Cicero pro domo ſua, *Briſ.*

INSTRUMENTA domus quæ ſint, quæ relicta domo inſtructa ad novum dominum tranſeant, adnotavit Juriſconſ. *in l. quæſitum eſt. §. ſi domus inſtrumentum ſit legatum, ff. de fund. inſtruct.* Breviter & præter imagines: & affixa ſpolia, iſta etiam Paul. de inſtruct. fund. annotavit: Specularia, Pegmata, Canales, Harpagones, Hamas, Centones, Siphones, Scalas, Perticas Spongiaſque, quibus inſtrumentis domus contra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immunditiæ purgantur. *Spieg.*

INSTRUMENTA forenſia & publica *δημόσια* dicuntur, Nov. 49. 52. 73. 117. 142. diverſa ab *ἰδιόχειρα*, quorum fit mentio *in l. 11. C. qui potior. in pign.* Gothofr. *ad l. 20. ibi ex forenſibus vel publica inſtrumenta, C. de fide inſtr.*

INSTRUMENTA Juſtinianus à literis ſeparat in *l. 1. C. de juram. propt. calumn.* In omnibus cauſis, ſive propter literas fuerit certatum, ſive propter inſtrumenta, ſive propter quicquam aliud; &c. Inſtrumenta ergo ſunt, quas Cicero literas publicas appellat: hoc eſt, quæ vel à perſona publica, veluti ſcriba magiſtratue, vel tabellione ſcripta ſunt. Literæ vero hic appellantur privatæ: veluti rationes, breviaria codex accepti & expenſi, ſyngraphæ, & cautione à patreſam. conſcriptæ. *Prat.* ex *Hot.*

INSTRUMENTA nova intelliguntur nuper reperta, tametſi antiqua ſint. *Gloſſ. in l. imperatores. ff. de re judic. & Gloſſ. in l. admonendi in fine ff. de jurejur.* Spieg.

INSTRUMENTI cauponii nomina ſervi & ancillæ continentur. Ulp. *l. 43. § ff. de ritu nupt.* Multæ adſolent ſub prætextu inſtrumenti cauponii, proſtitutas mulieres habere. *Hot. Prat.*

INSTRUMENTI nomine aliquando intelligitur monumentum ſcripturarum ad res geſtas pertinentium. Unde inſtrumentum vetus & novum. Suetonius in *Veſpaſiano.* Undique inveſtigatis exemplaribus inſtrumentorum Imperii, pulcherrimum ac vetuſtiſſimum confecit. *Spieg.*

INSTRUMENTO lanionis, taſta Paulo in leg. cum de lanionis, relinquimus menſas, pondera, ferramenta, & alia, quæ laniandæ carnis cauſa parata ſunt: Item trutinas, cultros, dolabras, *ff. de fun. inſtruct. in princ. citata. l.* Spieg.

INSTRUMENTO piſcatorio legato contineri *Ariſt.* ait, navicellas, quæ piſcium capiendorum cauſa paratæ ſunt: ſed & piſcatores contineri, verius eſt teſte Martiano. *l. item piſcator. ff. de fun. inſtr.* Spieg.

INSTRUMENTO legato aliquando & perſonas legantium neceſſe eſt inſpici, ut docet Paul. *in l. cum de lanionib. ff. de inſtr.* Spieg.

INSTRUMENTO fundi quid comprehendatur, exponitur pleniſſime *in l. 8. l. 9. l. 10. l. 1 e. l. 1 a. l. 25. ff. de inſtruct. vel inſtrum. l. 33. circa fin. ff. de adil. edict. l. 17. ff. de act. empt.* Briſſ.

INSTRUMENTA fundi conſervandi fructus cauſa veluti granaria, (quia in his fructus cuſtodiuntur) urceos, capſellas, in quibus fructus componuntur, ſed & ea, quæ exportandorum fructuum cauſa parantur, Inſtrumenti eſſe conſtat, veluti jumenta, & vehicula, & naves, & cuppæ, & culei. *Alphenus* autem ſi quoſdam ex hominibus aliis legaverit, cæteros qui in fundo fuerunt, non contineri inſtrumento ait, quia nihil animalis inſtrumenti eſſe opinabatur, quod non eſt verum. Conſtat enim eos, qui agri gratia ibi ſunt, inſtrumento contineri. Saltuarium autem, *Labeo* putat eum demum contineri, qui fructuum conſervandorum gratia paratus ſit, non eum, qui finium, cuſtodiendorum cauſa: ſed *Eratius* etiam hunc: & hoc jure utimur, ut omnes ſaltuarii contineantur. *Trebatius* amplius etiam piſtorem & tonſorem, qui familiæ ruſticæ cauſa parati ſunt, putat contineri. Item fabrum, qui villæ reficiendæ cauſa paratus ſit, & mulieres: quæ panem coquant, quæque villam ſervent. Item molitores, ſi ad uſum ruſticum parati ſunt. Item focariam & villicam, ſi modo aliquo officio virum adjuvent. Item lanificas, quæ familiam reſticam veſtiunt, & quæ pulmentaria ruſticia coquant. Cellarium quoque (id eſt, qui ideo præpoſitus eſt, ut rationes ſalvæ ſint.) Itam oſtiarium mulionemque inſtrumenti aſſe conſtat: & molas & machinas, fœnum, ſtipulas, aſinum machinarium, machinam frumentariam, vas æneum, in quo ſapa coqueretur & defrutum fiat, & aqua, quæ ad bibendum, lavandamque familiam paratur, inſtrumenti eſſe: & cribra, & plauſtra, quibus ſtercus evehatur. Ea vero quæ ſolo continentur, inſtrumenta fundi non eſſe *Caſſius* ſcribit: Veluti harundineta & ſalicta, antequam cæſa ſint, quia fundus fundi inſtrumentum eſſe non poteſt, ſed ſi cæſa ſunt, puto contineri, quia quærendo fructui deſerviunt. Idem & in pallia erit dicendum. Si in agro venationes ſunt, puto venatores quoque & veſtigatores, & canes, & cætera, quæ ad venationem ſunt neceſſaria, inſtrumento contineri, maximè ſi ager ex hoc reditum habet: ſed ſi ab aucupio reditus fuit auceps, & plagæ, & hujus rei inſtrumentum agri inſtrumento continebitur, nec mirum, cum & aves inſtrumento exemplo apum contineri, *Sabinus* & *Caſſius* putaverunt. Hæc Ulpian. *in l. quæſitum. 12. §. 1. 2. 4. 5. 9. 10. 11. 12. 13. ff. de inſtruct. vel inſtrum. leg.*

INSTRUMENTO tabernæ vel inſtructæ tabernæ appellatione quid contineatur, vide *l. 13. de inſtruct. vel inſtrum. l. 185. ff. de verb. ſign.* Sunt & cujuſque profeſſionis, & artificii inſtrumenta, veluti Medicorum, Dictorum, balneatorum, piſcatorum, lanionum, de quibus tractatur *in l. 17. & l. 18. de inſtruct. vel inſtrum. leg.* & apud Paul, *lib. 3. ſent. tit 6.* Briſſ.

INSTRUMENTA in re judiciaria ea omnia accipiuntur, quæ ad inſtruendam cauſam pertinent. Et ideo tam teſtimonia, quam perſonæ inſtrumentorum loco habentur, *l. 1 ff. de fide inſtrum.* Ut cum dilatio inſtrumentorum cauſa petitur, etiam in præſentiam ejus perſonæ, quæ inſtruere poſſit, puta qui actum geſſit, vel qui actor fuit conſtitutus, dilatio quaſi inſtrumentorum cauſa datur *l. 99. §. ult. ff de verb. ſign. l. 2. C. de dilation. l. 18. quor. appellat. non recip.* in *C. The* Briſſon.

INSTRUMENTUM eſt commentarius, ſive deſcriptio eorum, quæ inter paciſcentes, vel contrahentes placita ſunt, ac conventa; Græci *συμβόλαιον*, vocant. Nam illa deliberationum & perſonarum contractue ineuntium commiſtio, *συμβολή* dicitur: & qui ſuper ea commentarius componitur, *συμβόλαιον* appellatur. Id vero oportet ternario teſtium numero niti, ut fidem faciat, & ſit omni exceptione, ac calumnia majus. Etenim in contractibus, & inſtrumentis, rerum veritas conſideratur potius, quam ſcriptura. *l. in contractibus. C. plus valere quod agitur, & facit. l. fin. C. ſi certum petat, l. ſcripturas §, ult. C. qui potior. in pign. habeantur.*

Præte-

Præterea nemo ex instrumentis domesticis, vel sua annotatione idoneam debiti facit probationem. *l. instrumenta §. exemplo Cod. de probat.* Hinc est, quod in omni instrumento, prius ab eo, qui id produxit probationes exigimus, deinde ab eo, qui falsum illud arguit, *l. ult. C. de crimin. falsi.* Anchoran.

INSTRUMENTUM alias est apparatus rerum diutius mansurarum, sine, quib. exerceri nequiret possessio, *l. 12. ff. de instruct. vel instrum.*

INSTRUMENTUM unom dicitur *in l. cum plures fundi. 71. ff. de evict.* quod simul absolvitur, licet obligationes plures complectatur. Goth. *in jam. d. l. 72.*

INSTRUMENTUM culturæ, est finiente *Ulpian.* apparatus rerum diutiua mansurarum, sina quibus exerceri possessio nequiret. *l. quæsitum est, de fund. instr.* Idem ostendit in *§. si domus d. l. inter* fundi instrumentum & ornamentum multum interesse. *Spieg.*

INSTRUMENTA ea esse, quæ ad tutelam domus pertinetent, dicit Cassiua *l. quæsitum. ff. de instruct. vel instrum. leg.* Spieg.

INSTRUMENTUM nuptiale, i. e. dotale, *in l. 1. C. de dot. promiss.*

INSTRUMENTUM & Instructum separantur in *tit. de instruct. vel instrum. leg.* Plenius enim est, & uberius instructi quam instrumenti legatum, eum illo non loci tantum. sed & patrisf. ipsius instrumentum, quod ut instructior esset, habuit, contineatur. *l. 12. §. sed si fundus ff. de instr. vel instrum.* Vide etiam *l. 1. & 2. C. de verb. signif. & l. 1. l. 15. §. 1. l. 20. l. pen. ff. de instruct. vel instrum.* Briss. Vide supr. *Instructum ab instrumento.*

INSTRUMENTA status vocat Paulua in *l. isti quidem. 8. §. 1. ff. quod met. caus. quib.* continetur aliquem liberum esse. Aldobrand *tit. de excusat. tut. §. item si propter.* Vide & Gothofr. *ad l. sicut instrumenta. 25. C. de liberal. caus.*

INSTRUMENTA cognoscere, est relegere & recognoscere se, quod vulgo dicitur collationare *l. cognoscere, ff. de verb. sign.*

INSUOTILITER apud *Ulp.* quum ait in *l. Jurisgentium, §. adeo autem. ff. de pact.* quod non insubtiliter dici potest. *Spieg.*

INSUETA, vide *Insolita.*

INSULA vulgari significato locum significat, qui undique aquis ambitur. *Briss.*

INSULÆ quemadmodum scribi *Festus* appellatæ sunt quæ communibus parietibus non jungur tur cum vicinis, circuituque publico aut privato cinguntur: à similitudine earum terrarum quæ undique aquis circumdantur. Cui adde quod Tacit. *lib* 15. refert, Neronem constituisse, ut ne communione parietum, sed proprus quæque domus muris ambirentur *Briss.*

INSULA, olim non erat nisi maris, quod sit in salo posita, mutata a litera in u. Hodie appellatur insula cujusvis etiam fluminis. Domua item principum, potentiorum, divitumque insulæ vocantur, quod sint à privatorum domibus disjunctæ. Ex *Budæo.* Alciat. *in comment. de verb. sign.*

INSULARUM magna fuit Romæ multitudo, ut tutiores essent ab incendiis: atque ita à similitudine Insularum, quæ circumquaque aliquo amne ambiuntur, insulæ appellatæ tum ipsæ, tum vero etiam reliquæ omnes domus, quamvis inter se conjunctæ essent: Connan. *lib. 2. c. 2. n. 5. & lib. 4. c. 10. n. 10.*

INSULARUM in mari, vel flumine enatarum meminere *l. 17. ff. de leg. 3. l. 26. ff. de except. rei jud.* Plin. *lib. 0. c. 86.* Insulas in *l. 33. C. de appellat.* in mari Ægeo & Jonio, & circa Asianum tractum intelligi oportet, veluti Cycladas, Rhodum, Cyprum. Eodem modo præsidem Insularum intellige, *l. pen. C. ubi de caus. stat. & novel. 8. & l. 4. ff. de navicul. lib. 11. C.* Prat.

INSULA inquit Gœdd. *l. 166. de verb. & rer. sign. n. 8.* ed ædificium quod proprio ambitu constat. Inde

INSULARIUS est, qui custos insulæ præpositus est, Ibidem.

INSULARIUS, servus insulæ, i. separatæ domus custos. Pomp. *l. 16. §. 1. de usu & hab.* dominus proprietatis etiam invito usufructuario vel usuario, fundum vel ædes per saltuarium vel insularium custodire potest. Ulp. *l. ult. ff. de off. præf. vigil.* Insularios, & eos qui negligenter ignem habuerunt apud se, potes fustib. & flagellis cædi jubere. Hot. Vide *& l. 5. ff. de institor. l. 166. & l. 203. ff. de verb. sign.* & Petron. Arbiter. Interim coctores insulariique multant exclusum, & alius verus testia stridentibua plenum in oculos ajus intentat. *Briss.*

INSULARIIS ii similes sunt, qui nostra lingua Conciergerii nominantur, nec ii sunt, qui, ut *Cœlius* putat, deportati aut relegati in Insulam essent, quod ii jam Insulares facti essene, & servi pœnæ. Sed Insularios *Accursius* intelligit eos, qui domini sunt insulæ, i. e. domus. Connan. *l. 2. c. 2. n. 5.* Adde Fr. Balduin. *comment. in l. 12. tab. c. 7.*

INSULÆ Italiæ, pars Italiæ sunt, & cujusque provinciæ, inquit Ulp. *in l. insula. 9. ff. de judic.*

INSULA juncta domui, quandoque appellatione domus legata esse videatur, *Paul.* tradit *in fin. l. prædia de legat. 3.* Spieg.

INSULAM solent commentatores dividere in Naturalem, Casualem, Accidentalem. Per Naturalem intelligunt perpetuam; Casualem vero appellant, quam alii dicunt nativam: Rectiua aliia.

INSULA est duplex: Perpetua & Nativa. Insula perpetua pars est cujuslibet provinciæ *l. insula. ff. de judic.* Nativa vero, quam nasci raro contingit, *Inst. de rer. divis. §. Insula, l. adeo §. Insula, & l. Insula, ff. de adqu. rer. dom.*

INSULA in flumine, ut Pompo. *in l. ergo. 30 §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* ait, fit tribus modis: uno modo, quando agrum, qui alvei non fuit, amnis circumfluit: altero modo, quando locum, qui alvei esset, siccum reliquit, & circumfluere cœpit. Tertio cum paulatim coalluendo locum eminentem, supta alveum fecit, & eum alluendo auxit. Duobua posteriorib. modis privata insula fit ejus, cui ager proprior fuerit, cum primum extitit. Nam & natura fluminis hæc ast, ut cursu suo mutato alvei causam mutet, nec quidquam interesit, utrum de alvei duntaxat solo mutato, an de eo, quod superfusum solo veteri sit, quæratur: utrumque enim ejusdem generis est. Primo autem illo modo causa propriatatis non mutatur.

INSUPER, i. e. præterea & hoc amplius, *l. 3 §. qui pecuniam. ff. de suspect. tutor.*

INSUPER habere, est omittere, aut susque deque habere. Pap. *in l. sunt persona. ff. de relig. & sumpt. fun.* Nam propter publicam utilitatem, ne insepulta cadavera jacerent, strictam rationem insuper habemus, quæ nonnunquam in ambiguis religionum quæstionibus omitti solet. Idem Papin. *in leg. hæredem. ff. de his quæ ut indign.* Hæredem, inquit, qui mens defuncti vindictam insuper habuit, fructus omnea restituere cogendum

gendum existimavi. Sicque *l.1.C.si omiss. caus. test.* legendum. Quod si cum neque adiri ex testamento hæreditas, neque bonorum possessio peti posset, judicium defuncti non insuper habitum, sed ad irritum juris ratione vocatum est: Apulejus *lib. 4. de asino aur.* Quod si pergas ulterius, jam faxo lacrimis istis, quas parvipendere latrones consuevére, insuper habitia viva exurare. *Symmach. in epist. ad patrem*: Hæc me & alia hujusmodi perpulerunt scribendi munus insuper non habere: *Hotoman. Brison. &* Cujac. 3. *observ.* 22. Vide & Gothofr. *ad l.43.ff. de relig. & sumpt.*

INTEGAR salvus, iu læsua, inoffensus, nulla infamia notatus.

INTEGER homo, pro firmo, non saucio. in *§. his autem verba. Instit. de leg. Aquil.* pro non infamiæ nota maculato *Spieg.*

INTEGER quadrans i.e. illibatus. *Ulp.*

INTEGAR rivus, i. e. qui nulla refectione indiget. *Briss.*

INTEGRA causa, pro bona, & quæ nondum decidit: & integra fama pro existimatione. *l.1.de excusat.veter.C.lib.*10. Spieg.

INTEGRA existimatio *l.15.C.de his qui accus.non poss.* i. e. inviolata. *Briss.*

INTEGRA persona, i. e. cui per edictum postulare licet. *l.4.ff.de popularib. actionib.*

INTEGRI restitutio, ut Paul. *lib.* 1. *Sentent.tit.* 7. tradit, est redintegrandæ rei, vel causæ actio; vel sic: Integri restitutio est actio Prætoria, qua rem certam aut jua, aliamve quamlibet causam redintegrari postulamus: cum quæ per metum, dolum, status permutationem, justum errorem, absentiam necessariam & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur *l.1.& 2.ff.de in Integr. rest.* Est autem in integrum restituere nihil aliud, quam in pristinam causam pristinumque jua restituere. In integrum pro insolidum, in *l.25.ff.de re jud.l.122.ff.de verb. obl.* Briss. Prat.

EX INTEGRO pro rursus & denuo & ut vulgo loquimur, de novo, Sic ex integro agere, experiri, petere *Briss.* ex ff.

INTEGRUM variis modis accipitur, ut not. *Instit. de rer. divis. §. Apium. C. de rei vend. l. judicia.* Alber.

INTEGRARE in *l. 8. ff. de tat. & rat. distrab. l. 21.§.pena t ff de SCt.Silan.* & apud Paul. *libr. 2.sentent.tit.*15. Briss. ia *parerg.*

INTEGUMENTUM. Integumenta vocabantur etiam tegmenta, operimenta scutorum, & sagmata. Cæsar *lib.* 2. Temporalis tanta fuit exiguitas, hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, ut non modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit, Turneb. *lib.* 24. c. 12.

INTELLIGENTIA communis, vulgi & populi intellectus habetur, quæ præfertur proprio significato vocabuli, secundum Panorm. *in c. quamvis de verb. sign.* Quod tamen intelligendum est, quando receptus usus loqoendi & intelligendi, contrarius & repugnans propriæ significationi vobabuli, tam viget in sensu peritorum, quam imperitorum, secundum Bald. *in c. 1. de success. feud. in usib. feud.* Vide, Usus vulgatus loquendi. *Spieg.*

INTELLIGERE est animo consequi & mente percipere quod agitur, *l.208.ff.de verb.sign.*

INTELLIGITUR, i. e. videtur, censetur, creditur. *Briss.*

INTELLECTUM habere, in *l. 124. ff. de divers. reg.* est intellectum & cognitione præditum esse. *Briss.*

INTEMPERANS. Si quis (inquit Connan. *li. 1.c. 2.n.9.*) lucri sui causa stuprum inferat: Alter cupiditate incensus; hic intemperans, ille avarus potius oominabitur: Sic intemperans fœmina, in *l. 22.cir.fi.C.de administr. tut.vel cur.*

INTEMPESTIVA cultura *l. 25. §. conductor. ff. locati*, i. e. noo sui tempore facta, seu sera. *Brisson.*

INTEMPESTIVE, i. e. non oportuno nec congruo tempore. *Briss.*

INTENDERE hi dicuntur, qui rei diligenter incumbunt.. Unde cum actor multa operæ intendere & incumbere seu petitioni debeat. Intentio pro Actione usurpata est. *l. si qua intentione ambigua. ff. de jud. item l. 2. in princ. ubi est text. elegans. l.generaliter. ff. de except. cum simil.* per *Zas.* citatis ia *l. qui se debere. de cond. caus.* data, caus. non secuta. Sic *Cicero* docet, statum causæ & controversiam consistere in intentione & responsione, i. e. in actione, & defensione. *Spieg. Prat.*

INTENDERE crimen, i. e. objicere. *l.14.§.ult. ff. de bon. liber.*

INTENDERE præcisè pro actionem intendere, i. agere & ut vulgo loquimur, concludere, *l.8.ff.si servit. vindic. l. 5. ff. si usufruct. pet. l.l.129.ff. de verb. oblig.* Sic Cicero *in Quintiana*. Sibi eum nuper edidit socium, quem, quomodo nunc intendit nam vivorum quidem numero tum demonstrat fuisse. *Prat.*

INTENTARE actionem, pro instituere, ut vulgo dicitur, respuunt eruditi, *Suetonius*, Intendere formulam, dixit. *Spieg.*

INTENTIO, est prima Pars, cum scilicet actor proponit, & facit litem: formaturque hæc actio ex *αἰτία*, i. e. ex causa. Depulsio responsio rei, quæ ex continenti ad refutandam causam accipitur, juxta rhetorum doctrinam, à quibus, *Alciatu*, indicate, accepta videri potest continentia causæ. Nulli, inquit lex, audientia præbeatur, qui causæ continentiam dividit, *l.nulli. C.de judic.* Doctores Intentionem quandoque pro Exceptione adversus sermonis proprietatem accipiunt, quamvis etiam alia significet. Sciendum etiam, quod intentio vel actio edita potius est ICtis veteribus (qui non secundum Pontificum, aut Justiniani in *Authenticis* idioma, sed ex ea lingua intelligendi sunt, quæ apud doctos tempore suo in usu erat) qui libellus *Conventionalis* vulgo dicitur. *Rubr. ext.de Libell. oblat. Auth. offeratur. C. de lit. contest.* Spieg. Prat.

INTENTIO pro actione, quæ in judicio instituitur, aut certa pro libello actionis *l. 68. ff. de jud. l. 9. §. proinde. ff. ad exhib. l. 18. ff. comm. præd. l. 6. §. hac actio. ff. si servit. vind. l. 17. ff. de eviction. §. si quis agens. Institutio. de act.* Briss.

INTENTIO appellatur, quod actor vel accusator judicio intendit. in uso nostro forensi, fines & conclusiones vocamus. *Briss.*

INTENTIO pro voluntate & mente *l. 10. ff. de alim. leg. l. 14. §. sed interdum. ff. de religios. & sumptib.* Briss.

INTENTIO voluntatis, *l.77. §.donationis. ff. de leg.l. 3. & l. 15. C.*

INTER, particula, non significat æqualitatem: & per hoc natus inter servos non intelligitur servuus.

INTER bonos bene agier. Hoc exemplo *Marantius* demonstrat à *Cicerone* priscorum ICtorum formulas sine verbo citari. Proindeque voces illas, ut

ut & oportet, ab imperitis, qui locutionem parum integram crederent, addiras. Est autem egregium præceptum, ad omnem vitam pertinens: & vox plena humanitatis: ut inter bonos bene egatur, h. e. ut Philippus ait, bonos ex fide debere præstare etiam quæ non apertè lingua nuncupata sint, *Daß keiner den andern gefahren soll.* Spieg.

INTER cæteros exhæredare, & nominatim exhæredare, de quo suo loco dicemus, contraria sunt. Cæterorum appellatio in hac formula inde fluxit, quod jure antiquo filii præteritio testamentum faciebat nullum: filia autem cæterisque liberis, i. nepotibus, neptibus &c. præteritis testamentum valebat: item, filii si non instituebantur, nominatim exhæredandi erant, filiæ cæterique liberi etiam inter cæteros exhæredati poterant, his verbis: CÆTERI Exhæredes sunto: qua vulgati formula non tantum liberi, sed & parentes, consanguinei, agnati, cognati, affines, amici exhæredari poterant. *l. Luc.* 53. *de hæred. inst. ha* ex Ulpian. *Instit. t.* 22. *& l. ult. C. de lib. præt. §. nominatim, §. posthum. Instit. de exhæred.* 4. Prat.

INTER sicarios, pro, de sicariis, Larini autores dicunt. Cic. *lib* 2. *de invention.* Non enim oportet in recuperatorio judicio ejus maleficii, de quo inter sicarios quæritur præjudicium fieri. Idem in *orat. pro Cluentio* in Q. Sergii Senatoris ejus, qui inter sicarios damnatus est, manus incidit. Et *li.* 1. *de finib.* inter sicarios quæstionem exercere. *Briss.*

INTERCALARE, interserere est. Et mensis Februarius intercalaris ob hoc dicitur, quod ei dies unus interseritur: Diesque ipse insititios Intercalaris Latine dicitur, & Græce ἐμβόλιμος & intercalatio ipsa ἐμβολισμός. Quæ in re militari fit, cum inserimus per directum intervallis præpositorum militum aliquos ex iis, quos postponi placuerat. sed & ἐξαιρέσιμοι. dies exemptiles propterea dicti sunt, quod ex mense eximi solebant, ut annus cum solis lunæque ratione congrueret. Bud. *in l.* 3. *§. minorem, de minor.* Cæterum mensis intercalaris sublatus est à Julio Cæsare, ut *Suet. Tranquill.* scribit, qui non ex 29. vel ut alii scribunt ex 22. aut 23. sed 28. diebus constabat: ideoque cum ante Julium Cæsarem non constaret annus nisi 355. diebus. interdente intercalari mense annus dies habebat 383. Ejus vero mensis initium erat pridie Kal. Mart. ut ex Q. Mutio Celsus refert. Nunc ex instituto Julii Cæsaris annus dies habet 365. *l. cum hæres §. Stichus. ff. de statulib. l. ita vulneratus. §. æstimatio, ff. ad l. Aquil. l. anniculus. ff. de verb. signif.* & quarto quoque anno ad 6. Kal. Mart. dies unus intercalatur. *Cujac.* ad l. ideoque. *ff. de usurp. & usucap.*

INTERCALATIONIS origo hæc fuit: Omnium primum (inquit *Livius*) Numa in 12. menses describit annum. Romulus annum instituerat decem mensium, hoc est, trecentorum & quatuor dierum. Numam his adjecisse dies 50. quib. duodecim cursus Lunæ confici credidit, ait *Macrobius.* Quid igitur? Si anno tribuantur dies 354. qui sint in duodecim menses dispertiendi, oportet singulis mensibus tribuere 29. dies & semissem: vel senis mensibus dies 30. & senis viginti novem. *Macrobius* adjicit: Numam postea adjecisse unum diem Januario, in honorem imparis numeri, ita ut 355. dies in anno computarentur. Hæc adjectio plane fuit inepta, & rem totam conturbat. Neque sane ejus meminit *Plutarch.* Itaque & ego eam nunc omitto, & annum à Numa constitutum simpliciter esse dierum 354. quibus Luna duodecies conficit suum cursum, existimo. Sed cum vellet Numa annum etiam congruere cum solis cursu, necesse fuit subinde aliquot dies adjicere. Solis periodus continet 365. dies & quadrantem. Quid igitur? *Livius* ait, Numam intercalares menses interponendo annum ita dispensasse, ut vigesimo quoque anno (sic enim legitur in melioribus libris) ad metam eandem solis, unde orsi essent, plenis annorum omnium spaciis dies congruerent. Quæ tandem hæc intercalatio est: *Plutarch.* ait Numam, cum existimaret anno suo deesse dies undecim, confecisse mensem intercalarem 22. dierum, quem ἐμβόλιμον appellat. Obscure id quoque dicitur & mutilate. Deerant dies undecim, & unius diei quadrans *Macrob.* ait placuisse Romanis, alternis annis binos & vicenos, alteris ternos vicenosque dies intercalares adjici: sicuti & *Censorinus* scribit, placuisse, intercalario mensi 22. dies, vel 23. alternis annis addi, ut civilis annus ad naturalem exæquaretur. Hoc est, placuit, secundo quoque anno adjici mensem unum intercalarem, qui modo esset dierum 22. modo 23. Sic enim singulis quadrienniis, superarent dies 45. cum singulis annis superessent undecim & unus diei quadrans: Fiebatque etiam hac ratione, quod *Livius* scribit, ut vigesimo quoque anno lunaris annus cum solari congrueret: hoc est, dies illi 225. qui viginti annis deerant, quinque mensium illorum intercalarium adjectione supplerentur. Alii legunt apud *Livium*, vicesimo quarto quoque anno. Quod si recipiamus, audiendus esset *Macrobius*, qui ait, annum à Numa institutum esse dierum 355. & ea intercalatio fingenda, qua annis 16. sicuti dixi, adjicerentur dies 170. hoc est, singulis bienniis modo dies 22. modo 23. Sed octo deinde annis non nisi dies 60. hoc est, singulis bienniis dies 15. Sic enim, si annus alioqui erat dierum 355. dies 244. qui desunt annis viginti quatuor, anno vigesimo quarto reperientur non deesse. Sed tam inæqualis intercalatio possit absurda videri. Prior certa est simplicior, videturque magis recepta fuisse usque ad Julium Cæsarem qui tandem rem hanc totam facilius etiam composuit: & ut dies tantum, non etiam ut menses intercalares essent, effecit. Jussit annum esse dierum 365. ut ad solis periodum referretur. & quis deerat adhuc quadrans, voluit singulis quadrienniis adjici diem unum. Sic intercalarium mensem sustulit, ut *Suetonius* ait. Sed quo tempora anni erat intercalatio? Censorinus ait, etiam olim mense Februario inter Terminalia & Regifugium intercalatum fuisse. *Macrob.* scribit Romanos non confecto Februario, sed post 23. diem intercalasse, Terminalibus jam peractis: deinde reliquos Februarii mensis dies, qui erant quinque, post intercalationem subjunxisse vetere religionis suæ more, ut Februarium omnino Martius sequeretur. Ergo cum inserebantur intercalares dies 22. Februarius erat dierum 50. cum adjiciebantur dies 23. erat dierum quinquaginta & unius, qui tantum alioqui esse solebat dierum 28. Apud Ciceronem *pro Quintio* legimus, ante 5. Calend. intercalares, & pridie Calend. intercalares. Videtur Calendas intercalares appellare primum diem intercalarem, qui erat vigesimus quartus Februarii. Cum postea Julius Cæsar ita annum produxisset, ut nonnisi diem unum singulis quadrienniis addi esset necesse: retinuit eundem intercalationis diem, ut *Macrobius*

sim ait, eumque Bissextum censuit nominandum: quia tunc bis dicebatur, 6. Calend. Mart. Nunc videamus, ecquid hæc conveniant cum nostris Pandectis, hoc est, libris juris Civilis. Non possum hæc conferre cum 12. Tabulis, quæ quid de iis statuerint, nescio. Sed quia intercalationis tamen, eas aliquam mentionem fecisse audio, rem hanc quæ tam necessaria est, nec ea tamen vulgo satis nota, prætermittere non possum. *Celsus* noster *in l. cum bissextum 98. de verb. signif.* ita scribit: Cato putat mensem intercalarem additum esse: omnesque ejus dies pro momento temporis observat, extremoque diei mensis Februarii attribuit Qu. Mutius. Mensis autem intercalaris constat ex diebus 28. Hæc ille. Primum hic observemus Catonem & Mutium diu ante Cæsarem vixisse. Si loquuntur de mense intercalari, qui eorum tempore adjiciebatur, non video, quomodo possimus dicere, eum fuisse dierum viginti octo. Repugnant enim & reclamant, quæ dicta superius sunt. Sed si Februarium ipsum in quo intercalatur, & cui quid adjicitur, appellemus mensem intercalarem, recte diceramus alioqui esse dierum viginti octo. Certe & *Macrobius* videtur mensem intercalarem appellare Februarium, cui intercalatio aliquid addere solet. Frequentius tamen ipse mensis, qui inserebatur, appellatus olim fuit intercalaris. Quod Mutius mensem intercalarem additiitium extremo diei Februarii attribuit, parum etiam convenit cum iis quæ supra dicta sunt. Non enim pridie Calendas Martias, sed sexto Calendas Mart. intercalabatur & interferebatur aliquid. Sed videtur Mutius maluisse in fina anni intercalari. Quod omnes additii mensis intercalaris dies pro momento temporis observat, convenit cum eo, quod etiam diem intercalarem non solent Jurisconsulti numerare. Nam id biduum quod est in Bissexto pro uno die haberi *Celsus* ait, in *d. l. 98. de verb. sign. & l. 3. §. 4. de minorib.* Cumque id dicit, adjicit, propterea nihil interesse, utrum priore an posteriore die Bissexti quis natus sit: posteriorem tamen diem intercalari. Ideoque (inquit) natus sexto Calend. Mart. quo anno non fuit intercalatum, cum erit Bissextus, priorem diem natalem habet. Sed cum hoc biduum pro uno die habeatur, nihil interesse dicimus: neque qui priore die natus est, citius complebit annos 25. quam qui posteriore: & qui natus est posteriore, tam cito complebit, quam qui priore. Sed quæritur, an dies intercalaris nunquam numeretur, & pro nullo semper habeatur. Certe si postremus dies temporibus de quo quæritur, sit Bissextus: semper hoc biduum pro uno die habetur, & inter priorem ac posteriorem Bissexti diem nihil interest, sed si dies intercalaris incidat in medium tempus aliquod, de quo agitur: alia est adhibenda distinctio. Marcellus *l. 2. de diverf. temp. præscript.* quinque hujus generis quæstiones & exempla proponit. In primo & postremo exemplo videtur diem intercalarem numerare: hoc est, significat in tempore constituto jodicatis, quod erat 30. dierum, & in lege commissoria, veluti si quis fundum ea lege vendat, ut nisi in diebus triginta precium solvatur, fundus sit inemptus: diem intercalarem non proficere jndicato vel emptori, h. e. in diebus illis 30. numerari. Sed si agatur de tempore statuto, quo lis perit, vel de usucapione, quæ tempore constituto expletur: vel de actionibus quæ certo tempore finiuntur, ut ædilitiæ: diem intercalarem non numerari aut imputari, sed eo tale tempus augari & eum prodesse actori vel domino significat: nempe si incidat in medium illud tempus. Nam alioquin ubi satis est attingere diem postremum, & postremus dies est Bissextus, non refert, prior an posterior bissextus sit. Et ubi postremum diem omnino implevisse oportet, ut cum quæritur, an quis sit minor 25. annis, oportet totum Bissextum implere, sic ut tunc dies intercalaris non solum in medio, sed in fina augeat tempus. Quod dicendum esse videtur & in omnibus temporalibus actionibus. Nam in iis nisi novissimus totus dies compleatur, non finiri obligationem, ait Paul. *in l. 6. de oblig. & act.* Porro quod dicitur de uno die intercalari, olim dici quoque poterat & de pluribus cum erant plures, ut diximus fuisse modo 22. modo 23. Quod attinet ad Cæsaris constitutionem dies 365. anno ordinario tribuentis: constat à Jurisconsultis posterioribus eam esse receptam, & tribus locis in Pandectis comprobari posse. *l. 51. ad leg. Aquil. 4. §. 5. de statulib. l. 54. de verb. signif.* Sacerdotes Romæ quibus Cæsar procurationem intercalationis reliquerat, initio quid agerent, nihil intellexerunt. Nam cum deberent ad finem anni quarti intercalare, ed principium intercalabant. Sed Augustus tandem eos castigavit: & aperte edixit, ut incipiente anno quinto primum intercalarent: & hanc legem in æs incidit, ad memoriam sempiternam, ut *Macrobius* scribit Mitto, quod subtiliores Mathematici deinde observarunt illum quadrantem diei cum diebus 365. in solidum uno anno non occupari aut consumi a sole, sed superesse quasdam (ut appellant) minutias, quæ jam peperarint & confecerint dies tredecim: qui, quia redundant, dettahendi nunc essent. Intercalationis verbum ex eo descendere, quod calatis comitiis, vel populo convocato, adjiceretur, quod anno adjiciendum erat, dubium non est. Francisc. Bald. *in suo comment. l. 12. tabul. c. 48.*

INTERCAPEDO pro intervallo. Intercapedo temporis. *l. 3. § quotiens, ff. si cui plus.*

INTERCEDERE est interponi & interseri. *l. 3. §. minorem. ff de min.* Alias pro intervenire, *l. fructu esse, §. divortio. ff. solut. matr.* Sumitur & pro contradicere, impedire Papinian. *in l. si. ff. fam. ercisc.* Si non intercedat, inquit, ætatis auxilium *Prat.*

INTERCEDERE est alienam obligationem recipere, i. e. se vel res suas obligare pro alio. Hinc intercessor est inter duos veluti medius quidam & sequester. Cujac. *ad Africae. tract. 4. n. 40.*

INTERCEDERE est qoasi medium se ioterjicere, siva nt noceas, sive ut prosis: unde contrariæ significationis esse reperitur. Iotercedera legi aut sententiæ alicujos, idem est, ac quod vulgo dicitur, se opponere. Et apud *Terent.* Si nulla ægritudo huic malo intercesserit, i. e. nocuerit & intervenerit. Ait & favoris est & benevolentiæ. Intercedere enim pro reo fidejussor apud creditorem dicitur, quia pro eo rogat, ut detur ei mutuo pecunie, vel illud quicquid est, quo opus habet, quare quod jussu & rogatu ipsius factum datumve est, fide sua, præstare cogitur. Sic Tullius *ad Attic.* Adscribit etiam, & quasi calcat admover, intercessisse se pro eis, &c. Coman. *lib. 6. c. 8. n. 2.*

INTERCEDERE proprie fuerat Tribunorum plebis, quibus jus intercedendi concedebatur. Nam in hoc creatos dicit Gellius, non ut jus dicerent, sed ut intercederent opponerentqua sese injuriis ac violentus. Intercedere enim post alia significata,

significata, accipitur pro inhibere, cœrcere, vetare. Unde intercessionem vulgo oppositionem dicimus. Cæsar. *Bel. civil. primo* Refertur statim (ait) intercessione Tribunorum. *Oldenderp. Pratej.*

INTERCEDERE pro alio, h. e. fidem suam interponere. spondere, obligari, ut apud Jurisconsl. per totum tractatur ad SC. Vellejan. & Bart. *in l. 2. omnn. ibid.* Spieg. Briss.

INTERCESSIO pro interventu, ut Præses intercessione autoritatis suæ prospiciet. *l. 1. C. de abolition.*

INTERCESSORES pro interventoribus, fidejussoribus, & expromissoribus, *l. 23. ff. de hæred. vend. l. 3. §. si filiusf. ff. de pecul.* Et intercessio pro fidejussione, *l.3.§.1.ff. de recept. qui arbitr.* Briss.

INTERCIDERE legatum, pro deficere. Ulp. *de cond. & demonstr.* Intercidit legatum, si ea persona decesserit, cui legatum est sub conditione. *Spieg.*

INTERCIDERE ædes, aquæductum, *l.7.§. est & alia, ff. quod vi aut clam. l. 29.§.1.l.49. §. ult. ff. ad l. Aquil.* Briss.

INTERCIDERE rationes, codicillos. *l.1.§.ult. ff. de servo corrupt. l. 4.l.23.ff. ad l. Corn. de fals.* Briss.

INTERCIPERE dicitur qui lucrifaciendi gratia, i e. ea mente ut lucretur, intervertit & contrectat. *l. 1. §. 1.l.44.§.1.ff. de furt. l pen.ff. de liber. cau. l.38. §. si debitorem. ff. de solut. l. 44. §. ult. ff. de adquir. rer. dom.* Hinc interceptarum pecuniarum reus apud Suet. *in Domitian.* Utuntur & in eadem significatione ICti verbo intervertendi. *l. 20. l. 69. ff. de furt. l.18. ff. de solut.* Briss.

INTERDIARIUS est ἡμεροκλώπης cui contrarius est ἡμερόκοιτος, dormitator, fur nocturnus. Cujac. *obs.li. 11.c.27.circa med.*

INTERDICERE antiquè dicitur, pro vehementius & imperiosius decernere; nam vox, inter, nonnunquam vim augendi obtinet, ut in verbis interficere, interimere, interturbare, & aliis hujusmodi. Prætor enim his in rebus, vel maximè ac diligentissime decernebat. Cic. *in orat. pro Cæcinna:* Prætor interdixit, ut unde dejectus esset, resticueretur: Id est, edixit. Alias prohibere sonat. *Prat.*

INTERDICERE præcisa locutione dicimus, pro per Prætorem interdicere, vel interdicto agere. Julian. *l. 6. ff. ne quid in loc. publ.* Et qui hoc interdicto experitur, ne quid in loc. publ. interdicat, nihilominus Procuratoris dandi facultas est. Ulp. *l. 3. §. 5. ff. uti possidetis.* Labeo quoque scribit, ex ædibus meis in ædes tuas projectum habeo interdicis mecum, si eum locum possideamus, qui projecto tegetur, aut quo facilius possim retinere possessionem, ejus possessionis interdico tecum, sicut nunc possidetis ædes eas, &c. Item *in l.5.§. 22. ff. de aq. quot. & æstiv.* Item *l. 3. §. 4. ff. quod vi aut clam*, & aliis locis innumeris. Fab. *li. 3. c. 6.* Non debuisti interdicere, sed petere, an recte interdictum sit, ambigitur, i. e. non debuisti interdicto agi, sed actione: an recte actum sit interdicto, ambigitur. *Prat.*

INTERDICERE aqua & igni, formula legitimi exilii, priscis temporibus usitata. Quoties enim quis exilii pœna dignus videbatur, ei, nulla facta exilii mentione, tecto, aqua, igni interdicebatur: Ita earum rerum, quæ maxime sunt ad vitam sustentandam necessariæ, usu privatus, cum uno aeris alimento contentus esse non posset abire cogebatur. Ex quo exulare cives Romani dicebantur. Patet hoc *in orat.* Cicer. *pro domo sua*, ubi ita scriptum est. Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, h. e. mutandi soli causa venerant. Id autem ut esset faciendum, non ademptione civitatis, sed tecti, & aquæ, & ignis interdictione faciebant. Ac ne cives quidem omnium improbissimi atque audacissimi, cùm in suos inimicos acerrimo incitati odio, non leges, sed privilegia ferrent, exilium nominabant, sed iis aqua & igni interdicebant. Huc adjunge quod scribit Lactant. *li. 2. instit. divinarum, c.10.* & illud Servii *lib. 12. Æneid.* ad facienda fœdera, inquit, aqua, & ignis adhibentur. Unde contra, quos arcere volumus à nostro consortio eis aqua & igni interdicimus, i.e. rebus, quibus consortia copulantur. Sic de ipso *Cicerone*, quod in jam citata orat. legimus: P. Clodius trib.pleb.cui nihil in tota vita modestiæ fuit, qui in tribunatu pro sua libidine, neglecto more majorum, abjectis legibus, cuncta gessit, ita populum rogavit: velitis, jubeatis, ut M Tullio aqua & igni interdicatur. Neque solum Clodius, sed antea quotquot homines maxime seditiosi, C. Gracchus, & L. Apulejus, Saturninus, de suis inimicis eodem modo tulerunt, ut ex eadem orat. colligi potest: & minorem sive mediam capitis deminutionem, cum civitas esset non verbo, re tamen adimebatur, ita fieri solitam, tradit Justin. *Instit. de cap. demin. §. 1.* Minor sive media capitis deminutio est, cum civitas quidem amittitur. libertas verò retinetur: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, vel ei qui in insulam deportatus est. Erat autem, ut neque flagitia sunt paria, sic hoc pœnæ genus, neque loci spatio, neque temporis æquale, quibusdam enim tantum intra urbem, h. e. intra pomærii fines: aliis longius, aqua & igni interdicebatur: quod ut exemplis non indiget, ita per se satis notum est. Vide Manut. *lib. de legib. Rom.* Pratejus.

INTERDICERE nativa significatio est prohibere, ne aliquid fiat, vetare. Unde Interdicta proficiscuntur, quorum natura est prohibitoria. Quapropter sunt, ut refert *Justin.* qui putant interdicta tantum ea vocari, quæ prohibent, reliqua, ut sunt restitutoria, & exhibitoria, propriè decreta esse. Sed usu frequentatum est, omnia uno vocabulo interdicta appellari. Abusio hujus verbi, sc. pro edicere, notatur *Instit. de interd.* Oldendorp. gradus generaque pœnarum tractans: Interdicere, inquit, est maxime prohibere: & construitur cum ablativo, ut interdicere loco, personis vel rebus. Unde Interdicti passive dicuntur illi, quibus fit prohibitio. *l. relegatorum §. interdicere ff. de interdict. & releg.* Spieg. Briss.

INTERDICERE advocationibus *l. 9. ff. de pœnis*, id est, prohibere adjudicationem, seu patrocinium præbere, & vetare, ne quis cuiquam adsit. *Briss.*

INTERDICERE foro; i. e. prohibere forensibus negotiis sese accommodare. *ibid.*

INTERDICERE provincia, est vetare in ea provincia commorari. *ibid.*

INTERDICERE Prætorem de vi. i. e. interdicto de vi concesso jubere eum qui vim fecerat, restituere, teste *Budæo. Spieg.*

INTERDICERE pro interdicto uti, & est Prætoris. Ulp. *in locum §. si quis dolo ut tab. exhib.* Si neque amoverit, inquit, tabulas, neque celaverit, sed

idcirco

idcirco alii tradiderit, ita eas interdicenti exhiberet. Pompon. in *l. 1. de loc. & itin. publ.* interdicitur pro eo quod est, interdictum redditur, dixit; ut Accurs. sentit. Indicat & alia exempla *Budaus*, quibus accipitur pro eo quod est, interdicto agi. *Spieg.*

INTERDICERE alicui arte sua, Paul. dixit *in l. fin. de pæn.* Spieg.

INTERDICERE foro. Lege. *Advocatione.*

INTERDICERE patria quid sit, not. *in l. nelli. Cod. de sent. & interloc. omn. jud.* Spieg.

INTERDICI honore. Unde Interdicti in *rubr. de interdictu & releg.* accipiendi sunt, quib. urbe, patria, regioneve aliqua interdictum est, aut qui certæ rei interdictione puniti sunt. *Briss.*

INTERDICI quoque bonis dicebantur, qui administratione bonorum suorum, ob id interdicebantur, quod neque modum neque finem expensarum facerent: Cujus interdictionis solennia verba a Paulo *li. 3. Sentent.* relata, sunt hæc: Quando tua bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercioque interdico. Exempla hujus locutionis sunt in *l. 26. ff. de contr. empt. l. 18. ff. de testam. l. 6. de verb. oblig. l. 9. §. sed & si ei, ff. de reb. cred.* Briss. Adde Cujac. ad *l. 6. ff. de verb. oblig.* qui tacitat ibi effectum interdictionis.

INTERDICI igni & aqua. *Oldendorp.* de priscis temporibus alicubi loquens: Nefas videbatur, ait, quamvis malos, tamen homines supplicio capitis afficere. Itaque maximam pœnam existimabant interdictionem ignis & aquæ. Quum enim earum rerum usu in hac vita nemo carere possit, perinde habebant, ac si esset is, qui eam sententiam excepisset, morte multatus. Proinde Ulpian. *in l. 1. de legat. 3.* Ii, inquit, quibus aqua & igni interdictum est fideicommissum relinquere non possunt, quia neque testamenti faciendi jus habent, cum sint ἀπόλιδες. Quòd igitur supra in dict. Aqua & igni interdici lagis, ac demum ultimo supplicio secundum Jurisconsf. adfici, da posteriorib. temporib. quib. pœnæ capitales introductæ sunt, accipiendum est. Vide Lactant. *c. 10. li. 2. Divin. Instit.* Budæus item ad *fin. annot. prior.* Spieg.

INTERDICTA sub edictis contineri, *Bart.* docuit: cujus tamen de interdictis diffinitio *Alciato* displicet. *Spieg.* Differunt Edicta ab Interdictis. Nam edicta generalia erant, non sicut Interdicta personalia. *l. 1. ff. de interdict.* Quæ proponebant Prætores, & Magistratus, ut intelligerent cives, quod jus de quaque re quisque dicturus esset, id est, de quibus rebus actiones & inter dicta daturi essent, aut denegaturi, *l. 2. §. eod. tempore. ff. de orig. jur.* Interdicta vero proprie erant formulæ à Prætore judici pedaneo inter duos de possessiona contendentes datæ, quibus cognoscendi pronunciandique rationem ei præscribebat: ut ex *Theophilo* docet Duaren. *lib. disp. anniversf. 1. c. 19.* vide supra in voce *Edictum ab interdicto.*

INTERDICTA ab edictis differunt in hoc, quo distat ipsa actio ab edicto, quo actio promittitur, & rursus quo casu distat ab effectu. Vultej. *in comment. Instit. de interdict. c. 41. in princ.*

INTERDICTA formulæ sunt, quibus Prætor jubet aut vetat aliquid fieri, quæ dantur illi, ad quem ea res pertinet, adversus eum, cum quo ille de possessione, vel quasi possessione vel jura aliquo suo aut publico contendit. Eadem dicta recte dixeris, ut *l. 81. ff. de verb. siga.* Cum Prætor dicat, ut opus factum restituatur, id est, interdicat, interdicto puta, de operis novi nuntiatione, vel quod vi aut clam, & quod in loco sacro, sancto, religiosove, & quod in flumine publico, ripave publica, &c. & in *l. videmus, ff de usur.* verbum restituas, quod in hac re Prætor dixit, i. e. interdixit, interdicto fraudatorio scil. & *l. ult. ff. de precario*, recteque dici, Quod precario habes. Justin. *§. sunt tamen. de interdict.* Interdictum dici vult, quod inter duos dicatur. At illud scite magis quam vere: verius enim ut interlocutiones quod interim rogentur, ut loquitur *l. 3. §. ult. ff. de hom. lib. exhib.* Ubi Græci etiam ipsi verbo ἐξαιτῶν, utuntur, quodque dicantur interim à Prætore, quasi momento valitura nisi secundum eum judicetur, qui utitur interdicto. qui ordo in actionibus non observatur. Nihil ante actionem interim quod obtineat dicitur, decerniturve. Idem videtur *Isidorus* sensisse *libr. 5. c. 24.* Alii Interdictum à probatione deduci volunt, quæ Prætorum edictis plerunque inerat. Porro interdicta dicuntur fere omnia a primis verbis unde incipiunt: ut, uti possidetis. de quo *l. 1. ff. eod.* & Festus Pompejus *libr. 10.* Unde vi, de quo idem *l. 1. ff. eod.* & Cic. *in orat. pro Cecinna.* Sic Quorum bonorum. Quod legatorum, utrubi, Quod vi aut clam, Quod precario, &c. Sunt & interdicta quæ ab inventoribus nomen sortiantur, ut Salvianum: Alia etiam, quæ a materia de qua in iis tractatur. Ut Ne quid in loco publico fiat. De locis & itineribus publicis, &c. *Prat. Briss.*

INTERDICTUM est censura ecclesiastica in pœnam contumaciæ vel offensæ lata, arcens præcipue populum non communicari sacramentis. Jo. Andr. in *tract. de interd.* in *pr.*

INTERDICTA reddi olim ideo dicebantur, ut momentanea quadam cognitione dirimerentur controversiæ, præsertim possessionum. Item dicebantur pronunciari, in *l. 1. §. enunciatio. ff. de oper. nov. nun.* Item dicebantur *edi. l. 2. in fin. ff. quod legat.* Spieg.

INTERDICTI adpellatio obscura est iis, cui rem ex antiquitate non satis fideliter perpendunt. Ecce autem: sicut duplex censetur bonorum possessio: videlicet, Edictalis & Decretalis: ita docendi gratia statuamus duplex hac consideratione interdictum, sc. Edictale, quod Prætoriis edictis præponitur, ut sciant omnes ea forma posse implorari: & Decretale: quid Prætor pro re nata implorantib. decrevit: sicut nostrorum Magistratuum interdicta sunt decretalia, exemplo edictorum Prætoriorum, quoties hodie ad usum rei incidentis adcommodantur. Et ista observatio magnam tibi lucem adfert, quoties legis istas voces, Prætor interdictum proponit Item, Cum quo interdicit; scil. adversario. Item Sed simul veniant ad interdictum movendum. Item Vim fiari interdicam: Cum tamen jam sit propositum interdictum. Item Quodlibet postulante, interdicitur *l. 1 ff. de locu* & itineribus publicis *l. 2. §. restituas. ff. ne quid in locu vel itinerib. publicu fiat l. 1. ff. ut justum. publ.* & alibi sæpe *Oldendorp.*

INTERDICTI in *tit. ff. de interd. & releg.* sunt, quibus urbis patriæ, religionisve alicujus interdictum est aditu: veluti si qua Roma abesse jubeatur à Consule: ut L. Lamia eques Romanus, quem P. Gabinius Consul jusserat ab urbe abesse, millia passuum ducenta. Item si cui à Præside Provinciæ, veluti Siciliæ, aditu suæ provinciæ interdicatur: cujus rei exempla suppeditant. *l. 6. §. 4. l. 5. & 6. ff. eod. l. 6. ff. de testament.* Prat.

INTERDICTO-

INTERDICTORUM persecutiones non solúm secundum formam actionis, verum etiam ad imitationem antiquitatis inhibendo cum clausula citatoria expediri & possunt, & solent. Ergo sicut olim erat ingens utilitas uti interdictis: quoniam tangebatur læsa adversarii conscientia per mandatum Prætoris & sæpissimè à molestiationibus desistebat, ut nullo alio sumptu, & judicio esset opus: ita & hoc sæculo eadem vis est mandatorum judicialium quibus frequenter solent iniqui homines terreri: Quia ordinatio Dei est, & tacita in se vim habet. *Old.*

INTERDICTUM pro prohibitione dixit Paul. *lib. 2. sent. tit.* 20. Qui filiofamil. contra interdictum amplissimi ordinis pecuniam mutuam crediderit. Sic apud *Horat.* in sermonibus interdicto huic adimat jus Prætor, id est, interdictione bonorum. *Prat.*

INTERDICTUM est modo edictum, modo decretum, modo actio; atque ita non uno & eodem modo definitur. Quatenus enim Edictum est definitur Interdictum, esse edictum quo Prætor se de possessione vel quasi possessione controversa cogniturum pro re nota in albo pollicitus est. Quatenus Decretum est, definiur Decretum, quod Prætor facit de possessione vel quasi possessione in certa specie, cum statuit, apud quem possessio rei controversæ inter duos esse oporteat, interim dum litigabitur de proprietate apud judicem pedaneum ad id cognoscendum datum: & ad hanc significationem Interdicti definitiones Theophili Justiniani: aliorumque Interpretum collimant omnes. Quatenus denique actio est, nihil est aliud, nisi actio de possessione, vel quasi rei controversæ litigantibus à Prætore accommodata. Vultej. in comment. *Instit. de interdictis. n. 38. & seqq.*

INTERDICTUM est decretum Prætoris ad tempus. h. e. interea dum principalis causa disceptetur, interpositum, ex quo intelligi debet inter Decretum & Interdictum tantumdem interesse, quantum inter genus & speciem, nam decreta alia perpetuæ, alia temporalis jurisdictionis causa interponuntur, illa suum nomen retinent, hæc Interdicta nominantur, qui inter illa duo tempora interjiciuntur; neque displicet, ut quomodo allusionis causa Veteres in Testamento mentis testationem, in Sacello sacram cellam notabant: sic in interdicto, interim & dictum (verbi vim potius, quam etymologiam attendentes) notemus. Simul & illud constat, quemadmodum Interdicere est plerumque prohibere, ut interdicere bonis, interdicere aqua & igni: sic illa decreta eo magis interdicta nominata esse, quia magna est parte prohibitoria sunt: si minus, verbis & formula, vi quidem ipsa & effectu ac facultate. Tribus autem de causis instituta reperio. Prima est, ad vim ulciscendam & coercendam; nam qui vi quid fecit, usque eo coercetur, ut quamvis id jure fecerit, tamen interdictum adversus dum detur: ut *l. 1. §. 2. ff. de itin. actuque pri. l. 1. ff. de fonte l. de cloac.* & alibi persæpe. Item qui vi de suo dejectus est, vel prohibitus ad suum accedere si in rem actionem instituerit, tametsi ea ratione adversarium possessorem constituat, tamen interdicto uti, & per illud possessionem persequi non prohibetur. quod sane jus quoddam singulare esse constat in odium vis illatæ comparatum, *l. cum fundum 18. ult. ff. de vi, & vi arm.* & *l. naturaliter §. 1. ff. de acq. r. ff.* ubi is qui egit in rem, potest tamen interdicto Uti possidetis uti: quia non videtur UTI POSSID. renuntiasse, qui in rem egit; quomodo existimavi aliquando illo in loco legendum esse. Altera causa est, propter commodum possessionis, veluti ut is, cui colonus res suas obligavit, possessionem adipiscatur: quamvis Serviana vel certa conditione agere posset; sic superficiarius civiles habet actiones, sed quia melius est possidere potius, quam in personam experiri propterea interdictum proponitur *l. 1. §. 1. ff. de superfic.* Tertia causa est, propter proprietatem uti docet Paulus in *l. 2. §. quædam ff. de interdict.* ubi ait, ea interdicta quæ rei persecutionem continet, proprietatis causam continere, & ea quæ ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non possessionis causam habere. *Hotom.*

INTERDICTUM est, ὀμιλία id est effatum Prætoris judicantis, de sola possessione vel quasi. Hujusmodi ὀμιλία οὐ τέμνει τὴν ὑπόθεσιν, id est, non decidit causam proprietatis, sed ῥυθμίζει τὸν δικαστὴν, i. e. informat judicem, ad quem litigatores remittuntur, quis litigantium futurus sit actor, quis reus; non est effatum Prætoris judicem instruentis, quemadmodum in causa possessionis sit judicandum, quod male existimat Duaren. 1. *disp.* 20. Et ita intellige Theoph. *Inst. de interdict.* Idaoque Interdictum est ordinario sive rhythmus futuri de proprietate judicii. *Cujac*, C. eod. Hinc constat interdicta non ideo dici, quod inter duos dicantur, sed quod interim, dum de proprietate litigatur, rogentur. *l. 3. ff. de lib. exhib.* ut interdicta sint interlocutiones & sententiæ Prætoris latæ in causa possessionis. Notandum est interim, nulla interdicta de proprietate sola, plura de possessione sola, quædam partim de possessione & proprietate reddi: vide *Cujac.* eod. Formula interdicti ea erat: unde tu vi illum dejecisti, eo restituas: actionis hæc si paret illum dare oportere, vide Cujac. 5. *observ.* 7. Gothofr. *ad rubr. ff. de interdict. sive extraord. act.*

INTERDICTA unde vocata sint, vel nomen acceperint, autores variant. Institutionum architectus arbitratur sic appellari, quod inter duos dicantur. Sed hoc, ut Ferrarius *Instit. de interdictis* admonet, esset nimis remota atque improprie verbum aliorsum detorquere. Quasi ipse, ut & alii quamplurimi, putat dicta ab interdicendo, h. e. prohibendo & vetando, sicuti vulgo dicere solemus interdicere aqua & igni, & interdicere bonis, loco, civitate ac patria: Idque ea de causa, quod interdictorum prima prohibitoria fuêre, aut omnibus tacita quædam prohibitio insit. Nam Prætor si quando ei qui vi de possessione fundi dejectus sit, restitui possessionem jubet, tamen prohibet, ne possessionem vi occupatam diutius detineat, vimque faciat *l. pen. §. cum Prætor. ff. ne quis* &c. Item ei qui liberos exhibere jubetur, ne exhibendos detineat & sic vim faciat, prohibetur. Et hoc esse videtur, quod *Upian.* nonnulla interdicta mista esse scribit, prohibitoria scilicet & exhibitoria, *l. 1. & 3. ff. de lib. exhib.* Eaque sententia eo verosimilior videtur: quod ipsemet Imp. in §. *summa, Inst. de interdictis* refert, fuisse qui putarent proprie interdicta ea vocari, quæ prohibitoria sint, quia interdicere sit denuntiare & prohibere, restitutoria autem & exhibitoria proprie decreta vocari. Andreas Alciat. in *l. 178. pecunia verbum. §. actionis. ff. de verborum significat.* Interdicta dici tradit quasi interim dicta; cum enim possessionem respiciant, totam litem non perimunt, quin de domino quæri possit. Quapropter & præjudicia quandoque appel-

si is, cui jus erat mortuum inferendi, suo jure uti prohibeatur: hic interdicto hujuscemodi adjuvari poterit. *l. 1. §. Prætor ait. ff. de mortuo inferendo.* Ejusmodi est & interdictum, quo aliquid in loco sacro, *toto tit. ne quid in loco sacro fiat*, aut itinere publico, *tot. tit. ne quid in loco publico*: aut flumine Publico: *tot. tit. ne quid in flumine publico fiat prohibetur.* Ejusdem notæ est interdictum illud, quo creditores missi in possessionem debitoris, à Prætore in sua possessione servantur, *tot. tit. ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est.* Sunt & restitutoria quædam interdicta, quibus nobis possessio restitui jubetur; hoc textu in verbo. *Restitutoria*: cujusmodi est unde vi interdictum *l. 1. C. unde vi l. 1. ff. de vi & vi arm.* & interdictum quorum bonorum: quod qua ratione restitutorium sit, *Accursius* satis recte hoc loco prosecutus est, *gloss. in verbo bonorum. circa fin.* quam sequitur *Faber* & *Aretin.* Sunt & alia interdicta exhibitoria, quibus liber homo, qui ab alio invitus detinetur, exhiberi cogitur *l. 1. ff. de libero homine exhibendo.* Ejusdem notæ est interdictum de liberis exhibendis, quo pater filium, qui ab alio detinetur, exhibere postulat, petitque, ut filii deducendi libera facultas concedatur. Parum etenim fuerit filium exhibitum esse, nisi & cum nobis deducere concedatur: *toto tit. de lib. deducend. & exhibend.* Bart. *& ibi gloss. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vindic.* communiter interpretes *in §. præjudicia e. Instit. de act. & l. 4. de liber. exhib ad.* Briss. Vult. *in comment. Instit. de interdict. §. 1. n. 1.*

INTERDICTORUM quædam annalia sunt, quædam perpetua, *l. 1. ff. de interd. seu. extra. d. action.*

INTERDICTORUM quædam concepta sunt in præsens, quædam in præteritum. Vultej. *in comment. Inst. de interd. in pr. n. 48.*

INTERDICTUM de aqua quotidiana & æstiva ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur: dummodo jure uti se putet, aut sine vitio eodem duxerit. Est prohibitorium, & restitutorium, pertinetque ad aquam non modo quæ agris, verum etiam quæ nobis urbanisque prædiis usui sit. *l. 2. & pass. ff. de aqua quot. & æstiv.* Sed adjungitur his aliud hoc titulo interdictum prohibitorium, de aqua publica, quæ ex castello, id est, dividiculo aquarum publico ducitur permissu Principis: quod tamen non ad possessionem, sed ad tuendum jus aquæ pertinet magis, quam Princeps adsignavit atque de jure, non de facto est, *Prat.*

INTERDICTUM de aqua de castello ducenda, datur habenti jus autoritate publica ducendi aquam de canali vel castello, quod est diminutivum à Canna, ad irrigandum. Vide Specul. *ff. de aqua quot. & æstiv. l. 1. §. ait Prætor 2. §. 3. & seq. usque ad fin. l.* ubi dicitur. Hoc interdictum necessario propositum est. Nam quia superiora interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt, æquissimum visum est ei quoque qui ex castello ducit (id est, ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit) interdictum dari, idque à principe conceditur; alii nulli competit jus aquæ dandæ. Vide ibi pulchrum textum. Caput autem aquæ illud est, unde aqua nascitur. Si enim ex fonte nascatur, ut duci possit, ipse fons dicitur caput: Si ex flumine vel lacu: prima incilia vel principia fossarum, quibus aqua ex flumine, vel ex lacu in primum rivum compelli solet, capitis appellatione continentur, Castellum vero receptaculum est quod aquam publicam suscipit arte quadam in hoc constructum. Interdicta priora de aqua quotidiana & æstiva loquuntur de aqua ducta à capite servitute privatim constituta: hoc vero ad illos pertinet, qui ex castello ducant autoritate publica. *Oldend.*

INTERDICTUM de aqua pluviali arcenda, de aqua pluvia: imo non est interdictum, sed actio civilis descendens ex *l. 12. Tab. ut ff. de aqu. pluv. arcend. l. si ususfructus*, & ibi not. super verbo Legitima, ubi allegatur *l. Labeo. ff. de stat. liber.* Et dicit ibi text. Sed cum fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluvia alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis, an vero etiam utilis in fructuarium actio aquæ pluviæ arcendæ sit danda, quæsitum est; & magis est, ut detur; supple, dicendum. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo, propter quod aqua pluvialis nocere potest fundo vicini tui datur contra te actio aquæ pluviæ arcendæ, per quam tuis expensis opus teneris destruere, & damnum contingens emandare. Si vero possideas opus ab alio factum, teneris patientiam præstare ut destruatur. *arg l. 1. & 2. §. 3. in fin. & l. si ter has colonus.* alias, vicinus. *§ Celsus scribit. ver. si quis alius. ff. eod. tit. & Spec. ibi.* Et dicit Ulpian. *in l. 1. in princ. ff. eod.* Aquam pluviam dicimus quæ de cœlo cadit & quæ imbre excrescit sive per se hæc aqua cœlestis noceat, sive cum alia mixta sit. Et sequitur ibi statim: Hæc autem actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen jam facto, ex quo damnum timetur. *l. 1. §. 1. ff. de aq. pl. arc.* Ateius *§. in hoc judicium. ff. eod. tit.* totiesque locum habet, quoties manufacto opere, agro aqua nocitura est, i. e. cum quis manufecerit, quo aliter flueret quam natura soleret, si forte mutando (aliud immittendo) eam aut majorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorem aut vehementiorem, aut si comprimendo redundare fecerit eam. Nam si natura aqua noceat, ea actione non continetur, & in *ea l. dicitur*: De eo opere, quod agri colendi causa aratro fit, Qu. Mutius ait non competere hanc actionem. Sciendum autem actionem aquæ pluviæ arcendæ non in rem, sed personalem esse, *l. si tertius. ff. de aqu. & aq. plu. arc.* Old. Recte quidem. Veruntamen cum ante susceptum judicium possessorem sequatur, oportet eam rem scriptam censeri, *l. in summa. l. post vendit. ff. eod. tit.*

INTERDICTUM de arboribus cædendis duo capita habet: primum ut arbores ædibus alienis impendentes adimantur: secundum ut agro vel ruri alterius impendentes succidantur: quorum duorum capitum, ut *Ulp.* inquit, differentia hæc est. Siquidem arbor ædibus impendeat: succidi eam præcipitur. Si vero agro impendeat: tantum usque ad quindecim pedes à terra coërceri. Et hoc interdictum prohibitorium est. Si autem arbores ædibus alienis impendeant, utrum totas jubeat Prætor adimi, an vero id solum, quod supra extiterit? *Rutilius* ait à stipite excidendas: idque plerisque videtur verius. Et nisi adimeret dominus arborem: *Labeo* ait, permitti ei, cui arbor officit, si velit, succidere eam, lignaque curtare, ut est textus in *l. 1. §. 10. interdictum, ff. eod. tit.* Non solum autem domino ædium: sed etiam ei, qui usumfructum habet, competit hoc interdictum, ut ibi. *Old.* illud tamen observandum est, non antea recte conveniri dominum hoc judicio, quam ubi admonitus ut adimat, recusavit adimere. Quamobrem *Bart.* hujus admonitionis probandæ gratia consulit instrumentum esse scribendum. *l. 1. §. ait Prætor. ff. de arb. cæd.* Huic autem conforme est.

INTERDICTUM de arboribus collucandis & sub-

dolove malo tuo factum est, quo minus apud te esset, ita eum eamve exhibeas. Hoc interdictum, & illud de uxore deducenda non solum sunt exhibitoria, sed etiam deductoria seu deductiva, quia per ea uxor & liberi non tantum exhibentur, sed etiam deducuntur, ut *ff. eod. tit. l. 3. §. 1.* Et de interdicto de uxore postea dicetur. *Oldendorp.* De hoc etiam interdicto, quibus personis illud competat, quibus non, vide *Cujac.* Jul. Paul. *recept. sent. lib. 5. tit. 6. §. Bene concordans.*

INTERDICTUM de dolo publico fruendo est publicæ utilitatis causa propositum, quia tuetur vectigalia publica, quo prohibetur quis vim facere ei, sociove ejus, qui conduxit locum publicum fruendum, ab eo, qui locandi jus habuit, quo minus loco publico sibi frui liceat ex lege locationis vel conductionis, ut hæc habentur in *l. 1. §. 1. & in princ. ff. de loc. publ. fru.* adversus eum, qui vim facit seu prohibet conductorem frui loco publico, sive ipse Procurator rerum publicarum id faciat, sive alius.

INTERDICTUM de loco sacro adversum eum datur, qui in sacro loco aliquid fecit, immisit, ut id restituat, *l. 1. ff. ne quid in loc. sacr.* Prat. ex Hotoman.

INTERDICTUM de migrando datur adversus locatorem ejusve hæredes inquilino, ut ipse liberè cum rebus suis possit de habitatione migrare, si tamen locatori satisfaciat, & de pensione totius temporis. ut *ff. eo. tit. l. 1. §. si pensio.* & de damno si quod in domo conducta dederit, Sed etiam gratuito inquilino datur, colono autem non datur, ut *ff. eod. tit. l. 1. §. 1.* Sed alias ei juxta ordinem judicis subvenitur, si velit, non dico migrare, sed colonariam post tempus exactum derelinquere. Dicitur enim in textu: Hoc interdictum proponitur inquilino, qui soluta pensione vult migrare. Nam colono non competit, cui etiam extra ordinem subveniri potest officio judicis, ut tanto celerius expediatur causa migraturi. *l. 1. §. 1. ff. de migr.* Ergo infrequens est hoc interdictum. Si tamen gratuitam quis habitationem habet, hoc interdictum utile ei competit. *Oldendorp.*

INTERDICTUM de mortuo inferendo habet locum, ut quis non prohibeatur mortuum inferre & sepelire, quo licet ei inferre & sepelire, ut *ff. de mortuo infer. l. 1. in princ.* ut si in via prohibeatur vel sepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum, per fundum ducere, ut *ff. eod. tit. l. 1. §. Prætor ait, & §. Si iter mihi. §. Vim habere. & §. fin. &c.* Olim enim quo quisque vellet, poterat inferre mortuum & ædificare sepulchrum, modo id in suo faceret, sine alterius detrimento & extra civitatem. *l. 2. in princ. & §. 1. ff. de relig.* &c. Old. & Prat.

INTERDICTUM momentaneæ possessionis est, quo agitur de possessione retinenda, sicut Uti possidetis, ut *ff. Uti poss. l. 1. §. 1.* & Utrubi, de quibus infra dicetur, vel quo agitur de possessione adipiscenda, ut *ff. Quorum bonorum. l. 1. §. 1.* ut est Quorum bonorum, Quorum legatorum, vel quo agitur de possessione recuperanda, ut Unde vi. *ff. eod. tit. l. 1. §. 1.* Et dicuntur momentaneæ possessiones: quia licet obtineat aliquis in possessione, tamen continuo elapso momento, succumbere poterit in judicio proprietatis, ut *C. Si de moment. possess. fuerit appel. l. 1.* Et quod hæc sint interdicta momentaneæ possessionis. dic ut *not. C. qui legit. person. habent in judicio standi. l. Momentanea.* Et naturam illorum prædictorum prosequere, ut *not. in c. Pastoralis de caus. poss. & propr. inst. de interdict. per tot.* prout etiam supra dictum est, in princ. de interdictis. Hoc autem interdicto potest quilibet minor, etsi impubes sit, etiam sine tutore uti. *ff. Unde vi. l. 1. §. si fi-lius.* Old.

INTERDICTUM autem momentaneæ possessionis, aut sceleris reformatio, ut annotat Cujac. in *l. si colon. C. de agric. & cens. lib. 11.* omnem rationem significat repetendæ possessionis vi, vel alio modo perturbatæ, & ideo non tantum interdictum unde vi, sed & interdictum de tabulis exhibendis: itidem interdicta uti possidetis. Utrubi, Salvianum, Quorum bonorum ex sententia *Pauli* comprehendit.

INTERDICTA noxalia sunt ea quæ ob delictum eorum, quos in potestate habemus, dantur, veluti cum dejecerunt, aut vi aut clam opus fecerunt, *l. interdicta ff. eod. tit.*

INTERDICTUM, ne quid in loco sacro fiat, & sequentia, omnia hujusmodi dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat. Contra quam prohibitionem si quid factum fuerit, interdicto Quod vi aut clam, suis sumptibus vel destruere cogetur omne quod factum fuerit, aut in pristinum statum reducere, vel reddere tenetur, ut *ff. ne quid in loco public. l. 2. §. Ait Prætor, quod in via.* Hoc autem verum est de hoc quod ipse fecit vel mandavit, alias secus esset: ut *ff. Quod vi aut clam. l. Aliter.* Ubi hæc interdicta locum habeant, significatio ipsorum nominum denotat, ut pupillaria actio est, quæ jus pupilli tuetur, ut *ff. de pupill. act. l. 1.* Et dic ubi in *rubr. ff. de jurisd. omn. jud. l. si quis illud.* Et dantur etiam ad interesse, ut *ff. Ne quid in loco publ. l. 1. §. 1.* Oldendorp.

INTERDICTUM ne quid fiat in loco sacro, de loco solum sacro, non ærario competit. *l. 1. Et quod ait Prætor.* Ne quid in loco sacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit, sed deformitatis causa vel incommodi est, ut *l. 1. §. quod ait. ff. eod. tit.* ubi etiam *l. 2.* dicit: In muris itemque portis, & aliis sacris locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur. *l. 2. Ne quid in loco sacr. fi.* Oldendorp.

INTERDICTUM, ne quid fiat in loco religioso, patet similiter.

INTERDICTUM, ne quid fiat in loco publico vel itinere, interdictum prohibitorium est, & tam publicis utilitatibus quam privatorum per hoc prospicitur: loca enim publica utique privatorum usibus deserviunt jure scripto civitatis: ut *l. 2. §. 1. ff. eod. tit.* ubi sequitur: Publicum locum *Labeo* diffinit, ut ad areas, ad insulas, ad agros, & ad vias publicas, itineraque publica pertineat. Hoc autem interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non pertinet. In his enim neque facere quicquam, nec prohibere privatus potest. Res enim fiscales quasi propriæ & privatæ Principis sunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habet, sed in hac controversia præfecti eorum judices sunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet, quæ publico usu destinata sunt, ut *l. 1. præalleg. §. 2. & 3.* De hoc vid. ibidem plura ea *l. eod. tit.* Oldendorp.

INTERDICTUM ne quid in loco publico vel itinere fiat, adversus eum redditur, qui quid in loco publico fecit, inve eum locum immisit, qua ex re quid illi damni datur, præterquam quod lege, SCto, edicto, decretove Principum ei

committere, ut *l. 1. §. 1. ff. quod vi aut clam & seq. §.* Quare vi faciens, vel clam, opus perfectum in pristinam formam restituere cogitur. Cæterum si quis nec fecit, nec consensit facienti opus, quod tamen possidet, petendum est ut patientiam præstet restituendi alienis impensis. Quod si non restituat, aut patientiam præstet, tum agi potest, ut solvat id quod actoris interest, opus factum non esse *l. semper adversus. §. hoc interdicto. ff. h. t.* Hoc interdictum ad ea sola opera pertinet, quæcunque in solo vi aut clam fiunt. Et infra: Vi factum Qu. Mutius scripsit, si contra quam quis prohibetur, fecerit. Et placet hæc definitio *Ulpiano, Pedio, & Pomponio*, ut ibidem dicitur. Sed *Aristo* ait eum vim facere, qui sciens se prohibitum, per vim molitus est, ne prohiberi possit. Et idem sentit Labeo ibidem, Sed *l. 3. §. final. eod. tit.* etiam facere videtur, si quis contra denuntiationem testationemque fecerit, sive jactu lapilli, sive alio quolibet actu declaretur voluntas prohibendi. Clam facere Cassius scripsit eum, qui celavit adversarium, nec ei denuntiavit, si modo timuit ejus controversiam, aut debuit timere. *Arist.* putat eum quoque clam facere, qui celandi animum habet eum, quem prohibiturum se intellexit, & existimat, aut existimare debet, se prohibitum iri. *Olden.* Concurrit autem hoc interdictum cum interdicto De novi oper. nunc. inter quæ tamen hæc intercedit differentia, quod hoc latius pertineat quam illud de oper. nov. nunc. Nam & possessori hoc datur, & non possessori, illud non possessori, & de arbore succisa, vel de fracto surculo, non etiam illud. *Prat.*

Interdictum quorum bonorum à Prætore inventum est, & datur ei, qui bonorum possessionem agnovit apud judicem, h. e qui declaravit apud magistratum se talem esse, qui posset ac vellet jure Prætorio amplecti hæreditatem defuncti, nondum tamen consecutus est corporalem rerum hæreditariarum possessionem adversus hæredem vel possessorem, vel contra illum, qui pro hærede vel possessore possidet, ad universa bona adipiscenda, non ad singulas res; nisi forte eveniat unius tantum rei controversia, cujus possessionem nondum adeptus sit, *l. hoc amplius, cum leg. seq. ff. de furt.* Bart. in *l. 1. §. hoc interdicto, ff. quor. bonor.* Et cum sit quoddam directum, & quoddam utile: directum datur ei, qui est bonorum possessor. Utile datur ei, qui succedit jure civili ex testamento, vel ab intestato, & hoc est interdictum restitutorium, & adipiscendæ possessionis *ff. quo bon. l. 1. §. hoc interdictum.* Sunt ergo interdictorum quædam recuperandæ possessionis, quædam retinendæ & quædam adipiscendæ, ut supra in principio præmissum est, *Oldendorp.* Differt autem hoc interdictum à petitione hæreditatis in pluribus, ut notat Bart. *gloss.* & Dd. *in l. 1. C. eod & in l. 3.* & ibi Bart. *ff. eod.* idem Bartol. *in l. fin. C. de edict. div. Had ian. toll* & potissimum in modo proponendi libellum, & per consequens in modo sententiæ ferendæ. Nam in petitione hæreditatis peto me declarari hæredem, & per officium judicis fit restitutio rerum, ut *l. licet. C. de pet. hær.* sed in hoc interdicto, peto me restitui in possessionem, vel possessionem mihi tradi. ut *l. 1. C. eod.* Et sic etiam declaratur diversitas in modo sententiæ. Quia in petitione hæreditatis declaratur, quis sit hæres, sed in interdicto condemnatur ad restitutionem rerum Ange. *§. quadrupl. n. 57. Inst. de actionib.*

Interdictum quorum legatorum competit hæredi ad repetendum legata, quæ sine voluntate ejus legatarius propria autoritate occupavit. Repetet itaque hæres, ut deducat Falcid. Alioquin si repeteret statim repetiturus, exceptione doli poterit removeri. Et hoc interdictum vulgo sic appellatur à primis verbis edicti Prætorii, & est etiam adipiscendæ possessionis, i. e. mandabatur olim legatario, ut restitueret possessionem hæredi, vel bonorum possessori: qui cum nunquam habuisset, adipiscebatur eam, *l. 1. in princ. ff. quo legat.* & qui non restituit, in id quod interest, debet condemnari, ut *l. fin. §. ex hoc interdicto ff. eodem titulo.*

Interdictum de remissionibus tunc valet, cum operis novi nunciandi jus nullum fuit: nam operis nunciatio catenus duntaxat valet, quatenus nuntiandi jus fuit. Prætor enim, ubi jus non fuit, nunciationem ipso jure missam facit *l. 1. ff. de remiss.* Remissio itaque est nunciationis relaxatio, quæ scilicet in hoc fit magistratus autoritate, ut vicinus, cui nunciatum est opus novum, nunciationem negligat, & opus institutum exequatur. Est & de opere restituendo satisdatio remissionis loco. Igitur qui ædificare vult contra quam ei denunciatum sit, vel remissionem impetrare debet, vel satisdare de opere demoliendo, si judicatum fuerit justam esse nunciationem. *l. 1. §. 1. ff. de remiss.* De quo latius Cujac. *lib. 1. Observ. c. 16.*

Interdictum de ripa munienda datur ei, qui in flumine publico, ripave ejus opus facere vult, ripæ agrive, qui circa ripam est, tuendi caussa. Hoc autem interdictum merito propositum fuit; nam ripas fluminum publicorum reficere & munire, utilissimum est, ne ob id omissum navigatio deterior fiat, ut *l. unic. §. 1. de ripa muniend. & sequitur. in §. 2.* De interdicto expressum est, ut damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel caveatur, vel satisdetur. Datur autem satis vicinis. Et in fine dicit text. Illud notandum est, quod ripæ, lacus, fossæ, stagni muniendi caussa nihil Prætor cavit, sed idem erit observandum, quod in ripa fluminis munienda. *Oldendorp.* Ripa autem definitur, id quod flumen continet naturalem rigorem cursus sui tenens. *l. 1. §. ripa autem. ff. de flum.* Et hoc est quod *Paulus* dicit: ripas eas esse, quæ plenissimum flumen continent.

Interdictum de rivis eis conceditur, quia ea, quibus aquarum ductiones continentur, reficere purgareve prohibentur, si modo eo anno sine vitio aquam etiam sine servitute duxerit. *Hotoman.* Est autem utilissimum hoc interdictum: quia rivos, specus, & septa reficere & purgare Prætor aquæ ducendæ caussa permittit, dum tamen non aliter aquam ducat, quam priore æstate fluxit. ut *l. 1. in prin. ff. de rivis.* Et sequitur in §. 2. Conceditur autem adversus quemcunque, *l. 1. hoc interdictum. & l. 3. §. iisdem. ff. de rivis.*

Interdictum de superficiebus quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex, exemplo interdicti *Uti possidetis.* Tuetur itaque Prætor eum qui superficiem petit, & defendit, veluti Uti possidetis interdicto, & omnia, quæ in *Uti possidetis* interdicto servantur, hic quoque servabuntur, ut in *l. 1. §. proponitur. ff. de superficie,* ubi etiam in *l. 2.* dicitur: Superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas & civili & naturali jure ejus est, cujus & solum. Et competit ei, qui superficiem alieni soli conductam vel emptam, aut à se

interdicto. Nam ibidem in *§. retinendæ* dicitur. Et quia longe commodius est, potius possidere quam petere, ideo plerumque & fere semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locum in incorporalibus: ut in quasi possessione, & datur possidenti civiliter, & naturaliter, vel etiam quia possidenti gratia retinendæ possessionis. Et proponitur, quoties inter litigatores contentio est utrum possideant, quia alteruter magis se possidere affirmat. Est autem hoc nomen Uti possidetis, proprie ad immobilia accommodatum, quia solum illa dicuntur proprie possideri, eo quod eis quis pedibus insistat. Inde enim appellata est possessio, ut in *l. 1. ff. de acq. poss.* Oldendorp. Est ergo hoc interdictum prohibitorium retinendæ possessionis. Tametsi per consequentiam quandam censeri posset etiam habere vim recuperandæ possessionis, teste Ulpian. *l. 1. §. est igitur hoc interdictum: ff. uti possidetis.* Declaratur in *l. 3. in princ. ff. eod. tit.* Datur autem hoc interdictum & aliis casibus quamplurimis, quos accurate enumerat *Oldendorp.* Classe 2. action. 4.

Interdictum *Utrubi.* idem est cum interdicto *Uti possidetis*, nisi quod in hoc differunt, quia illud locum habet, cum quæstio est de retinenda possessione rerum immobilium, ut supra dictum est: Et componitur secundum *Azonem & Accursium* in glossa l. præallegata ex *Utrum*, & *bi*, & ponitur. Ubi pro *Apud*, & *Utrum* pro *Quem*, quasi dicat Prætor: apud quem est res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario: ab adversario tempore litis motæ ei vim fieri veto, quo minus eum inducatis. Rite enim hoc nomen *Utrobi* est ad mobilia introductum vel attributum. Nam mobilia proprie dicuntur apud vel penes nos esse. Unde *Accurs.* in gloss. *Ubi supra* quærit, quare diversa nomina dantur his interdictis? Et respondet: quia immobilia improprie dicuntur possideri. Nam possessio dicitur quasi pedum positio: Ergo merito datur eis *Uti possidetis*, quod ad mobilia aptari non potest, nisi hodie, quando abusive mobilia dicuntur possideri. Vel secundum alios dicitur interdictum *Utrobi*, propter verba solemnia olim in hoc judicio vel edicto reddita; scilicet *Utrobi*, i. e. utrum ibi vel ibi fuerit possessio, vel alibi: & plures solennitates circa hoc, quæ hodie non sunt in usu, fuere. Et hoc interdicto Prætor jubet induci eum in possessionem, qui ex duobus potior fuerit, & per majorem partem anni possederit, secundum Accurs. in *gl. d. l. præalleg. ff. eod. tit.* Oldendorp. Hoc interdictum *Utrubi* Imp. in *l. si coloni. de agric. cens. & colon. C. lib. 11.* celerem reformationem vocat, id est, momenti actionem, quam nec appellatio remorari potest. *l. C. de mo. poss.* nec compensatio *l. ult. C. de compens.* Cujac. ad supra alleg. *l. si coloni, de agric. cens. & colo. C. lib. 11.*

Interdictum de uxore ducenda à marito, datur marito adversus eum, qui dolo eam obtinet, ne voluntate mariti, licet ipsa volente. Datur autem præcipue marito adversus socerum, ne contra quam D. Pius constituit, bene concordantia matrimonia jure patriæ potestatis dissolvantur. *l. 1. §. ult. ff. de lib. exhib. l. si invita C. de nupt. l. 2. ff. de lib. exhib. & l. ult. C. eo.* Cujac. Jul. Paul. *recept. sent. tit. 6. §. bene concordant.*

Interdictum & Cessatio quomodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur administratio sacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per cessationem, in qua solum cessatur à divinorum solennitate *Oldend.* Item interdictum generale dicitur, quando regnum, terra aut villa interdicitur: Particulare vero, quando una Ecclesia interdicitur, & hoc modo sumendum Interdictum pro censura Ecclesiastica.

Ad Interdictum venire, est venire in jus ad Prætorem, Petronius; ut si nollet rem alienam domino reddere, ad interdictum veniret. *Prat.*

Interdictum Ecclesiasticum quid sit, & quid ab excommunicatione distet, vide *cap. ex parte de verb. signific. & extra de sent. excommunicat. in antiq. & 6.* Prat.

Interdiu, in die, *l. si communem §. si is qui nect. ff. quemadm. serv. amit.* quandoquidem in diem, *l. si interdiu. ff. de fur. bain.* Prat.

Id quod interest, nihil aliud est quam utilitas, quæ mihi abest, quamque adipisci potui, quæ vel jurejurando actoris, vel officio judicis æstimatur. *l. 15. §. 7. ff. quod vi aut clam.* Et modo tanti, quanti res est, ut ita plane tunc idem sit rei precium, & id quod interest, modo minoris est quam res, *l. 9. in fin. ad exhib.* modo pluris, ut *l. 1. de act. empt.* Est hoc postremo genere pluris æstimata utilitate quam sit res, sane quod excedit verum precium, pœna est Gothofr. ad *d. l. 1. in prin. ff. de act. empt.*

Interesse tam publice quam privatim dicitur. Publice interest, quod in commune expedit, & ad totius Reipub. utilitatem pertinet: veluti rerum judicatarum auctoritatem servari, partus non subjici, dotes mulieribus salvas esse, & alia id genus, quæ publice utilia sunt *l. 65. §. cum Prætor. ff. ad Treb. l. 1. §. sed etsi servus. ff. de vent. inspic. l. 1. ff. sol. matr. l. 18. ff. de reb. auct. jud. l. 16. ff. de appell. l. 44. ff. de usur. l. 1. ff. de incend. ruin.* Privatum vero interest, quod ad singulorum utilitatem spectat. *l. 21 ff. de evictionib. l. 8. §. mandatu. l. penult. ff. ad exhib. l. penult. §. ult. ff. ne quis eum, qui in jus vocand. l. 2 in fin. ff. si quis in jus voc.* In his autem omnibus locis pecuniariter interesse accipimus. Et ita in eo jure quo dicitur in rem pacta omnibus prodesse, quorum obligationem dissolutam esse ejus qui paciscebatur, interfuit, *l. 21. §. ul. ff. de pact.* non quoquo modo cujusque interest, sed ita, si aliquin pecuniarium damnum immineat. *l. 27. ff. de pact.* Sed nec quod dicitur furti actionem dari ei, cujus interest, ita accipiendum est ut cujuscunque intersit rem non perire ei ea actio detur, sed qui ob eam rem tenetur quod ejus culpa ea perierit. *l. 14. §. an pater ff. de furt.* nisi si mala fide eam rem possideat. *l. 12. ff. de furt.* Briss. & Prat. Ejus autem quod interest triplicem facimus speciem. Primam ejus quod neque à lege neque ex partium conventione definitum est, ideoque probandum, & quantumcunque; erit (ex regula tamen *l. unic. C. de sent. quæ pro eo quod inter.*) adjudicandum. Quæ quidem prima species in generis sui nomine stat, & appellatur id quod interest. Alia autem species ejus est, de cujus summa integra & quantacunque futura est, inter partes convenit: quæ in jure appellatur pœna. *l. ut. de Prat. stip. l. Procurator ad exhib. §. 2. ff. rem rat. hab.* quæ quanquam id quod interest terminet: tamen quia in favorem stipulantis adjicitur, nunquam adversus eum retorquetur adeo, ut sit paratus, si probare quanti sua interfit, admitti debeat. *l. præd a. ff. de act. empt. l. si quis à socio, & seq. ff. pro socio.* contra, in hoc stipulanti prodest, quod quamvis minus intersit, debitor tamen tergiversari non possit, & ad

& ad solutionem pœnæ condemnetur. Atque hoc ipsum est, quod *Ulp.* ait. In pœna non amplius quid intersit quæritur (hoc enim in conventione definitum est) sed quantum conventum sit. *l. stipulatio ista. §. alteri ff. de verbor. obligation.* Tertia species ejus est, de cujus summa non integra, nec quantacunque ad extremum esse potest: sed quanta sit per singulos menses, ipso jure definitum est, ita ut quamvis vel plus, vel minus intersit, sola tamen summa præstetur, sicuti apparet ex *l. ult. de commod.* & per rei vend. & hæc à nobis, quoniam ex usus diuturnitate pendet, usura sive interusurium appellatur. Hoc ita verum esse apparet ex eo, quod quibusdam casibus id quod interest peti permittitur vel tanquam usura vel tanquam id quod interest. Quod si tanquam usura, quamvis plus intersit quam usurarum modo exigi possit: tamen usque ad modum illum legitimum dumtaxat exigitur. Si vero quasi quod interest, quantumcunque interesse probabitur: exempli causa, *Papinianus* ait in *l. 1. § 1. ff. de usur.* socium qui pecuniam communem in usus suos converterit, usuras debere: Pomponius vero in *l. socium, ff. pro soc.* quum idem dixisset, adjecit, Sed non tanquam usuras, sed quod socii intersit, moram eum non adhibuisse. Quid est hoc, Nimirum idipsum, quod diximus: si tanquam usuras petat, quamvis plus intersit, nihil tamen amplius exacturum. Si vero tanquam, id quod interest, quantumcunque. Id quod perspicue *Papinian.* docet in *leg. si fratres. §. eadem respondit hujus nominis secundus. ff. pro soc.* Hoto. *lib. 1. de usur. cap. 5.*

Interesse verbum novo constructionis genere à Paulo in *l. 21. in fin. ff. quando dies legat. ced.* usurpatum observavi. Nec multum, ait, interesse tale legatum ab hoc. Si hæres erit dato. Idem verbum scire disjunxit & disparavit Modestinus in *l. 6. ff. de publican.* Inter criminis, ait, reos, & fraudis participes multum stiterunt, id est multum interesse. Brisson. *in lib. Parerg.*

Id quod interest, à re reique æstimatione separatur. *l. 1. §. considerandum. ff. de tutor. & rat. distr. l. 1. ff. de action. empt.* Et proinde id quod interest, & quanti ea res est, diversa nostri auctores faciunt *l. un. in fin. ff. si quis jus dic. l. 4. §. in eum ff. de damn. infect. l. 56. ff. ad leg. Aquil.* His enim verbis verum rei pretium, illis omnis utilitas, quæ modo circa rem consistat, continetur. *l. 193. ff. de verborum signific. leg. 21. §. cum peremptorem. ff. de actio. empt.* Exempla ejus quod interest peti possunt ex *l. 21. §. ult. cum l. seq. ff. ad leg. Aquil. l. 3. ff. de condict. furt. l. 8. ff. de eviction. l. 10. §. cum autem. ff. de edend. leg. ultim ff. de eo, per quem fact. erit. l. 33. ff. locat.* Briss. Prat.

Quorum interest, pro, Ad quorum officium spectat, & pertinet, dixit Paul. in *l. 56. ff. loc.* & Impp. *in l. 3. C. de confir. tut. l. 6. & l. 7. C. de advoc. divers. jud. l. 2. ad leg. Jul. de amb. in C. Theod. & l. 4. de fabricensib. lib. 11. C. hoc modo* & Justinian. Græce loqui solet in Novel. ἐξέταστοῦ τῆ ὑπεροχῆ, pro eo quod est, spectabat celsitudinis tuæ officium. *Prat. ex Brisson.*

Interesse, sive id quod interest, genere summo sic definiri potest. Æstimatio ejus damni, quod in re alicujus familiari per alterius culpam contingit. Ejus duæ sunt species, quarum una in generis sui nomine consistit, quæ scilicet omnibus in rebus præterquam speciebus sive frugibus versatur: altera vero in pecunia numerata, quæ proprie usura dicitur. Interesse igitur specialiter sumptum, est discrimen, quod inter eam conditionem, quæ in re familiari alicujus, vel antea fuit, vel omnino futura erat, & eam quæ nunc est, per alterius culpam contigit. Hujus autem interesse duæ sunt partes: nam interdum in sola re principali consistit: interdum, & multo frequentius, in ejus accessione. *l. 1. ff. de act. empt.* Prat.

Interesse diffiniri potest id, quod alicui debetur, vel quia damno affectus est, vel quia lucrum aliquod impeditum est, *l. si commissa. ff. ratam rem haber.* In tantum (inquit Paulus) competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui. Observabis igitur diligenter, quod cum quæritur, quid intersit actoris, duplex est consideratio: Altera de damnis & dispendiis rerum, quas amisit: Altera de lucris, & utilitatibus non aquisitis. Qua ratione interdum utilitas amissa, majoris erit, quam res ipsa. *l. 3. l. aunt scribit. §. ult. ff. ad exhib.* Sabinus autem, *l. si is. ff. de furtis.* Interesse, inquit, ejus videtur, qui damnum passurus est; non ejus, qui lucrum facturus est. *Oldendorp. Prat.* Adde *Forcat.* Necyom. *dial. 41. n. 1.* & seq. Hujus ut insolentis voculæ, *Alciatus* veniam petit, quia non putavit Latine dici posse. Sed doctissimus Jurisconsultus *Antonius Fumeus*, eam à Jurisconsultis usurpatam ostendit, *in l. quod sæpe. in fin. Digest. de contrah. empt. in l. debitor decem. ff. de leg. 2.* Is ejus quod interest, quam nemo ex interpretibus adhuc attigit, talem affert definitionem: Id quod interest, est damni dati, vel lucri cessantis æstimatio. Sed illam nobis tradidit Paulus in *dict. leg. si commissa*, Spieg. Ostendit etiam idem Corrasius *lib. 1. Miscel. cap. 20.* Interesse in substantivo, Latine dici posse: vide & Gœddæum *in comment. ad l. cum Prætor. 81. num. 4. ff. de verbor. significationib.*

Intereunt homines vel morte, vel maxima & media capitis minutione: Res vero cum aut nullæ relinquuntur, aut conditionem mutant. *l. 63. §. ult. ff. pro soc.* Itaque fundum inundatione aquarum vel chasmate aliove quo casu interire dixit Ulpian. *in l. 10. in fin. ff. de peric. & commod. & l. 1. C. de jur. emphyt.* ut perire, in *l. 47. §. ult. ff. de legat. 1.* Interiisse & tabulæ dicuntur, quæ interciderunt & perierunt *l. 1. ff. si tab. test. null. ext.* Brisson.

Intergerinus paries idem qui Papiniano in *§. item si communem, in l. si fratres. pro socio* Concratitius est. De quo latius in posteriorib. annot. *Bapt. Pius* c. 83. *Alciat.* item qui sit ostendit, interpretans *l. majore parte. de verbor. sign.* ubi varia exponit parietum genera. Vulgus medianum appellat; cum medianus Latine aliter accipiatur, quod & *Budæus* monuit. Intergeries vocatur in antiq. lexic. & exponitur τοῖχος ἴδιο ἀνὰ μέσον διοικῶν, Pratejus. Quare parietum varia sunt genera. *Spiegel.*

Interim in *l. 37. ff. de noxal. act.* significat, quamdiu res apud eos manet. Similiter in *l. 12. in fin. ff. de dist. pign.* Interim est, donec res evincatur. Alias interim est pendente die vel conditione. *l. 46. ff. famil. ercisc. l. 22. ff. mandat. l. 13. §. si sub condit. ff. de pign. l. 10. ff. de assignan. libert. l. 36. §. ult. ff. ad leg. Falcid. l. 96. §. pen. de leg. lib. 1.* Interim est pendente judicio. *lege 91. §. ult. ff. de leg. lib. 1.* Interim, dum apud hostes est. *l. 6. in fin. ff. quib. ex caus. in poss.* Interim in *l. 8. ff. ad l. Pompon.* de parricid. est in reatu, & pendente criminis quæstione. Interim

terim, id est, quamdiu nolit in *l. 41. §. pen. ff. de legat. 3.* Brisson.

INTERINIMENTUM à verbo Interinire derivatur, quod partium coram judice mutuum certamen significare videtur. *l. 4. tit. de rescript.* Drosæus *in Methodo juris.*

INTERLEVERIT, Deleverit l. 11. §. 1. *ff. de servo corrupt. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de fals.* Rationes interlevisse, *l. servus uni ex haeredib. 67. ff. de leg. lib. 1.* Briss.

INTERLINERE, est atramento, aut aliqua re alia super inducta, picturam, vel scripturam destruere. Julianus *in l. qui tabulas ad leg. Aquil.* Corrupsisse enim tabulas, inquit, recte dicetur, & qui eas interleverit.

INTERLINERE est variis locis delere, ait Gothofr. *ad l. 12. C. de testa. per jam. d. l. qui tabulas,* l. 11. *§. 1. de serv. corrup. l. 67. de legat. 1. &c.*

INTERLOCUTIO est pronuntiatio judicis præsidisve, in exordio mediove litis interveniens: quæ principale negotium plerumque non omnino finit, vel perimit, *l. 9. C. de sent. & interlocut.*

INTERLOQUI Latini dixerunt pro eo quod est loquentem interpellare & alterius sermonem interrumpere. *Terent.* Siccine me interloquere? *Comanus* lib. 1. cap. 16. num. 5.

INTERLOQUI Prætor judexque dicitur, cum quid interea, dum principalis caussa plene disceptetur, pronunciat: vel cum quid inter cognoscendum pronuntiat. *l. 1. §. quæro. ff. ad Turpil. l. 3. ff. de pæn. l. 15. §. in venditione ff. de re jud. l. 9. §. sed ex facto. ff. quod metus causa l. 6. 9. ejus qui ff. de injusto rupt. leg. 1. §. hunc, consequenter ff. de appellat.* Briss.

De plano interloqui, *l. 1. ff. de constit. prin.*

INTERLOCUTORIA sententia est præceptum judicis in principio aut medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam dirimit aut finit. Id & præjudicium dicitur, & articulus & impropriè sententia & suasio, *l. 7 C. de sentent. & interloc. omn. jud.* Cujacius & Gothofr. *ad l. 9. C. eod.*

INTERLOCUTORIA sententia, quæ non totum negotium definit & perimit, sed aliquid obiter ad caussam pertinens decernit, & ita definitur interlocutoria (per *gl. in clem. un. de sequestr. poss. & fruct.*) quæ inter principium & finem causæ fertur, super iis quæ incidunt, vel emergunt. *Joan. Bello.* Etymolog.

INTERLOCUTORIAS varias recenset Bart. *in l. quod jussit. ff. de re jud.* Prat.

INTERMISCERE actum alienum testamento, *leg. 21. §. 1. ff. qui testam. fac.*

INTERMISSIO, vacatio ab aliquo munere ad tempus. *Ein Stillstand.*

INTERMITTERE pro non continuare, in *l. nam & servus, §. fin. ff. de neg. gest.*

INTERNECINUM testamentum, est falsum testamentum, propter quod, ut scilicet ex eo acquiri haereditas possit, dominus occiditur. Hinc est accusatio internecini, de qua *in leg. qui vel internecini. C. Theod. de accus.* cujus præmium est bonorum possessio: ut Isidorus *lib. 5. Etym. c. 26.* significat his verbis: Internecini (sic legit *Cujacius*, non Interneciei,) judicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat. Accusatorem ejus bonorum possessio sequebatur. Idem *lib. 10.* Internecida est, qui falsum testamentum fecit, & ob id hominem occidit. *Briss.*

INTERNECIDII autem significatio est quasi hominis quaedam enecatio. Nam præpositionem Inter veteres præponebant. In decima quarta autem in Antonium bellom internecinum dicitur non testamentum; sic enim scribitur, quæ sunt urbanorum maledicta litium: non justæ.

INTERNECINA certamina apud *Ammian.* lib. 23. in princip. in quibus multi homines occisi sunt: *Sextus Pompejus,* lib. 9.

INTERNECINUM, inquit, testamentum, propter quod dominus interemptus est. *Prat.*

INTERNOSCI, *l. 31. ff. locati,*

INTERNUNCIUS, qui inter alios melius est, ad aliquid tractandum, & modo huic, modo illi per vices nunciat. Quam hoc vocabulo utitur *P. Bembus* Latine, tam barbare nunc receptum est in aulis principum nomen oratoris.

Per INTERNUNCIUM jussum fieri potest, l. 21. *§. jussum, ff. de acquir. vel omitt.* Sponsalia constitui, *l. ult. ff. de sponsalib.* ubi coram & per internuncium opponuntur.

INTERNUNDINUM spatium quod inter nundinas est, veteres Latini vocaverunt: ut intermenstruum quod intermenses. *Varro:* quoties priscus homo ac rusticus Romanus internundinum barbam radebat. *Lucilius,* paucorum, atque hoc pacto, si nihil gustat internundinum, quod Nonius duobus verbis divisum internundinum, legit. Turneb. *advers. lib. 15. c. 5.*

INTERNUNDINIUM, inquit *Victorinus* Afer, scribendum, ut Interlunium, & Trinoctium. Ita Internundinium, quod novem dies inter se continuos habeat, non quod nono die fit. Hæc ille in *lib. de Orthograph.* Prat.

INTERPELLARE, ad tribunal ire. *Oppo.* Interpellare ad tribunal per injuriam mei vexandi caussa. *l. non solum. §. si quis per injuriam. ff. de injur.*

INTERPELLARE, ponitur pro postulare justitiam, & invocare officium judicis, in *l. diffamari. C. de ingen. manum.* Vide *Oldendorp.* in eandem. *Spieg.*

INTERPELLARE est extra judicium petere. *Briss.*

INTERPELLARE alias interrumpere significat. Ita interpellari possessio usucapione dicitur. *l. 14. ff. de servitutib. l. 31. §. n t. ff. de servit. urb. l. 33. § qui pign. ff. de usucapion. l. 2. §. ult. leg. 7. §. Procurator. l. pen. ff. pro empto. leg. 2. ff. pro hæred.* Briss.

INTERPELLARE alias significat rogare quadam instantia. *Valer.* lib. 3. Cato rogatus, ut socios apud avunculum juvaret: constanti vultu, non facturum se respondit. Iterum deinde ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Interpellare alias est loquentem, vel aliquid agentem interrumpere. vide *c. potuit de locat. leg. 14. de servitut. leg. 31. ff. de servitutib. urban.* Prat.

INTERPELLARE debitorem, *Budæus* inquit, est in judicium vocare. Id autem proprium est creditoris qui sua nomina exigit, præsertim cum in mora sunt debitores. Sunt enim quædam nomina, quæ non ante dissolvi debent, quam debitor interpellarit. Rursus quædam sunt, in quibus dies ipsa, h. e. temporis lapsus, pro homine interpellat: adeo ut in mora esse videatur, si ultro debitum non obtulerit. *Sieg.*

INTERPELLARE, i. e. appellare de stupro. *Brisson.*

INTERPELLATIO est judicialis conventio vel admonitio, quæ fit testato, solvendi vel accipiendi ejus quod debetur. Mora autem contemptio hujus admonitionis, l. 23. *de judic.* Prat.

Interpellatores Paulus in *l. 1. ff. de extraord. crim.* Sollicitatores, inquit, alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores. *Prat.*

Interpolare, eſt in aliam formam mutare. Ulp. *de ædil. edict.* i. e. præcipiant. Interpolant, inquit, veteratores, & pro novitus vendunt. i. e. in habitum novitiorum mutant. *Nebr. Prat.*

Interpolatores etiam Latine vocari poſſunt, quos vulgus noſtrum Ragraterios nominat. Brechæus *l. mercis appellatione. ff. de verb. & rer. ſignif.*

Interpolum, poliendo propemodum renovatum, in alteram formam è vetere mutatum. Marcia. *l. 45. ff. de contrah. empt.* Si veſtimenta interpola quis pro novis emerit. *Trebatio* placere, ita emptori præſtandum quod intereſt, ſi ignorans interpola emerit. Sic Interpola veſtis. Iſidor. *lib. 9. c. 17.* Hot. & Prat.

Interponere, h. e. accommodare debet Prætor partes ſuas. *§. ſin autem. Inſtit. de ſatisd. tut.* Sic Interponere appellationem. *l. 3. C. de appellation.* Interponere pactum, *l. 2. C. de jur. dot.* & Interponere provocationem, *l. 1. C. ſent. reſcind. non poſſ.*

Interposita dicitur perſona, quæ nomen ſuum alteri accommodat per interpoſitam perſonam, *l. 87. ff. ad L. Falcid.*

Interpretando neque lex torquenda eſt, ut facto deſerviat, neque factum variare oportet, ut legi reſpondeat. Nam in torquendo jure, committes fraudem: in variando facto mendacium. Utrobique ergo ſervanda eſt ſimplex veritas. Reſponſa enim & traditiones Juriſconſultorum ſic oportet interpretari: ut potius conveniant, quam diſcrepent. *l. ſi quis cum teſtam. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* Oldendorp. Prat.

Interpretari, eſt rem obſcuram vel ambiguam explanare. *Prat.*

Interpretari verbum ſæpius ponitur paſſive. Julian. in *l. 13. in fin. ff. de reb. dub.* Sed proclivior eſt ſententia teſtatoris ſic eſſe interpretanda Paulus in *l. 12. de reg. jur.* In teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur. Sic & apud Suet. in Neron. *c. 13.* Dein precanti tiara deducta diadema impoſuit: verba ſupplicis interpretata Prætorio viro multitudini pronunciante. *Briſ.* in lib. Parerg.

Interpretatio benigna *l. 2. ff. de lib. & poſthum.* Humanitas. *Opp.* Subtilis juris regula. *l. ſi ita ſcriptum. ff. de lib. & poſth.* Oldendorp. Pratej.

Interpretatio benigna nominatur, quod non interclusa ſit verborum anguſtiis & angulis literarum, nec reſtricte ducta, ſed, ut noſtri dicunt, largo modo. *Cicero* laxamentum legis vocat pro Cluentio. Non modo cauſſæ, ſed ne legi quidem quicquam per tribunos plebis laxamenti datum eſt, id eſt, ſummo jure egerunt. Sic æquitas dicitur benigna & liberalis, quod plus præſtet ipſa, quam verba legis concedant. Veteres enim, ut teſtatur *Aſconius* bonos pro magnis, & honeſtos pro divitibus dixerunt: Unde benignitas pro liberalitate, beneficentia. Itaque *Bonus* & *Benignus* vocatur, qui facilis eſt, & de ſuo multa remittit: contra *Malignus*, qui ſui juris paulo retinentior eſt. Atque hæc benignitas proprie eſt legum, & earum ſi non verbis continetur, attamen ſententia & mente intelligitur. Quod ipſum illud eſt, ut arbitror, quod reſpondet *Modeſtinus.* Nulla juris ratio aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione producamus ad ſeveritatem, &c. Connan. *lib. 1. c. 11. n. 3.*

Interpretatio eſt, quæ exponit id, quod dictum vel ſcriptum eſt aliis verbis, quæ idem valeant. *Salomonius* inquit: Ubi verba ſunt aperta, interpretatio contra manifeſtam vim vocabulorum nihil valet. Neque communis opinio efficere poteſt, quod verba dicant, id quod non ſignificant. *Haloander* in celebranda illa Nuncupatoria præmiſſ. Novell. Conſtit. commemorat, quatuor genera interpretandi apud veteres fuiſſe. Officium veri interpretis explicat Divus *Hieron.* in epiſtola inſcripta *De optimo genere interpretandi.* Spieg.

Interpretationem extenſivam recentiores appellant, quam *Cicero* Ratiocinationem nominat, quod ratione diſſeritur. Fortunatianus collectivam, quam ex eo quod ſcriptum eſt, colligimus id quod ſcriptum non eſt, ut perinde eſſe dicamus, ac ſi ſcriptum eſſet. Ab interpretibus modi petendi ſunt, quibus collectio fieri poteſt. Contraxit illos Salomonius *lib. 5. Comment. in l. omnes populi.* Spieg.

Interpretationem juſtam Julianus intelligit pro vera & idonea, ac etiam plena & propria. Juſtum enim ſignificat id, quod eſt numeris omnibus plenum abſolutumque & perfectum; quod Græci Ἀκριβὲς dicunt, *Budæo* teſte in annotationibus *ad l. 3. ff. pro ſocio.* quo loco plurima de vocis hujus interpretatione, *ff. de verb. & rer. ſignif.* &c.

Interpretationem meram in *leg. ſi imperialis 12. §. 1. circ. fin.* interpretatur ibid. *Gothofr.* in jus interpretanei.

Interpretatio ſingulorum verborum gloſſa eſt, ſeu gloſſema, nomen à lingua tractum, quaſi lingua obſcurior dilucidiore declaretur, ut homo ferreus & præfractus, hoc eſt, durus & inflexibilis. Aliquanto fuſius eſt Scholium, ab exercitatione ſcholarum deductum, quod conſtat oratione facili, ac demiſſa omni prorſum cultu atque apparatu nuda. Commentarii à commentando nuncupantur, quod eſt diſſerere. Hi ſunt duorum generum, vel ſimplices, vel in aliud; ſimplices, in quibus breviter adnotantur admonendæ memoriæ nonnulla; quomodo id fiat, *Vives* docet *lib. 3. de Ratione dicendi.* In aliud verò ſunt, quum ſenſus autoris cujuſpiam inquiritur, atque explicatur, qui ſunt breves & contracti. Diffunduntur vero, ſi de propoſita materia diſputatur, & quid adferre queat commentator, experitur: quales fere ſunt in *Ariſtotelem*, in *Hippocratem*, in *Galenum*, in *Magiſtrum ſententiarum.* In jure etiam Civili, *ad 12. tabul.* & ad edicta Magiſtratuum omnium. Hujus notæ ſcriptores, idem *Vives* ait, non alieni operis expoſitio dici debeant, quam autores proprii. Ideoque ad 12. Tabull. & ad Edictum Prætoris ædilitium commentarios ſuos inſcribunt. *Spieg.*

Interpretatio legum ab initiis repetenda eſt. Quia cujuſque rei potiſſima pars principium eſt. Cajus in *l. 1. ff. de orig. jur.* Repetit autem ille jus ab incunabilis Romanæ urbis: Sed nos, qui verum juris fontem Deum ipſum cognoſcimus: Exordium juris longe altius oportet repetere, h. e. à prima inſtitutione. *Oldendorp. Pratejus.*

Jus Interpretandi leges, eſt penes eundem, qui habet jus ferendi leges. Vult, *comm. Inſt. l. 1. tit. 2. §. 9. n. 1.*

Interpretatio deſiderat prudentiam & autoritatem. Prudentiam, h. e. multarum rerum me-

memoriam, & usum plurium negotiorum, teste *Cicerone*. Autoritatem, venerationem, per quam à majoribus declaretur in aliquo prudentia, ne ambitione quadam & philautia vindicetur privatum. *Oldendorp. Prat.*

INTERPRETATIO omnis in jure, nisi deserviat foro, h. e. usui rerum quotidianarum, inutilis est & perniciosa. Unde Pomponius interpretationem decemvirorum eleganter vocat disputationem fori, in *l. 2. §. his legibus latis. ff. de orig. jur.* Oldendorp. Pratej.

INTERPRETATIO nimium subtilis, & à facti consideratione recedens fugienda est. Sic *Nerva Junior* olim derisus est, qui per fenestram monstraverat servos detentos ob pensionem liberari posse, quasi tunc scilicet non viderentur alienati ex ædibus, quia non essent egressi januam. *Ulpian.* in lege. *Est differentia ff. in quib. caus. pignus vel hypothec. tac. contrahat.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETATIONEM benigniorem in re dubia sequi, non minus justum est, quam tutum. *l. proxime ff. de his, quæ in testam. delen.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETATIO semper ex lege & æquitate producenda est. Quocirca quod dicunt, communem opinionem in judicio semper esse præferendam, id ego simpliciter intellectum, (sicut ipsi certe non distinguunt) non modo falsum, verum etiam perniciosum in Republica judico: Nam si consentanea fuerit legibus aut rationi naturali, jam non quia communis est, sed magis quia juris est, obtinebit: quanquam certè aliquid sit, cum multis sentire. Sin autem repugnet juri & æquitati, omnibus modis repudianda est: ut rectissime sentit Zasius in *l. 2 ff. de orig. jur.* Probatur pulchra in *l. 1. §. quam, ne hac materia. Co. de vet. jur. enuc.* Sed neque (inquit Imp.) ex multitudine autorum, quod melius & æquius est, judicatote: quum possit unus forsan & deterioris sententiæ, & multos & majores in aliqua parte superare. Accedit *l. ob carmen. in fin. ff. de testib.* Unde scriptum est turbam ne sequaris. Falsum igitur & hoc est, quod judex recedens à communi opinione, facit litem suam, nisi prædicto condimento accipias, ut in *l. ult. C. de pœn. jud. qui mal. judicav.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETIUM vox legitur apud *Cassiod.* lib. 2. Variarum. Græcis ἑρμηνεῖον, glossis Interpondium, Gothofr. ad *l. 64. in princ. ff. de evict.*

INTERPRES appellatur is, cujus ministerio ad alienam & extraneam linguam intelligendam utimur *l. 1. §. ult. ff. de verbor. obligat. l. 5. in fin. ff. de captiv. & post.* Liv *lib.* 7. Gallus processit magnitudine atque armis insignis, quatiensque scutum hasta, cum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis. Firmicus *lib. 3. Mathes. c.* 8. Reddit etiam sic per noctem collocatus, Imperatorum aut potentissimorum judicum interpretes. Plin. *lib.* 25. *c.* 2. de Mithridate. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subjectis gentibus ullum hominem per interpretem appellasse. *Briss.*

INTERPRES etiam is est, qui inter aliquos vel conditionis vel amicitiæ, vel adsessuræ, vel cujus alter us hujusmodi proxeneta est, cujus præmium ἑρμηνευτικὸν Græci appellant, quasi æs interpretium & paratum dicas, *leg. 3. ff. de proxenet.* Prat.

INTERREGES initio dicebantur centum Patres, qui mortuo Romulo donec alius Rex crearetur, Rempublicam gubernabant, quisque duntaxat quinque diebus per ordinem. Verum postea Interregis creandi hæc fuit ratio: Cum Reipublicæ causa abessent consules, nec habendis comitiis interesse possent: sive si quando coss. vitio creati essent, nec placuisset, aut non expedivisset comitiorum duntaxat gratia Dictatorem dici: Item, si graves discordiæ incidissent, tunc res ad interregem deducebatur, qui consularia comitia haberet, teste Fenestella. *Oldendorp.* Vide & *Petrinum* lib. 3. de magistr. Roman.

INTERREGNUM, appellatur id tempus, quo regnum vocat, hoc est, antequam in demortui locum novus Rex præficiatur. Hinc inire interregnum, Regis demortui vice fungi: & Interrex, qui Regis demortui locum tenet, donec alius substituatur, cujusmodi vacante imperio apud nos, sunt è Septemviris, Magnus Comes Palatinus ad Rhenum, ac Saxoniæ Dux, Constitutione divi Caroli IV. *Sucg.*

INTERREGNUM primum institutum est mortuo Romulo: ut *Liv. Dionys.* & *Plutarch.* scribunt. Patres rem inter se decem decuriis factis singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociarunt: decem imperitabant unus cum insignibus imperii, & lictoribus erat: quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat, annuumque intervallum regni fuit. Id ab re quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc ille. *Prat.*

INTERROGARE ex *Inter* & *Rogo*, est petere aliquid ab aliquo, noscendæ veritatis gratia. *Prat.* Hinc

INTERROGARE legibus, est legis alicujus auctoritate aliquem interrogare, nunquid facinus aliquod admiserit. *Ascon.* ait: Quid est, inquit, reum fieri, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Quum enim in jus ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, Aio te Siculos spoliasse: si tacuisset, lis ei æstimabatur ut victo: si negasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio. Cicero pro domo sua: Esto, non fuit in me pœna ulla peccati, at fuit judicii; cujus? quis me unquam ulla lege interrogavit? quis postulavit? quis diem dixit? *Livius* lib. 8. belli Macedon. Neminem unum tantum eminere civem debere, ut legibus interrogari non possit. *Hotman.* *Pratejus.*

INTERROGARE etiam dicitur, qui quæstionem habet. *Brisson.*

INTERROGARE quoque dicitur, qui stipulatur; & Interrogari, qui spondet. *Brisson.*

INTERROGATIONES in jure (de quibus tractatus est libro Pandectarum 11.) ad res pecuniariæ causas pertinebant: erantque olim institutæ, ut, ne male agendo causa perderetur, liceret apud eum qui jus dicebat, adversarium certis de rebus, antequam actio institueretur, interrogare. Sed hoc tempore (inquit lex) interrogatoriis actionibus non utimur: quia nemo cogitur ante judicium de suo jure aliquid respondere. *l. 1. ff. de interrog. & interrog. action.* Pratejus.

INTERROGATIO est remedium quoddam tollendæ dubitationis gratia in judiciis necessario introductum, ne litigantes ob defectum probationis iniquum patiantur damnum. *Oldendorp.*

INTERROGATIONES, cum explorandæ veritatis gratia fiant, duplicem habent effectum. Alterum quia succedunt loco probationum ipsis liti-

litigatoribus deservientes: Alterum, quia instituunt animum judicis de qualitate rerum, personarum vel temporis, saepe dubitantem, ut non possit dicere sententiam antea quam certior reddatur. *Oldendorp. Pratejus.*

INTERROGATIO judicis una plus confert ad cognoscendam in judicio causam, quam viginti positiones (ut vocant) & articuli litigatorum. Nam judex interrogando, scopum intentionis, vel defensionis statim potest attingere. At partes evitant rerum causae scopum, & solum id nituntur, quomodo digressionibus mendaciis, & multitudine articulorum imponant judici. Quocirca errant tota via nostri judices, qui putant loco interrogationum successisse positiones & articulos partium: ipsi interim sedentariam exercentes functionem, prorsus obmutescunt, tantum recipientes scripta, & decernentes (sicut formularii dicunt) copias productorum, *Oldendorp. Pratejus.*

INTERROGATORIAS olim fuisse actiones, apparet in *tit. ff. de interrogat. in jur. faciend. & de interrogat. act. sublat.* hoc est, jus persequendi, ut adversarius interrogaretur de eo, quod actor forte proponeret, ad aliquam futuram actionem pertinens. Sed has actiones tanquam supervacaneas ad desuetudinem abiisse probat Callistratus in *l. 1. ff. eod. tit.* Cum enim ad effectum & tollendae dubitationis & probationis, sufficiat declaratio simplex ipsius partis in judicio: quid opus est solenni actionis formula exigere responsionem admodum brevem, quae vel officio judicis potest obiter expediri, magno temporis & sumptuum compendio? *Oldendorp.*

INTERROGATORIA, *Fragstuck*, dantur ab eo, contra quem testes producuntur, quibus jus adversarii sui in articulis deductum infringi posse sperat. Vult, *in comm. Institut. l. 4. de act. ad princ. n. 83.*

INTERROGATORIA sunt, quae facit pars testibus productis contra se: & dantur super articulis, de quibus permissum est, & formantur per circumstantias causae & personarum, *gl. in cap. praesentium, de testib. lib. 6.* Spieg. Pratejus.

INTERROGATUR intelligendum, à judice, vel à parte. *gloss. in pr. l. sive. ff. de interrog. act.* Spieg.

INTERRUMPERE, id est, interpellare. *Briss.*

INTERRUMPITUR adversus omnes, h. e. exponente *Oldendorp.* Omnes uti possunt beneficio interruptionis. Haec Jurisconsulti verba in *l. naturaliter ff. de usucap.* Accursius voluit emendare, hanc phrasim non percipiens, *Spieg.*

INTERRUPTIO usucapionis, est usurpatio. *l. 2. ff. de usucap.* Vide Bartol. in *l. ut perfectius. C. de ann. excep.* Est autem duplex Interruptio, naturalis & civilis. Naturalis contingit, extinctis his, quae ad substantiam usucapionis naturalem requiruntur: ut sunt, possessio, titulus, bona fides, & res ipsa non vitiosa. Haec tam late patet, ut exinde nulla praescriptio, sive adversus interrumpentem, sive adversus quemcunque alium procedat, nisi denuo coepta & continuata *l. naturaliter ff. de usucapion.* Naturaliter interrumpitur possessio, inquit Cajus, cum quis de possessione vi dejicitur, vel alicui res mobilis eripitur; vel naturalis interruptio dicitur, cum de facto, ut loquimur, possessio alicujus interpellatur & intervertitur. *Paulus* usurpationem nominat id est, adeptionem & occupationem possessionis, quae plus facti habet quam juris, cum à non domino capiatur. Connanus *lib. 3. c. 14. n. 2.* Civilis interruptio est, quae per autoritatem juris impedit usucapionem, etiamsi praedicta ad naturam ejus requisita non deficiunt: Veluti per vocationem in jus per litis contestationem: vel, si facto aliquo interpelletur praescriptio, ut si debitor praescripturus jamjam actioni tradat pignus, vel aliam cautionem, vel solvat usuras creditori. Ipse enim adversus se usurpat praescriptionem civiliter, *l. cum notissimi. §. imo & illud C. de praescript. 30. annor.* Haec autem soli interpellanti prodest, adversus alios interim nihilominus procedente praescriptione *l. intra quatuor. ff. de divers. & temp. praescript.* Spieg.

INTERSCALINIUM, inter remiges spatium, qua figura dicuntur intercilia, ac interfinia. Quaere, *Remiges.*

INTERCISI dies erant, quasi diis & hominibus communes. Nam quibusdam horis fas erat jus dicere, quibusdam vero nefas erat. *Spieg.*

INTERTRIMENTUM vet. gloss. *διατριβή*. Varro sic explicat: Detrimentum, inquit à detritu, quod ea quae trita, minoris sunt pretii: ab eadem, mente intertrimentum, ab eo, quod duo, quae inter se trita, etiam diminuta sunt. *Asconius* autem sic: Detrimentum, inquit, vel unius partis esse potest: Intertrimentum vero dantis & accipientis. Dicitur etiam Intertritura. Est itaque intertrimentum, diminutio sive detrimentum, quae ex duorum corporum usu & attritu accidit. Scaevola *l. ult. §. 11. ff. de pign. act.* Quaero intertrituram, quae ex operis culleorum facta est, utrum Titius debitor, an Sejus creditor agnoscere debeat; respondit secundum ea quae proponerentur, ob id, quod eo nomine intertrimenti accidisset, non teneri. Intertrimentum alias sumitur pro evanida argenti parte, quae in excoctione deperit. *Livius* lib. 42. Carthaginienses eo anno argentum in stipendium primum impositum advexerunt. Id, quia probum non esse Quaestores renunciaverunt, experientibusque pars quarta decocta erat, pecunia Romae mutua sumpta Intertrimentum argenti suppleverunt. Sic *lib.* 44. In auro vero, in quo praeter manus pretium nihil intertrimenti sit, quae malignitas est. *Pratejus.*

INTERVALLA honorum in *l. 6. ff. de legation. & l. 4. ff. de muneribus & honoribus non cont. int. patr. & fil. & de intervallis lib. 10. Cod.* sunt vacationum concessa tempora his qui ad eosdem vel alios honores eademve vel alia munera denuo vocantur, ut traditur in *l. 1. C. de muneribus, lib.* 10. Et significatur in *l. 12. ff. de vacat. mun.* Eaque est temporum praescriptio, quam in honoribus repetendis vel aliis suscipiendis dari *Papinianus* scribit in *l. 17. §. praescriptio. ff. ad municip.* Brissonius.

INTERVALLUM ita & temporum tractum ad spacium significat, *Brisson.*

INTERVALLUM, spacium, quod est inter palos, vallum Castrense constituentes: à quo omne spatium, intervallum est appellatum. Vide *l. per intervalla. ff. de judic. l. 1. Cod. de honor. non cont. int. patr. & fil. l. 1. si tut. Reipubl. caus. abfuer.* Albericus. Spieg.

INTERVALLUM modicum dicitur, quod non tantum est, ut stipulanti cogitationem adimere potuerit. vide infra modicum tempus. *Connanus* lib. 6. c. 1. n. 4.

INTERVALLA velorum sepimenta, eaque si paria & suppara tenuiora, quae in medio velorum collocantur. *Joann. Bapt.* in comment. Epist. *Sidon. Apollinar.* ad Domitium *lib. 2.*

INTER-

INTERVENIRE, est interponi, intercedere. Et tam de personis, quam de locis & temporibus, usurpatur. Ac de personis quidem uno modo. Nam & hi, qui in judicio, sive intercedentem adirent, consistunt, quique alienæ litis exsecutionem vel defensionem suscipiunt.

INTERVENIRE autoritatem perperam, vel non intervenire paria sunt *l. 2. ff. de Auctorit. tutor.* Pratejus.

INTERVENIRE, id est, supplicare, in *l. 5. §. 2. Cod. ad legem Jul. majest.*

INTERVENIRE pro intercedere & accessionis nomine promittere, vel etiam novandi animo alienam obligationem suscipere, in *l. ult. ff. de minorib. l. 3. §. filiusfam. ff. de pecul. l. 6. §. si passus. ff. de mandat. l. 1. C. de reputation.* unde

INTERVENTORES, qui alieno nomine obligantur, *l. 3. §. sed si filiusfam. de pecul. l. 7. in fin. ff. de obseq. a lib. pat. l. ult. §. ult. Cod. de usur. rei judic.* Et interventiones in *leg. 7. §. non solum ff. de minoribus.* Intervenire etiam dicuntur, qui pro alio in judicio consistunt. *l. 11. §. agere. ff. de injur. l. 5. §. nunc videamus, §. judic. sol. l. 10. in fin. ff. de in jus vocand.* Intervenire & ii dicuntur, qui litibus causisve sese immiscent, cum sua interesse putant. *Brisson.* & *Pratej.* Non solum qui fidejubet. intercedere sive intervenire dicitur, sed & qui pro alio res suas obligat, etiam intervenit. *l. 7. §. 2. de minor.* multoque magis, qui pro alio solvit. Quod ab iis plerumque fieri solet, qui donationis causa interveniebant *l. 6. §. 2. ff. Mandati.* Si debitor pro suo creditore interveniens solverit, cui adversus creditorem compensatione poterit, si modo creditum tale sit, quod admittit compensationem: sin aliter, sui crediti habebit creditor petitionem, & creditum consecutus debitori negotiorum gestorum ex causa interventionis agenti tenebitur satisfacere. *l. 2. de neg. gest.* Nec ad eam rem pertinebit, si dixerit creditor pro se sine mandato suo interventum esse *l. 5. d. tit. tituto.* Semper enim, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Atque ita quidem scripsit Ulpianus *disput. libr. decimo*, Rævard. *leg. semper qui non prohibet. ff. de regul. jur.*

INTERVENTOR proprie, qui intervenit & impedit agentem aliquid. *Ulpianus* pro fidejussore, id est, eo, qui alieno nomine obligatur, in *l. licet & obsequ. à liber. & libert. præstand.* utitur. ut & *Lampridius* in Commodo, *Budus* annotante. *Spieg.*

INTERVERSA pecunia domini *l. fi. ff. de fugitivis.*

INTERVERSORES in *l. 8. Cod. de jur. fisci.* sunt administratores. qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Eversores in *l. 2. Cod. de palat. sacr. larg. lib. 12. l. 1. C. Theodos. de suscept.* eadem ratione, qua & in schola Rhetorum quidam olim eversores dicebantur, auctore *Augustino* Confessionum *lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 12.* Decoctores in *l. quilibet, de decur. lib. 10. leg. si aliquid de suscept. Cod. eodem lib.* Pratej. Hi in quadruplum tenentur. *l. 1. de his, qui ex public. rat. Cod. lib. 10. leg. 1. de fis. credit. præf. Codic. eodem. l. in fraudem. §. penultim. ff. de jure fisci,* Imo in duplum. *l. defensionis facultas. C. de jur. fisc. lib. 10. l. aufertur §. 1. ff. eod.* in iis scilicet, quæ fisco nondum acquisita sunt. In acquisitis locus est actioni in quadruplum. Cujac. in *l. qui in contractibus Cod. de jur. fisc. lib. 10.*

INTERVERTERE, modo callide est surripere: quod plerumque fit cum rem commodatam sibi creditam, dolo, non restituitur domino, efficimus. Vide *Vallam* libro quinto, *Tryphon. l. fin. de serv. fugit.* Quoniam interdum aut pecunia interversa est. Modo subvertere, & evertere. *Paul.* de cap. demin. Quæ salva civitate accidit, per quam publica jura non interverti constat. Idem: Legitimæ tutelæ intervertuntur eadem ratione, qua & hereditates. *Scævola*: Cui per fundum aquæductus debetur, quicunque vult, in eo vinum facere licet, dum ne aquæductum intervertere, *l. fi. ff. de aqua quotidian. & æstiv.* & *Imper. C. de Justinian. Cod. confirm. & in l. 23 de fid.* Hinc colonus possessionem intervertere dicitur, ut refert Cyn. ad *l. 1. C. com. de successionib.* qui dominum ad fundum revertentem non admittat, ut & censuarius, ex quo domino petenti solutionem denegat. *Prat.*

INTERUSURIUM, usus medii temporis. Ulp. *l. 9. §. 7. ff. de pecul.* Ut medii temporis interusurium magis creditor consequatur. Frequens est apud plerosque Interusurii mentio: qui tamen quid Interusurium sit, Curtii sententia nesciunt. Et est huic simile vocabulum, Interlunium: quo coitus Lunæ, ut ait *G. Plinius*, & tempus quod inter utramque lunam est, veterem ac novam significatur. Interscapilium apud *Hyginum*, pro Valle quæ inter scapulas jacet. Interordinium Junio *Columellæ*, vacuus locus, qui inter ordines. Intercolumnium, *Valerio Maximo*, spatium quod inter columnas; & interveniuntum, *Rustico Tauro*, venarum inter se intervalla: Providendum (inquit) ne inventæ aquæ, per rimas refugiant, & per intervenia dilabantur. Est ergo

INTERUSURIUM, tempus & intervallum quo usuræ non currunt. Veluti si dicas; Dominium quidem & agrorum, ac quidquid est aliud id genus possessionum reditus, naturalem ac perpetuam causam habet. Nummorum vero fœnori, vel (sicut mutuo fere) ad vectigal collocatorum fructus, sæpius ut fieri potest remanente ratâ sorte, per interusuria dilabi solet. Domitius Ulpianus. *l. circa ad legem Falcid.* si decem sub conditione fuerint relicta, eaque conditio post decennium forte extiterit. Non videntur decem huic legata, sed minus decem. Nam intervallum temporis & Interusurium hujus spatii minorem facit quantitatem: *Julius Paulus* dissentit ab eis, qui putant. cum quod post annum debetur, præsenti die legatur. Interusurium tantum in legato esse *leg. debitor. 10. de legat. 2.* Quo loco Interusurium videtur pro eo commodo repræsentatæ summæ, in diem debitæ, usurpavisse, quod medium tempus & anni spacium interceptum erat. Ea figura; ni fallor, qua passim nunc diligentiam; nunc negligentiam præstare; pro eodem Jurisconsulti dicunt. *Christ.* lib. 2. *ἐικασῶν* cap. 10. Vide & *Corrasium* Miscellan. *l. 1. c. 20.*

INTESTABILES, apud Latinos priscos. *Bud.* teste, fuerunt iis similes, quos Græci ἀτίμους vocarunt, hoc est, præsidii legum exortes.

INTESTABILIS est, qui testimonii dicendi jus non habet, & ut Lexicon Latino Græcum Germaniense, μὴ ἐγκλητέος εἰς μαρτυρίαν. Plane cum lege quis intestabilis esse jubetur, (veluti *lege 12. Tabul.* Cujus verba à Gellio *lib. 15. cap. 13.* referuntur) eo pertinet; ut ne testimonium ejus recipiatur, neve ipsi, ut quidem existimant, dicatur testimonium, *l. 26. ff. de testa-*

ment. §. *testes autem*, *Instit. eodem*, proinde cum Senatusconsulto expressum sit, ut ob carmen famosum damnatus intestabilis sit, ex eo infert *Ulpianus*, nec testamentum eum facere posse, nec ad testamentum adhiberi. *l. 18. in fin. ff. de testament.* Sic & in *leg. 5. §. penult. ff. de injur. l. 21. ff. de testibus.* Eoque alludens Plaut. Curculio, Semper curato, ait, ne sis intestabilis. Quod amas, ama testibus præsentibus. *Brissonius.*

Intestabilem *Theophilus* eum vocat, qui cum suo testimonio, signo & subscriptione testamentum comprobarit, postea mortuo testatore idipsum abnegat, quo testamenti solenne infirmet. Hunc, inquit, lex improbum intestabilemque esse jubet, nec testari, aut testamento quicquam capere, aut testis adhiberi potest, &c. Quoniam aut invisi erant, qui intestabiles esse jubebantur, ideo factum est, ut pro execrando, & abominando ac detestabili verbum hoc accipiatur, ut apud *Horat.* in sermonibus. *Sacer, intestabilis esto.* Tacit. *lib. 15.* Incusat ultro intestabilem & consceleratum. Plin. *lib. 30. c. 11. de Magia.* Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam utilitatis umbras Gell. *lib. 7. cap. 18.* Hos tamen qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint. Connanus *lib. 9. c. 3. n. 2.* Briss.

Intestato, adverbium, sine testamento *Scævola.* Luc. Titius intestato moriturus. Sic *Paulus.* Ut legata, quæ ei dederat, intestato moriturus restitueret. *Spieg.*

Intestatus ut quis dici possit, necesse est, ut reliquerit hæreditatem, & ut de hæreditate testari potuerit jure. Si enim jure testari non potuit, hæreditatem tamen relinquat, is quidem est intestatus, sed minus proprie, ut intelligitur ex *l. 1. ff. de suis & legit.* quia intestatum esse est privatio, quæ præsupponit habitum, nimirum testari potuisse. Impuberes igitur, furiosi & ejusmodi personæ aliæ, quas recenset Justin. *inst. quibus non est permiss. facere testament.* proprie loquendo intestati non decedunt: Sed tamen hos quoque pro intestatis, accipere debemus, ait *Ulpian.* idque propter effectum, cum non minus hæreditas ipsorum accipiatur, atque eorum qui proprie testati decessisse dicuntur. Proprie autem intestatus is dicitur vel qui cum posset jure testari, tamen testatus non est, forte quia noluit, aut quia impeditus, puta morte, non potuit, quid si codicillos fecerit, an dicendum est illum decessisse testatum? non ita: quia testatum aut intestatum esse adjunctum est hæreditatis, hæreditas codicillis autem non datur *§. codicillis. Instit. de codicill.* & faciendo codicillos creditur quis sponte sua relinquere hæreditatem legitimam successuris ab intestato, ut ait *Paulus* Jurisconf. in *l. conficiuntur 8. ff. de jur. codicill.* vel qui testamentum quidem fecit, sed non jure, puta, si septem testes non adhibuerit: si filium, quem in potestate habet, præterierit, & in summa si quas alias solennitates in testamentis conficiendis à jure requisitas, non observaverit *l. si unus. C. de testam.* vel qui testamentum quidem jure fecit, sed quod ex postfacto infirmetur, quod fit, si rumpatur vel irritum fiat, ut exposuit Justinia. *Instit. quib. mod. testam. infirm.* Irritum fit testamentum capitis deminutione, & si hæreditas ex testamento adita non sit, quorum alterutrum si fiat, testator intestatus redditur jure civili. Dico, jure civili, quia fieri potest ut aliquis jure civili sit intestatus: qui tamen jure Prætorio sit testatus. Interpp. *ad princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.* sicuti, gloss. *in verb. extitit.* addunt etiam eum, cujus testamentum per inofficiosi querelam, vel per bonorum possessionem contra tabulas, eversum est intestatum decessisse. Non placet: de eo enim nihil omnino Justinian. in *dict. princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.* qui tamen omnes casus, quibus quis decedat intestatus, exprimere voluisse videtur. Sed nec ratio juris hoc patiebatur, ut id exprimeretur: querela enim inofficiosi testamenti non datur, nisi hæreditas fuerit adita. *l. Papinia. 8. §. si conati. ff. de inoffic. testament.* ut autem hæreditas adiri potuerit, necesse est, ut testamentum eo tempore, quo testator moriebatur, valuerit. At cujus testamentum ipso mortuo valuit, is non potest dici decessisse intestatus. Testatus igitur decesserat, & testatus mansisset, nisi post hæreditatem demum aditam per inofficiosi quærelam intestatus factus fuisset. Bonorum autem possessio dependet ex jurisdictione Prætoris, qui à jure civili constituta, qualis est hæreditas testamentaria jure civili delata, evertere non potest: at testamento non everso, is qui testamentum fecit, manet testatus: vide Vultejum *in comment. ad d. princ. n. 7. 8. 9. Institut. de hæreditat. quæ ab intestat. defer.* Rumpitur testamentum agnatione, vel mutatione testamenti prius conditi. *Vult.* ibidem, quem consule.

Sunt porro, qui differentiam faciunt inter intestatus, & sine testamento, & inter hos Imol. *in l. Centurio ff. de vulg. & pup.* & Raph. Fulg. *in l. generaliter in princ. col. 1.* versic. nota primo, quod non est, *Cod. de institut. & substit.* & Rom. *in l. in testamento. l. 1. col. 3. versic. advertendum tamen C. de testam. milit.* Sed contra hos ex text. in ea ipsa *l. generaliter, & ibi gl. in verbo, sine testamento*: quæ est 1. Quin etiam qui testamentum facere non potuere, pro intestatis accipiuntur. *d. l. 1. de suis & legit.* Intestatus quoque, quantum ad tutelam attinet, decessisse dicitur, qui testamento liberis suis tutores non dedit. *l. 6. ff. de legit. tutoribus.* Briss.

Intestatus in doctrina tutelarum is decessisse dicitur, non tantum qui testamentum omnino non fecit, sed etiam qui testamentum fecit, sed in eo liberis tutores non dedit, Vult. *ad §. primum. n. 1. Instit. de legit. agnat. tutel.*

Intestatus quatuor modis dicitur. Primo, qui omnino testamentum non fecit; secundo, qui non jure fecit; tertio cum id quod fecerat, ruptum irritumve factum est, quarto, si ex eo testamento nemo hæres exutit. ut in *Instit. de hæred. ab intestato. in princip. l. intestatus. ff. de verb. sign. l. 1. ff. de suis & legit. hæred.* Joh. Bellon. *Etymol.*

Intestatus is quoque dicitur, cujus verbis non adhibetur fides, quive testis esse non potest: *Pompon.* Pictoribus: Ipsius cum uno servo senex intestato proficiscitur. *Nonius.* Est & Intestatus, testato non conventus, cui opponitur Antestatus. *Plautus* in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi.

Alia aliter exponunt, sed perperam. *Prat.*

Intestatum oppono antestato, ut *Plautus*; quod antestati definitionem meam plane confirmat. Antestatum enim dicimus eum qui testato convenitur, qua ratione & patet fiduciarius

an-

antestatus dictus est olim, auctore *Gajo* in Institutionibus: superstites autem sive testes non dicuntur antestati, & antestatorum non attrectatur auris, sed testium. *Cujac.* observ. lib. 7. cap. 16.

Ab INTESTATO dari dicimus, si testamento clausula codicillaris sit injecta, vide *l.* 11. *C. de testam. manumis. l.* 41. *§.* 3. *ff. de vulg.* Papon. 20. *Arrest.* 3. *num.* 5. Goth. ad *l.* 29. *C. de fideicommiss.*

INTESTINUM, pro maximo, & periculosissimo, & pro occulto accipitur. Sic intestinum vulnus, intestina praelia, apud Imper. *Cod. de leg. i. hac e. l. leg.* 12. *Tabul. l.* 2. *in princ. de Ver. Jur. enucl.* Spieg.

INTEXERE purpuram vestimento *l.* 7. *ff. ad exhibend.*

INTIMA, pro arcanis apud Ulpian. in *l.* 3. *de recept. qui a bitr. recep.* Finge enim, inquit, post causam jam semel atque iterum tractatam, post nudata utriusque intima & secreta negotii aperta &c.

INTIMARE, denuntiare, in *l.* 2. *C. de judic.* Insulanus observavit, hoc verbo usum esse *Plinium*, ante *Apulejum & Gellium*, vide Clem. causam de elect. Prat.

INTIMARE actis, id est insinuare in *l.* 25. *C. de donat. inter vir. & ux.* Intimatae donationes, i. insinuatae, in *l.* 19. *in pr. C. de sacros. eccles.* Et intimatio. i. insinuatio, *l.* 23 *C. de testam.*

INTOLERABILIA servitia, in *§. sed & major. Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur.* Spieg. Prat.

INTRA, Apud veteres tres erant propositiunculae diverso sensu, Ins, Uls, Cis: quae quoniam obscuro sonitu promebantur, euphoniae causa additionem eandem receperunt, dictique intra, ultra, citra, coeptum est, sicque intra idem significat quod in, unde recte dicemus, Brigantium intra Alpes est, in Alpibus ipsis situm: Segusium citra Alpes. Vocentii ultra. Sic & qui dicit se intra calendas facturum, in ipsis calendis dicere videtur. Ex *Alciato*, Spiegelior. De hac dictione INTRA, vide etiam *l. ex facto §. si in quaro de vulgari & pupill. substit. & l. si stipulatus fuero de ... ff. de verb. oblig.*

INTRA sine casu, contrarium est, Extrinsecus.

INTRA diem mortis ut aliquid fiat, si quis dixerit, ipse quoque dies, inquit *Ulp.* quo quis mortuus fuerit, numeratur. *Spieg.*

INTRA fidem, significat credibile esse.

INTRA, inclusionis nota *l. si quis fit. ff. de verb. sign.* Unde tamen pro re proposita accipitur. Quandoque significat *circa* l. fin. ubi Accurs. *C. de postu. hared.* Aliquando *per*, ut in legibus Longobard. *l. si quis caballum. de furt.* Quandoque sonat *juxta*, l. uxorem. *§.* legaverat, ff. de legat. 3. *Prat.*

INTRA excludere videtur in casu *l. qui Romae §. Callimachus ff. de verb. oblig.* Quandoque accipitur pro *coram §.* ea his. *l. an hint. d. haereditate ab intestato venien.* Prat.

INTRA Kalendis facere quid jussus, an etiam Kalendis ipsis recte faciat, dubitat Gell. *lib.* 12. *cap.* 13. Sed hoc duobus Jurisconsultorum locis apertissime determinatur. Unus est in *l.* 133. *ff. de verb. signif.* alter in *l.* 1. *§. si int a. ff. de succ ssi . edict.* cujus verba subjeci. Quod dicimus intra dies centum bonorum possessionem peti posse, ita intelligendum est, ut & ipso die, centesimo peti possit, quemadmodum intra Kalendas etiam ipsae Kalendae sunt. *Briss. Prat.*

INTRA modicum tempus, i. e. Jurisconsult. exponente, dum hospitium quis condicit, sarcinulas componit, quaerit advocatum. *l. ab hostibus, §. sed quod in fin. ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

INTRA quam modicum, pro eo quod eo, minus quam modicum.

INTRA parietes agere, vel experiri, id est, inter amicos disceptandam rem permittere citra judicium & extra cancellos forenses sicut prudentes viri, ut vere dicit *Oudenaerp.* solent optare: contra stolidi ad judiciariam properant molestiam. *Spieg.*

INTRA quatuor annos, &, A quatuor annis hoc differunt: quod intra quatuor annos, idem est quod triennio nondum finito, A quatuor annis, i.e. jam elapso tempore quadriennii. *Spieg.*

INTRA verba, id est, non ultra verba.

* INTRADAE Jus (*der Einritt*) est jus superioritati adnexum, cujus vigore subditi Dominum territorialem cum apparatu quodam festivo, in armis constituti devote ac solenniter excipere, isque oblatis portarum clavibus obviam procedere tenentur.

Principis intrada solennis signum & tessera superioritatis censetur quamvis per se & absolute eam non importet, nisi adjunctam habeat homagii praestationem.

Competit Principibus tam Ecclesiasticis, quam secularibus superioritatem ac Regalia in territorio vel Civitate habentibus, non vero protectoribus, vi Advocatiae, sed ex consuetudine & pacto.

In ingressu Principis plerumque claves offeruntur adclamationes fiunt, & Xenia praesentantur, &c.

Effectus & consequens solennis introitus est adquisitio possessionis territorialis vel Civitatis, jus residentiae, homagii exactio, privilegiorum confirmatio &c.

(Vid Knichen. *Encycloped. cap.* 15. Wehner Besold. & Speidel. V. *Einritt.* Ahasv. Fritschius in *Discurs. de jure intradae*)

INTRIBUERE pro contribuere in *l.* 9. *§. ult. ff. de tribut.* Trajanus: Ne quid ideo, in quit, intribuant. *Briss. Prat.*

INTRIBUTIO, collatio, contributio, *l.* 6. §. *ff. de mun. & hon.* & Ulp. in *l. ager. §. stipendium, de verb. sign.* Tributum sane appellatur ab intributione, & in *l.* 4. *de veter.* Nam nec ab intributionibus quae in possessionibus fiunt, veteranos esse excusatos, palam est: vide & *l.* 2. §. *ult. ff. ad municip.* Briss. & Prat.

INTRICARE peculium dicitur servus, qui in aere alieno est, & res quasdam pignori opposuit. Ulp. *l.* 1. *ff. de serv. corrup.* Is quoque deteriorem fecit, qui persuadet, ut peculium intricaret. Idem *l.* 21. *ff. de pecul.* Sed & si eum intricare peculium in necem creditorum passus est, &c. Intricationem hanc *Cicero* pro *Sextio* implicationem appellat. Magna, inquit, multitudo est eorum, qui aut propter metum poenae, &c. aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quam suo deflagrare. *Hot.* Marcellus TRICAS impedimenta & implicationes interpretatur: unde dictum putat extricare & intricare. *Lucilius* apud eundem *Tricones* appellat, qui nugis homines remorentur. Et tricinus quaestus pro tardo seu sicco. Vide *Erasm.* explicantem adagium Tricae apinae, & infra *Peculium intricare.* Spieg.

extructam habet, & turbatur à domino soli, vel ab alio possidente, adversus eum, qui turbat eum in possessione, ne amplius in ea turbetur, quam retinere commodissimum est. *Oldendorp.*

INTERDICTUM Salvianum suspicatur *Cujac.* à Juliano inventum conditore edicti perpetui: Estque quod competit domino fundi adversus colonum in sua domo habitantem, & ejus hæredes, de rebus coloni tacite pignoratis pro mercibus quas colonus in fundum intulit, ut *ff. eo. tit.* ubi text. inquit: Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum est, ejus apprehendendi gratia utile interdictum reddi oportet. Nam utile datur ei contra extraneum possessorem pro adipiscenda possessione eorum, quæ tacitè locatori sunt obligata. Differunt autem interdictum Salvianum, & actio Serviana, quia intentans actionem Servianam, ad rem sibi obligatam restituendam, debet probare hujusmodi rem in bonis coloni fuisse eo tempore, quo res fuit illata. Sed hoc non est necessarium in interdictu Salviano, imo sufficit probare talem rem fuisse illatam; ita dicit gloss. in *§. item Serviana. Inst. de act.* quod in Serviana oportet, quod creditor probet de rebus domini fuisse tempore obligationis: sed in Salviano sufficit, quod probet eum possedisse. Nam omnia posita ab ipso colono, tacite sunt domino fundi obligata. Hujus interdicti judicium possessorium est, Servianæ vero petitorium; quod notandum propter appellationes. Quia in judicio Serviano posset appellari, secus in interdicto. Bar. *l. 1. ff. de Sal. interdict.* Actio Serviana est in rem, hoc verò remedium in personam, ut omnia interdicta. Differt autem hoc interdictum quoque ab interdicto de migrando, quod hoc (de migrando) debitori datur ad retinendam possessionem, Salvianum verò creditori, ad adipiscendum: Illud exhibitorium & prohibitorium, hoc restitutorium: Illud de rebus inquilini pignoris nomine illatis in habitationem: hoc de rebus coloni natis in agro conducto, vel nominatim pignori obligatis imò utilier, & de rebus cujuscunque debitoris pignori obligatis, *l. 1. ff. de Salvian. l. 1. C. de precar.* Prat.

INTERDICTUM de sepulchro ædificando locum habet, ut quis non prohibeatur ædificare sepulchrum, quo licet mortuum inferre, ut *ff. sepulch. ædific. & mort. infer.* per totum. Est enim mortuum inferre idem quod sepelire. Quod fit, cum terra conditur corpus, *leg. div. fratres ff. de relig. & sumpt. fun.* Differt autem hoc interdictum à superiore de mortuo inferendo, quia hoc saltem exigit, ut eo mortuum inferre; illud de sepulchro ædificando, ut eo loci monumentum ædificare liceat, quia religionis interest (ut JC. inquit) monumenta & extrui & exornari, *l. 1. atque aliis. ff. de mort. infer.* Ferrerius. *§. prohibitoria, Instit. de Interdictis.* Oldendorp.

INTERDICTUM de tabulis exhibendis datur omnibus, quibus aliquid est scriptum in tabulis vel purè, vel in diem, vel sub conditione, sive sint hæredes, sive legatarii, sive fideicommissarii. Et pertinet hoc interdictum non tantùm ad testamenti tabulas, verum etiam ad omnia, quæ ad causam testamenti pertinent, sc. Codicillos, ut *l. 2. §. hoc interdictum. ff. de tab. exhib.* Oldendorp. Adde Cujac. *lib. 4. recep. sen.* Jul. Paul. *tit. 7.* qui dicit interdicto de tabulis proferendis teneri eum, qui tabulas supprimit. Exhibere autem est materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere apud Prætorem, ut ex ejus autoritate signatores admoniti, veniant ad recognoscenda signa. *l. 3. ff. de tab. exhib.*

INTERDICTUM de via publica & itinere publico, prohibitorium & populare est, ne vis fiat ei, qui viam publicam iterve publicum aperire & reficere velit, dum tamen ne ea via, idve iter deterius fiat, *l. 1. ff. de via publ.* Prat. ex Hotom.

INTERDICTUM in flumine publico navigare liceat, est quo prospicitur, ne quis in flumine publico navigare, navim ratemve agere, vel in ripa onerare prohibeatur, sed ut per lacum, fossam, stagnum publicum navigare liceat, ut *l. unic. §. 1. in princ. ff. eod. tit.*

INTERDICTUM Unde vi, locum habet, cum quis possessionem soli per vim amisit: & datur directè contra dejectorem, vel eum qui mandavit, ratum habuit, aut persuasit fraudulenter dejectionem illi, qui vi de possessione civili, vel naturali. *lib. 1. §. hoc interdictum. ff. hoc tit.* alicujus rei immobilis dejectus est sine omni caussa, ut restituatur ei possessio de qua dejectus est, & omnia ablata imo dató quod ibidem essent aliqua, quæ penes violentum fuerint mortua, vel aliquæ res, quæ casu fortuito perierunt, non propter hoc liberabitur, sed in totum condemnabitur ad earum æstimationem, quia nec mortalis, nec fortuitus casus liberat dejectorem. Dicit enim *l. 1. C. u. de vi.* Rectè possidenti ad defendendam possessionem, quam sine vitio (scil. maximo) tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione illatam vim propulsare licet, & ibi not. *& ff. de vi & vi arm. t. l. 1.* §. Vim vi. Quid sit vim vi repellere *eod. tit. l. 3. §. armis dejectum.* dicit, quod arma sunt omnia tela, fustes, lapides, gladii, hastæ, frameæ, & rhomphææ. Et est hoc interdictum annale, quia post annum non tenetur, nisi quantum pervenit ad eum, *l. 3. §. t. ff. de vi & vi arm.* Ex constitutione autem gravius tenetur, qui mihi fecisse detegitur, ubi dolus prohibetur perenniter, & ignorantia excusatur. *Oldendorp.* Vis autem hoc loco atrox intelligenda est Authore *Ulpian.* quæ inde æstimaretur, quod armis interveniendibus possessor expellitur, sive ad usum armorum processum fuerit sive terrore eorum fugatus. Nam etsi inermes venerunt animo dejiciendi, & in ipsa concertatione tandem eo perventum est, ut fustes, aut lapides in manus sumerent, vis erit armata.

INTERDICTUM de vi & vi armata, cum interdicto, *Unde vi*, datur & proponitur ei, qui vi dejectus est. Fuit enim æquissimum, vi dejecto subveniri. Ergo ad recuperandam possessionem hoc interdictum inventum est. Ne quid enim per vim admittatur, in legibus prospicitur publicorum & privatorum, nec non constitutionibus principum, ut *l. 1. ff. eod. tit. §. hoc interdictum & §. seq.* ubi dicitur: Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verum ad eos tantum, qui vi de possessionibus dejiciuntur, & ad solam atrocem vim, & ad eos qui de solo dejiciuntur, vel de re solo cohærenti, vel de ædificio, etiamsi à superficiaria insula quis dejectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, ubi furti vel vi bonorum raptorum actio competit. Cætera vide in *leg. prox. l.* Oldendorp. Adde Cujac. Jul. Paul *recept. sent. d. lib. 5. tit. 6. §. de navi vi dejectu.*

INTERDICTUM *Uti possidetis*, locum habet in rebus immobilibus scil. si de fundi vel ædium possessione contenditur, *Inst. eod. tit. §. sed inter*

interdicto. Nam ibidem in *§. retinendæ* dicitur. Et quia longe commodius est, potius possidere quam petere, ideo plerumque & fere semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locum in incorporalibus: ut in quasi possessione, & datur possidenti civiliter, & naturaliter, vel etiam quia possidenti gratia retinendæ possessionis. Et proponitur, quoties inter litigatores contentio est utrum possideant, quia alteruter magis se possidere affirmat. Est autem hoc nomen Uti possidetis, proprie ad immobilia accommodatum, quia solum illa dicuntur proprie possideri, eo quod eis quis pedibus insistat. Inde enim appellata est possessio, ut in *l. 1. ff. de acq. poss.* Oldendorp. Est ergo hoc interdictum prohibitorium retinendæ possessionis. Tametsi per consequentiam quandam censeri posset etiam habere vim recuperandæ possessionis, teste Ulpian. *l. 1. §. est igitur hoc interdictum: ff. uti possidetis.* Declaratur in *l. 3. in princ. ff. eod. tit.* Datur autem hoc interdictum & aliis casibus quamplurimis, quos accurate enumerat *Oldendorp.* Classe 2. action. 4.

Interdictum *Utrubi*. idem est cum interdicto *Uti possidetis*, nisi quod in hoc differunt, quia illud locum habet, cum quæstio est de retinenda possessione rerum immobilium, ut supra dictum est: Et componitur secundum *Azonem & Accursium* in glossa l. præallegata ea *Utrum*, & *bi*, & ponitur. Ubi pro *Apud*, & *Utrum* pro *Quem*, quasi dicat Prætor: apud quem est res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario: ab adversario tempore litis motæ ei vim fieri veto, quo minus eum inducans. Rite enim hoc nomen *Utrobi* est ad mobilia introductum vel attributum. Nam mobilia proprie dicuntur apud vel penes nos esse. Unde *Accurs.* in gloss. *Ubi supra* quærit, quare diversa nomina dantur his interdictis? Et respondet: quia immobilia improprie dicuntur possideri. Nam possessio dicitur quasi pedum positio: Ergo merito datur eis *Uti possidetis*, quod ad mobilia aptari non potest, nisi hodie, quando abusive mobilia dicuntur possideri. Vel secundum alios dicitur interdictum *Utrubi*, propter verba solemnia olim in hoc judicio vel edicto reddita; scilicet *Utrobi*, i. e. utrum ibi vel ibi fuerit possessio, vel alibi: & plures solennitates circa hoc, quæ hodie non sunt in usu, fuere. Et hoc interdicto Prætor jubet induci eum in possessionem, qui ex duobus potior fuerit, & per majorem partem anni possederit, secundum Accurs. in *gl. d. l. præalleg. ff. eod. tit.* Oldendorp. Hoc interdictum Utrubi Imp. in *l. si coloni. de agric. cens. & colon. C. lib. 11.* celerem reformationem vocat, id est, momenti actionem, quam nec appellatio remorari potest. *l. C. de mo. poss.* nec compensatio *l. ult. C. de compens.* Cujac ad supra alleg. *l. si coloni, de agric. cens. & colo. C. lib. 11.*

Interdictum de uxore ducenda à marito, datur marito adversus eum, qui dolo eam obtinet, ne voluntate mariti, licet ipsa volente. Datur autem præcipue marito adversus socerum, ne contra quam D. Pius constituit, bene concordantia matrimonia jure patriæ potestatis dissolvantur. *l. 1. §. ult. ff. de lib. exhib. l. si invita C. de nupt. l. 2. ff. de lib. exhib. & l. ult. C. eo.* Cujac Jul. Paul. *recept. sent. tit. 6. §. bene concordans.*

Interdictum & Cessatio quomodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur administratio sacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per cessationem, in qua solum cessatur à divinorum solennitate *Oldend.* Item interdictum generale dicitur, quando regnum, terra aut villa interdicitur: Particulare vero, quando una Ecclesia interdicitur, & hoc modo sumendum Interdictum pro censura Ecclesiastica.

Ad Interdictum venire, est venire in jus ad Prætorem, Petronius; ut si nollet rem alienam domino reddere, ad interdictum veniret. *Prat.*

Interdictum Ecclesiasticum quid sit, & quid ab excommunicatione distet, vide *cap. ex parte de verb. signific. & extra de sent. excommunicationis in antiq. & 6.* Prat.

Interdiu, in die, *l. si communem §. si is qui aedif. ff. quemadm. serv. amitt.* quandoquidem in diem, *l. si interdiu. ff. de fur. bon.* Prat.

Id quod interest, nihil aliud est quam utilitas, quæ mihi abest, quamque adipisci potui, quæ vel jurejurando actoris, vel officio judicis æstimatur. *l. 15. §. 7. ff. quod vi aut clam.* Et modo tanti, quanti res est, ut ita plane tunc idem sit rei precium, & id quod interest, modo minoris est quam res, *l. 9. in fin. ad exhib.* modo pluris, ut *l. 1. de act. empt.* Est hoc postremo genere pluris æstimata utilitate quam sit res, sane quod excedit verum precium, pœna est Gothofr. ad *d. l. 1. in princ. ff. de act. empt.*

Interesse tam publice quam privatim dicitur. Publice interest, quod in commune expedit, & ad totius Reipub. utilitatem pertinet: veluti rerum judicatarum auctoritatem servari, partus non subjici, dotes mulieribus salvas esse. & aliud id genus, quæ publice utilia sunt *l. 65. §. cum Prætor. ff. ad Treb. l. 1. §. sed etsi servus. ff. de vent. inspic. l. 1. ff. sol. matr. l. 18. ff. de reb. auct. jud. l. 16. ff. de appell. l. 44. ff. de usur. l. 1. ff. ut in eund. tit.* Privatim vero interest, quod ad singulorum utilitatem spectat. *l. 21 ff. de eviction. l. 8. §. mandat. l. penult. ff. ad exhib. l. penult. §. ult. ff. ne quis eum, qui in jus vocand. l. 2 in fin. ff. si quis in jus voc.* In his autem omnibus locis pecuniariter interesse accipimus. Et ita in eo jure quo dicitur in rem pacta omnibus prodesse, quorum obligationem dissolutam esse ejus qui paciscebatur, interfuit, *l. 21. §. ult. ff. de pact.* non quoquo modo cujusque interest, sed ita, si aliquin pecuniarium damnum immineat. *l. 27. ff. de pact.* Sed nec quod dicitur furti actionem dari ei, cujus interest, ita accipiendum est ut cujuscunque intersit rem non perire ei ea actio detur, sed qui ob eam rem teneatur quod ejus culpa ea perierit. *l. 14. §. aut pater ff. de furt.* nisi si mala fide eam rem possideat. *l. 12. ff. de furt.* Briss. & Prat. Ejus autem quod interest triplicem facimus speciem. Primam ejus quod neque à lege neque ex partium conventione definitum est, ideoque probandum, & quantumcunque erit (ex regula tamen *l. unic. C. de sent. quæ pro eo quod inter.*) adjudicandum. Quæ quidem prima species in generis sui nomine stat, & appellatur id quod interest. Alia autem species ejus est, de cujus summa integra & quantacunque futura est, inter partes convenit: quæ in jure appellatur pœna. *l. ult. de P at. stip. l. Procurator ad exhib. §. 2. ff. rem rat. hab.* quæ quanquam id quod interest terminet: tamen quia in favorem stipulantis adjicitur, nunquam adversus eum retorquetur adeo, ut sit paratus, si probare quanti sua interfuit, admitti debeat. *l. si ad a. ff. de act. empt. l. si quis à socio, & seq. ff. pro socio.* contra, in hoc stipulanti prodest, quod quamvis minus intersit; debitor tamen tergiversari non possit;

terim, id est, quamdiu nolit in *l. 41. §. pen. ff. de legat.* 3. Brisson.

INTERINIMANTUM à verbo Interinire derivatur, quod partium coram judice mutuum certamen significare videtur. *l. 4. tit. de rescript.* Drosæus *in Methodo juris*.

INTERLEVARIT, Deleverit *l. 11. §. 1. ff. de servo corrupt. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de fals.* Rationes interlevisse, *l. servus uni ex hered. b. 67. ff. de leg. lib.* 1. Briss.

INTERLINERE, est atramento, aut aliqua re alia super inducta, picturam, vel scripturam destruere. Julianus *in l. qui tabulas ad leg. Aquil.* Corrupsisse enim tabulas, inquit, recte dicetur, & qui eas interleverit.

INTERLINERE est variis locis delere, ait Gothofr. *ad l. 12. C. de testa. per jam. d. l. qui tabulas, l. 11. §. 1. de serv. corrup. l. 67. de legat.* 1. *&c.*

INTERLOCUTIO est pronuntiatio judicis præsidisve, in exordio mediove litis interveniens: quæ principale negotium plerumque non omnino finit, vel perimit, *l. 9. C. de sent. & interlocut.*

INTERLOQUI Latini dixerunt pro eo quod est loquentem interpellare & alterius sermonem interrumpere. *Terent.* Siccine me interloquere? *Comanus* lib. 1. cap. 16. num. 5.

INTERLOQUI Prætor judexque dicitur, cum quid interea, dum principalis caussa plene disceptetur, pronunciat: vel cum quid inter cognoscendum pronuntiat. *l. 1. §. quæro. ff. ad Turpil. l. 3. ff. de pæn. l. 15. §. in venditione ff. de re jud. l. 9. §. sed ex facto. ff. quod metus causa l. 6. §. ejus qui ff. de injusto rupt. leg. 1. §. hunc, consequenter ff. de appellat.* Briss.

De plano interloqui, *l. 1. ff. de constit. prin.*

INTERLOCUTORIA sententia est præceptum judicis in principio aut medio litis interpositum, quod ad finiendæ litis præparationem spectat: non etiam dirimit aut finit. Id & præjudicium dicitur, & articulus & impropriè sententia & suasio, *l. 7 C. de sentent. & interloc. omn. jud.* Cujacius & Gothofr. *ad l. 9. C. eod.*

INTERLOCUTORIA sententia, quæ non totum negotium definit & perimit, sed aliquid obiter ad caussam pertinens decernit, & ita definitur interlocutoria (per *gl. in clem. un. de sequestr. poss. & fruct.*) quæ inter principium & finem causæ fertur, super iis quæ incidunt, vel emergunt. *Joan. Bello.* Etymolog.

INTERLOCUTORIAS varias recenset Bart. *in l. quod jussit. ff. de re jud.* Prat.

INTERMISCERE actum alienum testamento, *leg. 21. §. 1. ff. qui testam. fac.*

INTERMISSIO, vacatio ab aliquo munere ad tempus. *Ein Stillstand.*

INTERMITTERE pro non continuare, in *l. nam & servus, §. fin. ff. de neg. gest.*

INTERNECINUM testamentum, est falsum testamentum, propter quod, ut scilicet ex eo acquiri hæreditas possit, dominus occiditur. Hinc est accusatio internecini, de qua *in leg. que vel internecini. C. Theod. de accus.* cujus præmium est bonorum possessio: ut Isidorus *lib. 5. Etym. c. 26.* significat his verbis: Internecini (sic legit Cujacius, non Internecivi,) judicium in eum dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat. Accusatorem ejus bonorum possessio sequebatur. Idem *lib. 10.* Internecida est, qui falsum testamentum fecit, & ob id hominem occidit. *Brisf.*

INTERNECIDII autem significatio est quasi hominis quædam enecatio. Nam præpositionem Inter veteres præponebant. In decima quarta autem in Antonium bellum internecinum dicitur non testamentum; sic enim scribitur, quæ sunt urbanorum maledicta litium: non justæ.

INTERNECINA certamina apud *Ammian.* lib. 23. in princip. in quibus multi homines occisi sunt: *Sextus Pompejus*, lib. 9.

INTERNECINUM, inquit, testamentum, propter quod dominus interemptus est. *Prat.*

INTERNOSCI, *l. 31. ff. locati*,

INTERNUNCIUS, qui inter alios medius est, ad aliquid tractandum, & modo huic, modo illi per vices nuncius. Quam hoc vocabulo utitur *P. Bembus* Latine, tam barbare nunc receptum est in aulis principum nomen oratoris.

Per INTERNUNCIUM jussum fieri potest, *l. 21. §. jussum, ff. de acquir. vel omitt.* Sponsalia constitui, *l. ult. ff. de sponsalib.* ubi coram & per internuncium opponuntur.

INTERNUNDINUM spatium quod inter nundinas est, veteres Latini vocaverunt: ut intermenstruum quod intermenses. *Varro*: quoties priscus homo ac rusticus Romanus internundinum barbam radebat. *Lucilius*, paucorum, atque hoc pacto, si nihil gustat internundinum, quod Nonius duobus verbis divisum internundinum, legit. Turneb. *advers. lib. 15. c. 5.*

INTERNUNDINIUM, inquit *Victorinus* Afer, scribendum, ut Interlunium, & Trinoctium. Ita Internundinium, quod novem dies inter se continuos habeat, non quod nono die fit. Hæc ille in *lib. de Orthograph.* Prat.

INTERPELLARE, ad tribunal ire. *Oppo.* Interpellare ad tribunal per injuriam mei vexandi caussa. *l. non solum. §. si quis per injuriam. ff. de injur.*

INTERPELLARE, ponitur pro postulare justitiam, & invocare officium iudicis, in *l. diffamari. C. de ingen. manum.* Vide *Oldendorp.* in eandem. *Spug.*

INTERPELLARE est extra judicium petere. *Briss.*

INTERPELLARE alias interrumpere significat. Ita interpellari possessio usucapione dicitur. *l. 14. ff. de servitutib. l. 31. §. ult. ff. de servit. urb. l. 33. § qui pign. ff. de usucapion. l. 2. §. ult. leg. 7. §. Procurator. l. pen. ff. pro empto. leg. 2. ff. pro hæred.* Briss.

INTERPELLARE alias significat rogare quadam instantia. *Valer.* lib. 3. Cato rogatus, ut socios apud avunculum juvaret: constanti vultu, non facturum se respondit. Iterum deinde ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Interpellare alias est loquentem, vel aliquid agentem interrumpere. vide *c. potuit de locat. leg. 24. de servitut. leg. 31. ff. de servitutib. urban.* Prat.

INTERPELLERE debitorem, *Budæus* inquit, est in judicium vocare. Id autem proprium est creditoris qui sua nomina exigit, præsertim cum in mora sunt debitores. Sunt enim quædam nomina, quæ non ante dissolvi debent, quam debitor interpellarit. Rursus quædam sunt, in quibus dies ipsa, h. e. temporis lapsus, pro homine interpellat: adeo ut in mora esse videatur, si ultro debitum non obtulerit. *Scieg.*

INTERPELLARE, i. e. appellare de stupro. *Brisson.*

INTERPELLATIO est judicialis conventio vel admonitio, quæ fit testato, solvendi vel accipiendi ejus quod debetur. Mora autem contemptio hujus admonitionis, *l. 23. de judic.* Prat.

INT

INTERPELLATORES Paulus in *l. 1. ff. de extraord. crim.* Sollicitatores, inquit, alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores. *Prat.*

INTERPOLARE, est in aliam formam mutare. Ulp. *de aedil. edict.* i. e. praecipiunt. Interpolant, inquit, veteratores, & pro novitiis vendunt. i. e. in habitum novitiorum mutant. *Nebr. Prat.*

INTERPOLATORES etiam Latine vocari possunt, quos vulgus nostrum Regraterios nominat. Brechaeus *l. mercis appellatione. ff. de verb. & rer. signif.*

INTERPOLUM, poliendo propemodum renovatum, in alteram formam è vetere mutatum. Marcia. *l. 45. ff. de contrah. empt.* Si vestimenta interpola quis pro novis emerit. *Trebatio* placere, ita emptori praestandum quod interest, si ignorans interpola emerit. Sic Interpola vestis. Isidor. *lib. 9. c. 17.* Hot. & Prat.

INTERPONERE, h. e. accommodare debet Praetor partes suas. §. *sin autem. Instit. de satisd. tut.* Sic Interponere appellationem. *l. 3. C. de appellation.* Interponere pactum, *l. 2. C. de jur. dot.* & Interponere provocationem, *l. 1. C. sent. rescind. non poss.*

INTERPOSITA dicitur persona, quae nomen suum alteri accommodat per interpositam personam, *l. 87. ff. ad L. Falcid.*

INTERPRETANDO neque lex torquenda est, ut facto deserviat, neque factum variare oportet, ut legi respondeat. Nam in torquendo jure, committes fraudem: in variando facto mendacium. Utrobique ergo servanda est simplex veritas. Responsa enim & traditiones Jurisconsultorum sic oportet interpretari: ut potius conveniant, quam discrepent. *l. si quis cum testam. ff. qui testam. fac. poss.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETARI, est rem obscuram vel ambiguam explanare. *Prat.*

INTERPRETARI verbum saepius ponitur passive. Julian. in *l. 13. in fin. ff. de reb. dub.* Sed proclivior est sententia testatoris sic esse interpretanda Paulus in *l. 12. de reg. jur.* In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur. Sic & apud Suet. in Neron. *c. 13.* Dein precanti tiara deducta diadema imposuit: verba supplicis interpretata Praetorio viro multitudini pronunciante. *Briss.* in lib. Parerg.

INTERPRETATIO benigna *l. 2. ff. de lib. & posthum.* Humanitas. *Opp.* Subtilis juris regula. *l. si ita scriptum. ff. de lib. & posth.* Oldendorp. Pratej.

INTERPRETATIO benigna nominatur, quod non interclusa sit verborum angustiis & angulis literarum, nec restricte ducta, sed, ut nostri dicunt, largo modo. *Cicero* laxamentum legis vocat pro Cluentio. Non modo caussae, sed ne legi quidem quicquam per tribunos plebis laxamenti datum est, id est, summo jure egerunt. Sic aequitas dicitur benigna & liberalis, quod plus praestet ipsa, quam verba legis concedant. Veteres enim, ut testatur *Asconius* bonos pro magnis, & honestos pro divitibus dixerunt: Unde benignitas pro liberalitate, beneficentia. Itaque *Bonus & Benignus* vocatur, qui facilis est, & de suo multa remittit: contra *Malignus*, qui sui juris paulo retinentior est. Atque haec benignitas proprie est legum, & earum si non verbis continetur, attamen sententia & mente intelligitur. Quod ipsum illud est, ut arbitror, quod respondet *Modestinus*. Nulla juris ratio aut aequitatis benignitas patitur, ut quae salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione producamus ad severitatem, &c. Conan. *lib. 1. c. 11. n. 3.*

INTERPRETATIO est, quae exponit id, quod dictum vel scriptum est aliis verbis, quae idem valeant. *Salomonius* inquit: Ubi verba sunt aperta, interpretatio contra manifestam vim vocabulorum nihil valet. Neque communis opinio efficere potest, quod verba dicant, id quod non significant. *Haloander* in celebranda illa Nuncupatoria praemiss. Novell. Constit. commemorat, quatuor genera interpretandi apud veteres fuisse. Officium veri interpretis explicat Divus *Hieron.* in epistola inscripta *De optimo genere interpretandi.* Spieg.

INTERPRETATIONEM extensivam recentiores appellant, quam *Cicero* Ratiocinationem nominat, quod ratione differitur. Fortunatianus collectivam, quam ex eo quod scriptum est, colligimus id quod scriptum non est, ut perinde esse dicamus, ac si scriptum esset. Ab interpretibus modi petendi sunt, quibus collectio fieri potest. Contraxit illos Salomonius *lib. 5. Comment. in l. omnes populi.* Spieg.

INTERPRETATIONEM justam Julianus intelligit pro vera & idonea, ac etiam plena & propria. Justum enim significat id, quod est numeris omnibus plenum absolutumque & perfectum; quod Graeci Ακριβὲς dicunt, *Budaeo* teste in annotationibus *ad l. 3. ff. pro socio.* quo loco plurima de vocis hujus interpretatione, *ff. de verb. & rer. signif.* &c.

INTERPRETATIONEM meram in *leg. si imperialis 12. §. 1. circ. fin.* interpretatur ibid. *Gothofr.* in jus interpretanei.

INTERPRETATIO singulorum verborum glossa est, seu glossema, nomen à lingua tractum, quasi lingua obscurior dilucidiore declaretur, ut homo ferreus & praefractus, hoc est, durus & inflexibilis. Aliquanto fusius est Scholium, ab exercitatione scholarum deductum, quod constat oratione facili, ac demissa omni prorsum cultu atque apparatu nuda. Commentarii à commentando nuncupantur, quod est differere. Hi sunt duorum generum, vel simplices, vel in aliud; simplices, in quibus breviter adnotantur admonendae memoriae nonnulla; quomodo id fiat, *Vives* docet *lib. 3. de Ratione dicendi.* In aliud verò sunt, quum sensus autoris cujuspiam inquiritur, atque explicatur, qui sunt breves & contracti. Diffunduntur vero, si de proposita materia disputatur, & quid adferre queat commentator, experitur: quales fere sunt in *Aristotelem*, in *Hippocratem*, in *Galenum*, in *Magistrum sententiarum.* In jure etiam Civili, *ad 12. tabul.* & ad edicta Magistratuum omnium. Hujus notae scriptores, idem *Vives* ait, non alieni operis expositio dici debeant, quam autores proprii. Ideoque ad 12. Tabull. & ad Edictum Praetoris aedilitium commentarios suos inscribunt. *Spieg.*

INTERPRETATIO legum ab initiis repetenda est. Quia cujusque rei potissima pars principium est. Cajus in *l. 1. ff. de orig. jur.* Repetit autem ille jus ab incunabilis Romanae urbis: Sed nos, qui verum juris fontem Deum ipsum cognoscimus: Exordium juris longe altius oportet repetere, h. e. à prima institutione. *Oldendorp. Pratejus.*

Jus INTERPRETANDI leges, est penes eundem, qui habet jus ferendi leges. Vult, *comm. Inst. l. 1. tit. 2. §. 9. n. 1.*

INTERPRETATIO desiderat prudentiam & autoritatem. Prudentiam, h. e. multarum rerum me-

memoriam, & usum plurium negotiorum, teste *Cicerone.* Autoritatem, venerationem, per quam à majoribus declaretur in aliquo prudentia, ne ambitione quadam & philautia vindicetur privatum. *Oldendorp. Prat.*

INTERPRETATIO omnis in jure, nisi deserviat foro, h. e. usui rerum quotidianarum, inutilis est & perniciosa. Unde Pomponius interpretationem decemvirorum elegantes vocat disputationem fori, in *l. 2. §. his legibus latis. ff. de orig. jur.* Oldendorp. Pratej.

INTERPRETATIO nimium subtilis, & à facti consideratione recedens fugienda est. Sic *Nerva* Junius olim derisus est, qui per fenestram monstraverat servos detentos ob pensionem liberare posse, quasi tunc scilicet non viderentur alienas ex ædibus, quia non essent egressi januam. *Ulpian.* in lege. *Est differentia ff. in quib. caus. pignus vel hypothec. tac. contrahat.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETATIONEM benigniorem in re dubia sequi, non minus justum est, quam tutum. *l. proximo ff. de his, quæ in testam. delen.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETATIO semper ex lege & æquitate producenda est. Quocirca quod dicunt, communem opinionem in judicio semper esse præferendam, id ego simpliciter intellectum, (sicut ipsi certe non distinguunt) non modo falsum, verum etiam perniciosum in Republica judico. Nam si consentanea fuerit legibus aut rationi naturali, jam non quia communis est, sed magis quia juris est, obtinebit: quamquam certè aliquid sit, cum multis sentire. Sin autem repugnet juri & æquitati, omnibus modis repudianda est: ut rectissime sentit Zasius in *l. 2 ff. de orig. jur.* Probatur pulchre in *l. 1. §. quum, ne hac materia. Co. de vet. jur. enuc.* Sed neque (inquit Imp) ex multitudine autorum, quod melius & æquius est, judicatote: quum possit unius forsan & deterioris sententia, & multas & majores in aliqua parte superare. Accedit *l. ob carmen. in fin. ff. de testib.* Unde scriptum est turbam ne sequaris. Falsum igitur & hoc est, quod judex recedens à communi opinione, facit litem suam, nisi prædicto condimento accipias, ut in *l. ult. C. de pæn. jud. qui mal. judicav.* Oldendorp. Prat.

INTERPRETIUM vox legitur apud *Cassiod.* lib. 2. Variarum. Græcis ..., glossis Interpondium, Gotbofr. ad *l. 64. in princ. ff. de evict.*

INTERPRES appellatur is, cujus ministerio ad alienam & extraneam linguam intelligendam utimur *l. 1. §. ult. ff. de verbor. obligat. l. 5. in fin. ff. de captiv. & postl.* Liv *lib.* 7. Gallus processit magnitudine atque armis insignis, quatiensque scutum hasta, cum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis. Firmicus *lib. 3. Mathes. c.* 8. Reddit eum sic per noctem collocatus, Imperatorum aut potentissimorum judicum interpretes. Plin. *lib.* 25. *c.* 2. de Mithridate. Illum solum mortalium viginti duabus linguis locutum certum est, nec de subjectis gentibus ullum hominem per interpretem appellasse. *Briss.*

INTERPRES etiam is est, qui inter aliquos vel conditionis vel amicitiæ, vel adsessuræ, vel cujus alter rei hujusmodi proxeneta est, cujus præmium *ἑρμηνευτικὸν* Græci appellant, quasi æs interpretium & pararium dicas, *leg. 3. ff. de proxenet.* Prat.

INTERREGES initio dicebantur centum Patres, qui mortuo Romulo donec alius Rex crearetur, Rempublicam gubernabant, quisque duntaxat quinque diebus per ordinem. Verum postea Interregis creandi hæc fuit ratio: Cum Reipublicæ causa abessent consules, nec habendis comitiis interesse possent: sive si quando coss. vitio creati essent, nec placuisset, aut non expedivisset comitiorum duntaxat gratia Dictatorem dici: Item, si graves discordiæ incidissent, tunc res ad interregem deducebatur, qui consularia comitia haberet, teste Fenestella. *Oldendorp.* Vide & *Petronium* lib. 3. de magistr. Roman.

INTERREGNUM, appellatur id tempus, quo regnum vocat, hoc est, antequam in demortui locum novus Rex præficiatur. Hinc inire interregnum, Regis demortui vice fungi: & Interrex, qui Regis demortui locum tenet, donec alius substituatur, cujusmodi vacante imperio apud nos, sunt è Septemviris, Magnus Comes Palatinus ad Rhenum, ac Saxoniæ Dux, Constitutione divi Caroli IV. *Sneg.*

INTERREGNUM primum institutum est mortuo Romulo: ut *Liv. Dionys. & Plutarch.* scribunt. Patres rem inter se decem decuriis facta singulisque in singulas decurias creatis, qui summæ rerum præessent, consociarunt: decem imperitabant unus cum insignibus imperii, & lictoribus erat: quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat, annuumque intervallum regni fuit. Id ab re quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc ille. *Prat.*

INTERROGARE ex *Inter & Rogo*, est petere aliquid ab aliquo, noscendæ veritatis gratiâ. *Prat.* Hinc

INTERROGARE legibus, est legis alicujus auctoritate aliquem interrogare, numquid facinus aliquod admiserit. *Asconius*: Quid est, inquit, reum fieri, nisi apud Prætorem legibus interrogari? Quum enim in jus ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo, Aio te Siculos spoliasse: si tacuisset, lis ei æstimabatur ut victo: si negasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio. Cicero pro domo sua: Esto, non fuit in me pœna ulla peccati, at fuit judicium; cujus? quis me unquam ulla lege interrogavit? quis postulavit? quis diem dixit? *Livius* lib. 8. belli Macedon. Neminem unum tantum eminere civem debere, ut legibus interrogari non possit. *Hotman. Pra. ejus.*

INTERROGARE etiam dicitur, quia quæstionem habet *Brisson.*

INTERROGARE quoque dicitur; qui stipulatur; & Interrogari, qui spondet. *Brisson.*

INTERROGATIONES in jure (de quibus tractatus est libro Pandectarum 12.) ad rei pecuniariæ causas pertinebant: erantque olim institutæ, ut, ne male agendo causa perderetur, liceret apud eum qui jus dicebat, adversarium certis de rebus, antequam actio institueretur, interrogare. Sed hoc tempore (inquit lex) interrogatoriis actionibus non utimur: quia nemo cogitur ante judicium de suo jure aliquid respondere. *l. 1. ff. de interrog. & interrog. action.* Pratejus.

INTERROGATIO est remedium quoddam tollendæ dubitationis gratia in judiciis necessario introductum, ne litigantes ob defectum probationis iniquum patiantur damnum. *Oldendorp.*

INTERROGATIONES, cum explorandæ veritatis gratia fiant, duplicem habent effectum. Alterum quia succedunt loco probationum ipsis liu-

litigatoribus deservientes: Alterum, quia instituunt animum judicis de qualitate rerum, personarum vel temporis, sæpe dubitantem, ut non possit dicere sententiam antea quam certior reddatur. *Oldendorp. Prateius.*

INTERROGATIO judicis una plus confert ad cognoscendum in judicio causam, quam viginti positiones (ut vocant) & articuli litigatorum. Nam judex interrogando, scopum intentionis, vel defensionis statim potest attingere. At partes evitant rerum causæ scopum, & solum id nituntur, quomodo digressionibus mendaciis, & multitudine articulorum imponant judici. Quocirca errant tota via nostri judices, qui putant loco interrogationum successiile positiones & articulos partium: ipsi interim sedentariam exercentes functionem, prorsus obmutescunt, tantum recipientes scripta, & decernentes (sicut formularii dicunt) copias productorum, *Oldendorp. Prateius.*

INTERROGATORIAS olim fuisse actiones, apparet in *tit. ff. de interrogat. in jur. faciend. & de interrogat. act. sublat.* hoc est, jus persequendi, ut adversarius interrogaretur de eo, quod actor forté proponeret, ad aliquam futuram actionem pertinens. Sed has actiones tanquam supervacaneas ad desuetudinem abiisse probat Callistratus in *l. 1. ff. eod. tit.* Cum enim ad effectum & tollendæ dubitationis & probationis, sufficiat declaratio simplex ipsius partis in judicio: quid opus est solenni actionis formula exigere responsionem admodum brevem, quæ vel officio judicis potest obiter expediri, magno temporis & sumptuum compendio? *Oldendorp.*

INTERROGATORIA, *Fragstuck*, dantur ab eo, contra quem testes producuntur, quibus jus adversarii sui in articulis deductum infringi posse sperat. Vult, *in comm. Instit. l. 4. de act. ad princ. n. 83.*

INTERROGATORIA sunt, quæ facit pars testibus productis contra se: & dantur super articulis, de quibus permissum est, & formantur per circumstantias causæ & personarum, *gl. in cap. præsentium, de testib. lib. 6.* Spieg. Prateius.

INTERROGATUR intelligendum. à judice, vel à parte. *gloss. in pr. l. jube. ff. de interrog. act.* Spieg.

INTERRUMPERE, id est, interpellare. *Briss.*

INTERRUMPITUR adversus omnes, h. e. exponente *Oldendorp.* Omnes uti possunt beneficio interruptionis. Hæc Jurisconsulti verba in *l. naturaliter ff. de usucap.* Accursius voluit emendare, hanc phrasim non percipiens, *Spieg.*

INTERRUPTIO usucapionis, est usurpatio. *l. 2. ff. de usucap.* Vide Bartol. in *l. ne perfectius. C. de ann. excep.* Est autem duplex Interruptio, naturalis & civilis. Naturalis contingit, extinctis his, quæ ad substantiam usucapionis naturalem requiruntur: ut sunt, possessio, titulus, bona fides, & res ipsa non vitiosa. Hæc tam late patet, ut exinde nulla præscriptio, sive adversus interrumpentem, sive adversus quemcunque alium procedat, nisi denuo cœpta & continuata *l. naturaliter ff. de usucapion.* Naturaliter interrumpitur possessio, inquit Cajus, cum quis de possessione vi dejicitur, vel alicui res mobilis eripitur; vel naturalis interruptio dicitur, cum de facto, ut loquimur, possessio alicujus interpellatur & intervertitur. *Paulus* usurpationem nominat id est, adeptionem & occupationem possessionis, quæ plus facti habet quam juris, cum à non domino capiatur. Connanus *lib. 3. c. 14. n. 1.* Civilis interruptio est, quæ per autoritatem juris impedit usucapionem, etiamsi prædicta ad naturam ejus requisita non deficiunt: Veluti per vocationem in jus per litis contestationem: vel, si facto aliquo interpelletur præscriptio, ut si debitor præscripturus jamjam actioni tradat pignus, vel aliam cautionem, vel solvat usuras creditori. Ipse enim adversus se usurpat præscriptionem civiliter, *l. cum notissimi. §. imo & illud C. de præscript. 30. annor.* Hæc autem soli interpellanti prodest, adversus alios interim nihilominus procedente præscriptione *l. intra quatuor. ff. de divers. & temp. præscript.* Spieg.

INTERSCALINIUM, inter remiges spatium, qua figura dicuntur intercilia, ac intersinia. Quære, *Remiges.*

INTERCISI dies erant, quasi diis & hominibus communes. Nam quibusdam horis fas erat jus dicere, quibusdam vero nefas erat. *Spieg.*

INTERTRIMENTUM vet. gloss. *διατριβή*. Varro sic explicat: Detrimentum, inquit à detritu, quod ea quæ trita, minoris sunt pretii: ab eadem, mente intertrimentum, ab eo, quod duo, quæ inter se trita, etiam diminuta sunt. *Asconius* autem sic: Detrimentum, inquit, vel unius partis esse potest: Intertrimentum vero dantis & accipientis. Dicitur etiam Intertritura. Est itaque intertrimentum, diminutio sive detrimentum, quæ ex duorum corporum usu & attritu accidit. Scævola *l. ult. §. 11. ff. de pign. act.* Quæro intertrituram, quæ ex operis culleorum facta est, utrum Titius debitor, an Sejus creditor agnoscere debeat; respondit secundum ea quæ proponerentur, ob id, quod eo nomine intertrimenti accidisset, non teneri. Intertrimentum alias sumitur pro evanida argenti parte, quæ in excoctione deperit. *Livius* lib. 42. Carthaginenses eo anno argentum in stipendium primum impositum advexerunt. Id, quia probum non esse Quæstores renunciaverunt, experientibusque pars quarta decocta erat, pecunia Romæ mutua sumpta Intertrimentum argenti suppleverunt. Sic *lib.* 44. In auro vero, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti fit, quæ malignitas est. *Prateius.*

INTERVALLA honorum in *l. 6. ff. de legation. & l. 4. ff. de muneribus & honoribus non cont. int. patr. & fil. & de intervallis lib. 10 Cod.* sunt vacationum concessa tempora his qui ad eosdem vel alios honores eademve vel alia munera denuo vocantur, ut traditur in *l. 1. C. de muneribus, lib.* 10. Et significatur in *l. 12. ff. de vacat. mun.* Eaque est temporum præscriptio, quam in honoribus repetendis vel aliis suscipiendis dari *Papinianus* scribit in *l. 17. §. præscriptio. ff. ad municip.* Brissonius.

INTERVALLUM ita & temporum tractum ad spacium significat, *Brisson.*

INTERVALLUM, spacium, quod est inter palos, vallum Castrense constituentes: à quo omne spatium, intervallum est appellatum. Vide *l. per intervalla. ff. de judic. l. 1. Cod. de honor. non cont. int. patr. & fil. l. 1. si tut. Reipubl. caus. abfuer.* Albericus. Spieg.

INTERVALLUM modicum dicitur, quod non tantum est, ut stipulanti cogitationem adimere potuerit. vide infra modicum tempus. *Connanus* lib. 6. c. 1. n. 4.

INTERVALLA velorum sepimenta, eaque si paria & sipparia tenuiora, quæ in medio velorum collocantur. *Joann. Bapt.* in comment. Epist. *Sidon. Apollinar.* ad Domitium *lib.* 2.

INTER-

INTERVENIRE, est interponi, intercedere. Etiam de personis. quam de locis & temporibus, usurpatur. Ac de personis quidem uno modo. Nam & ii, qui in judicio, sive intercedentem adirent, consistunt, quique aliene litis exsecutionem vel defensionem suscipiunt.

INTERVENIRE autoritatem perperam, vel non intervenire paria sunt *l. 2. ff. de Autorit. tutor.* Pratejus.

INTERVENIRE, id est, supplicare, in *l. 5. §. 2. Cod. ad legem Jul. majest.*

INTERVENIRE pro intercedere & accessionis nomine promittere, vel etiam novandi animo alienam obligationem suscipere, in *l. ult. ff. de minorib. l. 3. §. filiusfam. ff. de pecul. l. 6. §. si passus. ff. de mandat. l. 1. C. de repu atior.* unde

INTERVENTORES, qui alieno nomine obligantur, *l. 3. §. sed si filiusfam. de pecul. l. 7. in fin. ff. de obseq. a lib. pat. l. ult. §. ult. Cod. de usur. rei judic.* Et interventiones in *l. g. 7. §. non solum ff. de minoribus.* Intervenire etiam dicuntur, qui pro alio in judicio consistunt. *l. 11. §. agere. ff. de injur. l. 5. §. nunc videamus, §. judic. sol. l. 10. in fin. ff. de in jus vocand.* Intervenire & ii dicuntur, qui litibus causisve sese immiscent, cum sua interesse putant. *Brisson.* & *Pratej.* Non solum qui fidejubet. intercedere sive intervenire dicitur, sed & qui pro alio res suas obligat, etiam intervenit. *l. 7. §. 2. de minor.* multoque magis, qui pro alio solvit. Quod ab iis plerumque fieri solet, qui donationis causa interveniebant *l. 6. §. 2. ff. Mandati.* Si debitor pro suo creditore interveniens solverit, uti adversus creditorem compensatione poterit, si modo creditum tale sit, quod admittit compensationem: sin aliter, sui crediti habebit creditor petitionem, & creditum consecutus debitori negotiorum gestorum ex causa interventionis agenti tenebitur satisfacere. *l. 2. de neg. gest.* Nec ad eam rem pertinebit, si dixerit creditor pro se sine mandato suo interventum esse *l. 5. d. tit. tutelo.* Semper enim, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Atque ita quidem scripsit Ulpianus *disput. libr. decimo*, Rævard. *leg. semper qui non prohibet. ff. de regul. jur.*

INTERVENTOR proprie, qui intervenit & impedit agentem aliquid. *Ulpianus* pro fidejussore, id est, eo, qui alieno nomine obligatur, in *l. licet & obseq. à liber. & libert. praitand.* utitur. ut & *Lampridius* in Commodo, *Budæo* annotante. *Spieg.*

INTERVERSA pecunia domini *l. fi. ff. de fugitivis.*

INTERVERSORES in *l. 8. Cod. de jur. fisci.* sunt administratores. qui dolo malo dilapidant rem pecuniamve fiscalem. Eversores in *l. 2. Cod. de palat. sacr. larg. lib. 12. l. 1. C. Theodos. de suscept.* eadem ratione, qua & in schola Rhetorum quidam olim eversores dicebantur, auctore *Augustino* Confessionum *lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 12.* Decoctores in *l. quilibet, de decur. lib. 10. leg. si aliquid de suscept. Cod. eodem lib.* Pratej. Hi in quadruplum tenentur. *l. 1. de his, qui ex public. rat. Cod. lib. 10. leg. 1. de fis. credit. praf. Codic. eodem. l. in fraudem. §. penultim. ff. de jure fisci,* Imo in duplum. *l. defensionis facultas. C. de jur. fisc. lib. 10. l. auferetur §. 1. ff. eod.* in iis scilicet, quæ fisco nondum acquisita sunt. In acquisitis locus est actioni in quadruplum. Cujac. in *l. qui in contractibus Cod. de jur. fisc. lib. 10.*

INTERVERTERE, modo callide est surripere: quod plerumque fit cum rem commodatam sibi creditam, dolo, subtrahitur domino, efficimus. Vide *Festum* libro [illegible], *Tryphon.* [illegible] fin. de serv fugit. Quoniam interdum aut pecunia interversa est. Modo subvertere, & evertere, *Paul.* de cap. deminut. [illegible] civitate accidit, per quam publica jura non interverti constat. Item: Legitimæ tutelæ intervertuntur eadem ratione, qua & hereditates. *Scævola*: Cui per fundum aquæductus debetur, quocumque vult, in suo vineam facere licet, dum ne aquæductum interverterit, *l. fi. ff. de aqua quotidian. aestiv.* [illegible] Imper. *C. de Justinian. Cod. confirm. & in l. 2. de [illegible].* Hinc colonus possessionem intervertere dicitur, ut refert Cyn. ad *l. 1. C. ubi in possessionem.* qui dominum ad fundum revertentem non admittit, ut & censuarius, ex quo domino petenti solutionem denegat. *Prat.*

INTERUSURIUM, usus medii temporis. Ulp. *l. 9. §. 7. ff. de pecul.* Ut medii temporis interusurium magis creditor consequatur. Frequens est apud plerosque Interusurii mendio: qui tamen quid Interusurium sit, Curtii sententia nesciunt. Et est huic simile vocabulum, Interlunium: quo coitus lunæ, ut ait *C. Plinius*, & tempus quod inter utramque lunam est, veterem ac novam significatur. Interscapilium apud *Hyginum*, pro Valle quæ inter scapulas jacet. Interordinium Junio *Columellæ*, vacuus locus, qui inter ordines. Intercolumnium, *Varo* & *Maximo*, spatium quod inter columnas; & interventum, *Rustico Tauro*, ventrum inter se intervalla: Providendum (inquit) ne inventæ aquæ, per rimas refugiant, & per intervenia dilabantur. Est ergo

INTERUSURIUM, tempus & intervallum quo usuræ non currunt. Veluti si dicas, Dominum quidem & agrorum, ac quidquid est aliud id genus possessionum reditus, naturalem ac perpetuam causam habet. Nummorum vero fœnori, vel (sicut utimur fere) ad vectigal collocatorum fructus, sæpius ut fieri potest remunerata sorte, per interusuria dilabi solet. Domitius Ulpianus. *l. circa ad legem Falcid.* si decem sub conditione fuerint relicta, eaque conditio post decennium forte extiterit. Non videntur decem huic legata, sed minus decem. Nam intervallum temporis & Interusurium hujus spacii minorem facit quantitatem: *Julius Paulus* dissentit ab eis, qui putant. cum quod post annum debetur, præsenti die legatur. Interusurium tantum in legato esse *leg. debitor. 10. de legat. 2.* Quo loco Interusurium videtur pro eo commodo repræsentatæ summæ, in diem debitæ, usurpavisse, quod medium tempus & anni spacium intercejtum erat. Ea figura, ni fallor, qua passim nunc diligentiam, nunc negligentiam præstare; pro eodem Jurisconsulti dicunt. *Curtius* lib. 2. *εἰκασῶν* cap. 10. Vide & *Corrasium* Miscellan. *l. 1. c. 20.*

INTESTABILES, apud Latinos priscos. *Bud.* teste, fuerunt iis similes, quos Græci ἀτίμους vocarunt, hoc est, præsidii legum exortes.

INTESTABILIS est, qui testimonii dicendi jus non habet, & ut Lexicon Latino Græcum Germaniense, μὴ προσλιπτὸς εἰς μαρτυρίαν. Plane cum lege quis intestabilis esse jubetur, (veluti *lege 12. Tabul.* Cujus verba à Gellio *lib. 15. cap. 13.* referuntur) eo pertinet, ut ne testimonium ejus recipiatur, neve ipsi, ut quidem existimant, dicatur testimonium, *l. 26. ff. de testamento.*

ment. §. *tester autem*, *Instit. eodem*, proinde cum Sanstusconsulto expressum sit, ut ob carmen famosum damnatus intestabilis sit, ex ao infert *Ulpianus*, nec testamentum eum facere posse, nec ad testamentum adhiberi. *l. 18. in fin. ff. de testament.* Sic & in *leg. 5. §. penult. ff. de injur. l. 21. ff. de testibus.* Eoque alludens Plaut. Curculio, Semper curato, ait, ne sis intestabilis. Quod amas, ama testibus præsentibus. *Brissonius.*

INTESTABILEM *Theophilus* eum vocat, qui cum suo testimonio, signo & subscriptione testamentum comprobarit, postea mortuo testatore idipsum abnegat, quo testamenti solenne infirmet. Hunc, inquit, lex improbum intestabilemque esse jubet, nec testari, aut testamento quicquam capere, aut testis adhiberi potest, &c. Quoniam aut invisi erant, qui intestabilas esse jubebantur, ideo factum est, ut pro execrando, & abominando ac detestabili verbum hoc acciplatur, ut aoud *Horat.* in sermonibus. *Sacer, intestabilis esto.* Tacit. *lib.* 15. Incusat ultro intestabilem & consceleratum. Plin. *lib.* 30. *c.* 11. *de Mag a.* Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam utilitatis umbras Gell. *lib. 7. cap.* 18. Eos tamen qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles invisosque fuisse, ut tædium vitæ ceperint, Connanus *lib.* 9. *c.* 3. *n.* 2. Briss.

INTESTATO, adverbium, sine testamento *Scævola.* Luc. Titius intestato moriturus. Sic *Paulus.* Ut legata, quæ ei dederat, intestato moriturus restitueret. *Spieg.*

INTESTATUS ut quis dici possit, necesse est, ut reliquerit hæreditatem, & ut de hæreditate testari potuerit jure. Si enim jure testari non potuit, hæreditatem tamen relinquat, is quidem est intestatus, sed minus proprie, ut intelligitur ex *l. 1. ff. de suis & legit.* quia intestatum esse est privatio, quæ præsupponit habitum, nimirum testari potuisse. Impuberes igitur, furiosi & ejusmodi personæ aliæ, quas recenset Justin. *inst. quibus non est permiss. facere testament.* proprie loquendo intestati non decedunt: Sed tamen hos quoque pro intestatis, accipere debemus, ait *Ulpian.* idque propter effectum, cum non minus hæreditas ipsorum accipiatur, atque eorum qui proprie testati decessisse dicuntur. Proprie autem intestatus is dicitur vel qui cum posset jure testari, tamen testatus non est, forte quia noluit, aut quia impeditus, puta morte, non potuit, quid si codicillos fecerit, an dicendum est illum decessisse testatum? non ita: quia testatum aut intestatum esse adjunctum est hæreditatis, hæreditas codicillis autem non datur *§. codicillis. Instit. de codicill.* & faciendo codicillos creditur quis sponte sua relinquere hæreditatem legitimam successuris ab intestato, ut ait *Paulus* Jurisconf. in *l. confirmatur* 8. *ff. de jur. codicill.* vel qui testamentum quidem fecit, sed non jure, puta, si septem testes non adhibuerit: si filium, quem in potestate habet, præterierit, & in summa si quas alias solennitates in testamentis conficiendis à jure requisitas, non observaverit *l. si unus. C. de testam.* vel qui testamentum quidem jure fecit, sed quod ex postfacto infirmetur, quod fit, si rumpatur vel irritum fiat, ut exposuit Justinia. *Instit. quib. mod. testam. infirm.* Irritum fit testamentum capitis deminutione, & si hæreditas ex testamento adita non sit, quorum alterutrum si fiat, testator intestatus reddatur jure civili. Dico, jure civili, quia fieri potest ut aliquis jure civili sit intestatus: qui tamen jure Prætorio sit testatus. Interpp. *ad princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.* sicuti, gloss. *in verb. extitit.* addunt etiam eum, cujus testamentum per inofficiosi querelam, vel per bonorum possessionem contra tabulas, eversum est intestatum decessisse. Non placet: de eo enim nihil omnino Justinian. in *dict. princ. Instit. de hæred. quæ ab intest. defer.* qui tamen omnes casus, quibus quis decedat intestatus, exprimère voluisse videtur. Sed nec ratio juris hoc patiebatur, ut id exprimeretur: querela enim inofficiosi testamenti non datur, nisi hæreditas fuerit adita. *l. Papinia.* 8. §. *si contra. ff. de inoffic. testament.* ut autem hæreditas adiri potuerit, necesse est, ut testamentum eo tempore, quo testator moriebatur, valuerit. At cujus testamentum ipso mortuo valuit, is non potest dici decessisse intestatus. Testatus igitur decesserat, & testatus mansisset, nisi post hæreditatem demum aditam per inofficiosi querelam intestatus factus fuisset. Bonorum autem possessio dependet ex jurisdictione Prætoris, qui à jure civili constituta, qualis est hæreditas testamentaria jure civili delata, evertere non potest: at testamento non everso, is qui testamentum fecit, manet testatus: vide Vultejum *in comment. ad d. princ. n.* 7. 8. 9. *Instit. de hæred. quæ ab intestat. defer.* Rumpitur testamentum agnatione, vel mutatione testamenti prius conditi. *Vult.* ibidem, quem consule.

Sunt porro, qui differentiam faciunt inter intestatus, & sine testamento, & inter hos Imol. *in l. Centuris ff. de vulg. & pup.* & Raph. Fulg. *in l. generaliter in princ. col.* 1. versic. nota primo, quod non est, *Cod. de instiRur. & substit.* & Rom. *in l. in testamentis. l. 1. col. 3. versic. advertendum tamen C. de testam. milit.* Sed contra hos ex text. in ea ipsa *l. generaliter*, *& ibi gl. in verbo, sine testamento*: quæ est 1. Quin etiam qui testamentum facere non potuere, pro intestatis accipiuntur. *d. l. 1. de suis & legit.* Intestatus quoque, quantum ad tutelam attinet, decessisse dicitur, qui testamento liberis suis tutores non dedit. *l. 6. ff. de legit. tutoribus.* Briss.

INTESTATUS in doctrina tutelarum is decessisse dicitur, non tantum qui testamentum omnino non fecit, sed etiam qui testamentum fecit, sed in eo liberis tutores non dedit, Vult. *ad §. primum. n. 1. Instit. de legit. agnat. tutel.*

INTESTATUS quatuor modis dicitur. Primo, qui omnino testamentum non fecit; secundo, qui non jure fecit; tertio cum id quod fecerat, ruptum irritumve factum est, quarto, si ex eo testamento nemo hæres extitit. ut in *Instit. de hæred. ab intestato. in princip. l. testatus. ff. de verb. sign. l. 1. ff. de suis & legit. hæred.* Joh. Bellon. *Etymol.*

INTESTATUS is quoque dicitur, cujus verbis non adhibetur fides, quive testis esse non potest: *Pompon.* Pictoribus: Ipsius cum uno servo senex intestato proficiscitur. *Nævius.* Est & Intestatus, testato non conventus, cui opponitur Antestatus. *Plautus* in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi.

Alia aliter exponunt, sed perperam. *Prat.*

INTESTATUM oppono antestato, ut *Plautus*; quod antestati definitionem meam plane confirmat. Antestatum enim dicimus eum qui testato convenitur, qua ratione & patet fiduciarius an-

antestatus dictus est olim, auctore *Gajo* in Institutionibus: superstites autem sive testes non dicuntur antestati, & antestatorum non attrectatur auris, sed testium. *Cujac.* observ. lib. 7. cap. 16.

Ab INTESTATO dari dicimus, si testamento clausula codicillaris sit injecta, vide *l. 11. C. de testam. manumis. l. 41. §. 3 ff. de vulg.* Papon. 20. *Arrest. 3. num. 5.* Goth. ad *l. 29. C. de fideicommiss.*

INTESTINUM, pro maximo, & periculosissimo, & pro occulto accipitur. Sic intestinum vulnus, intestina prælia, apud Imper. *Cod. de leg. t. bæ e. l. leg 12. Tabul. l. 2. in princ. de Ver. Jur. enucl.* Spieg.

INTEXERE purpuram vestimento *l. 7. ff. ad exhibend.*

INTIMA, pro arcanis apud Ulpian. in *l. 3. de recept. qui a bitr. recep.* Finge enim, inquit, post causam jam semel atque iterum tractatam, post nudata utriusque intima & secreta negotii aperta &c.

INTIMARE, denuntiare, in *l. 2. C. de judic.* Infulanus observavit, hoc verbo usum esse *Plinium*, ante *Apulejum* & *Gellium*, vi de Clem. causam de elect. *Prat.*

INTIMARE actis, id est insinuare in *l. 25. C. de donat. inter vir. & ux.* Intimatæ donationes, i. insinuatæ, in *l. 19. in pr. C. de sacro. ecc es.* Et intimatio. i. insinuatio, *l. 23 C. de testam.*

INTOLERABILIA servitia, in *§. sed & major. Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur.* Spieg. Prat.

INTRA, Apud veteres tres erant propositiunculæ diverso sensu, Ins, Uls, Cis: quæ quoniam obscuro sonitu promebantur, euphoniæ causa additionem eandem receperunt, dictique intra, ultra, citra, cœptum est, sicque intra id, quod significat quod inunde recte dicemus, Brigantium intra Alpes est, in Alpibus ipsis sicut Segusium citra Alpes. Vocentii ultra. Sic & qui dicit se intra calendas facturum, in ipsis calendis dicere videtur. Ex *Alciato*, *Spiegelius*. De hac dictione INTRA, vide etiam *l. ex facto §. si in quaro de vulgari & pupill. subst. & l. si stipulatus fuero de..m. ff. de verb. oblig.*

INTRA sine casu, contrarium est, Extrinsecus.

INTRA diem mortis ut aliquid fiat, si quis dixerit, ipse quoque dies, inquit *Ulp.* quo quis mortuus fuerit, numeratur. *Spieg.*

INTRA fidem, significat credibile esse.

INTRA, inclusionis nota *l. si quis sic. ff. de verb. sign.* Unde tamen pro re proposita accipitur. Quandoque significat *citra* l. fin. ubi Accurs. *C. de postu. hæred.* Aliquando *per*, ut in legibus Longobard. *l. si quis caballum. de furt.* Quandoque sonat *juxta*, l. uxorem. §. legaverat, ff. de legat. 3. *Prat.*

INTRA excludere videtur in casu *l. qui Romæ §. Callimachus ff. de verb. oblig.* Quandoque accipitur pro *coram* §. ex his. *I. au bent. d. hæreditate ab intestato venien.* Prat.

INTRA Kalendis facere quid jussus, an etiam Kalendis ipsis recte faciat, dubitat Gell. *lib. 12. cap. 13.* Sed hoc duobus Jurisconsultorum locis apertissime determinatur. Unus est in *l. 133. ff. de verb. signif. alter in l. 1. §. si inter a. ff. de succ ff. edict.* cujus verba subjeci. Quod dicimus intra dies centum bonorum possessionem peti posse, ita intelligendum est, ut & ipso die centesimo peti possit, quemadmodum intra Kalendas etiam ipsæ Kalendæ sunt. *Briss. Prat.*

INTRA modicum tempus, i. e. Jurisconsult. exponente, dum hospitium quis condicit, sarcinulas componit, quærit advocatum. *l. ab hostibus, §. sed quod in fin. ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

INTRA quam modicum, pro eo quod eo, minus quam modicum.

INTRA parietes agere, vel experiri, id est, inter amicos disceptandam rem permittere citra judicium & extra cancellos forenses sicut prudentes viri, ut vere dicit *Oudenaorp.* solent optare: contra stolidi ad judiciariam properant molestiam. *Spieg.*

INTRA quatuor annos, &, A quatuor annis hoc differunt: quod intra quatuor annos, idem est quod triennio nondum finito, A quatuor annis, i.e. jam elapso tempore quadriennii. *Spieg.*

INTRA verba, id est, non ultra verba.

* INTRADA Jus (*der Einritt*) est jus superioritati adnexum, cujus vigore subditi Dominum territorialem cum apparatu quodam festivo, in armis constituti devote ac solenniter excipere, atque oblatis portarum clavibus obviam procedere tenentur.

Principis intrada solennis signum & tessera superioritatis censetur quamvis per se & absolute eam non importet, nisi adjunctam habeat homagii præstationem.

Competit Principibus tam Ecclesiasticis, quam secularibus superioritatem ac Regalia in territorio vel Civitate habentibus, non vero protectoribus, vi Advocatiæ, sed ex consuetudine & pacto.

In ingressu Principis plerumque claves offeruntur adclamationes fiunt, & Xenia præsentantur, &c.

Effectus & consequens solennis introitus est adquisitio possessionis territorialis vel Civitatis, jus residentiæ, homagii exactio, privilegiorum confirmatio &c.

(Vid Knichen. *Encycloped. cap. 15.* Wehner Besold. & Speidel. V. *Einritt.* Ahasv. Frasenius *in Discursu de jure introitus*)

INTRIBUERE pro contribuere in *l. 9. §. ult. ff. de trobat.* Trajan. Plinio: Ne quid ideo, inquit, intribuant. *Briss. Prat.*

INTRIBUTIO, collatio, contributio, *l. 6. §. ff. de mun. & hon.* & Ulp. in *l. ager. §. stipendium, de verb. sign.* Tributum sane appellatur ab intributione, & in *l. 4. de veter.* Nam nec ab intributionibus quæ in possessionibus fiunt, veteranos esse excusatos, palam est: vide & *l. 2. §. ult. ff. ad municip.* Briss. & Prat.

INTRICARE peculium dicitur servus, qui in ære alieno est, & res quasdam pignori opposuit. Ulp. *l. 1. ff. de serv. corrup.* Is quoque deteriorem fecit, qui persuadet, ut peculium intricaret. Idem *l. 21. ff. de pecul.* Sed & si eum intricare peculium in necem creditorum passus est, &c. Intricationem hanc *Cicero* pro *Sexto* implicationem appellat. Magna, inquit, multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, &c. aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malunt, quam suo deflagrare. *Hot.* Marcellus TRICAS impedimenta & implicationes interpretatur: unde dictum putat extricare & intricare. *Lucilius* apud eundem *Tricones* appellat, qui nugis homines remorentur. Et tricinus quæstus pro tardo seu fisco. Vide *Erasm.* explicantem adagium Tricæ apinæ, & infra *Peculium intricare.* Spieg.

Intrinsecus, quod barbari ab *intra* dicunt: qui contrarium est, extrinsecus. vide *l. denique.* §. *fin. de pecul. legat.* Spieg.

Introducere, ponere, instituere, constituere: quod & in medium afferre, aliquando significat, teste *Bud.*

Introducere, alias est intromittere. *Briss.*

Introire, id est, intrare, ingredi.

Introitus militiæ, apud Scævolam. *in l. pen. de legat. tertio.*

Intrusi dicuntur, qui non per electionem canonicam, sed per violentiam occupant honores, officia, vel Ecclesiastica beneficia. *Prat.*

Intrusus est, qui obtinuit dignitatem à non habente potestatem conferendi. *c. cum venissent de in integr. rest.* Prat.

Intueri pro attendere, Paul. in *l. promittendo, in princip. ff. de jur. dot.* Magis enim, inquit, res quam verba intuenda sunt.

Intuitu, id est, contemplatione, ratione, gratia. *Briss.*

Invadiare pecuniam, est vel ex commisso, vel ex condemnatione debere, *lib. Feud.* 2. *tit.* 27. §. 4. Quicunque judici suo pro excessu viginti libras invadiaverit, prædium suum pro pignore illi tradat: & intra 14. septimanas invadiatam pecuniam persolvat. Sumitur etiam pro oppignerare. *Sigeb.* in Chro. ann. 110. *Wilhelmus* Comes Pictaviensis invadiavit eandem civitatem *Raymundo* Comiti, propter pecuniam, quam idem *Wilhelmus* in expeditione exponit. *Hinc*

Invadiare hominem, pro obsidem dare. In Lombard. *lib.* 1. *tit.* 15. *l. si quis liber.* Semetipsum invadiare studeat, usque dum plenam compositionem adimpleat. *Prat.*

Invaletudinis nomen nec Cicero abhorruit. *Insulanus* citat verba ex *Epist. ad Attic. lib.* 7.

Invaliditas inter remedia juris numeratur, quæ adversus iniquitatem judicum introducta sunt, de quo late Bart. *in l. si expressim. ff. de appell. & in l. cum quærebatur ff. de re judic. l.* 1. *C. quand. provoc. non est necess.* Spieg. Prat.

Invecta, illata à Jurisconsultis appellantur, quæ ab inquilinis in ædes conductas inducuntur importanturque. *l.* 4. *ff. de pact. l.* 11. *§. solutam. ff. de pignor. act. l.* 2. *& l.* 3. *& l.* 4. *& l.* 7. *in fi. ff. in quib. caus. pign. l.* 32. *ff. de pign. l. pen. quib. mod. pign. l.* 3. *ff. de migran. l.* 14. *§.* 1. *de relig.* Briss.

Invendita prædia, *l. ult. §. ult. ff. de rescind. vend.*

Invenire Sypontinus opinatur, esse artis & industriæ, reperire autem casus & fortunæ. Sicque interpretatur illud *Ovid.* Metamorph. 1.

Tu non inventa, reperta es

Quam tamen opinione falli, vel ex illo ipso *Ovidii* loco planum est: ubi, cum Inachus filiam à Jove raptam, diu multumque à se quæsitam, invenisset, quidem, sed mutatam in vaccam & ea specie atque forma, ut filia inventa carendum illi esset, sic erumpit.

— Tune es quæsita per omnes
Nata mihi terras? Tu non inventa reperta es.
Luctus eras levior. —

Ut sit reperire amissam rem quoquo modo recuperare. Dicitur enim *Festo* repertum quasi reparatum: & reparatum: Invenire autem est in rem venire, ejusque quasi possessionem adipisci. Itaque Inachus repererat filiam, sed non invenerat, quia non poterat frui reperta. Cic. 2. *Academic.* Nemo invenit falsa, nec ea, quæ incerta permanent, inventa esse possunt: sed ea, quæ quasi involuta fuerunt, cum aperta sunt, tum inventa dicuntur. Hinc Latinis invenire plerumque significat idem quod nancisci. Cic. *de finib.* Propter hæsitantiam linguæ stuporemque cordis cognomen ex contumelia invenit. Et in Epist. Scis, meam fortunam nescio quomodo facile obtrectatores invenire. Eadem significatione dicitur Græcè *εὑρίσκειν*, ut multis exemplis docet *Bud.* in suis comment. D. Lucas: *Εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ* Invenisti gratiam apud Deum, id est, adepta es. Et Demosth. *πρὸς Λεπτίνην δωρεὰς* [illegible] vocat [illegible], *καὶ λαβόντας* [illegible], quibus pro beneficiis in Remp. collatis munerum vocatio data est. Et contr. Democratem, eos appellat simpliciter *δωρεὰς*, [illegible]. Ubi *Ulpianus* interpres [illegible]. Invenire est præmium ab aliquo accipere, pro beneficiis in eum collatis, quasi quod des perdas, nisi tibi ejus aliqua referatur gratia, quæ cum rependitur, tum invenire dicaris, quod donaveras, &c. Connan. *lib.* 3. *c.* 3. *n.* 4.

Inventarium est legitima bonorum in hæreditate repertorum annotatio & in scripturam redactio. Hoc inchoari debet intra triginta dies ab adita hæreditate citatis ad hoc iis, quorum interest, ut ei intersint adhibito Notario & testibus ac intra dies 60 aut si bona in eodem loco sita non sint, intra annum absolvi, & subscriptione confirmari, quemadmodum illa plenius describuntur in *l. fi. C. de jur. deliber. Novell.* 1. *c.* 2. Vult. *in comment. ad §. extraneis autem.* 2. *n.* 6. *Instit. de hæredit. qualit. & differentia.*

Inventarii beneficium hæredibus à Justiniano datum est in locum spatii ad deliberandum petendi, *l. ult. C. de jur. deliber.* Est autem hujusmodi: ut hæres institutus intra 90. dies, quibus se institutum scierit, si res propinquæ sint, vel intra annum, si longè absint, inventarium omnium hæreditariarum rerum, tabellariis testibusque præsentibus conficiat; ipse manu sua id subscribat; vel à certo tabellario adhibitis testibus subscribendum curet, atque hoc modo pro earum rerum ratione, tantum creditoribus teneatur; quartamque Falcidiam retinere possit. *Hot.* adde *Cujac. in παρατιτλ. de divers. temp. præscript. & term. cap.* 15. qui dicit, inventarii tempus esse trium mensium. Ut ibi per eum in supra allegat. loco.

Inventarium instrumentorum debitoris faciunt creditores in possessionem missi *l. cum plures.* 15 *ff. de reb. auct. jud. possid.* Ne corrumpantur, inquit, rationes, uni hoc negotium à creditoribus dandum est, quem major pars creditorum elegerit: ut instrumentorum *ἀπογραφὴν* faciat. *Prat.*

Inventarium rerum pupilli, quod tutor: rerum adulti, quod curator facit: ut administrationis ratio constet. *l. tutor qui repertorium ff. de adm. tut. l. tutores. C. eo.* Prat.

Inventarium confiscationis, quod in bonis proscriptorum fieri solet, ut fisco sua ratio constet. *l. si quis postulat, l. si quis intra. C. de bon. vacan.* Prat.

Inventarium rerum quarum in possessionem venter missus est, quod à ventris curatore fieri solet, *l.* 1. *§. penult. ff. de vent. in poss. mitt. l.* 1. *de cur. bon. dand.* Prat.

Inventarium pro repertorio & descriptione bonorum. *l.* 7. *ff. de admin. tut.* ubi de pœna ejus, qui inventarium non fecit agitur. Sic *l.* 1. *§. officio, ff. de tut. & rat. dist.*

dist. Alias synopsis vocatur. *l. magis puto, §. in primis, ff. de reb. eor.* alias etiam *ἀναγραφή*. Prat.

Inventarium, ut definitur pro glo. in *§. si vero abjunx. in auth. de hæred. & Falcid. collat.* 1. est sola scriptura, in qua res inventæ in hæreditate conscribuntur. hoc idem appellatur repertorium. l. tutor, qui repertorium. *ff. de adm. tut.* Joan. Beilon. *Etym.*

Inventa sunt reddenda, alioqui rapina est. Quæ invenisti, inquit D. August. reddenda sunt; quod si non feceris, ea rapuisti: cum feceris, quantum potueris, ut si plus invenisses, plus rapuisses, *c. si quid invenisti.* 14. *q.* 1.

Inventio thesauri ea est accipienda, quæ fortuito contingat, non data opera, de quo tractatur in *l. 3. §. ult. ff. de jur. fisc. l. 1. C. de thesaur. libro* 10. Spieg. Prat.

Inventio est occupatio rerum aliarum quam animatarum. Hac res fiunt occupantis, quæ vel aliquando alicujus fuerunt, ejus autem esse desierunt: ita ut cum occupantur, nullius sint, vel nullius unquam fuerunt, alicujus tamen esse possunt. Vult. *ad §. fera* 10. *n.* 5. *& ad §.* 12. *n.* 1. *Instit. de rer. divis.*

Inventor idem quod auctor, hoc est, qui primus aliquid, & præcipuus instituit, &c.

Inverecunde postulare, *l. 1. ff. de postul.*

Inverecundum desiderium. vide Paul. in *l. si & rem ff. de pet. hæred.* Spieg.

Investigare rationem non solum dicimus: verum etiam investigare eum, qui sese celare tentaverit, *l. non distinguemus, §. si a.b.ter, ff. de recept.* Spieg. Prat.

Investimentum principalis domini in feudo requiritur. Plerumque pro investimento traditur scipio aut fustis, quo genere & traditio olim ex causa emptionis fiebat, ut est in antiquo contractu emptionis: Tu Pascuu fuiste illum investito. Tu Segniti illum manu capito. *Helmoldus* in historia Sclavorum, ut dominus meus accipiat virgulam, & det in manum vestram, pro signo investituræ. *Cujac.* observat. lib. 8. c. 14.

Investita res dicitur, de qua investitura facta est sive infeudationis titulo sive alio quovis. *libr. Feudorum* 2. *tit.* 8. *& tit.* 35. Sic investitus dicitur, cui quid solenniter traditum, & quasi mancipatum est, quamvis id feudum non sit. Sic revestitus. cui res aliqua reddita cujuscunque generis illa sit. *Prat.*

Investitura ceremonialis (quam vulgo abusivam vocant qua dominus uti solet in concessione feudi, significat totam hominis conditionem, transformeri in fidem, & obsequium erga dominum. Siquidem investire, è Vedio est, eleganti tropo seu figura denotans maximi fœderis ultro citroque contrahi negotium, in quo non sufficiat vulgare hominis officium exhibere, sed exigatur optima & animi & corporis virtus. Quemadmodum fere vestis habitu discernere solemus, qualis quisque sit, eximiæne dignitatis, an plebejus. Quamobrem & Christus Servator noster, Amice, inquit, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? hoc est animum vera fide adornatum. *Oldendorp.*

Investitura, seu forme concedendi feudi est duplex: Impropria vel ceremonialis; & propria seu naturalis. *Oldendorp.*

Investitura impropria, ad præparationem solet his verbis fieri interveniente aliquo externæ cæremoniæ argumento: Investio te hoc annulo, ense vel hasta, aut alia re pro consuetudine loci porrecta. Idque præsentibus saltem duobus curialibus, quos *Pares curiæ* vocant. Aut si pares non habeat coram duobus bonis viris, ut breve testatum scribatur. *c.* 1. *in princ. quæ sit invest.* Principibus conceduntur regalia beneficia, vel renovatur investitura per Imperatorem porrecto vexillo. Unde dicuntur *Fahnenlehen*, antiquo Saxonum vocabulo. Neque vero in re tanti momenti otiosæ sunt hujusmodi externæ cæremoniæ, quarum fit mentio in *c. ex tra. de his, quæ fiunt a major. part. capit.* Et in cap. *ex literis. de consuetud.* Hac autem Cæremoniali investitura non traditur vera beneficii possessio sicut nec per præparatoria cujuslibet rei fit res ipsa, sed præparatur. Veruntamen hunc habet effectum: ne dominus pœnitentia forties ductus possit mutare voluntatem: sed omnibus modis teneatur possessionem rei corporalem & vacuam tradere: non audiendus etiamsi velit solvere beneficiario id, quod ejus interest, *cap. 1. §. si facta. si de feud. defunct. contro. sit inter do. & agnat. vasal.* Si quidem impropria investitura, aliquo modo, instar bonorum possessionis per judicem decretæ (si perpendas) obtinet, quæ & ipsa non dat possessionem corporalem. *Oldendorp. Prat.*

Investitura, quidam volunt, à vestimento & vestitura dicitur, vel investimento. qua dictione usus est *Livius* lib. 4. Legem promulgat, inquit, ne cui album instrumentum addere petitionis liceret causa. Alii barbaricum nomen esse volunt, tum barbaricam quoque notationem habere. Itaque in legibus barbaricis vestitura & vestitu sæpe legitur, pro possessione & possessus. Dicitur autem investitura proprie, inquit Feudista *lib.* 2. *tit.* 2. (possessio abusiva autem modo dicitur, quando hasta vel aliud corporeum traditur à domino: i. e. cessio feudi, quæ fit à domino porrecta hasta, aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ. vel aliis testibus. *Prat.*

Investitura vera est, cum traditur possessio rei beneficiariæ, idque multis modis. I. Si præcedens cæremonialis investitura fiat in ipso feudo, vel oculis subjecto. *argu. l. clavibus ff. de contrahen. empt. & l. quod meo. §. si per venditorem. ff. de acquiren. possess.* II. Si dominus proprie investiendo, utatur verbo tradendi, potest Vasallus proprie autoritate ingredi possessionem vacuam, ut tradit Alvarottus *in cap.* 1. *quid sit investit. arg. l. prædia. ff. de acquir. poss.* III. Si dominus coram paribus curiæ aut aliis honestis viris juberet beneficiarium ingredi possessionem feudi: alioquin non solennis jussus nihil efficeret. Sic concilia bis *c.* 1. *in prin. de consuetud. recti. feud. & c.* 1. *quib. mod. feud. constit.* Accedit *c.* 1. §. 1. *de natur. feud. c.* 1. §. *fin. quid sit investit.* IV. Si beneficiarius per dominum ipsum, aut jussu ejus per alium introducatur in possessionem feudi. *Oldendorp. & Prat.*

Inveterare, e. ad vetustatem servare. inquit. *Bud. Prat.*

Inveteratum malum, pro antiquo.

Inveteratum, & recens, contraria.

Inveterata consuetudo cur pro lege merito custodiatur, *Julianus* eleganter declarat. *l. de quib. causis. ff. de legib.*

INVETERAVIT opinio, consuetudo; pro inolevit, invaluit.

INVICEM cavere, i. e. inter se cavere, ut loquitur. *l. 73. ff. ad l. Fal.*

INVICEM se impedire, apud Julian. *l. quoties ff. de usufruct.*

INVICEM periculum sustinere, i. e. *inter se. l. 2. C. de dividend. tutel.*

INVICTUS pro valde victo in *l. pen. ff. de leg. Fab.* Briss. in Parergis.

INVIOLABILITER, apud Haloan. *in §. 1 silentio, l. penult. de legat. 2.* quem verut Latine. Quære, *Non autem volo.*

IN VIRILES, id est pro numero personarum, *l. virilis. ff. de leg. præst.* Alberic.

INVITARE. provocare ad bonorum possessionem apud Ulp. *in l. 1. un le cognati.* Prat.

INVITATORES erant in officio sacri palatii, qui eos, qui vocari jubebantur, vocabant, *l. fi. C. de divers. offic. lib. 12.* Prat.

INVITUS, qui per vim aliquid facit, non libenter, tergiversans, contra voluntatem, repugnans, coactus. Vide *l. filiusfam. ff. de Procur. l. invitus*, ubi *Bart.* C. eod.

INVITUS, non tantum qui contradicit, sed & qui consensisse non probatur, *l. 8. ff. de Procur.* Invitus & qui ignorat, *l. 40. ff. de rit. nupt.* Invitus *l. 6. §. si passus, ff. mandat*, qui vetat & prohibet, *Prat. ex Briss.*

INVITUM duobus modis accipimus, eum qui omnino non vult, & cum, qui coactus vult. *l. si metus. ff. de acqu. hæred.* adeo ut diversa ratione dici possit quis, idem voluisse & noluisse. In edicto de furtis & vi bonorum raptorum, invitus est is, qui omnino non vult. In edicto vero quod metûs causa, is qui coactus vult; neque enim vis hic pro rapina accipitur, ait Ulp. *in l. 1. ff. quod metus causa.* Cujac. *in rubr. tit. ff. quod met. caus. gestum erit.* Hinc invita uxor, in *l. dotalem. ff. so. matr.* teste Seneca in *lib. 6. de benef. c. 7.* dicitur non quæ non consentit, sed quæ contradicit. Cujac. *observ. lib. 2. c. 34.*

INVITUM in servitutibus accipere debemus non solum eum, qui contradicit, sed & eum qui non consentit, *l. 5. ff. de serv. præd. urb.* Ideo Pomp. *lib. 10.* & infantem & furiosum invitos recte dici ait, non enim ad factum, sed ad jus servitutis hæc verba referuntur, quod id quod factum est, non contradicit, nisi qui id expresse facit, non autem is qui nihil dicit, & qui neque ait, neque negat; aliud est enim non consentire: aliud contradicere. At si jus servitutum spectes, habetur non consentiens pro invito & contradicente, quia servitus imponi non potest sine consensu. Nam servitus, aut servitutis libertas prædio ipsi hæret, ut neutrum tolli possit, si non adsit manifesta dominorum voluntas, &c. Conna. *lib. 4. c. 9. n. 14.* &c.

INVITUS nemo in communione persistere cogitur, *l. fi. C. de act.*

INVITUS solutionis, vide *l. 2. ff. depos.*

INVITUM crimen, de quo non est sumptum supplicium, *l. quod evitandi. C. de condict. ob turp. can. l. 1. C. de his quib. ut indign.* Spieg.

INUMBRATA quies falsa, opinata tantum falso credita, Celsus *l. 18. §. 1. ff. de acq. poss.* Si furioso quem sanæ mentis esse existimas, eo quod forte in conspectu inumbratæ quietis fuit constitutus, rem tradideris, i. quia tum erat eo statu & figura, ut mente constare videretur. *Prat. ex Hot.*

INUNDARE flumen aliquam terram dicitur, cum abundans, seu incremento suo, eam aqua operit, *l. 1. §. si fossa, ff. de fluminibus.*

INUNDARI dicitur prædium, cum uno eodemque impetu aqua cooperitur, *lib. 7. §. quod l. 30. § alluvio. ff. de acq. rer dom.* Prat.

INUNDARE, proprie fluminum est, quæ dum undis suis latius emittunt, omnia devastant, ut, inundatus ager. *l. fin. de rer. divis. ib. alia sane causa est.* Spieg.

INUNDANS aqua, Jurisconsult. *l. si quando, §. secundum. ff. si servit. vendic.* Quoniam inquit, damna inundantis aquæ latenter evenire solent: & malle debemus inundationem averti, quam postmodum de damni æstimatione litigare. *Spieg.*

INUNDATIO fundi speciem non commutat. ibid. ea tamen possessio amittitur. Nam ut *Paulus* ait ad *fi. l. cum heres. de bon. aut. jud. possid.* Si propter naturam rei, veluti si prædium inundatum sit, aut propter latronum potentiam, non potest possideri, recte dicitur, non esse quod possideatur. *Spieg.*

IN UNIVERSUM pro eo, quod est generaliter. *Spieg.*

INVOCARE audientiam, vide *l. unic. C. ne liceat in una eademque caus.*

INVOCATIO brachii secularis dicitur, cum Judex Ecclesiasticus invocat gladium civilis magistratus, ut sententiam ejus exequatur, *l. Episcopale. C. de Episc. audien. c. 1. de offic. ordin.* Vide Bart. *in l. un. c. ff. si quis jus dicenti non obtemp.* Spieg. Prat.

INVOLARE, arripere, & secum auferre. *l. 6. ff. de inc. ruin. & naufr.* & vide *C. de his qui pueros involaut.* Prat.

INVOLUNTARIUM est, quod per vim, vel per ignorantiam fit, Quod ergo, neque vi, neque ignoranter fit, voluntarium necessario dicitur *Salomon.* de voluntario & involuntario.

INURERE, etiam est ita inprimere, ut deleri nequeat; ut stigma in armo equi inustum, aut in femore. Itaque Inustum, quod ignito ferro impressum est, ut stigma fronti. *Spieg.*

INURI probrosis notis. vide *l. 2. C. de secund. nupt.* Et inuri perennibus notis in *l. 15. C. de appell.*

INUSITATO recedere vestigio, *l. 2. in pr. C. de const. pec.*

INUTILIS contractus à simulato differt: In illo enim non deficit consensus; in hoc deficit: vide Gothofr. ad *l. 55 ff. de contr. empt.*

INUTILE non accrescit utili Vult. in *comment. Instit. l. 3. tit. de inutil. stip.* §. 3. *n.* 8.

INUTILE, pro perniciosum, & ab utilitate communi alienum Ulp. *l. 1. § 3. ff. depos.* Est enim Inutile in causis hujusmodi fidem frangere, Loquitur de iis quæ incendii & ruinæ causa deponuntur; Paulus *l. 12. §. 1 ff. de adm. tut.* nam & Inutile est pupillis, si administratio eorum non servatur: nomine scil. emolumenti. *Hotom.* Vide *Duaren.* lib. *disput. anniverf.* 1. c. 11. Sic leges inutiles dicuntur Ciceroni, non quæ non prosunt, & nullius sunt usus sed quæ nocent patriæ: Cicer. in parti. orator. Quærenda etiam ratio, si qua poterit inveniri. quare non sit exceptum: aut iniqua lex aut inutilis fit ura dicitur. Et *lib. 2. offic.* Publ Sulpitii eloquentiam accusatio illustravit, cum seditiosum & inutilem civem C. Norbanum in judicium vocavit. Inutilem pro pernicioso dixit Conn in. *lib. 7. c. 4. n. 15.* &c. Inutiles nuptiæ. vide *Incestæ nuptiæ.*

IO.

JOANNES *Andreas*, Jureconsultus nobilis, Bononiæ

niæ natus; ibidem Jus Civile publice docuit, glossasque ad Juris Pontificii libros, multosque, præterea de jure commentarios conscripsit, tandem peste oppressus anno vita excessit. *Prat.* ex *Hot.*

JOANNES *Blenascus*, Jurisc. nobilis, Burgundus, Bononiæ circiter annum 250. jus civile professus est, scripsitque de actionibus & alia nonnulla, quæ ad Jus civile omnia pertinent. *Prat.* ex *Hotom.*

JOANNES *Imolensis*, Jurisconsultus nobilis Patavii jura publice interpretatus est: compluribusque de ea disciplina editis commentariis, anno 1415. vita est functus. *Prat. Hot.*

JOANNES *Odofred.* Jurisc. nobilis, *Azonis & Accursii* Præceptor circiter ann. 1109. in Italia docuit, Summamque Pandect. scripsit. Ejus persæpe *Accurs.* in gloss. mentionem facit. *Prat.* ex *Hot.*

JOCA, seriaque conferre dicimur, quoties omnia nostra cum aliquo communicamus.

JOCOSUS, Latinum est. Horat. *Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi, Jocundus non item.*

JOCUM vocamus, quod est contrarium serio. Hinc joci gratia facta obligatio non valet. *l. obligationum substantia. ff. de act. & obligat.* Differt autem jocus à ludo, quod ludus factis, jocus præcipue verbis fieri dicatur. *Spieg. Prat.*

JOCULATOR. vox non admodum proba, ut volunt, locum apud Canonistas sortitum est. c. cum decorem. *ext. de vit. & ho est. cler. & so tit. c1. lib.* 6. Cicero tamen alicubi Joculatoriam disputationem dixit, pro nec seria. *Spieg.*

JOTA, & Apex quid sit, in Ann. Novi Testam. *Erasmus* indicavit; super quibus, ut & Theologi nonnulli, lapsus est Archid. *Spieg.*

I P.

Ἱππαγωγεῖον, vide infr. Nuncupare.

Ἵππαρχοι, magister equitum, & ἱππαρχία, magisterium equitum. Quidam pro ala 62. equitum accipiunt.

IPSA re, in *l. fi. ff. de edend. Instit. quib. ex caus. major. §. in fraud.*

IPSE dixit, usurpavi solitum quoties sententiæ rationem ignoramus, vel defensionem à nobis ad ipsum autorem rejicimus. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. *Spieg.*

IPSI curandum, apte tum convenire videtur, cum conjecturas sequi fas est, ubi nihil adfertur, quod sequaris.

IPSI, pro integri antiqua consuetudine Paul. *l. 66. ff. de verb. oblig.* Sed si ipsorum viginti annor. rit. non impeditur manumissio. Cicero ad Attic. *lib. 3. Epist.* 21. Triginta dies erant ipsi, cum has dabam literas, per quo nullas à vobis acceperam. *Hot. Prat.*

IPSIS rerum experimentis cognoscere, vide *l. 2. C. ut in poss. ff. legator.* Ex ipsis rerum documentis invenire, in *l. & ab antiquis 31. C. de testam.*

IPSIS placet. His verbis proverbialiter significamus, causam nihil ad nos pertinere. Cætera *Erasmus* in Chiliadibus. *Spieg.*

IPSO die & sumere lugubria & deponere, apud Ulp. in *l. gene o de his qui not. infa.* Spieg.

IPSO facto, id est, absque sententia *l. ult. C locat.* Vide Bart. *in l. 1. ff. de his qui not. infa.* Prat.

IPSO jure consistere dicitur id, quod ex sola legum potestate & autoritate sine magistratus opera consistit. *Prat.*

IPSO jure aliquid fieri, vel ope exceptionis, nihil interest, *l. nihil interest. de regul. jur.* nempe quo ad effectum, consequendamque ipsam rem. Sed quo ad alia multum per omnem modum interest inter hæc duo. Vide post Bart. *in l. si mater, C. de suis & legit. hæred.* Zas. *in §. bonæ fidei de act. &* Ferr. *d. l. nihil interest*, interpretantem Bellonium *cap. 10. lib. 1. supputat.* Verba, ipso jure intelliguntur, ait, sæpe, id est, sine facto hominis *Spieg.* In primis animadvertendum est Jus Civile vetustius veterea Jurisconsultos ad differentiam juris Prætorii ὁμωνυμίᾳ ipsum jus vocare solitos fuisse, quod a paucissimis animadversum esse scio. Prætor enim qui Juris Civilis custos dicebatur tollendi quidem aut abrogandi jus Civile & P. R. Leges jus non habebant. *l. 1. de fer. l. 2. ex quib. caus. ma. l. cum sponsus de pub.* sed interpretatio emendatioque illa, quæ ex Bono & Æquo fit, quam Aristotel. ἐπανόρθωμα τ̃ νομίμου δικαίου vocat, ipsi permittebatur. *l. jus autem. de just. & jur.* Quod igitur emendando illo veteri Jure hoc modo statuerat, licet Jus diceretur, tamen quia legibus & Jure Civili erat inferius, & quasi vox quædam viva, interpretatioque Juris Civilis. Jus illud primarium, ex quo Prætorium originem ducit, exprimere volentes Jureconsulti, ipsum Jus adpellarunt: Quod & Græcus auctor *Harmenopulus* aperte ostendit *lib. 1. tit.* 9. Sed & merum Jus, *l. in causa, de minor. aut strictum. l. penult. de cont. pec.* vel Solenne, *l. nec ex Prætor. de reg. jur.* nonnunquam etiam Jus simpliciter & sine adjunctione ab eisdem dici solet, *l. ubicunque de pact ff.* unde Ulp. interpretans Edictum de superficiebus, Servitutes, inquit, *l. 1. §. fi. de superf.* Prætorio quoque Jure constituuntur, & ipsæ ad exemplum earum, quæ ipso jure constitutæ sunt, utilibus actionibus petuntur. Idem *l. 1. ff. quod fal. tut.* Si Prætor decreverit ratum se habiturum, id quod his auctoribus gestum est, tunc valebit per Prætoris tuitionem, non ipso jure; Idem *l. 1. quib. mod. ususfruct. amit.* Parvi refert, utrum Jure sit constitutus ususfructus, an tuitione Prætoris. *l. si ususfruct. ususfru. quemadm. cap.* Idem, illud sciendum, sive ipso Jure quis usumfructum habeat, sive per tuitionem Prætoris, nihilominus cogendum esse fructuarium cavere, aut actiones suscipere. Eodem pertinet quod Paul. *lib. 3.* ad edictum scribit, *l. si unus, §. pactus de pact.* prius pactum per posterius ipso Jure non elidi, sicut stipulatio tollitur per stipulationem. Non enim ut de stipulationibus, ita etiam de pact. conventis quicquam Legibus Romanis unquam cautum fuisse legitur. Nam quæ lex (inquit *Annæus Seneca*) ad id præstandum nos, quod promisimus, alligat? Sed Prætor æquitate motus, & Juris Civilis asperitatem in ea parte corrigens, pacta tuetur. Valent ergo non ipso Jure, sed per tuitionem Prætoris. Quare *Langelocus* non male interpretari videtur ipso jure fieri, quod juris, ac legis potestate & vi ita esse intelligitur *c. 17. Variar annot.* Sic Paulus *in l. 9. §. 1. de distract. pign.* Quod in pignoribus dandis adjici solet, ut quo minus pignus venisset, reliquum debitor redderet, supervacuum est: quia ipso jure ita se res habet, etiam non adjecto eo. Cajus *l. 29. ff. de usu & usufruct.* Licet Jure Civili morte, & capitis diminutione ex persona legatarii pereat ususfructus, quod huic ipso jure acquisitus est: tamen Prætor jurisdictione sua id agere debet, &c. Ulpian *in l. 1. in fin. ff. de exercit. act. & l. 17. in fin. ff. pro socio.* Hotom.

IPSO jure dotem minui Imperator scribit in §. præ-

praterea. Instit. de act. quasi dicat perf. & sine repetitionis auxilio, id quod intelligitur *ex leg. vel* *impletu. ff. de impens. in reb. dot. fact.* Hotoman.

Ipso jure in *l. 3. Cod. per quas person. nob. acquir.* interpretatur ibid. *Gotof.* directo, sive cessione.

Ipso jure non simpliciter significat Jure civili: sed definite Jure duodecim tabular. nam Jus Civile non modo pro eo jure ponitur, sed & pro Jurisprudentium inventis, Papinianus *l. 49. § 1. ff. de fidejuss.* Habeat quidem decem, quæ ipso jure non debuit, condictionem. *Hotom.*

Ipso jure actionem non habemus, quam Jus nominatim negat. Habet enim emphasin Ipso, h. e. expressionem alicujus latentis rei: scilicet, quando summa juris auctoritas sola sic obstat postulanti, ut nullo sit opus adminiculo defendendi reo convento. Actionem itaque (ut crassius dicam) ipso jure non habet, qui negotium in judicio proponit, cujus nomine jus nunquam introduxit actionem, neque æquitas. Idque vel ratione personarum *l. ita nulla ff. de judic.* Vel rerum *l. 1. §. idem Pompon. ait. ff. de dol. mal. l. non idcirco. C. de rescind. vend.* Oldendorp.

Ipso jure, & jure Prætorio, vel per tuitionem Prætoris, opponuntur, *l. 1. ff. quib. mod. usufr. amit. l. 1. in fin. ff. de superfic.* & alibi: Item hæc ipso jure & per exceptionem, *l. 4. ff. de servit. l. 34. §. item ff. de oblig. & act. l. 38. §. 1. ff. de solut.* Sed & ipso jure & per fideicommissum opposuit Ulp. in *l. 19. ff. de testam. milit.* Ipso jure directo & imperativè valent institutiones & legata, quæ lege 12. *tabul.* confirmantur: cum fideicommissa sola Prætoris fideicommissarii tuitione consistant. Itaque in eo quod ipso jure fit, partes Prætoris cessant, *l. 4. & l. ult. Cod. in quib. caus. in integr. restit. l. 3. C. si advers. libert.* Prat.

Ipso jure nullum dicitur id, quod nulla juris ratione subsistit. Ut sententia contra jus expressim dicta, quæ sine appellatione rescinditur. Huc pertinet phrasis, Nihil agitur, Nullius momenti est, & similes. *l. penul. & l. ult. ff. quæ sentent. sine appel. rescin. l. si expressim. ff. de appell.* Oldendorp.

Ipsum, pro res ipsa, de qua agimus apud Ciceronem. Interdum emphasim habet demonstrativam, ut apud Pomponium *in §. deinde*: quia necessitas ipsa, inquit, curam reipub. ad Senatum deduxit. *l. 2. ff. de orig. jur.* Quippe nullus hominum, sed duntaxat necessitas, quæ contradictionem non admittit, ansam dedit Senatusconsultis paulatim instituendis. Solet etenim, ut egregiè dicit *Oldendorp.* multa nos vel invitos docere necessitas, sicut & exitus stultorum magister. *Spiegelius.*

IR.

Ira, de causa est Iracundia, de vitio multum irascentis, sive de moribus: autor *Donatus.* Iram flecti clementia, dixit Alexander in *l. in ipsius C. famil. ercisc. De iracundis not. ff. de ædil. edict. l. 1. §. fin.* Et irarum, hoc est, ira commotum judicem, non esse timendum pro debitis publicis, Constantinus sancivit. *l. 2. C. de exact. trib. lib. 10.*

Ire agere, conjunctim in libris nostris crebro legimus, pro disjunctim, aliud enim est Ire, aliud Agere. Ire hominis est: Agere jumenti. Qui actum habet, iter habet: at non econtra. Ergo Ire, Agere; passim conjunguntur, ut tres servitutes compendio sermonis comprehendantur, Iter, via, & actus; nam sub verbo **agere**, tacitè quoque **vehere** comprehenditur; cujus rei ratio hæc est: quia qui vehiculum ducit, jumentum, id est, vel equum, vel bovem, qui vehem trahit agit, unde lex in 12. Si via sit immunita, qua volet jumentum, agito; quare cui agendi jus absolutè concessum est, ei non modo armentum aut gregem, verum etiam vehiculum agendi facultas permissa intelligitur. vide Iter. *Hotom. & Prat.*

Ire etiam & Ambulare sejunguntur in *l. 3. ff. de servit. rustic.* Hac nimirum differentia, quod qui it, porro pergit, & ulterius progreditur: Qui vero ambulat, spatiis factis in sua vestigia sæpius recurrit & regreditur. Cæterum qui sella vel lectica vehitur, ire, non agere dicitur. *l. 7. ff. de servit. rustic.* Inde iter servitus rusticorum prædiorum, quam nostri definiunt jus eundi, ambulandi hominis. *l. 1. ff. de servit. rustic.* Iter enim est, quo quis pedes vel eques commeare potest. *l. 12. ff. eod.* Cujus latitudo certa & determinata non est, sed prout demonstrata est, vel ab arbitrio definita, ita servatur. *l. 13. §. latitudo eod.* Briss.

Ire in duplum, sponsionem dupli facere. Cicero pro Flacco; Frater meus pro sua æquitate prudentiaque decrevit, ut si judicatum negaret, in duplum iret. *Hotom.*

Ire ad judicem, ob reverentiam dicitur is, qui administrationem justitiæ desiderat humiliter à judice, tanquam à vera lege de sacrosancta justitia. Sic accipe *tit. de quibus rebus ad eund. jud. eatur.* Prat.

Ire in creditum. Vide, Credere.

Ire in Jus: quære, Venire ad judicium. *Spieg.*

Ire in bona alicujus dicuntur, qui in eorum possessionem à magistratu mittuntur. *l. 3. §. ult. & l. ult. in fin. ff. de lib. hom. exhib.* Et ire in possessionem *l. 30. §. item cum Prætor. ff. de adquir. poss. ff. l. 3. § penult. ff. de jure jurand.* Briss. Differunt vero manifestè ire in possessionem, vel esse in possessione, & possidere: ut apertè Prætor notat hoc discrimen in edicto: quibus ex causis in possess. eatur. & repetit Ulpian. *l. 15. §. 10. ff. de damno infecto.* Non statim (inquiens) ubi misit Prætor in possessionem, etiam possidere jubet; sed tunc demum, cum justa causa videbitur. Ergo intervallum aliquod debebit intercedere, quod aut pro derelicto ædes longo silentio dominus videatur habuisse, aut misso in possessionem, & aliquandiu immorato, nemo caveat, &c.

Irenarcha. Duplex in juris libris invenitur significatio irenarchi: Una est, ut irenarcha dicatur, qui disciplinæ publicæ, & corrigendis moribus præficitur, & præsertim, ut itinerantibus pax, & securitas conservetur, invigilat, *l. munerum civilium, §. irenarcha, ff. de muner. & honorib. l. D. Adrianus, ff. de custod. & exhib. reorum.* Et hic mihi esse videtur, quem vulgo dicimus præpositum Marescallorum. Hæc enim sunt verba *Marciani* Jureconsulti in *d. l. D. Adrianus.* Eirenarchæ cum apprehenderint latrones, interrogent eos de sociis, & de receptatoribus, & interrogationes literis inclusas atque obsignatas ad magistratum mittant. Igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt, & si per literas missi fuerint, vel etiam per irenarchas perducti. Hæc ille. Altera est significatio irenarchæ, ut dicatur is, qui ad tollendas discordias, & pacandos civium animos, in civitate præficiatur. Græci

enim

enim *εἰρήνην* pacem, *ἀρχὴν* Præfectum aut Principem vocant. Et hoc modo accipitur *C. in tit. de irenarchis.* Et hic olim præfectus urbis dicebatur, quantum assequor ex *l. 1. ff. de offic. praef. urb.* Non malè omnino hujusmodi irenarcha diceretur pro eo, quem Capitaneum urbis etiam hodie vocamus. Nam & hujus officium est, cives alioquin digladiaturos ad concordiam reducere, de eorum querelis cognoscere, urbem adversus hostiles incursus tueri, excubias civibus imperare, & alia hujusmodi similia, aut non longè distantia ab irenarchæ cura, officio & dignitate. *Ancharan.*

Irenarchæ olim creabantur periculo decurionum & ex dispositione præsidum, *l. 1. de Irenarchis. C. lib. 10. & in l. divus. ff. de custod. reor.* ita definiuntur *εἰρηνάρχαι οἱ ἐπὶ τῆς δήμου εὐταξίας ἐπιστατοῦντες.* Cujac. *l. super creandis. C. de jur. jud. lib. 10.* Sunt autem, ut opinor, Irenarchæ dicti *ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰρήνης*, Idem Cujac. *observ. lib. 1. c. 33.* Irenarcham *ὑπὸ* 4. vocat *φύλακα τῆς εἰρήνης*, legea Gothorum, pacis adsertorum, de quo est titulus *lib. 10. C. l. ult. §. Irenarchæ. ff. de mun. & honor.* Idem Cujac. *ibser. lib. 9. c. 35. in fin.*

Irinum à Pompon. *tit. de aur. & arg. leg. l.* in argento inter unguentorum species refertur *§. unguentis legatis*; de cujus confectione vide apud *Dioscoridem.* Hunc §. quia mendis scatet, *Baysius in de Vasculis* emendavit. *Spieg.*

Irnerius Jurisconsultus nobilis, Bononiæ anno à Christo nato 1080. floruit. Cum ibi bonas artes publicè profiteretur, & eo tempore Pandectarum libri ex Malfitanæ urbis direptione à Pisanis Victoribus Pisas deportati essent: captus eorum lectione, juris studio navare operam, tandemque illos libros publicè interpretari cœpit. Glossas etiam multas in locis eorum librorum adscribit: & ex Novellis Justiniani, quæ ad Codicis Constitutionum quarundam argumentum pertinerent, decerpsit, suoque loco appendiculam quandam attexuit. *Prat. ex Hotom.*

Ironiam, quam Latini dissimulationem nominant, est & quandoque reperire, cum verbo appositum ejus indicant, quod nos revera sentimus. Ut cum lex: Pater, inquit, filium exhæredavit. *l. cum quidam. C. de legat.* maximam scilicet ad illum affectionem ostentans. Ex Alciato *lib. 4. de verb. signif.* Indicat & Albericus exempla similia. Extat & nobile quidem teste Haloandro in *l. Ofilius. de leg. 3.* ubi Imperator obliquè perstringit actoria illius impudicam avaritiam, *Spieg.*

Ironica locutio non habet consensum: ut si offerenti ridiculum emptori precium. aut si id voluerit expectari, dicat venditor: Age, cras redi, *morgen gibt man zu borgen.* quasi dicatur, nunquam. Sic & quæ joci causa, vel docendi gratia proferuntur, extra obligatorium sunt consensum, *l. obligationum substantia. §. ult. ff. de actionib. & oblig.* Spieg.

Irrecusabilis occasio, *l. 13. §. 8. C. de jud.*

Irrepere per sacras literas, *l. 1. C. ad l. Jul. de ambitu.*

Irreptor agrorum, *l. 4. C. fin. regund.*

Irreprehensa voluntas, id est, integra, *l. fœdissimam 20. C. ad l. Jul. de adult.*

Irreverens miles punitur. *l. milites agrum. §. irreverens. ff. de re militari.* Spieg.

Irrigare, id est, adaquare, & quasi rivos in agrum aut hortum, per rigationem vel rigando deducere. *l. 1. §. idem Labeo. ff. de aqu. quot. & æstiv.* Spieg.

Irrigua fontium aquæ *l. 1. C. de municip. & colon. patrim. lib. 11.* Alberic.

Irrigua loca, per quæ aqua rivos producit ad irrigandum. Papin. *in l. divortio sol. matr.* Si bis in anno fructus capiantur, ut est in locis irriguis. *Spieg.*

Irrita sententia, *l. 6. C. de sent. & interloc. omn. jud.*

Irritæ venditiones, *l. 1. C. de contrah. empt.*

Irritare, non ratum esse velle, vel ostendere, vel facere, *l. 1. ff. de feriis.* Ab irruo frequentativum. incitare, provocareque significat, ut irritare canem in *l. item Mela. §. item cum eo. ff. ad l. Aquil.* Prat.

Irritæ pœnæ, incassum rogatæ, ad nihilum redactæ.

Irritæ preces, vanæ, & quæ Principis aures surdas offendunt.

Irriti appellatio aliquando est generalior, ut ea non tantum illa testamenta, quæ propriè dicuntur irrita fieri, contineantur, sed etiam quæ sunt injusta, ait Vultej. *in comment. ad §. alio autem modo 4. n. 1. Inst. quib. mod. test. infir.*

Irritum dicitur, quod effectu firmum non est *11. quæst. 4. c. irritum.*

Irritum testamentum. Tria sunt vitia, quibus testamenta omnino infirmantur, vitium scilicet injusti, rupti, & irriti. Quamvis autem possimus & quod irritum est, ruptum vocare: & quod ruptum est, irritum, & quod injustum est, aut ruptum aut irritum: atque iis nominibus plerumque sine differentia utamur, commodius tamen visum est, singulas causis singulis appellationibus distingui: ideo quædam non jure facta dicuntur, quædam jure facta rumpi, vel irrita fieri. *§. alio autem modo. quib. mod. test. inf.* Inst. Quid injustum, quidve ruptum sit testamentum, suis locis diximus.

Irritum fieri testamentum dicitur, quoties statu testatoris mutato, ipso jure testamentum concidit. *l. si quis 6. ff. de injust. rupt.* veluti si capite deminutus fuerit. Isidorus *lib. 5. Etymolog. cap. 24.* Irritum fit testamentum, quoties testatori quid testamento facto accidit, vel quando ex eo adita non est hæreditas. *l. 1. ff. eod.* Vel eorum qui sibi mortem consciverunt. *dict. l. 6. §. ejus qui.* Itaque rumpi & irritum fieri sic differunt, quod irritum status testatoris immutatus facit: rumpit autem casus extrinsecus contingens. ut agnationis, adoptionis, testamenti novi. Rursus inter irritum esse & irritum fieri hoc interest, quod irrita fieri ea demum dicuntur, quæ cum antea jure constarent, eversa sunt. Irrita vero vel injusta esse dicuntur, quæ nunquam constiterunt, sed infirma semper sua sponte fuerunt, *l. 1. ff. eod.* Prat.

Irritum fieri testamentum dicitur, cum id quod jure factum. erat, infirmatur, ait Imperator *§. 3. quib. mod. test. infirm.* Prat.

Irrogare pro infligere. Ulpian. *in fin. l. pen. de calumn.* Pro modo, ait, delicti pœnam irroget. Sic dicitur irrogata deportatio, in *l. si debitori ff. de fidejuss.* Prat.

Irrogare leges, pro constituere.

Irrogare mulctam, idem quod dicere mulctam, autore Budæo. *C. de usur. fiscal. lib. 10. Inst. de publ. jud. §. pen.* Quære. *Mulctam irrogare.* Spieg. Prat.

Irro-

Irrogare præjudicium, *l. 2. C. quib. res judicat. non nocent.*

Irrogare privilegia, est quod vulgus privilegiare vocat.

Irrogare, id est, inferre, ut in *tit. C. ex quib. caus. infa. irrogat*, Jo. Bello. *Etym.*

Irrogassit, antiquum verbum, pro quo apud Ciceronem in legibus corruptè legitur, interrogassit.

Irruere in res juris alterius, vide *l. cum per absentiam 2. C. quib. non obj. c. long. temp. præscr.*

Irruptio hostilis, vide *l. si quos. 19. C. de postlim. revers.*

Irruptio, impetus, incursio. Unde irruptionem facere, *ein Angriff thun.*

I S.

Is qui per partem itineris it, totum jus usurpare videtur. Paul. ait *l. si stillicidii quemadm. servit. amitt.* Spieg.

Isaurorum fit mentio in *l. ult. C. de feriis. l. ult. C. ad l. Jul. de vi publ. l. ult. de quæst.* Hi infami latrocinio jam inde à priscis temporibus nobilitati sunt, ut Dio lib. 55. ostendit, ἰσαυρικὴν γὰρ, inquit, ἐκ λῃστείας ἀρξάμενοι, καὶ ἐς πολέμου δεινότητα προήχθησαν μέχρις οὗ κατεδαμάσθησαν. Confirmat & *Amm. Marcellin.* lib. 14. Namque & Isauri, ait, quibus usitatum est sæpe pacari, sæpeque inopinis excursibus cuncta miscere, ex latrociniis occultis alente impunitate adolescentem in pejus audaciam ad bella gravia proruperunt. Eorum furta & latrocinia, quibus finitimos adflictabant, idem auctor *lib. 19.* memorat. Quamobrem à Zonara, ἔθνος κάκιστον merito appellantur. *Briss.*

Isauros ad *l. provinciarum. C. de feriis.* Græci interpretantur ἅρπαγας, φονεῖς καὶ ὡς κουρσάρους φασιν. Apud Nicetam κουρσαρίοι sunt piratæ, & ita vulgo hodie appellantur. Cujac. in παρατιτλα *de divers. temp. præscript. & term. c. 11. de dub. 40.* Probus Imperator, ut de illo *Flavius Vopiscus* refert, dixit, facilius esse ex Isauria latrones arceri, quam tolli, voluitque, ut Isaurorum filii ab anno decimo octavo in militiam mitterentur, ne ante latrocinari discerent, quam militare. Ejus etiam provinciæ fit mentio in *l. 2. de mil. vest. lib. 12. C.* Alc. *lib. 3. dispunctionum, c. 20.* Forcat. *Necyomantia* dial. 97. n. 12.

Ἰσάζον, paritas, par utriusque ratio. Ulpian. *l. 13. ff. de stip. ser.* At hic τὸ ἰσάζον corrumpit stipulationem. Loquitur de duobus dominis, quorum servus sub disjunctione iis stipulatus erat: quos pares esse ait inter se, quia uterque capax erat obligationis: quum unus dominus & extraneus adjectus pares non sint. *Hotom. Prat.*

τὸ Ἰσάζον, in plerisque caussis rem totam vitiat & corrumpit. *l. 3. de stip. ser.* iis præsertim, quæ nisi vel uni acquiri vel geri per unum non possunt. Est autem τὸ ἰσάζον par caussa & æquale jus eorum, quos casus aut ratio juris ad eandem rem concursum jungit. Nimirum ἀπὸ τοῦ ἰσάζειν, id valet æquare, sicut & ἰσοῦν. nam ἀπὸ τοῦ ἴσου utrumque venit. Hinc tractari potest, si socios aut hæredes, quibus operam meam & studium, certa annui honorarii lege addixi, iis aliqua, ut solet, vel simultas inter se commutat; quid mihi in tali re agendum sit, Plerique nostrum gratificationi, ut apud Scævolam est, locum faciunt. *l. fin. de religion.* Nam illud durius ac parum humanum esse, ut qui, cum duobus non posset adesse, unum elegit, cui adesset: crimen ab ea electione contractum esse credamus. Et merito, si circa communem rem ea quæstio non vertatur; nec enim ut socio vel hæredis, sed tanquam τῷ τυχόντι, & quasi cuilibet, intelligendus sum adesse, quod sine dubio ad honorarii legem non pertinet. Sed & in lite quæ communem rem tangit, ideo in honorarii legem videri possum non peccare; quod inter alia, quæ tacita quadam exceptione (ut Celsus tradidit, *l. si cui. ff. de servit.* (in omni sermone intelliguntur esse exempta, & persona ejus, cum quo res geritur, pro excepta esse soleat, *gloss. l. plane quod cujus. uni. no.* Eo accedit, quod ratio juris, (ut *Prisco* videtur, *l. eum qui de usucap.*) non admittit, ut singuli, quos omnes universitatis nomen continet nisi per artes solutæ universitatis, ac sublata pro tempore τῆς συστάσεως ejus, intelligantur. Quid ergo, si singulis quoque non tantum utique ea conventione operam meam promisi? Sed & hic (dicet aliquis) τὸ ἰσάζον omnem obligationem discutit, ut quia utrique non possum adesse, cum tamen uterque & obligationis sit capax, & agere ex conventione velit, ne alteri quidem obligatione ulla teneat, *l. 1. in fin. & l. 2. de stip. serv.* Nisi si tutius est, ut in ea vel simili re, neutrum vel urgeam, vel levem: sed velut medium me feram, & utique æquus ex pari, quiescam. Nam propius est, ut in specie ejus exempli, quod retuli, duo sint præcepta, unum ut operam illis: alterum, ne adversus eos dem. Quapropter, ut me τὸ ἰσάζον illud ab eo liberet, ut ipsis dem operam: non tamen ab eo me liberat, ne adversus eos dem. Præsertim cum admodum disparsit, omisso & ficto peccantis causa. Curt. *lib. 1. εἰκαστῶν. cap. 20.*

Isitium farciminis genus est, quod vulgus salsitiam vocat, ut docet *Jul. Scalig.* in comm. in Hipp. *lib. de insomn.* Hanc vocem quidam Latinam esse volunt, putantque dici Insitium, quasi Insititium, quod fiat insitus in intestinum minutis suillæ frustulis. Sed minus hoc mihi probabile videtur, quod id *Alexand.* in probl. ἰσίκια, Athenæus ἰσίκιον nominat, ut vel Hicium vel Isicium scribi debeat. Idem tamen *Scaliger* fieri posse dixit, ut hysicium scribatur, ut à suilla nomen ductum putetur. *Prat.*

Isonomia, id est, æquabilis bonorum honorumque distributio, in qua omnia omnibus paria, ac demensa respondeat. Bud. *in l. jus civile. de just. & jur.* Spieg.

Ἰσοπολῖς dicitur, qui iisdem legibus cum civibus vivit, ἰσοπολῖται erant Athenis, nec cives, nec μέτοικοι, sed civili jure inhabitantes. *Spieg.*

Isostates, æqualitatis recognitor. nam ἴσος, æqualis. *C. de pond. & aur. illat. l. quoties.* Quoties, inquit, de qualitate solidorum orta fuerit disputatio, placet, quem sermo Græcus appellat Isostaten, pro sua fide & industria, ut neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. *Nebriss.*

Isthmus, propriè, ut *Bud.* scribit, collum significat: a cujus similitudine terra oblonga & angusta inter duo maria, Isthmos etiam dicitur. Cui Porthmos, id est, fretum opponitur. maria scilicet inter duos continentes angustiæ. Sic autem Isthmus à latiore terra protinus gracilescit, ut cervix à corporis compage deductior eminet. Paul. *in l. pen. de servitut. rust. præd.* Juxta *Haloandri* (quæ ubique lucidior est) versionem. *l. Titius ait.* C. Sejo fratri S. P. De

aqua

aqua fluente in fontem, quem pater meus in Isthmo instruxit, do, concedóque tibi gratuito digitum, sive ad domum, quam in Isthmo tenes, sive quocunque tandem volueris. *Spieg.*

ISTIUSMODI, id est, istius formæ & speciei; vel talis. *Spieg.*

I T.

ITA, regulariter ponitur, pro sic, modumque denotat. Exempla indicat *Alberic.* Est tamen reperire, ubi conditionem facit, ut docet *gloss. in l. Julia. ns. ff. de cond. & demonst.* Spieg.

ITAR fieri, non est reficere, vel constituere viam, sed exhiberi servitutem itineris; quo nomine ista sunt paria: Iter fieri, vel non fieri, Quo minus ire, agere liceat; nisi quod primum est concisius, alterum vero explicatius. Zasius in §. *Cato.* quod Doctor. non intellexerint hunc ornatum loquendi modum, ostendit eos in magnum errorem incidisse. *Spieg.*

ITA atque, *l. 1. §. si vir, ff. de SC. Silania.*

ITALICA terra, vide *Briss.*

ITA nati, pro ad hoc; quod barbari ad eum finem dicunt.

ITA ut est, *in l. quæsitum, §. peto. & l. qui habebat. ff. de legat.* 3. Barbarè vulgo dicitur, Ut da facto est. *Spieg.*

ITA uti, ita demum, ita tamen, regulariter verba præcedentia coarctant. *l. Lucius, §. qui habebat. ff. ad Trebell. l. libertas §. 2. ff. de manum. test.* cum similibus.

ITEM, hæc dictio inducit repetitionem præcedentis qualitatis. not. Bart. *in l. repetendæ, ff. de leg.* 3. Jo. Bell. *Etym.*

ITEM, nota adjectionis, conjunctionis, seu repetitionis, Bart. *in l. 1. ff de public. Repetitionis l. cum de lanionis §. asinam. vers. item ff. de instr. qua leg.* Jason *in §. item si quis in fraudem. Inst. de act.* Prat.

ITAR, ab eundo dictum est, & est jus eundi hominis. Actus, ab agendo: unde jus jumentum agendi actus est. Via, à vehendo. ideo jus in se continet etiam vehiculum ducendi. Semita semis via, per quam scilicet incedant homines strictiori itinere, *Accurs.* de verb. sign.

ITER intempestivè facere. Vide *Jactulantes.*

ITER agentes pro viatoribus. *l. nauc. in fin. ff. furti advers. naut.* Prat.

ITAR aquæ *in l. pen ff. si servit. vind. l. 16. in fin. & l. 16. ff. quemadm. serv. amitt. l. ult. ff. de aqua quotid. l. 19 § ult. ff. com. divid. l. 40. §. 1. ff de contr. empt.* Briss.

ITAR præterea est servitus rusticorum prædiorum, quam nostri auctores definiunt, jus eundi, ambulandi, hominis, non etiam jumentum agendi. *l. 1. ff. de servit. præd rust.*

ITER enim est, qua quis pedes, vel eques commeare potest.

ITINARIS latitudo certa & determinata non est, sed prout demonstrata est, vel ab Arbitro definita, ita servatur, *l. 13. §. latitudo, ff. de serv. præd. rust.*

ITAR dari, & iter fieri: De istis duabus stipulationibus: vide Cujac. ad *l. 2. ff. de verb. obl. §. item si in facto.*

ITERATIONE inquit Ulp. *inst. tit.* 3. fiebat civis Rom. qui post Latinitatem, quam acceperat major 30. annorum, iterum justè manumittebatur ab eo, cujus ex jure Quiritium servus fuerat. Sed huic concessum est ex SC. etiam liberis jus Quiritium consequi. Ex quo interpretationem recipiunt hæc Justiniani Novell 78. verba: ἢ τὰς λατινικὰς εἰς ἅπαξ ἐξεβάλομεν, ἢ τὰς ἰντεγραλίτατ αὐτοῖς ἀντεφώναμεν. Briss.

ITERATO, id est, iterum, & ut vulgo loquimur, pro secunda vice.

ITERUM duas res significat: alteram, quâ demonstretur tempus secundum, quod Græci δεύτερον dicunt: alteram, quæ ad insequentia quoque tempora pertinet, quæ Græcè dicitur πάλιν: quod ita accipitur, quoties opus erit. Itaque iterum pro sæpius accipitur *l. 7. ff. de edend.* Iterum consul pro secundo consul, sæpe apud optimos autores. *Prat.* ex *Hotom.*

ITINERI unius diei 20. millia passuum computantur, ita tamen, ut si post hanc dinumerationem minus quam 20. millia supersint, integram nihilominus diem occupent. *l. 1. ff. si quis cantion. l. 2. §. præsens. ff. quis ordo in bonor. possess. l. 13. ff. de verb. sign. §. qui excusare. Inst. de excus. tutor.* Briss.

J U.

JUBAR propiè stella, quæ ante solis ortum lucifer, post solis occasum vesper appellatur, vel quod jubata appareat, vel ut *Festus* ait, splendor ejus diffundat, in modum jubæ Leonis, radios Juba vero crines sunt animalium à collo pendentes. At per metonymiam pro splendore lucis accipitur. *Drosæus* in methodo Juris.

JUBENTIUS Celsus, *l. 7. ff. de oper. libert.*

JUBERE nonnunquam decernere, inquit *Festus*; hinc illud apud Imp *§. 2. de test. ord. Inst.* Neque ii, quos leges jubent improbos intestabilesque esse, possunt in numerum testium adhiberi, id est; quos statuunt ac decernunt. Cajus *in l. 26. ff. de testam.* Cum lege quis intestabilis jubetur esse, eo pertinet, &c. *Prat.* ex *Hotom.*

JUBERE Latinis non tam mandantis est & imperantis plerumque, quam promittentis & reddentis securum, ut apud Ciceronem: Jubeo te sine cura esse, valde jubeo gaudere te vel bene sperare; id est, in me recipio caussam non esse, cur sis sollicitus, cur non gaudere & sperare debeas. Quod vero idem sæpe dicit, illum salutavi, & jussi valere, hunc jube valere, aliunde natum est, & aliam habet significationem, quandoquidem nec imperantis est, nec promittentis: cum nemo salutem alicui aut valetudinem possit promittere, sed potius optantis. Quia vero solemus imperandi verbis ea in re uti (sicenim loquimur, vale, salve) ideo usurpatum est hoc loquendi genus. Connan. *lib. 6. c. 6. n. 1.*

JUBERE & vetare opponuntur *l. 14. ff. de re judic.*

JUBET lex, utpote quæ imperative loquitur. Legis enim virtus est imperare, *l. 7. ff. de leg.*

JUBERE judicare, dicitur qui judicem dat. *l. ult. ff. de offi. præfect. urb.*

JUDÆI à Juda filio Jacob dicti sunt, qui fuit unus ex duodecim Patriarchis: quia de stirpe ejus regnum ejus veniebat Judæis, de quibus *in Rubr. C. de Jud. & extra. eodem tit.* Joan. Bello. *Etymol.*

* JUDÆOS recipiendi Jus, ac protegendi potestas, Regale est hodie inter Electores ac Principes Imperii commune, quo etiam Nobiles immediati ex privilegio gaudent. Judæi autem juxta leges Imperii, sub certis conditionibus & pactis recipi solent, secundum quas vivere coguntur.

Potiores conditiones sunt 1. Ne ad ullos honores aut munera publica adhibeantur, aut intra officia publica ac dignitates ordinent. 2. Ne cum Christianis contrahant matrimonium. 3. Ne novas Synagogas exstruant. 4. Ne Christianos illicitis usuris exhauriant. 5. Ista blasphemiis in Christum Salvatorem nostrum, & maledictionibus in Christianos abstineant: 6. Ut discreto vestitu, vel alio charactere notati incedant. 7. Ne Judæum ad Christianam Religionem transeuntem prohibeant. 8. Ne Christianos ad Judaicam Religionem seducant. 9. Ne obligationes accipiant, nisi à Magistratu loci confirmentur. 10. Ne emant bona furto ablata, vel cum furibus colludant. 11. Ut certâ solemnitate in præscripts jurent.

Vivunt Judæi sub speciali protectione Imperatoris (à quo tamen Vienna Austriæ expulsi) ac eadem securitate, quâ subditi gaudent. Dicuntur servi Cameræ Imperialis sun fiset, *der Keyserl. Majest. Cammer knechte*, qui Imperatori noviter censum, *eine cron stever und opffer-pfenning* præstat. Imperator autem Statibus ac Civitatibus Imperialibus Judæos, ubi recepti non sunt, obtrudere non potest, quemadmodum in Electoratu & Ducatibus Saxoniæ, Ducatu Würtenbergico, & aliis non tolerantur, nec nisi impetrato salvo conductu *einem schirm zettel*, per eorum territoria transire iis permittitur.

(Vide *Reform. Polit. de anno* 1548. *&* 1577. *von Juden. Rec. Imp. de anno* 1544. 1551. 1576. 1582. *Ordin. Cameræ tit. Form. und ordnung des Judeneid. Ordinationes Polit. Saxon. Wirtemberg. Palatin. Bavar. &c.* H. Stamm. *Tr. de servit. personal. lib.* 1. *tit.* 4. Marq. de Susanis *Tr. de Judæis* Knipschild. *de jur. Civit. Imp. L.* 2. *c.* 30. *Juden ordnung*, à D. Halmio edita, D. Dieterich. *Tr. de Statu ac Jure Judæorum.*)

Judex dicitur, quasi jus dicens populo, sive quod jure disceptet. jure autem disceptare, est judicare. Et judex est, qui jurisdictione propria, aut sibi delegata & commissa, jus habet super causas litigiorum cognoscendi. Et qui ex propria jurisdictione illud habet, dicitur judex ordinarius: qui vero ex delegata, dicitur delegatus, extraordinarius. Interdum impropriè ponitur *l. pen. ff. de arbitr.* Dicitur & judex animatum jus, *Mesódikos* Græcè, quasi Medijurius Latinè quis dicat, a Medio & Jure composito vocabulo; quoniam inter utramque partem medius, justitiæ minister est. Cujus etiam Aristotles solet dici. Ideo etiam (inquit idem) *díkaion* dicitur, quasi *díchaion*, hoc est, bipertitum, & judex *dikastès* quasi *dichastès*, hoc est, bipertiens, Judices autem non temerè olim legebantur. Primum enim in iis census spectabatur. Hinc *Cicer.* in Anton. In judice spectari debet & fortuna & dignitas. Item *l. Pompeja*, ut amplissimo ex censu legerentur judices, sancitum, ut testatur *Asconius.* Hinc illud *Plin.* lib. 14. in procem. Posteris, inquit, laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquam Senator censu legi cœptus, judex fieri censu. Seneca. Censu ex foro judex legitur. Deinde vero ætas: nam viginti quinque annos natum judicem oportuit. Augustus tamen teste *Suetonio*, à tricesimo ætatis anno judices allegit. *Prat.*

Judex appellatur, qui de re aliqua vel jure suo vel magistratus, qui jubendi potestatem habet, auctoritate cognoscit, & judicat. Prætor ipse Judex olim appellabatur Auctore Livio. & ita magistratus qui tribunali & jurisdictioni præsunt, Judices appellantur, *in Rubr. de jurisdict. omn. judic. & de rebus auct. judic. possid. l.* 1. *ff. de judic. l.* 22. *§. eo autem tempore. ff. solut. matr. l.* 3. *ff. ad l. Jul. repet.* Plerumque vero magistratus & judices separantur. *l.* 2. *ff. de diversis reg. jur.* Judicumque nomine accipiuntur, & qui Judices dati & speciales Judices, & pedanei, & delegati appellantur, *lib.* 46. *ff. de judic. l. penult. ff. jud. sol. l. ult. ff. de offic. præs. lib.* 4. *ff. de tut. dat. lib. l.* 3. *ff. ne quis eum qui in jus voc. l.* 5. *ff. de offic. præs.* Et ita Judiciales stipulationes à Prætoriis separari videmus. *l.* 5. *ff. de verb. oblegat. Instit. de division. stip.* Judicialésque eas accipimus, quæ ex mero Judicis, qui actioni addictus est, officio proficiscuntur. Quanquam & Prætoriarum stipulationum, quædam Judiciales esse dicantur, quæ scilicet propter judicium interponuntur. Velut de rato: item judicatum solvi *l.* 1. *§.* 1. *ff. de Prætor. stipul.* Varro *lib.* 4. *de lingua Latin.* Judicem à Dico ducit, quod jus dicat accepta potestate, id est, quibusdam verbis dicendo finiat. naque definitur *l.* 1. *in princip. ff. de jurisdict.* Prat. & Brisson. vide paulo post: *Judicium* nomen generale est.

Judex, Judicis nomen in titulo, ut omnes judices, &c. *lib.* 1. *C.* omnes comprehendit dignitates: Itaque Judices illic, hoc est, Præsides, Proconsules, Rectores provinciarum, & cæteri id genus. Et hic (maximè Judex & Arbiter) qui ob rem dicendam accepisse pecuniam convictus est, lege 12. Tab. punitur. Pessimum enim delictum est, venalem habere justitiam; fonsque omnium malorum rectè vocatur à Justiniano Nov. & jud. sine quo suffr. Igitur lex tam severam constituit pœnam, nempe capitis. Vult enim Judicem & arbitrum puras habere manus, ne quid ob rem dicendam, hoc est, ob administrandam justitiam & veritatem tuendam pecuniæ accipiat. Nam qui jus dicit nihil magis curare debet, quam ut rem ipsam dicat sine ullo fuco iniquitatis aut calumniæ. *Instit. de offic. Judic. in princ.* Quamvis autem lex 12. Tab. capite puniret. Judicem ob pecuniam male judicantem, tamen alias pœnas posteri legum latores Judicibus iniquis imposuere. Nam Judex, qui in causa pecuniaria nummos vel promissionem suscipit, ex Justin. constitutione dati triplo, & promissi simplo, amissa dignitate, mulctatur. In causa vero criminali, perditis omnibus bonis, in exilium mittitur. Ast judex pretio, aut sorde aliqua perperam judicans, Constantini sanctione veram litis æstimationem præstat, & secundum Martianum, Marcellumque, & alios lege Julia repetundarum extra ordinem, & ex l. Cornelia de falsis, deportatione, & omnium bonorum publicatione, aliisque modis punitur. Quod si judex per imprudentiam peccaret, in quantum de ea re æquum religioni judicantis visum fuerit, Caji responso & authoritate Justin. pœnam per actionem in factum substinet, Anchoran. Hinc judex litem suam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si evidens ejus arguatur sententis, vel gratia, vel inimicitia, vel etiam sordes, ut veram æstimationem litis præstare cogatur. *l. si filius. ff. de judiciis.*

Judex ordinarius si inutiliter judicavit, potest iterum judicare utiliter, non etiam judex delegatus, *ut No. in l. posteaquam judex. & ibi gl. & Dd. ff. de re jud. & in l. si ut proponis, la.* 1. *& ibi* Bald. *col.* 3. *ver.* 2. *op.* & vers. *item Jurisdict. C. quomodo & quando jud. & in l. qualem. in fin. ff. de arbit. & in l. absentem, ff. de pœnis & in c. cum terra. de electio. & in c. significasti, de offic. jud. de leg.* & per Innoc. *in c. in literis. col.* 1. & ibi quoque Jo. Andr. in verbo Fructus, eo. tit. Jo. Monac. in *c. cum expediat, col.* 1. *ver. item qui facit, de election. lib.* 6. *& in c. si tibi, ad fin. de prabend. lib.* 6.

lib. 6. & Dd. ubique: ut annotavit Tiraq. *in l. Boves. §. hoc sermone. ff. de verb. sign. limit.* 1. *n.* 40.

Judex in privatis causis dicitur, civis aliquis privatus, cui Prætor ex reorum consensu de lite cognoscendi, sententiámque ex formulæ præscriptio pronunciandi potestatem dedit. Cic. in Cluentiana. Neminem voluerunt majores nostri non modo de existimatione cujusquam, sed ne pecunia quidem de re minima esse judicem, nisi qui inter adversarios convenisset. ubi fortasse Quem pro Qui scribendum fuit. Privatus autem dixi, quia dari, qui cum imperio vel potestate erant, judices non poterant: ut ex Verrina 2. constat. Quod autem de consensu diximus, non est contrarium ei quod scribit Pomponius *in l. si judicis.* 80. *ff. de judic.* ibi enim conventio intelligitur, quum ipsi rei antequam in jus ventum esset, certum judicem legissent. Utriusque autem consensum requiri dixi propter *l. observandum*, 47. *ff. de judic.* Ubi Callistratus scribit, observandum esse, ne is judex detur, quem altera pars nominatim petat. Dixi de lite cognoscendi: quoniam judex alia de re, quam quæ nominatim in judicium à Prætore deducta est, cognoscere non potest. *l. ut fundus*, 18. *ff. comm. divid.* ubi Javolen. ait, ultra id quod in judicium deductum est, excedere potestatem judicis non posse. Itaque neque ea quæ ante, neque ea quæ post acceptum judicium evenerunt, ad ejus officium pertinent. *l. ædiles*, 25. *§. sciendum*, 4. *ff. de ædil. edict. l. non potest.* 23. *de judic.* Postquam autem semel sententiam dixit, judex esse desinit; nam seu bene, seu male dixerit, officio suo functus est. judex, 55. *de re judic.* Quid enim pertinet ad officium judicis futuri temporis tractatus? ait Paulus, *in l.* 1. *ff. de usur.* Ejus porro sententiam exequebatur is magistratus, qui cum dederat *l. à Divo Pio*, 15. *ff. de re judic.* Hotoman.

Judex à Græco verbo δικάζω, & postea hinc etiam illa antiqua, dicitur in imo, & dicis causa, & addictus. δίκη etiam hinc dicitur, id est, justitia, aut judicium, vel judicialis actio; & δίκαιον jus vel justum: quod nomen Latinis pro eo quandoque ponitur, & quod perfectum est, & omnibus suis numeris absolutum: velut cum *Ulpianus* scribit Testamentum esse justam defuncti sententiam, id est, legum regulis congruentem, sic ut nullum solenne juris omissum sit aut neglectum. Contian. *lib.* 7. *c.* 3. *n.* 2.

Judex in facto tria animadvertet, Vult *in comm. Inst. l.* 4. *tit.* 17. *n.* 12. Primo, An narrata facti vera sint vel falsa. d. lo. n. 13. Secundo, Quod sit facti meritum, *num.* 14. Tertio, Quomodo pronunciandum sit, *n.* 18.

Judex & arbiter inter se multis in rebus & similes, & dissimiles sunt. nam ut ex utriusque consensu judex dandus est, sic etiam arbiter. *l. litigatores*, 11. *§.* 3. *ff. de arbit.* Uterque minor annis 20. esse non potest. *l. cum l.* 4. *eod.* Uterque præterea de re sola, de qua lis contestata erat, cognoscebat, *l. ut fundus* 18. *ff. comm. dividund. l. non distinguemus*, 32. *in fine, l. de his rebus*, 46. *de arbitr.* uterque sententia dicta vel judex vel arbiter esse desinebat, *l. qualem*, 19. *ff. de arbitr.* utriusque sententiam Prætores exequebantur, *l. à Divo Pio.* 15. *de re judic.* si tres dati sint, duorum consensus absente tertio non valet. *l. item si.* 17. *in fin. & l. seq. de arbitr.* Uterque incertam sententiam inutiliter pronunciat. l. quid tamen, 21. *eod.* utriusque sententiæ quamvis injustæ parendum est. *l. item*, 27. *eod.* Cujac. *notat. ad* 4. *lib. Instit. tit. de act. in pr.* duplicem facit inter Judices & arbitros differentiam. Judices, inquit, adduntur actionibus stricti, Arbitri actionibus bonæ fidei & arbitrariis: Illis ex formula, hi ex bono & æquo judicant, sic *in l. à Divo Pio. ff. de re judic. l.* 7. *ff. ad l. Jul. repetund.* Differunt autem in eo, quod is qui propriè judex appellatur, ad certam Prætoris formulam astrictus est: in eaque ipsa verba quib. Prætor usus est, proferre sententiam debet. Arbiter autem est qui totius rei habet arbitrium & facultatem: ut *Festus & Donatus* scribunt. Itaque qualem sententiam ferat, Prætoris nihil interest. *d. l. qualem, de arbitr.* Judex, si convenerit inter litigatores quid pronuncietur, ejusmodi sententiam proferre potest. *l. si convenerit.* 26. *de re jud.* at si sic fuit in arbitrum compromissum ut certam sententiam dicat, nullum est arbitrium d. l. qualem, de arbitr. Judex, ut antea dicebamus, privatus esse debet: arbiter autem etiam qui cum imperio est, dari potest. *l.* 2. *&* 3. *de arbitr.* Ignominiosus judex esse non potest. *l. cum Prætor*, 12. *de judic.* arbiter potest. *l. Pedius*, 7. *ff. de arbitr.* judicis sententiæ propter Prætoris imperium parendum est; arbitri vero propter compromissum. *l.* 5. *& pass. eod.* Atque hæc quidem hactenus de iis arbitris, qui Compromissarii appellantur, de quibus pleni sunt Pandectar. & Codicis libri. Intelligendum est autem aliud præterea Arbitrorum genus esse qui usque eo judicum similes sunt, ut internosci vix ac ne vix quidem possint. Hinc in formulis illud usitatum, Judicem sive arbitrum dicere oportet. Cicero in Muræn. Tot homines per tot ætatas constituere nondum potuisse, utrum judicem, an arbitrum dici oporteret. Ii vero erant qui bonæ fidei & arbitrariis judiciis adhibebantur; nam qui stricti juris judicium exercebant, quoniam ad certam formulam adstringebantur, arbitri dici non poterant. Quibus vero liberam atque infinitam potestatem Prætor permittebat de re controversa ex æquo & bono arbitratu suo disceptandi, ii Arbitrorum erant simillimi, eóque nomine appellabantur: quemadmodum in Quintianæ comm. exposuimus *Hot.*

Judex in accommodanda æquitate ad factum duo observare debet, Tempus & formam. Tempus, quando æquitas adhiberi debeat; & aut lex est obscura & ambigua, aut plana, ut ex ipsis verbis legis, quid jubeat, vetetve, certum sit. Cum lex est obscura & ambigua, judex adire debet legislatorem ipsum, ut is legem interpretetur; cùm est plana, judex consilium legis pro sua æquitate sequi debet, non ut eam verbis & syllabis includat, sed relaxet, quantum queat, quantum ratio legis permittat, alioqui turpiter sub specie juris peccabitur. Formam observabit judex secundum præceptum Modestini *in l. nulla.* 25. *ff. de ll.* ubi dicit, nullam juris rationem aut æquitatis benignitatem pati, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione producamus ad severitatem. Vult. *in comm. Inst. l.* 4. *tit.* 17. *n.* 17.

Judex appellationis. *Papinianus.* Qui provocavit, ait, pactus est intra diem certum pecunia, qua transegerat, non soluta, judicatis se satisfacturum. Judex appellationis nullo alio de principali causa discusso, justam conventionem, veluti confessi, sequitur. *l. tale pactum §.* 1. *ff de pactis.* Spieg.

Judex quæstionis is erat, qui quæstionibus præerat, i. e. publicis judiciis, judicúmque decurias cogebat. Præcone namque judices testes citante, ipse respondentes observabat, eorúmque quasi custos erat. Juratus sententiam una cum aliis ferebat; &, ut ex eo conjicere libet, quod judicum Princeps ab *A cons*e vocatur, primus omnium ferebat. Vide *Cic.* in Prætura urbana, & in orat. pro Cluentio. *Quintil.* eum à Prætore distinguit, huncque dicit impeditum fuisse in iis

rebus, quæ Imperii erant: illum in iis, quæ ad causæ cognitionem pertinebant. *Prat.* vide paulo post Judicem quæstionis.

JUDEX boni & innocentis viri officio fungi debet, cujus primæ partes sunt curare, ut lites sine calumnia procedant. Ulpianus *in l. cætera ff. fam. ercisc.* Et *in l. si extraneus. ff. de jure dotali.* Oldendorp. Pratejus.

JUDEX compromissarius, i. e. *arbiter, l. 41. de recept. arbit.* Prat.

JUDEX conscientiam suam ex manifesta rei veritate natam sequi debet, imo non habet, quod tutius sequatur in omni re. Et medius fidius qui tradunt, duplicem in Judice conscientiam, nihil aliud docent, quàm ipsam fallendi artem, & æquitatis eversionem. *Oldendorp.* vide infra Judicis conscientia duplex.

JUDEX non competens, idem qui non suus. Notus est apud Justinianum titulus, Si à non comp. Judic. esse dicatur. *Spieg.*

JUDEX justitiæ antistes. Hunc verò seu justitiæ antistitem, oportet esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocentésque immisericordem, atque inexorabilem, erectúmque, & arduum, & potentem, vi & majestate æquitatis, veritatísque terrificum, ut ait idem Budæus *in l. justitiæ, de just. & jur.*

JUDEX limitaneus, qui habet limitatam jurisdictionem usque ad certam pecuniarum summam: ut Argentorati Senatus minor: qui judicat usque ad summam 600. florenorum, & intra eam summam, non, non ultra. Vide Zasium *in l. quidam existimaverunt ff. si cert. pet.* Spieg.

JUDEX ordinarius, qui à Romano Pontifice, vel Imperatore legitimam potestatem accepit. Quære, Ordinarii judices. *Spieg.*

JUDEX etiam Ordinarius, aliquando incompetens censetur, cum alibi sit competens rei conventi, ut *in ti. C. si à non compet. jud. judic.* esse dicat. *Old. Prat.*

JUDEX pedaneus. Cur ita fuit appellatus, sua cuique est sententia. Cantiunculæ viro doctissimo non admodum arridet, ad exemplum pedaneorum senatorum dictos fuisse, quum pedarii Senatores non minores reliquis Senatoribus extiterint, sed ex facto, imitatione successiva nullo non die mutabili nominarentur: nempe quod qui hodie Catonis sententiam sequuti, ad eum pedibus transierant, die insequente in Cæsaris: & contra qui hodie Cæsaris orationem amplexi, cras in Ciceronis sententiam pedibus ire poterant. *Spieg. Cujac.* verò ostendit, Anianum in lib. 5. Jul. Paul. recep. sent. tit. 28. rectè pedaneos interpretari Judices delegatos, qui ideo pedanei dicuntur, quod non sint à tribunalibus, vel sellis curulibus vel ab inferioribus subselliis, Cujac. *d. lib. 5. recept.* Jul. Paul. *tit.* 28.

JUDEX interdum etiam dicebatur recuperator, à recuperando, quod per eum suum quisque recuperare posset, secundum *Hotoman.* vel, ut scribit Corrasius *l. 3. misc. c. 8. n. 6.* quod de bonorum iniquè ablatorum recuperatione, æstimandísque injuriis cognoscerent, unde judicium recuperatorium dicebatur, quia exercebatur per judices datos. Vult. *in comm. Instit. l. 4. tit. 6. §. 1. num. 45.*

JUDICARE à verbo Dico, Dicas ductum putat Varro *lib. 5. ling. Latin.* quod tunc iis dicatur. Judicare apud veteres accipiebatur pro consulere. Unde consulium dicebant judicium, quod ex animi consilio prodiisset. Eámque ob rem Scita, verbo scilicet majestatis pleno, appellata sunt, quasi judicia seu statuta. Quid enim inter judicium consilii & animi refert? *Prat.*

JUDICARE, pro condemnare, ut apud Ciceronem reperitur: ita Judicatus, pro condemnatus. apud Jurisconf. *in l. si pro aliquo ff. ad SC. Vellej. & l. grege de pign.*

JUDICARE, pro æstimare, *in l. hac edictali. §. hoc illud. C. de secund. nup.* Sic apud Horatium. *sat. 7. lib. 2.* Judex rerum, pro æstimatore.

JUDICARE capitis, vel pecuniæ, est diem rei capitalis, & multam dicere, vel capitis vel pecuniæ anquirere. *Livius* li. 26. Quo ad vel capitis vel pecuniæ judicasset privato. *Hotoman.*

JUDICARE quo distet à jus dicere, eleganter ostendit *Franciscus Duarenus* Disput. *l. 1. c. 53.* Jus magistratus dicere dicitur, puta Prætor vel alius similis, cum in causis privatis & pecuniariis, Judici à se dato Jus quoddam quasi constituit, & formulam juris & æquitatis ei præscribit, quam sequatur, & a qua judicando cognoscendóque recedere non possit. Nam Prætor causas privatas judicare non solebat, sed Judicem dare, qui accepta formula & præscripto quodam juris, de facto tantum cognosceret. Hinc dicitur, in Jure fieri, quod apud Prætorem fit. Nec verum est, quod plerique opinantur rebus judicandis eum præpositum fuisse legibus Romanis. Judex enim datus, qui & Pedaneus dicitur, nec jus dicit, nec jurisdictionem habet, sed notionem tantum, & cognoscendi judicandique facultatem. *l. ait Prætor ff. de re judic.* quam à jurisdictione differre, arguit etiam titulus: Ne quis in sua causa judicet, vel jus sibi dicat. *lib. C. Justinian.* 3. Hujus rei quoque argumentum est, quod licet suis nemo possit Jus dicere, in eorum tamen causa Judex esse potest. *l. jurisd. ff. de jurisd. l. in privatis. ff. de jud.* Proinde sententiam suam non exequitur, sed magistratus, qui eum dedit. *l. à divo Pio. ff. de re judic.* Nam quod *Ulp.* ait, Qui restituere jussus, judici non paret: manu militari officio Judicis ab eo possessionem transferri, &c. *l. qui restituere. ff. de rei vind.* id de pronuntiatione & sententia judicis, non de ipsius executione accipiendum est. Hoc amplius, Magistratus si quando cognoscat, & judicet (quod olim certarum personarum favore, aut causarum faciebat. *l. 1. ff. de extraord. cog.*) ne tum quidem Jus dicere propriè intelligendus est, tametsi latius eo verbo usus sit *Ulpian. Spieg.*

JUDICARE in libris feudorum pro testamento legare: *in l. Aistulphi* regis Longob. tit 4. Si quis Longobardus decedens voluerit uxori suæ usumfructum de rebus suis judicare non amplius judicare possit. Judicare feudum pro anima, id est, Ecclesiæ addicere, vel legare sub conditione precationum, quæ pro domini constituentis anima fieri debeant, *lib. Feud. 2. tit. 9. §. 2. & tit. 55. §. Longobard.* Prat.

JUDICARE, munus publicum est, ait Paul. *l. quippe. ff. ubi quis ager.* Spieg.

JUDICARE de re aliqua gravius, sic dictum, ut gravius statuere. *Budæus.*

JUDICARE de turri, sive de muro dicuntur, qui spectant in tuto pericula aliorum. Adi *Chil.* Erasm. *Spieg.*

JUDICASSIT, pro judicaverit, antiquum verbum in l. XII. Tab. Quum magistratus judicassit, irrogassitve per populum, mulctæ pœnæ certatio esto.

JUDICATA res accipitur, quæ finem controversiarum judicis pronunciatione accipit, quod contingit absolutione vel condemnatione, *l. 1. ff. de re jud.* Briss.

JUDICATI

JUDICATI actio ; & actio facti, diversa sunt nomina, sed eadem res : nisi in juramenti delatione, ibi propriè venit actio in factum : *Zasius in l. juna. ff. de re jud.* Oldendorp. rectè notat, judicati seu rei judicatæ actionem non in factum nuncupandam, ut *Accurs.* putat. Non enim, ait, quia factum est, agitur, sed quia judicatum est. *Spieg.*

JUDICATI actio appellatur, quæ ex sententia datur ; *l. 28. §. ignor. ff. de jure jur. l. 34. ff. de donat. l. 4. & 6. §. ult. ff. de re jud. l. 31. ff. de Procur. l. 8. C. de reb. cred. l. 86. ff. de solut. l. 14. §. quid si homo. ff. quod met. caus.* Et judicati agere *lib. 28. ff. de Procur. lib. 69. ff. de solut. Briss.*

JUDICATIO, cognitio. *l. epist. aud.*

JUDICATIO, pro propria jurisdictione. Ulp. *l. aliud fraus est. 131. ff. de verb. sign.* Multam is dicere potest, cui judicatio data est. Magistratus solos & Præsides provinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est. Similiter in *l. 2. in fin. ff. de jud.* His datur multæ dicendæ jus, quib. publicè judicium est, i. e. qui jure magistratus sui, quem è Principe vel populo acceperunt, judicium exercent : non autem qui ab ipso magistratu judicandi potestatem acceperunt. *Hotoman.*

JUDICATUM, inquit Cic. *lib. 1. de Invent.* est res, assensione, authoritate, aut judicio alicujus aut aliquorum comprobata. Id tribus in generibus spectatur, religioso, communi, approbato. Religiosum est, quod jurati legibus judicaverunt. Commune est, quod omnes vulgo probarunt, & sequuti sunt, hujusmodi ; ut majoribus natu assurgatur, ut supplicum misereatur. Approbatum est, quod homines, cum dubium esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt autoritate. Veluti, Grachi primum factum : quem populus ob id factum, quod insciente collega in censura nihil egisset, post censuram consulem fecit. Res judicatas nomine religiosi comprehendit, quod ab iis manarunt, qui religione judicendi tenentur. Commune quod vocat, consuetudinis proprium est. Approbatum autem consuetudini simile : sed in eo dispar, quod certum habet autorem, cujus exemplo statim constituitur. Responsa ergo prudentum, quas omnium assensu fuerunt pro certo jure approbata, & religiosi & approbati nomine continebuntur ; & hæc omnia sub judicato tanquam sub suo genere subjiciuntur, quod non certa lege, sed communi omnium judicio constitura sunt. Nam judicatum vocat Tullius, quicquid alicujus, vel aliquorum authoritate, facto, & exemplo inductum, à populo Romano receptum est & approbatam ; quod item ipsum jus constitutum appellatur : quia non certa lege, non plebiscito aliquo vel SC. aut edicto jussum, aut vetitum, sed ultro & magna voluntate ab omnibus receptum, & penè appetitum, &c. Conn. *l. 1. c. 15. n. 6.*

JUDICATUM item est, juxta Ciceronem *de Invent.* de quo jam ante sententia alicujus, aut aliquorum constituta est. ibidem Judicatum est res assensione, aut autoritate, aut judicio alicujus, aut aliquorum comprobata. Vide *gl. in l. si & jure. ff. qui pot. in pign. hab.* & Bart. *in l. stipulationes non dividuntur. ff. de verb. obl.* Spieg.

JUDICATUM, seu res judicata dicitur, quæ finem controversiarum pronunciatione judicis accepit. Quod vel condemnatione, vel absolutione contingit, videlicet justa ac valida. Alioqui si nullius momenti sit, non potest temerè condemnatio, vel absolutio dici *l. 1. & l. 3. §. condemnatum. ff. de re jud.* Spieg. Prat.

JUDICATUM facere ; pro parere judicato, sive persolvere, quod judex dependendum esse pronuntiavit. Inter alia enim facere, ut sæpe judicavimus significat solvere, ut in *l. ult. C. de reb. cred. & in l. sunt qui. ff. de re jud.* vide Gell. *lib. 19.* Formula autem judicatum facere ex 12. Tab. demanavit : in quib. ita scriptum erat : Ni judicatum faxit, secum ducito. Qua usus est M. Cicero in orat. pro Flacco. Differt autem judicatum facere, à judicium facere : Nam judicium facere idem est quod judicare, *in tit. de fer. & si cert. pet.* Judicatis satisfacere dixit Papin. pro judicatum facere *in l. tale pactum. §. 1. ff. de pact.* Prat.

JUDICATUM solvi dicebant veteres eam satisdationem, quæ de solvendo per reum fiebat. *l. judicatum. ff. judicatum solvi.* Quære, Stipulatio judicatum solvi. *Spieg.*

JUDICATUM solvi. Quod in hac satisdatione Latini dixerunt judicatum, Græci propriè appellarunt τὸ γεγνώμενον. Et significatur non id modo, quod verborum proprietas complecti potest : sed & hæc cautio quippiam aliud continebat, quod scilicet impedit ne judicetur : nempe clausulam de reo defendendo, & de dolo malo. Adeo ut existimatum sit, hic contineri satisdationem judicio sisti, quia non videatur quis rectè defendi : qui absens est, saltem ubi ejus præsentia opus est. Alioqui fatendum est aliquem defendi, & ab alio quocunque : Porro hic notandum, hanc stipulationem, si ex una caussa sit commissa, amplius ex alie non committi : ut semel tantum ex ea adversus eundem agi possit. *Balduinus* tit. de satisd.

JUDICATUM solvi stipulatio tres clausulas in unum collatas habet. *l. 6. ff. jud. solvi*, puta de re judicata, de re deferenda, de dolo malo. *Prat.*

JUDICATUS, addictus. *Plautus* Menæch. Nam ego ad Menæchmum non eo, quo jam diu sum judicatus : ultro ea ut me vinciat. *Prat.* ex *Hotom.*

JUDICANDI munus grave olim detrectandumque fuisse probat Cic. in Prætura urbana. Hoc si vobis (inquit ad Judices) levius videtur, quod putatis onus esse grave & incommodatum, judicare, intelligere debetis, primum interesse, utrum id onus vosmetipsi rejeceritis, An quod probare populo Rom. fidem vestram, & religionem non potueritis, ideo vobis judicandi potestas erepta sit Augustus decurias judicum nonnihil immutatas, reducta Tribunitia potestate, distinxit, ut singuli Senatores, Tribuni, & equites, ex singulis Decuriis judicarent. rursùsque : immunitate potirentur, succedentib. ordinibus seu decuriis in orbem. Neque enim universæ Decuriæ sigillatim ad judicandum sedebant, sed ex ea decuria, cujus vices tum erant, judicendi certus ac constitutus numerus assumebatur, sortibus ex urna ductis, scilicet cum res aliqua nota judicium poscebat. Idque officio Prætoris expediebatur. Prætor enim summam potestatem habebat judiciorum, præeratque sortitioni, & rejectioni, seu, ut nunc dicimus, recusationi suspectorum judicum. rursùsque subsortitioni in locum rejectorum per actorem scilicet, vel reum. Proinde ipse Prætor pro tribunali sedebat, cum interim Judices in subselliis essent. Ab hac consuetudine retinemus vocabulum judiciale, Sortiri forum, sortiri jurisdictionem, adeóque rem quamlibet sortiri effectum. Cum vero ante Augusti tempora equestres propriè dicerentur, qui equo publico merebant, postea

dici cœperunt omnes, quibus uti annulo aureo liceret: ut Senatores dicebantur, qui lato clavo uterentur Hinc apparet, quid sit quod Arcad. *in l. ult. §. judicandi. ff. de muner. & honorib.* dicit, judicandi necessitatem publicum munus esse, non quasi judex cogi possit judicare. Unde ducunt Jurisperiti multa argumenta, sed quod Senatores, Equites ac alii in quatuor decurias distributi, quorum nomina in albo Decuriarum scripta, & ad ærarium delata erant, parere Prætori consilium agenti ad judicium publicum exercendum, adstringerentur, sicut ad alia munera publica. *Prat.*

JUDICEM quæstionis alium fuisse à Quæsitore, qui capitali judicio præerat, locus in extrema *Verr.* 3. perspicuè declarat. Eum autem *Asconius* eodem loco Principem judicum appellat. nunc quærendum est, quæ inter utrumque differentia fuerit. Quæsitor igitur magistratus erat, &, ut ait Cornificius, accusatorem, defensorem, testem in officio continebat, vim ac potestatem judicum coercendorum, h. e. sub pignoribus cogendorum, habebat, in sella curuli eburnea pro tribunali sedebat; ipse nec juratus erat, nec sententiam ferebat, sed urnæ in quam & causarum sortes conjiciebantur, & judices sententiam ferebant, præerat, judices in consilium vocabat, videri fecisse reum, vel non fecisse pronunciabat. Hinc Virg. *Quæsitor. Minos urnam movet, ille silentum, consiliumque vocat;* quod *Servius* eodem modo explanat. Atque hæc quidem Prætor. Judex autem quæstionis privatus erat; ut patet ex *l. 1. ff. de sicariis.* ut ex Bruto conjecturam capio, post Ædilitatem interea dum Præturam petiturus erat, sese in judiciis tractandis exercebat; ea namque quæ Prætoris præsentiam atque Imperium non requirebant, ipse quasi ejus vicarius, in tribunali, non tamen in sella curuli sedens administrabat, quod ex Vatiniana interrogatione cognoscitur. Præcone namque Judices testesve citante, ipse respondentes observabat, eorumque quasi custos erat, juratus sententiam una cum aliis ferebat, &, ut ex eo conjicere libet, quod Judicum Princeps vocabatur, primus omnium ferebat. Quæri autem potest, cum Prætor urbanus judices rerum capitalium sortiretur ac subsortiretur, quemadmodum *Cic.* in Cluent. & Pedian. Verr. 3. testantur, quid sit, quod idem *Ascon.* scribit, judicem quæstionis Junium subsortitum fuisse in locum non rejectorum; sic enim apud *Asconium* legendum Cluentiana oratio demonstrat; sed, ut opinor, ita non incommodè respondebitur, Asconium subsortiri dixisse pro subsortitorum citationi & responsioni præesse; nam paulo superius sic loquitur, Princeps illorum judicum damnatus est Junius quod diceretur alios supposuisse, qui reum damnarent, non eos quos Prætor fuerat subsortitus. Hæc cum ita se habeant, video tamen & Quæsitorem ipsum Judicem quæstionis dici & vicissim judicem quæstionis, Quæsitorem. Nam Cic. in Cluent. de Prætore, Q. Voconio Nasone loquens, Jubet, inquit, ea lex, qua lege hæc quæstio constituta est, Judicem quæstionis, h. e. Q. Voconium, cum iis judicibus, qui ei obvenerant, quærere de veneno. *Pedianus* autem Verrin. 2. Junius, inquit, Quæsitor fuit in Cluentii causa Verre Prætore. Quod autem *Asconius* his verbis scribit, Q. Curtius judex quæstionis subsortiebatur, impropriè locutus est, pro sedere, quasi subsortito ductum, patiebatur. Atque hæc quidem mea de judice quæstionis sententia est: quam sine aliorum reprehensione, quemadmodum & natura & consuetudo mea fert, breviter exposui, Marcian. *l. 1. §. 1. ff. ad l. Cornel. de Sicar.* Quive magistratus judexve quæstionis ob capitalem causam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. Nam paulo ante dixerat, Quive quum magistratus esset, publicove judicio præesset, *Hotoman.*

JUDICEM collocare apud Festum est inter judices ponere. Sic apud *D. Viglium*, Arbitrum collocare. *Prat.*

JUDICEM religiosum sortiri, apud Ulp. *in l. dic. l. denunciasse, de adult.*

JUDICEM autem accipere & sumere dicuntur, qui litigant. *l. 1. C. de in ius. jur. l. 1. ff. de quibus reb. ad eum jud. l. pen. l. ff. de jud. l. 2. C. eod. l. 6. ff. de fidejuss. tutor. l. 1. §. 1. ff. de usur. l. 11. §. officium. ff. de aq. & aq. pluv. l. 28. ff. mand. l. 9. §. si testamento. ff. de tutel. & rat. distr.* Briss.

JUDICES locorum, *l. 2. C. de exhib. reis* hos Justin. *constit.* 134. *μονονόμους* appellavit. *Prat.*

JUDICIA ex forma aut ordinaria sunt, aut extraordinaria. Ordinaria aut publica, aut privata, aut centumviralia. Publicorum cognitio, est Principis vel Senatus, vel Prætoris, aut Præsidis, qui legibus quærit: Privatorum cognitio, est judicum datorum Centumviralium, Centumvirorum & Prætoris, qui his judiciis ex more præsidet. Separat privatum judicium à Centumvirali *Plin.* his verbis: In privati judicii formam Centumvirale vertitur. 6. Epist. Atque etiam in primo, quum in aliis judiciis die actioni dicto petentibus demonstrat indulgeri adhuc dilationem posse, Centumviralia nullo modo posse differri: quemadmodum illud etiam præcipuè inest, ut alio judicio non possit eis præjudicium adferri, sed integra debeant omnia servari, quod Centumviri de hæreditate judicaverint. *l. 5. ff. de pet. har. l. ult. C. eod.* Porro cognoscebant Centumviri de hæreditatib. quacunque ex causa peterentur, sive inofficiosi, sive justi, aut injusti aut falsi testamenti, sive ab intestato. Paulus in sententiis, Centumviri, inquit, si de hæreditariis rebus vel fide generis instrui non possunt. Et in Quæstionibus, si (inquit) obtinuerit in querela inofficiosi testamenti, utetur rei judicatæ auctoritate, quasi centumviri hunc solum filium in rebus humanis esse, tunc quum facerent intestatum, crediderint. Et hac ratione quærela inofficiosi testamenti, sive (quod idem est) petitio hæreditatis de inofficioso, Centumvirale judicium dicitur in libris nostris, & hastæ judicium *Valerio Maximo* duob. locis, & quadruplex vel duplex judicium *Plinio & Quintiliano* Nam (ut iidem declarant) dividebantur centumviri in consilia & tribunalia modo duo, modo quatuor. Et hoc est quod proponitur in l. quum filius. *ff. de leg.* 2. divisis tribunalib. actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eveniebat, ut duob. consiliis (constabat unumquodque pari judicum numero) vinceret actor, & totidem, vinceretur & vero ita sententiis parib. ejus partis si duplex judicium centumvirale fuerit, vel earum partium si quadruplex, sententia prævalet, quæ tuetur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait, *l. si parte. ff. de inoff. testam.* quæ partem judicantium dicit, ut partes centumviralium, *Quintil.* lib. 5. *Cujac.* observ. lib. 10 c. 20, in princ.

JUDICIA Fiduciæ esse dicuntur ea quæ de mandato fiunt & deposito: & damnato infamiæ notam irrogant: ut & ea, quæ sunt societatis & tutelæ. *Cicero* pro Roscio Comœdo: si qua enim sunt privata judicia maximæ æstimationis, & pene dicam capitis: Tria hæc sunt, Fiduciæ, tutelæ, societatis. Æquè enim perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam humanam: & pupillum

lum fraudare, qui in tutelam pervenit, & socium fallere, qui se in negotio conjunxit. Vide copiosius supra in verbo deponere. *Connan.* lib. 7. c. 4. n. 1.

Judicia omnia sunt absolutoria: id est, judici à Praetore dato tacitè permittitur, reum, qui ante sententiam actori satisfacere paratus est, liberatum ab actione dimittere: ne in infamiam, quae ex quibusdam judiciis contrahitur, incurrat. uti docet Imper. §. *ult. de perpet. & temp.* & patet *ex l. 73. ff. de Procur.* Hotoman. Prat. & Duaren. *de in litem jurando. n.* 42.

Judicia Principum nominantur cognitiones, quod jure ordinario jurisdictionem nullam habebant, ut nec populus, in cujus locum venerant: sed de quibusdam extra ordinem cognoscebant, quae scilicet suae cognitioni reservaverant, aut quae nova erant, nullis dum judiciis definita, &c. Brechaeus *l. notionem accipere possumus, ff. de verb. & rer. sign.*

Judicia privata & publica differunt. Privata sunt, in quib. injuria quae homini privato illata est, vindicatur: Publica, in quibus quae Reipub. *Plato* lib. de leg. 6. Caeterarum rerum duo judicia sunto. alterum quum quis privatus à privato quopiam injuria se affectum quaeritur, cúmque in jus educens, de ea disceptari postulat alterum quum Rempub. à quopiam civium laesam esse aliquis existimat, & vult. Reipub. persequi injuriam. Itaque illa Rei privatae à Cicerone nominantur; haec autem, Reipubl. Quae vero sint injuriae, quibus Respublica, sive populus universus laedatur in ipsius arbitrio ac voluntate positum est. Itaque non modo peculatus, aut repetundarum, aut similia crimina, si populus volet, publica nominabuntur, eorúmque quaestiones causae publicae: verum etiam furti, rapinae damni injuria dati, injuriae: & omnia denique, quae non sua sponte, sed prudentium interpretatione maleficia nominantur quod ex *l. Laetoria.* planissime intelligitur, quae adversus eos lata est, qui minorem circumvenissent; si quidem lege lata ea causa, quae privata semper antea fuerat, publica facta est. Cic *de nat. Deor.* 3. Inde, inquit, judicium publicum rei privatae, l. lectoria. Rei privatae, id est, quae semper antea privata fuerat. Quae quum ita sint, falsam certè esse apparet Justinian. sententiam, qui Judicia publica ex eo dicta putavit, quod cuivis de populo agere liceat; non enim publica sunt, aut dicuntur, quod cuivis de populo liceat agere: sed contra, quia causae publicae sunt, id est, quia quivis de populo laesus est, quia cuilibet de populo injuria facta est, quia denique cuncta Respub. laesa est: propterea licet cuivis de populo quasi pro sua virili parte, suam Reique publicae persequi injuriam. Etenim ob eam causam unicuique accusandi potestas permissa est, quod ad uniuscujusque singulatim, & publicè ad universum populum ea pertinet injuria. *Hotomann.*

Judicia populi, & judicia publica differunt; nam illa dicuntur, quae populus in foro per tribus, in campo per centurias distributus exercebat: haec vero, quibus Praetores qui & Quaesitores dicuntur sella in foro posita cum consilio judicum praeerant, de quibus suo loco explicavimus. Illiusmodi fuerunt illa, quibus quis jus civitatis ac libertatis imminuisse dicabatur, ut ex Verrina 3. cognoscitur. Erant autem haec vehementissima gravissimáque judicia. Solus enim populus in civem Rom. verberibus & securi animadvertendi potestatem habebat. Repetundarum vero & aliorum criminum quaestionem ad populum non pertinuisse, item Verrina 5. his demonstrat verbis: Quo confugient socii? quem implorabunt? ad Senatum devenient, qui de Verre supplicium sumat; non est usitatum, non Senatorium ad populum Rom. confugient; facilis est causa populi. Legem enim sociorum causa jussisse, & ei legi custodes ac vindices praeposuisse dicet. haec ille. Praeter haec autem populi judicia lege lata constituta; illud scire oportet, licuisse Tribunis plebis; Aedilibus, Quaestoribus judicium populi omnibus de rebus constituere, & cuivis civi diem ad populum dicere, ut de eo quaestio exerceretur, cujus rei cum alibi pleraque exempla suppeditant, tum vero apud *Val. Maxim. l. 4. c. de judicio.* & apud Cic. *in Verrinis*, ubi saepe populi judicium Verri minitatur. Quae sint populi judicia, si quis publica quoque nominanda contendat duntaxat ob eam causam, quia non intra domesticos parietes, sed palam ac sub dio (item ut alias) exercentur, non magnopere luctabor: praesertim quum ita *Livius* quoque *lib.* 2. ea nominet. Nam de Cassio damnato & necato commemorans; quem nonnullus à patre domi causa cognita verberatum necatumque dixerat, Invenio, inquit, apud quosdam à Quaestorib. Caesone Fabio, & L. Valerio diem dictam perduellionis: damnatumque populi judicio, dirutas publicè aedes. Caeterum sive illud domesticum, sive publicum fuit judicium, damnatur S. Cornelio. Q. Fabio Coss. *Hotoman.* Horum autem populi judiciorum quadripartitam rationem fuisse Cic. pro domo demonstrat; primum ut ne poena capitis cum pecunia conjungatur: Deinde ne nisi producta die quis accusetur: tertio ut ter ante Magistratus accuset: intermissa die, quam mulctam irroget; quarto, ut sit accusatio trinum nundinum, producta die, qua die judicium sit futurum: hoc est, ut ea judicia tribus actionibus consteut, & per trinundini spacium producantur. *Prat.*

Judiciale pignus Dd. nostri. appellant, cum judicati causa, bona alicujus, quod licet, capiuntur. Nam si post sententiam qua sum tibi pecuniae condemnatus, alicui bona mea obligem, is erit praeferendus; Si tu postea captione bonorum me velis ad judicatum faciendum cogere; illud enim pignus, in contumaciam eorum, qui judiciis parere nolunt, est inductum: Quae contumacia, antequam ventum sit ad possessionem aut captionem honorum, non planè redargui potest. Imp. Anton. *l. 1. C. si in caus. judic. pignus capt. sit:* Si in causa judicati pignus captum sit: res ob causam judicati datas ejus jussu, cui jus jubendi fuit, pignoris jure teneri, ac distrahi posse saepe rescriptum est, &c. Connan. *l. 4. c. 17. n. 10.*

Judiciale forum, locus in quo judicatur, *l. ult. ff. de just. & jur.* eleganter appellatur jus, quod in eo redditur. *Prat.*

Judiciales stipulationes à Praetoriis separantur, *l. 5. ff. de verb. obl. Inst. de divis. stip.* Judicialésque eas accipimus, quae ex mero judicis, qui actioni addictus est, officio proficiscuntur. Quanquam & Praetoriarum stipulationum quaedam judiciales esse dicantur, quae scilicet propter judicium interponuntur, ut Ratam rem haberi & judicatum solvi *lib. 1. §. 1. ff. de stipulat.* Praetor. Briss.

Judicii personae quaedam principales sunt; quaedam accessoriae. Principales sunt litigantes, i. Actor & Reus, & deinde judex. Accessoriae seu minus principales sunt Adsessores, Advocati, Procuratores, qui sunt ab actis, denique viatores & pedelli *Vult.* in comment. *Inst. l. 4. tit. 6. ad pr. n. 24. & seq.*

Judiciorum alia criminalia dicuntur, alia civilia. Criminalia sunt quibus injuriam Reip. factam ulciscimur. Civilia, quibus suam quisque civis privatam ac propriam injuriam persequitur: nam ex eo Civilia dicuntur, quod civibus privatisque hominib. ulciscendis dantur *l. 9. ff. de pub. & vect.* Itaque quum hæc De re familiari appellentur à Paulo *l. 4. ff. de public. jud.* illa fortasse non male De re publica nominarentur. Unde criminaliter & peculiariter agere opponuntur. *l. ult. ff. de privat. delict. & l. 1. ff. de testib.* quod civiliter alibi dicitur in *l. un. C. quan. civil. act. crim. præ. & l. ult. ff. de furt.* Nihil ne igitur inter publica & criminalia judicia interest? imo vero interest. criminalia namque judicia generaliter dicuntur, tum quæ lege lata exercentur (quæ publica Macer nominat, *l. 1. ff. de public. judic.*) tum quæ nulla lege, sed extra ordinem dicuntur: qualia sunt furti, rapinæ & similia. Ulp. *l. ult. ff. de furt.* Meminisse oportebit, nunc furti plerunque criminaliter agi, & eum qui agit in crimen subscribere: non quasi publicum sit judicium, sed quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animadversione coercendam. Paul. *l. 9. §. 5. ff. de public. & vect.* Per vim vero extortum cum pœna tripli restituitur, amplius extra ordinem plectuntur; alterum enim utilitas privatorum, alterum vigor publicæ disciplinæ postulat. Imp. autem *in l. un. C. quando civil. act.* judicia publica legib. constituta manifesta criminalium appellationem complectuntur. Ex quibus omnibus illud constat. Criminalia specialiter ac propriè ea dici, quæ non lege aliqua publicorum judiciorum sed extra ordinem magistratus imperio ac potestate exercentur. Macer *in l. 1. ff. de pub. jud.* Non omnia judicia, in quibus crimen vertitur, publica sunt; sed ea tantum quæ ex legibus publicorum judiciorum veneunt. *Hotoman. Prat.*

Judiciorum quædam sunt præparatoria, quæ alias Antecedenti judiciorum appellantur, quædam judicium finitum sequuntur, quæ consequentia vocantur. Præparatoria sunt illa, quæ aguntur antequam litis fiat contestatio: consequentia sunt quæ aguntur. posteaquam sententia de re controversa lata est. *Vult.* in comm. Inst. *l. 4. tit. 6. ad pr. n. 40.*

Judicii initium est à litis contestatione, finis est sententia sive jus, ex quo etiam nomen habet. Vult. *d. l. n. 41.*

Judicia sacra appellationum sunt, quæ in consistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur adhibitis Proceribus Palatii & Senatorib. *l. 2. C. de leg. Nov. 62.* & hujus generis erant appellationes non tantum à Spectabilibus, sed etiam à Clarissimis Judicib. nam & à Præf. annonæ appellabatur Princeps. *l. ult. ff. quod cum eo qui in alien. potest.* Sed cum non posset audiendis omnibus appellationum causis sufficere Princeps, placuit consultationum & sacrorum judiciorum loco haberi, si appellaretur ab Spectabilibus Judicibus, Judicum Præf. Præt. & Quæstoris, *l. præcipimus C. de appel.* & in hac significatione sacra Judicia dicuntur in Nov. 20. quæ & speciem principalis judicii retinuisse dicitur sæpius, propterea quod perinde at si præsente Principe eisdem verbis, eodem ordine, forma & observatione peragebantur eadem, & idem erat in iis exercendis indumentorum & calceamentorum usus, quod tamen sustulit. Nov. 126. Cujac. *in exposi. de Nov. Justin. 20. de his qui in causa appellat. apperit. offic. fung.*

Judicis quale arbitrium sit, hoc est, quid oportet judicem ex jure arbitrari ac pronunciare, videamus Ulp. *in l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si quid in fraud. patr. Prat.*

Judicis arbitrium, boni viri arbitrium censetur. Unde Religionem judicantis *Papin.* dixit *in l. quæsitum. ff. de testib.* Oldendorp. Prat.

Judicis arbitrio restituere (unde actiones arbitrariæ vocantur est tantum restituere, quanti judex secundum conscientiam boni viri, quicquid partes allegaverint sua interesse, duxerit condemnandum. Paulus *in l. arbitrio. §. dolo cujus ff. de dol. malo.* Trebatius ait: De dolo dandum judicium: non ut arbitrio judicis res restituatur, sed ut tantum actor consequatur, quanti ejus interfuit, id non esse factum *Oldendorp. Prateius.*

Judicis conscientia duplex quam *Accursius* cum suis distinguit: alteram, quam velut judex habet, h. e. eorum quæ videt aut intelligit tempore judicii: Alteram, quam habet de iis, quæ privatim scit. Sed hoc est contra naturam, jus, & æquitatem. Nam conscientia est tacitum animi judicium, per quod aut accusatur falsitas, turpitudo; aut defenditur veritas, honestasque secundum infallibilem justitiæ à Deo nobis insculptæ formulam. Unde dici recte solet: Conscientia mille testes. Siquidem res est simplicissima, nec dividi potest in uno eodemque homine. Quicquid enim fit contra conscientiam contra veritatem fit, & ædificat ad gehennam, ut rectissime dicit *Innocentius* post Apostolum, *in c. litteras, de restit. spol.* Verissimum igitur est, secundum sententiam *Martini* glossatoris, quod judex velut unus homo non habet, nisi unam conscientiam, quam semper debet sequi adhibitis legum formulis. Nam primarium officium judicis est, in judiciis amplecti veritatem facti, eamque ad æquitatem exigere. Non potest autem id fieri nisi conscientiæ judicio. Hæc eleganter & late probantur in libello. De jure & æquitate, & de formula investigandæ actionis, *Oldendorpii.* Huc adde illud Cic. *lib. 3. Offic.* Cum judici dicenda est sententia, meminerit se Deum habere testem. Itemque illud Agapeu ad Justin. Im. *τοῦ χῶς ἀκριβῶς δεῖ τοῦ πραγμάτων κατοπτεύειν.* Prat.

Judicis officium varii varie definierunt. F. Martinus *Accursii* Coætaneus ita definiebat, ut sit potestas judicis adsumpta *Bart.* sic: Est, inquit, jus faciendi quæ judici facienda incumbunt. Alciat. *in c. quod sedem, de offic. ord. numero 3.* hoc modo: Est, inquit, quid extraordinarium, & non datur, nisi ubi non est aliquod nomen speciale petitionis. *Bartoli* definitio cæteris verior perfecta tamen non est. Tentabam igitur sic definire: Ut sit id quod judex cognoscens, definiens & exequens facere debet. *Prat. Oldendorpius.* hoc modo definit; judicis officium est jus, quod ad dirimenda lites tollendaque gravamina, quomodolibet secundum æquitatem exercetur, ut per hoc omnium tranquillitati privatim & publice consulatur.

Judicis officium *Prateius* distinguendum putat in duo summa genera. Unum est generale & late patens, quod *Ulpian.* latissimum appellavit. *l. 1. ff. de jurisd.* Alterum speciale, cum nulla obligatio, actione data est, nec oritur ex negotio, quod tamen dari fieri æquum est: de quo accipiendus est Pompon. *l. Quintus, ff. de ann. legat.* idque *Bernardus* glossematarius recte sensit *in cap. 2. de offic. ord.* Quod ad primum articulum divisionis attinet, Ulpian. *lib. 1. ff. de jurisd.* ita scribit: judicis officium latissimum est. Nam & bonorum possessionem

dare

dare poteſt, & in poſſeſſionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere, & judices litigantibus dare. Quod ait, bonorum poſſeſſionem dare, hoc juriſdictionis eſſe, Caius Harmenop. *lib.* 1. *tit.* 4. credidit. Sic enim apud eum ſcriptum eſt, *τὸ γὰρ διδόναι διακατοχὴν διαφερόντως ἐστίν.* quod ex noviſſimis quidam probaverunt, cum tamen miſti Imperii eſſe *Ulpianus* dixerit *l.* 3. *& l.* 4. *ff. de juriſd. om. jud.* Pratejus, alias

Judicis officium doctores varie dividunt. *Bartol.* putat triplex eſſe officium judicis: videlicet, nobile, mercenarium, & adverſarium. Alii communiter ſtatuunt duplex genus officii judicialis: ſcilicet, Nobile & Mercenarium. Et quoniam hæ voces ſunt vulgo notæ, docendi gratia ſequemur eas. *Oldendorp. Prat.*

Judicis officium nobile (quod tamen rectius dixeris merum officium) dicit *Bartol.* id eſſe, quod per ſe ſtat. Explica ſic apertius: officium nobile eſt, quod judex ſua, h. e. juriſdictionis autoritate exercet, etiamſi nulla proponatur actio, & interdum motu proprio nemine petente, Siquidem judex ſeu magiſtratus eſt animata lex, Jus enim cum mortua litera deſcriptum ſit producitur in forum viva quadam judicis exercitatione, cum juſtitiam adminiſtrat, cum diſtribuit unicuique ſuum. Quare *Juſtinianus* exemplo Juriſconſultorum, tractans de *offic. judicis lib.* 4. *Inſt. tit. pen.* rectiſſime ſic incipit: Et quidem in primis illud obſervare debet judex, ne aliter judicet, quam quod legibus, aut conſtitutionibus, aut moribus proditum eſt. Quæ verba *Accurſius* frigidiſſime diſputat: quaſi judex non etiam cognoſcendo cauſam, adhibere debeat juris ſanctiones eo pertinentes. *Oldendorp. Prat.*

Judicis officium Mercenarium eſt quod actioni deſeruit. Metaphora ab obſequio famulitio ducta. Quemadmodum enim is, qui operam ſuam locat, bona fide, & libens eam præſtat, nec alio modo, quam dominus præſcribit: ita judex actionib. in judicium perductis aut perducendis impertit officium ſuum ultro quidem, ſed non niſi ad normam actionis: eaque ceſſante, ceſſat *l. adil.* §. *item ſciendum ff. de adil. edict.* in quib. autem verſetur officium judicis utrumque, doctiſſime & latiſſime tractat. *Oldendorp.* in præfationibus Claſſium ſuarum, de officio judicis. *Prat.*

Judicis officium apud Romanos tribus verbis, in tria juris capita digeſtum fuit eleganter: ſcilicet, Do, dico, addico. Alias enim judex dat actionem, dat alium judicem *l.* 3. *§. maximum, ff. de juriſd.* Alias cognoſcit de controverſiis, & dicit jus. Alias denique addicit & transfert poſſeſſiones rerum ab uno ad alium. *Oldendorp. & Prat.* vide infra Judicium dici.

Judicis præſentis juſta cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia judicii: quam tamen formularii non dignantur inter partes judicii adnumerare. Siquidem meminiſſe oportet, omnem judiciorum vim & poteſtatem ſtatim atque lis eſt conteſtata, judicum humeris incumbere coram Deo & hominibus. Juſtæ autem cognitionis duæ ſunt partes. Altera, ut perſpectam habeat judex cauſam circumſtantiis. Altera ut celeriter eam diffiniat: quia ad officium ejus pertinet lites dirimere, ut dicit Jul. *in l. quidam exiſtimaverunt ff. ſi cert. pet. cond.* Priorem autem cognitionis partem feliciter abſolvet, ſi utatur ſæpe interrogationibus de his quæ neſcit. Cognoſcere enim, id dicimur, quod antea non ſcivimus. Proinde alieni facti circumſtantias neque citiùs, neque commodiùs inveſtigare licet, quam interrogando. Quamobrem ſapientiſſimi legiſlatores interrogationes adeo frequentes eſſe voluerunt, ut apud omnes æque magiſtratus fierent *l. veluti Prætor. l. ubicunque. ff. de interrog.* Poſteriorem vero partem officii ſui judex recte expediet tribus modis: videlicet, jurejurando, tranſactione, ſententia. *Oldendorp. Prat.*

Judicis religio & diligentia, cujus fit mentio in *d. l. eum quem temere. & in l. §. idem divus ff. de teſtibus*, eſt ſolicita & anxia conſcientiæ cura, quæ propter juſtam muneris functionem ſuſcipitur, quam graviter depingit Papin. *in l. quæſitum eſt. ff. de teſtib.* Ut vel hinc appareat ſole clarius quam longe commentatores abſint à veritate, & quantam attulerint humanæ ſocietati peſtem: tradentes Judicem debere ſemper ſecundum acta probata non autem ſecundum conſcientiam pronunciare. Nam ſi actionum ſeries adverſus cognitam veritatem eſt obſervanda quid aliunde poteſt judex rimare, aut quid interrogare? *Oldendorp. Prat.*

Judicum nomen generale eſt, quo continentur, tam magiſtratus, quam judices pedanei: hi ſunt judices dati, qui quaſi plano pede judicant, non pro tribunali, & à Græcis *χαμαιδικασταὶ* dicuntur, & *διαιτηταὶ ἀληρωταί*. Continentur etiam eo nomine judices compromiſſarii, qui *διαιτηταὶ αἱρετοὶ* dicuntur. Pedaneis dantur *δικαστικὰ* ſive ſportulæ: magiſtratib. non dantur, quia ampla ſalaria habent, pedanei per modica, & ſimiliter ſportulas permodicas: pedanei non habent adſeſſores, magiſtratus habent adſeſſores: magiſtratus plerumque erant viri militares, legum ignari: pedanei periti *νόμων καὶ πείρας*, ut ait Juſtin. *in Novell.* 82. *de judicibus*, ſicut adſeſſores, qui nihil à pedaneis diſtant *Nov.* 60. Nam ex eodem corpore ſtudioſorum juris adſumuntur & pedanei judices & adſeſſores. Et hi debent præſtare ſcientiam legum & morum, non magiſtratus, *l.* 2. *ff. quod quiſque Jur.* Magiſtratus habent tribunal, pedanei non habent tribunal, ſedere tamen *Juſtinianus* vult à matutino ad occaſum ſolis: & locum notat, In porticu regia, qua etiam Agathias ſcribit ſe libellis litigatorum dediſſe operam ab ortu ſolis ad occaſum, Hiſtoriæ 3. Significat igitur ſe ex pedaneis, vel ex pedaneorum notariis fuiſſe. *Julianus* ait, In baſilica, quod ferme idem eſt; nam baſilicæ adjacebat porticus. Sedere autem vel litigatorib. conducentib. ſubſellia, ut olim fieri ſolebat, auctore Suet. in Nerone, vel ærario præbente gratuita. Cujac. *in expoſition. ſupra de Juſtinian. Novel. l.* 82. *de judicibus in princ.*

Judicium dici putat *Marcus Varro*, quaſi jus dicendi, hoc eſt, poteſtatem audiendæ cauſæ, & ſententiam juſtam proferendi, quam denique & exequi poteſt, & quod ſuum eſt cuique addicere. Quo pertinent tria verba Prætoris, Do, dico, addico. Do judicium poſtulantibus. Dico ſententiam poſt litem conteſtatam & cognitam. Addico rem victori, & exequor ſententiam, transferendo rerum dominia. Quod poſtremum, dicitur legis actio: quaſi juſſu plane legis id fieri neceſſarium ſit, incumbatque judici, veluti miniſtro & antiſtiti juſtitiæ, ſed non niſi ordinario jure. *Oldendorp.*

Judicium frigide diffiniunt Doctores, dum dicunt eſſe actum trium perſonarum: Videlicet, Judicis, Actoris, & Rei. Quare ſic rectius dixerimus: judicium eſt actus legitimus, quo mediante judex de cauſa propoſita cognoſcit, & ſecundum

æquitatem

æquitatem pronunciat. In iis enim versatur omnium judiciorum, inquisitionum, adeoque consiliorum vis atque potestas. Et cessabunt omnes disputationes, si recte intelligas. Siquidem in nullo controversiarum genere prodest causam deferri ad judicem nisi cognoscatur de ea. Sic nihil profuerit esse cognitum, nisi pronuncietur. Denique pronunciatum quoque inutile erit, nisi ex bono & æquo procedat. *Oldendorpius. Prat.*

Judicium est legitimus actus, in quo tres personæ primariæ intercedunt, judex, actor, reus. Et non nisi post litis contestationem proprie dici, omnes fatentur. Alc. *in commen. ad tit. C. de in jus voc. & cap. 2. lib. 3. Parerg.* Spieg.

Judicium vocatur quasi jurisdictio. Judicium autem prius inquisitio appellabatur, unde & auctores judiciorum quasi præpositos, Quæstores vel Quæsitores vocamus. Definitur autem per *gloss. in a. forus*, in verbo, *judicium, de verb. sign.* esse actus legitimus duarum personarum actoris & rei super ead. quæst. contracta sub eodem judice. Sed *gl. in extra. de jud.* definit sic: Judicium est actus legitimus trium personarum, judicis, actoris & rei; quæ definitio vulgo recipitur. Judicium autem habet 15. significationes. Primo modo est actio, ut judicium famil. erciscundæ, i. e. actio, *l. inutrib. ff. fam. ercisc.* Secundo modo, est lis sive controversia, ut judicium pendet de hæreditate, *l. 1. in fin. ff. ad Trebell.* SC. Tertio modo est auctoritas, ut negotia Ecclesiastica non sunt judicio laicorum disponenda, *c. decernimus, extr. de jud.* Quarto modo est forus: ut causa juris patronatus debet definiri judicio Ecclesiastico, sc. in foro Ecclesiæ, *c. quanto. extr. de jud. eiis.* Quinto modo est arbitrium. Si enim arbiter est judex ergo arbitrium est judicium. Sexto modo est ultima voluntas: ut judicium testatoris non debet esse quassum *l. 1. C. de sacros. eccl.* Septimo est quæstio: ut judicium ambiguum est ad Papam referendum. Octavo modo judicium dicitur esse discretio; ut furiosus & impubes non possunt esse judices, quia carent judicio, i discretione, *l. cum Prætor, ff. de jud.* Nono est sententia: ut judex punire potest eos, qui suo parere neglexerint judicio, i. e. sententiæ. Decimo est instantia: ut judicium perit triennio, i. e. instantia. Undecimo est discussio *d. c. forus* & ita accipitur *in rubr. de judic. extr.* Duodecimo est potestas judicandi: ut judicium solvitur vetante eo, qui judicare jusserat, *l. judicium solvitur, ff. de judic.* Decimo tertio est pernicies: ut qui manducat & bibit corpus & sanguinem domini indigne, judicium i. perniciem sibi manducat & bibit, Cor. 11. e. Decimo quarto est pœna; ut qui occiderit, reus erit judicio, i. e. pœnæ Matth. 5. e. Ultimo judicium dicitur esse processus judicialis. Has significationes *not. gl. in extravag. de judic. in rubr.* & ibi vide locos allegat. & vide etiam *gl. & not.* per Doct. *in §. præterea inst. quib. non est permissum facere test.* vide *Marant.* in suo *Speculo aureo* absolutissime. Judicia publica dicta sunt, quia cuivis ex populo executio eorum plerunque datur Publicorum judiciorum quædam sunt capitalia, & quædam non capitalia. Capitalia dicimus, quæ ultimo supplicio afficiunt homines, vel aquæ & ignis interdictione, deportationéve vel metallo. cætera, si quam infamiam irrogent, cum damno pecuniario, hæc publica quidem sunt, non tamen capitalia: h. e. capitalia sunt, in quibus pœna, mors, aut exilium est, h. e. aquæ & ignis interdict... per has enim pœnas eximitur caput de civitate. Non capitalia sunt, in quib. pecuniaria, aut in corpus aliqua coërcitio pœna est. De quib. agitur *in l. publicorum, ff. de publ. jud. & §. 1. Inst. eod.* Publica autem judicia hæc sunt. *Lex Julia Majestatis*, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel rempublicam aliquid moliti sunt, suum vigorem extendit. Item *Julia de adult.* quæ temeratores alienarũ nuptiarum sunt. Itẽ, *Lex. Corn. de sicar.* quæ homicidas persequitur. Item *lex Pompeja, de Parricid.* Item *lex Corn. de falsis.* Item *lex Julia, de vi publica seu privata*, adversus eos exoritur, qui vim vel armatam, vel sine armis commiserint. Item *lex peculatus*, quæ eos punit, qui publicam pecuniam, vel rem sacram vel religiosam furati fuerint. Est & inter publica judicia *lex Flavia de Plagiariis.* Sunt præterea publica judicia, *lex Julia de ambitu*, *lex Julia repetundarum*, & *lex Julia de annona*, & *lex Jul. de residuis*, quæ de certis capitub. loquuntur & animæ quidem amissionem non irrogant, aliis autem pœnis afficiunt eos, qui præcepta earum neglexerint, de quib. vide per *tot. tit. de publ. jud. in Inst.* Joh. Bello. *Etymol.*

Judicium & consilium haud ita multum differunt Siquidem prisci consulere fuit judicare, Inde SCta, & forte etiam consultum nomen. Nunc si quid interest, h. e. quod judicium adhibemus obviis & expositis, consilio utimur in retrusioribus ac dubiis. Ex *Erasm.* Spieg.

Judicium agnoscere dicebantur Judices à Prætore dati, si cognoscendi provinciam suscipiebant, *l. penult. ff. de vac. & excusat.* Hotom. *in pr. tit. de act. Instit.*

Judicium & actio differunt, ut pars & totum. Ut enim pars in toto continetur, ita actio in judicio, ac proinde vox judicii patet latius, vox actionis angustior est. Vult. *in Comm. Inst. l. 4. ad prin. tit. 6. n. 16.*

Judicium centumvirale, quod Romanæ civitatis absolutissimum erat. *Der Statgericht zu Rom.* Old, vide supra *Centumviralis* hasta. Item supra judicia aut ordinaria.

Judicium commissum. Cic. *in orat. pro Sexto Rosc.* dixit: quod litem jam contestatam dicimus: sumpta à re militari translatione, in qua bellum commissum pro eo quod vulgo apertum, atque inceptum vocant, eleganter posimus. *Hotoman.*

Judicium contradictum, in quo adversarius est ad differentiam voluntarii. *l. cum de consuetudine, ff. de legib.* Oldendorp.

Judicium æquum, convenientissime interpretatur à nonnullis Germanis, *Ein bider, oder ehrbar Urteil*, ut æquus vir, *ein Biderman*, e in é longa die commutata, Nam *Bedermann* dicendum erat, quod inter duos suum cuilibet conservat. *Spieg.*

Judicium humanum, quo quis ab humanibus bene vel male audit, cui contrarium est judicium Domini, qui intima cordis scrutatur & judicat. Vide quæ *not. in §. similes rusticum in usibus feud. tit. de pace & violat.* Spieg.

Judicium, legitimam contentionem significat, & disceptationem, quæstionem, sive litem: Cognitionem item, notionem & existimationem, sive opinionem. Itaque primo sumptum modo, judicia publica dicta, quia publicam quærunt vindictam. *Spieg.*

Judicium ordinarium, hodie nuncupamus ab ordine procedendi. Extraordinarium vero, quod non ita justam omnibúsque numeris absolutam ordinis rationem exigit. Alioqui

antiquitate

antiquitate respecta possemus omnia nunc judicia vocare extraordinaria propter remissam solennitatem nimis curiosam §. *fin. Inst. de interdict.* Oldendorp.

Judicium privatum, pro judicio ex contractu & obligatione orto, apud Ulp. *in l. 3. ff. de crim. stellion.* Quod enim ait, in privatis judiciis est de dolo actio, nec in criminibus stellionatus persecutio. Crimen à privato judicio separat, cùm tamen hoc publicum non sit judicium. *Pr. e.* ex *Hotoman.*

Judicium prolusorium, dictum est *προκαταληπτικόν*; est enim præjudicialis causa, quæ hoc verbo significatur. Budæ. *in poster. annot.* Spieg.

Judicium rescindens, est in judice, in Prætore vivo; qui imploratus per eum qui læsus est, propter absentiam alterius restituit in integrum eum, qui læsus fuit, & rescindit, annullat, cassat, sustollit, quicquid illud est, in quo alius se conqueritur læsum, tollitque ei omne obstaculum. Zas. *in tit. Inst. de act. §. rursus.* Spieg.

Judicium de morib. Olim, ut Gell. *li. 4. c. 20.* testatur: Censor solenne juramentum agebat à maritatis civibus Romanis singulis de uxorib. eardemque moribus. Cum autem solenne juramentum illud exigebatur, tunc si ex animi sententia uxorem se non habere, aut uxori jussisse propter ejus mores pravos res suas sibi habere, censorib. responderet maritus, videtur ad judicium censorium etiam pertinuisse, de morib. uxoris inquirere, cognoscere, & si res ita postulare videretur, pronunciare, imo etiam uxores coërcere. Eòque visus est respexisse *Paulus* qui de pacto dotali disserens, ait conveniri non posse, ne de morib. agatur, ne publica coercitio privata pactione tollatur, *c. 5. de pact. dot.* Haud dubiè per publicam coercitionem, censorium judicium intelligens. De quo judicio accipiendum etiam videtur, quod sic *Papinianus* scribit: viro & uxore mores invicem accusantibus, causam repudii dedisse utrumque pronunciatum est, *l. 39. sol. mat.* Et sic quidem satis esse perspicuum puto, de uxorum maritorumque morib. olim apud Censores litigari consuevisse. An autem statuto, an vero solenni tempore judicium illud consueverit exerceri, antiquiores literæ non declarant, etiamsi de juramento solenni scripserit expressè *Gellius.* Cæterum quis fuerit judicii de morib. effectus, optime explicat in fragmentis Ulp. *tit. 6* Morum, inquit, nomine graviorum quidem sextæ retinentur, leviorum autem octavæ: graviores mores sunt adulteria; leviores omnes reliqui. Eoque referri potest *ex 47. de soluto matr. & l. 11. §. fin. ad l. Jul. de adult.* Igitur si moribus uxoris divortium factum esse à censorib. pronunciaretur, tunc maritus sextam aut octavam dotis partem, tanquam dissidii pœnam retinebat, *l. 8. ff. de capt. & postlim. reverf.* Sin contra mariti morib. accidisse, ut à marito diverteret, ad amicos uxor, quo minus pari ratione rerum propter nuptias donatarum, certam aliquam partem uxor consequeretur, nihil mihi videtur obstitisse. Si autem viro & uxore mores invicem accusantibus, utrumque causam dedisse repudii, pronunciarent censores, nec ex mariti bonis uxor, nec ex bonis uxoris maritus quidquam consequebatur. *d. lib. 39.* Esse autem judicium de moribus personale, nec hæredi, nec in hæredem tribui, auctor est *Constantinus*, qui sic scripsit, De moribus actio ultra personam extendi non potest, nec in hæredem habetur, nec tribuitur hæredi, *l. 4. C. Theod. de incest. nup.* Et ex his quidem omnib. satis esse perspicuum puto, quo sensu accipiendus sit hic titulus; De repudiis & judicio de moribus sublato; qui extat in Codicis Justiniani Cæsaris *l. 5.* Rævard. *Variorum li. 4. c. 13.*

Erat ergo hæc quæstio, sive Judicium de malis moribus conjugum: sicuti & in Scholis erant quæstiones malæ tractationis, ut *Quintilianus* scribit. Tam autem fuit hoc judicium olim in usu, ut in Pandectis etiam *Paulus* scribat, convenire non posse, ne de moribus agatur, vel plus vel minus exigatur, ne publica coërcitio privata pactione tollatur. *leg. 5. de pact. dot.* Mirum verò *Tribonianum* id Pandectis assuisse, cum Justinian. non modo testatus esset, hoc judicium plane abolitum esse, sed etiam esset professus, illud positum esse quidem in antiquis legibus, sed (ut loquuntur) non frequentari jam pridem. Sed & ex ejusdem *Pauli* eodem libro relatum est in *l. 15. §. 1. solut. matrim.* hæredem mariti non habere coercitionem morum. Atqui nec maritus ipse hanc habebat tempore *Justiniani.* Extat & Constantini Imper. Constitut., quæ ait, de moribus actionem ultra personam extendi non posse, nec in hæredem haberi, nec tribui hæredi. *Balduin.*

Judicium rescissorium, i. e. cum via agendi aperta est, sublatum est obstaculum: quod is qui læsus est, potest rem suam petere, ac si nunquam fuisset usucapta: & damnum reponere, ac si nunquam fuisset læsus. Hinc ita dictum, quod rescindit obstaculum, & cassat quod obstabat læso, Zas. *in tit. Inst. de act. d. §.* atque id duplex: scilicet Institutorium & restitutorium. Vide ibid. *Spieg.*

Judicium suum vocant ultimam voluntatem, *l. 3. ff. de testam. mil.* unde & pro nostræ voluntatis sententia ponitur in *l. 22. in fin. ff. de adopt. l. 8. in pri. ff. de vulgat.* Prat.

Judicium turpe, quo damnatus infamia & turpitudine afficitur Cicero *pro Flacco*, Iratus Flacco dixit Marcus Lurco, quod (ut ipse aiebat) libertus erat ejus turpi judicio condemnatus, &c. *Pro Sexto Roscio.* Itaque mandati constitutum est judicium non minus turpe, quam furti. Item. In minimis reb. qui mandatum neglexerit, turpissimo judicio condemnetur necesse est. *Pro Cæcina.* est enim turpe judicium, & facto quidem turpe. *Prat.* ex *Hotoman.*

Judicio sisti, in judicium exhibere, idem significant, *l. si cum judicio ff. si quis cautioni.* Aliud autem est Stare in judicio aliud sistere. Ulp. *in l. si quis, in fine, ff. si quis cautioni.* Oldendorp. Prat.

Judicium facere, est judicare, ut facere pugnam, prælium, conjecturam finem, convitium, furtum pactionem, aliaque ejusdem generis. *Spieg.*

Judicium dare dicitur Prætor, cum agendi potestatem facit, in eamque rem judices dat, *l. 26. ff. de dolo. l. 1. ff. nautæ, caupon.* & alias passim. Dicitur & judicium reddere Prætor, *l. 21. ff. de negot. gest. l. 2. ff. de bonis eorum qui sibi ante fecerunt.* Ut autem Prætor dat, & reddit, ita litigatores accipiunt & suscipiunt judicium. *l. 9. §. Labeo. ff. de dolo. l. 36. ff. famil. ercisc. l. 7. ff. de aqua & aquæ pluv. l. 2. §. Pomponius. ff. de ædil. edict. l. 24. ff. de liber. caus. l. 7. §. ita demum, ff. de petit. hæred. l. 3. ff. de judic. l. 4. §. non solum. ff. finium regundorum*, Bruss.

Judicium profiteri, est ultro sese consortesque criminis deferre. Bud. *ad leg. Cornel. de sicar. l. 1.* Oldendorp. Prat.

In Judicium actionem producere: & rem in judicium deducere idem valent. *l. 31. ff. de Jud.*

66. &

66 *& l. ult. ff. de Procuratoribus. l. 13 ff. de pact. l. 17. §. semel. ff. de jurejuran.* Res autem in judicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita/ *l. 1. C. de lit. contest.* Briss.

Judicium manet & pendet, quam diu sententia dicta non est. *l. 60. ff. de cond. indeb. l. 45. ff. in ind. l. 14. ff. de interrog. in jur. fact. 18. in fin. ff. de vi & vi arm.* finitur vero sententia lata. *Brisson.*

Judicii substantialia (ut appellant) tractant Doctores argute quidem ac summo jure, sed inutiliter: quia non secundum æquitatem, nempe quod optimam juris partem prætermittant circa personam judicis, unde tamen tota vis dependet Pompon. *in l. 2. § post originem. ff. de orig. jur.* Per eos inquit, qui juridicundo præsunt, effectus rei accipitur. Parum est enim jus in civitate esse, nisi sint, qui jura reddere possint. Itaque existimo, ad judiciū formam substantialem pertinere perpetuo & immutabiliter hæc quasi principia naturæ, i. e. ut in jus vocetur ille qui judicari debet. In jus enim vocare est, juris experiundi causa vocare. *l. 1. l. ff. de in jus vocand.* II. Editio actionis, hoc est, talis intentio actoris ad judicium exigitur, quæ si vera sit, consequatur jure, condemnatum esse reum, sive ex scripto, sive ex non scripto tractetur causa III. Litis contestatio necessaria est in judicio. Nam ratio naturalis dictat, ut nemo violenter aut tumultuarie obruatur jurisdictione, quæ ordinatio Dei est, Roman. 13. IV. Justa præsentis judicis cognitio, cum primis est de substantia judicii: Siquidem meminisse oportet, omnem judiciorum vim & potestatem, statim atque lis est contestata, judicum humeris incumbere coram Deo & hominib. V. Conclusio in causa pertinet semper ad formam judicii, nec potest omitti: non ea ratione, quam formularii comminiscuntur: sed ideo, quia humanus adfectus ex natura corrupta proclivus est ad controversendum *l. item si unus §. ult. ff. de recept. arbitr.* VI. Sententia ad judicii constitutionem haud dubie pertinet necessario, ubi causa non potest aliter transigi: Quandoquidem tota judicis cognitio manca, est, nisi sequatur res judicata, quæ finem controversiis imponat. Pulchre itaque cohærent istæ partes; Citatio enim vocat judicandum; Æditio actionis instruit; Litis contestatio confirmat judicium; Cognitio aperit negotium; Conclusio interrumpit disceptationem. Sententia diffinit totam litem. Hæc omnia latius tractantur in *Oldendorpii* libello de jure & æquitate, qua ratione judicium in sex partes dividit. *Bartol.* in tractat. judiciorum in decem tempora distribuit: Equidem judicii tres partes verius putat *Prat.* quas exponit in libell. qui forensis dispositio inscribitur, *c. 5. per Novel.* illud quod probat. Alex. *consil.* 128. nempe has, litis contestatio, cognitio causæ, sententia.

Jugarius, i. e. bubulcus, & auriga boum, qui juga ducit & regit.

Jugatio, vectigal quod jugeratim, hoc est, de singulis jugeris præstabatur. Ejusque immunitas nisi à Principe specialiter concessa sit, nullius momenti habebatur. *l. immunitates. C. de agric. & censit. lib.* 11. Spieg.

Jugatio agrorum possessionumque mensuram significat, pro cujus modo certa Cæsaribus pensitatio præstabatur, *l. 5. de quib. munerib. vel præstat. li.* 10. *C. l. 10. de susceptorib. eod. li l. 4. de indulg. debit. in C. Theod.* à jugis animalium, quibus possessiones exercebantur, quæ & capita vocabantur, pro quorum numero ea præstatio inferebatur, *l. 6. de extraord. munerib. in C. Theod. l. 1. de imponen. lucrat. descr. in eod. C.* ita juga & & jugationem & jugorum capitationem accipe in *l. 3. Co. de episc. & cler. in l. 1. & 2. de immunit. concessa. C. Theod. leg. 1. l. 2. l. 3. ne conla io transflat. postul. l. 5. de potest. l. 1. de privil. dom. August. C. Theod. l. unic. ne conlat. per logograph. celebr. in eod. C. l. 6. de conlatio n. donatar. l. 11. de exactionib. & l. unic. si per obreptio. in eod. Cod. Theod. & l. 1. de imponenda lucrat. descr. li* 10. *C. l. 9. de agric. censit. lib.* 11. Justin Nov 17. Ἀναγκάσεις δὲ τοὺς δημοσίους πράκτορας; ἢ τοὺς ἐπαιτοῦντας ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερῶς ποιεῖν ἅπαντα, ἐφ' οἷς αὐτὰς διδόασι τοῦτ' ἔστι ποσαίτερον τὸ ζυγοκέφαλον ἢ ἰούγων ἢ ἰουγατίων ἢ ὅσων δήποτε ἂν αὐτὰ ἡ χώρας καλεῖται, καὶ ὑπὲρ ποίων αὐτὰ καὶ ποίων χρόνων ἀπαιτοῦσι. Jugatio autem eadem ratione dicitur, qua veteres id agri spacium, quod juncti boves uno die exarare poterant, Jugum appellasse accepimus Quemadmodum Varro *lib. 1. de re rustic. cap.* 10. in Hispania ulteriore servatum tradit. Cic. 5. *in Verr.* Quid? qui in singulis jugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt. Cassiod. *lib. 4. variar. epist. ad Gebericbum.* Constantii supplicatione comperimus sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius unum jugum veterum Principum pietate collatum, nunc quorundam violenta usurpatione detineri. *Briss.* vide & Gothofr. *ad Nov.* 128. *c.* 1. ibi, pro unoquoque jugo.

Jugatorius bos qui jugo subditur.

Jugera vineæ vel oliveti, *l. 4. §. ult. ff. de act. empt. jugerib.* enim & arva, & prata, & pascua metiebantur. Unde *Ulp.* id arvum, quod in decem annos proximos satum erit, quot jugerum sit: Vinea, quot vites habeat. Olivæ, quot jugerum, & quot arbores habeat. Pratum, quod intra decem annos proximos sectum erit, quot jugerū pascua quot jugerum esse videantur. *l. 4. ff. de censib.*

Jugerum dictum, quod uno boum jugo per diem exarari potest. Vide *Alc.* interpretantem *l. mille passus de verbor. signif.* Alexan. Neapol. *c.* 20. *lib.* 2. Spieg.

Jugerum, mensura agrestis, quæ est in longitudinem pedum 240. in latitudinem 120. Glossæ vocant Arvipendium, & πλέθρον interpretantur. *Prat.*

Jugis aqua profunda.

Jugis puteus, altus.

Juglans nucis genus est, vide Gothofr. *ad d. l. 205. verb. nuces. ff. de verb. sign.*

Jugulum petere, in agendis causis tunc dicitur causidicus, quum, id, quod est potissimum, validissime invadit. Non abludit, quod vulgo dicitur: *ich will ihm das Leben treffen.* Ita suis verbis hominem jugulare, pro convincere notum est.

Jugum, pro pari duorum animalium plerunque accipitur, ut sæpe apud *Ulp.* Est tamen jugum non modo servitutis, verum etiam benevolentiæ. Sic enim *Horat.*

Diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici
Ferre jugum pariter dolosi. Ac rursus:
Diductosque jugo cogit aheno.

Jugum idem trahere, pro eo, quod est, negotii vices pariter sustinere. *Zugleichem gewinn und verlust.*

Juliæ leges referuntur à Juliis, id est, C. Jul. Cæsare, & Octav. Augusto, quas recensent Zas. *in catalog. legum antiquarum, &* Hotomann. *in tr. de leg.* Prat.

Juliæ Kalendæ, *vide* Kalendæ Juliæ.

Julius

Julius Paulus, æqualis, *Ulpiani* temporum: quem jurisperitissimum Lampr. *in Alexand.* vocat Imperatorique Alexandro in consilio fuisse refert. *Briss.*

Jumenta à jungendo appellari Nonius putat, quod currui jungerentur: *Brecham* autem *in l. boves. de verb. sig.* à juvando. Boves vero armenta potius dicebantur arando, quod is sit principalis eorum usus: Unde jumentis legatis non debentur boves, *l. legatis servis, §. jumentis. ff. de leg.* 3. Prat.

Jumentorum appellatione equus, equa, mulus, mula, &c. νωτοφόρα & dorsuaria animalia continentur. Boves vero licet collo domantur, quia tamen collo non ferunt, eadem appellatione non continentur. *l. 38. §. jumentorum. ff. de adil. edict. l. 89. de verb. sig. l. 65. §. jumentis. ff. de leg. lib.* 3. Elephanti & Cameli jumentorum operam præstant. *l. 2. in fin. ff. ad leg. Aquil.* Briss.

Juncianum Senatusconsultum *l. 51. §. sed si ff. de fideicomm. libert.*

Jungere litem inter se, *l. 1. ff. de litig.*

Juncta fixaque, *l. 38. §. ult. ff. de action. empt.* vide Ruta cæsa. *Prat.*

Junctum, sine intervallo.

Junctus mulus à clitellario differt: h. e. mulus, qui jugo assuevit.

Juniores, quos Servius Tullius Reip. idoneos esse arbitratur. ab anno 17. usque ad annum 46. supra eum annum majores appellat Gellius *lib. 10. c. 28.*

Junctores, *in l. in lege Censoria de verb. sign.* ii erant, qui jungebant mulas ad rhedam vel carrucam, qua vehebatur paterfam. quos esse de urbano ministerio constat ex *l. servus §. mediones ff. de leg. 3. veteres gl. Junctorem* ζευκτὴν exponunt. Alii 10 *d. l. in Unctores legunt*, alii Actores *Alciatus* Vectores. Vide Unctores. *Prat.* ex *Cujac.* 14. observ. 3.

Junius Mauricianus IC. Imperatoris Antonini temporibus, ut apparet ex *l. 23. ff. de usufr.* Briss.

Jura prædiorum, sunt servitutes propriè, *l. 1. de servit. rust. præd.* ut ait Connan. *li. 4. c. 7. n.* 7. Dominium vero, jus prædii non est, sed jus ipsius domini. *Spieg.*

Juramenti adjectio, quod sanctum est, sacrum reddit: unde & jusjurandum appellatur sacramentum, &c. Connan. *li. 3. c. 12. n.* 5.

Juramentum affirmatio est, vel negatio sacræ rei assertione, vel attestatione firmata. Dicitur, autem, ut & jusjurandum, à juro, quod proprie significat (teste *Oldendorp.*) promitto mo adhibitis etiam testibus ita servaturum, ac si jus esset: cùmque nullum sit præsentius testimonium, quam divini nominis sit, ut tum jurare dicamur, cum Deum invocamus testem. Et est multiplex: Voluntarium, quod & conventionale dicitur, est, quando extra judicium absente judice para parti defert juramentum, ad confirmandum contractus, & quæcunque negotia, vide l. ut promissa serventur. Et hoc jusjurandum dicitur extrajudiciale & voluntarium, de quo tamen non loquitur Paul. *in l. jusjur.* quod ex conventione, *in pr. ff. de jurejur.* ut quidam. *Oldendorp.* teste, falso putant: sed *l. 1. & const.* Friderici Imp. *C. si adver. vend.* Ex hoc autem juramento non nascitur actio, ut dilucide tractat idem Oldendorpius *act. 9. class.* 1. Judiciale juramentum aliud sit, quando in judicio coram judice, & eo approbante, pars parti juramentum defert. Tertium juramentum est necessarium, & hoc in triplici differentia Aut enim suppletivum est, vel in supplementum, quod à judice defertur in defectum probationum. Aut juramentum necessarium, quando æstimatur lis ex affectione jurantis. Zas. *Inst. de act. §. item si quis postulante.* Sed melius puto, ut eundem *Oldendorp.* loco jam indicato adeas, ut cognoscas, juramentorum genera per interpretes obscure magis, quàm utiliter tractata. Porro juramenti voce usi sunt & Seneca *de clementia*, & Ulp. *in l. jusjurand. 3. §. si de qualitate juram. de jurejurand.* Sicque in Florentinis libris legi testatur. *Bud. Spieg.*

Juramentum affectionis, Quære paulo supra, In litem jurare.

Juramentum calumniæ est, quod præstatur de bona conscientia; suæque causæ bonitate, quam quis opinatur. *Nov. 50. l. 2. C. de jurejur.* propter calumn. dand. & tantum est de credulitate, *d. l. 2. §. quod observari, non de veritate, c. dudum de electione.* Quod cur ita dictum sit, ex ipsa appellatione satis est manifestum nempe quod juramentum illud eo spectat, ne per calumniam quis litem moveat, aut eandem excipiat. Quoniam vero litigantes non semper per se, sed plerumque per Procuratores & Advocatos causas suas agunt, salubriter jura constituerunt, ut hoc juramentum non tantum ab ipsis personis litigantibus, h. e. ab actore & reo (quæ comparatæ cum Advocatis & Procuratorib. dicuntur principales, quia principaliter earum causa in judicio agitur) præstetur, verum etiam ab ipsorum Advocatis & Procuratoribus; idque jure civili indistinctè, sive juramentum, illud expressè petitum fuerit, sive non petitum: quo casu posteriore judex ex officio litigantib. id injungere debet. *d. l. 2. §. sed quia veremur.* Quod jure canonico secus est. Eo enim jure nisi petatur ab alterutra partium, judex id exigere, non cogitur, *c. 2. de juramento calumnia in 6.* Petitum autem omnino præstandum est, neque si petitum sit, vel à judice, vel à parte deferente, remitti potest, quo jure hodie in foro utimur, per ea, quæ docet Andreas Gail. *li. 1. observ. pract. observ.* 84. Formam seu potius materiam jurandi præscripsit Justinian. *in l.* 2. Actori quidem ejusmodi, ut juret, quod non animo calumniandi litem movisset, sed existimando, se bonam causam habere, Reo autem ut juret, quod putet se bona conscientia actori contradicere. Interpretes eam formam ad quinque capita revocarunt, quorum unum est, quod jurans credat se bonam habere causam: Secundum, quod responsurus sit veritatem de omnibus, de quibus interrogabitur: Tertium, quod non sit usurus falsa probatione: Quartum, quod non sit corrupturus judicem nec tabellionem: & Quintum, quod calumniosam dilationem non sit petiturus, prout hæc refert Maranta *in praxi sua aurea de Jurament. calumn. n.* 20. Speculator *de jur. calum. §. nunc dicamus. in pr.* atque ita quidem ab ipso actore & reo juramentum calumniæ præstetur in persona propria. Non est necessarium, ut ipsæ personæ principales in persona propria illud præstent (nisi causa sit quæ judicem moveat ut id per se ipsas præstent) sed præstare etiam illud possunt Per procuratorem, speciale ad id præstandum mandatum habentem, qui ita jurat in animam sui Principalis, ex *c. fin. de juram. calumn. in 2. 6.* Gail. *d. lib. 1. observ.* 83. Sane si is, qui calumniæ juramentum defert, offerat se id in propria persona esse præstiturum, jam non per Procuratores, sed per ipsas personas principales id

præstandum esse verius ast. Alia est hujus juramenti forma in personis Advocatorum & Procuratorum in Nam hi jurant, quod sint omne id, quod existimaverint æquum esse suis clientib. suggesturi, nac aliquid iniqui illaturi, & ubi cognituri sint, causam, cui patrocinantue, injustam esse, se illi non patrocinatueos, secundùm ea, quæ constituuntur à Justinian. *in l. rem non novam §. patroni. c. de judicus.* Præstatur vero huc juramentum nun tantum in exordio litis. *l. a. §. ult. C. eod.* sed etiam post litem contestatam *d. l. rem non aovam* imo in qualibet parte litis, *d. l. 2. §. 1. & ult. c. 1. in princ. de juram. cal in 6.* adeo ut etiamsi petitum sie, & per incuriam partium nun peæstitum, atque ita in causa euncusura judex, ex officio conchusionem factam eescindat, & per sententiam interlocutoriam juramentum calumniæ partib. injungat. Quid autem, si hoc juramentum alterutra partium præstara recusèt? & constituerunt jura, ut si quidem actor recusee, causa cadat, si verò reus eecuset, tum non aliter, ac si confessus esset, condamnationem sustineat. *Auth. principales C. de jurej. propter calum. dand. Vulcej, in comment. ad prin. juncto. §. 1. n. 8. cum seqq. Instit. de pœna temere litigant.*

Juramentum calumniæ ita dicitur esse pœna, non ue aliqua corpori infligatue, sed ut litigans coerceatur metu religiunis, ob qoam religionem viulatam sit sequutura pœna. *Vult.* ibidem *numero 7.*

Juramantum de calumnia datue vaeis ex causia: nam & is qui jusjurandum adversario defert, jueat sa id non deferre calumniandi animo, *l. 11. §. pen. ff. rer. amot. l. 34. §. qui jusjurandum. l. 37. de jurejur. l. alt. Co. de fideic. delata. C. de reb. cred.* & qui postulat, ut sibi thesaurum suum, qui est in aliena fundu, effodere liceat, se id non postulare calumniaudi animo. *l. 15. ff. ad exhib.* & similiter qui postulat sibi copiam fieri inspiciendaeum & deleribendarum tabularum testamenti. *l. penult. C. quemadm. testam. aper.* & qui probationes petit, velut testes & instrumenta, vel qui seevos in quæstionem petit. a *l. 1. Cod. de jurejur. propter calumn. l. ult. Cod. de quæst* vel qui petit cumparationem literarum fieri. *Nov. 73.* & qui satisdandi causa in municipium avoc. *l. de die §. jubetur. ff. qui satisdat. cog.* & qui novum upus nuntiat. *l. de pupillo, §. qui opus. ff. de nov. oper. nunc.* & qui petit insteumentum exhiberi, quod falsum dicat, & si fides ejus approbata jam semel judici fuerit, *l. ult. C. de fide instr.* & qui postulat edi sibi rationes argentarias. *l. §. exigitur l. quadam. §. ult. ff. de edeudo.* vel caveri sibi damni infecti, *l. qui bona §. qui damni ff de dam. infec.* Item initio litis cujusque utraque pars jurat, se non calumniandi animo litem contestari: quod juris etsi videatue sibi *Justinian.* vindicare *l. a. C. de jureju. propter calumn.* tamen & in Pandectas ealatum est, *l. inter coheredes. §. qui familia. ff. fam. ercisc.* Hoc tamen novè adjecie Justin. *in Nov.* 49. ut & initio litis jueet utraque pars, se differendi negotii causa prubationes ab adversario minimè petiturum, quod singula quæque momenta, quibus probationes ab adversario desiderabuntur. Petita tamen comparatione literarum, jurabitur iterum, quia & de dulo juratue, *Novel. 73.* Petito item jusjurandu, ut Leonis *Novel. 99.* Aliæ probationes vel productiones si petantur, sufficiet jusjurandum datum litis initio. Jusjurandum igitur calumniæ, quod dicitur vulgo, non est generale da quacunque re, sed de litis contestatione tantum, & datur in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut constat ex Leonis *Nov. 107. & 97.* nam in criminalib. sufficit insesipeio *Fridericus* tamen *Constit. de pace tedenda, & de incendiariis*, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantue) etiam Henricus *li. 2. legum Longobardorum*, cujus *Constitutionem* retulit Honurius *cap. 1. de jur. calum.* Cujac. *in exposit. Novel. Justin. 49. de appell. & de privat. script. & jurejurand delat.*

Juramentum calumniæ dicebatur olim, quod lingatorib. ita deferebatur, ut actores quidem jurarent, sa non tam calumniæ causa litem intendere: Rei vero non columniæ causa ad inficias ire. *l. 44. §. 4. ff. fam. ercisc.* Idque *Cicero* jurara in litem dixit in ea *pro Q. Roscio*: Proh. Dii immortales, essene quanquam tama audacia præditum, qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem injueatus refeere noluit, id jurare in litem non dubitet? Justiniani autem constitutione & rei, & actores, & advocati jurare coguntur, se non calumniandi animo, sed bona fida & ex animi sententia litigare. *l. a. C. de juram. propter. calum. dand. §. a. de pœn. temer. litig. l. rem non novam. 12. §. patroni. C. de jud.* Prat.

Jurare ex animi sui sententia (sic enim nuper sententia pru scientia restitutum fuie) fuisse ex antiqua Romanorum formula, testis ast Cic. in *Acad. quæst.* Bald.

Juramentum sulenne vocatur, quod barbari juramentum corporala dicunt. *Old.* vid. *Jurare corporaliter.*

Juramentum semper habet hanc in sa clausulam juris: Salva superioris magistratus jurisdictione. Ideo qui jurarunt servare statuta & consuetudines: hi possunt nihilominus & debent admittere cognitionem superioris judicis. Item qui juramento promisit stare juri apud aliquem, is uiique non renuntiat judicio majoris magisteatus, *c. veniens. de jurejur. l. is cui bonis, ff. de ver. obl.* Et *de pact. jurament. firm. §. sacramenta, cap. constitutus, de rescript. l. Imperatores. ff. ad municipal.* Et Fridaricus in sua Constir. *de feud. §. ult.* Adda *c. cum te. de jurejur. lib. 6.* Old.

Juramantum informe. *Quære* Jusjurandum simplex.

Juramentum litis decisivum nihil aliud ast, quàm judiciale, per quod lis deciditur. Zas. *Inst. de act. §. item si quis postul.*

Juramentum veritatis appellatue, quod judex cognita causa defert actori ad supplendam probationem ejus.

Juramantum referra, *vide* referre jusjurandum.

Juramenta remittere, *lege* Jusjurandum remittere.

Juramentum habet vim judicati *l. 2. ff. de jurejur.*

Jurandi formulæ apud Ethnicos erant variæ Nam quibus dii erant plures, jurabant vel per unum ex illis, vel per plures, vel per omnes: ut videre est apud Alex. ab Alex. *li. 5. dier. genial. c. 10.* & apud Plaut. *in Bacch. act. 9. scen. 8.* vetustissimus autem & maxima sulennis jurandi ritus, erat per Jovem lapidem, ut testatur Gell. *li. 1. Noct. Att. c. 21.* Cic. *lib. 7. epist. fam. epist. 12.* Apulej. *de Deo Socratis.* Festus *lib. 11.* Plotar. *in Sylla* Polyb. *lib. 3.* Plaut. *& Amphyt. act. 3. scen. 2.* Cujac. *1. obs 21.* At Jovis nomen

ut Ethnicum Christianæque religioni adversarium Tribonianus sustulisse, & in ejus locum verbum DEI posuisse. *in l. ait Prætor.* 3. §. *ult. l. qui per salutem* 33. *ff. de jurejur.* putat Rævar. *lib.* 5. *varior.* sive ambiguitatum juris; & est probabile: vide Vult. *ad* §. *item si quis postulante,* 10. *n.* 7. *Inst. de action.*

JURARE corporaliter Impp. in Codicis plerisque constitutionib. dicunt, opinor, Ethnici quidem de iis, qui aras in jurando tenebant: Christiani verò de iis, qui Evangelii codicem attingebant. Veluti Diocletian. *l.* 3. *C. si minor. se major. dix.* Hujusmodi autem sacramento corporaliter præstito, nullum tibi superesse auxilium perspicui juris est. Justinian. *l.* 1. *C. de jurejur.* propter calumn. Non aliter concedimus, qui quæstiones servorum exposcunt, ad hoc venire, nisi prius tactis sacrosanct. scripturis deponant, &c. Item *in l.* 1. *C. si advers. vend. & l. properandum.* 2. *C. de jud.* Cic. *pro Flac.* Ergo is, qui si aram tenens juraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, injuratus probabit? Liv. *lib.* 21. Fama etiam est, Annibalem annorum fermè novem pueriliter blandientem patri Amilcari, ut duceret in Hispaniam, cùm sacrificaret, altarib. admotum tactis sacris, jurejurando adactum se, cum primum posset, hostem fore populo Rom. *Hotomann.* Jurare porro corporaliter plus est, quam instrumento, aut nuda voce, ait Gothofr. *ad l.* 3. *C. si minor se major. dix.*

JURAT corporaliter, qui jurat tactis sacrosanctis Evangeliis, vel manu sublata, quos Balsamo vocat σωματικῶς ὀμνῦντας. Cujac. *ad Novel. Justinian.* 51. *de mulieribus scenicis.*

JURARE quoties jubetur heres, daturum se aliquid: vel facturum, quod non improbum est: actiones hæreditarias non alias habebit, quam si dederit, vel fecerit id quod erat jussus jurare, *l. qua sub conditione.* §. *quoties, ff. de cond. inst.* Prat.

JURARE per salutem suam, *l. qui per salutem* 33. *de jurejur.* Et Jurare per salutem Principis.

JURARE in litem, est per religionem jurisjurandi declarare quanti æstimetur tota res controversa ab actore. Cum enim judex in hoc juramento adfectum actoris & fidem sequatur in litis æstimatione propter contumaciam non obtemperantis, merito dicitur jusjurandum in litem, quasi in universam æstimationem litis, nulla certa considera[ti]one in unam aut alteram rem facta. Quemadmodum fere in factum agere dicimus eum, qui in totam facti seriem experitur, nulla specialiter introducta ex facto persequendi formula. Quare aliàs in litem, alias adfectionis juramentum dicitur Ulp. *in l. si per alium,* §. 2. *ff. ne quis eum qui in jus vocat. l.* 1. *& l.* 2. *ff. de in litem jur.* Oldend. Vide & *l. videamus eodem,* ubi *Bartolus, Baldus* & *Duarenus. Prat.*

JURARE per genium Principis, in *l.* 13. *in fin. ff. de jurejur.* Accurs. interpretatur Deum Principis, Bartolus genium, Principem ipsum exponi. *Accursius* forte ineptè interpretatus non est. Nam & ridicula antiquitas Deos sibi, quos volebat, fingebat eosque geniales, idque ex Alexand. ab Alex. *lib.* 6. *c.* 4. liquet. Hujusmodi jusjurandum commemorat Tertul. *lib. ad Scapulam*: Sed ait, iidem ipsi, qui per genios eorum in pridie usque juraverant. Alii eum genium volunt intelligi, qui ejus saluti præesse credebatur: vide Vult. *ad* §. *item si quis postulante.* 10. *n.* 7. *Instit. de actionib.* Prat.

JURARE conceptis verbis ita solet, ut is, qui jusjurandum deferebat, verbis, quib. jurari vellet, præiret. Ejusque jurisjurandi extat apud Plaut. *in Rudent.* elegans formula. Cæterum si nec verbis conceptis, nec aliud aliquod specialiter adversario delatum esset jusjurandum, sed dictum simpliciter. Jura per Jovem tunc usitata, & solenni quadam Jovem lapidem jurandi formula utebantur Romani. Auctor est enim *lib.* 10. Festus juraturos per Jovem, lapidem silicem tenuisse, hæc solennia verba dicentes: Si sciens fallo, tum me Diespiter, salva urbe arceque, bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem. De quo jurejurando visus est sentire *Plin.* sic *in Paneg.* scribens: Quin etiam sedens præbuit jusjurandum, & illa juravit & expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, Deorum iræ consecraret. Qui autem sic jurabant, eos dici Jovem lapidem jurare, testatur *Cicer.* sic enim Trebat. scribit epistolarum *li.* 7. Quomodo autem tibi placebit Jovem lapidem jurare, cum scias, Jovem iratum esse nemini posse? Probari id etiam ex *Gellio* potest, qui de Phavorino *Noct. Atticarum li.* 1. *c.* 21. scribit. Et ita per Jovem jurare, nihil fuisse videtur veteribus, quam Jovem lapidem jurare. Intelligi id etiam ex *Plauto* potest *in Aulularia.* Cum enim Strophilus Lyconidi adolescenti jusjurandum ad hunc modum detulisset. Jura per Jovem, & inter cætera respondisset Lyconides, Sed me cito expedi sis, subjecit Strophilus: Hem silicem tibi. Tunc accepto silice jurans, per Jovem, hac formula usus est Lycon. Si te ego sciens fallo, ita me eliciat Diespiter bonis, salva urbe & arce, ut ego hunc lapidem. Hæc cum ita sint, nunc videor mihi intelligere, quidnam *Ulp.* sibi voluerit, quum ita scriberet: Qui per salutem suam jurat, licet per Deum jurare videatur (respectu enim divini numinis ita jurat) attamen si non ita specialiter jusjurandum ei delatum est, jurasse non videtur, & ideo ex integro solenniter jurandum erit *l.* 33. *de jurejur.* Sensus enim est: Si sic delatum tibi fuerit jusjurandum, Jura per Jovem, & tu per salutem tuam ita juraveris. Ita mihi Jovem velim propitium: Jupiter mihi iratus siet: quamvis per Jovem jurare videaris: attamen ejus, qui jusjurandum tibi detulit, intentioni non satisfacis. His enim verbis, Jura per Jovem, ea est (quemadmodum ex superiorib. constat) deferentis intentio, ut Jovem velit lapidem jurari. Nec aliter per salutem suam reo jurare permittitur, quam si ab actore specialiter, i. e. nominatim his verbis: Jura per salutem tuam, ei delatum esset jusjurandum. *d. l.* 5. Qua de causa, si jussus per Jovem jurare per salutem suam juraverit, jurasse non videtur, & ideo ex integro jurandum erit, inquit *Ulpian.* h. e. ad solennem usitatamque Jovem lapidem jurandi formulam confugiendum. De qua formula etiam *Paulus* sentire à *Cujacio* & *Russardo* ICtis doctissimis est observatum *in l.* 26. *ff. de jurejur.* Ausim dicere in *fin. l.* 3. *de jurejurand.* sic apud *Ulp.* etiam scriptum fuisse: Cæterum si ego detuli, ut per Jovem jurares, eaque verba ad hanc formulam omnino referenda videri. Et certe Jovis numen, ut Ethnicum, Christianæque religioni adversarium, ex prudentum responsis sustulisse Tribonianum, & ejus loco Dei verbum posuisse, ex eo potest evidenter intelligi, quod in iisdem responsis, crucis nomen in furcam idem *Tribonianus* omnino mutaverit. Quæ res effecit, ut quoties in prudentum responsis Dei occurrit mentio,

occurrit mentio, verbum illud ex prudentum intentione ad Jovem semper referendum videatur. Igitur per Deum jurare nihil esse aliud in illis responsis ex intentione prudentum potest, quam jurare per Jovem, h. e. Jovem lapidem jurare Et ita mihi videtur Rævard. *li.* 5. *c.* 5. Vide jusjurandum.

JURATI testes, Vide infra *testes jurati.*

JURATISSIMI vocem qui usurpant ex veterib. idoneos proferant authores. Certè apud *Plin.* in præfatione locus corruptus est quem *Rhenanus* restituit *Spieg.*

JURATORES propriè censores erant, qui eum quem censebant, jurejurando adigebant: ut ex ea intelligi potest formula: Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Nam qui juravit, juratus dicitur: qui ad jurandum adigit, jurator dici videtur. Hinc per translationem juratorea dicti veluti arbitri & censores fabulæ. Plaut. *in prolog. & in Trinummo.* Prat.

JURATO promittere. Paul. *l. al. qui satisd. cog.* Qui jurato promisit judicio sisti, non videtur pejerasse, si ex concessa causa hoc deseruerit. *Spieg.*

JURE belli transfugam recipi, qui sit, vide *l. transfugam. ff. de acquir. rer. dom.*

JURE communi qui tutus est, privilegiis non indiget. Id autem intelligitur, quum aliud jus non exprimitur. *Instit. de jur. nat. §. quoties, l. fin. C. de his qui ven. atat. impetr.* Spieg.

JURE pro jure ipso. Papinian. *l.* 95. *§.* 1. *ff. de solut.* Aditio hæreditatis nonnunquam jure confundit obligationem. *Prat.*

JURE legitimo *l. si naturalis ff. de adopt.*

JURE publico, i. e. civili *l. placet. C. de episc. & cleri.* Albericus.

JURA revocandi domum, est posse petere, ut causa, ob quam alibi conveniuntur, remittatur domum, & ad locum, in quo domicilium habent, *l.* 2. *§. legatis. ff. de judiciis.* Spieg.

JUREJURANDO decidere, *l.* 21. *§. ult. ff. de noxalib.*

JUREJURANDO firmare. Cic. *lib. de* *II.* Plurima firmatur jurejurando inter ipsos homines. *Diis* immortalibus interpositis, tum judicibus, tum testibus. Idem in officiis, Dare jusjurandum dixit; *Livius* reddere & exigere. *Spieg.*

JURE ipso: vel jure in lib. nostris fieri dicitur, quod ipso jure civili, i. lege, sine auxilio tuitioneque magistratus, & ipsa legis potestate ac authoritate fit. Nam ipso jure civili accipimus, non prætorio. Denique adversa hæc facimus, Ipso jure, &c, Jure prætorio, vel per tuitionem Prætoris, *l.* 1. *ff. quib. mod. usufr. amit. l.* 1. *in fin. ff. de superf. l.* 1. *§. penult. ff. quod fals. tut. l.* 9. *§. illud ff. usufruct. quemadm. caveat. instit. de perpet. & temp. act. in pr.* Briss.

Opponuntur item hæc, JURE ipso, & per exceptionem *l.* 4. *ff de servit. l.* 34. *§. si is cui. ff. de obl. & act. l.* 60. *ff. de fidejussorib. l. ult. §. cum mihi. ff. de verbor. oblig. l.* 38. *§.* 1. *ff. de solut. l.* 2. *§. penult. ff. ratam rem hab. l.* 1. *§. quæ oneranda. ff. quarum rerum act. non det §. in bon. inst. de act.* Sed & ipso jure, & per fideicommissum, opposuit Ulp. in *l.* 19. *ff. de milit. testam.* Nam ipso jure & directo & imperativè valent institutiones & legata quæ *l.* 12. *tab.* confirmantur, cum fideicommissa solum Prætoria fideicommissarii tuitione consistant. Qua ratione etiam legitime & ex causa fideicommissi opponuntur in *l.* 3. *§. si usufr. pet.* Reliquum est igitur ipso jure fieri, quod legib. fit, velut *l.* 12. *tabul. l.* 1. *cum l.* 25. *§. idem juris ff. fam. ercisc. l.* 6. *C. eod. tit. l.* 49. *§.* 1. *ff. de fidejussorib. l.* 26. *Co. de pactis, l.* 1. *§. qui minorem. ff. ut leg. nom. cav.* item *lege Ælia sentia. l.* 3. *C. si advers. libert.* Ipso jure etiam fit, quod *lege Falc.* fit. *l.* 73. *§.* 1. *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. *§. si quis ex mortis. ff. quod legator.* Postremo in eo, quod ipso jure fit, partes Prætoris cessant, nec se interponit Prætor. *l.* 4. *& l. ult. C. in quib. caus. in integ. rest. l.* 3. *C. si advers. libert.* Brisson.

JURGARE, quasi de jure agere, & contendere. Jurgare enim, inquit Varro *lib.* 6. *de ling. Lat.* ab jure dictum est, cum quis jure litigaret, à quo objurgat, qui id facit injustè *Prat.* Hinc.

JURGIUM quasi juria agium. *c. forus §. jurgium de verb. sign.* quo pertinet, quod ait Fest. *li.* 9. jurgium, juria actio. Cic. *de republ.* 4. Admiror nec rerum solum, sed verborum elegantiam. Si jurgant, inquit, Benevolorum concertatio non lis, sed jurgium: inimicorum lis dicitur; & in sequenti: Jurgare igitur lex putat inter se vicinos, non litigare. *Prat.*

JURGIUM quoque iram & animorum contentionem inter conjuges significat, *l.* 27. *ff. de pact. dot.* Juvenal, *satyr.* 3.

Semper habet lites, alternaque jurgia lectum,
In quo nupta jacet.

JURGIUM à divortio separat ICtus, *l. quod si non divortium. ff de jure dotium,* pro iracundia non durante. *Prat.*

JURI operam daturum prius nosse oportet, unde nomen juris descendat: videlicet respecta civiliter rei significatione, non autem Grammatica verborum structura. Ulpian. *l.* 1. *in princ. ff. de just. & jur. l.* 3 *in fin. ff. de jur. dot.* Jus autem à justitia appellatum *d. l.* 1. sicut effectus à causa efficiente dicitur. Nam (ut eleganter *Cels.* definit) jus est ars boni & æqui. *Prat.*

JURIDICI, à dicundo jure præfecti Italiæ, ab Adriano Principe instituti apud Capitolinum, annotante Egnatio, intelligendi. Notus tit. Juridicus dies, quo ritè jus dici potest, & juridica actio, quæ secundum jus est, & juridicus conventus, in quo jura redduntur, veluti nostrate lingua, *Rath, Gericht, Hoffgericht haben,* ubi plures de causa deliberantes, tandem ea per sententiam decidentes conveniunt. *ff. de offi. juridic.* quem vide & *l. Thais. de fideic. libert.* Spieg.

JURIDICINÆ verbo usus est Tertull. *lib. de Pall.* Prat.

JURIDICUS Alexandriæ est, qui demandatam jurisdictionem à Principe in civitate Alexandrin. Ægypti habet. Et hic ex equestria ordinis viris creabatur, quod *Tacitus* significat *lib.* 12. Est autem Alexandria urbs Ægypti, non longe à Nili ostio, ab Alexandro Macedone (unde illi nomen) condita, ante Servatoris adventum anno 20. supra 300. Habuit olim scholas omnium disciplinarum liberalium: fuitque ob commoditatem maximum totius orbis emporium, quemadmodum & præclara alia scribunt Historici & Cosmographi, maximè verò ii, quos supra nominavimus in dictione Alexandria: quib. addo hic Solinum. *Anchoran.*

JURIS alia quæstio est, alia facti. vide Quæstio. *Hotom.*

JURIS quæstio est, cùm constat factum esse id, de quo lis est, nec ulla est inter litigantes controversia, an factum sit, sed causa status finitivus est, aut juridicialis, ut est Rhetorum loquendi consuetudo Facti quæstio dicitur, cùm non constat, an ib factum sit, super quo lis orta est, quodque inficiatur reus. Et hanc causæ constitutionem Rhetores vocant Conjecturalem, quod

conjectura tunc verum quæratur. Qua in re nullus sanè est juris scientiæ locus, ut permultis in locis testatur Cic. *in Topic.* Nihil hoc ad jus. Ad *Ciceronem* (inquiebat Gallus noster) si quis ad eum tale quid retulerat, ut de facto quæreretur. Qua de re latius Franc. Duaren. *lib.* 5. *anniverſ. diſput. c.* 41.

Juris species hæ sunt; Divinum, Humanum, Legitimum, Constitutum, Licitum, Antiquum, Vetus, Novum, Receptum, Commentitium, Commune, Singulare, Proprium, Ordinarium, Publicum. Privatum, Summum, Strictum, Merum, Subtile, Solemne.

Juris civilis nomine, jus civitatis Romanæ intelligitur, *§.* 2. instit. de jur. natur. Sed quoties non addimus nomen, cujus sit civitatis, nostrum jus significamus. *Hotoman.*

Juris civilis intellectus ex Rhetoricis præceptis magna ex parte petendus. *Vide infra* Negatio pura.

Juris nomine continentur servitus, hæreditas, dos, peculium, possessio, obligatio. Hæc enim omnia juris nomine sunt, Cujac. *Not. ad lib.* 2. *Inſt. tit. de reb. corporalib. & incorporalib.*

Juris possessores. *Quære*, Professores juris.

Juris quæstiones sunt duæ, ut eleganter *Fabius* tradit *lib.* 12. *c.* 2. quarum una verborum proprietate continetur, finitione explicatur: altera æqui disputatione continetur, qualitate explicatur. Addi poterit & tertia, quæ, facti sive voluntatis, atque adeo in æstimatione judicis quæstio est, *l. voluntatis. C. de fideicomm.* & conjecturis explicabitur. Omnis itaque quæstio juris in hæc tria genera deduci potest. *Cujacius*, Julius Paulus *recept. ſentent. lib.* 3. *tit.* 6. *§. dulcibus legatis.*

Juris origo duplex est, naturalis & civilis: ergo causa efficiens juris natura & magistratus: Juris causa materialis versatur in trib. in personis, rebus, & actionib. *l.* 5. *ff. de ſtat. hom. §. omne autem. Juſtit. de jure natur. gent. & civil.* Juris causa formalis, per quam cognoscimus, quid unaquæque lex in unoquoque negotio, de quo loquimur, ordinet. Juris finis est, ut pacificè transigamus hanc vitam umbratilem, & perducamur ad Christum & æternam vitam. *Prat.*

Juris stricti vocabulum peculiare est ICtis. Reliqui scriptores, *Buda.* ait, summum jus appellant. Inde summo jure agere, pro eo quod est, non ex æquo & bono, sed iniquiore quodam jure & præfracto. Jus strictum, *in l. placuit.* 8. *Co. de jud.* non est jus scriptum, sed juris scripti prædura & ab humanitatis regula aliena interpretatio: stricta ratio, *l.* 43. *in fin. ff. de relig.* Jus summum. *Cic.* Apices juris. *l.* 29. *§.* 4. *ff. mand. mera cognitio. l.* 14. *§.* 53. *ff. de relig.* subtilitas verborum l. 20. *in fin. de reb. cred.* Opponitur æquitati, ut homini politico & humano barbarus, ut spiritui litera. Gothofr. *ad d. l. placuit.* 8. *C. de judic.*

Juris studiosi appellatione, Juris interpretes consultique significantur. Cujac. *in expoſ. Novel.* Justin. *de inſtrumentis*, & ut protocolla instrum. relinq. &c.

Jurisconsulti justitiæ sunt Sacerdotes Vult. *in comm. Inſtit. l.* 1. *c.* 4. *in pr. n.* 5.

Jurisconsultus (sic enim scribi debere contendit *Prat.* non Jureconsultus; licet Cicero *pro Murena* ita dixerit, & Lucilius secundo, & jure peritus, ut not. Charisius *li.* 5.) est (inquit Antonius apud Ciceronem *li. de orat.* 1.) qui legum & consuetudinis ejus quia privati in civitate utuntur: & ad respondendum & ad agendum, & ad cavendum peritus est. Sed videamus, ne quid huic absit definitioni: quum Pragmaticis hæc eadem quadret definitio. Jurisconsulti. enim jus in civitate constituunt, de negociis. de quibus jus certum est nullum, consulti. Itaque eorum responsa juris civilis in parte numerantur. Consulebantur autem (ut *Fabius* ait) aut de verborum proprietate, veluti si de testamenti stipulationisve verbis esset controversia, vel de æqui disputatione, ut in Sergii & Oratæ causa illa nobili: aut de voluntatis conjectura, ut cum testatorem aliquid amplius voluisse, quam dixisse contenditur. Cic. *pro Plancio* Quæris num ICtus? quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum de jure respondisse dicat. Omnes enim istiusmodi artes in iis reprehenduntur, qui cum professi fuerint, satisfacere non possunt; non in iis, qui absuisse ab istis studiis confiteantur. Verior itaque hæc fuerit *Hotomanni* definitio: ICtus est, qui tum juris civilis, tum æqui bonique peritus, populo se ad agendum, cavendum, interpretandum, respondendumque dedit: nam his omnibus in rebus ICti officium versari, in ICto suo copiosè ostendit *Hotom.* & *Prat.*

Jurisconsulti etiam Consulti juris appellantur, & juris periti *l.* 57. *§.* 1. *ff. ſi ſerv. vind.* Periti juris in Plin. *Epiſt. l.* 4. juris autem auctores, & studiosi, & jurisprudentes vocantur. Horum partes memorantur hæ, Cavere de jure, Respondere, Scribere, Consilium dare, in Consilium adhiberi à Magistratibus, iisque adsidere, Rescribere, Libellos agere, Vadimonia concipere, *Briſſ.*

Jurisconsulti nonnunquam figuratè loquuntur: *Alciatus* exempla proponit *lib.* 4. *de verb. ſig.* latè ostendens, quib. figuris usi sint. Sed & ipse legislator ironicè loquitur, quod & ab Apello animadversum est: *in l. antepen. Co. de leg.* Idem ait *in l.* 1. *§. beſtias. verſic. denique* ibi, nisi in arena passa sint se honorari. *de poſtul. in l. ſicut autem, in princ. ſi ſervit. vend. in l. Officium. verſic. pone, inquit. de leg.* 3. Cæterum qua lingua intelligendi sint veteres ICti, superius in voce Intentio indicavimus. *S. ieg.*

Jurisconsultorum vel prudentium triplex est differentia, quam obscurè confundit Tribonian. *Inſt. de jur. nat. gent. & civ.* I. Fuerunt Prudentes, qui leges 12. Tab. interpretabantur, quorum disputationes fori dicuntur jus civile, *l.* 2. *§. his legibus latis. ff. de orig. jur.* II Fuerunt Prudentes, qui privati respondebant consulentibus authoritate probabili non autem necessaria, III. Cœperunt publicè Imperatoris authoritate signatis scriptis respondere sub Augusto, à quorum responsis non licebat recedere, *d. l.* 2. *§.* 1. *D. Auguſtus* Prat.

Jurisconsulti sæpe à Justiniano legumlatores appellantur. Cujac. *ad l.* 2. *ff. de excuſ. prope fin.*

Jurisconsultorum successio quare demonstranda sit, optimæ sunt rationes: Primum, quia dignatio personarum, fides item & eruditio authorum, non mediocriter commendat leges ab eis latas. Deinde, qua forma, quo studio & deliberatione traditæ sint ab eis; nemo satis admirari potest, qui non totam professorum juris seriem perspexerit, quomodo alius alia in re plus præstiterit *Oldendorp.*

Jurisconsultorum successiones, vide in *l.* 2. *per tot. ff. de orig. confer.* Hotoman. & Prat. in Lexic. hic.

Jurisconsultorum & Imperatorum Romanor. lectioni assuesci quantum profuerit, incredibile dictu est, imo nec dici quidem satis potest. Primum, quod autoritas eorum certa est & necessaria, cum interim Doctorum præceptiones non nisi probabiles ac incertæ. Deinde quod ingenia studiosorum transformari solent in mores & phrasin loquendi præceptorum. Atque illa, est causa, quod Romani juris Proceres tanta Latini sermonis puritate, ac phrasis similitudine, eademque gravitate scripserunt. & velut uno ore interpretati sunt leges. Nam magna pars eorum ab uno *Papia*. Præceptore imbuti, non nisi doctissima juris monumenta in manibus versabant: Contra vero, quòd recentiores jurisperiti, neglecto paulatim Romanorum exemplo longèque ab eorum imitatione discedentes, degenerarint, non dico, quo randem, sed res ipsa nos satis admonet, nisi planè in utramque aurem dormiamus. *Oldendorp.*

Jurisconsultorum proprium munus est respondere, cávere, & ex jure formulas componere, quod est scribere. Cicero *pro Muræa.* urbanam militiam respondendi, cavendi, scribendi. Idem *in Topic.* cum tu mihi meisque multa sæpè scripsisses: sic legendum ex veteribus libris. Quod & jura condere *Justinian.* dixit *in §. responsa Instit. de jur. nat.* & inde ab Eutropio *lib.* 8. Ulpian, juris conditor appellatur. Cujac. *ad l. Gallus. ff. de lib. & posth.*

Jurisconsulti professio & officium postulat (ait Gæd. *in com. ad l. 177. n. 7. ff. de verb. sign.*) ut ab omni cavillatione, præcipuè vero à fallaci sorte, quo ab evidenter veris per brevissimas mutationes ad ea, quæ evidenter falsa sunt, disputatio perduci* possit, prorsus abstineat, per *text. in d. l. 177. & l. 65. de reg. jur. l. penult. vers. non oportet. ff. ad exhiben. l. si servum. 91. vers.* esse enim hanc quæstionem. *de verb. obl. l. 5. ff. de transact.*

Jurisconsultos maximi nominis reddidit scientia juris, quæ semper summo honore est habita. Et profecto, sicut corpus nostrum sine mente cadaver est: ita civitas sine legib. certis perniciosa censetur hominum colluvies, hoc est, multitudo ax diversis locis velut sordes coacta. Cic. *pro Cæcinna*: Nihil enim, inquit, tam diligenter retinendum, quam jus civile: quo sublato, nihil cuiquam exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. *Oldendorp.*

Jurisdictio & Notio separantur, *l. 5. ff. de re jud.* Jurisdictionem enim habent, qui juri dicundo præsunt, qui vel ipsi extra ordinem cognoscere, vel judices dare, jubereque judicare possunt.

Jurisdictio. Jurisdictio potestas est de publico introducta, cum juris dicendi (unde vocata est, non autem à ditione, ut annotat Alc. *ad fin. C. 24. lib. dispunct. 2.*) & æquitatis statuendæ necessitate, *gl. & ibi Bart. in l. 1. ff. de jurisd. omn. jud. glos. in auth. de defensor. civit. §. jurisjurand. in gl. mag. circ. med. col. 3.* Quare allucinatur Accurs. dum jurisdictionem à juris ditione dictam putat, ex quo infert absurdum, h. e. merum imperium sub jurisdictione contineri, cum potius ipsa jurisdictio sub imperio comprehendatur, ut paret in *l. 3. ff. de jurisdict.* ibi, mixtum imperium, cui etiam jurisdictio inest. *Accursius* sententiam etiam ipse *Bart.* multique alii sequuntur, cum tamen, si quis diligenter advertat, non dicatur jurisdictio à ditione: sed à dictione: nam per c. scribi solet, nec considerant, ditionem sive potestatem juris non esse apud judicem, qui tamen dicitur habere jurisdictionem, sed apud solum Principem. Judex vero habet jurisdictionem, quia jus dicit. Quare etiam jus dicens appellatur in *l. 1. ff. de jurisd. & in l. si convenerit. eod. tit. & in tit. si quis jus dic. non obtemp.* Ad hoc facit Columell. *lib. 11. c. 2.* Quod non scilicet faciunt magistratus assidua jurisdictione vim legum custodientes, Quamobrem cum Suetonius *in Caligula* ait: Magistratibus liberam jurisdictionem concessit sine sui appellatione, non intelligit potestatem juris condendi, sed juris dicendi. Nam quum judex jurisdictionem exercet, dicitur jus dicere. Plautus *in Bacchid.* Itur illinc jure dicto. Cicero *ad Q. Fratrem*: Sit summa in jure dicendo severitas. Livius *lib. 2.* Idus de creditis pecuniis dicere. Quod *Herodotus* dixit: *δίκας δικάζειν* Sic enim in Thalia loquens de supremis judicibus apud Persas, ait: *οὗτοι δὲ τοῖσι δικασταὶ δικάζουσι, καὶ ἐξηγηταί τῶν πατρίων θεσμῶν γίνονται, καὶ πάντα ἐς τούτους ἀνακέαται.* Ferrand. *in explicat. 2. in l. 3. de jurisdict.*

Jurisdictio est potestas: sed hujusmodi quæ aut imperando expeditur, aut ab imperio est nuda potestas; uti in judice dato accidit, qui plus imperii non habet, quam quatenus ei satis est ad causæ datæ examen; exetutio vero est & manet dantis. Gædd. de *verb. sign. ad l. 215. n. 9.*

Jurisdictio nomen generis est ac speciei, sicut adoptio. *l. 1. ff. de adopt.* Generaliter accipitur pro omni notione, quæ magistratus jure competit, vel cognitione, pronuntiatione, decreto, in quacunque causa, sive ea sit civilis, sive criminalis: quo sensu non distinguitur ab imperio; quinimo imperio utens magistratus jurisdictione exercere dicitur *l. 1. ff. de offic. ejus.* Nec item à cognitione; nam cognoscens etiam Prætor dicitur jus dicere, aut jurisdictionem exercere. Pompon. *l. 2. de orig. jur.* Decem, inquit, & octo Prætores in civitate jus dicunt. Sic Ulp. *l. 1. de extraor. cogn.* Sed & Suetonius *in Claudio*, cognitionem extraordinariam de fideicommissis jurisdictionem vocat, quum tamen Prætor fideicommissarius judices non daret. Quoties igitur quis autoritate publica aliquid statuit, quod ad jus & justitiam pertineat, jus dicit: nec refert, justè an secus: quandoquidem hæc consuetudo loquendi ad id refertur, quod magistratum facere convenit, *l. pen. ff. de just. & jur.* Hinc actus legitimi, manumissio, emancipatio, adoptio ad jurisdictionem pertinere dicuntur. *l. 2. ff. de offic. Proc. & leg.* Altera significatio hujus vocabuli specialis est, secundum quam jurisdictio distinguitur ab imperio. *l. imperium l. jubere. ff. de jurisdictione* nam potestas animadvertendi in facinorosos homines imperium dicitur, non jurisdictio, *l. imperium.* Ex quo apparet, juridictionem tantum in causis privatis & pecuniariis versari. *Pratejus.*

Jurisdictionis præcipuus scopus est, ut ejus magistratusque autoritas pœnali aliquo semper defendatur judicio. *l. fi. ff. de offic. ejus cui mand. est.* Pro tuenda autem jurisdictione ejusque majestate, potissimum hæc faciunt edicta, ut judex datus judicet, ut in jus vocatus veniat, aut satisdet, ut quisque jurisdictionis extremum faciat, ut fugitivum apud se quæri non prohibeat, sed in publicum ducat, ut jussus cavere caveat, ut in possessionem contra se missum admittat, ut album Prætoris non corrumpat, ut munera sibi injuncta suscipiat & administret, ut pareat magistratui, &c. Gæd. *de verb. sign. ad l. 1. n. 9.*

Juris-

JURISDICTIO pro juris ratio, æquitas, recta sententiæ ferendæ ratio Ulp. *l. 20. famil. ercisc.* nam imperitia, inquit, cohæredum jurisdictionis formam mutare non potuit. Alias jurisdictionis forma pro judiciorum ordine apud Imper. *l. 1. C. ubi in rem actio ex.* Nec enim jurisdictionis forma in eadem provincia constituta tam petitore, quam possessore, ob auctoris personam, quem in alia provincia dicis consistere, debet commutari. *Prat.* ex *Hot.*

JURISDICTIO pro judiciali cognitione, sed quam exercet magistratus. Scævol. *l. 88. ff. de solut.* Claudius. Subest enim illa ex jurisdictione pendens quæstio, an pretia rerum, quæ sciebant esse pupillæ, bona fide matri solverint. Sumitur & pro simplici notione, *l. 5. ff. de re jud. l. 8. §. sed nec. ff. de transact.* Prat. ex *Hotomann.*

JURISDICTIO pro universo Prætoris officio & munere. *Gel.* verba Prætoria ex edicto perpetuo adscripsi. Sacerdotem Vestalem, & Flaminem Dialem in omni mea jurisdictione jurare non cogam. Hæc *lib. 10. c. 15.* Prat. ex Hotom.

JURISDICTIO quædam est contentiosa, quædam voluntaria; hæc inter volentes locum habet, eique explicantur emancipationes, adoptiones, manumissiones. Illa vel in nolentes imperii vi exercetur. vide *l. 2. de offic. Proconf.* & ibi Doctores. *Prat.*

JURISDICTIONEM *Accurs.* definit: *l. 1. ff. de jurisd. omn. jud.* potestatem de publico introductam, cum necessitate juris dicendi æquitatis statuendæ: Quæ definitio satis est bona, si quis eam rectè intelligat. Dividitur autem jurisdictio à *Zasio* in tres species: imperium merum, mixtum, & simplicem jurisdictionem, quæ est juris dicendi potestas, ad utilitatem privatam, officio suo actioni deserviens. Hanc in sex gradus secat *Bar.* quos *Zasius* doctè contrahit in tres, in *l. cui jurisdictio data sit eod. tit.* Prat.

JURISDICTIO Anomala, quæ & Extraordinaria dici potest, quæ consuetudine, non jure subsistit: cujusmodi est judicium curiatum dominicalium, qui circa feuda tantum, emphyteuses, & pacta curialia cognoscunt. *Prat.*

JURISDICTIO libera dicitur, cum is, qui eam habet, non impeditur majori aliquâ potestate, quo minus agat pro imperio, & lege agi jubeat. Ex Bud. *in poster. annot.* Spieg.

JURISDICTIO restitui, vel abrogari ut dicatur, unde loquendi modus ille inoleverit, ostendit Alciat. *c. 2. lib. 3. parerg.* Spieg.

JURISDICTIO, facultas atque potestas est juris dicendi. Nam jus dicere est præesse juri dicendo, & legibus gubernare, ac justitiam ministrare. *Spieg.*

JURISDICTIONEM solorum magistratuum, non judicum datorum constat. *l. 5. l. 57. ff. de re jud.* & alibi Jurisdictionem definit Ulp. *l. 3. in fin. ff. de jurisd. omn. jud.* quam sequitur C. *Harmenopulus* lib 1. tit. 4. ... ait, δίδεται δικαιοδοσίας ... Prat. ex Briss.

JURISDICTIO pacto privatorum dari non potest, *l. privatorum C. de jurisd. omn. jud.* licet in illum, qui jurisdictionem habet, pacto consentire permittatur. *l. 1. C. eod.*

* JURISDICTIO (in generali & in propria significatione) est potestas regendi rempublicam, quæ exercetur ab eo, 1. qui habet Summum Imperium in sacris & profanis; unde distinguitur in *Ecclesiasticam* & *Secularem*. 2. à Principibus & Statibus Imperii ratione suorum territoriorum, quæ feudi jure ab Imperatore & Imperio possident, quæ aliàs superioritas, item jurisdictio territorialis, *der hohe Landes Obrigkeit vel herrlichkeit*, dicitur. Specialius autem & magis propriè *Jurisdictio* denotat illam potestatem, quam Status Imperii rursus in Subditos & Vasallos, per investituram feudalem vel aliud genus conventionis, tam in civilibus quàm criminalibus causis, vel personali vel reali jura transferunt, & dicitur *gerichte*, & is cui concessa, *der gerichts herr.*

Dividitur ex moribus Germaniæ in *altam* & *bassam*, sive *superiorem* & *inferiorem*, vel *criminalem* & *civilem* jurisdictionem. Superior seu criminalis vulgo dicitur, *Ober und hohe gericht*, *peinlich gerichte*, *blut gericht*, *blutbahn*, *malefitz Obrigkeit*, *Fro sich*, quæ est potestas gladii animadvertendi in facinorosos, inferior autem, seu civilis *die nider oder Erbgericht uber. geld und Schuld*, *und kleine frevel voigtey*, *voigteyliche Obrigkeit*, & est potestas de causis civilibus ac pecuniariis cognoscendi, ac leviora delicta puniendi.

Cohæret jurisdictio plerumque castro seu feudo, estque perpetua & ad hæredes transitoria, unde in patrimonio esse dicitur, ut alia res, potestque vendi, permutari, donari, oppignorari, locari, alioque modo, vel sola, vel cum castro aut fundo alienari.

Quoniam territoria, pagi, castra sæpè plures dominos habent *sind viel herrisch*, ipsa etiam jurisdictio unius ejusdemque loci inter plures variè est divisa & permissa. Cum verò mutatâ Republicâ veteri Romana jurisdictionis materia, qualis hodie in Germaniâ nostrâ exercetur, ab illa priscâ, de quâ jus Civile Romanum agit, toto, quod ajunt, cælo distet, sequentia notanda.

1. In Materia jurisdictionis & Magistratuum usus & consuetudo potissimum attendenda.

2. In omni concessione jurisdictionis feudali superior excipitur.

3. Jurisdictio interdum cumulative, interdum privativa concessa intelligitur, communius autem privativè, si titulo oneroso, vel jure feudi, vel præscriptione adquisita.

4 Superior inferiorem in exercitio jurisdictionis turbare non debet.

5. Jurisdictiones non sunt confundendæ.

6. Jurisdictio jure dominii vel feudi concessa revocari nequit, secus si concessa sit in officium.

7. Jurisdictiones non sunt nisi quæstuariæ, nec ad lucrum inventæ.

8. Ab uno jurisdictionis gradu ad alterum non infertur, si alius sit in possessione.

9. Jurisdictio una alteri juvare tenetur.

10. Jurisdictionum ordo servari, non perverti debet.

11. Jurisdictionalium actuum exercitium in criminalibus & civilibus extenditur ad alios casus ejusdem speciei.

12. In causis appellationum respectu inferioris superior jurisdictionem privativè exercet.

13. Jurisdictio potest esse penes aliquem, & penes alium mulctæ & pœnæ,

14. Jurisdictio spacio longi vel longissimi temporis præscribi potest.

15. Cui criminalis jurisdictio concessa, potest immediatè citare subjectum ei qui saltim inferiorem jurisdictionem habet.

16. Jurisdictionis præsumptio in universali ex territorio resultans, tunc cessat, quando actus terrendi ab alio fiunt.

17. Jurisdictio castri extenditur ad augmentum ejus, nisi fuerit limitata, concessa.

(Vid. Thom. Michael *de Jurisdict.* Anton. Coler *de Jure Imper. German.* Meier *de jurisdict.* M. Stephani Paurn. *Tract. de jurisd.* Klock *vol. 1. & 2. Cons. passim* & *in votis Cameral.* Lampad. *de Repub. Germ. p. 1.* Hahn. ad Wesemb. *tit. de jurisd.* Ahasv. Fritschi. *Comm. ad tit. de jurisdic.* Jac. Burckhardus *in Disp. de moderna Jurisdictione Romano-Germanici Imperii.*

JURISJURANDI illiciti absolutionem petere vanum est. *Ulpian.* De hoc jurejurando, ait, remittendo, nec est necesse adire Prætorem. Semel enim in perpetuum à Prætore remissum est, nec per singulos remittendum. *Oldend.* Jusjurandum autem illicitum Jurisconsultus interpretatur improbatæ publicè religionis. *l. si duo patroni. §. ult. ff. de jurejurando.*

JURISJURANDI religione, non ut cibo, verum sicut condimentis uti oportet ad necessitatem juxta præceptum Dei. Et rectè Jurisconsulti tradunt gravissima præcepta de evitando, ut (quoad fieri possit) parcissimè eo utamur, velut condimento.

JURISJURANDI religio expediendarum litium maximum remedium in usum venit, qua vel ex pactione ipsorum litigatorum, vel ex autoritate judicis, deciduntur controversiæ, ut dicit Gaius *in l. 1. ff. de jurejur.* Et profecto his verbis magnam utilitatem juramentorum explicat: nam ad dirimendas lites, quarum alioquin nullus inveniri posset, finis, deserviunt. Et sanè prodest Reipubl. si controversiæ hominum celeriter expediantur, ad retinendam salutarem concordiam. Quamobrem non solum utilis, verum etiam necessarius est jurisjurandi usus, velut ultimum inter mortales præsidium tuendæ veritatis, quoties omnia probationum genera deficiunt. Credendum enim est homines, qui aliquid frontis habent, divini nominis testimonium non falso invocaturos. *Oldendorp. Prat.*

JURISJURANDI usus triplex est, ex quo tria juramentorum genera. Alias enim juratur extra judicium ad confirmandum contractus & quæcunque negotia: videlicet, ut promissa serventur. Et hoc jusjurandum dicitur Extrajudiciale & Voluntarium: quia dependet planè ex arbitrio invicem negotiantium, quatenus sit dandum & concipiendum. De quo tamen non loquitur Paulus *in l. jusjurandum*, quod ex conventione. *in princ. ff. de jurejurand.* ut quidam falso putant: sed *l. 1. & Constitut.* Frideric. Imperatoris. Alias exiguntur juramenta ad præparationem, vel etiam cognitionem judiciorum rectè exercendam, ne quid per fraudem eorum, qui in judicio versantur, incidat, quod evertat veritatem; Ut sunt ea, quæ dantur, vel calumniæ, vel testimonii dicendi, vel cautionis, vel æstimandæ rei gratia, juxta *l. si tutor. ff. de in lit. jurand.* item jusjurandum judicis vel advocati. *l. rem non novam. C. de judic.* Et si quæ sunt his similia. Hoc autem juramentorum genus judiciale & necessarium rectè potest appellari: quoniam non ut præcedens relinquitur prorsus privatorum arbitrio, quatenus dandum sit, vel non sit, cum ex jure certam formam habeat, ac plerunque necessario suscipiatur in judiciis. Alias denique juramentis utimur deferente judice: vel etiam litigatoribus ipsis consentientibus, in jurandi conditionem (semper tamen adprobante judice) ad explicandam semel totam litem. Unde nuncupantur decisoria, quod finem imponunt controversiæ, ut actori decernatur, quod intendit, aut reo quod excipit. Paulus eleganter dicit, eo modo propter rem jurari, *in l. quoties ff. de jurejuran.* Propter rem autem (inquiens) jusjurandum exigitur (veluti de pecunia credita) cum jurat actor, sibi dari oportere, vel reus se dare non oportere. Idem est, cum de pecunia constituta jusjurandum exigitur. *Oldend.* & *Prat.* vide & Forest. *in Necyom. dial. 54.*

JURISJURANDI gratiam facere. Gratia jurisjurandi solet aut ad delatum & susceptum, aut ad præstitum jusjurandum referri. Qui jusjurandum remittit, gratiam jurisjurandi facere dicitur. Qui præstiti jurisjurandi religione aliquem liberat, is etiam jurisjurandi gratiam facit. *l. 38. in princip. ad municip.* Remittens jusjurandum, non aliter gratiam facere intelligitur, quam si deferente se adversarius jurare paratus, suscipiat jusjurandum, *l. 6. ff. de jurejur.* Eaque res efficit, ut hujusmodi gratia jurisjurandi, nec absenti, multòque minus ignoranti fieri possit. Nam quomodo ab ignorante suscipi jusjurandum, aut quomodo ignorans esse paratus actore deferente ad jurandum potest? Et idcirco nequaquam ambiguum videri debet, quin pessimè de jurisjurandi delati remissione Pomponium acceperint interpretes, *Labeonis* sententiam ad hunc modum referentem: *Labeo* etiam absenti & ignoranti jurisjurandi gratiam fieri posse respondit: sed & per epistolam jurisjurandi gratia fieri potest. *l. 41. de jurejur.* Proinde non delati susceptique, sed præstiti jurisjurandi absenti & ignoranti gratiam fieri potuisse, est verisimilius, idque sibi *Pomponium* & *Labeonem* voluisse, dici non potest, quum idipsum *Plauti* auctoritate confirmetur. Postquam enim apud Plaut. *in Rudente*, jurejurando per Veneris aram conceptis verbis præstito talentum argenti magnum Gripo promisisset Labrax leno, hanc summam Dæmones lenoni à servo suo piscatore Gripo remitti volens his verbis usus est:

Res soluta est Gripe, ego habeo. Gr. At ego me mavolo.
Da. Nihil hercle hic tibi est, ne tu speres, jurisjurandi volo
Gratiam facias. ----

Ex quo loco evidenter apparet, cum id quod juramento promissum est, ultro, sive (ut hic apud *Plaut.*) pactione aliqua remittitur, tunc etiam jurisjurandi gratiam fieri. Sic jurisjurandi gratiam visus est etiam accepisse *Sueton.* ad hunc modum Tiberio scribens: Equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante juraverat. Quod igitur *Pomponius* & *Labeo* de jurisjurandi gratia scribunt *in d. l. 41.* hoc sic videtur accipiendum, quasi dixerint, id quod jurejurando promissum est, absenti ignorantique, & per epistolam remitti posse Rævard. *var. lib. 5. c. 2.*

JURISJURANDI formulas, *vide supra* Jurandi formulæ.

JURISPERITI, apud Alfenum, *ff. si servit. vendic.* Annio, inquit, consilium omnes jurisperiti dederunt, ut cum eo ageret, jus ei non esse, in eo loco ea posita habere, invito se. *Spieg.*

JURIS præcepta tria sunt: honestè vivere. alterum non lædere, jus suum cuique tribuere. Juris autem, intellige naturalis. Et quam huc omnes referantur humanæ leges, *Old.* demonstrat breviter. Honestè vivendo, castratur libido: si neminem lædimus, coercetur ira: si cuique suum

finitur,

finitur, reprimitur cupiditas. Quæ fiunt injustè, ferè ab his vitiis oriuntur, quæ his præceptis *Ulp*. prorsus explodit. *Spieg*.

JURISPRUDENTIA, est divinarum & homanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia, h. e. ipsa ἐγκυκλοπαιδεία disciplina rotunda integra, & sine offensione. Bud. *in l.* 1. *de just. & jur.* Vel est ars boni & æqui. Neque enim voluit Jurisconsultus hac posteriore definitione, jus definire, sed ipsam jurisprudentiam, quæ est habitus animi, ipsios videlicet intellectus. Jus vero nihil aliud est, quam relatio. Nam & obligatio est jus, & actio est jus, dominium. & usufructus, & pleraque in legibus infinita, nimirum species ipsius juris. Ex Apello *Spieg*. Vide omnino de jurisprudentiæ definitione Vultejum *in comment. ad* §. 1. *instit. de justit. & jure.*

JURISPRUDENTIA cur præ cæteris artibus tam sit obscura, causa est: Primum, quia Jurisperiti non rectè docuerunt ab aliquot annis, partim vana ambitione gloriæ, partim ignorantia seducti: Tum id quod in una ac simplici cognitione erat, in infinita torserunt, ut nulla hominis ætas sufficiat nonc lectioni, vel solius *Baldi* aot *Jasonis*. Deinde quoniam non observatunt forum, h. e. traditiones suas non exegerunt ad usum forensem, nec perpenderunt, quid huic seculo conveniret: quid observatom esset: quid mutatum aut abolitum videretur, idque breviter. Denique, quod non adhibuerunt methodum, sed omnia confusè tractarunt: Imo in quib. maxima vis erat gubernandæ Reipublicæ, & legum interpretendarum, de his aut nihil aut erronea tradiderunt. Contra, quæ oblitераnda potius erant, scripserunt sæpius, ordinem planè invertentes. Ut igitur emendemus buoe errorem, ante omnia fugere oportet vanam rixandi libidinem, scilicet res civiles, tum publicæ, tum privatæ magna gravitate atque ad captum juventutis simpliciter & crasse tractentor. Deinde methodus servanda fuerit, ut prius fontes, quam rivuli percipiantur: & prius divini, quam humani juris formulæ concinna quadam brevitate studiosis proponantur. *Oldendorp*.

JURIS ignorantia est, veluti si compertum habeam Titium intestatum vita functum esse, sed jure cognationis succedendi mihi copiam esse ignoro: aut si alium, qui non proponi queat, iri præpositum mihi existimo. *l.* 1 *ff. de jur. & facti ignorant* Achoran.

JURIS scientiam appellat Paulus *de verb. obligat.* exactam illam verborum omnium, atque adeo literarum observationem, &c. Connan. *lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 4.

JURIS scrupulositatem vulgo appellant id, quod juris regulæ non admittunt, ut ad æquitatem prætoriam sit recurrendum. Connan. *lib.* 10. *cap.* 4. *n.* 3. *&c.*

JURULENTA, Jusculenta, jure & brudio præparato carnulentoque conditiora: Sic positum reperio apud Apulejum *lib.* 2. *de asino aureo*: Pulpam frustatim confectam, abacum pascuæ jurulenta. Jurulenta pro Jusculentis Varr. *in* 1. *de lign. Lat.* Vasa in mensa escaria, ubi pultem, out jurulenti quid ponebant. Diminutio juris est juscum Apulejo, etiam si non desiot, qui ibidem viscus interpretentur. Etiam gustum legere nil obstat pro condimento, de quo Apitius *lib.* 3. Joan. Baptist. *in comment. epistol. Sidon. Appollin. ad Domitium lib.* 2.

Jus idem est quod lex, à jossu per apocopen dictum, quoniam propriè nihil aliud est, quam quod natura jubet sequi aut vitari. Quanquam vulgò, sicut & lex, jus etiam appelletur, quicquid vel gens vel populus vel consuetudo jubet: tametsi non sit negandum juris nomen generale, legis speciale: tum etiam jus ad non scripta pertinere, legem ad jus scriptum. Alii jus à jubendo dici volunt, quia jubet in foro, exequitur id, quod justitia dictat inanimo seu voluntate. *Prat.*

Jus generaliter appellatur, quicquid lege præcipitur, habita ratione ejus, quod fieri deboit, non ejus quod factum est: quo pacto judex jus reddidisse dicitur, etiam cùm inique decrevit ut scribit *Paul.* Neque tamen, quod iniquè judicatum est & constitutum jus est, sed ita appellatur, quia putatur jus esse & tanquam sit ejusmodi, parendum ei est, & obtemperandum Connan. *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 5.

Jus est ars boni & æqui: Ulp. *in l.* 1. *de justit. & jure.* Si ars: ergo constat ex præceptis. Sed præcepta oporter esse certa: igitur noo ex opinione huminum vaga, quæ neque bonum neque malum facere potest eum, qui non est: sed ex præscripta divinitus ratione naturali colligenda sunt. Nam ubi id factum fuerit, tum per se consequitur bonum & æquum. Natura enim non potest esse non bona lex, quæ ad honestatem accedit, nec potest non esse iniqua, quæ cùm bonestate pugnet. *Prat.*

Jus *Ulpianus* à justitia appellatum ait, id vero nonnullis dignum consideratione visum est: Cum enim jus justitia prius sit, & antiquius quomodo illud à justitia descendere potuit? Rævardus *varior. libr. c.* 2. existimat per boc, quod à justitia jus descendere contenderit *Ulpian.* eom non negasse, jus esse prius justitia, sed nomen illius juris, quod justitia prius est, & antiquius à justitia existimasse descendere. Jus enim in imaginatione positum est, nec certo nomine alio, quam juris aut æquitatis designari potest. Justitia est quædam virtus, qua in reddendo jure constituendoque fungimur. Hæc justitia dat oomen juri non ot jus duntaxat appelletur, quod per eam exercetur: verum ita, ut jus per justitiam speciei insuper adsciscat expressam designationem. Nam cum jus ad actiooem & exercitium trahimus, tunc justitia, sive virtus illa, qua id fit imponit nomen juri, & si quidem inter cives illud fiat, non jus solum, sed jus civile, sin inter gentes, jus gentium vocabitur. Quum enim jus nihil aliud sit, quam jussus, justitia vero virtus, qua qui sic jubet, præditus est: sequitur, ut qui justitia fungitur, nomen imponat juri. Et *Ulpiani* quidem derivatio autoritate *Cic.* defendi poterit. Nam apud eum *lib.* 3. *de Rep.* Scipio dicit jus ex justitiæ fontibus emanare: quem locum citat Augustinus *lib.* 19. *de civit. Dei.* Et faciunt buc, quæ Isidorus *lib.* 10. *etymolog.* sic ex boni alicujus & Latini autoris lib. disseruit: annotata ab Ant. Contio *lib.* 2. *lectionum subsec. c.* 16. Licet otigo nominom (inquit) unde veniat à Philosophis eam teneat rationem, ut per denominationum deminotionem, homo ab homanitate, sapiens à sapientia nominetur, quia prius sapientia, deinde sapiena: tamen claret alia specialis in origine quorundam nominum causa, sicut homo ab humo, unde propriè est appellatus. Ex quibus verbis intelligimus, duplicem etymologiam reperiri: Philosophorum unam, eamque maximè Stoicorum, ut Cic. 1. *de Offic.* ait, secundum quam jus à justitia, pactum à passione *Ulpiano*, Venus à venustate *Ciceroni*, item homo ab humanitate, sapiens à sapientia, sedere à sessione *Aristoteli* oominatur. Alteram Grammati-

corum;

corum, quæ non tam originem ſectatur rerum, quam vocabulorum, ſecundum quam juſtitia à jure, vel quaſi juris ſtatio, ut Iſidor. vel quod vim ſiſtat, ut *Alciatus* noſter, melius putat dici: item humanitas ab homine, venuſtas à Venere ſeſſio, à ſedere, jus à juſſu dici videntur. Nam jura, ut ait *Feſtus*, dicta ſunt quaſi juſſa. Qua *Ulpianus*, qui rei naturalem ordinem demonſtrare volebat nomen juris à juſtitia quaſi diminutum rectè deſcendiſſe ſtripſit. Prior ſiquidem ipſa juſtitia in illis, ut cum Poëtis loquar, aurei & argenti ſeculi heroibus fuit. Priores ipſæ juſtæ actiones in adminiſtranda Rep. & privato negotio componendo editæ fuerunt. Eæ deinde cum, cum illa ſcribi poterant:

—— Extrema per agros
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit. Et
—— Nec ferrea jura
Inſanúmque forum, aut populi tabularia vidit.

Virgil, *lib.* 2. *Georg.* à callidis viris notatæ artem non minus re, quam ſyllabis ab archetypa juſtitia diminutam comprehenderunt, quæ eſt jus. Hoc ipſum de Medicina Plin, *lib.* 39. *c.* 1. refert. Idem de omnibus artibus ac ſcientiis Ariſt. *lib.* 1. *in prin.* τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Licet autem jus à juſtitia *Ulp.* derivarit, complures tamen id potius à jubendo dictum volunt. Jus enim ſive pro jure naturæ, à quo tanquam fonte jura alia promanarunt, accipiamus, ſive pro Juriſprudentia & arte, jubet ac præcipit. *l. leg. ff. de leg.* vel quia ſecundum ea, quæ juris ſunt, cives inter ſe jubentur vivere. *l.* 2. *ff de leg.* Et hanc ſententiam ſequitur *Jacobus Curtius* li. 1. εἰκαστῶν, c. 1. *Hieronymus Majoragius* lib. 4. Miſcellaneor. *Galeotus Martius* in libro de doctrina promiſcua, *cap.* 28. à juvando dictum contendit. Quod ſicut corpus noſtrum jure juvetur & nutriatur, ita & civitates, quæ ut corpus coaluerunt, legibus tanquam jure quodam alantur & juventur: ita ut jus corporis, cum de pulmentariis, & civitatum legibus dicitur, nutrimentum juramentumque eſſe noſcatur. Vide de Etymologia juris plura apud Alciat. *lib.* 1. *parerg. c.* 29. Antonium Vacc. *in comment. ad l.* 1. *ff. de juſt. & jur.* Conn. *lib.* 1. *c.* 2. Agricola quoque *lib.* 1. *de Invent. Dialect.* Jus vim quandam cogendi in ſe habere dicit, unde & nomen traxerit, ut à juſſu ablatione poſterioris ſyllabæ jus factum ſit: cui reſpondet, quod idem *Feſt.* ait, antiquos jura nuncupaſſe juſſa. Hæc tamen origo vocabuli non convenit juri, ſed legi potius, quæ Lex definitur eſſe generale juſſum Superioris. In quo & ipſe *Agricola* videtur falſus fuiſſe, qui quum jus definiendum ſuſcepiſſet, non juris, ſed legis definitionem tradidit. Dicit ecit enim, jus eſſe decretum majoris poteſtatis: niſi fortè populariter eum fuiſſe locutum exiſtimemus: quod non eſt alienum ab oratore. Vulgus enim hominum id ſolum jus vocat, quod poſitum eſt in conſtitutione. Jus naturæ quod penè cum lacte nutricis ſuxerunt ſine doctrina naturam vel rationem naturalem appellant. Et de eo ſi quando incidit quæſtio, ſe quanquam juris ignaros, tamen naturali judicio facilè dicunt perſpicere quid in ea re juris ſit &c. *Coenano* autem & alis videtur tradi poſſe ratio hujus vocabuli, ut jus nominetur, quod juxta ſit. Latinis enim juxta idem eſt quod æquè & pariter. Unde illud *Saluſtii*: Cives hoſtes juxta metuere, & Omnes mecum juxta intelligitis, i. e. æquè & pariter. Quod autem par eſt & æquabile, jus eſt; id enim juxta eſſe dicitur, quod bene prope eſt: Quoniam quæ prope ſunt, quod ad loci diſtantiam attinet, æqualia ſunt. Sic jus neque ſuperat, neque deficit, ſed eſt propè & juxta rem cui accommodatur, uſque eo ut æquale ſit omnino: quod tum ſit, cum in eo nihil minus eſt aut majus. Quæ enim excedit res alia aliam magnitudine, ab ea videtur recedere tanto intervallo, quanto parte ſuperat. Ideo & *Columella* juſtæ dicuntur operæ, quæ diei ſunt æquales. Quia ſimilitudine putat *Ariſtoteles* appellatum δίκαιον, quaſi δίχαιον, id eſt, diviſum: quia nihil aliud ſit quam medium quoddam damni & lucri: quod ut obtineant ii qui controverſia implicantur, ad judicem, inquit, tanquam ad legem loquentem confugiunt, qui medius ſit, & ad æqualitatem revocet, perinde ac ſi lineæ inæqualiter ſectæ eam detrahat particulam, qua præſtat major dimidiatam, & ad eam quæ minor eſt addat; tum enim medium eſt æquabile conſecuti, jus ſuum ſe obtinuiſſe dicunt. Hinc Διχαστής, judex, quaſi Διχαστὴς, quod duobus inter ſe diſſidentibus & diviſis medius eſt, quaſi honorarius quidam arbiter conſtitutus, ut ei, qui plus juſto conſecutus eſt, auferat, quod addendum ſit ei, qui minus. An *Plato* ut divinus ſemper, à cœlo juris originem repetit, ut ſit Δίκαιον, id eſt, diſcurrens: & inde venuſtiorie ſcilicet appellationis cauſa, addito, Δίκαιον, factum. Jus enim eſſe mentem divinam, mundi animam, naturam artificiosè ambulantem, & omnia cientem agitantemque motibus ſuis, nihil habentem admixtum, aut concretum, ſed incorruptum & ſimplicem, &c. Connanus *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 4. *&* 5. &c. Sunt etiam, qui Jus tranſpoſitione literarum interpretentur pro vis: ut e contra vis pro jus *de tutelis, Inſt. in pr.* Tutela eſt vis; ubi vertit ideo Theophil. δύναμις π. Initio namque homines manu ſuum, ut Cicero *de Finib.* loquitur, vel, ut apud Simonid. eſt, τὸ ὀφελιμώτατον, aut, ut apud *Platonem*, τὸ κρεῖττον, conſequebantur, poſtea autem id, quod Vis dicebatur, voluntati contrarium jus appellatum eſt. Terent. *in Adelphis*:

Hem illac fidem nunc veſtram implorat Demea.
Quos vos jus cogit, id voluntate impetret.

Hotom. in princ. tit. de action.

Jus modo eſt æquum ac bonum, ut jus naturale: Modo quod omnibus aut pluribus in quaque civitate utile eſt; ut jus civile: Modo quod Prætore edicit aut decernit, etiamſi iniqua decernat: ut jus honorarium *Hotom.*

Jus nonnunquam ipſam juriſprudentiam ſignificat *l.* 1. *ff. de juſtit. & jur.* unde juris ſtudioſi pro juriſperitis, *in l.* 1. *ff. de offic. adſeſſor. l.* 9. *ff. de pœnis, l.* 4. *ff. de variar. extr. cog.* Et apud Suetonium in *Nerone.* & Gell. *lib.* 12. *c.* 13. Sic alia ſignificatione jus dicitur locus, in quo jus redditur appellatione collata ab eo, quod fit in eo, ubi fit: quem locum ita determinare poſſumus, ubicunque Prætor ſalva majeſtate imperii ſui, ſalvòque more majorum, jus dicere conſtituit, is locus rectè jus appellatur, *l. ſec. ff. de juſtit. & jur.* Itaque quod ait Prætor; qui in jure interrogatus reſponderit, ſic, accipiendum eſſe *Ulpian.* ait, apud magiſtratus populi Rom. vel Præſides provinciarum, vel alios judices. Jus enim eum ſolum locum eſſe, ubi juris dicundi vel judicandi gratia conſiſtat. *l.* 4. *§. ult. ff. de interrog. in jur. fac.* Sed & Victorin. *in lib.* 2. *Rhetor.* Cicero in jure interpretatur apud Præ-

torem

torem. Quæ etiam interpretatio facienda eſt in *l. ult. ff. de ceſſ. bon. l. 56. §. 1. ff. mandat. l. 2. ff. ad Vell.-Jan. l. 1. § ſanè. ff. de ſucced. l. 6. ff. de ſeriis l. 1. §. quod ſi in lite. ff. ſi quid in fraud. patr. l. 29. §. 1. ff. de donat. 56. ff. de re jud. l. 12. §. poteſt. ff. de liber. cauſ.* & in illa vetere formula : Quando ego te in jure conſpico, Cujus Cicero *in Muren.* meminit. Et apud Plautum *Rudente* : qui falſas lites falſis teſtimoniis petunt, quique in jure abjurant pecuniam. Notandum autem eſt, In jure & in judicio ſeparari *in l. 12 ff. de interrog. in jur. fac.* Et apud Cic. *lib. 1. de Orat.* Quandoquidem in jure ſit apud magiſtratum, in judicio, etiam apud judicem datum, ut ex *l. 1. §. 1. ff. de poſtul. & ex l. 3. ff. ne quis eum qui in jus voc.* colligi poteſt. Magiſtratum autem accipe urbis Prætorem, qui jus dicebat : actionemqua dabat : ſic enim Fabius Victorinus in Cicernnis *de Invent. lib.* 2. Prætores, ait, qui jus dicebant, judices etiam cauſæ dabant, & controverſiæ, vel agendi genus inſtituta actione formabant. Itaque Juriſconſ. cum in *l. 1. §. 1. ff. de vent. inſpic.* ad Prætorem mulierem evocari poſſe dixiſſet, paulo poſt ait, eandem cogendam eſſe in jus venire. Jus igitur, ut apparet, dicebat urbis Prætor, actionemque dabat, & ut ait Pomp. *in l. veluti ff. de verb. oblig.* officio Prætutis continetur actionem dare, vel denegare. Hoc amplius Jus poteſtatem ſignificat. Ex eo perſonæ quædam ſui juris eſſe, quædam alieni dicuntur *tit. de his qui ſunt ſui juris* : id eſt, ſuæ poteſtatis eſſe, vel alienæ poteſtati ſubeſſe, *l. 4. ff. eod. tit. l. 21. ff. ad leg. Jul. de adulter. l. 5. ff. de adept.* Briſſ.

Jus quoque idem eſt quod juſtum, ut in *tit. Inſt. de jur. natur. & in l. fin. ff. de juſtit. & jure.* Eodemque pertinet phraſis illa, qua utimur in magiſtratibus jus dicentibus, quod ab ipſis dictum ſemper jus eſſe intelligitur, ſiva ea ipſa tale ſit, ſive non : quia ſi dictum ſit injuſtum, relatio fit non ad id, quod factum eſt, ſed quod fieri debuit *l. 65. §. cum Prætor. ff. ad Trebell.* Jus *in l. fin. ff. de juſtit. & jur.* accipitur pro neceſſitudine, nimirum, quæ eſt cognationis vel affinitatia. Jus quoque ſignificat facultatem, ut in definitione uſusfructus, & ſimilium, ut nonnulli in definitione actionis, *in princ. Inſt. de act. jus* interpretantur facultatem. Item jus accipitur pro rei alicujus qualitate, quomodo ſervitutes appellantur jura prædiorum, *l. 86. de verbor. ſign. l. 1. in fin. de rer. diviſ.* &c. Vid. Vult, *in comment. ad §. juris præcept. 3. num. 2. Inſt. de juſt. & jur.*

Jus eſt, qood vel natura, vel civitas, aut populus, vel gens, vel conſuetudo jubet. Sic autem exactè defin eris ſecundum Apellum : Jus eſt facultas & autoritas agendi ſecundum legem. *Ulpian.* autem : Jus ait, eſt ars boni & æqui, h. e. collectio omnium præceptorum boni & æqui. In hac autem *Celſi* definitione multi ſe miſera torquent, dum, quomodo illa intelligenda ſit, laborant. Quippe nec Brutus, cum Prætor jus diceret, artem tradebat : & *Scævola* de jure conſultus, forſan ex arte, ſed nihil de arte reſpondit. Quid ergo? Et Curt. *lib.* 1. *ἀνακτῶν* c. 1. Celſum jus definiiſſe exiſtimat ea acceptiona, qua dicimur juri operam dare, &c. Hinc colligit *Alciat.* quo loco *in Pareg.* hanc defendit *Ulpian.* definitionem juris, id feciſſe Jurecoſſ. quod tantopere exoptavit videre Cic. *lib. de Orat.* 1. Salomonius exiſtimat, *Ulpianum* ſive *Celſum* loqui de officio boni & æqui viri, quod in actione verſatur : & ideo jus eſt ars; intelligit exercitium boni & æqui viri, velut virtus dicitur ars boni hominis; Philoſophia ars ſapientiæ ſtudioſi : & iniqui ars, nequitia. Nec enim hic agitur de Juriſconſoltorum ſcientia, quæ eſt, non ignorare, quicquid legibus ſcriptum, moribus receptum, prudentùmve autoritate digeſtum eſt : in qua cognitiona nullum artificium requiritur, præter aſſiduam lectionem. *Ariſt.* 5. Ethic. dignoſcere juſta & injuſta, nullam ſapientiam putat : quoniam de quibus rebus leges loquuntur, non difficile eſt intelligere; ſed juſta facere majus negotium eſt. *Spieg.*

Jus per ſe dictum, genus eſt : Jus civile, ſpecies : jus civile Roman. individuum, quod non niſi ut totum in partes ſecatur, in leges, Senatuſc. edicta magiſtratuum, & cæteras partes diviſum eſt. *Spieg.*

Jus per ſe quæſtionem nullam habet, ſed id ſemper eſt certum, & generaliter, ſine ulla circumſtantiarum determinatione conſtitutum. At eo demum caſu jus quæſtionem habet, quando de applicando jure, quæritur ad factum. Vultej. *in comment. Inſt. l. 4. tit. 6. in pr. n. 23.*

Jus omne (quantum ad mores hominum formandos attinet) dividitur in jus naturale ſeu divinum, & jus poſſitivum ſeu humanum. Jus naturæ, quod alias jus gentium vocant, conſiſtit in notitiis illis à natura, hoc eſt, à Deo mentibus hominum inditis. *§. ſed naturalia, Inſt. de jure natur. gentium & civil.* Eſt enim proditum cum ipſo humano genere. *l. 1. ff. de acquir. rer. dom. & §. ſingulorum. Inſtit. eod. tit.* Hoc autem jus naturale, cum eſſet ſimplex, & paucis præceptionibus contentum (quas tamen ut rectè perciperemus, Deus ipſe viva voce renovavit in Decalogo) certè non videbatur omnibus humanis negotiis, propter corruptos affectus, quos ex Adæ lapſu contraximus, ſufficere, niſi latius determinaretur, & per ſingulorum circumſtantias diſtribueretur. Jus itaque poſitivum hujuſmodi naturales notitias latius extendit, format, diſtribuit, applicat ad humanas functiones obſervans ſemper eas veluti Theſei filum in maximo Labyrintho. Poſitivum quippe jus dicitur, quaſi ab hominibus poſitum civili quadam & politica argumentatione ad extendendum jus naturæ, ut eſt pulcherrimum exemplum in *l. bona fides. ff. depoſit.* & in omnibus humanorum negotiorum aut formis aut pœnis obſervare licet. Quid igitur dicimus de jure gentium? Eſt ne tertia ſpecies? Reſpondeo : ſi propriè loquamur, alias refertur ad jus naturale, alias ad jus humanum? per ſe autem ſpeciem non facit. Verum craſſius & populariter loquendo nihil obſtat quo minus docendi gratia, quaſi tertiam ſpeciem eam proponamus ſtudioſis, ſicut Juriſconſulti faciunt. *Prat.*

Jus à judicio diſtinguitur à *Paulo* manifeſtiſſimè in *l. amplius : 15. ff. rat. rem haber.* illud enim ad Prætorem, hoc ad judicem ab ipſo datum pertinet. Amplius, inquit, non peti, verbum *Labeo* ita accipiebat, ſi judicio petitum eſſet, ſi autem in jus eum vocarit, & ſatis judicio ſiſtendi cauſa acceperit, judicium tamen cœptum non fuerit, ergo puto non committi ſtipulationem amplius non peti; hic enim non petit, ſed petere vult. Cic. *lib. de Invent.* 2. Tranſlationes, inquit, in jura plerumque verſantur, ibi enim exceptiones poſtulantur, & quodammodo agendi poteſtas datur. In ipſis autem judiciis rarius incidunt. *Prat.*

Jus nihil reſpicit, niſi utilitatem hominum honeſtam : in primis publicè, deinde privatim. Hinc

duæ

quem post classem patroni sui prodictam aureorum annulorum jura ab Augusto donatum, *Dio* scribit: in ingenuitatem ab eodem assertum testatur. Sed de Mena *Dio* apertius elocutus esset: si aureo eum annulo non jure aureorum, ab Augusto donatum dixisset: cum *Horat.* id perspicuè ostendat; *Zonaras* autem *lib.* 2. sic scribit: Ἀντώνιος δέ τις Μούσας ὁ τὸν κακῶς αὐτὸν διακείμενον ψυχρολουσίαις, καὶ ψυχροποσίαις ἀνέῤῥωσε διὰ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τε, καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς ἀπελεύθερος ὤν, ὑπέτρεψαν κεχρῆσθαι. ἀτέλειάν τε αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις τοῖς τε οὖσι καὶ τοῖς ἐσομένοις παρέσχοντο, id est: Sed quidam Antonius Musa Augustum ita malè affectum frigidis lotionibus & potionibus curavit, qua de causa pecuniam tum ab ipso tum à Senatu accepit, jusque illi quamvis libertino homini aureorum annulorum datum est: vacationem præterea tum ipsi tum aliis medicis non modo, qui tum erant, sed & qui post futuri essent, concesserunt. *Hotom.* vide supr. *Aurei annuli.*

Jus aureorum annulorum honorem & jura ingenuitatis tribuit: manumissio libertinos facit: restitutio natalium ingenuos facit. Hodie ex *Novell.* 78. etiam manumissio sola ingenuos facit, & supervacaneum est petere jus aureorum annulorum restitutionemve natalium. Manumissio igitur matris sola, & contractus dotis cum ea habitus filios naturales ingenuos & suos facit. Cujac. *in expos. Novell.* 12. *de incest. nupt. prope fin.*

Jus Canonicum dividitur in decretum, & decretales: quarum volumen dicitur extravagans, in 5. libris, maxime respectu juris civilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas sive titulos. Sub qualibet autem rubrica sunt unum aut plura capitula, quæ dicuntur decretales, vel constitutiones: & aliquando in capitulis sunt duo paragraphi. Quando igitur ex decretalibus aliquid allegabis, non librum, sed titulum & capitulum allegabis: & si caput sit longum, dices, c. tali, circa principium, medium, vel finem: vel si sint paragraphi. §. 1. vel 2. Hi quinque libri compositi sunt à *Raymundo* Capellano *Gregorii IX.* Papæ, circa annum Domini 1231. ipsius Papæ jussu, idque ex quinque compilationibus priorib. *Bernardi* scilicet, *Joannis* Galensis, *Petri* Beneventani Subdiaconi, & Notarii. *Innocentii III.* Tancredi & Honorii. His postea anno 1298. Pontificatus *Bonifacii VIII.* anno 4. accessit *liber.* 6. continens etiam quinque partes, supplens defectus casuum emergentium in libris Decretalium non comprehensorum. Clementinæ Constitutiones à *Clemente V.* Papa anno 1311. in concilio Viennensi conceptæ sunt, & à *Joanne* Papa *XXII.* promulgatæ anno 1329. Vide *gloss. in proœmio Clementin.* super verbo *Novembris*, & verbo *Pontificatus.* Hic liber non dicitur septimus, sed Clementinæ Constitutiones vocantur. Decretum autem à *Gratiano* circa annum 1109. compilatum dividitur in tres partes: prima dicitur distinctiones; distincta enim est per 101. partes, quæ in Canones, qui in paragraphos & versiculos subdividuntur. Secunda pars vocatur Causæ, quia continet 36. causas, eæ in quæstiones, hæ in canones, qui in paragraphos & versiculos subdividuntur. Tractatus autem de pœnitentia inseritur causæ 33. q. 3. Et habet 7. distinctiones, quæ item in canones cum paragraphis, & versiculis dividuntur. Tertia pars decreti, de consecratione, habet sub se 5. distinctiones cum canonibus vel capitulis, cum paragraphis vel versiculis. *Old.*

Jus civile varias habet significationes. Interdum enim opponitur naturali seu gentium; & tum jus civile accipimus in specie, pro eo, quod à Romanis primum & inventum & constitutum est. Deinde jus civile accipimus interdum generalissime, ut utrunque illud, & jus naturale sive gentium approbatum, & jus civile speciale contineat. Quandoque etiam jus civile opponitur prætorio juri, atque tum ejus significatio est specialissima. Vult. *in comm. Inst. l.* 1. 2. §. 1. *n.* 1.

Jus civile quid sit, & quatenus valeat, nemo gravius descripsit, quam *Ulpianus* de justitia & jure. Jus civile, inquiens est, quod neque in totum à naturali jure, vel gentium recedit, neque per omnia ei servit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi, jus proprium, i. e. civile, efficimus.

Jus civile nihil aliud est, quam determinatio juris naturalis. Si igitur in totum recedit à naturali ratione, non determinat, sed magis affingit aliquid incognitum natura, h. e. quod nullam causam in natura habet. Ergo non lex, sed tyrannis est censenda. Ex diverso, si per omnia deserviat naturæ, si idem dictet, quod communis sensus & formula, jam non civilis, sed naturalis lex est. *Prat.*

Jus Civile Romanorum est, quo Romana civitas separatim utitur, quod partitione sic definitur à Papiniano. Jus autem civile est, quod ex legibus, plebiscitis, SCtis, decretis Principum, authoritate prudentum venit. Quæ tamen definitio imperfecta in eo est, quòd comprehendit solum jus scriptum. Melius Cicero *in Topicis*, hoc ipsum jus definit esse, quod ex legibus, Senatusconsultis, rebus judicatis, Jurisperitorum autoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistat. Legum appellatione plebiscita etiam complectitur, quia revera leges sunt. De Principum decretis silet, quod nondum Romani subjecti erant Principibus. Sit igitur ea definitio partitionis, qua res, quæ proponitur, quasi in membra discerpitur. Propria & definitio ea est, quæ formas rei omnes amplectitur: ut si dicamus. Jus civile Romanorum esse, quod ipsa sibi civitas constituit ad publicum Reipubl. statum pertinens: Constituisse autem dicetur, quod vel ipsa communi consensu, vel ii, quibus eam potestatem dedit, constituerunt, &c. Connan. *lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 1. &c. Idem Connanus *lib.* 1. *capit.* 15. *n.* 3. de eodem jure civili ita scribit: Est & non minima pars juris prudentum authoritas: & ob id maximè necessaria, quod non potuerunt tam planè legibus aut edictis, & explicate tradi omnia, quin multa fuerint, quæ prudentum Consultorumque hominum interpretationem desiderarent. Quod *Pompon.* dicit 12. tabularum legibus latis, tum qui eas interpretarentur, necessariam fuisse Prudentum authoritatem & disputationem fori. Hæc autem, inquit, disputatio, & hoc jus, quod sine scripto venit, compositum à Prudentibus, propria parte aliqua non appellatur, ut cæteræ juris civilis suis nominibus designantur, sed communi nomine appellatur jus civile. Quod jus civile quale fuerit, ex Pandectis cognosci potest, in quibus multa eorum consulta ponuntur, multa responsa, & ad veterum edicta explanationes, &c.

Jus civile dicitur Justiniano, quicquid legibus aut moribus Romanis inductum est, non à Prætore Con-

Connan. *lib. 9. c. 1. n. 6. &c.*

Jus civile, *in l. si de bonis. 10. C. de jure deliberan.* interpretatur ibidem Gothofr. *legei 12. tabul.*

Jus civile pro jurisdictione Prætoris. Cic. *Verr. 3.* Petere auxilium à Chelidona, quæ isto Prætore non modo in jure civili, privatorumque omnium controversiis populo Romano præfuit, &c. *Prat.* ax *Hotoman.*

Jus civile tres habet communissimos locos. Omne enim jus, scriptum & non scriptum, quo utimur, vel ad personas pertinet, val ad res, vel ad actiones *§. ult. instit. de jur. nat. gent. & civ. l. 1. ff. de stat. hom.* In personis conderantur, Status, Ordines, Officia. *Inst. de jure personar. & ff. de stat. hom. & toto lib.* 1. Hic locus oritur ex quarto præcepto divinarum tabularum. In rebus variantur, Acquisitio. Conservatio. Alienatio. *l. ult. ff. de legib.* Colligitur bic locus secundus ex septimo præcepto, & sequentibus. In actionibus perpenduntur, authoritas, materia, forma, exitus. Harum fons est octavum præceptum. Ut interim intelligas jus Naturale eodem pertinere, quo pertinat jus civila: scil. aut ad personas, aut ad res, ad actiones. Pauci autem id animadverterunt; quia relegatæ prorsus erant à scholis Jurisperitorum tabulæ divinæ decem præceptorum, admissis potius immensis *Baldi* & aliorum commentariis. Vidabatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Jurisprudentiam Decalogus. Verum si præcepta Decalogi diligenter exeutias, ex his jus nostrum civile dimanasse perpendes. Qui igitur libros juris civilis tollere volunt, jura quoque divina eos tollere voluisse necessario fatendum est. *Oldendorp.* & *Pratejus.*

Jus civile dividitur in quartuor libr. principales, scil. Digestum, Codicem, Institutiones, Authenticas, Quibus additur collatio decima, seu liber Feudorum. Digestum continet leges & statuta Romanorum, & dividitur in tres libros principales scilicet Digestum verus, quod habet libros partiales 24. Infortiatum, quod habet libros partiales 14. Et Digestum novum, quod habet libros duodecim: ita ut in universum Digestorum seu Pandectarum sint libri 50. Codex continet statum, sanctiones & præcepta Imperatoris. Fuerunt autem tempore *Justiniani* tres codices: *Gregorianus*, *Hermogenianus* & *Theodosianus*: ex quibus divus *Justinianus* unum fecit, in rubric. procemii Codicis. Hic in 12. libros dividitur. Tertius liber principalis dicitur Authenticorum, qui dividitur in 9. collationes, quarum quælibet subdividitur in titulos, & tituli non in leges, sed in paragraphos. Et differunt Authenticum & Authentica, quia Authenticum volumen est per se, sed Authentica est lex una vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo juri superadditus, & allegatur sic: *C. de episc. & cler. Authent. generaliter. C. de sacros. eccl. Auth. multo magis.* Sed in authentico simpliciter allegatur titulus & paragraphus, ut in *Auth. Ut judices sine quoquo suffragio, §. tali, vel tali, & sufficit.* Item decima collatio intitulatur liber feudorum, habet duos libros partiales, quorum quilibet subdividitur in titulos, & isti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur Institutiones, vel Institutα. Et iste dividitur in 4. libros partiales, & est introductorius in jus civila: maximè quo ad declarationem terminorum in utroque jure usitatorum, qui tanquam ostium in domum præbet introitum in sapientiam juris. *Oldendorp.*

Jus civile noman generale est, & commune legibus, plebiscitis, &c. eo tamen nomine indefinitè usurpato intelligitur disputatio fori, & jus, quod sine scripto à Prudentibus est compositum. *l. 2. §. 2. & §. 6. de orig. jur.* Hotomann.

Jus civile, pro Jurisconsultorum responsis vel consuetudine, Paul. *lib. sent.* 4. *cap.* 8. Fœminæ ad hæreditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittuntur: idque jure civili vel Voconia rogatione videtur effectum. *Hotomann.*

Jus civile, cum aliquid communi juri vel additur vel detrahitur, h. e. cum populus sibi constituit, quasi proprium jus civitatis. Hoc autem jus civile anonymum dicitur, quod in genere sine aliquo speciali nomine competitur: scilicet, quod nec sit lex, nec edictum Prætorium, nec plebiscitum, nec constitutio, nec consuetudo. Vide Zas. in *l. 2. §. hac dispnt. ff. de orig. jur.* Spieg.

Jus civile Flavianom, liber erat, in quo Appius Claudius legis actiones composuerat, & ad formam redegerat, inde dictum, quod Cneus Flavius ejus scriba surreptum librum populo tradidit, *leg. secunda. §. tertio. ff. de orig. jur.* Pratej. ex Hotomann.

Jus civile Papyriaoum (inquit *Pomponius*) dicitur, non quia *Papyrius* de suo quicquam ibi adjecit, sed quod leges sine ordine latas in unum composuit. *Pratej.* ex *Hotomann.*

Jus civitatis tradere, idem quod civitate donare, id est, planè civem facere. Vide *Rhenanum* in ludum *Seneca.* Erat autem id propriè in peregrinis, sicut Jus Quiritium in libertis. *Spieg.*

Jus commentitium dicitur id, quod nove & recens excogitatum est, quasi fictitium, utpote non aliunde translatum, sed sine ullo prorsus exemplo introductum. Paul. *l. si pœna alicui. ff. de pœn.* Si pœna alicui irrogatur, receptum est commentitio jure, ne ad hæredes transeat. *Pratejus.*

Jus commune est genus seu materia, ex qua jus civile conficitur: & per hoc potissimè juris civilis pars est jus commune, quo sejungi non potest, veluti reliquæ species à sua materia sunt, inseparabiles. Ex Solom. Vide infr. *Jus Quiritium.* Spiegel.

Jus commune vocat *Paulus* ad differentiam Senatusconsulti, quod in speciem factum est de scripturis famosis, scil. editis nullo nomine adjacto. Cæterum, inquit, si nomen adjectum: & jure communi injuriarium agi potest, *l. quod Senatusconsultum. ff. de injur.* Prataj.

Jus compascendi habere, Scævola *in l. pen. ff. si servit. vend.* Plures, ait, ex municipibus, qui diversa prædia possidebant, saltum communem ut jus compascendi haberent, mercati sunt. *Spiegel.*

Jus compascuum apud eundem Scævol. *in d. l. pen.* ubi inquit, aliquid secum compascui juris traxit. *Spigel.*

Jus constitutum pro singulari accipit ICtus in *l. si peculium. de statu liber.* Jus enim constitutum est, quod placito quodam & consensu recipitur communiter, Paul. *l. 1. in fin. rer. amot. l. 1. §. item cum contra. ff. quæ sent. sine appell. resc.* Prat.

Jus consuetudinis esse putatur id quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobavit: quo in genere & alia sunt multa, & eorum multo maxima pars, quæ Prætores edicere consueverunt, ait Cic. *lib. de Invent.* 2. quibus verbia edicta

edicta translatitia significat. *Prat.* ex *Hotoman.*

Jus consideratum ut animal, Naturale vocatur: item ut homo, Humanum, sive Jus gentium: tertio, ut civis, Jus civile, appellatur. Salom. *in Pand. de jur. civil.*

Jus crediti amittere, *in fin. l. sed & parem ff quod met. caus.* Spieg.

Jus controversum. Jura controversa & dubia dicuntur ICtis, de quibus inter eos est dissensio: ut cum aliud videtur Mutio, aliud Bruto, aliud Manilio. Cic. *pro Murena.* si id quod oportet responderis, idem videare respondisse quod Servius: sin aliter, etiam controversum jus nosse & tractare videare. Jus autem controversum juri certo opponitur. Turneb. *lib.* 20. *c.* 13.

Jus dicere translatè, pro Praetoris imperium sibi usurpare. Ulpian. *l. 1. ff. quod legator.* Æquissimum Praetori visum est, unumquemque non sibi ipsum jus dicere occupatis legatis, sed ab haerede petere. Calist. *l. pen. ff. de vi priv.* Quisquis probatus fuerit, rem ullam debitoris temerè possidere, sibique jus in eam rem dixisse, jus crediti non habebit. Alias propriè jus cuipiam dicitur, cum ei per sententiam quid adjudicatur, adversum eum, cui quid abjudicatur, quod vulgo dicunt, Causam obtinere, & succumbere in causa. *Ulp.* Est, inquit, receptum, ut possit ei & adversus eum jus dici *de jur. omn. jud.* Prat. ex Hotoman.

Jus dicere quisque debet loco consueto intra fines suae jurisdictionis: Extra terminos enim ac fines jurisdictionis, sicut illi impunè non paretur *l. fin. ff. de jurisdict.* Ita quoque irritum est, quod ab eo non fit in loco solito, puta in foro pro tribunali, in curia. Vide Goedd. *in comm. ad l. a. n. 1. a 3. ff. de verb. signif.*

Jus dicere, & reddere, & tribuere magistratus dicuntur, & repraesentare, *in l. 1 C. ubi de causa fiat.* Atque jus dicebant hi solum, qui tribunali & jurisdictioni praeerant. *l. 5. ff. de ferin. l. penult. ff. de just. & jur. l. 2. § post originem. ff. de orig. jur. l. 3 ff. de offic. ejus cui mandat. ff l. 10. l. 18. ff. de jurisd. l. 7. in fin. de offic. Proconsul. l. 1. in pr. & l. 2. ff. quod quisque jur. l. 1. §. an autem. ff. de postul.* Itaque jus dicere & judicare sententiamque proferre diversa sa sunt, *l 4 in fin. ff. de in erog. in jur. fac. l. 57. ff. de re jud. rubr. ne quis in sua causa judic. vel jus sibi dic.* Jus dicere enim est actiones & judicia dare, eaque omnia facere, quae ad officium jus di entis pertinere scribit Ulpian. *in l. 1. ff. de jurisdict.* Ubi jus di ens pro Praetore accipi potest, ut *in l. 1 ff de jur. de liber. & l. 12. ff de valgar. & pupill.* Brisson.

Jus διορθωτικὸν vide Diothoticum jus, &c.

Jus docendi levis, ac simplex via, cujus meminit Justinian. *Instit. de just. & jur.* haec est: Primum incipere a naturalibus & divinis praeceptis: deinde progredi ad capita humanarum legum, & demum ad propagatas gentium & magistratuum constitutiones. *Oldendorp. Pratej.*

Jus aedilitium honorarium quidem dicitur. *§. Praetorum. de jur nat. gent. & civil.* praetorium nunquam. Cujac. *l. 5. de verb. oblig.*

Jus aequabile, vide, Aequabile jus.

Jus esto, i. e. vim atque auctoritatem legis habeat. Cicer. *in legib. lib.* 2. Quod s . qui bellum gerit, imperassit jus, ratùmque esto, verba sunt 12. tab. *Bud. Spiegel.*

Jus ἐμφυτευτικὸν jus praedii, est, non servitus, quod & ἐμφυτευτικὸν dicitur *in l. sed si pecunia. §. si res ff de rebus cor.* Est autem, ut vulgo dicitur, jus ἐμφυτευτικὸν vel ἐμφυτευτικὸν jus perpetuarium, quinimo temporarium esse potest, *l. ult. ff. si ager vect. id est emphyt. pet.* videlicet si non ad modicum tempus praedia fruenda tradantur. Sic enim haec verba, ad tempus, in ea lege interpretes accipiunt, argumento superficiarii, *l. 1. §. quod autem, de superfic.* & rectè: nam idem ferè jus est superficiarii & emphyteuticarii. Uterque in rem actionem habet & Publicianam, & Uti possideris, uterque servitutem imponere potest, uterque possidet, uterque novum opus nunciare potest, uterque jus alienandi, uterque servitutum vindicationem habet: Ille tamen in sola superficie, hic in universo solo jus habet. Locationes fere ut à censoribus, ita & à privatis in lustrum fiebant, ut non frustra Justinian. in *Novell.* 120. nominatim Ecclesiae Constantinopolitanae permiserit locationes ultra lustrum Atque eo fit, ut putem, eas locationes, quae lustrum egrediuntur, jus superficiarium vel emphyteuticarium constituere. Cujac. *not. ad lib. 3. inst. tit. de locat. & conduct.* super verb. *de praediis quae perpetuo*

Jus & Fas quoad originem significationis, non parvo distant intervallo. Nam fas, sicut fatum, nomen mutuatur à fando, & utrumque in mente divina censetur aeternum. Fas appellatur sacrum aeternae jussionis oraculum, quasi praefatione, notitia & publica lectione dignissimum. Unde manavit ad homines ratio & aequitas, mater juris: cujus idea, typus, & exemplar nunquam incipit esse, nec patietur interitum. Jus autem quasi per apocopen a jubeo suam cante originem, ex tempore & post peccatum emersit, quia omne delictum à jure patitur emendationem. Nullum quippe malum remanet impunitum juris interventu Jus igitur dicitur sanctio justa, quae nemini parcit. Taboet. *in topic. milit. for. & leg. discip.*

Jus facere dicitur, quod juris atque legis vim habet. Ulp. *l. non ambigitur*, Jus senatum facere posse, h. e. Senatusconsulta pro lege haberi; Verbum est, inquit *Budaeus*, Jurisperitis notum. *Spiegel.*

Jus feciale, quo tempore, vel à quo inventum sit, inter auctores non constat. Fecialis, enim sacerdotii usum omnium vetustissimum apud Romanos fuisse, *Fenestella* docet, cum Tulli hostilii tempore fuerit, cui tamen nequequam adscribit *Alex. ab Alex.* Sed à Tullo Hostilio seu Anco Martio, ut vero alii a Numa Pompilio Feciales institutos putavit, qui ab Equicolis jura & verba solennia quibus res repetuntur, & bella indicuntur, accepere, *Heso* auctore. De hac re copiosè Plut. *in vita Camilli.* Dion. *lib.* 2. Gell. *lib.* 6. c. 4 Servius *lib.* 9 *Æneid.* Principium pugnae. Blond. *lib.* 4. *Rom. triumph.* Cael. Rhodig. *lib.* 21. *c.* 5.

Jus fiscale non commune est, sed proprium Principis: ut autem alienum jus, ita fiscale pactionibus nostris laedi non potest, Cujac. *ad l. inter debitorem. ff de pact.*

Jus fundi, *in l. 5. C. quorum appell. non recip. id est, possess.*

Jus gentium (inquit Ulpian. *in l. 1. §. ult. ff. de just. & jur.*) est quo gentes humanae utuntur quod à naturali recedere facilè intelligere licet: quia omnibus illud animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit. *Pompo.* in l. 2. adjicit exempla: veluti, erga Deum religio: ut parentibus & patriae pareamus. Justinian. *Inst. eod. tit.* rectissimè sentit, Jus gentium eadem ratione generaliter dici, qua jus civile in speciem nuncupatur.

Nam ficut à populo alicujus civitatis tractum est nomen juris civilis: ita jus gentium ab omnib. populis vocatur. Quod vero naturalis ratio, ait, inter omnes gentes constituit, id apud omnes populos peræquè custoditur: vocaturque jus gentium, quasi quo jure omnes gentes utuntur. Illud diligentissimè observandum est, quod multis errandi causam dedit jus gentium alias accipi, apud ICtos pro vero naturæ jure: alias pro eo jure, quod plurima hominum pars ubique recepit. Quod nisi rectè discernas nunquam pervenies ad veram juris cognitionem. Veteres enim rati sunt, quicquid ab omnibus gentibus pro jure servaretur: id quoque ex naturali ratione productum fuisse: cum non crederent, omnes homines in deligendo jure prorsus errasse. Hoc modo loquitur de jure gentium *Ulpianus* in loco citato, juxta exempla *Pomponii*, & quidem rectè *in l. veluti. l. ut vim. & l. ex hoc jure, ff. de just. & jure.* Justinianus *in §. venditæ. Instit. de rer. divis.* Religio enim erga Deum, pietas in parentes, cognatio inter omnes homines, verè sunt juris naturalis; quod, quia solis hominibus commune est, jus gentium vocat. Cæterum *in l. manumissiones, ff. d. tit* quatenus loquitur de effectibus, & prædura servitutis forma: si accipias jus gentium naturali ratione constitutum esse, errabis tota via. Nam ea servitus pugnat cum jure naturali, rectèque fuit emendata. Quanquam tolerabilis servitus, quali nunc utimur, secundum naturam est, ut graviter probat Aristoteles in *Politicis*: nec id negat *Ulpianus* in eadem *l. manumissiones* si ex æquo & bono intelligatur, collatis aliunde sententiis suis. Neque enim ex uno statim dicto totus *Ulpianus* judicari potest, quid sentiat de jure naturali. Videndum enim etiam est, quid alio in loco dicat. Accipitur ibi jus gentium, pro jure, quod omnium gentium autoritate passim receptum fuit ubique. Quare cum audis hanc vocem, Jus gentium, non semper exaudiendum est Jus naturale, sed plerunque Jus humanum, ut *Livius* rectè appellat. Neque enim sequitur: Gentes id constituerunt aut in usum admiserunt: Ergo est jus naturale aut æquum; imo sæpe iniquissimum est. Ego sane multum tribuo humanæ authoritati, sed non præfero eam naturæ. *Oldendorp.* & *Prat.* Etsi vero magna sit cognatio Juris gentium & juris naturalis, ut dictum est, tamen illud ab hoc diversum est in eo, quod naturale est hominis, qua animal est, providum quidem & sagax, cæterum inclusum domi, paulum admodum differens à brutis: Jus hoc gentium hominis est, qua, homo, plenus rationis & consilii, & jam hominum societate implicatus, ut ex *Ulpiano* explicat Connanus *lib. 1. c. 5. n. 2.* Hinc non inscius adnotavit Salomonius *in l. jus naturale. ff. de justit. & jure* instar triplicis, quæ in homine est considerationis, triplex quoque jus constitutum esse: aut enim hominem, sicut animal dispicimus, & fit jus naturale, quod in appetitu & sensu tantum consistit. Si vero ut hominem conspiciamus, fit jus gentium, quod naturalis ratio tantum inter homines constituit. Quod si, ut cives, in consideratione habeantur, jus civile conficiemus, quod citra cives esse non potest. Sunt ex juris interpretibus, qui hoc jus gentium duplex fecerunt: primævum, quod ab initio creationis hominum animis divina quadam vi insitum insculptumque fuerit, quod naturale etiam vocari ostensum est: Secundarium, quod malitia hominum ingruente, contra naturam plerumque inductum, & in juris constitutiones redactum; ita enim humanis necessitatibus, usu exigente, serviendum fuit. *§. jus gentium, de jure naturali*: inde coorta bella, captivitates sequutæ, servitutes vitio ductæ, res maxime juri naturali contrariæ, *l. manumissiones ff. de justit. & jure.* Cæterum hanc distinctionem præter alios rejicit Corasius *Miscellaneorum lib. 6. cap. 25.* ac Connanus *lib. 1. c. 5. n. 2.* Interpretes videntur non tam ipsum jus gentium divisisse, quam ætatem rerum ab eo inventarum progressumque notare voluisse. Cum enim omne procedat à fonte naturæ, sitque nihil aliud, quam quod sua cuique ratio præscribit faciendum, aut non faciendum, nihil in eo prius esse potest, nihil posterius. Sed hoc voluerunt scilicet, quæ ab isto jure manarunt in communem utilitatem, non simul ea atque eodem inventa esse tempore, &c.

Jus gladii est potestas animadvertendi in facinorosos, quæ meri imperii est, *l. 3. ff. de jurisd.* Tractum autem illud videatur ex ea consuetudine, quod Principes Romani Præsidib. & Præfectis Prætorio, iisque quibus hoc imperium esse volebant, gladium dabant. Id facile est conjicere è verbis *Papinii*, sic scribentis:

Felix qui magno jam nunc sub præside juras,
Cuique sacer primum tradit Germanicus ensem.

Sed & Imperatoris gladius unius erat curæ commissus, Præfecti scilicet Prætorio, cum Imperator etiam multo magis merum imperium teneret, quam quibus eam potestatem in provinciam euntibus mandabat. *Prat* Philostratus; βασιλεῦ ὁ τὸ ... ξίφος ... [illegible] Ut autem majoribus illis potestatibus gladius ejusque potestas dabatur: sic tribunis pugio, quod παραζώνιον dicitur. *Martial.*

Militiæ decus hoc & grati nomen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Dio Trajanum scribit dixisse, cum parazonium Suræ cingeret hoc pro me, si rectè imperato, utaris; sin secus, in me. Ita in his meritum honorum distinguebat magnitudo ferri, ac gladio accingebantur Imperatores, Duces, Præsides; pugione tribuni. Ut autem in honoribus mandandis hic armis accingebantur: ita cum ignominiose mittebantur, & honoribus privabantur, discingebantur, cujus rei multa passim in jure aliisque scriptoribus extant exempla: ut annotavit Turneb. *advers. lib. 12. c. 6.*

Jus hastæ fiscalis. De jure hastæ fiscalis, id est, de jure venditionis rerum fiscalium, quæ hasta in foro posita fiebant, meminit etiam Cicero *libro Officiorum* 2. Ubi est ausus (inquit) dicere hasta posita, cum bona in foro venderet, & bonorum virorum, & locupletum, & certe civium, prædam suam se vendere, *Anchoran.*

Jus honorarium, id est Prætorium, ait Justinian. idcirco quod qui honores gerunt, i. e. magistratus, authoritatem huic juri dederunt, §. 6. *de jur. nat.* Jus honorarium idem quod Prætorium, ab honore Prætorum sic nominatum, *l. 7. de just. & jur.* vel quod ab honore Prætoris venerat, *l. 2. §. 5. ff. de orig. jur.* Pratej. ex Hotomann.

Jus honorarium viva vox est juris civilis. *l. nam & ipsum ff. eod. tit.* Oldendorp, *vide* Honorarium.

Jus Italicum quidam nihil aliud esse volunt, quam à tributis immunitatem: tributorum duo genera constituentes: unum agris impositum, alterum capitib, Cujac. 11. *obs.* 35. id falsissimum

mum opinatur. Nam, inquit, & quæ jus Italicum non habent, quædam coloniæ provinciales immunes sunt, ut Cæsariensis colonia prima *Flavia*: quam Vespasianus deduxit, auctore Plinio 5. c. 13. *&* *Nov.* 103. immunis est, *l. ult. ff. de censibus*, remisit enim ei Vespasianus tributum capitis primum; & quia non ideo etiam remissum videbatur tributum soli, postea Titus etiam solum Cæsariensis coloniæ immune factum interpretatus est. Non ideo tamen Cæsariensis colonia jus Italicum habet, *l. 1. ff. eod.* Et ita recte Plin. 3. c. 21. civitates aut colonias immunes separat ab iis, qui jus Italicum habere. Posset quidem una eademque jus Italicum habere, & esse immunis, sed non quod immunis, veluti Barcino, *d. l. ult.* aut Ilium: ideo & Juris Italici: idemque ex diverso dicendum est, plus est, esse immunem civitatem vel coloniam, quam habere jus Italicum. Nam jus Italicum levatio tantum censitionis est, puta ut idem in censitione jus experiantur, quod coloniæ Italicæ: nec id tantum, si colonia sit immunis, sed etsi sic immunis, facit, ut in reliquis eodem jure sit ejus coloniæ Resp. quo ipsa Italia, puta in traditionib. nexi, in usucapionib. in annali exceptione, itemque in jure capiendi. Nam hac de causa cum tractaret Celsus *de fideicomm.* relicto coloniæ Philippensium, *l. Ballista. ff. ad Trebell.* adjecisse eum opinor coloniam Philippensem esse juris Italici. Atque ita multo plura conferebat jus Italicum, quam immunitas: sed in causa tributorum (ut diximus) plus certe erat immunem esse, quam habere jus Italiæ. *Pratej*

* Jus publicum *des heil. Römischen Reichs allgemeine Staats und Regiments recht* nihil aliud est, quam complexus seu congeries legum ac Constitutionum Imperii directè & principaliter ad constitutionem & conservationem ejus spectantium.

Distinguitur in *scriptum & non scriptum*, seu consuetudinarium. Magna namque passim in Recessibus Imperii, & Aur. Bulla consuetudinibus antiquis tribuitur auctoritas.

Differt 1. *Jus publicum* à prudentiâ juris publici ad eum modum, quo à corpore physico doctrina Physica, quæ id explicat. Differt 2. à Politicâ, quæ sigillatim de hac vel illa Repub. nihil præcipit, sed in communi tantum occupata est, nec jubet, quid agendum ex decretis ante factis, sed quomodo ipsa decreta sint concedenda, quid usu id postulante ex iis observandum vel mutandum. Differt 3. à Notitiâ Imperii adcuratâ, quæ constat ex domesticis principiis, quæ partim Historica, partim Politica.

Jus Publicum consistere dicitur à JCto in *l. 1. §. 2. de J. & J.* in *Sacris, Sacerdotibus & Magistratibus*, seu in curâ Religionis & functionum negotiorumque publicorum, Unde Jus publicum aliud *divinum* aliud *humanum*.

* Jus publicum consideratum ut *totum quoddam*, compositum ex omnibus legibus publicis, propriè ita dictis, unius Reip. proprium est; *ratione autem partium*, & in respectu ad singulas leges, uni solum aut alteri Reip. proprium non est. *Materialiter* nonnulla Juris publici capita ex fontibus juris nat. & Gent. hausta sunt, & per nudam adprobationem in civitatem Rom. recepta, ut jura fœderum, legationum, belli pacisque, non item formaliter & efficienter. Unde Jus publicum in proprium & commune distinguitur. Quando autem fit mutatio Juris publici, tunc etiam non circa eas leges, quæ ex naturali ratione descendunt, v. g. Deum esse colendum, communitatem per certos Magistratus esse regendam &c. sed circa alias, quæ sunt ex hominum positione, fieri censendum.

Cum verò Reip. Romanæ Germanicæ Status à Veteri Reipub. Romanæ forma longè sit diversus, adparet, & ipsum jus publicum Imperii nostri à Justiniano jure publico multum distare; quemadmodum nec ita ut civile privatum receptum est; quædam tamen veteris juris publici capita, in illis cumprimis negotiis, quæ Resp. Germanica cum antiquâ Româ vel alia habet communia, recepta sunt, & ipso usu docente commodè adplicantur. Sano igitur sensu accipiendum illius Autoris *der Ponawertischen* Information *part. 1. p. 171. das* ipsa Reip. Germanicæ forma *nicht aus den Lateinischen rechten, oder* Bartolo *und* Baldo, *sondern aus des Reichs loblichen herkommen, and dahero rubrenden alten ver fassungen, aus der guldenen Bullen, Keyserl. und Koniglichen* capitulationen, *des Reichs Abscheiden und* constitutionen *zu nehmen* (non è Latinis Juribus, vel Bartolo & Baldo, sed ex Imperii laudabili origine, & inde fluentibus antiquis collectaneis, ex Aurea Bulla, Imperii & Regiis capitulationibus, Imperii recessibus & constitutionibus desumenda) Vid. *R. J. de anno* 1495. *de anno* 1529. *Reform. Polic. de anno* 1530. *Ordin. Cam. p. 1. tit. 13. pr. & §. 5. p. 3. tit. 54. A. B. tit. 24. & Recess. Imperii passim.* Duplex autem in Imperio est Jus publicum, aliud quod ipsius Imperii statum, aliud quod ad singularum Regionum administrationem spectat. Cum Jurisprudentia bipartita sit, publica & privata, publici juris cognitio à Scholis planè ableganda non est, non tamen omnia Principum ac Statuum Arcana hominibus Scholasticis pervestiganda, aut illorum jura ac privilegia dictatorio quodammodo in dubium vocanda sunt.

(Vid. Limn. *de J. P. lib. 1. c. 1. & 2.* Sinold *de S. R. R. Vol. 1. D. 1.* Fib. Elect. *Jur. pub.* semidec. 1. D. Schütz Jun. *in prælect. jur pub. manuscrip.* D. Strauch. *in prælect.* D. Tabor *de metatu c. 5. §.* D. Conring. *libr. de Jurisprud. Civili.* D. Mauric. *specim. Jur. publici c 1. & 2.* D. Böcler. *Not. Imp. R. G.* D. Hugo *Differt. de statu Regionum Germ. p. 3. var. exerc. jur. publici*)

Jusjurandum offerre & deferre. *Quintilian.* in l. 5. jusjurandum litigatori aut offerunt suum: aut non respuunt oblatum: aut ab adversario exigunt: aut recusant, cum ab ipsis exigatur. Seniores præcipere solebant, ne unquam jusjurandum deferremus. *Spieg.*

Jusjurandum dividit Abbas Panor. *in c. fin. de Jurejurand.* in judiciale, & extrajudiciale. Judiciale rursus in necessarium, & judiciale: quod dicit vendicare nomen sui generis.

Jusjurandum adactum. *Quære*, adactum jusjurandum.

Jusjurandum simplex, Doctor, informe vocant, non est, ut ipsi tradidere, quod prorsus adjecta causa datur: sed quod innominatim causam complectatur. Quia in indiciis nihil debet admitti sine generali vel speciali, ut ait *Oldendorp.* indicans erroris occasionem, quod Doctores phrasin horum verborum: Si juravero te Stichum mihi dare oportere: non perceperunt, *Spiegel.*

Jusjurandum unde dicatur, vide sup. Juramentum affirmatio est.

Jusjurandum ut definit Aristor. μετὰ θείας ἀπομαρτυρίας, φάσις ἀναπόδεικτος. Ut Clemens Alex.

Alex. *ὁμολογία καθωσιωμένη μετὰ προσμαρτυρήσεως θείας.* Vel ut Cic. *lib.* 3. *Offic.* adfirmatio religiosa, quoties quid quasi Deo teste adseritur. Unde & sacramentum dici solet, quasi sacræ rei arctissimum vinculum, quod nullo modo sit ludendum, teste *Cicerone* ibidem sic dicente: Nullum etiam vinculum ad adstringendam fidem jurajurando majores arctius esse voluerunt: id indicant leges in XII. Tabul. indicant sacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste devincitur, fides, indicant notationes, animadversionesque Censorum qui nulla de re diligentius quam de jurejurando judicabant. Ideoque etiam tanta erat apud priscos jorisjurandi religio, ut si quia quem re aut verbo læsisset, interpositione jorisjurandi, quod eum, qui læsua erat, adjurabat indignum ea injuria esse, & ei nolle factam, satisfaciebat atque purgabat. *Plautus* in Amphitryone:

An satisfaciat mihi atque adjuret insuper
Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit.

Itaque apud *Terentium* in Adelph.

Ego vestra hac novi, nollem factum;
Jusjurandum dabitur, esse te indignum injuria hac.

Jusjurandum turpe vel illicitum non esse servandum. *Novell.* ne à mulieribus, quæ se prostitu. *§.* 1. *constit.* 51. Evidentissimum peccatum est, id jusjurandum inferre, quod statim atque præstitum est, violandum sit. *Novell.* Ut sioe ullo impedimento. *§. quia vero magna versamur. const.* 94. Prat.

Jusjuranoum calumniæ. *Vide*, Juramentum calumniæ.

Jusjuranoum in litem est, quod à judice defertur actori ejus rei, quæ in judicium deducta est æstimandæ causa. Et defertur plerunque ob dolum & contumaciam adversarii, nec in potestate ejus sit, per fraudem ab invito domino rem justo pretio comparare, *l.* 2. *& 7. ff. de in litem jur.* Actori licet pretium facera injustum, nec in omnibus judiciis passim, sed ut lex, prætorve, aut Princeps permiserit, *leg. videamus. §. jurare. ff. eod & l. in actionib. eod.* Prat. Vide & sup. *jurare in litem.*

Jusjurandum defert, qui adversario suo jurandi conditionem fert. Delatum vero jusjurandum dari, præstari, suscipi, remitti, recusari, referri dicitur: jusjurandum autem remittit, qui cum paratus esset adversariua jurare, gratiam ei facit, contentus voluntate suscepti jurisjurandi, *l.6.ff.de jurjur.l.* 1.*Co. eo.* Refert, qui delatam sibi jurisjurandi conditionem in adversarium transfert, *Pratej.*

Jusjuranoum est judiciale, vel extrajudiciale. Vultei. *in comm. Inst. l.* 4. *§. item si quis*, 10. n. 8.

Jusjurandum extrajudiciale est, quod extra judicium è volontare partium dependet, idqua tantum est voluntarium, utpote quod ex consansu utriusque præstatur: unde etiam aliquando dicitur conventionale. *Vult.* dicto loco.

Jusjurandum judiciale est, quod in jure seu judicio coram magistratu seu judice interponitur. *Vult.* d. loco.

Jusjurandum in libris Feudisticis aliud est simplex sive solitarium, qood solus litigator, siva dominua, sive vasallus præstat: Aliud conjunctum siva commune, quod quidam sacramentalirium distinguendi causa nominant, propterea quod conjuratores, certo numero id præstant, qui sacramentales (ut suo loco dicemus) appellantur. *lib. feud.* 1. *tit.* 4. *§.* 2. *& tit.* 26. *& lib.* 2. *tit.* 33. *§.* 2. Rursus aliud est liquidum, quod feudalitii scriptores appellant, sine mentione conscientiæ: cum quis liquido factum, aut non factum jurat, de suo videlicet facto affirmans. Aliud fortassis arbitrarium dici potest, quia per verbum antiquæ Romanorum formulæ, Arbitror, concipitur: cum quis jurat se arbitrari non factum: quod iidem scriptores, juramento conscientiam solam apponera. *lib. feud.* 2. *tit.* 33. *§.* 2. *& tit.* 58. *§.* 6. Pratej. ex Hotoman.

Jusjurandum & sacramentum differunt. Differentiam inter sacramentum militare, & jusjurandum esse non obscure Liv. *lib.* 22. innuit. Quæ vero ea fuerit, inter doctos disceptatur. Quidam enim existimant, cum ante certa formula jurisjurandi comprehensa fuisset, da qua Gellius *lib.* 16. ex *lib.* 5. Ciocii *de re militari*, hoc tempore, quod nunquam antea factum, fuerat, eam adauctam, accessione harum clausularum fuisse: de quo *Sigonius* non solum *in annotationibus Livianis*, sed & *de antiquo jure Civium Rom. lib.* 1. *c.* 15. Verum non obscure *Livius* dicto libro ostendit, sacramentam voluntarium, jusjurandum necessarium fuisse. *Dionys.* ait, sacramentum Romanis gentilitium fuisse, jurare per bonam suam fidem.

Jus iniquum ideo dicitur, quia jussum est, & non, quia justum: ut *Zasio* teste, homines Latini probant. *Spieg.*

Jus Latinitatis. Vida Latini, & Latinitatis jus.

Jus in manibus habere dicuntur, qui vi rem gerunt, & quibua, ut Ennius ait, ferro geritur res, quibus jus est in armis, & quibus leges inter arma silent. Ex *Chiliad.* Erasm. *Spieg.*

Jus liberorum, ut Isidorus *li.* 5. inquit, est conjugum sine liberis invicem pro loco pignorum hæreditatis alterna conscriptio. Quam definitionem confirmat *Nov. Valent. de test. & l. valeat. C. Theod. de his qui sub tyran. instr.* Et hoc quidem jus liberorum Impp. omnibus dant, *in l.* 1. *C. de jur. lib.*

Jus merum pro communi & usitato, sive quod nulli singulari ac præcipuo jure mixtum est. Ulp. *l.* 16. *ff. de minor.* Nam si minor communi auxilio, & mero jure munitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium. *Prat. Hotom.*

Jus meum, dicitur non solum, qood mihi competit jure communi, sed atiam quod ex pacto vel consuetudine dabetur, *c. constitutus. extr. de relig. dom.*

Jus militara, qoo soli milites sunt adstricti. *Old.* in Restauratione Politiæ indicat quondam appallatum esse jus militara, rem militatem: quod & ipsum quanquam in armis versaretur, & vi exercendum esset, nihilo tamen minus haberet rationem justitiæ, secundum quam susciperetur & susceptum procederet. Quod secundum eum respexit Justinian. *in proœmio Instit.* quum dicit: Imperatoriam Majestatem Non Solum Armis Decoratam, Sed Etiam Legibus Oportere Esse Armatam. *Spieg.*

Jus Militare. Fuit enim & inter cæteras hæc lex militatis, ne dolo malo, neve aliena iniquitate, sed jure, & propria virtute bellum gereretur, quam diligenter à Romanis observatam, Liv. *lib.* 6. tastimonio est. Manutius *de legibus Romanis.*

Jus moribus introductum, item jua moribus receptum, & jus morib. constitutum, in jure nostro legimus: quod pleraque non cauta legibus

in

in mores recepta sunt, hoc est, hominum observationem. *Spieg.* Sic jus ex more majorum fuisse notat *Papin.* ut licet jurisdictio mandari posset, non posset tamen animadversio lege vel Senatusconsf. mandari. *l. 1. ff. de off. ejus cui mand. est jurisd.*

Jus mulctæ dicendæ datur, quibus publicum judicium est, & non aliis: nisi hoc eis specialiter permissum est, in fin. *l. 2. ff. ubi qua ager.* Spieg.

Jus naturale. Ulpia. *in l. 1. ff. de justitia & jur.* eumque sequutus Justin. *Institut. de jure natur.* definiunt, quod natura omnia animalia docuit: late quidem, improprie, & abusive, ne dicam licenter: sed ita tamen, ut eis condonandum sit, quod forte teneris studiosorum ingeniis inservire, & populariter rem explicare voluerint, ut *Old.* existimat. Neque etenim rarum est, ut aliquando majoris cujusdam & clarioris demonstrationis causa, & ut amplior, certior, & dilucidior doctrina sit, qui eam tractant, aliqua vel abusive sumpta, vel populariter, & translative ponant. Cum enim (*Cicerone* authore) homo solus ex tot animantium generibus atque naturis particeps sit rationis & cogitationis, sequitur quod in quibus ratio non sit, nec jus esse proprie possit; sed cum ad bruta referimus, rationis & juris nominibus abutimur, ut alibi de virtute: simili fere modo dixit *Cic.* Cum ergo legis jus naturale commune brutis, tum affectum, justum instinctum naturalem inclinationem vel propensionem & motum quendam necessarium (quo omnia passim animantia aliquid faciunt, vel non faciunt naturali quadam propensione, non quidem ad beluinos affectus rapiente, sed cum ratione conveniente, & ad conversationem universitatis tendente intelligas, non jus & rationem. Sunt enim quædam affectiones, & instinctus naturæ, quib. impellimur ad agendum aliquid secundum ipsam naturam, qui motus nobis cum cæteris animantib. communes sunt: Talis est: ut quælibet natura velit esse conservatrix sui, ut salva sit, & in suo genere conservetur. Non enim ut ait Tullius *pro Milone*, lex scripta, sed nata est, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, &c. Talis est cupiditas liberorum procreationis: Unde *Arist.* etiam dixit. In animalib. esse opus φυσικώτατον, generare simile: & Justin. Nov. sua constitutione 89. ἡ φύσις (inquit) ἐξ ἀρχῆς τὸ περὶ τῆς παιδοποιίας ἔρωτα δέδωκεν. De qua re *Tullius* latius *lib. 2. de nat. Deor.* Ejusdem etiam est generis naturalis quædam propensio ad educandum fœtum: quare etiam *Inst. l. unic. §. taceat. C. de rei uxor. actio.* præclare ait, naturalem stimulum hortari ad liberorum educationem: de quo affectu plura *Plut.* in libello περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας. At ubi motus hujusmodi naturæ ad homines redigis, pariunt illi quidem jus quoddam naturale, sed non commune cæteris animantib. quia tunc est ratio quædam insita homini à natura, quæ non potest esse in brutis, & hoc jus gentium est, quod jus naturale pariter appellatur. Ergo meminerimus, cum agitur de motib. nobis cum animantib. communib. non proponi prorsus beluinos affectus, & qui nihil penitus habeant rationis aut juris, sed affectus illos, instinctus, & propensiones, sive, ut Philosophi appellant, ὁρμὰς φυσικὰς, quæ omnib. animantib. inditæ sunt ad conservationem hujus universitatis, cumque ratione conveniunt, erantque futuræ in natura hominis, etiamsi in sua illa innocentia, in qua creata fuerat, mansisset. Sed postquam illam divinam innocentiam exuit, ac propter vitium morbi originalis contaminata est: necesse est, ut mentis & ratio humana affectiones has & instinctus naturæ regat & moderetur, suaque vi in officio retineat, præstetque quodammodo, quod ipsa innocentia præstituta fuisset, quod quia ratione in hominib. fit, jus naturale dicitur, & pariter jus gentium, quod nihil aliud est, nisi judicium illud rationis, quod nobiscum nascitur, non aliqua arte, aut studio addiscitur. Quo fit, ut inepta nimis videatur distinctio doctorum de jure naturali primario, & secundario: primævum intelligentium, quo pecudum affectus continentur. Cum vere jus non sit, ubi bruta sunt. Esset enim, ut vere in hoc proposito accuratissimus Oldendorpius dixit, ex brutis homines facere, ex hominibus bruta. Quamvis enim in brutis appareant igniculi quidam, & imagines ingenii & rationis, ut quandoque videantur hominis prudentiam, si non assequi, saltem imitari, tamen nihil neque intellectu, neque cogitatione perficiunt, nec ulla ratione, vel honestatis formula prædita sunt, vel quidquam juris habent: Quare *Cicer.* eleganter, Quibus enim (inquit) ratio à natura data est, iisdem etiam recta ratio data est. Ergo & lex; quæ est recta ratio in jubendo & vetando. Si lex, jus quoque. At omnibus ratio: jus igitur datum est omnib. Quare secundum eundem, jus vel lex naturæ proprie sic diffinitur. Est ratio summa insita in natura, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Huc accedit id quod *Justinia.* dicit in *§. pen. Instit. de jure nat. gentium & civil.* Sed naturalia quidem (inquiens) quæ apud omnes peræque observantur, divina quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. Ea vero nullibi, quam in corde & mente hominis, velut in quibusdam vivis tabulis ad imaginem Dei creatis, impressa extant. Providebat enim clementissimus pater, nihil in hoc mundo æque homini opus esse, quam regulis atque principiis quibusdam recte vivendi; quæ præter eum nemo dare posset. Atque hæ sunt leges, de quib. sensit Apostolus ad Rom. secundo, cum de gentibus loquens dixit: Quod cum legem non haberent, ipsæ sibi lex fuerant, attestante ipsorum conscientia & cogitationibus inter se accusantib. & excusantibus, ut tradidere. *Oldendorpius* & post eum *Aldobrandinus.* Quare jus naturale nihil aliud est quam ratio & æquitas, quam nobis innata quædam vis affert, & qua bestiis maxime præstamus. Idem & Jus gentium dicitur in *l. Jurisgentium, ff. de pactis* quo in loco non tantum contractus, sed & pacta juri gentium adscribuntur. Ut autem jus naturale æquitas naturalis appellatur, ita non inficior, quin etiam possit Jus civile æquitas civilis appellari. Nam & M. *Tullius* jus civile ita definit, æquitatem constitutam his, qui ejusdem civitatis sunt ad res suas obtinendas. Plerunque tamen æquitatem cum diximus, naturalem intelligimus, & id quod *Aristoteles* vocat ἐπιείκειαν. *Cicero* ad unguem conveniens in *Topicis*, dum juris tres esse partes ait: legitimam, convenientem, moris vetustate confirmatam. Nec enim pars conveniens pertinet ad pacta conventa, sed ad æquitatem, ut repetita ab eodem in eod. lib. divisio in legem, morem, æquitatem, manifesto declarat, Cujac.

ad l. 1. post prin. ff. de pact.

Jus autem NATURALE *Heliodorus* (ut de eo testatur Forcatulus *dial.* 37. *Necyomantia*) triplex esse disseruit; primum commune homini cum DEO: alterum, commune homini cum brutis: tertium commune homini cum homine, quod ideo jus gentium appellatur. Et ducamus primum jus naturale, quod quidem à Doctoribus prætermissum est, à parte nobiliore ipsius hominis, quæ cum DEO communia est, & appellemus id ipsum æquum & bonum cum Paulo, in *l. pen. ff. de justit. & jur.* id est, meram æquitatem *l. 1. ff. eod.* quæ etiam ratio vocabitur, *l. cum ratio ff. de bon. damnat.* quæ non differt à lege Evangelica, si excipias Sacramenta, capitulo non est. *§. l. 6. distin. gl. ibi & 7. distinct. canon. qui jure.* Hinc est illud: NON FACIAS ALIIS, QUOD TIBI FIERI NON VIS, *canon. 1. prima distinctio*, quam sententiam adeo dilexit Alex. Severus Imperator, ut de illo scribit *Lampridius*, ut & in palatio & in publicis operibus præscribi juberet. Hoc jus, quam rationem seu æquitatem vocamus, leges omnes temperat, & modificatur *l. 2. §. item Varm. ff. de aqu. pluv. arc.* Ex eo sunt: nihil magis esse conveniens naturæ, quam pacta servare *l. 1. ff. de pact.* & minorum defensio. *l. 1. ff. de minor.* & bene mereri de parentibus, *l. venia. C. de in jus vocand.* & non locupletari cum aliena jactura *l. jure natura, ff. de regul. jur.* Secundum jus naturale, quod *Heliodorus*, dixit, homini commune cum bruris esse, ejusmodi est, ut neque per se æquum, neque iniquum sit, sed instinctus quidam naturæ, qui nos ad aliquid præcipue proclives facit: ex eo descendit maris & fœminæ conjugatio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. *l. 1. § Jus naturale, ff. de instit. & jur.* Cic. 1. *Officiorum*, Commune omnium animantium est conjunctionis appetitus procreandi causa, & cura quædam eorum quæ procreata sunt. Grammaticus ille Valla *lib. 4. cap. 48.* negat appetitum coeundi, esse jus naturale: sicuti notendi imbecilliori animali, & ridiculum arbitratur, dicere jus naturale esse, quod omnia animalia in natura docuit, ut in *§. 1. Inst. de jur. nat. & d. l. 1. §. jus naturale, ff. de justit. & jur.* Cæterum Jurisconsulti jus accipiunt pro quodam impulsu, & immutabili provocatione naturæ, quo significatu usus est C. Cotta in quadam oratione, quæ nunc inter opera Salustiana legitur: nam vita & mors jura naturæ sunt, inquit: ut sine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer vivas, id dono datur, & accipitur. Videto, quomodo *Cotta* vita & mors à jure naturali sunt: non quia æqua aut iniqua, sed quia omnibus præfinita naturaliter, & qui mortem vult consciscere, jus naturæ violat. Augustinus *libro de Civitate Dei, cap. 18.* licet Jurisprudentes admiserint, ut quis sibi manus inferret, si non criminis conscientia, sed tædio vitæ, aut ut fortis videatur & mortem contemnens, ut Empedocles, Proteus & plerique alii Philosophiæ qua jactabundi, *l. si quis filio, §. ejus qui, ff. de injust. testam.* qui omnes jus naturale violant, tum jus naturale, quod nuncupatur æquum & bonum, quia non patitur ratio injussu Principis vel ducis à statione discedere, & manes anticipare, & qui sibi iniquus est, quanto nequior alius esset futurus? *l. fin. §. pen. ff. de bon. eor. qui mort. sibi consc.* Tum jus naturale commune cum feris violat, quæ omnes mortem exhorrent, vitam & dulce solis lumen complectantur, *l. hac consultiss. C. qui test. fac. poss.* Virg. *lib. 6.*

Proxima deinde tenent mœsti loca quæ sibi lethum
Insontes peperere manu, lucemque perosi,
Projecere animas quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores?
Fata obstant.

Id est, inquit *Servius*, jura naturæ, quia mors talis præmatura præter naturam est. Cum alias sit secundum naturam, ut ostendit *Galenus* exemplo pomi maturi, cum legitur suo tempore: si ante pomum carpseris, acerbum invenies, unde idem Poeta *lib. 4. Æneidos* de Didona seipsam occidente, amotis impatientia.

Nam quia ne fato merita nec morte peribat.

Emersit tertium jus naturale, quod cum ipso genere humano proditum est, *§. singulorum. Instit. de rer. divis.* naturale dictum est, quoniam ratione naturali ignota feris, servatur inter homines *l. 1. ff. de acqu. rer. dom.* non enim feræ norunt contractus, servitutes & bella inventa à jure gentium *l. ex hoc jure. ff. de just. & jur. §. jus autem gentium. Instit. de jure natur.* neque talia juri divino, aut naturali, quod æquum & bonum vocavimus, sine delectu grata & accepta sunt: sed aut indifferentia aut ingrata prorsus, *Horat.*

Nam propriæ telluris eum natura, nec illum,
Nec me, nec quemquam statuit, nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
Seneca in Octavia.
Deterior ætas eruit ferrum grave,
Aurumque, sævas mox & armavit manus,
Partita fines regna constituit, novas
Extruxit urbes.

Atqui jure naturali, id est, æquitate, sive naturæ ductu omnia erant communia. *Can. jus naturale, 1. distinct.* nec licebat se invicem decipere contrahentibus *l. jure natura, ff. de reg. jur.* jure gentium, quod est jus naturale tertium, liter *l. in causæ, §. si. ff. de minoribus*, inde fit ut propter æquitatem servandam, ad jus illud communionis sanctum & præcipuum regrediamur. *Canon. dilectissimis 12. qu. 1.* denique, inquit ibi *Clemens*: quidam sapientissimus Græcorum ait, AMICORUM ESSE COMMUNIA OMNIA. Platonem intelligit, qui *libro 5. de legib.* probat illud summopere in repub. ἐστὶ κοινὰ τὰ φίλων. Idem *Plato* felicem putavit Reip. statum, in qua non audirentur hæc verba: MEUM, TUUM, SUUM, quæ dominium inferunt, *l. solum, ff. de rei vend.* & quæ jure gentium comparata sunt, de quo Cic. 1. *Tusculan. quæst.* jus gentium sive hominum est in humani generis societate; & mox: omni in re consensio hominum lex naturæ putanda est. Sed & hoc jus gentium, & secundum jus naturale, cujus feræ sunt participes juri potissime naturali ancillantur, & ei obsequuntur per omnia, neque enim dare operam liberis debemus, si æquitas tassitat, puta cum Vestali, cum cognata, sed vaga libido rationis freno regitur. Forcatul. *in loco sup. citato.*

JUS NIGRUM, quod *Philostratus* ait Lacedæmoniorum phiditiis, cœnæ caput fuisse, à Græcis dicitur esse, quod in consuetudine *αἱματία* vocabatur. Ex quo suspicamur sanguine vel mixto vel incocto atrum colorem juris illius redditum fuisse; cujusmodi jus botulorum videmus. Hoc autem jus in mensa Lacedæmoniorum erat præcipuum, ut senes eo cibo acquiescerent

fcerent

ſcerent plerumque, ut ait *Plutarchus*, nec obſonium aliud deſiderarent. Turnebus *adverſariorum lib.7. c. 16.*

JUS NON DECRESCENDI aſt jus, quo duobus re aliqua legata, non petente uno, ſolidares apud alterum remanet, non quaſi accreſcens ei, ut legatum augeri videatur, ſed quaſi nullius concurſus diminuta. *d. l. unic. §. ubi autem legataris, verſ. ſin. vero nemo, C. de cadus. tollend.* Quod quidem jus inter conjunctos ſe locum tantum habet ex diſtinctione Juſtiniani, *d. verſ. ſin vero nemo.* Quanquam & veteres hic etiam dicunt partem deficientem accreſcere, magis quam non decreſcere, nec tam ſubtiliter hæc diſtinguunt, quam à Juſtiniano factum, *l. 1. §. interdum. ff. de uſufr. accreſc. l. hac ſcriptura, l. fi. ſeparatim: ff. de conſt. & demonſt.* Prat.

JUS NOVUM in *l. 1. ff.* quod quiſque jur. appelatur, quod nec in ſcripta redactum, nec conſuetudine corroboratum eſt. Videtur tamen in *d. l. 1.* jus novum accipi pro jure iniquo, & ab uſu forenſi abhorrente, *Oldendorp.* Jus novum, ait Gothofr. *ad l. 11. C. de legib.* eſt contra rationem juris communis introductum, per *l. 14. 15. ff. de leg.*

JUS *παροικικὸν*, id eſt, Colonarium. Vide ſupra Colonarium jus, & adde Gothofr. *ad Nov. 128. c. 1. & ad l. 24. §. 1. C. de ſacros. eccl.*

JUS patronatus in *l. Adoptivum, §. patronum. ff. De in jus vocando.* Ulpian. Patroni (inquit) hic accipiendi ſunt, qui ex ſervitute manumiſerunt, vel qui colluſiones detexerunt; vel ſi quis judicio pronunciatur libertus eſſe, cum alioqui non fuerit, aut ſi juravi libertum eſſe meum. Alias Patronus non tantum dicitur, cui libertus ſubjicitur, ſed etiam dicitur defenſor eorum, quos in clientela habet, primumque locum poſt patrem in officio apud clientem, obtinere patronus debet. Hinc dicitur jus patronatus, quod vel in libertos, vel in clientes habemus. Et de hujuſmodi jure in libertos (de quo etiam ipſi jureconſulti, *lib. 37. Pand.* & Imperatores *lib. 6. C. tit. 4.*) videre eſt, quæ de antiquis & variis legibus refert Alaxander ab Alexandro, *lib. Genialium dierum. 3. cap. 30.* Jus vero patronatus (quantum ad jus Pontificum ſpectat) Jus eſt præſentandi clericum ad Eccleſiam vacantem, ex gratia ei conceſſum, qui conſentiente epiſcopo, vel fundavit, vel conſtruxit, val dotavit Eccleſiam, *c. pia mentis. & C. filii. 16. quaſt. 7.* Acquirunt enim hoc ejus, qui de Epiſcopi conſenſu vel fundant Eccleſiam (hoc eſt, locum, in quo templum extruatur, aſſignant *ca. 3. ca. nobis, de jure patronat.*) vel eccleſiam ædificant, *cap. monaſterium. 16. q. 7. d. c. nobis*, vel etiam conſtructas eccleſias ante conſecrationem dotant, *c. cum abbatem 18. q. 2. dicto. c. pia menta & cap. filiis, 16. q. 7.* Itaque non mirum, cum à laicis poſſideatur, *cap. querelam, de elect.* atque in hæredes tranſeat, *cap. 1. de jur. patronat. d. c. filius. 16 q. 7 ſi* qui dicant jus ipſum patronatus non eſſe ſpirituale, ſed temporale, ut etiam fatentur eximii Doctores, Panormitanus, Philippus Decius & communiter Canoniſtæ, *in c. quanto de judiciis.* Rochus Curt. *in tractat. de jure patronat. ver. jus.* Porro, cum ſpiritualia nec à laicis tractentur, nec in eas ſucceſſionis, conſanguinitatiſve jure deſcendant, *c. 1. de præbendis*; nequaquam mirum eſt, ſi tamen ſecundum eos ſpirituali ſit annexum, utque proprius loquuntur Thomas Aquinas *in 4. Senten,* & reliqui Theologi, ad ſpiritualia ordinatum: non ergo Spirituale eſt, ut dixi. *Ancharan.*

Jus patronatus conſiſtit in duobus, nimirum in operis, & in bonis libertorum. Vult. *in comment. Inſt. l. 3. t. 29. ad pr. n. 1.*

JUS patriciorum, ut *Cic.* commonſtrat. *lib. 1. de oratore*, in gente poſitum fuit. Plebejorum autem in ſtirpe, ut citat Brechæus *l. Sape ita compertum eſt, ff. de verb. & rer. ſign. &c.*

JUS piſcandi in portu fluminibuſque omnibus commune eſt. Jus piſcandi in diverticulo fluminis proprium unius eſſe poteſt, & hoc quidem fit aut permiſſu Principis, aut longa conſuetudine *l. ſi quiſquam, ff. de diverſ. temp. praſcr.* Cujac. *ad l. praſcriptio. verſ. vel ſi qua quod in flumine. ff. de uſurpat. & uſucap.*

JUS poſitum, *vide ſuperius*: Jus omne quantum ad mores.

JUS poſtliminii unde dicatur, vide infr. in voce poſtliminium. Id quidem vetuſtiſſimum eſſe videtur, ſed quis ejus fuerit autor, incertum eſt. Quod ad verbi vim & notationem attinet. Cic. *in Topicis* ait, *Servium* in eo nihil putaſſe notandum niſi Poſt. Nam Liminium tantum eſſe productionem verbi: Scævolam autem Publii filium putaſſa junctum eſſe verbum, ut ſit in eo & poſt & limen, ut quæ à nobis alienata ſunt, cum ad hoſtem pervenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint, dein cum redierint poſt ad idem limen, poſtliminio videantur rediiſſe. Scævolæ Etymologiam Juſtin. *lib. 1. Inſt.* probaſſe videtur, Alii Servium magis ſequuntur. Sunt & qui poſtliminium dici exiſtiment ab eo, qui pos, hoc eſt, compos liminis eſt factus. *Bald.* in Scævola.

JUS poſtulare, eſt requeſtam rationabilem facere, Budæus *in lib. poſt. de Orig. jur.*

JUS prædii, eſt poteſtas in alieno prædio aliquid agendi quod alteri agere non licet, ab ipſius domino data & permiſſa. *Prat.* ex *Hotom.*

JUS prædiorum, quod ſub tit. de jure dotium memoratur, fuiſſe videtur de conditionibus & ſervitutibus prædiorum de aquæductibus. & limitibus, & ejus generis aliis quæſtionibus de quibus etiamnum extant libelli Siculi Flacci, Julii Frontini, Aggeni Urbici, Hygeni & ſimilium. *Bald.* in Scævola.

JUS Prætorium, nominantur edicta Magiſtratuum, Prætorum, Præſidum, Ædilium. Zaſius *Inſtit. de act. §. ſed iſta.* Spieg.

JUS PRÆTORIUM dicitur jus ſcriptum vetus, quod Prætores introduxerunt ſupplendi, adjuvandi vel corrigendi Juris Civilis gratia, propter utilitatem publicam quod & honorarium dicitur ad honorem Prætorum ſic nominatum, *l. 7. de Inſt. & jur.* Jus prætorium adjuvat Jus Civile, dando remedium aliud: veluti a jure Civili datur petitio hæreditatis, & à jure prætorio ultra illam petitionem, tribuitur poſſeſſio bonorum. Cujus beneficio tantum conſequuntur hæredes, quantum hæreditariæ petitionis interventu. Jus prætorium ſupplet omiſſiones juris Civilis: veluti in furto, pro quo jus Civile miniſtrat actionem in duplum, nec diſtinguit, utrum ſit furtum manifeſtum, an non manifeſtum. Atqui jus prætorium diſtinguit, ut pro furto non manifeſto detur actio dupli: pro furto vero manifeſto detur actio quadrupli, quod ſuppletur à jure prætorio. Jus prætorium corrigit jus Civile, tam in ſucceſſionibus ex teſtamento, quam ab inteſtato: quippe de Jure Civili liberi emancipati nihil capiunt

in

in bonis paternis. *§. emancipati. de exhered. liber.* quod jus, ut iniquum, patitor emendationem à Jure prætorio, à quo duo remedia prodeunt bonorum possessio contra tabulas patris, qui decessit facto testamento, & bonorum possessio unde liberi, *§. emancipatos, de exhered. liber. & §. emancipati de hereditatib.* quæ ab intestato deferuntur apud *Justin.*

Jus primæ ætatis, i. primogenituræ dicitur Connaturale, adeoque inseparabile, ut in nullo alio subjecto verificari possit. *l. nam quod. de penu. leg. l. 3. in pr. de rat.* Vide Pennatem *in l. 1. de privil. ear. qui in sacr. pal. milit. lib. 12. C.* Spieg.

Jus Primogenituræ, est jus singulare, & leg. 12. tabula incognitum, quoo etiam juri Justinianeo incognitum, quod jus ejusmodi est, ut filius primogenitus omnibus suis fratribus & sororibus in successione præferatur, aut certe partem aliquam de hæreditate percipiat, antequam ad ejus divisionem deveniatur: quod Jus etiam in Republ. Mosaica receptum erat, ut videre est *Deuter. cap. 21.* Atque hoc jus ita proprium est primogenitorum, ut pater illud nec dare nec edimere possit, ut dicitur in *cap. 21.* & Exemplum est Esau, qui sine impedimento patria sui jus suum primogenituræ vendebat Jacobo fratri suo. Nec obstat, quod Jacob moriturus partem istam transfert in Josephum, quam Ruben habere debuerat, quia hoc non pertinebat ad jus primogenituræ: dicit enim Jacob se hanc partem bonis suis ex præda adjecisse, & in Mesopotamia acquisivisse. Hoc jus primogenituræ nobis Germania noo usurpatur: usurpatur Gallis & Hispanie. Est tamen ejusmodi aliquid in Germaniæ Principibus; qua de re dicare non est hujus loci. Vult. *ad §. cum filius 7. n. 3. Instit. de her. quæ ab intestat.*

Jus ex adjunctis dividitur io publicum & privatum. Jus privatum est, quod pertinet ad singulorum utilitatem: quod & ipsum est publicum, si autoritatem spectet, qua constitutum est, & præterea, quod omnes Reipublicæ Romanæ cives eo uti teneantur, sed privatum dicitur ratione habita cujusque privatim utilitatis, cum in hominum singulorum rebus atque bonis parte sui maxima occupatum sit, Vult. *In comm. Inst. l. 1. §. hujus studii, num. 1. tit. 1.*

Jus Privatum dividitur in scriptum & non scriptum, vel sine scripto, ut Haloandri, seu Noric. habet text. Jus autem privatum est, quod peculiariter, & cùm analogia quadam, ad singulorum privatam utilitatem pertinet: vel ut *Ulp.* inquit, singulorum utilitatem spectat. Vide *Cl. Cantium. in §. hujus studii, Inst. de justit. & j. r.* Hujus vero tres sunt species. Nam illud aut ex naturalibus, aut gentium, aut civilibus præceptis collectum est. *Spieg.*

Jus pro hærede possidere, *l. regulariter. ff. de pet. hered.*

Jus proprium. Nam quod quisque populus ipse sibi jus constituit, id ipsius civitatis proprium est, vocaturque jus civile, quasi jus proprium ipsius civitatis. Cajus *l. Omnes populi. ff. de Just. & jur.* Hoc igitur jus nostrum constat, aut ex scripto, aut sine scripto, ut apud Græcos τῶν νόμων, οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι, *l. jus civile. ff. eod. tit.* Oid.

Jus *προτιμήσεως*, id est, jus prælationis, quod etiam vocant jus congrui, competit vel jure propinquitatis, vel societatis, vel vicinitatis: Puta, Vendidi agrum meum alicui extraneo: frater meus idem pretium vult dare, quod extraneus: quæritur, an contracta inter me & extraneum emptio à fratre meo retrahi possit? Quod jure antiquo fieri poterat, sed constitutionibus Imperatorum est sublatum, *text. est in l. dudum. C. de cond. stip.* hac ratione, quia contractus constare debene consensu: At si ego rem meam velim transferre in alium, non in propinquum: Et hic meus consensus inhiberi possit ab alio, jam hoc videtur repugnare naturæ communi hujus contractus. Est autem hoc jus *προτιμήσεως* tacita consuetudine confirmata constitutione Friderici Imperatoris iterum introductum: Sed removeri potest tum, cum ter publice fuit proclamatio de re vendenda facta præsentib. propinquis, sociis, & vicinis. Vult. *in comm. ad pr. nu. 70. Inst. de vendit.* vide & Cujac. *ad l. 122. §. coheredes, ff. de verb. oblig.*

Jus publicum est, quod est ad statum rei Romanæ spectat: cujus species sunt, Sacrorum constitutio, legum descriptio, magistratuum creatio, deliberatio de rebus ad Rempub pertinentibus, jus belli inferendi & finiendi, præmiorum & pœnarum irrogationes, denique legis actionum executio, D. Vult. *in §. hujus studii. 1. d. t. 1. n. 1.*

Jus publicum consistit in Sacerdotibus, Magistratibus, in sacris, & toto Reipub. statu *l. 1. §. jus publicum, ff. de justit. & jur.* Publicum: quia ad salutem non unius vel alterius, sed totius populi omniumque gentium pertinet. Quanto igitur major est omnium hominum æstimatio aliis rebus, tanto diligentius publici juris habenda est ratio cum in scholis tum in foro. Hoc tempore rem plane invertimus. De jure privato, de stillicidiis (ut Cicer. *lib. 1. de legibus,* suos illos derisit) & cæteris popularibus commodia curiosè disputamus. De jure publico, hoc est, de magistratua, nemo curat, quales sunt. *Oldendorp. Pratej.*

Jus Quintæ relationis. Romanis Imperatoribus initio principatus quintæ relationis contribui Senatus decreto jus solitum: seu honor foret ie exquisitus. Propterea in Pertinace Capitolinus, quartæ relationis jus illi fuisse omne scribit: quoniam, uti eruditis placet, in numero diminuto fuerit imperii brevis, ac Thebani plane præsagium. Nam & Probo Imp. cui tertium jus relationie fuisse additum prodit Flavius Vopiscus id ipsum fere usuvenit. Jus autem quintæ relationis, teste *Cælio Rhodigino,* intelligunt uti quinquies super re judicata jam, referre ad Senatum possent præjudiciis nil officientibus. Quam tam sententiam non satis probat *Alciatus,* qui maximum in jus Cæsareum in eo esse sentit, quod rescindere rem judicatam semel veleant. *l. fin. C. ut lite pend. l. causas. Cod. de transact.* nec opus esse quinquies variate probabiliusque interpretatur. Si id jus esse existimemus, ut ab eorum sententia nulla sit provocatio. Cum enim nemini liceat tertio provocare, si adversarius meus his obtinuerit, & ego tantundem; consequens est, ut ultima sententia, quæ in hac causa quinta erit, executionem habeat. Erit ergo jus quintæ relationis, perinde ac res judicata, de quo adhoc semel cognosci potest, & alius superior magistratus adiri. *Spieg.*

Jus Quiritium. Observandum, jus commune ex quo quisque populus jus sibi constituit, duplex esse.

esse. Unum latissimum, quod gentium dicitur. Alterum Rom. quod commune est inter omnes Rom. Imperii populus; Quo vero jure soli Quirites tenentur. i. qui domicilium Romæ obtinent. Jus Quiritum vocatur. Cæterarum vero civitatum, appellantur jura municipalia, Nostra, ait Salomon, Quiritia longe ab his absunt, & imperite à quibusdam municipia nominantur, cum Roma non sic municipium, reliqua quippe oppida à munerib. in urbe Roma capiundis dicta sunt municipia. Paul. *in l. ad mun.* Gell.

Jus autem Quiritum olim pro beneficio dari solebat, ut testatur Cujac. *in exposit. Nov. Inst. 78. de dotal. instrum. & manumiss. in fin.* Spieg.

Jus Reale, i. jus ratione rei competens. Connan. *lib.5.c.11.n.4.*

Inter Jus in re & jus ad rem, hoc interest: Jus re non potest quæri concessione beneficii, ut res collatario quæsita dici queat, *c. si tibi absenti de prab. in 6.* fallit, si collatarius ratam concessionem habuerit. Jus in Re, is habere intelligendus, qui jus proprietatis habet. Jus ad rem habet is, cui pignori opposita est, usufructuarius, colonus, & cæteri hujusmodi. *Prat.*

Jus in re: dividitur in dominium, Quasi dominium, & in jus in re specificum: id videlicet, quod habet creditor pignoris, vel hypothecæ, is cui, vel cujus prædio debetur servitus, is qui tantum habet retentionem non etiam actionem. Huc accedunt, quæ indicante Apello *Bart* Jasonque *in rubr. ff. solut. matr. super Gl. fin.* scripta reliquere. *Spieg.*

Jus in re fortius dicitur eo, quod ad rem competit. Vide *ca.pen.de prab lib.6.*

Jus revocandi domum habere. Exceptionis est fori. Vide *§.si cum ad fin.l.sed & si ff. ex quib. caus. major.* Spieg.

Jus saeratum apud Vergil. & elios est sacramentum militare, cujus religione olim tenebantur: Nam sacrabatur jurejurando, id est, fide. *Prat.*

Jus repræsentationis an sicut locum habet in nepotibus & neptibus successurus cum suis patruis, ita idem etiam locum obtineat in pronepotibus, & his qui gradu sunt ulteriori? vide Vult. *in comm. Inst.l.3.t.in pr.n.33.*

Jus Saxonicum non agnoscit repræsentationem: quod ex ipsorum jure addiscendum est.

Jus singulare est, quod contra tenorem rationis, propter aliquam utilitatem, autoritate constituentium, introductum est, *l. Jus singulare.ff.de legib.* Oldendorp.

Jus singulare appositissimè dicitur, quod constitutum est seorsum & sigillatim. Et contradicit quidem in speciem rationi communis juris: cæterum generaliter consideratum, universo juri non contradicit, sed convenientissimum est. Alio autem & antiquiore verbo privilegium dicitur, quasi privata lex quæ cum diversos habeat effectus benefaciendi, eximendi, juvandi, relaxandi: diversis quidem appellationibus eam nuncupare potes, res tamen eadem est, nec aliter differt privilegium à privilegio, quam lex generalior à lege specialiore. *Old. Prat.*

Jus singulare est, quod ad singulos in speciem refertur,: puta ad unum corpus, vel genus hominum, aut etiam ad unum duntaxat hominem, vel ad unam causam. *Old.*

Jus specificum in re. Vide paulo ante Jus in re.

Jus scriptum, à partibus definiendo, est lex, plebiscita, senatusconsulta, Principum placita, magistratuum edicta, & responsa prudentum, *§. scriptum autem, Inst. de jur. nat. gent. & civil.*

Jus non scriptum, sive sine scripto, quod exempli & actuum uniformium frequentia comprobatur. Quod & dicitur, jus moribus constitutum, ut eleganter explicat *Cl. Contiuncula in §. ex non scripto. Inst. de jure nat. gent. & civil.* Spieg.

Jus solenne, jus XII. Tab. & aliarum legum populi Rom. Pomp. *l. 27.ff.de reg.jur.* Nec ex prætorio nec ex solenni jure privatorum conventione quicquam immutandum est. *Hot. Prat.*

Jus strictum, id est, jus summum. Paul. *l.30.ff. de pecun. const.* Si quis duobus pecuniam constituerit, Tibi aut Titio, & si stricto jure propria actione pecuniæ constitutæ manet obligatus, etiam si Titio solverit, tamen per exceptionem adjuvabitur. *Hot. Prat.*

Jus summum bifariam accipitur, alias proprie, alias improprie. *Oldend.*

Jus summum vocatur id, quod supra se nullum habet: quia in suo genere consideratum absolute, non est ullis causarum circumstantiis attemperatum, deflexumque ut foro deserviat. *Prat.*

Jus summum proprie dicitur, certa honestatis sententia, quæ suo generaliter officio in republica fungi potest, sive à naturali, sive à civili ratione petatur. Exempla esse possunt omnes regulæ & theses juris. Nam hæ in suo genere rem, de qua tractant, suprema atque strictissima ratione diffiniunt quidem, sed simpliciter ac sine ulla circumstantiarum consideratione futuri facti. Ut ecce, Serva pactum: Neminem læde: theses sunt summi juris, in genere suo justissimæ, adeo, ut secundum naturam æquiores dari non possint, *l.1.ff.de pact.* Cæterum nulla hic perpenditur circumstantia pacti vel læsionis. Nam istud pertinet ad æquitatis officium, cum casus incidit. In hac itaque propria juris significatione falsissimum est, quod vulgo dici solet: Summum jus, summa injuria; quoniam in genere loquendo, est justissima ratio, vel naturalis, vel civilis: tantum abest quod censeri possit injuria, donec non torqueatur specialiter ad aliquam facti inconvenientem circumstantiam: veluti, cum turpis res, vel Reipub. perniciosa, continetur pacto: tunc si ad hanc speciem torquere volueris prædictam regulam, Serva pactum, efficies ex summo jure summam injuriam, non quod in sese vitium habeat summum jus, sed quia tu errando vel calumniando adfers perniciem, & non bene dijudicas circumstantias facti, in quibus jus est positum. *l. si unus, §. pacta ff. de pact.* Old.

Jus summum improprie appellatur, quod prava interpretatione trahitur ad species factorum inconvenientes, vel quod simulatis quibusdam argumentis colligitur sophisticōs in fraudem legis. *l. Incivile. & l. seq. ff. de legibus* Exempla sunt passim in jure multa. *Lex enim est C. ut nemo Invitus agere vel accusare cogatur.* Jam pone, Sempronium innocentem in jus vocatum à Titio, qui formulam actionis adfingit speciosam. Sempronius negat. Titius videns tandem mendacii sui nullam esse probationem, deserit litem. Reus invocat officium judicis, ut contumaciam actoris coerceat. Actor calumniam suam nititur defendere hoc jure, quod nemo cogendus sit ad agendum. Audieturne; Respondet *Justinianus*: insulsam esse, minimeque admittendam actoris interpretationem, *Nov. de litig. Constitu.* 112. Secundum hanc significationem recte dici potest, Summum

mum jus, fumma injurie Qoanto enim fubtilius, argumenteris, quento plura congeres ed fulciendum tele jus, tento majorem effeceris injuriam. Cic. *lib. Offic.* 1. Exiftuot etiem fæpe, inquit, injuriæ, calumois qusdam, & nimis callida jurie interpretetione. Ex quo illud fummum jue, fumma injurie, fectum eft jam trito fermone proverbium. *Menander* admodum fcire: Leges sic, optimæ func, fed qui nimis acute eas infpiciunt, fiunt fycophentæ, hoc eft, calumniatores, qui lites leviffimas obfervant. *σύκον* enim ficus eft, res nihili, ut vulgo quoque dicimus, *Et ift nicht einer Feigen werth.* Hujus farinæ funt cautelæ, fingularie & reliquæ commentariorom præftigiæ, quibus nihil fic aliud, quam quod ufus æquitetis faluberrimus intercipitur. Tametfi enim numerofa Doctorum fcripte habeant multas thefes, excurrentque in omnes engulos humanorum negotiorum: tamen quia non funt certe, nec retioent modum: ideo tenebras offundunt, dent anfam calumniandi, & nocent Reipubl. Hæc hactenus *Oldend.* Ac paulo fecius Budæus *in l. 1. ff. de inftit. & jur.* ftrictum jus accipit, peculiere (inquiens) eft vocebulum Jurifconfult. fignificens jus prædurum, exectum, rigoris plenum, & propemodum iniquum. Oppofuerunt quippe juris eutores ftrictum jus æquitati, *l. 2. §. item Varus, ff. de aqu. pluv. arc. l. placuit. C. de justitia, & bono & aquo l. in iu, ff de cond. & demonft.* Illud quandoque Jurifconfulti dixerunt, jus fubtile. l. fi ite fcriptum. *ff. de liber. & pofth. l generaliter. §. fi quu fervo. ff. eod.* Reliqui vero boni autores Summum jus appellant. Summum autem jus eppellent, cum de verbis tantum conteoditur, neque fpectatur quid fenterit qui fcripfit, aut qui locutus eft, in quo genere plerunque fub autoritate juris fcientiæ perniciofe erretur, ut *Celsus* edolefcens dicebat, *l. fi fervum, §. fequitur ff. de verb. oblig.* Corraf. *Mifcellaneor. lib. 2. c. 6. n. 12.*

Jus fummum *Ariftoteles* vocat *ἀκριβοδίκαιον*, jus ecerbum, nullius temperementi particeps, repugnans æquitati. *l. 1. C. de legibus.*

Jus fummum & æquitas in hoc differre inter fe videntur: Quod Jus fummum io univerfum ftetuit, veluti cenfor tetricus & inflexibilis, futuris femel negotiie confulit, honeftatis elemente producit univerfelia, & thefes catholicas feveritatis & acrimoniæ plenas, è quibus ne latum unguem deflectere, eut declinere finit. Æquitas eutem appofite comparetur elegenti futoris officinæ, in que multiplices calceorum, & pedum formulæ, repeciuntur, quæ tametfi oon congruunt omni pedi fingulæ: vifo cemen & cominus infpecto pede gigantis, aot pueri, & illius circumftantia diligenter fpecteta, conformis aliquis celccus invenietur & giganti, uc Herculi, Goliæ, Thefeo, & contra neno, & cuilibet homuncioni confentaneus. Confertur etiam non inepte Pharmacopolio, in quo multæ medicamentorum fpecies adfcriptæ vifuntur ed futuræ hominum neceffitetes paratæ: quæ tamen generaliter mifceantur ordine confufaneo, vice fenitatis immedicebilem morbum eveftigio producent. Nem in illis apte mifcendis etque corgruè temperandis, opus eit induftrie & diligenti medicantis erte, quæ dicitur æquitas difcernens, etque tempereus venenum bonum è malo. Sic in negotiis publicis & priveris æquitas fingulatim & accurate perpendit caufas, momente, circumftantias, fpecies, & differentias perfonarum & rerum, & ex jam natis aut præjudicatis controverfiis decifionem rei dubiæ, & quæftionis controverfæ, luculentam concilist atque colligit. Taboetius *in Topico* militiæ forenfis legelis difciplinæ, &c.

Jus fui pro eo, quod vulgus Suitetem eppellat. Ulp. *in l. 1. §. ult. ff de lib. agnofc.* Nihil præjudicaret filio, noo tentum in jore fui, verum ne in elimentie quidem. Idem in *l. 9. §. fi filium, ff. de lib. & pofth.* Rumpit enim his cafibue nepoe teftementum; quod moriente evo fui jus perpenderit: ubi temen Filii jus, legitur, fed mendofe, ot in comm. docet. *Hot. Prat.*

Jus fuum, id eft, meritum. Quemadmodum dicebet *Ariftoteles*, Juftitiam effe virtutem enimi cuique fecundum merita diftribuentem. Divus Auguft. *lib. 19. de Civitate*, hoc verbum exponens, Jus fuum unicuique tribuere: Juftitiæ, inquit, munus, eft, jus fuum unicuique tribuere. Unde fit in homine juftus quidam ordo naturæ, ut anima fubdatur Deo, animæ caro, ec per hoc Deo enime ipfa & caro: proinde une omnium virtutum juftitia, elienum bonum effe videtur, quoniam ad elium pertinet. Quippe multi in propriis virtute uti potuerunt, nihil quod vicio verti poffit admittentes: at vero in iis, quæ cum elns trenfigenda funt, non item. Quepropter nemo juftus erit, nifi in alterum tribuenco ei quod fuum eft: io quo omnie legum ratio confiftic. *Spieg.*

Jus fuum obtinere non poffe dicebant, quē nunc juftitiem hebere, vel confequi non poffe dicimue. Budæ. *in annot. prior.* Spieg.

Jus tibi non effe parietem illum ite habere, apud Pepian. *l. fi eam mees ff. fi fervit. vend.* Spiegel.

Jus togæ dicebatur, quod Principes peregrinie dabant, ut iis veftitu civium Rom. proprio uti liceret. Hoc jue peregrini non habent. Plin. 4. *epift.* Carent, inquic, togæ jure, quibus eque & igni interdictum eft. Et generaliter quicunque cives Rom. non funt, licet focii fint & emici populi Rom. togæ jus non habent. Cic. 4. *Verr.* Cum utrifque fetisfacere non poffent & cogeris & Siculie. & in eod. Quem voles eorum teftium quos produxero, qui ex Sicilie teftes funt, five togatum, five Siculum fic legendum eft ex vet. libris. Togatos cum dicit, cives Rom. dicit. Cujs. *ad l. obfidet. ff. qei tefta. facere. poffunt.*

Jus trium liberorum lege Pepie Poppæe inftitutum eft, uc qui quæve tres liberos ex jufto matrimonio fufcepiffent, iie plurime præcipuo quodam & fingulari jure præter cæteros concederentur, veluti, ut mulieree vivo patre teftamentum condere, & rem fuem fine tutorum auctoritete adminiftrare poffent: quod Plutarch. *in vita Numa* teftetur. Ut viri excufarentur ab omnibue civilibus muneribus, quæ patrimonii non effent, *l. 2. ff. de vacat. mun.* Uc qui Romæ tres liberos fuperftites heberet, à tutelis & curetionibus excuferetor. *§. 1. de excuf. tut.* Id eutem jus etiam iis qui tres liberos non habebant, conceditur, aliud enim eft tres liberoe habere: eliud Jus trium liberorum. Extetque Plinii Jun. *ad Trajanum epiftola*, qua *Suetonio* fuo jus illud petens: Hinc, inquit, jus trium liberorum neceffarium faciunt duæ caufæ: nam & judicie emicorum promeretur, & parum felix metrimonium expertus eft, impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignites denegavit. De hoc jore Imp. *tit. de SCto Tertyll. in princ. & l. 1. C. de legat.*

Hoc.

Hot. Prat. Sustulerat autem jus trium liberorum Theodos. Imp. *l. 1. C. de jur. liber.* non simpliciter, sed ob illam avaritiam, quæ per legem Julium Papam olim difficillimis temporibus, cum Resp. Rom. laboraret inopia, constitutum erat, ut maritus & uxor non possent se invicem hæredes instituere, nisi haberent liberos, alioqui decima pars bonorum cedebat fisco, quo casu voluit Theodos. ut sine deminutione illius decimæ partis uxor & maritus inter se solidum capere possent, etiamsi liberos non haberent, Vult. *in comm. ad §. 2. nu. 1. Inst. de SCto Tertyll.*

Jus autem trium liberorum admodum vetus est, nempe à tempore illorum Tergeminorum, in quorũ gratiam fuit statutum, ut quibus trini essent liberi, cum ex publico illi alerentur, usque ad pubertatis annos, tribueretur potestas patria sine onere & sumptu educationis. Dionysius Halycarn. *lib. 3. ant.* hanc legem suo quoque tempore observatam fuisse. Loquens enim de Horatiis Tergeminis ἦν (inquit) ὁ νόμος δι' ἐκεῖνο κυρωθεὶς τὸ πάθος, ᾧ καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τριῶν καὶ δέκα ἀδελφῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις φύντων ὁ πάλαι οἷς ἐγένοντο τρίδυμοι παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. Sed & Q. Numidius Censor, & postea Julius Cæsar, itemque Augustus, voluerunt ancillæ, quæ tres peperisset, vacationem; quæ quatuor, libertatem dari. Et olim mulieribus, quæ trium liberorum matres essent, ex SC. Tertull. concedebatur intestatorum filiorum successio: si modo essent ingenuæ. Sane & qui trium liberorum incolumium pater legationibus publicis liberabatur. Atque hoc quidem jus trium liberorum latissimè patuisse indicat etiam *Plinius Secundus*, qui *lib. 2. Epistolarum* de quodam Voconio loquens: ait, se jus trium liberorum ei impetrasse ab optimo Principe, quanquam id alioqui parce & cum delectu daret. Idem *ad Trajanum lib. 10.* verbis exprimere se non posse ait, quantum sibi gaudium attulerit, quod dignus visus esset jure trium liberorum. Sed & olim apud Lacedæmonios trium liberorum parens immunis erat ab urbis custodia & excubiis; & qui quatuor haberet liberos, ab omni prorsus onere. Sic enim Aristoteles *lib. 2. Polit.* scribit, ἐστὶ γὰρ αὐτοῖς νόμος τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱοὺς, ἄφρουρον εἶναι: τὸν δὲ τέτταρας, ἀτελῆ πάντων. Balduin. *de excusat. tut. vel cur.* Vide & Duarenum *anniversarium disp. lib. 1. c. 40.*

Jus tuum quid sit, vide *Cod. ad exhib. l. instrumenta. & Inst. vi bon. rap. §. fin.* Aliquando pro ipso judice, hoc est, jus dicturo, quod & *Albericus* indicat, accipitur, ut in *§. fin. Inst. de pæn. tem. litig. & l. 4. de intentione act.* Spieg.

Jus vetus appellatur, quod ab urbe Roma condita, & à Romuli tempore, ad seculum usque Justiniani ferme per M. CCCC. annos confusissime sparsum erat. Vide Hegend. *in tit. Cod. de vet. jur. enucl.* Jus vetus *in l. 4. §. 8. C. de bon. libert.* interpretatur ibid. *Gothofr.* leg. 12. Tab.

Jus ulciscendi naturale non est. Jus tuendi se suaque & contra vim vi experiundi, & naturale est & gentium & civile: ideoque ei qui vim fecit; & mox passus est, ex edicto restitutio non competit; nam vim illicitam exigimus. Cuja. *ad l. sed & partus. §. quod metus causa.*

Jus usufructus, quo distet à perceptione fructuum, colligitur ex verbis Jurisconf. *in l. usufr. de jure dot.*

Jus uxoris est vivere sub eodem tecto, ibi esse Cajam, ubi maritus est Cajus, pro sua proportione administrare rem domesticam, occupare partem lecti, poscere debitum, frui societate fortunarum omnium. *Spieg.*

Jussum, pro nomine accipimus *l. sed & si quis. §. si duos fructuarios, ff. de usufr.* Spieg.

Jussus pro permissu & voluntate accipitur *in l. si suspecta, §. quensam, ff. de inoff. test. & Inst. de nup. in pr.* Prat.

Jussus actum præcedit: Ratihabitio sequitur, Autoritas in ipso actu intervenire debet. Mandatum ad futura: Autoritas ad præsentia. Ratihabitio ad præterita refertur. Consensus autem fere ad hæc omnia. Vigl. *in tit. Instit. de hæred. instit.* & Vult. *in comm. Inst. de nup. in pr. n. 22.*

Jussus, pro imperio, apud idoneos scriptores raro reperitur præterquam in ablativo jussu. Nostri jussus, cum obliquis, ut jussum, & jussionem usurpant. Ut jussus Prætoris excusatio. *l. si quis cum. ff. si certum petat.* Spieg.

Jussus vel jussum multum ab auctoritate distat. Auctoritas enim perfecto negotio interponi potest; cum jussus præcedere debeat, *l. 25. §. jussum. ff. de acquir. hær. §. tutor. Instit. de auct. tut. l. 25. ff. de legat. lib. 2.* Jussus neque verba, neque scripturam desiderat, quia & nutu fieri potest, 92. §. 2. *ff. de acq. hæred.* In actione. Quod jussu, Jussum accipimus sive testato quis, sive per epistolam, sive verbis, aut per nuntium, sive specialiter in uno contractu, jusserit, sive generaliter. Sed & si mandaverit pater dominusve; Item si dominus servi chirographo subscripserit, vel ratum habuerit quod servus ejus gessit, vel alias voluntate ejus contractum sit, Quod jussu actio datur *l. 1. in princ. cum §§. seq. ff. quod jussu, l. 5. §. quod servus. ff. de in rem vers.* Briss.

Jussus in effectu idem est quod mandatum, & utrumque præcedit contractum, qui futurus est: Verum jussus ut amplior est, ita etiam latius aliquanto patet, cum omnis qui jubet etiam mandet, non rursus omnis qui mandat, jubere etiam videatur: quandoquidem jubemus his tantum qui in potestate nostra sunt, mandamus etiam aliis qui liberi sunt sui juris. Vult. *in comm. Inst. l. 4. t. 7. in pr. n. 8.*

Jussio, A verbo jubeo fit jussio, id est, privilegium, in quo princeps aliquid jubet, vel concedit in favorem. Ita interpretatur Azo *in Auth.* ut divinæ jussiones subscriptionem habeant gloriosis q. *col. 8.* Quæ autem dicitur divina jussio, Auth. in titul. ut divinæ jussiones, &c. *col. 8. item sacra forma. Auth. in tit. in med. litis, &c. col. 8.* mihi dici videtur rescriptum & quas nunc dicimus literas regias. Itaque id rescriptionem habet, quæstoris, hoc est, consulis. Denotatur eo inter quos agitur, per quam personam, & ad quem judicem dirigatur. Cæteras verbi Jubeo significationes hic adferre (quod Grammaticis reliquendæ videantur) non admodum licet ex utilitate Auth.

Justa sunt, quæ neque legibus, bonisve moribus repugnant, ab æquitate abhorrent. ut *l. 95. §. naturalis. ff de solut. l. 7. §. ait, ff. de pact.* Eodem sensu justæ exceptiones, *l. 67. de reg. jur.* Justa causa conventionis, *l. 56. ff. de pact.* Justa obligatio. *l. 1. C. si in caus. jud. pign.* Prat.

Justa, opera debitæ. Cic. *offic. 1.* Est autem infima conditio & fortuna servorum, quibus non male præcipiunt, qui ita jubent uti, ut mercenariis ad operam exigendam & justa præbenda. *Hot. Prat.*

Justa, sacra & ceremoniæ, placandis manibus fiebant. Ulp. *l. 2. ff. de in jus voc.* Justave mortuo facientem, subaudi, in jus vocare non oportet. ubi *Accurs.* intelligit obsequia, ut lavare

corpus quod pollinctoris est officium, ignorans, quid sint justa funebria, hoc est, exequiarum ritu: *Oldendorp.* justa mortuo facit, hoc est, exequias apparat, ut nunc dicimus. Sic item Ulpian. *in l. pro herede. ff. de acquirend. vel amit. hered.* Justa peragere dixit pro parentare, id est, funerandi officium implere. *Spieg.* ex prior. annot. *Budai.* Justa autem parentalia dicebantur, quia pietata ut erga defunctos, etiam Ethnicis erat unum justitiæ genus, ut *Aristoteles* testatur sectione 30. problem. 9. & in *libr. de virtutibus.* Similiter & Cicero in *Topic.* æquitatam, id est, pietatem tripartitam esse dicit. Unam ad superos Deos, alteram ad manes, tertiam ad homines pertinentem: de qua re latius Majorag. *lib. Miscel.* 2. *cap.* 19. Hot. existimat fictum inde vocabulum quasi manibus debeantur, itaque τὰ νομιζόμενα Græci appellant Demosth. ἀδὲ ἐσφαίρα. ἐπειδὴ τελευτήσεις τις αὐτῶν, ἢ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ φέροντα, ἀπολαύειν ἔδει τὰ μνήματα. Post vero, quam eorum aliquis est mortuus, justaque ei fiunt, ipse medius ad sapulchrum sequens, &c. Cic. *pro Sex. Rosc.* Hunc miserum luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri justa solvisset, nudum ejicit domo. Festus *lib.* 11. Membrum abscindi mortuo dicebatur, cum digitus ejus dicedebatur, ad quod servatum justa fieseut, reliquo corpora combusto. Idem *lib.* 14. Præcidanea agna vocabatur, quæ ante alia cædebatur. Itam porca quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo justa non fecisset, id est, glebam non objecisset, quia mos erat eis id facera prius quam novas fruges gustarent. *Hotoman.*

Justa causa dicitur, quæ legitima est, & juris authoritate comprobatur, etiamsi minus vera sit. Ut cum putans me tibi debere, solvero tibi, datur mihi condictio indebiti ex quo satis apparet, translatum fuisse in te rei dominium, quam tibi dedi, quia nemo condicit rem suam, præterquam à fure: tamen fuit falsa causa nequa justa, si veritatem spectes, nihil enim debuit: Sin legis authoritatem attendas, justissima, quia solvendi debiti causa dedi, quia nulla esse justior potest, &c. Conn, *li.* 13. *c.* 7. *n.* 1.

Justa causa traditionis, nempe contractus, Delictum vel quasi, ut emptio, donatio, dotis constitutio, permutatio, translatio, negotiorum gestio, jusjurandum, sententia, contumelia, damnum, imperitia judicis, dejectio cœnacularii. Ex *Apel.* Spieg.

Justa dissidia, pro æquis, & jure factis, apud *Cicer.* intelligenda, *de Amicitia.* Spieg.

Justa exigera, inquit *Budæus*, est summo jure agere cum aliquo.

Justa ætas, dicitur, pro cujusque quæstionis ratione, ea quam leges in ea causa exquirunt veluti io nuptiis 12. & 14. annor. ut est apud Neratium *in l. quod Servius* 8. *ff. de cond. caus. dat.* Sic justa ætas cui pupillaris opponitur pro pubertate apud Ulp. *l.* 16. *ff. de jur. fisc.* Nec non illud æquè non intererit, cujus ætatis sit is qui sa defert, utrum justæ ao pupillaris: nam pupillis etiam permittitur deferre. *Hot. & Prat.*

Justa ætas plerunqua 25. annor. accipitur lege Lætoria adolescentibus ad rerum suarum administrationum consequendam præstituta. *l.* 16. *ff. de jur. fisc. l.* 2. *§.* 1. *de vacat. muner.* Ex mente tamen testatoris ad pubertatem solam refertur. *l.* 50. *fin. ff. de leg. lib.* 3.

Justa conventio in *l. tale pactum. §. qui provocavit ff. de pact.* dicitur conventio vera, non iniqua, non injusta: non improbata, & in summa jur ea. Corras. *Miscell. lib.* 1. *cap.* 1. idi-

Justa defensio in *l. miles, §. defuncto. ff. ad l. Jul. de adult.* id est, non improbata, sed concessa legibus. *Corras.* ibid.

Justa hæreditas, quæ jure legitimo, id est, agnato proximo obvenit. *l.* 3. *§. de illa, ff. pro soc.* Atqua ita justum successorem pro legitimo, & qui ab intestato rem habiturus erat, dixit Anton. *in l.* 1. *C. de his qui sibi adscrib.* Et justum hæredem Justin. *lib.* 15. *Epit. Trog.* Generalius à Varro *lib.* 2. *de rust. c.* 10. Justa hæreditas dicitur, quæ jure defertur vel ex testamento vel ab intestato. *Briss.*

Justa ignorantia. *l.* 76. *in fin. ff. de rei vind. l.* 43. *ff. de divers. reg.* Justum pretium, id est, æquum & verum *l.* 3. *§. divi fratres, ff. de jure fisc. l.* 66. *ff. de legat. lib.* 2. Contrarium huic in injustum pretium. *Briss.*

Justam interpretationem *Jul. de verb. sig.* appellat legitimam, quæ in legum expositione locum habere debeat. Sunt enim leges breves per se, & quæ verborum compendio multa comprehendant, ideirco in eis vim naturamque sermonis potius, quam usum & consuetudinem vulgi observamus. Conn, *lib.* 10. *c.* 1. *n.* 3.

Justa libertas plena, absoluta & perfecta libertas est, ex qua nimirum civitas Roma contingebat, ot eveniebat, cum testamento, vindicta, censu, ab eo, qui & dominus ex jure Quiritium, & major 20. an. erat, libertas servis 30. annor. majorib. & quorum extrinsecus status non erat suspensus, dabatur: Quemadmodum Cic. *in Topic.* & Ulp. *in Instit. tit.* 1. & Theoph. *in §. ult. Just. de libertin.* significant. Atque ita verbum justæ libertatis accipimus *in l.* 29. *ff. qui & à quib. l.* 1. *ff. si quis test. li. l.* 11. *ff. ut in poss. leg. l.* 16. *in fi. ff. ad Treb. l.* 2. *C. de fideic. lib. & instit. de ingenu.* & apud Senec. *in lib. de beata vita*, cum ait, Hominibus prodesse natura jubet, servi liberive sint hi, ingenui, an libertini, justæ libertatis, an inter amicos datæ. Nam qui inter amicos manumittebantur, ii Latini tantum, noo etiam cives Rom. fiebant *Ulp.* reste *in Inst.* Sic & apud Sueton. *in Augusto* verbum hoc interpretandum est, cum ait servos non contentos multis difficultatibus à libertate justa removisse, &c. Sic & juste manumissum accipe apud Ulp. *in Instit. tit.* 3. cum, qui vindicta, vel testamento, vel censu manumissus est. *Briss.*

Justa pacta vulgari significatione accipimus, quæ neqoe legibur neque bonis moribus repugnant, nec ab æquitate naturali abhorrent. Qualia sunt ea, quæ Prætor se servaturum edixit, *l.* 95. *§. naturalis, ff. de solut. l.* 39. *ff. de jurejur. l.* 7. *§. ait Prætor. l.* 40. *§.* 1. *l.* 52. *§. pen. ff. de pact. l.* 5. *in fin. de rescind. vend.* Briss.

Justa persona in litibus dicitur idonea & legitima ad agandum. *l universis, C. qui dare tutores possunt.* Aldobrandin.

Justa possessio dicitur, quæcunque ex causa & sina vitio apprehenditur, *l.* 15. *§.* 1. *ff. de public. leg. l.* 24. *ff. de acq. poss.* Briss.

Justa possessio, possessio bonæ fidei. Javolen. *l. quod servus.* 24. *ff. de acquir. poss.* Is qui in tua potestate est, ignoranti tibi non corporalem possessionem, sed justam potest acquirere. Justin. *§. penult. per quas person. cuique acq.* Item per alienos servos in quibus neque usumfructum habetis, neque possessionem justam. *Hotom. Prat.*

Justa præbere dicuntur mercenarii, qui quod pacti sunt se facturos, præstant fidemque servant. *Hotom.*

Justæ sepulturæ traditum, id est, exponente Marciano,

Martiano, terra conditum corpus, inquietandum non est, videtur autem, idem ait, terra conditum, etsi in arcula conditum hoc animo sit ut non alibi transferatur, *l. divi fratres. ff. de relig.* Spieg.

Justa sententia. *l. 1. ff. de testam.* appelatur testamentum, i. plena & omnib. juris regulis innixa & solemnis. Aldobr. *Inst. de libert.*

Justa servitus pro servitus bona fide usurpata, i. e. quæ consistit gentium vel civili jure *l. 6 ff. de statu hom. l. 28. l. 34. ff. de noxalib. l. 34. ff. de stip. serv. Inst. de libertin. in princ.* Et apud Cicer. *pro Cæcin.* Cum hi, ait qui in servitute justa fuerint, censu liberentur. Planè apud Terent. *Andr. Scen.* Justa servitus pro facili, humana, & clementi usurpatur. *Briss.*

Justam, injustamque uxorem, *in l. uxor. ad l. Jul. de adult.* Accurs. tripliciter enarravit: & in omnib. adstipulatorem habet *Bartol. Budæum* vero in nulla assensorem. Nam justa mulier sic, ut filius, justus, dicitur, de quo vocabulo ipse satis multa in priorib. annot. dixit Ulp. *in l. si senatori. 31. de rit. nupt.* Si senatori indulgentia principis fuerit permissum, liberunam justam uxorem babere, potest justa uxor esse. Sueto *in Calig.* Mox Lucio Cassio Longino Consulari collocatam abduxit, & in modum justæ uxoris propalam habuit. Hodie justæ uxoris appellatio aut nulla est: aut ejus est uxoris, quæ justis sponsalibus, & palam in viri manum coiit, non occulto consensu. Breviter justa uxor appellatur ea, quæ omni legum perfecta solennitate ducta est: *Aldobr. d.* loco. Injustam uxorem in jam citata l. Ulpia. pallacem, uxoris numero locoque habitam intellexit. *Spieg.*

Juste possident, qui ex causa titulóve possident. *l. 3. ll. seqq. ff. de public.* & vide *l. 11. ff. de acq. hered. & l. 22. §. 1. ff. de noxal.* Injustè possidet, qui vi aut clam. *l. 3. ff. uti possid* Prar.

Justa appellare, id est, rectè. Justè petere, exigere, dubitare, ex ff *Briss.* Justè procreati, id est, ex ullis nuptiis, ex ff. *Briss.*

Justi dies dicebantur, qui judicatis ad solvendum ex *leg. 12. tab.* dabantur, ut est apud Agell. *lib. 20. c. 1.* justi quoque dies appellabantur & illi quibus, exercitu, imperato, vexillum in arce ponebatur, ut Fest. Pomp. *l. 9. & Macrob. l. 1. c. 16.* docent Jullos autem dies pro statis ac solemnibus, dixit Cicer. *lib. 2. de legib.* his verbis, Præter Idææ matris famulos, eósque justis diebus, nequis stipem cogito. *Briss.*

Justius faciet Prætor justissimè noluerunt, allegaverunt, ex ff. *Brissonius.*

Justitiam *Isiderus* dictam putat, quod in ea jus stet: quasi juris statum. Quam notationem ut insulsam irridet. Majorag. *Miscel. lib. 4. c. 1. circa finem.* Fuere item qui justitiam dictam putarent, à vi per ἀντίστοιχον, id est, literarum transpositionem: ut sit justitia quasi Vistitia, quod vim sistat, quas literarum inversiones Latini habuere in multo usu, cum ex Græcis Latina facerent, ut author est Festus Pompejus: & annotavit Connanus. *lib. 1. c. 2 n. 4.* Etsi autem hæc Etymologia non displicet *Alciato*, quod justi dies dicti sint illi 30. dies, qui judicatis dabantur, quia interim omnis executio suspenderetur, fieretque cessatio juris: *Aldobrandinus* tamen *ad Institut. tit. de just. itia & jure* ejus sententia reprobata non male existimat justitiam, sicut lætitiam, tristitiam, amicitiam deductam esse à genitivo sui adjectivi justus justi: additis his literis (Tia) quemadmodum etiam in avaritia & mœstitia factum videmus. Nec enim verbum sistendi in justitia reperitur. Justitiam itaque censet vel primitivum nomen, vel à justo dictam. Est enim justitia legis & juris finis quidam. Justum autem à jure, quasi quod secundum jus fit, id quod voluit Augustin. *in Psal. 145.* dum interpretatur verba illa. Facit judicium injuriam patientibus. Cæterum derivationem suam pulchrè & ingeniosè (ut semper) defendit Alciat. *lib. 1. Parerg. cap. 29.* Alii justitiam ex eo dictam existimant, quod cuique jus sistat: Unde Cotta *lib. de nat. deorum 1.* negat ibi justitiam esse, ubi jus est nullum. Est enim, inquit pietas justitia adversus Deos, cum quibus quid potest nobis esse juris, cum homini nulla cum Deo sit communitas.

Justitia, ut Tullius *lib. de Inventior. 2.* ait, est habitus animi communi utilitate conservata, suam cuique tribuens dignitatem. Et ad Herennium dicitur esse æquitas unicuique tribuens pro dignitate uniuscujusque. Quo sanè pertinet illa Tryphonini disputatio nobilis, in *l. 31. ff. depos.* Et probo, inquit, hanc esse justitiam, quæ suum cuique ita tribuit, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore repetitione. Quibus definitionibus congruit ea, quam Ulpianus tradidit. Justitia, inquit, est constans & perpetua voluntas, jus suum unicuique tribuens. Sed hoc non placet *Agricolæ*, tamen ignoscit *Ulpiano*, cæterisque Jurisconsultis, qui in definitionibus errarunt, quod ut doctissimus eorum quisque est habitus, ita maximus semper Reipubl. occupationibus distentus fuit, nec otium habuit perpoliendis inventis suis. Quod ut ei concedat *Connanus*, in reprehensione tamen hujus definitionis non concedit, quæ & non differt ab ea, quam Tullius posuit, & ei quæ ab *Aristotele* tradita est, omnino videtur congruere: præterquam quod Justitia dicitur esse habitus animi, ut est profectò. At *Ulpian.* appellat eam, constantem voluntatem. Atqui vix discerni poterit, quid aliud sit habitus animi quam constans & perpetua voluntas. Is enim qui virtutis habitu est ornatus, non alia re distinguitur ab eo, qui continens ab eodem *Aristotele* dicitur; quam perpetua quadam suæ egregiæ voluntatis constantia. Quod enim hic vult aliquando, & sæpè quidem, ille semper & continenter vult in rebus justis & honestis, tum operibus, tum animi cogitatione sibi constans. Connan. *lib. 1. c. 3. num. 7. &c.* Ad extremum justitiæ proprium officio circumscribitur. Cum enim vel *Cicerone* interprete in *lib. 5. de finibus* nulla sit virtus, quæ non aliqua nota secernatur, nonnihilque præ cæteris habeat, sicut prudentia in delectu bonorum & malorum, fortitudo in rebus adversis, forti infractoque animo perferendis, temperantia in coercendis illis plus quam beluinis voluptatibus: sic proprium justitiæ munus est suum cuique tribuere. *l. bona fides. vers.* Et hanc probo esse justitiam. *ff. mandati.* Tribuitur autem unicuique suum, cum diis religionem & fiduciam, parentibus honorem, & reliqua vitæ adminicula, Magistratibus vero reverentiam & obedientiam præbemus. Item & cum beneficium acceptum pensamus. Cic. *1. offic.* idque majore mensura, quam acceperimus. Postremo si omnes etiam eos, qui de nobis nihil benè meriti sunt, opera ac studio nostro adjuvare contendamus: quod & homini Christiano convenientissimum est *Matth. 5. cap. sub fin.*

Justitia sicuti & jus duplex est: Universalis, quam τελείαν vocat *Aristoteles*, & particularis, ἡ ἐν μέρει δικαιοσύνη eidē appellata Universalis quidem

illa virtus est absoluta & perfecta domina & regina virtutum, qua neque Hesperus, neque Lucifer majorem excitat admirationem, & quæ omnes virtutes omniumque legum obedientiam complectitur; hæcque una est, ex qua viri boni appellamur, de qua dicitur teste Aristot. *Ethic.* 5.

Justitia in sese virtutes continet omnes.

Omnes inquit rectissimè Connan. *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 7. quæ moris sunt. Nam quæ sunt in ratione & intelligentia positæ, sicuti prudentia & sapientia, nihil autore *Aristotele* habent cum justitia commercii. Quia tamen ab istis quoque nonnulla bene agendi præcepta sumimus, valentque plurimum tum in jubendo quod justum est, tum in vetando contrarium, istis quoque nonnullam justitiæ communionem fuere qui dederunt, non tam vere quam similitudine quadam. Idcirco autem hæc species justitiæ perfecta est, quod in ea insit usus virtutis undique perfectæ, & qui ea præditus est, non in se solum virtutem exerceat, sed in alios etiam. Curat enim hæc aliorum res: aliorum commodis vel Principis vel Reipubl. servit, & ob id optimus existimatur justus, quod virtutem non modo ad suam, sed suorum & aliorum etiam utilitatem referat. Unde rectissimè *Justinianus* scribit *Constit.* 68. Quod una omnium perfectissima censenda est, quæ jus suum cuique tribuens, & ex re ipsa nomen trahit, appellaturque justitia. Nisi enim cæteræ virtutes hanc habeant comitem, amittunt vim suam. Inde fortitudo justitiæ conjuncta. Virtus est militiaris, cui si justitiam detrahas, improbitatis ansa censetur.

Justitia particularis, quam præcipuè Jureconsulti considerant: est constans & perpetua voluntas, jus suum cuique tribuens, ut *Ulp.* & *Justi.* *Simonidem* & *Platonem* imitati eam definierunt, *l. justitia, ff. de just. & jur.* *Inst. de just. & jur* §. 1. Hæc ab universali in hoc differt, quia finis hujus est servare æquitatem erga omnes privatim, quod etiam non bonus vir facere posset, qui juris peritus esset. Universalis autem illa justitia bonum virum exigit, quinimo & illum qui in se omnes virtutes complectatur. Et hæc quidem species justitiæ ab *Aristot.* rursus dividitur in distributivam, quam appellat διανεμητικὴν & commutativam, h. e. συναλλακτικήν. Prior pertinet ad præmia & pœnas distribuendas pro ratione & varietate meritorum: altera versatur circa contractus & æquabilium rerum permutationes, paresque compensationes: Utramque autem & magistratus, & privatus colere debet; Nam & commutativa utitur magistratus, cum jus dicit de sarciendo damno dato. Et distributiva utitur privatus, cum gradus officiorum observat erga parentes, liberos, amicos, hospites. Utriusque medium est idem, nempe æqualitas. Sed jubet *Aristoteles* hanc æqualitatem in distributiva justitia sumi proportione Geometrica: in commutativa vero proportione Arithmetica. Nam si vel munera decernantur, vel pœnæ infligantur: alia munera senibus: alia junioribus competunt, *l. semper ff. de jur. immunit.* Et in pœnis non omnes iisdem coercentur, *l. non omnes, ff. de re milit.* At in contractibus & commerciis omnia ad proportionem Arithmeticam exiguntur: ut in homicidio nihil interest, servus an liber occisus. Nam quantum *ad l. Corn. de sicar.* omnes æqualiter sunt homines, *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* Porro quæ dicatur proportio Geometrica & Arithmetica vide infra in verbo *Proportio*.

Justitia particularis est duplex. Distributiva, quæ unicuique suum tribuit meritum, & pœnam, habita personarum ratione. Commutativa, quæ rerum communicationem per formas constituit, æqualiter ab omnibus servandas, non distinguens, personas. Quod tyro juris diligenter observabit. *Pratejus.*

Justitiam edicere, & intermittere jurisdictionem, apud Cic. *de Arusp. resp.* justitiam remittere apud *Liv.* sicut justitiam indicere, teste *Bud.* *Spieg.*

Justitiarii hodie sunt umbra quædam illorum, qui olim νομοφύλακες apud Græcos dicebantur, designati ad custodiam juris & æquitatis, *c. ex literis, de pignorib.* Pratej.

Justissima absentiæ causa studiorum, *l. nec non, ff. ex quibus caus. major.* Spieg.

Justitium, diem adicen *Lucianus* appellat, de Justitio. *Livius, Lucanus* & cæteri quoque meminerunt. Clausaque justitio tristi fora: *Lucanus*, Sinceriora exemplaria servant, adhuc non justitio, sed justis, hoc est, feralibus parentationibus, cadaverinis supplicamentis. *Apollin.* Injustè tibi justa persoluta. Joh. Bapt. *in comment. epist. Sidon. Apollinar. ad D. [illegible] lib.* 2.

Justitium juris statio est, quasi inhibitio. Quod verbum olim licet publicam juris cessationem significaret, quo tempore lege agi non poterat, nec tria verba Prætori dicere licebat: Do, dico, addico. Potest tamen & privatam juris cessationem moribus nostris significare, ut existimat Bud. *in prioribus annot.* &c.

Justitium indicere Sueton. *in Galba.* quando jus stat. *Brisson.*

Justitium, jurisdictionis intermissio, quas vulgus Vacationes vocat, Cicero *ad Attic. lib.* 4 *epist.* 86. Favera justitio, & omnium rerum licentiæ. Gellius *lib.* 20. *c.* 1. velut quoddam justitium, id est, juris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem. Tertul. *lib. de resurrect. carn.* ubique ait, justitium est, quies rerum. *Pratejus.*

Justiniana Carthaginens. fuit in Africa *Nov.* 131. ex eo nomen adepta *Justiniani*, quod is eam Romano Imperio vindicarit & restituerit, ut *Procius* scribit. Alia Justiniana secunda, in Cypro insula patria Theodoræ uxoris, ut *Nicephorus Callistus* scribit. Omnes donatæ archiepiscopo primæ Justinianæ, de quo in d. Nov. 131. in qua pro τεσσαρακοντα legendum προεξάρχειν, id est, prævalitantæ. Alia Justiniana nova in notitia *Novel.* 8. & alia *Novel.* 28. Cujac. *in exposition. Nov. Justin.* 11. *de prima Justiniana.*

Justos dies, in *L.* 12. *Tab.* dictos ait Gell. *lib.* 20. *c.* 1. qui judicatis dantur: quia interim suspenditur omnis executio, fitque quædam interstitio seu cessatio juris, unde & justitium dictum. Quo fit, ut sicut à dictione mœstus, stultus, lætus, deducitur mæstitia, stultitia, lætitia: eodem modo à Justo deduci justitium, dicendum sit, quod quidem justum dicatur, à quo vis omnis submota est. Festus Pomp. *lib.* 9. Macrob. *lib.* 1. *c.* 16. justi; inquit, dies dicebantur 30. cum exercitus esset imperatus, & vexillum in acie positum. Opinatur *Alciat.* quod interim vis omnis sisteretur. Unde consequens est, à justitia jus ipsum dictum; non econverso, ut Grammatici existimant, à jure justitiam. Lege *cap.* 29. *lib.* 1. *Pareg.* Spieg. Brisson.

Justum, injustumque, duo in Jure significant. Interdum id quod rationi atque æquitati innixum est: ita justum & injustum possessorem vocamus, & justam ac injustam petitionem & causam.

Interdum

Interdum vero, quod secundum Legis solennem ritum ordinatum est, sic justæ nuptiæ, & uxores: item justi filii, justa sententia & justum quoque ac injustum testamentum *Spieg.*

JUSTUM appellatur, quod secundum juris civilis regulas contractum est: veluti justæ nuptiæ, id est, legitimæ, quæ secundum jura civitatis Rom. inter puberes cives contrahuntur, *Inst. de nupt. in princ. l. 5. l. 52. 18. ff. de stat. hom. l. 18. 54. ff. de rit. nupt. l. ult. C. qui per tut. l. 38. de legat. 3. l. 6. C. de nupt.* Eodemque sensu justum matrimonium, *l. 13. ff. de his quæ ut indign. l. 1. ff. unde vir & uxor.* & apud Quintil. *lib. 5. c.* 10. & apud Sueton. *in Neron. c.* 28. Brisson.

JUSTUM generaliter dicimus, quod est numeris omnibus absolutum, ait Balduin. *tit. de nupt.*

JUSTUM & honestum sicut non separantur, ita nec utile & honestum, aut utile & justum, *l. quamvis mulier. ff. solut. matr. l. semper in conjunctionibus, ff. de ritu nupt.* Pratej.

JUSTUM matrimonium est, si inter eos, qui nuptias contrahunt, connubium sit, & tam masculus pubes quam fœmina potens sit: & utique consentiant, si sui juris sunt: aut etiam parentes eorum, si in potestate sunt. Ulpian. *cap. I. tit.* 5. Hotom. Pratej.

JUSTUM pactum IC. in *l. Stichum, ff. de solut.* vocat. non solum legitimum, sed & plenum: ac non nudum, ut annotat Aldobrand. *Instit. de libert. §. libertinorum autem.*

JUSTUM prælium, Justum exercitum historici dicunt, id est magnum. *Asconius*, justas inimicitias, pro magnis apud *Cic.* exposuit. *Spieg.*

JUSTUM precium, id est, currens in eo loco, ubi distrahitur *l. sancimus, 28. §. hisque adjicimus, 5. C. de administ. tut.*

JUSTUM pretium rei non est ejus dimidium, sed integrum & verum Gothofr. *ad l. 50. de furtis, & ad l. 2. C. de rescind. vend.*

JUSTUM autem bellum (quod & pium dicebatur) quod indicebatur rebus repetitis, non ex libidine sumptum. Cum autem justa bella suscepta sunt, sunt etiam justè gerenda, non perfidiosè, non fœdifragè, non acerbè, non ad internecionem.

JUSTUM dominium pro legitimo, in *l. pen. ff. de publican. l. 57. ff. mandat.*

JUSTUM sepulchrum, quod religione tenetur, *l. 43. ff. de relig.* Lucan. *lib.* 9. Justo dare thura sepulchro. Justa funerum solennia Latini vocant, ab eo forte, quod *l. 12. tab.* præscripta essent, ut apud Athenienses Solonis legib. Sic justa facere *l. 2. in fin. ff. de in jus voc. l. 20. ff. de acq. hered.* quod & Cic. *pro Sext. Rosc.* Justa solvere dixit.

JUSTUM testamentum, jure factum, & in quo solennia intervenerunt, *l. 22. de acq. hered.* Brisson. Pratej. vide *Injustum testamentum.*

JUSTUM vadem, idoneum sponsorem interpretatur Fest. *lib.* 9.

JUSTUS, qui præcepta juris servat. Nam à Jure dicitur. Ponitur & pro mediocri, h. e. quod nec debito minus est, nec modico excedit. Sic justa mensura dicitur; h. e. æqua, & quæ neque major, neque etiam minor est, quam debeat *Spieg.*

JUSTUS, pro vero. Unde apud Jurisconf. qui filium adoptat, interrogatur: an velit eum, quem adoptat, justum sibi filium esse, id est, verum filium. *Bud.* contra. Justus apud Jurisconf. frequens, non satis (ut arbitror) intelligitur. Cajus de arrogatione loquens: Is qui adoptat, inquit, rogatur, an velit eum, quem adoptaturus sit, justum sibi filium esse. Justum intelligo, non verum, ut aliqui censent, sed omnibus partibus (ut ita dicam) filiationis, veri filii vicem obtinentem, naturalis & legitimi filii loco sedentem. *Spieg.*

JUSTUS dolor, qui ex magna causa ortus est, & excusationem meretur, *l. si adulterium, §. Imperatores, ff. ad leg. Jul. de adult.* Pratej.

JUSTUS error, probabilis & excusabilis, *l. 2. ff. de minor. l. 4. ff. de usuc.*

JUSTUS hæres differt à legitimo, ut justus filius differt à legitimo. Natus enim ex concubina secutò postea matrimonio, legitimus est filius, *§. ult. de nupt.* non tamen dicitur justus. Justi enim filii dicuntur, qui postea nati sunt. Quam diversitatem sentire visus est Justinianus *in l. cum quis, §. 1. C. de natural. lib.* Sed clarius Apulejus *2. apolog.* dum loquitur de patruo, qui fratris filio parabat insidias, ut ei hæres esset. Sciebat (inquit) intestati pueri legitimum magis quam justum hæredem se futurum. *Aldobrand.*

JUSTUS hæres dicitur, qui plenissimo titulo & legitimo, hoc est, cognationis nomine accepit hæreditatem intestato, quasi omnibus juris patrib bene hæres, *l. 3. §. de illo ff. pro socio* Pratej.

JUSTUS pater, & justus filius dicitur, qui ex legitimis nuptiis pater filiusve est *l. 25. ff. ac cept. l. 44. ff. de rit. nupt. l. 11. & 12. ff. de statu hom.* Hotoman. Pratej.

JUSTUS possessor & petitor est etiam, qui ex liberalitate accepit ut ait Ulp. *l. sed etsi. §. 1. ff. de Publician. action.* Spieg.

JUSTUS tutor jure datus, *l. 27. ff. de testam. tutel.*

JUVENCUS, quem bos peperit, *l. 10. §. fin. ff. de usurpat.* Briss.

JUVENILI levitate ductus, *§. Scævola, l. quod si minor. ff. de minor.* Spieg.

JUVENIS talis si interveniat, cui præstanda sit restitutio: ipso postulante præstare debet: auctor *Cajus*, illud nullam, *ff. de minor.* Spieg.

JUVENIS plerunque est adolescens, qui nondum eam attigit ætatem, quæ virilis vigor completur. Sic curator juvenis, *l. 24. §. ult. de appellat.* Briss.

JUVENES Jurisconf. dicuntur, qui adolescentiam excesserunt ætatem, quod incipiant inter seniores numerari, *ff. de leg. 3. l. non aliter, §. 1. l. cum hi, § modus, ff de transact.* Quamvis *Ulpian.* pro adolescente usurpat, *in l. si pecuniam, ff. si cert. pet.* Bald. *in l. cum antiquiorib. C. de jure delib.* dicit, umbram senis doctoris esse potiorem, quam doctrinam alicujus juvenis: tametsi *Gloss. in Aut. de Monach §. ordinationem: col.* 1. velit, quod excellentis doctrinæ juvenis, & nobilitate conspicuus, præferendus sit seni. *Fr. Sylvius.* annotavit, Adolescentes & juvenes eosdem esse, hos scilicet, qui annum 17. excesserunt, nec dum 47. attigerunt. *Spieg.*

JUVENES ait Callistratus *in l. 28. §. 3. ff. de pœnis*, qui se vulgo quidem appellant, solent in quibusdam civitatib. turbulentis se acclamationib. popularium accommodare: quod si amplius nihil admiserunt, nec ante sint à præside admoniti, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur: quod si ita correcti in eisdem deprehendantur, exilio puniendi sunt: nonnunquam capite plectendi, scilicet, cum sæpius seditiosè & & turbulentè se gesserunt: & aliquoties deprehensi tractati clementius in eadem temeritate proposito perseveraverunt. Dicuntur autem *in d. §.* 3. juvenes, qui ad circum ad Theatra pertinebant,

bant., unde & ſpectaculis eis interdicitur. Suet. *in Neron.* Iidem Auguſtani apud *Tacitum* & in quodam lapide Capuano vocantur. Juvenes quorum hic ſit mentio apud Harmenop. 6. *tit.* 7. *νεανικοὶ* dicuntur. Gothofr. *ad d.* §. 3.

JUXTA, quot modis accipiatur, *Bar.* exponit *in l.* 1. *ff. de Teſt. & in Extravag.* Ad reprimendum. Quo vero modo, Juxta, Penes, & Apud, differant, declarat Juriſconſ. *in l. penes, de verb. ſign.* vide infra, *Penes te.* Albericus indicat, quibus locis, juxta pro ſecundum ponitur. *Spieg.* Juxta ædificium, monumentum, ex ff. *Briſ.* Juxta conſtituta, id eſt, ſecundum. Sic juſſa juris publici authoritatem, ex ff. *Briſſon.*

K.

K Litera, Latinis in uſu non eſt: niſi in dictionibus Græcis, quibus tanquam Latinis utimur. Græci Cappa vocant: apud quos jactatum olim ænigmatis vice, *τρία κάππα κάκιστα*, i. e. tria peſſima Cappa, Eraſm. *in Chiliad.* indicat & explicat. *Spieg.*

K, Quorundam nominum notam eſſe M. Fabius ſcribit. *lib.* 1. *c.* 4. inter redundantes collocans. Eod. *lib. c.* 7. idem in hæc verba; K quidem, ait, in nullis verbis utendum puto, niſi quæ ſignificat, etiam ut ſola ponatur. Hoc eo non omiſi, quod quidam eam, quoties A. ſequatur, neceſſariam credunt, cum ſit C. literâ, quæ ad omnes vocales vim ſuam perferat. Verum Orthographia quoque conſuetudini ſervit: ideoque ſæpe mutata eſt, Hactenus ille. Priſcianus *lib.* 1. K, inquit, & Q. Quamvis figura & nomine aliquam videantur habere differentiam cum C. tamen eandem tam in ſono vocum, quam in metro continent poteſtatem: & K quidem ſupervacua eſſet. *Prat.*

K ſola litera, in ſubſcriptionibus Conſtitutionum C. Theod. & Juſt. ſignificat Kalendas, ut refert Magno in Notis juris. Significat etiam chariſſime; in earundem inſcriptionibus geminata KK chariſſimi, eodem interprete. *Prat.*

K A.

Κακοτεχνία, ars ad perniciem hominum inventa *κακοτεχνοῦντες* & *κακομήχανοι*, ſunt qui noxiis artibus, utuntur: qui coerceri jubentur, *ff. de extraord. crim.* Spieg

Κακοξενίας apud Lucanos tenebatur, qui occaſo ſole, divertentes homines notos, ignotoſque domo non exciperet (ſic enim apud *Alex.* Neapolitanum *lib.* 4. *c.* 11. legendum putem; non exigeret) mulctamque eo nomine pendere cogebatur. *Prat.*

Καδίσκος. urna ſuffragiorum, *Julius Pollux* lib. 8. c. 1. *περὶ σκευῶν δικαστικῶν*; *καδίσκους μὲν οὖν*, ait, *ἐστὶν ἀγγεῖον ᾧ τας ψήφους ἐγκαθιᾶσι*. Duo fuerunt cadiſci apud veteres, in quos calculos mittebant judices. Alterum *κύριον* vocabant, alterum *ἄκυρον*. Sunt & pocula ex hoc nomine. *Bud. Sp. Prat.*

Καιρὸς, tempus, id eſt, occaſio & opportunitas. Quamvis omnino plus quiddam eſt quam tempus: nempe articulus, ipſumque momentum, ac punctum (quod aiunt) in quo res ſit agenda. *Spiegel.*

KALENDÆ, inquit Varro *lib.* 5. *de ling. Lat.* primi dies menſium nominati, ab eo, quod his diebus kalentur dies menſis Nonæ à Pontificibus quintanæve, an ſeptimanæ ſint futuræ. Quinque Kalo Juno Novella. Septem Kalo Juno Novella. *Macrob.* autem *in* 1. *Saturn.* ſic priſcis temporibus antequam faſti à C. Flavio ſcriba invitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ lunæ primum obſervaret aſpectum, viſumque Regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Kalendis ad Nonas ſupereſſent pronunciabat: & quintanas quidem, quinquies dicto verbo Kalo ſeptimanas, repetito ſepties prædicebat. Et hunc diem, qui ex his diebus, qui Kalarentur primus eſſet, placuit Kalendas vocari. *Hotoman.* Calendis ſi quis ſtipuletur ſibi dari, nec aliud adjiciat, quid actum eſſe, intelligit, ut quæritur: Et ait *Ulp.* ſi non poſſit apparere quid actum ſit, de primis Calend. verba accipienda eſſe. Nihil enim occurrit veriſimilius: quia ſi ex mente promiſſoris interpretemur, facilè fiet, ut inutilis eluſoriaque reddatur ſtipulatio, contra præſumptam contrahentium voluntatem, *l. Quoties, ff. de verb. obl.* Si vero nulla veriſimilitudo ſtipulatorem juvaret: contra ipſum potius, quam contra promiſſorem interpretaremur, *l. ſtipulatio iſta* §. *in ſtipul. ff. de verb. obl.*

KALENDÆ primæ, ſecundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Juriſconſultis pro uno, duobus, tribus & quinque menſibus, Celſus *l. liber.* 59. §. *ſi ita, de hered. inſtit.* Titius ſi intra tertias Kalen. navis ex Aſia venerit, hæres eſto. Ulp. *l.* 1. §. *ſi quis, de verb. obl.* Si intra interrogatus, intra Kal. quintas, reſponderit, Dabo idibus: non obligatur. Martial. *lib.* 1.

Atque intra, puto, ſeptimas calendas
Mortes hæc tibi quatuor dederunt.

Franciſc. Duaren. *d. l.* 1. § *ſi quis.* Alii autem Calendas quintas interpretantur menſis Quintilis ſeu Duareni interpretatio juvatur conſuetudine loquendi veterum, apud quos primarum, ſecundarum & tertiarum Cal. frequens eſt mentio. Vidi tamen Catonem in re ruſtica primas Kalend. dicere, pro Primo die cujuſque menſis. *Hotoman.*

KALENDARII nomine, *Accurſ.* intelligit generatim debitorum nomina: Cum Jureconſultis, apud quos vocabulum hoc in uſu eſt, tantùm, & propriè, funebre debitum nocet. *Spieg.*

KALENDARIO præpoſitus ſervus, *in l. pen. ff. de reb. cred.* pro fœnerandis exigendiſque pecuniis. Et

KALENDARIUM exercere, *l. uxorem*, 41. §. *legaverat*, *ff. de leg.* 3. Hinc

KALENDARIO deſtinatæ pecuniæ, id eſt, fœnerationi, *l.* 62. *ff. de legat.* 3. In Kalendarium converſa pecunia, id eſt, fenerationi *l.* 39. §. *negligentia. ff. de admin. tut.* Sic accipitur Kalendarii nomen in *l. ult. ff. de pecul. l.* 6. *ff. de inſt. vel inſt. l.* 3. *C. de compenſat. l. ult. ff. de munerib. & honorib.* & alibi perſæpe. *Hotoman.*

KALENDARIUM, dictus codex pecuniarum occupatarum, i. e. fœnori collocatarum: quia Kalendis fœnori dabantur: & patresfam, Kalendarum nomine præſcripto, debitorum nomina præſcribebant. Senec. *lib.* 13. *Epiſt.* Divitem illum putas, quia in omnibus provinciis erat, quia magnus ei Kalendarii liber volvitur *Pratej.*

KALEND. Januar. primum anni diem factum *Plutarchus* ſcribit *in Problem.* quod eo die primi Conſules Regib. exactis creati ſunt. Unde etiam inſtitutum conſtat, ut conſules deinceps omnes eo die magiſtratum inirent. Eundem Kalen. diem feſtum ac religioſum fuiſſe, ſolennemque ſtrenis dandis, Sueton. in Auguſto his verbis ſignificat: Item Kalen. Januar. ſtrenam in Ca-

pitolio

pitolio etiam absenti mittebant. Et in Tiberio: Item strenarum commercium prohibuit edicto, ne ultra Kalend. Januar. exerceretur. Consueverat quadruplam strenam, & de manu reddere, sed offensus interpellari se toto mense ab iis, qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non reddidit. Item: Nullus à pœna hominum cessavit dies, ne religiosus quidem ac sacer: animadversum in quosdam ineunte anno novo. *Zonaras* li. 2. καὶ ἐν αὐτῇ πρώτῃ τῦ ἔτυς ἡμέρᾳ αὐτῷ ἐκείνῳ προσίοντες, οἱ μὲν πλείω, οἱ δὲ ἐλάττω ἐδίδοσαν, καὶ ὁ Αὔγουστος ἴσον τοσοῦτον ἢ πλέον ἀντεδίδου, οὐ μόνοις τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, idest, Primo anni die accedentes ad Augustum munera illi afferebant, alii majora, alii minora, ipse autem vicissim illis aut tantundem, aut etiam amplius dabat, neque solum Senatoribus, sed etiam aliis. Scribit etiam Dion. *lib.* 57 morem fuisse inde ab Augusti temporibus, ut Kal. Jan. in acta Imperatoris juraretur. Post Kal. autem Jan. die tertio, pro salute Principis vota suscipi solita, scribit Cajus *in l. si caluitur*, 233. *ff. de verb. sig.* & Plutarch. qui *Ciceronem* scribit natum esse ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τῦ ἡγεμόνος: id est, tertio die novarum Kalendarum, qua die nunc magistratus vota faciunt, & sacrificant pro salute Principis, ex *Prat.*

Kalend. Martii primus olim dies fuit. Itaque ignem novum Vestæ aris incendebant, ut incipiente anno cura denuo servandi novati ignis acciperet. Eodem mense mercedes exolvebant magistris, quis completus annus deberi fecit. Comitia auspicabantur, vectigalia locabant. Hæc Macro. 1. *Satur. c.* 12. Constat etiam munera, quæ strenæ dicebantur, olim eo die mitti solita. Unde illud apud Pomp. *l. sed si*, 31. §. *si vir. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Si vir uxori munus immodicum Kal. Mart. aut natali die dedisset donatio est, Tibull. *lib.* 3.

Martis Romani festa venere Kalenda,
Exoriens nostris hic fuit annus avis,
Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa
Perque vias urbis munera, perque domos.

Plaut. *in Milit. glorios.* Da mihi vir Kalendis quæ mittam cum Martiæ veneriur. Martias Kal. inquit *Festus*, celebrabant quod eo die Junonis Lucinæ ædes coli cœpta est. Unde Tibul. *lib.* 4.

Sulpitia est tibi culta tuis Mars magne Kalendis, lib. 4.

Spectatum è cœlo, si sapis, ipse veni.

Servius autem *in* 8. *Æneid.* Martiæ, inquit, Kalendæ, fœminis dicatæ sunt. *Horat.*

Martiis cœlebs quid agam Kalendis? Juvenal.
Munera fœminei tractat secreta Kalendis.

Hæc *Servius*. Iisdem etiam Kalendis pensiones agrorum præstari solitas, patet ex *l. defuncta*, 58. *ff. de usufruct. & l. tertiam* 19. *C. Theod. de exactionibus*, quippe cùm anni initium apud antiquos fuisset. *Hotom. Pratej.*

Kalend. Quintiles, sive Juliæ olim dies erant solennes migrandi, id est, ex habitatione cum suis rebus discedendi, tum etiam conductionib. prædiorum, *l. qui balneum*, 9. *ff. qui pot. in pign. hab.* Qui balneum ex Kal. proximis conduxerat, pactus erat, ut homo Eros pignori locatori esset, donec mercedes solverentur. Idem ante Kal. Julias eundem Erotem alii ob pecuniam creditam pignori dedit, & paulo post: Licet eo tempore homo pignori datus esset, quo nundum quicquam pro conductione debebatur, id est, ante proximas Kalend. Julias. Item *in l. cum in plures*, 60. *ff. legati, & l. cum ab eo* 41. *ff. de contrah. empt. l. cum precario* 12. *ff. de precar.* Martial. 12. *Epigram.*

O Juliarum dedecus Kalendarum
Vidi Vacerra, sarcinas tuas vidi,
Quas non retentas pensione pro bina
Portabat uxor;

Cic. 2. *epistol. ad Q. Frat.* Domus tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est: sed ut spero paucis mensibus post Kalen. Quintiles in tuam commigrabis. Sueton. *in Tiber.* Senatori latum clavum ademit, quem cognovisset sub Kal. Julii demigrasse in hortos, quos vilius post diem ædes in urbe conduceret. *Hotoman.* ex *Pratej.*

Καλλιγράφοι, librarii Jac. Cujacio *l.* 6. §. *Grammatici, ff. de excusat. tut.*

Κασίγνητοι, Consobrini eidem *lib.* 6. *Observ. et* 7. Pratej.

Καταδίκαι Græcis sunt, qui nobis damnari dicuntur *Spieg.*

Καταγλώττισμα, genus suavii, quo justa zelotypis repudii causa datur. Vide *c.* 10. *lib.* 4. *Parerg.* Alciat. Osculum inter adulterii procemia habetur, quæ gradatim commemorat Accurs. *gl. l. quod ait lex, ff. de adult.* Spieg.

Κατάλογος, descriptio, quæ & alibi ἀπογραφὴ ac notitia, sed & λόγος dicitur, Gothofr. *ad Novell.* 28. *c.* 7.

Κατὰ πόδα fieri dixit Just. quod alienis vestigiis insistere veteres dicere consueverunt: cum quis de suo nihil addit, sed aliena solum recitat. Ex *Alc. Spieg.*

Καταχρηστικῶς, id est, abusivè. *Cajus* Jurecons. hoc vocabulo utitur *in l. licet*, 2. *de verb. sign.* Summè autem annotandum, ut monuit *Alciatus* sic, hoc est, abusivè, vocem plerunque, propria & subtili interpretatione rejecta, accipi; nimia enim Juris subtilitas, crux est, ut antiqui dicebant.

Κατάχρησιν figuram esse, Quintilian. autor est, ubi proprio nomine omisso, aliud vicinum assumimus. *Vide* Methaphora. *Spieg.*

Καταρράκτης, genus avis maritimæ. Item Cataracta quo nomine & Livius utitur, locus est abruptus, & præceps, in flumine, unde aqua ruit potius, quam fluit: ut cataractes Nili apud Strab. *lib. ult.* Ex *Bud. Spieg.*

Kathari qui. Vide *Schismaticus.*

Καθαρμοί, homines dicebantur, qui gravi quopiam morbo expiando, immolabantur diis. Bud. *in annotatione.*

Καθάρματα Græcis sceleratorum hominum, id est, detestandorum & execrabilium species: ab eis enim multis illi nominibus appellantur, quæ refert Bud. *in annot. ad l.* 2. *ff. de pæn.*

Κατηγορία, nomen à foro sumptum est, & significat accusationem & crimen. Ut enim in accusatione necesse est aliquid certi dici, ut Verres est fur: ita in omni propositione aliquid de aliquo dicitur. Et quia constat, magnam requiri in foro & judiciis diligentiam, ut propriè & aptè aliquid de alio dicatur, fortassè planius Categorias *Boetius* accusationes, pro prædicationibus vertisset: ut quidam non vulgariter eruditus monuit. Categoricæ propositionis, quæ ex uno nomine, & unico verbo constata est: nec non Hypotheticæ, quæ nihil aliud est, quam duæ Categoricæ copulatæ, meminit Scholiastes *in fin. l. quæsitum, ff. de a. q. rer. dom.* Vide Bart. *in l. si is, qui ducenta*, §. *utrum. ff. de reb. dub.* Spieg.

Κηδεμὼν & tutorem & curatorem significat, quo verbo usus est IC. *in l.* 2. *ff. qui p. t. tut.* Prat.

K I.

Kinds und Kinder propriè dicitur de liberis: *Sohne*, de filiis. Gœdde. *ad l. 84. n. 4. de verb. & rer. sign.*

K L.

Κλέμμα, obreptionem etiam significat. Obrepere verbum, apud Jurisconſ. frequens eſt, ut & preces obreptitiæ & ſubreptitiæ, vulgo jam notæ. *Spieg.*

Κλεψιτρίφιον. Vide, *Plus minus.*

K Y.

Κύκλος annorum 15. revolutio. Novell. 142. Evagrius *lib. 4.* τῶν κύκλων, τῶν ἰνδικτιώνων. *Pratej.*

Κύριος, Vide *Dominus.*

Κυφώνα Græci vocant, quæ Numella Latinis eſt, vinculum ad infamiam magis & pœnam, quam cuſtodiam pertinens. Similiter infame eſt vinculum. Collaria (vulgo *Halſſeiſen*) quibus in publico blaſphemi, & lenæ, & minores fures alligantur, ut deriſui viatoribus ſint, ut *Alciat.* ait. *Spieg.*

K Ω.

Κωμητικοὶ in *Novell.* 38. *cap. 6.* non ſunt comitiani, id eſt, officiales comitum privatorum, vel largitionum, vel domorum, ut vult Haloand. ſed κωμῆται, vicani, ut *Nov.* 52. & capitationi ſubjecti, *Gothofr.* d. c. 6.

Κωμικὸς μάρτυς. Videtur de his proferri ſolitum, qui aliquod mendacium, ficto aliquo teſte confirmare volebant, annotat in *Cicerone* P. Victorius *Spiegelius.*

L A.

LABARE ſermone dicitur per tranſlationem, qui inconſtanter & timidè loquitur. Vulgarius vacillare appellatur. *Spiegelius.*

LABARUM, vide infra Laborum ſeu Labarum.

LABEFACTARE vitam inſontium. Labefactatio libertatis, ex ff. & C. *Briſſon.*

LABES, id eſt, hiatus terræ. Item macula veſtis, & nota pudori famæque inuſta, detrimentum exiſtimationis. Sine ulla opinionis labe, *l. 9. C. de advoc. div. judicior.* Corporis labem, id eſt, imbecillitatem, dixit Sueton. *in Auguſt. c.* 38. Labes non tantum eſt ruina terræ deſidentis, ſed & quæ abſque ſoli ruina fructu lædit. Ulpian. *l. 15. §. 1. ff. locati.* Si labes fructum tulerit, ex ff. *Briſſon.* Vide infra *Labes.*

LABEFACTARE fidem, opponitur tueri fidem ſuam, hoc eſt, perdere famam locupletis debitoris, *Spieg.*

LABEO, nomen Jureconſulti, à labiorum magnitudine ſic dicti. Hic Latinorum verborum origines, rationeſque percalluit, eaque præcipuè ſcientia ad enodandos (ut *Gellius* ſcribit) juris laqueos utebatur. Vide *cap. 1. Epitom.* Spieg.

LABES in agris hiatum & diſceſſionem terræ ac χάσμα ſignificat, à labendo dicta: Ulpian. *lib. 15. §. Servius. & l. ult. ff. locati.* Notantur in Theſauro *Ciceronis* duo ex *lib. 1. de divin.* loci. Tantos terræ motus in Liguribus, Gallia, compluribúſque inſulis, totâque in Italia factos eſſe, ut multa oppida corruerint, multis locis labes factæ ſit, terræque deſederint. Et alio ejudem libri loco. Delata etiam ad Senatum labes Privernatis, cum ad infinitam altitudinem terra deſediſſet. Sic etiam apud Livium *lib.* 42. Dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat. Et *in libro Varror. auct. de limitibus.* Tum etiam terra à tempeſtatibus vel turbinibus plerunque labe movebitur. Maximè autem *ad d. §. Servius*, faciunt hæc Quintil. *Declamat.* verba. Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit, nec qualis alias accuſari ab agricolis ſolet perfidia terrarum. *Briſſon.*

LABES pudoris, *in l. 17. C. de excuſat. tut.* id eſt, infamia: Labes maleficiorum, *l. 9. C. de maleſic. & mathem.*

LABES item eſt, ut ait *Feſtus*, macula in veſtimento, & deinde metaphoricè transfertur in homines vituperatione dignos. Unde Labes hæretica dicta Canoniſtis, *c. ut officium, §. 1. ext. de hæres. lib. 6.* Spieg.

LABI dicuntur facultatibus, qui ad inopiam rediguntur, ſive caſu id acciderit, ſive bona prodegerint, ſic, ut non ſolvendo fiant, *l. 2. §. ſi eo tempore, ff. de admin. rer. civit. l. 9. §. 1. ff. de admin. tut.* Etiam labi ſimpliciter in eundem ſenſum noſtri dicunt, *l. 14. ff. de admin. tutor.* Ineſt autem hoc in verbo repentini caſus ſubitæque mutationis ſignificatio. Itaque labi facultatibus belliſſimè cum *Papiniano* interpretabimur rem familiarem inopinato fortunæ impetu amittere, *l. 4. ff. ut in poſſiſ. legat.* Briſſ.

LABI, cadere, corruere. Labitur ædificium; id eſt, ſubito ruit, 3. Labi, id eſt, errare. Labitur in perſona, id eſt, errat. 4. Errore, vel juris imperitia, alióve quo caſu imprudenter peccare. *Briſſon.*

LABI in hæreſim, pro deficere ab Orthodoxia; in Decretis Pontificum. Labi in imprudentiam, apud Varronem legimus. Dicuntur Labi & ii, qui ad egeſtatem vergunt jactura, & infortunio. Ulp. *in l. 1. §. ſi magiſtratus, de magiſtr. conven.* Quod ſi, inquit, idoneum exegerit, quamvis poſtea facultatibus lapſi ſuat tutores, nihil eſt quod ei qui dedit, imputetur. Non enim debet magiſtratus futuros caſus & fortunam pupillo præſtare. *Spieg.*

LABI mente, pro delirare. *Spieg.*

LABI vetuſtate dicuntur oppida, *in l. 11. C. de oper. publ.*

LABIA doloſa. Vide *Dolus.* Divus Auguſt.

LABOR, eſt functio quædam vel animi, vel corporis, gravioris operis & muneris, auctor Cic. 2. *Tuſc.* Briſſon.

LABOR corporis quamvis exiguus, major cenſetur quolibet precio. De qua re latius *Bart.* diſſerit *in l. 1. C. de ſent. quæ pro eo quod inter. profert.* Obſervandum quod tam labor, quam pecunia diviſionem recipiat, ejus exemplum habes apud Papinianum, *de ann. legat. l. Seio amico,* Spieg.

LABORARE adverſo caſu, egeſtate, infamia, cæta, morbo. ex ff. *Briſſon.*

LABORARE, pro angi, ſolicitum eſſe. Ulp. *in l. 1. §. idem Pompon. ff. de dol. mal.* Veluti (inquit) ſi ſtipulatio tam turpis de dolo malo facta ſit, ut nemo daturus ſit ex ea actionem: non debere laborari, ut habeam de dolo malo actionem. *Oldendorp. Pratej.*

LABORANTE nave, pro periclitante, *Paulus* dixit *in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de jact.* Spieg.

LABORATI libri, id eſt, elucubrati, multoque labore ac induſtria facti.

LABOREM ſerere dicuntur, qui fruſtra laborant; quaſi nihil fructus è labore reportantes, præter laborem ipſum.

Laborioso desidiosus opponitur. *Brisson.*

Laborum seu Labarum magnum erat vexillum, vulgo etiam laborum solutio, sive *καμάτων λυτήριον* dictum, ut Nazianzenus scribit *in 2. Stelitentica*: & Sozomenus *lib. 1. c. 4. λάβωρον* vocat. Unde in actis Nicenæ II. ut testatur *Jacobus Cujac.* signum quod *Sozomenus* historiographus Constantinum in crucis usum convertisse memorat, dicens: jussit viros eruditos ex auro & lapidibus preciosis in vexillum Crucis transformare, quod laborum vocatur. *Hermias* hujus verbi meminit his verbis: *ἀνάπεμπε τὸν σταυρὸν, ὃ Ῥωμαῖοι λάβωρον καλοῦσι.* Quidam volunt laborum fuisse exercitus summum vexillum, quod Imperatori præferri, & à militibus adorari solebat, & circiter Adriani tempora usurpari cœptum. Labara in plurali nominat Tertul. *in Apologet.* Sipara illa vexillorum, & candes labarorum Stolæ crucium sunt: ita enim legendum vult Jos. Scal. *in Fest.* in voce *Sipareres.* Ver. cot. labarorum cantabrorum, quod & extulit *Arnobius* his verbis: Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum quid aliud quam inauratæ cruces sunt & ornatæ? *Prudentius* in carmine de Constantino, qui Crucis signo labarum ornavit:

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.

Hinc tamen Græcorum illorum opinio refutari videtur, qui laborum præcisè dici putant, pro solutio laborum *καμάτων λυτήριον*, ut supra ostendimus. Formam ejus copiose describit Eusebius *lib. 1. de vita Constant.* vim autem & effectus, ejusque custodes *lib. 11.* Pratej. Hinc

Laborum præpositi *rub. C. de præpos. labor. lib. 12.* qui laborum, ut quæque pars inileic laborabat, in eam quasi auxilii & liberationis vice inferebant: huicque rei, *Eusebio* teste, jam olim Constantino præpositi erant milites 50. qui ut ex *C. Theod.* liquet, ex protectoribus & domesticis erant: & ob id post *tit. de domest. & protect. datur titul. de præpos. lab. r.* Pratej.

Laborum præpositi *l. 2. C. de præpos. labor. lib. 12.* Signifer in exercitu Romano, qui ex bellicis signis præcipuum & summæ dignationis habitum gestabant. *Brisson.*

Labra apud antiquos in balneis fossæ lapideæ dicebantur, ut scribit Vitruv. *Corra.*

Labratum osculum appellatur Principis ab antiquo Glossematum scriptore his verbis: Labratum, *φίλημα βασιλικὸν ἀσπασμὸς βασιλέως*, sed patiendi sensu accipiendum est, ut id accipiat Princeps, non det. Dicitur autem à labris, ut osculum ab ore. Id in Constitutionibus Codicis appellatur adoratio & veneratio Principis purpuræ & imperii, *l. 3. C. de consulib. l. 2. C. de appel. Præf. Prat. l. 1. C. de app. Præf. urb. l. 2. C. de Præp. sacr. cub.* & aliis plerisque locis. *Pratejus.*

Labrum, idem quod Labium. Unde primoribus labris, sive labiis degustare, pro eo quod est, breviter ob quippiam attingere, dicimus. Reperitur tamen Labrum, pro marginibus & extremis oris fluminis, lacus, fontis, & hujusmodi, quæ leni aquæ motu perluuntur, *Bud.* admonuit. Labra significare apud Ulp. *in l. fundi, alias l. limes, de act. empt.* crateres lapideos, quibus aqua saliens ex siphunculis concipitur. Alphenus *in l. si quando, §. 1. ff. si serv. vend.* Labra, pro vasis vinitoribus accommodatis, usurpasse videtur. *A curs.* bifariam interpretatur: postremum quidem more suo scilicet genus herbæ: quod Labrum asininum vocetur, *Plin.* meminit Labri venerii herbæ in flumine nascentis, *Nebr.* ait, Labrum vas est patulum grandioris aquæ capax. *Spieg.*

Labrusca ficus connumeratur inter genera ficorum à Guthofred. *in not. ad l. 205. ibi duracinas, ff. de verb. signific.*

Labyrinthum & hodie vocant Causarum patroni rem quempiam vehementer & impeditam, & inextricabilem, Canonistæ habent suum errotis Labyrinthum, *Spieg.*

Lac, succus maternus, quo animalia nutriuntur: Lac in pecoris fructu est. *§. in pecudum, Inst. de rer. divis. l. in pecudum, de usur.* Bartolo Lac inter fructus industriales numeratur. *in repetit. l. ex adverso, ff. de rer vend.* Modicum lac intelligitur, quod non ad compendium, sed ad usum præstatur, *l. plenum, ff de usu & habit.* Spieg.

Lacarii *in l. 1. C de excus. artif.* qui lacus, fossas, vel puteos, effodiunt, *οἱ τοὺς λάκκους ποιοῦντες*, ut interpretantur Basilici interpretes. *Pratej. Brisson.*

Laccua: vide infra ante verbum Lædere ad omne.

Laceratum, pro discisso, vulneratòve, apud Ulp. *de adil. edict. in l. item Officius ait.* Spieg.

Lacertus, piscis qui a Græcis colias dicitur. Dictus Lacertus, quod ad similitudinem lacertorum picturas habet. Commendabantur autem lacerti Sexitani ex Hispaniæ urbe 30 Sexi. *Martial.*

Ex Sexitiani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri solita esse salsamenta, ostendit *Corne. Celsus* dicens: Piscium qui ex media materia sunt, ex quibus salsamenta quoque fieri possunt, qualis est lacertus. Sexitanorum salsamentorum meminit *Strabo.* Hujus piscis meminit Jurisconsult. *in l. qui penum, de penu leg.* lacertos, inquit, cum muria sua contineri. *Nebr.* & Majorag. *Mistell. lib. 2. c. 9.* Adde Forcat. *in suo penu jur. civ. c. 20.*

Lacaria. Lacertas cum muria, ita legit *Brisson.* & alii in *d. l. qui penum.*

Lacessere famam patroni, *Papin.* ait, *in l. si adulterium, de adul.* non facilè liberto conceditur, quod nobis est, *Antasten, antasten, antaben, verunglimpffen*, insectari, sugillare, *Brisson.* Lacessimus autem, hoc est, provocamus, sive impellimus, scripto, voce, verbo, facto, & tam in bonum quam in malum accipitur *Spieg.*

Lacetani, populi: Sic enim legit Hugo à Portal. *l. 8. in princ. ff. de censib.* ubi Cujac. *10. obs. 35.* Jaccetani legendum putat: Vide Gothofr. *in d. l. 8. in prin.*

Lachanizare, vulgo dicebant Languere, teste Sueton. *in vita Octavii Cæsaris*: pro quo Augustus notavit Betizare; adnotavit Erasm. *in Natalem Bedam.* Spieg.

Lachrymæ fœminarum sunt arma, *l. 1. §. servi quoties, ff. de SC. Silan.* His hodie negligentiam judicum vehementer impugnant tenuiores. *Oldendorp.*

Laconissare, non est paucas syllabas scribere, sed de rebus plurimis paucas, auctor *Gregorius* Theologus indicante *Erasm.* Spieg.

Lactans dicitur, quod lac reddit & præbet; Lactens vero, cui præbetur, & quod lac sugit.

Lactantia *Celsus* vocat omnia, quæ lac emittunt, vel pro iis, quæ vulgo Lacticinia dicuntur, accipit, vel pro cibis lactariis, Dicitur vero Lactarium, & quod ex lacte confectum est, & quod ex se lac producit. *Hermol. Barbarus* non probat eos, qui ex lacte quoquo modo cibum vocant Lacticinia. *Spieg.*

Lacuna ubi aqua contineri potest, Varro 4.

dd

4. de ling. Latin. & Gothofr. *ad l. 1. §. lacus ist. 3. ff. ut in flum. publ.*

Lacunam explere, pro sarcire damnum, etiamnum in aulis usurpatur. Gell. *lib. 1. cap. 3.* famæ lacunam dixit, pro macula. Quin & in libris, teste *Erasm.* mendum dicitur, quod depravatum est: lacuna, ubi deest aliquid: illud eluitur, hæc expletur. *Spieg.*

Lacunar, Laquear, sive Lacus, est tecti elegantior fabrica, Ulp. *de fund. instruct. l. quæsitum.* Scalæ, inquit, quæ lacunaribus admoventur. *Nebr.*

Lacus, ait Varro *lib. 4. de ling. Latin.* lacuna magna, ubi aqua contineri potest. Servius in *lib. 8. Æneid.* Lacus est quidem adhuc latentis aquæ receptaculum: & dictus, quasi lacuna quædam, ex qua erumpens aqua efficit fontem: qui cum fluere cœpit, alveum facit. *Brisson.*

Lacus est, in quem quidem aquæ & flumina labuntur, sed nullibi refluunt, ita ut semper stare videatur: aut si aqua transeat, per medium lacum, ejus tamen aqua hinc neque augeatur, neque minuatur, neque etiam palam refluere videatur. Unde auctore Erasmo *in Chiliadibus* vinarium vas, quod uvarum liquorem è torculari profluentem recipit, per metaphoram lacum dici, *in l. si servus, §. fin. ad leg. Aquil.* D. Gœdd. *in comment. ad l. litus publicum, 112. n. 2. ff. de verb. sign.*

Lacus duplici in significatione apud Jurisconsultos reperitur: interdum enim lacus vasis genus est. Unde apud Ulp. *in l. si servus servum, §. fin. ff. ad leg. Aquil. ff.* legitur. (licet alii pro lacum laccum hic legant: vide paulo post Laccus) Si victori locaveris lacum vino plenum curandum & ille eum pertuderit, ut vinum sit effusum, *Labeo* scribit in factum, agendum. *Erasmus*, indicat, vinarium lacum dici, in quem exprimitur uvarum liquor. Interdum vero lacus est, quod perpetuam habet aquam *l. 1. §. lacus ut in flum. publ. ff facit. l lacus, de acq. rer. dom. ff.* Et tunc separatur à stagno, quod temporalem aquam tenet, *d. §. lacus.* Planè lacus dicitur, etsi aquam perpetuam non habeat, sed quæ aliquando arescat, *l. 12. ff. de acquir. rer. dom. l. 24. de aqua plu l 28. ff. de serv. urb. in. præd.* Pratej. Lacum autem in suo facturus, cum intervallo à fundamento vicini cubitorum sex & bessis extruito. Id enim spacium satis idoneum est, ad impediendam aquam à vicini pariete. Constantin. *Harmenop.* in sua *Epitom. juris, tit. 4. lib. 2. de novis operib.* Anchoran.

Lacus perpetuus dicitur, qui sua natura talis est, & qui raro, nec nisi magnis caloribus exarescat. Connan. *lib. 4. c. 9. n. 1.*

Lacus piscatorii, *l. 4 §. lacus, ff. de censib.* Hujusmodi olim erat lacus Lucrinus, qui publicè fruendus dabatur, auctore Festo *lib. 10. ad fin.* Pratej. & Brisson.

Lacus publicus, à privato differt: quod publicus eatenus publicum litus habet, quatenus hybernus fluctus maximus exæstuat. An in privato id tantum littoris constituitur, quatenus actum est, & in ejus venditione tempus contractus observamus, *l. Rutil.a, ff. de contrah. empt.* Spieg

Laccus. Isidor. *lib. 15. Etymol. c. 16.* Laccum dictum scribit, quod ibi decurrat frugum liquor

Laccus pro vase torculario, ut existimat Budæus *ad l. 27. §. ult. ff. ad leg. Aquil.* Item si tectori, inquit *Ulpian.* locaveris laccum vino plenum curandum. & ille eum pertudit, ut vinum sit effusum Jacob. Cujac. *obser. l. 10. c. 9.* labitur eo, ut existimet Laccum eo in loco aliud nihil esse, quam quæ vini Cisterna dicitur, *l. vulgaris, §. sed si de navi, ff. de furtis*: quam in terra defossam tectorio inducere & incrustare intus forisque solebant, quod his *Suida* verbis confirmat: Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι τῶν παλαιῶν ὀρύγματα ἐπὶ πλὴν γῆν ποιοῦντες, στρογγύλα, καὶ τετράγωνα· καὶ τετράγωνα καὶ ταῦτα κονιῶντες εἶτ' ὑπεδέχοντο καὶ ἔλαιον εἰς αὐτὰ καὶ ταῦτα λάκκους ἐκάλουν V. paulo ante Lacus duplici.

Lædere ad omne genus offensionis transfertur. Qui dolo lædit adversarium, infamis est: adi *Speculat.*

Alterum non Lædere *l. 10. §. 1. ff. de Just. & Jur.* id est, alterum damno vel injuria non afficere.

Lædere famam, pro detrahere famam, quam quis jam omnium consensu obtinuerit: Quod & de possessione dejicere dicitur: ex sermone Jurisconsultorum, ut ostendit Erasm. *Spiegelius.*

Lædere fidem. *Trevvols vverden.*

Lædi, propriè corpus dicitur vulnere illato. *Briss*

Laertes. Nannius *lib. 5. Miscellan.* addit Lucumones dici solitos Reges Hetruscorum, qui 12. erant, secundum 12. populos, qui autem illis omnibus imperitabat, Laertem appellabant, unde adhuc Angli satrapas suos Lordas vocant.

Læsio pro damno & injuria: ut inferre læsionem. *Briss.*

Læsus qui damnum passus est, læsus minor dicitur, qui captus fraudatusque est. *Briss.*

Læsus enormiter dicitur, quando fit excessus ultra dimidiam partem, *l. 27. §. 2. ff. de arb.* Gothofr. ad *l. 80. ff. pro socio.*

Læsos ex delicto, vel quasi ex delicto, venire etiam nomine creditorum, omnium Doctorum consensus est, *Rofredi* sententia explosa: qui solus divertebat, quod ista res haberet damnum pecuniarium. Vide *Enarrat.* Zasii *in §. item si quis. Instit. de act.* Spieg.

Lætho dare, id est, interficere, in *l. 1. C. de custod. reor.*

Lætoriæ legis capita quædam exponit Briss. *lib. 3. select. Antiquit.*

Lagana, genus vasis testacei, non tam ad aquam quam ad vinum, & alios humores continendos accommodatum. Mensuræ etiam nomen esse, Budæus *in de Asse*, ostendit ex Athenæo. Sic *Scævolam* accepisse, rectè monuit Interpres, in l. cum quis decedens, §. *Seiam, de legat.* 3. Et *Mævio*, inquit, liberto meo, nihil de meo merito, dari volo lagenas vini vetusti 150. Alias Lagena vas est vinarium. Vide Baysium. *Spieg.*

Lagium. Vide Cambio.

Laics, opponuntur iis, qui sacris initiati sunt. His prohibuit Martian. Imp. de fide Catholica disserere. Verum hoc non contentus Romanus Pont. Alexander eo nomine IV. prohibuit illis omnino, hoc est, publicè, vel privatim, ea de re disputando verba facere, *c. 2. de heret. in 6* Certè, quod eleganter ab *Alciato* dictum est, Christiana pietas fide, non syllogismis consistit. *Budæus* inquit, Laicum vulgo attrectabile significat, sicut Sacrum dicitur & Sanctum, cujus tactu populo interdictum est. *Spieg.*

Lamellæ argenti paucæ, i. e. parvæ laminæ, ex Seneca *Brisson.*

Lamna, pro lamina, ex ff. & *Vitruv. Brisson.* Argentum factum, quod neque in massa, neque in Lamna insit, *l. 27. § ult. ff. de auro, arg.*

Lamina, an lamna, legendum sit apud Ulp. in *l. Qu. Mutius ad fin. ff. de aur, & arg. leg.* quæri solet,

solet, dum inquit: Argentum factum rectè quis ita definierit, quod neque in massa, neque in lamina, neque in signato, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis sit. Ego antiquæ lectioni inhæreo, & puto laminam posse appellari auream, argenteam, electream, aurichalceam, æream, ferream, plumbeam, stanneam, ligneam & corneam, sive ex quavis alia materia. Plin. *lib. 16. de cornea:* Urorum cornibus barbari septentrionales potant; & mox apud nos in laminas secta translucet. Idem de ferrea, Decussi, inquit, fragmenti paululum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimentum excusant mangones gemmarum. Ovid. *Metamorph. lib. 9.*

Ipse cruor gelido ceu quondam lamina candens.

Q. Curt. *lib. 8. de gestis Alexandri*: Itaque nec ubi vinceretur cum cæteris præstaret, scutis argenteas laminas addidit. Differt autem à bractea (ut etiam docet. *Laurent. Valla*) quia lamina crassior est: bractea vero tenuis, & sua sponte plicabilis, propriéque ex auro, argento, & electro conficitur: cum lamina ex quacunque materia constet. Ex lamina armatura conficitur, hæc incense olim homines torquebantur, ut testatur Leonida servus apud Plaut. *in Asinaria:* quod etiam tempestate nostra factitatum esse à barbaris, non est in obscuro, Hæc non crepitet, ut in bractea, præ tenuitate apud Verg. *Æneid.* legimus, dum inquit:

Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice, sic leni crepitabat bractea vento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, ut crepitare non possit, ut illa; ex qua fit auratura, & argentatura, Bracteis enim antiqui inaurare simulachra solebant, ut scribit *Valer. Maxim.* sed unguibus plerunque auferebantur, & ideo dixit *Martial.*

An magis astuti derasa est ungue magistri
Bractea. Et ob id (ut refert *Suet. Tranq.*)

damnatus est quidam servus, quia bracteam deraserat. Divus tamen *Hieron.* ad Fabiolum, innuit bracteam & laminam idem esse, cum inquit: Auri laminæ, i. bracteæ, mira tenuitate tunduntur. *Cotta.*

LAMINÆ etiam, quarum mentio fit apud M. Tullium, ferreæ velut crustæ erant, quæ candefactæ admovebantur noxiorum corpori. *Prudentius:*

Nec si mastra laminis ardet cutis,
Et febris atro felle Venam excedit.

De hoc Turneb. *adverf. lib. 4. c. 3.*

LAMPADARII *l. fin. C. de diver. offic. lib. 12.* qui curabant, lampadas accendi in feriniis. Alii fuerunt Lampadarii in officio præfecti prætorio, ut refert Julian. Patricius in *Epit. Novell.* 38. & vide Justin. *in edictis*. Prat.

LAMPADARII qui lampadibus seu facibus accendendis deserviunt. *Briss.*

LANA à Græco ἀλῶν deducitur, ut vult Jos. Scal. *in Var.* seu λάνος Doribus, quod & lanam significat, ut ex *Polybio* & *Callimacho* probat Varr. *ling. Lat. li. 4.* Addam & ex *Æschylo* in Eumenidibus, his verbis: ἀλιῶν μεγίστα σαφέμως ἐστεμμένον ἀργῆτι μαλλῷ τῇδε γὰρ σαφῶς ἐρῶ Hinc & λανισταὶ οἱ ... apud veteres dicebantur, qui carrebant, id est carminabant lanam. Lanæ autem appellatione (inquit Ulpian. *l. 70. ff. de legat.*) id continetur quod tinctum non est, sed αὐτοφυὲς, sive ea facta sit, sive infecta: sed & ea quæ neta est, hoc nomine comprehenditur. Itaque lanæ appellationem catenus extendi idem *Ulpian. vult.* quo ad tutelam pervenisset, sive succida sit, sive lota, modo tincta non sit. Vide etiam Paul. *lib. 3. sent. tit. 6.* Brisson.

LANA de ligno, Græci ἐριόξυλον, ut scribit Ulpia. *l. 70. §. 1. de leg. 3.* alias βαμβάκιον, & βάμβαξ sive πάμβαξ. Est autem lanugo, quæ ex fructus interiore bombyce gossipii seu xyli fruticis cujusdam apud Arabas, & eos qui sub cynosura sunt, nascitur, qui instar barbatæ nucis aut cotonei mali est; unde & nonnulli coroneum vocant. Hujus meminit Plin. *lib. 19. c. 1.* & Pollux *lib. 7. c. 17.* Theophrastus quoque apud Indos & in Arabia arbores ἐριοφόρους, i. e. laniferas esse scribit *lib. 4. c. 9* historiæ *Prat.*

LANA tingendæ purpuræ destinata, purpuræ appellatione non continetur, auctor Ulp. *in fin. d. l. si cui lana, de leg. 3.*

LANA leporina, anserina, caprina, *d. l. si cui lana.* Hinc proverbium, De lana caprina disceptare, id est, de re inutili ac minimi momenti.

LANÆ appellatione, an veniat lana, quæ neta est, ut puta stamen & substamen, quæsivit Ulp. *in l. si cui lana, de leg. 3.* apud quem verba hæc variè reperiuntur in vetustis codicib. Quidem habent substamen ut dixi, quasi non omnino stamen, & ita facit natura hujus dictionis sub, & subdubito, subrideo, Verg. *Æn. 1.* ex Jovis persona ad Venerem,

Olli subridens hominum sator atque deorum. Cotta.

LANARIUS, qui lanam curat. Lanatus qui lanam gerit.

LANATÆ pelles. Et hæ lanæ appellatione continentur: Qui lanatæ legunt apud Jurisconf. contaminant vero lectionem insulsè *Spieg.*

LANATUS, à cana lanugine crescente. Unde etiam Capitolin. Lanatus est dictus Sic quoque Columella de re rustica, unas amineas lanatas, à nascente lanugine vocat, &c.

LANCE & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrumfamiliæ aut virginum præsentiam. *Festus.* Suspicor tamen id fuisse, quod per simulationem religionis amicti licio sacerdotes deprehendere solebant: quum panem aetite lapide conditum, & in lance ceremoniæ causa delatum: eum qui furti suspectus erat devorare jubebant, Que de re *Dioscoridis* verba subscribemus, ὁ δὲ ἀετίτης λίθος ... ὁ γὰρ κλέπτης ... ἐν ἄρτῳ ... οὐ δύναται καταπιεῖν τὸ μασηθὲν ... ὁ ἀετίτης λίθος γίνεται. οὐ γὰρ δύναται ὁ κλέπτης καταπιεῖν τὸ συνεψημένον αὐτῷ id est, Furem quoque Aetites deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mensum devorare non poterit: quin etiam concoctus furem coarguit, quippe decocta cum eo devorare non poterit. Ejus autem rei rationem opinor esse, quod cum metu affectis fauces angustarentur, tum etiam pulvis aetitis devorandi difficultatem afferet. Jam vero quo major adhiberetur terror, religionem quoque interpositam est verisimile: ut Sacerdos licio amictus panem aetite lapide conditum in lance ceremoniæ causa deferens, ei qui furti suspectus erat, devorandum offerret. Similiter autem licio transverso cinctos fuisse, qui magistratibus ministrabant, *Gell.* auctor est *lib. 12. c. 3.* Hotoman. vide supra *Furta per lancem.*

LANEUM, quod ex lana est. *Ulp.* Vestimentorum sunt omnia lanea, *l. vestit. de aur. & arg. leg.* Genera lanarum doctè exponit Baysius *c. 2. de re vesti.* Spieg.

LANGUOR, torpor, & desidia, item defectus virium, & succi naturalis: transfertur autem ad animum; ut in *l. juste §. cum quis ff. de usucap.* Spieg.

* LANDGRAVII (*Land Graven*) olim fuerunt Comites seu Judices & Præfecti provinciales, qui certæ alicui provinciæ in meditullio Imperii sitæ præsidebant *die da eines Lands, so zwischen des Reichs Landen oder gräntzen gelegen richter gewesen*

Hodiè

ad leg. athletas, de his qui not. infam. *Spiegel. Pratejus.*

Lanius, vel Lanio, qui carnes in carnario vendit, a laniandis pecoribus, quod eas concidat, lanietque. Paulus *de fund. inst. l. cum de lanionis instrumento quaritur.* Lanionia vero, mensa est carnificis, qui mutilandis damnatorum membris præficitur. Vide Zas. *in l. 2. ff. de orig. jur.* & Beroald. *in Sueton.* Spieg.

Lanx, quæ & Langula, à latitudine dicitur, *Juvenalis.*

Aspice quam magno distendat pectore lancem.

Est denique vas divinis aptum lanx. *Ausonius*:

Thuribula & patere, qua tertia vasa Deum lanx.

Erant autem Lances, maximæ mediæ, & minimæ, ut ait IC. *in l. qui lancem, de aur. & arg. leg.* Earum quadratæ aliæ, quarum *Ulp.* meminit *in d. l. vestis*, & aliæ rotundæ: ut hæc ICti verba indicant in l. si rem, de rei vend. Quamvis & in vasis occurrat, difficultas, utrum lancem duntaxat dici oporteat, an etiam quadratam vel rotundam. Nos cum Gallis, teste *Baysio*, rotundis utimur, appellamusque *Platten*: illi vero Platum, à latitudine, ut idem opinatur. Lances libræ partes, quibus pondus & res ponderandæ imponuntur, etiam dici, apud antiquos notum est: quod ad lancium formam factæ essent. Sic ea voce Justinianus utitur *in fin. l. cum quis C de not. lib.* Spieg.

Lapicida qui lapides cædit, ex *Varron.* Brisson.

Lapidare. Multiplex ac diversa significatio est in iis verbis quæ lapidare & lapidationes dicimus. Nam de cœlo lapidatum inter prodigia legimus, pro eo quod est lapides pluisse, ut apud auctores frequenter comperies. Hinc illud apud *C. Suetonium* de Germánici Cæs. obitu. Quo defunctus est die lapidata sunt templa, subversa Deorum ara, lares à quibusdam familiares in publicum abjecti. Lapidationem vero factam in aliquem intelligere debemus, cùm in eum lapides conjecti sunt: quod ipsis Principibus Romanis alicubi accidit, ut conspiratione facta, impetum atque lapidationes contra, eos populus faceret. *Marcus* Tull. hoc verbo utitur multis locis, & in gestis Clodii. *Marcellinus*, inquit, cum graviter questus esset de Clodianis incendiis, trucidationibus, lapidationibus, sententiam dixit. *Macrobius* autem, ut interdum audacior, nimiusque novitatis affectator, paulo diutius, Lapidare pro incessere & notare usus est. Nam cum de Liberii poëtæ mordacitate differit, ejusque versiculus in C. Cæsarem universus, inquit, Rom. populus ad unom Cæsarem oculos & ora convertit, notantes ejus impotentiam hac dicacitate lapidatam. Crinitus *lib. 25. c. 6. de honest. disciplina.* Lapidescere vero apud *Sext. Pomp.* nihil est aliud quam obdurescere, & in lapidem converti; quod Græci λιθοῦν dicunt. In flumine, inquit, Silere ultra Surrentum, non virgulta modo immersa, verum & folia lapidescunt, *Crinitus* ibid.

Lapidarii *in l. 5. §. sed interdum, ff. commod. l. fin ff. jure immun. l. 2. C. de excusat. artif.* Cod. Theod. qui lapidibus excidendis operam suam locant. *Pratej.*

Lapide empti, pro vilissimis homunculis accipiuntur. Adi *Chiliad.* Erasm.

Lapides interdum id est, lapideæ columnæ. 2. id est, marmora. 3. id est, termini finium causa positi. 4. id est, lapilli preciosi, *Briss.*

Lapides inædificati. Paul. *de rei vindic.* Quæ religiosis adhærent, inquit, religiosa sunt, & ideo nec lapides inædificati, postquam remoti sunt, vindicari possunt. *Spieg.*

Lapidicinæ, aut lapicædinæ, loca cæsis lapidib. execta. Græci λατομίας, & λιθοτομίας appellant: unde vocabulum fictum apparet, ut corruptè legi vulgò videatur Lapidicinæ? cùm apud alios auctores, tum apud ICtos *in l. nona* §. 2. *& l. 13. §. 5. ff. de usufruct. l. 32. ff. de jure dot.* Hotom. Pratej. adde Brechæum *l. inter publica, in tit. de verb. & rerum oblig.*

Lapidis appellatione generaliter saxum quodlibet, sive ad ædificandum aptum sive non, continetur. *Brisson.*

Lapidibus solebant veteres Latini itinera distinguere, ut cuilibet millitari, sive ad singula passuum millia, lapis esset positus, Gœdd. *in Comm. l. 3. n. 7. de verb. & ver. sign.* vide infra lapis.

Lapidicinæ marmoreæ *in l. ult. ff. de pactis dotal. l. 7. §. si vir in fundo. ff. solut. matr* Nam & marmorum lapides dicuntur. *l. xlt. §. ult. ff. qui potior. in pign.* Brisson. Pratej.

Lapilli jactus prohibendi gratia, operisque inhibendi causa fiebat. *l. 5. §. meminisse. ff. de operis nov. nunc. l. 1 § sed si quis, l. 20. ff. quod vi aut clam. l. 6. §. 1. ff si servit. vind.* Brisson.

Lapilli, quo distent à gemmis, & quo ab his magaritæ, *Paulus* ostendit *in l. & si non sunt, § perveniamus, vers. gemma autem de aur. & argen. leg.* Adi Vallam *ad fin. lib. Elegant. sexti.* Bart. annotavit *in l fin. § species, ff. de publ.* lapillos non venire lapidum appellatione. *Pratej.*

Lapis præter vulgatam significationem sumitur etiam pro loco eminenti & tanquam suggesto, unde præco prædicabat atque vendebat. Pollux, ὁ δὲ τινος πρατὴρ λίθος ἐφ' ὁ ἐπωλητήρεσιν Inde emptos de lapide Tribunos, ut servos vænales dixit contumeliosissime *Cicero* & *Plaut.* In eo ipso astas lapide, ubi præco prædicabat. Sic Columella *lib. 3.* servum de lapide noxium appellat, i. e. non frugi bonæ, sed qui noxiæ deditus sit. Vel de lapide noxium, inquit, posse comparari putat. Athenienses sic interdum suggestum vocabant, ut apud Aristophanem τῷ λίθῳ περιστάμενοι Pratejus. Interdum etiam sumitur pro lapillo, & ut vulgo loquimur, lapide precioso, *Brissonius.*

Lapis pro milliario, h. e. millibus passibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores soliti erant millia quæque passuum lapidibus signare: Id quod videmus in via, quæ ducit Salamanticam ex Emerita Augusta, argenteam volgus appellat *Martial.*

Rura nemusque sacrum, dilectaque jugera musis
Signat vicina quartus ab urbe lapis. Idem alibi:

Ad lapidem Torquatus habet pratoria quartum.

Martian. *de excus. l. propter litem.* Ne ultra centesimum lapidem tutelam gerat. *Nebr.* Sic *§ qui excusare. Inst. eod.* Hujus causam explicat Brisson. *lib. 3 Antiq.* D. Gœd. *in com. ad l. 3. n, 7. ff. de verb sign.*

Lapis molaris, qui Græcis μυλίτης dicitur, ob duritiem ad turres mœniaque construenda utilissimus censetur. Brodæus *lib. Miscell. 6. c. 21.*

Lapis stratus, quadratus, structilis *l. 6. §. modus, ff. si servit vin. l. 17. §. 1. ff. de aq. & aqu. pluv.* Pratej. & Brisson.

Lapsa hæreditas quæ sit, interpretatur Ulp. *in §. si locupleti, & in l. verum, de minorib,* Spieg.

Lapsus sui facilitate *ff. de minorib. l. 1.* Circumscriptus vero, dicitur dolo deceptus, *l. 1. ff. de in integ. restit.* Alber.

Laqueis juris liberari, *l. 1. C. Si rector provincia.*

Laqueo vitam finire. Id genus mortis apud Romanos veteres turpe habitum est, quod animam, i. e. spiritum occlusa via in pectore interire putabant. Itaque in lib. Pontificialibus, ut ait *Servius*, cautum erat, ut qui laqueo vitam finivisset, insepultus abjiceretur. Unde nec apud illos intelligendum ita suspendi, ut fune fauces constringantur, fiatque suffocatio. Sed intelligendum est eorum, qui cruci suspenderentur, brachia & crura funibus cruci alligari solita. *Spieg.*

Laqueos judicii declinare, i. e. periculum vel pœnam. Vide Sylvium *in Orat. pro Milone.*

Laqueum appellamus, quo damnatorum gula substringitur. Est & decipulum avium, & ferarum. Unde metaphoricè pro insidiis ponitur. De laqueo pulchrè *Ausonius* sic:

Qui laqeum collo nectebat, repperit aurum,
Thesaurique loco deposuit laqueum.
At qui condiderat postquam non repperit aurum,
Aptavit collo quem reperit laqueum.

Larnum appellatione carnis an veniat, docet Bart. *l. 1. C. de erogat. milit. anno.* per illum text. *Pratej.* vide paulo post *Laridum.*

Laridum, *l. 1. C. de erog at. militar. anno. li. 12.* Macrob. *li. 7. c. 12.* Salitam carnem quam laridum vocamus, ut opinor, quasi large aridum. *Brisson.*

Larem pro sede & domicilio, tam Jurisconsulti, quàm Impp. usurpant Larem matrimonio collocare, *l. 1. §. domum, ff. de agnosc. liber.*

Larem fovere, *in l. cives, C. de incolis, li. 10.* Impp: Diocl. & Maximian. non pro domicilio, sed magis, ut erant paganismi propugnatores pertinacissimi, vel pro domestico deo, cui focus sacer erat, vel pro igne posuisse videntur Lares. enim privatorum domibus etiam præesse credebantur. Hinc à Lare ordiri, ut dicitur vulgo, pro à domesticis ac familiaribus initium sumere, quod Cæsar Sigismundus frustra expectabat apud Synodum Constantiensem, Nimirum fovere larem, i. e. quod etiamnum appellant Germani, *Rauch und Liecht halten.* Lares a Lare nympha, reputabantur apud cæcas gentes gemini dii familiares, alter bonus, alter malus, unicuique homini designati, ut curam ejus peculiarem haberent: ideo Genii, & Penates appellati. Hos enim domi colebant, quasi peculiares Deos in larario, h. e. loco & sacratio domestico. His ara & focus consecratus erat, ex quo illud, pro aris & focis pugnare. Item illud Celsi *l. 38. ff. de rei vind.* Finga pauperem, qui si reddere id cogatur, laribus sepulchris avitis carendum habeat. Refert Lampridius, Alexandrum Severum Imperatorem, primum in larario suo coluisse Abrahamum, & Christum: sed Philippus deinde Imperator religionem Christianam secutus est. Ex bis, *Oldendorp.* inquit, facile accipitur id quod Ulp. *in l. si duo patroni, §. ult. de jurejuran.* Si quis, ait, juraverit in re pecuniaria per Genium Principis, se dare non oportere, & perjuraverit, *Spieg.*

Lares marini sunt, ut vetus lexicon interpretatur, Θεοὶ θαλάσσιοι, ut annotat Turneb. *lib. 20. advers. c. 35.* Gyraldus *historia deorum syntagmate 85.* putat, quod ut antiqui domibus publicis privatisque, ac compitis lares, ita etiam navibus attribuissent, unde sint permarini lares,

Largianum SCtum de libertorum successione scriptum, quo cavebatur, ut liberi manumissoris non nominatim exhæredati in Latinorum libertinorum bonis extraneis eorum hæredibus præferrentur, *§. ult. Inst. de success. libert. l. unica, in princ. C. de Latin. libert. tollend. Novell. Justin.* 78. Brissonius.

Largiri alias significat pati, ferre, admittere. Si avus largiretur, *l. 14. §. in causa. ff. quod met. caus.*

Largiri pro sufficere nonnullis Jureconsultorum locis usurpatum observavi. *l. 11. §. si filio, ff. ad leg. Falcid. l. 14. §. post annum. ff. quod met. caus. l. 30. ff. de minoribus, l. 35. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 7. ff. de fideicom. liber. l. 1. §. 1. ff. si tabul. testam. nul. ext. l. 1. §. qui semel. ff. de succ. ed. si beneficium ætatis largitur l. 2. C. de in integr. rest. l. 1. C. si adversus rem jud.* Brisson.

Largiri annuam præstationem dicitur reditus in *l. 25. in fin. ff. ad leg. Falcid. & l. 21. §. 1. ff. de ann. leg.* ex quo annua præstatio redigi potest *Brisson. Pratej.*

Largitas, id est, liberalitas, seu indolgentia. *Brisson.*

Largitas dotalis donatio in dotem est. Hoc feta semper sub prohibita per legem alienatione non comprehenditur, *l. fin. C. de litig. & Novell. de non alienand. §. alienationis.* Spieg.

Largiter esse, pro interesse, *in l. 81. ff. pro Socio.* Largiter refert, id est multum interest. Large autem & largiter hoc differre Julius Modellus existimabat, quod, large sit Qualitatis, largiter Quantitatis, *Brisson.*

Largitio, id est, donatio *l. 14. C. de don. int vir. & uxor.*

Largitio, quod vix unquam gratuita est, propior corruptelæ est. Quin & jure. *Pontanus*, inquit, corruptela dicta est à majoribus, quæ ut malos ad se trahit, sic bonos detorquere à recto quærit. Si quidem largitiosi, liberalitatis prætextu, favorem popularem aucupantur, ut appareat, non dare eos, sed vendere: unde factiosi plerunque evadunt ad occupandam publicam libertatem. Observandum, nullam unquam in civitatibus, adversus liberalitatem scriptam legem esse. At ambitus, ac reputandarum leges, largitiosos præcipue coercent, *Spieg.*

Largitio proprie est expensa, quæ fit ad aucupandum favorem in petitione magistratuum. Cic. *in de legib. lib. 3.* Itaque ut omittam largitione corrupta suffragia, non vides, si quando ambitus sileat, quæri in suffragiis, quid optimi viri sentiant? Notum Proverbium, Largitionem fundum non habere. Impera. hanc vocem pro donatione usurpant interdum, *Spieg.*

Largitiones Principis, *l. 21. Co. de appell. l. 11. §. sin autem utraque, C. de jud.* Brisson.

Largitiones sacræ pro thesauris numerariorum Principis, &, ut vulgo loquimur finantiis, *l. ult. de his qui ex public. ratio c. lib. 10. C. l. 1. de cano. largit. tit. lib. 11.* & aliis infinitis illorum librorum, & *C. Theod.* locis. Interpretatio autem nostra probatur ex *l. 10. C. de palat. sacr. largit. lib. 12.* Nam qui in ea rubr. Palatini sacrarum largitionum vocantur, hi in *d. l. 10.* Palatini sacrarum munerariorum rationem tractantes appellantur, quemadmodum eo loci scripti libri impressis emendatiores scriptum habent. Symmach, *lib. 1 Epist. 29.* Palatini munerationum sacrarum Amicus & Castor quæstus publicos ementes &c. Sed & munerationum sacrarum Comites *in l. 2.*

C. de

C. de commeatu, lib. 12. appellantur, qui alias Comites largitionum vocantur. *Brisson. Pratej.* Hinc

LARGITIONALES tituli *l.* 12. *C. de vectig.* Et largitionale aurum, *l.* 3. *C. de susceptorib. lib.* 10. *C.* Briss.

LARGITIONALES, Comitum apparitores. Cujacio *in rubric. de Palat. sacr. largit. lib.* 10. *C.* Hi etiam Privatiani dicuntur, ut idem refert. *Pratej.*

LARIAUO, avitisque sepulchris carere. Celsus. *in l. in fundo alieno, de rei vind.* proverbiali schemate, pro re chara protulit, teste *Erasm.* Spiegel.

LARIDUM, ut *Macrobius* ait, est, caro salita: sic dictum, quasi large aridum. Dicimus etiam Lardum absque i. *Martialis.* Et pallens cum rubente lardo. Quo versu clare patet, Lardum esse salitam carnem: non autem pingue illud suillum, quod vulgo Lardum dicunt. Hanc salitam carnem Succidiam quoque nominant, item & neutro genere Succidium. Succidia autem continet pernam, petasonem & lardum *Spiegelius.*

LASCIVIA, incontinentia, petulentia quædam hominis alacritate nimia intemperantis. Ulpia. *l.* 4. *§.* 1. *ff. ad l. Corn. de sicar.* Quum quidam per lasciviam causam mortis præbuisset, quod Cujac. *tractat.* 8. *de African. cap.* & hæc distinctio, refert ad id, quod de Othone scribit *Sueton.* c. 2. cum vagari solitum noctibus, atque invalidum quemque obviorum, vel potulentum corripere, atque distento sago impositum in sublime jactare: Alii ita exponunt, veluti si quis cantharidas alicui Veneris excitandæ causa dederit. Idem *l.* 15. *§.* 1. *ff. locati.* Idemque dicendum, si exercitus præteriens per lasciviam aliquid abstulit. *Hotom.* post Anton. August. *lib.* 4. *emendat.* c. 11. Sic plebem lascivire apud Livium *li.* 4. *i. e.* plebem nimio ocio se petulantem præbere magis, quam veram seditionem meditati, nulla satis digna in ista nobilitatis concitatam. De plebe enim tanquam de equis, qui ab aurigante reguntur, locutus est ibid. *Brisson.*

LASCIVIA nomen non in homines modo sed in cætera quoque animalia cadit. Animalium nomine, quæ ratione carent, si qua Lascivia, pauperiem fecerint. *Instit. si quadr. paup.* Brisson.

LASER, in *l.* 5. *ff. de penu. leg. l. ult. §. species, ff. de public.* succus est herbæ, vel radicum virgulti ejus, quam Laserpitium. Græci σίλφιον vocant, Plinio *lib.* 19. *cap.* 3. adstipulante Col. *lib.* 6. *cap.* 17. Vide & Isidor. *lib.* 17. *c.* 9. Hoc verbum è Latino in Græcum vertens Trallian. *lib.* 11. λάσαρον vocat. Meminit: hujus succi B. Augustin. *in lib. de Morib. Manichaeor.* Carnes quoque lasere infectas dixit Apulej. *lib.* 10. *de Asino aur.* Brisson.

LASSARPITIUM, quod Græci σίλφιον vocant, in Cyrenaica provincia repertum, cujus succus vocatur Laser. Magnificum in usu medicamentisque, & ad pondus argenti denarii pensum, multis jam annis in ea terra non invenitur, quoniam publicani qui pascua conducunt, majus ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. De natura & genere lasserpitii lege Plin. *lib.* 19. *ca.* 3. quæ omnia de verbo ad verbum ascribit *Sipontinus* Pontif. in suis in *Martial. Commentariis ad §.* 26. *Epigrammatis.* Lasser itaque, ut dicit a Græcis Silphion dicitur, hæc inter herbas primam obtinet gloriam, unde Ampeliotæ, quæ Aphricæ gens est, Delphis silphii caulem sacratum suspenderunt; auctor Alexandrides. Hujus herbæ meminit pluribus verbis *Aristophanis* interpres in *Pluto*, ubi Poeta sic. ὁ παῖων, ὃ αὐτὸς ἢ τὸ Βάττου σίλφιον. ipsumque Plutum ipsumque B. Silphion. Negat sycophanta se quieturum, etiam si Plutus ipse, qui divitiarum Deus est, vel lasserpitium quod preciosissimum est. sibi detur. Hinc nata parœmia apud Græcos, βάττου σίλφιον, ut per Roterodamum *Chiliad.* 2. *adagio* 94. Hujus etiam vocabuli Lasser meminit Catul. Lasserpiciferis jacet Cyrenis. *Brisson.*

LATA vel latior culpa in *l.* 31. *ff. depos. l.* 3. *§. culpam, ff. de adil. edict. l.* 8. *§. si servitute, ff. de precar. l. pen. ff. de incend. rui. l.* 1. *§. hac actio. ff. si mensor. fals. mod. l.* 7. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l.* 2. *C. arbitr. tut. l.* 2. *C. de in lit jur. l.* 1. *C. de hered. tut. l.* 2. *C. de magistr. conven. qua & lata negligentia in l.* 8. *§. competit. ff. de adm. tut. l.* 7. *§.* 1. *ff. de suspect. tut.* Et magna culpa *in l.* 226. *ff. de verb. sign.* Crassa est, & supina & dissoluta negligentia & proxime ad dolum accedens, veluti si quis minorem rebus depositis quam suis diligentiam præstet *d. l.* 32. *depos.* Unde dolo proxima culpa appellatur, *l.* 22. *§. sed enim. ff. ad Trebel.* 4. *ff. de magist. conven.* Brisson. Vide supr. *Culpa.*

LATA culpa est, quæ minimæ diligentiæ est (ut Latini Dialectici loquuntur) repugnans: ut Græci μαχόμενον: quippe quæ summæ diligentiæ, cui minima diligentia opponitur, sit consequens. Itaque qui minimam diligentiam debebat, eam si non adhibuit, non culpa lata esse dicitur: quæ dolo finitima est: quod & Celsus in *l. quod Nerva. ff. depos.* demonstrat: ubi ait eum, qui minimam diligentiam non adhibet, fraude non carere. Atque hoc nimirum illud est, quod ait Paul. *in l.* 216. *ff. de verb. sign.* Magna negligentia culpa est: magna culpa dolus est. Quod sic accipiendum, ut minima diligentia pro nulla numeretur: sed magis negligentia duntaxat, quæ, sive summa, sive mediocris sive minima diligentia prætermissa sit, culpa est; magna autem culpa doli speciem habeat: ut *l.* 1. *ff. si mens. fals. & l. si fidejussor.* 29. *§. mandati* ubi *Ulp.* ait, dissolutam negligentiam prope dolum esse. Itemque *l.* 1. *§. is quoque* 3. *de oblig. & act. l. quæsitum* 8. *§.* 3. *ff. de precar.* ubi idem scribit, eum, qui precario rogavit, nullius culpæ nomine teneri, nisi ejus, quæ dolo proxima est, quod nemo non videt ad latissimam culpam & minimam diligentiam pertinere, & item *in l.* 213. *& l.* 223. *ff. de verb. sig.* Lata culpa est, non intelligere id, quod omnes intelligunt, veluti meum frumentum aut vinum apud te depositum corrumpi: nisi illud interdum moveatur, hoc repleatur. Si tamen ne hanc quidem diligentiam in tuo adhiberes, extra culpam esses: Quoniam (ut *Justin.* ait) qui negligenti amico rem custodiendam tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet. §. *pen. eod.* Item, si cum tibi mandassem, ut mihi certum hominem emeres, & tu gratia ductus, passus sis alium emere. Ulp. in *l. si Procurator*, 8. *in fin. ff. mand.* scribit hanc latam esse culpam, aut cum fidejussor pro debitore solvisset, neque eum cum posset, certiorem redderet, *l. si fidejussor.* 29 *ff. eod.* Pratej.

LATA fuga, species est exilii, cujus meminit Marcian. *in l. exilium, ff. de interdict. & releg.* Qui autem exilio damnabantur, aut certus eis locus a judicibus destinabatur, quod exularent, quod est relegatio: In eum locum cum venie-

bant; fiebant ejus civitatis cives, & tum demum Romanam civitatem amittebant. Aut locorum omnium, præter certum quendam, aditus permittebatur, quod erat aquæ & ignis interdictio: *Ammian. Marcellin.* In corpore, inquit, immaculato lata fuga damnatus est. Quod relegationi diversum videtur, quam intelligunt ICti cum in insulam aliquis vel locum alium mittitur ad tempus: sicut in quinquennium. Vide Ulp. *in l. relegatorum, eod. tit.* Spieg. Prat.

LATA negligentia, *l. 7. §. competet ff de admin. & peric.* id est magna culpa. Manifesta negligentia; seu crassa, supina, & dissoluta negligentia & proxime ad dolum accedens, quæ & latior culpa. *Brisson.*

LATERALIA viatoria (alii lateraria) capsulæ videntur alæ in quibus ad ephippium utrimque loro suspensia ea, quæ nobis in itinere necessaria sunt, recondimus. Scævola *l. his verbis legavit* 102. *in pr.* & ibi Gothofr. *ff. de legat. & fid.* 3. Uxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manu scriptis continebantur. Item. Hic chirographa debitorum & pecuniam, quum esset profecturus in urbem, in lateralibus condidit. Item, Alia chirographa prædiorum & pecuniam in lateralia condidit. *Pratej.* ex *Hotom. Brisson.*

LATERANI, dicuntur satellites, qui Principis alicujus latus tuentur, *Trabanten*, qui etiam Laterones dicuntur.

LATERANUS, nomen proprium Consulis Romani, unde Lateranense Palatium. Item Lateranensis basilica S. Joannis vocata est. Quia Lateranensium familia adeo insignis Romæ fuit, ut magnæ urbis parti nomen dederit. Certe Rom. Pontif. Lateranensis quandoque dictus Episcopus, *Egnatius in* M. Ant. Philosopho. *Spieg.*

LATERCULUM est camera deputata ad thesaurum Principis accipiendum, & *not. gl. in l. 1. C. de offic. quæstor.* Jo. Bell. *Etym.*

LATERCULUM, & Laterculensia: vid. paulo post.

LATERE hoc, & latere contrario, pro hac vel contraria parte ICti usurpant, quum duæ contrariæ sint certi generis species, quarum contraria ratio est, veluti *in l. 118. ff. de verb. oblig.* ubi de contractu stipulationis agitur, cujus duæ esse possunt in eodem homine species: si promittat scilicet, & si stipuletur. *Papinianus* autem hoc significans, quod ad stipulationem hominis liberi pertinet, sic loquitur: Hoc itaque latere, fructuatio servo comparabitur. Nam uterque à possessore stipulans, non obligat: ex contrario vero latere, id est, si promittat, non comparabitur; hic enim obligatur, ille non obligat. Similiter Ulpian, *in l. 11. ff. de damn. infect.* ubi de pigneratitio creditore disputat, utrum ipse cavere, an ei caveri debeat; nam quum de illo dixisset, Quæ species, inquit, est in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneratitio caveri debeat. Ergo duo contraria accidentia, actionis scilicet & perpessionis, ut obligare aut obligari, cautionem dare aut accipere, duo latera contraria ICti appellant. Eandem usurpat locutionem Papin. *l. 49. §. 2. ff. de fidejuss. & mand.* Ex utroque latere, id est, ex utraque parte & utrinque in *l. 39. si status, ff. de Procur. l. 3. §. si quis ita, ff. de neg. gest.* Brisson. ex Hotoman.

LATERCULUM, codex in quo civilium & militarium dignitatum administrationumque ratio, ita mandatorum principalium & promotionum, & consuetudinum notitia perscripta est; Sic dictum, quod in eo laterent arcana, ut volunt quidam. Hinc etiam Græci *ad l. 5. C. qui milit. poss. l. ult. C. de off. mag. off.* ἐλευθερίαν videntur interpretari. Alii tamen dictum volunt, quasi πλίνθιον, i. quadrum, quod sacri laterculi fuerint scrinia quatuor, ut constat ex *Nov.* 8. Huc adde hæc Cedreni verba, ὃ λέγεται λατερκούλον πλίνθος, latercolum παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται. ἔστι δὲ πλίνθος δημοσία, ἐφ' ᾧ πάντα τῶν ἐκλεκτῶν καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων ὀνόματα ἀπογράφεται. Duplex autem memoratur laterculum: Majus, quod apud Principem servabatur sub cura primicerii notariorum, *l. 2. C. de offic. Præf.* Præt. Afric. Minus, quod sub cura & sollicitudine quæstoris erat, *l. 1. & l. 2. C de off. quæst.* ubi *Theodosius*: Totius minoris laterculi dignitates, hoc est, inquit, præfecturæ tribunatus omnes, & præpositura castrorum. Laterculi scrinium sacrum memoratur *in l. ult. C. de offic. magist. offic.* & hoc sensu Tertul. *adversus Valent.* Ex eorum laterculo, id est, ex eorum albo, & in Reges & in Sacerdotes allegare consueverunt. Testatur etiam *Cujacius* habere se librum Victurii *de ratione Paschali*, in cujus extremo per indicem Consulum dies Paschalis subnotatur, iisque index Laterculus Paschalis inscribitur, quem *Sigebertus* Theophilo Alexandrino tribuit. Laterculum autem vet. glos. est. βιβλίον τῆς στρατιᾶς Pratej. Brisson.

LATERCULENSIS appellabatur cui Laterculi cura & custodia mandata erat, ut colligitur ex *l. 13. & l. ult. C. de prep. sacr. scrin. lib. 12. & l. 5. in fin. C. qui mil. poss.* Briss. vel, ut alius videtur,

LATERCULENSES qui præerant codicibus edendis, *l. 15. C. de Prap. sacr. scrin. lib. 12.* Prat.

LATERE, id est, delitescere. *Briss.*

Ex LATERE sive ex transverso venire conjungive nobis dicuntur fratres, sorores, liberique eorum, & convenienter patrui, amitæ, avunculi & materteræ, quique ex his procreantur, *l. 1. ff. de gradib. Inst. de gradib. cognatio. l. 1. ff de rit. nupt. §. inter eas. Inst. de nupt.* quos ex laterib. cognatos vocat Paulus *in l. ult. §. sunt & ex laterib. ff. de gradib.* & ex transversa linea venientes Imp. *in l. 21. C. de inoff.* Unde transversos gradus idem Paulus *in d. l. ult. §. idem in transversis.* Constan. *lib. 4. Epit.* secutus Justin. *in Nov. 89. & Nov.* 108. τοὺς ἐκ πλαγίου vocat, & ita definit, οἱ μὲν ἡμᾶς γεγεννηκότες ἢ μὴν ἐξ ἡμῶν γεγεννημένοι τῶν δὲ αὐτῶν γονέων ἢ ἐξ ὧν ἡμῶν κατάγονται εἰσιν ἀδελφοὶ ἀδελφοὶ, θεῖος, θεία, ἀνεψιός, ἀνεψιά, ἐξάδελφος, ἐξαδέλφη, καὶ οἱ ἐκ τούτων κατιόντες. Theophilus vero τοὺς ἀπὸ λαξεύματος ἐρχομένους οὓς τινες λέγονται ἐκ πλαγίου. Brisson. & Pratej.

LATERES simpliciter non significant lapides, ut Interpres exponit in *l. si venditor hominis, §. firmum, de act. empt.* Nam hi ex terra albida, & cretosa fiebant, sive etiam rubrica, aut masculo sabulone. Vide post Vitruv. *lib. 2. c. 3.* quod est de lateribus, Budæum. *in l. si fratres, pro socio.* Spieg. & Prat.

LATERES Isidor. *lib. 25. orig. c. 8. & l. 19. c.* 10. crudos esse ait, inde nominatos, quod lati ligneis formis efficiuntur, formenturque circumactis undique quatuor tabulis. *Brisson.*

LATI clavi meminit *l. 43. ff. de donat. inter vir. & l. 9. C. de testam. milit.* Fuit hoc Senatorum, ornamentum, de quo *lib. 3. Select. Antiq.* dixit. *Brisson.*

LATIA duo in Jure legi scribit *Servius* in illud Virgilii: *Quis Latio antiquo fuerit status.* Vetus & novum: sic sane, ut duo civium genera

veteres

veteres & novi. Et novi sunt, qui per Latium aut beneficio Principis in civitatem venerunt, ut *Plinius* definit in *Panegyr.* Hi cognationum jura non habebant, illi habebant. Et hac ratione illis quidem hæreditatum vicesima remittebatur, his irrogabatur quasi extraneis hæredibus, ante constitutionem Trajani, quæ onere vicesimæ etiam novos cives liberari voluit, quibus beneficio Principis aut per Latium civitas obvenisset. Latium antiquum definit. Plin. *lib.* 3. *c.* 5. Latium antiquum à Tiberi Circejos servatum est mille passuum quinquaginta longitudine. *Pratej.*

Latina pro lingua latina *l.* 11. *ff. de leg.* 3. Brison.

Latina libertas dicta est, qua quis vivens liber erat, sed moriens rursus in servitutem rejiciebatur. Et hanc merito tollendam esse statuit Imperator Cod. de Latina libertate tollenda. Memini supra in dictione *Dedititia libertas.*

Latinæ feriæ. Pompon. *l.* 2. *§.* 17. *ff. de orig. jur.* Quoties autem (magistratus extra urbem) proficiscuntur, unus relinquitur, qui jus dicat, is vocatur Præfectus urbi, qui Præfectus olim constituebatur postea fere Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis observatur. Hæc ille. Celebrabantur hæ feriæ à Latinis civitatibus septem & quadraginta, quæ cum populo Roma. in Albanum montem quotannis conveniebant ad taurum Jovi Latiali sacrificandum: ex Tarquinii Superbi instituto, ut *Dionys. Hal.* tradit *lib.* 4. Pratej. Hotoman.

Latinæ feriæ ea de causa à Superbo Rege institutæ fuerunt, ut quemadmodum Latini rerum publicarum causa ad lucum Ferentinæ convenirent, sic sacrorum gratia in montem Albanum cogerentur. Hoc solenne etiam Latiar appellatum, ad extrema usque Reipub. tempora est conservatum. Neque enim ante Consules exire paludati, in provincias consueverant, quam ferias Latinas indixissent, atque iis in monte Albano cum Latinarum civitatum Magistratibus operam dedissent. Hinc est, quod Livius *lib.* 22. scripsit Latinas ferias instauratas, quod Legati ab Ardea questi in senatu essent, sibi in monte Albano Latinis; carnem, ut assolet, datam non esse. Et *lib.* 37. Latinas instauratas, quod Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non erat His vero feriis unum diem dicavit. Superbus, exactis autem regibus alter additus est. Post fœdus cum Latinis à Sp Cassio consule actum tertius, anno demum urbis 396 composita, quæ diu civitatem turbaverat, de plebejo consulatu seditione quartus. Id quod apud *Dionys.* & *Plut.* invenitur.

Latine loqui, nihil aliud est, quam uti lingua Latia & Romana. Nam *Cicero* inquit, non tam præclarum est scire latine, quam turpe nescire: neque tam id mihi Oratoris boni, quam civis Romani proprium videtur. Interdum tamen latine loqui sumitur pro eleganti sermone oti. Olim Latina suis finibus exiguis sane continebantur, Græca autem in omnibus fere gentibus legebantur, ut restatur Cic. *pro Archia.* Ut autem linguæ Latinæ honos per omnes gentes diffunderetur, Romani magistratus Græcis nunquam, nisi latine responsa dabant, eosque per interpretem loqui cogebant non Romæ tantum, sed etiam in Græcia, & in Asia, ut est apud Valer. Max. *lib.* 2. *de Inst. antiq.* Vide post *Alciat.* in dictione, *Sermo Latinus*, *lib.* 1. *prætermiss.* Caranæum *Comment. primo in Plinian. Epist.* ut cognoscas (si forte requiris) an aliud sit latine loqui, aliud Grammatice. *Spiegelius.* Sed tamen interdum latine loqui est vere & simpliciter loqui, nihilque mentiri, nec supra versi rem efferre Cicero in *Verrem*: Non enim in verbi neque criminis causa augendi complector omnia, cum dico nihil istum ejusmodi rerum in tota provincia reliquisse: Latine me scitote, non accusatorie loqui. Bene scilicet Latini de Latinis existimabant, eos simplices & ingenuos, minimeque simulatores, & fallaces mendacesque existimabant, unde illa loquendi ratio manasse videtur. Sed & *Martialis* latine loqui dixit, pro simpliciter & aperte & ingenue & dissimulatione & integumento verborum loqui. Nam se latine dicit loqui, cum obscæna & lasciva obscænis & lascivis petulantibusque verbis aperte proloquitur. Ejus verba sunt in epistola. Si quis tamen tum ambitiose tristis est, ut apud illum in nulla pagina Latine loqui fas sit, potest epistola, vel potius titulo contentus esse. Nam epigrammata sine circuitu ullo aperte lasciviunt & petulanter loquuntur.

Cæsaris Augusti lascivos livide versus
Sex lege, qui tristis verba latina legis.

Ubi verba Latina appellat, quæ aperte & ingenue lasciviam & flagitia enunciant, qualis est epigrammatum lingua, Turnebus *lib.* 24. *c.* 5.

Latine scire *l. ult. §. ult. ff. de adil. edict.* id est latinum sermonem tenere: & contra, latine nescire *Briss.*

Latini, dicti sunt quidam populi, qui à Romanis suis legibus relicti, liberique erant: sed jura civitatis Romanæ non habebant: adeo, ut si qui Romani in Colonias Latinas mitterentur, jus civitatis Romanæ amitterent, & Latinam civitatem adipiscerentur. Quod Cicero *in orat. pro Domo sua ad Pontif.* ostendit, quod latinitatis jus, inferius quidem civitate Romana, sed tamen ignominiosum non erat, ex *Parerg.* Alciat. *Spieg.*

Latinitatis jus, erat jus petendi magistratus, & eadem quæ Itali ante habuerant. Auctor est *Asconius Pedianus* Spieg.

Latini Juliani liberti dicebantur olim, qui medium libertatis gradum erant adepti: ut ei Justinian. sub *tit. de liber.* quod ut intelligamus, illud scire oportet, olim in Latium deduci solitas colonias, partim eorum, qui nomina dabant, partim eorum quibus aqua & igni interdicebatur: auctore Cicerone *in ea pro Cæcinna, & pro domo sua*: ubi hoc adscribit, eos qui deducebantur, cum essent in eas civitates recepti. Romanam civitatem amisisse. Et hoc est quod ait *Boëtius* in Topica *Ciceronis*, ista in Latinas colonias profectione mediam capitis diminutionem contingere. Quæ cum ita sint, apparet eos, neque connubii, neque testamenti, aut mancipii, aut nexus, aut patriæ potestatis jus, quod proprium erat civium R. habuisse. Cum enim Romana civitas eis adimeretur, ea quæ civitatis illius erant propria (ut hæc quæ diximus) amittebant Hi dicebantur Latini colonarii, itaque ab Ulpiano *c.* 19. appellabantur. Augustus autem cum civitatem Romanam servis contaminari videret (quod etiam Dionys. Halycarn. *lib.* 4. conqueritur) eos multis difficultatibus a libertate justa removit. nam & de numero, & de conditione, & differentia eorum, qui manumittebantur, curiose cavit: ut *Suetonius* in ejus vita testatur. Hinc nata lex

Ælia Sentia, hinc Furia Caninia, de qoibus suo loco diximus. Hinc Junia Norbana qoatuor post ejus mortem annis imperante Tiberio *ii* M. Junio Silano, L. Norbaoo Balbo Coss. lata: quos ævo suo Consules fuisse Plin. *lib.* 2. *c.* 87. testatur, qua lege constitutum est, ut ii servi, qui neque censu, neque vindicta, neque testamento, sed aut per epistolam, aut ioter amicos, aut convivii adhibirione liberi fierent, non cives Romani, sed eodem jure, quo Latini coluni essent; *Ulpianus* aotem *in Institutionibus* disperse variis in locis declarar eos neque testamenti faciendi, neque connubii, neque patriæ potestatis, neque tutelæ recipiendæ jua habuisse, eosque latinos Juoianos ad colonorum similitudinem appellat. nam & Justio. *in l.* 1. *C. de Latin. lib.* Latinos libertos ad similitudinem antiquæ Latioitatis, quæ in colonias missa est, inductos scribit. *Hot.* Vida & Isidot. *lib.* 9. *c.* 5. Prat.

Latini & Dedititii libertini, da quibus Politianus *in Miscellaneis*, à Justiniano sublati sunt reducente omnia ad pristinam eandemqua simplicem urbis Romæ libertatem, ot patet in §. *Libertinorum autem status. Instit. de Libertinis*, Spieg.

Latenitas, pto latino sermone: cujus contemptores atguir Budæus *in priorib. Annotation.* Sed & noster *Zasius* locia non paucis, evidenter planum fecit, quando exponatur periculo, quisquis jura civilia, oudus rei Latinæ, profiteri peragar. *Spieg.*

Latinorum duo etant genera, unum eorum, qui in Colonias Latinas deducebantur, quos Latinos Colonarios vocat Ulp. *tit.* 12. *Regular.* Alterum eorum, qui, quod justis legitimisque modis manumissi non essent, ad justam, plenam, perpetuam, perfectam & omnibus numeris absoluram libertatem, ex qua & civitas Romana contingebat, non perducebantur: sed minorem, inferiorem, & imperfectam, hoc est, civiteris Roman. expertem, atqua adeo ut Plantino verbo utar, usuariam tantum libertatem consequebantor, quos Latinos Junianos appellat idem Ulp. *tit.* 2. 11. 21. Regul. Nimirum quod eorum otigo ex *leg. Junia* descenderet *Briss.*

Latinitaa §. *ult. Instit. de success. libert.* Latinorum libertorum statum, seu latinam conditionem significat. *Briss.*

Latinitate donari. in *l.* 2. *de raptu virg in C. Th.* est jure seu beneficio latinæ libertatis donari. *Brisson.*

Latinorum libertorum origo quæ fuerit *Justinian.* significat *sub titul. de Lat. libert. tol.* Cum, inqoit, Latini liberti ad similirudinem antiquæ Latinitatis, quæ in colonias missa est, videantur esse introducti, ex qua nihil aliud reipub. nisi bellum accessit civile: satis absurdum est, ipsa origine rei sublata, ejos imaginem derelinqui. Sciendum est igitur, cum Romani vicinos sibi populos, quicunque in Latio erant, bello perdomuissent, eos omnes civitate Romana donare noluisse, quod periculosum videretur, tot extraneis populis, quanquam vicinis, jus bonorum & suffragii communicare, præsertim de repub. nihil meritis, nec satis cognitis, quo animo futuri erga eam essent, ut tamen eos aliquo sibi amicitiæ vinculo adjungerentur, societatem cum iis fecerunt permiseruntque ot in legione Romana militare, in eaque honores gerere possent. Quod jus vocabatur primum jus Latii, vel simpliciter jus Latiniratis; in quo præter militiæ dignitatem, nibil fuit eximium. Post multis ballis civilibus, aut potius socialibus (sic enim appellant) obtinuerunt Latini locom civium, ut suffragii bonorumque urbanorum omnium, juxta ac cives, essent participipes: quod appellarut jus Latii secundum, vel jus civitatis r ut *Vitellius* annotavit *in Merulam.* Hinc *Plin.* commemorar quædam oppida antiqui quædam Veteria Latii. Itaque Larina libertas servorum similis erar antiquæ Latinitatis, à qua etiam videtur principium habuisse, cum civitate donabantur Latini, populi Romani socii, & coloniæ quædam: ex iis populis deductæ, ut dicit Justinianus. Nam coloniarum eadem & sociorum distinctio fuit, ur quædam juris veteris Latii tantum, quædam civitatis essent participes. *Hotomann.* ex Connani *Comment. lib.* 2. *c.* 6. *n.* 10.

Latius vivere dixit Ulp. *l.* 28. *ff. de per. hered.* pro eo quod est lautius & laxius, prout ostendit Duaren. *li.* 1. *Anniversf. disp. c.* 5.

Latitare dicuntur, ait *Bud.* qui ad judicem vocati frustrantur & ludificant. Vide *l.* 3. *de judic. & l. fulcimus, ff. ex quib. causis major.* & inf. *Tyranni* vocabulum. *Spieg.*

Latitare est, ait *Ulp.* non, ut *Cicero* definit, turpis occultatio sui. Potest enim quis latitare non turpi de causa: veluti ryranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones *l.* 7. §. 3. *ff. quib ex causs. in poss.* §. 4. Latitare autem est, cum tractu aliquo latere: quemadmodum factitare frequenter facere. Pro latitante etiam habitua est, qui se in Romano foro circa columnas occultasset, evitandi creditoris causa, *l. eum qui, ff. de reb. auct. jud. poss.* quod & noravit. D. Ambrosius *in lib. de Tobia cap.* 7. his verbis: ille, inquit, gressus debitoris singulos enumerat, aucupat deflexus. Iste continuo post columnas caput obumbrat. Sicque *Basil.* in Psal. 14. ὁ δανειζόμενος τ χρυσῦ τῆς συντυχίας ἀποτιθέμενος, περὶ κίονας ἢ τοῖχον ἀποσκιάζων τὴν κεφαλήν. Et Lucianus Lapithis: Περὶ κοινά τινα, περὶ ἀνδρείας τι ἔθλων ἂν περιελθών. Sic *d. l.* 7. §. *illud sciendum*, dicitur is latitara, qui in eodem foro agit, si circa stationes se occultet. Ubi tamen statuas legerim, ax superioribus. Notaudum etiam ex *d. l. eum qui eum latitare dici*, qui urbe profugit fraudandi causa, qui honestus est secessus & honesta laritatio. Hinc *Afranius* Divortio: Qui conetis noctu clanculum rus ire, dotem ne repromittas vafer honeste ut larites, & nos eludas diutius. Plures sunt species latitationis. Una fraudationis causa, quæ edicto. Quibus ex caus. in poss. eat continetur, quæ fit eo animo, ut fraudentur creditores *l.* 7. §. *quid si autem latitare, cum* §. *sequ. ff. quib. ex caus. in poss. l.* 50. *ff. de pecul.* Fraudationis plane causa latitare non videtur minor, qui sui idoneus defensor non est. *l.* 5. *ff. de reb. auct. jud.* Brisson.

Alia est frustrandæ actionis causa latitatio, *l.* 3. *ff. de judic.* cum quis, ne secum aliqua actio moveatur, vel ut actio eximatur, latet. Sed & fideicommissi fraudandi gratia latitat, qui, ut libertatum præstationem differat, sui potestatem non facit, *l.* 2. *l.* 26. §. *pen. & l. ult. l.* 27. 28. *& passim, ff. de fideicomm. lib. l.* 11. *C. eod. tit.* Vide & Anton. August. *lib. Emendat.* 4. *c.* 9.

Latitare plane dicitur qui se occultat, qui non comparet, qui sui copiam potestatemque, ut secum agi, vel lis ad exitum deduci possit, non facit: qui, ne actio

ne actio aliqua secum moveatur, vel ut actio eximatur, ejusque dies exeat, urbe profugit, vel se occultat, *Brisson.*

LATITATIO, id est, occultatio sui; *l. 7. §. is qui ff. quibus ex caus. in possess.*

LATOMIÆ apud antiquos dicebatur, ubi lapides cædebantur. Liv. *in 8. lib. belli Punici*: Comprehensa postea privata ædificia, comprehensæ latomiæ, forumque piscarium Meminit & apud nos Callistratus *in l. instarritur, ex quib. caus. major.* licet in vulgatis codicibus Latumiis mendose scriptum sit. Ad has Latomias damnari solebant, qui in opus metalli condemnabantur. *Plautus* Tindarus in latomias ab Egione damnatur. Idem *in Pænulo.* Ita me dii, inquit, ament, in latomiis vel in pistrino malim agere ætatem. Erat etiam locus in urbe prope Tullianum, qui latomia dicebatur. T. Livius *lib 2. belli Macedonici*: Triumviri, inquit carceris latomiarum intentionem custodiam habere jussi. & *in 7. lib. Macedonici belli*, de princib. Ætolorum loquens: Romam inquit, deducti & in latomias conjecti sunt. Latomiæ præter hæc etiam dicebatur carcer quidam Syracusis. lingua Siculorum, in quas (teste *Tullio*) ii qui publice custodiendi erant, ex omnib. oppidis Siciliæ detrudebantur. Hoc exemplum ætate nostra renovatum esse dicitur à Florentinis, qui captivos Pisanos in latomias ad opus, ubi lapides cædebantur, condemnarunt. Et de his clare sensit Jureconsult. ut etiam apparet ex illis verbis: quia nihil interfit, parietibus, an compedibus teneatur. Et eodem modo castiganda sunt verba Ulp. in *l. 1. ad fin. ff. de alea lusu, & aleatoribus*, Cotta.

LATOR, pro tabellario reperitur apud Sueton. *in Caligola*, Budæo indicante. Dicuntur & Latores, quos vulgus minores Procuratores appellat in judiciis Provincialibus & Consistoriis Episcoporum. Horum officium *Zasius* indicat *in §. quadrupli. Inst. de act.* Spieg.

LATOR legis, qui & legislator uno verbo dicitur: qui legem tulit, hoc est, promulgavit vel instituit. *Spieg.*

LATRO, obsessor viarum, h. e. qui per vim furatur (*Strassenrauber*) impune occidi potest. Sic Hautus: latrociniis infames, Arcad. & Honor. Imp. nulla feriarum ratione habita, permiserunt duci ad supplicium, etiam venerandis Paschatis festis *l. provinciarum, C. de feriis.* Spieg.

LATROCINIUM à furto separatur, *l. 52. §. damna. ff. pro socio.*

LATRONES quasi Laterones, vel quod latentes itineribus publicis insidientur viatoribus. Dicuntur etiam latrones stipatores, οἱ σωματοφύλακες, qui tutelæ gratia dominorum suorum laterib. assident: seu mercede conducti milites, ut ait Servius, ἀπὸ τοῦ λατρεύειν, quod servire spe mercedis, & obsequi significat. Nam moris erat, ut hos Imperator & circa se haberet, & primos mitteret ad omne discrimen. Latrones, ait Varro *in lib. de ling. Latin.* dicti ab latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum: quos postea à stipatione stipatores appellarunt, & qui conducebantur. Ita enim merces dicitur Græce λάτρον, ἢ θῆτρον. Ab eo veteres Poëtæ nonnunquam milites appellant latrones: quod item uti milites cum ferro, aut quod latent ad insidias faciendas. Virgil. 12. *Æneid.* Latronem pro venatore usurpavit his verbis:

——— *Pænorum qualis in arvis,*
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus
Tum demum movet arma Leo gaudetque comantes
Excutiens cervice toros fixumque Latronis
Impavidus frangit telum.

Brechæus & Goeddæus *l. hostes, ff. de verb. & rer. sign.*

Festus Pompeius: Latrones eos antiqui dicebant, qui conducti militabant ἀπὸ τῆς λατρείας. At nunc viarum obsessores dicuntur, quod à latere adoriantur, vel quod latenter insidientur. Atque hoc vocabulum ex eorum numero est, quæ ab honesta origine in invidiam postea abierunt: quo ex genere sunt & Tyrannus & Sophista. *Brisson.*

LATRONES sive Latrunculi appellantur, quibus bellum publice pop. Rom. decrevit, vel ipsi pop. Romano, quique non justo indicto bello prædantur, *l. 6. & l. 14. ff. de captiv. l. 118. ff. de verbor. sign. l. 1. ff. de legat. lib. 3. l. 35. §. pen. in fin. ff. de donat. l. 3. §. Labeo, ff. de incendio ruin. l. 9. ff. ex quib. caus. major. l. 3. §. adversus ff. de sepul. viol.* Itaque ab hostibus perpetuo separantur, *l. 18. ff. commodati. l. 9. §. sed licet. ff. quod met. caus. l. 13. ff. de testam. l. 5. ff. de jure dot. l. 20. & l. 21. ff. sol. matr. l. 30. ff. ad l. Falc. l. 12. in fi. ff. de reb. auctor. jud.* Et apud Paulum *li. 1. sent. tit. 7. & lib. 5. tit. 11.* Quamobrem non ut ab hostibus capti, ita qui à latronibus detinentur, libertatem amittunt, *l. 13. ff. qui testam. fac. l. 19. §. à piratis, ff. de captiv. & postlim. revers.* Brisson. Cic. *lib. de Offic. 3.* Si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris, nulla fraus est: ne si juratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium, cum hoc non fides esse debet, nec jusjurandum commune. *Pratejus.*

LATRONUM leges *Cicero* appellavit, quib. parent, quasque observant. Aldobrand. *de jure nat. gent. & civil. §. lex est quæ,* Unde

LATRUNCULATOR *in l. 61. §. ult. ff. de judic.* qui ad conquirendos & persequendos latrones à Principe mittitur, quem Justinian. λῃστοδιώκτην vocat. *Nov. 8.* Est autem

LATRUNCULATOR in jure judex, qui de criminibus tantum, non verò de pecuniaria, judicare potest, *l. solemus, §. fin. ff. de judic.* Igitur rerum capitalium judex sive quæstor accipitur. Interpretes judicem maleficiorum vocant. Imaginem hodie ejus referre videtur qui à militibus Germanis *Provost*, voce Gallica parum deflexa, *Prevost*, appellatur. Quamvis magis placet *Alciat.* dici præfectum apparitorum & militum, qui latrones, conquirunt, quod & annotat Spieg. *in Lexico civ.* Corras. *Miscellan. lib. 3. c. 17. n. 9.*

LATURUM nomen meum. Ulpian. *in fin. l.* hoc jure utimur, de donat. Denique Pegasus putabat, inquit, si tibi centum spopondero hac conditione, si jurasses, te nomen meum laturum, non esse donationem. *Spieg.*

LATUS, ait Isidor. *lib. 11. orig. c. 1.* læva pars corporis: quia jacentib. nobis latet. *Brisson*

Hoc LATERE pro hac parte, *l. 118. ff. de verb. sign.*

A LATERE seu ex latere, i. transverso. *Briss.*

LATUS CLAVUS, Senatorii ordinis insigne erat: & calceus lunatus quorum communis etiam nobilitati fuisse putatur. Alias Laticlavium dictum, *Bud. in l. ult. de Sen.* vocatur & alio nomine Clavus. Vide *Clavus.*

LATUS clavus, quemadmodum diximus in verbo Clavus, nudus erat purpura, sive ex auro vestis intertextus, & qui poterant uti hujusmodi vestibus, tum Laticlavii, tum Augusticlavii dicebantur. Erat autem vestis senatoria ut exponit Acron. in illud Horatii *primo Serm.* Quo tibi ulli, &c. Plin. *li.* 8.

Tunicam laticlavi in modum gausapi texti.
Ovid. 4. de tristibus
Induiturque humeros cum lato purpura clavo.

ICtus in quadam lege, cujus initium est: Imperator. Ut ecce inquit, si uxor viro laticlavi, petenti pro laticlavio. *Nebriss.* Græci tunicam hanc palmatam, sive latum clavum Platysemon appellabant, quæ latis signis aut clavis signatam. Atque hæc laticlavi perpetuo gestandi auctoritas inter primas dignitates habebatur, ut Herodian. *li.* 1. autor est. Quinetiam sæpenumero latus clavus pro senatoria dignitate ponitur, sicut jus annuli aurei, pro equestri ordine Plin. *in epist.* Ego sexto latum clavum à Cæsare nostro impetravi. Hæc vero tunica, in luctu publico deponebatur, ut Liv. *li.* 9. &c. vide Gothofr. *ad l.* 4. *C. de testam. milit.*

LATUS digitus est, est minima mensurarum: à qua natum proverbium, latum unguem discedere. Vide *Erasm.* hoc ipsum Adagium explicantem *cent.* 5. *decad* 1. Spieg.

LAVARE veteribus significat corpus aqua in balneo abluere. in publico balneo lavare. *l.* 2. *§ si quis, ff. ne quid in loc. publ.* Brisson.

LAVATIONEM Ulpian. *in l.* 25. *§.* 4. *ff. de aur. arg.* recenset inter ea, quæ mundi sunt muliebris, quibusque mulieres, mundiores fiunt: veluti, inquit, Lavatio riscua. Arculam fuisse suspicor lavandæ faciei, aut alteri corporis parti paratam: in qua spongia, aut tale quippiam immergeretur, quam ... non d illi alia ratione Græci nonnunquam appellant. *A ...* autem *Bassius* & alii aut Alabaster, aut Alabastricus, aut Alabastritea reponunt, à quibus dissentio: tum quod vasa unguentaria *Ulpianus* proxime nominat; tum quod Alabastriscus ... non diceretur, sed Alabastellus potius. *Hotoman.*

LAVACRUM, stubam, sive stupham interpretantur, in *l. judices C. de episc. aud.* Siquidem à nobis aliena ita locus appellatur, in quo quis lavari commode potest. *Spieg.*

LAVACRUM pro balneo, *l.* 8. *Co. de oper. public.* & pro sacro Baptismate, quod Cœleste ap ellatur, *l.* 3. *de spectacul. in Cod. Theod.* Brisson.

LAVERNA eadem quæ Diana, deaque furum: Eo nomine erat portus, & circa eum arx fortissima Athenis, quæ & civib. tumultuantibus, & externis hostibus timorem incutere posset.

LAUDARE, antiquo verbo juris, citare significat, & nominatim appellare & nominare, hoc est, judicio dictato interpellare, Gell. *lib.* 2. *cap.* 6. Fest. *libro* 10. Pomponius *in l. tenetur de act. empt.* Si tibi. inquit. iter vendidero, ita demum auctorem me laudare poteris, si tuus fuerit fundus, cui acquirere servitutem volueris, sic *l: Hetennium, §.* 1. Et quæstione mota fisci nomine auctorem laudaverat, & evictione secuta fundus ablatus. Vide Budæum *in Annot. prior.* Alciat. quoque *in parergis* scribit, quod nominatim approbare, in jure significat: & simul ednotat, ab hoc verbo Commentatores dixisse Laudum, pro arbitri sententia: cujus substantivæ vocis exemplum apud Latinos nullum est, de quo vide Bartol. *in l. quod si Eph si, ff. de eo quod cert. loc.* & an veniat sententiæ appellatione, Bart. *in auth. si vero, C. de jud.* Prat. Vide Gell. *lib.* 2. *noct. Att. c.* 6. Macrob. *lib.* 6. *c.* 7.

* LAUDARE auctoritatem, sive authorem est judicio dicere titulum suæ possessionis: & est antiquus sermo Jurisconss. Hodie propriè laudare authorem dicitur is qui suo, nominare qui rem alieno nomine possidet. Rosb. *cap.* 48. *n.* 2.3.

* Locum autem habet authoris Laudatio & nominatio in judicio con petitorio, cum quis convenitur actione reali, vel mixta, *l.* 2. *& ibi* Bart. *C. ubi in rem actio*, super re mobili vel immobili, *Auth. qui in provincia, C. ubi de crim.* item juribus: tum in possessorio, in causa possessionis recuperandæ: Fair. in *d. l.* 2. idque quando quis conventus à suo authore vult defendi per *l.* 74. *§.* 2. *l.* 62. *§. fin. ff. de evict.* Fieri autem debet statim lite mota, & quidem ante libelli oblationem & litis contestationem, id est ante quam Reus respondeat: Bart. Bald. *in d. l.* 2 In quem finem etiam à Judice induciæ, ut litem motam domino denunciare possit, res sunt concedendæ. Potest tum etiam fieri in quacunque judicii parte; dummodo id fiat ante publicationem processus, quando conventus habet causam mer ... ; secus si lucrativam. Rosb. *eod. n.* 12. *& seqq.* ex Marant. *part.* 6. *de laudat. n* 5. & quidem laudandus est author proximus, non author authoris; nisi ipsi fortè actio per authorem cedatur, Maranr. *eodem n.* 9. *per l.* 59. *ff. de eviction.* Hoc effectu quidem nominatur author; quod ipse judicium in se suscipere, & causam suam nominetenus defendere teneatur; & reus conventus ab instantia absolvatur, Mar. *eod. de nominat. n.* 1. & laudatus author venire debeat ad litem defendendam *d. l.* 74. *§.* 2. *l.* 20. *l.* 21. *C. de Evict.* & eam testibus & tabulis instruendam: idque in foro rei conventi. *Gl. in l.* 1. *de his qua pen. nom* In quo, licet *persona sit privilegiata, fori exce tio ei non prodest. l. ubi ff. de judic.* Rosb. *eod. n.* 7. *cap.* 24.

LAUDARE cum exceptione, id est, non integre.

LAUDARE leges pro eo, quod vulgo dicimus citare, apud Quintil. *declam.* 308.

LAUDARE testem, in Novellis Martiani, provocare testem, ut rei veritatem dicat: Quod inde ductum credit Turneb. *adver.* 2. *c.* 11. quod quem quis testem nominabat, una & laudem quoque ejus commemorabat, ne indignus cujus audiretur testimonium videretur. Hinc *Fabius* declamat. Si ab universis ad singulos vocamur, & tyrannum testem dabo: Illum quidem neque ego laudo, sed ipsa vitia, ipsa scelera facient huic rei auctoritatem. *Pratej.*

LAUDATIONIS vocabulo, *Cicero* pro oratione funebri usus est. Itali, qui & barbare norunt loqui, vulgo dicunt, orare pro funere. Cætera apud Rhenanum *in Annot. ad Livium libro* 11. *decad.* 1. Spiegel.

LAUDATOR hujus propositi. Non oportet laudando augere malitiam, apud Ulp. in *l.* 1. *§. sed utrum, ff. de fer. corr.* Spiegel.

LAUDE dignum dicere, est non verba illi benigna hominum, sed indicia hominum promittere, Vide Senecam, *Epistol.* 103. Spieg.

LAUDIMIUM

Laudimium ; quidam accipiunt præmium illud, nempe quinquegesimam, quod præstatur juxta sanctionem Justinian. *in l. 3. C. de jure emph.* pro renovatione emphyteuticæ. A verbo Laude deducentes : cum Latinius esset laudativum, sicut Donativum. *Prat. Spieg.* Vide late Connan. *lib. 7. c. 5. n. 4.*

Laudominium. De hoc fieri mentionem *in l. divortio. §. quod in anno. ff. sol. matr.* Zasius monuit. qui nescire se ingenue fatetur, an habeatur alibi text. Nominatur autem Laudominium id quod datur supra pensionem certo annorum curriculo : prærogativa, quæ fit à colono & certo tempore domino, vulgo *Ehrschatz*. Et tale Laudominium computatur etiam in fructu, ut pulchre declarat ipse *Zasius* jam citato loco. *Spieg.*

Laudum est sententiam arbitrorum super eo : ad quod de consensu partium pronunciandum fuerunt electi, *§. responsa, ubi gloss. Instit. de jure nat. gent. & civili.* Hæc vero lex barbara est & inepta, ut paulo supra admonuimus, qui cum jus cognoscendi habeant, propriè dici potest eos pronunciasse, vel statuisse : quod & in arbitratoribus *Alciatus* admittendum putat. Tametsi negent Doctores, in *l. 1. de re jud.* sententiam propriè dici, quod ab arbitrio pronunciatum est : quod tamen ipsi *Alciato* non fit verisimile, cum id quod unusquisque etiam privatus sentit, Latine & eleganter, Sententia dicatur, nec aliter soleant Jurisconsf. arbitrorum definitiones, quam sententias appellare, *l. litigatores, l. qualem, de arbitr.* Adde quæ idem adnotavit *c. 45. lib. 1. parerg.* Spieg. Prat. Vide & Corras. *lib. 4. Miscell. c. 18.* ubi sententiam *Alciati* refutat.

Laverna, plagiarii sunt, qui ingenuorum liberos aut servos alienos vendunt vel supprimunt. not. Gothofr. *ad rubr. C. ad leg. Fab. de plagiar.*

Laureatæ tabellæ idem sunt, quod litteræ Laureatæ. *Vide* Literæ laureatæ.

Lautia, lautiorum : lautia etiam fœmininè, munere dicebantur, quæ Romani per Quæstores legatis exterarum nationum mittebant. Itaque Lautiæ appellatione, teste *Budæo*, continetur ea pecunia, quæ in legationes suscipiendas quovis modo consumitur. Sicque usurpavit Livius *lib. 35.* Et ædes, inquit, libera Attalo et lautia decreta.

Lautica dicuntur, quæcunque ad lautitiam atque elegantiam cultus & mensæ pertinent Jureconsf. *de aur. & arg. leg. l. argumento*, Mundo, inquit, muliebri continentur lautica, acus, reticula, & hujusmodi. *Nebriss.* Lautica vocem, ni fallor, nihili *Nebriss.* interpretatur : pro ea reponendum est vocabulum Calantica, ut habet editio Norimberg. cujus non tantum hic, sed & alibi meminit *Ulp.* Erat, autem tegmen muliebre capitis, ut *Bayfius* ex *Cicer.* docet. *Spieg.*

Lautiores servi, id est, elegantiores. Lautus propriè dicitur dives & nitidus, non in veste modo, sed in victu quoque delicato.

Lautius. In eo quod ab *Ulpian.* dictum est, quem re sua lautius usum, *l. sed etsi lege. §. si quis. re sua. ff. de pet. hered.* recte nobis interpretatus videtur illic *Accursius*. Lautius idem significare, quod splendidius, nec aberrasse aut eum, aut *Haloandrum*, seu quemlibet alium vulgatam hanc eius vocis lectionem tribus illis apud *Ulpian.* locis secutum *d. l. sed etsi. §. si quis & §. quod autem quis.* cum iis vocibus in eodem sensu passim reliqui auctores utantur. Lautius re sua uti, lautius impendere, laute erogare. Sic. Cic. *lib. 2. de legib.* Hanc, inquit, vides villam, ut nunc quidem est, lautius ædificatam patris studio. Et *lib. 2. off.* Liberalitatis duplicem esse rationem ait ; nam aut opera benigne fit indigentibus aut pecunia : faciliorem esse hanc posteriorem, locupleti præsertim : sed illam lautiorem ac splendidiorem, de viro forti claroque digniorem. Idem, in eam sententiam lauta patrimonia copiosa sive splendida se vocare interpretatus est *in orat. pro C. Rabir.* Posthu. *in oratione pro L. Flacco.* Brissonius. Et lautum quoque negotium dixit, pro digno, in quo quis industriam suam collocet ; *lib. 6. epistol. ad Atticum.* Et Terentianus ille Syrus Chremetem alloquens *Heautontimor. act. 4. scena 5.* Omnes, inquit, te in lauta, ae bene aucta parte putant. Est autem huic & voce & significatione affinis dictio Late : Similiter enim late & latius nonnunquam, re uti dicimur, pro eo quod est splendide, & splendidius, sive copiosius, aut laxius. Cum autem ea dictio frequentior sit, & vim omnem dictionis illius Lauti, minime referat, nulla ratione à recepto & vetustiorum Codicum testimonio, juxta *Haloandri* emendationem comprobata sectione discedunt, qui aliter legere malunt,

Lautumiæ (sic Pand. Flor. scriptum habent) Asconio *in 3. contra. Verr. Orat* interprete lapidibus cæsis exacta loca appellantur, in quæ noxii damnari solebant, *l. 9. ff. ex quibus caesis major. leg. 1. in fine ff. de alea lusu.* Vide paulo ante Latomiæ.

Laxamentum, sive laxitas, quies dicitur sive cessatio à labore. Neratius, *de vacat. & excusat. mun. l. tempus.* Cum laxamento quodam, inquit, itineris. *Nebriss.* Laxamentum etiam vocat Lex inducias duum mensium, qui dantur tutoribus ad pecuniam collocandam, *Auth. et ii, qui oblig. hab. perhib. res min. §. quoniam autem videmus.* Spieg.

Laxamentum legis Cicero *pro Cluentio* vocat, quod nostri dicunt largo modo, quod non interclusum est verborum angustiis & angulis litterarum, nec stricte ductum. Connanus *li. 1. c. 11. n. 3.*

Laxamentum temporis, spatium & temperamentum significat, *l. 7. §. assera, ff. de admin. & peric.*

Laxare & Adstringere. contraria.

Laxitas, est naturalis libertas animantium. *Instit. de rer. divis. §. plane.* Alberic.

Laxius tempus pro longius, apud Proculum *in l. cum stipulatus sim, de verb. obli.* Cum ipse arbitro meo aliem diem operi faciundo laxiorem dederim : i. e. cum diem protulerim. *Spieg.*

Lazicus. Justinianus in *Novel. Constit. 43.* suis titulis adjicit prænomen Lasici quie domuerat Lazos, gentem Scythicam, ut testatur Agathias *lib. 3.* & Procopius *lib. 1. & 2. de bello Persico.* Apud quos etiam scriptores legere est bella & victorias, ex quibus tot sibi titulos congessit Justin. & Balduin. *in proœm. Instit.*

L. E.

Lebda, urbis nomen, alias Lepris magna, *l. 8. §. 11. ff. de censib. l. 2. §. 1. C. de offic. præf. urb.* & utrobique, Gothofr.

Lectica,

Lectica, cathedra & ſedes, qua ferebantur divites, & potentes, in qua pulvinar & lectulus ſtratus erat. Græce ἑξάφορον, quod à ſex ſervis portaretur: Hodie nobis dicitur, *eine Senfft*, qua valetudinarii non quidem ab hominibus, ſed binis equis commodius vehuntur. Paul. *de ſervit. ruſt. præd. l. qui ſella*, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur. *Accurſ.* Sella, id eſt, equo: lectica, id eſt, curru interpretatur. Quod utrunque ut oſtendit *Nebriſſ.* falſum eſt. *Spieg.*

Lecticaria, Vide, *Mulierculariam.*

Lectica, conſularis *Corn. Tacito* Græcis δίφρον κατάστεγον, ſella opertum, ut erudite obſervat P. Faber *ad l. 2. ff. de orig. jur.* Pratejus.

Lecticarii ſervi, qui lecticam geſtabant & portabant, eam humeris ſubeuntes, *l. 8. §. ult. ff. de leg. lib. 1. l. 65. ff. de leg. lib. 2. l. 49. ff. de leg. lib. 3. l. 14. ff. de aur. & argent.* Lecticis enim delicatas matronas vehi, ſubcollantibus ſervis, conſueviſſe, indicat Tertull. *lib. ad uxor.* Et divites Rom. vehi ſolebant. Seneca *Epiſt. 29. lib. 4.* Non turba ſervorum lecticam tuam per itinera urbana ac peregrina portantium, & *lib. 19. Epiſt.* Cohors culta ſervorum, lectica formoſis impoſita calonibus. Quod ex *Tertulliano* quoque *in lib. ad uxor. patet.* Briſſon.

Lecticarii etiam, qui lecticas faciunt, *l. 1. ff. de leg. lib. 3.* Etiam lecticarii ſeu Decani olim eccleſiaſticum munus fuit, qui efferendis cadaveribus deſerviebant, *Novell. Conſtit.* 43. qui & κοπιᾶται vocantur τὰς τῶν νεκρῶν κλίνας ἄγοντες. Briſſon.

Lectisternium, ritus ſupplicandi diis Romæ frequentiſſimus, cum videlicet ſtratis in templo lectis numina ſibi propria rebus gerendis expoſcerent, vel averruncandæ peſtilentiæ opem quærerent. Lectiſternia, inquit Servius *in 12. Æneid.* dicuntur, ubi in templo homines ſedere conſueverunt. Legimus Lectiſternium in Capitolio ſic celebrari ſolitum. Stratis tribus lectis, convivium Deis apponebatur, Jovi, Junoni & Minervæ, Jovis ſimulachrum in lectulo reponebatur, Juno vero & Minerva in ſellis, ſic appoſitis epulis non Dei, ſed 7. ipſi epulones celebrabant. Vide de hiſce Cyrald. *hiſtoria Deorum Syntagm.* 17.

Lectissimi, pro egregiis & eximiis uſurpantur à *Cicer.* Quod nomen dicitur ſæpius, quam Electiſſimum. Vide *oratione, pro Cœlio, & pro M. Fonteio.* Spiegel.

Lectus Judex à *Cicer.* dici ſolet, qui Græcis ἐκκρίτος καὶ ἀπόλεκτος dicitur.

Lecto teneri pro morbo vexari.

Lectores officium, ut innuit Juſtin. *in l. 34. §. 3. C. de epiſc. aud.* in eccleſiis fuit, utpote ex Bibliis ſcripturas legere & hymnos & odas canere. Eo munere Julianus cognomento Apoſtata quondam functus eſt. Theod. *3. c. 2.* & lectoris quidem videtur generalis appellatio, propriè ſumpta, pronuntiatorem ſignificat: alias modulatorem, qui canor, Gothofr. *ad d. l. 34. §. 3. in fin.*

Lectores in Clericis numerantur *l. 6. C. de Epiſc. & Cler.* Et quidem inter ordines Eccleſiaſticos tertio gradu conſtituuntur, apud Iſid. *lib. 7. Orig. c. 12.*

Lectulus. *Cic.* invectiva quarta diſtinguere videtur lectulum, & cubile: ut lectulus ſit interior & charior quam cubile. Virgil. *Georgic. 1.* Cubilia talpæ, & corvi cubilia dicit, ut ne putes, monente *Franc. Sylvio* hominum tantum dici Cubilia. *Spieg.*

Lectum, neutro genere protulit Ulpian. *in §. fin. l. librorum, de leg. 3.* Ut: Lectum, inquit, legatum continet & fulcra. *Bartolo* autem Lectus, ſuper quo quieſcimus (quem cubicularem vocat *Cicero*, ad differentiam triclinaris lecti, ſuper quo ſedebant antiqui ad menſam) continetur appellatione alimentorum in *l. legatis, ff. de alim. & cib. leg.* Nec venit in hypotheca, bonorum generali *l. 1. C. quæ res pign. oblig. poſſunt.* Spiegelius.

Legalis ſcientia, eſt res ſanctiſſima. Vide Ulp. *l. 1. §. proinde extraor. cognit.*

Legandi verbum, licet olim latæ ſignificationis fuerit, tamen hodie ad ſolas donationes poſt mortem ab hærede præſtandas refertur. Vigl. *in tit. Inſt. de teſtam ord.* Vide infra, Verba quibus Subſtitutiones. *Spieg.*

Legare eſt teſtamento aliquid relinquere, *Briſſon.*

Legare, idem eſt quod decernere, & mandare: unde & delegare dicimus. In teſtamentis tamen, in quibus verba ſecundum teſtatorum conſuetudinem accipiuntur, verbum legandi obliquum eſt. Vide Alciat. *in l. verbis legis de verb. ſign.* Spieg.

Lagare à filio. Lege, A filio legare.

Legasset uti quis ſuæ rei, ita jus eſto: de hac *leg. 12. tab.* paulo poſt Legatum dicitur à lege.

Legata electione ſervi, ſemel duntaxat optare poſſumus, Paulus ait *l. 5. ff. de leg. 1,* Spieg.

Legatarii à parte. *Quære*, Suggeſtum eſt.

Legatarius, cui legatum datum eſt. *Briſſon.*

Legati, inquit Varro *lib. 4. de ling. Lat.* dicebantur, qui lecti publicè, quorum opera conſilioque uteretur peregrè magiſtratus, quiva nuncii Senatus aut populi eſſent, & *lib. 5.* Legati, quod ut publicè mittantur, leguntur. De his ſic Cic. *in Vatiniana*: Adeòne tibi ſordidum conſilium publicum viſum eſt, adeo afflictus Senatus, ut non nuncios pacis ac belli non curatores non interpretes, non bellici conſilii auctores, non miniſtros conſilii provincialis Senatus more majorum deligere poſſet? Quis legatos unquam audivit ſine Senatuſconſulto; *Pratejus.* Sic Legatio legatorum munus. Eaque aut publica erat, aut votiva, aut libera. Publica mandabatur publico nomine: votiva, & libera privatim impetrabatur, aut voti ſolvendi cauſa, aut alio privato nomine. Legationem veteres, ut rem Sacram habuerunt, cui demum Mercurium præfecerunt: ideòque Legatos violare, impium habebatur Verum legationes liberæ olim dicebantur, quæ ornamenti tantum cauſa ab Senatu impetrabantur; quemadmodum honorarii Magiſtratus à Principibus honeſtamenti cauſa conceduntur, titulòque tenus obeuntur & geruntur. Hæ autem ab iis Senatoribus impetrabantur, quib. negotia futura erant in provinciis, ut qui hæreditates perſequi, aut legata, aut qui nomina exigere volebant in provinciis, Legatorum perſonis acceptis commendabiliores controverſias haberent, atque favorabiliores. Legati autem in libris noſtris appellantur, qui à Municipio, Civitate, Republica, Patria ſua, vel Provincia cum mandatis ad Principem mittuntur, *l. 2. §. 1. l. 8. & l. 24. ff. de judic.* Et ita Legatum ad principem ſalutandum, omnibus annis à Byzantiis mitti ſolitum, oſtendit Plin. *Epiſt. 52. lib. 10.* Quinetiam ad eum, qui Myſiæ præerat, publicè ſa-

lutandum,

faluτendum, legatum ab iisdem missum, ibidem testatur. *Brisson.*

LEGATI Cæsaris Præsidum nomen sibi vandicant. *l. ff. de offi. Præsidis.* Ac planè qui Cæsarum Provincias cum Imperio obtinebant. Cæsaribus vel attributas Provincias regebant, Legati Cæsaris dicebantur, *l. 4. ff. de offic. adsess.* Brisson.

* LEGATIONIS Jus: Legatus *gesandter*, *Abgesandter*, est persona publica à Principe vel eo, penes quem mittendi Jus est, ad sui similem, ob publicum negotium, solenniter missa. Quem verò Subditi ad Principem mittunt, Deputatus, hujus autem missus ad Subditos Commissarius ex usu appellatur.

Jus Legationis Regale & majestaticum jus est, ac in Imperio nostro Principibus ac Statibus Imperii, vi Superioritatis, seu analogicæ Majestatis ab antiquo competit, quorum Legati dicuntur *der Stande botschafften und gesandten. Rec. Imp. de anno 1555. §. der auffdann §. so haben sich* Jus & passim. Habent autem Ordines Imperii hoc legationis Jus non tantum ad Principes Imperii, sed etiam exteros, & Imperatorem ipsum.

Præcipua Legatorum Privilegia sunt. 1. quod in causis & negotiis ante Legationem gestis jus revocandi domum habeant. 2. quòd Jurisdictio eis competat in Officiales & domesticos suos. 3. quòd Jure Gent. Sancti & inviolabiles sint, plenaque securitate cum comitatu, etiam apud hostes gaudeant, quam Sanctimoniam per delictum non amittunt: si atrox id fuerit. & ad publicum malum spectans, mittendus ad Dominum, qui misit, ut eū puniat aut dedat; quippe gravius nomen Legationis quam facinus Legati censeri debet.

(Vid. Gentil. Kirchner. Besoldus. Hottom. Le Vayer. *Tract. de Legatis* Grot. *de J. B. & P. L. 2. c. 18.* Knipsch. *de jur. civ. Imp. L. 2. c. 25.* D. Strauch. *exercit. ex tit. 7. th. 5. & seqq.* Staml. *de Reservat. §. 50. par. 2. Exerc. var. Jur. publ.* 14. Malch. Jungker. *de Legationibus Summorum Imperiorum.* Viquefort de l'Ambassadeur.

LEGATIO libera, ait Gothofr. *ad d. l. 14. de legat.* dicitur, quæ à Senatu vel Imperatore donabatur clarissimis viris titulo tenus ad res proprias ac privatas gerendas, veluti ad adeundas hæreditates, Cic. *3. de legib.* Libera dicitur, quod nullo sit finita tempore. Interdum etiam legatis libera mandata de summa rerum Senatus constituebat Liv. *lib. 7. de bello Maced.* Spieg.

LEGATIO, ipsum munus & officium, quo legati funguntur.

LEGATI sacrosancti. Erat enim veteribus jus Legatorum sanctum & inviolabile, cum hominum præsidio munitum, tum divino jure defensum, quod etiam in medio belli furore, & inter hostium tela incolume servabatur, testis Alexand. ab Alexandro *lib. 5. c. 3.* Verum ut Romani hac pia modestia sua flaruerunt: Sic alia exempla in contrariū sunt Nam & Athenienses interceperunt Legatos Lacedæmoniorum, euntes ad Regem Persicum, ut eum sibi adjungerent contra civitatem Atticam, ut refert Thucydid. *lib. 2.* Et Romani ceperunt Legatos Hannibalis, euntes ad Regem Macedonicum, ut narrat Liv. *lib. 3. Decad. 3.* Quæ exempla ostendunt, fuisse usitatum, Legatos hostium perferentes mandata nocitura patriæ intercipere.

LEGATIONES liberæ dicebantur, quas Senatores privati negotii causa à Senatu ad aliquod tempus impetrabant. *Cicero* eas annuas lege sua fecerat: sed postea (ut scribit *libr. ad Attic. 15.*) lege Julia quinquennium iis præfinitum fuit. Ulpian. *l. 14. ff. de legat.* Qui libera legatione abest, non videtur Reipublicæ causa abesse; hic enim non publicè causa, sed sui abest. Tribus autem ferè de causis postulari liberas legationes reperio. Voti solvendi, unde etiam Votivæ plerumque appellantur; periculi vitandi, & hæreditatis nominumve persequendorum. Voti solvendi exemplum Cic. *lib. 2. ad Attic.* c. suppeditat, ubi cum Clodiani periculi tempestatem vitare cuperet, votivæ legationis spacia ac nomine uti voluit. A Cæsare valde liberaliter invitor in legationem illam, sibi ut sim legatus: atque etiam libera legatio voti causa datur. Item *lib. 4.* Ego me à Pompejo legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quin, si vellem, voti causa legationem suscipere possem. Periculi vitandi exemplum Plutarchus *in Gracchis* prodit, ubi ait Senatum Scipioni Nasicæ liberam legationem in Asia decrevisse, cum ob mortem Tyberii Gracchi, cujus auctor Nasica fuerat, videret plebem malè in illum animatam, & publicum ei judicium molientem. *Cicero* etiam in 1. *Philippica* propter Antonium scribit se jue liberæ legationis habuisse. Et *lib. epist. fam. 14.* Meum fuit officium vel legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis resistere, vel cadere fortiter. Hæreditatum & syngrapharum idem meminit in Rullum, ubi sic loquitur Hæreditatum obeundarum causa, quibus vos legationes dedistis, qui & privati & privatum ad negotium exierunt, non maximis opibus, neque summa autoritate præditi, tamen auditis profectò, quam graves eorum adventus sociis vestris esse soleant. Idem in tertio de Legibus. Jam illud apertum profectò est: nihil esse turpius, quem quenquam legari, nisi Reipubl. causa. Omitto quemadmodum illi se gerant atque gesserint, qui legatione hæreditates aut syngraphas suas persequuntur. Memorabile est autem, quod ex ipsius ad Cornificium *Ep. st. 25. lib. 12.* observavimus: eos, qui cum libera legatione mittebantur, lictores à provincialibus Magistratibus & insignia cæterorum legatorum accepisse. *Hotomann.*

LEGATIS servis exceptis negociatoribus Labeo scripsit, eos legato exceptos videri, qui præpositi essent negocii exercendi causa: veluti qui ad emandum, locandum, conducendum præpositi essent: cubicularios autem, vel obsonatores, vel eos qui piscatoribus præpositi essent, non videri negociationis appellatione contineri, & puto, *Marcianus* ait, veram esse *Labeonis* sententiam. *Spieg.*

LEGATIVUM est Viaticum, quod Legati in eundum solent accipere, qui ad sacrarium Principis mittuntur, Arcad. *in l. munerum, 18. §. legati. 12. ff. de muner. & honor.* Legati quoque, inquit, qui ad sacrarium Principis mittuntur, quia viaticum, quod legativum dicitur, interdum solent accipere Ulp. *l. 1. ff. de legat.* His qui non gratuitam legationem susceperunt, legativum ex forma restituatur. De hoc ipso viatico Modestin. loquitur *in l. 36. ff. ad municip.*

LEGATOR est qui aliquid legat. Legatarius, cui ex testamento aliquid legatur. *Spieg.*

LEGATORUM genera tria in libris nostris reperiuntur. Legati enim plerunque dicuntur ii, qui à Senatu lecti in provinciam una cum Proconsule negotiorum publicorum ministri mittuntur, qui tamen jurisdictionem nisi à Proconsule mandatam non habent. Iis autem Proconsul criminum cognitionem, non tamen gladii potestatem mandare potest. Denique legati, qui mandatam jurisdictionem susceperunt, proprium nihil habent, sed ejus qui mandavit jurisdictione utuntur. *l. 4. & l. 6. ff. de offic. Proconsul. l. 1. ff. de offic. ejus cui,* Legati vero etiam alii dicuntur, qui à

qui a municipio vel provincia ad Principem cum mandatis publicè mittuntur. *l.* 2. *§.* 5. *l.* 8. *& l.* 24. *ff. de judic. l.* 8. *ex quib. causis major.* Postremo legati Cæsaris dicuntur ipsi præsides, vel correctores provinciæ qui à Cæsare cum imperio & potestate missi sunt, *l. penult. ff. de offic. præsid. l.* 4. *ff. de offic. assess. l.* 12. *ff. de accus.* Sicque Aquitaniæ legatum accipio. *l.* 15. *ff. de cust. reor.* & apud Plin. *lib.* 26. *c.* 5. Et legatum Numidiæ ac Ciliciæ, *l.* 7. *ff. de legat. præst. l.* 3. *ff. de testib. l.* 2. *in fin. ff. de jur. immun.* Et Galliæ Lyciæque legatum apud Plin. *lib.* 9. *c.* 5. *&* 12. *c.* 1. Et legatum Lygdonense *in l.* 15. *§. ult. ff. de excus. tut.* Pratejus.

LEGATUM dicitur à lege, ut Eutychus *lib.* 2. *de discern. conjung.* scribit. Porro & fideicommissum, & mortis causa donatio, legati appellatione continentur, *leg.* 87. *ff. de legat. lib.* 3. In generali quoque repetione legatorum etiam libertates datas contineri ex mente *leg.* 12. Tab. traditur, quæ his verbis, uti quisque legasset suæ rei, ita jus esto, latissimam tribuit potestatem & hæres instituendi, & legata & libertates dandi, tutelas quoque constituendi; *l.* 80. *& l.* 120. *ff. de verb sign. l.* 63. *ff. de leg. lib.* 3. Briss. Io qua *leg.* 12. *Tab.* vox ipsa Legasse accipiebatur non solum pro eo, quod specialiter in ultima voluntate donabatur, relinquebatur, disponebatur: verum etiam pro eo, quod est tutorem dare hæredem instituere, exhæredare præterire, substituere, *§.* 1. *Inst. de leg. Falc. tex. in d. l.* 110. Vigl. *de test. ord. in prin. n.* 33. Hinc Liv. *lib.* 2. de Proca Albanorum Rege disserens, Numitori, inquit, qui stirpis maximus erat, regnum vetustum Sylviæ gentis legat: vide omnino Gœdd. *in comment. ad d. l.* 120. *n.* 1. *& seqq. ff. de verb. sign.*

LEGATUM, ut vult Florentinus, *in l. legatum est lib. de legat.* 1. *ff.* est delibatio hæreditatis, que testator ex eo, quod universum foret, alicui quid collatum velit. Vel, ut vult Modest. *in l. legatum, de lega.* 2. *ff.* legatum est donatio testameoto relicta. Vel, ut latius explicat Imperator, in *§. legatum itaque, de legat. Inst.* legatum est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda. Et olim quidem erant legatorum genera quatuor, per vindicationem scilicet, per damnationem, per sinendi modum, & per præceptionem, *§. sed olim, eod. tit. Institut.* Paulus *l.* 3. *sent. tit.* 6. & Ulp. *in Epit. tit.* 23. Et certa quædam verba cuique generi legatorum significabantur, quæ doctissimè explicat Theophil. *in d. §. sed olim.* Cæterum, hodie omnibus legatis una etque eadem est natura, quibuscunque verbis relicte sint tbi.

LEGATUM est quod legis modo, id est, imperativè, testemento relinquitur. Nam ea quæ præcativo modo relinquuotur, fideicommissa vocantur. Ulpian. *tit.* 24. Hotomannus.

LEGATUM annuum, quod in singulos annos, hoc est, omni anno debetur, *l. legatam, §. anc. ff. de ann. leg.* Paulo teste, Sabinus ejusmodi legatum, plura legata esse ait & primi anni purum, sequentium conditionale. Videri enim hanc inesse conditionem, si vivat, & ideo mortuo eo, ad hæredem legatum non transire *l.* 4. *de ann. leg.* Spieg.

LEGATUM annuum relictum sine adjectione summa. Vide Ulp. de *ann. legat. l. si cui.*

LEGATUM ademptum est illud, quod Testator edimit legatario, voluntate mutata: Translatum est, quod testator legatario ademptum transfert in alium. *Brisson.*

LEGATUM caducum variè dicitur. Primo si defuncto sit relictum, quem tamen testator in vivis esse credebat: aut ei, qui prius quam testator decesserit. Secundo, quando res, quæ relicta est atque legata, non invenitur. Tertio, si graves inimicitiæ inter utrumque oboriantur. Quarto, si legatarius legatum respuat. Quinto, si conditio, sub qua sit relictum, desit. Vide *l. unic. Comm. de caduc. tollen.* & Ulpiani *Epit. tit. de caduc.* vide Caducum.

LEGATUM & donetio cause mortis quomodo different. Vide supre in verbo *Donatio*, &c.

LEGATUM factum Titio de possessionibus in gaudimentum, an comprehendat proprietatem, & an transeat ed ejus hæredes, Bald. *singul. in l. si habitatio.* §. 1. *ff. de usu & habit.* tenet quod sic & pro sing. commendat. Crem. *not.* 33. lego uxori, & Jason *in l. cum hi, §. si uni vers.* circa primum nunquid, *ff. de transact.* & latius *in l. alt. in* 2. *not.* ubi ponit de veritate. *Cotta.*

LEGATUM in aliena voluntate poni potest, in hæredis, non potest, Paul. *in l Senatus, de leg.* 1. Spieg.

LEGATUM inutile in sex casibus locum obtinet, Primo, cum deficit legatum ex persona legantia puta si est servus. Secundo propter rem quæ legatur, qualis est sacra, vel ædibue juncta. Tertio, ob personam cui legatur, præsertim si proprius est servus. Quarto quando uterque & qui legat, & cui legatur, inhabilis cognoscitur. Quinto, inutile est legatum in re propria ejus cui relinquitur, cum æstimatio rei potuisset legari. Sexto si cui legatur, qui ejus minus est capax. Cujusmodi est deportatus, pœnæ servus, & id genus homines quibus neque testamenti actio relicta est. *Spieg. Prat.*

LEGATUM operarum & ususfructus differunt. Nam illud facti est, & ad rem potius refertur, ut quamdiu ipsa durat, tamdiu debeatur. At ususfructus jus est personæ fructuarii tam conjunctum, ut cum eo extinguatur, & multis item aliis casibus intereat: ut capitis diminutione, & non utendo, Conna. *lib.* 4. *cap.* 5. *n.* 9. *&c.*

LEGATUM pium, quod religioni, bonis literis, & paupertati relinquitur.

LEGATORUM olim genera quatuor erant: per Damnationem, Vindicationem, Sinendi modo, & per Præceptionem. E certa quædam verba cuique generi adsignata erant, ut *Justinian.* ait. *§.* 1. *Instit. de legat.* Brisson.

LEGATORUM stipulatio. *l.* 69. *ff.* 5. *ff. de verbor. oblig.* appellatur, quæ legatorum in diem, vel sub conditione relictorum, vel etiam præsentium nomine interponitur, *Brisson.*

LEGATUM per damnationem, hujusmodi fiebat verbie: Hæres meus illi dato: aut, Illi ab hærede dari jubeo: aut, Hæres damnas esto dare. Hujusmodi eutem legatum veteres Jurisconsulti. indebitè solutum, repeti nolebant, quod *Justinian.* sustulit. Id dumtaxat legatum, non debitum solutum reperi vetans, quod religionis & pietatis intuitu sacrosanctis Ecclesiie, venerabilibùsve locis sit expensum: quod tamen summo jure magis quam jure constituisse videtur. *Spieg.*

LEGATUM per sinendi modum, sic legabatur: Hæres meus rem, illam Titio permitte sumere. In quo legato hæres rem tradere non tenetur, sed vendicanti legatario non permittitur prohibere. *Spieg.*

LEGATUM per vendirationem dicebatur, quod legatarius post mortem testatoris, non etiam spectato hærede, statim sibi aut præsumebat,

mebat, aut defunctus ad hæredem ejus transmittebat: & his fiebat verbis: Stichum servum tibi do, lego, vel illam rem tibi præsume, habe, vindica. Nec in eo traditio hæredis expectanda est, sed ipse legatarius possessionem accipit: quam in rem missionem (ut ait *Alciatus*) videtur *Justinian.* appellasse, *l. 1. in prin. C. commun. de legat.* Spieg.

Legatum perceptionis, non nisi uni ex hæredibus dari potest.ut aliquid ex hæreditate præcipuum habeat: quod si conjunctim multis, aut disjunctim singulis relinquatur, omnibus una tantum res quæ nominata est, sicut & in legato vendicationis, debetur, *leg. si pluribus, de legat.* 1. non uni res, & alii æstimatio. Lege *cap. 1. lib. 3. Parerg.* Alciat. Spieg. Prateius.

Legatum præsens, id est, purum, Conditionali opponitur, *l. 1. ff. de cond. & demonstr.* Spieg.

Legatum relictum in singulos annos, simile est usufructui cum morte finiatur, *Cajus* auctor est *ff. de ann. legat.* Spieg.

EXEMPLA ALIQUOT LEGATORUM juxta Alphabeti seriem collecta. Lector prudens rem ipsam expendat.

Ad quemcunque ex testamento meo, vel ab intastato, vel ita: Ad quemcunque quoquo jure bona mea pervenient. Hæc verba quid velint, Mætianus *de legatis 3. leg.* si ita fuerit, ostendit.

Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad vivet, usumfructum bonorum meorum, ita ut post obitum ejus ad liberos meos aut ad eum, qui ex his vivet, pertineat. Vide *l. generalis. ff. de usu & usufruct.* Spieg.

Agri plagam, quæ est in regione illa, Mævio, Publio, & Cajo transcribi volo, precio facto viri boni arbitratu & hæreditati illato, duplæ evictione expromissa à reliquis hæredibus, ita ut sub pœna centum promittant eam agri plagam, partemve ejus ad Sejam posterosve ejus non perventuram quaquam ratione. Vide Scævolam in *l. uxorem, de legatis 3.* Spieg.

Amplius, quam Titio legavi, hæres meus Sejo decem dato. African. in *leg. si servus legatus, §. si ita scriptum, de legat.* A

A quibus (scilicet libertis) præstari volo hæredi ex reditu ejus fundi decem per annos singulos usque ad annos triginta quinque à die mortis meæ, *Scævola* respondet in *l. codicillis, de ann. legat.*

A te autem, filii charissime, quæcunque legavi, præstari volo. Et si quid evenerit æris alieni, quod in tempus pro mutuo acceperam, & debuero, à te solvi volo: ut quod sorori tuæ reliqui, integrum ad eam perveniat. Ad hoc thematium respondet Scævola *in fin. §. leg. nomina. de legatis 3.* Spieg.

A te peto Sei, ut ab annis duodecim ætatis ad studia liberalia fratris tui inferas matri ejus tot annuos, usque ad annos quatuordecim, ea amplius tributa fratris tui pro censu ejus dependas, donec bona restituas. & ad te reditus prædiorum illorum perveniant, quoad perveniat frater tuus ad annos quatuordecim. *Scævola* explicat *ad fin. l. liberto suo, ff. de ann. leg.* Spieg.

A te peto, tuæque fidei committo, ut quidquid ex hæreditate mea ad te pervenerit, restituas filio tuo, retentis tibi hortis meis. Declaratur per Scævolam *de leg. 3. l. post emancipationem.* Spieg.

A te Petroni peto, uti ea duo millia solidorum reddas collegio cujusdam templi. Vide Scævolam in *l. pater filium, §. Tusculanas, de leg. 3.*

A te hæres peto, quicquid à te pervenit, ut tantum ei des. Idem exponit, *eod. tit. ad fin. l. Mævia. fundi.* Spieg.

A te peto marite, si quid liberorum habueris illis prædia relinquas, vel si non, habueris, tuis, sive meis propinquis, aut etiam nostris libertis. Hisce verbis non esse datam electionem, sed ordine scripturæ factam substitutionem, *Papinianus* respondit in fine leg. cum pater filios, *ff. de legat.* 2. Spieg.

A te Mævi ex reditu fundi, Speratiani præstari volo Arrio Pamphilo, & Arrio Sticho, die mortis meæ annuos sexcentos quotannis, quoad vivent. Adi Scævolam *de ann. legat. l. Titia hærede.* Spieg.

A te autem Mævia filia charissima peto, ut Stichum servum tuum manumittas, cum in ministerium tuum tota capita servorum ubi his codicillis legavero. Vide Modestin. *in l. Titia cum testamento, de leg.* 2. Spieg.

A te Seja peto, ut quicquid ad te ex hæreditate mea pervenerit: exceptis his, quæ tibi supra legavi, reliquum omne reddas & restituas Mæviæ infanti dulcissimæ. A qua Seja fius exigi veto, cum sciam, etiam potius rem aucturam, quam detrimento futuram. Vide Scævolam in *l. uxorem, §. fin. de legat.* 3. Spiegel.

A te autem Sei peto, ut cum ad annum vicesimum quintum perveneris, mutuam ei compares: si tamen te ante non reliquerit. *l. libertis ff. de alim. legat.*

A te peto Cai Sei, quidquid ex hæreditate mea redegeris, illis meis alumnis des, & cætera, quæ sequuntur verba. Papinianus exponit in *l. alio hærede ff. de aliment. legat.* Spieg.

A te peto uxor, uti ex usufructu, quem tibi præstari volo in annum vicesimum quintum, contenta sis annuis quadringentis. Quod amplius fuerit, rationibus hæredis, hæredumve meorum inferatur. Vide Scævolam in *l. generalis, ff. de Usu & usufruct.* Spieg.

A te uxor charissima peto, ne quid post mortem tuam, fratribus tuis relinquas. Habes filios sororum tuarum, quibus relinquas. Scis unum fratrem tuum, filium vestrum occidisse, dum ei rapinam fecit: sed & alius deteriora mihi fecit. Exponitur à Scævola *de legatis 2. in fine, l. pater. §. matre.* Spiegel.

A vobis quoque cæteri hæredes peto, ut uxori meæ præstetis, quoad vivet, annuos decem aureos: uxor supervixit marito quinquennio, & quatuor mensibus, &c. Modestinus respondit, integri sexti anni legatum deberi, *l. 5. de ann. legat.* Spiegelius.

A vobis peto, ut quicquid vobis legavi, eo contenti sitis viventes: ut post vos filiis meis restituatis. Scævola mentem aperit hujus fideicommissi *in ha. l. alt. §. pen. de leg.* 2.

Attiæ donec nubat, hæres meus quinquaginta dare damnas esto: neque adscriptum est. In annos singulos nihilominus id legatum in annos singulos deberi, *Jabolenus* auctor est. *Spieg.*

Avibus legatis, anseres, phasiani, & gallinæ, & aviaris debentur phasianarii autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expresserit. Ut Paulus *de leg.* 3. tradit. *Spiegel.*

Balneis legatæ domus esse portionem, si per domum intrinsecus adhibantur. Vide Paulum *in l. prædiis de legat.* 3. Spiegelius.

Cajus Sejus pronepos meus hæres mihi esto ex semisse bonorum meorum, excepta domo mea & paterna, in quibus habito, cum omnibus, quæ ibi sunt: Quæ omnia scias ad portionem hæreditatis, quam tibi dedi, non pertinere. Vide Paul. *de leg.* 2. *l.* Cajus. Sejus. *Spieg.*

Cajo Sejo illud & illud hæres meus dato:& te Sei, rogo, fideique tuæ mando, uti ea omnia,quæ scripta sunt, reddas sine ulla mora, & reddas ipse. Habes sententiam Marcelli in *l. Lucius Titius cum duos, de leg.* 1. Spieg.

Centum, quæ in arca habeo, aut, Quæ ille apud me deposuit, *Ulp.* ait, si nulla sint, nihil deberi constat, *l.* 1. *ff. de dot. releg.* Spiegel.

Civibus meis do lego chirographum Caji Seji.

Constitui, darique volo Callimacho mercedis loco decem millia denarium. Vide Scævolam *in* §. *penult. cum quis decedens. de leg.* 3. Spieg.

Corpus meum uxori meæ volo tradi sepeliendum in fundo illo & monumentum extrui usque ad quadringentos aureos. Scævola ad propositionem respondet in *l. Titius hæredis, de legat.* 3. Spieg.

Cui bis legavero semel deberi volo. Quomodo intelligendum sit. Hermogenianus docet. *l. si quis in principio, de leg.* 3.

Cum his quæ ibi erunt Pompon. hæc verba in legatorum exempla declarat. *l. si fundus, de leg.* 2. Spieg.

Cum is in tutelam suam pervenerit. Item in suam tutelam & in suam potestatem. Item, cum sui juris fuerit factus. Item, cum ad pubertatem pervenerit. Item & si cum suæ ætatis fuerit factus, vel legitimæ ætatis. Cum justæ ætatis factus, vel cum maturæ ætatis sit, vel cum adoleverit. Vide Ulp. in *l. cum filiofamil. de legat.* 3. Spieg.

Cum moriretur ipse servus. Vide Africanum *de leg.* 1. *l. si a pluribus hæredibus.*

Cum omnibus quæ domi sunt. Quo sensu hæc verba, veniant accipienda, declarant Jurisconf. *in l. Sejus, in princ. cum in bi not. C. de leg.* 2.

Cum pater moreretur. vide *Ulpianum* hæc exponentem verba in *l. fideicommissa §. si filio de leg.* 3.

Cum volet. *l. uxorem, §. Scævola, de leg.* 3.

Cum voluerit, ad tempus vitæ extenditur, teste Ulpiano *in l. fideicommissa, §. sic fideicommissum, de leg.* 3. Spieg.

Ut in Dactyliothecam meam, & si quos præterea annulos habeo. Vide Ulpianum in *l. librorum, §. fin. de leg.* 3. Spieg.

Item dare damnas esto. *Jul. de leg.* 3. hæc verba, quæ adjici solent in repetendis legatis exponit juxta Sabini mentem. *Spiegelius.*

Damnas esto hæres, Titium sinere in illa domo habitare quoad vivet, Marcello unum videtur esse legatum, *l. damnas, ff. de usufruct. per leg. dat.* Spieg.

Decem quæ in arca habeo, ita legavi, vel stipulanti promisi, secundum Africanum, & legatum & stipulatio valebit. Vide *§. qui quinque, l. si servus legatus, de leg.* 1.

Decem aut quindecim hæres dato, secundum *Pomponium* pro eo est, ac si decem sola legata sint, in *l. si ita relictum, §. fin. ff. de leg.*2. Spieg.

Domina sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit, veruntamen & Marco dari octingenta. *Scævola* respondet *in l. Titia hærede, ff. de ann. leg.* Spiegelius.

Domo instructa, supellilem legatam, non etiam vina accipimus: quia domus vinis instructa, intelligi non potest, auctor Pomponius, *l. si ita testamento. ff. de fund. instruct.* Spiegel.

Domum meam cum horto applicito libertis meis concedi volo, & alio cap. Fortunio liberto meo ex domo mea, quam libertis meis dedi, diætam, in qua habitabam, item cellarium junctum eidem diætæ ab hærede meo concedi volo, *l. uxorem, de leg.* 3.

Domum, quæque mea ibi erunt, cum moriar. Proculus exponit, in *l. si ita, de leg.* 3. Spiegel.

Et domus eam partem, in qua morari consuevimus. Scævola declarat *de legat.* 3. *l. uxori sua, in princ.* Spieg.

Dulcissimis fratribus meis, avunculis autem tuis, quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel ubicunque de maternis bonis, concedi volo, ne quam cum his controversiam habeas. Sensum indicat horum verborum Jurisconf. in *l. cum pater filius, §. dulcissimis, de leg.* 2. Spieg.

Eisque mancipiis. quæ supra legavi, cibarii nomine ab hæredibus meis præstari volo, quæ me vivo accipiebant. Explicat hoc thema Scævola *in l. à filio, §. testator, ff. de alim. leg.* Spieg.

Equis legatis, & equæ continentur Martianus *de leg itis* 3.

Ex illo dolio amphoras decem, etsi non decem, sed pauciores inveniri possunt: non extinguitur leguum, sed hoc tantummodo accipit, quod invenitur, ait Paul. in *l. si quis servum ae leg.* 3. Spieg.

Et peracto quinquennio, cum ejus ususfructus esse desierit, tunc eum fundum illi & illi libertis dari volo, *l. uxori usumfructum. ff. de usu & usufructu.* Spieg.

Felici, quem liberum esse jussi, usumfructum fundi Vestigiani lego, cujus proprietatem puto te Felicem consecuturum, si non contenderis cum hærede meo, sed potius concordaveris. Sed & tu hæres omnia fac, ut amici sitis. Hoc enim vobis exp diet. Vide *l. generali ff. de usu & usufruct.* Spiegel.

Fidei hæredum meorum committo, uti finant eum habere domus meas, in quibus habito, nullo omnino excepto, cum omni instrumento, & repositis omnibus. *Paulo* his verbis non videtur testatorem de pecunia numerata, aut instrumentis debitorum sensisse, *l. si mihi Mavia, ff de leg.* 3. Spieg.

Fidei hæredum meorum committo, ne fundum Tusculanum alienent, & ne de familia nomine mei exeat. Vide Papinianum *in l. cum pater filio, de legat.* 2. ibid. & quæ sequuntur verba per eundem exponuntur, nempe Fidei tuæ committo uxor, ut des, restituas filiæ meæ, cum morieris, quicquid ad te quoquo nomine de bonis meis pervenerit. *Spiegelius.*

Fidei tuæ committo filia, ut cui in familia nubes. & quotiescunque nubes, patiaris de dote tua, qua dabis, partem dimidiam stipulari fratrem tuum; & Sejam matrem tuam, pro partibus dimidiis dari sibi, si in matrimonio ejus, cui nubes, sive divortio facto, priusque dos tua reddatur, eove nomine satisfactum erit, morieris nullo filio filiave ex eo relicto. Vide Scævolam *in l. uxorem. §. testamento* 2. *de legat.* 3. Spiegelius.

Fidei tuæ committo Sempronia soror, uti legata, quæ alumnis meis reliqui, ex medio recipias, & apud te habeas, quoad eos commendatos habes, *l. codicillis, ff. de ann. leg.* Spieg. Fidei autem

autem vestræ Verè Sapidè committo, ne eum fundum vendatis, eumque, qui ea vobis ultimus decesserit, cum morietur, relinquat Symphono liberto meo & successori & Beryllo & Sapido, quos infra manumisi, quive ex tunc supervivent. Explicantur hæc à Paulo *de legat. 2. in l. Titia Sejo, §. Seja.* Spiegel.

Filii contentus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filiæ pro vestris quadrantibus centenis aureis. Quid hæc sibi velint, declarat *Papinianus* paulo supra finem benè longæ *l. cum pater filios, ff. de leg. 2.* Spieg.

Filii filiæque meæ ibi sunto, ubi eos mater suas esse volet: eisque hæres meus in annos singulos, inque pueros puellasque singulas, damnas esto dare cibarii nomine aureos decem. Vide Pomponium *in l. Quintus Mutius, ff. de Annui leg.* Spieg.

Filiis maribus domum meam instructam, do, lego, darique jubeo. Vide § *sed & ipse Papin. l. quæsitum ff. d. fun. instruct.*

Filia mea Crispina, quam cupiebam collocare nuptum, cuicunque amici cognatique mei adprobassent, ut rectè collocetur, providebit Iollian cum is mentem meam cognitam habeat de æqualibus portionibus in dotem dandis, quibus & sororem ejus collocavit. Speciem horum verborum, quæ Græcè referuntur *in l. Tutor compus ff. de ann. releg.* Scævola explanat. ibidem Latinè versæ, ut extata sunt per *Haloandr.* Spiegel.

Filia mea præcipiat, sibique habeat volo rem matris suæ *Papinianus* explicat in *l. cum pater filio. §. filia. de leg. 2.*

Filiæ, Pomponius *d. Legat. 2. l. si ita scriptum sit,* filiabus meis centum aureos do. An, inquit, & masculini generis & fœminini liberis legatum videtur? nam si ita scriptum esset. Filiis meis hosce tutores do: responsum esset, etiam filiabus tutores datos esse: quod non est ex contrario accipiendum, ut filiarum nomine etiam masculi contineantur. Exemplo enim pessimum est, fœminino vocabulo etiam masculos contineri.

Fornacator: Paul. *de fun. instruct.* Instrumento, inquit balneario legato, etiam balneatorem contineri, *Neratius* respondit: continetur autem & fornacator. Est autem idem qui fornacatius. *Spieg.*

Fundum in Appia cum villico suo & contubernali ejus & filiis dari volo. *l. uxorem, §. concubina, de leg. 3.*

Fundum meum illi do. *Jubelenus.* qui fundum ait, mandato meo in societatem mihi & sibi emerat: deinde cum finibus diviserat, & prius quam mihi traderet, ita eum tibi legaverat. Fundum meum illi do negavi amplius parte illi deberi. Rationem apud eum leges, *l. qui concubinam, de leg. 3.* Spieg.

Fundum Cornelianum de nomine meo exire veto, *l. pater filium, §. duobus de leg. 3.*

Fundum Trebatianum, qui est in regione Arelatia: fundum Satrianum, qui est in regione Nyphana, cum taberna dari volo. Scævola in *l. patronus, § liberris, de legat. 3.* Spieg.

Fundi Trebatiani reditus uxori meæ quoad vivet, dari volo. Vide Scævolam, *ff. de usu & usufruct.*

Is enim fundus propter illam ad me pervenit. Vide Ulpianum in *l. 1. §. si quis uxore, ff. de dot. releg.* Spieg.

Hæres cum morietur, Lucio Titio dato decem. *Paulus* explicat *l. si pecunia de leg. 2.* Spieg.

Hæres meus aureos centum Licinio damnas esto, neque adscripsisset Dare: deberi ei legatum constat. *Alfenus.*

Hæres dare damnas esto, si in Capitolium non ascenderit: inde legatum est quamvis in potestate ejus sit, ascendere vel non ascendere, ut *Paul.* dicit in *l. 3. de leg. 3.* Spiegel.

Hæres meus damnas esto Lucio Titio, Stichum servum meum reddere. vel ita, Illum servum meum illi reddito. Cascellius *Javoleno* teste, ait deberi. neque id *Labeo* improbat: quia qui reddere jubetur, simul & dare jubetur, *l. hæres meus, in princ. de leg. 3.* Spieg.

Hæres meus damnas esto dare aureos quinque: non quilibet hæres, sed omnes videbuntur damnari, ut uni quinque dent, auctor est Pompon. in *l. si pluribus hæredibus. ff. de leg. 2.* Spiegel.

Hæres meus dato. Paulus *de legat. 3. l. si plures* ait, gradus sint hæredum, ad omnes gradus hic sermo pertinet, sicut hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Quære *Præstato.* Spieg.

Hæres meus illi fundum dato, Sejo hoc amplius decem: non erit dubitandum, quin Sejus & fundi partem, & decem ex testamento percipere debeat, teste Mæciano, *l. si sic loquutus, de leg. 3.* Spieg.

Hæres meus Titio decem trima die dato. *Ulpi* exponit, *l. 3. de ann. legat.*

Hæres meus Titio dato, quod mihi ex testamento Sempronii debetur. Vide Papin. in *l. cum plius §. hæres meus, de leg. 2.* Ubi notandum egregiè dictum *Papiniani*, nempe nec in totum falsum videri quod veritatis primordio adjuvatur. *Spiegel.*

Hoc amplius filio meo. Vide Papinianum *de leg. 1. l. quid ergo,* & Africanum, *l. si servus legatus. §. sed si eo.*

Hoc amplius Publia Clementiana percipiet sibi usumfructum quartæ partis hæreditatis meæ, ex qua Julium Justum, filium meum hæredem institui: petoque à te Publia Clementiana, uti fratrem tuum Julium Justum alas, tuearis, dependas pro eo (pro quo tibi usumfructum ejus portionis reliqui) donec mentis compos fiat & convalescat.

Hoc amplius, si navis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato. Vide Pomp. *d. leg. 3. l. si tibi purè.* Et ibidem Luc. Titius plebi quina dedit, hoc amplius Sejus, & inf. Titius, accepit quinque. Sejus hoc amplius fundum. *Spieg.*

Hortus quando domus legato continebitur, docet Paul. *in l. matris ad fi.. ff. de leg. 3.*

Ille, aut ille hæres. Sejo centum dato; potest Sejus, *Primo* tradente, ab utro velit, petere. Cum in verbis nulla est ambiguitas. non debet admitti voluntatis quæstio *l. ille, ff. de leg 3.* Spiegelius.

Illi, aut illi, uter eorum Capitolium prior ascenderit utile legatum adserit. Africanus in *l. si servus legatus vivo testatore, ff. de leg. 1.* Spiegel.

Illi cum illo habitationem lego, perinde est, ac si ita, Illi & illi legasset: auctor *Julianus.*

Cum ita legatur, illi hoc amplius fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt: mancipia quoque contineri, *Modestin.* respondit, *l. omnia, de leg. 2.* Spieg.

Illi, quantum plurimum per legem accipere potest, dari volo: utique tunc cum quandoque capere poterit, videtur ei relictum: sed & si dixerit, Quam maximam partem dare

possum, damnas esto dare ei hæres meus, idem erit dicendum, teste Ulp. *de leg. 2. l. si ita quis* Spieg.

Illi si demeruerit, omnimodo *Ulp.* ait fideicommissum debebitur: si modo meritum, quasi apud virum bonum, collocare fideicommissarius potuit, & si ita sit: Si te non offenderit, æque debebitur, nec poterit hæres causari, non esse eum meritum, si alius vir bonus, & non infestus, meritum potuit admittere. *Spieg.*

Illum tibi commendo. Teste Ulp. in *l. fideicommiss. de leg.* 3. Divus Pius rescripsit, fideicommissum non deberi. Aliud est enim personam commendare, aliud voluntatem suam fideicommittentis hæredibus insinuare. *Spieg.*

Illud, aut illud utrum elegerit legatarius, nullo, à legatario electo, legatum ad hæredem transmittitur: auctor Paul. *in l. illud ff. de opt. leg.* Spieg.

Infans dulcissima. Scævol. *de leg.* 3. reliquum omne, inquit, reddas & restituas Mæviæ infanti dulcissimæ. *Spieg.*

In primis sciant hæredes mei illam pecuniam esse penes uxorem meam, sed nec aliud quicquam, ideoque eam hoc nomine inquietari nolo. Hæc verba quem sensum habeant, *Modestinus* indicat. *de leg. 2. l. Titia, §. cum Sejus.* Spieg.

Lances numero duas leves, quas de sigillaribus emi, dari volo. Ad inde natum thema *Scævola* respondet *in l. penult. de leg.* 3. Accurs. Jurisconsul. responsum non intellexit, ut nec vir quidam doctus, multique nominis inter causidicos, de quo lautus Alex. *lib. 3. c. 4.* Spieg.

Lecticarias octo, aut pro his in homines singulos certam pecuniam, utrum legatarius volet. Vide Pomponium in *l. si ex toto, §. si ita legatum sit, de leg.* 1. Spieg.

Libertis dari volo, quæ viva præstabam. Vide Papinianum *in fin. l. Seje amice ff. de ann. leg.* Spieg.

Libertus medicus, medicamentorum sumptum quando non rectè petit, *Papin.* indicat in præallegata *lig. Sejo.* Spieg.

Libertis meis omnibus alimentorum nomine singulis annuos denarios duodecim ab hærede dari volo, si ab uxore mea non recesserint. Hanc speciem *Scævola* expedit *in l. Mævia, de ann. leg.* Spieg.

Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quæ vivus præstabam, dari volo, *l. Sempronio, ff. de usu & usufruct.*

Libertis libertabusque meis, & quos in codicillis manumissi, fundum ubi me humari volui, dari volo, ut qui ab his decesserit, portio ejus reliquis adcrescat, ita ut ad novissimum pertineat, post cujus novissimum decessum ad Rempublicam Arelatensium pertinere volo. Hoc amplius libertis libertabusque meis habitationes in domo, quamdiu vivent. Sed Pactiæ, & Trophimæ diætas omnes, quibus uti consuevit. Quam domum post mortem eorum ad eandem Rempublicam pertinere volo. *Scævola* explanat in *l. codicillis, ff. de usu & usufruct.* Spiegel.

Lucio Titio prædia mea illa cum Prætorio, sicut à me in diem mortis possessa sunt, do. *Paulus* protulit, instrumentum rusticum, & omnia quæ ibi fuerunt, quo domus fuisset instructior, deberi convenit: colonorum reliqua non debentur, *l. prædiis, de leg.* 3. Lege Reliqua actorum & colonorum. *Spieg.*

Lucio Sempronio lego omnem hæreditatem Publii Mævii. *Papinianus* elucidat, *in l. cum filius de leg.* 2.

Lucio Titio, si is hæredi meo tabellas, quibus ei pecuniam expromiseram, dederit, centum dato. Hoc legatum explicat Jurisconsultus in *l. ab omnibus §. primo de leg.* 1. Spieg.

Lucio Titio fundum Sejanum, vel usumfructum fundi Sejani lego, *Marcello* respondente *de legatis* 2. potest legatarius vel fundum vindicare vel fructum: quod facere non potest is, cui tantum fundus legatus est. *Spieg.*

Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari volo supra dotem, quam ei dedi, tot aureos. Vide Paul. in *l. Seja cum nuberet, ff. de dot. relig.*

Lucio & Titio eorumve cui fundum do, lego, *Juliano* teste, utiliter legatur his verbis, Et si uterque vixerit, utrique: si alter, alteri totum debebitur, *l. si quis testamento. §. his verbis, de leg.* 1. Spieg.

Lucio Titio tot, & hoc amplius, uxori & liberis ejus tot. African. dubitandum non esse ait, quin legatum maneat, quem vide *de leg.* 1. *§. si ita scriptum.*

Lucio Titio tritici modios centum, qui singuli pondo centum pendant, hæres dato. Vide Jabolen. in *l. quidem, ff. de tritic. legat.* Spieg.

Lucio Titio auri pondo tria, quæ viva præstabam. Scævola enarrat thema 3. *fin. l. Titia hærede, ff. de ann. legat.* Spieg.

Lucius Titius hæres meus quinque aureos Thitaso dare damnas esto: deinde alio loco ita legatum fuerit, Publius Mævius hæres meus Thitaso quinque aureos dare damnas esto, *Pompon.* interpretatur, *de leg.* 2. Spieg.

Lucius Titius & Cajus Sejus Publico Mævio decem dare damnas sunto. *Paulus* ostendit ex *Sabini* mente, *l. civitatibus de legat.* 1.

Lucio Titio bono viro, cujus obsequio gratias ago, dari volo annuos (quamdiu vivet) aureos decem, si rebus nepotis mei intervenerit, omnemque administrationem rerum nepotis mei ad solicitudinem suam revocaverit. *Scævola* casum elegantem extricat eleganter in *l. Mævia. ff. de ann. legat.* Spieg.

Lucius Titius Sejæ heredi suæ, quam pro parte dimidia institui, salutem. Mævium libertum meum, quem in testamento pro parte dimidia hæredem institui, eam partem hæreditatis veto accipere: cujus in locum partemve ejus Publium Sempronium dominum meum hæredem esse volo. Vide Scævolam in *l. cum quis decedens, §. Sejam & Mævium, de legatis.* 3. Spieg.

Lucius Titius hæres meus, aut Mævius hæres meus, decem Sejo dato. Legatum hoc interpretatur Pompon. in *l. si ex toto, de legat.* 1. Spieg.

Lucius Titius hoc meum testamentum scripsi sine ullo Jurisperito, rationem animi mei potius secutus, quam miseram & nimiam diligentiam. Et si minus aliquid legitimè minusve perite fecero, pro jure legitimo haberi debet hominis sani voluntas, *l. pen. §. fin. de leg.* 1.

Mando filiæ meæ, pro salute ipsius sollicitus, ut quoad liberos tollat, testamentum non faciat. Ita enim poterit sine periculo vivere. Sensum pete à Papiniano, *de leg. 2. l. cum pater filios, §. mando.* Spiegel.

Medico Sempronio quæ viva præstabam, dari volo, juxta Papinianum *in l. Sejo amico. ff. de ann. leg.* ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt. *Spiegel.*

Mævi

Mævi fili, quod jam tibi maximam partem facultatum dederim, contentus esse debes fundo Semproniano cum suis inhabitantibus, id est, familia, & quæ ibi erunt, & insuper Argentum omne & supellectilem (quoecunque habeo) tibi do, & quidquid in prædio Semproniano habeo. Vide Paulum in *l. quæsitum est, de leg.* 3. Spiegel.

Mævi & Semproni dulcissimi filii præcipito omne, quid ex hæreditate bonisve Titii domini mei patris vestri ad me pervenit mortis ejus tempore: ita tamen, ut omne onus ejusdem hæreditatis, tam in præteritum, quam in futurum, nec non etiam si quid post mortem Titii domini mei solvi, agnoscatis. Extant hæc verba apud *Scævol*, quorum & sensum ille aperit *in l. pen. de leg.* 2. Spieg.

Mævio infanti alumno meo, quadringenta dari volo, quæ ad te Seja suscipias, & usuras ejus quincunces in annum usque vicesimum ætatis præstes, eumque suscipias, & tuearis. Vide Scævolam *in l. à filio. ff. de alim. leg.* Spieg.

Mævio liberto meo nihil de me merito dari volo lagenas vini vetusti centum quinquaginta, *l. cum quis decedens, §. Sejam & Mævium, de leg.* 3. Spieg.

Mulos duos, qui mei erunt, cum moriar, Seio hæres dato, *Julianus* interpretatur, *de leg.* 3. Spieg.

Nigidium, Titium, Dionem, libertos meos senes, & infirmos peto, in locis, in quibus nunc agunt, senescere patiamini. Vide Scævolam *in l. Sempronio, ff. de usu & usufructu.* Spiegel.

Nisi hæres meus voluerit, illi decem dare volo, quasi conditionale fideicommissum est *Ulpiano*: quem vide *in l. fideicommissum, de leg.* 3. Spiegel.

Non volo autem, ut à meis hæredibus ædes meæ veneant, illarumve nomine pecunia mutua accipiatur: sed ut apud eos (sive filii, sive nepotes sint) in omne ævum inviolabiliter permaneant. Si quis vero eorum partem suam vel vendere, vel in causam mutui obligare voluerit, saltem cohæredi suo ejus vendendi vel obligandi potestatem habeto. Quod si adversus ea quis fecerit, quicquid ejus rei gestum esse dicatur id infirmum atque irritum esto. Hæc Græce extant *in §. institutio filio. l. Lucius Titius, de leg.* 2. Haloander noster ea vertit proximè Jurisconsultorum phrasin attingens, ab *Alciato* neglectam *Scævola* vero interpretatus est ibidem. *Spiegel.*

Nullo modo prædium suburbanum aut domum hæres alienet. Hæredis hæres alienavit. Quid juris Scævola respondet in *l. Lucius Titius, de leg.* 2. *ff.* Spiegel.

Omnibus libertis libertabusque meis cibaria, & vestiaria, quæ viva præstabam, dari præstarique volo. Adi Scævolam *in l. à filio. §. fin. de alim. leg.* Spieg.

Omnibus libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro, non ignorantes, quos ex his charos habuerim. Cætera quæ huc faciunt, explicat Modestinus, *l. verba testamenti, ff. de alim. leg.* Spieg.

Omnibus autem libertis meis, & quos vivus, & quos his codicillis manumisi vel postea manumisero: contubernales suos, item filios, filias lego, nisi si quos quasve ad uxorem meam testamento pertinere volui, vel ei nominatim legavi, legavero, *l. uxorem, de leg.* 3.

Omnibus quos, quasve manumiserim, sive his tabulis, sive quibuscunque aliis, filios, filiasve suas omnes concedi volo. *Scævola* exponit *in fin. l. cum quis decedens, de legat.* 3. Spieg.

Ovium grege legato, & arietes & agnos deberi nemo dubitat. *Modestinus* ait, *in fin. l. servis legatis, de legat.* 3. Spiegelius.

Pamphilo liberto hoc amplius, quam codicillis reliqui, dari volo centum: & scio omnia, quæ tibi Pamphile relinquo ad filios meos perventura, cum affectionem tuam circa eos bene perspectam habeam. Quid his verbis veniat accipiendum, *Scævola* aperit, *de legat.* 3, *in princ. l. Pamphilo.* Spieg.

Patrimonii mei reditum omnibus annis uxori meæ dari volo. *Aristo.* respondit, ad hæredem uxoris non transire: quia aut usufructui simile esset, aut huic legato in annos singulos. Vide Ulpianum *de usu & usufruct.* Spieg.

Pecuniam, quam Titio liberto meo & alumno legavi, esse volo penes Publium Mævium usque ad vicesimum quintum annum ætatis ejus, proque ea computari cum eo usuras quadrantes. Quantum autem ei statuendum sit in sumptum, tu Publi Mævi (cum patris affectum ei præstare debeas) æstimabis. Leg. Scævol, *de ann. leg. liberto suo, §. Largius Euripian.* Spiegel.

Pertinent hi codicilli ad uxorem & filium. Primum rogo, sic inter vos agatis, ut me vivo egistis. Itemque rogo: Quicquid aut ego reliquero, aut vos ipsi habetis, commune vobis sit *Scævola* explicat *l. fin. §. Lucius, de leg.* Spieg.

Peto à te domina uxor, ne ex fundo Titiano partem tibi vendices, cum scias me universam ejus fundi emptionem fecisse, sed beneficio affectionis & pietatis, quam tibi debui, eandem emptionem (cum nummis meis comparassem) tecum communicasse Vide *l. uxorem, de leg.* 3. *in princ.* Spieg.

Peto à te filia, ut acceptis ex hæreditate mea in portionem tuam centum aureis & prædio Tusculano, partem hæreditatis restituas matri tuæ Hæc verba Papinianus interpretatur mox à princ. *l. cum pater filios de leg.* 2. Spieg.

Peto à te filia mea, ut dotalem cautionem post mortem meam mutes, & ita renoves, ut fratres tui dotem stipulentur hoc casu, ut si sine liberis uno pluribusve in matrimonio morieris, dos ad eos perveniat. Ibid. §. *fideicommissis.*

Peto à te Titi, fideique tuæ committo, uti curam condendi corporis mei suscipias, & pro hoc decem aureos è medio præcipito, *Scævola* exponit *l. pen. de leg.* 2.

Peto, cum morieris (licet alios quoque filios susceperis) Sempronio nepoti meo plus tribuas in honorem nominis mei. *Papinianus* enarrat in *l. cum filius; §. pater, de legat.* 2. Spieg.

Peto ut fundum meum Campanum Genesiæ alumnæ meæ adscribatis ducentis aureis, ut est, *l. quæsitum, de leg.* 3.

Peto fundum meum ita, uti est, alumnæ meæ dari. *Scævola* interpretatur, *l. qui habebat, de leg.* 3. Spieg.

Peto Luci Titi, ut contentus sis centum aureis; item peto pro parte tua contentus sis Luci Titi centum aureis. *Papinianus* hæc verba explicat *in princ. leg. peto Luci Titi, de lega.* 3. & paulo post illud: Peto pro hæreditate, quam tibi reliqui quæ ad fratrem meum jure legitimo rediret, contentus sis centum aureis. Spiegelius.

Peto uti velis cohæredem tibi recipere in fundo Juliano meo quem amplius te recipere jussi,

jussi, Clodium verum nepotem meum, cognatum tuum. *Bart.* Ex his apud *Scævolam* verbis *in fin. l. Lucius Titius* colligit, verba Institutionis ad alium, quam institutum directa habere vim fideicommissi, & §. *fin. l. pater filium, de leg.* 3.

Quinta pecunia dotis nominè, & reliqua: pro eâ quinquaginta hæres dato, *l. cum scriptum esset, ff. de dot. releg.*

Prædia quæ ad eos ex bonis meis perventura sunt, nulla ex causa abalienent, sed conservent successioni suæ, deque ea re invicem sibi caveant, *l. pater filium, §. pen. de leg.* 3. Spieg.

Prædiolum meum dari volo libertis libertabusque meis, & quos hoc testamento manumisi; & Sejæ alumnæ meæ, ita ne de nomine familiæ meæ exeat, donec ad unum proprietas perveniat. Leg. Scævolam, *de leg.* 2. *l. pen. §. Lucius Titius*, 1. Spiegel.

Præsentibus & consentientibus fratre & matre puellam nubere, apud Scævolam in thematis, *l. uxorem, §. testamento*, 2. *de leg.* 3. Spieg.

Præstari volo Philoni, usque dum vivit, quinquagesimam omnis reditus, quæ ex prædiis à colonis vel emptoribus fructus ex consuetudine domus meæ præstatur, *Scævola* declarat in *l. libertis suo, de ann. leg.* Spieg.

Proprietatem autem eorum, quæ supra scripta sunt, reverti volo ad filias meas, quæve ex his tunc vivent. Vide Scæv. *in l. filios hæredes, ff. de Usu & usufruct.*

Propter res universas, quæ mihi cum fratre meo, patruo vestro, communes sunt, quas æstimationis constiterit esse universas, duo millium aureorum fidei vestræ committo, uti pro portione vestra mille aureos à Lucretio patruo vestro accipiatis. *Scævola* sensum indicat *l. fin.* §. 1. *de leg.* 2. Spieg.

Publio Mævio dominulo meo ab hæredibus meis dari volo, pueros quinque ex meis, duntaxat intra annos septem. *Scævola* elucidat in *l. uxorem. §. testamento*, 1. *de legat.* 3. Spieg.

Publio Mævio omnes juvenes, quos in ministerio habeo, dari volo. Vide *l. non aliter, ff. de leg.* 3.

Quæ uxori meæ jure donavero, ea ei lego; vel ita: Quæ uxoris manumissionis causa donavero, Africanus inutile legatum pronunciat, *l. si quis de quibus de legat.* 1. Spieg.

Quanta pecunia ex hæreditate Titii ad me pervenit, tanquam heres meus Sejo dato. Hæc verba interpretatur Jabolen. *in l. qui concubinam, §. cum ita, de leg.* 3. Spieg.

Quantam pecuniam hæres meus à Titio exegerit, tantum Mævio dato. *Paul.* exponit *de legat.* 2. Quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino, damnas esto, *l.* 2. *ff. ad leg. Aquil.* Spiegel.

Quantum hæres meus habebit, tantum Tithaso dari volo: pro eo est, quasi ita sit scriptum, Quantum omnes hæredes habebunt. Quod si ita fuerit, Quantum unus hæres habebit tantum Tithaso hæredes meos dare volo: minor pars accipienda erit, quæ venit in legato. *Pomponius* auctor *de legat.* 2. Spiegelius.

Quæ à filio meo legavi, quæque eum dare jussi, si mihi hæres esset: id hæres meus iisdem diebus dato. Sed si ita repetita fuerint, Legata quæ filio meo legavi, hæres meus dato; purè repetita videbuntur legata, duntaxat monstratione eorum facta, *l. si quis filio, de legat.* 1. Spieg.

Quæ Lucius Titius mihi debet, ea hæres meus Cornelio dare damnas esto. *Ulp.* ait nihil amplius ex hoc legato, quam actiones suas hæredes præstare debere.

Quæ legata peto decuriones, & rogo, ne in aliam speciem aut alios usus convertere velitis. Vide Scæv. *in l. quidam prædia, ff. de Usu & usufruct.* Spiegel.

Quæ pecunia propter uxorem meam ad me pervenit, quinquaginta, tantundem pro ea dote hæres meus dato. *Julian.* explanat. *in l. cum scriptum esset, in princ. ff. de dot. releg.* Spiegel.

Quas pecunias legavi, quibus dies appositus non est, eas hæres meus, annua, bima, trima die dato. Talis scriptura, teste *Ulpiano*, ad corpora legata non pertinet; sed ad ea, quæ pondere, numero, mensura continentur: ad ea tantum legata pertinent, quibus dies non est appositus, *de legat.* 1. Spieg.

Quæque ejus causa parata sunt. *Paulo* teste, hæc adjectio legatum alias plenius efficit, alias exiguius. Id enim significat, & si quid præter ea, quæ dicta sunt, ejus causa paratum est minuitur; detracta conjunctione Que: quia ex omnibus supra comprehensis ea sola definiuntur, quæ ejus causa parata sunt. *l. ea tamen, de leg.* 3. Spieg.

Quæcunque in legatis reliqui, vel dari præcepi, ab Atticiano filio meo & hærede dari præstarique jubeo. Deinde subjecit in præceptione relinquenda filiæ sub hæc verba: Paulinæ dulcissimæ filiæ meæ si quæ me vivo comparavi, dedi, sibi habere jubeo: cujus rei quæstionem fieri veto, & peto à te, filia charissima, ne velis irasci, quod ampliorem substantiam fratri tuo reliquerim, quem scis magna onera sustenturum, & legata, quæ supra feci, præstaturum, *Spiegel.*

Quos liberos meos, ubi corpus meum positum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per absentiam filiarum mearum ad Sarcophagum meum memoriam meam quotannis celebrent, *l. liberis, §. fin. ff. de alim. leg.*

Quæcunque primis tabulis dedi, eadem omnia ab hæredibus quoque heredis mei in duplum dari volo. Vide Scævolam. *de legat.* 2.

Qui meus erit cum moriar, heres, dato: exponitur à Paulo *in l.* 57. *de legat.* 2. *Julian. l. seq.* conditionem hujusmodi legato injectam putat. *Spiegel.*

Quidquid in horreo meo erit, modo non sit legatarii dolo, hoc est, ampliandi legati gratia in horreum illatum. *Spiegelius.*

Quidquid propter Titiam ad Sejum dotis nomine pervenit, tantam pecuniam Sejus heres meus det Titiæ. Vide Modestin. in *l. Mævio fundi, de legat.* 2.

Quicquid mihi Lucium Titium dare facere oportet Sempronio lego, nec adjecisset, Præsens in diemve. Scævola in *l. si scripsisset de legat.* 2. docet. *Spieg.*

Quidquid in patria Gadibus possideo. *Scævola* exponit *de legat.* 3. *l. uxorem, §. legaverat.* Spieg.

Quidquid ex hæreditate bonisve meis ad te pervenerit, cum morieris restituas. *Modestin.* elucidat in *l. quod his verbis de legat.* 3.

Quidquid erit, cum moriar, in illa regione: & quidquid in quacunque specie erit in illa regione, & quod meum erit, *l. nepotis, de instruct.*

Quidquid ex bonis meis ad te pervenerit, re-
[illegible] stituas.

ftitutas. Hæc verba & fructus à morte testatoris perceptos comprehendunt. *Alber.* pleraque indicat loca. *Spiegel.*

Quidquid ex hæreditate mea ed te pervenerit, exponitur in *§. fin. l. post emancipationem, de legat.* 3. Spieg.

Quidquid ex hæreditate supererit, quid significet, exponitur in *l. deducta, §. fin. ff. ad Senatusconsultum Trebellian.* Spieg.

Quidquid mei juris est in illo fundo, trado. Hæc ut incerta traditio, vana est, *l. locus, ff. de acquir. poss.* Spieg.

Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, aut si hæres erit Sejus, vel si hæreditatem adierit subjectum legatum, vel fideicommissum non faciunt conditionale, teste Ulpian. in *l. 3. de legat.* 1. Spieg.

Quisquis mihi alius ex suprascriptis cum patruo meo heres erit. ab eo servos illum & illum Titio lego, quos singulos æstimo vicenis aureis. Interpretatur Julianus in *l. si quis testamento, §. si liberous, de legat.* 1. Spieg.

Quisquis hæres mihi erit, proximus heres tantum significatur, ut dicit Paulus in *l. ex alia parte, de verb. signif.* Spieg.

Quisquis mihi erit hæres, omnes gradus hæredum complectitur, excepto substitutionis casu, *l. si plures, ff. de legat.* 3. nam in eo non omnem patria heredem significat, sed testamentarium tantum, *l. ex illa. ff. de verb. sign.* & similibus locis per *Albericum* indicatis. *Spieg.*

Quisquis mihi heres erit, damnas esto, Attio heredi decem dare. Item, Quisquis mihi heres erit, damnas esto hæredi meo decem dare. Item si heres non fuerit. Quo sensu eccipienda sint verba horum legatorum, aperit JC. ab omnibus. *de legat.* 1, Spieg.

Quisquis mihi hæres erit, damnas esto dare: fideique ejus committo, ut det, quantas summas dictavero, dedero, *Mæciano* referente, *de leg.* 3. His verbis, Aristo res quoque corporales contineri ait, quia & hoc verbum, Quantas, non ad numeratam duntaxat pecuniam referri, ex dotis relegatione & stipulationibus emptæ hæreditatis appareret, & Summæ appellatio similiter accipi deberet. ut in his argumentis, quæ relata essent, ostenderetur. *Spieg.*

Quisquis mihi hæres erit, fidei ejus committo, ut det ex reditu cœnaculi mei & horrei, post obitum, sacerdoti & hierophylaci, & libertis, qui in illo templo erunt, denaria decem die nundinarum, quas ibi posui. Ex his verbis, & *Scævolæ* responso *de ann. leg. l. annua* Bar. colligit, relictum sacerdoti, vel ministris Ecclesiæ, ipsi Ecclesiæ videri relictum. *Spieg.*

Quisquis mihi Gallicanarum rerum heres erit, damnas esto dare, ab omnibus hæredibus videri legatum, quando ad omnes eos res Gallicanæ pertinent, teste Ulp. *in l. 4. de leg.* 1.

Quisquis mihi librorum meorum heres erit, ejus fidei committo, ut si quis ex his sine liberis decedat. hæreditatis meæ bessem, cum morietur, fratribus suis restituat. Marcellus declarat in *l. Lucius Titius cum duas, paulo ante fin. tit. de legat.* 1 Spiegel.

Quisquis mihi heres, heredesve erunt, hoc amplius Lucius Eutychus, quam quod eum heredem institui, è media hereditate sumito, sibique habeto una cum Pamphilo: quem liberum esse jubeo, instrumentum tabernæ ferrariæ, ut ita negotium exerceant. Adi Scævol. in *l. pen. de leg.* 2. Spieg.

Quisquis mihi heres erit, sciat me debere Demetrio patruo meo denariorum tria millia, & deposita apud me à *Seleuco* patruo meo tria millia, quæ etiam reddi & solvi ei jubeo. Sunt apud *Scævolam* hæc ipsa verba interpretantem *in l. pen. de leg.* 2.

Quisquis mihi heres erit, omnia libertis meis, quos hoc testamento manumisi, & quos ante habui, quosque ut manumittantur petii, alimentorum nomine in menses singulos certam pecuniam dato. Vide *l. Lucius Titius, de legat.* Spieg.

Quod serviet: vel si forte servus Titii erit, apud *Marcian.* ratum est, *l. servo alieno, de leg.* 1. Spieg.

Quod in rerum naturæ adhuc non sit, legari posse, *Pompon.* auctor est: veluti quicquid illam ancillam peperisse constiterit, vel ita: Ex vivo, quod in fundo meo natum erit, vel fœtu, tantum dato, *de legat.* 1.

Quod mihi Cajus debet, id heres meus Sempronio dare damnas esto. Quod mihi Lucius debet, id heres meus Mævio dare damnas esto, *l. non quocunque, §. qui Cajum, de leg.* 1. Spiegel.

Quod si adversus voluntatem meam facere voluerit, fundum Titianum ad fiscum pertinere. Ita enim fiet, ut fundus Titienus de nomine nostro nunquam exeat. Vide Scævolam *de leg.* 3. *l. pater filium, §. fundum Titianum.* Spieg.

Quod si conditione suprascripta recipere legatum, legatam sibi pecuniam civitas Sebastenorum noluerit, nullo modo heredes meos ei obligatos esse volo, sed habere sibi pecuniam. *Scævolam* vide in *l. liberto suo, de an. leg.* hanc speciem scite explicantem. *Spiegel.*

Quod mihi Titius debet, Mævio heres meus dato: quod Mævius, Sejo dato. Declarat Pompon. *in l. qui duos reos, de legat.* 2. Spiegel.

Quod Titio ins. legavero, id neque do, neque lego. Vide Pompon. *ad fin. l. si mihi & tibi, de leg.* 1. Spieg.

Rogo, restituas libertis meis, quibus voles.

Marcellus putavit heredem posse etiam indignum præferre. At si ita fideicommissum reliquisset, His quoque dignos putaveris: petere posse ait eos, qui non offenderint. Vide JC. in *l. cum quidam ita de leg.* 2. Spieg.

Rogo filia, ut bona tua quandoque distribuas libertis tuis, ut quisque de te meruerit. Quid hæc velint verba, *Papin.* indicat in *l. cum pater filios de leg.* 2. Spieg.

Rogo fundum, cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas: *Papin.* ait. rem in expedito fore. Quod si talia verba fuissent, Peto ne fundus de familia exeat: hæredis hæredem propter sequens fideicommissum, quod in exterum collatum est, oneratum intelligi, *l. si unum ex familia, §. sed etsi fundum.* Spieg.

Rogo fundum, cum morieris, restituas ex libertis, cui voles. Idem *Papin.* eleganter interpretatur.

Rogo te Titi, ut acceptis centum, illum servum manumittas, vel Sempronio quid præstes: parum quidem apte scribi, fatetur Jurisconf. verum æque intelligendum heredis fideicommissum *ad fin. l. servus legatus, ff. de leg.* 1. Spieg.

Rogavit. Titius, spopondit *Mævius.* Hæc verba, Ulp. ait, non tantum pactionis loco accipiuntur, sed etiam stipulationis, *l. jurisgentium Quod fere, ff. de pactis.* Spieg.

Marcellus *de leg.* 1. Si quid relictum sit civitatibus, omne valet, sive in distributionem relin-

quantur, sive in opus; sive in alimenta, sive in eruditionem puerorum, sive quid aliud, *Spiegel.*

Item rogo, uti reliquum æs alienum, quod ex bonis Aretonia debetur, omnibus creditoribus ex reditibus eorum bonorum solvas, reddas, satisque facias, *l. nomen, §. nunc. de legat.* 3. Spiegelius.

Sejæ uxori meæ, si omnes res, quæ tabulis dotalibus continentur, hæredi meo exhibuerit, & tradiderit summam dotis quam mihi pro ea pater ejus intulit, dari volo. Hoc amplius decem. Vide Scævolam *in l. qui dotem, ff. de dot. releg.* Spiegelius.

Sejo amico fidelissimo, si voluerit, sicut meis interveniebat eodem modo filiorum meorum negotiis intervenire, annos senos aureos, & habitationem, qua utitur, præstari volo, *Papinianus* exponit, *ff. de ann. legat.* Spieg.

Sejo servos decem do, pater eos decem, quos Titio legavi. Item illi, si volet, Stichum do: Cajus declarat in *l. si ita legatum sit, de legat.* 1. Spieg.

Sejo, si mihi hæres non erit, & uxori ejus Marcellæ argenti libras 15. dari volo: Vide Scævolam in *l. ult. §. Sejo quem de leg.* 2. Spieg.

Sempronio ea quæ vivus præstabam, dari volo. Vide Scævolam, *ff. de usu & usufruct.*

Sempronio alumno meo illud & illud. Et cum per ætatem licebit, militiam illam cum introitu comparari volo. Hæcque omnia integra. Item Sejo liberto meo militiam do, lego, quam & testator habui. Vide *l. pen. de leg.* 3. Spieg.

Sempronio decem, aut si noluerit, Stichum hominem lego: hoc casu duo sunt legata, sed uno contentus esse debet, teste Paul. *l. si quis servum, de legat.* 2. Spiegel.

Semproniæ mulieri meæ reddi jubeo ab hæredibus meis centum aureos, quos mutuo acceperam. Vide Scævolam *de legat.* 3. *l. Lucius Titius.*

Sempronius sumito prædia mea omnia, quæ sunt usque ad prædium, quod vocatur Gaas in finibus Galatiæ, sub cura villici primi, ita ut hæc omnia instituta sunt. Scævola *de leg.* 3. respondet *l. paternus, §. Sempronio ita legavit.* Spieg.

Servis Jurisconsult. exæquat quadrupedes, quæ pecudum numero sunt, & gregatim habentur: veluti oves, capræ, boves, equi, muli, asini, *l.* 2, *ff. ad leg Aquil.* Spiegel.

Si ad pubertatem pervenerit. Vide *l. servo alieno, de leg.* 1.

Si alter fecerit, exhæres esto, vel perdito legatum apud Scævol. *in l. uxorem, §. hæres de legat.* 3. Spiegel.

Si cui his legavero, semel ei hæres dato, vel semel debeatur: *Ulpian.* tractat in *l. si ita sit scriptum, de legat,* 1.

Si cui legetur, cum quatuordecim annorum erit. Utimur ait *Ulp.* certo jure, ut tunc sit 14. annorum, cum impleverit: & ita Imperatorem decrevisse, *Martianus* scripsit; cum sic relictum est, Cum ad quatuordecim annos pervenerit, annua, bima, trima die: legatum est conditionale, & in diem, ut *Ulpian.* docet in *l. si cui legetur, de leg.* 1. Spiegel.

Si existimaverit hæres, si comprobaverit, si justum putaverit. Vide Ulpian. in *l. si sic legatum, de leg.* 1. & decem quæ mihi Titius debet, lego, & Titio 10. quæ mihi Sejus debet, legavero. Item Stichum aut 10. utrum ego velim, ibid. *Spiegelius.*

Si filiæfamilias ita legatum sit, Cum in tutelam suam pervenerit; tunc debebitur, cum viripotens facta fuerit: auctor Paul. *de leg.* 3. Spieg.

Si ita Titio legetur, fundum Sejanum, vel usumfructum ejus sibi habeto: duo esse legata, & in arbitrio ejus esse, an velit usumfructum vindicare. Sed & ita leget: Titio fundum do lego ut eum pro parte habeat. mihi videtur, ait *Ulpian.* posse dici partem habiturum. Videri enim fundi appellatione non totum fundum. sed partem appellasse; nam & pars fundi fundus recte appellatur, in fine, *l. plane, de legat.* 2. Spieg.

Si nemo filiorum volet, idem est, ac si diceret. Si quis filiorum non volet, ut *Bellsa.* recte tradit, *c.* 14. *lib.* 4. *Supput.* Spiegelius.

Si mei erunt, cum moriar. servi scil. ita relicti. Ulpianus deberi negat, si modo sensit testatrix, ut ita deberentur, si in solidum ejus fuissent, *l. Juliano. juxta Nor. text. legat.* 3. Spiegel.

Si morientur cum matre mea, quam pro parte hæredem institui, exponit Scævola *de ann. leg. l. annua.* Spiegel.

Si morte patris, sui juris effectus fuerit.

Si Nerva consul factus erit, Titius hæres Attio det fundum: si non erit Nerva consul factus, Sejus hæres Mævio 100. dato: *Celsus* exponit *in l. si illud, ff. de leg.* 2. Spieg.

Si nupserit. Vide Cajum, *l. non dubium. de leg.* 3.

Si primus mihi hæres non erit, secundus Titio 50. dato: si secundus mihi hæres non erit, primus Sejo fundum Tusculanum dato. Utrisque omittentibus hæreditatem, primo & secundo quærebatur, substituti, quos eis dederat, an & cui legata præstare debeant. *Paul.* respondit, ab utroque substituto legata deberi, *l. debitor decem §. si primo. de leg.* 2, Spiegel.

Si qua filia mihi gignitur, ei hæres meus centum dato Declaratur per Ulp. *l. qui filiab. de leg.* 1. Spieg.

Si quid in testamento, quod ante hoc tempus feci, legavi, cui dare volui; peto ab his uti tertiam partem pecuniæ filiæ meæ reddant, *l. libertis §. posthumis, ff. de alime. leg.* Spieg.

Si quid cui liberorum meorum dedi, aut donavi, aut in usum concessi, aut sibi acquisivit, aut ei ab aliquo datum, aut relictum est, id sibi præcipiat, sumat, habeat. Sensum ostendit Scævola *in l. penult. de leg.* 2. Spieg.

Si (quod abominor) neque filia mea, neque nepos meus, hæredes mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ fundi illius ad libertos meos pertinere volo. Extat apud Scævol. *in l. pen. de leg.* 2.

Si sine filiis decedat. Hanc conditionem in testamento patris filio appositam, aliqui de masculis tantum accipiendam putarunt, ut refert *Alciat.* quibusdam conjecturis, quod videlicet propriam filiam testator excluserat, & quod ex lege municipali masculi fœminis præferrentur, consuluit ipse (tum enim jus dicebat) quamplurimos notæ prudentiæ, patresfamilias: en si ipsi illis verbis testarentur, decedente filio neptem suam excludi vellent. Negaverunt omnes & hujusmodi sermone de utroque sexu se communiter intelligere professi sunt, scrupulosam recentiorum interpretationem omnes uno ore damnantes. *Spiegel.*

Si Stichus Seji factus, jussu ejus hæreditatem adierit, rogo det. *Paul.* ostendit, cur non valeat ejusmodi fideicommissum, *l. sed esse, de leg.* 3.

Si Titius hæredi meo caverit centum Mævio

sa

ſe daturum, & hæres meus Titio centum dato. Item ſi Titius hæredi meo caverit, ſe in municipio ex centum aureis opus facturum: tunc ei centum aureos hæres meus dare damnas eſto. Item, tabulas chirographi mei hæredi meo reddiderit, hæres meus ei decem dato. Item Stichum aut Pamphilum, utrum hæres meus volet Titio dato. Item fundum Cornelianum & mancipia, quæ in eo fundo dum moriar, mea erunt, hæres meus Titio dato. Item Titio & Mævio ſingulos ſervos do, lego. Item Titio ſervum do lego, Mævio alterum ſervum do lego. Hæc legata per Julianum explicantur in *l. hujuſmodi legatum, ff. de leg.* 1. Spiegel.

Si volueris, *Ulpian.* tradente, quanquam fideicommiſſum non debeatur ita relictum, tamen ſi ita aſcriptum fuerit: Si fueris arbitratus, ſi putaveris, ſi exiſtimaveris, ſi utile tibi fuerit viſum, vel videbitur. Non enim plenum arbitrium voluntatis hæredi dedit, ſed quaſi viro bono fideicommiſſum relictum, *l. fideicommiſſa, §. quanquam, de leg.* 3. Spiegel.

Si mihi Mævia & Nigidia filiæ meæ hæredes erunt, tunc Mævia è medio ſumito, præcipito, ſibique habeto fundos meos illum & illum, cum caſulis & cuſtodibus omnium horum fundorum, & cum omnibus his agris, qui ad conjunctionem cujuſque eorum fundorum emptione, vel quolibet alio caſu obtigerint. Item cum omnibus mancipiis, pecoribus jumentis, cæteriſque univerſis ſpeciebus, quæ in iiſdem fundis, quove eorum cum moriar erunt: uti optimi maximique ſunt utive eos in diem mortis meæ poſſedi, & (ut plenius dicam) ita uti claudentur. Speciem horum verborum *Paulus* recitat, *de leg.* 3. & enucleat ibidem. *Spiegel.*

Si te hæredem ſolum inſtituam, & ſcribam: uti monumentum mihi certa pecunia facias. *Pompon.* declarat. *in l. Q. Mutius de ann. leg.* Spieg.

Sibique eos habere, poſſidere volo, ea lege & conditione, ne quis eorum partem ſuam vendere, donare, aliudve quid facere alii velit. Quod ſi adverſus ea quid factum erit, tunc eas portiones prædiumve cum taberna ad Rempubl. Tuſculanorum pertinere volo. Ad ſpeciem, quam ſubdit Scævola *in l. pater filium, §. qui decim*, reſpiciendum tibi eſt. *Spiegel.*

Si Stichus & Dama ſervi mei in poteſtate mea erunt, cum moriar, tunc Stichus & Dama liberi ſunto; & fundum illum ſibi habento, *Jabolenus* elucidat *in l. qui concubinam. de leg.* 3.

Sticho ſervo meo hæres quinque dato: & ſi Stichus hæredi meo per biennium ſervierit, liber eſto, *l. qui concubinam, §. cum teſtam. de leg.* 3. Spieg.

Stichum Sempronio do lego. Si Sempronius Stichum intra annum non manumiſerit, eundem Stichum Titio do lego. Vide Julian. *in l. ſi quis teſtamento, de leg.* 1. Spiegel.

Stichum aut decem hæredes danto. *Celſus* ait, non poteſt alter hæredum quinque alter partem Stichi dare: ſed neceſſe eſt utrumque, aut Stichum totum aut decem ſolvere.

Stichus nutricis meæ nepos liber eſto, cui decem aureos annuos dari volo, *l. Stichus, ff. de alim. leg.*

Taberna purpuraria. Paul. *de legat.* 3. Pater filiæ tabernam purpurariam, cum ſervis inſtitoribus & purpuris, quæ in diem mortis ibi fuerunt, legavit: neque precia purpuræ condita, neque reliqua legata connumeri placuit, auctor eſt. *Spiegel.*

Tabernam meam, uti nunc eſt, do lego. Vide Pompon. *in l.* 1. *de ſerv. leg.*

Titio fundum do lego, ſi hæredi meo decem dederit. Vide *l. ſi quis teſtamento, de leg.* 1.

Titio cum Sejo do lego *Marcian.* ait, utriſque legatum eſſe, ſicut ſi fundus cum domo Formiana legatus eſſet. *Spieg.*

Titius & Sejus hæredes ſunto: Si Titius & Sejus hæredes non erunt, Cajus hæres eſto, quo ſenſu hæc verba accipienda ſint, pulchre diſſerit. Alciat. *Parerg. lib.* 5. *c.* 7. Spieg.

Titio filio nomina ex Calendario, quæ elegerit filius meus ſibi viginti dare damnas ſunto ſine dolo mal

Titio fundum detracto uſufructu, lego, vel Sejo ejuſdem fundi uſumfructum hæres dato, *l. ſi alii, ff. de uſu & uſufruct.*

Titio Sejana prædia, ſicuti comparata ſunt, do lego. Caſum habes apud Paul. *in l. prædiis, de leg.* 3. Spieg

Titio Stichum do lego, ſi Pamphilum non elegerit: ſimile eſt, atque ſi ita legatum fuiſſet, Titio Stichum aut Pamphilum utrum eorum volet, do lego, *l. cum ita, ff. de opt. leg.* Spiegel.

Titio uſumfructum fundi lego: quotieſque capite minutus erit, eundem uſumfructum ei do, Cajus explicat *in l. in ſingulos, ff. de ann. leg.* Spiegel.

Titio hoc amplius dari volo decem aureos; quos mihi hæredes Caji Seji debent, adverſus quos ei actionem mandari volo, eique eorundem pignora tradi. Vide Scævolam *de leg.* 3. *l. nomen.*

Titio centum aureos hæres præſens dato. Vide Papinian. *de legat.* 3.

Titia uxor mea tantulam partem habeat: quantulam unus hæres. Adi Jabolenum *de leg.* 3. *l. qui concubinam, §.* 1.

Titiæ textores meos omnes, præterquam quos hoc teſtamento aliis legavi, lego. Plotiæ vernas meos omnes præterquam quos alii legavi, lego. Vide Pomponium *de legat.* 1. Ibidem *in fin. l. Titiæ*, nihil differt, idem *Pomponius* ait, utrum ita legetur Titio & Mævio: an ita, Titio cum Mævio: utrobique enim conjunctim legatum videtur. *Bartol.* ex hoc textu colligit, Inter & Cum nihil diſtare ad perſonas relata. *Spiegel.*

Titio amplius, quam dotem, aureos tot hæres meus dare damnas eſto: manifeſtum eſt, inquit *Julian.* dotem quoque relegaſſe, *l. qui ita legat, ff. de dot. rel.*

Titiæ uxori meæ quanta pecunia ad me ex ſtipulatione dotis ejus nomine pervenit, quæ dos eſt dotalibus duobus conſignata inſtrumentis centum aureorum, *l. ult. ff. de dot. releg.*

Stichum aut Pamphilum, utrum hæres meos volet, Titio dato: dum utrum velit dare, eo die quo teſtamentum meum recitatum erit, dicet: *Pomp.* Interpretatur in *l. ſtatu lib. de l.* 2. Spiegel.

Stichus, ſi decem Titio dederit, vel Capitolium aſcenderit, liber eſto. Legatum eſſe utile, auctor eſt Julian. in *l. quæſitum eſt, §.* 1. *de leg.* 1. Spieg.

Stichus liber eſto: & ut eum hæres artificium doceat, unde ſe tueri poſſit, peto. Verba hujus fideicommiſſi interpretatur Cajus *de leg.* 3. *l. Stichus.*

Te

Te Titi rogo, fideique tuæ committo, ut margarita, quæ ubi pignori dedi, vendas: & deducto omni debito tuo, quod amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Africanus quomodo sit accipiendum, tradit in *l. si servus legatus, §. qui margarita, de leg.* 1. Spieg.

Te rogo Luci Titi, ut ab hærede tuo petas dari Mævio decem aureos. *Paul.* respondit, utile futurum fideicommissum scilicet ut mortuo Titio, ab hærede ejus peti possit, *l. & si sic, de leg.* 3. Spieg.

Te fili rogo, ut prædia quæ ad te pervenerint, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, ut possint ad filios tuos pervenire. Secundum *Ulpian.* magis consilium exprimunt, quam fideicommissum. Cætera vide *in l. fideicommissa, §. hæc verba, de leg.* 3. Spieg.

Tite fili hoc amplius de medio sumito legata mea, quæ mihi tam pater tuus præsens, quam Clælius justus frater patri reliquerunt. *Scævola* explicat *de leg. 3. in l. uxorem. §. felicissimo.*

Ut habeant, unde se pascant. *Aburnio* exponente *l. pen. de alimen. leg.* hæc adjectio magis ad causam prælegandi, quàm ad usumfructum constituendum pertinet. *Spieg.*

Ventrem cum liberis in possessionem esse jubeo. Vid. Martian. in *l. si quis legaverit, de legat.* 1.

Veto autem ædificium de nomine meo exire: sed ad vernas meos, quos hoc testamento nominavi, pertinere volo.

Vina mea & vestem meam. Vide Pompon. in *l. nuper. ff. de legat.* 3. Spieg.

Volo prædia dari libertis meis. Quod si quis eorum sine liberis vita decesserit, partem ejus ad reliquos pertinere volo. vide Papianum in *l. cum pater filios, § volo, ff. de legat.* 2. Spiegel.

Volo, ut omnia quæ subjecta sunt, firmitatem habeant. Maximo domino meo denarium 15. millia, quæ depositi nomine à Julio Maximo patruo ejus accepi, ut illi cum in virum provectus esset, restituerem: ut maxime cum usuris in triginta millia excurrant, ei restitui volo, sic enim patruo ejus juravi. Hunc locum *Haloander* noster ita vertit Latine, qui Græcè extat apud Scævolam in *l. cum qui decedens, §. codicillis, de leg.* 3. Spiegel.

Uxori præter id, quod à Mævio annui nomine accipiebat aureos centum dari volo, Papin. ait, annuum: videtur, & semel centum aureos reliquisse, *l. Sejo amico, ff. de ann. leg.*

Uxori meæ usumfructum lego bonorum meorum, usqua dum filia mea annos impleat octodecim. Vide Scævolam, *ff. de usu & usufruct.* Spieg.

Uxor mea, quicquid ei comparavi, & quod mihi dedit, è medio sibi sumat, *l. ult. ff. de dot. releg.*

Uxori meæ, dum cum filio meo Capuæ erit, hæres meus ducenta dato. *Jabolen.* exponit in *l. qui concubinam, §. fin. de legat.* 3. Spieg.

Uxori meæ quicquid vivus dedi, donavi, usibusque ejus comparavi, concedi volo. *Scævola* declarat *in l. uxori suæ, §. 1. de legat.* 3.

Uxoris causa parata. Ulp. *de leg.* 3. hoc legatum ait, generale est, & continet tam vestem, quam argentum, aurum, ornamentum, cæteraque quæ uxoris gratia parantur, Sed qua videntur uxoris gratia parata? *Sabinus* ita scripsit: Quod in uso frequentissime versatur, ut in legatis uxoris adjiciatur, quod paratum sit, hanc interpretationem obtinuit, quod magis uxoris, quam communis promiscuique usus causa foret paratum. Lege item, Quæque ejus causa parata sunt, &, Emptum, *S, leg.*

Uxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod ejus causa factum paratumque est, omne do lego. Trebatius hæc verba, Quod ejus causa factum, paratumque est: ad aurum & argentum duntaxat referri putat. Proculus ad omnia. Quod & verum esse, *Jabolenus* testis est, *de legat.* 3. Spiegel.

Uxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manuscriptis continebantur, neque exacta erunt, cum moriar, licet in rationes meas translata sint, & cautiones ad actorem meum transtulerim. Ad casum horum verborum ergo *Scævola* respondet in *l. penult. de legat.* 3. Spieg.

Finis Legatorum.

Legatus dicitur ille, qui missus est, & cui mandat Proconsul jurisdictionem, & dicitur legatus Proconsulis, *l. leg. tit. ff. de offi. vicar. f.* Est igitur legatus inter cætera, Vicarius, qui in cedere oportet redeunte Imperatore aut Consule. Est enim locum tenens, & fiduciarium superioris operam obtinens, Bud. *in l. post. or., ff. de orig. jur.* Solent Proconsules ob rerum gerendarum multitudinem in provincia legatos statuere, qui non propria, sed mandata jurisdictione utuntur, quos prius quam in provinciam pervenerint, sibi substituere possunt. Atque hoc modo intelligitur legatus, *ff. & C in tit. de officio Procons. & leg.* Ubi aa, quæ de legato adfere officia Fenestella, *lib. de magist. Rom. c.* 27. colliges, & plura alia. Cæterum jure canonico, tit. de officio leg. alter accipitur Legatus. Pro cujus rei intelligentia, præmittendum est ex D. *Jo. Corrasio*, quod ille scribit *c. 3. ejus paraphrasis sacerdot.* nempe Legatorum triplex fuisse jus. Aut enim dicuntur à latere, aut missi, aut legati. Quorum illi proximi Pontificiæ potestati sunt, *c. mandata, de præsum.* Sic vocantur Cardinales, qui à Papæ latere in certam provinciam destinantur, *cap. ad eminentiam de sent. excomm.* Reliqui vero, qui à sede Apostolica mittuntur, non ex Principis latere assumpti, missi appellantur ab interpretibus, incognito legislatori vocabulo, qui hos non Missos, sed Legatos simpliciter vocat, *tot. tit. de offic leg.* Sunt & alii, qui suarum prætextu ecclesiarum legatione funguntur *cap. 1. de offi. leg. in* 6. ut Eboracensis archiepisc. *cap. 1. de appell.* & Cantuariens. *cap. 1. de offic. leg.* quod ideo Hostiens & alii novo vocabulo, Natos vocant, quia Legati nascuntur, dum his ecclesiis præficiuntur. Jo. Monachus *c. de offic. leg. in* 6. Est & legatus, qui mandata sui Principis refert, & nunc orator appellatur, *l. Julia & ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Cæterum legatus, & Tutoris Judicis dandi Jus habebat *l.* 12. *& l.* 15. *ff. de offic. Procons.* Animadvertendi vero, coercendi, vel atrociter verberandi jus non habebat: sed si quid esset, quod majorem animadversionem exigeret, rejicere ad Proconsulem debebat. *Brissonius.*

Legatus mandata sibi jurisdictione, judicis dandi jus non habet secundum Paul. in *l. legatus, ff. de offic. Procons. & Leg.* Invenio tamen, quod *Politianus* vir doctiss. in suis *Miscell. in cent. 1. c.* 78. refert, in archetypis Pisanis negativam.

negativam. Non minime legi, maleque hic secundum eum addictam esse. Et hoc etiam sensit eodem loc. Glossator noster, quod ad multa conferre videtur: & maxime, quia evadimus difficile contrarium, *l. à judice, C. de jud. & l. Prætor, circa princ. eod. tit. in Pandect.* cum quibus juribus hoc modo concordabitur, & istam lectionem etiam approbat Lud. Bolognimus, *Cotta*.

Lege agere, est in jure agere ex formulis à lege institutis, ex præscripto legis impetratis solenniter actionibus apud magistratum experiri, Gothofr. *ad leg. 123. de reg. jur.* Itaque legis actiones sunt formulæ agendi in jure apud eum, qui juri dicundo præest, veluti: Emancipatio, abdicatio, adoptio, manumissio per vindictam in jure cessio, Tutoris in jure datio, postulatio judicii recuperatorii, postulatio bonorum ex edicto, stipulationes & satisdationes, quæ in jure fiunt. Vopisc. *in Aurel.* Jube igitur, ut lege agatur, sicque Aurelianus hæres sacrorum nominis & bonorum, totiusque juris. Lege agatur dixit, pro adoptio ex lege celebretur. Cic. *lib. 1. de Orat.* Agerent enim tecum lege, primum Pythagorei omnes, atque Democritici &c. Hinc magistratus, apud quem legis actio est, dicitur is, apud quem aliquid eorum agere jus est, Modestin. *l. 4. ff. de adopt.* Magistratus apud quem legis actio est, & emancipare filios suos, & in adoptionem dare potest, Martian. *l. 5. ff. de offic. Procons.* Apud legatum vero Proconsulis nemo manumittere potest, quia non habet jurisdictionem talem, Ulpian. Nec adoptare potest: omnino enim non est apud eum legis actio. Idem *l. 1. ff. de offi. jurid.* Adoptare quid apud juridicum potest; quia data est ei legis actio. Paul. *sent. lib. 2.* Apud magistratus municipales, si habent legis actionem, emancipari & manumitti potest. Sed de legato quæsitum est, propter *l. apud Proconsulem, ff. de manum. vind.* Ego rem sic distinguerem, ut civis Roman. civem Romanum facere apud legatum non posset: peregrinus vero liberum è servo facere etiam apud Proconsulis legatum posset. Legati enim Proconsulum jus dicebant: ut ex Pandectis patet, & ex *Epist.* Cic. *lib. 13. & orat. pro Flacco.* Legis autem actionem civium Romanor. propriam fuisse, locus ex eadem oration. quem subjiciam, demonstrat. Q. Naso judex sumitur, qui cum sententiam secundum Plotium se dicturum ostenderet, & ab eo judice abiit, &, quod judicium lege non erat, causam totam reliquit. Sic enim vetus codex legit, cum in vulgatis ABIRET, nullo sensu scriptum sit. Loquitur autem de Heraclide peregrino, qui cum cive, Senatore, C. Plotio agebat. Patet etiam ex Fabii *lib. 3. c. 6.* infames lege agere non potuisse. Non habes jus abdicandi: quia ignominioso non est actio, habeo jus, quia abdicato actio non est, quæritur, quid sit actio: id est quid sit legis actio. *Hotoman.* & *Pratej.* Sic Liv. *lib. 26.* Lictorem lege agere juberet, id est, ex officio suo agere, & sententiam in damnatos exequi, τὸν νόμον χρῆσθαι. Valerius *lib. 3.* aliter accipit. Deligatis ad palum hostibus, literas à Patribus conscriptis, ne quicquam Capuanis salutares, accepit. In sinistra enim manu, sicuti erant traditæ, reposuit, ac jusso lictore lege agere, tum demum aperuit. Lege agere pro vinctos virgis cædere, & deinde securi ferire posuit, exequendo scilicet sententiam, quas eis tulerat, *Bud. in prior. not.*

Lege hac, pro hoc jure, hac conditione, vel hoc pacto; *Alber.* indicat exempla, *Spiegel.*

Lege obvenire, hoc est per legem contingere; ut obvenire hæreditate dicitur, quod nobis per hæreditatem contingit, *Ulpian.* Excipiuntur autem arma, quæquis commercii causâ habuerit, hæreditateve ei obvenerint, *Spiegel.*

Lege rogatum est, hoc est, solenniter decretum.

* Lege vendere, ut lege agere, id est, legitime. *Retlund. reddit*

Lege antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne jus omnisque potestas P. R. in Imperatoriam translata est potestatem. *Const. ff. 1. §. cum enim lege.* Certe dici id solent potius modestiæ causa quam quod ulla unquam lex libere fuerit lata de constituendo imperio, quod divina potius voluntate processit sub nativitatem Christi Servatoris nostri. *Oldendorp. Praetius.*

Lege judiciaris quid disponeretur, legitur apud *Ciceronem* aliosque auctores, in variis locis. Cum Sylla ad diminuendam plebis potentiam multos ei magistratus ademisset, *Aurelius Cotta* Prætor legem tulit, ut plebi liceret interceptos magistratus reassumere. Et ob hanc legem communicata sunt judicia Senatui, & Equitibus Romanis, & Tribunis ærariis, ut ex iis tribus ordinibus lecti judices res judicarent. Et hoc factum est eo tempore, quo Verres à *Cicerone* accusatus est, unde & lex judiciaria, Aurelia dicta est. *Cotta.*

Legem ædium dixit Paul. in *l. 33. ff. de servit. urb.* Et Vitruv. *lib. 1. c. 1.* Et Plin. *lib. 36. c. 23.* Brisson.

Legem in *l. 10. C. de evict.* id est, pactum.

Legem dici, dari, conscribi, inseri, consignari juris auctores dixerunt *l. 15. §. fin. ff. de stat. lib. 14. ff. comm. præd. l. 13. 3. idem Julianus, ff. de act. empt. l. 40. de pact. l. 16. ff. de manum. vind. l. 15. §. siquid de dam. infect. l. 42. ff. de mort. caus. donat.* Brissonius, Pratejus.

Legem dare contractui est formam dare, *per l. in conventionali, ff de verb. oblig.* id est, metam præfigere, quatenus eat vis contractus, *l. legem, Cod. de pact.* Forcat. in *Necyom. dial. 89. n. 4.*

Legem dominari vult *Aristoteles* non hominem. Qui legem, ait, volunt civitati dominari, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui vero hominem dominari volunt, hi belluam præficiunt. Legem accipi vult, pro naturali ratione divinitus indita, ea qua ducatur certa vivendi forma: Per hominem intelligi solam auctoritatem humanam, quia sic placeat, sic receptum sit. Non vero quod Magistratum damnare velit, quem mirum in modum extollit ubique. *Oldendorpius, Pratejus.*

Legem Græci olim, *Demosthene* teste, sic ferebant ad populum: In primis à Legislatore palam recitabatur. Deinde in loco maxime conspicuo proscribebatur ad tertiam concionem usque. Tum à Scriba legebatur, ut quisque si quid non è Republica existimaret, libere proferret. Postremo Nomothetis, qui ex judicibus jurati deligebantur, dari consuevit, ut eam denuo perpendentes vel exequerentur, vel antiquarent. *Oldendorp. Pratejus.*

Legem, hoc est, pactum, pactionem, apertius conscribere apud Papin. *l. veterib. ff. de pact.*

Legem Locris fuisse *Demosthenes* scribit, ut si quis novam legem laturus esset, exponeret eam prius populo, inserto collo in laqueum, qui, si lex

si lex displicuisset, statim constrictus auctorem novæ legis strangularet. *Oldendorp. Prateius.*

Legem naturæ appellant Theologi rationem communem, cultum unius Dei dictantem, hominumque invicem charitatem, quam in communem sensum, id est, notiones anticipatas cadere volunt. *Cic.* summam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemque communem naturæ humanæ ingenitam, quasi particulam quandam divinitatis quæ sectandæ nobis auctor est justitiæ, aversandæque injustitiæ. Vid. *Bud.* in prior. annot. *Spiegel.*

Legem saltui datam dicit Gordianus *in l. 2. C. de nexal.* Brissonius.

Legem scripturus Magistratus, apud Rom. scribebat eam domi, & cum peritis consultabat, ne quid contra populi rem, aut voluntatem sanciret; ne forte pugnantia capita simul ferret, neve quid, quod vetus aliqua lex, si ferretur, inane infirmumque juberet esse: (etsi, quæ postea ferretur lex, superiores omnes præter sacratas, abrogaret) ne curationem, potestatem, commodumve aliquod ipse sibi sua lege, aut Collegis, cognatis, affinibus mandaret: ne pluribus de rebus, quæ non ejusdem generis viderentur, una rogatione ferretur: addebaturque illa exceptio, ut si quid jus non esset rogari, nec esset rogatum. Item, si quid contra alias leges ejus legis ergo latum esset, ut ei, qui eam legem rogasset, impune esset, *Hotomannus.*

Legem venditionis, locationis, donationis, traditionis legimus *in tit. de contr. empt. juss. & in l. 16. §. ult. ff. de servit. urb. l. 29. ff. de servit. rust. l. 6. ff. comm. præd. l. 27. ff. de man. vind. l. 1. ff. de loco publ. l. 3. §. cæterum, ff. uti possid. l. 1. ff. de superficiebus, l. 77. ff. pro soc.* Theoph. *l. st. de successf. bono.* legem venditionis bonorum [illegible] vertit. Sic legem oleæ vendendæ apud [illegible] a o. *de re rust.* Et Manilianas venalium vendendorum leges accipe apud Cicer. *libro 1. de Orator.* Brissonius.

Legere vulgari significatione est scriptum aliquod oculis perspicere, quod vel tacito murmure quis apud se facere potest; vel clara voce recitando. *Brisson.*

Legere aliquid contingit tribus modis: aut oculo mentali tantum, absque aliquo extrinseco actu, aut oculo corporali tantum, juxta aliud vulgatum: aliud est legere, aliud intelligere. Aut mixtim corporali & mentali, ut etiam videtur considerasse in pulchra quæstione And. Sicul. *in repet. l. cum acutissimi, colum. 76. C. de fideicomm ff.* Proinde in proposito decidit *sing.* Bald. in *c. constitutis, col. 2. circa fi. de test.* quod qui casu fortuito legit transcursoriæ attestationes, non dicitur didicisse testificata, & pro sing. commendat Felin. *super prima gloss. Decretalium in pen. col. vers.* adde primo, & alibi etiam eleganter decidit Gem. in *cap. cum personæ, ad fin. principii, per gloss. ibi de privileg. in 6.* quod non dicitur informatus, nec dicta testium perscrutasse, ut excludi debeat à nova productione, qui simpliciter & transcursorie processum legisset: quem referr, & aliis similibus comprobat Decius *consil. 82.* viso processu, *in 2. column.* ubi etiam citat Bald. in *l. 2. §. inspectio. ff. quemadmod. testam. aper.* dicentem per illum textum, quod non videtur inspexisse dicta testium, quia ea non legit ad intellectum, & *Dec.* ubi eadem reassumit, *cons. 284. in 3. dub.* Et ideo opportune dicebat Salyc. & in *l. si ex cautione, in ult. col. C. de non num. pec.* Sileant, qui scripta tantum discurrunt, & propter frigiditatem stomachi in eis contenta non digerunt: quod dictum reassumit etiam Alexan. in *l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, col. 18.* circa medium, *ff. de verbor. obligat.* & Jason. *Instit. de act. in rubr. in 2. column. & in l. non dubium, in primo not. C. de legibus, & alibi sæpe.* Sunt enim multi, ut etiam testatur Innoc. *in præfatione Decretalium*, qui multa legunt, sed vacui recedunt: qui mente quidem intellectum percipiunt, sed in cordis desiderio servanda non ponunt: similes illis qui (ut dicit *Hieremias*) venerunt ad hauriendam aquam, sed vasa sua vacua reportaverunt. Et ideo *text. multum sing. in cap. cum ex. 38. dist.* disponit, quod Metropolitanus diligenter inquirat, an Episcopus consecrandus habeat legem in promptu scrutabiliter, & non transitorie, & est sing. text. in hoc secundum Andr. Sicul. *in tract. de præstant. Card. in 10. quæst. 1. partis, in primo col.* Et per supradicta ab aliquibus mod. reprobari solet notabile dictum Antonii *in c. fraternitatis, de testibus*, ubi dicebat, quod etiam qui mente solum legit dicta testium, non potest alios testes producere: tamen judicio meo, diversum est transcursorie legere, & legere mentaliter: quia primo casu non ita præsumitur bene intellexisse, sicut in 2. & hoc dictum Antonii in specie commendat Andr. Sicul. *in commento d. l. cum acutissimi, col. 7. circa med. & col. 75. C. de fidei. omm.* & secundum hoc dictum *Antonii* debet intelligi, quod alibi notat Bald *in l. non ist f. endus*, per illum textum *in 1. not. ff. de transact.* quod ille qui vidit testamentum, præsumitur habere notitiam totius testamenti, quem sequitur Alexander *consil. 102.* visis & ponderatis his, *col. 2. versic.* & istud sufficit, *lib. 1.* Cotta.

Leges agris dicuntur de eorum conditionibus, *l. 1. §. fin. ff. de aqua qu. i.* ab iis, qui agros constituerunt & finierunt, ut Hyginus *lib. de limitib. agrorum* significat. *Brisson.*

Leges aranearum telis non oportet esse similes, ut potentioribus facile cedant, tenuiores autem retineant. *Prateius.*

Leges cancellos eleganter *Isocrates* appellat, flagitiis hominum circumdatos, ne transiliant mali, quibus solis lex est posita, Rom. 13. *Oldendorp. Prateius.*

Leges condere, pro componere, vel scribere, apud Cic. *in de legib.* & Jurisconf. in *l. omnes populi, de just. & jur.* Solius autem Principis est, condere leges communes. An autem quælibet communitas possit concedere jus proprium, i. e. statuta, & super quibus rebus, & an possint mutari, & qualiter intelligantur, cum quibusdam aliis, Bar. *in d. l. omnes populi*, effuse tractat. Pro moribus autem nostræ Germaniæ, Decuriones, seu primores civitatis, qui nomine populi in majoribus negotiis convocari solent (quos dicimus Majus Concilium) hi cum totum repræsentant populum, sufficiunt ad condendum Legem, seu Statutum: imo duæ partes sufficerent, dum omnes essent vocati, *l. nominationem, C. de Decur. lib. 10. l. nulli, ff. quod cujusque univ. nom.* Super his tamen, quæ sunt juris divini, & respiciunt spiritualia, non possunt statuere. Quod latius tractant Dd. Juris quidem Pontificii, *in c. Ecclesia S. Mariæ, de Constitut.* Civilis autem, in *l. jam allegata.* Sane sciendum, quod leges condere, ut tradiderunt quidam, in manu fuerit cujusque

Ju

Jurisconsulti, non tantum earundem promulgandarum, mos non recipit, qui patet in *l. 2. §. 1. ff. de orig. jur.* sed etiam *Justiniani* verba reclamant. Nec enim ociose dicit in *§. responsa Prudentum, Inst. de just. & jur.* Quorum omnium sententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, ut judici recedere ab eorum responso non liceret, ut est constitutum. Alioqui verbum, Omnium, quod hic colligit, non distribuit, frustra fuisset positum post dictionem, Quorum. Præterea, Ab eorum responso, scilicet omnium, & non Responsis, scriptum est. Unde notabiliter Doctiss. *Salomonius* colligit: Quod sicut una dicitur sententia, in quam omnes consentiunt, §. Senatusconsultum. *Instit. de jur. nat. gent.* ita unum responsum in quod plures respondendo consentiunt: quemadmodum communis opinio, una opinio. Vide Alexan. Neapolit. *c.* 23. *lib.* 6. Sciendum tamen, quod nulla legum erit utilitas, si in literis tantum consistat, non etiam per ipsa facta atque opera subditis utilitatem de se præbeant, Novell. de Provinc. Præsid. constat. c. 61. *Spiegelius.*

Leges, Dei verbo confirmatæ, quas in animis hominum insculpserat, quoniam propter originis vitium obscuratæ est in hominibus naturalis notitia, viva voce renovatæ sunt, atque in Tabulas lapideas decem præceptorum descriptæ: quæ, monitore *Oldendorp* diligenter perpendendæ sunt, ceu fontes 12. Tabulo. & totius juris Gentium & Civilis *Spiegel.*

Leges 12. Tabular. appellatæ sunt ea accidente. Nam Decemviri qui publica auctoritate petierunt leges à Græcis civitatibus, decem eboreas tabulas perscriptas pro Rostris posuerant, quibus cum aliquid deesse animadverterent, anno insequenti alias duas Tabulas adjecerunt: unde leges 12. Tabular. nominatæ sunt, *l. 2. §. 1. ff. de orig. jur.* Hotomann. Harum commeminere *M. Cicero* variis in locis, & libri nostri Digesta & Codex, Novellæ & Institutiones. Has sacratas appellat. Cic. *lib.* 1. *de leg. b.* ubi falso his sacratis legib. pro 12. Tabul. legib. ex quib. jura nostra dimanasse constat.

Leges explicantem semper rationem dubitandi (sic enim vocant) & decidendi ostendere oportet, nedum ponere simpliciter casum, ut vulgo faciunt. Hoc est, oportet primùm regulam summi juris unam aut plures indicare, quarum ductu diversum videretur dicendum. Deinde demonstranda est æquitas ex qualitatibus facti, quæ talem diffinitionem postulaverint. Sic enim totum apparebit legislatoris consilium, quod *Celsus* vim & potestatem legis appellat, in *l. scire leges, ff. de leg.* Oldendorp. Pratejus.

Leges ferebantur, non nisi à Magistratibus, necnisi in comitiis. A magistratibus, majoribus quidem quatuor, Prætore, Consule, Dictatore, Interrege: Minore vero, uno: nimirum Tribuno pleb. nam Ædiles Curules. Quæstores, Ædiles pleb. cæterique minores, leges non ferebant. *Hotomann.*

Leges humanæ. Vide supra, Humanæ leges, & paulo post. Lex humana.

Leges mulctatiæ. Tres leges de re mulctatia latæ fuisse inveniuntur. Ex quibus primam tulit Tarpejus Capitolinus, & A. Aternus Fontinalis Coss. Unde etiam lex, tam Tarpeja, quam Aterina dicitur. Quare autem lata sit, ostendit Gellius *lib* 11. *c.* 1. Alteram autem legem *Festus* latam scribit, de modo mulctarum à T. Menenio Lanato, & P. Sextio Capitolino, &c.

Leges municipales vocantur, quæ municipiis erant, *l. 25. ff. ad municip. l. 1. ff. de alb. scrib. l. 3. & l. ult. ff. de decret. ab ord. fac. l. 11. §. 1. ff. de mun. & hon. l. 3. §. divus, ff. de sepul. viol. l. 10. ff. de decur. l. 6. quod cujusque univers. l. 3. §. plane. ff. quod vi aut clam.* & ea lex significatur in *l. 3. ff. quod cujusque univers. l. 12. ff. de appell.* Brisson.

Leges necessariæ in republica: quia impossibile est civitatem sine legibus diu constare: nec magis, quam ædificium sine fundamento. Et populus Romanus 20. vix annis potuit sine certo jure vivere, quin leges à Græcis peterentur. Videbat enim futuram, nisi certis uterentur legibus, extremam Reipublicæ calamitatem, *l. 2. §. exactis dei de Regibus, ff. de orig. juris.* Oldendorp. Pratejus.

Leges naturæ, Philippus *libr.* 1. *Epitom. Philosoph. moral.* scite definit, quod sint notitiæ divinitus impressæ mentibus hominum nobiscum nascentes: hoc est, Judicia quædam de moribus, quæ sunt quoddam mentis lumen, sicut oculis suum lumen inditum est. Idem apposite explicat ibi, quæ sint præcipuæ leges naturæ: indicatque totam Philosophiam moralem, re ipsa, & vere esse explicationem legis naturæ. Vide infr. *Lex naturæ*, & Oldendorp. *tit. 2. in Isageg.* ibi Jus autem, vel Lex natur. *Spiegel.*

Leges perpetuæ, Doct. vocant, in corpore juris inclusas.

Leges Romanorum, & præscripta juris, commentatores, relicto æquitatis studio, adeo multiplicarunt, & altercationibus obscurarunt, ut neque principium, neque exitum invenias æquitatis. Nam humanus animus alioquin fragilis confunditur tanta traditionum multitudine: &, cum incidit casus, nescit, quo se vertat, nec potest certam tenere rationem ad investigandum bonum & æquum. Paucitas itaque legum & certitudo, longe utilissima est. *Oldendorp.*

Leges scriptæ sunt propterea, ne quis ab eis discedens, arbitrio suo figat atque refigat æquitatem, ut *Virgil.* dixit: Quamobrem Athenienses, qui certas habebant intra mediocritatem descriptas legum formulas, ad quas exigerent æquitatem incidentium negotiorum, præferendi sunt Lacedæmoniis, qui committebant omnia non scriptis moribus, quibus sæpenumero gliscentibus, perniciosè admodum errabant. *Oldenderpius, Pratejus.*

Leges scriptas habere necessarium, quia non posset politia feliciter conservari, nisi scriptæ essent. Idque constat multis rationibus: I. Homo est fragilis, potest falli, & propter corruptam Adæ lapsu naturam, omnes (ut David dixit) sumus mendaces. Igitur non esset tutum Magistratui committere omnia pro arbitrio statuere sine scripto. Qui pertinet, quod Aristoteles *lib. Et icor.* 5. dixit: Non homo imperet, sed ratio. II. Exemplum nobis edidit Deus in veteri testamento. Nam, cùm vellet Hebræos rectissime inter se consentire: certas leges tulit, ut ex præscripto res judicarent. Qua de re Moses gloriatur coram populo, *Deut. 4. III.* Tam magistratuum, quam subditorum interest, ut habeant scriptas leges: Magistratuum, quo sciant,

ſciant, quid imperandum; Subditorum, ut intelligant, quatenus obtemperandum ſit, quum ſciant eum juxta legem imperare. Nam & ipſum jus honorarium, viva vox eſt juris civilis ſcripti, inquit Martian. *ff. de juſt. & jur.* Loquens de jure Prætoris Romani Magiſtratus. *Oldendorp. Prateſur.*

LEGES tenere non eſt verba earum ſcire, ſed vim ac poteſtatem earum cognoſcere: itemque quid ex eis per conſequentiam trahi ac colligi poſſit, intelligere: Droſæus *in method. juris.*

LEGI, i. e. allegi & cooptari. Legi in ordinem *l. ult. ff. de veteran.*

LEGI etiam milites & Tyrones dicuntur, utpote quorum delectus habetur. *Briſſonius.*

LEGI derogare eſt, cum pars detrahitur: abrogare vero legi eſt, cum prorſus tollitur, *l. derogatur, ff. de verbor. ſignif.*

LEGIBUS & præmia propoſita ſunt virtutibus, & ſupplicia vitiis, h. e. per leges. Fuit conſuetudo Athenis, ut cives benemeriti donarentur immunitate: quam *Demoſth.* defendit adverſus Letinenſ. qui contra iſtam immunitatem Legem ferre volebat. Meminit ejus *Cicero* in Orat. *Spiegel.*

LEGIBUS ſolvere, *Budæo*, quod diſpenſare eſt apud recentiores. Porro, Legibus ſolutum eſſe Principem, *Ulpian.* auctor eſt, *tit. de legibus.* Unde quidam, haud ſcio quam recte, plenitudinem poteſtatis derivant: quæ ſi eſt in Imperatore, ut certe eſt; ſed ad bonum duntaxat. Nam, ut *Papinianus* tam eleganter, quam vere dixit, Quæ facta lædunt pietatem, æſtimationem, verecundiam noſtram, nec facere non poſſe credendum eſt. Quin & illud Alexand. Imp. notum eſt in *l. filias, de cond. inſtru.* Nihil tam proprium imperii eſt, quam legibus vivere. Cuſtos itaque non violator legum Princeps eſſe debet; qui diverſum loquuntur, ait Salomon, Principibus adulantur. *Spiegel.*

LEGIBUS ſolutum eſſe, Legibus non teneri. Oppo. Legibus alligatum eſſe, legibus teneri, ſubmittere legibus, *l. Princeps & l. ſeq. ff. de legib. l. digna vox, C. eod. tit.* Prateius.

Ex LEGIBUS Moſis multas in ſuas leges tranſtulit *Solon.* quod & *Diodor. Sicul.* ſcribit.

LEGIO dividebatur in decem cohortes, cohors in 50. maniplos: maniplus 25. milites continebat, Totum quoque exercitum in cohortes dividere conſueverunt, ut ſingulis centuriis ſinguli præficerentur centuriones. Primam autem centuriam, quæ & numero militum, & dignitate præcedebat, Primipilum vocabant: unde centurio primipilaris appellari cœpit. Gubernabat autem quatuor centurias, hoc eſt, quadringentos milites in prima acie, habebatque præcipuum Romani Imperii ſignum Aquilam. *Prateius.*

LEGIO, incerto numero militum & peditum conſtabat. Romulo primum regnante, Legio ex pedibus 3000. equitibus vero 300. fieri cœpta eſt: quam quod ex lectis militibus confecerat Legionem appellari maluit. Alex. Neapol. *Genial. dier. lib. 1. c. 5.* Poſtea auctæ ſunt Legiones. Vide ibid. apud eundem. Porro legionem eandem haberi, ex qua multi deceſſiſſent, quorum in locum alii ſubjecti eſſent: & populum omnem hoc tempore putari, qui adhinc centum annis fuiſſet, cum ex illis nemo nunc viveret, auctor Alfenus *l. proponebatur, ff. de jud.* Spiegel.

LEGIONEM tamen ad quatuor millia initio redactam, hiſtoriæ multis locis teſtantur, unde & quadrata *Feſto* dicta eſt, variatam tamen eam pro uſu reipublicæ & Senatus arbitrio, ut modo quatuor, modo quinque, modo ſex millium ſcriberetur, Livius plurimis locis teſtatur. Nam *libr. 25. bello Punico* legionem quinque millium peditum, *lib. 42. bello Perſico*, itidem legiones quinorum millium conſcriptas tradit. Libro vero 44. exercitum in Macedoniam miſſum, ita ut in ſingulas Romanas legiones non plus quam ſena millia peditum, 300. equites eſſent. Quinetiam *Polybius* memoria ſua legiones ex quinis millibus conſcribi retulit. Et Feſtus C. Marium primum legionem ſex millium conſcripſiſſe teſtatur, quod non Senatus decreto, ſed Imperatoris conſilio factum ex *Saluſtio* docet Sigonius, *lib. 1. de antiquo jure Quiritium c. 15.*

LEGIO ait Iſidor. *libr. 9. orig. cap. 3.* ſex millium armatorum eſt, quæ 60. habet Centurias: Manipulos 30, Cohortes 12. Turmas 200. *Briſſon.*

LEGIO à legendo, hoc eſt, eligendo dicta eſt, vario ſemper numero, Nam talis exercitus delectiſſimis conſtabat militibus, *Ein außerleſen Kriegsheer.* Unde miles legionarius, qui ad legionem pertinebat; & miles auxiliarius, qui ex auxiliis erat, vide *gl. in l. 2. ff. de his qui not. infam.* Prat.

LEGIONUM cognomenta varia nemo Dione Niceo clarius diffuſiuſque explicavit *lib. 55. hiſtoriar.* teſte Alciato, *lib. Parer. 6.*

LEGIS vocabulum Juriſconſultis accipitur non ſemper eodem modo & ſignificatione. Generaliſſima eſt, qua omne id, quo pro jure utimur, legem appellamus. Hac ſignificatione etiam conſuetudo lex eſt, & jura municipalia, eandemque agnoſcit Cicero *lib. 2. de legibus.* Deinde lex eſt quodlibet æqui præceptum, ſanctione publica receptum, qua ſignificatione continentur, non quidem conſuetudines, attamen omnes juris ſcripti ſpecies modo enumeratæ. Ita legis vocabulum accipitur in *l. legitima, ff. de pact. l. de quibus, 32. ff. de legib. l, 1. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* Quo pertinent appellationes legis Falcidiæ, & legis Aquiliæ, & legis Atiliæ, & ſimilium quæ magis proprie plebiſcita ſunt, ut apparet ex *l. 1. ff. ad leg. Falcid. & l. 1. ff. ad leg. Aquiliam*, & Ulpianus *in fragm. tit. 12.* eademque ratione Prætorum etiam edicta legis nomine continentur in *l. 1. §. 1. ff. unde cog.* & apud Paul. *3. ſent. 3.* Tertia ſignificatione lex definitur, quod ſit præceptum æqui, quod populus Romanus Senatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat. Recte, veluti, quod & alii eſſent magiſtratus Senatorii præter conſulem, qui interdum interrogarent; puta, Prætor, Dictator, Magiſter equitum, Tribunus plebis, Præfectus Latinarum feriarum cauſa, qua de re videndus eſt Anton. Auguſtin. in *lib. de legib. c 7.* In hac ſignificatione lex accipienda eſt, quoties à Senatuſconſultis, plebiſcitis & cæteris juris ſcripti ſpeciebus ſeparatur, ut *in l. jus autem civile, 7. ff. de juſtit. & jur. l. juriſgentium. 7. §. ait Prætor, ff. de pact. l. 1. in fin. ff. ex quibus cauſ. major.* & infinitis locis aliis. Non diſſimilis eſt legis deſcriptio ab origine petita apud A. Gellium 20. *Noct. Atticar.* 10. ubi Atejus Capito Magni nominis apud veteres Juriſconſultus ait, quod lex ſit generale juſſum populi rogante magiſtratu; ex quo etiam lex rogationis nomen obtinuit. Specialiſſime denique lex accipitur pro lege 12. tabular. idque *κατ' ἐξοχὴν* forte, quod Romanis poſt Reges exactos hæc lex duodecim tabular. prima fuerit: quomodo lex plerumque eſt interpratanda in libris juris; ſi legis

ſi legis abſolutè fiat mentio, ut in *d. leg. juriſgentium, §. ſi paciſcar. l. certe, 13. in fi. ff. de ſervit. ruſticor. prædior. l. 1. ff. de curat. furioſ. l. is cui, l. 18. ff. qui teſtamentum fac. poſ. l. 5. in fin. ff. de acquirend. vel omitt. hæred. l. 4. §. ſi condemnatus, l. miles, 6. §. 1. & l. ſequ. ff. de re judic. & alibi ſæpius.* Tametſi pro materia ſubjecta interdum etiam de alia quàm de lege duodecim tabular. accipiatur, quemadmodum de lege Ælia Sentia interpretanda eſt, in *l. ſi minor. 24. ff. de ſervis exportand. l. ſi quis invitus, 7. in fin. l. fin. in princ. ff. qui & à quibus manumiss. & l. Julia Papia, Popaa in l. 2. ff. de minor. l. 38. § 1. ff. ex quibus cauſ. major. leg. qui libertinus 37. §. ſi creditori, ff. de oper. liber. & de leg. Julia de adult. in l. proſpexit, 12. ff. qui & à quibus manum. l. quod ex his, 28. ff. ad leg. Jul. de adulter.* Atque ex his legis ſignificationibus id, quod lege introductum, confirmatum approbatumque eſt, itemque quod eſt factum ſecundum leges, legitimum dicitur; quod multis exemplis confirmavit vir omni laude digniſſimus Barn. Briſſon. *lib. 10. de verb. ſign.* verbo: Hinc legitimo. Porro lex alio ſenſu etiam ſignificat pactum & conditionem obligationi alicui adjectam, quoniam pacto illo quaſi jus quoddam obligationi præſcribatur, quod infinitis juris locis comprobatur, quæ diligenter congeſſit idem *Briſſon.* eodem loco, verb. lex quoque familiari. Leges autem latæ ſuis nominibus diſtinctæ ſunt, dictæ vel ab auctore, ut omnes fere leges à Romanis latæ, vel à tabulis, quibus inciſæ vel inſcriptæ ſunt, ut *lex 12. tabul.* vel ab eo quod jubetur, ut Leges Agrariæ, ſumptuariæ, frumentariæ, majeſtatis, ambitus, &c. vel denique à loco vel modo rogandi, ut ſacratæ, vel Rhodia de jactu, & ſimiles. Vult. *in comment. ad §. lex eſt 4. num. 2. & 3. Inſtit. de jure natural.*

Legis multiplex eſt acceptio, quandoque enim pactum ſignificat, & conditionem obligationi dictam, *l. 22. ff. de ſtat. hom. l. 1. ff. de in rem verſ. l. legem. C. de pact.*

Legis actio, pro formula perſequendi, quæ ex lege civili componitur, *l. 2. §. deinde ex his legib. ff. de orig. jur.* & appellabatur, inquit *Pomp.* hæc pars juris, Legis actiones, *Præt.* Porro ſupr. in §. *Lege agere*, indicavimus, Legis actionem apud judicem eſſe vel magiſtratum, eſt eum habere legitimam & ordinariam juriſdictionem. Martian. in *l. 3. ff. de off. Proconſul.* diſtinguens inter Proconſulem & legatum ejus. Quia, inquit, non habet juriſdictionem talem, ſcilicet ordinariam. Quod declarans Ulpian. *in l. ſeq.* Omnino enim, ait, non eſt apud eum legis actio: quaſi dicat, non habet quicquam poteſtatis proprio jure, ſed alieno, *Spiegel.* ex *Budæo.*

Legis actio quid, & qua olim verborum ſolennitate fiebat, *Alc.* indicat *in l. pecunia, de verb. ſign.*

Legis ferendæ locum interdum Prata Flaminia, qui poſtea Circus Flaminius dictus eſt, interdum etiam Lucum Petelium, quandoque Capitolium, ſed plerumque forum, aut Campum Martium fuiſſe legimus. Locum autem ſacrum potius, quam profanum fuiſſe crediderim; primum quod in Roſtris, qui locus erat auguratus, templumque dicebatur, ſæpe à magiſtratu ferretur: deinde, quod leges à P. Clodio tribuno plebis, in templo Caſtoris latas invenio. Ferebat ergo magiſtratus legem in templo: ferebat ſuffragia de lege populus circa templum. Locum enim tantæ multitudini ullo in templo fuiſſe credibile non eſt. Cum vero lex à magiſtratu ferretur, eodem in templo alios quoque magiſtratus affuiſſe, eos nimirum, qui cum magiſtratu legem ferente conſentirent, legimus *in Orat. in Vatiniam.* Cum autem in campo Martio centuriatis comitiis lex ferretur, tum in templis Deorum ferri conſueſſe, non exiſtimo; quæ in campo nulla fuiſſe legimus; quo tamen in loco à Magiſtratu ferretur, eum locum ante auguratum fuiſſe, crediderim. Nam ſi tributis comitiis ſemper in templo: cur centuriatis, quæ majorum rerum cauſa habebantur, profano in loco lex ferretur, *Hotoman.* ex *Paulo Manutio.*

Legislatoris boni officium in his duobus potiſſimum verſatur, primum ut ſtatuta ſua loco, tempori, perſonis, ac rebus accommodet: deinde ut aperta ſint, & ſi dubitatio incidat, ab ipſo auctore interpretentur, non ab aliis pro ſuo adfectu. Ideo appellatur à Pomponio *in l. 1. de orig. jur.* diſputatio fori. Vide Oldendorp. *in theſaur. Polit.* Spieg.

* Legislatoria poteſtas, ſive Majeſtaticum jus ferendi leges univerſales in Imperio, non ſolius eſt Imperatoris, ſed cum Principibus ac Statibus ita communicatum, ut ſine illis exerceri non poſſit, ſive lex nova roganda, ſive rogatæ addendum, detrahendum, vel abrogandum. Quod jus Statibus noviſſimè confirmatum in Inſtrumento Pacis German. *artic. VIII. §. gaudeant.* Sic interpretandarum Imperii legum poteſtas Imperatoris & Statuum conjunctim eſt. *Inſtr. Pacis Germ. d. l.*

Leges autem particulares ſeu Statuta provincialia condendi poteſtas (*Land-Recht und Landes-Ordnungen zu machen*) Principibus ac Statibus Imperii in ſuis territoriis, vigore ſuperioritatis territorialis, per feudalem inveſtituram adquiſitæ competit.

Ejuſmodi Statuta ac leges locales tanti in Imperio ſunt valoris, ut in deciſionibus cauſarum ſubditos concernentium, in ſupremis etiam Imperii Judiciis auctoritatem habeant. *Ord. Camer. p. 1. tit. 57.* ibi: *nach redlichen, erbaren und Landiſchen Ordnungen, Statuten, and Gewohnheiten der Fürſtenthumen Herrſchafften and Gerichten, da ſie vorgebracht werden. Reichs-Hof-Ordnung. tit. 1. §. 1.* (ſecundùm bonas, honeſtas & territoriales leges, Statuta & conſuetudines Principatuum, Dominatuum & Judiciorum coram quibus proponuntur Imper. Curiæ leges) *und wollen dann, ib. jedes Stands, Landes, Orts, und Gerichts, ſonderlich die gebührliche Allegierte, und probierte Privilegia, gute Ordnung und Gewohnheiten, und in Mangel derſelben, die Kayſerliche Rechte in acht nehmen.* &c. (cujuſque Status, provinciæ, loci & judicii, imprimis legitima allegata & probata privilegia, bona ordinatio & conſuetudines, & illis deficientibus Imperialia Jura obſervanda &c.)

Ad validitatem autem Statuti vel juris provincialis confirmatio Imperatoris non eſt neceſſaria, modo illud publicis Imperii Conſtitutionibus ac Receſſibus, communem Imperii Salutem reſpicientibus non ſit contrarium: eumprimis ſi leges Imperii cum clauſulâ derogatoriâ latæ fuerint, iſtis enim ſanctionibus juri ſtatutario derogatur. *Vid. Conſtit. Imperii de ſucceſſione nepotum in bonis patruorum anno 1529.*

Statuta provincialia plerumque in conventibus provincialibus, *auf denen Land-Tagen*, adhibito Ordinum conſilio, *mit Rath und Gutachten der Land-Stände*, condantur, niſi ubi pacta aut conſuetudo ſunt in contrarium.

(Vid. Kniehen. *de jur. territ. c. 3. n. 289* Beſold *de Jure Univerſitat.* Reincking. *l. 2. cl. 2. c. 10.*

c. 10. Knipsch. *de jur. civit. Imper. l. 2. c. 10.* D. Myler. *de Princip. Imp. c. 39.* D. Maurit. Differt. *de Recessibus Imper. & p. 3. var exerc. jur. pub.*)

Legis mens & verba, ad titulum, sub quo sita est, accommodanda, & est subjecta materia vel amplianda est, vel restringenda, *l. 3. ff. de statu hom. in l. insulam, ff. de præscript. verb.* Spiegel.

Legis officium & natura est, ut generaliter statuat de negotiis hominum & in commune. Quod eleganter probat Aristotel. *in Polit.* Celsus *ff. de leg. v.* Nam ad ea, inquit, potius debet aptari jus, quæ & frequenter & facile, quam ad ea, quæ perraro eveniunt. *Spiegel. Pratejus.*

Legis perlatæ vis erat summa non solum quia, quod erat lege sancitum, Quirites omnes tenebantur (paucas tamen excipimus) verum etiam, quia, non ut Prætoris edictum, item lex annuo spacio terminabatur, sed vigebat, usque dum alia lege abrogaretur. Abrogari vero omnes licuit, præter sacratas: quæ violatæ sæpe, abrogatæ nunquam sunt: abrogantı vero non eadem, quæ violanti legem, pœna sancitur. Cæteræ leges & abrogari omnes potuerunt, & abrogatæ multæ sunt: tametsi nulla lata lex est, quæ ipsa se contra abrogationem quasi sanctionis septimento non muniierit, gravi pœna, multave ei, qui abrogasset, irrogata: ac multi multas abrogarunt, neque tamen ullum propterea subiere pœnam: dixi jam plus fuisse potestatis in eo, quod postremum populus jussisset, quam in eo quod antea jusserit, id *leg. 12. Tabular.* sancitum esse; jussum autem populi & suffragia fuerunt, quibus abrogabantur leges. Itaque non quid antea populo placuisset, sed quid ei postremum placeret, spectari solebat. Sensit autem in hoc genere populus, non semper è Republ. nam quemadmodum sæpe malas leges bonus populus, sic interdum bonas malus abrogavit. A Senatu vero nunquam lex ulla, nisi Reipub. causa sublata est. Erant enim quatuor omnino genera, quibus per Senatum more majorum statueretur aliquid de legibus: unum ejusmodi, placere legem abrogari: atque hoc genere non abrogabat legem Senatus (nam abrogare proprie populus dicebatur) sed ut abrogaretur, statuebat. Alterum genus erat, quæ lex lata esse diceretur, ea non videri populum teneri. Tertium de legum derogationibus: quo de genere persæpe SCta fiunt. Quartum genus suspicor hoc esse, ut cum aliquem Senatus hostem judicaret, simul ejus quoque leges, quæ quidem adversus Rempub. essent, eodem SC. aut alio, proxime facto, tolli juberet: quarum enim maxime legum causa perniciosus patriæ civis damnatus sit, & à Repub. remotus: eas ipsas leges in Repub. non hæsisse, sed abjectas illico esse verisimillimum est. Recte igitur semper & justissime Senatus: A populo vero, aut ab iis, qui mercede conducti speciem quandam populi præ se ferebant, temeritate potius aut fraude, quam consilio aut ratione, salutares civitati leges nonnunquam abrogatæ sunt. Postremum illud est, cum verbo quidem, neque à Senatu, neque à populo, tacito autem omnium consensu per desuetudinem leges abrogabantur. *Hotomann.*

Legis non solum maxima, sed etiam perpetua vis erat: siquidem vetustate neque tollebatur lex, ut edictum: neque debilitabatur, ut SCtum; nisi si leges essent ejusmodi, ut Reipublicæ minimum consulere viderentur. Nam his contrario usu non solum debilitatas, verum etiam plane extinctas, neque damnatum esse quenquam, quia fecisset adversus legem eam, quæ jam exerceri desiisset, satis constare video: leges autem multæ, quandiu Respubl. stetit, perpetuo jure valuerunt. Cum ipso libertatis initio à primis consulibus, ac jam ante à primis Regibus latæ essent; quibus ego de legibus loquor, cum perpetuam vim legibus tribuo: nam perniciosas leges, nec jure rogatas, non perpetuo jure esse, sed tolli quam primùm utile est: cujusmodi multæ SC. sublatæ sunt. Populus autem, quem sæpe à Reipublicæ commodo malæ rationes averterent, rectam in dijudicandis legibus normam non agnovit, sed utiles sæpè abrogavit, sæpe scivit inutiles. Illud etiam in legum sanctione adscribi solebat, ne per Saturam abrogari, derogarive liceret; erat enim Satura lex multis aliis conferta legibus, accepto nomine à genere cibi, ex variis rebus conditio. Id autem eo placuit in sanctione ascribi, quia in lege multis legibus permista & confusa subesse fraus, quæ populum falleret, facile poterat: at in simplici lege, si de abrogando, derogandove populus rogabatur, non difficile erat, id quod derogabatur, quale esset intelligere. Addam & illud, fractam esse legis vim, non modo cum alia lege nominatim abrogaretur, sed etiam cùm non omnino tota, sed ejus pars lege posterius lata tolleretur; quod derogare dicebatur: aut cum nulla superioris legis imitatione facta aliquid ei contrarium posteriore lege rogaretur, quod erat obrogare. Quod autem dictum est, legis vim maximam fuisse, eo dictum est, non solum quia nihil esset lege gravius, & in publicis actis nihil observaretur magis: verum etiam quia legis sententia pertineret ad omnes cives, & omnibus æqua jura describeret. Veruntamen duo genera legum excipio: alterum, quod omnes cives; alterum quod omnes quidem, sed dispari jure comprehenderet. *Hotomann.*

Legis rogandæ forma apud Romanos hæc erat: Primum deliberabatur à Senatu consultante, num utilis esset lex, tum ferenda. Deinde, si è Republica videbatur, proponi solebat à populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populus à Consule, h. e. interrogabatur, an id placeret, quod patres statuissent. Cicero *pro Flacco:* O morem, inquit, præclarum disciplinamque, quam à majoribus accepimus, siquidem teneremus; sed nescio quomodo jam de manibus elabitur. Nullam illi nostri sapientissimi & sanctissimi Viri vim concionis esse voluerunt. Quæ sciscerct plebs, aut quæ populus juberet, summota concione distributis Partibus tributim & centuriatim descriptis Ordinibus, classibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata & cognita, juberi vetarique voluerunt. Hinc apparet differentia inter promulgationem & rogationem; promulgatio fiebat binis nundinis; rogatio in tertiis nundinis. Promulgationi item intercedere licebat; rogationi nullo modo. Inde rogatio pro lege accipitur. Cicero *Phil. 1.* hodie vocem bane promulgare, tenemus quidem quanquam non satis intellectam: rei vero ipsius ne umbram quidem sequimur. Vide M. Fabium *lib. 2. c. 4. in fin.* Oldend. Prat.

Legis textus omnem dubitationem tollit. Vide Bald. *in l. ...* *C. de f. r.* Siquidem gloss. nullam nobis necessitatem imponit, cum sit tantum probabilis: ut dicit Bart. *l. 1. ff. si cert. pet.* Veritatem, dicebat semper *Zasius* ex legum textibus, ex æquo & bono quærendam, non ea conspirato, plausibilique hujus. vel alterius glossæ, aut Doctoris favore, esse prostituendam. *Spiegel.*

Legis virtus est, ait Jureconsf. in *l. legis ff. de legib.* imperare, vetare, permittere, punire. *Pratejus.*

Leg

Legitima, est portio hæreditatis, jure naturali liberis debita, minuscula dicta. Sic appellata, quod secundum naturales leges, alimentorum vice subrogatur. Ferr. *Instit. quib. mod. test. infirm. §. igitur quartam.* Politus dubitat, an hæc portio hodie Quartæ nomine venire debeat.

Legitima est quarta portionis ab intestato debitæ, deducto ære alieno; funeris impensa, & precuis servorum manumissorum. Vultejus *Instit. de inoffic. testam. §. 5, n. 1.*

Legitima ascendentium seu parentum, h. e. quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta est hodie, sicut de legitima liberorum dicemus, ut communiter probant Dd. *per l. nam etsi C. de inoff. test.* Nam etsi, inquit Imperator, parentibus non debeatur filiorum hæreditas, propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem; turbato tamen ordine mortalitatis, non minus parentibus quam liberis pie relinqui debet; ex *Pratejo.*

Legitima ætas, quæ lege aliqua præscripta & præstituta est: veluti in maribus annorum 14. in fœminis 12. nuptiarum causa item ad res administrandas 25. *l. ult. §. avunt, ff. de public. l. ult. in fin. ff. de appell. l. 1. C. de cur. fur. l. 4. C. de transact.* Hotom. Prat.

Legitima conventio est, quæ aliqua lege confirmatur, Auctor Paul. *in l. legit. ff. de pact.* Spiegel.

Legitima criminale, de quibus lege aliqua quæstio constituta est, vel quæ lege aliqua vindicantur, ut sunt publica, *l. 3. §. pœna, ff. stellionat. conjuncta l. 13. stellionatus, ff. de his qui not. infam.* Brisson.

Legitima generaliter dicuntur omnia, quæ ex lege aliqua instituta sunt: plerumque tamen de *leg. 12 Tabular.* intelliguntur. *Pratejus.*

Legitima hæreditas proprie dicitur, quæ ab intestato defertur *l. 1 de suis & legit.* quoniam eam Lex ipsa absque facto hominis defert. Sed & quæ ex testamento defertur, legitima quoque non improprie, latiore tamen sensu dicetur; ea enim à *lege 12. Tabular.* confirmatur, dum in illa constitutum est; Uti quis rei suæ legassit, ita jus esto. *l. verbis, de verborum significationibus.*

Legitima hæreditas, ait *Brissonius*, est quæ lege 12. *Tabul.* defertur. Item quæ ex novis legibus obvenit, *l. 1. 2. & 3. ff. de petit. hæred. l. 1. §. capitis ff. ad Tertull. 7. de cal. minus.* Brissonius.

Legitima hominis ætas, post quintum & vigesimum annum reputatur. Interim namque Minores appellantur, juvandi propter ætatis imbecillitatem, *l. ultim. C. de his, qui ven. ætat. impet. l. 1. ff. de minorib. 25. ann.* Spiegel.

Legitima interpellatio quænam dicatur, *Bart.* docet in *l. venum, ff. si cert. pet.* Spiegel.

Legitima judicia, *Bud.* interpretatur, juri scripto, aut moribus recepto astricta. *Spiegel.*

Legitima latitudo in *l. 15. §. latitudo, ff. de serv. rustic.* quæ lege 12. *tab.* comprehensa, definita ac determinata est, *l. 8. ff. eod. l. 6. §. nec vid o, ff quemadmod. serv. amitt.* Brisson.

Legitima liberorum dicebatur olim pars hæreditatis quarta, quam consuetudinem ex legis Falcidiæ ratione manasse, Paul. *lib. sent. 4. cap. 5.* non obscure demonstrat. Cum enim instituti partem nunquam minorem quarta jussisset esse, si filius minus ea patris testamento consecutus erat, quod ei deerat, supplebatur. Hinc pars illa, quia non ex testamento, sed ex lege manabat, Legitima dicta est, quo modo, Legitima hæreditas dicitur; quam lex non testamentum, defert. Atque hæc quidem olim; post vero Justinianus duas Constitutiones edidit: quarum priore statuit, ut idem in exhæredatis juris esset, quod in institutis: nimirum, ut si exhæredato filio vel minima res, veluti solidus unus legatus esset, inofficiosi agere non posset, sed quod legitimæ parti, hoc est, quartæ deesset, suppleretur, idque etiam si testamento cautum non esset; *l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam.* ex quo intelligi potest, quam falsa sit eorum opinio, qui jus hoc suppletionis tam in institutis, quam in exhæredatis à *Justiniano* inductum existimant. Posteriore autem Constitutione, quæ *Novellarum est 18.* modum hunc legitimæ adauxit, ut si unus, duo, tres, quatuorve liberi essent, triens illis relinqueretur; sin plures quatuor, semis, *Hotoman.* De qua re etiam disputat Goveanus *lib. 2. Variar. lect. c. 1.* Vel sic:

Legitima liberorum olim erat, quæ pater tempore mortis reliquisset, deducto ære alieno & impensa funeris, *l. Papinian. §. quarta autem. ff. de inoffic. test. l. cum quæritur, C. eod. tit.* Hodie vero cum quatuor sunt filii vel pauciores, tertia pars est, cum plures extant, dimidia pars paternæ substantiæ legitima censetur, *§. sequenter igitur, Novell. de triens. & semiss. & §. porro hanc particulam, Novell. const. 22.* Prat.

Legitima nepotum varia. Alias soli sunt; non cum mortuorum fratrum filiis, succeduntque in capita. Eodem modo ex numero eorum colligenda est triens, hoc est, tertia, si quatuor vel pauciores fuerint, aut semis, id est, dimidia pars bonorum aviorum, si plures sint *Nov. de Trient. & semiss. id princip.* Alias cum permixti sunt mortuorum nepotum filii, & sic pronepotes, aut deinceps; hi in stirpes succedunt. & tantam partem accipiunt pro legitima, quantam pater eorum fuisset accepturus, *§. neque illo. Novell. eod. tit.* Alias denique nepotibus superest filius unus vel plures defuncti. Quo casu omnes nepotes in stirpes succedunt. *Novell. de hæred. ab intestat. §. sic tamen.* Pratej.

Legitima observatio, quæ divortio faciendo vel *l. 12. tabular. vel l. Julia de adult.* præfinita est, *l. 35. ff. de donat. int. vir. l. pen. ff. ad l. Jul. de adult.* Brisson.

Legitima pœna in *l. 7. §. 1. ff. de condict. furt. l. 9. C. de furt.* quæ furto imponitur. Ea duplex est ex 12. tab. teste *Gellio*, Legitima vero pœna in *l. 1. §. sed non utique. ff. ad Turpillian.* est, quæ lege Remmia calumniatoribus irrogatur. *Brisson.*

Legitima quantitas in *l. 25. C. de donat. inter virum & uxor.* quæ legibus constitutionibusque definita est, *l. 34. C. de don.* Prat. Brisson.

Legitima transversalium, hoc est, fratrum ab intestato succedentium, & olim & nunc est, quarta bonorum pars, *argum. l. Papinian. §. 4. ff. de inoffic. testam.* Et quanquam hujus quartæ non fiat expressa mentio in jure civili: non tamen fuerit absonum, per naturalem æquitatem interpretando sic colligere: quoniam frater debet fratri alimenta, per *l. non omni, & l. cum plures §. in solvendis. C. de admin. tut.* arguendo ab alimentis ad quartam. *Hotoman. Pratejus.*

Legitima tutela dicitur, quæ lege defertur; Legem autem excellentiæ causa, *l. 12. Tabular.* intelligimus. Ulpian. *l. 1. ff. de legit. tut.* Legitimæ tutelæ *l. 12. Tabular*, agnatis delatæ sunt, & consanguineis; item patronis, id est, his qui ad legitimam hæreditatem admitti possint, hoc summa providentia, ut qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona, ne dilapida-

renıur, hæc ille. Legitimam tamen Patronorum tutelam dici tradit in *l. 3.* non quod nominatim id lex caverit, sed quod legis id ratio flagitare visa est: ut ubi hæreditas, ibi tutela esset Item legitima tutela dicitur parentum, qui filiorum, quos impuberes emanciparunt, tutores fiunt, qui vere legitimi non sunt, sed legitimorum vicem obtinent: ut ait Ulpian. *d. l. 3. ult. ff. eod.* legitimæ, iu quam, illæ tutelæ præstantia quadam legis veteris dicuntur: quod hinc licet intelligatur, quia tutelæ quæ *l. Attilia, Julia, & Titia* mandantur, legitimarum nomine non intelliguntur, ut apparet ex *l. 7. ff. de cap. minut.* Hotom. & Pratejus.

Legitima verba dicuntur, quæ formularum sunt, quæ & concepta, & directa, & civilia, & solennia quoque appellantur, Cic. *Phil. 1.* Cedo illa legitima. Consules populum jure rogaverunt, populusque jure scivit. Legitima verba dicuntur Latina, in *l. fin. C. de testam. tutel.* vide Ulpian. *Inst. tit.* 25. Prat.

Lagitima uxor, quæ rite ex præscripto legum in matrimonium convenit: vel quæ nobis secundum leges & civiliter nupsit. *l. 4. ff. de rit. nupt.* Pratejus Brissonius.

Legitimæ actiones legibus proditæ & ex jure civili descendentes. *§. sed istæ. Inst. de action. l. 1. l. 11. & l. 15 §. de præscript. verb. l.* 22. *§. ult. ff. de aqua et aq. pluv. arcend.* Brisson.

Lagitimæ usuræ dictæ sunt centesimæ, quæ & maximæ & gravissimæ nominantur. Nempe legitimæ per excellentiam, supra quas aliæ legitimæ non essent: Sed usurarum modum postea lege lata aliter Justin. constituit, *l. eos. C. de us-r.* Donellus. Cæterum Hotoman. *lib. 1. de usuris c. 7.* non centesimas voce legitimarum intelligi existimat, sed minores centesimis *l. tutor. §. idem solent. ff. de admin. tut.* ubi manifestissime legitimæ distinguuntur à gravissimis. Vide Gothofr. *ad l. 1. C. de usur. pupillaribus.*

Legitimæ cognationes, quæ agnatorum jus habent, quod ipsum civile, *& l. 12. Tabul.* introductum est, *l. 12. §. ult. ff. de rit. nupt. §. ult. Inst. de cap. dim.* Etiam Modestinus legitimam cognationem sive civilem interpretatur, quæ per adoptionem contingit in *l. 4. cognationis. ff. de gradibus & adfinibus.* Brisson.

Legitimæ nuptiæ, quæ secundum jura civitatis Romanæ contractæ sunt. *Inst. de nupt. in princ.* Cajus *lib. 1. Inst. tit. 4. l. 19. ff. de statu hom.* Brisson.

Legitimam debera, relinqui jure institutionis, hoc est, jure hæreditario. Hoc enim voluit Imp. in *Novell. ut cum de appell. cog. §. aliud quoque capitulum.* Lege, instituere.

Lagitimarum actionum verbo, intelliguntur *leges 12. tabul.* Zas. *in §. sed ista Inst. de act.* Spiegel.

* Legitimandi Jus. Restitutio natalium seu jus legitimandi naturales & illegitimè natos, est dè Reservatis Imperatoris, ac de eo Imperii Principes ac Status non participant, cum legitimatio in effectu fit de rogatio juris communis positivi, quæ non est cum superioritate Statibus concessa.

Exercet illud Jus Imperator vel *immediatè*, Principum, Comitum ac Illustrium filios natalibus restituendo, vel *mediatè* per Comites Palatinos Cæsareos.

Taliter legitimati quoad effectum juris, legitimi censentur, verumque legitimè natorum Statum habent, gaudentque nobilitate paternâ, ac per eos agnatin conservatur.

Non tamen succedunt in feudis antiquis, cumprimis si majora, titulata & dignitatis sint, licet expressis verbis ab Imperatore ad ea legitimati fuerint, nisi Agnati, quorum præcipuè interest, consenserint.

(Vid. Kinschot. *Tr. de legitimat.* Carpzov. *de Regal. thes.* 33. Besold. *de jurib. Majest. c.* 5. Stamler. *de Reservat.* §. 58. *n.* 8. *& seqq.* D. Myler. *Gamolog. c.* 25. D. Struv. *Synt. feud. c.* 9. *§.* 3.)

Legitimatio est legis actio, qua liberi naturales efficiuntur legitimi. Et nuptus natus eo ipso momento, quo nascitur, ipso jure, sine ullo hominis facto legitimus nascitur: per legitimationem nemo nascitur, sed fit legitimus, Vultej. in *comm. a squand. autem, ais. n. 1. instit. de nuptiis.*

Legitimationis quod nulla apud JC. mentio fiat, sciendum est hoc juris adoptionem tribuisse, quæ de naturalibus filiis fieri poterat, ut vidimus in ea specie quam ponit Ulpian. *ult. cap.* quo in capite filium in servitute patris conceptum, ab eo libero facto adoptari posse dicit. Quod multo magis licuisse arbitror in naturalibus liberis ingenuorum hominum, dum ne procreati essent ex nefario concubitu: in quo tamen fuit arbitrium Principis, ut in omni arrogatione erat, &c. Connan. *lib.* 2. *c.* 16. *n.* 5.

Lagitimationis vel τῆς γνησιότητος duos *Just. nian.* modos tradit, quibus filius naturalis tantum, fit quoque legitimus, & subjicitur patriæ potestati. Eosdem repetit & alio postea loco in Institutionibus: Eandem rem late tractat in *Novell. Const.* 89. explicans has, ut ita loquar, legitimationes, διὰ τῆς εἰς βουλὴν δόσεως, & διὰ τῆς ὀψιγάμων συμβολαίων ποιήσεως, addit & tertiam rationem. διὰ βασιλέως ἀντιγραφῆς cujus frequens est usus. Refert enim Marianus, Marcum & Lucium Imperatores, rescripto suo confirmasse statum quorundam filiorum, qui ex matrimonio parum legitimo erant suscepti. Est præterea & alia quædam quarta & omnium quidem expeditissima ratio, quam Justin. *in Nov. Const.* 117. introduxit, nempe cum pater spurium dignatur filii nomine. Nam inde conjicere possumus, non omnino semper habuisse ejus matrem pro concubina, &c. Bald. *tit. de adopt.*

Legitima consistere potest, recte agere potest. *l. grege pignori. §. & in superficiariis. ff. de pign.* Opp. Non recte agi submoveri exceptione. *l. si superatus, §. fin. ff. eod. tit.* ex Copia. *Oldendorp. Spiegel.*

Legitime, idem est quod, juste vel ratione legum observata. Vide *Anthen. de har. & Falcid. §. si quis autem.* Item *l. Gracchus. C. de adult.* Spieg.

Lagitime natus, *Gesetz'ich, Ehelich geboren.* Opp. Illegitime natus, sive Spurius, *Unehlich geboren.* l. 3. §. 1. ff. de Decur. *Oldendorp.*

Legitime ordinari inscriptionum libelli dicuntur, qui secundum formam *l. Jdia* publicorum judiciorum præscriptam concepti sunt. *l. 3. §. 1. ff. de accus arum.* Brisson.

Legitimi dies, qui in lege permittuntur partibus ad consequendum jus suum, *Ordentlich zeit zu Gerichts handen.* Oldendorp.

Legitimi dies dicebantur, quas nunc dilationes & terminos appellamus, quando vel accusatori ad accusandum, vel Reo ad respondendum certi dies dabantur, & præfiniebantur. Et legitimum diem comitiis habendis dixit Cic. *act.* 4. *in Verr.* in quo secundum leges haberi poterant. *Brisson.*

Le-

Legitimi hæredes passim appellantur, quos *lex* 12. *Tab.* intestatis attribuit, hoc est, proximos agnatos; quanquam ejus legis exemplo etiam novæ leges & Senatusconsulta significentur. *l.* 2. *§. ult. ff. unde legit.* Prat.

Legitimi liberi naturalibus oppositi eos significant, qui jure, id est, ex justis legitimis nuptiis sunt quæsiti. *l.* 45. *ff. de vulgar.* Interdum etiam legitimi adoptione quæsiti accipiuntur. *Brisson.*

Legitimi Cives, defensores, magistratus ex *ff. Brissonius.*

Legitimi, quibus legitima potuit deferri hæreditas. Ulp. *l.* 2 *ff. unde legitimi, & unde agnati.* Oldendorp.

Legitimi testes, qui ex legibus testamento adhibendi sunt, *l.* 16. *§.* 1. *ff de vulg. & pupill. substit.* Brisson.

Legitimi tutores sunt, ait Ulp. *Inst. tit.* 11. *qui ex l.* 12. *tab.* introducuntur, seu propalam, quales sunt agnati: seu per consequentiam, quales sunt patroni. Et horum exemplo parentes, *tot. tit. Inst. de legit. parent. tut.* Brisson.

Legitimos actus quosdam enumerat. *l.* 78. *ff. de divers. reg.* Legis actiones quæ sint, quid item sit Lege agere, vide supra Lege agere.

Legitimum quod lege aliqua vel Senatusconsulto introductum institutum, confirmatum, comprobatumque est. Ita legitimas conventiones pacta *Paul.* definit in *l.* 6. *ff. de pact.* quales sunt, quæ de furto & injuria fiunt. Hæc enim *lex* 12. *Tabul.* comprobat: ita legitimum jus, quod ex lege descendit, quale est jus agnitionis, quod ex 12. Tab. descendit. *l.* 3. *§. ae illo. ff. pro soc. l.* 69. *in fin. pr. ff. de leg. lib.* 2. *l.* 1. *§. vocantur. l.* 11. *§. ult. ff. de c nstr. tab. l.* 22. *ff. si quid in fraud. pat. l.* 6. *ff. de bon. poss. l.* 1. *§. non quærimus, ff. si quis om. caus. test.* Et apud Ulp. *in Inst. tit.* 28. *ad fin. & l. ult. C. de legit. hær.* Et quodcunque aliud jus quod ex legibus proficiscitur legitimum vocatur. *l.* 4. *§. ult. ff. de fidejuss. tut. l. ult. C. de instit.* Brisson.

Legitimum jus dicitur, quod ab initio nihil interfuit, hoc an illo modo fieret: postquam autem constitutum est, refert, Connan. *lib.* 2. *c.* 6. *n.* 3.

Legitimum spatium in *l.* 14. *ff de serv urb.* quo *lex* 12. *tab.* ambitum ædificiorum definit. *Brisson.*

Legitimum tempus in *l.* 8. *C. de non. num. pecun.* quinquennii, intra quod ex principalibus constitutionibus non numeratæ pecuniæ exceptio opponi debuit, *l.* 9, & *l.* 14 *C. eod. tit. Inst. de liter. oblig. l.* 1. *de causa non num. pec.* in fragmentis C. Theoph. *in §. idem juris. Instit. de except.* Quomodo etiam statutum tempus interpretari oporteat in *l. ult. C. de cond. ex leg. & l.* 5. *C. si cert. pet.* Brisson.

Legitimum tempus in *l.* 5. *ff. de usuf. l.* 3. *ff. quemadmodum servit. amitt. l.* 24. *ff. de donat. int. vir. l.* 12. *§. si quis servum. ff. de captiv. l.* 12. *tabularum,* usucapioni præfinitum tempus significat. Cicer. *top.* & *pro Cæcinna, l.* 3. *ff. de usucap,* quod alias constitutum tempus appellari docuimus. At *in l.* 3. *ff. de usur. & l.* 4. *§. si quis condemnatus. ff. de re jud. & l.* 1. *C. de usur. rei judic.* Legitimum tempus intelligitur, quod condemnatis ad solvendum, *l.* 12. *tab.* datur. Eadem lege statutum ad dotem restituendam tempus legitimum appellatur in *l.* 24. *§.* Sive autem mariti. *ff. sol. matr. l.* 7. *§. adeo ff. de pact.* Brisson.

Simili modo legitimum tempus *in l.* 19. *ff. de minoribus* Legibus statutum tempus ad petendam in integrum restitutionem, *l.* 1. *C. si minor. se major.* Et legitima tempora, quibus lis perit. *l.* 59. *§. si cujus dolo. l.* 72. *ff. de Procuratoribus l.* 2. *ff. de divers. & temp. l.* 7. *ff. de muner. & honor. l.* 11. *ff. de jud. l. un. C. ut intra cert. temp.* legitima tempora in *l.* 32. *ff. de judic.* ad judicandum lege, credo, Julia judiciaria præstitutum, *Brisson.*

Legitimum tempus luctus, *l.* 8. *l.* 10. *l.* 11. *ff. de his qui not. infam. l.* 2. *§.* 1. *C. de secund. nupt.* idcirco opinor, quod Numæ Pompilii lege decem mensium spatium ad lugendos viros mulieribus præscriptum fuit, quod postea duobus mensibus auctum est. Apul. *lib.* 8. *de asino aur.* Boni ergo & optimi Consules, si luctu legitimo miserrimæ fœminæ necessarium concesseris tempus, quod residuis mensibus spatium reliquum compleatur anni. Senec. *lib.* 7. *epistol.* Annum fœminis ad lugendum constituere.

Legitima tempora apud Quintilian. *declamation.* 6. lege puta Pompeja ad dicendum & orandum præstituta, *Brisson.*

Legitimum testimonium *Connanus* diei ait, quod duorum fide comprobatur, etiam si mulieres sint aut peregrini, & non rogati. Theodosius tamen Imperator voluit adhiberi quinque testes, rogatos aut fortuitos, cujus constitutio est hæc ultima. Connan. *lib.* 9. *c.* 6. *n.* 2.

Legitimus, *Gesetzlich, ordentlich, nach dem Gesetze.*

Legitimus curator ad quem è *lege* 12. *tab.* curatio furiosi, aut prodigi pertinet *l.* 13. *ff. de curat. fur. f.* Brisson.

Legitimus hæres pro parte factus. *Papinianus.* Quia credimus eum, inquit, legitimum hæredem pro parte esse, & ideo pars hæreditatis in testamento remansit, nec absurdum videtur, pro parte intestatum videri, *in fin. l. nam etsi. ff. de inoff. testam.* Spiegel.

Legitimus modus in *l.* 3. *§.* 1 *ff. de mort. inf.* quo abesse ab ædificiis busta monumenta *lex* 12. *tab.* constituit, Cic. *lib.* 3. *de legibus* legitimus modus in *l.* 21. *ff. de donat.* qui donationibus lege præstitutus est, olim erat, cujus meminere, *l.* 24. *ff. eod. tit. & l.* 36. *ff. de mort. caus. donat. l.* 5. *§. si donavit, & §. si cum qui. de doli excep. l.* 1. *ff. quib. modis pign.* Quod & illa *Pauli* verba comprobant, quæ sunt *lib.* 5. *sent. tit.* 11. Ei qui aliquem à latrunculis vel hostibus eripuit, in infinitum donare non prohibentur. *Brisson.*

Legitimus modus honorarii in singulis causis usque ad centum aureos, *l.* 1. *§. in honorariis,* & *§. licita. ff. de extr. cognitio. l.* 3. *C. de postuls* quem SC. constitutum Tacit. *lib.* 10. auctor est, *Brisson.*

Legitimus numerus in *l.* 2. *ff. de decr. ab ordin. fac.* est municipii lege præfinitus, *l.* 3. *eod. tit.*

Legitimus numerus apud Pauli *lib.* 4. *sent. tit.* 1. est lege Caninia præscriptus *Brisson.*

Legitimus status, *C. quand. dies leg. ced. l.* *pen.* Alberic.

Legulæ sunt viriolæ, hoc est, vittæ parvulæ, sive ligulæ fimbriatæ reticulatis, semulatis, cancellatisque plagulis orbicularibus vesicæ capillorum asservatrices. A legendo legulæ vocitatæ, quemadmodum leguleji à legendis uvis sunt appellati, Jo. Bapt. *in comm. Epist. Sid. Apollin. ad Agricol. lib.* 1.

Leguleius, in legibus versatus. *Cic.* Ita & ubi Jurisconsultus per se nil nisi legulejus quidam cautus, & acutus, præco actionum, cautus formularum, anceps syllabarum. Legulejos retulit *Quintilianus* ad leges 12. tab. ut formularios ad prætorias formulas: Quorum alii, inquit, se ad album ac rubricas transtulerunt & formularii, ac (ut *Cic.* ait) Leguleji quidam esse maluerunt. Legulejus autem diminutionis formam habet, ut equuleus, & hinnuleus. *Pratejus.*

Legulus Varro *lib. 4. de ling. Lat.* propriè olearum collector, ut vindemiator uvarum. Idem etiam sensit Cato. Sunt tamen qui Vindemiator illo *Varronis* loco non legant, legulum in uva etiam probent, ex veteri lege: itaque videtur usurpasse Ulp. *l. si cujus, §. si tamen, ff. de usufr. & quem.* Si tamen, inquit, quæ instituit usufructuarius magnum apparatum sit desideratura, opificum forte vel legulorum (corrupte autem quidam figulorum legunt) quæ non potest sustinere proprietarius, non videbitur boni viri arbitratu uti frui. Proprie autem legulus est, qui manu legit caducam, & verberando decussam, ut & olea legi debet, quam Cato stringi vetat, id est, ex arbore nuda manu detrahi, vel cum digitabulis pressam detrahi, quia læditur: hinc strictores, qui propterea à legulis separantur, *Pratejus.*

Legum correctio magnopere fugienda est: quia mutationem juris sequitur mutatio morum: mutationem morum comitatur novitas quædam subita: hæc autem solet movere & conquassare Rempubl. Quare Aristot. *lib. Polit. 2.* dicit: Receptas leges non esse mutandas, etiamsi quid incommodi habeant. Et Ulp. in *l. 2. ff. de const. Princ.* In rebus, inquit, novis constituendis evidens esse utilitas debet. Evidentem autem utilitatem sic intelligit, ut si lex aut consuetudo, nisi corrigeretur, paulatim esset corruptura jus naturæ, quod immutabiliter retinere oportet. *Pratejus.*

Legum observatio, & composita bene vivendi ratio in Republica solet augere populum: & frequentia populi solet amplificare imperia. Incipiendum ergo est in omni Republ. consilium à recta traditione juris *Pratejus.*

Legum studiosi relicto Latinæ linguæ nitore, inepti plerumque, teste Alex. Neapol. *lib. 3. c. 4.*

Legum tabulas Mosen à Deo accepisse, nemo est, qui nesciat, à quo tota juris scripti lex profectur. Quicquid enim posteri legum scriptores in monumentis reliquere, id totum tanquam simiæ à Mose primum Græci, deinde à Græcis Romani mutuati sunt, *Ficino & Eusebio* adstipulantibus.

Legum usus ad formandos hominum mores pertinet: non ad ostentationem aut quæstum, ut quidam abutuntur, non aliter quam Anacharsis dixit: Athenienses ad nihil uti nummis nisi ad numerandum. Proinde cum Hebræos Deus inter se quàm conjunctissimos, rectissimeque consentire vellet, certas leges tulit, ut ex præscripto res judicarent, ne quando jus controversum dissidium pareret. *Sichard.* ex *Pratej.*

Legumen est fruges sine aristis, quæ siliqua, id est, theca modo rotunda, ut cicere, modo chylindracea, ut piso, modo etiam longissima & pro mensa seminum lata (Franciscus Marius Grafald Parmens. *lib. 2. de partibus ædium c. 11.*) continetur, Plin. *c. 7. lib. 18.* Varro *lib. 1. c. 32.* Hujus ergo generis sunt fabæ, lupinum, ervum, lens, cicer, linum, Plin. *d. c. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & seq. lib. 18.*

Ἀντιμαρτυρεῖν, Atheniensibus actio est adversus eos, qui testimonii dictionem defugiunt: qualem in testamentorum causa 12. tab. introductam ostendit *Jac. Cujac.* his verbis: Qui se fierit testarier: vel potius qui se sirit testarier, in testimonium fatiatur, improbus intestabilisque esto. Sirit autem pro siverit, ut alibi sæpe apud veteres. *Pratejus.*

Lemnisci dicebantur fasciolæ ex coronis longis pendentes. Hinc longas coronas quidam dici putant lemniscatas. Quales autem fuerint longæ coronæ annotavit Fr. Balduin. in *l. 12. tab. c. 21. circa finem.*

Lemuria, dicta sunt parentalia, quæ Romulus cum Remi occisi manes placatos vellet, instituit, sic dicta quasi Remuria, mense Majo per triduum celebranda anniversario ritu, ob quam rem nubere illo mense religiosum fuit. Unde *Ovid*

Mense malum maio nubere vulgus ait.

Connan. *lib. 8. c. 3. num. 1.*

Lenas, ait *Ulpian.* eas dicimus quæ mulieres quæstuarias prostituunt: Lenam accipimus & eam, quæ alterius nomine hoc vitæ genus exercet: & quæ cauponam exercens, in ea corpora quæstuaria habet, *l. 43. §. Lenocinium ff. de ritu nupt.*

Lenas vasis est genus, relatum ab Alfeno, *l. 17. §. 1 ff. si ser. v. vind.* Et Sejus in eo sylvam sevisset, in qua labra & lenes, cucumellas positas haberet; quanquam in Pandectis Florent. pro lenea, tenes legatur, nec enim sunt, quas Tinas Nonius nominat: Illius meminit Martialis *lib. 1.*

Tepida natabis lene Coogedi vada.

Ulp. *l. 15. ff. de act. emp.* Lines & labra salientes fistulæ, quæ salientibus junguntur, &c. Sunt qui indifferenter scribi debere, lenes, lines, aut lenis existiment: illam tamen superiorem scripturam potiorem existimo, ut deducatur à Græco Ληνὸς, quod torcular & lacum significat, sive vas, quo aqua recipitur. *Prat.* Vide infr. *Lines.*

Lenitas. Proniores ad lenitatem quam severitatem judices esse debent, *l. 11. ff. de pœnis.*

Lenitudo, *l. unic. C. de mend. val.* inertia est & ignavia. Quisquis hujusmodi lenitudinem prodiderit & probaverit. Sic *l. hi, quos. C. Th. de accus.* Hujus autem fuit olim propria actio, quædam, quæ dicitur, τῆς ἀργίας γραφή. Nov. 10. Pollux l. 8. τῆς ἀργίας [illegible], Nicolaus apud Stobæum. [illegible], Plutarchus de Dracone. [illegible] Pratejus.

Leno. Lenocinari per translationem, blandiri est. Inde Leno dicitur ab alliciendo, quod adolescentulos alliciat, vel à leniendo dictus. Est autem proprie leno scortorum. Scribit enim *Paulus*, lenones scortorum dici, productores vero, etiam invitarum personarum, & in quibus stupra exercita legibus vindicantur, Nam & *in Verrinis* ab *Cicerone* disparantur verba hæc. Inde lenocinium, lenocinandi actus. Ulpian in *l. athletas ff. de his. qui not. infam.* Lenocinium facit, qui quæstuaria mancipia habet. Est autem lenocinium ipsum pejus quam adulterium, quia & se & alium leno corrumpit: unde plus punitur. *ut in Auth. ut jud. sine quoque suffrag. §. cæt, column. 2.* It, ne malo

malo sint exemplo, de urbibus pelluntur, in *Auth. de lenonibus in fin.* & meretrices de vicinia pudicarum. In multis tamen urbibus publica prostibula tolerantur, non quod scortationem approbent, sed quod, cum sit infrænata juvenum libido, malunt urbes hæc loca tolerare, quam facere, ut civium & uxores & filiæ passim ad stuprum abripiantur. Anchoran. Lenocinii duas esse species, ait Gothofr. *ad l. 2. §. 2. ff. ad leg. Jul. de adult.* Manifestum, quoties maritus palam quæstum facit ex adulterio uxoris: *Tacitum* quoties adulterum retinet.

Leno est, qui prostituta habet mancipia, ut Seneca *lib. 6. de benefic.* definit. Lenocinium itaque facere eum *Ulp.* ad edictum Prætoris interpretatur, qui quæstuaria mancipia habet, sive principaliter hoc negotium gerat, sive alterius negociationis accessione utatur, *l. 4. §. 1. ff. de his qui not. infam. l. 1. in fin. ff. de extraord. crim.* Idem Ulp. *libr. 1. ad l. Jul. & Pap.* Lenas eas dici scribit, quæ mulieres quæstuarias prostituunt, etiam si alterius nomine hoc vitæ genus exerceant, *l. 43. §. 1. ff. de ritu nupt.* Brisson.

Lenocinii crimen contrahit maritus, qui deprehensam in adulterio uxorem retinuerit, adulterumque dimiserit, quæstumve ex adulterio uxoris suæ fecerit, *l. 29. in pr. & §. qui quæstum, ff. ad l. Jul. de adult. l. 2. C. eod. tit.* Brisson.

Lenocinium facere, *Ulp.* inquit, non minus est, quam corpore quæstum exercere.

Cum mulier viri lenocinio adultera fuerit, nihil ex dote retinetur, *l. 47. ff. soluto matrim.*

Lentum debitorem *Cicero* vocat eum, qui libenter subterfugit, tergiversatur, & diem ex die ducit, neque promptus est ad dissolvendum quod debet. Teucris, inquit, illa lentum sane negotium. At contra Lucilius lentum solvere accepit pro eo, qui facile solveret, bonumque nomen esset. Credo quod lenta quæ sunt, facile sequuntur quo velis: lentum quoque vocavit eum, qui facile ad solvendum adduceretur: ejus verba vide apud Nonium *satyr. lib. 9.* Pratejus.

Lenunculi actuariæ naves quas Græci *πορθμεῖα* vocant, vel *ἐπακτρίδας*, ut annotat Brodæus *lib. Miscell. 6. c. 27.*

Leonina societas est, qua alter lucrum tantum, alter damnum sentit: qualis jure coiri non potest: & ut Erasm. *in Chil. ad.* dicit, solet esse cum Regibus, aut præpotentibus plebejæ sortis hominibus. Extat *in l. si non fuerint §. Aristo. Pro socio.* Notum ex Apologo, quod leo communem ex venatu prædam sic dividebat cum vulpe, ut sibi ferme totam retineret, vulpi via minimam concedens partem. *Spiegel*, Adde Tiraq. *comm. in 5. l. connub. gl. 1. part. 6. n. 34.*

Leonina lex, Imperatoris Leonis. *l. 38. C. de Episc. & Clericis. l. 10. C. de pactis convent.*

Lepauna, Græci dicunt coria lata circa pectus equorum, Vide Alc. *in l. quoniam, C. de cursu publ. lib. 12.*

Lepra duplex est: una, quæ mala scabies, hoc est, incurabilis ab *Horat.* nominatur:

Aut mala quem scabies, aut morbus regius urget.

Ejus meminit Imperator, in *Auth. Jusjuran. quod præst.* Altera lepra est, quæ potest curari. Plin. *libr. 34.* Lachrymæ, vitium veluti gemma, lepras, & lichenas, & psoras, nitro ante præparatas, sanat. Est itaque lepra morbus, qui alio nomine dicitur elephantia, à quo leprosi dicuntur, qui eo morbo afficiuntur. De quibus *tit. est lib.* Decret. de conjugio leprosorum vide D. Goed. in *comment. ad l. stuprum 101. §. 2. n. 8. de verb. signif.*

Læsum jus, in *l. 1. ff. ex quibus causis major.* non amissum, ut Interpres existimat, significat. Ut non respexit ad Lædere verbi elegantiam, ita nec vim verbi Amittere intellexerit. Siquidem vere amissa, perditave, aut quæ irrecuperabilia sunt, corrigi non possunt. Intercepta vero, & occupata, possunt, *Spiegel.*

Lessi voce lex decemviralis usa est, teste *Cicerone*: Quid autem per Lessum decemviri intellexerint, veteres interpretes Sextus Ælius, Lucius Ælius, non satis se intelligere dixerunt, inquit *Cic.* sed suspicati vestimenti aliquod genus funebris fuisse. Lælius lessum interpretatur quasi lugubrem ejulationem, ut vox ipsa significat. Illudque eo magis verum *Ciceroni* videtur, quod Lex Solonis id ipsum vetet: eoque sensu *Plautus* lessum videtur accepisse, cum sic *in Trucul.* scriberet:

Thetis quoque etiam
Lamentando lessum fecit filio.

quasi dicat *Plautus* lamentis gemituque & fœmineo ululatu, ut utar Poetæ verbis filium deflevit Thetis: & tamen sua illa lachrymis, quod factum erat, infectum reddere non potuit. Et sic quidem hunc *Plauti* locum accipiendum esse evidenter in lib. de anima docet *Tertull.* autore Ravar. in *ll. 12. tab. cap. 15.* Adde Fran. Balduin. *comment. in l. 12. tab. cap. 31. circa princ.*

Levamentum in *l. quoties. in fin. ff. si fam. furt. fec. dic.* pro auxilio. Hujus edicti levamentum, non tantum ei, qui servos possidens, condemnatus præstitit tantum, &c. Sic & pro beneficio vel excusatione, *l. 1. C. qui morbo se excus. libr. 10.* Atque ita *l. cum duobus, §. si in coeundo, ff. pro soc.* Alii tamen velamentum legunt: vide infr. velamentum, *Prat jur.*

Levari, vel onerari culpa, apud Macrum, *de offic. Præsid. l. divus, §. fin.* Spiegelius.

Legato velo cognoscere, Honorius Imp. dixit proverbiali figura, si *Alc.* credimus, quod vulgo dicunt, de plano fieri, h. e quod facile, & absque cognitione causæ conceditur: quod judices graviores & arduas causis, pro tribunali sedentes, cognoscant: ubi vero descenderint in plano constituti, leviora negocia decidant, *Spiegel.*

Levem culpam præstat, qui rebus suis consuetam diligentiam & eam quam quilibet paterf. mediocriter circumspectus adhiberet, præstat, *l. 20. C. de neg. gest. l. 22. §. sed enim ad Trebell.* Levissimam vero, qui exactissimam rei custodiendæ diligentiam cahibere debet, *l. 45. ff. ad l. Aquil.* Brisson.

Levem esse, inter animi vitia ponit Ulp. *l. 1. §. apud Vivian. ff. de Ædilit. edicto.* Unde etiam Levis constanti adversatur, *l. 18. ff. eod.* Si pater sit vitæ probatæ: filia, levis mulier, *l. 22. §. nec non illud, ff. solut. matr.* Brisson.

Levidense munus, proverbialiter, vile, & minimi precii vocat *Cic.* ut Eras. *in Chil.* tradit cujusmodi magistratibus accipere licet. Nam illis, ut admonet adagium vetus ab Ulpiano Græce citatum, *de offi. Procons. in l. solet enim, §. non vero.* nec omnia, nec passim, nec ab omnibus, nisi verecunde, atque quodam cum delectu, accipere non licet. *Spieg. Prat.*

Levi brachio quid facere, id est, non vere, neque ex animo. Connan. *lib. 7. c. 3. n. 3.*

Leviores usuras JC. in *l. tutor, §. ex cæteris causis, ff. de admin. tut. appellat.* Quincunces & Trientes ea sententia. Hot. *lib. 1. de usur. c. 7.* earum,

earumque appellatione putat Africanum trientes significasse, *l. si servus legatus, §. ult. ff. de leg.* 1. De quincuncibus fit mentio in *l. cum quidam, ff. de usur. l. à filio. & l. seq. §. Basilica, ff. de alim. & cib. leg. De trientib.* quoque fit mentio in *l. Firmio, §. 1. ff. quand. dies leg. ced.* Ulp. autem clare semisses à levioribus distinguit in *l. si legatum, ff. de oper. publ.*

LEVIR in *l. non facile ff. de gradibus* est viri fratrer, apud Græcos δαὴρ appellatus, ut est apud *Homerum* relatum. Sic enim Helena ad Hectorem dicit:

Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς, κακομηχάνου, ὀκρυοέσσης, hoc est,
Levir mei canis, omni mali causa atque horrida.
Prat. & Hotom.

LEVIS castigatio, duntaxat concessa est docenti, *l. sed & si quacunque. §. fin. ff. ad leg. Aquil.* Spiegel. Pratej. Levem coercitionem utique patrono adversus libertum dabimus, *l. 7. §. praeterea, ff. de Injuriis.*

LEVIS febricula, non consideratur, *l. ob quae vitia, ff. de ædil. edict.* Spiegel.

LEVIS offensa non adimit legatum, *l. 3. de alim. leg.* Spiegel.

LEVITÆ ex nomine authoris sunt vocati. De Levi enim Levitæ sunt exorti, à quibus in templo Dei mystici sacramenti ministeria explebantur, hi ministri dicuntur, *c. cleros, 21. distinct.* Jo. Bell *Etym.*

LEVITER, pro parum, vel mediocriter. Ulp. *l. Praetor. §. praeterea. de injur.* vel quod leviter pulsaverit, vel emendaverit.

LEVISSIMA libertatis conditio intelligenda est, quæ ad libertatem perducit, quamvis natura gravior, & durior, *l. 35. ff. de cond. & dem.* Briss. Prat.

LAVISSIMA scriptura in libertatibus ea intelligitur quæ manumisso facilior est, *l. 5. ff. de manumiss. test.*

Λείψανα, reliquiæ Harmenopulo, *lib. 3. tit. 3.* μηδεὶς λείψανα ἁγίων πιπρασκέτω sic vertit. *l. nemo Martyres, C. de sacr. sanct. eccl.* In libris λείψανα intelligimus, carnem, corium, cornua, *l. mortuo, de leg. 2. ff.*

LEX est mens sine cupiditate, Lege Scriptum Jus.

LEX, generale nomen est, dictum à deligendo, ut magis videtur Ciceroni, quam à distribuendo. νόμος Græcis appellatur. Nam ut illi æquitatis (inquit) sic nos delectus vim in Lege ponimus: & proprium tamen utrumque Legis est. Omnis ergo Institutio, quam secuti, elegimus quod faciamus, & contrarium vitamus, communi appellatione Lex dici potest. Sic accepto vocabulo, Lex dividitur in Divinam, Humanam, & Diabolicam. Divina rursus dividitur in legem Naturæ, & Latam. Lata iterum in Veterem, & Novam. Vetus in Moralem, Judicialem, & Ceremonialem: quæ suo loco breviter, pro instituto nostro declarabuntur: ne mutetur ordo, qui scripti hujus generi debetur. Lex est sententia, qua bona tum præcipiuntur, tum mala prohibentur. Jus est autoritas seu facultas agendi secundum legem. Justitia est virtus perducens ista ad exercitationem. Proinde quoties audis has voces, Lex, Jus, Justitia, statim cogita, monente *Oldendorp.* te divinum aliquid, atque excelsum audire, h. e. veram, & à Deo ipso dictatam honestatis formulam. Loquitur autem de propria significatione, & aminenossima istorum verborum potestate. Non prætereundum, quod Lex, vocabulum in contractibus, in toto Jure nostro accipitur pro conventione, ut docet Zas. in *l. civitas, ff. si cert. pet.* Bart. ignorantia hujus vocabuli deceptus, in *l. cotem ferro, ff. de publ.* tradidit Contractum per civitatem factum, habere vicem & pondus legis: quod ipse *Zas.* audacter dicit non esse verum, nec hoc usquam dici: & idipsum sensisse *Bald.* contra Bart. in *l. 1. C. ne fil. pro pat.* quod longe alia conditione contrahatur inter partes, & alia conditione statuatur lex, *Spieg.* Adde Connan. *lib. 1. c. 8. num. 1. & 2.*

LEX est creatura & ordinatio Dei, id est, conservatio civilis justitiæ. Nam politicus status est Dei opus, etiam si personæ sint impiæ, & abutantur tali ordinatione. *Rom.* 13. Non est potestas nisi à Deo. Et *Psalm.* 81. Ego dixit, dii estis, hoc est, gerentes officia divina, quæ sunt, Conservare justitiam & judicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos. *Pratej.*

LEX βασιλικὴ, id est, Regia, vel imperialis, Xenophonti in Oeconomico, quæ injustos punit, & justos adjuvat. Sic enim ait: οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους.

LEX naturæ, inquit Cicer. *de legib.* 1. ratio est summa, insita in natura, quæ jubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria: à legendo ducto vocabulo, quoniam delectus vis in lege est, jubet enim rectè facere, vetat delinquere. Græcis νόμος vocatur ἀπὸ τοῦ νέμειν à suum cuique tribuendo. Et *eod. lib.* Ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula Apost. *Rom.* 2. hoc modo colligit. Est in gentibus conscientia, factum accusans vel defendens: est igitur lex. Quasi dicat: conscientia cuilibet indicat, num bene an malè fecerit, etiam homini planè agresti, & indocto. Sed tale judicium non potest fieri in conscientia, sine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis esse justum aut iniquum quod fecit. Ergo est in homine lex, quam etsi nusquam ex scripto legit, habet tamen à Deo insculptam adformandos mores. *Pratej.*

LEX, (ut definit Papinianus, *l. 1. ff. de legib.*) est commune præceptum, virorum prudentum consultum, delictorum, quæ sponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis reip. sponsio quod ut dilucidius intelligatur, colligamus ex hac diffinitione subjecta ἀξιώματα, quæ privatim jura repetens collegi.

1 Lex communis esse debet.
2 Ergo de uno ferenda non est.
3 Lex præceptum est.
4 Virorum prudentum decretum.
5 Ergo à mulieribus ferenda non est.
6 Sed nec sine Jurisconsultis.
7 Delicta legibus coercenda sunt.
8 Ergo non aliter judicanda, expiandave sunt, quam legibus.
9 Delicta consulto sponteque admissa puniuntur.
10 Sed & si quid ignorantia admissum sit, plectitur. Igitur ignorantia punibilis.
11 Rogante magistratu, populus spondebat se ratam legem habere, rumque constituebat.
12 Ergo à populo sciscebatur lex.

Primi axiomatis ea potestas est, ut lex ab omnibus observanda sit *l. 3. C. de legib.* Nam (ut ait *Chrysippus* apud Marcianum, *l. 2. ff. eod.*) πάντων ἐστὶ βασιλεύς. Igitur omnes tenet ut *Justinianus* passim in novellis constituit. Hinc à contrario sensu axiomate secundo colligimus Legem de uno homine ferendam non esse, quod & ante

& ante legem caveat Solon apud Demosth. τῇ προσαγορ. μηδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ ἐξεῖναι θεῖναι. Ait *Papinianus*, legem esse præceptum: strictior & angustior videtur definitio re definita contra definitionum regulas, de quo Bart. *l. 1. de dol.* Nam legis virtus est Imperare, vetare, permittere, punire, *l. 7. de legib.* sed & tribuere & adimere M. Fabio *lib. 6. c. 6.* Verbo præceptum omnes legis virtutes contineri rectè animadvertit Accurs. in *d. l. 1. de legib.* & *Bart.* eum secutus. Lex est decretum, hoc enim significat verbum Consultum, quo usus est *Papinianus* hoc loco, quo sensu & *Horatius* lib. 2. Epist. ad Quintium 1.

—— vir bonus est quis?

Qui consulta patrum qui leges juraque servat.

Consultum igitur significat decretum & statutum. Ait VIRORUM. Hinc colligebamus mulieres in ferendis legibus adesse non debere, quod & rectè *Bartolus* adnotavit, *d. l. 1. ff. de legibus* ad leges municipales producens quod & P. Decius probat *d. l. 2. ff. de diversf. reg. jur.* Cur igitur Theodoram uxorem suam consilio ferendæ constitutionis *Nov.* 8. adhibuit? Conciliet hæc pugnantia qui volet, cogitandum relinquo. Quod ait Papinianus, PRUDENTUM, hoc probari potest ex *l. 8. C. de legibus.* Delicta legibus expianda esse ex legis definitione constat. Huc videtur respexisse *Horatius* lib. 2. Epistol. ad Octavium.

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes.

merito. Nam ut lege jussit Solon apud Æschinem, τὸ κατὰ δικαστὰς ὅρκον ψηφίσασθαι κατὰ τοὺς νόμους. Delicta consulto admissa puniri vult Papinianus hoc loco, quod & Marcianus probat. *l. 11. §. penult. ff. de pœn.* Rectè autem adjecit *Papinianus*, contrahuntur: qui enim delinquit, obligatur, quod *Bartolus* tradidit, *l. ex hoc jure, de justit. & jur.* Accursium secutus, qui & in ea est sententia, *l. omnem ff. de jud.* Non solum autem consulto delinquentes puniri vult *Papinianus*, sed & qui ignorantia deliquerunt, ignorantia igitur est punibilis. Quod mirum videri posset, cum ignorans deliquisse, intelligi non posset, ut scribit Gajus *l. 5. §. longè magis ff. de oblig. & actio.* non est igitur ignorantia punibilis. Hic varias ἀντινομίας adferunt *Accursius* & *Bartolus*, quas conciliare nituntur. Sed de ignorantia inexcusabili, quod dicit *Papinianus*, accipiendum est, idque *Baldus* rectè existimat, *in d. l. 1. vers.* ulterius noto, *ff. de legib. cum Papiniano* ignorantiam puniendam aiente, pugnat *l. 53. ff. de furt. & l. 7. ff. de jurisdict. omn. judic. & l. 18. ff. de iis qui not. inf. m.* Horum contrariorum conciliatio latissimam exigit tractationem. Tu in illis locis interpretes consule. *Pratej.*

Lex prima juris civilis species, primum à Regibus originem habuit, mox à populo processit. Nam sunt leges Principis, sicuti liberi populi, ut *Valla* tradidit. Sed quæ ab Rege conduntur, alterius consensum non requirunt, quæ autem à populo sanciuntur, Consulis interrogatio egent. Et propterea, priscis temporibus lex erat, quod populus Romanus Senatorio Magistratu interrogante, veluti Consule, constituebat. Quæ definitio leges à Regibus conditas non comprehendit, eo quod cum suis latoribus exoleverunt, ut scribit Rivallis *ad fin. lib. 1. hist. jur. civil.* Legem non malè sic ipse Cicero definit, quod sit recta ratio è mente divina manans, quæ recta suadens, prohibeatque contraria. Quo fit, ut *Demosthenes* orator legem esse dixerit, cui omnes homines decent obedire, cum ob alia multa, tum vel eo maximè, quod lex omnis inventum quoddam ac munus deorum est, *l. 2. ff. eod.* Prima autem fertur Ceres dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes: Phoroneus Argivis dedit, Moses cælo lapsas Hebræis, Ægyptiis Mercurius, Draco & Solon leges tulere Atheniensibus, Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedæmoniis, Turris Carmidas, Romanis Romulus. *Ansboran.*

Lex (inquit *Atejus Capito*) est generale jussum populi, aut plebis, rogante Magistratu. Sed hæc definitio, ut & aliæ. (secundum A. Gell. *Noctium Atticarum lib. 9.*) si probe factæ sunt, neque de imperio Pompeji, neque de reditu *M. Ciceronis*, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa leges vocari possunt: Non sunt enim generalia jussa, neque de universis civibus, sed de singulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent, quia veteres priva dixerunt, quæ nos singula dicimus. Cicero *pro domo sua*: Quo jure? quo more? quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnitati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant duodecim tabulæ, leges privatis hominibus irrogari: id est enim privilegium. Idem de proscriptione sua loquens: Licuit tibi ferre non legem, sed nefarium privilegium. Hoc verbo etiam usus est Lucius *in 1. Satyr. lib.* Abdomina thynnia venientibus priva dabo, cephaleamque carnem. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum istorum differentiam esse animadvertimus. Nam & plebiscita, & privilegia translato nomine leges appellarunt, eademque confuso & indistincto vocabulo rogationes dixerunt. *Sallust.* quoque proprietatum in verbis retinentissimus, consuetudini concessit: & privilegium, quod de Cn. Pompeji imperio ferebatur, legem appellavit. verba ex secunda ejus historia hæc sunt: Nam Syllam Consulem de reditu ejus legem ferentem, ex composito Tr. Pl. C. Herennius prohibuerat: idem fecit apud nos (ne longè exempla petamus) Pompon. *in l. postliminii jus. ad fin. ff. de capt. & postlim. rever. & in l. ult. ff. de legation.* Numantini (inquit) deditum Hostilium Mancinum non receperunt, de quo tamen lex postea lata est, ut esset civis Romanus, & Præturam quoque gessisse dicitur.

Lex aut Rogatur, id est, fertur: aut Abrogatur, id est tollitur: aut Derogatur, id est pars primæ tollitur: aut subrogatur, id est adjicitur aliquid primæ legi: aut Obrogatur, id est, mutatur aliquid ex prima lege. Ulpian. *cap. instit. 1.* Vel sic, Lex rogatur, cum populus rogatur, ut novam legem accipiat: Derogatur legi, cum rogatur, ut capita quædam è lege vetere detrahat: Abrogatur cum rogatur ut legem veterem omnino tollat: Prorogatur, cum differtur. Irrogatur, cum in aliquem propriè fertur: ut cum multa alicui à magistratu dicebatur. *Hotom. n. Prateius.*

Ληξίαρχοι, Magistratus quidam Athenis, qui tum alios tum eos, qui jam suæ tutelæ facti erant, & jam poterant ἄρχειν τῶν λήξεων, id est hæreditatis paternæ in album civitatis inscribebant, vide Poll. *Prat.*

Ληξιαρχικὸν autem est (sicut annotavit eleganter & scite *Budæus*, ut erat Latinæ juxta ac Græcæ linguæ

linguæ peritiſſimus Mercurius) εἰς ὃ ἐνεγράφοντο οἱ παλαθέντες τῶν παίδων εἰς ἐξὼ τὰ πατρῷα οἰκονομεῖν. Album ſeu liber, in quem puerorum nomina referebantur, qui jam tutelæ ſuæ facti erant, hoc eſt αὐτεξούσιοι, ſui juris, & qui de ſuis facultatibus ſtatuare poterant. παρὰ τὸ λήξιον ἄρχον εἰρημένον, h. e. τῶν κλήρων τῶν ἰδίων, &c. Brechæus *l. Nihil aliud, ff. de verb. & rer. ſignif.* Vide Poſtellum *de Magiſtratibus Athen. c.* 11. *& c.* 18.

L I.

Libare, eſt ſacrificare, Lactant. *lib.* 1. Nihil enim ſancta & ſingularis illa majeſtas aliud ab homine deſiderat, quam ſolam innocentiam, quam ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè, ſatis religioſè libabit, *Oldendorp. Pratejus.*

Libella in *l. judices* 9. *C. de epiſc. audient.* dimidia eſt chœnicis pars, ut exponit Alciat. *lib. Parerg.* 17. Eſt autem Chœnix demenſum & cibus diuturnus, ut apud *Hom.* Odyſſ. τ. ὃ γδ ἀεργὸν ἀνέξομαι, ὅς κεν ἐμῆς χοίνικος ἅπτηται. Et illud Pythag. ſymbolum: chœnici ne inſideas. Jubet igitur lex duas libellas, id eſt, Chœnicem victualis ſubſtantiæ cuſtoditis præſtari: Aulus Gellius *lib.* 20. *c.* 1. *legis* 12. *tab.* verba de addictis hæc refert: ſi volet, ſuo vivito; ni ſuo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato. Alias libella aſt fabrile inſtrumentum: alias etiam nummi minuti Romani genus, *Pratejus.*

Libellaria conceſſio dicitur, cum Emphyteuta transfert jus ſuum in alium: h. e. ſubſtitutio quædam Emphyteuſis, teſte *Oldendorp. Spieg.*

Libellaria, pro allode, ſive allodio uſurpatur: verum (ut opinantur quidam) pro eo tantum quod ſub illa levicula penſione annua locatum eſt. ut *lib. feud.* 2. *tit.* 26. §. 3. H. ubi feudum, & libellaria opponuntur: Agnatis feudum, filiæ vero allodium, ſive libellarium eſſe aſſerentibus. Item domino feudum, filiæ allodium ſive libellariam eſſe allegante. Et *lib.* 1. *tit.* 5. §. 2. H. Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item poſtquam ad libellariam dederit. *Prat.*

Libellarium apud Cic. *in orat. pro Milone*, Ciſta, in qua conditi ſervantur libelli. Exhibe, inquit, libellarium illud legum veſtrarum. *Pratejus.*

Libellarius à libello, id eſt, brevi ſcriptura deductum, Hinc

Libellarius contractus, id eſt, venditio (alii tamen conventionem eſſe volunt) quæ fit ſcriptura, interveniente certo pretio, & hoc amplius certa penſione, conſtituta in annos ſingulos; & hac plerumque lege, ut ſtato, condictoque tempore contractus renovetur, rurſus numerato pretio certo vel arbitrario. Venditionem autem dicimus, ut *tit* 9. §. 2. *lib.* 2. Alii locationem eſſe exiſtimant. Alii etiam Emphyteuſim ex Novell. Leonis 13. tum & Lombardos pro Emphyteuſi libellarium contractum dixiſſe. Sed in hoc eſt differentia (ait *Cujac.*) quod non ſoleat emphyteuſis renovari non mutato poſſeſſore: Libellaria renovatur ſtatis certiſque temporibus; etiam non mutato poſſeſſore, data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit ſecundum qualitatem rei in libellum datæ: quod quidem renovationis pretium Leo εἰσδικτικὸν vocat. Et emphyteuſis contrahitur ſub lege meliorandæ rei, putà ædificii in area ponendi vel reficiendi, vel agri excolendi, & recreandi: Libellaria hanc legem non habet: Et libellaria in perpetuum fit ſemper, ut *tit.* 8. *lib.* 1. *Feud. C.* emphyteuſis nonnunquam ad tempus. Et ſi credamus antiquis Feudorum conditoribus in libellaria eſt commiſſo locus poſt biennium, ſicut in locatione, cum in emphyteuſi triennii ceſſatio exigatur: & is qui per libellum à domino poſſidet, vendere poteſt ſine conſenſu domini: emphyteuticarius non item. Fit libelli hujus, ſive libellariæ, mentio ſæpe his libris, ut *Feud.* 1. *t.* 8. *&* 2. *tit.* 9. *&* 4. *tit.* 3. 53. 57. *C. & in conſt. de pace Conſtantia*, & in Langobardis. & in aliis etiam auctoribus. Caſſiod. 5. *Variar.* Comperimus patrimonii noſtri prædia te Thomati libellario titulo commiſiſſe. Gregorius 8. *epiſt. cap.* 61. voluerat poſſeſſiones ſub ſpecie libellorum tenere. Hinc etiam libellum facere, id eſt, levi libellarum, ſive denariorum annuorum pretio vendere. *Feud. lib.* 2. *tit.* 39. §. 1. H. ſi libellum unus alteri fecerit de feudo paterno, non eſt libellus, ſed quaſi refutatio. *Pratej.*

Libellarius Contractus eſt, quando emphyteuta, vel vaſallus dat rem emphyteuticam, vel feudalem alteri in emphyteuſim, vel fundum, *c.* 1. *§. donare*, *c.* 1. §. *fin. de prohib. alien. feud.* Doct. *com. c.* 1. *§. aut ſi quib. mod. feud. amitt.* Jaſon. *auth. ingreſſi. C. de ſacroſanct. eccl.*

Libellus eſt ſcriptura, qua id quod nobis debetur, perſequimur, noſtriſque vocatur *Die Klage.* Vultej. *in comm. Inſt. de act. in pr. n.* 46. *vel ſic*:

Libellus eſt quædam ſcriptura, in qua continetur nomen actoris & rei, res quæ petitur, & cauſa petendi. Unde *Hoſtienſis*,

Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & à quo
Recte compoſitus quiſque libellus habet.

Paulo autem aliter definitur ab aliis, ſed in idem cadere videtur definitio. Gallis viris pragmaticis, & in foro verſantibus dicitur *une demande.* De hujus vero materia extat titulus libro decretalium. 2. De libelli oblatione: & habetur 2. *quæſt.* 8. *per totum, &* 81. *diſtinct. Maximianus.* Cæterum, ut, quod notatu dignum eſt, ſubjiciam, cum de iis locus ſeſe offerat, quos à libellis miniſtros appellamus, à *Plinio* in epiſtolis dici videntur Conſules. Senecio (inquit) cum exploraſſet conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me. Sunt autem à libellis miniſtri, qui Principi in reſpondendis requeſtis ſubſerviunt. Lampridius *in Alex.* Poſtmeridianis horis ſubſcriptioni, & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita ut ab epiſtolis, à libellis, & à memoria ſemper aſſiſterent.

Libellus, eſt formula ſcripti complectens actionem, & futuræ litis ſpeciem in judicio *l.* 1. *C. de edend.* Neque vero tam curioſè laborandum hic eſſe, ut quidam faciunt. Nam libellus nihil aliud facit, quam quod jus illud perſequendi exhibet judici cognituro de cauſa: Siquidem non poteſt cognoſcere, niſi intelligat actionem; & intelligere non poteſt, niſi aut dicatur, aut ſcribatur. Ex ſcripto conſtat libellus: ex non ſcripto cauſæ nudis verbis controvertentium tractantur. vide *Specul. de libell. concept.*

Libellorum autem variæ ſunt ſpecies. Quidam enim libelli ſunt ſupplices, qui & queruli appellantur. Cujuſmodi erant qui Principibus, Præſidibuſve dabantur. Hujus generis libelli nihil aliud erant quam preces & deſideria, ut apparet ex *l.* 15. *ff. de in jus vocando.* Quidam

verò

vero libelli sunt accusatorii, quibus crimina deferuntur, & denuntiantur, l. 17. & l. 29. §. hoc amplius, ff. ad l. Jul. de adult. Sunt & libelli Appellatorii, Item Dimissorii, qui & Apostoli dicuntur, de quibus paulo infra. Brisson.

LIBELLUS appellatur commentarius in sacras literas, c. 2. in pr. de summ. Trinit. & fid. cathol. Damnamus ergo (inquit Innocentius) & reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Joachim edidit. Spiegel. Pratejus.

LIBELLUS appellatur, quem maritus uxori, aut contra uxor marito repudii causa mittit, cujus fit mentio in l. fin. poenituit, ff. de divort. his verbis: Si poenituit eum, qui libellum tradendum divortii dedit, & Christus Matthaei 5. Quicunque inquit, repudiaverit uxorem suam, det illi libellum divortii, Oldendorp. Pratejus.

LIBELLUS appellatur etiam Scheda Intimatoria, videlicet quae in foro, aut valvis ecclesiarum proponitur invenisse puta Sempronium annulum aureum, eique cujus est, redditurum. ut dicit l. falsus, ff. de Furt. annot. Oldendorp. Spiegel. Pratejus.

LIBELLUS censetur ineptus, sive inutilis duobus modis: Altero propter defectum formae, cujus maxima pars petitio seu conclusio: Altero, ob materiam vel caussam petendi, quae in narratione versatur, nec est talis, ut producat jus agendi. Et hoc est, quod excipientes adversus tenorem libelli, dicunt eum peccare in materia & forma: his quippe verbis utuntur ex usu magis, quam quod res ita habeat plerunque: Oldendorp. Pratejus.

LIBELLUS dicitur oratio consolatoria, qua boni Imperatores olim complecti solebant ea, quae de rebus arduis ad Senatum Romanum censenda referebant, ut in l. item veniunt, §. praeter hac ff. de petit. hered. Pridie Idus Martias, inquit, Quintus Julius Balbus, & Publius Lobentius Celsus, Titius Fufidius, Onerius, Severianus Consules, verba fecere de his quae Imperator Caesar Trajani Parthici filius, Divi Nervae nepos, Adrianus Augustus Imperator maximusque Princeps proposuit quinto nonas Martii, quae proximae fuerunt, libello complexus est quid fieri placeat. De qua re ita censuerunt. Hujus orationis in eo. tit. fit mentio l. illud quoque in princ. Illud quoque, ait, quod in oratione Divi Adriani est, Oldendorp. Pratejus.

LIBELLUS aut est summarius, si nimirum continua serie & narratione factum propositum est: Aut articulatus seu positionalis, si circumstantiae facti certis quibusdam enunciatis, quae vocamus articulos vel positiones, comprehendantur: Alias vero alius civilis est, quem etiam conventionalem vocant, alius criminalis quem etiam vocant accusatorium, ex causa materiali, quae in judicium deducitur, Vultejus in comment. Inst. de action. in pr. n. 47. 48.

LIBELLI requisita necessaria sunt quinque: Nomen Actoris: nomen rei: nomen aut certe aliqua demonstratio judicis: quid petatur & quo jure. Quorum si vel unum deficiat, libellus est ineptus & imperfectus: In libello vero criminali sive accusatorio alia etiam desiderantur, videlicet praeter nomen judicis, nomen accusantis, nomen accusati, etiam mensis & locus, in quo commissum est crimen, non etiam dies, nisi petatur ejus declaratio à Reo: de quibus tractant nostri ad l. fin. ff. de privat. delict. & in l. libertorum, ff. de accus. & in §. suscepto. Authent. de exhib. reis, Vultejus dicto loco n. 50. & 51.

LIBELLUS pro tabella fideicommissaria h. e. in qua fideicommissum scribit testator, accipitur in l. 1. in pr. ff. de tabul. exhib. Item si libellus, inquit, aliudve relictum esse dicetur, decreto comprehendam. Et in l. & in Epistola C. de fideic. Et in epistola (dicit Imperator) vel brevi libello, vel sine scriptura, imo et am nutu, fideicommissum relinqui posse, adhibitis testibus, nulla dubitatio est.

LIBELLUS appellatur scheda supplex, quam vulgo supplicationem dicimus, qua populares postulata sua principibus exponere solent. in tit. C. quan. libel. princ. dat. litis contest. fac. & in l. non distinguemus, §. cum quidam. ff. de arbitr. Libello, inquit, cujusdam id quaerentis Antonius subscripsit. Haec significatione Jurisconsultus in l. nec quicquam, §. ubi decretum, ff. de offic. Proconsul. & legat. h. e. & in l. omnia, ff. de rigul. jur. sic tradit: quod omnia quaecunque causae cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt, h. e. per solam supplicationem praestari nequeunt, non audita parte adversa. Quas leges non alioqui obscuras, Accursius involvit ignorantia hujus significationis. Adde l. semper, §. demonstratur, ff. de jur. immun. Sicque usurpavit Sueton. in Augusto, promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem, Pratej.

LIBELLUS rerum, l. si ego Seja, plane ff. de jure dot. in quem conferebat mulier ea, quae praeter dotem in donum mariti inferebat: quem & ideo marito offerebat, ut is eum subscriberet, ut certum esset in domum ejus ea fuisse illata, & ne si quando separatio fieret, negaret. Pratejus.

LIBELLUS pro assertoria epistola accipitur, quam vulgo credentiam vel certificationem vocamus: cum superior magistratus fidem facit pro subdito vel etiam pro alio, l. si publicanus, §. de rebus, ff. de pub. & vectig. Hanc assertoriam epistolam ab Episcopo clerici habere solent, l. si qua per calumniam, §. praeterea jubemus. C. de Episc. & Cler. & in l. 1. C. de mandat. Princ. Omnes, inquit, sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis probaverit, esse credendum. Pratejus.

LIBELLUS dicitur qui Judicis recusandi caussa porrigitur, à litigatoribus, l. apertissimi, C. de jud. Liceat, inquit, ei qui suspectum Judicem putant, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium recurratur, libello recusationis ei porrecto.

LIBELLI appellatorii vocantur porrecti ab eo, qui appellat, ei à quo appellabat, in l. 1. §. alt. ff. de appellat. Libelli, inquit, qui dantur appellatorii, ita sunt concipiendi, ut habeant scriptum, & à quo dati sunt, hoc est, quis appellet, & adversus quem, & à qua sententia. Et alibi saepe in eod. tit. ii dicuntur libelli, vel sic. Libelli vocantur literae dimissoriae, sive Apostoli, in tit. de libell. dimiss. Post appellationem enim interpositam, literae dandae sunt ab eo, à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est: quarum sensus talis est: appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quae inter illos dicta est. l. 1. ff. dict. tit. Pratejus.

LIBELLUS Absolutus est, quando easum seu factum summatim uno orationis contextu complectimur, Pratejus.

LIBELLUS dubius interpretatur secundum intentionem libellantis, l. si quis intentione ambigua, ff. de judic. & in pulchra quaest. tradit Corn.

conf. 18. in præsenti consultatione *in* 2. & 3. *columna. in* 3. *lib.* & *conf.* 91. in causa vertenre, *in* 2. *col. in ult. libr.*

Sed an hoc procedat etiam in libello criminali, quia lex prælegata loquitur in civilibus, & in criminal. verbs libellorum strictà debent intelligi, secundum Bald. *in l.* 1. *ad fin. C. de verb. sign.* in hac quæst. Lud. Ro. *not. firmat quoque non. in l. divortio, in pr. ff. sol. matr.* motus ax una sing. decisione *Bald.* ibi. Addo quod idem videtur sentire Bald. *in l. quotiens, §. si quis ita, ff. de hared. instit.* ubi dicit, quod si testes deposuerint, quod primo insultavit S. postea vulneravit: cum dictio postea sit dubia, & possit accipi quod statim in ipso insultu vulneravit, & sic erit unum delictum tantum, juxta *gloss. sing. in l. qui de crimine C. de accus.* item possit intelligi cum intervallo. & sic erunt duo delicta: quod tamen interpretantur, quod in continenti vulneraverit, ad hoc, ut testes concludant unum delictum tantum, & sequatur condemnatio in mitiorem partem favore rei. Sed in hoc contrarium expressè tenet sing. Bart. *in l. libellorum, in princ. in ult. col. vers. quæro cum annus, ff. de accusat.* & pro sing. citat D. Jas. *in rubr. C. de edend. in fin.* & hanc opinionem contra Lud. axpraßè firmat Alex. *in l. divortio, in* 5. *col. vers.* ex hujusmodi *ff. sol. matr. ubi resp.* adductis in contrarium, & ponit tres notabiles declarationes *ad d. l. si quis intentione ambigua*, Cotta.

Libellus familiæ, *l.* 99. *ff. de legat.* 3. *l.* 8. *C. Theod. de custod. reor.* Pratajus.

Libellus conventionis, *§. Tripli. Inst. de act.*

Libellus famosus dicitur scriptura famosa, h. e. in contumeliam alterius adita. Imperator, *l. unic. C. de fam.* lib. Azo, ibidem. Idem Jurisconsult. *l. lex Cornelia, de jurejur. §. fin.* Spiegel.

Libellus memorialis, scriptum mamoriæ caussa paratum.

Libellus positionalis, aut (ut dicunt) Articulatus, vocatur, qui singulas partes & circumstantias facti, seu casus brevissimis pronunciatis complectitur, adjectis nihilominus, quæ ad libellum requiruntur. Vide Oldendorp. in da *Formula Libelli*, Spieg.

Libellus, syllogismus quidem juridicus ast, cujus propositio axioma juris continet, assumptio spaciem facti, conclusio petitionem, Vultajus *in dict. de act. num.* 49. Zas. ibid. Ut ecce cum ita dicimus: Jure statutum est, possessorem injustum rei alienæ, teneri ad restitutionem ejus domino rectè vendicanti. Sed Titius possider me invito, & injustà rem meam, nec vult restituare, Quare peto Titium condemnari & compelli, ut mihi eandem rem restituat. Hinc vides majorem propositionem, Minorem, & Conclusionam. Ex *Zasio*, & *Oldendorpio.* Spiegal.

Libellenses sunt, qui libellis aut suscipiendis aut recitandis præerant, *l.* 32. *C. de appell.* Nostri vero Libellenses (inquit) quæ apud arbitros gasta sunt suscipiant, cognitiones inducant, & ea quæ geruntur axcipiant, scribant, scriptaque, litigatoribus adant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint, ex delegationa nostra cognoscentes excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. Hi etiam vocantur, Libellenses sacri scrinii, *l. fin. C. ubi Senato.* Pratejus.

Libellos agere, id est, libellis Principi datis subsignandis aut recitandis præesse, *l.* 12. *ff. de distra. pign.* Libellos agente Papiniano. *Pratejus.*

Libellos dejicere, apud *Senecam*, is dicebatur qui Creditoribus se obligara paratus erat, vel solvera parabat: vel denique eum, cujus bona proscribebantur, defendera parabat. Et suspensus, inquit, amici bonis libellum dejicio, creditoribus ejus me obligaturus. Sic Cicero *pro Quintio*: Libellos Sex. Alphenus Procurator P. Quintii, familiaris & propinquus Sex. Nevii dejicit, *Pratejus.*

Liber. Omnes homines aut sunt liberi, aut servi, *l.* 2. *ff. de statu homin.* Liber dicitur, qui ex naturali facultate facere potest quicquid libet, nisi quod vi aut jura prohibetur, *l.* 4. *ff. eo.* Servus autem dicitur. qui ex constitutions juris gantium alieno dominio contra naturam (id ast, contra jus naturala) subjicitur, ibidem. Liberi hominas in duplici specie repetiuntur. Aut enim sunt ingenui, qui ex matra libera nati sunt. *Inst. de ingenu. in pr. l. servorum, de statu hom. ff.* Aut libartini, qui ex servitute manumissi sunt. Cæterum, justa sarvitus intelligitur plena, & omnibus juris pariamus nixa, quamadmodum & justam hæreditatem interpretatur Budæus, *in l.* 3. *ff. pro socio.* Anchora.

Liberorum Hominum plures sunt differentiæ. *Justinianus* ait, Alios asse inganuos, alios vero libertinos. Sed rectè adjiceremus & alias differentias: Homines aut tantum conceptos esse aut jam natos. Item, aut mares asse, aut fœminas: alios esse spurios, alios ex justis nuptiis conceptos: alios esse cives, alios vero peragrinos, & in civibus alios assa patricios, alios plebejos, &c. Obsarvandum autam obitar est, interdum ingenuum diei pro liberto, & è diverso liberum pro ingenuo. *Inst. de nupt. ad fin.* & *l.* 40. *De hæred. Inst.* Sed & ingenuis proximos aos fuissa, qui jura ingenuitatis consaquuntur: habuisse tamen interdum aliquid dissimile. Si patronus libertum suum adoptet, non facit eum omnino ingenuum *l. ult. de stat. hom.* Sed ita filium suum facit, ut ei in sua familia tribuat jura inganuitatis *l.* 32. *De ritu nupt.* Et Libertinus qui jus aureorum annulorum abs Principe impetravit, ita inganuitatis jura consequitur, ut tamen salvum maneat præcipuum jus Patroni, *l.* 5. & 6. De jure aur. annul. H. e. licet nullas operas, obsequium nullum debeat Patrono, raverentiam tamen debet, *l.* 10. §. 2. *De in jus vocand.* & cum moritur, integra sunt jura patroni. Nam etsi quasi ingenuus vivat, taman tanquam libertus moritur, *l.* 3. *de bonis lib. l.* 4. *De jure aur. annul.* Sed & qui ex libertino patra nascitur, dicitur nasci ingenuus, habet tamen aliquid libertinæ conditionis: quia patronus in liberti quoque sui filium habeat aliquid juris. Sanè ex *Cicerone* & *Livio* satis intelligi potest, olim ingenuos non fuissa, qui patrem ciere non possant, vel quorum majores servitutem servierant: sicuti & *Suetonius* scribit, olim Libertinos dictos fuisse, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Quod Claudium Cæsarem ignorassa etiam notat; sed satis significat, jam suo tempora ex libertinis natos fuissa ingenuos. Sed & ingenuus atiam esse, dicitur, qui quoquo modo libet nascitur adeo ut ita dicatur, etsi ex servo natus sit, si mater libera fuit vel conceptionis vel partus, vel etiam medio aliquo tempore. Nam ventrem partus sequitur (quia mater semper certa ast) & ex quo est conceptus, usque ad nativitatem,

nativitatem, inspicitur tempus optimæ maternæ conditionis. Si non de prima & naturali conditione filii agatur, verum de ea quæ Jure Civili magis tribuitur, veluti de dignitate, aut familia, aut origine patris, cujus magis ea esse videntur, statum potius spectamus, *l. 10. De Senat. l. 8. Ad munic.* Saltem ubi pater legitimus est: qui magis est certus. *l. 19. & 24. de stat. hom.* Atqui hic quidem etiam spectabimus, vel conceptionis tempus, vel partus prout filio erit Utilius. Ut si cum primum conciperet, pater meus Senator erat sed esse desierat, cum nascerer: dicar nihilominus esse filius Senatoris non dicerer tamen, si, antequam conciperet, Senator esse desiisset. *lib. 7. de senat.* Postremo illud est observandum, etsi filio non prosit libertas matri obveniens post partum, prodesse tamen patris dignitatem, Nam responsum est nihil interesse, an me susceperit pater jam Senator; an ante dignitatem Senatoriam, *l. 5. de Senat.* Nam etsi summo Jure vix dici talis filius possit sanguinis Senatorii, tamen rescriptum est benignius esse, ut ei paternos honores non invideamus, *l. 11. C. de dignit.* Fr. Bald. *in sua Catechesi Juris civilis, cap. 8.*

Liber singulari numero, pro natu apud Justin. *in l. 33. C. de inoffic. testamen.* Si quis suo testamento, inquit, maximam quidem portionem libero relinquat minusculam autem alii, vel aliis de stirpe sua progenitis. Cicero *de nat. Deorum* II. Hinc Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Æsculapius, hinc Liber etiam: hunc dico liberum Semele natum, non eum, quem nostri majores auguste sancteque Liberum cum Cerere & libera consecraverant, sed quod ex nobis annos liberos appellamus, ideirco Cerere non nominati sunt liber & libera, quod in libero servant, in libera non item, *Hot.*

Liber dicitur is, cui jus est arbitrio suo vivere, quatenus lege aut instituto permissum est: nam, ut in Cluentiana *Cicero* testatur, idcirco omnes legum servi sumus, ut liberi esse possimus, *Hot.*

Liber, pro certa parte operis, ut Pandectæ juris in quinquaginta libros distinctæ sunt *Budæus* observavit, *Ciceronem* alicubi usurpasse Librum, pro inventario, ut vulgo dicitur, vel Registro, *Spieg.*

Liber rationum, sive Ratio, ultro citroque dandi, accipiendi, credendi, solvendi sui gratia negotiatio, *l. si quis ex argentariis, §. rationem, ff. de Eden.* Spieg.

Liber à fide, qui fidem solvit, dicitur.

Liber homo. Oppo. servus, Ulp. *l. 8. de His qui dejec. §. hac in factum vers.* Sed cum quia in libero homine, inquit, nulla corporis æstimatio fieri potest, sed quinquaginta aureorum condamnatio fit, *Spieg.*

Liber populus, is est, ait Proculus, *l. 7. ff. de capit. & postlim.* qui nullius alterius potestati est subjectus, sive is fœderatus est item sive æquo fœdere in amicitiam venit, sive fædere comprehensum est, ut is populus alterius populi majestatem comiter conservaret, *Hot.*

Libera administratio, quæ plenam rei administrandæ potestatem, habet fraude remota, *l. si pater, ff. quæ in fraud. cred* Spieg.

Libera jurisdictio: *Vide*, Jurisdictio libera.

Libera peculii administratione concessa, quid contineatur, exponitur in *l. 7. ff. de donat. l. 12. quæ in fraud. credit. l. 42. §. ult. ff de rei vind. l. 1. §. 1. quæ res pign. l. 29. de pact. l. 4. ad Maced. l. 8. §. an pacisci quib. mod. pign. l. 14. acq. poss. l. 10. C. quod cum eo.* Briss.

Libera legatio, soluta, nec adstricta, suæ spontis suique non alieni arbitrii: Quo nomine appellabatur ea legatio, quam quis rei suæ ergo, seu rerum privatarum causa, sine mandatis obibat, quemadmodum Cic. *lib. 3. de leg.* & in Rullum loquitur. Unde merito. *Ulp* eum qui libera legatione abest, non videri Reipublicæ causa abesse pronuntiat: Hic enim non publici commodi causa, sed sui abest, *l. 14. ff. de legat.* Hujusmodi legationes decerni sibi satagebant senatores, qui vel voti causa, vel hæreditatis syngraphæve persequendæ vel aliarum privatarum gratia in provincias proficisci necesse habebant, ut sub ea muneris publici (quod eis Titulo tenus injungebatur) specie negotia sua, salva dignitate, conficerent, Cic. *lib. 3. de legibus & libr. 2. Epistol. ad Attic. & in Orat. pro Flacco.* Suet. *in Tiber.* Brut. *epist. ad Cic. lib. 11.* Briss.

Liberale responsum, hoc est, ingenuum, & minus dissimulanter prolatum.

Liberali causa manu asserere dicebantur, qui liberum hominem injusta servitute oppressum in libertatem vindicabant: unde & Assertores, & liberalis causa dicebatur, *Plaut.* in Pœn.

Manu, eas asserat.

Suas populares liberali causa. Itemque paulo post:

Sed & præcisa locutione in Curcul.

Si quisquam hanc liberali asseruisset manu,

& paulo post.

Promisisti si quisquam hanc liberali assereret
Manu.

Nam Donatus auctor est ordinem esse, hunc, Asserere manu aliquem in causa liberali, *Hot.*

Liberalis causa Libertatis judicium prætor non invenit, sed lex, quæ partim communem, partim propriam status conditionisve distinctionem in Romanam Rempublicam invexit. Nam qui hominem liberum liberali causa manu asserebat, quod ex lege Quiritium, vel jure Romano ageret, legitimam actionem impetrabat: siquidem ut liberos homines alienare prohibitum erat, sic alienatos civili judicio manu asserere permissum. *Plautus* in Curculione:

Qui scias mercari furtivas atque ingenuas virgines.

Ambula in jus.

Terentius in Adelphis.

Quid si ergo illam tibi nolo vendere.
Coges me? Æsch. Minime. S. namque id metui
Æsch. neque vendundam censeo.
Quæ libera est. nam ego illam liberali assero causa
manu,

Ex quibus versibus satis intelligi potest, actionem liberalem civilem esse. Quin enim dixisset *Æschinus*, Liberam mulierem vendi non posse, subjecit. nam ego illam liberali assero causa, manu. Quasi diceret, quia liberam mulierem quæ vendi non potest, alienare vis, ego illam liberali causa: h. e. directa legis qua liberos homines alienare prohibitum est, actione assero manu. Cæterum si quærebatur, an quis libertus esset, an servus, ideo ex prætoria jurisdictione substantiam capiebat hæc quæstio, quod ea ex nudo facto constaret. Quum enim quærimus an quis libertus sit, an servus in effectu quærimus an quis sit manumissus, & ita de facto. Simili modo quoties de hoc contenditur, an quis sit filius. non de jure, verum de facto omnis est contentio. Et idcirco hæ quæstiones duæ ex prætoris jurisdictione substantiam capiebant, hoc est, viva judicis quem prætor decernebat,

voce fine aliquo juris auxilio expediebantur. Nam quæ ex nudo conſtabant facto, nuda ſolebant prætoris juriſdictione definiri. Errant igitur, qui exiſtimant, actionem de partu agnoſcendo ex SC. naſci, id enim nullis rationibus probari poteſt, tum quod hujus actionis cauſa ex nudo meroque facto, non ex certa aliqua juris aut SC. definitione conſtaret, tum etiam quod nec SC. Plautianum, nec illud SCtum quod temporibus divi Hadriani factum eſt, quicquam aut adderet actionis ſubſtantiæ aut detraheret, ſed dies conſtituebat denunciationi certos. Ergo quum ante hujuſmodi ſenatus conſtitutionem, nullo certo ordine aut tempore denuntiationi conſtituto, paſſim etiam ſine denuntiatione maritos pro arbitratu agnoſcendi, alendique partus gratia fœminæ ſuos provocarent: voluit Senatus intra dies 30. poſt divortium connumerandos fœminas ſuis maritis denunciare, ſi ſe prægnantes exiſtiment, ut poſſent mariti cuſtodes mittere. Nam quod Plautianum Senatuſconſultum de liberis agnoſcendis nihil ad actionis ſubſtantiam pertineat, ex *Ulpiano* nemo eſt qui non judicet. Ordinem enim ſenatuſconſultis de liberis agnoſcendis exponi, *Ul.* auctor eſt *l. 1. §. ex hoc reſcripto. de vent. inſpic.* Ut ſi ante Senatuſconſulta. quib. ſic ordo erat conſtitutus ſine ordine de agnoſcendo partu veteres contendiſſe videri poſſint. Si leges ad leges trahi ſolebant, *l. 26. de legib.* Si prætoria edicta ad Juris conſtitutiones trahenda nonnunquam ſunt, *l. 1. ex quib. major.* ſi denique de his, quæ primo conſtituta ſunt, certius quid ſtatui poterat, *l. 11. de legib.* cur non circa prætoriam de partu agnoſcendo actionem certius quid ſenatus potuiſſet ordinare? Eſt igitur de partu agnoſcendo judicium honorarium non civile. Rævard. *varior. lib. 1. cap. 18.*

Liberalia judicia, & liberales cauſæ proprie appellantur, in quib. de libertate quæſtio vertitur. *rub. de liber. cauſ. l. 42. §. 1. ff. ſolut. matr. l. 32. §. de liberali, ff. de recept. qui arbitr. recep. l. 6. §. 1. de Curb. ed l. 3. §. ſi ſervum, ff. de adqu. poſſ. leg 36. & l. 38 ff. de re jud. l. 3. ff. de feriis, l. 7. §. 1. ff. de petitio. hæred.* ita liberale judicium apud Quintil. *lib. 6. cap. de riſu* Briſſ.

Liberalia, *Ulp.* ait, ſtudia accipimus, quæ Græci ἐλευθέρια μαθήματα appellant *Ciceroni* ingenuæ artes dictæ: *Plinio*, Liberales: quæ autoſe divo Auguſtino *lib. 6. de Civit. Dei*, ſeculares à recentioribus vocatæ ſunt. Cur dictæ ſint Liberales *Budæus* indicat *in poſterior. Annotat.* Sed & *Seneca* cur ſint liberalia ſtudia dicta, eaque non ad virtutem ducere, ſed præparare tantum, oſtendit *epiſt. 89.* Spieg.

Liberalitas, id eſt, munificentia *l. 5. de ſponſal. l. 2. de ſecund. nupt. in Cod. Theod.*

Liberalitas fraudulenta, quæ nocet aliis, ut ſi quis debitum condonans debitoribus, nolit creditoribus ſolutum iri. Vide *l. ult. C. de revoc. his quæ in fraud. credit.* Spieg.

Liberalitate frui dicitur is, in quem liberalitas confertur, non qui ea ſtudioſè utitur. P. Victorius.

Liberalis nemo exiſtit in neceſſitatibus, *l. 18. ff. de admin. leg.*

Liberare, libertate donare: liberari, libertatem conſequi. *l. 12. manumittendo, ff. de captivis, l. penult. ff. in quibus cauſ.* Prat. ex Briſſ.

Liberare eſt luere, & nexum pignoris diſſolvere, *l. 57. ff. de le. 1.* Prat.

Liberare prædia, ſervitutem debitam remittere, *l. 1. ff. ſi uſufr.* Prat.

Liberationis verbum (ait *Paulus*) eandem vim habet, quam ſolutionis, *l. 47. ff. de ſolu.* In rubrica tamen de ſolut. & libera. diſtinguitur, ac tanquam generis loco ponitur: ut Solutio pecuniaria ſit: Liberatio quævis altera diſſolvendæ obligationis forma: ut confuſio, & compenſatio, *Prat.* ex *Briſſ.*

Libere, & ſine exceptione fidejuſſor promiſiſſe intelligitur. Libere, quantum ad jus & naturam fidejuſſionis. Sine exceptione ſcilicet frivola. Non tamen per hoc legitimis exceptionibus renunciat. *c. ex parte 2. de offi. de leg.* Vide Jaſ. *in l. 1. C. de ſacr. eccl.* Spieg.

Liberi alii dicuntur legitimi, alii illegitimi. Legitimi ſunt à lege ſive jure probati. *l. 5. ff. de in jus voc. l. 11. de ſtat. hom. l. imperialis, §. fi. C. de nupt.* atque à lege ſive jure vel ſolo, quod accidit in adoptatis, vel una cum jure etiam natura, quod fit protinus, cum quia naſcitur ex nuptiis, vel poſt intervallum legitimatione. Illegitimi ſunt liberi, nati ex concubitu legibus improbato: quos natura quidem ita novit, ſed non lex: & rurſus ex concubitu improbato quidem, permiſſo tamen, vel improbato ita ut etiam ex damnato: Vult. *in comm. ad inſt. ad pr. de patr. poteſt. n. 9. & 9.*

Liberi, nedum filii, ſed & nepotes, pronepotes & deinceps nati dicuntur, *l. 220. ff. de ver. ſig. §. ult. Inſt. Qui teſt. tut. Ulp. de Pollic. l inter liberos,* nepotem quoque contineri. D. Pius inſcripſit. *Paulus.* Liberi vocantur uſque ad trinepotem l. ICtus, *§. parentes, ff. de gradib. affinit.*

Liberi à Græcis, τέκνα, καὶ παῖδες, appellantur, filii vero υἱοί.

Liberi, ſemper plurativo numero profertur, ſicut & pugillares, Codicilli, Gaius *in l. non eſt, ff. de verb ſign.* quo multitudinis numero etiam unum filium filiamve ſignificari veteribus dixit A. Gell. *lib. 2. c. 13.* & vide *l. 148. ff. de verb. ſig.* Old.

Liberi quod ad SCtum Tertullian. attinet, non ſunt qui contra formam humani generis procreati ſunt, *l. 14. de ſtatu hom.* Paul. *lib. 4. Sent. ti. 9.* Hos partus monſtruoſos appellat Romulus primus Romanorum rex lege lata, cujus hæc verba ſunt. Monſtroſos partus ſine fraude necanto. *Spieg. Prat.*

Liberi populi & liberæ Civitates, quæ nec tributa nec vectigalia ſolvunt. Cic. *de leg. Agr. contra Rullum.*

Liberi populi, qui ſuis legibus erant relicti, quales Ætoli apud Livium: populi tamen Romani majeſtatem comiter obſervare tenebantur, *Prat.*

Liberi & hæredes. Vetus eſt quæſtio, multique incerti eam rem certant, ut Vulcatiano verbo utamur. Cautio his verbis concepta, Ad liberos & hæredes, quam ſignificationem habeat, *l. Gall. §. etiam, de lib. & poſt.* Nam alii ejus orationis hunc eſſe effectum putant, ut utrumque fiat nec proſit ex liberis eſſe, niſi & hæres ſit, nec rurſus hæredem eſſe, niſi ex liberis quoque ſit. Alii contra. Tam. n. adjectione hujus ſyllabæ. Et, orationem augeri ac plenius intelligendam eſſe, quam detracta conjunctione minui, & velut in anguſtiam cogi, *l. ea tamen, de leg. 3.* Nec certe dubium ea res habet, quin pleraque ut ait Julianus tali conjunctione in ambiguitatem incidant. Quid agimus? Ego non dubito, ſi ea res, quæque, de qua in agendo cautum eſt, ita per hæreditatem obtingit, ut id quod capitur, in rei perſecutione conſiſtat, & pretium hæreditatis augeat: in liberis, id quoque ſpectandum

eſſe a

esse, ut hæredes sint: qui vero ex liberis non essent, & eos ex sequente orationis parte, *ποτυμομιώ*, & tanquam sublata conjunctionis parte admitti. Nam quamvis dictio Et, conjunctionem faciat, tamen plerique ea utuntur, non tam ut conjungant, quam quod in pauca rem conferre & compendiose loqui studeant, *l. si quis Sempron. de hæred. Inst.* Sed in dubia causa hæ syllabæ, Et, Que, Cum singulas res per se demonstrant, *l. si quib. de reb. du.* Quid quod & illud fieri potest, ut prius loquendo de liberis, de iis qui primum successionis tenent ordinem, cautum & deinde plenius sub verbo hæredum, cæteris qui illos sequuntur prospectum sit? Sic enim id Pomponiano quodam responso, è liberis ad Q. Mutium, in specie quidem non planè simili, sed tamen qui huc non ineptè trahera in exemplum possit, traditum est, *l. Herennius de verb. sign.* Quid ergo si iis de reb. concepta sit cautio, quæ rei persecutionem, & quasi pecuniæ præstationem non continent: Et quoniam ea res jure hæreditario non contingit: In liberis, commixtionem requiri non opinor. Planè in cæteris, summa est ratio, quæ aduionum, ut quamvis conditionem expectet, *l. 3. §. 1. de hæred. inst.* Sed liberis, ad illam quæcunque est, prærogativam ex lege admissis, in extraneorum persona, ea lex locum habere non potest. Nam proprius est, ieat & *Papi.* respondit, i. eum pater, *§. fi. de leg.* a. & nostri interpretantur gl. ibi, ut Conjunctione iis personis, inter quas gradus affectionum sunt, adjecta: ordine ipso scripturæ, vel ut substitutionem aliquam factam intelligamus. Nec mutat, quod *Papin.* speciem suam, per disjunctionem vel aut exponat: nam sæpe id ita compertum esse, ut secundum rem, de qua agitur, conjuncta pro disjunctis accipiantur, *l. sæpe ff. de ver sig.* nemo est omnium qui ignoret. *Curt.* lib. 1. *εικαζων.* c. 34.

Liberi & posteri. Quid, quantumque liberi à posteris distent ac differant, haud Hercle tam facile est distinctu, quam multis videri posset. Nam qui hoc solum dixerit, Liberum nomen angustius esse, & posterorum latius patere, grammaticis forte satisfecerit, Jurisconsultis non item. In liberis porro videntur ii esse, quos parentes in potestate habere possunt. Quod genus, Filius, Nepos, & pronepos. Rarum est autem, ut cum quis videat, cujus sit abavus: sed quia fieri potest sit tine & abnepos inter liberos: facta scilicet distinctione à servis: in quos non major Veterum quam in Liberos suos potestas erat, Jus sc. & in hos vitæ ac necis. Quin etiam, cum supra Tritavum fere majores, sint apud veter. dicti: Jure ac regula *τῶν κατ' ἀλληλα*, eorum erunt liberi qui illis parentes: & quibus hi majores eorum posteri. Ita & trinepos in Liberis erit. Sed C. Cassius & parentes supra Tritavum, infra Trinepotem accipiendos putabat, *lib. 4. §. 2. de in jus voc.* Verum, ut proprius ad ea, quæ Jurisconf. sunt, veniam & illa est inter Liberos & posteros differentia, Quod major in posteris ratio sit generis familiæque & gentis: in Liberis affectionis & naturæ, sive ut græcis dicitur, *στοργῆς.* Itaque Posterorum nomen, ad eos, qui ex fœminis nati sunt, non pertinet, *l. 1. de jure immun.* Inter liberos & nepos ex filia est *l. fin. de posth.* Videtur autem hæc Generis & Naturæ causa, totius differentiæ habere potestatem. Quo fiet, ut eam pro varietate rerum nunc intendat, nunc remittat. *Curt.* lib. 1. *εικαζων*, cap. 45.

Liberorum appellatione nepotes & pronepotes, cæterique ex his descendentes, continentur, *l. 220. de verb. sign. l. 47. solut. matr. l. 16. de test. tut. l. 9. §. pen. de pœn. l. 3. in fin. de assig. liber. §. ultim. Inst. qui test. tut. l. 11. §. liberor. ff. de in jus voc.* primum quod Lex 12. Tabularum hos omnes appellat liberos: Deinde, quod natura nos hanc interpretationem docet: quum videamus pios parentes liberorum procreandorum animo & voto uxores ducere, ut non filios solum, sed etiam nepotes & deinceps alios concipientes atque edentes, ex prole utriusque sexus, diuturnitatis memoriam in ævum relinquant. Et inde in communem usum receptum esse, quod filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt, comprehendantur. Neque enim dulciori nomine possumus nepotes nostros, quum filii appellare. Interim tamen non frustra sunt inventa singularum cognationum nomina, ut aliter filii, aliter nepotes, pronepotes, & cæteri ex his descendentes, appellentur. Nam toties his utendum est necessariò, quoties lex non omnibus descendentibus præstitum aliquid voluerit, sed solis his, qui nominatim enumerantur. At ubi non personis certis, sed omnibus, qui ex eodem genere orti sunt, præstatur, convenit, liberorum appellatione generaliter intelligi nepotes, pronepotes, & cæteros, qui ex his descendunt. Callistr. *in l. Liberorum* Ulp. *in l. cognoscere, §. ult.* Paulus, *in l. Filii, ff. de verb. sign. §. ult. Inst. t. Qui testam. tut. da. poss.* Eadem juris Naturalis ratione receptum est, ut patris nomine avus quoque demonstrari intelligatur, *l. Justa. ff. de ver. sign.* Old. Adde Pet. Crinit. *l. 15. c. 8. de hon. discip.* Prat.

Liberos in contra tabulas bonorum possessione accipimus, sive naturales, sive adoptivos, si neque instituti neque exhæreditati sint, *l. 1. de contr. tab. l. 1. §. liberos, si tab. test. null.* Alias liberorum nomine naturales tantum & justi, non etiam adoptivi exaudiuntur, *l. 51. in fin. ff. de leg. 2. l. 75. de cond. & demonst.* ut in ea conditione, Si sine liberis decesserit, quæ ne naturalibus quidem liberis relictis deficit, nisi hos quoque sensisse eum, qui conditionem injecit, approbetur, *l. 17. §. si quis rogatus, ff. ad Treb.* Briss.

Liberos Senatorum accipere debemus, non tantum Senatorum filios: verum, omnes qui ex his geniti, exve liberis eorum dicantur, sive naturales, sive adoptivi sint liberi senatorum, ex quibus nati dicuntur *l. 10. §. liberos, ff. de Senat.*

Liberos habere qui dicantur ostendit. Alex. Neap. *c. 15. li. 1.* Spiegelius.

Libertas. directa nuncupatur, quam dominus statim contribuit. Sicuti obliqua seu fideicommissaria, quæ danda mandatur hæredi, *Old.* adde Ferret. *tit. qui testam. tut. dat. possint.*

Libertas etiam avibus & feris quæ custodia humana non coercentur, tribuitur. Naturalem enim libertatem accipere aves, feræque intelliguntur, cum in suam naturalem laxitatem pervenerunt, vel oculos nostros effugerunt, vel ita sunt in conspectu nostro, ut difficilis sit earum persecutio, *l. 44. & l. 55. ff. de adqu. rer. do. l. 3. §. item feras, ff. de adqu. poss. §. fera in fin. Inst. de rer. divisio.* Briss.

Libertas opponitur servituti. Unde convenire non possunt *C. de Latin. lib. tollend. l. ergo, ff. de fideic. libert.* Porro sub appellatione libertatis, non solum accipienda est, quæ servili conditioni opponuntur, sed omnis conditio alieno juri subjecta. Contra quoque sub servitutis appella-

appellatione omnes omnino species subjectionis sunt intelligendæ, quæ jure at potestatis aliquid in personam producunt, *Hot.*

LIBERTAE non privata, sed publica res est. Martianus *in l. Si quis, ff. de fideicomm. libert.*

LIBERTAE relicta videtur hisce verbis Nolo aliquando tibi serviat, *leg. quidam testamento, ff. de fideicomm. libert.*

LIBERTATEM Cicero *Paradoxis* definit potestatem vivendi ut vel is. Noster Florentinus libertatem ait esse naturalem facultatem ejus, quod cuique facere libet, nisi quid vi eut jure prohibeatur *l. 4. ff. de statu hom. §. 1. Inst. de jure pers.* Estque illa nihil gratius, leg. Paulus, *§. 1. de fideic. lib. l libertas de reg. jur.* Quod *Persius* his versibus expressit.

Vindicta postquam meus à Pratore recessi.
Cur mihi nec liceat jussit quodcunque volentas,
Excepto si quid Masuri rubrica vetavit?

Plenissime libertas *in tit. de libert. Inst. & in l. 1. §. sin autem socius, C. de comm. ser. man.* accipienda est, ex qua civitas Ro. competit: quem & justam appellari diximus, & ex jure Quiritum. Unde Senec. *lib. 3. natur. quæstio.* Quid est præcipuum? Imprimis liberum animum habere; Hæc res efficit non è jure Quiritium, ut sit Liber, sed ex jure naturæ. *Briss.*

LIBERTATEM imponere dicunt nostri auctores. *l. 41. in fin. ff. de bon. liber. l. 4. ff de man. vind. l. 11. §. 1. ff. de minorib. l. ult. in pr. C. de testam. manumiss. l. ult. ff. qui sine manumiss. l. 10. C. qui testam. fac. l. ult. C. de fideic. libert. l. ult. Cod. de comm. ser. man. l. 1. & 2. C. com. de manumiss.* ab eo quod capiti servi, qui manumittebantur vindictæ lictoris virga imponi solebat. *Briss.*

LIBERTATIS appellatione continetur civitatem Romanam, *l. unica, jam citati tit. C. indecat.*

LIBERTAS res inæstimabilis. *§. fi. Instit. Quibus ex cauf. manumit. non licet l. 8. §. ult. ff. rem ratam haberi leg. 176. §. ult. ff. de Reg. jur.* Ideoque pecunia lui non potest nec reparari, *l. 91. §. illud tractatum, ff. de statu liberis.* Briss.

LIBERTAS pro ingenuitas, Hermog *l. cum pacto 40. ff. de lib. cauf.* Cum pacto partionis pretii major viginti annis venalem se præbuit, nec post manumissionem ad libertatem proclamare potest. Nam ut ait Modest. *l. 12. ff. de stat. hom.* Homo liber. qui se vendiderit, manumissus non ad suum statum revertitur, sed efficitur libertinæ conditionis. *Prat. Hot.*

IN LIBERTATEM eripi, *l. ult. ad fin. C. de pet. hered.* servi dicuntur, quibus lex libertatem, quæ præstari debuit repræsentat. *Prat.*

LIBERTATEM imponere, ad libertatem perducere, pervenire ad libertatem ex testamento.

De LIBERTATE judicium, vide judicium de libertate.

LIBERTI sunt, qui desierunt esse servi *l. 4. ff. de just. & jur.*

LIBERTI, qui dicuntur Orcini ab ipso defuncto sunt libertatem consecuti, ut sunt omnes quibus directo data est libertas, dicti quasi mortem domini urgeant; & quam proxima sequantur. Veteres enim orcum dictum esse putaverunt, quod urgeret ad mortem. Probabilius erit forsasse Orcinum hinc dicere, quod a domino jam mortuo & in orci potestate constituto, tanquam ab ipso orco libertatem consecutus sit, ut videatur esse, quodammodo orci libertus. Conn. *lib. 2. c. 4. n. 5.* V. de *Orcini.*

LIBERTI sunt, quos domini ex justa servitute solverunt, ac manumiserunt: unde etiam illorum patroni, quasi patres, qui à morte in vitam illos revocarunt, appellabantur. Horum autem tria genera fuere, ut refert Ulp. *Inst. tit. 1.* nam alii cives Romani, alii Latini Juliani, alii Deditiorum numero erant. Et cives Romani quidem sunt (ut idem scribit) liberti, qui vindicta censu aut testamento, nullo jure impediente manumissi sunt. Latini Juliani, qui ex lege Junia inter amicos manumissi sunt Deditiorum numero sunt, qui pœnæ causa vincti sunt à domino quibus vestigia (aliquibusve stigmata) scripta fuerunt, qui propter noxam torti nocentesque inventi sunt, quive traditi sunt, ut ferro aut cum bestiis depugnarent, vel in custodiam conjecti fuerunt, deinde quoquo modo manumissi sunt vide manumissi. Notandum autem in patronorum libertis (ut observat Turn. *Advers. 18. cap. 3.*) ordinem quendam fuisse, & quosdam primos, quosdam secundos vocatos fuisse, quod alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum. Martialis.

Libertum docti Lucensis quære secundum.

Ergo primi & secundi dicebantur, ut alii omnibus potiores. Ac fortesse inde factum est, ut apud jurisconsultos tam sæpe nomen primi & secundi legatur. Testantur id veteres inscriptiones quarum in una sic reperitur: Sostonia ol. tertia sibi & P. Sextilio primo auspici & in illa: Se vivo fecit sibi & Petiæ, *c. 2. prima uxori.* Prat.

LIBERTI admissionum, apud Plin. *lib. 33. c. 3.* gratiosi sunt liberti, qui homines ad principem admittebant, admissionibusque præerant. Fuit, inquit, & alia Claudii principatus differentia insolens his, quibus admissionum liberti jus dedissent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, sic enim legi vult Turneb. *adversar. lib. 13. cap. 1e.* quanquam sensus aliquis est vulgata lectione elici possit, *Prat.*

LIBERTINI ab ingenuis ideo distinguebantur, quod non eodem uterentur jure. Libertini enim agnoscebant patronum, qui operas & alimenta debebant, atque id genus alia, quo pertinent priores quinque *tit. lib. 38. ff. & tit. 3. & 4. lib. 6. C. & tit. 8. & 9. lib. 3. Instit.* quæ non faciebant ingenui. Hinc ingenui erant, ut ita dicam, aliquanto liberiores quam libertini: unde in jure nostro vocem LIBER interdum interpretamur ingenuum, *κατ' ἐξοχὴν*, ut *in §. sed postquam, Instit. de libertinis, leg. cum pacto 40. ff. de liberal. cauf.* Quocirca ut libertini ingenuorum jura consequerentur, & cum non essent revera ingenui, pro ingenuis tamen haberentur, iis annulorum aureorum impetrare solebant, *l. 1. C. de jur. aur. annul. l. falsa. 33. § 1. ff. de cond. & demonstr.* salvo tamen jure patronatus, *l. sed si 10. ff. de in jus vocan. tot. tit. ff. de jure aur. annul.* idque summi beneficii loco habebatur, non promiscue concedi solitum, sed qui id aliqua ex causa essent meriti. Cæterum ut non jure tantum ingenuorum haberent, sed revera etiam essent ingenui, nec ullos agnoscere cogerentur patronos, naturalibus, id est, ingenuitati restituebantur, idque non nisi cum patroni consensu, cui invito jus suum auferri nec poterat nec debebat. *tot. tit. ff. & C. de nat. restit.* Manumissio itaque libertino faciebat: jus annulorum aureorum non quidem ingenuitatem ipsam tribuebat, sed ingenuitatis jura, restitutio vero natalium etiam ipsam ingenuitatem. Vult. *in comment. Instit. tit. de*

tit. de libertin. in princ. n. 5.

Lebertini sunt, qui ex justa servitute manumissi sunt, *l.* 6. *ff. de stata hom.* Libertini enim manumissione tantum constituuntur *l.* 9. *C. de ingen. manumiss.* Estque libertinus relativum ingenui sicut libertus Patroni. olim vero, id est, Appii Cæci temporibus & deinceps aliquandiu Libertini dicebantur, non ipsi qui manumittebantur, sed ingenui ex his procreati: ut scribit Sueton. in *Claudio* quam differentiam observare Modestinus videtur. in *l.* 1. *ff. de excusat. inter* [illegible] hoc modo [illegible] Et paulò ante. [illegible] id est, Libertinis enim libertos solos dare tutores oportet. Item, Libertinis pupillis magistratus tutores ingenuos non dabunt. *Herom.* Hodie tamen Libertinis & Libertus is dicitur qui ex justa servitute manumissus est. Hoc tamen interest quia Libertus tunc dicitur, cum vel de patrono, vel jure patronatus, agitur, ut in tractatu de jure patronatus, de operis libertorum, &c. Non enim dicitur cujus est Libertinus sed libertus. Id quod observavit Plaut. in *Asia.* (cum inquit) Magis decorum est libertum potius quam patronum onus in via portare, &c. Libertinus autem tunc, dicitur, cum statum hominis significare volumus ad differentiam ingenui vel servi: Dicimus enim Servus an Libertinus, libertinus an ingenuus? Ac præter hanc relationis, nulla est differentia, ut *Valla* existimat *l.* 4. Olim in proprias tribus distribuebantur, cum manumissorum filii libertini vocabantur, Flor. in *Epit. li.* 20. Libertini (inquit) in quatuor tribus redacti sunt, cum antea dispersi fuissent: Esquilinam, Palatinam, Suburanam, Collinam. At postea in Dominorum tribus ascribebantur, id quod ex *Tertul.* annotavit olim *Polit.* c. 32. *Miscell.* Prohibebantur autem olim libertinæ, nec non libertinorum, filiæ Vestales fieri, ut est apud Gell. *lib.* 1. *c.* 12.

Lesartinas, id est libertinorum status & conditio, *l.* 14. *ff. de prob l.* 2. *C. de pedan. Judic. l.* 13. *C. de ingen. manu* Briss.

L aertinorum & Libertorum appellatio, quamvis ICtis sit promiscua: subtilius tamen distinguitur ab aliis, ut Liberti sint illi ipsi: qui manumissi sunt. Libertini, illorum liberi, nimirum post manumissionem nati: Nam antea nati, nisi & ipsi manumittantur, servi manent, nec quod parentes adipiscuntur beneficium ex eo, etiam ipsi habent. Hinc liberti sive libertini sunt homines liberi, qui ex justa servitute manumissi sunt. Nam qui liber errore facti servit, si manumittatur, ingenuus manet nec talibus ipsius obest, quod manumissus sit: §. *fi. in fi. Inst. de ingenuis.* Vult. *in commen. Inst. de liber. in pr. n.* 2.

Lissertinorum autem status tripertitus fuit. Erant enim libertini cives Romani, Latini & dediticii. Cives Romani ut tradit Cajus *lib.* 1. *suarum institutionum*, erant qui testamento, aut in templo, aut ante consulem manumittrentur. Latinos autem fuisse scribit, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut in convivio libertatem consequebantur. Deditios vero, qui post aliquod facinus admissum suppliciis afficiebantur, publicéque pro criminib. cædebantur, aut in quorum facie, vel corpore aliqua nota, vel igne, vel ferro ita impressa foret, ut deleri non posset & postea manumittebantur. Additque cives Romanos potuisse testamento facere & aliis ex testamento succedere; quæ Latini sive Deditini nequaquam poterant; quamvis Latini si iterum aut testamento, aut in Ecclesia; aut ante consulem manumissi fuissent, civium Romanorum jura consequerentur. At cur Ælius Sentius tertiam speciem Dedititio nominarit lata scribit Theophilus, dicens, ita fuisse nominatos exemplo quorundam peregrinorum, qui cum Romanis vectigal penderent, quidam tyrannicum cogitantes in Romanos arma sumpserunt, cum quibus congressi, victi sunt. Cum enim eorum fortitudinem ferre non possent, armis abjectis se dediderunt. Verum Romani humanitate usi eos vivere permiserunt, hanc solam eis injuriam inferentes, quod quoniam sese dediderunt, eos deditios appellarunt, ut cum turpitudinis Participes essent, eodem quoque nomine vocarentur. Quam *Theophili* doctrinam tanquam lectissimum florem. *Angelus Politianus* vir eruditissimus inseruit libro suo, quem *Miscellanea* inscripsit. *Ferrandus* tamen *lib.* 2. *Explicationum cap.* 18. *in* §. *libertinorum, de. libert.* potius dedititios dictos existimat, quod ad aliquod supplicium prius dediti fuissent, quandoquidem ut *Cajus* & *Theophilus* scribunt, hujusmodi libertini antequam manumitterentur, publice delictorum suorum pœnas luebant. *Cicero* quoque in *Topicis* ait, fuisse tres modos manumittendi. Si neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est, non est liber; nec ulla est earum rerum. non est igitur liber. Sed hic Cajus nullum verbum de manumissione, quæ censu fiebat. Qualis autem foret, docet, in commentariis suis *Severinus Boetius* his verbis, censebantur enim antiquitus soli cives Romani, si quis ergo consentiente, vel jubente domino nomen detulisset in censum, civis Romanus fiebat, & servitutis vinculo solvebatur, atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici civem Romanum. Triplicis quoque libertatis mentionem facit *Ausonius Gallus* in Cippo.

Triplex libertas capitisque minutio triplex.

De manumissis vindicta, alibi dicetur, in quorum etiam corpus festuca injiciebantur, ut est apud *Plutarchum* in lib. [illegible] nam hæc sunt illius verba, [illegible] hoc est, Romani quos ad libertatem perducunt, in illorum corpora tenuem festucam injiciunt. Quare *Plautus in* Milite Glorioso:

Quid ea ingenua an festuca facta, serva, an libera est?

Ec Persius Satye. 5.

Non in festuca lictor, quam jactet ineptus.

Ex qua Satyra constat etiam eos qui manumittebantur circumagi solitos.

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit

Marcus Dama.

Quod pariter docet Seneca *lib.* 1. *Epistolarum.* Philosophiæ servias oportet, ut tibi contingat vera libertas: non differtur in diem, qui se illi subjecit & tradidit, statim circumagitur, hoc enim ipsum philosophiæ servire libertas est. Radebant quoque manumissi caput, & pileum gestabant: quocirca *Plautus in Amph.*

 quod

quod ille facit Jupiter.
Ut ego bodie raso capite calvus capiam pileum,

Et Liv. *lib.* 24. Postero die servi ad pileum vocati, & carcere vincti emissi, ac Suetonius in Tiberio, servisque ad pileum frustra vocatis in Siciliam profugit. Sic Quintilianus *in Declamatione* 9. si verisimile est *Quintilianum* tam inepte declamasse, *Terentium*, quam inter cæteros captivos secundo Punico bello Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere majores insignæ receptæ libertatis pileo testantem in triumpho ducis esse conspectum, hæc quippe faciebant manumissi, quod essent à servitute tanquam ab aliqua tempestate liberati: nam idem agebant, qui tempestatem maritimam effugissent, *Juvenal.* Satyr. 12.

Tunc stagnante sinu gaudent ibi vertice raso,
Garrula securi narrare pericula nautæ.

Ait Dion Brutum gestasse pileum, & duos pugiunculos, significare volens à se & Cassio in patriam in libertatem, vindicatam, quod etiam hodie in illius nomismatia visitur. Contra vero apud Laconas coma signum erat libertatis, ut refert Arist. *lib.* 1. *rhet.* Assumebant etiam liberti patronorum nomina, ut author est Artemidorus Daldianus in ὀνειροκριτικοῖ. Quo autem differant libertus & libertinus: docuit Laurentius Valla *Elegantiarum lib.* 4. Per libertinum enim significatur hominis conditio, sicut per ingenuum: per libertum privatus quidem respectus quemadmodum per patronum: Tamen nonnunquam in eodem sensu capitur libertinus, ut licet videre apud *Cajum*, qui *in Institutionibus sub tit.* 1. sæpe libertinum pro libero usurpat. Sic *Plautus* in Persa.

Sed ita pars libertinorum est, nisi patrono, qui advorsus eit.
Nec satis liber videtur nec frugi, nec honestus satis.
Nec illi officit ni ei maledixit ni ingratus repertus est.

Sciendum est Suetonium *in Claudio* tradere temporibus Appii, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex iis procreatos. Illud quoque non omittendum videtur, quod tradit Julius Pollux *lib.* 3. apud Græcos fuisse quandam hominum speciem, qui tanquam libertini, nec liberi, nec ingenui erant, sed illorum conditio media erat, quia Lacedæmoniis εἵλωτες à Thessalis πενέσται, à Cretensibus, κλαρῶται & μνοῖται, à Mariandinis δωροφόροι, ab Argivis γυμνῆτες, à Siconis κορυνηφόροι vocabantur. Sciendum quoque Justin. *lib.* 41. perhibere apud Parthos non licuisse quemquam manumitti, & Val. Max. *lib.* 2. scribere apud Massiliens. licuisse solum ter manumissionem rescindi Ferrand. loco supr. citato. De LIBERTIS Latinis tribus legibus cautum erat. lege Junia Narbona, SC. Largiano, & edicto D. Trajani. Lege Junia Narbona cavebatur, ut manumissores bona libertorum Latinorum jure quodammodo peculii vendicarent, SC. Larg. id additum fuerat, ut liberi manumissoris in bonis Latinorum præferrentur: Edicto divi Trajani, quod Latinus qui ignorante vel invito patrono civis Roman. fuerat effectus beneficio Principis, vivus quidem duraret civis Romanus, moriens autem moreretur Latinus non obstante Imperatoris beneficio. Quæ omnia *Justiniani* constitutione sublata fuerunt, *S. ult. inst. de success. libert. in Fragmentis Instit.* Ulp. legimus Latinos libertos jus Quiritium consecutos esse, beneficio Principali, iteratione, liberis, militia, nave, ædificio, pistrino. Et addit nave accepisse civitatem Romanam, si non minorem, quam decem millibus modiorum navem fabricaverit, & Romam sex annis frumentum portaverit, ex dicto Claudii. Bald. *tit. de Libertinis.* Porro quod circa dedititios statutum est, id omne à lege Ælia Sentia dispositum fuisse certum est: quæ rogata fuit à Sexto Ælio Catulo, & C. Sentio Saturnina Coss. anno ab urbe condita MCCLVII, ita ut longe alia sit ea, cujus meminit Cicero *in Topicis*, & ibi *Boetius*, & propterea fallatur Alciat. *in leg. Sciendum, S. 1. ff. de verb. sign.* eandem esse existimans, de qua meminerit *Cicero*. Cum hæc 40. annis antea fuerit Occisis Hirtio & Pansa Coss. mense Septembr. Quod autem id statuerit Augustus, docet Tranquilius *in Augusto* his verbis: Servos, non contentus multis difficultatibus à libertate justa removisse, cum & de numero & conditione, & differentia eorum, qui manumitterentur curiose cavisset, hoc quoque adjecit, ne vinctus unquam torturve quis ullo libertatis genere civitatem adipisceretur. Ecce modo dedititios, circa quos notandum est, quod Paulus *lib.* 4. *sen.* dedititios etiam fieri dixit, quejussu domini in vincula aliquandiu fuissent, dum dominus furiosus aut pupillus non fuerit, quo spectat locus Ulp. *in l. verum est, ff. de verb. sign.* Aldobr. *ad Inst. de libertinis, S. libertinorum autem.*

LIBERTORUM appellatione etiam libertæ continentur, *leg.* 172. *de verb. signif.* At libertorum nostrorum liberti non continentur, *l.* 58. *fin. l.* 172. *ff. de verb. sign.* Briss.

LIBERTUS ingratus dicitur is, qui patrono obsequium non præstat: vel rea ejus, filiorumve tutelam administrare detrectat, *l. nullum, ff. de divort.*

LIBERTUM *in l. Jul. de adult. cap. de Divortiis* accipiemus etiam eum qui à parte, avo, proavo, & cæteris sursum versus manumissus est *l.* 9. *ff. de Divorr.* Briss.

LIBERUM pro filio in numero singulari, protulit *Modestinus* Jureconsult. *in leg. jus autem, ff. de pactis*, & tamen secundum communes Grammaticæ & Romanæ linguæ regulas, hoc nomen recipit solummodo pluralem numerum. Et ideo non esse sine liberis dicitur (secundum *Cajum* Jureconsult. *in leg. non esse sine liber. ff. de verborum significat.*) cui vel unus filius solus, vel una sit filia. Hæc enim enunciatio, habet liberos, non habet liberos, semper multitudinis numero profertur: sicut pugillares, codicilli, & nuptiæ, absordum enim esset, unum pugillarem, unum codicillum, & unam nuptiam dicere: & ideo quem sine liberis dicere non possumus, hunc necesse est ut dicamus liberos habere: ut etiam apud Sempron. Asellionem rerum gestarum *lib.* 5. observavit *Gellius*: qui de Tiber. Graccho Trib. pl. ita scripsit: Orare cœpit, ut se defenderent, liberosque suos: eum, quem virilis sexus tum in eodem tempore habebat, produci jussit, populoque commendavit prope flens. Hoc titulus de lib. & posthum. hinc *l. liberorum appellatione, ff. de verb. sign.* & id generis multa.

Et ob id Bartolus, *in d. l.* jus autem putavit liberum pro filio in num. singul. alibi observari non posse. Sed quod ejus pace dictum sit, invenio

invenio hoc etiam apud Ulpianum *in l. nemo prædo*, *§. locupletet. ff. de reg. jur.* Proinde *Sipontinus* in suis *in Martialem commentariis*, super ea epistola, *Spero me securum*: dicit, quod singulari numero aliquando reperiatur. *Laurentius* etiam *Valla*, vir de literis bene meritus, in lib. *elegantiarum Latinæ linguæ 3. cap.* 106. refert se liberum pro filio & apud Quint. & Paulum, Cajumque Jureconsult. adnotasse: hoc tamen (quod eorum pace dictum) sit falsum est. In pandectis enim nostris liberum in singulari numero in hac significatione, præterquam apud *Modestinum* & *Ulpianum* non lego: nisi malimus dicere ab impressoribus inscriptionem auctoris in his locis immutatam: quod credendum est, ex quo alibi in Pandectarum libris non licet invenire. Nec inficior in constitutionibus Imperatorum, de quibus in Justiniani Principis codice, apud quos non servatur dignitas Romanæ linguæ, multis in locis posse hoc observari, ut *in §. hoc quoque à nobis*: Emancipando (inquit) liberum Institut. per quas personas no. jus acqoir. & *in l. si quis prioris, §. ultim.* Talem (inquiens) liberum, & ibi etiam *Bald.* adnotavit *C. de secundis nuptiis*, *& in l. si quis suo testa. in princ.* dum inquit, Portionem libero, quo in loco *Accurs.* in verb. *Libera*, hoc observavit, *Cod. de inoffic. test.* & in multis locis, quos brevitati inserviens omittam. Et ideo oportune dixerit Bald. *in cap. 1. §. & quia vindimus, in 6. col. ibi. & interdum, in titul. qui feud. dar. possunt. quod Imper.* quandoque loquitur grosso modo: quæ verba reassumit etiam *Andra.* Sicul. *in repet. rub. C. qui admin. in 9. colum.* Proinde excusari possunt ætatis nostræ Jureconsult. si linguæ Latinæ normam prætereunt: quia permissum est homini loqui eo modo, quo lex loquitur, vel Imperator: sive proprie, sive improprie, vel eleganter dicit Bald. *in l. 1. C. unde lib.* Cicero quoque (quem disertissimum inter Romuli nepotes appellat *Catul.*) excusat se in primo de Legibus, quod quoniam in populari ratione omnia sua versatur oratio, populariter loqui sibi necesse erit, *Cotta.*

Liberum agere, *Basius* ait, nihil aliud est, quam nullum habere dominum, cui subjectum esse oporteat. Nec qui liber tantum à natura, verum etiam qui absque dolo malo in libertate diu moratus est, liber esse præsumitur: nisi probetur esse servus, *l. interest, §. fin. l. igitur § potest, ff. de Liber. caus.* Spieg.

Liberum prædium dicitur & quod nulli servit, & quod nulli obligatum est, *l. 8. l. 51. §. 1. ff. de act. empt. l. 6. §. si in venditione, ff. comm. præd. l. 90. ff. de verb. sign.* Briss.

Libet, idem quod placet: à labendo, ut *Varro* inquit, quod quæ placent, in mentem prolabentur. Sic accipitur Jurisconf. in definitione Libertatis, & quod ab *Albet.* observatum est. *Spiegelius.*

Libido, pro venereæ voluptatis stimulis appetituque usurpatur, *l. 81. §. Qui Ancillam* non meretricem libidinis causa surripuerit, *ff. de Furtis.* Qui fores effregit libidinis causa *l. 3. ff. eod.* Qui hominem libidinis causa castravit, *l. 3. §. item is, ff. ad l. Corn. de Sicariis.* Briss.

Libido, pro voluntate interdum, ut apud *Ciceronem* invenire licet, accipitur. Nam ab eo quod liber, dicitur. Donato est quælibet voluntas temere suscepta. Et quamvis in mala re fere semper dicatur, tamen in re honesta à *Salustio* dicitur: quod *F. Sylvius* ante monuit.

Libidinosæ sententiæ, quæ pro libidine cujusque feruntur.

Libitina sumitur pro sepulchræ impensis. Vix libitina suffecit Liv. 40. Macedon. Pro arte sepeliendi: hinc libitinam exercere, 5. *Vell.* 2. Libitinæ quæstus Horat. 2. *serm.* 6. Pro lecto mortuorum, Horat. 3. *carm.* 3. Gothofr. *ad l. cuicunque 5. §. idem ait 8. ff. de inst. act.*

Libitinarii Græce Νεκροφόροι [illegible] teste Ulpiano, *in l. quicunque, §. idem ait, §. fin. ff. de inst. act.* dicuntur, quasi defuncti feri, qui Sandapilarii, & vespillones dicuntur, non multum dissimiles his vulturiis Codonophoris, id est, tintinabula gestantibus, quos anteambulones æratos Latine appellare possumus, & ferales præcones, authore *Budæo.* A Græcis etiam ταφεῖς &c. Brech. *l. cum in testamenta, ff. de verb. & rer. sign.*

Libitinarius is dicitur, qui quæstui inserviens libitinariam exercet: quique necessaria funeribus vendit: vel qui curam mortuorum sepeliendorum habet, seu qui conducit funera, & qui rationibus præerat Libitinæ deæ, vide Plutarchum in *Probl.* Rom. n. 13. An tu Aruntium, & Aretum & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarii vota; Senec. 6. *de benef.* 38. Gothofr. *ad d. l. cuicunque §. idem ait*, 8.

Libitinarii dicti sunt à libitina, id est funere, dicta Libitina à Venere Libitina, quæ Romæ habuit templum, juxta quod vendebantur quibus erat opus ad funus, puta unguenta, lichni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea juxta Veneris templum, quæ jocorum voluptatumque dea est, vendebantur? Plutarch. *in Problematis* causam narrat, ut videlicet cum homines libidinibus dant operam, meminerint se aliquando morituros, &c. *Nebr.* vide autem & Ant. August. *lib. 4. Emendat*, 20. c. 16. Tiraq. *in 15. l. connub. gl. 1. parte* 15.

Libitinensis Porta apud Lamprid. *in Commodo*, amphitheatri porta, per quam cadavera interfectorum gladiatorum efferebantur, *Prat.*

Libonianum SCtum de falsis factum opinatur *Hotom.* Hadr. Imper. 1 Nonio, M. Antonio Libone Coss. ann. 390. Ut pœna legis Corneliæ de falsis teneatur, qui ob instruendam advocationem, testimoniave, pecuniam acceperit, pactusve fuerit societatem coierit ad obligationem innocentium: qui sibi, eive, qui in potestate sua est, legatum fideicommissumve ascripserit in testamento militis aut etiam alterius: dummodo id signatum perfectumque fuerit, qui se testamento pupillo tutorem scripserit: qui hæres institutus exhæreditationem nominatim filii, vel aliarum personarum ascripserit; qui libertatem manu sua ademerit servo testatoris, & maxime cui à se legata vel fideicommissa data erant. *Prat.*

Libra instrumentum est, quo res cum lancibus ponderantur, & alio nomine Bilancem vocant. Instrumentum vero quo res sine lancibus ponderatur: Statera dicitur, at Trutina proprie foramen est, in quo examen regitur. Examen vero dicitur proprie lingua, qua trutina regitur *Spieg.*

Libra quæ & pondo dicitur, in duodecim uncias dividitur. Ejus partes sunt, Uncia 1. Sextans 2. Quadrans 3. Triens. 4. Quincunx 5. Semis quæ & libra 6. Septunx 7. Bes 8. Dodrans 9. Dextans 10. Deunx 11. Vide As. *Hot.*

Libra & ære librare. Quemadmodum in emancipatione non minus quam quinque testes cives Romani puberes adhibebantur, & is qui libripens dicebatur, eo, qui mancipium accipiebat, æs tenente: atque ita dicente: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra, sic & in mancipatione hæc eadem solennitas observabantur. Meminit æris & libræ & Justinianus. Testamentum, inquiens, aut in pace fiebat, quod calatis comitiis vocabatur: aut cum in prælium essent exituri, quod procinctum dicebatur: aut per æs & libram, id est emancipationem, nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat præsentibus quinque testibus, ut dictum est. Itidem adoptio per æs & libram interdum fiebat. Suet. *in Augusto*: Caium & Lucium adoptavit domi per æs & libram emptos à patre Agrippa, id etiam in nexu & venditione fiebat. Omnia autem ista eadem juris solennitate solvebantur. Nihil enim tamen naturale est, quam eodem genere quodque dissolvere, quo colligatum est, ut inquit Ulp. *l. Nihil tam naturale, ff. de reg. jur.*

Libramenta imponere, id est, finire, in *leg. 4. §. 3. Cod. de recept. arbitr.*

Ad Libramentum proprium viam redigere, *l. 2. §. 1. ff. de vi pub.*

Libram argenti constituunt quinque solidi: dicente Imperatore Jubemus ut pro argenti summa, quam quis thesauris fuerat, illaturus inferendi auri accipiat facultatem, ita ut pro singulis libris argenti, qui nos solidos inferat, *l. unic. Cod. de prat. quod thesaur. infert. lib.* 10. Spieg. Prat.

Libram auri, septuaginta duo aurei constituunt, *l. quotiescunque C. de suscept. Proposit.* & Arch. *lib* 10. Vide Jas. *in l. fi. ff. de in Jus voc.* & quære infra *Solidus*, Spieg. Prat.

Libraria, librorum officinam seu librariorum tabernam & stationem significat Agell. *lib.* 5. *c.* 4. *& c.* 29. Buss.

Librarii in castris fuere Veget. *lib.* 2. *cap.* 7. qui rationes ad milites pertinentes in libro referebant. Hinc Librarii depositorum apud Tarruntenum *in l. ult. ff. de jur. immunit.* ii erant inquit *Budæus*, qui præscribebant quid quisque apud signa deposuisset, cujus instituti morem & rationem docet idem Veget. *lib.* 2. *c.* 20. Antiquitus enim (inquit *Vegetius*) institutum est ut ex donativo quod milites consequuntur, dimidia pars sequestraretur apud signa, ibidemque militibus servaretur, ne à contubernalibus per luxum absumi posset inaniumque rerum comparationem. Sepositio autem ipsa pecuniæ primum ipsis contubernalibus docebatur accommodata: nam cum publica sustententur annona, ex omnibus donativis augetur eorum pro media castrense peculium. Miles deinde qui sumptus suos scit apud signa sua depositos, de deserendo nihil cogitat: magis diligit signa: pro illis acie fortius dimicat, more humani ingenii, ut pro illis habet maximam curam, in quibus suam videt esse positam substantiam. Denique decem folles per cohortes singulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam saccus undecimus, in quo tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causa. Et ideo signiferi, non solum fideles, sed etiam literati homines eligebantur qui & servarent deposita, & scirent singulis reddere rationem. *Hot.* Hujus etiam meminit Tiraq. *in Dom. c.* 7. Geminati legionum castra prohibuit; nec plusquam mille nummos à quoquam ad signa deponi passus est, *Prat.*

Librarii decuriales urbis Romæ ponuntur ab Imperatoribus *l. 1. de Decuriis urbis Romæ in C. Theod.* sut certe inter ordines decurionum, cum scribis adjunguntur: *l. 3. de, lucris offic. in eod. C.*

Librarius vet. gl. Librarius, γραφεὺς substantivum, qui libros, contractus, pactionesque instrumentaque conscribebat, *l. 92. de reg. jur. l. 29. ff. de rei vind.* Hieronym. *ad Niciam*: Nam & rudes illi Italiæ homines, quos Cascos *Ennius* appellat, qui sibi ritu ferino victum requirebant, ante chartæ & membranarum usum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutua epistolarum alloquia missitabant, Unde & portatores earum tabellarios, & scriptores à libris arborum librarios vocavere, Ulp. *in l. Ut Jurisjurandi, §. Dabitur*, Gaius *in l. Duorum libertus, ff. de oper. liber.* Veluti, ait, si librarius sit, & alii patrono librorum scribendorum operas edas, Adde *l. sed & si. §. 2. ff. de usufr.* Prat.

Librarios Græci καλλιγράφους notarios ταχυγράφους ὀξυγράφους vocabant. Hi notas: illi literas: ut tabularii rationum supputationem scribebant, Gothofr. *ad l. si librarius*, 92. *ff. de reg. jur.* vid. *Anton. August.*

Librarios caducariorum (quorum *in l. 4. §. eandem, ff. de fideicommiss. hered.* fit mentio) definit Gothofr. *in l. 2. C. de hered. decur.* qui rationes conscribebant eorum quæ morte militum in legionem cadunt.

Librarius etiam non tam scriptor dicitur, quam librorum compositor. *Martial.* de libris suis: Non meus est error, nocuit librarius illis, Cicero 3. *de orat.* Neque librariorum notis, &c. Callist. *tit. de jur. immun. l. quibusdam, & sæpe alias*; *Nebriss.* Vel

Librarius apud Romanos erat, qui libros transcribebat eosque vendebat. Librarii autem Romæ in Argileto tabernas habebant, *Martialis.*

Argiletanas mavis habitare tabernas,
Cum tibi parve liber scrinia nostra vocent.

Librarios item recepta nunc voce, appellant Librorum excusores, hoc est, Typographos. Cujus artis inventum. Elsaciis nostris, ante alias nationes donatum, apud Argentoratum Joanni Mentelino Prototipographo, Schottoum familiæ proavo, sub annum Christi, M. CCCC. XLII. licet ejus publicatio, sed haud absque ingenio, Moguntiacis tribuatur. *Spie.*

Librare vulnera Statius *in Achilleide* poëtico more eleganter dixit, pro rotare ejacularique tela factura vulnera Adria. Junius *lib. animad.* 2. *c.* 1.

Libratores aquæ, *in l. 1. C. de excus. artif.* qui aquarum inventos ductus, & modos docili libratione ostendunt, vel qui peritiam habent aquam librandi ad libellam Vocantur à Græcis ζυγοστάται d. l. 1. quanquam alio sensu. Plin. *lib.* 10. *ad Trajanum.* Superest ut libratorem vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari. Frontin. *lib. 2. de aqua ductibus.*: Procuratorem, ait, oportet calicem ejus moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis, libratoribus signare. Sunt & libratores apud Tacit *lib.* 13. qui (inquit *Turneb.* ex tormentis missilia excutiunt. Alii volunt significari eos, qui lapides in bello emittabant. verba *Taciti*: Remotisque paulatim legionibus funditores, libratoresque excutere) tela

tela & proturbare hostem jubet missæ è tormentis hastæ. *Prat.*

LIBRATORES, id est, mensores, in *leg.* 1. *C. de Excus. artif. li.* 10. Nam Librare, est libra metiri. Libra autem, sive Libella, mensorum instrumentum, & Libramentum, certa mensura, *l. cum anterioribus in pr. C. Tempor. appell.* Spieg.

LIBRI eadem origo est, quæ codicis, ab arborum corporibus & interioribus, eorum corticulis desumptum utrumque. Has enim materias prima hominum ætas habuit ad scriptionem litterarum. Connan. *lib.* 4. *c.* 7. *n.* 1.

LIBRIPENS qui in mancipationibus stateram tenebat Gajo *li.* 1. *Inst. tit.* 6. apud quem desit vox æneam, & Priscianus *li.* 6. dicit à pendendo. Proprie autem dicitur militum stipendiorum, hoc est, stipis ponderandæ, pensator: Qua consuetudine in his emptionibus, quæ mancipi sunt, etiam nunc libra interponitur, inquit Plin. *lib.* 33. *c.* 3. & Boet. *li.* 2. *in Topic.* Utitur hoc verbo Justinianus *in* §. *accessit*, ubi Vigil. *Inst. de testam.* & Tertullianus *lib.* 4. *adversus Marcionem.* Briss. Corrasius *li.* 5. *Miscell. c.* 20. Prat.

LIBRIPENS, à libra, & pendendo sive ponderando, dictus est, quasi ponderator. Veteres enim primum ære gravi non signato usi sunt: neque in emptione & venditione precium numerabant, sed precium appendebant. Itaque emptor hæreditatis hæc verba solennia dicebat: Hujus ego familiam, quæ mihi empta est, hoc ære æneaque libra jure Quiritium meam esse aio. Deinde ære percutiens libram, id æs dabat ei, à quo hæreditatem expectabat quasi loco precii. Sic enim & servorum & liberorum emancipationes fiebant. Imaginaria enim solennitas erat, quam *Boet.* in Top. *Ciceronianis*, nexum appellatum fuisse dicit. Porro, venditor nihil emptori tradebat: sed hæredem eum tali modo constituebat: scilicet ut post mortem venditoris, posset jure hæreditatem adire. Sed abiit & hæc cæremonialis nimiaque curiositas in desuetudinem. Solum hoc animadvertere licet mansisse, & quidem pulchrum est scitu: quod septem testibus testamenta scribi omnes legislatores postea voluerunt. Erant enim & in illa imaginaria venditione septem videlicet quinque cives Romani, libripens, & emptor. *Old.*

LIBRI improbatæ lectionis, veluti magici, *l.* 4. §. 1. *fam. ercisc.* protinus corrumpendi Quære *Medicamentum.*

LIBRI publici, & scripturæ accipiendi sunt, qui in publicam custodiam, rerum gestarum gratia, repositi sunt: quibus & integra fides habenda est *l. Censu. ff. de censibus.* Aut Adhæc. *C. de Fid. instr.* Observandum autem, quod juxta *Ulpiani* responsum libri nec dum perscripti, non continentur librorum appellatione non magis quam vestis appellatione nondum detexta. Sed perscripti libri nondum malleati, vel ornati continebuntur, proinde & nondum conglutinati, vel emendati continebuntur, *Spieg.*

LIBRIS Elephantinis diu scribi solita fuisse illa Senatusconsf. quæ ad principes pertinebant, testatur Conn *lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 5.

LIBRI Sibyllini, quos Tarquinio regi oblatos, Romani summa religione, ac observantia colebant, & ab aliis, quam duum viris primum, deinde decem viris, postremo 15. viris aspici aut legi nefas, ut *Lactant.* tradit. Imo nihil Romani neque sanctum, neque sacrum ita custodiebant, quemadmodum hæc Sibyllina divinitus (ut existimabant) missa oracula, & cum dii immortales de rebus adversis consulendi essent, remediumque aliquod malis quærendum, quindecim viri hos libros, quasi oraculum præsentaneumque remedium adire solebant. Cæterum is Tarquin. qui eos emit in manibus habuit, statim duos viros ex illustrioribus patritiis creavit, quib. horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt duum viri sacris faciundis. Quorum munus erat, hos sacros libros custodire quoties opus esset, adire legere, interpretari, & quæ jubebantur, ut perficerentur, curare. Apollinis sacrarumque ceremoniarum antistites esse, & quoties fames, pestilenti, bella civilia & externa urbem vexare contigisset, vel prodigia, aliqua nunciata essent apparuisse, eorum omnium malorum, ex oraculis Sibyllinis remedia invenire lectisterniis ad eorum pulvinaria factis, Deum iram placare prospera omnia precari, adversa ut tollerentur rogare, & postremo deos omnes iratos sacrificiis factis mitigare. Plura de hisce lib. vide in lib. Onuphrii, de ludis secularibus, non contemnenda de Sibyllis & Sibyllinis carminibus ex *Varrone. Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio* & *Suida* exponentis.

LIBRORUM appellatione contineri omnia volumnia, sive in charta, sive in membrana, vel tilia aut Phylira aliave materia scripta sint, memoriæ scriptum relinquit Ulp. *in tit. de legat.* 3. lege librorum appellatione. Nullus est qui inficietur, mendam hoc loco inesse: tamen quomodo verba sint castiganda, adhuc non convenit. Equidem veram lectionem puto, si ita corrigamus: etiam si id philura, aut tilia, ut nonnulli conficiunt. Philura enim sive mavis philyra (nam utrumque idem) Græcum vocabulum est, significans folium chartæ non colligatum, Plin. *li. Natur. hist.* 13. *c.* 15. Præparantur, inquit, ex eo chartæ divisæ acu, in prætenues, sed quam latissimas philuras, idem *li.* 16. *c.* 26. E quibus vincula tiliæ vocantur, tenuissimum eorum philyræ coronarum lemniscis celebres antiquorum honore, & *li.* 20. *c.* 3. P. Claud. Pulcher. bracteasque etiam Phyliræ dedit.

LIBRUM, *Valla* interpretatur partem operis, Volumen vero minus esse Libro: confutans *Ulpiani* sententiam, qui, Si centum, inquit, libri legati sunt, centum volumina ei dabimus: non centum quæ quis ingenio suo meritus est. At quid sibi vellet Jureconf. nescivisse Vallam, *Alciatus* demonstrat. *li. de ver. sign.* 4. Spieg.

LIBANI, olim Romanis, qui privatim quoscunque in judicium vocabant, jussu magistratuum (quod vilissimorum hominum officium erat) dicebantur: quod fere è Liburnia essent.

LICEAT ire, id est possit ire. Est enim elegans, *Zasio* teste, loquendi figura, cum licere, pro posse usurpatur. Unde, qui promittit ire, agere licere, intelligitur stipulatori dedisse potestatem & facultatem eundi, agendi *Spiegel.*

LICENTIA quandoque pro facultate, quandoque pro potestate usurpatur: pro facultate, ut *l.* 1. *ff. de liberali causa licentiam dare litigandi*, id est facultatem. Pro potestate, ut in *l.* 1. *ff. de offic. præfect. prætor.* Præfectis prætorio à principibus data est plenior licentia ad disciplinæ publicæ emendationem. *Briss.*

LICENTIA, *Valla* est impunita facultas loquendi, vel agendi quæcunque placent. Ulp. *tit. de Minoribus* hac voce in bonam partem usus est. In verbis Semper in malam partem accipit, licet

licet pro temeritate loquendi quæ velis: In factis in malam accipit, nonnunquam in bonam, ut apud Ulp. *in l. 3. de jurisd. om. Jud.* ubi hæc vox ablativo casu posita est: quod interpretes multos fefellit, sicut particula. In, apud alios multos latin. linguæ scriptores, & maxime veteres, subauditur. Id quod primus omnium ostendit. Alc. *in Paradox.* Item & apud Triphonium *in l. qui sine de minor.* pro licita facultate ponitur. Vide Bar. *in l. alio, de elim. de leg.* Spieg.

Licentia auferre pro auferendi *in l. 5. C. de rei vind.*

Licentiati vulgo in scholis dicuntur, qui annis quatuor in legum studio consumptis, ab illa præscripta & definita studiorum lege quam Justinianus statuit, solvuntur: quasi qui licentiam ac missionem à magistrorum castris impetrarunt. Vide Prolutæ. *Hot. Prat.*

Liceor ceris, citus, significat pretium defero in auctione, hoc est, venditione publica, quæ sic fit, ut plus offerenti detur res. *Prat.*

Licere, dicimus, quod legibus, moribus, institutisque conceditur. Nec enim, quod quisque potest, id & licet, nec si non obstantur, propterea permittitur. ait Cic. *Philip.* 13. In eamque sententiam *Ulpianus* clausulam illam edicti, Quod ejus licebit, sic interpretatur: Quæ clausula non illud pollicetur, restituturum, si leges permittant: sed si leges non prohibeant, *l. nec non 18 §. quod eis, ff. ex quib. caus. actio.* Et ita *in l. 7. §. si paciscat.* quod met. caus. licere dicitur, quod *lex. 12. tab. & lex Julia de adulteriis* permittunt; Licitum itaque est, quod per leges permittitur: illicitum quod prohibetur, *l. 1. ff. de just. & jur.* Ubi licitum ab honesto separatur, & in *l. 42. ff. de ritu nupt. ls. 158. ff. de divers. reg. l. 1. C. de lib. causa* Nec enim quicquid licet, honestum est, *l 108. ff. de divers. reg.* Bic. *pro Corn. Balbo.* Est aliquid quod non oporteat tametsi licet: Quicquid vero non licet, certe non oportet. Briss. & Brech. *l. Verbum oportere, ff. de verbor. & rer. sign.*

Licere, ire, agere, ex natura & origine non esse ita personale, quod ad hæredes non transeat, sed juris præsumptione non est transitorium, nisi hæres exprimatur. Quod observatu dignum est. Ut licet ire agere per viam publicam vide *l. 2. §. ult. ff. Ne quid fiat in loc. publ.* Spieg. Prat.

Licere uti frui, ex sui natura non transit ad hæredes, adeo, ut si etiam hæres exprimatur adhue maneat personale. Unde istæ duæ Stipulationes, Licet ire, agere. Licere, uti frui, non in omnibus assimilantur, quod à paucis quoque animadversum est, *Spiegelius.*

Liceri, idem est quod licitari, hoc est, deferre precium, precium augere in auctione faciendа, hoc est, in venditione, quæ publice fit. *Ulpian.* Si res ejus venierit, & existat, qui plus liceatur.

Liceri quandoque significat in licitationem ponere, & subjicere auctioni & venditioni, Connan. *lib. 5. cap 8 n 1.*

Liceri animose. Paulus *in l. si pignori, ff. Famil. ercisc.* Nisi objiciatur, ait, creditori, quod animose licitus sit. *Spieg.*

Licet, pro quamvis, adversativa particula est, de qua vide Archid. *cap. licet, de Jureju. lib. 6.* Spieg.

Licania lege ei qui communi dividundo evitandi causa alienaverit, interdicitur ne communi dividundo judicio experiatur, *l. ult. ff. de alien. jud. mutand.* Briss.

Licinios Romani vocabant, qui parvulis oculis nascerentur. Alex. ab Alexan. *lib. 1. c. 9.*

Licitani coloni, *l. ult. in pr. ff. de censibus,* Sed vide num legendum sit Illicitani, ab Illicitano sinu. colonia immunis Plinio *lib. cap. 3.* an Acitani eidem eodem in loco colonia juris Italici. Acitania enim in *Plinio* legendum ex vet. lib. non Accitana. Acitani autem inquit Macrob. *Satur.* 1. Hispana gens, *Prat.* vide Cujac. 10. *obs.* 35. & Got. *in not. ad d. l. ult.*

Licitati, est sæpe augere precium. Inde licitatio, precii auctio, solent emptores oblato precio aliquid addere. *Old. Prat.*

Licitatio de aliis quoque rebus intelligi potest, quam pecuniariis emptionum preciis, ut si alius cohæres alio majorem offerat cautionem, ob custodiam instrumentorum, Ulpianus *in leg. nam ad licitationem, 6. ff. Fami. erciscun.* Nam ad licitationem inquit rem deducere, ut qui licitatione vicerit, hic habeat instrumenta hæreditaria: non placet neque mihi, neque Pomponio *Olden. Prat.*

Licitator, qui precium aufert in auctione pro re venali. Hinc Licitatio, subhastatio, hoc est, venditio proposita, quæ precio ementis augetur, *l. licitatio, ff. de public. & vectig.* Spieg.

Licitum dicitur, quod jure licet, hoc est, quod honestum sit, ut *Modestinus* interpretatur, *l. semper, de ritu nupt.* Spieg. Illicite ergo fit quod contra leges, constitutiones, decreta, edicta principum fit, ut in *l. ult. in fin. ff. de his qua ut indign. l. 11. §. si quis illicite, ff. de leg. libr. 3. conjuncta. l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loco publ. & l. 1. §. nuntiatio. ff. de oper. no. nun.* Licito jure in *l. 3. ff. quod met. caus. 9. §. 1. ff. de donat. int. vir. l. ult. ff. de dam. inf. l. ff. de proxenet. l. 20. ff. de liber. causa, l. 10. C. de his, qua ut indign.* Briss.

Lictor, ῥαβδοῦχος servus erat publicus ex collegio viatorum, officium ligandi habena, unde etiam dictus est. Cum enim magistratus populi Rom. virgis quempiam verberari jussissent, crura ejus & manus ligari ab hoc vincirique solebant. Hinc illud Ciceronis *in orat. pro Cajo Rabirio* perduellionis reo: I. licto, colliga manus, caput obnubila, arbori infelici reste suspendito. Tito autem Tullius M. Ciceronis libertus lictorem, ut refert Gellius *lib. 12. c. 13.* vel à limo, vel à licio dictum scripsit. Licio enim transverso quod limum appellatur (de quo vide infra) qui magistratibus perministrabant, cincti erant. In officio autem magistratuum lictores quidam dicebantur proximi, qui quam alii cariores magistratui erant, eique semper præsto erant, & apparebant ante alios sui ordinis: ut in inscriptione pervetusta L. Valerius Achilleus lictor proximus laureus. *Cicero* etiam lictorem primum ad Qu. Fratrem scribens vocavit, de Octavio loquens: Apud quem, inquit, primus lictor quievit, tacuit accensus: nisi si quis proximum primo adjunctum putet & secundum, quod non probatur Turnebo *advers. 11. cap. 9.* Sallustius eodem quoque locutus est modo *in bel. Jugurthino.* Sed Hiem. Psalm. in oppido Thumida forte ejus domo utebatur, quo proximus, lictor Jugurthæ carus acceptusque ei semper fuerat: Est in veteribus Glossis, lictor summus Græcis ἀρχιραβδοῦχος dictus. Notandum etiam

etiam est, posterioribus temporibus manumissionem per lictorem solitam fieri, ut videre est *l. 8. & 13. ff. de manumiss. vindic.* Prat.

Ligare, hoc est, vincire hominem, est diligentis custodis *leg. 1. §. penalt. ff. de Fugit. l. si hominem, ff. de deposit.* Spieg.

Ligare funes arboribus *Instit. de Rer. divis. §. riparum.*

Ligatæ tabulæ testamenti, lino, quo trajiciebantur, *l. 1. §. si linum, ff. de bon. poss. sec. tab.* Briss.

Legati videntur, qui domi semper manere coguntur. Auth. *Quum oportet, episc. §. si vero nemo*, Spieg. Prat.

Ligatura, quo quid ligatur.

Ligius homo, seu vasallus, is dicitur in scholis, qui contra omnes, ne rege quidem excepto vel antiquiori domino, fidem & operam omnem promisit: non Ligius, qui nominatim aliquem excipit: sic ut unus duorum vasallus ligius esse non possit? duorum vasallus non ligius esse possit: aut vero unius ligius, alterius non ligius, *glo. c. pastoralis, de sentent. & re jud.* in *Clement.* Hinc nomen Homoleugius. Hoto. *in suis feud. disput.* hoc totum commentitium esse arbitratur: neque alium esse ligium, nisi qui idem vetere Germanica lingua Vasius aut vasallus, aut valvasor dicebatur, dummodo verus ac proprius vasallus sit, hoc est, qui beneficio alicujus feudum verum, rectum ac proprium sit adeptus. Ac primum omnium, inquit. Albert. Krant. *lib. Nortman. 4. cap. 7.* Italicum esse hoc vocabulum significat, quasi liga, & quasi obligatum dicamus. Et Guiscardus (inquit) sese constituens Romanæ ecclesiæ vasallum, vel (quod ejus regionis verbum est) ligium Romano Pontifici quæcunque peterentur præsidia mittere, ac quando opus videretur, cum omnibus copiis afferre præsidium spopondit, Item *cap. 9.* Quo in conventu Rubertus ligium se (quod ejus regionis verbum totalem signat subjectionem, Pontifici & Ecclesiæ iterum fecit, & B. Petri vexillò à Pontifice donatus est Albert. *Argam. in Chron.* Quamvis etiam Principes ipsum Francum ipsis gravem & exosum haberent: cujus causa omnes quasi ejus essent vassalli non ab Imperatore moverentur, cujus essent Ligii, invadendi eum occasionem aliquam non habebant. Quo in loco ligium & vasallum pro eodem usurpari perspicuum est. Hinc pro homo ligius fictum nomem, homoleugius, conjunctè, vel saparatim homo & leugius Anton. Florent. *histor. part. 2. tit. 17. cap. 6. §. 1.* Factus est autem ibidem Comes Bertrandus Regis Hierosolymitani homoleugius. Item *cap. 9.* Eodem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colluquium habuit, submovens illum tanquam suum hominem leugium, ut pro comitatu, &c. Et mox hi tres erant ipsius Regis Angliæ leugii homines. Hine factum nomen homoleugia, ut apud eundem *cap. 8. §. 3.* Tunc usum est arbitris, quod dominus princeps ad Imper. accaderet: atque cum debita solennitate debitam homoleugiam exhiberet & fidelitatem. Et alio loco fidelitas ligia, *par. 3. tit. 19. c. 1. §. 2.* Ex his concedi posset homoleugii nomen ab *ὁμόλογος* Græco deduci præsertim cum Colom. homologi mentio fiat *in l. ult. C. Th. de patroc. vic.* & *ὁμολογίᾳ χρῆσθαι ὁμολογίαν προχωρεῖν*, pro deditionem facere apud Græcos usurpetur, nisi etiam multis in locis, ab *Hotom.* ubi supra adductis, legii nomen in patroni persona timeretur. Itaque à liga verbum hoc ab Italis hominibus confictum est: quasi legius sit idem qui ligatus, id est, proximus, & (ut vulgo loquimur) immediate junctus, *Prat.*

Ligna coacta sunt, quæ igne vel sole ita tosta, exsiccata & peculiari studio aridi reddita, ut nihil succi insit, quo fumus excitari queat, maxime si habeantur amurca (hoc est fece & sorde olei) conspersa ut ex *Plinio* & Catone asserit. *Franc. Marius* de partibus ædium, *cap. 4. lib. 2.* quæ ideo etiam acapna nuncupantur eo quod Græcis fumus sit *καπνός*, Gœddæus *in comment. ad l. carbonum 167. num. 1. de verbor. signif.* Ulpian. *l. 55. §. 4. ff. de legat. 3.* Sed & titiones, inquit, & alia ligna cocta ne fumum faciant, utrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus; item *in l. 167. ff. de verborum signif.* ubi hæc ipsa verba inculcantur. *Martialis* epigramma quod inscribitur ligna acapna, in xeniis ad hæc ipsa ligna pertinens hoc est.

Si vicina tibi Momento, rura colantur.
Ad villam moneo, rustice, ligna feras.
Hotom. Prat.

Ligna mortua vulgus appellat arida sive illa caduca sint, sive subsistentia. Nam (ut inquit *Aristoteles* in libro *de spiratione*) ariditas stirpibus est quod in animalibus mors sive obitus.

Lignarii fabri *in leg. 235. ff. de verb. signific.* Et apud Paul. *lib. 3. Sentent. tit. 6.* & Pallad. *libr. 1. cap. 6* Isidor. *lib. 19. c. 19.* Lignarius generaliter ligni opifex appellatur. Sic & apud Veget. *lib. 2. c. 11.* hoc verbum accipe. *Brisson.*

Lignationem dixit *Vitruvius* lignorum struem & congeriem, quam paterfamilias & Oeconomus optimus ad locum destinatum cumulavit, vel eum locum, in quo ligna ad comburendum succendas, & inde exportes. Columella *lib. 1. re rustica.* Sit autem, inquit, vel intra villam, vel extrinsecus inductus fons perennis, lignatio pabulumque vicinum: Brechæus *l. Carbonum, ff. de verborum & rerum significat.*

Ligni appellatio generis quidem est: sed illud rursus distinguitur: ut aliud lignum sit materia: aliud simpliciter lignum vocetur, generis nimirum nomen retinens. Materia proprie est lignum ad ædificandum fulciendumque necessarium, seu quod ædificandi fulciendique causa habetur, *l. ligni 55. ff. de legat. 3.* Lignum vero est, quicquid comburendi causa paratum est. *d. l. ligni 55.* Hinc *Varro* lignum à legendo dicta docet, quod ea, quibus ad focum uterentur olim, caduca legebant in agro: quod & Franc. Marius *lib. de partibus ædium cap. 4.* probat nec *Brechæo* displicet. Eodem sensu *lib. 17.* ad Sabinum *Ulpianus* de usufructuario differens pronunciavit, nec materia eum pro ligno usurum, si habeat, unde utatur ligno, *l. arboribus de usufruct.* D. Gœdd. *ad l. Carbonum 167. num. 1. de verb. signific.* Legendum itaque est in *l. 12. C. de excus. mun.* Materiam, lignum, tabulata: ut etiam num in *l. 15. C. Th. de extraord. mun.* legitur, Nov. ut in Codice Justiniani vulgo scriptum est Materiam lignorum. Nam & illam lectionem, *l. 18. C. Th. extraord.* mu-

eadem ratione & privatorum agrorum mensuræ aguntur. Hunc agrum multis modis mensores, quamvis extremum mensura comprehenderint, ita formam, in modum limitum condiderunt, *Hotom. Prat.*

Limites, ut Sicul. Flacc. *in lib. de conditio agror.* scribit. à Liminibus vocabula acceperunt. Quemadmodum enim limina introitus exitusque locis præstant, similiter introitus exitusque, qui in agris divisis & adsignatis semper pervii esse debent tam itineribus, quam mensuris agendis, limites appellantur. Hygenus vero à limo verbo antiquo, quod transversum & obliquum significat, Limites dici vult: unde *Festus* libro decimo ait: Limites nunc terminos, nunc vias transversas significare. Denique quicquid ad observationem finium in agro opera manuum factum est, Limes, autore Aggeno Urbice, appellatur. Horum autem duo præcipui seu maximi dicuntur, Cardo & Decumanus, ut Plin. *lib.* 18. *cap.* 35. Festus *libro* 4. Isidor. *libro* 15. *Etymol. cap.* 14. post Sicul. Flacc. Gygen. & alio tradunt: Et cardo quidem est qui à Septentrione in Meridiem dirigitur, ab eo quod à cardine cœli sit. Nam in Septentrionali axe nobis cœlum vertitur. Necumanus vero qui ab Oriente in Occidentem per transversum dirigitur, qui ex eo quod formam denarii numeri faciat, Decumanus sit appellatus. Limites autem seu termini territoriorum, qui vocantur à Jurecoss. *in l. 5. de just. & jur.* teste *Zasio*, originem acceperunt à jure Gentium: Nam quo tempore distincta sunt dominia, cœpit esse Meum & tuum. Observandum vero, quod limites faciunt res certas in genere tribus modis: aut natura, aut hominis facto, aut adjectione qualitatem fungibilium. A natura res prope omnes natæ accipiunt limitationem. Homo limitatur per suam naturam equus pariter, & sic de aliis. Quicquid manu hominis fabricatur, erigitur, perficitur, hoc dicitur limites accipere facto hominis. Sic domus limites accipit, secundum quod ædificata est. Sic fundus, sic navis limites accipiunt ex opere. Quod fundus est latus, vel arctus, modicus, vel ingens, hoc est facto hominis, *l. quod in rerum, de legat.* 1. Tertio aliquæ res accipiunt limites per numerum, pondus & per mensuram: ut sunt omnes res fungibiles. Vide *Zas.* in mutuum, *§. mutui, ff. si cert. petat.* Prat.

Limites etiam Romani Imper. fines dicuntur, *l. 5. de anno lib.* 10. *C.* unde Illyricanum, Ægyptiacum, Rheticum limitem legimus. *l. 1. C. quibus muneribus aut præstat. lib.* 13. *C. de advoc. divers. jud. lib.* 13. *C. de excus. mun. lib.* 10. Briss. Prat.

Limites in agris limitatis sunt, ait Gothofr. *ad l. 16. ff. de acqu. rer. dom.* qui populo iter præbent ex lege Sempronia, Cornelia & Julia: Et ideo in modum agri non cedunt, *l. 1. §. 1. de peric.* Ex his decumani pedes 40. cardines 20. actuarii 12. subrunciui 8. id est legitimam viæ latitudinem habent, autore Hygeno *lib. de limitibus agror.* Vide Cujac. 2. *observ.* 9.

Limitrophi (Prætejus Limitrophi) & Limitanei fundi, sub *rubr. Cod. de fund. limit. lib.* 11. Sic distinguendi sunt: Ut hi dicantur ad milites limitaneos pertinere, id est eorum domini & proprietarii esse: ut paludes & pascua, *leg.* 3. *eod. tit.* & fundi castellorum, ad milites castellanos, *leg.* 2. *eod.* 1. Limitrophi vero, quod ex eorum fructibus limitanei milites alantur, non quod ad limites Limitaneos pertineant. Limitrophi enim verbum ἀπὸ τῆ τρέφειν deducitur, quod alere significat. Nec aliter hoc verbum usurpatur *l. ult. C. de fund. part.* Limitanei autem milites erant, qui in imperii finibus excubabant. eorumque defensioni operam navabant, *l. ult. Cod. de offic. præfect. prætorio, Afric. l. fi. de offic. milit. judic.* quorum etiam meminit *Spartianus* in Pescenino Nigro, & Lampridius *in Alexandro* itemque *Suidas* his verbis *οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἀρχαίοις πανταχόσε τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν ταύτῃ τὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὓς λιμιτανέους ἐκάλουν*, Prat.

Limitrophi autem dicuntur ii, qui in imperii limitibus sunt teste *Droseo* in method. jur.

Limia apud Gellium *lib.* 12. *cap.* 3. ex Tirone *Ciceronis* liberto, vestis est, (ut scribit *Isidorus*) quæ ab umbilico usque ad pedes producitur. Item Limus cingulum est, quod servi publici cingebantur, obliqus purpura Item Limus est cinctus: quem publici habent servi, dictus quam transversas habet purpuras. Item: Hæc autem vestis habet in extremo sui purpuram limam. id est, flexuosam. Hinc vet. Gl. Limis, flexuosis oculis. *Prat.*

Linea apud Antiquos funiculum significabat, quo & ad perpendiculum utebantur. Vitruv. *lib.* 2. *cap. ult.* Ab oculo lineæ duæ si fuerint extensæ, & una tetigerit imam operis partem, altera summam: quæ summam tetigerit, longior fiet. Hoc sensu aliis quoque locis hoc verbo ille idem auctor usus est, ut & noster Paul. *in l. 29. ff. de acquir. rer. dom.* velut linea in directum per insulam transducta & Martialis *Epigr.* 57. *libro* 3. Tremulave captum linea trahit piscem. Gratius de venat. Illa opera patiens, illa usus lines longi. Et ita lineam margaritarum accipi oportet *in l. 26. ff. ad leg. Falcid. l. 27. §. si cum marit. ff. ad leg. Aquil. l. ult. §. ult. ff. de aur. arg. l. 52. §. si lin. ff. de furt.* Margaritæ enim lino inserebantur, ut Tertull. *lib. de cultu feminar.* significat his verbis: Uno lino decies sestertium inseritur & B. *Hieronym.* in vita Pauli eremitæ, Uno filo villarum insunt pretia. Plin. *lib.* 32. *cap.* 2, Murenæ amplius devorant, quam hamum, admoventque dentibus lineas, atque ita erodunt. Columell. *lib.* 3. *cap.* 15. Hæc in quincuncem vinearum metatio expeditissima ratione conficitur, quippe linea per totidem pedes insuitur. Adde quod Isid. *libro* 19. *Etymolog. c.* 18. Lineam à genere appellatam scribit, quod ex lino fieret. *Brissonius.* Linea autem agri dividebantur, eaque erat longitudinis decem pedum, sed duorum passuum, unde & Decempeda dicta est, & qui eo genere mensuræ utitur, decempedator. *Corasius.*

Linea sanguinis & cognationis dicitur, qua cognati inter se cohærent. Paul. *in l. 9. ff. de gradibus.* Stemmata cognationum, directo limite in duas lineas separantur: quarum altera superior, altera inferior. Ex superiore autem, & secundo gradu transversæ lineæ pendent. Item *in l. Jurisconsultus, §. sed & ex lateribus, eod. l. vacantia, C. de bon. vacant. l. si quis, §. in illo, C. de secund. nup.* Statius *lib. Sil.* 3. Prat.

Linellus differt à Feudo, primo, quia in eo juratur secus quam in linello. Item feudum datur amore, linellus vero pro mercede. Item in

feudo non succedunt fœminæ, in linello secus, Et de multis aliis differentiis, vide Falin. *in c. ceteram, col. 5. & seq. in vers. 9. fallit de jud.* forta legendum Livellus vel potius libellus. *Spieg. Prat.*

LINFA, vasa fuisse videntur ad fontes pertinentia. Ulpianus *l. 15. ff. de act. empt.* Lines, & Labra, salientes fistulæ, quæ salientibus junguntur, &c. Quo tamen in loco Lenes corrigendum putarem. nam apud Nonium Lenis vasis est genus, ubi tamen Levas corrupte legi ex duobus auctorum quos citat, locis intelligitur, Eodem modo legendum apud *Alfenum* putarem in *l. 17. §. 1. ff. si servit. vind.* & Sejus in eos silvam savisset, in qua Labia, & Tenes, cucumellas positas haberet. Corrigendum enim putarem Lenes. Quin & Tinas vasis genus fuisse, idem Nonius testatur; sed superius verbum, proprius ad vestigia veteris lectionis accedit. *Hoto.* Vide & sup. *Lenes.*

LINEUM, quod ad linum attinet. Hinc lineæ vestes, quarum usus etsi nunc vilis sit & plebejus, tamen in olim nobilium erat, & honoris causa primum datus est sacerdoribus : ac proinde nulli monachorum concessus, nisi inter obeunda sacra teste *Erasmo* in vita D. *Hieronym.* Inter lineas autem vestes Bayfius. *c. de re vest.* Bilum numerat. Quære *Byssus.* Spieg.

LINIFARII, *l. 13. C. de murilegul. lib. 11.* id est, Linificies qui & Linificii, *l. 8. C. eod. in C. Th.*

LINO legato tam factum, quam infectum continetur, quodque netum, quodque tutela est, quoque nondum est detextum. Tinctum plane non continetur, *l. 70. §. lino, ff. de leg. libro 3.* Lini autem, quo trajici testamentorum tabulas solitas, & Paul. *Lib. Sent.* & Suet. *in Nero.* ostendunt, meminit, *l. 3. §. si quis tabulas, ff. de SC. Silan. l. 1. §. si linum, & §. ult. ff. de secun. tabul. l. 20. C. de testam. l. 18. §. testamento, ff. de liber, l.* Quintilianus *lib. 12. cap. 8.* Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sive agnitione signa frequenter invenies. *Briss.*

LINGUA, id est sermo eadem an alia lingua respondeatur nihil interest. Proinde si quis latine interrogaverit, respondeatur ei Græce *l. 1. §. eadem ff. de verb. oblig.* Sic.

LINGUA Romana, id est, Latina. Auth. de mandat. Princ. in Pr. *Alber.* Pro differentia sermonum apud *Ulpianum* accipitur *in prin. l. fideicommissa, ff. de leg. 3.* Fideicommissa ait, quocunque sermone relinqui possunt : non solum Latina, vel Græca, sed etiam Punica, vel Gallicana, vel alterius cujuscunque gentis lingua. Linguis abscissis pœnas loqui Justin *in l. 1. §. 1. C. de offic. præfect. prat. Aphrica.* Spieg.

LINGUAM etiam Livius *lib. 44.* vocat terram in mare pro aliam specie linguæ. Nam lingua sine lingula, inter promontiorum, vel alia quævis terra longa & angusta dicitur, quæ in modum linguæ exactæ in mare excurrit Cæsar. *lib. 3. de bello Gallico.* Erant Ejusmodi fere situs oppidorum, ut posita in extremis lingulis, promontoriisque, neque pedibus aditum haberent, *&c.*

LINTEA vestis, id est lino contexta.

LINIFICIA textrina linteæ vestis, ut *in l. 16. de murileg. in Cod. Th.* Qualia multa in partibus Orientis & Occidentis Impp. habebant ut ex Notitia Imp. Rom. liquet. quæ & Procuratores Linificiorum multos recenset. *Briss.*

LINTII libri erant, in quibus Imp. Rom. facta continebantur, ut tradit Gyrald. *hist. Deor. Syntag.* 1.

LINTEONES *in l. 8. de murile. in C. Th. l. 13. de navicul. in eo C.* Sunt qui opifices linteæ, id est lino contextæ, vestis appellantur *in l. 6. de murileg. in C. Theo.* quomodo & linteæ (sic enim legendum est) vestis magistros interpretor *in l. pen. C. de murileg. lib. 12.* Et lintearum apud Sido. Apoll. *lib. 8. Epist. ad Leonem*, linea veste indutum. Invenitur autem linteonum nomen apud Lamprid. *in Alex.* & apud Firmicum *lib. 2. Mathes.* Servius quoque *in 7. Æneid.* Aut quia, ait, majores stantes texebant, ut hodie linteones videmus Appellantur & Lintearii *in l. 5. ff. de instit. & l. 16. C. de murileg.* Briss.

LINTRARII, quorum meminit Ulpian. *in l. 1. naut. caup. stab.* lintrium sunt exercitores Lintres autem sunt inter fluviatiles naves, quæ remus agebantur: ut palam fit ex Cæsare *in 7. commentar.* Spieg.

LIPPI, qui à Græcis γλημῶντες ἢ λημῶντες dicuntur, sunt quibus ex oculis defluit humor putris, veluti lacrymæ quidam Brechæus *l. inter stuprum, §. verum est, ff. de verb. & rer. sign.*

LIPITUDO, oculorum ex stilia, assidue manantibus, lacrymisque exultantibus, sordes : Græci ψαθλὼ nec non ὀφθαλμίαν, vocant. *Briss.*

LIQUAMEN, dicitur pinguitudo, ab igne liquata, & coquinario usui pro condendis eduliis reservata. Accipitur tamen aliquando etiam pro aliis quæ in ciborum usum non veniunt. Hoc vocabulo ambigue ulu videntur Imperatores in *l. 1. Quæ res export. non deb.* Græci Liquamen interpretantur Garum, & id recte. *Cælius* enim *Aurelianus 11.* Chronic. Garum, inquit, quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum. Ex paulo post : Ex garo quod vulgo liquamen appellant. Hinc *Cælius Apitius* Oxigarum, liquamen acetosum interpretatur. Acio testatur mutiam antiquos dixisse liquamen, & Syrorum lingua sic dici. *Prat.*

LIQUERE dicitur quod constat, *l. 5. §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. 7 ff. de supel. leg. l. 2. §. si dubitetur, ff quemad test. aper. l. 1 §.* item illud sciendum, *ff. ad SConf. Silan. l. 47. §. Seicho, ff. de fideic. lib. l. 27. in fi. ff. de liber. cau. l. 85. §. 1 ff. de adquir. hæred.* Brisson.

Solebant autem judices in re ambigua & dubia ita se indicandi necessitare expedira, ut pronunciatent, sibi non liquera *l. 13. §. alt. ff. de arbitr. l. 36. ff. de re jud.* Ascon. in *Divinatio.* Gell. *lib. 14. cap. 2.* Sèneca *Epist. 65.* Aut fer sententiam, aut, quod facilius est, nega tibi liquere, Cicer. in *Cluent.* Deinde homines sapientes ex vetera illa disciplina judiciorum, qui nequa absolvere hominem nocentissimum possunt, neque eum de quo esset orta suspicio pecunia oppugnatum, re illa. Ex quo emendandus est *Quintiliani* locus *Declamat. 365.* ubi ita vulgo scribitur. Quid enim aliud diceres, si nondum pronunciassent, si negassent licere sibi de supplicio tuo ? Legendum enim est, liqoere *Briss.*

LIQUIDO, id est evidenter & manifeste. Sic

LIQUIDO jurare *in l. 18. ff. de jurejur.* est vera & aperta ac manifesta veritate jurare. Eodem modo apud *Terent.* Chærea in Eunucho Liquet, ait, mihi dejerare, id est, verissimum jusjurandum dare possum. Sic apud Terentium *in Andria* : Quia si forte opus sit ad herum jurandum mihi. Non apposuisse, ut liquido possim : ubi Donatus : Liquido inquit, id est pure ac manifeste.

nifeste. Sic Ovid. *lib. 3. de Ponto epist. 3. ad Maxim.* Scis tamen & liquido jucarus dicere posse. Non me legitimos sollicitasse toros. *Prat.* Quamobrem magis probo has notas. Q. D. R. P. L. I. veteribus significasse: Qua da re pero liquidu jure, quam ut in Valerio probo scribitur, Laudabiliter jura. *Briss.*

Liquido compertum, liquido adprobatur, comparet, constat, probatum, &c. ex ff. *Briss.*

Liquidum facere, etiam de auro, vel pumbo, ac simili dissoluto dicitur, *Spieg.*

Ad Liquidum diem & consulem exquirere *l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua pluv.* Quod explicat *l. 28 ff. de prob.* Vellejus Patercul. priore lib. Nequeo mihi temperare, quin rem sæpe agitatam animo meo neque ad liquidum ratione perductam signem stylo, *Brisson.*

Lis, est jurgium, de re quapiam inter aliquos apud judicem institurum non enim omne jurgium lis est: sed illud demum, quod apud judicem exercetur: quod verbo & magistratus & arbitr a pinguiore Minerva complectimur, vel sic ex Varrone *libr. 9. ling. lat.* Quibus res erat in controversia ea vocabatur Lis Ideo in actionibus videmus dici. Quam rem sive litem dicere oportet. Hæc *Varro*, quibus ex verbis intelligimus quod ait Cicer. *in Mureniana.* Tot homines, tam ingeniosos statuere non potuisse utrum diem tertium, an perendinum judicem, an arbitrium: item an litem dici oporteret. Hinc conjunctim legimus *in l. si defunctus, 9. C. de suis & leg.* Res vel Lis. Et quæ lis inofficiosi vocatur *in l. patet, ff. de collat. dot.* eadem dicitur res inofficiosi *in l. Papinian. 8. §. 1. ff. de inoff.* Si quis, inquit, post rem inofficiosi ordinatam, litem dereliquerit, postea non audietur. *Prat.*

Lis, est gravior quædam controversia & dissensio, quam jurgium, quod inter benevolos quoque contingit. Dicta autem est à limite, id est, termino: quoniam primæ inter homines controversiæ de limitibus, & amplificandis rerum dominii cœperunt. Unde illud: Limes erat positus, litem ut decerneret agri, unde pauli post litis appellatio una. Alciat. *in l. causas, C. de transact.* Lis, inquit, actio est, sive in rem, sive in personam, quæ in judicium deducta est: proprie post litem contestatam. Causa vero, receptius & generalius vocabulum est, tam ad civilia, quam ad criminalia pertinens: tam ante contestationem litis, quam post. Lis ait Corn. Front. *de nom. ver. diff.* nascitur, controversiam pertinacia efficit, & litigant homines, res in controversiam deducitur. Ita controversia partis est, Lis summæ. Proprie itaque iis dicitur, antequam contestatio fit. Controversia vero potius post judicium acceptum Alciat. *libr. 2. Dispun. capit. 24.* Vide infra litem post contestationem *Spieg.*

Lis etiam actionem significat sive in rem, sive in personam, *l. 36. ff. de verb. sign.* Et huic verbo veteres S. literam præposuisse Festus *lib 17.* notat. Inde in Inscriptionibus antiquis. Decemviri litibus jud cand. *Briss.*

Lis æstimari dicitur, cum ea res quæ in judicium venit, è judice æstimatur, *l. 9. ff. quod certo loco, l. 15. §. in hoc, ff. quod vi aut clam. l. 29. ff. de neg. gest.* Senec. *lib. 2. de Clem.* Et solvere ei licet, & quanti vult æstimare litem. Lis autem interdum tanti æstimatur, quanti ea res est, de qua agitur. Tanti litem æstimandum quanti fuisset, eo die quo dari mox debuit, *l. ult. ff. de condict. Tritic.* Interdum vero tanti æstimatur, quanti actoris interest, *l. 8. ff. de eo quod certo loco.* Nec civilibus duntaxat in causis, sed & in capitis judiciis lis victis æstimari dicebatur, ut Cicer. *pro Cluent.* & Livius multis locis & Asconius in *Verrin.* ostendit. *Briss.*

Lis æstimari dicebatur, cum reo reputandatum damnato, inibatur furtorum ejus omnium ratio atque æstimatio: ex qua summa quædam pecuniæ conficiebatur, ut sociis ereptæ pecuniæ restituerentur. Nam continuo damnati bona sectoribus auctione venduntur, qui eam summam Quæstoribus ærarii repræsentent Macer. *l. 7. ff. de leg. Jul. repet.* Neve ob litem æstimandum, judiciumve capiis, pecuniæve faciendum *Hotom.*

Lis æstimata, pro judicis sententia numeratia de eo quod interest actoris, *l. hac si res, ff. de rei vendic.* Quam æstimationem cum bona fide fieri oporteat, *Lex Jul. de repetun.* punit judicem qui ob litem æstimandam aliquid acceperit. Vide ibi. *l. 1.* Spiegelius. Cæterum, æstimare litem, est (non ut *Spiegel.* voluit) taxare ad expensas, sed rem ipsam, quæ principaliter in judicium est deducta, certo pretio redimere. Plus quam manifestissimum est ex *l. 3. ff. de empt. l. ex diverso, §. fin de reaum* Anch.

Lis contestata dicitur, cum accepto à Prætore judicio utraque pars testibus præsentibus pronunciat, Testes estote, Gallus Ælius Reos tum demum dici putavit, cum lis contestata est. Hæc *Festus Hot.* Sed postea.

Lis contestata formulis ordinariisque judiciis sublatis dicta est, quæ apud judicem agi cœpta erat Impp. Severus & Anton. *l. 1. C. de litis contest.* Res in judicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita. Inter litem enim contestatam & editam actionem permultum interest. Lis enim tunc contestata videtur, cum judex per narrationem negotii causam audire cœperit, h. e. nec flagitatio, nec actionis editio, nisi causa in jure agi cœperit, litis contestationem efficit. *Hotom.*

Lis contestata, secundum Virgilium in suo de litis contestatione libello, dicitur, cum acta judici referuntur jamjam dicturo sententiam, vide Gothofr. *ad l. 1. C. de litis contest.*

Lis in judicium & condemnationem deduci dicitur, *leg. 32. §. litem. ff. de neg. gest. l. 3. §. si per venditorem, ff. de act. empt. l. 2. C. de petit. hered.* Et res in litem deduci, *in l. 31. §. si duo, ff. de novat.* Briss.

Lis moritur, cum legitimis transactis temporibus perit, *l. 3 §. 1. ff. quæ in fraud. cred. l. 2. ff. jud. sol. 19. §. si enim dolo, ff. de dolo, l. 11. §. sin autem cess. ff. de judic.* ut ex contrario, lis vivere dicitur, *l. ult. in fin. C. de fide instru.* Briss.

Sic Lis mortua à ICtis nostris dicitur, quæ amissa restitui non potest. *l. properandum, Cod. de jud. d. l. 3. §. 1. & d. l. 2.* Cujac. *9. observ. 30.* Gothofr. *ad l. 7. §. 1. ff. de donat. int. vir. & uxor.*

Lis mota censetur, etiamsi solus actor egerit, Gothofred. *ad l. 4. C. de pact.*

Lis pendere non dicitur, nisi lite contestata, *arg. l. amplius non peti, ff. rem rat. hab.* Putatur vero lis contestata, quando, judex petitione proposita, & responsione audita, causam cognoscere incipit. Contestata quoque lis dici potest, judicio, jam constituto, hoc est dijudicatis, ac disceptatis exceptionibus litis auspicatum

picatum morantibus. *Spieg.* Perire vero lis in *l.* s. *§. quia autem, ff. de calumniatoribus*, id est, amitti, *l.* a. *in fin. ff. de condict. ob turb. caus.* Briss.

Lis vindiciariom est, inquit *Asconius*, cum litigatur ea de re apud Prætorem, cujus incertum est quis debeat esse possessor. Cætera apud Bud. *l.* 2. *de origin. jur.* Spieg.

LITANIA, *λιτανεία in l. 3. C. de hered.* solennis precatio, supplicatio, litatio, ut est in vet. gloss. Prohibentur enim hæterici conventus & litanias facere, unde λιτανεύω, εὔχομαι, supplico, precationem adhibeo. Justinianus enim, λιτάς appellat, *Nov. de Eccles. diu capit. §. πᾶσι δὲ τοῖς.* ubi vetat litanias fieri sine episcopo & clericis & sine sacris crucibus: quas, dum in pompa inceditur, deferri jubet. *Prat.* ex *Hotom.*

LITARE sacrificiorum verbum est, desumptum à Græcis λιτάζειν. Est verò litare rite sacrificare & impetrare. Nihil enim sacris mancum, nihil monstruosum conveniebat, nam si viscera pallere, tetrisque maculi suffusa apparuissent, si jecur tabidum, si pulmonum fibræ defuissent, non litandum veteres gentium sacerdotes existimarunt: Hinc *Martial.*

Non quacunque cadit bestia casa litat, &c.

LITEM addicere, qua formula ex lege Decemvirali Gellius *lib.* 16. *cap.* a. otitur, quidam interpretandum secundum præsentem reo absente judicare. At Rævard. *c. 7. ad ll.* XII. *tab.* putat nihil aliud esse quam litigandi potestatem facere.

LITE cecidisse dicitur *Festo* qui ejos rei de qua agebat, causam amisit. *Prat.* ex *Festo.* & *Hot.* Adde Rævard. *l. non fraudantur creditores, §. nemo ex suo, ff. de reg. jur.*

LITEM à causa separare videtur Imper. *l. causas, Cod. de transact.* Litem jurgium interpretatur Varro *lib.6. Lingua,* his verbis. Quod air de jurgio. id est, litibus: itaque quibus res erat in controversia, ea vocabatur lis, & ideo in auctionibus videmus dici, quam rem, sive litem dicere oportet. *Prat.*

LITEM æstimari adversus aliquam pluris vel non pluris: quam debet, *l. si inter, §. si res pignorata, ff. de pignora.*

LITEM capitis æstimandum petere dicebantur, qui non civiliter, sed (ut nunc loquuntur) criminaliter concludebant actionem. *Old.*

LITEM in rem suam vertere, id est rem inter duos controversam, quodammodo adjudicare sibi: Quod fit cum jodex ita cum litigantibus agit, ut ei jure suo cedant. *Old. Prat.*

Perdere autem litem & amittere pro eodem s. c. *dicunt, l. 19. ff. si servit. vindic. l. 8. §. 1. rem rat.* hab. Briss.

LITEM deseruisse dicitur qui bienniom cessat in causa appellationis Gotbofre. *in not. ad Nov. 49. cap. 1. pr.* ibi sibi invenire eum valuerit.

LITEM petere, pro rem petere apud Plaut. *in Rudent.* Qui falsas lites falsis testimoniis petunt, Quippe in jure abjurant pecuniam. Et mox. Qui hic litem adipisci postulant perjurio. Mali res falsas qui impetrant apud judicem. Iterum ille eam rem judicatam judicat. Majore mulcta mulctat, quam litem auferunt. *Prat.*

LITEM post contestationem solum dici, causam vero etiam ante, Doctores fere tradiderunt. *Ulpiani* tamen verba *in l. litis nomen de verbor. signific.* indicant, quando adhuc contestata non erat nihilominus litem fuisse. Idemque de Controversia Fortunatianus scribit: videturque etiam extra judicium litem dici. Abb. *c. ex parte. extra eodem.* proinde *Alciat.* Has, inquir, dicciones ejusdem fere significationis esse credere pronius sit. *Spieg.*

LITEM præparasse in quæstione de inofficioso testamento intelligitur, qui usque ad denunciationem vel dationem libelli processit. *l. 7. l. 15. §. 1. ff. inoff. testam.* Sic litem præparari accipe *in l. 7. §. ult. ff. de liber. caus.* Briss.

LITEM sub judice esse, ut Abb. indicat, & Glossæ, & Advocati usurpant pro eo qood vulgo dicitur opinionem adhuc manere dubiam. *Spieg.*

LITEM suam facere dicitur, in quem litis damnum transfertur, quod vel imperite, vel dolo malo, vel sordibus, vel evidenti gratia male judicarit, *l. 4. §. si judex, ff. de oblig. & actio. l. 15. ff. de jud. l. ult. ff. de var. & extr. Instit. de oblig. qua quasi ex delic.* Gell. *lib.* 10. *c.* 1. Et ego adversus eum, qui doctus esse videbatur, Litem meam facere nolui. *Theoph.* vertit, καθ' ἑαυτοῦ δίκην ἐγείρων Litem etiam facere lex dicitur, quæ judicium constitutum est: Quintil. *lib.* 7 *cap.* s. Briss.

LITEM suam facere judex male judicando propterea dicitur, qoia partes ejus quem injuria absolvit, suscipere, ipsiusque causam pro sua defendere cogitur. Cicer. *lib. de Orat.* s. Quia si cum pro altero dicas, litem tuam facias, aut læsus efferare iracundia, causam relinquas, nihil ne noceas? *Hotom.*

LITEM suam judex facere tunc intelligitur, cum dolo malo, in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere videtur, si evidentiùs arguatur ejus gratia, vel inimicitia vel etiam sordes, autor Ulpianus *in l. si filiusfam. ff. de judic.* Spiegelius.

LITEM quoque suam judex olim fecisse videtur, qui ad constitutum tempus, & qua hora judicare debebat, in comitium non venerat, cum judex esset datus aut sumptus: ut potest colligi ex C. Cincis apud Macrobium *libr.* a. *Satur. capite* 16. his verbis. Inde ad comitium vadunt, ne litem suam faciant, *Brissonius.*

LITTERÆ elementa significant, & à notis separantur, *l. 1. §. jud. ff. de var. & extr. l. 40. de testam. milit.* Notæ enim litteræ non sunt, *l. 6. §. ult. ff. de bon. possess.* Quamvis litterarum appellatione notas exaudire debemus, apud *Manilium*, hoc verso, cui littera verbum est. *Briss.*

LITTERA dicitur, quæ oculo corporeo legi potest ita notat. Bai. *in l. 2. in ult. col. C. de patrib. qui fil. distr.* & Ang. *in l. si ita scriptum, in princ. de lib. & posthum. &* Moder. seqountur in locis quæ nota sunt.

LITERÆ mutui compassus sunt, quæ emittuntur ad magistratum loci, sub quo testes domicilium habent, in quem judex committens non habet jurisdictionem, ut vel ipse testem audiat, vel ad comparendum coram causæ commissario testimonium daturum cogat, Vult. *in comment. Instit. de actio. in princ. numer.* 81.

LITTERÆ refutatoriæ in *Nov.* 124. *c.* 5. appellantur, ἐπιστολὴ ἀρνήσεως Hæ locum habent in evocandis

eandis testibus alterius provinciæ, *l. 3. in fin. ff. de testib.* & eorum depositione transmittenda, *l. 7. ff. de testam. quemadm. aper.* Gothofr. *ad l. 15. §. 1. ff. de re jud.*

LITTERA salutaris, apud veteres erat A, & Absolutionem: tristis vero C. condemnationem notabat: Cicero pro *Milone*: Nec vobis, inquit, tam salutarem hanc in judicando litteram, quam illam tristem dedisset. Intelligit autem tabulam salutarem, vide supra in vocali A in princ. De quo vide in hunc locum *Bart.* Latonum Schaliasten impensè doctum & diligentem: Græcis vero θ nigrum, mortem significabat, *θανατος* Pers. *sat.* 4. Et potis es nigrum vitio præfigere θ. *Bud.* in prior. annot. *Spieg.*

LITTERÆ, pro instrumentis, documentis, monumentisque accipiuntur, ut notat in *l. si procur. absentem, ff. de procur.* Spieg.

LITTERÆ, pro inscriptionibus & pactis, *verschreibung.* in *l. qui mutuam, ff. mandati.*

LITTERÆ, licet aureæ sint, tamen chartis membranisque cedunt: *l. 9. §. 1. ff. de acq. rerum dom. §. litera Inst. eod.*

LITTERÆ laureatæ. Moris fuit apud Romanos ut quoties Imperator hostium exercitum delevisset, aut urbem expugnasset, Lauro victoriæ signo litteras involutas ad senatum mitteret, Laurus enim, ut & palma victoriam significat. Hinc *Ovid.* annot. 8. Eleg 2.

Non ego victrices lauro redimire tabellas.

Sic etiam fasces laureati dicuntur Plinio aureola corolla Cicer. 2. *Epistol ad Caliam.* Vide Brodæum *lib* 1. *Miscell. caeite* 33.

LITTERÆ compulsoriales, vid. *Compulsoriales litteræ.*

LITTERÆ dimissoriæ eo dicuntur, quod per eas causas ad eum judicem, qui appellatus est, dimittitur. Quarum tenorem & sententiam exemplo illustrat Martian. *lib. appellationum*: Sic enim ait, post appellationem litteræ dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, sive Principem, sive quem alium: quas literas dimissorias sive apostolos appellant. Sensus autem litterarum talis est; Appellasse puta Lucium Titium à sententia illius, quæ inter illos dicta est, Gœdd. *ad l. 106. num. 3. de verb. sig.*

LITTERÆ naturalitatis quæ dicantur, vide Connan. *lib. 9. cap. 4. n. 7.*

LITTERAM R. Appius Claudius invenit, ut pro *Valisiis Valerii* essent, *l. 2. §. & quidem, ff. de orig. juris.*

LITTERARUM studia quantis laudibus & præmiis apud Roman. honorata sint, inter innumerabilia fere exempla, hoc mihi præclarum videatur, quod in laudem Taciti. Imperatoris olim acclamare solebant: Quis melius, quam litteratus imperat: quasi vero hanc omnium maximam ejus virtutem, sicut certe erat, existimarent. Et profecto habent bonæ litteræ naturalem quandam & præpotentem in rebus moralibus vim atque energiam, ut *Cicero* eas rectissime consueverit appellare Divinæ virtutis sempiternas testes *Old. ad. Prat.*

LITTERARUM studiis totus orbis juvatur: Primum ad cognitionem Dei, deinde ad vitam recte instituendam: denique ad conservandam omnium virtutem æternam memoriam. Ergo non abste, optimus princeps Fredericus optimas litteras suis privilegiis severe tuetur, quibus sublatis, actum fuerit da vera hominum felicitate. *Old.*

LITTERARUM divinitus inditam majestatem, nulla unquam vis aut incuria hominum poterit abolere. Nam unicum immortalitatis præsidium Deus optim. Max. in virtute ac bonis litteris collavit. *Old.*

LITTERAS nescire aliud est, aliud vero litterarum imperitum esse: Ille non ingenio est, hic literis non institutus. Justinianus, *§. 9 Instit. de excus.* ut similiter eos qui litteras nesciunt esse excusandos D. Pius rescripsit, quamvis & imperiti litterarum possint ad administrationem negotiorum sufficere. Modest. *l. 6. in fin. ff. eod.* Ejus qui se neget litteras scire, excusatio accipi non debet: si modo non sit expers negotiorum, *Hotomannus.*

LITTERAS plane nescire in libris nostris dicuntur, qui neque legere sciunt, neque scribere *l. 3. ff. de accusatio. l. 10. & l. penult. C. de testam. §. similiter* Inst. de excus. tut. Et ita ignorantiam literarum accipimus in *l. 11. §. 1. ff. de institor. l. 92. §. 1. de adq. hered l. ult. §. sin autem dobius C. de jure delib.* Brisson.

LITTERAS antiquas in *Nov. 47. cap. 2.* vocat Justinianus, puta C. aversum hoc modo ad instar apostrophi, & I. & V. hoc modo IV. pro quatuor, & ω inter se ∂ complectens pro 50 Gothofr. *in not. in d. c. 2.*

LITTERATOS pro peritis scribendi & legendi, *l. ultim Cod. de testam.* Quanquam aliquando litteratus litteris inustum significat: quomodo litteratum servum se vum pro stigmatico dixit *Plautus*, & litteratum Cil cem Seneca *in lib. de morte Clau.* Briss. & vide de hac re latius Connan. *lib. 2. c. 6. n* 4.

LITTERATURA, litterarum cognitio & scientia. Cum Alphonsus Aragonum Rex ille clarissimus audisset, unum aliquem ex Hispaniæ regibus solitum dicere, non decere generosum & nobilem virum esse literatum: exclamasse fertur, vocem hanc non regis, sed bovis esse. Cæsar Sigismundus recte litteratos censuit præferendos iis, qui imaginibus tantum nituntur, cum litteratura æquipolleat nobilitati, & hominem nobilitet, juxta *gloss. in verbo literas, in cap. de multa de prabend, in c. perlectis 25. dist. in l. coiri, ff. pro socio, sac. lex. providendum. ibid. nobilissimor, C. de pos ul.* Spieg.

LITTERIS conventi accipiuntur, qui litteris ad magistratum, ubi consistunt, factis judicio adesse monentur, vel adnotatos se esse requirendos certiorantur, *l. 1. §. 1. & l. 4. ff. de requir. vel absent. l. 8. C quomod. & quan. jud. Paul. lib. 5. sent. tit. l.* 5. Brissonius.

LITTERIS, pro scriptis simpliciter *Papinianus* accipit, *in l. qui mutuam. ff. mandati.* Unde iterum divinat interpres, literis, id est, pacto intelligens. Sic Cic. *ad Attic.* Quod meis omnibus litteris in Pompejana laude esset perstrictus. Quanquam & pro epistola, & mandato non absurdè accipi potest. *Spieg. Prat.*

LITHOTOMOS qui lapidem secat, vulnerarius Medicus, & lithostrota lapidis pavimenta atque trullissata Joh. Bap. *in com. Sid. Apoll. ad Vinc. lib.* 1.

LITIGAT, qoi judicio certat & contendit, cuique adhuc sub Judice lis est, *lib. 30. ff. de liber. l. 18. ff rem ratam haberi.*

LITIGATORIS temeritas unde deprehendatur, *Bart.* explicat *in l. properandum §. sin autem, C. de jud.*

Litigasse temere videri non potest is, qui celebris alicujus 10. consilium, licet infelici eventu secutus est. Abb. *c. calumniam, in fi, de pæn.* Alciat. *in l. 1. de reb. cred.* Spieg.

Litigiosa res intelligitur, sive mobilis, sive immobilis, sive seipsam movens, de cujus quidem dominio inter actorem, & reum movetur quæstio, sive citatione ad magistratus facta, sive precibus imperatori oblatis, & judici insinuatis, & per ipsum adversario ejus, cui principem adjicit, cognitis. *Nov. de litigiis. & de caut. §. 1. constit.* 112. Vidé *ff. & C. de litig.* Litigiosam autem rem non facit, inquit Ulpianus *l. 1. ff. eod.* denunciatio, quæ impediendæ venditionis causa fit. *Prat.*

Litigiosus, hoc est, qui frequens in litibus versatur, vel qui quavis de causa litem facit. Juxta proverbium, Litem movebit, si vel asinus mordeat carnem. Talis sacris initiari prohibetur 46. distin. Sed & Imper. *lib. 4. Instit.* singulari pœna arcuit temeritatem litigantium: quam nec Ethnici bene ferre poterant. *Cicer.* Litigiosi vocem in orat. pro Muræna, pro Jurisconsult. multum verboso usurpat. annotante Sylvio *Spieg.*

Litigium pendens. *Julianus.* Quod si furiosus curatorem habeat, vel habuerit, adhuc litigio pendente, potest quidem præsente curatore sententia dici *l. sed & interpellatur, ff. de recept.* Spieg.

Litigo verbum, à lite & agendo videtur: sicut & navigo, ab agenda navi. Sed tamen, ut navem agere, rectum ac Latinum est, ita an litem agere quia dixerit, mihi non constat. Cæterum quin causam agere, rectum & elegans sit, nemo dubitat. Navigium quoque dicimus. Verum an litigium probe dicatur, in incerto est nisi quod *Erasmus* noster, & quidam alii Recentiores eo utuntur, quamvis à *Valla* damnetur ceu barbarum. Certe nec Salvius Julianus id refugit, l. sed interpellatur. de arbitr. Plin. *lib. ult.* Curt. *lib. 2. αιχασὸς, cap.* 17.

Litis appellatio ona vulgaris, altera juridica est, utriusque appellationis ratio à vocis origine sumitur. Lis enim dicta est quasi licet, media litera in T. mutata. Omnis enim concertatio omnis discordia, omne jus, de quo litis nomen profertur, se ad lic tum & illicitum habet, tanquam effectus ad suam causam: & quemadmodum voce lis litis, S. præposuere, ut autor est Alciat. *ad l. 46. de verb. sign.* sic etiam S. licet, vel ut alii volunt se licet, veteres pro licet, dixere. Quare id facile concessero, *Isidori* Etymologiam sive notationem, qua à limite deducit & extat in e. forus, extr. de verb. sign. à vero nonnihil aberrare, nec eam Virgiliano illo quod citat, confirmari. Vulgaris ergo & prope frequentior significatio ad jurgium & rixam inter duos pluresve, sive ad concertationem & controversiam atque discordiam refertur. Anton. Schor. Thesaur. Cice. vocab. lis: Alciat. *in d. l.* 36. Quo sensu *Cicero.* dixit. Philosophos ætatem in litibus consumere. Et *Ovidius.* ille Patis:.

Lis est cum forma magna pudicitia,

Quod Juvenalis ita expressit.

------ Rara adeo est concordia forma.
Atque pudicitia,

Virgil. lib. 12. Æneid.

Limes agro positus litem ut discerneret arvis;

Rursus lib. 1. Metamorph. de creatione mundi Ovidius:

Hanc Deus & melior litem natura diremit.

Et idem lib. 2. De arte amandi:

Dos est uxoria, lites.

Et Nonius Marcellus *c. 5. de indiscret. gener.* jurgium & lis, inquit, hanc habent distantiam: quod jurgium lenior res est: siquidem inter benevolos, aut propinquos dissensio vel concertatio jurgium dicitur: inter inimicos dissensio lis appellatur, M. Tullius, *de repub. lib.* 4. Admiror nec rerum solum, sed verborum etiam elegantiam. Si jurgant, benevolorum concertatio, non lis inimicorum jurgium dicitur. Et in sequente: Jurgare igitur inter se vicinos lex putat, non litigare. Hoc significatu accipiunt ICti, quando aiunt jusjurandum esse optimum remedium expediendarum litium, *l. 1. ff. de jurejur.* officiumque prætoris esse, lites, h. e. controversias minuere, *l. quidam*: 21. *in fin. ff. de reb. cred. si cert. pet.* Et Alphenus, Sed si aliqua rixa, inquit, ex litibus & contentione nata esset: aut aliqua vis juris retinendi causa facta esset, & ab his rebus facinus abesset, &c. *l. servus*, 20. *de action. & oblig.* Juridica litis significatio duplex est, una quæ in *d. l.* 36. *ff. de verbor. signific.* proponitur, altera quæ in l. properandum, *C. de judiciis.* Aut enim actionem significat, aut instantiam. Actionem etiam criminalem, *leg. in Senatusconsultum*, 15. *§. si praeter, ff. ad SCtum Turpil.* tam personalem quam realem: *l. unic. Cod. de lit. contest. d. l. properandum, l. si mater*, 11. *§. hoc jure, ff de jud. except.* Unde dicimus litem nobis cum aliquo esse, lis nulla, 4. *ff. de judic.* litem edere, litem audire litem in judicium deducere, *d. l. si mater, §. hoc jur ff. de rei judic. except.* litem redimere, litis æstimationem offerre, *l. 5. §. 1. ff. commod. l. si propt.* 20. *ff. rerum amot*, lite cadere: *Festus.* Est enim actio, & ipsum litigandi instrumentum, & causa litis, & controversiæ materia, *l. causa vel lites*, ubi Doctores *C. de transact. dict. l. properandum, Cod. de judic.* pro instantia: seu judicio, quod constat judice, actore & reo, ponitur in *cap. forus*, 10. *de verb. sign. l. rem non novam, verb. non aliter litium primordium & §. patroni d. l. properandum, C. de judic.* & significat omnem illum tractatum, qui à litis contestatione incipiens durat & exercetur, usque ad sententiam definitivam, *d. l. properandum, d. l. 2. C. Theod. ad legem Cornel. de fals. l. unic. C. ut intra cert. temp. crimin. quæst. term. l. 1. l. 2. Cod. Theod. ut intra ann. quæst. crimin. term.* quo sensu nulla lis est antequam litis contestatio fiat. *Bart.* & *Alciat.* in sæpe *d. l.* 36. *amplius non peti, ff. rem ratam habe. l. vinum*, ubi Dd, *ff. de rebus cred.* Alciat. Jason. & alii *ad d. l. causas vel lites.* Quo referendum est illud in *l. & post editum, ff. de judic.* Circumducto edicto, perempta lite, sive instantia, nihilominus durare litem, h. e. actionem ut reus conveniri possit. Utramque significationem expressit Justinianus *in l. properandum, C. de judic.* ne lites, inquit, pene fiant immortales: & paulo post: Censemus itaque omnes lites super pecuniis non ultra trienni metas post litem contestatam esse protrahendas: item litem protelare: ubi pro instantia litem accipit, pro ipsa actione utitur in eadem *l. properandum, §. & siquidem vers.* Sed

actor,

actor contumax cadat omnino de lite (hoc est actionem amittam) si reus absolvatur : & paulo post : nullo modo iterum eandem litem (hoc est actionem) ressuscitare concedimus, &c.Gœdd. *in comment. ad l. litis nomen*, 36. *n*. 3.4.5. *de verb. sign.*

Litis appellatio tam civilem quam criminalem potest complecti , ut benè sentit *Accurs.* Et probatur *Instit. de oblig. quæ quasi ex del. in pr.* Quanquam alibi discernunt significationes civilium & criminalium causarum, *l.* 1. *de testib.* Old.

Litis æstimatio, proprie rei æstimatio, sive quanti quæque res est, quæ in controversiam deducta est. Itaque litis æstimationem solvere, est tantum solvere quanti controversa res est, vel quanti actoris interest, *l.* 8. *ff. de eo quod certo loco, l.ult. ff. de cond. tritic.* Si merx aliqua quæ certo die dari debebat, petita sit : veluti vinum, oleum, frumentum, tanti litem æstimandam, *Cassius* ait, quanti fuisset eo die quo dari debuit. Ulpian. *l.*21. *ff.de evict.* Si emptor hominis motâ sibi controversiâ venditorem dederit procuratorem, isque victus litis æstimationem sustulerit, stipulationem duplæ non committi. Paul. *l.* 5. *§. ult. ff. pro emp.* Si rem alienam emero, & quum usucaperem, eandem rem dominus à me petierit : non interpellari usucapionem meam litis contestatione, sed si litis æstimationem sufferre maluerim, ait *Justinianus* causam possessionis mutari ei, qui litis æstimationem sustulerit, Ulp. *l.* 3. *§.* 2. *ff. de reb. cor.* Si fundus à tutore petitus sit pupillaris, nec restituatur, an litis æstimatio oblata, alienationem pariat, *Servius Sulpit.* apud Gell. *lib.* 4. *cap.* 4 sed si post eas stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur, Judex quamobrem data acceptave non esset uxor, quærebat; si nihil justæ causæ videbatur, litem pecunia æstimabat, quantique interfuerat eam uxorem accipi non dari, eum qui spoponderat aut qui stipulatus erat condemnabat. *Hot.* Vel sit :

Litis æstimatio, est rei quæ in controversiam adducta est una cum eo quod propter eam actoris interfuit, in certam pecuniæ summam redactio. Ejus autem duæ sunt partes : æstimatur enim primum quanti res est, deinde quanti actoris interest, *l. ult. ff. de cond. tritic.* Quanti autem res est, sic æstimatur, ut verum rei pretium exquiratur, *l. inter*, 179. *ff. de verb. sign. l.* 4. *§. hac autem*, *ff. vi bon. rapt. l. arbitrio*, *ff. de dol. mal.* Id autem quod interest, duabus constat rebus : nam & damni propter rei culpam, dolumve accepti, & lucri amissi ratio ducitur. *l.* 1. *C. de sentent. quæ pro eo*, *l. si commissa*, 13. *ff. rem rat. hab. l. si fundus* 33. *ff. locat.*

Litis autem æstimatio ad judicem pertinet, qui de damnis & interesse actoris taxatione facta pronunciat. *Prat.*

Litis contestatio non est controversiæ constitutio, sed testatio actionis in judicium sive litem deducendæ, *l.* 36. *ff. de verb. sig. l. properandum*, *& l. rem non novam*, *§. patroni*, *C. de judic. l.* 1. *C. de litis contestat. l.* 2. *in prin. §. sin autem adfuerit*, *C. de jurejur. prop. calum. dand.* Hoc est : Litis contestatio nihil aliud est, quam ejus rei (hoc est actionis & causæ) de qua controversia est apud judicem ex utraque parte testato facta narratio *d. l. unic. C. de litis contest.* Cujac. *obs.* 21. *li.* 9. Non enim satis est aliquid ex alterutra parte negatum vel narratum esse, sed necesse est ut id utrinque testato factum sit, *d. l. unic. C. de lit. contest. cap. unic. ext. eodem.* Marant. *part.* 6. *tit. de litis contest. n.* 3. 4. 5. Et certè antiquæ contestandi litem formulæ hanc definitionem competere, non ambigitur, per ea quæ *Cujacius* antiquitatis observantissimus in *in d. observ.* 21. *lib.* 9. ex *Festo*, *Plinio*, *Macrobio*, *Cicerone*, *Asconio*, *Pædiano* congerit. Præsenti etiam foro convenire non dubito. Etsi enim solennitas illa impetrationum & formularum est sublata testiumque convocatio à foro recessit : eadem tamen res in effectu durat, & testato fieri eam oportet, cum animus contestandi litem vel saltem præsumptus requiratur. Mynf. *cons.* 2. *n.* 6. *cons.* 8. *n.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. Panor. *ad cap. unic. de litis contest.* licet is exprimatur diserte, non sit necesse. Joan. Sichard. *ad d.l. unic. n.* 5. *C. de litis contest.* Andr. Gall. *obser.* 73. *lib.* 1. *pact. obs.* Hunc animum subesse oportere, vel inde patet. olim hæc testatio sive contestatio palam facta, ideo requirebatur, ne viderentur inviti & non sua sponte ad judicem datum fuisse. Quamobrem litis contestatio erat quædam novatio, *l. aliam*, *ff. de novat.* Cujac. *d. observ.* 21. Ut novationem inducat, adhuc hodie litis contestationis proprium est. Gail. *observ.* 74. *lib.* 1. *n.* 6. *& seqq.* Quare ut se instar conventionis novæ habeat, ut habere oportet, *l. delegare*, 11 *ff. de novat. l. aliam*, *ff. eod. l.* 1. *l.* 1. *C. de judi.. l. fi. C de usur. l. constitutionibus*, *l. sciendum*, *ff. de oblig. & act.* Dd. *ad l. inter stipulantem si* 1 *ff. de verb. obl.* animus & consensus aliquis requiritur, etiam à lege præsumptus. Bald. *ad l unic. col.* 2. *de lit. contest.* Nec hunc consensum tollit, quod hodie solent per inter locutor um, judices pronunciare, litem contestari oportere. Nam qui recusat allegaria exceptionibus dilatoriis, vel litis finitæ : videtur ea conditione uti, & tacite concedere, quod si illæ relevantes judici non appareant, nolit litem fugere. Nihil itaque in hac definitione contineri puto, quod cum novo jure & d. *l. unic. & c. unic. de litis contest. non conveniat.* Nec sine causa pro illis *Cujacii* verbis, testibus, præsentibus reposui Testato, nam ut testato fiat adhuc juris est : ut vero testibus præsentibus, qui olim specialiter requirebantur, hodie non est necesse : cum non apud alium, quam eundem, qui in jure cognoscit, atque ita in publico causam audit, hodie litem contestentur. Hæc sola solennitas testium, verborum ac formularum à foro remota est : reliqua judiciorum sarta tectaque manserunt Gœdd. *ad dict. leg.* 36. *numer.* 9. *ff. de verb. sign.*

Litis contestatio dicitur : cum ab actore primum, deinde à reo, negotii principalis facta narratione, judex de causa cognoscere incipit, *l.* 1. *C. de lit. contest.* Hot.

Litis contestatio originem traxit, à libertate Romana : videlicet, ne quid per judicia violentum introduci videretur in civilibus negotiis (porro crimina nullam habeant libertatem) sed omnia volentibus partibus fierent, & solenniter secundum jus Quare olim post affirmationem actoris, & responsionem rei conventi, ei animo factam, quod vellent per judicem cognosci ac definiri litem : consuetum erat testari, hoc est, in testimonium rogare aliquos : sicut

sicut jam nunc quoque notarii in judicis rogare plerumque solent testes ad majorem fidem. Inde dicta est litis contestatio, quasi duorum aut plurium adversariorum testaca ordinatio judiciaria. Sic enim dicere solebant: Testes estote, Scilicet, contestando se judicium accipere utrinque. *Hot.* ex Old. *de lit. cont. in classe* 1.

Litis contestatio aliud est, aliud litis constitutio: nec veteribus litis contestatio fuit litis constitutio: Lis à Prætore constituitur: litis contestatio, ab utroque Reo: Litis constitutio præcedit: sequitur litis contestatio. Constitutio litis formulam futuri judicii & quæstionem exprimit: contestatio litis de formula & quæstione data interponitur. Constitutio judicii est extremus prætoris actus quem in jure facit: contestatio litis est primus actus judicii, & quidem ille, quo ad datum judicem in judicium itur, Gœdd. *in comment. ad l.* 36. *n.* 15. *de verb. sign.*

Litis contestatio necessaria est in judicio. Nam ratio naturalis dictat, ut nemo violenter aut tumultuarie obtuatur jurisdictions, quæ ordinatio Dei est *Rom.* 13. Quare sicut olim, certa scientia, & solenniter testibus adhibitis consueverant accipere judicium (unde litis contestatio est:) ita & hodie diligenter observari, & apud acta nominatim describi debet, *l.* 1. *C. de lit. contest. l. sed et si restituatur*, *§. ex quibus autem. ff. de jud.* Inde Jurisconf. principium judicii metiuntur ex litis contestatione, quæ est libertatis. finem vero ex sententia, quæ facit necessitatem, *l. ubi captum*, *ff. eod. tit. l.* 1. *ff. de re jud.* Hot. Necessaria, inquam in judicio est litis contestatio, adeo, ut si sit omissa, judicium nullum sit, *gl. in cap. dudum extr. de elect. Dd. in l. prolatum*, *C. de sent.* siquidem dicitur basis & fundamentum judicii, *c. de causis*, *de offic. de leg. c. cum causam*, *extr. de app.* Et totius judicii lapis angularis, Bald. *in c.* 1. *extr. de litis contest.* Vult. *in comm. Instit. ad tit. de action. in pr. n.* 73.

Lituæ, *l.* 1. *§. & ideo*, *ff. de iis quæ intest. delent.* Briss.

Lituraarios pro adversariis dixit *Auson.* in epist. Centoni nuptiali præfixa. *Briss.*

Lituagua Græce dicitur, qui publice operatur, circa res sacras præsertim. Λειτουργὸς enim minister publicus est. Cujus etiam in epistolis *Plin.* Cæcil. meminit. Qui & Lituchus non absimili significatione dici potest, habens curam rei sacræ, ἀπὸ τοῦ λιτοῦ καὶ ἔχω. Sic etiam Rabduchus, dicitur præses curatorque athletarum, ἀπὸ τῆς ῥάβδου καὶ ἔχω, Suidæ & cæteris. Alcia. *in l. omnes judices*, *C. de cupressis*, *li.* 11.

Littua solebat Aquilius Gallus per translationem definire, qua fluctus eluderet, ut Cic. *in Topic.* auctor est. Quint. *li.* 5. *c. ult.* Etiam ipsi Jurisconsulti, quorum summus circa verborum proprietatem labor, Litua audent esse dicere, qua fluctus alludit. *Celsus* vero litus esse scribit, quousque maximus fluctus à mari pervenit: idque eundem *Cic.* primum constituisse, cum arbiter sumptus esset, *l.* 96. *de verb. signif.* Ulp. litus publicum esse eatenus, quatenus maximus fluctus exæstuat, & effluit, *l.* 112. *ff eod. tit.* Briss.

Lituua De Lituo vide Macrob. *lib.* 6. *Saturnal. cap.* 8. *Gel. lib.* 5. *cap.* 8.

Livores. Vide, *Plaga.*

Lixæ dicti sunt servi qui vilioris quæstus gratia Exercitum sequuntur, ut aquam deportent. Lix enim aqua dicebatur. Sunt qui deflectant à Lica qui secutus est Herculem. Jo. Baptist. *in comment. Epistol. Sidon Appollin. ad Lupum lib.* 6.

Lixivium, neutro, vel Lixivia, fœminino genere, cum x, & non s, scribendum, ut Alber. & cæteri Interpretes communem secuti errorem protulerunt. Est aqua in qua lavandi gratia decoctus est cinis. *Spieg.*

L. O.

Locare est aliquid loco ponere.

Locare est utendum vel faciendum aliquid dare; Conducere est rem utendam, opusve faciendum mercede accipere: vide Budæ, *in prioribus ad ff. annot.*

Locare domum, *Das Hauß vermiethen.* Est inhabitandas inquilino certa pensione concedere. Locare opus, *Das werck verdingen.* Dicitur qui cum fabro, artificeque, de opere aliquo efficiendo mercede præstita paciscitur. Locare operam, *Behülfflich seyn mit Arbeit.* Old.

Locare se ut ad bestias depugnet, *l.* 3. *§. lege*, *ff. de testibus.* Locare operas, ut cum bestiis pugnet, *l.* 1. *§. qui operas ff. ad SC. Tertul.* Prat.

Locare Vectigal, prædium, insulam, vestem funebrem vel scenicam, usumfructum, &c. ex ff. *Briss.*

Locarii apud Martialem sunt, qui in spectaculis populo locant. Hermes, inquit, divitiæ locariorum. *Prat.*

Locarium apud Varronem *lib.* 4. *ling.* Latinæ dicitur, merces, quæ datur ab eo, qui locum quo consisteret conduxit in taberna vel in stabulo: adde vel in navi, ut *leg.* 2. *§.* 1. *ff. ad l. Rhod.* Græci ναυλοπλοόν vocant ad *Nov.* 56. Leonis Interpretes προσθήκιον κέρδος: vide Cujac. *obser. lib.* 10. *c.* 1. Prat.

Locati actio sive actio ex locato, aut locati conducti datur locatori ejusque hæredi adversus conductorem ejusve hæredem, qua in primis agitur ad mercedem de qua convenit. Secundo ad usuras mercedis post moram, *l.* 54. *ff. loc. l. præses*, *C. eod.* Tertio ad damna conductoris culpa contracta, *l.* 43. *eod.* Paul. 2. *sentent. titul.* 18. 8. *ultim.* Quarto si quid factum sit contra legem conductionis, *l.* 11. *ult. loc.* Quinto ad id quod interest, si forte conductor ante tempus locationis finitum, rem deserat, *l.* 44. *§. si domus*, *l.* 55. *§. ultim. eod.* Sexto ut res reddatur non solum tempore locationis finito, *d. l.* 11. *§. penult. l. si quis cognitionis*, *C. eod.* Sed etiam ante tempus illud exactum aliquando forte si dominus probat, se re locata ad suos necessarios opus habere, vel si dominus velit domum corrigere, id est, reficere, *l.* 3. *C. eod. l.* 3. *§. cum inquilinus*, *ff. uti possid.* Vel si conductor rem faciat deteriorem, vel ea non utatur ita ut oportet, *d. l.* 54. §. *inter.* Idem dicendum si conductor pensionibus non pareret, *d. l.* 3. *C. de loc.* Herm. Vult. *in comm. ad §. sequens illa*, 16. *n.* 114. *Instit. de action.*

Locatio conductio est contractus ex consensu, certa mercede faciendi aliquid vel utendi: Ejus partes

partes substantiales sunt tres Consensus, res & precium, hæc enim ut ad perficiendam emptionem, & ad locationem requiruntur. Ult. *Instit. de locat. in pr. n. 4. & 8.*

Locatio, est personæ vel rei ad usum facta concessio, vel mercede, vel pecunia numeranda conventa, vel ut Isidor. *lib. 15 Orig.* Locatio dicitur res ad usum data, cum definitione mercedis. *Briss.*

Locationis & Conductionis appellationibus promiscua veteres utebantur, *l. 20. ff. de act. empt. l. 1. ff. de superficiebus.* Itaque ex locato conducto agere dicebant, *l. 5. §. nunc videndum, ff. commodat. l. ultim. §. 1. ff. de lege Rhod.* Eaqua confunduntur *in l. 2. §. 1. ff. eod.* Evanit aut plerunque ut idem alia atque alia ratione & locator & conductor dicatur. Ut acca, qui insulam ædificandam vel aliquod aliud opus faciendum in se recipit, conduxisse opus, dominus vero locasse dicitur, *l. 22. §. cum insulam, l. 36. l. 51. §. locationi, l. 59. ff. loc. l. 2. §. conductore, ff. de adm. rer. ad civit. l. 27. in fin. ff. ad l. Aquil.* Vice versa artifex operas locare, dominus qui mercedem pro his præstat, conducere dicitur, *l. 22. §. 1. ff. loca. l. 2. C. eod tit. l. 3. ff. aur. arg.* Non tantum autem quoties faciend im aliquid, sed & quoties vehendum datur, locatio est. Dominus argo marcium vehendas merces locare *l. 1. ff. de præscript. verb. l. 2. ff. de l. Rhod.* Naviculatius vero Aurigariusva conducere dicuntur *l. 22. §. qui vinum l. 13. §. 1. l. 19. §. si quis mulierem, ff. lo a. l. ultim. ff. de l. Rhod l. 5. ff. ad exhib.* Velleius Patercul. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum pro'a..s manibus tabulas & statuas in Ital a n portandas locaret, juberet prædici conducentibus si eas perdidissent, novas eos reddituros. *Briss.*

Locatio & conductio est contractus bonæ fide de re aliqua certa mercede vel facienda, vel ad tempus utenda inter quos jura civili licet, factus. Emptioni autem & venditioni in quibusdam est similis, nam ut venditor & emptor re. commetcum habere debet, sic locator & conductor: ut in emptione res certa certumque precium, sic in locatione res opulve certum, tem certa merces exquiritur: quemadmodum consensum utriusque in emendo, sic in conducendo certam utriusque voluntatem intervenire oportat: ut illis, similiter etiam hic ex bona fida omnia expuntur, denique tanta inter utrumque contractum similitudo est, ut interdum internosci alter ab altero non possit *libro 2 ff. locati vida & l. secundum, §. deinde, ff. de adil. edict.* Pratejus Hotomannus.

Locatio actio. locatori competit, conductori vero conducti, *Inst. de locat. & conduct.*

Locationis & conductionis verba bifariam usurpantur: in rebus utendis, & operibus faciendis. In quibus qui domum utandam accepit conductor dicitur: dominus qui dedit, Locator. Sed in opere faciendo communis utriusque hujus verbi vis & significatio est, nam quatenus suam operam vendunt, Locatores dicuntur, unde Locare operas vulgo dicimus, quatenus opus faciendum suscipiunt, Conductores, *lib. 22. §. 1. & §. cum insulam, l. 36. l. 51. ff. locat. l. 37. ff. de aur. & argent. leg. 2. Cod. locat. l. 27. in fin. ff. ad l. Aquil.* Hinc Ulpianus *in l. 1. ff. de æstimat.* scribit dubitatum fuisse, cum res æstimata vendenda datur, utrum ex locato esset actio, quasi rem vendendam locasse videatur, an ex conducto, quasi operas conduxisset, Hinc Paulus *in leg. 2. ff. ad l. Rhodiam*, ita Locati & Conducti actionum appellationes permiscet, ut nullam statuere imet eas differentiam videatur. *Hotomannus.*

Locatio in longum aut longissimum tempus dicitur alienatio quoniam dat jus in re, alioquì is qui locat, non censetur alienare, *l. codicillis, §. institutro, ff de legatis 2.* Spieg.

Locatio perpetua. Quæra, *Perpetua locatio.*

Locationis contractum naturalem & omnium gentium *Paulus* appellat *in l 1. ff locat.* idem epitheton adjicitur emptioni & venditioni *in l. 1. in fin. ff de contrah. empt.* Spieg.

Locator regulariter dicitur qui precium accipit, conductor, qui dat, ut sit locator dominus, conductor inquilinus. Sed nonnunquam etiam vice versa evenit, ut locator precium det, & conductor accipiat. Bud. *in l. 2. ad l. Rhod. de jact. in prin.* Adi Old. *Class. 4. actio. 9.* Idem non temere monuit, idque memori mente tenendum, videlicet veri no nunquam apud Jurisconsultos verborum ordinem, ut locator fit, quem tu prima fronte conductoram judicares: & contra conductor censeatur, qui tibi videatur locator. Nam tunc opus respicitur, non persona, ut *in l. dominus horreorum, §. ultim. l. sed adde: §. illud, l. si quis domum. §. si colonus, ff. locat* Quæ formula non pertinet *ad l. veteres de actio. empt. & l. si dominus, ff. de usufruct.* Quod *Bar.* fefellit *in l. 2. C. de loc. & conduct.* Spieg.

Loci adjectio significat diversimode dispositum, *l. quidam testamento, ff. de legat. 1. Lucius, ff. aliment. & cibariis legatis.* Prat.

Loci, sunt argumentorum sedes, unde probabilia educuntur argumenta, ad id quod in controversia positum est comprobandum. Cicer. *in Topic.* Nam locus nihil aliud est quam communis rei nota, cujus admonitu, quid & quomodo in quaqua rai probabile sit, potest inveniri, vel ro ipsa causa, vel extra causam, da qua quæritur. *Prat.*

Loci appellatio, non ad rustica tantum, verum ad urbana quoque prædia pertinet, ait Ulp. *in l. 60. ff. de verb. sign.*

Loci appellatio & ad areas, & ad agros & vias, itineraque porrigitur, *l. 2 §. 1. Ne quid in loco publ* Briss.

Loci mulieris, dicuntur uterus, quam vulgo matricem vocant & à celso vulva etiam nominarur: licet *Plin.* hanc in reliquis animalibus esse dicat. *Spieg.*

Loci servator. Loci servatorem exponit Ange. *in Authent ad tit. ut nulli judicum,* &c. Vicarium. Nullus enim (inquit) judex potest in loco cujus sibi gubernatio commissa est, committere loci conservatoram, id est, vicarium, nisi Imperator, tempore expeditionis aut necessitatis, ai concesserit. Si *Novella constit.* 134. cui titulus est, *Ut nemini judicium liceat habere loci servatorem.* Provinciales magistratus in universum prohibet in provinciis sibi creditis vicarios instituera. An ergo legatos habera poterunt, quæri potest, & posse arbitror, qui scilicet proconsulibus adsint, vel ab ipsis ad res gerendas pro tempore destinentur. Sed non vicarios illos quos tunc temporis

temporis usurpata consuetudine in singulis civitatibus ob avaritiam instituere studebant, hoc significat illa constitutio. Nec enim legitimum & antiquum adjutorem adimere voluit præsidi provinciæ Imperator, sed corruptum duntaxat morem tollere, velut inveteratum morbum sanare: quod & scribit *Antonius Vacca* in suis *exposit. locorum obscuriorum tit. 16. de offic. proconf. & lega.* Anch.

Loco plus petitur: veluti cum quis, id, quod certo loco sibi stipulatus est alio loco petit, sine commemoratione illius loci, in quo sibi dari stipulatus fuerit *§. loco, Inst. de Action.*

Loco motus dicitur thesaurus, id est, occupatus & apprehensus, nam quamdiu est in eo loco ubi reconditus fuit videtur adhue esse thesaurus, & ut ita dicam in naturali sua manere libertate, sicque nullius esse, Conn. *li. 3. c. 4. a. 8.*

Locorum varietates multæ existunt: diversique generis loca habentur, veluti publicus, privatus, sacer, sanctus, religiosus, serviens, profanus, purus, opacus, solia plenus. Urbanus, peregrinus, insidiosus, certus, secretus, &c. *Briss.* ex ex ff. Codic.

Loculi in *l. 53. in fin. ff. de leg. lib. 3. l. 23. §. 1. de pecul. leg.* sacculum pecuniæ, & crumenam significant. *Briss.*

Locuples, firmus, certusque ad rem quamlibet. Unde locupletem autorem dicimus, locupletem testem locupletem tabellarium, & locupletem fidejussorem.

Locuples fidejussor judicio sistenti causa, pro rei, quæ petitur, qualitate accipiendus est: nec ex facultatibus modo, sed & ex conveniendi facilitate locuples æstimatur, *lib. 1. ff. in jus voc. ut eant, l. 2. & 5. §. 1. ff. qui satisd. cog.* præterquam in necessariis personis, in quibus quilibet fidejussor pro locuplete habetur, *l. 3. ff. in jus vocat. ut eant.* Pro locupletibus certe habentur ab arbitrio, ad eos probandanos dato, approbati fidejussores, *l. 10. ff. qui satisdat. cog.* Prat. ex Briss.

Locuples hæreditas, quæ opes adfert, vel oneri, incommoditati, seu ut vulgo dicunt, vexationibus conjuncta. Opulenta vero dicitur, quæ his caret, *l. si quis mihi bona, §. 2. ff. de acquir. hered.* Azo locupletem hæreditatem accipit, quæ major est centum aureis *in rubr. C. de bonis libert.* Spieg. Prat.

Locuples reus intelligitur, qui solvendo est, *l. ult. § ult. ff. si cert. Pet. l. 3. ff. de manumiss. l. 57. ff. de manumiss. testam.* Nec unquam rei alienæ defensor locuples videtur, quia semper necesse habet satisdare, *l. 127. ff. de divers. reg.* Briss.

Locuplas est, qui satis & idoneè habet pro magnitudine rei quam actor restituendam esse petit, *l. locuples, ff. de verb. signif.* Alias pro eo sumitur, qui multas habet possessiones, & à loco deducitur, quasi dicas locorum (id est agri seu possessionum) plenum, ut scribit Cic. *in Caton. major.* & Plin. *lib. 18. c. 3.* & Gellius *lib. 10. c. 5.* Quintil. *lib. 5. c. 10.* Nam in locorum possessionibus (ait *Nonius*) veterum divitiæ erant. Antiquissima juris naturalis regula est, neminem cum alterius jactura fieri locupletiorem *l. nam hoc natura, ff. de cond. indeb. l. jure natura de reg. jur.* Quod si quis locuples fieri velit, naturæque legem contemnere, adversus eum jure nostro variis modis providetur: quos attingunt interpretes in l. si me & Titium, *ff. si cert. pet.* Spieg.

Locupletari id est locupletior fieri, *l. 17. ff. de donat. int. vir. & uxor.*

Locuplatem lex Papia definiit, qui centum millia sestertium possideret, *§. de success. libert.* Prat.

Locupletem utique M. Crassius negabat esse, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset, ut refert. Plin. *lib. 33. c. 10.* Cui *Plut.* & *Dion.* consentiunt. *Briss.*

Locupletior generaliter dicitur is, qui non est pauperior factus, ut in *l. pupillo ff. de solut.* verum non oportet sic intelligere, cum dicitur ditari aut locupletari, ex re aliena, quod verbum variam habet interpretationem. In summa: Quicunque aliquid acquisiverit, quod bona ejus augeat, is haud dubiè reputabitur factus locupletior, & tenebitur ei, ex cujus rei acquisivit, *l. cum fundus, §. servum tuum, ff. de act. empt.* Vide ibi *Bart.* & Old. *act. 2. Class. 3.* Spieg.

Locupletior non videtur facta uxorem pecunia sibi à marito in unguenta donata, etiamsi ea mox se mulier à creditore liberavit, si de sua pecunia deinde tantundem impenderit in re mortua, *l. 7 §. si maritus, ff. de donat. inter vir. & uxor.* Cujac. 9. *obs.* 30. *in prin.*

Locupletior videtur factus tam qui penes se rem habet quam qui corpus patrimonii quoquo modo convertit, aut cujus in rem versum est, licet malo eventu perierit *l. 18. ff. quod met. caus. l. 46. ff. de solutionibus.* Locupletior utique factus intelligitur, qui debito liberatus est, *l. 50. ff. de donat. int. vir. l. 66. ff. de solutionibus, arg. leg. 2. ff. de calumniatoribus.* Qui vero liberum hominem acquisiit, vel rem aliquam donavit, nec ἀντίδωρα accepit, locupletior non existimatur, *l. 169. §. 1. ff. de divers. regul. l. 25. §. consuluit, ff. de pet. her.* Atque hæc interpretatio locum habet in pupillis, bonæ fidei possessoribus, maritis, hæredibus, qui in quantum locupletiores facti sunt, tenentur. Id quod eo tempore dispiciendum est, quo judicium accipitur, *l. 47. ff. de solutio. l. 34. ff. de minorib. l. 39. ff. de neg. gest. l. 7. ff. de dona. int. vir.* excepto eo quod in bonæ fidei possessore rei judicatæ tempus spectatur, *l. 36. §. quo tempore, ff. de pet. hered.* Briss.

Locupletissimus, *l. 52. ff. de procurat.*

Locus, ubi quid collocari potest, dicitur. Ejus autem metaphorice varia est significatio, ut cum dicimus quem loco obscuro natum, vel loco fratris fuisse: illud enim ad genus, nobilitatemque refertur, hoc vicem denotat. Ex *Alciat. Spieg.*

Locus, est fundi portio aliqua non fundus: & plerumque sine villa accipimus: Cæterum & modicus locus fundus dici potest, si fundi animo ad eum habuerimus: Non enim magnitudo locum à fundo separat, sed nostra affectio: Nec non & fundus locus constitui potest: Nam si eum alii adjunxerimus fundo, locus fundo adjicietur. Ulp. *in l. locus est 60. ff. de verb. sign.* Porro locus & latere potest, quia fines suos adhuc non habeat: idcirco determinandus diffiniendusque est. Fundus vero omne est, quod solo continetur. Ager, species est fundi: quæ ad usum hominis comparatur. Alciatus inde quinque ped. præsc. Accipit autem locus in jure,

jure; ex mente proferentis interpretationem, quandoque enim generaliter ponitur, *l. fundi de verb. sign.* Qua ratione in prædiis urbanis locus sine ædificio dicitur Area: in rusticis, Ager. At cum specialiter respectu fundi locum dicimus, de portione aliqua recipimus. Ex eodem. *Spieg.*

Locus est, ait Varro, *lib. 4. de ling. Lat.* ubi quid collocatum esse potest, ubi quicquam consistit, ab eo præco dicitur locare, quoadusque id emitur, quoad in aliquo consistit precium. loquitur de redemptionibus. *Hot.*

Locus non solum est id, in quo consistimus, verum totus ambitus, quod ante & post est, & quod ad dextrum & sinistrum supra & infra est: neque tantum ambitus sed totum interius, quo continentur, spacium: sursum deorsum, locique medium, late Philip. Agricol. Latom. in prædicamento ubi: P. Ramus & ejus commentatores *lib. 1. Dialect. c. 10.* vel, ut subtilius Jul. Cæsar. Scaliger *ad Cardan. exer. 51. sect. 3.* Locus est, non illa exterioris corporis ambiens superficies, sed id quod intra eam superficiem continetur, & ubi continuatum ut idem *exer. 352. sect. 2.* Vide Gœdd. ad *d. l. locus est 60. n. 2. de verb. sign.*

Locus est duplex: Intraneus seu artificialis, in ipsa hærens causa, & artificio quodam excutiendus: ut apud Papin. in *l. 1. ff. de offi. ejus, cui mandat. est jurisd.* Hujus rei, inquit, fortissimum argumentum est, quod lege Julia de vi nominatim cavetur. Extraneus, qui ex aliis rerum adminiculis sine ulla arte suggerit probationem, ut sunt, Rumor, seu fama, Tormentum, Tabulæ sive instrumenta scriptorum, Jusjurandum, Testes. *Prat.*

Locus, in *l. aut facta, ff. de pœn.* pro sua cujusque rei quam obtinet sede accipitur. Et ista est vulgaris loci significatio.

Locus in *l. 4. ff. de his qui not. inf.* pro officio & ministerii parte accipitur. *Briss.*

Locus ocupatus, quondam cœpit esse solis plenus. Vide Ulp. in *l. si arborem, ff. de serv. urb. præd.* Spieg.

Locus facit, ut idem vel furtum vel sacrilegium sit, *l. 16. §. locus, ff. de pœnis, §. Atrox. Inst. t. de Injur.*

Locus sacer dicitur locus consecratus. Sacratum verò, in quo sacra reponuntur. Conn. *lib. 3. c. 1. n. 6.*

Locus in quo jus redditur, *l. 11. ff. de Just. & Jur. l. 21. §. si arbiter. ff. de Recept. qui arbit.* Briss.

λογάρια Ulp. *l. 3. de penu leg.* Sed & chartas, inquit, ac ratiunculam, vel ad λογάρια paratas, contineri appellatione penoris. Videtur ea voce, ut monuit *Alciat.* intelligi, non codices, verasque rationes, sed potius quædam adversaria, quæ fiunt causa describendi, quod quotidie in victualis expendatur, quale est quod Diurnum veteres dixerunt. *Spieg.*

Logica, appellatur ab *Arist.* disserendi ratio, hoc est disputandi & rem dubiam argumentis probandi.

Logista is dicitur, qui reddendis rationibus præest. Hinc logistice ars ipsa computatoria, vulgo Algorismus *dicta. Inst. in tit. de Mod. mulct. l. curator.* Curator, inquit, Reipu. qui Græco vocabulo Logista nuncupatur, mulctandi jus non habet. *Neb.*

Logistæ sunt, qui rationales alibi dicuntur. In hoc distantes à logographis, quod illi libro rationum scribebant logistæ curabant. Alciat. *C. de tabul. scrib. & logog. lib. 10.*

Logodædalus, verborum nundinator inanis, qui venustatem verborum, non sensum acumen consectatur: aut qui orationis concinnitatem potius, quam pondera sententiarum præstare potest: loquendi quidem peritus, civilium vero rerum ignarus. Bud. in *l. jus civile de just. & jur.*

Logographus. Alciat. *Cod. de tabul. scrib. & logog. lib. 10.* logographi (inquit) dicebantur, qui libros rationum scribebant, vel qui (ut in differentiis *Ammonius* author est) δικανικοὺς λόγους, id est, judiciaria acta. Meminit Arcad. in *l. fin. §. 1. ff. de mun. & honor.* Bud. etiam in reliquis annot. logographi (ait) à rationibus publicis conficiendis, perscribendisque dicti sunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Idem ferme est, qui tabulam, qui tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent. Cæterum ea vox significat & oratorem versutum: seu, ut Græci loquuntur λογοδαίδαλον quo convicio se mutuo impetunt Æschines & Demosth. ut ex Thoma Grammatico annotavit Postellus *de magistratibus Athe. c. 17.*

Λόγος ἀσυλίας, jus asyli in Novel. 17. 128. λογισμοὺς, in *l. 15. de ex. us. sunt rationes.* Prat.

Logos, *Alb.* ait, multa significat, sed parum competenter declarat. Græcis autem Logos est verbum, oratio, sermo, ratio, modus, supputatio: nonnunquam & pro libro usurpatur, à verbo λέγω, quod est dico, sive colligo. Vide Erasm. *in Annot. Novi Test.* Spieg.

Lombardia. Lombardia regio Italiæ, quæ Cisalpina Galli vocatur. Ejus fines sunt Apenninus & Alpes, & quicquid inter Alpes. Benatumque Mintium, continetur, cujus metropolis est Mediolanum. A populis, qui Lingones Germaniæ & Bardi Galliarum sunt simul misti, unde nomen: non autem à longis barbis, ut solent viri docti ridere A Calepin. *Anch.*

Longa absentia oblivionem inducit, *l. finitum, §. fundi, ff. de usucap.*

Longa consuetudo, velut tacita civium conventio habenda est teste Hermogeniano *in l. sed & ea, de legibus.* Spieg.

Longa manu traditum, *Jabolenus* explicat in *l. pecuniam, ff. de solut.* ut brevi manu datum. Ulpia. in *l. licet, ff. de jur. dot.* Spieg.

Longa peregrinatio apud Ulp. *de procur.* in causis refertur, quæ non sinunt procuratorem compelli ad suscipiendum judicium. Vide *l. post. litem, sb.* Spieg.

Longa adverbium pro valde poni Servius notat, citatque illud *Salustii* ex bello Catilinar. Longe alia mihi mens est. *Briss.*

Longa lateque rem meliorem facere apud Scævolam, *l. intra, ff. de minoribus.* Spieg.

Longe ab insidiis, *l. ita vulneratus, §. omnes, ff. ad l. Aquil.*

Longe quandoque in infinitum, *l. à Divo, §. si post, ff. de re jud.* quandoque longissime, *l. apparet, ff. de itin. actuque priv.* quandoque magis, aut valde, *l. 1, §. qui superficiem, ff. de superfic.* Prat.

Longe lateque Ulpian. in *l. si habitatio, de usu & habit.* Si usus fundi, ait, sit relictus, minus uti-

 que

Lubricum ætatis, i. levitas, mobilitas, inconsiderata ratio, temeritas. Ulp. *l. 11. §. 4. ff. de minoribus* Neque, n. ætatis lubrico captus est adeundo locupletem hæreditatem. *Hot.*

Lubricum adolescentiæ, consilii tutelæ. *Briss.* ex ff.

Luceres unde. Author, de viris illustribus à Lucomone Thusco, qui Romulo adversus Tatium Sabinorum Regem pugnanti auxilium tulisse fertur. Luceres appellatos putat. Sed Festus ait, quosdam fuisse, qui non tam à Lucomone, quàm à Luco, in quo urbs Roma, aut prima ejus pars asylum fuit conditum, dictos existiment. In qua sententia etiam est Pædianus, qui Luceres à Luco asyli dictos scribit. Conjecti enim erant in hanc centuriam Thusci. Latini & reliqui omnes, qui ad asylum confugerant, ut etiam præter Pædianum, Plutarchus testatur. Sunt præterea qui à Lucæo Ardeæ rege Luceres dictos putent. Quod verò Livius Lucerum nominis & originis incertam esse caussam putet, id *Sigonius* ita accipiendum arbitratur: non quod nullam ipse tenuerit, sed quod incertam eam diversos fecisse autores existimarit, &c.

Lucrari, est lucrum facere, *l. 13. ff. Rem ratam haberi.*

Lucrativa caussa appellatur ex qua accipienti nihil abest, veluti donationis vel legati, *l. 82. §. Junius. ff. de leg. lib. 1. l. 5. ff. de usucap. l. 12. §. si fundum, ff. de act. empt. l. 4. §. si quis autem. ff. de doli except. l. 83. §. si rem, ff. de verb. oblig. l. 8. §. 1. ff. de Publicia. l. 4. in fi. ff. de manumissis. l. 12. in pr. ff. de capit. & §. si res aliena. Inst. de legat.* Paul. *lib. 4. Sent. tit. 1.* Justinianus plene in *l. un. C. de lucrat. descriptio lib. 10. C.* Ex promissione plane dotis lucrativa causa non est, sed quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit, *l. 19. ff. de oblig. & action.* Briss.

Lucrativa possessio, quam quis ex Lucrativa caussa nactus est *l. 2. ff. si quis om. caus. test.* Briss.

Lucrativi tituli sunt hæreditas, legatum, fideicommissum, donatio caussa mortis, donatio inter vivos, dos, donatio propter nuptias: non autem emptio, nec permutatio: vide Cujac. *ad l. unic. C. de impon. lucrat. descr.* Goth. ad *l. 22. C. de sacr. eccl.*

Lucrifacere injuriam, est *Bud.* teste injuriam impune committere, & pœnam non luere. *Spieg.*

Lucrifacere dotem, servum superficiem, *Briss.* ex ff.

Lucrosum, fructuosum, quæstuosum, utile. Cujus in *l. obligari, 9. §. 2. ff de autor. tut.* Hæreditatem adire pupillus sine tutoris autoritate non potest quamvis lucrosa sit. Idem *l. frequens, 17. ff. de quib. omiss.* Liberum cuique esse debet etiam lucrosam hæreditatem omittere. *Vict.*

Lucrum à luendo dicitur, inquit Varro *lib. 4. ling. Lat.* si amplius ex eo luerit emptor quam quanti res esset. Lucrum autem ea circumstantiis varié accipi constat ex iis quæ refert Alciat. *l. continuis, §. cum ita, n. 17. & 18. de verbo. ob.* primo si ad tempus præsens referatur probatio: cum variatione temporum varietur rerum conditio. Secundo cum non de communi æstimatione tractaretur, sed de eo casu, in quo ad id, quod particulariter interest, habeatur respectus. *Prat.*

Lucrum, est nomen generale, *l. coiri. & l. seq. ff. pro socio.* Nam generaliter lucrum accipitur, pro omni accessione gratuita vel onerosa, *l. actionum genera §. actionum autem, ff. de obligationibus & actionibus, l. si cum dotem, §. si pater, ff. sol. ma.* Old. Maxime autem id lucrum esse intelligitur, quod omni damno deducto supererit, *l. Mutius, ff. pro soc.* Donellus *de fructibus circa finem.*

Lucrum, ait Goth. *ad l. 13. ff. rem. rat. haberi*, est compendium quod quæri potuit, neque est adquisitum.

Lucrum non intelligitur nisi omni damno deducto, neque damnum, nisi omni lucro deducto, *l. 3. ff. pro socio.*

Lucrum amplecti qui velit, onus autem ferre recusat ferendus non est, *l. 1. §. pro secundo, C de cadu. toll.* Spieg.

Lucrum cessans, appellatione damni recté venire, *Alciatus* putat: quod tamen subsistere non potest, nisi latissime acceperis damni significationem. Siquidem in damni definitione lucrum cessans non comprehenditur. Sic enim Ulp. *in l. Proculus, ff. de dam. infect.* Longe interest, inquit, an quis ex alieno facto damnum patiatur an lucrum, quod adhuc faciebat, ut prohibeatur. Lucrum cessans post moram, hoc est, cum debitor non solvit constituto die, cadit in rationem damni emergentis post moram. Nam & hoc est, non solvere constituto die. *Spieg.*

Lucrum facere, dicitur, qui honestis rationibus acquirit, *l. cura, §. desinitem, ff de mun. & hon.* Quæ vero lucra honesta sint, refert *Spec. tit. de cler. conven.* Spieg.

Luctatores qui luctando certabant, alio nomine palestritæ Corras. *lib. 4. Miscel. c. 24.*

Lucubratio, i. studium Justin. *Instit. de legatis.* Nostra autem constitutio, quam cum magna fecimus lucubratione, &c. Proprie autem est lucubratio, studium nocturnum, non solum circa literas, sed etiam alias res. Vide Cataneum *comment. 3.* Qui per g scribunt, quasi a lugubre deductum id vocabulum, plane errant. *Spieg.*

Luctus Connano *lib. 8. c. 7. n. 1.* dicitur squalor ille & mœror qui ex communi calamitate, aux tristi aliquo amicorum casu non obscure suscipitur. *Valla* definit luctum esse mœrorem qui exterius proditur, vultu ipso atque aspectu.

Luctus indiciis in *l. 15. §. hæc autem, ff. de injur.* hæc ponuntur: ut si lugubri & squalida veste utatur, & eo habitu sequatur nos assidue, ut apud *Senec.* proponitur 30. *controv. lib. 6.* vel si publice lugeat conditionem nostram, qui rei judicio delati simus, quo genere quodam modo testatur vere nos eo crimine teneri. Item si demittat barbam, submittatve capillos: id est, si non tondeat: quod etiam luctus & mœroris fuisse signum idem *Seneca* eodem loco declarat. Barb. inquit, demissa sordidatus ad vos veni. Et Sueto. *in August.* Adeò consternatum ferunt ut barba capilloque submisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quintili Vare, redde legiones, diemque cladis, quæ damnis mœstum ac lugubrem habuerat memorans, Cujac. *6. obs. 5.*

Luctus, ægritudo ex ejus qui charus fuerit, interitu acerbo; autor Cicero *Tuscul. 4.* Usurpatus

patur tamen etiam extra lethalem casum. Lex civilis notat infamia nubentem intra tempus luctus, auferique ei omnia lucra nuptialia, *l. 1. & 2. C. de secund. nuptiis.* Viri vero non lugent uxores, *l. uxores, ff. de nuptiis*, Spieg.

Lucus dicitur, quod non luceat, non quod sint ibi lumina causa religionis, ut quidam volunt, quos *Old.* sequitur & Conn. *lib. 7. c. 7. n. 4.* Semper tamen sequitur lucum consecratio, etiam in sacris literis: ut testatur *Nebriss.* Haud scio, an nemus tantum publicum significet. Paulus *in l. id quod post empt. d. per. & comm. rei vend.* Veluti, ait, viae publicae, limites luci, qui fundum tangunt. *Spieg.*

Lucs sylvae erant in conspectu villae fundique incaeduae diis consecratae, quas ferro temerare nefas erat. *Plin.* de arboribus Haec fuere numinum templa priscoque ritu simplicia rura: etiamnum Deo praecellentem arborem dicant, nec magis auro fulgentia atque ebore simulachra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus, erant enim in urbe luci, non tantum in agris, &c.

Lucumones principes olim vocabantur Hetruscorum populi, quorum duodecim sunt.

Ludere Pila. *l. 11. & l. 52. §. ultim. ff. ad legem Aquil.* Ludere Aleam, *l. 26. ff. de Injuriis* Aleae ludendae causa, *l. 1. ff. de Aleator.* Briss.

Ludibrio non debent esse leges, h. e. irrideri ab aliquo, vel vanae haberi. *Co. de bon. quae lib. l. fin. § ubi autem.* Sic nec decreta Praetorum, *l. si praetor. ff. de judic.* Alberic.

Ludibrio habere filium vel servum, *l. 26. ff. de Injuriis*, Briss.

Lucra ars, quae ludi gratia fit, ut scientia & histrionica. *Posidonius*, autore *Seneca*, quatuor ait esse genera artium. Nam sunt vulgares: quae & sordidae vocantur, sunt ludicrae, sunt pueriles, sunt liberales. Ludicrae sunt, quae ad voluptatem oculorum: auriumque tendunt, qualis scenica, & histrionica, nostro jure infames, *l. qui autem, l. athletas, de his qui not. infam.* Spieg.

Ludificatio, apud Impp. in *l. cum de C. de pact. int. empt. & vend.* pro frivola dilatione, *Gefarlichen Umbzug.* Et ideo (inquientes) aditus competens judex, fundum, cujus mentionem facis, restitui ubi cum fructibus suis, sine ulla ludificatione sua auctoritate perficiet. *Spieg.*

Ludus, Omnem scholam ludum dixere Romani: & magistri ludi dicuntur, qui primas literas docent. Autor & *Asconius* Martia.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister.

& per translationem Terent. *in Hecyra.* In eodem mihi omnes videmur ludo doctae ad malitiam, & ei ludo, si ullus est ludus, magistram hanc esse satis certo scio. Ulp. *de var. & extra. cog. l. 1.* Ludi literarii magister, &c.

Ludorum species, quibus veteres Romani usi sunt, vide apud Alex. Neap. *lib. Genial. dierum 3. cap. 21. ad longum, & lib. 5. cap. 8.*

Ludus aleae. Vide supra, *Aleatores.* Quum inhonestum censeant leges immodicum ludi abusum, ex eo patet: quod cum regulariter omnibus actionibus personalibus praescribatur 30. annis, in hoc casu repetitio extenditur ad annum 50. *l. sicut. C. de praescript. 30. ann.* Repeti autem possunt, quae in ludo ultra aureum petuntur, *l. alt. C. de relig. & sumpt. fun.* Spieg.

Ludus nefarius est, ait Goth. *ad l. 34. §. 1. C. de episcop. aud.* in quo & manus & oculi & aures hominum polluntur.

Ludus noxius, vel potius: lusus, ut Not. tex. habet, quod ob noxam, hoc est, culpam puniatur. Vide & Jurisconsf. familiariter in culpa esse dicitur, *l. nam ludus, ff. ad l. Aquil.* Et Justin. *in proœmio, ff. non procul à fine*: Quis ludos, inquit, appellet eos, ex quibus crimina oriuntur? Scimus placitis feudalibus sancitum, si vasallus cum domini uxore turpiter luserit eum feudo privandum. Qui de re eleganter disserit Baro à Tautenberg. *Spieg.*

Ludus, poenae genus mediocre numeratur à Paulo *lib. Sent. 5. c. 17.* Duplex autem fuit: Venatorius & Gladiatorius; In utrumque damnati servi poenae efficiuntur. Venatorius erat, cum ludicra bestiarum venatio exhiberetur, qua poen. juniores affici solere, scribit Ulp. *in l. aut damnum, 8. §. 9. & 10. ff. de poen.* Gladiatorius autem fuit, cum servi inter se populo inspectante pugnarent; quae poena à Constantino sublata est, *l. 1. C. de gladiat.* Paulus loco praecitato damnatos in gladiatorium ait esse intra annum consumendos. Hujus etiam meminit, *l. 1. C. Th. ad l. Falcid.* Isidor. *lib. 18. Etymol. cap. 52.* Tertul. *lib. de spectac.* Etiam qui damnantur in ludum, qualis est, ut leviore delicti in homicidas emendatione proficiant.

Ludum jocumque intelligit Liv. *lib. 28.* rem abjectam ac parvi precii, quae merito contemni ludibrioque haberi possit, Phrasis Latinis auctoribus usitata, sicuti Graecis ἄθλος καὶ φλυαρία. De quo loquendi modo Petrus Victorius *lib. 6. Var. lect. c. 19.*

Ludorum variae sunt differentiae. Sunt enim quidam Circenses: quidam Palatini; Quidam scenici; Quidam Appollinares, seculares, gladiatorii, Venatorii, &c. *Briss.*

Ludi Circenses (de quibus mentio fit in *l. 12. §. equites, ff. de usu & habit. l. 1. ff. de mun. & hon. l. 122. ff. de legat.* primo iidem erant, qui & Magni dicebantur: quod (ut scribit *Pedianus*) magnis impensis dati sunt. Instituti autem sunt à Tarquinio Prisco, & propterea Circenses dicti sunt, quod primi in circo, qui maximus dictus est, dati sunt. Solennes deinde annui manserunt: & Jovi, Junoni, ac Minervae ab aedibus curabantur, ut patet ex *lib. 1.* T. Livii & Verrina *Prat.*

Ludi Palatini, apud Suetonium in Caligulâ: cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi. Sunt autem ludi, qui in Palatio fiebant in honorem Caesaris, qui primus Romae imperavit, ut à Josepho scribitur *lib. 19.* tum tamen, vel idem scribit, cum occisus esset Caligula, in honorem Augusti celebrantur. *Prat.*

Ludi seculares à seculo, quod est spacium vitae humanae longissimum, dicti, singulis centum annis celebrabantur. In quibus triduum, & trinoctium sacris totus populus operabatur ad aras Jovis & Apollinis, quibus mactabatur candidus taurus, & hinc canebatur carmen, à pueris ac puellis matrimis patrimisque: Deinde, Junonis, cui juvenca iidem candida & haec quidem

quidem interdiu, noctu vero Dianæ, Proserpinæ, Terræ & Parcarum, quibus furviæ hostiæ, luminaque accendebantur. Porro præco cum ad hos ludos convocabat, ad eos, uti ludos venirent, dicebant, quos nemo ipsorum antea spectasset, nemo esset postmodum spectaturus. Primos hos ludos fecit Publicola, Anno ab urbe condita 244. Secundi facti sunt ab urbe condita 502. B. Claudio Pulchro L. Junio Bruto Coss. undecimo anno, primi belli Punici. Tertii, primo anno tertii belli Punici, M. Manlio, M. Censorino, Coss. Quarti non expectato justo tempore L. Æmilio Lepido, L. Oreste Coss. Quintos Augustus & Agrippa fecerunt Furvio & Syllano Coss. reductos ad æquum tempus, in quibus cantatum est in Capitolio à virginibus puerisque carmen Horatianum, quod seculare inscribitur. Sextos Claudius Cæsar anticipatos se 3. & L. Vitellio principis patre 3. Coss. Septimos Domitianus veriore computatione se 14. & L. Minutio Ruffo. Coss. *Hot.*

Ludi Romani magni. Erat autem is ludus, ut equi & muli infecti & soluti, in circo maximo, magno spectantium studio currerent. In dicta vero fuisse confusalia finitimis populis à Romulo anno Imperii quarto *Dionysius Halicarnassæus* tradit, eosque etiam sua ætate ludos fieri solitos dicit: Lucius Tarquinius annuos eos fecit, qui iidem & magni, & Romani vocantur. De qua re Terentius Varro *lib. 5. de ling. Lat.* Alex. ab Alexan. *lib. 5. c. 26.* Blondus *lib. 2.* Romæ triumph. Volaterranus *lib. 29. c. 11.* Ovid. *lib. 3. Fastorum.* Notandum tamen plerosque esse, qui dum diis Irribus Romani ludos celebrarint Romulum Sabinas rapuisse dicant. Inter ludos vero, qui plurimi Romæ fuerunt spectatissimi fuerunt Romani, à regibus primum instituti, Jovi, Junoni & Minervæ celebres. Nam singulis diis, singuli dicati ludi erant, quos ad placanda numina cum sacrificiis, cumque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente. Tarquinius igitur Priscus cum ludos magnos opulentius, instructiusque instituisset, quam priores fuerint, Magni dicti sunt, in eos enim ducenta millia nummûm impensa sunt. Unde deinde quoque post pugnam ad Trasymenum celebrati sunt ludi Magni, æris 333. millibus, bobus albis 400. multisque aliis hostiis, & divitiis, in quorum celebritate, præcipua per singula pulvinaria mittebantur munera. Verum de Romanorum ludis & spectaculis. Plin. *lib. 7. c. 66. lib. 36. c. 15.* &c.

Ludi Scenici quibus Scenici agones exercebantur, qui & Musici agones dicebantur, & Dionysiaci, quasi Libero patri dicati. Quare & homines scenici uno verbo à Græcis Dionysiaci artifices dicuntur, auctore *Aristotele* & Gellio *lib. 10.* prout annotat Budæus in *l. Athletas, ff. de his qui not. infam.* Ludi vero publici apud Romanos, circo & cavea dividebantur. Circo curricula circensia, & pugillatio, luctatioque continebantur. Cavea theatralia & scenica ludicra: cavea enim dicebatur ea theatri pars, unde populus spectat. De Ludorum Scenicorum vera origine Cælius *lib. 8. c. 7 lection. antiq. & c. 8. lib.* ejusdem, ubi tradit scenicos dici à scæna, id est, tentorio, à rusticis inumbrationis causa excitari solito.

Ludiones. Ludii, inquit *Dionysius Halicarnassæus*, adolescentes erant tunicis induti insignes, galeati & ensiferi, peltatique, qui omnibus Circensibus & theatralibus pompis in versum incidebant, ipsius velut pompæ duces, saliis similes, Ludii ex eo vocati, quod à Ludis hoc genus Ludicri inventum videretur. Turneb. *lib. 6. adversar. lib. 19. c. 10.*

Ludi Appollinares. Et vaticinio Martii vatis, carmineque Sibyllino, cum repentino hostis adventu, plebs ad arma concitata, hosti occurreret, & nubes sagittarum in adversos visa ferret, hostes fugarit. Unde *Macrobius* existimat victoriæ, non pestilentiæ causa ludos institutos. Hi vero prius incerto tempore celebrati fuerunt post à Licinio Varo prætore lege lata. IV. Nonas Quintilis celebrati, bove aurato, capris duabus albis auratis. Servius *in 6. Æneid.* Festus hos ludos laureatum populum spectasse scribit, stipe data pro cujusque copia.

Ludovicus Romanus Jurisconsultus nobilis, nomen habuit Pontani: sed quia senis jus civile professus Romam commigrarat, cognomen ex eo deportavit. Basileæ mortuus est, cum eo publicè ad comitia Ecclesiastica venisset, anno 1439. Æneas Sylvius eum tanta memoria fuisse tradidit, ut nulli veterum cessisse putetur: quippe qui memor esset omnium, quæ ipse unquam aut legisset, aut audivisset, nec oblitus esset eorum aliquid quæ unquam vidisset. *Prat.*

Luere, ut ait Appellus, nihil est aliud quam solvere, à Græco verbo λύω. Virg. *1. lib. Æneid.*

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

Luere tamen legislatori hoc tantum significat, cum hæres jus pignoris solvit ejus rei, quæ alicui legata est. Imper. §. sed etsi rem suam, Instit. de legat. Sed etsi rem obligatam creditori aliquis legaverit, necesse habet hæres eam luere: si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expresserit, non debet hæres eam luere. Sic *l. 6. C. de fideicommiss. l. 25. ff. de pignor. action. l. 7. inter, ff. commun. divid. l. 52. §. 1. ff. de action. empt.* Est & luere, pretium redemptionis redemptori offerre. Ulpian. in *l. qui status, ff. de re milit.* Qui status controversiam patiuntur, licet revera liberi sint, non debent per id tempus militiæ dare, &c. sed nec qui ab hostibus redempti sunt, priusquam se luant *Prat.*

Luere aliis puniri significat. Hinc luere pœnas quod & dare pœnas dicitur, ferre supplicium est. Hinc illud: ære luo pignus cruce pœnas, luce tenebras. *Servius* autem in *lib. Æneid.* decimo lui pœna, inquit, sed melius lui peccatum dicitur, nam peccatum solvitur pœna: qui enim crimine tenetur obnoxius pœna eum liberat à pristina obligatione. Contra luo pœnam si dixeris, non procedit, quare pœna solvatur: tamen auctoritas ista licenter confunditur more, quo solet poni, vel à sequenti quod præcedit, vel à præcedenti quod sequitur.

Luere etiam purgare est, & abluere Cicer. *Verrin. 3.* Verresne tibi tanti fuit, ut ejus libidinem hominum innocentum sanguine lui velles? Hinc Lua dea apud veteres quæ præerat lustrationibus & lustris. Livius *lib. 8.* Armorum

vis magnatum intercæsa corpora hostium, tum in castris inventa est. Ea Luæ matri dare se consul dixit. *Prat.*

LUITIO, nexus solutio *l. 1. §. si filius, ff. de suis & leg.* Sic *l. si patre, ff. de captiv. & postlim.* Si patre redempto & ante luitionem defuncto, filius post mortem ejus redemptionis quantitatem offerat, dicendum est, suum ei posse hæredem existere. Sic & Paulus *lib. 4. Sent. tit. 6.* Si res obligata creditori, cujus causam testator non ignorat, per damnationem legata sit, Luitio ad hæredis sollicitudinem spectat. In quibusdam tamen exemplaribus solutio legitur. Hinc *lib. 8. ind. tit.* de Luitione pignoris, id est, liberatione. *Prat.*

LUI etiam dicuntur, qui alterius pecunia ab hostibus redempti ab eo se liberant: quia nexu quodam pignoris pro ea pecunia tenentur, *l. 15. ff. de captiv. l. 8. ff. de re milit.* Qui etiam capite vel alio supplicio crimina luere dicuntur, id est, puniri, *l. 16. §. locus, ff. de pæn.* Luere pœnam, *l. 29. ff. ad l. Cornel. de fals.*

LUITIO pignoris *Rubr. de luitione pign. C.*

LUGDUNENSIS colonia, quæ Lugdunum cognominatur civitas est nobilissima Heduorum in Gallia Lugdunensi ab ipsa cognominata. Meminit Jurisconf. in *l. 8. in pr. ff. de censibus.* Nebriss.

LUGERE, hoc est, in luctu esse. Marcellus, *ff. de relig.* Minime inquit majores lugendum putaverunt eum, qui ad patriam delendam, & parentes & liberos interficiendos venit, &c. Mos erat Romanorum, ut mortuos maritos, uxores omni auro purpuraque posita, annum lugerent, eumque annum viduæ manerent. Quum annus decem mensium erat, decem menses lugebatur. Post annum licebat iis iterum nubere. Quæ uno autem contentæ erant patrimonio, corona, pudicitiæ bonorabantur. Vide Val. Max. *lib. 2. Tit. de Instit. antiquis.* Sed hodie jure Codicis hoc correctum est in *l. Decreto, C. eod. tit.* Jus vero pontificium absolvit mulierem à legali pœna, si intra annum nupserit, *cap. penult. & cap. fin. de secund. nupt.* Spieg.

LUGUBRIA in *l. 8. ff. de iis qui not. infam.* pro veste lugubri, & cæteris luctus insignibus. Sic *l. 15. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. 15. §. generaliter, ff. de injur.* Paulus *lib. 1. sent. tit. ult.* Prat. Briss.

LUGUBRIA sumere. Oppo. Deponere lugubria, *Das leidkleid antuun, Das leidkleid hinweg thun.* Eodem modo, in luctu esse, Lugere. Oppo Luctum ponere; Elugere. Romanæ matronæ Brutum tempus annum luxere. Cicero: Patriam eluxi jam id est, luctum, quem pro patria sumpseram, deposui. Ulpianus *in l. genere ff. de his qui not. infam.* Sed cum tempus luctus, inquit, continuum est, merito & ignoranti cedit ex die mortis mariti. Et ideo si post legitimum tempus cognovit. Labeo ait, & sumere ipsam lugubria, & deponere. *Prat.*

LUMBI, ea pars corporis esse dicuntur, quæ complectitur inferiores vertebras Spinæ, qua libido in sacris literis designatur, quia sunt circa renes. Unde illud *Genes. 35.* Reges de lumbis tuis egredientur. Et *Psalm. 131.* De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum. Ita enim eum locum traducit D. *Hieronymus* in illud *cap 2.* Naum, enarrans illud ejusd. c. in pr. Contemplare viam, tene lumbum. Et illud quoque D. *Pauli ad Hebraos 7.* Et ipsi exierunt de lumbis Abrahæ. Et iterum 10. *cap.* In lumbis patris erat. Proinde eum volunt prohibere libidinem, jubent accingi, vel succingi; vel præcingi lumbos: ut *Job. 38.* & iterum 40. *Ecclesiaste 31.* eodemque ultim. *Esaia 32. Hieremia cap. 1.* & *Proverb. c. ult.* ubi de muliere forti & pudica, Accingit fortitudine lumbos suos: Et *Luca 12.* & ad *Ephes. 6. cap. & 1. Petri 1.* & alibi sæpe. Divus autem Gregorius, Lumbos ait, præcingimus, cum carnis luxuriam & incontinentiam coarctamus. Cæterum sunt, qui lumbos a lubidine, hoc est, libidine dictos putent. Nam veteres lubet & libet, lubidinem & libidinem promiscue dixerunt, ut Annotavit Tiraq. in *l. 15. connub. gl. 1. parte 15.*

LUMEN, pro oculo, quod oculorum beneficio lumen conspiciamus, in *l. 1. §. casum. ff. de postul.* Et ita luminibus captus, *l. 17. ff. ad municipalem, l. un. qui morbos. se excus. l. 3. C. qui dare tutor.* Briss.

LUMEN pro luce, ac die. Hinc luminibus obstruere, verbum antiquum juris, quo post *Ciceronem* usus est Jurisconf. in *l. æquissimum, §. si ædium, ff. de usufr.* Vide Bud. in *tand.* & infra *Obstruere.*

LUMEN, id est, ut cœlum videretur *l. 16. ff. de urban.* Goth. ad *l. 1. C. de servit. & aq.*

LUMEN & prospectus differunt: Nam prospectus etiam ex inferioribus locis est, lumen ex inferiore loco esse non potest *l. 16. ff. de servit. Urban. præd.* Briss.

LUMINUM autem servitus ex communem ferme omnium sententia cæteris minus continet. Tenatur quippe duntaxat qui mihi eam servitutem debet, lumina mihi necessaria præstare per fenestram puta factam in muro. Unde altius ædificare potest, etiamsi officiat luminibus meis, dum quod ad usum domus meæ mihi necessarium est, servet lumen. *Corrasius* dicto loco.

LUMEN unicum *συνεκδοχικῶς* pro exiguo cubiculo quod unica fenestra tenuiter illustratus, quales tenues & inopes homines habere consueverunt. Ulp. *l. 6. §. 5. ff. de off. præs.* Ne tenuis vitæ homines sub prætextu adventus officiorum vel militum, lumine unico vel brevi suppellectili ad aliorum usus translatis, injuriis vexentur, Præses provinciæ providebit. Hanc scio tamen, ac Limine unico verius legeretur. Alii homine unico magis probant. Malim tamen aut Lumine, aut Limine, & utrumque *συνεκδοχικῶς* Prat. ex Hot.

LUMINA immittere in *l. 13. v. sed si ædium, ff. de usur. l. pen. ff. de servit. urb.* Ita luminibus officere, obstruere, obscurareque lumina dicimus, *l. 25. §. si vicino, ff. loca. l. 23. ff. de servit. urb.* Cic. *1. de Orat.* Lumina uti essent, ita recepit. *Briss.* vide *Fenestras immittere.*

LUMINUM servitute constituta, id adquisitum videtur, ut vicinus lumina nostra excipiat, utque jus sit immittere lumina nostra in alienum: At cum servitus imponitur ne luminibus officiatur, hoc agitur, ne quoquo modo vicino obscurare minuereve lumina nostra liceat, *l. 4. ff. de servit. urb. l. 1. in fi. ff. si ususfruct. pet.* Briss.

Inter lumen autem & prospectum hoc interest quod etiam inferioribus locis prospectus est, Lumen ex inferiore loco esse non potest, *l. 16. ff. de servit. urb.* Deinde in prospectu plus quis habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem aspectum. In luminibus autem, de lumina cujusquam obscuriora fiant, *l. 25. de servitut. urban.* Briss. & Hot. & Connan. *lib. 4. c. 10. n. 14.* Corras. in *rubr. de servitut. n. 20.*

Luminibus non offici, & profpiciendi fervitus, differunt. Nam fervitus, profpectum habere, aliquanto latius eft: fcilicet ut cœlum non folum videatur, quod & procul fpectemus etiam alia ædificia. At fervitus, Ne luminibus officiatur, intelligitur lumini cœlefti, quod ex cœlo habetur. Unde tunc dicimur lumini non officere, quando damus vicino tantum fpacii, ut cœlum videat. autor *Bart.* poft *gloff. in l. inter fervitutes, ff. de fervit. urban. præd.* Luminis autem habere fervitutem, aliud eft. Nam quando vicinus cogitur habere feneftram apertam, foramen in muro apertum, etiamfi cœlum non videatur, tamen fatis eft habere lumen, ut aliquanto lucidior fit domus. Sunt quafi tres gradus comparativi. Profpectus eft latiffimus. Officere luminibus minus, latum. Servitus luminis, tota arcta & ftricta. Et *Zaf. Spieg.*

Luna vicefima pro vicefimo die poft novam lunam.

Lunatici dicuntur, in quos luna agit, & ut *Apulejus* ait, qui curfum lunæ patiuntur: quales funt potiffimum qui comitiali morbo laborant, aut infania, aliove morbi genere quopiam certis lunæ temporibus gravantur & agitantur. Unde *Paulus* mancipium furiofum, aut lunaticum redhibendum cenfuit *l. bovem §. aliquando de adil. edic.* Spieg.

Lunaticum morbum quidam explicant infaniæ genus, quo ægri per intervalla divexantur. Alii hujus morbi nomine Epilepfiam fignificari cenfent, vel quod Lunæ incremento invadat, vel quod interlunio nati, eo modo obnoxii fint. *Briff.*

Lupata fræna funt lupos habentia, & duriora afperioraque. Eft autem lupus ferreum inftrumentum unicum, fimile dentium lupinorum: *Livius*: in alios lupi fuper ne ferrei injecti ut in periculo effent ne fufpenfi in murum extraherentur. Λύκος eodem modo dicitur ferrum quoddam fræni, unde lupatum: atque hinc λυκοσπάδες equi à nonnullis explicantur. *Ovid.* ex parte totum frænum fignificavit cum dixit,

Duros accepit ore lupos.

Eft & lupus ferrula manubriata apud Palladium: fræni autem lupati ad os equi quantumvis ferocis temperandum domandumque aptiffimi funt, Turnebus *adverfar. lib. 11. c. 70.*

Lupanarium, idem Jurifconfulti dicunt quod alii Lupanar. *l. 12. §. In aliquem ff. de Recept. qui arbit.* fignificatque locum in quo diverfantur meretrices: feu ubi corpore quæftum faciunt meretrices. Qui eundem & Poftibulum dici putant falluntur, quum hæc vox ipfum fcortum notet. Ulp. *in l. ancillarum, de pet. her.* Licet à Lupanario perceptæ fint. Nam & in multorum honeftorum virorum prædiis lupanaria exercentur. Lactan. *lib. 1. Inft.* Fuit, inquit, Acca Laurentia, Fauftuli uxor, & propter vulgari corporis utilitatem lupa inter paftores, id eft, meretrix nuncupata eft: unde etiam Lupanar dicitur. Et Hieron. *in Chron. Eufeb.* Acca Laurentia propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæftuofi Lupa à vicinis appellatur. Unde ad noftram ufque memoriam meretricum cellulæ, lupanaria dicuntur.

Lupercal, Lupercal ludicrum Livius *lib. 1.* intelligit locum fub Palatino monte facratum ab Evandro Pani Deo, qui Lyceus vocatur. Luperci autem, qui & Faviani & Quintiliani appellabantur, auctor Sexto Pompejo, à Faviano & Quintilio præpofitis fuis, facerdotes omnium vetuftiffimi fuerunt folenni ex Arcadia tranflato, in Pallatino monte inftituti. De quibus Dionyf. *lib. 2.* Juftinus *lib. 73.* Varro *lib. 4. de ling. Lat.* Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* Lupercalia itaque erant fefta, quibus ad expiandos manes Pani Lyceo juvenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie fanguine fœdata, fe his pellibus cingebant, lorifque è pelle factas currebant nudi circa Palatium obvios quofque coriis illis verberantes, & præfertim mulieres gravidas, quæ ultro obviam occurrebant facilem partum percuffione fperantes. De qua re Ovid. *lib. 2. Faftorum.* Meminit Lupercalium etiam Plutarchus in Romulo. Complura de hifce habet Gyraldus *hift. deor. Syntag. 17. fub cap. de celebritatibus & Feftis.*

Lupinum, feu, ut aliqui contendunt, Lupinus eft genus leguminis, non minus terram appetens quam lupus pecudes: & inde nomen affumpfit. Tellurem mirum in modum amat, ut quamvis folo fruticofo, conjectum inter folia veprefque, ad terram tamen radice perveniat, & inter fruges enumeratur à Juliano in *l. frugem, ff. de verb. fign.* Scribit *Plin.* ab omnibus animalibus ejus amaritudine effe tutum. Hinc apud *Virgil.* Georg. 1.

—— Triftifque lupini

Suftuleris fragiles calamos, fylvamque fonantem,

vide Diofc. *lib. 2.* & Plin. *lib. 18.* qui de illo admiranda fcribit. Julianus rectè in frugib. lupinum, *Servius* in frumento, fed malè, contineri putavit. Nos *Ferghoven* appellamus *Spieg.*

Luscitionem quibufdam dicit *Ulpian.* fcribit, ubi homo lumine adhibito nihil videt, *l. 10. §. pen. ff. de ad l. ed. Et.* Cui & Nonius confentit: lufciofos feu lufcitiofos dictos notans, qui ad lucernam non viderent, quos Græci μύωπας vocant. Citatque illud Varronis *lib. 8.* difciplinar. vefperi non videre quos appellant lufciofos: vide Bud. *in d. §. penult.* At Feftus *lib. 10.* Lufcitionem vitium effe oculorum definit. cum quis clarius vefpertino tempore, quam meridie cernit. Quo morbo laboraffe Tiberium Dio *lib. 57.* ita fcribit, καὶ διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν (πλεῖστον γὰρ τοῦ σκότους βλέπων ἐλάχιστα ἐν ἡμέρᾳ ἑώρα) ἐξίστατο ... A quo *Sueton.* non abhorrens eundem Imperatorem etiam nocte in tenebris vidiffe refert. *Feft.* Fulgentius Placiades in libello vocum Antiquarum ad Chalcidium concordat: Lufcitiofi enim dictos tradit interdiu parum videntes. Unde & Plautus *in Mercator,* Comœdia. Mirum lolio victitare te, tam vili tritico, quia lufcitiofus es. Ajunt enim lolium comedentibus oculos obfcurari. Hæc in hujus verbi fignificatione inter auctores eft conftituta diffenfio. *Briffon.*

Luscum Modeft. *in l. ftuprum. eod. tit.* inter vitiofos numerat: non qui ftrabis ac diftortis oculis fit, fed qui altero captus eft oculo qui & Unoculus, & Cocles: qualis fuit Hannibal, Sertorius, Philippus, Antigonus, omnes optimi Imperatores, *Spieg.*

Lusitani, Paulus in princ. l. nam & Servius, *ff. Neg. geft.* cum à Lufitanis, inquit, tres capti effent Lufitania à Septentrione habet Tarraconenfem Hifpaniam divifam ab ea flumine Durio, ab Occafu Oceanum occiduum, à meridie Anam fluvium, ab Ortu lineam ab Ana ad Durium ductam. Hanc regionem aliquando majorem facit Strabo. Et noftra quoque ætas. Por-

tugallia enim vocatur regnum nobile, cujus solertia factum est, ut ab Hispania in Indiam hodie navigetur. Cujus Regia in ea est Ulysbona, quam *Plinius* Olyssiponem vocat ex *cap.* 24. Glareanicæ Geograph. *Spieg.*

Lusorie agere dictus, qui cum adversario colludit, *l.* 50. *§.* 1. *ff. de legat.* 1.

Lusorium est derisorium, inane & sine effectu *l. ult. ff. ne quod in loco pub.* Lusorie agere dicitur, qui cum adversario colludit, *l.* 50. *§.* 1. *ff. de legat. lib.* 1. Lusoriæ naves quæ sint vide in verbo Navis, *Bess. Sic*

Lusorium edictum, inane, ludibrio habitum, omnium irrisione delusum, *l.* 73. *ff. de judic.* Alioquin lusoria erant hujusmodi edicta & decreta Prætorum *Prat.*

Lustrale aurum de quo tit. *de lustr. auri collat. lib.* 11. *Cod.* χρυσάργυρον dicebatur. Id *Evagrius* & *Zonaras* describunt eleganter, & quinto quoque anno pendi solitum, narrant, id est, singulo lustro. Onus erat negotiatorum & mercatorum (ob idque aurum negotiatorum à *Lampridio* dicitur in *Alexandro*) quorum appellatione etiam lenones continebantur, quicquid corrogata stipe sibi comparabant, meretriculæ puellæ, & fœneratores, non tamen qui vernacula distrahebant, vel qui manu sibi victum adquirebant, veluti figuli & fabri, non veterani. Clerici, copiatæ intra certum pecuniarum numerum. Erant & res quædam huic muneri obnoxiæ, ex lege testatoris vel fisci, ut constat ex *l. ult. C. Th. de lustrat. conlat.* Erant & propria quædam ejus pensitationis scrinia. De ea accipienda est *l.* 2. *Cod. de episcop. & Cleric.* & *l.* 1. *Cod. de commerc. & mercat.* quæ sumpta est ex *l.* 5. *C. Th. de lustrat. conlat.* sicut & *l.* 1. *C. de episcop. audient.* quæ tamen ita à Triboniano composita & concinnata est, ut ad aurariam pensionem referri nullo modo possit. Hanc aurariam collationem sustulit Anastasius Imperator, ut scribunt *Evagrius*, Zonaras & multi alii auctores, *Prat.*

Lustralis census Ulp. in *Epit. tit.* 1, quod unoquoque lustro fieret, dictus *Prat.*

Lustralis possessio, id est, Quinquennalis, *l. un. de Quinquennali præscript. in Cod. Theod. Nov. Theod. Valent. de Lenonibus*, Briss.

Lustramentum, *Hotom*, intemperans & effrenata rei venereæ cupiditas. Lustrari enim apud Plautum *in Pseudolo* 20. & *Casina* 6. Scortari significat, & in lustris meretricum, ac lupanaribus versari Marcian. *l.* 3. *§.* 2. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Pigmentarii, si cui temere cicutam, salamandram, aconitum, pytiocampas, buprestim, mandragoram, & id quod lustramenti causa dederint cantharidas, pœna teneantur hujus legis. Cantharidum quidem hæc vis est, ut ad rem veneream incendant. Sunt tamen qui lustramentum hoc loco sumi velint pro purgatione facta per veneficium, maleficis scil. grata, cum lustrare nonnunquam sumatur, pro carmine malefico afficere. Alii eo in loco ulceramenti legunt. *Prat.*

Lustrare, idem est quod expiare à luendo, id est, solvendo & luendo, ut apud *Virgil.*

--- *& cum lustrabimus agros.*

Lustratio classis, ut certis sacrificiis exercitus lustrari solebat de quibus apud *Livium* sæpe, dicitur: sic morem lustrandi classem, fuisse legimus. Nam in littore maris altaria posita marinis undis alluebantur, omnisque circumstabat multitudo linguis favens, tum sacerdotes in mari stantes, sacrum faciebant, terque per classem scaphis circumvecti, sacra piamina ferebant, ducibus & Navarchis una navigantibus, ipsisque piamina attollentibus, ut ab exercitu totaque classe infelicia cuncta averterentur ac depellerentur.

* Lustratio militum, (*Musterung, Heerschau*,) quæ sequelæ militaris consequens & effectus, est recensitio, probatio & exercitatio militum.

Distinguitur in *universalem* & *specialem*, item in *superiorem*, quæ *Landes-Musterung* dicitur, & *inferiorem*, quam *die mindere Musterung, bande oder schlechte Musterung*, appellant: illa juri superioritatis adscribitur, hæc nonnullis in locis inferiori jurisdictioni, *der Vogt heyischen Obrigkeit* cohæret.

Possunt autem Principes ac Status Imperii vigore jurisdictionis territorialis subditis suis Nobilibus ac plebeis armorum usum imponere & exercitium iis injungere, *den Unterthanen Wehr und Waffen auflegen*, quo in casibus necessitatis cum armis prompti & parati sint.

Consistit Lustratio præcipuè in *delectu, der Auswahl*, & *exercitatione* militari.

Exercitia militaria ita sunt instituenda, ut hodiernis bellandi artibus conveniant.

Solent autem Principes delectos subditos in certas cohortes & legiones (*Compagnien*) dividere, eosque statis temporibus per Centuriones, (*Hauptleute, Befehlshabere, Drillmeister*, &c. in armis exercere.

Circa exercitium lustrationis observandum. 1. ne per frequentes exercitationes subditi cum gravati rei familiaris dispendio à domesticis negotiis avocentur, 2. ne in diebus dominicis instituantur, 3. ne Centuriones vel Commissarii militares cum armis monopolia exerceant, 4. ne inutiles sumptus, v. g. potationum impendantur. 5. ne Centuriones & Capitanei in delectu subditorum instituendo per favorem idoneos eximant, & minus idoneos oneri subjiciant.

(Vid. Klock. *tr. de contribut. c.* 3. *n.* 233. *& seqq. & vol.* 1. *cons.* 20. *n.* 37. *& seqq.* Wehn. *obs. pr. v. Folge.* Knichen. *de jur. territ. c.* 3. *n.* 413. Dn. Seckend. *de Statu Princip. Imp. p.* 2. *c.* 10. *n.* 6. Ahasver. Fritsch. *in tract. de jure lustr. & sequela. c.* 1. *& seqq. V. infra V. sequelæ jus.*)

Lustrum, tempus quinquennale *Festus.* Dicitur autem à luendo, hoc est, solvendo, ut scribit Varro *lib.* 5. *de ling. latin.* quod quinto quoque anno vectigalia, & ultra tributa per censores persolvebantur. Hinc etiam factum, cum veteres verè solerent locare prædia, tum urbana, tum rustica ita quinquennium, ut apparet ex *l. si in l. locationis, §. si domus vel fundus & §. seq. ff. locati.* aliisque locis, & apud Hygen. *lib. de limitat.* ut hoc tempus locationis vocaverint lustrum: cujus fit mentio à jurisconsult. in *l.* 4. *§. res pignori, si cert. petat.* Nam etsi colonus, inquit, post lustrum completum fructus perceperit, condici eos constat. Item *l.* 30. *ff. de legat.* 3. Qui hortos publicos à Republ. conductos habebant, eorum hortorum fructus usque ad lustrum, quo conducti essent, Aufidio legaverat. Et *l.* 67. §. *ult. de furt.* Nunc autem inter ternos, id est, novenos in emphyteuticis: Prædia autem verba urbana nunc solemus locare in annum, Rustica vero triennium: Notandum autem,

autem, cum lustrum tempus quinquennale esse dicimus, de quinquennio integro non intelligere, ut nec ii qui ita definierunt, sed de quadriennio exacto & quinto anno ineunte, quod & in Olympiadib. intelligi volumus, quas nihilominus *πεντετηρίδας* Græci à quinquennii spacio vocitarunt, cum satis constet, quinto quoque anno non exacto, sed ineunte celebrari solitas, Plin. *lib.* 2. *c.* 47. Omnium quidem (si libeat observare minimos ambitus) redire easdem vices quadriennio exacto: Eudoxus putat, non ventorum modo, verum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri ejus semper intercalari anno Caniculæ ortu. Hinc & Olympiadis, refert *Suida*, esse certamen; quod quinto quoque anno ineunte celebraretur, *διὰ τέλους τῆς πενταετίας*, inquit, *τοῦ τῆς ὅλης δεχόμενον ἐν τῶν κατ᾽ ἔτος ὡρῶν τεσσάρων συμπεπληρωμένων ἠμέραν.* Prat.

Lustræ Romani rationem *Carolus Sigonius*, vir summa Romanarum antiquitatum cognitione prædiitus, sic ex *Livio* & *Dionysio* observavit: cives omnes bona sua æstimare Rex jussit, atque eorum æstimationem jurejurando constrictos ad se deferre: præterea nomina, & ætatem uxorum liberorum, libertorum, servorumque profiteri, quaque urbis in regione habitarent, indicare: qui secus fecisset, bona ejus publicari: ipsum verberatum venire, & civitatem amittere voluit: prout autem varius erat cujusque census ita varias etiam descripsit civium classes, ita ut in primam classem ditissimum, in sextam tenuissimum quemque conjiceret. Ditissimos autem, quos militaribus muneribus, & bellicis sumptibus, eosdem domesticis etiam ornamentis, atque insignibus affecit: in suffragiis enim ferendis maximam prærogativam primæ classis esse, tum secundæ, tum tertiæ, deinceps usque ad sextam voluit. Cum autem ad cives omnes in campo convenire jussisset, atque ibi censum egisset, ibi exercitum omnem suove, aurilibus, id est, sue, ove, tauro, lustravit. Censa sunt civium capita 8000. ad lustrum Romæ primum conditum est. Cujus condendi munus, quemadmodum post à Regibus ad consules, à consulibus ad censores pervenerit, infra ostendam. Nunc quia lustrum à censoribus quinto quoque anno plerumque est conditum, hinc lustrum, pro quinquennali spatio sumptum est. *Hot.*

Lusus inter ea numeratur, quæ censentur nomine tituli lucrativi, etiamsi multa perdatur in lusu. Nam ista illicita media non sunt in consideratione, Bal. in *l.* 1. *ante fi. C. si quid in frau.* Spieg.

Lutarium, quod in luto degit. Hinc lutariæ testudines, marinis oppositæ quod in dulci aqua & luto vivant, *Spieg.*

Luteus homo, pro contempto, nulliusque precii. Ut enim aurea, pro egregiis: ita lutea, pro vilibus accipimus apud probatos autores. Quin &, *Erasmo* teste, hodie quoque aurea verba, gemmeos mores dicimus, *Spieg.*

Lutum à luo est, quod terram dilutam significat, Conn. *lib.* 5. *c.* 8. *n.* 1.

Lux pro publico.

Lux indubia probationis, apud Impp. in *l.* 3. *C. de cond. ob turp. caus.*

Lux dignitatis, *l.* 1. *ff. de off. præf. prætor.* In lucem producere, *l.* 1. §. 6. *& generaliter, ff. de ventrem possess. mittendo,* Briss.

Luxuria, Latinis impensam profusam significat supervacaneamque rerum abundantiam: cui contraria Frugalitas, ut in *l. ex damno, ff. de damn. infect.* Est etiam redundantia germinis, quæ *Plinio* inter vitia frugum ponitur. Pro crapula vero & vinositate, nemo Latinus autor usurpavit, tametsi hoc sensu *Ulp.* posuisse in *l.* 1. *ad fin. de ædil. edict.* Accurs. putavit. Quamvis *Bud.* ibid. non luxuriam, sed plurifariam, legendum existimat.

Luxuria, pro petulantia, incontinentia, effusa quadam & intemperanti insolentia, Ulp. *l.* 1. *in fin. ff. de ædil. edict.* Cæterum si nihilominus permaneret in eo vitio, ut circa fana bacchari soleret, & quasi demens responsa daret, etiamsi per luxuriam id factum est, vitium tamen esse, sed vitium animi, non corporis, Marcian. *l. penult. ff. de incend. nauf.* Si fortuito incendium factum sit, venia indiget: nisi tam lata culpa fuit, ut luxuriæ, aut dolo sit proxima. Ubi tamen ut pro AUT legendum videtur. *Hot.* Adde Forcat. *in Necyomantia dialogo* 88. *n.* 3. Prat.

Luxuria conviviorum & vestium: quam ægræ civitatis indicium esse, ait Sen. *Epist.* 114. Et Cic. *lib.* 3. *de finibus,* tria pestifera vitia statuit. Luxuriam, Avaritiam, & Crudelitatem, *Livius* quoque *lib.* 4. Diversisque duobus vitiis, Avaritia & Luxuria, civitatem laborare: Quæ pestes omnia magna imperia everterunt, *Briss.*

Luxuriosus, opponitur homini, qui est vitæ emendatioris, l. non debet dici, *ff. de dolo* Severus Imp. rescripsit: Si adolescens luxuriosus mandet tibi, ut pro meretrice fidejubeas: idque tu sciens, mandatum susceperis, non habebis mandati actionem: quia simile est, quasi perdituro pecuniam sciens credideris: Sic Julian. *in l.* 8 *ff. pro emptor.* Quomodo enim mala fide emisse videtur, qui à domino emit? nisi forte & is, qui à luxurioso, & protinus scorto daturo pecuniam, servos emit, non usucapiet, *Prat.*

L Y.

Lycia Ejus *Papinianus* meminit *in* §. *dulcissimis, l. cum pater fines.* Quæcunque inquiens, mihi supersunt in Pamphylia, Lycia, vel ubicunque *de leg.* 2. clarissima quondam Asiæ regionum, & sexaginta oppida complexa: è quibus tamen Vadiano teste, *Pauli* apostoli ætate triginta sex tantum extiterint: reliquis partim bello, partim terræ motu disjectis, *Spiegelius.*

Lychnobii à *Peto e Albinovano* græca voce dicuntur, qui noctes evigilant, dies integros dormiunt. Ab *Annæo Seneca* Lucifugæ appellati, de quibus latius P. Crinitus *de honesta disciplina lib.* 16. *c.* 6.

Lychnuchos depravata vox est in *C. Suetonii* Codicib. quam facile agnoscent ii omnes, qui & Græcæ literaturæ haud imperiti omnino sunt, & vetustatis non incuriosi nam verbum quod est Lychnuchos, tam exemptum est è vita Julii Cæsaris, quam è Flavii Domitiani: proque eo Lychnos inerudite ac perperam suscripserunt, cum codices fere omnes vetustiores Lychnuchos retineant. Qua in re non minus antiquitati concedendum videtur, quam autoritati. Ad hunc igitur modum Tranquillus: C. inquit Cæsarem dictatorem Capitolium ascendisse, ad lumina elephantis dextra ad sinistra lychnuchos gestantibus. Ita enim veteres & probati Codices in Vaticana etiam bibliotheca habent. Neque est aliud Lychnuchus quam laterna, quæ græce *φανὸς* aut *λύχνη*; etsi facem vel lucem quidam interpretantur. De quibus per multa sunt in

Suidæ

Suidæ collectaneis. Sed & Pollux *ad Commodum*, & Athenæus *in dipnosophistis* meminit: tum multos ad id autores advocat, ut Alexin & Aristophanem, veteres poëtas: apud quos pro laterna videatur lychnuchus accipiendus. Et Alexis quidem perlepide sic jocatus est, de lychnucho in fabula:

Qui primus excogitavit, ut noctu cum lychnucho deambularet,
Is profecto amator aliquis digitorum fuit.

Dictum vero id verbum eadem figura, qua Ceruchon, Sceptruchon, Ophiuchon, & alia ejusdem generis. Sed & poëta Lucretius nihil aliud nobis insinuat, quam istos lychnuchos qui in ædibus nobiliorum viserentur, unde lumen ad nocturna convivia suppeditari posset

Si non aurea sunt (inquit) *juvenum simulachra per ædes,*
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis quis suppeditertur.
Nec domus argento fulgens, auroque renidet.
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

Nam & C. Plin. Lychnuchos pensiles nominat: ubi lychnos falso legebatur: quod *Hermolaus* fatetur: ex quo etiamnum Romæ lapis hoc titulo insculptus: Pantheis cum suis parergia, & Cupidines duo cum suis lychnuchis, Pet. Crinit. *lib.* 17. *c.* 6. & Turneb. *advers. lib.* 5. *c.* 25.

Lychni, in *l. statuta*, 245. *de verb. signif.* nihil aliud sunt, quam candelabra, quæ contignationibus & parietibus affixi, vel lsquearibus religata dependent: juxta illud Virg. *lib.* 11. *Æneid.*

— Vocemque per ampla volutant
Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.

Hinc fit per metonymiam interdum λύχνος pro lucerna, quam lychno imponere solemus, accipitur, veluti apud D. Lucam *c.* 15. *vers.* 8. Et Cic. *pro M. Cælio*: Lux denique longè alia, inquit, est solis & lychnorum. Et *Sueton.* in vita Domitiani *lib.* 12. Nam venationes, inquit gladiatoresque & noctibus ad lychnos, &c. Nomen autem accepit à lychnide, hoc est, marmore in Paro insula nato, ex qua olim lychni fiebant: unde & lychnides & lychnuchi vocari queunt, D. Gœdd. *ad d. l.* 245. *n.* 2. *de verb. signif.*

Lymphiones pro ventosis & furibundis quidam exponunt, de qua voce Crinitus *de honesta disciplina lib.* 24. *c.* 15.

Lymphati. Græci nympholeptos vocant, quasi nympharum spiritu correptos, ut *Budæus* tradit in prioribus annotationibus. Fuit vero lympha etiam sylvestris dea, ex quarta cœli regione, ut tradit Gyraldus *historia deorum Syntagmat.* 1. Turnebus *adversariorum lib.* 10. *c.* 26. annotavit Lymphaticos esse plerumque homines mente commotos & larvatos. Eo nomine etiam comprehenduntur hydropici. Serenus de hydrope loquens, Helleboro quoque purgatur lymphaticis error. Sunt & lymphatici etiam apud Isidorum, qui à rabioso cane morsi aquam metuunt. Adscribam ejus verba, unde & Latini hunc morbum ob aquæ metum lymphaticum vocant.

Lyntrarii, *l.* 1. I. *§. de Exercitatoi. D. Naut. caup. stabul.* qui Lyntres agunt, seu Lyntrium exercitores, quod navis fluviatilis genus, indicat Cæsar. *lib. de bello Gall.* his verbis Id flumen Helvetii Rauhus, ac lyntribus junctis transibant. *Briss.*

Lysisania pro Lusitania in *l. ult. ff. de censib.* Fuit enim olim Latino I magna & ad commutationem procivis cum vocali V. cognatio. Briss. *in pareg.*

Λύτρα pecunia redemptionis qua venia recedendi impetratur, *l.* 1. *&* 2. *de Judæis*, *&c.*

Lytæ dicebantur, qui triennium in legum studio versati, quartum etiam adjungebant. Imper. ad Antecessores, §. Sed quia solitum, est anni quarti studiosos Græco & consueto quodam vocabulo λύτας appellari: habeant quidem, si maluerint, hoc cognomen &c. Λύται autem dicti videntur, ut λύται, id est, solubiles, quasi jamjam à certa illa & præscripta studiorum ratione solvendi, & legendi libertate, ac licentia donandi, quasique missionem à magistrorum suorum castris, id est, scholis impetraturi: nam cum ad finem libri Pandectarum trigesimi sexti perventum esset, qui postremus anni quarti liber erat, statuit Imperator: ut reliquos quatuordecim libros studiosi per se domi legerent, neque ex præceptoribus interpretantibus eos audirent: Ex libris autem quinquaginta, inquit, nostrorum Digestorum sex & triginta tantummodo sufficere tam ad vestram expositionem (Antecessores, id est, Doctores alloquitur) quam ad juventutis eruditionem judicamus, & §. 5, Ut ex triginta sex librorum recitatione fiant juvenes perfecti & ad omne opus legitimum instructi. Duabus aliis partibus, id est, sexta & septima nostrorum Digestorum: quæ in quatuordecim libros compositæ sunt, eisdem positis, ut possint postea eos & legere, & in judiciis ostendere. Turneb. λύτας interpretari mavult, quasi solutores & interpretes quæstionum juris, de quibus *Juvenalis* dixerit. Qui juris nodos, legumque ænigmata solvat. Sed id parum attentè, cum ejusdem honoris nomen tyronibus præberi non possit, quod summis Jureconsultis. *Prat.*

Quid sit Lycusticum haud facilè reperies, & ideo arbitror dictionem eradendam esse, & ejus loco ligustrum reponendum. Quid id sit, ostendit Plin. *lib.* 12. *c.* 35. hujusmodi verbis, Cyprus in Ægypto est arbor, ziziphi foliis, semine coriandri, flore candido, odorato, coquitur hoc oleo, premiturque postea, quod Cyprus vocatur. precium ei in libras quinque, optimum habetur è Canopia, in ripis Nili nata secundum Ascalonæ Judææ, tertium Cypro insula odoris suavitate, quidem hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia Ligustrum vocetur. Hæc *Plin.* cui non diffidet Dioscordes, qui ubi de odoribus mentionem facit, inter eos illud numerat. Sunt tamen qui è ligustro literam elidunt.

FINIS TOMI PRIMI.

